תלמוד בבלי · אחרונים · שיטה מקובצת · סדר נשים

שיטה מקובצת על כתובות

רבי בצלאל אשכנזי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שיטה מקובצת על כתובות

רבי בצלאל אשכנזי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שיטה-מקובצת-על-כתובות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 7
דף ב: 38
דף ג. 69
דף ג: 89
דף ד. 121
דף ד: 138
דף ה. 154
דף ה: 170
דף ו. 184
דף ו: 193
דף ז. 232
דף ז: 242
דף ח. 261
דף ח: 274
דף ט. 275
דף ט: 299
דף י. 319
דף י: 331
דף יא. 335
דף יא: 349
דף יב. 362
דף יב: 381
דף יג. 389
דף יג: 407
דף יד. 429
דף יד: 456
דף טו. 492
דף טו: 510
דף טז. 538
דף טז: 559
דף יז. 575
דף יז: 581
דף יח. 594
דף יח: 609
דף יט. 626
דף יט: 640
דף כ. 655
דף כ: 674
דף כא. 694
דף כא: 703
דף כב. 718
דף כב: 724
דף כג. 736
דף כג: 752
דף כד. 756
דף כד: 760
דף כה. 766
דף כה: 770
דף כו. 777
דף כו: 793
דף כז. 812
דף כז: 825
דף כח. 831
דף כח: 836
דף כט. 838
דף כט: 861
דף ל. 887
דף ל: 905
דף לא. 918
דף לא: 947
דף לב. 956
דף לב: 970

דף לג 985
דף לג: 995
דף לד 1008
דף לד: 1021
דף לה 1046
דף לו 1083
דף לו: 1095
דף לז 1109
דף לז: 1118
דף לח 1135
דף לח: 1157
דף לט 1172
דף לט: 1182
דף מ 1198
דף מ: 1214
דף מא 1228
דף מא: 1236
דף מב 1244
דף מב: 1250
דף מג 1265
דף מג: 1271
דף מד 1291
דף מד: 1298
דף מה 1313
דף מה: 1321
דף מו 1329
דף מו: 1333
דף מז 1342
דף מז: 1349
דף מח 1356
דף מח: 1364
דף מט 1375
דף מט: 1383
דף נ 1389
דף נ: 1395
דף נא 1398
דף נא: 1409
דף נב 1415
דף נב: 1420
דף נג 1427
דף נג: 1438
דף נד 1446
דף נד: 1454
דף נה 1462
דף נה: 1471
דף נו 1477
דף נו: 1491
דף נז 1501
דף נז: 1511
דף נח 1522
דף נח: 1533
דף נט 1564
דף נט: 1601
דף ס 1625
דף ס: 1635
דף סא 1640
דף סא: 1645
דף סב 1654
דף סב: 1661
דף סג 1664
דף סג: 1682
דף סד 1690
דף סד: 1706
דף סה 1713

דף סה: 1722
דף סו. 1731
דף סו: 1746
דף סז. 1751
דף סז: 1757
דף סח. 1757
דף סח: 1769
דף סט. 1783
דף סט: 1792
דף ע. 1803
דף ע: 1817
דף עא. 1831
דף עא: 1848
דף עב. 1858
דף עב: 1867
דף עג. 1877
דף עג: 1884
דף עד. 1895
דף עד: 1909
דף עה. 1917
דף עה: 1924
דף עו. 1947
דף עו: 1963
דף עז. 1986
דף עז: 1995
דף עח. 1996
דף עח: 2007
דף עט. 2022
דף עט: 2034
דף פ. 2043
דף פ: 2050
דף פא. 2061
דף פא: 2077
דף פב. 2085
דף פב: 2090
דף פג. 2099
דף פג: 2111
דף פד. 2121
דף פד: 2134
דף פה. 2142
דף פה: 2154
דף פו. 2165
דף פו: 2181
דף פז. 2200
דף פז: 2208
דף פח. 2214
דף פח: 2220
דף פט. 2234
דף פט: 2254
דף צ. 2272
דף צ: 2280
דף צא. 2290
דף צא: 2301
דף צב. 2306
דף צב: 2315
דף צג. 2321
דף צג: 2331
דף צד. 2346
דף צד: 2363
דף צה. 2372
דף צה: 2379
דף צו. 2387
דף צו: 2392
דף צז. 2401

דף צז: 2408
דף צח. 2416
דף צח: 2421
דף צט. 2425
דף צט: 2430
דף ק. 2437
דף ק: 2440
דף קא: 2446
דף קב. 2457
דף קב: 2470
דף קג. 2482
דף קג: 2488
דף קד. 2490
דף קד: 2496
דף קה. 2503
דף קה: 2508
דף קו. 2509
דף קו: 2512
דף קז. 2517
דף קז: 2524
דף קח. 2529
דף קח: 2532
דף קט. 2540
דף קט: 2547
דף קי. 2557
דף קי: 2571

דף ב.

בתולה נשאת. לא קתני הבתולה כדקתני האשה נקנית י"ל דגבי אשה דרך לשנות בה"א בכל מקום האשה שנתאלמנה האשה שהלך בעלה למדינת הים. אי נמי היכא דקאי אקרא קתני ה"א דמשמע דבר המבורר אבל נשואין לא כתיב בקרא. עד כאן. כ"כ הרא"ש ז"ל:

והתוספות ז"ל בריש קדושין תירצו בלשון אחר וז"ל ושמא בהני עבד ואמה אין נופל בהן לשון ה"א שאין מבוררין כל כך לפי שהוצרך לפרש בהן בהי מינייהו אי בעברי אי בכנעני או בעבריה דהא גבי יבמה קתני היבמה:

והתוספות הקשו וז"ל הא דלא קתני נושאין את הבתולה כמו האיש מקדש ע"כ. וצ"ע אמאי לא תלו קושייתם במאי דפריך תלמודא הכין בריש קדושין כמו שהקשה הרא"ש ז"ל דהכי אלימא טפי דאי משום דתנן האיש מקדש הכי נמי תני סיפא האשה מתקדשת וי"ל דלהכי לא תלו קושייתם ז"ל במאי דפריך תלמודא הכין בריש קדושין משום דבקל יש לתרץ דהתם פריך משום שנוי הלשון וכדתירץ הרא"ש ז"ל ועיקר קושייתם ז"ל דכיון דטעמא דמתניתין משום שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לבית דין אלמא דמשום דידיה שלא יהיה באיסור עמה כל הימים עבדי רבנן תקנתא הילכך ה"ל למתני נושאין את הבתולה לתלות את הענין בדידיה דהכי נמי קתני האיש מקדש משום דאיירי בדידיה וכדמסיים ואזיל בו ובשלוחו וכי קתני בה ובשלוחה קתני האשה מתקדשת. ותירצו בתוספות דלכך לא קתני נושאין את הבתולה לפי שעתה מקצר יותר וכדי לקצר נקיט בדידה אף על גב דטעמא דמתניתין מיירי בדידיה וכדכתיבנא ומכל מקום אקשינן לעיל ליתני הבתולה דהיינו אריכות משום דהכי איתא בכמה דוכתי אבל דהכא לא קתני אלא בחד דוכתא האיש מקדש ומכל מקום אכתי קשיא דאם כדי לקצר יש לעקם הלשון אם כן במתניתין דהאיש מקדש בו ובשלוחו לאשמועינן דגבי איש איסורא איכא אם יכול לקדש בעצמו וקידש על ידי שליח כדרב יהודה אמר רב אסור לקדש את האשה עד שיראנה וכו' וכדאיתא התם בריש האיש מקדש ומכל מקום אכתי מייתורא דבו ובשלוחו הוה ידעינן לה שפיר דוק ותשכח שם בריש האיש מקדש. עוד תירצו התוספות דאי תנא נושאין את הבתולה הוה אמינא אפילו בע"כ כדמשני גבי הא דפריך ולתני האיש קונה. ע"כ:

ודע דבפ"ק דקדושין גבי הא דמשני אי תנא קונה ה"א אפילו בע"כ כו'. כתבו התוספות ז"ל ואף על גב דתני האיש מקדש דמשמע בע"כ היינו משום דכבר אשמועינן הכא דבע"כ לא ומעתה קשה קצת דהכא נמי ליכא למיטעי דכבר אשמועינן האשה נקנית ויש לומר

דהכא לא בעי למימר דה"א דבע"כ תתקדש כדמשני התם דזה כבר שמעינן לה ממתניתין דקתני האשה נקנית אלא ה"ק דה"א דאם נתקדשה ברצונה דתנשא בע"כ כיון דכבר נתקדשה ברצונה ואיכא למיטעי בהכי כיון דהאריך וקתני נושאין את הבתולה תדע דגבי הא דפריך ולתני האיש קונה משני הכי אף על גב דלא הוה מאריך כלל. (חסר) והכא לא קתני נושאין את הבתולה משום דעיקר התקנה לתועלתה וכדמפרש בגמרא שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל כו' וכתב ה"ר יהונתן דהיינו כדי שתהא יותר חביבה עליו ושלא יוציא עליה שם רע כדי שלא יהא טורח בסעודה ומפסידה וכן כתב הריב"ש ז"ל וכדכתיבנא ואפשר דלהכי נמי כתב רש"י ז"ל תקנת חכמים היא שתנשא ברביעי בשבת כדמפרש טעמא ודע דבפירושי רש"י כתיבת יד ישן כתב כדמפרש טעמא בגמרא ודייק שפיר למאי דכתבינן:

ליום הרביעי. כתב הריטב"א ז"ל בחדושיו בתולה נשאת ליום הרביעי כך היא הגירסא ברוב ספרים והא דלא קתני ביום הרביעי רמז לן תנא דאפילו שהיה זמנה באחד בשבת ממתינין ליום ד' שלאחריו כדמפרש בגמרא טעמא ע"כ. ואפשר דרמז לן תנא נמי טעמא דשקדו בגמרא שהוא טורח בסעודה ג' ימים א' בשבת וב' בשבת וג' בשבת וד' כונסה וה"ק בתולה נשאת ליום הרביעי כדי שיהא טורח בסעודה כו' וכדכתיבנא ואפשר דלהכי נמי כתב רש"י ז"ל תקנת חכמים היא שתנשא וכו' וקל להבין:

ליום הרביעי. ואם תאמר ותנשא ליל חמישי י"ל שמא לא יהיה פנאי לבעול בלילה משום שמחת החופה ומשום כתיבת הכתובה דמגבי בה טפי כדמשמע בפרק תנוקת שהיו שוהין בכתיבת הכתובה חצי לילה והכא עם סעודת הנישואין ישהו כל הלילה ולמחר אין ב"ד יושבין אלא עד חצות ועי"ל דאין רגילות לעשות נשואין בלילה. תוס'. עד כאן הריב"ש בחדושיו:

וז"ל הרא"ש בחדושיו ליום הרביעי אבל ה' לא משום דליכא כתובה דלא רמי בה תגרא כדאמר במסכת שבת [קל א'] ואתי למיטרד ולא בעיל דאפילו עכשיו שנשאת ברביעי רגילין לשהות עד חצי הלילה כדאי' בנדה בריש תנוקת שאני כתובה דמגבי טפי עד דכתבי לה. עד כאן. והיה נראה לתרץ דאה"נ דתנשא בליל חמישי ועדיפא נמי מיום ד' דליכא למיחש לאקרורי דעתא כלל אבל ביום ד' איכא למיחש לאקרורי דעתא אלא דחכמים לא חששו לזמן פורתא כהאי לאקרורי דעתא כדאי' בגמרא לקמן וסגי להו למתקן דתנשא ברביעי ובליל ה' ולא בשאר הימים ותנא תחילת התקנה דהיינו יום ד' קא נקיט לרבותא וכ"ש ליל ה': (חסר לשון) ואף על גב דאמרינן בגמרא בתולה נשאת ליום ד' ונבעלת בה' אין עיקר תקנתם אלא שתנשא ברביעי ולא בעילה בה' דטעמא

דברכה אינה אלא עצה טובה ולא מיקרי עבריינא ולאקרורי דעתא לא חיישינן אף על גב דנבעלת בד' כדאיתא בגמרא לקמן ולא תקנו חכמים בענין הבתולה מידי אף על גב דעיקר טעמא משום טענת בתולים וה"ל למיחש דלמא ישא ברביעי ויבעול בששי ואחר כך תתקרר דעתו דמסתמא תקיף יצריה ולכשישא יבעול ולא ימתין ומיהו משום ברכה דליל ה' לא חשו רבנן ואף על גב דיבעול בד' עצמו לית לן בה וכדכתבינן דברכה לאו מעיקר תקנה הוא הילכך הא דתנן נמי ואלמנה ליום ה' לאו תקנת חכמים מיקרי דאי משום ברכה לא מיקרי עבריינא וכדכתבינן ואי משום שקדו חכמים שיהא שמח עמה נמי לא מיקרי תקנת חכמים דכיון דלא קביע דאדם בטל ולא איכפת ליה בברכה נסיב אלמנה בכולהו יומי לכך לא הוי מכלל תקנת חכמים דהוו תקנות קבועות וכתב הריטב"א ז"ל ביבמות כל מידות חכמים כך הם שלא לחלוק גזרותיהם ותקנותיהם דאי לא לא קיימא ואם אתה מחלק בהם נתפרדה החבילה ע"כ. הילכך תקנת אלמנה לא הויא מכלל תקנת חכמים אבל שתנשא הבתולה בד' ולא בא' הויא לה תקנה קבועה ואם תאמר והא דאמרינן לקמן אי איכא בתי דינין קבועין בכל יום אשה נשאת בכל יום ופריך תלמודא והא בעינן שקדו ומשני דטריח ליה אלמא דתקנתא דנשאת בד' נמי לאו תקנתא קבועה הוי דהיכא דטריח ליה נשאת בא' בשבת וכן כתבו רוב המפרשים ז"ל וכדבעינן למכתב בס"ד ויש לומר דה"מ היכא דליכא תקנת עזרא דבתי דינין קבועין בכל יום ולכך היכא דטריח ליה נשאת בא' בשבת או בשני בשבת ואפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל לקמן דטריח ליה. אם טרח לפני השבת וכו' כונסה בא' בשבת או שני בשבת. ע"כ. פי' להכי סיים הרב ז"ל או בשני בשבת לומר דכיון דאי בעי נסיב בשני בשבת משום איקרורי דעתא לא ישא בא' בשבת אף על גב דטריח ליה דמאן דחזי לא ידע דמשום הכי הוא אלא דא' בשבת ורביעי בשבת ושאר הימים לענין נשואין כי הדדי נינהו ולא לפלוג בין א' בשבת לד' בשבת ומיעקרא תקנתא דרבנן לגמרי ואתו לפנואי (חסר לשון). שאם היה טענת בתולים כו' והא ודאי ליתא דהא מה שפעמים בשבת בתי דינין יושבין בעיירות מעשרה תקנות שתקן עזרא ולא היתה תקנת עזרא משום הכי דבמרובה מפרש טעם תקנותיו ולא משום הכי הוה כדאיתא וזהו שכתב רש"י בב' ובה'. אחד מעשרה תקנות כו' ולכך תקנו שנשאת בד' שאם היה לו טענת בתולים כו' וכיון דאיכא למיטעי בהאי לישנא דנקיט מתניתין עד שהוצרך רש"י ז"ל לתקן וכדכתבי' אמאי לא תני איפכא שאם היה לו טענת בתולים וכו' ופעמים בשבת בתי דינין יושבין כו' ובמאי דכתיבנא ניחא דמשום שפעמים בשבת בתי דינין יושבין כו' דהיינו לבתר תקנת עזרא אפילו היכא דטריח ליה לא תנשא ביום א' הילכך מאי דתניא נמי שפעמים בשבת קאי למיהב טעמא

אדינא דבתולה אמאי תנשא בד' ולא ביום א' אפילו היכא דטריח ליה וכדכתבינן וכיון שכן להכי קדים נמי שפעמים בשבת כו' דאילו הוה תני שאם היה לו טענת בתולים וכו' ופעמים בשבת כו' הוה משמע דלא בעי למיהב טעמא אלא אמאי ביום ד' ולא ביום ב' או ג' או ה' או ו' ומאי דתני פעמים כו' היינו לתרוצי דאטו מי ליכא בית דין בכל יום אמאי קבעינן יומא לבתולה אבל אמאי דתני בתולה ליום ד' או לשלול יום א' או יום אחר אין במתני' רמז טעם כלל אבל השתא דתני הכי שפעמים בשבת וכו' שאם היה לו וכו' אתא לרמוזי טעמא דבתולה אמאי ביום ד' ולא ביום ה' וכדכתיבנא ואפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל שפעמים בשבת. אבתולה קאי ודו"ק:

והר"ן כתב בפירושיו על ההלכות וז"ל ומקשו הכא כי היכי דתני תנא טעמא למעוטי שאר ימים ליתני נמי טעמא דשקדו למעוטי א' בשבת כו'. וליתני נמי טעמא דאלמנה ביום ה' כו' תירצו בזה משום דהני טעמי לא קביעי דהיכא דטריח ליה נשאת בא' בשבת ואדם בטל ולא איכפת ליה בברכה נושא את האלמנה בכל הימים משום הכי לא קתני להו. ולא נהירא לי דבשלמא אי לא הוה תני דינא שפיר דמי משום דלא קביעי לא תני ליה אבל כיון דדינא תני אף על גב דלא קביעי אמאי לא תני בהו טעמא לפיכך נראה לי דתנא מסתים להו סתומי להני טעמי כי היכי דלא ליתו לזלזולי בתקנתא (חסר). ומיהו דוחק לומר שהוצרכו חכמים ליחד יום לאלמנה וכו'. ועיקר יחוד יום ד' לבתולה משום שהוצרכו ליחד ימים לבתולה משום טענת בתולים דהוא מילתא דאיסורא דסגי לן דנייחד יום ד' לבתולה משום שאר ימים דהויא מלתא דאיסורא והבו דלא נוסיף עלה דנייחד יום לאלמנה נמי מחמת כן והנכון מאי דכתבינן לעיל וזהו שכתב רש"י ז"ל שפעמים בשבת. אבתולה קאי. פירוש ולא אאלמנה לאפוקי מלישנא בתרא דכתב הר"ן ז"ל וכדכתבי' כנ"ל הילכך נקטינן לפי שיטה זו של רש"י דכי ליכא תקנת עזרא אשה נשאת בכל יום ואין כאן שום תקנתא קבועה דכי טרח אשה נשאת אפילו בא' בשבת ומשום ברכה לא מיקרי עבריינא ואינה אלא עצה טובה וכי איכא תקנת עזרא הויא ליה תקנה קבועה דאפילו טרח אינה נשאת באחד בשבת ותקנת שקדו הויא ליה תקנה גמורה וכדכתבינן. ומיהו לעולם טעמא דברכה אינה אלא עצה טובה ותקנת האלמנה לא קביעא ולא הויא תקנה גמורה אפילו לבתר תקנת עזרא וכדכתבינן. ומיהו הרמב"ן כתב בחידושיו וז"ל והא דלא קא מפרש במתניתין טעמא לאלמנה אמאי בה' משום דהתם לאו תקנתא דרבנן היא דנימא דוקא תנשא ליום ה' אלא משום שקדו הוא ואי אדם בטל הוא אף בשאר ימות השבוע תנשא כדאיתא בגמרא לקמן ולמאן דאמר משום ברכה היכא דאמר לא איכפת לי שמעינן ליה והכי מוכח בגמרא וכן כתב רש"י ז"ל הילכך

לאו עכובא הוא אבל בתולה ודאי עכובא הוא משום איסורא דחיישינן לאקרורי דעתא ותקנתא הוא דתקון רבנן ואפילו משום שמדא נמי לא מבטלינן ליה והיינו טעמא נמי דלא קתני במתניתין מפורש שקדו לבתולה דאי טרח ליה נשאת נמי באחד בשבת אלמא לא קתני אלא טעמא דאיתיה לעולם ולא מחלפא ע"כ. וכן כתבו הרשב"א והרא"ה ז"ל והא דכתיבנא לעיל דהר"ן ז"ל דחה דבריהם ז"ל מה שנ"ל כתבתי:

ועוד כתבתי באלו שתי הלשונות של רש"י ז"ל לקמן בגמרא גבי הא דאמרינן אלא אי איתמר כו' וגבי הא דאמרינן ותנשא בא' בשבת:

שפעמים בשבת כו'. ואם תאמר אמאי מתקני רבנן לעכובי מצוה דנשואין תנשא אשה בכל יום וליתקנו דישבו בתי דינין בכל יום דהא אמרינן לקמן אי איכא בתי דינין דקבועין האידנא כקודם תקנת עזרא אשה נשאת בכל יום ויש לומר דלכך כתב רש"י ז"ל אחד מעשר תקנות שתקן עזרא וכו' פי' כיון דזו היא אחד מעשר תקנות אי מתקנינן לעקור חדא מינייהו הרי עקרת כולהו תקנותיו ובב"ק פרק מרובה מפרש טעם תקנותיו:

שאם היה לו טענת בתולים כו'. פי' ונאמן לומר פתח פתוח מצאתי לאוסרה עליו או לטעון טענת דמים ולא בשאר יומי דחיישינן לאקרורי דעתא כלומר יערב עליו המקח כדאיתא בגמ'. ורש"י ז"ל כתב שמתוך כך יבואו עדים ויתברר הדבר והצריכו לומר כן מפני שאין האשה נאסרת אפילו שאמר פתח פתוח מצאתי אלא באשת כהן או באשת ישראל שקדשה פחותה מבת שלש שנים ואם כן כל הנשים ינשאו בשאר הימים. ואיכא למידק עליה הא דאמרינן בגמ' אף אנן נמי תנינא דנאמן לאוסרה עליו כו' מאי לאו דקא טעין פ"פ אלמא לאו משום עדים קאמרינן אלא משום המנותא דידיה קאמרינן ולאו משום שמא יבאו עדים אלא מפני אשת כהן ואשת ישראל שנתקדשה פחותה מג' שנים תקנו לכל הנשים שינשאו ברביעי. הרמב"ן ז"ל וכ"כ התוס' בשם ר"ת ז"ל:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל שאם היה לו טענת בתולים כו'. פרש"י ז"ל ומשכים לבית דין בעוד כעסו עליו כדי שלא תתקרר דעתו ויקיימנה באיסור ומתוך שישכים לבית דין יצא הקול ויבאו עדים שזנתה תחתיו ע"כ. ולפי פירוש זו יש אומרים דתקנתא דמתניתין לא היתה אלא באותה שהיא צריכה עדים לאוסרה עליו כגון דאיכא תרי ספיקי אבל באותה שהוא נאמן לאוסרה עליו דלית בה אלא חד ספיקא כגון אשת כהן א"נ ישראל שקידשה פחותה מבת שלש שנים ויום אחד לא תקנו חכמים כלל שהרי הוא אוסרה על עצמו ואינו צריך ב"ד. והקשו עליו בתוספות מדאמרינן בגמרא אמר רבי אלעזר האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו ואוקימנא בחד ספיקא ואמר אביי אף אנן נמי תנינא בתולה נשאת כו' דאלמא משנתינו באותן שהוא נאמן לאוסרה עליו ולא באותן שהוא

צריך עדים ואם איתא דעבוד רבנן תקנתא לשאר נשים מנלן דמתניתין ס"ל שהוא נאמן. והם מתרצים לפרש"י ז"ל דלעולם משנתינו בעדים דוקא ומיהו הא דאמר רבי אלעזר האומר פתח פתוח מצאתי שהוא נאמן הא קמ"ל דקים ליה דאי לא דקים ליה בפתח פתוח לא היו חוששין חכמים לעשות תקנתא משום שמא יבאו עדים שזנתה. ור"ת ז"ל פירש משנתנו באותן שהן בני חד ספיקא ובאשת כהן א"נ באשת ישראל פחותה מבת שלש כדי שישכים לב"ד ויאמרו לו שהיא אסורה עליו אבל באותן שהם בני תרי ספיקי לא תקון רבנן דאי משום שמא יבאו עדים מילתא דלא שכיחא היא כדאמרינן בגיטין. ע"כ:

וז"ל הרא"ש ז"ל פרש"י ז"ל מתוך שיבא הדבר לב"ד יתברר הדבר בעדים והקשה ר"ת מהא דקאמר בגמרא על הא דר' אלעזר אמר אביי אף אנן נמי תנינא בתולה נשאת כו'.

ליום ג' לא מ"ט משום אקרורי דעתא ולמאי כו' אלא לאו לאוסרה עליו ומאי סייעתא היא הא מתניתין מיירי על פי עדים ואם לא יתברר הדבר לא תהא אסורה על פי דיבורו ופר"ת דמתניתין נמי מיירי כו' ולא פלוג רבנן בבתולות מיהו יש ליישב פירוש רש"י ז"ל דקאמר לקמן אף אנן נמי תנינא לאו לאתויי סייעתא לר' אלעזר דנאמן לאוסרה אלא דאמרינן לקמן אמילתא דר' אלעזר מאי קמ"ל תנינא כו' מקים הוא דודאי קים ליה אבל הכא מקים הוא דלא קים ליה קמ"ל וקא מייתי ראיה ממתניתין דודאי קים ליה וה"פ אלא לאו לאוסרה עליו אם יתברר הדבר בעדים אלמא ודאי קיימא לן דאי לא קים ליה משתקין אותו מיד ואומרים לו שהוא טועה ולא יצא הקול ולא יתברר הדבר בעדים. ואם תאמר היכי עבדינן תקנתא משום חשש זנות הא אמרינן בגיטין פרק המביא תניין [גיטין יז א'] מפני מה תקנו זמן בגיטין ר' יוחנן אמר משום בת אחותו וריש לקיש אמר משום פירות ור"ל מ"ט לא אמר כר' יוחנן זנות לא שכיח כלומר אי משום הא לא עבדינן תקנתא אם כן לדידיה אמאי עבדינן הכא תקנתא משום זנות יש לומר דודאי זנות דבת אחותו לחוד לא שכיח אבל זנות דכל הנשים שכיח ועבדינן שפיר תקנתא ואף על פי שאינו אלא באשת כהן ובאשת ישראל פחותה מג' מ"מ שכיחא טפי מבת אחותו ועי"ל דהא דר"ל ביושבת תחת בעלה דההיא זנות לא שכיח דבעלה משמרה אבל זנות דארוסה שכיח ועבדינן תקנתא. עכ"ל הרא"ש ז"ל:

והוה מצינן לפרושי דאה"נ דמשום טעמא דזנות לא הוה מתקנינן מידי דזנות לא שכיח אלא כיון דבעו רבנן לתקוני יומי לבתולה ולאלמנה משום ברכה ומשום שקדו חשו נמי לטעמא דזנות ועיקר התקנה משום ברכה ושקדו הויא והא דלא קא מפרש תנא דמתניתין להני טעמי דאלמנה ושקדו יש לומר כדתריץ הר"ן ז"ל לעיל דתנא מסתים להו סתומי

להני טעמי כי היכי דלא ליתי לזלזולי בתקנתא ואדרבא פריש טעמא דשאם היה לו טענת בתולים דהיינו טעמא דאיסורא שיהא נראה חמור בעיני העולם ולא יזלזלו בתקנתא. כך היה נראה לפרש איפכא מכל המפרשים ז"ל כדכתיבנא לעיל והשתא ניחא נמי מאי דקשיא להו לתוספות ז"ל תינח אשת כהן או פחותה מבת שלש שנים דוק ותשכח ותימא דאם כן מאי פריך בגמרא ותנשא באחד בשבת לימא דמשום הכי נשאת בד' כדי שתבעל בה' משום ברכה אלא ודאי דעיקר התקנה היתה משום שאם היה לו טענת בתולים וכו' וזהו שכתב רש"י ז"ל ולכך תקנו שתנשא בד' שאם היה לו טענת וכו' ובגמ' פריך ותנשא באחד בשבת. ע"כ כנ"ל:

שאם היה לו טענת בתולים. כתב הריטב"א ז"ל דמדקתני שאם היה לו רמיז לן תנא קצת דמשום שקדו תקנו לו יום ד' ולא משום ברכה דמשמע שאם היה לו טענה אמיתית דקים ליה ולא לימא בדדמי והיינו ודאי כשטרח בסעודה ג' ימים ע"כ:

היה משכים לב"ד. לכך נקט תנא כי האי לישנא ולא קתני ישכים לבית דין לרמוז לנו מאי דאמרינן דאי איכא בתי דיני דקביעי השתא כקודם תקנת עזרא אשה נשאת בכל יום לכך קתני היה משכים כלומר בזמן תקנת עזרא היה משכים ואילו האידנא דקבעו ב"ד בכל יום אשה נשאת בכל יום כנ"ל:

גמרא אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום הד' לפי ששנינו כו'. אמר רב יוסף מריה דאברהם תלי תניא וכו'. צריך לבאר איך היה מבין רב יוסף הלשון הראשון שהקשה זאת הקושיא ואין לתרץ שהיה שואל מפני מה ביום ד' ולא בשאר ימים דהא קתני טעמא בהדיא במתניתין שאם היה לו טענת בתולים וכו' וכן לא היתה שאלת הלשון הראשון ותנשא באחד בשבת שאם כן היה לו להזכיר כן בפירוש ותנשא באחד בשבת בלשון הראשון כדמפרש בלשון השני או שלא יזכירנו בשניהם כיון שאין שינוי בזה בין שתי הלשונות ועוד כי מה שהשיב לפי ששנינו לא היה טעם כלל לשאלתו ולא היה לרב יוסף להקשות תלי תניא דמפרש טעמא אלא ה"ל למימר מאי קאמר שהרי אין הלשון נקשר קצתו בקצתו וכן אין לפרש מפני מה אמרו מאי נפקא מינה לענין דינא דממונא והיתה התשובה דנ"מ בדין המזונות דא"כ שפיר קאמר ומאי מקשה רב יוסף והא דלא מפרש ליה הכי רב יוסף ולא תני ליה משום דלישנא דמפני מה אמרו לא משמע מאי נפקא מינה אלא שאלת טעם הדבר אבל נראה לפרש שלפי הלשון הראשון השאלה היא שהוא הבין מטעם המשנה שאומר שפעמים בשבת כו' שגם באחד בשבת יכולה להנשא והקשה מפני מה אמרו ליום ד' והשיב אף על פי שגם באחד בשבת יכולה להנשא כמו בד' הנה יש יתרון לד' על אחד בשבת שבד' אם

הגיע זמן ולא נשאו מעלה לה מזונות ובאחד בשבת אינו מעלה לה אע"פ שהגיע זמן נשואין ואם רצה כונס ולכן כתב ליום רביעי כלומר דהיום שאם לא נשאו אז מעלה מזונות אבל באחד בשבת אינו זמן נשואין בחיוב אבל אם רצה כונס דליכא למיחש לאקרורי דעתא ועתה אם היה לנו טעם מצד אחר מפני מה אם לא נשאה באחד בשבת אין מעלין לה מזונות אע"פ שהוא זמן נשואין והיה יכול לכונסה הנה היה זה הלשון דבור על אופניו ומשנתנו מפורשת כתקנה אבל כיון שאין לנו טעם בפטור המזונות תמה רב יוסף איך הודיע רב יהודה הנעלם בנעלם ממנו שזה דבר תמיה שיהיה אחד בשבת זמן נשואין ולא לענין חיוב המזונות אם לא נשאה והנה המזונות תלוין בנשואין ועל זה הקשה תלי תניא דמפרש וכו' כלומר איך תולה משנתנו הנותנת טעם לדבריה ומפרש בה טעם לשאר הימים אם כן נראה שכל דברי המשנה בדבר הנשואין בטעם והוא תולה אותם בדין המזונות דתניא דלא מפרש טעמא כי עדיין יש לשאול מפני מה באחד בשבת אינו מעלה לה מזונות כיון שהוא זמן נשואין ואע"ג דהא דאינו מעלה לה מזונות לא תניא מיהו דין הגיע זמן תניא ומשום הכי קרי לה תניא.ועוד נראה לי לפרש תלי תניא דמפרש טעמא וכו' איך תולה מענין טעמא שמפורש בברייתא דשקדו אמאי נקט בד' [ב]דין המזונות שאין לו טעמא ולא מפרש טעמא בשום מקום והיינו דלא קאמר דמפרש [בה] טעמא ולא מפרש [בה] טעמא אלא דמפרש טעמא ומשום ברייתא דשקדו קאמר והשתא הא ידע לה רב יוסף. אלא אי אתמר כו' מפני מה אמרו וכו' ותנשא באחד בשבת עתה בלשון הזה הוא משנה השאלה שבלשון הראשון ס"ל דאף באחד בשבת תנשא כדקתני טעמא שפעמים בשבת וכו' אלא דבעי כיון דאף באחד בשבת תנשא אמאי נקט ליום ד' אבל בלשון זה ס"ל דמדקתני יום ד' לא תנשא באחד בשבת ומשום הכי מקשה ותנשא באחד בשבת דהא ליכא משום אקרורי דעתא והשיב דמשום שקדו לא תקנו ועכשיו ששנינו שקדו כלומר כיון דאית לן שקדו ואחד בשבת לאו זמן נשואין אם הגיע זמן באחד בשבת אינו מעלה לה מזונות דאי לאו שקדו הוה מצי למימר דבאחד בשבת תנשא (כי ס"ל) [כדס"ל] (כ)[ב]לישנא קמא ולא הוה מצי למימר דאינו מעלה לה מזונות דהוה ק"ל מ"ט כדהקשה רב יוסף. והגיע זמן באחד בשבת לרבותא נקטה ואין לפרש עכשיו ששנינו שקדו כלומר ומשום תקנתה ותועלתה אינו יכול לכונסה באחד בשבת אינו מעלה לה מזונות אבל הגיע זמן בשאר הימים מעלה לה שלא רצו להפסידה מזונותיה כיון דתקנת איסור נישואין בשאר הימים אינו בשבילה אבל היא בעדה ולנזקה דלא משמע הכי בלשון מתוך שאינו יכול לכונסה (לפי') [וכן] מבעיא דחלה הוא. כנ"ל פירוש שמועה זו ומיסודו של הרמב"ן ז"ל [למדתיה] ולא כדבריו. הריב"ש ז"ל בחידושיו

וכן כתב בתשובותיו סי' שע"ב:
וז"ל הרמב"ן ז"ל בחידושיו הא דבעי רב יוסף מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום ד' הכי קא קשיא לי' תנינא באחד בשבת ואם יש לו טענת בתולים ישכים לבית דין וה"ק היאך אמרת שתנשא בד' דוקא והדר אמר טעמא משום משכים לב"ד דחששו לאקרורי דעת ולההיא טעמא תנשא נמי באחד בשבת וניחא ליה יום רביעי ראוי לנשואין יותר מאחד בשבת שאם הגיע זמן באחד בשבת אינו מעלה לה מזונות ואם הגיע ברביעי מעלה לה ולפיכך תנן ליום רביעי אבל אם רצה כונס אף באחד בשבת כדקתני סיפא טעמא וקשיא ליה מ"ט אינו מעלה לה תנשא באחד בשבת ויעלה לה מזונות שלפי משנתנו לא תקנו כלל אלא משום שישכים לב"ד וזה הטעם אפילו לאחד בשבת הוא ולמה אמרו ברביעי והא דקאמר תלי תניא דמפרש טעמא לאו למימרא דבמתניתין מפרש טעמא לשלא תנשא באחד בשבת אלא ה"ק היכי תליא מתניתין דקתני בה טעמא מפני מה נשאת ברביעי בדבר שאין בו טעם דהיא גופא מנא לך טעם לשלא תנשא באחד בשבת ולא תעלה לה מזונות ואף על פי שטעם משנתנו אינו מספיק לאחד בשבת מכל מקום טעמא קתני כיון שהוא טעם לשאר הימים וכלל נמי אחד בשבת בהדייהו היאך אתה תולה אותה במשנה שאין בה טעם מתניא דלא מפרש טעמא לאו דוקא דלא קתני שלא תנשא ולא הטעם אלא במשנתנו קתני שאינה נשאת וי"א מדקתני הגיע זמן ולא קתני לאחר זמן אם לא נשאת מעלה לה מזונות אלא יש זמן אחר ולמעוטי אחד בשבת דאי לשאר הימים למה לי למבעי כלל ואינו מחוור ובלישנא בתרא ארווח בה טפי משום דלישנא דברייתא נקט ואזיל עד דאמר ועכשיו ששנינו שקדו וזה הפירוש הוא על דרך דברי רש"י ז"ל תדע דלישנא קמא דומיא דלישנא בתרא הוא מדקאמר יכול הגיע זמן באחד בשבת אלמא הגיע זמן בשאר הימים לא צריכא ליה. ויש דברים אחרים הרבה בשמועה זו מרבים הבל. עכ"ל הרמב"ן ז"ל:
וז"ל הרשב"א ז"ל שמועה זו רבים פירושיה ומסתברא דה"פ מפני מה אמרו ברביעי ולא באחד בשבת דטעמא איתא באחד בשבת לפי ששנינו הגיע זמן ולא נשאו כו'. יכול אם הגיע זמן באחד בשבת אף על פי שאין כאן אקרורי דעתא יהא מעלה לה מזונות לכך שנינו ביום ד' ולא באחד בשבת לפי שהוא מעכב בתקנת חכמים ומשום הכי מתמה רב יוסף בעצמו שאין זו טעם ליום אחד בשבת ודין שמענו טעם לא שמענו ואמר תלי תניא דמפרש טעמא כלומר משנתנו שטעמיה מפורשין ומספיקין לתקנתם אלא שאנו צריכין לחקור טעם מפני מה אינה נשאת אפילו ביום אחד בשבת שהטעם השנוי מספיק לו גם כן ותולה אותה בדתניא שאין טעמה מפורש דאפילו שנו כן במשנתנו מפורש ולא באחד

בשבת שאם הגיע זמן ולא נשאו אינו מעלה לה מזונות עד רביעי בשבת לא ידענו עדיין טעם תקנה זו שאין זה טעם אלא גזרת דין ואינו מן הדין לומר שמשנה זו שהיא ברורה ומגלה פירושיה וטעמיה תלויה בדבר שאין בו טעם אלא הכי אמרוה ניהליה מפני מה אמרו כו'. עד כאן:

ולכאורה משמע דרש"י ז"ל מדקתני הגיע זמן ולא קתני לאחר זמן קא דייק דמתניתין אף על פי דמפורש בה ולא באחד בשבת כי"א שכתב הרמב"ן ז"ל וכדכתיבנא לעיל שכתב רש"י ז"ל אלא תלי תניא דמפרש טעמא בדתניא דלא מפרש טעמא. משנתנו טעמא מפורש בתוכה שישכים לב"ד והגיע זמן אין שום טעם מפורש בה לומר מפני מה אם הגיע זמן וכו' ע"כ. אלמא דמדקתני הגיע זמן קא ממעט אחד בשבת ולא קא מתמה רב יוסף דלא קא מפרש טעמא ותלי בה מתניתין דקא מפרש בה טעמא ונ"ל דמדקתני ולא נשאו קא דייק דהא ברישא תנן בפרק אף על פי נותנין לבתולה י"ב חדש כו' ולאלמנה שלשים יום הילכך לא הוה ליה לסיומי אלא לאחר זמן זה אוכלות משלו וכו' אם כן הגיע זמן זה אוכלות משלו וכו' דבין נשאו בין לא נשאו הבעל חייב במזונות אשתו הילכך מדקתני ולא נשאו דייקינן דוקא משום דהבעל מעכב הוא דאוכלות משלו ואין לך לומר דאתא למעוטי היכא דהיא מעכבת מלכנוס דאינו מעלה לה מזונות הילכך אכתי מיותר לשון ולא נשאו דכדי למעוטי היכא דאיהי מעכבא לא איצטריך אלא ודאי לא אתא למעוטי אלא היכא שתקנת חכמים מעכב והיינו הגיע זמן באחד בשבת וכדבעינן למכתב בס"ד וכ"ת היכי מצינן למימר דמדקתני ולא נשאו קא דייק והא ולא נשאו לכאורה משמע דקאי אדידיה דקא מעכבן איהו ויש לומר דכי קתני ולא נשאו פי' שלא נכנסו לחופה וכך יש לו לומר שהבעל עכב מהכנסת החופה (במין) כמו האשה ובגמרא מפרש בדרך פי' בעלמא ולא בדרך קושיא שהבעל עכב הילכך שפיר מצינן לדיוקי מדקתני ולא נשאו דדוקא היכא שעכב הבעל ולא היכא שתקנת חכמים מעכב כגון שהגיע זמן באחד בשבת וכדכתיבנא כנ"ל. וזהו שכתב רש"י הגיע זמן. זה ולא נשאו לחופה לקמן מפרש שעכב הבעל. אוכלת משלו. שהבעל חייב במזונות אשתו כו' דו"ק:

והרא"ש ז"ל פי' עיקר שמעתין בענין אחר וז"ל אמר רב יוסף וכי תימא מאי דקאמר מפני מה אמרו והלא הטעם מפורש במשנה ואין לתלות תמיהת הלשון משום דרב יוסף חלה ושכח תלמודו דאם כן כשנתיישב התלמוד לא ה"ל לאקשויי אלא הא דבמתניתין דמפרש בה טעמא מאי הא דקאמר מפני מה אמרו כו'. ולמה סייע את קושייתו מהא דבההיא דמתניתין לא מפרש טעמא. לכ"נ שכך הבין רב יוסף את דברי רבו שמואל כשנתיישב בתלמודו דה"ק מפני מה אמרו בתולה נשאת וכו' כיון דטעמא דמתני' משום

טענת בתולים אמאי קאמר נשאת ובהא איכא לאסתפוקי מתי תהיה זמן הבעילה אי בד' או בליל ה' כדבעי בגמרא לימא נבעלת כיון דמשום טענת בתולים הוא ויברר התנא דבריו ביום ד' או בליל ה' ואמאי הזכיר נשואין כלל וקאמר דלהכי תנא נשאת להשמיענו שקבעו זמן נשואין שלא יאמר אדם אשא באחד מן הימים רק שאמתין עד ליל ה' כי חשו חכמים דילמא תקיף ליה יצריה. ואחר שדקדקנו בלשון משנתינו שקבעו חכמים זמן לנשואין לפיכך אם הגיע זמן באחד בשבת אינו מעלה לה מזונות כיון שהוא אנוס בתקנת חכמים וקא מתמה תלי תניא דמפרש טעמא בדתניא דלא מפרש טעמא פי' ממשנתינו שמפורש בה טעם למה נשאת ביום ד' ומשינוי הלשון דקתני נשאת ולא קאמר נבעלת רוצה לדקדק דין חדש וטעם שאינו מפורש באותה משנה ולפוטרו ממזונות ודאי אם לא פי' מתני' טעמא משום טענת בתולים הוה מפרשינן טעמא דמתניתין משום שקדו כי הוא טעם המספיק למעט אחד בשבת וכיון דהוי טעמא משום שקדו ממילא ידענא דקביעות הזמן הוא לנישואין ואם הגיע באחד מן הימים אינו מעלה לה מזונות [וגם אילו פי' באותה המשנה הדין דאם הגיע זמן באחד מן הימים אינו מעלה לה מזונות הוה מייתינן סעד וטעם ממתני' מדקתני נשאת ולא נבעלת למימר דקבעו חכמים זמן לנישואין כי היכא דלא תתמה אטעמא דההיא מילתא אמאי אינו מעלה לה מזונות] תימא ליה או פרנסני או כנסני לחופה ותמתין מלבעול עד יום ד' כי לא קבעו חכמים אותו זמן כי אם לביאה אבל השתא דמפרש מתניתין טעמא משום טענת בתולים וגם באותה משנה אין מפרש בה הדין דאין מעלה לה מזונות מדקדוק המשנה דקתני נשאת ולא קתני נבעלת אין לנו לבדות דין חדש מלבנו לפוטרו ממזונות דאיכא למימר תנא לישנא מעליא נקט דאורחא דמילתא הוא דשלא להקדים הנישואין לזמן הבעילה משום תוחלת ממושכה ולא בשביל לקבוע זמן לנישואין ולעולם אימא לך אם הגיע זמן באחד מן הימים תימא ליה או פרנסני או כנסני לחופה כדמתרץ רב יוסף דבריו מפני מה אמרו בתולה נשאת ברביעי ולא באחד בשבת משום טעמא דשקדו וכיון דטעמא משום שקדו הוי קביעות הזמן לנישואין וממילא ידענא שאם הגיע זמן באחד מן הימים אינו מעלה לה מזונות כיון שהוא אנוס בתקנת חכמים כנ"ל. עכ"ל הרא"ש:

וע"פ שיטה זו יש לי לפרש שמעתין בענין אחר שכך הבין רב יוסף דברי רבו שמואל כשנתיישב בתלמודו דה"ק מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום רביעי פירוש מאחר דבעינן שתבעל בליל ה' כדאיתא בגמרא לקמן תינשא נמי בליל ה' ולמה אמרו בתולה ליום הרביעי וכמו שהקשו התוס' לעיל במתני' ולא אסיק אדעתיה תירוץ התוס' דלעיל ומשני לפי ששנינו וכו'. פי' אי הוה תני בתולה נשאת בליל ה' הוה משמע דהיינו משום

ברכה כמו ולאלמנה ליום ה' דתני גביה וכיון דמשום הכי הוא לא סגי לפוטרו ממזונות אם הגיע זמן באחד בשבת כיון דעיקר טעמא דקא פריש במתני' דהיינו טענת בתולים ליתא ומשום ברכה לא מקרי עבריינא אבל השתא דתני בתולה נשאת ליום הד' אלמא דמלבד טעמא דברכה דהיינו שתבעל בה' איכא תקנתא אחריתא שתנשא בד' דהויא תקנתא אלימתא ומספקת לפוטרו ממזונות אם הגיע זמן באחד בשבת ומתמה רב יוסף תלי תניא דמפרש טעמא בדתניא דלא מפרש טעמא פי' היכי אמרינן דמתני' דהכא מתפרשא ממתני' דהתם דמש"ה תני בתולה נשאת ליום הד' לפי ששנינו כו' והא במתני' דהתם אין שום טעם מפורש בה לומר מפני מה הגיע זמן באחד בשבת אינו מעלה לה מזונות כדי שנאמר דמש"ה תני בתולה נשאת ליום הד' ובמתני' דהכא טעמא מפורש בתוכה שישכים לב"ד ומשום האי טעמא כך לי יום ראשון כמו יום חמישי ואילו הוה תני טעמא במתני' דהתם הוה ניחא דהוה אמרינן מה שחסר כאן תני התם וכן נמי אילו לא הוה תני הכא טעמא כלל הוה אמינא דטעמא רבא איכא דמש"ה בתולה נשאת ליום הד' ותנא מסתים לה סתומי כי היכי דלא ליתי לזלזולי והכין אורחייהו דרבנן לסתום טעם תקנתייהו כדאיתא בכמה דוכתי וכמ"ש הר"ן ז"ל כדכתיבנא לעיל במתניתין אבל השתא דבמתניתין מפרש טעמא דמהאי טעמא שוין יום אחד ויום ד' ובמתניתין דהתם לא מפרש טעמא כלל איכא לאתמוהי טובא היכי אמרינן דמתניתין דהכא מתפרשא ממתניתין דהתם ובלא זה ליכא לאתמוהי בקיצור אמאי אינו מעלה לה מזונות כשהגיע הזמן באחד בשבת דאיכא למימר דטעמא דברכה מספיק לפוטרו ממזונות אבל השתא אינו מספיק לכך פריך תלי תניא דמפרש טעמא כו' וכדכתיבנא. אלא אי אתמר הכי אתמר מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום הד' פירוש ולא ביום א' דאילו תנשא בליל ה' ליכא לאקשויי כמו שתירצו התוס' כדכתיבנא במתניתין אלא מפני מה אמרו ליום הד' ולא ביום ראשון שאם היה לו טענת בתולים וכו' ותנשא באחד בשבת וכו' ועכשיו ששנינו כו' ולהאי לישנא הוי איפכא דמתני' דהכא לא מתפרשא ממתניתין דהתם כדאמר מעיקרא אלא מתני' דהתם מתפרשא ממתניתין דהכא כדמפרש ואזיל. ואפילו תימא דמעיקרא אסיק אדעתיה שפיר טעמא דשקדו מצינן לפרושי שפיר מאי קא מתמה רב יוסף ומאי קא משני אלא אי אתמר וכו' כדבעינן למכתב לקמן באורך בס"ד:

ויש לי לפרש שמעתין עוד בענין אחר שכך הבין רב יוסף דברי רבו שמואל דהא מקשו המפרשים ז"ל לעיל אמאי לא קתני טעמא דשקדו במתניתין ותירצו דמשום דלא קביע דהיכא דטריחי ליה נשאת באחד בשבת וא"נ אי אמרה איהי אי אפשי בתקנה זו שומעין לה לכך לא קתני טעמא דשקדו והקשה הר"ן ז"ל עליהם דבשלמא אי לא

תני דינא שפיר וכו'. וכדכתיבנא לעיל במתניתין ובזה יש לפרש דהיינו דבעי מפני מה אמרו עיקר תקנה זו דבתולה נשאת ליום הד' כיון דלא קביע דאי משום ברכה אי אמר אי אפשי בברכה שומעין לו ואי משום שקדו אי אמרה איהי אי אפשי או היכא דטריח ליה נשאת באחד בשבת א"כ מה זו תקנה ולמה ליה למימר כלל בתולה נשאת ליום הד' ואין לך לומר דתנא עצה טובה קאמר חדא דא"כ הו"ל למתני נושאין את הבתולה ועוד דכיון דקא יהיב טעמא שפעמים בשבת כו' אלמא דעיקר תקנה שנו כאן ולא עצה טובה וכיון שכן מה זו תקנה ומפני מה אמרו בתולה נשאת ליום הד' הרי לא קביע ובידה להנשא ביום ראשון כגון שתאמר אי אפשי בתקנה זו דחכמים ואי משום היכא דלא טריח נושא הוא את הבתולה בע"כ ביום ד' א"כ ליתני נושאין את הבתולה ואי לא אסיק אדעתיה השתא טעמא דשקדו כלל אלא טעמא דברכה ניחא טפי ולא נצטרך לדיוקא דנושאין את הבתולה ומ"מ הכי בעי מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום ד' כיון דלאו עיקר תקנה היא ובידם שלא להנשא בד' אלא בא' ומשני לפי ששנינו וכו' פי' אע"ג דאי אמרה אי אפשי בתקנת חכמים שומעין לה ואי אמר אי אפשי בברכה שומעין לו מ"מ הגיע זמן באחד בשבת והיא אמרה א"א בתקנה ואיהו מתלי תלי נפשיה בתקנה זו מעוכב מתקנת חכמים מקרי ואין עכבה זו שלו אע"ג דאי בעי הוה נסיב ביום א' מ"מ להכי אהני תקנה זו למקרייה מעוכב מתקנת חכמים לפוטרו ממזונות דלא קא מחייב במזונות אלא היכא שכל העכבה מבעל וכדדייק לעיל מדקתני ולא נשאו ואפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל לכך שנינו בתולה נשאת וכו'. להודיעך שתקנת חכמים מעכבו מלכנוס ואין עכבה זו שלו ע"כ. ולפום שיטתם זו דקאי שאלה זו אבתולה ואלמנה ומשני לתרווייהו ואפשר לדיוקי הכי מלשון רש"י ז"ל דוק ותשכח ודוק שכתב רש"י לכך שנינו בתולה נשאת וכו' ומתמה רב יוסף תלי תניא דמפרש טעמא וכו' פירוש דבמשנתינו טעמא מפורש בתוכה ומהאי טעמא לא שני לן בין יום ראשון ליום רביעי והיכי נימא בו דמשום הכי תני בתולה נשאת ליום רביעי משום אידך מתניתין דמחלק בין יום א' ליום רביעי ולא מפרש בה טעמא כנ"ל ולשון ראשון נראה לי עיקר:

והתוספות ז"ל כתבו וז"ל מפני מה אמרו בתולה כו'. לפי ששנינו וכו' אין שואל הטעם למה נשאת בד' דא"כ לא הוה משני מידי אלא ה"ק מפני מה אמרו וכו' כלומר למאי נפקא מינה שתקנו שנשאת בד' ומשני נפקא מינה לענין מזונות ותרומה ורב יוסף קא מתמה מארי' דאברהם דהא נפקותא מפרשא בהדיא שאם היה לו טענת בתולים והוא מניח נפקותא מפורשת כו' ע"כ. ודבריהם צריכין ביאור דלכאורה קשיא טובא מאי קא בעי למאי נפקא מינה מה נפשך אי ידע טעמא אמאי תנשא בד' א"כ מאי בעי נפקותא

שתנשא ביום ד' ולא ביום א' ואי לא ידע טעמא הוה ליה למבעי מעיקרא טעמא מאי לידע עיקר טעמא דמתניתין ומאי (לא) הוה מתרצא למאי נפקא מינה דהיינו לדיניה גופיה שתנשא ביום ד' ולא ביום א' ואין לפרש דהכי קאמר למאי נפקא מינה לענין ממונא וכמו שכתב הריב"ש ז"ל כדכתיבנא לעיל חדא דמה זו שאלה כיון דנפקא מינה לדינא גופיה דקא עסיק ביה מה לנו לידע אי נפקא מינה לענין ממונא או לא ואם היה שאלה מאי קא מתמה רב יוסף דהא נפקותא מפרשא בהדיא שאם היה לו טענת בתולים וכו' דהיינו לענין לאוסרה עליו כדאיתא בגמרא בשמעתא דפתח פתוח והא אנן נפקותא לענין ממון בעינן ונפקותא לענין ממון ליתא במתניתין כלל ונראה לי פירוש לפירושם ז"ל אין שואל הטעם למה נשאת ביום ד' דא"כ לא הוה משני מידי וכיון שכן לא הוה ליה לאתמוהי רב יוסף אלא מאי קאמר וכמו שהקשה הריב"ש וכדכתיבנא לעיל אלא הכי פירושו מפני מה אמרו כלומר למאי נפקא מינה וכו' פי' השתא אסיק אדעתיה טעמא דברכה אלא דס"ל דכיון דלא פי' במתניתין טעמא דברכה אלא משום דלא קביע דאי בעי אמר אי אפשי בברכה וכדכתיבנא לעיל במתניתין בשם המפרשים ז"ל וכיון שכן למאי נפקא מינה שתקנו שנשאת ביום ד' והא כיון דלא פריש במתניתין האי טעמא בידם לעקור אותה ולומר אי אפשי בברכה וא"כ מה הועילו חכמים בתקנתם ומשני נפקא מינה לענין מזונות ותרומה פי' אף על גב דאי בעי נסיב ביום ראשון ולא יחפוץ בברכה מ"מ הגיע זמן באחד בשבת ואומר שחפץ הוא בברכה אינה אוכלת משלו ולא בתרומה ולכך הועילו חכמים בתקנתם. וקשה קצת לשיטת התוספות ז"ל דבקיצור ה"ל לשנויי דנפקא מינה שאם הגיע זמן באחד בשבת אינה אוכלת משלו ולא אוכלת בתרומה ולמה ליה לאורוכי ולמימר לפי ששנינו הגיע זמן כו' יכול הגיע זמן כו' לכך כו'. והתוספות תירצו זה לומר דהיינו הך שהאריך כל זה לתרץ דנפקא מינה לענין מזונות ותרומה ולכך הוצרך להקדים ולומר לפי ששנינו כו' ודוחק דאכתי האריך יותר מדאי. וא"ת לפי שיטה זו מה קא מתמה רב יוסף הא שפיר בעי ומשני ויש לומר דרב יוסף ס"ל דאדרבא איכא למימר דלהכי סתים תנא טעמא דברכה ונקט טעמא שאם היה לו טענת בתולים כו' לאורויי דתקנה קבועה שנו כאן ולא מצי למימר אי אפשי בברכה ומנסיב ביום אחד בשבת דמאן דחזי סבר דאחד בשבת לענין נישואין כי הדדי נינהו ומיעקרא תקנתא דרבנן לגמרי ולהכי סתים תנא טעמא דברכה כי היכי דלא ליתי לזלזולי וכמו שכתב הר"ן לעיל וכדכתיבנא במתניתין הילכך קא מתמה שפיר דהאי נפקותא מפרש בהדיא שאם היה לו טענת בתולים ומשום האי טעמא תקנתא דברכה נמי קביע כדי שלא תיעקר תקנתא לגמרי וכדכתיבנא הילכך כיון דבע"כ נשאת ביום ד' ולא ביום ה' אמאי מניח נפקותא זו

המפורשת ותופס נפקותא אחרינא דלא מפרשא שאם אתה אומר אי בעי נסיב ביום א' מנא לך למימר שאחר הגיע זמן באחד בשבת שאינו מעלה לה מזונות ורב יוסף לא בריר ליה כולי האי אמר טעמא דברכה קביע דאי הוה בריר ליה הוה ליה לאקשויי להדיא מאי בעי למאי נפקא מינה והא היינו נפקותיה שתנשא בד' ולא ביום א' ולמה ליה למימר תלי תניא דמפרש וכו' אלא ה"ק כיון דאיכא למימר דהיינו נפקותיה שתנשא ביום ד' כיון דמפרש בה טעמא שאם היה לו טענת בתולים וכו' וכדכתיבנא למימר דטעמא דברכה לא קבע והיינו נפקותא לענין מזונות ותרומה דמאי טעמא אינו מעלה לה מזונות כיון דאי בעי נסיב כנ"ל פי' לפירושם ז"ל ובמאי דכתיבנא ניחא לשיטתם ז"ל לישנא דרב יוסף דקאמר תלי תניא דמפרש טעמא בדתניא דלא מפרש טעמא דלכאורה אי אפשר להולמו לשטת התוספות ז"ל ובמאי דכתיבנא ניחא דו"ק. ובקונטרסין מצאתי וז"ל תלי תניא דמפרש טעמא כו' תימא והלא במתניתין דידן אינו מפורש בה אלא נפקותא דאיסורא שיכול לאוסרה והוא לא שאל אלא שרוצה נפקותא דממונא דהיינו אם הגיע זמן באחד בשבת ויש לומר דגם במתניתין איכא נפקותא דממונא דאם זינתה הפסידה כתובתה ע"כ. ובמאי דכתיבנא ניחא התוספות:

וז"ל הרא"ה פירושא דשמעתא הכי מסתבר דבעיא דרב יוסף לאו אשאר ימים הוא כלומר למה אמרו ברביעי יותר משאר הימים דהא כדקתני טעמא בהדיא שאם היה לו טענת בתולים ישכים לב"ד אלא בעיא דרב יוסף למה הזכירו יום רביעי יותר מאחד בשבת דאי לנישואין הא לא אפשר דהא טעמא דקתני לאחד בשבת נמי איתיה שאם היה לו טענת בתולים יכול להשכים לב"ד וכיון דכן לאיזה ענין הזכירו יום ד' יותר מאחד בשבת ומהדרינן לפי ששנינו הגיע זמן ולא נשאו כו'. יכול הגיע זמן באחד בשבת כו' לכן שנינו כו' כלומר לאו לענין נישואין איתמרא דלענין נשואין ודאי אחד בשבת ראוי כד' בשבת אלא לענין מזונות דרביעי בשבת ראוי לנשואין יותר שאם הגיע זמנו באחד בשבת אינו מעלה לה מזונות ואם הגיע ברביעי בשבת מעלה לה מזונות אבל לכונסה ודאי רשאי באחד בשבת כרביעי. אמר רב יוסף מארי' דאברהם וכו' אלא תלי תניא דמפרש טעמא כו' כלומר היאך הוא יכול לתלות משנתינו שדבריו מפורשין בתוכה דיום ד' ראוי לנישואין ולא ליום ראשון ויאמר שלא יהא יום ד' שנוי לענין הדין שהוזכר עליו דהיינו לענין הנישואין ויהא דוקא לענין אחר שלא הוזכר עליו כלל דהיינו לענין מזונות שלא הוזכר בו יום רביעי כלל אלא הגיע זמן סתם משמע כל שהגיע יום ראוי לנישואין ובכלל קושיא זו נמי היא גופיה מאי טעמא כיון דאמרת דאחד בשבת ראוי לנישואין אם הגיע זמן באחד בשבת אמאי אין מעלה לה מזונות ומהדרינן אלא אי אתמר

הכי אתמר אמר רב יהודה אמר שמואל מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום רביעי דוקא דאי משום השכמה לב"ד תנשא באחד בשבת דאיתיה נמי להאי טעמא דודאי יום רביעי לענין נישואין ולעכב תניא ומהדרינן שקדו חכמים על תקנת בנות כו' כלומר משום הא דתניא שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל כו'. ע"כ:

עוד כתב הריב"ש ז"ל בחידושיו ובתשובותיו דיש לפרש שמעתין בדרך אחרת שמתחילה היה שואל מפני מה ברביעי ולא בשאר הימים דאף על גב דבמתני' קתני טעמא שאם היה לו כו'. לא משמע ליה דהא הוי עיקר טעמא דהא לא סגי לאחד בשבת ולא ס"ד שיהא טעם מיוחד לאחד בשבת ומש"ה משמע ליה שיש טעם אחר למשנתינו מבחוץ מפני מה בד' ולא באחד בשבת ושאר הימים ומה שאמר במשנתינו שאם היה לו טענת בתולים הוא קצת יפוי כח שיש לד' על שאר הימים ומיהו עיקר טעמא דמילתא לאחד בשבת ושאר הימים ליתא במתניתין והשיב לפי ששנינו הגיע זמן כו' כלומר מש"ה נשאת ברביעי ולא בשאר הימים משום דבשאר הימים אינו מעלה לה מזונות וברביעי חייב מיד במזונות כדקתני הגיע זמן ולא נשאו והיה להם בקבלה דהגיע זמן אוכלת משלו דמשמע מיד היינו ברביעי וכן הוא לפי המסקנא אבל בשאר הימים לא לפי שאינו זמן לנישואין אמנם לא עלה בדעתו שטעם המזונות מפני הנישואין אבל היה סבור שהנישואין מפני המזונות ולכך שנינו ליום רביעי ולא בכל שאר הימים כי טעם המזונות מספיק לכל שאר הימים ומ"ש יכול הגיע זמן באחד בשבת אף על פי ששאלתו לכל הימים לרבותא נקטיה אף על גב דלית ביה משום אקרורי דעתא. ועתה קשה על זה הלשון שני דברים האחד שבמשנתינו מפרש הטעם לשאר הימים והוא אומר שאין זה עיקר הטעם אפילו לשאר הימים. והב' שהוא אומר שטעם משנתינו מפני דין המזונות ודין המזונות הוא תניא דלא מפרש טעמא שלפי דבריו שטעם הנישואין מפני המזונות אין לדין המזונות טעם והא דקרי ליה תניא הודה לדבריו שיהיה פי' הגיע זמן דוקא ברביעי כמו שהוא האמת וזהו מה שהקשה רב יוסף תלי תניא דמפרש טעמא וכו' אלא אי אתמר הכי אתמר מפני מה אמרו וכו' כלומר אין השאלה על שאר הימים שזה מפורש במשנה אבל מפני מה ברביעי ולא באחד בשבת והשיב כי יש לאחד בשבת טעם מיוחד שאינו בשאר הימים וזה שקדו שזה הטעם אינו מספיק לשאר הימים כי למה יתקנו שיהא טורח שלשה ימים ולא אחד ולא שנים או למה אינה נשאת ביום ה' או בו' ויהיה לו יותר פנאי גדול לטרוח אבל לפי שמפני טענת בתולים לא היה זמן ראוי לנישואין כי אם ד' או אחד בשבת ובחרו ברביעי שיש לו ג' ימים לטרוח ולא באחד בשבת שאין לו שהות כלל כי השבת וערבו מפסיקין ולפ"ז ק"ק לשון יכול הגיע זמן כו' אבל הפי'

הראשון הוא מדוקדק וישר ע"כ. ורש"י ז"ל נשמר מזה הפי' והיינו שכתב לפי ששנינו כו' לקמן מקשי עלה ע"כ. פי' אמאי דקאמר לפי ששנינו קא מקשי עלה דאילו במאי דקאמר מפני מה אמרו ליכא קושיא כלל ואילו להאי פירושא בתרא דהריב"ש ז"ל אמאי דקאמר מפני מה אמרו כו' קשיא טובא ודברי רש"י ז"ל הסתומין מתפרשין כפי' הרמב"ן וכמ"ש ז"ל או באחד מהפירושים דפרישנא לעיל לעניית דעתינו ואין לך לומר דרש"י ז"ל אפשר דס"ל דכיון דרב יוסף שכח תלמודו לא היה לו שום פי' בדבריו הראשונים ולא היה יודע מאי קאמר דהא כיון דלא בעי לקמן הכין מאי קאמר אלא דמקשה תלי תניא כו' אלמא דהיה לו איזה פי' בדבריו הראשונים אלא דהוה מקשה עליו ולהכי כתב רש"י ז"ל לפי ששנינו כו' לקמן מקשה עלה. כן נראה לי:

אמר רב יוסף מריה דאברהם וכו'. כתב רש"י ז"ל מתמה על דברי רבו ואמר מריה כו'. ועוד שחלה רב יוסף כו' פי' לפי' הוקשה לו דאיהו גופיה קאמר האי מימרא ומעיקרא מאי סבר ותירץ דמשמיה דרבו קאמר לה מעיקרא ושוב קא מתמה עלה דשמואל דמה זה היה לו לומר כן. ואכתי קשיא דא"כ הול"ל הכי אמר רב יוסף רב יהודה אמר שמואל אמר הכי ומריה דאברהם וכו' דהו"ל לאתויי מימרא דרביה מעיקרא כדי לאקשויי עלה ולא לומר דברי רבו כמו שאין לו בהם שום קושיא ושוב קאמר מריה דאברהם כו' תמיה גדולה שאין בדברי רבו שום טעם דקאמר אמר רב יוסף אמר רב יהודה כו' ושוב קאמר אמר רב יוסף מריה דאברהם וכו' ותירץ ז"ל דרב יוסף חלה ושכח תלמודו והיינו מימריה דמעיקרא ושוב כשנתיישב תהא על דבריו הראשונים והשתא ניחא דהיכי טעה כולי האי רב יוסף בדברי רבו כן נראה לי ועוד יש לפרש לשונו ז"ל בדרך אחר וזה יותר מדוקדק וישר:

תלי תניא בדלא תניא. ראיתי מי שפירש דה"ק תולה שנויה במשנה שעדיין אינה שנויה כלומר שהיא אחרונה שדרך לתלות האחרונה בראשונה ולא הראשונה באחרונה וליתא דא"כ מאי מקשה הי תניא כו' לכך פרש"י ז"ל תולה טעם משנה שנויה במשנה שאינה שנויה ומקשה לרב יוסף וכו'. כך מצאתי בקונטרסין וזה הפי' אין לו רגלים כלל ואינו כדאי שישמור ממנו רש"י ז"ל ונ"ל דקשיא ליה לרש"י ז"ל דאיכא לפרושי דברי רב יוסף דה"ק רב יוסף תלי משנתינו בדין שאינו שנוי בשום משנה דמאי דקאמר יכול הגיע זמן באחד בשבת אינו מהמשנה כי אם דברי שמואל והיינו דקאמר בדלא תניא ואם כן מאי מקשינן עלה דרב יוסף הי תניא כו' ותירץ ז"ל דפי' תניא היינו שנויה וכיון שכן אי כוונת רב יוסף היתה כדכתיבנא לא הול"ל אלא תלי בדלא תניא פי' תולה משנתינו דקא אתינן עלה בדין חדש שאינו שנוי במשנה אבל השתא דקאמר תלי תניא בדלא וכו'

משמע דהיינו עדיפותא דמשנתינו שהיא שנויה וכיון שכן ע"כ גריעותא דאידך מתני' שאינה שנויה וה"ק תולה טעם משנה שנויה במשנה שאינה שנויה ולכך מקשינן עלה דרב יוסף הי תניא וכו' פי' מדקאמר דחדא תניא פי' שנויה ממילא משמע דאידך אינה שנויה והא ליתא דהא תניא והא תניא והשתא ניחא שהאריך וקאמר הי תניא והי לא תניא וכו' ובלא דברי רב יוסף ליכא לאקשויי מידי דהא ודאי קושיא אלימתא איכא עלה דשמואל כי היכי תלי משנתינו בדין חדש שלא הוזכר במשנה אבל עלה דרב יוסף דקאמר תלי תניא וכו' הוא דמקשינן. וראיתי בקונטריסין שלכך כתב רש"י ז"ל ומקשינן לרב יוסף לפי שדרך התלמוד כשאמורא אומר מימרא ובא אחד להקשות עליו ובא אחר ומקשה למקשה מסייע לראשון לכך כתב רש"י ז"ל שכוונתינו אינו לסייע לשמואל כי אם להקשות לרב יוסף, ע"כ. וגם זה הבל ומה שכתבתי הוא הנכון. ואם תקשה סוף סוף היכי קאמר בדתניא דלא מפרש טעמא והא אפילו הדין עצמו אינו מפורש. תשובתך הא פרישנא לעיל דשפיר מתנייא הך דינא מדקתני הגיע זמן וכמו שכתב בחידושי הרמב"ן א"נ מדקתני ולא נשאו כדפרישית לעיל. ודע דכי קאמר אלא תלי תניא דמפרש טעמא כו' היינו פי' למאי דקאמר מעיקרא תלי תניא בדלא תניא דכל משנה שיש בה טעם שגורה בפי הכל מקרי שנויה שאינה נשכחת כדאיתא:

אלא אי אתמר וכו'. ל"ג אמר רב יוסף אמר רב יהודה כו' דרב יוסף גופיה הוא דאמר ליה דרמי אנפשיה הוא ומדכר, הרשב"א ז"ל. וכן כתבו התוספות ז"ל וכן כתב הריב"ש ז"ל דאה"נ אלא כי אתמר הכי אתמר אמר שמואל כלומר כך אמרה רב יהודה כשאמרה אמר שמואל כו'. ע"כ:

וז"ל דון קרשקש וידל ז"ל תלמיד הרא"ה ז"ל ה"ג אלא אי אתמר הכי אתמר מפני מה אמרו ב"נ אלא הכי אמרו ניהלאי ול"ג א"ר יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל דרב יוסף הוא דאמר ליה דרמיא אנפשיה ומדכר. ע"כ:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל אלא אי אתמר הכי אתמר. פירוש דע"כ איפכא דמתניתין דהכא לא מתפרשא ממתניתין דהתם כדאמרינן מעיקרא אלא מתניתין דהתם מתפרשא ממתניתין דהכא כדמפרש ואזיל ומשום דרב יוסף חלה ושכח תלמודו מחמת אונסו כי יהיב דעתיה במימריה אתקנתיה מסבריה דע"כ אפכא אתמר והא דאמרינן אמר רב יוסף כו' דמשמע דלאו רב יוסף גופיה מתקן לה לא היא אלא לישנא דרב יוסף הוא. ע"כ:

אמר רב יהודה כו'. מפני מה אמרו. כתב ה"ר יוסף הלוי ן' מיגש ז"ל וז"ל שאמר מפני מה אמרו לא בא להודיע טעם בתולה נשאת ביום הרביעי מה הוא ולא על דרך שאלה אמר מפני מה אמרו שהרי מפורש במשנתינו טעם שאם היה לו טענת בתולים היה משכים

לב"ד אלא בהקדמת עיקר הדבר הוא שאמר דבר זה כדי שיאמר ותנשא באחד בשבת כלומר הדבר ידוע שמפני מה אמרו בתולה נשאת ביום הד' שאם יהיה לו טענת בתולים יהיה משכים לב"ד אם כן תנשא באחד בשבת וכו'. ע"כ:

וז"ל תלמידי ר' יונה ז"ל היה צריך עכשיו לחזור ולפרש הטעם שזה כבר שנוהו במשנה בפירוש אלא מפני הקושיא שהיה רוצה לעשות חזר אותו, ע"כ. וכן כתב בתוס' וז"ל מפני מה אמרו בניחותא גרסינן לה ולא בא אלא להקשות ותנשא באחד בשבת, ע"כ. ומ"מ צריך ליישב דלמה לי לאקדומי הקדמה זו כדי לאקשויי ותנשא באחד בשבת. ע"כ:

ולשיטת התוספות ז"ל דמפרשינן דכי קאמר מעיקרא מפני מה אמרו היינו פירושא למאי נפקא מינה והשתא הדר ביה ופריש דהיינו שאלה טעם מפני מה אמרו בתולה וכו'. ובמאי דקאמר שאם היה לו טענת בתולים וכו' הוא דידעינן כוונתו זאת דמעיקרא היה שואל למאי נפקא מינה והשתא שואל הטעם למה. כך היה נראה לפרש ודוחק ועוד בשלמא למאי דפריש הריטב"א ז"ל דרב יוסף כי יהיב דעתיה במימריה אתקנתיה מסבריה ניחא אבל למאי דפריש הרשב"א ז"ל דרב יוסף רמי אנפשיה ומדכר מימרא דרביה היכי אמרה וכי אמרה שמואל מעיקרא היכי אמרה א"כ הדרא קושיא לדוכתיה למה ליה למימר מפני מה אמרו כו' שאם היה לו טענת כו'. והרא"ה ז"ל פירשה בתמיה וז"ל אלא אי אתמר וכו' מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום ד' דוקא דאי משום השכמה לב"ד תנשא באחד בשבת דאיתיה נמי להאי טעמא דודאי יום ד' לענין נישואין ולעכב תניא ע"כ. ומ"מ לכולהו פירושים קשיא דאריכות לשון זה למה. והיה נראה לפרש דבריו לשלול טעמא דברכה והאריך וקאמר מפני מה אמרו כו' שאם היה לו טענת בתולים כו' כלומר אין לך לומר טעמא דברכה דהא לא הוזכר כי אם טעמא דשאם היה לו טענת בתולים ומהאי טעמא תנשא באחד בשבת וליתא דא"כ מאי משני דהא הכי נמי לא הוזכר טעמא דשקדו במתני'. ונ"ל דבמאי דכתיבנא במתני' ניחא דטעמא דשקדו מתלא תלי בטעמא דטענת בתולים דאי לאו מטעמא דשקדו זימנין דנפיק חורבה ותקלה מתקנתייהו דתקנו שתנשא ביום הסמוך לב"ד בעודו כעסו עליו ולא תתקרר דעתו דזימנין יעליל עליה מחמת שנאה וישכים לב"ד ותאסר עליו בהא באשת כהן א"נ באשת ישראל שנתקדשה פחותה מבת ג' שנים נאמן לאוסרה עליו הילכך הויא ליה קלקלה ולא תקנתא דעדיפא טפי שיהיה שהות זמן רב עד יום הד' כדי שישוב אל לבו ויתפייס אבל השתא דתקינו רבנן שקדו תקנתא דטענת בתולים הוי לה תקנה יפה דליכא למיחש שמא יעליל עלילה עליה דחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה. והיינו דנקט לשון שקדו פי' כשתקנו ימים לבתולה משום טענת בתולים עיינו היטב על תקנת בנות ישראל שלא תצא להם

תקלה מחמת תקנתייהו וכדכתיבנא. נמצא כי תקנו מעיקרא ימים לבתולה משום טענת בתולים תקנו שתנשא בד' כי היכי דלא תיפוק מינה חורבה וחדא תקנתא הואי שתנשא בד' ולא בשאר הימים ולא ביום ראשון ושני הטעמים מתלא תלו בהדדי ואי לא משום שקדו לא הוו מתקני מידי משום טענת בתולים כי היכי דלא תיפוק מינה חורבה ואי לא משום טענת בתולים לא הוו מתקני מידי משום שקדו דהא היכא דטריח ליה תנשא ביום א' והא כתבינא לעיל דלבתר תקנת עזרא אפילו היכא דטריח ליה לא תנשא ביום א' מהאי טעמא דטענת בתולים וכ"ש במאי דכתיבנא השתא דחדא תקנתא הואי הילכך שפיר איכא למימר שמשום הכי תנשא בד' דוקא משום דהיה לו טענת בתולים כו' וזהו שכתב רש"י ז"ל בתחילת המסכתא תקנת חכמים היא שתנשא בד' בשבת כדמפרש טעמא פי' כדמפרש טעמא במתני' דשאם היה לו טענת בתולים וכו' ופרושי קא מפרש מילתיה בדרך משא ומתן ופריך ותנשא באחד כו' ומשני שקדו וכו' וכל זה רמיז לה שמואל מעיקרא במאי דקאמר מפני מה אמרו כו' שאם היה לו טענת כו' ולהכי רמיז לן מעיקרא בקיצור ושוב פירושי קא מפרש ללמדנו דחדא תקנתא הואי ומתלא תליין אהדדי ולבתר תקנת עזרא אפילו היכא דטריח ליה לא תנשא ביום א' ואי אמרה איהי אי אפשי בתקנה זו אין שומעין לה אף על גב דהואי לתועלתה כיון דחדא תקנתא הוה וכן כתב הרשב"א ז"ל וכדבעי למכתב קמן בס"ד ולשיטה זו ניחא נמי מאי דקאמר בסמוך ועכשיו ששנינו שקדו כו' דקשיא להו לכולהו רבוותא היכן שנינו והא שמואל קאמר לה ואין טעם שקדו במשנה כלל ובמאי דכתיבנא ניחא דטעמא דטענת בתולים תליא בטעמא דשקדו וה"ל כאלו שנוי במשנה דשקדו והיינו דקאמר שמואל מעיקרא מפני מה אמרו וכו' שאם היה לו טענת בתולים וכו' וכדכתיבנא ובניחותא גרסינן לה כמו שכתבו התוס' ז"ל כנ"ל:

ותנשא באחד בשבת. כתב הריב"ש ז"ל עיקר חידושיה דשמואל משום דינא דהגיע זמן אבל טעמא דשקדו ברייתא היא לקמן. ע"כ:

וז"ל דון קרשקש וידל ז"ל תלמיד הרא"ה ז"ל הא דאמר רב יהודה במילתיה שקדו לאו מסברא קאמר דהא ברייתא היא כדלקמן ושמואל לישנא דברייתא נקט וממנה הוא שלימד שאם הגיע זמן באחד בשבת אינו מעלה לה מזונות. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל ומהדרי שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל וכו'. כלומר משום הא דתני שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל וכו' לאו סברא דשמואל דהא מתני' היא בהדיא אלא דמפרש לה במתניתין ממתניתא והכי מוכחא דאמרינן לקמן והא בעינן שקדו דטריח ליה ואמרינן מאי שקדו דתניא אלמא לאו לשמואל היא. ע"כ. משמע דבעי

פרושי דכי קאמרו מפני מה אמרו כו' ותנשא באחד בשבת וכו' היינו מדברי עצמו ומשני לה מדתניא שקדו וקשיא דאי ידע הברייתא הרי כל זה הלשון כלשון הברייתא עצמו כדתניא לקמן מפני מה אמרו כו' ותנשא וכו' והיינו כלשון זאת המימרא עצמו ואם כן היכי מצינן למימר דידע חציה ושכח חציה ולא מצינן למימר שכל זה מדברי הברייתא ולא חדש שמואל כלא דינא דהגיע זמן וכמו שכתב הריב"ש ז"ל דאם כן הכי הוה ליה למימר אלא אי אתמר הכי אתמר אמר שמואל תניא מפני מה אמרו כו' ועכשיו ששנינו שקדו כו' אלא ודאי הנכון כמו שכתב רש"י ז"ל וז"ל ותנשא באחד בשבת. כולה רב יוסף קאמר לה. ע"כ:

וכן כתב רש"י לקמן גבי הא דאמרינן מאי שקדו דתניא מפני מה וכו'. וז"ל מאי שקדו היכן שנינו שקדו דמקשינן לה הכא אי משום דאמרה שמואל לעיל לית לן לאותובי מינה כו'. ע"כ:

ולמאי דכתב הרשב"א ז"ל דרב יוסף רמי אנפשיה ומדכר איכא למימר דאדכר עיקר המימרא ולא אדכר דהיינו ברייתא ואפשר דכי אמר שמואל משמיה דברייתא אמרה ומאי דקאמר רש"י ז"ל לקמן אי משום דאמרה שמואל היינו רב יוסף אליבא דשמואל תדע דבמסכת ב"ק (דף ל"ג) כתב רש"י מאדם חשוב כרב או רבא פרכינן כאילו הוא כתוב בברייתא או במשנה. ע"כ:

וכתב הרשב"א ז"ל בחידושיו פ"ק דב"ב דמקשינן משמואל משום דקשיש וסמוך לתנאים כמאן דמקשו מן חד מתנאי וכן כתב הרמב"ן בחדושיו ריש בתרא דאקשינן משמואל משום דרב גובריה וכיון שכן היכי כתב רש"י ז"ל אי משום דאמרה שמואל לעיל לית לן לאותוביה מיניה לאמורא אחרינא אלא ודאי רב יוסף אליבא דשמואל קאמר דרמי אנפשיה ואדכר הלשון דקאמר שמואל רבו ולא אדכר אי אמרה משמיה דברייתא וכדכתיב' וזהו שכתב רש"י ז"ל הכא ותנשא באחד בשבת. כולה רב יוסף קאמר לה ולשיטת הריטב"א ז"ל ניחא טפי האי לישנא שכתב ז"ל דרב יוסף כי יהיב דעתיה במימריה אתקנתיה מסבריה ע"כ. הילכך אתי כפשטו מאי דכתב רש"י ז"ל כולה רב יוסף קאמר לה כנ"ל:

ותנשא באחד בשבת כו'. כתבו התוס' ז"ל ולא בעי לשנויי דנשאת בד' כדי שתבעל בה' משום ברכה שנאמר בו לדגים כדאמרינן לקמן ועוד למה לי טעם דשקדו תיפוק ליה משום ברכה ואומר ר"י דטעם ברכה אינה אלא עצה טובה ולא מקרי עבריינא אבל משום שקדו מקרי עבריינא וכן משמע לקמן דאמר טעמא משום ברכה אבל משום אקרורי דעתא לא חיישינן ומאי נפקא מינה אלא ודאי דמשום ברכה לא מקרי עבריינא. ע"כ:

ובתוס' ז"ל כתיבת יד מסיים בה וטעמא דברכה איצטריך להיכא דליכא שקדו כגון היכא דטריח ליה אי נמי איצטריך דמשום ברכה תבעל בה' ולא בד' ע"כ. ולכאורה משמע דמש"ה קאמרי התוס' ז"ל מעיקרא דלא בעי לשנויי דנשאת בד' כדי שתבעל בה' משום דבעי לאשכוחי נפקותא ותקנה לנשואי יום ד' גופיה דהיינו מטעם שקדו דאילו משום ברכה אין טעם לנישואין גופייהו דליהוו בד' אלא משום בעילה דליל ה' ואכתי קשיא דתנשא בליל ה' והיה צריך לדחוק ולתרץ הך קושיא כדתריצו לה התוס' ז"ל לעיל להכי עדיף ליה לשנויי שנויא דשקדו אי נמי להכי לא בעי לשנויי הכין כמו שכתב הרא"ש ז"ל וז"ל טעם דברכה לדגים אינו טעם מספיק אלא לדחות הביאה מיום הד' עד ליל ה' כדקתני בברייתא לקמן בתולה נשאת ליום הרביעי ונבעלת בה' הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים אבל לא לדחות מיום ראשון עד יום הרביעי ע"כ. ומ"מ אכתי צריך פי' לפי' ז"ל דאיכא לדיוקי שתופסים התוס' בקושיא ואומרים לא בעי לשנויי וכו' שמרגישים אדשני מטעם שקדו לישני משום ברכה ומתרצים דלא בעי לשנויי הכין וכדכתיב' וכיון שכן הוו להו לתפוס בתירוץ דתריץ שקדו וכו' ועוד מאי קא מקשו תו למה לי טעם דשקדו תיפוק לי משום ברכה והא היינו מאי דקשיא להו מעיקרא ותירצו לה דלא בעי לשנויי הך שנויא דברכה מטעמי דכתיבנא ועוד איכא לדיוקי דלא פירשו התוס' טעם למה לא בעי לשנויי הכין וכן דרכנו לדייק בכל כיוצא בזה בתוס' ועוד דלשון ועוד לא שייך אלא היכא דקשי ליה מעיקרא חדא קושיא אבל הכא דקאמר מעיקרא לא בעי לשנויי כו' דהיינו תירוצא וכדכתיב' היכי שייך בו לשון ועוד ונ"ל דהכי קשיא להו לתוס' ז"ל מעיקרא כי יהיב דעתיה רב יוסף במימריה ואתקניה מסבריה וכמ"ש הריטב"א כדכתיב' אמאי לא משני בקוצר מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום הד' כדי שתבעל בה' משום ברכה שנאמרה לדגים ולמה ליה לאורוכי ולמימר ותנשא באחד בשבת כו' ואין לומר דדילמא כי יהיב דעתיה לבתר ששכח תלמודו אכתי לא אסיק אדעתיה טעמא דברכה אבל טעמא דשקדו אסיק אדעתיה ואתקין בה למימריה משום דטעמא דברכה פשוט טפי דהא מפני מה נשאת האלמנה ליום ה' ע"כ משום ברכה וכיון שכן אטו הבתולה אינה ראויה לברכה כמו האלמנה ואם כן הא דלא משני טעמא דברכה היינו משום דלא בעי לשנויי הכין ואמאי הא עדיפא טפי לשנויי הכין ולא היה צריך להאריך ולהקשות ותנשא באחד בשבת כו' דמשום טעמא דשקדו לא פשיט כולי האי ולא רמיזא במתני' כלל והוצרך לאורוכי כולי האי אבל טעמא דברכה הוה מצי לשנויי בקוצר דהא מדינא דאלמנה ידעינן לה וכדכתיבנא ועוד קשיא כי יהיב דעתיה רב יוסף ואתקין למימריה וקאמר ועכשיו ששנינו שקדו כו' למה ליה למתלי בטעם שקדו תיפוק ליה משום ברכה

דכיון דלא מצי לאנסובי ביום א' משום ברכה הגיע זמן באחד בשבת אינו מעלה לה מזונות ואם כן הוה ליה למימר ועכשיו ששנינו בתולה נשאת ליום הד' אותה ששנינו וכו' ולמה לי טעם דשקדו ואילו הוה מצינן למימר דתליא דינא דהגיע זמן בטעמא דשקדו ולא בטעמא דברכה קושיא ראשונה נמי מתרצא שפיר דלהכי לא בעי לשנויי טעמא דברכה כדי להמשיך דינא דהגיע זמן ולמימר ועכשיו ששנינו שקדו וכו' והיינו עיקר חידושיה דשמואל אבל השתא דקשיא לן דכך לי טעמא דשקדו כמו טעמא דברכה לענין דינא דהגיע זמן מעתה גם הקושיא הראשונה במקומה עומדת. ואומר ר"י דטעם דברכה אינה אלא עצה טובה ולא מקרי עבריינא אבל משום שקדו מקרי עבריינא הילכך מש"ה קאמר ועכשיו ששנינו שקדו כו' דאילו מטעם ברכה אינו נפטר ממזונות דהא אי בעי נסיב דלא מקרי עבריינא אבל עכשיו ששנינו שקדו דמקרי עבריינא הילכך לא מצי נסיב ואם כן כיון שהוא מעוכב מלכנוס באחד בשבת בשביל תקנת חכמים הגיע זמן באחד בשבת כו' וממילא מתרצא נמי קושיא קמייתא דמ"ה לא בעי לשנויי משום טעמא דברכה כדי למימר ועכשיו ששנינו שקדו דהיינו עיקר חידושיה דשמואל ואם לא תאמר כן אכתי הקושיא ראשונה במקומה עומדת דאמאי לא משני דלהכי אמרו בתולה נשאת ליום הד' משום ברכה ותנא עצה טובה קמ"ל. א"נ יש לומר והוא הנכון דתירוצא דר"י סליק שפיר אפילו לקושיא קמייתא וה"ק מה שאמרו חכמים ונבעלת בה' משום ברכה אינה אלא עצה טובה ואי לאו שתקנו משום שקדו משום ברכה לחודה לא היו קובעים יום הילכך משום הכי לא בעי לשנויי טעמא דברכה דעיקר התקנה משום שקדו ותנא במתני' תקנה גמורה בעי לאשמועינן ולא עצה טובה תדע דהא יהיב טעמא לבתולה שפעמים בשבת כו' אלמא תקנה גמורה שנו כאן גבי בתולה אף על גב דמאי דקתני ואלמנה ליום הה' מטעמא דברכה דלקמן אינה אלא עצה טובה מ"מ מאי דתני בתולה נשאת ליום הד' תקנה גמורה היא ואפשר דמש"ה נמי כתב רש"י במתני' בתולה נשאת ליום הד' תקנת חכמים היא כו' שפעמים בשבת אבתולה קאי פי' אף על גב דכל מאי דאיכא בבתולה שתנשא בד' ולא בה' אי משום שקדו אי משום ברכה הכי נמי איכא באלמנה שקדו וברכה כדלקמן בגמרא מ"מ מאי דקתני במתני' גבי בתולה שתנשא ברביעי ולא בראשון מאיזה טעם שיהיה הויא לה תקנה משום שפעמים בשבת אבתולה קאי פי' כיון דע"כ לגבי שאר הימים הויא לה תקנה גמורה מטעמא דמתני' הילכך כולה חדא תקנה הואי ותקנה גמורה שנו כאן דאי לא קיימא הא לא קיימא הא וכדכתיבנא לעיל ודוק. וזה נ"ל נכון בתירוצו של ר"י תדע דלקמן גבי הא דאמרינן מאי איכא בין ברכה לשקדו כתבו התוס' ז"ל וז"ל ואפילו להאי לישנא אי לאו שתקנו משום שקדו משום ברכה לחודה לא

היו קובעים יום כדפרישית לעיל גבי ותנשא באחד בשבת עכ"ל. ואם לא תפרש כן היכן פירשו התוס' ז"ל זה:

עוד כתבו התוס' ז"ל וכן משמע לקמן דאמר טעמא משום ברכה וכו'. פי' קא מייתי ראיה דמשום ברכה לא מקרי עבריינא דאמאי דמקרי עבריינא משום שקדו לא אצטריך ראיה דפשיטא דכל העובר אתקנתא דרבנן דעבריינא מיקרי ומעתה אין להקשות דמאי מייתי דלמא לגבי איקרורי דעתא הוא דגריע טעמא דברכה אבל ברכה ושקדו שניהם שוים כנ"ל פי' לפירושם ז"ל וראיתי מי שהקשה למה לא הביאו ראיה התוס' ז"ל מדאמרינן לקמן גבי אשה נשאת בכל יום והא בעי שקדו ולא פריך והא בעינן ברכה אלמא דלא קבעו יום משום ברכה ותירץ דמהתם ליכא ראיה דדוקא היכא דלא קביע יום דאשה נשאת בכל יום הוא דלא קבעי יום משום ברכה אבל במתני' דאיכא יום קבוע אימא דקבעי יום משום ברכה לכך מייתי מדקאמר טעמא משום ברכה אך קשה אכתי דילמא משום שקדו נמי לא מקרי עבריינא. ויש לומר שר"י מדקדק מדלא קתני במתניתין ונבעלת בה' משום ברכה אלמא משום דלא מקרי עבריינא. עכ"מ בקונטרסין ומה שכתבתי הוא הנכון. ויש לפרש עוד מאי דקאמרי ועוד למה לי טעם דשקדו וכו' דקא מקשה אברייתא גופא בלא רב יוסף אמאי קתני בברייתא טעמא דשקדו דלמה להו לתקוני משום שקדו תיפוק להו משום ברכה ויש קצת סיוע לזה דקא מסיימי בתוספות כתיבת יד וטעמא דברכה אצטריך להיכא דליכא כו' וכדכתיבנא לעיל וכ"מ בקונטרסין וז"ל נראה שכן דעת התוספות למה לא רצה להביא ברייתא של ברכה וכ"ת דלא ידע הברייתא של ברכה אכתי קשיא ועוד כו' פי' אפילו תאמר שלא ידע אותה מכל מקום עכשיו לפי האמת צריך שני טעמים ע"כ. ומאי דפרישנא לעיל הוא הנכון דוק ותשכח. והרא"ש השמיט דבור זה מתוספותיו מיהו כתב וז"ל עכשיו ששנינו שקדו דהוו ליה כאלו הוא שנוי במשנה כיון דאין לפרש המשנה בלא טעמא דשקדו כי טעם ברכה לדגים אינו טעם מספיק אלא לדחות הביאה מיום ד' עד ליל ה' כדקתני בברייתא לקמן בתולה נשאת ליום הרביעי ונבעלת בחמישי הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים אבל לא לדחות מיום א' עד יום הד' ומכל מקום קאמר לקמן מאי שקדו משום שאינו שנוי בהדיא במשנה ע"כ. ויש בזה סיוע קצת למאי דפרישנא בלשון התוספות והאמת יורה דרכו ולא בעי סיוע. עוד יש לתרץ דמשום הכי קאמר ועכשיו ששנינו שקדו דאי משום ברכה דדגים לא מפטרי ממזונות דההיא סימן ברכה דידיה הוא דמתחייב אפריה ורביה אבל השתא דטעמא משום שקדו תקנתא דידה הוא וכיון דכן דינא הוא דליפטר ממזונות וכן כתב הריטב"א וכדבעי למכתב בס"ד והשתא ניחא נמי קושיא קמייתא דמשום הכי לא

בעי לשנויי מעיקרא טעמא דברכה כדי לסיומי ועכשיו ששנינו שקדו כו' דהיינו עיקר חידושא דשמואל וכדכתיבנא ובהאי חלוקא ניחא נמי קושיא אחריתי דאמרינן לקמן חלתה היא מהו מצי כו' או דילמא מציא אמרה ליה נסתחפה שדהו וקשיא דאדרבה נימא הוא מזלה גרם דהא היא חלתה ובמאי דכתיבנא ניחא דמשום דאיהו מפקד אפריה ורביה ומיענש עיכוב הנישואין הוא ממזלו ולא ממזלה דאיהי לא מפקדא ולא מענשא. ולתירוץ ר"י לא שני לן בין ברכה לשקדו אלא משום דטעם דברכה לאו היינו אלא עצה טובה אבל אלו היה תקנתא אלימתא אף על גב דהויא סימן ברכה דידיה דאיהו מחויב בפריה ורביה הוה סגי למפטריה ממזונות ולא מציא למימר ליה אנא הא קאימנא ולא מעכבו רבנן מלינשא ביום א' משום לתא דידי דאנא לא מפקדנא אפריה ורביה משום דאמר לה הבעל סוף סוף ניחא לך בחוטרא בידך ומרא כו' כדאיתא ביבמות הילכך הכי נמי לקמן גבי חלתה לימא לה דאדרבא מזלה גרם כנ"ל ודו"ק שהתוספות הפכו סדר הגמרא וסמוך לדיבור זה נקטו מציא אמרה ליה כו' ושוב נקטו לפיכך חלה כו':

שיהא טורח ג' ימים כו'. פי' שאם היינו אומרים שתנשא באחד בשבת או בשני בשבת ויתקן קודם השבת היה המאכל שטרח ותקן לצורך שבעה ימי המשתה נפסד אבל עכשיו שתקנו ברביעי יכול לטרוח אחד בשבת ושני בשבת ושלישי בשבת ותהיה שמחתו שלימה וי"א כי לכך תקנו שיטרח בסעודה שלשה ימים מפני שאחר שטרח כל כך לא ניחוש שיוציא עליה שם רע דחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

והריטב"א ז"ל פי' כלשון אחרון וז"ל שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל וכו'. ויש בזה תקנת בנות שלא יעליל עליה בטענת בתולים שאין אדם טורח בסעודה כל כך בכדי ע"כ. ולקמן אכתוב מה שכתב הרמב"ן בס"ד:

ועכשיו ששנינו שקדו כו'. לאו רב יוסף קאמר לה דיליף לה מדברי שמואל אלא שמואל הוא דקאמר הכי ומדברי שמואל היא והראיה דבלישנא קמא קא מדכר ליה רב להא מתניתין דהגיע זמן משמיה דשמואל. דון קרשקש וידל ז"ל תלמיד הרא"ה ז"ל:

וז"ל הרשב"א ועכשיו ששנינו שקדו כו'. מדברי שמואל הוא דקאמר הכי והראיה דבלישנא קמא נמי קא מדכר לה רב יוסף להא מתניתין דהגיע זמן והיא היא דמבלבלת דעתו וקאמר היכי תלי תניא בדלא תניא וה"ק ועכשיו ששנינו במשנתנו נשאת ביום ד' לבד ולא באחד בשבת וע"כ משום שקדו הוא הגיע זמן באחד בשבת אינו מעלה לה מזונות ואף על גב דלא שנינו לה בהדיא כיון דע"כ טעמא דמתניתין משום הכין הוא קרי ליה שנינו. ואם תאמר דלא שנינו דאיכא למימר דמשום ברכה הוא הא ליתא

דברביעי ליכא ברכה ונשאת בד' ונבעלת ביום ה' לא תנן במתניתין הילכך ע"כ למאי דתנן במתניתין נשאת ברביעי משום שקדו הוא ולא משום טענה אחרת ושנינו קרי לה. אי נמי יש לומר ועכשיו ששנינו בברייתא שקדו ומתניתין לא פליגי עליה ואיכא למימר דמש"ה תניא במתניתין ביום ד' ולא באחד בשבת אותה ששנינו הגיע זמן כו' מתוך שאינו יכול לכנוס אינו מעלה מזונות ומסתברא דאפילו מחלה היא שעל תקנתה נתקנה וכדמשמע מדאמרינן שקדו על תקנת בנות ישראל מכל מקום כיון שנתקנה נתקנה ואיהו נמי ניחא ליה כדי שיהא שמח עמה ועוד דמשיאתו שם רע בין שכיניו. עד כאן לשון הרשב"א ז"ל. ולשיטתנו דכתיבנא לעיל ניחא הכל ופשוט האי דינא וכדכתיבנא לעיל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל הא דאמרינן ועכשיו ששנינו שקדו ה"ק דאי לאו הך ברייתא הוה אמינא טעמא דשאינה נשאת באחד בשבת משום ברכה היא ואם כן מעלה לה מזונות דאיהי לא מפקדה אפריה ורביה ולא איכפת לה בברכה אבל השתא דמשום שקדו הוא איכא נמי הנאה לדידה בסעודת שבעת הימים ואפשר לפרש דה"ק ועכשיו שפירש שמואל דשקדו שנו במשנתנו ולפיכך תנא ברביעי הגיע זמן באחד בשבת אינו מעלה לה מזונות אבל אי לא אמר שמואל הכי הוה אמינא דמתניתין לית לה שקדו ופליגא אברייתא דקתני ליה לקמן כדקתני כדי שישכים לב"ד ואף על גב דקתני ברביעי הוה אמינא למעוטי שאר ימים אבל לא אחד בשבת קמ"ל וזה הטעם יותר נכון מדקאמר ששנינו דאילו לפי הפירוש הראשון שמואל אמר כן ובמשנתנו לא שנינו. ומיהו תמיה לי מלתא אמאי קתני בברייתא על תקנת בנות ישראל תקנת ישראל נמי היא וא"ל כדי שלא יטרח בשבעת ימי המשתה בצורכי המשתה ולא ישמח עמה לפיכך שקדו על תקנתה שיהא הכל מזומן ויהא שמח עמה שבעת הימים כנ"ל. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ועכשיו ששנינו שקדו לאו במתניתין קא אמרינן דכי ליתיה במתניתין מאי הוי אי הא מתניתא היא בהדיא אלא כלומר והשתא דאיתניא לה מתניתין דשקדו אף על גב דמתניתין נמי קתני לנישואין יום ד' אי לאו שקדו הוה אמינא דד' דתנן לאו דוקא דהא טעמא דקתני באחד בשבת נמי איתיה ולא תנן רביעי אלא לאפוקי שאר ימים כדקתני טעמא אבל השתא דאיתניא מתני' דשקדו ואתברר לן מינה טעמא דמתניתין ידעינן ודאי דרביעי דוקא וכיון דכן אותה ששנינו וכו'. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ועכשיו ששנינו שקדו פי' משום דברייתא היא לקמן קאמר ששנינו א"נ כיון דשקדו הוי טעמא דמתניתין חשיב ליה כאלו שנינו כן בפירוש וזה יותר נכון דמשום ברייתא לא ה"ל למימר הכי כיון דלא מדכרא כלל. ואם תאמר למה ליה למימר ועכשיו ששנינו שקדו דלא מתפרש במתניתין לימא ועכשיו ששנינו יום ד' מהי טעמא דליהוי.

יש לומר דאי לא הוי טעמא דקתני יום הרביעי אלא משום ברכה דבר קפרא משום הא לא מפטר ממזונות דההוא סימן ברכה דידיה הוא דמתחייב אפריה ורביה אבל השתא דטעמא משום שקדו תקנתא דידה היא וכיון דכן דינא הוא דליפטר ממזונות. ואם תאמר ומנא ליה דטעמא דמתניתין משום שקדו דילמא משום ברכה דבר קפרא דלקמן. יש לומר דכיון דמתניתין בתקנת בנות ישראל איירי מסתמא כולי טעמא מיירי בתקנתם. ועוד נראה לי דבמתניתין איכא רמיזא קצת מדקתני שאם היה לו טענת בתולים דמשמע אם היתה טענתו אמיתית דקים ליה ולא נימא בדדמי והיינו ודאי כשטרח בסעודה ג' ימים. ע"כ:

לפיכך חלה הוא או שחלתה וכו'. פי' רב יוסף קאמר לה דהא ליתא בכלל לישנא קמא דשמואל וכן פרש"י ז"ל. הריטב"א ז"ל. ולמאי דפריש הריטב"א ז"ל ניחא נמי קושיא אחריתא דמעיקרא קאמר ועכשיו ששנינו שקדו כו' אלמא דוקא משום שקדו דהא תקנתא דידה הוא דמפטר ממזונות אבל היכא דהוי תקנתא דידיה לא מיפטר וכיון שכן חלה נמי לא מיפטר דהיינו משום לתא דידיה והשתא קאמר לפיכך חלה כו' לכך פירש רש"י ז"ל דרב יוסף קאמר לה ולא קאי רב יוסף אמאי דקאמר ועכשיו ששנינו שקדו כו' אם כן היכא קא יליף מינה חלה הוא כו' וכדכתיבנא אלא דנקטינן מסקנא דשמואל דמסיק שמעוכב מחמת אונס אינו חייב לזונה ומינה יליף חלה הוא כו' ולהכי נקט ברישא חלה דהוה ליה למנקט איפכא דלא זו אף זו עדיף למנקט כנ"ל ואפשר שזהו שכתב רש"י לפיכך רב יוסף מסיים לה משמיה דנפשיה ומסבריה ואמר לפיכך הואיל ולמדנו שהמעוכב מחמת אונס אינו חייב לזונה חלה הוא כו' ע"כ דוק ותשכח וכפל רש"י ז"ל וכתב משמיה דנפשיה ומסבריה דאלו לשמואל הא קאמר ועכשיו ששנינו שקדו ואפשר דפליג אחלה וכדכתיבנא ורב יוסף מסבריה קאמר לה ודו"ק. וכתב הרא"ש ז"ל בתוספותיו לפיכך חלה כו' ברישא הוה ליה למיתני חלתה היא דהשתא הוי זו ואין צריך לומר זו דמחלה אינו מעלה לה מזונות ע"כ. ובמאי דכתיבנא ניחא:

חלה הוא אינו מעלה כו'. והקשו בתוספות מאי שנא מההיא דתניא פרק החולץ גבי יבמה מכאן ואילך אינה נזונת לא משל בעל ולא משל יבם עמד בדין וברח נזונת משל יבם ואמרינן עלה בירושי' חלה כמי שברח ומעלה לה מזונות ומ"ש מהא דהכא אף ע"פ שרש"י ז"ל מפרש שם דוקא ברח אבל חלה לא אינו כן חדא מפני הירושל' ועוד דאי ברח מפני שאינו רוצה ליבם ולא לחלוץ שפושע הוא הוה מצינן למימר אבל חלה לא אבל בפרק שני דייני גזירות משמע דברח דהתם אפילו בבורח מחמת האונס דאמרינן אמר שמואל אין פוסקין מזונות לאשת איש משום דחיישינן לצררי ומותבי' ליה מהא דעמד

בדין וברח ניזונת משל יבם ומשני צררי ליבמה לא מתפיס ואי ברח מחמת שאינו רוצה ליבם ולא לחלוץ פשיטא מאי מותבינן דקא מתפיס לה צררי והלא הוא שונאה ומאי משני צררי ליבמה לא מתפיס כי נמי הוי רגילות למתפיס צררי ליבמה להך לא מתפיס כיון שברח מחמת ששונאה אלא ודאי ברח מחמת אונס ואם כן הוא הדין לחלה. ויש לומר דהכא בחלה קודם הגעת זמן ולכך אנוס הוא ואינו מעלה לה מזונות אבל אם כשהגיע זמן היה בריא ונתחייב במזונות כי נמי חלה אחרי כן מעלה לה מזונות והתם מיירי דעמד בדין ואמרו לו או כנוס או פטור ומיד נתחייב במזונות ואפילו ברח או חלה אח"כ דאנוס ניזונית משל יבם. הריב"ש ז"ל:

וכן כתבו בתוספות פרק החולץ [יבמות מא ב'] דכי אמרינן עמד בדין וברח לאו בברח בשבילה איירי שרוצה לעגנה אלא בברח מחמת מרדין או מחמת ממון איירי ומייתי ראיה מההיא דפרק שני דייני גזירות. ואפשר דהירושלמי סובר כמאן דבעי לה מבעיא הכא בגמרא דקאמר ואם תמצא לומר חלה הוא מעלה לה מזונות וכפשטותיה דרב אחאי דלקמן ורש"י ס"ל כלישנא קמא דרב יוסף ולהכי קאמר התם דוקא ברח אבל חלה לא והכי פסקו כל הפוסקים כלישנא קמא דר"י וכדאסיק רב אשי לקמן וליתא דבירושלמי אמרינן חלה כמי שברח דמי והלך לו למדינת הים כמי שברח דמי אלמא דלא בעי לחלוקי באונסין כלל דכל האונסין אחת הן ואפילו הכי ס"ל דמעלה לה מזונות וזאת הסברא כלישנא קמא דרב יוסף שייכא דאיהו נמי הכין ס"ל דכל עכוב מחמת אונס אחת הוא הא אין לך לתרוצי אלא כמו שתירצו התוספות ז"ל דיש חילוק בין היכא דחלה קודם הגעת זמן להיכא דחלה אחר כך וכדכתיב' ודו"ק לשון התוספות שכתבו וז"ל ובקונטרס פירש שם דוקא ברח אבל חלה לא ואין נראה כדמשמע בירושלמי ע"כ. וצריך ליישב דבירושלמי אמרינן הכין בבריא כדכתיב' מעיקרא ומאי לישניה דמשמע דקאמרי השתא ובמאי דכתיבנא ניחא:

עוד כתבו התוספות ולפיכך אין להקשות מאיכא דבעו לה מבעיא אמאי לא פשיט לה מהתם דיש לומר דארוסתו אגידא ביה טפי מיבמתו כדאמרינן ביבמות בכמה דוכתי. ע"כ:

וכתוב בקונטרס תימא והלא גם לפי' התוספות קשה וצריך לתרץ תירוץ זה דמשמע דוקא עמד בדין וברח נזונת משל יבם אם לא עמד בדין אינה נזונת והוא הדין חלה דאינה נזונת ואם כן לאיכא דבעי לה מבעיא אמאי לא פשיט מהתם דהיכא דלא עמד בדין וחלה שאינה נזונת דהכא נמי איירי שלא עמד בדין ואם כן צריך לתרץ דארוסתו אגידא ביה כו'. משום הכי ס"ד דנזונת. ויש לומר דלפי' התוס' היה פשוט לו דארוסתו

אגידא ביה טפי כיון דתרווייהו איירי שלא עמד בדין ולא היה להם קושיא כלל אבל לפי' רש"י ז"ל דאיירי התם גבי יבם שעמד בדין אם כן היה סבור דגבי יבמתו דעמד בדין הוי אגידא ביה כמו ארוסתו היכא דלא עמד בדין ואם כן לפשוט מהתם כיון דאיירי הכא דלא עמד בדין דשוים הם ולכך תירצו בתוספות דאף על גב דארוסתו לא עמד בדין יותר אגידא ארוסתו מיבמתו. ע"כ:

או שפירסה נדה. פי' בתוס' דל"ל דנדה לאו בת חופה היא משום דלא חזיא ליחוד דהא קיימא לן במסכת יבמות [נז ב'] שיש חופה לפסולות וכ"ש נדה שיש לה שעת הכושר אלא טעמא דהכא שכל אדם רוצה לעשות חופה בטהורה הראויה לביאה כדי שלא יעכב ביאתו ודומיא דחלה הוא או שחלתה היא ועכשיו שאנו נוהגים אפילו לכתחלה לעשות חופה לנדה זה לפי שאנו קהל מועט ושמא יבא עכוב לנשואין אם נמתין עד שתטהר וזה שלא כדברי הרא"ם והרמב"ם ז"ל שכתבו שהנדה אין חופתה חופה כיון דלא חזי ליחוד. ומה שאמר בתוספות הוא עיקר וכן פי' הרמב"ן ז"ל וכפרש"י ז"ל וכן נהגו. הריטב"א ז"ל: **וז"ל תלמידי רבינו יונה מדאמרינן דאי פרסה נדה אינו מעלה לה מזונות שמעינן שאסור לישא בעודה נדה מפני שאסור להתייחד עמה ואף על פי שנדה אחרת מותרת להתייחד עם בעלה נדה כלה אסורה שמתוך שהיא חביבה עליו הרבה יש לחוש בדבר ולא מבעיא כשהיא נדה שהיא אסורה אלא אפילו כל אשה נמי אסורה עד שתשב שבעה ימים נקיים תחלה דיש לחוש כי מפני החמוד שמא ראתה דם כו'**. כדאמרינן בפרק תינוקת רבינא איעסק ליה לבריה כו' עד קטנה נמי חמודי מחמדא הנה שאפילו בספק נדה אסרו וכ"ש בנדה ודאי מיהו הנשואין תופסין דהא קיימא לן דיש חופה לפסולות וכיון דלפסולות שאין להם היתר לעולם חופה קונה כ"ש בזאת שיש לה היתר לאחר זמן. וקשיא ליה לרבנא יוסף הלוי ן' מיגש ז"ל מדאמרי' בעלמא בעינן חופה הראויה לביאה דמשמע דחופה דאינה ראויה לביאה אינה קונה. ויש לומר דלא אמרו דבעינן חופה הראויה לביאה אלא לענין התוספת שאם כנס את האשה ומת קודם שבא עליה אינה זוכה בתוספת שלא נתכוון לתת לה התוספת אלא לדעת שיהיה בא עליה אבל החופה קונה. מפי מורי הרב רבינו יונה מאור הגולה נר"ו:

או דילמא התם אניס בתקנתא וכו'. פי' שהתקינו לתקנתא ומשום לתא דידה נתעכב. הרשב"א ז"ל:

וכן מצאתי בקונטרס אחד ז"ל איכא למידק בהאי שמעתא מאי קאמר רב יוסף לפי' וכו'. פשיטא דאם חלה הוא או חלתה היא כמו הגיע זמן באחד בשבת דהוי אונס ומאי אשמועינן רב יוסף ועוד בעל הבעיא קאמר או דילמא התם אניס בתקנתא דרבנן כו' מה

טעם יש לחלק אדרבא יותר גדול הוא אונס בידי שמים מאונס דתקנתא ויש לומר דהכי קאמר התם אניס בתקנתא דהתקינו רבנן לתועלתה כדפירשתי דעיקר התקנה לתועלתה נתקנה ולאפוקי מזאת הסברא אשמועינן רב יוסף עכ"מ בקונטרס של החכם החסיד כמה"ר יוסף קורוקוש ז"ל. ולי טעם לשבח איכא לחלק דכי אניס בתקנתא דרבנן משום הכי אינו מעלה לה מזונות דהא דתנן הגיע זמן כו' הוה ליה כאלו לא הגיע הזמן כיון דרבנן גופייהו התקינו שלא תנשא ביום א' וגם הוא בעי לכנוס אלא דרבנן קא מעכבי עליה אבל חלה הוא שפיר הגיע זמן אלא שמחמתו בסבת חוליו נתעכב מלכנוס ואיהו מרצונו לא בעי לכנוס עד שיתרפא הילכך יעלה לה מזונות וק"ל. ובספרים שלנו גרסינן או דילמא התם אניס בתקנתא דהתקינו ליה רבנן הכא לה וזאת הגרסא עולה יפה במאי דכתיבנא מיהו מצאתי בספרים ישנים מקלף ישן נושן דהכי גרסינן או דילמא התם אניס בתקנה דהתקינו (ליה) [לה] רבנן כו' והיינו כפירוש הרשב"א ז"ל והקונטרס:

מציא אמרה ליה נסתחפה שדהו. אף על גב דמתני' פשיטא לן דמציא אמרה ליה נסתחפה שדהו גבי משארסתני נאנסתי התם היינו טעמא משום דאונס דלא שכיח הוא הילכך ודאי מזלו גרם אבל חלתה דשכיח לא שייך כל כך לתלות במזלו אי נמי יש לחלק בין כתובה למזונות דכתובה נתחייב לה כבר משעת ארוסין ואם הוא בא ליפטר תולין המקרה במזלו אבל מזונות שהיא רוצה שהבעל יתחייב תולין המקרה במזלה:

נסתחפה שדהו. האי דתלי במזליה ולא במזלה משום דהיא לא מפקדא אפריה ורביה כדאמר בפרק הבא על יבמתו [יבמות סד ב'] גבי אשה ששהתה עם בעלה עשר שנים ולא ילדה היא דלא מפקדה אפריה ורביה לא מיענשה מיהו קשה מהא דאמר בפרק המדיר [עה א'] היו בה מומין ועודה בבית אביה האב צריך להביא ראיה משנתארסה היו בה מומין אלו ונסתחפה שדהו משמע הא אם מזלה גרים אבדה כתובתה ואמאי תלי במזלו יותר במזלה והתם לא שייך לשנויי טעמא דפריה ורביה דאפשר לישאנה עם המומין כו' ועוד תימא דכי היכי דאשה שנולדו בה מומים אמרינן נסתחפה שדהו הכי נמי האיש שנולדו בו מומים נימא נסתחפה שדיה ואמאי כופין אותו להוציא ויש לומר משום דהאשה קנין כספו של האיש כמו עבדו שורו וחמורו ותלויה במזלו. הרא"ש ז"ל: והרשב"א ז"ל כתב וז"ל איכא דמקשי דהא גבי קטלנית דמזלה גרים ולאו מילתא היא דהתם בקטלא דבעל תליא בדידה דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו אבל הכא לענין פריה ורביה כל עכובא דאתי מחמתיה אתי דאיהו הוא דמפקד אפריה ורביה. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל קשיא להו לתלמידי חלה נמי לימא לה מזליך גרם כדאמרינן גבי קטלנית ביבמות [סד ב'] דאיכא מ"ד מזל גורם וזו שאלתו של נערים היא ואפילו כשחלתה היא

שיש לתלות במזלה יותר נסתפק להם בגמרא אם יכולה לומר שמזלו גרם כ"ש בחלה שהדבר פשוט שאומרת לו שמזלו גרם ופי' נסתחפה שדהו כך הוא אף על פי שנאנסתי אני כיון שאין העכבה מדעתי אלא אנוסה אני חייב ליתן לה מזונות כיון שהגיע זמן וכיון שתעלה לי מזונות נמצא האונס לחובתך מעתה שיהיה בשדה שלך שנסתחפה וזהו שפרש"י ז"ל מזלך גרם כי מהיום אני מוטלת עליך לזון. ואחרים פירשו שמזלו ממש גורם ולא מזלה ונתנו טעם לדבר דבאמת אפשר דמזלה גרם אבל חלה לא שאינו אלא ביטול פריה ורביה ואיהי כיון דלא מפקדא לא מיענשא ואיהו דמפקיד מיענש כדאיתמר ביבמות. ולאו מילתא היא. עכ"ל הרמב"ן ז"ל. ולקמיה נאריך עוד בשיטת רש"י ז"ל ליישב לשון הגמרא דלקמן בס"ד:

והכין כתב הרא"ה תלמידו ז"ל וז"ל הא דאמרינן או דילמא אמרה ליה נסתחפה שדך פרש"י ז"ל כלומר מזלך גרם ואיכא דקשיא ליה אדרבה חלה הוא נימא מזלה גרם ולא יעלה לה מזונות וכדאמרינן גבי קטלנית מ"ד מזל גורם. ותירצו דהכי הוא דהתם גבי מיתה איכא למימר מזלה הוא דמיעגנא ויתבא ארמלו אבל גבי חולי דידה דליכא אלא בטול פריה ורביה כיון דאיהי לא מפקדא ואיהו מפקיד מזליה הוא. וקושיא מעיקרא ליתא דהכא לאו משום מזל ממש אתינן עלה אלא לומר דכיון דמטא זמן נשואין ועכבה לאו דידה אלא דלא חזיא ליה פסידא דידיה הוי ודינא הוא דיהיב לה מזונות והכין דייק לישנא דרש"י ואף על פי ששנינו במשנתנו והיא אומרת משארסתני נאנסתי ונסתחפה שדהו אינו ענין לה דהתם הוי כמי שנולד בה מום וכיון שתחתיו נולד בה שותה בעציצו אבל כאן לענין מזונות בנישואין תליא מילתא אפשר דכיון דלא חזיא ליה לא יהיב לה מזוני. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל או דילמא אמרה ליה נסתחפה שדהו דכיון דהגיע זמן חל עליך חיוב מזונות ואם אי אפשר לכנוס עכוב זה אינו מדעתי נמצא מקרה זה לחובתך ומשום לתא דידך כיון שאינך יכול לכנוס מעלה אתה מזונות ע"כ. והיינו כשיטת רש"י כמו שכתב הרמב"ן ז"ל וכן כתב דון קרשקש וידל וז"ל הנכון דהכא לאו משום מזל ממש אתינן עלה אלא כיון דהגיע זמן שהוא חייב לה מזונות אף על פי שאינו יכול לכנוס כיון שאין העכוב מרצונה המקרה הזה לא בא לחובתה אלא לחובתו זהו מה שכתב רש"י מזלך גרם כי מהיום אני מוטלת עליך ליזון. ע"כ:

דף ב:

לא נשאו לא קתני אלא לא נישאו. ויש מקשים מנא ידעינן דלא קתני נשאו דלא נשאו נמי דכתב בלא יו"ד אם כן מצינו למקרי לא נשאו כמו לא נישאו ומתרצין מדקתני אוכלות [משלו ואי קתני לא נשאו א"כ בבעלים איירי א"כ הוה ליה למיתני מאכילין אותן] משלהן ול"נ דאינו קשה דהא לא היה להם כתיבת תורה שבעל פה וגורסין על פי הקבלה והיה ידוע להם האיך קבלו הקריאה. לשון הרא"ש ז"ל:

וז"ל הרשב"א ז"ל לא נשאו לא קתני כו'. מסתברא דהכי פירושא לא נשאו לא קתני מדלא תני אוכלות משלהן או לא נשא אוכלות משלו אלא על כרחך לא נשאו קאמר כלומר אם לא נישאו הן לו אוכלות משלו. אי נמי יש לומר שכן היו רגילין לשנות בבהמ"ד נשאו בחיר"ק ולא נשאו בקמץ ואף על פי שבין נשאו לנשאו אין הבדל והיכר בכתיבתן מכל מקום סומכין היו על רגילות הקריאה ודכותה אמרינן בנדרים פרק אין בין המודר בראשו [לה א'] אמר רב אשי דיקא נמי דקתני שניתנה לו ולא קתני שנתנה לו ואין בין נתנה לו לנתנה לו שום הפרש רק בקריאתן לבד. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל לא נשאו לא קתני וכו'. ואם תאמר וכי נקוד הוא דילמא לא נשאו קתני. ותירץ ר"י ז"ל דכיון דלגבי בעל לא קתני רישא אלא לשון יחיד דקתני כך נותנין לאיש ה"ל למתני ולא נשא. ואם תאמר אם כן ה"ל הכי למימר לא נשא לא קתני אלא לא נשאו. ויש לומר דה"ק ע"כ האי לישנא דמתני' לא מתני לא נשאו אלא לא נישאו. ור' יחיאל פי' דדייק מדקתני אוכלות משלו דאי לא נשאו קתני כיון דבדידהו קאי ונקיט להון בלשון רבים הוה ליה למימר אוכלות משלהן אלא ודאי לאשמועינן דבדידהו מיירי ולא נישאו קתני ודחיק נפשיה ולא קתני משלהם וקתני אוכלות משלו כלומר אוכלות כל אחת ואחת משל בעלה. ע"כ:

וז"ל תלמיד הרשב"א ז"ל נשאו דמשמע שאף על פי שהעכבה מחמתן אוכלות משלו שאם אתה אומר שאינו מעלה לה מזונות אלא כשהעכבה מחמתו כך היה לו לשנות לא נשאו אוכלות משלהן או לא נשא אוכלות משלו ואמאי נקט לא נשאו בלשון רבים ואוכלות משלו בלשון יחיד אלא שמע מינה שאף על פי שהעכבה מחמתן אוכלות משלו. ע"כ:

היכי דמי אי דקא מעכבן אינהי בלא אונס אמאי אוכלות משלו אלא לאו דאיתניס כה"נ וכו'. ותפשוט מיהא לחלתה היא ולא יותר דתפסת מרובה לא תפסת. תלמיד הרשב"א ז"ל:

וכן כתב הרשב"א ז"ל לעצמו בחדושיו וז"ל אלא לאו דאתניס כה"נ ופשוט מיהא דחלתה

היא מעלה לה מזונות אי נמי כיון דאמר אם תמצא לומר אפשוט תרתי קמייתא ע"כ. ואתיא הך כמאן דלא פסיק באת"ל אבל לדעת הרמב"ם ז"ל והגאונים ז"ל דפסקו ככל את"ל שבתלמוד מאי פשיט רב אחאי והא עיקר בעיא דפרסה נדה לא פשיט ואינך בעיי הכי פשיט לה תלמודא דקאמר ואת"ל וכו':

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל אלא לאו דאיתניס כה"ג פי' כגון שחלתה או שפרסה נדה וכל שכן שחלה הוא ע"כ. וצ"ע היכי פשיט פירסה נדה בשלמא אשיטת התוספות שפירשו נסתחפה שדהו מזלך גרם וכשפירסה נדה בשעת וסתה לא מציא אמרה ליה הכין משום דהיינו אורחא ובלא בשעת וסתה מבעיא לן אי מצי אמרה הכין כיון דאיכא נשי דקא משניין וסתייהו מיהו מכל מקום אונס הויא הילכך איכא למימר דפשיט שפיר אבל לשיטת רש"י ז"ל דכי קאמר נסתחפה שדהו לאו היינו טעמא לעיקר הדין דהוא הדין נימא מזלו גרם ויעלה לה מזונות דאדרבא נימא הוא מזלה גרם כיון דחלתה וכדכתיבנא לעיל אלא עיקר הטעם משום דכבר הגיע הזמן ואנוסה היא ולכך יעלה לה מזונות נמצא האונס לחובתו ופסידא דידיה הוא ומעתה הוה ליה כשדה שלו שנסתחפה וכדפריש הרמב"ן והרא"ה ז"ל וכדכתיבנא לעיל הילכך פירסה נדה בשעת וסתה לאו אנוסה מיקרי דהוה ליה לאקדומי ומנסב הילכך לא מציא אמרה נסתחפה שדהו וכשפירסה נדה שלא בשעת וסתה מבעיא לן אי מיקרי אנוסה כיון דאיכא נשי דקא משניין וסתייהו וכיון שכן היכי פשיט רב אחאי דהא היכא דאיתניס קאמר ואילו פירסה נדה שלא בשעת וסתה מבעיא לן אי מקרי אונס אי לא והוה מצינן לפרושי דלשיטת רש"י ז"ל משום הכי היכא שפרסה נדה בשעת וסתה לא מציא אמרה נסתחפה שדך משום דלא הגיע הזמן מיקרי כיון שפירסה נדה בשעת וסתה ובאותו הפרק הגיע הזמן הוה ליה כמי שלא הגיע הזמן וכשפירסה נדה שלא בשעת וסתה מבעיא לן אי מקרי הגיע הזמן ושוב נאנסה כיון דפירסה נדה שלא בשעת וסתה או דילמא אין לחלק ולא הגיע הזמן מיקרי כיון דאיכא נשי דקא משניין וסתייהו ומיהו מכל מקום אונס מיקרי ושפיר פשיט רב אחאי. אי נמי דהכי פשיט רב אחאי כיון דקתני ולא נישאו דמשמע דאינהו מעכבי בלי שום אונס והא ודאי לא אפשר דאם כן אמאי אוכלות משלו מיהו מכל מקום מדאפקיה התנא בלשון כהאי לישנא ותלה העכבה בנשים אפי' אונס כל דהו סגי מעתה תפשוט אפילו פרסה נדה שלא בשעת וסתה. ואם תאמר אם כן פליג רב אחאי אפשיטותיה דתלמודא דלעיל דלפי זה נימא אפילו פירסה נדה בשעת וסתה כיון דאפקיה תנא בלשון נישאו דמשמע דאינהו מעכבי במזיד והא לא אפשר כדקאמר תלמודא הילכך נימא מיהא דאפילו פירסה נדה בשעת וסתה דמכל מקום לא מיעכבא במזיד וכיון שכן פליג רב

אחאי אפשיטותיה דתלמודא דלעיל ואילו תלמודא קאמר פשיט רב אחאי לאו דפליג אמאי דפשיטא ליה תלמודא ועוד דרב אחאי נקט דאיתניס וכה"ג לא הוי אונס כלל. ויש לומר דלא נישאו לא משמע דקא מעכבן אינהו במזיד דהא פרישנא לעיל דלא נישאו לחובה קאמר ואפשר דמחמתן לא נכנסו לחופה או מחמת הבעל. וכן כתב הרשב"א ז"ל דנישאו לא משמע אלא שאינן נשואות ומשמע שאינן נשואות או מחמתן או מחמת הבעל וכן כתבו התוספות ועוד נכתוב בזה בס"ד אלא מדלא קתני לא נשאו דלישתמע שהבעלים מעכבים ונקט נישאו דמשמע שלא נישאו הן לבעלים תלה העכבה בנשים פי' אין כאן אלא תליית עכבה בנשים דהיינו דמחמתן לא נישאו ולאו דאינהו מעכבי בלי אונס אלמא כל דאתניס כה"ג אפילו פירסה נדה שלא בשעת וסתה אוכלות משלו ומיהו פירסה נדה בשעת וסתה דאין כאן כלל אונס אף על גב דלא מעכבן אינהי במזיד אין סברא שיהו אוכלות משלו ואפשר דכי קאמר תלמודא אי דקא מעכבן אינהי וכו' לא בעי למימר דקא מעכבן אינהי במזיד דאי הכי פשיטא ולא היה צריך הדבר לאמרו אלא הא קא משמע לן דקא מעכבן אינהי בלי אונס כגון פירסה נדה בשעת וסתה כנ"ל. וזהו שכתב רש"י ז"ל פשיט רב אחאי. הך בעיא ממתני' דקתני לא נישאו ולא קתני נשאו משמע שהדמים מעכבים. אלא לא נישאו. הן לבעלים תלה העכבה בנשים. ע"כ. פי' רב אחאי פשיט כולא הך בעיא דלעיל ואפילו פירסה נדה שלא בשעת וסתה מיהו לא קאי אפשיטותיה דתלמודא דפירסה נדה בשעת וסתה וחלה נמי בעי לאפשוטי ואף על גב דהא קאמר תלמודא לעיל ואם תמצא לומר כו' מכל מקום בעי לפשוט ממתני' מיהו מאי דפשיטא ליה לתלמודא לעיל בפירסה נדה בשעת וסתה בדוכתיה קאי והיינו משום דאנן הכי קאמרינן מדלא קתני לא נשאו וכו' פי' לא נשאו משמע שהבעלים מעכבים במזיד שלא לכנוס אבל לא נישאו לא משמע שהן מעכבות במזיד כי היכי דנימא דאם כן הסברא נותנת שיהיו אוכלות משלו כד מעכבות אינהי במזיד שלא לכנוס אבל לא נישאו לכל הפחות כל שאינן מעכבות במזיד אף על גב דאין כאן אונס כלל כגון פירסה נדה בשעת וסתה בדין הוא דנימא שיהיו אוכלות משלו כיון דאפקיה תנא בהאי לישנא אלא לא נישאו לא משמע אלא תליית עכבה בנשים וכדפרישית לעיל כנ"ל:

וראיתי מי שהקשה לשיטת התוספות דלעיל מאי קא פשיט רב אחאי מהגיע זמן ולא נישאו דילמא התם מיירי בדחלתה אחר שהגיע הזמן ואינה קושיא כלל חדא דלשון הגיע זמן ולא נשאו משמע דבשעת הגעת הזמן לא נישאו ועוד אטו שביק תנא דין הגיע זמן וקתני מאי דהוה לאחר שהגיע הזמן דהוה ליה לאשמועינן מעיקרא דין עכוב כשהגיע הזמן ושוב הוה ליה לאשמועינן דין עכוב אחר שהגיע זמן ועוד אם היא עכבה במזיד

בשעת הגעת הזמן אף על גב דשוב לאחר שהגיע הזמן חלתה הא ודאי דאינו מעלה לה מזונות וכיון שכן היכי כו' נימא דמיירי כשחלתה אחר שהגיע זמן בכדי שנדע מי הוא המעכב בשעת הגעת הזמן ועוד דהוה ליה למימר נשאו משום הגעת הזמן ולמה נקט נישאו דהא אם היא עכבה בשעת הגעת הזמן שוב אינו מעלה לה מזונות אף על גב דחלתה הילכך ודאי אין זו קושיא כלל ולא מצינן לאוקמי מתני' בהכי כלל דבשלמא מאי דקתני עמד בדין וברח כתבו בתספות לעיל דהיינו משום שברח או שחלה לאחר שעמד בדין שכבר נתחייב כו' משום דהא קתני בהדיא עמד בדין וברח כו' אבל מתני' לא מצינן לאוקמי בהכין כלל וכדכתיבנא כנ"ל:

רב אשי אמר לעולם אימא לך כל אונסא לא אכלה ודקא מעכבן אינהו. כלומר כל היכא דאיכא אונסא לא אכלה ואפילו עכוב האונס מחמת הבעל כגון חלה הוא. הריטב"א ז"ל: וכן כתב הרשב"א ז"ל רב אשי אמר כל אונסא לא אכלה בין דאיתניס אינהו בין דאיתניס אינהי דיש טענת אונס בממון ע"כ:

ובדין הוא דליתני לא נשאו. פי' דמשמע שלא נשאו במזיד ואיידי דתנא רישא בדידהי תנא סיפא בדידהי. ואם תאמר אדרבה בדידהו איירי דקתני כשם שנותנין לאשה כך נותנין לאיש וקתני בתר הכי הגיע זמן ולא נשאו כו'. ויש לומר דמכל מקום עיקר מתני' בדידהי תני לה נותנין לבתולה ובתר הכי תני בלשון טפלה כשם שנותנין כו'. הריטב"א ז"ל:

ורש"י ז"ל תירץ כיון דמתני' מיירי בבתולה ואלמנה אם כן עיקר מתניתין בדידהי וזהו שכתב ז"ל ואיידי דתנא רישא בדידהי נותנין לבתולה י"ב חדש ולאלמנה ל' יום ע"כ. ואם תאמר כיון דלא נשאו משמע עיכוב דידהו במזיד דוקא הא באונסא הא לא באונסא אכלה היכי קתני לא נישאו דמשמע איפכא אפילו באונסא דידהי אכלה וכי משום רישא נקיט לישנא שהוא איפוך הכוונה. וי"ל דאף על גב דלא נישאו משמע דמעכבן אינהו שפי' איכא למשמע שלא נשאו מפני שלא אבו הבעלים לישא אותם. הריטב"א ז"ל:

וכן כתב הרשב"א ז"ל ואיידי דתנא רישא כו'. כלומר שלא נשאו הן ולא העכוב מחמתן כלל ואפילו מחמת אונס דידהי דנישאו לא משמע אלא שאינן נשואות ומשמע שאינן נשואות או מחמתן או מחמת הבעל והכא בשלא נשאו מחמת הבעל ע"כ. ודע דבמסכת שבת פ' במה אשה [שבת סד ב'] תנא ובלבד שלא תצא זקנה בשל ילדה וילדה בשל זקנה והקשו בשלמא זקנה בשל ילדה שבח הויא לה אלא ילדה כו' ותירצו כדי נסבה וכתב בעל מגיד משנה ז"ל בפי"ט מה' שבת דרבינו מפרש לחנם ובלא אמת נקטה תנא דברייתא ואגב גררה דזקנה בשל ילדה דודאי כו' ובספרים שלנו בגמרא גרסינן איידי

דתנא זקנה בשל ילדה תני נמי ילדה בשל זקנה ומכל מקום פריש הרמב"ם ז"ל דמשום איידי נקט מילתא דכדי ומעתה כ"ש דמשום איידי מצי למנקט נישאו ולית כאן קושיא מעיקרא כלל ומיהו הנכון כשיטת התוספות והתם נמי במסכת שבת אינם מפרשים כפי' הרמב"ם ז"ל דדוחק גדול הוא לומר כן דמשום איידי לנקוט מלתא דכדי ולא אמת ומכל מקום פשיט רב אחא שפיר מדלא קתני נשאו דמשמע שהבעלים מעכבים וליכא למיטעי כלל ונקט נישאו דאיכא למיטעי אלמא דכל היכא דאיתניס בה"ג אוכלות משלו וכיוצא בזה כתבו התוספות ז"ל בפרק הזהב (בבא מציעא דף נ"ב) דבור המתחיל ולא קתני עד רביעי והיינו דקאמר תלמודא לא נשאו לא קתני אלא לא נישאו אלמא דעיקר דיוקא מדלא קתני לא נשאו דאילו הוה לשון נישאו משמעותיה בהכרח דמעכבן אינהי אם כן לא הוה ליה לארוכי כולי האי ואין לך לומר דלהכי האריך כן משום דקשיא וכי נקוד הוא וכדאקשינן לעיל לכך הכריח דנישאו קתני ולא נשאו אי משום דכך היו מקובלים הקריאה ואי משום דקתני אוכלות משלו כמו שכתבו התוספות לעיל דהא ודאי ליתא אם כן הוה ליה למימר איפכא נישאו קתני ולא נשאו אלא ודאי מדקאמר הכי לא נשאו לא קתני וכו' אלמא דעיקר ההכרח מדלא קתני נשאו שהוא לשון פשוט ונקט לשון דאיכא למטעי וכדכתי' והשתא ניחא נמי דליכא למיפשט אפילו פירסה נדה בשעת וסתה דאי משמע ליה דלשון נשאו בהכרח דמעכבי אינהי אם כן אף ע"ג דאין לומר כפשוטו דאף על גב דמעכבן אינהי במזיד שיהיו אוכלות משלו מיהו מכל מקום נימא דלכל הפחות כשפרסה נדה אפילו בשעת וסתה שיהו אוכלות דהא לאו במזיד קא מעכבן ופשט לשון התנא מורה כן אלא ודאי לשון נישאו הוא לשון היולי ומשמע תרווייהו כדכתיבנא ונראה דלכאורה דמעתה אין לך לפרש אלא דכך היו מקובלים הקריאה כפי' ראשון של תוספות ואין ההכרח מצד מאי דקתני אוכלות משלו ולא קתני משלהן כפירוש השני של תוספות וכי מעיינת בה שפיר מתיישב אפילו כפירוש שני דוק ותשכח כנ"ל:

אמר רבא לענין גיטין אינו כן. אין לומר דקאי אמאי דקאמר רב אשי בסמוך לעולם אימא לך כל אונס כו' משו' דיש טענת אונס בממון וכמו שכתב הרשב"א ז"ל וכדכתיבנא לעיל ולכך קאמר רבא אף על גב דלגבי ממון יש טענת אונס לענין גיטין אין טענת אונס דהא ודאי ליתא דהא יום שמת רבא נולד רב אשי ואין לך לומר נמי דקאי אמאי דקאמר לעיל חלה הוא כו' וקאמר רבא דלענין גיטין אם חלה הוא ולא בא הרי זה גט דאם כן משמע דלא קאמר רבא אלא חלה דוקא ומנין אינך אונסין דקאמר תלמודא אלמא קסבר רבא אין אונס בגיטין ושקיל וטרי תלמודא וקאמר אלא מיהא כו' ופסקיה מברא כו' והא

רבא חלה דוקא קאמר אלא רבא אלפיכך קאי כמו שפרש"י ז"ל פי' כיון דבעי למילף מעכוב תקנה לאונס אחרינא אלמא שכל האונסין שוין ופוטרתן מן המזונות ועלה קאמר רבא דלענין גיטין אינו כן דאין שום אונס מועלת לבטל הגט והשתא נמי ניחא הכא האי לישנא דנקט רבא ולענין גיטין אינו כן ולא קאמר בקוצר אמר רבא אין אונס בגיטין אלא משום דקאי אלפיכך וקאמר רבא אע"ג דאנו למדין מעכוב תקנה לאונס אחרינא לפוטרו מן המזונות לא תלמוד כן לענין גיטין דלענין גיטין אינו כן וזהו שכתב רש"י ז"ל ולענין גטין אינו כן. אלפיכך קאי דאשמועינן שעכבת האונס פוטרתו מן המזונות לענין גיטין אין טענת אונס מועלת אם נתן גט לאשתו ע"מ אם לא אבא עד זמן פלוני יהא גט ונאנס ולא בא ה"ז גט ואינו יכול לומר אנוס הייתי. ע"כ:

וכתב הריטב"א ז"ל אמר רבא ולענין גיטין אינו כן כלומר שאין הבעל יכול לטעון טענת אונס לבטל את הגט שאם נתן על תנאי ונתקיים התנאי אף על פי שמחמת האונס נתקיים הרי הוא גט ולאפוקי אם לא נתקיים התנאי אף על פי שמחמת האונס לא נתקיים אין הגט גט דסוף סוף לא נתקיים התנאי וזה ברור:

אלמא קסבר רבא אין אונס בגיטין. אין לפרש דמשום הכי קאמר הא דבעינן לבטולי כל מיני אונס דאצטריך רבא לאשמועינן אין אונס בגיטין בכל מיני אונס ואיהו הוא דקסבר הכין ולאו כ"ע מודו ליה והיינו למאי דס"ד מעיקרא דבעינן לאתויי ראיה ממת ומההיא דשמואל דפסקיה מברא אבל לבתר דמסקינן דמת דוקא משום דלא ניחא ליה דתפול קמי יבם ופסקיה מברא שאני משום דאונסא דשכיח הוא לאו כללא הוא דלאו בכל מידי הוצרך רבא לאשמועינן אין אונס בגיטין דבמת כ"ע מודו ומתניתין היא בהדיא ופסקיה מברא נמי כ"ע מודו דאונסא דשכיח הוא והילכך האי דקאמר אלמא קסבר רבא אין אונס כו' הוא נמשך עם מאי דקאמר מנא ליה לרבא האי ולא קאי וכדכתיבנא וכי קאמר בגמרא טעמא דרבא משום צניעות כו' לא קאי אמאי דקאמרינן אלמא קסבר רבא כו' והאי פירושא ליתא כלל וע"כ האי אונס דאיירי ביה רבא היינו אונסא דשכיח ולא שכיח דאילו אונסא דשכיח דכ"ע אין אונס כדאמרינן ליה לקמן ודילמא אונסא דשכיח שאני ואפי' בממון גם כן אין אונס ואילו באונסא דלא שכיח אפילו בגיטין יש אונס כדאיתא בהדיא בפרק מי שאחזו אלא ודאי כדאמרינן וכן פירשו התוספות לקמן והא דקאמר אלמא קסבר רבא היינו מסקנא דרבא והכין קאי ועלה מפרש טעמא לקמן משום צניעות כו' וכ"ת אמאי האריך כל כך כבר תירצה הרשב"א ז"ל וז"ל אלמא קסבר רבא אין טענת אונס בגיטין מסתברא דמשום הכי קא מאריך בלישניה לומר לך דדוקא היכא דליכא אלא טענת אונס לבד כלומר שנתעכב דרך שתיקה מחמת אונס אבל היכא

דנאנס ונתעכב ואמר הריני מתעכב מחמת אונסי אינו גט ואונס זה לרבא מבטל הגט ולא שהאונס מבטלו אלא עכוב זה מחמת האונס לפי שגלה דעתו בגטו ורבא הוא דאמר גלוי דעתא בגטא מילתא היא והילכך מאן דאמר שאינו יכול לקיים תנאו מחמת אונסו גטו בטל וכדאמרינן התם בריש פרק השולח [גיטין לד א'] ההוא דאמר להו אי נסיבנא עד תלתין יומין ליהוי גיטא כי מטא תלתין יומין אמר להו הא טרחנא אי משום אונסא אין אונס בגיטין אי משום גלויי דעתא פלוגתא דאביי ורבא היא דאלמא כל מאן דאמר נאנסתי גלויי דעתא הוא וגטו בטל לרבא ע"כ. וז"ש רש"י אלמא קסבר אין אונס בגיטין. אין טענת אונס בגיטין ולקמיה מפרש טעמא. ע"כ. וכ"כ רש"י לעיל ואין יכול לומר אונס הייתי. והיינו כשיטת הרשב"א ז"ל וכדכתיבנא כנ"ל:

עוד יש לומר דכי קאמר אלמא קא סבר וכו'. היינו דרבא סברא דנפשיה קאמר ובעי לאוכוחי הכין וקאמר דאלת"ה מנא ליה לרבא הא וכו' עד דאסיק הכין וקאמר אלא רבא סברא דנפשיה קאמר וכו' וכן יש לדקדק מלשון רש"י ז"ל שכתב אלמא קסבר וכו' ולקמיה מפרש טעמא. ודע שהרא"ה ז"ל כתב לקמן גבי הא דאמר אלא רבא סברא דנפשיה קאמר וכו' ז"ל אלא רבא סברא דנפשיה קאמר משום צניעות וכו' מעיקרא נמי הכי איתי לן למימר טעמא דמ"ש דבגיטין הוא דאמר האי סברא ולא אתי למימר השתא אלא דלית ליה לרבא הא אלא מסברא ע"כ. ועולה שפיר עם מאי דכתיבנא. מיהו הרשב"א לא פירש כן וכדבעינן למכתב כן לקמן בסייעתא דשמיא:

וז"ל דון קרשקש וידל ז"ל תלמיד הרא"ה ז"ל א"ר לענין גיטין אינו כן כלומר אף על גב דבממון טענינן טענת אונס בגיטין אין טוענין וע"כ הא משום תקנת פרוצות וצנועות היא דהכא שקיל וטרי מנא ליה לרבא הא ולבסוף כי לא אשכח פריש לן טעמא דמשום תקנת פרוצות וצנועות היא אבל ה"ה דמעיקרא נמי מהאי טעמא הוא וכדפריש. ע"כ:

מת הוא דאינו גט וכו'. כתב רש"י ז"ל וז"ל מת הוא דאינו גט. דהא לא שויא גיטא עד שנים עשר חדש והוא מת בתוך הזמן ומאן קא מגרש לה מהשתא אין המתים מגרשים. מת הוא דאינו גט. משום דאין גט לאחר מיתה אבל משום אונס אחרינא לא מפקע גיטא אלמא אין אונס בגיטין דאי ס"ד חלה אינו גט ליתני חלה וכל שכן מת שאין אונס גדול מזה. ע"כ:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל פירש"י ז"ל דאי לא לאשמועינן חלה וכ"ש מת שאין לך אונס גדול ממיתה. והקשו עליו בתוספות דלעולם אימא לך יש אונס ואילו קתני חלה הוה אמינא דוקא חלה אבל מת אין אונס דלא ניחא דתפול קמי יבם דהכי דחי לקמן בשמעתא לכן פי' ר"י ז"ל דדייקינן לה מייתורא דמשום גופה לא נצרכה דהא ידעינן דאין גט לאחר

מיתה ולא קתני לה אלא למידק מינה דוקא זה הא חלה הרי זה גט והיינו דדחינן דדילמא משום גופה נצרכה דהיא גופה קמ"ל דאין גט לאחר מיתה כלומר שאפילו התנה בפירוש שלא יפטר מחמת האונס מכל מקום כשמת אינו גט משום דאין גט לאחר מיתה. ואם תאמר וכיון דאיכא למתלי טעמא דמתניתין משום אונס היכי שמעינן מינה דטעמא משום דאין גט לאחר מיתה אימא משום דיש אונס. ויש לומר דאם כן ליתנייה במעכשיו ומדלא קתני מעכשיו שמעינן מינה דטעמא דבטולא דגט היינו דאין גט לאחר מיתה. ע"כ:

ואפשר שתוספות אחרות נזדמנו לו לרב ז"ל דאילו בתוספות שלנו לכאורה היינו פירושם כפירוש רש"י ז"ל וז"ל התוספות שלנו מת הוא דאינו גט דאין גט לאחר מיתה הא חלה הרי זה גט דאי חלה נמי אינו גט וטעמא דהכא דאינו גט משום אונס דאם כן לאשמועינן חלה דהוי אונס מועט וכל שכן מת דהשתא אכתי לא אסיק אדעתיה דבמת איכא למימר ניחא ליה דלא תפול קמי יבם ע"כ. ומכל מקום קשיא לי טובא אכולהו דהיכי מצינן למימר כלל דטעמא דמתניתין משום אונס והא קתני סיפא מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש וכו' הרי זה גט ואי אמרת דטעמא דרישא משום אונס כך לי אי אמר מעכשיו אי לא אמר דמכל מקום כיון שנאנס ולא בא הוה ליה כאלו בא דיש טענת אונס בגיטין. ושוב מצאתי באחד מגדולי החכמים שלפנינו שהקשה כן בתשובותיו על פי' רש"י ז"ל ותוספות ז"ל ולא תירץ כלל. ונ"ל פי' לפירש"י ז"ל דכי קאמר מת הוא דאינו גט וכו' כיון דמייתרא הך בבא שמעינן פי' דאתיא לדיוקא והך דיוקא משתמע בתרי אנפי או הדיוק קאי אמאי דקתני מתניתין אינו גט כי קתני מתניתין אינו גט במת הוא דוקא אבל בחלה הרי זה גט או נוכל לומר שהדיוק קאי על הטעם דמפני מה אמרו במתניתין דאינו גט היינו מטעם דאין גט לאחר מיתה הא כל היכא דליכא למימר הכי בין במת כגון שאמר מעכשיו בין בחלה הרי זה גט דאין אונס בגיטין ורש"י ז"ל בעי לפרושי שהדיוק קאי על הטעם ולישנא דתלמודא הכין דייקא דקאמר מת הוא דאינו גט ואם תפרש שהדיוק קאי אדינא דמתניתין אם כן הוה ליה למימר בקוצר דוקא מת הא חלה הרי זה גט אלא משמע דה"ק מת הוא דאינו גט פי' משום הכי אמרינן במתניתין דאינו גט כלומר אין כאן גט כלל דהא לא שויא גיטא עד י"ב חדש והא מת בתוך הזמן ומאן קא מגרש לה מהשתא אין המתים מגרשים וכמו שכתב רש"י ז"ל ותלמודא הוא דקאמר הכין וכדכתיבנא והיינו שחזר רש"י ז"ל וכתב מת הוא דאינו גט. משום דאין גט לאחר מיתה כלומר מאי דקאמר תלמודא אינו גט פירושו אין גט לאחר מיתה שהדיוק קאי על טעם וכדכתיבנא דדוקא בכה"ג דתניא מתניתין מהני האונס משום דנאנס המגרש

ומת ואין כאן מגרש כלל דאין המתים מגרשים אבל היכא דיש כאן גט ומגרש כגון דאמר מעכשיו וכדקתני סיפא דמתניתין אי נמי חלה דהא כבר מגורשת לפטרו ואתה בא להפקיע הגירושין מחמת האונס בהא אמרינן דאין אונס אלמא אין אונס בגיטין פי' כשיש גט כב לא מפקעי ליה משום אונס. וזהו שכתב רש"י ז"ל אבל משום אונס אחרינא לא מפקע גיטא אלמא אין אונס בגיטין ודו"ק. וקשיא ליה לרש"י ז"ל איברא דמתניתין לא אתיא אלא לדיוקא הא חלה הרי זה גט דילמא חלה נמי אינו גט ולא דייקינן אלא במת גופה דדוקא כדקתני מתניתין אם לא באתי וכו' הוא דאינו גט משום דאין גט לאחר מיתה אבל אמר מעכשיו הרי זה גט ואין כאן טענת אונס משום דניחא ליה דלא תפול קמי יבם אבל חלה דליכא למימר הכי אינו גט דיש טענת אונס בגיטין בכל כה"ג וכ"ת אכתי למה לי הך בבא יתירא ה"א דסיפא מיירי כשאין בה טענת אונס כגון שהתנה עמה בפירוש מעכשיו אם לא באתי עד שנים עשר חדש אף על פי שנאנס יהא גט אבל השתא מייתורא דרישא שמעינן דבמת אף על גב דאיכא טענת אונס הרי זה גט דלא ניחא ליה דתפול קמי יבם אבל חלה דליכא למימר האי טעמא אינו גט דבכה"ג יש טענת אונס ואכתי מנלן דאין טענת אונס בגיטין. ותירץ רש"י ז"ל דאם כן ניתני חלה וכ"ש מת שאין אונס גדול מזה פי' למה ליה למתני הך בבא יתירא דפשיטא ודאי דאין גט לאחר מיתה נתני חלה פי' אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש וחלה ולא בא אינו גט וכ"ת דלהכי תנא בהך בבא ומת וכו' כי היכי דמיירי כולה מתניתין במת ליתא דשפיר מתני תרי בבא דמתניתין חדא בחלה וחדא במת וסיפא אתא לפרושי רישא דמרישא הוא משמע חלה וכ"ש מת שאין אונס גדול מזה לכך קתני סיפא מעכשיו אם לא באתי וכו' לאשמועינן דרישא חלה דוקא מהני אבל מת לא דלא ניחא ליה דתפול קמי יבם. עוד יש לפרש הכי מתרץ רש"י ז"ל דאם כן ליתני חלה כו' פי' למה לי למתני בהך רישא ומת דאין גט ודאי דאין גט לאחר מיתה ועוד דאיכא למטעי מסיפא דמשמע דכי קאמר מעכשיו בכל גוונא הרי זה גט והא ודאי ליתא דאי אמרת חלה אינו גט א"כ כ"ש מת היכא דליכא יבם דהא ליכא טעמא דניחא ליה דלא תפול קמי יבם וכיון שכן עדיפא טפי למתני חלה כי היכי דמשמע דכ"ש מת היכא דליכא יבם ושוב ליתני סיפא מעכשיו וכו' הרי זה גט דהיינו כדאיכא יבם וכדפירש רש"י ז"ל כתיבת יד מצאתי דאי ס"ד וכו' נתני נמי חלה כו' וכ"ש כו' ועולה יפה עם מאי דפרישנא השתא כלישנא בתרא כך נראה לפרש פי' לפרש"י ז"ל: **עוד יש לפרש דאנו השתא לפרש"י ז"ל לאו מכח יתורא קא אתינן עלה כלל וכמו שכתב הריטב"א ז"ל וכדכתיבנא לעיל אלא הכי דייקינן מת הוא דאינו גט כו'**. פי' דוקא מטעם שאין גט לאחר מיתה הוא דאמרינן דאינו גט דהא לא שויא גיטא עד י"ב חדש והוא מת

בתוך הזמן ומאן קא מגרש לה מהשתא אין המתים מגרשים וכו' כמו שכתב רש"י ז"ל הילכך כיון שזה האונס עוקר הגט מעיקרו דאין כאן מגרש להכי אמרינן דאינו גט אבל היכא דיש כאן גט ומגרש כגון חלה א"נ במת כגון דאמר מעכשיו ועתה בא להפקיעו מטעם אונס אין לנו שלא יהא גט אלא הרי זה גט דאין אונס בגיטין וקשיא ליה לרש"י ז"ל דמנא לך לדיוקי הכי דילמא מחדא מתרי טעמי הוא דאינו גט או מטעם דאין גט לאחר מיתה אף על גב דליכא טעם אונס וכגון שהתנה בפי' שלא יפטור מחמת האונס או מטעם האונס כגון חלה ותנא נקיט חדא דהיינו אין גט לאחר מיתה אף על גב דליכא טעם אונס וה"ה היכא דאיכא טעם אונס אמרינן אינו גט דיש טענת אונס בגיטין והא דקתני סיפא מעכשיו אם לא באתי וכו' הרי זה גט היינו משום דלא ניחא ליה דתפול קמי יבם ותירץ רש"י ז"ל דאם כן ניתני חלה וכו' פי' דעדיפא טפי לאשמועינן דיש אונס בגיטין אף על גב דאינו אונס גדול שעוקר הגט מעיקרו אלא אף על גב דהרי היא מגורשת לפנינו בא האונס ומפקיעו מלאשמועינן אין גט לאחר מיתה דכיון דלא שויא גיטא עד י"ב חדש והוא מת בתוך י"ב חדש הוא עוקר הגט מעיקרו ואין אונס גדול מזה הילכך נתני חלה וכ"ש מת שאין אונס גדול מזה כנ"ל. ואל יקשה עליך לשון שאין אונס גדול מזה שיחזור אמאי דקאמר אין גט לאחר מיתה דע"כ מאי דקאמרינן אין גט לאחר מיתה אבל משום אונס אחרינא לא מפקע וכו' ע"כ. אלמא מדכתב אונס אחרינא ש"מ מאי דקאמר נמי מעיקרא אין גט לאחר מיתה אונס מיקרי וכדכתיבנא וכפי הנוסחא שכתוב בפי' רש"י ז"ל כתיבת יד ניתני נמי חלה וכו' ה"פ כי היכי דאשמועינן דאינו גט לאחר מיתה לישמעינן נמי דאינו גט ומטעם דיש אונס ונתני נמי חלה כי היכי דלא ניטעי בסיפא למימר דאפילו במקום דליכא יבם הרי זה גט דהשתא דתני חלה שמעינן דכ"ש מת שאין אונס גדול מזה וכי קתני סיפא מעכשיו וכו' הרי זה היינו במקום יבם דניחא ליה דלא תפול קמי יבם כנ"ל פי' לפי' של רש"י ז"ל נמצא דלשיטת רש"י ז"ל לעולם ליכא לפרושי הך בבא דמתניתין דאינו גט אלא מטעם דאין גט לאחר מיתה ולא מטעם אונס דאי מטעם אונס לתנייה במעכשיו וכמו שכתב הריטב"א ז"ל וכדכתיבנא לעיל:

ועוד כתב הרא"ש ז"ל תירוץ אחרינא דליכא למימר דמטעם אונס קתני מתניתין וכדבעי למכתב בסמוך בס"ד והתוספות ז"ל לא פירש כן אלא דשפיר מתפרשא מתניתין דקתני אינו גט בהני תרי טעמי אי משום דאין גט לאחר מיתה אי משום דיש אונס בגיטין אלא משום קושיא דאי הכי ניתני חלה הוא דנדינן מלפרש מתניתין משום טעם דיש אונס ופרישנא לה מטעם דאין גט לאחר מיתה וכיון שכן קצר התלמוד דקאמר מת הוא דאינו גט וכו'. והיה צריך לפרש מטעם דאין גט לאחר מיתה דהא מתניתין מתפרשא

שפיר בהני תרי טעמי ויש לומר דה"ק ע"כ טעמא דמתניתין משום דאין גט לאחר מיתה והילכך דוק מינה מת הוא דאינו גט דאין גט לאחר מיתה הא חלה ה"ז גט שאם תפרש טעמא דמתניתין משום דיש אונס ותרצה לומר חלה נמי אינו גט א"כ לשמועינן חלה דהוי אונס מועט וכ"ש מת נמצא דהא בהא תליא דכד דייקינן חלה דאמרינן ה"ה חלה טעמא דמתניתין הוי משום אונס הילכך לא הוצרך לפרושי ואפשר שזהו שכתבו התוס' מת הוא דאינו גט דאין גט לאחר מיתה הא חלה הרי זה גט פי' ע"כ טעמא דמתניתין דאינו גט משום דאין גט לאחר מיתה כיון דדייקינן הא חלה הרי זה גט וקשיא להו לתוס' אכתי מנלך הא לא תידוק ולא תפרש כן אלא תימא דחלה נמי אינו גט ותפרש מתניתין משום אונס ותירצו אם כן לשמעינן חלה דהוי אונס מועט וכ"ש מת וקשיא להו אכתי דילמא משום הכי נקט מת לאשמועינן רבותא דאף על גב דאיכא למימר במת דלא ניחא ליה דתפול קמי יבם ואף על גב דבשאר אונסין אמרינן יש אונס במת הוא דאין אונס קמ"ל דאפי' במת יש אונס ואכתי מנלך דמתניתין מיירי משום דאין גט לאחר מיתה דילמא משום דיש אונס ותירצו בתוס' דהשתא אכתי לא אסיק אדעתיה דבמת איכא למימר ניחא ליה דלא תפול קמי יבם. זאת היא שיטת התוס' וקשיא עלייהו טובא דהיכי מצינן לפרושי טעמא דרישא משום אונס והא קתני סיפא מעכשיו אם לא באתי כו' הרי זה גט ואי טעמא דרישא משום אונס מה לי אמר מעכשיו או לא אמר וכדאקשינן לעיל ויש לומר לחלק בין היכא דאמר מעכשיו להיכא דלא אמר דכי קאמר אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש כו' משתמע בתרי אנפי או דקאמר אם לא באתי פי' שבכל ענין שיהיה עיכוב ביאתו בין שיהיה באונס או ברצון כיון דמכל מקום הרי לא בא בתוך י"ב חדש יהיה גט או שר"ל אם לא באתי שאוכל לבא בתוך י"ב חדש ואני ברצון נפשי לא באתי יהיה גט וכי קאמר הרי זה גיטך אם לא באתי כו' ולא אמר מעכשיו דלא שויא גיטא עד י"ב חדש ודאי אין פירושו שבכל ענין שיהיה עכוב ביאתו ואפילו שימות בתוך י"ב חדש שיהיה גט דהא יודע הוא שאין המתים מגרשים והוא לא שויא גיטא עד י"ב חדש הילכך ודאי פירושו הוא אם לא באתי שאוכל לבא ולא אבא ברצון הילכך כיון שנאנס ולא בא אינו גט אבל כשאמר מעכשיו הרי רצונו לגרשה מעכשיו אלא דקא מתני עליה וקאמר אם לא באתי כו' הילכך אית לן למימר שבכל דבר שיעוכב יהיה גט וזאת היתה כונתו כיון דקאמר מעכשיו ועוד כיון דקאמר מעכשיו הרי היא בחזקת מגורשת ואין לך להוציאה מחזקתה ויש לך לקיים הגירושין בכל מאי דאפשר אבל כשלא אמר מעכשיו הרי היא אשת איש ואין לך להוציאה מחזקתה כי אם בראיה גמורה דה"ק כנ"ל. ועלה מאי דכתבו התוס' דהשתא אכתי לא אסיק אדעתיה כו' כתוב בגליון התוס' וז"ל א"נ

אסיק אדעתיה שפי' מ"מ מסתבר ליה לתלמודא דיותר יש חדוש בחלה דאינו גט מטעם דיש אונס מבמת אע"ג דשייך ביה טעמא דלא ניחא ליה דתק"י. ע"כ:

וכתב על זה הגליון בקונטריסין וז"ל גי' א"נ אסיק אדעתיה כו'. כי איך אנו רוצים להוכיח דאין אונס בגיטין שאנו אומרים הא חלה הרי זה גט דאי חלה אינו גט לשמועינן חלה וכ"ש מת וע"כ לא אסיק אדעתיה דאי אסיק נאמר חלה הוא דאינו גט על זה אומר הגליון אה"נ דנאמר חלה אינו גט דיותר יש חידוש בחלה דאינו גט משום דיש אונס לפי שזהו דבר הרגיל בכל העולם אבל מת דשייך ביה טעמא דתפול קמי יבם אין זה רגילות בעולם שאדם ימות בלא בנים ויניח אח לפיכך חלה יש בו יותר חדוש ממת. ע"כ:

עוד כתב בגליון תוס' א"נ שפיר אסיק אדעתיה דנ"ל דתק"י מכל מקום מדקדק הא חלה הרי זה גט דנקט אם לא באתי דהוי גט לאחר מיתה ולא נקט מעכשיו אם לא באתי. מתוספי רשב"א עד כאן:

וכתוב בקונטריסין וקשה איך מיישבים התוס' זה שאומר לא אסיק אדעתיה והרי יש לדקדק הא חלה הרי זה גט מדנקט אם לא באתי דהוי גט לאחר מיתה ולא נקט מעכשיו ויש לומר שהתוס' מיישבים לגבי היכא דקאמר מעכשיו שפיר אסיק אדעתיה אבל באם לא באתי לא אסיק אדעתיה. ע"כ:

עוד כתוב בגליון תוס' וכן נראה דאסיק אדעתיה שפיר דניחא ליה דלא תק"י מדקאמר תלמודא דילמא לאפוקי מרבותינו כלומר לעולם אימא לך יש אונס ולאפוקי מרבותינו ואי לא אסיק אדעתיה הטעם דניחא ליה דלא תק"י מאי טעמא דרבותינו. ע"כ:

ובקונטריסין מצאתי וז"ל גליון וכן נראה דאסיק אדעתיה דאי לא אסיק אדעתיה מאי קא דחי דילמא לאפוקי מרבותינו פי' דלמא לעולם אימא לך תנא דאם לא באתי נמי סבר כר"י דזמנו של שטר מוכיח עליו ואפילו הכי קאמר דאינו גט מטעם דיש אונס בגטין ולא מצי למימר הוי גט משום דלא ניחא ליה כו'. דהא לא אסיק אדעתיה טעמא דתק"י אלא ודאי אסיק אדעתיה והיינו טעמא דרבותינו שהתירו' משום דלא ניחא ליה דתק"י כמו שמפורש בפנים בכאן בחידושיו ותנא דא"ל באתי אינו סובר כר"י ולכך לא הוי גט דלא שייך לומר ניחא ליה אלא כשנאמר זמנו של שטר מוכיח עליו או כשאומר מעכשיו אבל באם לא באתי גרידא לא שייך. ועוד קושיא אחרת מקשים בגי' ורבותינו גופייהו אמאי התירוה להנשא כיון שזמנו של שטר מוכיח עליו הוי כמו מעכשיו והוי גט משום דלא ניחא ליה דתק"י וקשה אם כן הפנים שאומר דלא אסיק אדעתיה איך יישב זה ויש לומר שהפנים סובר דלגבי מעכשיו אסיק אדעתיה שזמנו של שטר מוכיח הוי כמו מעכשיו וקשה אם מעכשיו אסיק אדעתיה אם כן איך מדקדק רבא הא חלה

הרי זה גט דאין אונס בגיטין דילמא לעולם אימא לך חלה אינו גט ולא נקט אם לא באתי לדקדק הא חלה הרי זה גט אלא נקט אם לא באתי לדקדק הא קאמר מעכשיו הרי זה גט משום דלא ניחא ליה שהרי אמרת דלגבי מעכשיו אסיק אדעתיה. ויש לומר כיון דמעכשיו הוא מפורש בסיפא אין דרך התלמוד להשמיענו דקדוק מרישא מה שאומר בסיפא אם לא ישמיענו חדוש בגופא דרישא ועוד מצינו למימר דשפיר מדקדק רבא דאין אונס בגיטין ומדקדק הא חלה הרי זה גט דאי חלה אינו גט ונקט אם לא באתי לדקדק הא מעכשיו הרי זה גט משום דלא ניחא ליה כו' אם כן במקום אם לא באתי יאמר מעכשיו אם לא באתי ומת הרי זה גט והטעם משום דלא ניחא ליה אלא ודאי מדלא קאמר הכי ש"מ דשפיר מדקדק רבא. ע"כ מצאתי בקונטרסין וכבר כתבתי מה שנ"ל בשמעתא זו די הצורך ולא כתבתי קונטרסין אלו אלא כדי שלא תחסר כל בה בחידושי והמעיין יבחין ויבחר:

וז"ל דון קרשקש וידל ז"ל מת הוא דאינו גט כלומר משום דאין גט לאחר מיתה הא חלה הרי זה גט דאין טוענין טענת אונס דאי ס"ד דחלה נמי אינו גט דטוענין טענת אונס לשמעינן חלה וכ"ש מת. ע"כ:

ודילמא לעולם אימא לך חלה נמי כו'. הא כתיבנא לעיל דלשיטת התוס' מתניתין מפרשא שפיר בתרי אנפי או מטעם דיש אונס או מטעם דאין גט לאחר מיתה ואי דייקינן הא חלה הרי זה גט הרי דמשמע דפירושא דמתניתין מטעם דאין גט לאחר מיתה ואי לא דייקת אלא דבעית למימר דחלה נמי אינו גט הא במשמע דפירושא דמתניתין מטעם אונס דהא בהא תליא וכדכתיבנא לעיל וכיון שכן איכא לאקשויי טובא דהכא נמי כי קאמר ודילמא לעולם אימא לך חלה נמי אינו גט הרי במשמע דפירושא דמתניתין מטעם אונס והילכך היכי מצינן תו למימר והיא גופא קמ"ל דאין גט לאחר מיתה הרי מתניתין לא מיירי בהכי כלל ולזה כתבו בתוס' ודילמא לעולם אימא לך חלה נמי אינו גט ויש טענת אונס פי' דהשתא כי אמרינן חלה נמי אינו גט לא בעי' למימר דמשום הכי נפרש המשנה מטעם אונס דאי הכי לא מצינן תו למימר והיא גופא קמ"ל דאין גט כו' אלא הכי בעיין למימר חלה נמי אינו גט ויש טענת אונס ואדינא קאי ולא אפירושא דמתניתין ומכל מקום אכתי קשיא לשיטתם לשון היא גופא דקאמר תלמודא כיון דמתניתין מתפרשא שפיר בתרי אנפי או מטעם אונס או מטעם דאין גט לאחר מיתה ועוד קשיא לשיטתם ז"ל שפירשו דהשתא אכתי לא אסיק אדעתיה טעמא דלא ניחא ליה דתק"י דכיון שכן היכא מצינן למימר דמתניתין קמ"ל דאין גט לאחר מיתה פירוש אפילו במקום שאין האונס מבטלו כגון הרי זה גיטך לאחר מיתה והא מתניתין מיירי דקאמר הרי זה גיטך

אם לא באתי כו' דהיינו בתנאה דשייך ביה טעמא דאניס וקס"ד השתא יש אונס בגיטין והיכי שמעינן מינה להיכא דלא אנס והשתא לא אסיק אדעתיה טעמא דלא ניחא ליה דתק"י וכל זה תירצו התוספות בלשונם דוק ותשכח:

והרמב"ן ז"ל כתב וז"ל דילמא לעולם אימא לך חלה נמי אינו גט והיא גופא קמ"ל דאין גט לאחר מיתה פי' ואפילו היכא דלא אניס א"נ דליכא תנאי קשיא לי והא הכא אניס הוא וקס"ד השתא יש אונס בגיטין והיכי שמעינן מינה להיכא דלא אניס. ויש מי שאומר משום דבמיתה ליכא אונס דלא ניחא ליה דתק"י ולאו מילתא היא דהא השתא לא ס"ד האי סברא ולקמן בסמוך הוא דאמרינן לה והשתא קס"ד מת וה"ה חלה ואיכא לדחוקי ולפרושי דה"ק מתניתין בשאין בה טענת אונס כיון שהתנה עמה בפי' אם לא בא עד י"ב חדש אף על פי שנאנס יהא גט דהכא ודאי משום דאין גט לאחר מיתה הוא. עד כאן:

וכן כתב הרא"ה ז"ל תלמידו דילמא לעולם אימא לך חלה נמי אינו גט והיא גופא קמ"ל דאין גט לאחר מיתה כלומר אפילו היכא דליכא טענת אונס כגון דליכא תנאי דקאמר הרי זה גיטך אם מתי וקשיא לן וממתניתין היכי שמעינן לה דהא אתינן השתא למימר דיש אונס וכיון דכן ממתניתין תיפוק לי משום דיש אונס ולעולם אימא לך יש גט לאחר מיתה. ויש מתרצים דאפילו היכא דנימא בעלמא דיש אונס במיתה ודאי אמרינן אין אונס משום דלא ניחא ליה דתק"י ודינא הוא דלהוי גט אלא משום דאין גט לאחר מיתה וה"ה לחלה דאינו גט ומשום דיש אונס. וליתא דאכתי לא קים לן האי סברא אבל אפשר לפרש והיא גופא קמ"ל מדלא תנא חלה ותנא מת דדוקא מת משום דאין גט לאחר מיתה ואפילו בלאו טעמא דיש אונס וכגון דאתני בהדיא. ע"כ:

וכן כתב דון קרשקש וידל ז"ל תלמיד הרא"ה ז"ל ודילמא היא גופא קמ"ל דאין גט לאחר מיתה ואפילו היכא דליכא אונס ותנאי ולעולם אימא לך דטוענין טענת אונס ואי קשיא לך ואי טוענין טענת אונס היכי שמעינן מינה דאין גט לאחר מיתה לעולם אימא לך דיש גט לאחר מיתה והכא היינו טעמא דאינו גט משום דיש אונס ומיתה אין לך אונס גדול מזה דאי לא הוה ליה למנקט במגרש על תנאי ונתקיים התנאי מתוך מיתה ולא במגרש לאחר מיתה לכך בלא תנאי הילכך טפי מסתבר למימר דמשום יש אונס הוא דאינו גט ולא משום דאין גט לאחר מיתה ויש לומר דלא היא דאם כן לישמעינן חלה וכ"ש מת אלא ודאי מדנקט מת ולא נקט חלה שמעינן דטעמא משום דאין גט לאחר מיתה הוא ולא משום אונס וכגון שהתנה בפי' ואמר אם לא באתי כו'. בין שנתעכבתי מחמת אונס בין שלא מחמת אונס. ע"כ:

והרא"ש ז"ל כתב וז"ל היא גופא כו'. ואם תאמר היכי שמעינן מינה דאין גט לאחר מיתה דלמא יש גט והא דקתני אינו גט משום דיש אונס וכ"ת לישמועינן חלה דאונס קטן וכ"ש מת דאונס גדול ליתא דאי נקט חלה ה"א מת הוי גט משום דלא ניחא ליה דתק"י ולהכי נקט מת לאשמועינן דאפילו אונס מיתה מעכב הגט ויש לומר דאם איתא דטעמא משום אונס לשמעינן רבותא אפילו אומר מעכשיו א"נ יש לומר דע"כ שמעינן דאין גט לאחר מיתה דסתמא דאניס כשנותן גט משום דלא ניחא ליה דתק"י אפילו אמרינן בשאר אונסין יש אונס באונס מיתה לא אמרינן. ע"כ:

והיא גופא קמ"ל. קשיא דבשלמא למאן דפריש דכי אמרינן מת הוא דאינו גט כו' דמטעם ייתורא דמתניתין קא אתינן עלה היינו דשייך שפיר לשון היא גופא דנקט אבל למאי דפרישנא לעיל דשיטת רש"י כלישנא בתרא דכתבינן לעיל דלאו מכח ייתורא קא אתינן עלה אלא ה"ק מת הוא דאינו גט כו' פי' אה"נ דאשמועינן חידושא במת אלא דהוה חידושא טפי בחלה וליתני חלה וכ"ש מת על הדרך דפרישנא לעיל אם כן מאי האי לישנא דהיא גופא קמ"ל דנקט דמשמע דעד השתא הוה אמרינן דלגופיה לא איצטריך ואפילו למאי דפרישנא בלישנא קמא לפרש"י ז"ל לא אתי שפיר דמשמע דכי קאמר והיא גופא קמ"ל דאתא לתרוצי מאי דאקשינן ניתני חלה וכ"ש מת כו' ולגבי האי קושיא לשון היא גופא לא שייך ויש לומר דלכך כתב רש"י היא גופא קמ"ל כלומר האי דתנא מת לאו לדיוקא דילה תניא למידק הא חלה הרי זה גט לאשמועינן היא גופא כו' ע"כ פי' כי קאמר והיא גופא קמ"ל כו' לא קאי לשנויי ניתני חלה וכ"ש מת דקשיא לן לעיל דאהכי לא שייך האי לישנא אלא קאי לשלול דלא נימא לדיוקא דילה תניא למידק הא חלה הרי זה גט וה"ל כאילו קאמר היא גופא קמ"ל דלאו לדיוקא דילה תניא כו' אלא לאשמועינן היא גופא כנ"ל:

ובקונטרס מצאתי וריב"ש ז"ל פירש שעיקר ההכרח מעיקרא דקאמר מת הוא כו'. משום דאילו לגופא לא אצטריך דמסיפא שמעת לה דקאמר מעכשיו הרי זה גיטך הא שלא מעכשיו אינו גט אם כן לא אצטריך אלא לאשמועינן הא חלה הרי זה גט ודאי דהיא גופא קמ"ל והשתא ניחא לשון היא גופא וניחא נמי לשיטת התוספות שאיך לא עלה בדעתו דמת ניחא ליה דלא תק"י אבל קשה דה"ל קושיא מהן ללאו ועוד כיון שהוא אומר דילמא חלה נמי אינו גט דיש אונס בגיטין אמאי אצטריך דאין גט לאחר מיתה ויש לומר כך דה"ק היא גופא קמ"ל אפילו היכא דאתני שלא יהיה לו טענת אונס דליכא טעמא שיש אונס בגיטין והוי טעמא משום דאין גט לאחר מיתה. כך מצאתי בקונטרסין מהחכם השלם החסיד כמה"ר יוסף קורקוס ז"ל:

אין גט לאחר מיתה הא תנא ליה רישא. איכא למידק ודקארי לה מאי קארי לה ועוד למה ליה לארוכי יקשה בקוצר הא תנא ליה רישא ולמה ליה לחזור ולומר אין גט לאחר מיתה ויש לומר דס"ד דהא אתא לאשמועינן דאף על גב דקאמר אם לא באתי וכו' דלא אדכר שם מיתה בשעה שנותן הגט בידה אפילו בכה"ג אמרינן אין גט לאחר מיתה. תדע שהתוספות ז"ל בפ"ק דגיטין גבי הא דתנן האומר תנו גט זה לאשתי לא יתנו לאחר וכו' כתבו דיש לחלק בין היכא שנותן הגט לידה לשאינו נותן כ"ש דיש לחלק כדכתיבנא ומ"מ דחי תלמודא אין גט לאחר מיתה הא תני ליה רישא וכו' פי' דסוף סוף דין אין גט לאחר מיתה הוא שבא להשמיענו והא תני ליה רישא וכו' כנ"ל:

והר"ן ז"ל בפי' על ההלכות כ' דאף על גב דאם מתי כל אחד מהם משמע ה"מ היכא דתלה במיתה דכיון דלא מגרש לה אלא כי היכי דלא תפול קמי יבם אף הוא אינו רוצה שיחול גיטה אלא לאחר מיתה דסבור הוא דיש גט לאחר מיתה אבל היכא דתלה באם לא באתי ס"ד אמינא דמעכשיו משמע קמ"ל:

עוד כתב ז"ל דמשום הכי אמרינן דהיכא דאמר הרי זה גיטך אם מתי ולא אמר מעכשיו דכלאחר מיתה דמי דחיישינן דלמא אינו רוצה בגירושיה כלל דידוע הוא שאין גט לאחר מיתה ולפייסה אכוון אבל היכא דאמר אם לא באתי כו'. דאפילו נימא דלאחר שלא יבא משמע מכל מקום כי לא מת גירושיה חיילי ולגירושין קא מכוון הילכך איכא למימר שאם לא באתי גרידא מעכשיו משמע. ע"כ. עיין בפ' מי שאחזו בפי' על ההלכות: **הרי זה גיטך כו'**. קשה למה לי דנקט הרי זה גיטך לאחר מיתה היינו הרי זה גיטך אם מתי ועוד דמעיקרא נקט הרי זה כו' אם מתי הרי זה כו' מחולי זה דהיינו לזא"ז ושוב נקט לאחר מיתה דהיינו זו ואין צריך לומר זו לגבי מאי דתני מעיקרא מחולי זה ואין דרך המשנה בכך לפתוח בלא זו אף זו ולסיים בזו ואין צריך לומר זו ועוד דאי תנא בעי לאשמועינן כוליה לישניה משמע מחיים ואי משמע לאחר מיתה וכמ"ש התוס' בפ"ק דגיטין גבי מתניתין דתנן האומר תנו גט כו' לא יתנו לאחר מיתה הכי נמי נימא דקתני אם לא באתי לאשמועינן הך חידוש אף על גב דלא אדכר שם מיתה דהא בחדא מתניתין קתני אם מתי ולאחר מיתה. ויש לתרץ דאה"נ דלא הוצרך לשנות לאחר מיתה כלל אלא משום סיפא קתני לה דמסיים מתניתין מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט ולהכי תניא נמי ברישא ובלא צורך ודוחק והתוספות פירשו דלאחר מיתה הוי טעמא ופירושא דכולהו וה"ק אם מתי ומחולי זה הוי כמו הרי זה גיטך לאחר מיתה וסיים עוד במתניתין וקתני לא אמר כלום ללמדך דגט לאחר מיתה לא אמר כלום נמצא דמתניתין תרתי אשמועינן חדא דהני תרי לישני אם מתי ומחולי זה משתמעי לאחר מיתה ועוד דלאחר מיתה

לאו כלום היא והשתא פריך שפיר אין גט לאחר מיתה הא תנא ליה רישא ואין לחלק כדכתיבנא לעיל והקשו בתוספות דלמה ליה להך מתניתין לאשמועינן דלאחר מיתה לאו כלום הוא הא תנן בהדיא בפ"ק דגיטין דאין גט לאחר מיתה דתנן האומר תנו גט זה לאשתי כו' לא יתנו לאחר מיתה דבשלמא למאי דתריצנא לעיל איכא למימר דתנא הכא בעי לאשמועינן לישנא מחיים ולאחר מיתה אבל לשיטת התוספות ז"ל דמייתי לשון לא אמר כלום דמשמע דבעי לאשמועינן דלאחר מיתה לא אמר כלום וכדכתיבנא קשיא ובפ"ק דגיטין האריכו בזה יע"ש:

דילמא לאפוקי מדרבותינו. כלומר סיפא דמתניתין דהיינו אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש דעלה הוא דתנינן ורבותינו התירו' להנשא ומסברא דרבותינו קאמר ולא מדרבותינו ממש דרבותינו היינו ר' יהודה נשיאה בן בנו של רבינו הקדוש כדאמר ר' יוחנן בפ' (המגרש) [מי שאחזו עו ב'] ר' יהודה הנשיא בנו של רבן גמליאל ב"ר יהודה ולא הודו לו כל סיעתו אלא מסברתו קאמר ויש לנו כיוצא בה הרבה בתלמוד וגדולה מזו אמרו בפ' האיש מקדש [קידושין מז ב'] גבי התקדשי לי בשטר חוב ר' מאיר אומר מקודשת וחכמים אומרים אינה מקודשת ואוקימנא פלוגתייהו בין במלוה על פה בין במלוה בשטר ואמרינן במלוה על פה במאי פליגי בדרב הונא אמר רב כו' מר סבר כי קאמר רב בפקדון כו' ומ"ס ל"ש כו' ומדאמרינן מר סבר כי קאמר רב בפקדון הוה משמע דבדרב ממש פליגי וליתא אלא בסברתיה דרב קאמר. וכיוצא בזה ממש ביבמות ריש פ' כיצד [יח א'] דאמרינן ה"ה דאף על גב דלא עבד בה מאמר שניה מחלץ חלצה יבומי לא מתיבמה והאי דקתני מאמר לאפוקי מדב"ש דאמר מאמר קונה קנין גמור קמ"ל דלא ולאו מדב"ש ממש קאמר דאילו לב"ש אף על גב דקונה קנין גמור ואפילו נשאה נמי יבומי מתייבמה דהא לדידהו צרות מותרות נינהו אלא לאפוקי מסברתייהו דב"ש קאמר ודברים פשוטים הם אלא שראיתי מקצת מרבותינו המפרשים ז"ל שנתקשו בזה ואינו ור"ח פי' רבותינו היינו רבינו הקדוש ז"ל וגם שם בפ' המגרש יש ספרים שכתוב בהן ר' יהודה הנשיא בנו של רבן שמעון בן גמליאל הודה ולא הודו לו כל סייעתו. הרשב"א ז"ל: ואין להקשות דמאי קאמר ודילמא לאפוקי מדרבותינו כו' והא קושטא דהכין הוא דאתא לאפוקי מרבותינו כדאיתא התם בדוכתיה דיש לומר דה"ק דדילמא לא אצטריך אלא לאפוקי מרבותינו ולא אתא לדיוקא כלל וכן כתב רש"י ז"ל דילמא, הא דאצטריך סיפא אם לא באתי כו':

וכתב הרמב"ן והא דאמרינן ודילמא לאפוקי מדרבותינו ר"ל מסיפא לאפוקי מדרבותינו ואיכא מאן דקשיא ליה ולאפוקי מדרבותינו לאו מרישא שמעת מינה דהא רבותינו כר'

יוסי סבירא להו ור' יוסי בלאחר מיתה קאמר כדמפורש בפ' (מי שמת) [יש נוחלין קלו א'] וכיון דזמנו של שטר מוכיח עליו הוה ליה כמעכשיו אם מתי וכמעכשיו ולאחר מיתה ותנן מעכשיו אם מתי הרי זה גט מעכשיו ולאחר מיתה גט ואינו גט. ואני אומר דר' יוסי עדיפא מדרבותינו דאילו רבי יוסי אפילו בלאחר מיתה אית ליה ורבותינו לית להו היכא דתלי במיתה משום דגלי אדעתיה דלא ניחא ליה דתחול מחיים ולא עביד אלא כי היכי דלא תפול קמי יבם עד דאמר מעכשיו בפי' דהא אם מתי משמע בלאחר מיתה כל אימת דלא אמר ליה מעכשיו ואפשר דלא מהני ביה זמנו של שטר אבל היכא דלא תלי במיתה כגון אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש אית להו זמנו של שטר מוכיח עליו. ואיכא דבעי למימר דר' יוסי גופיה לית ליה הכא זמנו של שטר מוכיח עליו משום האי טעמא דכתיבנא אלא לגבי מתנת קרקע דה"ק גופא קני מהיום ופירי לאחר מיתה ואף על גב דתלי במיתה לית לן בה וקשיא לן להאי סברא הא דאמרינן בפ' מי שאחזו [גיטין עב א'] דתנן התם הרי זה גיטך אם מתי לא אמר כלום ואמר רב הונא עלה חולצת ומוקמינן לה לרב הונא כר' יוסי ואקשינן ה"ה חליצה נמי לא תבעי וכו' כדאיתא התם ואי סלקא דעתך דגבי גיטא לא אמר ר' יוסי היכא דתלי במיתה נימא אף על גב דבעלמא פשיטא ליה הכא מספקא ליה כדקס"ד למימר התם בעל פה אלא ודאי רבי יוסי אית ליה אפילו היכא דתלי במיתה כי ההיא דפ' (מי שמת) [יש נוחלין] ורבנן לית להו הכי כדאמרן לעיל ומפרקא קושיין ממילא דרישא לאפוקי מדרבי יוסי הויא לאפוקי מדרבותינו לא הויא. ואיכא מאן דמפרקא דרישא הויא לאפוקי דרבי יוסי בשטר וסיפא אפילו בעל פה סד"א הואיל ואמר על פה אם מתי יהא גט בטולי בטליה לזמן השטר קמ"ל ממשנה יתירא וכי ההיא סוגיא דהתם דאמרינן וכ"ת כי אמר רבי יוסי וכו' אבל על פה לא אמר וקשיא ליה דהא התם משמע דהא דרבותינו על פה היא כדאיתא התם בסוגיא דשמעתא ואם כן מרישא נמי שמעת מינה אלא דאיכא לדחוקי דת"ק לאפוקי ממילתא דרבותינו דאמרי דזמנו של שטר מוכיח עליו ואפילו בשטר. ואין זה נכון. עכ"ל הרמב"ן:

וז"ל תלמידו הרא"ה ז"ל והא דאמרינן ודילמא לאפוקי מדרבותינו קשי' לן ולאפוקי מרבותינו מרישא שמעת מינה וכ"ת כי קאמרי רבותינו מחיים אבל רישא דתלי במיתה לא משום דגלי דעתיה דלא ניחא ליה דתיחול גיטא מחיים דהא לא מגרש לה אלא משום יבם ודילמא לא ניחא ליה נמי במעכשיו אלא אי אמר לה בהדיא והא רבותינו בשיטתא דרבי יוסי אמרו ורבי יוסי אפילו לאחר מיתה נמי אמרה כדתנן הכותב נכסיו לבנו צריך שיכתוב לו מהיום ולאחר מיתה ר' יוסי אומר אינו צריך ושמעינן ליה לרבי יוסי דלא שני ליה בין גיטין לממון מהא דאמרינן התם בגיטין פ' מי שאחזו אהא דזה גיטך אם

מתי אמר רב הונא חולצת ואמרינן דסבר לה כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ופרכינן אי כר' יוסי חליצה נמי לא תבעי ואמרינן דמספקא ליה לרב הונא אי הלכה כרבי יוסי בעל פה או לא ואילו בין גיטין למתנה לא מפרשינן כלל אף על גב דהתם תלי במיתה הוא. ותו שמעינן להו לרבותינו נמי דאית להו האי סברא דר' יוסי אפילו על פה כדמוכח בהדיא סוגיין דהתם ויש לומר דר' יוסי עדיפא ליה מרבותינו דלר' יוסי אית ליה זמנו של שטר מוכיח עליו אפילו לאחר מיתה ואילו לרבותינו לא אשכחן להו האי סברא אלא במחיים ואנא אמינא דשני לן בינייהו והיינו דלא שני לן ברישא ובהא אפשר דאילו רבותינו מודו בה לרבנן כיון דלאחר מיתה הוא אבל סיפא מפקא מינייהו דהא סיפא דאפילו מחיים לא אמרינן והכי קושטא דמילתא דלא שני לן בינייהו כלל והיינו דלא מפלגינן בהו כלל התם בגיטין. והרב ר' יהוסף הלוי ן' מיגש ז"ל תירץ דאי מרישא ה"א ההוא כשמת בתוך זמנו כגון שכתוב בו חדש או שנה דתו ליכא למימר זמנו של שטר מוכיח עליו אבל מסופה ממשנה יתירא שמעינן דאפילו בלאו הכי נמי לית לן דר' יוסי כלל. ולא נהירא כדכתיבנא בפ' מי שאחזו בס"ד ע"כ:

ובשיטה הישנה מצאתי כתוב בשם הראב"ד ז"ל דע"כ לא קאמר ר' יוסי אלא בשטר מתנות דעלמא דהתנאי כתוב בשטר עצמו הילכך אזמן דכתוב בשטר עצמו סמיך אבל בגיטין אין דרך לכתוב את התנאים בגט אלא בעל פה מתנה ואומר הרי זה גיטך אם יקיים כך ואף על פי שאדם יוכל לכתוב בגט לאחר התורף אין דרך לכתוב בו בגט א"נ כיון דלבתר התורף כתוב ליה הוה ליה בעל פה ולא קאי אזמן הכתוב בתורף ע"כ. ומלשון רש"י ז"ל משמע דהתנאי כתוב בגט ולקמן אפרש שיטתו ז"ל בס"ד:

וז"ל הרשב"א ז"ל ודילמא לאפוקי מדרבותינו חבורא חבורתא בהאי מלתא וק' להו לאפוקי מדרבותינו נמי מרישא שמעינן לה דקתני הרי זה גיטך לאחר מיתה לא אמר כלום ואילו רבותינו דאית להו זמנו של שטר מוכיח עליו כר' יוסי חולצת היא דה"ל כמעכשיו ולאחר מיתה דקתני גט ואינו גט ואם מת חולצת ולא מתיבמת. ויש מי שתירץ דר' יוסי עדיפא מדרבותינו דר' יוסי אפילו לאחר מיתה פליג ואמר דזמנו של שטר מוכיח עליו כאילו אמר מהיום ולאחר מיתה וכ"ש באם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש ומת בתוך י"ב חדש דלא אתני בהדיא במיתה ורבותינו מודו ליה באם לא באתי אבל בלאחר מיתה דהתנה בפי' לאחר מיתה פליגי עליה דלאחר מיתה קאמר ולא מחיים ובהא לא עדיף זמנו של שטר כמעכשיו ומיהו בנותן נכסיו לבנו לאחר מותו מודו ליה לר' יוסי משום דאיכא לקיומי זמנו של שטר בגופו של נכסים ותנאה דלאחר מיתה בפירוש וא"ת אכתי הא תנא ליה רישא הרי זה גיטך אם מתי לא אמר כלום ואילו לרבותינו הוי גט

דזמנו מוכיח עליו באם לא באתי והוה כמהיום אם מתי לדעת רבותינו כדאיתא התם בשילהי קורדיאקוס וז"ל אי לאו סיפא ה"א דוקא בדאתני במיתה בפירוש הוא דפליג תנא דמתני' דלא אמר כלום הא באם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש הוי גט כרבותינו דהתירוה לזו בפי' לינשא קמ"ל וזה התירוץ נראה יפה וניחא לי בהא דאמרינן בפ' קורדיאקוס תאנא רבותינו התירוה לינשא אמר ר' יוחנן ר' יהודה הנשיא בנו של רבן גמליאל ברבי הורה ולא הודו לו כל כו' אמר אביי הכל מודים היכא דאמר לה לכשתצא חמה מנרתקה לכי נפקא קאמר לה אלא באם תצא מר סבר לה כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ומר לא סבר לה כר' יוסי ולכאורה משמע מדקאמר הכל מודים דכל כשתצא חמה מנרתקה כולהו בחדא סברא קיימי ביה בין למר ובין למר לא אמר ולא כלום דאי למר חולצת ולמר אינה מגורשת כלל אם לאו הכל מודים בה דלכי נפקא קאמר דהא לרבותינו מספקא להו אי מהשתא קאמר אלא ודאי אפילו לרבותינו לא אמר כלום וע"כ ר' יוסי לית ליה הכין מדאמרינן התם בגמ' זה גיטך אם מתי זה גיטך לאחר מיתה אמר רב הונא ולדברי ר' יוסי חולצת פשיטא מדסיפא לרבנן חולצת רישא נמי לר' יוסי חולצת אלמא מפשט פשיטא להו דלאחר מיתה לר' יוסי חולצת כאילו אמר מהיום ולאחר מיתה דזמנו של שטר מוכיח עליו ואף על פי שכתבתי בפרק קורדיאקוס מענין אחר משמן של הראשונים נוחי נפש ז"ל צ"ל יותר והילכך לאחר מיתה לאפוקי מדר' יוסי ואם מתי נמי לא מוכחא אי מפקא מדרבותינו דאם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש וסיפא דהיינו אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש לאפוקי ממש מדרבותינו. ע"כ:

והרא"ש ז"ל כתב בתוספותיו וז"ל לאפוקי מדרבותינו וא"ת מרישא נמי שמעינן לאפוקי מרבותינו דקתני הרי זה גיטך אם מתי אינו גט ולר' יוסי הוי כמו מהיום אם מתי והוי גט ואם כן לא אצטריך סיפא אלא למידק הא חלה הרי זה גט יש לומר מרישא לא שמעינן לאפוקי מרבותינו דאיכא לאוקמי כגון שאין כתוב זמן אבל הך בבא יתירא דאם לא באתי אתא לאשמועינן אפילו כתוב זמן בו וא"ת אי לא כתוב זמן הא אמרינן ג' גיטין פסולין י"ל דהתם אם נשאת הולד כשר והכא קתני לא עשה ולא כלום. או א"נ כתוב בו זמן מאוחר ומת קודם הזמן. ע"כ:

וכן כתוב בתוס' וכ"כ הריטב"א ז"ל וז"ל ודילמא לאפוקי מרבותינו פירוש דלהכי נקט סיפא דאם לא באתי לאשמועינן דלא אמרינן זמנו של גט מוכיח עליו וא"ת הא נמי מרישא שמעינן לה מדקתני לא אמר כלום וי"ל דאי לא קתני אלא רישא בלחוד ה"א דמיירי בגט שאין בו זמן וכ"ת אם אין בו זמן בלאו הכי נמי פסול ויש לומר כגון שאין בו זמן מסויים אלא שכתוב בו שבוע שנה או חדש דליכא למימר ביה זמנו של שטר מוכיח

עליו אבל השתא ממשנה יתירא דקתני סיפא אשמועינן דאפילו יש בו זמן מסויים אינו גט דלא אמרינן זמנו של שטר מוכיח עליו ועוד יש בזה תירוצים אחרים הרבה אבל זה קל ונכון. ע"כ:

ולי אין צורך לומר דממשנה יתירא הוא דאשמועינן דאם לא באתי אתא לאשמועינן אפילו כתוב זמן בו דע"כ צריך לכתוב זמן כדי לידע מתי ישלימו הי"ב חדש שהתנה ולפרש נמי הזמן באיזה יום נכתב ואותו הזמן הכתוב בו מוכיח עליו וה"ל כאילו אמר מעכשיו לדעת רבותינו ואתא תנא לאפוקי מדעתם מיהו לכאורה היה נראה לפרש מה שכתב רש"י דלמא הא דאצטריך סיפא אם לא באתי כו'. דבעי לפרושי דממשנה יתירא ידעינן לה וכמו שכתבו הרא"ש ז"ל והריטב"א ז"ל אבל כד מעיינת בפרש"י ז"ל שפיר תמצא ששיטה אחרת יש לו לרב ז"ל ועיקר קושיא ליתא לשיטתו דאיהו ז"ל כתב וזה לשונו לאפוקי מדרבותינו אצטריך דפליגי עליה ואמרי דאין גט לאחר מיתה הוא דכיון דכתוב בגט זמן כתיבתו הוא מוכיח שכך אמר לה אם לא באתי לאותו זמן יהא גט למפרע מהיום דאי לא משהה גיטא עד י"ב חדש למה כתב יום כתיבת הגט בתוכו לכתוב אם לא באתי לר"ח פלוני יהא גט. עוד כתב זמנו של שטר מוכיח עליו. לא לחנם נכתב זמנו לתוכו אם לא להודיע שמיום הכתיבה והמסירה הוא מגרשה וכו', ע"כ. פירוש לפירושו דרבותינו לאו בכל גוונא סברי דזמנו של שטר מוכיח אלא דוקא כשיש הכרח או ייתור דה"ל למכתב הכי וכתב הכי וכיון שכן דוקא בהך דאם לא באתי דע"כ קדים למימר זמן כדי שידע מתי השלמת הי"ב חדש ומשמע מלשון המשנה דמעיקרא כתוב בגט זמן כתיבתו כדי להתנות עליו אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש וכו' וכיון שכן איכא לשיולי דלמה ליה למכתב יום כתיבת הגט בתוכו לכתוב אם לא באתי לר"ח פלוני יהא גט ובהכי סגי במקום זמן הגט ואין צריך לכתוב עוד זמן בגט דאי משום שמא יחפה על בת אחותו ליכא ואם משום פירי ליכא אלא ודאי לכך כתב זמן כתיבתו לומר דאם לא באתי לאותו זמן יהא גט למפרע אבל היכא שאין הכרח דע"כ צריך למכתב הזמן בתוך גט כגון רישא דמתני' דקאמר הרי זה גיטך אם מתי דע"כ צריך למכתב הזמן בגט דהא תנן ג' גיטין פסולין וחד מינייהו שאין בו זמן ומאי דקאמר אם מתי לא חשיב זמן דאין אדם יודע מתי ימות הילכך כיון דע"כ צריך לכתוב הזמן בגט אין כאן הוכחה למדיניה כאומר מעכשיו כנ"ל פירוש לפירוש רש"י ז"ל דוק ותשכח שכל לשונותיו מדוייקין בזה. שוב מצאתי בגיליון תוס' שכתוב וז"ל והר"ש מפרש דרבותינו לא סברי כר' יוסי בכל מקום אלא באם לא באתי עד י"ב חדש בשהיה יכול לכתוב אותו זמן של אחר י"ב חדש וכתב זמן שעומד בו התם סברי כר' יוסי דזמנו של שטר מוכיח עליו אבל בזה גיטך אם מתי או מהיום

ולאחר מיתה שאינו יודע הזמן מתי ימות ואין יכול לכתוב אותו במקום הזמן לא סברי כותיה ואתי שפיר נמי דלא קאמר לאפוקי מדר' יוסי דאי ר' יוסי איכא למפרך הא תנא ליה רישא, ע"כ. וזכיתי להסכים לדעתו מיהו הייתי סבור דר' יוסי נמי ס"ל הכין ולא קאמר רבי יוסי בלאחר מיתה זמנו של שטר מוכיח עליו אלא במתנת קרקע אבל בגט דצריך לכתוב זמן בגט ואי לא כתיב ביה זמן פסול לאו מטעמא דכתיבנא ומשום דרבי יוסי לא איירי בגט לכך לא קאמר לאפוקי מדר' יוסי ואם תשאל למה ליה לתלמודא לאורוכי ולמימר ואמרינן מאן רבותינו וכו' האי במאי דקאמר דתניא ורבותינו התירוה לינשא סגי, תשובתך דה"א דמש"ה התירוה להנשא משום דסברי דכיון שנותן הגט לידה לא אמרינן בכל כי האי אין גט לאחר מיתה כמו שחלקו התוס' בפ"ק דגטין וכדכתיבנא לעיל וכיון שכן אכתי איכא לאקשויי הא תנא ליה רישא דמרישא נמי שמעינן דאף על גב שנותן הגט לידה אין גט לאחר מיתה לכך מסיים ואזיל ואמרינן מאן רבותינו וכו' ומעתה לא שמעינן לה מרישא וכדכתיבנא לעיל כנ"ל:

עוד הקשה הרמב"ן ז"ל הא דדחיק דילמא לאפוקי מדרבותינו דשמע מינה דלרבותינו גיטא הוא דהא התירוה לינשא והיכי דחינן לה בהכי דהא ממילא שמעינן אין אונס בגיטין שאם יש אונס בגיטין משום אונסא הוא דבטיל ליה גיטא ואפילו אמר נמי מעכשיו בפי' דעדיף מזמנו של שטר וכדאמר בסמוך ואיכא למימר מדרבותינו לא בעי לאתויי ראיה דדילמא רבותינו תרתי לקולא אית להו חדא זמנו של שטר מוכיח ועוד אין אונס בגיטין ורבנן פליגי אתרווייהו ומש"ה אייתי מסיפא ממילתיה דת"ק. ועוד יש לפרש מילתייהו דרבותינו כשהתנה ואמר אף על פי שנאנס אם לא בא יהא גט וקמ"ל זמנו של שטר כמעכשיו הוא וכדפרישית לת"ק. וא"ת א"ה היכי מייתי ראיה מסיפא דקתני מעכשיו אם לא באתי דילמא התם נמי כשהתנה כך לאו קושיא היא דא"כ מאי קמ"ל הא תנא ליה רישא מהיום אם מתי הרי זה גט וכ"ש הכא דלא תלי במיתה כלל. ע"כ:

והרא"ה ז"ל תירץ כתירוצא בתרא וז"ל היכא דמתרצי דרבותינו דילמא תרתי ס"ל לקולא דס"ל כר' יוסי וסברי נמי אין אונס בגיטין ופליגי דרבנן אתרווייהו ולא נהירא דאדרבה כיון דפליגי רבנן אחדא ולא אאידך אמרינן מרבותינו נשמע לרבנן ותו דהא האי סברא דאין אונס בגיטין לאו פלוגתא דתנאי דההיא דרבותינו אמורא הוא דהיינו ר' יהודה נשיאה ואם איתא דרבותינו סברי להו הכי ודאי עדיפא לן לאתויי מינה מדשמואל ואיכא למימר דרבותינו איירי כגון דאתני בהדיא אבל הא דהדר מותבינן מסיפא מעכשיו וכו'. ליכא לדחויי כדאתני דהא משום משנה יתירא הוא דאתינן עלה דהא תו למה לי היינו רישא מהיום אם כו'. ע"כ:

והרשב"א ז"ל תירץ דאה"נ דמדרבותינו מצי לאתויי דאין אונס בגיטין אלא כל היכא דמצי לאתויי מתני' לא בעי למידק מדרבותינו וכי דחינן מתני' במעכשיו מת דוקא דלא ניחא ליה דתפול קמי יבם אידחיא נמי הא דרבותינו דדילמא מההוא טעמא נמי התירוה לינשא. עד כאן:

וכן כתב הרא"ש ז"ל וז"ל אלא מעתה סיפא וכו'. ה"ה דהו"מ לאתויי מדרבותינו אלא דניחא ליה לאתויי ממתני'. ע"כ:

ואלא מסיפא מעכשיו אם לא באתי וכו'. וקשה למאי דפרישנא לעיל בשיטת רש"י ז"ל דמעיקרא שפיר אסיק אדעתיה טעמא דלא ניחא ליה דתפול קמי יבם אם כן מאי קמייתי השתא מסיפא וי"ל דאה"נ דשפיר אסיק אדעתיה טעמא דלא ניחא ליה דתפול קמי יבם אלא כולה הך מתני' מייתרא דרישא וסיפא דהא קתני רישא הרי זה גיטך אם מתי כו' לא אמר כלום מעכשיו אם מתי וכו' הרי זה גיטך אם מתי וכו' הרי זה גיטך הילכך מעיקרא דרישא הוא דמייתרא לאשמועינן הא חלה הרי זה גט וסיפא אצטריך לאפוקי מדרבותינו דדוקא משום דאמר מעכשיו הוא דהוי גט הא לא אמר מעכשיו אינו גט ורבותינו התירוה לינשא אף על גב דלא אמר מעכשיו והשתא דדחי ליה דרישא דילמא לאפוקי מדרבותינו ואצטריך מעתה קא מייתי מסיפא דדילמא יתורא דהך סיפא דמתני' דהא מייתורא נמי וכדכתיבנא דילמא אצטריך לאשמועינן מת וה"ה חלה פי' דדילמא מיירי בדליכא יבם קמיה דהשתא ליכא למימר טעמא דלא ניחא ליה דתפול קמי יבם ולא אתא אלא לאשמועינן אין אונס בגיטין דאין לך אונס גדול ממיתה ואפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל אלא מסיפא גמר רבא דאין אונס בגיטין. פי' הא אתא למימר דמסיפא גמר רבא כלומר מייתורא דסיפא דעד השתא הוה אמרינן דמייתורא דרישא גמר וא"ת אם כן אמאי קאמר וה"ה חלה כיון דס"ד השתא דסיפא מיירי בדליכא יבם אם כן כל שכן חלה הוה ליה למימר ויש לומר דלכך כתב רש"י ז"ל הרי זה גט. ואע"ג דאין אונס גדול ממיתה אלמא אין אונס בגיטין וה"ה חלה, ע"כ. פי' הא דקאמר וה"ה חלה לא קאי אמת אלא דמעיקרא ילפינן דאין אונס בגיטין ולגבי שאר אונסין קאמר הוא הדין חלה ומשום דקאמר לעיל לפיכך חלה הוא וכו' ועלה קאמר רבא ולענין גיטין אינו כן לכך כולה שקלא וטריא דתלמודא קאי אחלה ומיהו כי קאמר אלא מסיפא וכו' היינו דגמיר אין אונס בגיטין וכולהו אונסין קאמר ומשום דמשמע ליה דמיירי בדליכא יבם ומייתורא לאשמועינן אין אונס בגיטין ומשני דילמא מת דוקא כו' פי' דסיפא מיירי בדאיכא יבם ואדרבא מייתורא דסיפא שמעינן דיש אונס בגיטין וסיפא לדיוקא אתא דדוקא מת דלא ניחא ליה דתפול קמי יבם דסתמא דאינש כד יהיב גיטא במעכשיו משום דלא ניחא

ליה דתפול קמי יבם הוא דיהיב והלכך לדיוקא אתא דדוקא מת הא חלה ה"ז גט כנ"ל: שוב מצאתי בגיליון תוס' כיוצא בזה שפירשתי ולא כפירושי ממש וז"ל גיליון תוס' דילמא היא גופא קמ"ל דאין גט לאחר מיתה דליכא למימר דהוי מטעם דיש אונס דגבי מת פשיטא דאין אונס דניחא ליה דלא תפול קמי יבם ומייתי מסיפא ואף על גב דידע טעמא דלא ניחא ליה דתפול קמי יבם מ"מ דייק מייתורא ממתני' דס"ד דרישא מיירי ביבם וסיפא לא מיירי ביבם ולא אתא לאשמועינן אלא דמת וה"ה לחלה ומשום לא דילמא מת דוקא וסיפא נמי מיירי ביבם ודרך התנא לכפול. ע"כ:

אלא מהא דההוא דאמר להו אי לא אתינא וכו'. כלומר לעדים נתנו ואמר להו אי לא אתינא עד תלתין יומין להוי גיטא והבו לה ואתיא אפילו כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ואפילו בע"פ ומש"ה אי בעי לבטולי מצי לבטולי כדמשמע בפרק השולח [גיטין לד א'] דפרכינן מינה לרבא דאמר גילוי דעתא בגיטא מילתא היא ופריק אטו התם לבטולי קא אתי [לקיומי תנאיה קא אתי] והא לא אקיים אי בעי לבטולי בהדיא מבטל ואי לה יהביה ניהלה תו לא מצי לבטולי לר' יוסי דה"ל כמהיום אם לא באתי דלא מצי לבטולי לכ"ע ותדע לך דאילו נתקרע הגט או שנשרף תוך י"ב חדש מגורשת אלמא גט גמור הוא אלא ודאי דאמר להו לסהדי וזמנו הכתוב בתוכו לשלישית הגט לא מעלה ולא מוריד וא"נ בדיהביה ניהלה ואתיא כרבנן ומדלית ביה עכשיו והראשון נראה עיקר, הרשב"א ז"ל:

וכן כתב תלמידו בחידושין וז"ל ואלא מההוא דאמר להו אי לא אתינא מכאן ועד תלתין יומין להוי גיטא כלומר אפילו כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ואנו רואין הגט כאילו היה בו מעכשיו ואפי' בע"פ כגון שאמר לעדים אי לא אתינא מכאן ועד תלתין יומין כתובו והבו לה ומ"מ אי בעי לבטולי מצי לבטולי לכ"ע כדמשמע בפ' השולח דפרכינן להא דרבא דס"ל דגלויי דעתא בגיטא מילתא ופריק אטו לבטולי וכו'. אלמא אם בא וביטל הרי הוא בטל ואפילו אביי דס"ל לגלויי דעתא בגיטא לאו מילתא היא וקיימא לן כותיה מודה הוא דאי בעי לבטולי בהדיא מצי לבטל השתא ניחזי בחדא כמאן אי יהביה ניהלה תו לא מצי לבטוליה דמגורשת גמורה היא ותדע לך דהא אילו נתקרע וכו' אלמא גט גמור הוא ואלא דיהביה לעדים ואמר להו אי לא אתינא וכו' וזמנו הכתוב בתוכו לשליחות הגט לא מעלה ולא מוריד ויכול הוא לבטלו ומהכא שמעינן דמי שנתחייב לחברו מנה וקודם שהגיע השטר ליד המלוה השלישו אותו ביד שליש בשביל תנאים שהיו ביניהם אף על פי שכתוב בו בשטר מעכשיו אינו מעלה ולא מוריד מאחר שהשלישו אותו ונוהגין בו כל דיני אסמכתא. רבינו נר"ו עד כאן:

ובשיטה ישנה מצאתי כתוב וז"ל אמר שמואל לא שמיה מתיא וא"ת וליבטליה בהדיא שהרי ביד הבעל לבטלו י"ל אי בטיל ליה אה"נ דבטיל אבל האי גברא היה מתכוון שיהא הגט בטל מפני קיום התנאי בלא ביטול ואמר שמואל שלא נתקיים התנאי זה מפורש במס' גיטין פרק השולח דאמרינן התם גילוי דעתא בגיטא מילתא היא ומקשינן עלה מהא דאמר שמואל לא שמיה מתיא ומשנינן אטו האי גברא לבטולי גיטא קא אתי האי גברא לקיומי תנאי' קא בעי וי"ל דלעולם אינו יכול לבטל הגט משהגיע לידה אי אתני ליה במעכשיו ואי קשיא ההיא דהשולח דמקשינן מהא דשמואל ולא משנינן במשהגיע גט לידה אינו יכול לבטלו אפילו בביטול גמור וכל שכן בגילוי דעתא יש לומר דהיינו מאי דמשני התם אטו האי גברא לבטולי גיטא אתי והרי אם היה רוצה לבטלו לא היה יכול כיון שהגיע גט לידה ואמר לה מעכשיו אלא לקיומי תנאיה הוא דאתא שחשב שנתקיים וזה דחוק אבל הדין נראה אמת דלעולם משהגיע הגט לידה אינו יכול לבטלו היכא דאתני עליה במעכשיו א"נ בסתמא דקי"ל כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח כו'. וע"כ אנו מתקשים התם בפרק השולח למה לא תירץ כן ויש לומר משום דההוא מעשה בלא מעכשיו היה התנאי ומקשינן מינה אליבא דרבנן דאמרי הרי זה גיטך אם לא מתי לא אמר כלום שאין זמנו של שטר מוכיח עליו ואף על גב דקי"ל כר' יוסי הרי זה כאילו הקשה לימא שמואל דלא כרבנן. עד כאן מצאתי בשיטה ישנה:

לא שמיה מתיא. לכאורה יש לפרש דההוא גברא קאמר חזו דאתאי כו' פי' הריני בא אלא שהנהר הפסיקני ומה יש לי עוד לעשות והוה ליה כאילו באתי דיש טענת אונס והשיב שמואל דלא שמיה מתיא דאין טענת אונס בגיטין והיינו דמייתי שפיר להדיא מדשמואל דאין אונס בגיטין וליתא להאי פירושא כלל חדא דהא כתיבנא לעיל בשיטת הרשב"א ז"ל דמאן דנאנס ונתעכב ואמר הריני מתעכב מחמת אונסי אינו גט לרבא לפי דגילה דעתו בגיטו והא דאמרינן אין אונס היינו היכא שנתעכב דרך שתיקה מחמת אונס וכדכתיבנא ואין לחלק משום דקאמר הכא וה"ל כאילו באתי דקאמר דחזו דאתאי דסוף סוף הרי מגלה דעתו בתוך זמנו שאינו יכול לקיים התנאי ומפני כך אומר דה"ל כאילו הוא בא ובטל הגט וכל כה"ג גטו בטל וכמו שכתב הרשב"א ז"ל וכדכתיבנא לעיל ומפקינן לה נמי הכין מלשון רש"י ועוד דלישנא דשמואל דקאמר לא שמיה מתיא לא דייק דה"ל למימר להדיא אין אונס בגיטין לכך נראה דהאי גברא בסוף השלשים עד שלא השלימו כל הל' יום אתא לעבור הנהר ולא היה בינו ובין העיר כי אם הנהר לבד וחשב דבביאתו לעבור הנהר סגי וה"ל כאילו בא לעיר ולהכי קאמר חזו דאתאי פי' ראו שכבר באתי וקאמר שמואל דלא שמיה מתיא ואין לומר דה"ק שמואל שלא שמיה

מתיא עד שיבא לעיר ממש וכיון שכן איכא למימר דמש"ה קאמר לא שמיה מתיא משום דהיה באפשר לבא עדיין לעיר שהמעבורת היתה עוברת לצד האחר וזה האיש בחושבו דבביאתו לעבור הנהר סגי הלך לו ולהכי קאמר שמואל לא שמיה מתיא עד שיבא לעיר ממש ומעתה אין מכאן ראיה לומר אין אונס בגיטין דדילמא הכא לא היה אונס כלל אלא דההוא גברא טעה בחשבו שכבר בא והוא עדיין לא בא ולכך לא המתין עד שתחזור המעבורת לצד האחר הא ודאי ליכא למימר הכי כלל דאם כן למה ליה למדכר בההוא עובדא ופסקיה מברא כלל אלא ודאי הכין קאמר שמואל לא שמיה מתיא והוי גיטא מעתה אם רצתה תנשא לאחר ואף על גב דצריכה להמתין ג' חדשים מ"מ נפקא מינה דאם מת הוא בסוף היום עד שלא ישלימו הל' יום גרושה נקראת ולא אלמנה ונפסלה לכהונה וע"כ היינו משום דנאנס ולא יכול לבא דאם היה באפשר לבא למה אם רצתה תנשא לאחר ונקראת גרושה מעכשיו דילמא היה בא ועד שישלימו כל השלשים יום שהתנה ולא יבא אז יהיה גט אלא ודאי לא יהיה באפשר לבא כלל כל אותו היום וש"מ ממילא אין אונס בגיטין ואם תשאל אף על גב דנאנס ולא יכול לבא למה תנשא לאחר עד שלא ישלימו כל הל' יום והא בפרק מי שאחזו עלה דמתני' דתנן הרי זה גיטך מעכשיו אם לא באתי ומת בתוך י"ב חדש הרי זה גט אבעיא לן כי שרינן לה לאלתר שרינן לה דהא ודאי לא אתי או דילמא לאחר י"ב חדש שרינן לה לכי מקיים התנאי ולא איפשיטא וכתב הרי"ף ז"ל דלחומרא עבדינן ולא פטרינן לה בלא חליצה ושרינן לה לעלמא אלא לאחר י"ב חדש לכי מקיים תנאיה ואם כן הכא נמי לא תנשא לאחר עד שישלימו כל השלשים יום משלם ולא קיים תנאו. תשובתך כבר הקשו בתוס' שם ולאלתר מה יש לחוש והא ודאי נתקיים התנאי דכיון שמת לא ישוב עוד לביתו ותירצו דאיכא למיגזר אטו לא מת. והר"ן תירץ שם משום דאיהו ודאי לא הוה חייש למיתה דידיה ולא היה גומר ומגרש אלא לאחר י"ב חדש ומש"ה חיישינן ולא שרינן לה מקמי הכי. הילכך הכא דקאמר חזו דאתאי וחושב שכבר קיים תנאו וגם אנוס הוא שאינו יכול לבא ליבם למימר האי טעמא כלל ומעתה תנשא, כנ"ל. וזהו שכתב רש"י חזו דאתאי. שבאתי. לא שמיה מתיא. והוי גיטא ואם רצתה תנשא לאחר וגם לכהונה נפסלה מהיום. ע"כ. פי' מהיום קאי נמי אתנשא לאחר ואם לא תפרש כן מאי אתא לאשמועינן רש"י פשיטא דתנשא לאחר כיון דהויא גיטא כנ"ל:

דילמא אונסא דשכיח שאני. וא"ת דהכא משמע דרבא אפילו באונסא דלא שכיח אמר דאין טוענין ובפרק מי שאחזו תנן הרי זה גיטך אם מתי מחולי זה ונפל עליו הבית או נשכו נחש אינו גט אלמא טוענין טענת אונס דאונסא דלא שכיח וכ"ת התם משום

דאמר מחולי זה והרי לא מת הא אתינן עלה בגמ' ההוא דזבין ארעא לחבריה קביל עליה כל אונסא דמתייליד לסוף אפיקו בה נהרא ואמר רבא אונסא דלא שכיח הוא ומדמינן לה התם להא דנפל עליו הבית או נשכו נחש, יש לומר שאני התם דאונסא דלא מסיק אדעתיה הוא אבל הכא דמיירי רבא בחלה נהי דאונסא דלא שכיח הוא אבל אונסא דמסיק אדעתיה הוא, תדע דאפילו למ"ד טוענין טענת אונס במת לא טענינן דלא ניחא ליה דתפול קמי יבם והתם בנשכו נחש ונפל עליו הבית טענינן אלא ודאי משום אונסא דלא מסיק אדעתיה הוא ולא חל הגט כלל ולא נכתב על אותו אונס ותדע לך דאפילו למ"ד טוענין במקח וממכר שהוא תלוי בדעת אחרים לא טענינן כדכתיבנא לעיל וההוא עובדא דבפ' מי שאחזו מקח וממכר הוה וכתב דנפל עליו הבית נמי אף על גב דמדינא טענינן נתקון שיהא גט כדמתקנינן הכא יש לומר התם לא שייך משום צנועות ומשום פרוצות שהרי מת לפנינו אי נמי דמילתא דלא שכיח לא תקון רבנן. שיטה ישנה לא נודע למי:

אלא רבא סברא דנפשיה קאמר. כלומר מסברא דנפשיה קא מפרש לה למתניתא בהכי מת הוא דוקא אבל חלה לא ובסיפא מת וה"ה חלה משום דאין טענת אונס בגיטין דסברא הוא דרבנן בכי הא מלתא תקוני מתקנינן משום צנועות ומשום פרוצות והני מתני' למידק מיניה ודוקיא תני להו דלא שיהא רבא מתקן כך מסברא דנפשיה. כנ"ל הרשב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל אלא רבא סברא דנפשיה קאמר משום צנועות ומשום פרוצות מעיקרא נמי הכי אית לן למימר טעמא דמאי שנא דבגיטין הוא דאמר האי סברא ולא אתי למימר השתא אלא דלית ליה לרבא הא אלא מסברא דנפשיה. ע"כ:

משום צנועות ומשום פרוצות. וא"ת היאך איתתא כי אתיא לקמן שרינן לה לאנסובי או לא אי אמרת שרינן לה צנועות אמאי מעגיני לבתר י"ב חדש ואי מגרמייהו מעגיני ולא שרינן למה ליה לתקוני להו ואי אמרת אסרינן לה לאנסובי ומש"ה מתקנין לצנועות אטו כל מאן דמיעגנא בדינא מתקנין לה רבנן והלא באשה שטבעה בעלה במשל"ס דמיעגנא ולא תקון לה רבנן ולא עקרו הקדושין וכ"ת רבנן לא מפקעי קדושי בלא גיטא כלל והא גרסינן ביבמות פרק בית שמאי גבי ההיא דהוה בנרש דאקדשה כשהיא קטנה וגדלה ואותבה אבי כורסיה ואתא איניש אחרינא ואותבה וחטפה מיניה והוו רב ברונא ורב חננאל ולא אצרכוה גיטא מבתרא ואמר רב אשי הוא עשה שלא כהוגן אף הם עשו לו שלא כהוגן ואפקעי לקדושיה. י"ל כשהקדושין עצמן שלא ברצון חכמים עוקרין אותם בלא גט אבל כשהקדושין כהוגן וברצון חכמים ובאין לעקור אותן מפני מאורע שבא אחר כן אינן עוקרין אותן בלא גט כלל ונכון הוא זה אלא הא קמ"ל אי אסרינן לה לאנסובי

מאי האי דאמרינן בצנועות וסברא דאניס אף ב"ד נמי סברי הכי ואסרי לה ותו פרוצות היכי שבקינן להו לאנסובי אלא ודאי שרינן להו לאנסובי משום דסמכינן ארובא שאינן אנוסין וצנועות מחמירות על עצמן מפני שהן חוששות שמא יהיו בניהם ממזרים והא דקרינן אינך פרוצות אף על גב דב"ד עבדי דלא חיישו לממזרות בניהם קרינן להו פרוצות ולא גרסינן בפרוצות וסברה לא אניס דב"ד נמי סברי הכי דהא שרו לה לאנסובי. ובעלי התוס' מפרשים משום פרוצות שיודעות דאניס ואמרי לא אניס וגרסי ואמרה לא אניס ואף על גב דאמרינן בעלמא מידק דייקא ומנסבא ה"מ במקום שהחמרת עליה בסופה דמתוך חומר שהחמרת עליה בסופה צריך אתה להקל בתחילתה כדאיתא בהאשה רבה אבל הכא שמן הדין מותרת לא דייקא שהרי אפילו יביא בעלה עדים שהיה אנוס מותרת לחזור לו. שיטה ישנה לא נודע למי:

והרשב"א כתב וז"ל משום צנועות ומשום פרוצות ה"ג משום צנועות דאי אמרת לא להוי גיטא זימנין דלא אניס וסברה דאניס ומיעגנה ויתבה ומשום פרוצות דאי אמרת לא להוי גיטא זימנין דאניס וסברה לא אניס וקיימא ומנסבא ונמצא גט בטל כך היא הגירסא ברוב הספרים ויש לפרש כך משום צנועות דאי אמרת לא להוי וכו'. זימנין דלא אניס ואף על גב דשרינן לה לאנסובי ולא מחזקינן ליה באונס דזיל בתר רובא ורובא דאינשי לאו מינס אנסי ותו דאוקי גברא אחזקתיה וכי נפק לאו אנוס הוא ואפילו בחולה תנן נותנו בחזקת שהוא קיים אפ"ה תדאג מלינשא והיינו דקרי להו צנועות ומשום פרוצות דכי שרינן לה לאנסובי קיימא ומנסבא ולא דייקא שפיר דמימר אמרה כיון דאתני ולא אתא ליה קים לי בגויה דלא חייש לתנאי והיינו דקרינן להו פרוצות משום דלא דייקי שפיר ויש ספרים דגרסי בפרוצות ואמרין לא אניס והכל עולה לטעם א' דה"ק זימנין דאניס ואיהי לא דייקא ואמרה בדדמי דלא אניס דמימר אמרה אם איתא דאניס קלא איתי לה וקיימא ומינסבא. ע"כ:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל משום צנועות ומשום פרוצות כלומר דעביד רבנן תקנתא דלא ליעגנו צנועות שלא כדין ולא ליקלקלן פרוצות כשיעמדו על קו הדין ולא נוכל למחות בידם וכדמפרש ואזיל ומשום צנועות דאי אמרת דלא להוי גיטא זמנין דלא אניס וסברה אניס וליעגנה ויתבא כן הגירסא בספרים שלנו. וי"ג ואמרה אניס כלומר שאומרת כן מבלי שיהא לבה נוקפה או שתשמע שום אמתלא דאי דסברה הכי מה צנועות שייך כאן והא סברה דאניס, ואין צריך למחוק הגירסא שלנו דאילו מדינא כל היכא דליכא ראיה לית לה לחוש לאונס הילכך כשלבה נוקפה וחוששת שהוא אנוס צניעות גדולה היה לה ומיעגנה לפנים משורת הדין ומשום פרוצות דאי אמרת לא ליהוי גיטא זימנין

דאניס ואמרה לא אניס ומיקרי ונסבא פי' זימנין דאניס ויהא קול בעיר מזה ואיהי אמרה דלא אניס וכיון שאין לנו ראיה ברורה אין לנו למחות בידה דאפילו תימא יש אונס צריך לברר האונס. ע"כ:

ומלשון רש"י משמע דהצנועות מחמירין על עצמן דמדינא הויא גט אלא שהם דואגות לינשא ומיעגני נפשייהו ולכך יש לתקן בעבורם ופרוצות עבדי כדינא ומ"מ מתקני רבנן בעבורם כדי שלא ירבו ממזרים בישראל וזהו שכתב ז"ל זמנין דלא אניס. והוי גיטא. וסברה. דילמא אניס ואינו גט ותדאג לינשא. ומינסבא. ונסיבא ויאמר נאנסתי נמצא גט בטל ובניה מן האחרון ממזרים לפיכך אמרו יהא גט. ע"כ:

והתוספות ז"ל מפרשים דאיברא ודאי דהצנועות מחמירות על עצמן דמדינא לית להו למיחש ולהכי יש לתקן בעבורם מיהו הפרוצות אף על גב דיודעות בודאי דאניס או שיצא קול דאניס אמרה דלא אניס ואזלא ומינסבא ונמצא גט בטל ובניה ממזרים והיינו דמקרו פרוצות דידעי שפיר דשלא כדין עבדי, ואפשר דלשיטת רש"י ז"ל דצנועות אף על גב דכל העולם אומרים דלא אניס מיעגנה ויתבה דסברה דילמא כל העולם טועים בו ודילמא אניס, מיהו אינו בהכרח לפרש כן וקשה דכיון דצנועות מחמירי על עצמן הא ודאי שמחמתם לבדם ראוי לתקן ואם כן מת בתוך י"ב נמי יהא גט מהאי טעמא דזימנין דלא מת וסברה דמת ומעגנה ויתבה, ואין לומר דלא מצינן למימר מת בתוך שנים עשר חדש דהא אין גט לאחר מיתה ואין כאן גט כלל דהא אין מתים מגרשים והיכי מצי לתקן שיהא כאן גט ורבנן לא מפקעי קדושין בלא גיטא כלל וכדכתיבנא לעיל בשם שיטה. וכן כתב הרשב"א וכדבעי למכתב קמן בס"ד. דהא רבנן התירוה לינשא משום דזמנו של שטר מוכיח עליו הילכך מצי לתקוני משום צנועות ומשום פרוצות כדעת רבותינו והדרא קושיא לדוכתיה ואם היינו מפרשים דצנועות אף על גב דכל העולם אומרים דלא אניס מיעגנה דסברה כל העולם טועים ניחא דגבי אונס איכא למטעי דסברי דלא אניס ואיהו יש לו אונס נסתר שאין העולם בקיאים בו ולהכי חיישי הצנועות ומש"ה ראוי לתקן בעבורם אבל אם כל העולם אומרים לא מת למה לה למיחש דילמא מת והא ליכא למטעי בהכי מיהו התוספות לא פירשו כן. ואם היינו מפרשים נמי דצנועות מדינא מעגני נפשייהו הילכך ודאי משום צנועות בלחודייהו לא עבדי רבנן תקנתא דאטו כל מאן דמעגנה מדינא מתקני לה רבנן אלא עיקר תקנה משום פרוצות והיינו דהאריך תלמודא וקאמר אלא רבא סברא כו' משום צנועות ומשום פרוצות משום צנועות כו' כלומר דמשום תרווייהו תקינו רבנן ולא משום צנועות לבדן ומעתה לא תקשי מההיא דמת בתוך י"ב חדש דבההיא לא שייך למגזר משום פרוצות דאי מת בתוך י"ב חדש

ואמרה לא מת ומת הכא הויא יבמה לשוק ואין בניה ממזרים ומשום צנועות לחוד לא עבדי תקנתא וכדכתיבנא כנ"ל. מיהו התוספות לא פירשו כן ותירצו קושיא זו דמיתה קלא איתי לה. אי נמי מיתה לא שכיח וכן תירץ הרא"ש וז"ל זימנין דלא אניס כו' ומן הדין הויא מציא לאנסובי דלית לן למימר דאניס דרובא לא אניסי להכי קרי להו צנועות ופרוצות אפילו יצא הקול דאניס אמרי לא אניס ואין הקול אמת וגרסינן גבי צנועות וסברה וגבי פרוצות ואמרה ואין לפרש דמן הדין לית לה לאנסובי עד שנדע בודאי דאניס והא דקרי להו צנועות משום דכל המקיים דברי חכמים נקרא צנוע דהא לא קיימא הכי בפ"ק דנדה דפריך התם אטו שאינו מקיים דברי חכמים צנוע הוא דלא הוי רשע לא הוי. ע"כ:

וכן כתבו הרא"ה ותלמידו דון קרשקש וידל ז"ל וז"ל משום צנועות ומשום פרוצות כלומר דאלו מוקמינן להא אדינא ואמרינן דיש אונס ומיהו מסתמא לית לן למיחש לאונס והיינו דאיכא משום צנועות ומשום פרוצות דזימנין דלא אניס ומדינא שריא אפי' מסתמא וזימנין דהוי הכי קושטא וסברה דאניס דחיישא להכי לפנים משורת הדין שלא תבא לידי תקלה כיון דאי איתא לאונס טענינן ליה ולהכי מיעגנה ויתבא ומשום פרוצות נמי דכיון דמדינא לית לן למיחש לאונס בעי למיקם אדינא וזימנין דאניס ודינא דלא להוי גיטא ואזלה ומנסבא ונפיק מיניה חורבה דנמצא גט בטל ובניה ממזרים ואף על גב דכדין מנסבין קרי להו פרוצות לאפוקי צנועות אבל פרוצות לאו דוקא. ע"כ:

וכתוב בשיטה מיבעיא ליה לרבה ז"ל אם נתן קדושין ואמר לה אם באתי מכאן ועד שלשים יום ונאנס ולא בא דאיכא נמי טעמא דצנועות ופרוצות זימנין דלא אניס ולא נתקיים התנאי ואינה מקודשת וסברה אניס והרי הוא כאילו בא וקדושיו קדושין ומיעגנא ויתבא אי נמי זימנין דאניס וקדושיו קדושין ואמרה לא אניס ולא נתקיים התנאי ואזלא ומינסבא אי אפקעינהו רבנן לקידושיה בכי האי גוונא או דילמא מילתא דלא שכיח הוא בקדושין ולא תקינו ע"כ. אבל הרא"ה ותלמידו דון קרשקש וידל ז"ל כתבו דאע"ג דלגבי שאר דברים גיטין וקדושין שוין הן לגבי הא מילתא אינן שוין ובגיטין שייכא האי תקנתא אבל לא בקדושין דבקידושין כה"ג מן הדין היא מקודשת כגון שאמר לה הרי את מקודשת לי אם לא באתי מכאן ועד יום פלוני דלית לן למיחש לאונס דאילו אניס ודאי לא היו קידושין כיון דאמרת יש אונס אלא דלא חיישינן להכי ומקדשה מדינא וכיון דמדינא מקודשת תו ליכא משום צנועות ופרוצות דלא צנועות איכא דהא מדינא מעגנה ואנן לא עבדינן תקנתא אלא להיכא דמעגנה שלא כדין והילכך אם נתברר שנאנס אינה מקודשת דטוענין טענת אונס ומשום פרוצות נמי ליכא דהא מדינא מקודשת היא

ואסורה לעלמא הילכך בקידושין לא משכחת לה האי חששא ואילו קאמר נמי אם באתי תהא מקודשת ונאנס ולא בא בזו דברי הכל אין אונס ואפילו בגיטין לכ"ע בין לקיים הגט בין לבטל הגט ואף על גב דבביטול הגט לא שייך טעמא דצנועות ופרוצות אפילו הכי בהא דאמר אם באתי ונאנס ולא בא לדברי הכל אין אונס שכיון שנתבטל אף ע"פ שנתבטל מתוך אונס ליכא למימר דחשבינן ליה כאילו לא נתבטל דמכל מקום הרי לא נתקיים. וראיה לדבר איצטלית דפרק מי שאחזו מעשה בצידן באחד שאמר לאשתו הרי זה גיטך על מנת שתתן לי איצטליתי ואבדה איצטליתו ואמרו חכמים דאינה נותנת לו את דמיה דאיצטלית דוקא קאמר ואמאי תיפוק ליה דאנוסה היא ולמ"ד דטוענין טענת אונס בגיטין הוה לן למימר התם דהרי הוא כאילו נתקיים התנאי וראיה לזה גם כן מנתינה בעל כרחו למ"ד לא שמה נתינה ובטלה גיטא דמכל מקום הרי לא נתקיים התנאי ולא אמרינן נמי יש אונס אלא בתולה בדעת עצמו כגון אם לא באתי אם לא עשיתי כך וכך או אם באתי או אם עשיתי כך וכך וכן בתולה בדעתה דלגבי הא מילתא כחד נינהו אבל בתולה בדעת אחרים כגון אם יבא פלוני אם לא יבא לא אלא כל היכא דנתקיים התנאי אף על פי דנתקיים מתוך אונס המעשה קיים שאין כוונתם בזה אלא שתעשה המעשה והרי נעשה אבל בתולה בדעת עצמו סבור הוא לקיים תנאו וכשנאנס ולא קיימו הרי הוא כאילו נאנס על עיקר המעשה למפרע והיינו דאמרינן יש אונס וזה ראוי לומר בתולה בדעת עצמו אי נמי בתולה בדעתה אם תבא אם לא תבא מיהו בתולה בה ודאי לא שייך למימר בה כלל תקנתא לעולם מה שאין כן בתולה בדעת אחרים וכן הדין במתנה וכן במכר והוי יודע דאף על גב דאמרינן טעמא דאין אונס בגיטין משום צנועות ומשום פרוצות טעמא דעיקר תקנתא אמרינן אבל לא פלוג רבנן והוא הדין אפילו היכא דליכא למיחש משום צנועות ומשום פרוצות וכגון דאמר לה זה גיטך אם באתי ונאנס ובא דבהא ליכא למיחש משום צנועות ומשום פרוצות דהא אתא אפילו הכי לעולם אין אונס. וראיה לזה מחלתה היא ופירסה נדה דאמרינן לעיל דבממון טוענין טענת אונס ועלה אמרי' דלענין גיטין אינו כן אלמא דאפילו באונס דבביתה דאיהי ידעה ליה מתחלה ועד סוף דליכא משום אמרינן דאין טוענין אותו וכן יש להביא ראיה מההוא עובדא דפרק כל הגט בההוא דאמר אי לא מפייסנא עד תלתא יומין להוי גיטא ופייסה ולא אפייסה ואיתמר בה תרי לישני משמיה דרב יוסף חד אמר דהוה גיטא וחד אמר דלא הוי גיטא ואיתמר עלה הא כמ"ד יש אונס והא כמ"ד אין אונס בגיטין והא התם דליתא לטעמא דצנועות ופרוצות ואפילו הכי למ"ד אין אונס אמרינן דהוי גיטא אלמא דלא שנא וכדפרישית מפי מורי נר"ו הרא"ה ותלמידו דון קרשקש וידל ז"ל:

וכתבו תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל ודוקא בגיטין דאיתיה להאי טעמא אמרינן דאין אונס והגט קיים אבל במתנה או במקח וממכר דלא שייך האי טעמא לא הילכך האומר לחבירו אם לא באתי מכאן ועד יום פלוני יהא זה שלך ונאנס ולא בא המתנה בטלה וכן דעת הרמ"ה ז"ל ודייק נמי מדקאמר ולענין גיטין דמשמע דלא אמרינן אין אונס אלא בגיטין אבל לא בדבר ממון. ע"כ:

דף ג.

ומי איכא מידי דמדאורייתא לא הוי גט כו'. מצאתי בקונטרס החכם החסיד כמה"ר יוסף קורקוס ז"ל. יש להקשות דמעיקרא שהיה שואל מנא ליה לרבא הא למה לא הקשה זאת הקושיא ומי איכא מידי כו'. יש לומר דה"ק בשלמא אי אמרה רבא ממתניתין והוי טעם כולל לכל הנשים ניחא דכיון דהוי תקנה כוללת דילמא דוקא היכא דגלי קרא ולנערה לא תעשה דבר אבל הכא לא משום תקנה אבל השתא דהוי משום צנועות ומשום פרוצות וכי משום צנועות ומשום פרוצות שרי א"א לעלמא. עכ"ל החכם כמה"ר יוסף ז"ל:

ודע דבפר' ד' נדרים [כז א'] גרסינן ההוא גברא דאתפיס זכוותיה בבי דינא ואמר אי לא אתינא עד תלתין יומין לבטלן הני זכוותיה איתניס ולא אתא אמר רב הונא בטלה זכוותא אמר ליה רבא אנוס הוא ואנוס רחמנא פטריה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר וכ"ת קטלא שאני והתנן נדרי אונסין כו'. ופי' הרא"ש קטלא שאני דכתיב ושפטו העדה והצילו העדה כו' קטלא מידי דאתי ממילא ולא מסתבר לענוש על האונס כרצון אבל זה שהתנה ולא פירש בלא עכבת אונס גמר ואתני בכל ענין. ע"כ. הילכך מעיקרא לא הוה קשה כלל דהוה אמרינן דטעמא דרבא משום דהתנה ולא פירש בלא עכבת אונס גמר ואתני בכל ענין שלא יהא בגיטין והוא הדין בממון תדע דהתם בנדרים דמדמינן להו דקא פרכינן עלה דרבא מ"ש מהא דתנן הרי זה גיטך מעכשיו כו' ומת בתוך י"ב חדש הרי זה גט ומשני ודילמא שאני התם דאי הוה ידע דמית מן לאלתר הוה גמיר ויהיב גיטא. ולא משני דשאני ממון מגיטין אלא דמשוי להו אהדדי ואף על גב דקאמר אין אונס בגיטין איכא למימר דאפילו בגיטין דיש כאן איסור א"א קאמר וכ"ש בממון כיון דלא אתני בפירוש בלא עכבת אונס גמר ואתני בכל ענין שלא יבא להוי גט ומדינא נמי הוי גט אבל השתא דמשני דמשום צנועות ומשום פרוצות הוא דאמרו אין אונס הילכך דוקא בגיטין אמרו אין אונס ולא בממון וההיא דנדרים לקמן נפרשה לפי זה בס"ד ומכל מקום דוקא בגיטין אמרו דאין אונס משום תקנת צנועות ופרוצות ואפילו בגיטין מדינא יש אונס ולא הוי גט אלא דתקינו רבנן דאין אונס וכדכתיבנא. מעתה קשיא ומי איכא

מידי כו' ובקוצר היה יכול להקשות דכיון דמדינא לא הוי גט האיך תקינו רבנן דלישתרי א"א לעלמא ולמה לי דנקט ומי איכא מידי דמדאורייתא כו' עד שהוצרך רש"י לפרש דהיינו מדכתיב ולנערה לא תעשה דבר אלא משום דאשכח קרא לאקשויי מיניה קא פריך ואפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל שמצינו טענת אונס מן התורה ודוק לשון שמצינו דקאמר. אי נמי יש לומר דלה"ק ומי איכא מידי דמדאורייתא לא הוי גט כו' משום דהוה מצינן למימר דאפילו לבתר דקאמר טעמא משום צנועות ומשום פרוצות דמדינא אין אונס אלא דהוה לן למיחש משום איסור אשת איש דאיהו ה"ק אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש פי' אם לא באתי ברצוני שאוכל לבא ואתעכב מרצוני אבל אם יעוכב על ידי אונס לא יהא גט ומשום תקנת צנועות ופרוצות לא חיישינן להכי לכך קאמר ומי איכא מידי דמדאורייתא וכו' דכיון שמצינו טענת אונס מן התורה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר הא אין לך לומר דמדינא אין אונס אלא דמדינא יש אונס ותקינו רבנן משום צנועות וכו' דבגיטין אין אונס דיקא נמי לישנא דקאמר ולענין גיטין אינו כן אלמא קסבר וכו' אין אונס בגיטין אלמא דדוקא בגיטין אמרו הא בממון יש אונס והיינו דכתיב ולנערה לא תעשה דבר כנ"ל:

אין כל דמקדש וכו'. אין להקשות דמאי קאמר אין כל וכו' והא לאו היינו דקאמר מעיקרא דמדאורייתא לא הוי גט וכו' דהא כיון דכל המקדש אדעתא דרבנן וכו' אין כאן קדושין גמורין ולכך גט כזה יועיל אפילו מדאורייתא ולאו היינו מאי דקא פרכי ליה ומי איכא דמדאורייתא לא הוה גט וכו' וכיון שכן מאי קאמר אין כל דיש לומר דמכל מקום לא מפקעי רבנן הקדושין בכדי וכדבעינן למכתב קמן בס"ד אלא דבעו גיטא לאפקועינהו וגט כי האי מדאורייתא לא מהני ואתו רבנן מתקני דלהני כנ"ל:

כל המקדש וכו'. ואם תאמר והא אין האשה מתקדשת אלא מדעתה ואי איהו מקדש אדעתא דרבנן איהי לא מקדשא אלא קדושין גמורין בלא שום תנאי ומעתה אם אתה אומר דתתקדש אדעתא דרבנן אין כאן קדושין כלל ואינה צריכה גט כלל וי"ל דכי קאמר כל המקדש אדעתא וכו' לאו דוקא האיש בלחוד קאמר אלא גם האשה בכלל ושניהם מסכימים שיהיו קדושיהן אדעתא דרבנן ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל כל המקדש אשה. פי' לכלול האשה בלשון המקדש וכדכתיבנא ולפי' רבותיו של רש"י ז"ל ניחא טפי ואין אנו צריכים לזה וכדבעינן למכתב בס"ד. והשתא דאמרינן כדת משה וישראל הא ודאי דשניהם מסכימים בענין זה שיהיו קידושין שלהם אדעתא דרבנן כנ"ל:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש פי' ואף על פי שאומר לה כדת משה וישראל הרי הוא כאילו התנה על מנת שירצו חכמים וסתמו כפירושו שהם

דברים שהם בלבו ובלב כל אדם כדנפרש במסכת קידושין בס"ד:
ובשיטה כתוב וז"ל כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש מדאמר בשעת קדושין כדת משה וישראל כלומר והרי הוא כמי שהתנה בקדושין על מנת שירצו חכמים ולא ימחו אלו הקדושין ובשנתן לה זה הגט אף על פי שמכח זה אינו דין שתתגרש באו חכמים ומיחו בקדושין מעיקרן והתירוה על ידי זה הגט מפני שראו תקנה בגרושי זה הגט. ואית דמקשו אם כן הבא על אשת איש היכי מחייב חנק והא הויא התראת ספק שמא יבא דבר שיעקרו ב"ד הקדושין מעיקרן ונמצא שלא בא על אשת איש. ויש לומר דזיל בתר רוב הנשים דלא מפקעי קדושין דידהו כדאמרינן בפרק סורר ומורה דאזלינן בתר רובא בדיני נפשות וצ"ע. אי נמי דלא אמרינן התראת ספק לאו שמיה התראה אלא היכא שביד המותרה לתקן הדבר כגון המותיר בטהור או דלא אוכל זה אם אוכל זה אבל בדבר שאין ביד המותרה לתקן התראת ספק שמה התראה. אי נמי דלא מיקרי התראת ספק אלא במילתא דשכיח הפטור כמו החיוב אבל בכל דבר דלא שכיח הפטור כמו החיוב התראת ודאי היא. אי נמי דהא לא התראת ספק מיקרי כיון דליתיה לספיקא קמן דלא מיקרי התראת ספק אלא היכא דאיתא לספיקא קמן כגון שתי חתיכות א' של חלב וא' של שומן ולא ידעינן איזו חלב ואיזו שומן וכגון שני גידין א' חלב וא' שומן שלימין ואכל חד מינייהו ואתרו ביה מעיקרא דלא ליכול כגון הא מיקרי התראת ספק. ואית דמתרצי דכי אמרינן אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה לאו משעת קדושין אלא השתא משעת מעשה וכל זמן שלא נעשה המעשה שלא קבלה גט באונס כה"ג חייבת בחנק וההיא דיבמות לא קשיא דלעולם אפקעינהו רבנן התם בלא גט קאמר משום דהוא עשה שלא כהוגן בקידושין וכיון שהקדושין שלא ברצון חכמים אפקעינהו ועקרינהו לגמרי אבל על קדושין גמורין אם היה בהן משום נולד אין הקדושין בטלין כי אם מכאן ואילך ובגט דאם לא כן אין לך אדם שחייב משום אשת איש. ע"כ:
וז"ל הרמב"ן ז"ל. והקשה הרב רבי שמואל דומרוגי ז"ל אי עקרוה רבנן לקידושין מיניה לגמרי הוה לה פנויה למפרע אם כן אשת איש שזנתה היכי מקטלא הא התראת ספק הוא דדילמא עקר איהו לקדושי וכן הא דתנן בראשונה היה עושה ב"ד במקום אחר ומבטלו וכו' עד בטלו מבוטל דברי רבי רשב"ג אומר אינו מבוטל ומפרשא טעמא בפרק השולח [גיטין לג א'] משום דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש וכו' כי הכא ואם כן דילמא עביד איניש הכי ואשתכח דקידושיה לאו קדושין והויא לה פנויה למפרע. ועוד הקשה אם כן יכולים ממזרים מאשת איש ליטהר ועוד דזמנין דבת אחותו היא ומחפה עליה כדאמרינן לענין זמן מפני מה תקנו זמן בגיטין משום בת אחותו במסכת גיטין. ואיכא

למימר התראת ספק ודאי לא הויא כיון דהשתא א"א גמורה היא ועדיין לא עשה בה מעשה זה ועוד שהמעשה תלוי ברשות אחרים שהוא הבעל ולא בידה שהרי לענין נזיר ששתה יין לוקה ואף על גב דמצי מתשיל אנדריה ולענין שבועה נמי אפילו אכלה כולה נשאל עליה וכל אימת דלא מתשיל עליה לוקה משום שבועת ביטוי ובשוגג מביא קרבן והאשה שנדרה בנזיר והיתה מטמאה למתים לוקה את הארבעים ואף על גב דאי אתי בעל מצי מפר לה ומיעקר ליה לנדרא למפרע. ואינו צריך לפנים. אלא הא קשיא אם כן יכולים ממזרים ליטהר וזימנין דבת אחותו היא ומחפה עליה ושמעתי שמתרצים דהכי קאמרינן אם כן שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות ואין אדם עושה בעילתו זנות הילכך גמר ויהיב גיטא מעכשיו כדי שלא יפקעו רבנן קדושיו שלא תהיה בעילתו בעילת זנות ולאו למימרא דעקרוה וכן נמי בקדושי כספא עקרוה רבנן לקדושי מיניה ותהיה בעילתו בעילת זנות ומשום הכי גמר ומבטל תנאיה ואונסיה. ואם תאמר ארוסה מאי איכא למימר כיון דאי בעיל אחר כך תהיה בעילתו בעילת זנות גמר ויהיב גיטא לגמרי דהא לא הדרא ליה. ואם תאמר משום בת אחותו לא גמר ויהיב גיטא הא ליתא דכיון שאין דעתו שתחזור לו אלא משום שיפקיעו חכמים קדושיו הוא עושה אין הגט בטל שאין תנאי זה ובטולו כלום ואי קשיא והא בלא גיטא נמי משכחת לה כדאמרינן ביבמות פרק האשה רבה [יבמות צ ב'] ולא אצרכוה רבנן גיטא משני משום דאפקעינהו רבנן לקידושי מיניה וכן נמי אמרינן בבבא בתרא [מח ב'] גבי תלוהו וקדיש קדושיו לאו קדושין אה"נ דכיון דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש כי נתקדשה שלא ברצון חכמים יוצאה בלא גט אבל כאן הרי נתקדשה ברצון חכמים לפיכך הצריכוה לגט זה שהוא כשר. והרב ר' יעקב ז"ל מתרץ כיון דאדעתא דרבנן אי אתי לחפויי על בת אחותו או לטהר ממזרים לא משגחי ביה דלאו הכי הוא דעתייהו דרבנן. ולא נהירא אטו מאן דאתא כי האי מעשה לידיה אם זנתה אשתו והולידה ממזר נטהר וע"כ כיון שפקעו פקעו לגמרי וזו לא שמענו שאין זו מדת חכמים. ולדידי לא קשיא מחפה דגבי יש אונס איכא חששא דאשת איש לעלמא שהרי נמצא גט בטל ובניה ממזרים ולא חששו למאן דמחפה על בת אחותו דאונס לאו בידיה הוא ולגבי בטול נמי לא חששו דתקנת עגונות שכיחא להו ועדיפא ואף על גב דגבי זמן חששו היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר. ומכל מקום אני צריך לתרוץ ראשון מפני מה שאמרתי שאין ממזר נטהר בכך. ועוד וכי אינה אסורה לכהן ולקרוביה ואפשר דקדושין נעקרין לגמרי וממזרים אין נטהרים ואיסורא דכהן וקרובים מדבריהם. עכ"ל הרמב"ן ז"ל:

וכן כתב הרא"ה ז"ל תלמידו וז"ל והקשה רש"י ז"ל אם כן יכולים ממזרים ליטהר ועוד הבא על אשת איש האיך נסקלין על ידה כו'. והא דאמרינן נמי בגיטין בטלו מבוטל כו' ויש אומרים דכי אמרינן אפקעינהו רבנן לאו למימר דמפקעי להו לגמרי אלא כלומר דכיון דברשותייהו דרבנן לאפקעינהו גמר ויהיב גיטא דלא לשויוה בעילתו בעילת זנות ואפילו בקדושי כסף בארוסה איכא למימר משום דלא לפקעו קדושיה וכי אתי לידי נשואין לא לשויוה בעילתו בעילת זנות וכי תימא דילמא משום תקנת בת אחותו לא גמר ויהיב גיטא ומבטל ליה משום דליתי לידי אפקועי קדושי דהא בהכי ניחא ליה איכא למימר כיון דבהא דהכא ליכא משום מחפה על בת אחותו דהאי מילתא לא הויא בכונה אי משום ההיא כיון דביטוליה לאו אדעתא דהדר ליה אלא משום אפקועי קדושין בהא ביטוליה לאו ביטול ולאו כלום הוא אבל לאו למימר דמפקעי רבנן קדושי וכ"ת והא אשכחן ליה בבבא בתרא דאמרינן התם תלוהו וקדיש כו' והתם נמי ביבמות אמרינן הכי בהדיא דאקדשה כשהיא קטנה וגדלה ויתבא אבי כורסיה כו' יש לומר דהתם הוא שהקדושין שלא ברצון חכמים וכיון דכן אפקעינהו ולא הצריכוה גיטא אבל היכא דמקדשה ברצון חכמים אי אפשר להוציאה בלא גט. ורבי מרי אומר דהא לא איכפת לן אם יכולים ממזרים ליטהר ולואי שיטהרו והא דאמרינן נמי התם שיכול לחפות על בת אחותו הא נמי לא איכפת לן הך תקנתא עדיפא לן שלא תבא לידי קלקול ותו דאנן לא איכפת לן אלא שלא יהא מחפה על בת אחותו ולא מן דינא כי התם מאי איכא משום התראת ספק הא נמי ליתא דכל מידי דהוי מחוסר מעשה ועוד שהדבר תלוי ברשות אחרים כו' ולעולם הא דהכא אפקיעו קדושין לגמרי הוא. ולענין קרובות מסתברא כיון דאיכא גט הוא אסור בקרובותיה והיא בקרוביו מדברי סופרים אבל מן התורה מותר אבל בהנך דליכא גט כלל מותר אפילו מד"ס. ור"ת ז"ל כתב דהאי תקנתא דרבנן היא וכל היכא דאיכא ממזרים או משום מחפה על בת אחותו לא תקון רבנן ולא נהירא דאטו היכא דאתא כי האי עובדא באקראי בעלמא בלא כוונה מי לא אמרינן דאפקועי קדושי ולא חיישינן אי איכא ממזרים או משום בת אחותו וזו אינה מדת חכמים דאם כן נתת דבריך לשיעורים אבל אפשר לפרש על דרך זה בלשון הראשון למימר דרבנן לא מפקעי קדושי לעולם ואי מההיא דהתם בגיטין אפשר דהתם לא חיישינן להכי כלומר דילמא משום בת אחותו לא גמרו ויהיב גיטא אדעתא דרבנן כי היכי דליתי לידי אפקועי קדושין דאי הוה משום בת אחותו דאיכא למיחש להכי אלו מכוון ולהכי בהאי לא אפקעוה רבנן לקידושיה וכיון דכן תו ליכא למיחש להכי דהא לא מהני מליה מידי וכיון דלא מהני מידי ודאי גמר ויהיב גיטא. ממנ"ר ע"כ:

והרשב"א ז"ל כתב וז"ל כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושיה מיניה. ואם תאמר מ"ש מטבע במים שאין להם סוף דלא אפקעינהו רבנן לקדושיה משום עגונות יש לומר דבכדי לא מפקע להו רבנן לקדושי אלא היכא דאיכא בידה גיטא כדהכא אי נמי בעד אחד מעיד שמת בעלה דההיא נמי משום תקנת עגונות היא כדאיתא בריש פרק האשה רבה דסמכא אהימנותיה דעד ואפילו בעו"ג מסיח לפי תומו ועיקר טעמא דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו כו' וכן פי' רש"י בשבת פרק חבית [שבת קמה ב'] גבי אין עד מפי עד כשר אלא בעדות אשה בלבד ואף על גב דכי אתי בעל תצא מזה ומזה והולד מן האחרון ממזר גמור כדאיתא התם בפרק האשה רבה [יבמות פט ב'] היינו טעמא משום דלא אפקעינהו רבנן לקידושין לגמרי אלא משום דסמכינן אדיוקא דאיתתא ומימר אמרי איתתא דייקא ומינסבא וכיון שבא הבעל איגלאי מילתא דלא דייקא שפיר ומ"מ מעיקרא לא אפקעינהו רבנן לקידושין אלא משום סרך דעד אחד אבל בכדי בטבע במים שאין להם סוף לא תקינו וההיא דאותבה אבי כורסיה ואתא חבריה וחטפה מיניה והוו תמן רב ברונא ורב חננאל ולא אצרכוה גיטא אי נמי בתלוהו וקדיש דאפקעינהו רבנן לקדושין כדאיתא התם בפרק חזקת הבתים [בבא בתרא מח ב'] התם משום דעיקר הקדושין שלא ברצון חכמים היו דהוא עשה שלא כהוגן אבל מקום שחלו קדושין ברצון חכמים והשתא הוא דמפקעי להו אי איכא סרך גיטא אין אי לא לא וה"נ לאו אפקעותא גמורה אלא משום דאמדינן ליה לדעתיה דבעל דאסקה לדעתיה לאונסיה ומדאבעי ליה לאתנויי ולא אתני ש"מ אחולי אחליה לאונסיה ותדע לך דהא אונסא דלא שכיח כגון אכלו ארי או נשכו נחש ונפל עליו הבית דלא מסיק להו איניש אדעתיה הויא אונסא כדאיתא בפרק מי שאחזו [גיטין עג א'] אלא ודאי טעמא דאפקעינהו רבנן לקידושיה מיניה בשאר אונסין משום דמימר אמרינן דאסקינהו אדעתיה ואחולי אחלינהו הוא. ועוד תדע דהא למאן דאית ליה טענת אונס בגיטין ולא תקינו רבנן כלל לא משום צנועות ולא משום פרוצות שכיח בהפסקת נהרא אין טענת אונס ושרינן לה לעלמא משום האי טעמא דאמדינן ליה לדעתיה והכא ה"ק שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות וכי היכי דלא לשוינהו רבנן לכל בעילותיו בעילת זנות אף הוא מסיק אדעתיה כל אונסא ואפילו אונסא דשכיח ולא שכיח ומחיל להו ואפילו קדיש בביאה נמי מסיק אדעתיה הכי כי היכי דלא לפקעינהו רבנן לקדושי מיניה והויא בעילתו בעילת זנות למפרע אבל אונסא דלא שכיח כלל לא אסיק אדעתיה הילכך אכלו ארי אין לנו. ע"כ:

התינח דקדיש בכספא. אינו מחוור לי שאם המקדש קידש על דעת חכמים שיהו בטלים לפי דברי חכמים מה הוקשה לו לרבינא ומאחר שעל דעת חכמים קדיש אין צורך להפקיר המעות ממנו אלא לבטל קדושיו ומה שפירשו דקדושי כסף דרבנן ועל כרחו יכולין להפקיעם מה שאין יכולים לעשות כן בקדושי ביאה אלא ברצונו של בעל שקדש על דעתם אינו כלום כמו שאמר רש"י וכבר כתבתי ראיה גמורה בפרק קמא דקדושין ואפשר שהיה קשה לו מה יעשו על ביאתו כמו שפירשו ז"ל ואינו נוח לי וצ"ע. ויש לומר דה"ק הא תינח דקדיש בכספא שהוא מקדש על דעתם מפני שהפקר ב"ד הפקר בזה"ב ואין ממון זה שלו אלא ברצון חכמים אבל קדש בביאה מה יפקיעו שמא לא על דעתם קדיש. ופריק שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות שהוא מדעתו מקדש לעולם על רצון חכמים ולאו משום הפקעת ממון נגעו בה. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו תינח דקדיש כו'. איכא דמפרש דקדיש בכספא דקדושין דרבנן וליתא כדכתב רש"י אלא תינח דקדיש בכספא דהפקר ב"ד הפקר בזה"ב אבל קדיש בביאה מאי [איכא למימר ותמה כיון דאמר כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש מה לי כסף מה לי ביאה הרי הוא כעל מנת שירצה אבא והא לא רצה וא"נ דה"ק תינח דקדיש בכספא דכיון דהפקר ב"ד הפקר איכא למימר דעל דעתם קדיש כיון דברשותייהו לאפקועינהו אבל קדיש בביאה מאי] פסקא דעל דעתם קדיש דהא לאו מילתא דתליא ברשותייהו היא ומהדרינן שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות כלומר הא דאמרינן כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש לאו משום הכרחא הוא אלא מדעתם שכל אדם רוצה לעשות דבריו ברצון חכמים. ואם תאמר כי אתי מה תהא עליה שויוה רבנן בעילת זנות והעיקר כפשוטן של דברים דה"ק קדיש בביאה מאי איכא למימר כלומר מה תהא על ביאתו ואהדר ליה שויוה רבנן בעילת זנות דכיון דאדעתייהו קדיש הוה ליה כעל מנת שירצה אבא והרי לא רצה ומאן דמפרש שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות משום דאמרינן בקדושין דרב מנגיד אמאן דמקדש בביאה ליתא שהרי אמרו מנגיד כרב ואצריך גיטא כשמואל אלמא אף ע"ג דמנגיד כרב לא פקעי קדושי דמאן דמקדש בשוקא וה"ה לביאה. ע"כ:

וכתב הרמב"ן ז"ל דמאן דמפרש משום דרב מנגיד אמאן דמקדש בביאה כו'. טועה גמור הוא ואין ראוי להשיב בזה שאין בו ממש כמו שאמר רש"י ז"ל. ע"כ:

וז"ל דון קרשקש וידל ז"ל תלמיד הרא"ה ז"ל הנכון דה"פ תינח קדושי כסף דרבנן מבטלי להו כיון שהוא תולה הקידושין ברצונם אבל קדושי ביאה האיך מבטלי ליה דאם כן מה תהא בביאתו ופריק דלא חשו חכמים לכך ושויוה בעילתו בעילת זנות כיון שעל דעתם הוא מקדש. ויש מי שפירש דהכי קאמר תינח היכא דקדיש בכ ספא כיון דהפקר

ב"ד הפקר בזה"ב ויכולין להפקיע ממנו ממונו אפילו בע"כ גמר ומק דש אדעתא דרבנן אבל קדש בביאה לא שמא לא ע"ד חכמים קדש ופריק שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות כלומר שאין לך אדם שלא יקדש מדעתו ברצון חכמים וכיון שהתנה ע"ד והם לא ניחא להו בהנהו קדושין הקדושין בטלים למפרע דהו"ל כעל מנת שירצה אבא והא לא רצה. והפי' הראשון נראה עיקר. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה דה"ל כאומר הרי את מקודשת אם ירצה אבא שאם לא רצה אינה מקודשת. תינח דקדיש בכספא כו' יש שפירשו בקידושי כספא שהם קדושי דרבנן כו' וליתא כו' אלא ה"פ תינח דקדיש בכספא דכי לא רצו חכמים בקדושיו יפקירו הכסף ויבטלו השטר אבל קדיש בביאה האיך יפקיעו חכמים ומה יאמרו שתהא בביאתו דאף על גב דהריני בועליך על מנת שירצה אבא ולא רצה אינה מקודשת קס"ד דהאב אינו חושש על ביאתו אבל חכמים האיך לא יחושו על ביאתו ומהדרינן דרבנן נמי שויוה לבעילתו בעילת זנות ע"כ. והתוספות כתבו תינח דקדיש בכספא דהפקר ב"ד הפקר בזה"ב והויא מעות מתנה וממילא יהיו כל בעילותיו זנות קדיש בביאה כו' ואפילו למ"ד בהאשה רבה [פט ב'] דיש כח לחכמים לעקור דבר מן התורה היינו כגון דליכא עבירה וכו'. וראיתי לאחד מגדולי החכמים שלפנינו שכתוב בתשובותיו וז"ל קשיא לי דמאי תירצו בתוספות דגם בתרומה איכא איסור עבירה שאוכלים הזרים תרומה. ותירץ דלאו קושיא היא דבתרומה איברא דנעקר דבר מן התורה מיהו לבתר דנעקר והדר לטבלה ליכא איסור עבירה אבל בקידושין איכא תרתי עקירת דבר מן התורה ואיכא נמי דהביאה ראשונה היא ביאת זנות:

עוד כתב וז"ל אבל קשה דאמאי לא נימא דלמ"ד בהאשה רבה חכמים עוקרים מכאן ולהבא כמו שהגט כשר הוא עוקר מכאן ולהבא. ואם נאמר שהתוספות הם סוברים דאפילו למ"ד בהאשה רבה הכא לא מצו למיעקר לשעבר אלא להבא איכא למידק כיון דמצו למיעקר אפילו היכא דליכא טעמא דהפקר ב"ד הפקר בזה"ב אם כן אפילו להבא מצו למיעקר ואיכא למידק נמי דכיון דהמקשה לפי מאי דאמרינן הקשה דקדיש בביאה איכא ריעותא דליכא בתרומה דהביאה ראשונה היא ביאת זנות אם כן מאי מתרץ שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות. ואפשר לתרץ ולומר דהמקשה הקשה דקדיש בביאה איכא תרתי לריעותא עקירת דבר מן התורה והביאה הראשונה היא ביאת זנות ובתרומה ליכא אלא חדא לריעותא והוא עקירת דבר מן התורה והמתרץ תירץ דליכא אלא חדא לריעותא לפי שכיון שתלה דעתו בדעת חכמי ישראל אם כן אין כאן עקירת דבר מן התורה והמקשה היה סבור דלא עלה על דעתו שיעשו ביאתו ביאת זנות והתוספות כתבו

בתחלת דבריהם תינח דקדיש בכספא חכמים גורמים כשעוקרים הקדושין דליהוו כל הבעילות זנות ואם כן אמאי קאמר תינח דקדיש בכספא ותירצו דאין גורמין בידים אלא ממילא הוא דכל הבעילות זנות ומש"ה ניחא. ע"כ:

עוד כתב וז"ל ולכאורה נראה מפשטא דשמעתא דאפילו למאן דקדיש בכספא לא מצו חכמים למיעקר הקדושין אלא משום דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש. וכתבו התוספות דלכך אומר בשעת הקידושין כדת משה וישראל ואיכא למידק דאפילו דלא הוה מקדש אדעתא דרבנן הוו מצו למיעקר מטעם הפקר ב"ד הפקר בזה"ב. ואפשר לתרץ דלא קאמר דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש אלא משום קדיש בביאה ותו לא מידי ע"כ. ולי איברא דמיישבא שפיר בהכי לשון התוספות ופשט השמועה לשיטתם ז"ל מיהו כשנלך בעקבות הראשונים ולא נטה מלשון התוספות ז"ל כפשטן ומפשטא דשמעתא איתבריר לן קושטא ונהירותא וברירותא דשמעתא להתוס' ז"ל דשיטת רש"י ז"ל היא דמאן דמקדש אדעתא דרבנן מקדש פי' לאו למימרא שתלה עיקר קדושיו ברצון חכמים כאומרו הרי את מקודשת אם ירצה אבא דאם כן אם לא ירצו אין צריך גט אלא חפץ הוא שיהיו קדושיו קדושין ולא יתבטלו כי אם על ידי גט ואפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל כל המקדש אשה פי' דלאו היינו שתולה עיקר הקדושין בזה וקדושיו תלוין ועומדין אלא שכבר קדש האשה מיהו תולה אותם על דעת שהנהיגו חכמי ישראל בישראל שיהיו קיימין לפי דבריהם ויהיו בטלין לפי דבריהם על ידי גיטין שהכשירו חכמים ולכך כשיבא גט כזה אחרי קדושיו אפקעוה רבנן לקדושיו ופריך תינח דקדיש בכספא כו' פירוש דהא אמרינן דלאו היינו כאומר על מנת שירצה אבא דאם כן אין צריך גט אלא חפץ בקדושיו ושלא תנשא לאחר כי אם על ידי גט מיהו כל גט שהכשירו חכמים יועיל ויפקיע קדושיו הילכך קשיא ליה תינח דקדיש בכספא נוכל לומר אפקעותא דגט זה עוקר הקדושין ועושה המעות מתנה קדיש בביאה מה יכול להפקיע גט בזה ואין לך לומר שכך התנה דהא חפץ הוא שיחולו הקדושין ולא יפקעו כי אם על ידי גט מעתה גט זה לא יועיל שהרי אינו גט כשר שיהיה כורת מכאן ולהבא אלא ע"כ צריך אתה לומר שעל ידי גט זה יעקור הקדושין למפרע שמעיקרן לא יהו קדושין ואי קדיש בביאה מה תהא על ביאתו פירוש מתחלה כשמקדש בביאה מה חושב שיהא על ביאתו דהא חפץ הוא בקדושין ואין רצונו לבעילת זנות ואיכא למימר דשמא גמר וקדיש קדושין גמורין בלא תלייה בדעת חכמים כלל ומשני שויוה רבנן כו' פי' הוא תולה ברצון חכמים ואין רצונו לבעילת זנות אבל חכמים יש להם כח לעשות בעילתו זנות על ידי גט כזה כיון שתלה בהן והוא אין בו עון אשר חטא דחכמים הוא דשויוה לבעילתו בעילת זנות והוא לא חשב

כלל וכדכתיבנא כנ"ל פי' לפרש"י והשתא ניחא כל הני קושיות דקשיא להו לרבוותא ז"ל כדכתיבנא לעיל. וניחא נמי דאם הקושיא היתה מה תהא על ביאתו לבד כדמשמע לכאורה לשון רש"י בקל יש לשנות דהיינו בעילת זנות ודקארי לה מאי קארי לה ועוד למה ליה לשנויי שויוה רבנן לישני בקוצר בעילת זנות ולמה ליה לאדכוריה לרבנן כלל. נמצא דלשיטת רש"י כולה שקלא וטריא דתלמודא היינו עליה דידיה דמקדש דכי קדיש בכספא חושב שיופקעו קדושיו ויהיו המעות מתנה אבל לקדיש בביאה מה חושב שיהא על ביאתו וכדכתיבנא. וז"ל תוספות הר"ף בפרק השולח כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש פרש"י להיות הקדושין חלין כדת משה וישראל. תינח דקדיש בכספא דשייך ביה דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש שאם ירצו לא יחולו הקדושין ויהיה הכסף מתנה אלא ביאה במה יתלה ומשני לביאה נמי יש לתלות בזנות. אבל אין לפרש תינח דקדיש בכספא משום דהפקר ב"ד הפקר בזה"ב דלא אמרינן הפקר ב"ד הפקר בזה"ב בלא טעם וסברא שיש מקבל עליו חיוב ממון ע"כ. ואם תשאל דהא רש"י עצמו בפרק האשה רבה פי' וז"ל אדעתא דרבנן. תולה בדעת חכמים דהא כדת משה וישראל קאמר ואפקעינהו רבנן על ידי גט זה לקידושין מיניה ושוינהו למעות דקדושין מתנה למפרע דהפקר ב"ד הפקר בזה"ב. התינח קדיש בכספא. איכא למימר אפקעותא דשוינהו למעות מתנה. קדיש בביאה. מאי אפקעתא איכא למימר האי ביאה מאי שויוה. א"ל. כיון דבדעתא דרבנן תלה רבנן אמרו דכי יהב לה גט כי האי תבטל ביאה דתהוי בעילת זנות. ע"כ. הא קמן דרש"י ז"ל גופיה משום הפקר ב"ד הפקר בזה"ב נגע בה. תשובתך אה"נ דמעיקרא כי אמרינן אדעתא דרבנן מקדש מסתייע למימר דמשום הכי אפקעינהו רבנן דהפקר ב"ד הפקר בזה"ב מיהו עיקר טעמא דמילתא במאי דאיהו מקדש אדעתא דרבנן ומשום הכי יש להם כח להפקיר הקדושין אבל כי פרכינן התינח כי קדיש בכספא לא קאי אלא אמקדש גופיה דתינח קדיש בכספא דאיכא למימר אפקעתא פירוש מעיקרא כי קדיש תלה בדעת חכמים דמה תהא על ביאתו וכדפרישית לעיל. אבל אין לפרש דכי פריך תלמודא תינח דקדיש בכספא דבעינן לחלק בין קדושי כסף לקדושי ביאה דארבנן קיימינן דרבנן יש להם כח להפקיע הכסף ואין להם כח להפקיע הביאה דלא אמרינן הפקר ב"ד הפקר בזה"ב בלא טעם וסברא הילכך כך לקידושי כסף כמו קידושי ביאה לגבי כחן דרבנן אלא ע"כ אמקדש קאי וכדכתיבנא כנ"ל פירוש לפירוש תוספות הר"ף ז"ל ועולה יפה עם מאי דכתיבנא. מיהו התוספות ז"ל הכא בשמעתין קשיא להו על שיטתו של רש"י ז"ל דלגבי המקדש מה לי קדושי כסף מה לי קדושי ביאה דכיון דאיהו קדיש על דעת חכמים פשיטא ודאי דהיכא דקדיש בביאה נמי דעתו הוא דאי בעו רבנן

לשויוה בעילתו בעילת זנות אלא ודאי שקלא וטריא דתלמודא עלייהו דרבנן גופייהו קאי והכי פירושא תינח דקדיש בכספא דהפקר ב"ד הפקר בזה"ב פירוש כיון דאיהו אדעתא דרבנן מקדש איכא למימר דאפקירו ממונו והויא מעות מתנה אבל אי לא הוה קדיש אדעתא דרבנן לא הוו רבנן מפקרי ממוניה כמו שכתבו תוס' הר"ף ז"ל דלא אמרינן הפקר ב"ד הפקר בזה"ב בלא טעם. וכתבו התוספות פרק האשה רבה [יבמות פט ב'] דגבי תורם מן הטמא על הטהור לא אמרינן הפקר ב"ד הפקר בזה"ב לאפקועי רבנן מרשותיה בשעת הפרשה כיון דבתר הכי נמי שלו הוא ועליו לתקנו והכא נמי כיון דבעו רבנן גיטא ובלא גט לא פקעי רבנן קדושי היכי תו נימא הפקר ב"ד הפקר בזה"ב ואפקוה רבנן ממוניה מרשותיה ואמרו דלהוו מתנה. ועוד כתבו התוספות פרק האשה רבה גבי אזיל כהן ומקדש אשה דאין שייך לומר גבי האי כהן הפקר ב"ד הפקר בזה"ב דמה פשע כהן שיש לנו להפקיר ממונו וכן כתב הרא"ש ז"ל בתוספות דדוקא היכא דאיכא פשיעה בדבר שייך לומר הפקר ב"ד הפקר בזה"ב אבל היכא דליכא פשיעה בדבר אין לנו להפקיר ממונו והכא נמי מה פשע מקדש זה שנפקיר ממונו אלא ודאי משום דתלה קדושין בדעת רבנן דקאמר כדת משה וישראל לכך אמרינן הפקר ב"ד הפקר בזה"ב וה"פ תינח דקדיש בכספא דמצו רבנן להפקיר ממונו ולשווינהו מתנה כיון דאיהו מקדש אדעתייהו. ואם תאמר והא הכא נמי איך יפקיעו רבנן בעילותיו דלבתר הקדושין ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דוק ותשכח אבל לדעת התוספות קשיא ותירצו התוספות דרבנן מפקירין מעות הקדושין ומשוו להו מתנה וממילא הוו הבעילות זנות אבל קדיש בביאה אף על גב דאיהו קדיש אדעתא דרבנן איך יפקיעו ביאה של קדושין. ואם תאמר בשלמא לשיטת רש"י ז"ל דקאי עלה דמקדש ניחא אבל לשיטת התוספות דקאי עלייהו דרבנן מאי פריך והא איכא מ"ד בהאשה רבה דיש כח לחכמים לעקור דבר מן התורה והכא נמי מצו רבנן להפקיע קדושיו ואפילו קדיש בביאה מבלי שיתלו קדושיו בשום דבר כיון דאיהו אדעתא דידהו קדיש. ותירצו התוספות דדוקא גבי תרומה דליכא עבירה דלא אמרו חכמים שהתרומה כמות שהיא בעינא להוי חולין ותאכל לזרים אלא דהדר לטיבלה והרי היא בטלה דעולה היא באחד ומאה ויחזור ויתרום ומכל מקום פריך תלמודא התם מי איכא מידי דמדאורייתא הוי תרומה ומשום דילמא פשע אפקוה רבנן לחולין וכי ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה משום דאין מבטלין איסור לכתחלה הילכך כיון דליכא עבירה לא בשעת עקירתן דלא אמרו אלא דליהדר לטבלייהו ולא לבסוף דהא לא אכלי זרים תרומה דמבוטלת היא שפיר מצו רבנן לעקור דבר מן התורה בכל כה"ג אבל היכא דאיכא עבירה דהרי היא מקודשת בביאה ואתה רוצה להפקיר ביאתו ולהתיר מקודשת

זו לעלמא אין לנו שיוכלו חכמים לעקור דבר כזה ואף על גב דאיהו תלה קידושיו בדעת חכמים לא תלה אלא במה שיוכלו לעשות וכי קדיש בביאה מה בידם לעשות דהא אין להם כח לעקור דבר כזה כדכתיבנא ומשני שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות פי' אין כאן עבירה דאין כאן קדושין ושפיר תנשא לאחר ומעיקרא נמי לא עביד עבירה דרבנן הוא דשויוה בעילתו בעילת זנות והוא לא לכך כיון אלא דתלה דעתו בדעת רצון חכמים מצוה היא ולא עבירה. ודע דדוקא בגט כשר הוא דגזר הכתוב שיכרות הגט ויתיר איסורו מכאן ולהבא אבל חכמים לא מצי למתפס חבלא בתרין ראשין בעו שיחולו הקדושין ובעו שיופקעו לבתר כן אתמהה אלא ע"כ צריך אתה לומר דחכמים עוקרין הקדושין מעיקרא על ידי גט כזה והכי נמי התם בהאשה רבה לא אמרו אלא דהדר לטיבלא ולא אמרו שיחול עליו שם תרומה אפילו שעה אחת ושוב יעקר מהם שם תרומה אלא ה"ק דליהדר לטבליה והוה ליה כאילו לא תרם כלל:

ועוד היה לי להאריך ולאפס פנאי כעת לא הארכתי ובעזר העוזר האמיתי עוד אשוב על כל זה לברר וללבן האמת ואל האמת ידריכנו בדרך האמת. וברש"י ז"ל כתיבת יד מצאתי גליון וז"ל אין כל המקדש וכו' תלמודא קא משני דודאי משום צנועות ומשום פרוצות התירו אשת איש לעלמא על ידי שגרמו לגט זה לעשותו גט כשר מן התורה כיצד דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש שיתקיימו קדושיו לפי דעת חכמים ודעת חכמים היא להיותן קדושין ע"מ שכשיתן גט לאשתו סתם שלא יטעון בפי' טענת אונס שלא יהא גט. ואם לא יחפוץ האיש לעשותו גט אפקעינהו לקידושיה מיניה שהרי לא נתקיים התנאי הילכך הוי גט מן התורה דאנן סהדי שכל מקדש אשה חפץ הוא שיהו קדושין ולא יעקרו ויתקיימו התנאים שהקדושין תלויין בהם כדי שלא תהא ביאתו ביאת זנות ודמי כמי שפירש בשעת קדושין שיהא הגט גט ואף על פי שיש בו אונס כדי שלא יעקרו קדושין ותהא ביאתו למפרע ביאת זנות וילמוד סתום מן המפורש נתינת הגט שבסתם שלא פירש אונס משעת נתינת הקדושין שהיו על תנאי דדמי כמו שפירש בשעת נתינת הגט שאפילו יאנס ולא יוכל לבא יהא גט אבל אם פירש ונתן גט ע"מ שאם יבא לו אונס לא יהא גט התם אף על גב דאיכא למיחש נמי משום צנועות ומשום פרוצות לא יכלו חכמים לעשותו גט מן התורה על ידי שיפקיעו הקדושין דאנן סהדי דלא גירש זה את אשתו הואיל ונאנס ואם יפקיעו את קדושיו בשביל שלא גירש בתמיה אם כן כל מי שיגרש את אשתו יהו קדושין בטלין ואין לך עוד קדושין בעולם. ופי' שבקונטרס אינו שאם כן אין לך חנק בבא על א"א דהתראת ספק היא שמא יתן לה גט כזה ותהיה פנויה למפרע וגם ממזר הנולד מא"א יכולין אנו להכשירו על ידי קדושין כאלו מה שלא היה

ולא נברא. כך נראה בעיני ועיקר הוא. ע"כ. וכבר ברירנא שפיר שיטת רש"י ז"ל מאיר עיני הגולה והיא המעולה שבפירושים:

איכא דאמרי אמר רבא וכן לענין גיטין וכו'. איכא למידק למה ליה למתלייה בדלעיל פשיטא ודאי דטענינן טענת אונס שכן מצינו בתורה שנאמר ולנערה לא תעשה דבר וכדפריך לעיל ומי איכא מידי דמדאורייתא לא הוי גט וכו'. ויש לומר משום דאמרינן לעיל לפיכך חלה וכו' אלמא דהוה מצינן למימר דלא טענינן טענת אונס עד דהוצרך ללמדו רב יוסף ואמר לפיכך וכו' לכך קאמר רבא נמי וכן לענין גיטין וזהו שכתב רש"י ז"ל אלפיכך קאי וכו'. ודע שר"ח ז"ל פסק כלישנא קמא דאין אונס בגיטין אלמא שהסברא נותנת משום דאין אונס בגיטין משום צנועות ומשום פרוצות כדאמר לעיל הילכך הוצרך רבא להסתייע ממאי דאמרינן לעיל וקאמר וכן לענין גיטין ותלמודא נמי קאמר אלמא קסבר רבא יש אונס וכו' פי' רבא בלחוד הוא דס"ל הכי ואנן לא סבירא לן הכי ואם לא תאמר כן למה ליה לאורוכי תלמודא ובשלמא בלישנא קמא תרצוה הרשב"א לעיל וכדכתיבנא לעיל אבל הכא בלישנא בתרא למה ליה לאורוכי ובמאי דכתיבנא ניחא כנ"ל:

ודע שאין דרך התוס' שלנו לפסוק הלכה כי אם לפרש שמעתא בדרך שקלא וטריא וכך קבלנו מרבותינו והכא כתב התוס' ז"ל פסק ר"ח ז"ל כלישנא קמא וכו'. במאי דכתיבנא ניחא דבפסקו של ר"ח ז"ל יצא לנו תירוץ לדברי רבא וכדכתיבנא ואם תשאל לשיטת רש"י ז"ל דתריץ בענין אחר דכתב אלפיכך קאי וכו' וכדכתיבנא אכתי קשיא למה ליה לאורוכי לימא בקוצר אמר רבא יש אונס בגיטין. תשובתך הא כתיבא לעיל בשם הרא"ה ז"ל דלא אמרינן יש אונס אפילו ללישנא בתרא אלא כשנתקיים התנאי ואתה בא להפקיע התנאי מחמת האונס כגון דאמר אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש יהא גט ונאנס ולא בא אבל באומר אם באתי ונאנס ולא בא לדברי הכל אין אונס שכיון שנתבטל אף על פי שנתבטל מתוך האונס ליכא למימר דחשבינן ליה כאילו לא נתבטל דמכל מקום הרי לא נתקיים הילכך לכך קאמר וכן לענין גיטין דדוקא דומיא דלפיכך דלעיל שנתקיים התנאי שהתנו חכמים דהיינו הגיע זמן ולא נשאו מחמת אונס הוא דאמרינן הכא יש אונס בגיטין דהיינו אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש והגיע הזמן ולא בא אבל באומר אם באתי ונאנס ולא בא אין אונס וזהו שכתב רש"י ז"ל וכן לענין גיטין אלפיכך קאי דטענינן טענת אונס בתנאי הגט להפקיעו. פי' להפקיעו לתנאי והוא נתקיים על הדרך דכתיבנא דהיינו אם לא באתי וכו' כנ"ל והוא נכון:

אלמא קסבר רבא יש אונס בגיטין. קשיא לי דהא רבא ודאי יש אונס ס"ל ממאי דאמרינן בפרק מי שאחזו [גיטין עג א'] ההוא גברא דזבין ארעא לחבריה קביל עליה כל אונסא דמתיליד לסוף אפיקו בה נהרא וכו' לקמיה דרבא וא"ל אונסא דלא שכיח הוא וה"ה לענין גיטין כדמוכח התם דמותבינן עלה וכ"ת ההיא דהתם אונסא דלא שכיח והאי דהכא אונסא דשכיח האי נמי הא דאמרינן הכא בהדיא דלכ"ע אין אונס ואפילו להאי לישנא בתרא דרבא כדאמרינן אונסא דשכיח הוא דאבעי ליה לאתנויי ולא אתני ומסתברא דתלתא גווני אונס איכא היכא דשכיח כי האי דפסקיה מברא דברי הכל אין אונס דהוה ליה לאתנויי ולא אתני. היכא דלא שכיח כלל כי ההוא דגיטין דברי הכל יש אונס לעולם ואפילו בתולה בדעת אחרים כדמוכח התם וטעמא דהא לא הוה ליה לאסוקי אדעתיה אלא הכא בהני תרי לישני במאי עסקינן כגון דשכיח ולא שכיח. ולענין הילכתא אשכחן להו לגאונים ז"ל דפסקו אין אונס בגיטין ואף על גב דלישנא בתרא אמרינן הכא יש אונס ובמסכת גיטין פ' כל הגט [גיטין ל א'] בההוא דאמר להו אי לא מפייסנא עד תלתין יומין להוי גיטא לישנא בתרא דרב יוסף דיש אונס. וטעמייהו מהנהו עובדי דאיתנהו בפ' השולח [גיטין לד א'] בההוא דאמר להו אי לא נסיבנא עד תלתין יומין ליהוי גיטא כי מטי תלתין יומין אמר להו הא קא טרחנא ואמר למאי ניחוש להאי אי משום אונס אין אונס בגיטין וההוא דאמר להו אי לא נסיבנא עד ריש ירחא דאדר ליהוי גיטא וא"ל אנא ריש ירחא דניסן אמרי ואמרינן למאי ניחוש אי משום אונס אין אונס בגיטין דמשמע דהלכתא הכי ואף על גב דאיכא למדחי דהתם אונס דשכיח הוא מכל מקום מדקא פסיק ואמר סתמא אין אונס בגיטין משמע דהילכתא הכי ואיכא דקשיא ליה מההוא דאמרינן בנדרים [כז א'] ההוא דא"ל אי לא אתינא עד תלתין יומין לבטלו זכותאי איתניס ולא אתא אמר רב פפא לבטלו וכו' איתביה רבא והא אונס דאורייתא וכו' ומותבינן עלה דרבא מההוא עובדא דפסקיה מברא ודחיא שאני התם דאונסא דשכיח הוא ובמסקנא אסיקנא והילכתא אסמכתא קניא והוא דלא אניס כו' אלמא דיש אונס קיימא לן ואפילו בגיטין דהא מקשינן התם מגיטין לממון מדלא מתרצינן דשאני גיטא דאין אונס ואפסיק התם דיש אונס אלמא דאפילו בגיטין קיימא לן דיש אונס ואיכא למימר דהתם לא אפסיק דיש אונס אלא בממון וכי אקשיה מעובדא דפסקיה מברא ולא שני ליה דשאני התם משום דאין אונס בגיטין לרווחא דמילתא שני ליה ואפי' מאן דאית ליה דיש אונס התם סבר דאין אונס משום אונסא דשכיח הוא א"נ אפשר דאי שני ליה הוה קס"ד דבממון כה"ג יש אונס ואפי' באונס דשכיח כי התם והילכך שני ליה קושטא

דמילתא דאיהו סבר דהתם היינו טעמא משום דאונסא דשכיח הוא. עכ"ל הרא"ה ז"ל ותלמידו דון קרשקש וידל ז"ל:

שבתי דינין קבועין בכל יום. הקשו בתוס' אם כן שבתחילה היו בתי דינין קבועין בכל יום מה תקנה התקין עזרא אדרבה קלקלה היא ויש מתרצים אף על פי שבתי דינין קבועין לדון בכל יום לא היה להם שעה קבועה והיו בעלי דינין מתבטלין ממלאכתן ומוטב שיהיו קבועין שני ימים בשבת מבקר ועד ערב וכתב הריטב"א ז"ל דזה נכון ולא נהירא דאמרינן במסכת שבת בסוף פ' מפנין מי שיש לו זכות אבות יקיז דם בשני ובחמישי שבית דין של מעלה ושל מטה שוין ופרש"י ז"ל אדם נדון בכל יום ובית דין יושבין בעיירות בב' ובה' מתקנת עזרא ואילך וכיון דיום הדין ופקידה היא עונות נזכרים ע"כ. ואם קודם תקנת עזרא לא היה שום קביעות בית דין אם כן לא היו מקיזין כל עיקר ויש לומר דכיון דלא היה להם שעה קבועה לא חשיב יום דין ופקידה דהא כמה שעות יש ביום שאין בית דין יושבין כל היום אבל יום ב' ויום ה' דתקן עזרא שישבו בהן בכל יום מבקר לערב חשיב יום הדין ופקידה ובתו' שלנו כתבו בשם ר"י שלא היו קבועין תחלה אלא בעיר אחת ועזרא תקן בכל עיר ועיר בב' ובה'. ע"כ. ואין להקשו' דאם כן באותה העיר שהיו קבועין תחלה בכל יום לא היו מקיזין כל עיקר דיש לומר דלא חשיב יום דין ופקידה אלא כשב"ד קבועין בכל העיירות כדלבתר תקנת עזרא וכן דייק לשון רש"י ז"ל שבפ' מפנין דכתיבנא לעיל:

מיהו אכתי קשיא לי באותה העיר שהיו קבועין בכל יום מה תקן עזרא אם אתה אומר שהניחה כמות שהיתה שיהיו בתי דינין קבועין בכל יום אם כן רב שמואל בר יצחק ליפלוג וליתני בתקנת עזרא ואילך גופיה דלא שנו אלא במקום שאין בתי דינין קבועין אלא בב' ובה' אבל במקום שבתי דינין קבועין בכל יום אשה נשאת בכל יום והריטב"א תירץ בשם התוס' ז"ל דקודם תקנתו היו יושבין בעיר אחת יום אחד ובעיר אחרת הסמוכה לה יום אחר והתקין הוא שיהיו יושבין בכל העיירות בשני ובה'. ע"כ. ואפשר דהיינו מה שתירץ ר"י הכא בתוס' והלשון כפשטו לא משמע הכי ואפשר דעזרא כדי שלא לחלק תקנתו שבעיר אחת יהיו יושבין בכל יום ובעיר אחרת בב' ובה' לכך השוה מדותיו שבכל העיירות לא יהו בתי דינין יושבין אלא בב' ובה' ועוד דממילא תתבטל קביעות דבכל יום של אותה העיר דבשלמא קודם תקנה שלא היה בית דין כי אם באותה העיר לכך היו צריכין לישב בכל יום לפי שמכל העיירות היו באים שמה אבל לבתר דתיקן עזרא בית דין בכל העיירות מה להן לקבוע בכל יום וכי היו יושבין ובטלין. ובשם ר"ת תירצו התוס' דקודם תקנת עזרא לא היו קבועין בכל יום אלא כשהיו

צריכין לשום דין היו יושבין בכל יום ויום ועזרא תקן שיהיו קבועין בב' ובה' וכל הרוצה לדון יבא וידון. וניחא להאי תירוצא דקודם תקנת עזרא היו יכולין להקיז בכל יום כיון שלא היו קבועין. מיהו לשון שבתי דינין קבועין בכל יום לא דייק שפיר להאי תירוצא והא דאמרינן נמי במסקנא אי איכא בתי דינין דקביעי האידנא כקודם תקנת עזרא לא דייקא שפיר ולתירוץ ר"י ז"ל ניחא דה"ק אי איכא בתי דינין דקביעי האידנא כקודם תקנת עזרא פי' באותה העיר שהיו קבועים בה בכל יום נשאת בכל יום נמצא דלשיטת ר"י כיון דטעמא הויא משום דבית דין קביעי בכל יום אי איכא שום יום דלא קביע בי' בי דינא אינה נשאת ביומא דלקמיה דכיון דבתי דינין קביעי בשאר יומי איכא משום אקרורי דעתא דמצפה הוא לישיבת הדיינין ובינתים יערב עליו המקח וכיון שכן ע"כ יש לך לפרש דלאו דוקא בכל יום דהא אין נשאת (אלא) בששי משום דאין דנין בשבת ומטעמא דכתיבנא ועתה שנוהגין לישא אפילו בששי משום דאין בתי דינין קבועין ואם יש לו טענת בתולים יכול לקבול בשבת בפני שלשה כמו בשאר ימות השבוע וכמ"ש ר"י בתוס' דהא כל הימים שוים. ולתירוץ ר"ת דקודם תקנת עזרא לא היו קבועין בכל יום הילכך הא דקאמר אי איכא בתי דינין דקביעי האידנא כו' פירושו דהקביעות שוה בכל הימים ובכל יום כשצריכין לשום דין יושבין הילכך אשה נשאת בכל יום אף בששי כמנהגנו עתה דבשבת נמי יכול לקבול בפני ג' דהא אינו מצפה לשום יום דישבו בו הדיינין מעצמן כנ"ל:

ודע דבמסכת קמא פ' מרובה [בבא קמא פב א'] כתבו התוס' בשם ר"ת כתירוצא של ר"י ז"ל דהכא שלא היו קבועין תחילה בכל יום אלא בעיר אחת והוא תיקן בכל עיר ועיר בב' ובה' ובתוס' כתיבת יד מצאתי הכא איפכא תירוצו של ר"י בשם ר"ת ז"ל ותירוצו של ר"ת בשם ר"י והיינו כמו שכתבו התוס' במסכת קמא ומעתה קשיא מה שכתבו התוספות לקמן וז"ל אי איכא בתי דינין כו'. נראה לר"י דמכל מקום אין נשאת בששי דהא אין דנין בשבת ועתה אין נוהגין כו' דלפי שיטתו ז"ל הרי מאי דקאמר אי איכא בתי דינין דקביעי האידנא כו' הוא שוה כמו מנהגנו עתה דאין בתי דינין קבועין וא"כ מאי קשיא ליה עד דקאמר דמכל מקום אין נשאת בששי ויש לומר דלשיטת ר"י אף על גב דלא היו יושבין כל היום בקביעות מכל מקום היו בית דין ידועין וכל מי שהיה צריך לדון היה הולך להם והיו יושבין בכל יום דלמחר ישכים לאותו בית דין הידוע ולא יטרח להזמינם דידועים הם ומיד ישבו כשיצטרך להם הילכך ליכא משום איקרורי דעתא אבל כשישא בששי לא ימצא בשבת ב"ד ידוע דאותו ב"ד הידוע אינו דן בשבת ואינן מחויבין לשמוע שום טענה בשבת ובעוד שיבקש מי שישמע דבריו יתקרר דעתו ועתה נוהגין

לישא אף בששי משום דאין בתי דינין קבועין פי' ידועין ואם יש לו טענת בתולים יכול לקבול בשבת בפני איזה שלשה שימצא כמו בשאר ימות השבוע. ולשיטת ר"ת בעיר אחת היו ב"ד קבועין ובשאר עיירות לא היה שום ב"ד לא ידוע ולא קבוע הילכך כי קאמר אי איכא בתי דינין דקביעי האידנא כקודם תקנת עזרא כו' ע"כ ה"פ דקביעותן שוה או דקביעי בכל יום כמו אותה העיר שהיו בה בית דין קבוע בכל יום או כשאר עיירות שלא היה בהם שום בית דין כלל לא ידוע ולא קבוע ולגבי שאר עיירות שלא היה בהם שום ב"ד כלל דייק שפיר הא דקאמר אשה נשאת בכל יום ואפילו בששי בשבת כמו מנהגנו עתה כנ"ל והוא נכון ודו"ק:

מיהו מצאתי לתלמידי רבינו יונה ז"ל שכתבו וז"ל פי' רבינו יעקב דקודם תקנת עזרא לא היו בית דין קבועין בימים ידועים אלא פעמים ביום זה ופעמים ביום זה ובני אדם שהיו באים לדון פעמים שלא היו מוצאים ב"ד קבועין והיו מתבטלין ולפיכך תקן עזרא שיהא הקביעות ביום ב' וביום ה' ע"כ:

ורבינו יעקב הוא ר"ת בעל התוס' ואפשר דנתחלף להם בין יצחק ליעקב והיינו ר"י בעל התוספות כמו שכתוב בתוס' כתיבת יד ובתוס' קמא וכדכתיבנא. ומצאתי בשיטה ישנה וז"ל אבל קודם תקנת עזרא שב"ד קבועים וכו' תימא עזרא מה תיקן אדרבה קלקול הוא וכו' ותירץ רבינו יעקב ז"ל דקודם תקנת עזרא נמי לא היו ב"ד יושבין בכל יום אלא שני ימים בלבד אבל לא היו ימים קבועים שפעמים יבררו ראשון ושני ופעמים שני ושלישי וכן כולם ומתוך כך היו נמנעים העולם מלבא לב"ד שהיו בטלים ממלאכתן שלא היו יודעים אם ב"ד קבועים אותו יום ואתא עזרא ותקן שני ימים קבועים שני וחמישי שיהיו בתי דינין יושבין אותן שני ימים וכי קאמר קודם תקנת עזרא אשה נשאת בכל יום אלא בכרכים שיש שם אנשים רבים אבל בעיירות לא קביעי כלל אלא היו הולכים לכרכים לדון או היו מתפשרים ביניהם ובא עזרא ותקן שאף בעיירות יהיו קבועין בשני ובחמישי אבל בכפרים לא קביעי כלל כדאמרינן במגלה שהכפרים מקדימין ליום הכניסה. ואית דמתרצי דמשום בזוי ספר תורה תקן שהיתה מתבזת כשמוציאין אותה בכל יום לישבע עליה. ולא נהירא ע"כ:

וכתב הרא"ש ז"ל וז"ל שבתי דינין קבועין בכל יום פרש"י ז"ל שקביעות כל הימים שוה כלומר שלא היו קבועים בשני ובה' יותר משאר הימים אלא לא היה להם קביעות אלא למי שהיה צריך לב"ד היה מקבצן ועזרא תיקן קבע שיהיו קבועין בב' ובה' ע"כ:

אשה נשאת בכל יום. ואם תאמר אמאי נשאת בכל יום תהא כאלמנה ותנשא בה' כדי שתבעל בליל ששי הואיל ונאמרה בו ברכה לאדם ויש לומר דמשום ברכה לחודיה לא

היו מתקנין זמן קבוע דבאלמנה גופא לאו מטעם ברכה גרידא אמרו שתנשא בה' אלא כדאמרינן לקמן שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה ג' ימים ואגב שתקנו חכמים משום שקדו אפילו היכא דלא שייך שקדו כגון באדם בטל או בי"ט שחל להיות בער"ש תקנו שתנשא בה' משום ברכה ושקדו שיהיה שמח עמה ג' ימים לא שייך בבתולה דליכא למימר למחר ישכים לאומנתו והולך לו לפי שיש בה ז' ימי משתה הילכך משום ברכה גרידא לא תקנו יום לבתולה. לשון הרא"ש ז"ל בתוספותיו וכן כתבו התוס' ז"ל:

וכבר כתיבנא לעיל בשם הר"ן ז"ל בפירושיו על ההלכות דמשום שקדו וברכה לא הוו מתקני רבנן לעכובי מצוה דנשואין אלא משום טענת בתולים הוצרכו ליחד לבתולה ימים וכיון דיחדו לבתולה יחדו לה יום ד' וכדי שלא יאמרו דנשואי אלמנה זילי יחדו ימים לאלמנה כיון דהוצרכו ליחד ימים לבתולה ולהאי שיטתא ניחא שפיר והיינו דקאמר אשה נשאת בכל יום פי' כל אשה ואפילו אלמנה דאלת"ה למה ליה למנקט אשה נימא בקוצר אבל קודם תקנת עזרא וכו' בכל יום נשאת בכל יום עי"ל דלהכי נקט אשה לרמוזי תירוץ התוס' דטעמא דברכה לא הויא אלא משום דידיה דמפקד אפריה ורביה ולהכי בעי ברכה דאדם ודגים וכן כתב הריטב"א ז"ל לעיל הילכך אשה דלא אכפת לה בברכה נשאת בכל יום כנ"ל:

הכי קאמר אי איכא ב"ד דקביעי וכו'. קשיא לי למה ליה למתלייה דיניה דרב שמואל בתקנת עזרא כלל לימא בקוצר לא שאנו אלא שאין בתי דינין קבועין בכל יום אבל בתי דינין קבועין בכל יום אשה נשאת בכל יום וכו' ויש לומר דרב שמואל הוה קשי ליה היכי מצינן למימר דתקנות חכמים תעקר כלל והא תקנת חכמים הם תקנות קבועות שאפילו שיתבטל הטעם לא תתבטל תקנתם כדאיתא בכמה דוכתי ותקנה זו תקנה קבועה היא דהא אפילו מקמי שמדא לא עקרי' לה כדאיתא לקמן ותריץ לה רב שמואל דממתניתין הוא דשמעינן הכי דאי בעו רבנן לתקוני בהחלט דאפילו שיתבטל הטעם לא תתבטל תקנתם לא ה"ל לפרושי במתניתין טעמא שפעמים בשבת וכו' אלא ה"ל למתני בהחלט בתולה נשאת ליום הד' בלא טעם אבל השתא דקתני טעמא במתניתין שפעמים בשבת וכו' לומר דמתקנת עזרא ואילך הוא איתא האי תקנה וכיון שכן למה ליה למתניתין לאשמועינן האי אי לאו לאשמועינן דאי איכא בתי דינין האידנא כקודם תקנת עזרא אשה נשאת בכל יום ומאי דקאמר רב שמואל לא שנו וכו' פירושא דמתניתין קאמר וקל להבין כנ"ל:

הא בעינן שקדו. הא כתיבנא לעיל דלשיטת רש"י דוקא היכא דליכא תקנת עזרא דאשה נשאת בכל יום הוא דאמרינן דכי טריח ליה נשאת בכל יום אבל היכא דאיכא תקנת עזרא דאין האשה נשאת אלא ביום שמחרתו ב"ד דחיישינן לאקרורי דעתא אין האשה נשאת אלא בד' דתקנה קבועה שנו כאן וכן כתב הריטב"א ז"ל במס' יבמות כל מדות חכמים כך הם שלא לחלוק בגזירותיהם ותקנותיהם דאי לא לא קיימי כלל ואם אתה מחלק בהם נתפרדה החבילה. ע"כ. והכי איתא בכמה דוכתי הילכך אם אתה אומר תנשא באחד בשבת היכא דטריח ליה אף הם ינשאו בשאר הימים ולא יחושו לחששא דאקרורי דעתא. ולמדתי כן מיסודו של הר"ן ז"ל כדכתיבנא לעיל ולא כותיה דלדידיה היכא דטריח ליה בכל זמן אשה נשאת בכל יום ואפילו לבתר תקנת עזרא וכבר הארכנו בזה לעיל ומכל מקום לדעת רש"י ז"ל היינו דוקא קודם תקנת עזרא וזהו שכתב רש"י דטריח ליה. אם טרח כו' באחד בשבת או בב' בשבת. ע"כ. פי' להכי סיים הרב ז"ל או בשני בשבת לומר דכיון דאי בעי נסיב בשני בשבת דליכא משום אקרורי דעתא דבתי דינין קבועין בכל יום משום הכי היכא דטרח ליה נסיב באחד בשבת אבל לאחר תקנת עזרא דלא מצי נסיב בשני בשבת וה"ה בשאר הימים דליכא מחרתו ב"ד דאיכא למיחש לאקרורי דעתא אף הוא לא יכנוס באחד בשבת אפילו דטריח ליה וכדכתיבנא. וכי פריך תלמודא הא בעי' שקדו משמע לכאורה דממאי דאמרינן לבתר דתקן עזרא קא פריך דהא אמרינן לעיל דלהכי קאמר לשון שקדו לומר דכשתקנו ימים לבתולה משום טענת בתולים עיינו היטב על תקנת בנות ישראל שלא תצא להן תקלה מחמת תקנתייהו ולכך תקנו שיהא טורח בסעודה ג' ימים וחזקה שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה וכדכתיבנא לעיל והילכך משמע דשקלא וטריא דתלמודא היינו לבתר תקנת עזרא ואפילו לבתר תקנת עזרא היכא דטריח ליה אשה נשאת באחד בשבת וליתא וכדכתיבנ' לכך כתב רש"י ז"ל והא בעינן שיהא טורח בסעודה ג' ימים ע"כ. ושביק מלת שקדו ופריך מהענין דבעינן שיהא טורח בסעודה ג' ימים מטעמא דכתבינן וקל להבין כנ"ל. וכתב הריטב"א ז"ל ומאי דלא פרכינן דהא בעינן יום ברכה דדגים או דאדם משום דההוא אינו טעם כעיקר דהא אמרינן אי אמר' לא אכפת לי בברכה לית לן בה מה שאין כן בזו שהיא תקנת בנות ישראל ואף על פי שהיא מוחלת אנן לא מחלינן והיינו דפרקינן דטריח ליה ולא פרקינן כגון דאמרה לא איכפת לי ע"כ. וכן כתב הרשב"א ז"ל וכדכתיבנא לעיל ואפשר שלזה נמי כוון רש"י ז"ל במאי דכתב והא בעינן שיהא טורח בסעודה וכו'. ושביק מלת שקדו דוק ותשכח:

והרא"ה ז"ל לקמן גבי ברייתא דבר קפרא דברכה כתב וז"ל קשיא לן מאי משני דטריח ליה אכתי הא איכא משום ברכה ואפשר דכי פרכינן והא בעינן שקדו ה"ה דהוה מצי

למפרך משום טעמא דברכה והיינו טעמא דלא פרכינן משום דהמקשן הוה ס"ל דטעמא דשקדו תקנתא דרבנן היא ואף על פי שבטל דבר לא בטלה גזרה דהא ודאי קים ליה למקשה דאפשר דליתיה לטעמא דשקדו וכגון דטריח ליה אלא דקסבר שאפילו הכי איתא לתקנתא ובתר דשני דטריח ליה כלומר דלא הואי תקנתא דרבנן מעיקרא אלא היכא דאיתיה לטעמא תו ליכא לאקשויי משום טעמא דברכה דמילתא פשיטא הוא דאיכא לפרוקי דכי אמרינן אשה נשאת בכל יום היכא דליתיה לטעמא דברכה כגון דאמרי לא איכפת לן וה"ה דסגי האי טעמא לשקדו כלומר דלא בעינן שקדו היכא דתרווייהו אמרי לא איכפת לן ודוקא תרווייהו תקנתא דשקדו לתרווייהו איתא בין לבתולה בין לאלמנה דבתולה דניחא לה דלהוי ליה פנאי למטרח שפיר דיקרא דידה נמי הוא דאלמנה נמי ניחא לה בשמחה ג' ימים באלו שהן ימי בטלה דלית ליה פסידא ומיהו צ"ע הא דאמרינן דטריח ליה וקי"ל ודאי דאית למטרח לפי כבודה ולפי כבודו דקי"ל עולה עמו וכו'. דלאו סגיא בלאו הכי בתקנת חכמים לתקנות בנות ישראל וכן כתב ה"ר יהוסף הלוי ז"ל בשם רבו הרי"ף ז"ל וכיון דכן כל היכא דלא טרח לא מצי למכנס וכל היכא דטריח ליה רשאי אם כן מאי האי דפרכינן שקדו ומשנינן דטריח ליה אטו כשנשאת ביום ד' מי לא בעיא דטריח ליה ותו כיון דבעיא דטריח ליה מאי תקנתא נחזי אנן ומסתברא דבעלמא דהיינו נשאת בד' כי אמר טריח לי מהימן אבל כשבא לכנוס בשאר ימים אי חזינן דטריח ליה אין אי לא לא. רב אחאי ז"ל. א"נ אפשר שחכמים הטילו עליו לטרוח ולהכין צרכי סעודה קודם שישא כדי שיהא פנוי בשמחתו לשמחה ונתנו לו שלשה ימים אלו כדי שיזדמן לו ולפיכך לא קבעו לו זמן נשואין עד יום רביעי. עכ"ל הרא"ה ז"ל לקמן גבי ברייתא דברכה:

דטריח ליה. ויכול לכונסה אף באחד בשבת וכי תימא לעיל מיניה אמאי אמרינן דהגיע זמן באחד בשבת אינו מעלה לה מזונות דמשמע אפילו היכא דטרח ואמאי והא יכול לכונסה ויש לומר דהא איכא בין אחד לרביעי בשבת דבאחד בשבת נהי דאי טרח יכול לכונסה ויעלה לה מזונות אבל היכא דלא טרח אין אנו יכולין לכופו שיכנוס משום תקנת שקדו ואין מעלה לה מזונות אבל ברביעי בשבת כיון דהוה מצי טרח דאיכא ג' ימים רצופים אף על פי דלא טרח נמי מעלה לה מזונות. שיטה ישנה לא נודע למי. ובקונטרסין מצאתי וז"ל ואם תאמר אם כן אין חלוק בטעמא דשקדו בין יום ד' לשאר הימים תירץ הרמ"ה דבשאר הימים אי אמר טריח לי לא מהמנינן ליה וביום ד' מהמנינן ליה ע"כ:

והא כתיבנא לעיל בסמוך לשון הרא"ה דלקמן. ובמאי שכתבתי לשיטת רש"י דלבתר תקנת עזרא אפילו היכא דטריח ליה לא ישא ביום א' כדכתיבנא ניחא טפי דמתניתין דקתני הגיע זמן כו' מיירי לבתר תקנת עזרא. וכתבו תלמידי ה"ר יונה ז"ל דטריח ליה כלומר שטרח מקודם השבת ותקן כל צרכי הסעודה בענין שלא תפסד הסעודה דליכא למיחש שתתמעט השמחה וי"א שהטעם הוא דמאחר שטרח לא נחוש שיוציא עליה שם רע דחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה ע"כ. וכבר הארכנו בזה לעיל בס"ד:

דף ג:

מאי שקדו. יש לפרש דקא מבעיא ליה מאי שקדו פי' אמאי קא מקשה משקדו ולא מקשה מברכה לימא והא בעינן ברכה ולא מצי לתרוצי כלל א"נ דקבעי מאי האי לישנא דשקדו דמשמע מלשון שקידה שתקעו עצמן בתקנה זו לבל תמוט לעולם ומשני דתניא מפני מה אמרו כו' ומסכנה ואילך כו' ובשני לא יכנוס וכו' הא קמן דהעמידו תקנתן אפילו במקום סכנה דלא עקרא תקנתייהו מקמי שמדא כדאיתא לקמן בגמרא ורש"י לא פי' כן אלא דקא בעי היכן שנינו שקדו דמקשינן לה הכא ואם כן קשיא למה לאתויי ומן הסכנה ואילך כו' ויש לומר דכדי לפרושה מייתי לה כי היכי דלא נימא דהך ברייתא משבשתא היא וזהו שכתב רש"י ומן הסכנה ואילך. לקמן מפרש לה. כנ"ל ובשיטה ישנה כתוב מאי שקדו פרש"י היכן שנינו שקדו דאי משום דאמרה שמואל לעיל לית לן לאותובי מיניה לאמורא אחרינא א"נ יש לומר דשמואל לא אייתי לה לעיל אלא לאשמועינן סיפא דקאמר ועכשיו ששנינו כו' דההיא מלתא הוי עיקר מימריה דרב יהודה וגם רב יוסף לא היה זוכר מתחלה זה החידוש ושמואל גופיה תקנת שקדו מהאי ברייתא שמיע ליה ולהכי בעי מאי שקדו היכן שנינו שקדו שהזכיר שמואל ודמקשינן מיניה הכא דתניא כו' עד כאן:

והא כתיבנא לעיל דמשמואל פרכינן לכולהו אמוראי אלא משום דרב יוסף קאמר לה משמיה לבתר ששכח תלמודו לכך כתב רש"י כן. והריטב"א כתב וז"ל מאי שקדו פי' דכיון דאקשינן מיניה להדיא מכלל דמתניתין היא דמשום דשמואל לא הוה לן למפרך מיניה לרב שמואל בר יצחק. ע"כ:

ובשני לא יכנוס. פ"ה אפילו בשעת הסכנה דאין לעקור בשבילה תקנת חכמים אלא יום אחד וקשה לר"י דאמרינן לקמן מאי אונס אי לימא הא דאמרינן התם קרי ליה וכו' הוה ליה למפרך טפי רישא לסיפא דקתני רישא ובשני לא יכנוס אפילו בשעת הסכנה ותרצו בקונטרסין דלפי רש"י ז"ל שמפרש לקמן נהגו רובא דעלמא ומותר בדיעבד לא קשיא

מרישא לסיפא דבשני לא יכנוס היינו לכתחלה ואם מחמת האונס מותר היינו בדיעבד ע"כ. ולא ידעתי מה דמה שפרש"י ז"ל לקמן היינו דנהגו משמע רובם נהגו ומותר משמע ליחיד הבא לימלך בב"ד שיתירו לו וכי קתני נמי ובשני לא יכנוס ביחיד הבא לימלך מיירי וקתני לא יכנוס והדרא קושיא לדוכתין. ואפשר דה"ק ובשני לא יכנוס עד שימלך בב"ד מיהו כשימלך בב"ד יתירו לו והיינו מאי דקתני ואם מחמת האונס מותר ולשון ואם מחמת האונס דקתני לקמן מפרש. וריצב"א תירץ דמשום הכי לא פריך ליה מרישא לסיפא משום דאיכא לפרושי ואם מחמת האונס פי' שיש סכנה אף ביום שלישי מותר לכנוס בשני וכן תירץ הרא"ש ז"ל דמרישא לסיפא לא קשיא דמצי למימר דה"ק ובשני לא יכנוס דמשום אונס דרביעי לא מרחקינן כולי האי מיום הקבוע ואם מחמת האונס של שלישי שיבא ההגמון לבעול אף בשלישי מותר בשני ע"כ. ובגי' תוספות כתוב שדוחק הוא לתרץ כן דאפילו ביש בג' סכנה משמע דקאמר ובשני לא יכנוס דאין לעקור מפני הסכנה אלא יום אחד. ובשיטה ישנה כתוב וז"ל דמרישא לסיפא לא קשיא דאיכא למימר דה"פ בשני לא יכנוס שאין לירא אם יכנוס בשלישי דמספקא לא עקר נפשיה ואם הוא מכיר דבעי הגמון למעקר נפשיה בג' מותר לכנוס בב' ע"כ:

וכן כתב הרשב"א ז"ל דמרישא אסיפא לא קשיא דאיכא למימר דה"ק ובשני לא יכנוס דהא בשלישי ליכא שום אונס דמספיקא לא עקר נפשיה וחיישינן לאקרורי דעתא ולשקדו כל מאי דאפשר למיחש ואם הרגישו בדבר ועקר נפשיה אף בשלישי אפילו בשני מותר לכנוס ע"כ וכן תרצו וכו'. וז"ל רש"י ובשני לא יכנוס. בשביל אותה סכנה ואין צריך לעקור בשבילה תקנת חכמים אלא יום א' ויהיה טורח מיהת שני ימים בצרכי סעודה. ע"כ. ולכאורה משמע דהא דקאמר בשביל אותה הסכנה היינו סכנת יום ד' דקתני רישא וכיון שכן כיון ז"ל לתירוצו של ריצב"א והרא"ש ז"ל דדוקא משום אותה סכנה דיום ד' הוא דלא יכנוס בשני הא אילו אתיא סכנה גם בשלישי מותר אף בשני ולא תיקשי מרישא לסיפא ולא אתיא תלמודא לפרושי כי אם לישנא דאם מחמת האונס דקתני דאילו מרישא לסיפא לא קשיא ולא מידי וזהו שכתב רש"י ז"ל ואם מחמת האונס. לקמן מפרש. ודו"ק:

ודע דמלשון רש"י ז"ל משמע דמשום דאין צורך לעקור בשבילה תקנת חכמים אלא יום אחד הוא דלא עקרינן שני ימים אבל אם נצטרך לעקור שני ימים כגון דאתי הגמון ובעיל בד' ובג' עקרינן שפיר שני ימים וזהו שכתב רש"י ז"ל ואין צריך לעקור בשבילה וכו'. ולא כתב ז"ל ואין עוקרין וכו' מיהו התוס' ז"ל סוברין דאין יכולין לעקור כי אם יום אחד ולא שני ימים ואפילו במקום סכנה דתקנתא מקמי שמדא לא עקרינן וכדבעיא

למכתב קמן בס"ד. ולעיקר קושיין דאתינן עלה תירץ ר"י ז"ל דכי קתני ובשני לא יכנוס לא קאי אמאי דקתני ומן הסכנה וכו' אלא מילתא באפי נפשה היא ולא איירי בסכנה וכי קאמר ובשני לא יכנוס היינו עיקר תקנה קאמר דבשני לא יכנוס וה"ה בג' אלא דוקא בד' ונקט בב' משום דבעי למתני ואם מחמת האונס מותר ואתי שפיר לשיטתו ז"ל דבגמרא לקמן כי תפיס פיסקא תפיס ובשני לא יכנוס ואם מחמת האונס מותר אלמא דמילתא באפיה נפשה היא ומשום דבעי למיתני ואם מחמת האונס וכו' קדים וקאמר ובשני לא יכנוס ורש"י ז"ל תירץ זה לפי שיטתו דאף על גב דתפיס פיסקא מבשני לא יכנוס לא בעי לפרושי אלא מאי דקתני ואם מחמת האונס וכו' וזהו שכתב רש"י ז"ל ואם מחמת האונס. לקמן מפרש. כן נראה לי. ולקמן נאריך עוד בשיטת ר"י ז"ל וריצב"א ז"ל בס"ד:
אילימא דאמרי בתולה הנשאת ליום הד' תהרג. הא דתלה הסכנה בנשים ולא קאמר כל מי שישא בתולה יהרג משום דהנשים יראות טפי ודעתן קלות ולא יעברו על הגזרה וגם הנשים מצויות בבתיהן אבל האנשים יכולין לברוח כנ"ל:
נהגו לגמרי נעקריה. יש לפרש דהכי פריך לגמרי נעקריה ולא יהיה שום יום קבוע כיון דאיכא סכנה להדיא דאמרי כל הנשאת בד' תהרג והילכך אם יתקנו יום אחד יגזרו גם הם דכל הנשאת באותו היום תהרג לכך לא יתקנו יום קבוע כלל, וליתא להאי פירושא דאם כן לא הוה ליה לאקשויי ממאי דתני נהגו אלא אמאי דקתני ובשני לא יכנוס ה"ל לאקשויי עלה אמאי אדרבה לא יתקנו יום קבוע כלל ותנשא באיזה יום שתרצה מיהו לפי' ר"י ז"ל דכי קתני ובשני לא יכנוס הויא מילתא באפי נפשה ניחא אבל קשה דה"ל לשנויי תקנתא דרבנן מקמי שמדא לא עקרינן כדמשני לקמן. ובהריב"ש ז"ל בתשובותיו סי' שע"ג כתוב וז"ל קשיא לן מאי פריך נהגו לגמרי נעקריה והא ודאי כיון שהגזרה היתה בתולה הנשאת בד' תהרג להעביר הם מתכוונין והיה לנו לומר תהרג ואל תעבור. ונ"ל דהנשים שעליהן נגזרה הגזרה שייך למימר בהו תהרג ואל תעבור אבל רבנן שלא נגזרה גזרה עליהן יש להם לעקור התקנה כדי שלא תבאנה לידי סכנה ואה"נ שאם נגזר על החכמים שיעקרו התקנה ואם לאו יהרגו שיש להם ליהרג ואל יעברו כיון דשעת השמד הוא ומתכוונין להעביר וכי מקשה נהגו לעקריה לגמרי מתרתי פריך דכיון שהיה בדבר סכנה היה לחכמים שלא נגזרה עליהם הגזרה לעקור תקנתם וכל שלא נעקרה לא היה להם לנהוג כנגד התקנה ושלא ימחו בידם חכמים אלא יהרג ואל יעבור כיון שהיה שעת השמד ומתכוונין להעביר, ע"כ. ובהגהה אחרת מצאתי כתוב וז"ל ומן הסכנה וכו' נהגו לגמרי ליעקרוה כלומר כיון שעקרוה בד' ליכא איסור משום שעת השמד שאפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור ולעבור על דת אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא אסור ומכאן

יש ראיה לדברי מורי קרובי שכתב בפ"ק דביצה אף על גב דאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין אלא אם כן וכו' אם יעשו כאותה סברא שאם היה אותו בית דין קיים היה מסכים להתיר שנשתנה הענין אין זה ביטול דבריו, ע"כ. משמע דבעי לפרושי דהכי פריך נהגו לגמרי נעקריה פי' אמאי שבקת להו לנהוג כן בלא עקירת בית דין דהא ודאי שלא כדין עבדי דבשעת השמד ולעבור על דת אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא אסור הוה להו לבית דין למעקריה דאינהו יש להם כח לעקור ואין איסור בדבר וכמו שכתוב בהגהה והא דקאמר לגמרי נעקריה ה"ק דכי ליכא אלא מנהג בעלמא אין כאן עקירת תקנה לגמרי וכיון שכן יש מקצת עושים כן ומקצתם אין עושים כן הרי אותם הוה להו כמשנין ערקתא דמסאנא דאסור אבל כשב"ד עוקרים התקנה לגמרי מי שיעשה כן אינו עושה איסור כלל וב"ד עצמו יש להם כח לעשות כן וכדכתיבנא, מיהו רש"י ז"ל לא פי' כן דהא ודאי כיון שיש סכנת נפשות בדבר כי תקנו חכמים מעיקרא לאו אדעתא דהכי תקינו והכי פריך תלמודא אמאי קתני נהגו דמשמע דמאן דבעי לאינסובי בד' נסיב ושפיר דמיעקר רביעי לגמרי לא עקרו הוה להו לרבנן לקבוע ימים אחרים ולעקור יום ד' לגמרי דלא לינסוב חד בד' כיון דסכנת נפשות הוא והא דכתב רש"י ז"ל נעקריה. ויתקנו להם ימים אחרים ולא כתבו ויתקנו להם יום אחר לא בעי למימר שיתקנו שני ימים כדי שלא יגזרו עוד על איזה יום קבוע שיקבעו שכל הנשאת בו תהרג דהא עד שלא בא הגזרה אין לנו לחוש לו דשמדא עבידא דבטלה וכדבעיא לפרושי קמן גבי הא דאמרינן ותקנתא דרבנן מקמי שמדא לא עקרינן אלא ה"ק נעקריה ויתקנו להם ימים אחרים פי' יתקנו יום שלישי ואם יגזרו גם על יום שלישי נתקן יום שני כדי שלא תצא שום תקלה מתחת ידם וכדבעינן למכתב קמן בס"ד. כנ"ל פירוש לפירוש רש"י ז"ל וקשה אכתי מאי פריך תלמודא ודילמא הכי קתני ומן הסכנה ואילך נהגו העם לכנוס כו' פירוש דמעיקרא נהגו כן מפני הסכנה ושוב אף על פי שנתבטל הגזרה ואין כאן שמד נשארו נוהגים כן לכנוס בשלישי ולא מיחו בידם חכמים וניחא הא דקתני ולא מיחו בידם חכמים וכיוצא בזה פי' הרא"ה ז"ל לקמן וכדבעינן למכתב בס"ד וי"ל דהכי פריך מעיקרא בשעת הסכנה אמאי חכמים לא עקרו יום ד' לגמרי והניחו הדבר במנהג ומאן דבעי נסיב בד' הרי סכנת נפשות יש כאן וה"ל לחכמים למעקריה לגמרי כנ"ל. ומ"מ לפרש"י ז"ל עיקר קושיית הגמרא הוי במאי דקתני נהגו וזהו שכתב רש"י ז"ל נהגו. בתמיה סכנת נפשות היא וכו'. פירוש במלת נהגו הויא התמיה על הדרך דכתיבנא ודו"ק ולפי מאי דכתבו התוס' לקמן (קמי) תקנתא דרבנן מקמי שמדא וכו' משמע דבעו לפרושי הכי והכין נהגו לגמרי נעקריה פי' דכיון דנהגו העם לעשות כן ולא תקינו בה רבנן מידי סכנה לא יצאנו ומידי תקנתא דרבנן נמי

לא יצאנו דמדקתני נהגו משמע דקצתם נסבי ביום ד' והרי איכא סכנה בדבר ואותם דנהגו לכנוס בשלישי הא קא עברי אתקנתא דרבנן ובשעת השמד אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא אסור וכיון שכן לגמרי נעקריה פי' ליעקרוה ויקבעו יום אחר ולהכי נקט הכא לגמרי ולקמן לא קאמר הכין משום דהכא בעיא למימר דיקבעו יום אחר וכיון דתקינו רבנן יום אחר מיוחד הרי יום ד' נעקר לגמרי וכשאין קובעין יום אחר לא מיעקר תקנת יום ד' לגמרי והיינו פירכא דלקמן לשיטת התוספות ז"ל וכדבעינן למיכתב קמן בס"ד והכא פרכינן דליעקרוה ויקבעו יום אחד ובזה יתוקן הכל דהרי אין כאן שום סכנה דכיון דאינו מתכוון אלא להעבירה על דת כשיקבע יום אחד לא יחושו ותקנתא דרבנן נמי לא מיעקרא הואיל ויהא יום אחד קבוע, כנ"ל:

דאמרי בתולה הנשאת בד' תבעל. כתבו התוספות לאו דוקא בד' מדפריך לקמן בשלישי נמי אתי ובעיל שאינו מתכוון אלא להנאתו אלא אגב דנקט לעיל שנשאת ברביעי תהרג דהתם מקפידים על קביעות יום ד' כדי להעבירם על דתם נקט לה נמי הכא, עכ"ל התוס' ז"ל. ובשיטה ישנה מצאתי ז"ל ה"ג דאמרי בתולה נשאת בד' כו' ול"ג הנשאת ברביעי דאי גרסינן הכי הוה משמע לן דלא היתה הגזרה אלא על הנשאת ברביעי ולקמן פריך בג' נמי אתי ובעיל אלא נשאת גרסי' תוס', עד כאן מצאתי בשיטה ישנה. וקשה קצת דכי גרסינן נמי נשאת למה ליה לאורוכי נמי האי אי לאו דבעי למימר דדוקא נשאת בד' תבעל וי"ל דהא אתא לאשמועינן דמשום דקביע להו עידנא לאינסובי אתי ובעיל אבל מספיקא לא נעקר נפשיה וכדאמרינן בגמרא לקמן כנ"ל וכן גריס הרא"ה ז"ל בתולה נשאת. ומיהו רש"י ז"ל אינו מפרש כן אלא דוקא הנשאת בד' תבעל והוא מכוון להעביר וגם להנאתו וכדבעינן לפרושי קמן בס"ד:

האי סכנה אונס הוא. פירוש לישנא דגמרא דלישנא בעלמא קשיא ליה היכי קרי תנא סכנה אבל עיקר דינא לא קשיא ליה דנימא נעקרוה כדפרכינן מעיקרא וטעמא דמילתא דכיון דליכא סכנה והרשות בידם לכנוס בשלישי ולא מיחו בידם בהכי סגי לן ולא נעקר תקנתא דרבנן, הריטב"א ז"ל. ואזיל בשיטתו של רש"י ז"ל דכתיבנא לעיל. ומיהו לשיטת ההג"ה והתוס' ז"ל אדרבה הכא ניחא ופירוש לאקשויי כדלעיל נעקרוה ויתקנו יום אחר כדי שלא תיעקר תקנתא דרבנן ומשום דבשעת השמד אפילו אערקתא דמסאנא יהרג ואל יעבור וכדכתיבנא אלא מש"ה לא מצינן לאקשויי הכא הכין משום דלשיטתם ז"ל הכא לא מכוון להעביר על דת אלא להנאתו קא מכוון וכיון שכן מה הועילו חכמים בתקנתן כשיקבעו יום אחר והרי כשיקבעו יום אחר אתי ובעיל לאותו יום וכמ"ש התוס' לקמן. ומיהו מצינן לפרושי לשיטת התוס' ז"ל דכי פריך תלמודא האי סכנה אונס הוא

ה"פ וכיון דליכא סכנה אמאי לא מיחו בידם חכמים אבל אין זו קושיא כל כך דאטו אם נהגו קדושה בעצמן שלא יבעלו בנות ישראל להגמון אנן ניקום ונמחי בידן להכי לא פריך תלמודא הכא אלא לישנא בעלמא היכי קרי ליה תנא סכנה דהויא קושיא אלימתא טפי ולקמן נאריך בזה בס"ד כנ"ל:

משום דאיכא צנועות דמסרו נפשייהו לקטלא ואתיין לידי סכנה. פי' דאיכא צנועות דסבורות שנאסרות לבעליהן בכך ותופשות הדבר בפגם ומסרן נפשייהו לקטלא והיינו דפרכינן דכיון דמפני צניעותא בלבד הם עושות ולא מפני קדוש השם ולדרוש להו דאונס בישראל שרי כלומר דאשת איש שנאנסה מותרת לבעלה כדכתיבנא והיא לא נתפשה הא נתפשה מותרת ואילו היינו סבורין לומר משום קדוש השם עבדן לא הוה לן למדרש להו האי לישנא אלא ודאי כדאמרן ומדתלי תלמודא לישנא בצנועות שמעינן ליה. הריטב"א ז"ל:

הקשו בתוס' היכי אמרינן דנדרוש להו דלא למסרו לקטלא והלא בגלוי עריות איכא יהרג ואל יעבור ותירץ רבינו תם דאין חייבין מיתה על בעילת עובד כוכבים כדאיתא בפרק נושאין על האנוסה פירוש דאשת איש הנבעלת לעובד כוכבים אפילו ברצון אינה חייבת מיתה מעתה אף היא אינה מחוייבת למסור עצמה למיתה על ביאת עובד כוכבים:

והרא"ש ז"ל כתב וז"ל ותירץ רבינו תם דאינה מחוייבת למסור עצמה למיתה על ביאת עובד כוכבים דרחמנא אפקריה כו'. ואפשר דהיינו פי' מאי דכתוב בתוס' דאין חייבין מיתה כו' ומיהו הלשון בפשטו לא משמע הכין אלא כדכתיבנא ובעיקר דינא דאשת איש הנבעלת לעובד כוכבים ברצון אי חייבת מיתה אי לא איכא פלוגתא דרבוותא וכדבעינן למכתב קמן בס"ד. ומכאן אין כל הכרח דהא איכא לשנויי דמש"ה פריך ולדרוש להו דאונס שרי משום דהאשה היא קרקע עולם וכדבעינן למכתב קמן לכך מייתי ראיה נמי ר"ת ז"ל מדפריך בפרק בן סורר [סנהדרין עד ב'] והא אסתר פרהסיא הואי ולא פריך והא אסתר גילוי עריות הואי ומשני אסתר קרקע עולם היתה אלמא דאכתי לא אסיק אדעתיה האי טעמא ואפילו הכי לא פריך והא אסתר גילוי עריות הואי אלמא משמע דמשום עריות לא הוה מחייבא והיינו טעמא דביאת עובד כוכבים לא שמה ביאה דרחמנא אפקריה לזרעיה:

וכתב הרב המאירי ז"ל בחדושיו בפרק בן סורר וזה לשונו והא אסתר פרהסיא הואי יש לך לדון בה אם גלוי עריות היה שם וכגון שהיתה אשת איש מה הוצרך לומר פרהסיא הואי ואם לא היה שם דין גילוי עריות וכגון שהיתה פנויה מה עונש היה שם אף בפרהסיא ונראה לי שפנויה היתה אלא שכל בפרהסיא כבר ביארנו אפילו בחלקים

ממנה יהרג ואל יעבור ופירשנו בה אפילו למפסק ערקתא דמסאנא כלומר אפילו שינוי חק שלנו לעשות כחק שלהם שאנו רגילים להדביק המנעל ברגל על ידי רצועות והם על ידי חוטין ושלנו מנהג צניעות יותר או שהם נוהגים ברצועות אדומות ואנו בשחורות וכ"ש בגלוי עריות שמישראלית לעובד כוכבים אפילו לפנויה וכל שכן לנבעלת לעובד כוכבים דרך אישות שיש כאן מלקות וכן לשיטתנו אתה יכול לפרש שאשת איש היתה וכמו שדרשו לקחה מרדכי לו לבת אל תקרי לבת אלא לבית אלא שכך פירושו גילוי עריות הואי ולא עוד אלא אף בפרהסיא ונמצא משני צדדין אתה בא להחמיר ואף על פי כן תירץ בה להנאת עצמן שאני אלמא שהנאת עצמן הותרה בגילוי עריות ואם כן ה"ה לעבודת כוכבים. ויש מתרצים בקושיא זו שאף על פי שאשת איש הואי ביאת עובד כוכבים אין שם מיתת ב"ד אשת רעהו בעינן ומפני זה הוצרך להקשות פרהסיא הואי הא מכל מקום אף בגילוי עריות הוה תירוץ הנאת עצמן עולה ועל הדרך שכתבנו וזו מכל מקום אינה ברורה לנו שכל שהיא אשת ישראל אף בנבעלת לעובד כוכבים יש אומרים שיש שם מיתת ב"ד ומ"מ לדבריהם אם לא שבפרהסיא היה היינו מתירים לעבור וקצת חכמי הצרפתים יצא להם מכאן שביאת עובד כוכבים אינה אוסרת אשה על בעלה וכבר השבנו עליהם הצורך במסכת כתובות. ע"כ:

ואיברא שרבינו תם ז"ל סובר דביאת עובד כוכבים אינה ביאה מיהו לא התיר מתוך כך אלא לבועל ולא לבעל והיה מעשה בבת ישראל שהמירה ונבעלה לעובד כוכבים ושוב חזרה ונתגייר העובד כוכבים עמה וגרשה בעלה והתירה לעובד כוכבים שנתגייר עמה משום דלא שייך למימר אחד לבועל בביאת עובד כוכבים והקשה עליו הריב"א ז"ל דהא על ידי ביאת עובד כוכבים נאסרת על בעלה כדאמר הכא דאיכא פרוצות וכיון דלגבי בעלה לא חשיבא בעילת עובד כוכבים כביאת בהמה ה"ה לבועל ומיהו יש לדחות דהכא ה"ק ולדרוש להו דאונס שרי פי' דאין איסור בדבר אם יבעלו באונס כדי שלא ימסרו נפשייהו לקטלא ומשני דאיכא פרוצות דכיון דדרשינן בפירקא דאונס שרי יהיו מקילות ויעשו ברצון וברצון אף על גב דאין נאסרות על בעליהן מ"מ איסורא מיהא איכא כך יש לדחות אבל אין עיקר הפירוש כן וכדבעינן למכתב בס"ד. ובפ' האשה שנתארמלה גבי האשה שנחבשה בין עובדי כוכבים אמרינן דברצון אסורה לבעלה והא נמי יש לדחות דלבעלה כהן מיירי התם ע"ש:

מיהו במגילה אמרינן בהדיא כאשר אבדתי אבדתי כאשר אבדתי מבית אבא אבדתי ממך ושמא קאמרה הכין דמרדכי לא יחפוץ בה אף על גב דמדינא שריא משום דהויא לה פגומה בבעילת עובד כוכבים ומ"מ הלשון בפשטו משמע דלגבי בעלה אסורה

ולא חשיבא בעילת עובד כוכבים כבעילת בהמה וה"ה לבועל וא"ת והא אמרינן בפרק נושאין על האנוסה דרחמנא אפקריה לזרעיה מדכתיב וזרמת סוסים כו'. וביאת בהמה אינה פוסלת לכהונה ואינה אוסרת על בעלה דאין זנות לבהמה כדאיתא בפרק הבא על יבמתו, כבר תירצה הריב"ם דשאני ביאת עובד כוכבים דבכלל איש מיהא הויא וביאתו חשוב ביאה וכי אפקריה רחמנא לזרעיה ה"מ לענין דאין לו חייס דזרעו חשוב כזרע בהמה. מעתה כיון דביאתו הויא ביאה לענין שתאסר על הבועל אם כן בכלל ג"ע איתיה ותהרג ואל תעבור והדרא קושיא לדוכתיה דהיכי נדרוש להו דאונס שרי. ותירץ ריב"ם דהכי פריך ולדרוש להו דאונס שרי לפי שהאשה היא קרקע עולם ולא עבדה מעשה כדמשני בפרק בן סורר אסתר קרקע עולם היתה. פירוש לפירוש הרב המאירי כתב בחידושיו פרק בן סורר דאסתר ע"כ היו מוליכין אותה ובכיוצא בזה לא אמרו תהרג אבל מי שאומרים לה לכי מעצמך ליבעל לפלוני ואם לאו אנו הורגים אותך תהרוג ואל תעבור והוא אצלי שאמרו אסתר קרקע עולם היתה שלא היתה היא עושה כלום ואף שכר הליכה אין בידה שמוליכים היו אותה ע"כ אבל באיש אפילו הוליכוהו ע"כ הואיל ומעשה בידו או האשה בזמן שיאמרו לה לילך היא מעצמה יהרגו ואל יעברו. ואם תשיבני יעל שנשמעה לסיסרא אף ברצונה כמ"ש שבע בעילות בעל אותו רשע שנאמר בין רגליה כו' הצלת רבים שאני כו' וזהו שהקשו עליה בגמ' של נזיר הא מתהניא מעבירה ר"ל ברצון ותירץ כל טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים אלמא שלא היה קשה להם על שנהנית מעבירה מרצון ולא על הליכתה אבל באונס עצמה כל שאומרים לה לילך מעצמה תהרג כו' הא כל שמוליכים אותה לא וכן ברוצח בלא שום מעשה אילו היו מעבירין אותו וזורקין עליו תינוק והתינוק מתמעך אין זה חייב להשמיט עצמו הואיל ומגזמין עליו במיתה שלא ישמט משם וכן אם היה ישראל מושלך בבור וא"ל אנס הזהר שלא תעלהו שאם תעלהו אני אהרוג אותך אינו חייב להעלותו, ומגדולי קדמונינו כתבו במס' כתובות במה שאמרו שם ולדרוש להו דאונס בישראל משרא שרי שאין אומרין בג"ע יהרג ואל יעבור אלא בבועל שלא יפגום את האשה אבל באשה תעבור ועל זו הקשה והא אסתר פרהסיא הואי ולא אמרו דהא אסתר גילוי עריות הואי ואין הדברים נראין אלא ל"ש איש ול"ש אשה יהרגו ואל יעברו וזו של אסתר כבר תרצנוה או שמא לרווחא דמילתא נאמרה כלומר גילוי עריות הואי ולא עוד אלא שהיה הענין בפרהסיא. ע"כ:

ואם אנו מפרשים דשיטת הריב"ם ז"ל כשיטה האחרונה שכתב הרב המאירי ז"ל הילכך ודאי פריך שפיר ולדרוש להו דאונס שרי דבאשה אמרינן לעולם תעבור דבכל גוונא מיקרי קרקע עולם מיהו מלשון הרא"ש ז"ל משמע דלהריב"ם ז"ל באשה נמי יש לחלק

בין היכא דלא עבדה מעשה ובין היכא דעבדה מעשה שמביאתו עליה או שהולכת ברצונה כמו שכתב הרב המאירי ז"ל וכן משמע מלשון התוס' פרק בן סורר ומעתה היכי נדרוש להו דאונס שרי והא אפילו צנועות יטעו בזה שלא יחלקו בין היכא דעבדה מעשה להיכא דלא עבדה וכ"ש פרוצות. וי"ל שנפרש בדרשא להדיא דהיינו טעמא דאונס שרי לפי שהאשה היא קרקע עולם ולא עבדה מעשה והילכך לא יבאו לטעות כלל וזהו שכתבו התוספות ז"ל וז"ל דהכי פריך ולדרוש להו דאונס שרי לפי שהאשה היא קרקע עולם וכו', ע"כ. ולא תירצו בקוצר דכיון דהאשה קרקע עולם תעבור כדמשני בפרק בן סורר וכו' דלמה להו לאורוכי ולומר דהכי פריך ולדרוש להו וכו' אלא ודאי בעו לפרושי דהדרשא עצמה היא כן וכדפרישנא כנ"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל הא דלא אמרינן בשמעתין שתהרג ואל תעבור היינו מההוא טעמא דפרקינן גבי אסתר דקרקע עולם היתה ואפילו בגילוי עריות ופרהסיא אין להם ליהרג שהרי אין בידה ליהרג שלא תעבור והיינו דאמרינן הכא דמסרן נפשייהו לקטלא ואתיין לידי סכנה ולא אמרינן דמסרן נפשייהו לקטלא ומתקטלין דהא זימנין דאף על גב דאינהו מסרן נפשייהו לקטלא לא בעו למקטלינהו אלא דאנסי להו לבעילה. ע"כ. ומאי דקשיא ליה נמי לר"ת ז"ל דבפרק בן סורר פריך והא אסתר פרהסיא הואי ולא פריך והא אסתר גילוי עריות הואי תירצה נמי הריב"ם ז"ל דמש"ה לא פריך גילוי עריות הואי דפשיטא ליה דאיכא לשנויי קרקע עולם הואי ואין לה למסור עצמה אבל לענין חלול ה' לא היה נראה לו שיועיל טעם דקרקע עולם ומשני קרקע עולם היתה ואפילו חלול ה' ליכא. ע"כ:

ואם היינו מפרשים שדעת הריב"ם ז"ל כשיטה האחרונה שכתב הרב המאירי ז"ל אתי שפיר דהמקשה ס"ד דיש לחלק בין היכא דעבדה מעשה להיכא דלא עבדה מעשה וכיון שכן מידי חלול ה' לא יצאת שיחשדוה פן תעשה מעשה מפני האונס כגון שתביאו עליה ומשני קרקע עולם היתא ואין חילוק כלל בין היכא דעבדה מעשה להיכא דלא עבדה וכיון שכן אין חילוק. ומיהו הא כתיבנא לעיל דהכין הוא קושטא דמילתא לדידיה ז"ל דיש חילוק בין היכא דעבדה מעשה להיכא דלא עבדה ומעתה קשיא מאי פריך ומשני אטו מהן ללאו קא שקיל וטארי:

וז"ל הר"ן ז"ל בחידושיו פרק בן סורר ומורה והא אסתר פרהסיא הואי כלומר היכי אמרת דבשאר מצות אפילו שלא בשעת השמד אם הם בפרהסיא יהרג ואל יעבור דהא אסתר פרהסיא הואי דיותר מעשרה מישראל היו בשושן כשלקחה המלך לאשה ואפילו הכי לא מסרה עצמה למיתה צדקת זו. וא"ת ואמאי לא אקשינן דעדיפא מינה ולימא והא אסתר גילוי עריות הואי וגילוי עריות אפילו בצנעה יהרג ולא יעבור ולא מבעיא

למ"ד ותהי לו לבית שהיתה אשת מרדכי דאפילו בלאו הכי איכא כרת בבא על ארמית. ומשמע דה"ה לעובד כוכבים הבא על בת ישראל. תירצו דלא נתרבו עריות ליהרג ואל יעבור אלא כעין נערה מאורסה כגון כריתות ומיתות ב"ד כדאיתא לעיל לענין מצילין אותן בנפשו ואף על גב דישראל הבא על העובדת כוכבים איכא כרת כדאקרי רב לגמריה יכרת ה' לאיש וכו' כדאיתא בפרק הנשרפין מ"מ בעובד כוכבים הבא על בת ישראל לא שמענו שיהא כרת ודין הוא דישראלית הנבעלת לעובד כוכבים הבן נמשך אחריה ויהיה ישראל אבל ישראל הבא על העובדת כוכבים הולד יהא נמשך אחריה ויהיה עובד כוכבים וקורא אני בו ובעל בת אל נכר שנעשה חתן לעבודת כוכבים ובת ישראל הנבעלת לעובד כוכבים ב"ד של שם גזרו עליה כדאיתא בפרק אין מעמידין, ולמ"ד דאסתר היתה אשת מרדכי ואיכא עריות ממש מכל מקום יש לומר דאפילו אשת איש הנבעלת פטורה מדרשא דאשת רעהו ולא אשת אחרים וכדכתיבנא בפרק ד' מיתות וכן דעת הרמב"ם ז"ל ולמ"ד דס"ל דאשת איש הנבעלת לעובד כוכבים איכא איסורא דאורייתא ע"כ נאמר דמאן דמקשי ס"ל דלאו אשת איש הואי אלא ותהי לו לבת ממש ובת ישראל הנבעלת לעובד כוכבים לית ביה איסורא דאורייתא אלא דב"ד של שם גזרו עליה ואיכא איסורא דרבנן וכיון דהויא איסורא דרבנן והויא פרהסיא הויא לה לאסתר למסור עצמה עליה ותירץ אביי דאסתר קרקע עולם היתה כלומר שלא עשתה שום מעשה וכיון דלא עבדה שום מעשה ואפילו היתה ערוה ממש דאורייתא אין לה למסור עצמה למיתה שאחר שאפשר לאנוס אותה בעל כרחה ולעשות בה מעשה מה תועיל אם תמסור עצמה להריגה הרי לא יהרגוה אלא שיעשו בה מעשה בעל כרחה וכשהקשו והא אסתר פרהסיא הויא הכי נמי הוה להו לאקשויי והא אסתר גלוי עריות הויא אלא דלא פסיקא להו אם היתה אשת איש אם לאו ולרווחא דמילתא קא מקשו פרהסיא הואי. ורבא תירץ הנאת עצמן שאני לא לחלוק אמאי דאמר אביי דקרקע עולם היתה דקושטא הוא וכדכתיבנא אלא שבא לחדש דאפילו במקום שעושה מעשה כל שהוא להנאת עצמן אין לה למסור עצמה למיתה היכא דלא הויא עריות ממש דאורייתא ואף על גב דהויא פרהסיא אבל בתוס' ז"ל מפרשים דעיקר קושיא ליתא דמקשה ודאי דאפילו האונס אשת ישראל אין לה למסור עצמה למיתה דמהיכא ילפינן לג"ע שיהרג ואל יעבור מרוצח ורוצח גופיה הוי סברא דאמרינן מאי חזית דדמא דידך סומק טפי דילמא וכו' שהכוונה בו שאינו בדין שיציל עצמו בדמו של חבירו וכן נמי יש לומר שאין סברא שימסור עצמו למיתה כדי שיציל את חבירו כגון אם יאמר לו העובד כוכבים שיהרגנו אם לא יניח לו להרוג את פלוני או אם יאמר הנח עצמך שאדחק אותך על התינוק כדי שימות בדחיפה זו או אהרוג

אותך פשיטא שאין לו למסור עצמו למיתה דמאי חזית ואם הערבי ידחהו וימות התינוק בדחיפה זו העובד כוכבים הוא ההורג ולא הישראל ומכאן הם למדים שהאשה שאינה עושה מעשה אלא שאומרים לה שתניח להם לעשות מעשה שאין לה למסור עצמה למיתה ומש"ה לא מקשו בגמרא והא אסתר ג"ע הואי דפשיטא להו שאין האשה בכלל יהרג ואל יעבור מטעם ג"ע אבל הקשו פרהסיא הואי שהיה המקשה סבור שאף על פי שאינה בכלל ג"ע החמור להיות נהרגת בצינעא משום עריות מ"מ ראוי לומר שלא יהא היתר גמור אלא הרי היא לכל הפחות כשאר כל המצות ובמקום פרהסיא דאיכא חילול ה' היתה צריכה למסור עצמה למיתה [ותירץ אביי אסתר קרקע עולם היתה שאינה עושה שום מעשה כלל אפי' בפרהסיא דאיכא חילול השם אין לה למסור את עצמה למיתה] שהיא אינה מחללת את השם שאינה עושה שום מעשה ורבא פליג עליה דאביי ואמר דנהי דאשת איש גמורה בצינעא אינה מחוייבת למסור עצמה מ"מ כשהיא פרהסיא אף על גב שאינה עושה מעשה ראוי למסור עצמה למיתה מפני חלול ה' אלא טעמא דאסתר לא מסרה עצמה למיתה משום דהתם להנאת עצמן היתה ולהנאת עצמן אין חילול ה'. ולפי שיטה זו מאי דאמרינן בגמרא אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור קשה דלמה תהרג והלא אינה עושה שום מעשה ופטורה בין לאביי בין לרבא לפיכך גריס הרז"ה ז"ל אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור והיינו הבועל דקא עביד מעשה אלא דלא קשיא גרסת תהרג ואל תעבור משום דמיירי כגון שאמרו לה אם לא תביאי עליך פלוני תהרג ובכה"ג בדין הוא שתהרג ואל תעבור דהא עבדה מעשה אי נמי כשעלה על לבה טינא שאין לה להתרפאות בג"ע. ע"כ:

עוד הקשו בתוספות לשיטת ריב"ם ז"ל דבפרק מצות חליצה [יבמות קג א'] פריך גבי יעל והא קמהניא מעבירה ומשני טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים שהטיל בה זוהמא ולא משני קרקע עולם היתה ולשיטת ר"ת ז"ל ניחא דאיכא למימר דהיינו דפריך והא קא מהניא ברצון מעבירה דאף על גב דביאת עובד כוכבים חשיבא כביאת בהמה ואינה חייבת עליה מ"מ סוף סוף הא קא מהניא מעבירה ומשני דאין זו הנאה שהטיל בה זוהמא וה"ל כביאת בהמה וגריעא נמי מינה אבל לשיטת ריב"ם ז"ל דביאת עובד כוכבים חשיבא ביאה קשיא דאי פריך היכי עבדה הכי ברצון למה ליה לאקשויי בהאי לישנא דהא קא מהניא מעבירה ומאי משני טובתן של רשעים כו' מ"מ הא חשיבא ביאה וחייבת עליה ואי פריך אמאי לא מסרה עצמה הוה ליה לשנויי קרקע עולם כדמשני גבי אסתר דהא לשיטת ריב"ם שנוייא דקרקע עולם שייך נמי אפירכא דג"ע אבל לשיטת ר"ת ז"ל לא קמשני קרקע עולם אלא אמאי דפרכינן והא אסתר פרהסיא דאילו אמאי

דקשיא לן והא ג"ע הויא בלא שנוייא דקרקע עולם מפרקא דביאת עובד כוכבים לא חשיבא ביאה והיינו הטיל בה זוהמא דשנינן וכדכתיבנא ומ"מ לשיטת ריב"ם ז"ל קשיא ותרצו בתוס' דהתם לא פריך אמאי לא מסרה עצמה וכו' ככתוב בתוס' ועיין תוס' פרק בן סורר בסופו:

וכתוב בחידושי הריטב"א ז"ל ועל כל זה אומר הר' יחיאל ז"ל כי דינו של רבינו תם ז"ל במעשה שהיה דין אמת הוא וכיון דבשעה שנאסרה על בעלה עובד כוכבים הוה וליכא למימר ביה שאסורה לבועל השתא נמי לא מיתסרא עליה דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי וכן היה אומר ר"י ז"ל, ע"כ. וכן כתב הרא"ש ז"ל מטעם אחר עיין בפסקיו:

וז"ל הרמב"ן ז"ל ולדרוש להו דאונס שרי איכא דקשיא ליה והא דינא הוא שתהרג ואל תעבור דהא פרהסיא הוא ושעת השמד היא ואיכא למימר להנאת עצמן היא ואפילו בשעת השמד תעבור ואל תהרג דהא ודאי הנאת עצמן מדלא גזרי תהרג וגזרי תבעל אלמא אינהו גופייהו להנאת עצמן מתכוונין ואפילו בשעת השמד שרי ושלא כדברי הראב"ד שאמר כל בשעת השמד אפילו להנאת עצמן תהרג ואל תעבור ואפשר שכל בשעת השמד אפילו להנאת עצמן אסור כדי שלא יהיו מצות בזויות בעיניהם וקלות לבטלם מאחר שגוזרין שמד לבטל מצוותינו אבל כאן שכל עיקר לא גזרו אלא להנאת עצמן אינו שמד, ואין זה נכון. ע"כ:

וז"ל שיטה ואי קשיא לך הא דאמרינן אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אלא עבודת כוכבים וגילוי עריות וש"ד ועוד דאפילו בשאר מצות נמי בשעת השמד אמרינן יהרג ואל יעבור והכא נמי שעת השמד הוה, יש לומר ה"מ לאיש אבל אשה הרי כופין ובועלין אותה על כרחה וצנועות שהיו מוסרות נפשם לקטלא היו הורגות עצמן מתחלה וא"ת כדין היו עושות דהא אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש יכול אפילו כשאול בן קיש ת"ל אך י"ל ה"מ איש שעושה מעשה אבל אשה שאינה עושה מעשה אלא הרי היא כקרקע עולם אין לה להרוג את עצמה. עוד י"ל כי אמרינן יהרג ואל יעבור ה"מ בישראל כגון ארוסה או א"א או אחת מכל עריות אבל מפני בעילת עובד כוכבים דליכא חנק אל תהרג וכ"ת והא בשעת השמד אפילו ערקתא דמסאנא לא משנינן י"ל הנאת עצמן שאני כדמוכח בפרק בן סורר. ע"כ:

ולדרוש להו דאונס שרי. כתבו התוס' אין לפרש דפריך לדרוש כו' ושוב לא יהא סכנה אלא אונס ואמאי קאמר ומסכנה ואילך הוה ליה למימר ומן האונס ואילך דאם כן מאי משני משום פרוצות אפילו לא דרשינן להו דאונס שרי לא מסרי נפשייהו דדוקא צנועות אמרינן דמסרי נפשייהו. ועוד וכי משום פרוצות יניחו להרוג הצנועות אלא ה"פ ולדרוש

להו דאונס שרי וכיון דליכא סכנה אמאי לא מיחו בידם חכמים ומשני משום פרוצות לא מיחו בידם א"נ משום כהנות, ע"כ. פירוש לפירושו הא כתיבנא לעיל דכי פריך מעיקרא האי סכנה אונס הוא דלישנא בעלמא קשיא ליה דהוי קושיא אלימתא טפי ומעתה מצינן לפרושי דכי הדר פריך ולדרוש להו דאונס שרי אקושיא דמעיקרא קא מהדר דלדרוש כו' פי' אכתי אמאי קרי ליה סכנה כיון דיש תקנה בדבר שלא יבאו לידי סכנה כגון שידרשו להם דאונס שרי דשוב לא יבא סכנה אלא אונס אמאי קאמר ומסכנה ואילך הל"ל ומן האונס ואילך ואף על גב דאינהו מעיקרא לא דרשו להם ובא הדבר לידי סכנה מ"מ כיון שהיה תקנה בדבר על ידי דרשה אם כן מעיקרא אונס הוה ואמאי קאמר ומסכנה ואילך ה"ל למימר ומן האונס ואילך. ומשני משום פרוצות פי' ליכא תקנה כלל שלא יבא הדבר לידי סכנה דאי אפשר בדרשה דאי נדרוש בפירקא דאונס שרי יקל בעיני הפרוצות האיסור עצמו ויעשו ברצון ויהיו באיסור כל ימיהן עם בעליהן מלבד האיסור עצמו שיעשו נבעלת ברצון לעובד כוכבים לכך אין לדרוש להם כלל ומעתה הרי יש סכנה בדבר שהצנועות מסרן נפשייהו לקטלא ולכך קרי ליה סכנה. א"נ משום כהנות שנאסרות על בעליהן אי אפשר לדרוש דאונס שרי אף אם נפרש בדרשה דאונס בישראל משרא שרי אכתי מה הועלנו דמ"מ יש סכנה דהכהנות ימסרו עצמן לקטלא כיון שנאסרות על בעליהן כך מצינן לפרושי וקשיא להו לתוס' ז"ל עלה דהאי פירושא דמאי משני משום פרוצות דבשלמא אם היינו מקילין להם במה שהיו המה מחמירין מעיקרא ניחא למימר דלא נדרוש להו הך קולא פן יבאו להקל יותר ויעשו ברצון אבל הפרוצות אפילו לא דרשינן להו דאונס שרי לא מסרי נפשייהו דדוקא צנועות אמרינן דמסרי נפשייהו ואם כן אין אנו מקילין להם עתה יותר ממה שהיו המה מקילין מעיקרא אדרבה נחמיר בדרשה ונאמר בפירוש דדוקא באונס שרי אבל ברצון אסור מעתה מה פירצה תצא לפרוצות מדרשה זאת אדרבה אפשר שיתוקנו ולא יעשו ברצון דמעיקרא היה להם שוה האונס כרצון לענין שנאסרות לבעליהן ועכ"ז לא הוו מסרי נפשייהו ואם כן אף המה יעשו ברצון אבל השתא דנדרוש להו דאונס שרי וברצון אסור לא יעשו ברצון. ועוד דכי אמרינן מעיקרא דאיכא צנועות דמסרן נפשייהו וכו' לא בעי למימר שהיו הורגות עצמן מתחילה כמו שפירשו בשיטה וכדכתיבנא לעיל כי היכי דנימא דדוקא הצנועות מחמירות כל כך להרוג את עצמן אבל הפרוצות לא היו הורגות עצמן אבל מ"מ היו מוסרות עצמן למיתה ואם היו נבעלות באונס מה בידם לעשות ואי נדרוש להן דאונס שרי דאינן מחוייבות למסור עצמן למיתה רק שלא תהא ברצון מעתה יבאו להקל. דהא ודאי ליתא להאי פירושא כלל ואתיין לידי סכנה קאמרינן ולא קאמרינן

ומתקטלן וכדדייק הריטב"א ז"ל וכדכתבינן לעיל והילכך ודאי אין הצנועות עושות אלא דמסרי נפשייהו לבד ורוב הפעמים אינן נהרגות אלא דזמנין אתיין לידי סכנה והפרוצות אף בדבר הזה אינן עושות אלא דלא מסרין נפשייהו כלל וקרוב לרצון הן עושות מעתה כי דרשי להו דאונס שרי מה תקלה תצא להם מפני כך דאדרבה טפי מחמירין עלייהו עתה בדרשה דלא קאמרינן אלא דאונס הגמור הוא דשרי:

ועוד הקשו בתוספות ז"ל עלה דהאי פירושא דלא יהא אלא שיתקלקלו הפרוצות מחמת הדרשה מכל מקום לא יניחו מלדרוש מחמת כן כדי שלא יהרגו הצנועות דאטו משום פרוצות יניחו להרוג הצנועות ואם כן מאי חושש משום פרוצות לכך פירשו בתוספות דהכי פריך ולדרוש להו דאונס שרי וכיון דליכא סכנה אמאי לא מיחו בידם חכמים ואם היינו מפרשים דמעיקרא נמי כי פרכינן האי סכנה אונס הוא היינו קושיא דאמאי לא מיחו בידם חכמים ניחא דהשתא הדרינן למימר דהדרא קושיא לדוכתיה. אבל הא כתיבנא דלישנא בעלמא קשיא ליה היכי קרי ליה תנא סכנה וכדכתיבנא לעיל מעתה קשיא אמאי מעיקרא לא הוה קשיא ליה על עיקר דינא והשתא דשני ליה דאיכא צנועות קשיא ליה אעיקר דינא אמאי לא מיחו ואין לך לומר דאין הכי נמי שדעת התוספות כן לפרושי הא דפריך תלמודא הכין האי סכנה אונס הוא וכיון שכן אמאי לא מיחו דליתא דאם כן הוה להו לפרושי לעיל גבי זאת הקושיא דאין לפרש כך אלא כך ועוד דלישנא דתלמודא דקאמר האי סכנה אונס הוא לא משמע דפריך אלא אלישנא בעלמא ועוד מאי קא מתמה תלמודא דאטו כדי להנשא ברביעי ונבעלים להגמון נמחה ביד הנושאים בשלישי ואינם נבעלים. ונראה דאין ה"נ דמעיקרא לא פריך אלא אלישנא בעלמא משום דהוה משמע ליה דהוה ליה גילוי עריות וכדין הוא שיהרגו ואל יעברו וכיון שכן ליכא למימר דימחו בידן חכמים וינשאו ברביעי דאטו ימסרו חכמים בנות ישראל להגמון כדי שלא יעקרו תקנותיהן והא אין לך עבירה גדולה מגילוי עריות שהדין הוא בה שיהרג ואל יעבור הילכך לא קא מתמה אלא אלישנא בעלמא דאמאי קרי ליה סכנה אונס הוא כו' ומשני כיון דזמנין דאתי לידי סכנה דהצנועות מסרן נפשייהו לקטלא וכו' להכי קרי ליה סכנה ופריך ולדרוש להו וכו' פירוש השתא דאמרת דאיכא צנועות וכו' אלמא דאינו בדין שיהרגו אלא דהצנועות מחמת צניעות יתירא דאית בהו מסרן נפשייהו והיינו טעמא משום דהאשה היא קרקע עולם פירוש דומיא דקרקע שהכל מזיקין וחופרין ועושים בו רצונו והקרקע אינו יכול להציל את עצמו אף האשה הזאת אין בידה ליהרג שלא תעבור והיינו דאמרינן הכא דמסרן נפשייהו לקטלא ואתיין וכו' ולא אמרינן ומתקטלן כמו שכתב הריטב"א ז"ל וכדכתבינן לעיל וגם ההגמון להנאת עצמו קא מכוון מדלא

גזרי תהרג וגזרי תבעל כמו שכתב הרמב"ן ז"ל וכדכתבינן לעיל וכן כתבו בתוספות דכי אמרינן בתולה הנשאת וכו'. לאו דוקא ברביעי דהא אינו מתכוון אלא להנאתו והילכך כיון דאין איסור בדבר כלל וצנועות שלא כדין עבדי לדרוש להו דאונס שרי וכיון דליכא סכנה ולא איסורא כלל אמאי לא מיחו בידם חכמים ומשני משום פרוצות ואי תימא ואכתי קשיא מאי דמשני משום פרוצות דאי משום פרוצות אמאי קרי ליה תנא סכנה ואי משום צנועות לדרוש להו דאונס שרי ושוב לא יהא בדבר סכנה וכדכתבינן לעיל ולא דחו התוספות ז"ל האי פירושא אלא משום דלא משני מידי מיהו שפיר איכא לאקשויי הך קושיא מעתה מאי משני משום פרוצות ויש לומר דכי קאמר תלמודא איכא פרוצות ואיכא צנועות כולה חדא תירוצא היא וחדא אאידך סמיך וכי משני איכא פרוצות אמאי דאקשינן מעיקרא אמאי לא מיחו שפיר משני מיהא דמשום פרוצות לא מיחו ומאי דקשיא לך השתא דאמאי קרי ליה סכנה היינו משום כהנות ומיהו לאידך שיטתא מאי דאקשינן ולדרוש לא משני מידי משום פרוצות וכדכתבינן לעיל. כנ"ל פירוש לפירוש התוספות ז"ל והארכתי בו לפי שנתחבטו בו כמה רבוואתא קמאי ובתראי ואני מה שנראה לי כתבתי והוא הנכון. ורש"י ז"ל פירש באידך שיטתא וזה לשונו ולדרוש להו דאונס שרי. דנבעלת באונס אינה נאסרת על בעלה דילפינן לקמן בפ' שני מוהיא לא נתפשה ולא למסרו נפשייהו למיתה. איכא פרוצות. דאי מקילינן להו וכו' ואיכא נמי כהנות. שנאסרו וכו'. פירוש לפירושו קשיא ליה ז"ל דמאי פריך ולדרוש להו דאונס שרי דהא צנועות שפיר ידעי דאונס שרי אלא משום צניעותא יתירתא דאית בהו מסרי נפשייהו ועוד מאי משני פרוצות מאי קולא יתירא דרשינן להו דיהו מקילות משום הכי והא מעיקרא נמי עד דלא נדרוש להו לא הוו מסרן נפשייהו וכמו שהקשו התוספות ז"ל כדפרישנא לעיל לכך פי' ז"ל ולדרוש להו דאונס שרי דנבעלת באונס אינה נאסרת וכו' והשתא ניחא הכל דהצנועות לא הוו מסרו נפשייהו אלא כדי שלא יהו נאסרות על בעליהן והשתא שידעו שנבעלת באונס אינה נאסרת ואף על גב דלא יתרצו כי אם באונס גדול מ"מ לא ימסרו נפשייהו למיתה ומשני משום פרוצות פירוש דאף על גב דהפרוצות מעיקרא נמי לא היו מוסרות נפשייהו מכל מקום היו חושבות שנאסרות על בעליהן ולכך לא קילא בעינייהו כולי האי והשתא דדרשינן להו דאינן נאסרות על בעליהן דמקילינן להו עבדי ברצון ולהכי אין לדרוש להם. וכן פירש הריטב"א ז"ל וכדכתבינן לעיל. ועוד כתב ז"ל איכא פרוצות ואיכא כהנות פירוש תרי טעמי דפליגי חד מחבריה נקטינן איכא פרוצות דאי דרשינן אונס שרי עבדן ברצון ואמרי אניסנא וקיימן עם בעליהן באיסור ומשום תקנת צנועות דעבדין שלא כדין לית לן לגרום איסור לפרוצות משום הכי

לא דרשינן להו. ואיכא נמי כהנות כלומר נשי כהנים דמתסרן לבעליהן באונס ומסרן נפשייהו למיתה משום צניעות הילכך בתר דדרשינן להו נמי איכא סכנה ולהכי קרי להו תנא סכנה וליכא לפרושי משום דאיכא כהנות דלא מהניא דרשה לא דרשינן להו לאידך דהא ודאי מאי דאפשר לאצולי מצילינן לכך אין לפרש אלא כדפרישנא. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה משום דאיכא צנועות דמסרן נפשייהו כו'. פי' דקסברי דאיכא עבירה בהכי ואפילו פרוצות משום האי חשדא אף על גב דלא מסרן נפשייהו מינס אניסן ופרכינן ולדרוש להו דאונס שרי לומר שמותר להן כיון שהוא מחמת האונס ותו לא מסרן נפשייהו וליכא סכנה אבל מכל מקום אפילו דרשינן להו הכי וליכא סכנה מאי דנהגו העם לכנוס בג' שפיר נהוג כיון דאתיין לידי אונס כלל ולא קשיא לן אלא לישנא דסכנה דנקט ומהדרינן איכא פרוצות ואיכא נמי כהנות פי' תרתי קאמר איכא פרוצות דאי דרשינן להו דליכא עבירה בהכי אזלי לרצון ונפקא מינה חורבה דאשתכח דמתסרן ותו דאכתי שייך לישנא דאכתי איכא כהנות דלא סגיא דלא מתסרן לבעליהן וצנועות דידהו מסרן נפשייהו לקטלא והיינו דקרי לה סכנה דלאו סגיא בהאי סכנתא דכהנות מיהא וכ"ת ותיפוק ליה משום עבירה גופה דהא קיימא לן בשעת השמד דאפילו ערקתא וכו' יש לומר דבהא קיימא לן אסתר קרקע עולם היתה וכי היכי דסגי לן האי טעמא לגילוי עריות סגי לן נמי לשעת השמד. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה ולדרוש להו דאונס שרי פי' מותרות לבעליהן מאונס ולא ימסרו עצמן למיתה ואכתי אמאי קרי להו סכנה ולאו אנהגו לכנוס פריך דאטו כדי להנשא ברביעי נתיר להם ליבעל להגמון אלא אלישנא דסכנה מתמה ותו לא. איכא פרוצות. ואם תאמר עדיין מה הועילה לפרוצות שהרי יש שאין מוסרות נפשן לקטלא ונבעלות באונס וחוזרות לבעליהן והפרוצות רואות זו. י"ל כיון דלא דרשינן להו סברי פרוצות זה שחוזרות אלו לבעליהן שמא לא נבעלו ושחדו את ההגמון על כך. הראב"ד ז"ל. עכ"מ בשיטה ישנה. ומצאתי בקונטריסין וז"ל מתחלה קודם הדרשה כולם היו צנועות שגם הפרוצות היו מוסרות עצמן על קדושת השם שהיו סבורים שזה שקרקע עולם מותר דוקא בצינעא אבל בפרהסיא תהרג ואל תעבור ועל זה מקשה ולדרוש להו דאונס שרי וטעמא דקרקע עולם מותר אפילו בפרהסיא ושוב לא ימסרו עצמן ואמאי קורא אותה סכנה אונס הוה ליה למימר ומתרץ משום פרוצות כשהעובד כוכבים אונס אותה ואומר לה שתביא העובד כוכבים עליה היא מביאתו עליה ואז היא עושה המעשה בגופו ואינה קרקע עולם וחייבת לקדש את ה' אף על פי שהוא באונס והשתא ניחא נמי אידך קושיא

שמקשים התוספות ז"ל וכי משום הפרוצות נניח הצנועות ליהרג דכיון שהפרוצות מביאות את העובד כוכבים עליהן והיה להם לקדש את ה' לפיכך משום פרוצות נניח הצנועות ליהרג. ועוד נראה לפרש שכך מתרץ משום פרוצות שנבעלות ברצון הצנועות כדי שלא יעשו כמותן מוסרות עצמן ממילא ולעולם הפרוצות לא מסרו עצמן לא קודם הדרשה ולא לאחר הדרשה ובזה מתיישב שתי קושיות התוס' וליתא להאי פי' בתרא כי הצנועות לעולם מוסרות עצמן בין שרואות הפרוצות שנבעלות ברצון בין שאינן רואות אותן. עד כאן ואין בדבריהם טעם:

עוד כתב בקונטריסין וז"ל. כתוב בתוספות ומשני משום פרוצות לא מיחו בידם חכמים פירוש זה שאין דורשין להם דאונס שרי מיחו בידם שלא יכנסו בשלישי אלא יכנסו ברביעי ויהיה מותר מחמת הדרשה דאונס שרי משום פרוצות שנבעלות ברצון אם היו כונסין בד' אי נמי משום כהנות פירוש מניחים אותם לכנוס בשלישי שאם היו כונסין ברביעי היו הכהנות מוסרין עצמן. ויש דוחק בזה הפירוש של התוס' כי משום פרוצות ומשום כהנות הם שני ענינים כי משום פרוצות לא מיחו בידם לפי שנבעלות ברצון ומשום כהנות לא מיחו בידם לפי שמוסרות עצמן ליהרג. ועוד דוחק אחר שהוא דבר תימה שמיחו בידם שלא ינהגו בג' ויניחו שיכנוס בד' כדי שתתקיים תקנת חכמים. וכי משום כדי שתתקיים תקנת חכמים של שקדו נניח בנות ישראל ליבעל לעובד כוכבים. עכ"מ בקונטריסין. ומה שנראה לי כתבתי והוא הנכון:

וליעקריה. כתב רש"י וליעקריה. הואיל וזימנין דאיכא סכנה. ע"כ. פי' לפי' דהכא נמי כי פריך וליעקריה היינו כדלעיל דלעקריה יום ד' ויקבעו יום אחר הואיל וזימנין דאיכא סכנה והכי פריך בשלמא למאי דמשנינן משום פרוצות וליכא אלא צנועות דמסרן נפשייהו שלא כדין הילכך משום הכי לא עקרינן תקנתא דרבנן דרחוק מאד שיבא הדבר לידי סכנה שתבא צנועה אחת ותמסור עצמה למיתה וההגמון ירצה להרגה ולא יעשה בה כרצונו בעל כרחה זהו מילתא דלא שכיח טובא ומשום הכי לא עקרינן תקנתא אבל השתא דאמרת דאיכא נמי כהנות ומשום דנאסרות על בעליהן אף באונס מסרן נפשייהו למיתה הילכך זימנין טובא דאיכא סכנה וכיון שכן ליעקרו לתקנתא דיום ד' ויקבעו יום אחר. ומשני שמדא עבידא דבטלה ותקנתא דרבנן מקמי שמדא לא עקרינן פי' כיון דלא אתי לידי סכנה להדיא כדלעיל דלא גזרו כל הנשאת בד' תהרג אלא דגזרו כל הנשאת בד' תבעל וזימנין הוא דאתי לידי סכנה הילכך לא עקרינן תקנתא דפעמים רבות תיעשה תקנתא דרבנן ולא יבא הדבר לידי סכנה ואפשר שעד שיבא הדבר לידי סכנה יתבטל השמד דשמדא עבידא דבטלה וכיון שכן תקנתא דרבנן מקמי שמדא לא

עקרינן דבשלמא לעיל דאמרינן דגזרי להדיא תהרג הילכך ביני וביני קודם שיתבטל השמד יהרגו נפשות מישראל ואי אפשר שתיעשה התקנה מבלי סכנה ואם כן יש לעקור תקנתא דרבנן מקמי שמדא אבל הכא דלא גזרי אלא תבעל וזימנין הוא דאתי לידי סכנה לא עקרינן תקנתא דרבנן דשמדא עבידא דבטלה כדכתיבנא. ובחידושי הריטב"א כתוב ותקנתא דרבנן מקמי שמדא לא עקרינן פירוש כיון דלפנים משורת הדין אתיין לידי תקלה מה שאין כן בההיא דלעיל דאמר הנשאת בד' תהרג דאמר להדיא דלעקרוה ע"כ. ול"נ כיון דמכל מקום קדושה ופרישות הוא דנהיגי בנות ישראל הצנועות בעצמן ראוי לעקור בשבילן תקנתא דרבנן. ודע שיש מי שאומר דכל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר קדש את ה' ודלא כהרמב"ם בפ"ה מהל' יסודי התורה והכא דאיכא שמדא דגזרי כל הנשאת בד' תבעל דמכווני להעביר ולהנאת עצמן דלא גזרי אלא א"א מאן דנשאת בד' וכדכתיבנא לעיל לשיטת רש"י ולא גזרי תהרג אלא גזרי תבעל אלמא להנאת עצמן נמי מכווני הילכך כיון דמכווני נמי מיהא להעביר מקדשי את ה' במאי דמסרי נפשייהו וראוי לעקור תקנתא דרבנן בשבילייהו הילכך הנכון כדפרישנא כנ"ל פי' לפי' רש"י. והתוספות לא פי' כן אלא דהכי פריך וליעקרוה ולא יהא שום יום קבוע שאם יקבעו יום אתי ובעיל לאותו יום דס"ל ז"ל דאיהו לא קא מכוון אלא להנאתו ופי' ז"ל דלאו דוקא נקט הנשאת ליום הד' תבעל וכדכתיבנא לעיל ולהכי לעיל לא משני תקנתא דרבנן מקמי שמדא כו' דלא מקרי עקירת תקנתא אלא כדעקרינן לה לגמרי דלא להוי שום יום קבוע ולעיל הא קבעי יומא אוחרי וכדכתיבנא לשיטת התוספות ועיקר תירוצא דמתרצינן הכא לשיטת התוספות היינו דתקנתא דרבנן מקמי שמדא לא עקרינן פי' שלא יהא שום יום קבוע ומאי דאמרינן שמדא עבידא דבטלה היינו טעמא דמילתא דמשום הכי לא עקרינן תקנתא מקמי שמדא. ולשיטת רש"י עיקר שנויא נמי הוא מאי דאמרינן שמדא עבידא דבטלה דכיון דליכא סכנה להדיא אלא דזמנין אתי לידי סכנה הילכך לא עקרינן תקנתא דשמדא עבידא דבטלה כמ"ש לעיל. וניחא נמי לשיטת רש"י דקאמר ותקנתא דרבנן מקמי שמדא כו' דמשמע התקנה הידועה דהיינו תקנת יום ד'. ולשיטת התוספות היינו תקנה שלא יהא שום יום קבוע ומהפכי לישנא דתלמודא וכתבו מקמי שמדא לא עקרינן תקנתא וק"ל ודו"ק:

והרא"ש כתב וז"ל וליעקרוה פי' וליעקרו לד' ולא יקבעו שום יום אבל אין לפרש וליעקרו לד' ולקבעו לג' דמאי אהני דכיון שידע זמן קבוע אתי ובעיל ע"כ. ואזיל כשיטת התוס' והא כתיבנא לעיל דלשיטת רש"י הגזרה היתה בדוקא דהנשאת בד' תבעל להגמון וכדמשמע לישנא דתלמודא ותרתי איכא להעביר ולהנאת עצמן וכדכתיבנא לעיל

והילכך מאי דמצינא לתקוני לשעה מתקנים ואין לנו לעקור התקנה לגמרי שלא יהא שום יום קבוע דהא אפשר דיתבטל השמד קודם דידעו היום שקבענו. ומיהו יש לעקור יום ד' כיון דזימנין אתי לידי סכנה וכדכתבינן ומשני הואיל וליכא סכנה בהדיא דזימנין הוא דאתי לידי סכנה לא עקרינן תקנה כלל דשמדא עבידא דבטלה וכדכתיבנא לעיל. ואם תאמר אם כן לשיטת רש"י מאי פריך אי הכי בג' נמי אתי ובעיל והא בדוקא היתה הגזרה כל הנשאת בד' תבעל להגמון וכדכתיבנא. ויש לומר דכיון דלהנאתו נמי מכווני מדלא גזרי תהרג וגזרי תבעל וכדכתיבנא לעיל הילכך כיון שידע שהתחילו לנהוג בג' אתי ובעיל ומאי אהני במאי דנהיגי לכנוס בג' דמשמע מלישנא דברייתא דקתני ומן הסכנה כו' דבמאי דנהגו לכנוס בג' שוב אין כאן סכנה כנ"ל:

אי הכי בג' נמי אתי ובעיל. כתב הריטב"א וז"ל גי' הספרים אי הכי בג' נמי אתי ובעיל ויש מוחקין דלא גרסינן אי הכי דהא לכולהו טעמי דעלמא איכא למפרך למה לא יקפידו גוזרי השמד על יום ג' כמו על יום ד'. ובתוספות ז"ל קיימו הגירסא יפה דה"ק בשלמא למאי דס"ד מעיקרא דבתולה הנשאת בד' תהרג כיון שלא היתה הגזרה להנאת עצמן אלא להעביר על דת לא קפדי כולי האי אלא על יום ד' ששמעו שהוא תקנת חכמים אבל השתא דאמרת דבתולה הנשאת בד' תבעל להגמון להנאת עצמן עבדי לא לגזרה ואם כן מה להם בין ג' לד' ומהדרינן דאפילו הכי מספיקא לא עקר נפשיה. ע"כ:

וז"ל הרא"ש אי הכי בשלישי נמי וכו'. אא"ב כדאמרינן בתולה נשאת בד' תהרג בג' ליכא למיחש דלא כוונו אלא להעבירה על דת וכיון שבטלו תקנת ד' שהיא עיקר התקנתא לא יחושו אם קבעו זמן אחר אא"א תבעל להגמון תחלה בג' נמי אתי ובעיל כיון דלהנאתן קא מכווני. ע"כ:

ולשיטת רש"י נמי יש לפרש כן דהא כתבינן דלשיטתו נמי אף ע"ג דבדוקא גזרי דהנשאת בד' תבעל מכל מקום להנאתן נמי מכווני. וכן כתוב בשיטה ישנה א"ה כו' בשלמא למאי דס"ד דאמרי תהרג אינם מתכוונים אלא לעקור גזירתנו ואם אנו משנים די להם בכך אבל עכשיו שהם מתכוונים להנאתן ודאי יחזרו אחר הנאתן ובשלישי נמי אתי ובעיל ע"כ. ויש לפרש עוד דה"ק אי הכי בג' נמי וכו' פי' אא"ב דכי פרכינן ולעקריה ויקבעו יום אחר כדפרישית לעיל לשיטת רש"י הוה משני ליה דמשום הכי לא קבעינן יום א' כדי שלא ישמע ההגמון ויבא ויבעול כיון דקביעות גמור הוא על ידי תקנת ב"ד לכך הניחו הדבר במנהג ניחא אבל השתא דלא משני ליה הכי אלמא דכך לי קביעות על ידי תקנת ב"ד כמו על ידי המנהג דסוף סוף קחזי דכולה כונסים בג' ולכך לא מצי לשנויי הכין אם כן תקשי בג' נמי אתי ובעיל כיון דידע שהתחילו לנהוג בג' ומשני מספיקא לא עקר נפשיה

פי' אף על גב דלא משנינן לך הכין מכל מקום הכין הוא קושטא דמילתא דכיון דלאו קביעות גמור הוא על ידי תקנת ב"ד ספיקא היא לו אם יש נשואין כו' וכדפרש"י וקשה להאי פירושא אם כן מאי הוה פריך מעיקרא וליעקרוה ויקבעו יום אחר דהא ישמע ההגמון ויבא ויבעול דהא אסיק אדעתיה הך שינוייא וכדפריך אי הכי כו' דחד מקשן הוא דמאן דאקשי אי הכי הוא ניהו דאקשי מעיקרא וליעקרוה. ויש לומר בדוחק דמכל מקום הוה פריך וליעקרוה משום דדילמא לא עקרינן תקנתא כולי האי שלא יהא שום יום קבוע משום הך חששא דהא אפשר שיתבטל השמד וכדכתיבנא לעיל ומכל מקום הדוחה דוחה בקש והוה ליה לדחויי בהכי טפי דשפיר עקרי ולא יהא שום יום קבוע ממאי דמשנינן דתקנתא מקמי שמדא לא עקרינן כלל דסוף סוף הא קבעינן יומא אחרי ומתקיימת התקנה ואין כאן סכנה. כך היה נראה לפרש ודוחק. ובשיטה ישנה מצאתי כתוב וז"ל מספיקא לא עקר נפשיה. ואם תאמר כי מקשי וליעקריה אמאי לא שני ליה אם נתקן שתנשא בג' דלא הויא גביה ספיקא עקר נפשיה ואתי ובעיל בשלישי נמי ויש לומר אי הוה משני ליה הכי הוה מקשי ליה ליעקריה מיום ד' אי בעי בג' אי בעי בשני ע"כ. ובקונטריסין מצאתי כתוב אי הכי בשלישי נמי כו' פי' אי אמרת בשלמא דלדרוש להו דאונס שרי ניחא דאם יבא בשלישי ויבעול בעבור שנהגו בשלישי אם כן יכנוס בד' כיון שאין בו כי אם אונס דשרי אבל השתא דאמרת דלא דרשי להו אי הכי בשלישי נמי אתי ובעיל כיון שנהגו בשלישי ע"כ. לא מתפרש האי פירושא כלל כי אם במאי דפירשו התוספות לעיל בקושיית ולדרוש להו וכו' דלשיטת רש"י איני יכול להולמו ואפילו לשיטת התוס' ז"ל דחוק הרבה האי פירושא ולא נהירא כלל. דוק ותשכח. והנכון במאי דקאמר אי הכי מאי דכתבו התוספות ואם תקשי דמאי פריך בשלישי נמי אתי ובעיל פי' ולא ינהגו ביום ג' ויהיו כל הימים שוין דאם כן היינו מאי דפרכינן מעיקרא וליעקריה לפי שיטת התוספות וכבר תריצנא לה מקמי שמדא לא עקרינן תקנתא דרבנן שלא יהא שום יום קבוע. תשובתך דהכי נמי הכי פריך בשלישי נמי אתי ובעיל וכיון שכן נחזור לתקנתנו שתנשא בד' ולא בשום יום אחר. כנ"ל שיטת התוספות דאפילו מקמי שמד גמור דהיינו תהרג לא עקרינן שני ימים. ושוב מצאתי בגליון תוס' על דבור אי הכי בשלישי וכו' כתוב וז"ל פי' וכיון דאיכא סכנה שני ימים לא עקרינן תקנתא מיום ד' ע"כ. ומאי דכתיבנא לעיל דריצב"א פי' דאיכא לפרושי ואם מחמת האונס פי' שיש סכנה אף ביום ג' מותר לכנוס בב' היינו דמציא לדחויי הכין. ומיהו קושטא דמילתא הוא דלא עקרינן אפילו מקמי סכנתא שני ימים ולפ"ה נמי דפירש דכי קתני ובשני לא יכנוס הויא מילתא באפי נפשה קושטא דמילתא הוא דדוקא בג' נהגו לכנוס ולא מיחו ומיהו אי לא

הוה מתקן מילתא בכניסת יום ג' והוה מצטריך לעקור גם יום ג' אפילו מקמי סכנה לא עקרינן שני ימים לשיטת תוס'. והא כתיבנא לעיל דרש"י ז"ל חולק שכתב וז"ל ובשני לא יכנוס בשביל אותה סכנה ואין צריך לעקור בשבילה וכו'. אלמא דמשום דאין צורך לעקור יותר מיום אחד הוא דלא עקרינן כי אם יום אחד הא אילו הוה מצטריך לעקור עוד יום אחד דהייינו שני ימים מיום ד' הוה עקרינן שפיר. והכין הוא מוכרח לפרושי מאי דברירנא שיטתיה ז"ל והתוספות קצרו לשון רש"י לעיל וכתבו ובשני לא יכנוס אפילו בשעת הסכנה דאין לעקור בשבילה תקנת חכמים אלא יום אחד משום דאיכא דס"ל הכין וכי מעיינת שפיר בלשון רש"י תמצא ברור מאי דכתיבנא כנ"ל:

פיסקא: ובשני לא יכנוס ואם מחמת האונס מותר מאי אונס וכו'. לפי' ר"י דפירש דמאי דתני ובשני לא יכנוס הויא מילתא באפי נפשא וכדכתיבנא לעיל אתי שפיר דתופס פיסקא ובשני לא יכנוס וכו' אבל לפירוש רש"י וריצב"א ז"ל לא הוה ליה לתפוס כי אם ואם מחמת האונס. ויש לומר דאף על גב דתופס בב' לא יכנוס לא קאי לפי' כי אם אמאי דקאמר ואם מחמת האונס וזהו שכתב רש"י ז"ל לעיל ואם מחמת האונס. לקמן מפרש. כנ"ל:

ותו התם נהגו הכא מותר. יש שפירשו התם נהגו בדיעבד והכא מותר לכתחלה ולא נהירא דאם כן היכי משני דאמרי שר צבא בא לעיר וכי מפני שבא מי שחוטף צרכי סעודה שריא טפי ממאי דשרינן מפני הסכנה לכך פרש"י ז"ל התם נהגו כולם או רובם בפרסום והכא מותר משמע דיחיד הבא לימלך מורין לו אבל לא דרשינן בפירקא בפרהסיא ולא עבדינן הכי בפרסום ופרקינן דליכא אלא משום שר צבא בא לעיר. הריטב"א:

והתוספות פירשו כלישנא קמא דאמרינן בפרק בתרא דתענית [כו ב'] מ"ד נהגו אורויי לא מורינן ועל פרש"י ז"ל קשיא להו לתלמודא דילמא אה"נ דבג' דליכא עקירה כי אם יום אחד נהגו רובא דעלמא אבל בשני דאיכא עקירת שני ימים לא דרשינן בפרהסיא אלא מורין כן ליחיד הבא לימלך. ומאי דקשיא ליה להריטב"א ז"ל כבר תירצו התוספות ז"ל במאי דכתבו לקמן בדבור המתחיל איספרווא דידיה וכו' וכן כתוב בשיטה ישנה דאמרי שר צבא וכו' ויחטוף צרכי הסעודה וכיון דאקראי בעלמא הוא מותר ודרשינן לה. ע"כ:

ושיטת רש"י ז"ל נמי יש ליישב דלא מגרע כולי האי לישנא דמותר דאף על גב דמשמע דמיירי ביחיד הבא לימלך מכל מקום הרי במשמע דב"ד מתירין לו ואילו לישנא דנהגו משמע דנהגו רובא דהם מעצמם נהגו ולא בהיתר ב"ד ומעתה שוין הם דיש עדיפותא

בזה מה שאין בזה דלישנא דנהגו משמע דנהגו רובא דעלמא מיהו לא איירי בהתרת ב"ד ולישנא דמותר משמע דב"ד מתירין לו מיהו משמע דמיירי ביחיד הבא לימלך הילכך כי הדדי נינהו ולא קשיא ליה תלמודא אלא לישנא בעלמא אמאי שני בלישניה וכדפריך התם קרי ליה סכנה והכא קרי ליה אונס דהא ודאי שפיר שייך למקרייה סכנה לגבי אינהו דמסתכני ואונס לגבי אינהו דלא מסתכני אלא אניסי לבד ואפילו הכי פריך התם קרי ליה סכנה והכא קרי ליה אונס כו'. הילכך הכי נמי דכותה כנ"ל פי' לפי' של רש"י. מיהו פירש הרא"ה ז"ל וז"ל ותו התם נהגו וכו' כלומר התם קאמר דנהגו דמשמע דכולהו נהוג והתם אמר מותר לישנא דיחיד שבא לעשות כן דמותר הוראת שעה ואינו דבר קבוע ע"כ. ואינו מיושב פי' זה כמו שכתבו התוספות ז"ל ומאי דכתיבנא בשיטת רש"י ז"ל הוא נכון:

דאמרי שר צבא בא לעיר. פירוש ביום ד' היכי דמי אי דאתי וחליף ליעכב כלומר אי דאתי וחליף בו ביום ליעכב עד דחליף ובתר הכי לנסוב אבל אי לא חליף בו ביום לא אמרינן ליעכב עד יום ד' אידך דאתי דאם כן אפילו טובא נמי דמאי פסקא ואמרינן דאתי וקבע. הרא"ה:

וכן כתבו התוספות וז"ל אי דאתי וחליף ליעכב פ"ה חליף לאחר ד' וליעכב עד יום ד' אחר של שבת הבא. וקשה לר"י דא"כ מאי משני לא צריכא דאתי וקבע אכתי ליעכב חדש או חדשים עד שילך על כן נראה לר"י שאם יתעכב כל יום ד' אין לו לעכב עד יום ד' אחר אלא יכנוס בג' וה"פ אי אתי וחליף בד' גופיה ליעכב עד דחליף ומשני דאתי וקבע כל יום ד'. ע"כ. פי' לפי' וקשה לר"י דא"כ מאי משני וכו' ואין לתרץ דהכי משני לא צריכא דאתי וקבע כל כך ימים עד שיתברר לב"ד דאין לעכב בשבילו וכ"מ בשיטה ישנה וז"ל ואי דאתי ואתי ליעכב פרש"י ליעכב עד יום ד' הבא לשבוע האחרת. וכ"ת דאם כן תתקלקל הסעודה יש לומר הרי עכשיו לא הכינו בשעה ששומעין דשר צבא בא לעיר ומשני לא צריכא דאתי וקבע חדש או ב' חדשים ואין לנו לעכב כל כך ע"כ. ויש לומר דכיון דכתב רש"י חליף לאחר ד' אלמא כל דלא חליף לאחר ד' קבע מיקרי והילכך קשה ליה לר"י ז"ל אכתי ליעכב חדש או חדשים דמאי פסקא ואין קושיא כל כך דסברא הוא להמתין עד יום ד' הבא ולא יותר. ור"י פי' דאם יתעכב כל יום ד' אין לו לעכב עד יום ד' אחר וגם השר צבא לעולם לא קבע אלא יום א' וה"פ אי אתי וחליף בד' גופיה ליעכב עד דחליף ומשני דאתי וקבע כל יום ד'. ולישנא דאתי וקבע אתי שפיר טפי לפרש"י ובמאי דכתיבנא דלעולם לא קבע אלא יום אחד מתיישב פי' ר"י וניחא נמי בהכי קושיא אחריתי דכי פריך תלמודא בג' מיהא לכנוס נימא כגון דאתא בג' וקבע בד' וזהו שכתבו

בתוספות בסמוך בשלישי מיהא לכנוס ולא בעי למימר דאתי שר צבא בג' וכו' דאילו לפרש"י הא איכא לאקשויי דאתי בב' וקבע בשלישי וד' ומצאתי בגי' תוספות וז"ל ומיהו הוה מצי למימר דאתי בשלישי וקבע ג' וד' אלא דרגילות הוא דאספרווא דידיה אתיא יום אחד קודם כדי להזמין לו צרכיו. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל אי דאתי וחליף ליעכב פירש"י ז"ל ליעכב עד יום ד' אחרינא. והקשו עליו דאם כן דהיכא דחליף דלא יתיב אלא ז' ימים ליעכב עד יום ד' הכי נמי השתא ישהו עד יום ד' שלאחריו. ועוד כי אקשינן בג' מיהא ליכנוס נימא כגון דאתא בג' וקבע ג' וד' לכך פי' בתוספות אי דאתי וחליף בו ביום ליעכב עד לערב ומהדרינן דאתי וקבע ומיהו שפיר ידעי דלא קבע טפי מיום ד' לעולם ולהכי פרכינן בג' מיהא ליכנוס דאילו הוה אתי בג' לא היה קובע עד יום ד' ומהדרינן דאספרווא וכו'. ע"כ:

וכן כתוב בתוספות הרא"ש ז"ל דלשיטת רש"י ז"ל קשה אמאי דחיק לשנויי אספרווא דידיה בג' אתיא לישני כגון דשר צבא בא לעיר בג' וישהה בעיר ג' וד' הילכך בשני מותר לכך ודאי אין דרכו לשהות בעיר כי אם יום א' וה"פ אי דאתי וחליף בו ביום ליעכב עד דחליף ומשני דאתי וקבע כל יום ד' ואין לנו לעכב יום גבול אחר הילכך מותר לכנוס בב' ע"כ. ואם תשאל לשיטת ר"י מאי בעי אי דאתי וחליף שיעכב פשיטא דאי אתי וחליף בד' גופיה דליעכב ולכנוס בד' גופיה ותשובתך אדרבה איכא לשיולי איפכא דאמאי ליעכב דהא יבא שר הצבא ויחטוף את אשר הכינו לסעודה ולא יוכלו להכין עוד בו ביום ויש לנו לומר דבשלמא כשעושין הנשואין אוושא מילתא ויבאו ויחטפו אבל כשאין עושין הנישואין עד שילכו יוכלו להטמין את אשר הכינו והשר צבא כיון שעובר דרך העברה בעלמא אין לו פנאי לחפש בחדרי הבתים ומעתה ניחא שיטת ר"י ז"ל. ודע דלפי מאי דפרש"י לעיל גבי האי דפריך תלמודא התם נהגו הכא מותר דהיינו פירושו הכא מותר דמשמע אם ימלך איש יחידי בב"ד יתירו לו אתי שפיר נמי פירושו הכי אי דאתי וחליף וכו' שהדבר תלוי בראיית ב"ד עד כמה לעכב השר צבא ויכנוס בב' ואם כבר הכין הסעודה ושוב שמעו שהשר צבא בא לעיר ותתקלקל הסעודה הא ודאי שאין לו להמתין אפילו עד יום ד' אחר וכדמשמע מלשון שיטה דכתבינן לעיל הילכך הכל תלוי בראיית ב"ד ולכך קאמר הכא מותר. ולשיטת התוספות ז"ל דפירשו איפכא הכא מותר לכתחלה הילכך הכא נמי צריך לפרש אי דאתי וחליף בד' גופיה אמאי מותר לכתחלה לכנוס בשני ליעכב ולכנוס בד' וכדכתיבנא ומשני דאתא וקבע כל יום ד' ולכתחלה נמי יכנוס בשני ואין לו לעכב עד יום ד' אחר ואם היינו מפרשים כפי' רש"י ז"ל הוה קשיא לן סוף סוף אמאי מותר לכתחלה ליעכב חדש או ב' חדשים וכמו שהקשו ז"ל ולשיטת

רש"י ז"ל ולפירושו לא תקשי ולא מידי וכדכתיבנא וק"ל:
לא צריכא דאתי וקבע. בכל לישנא דבכה"ג דפריך קושיית למה ומשני להקושיא בלישנא דלא צריכא רגילים אנו [לדייק] דאינו צודק לשון לא צריכא כי אם כדמקשה פשיטא אבל כי מקשה למה אינו צודק וכך קבלתי ממרנא ורבנא מוהר"ר דוד בן אבי זמרה זלה"ה הכי דייקו רבוותא בעלי החידושין ז"ל ויש לפרש דהכא ה"ק לא צריכי פי' לא להכי צריכא לעקור תקנתא דד' משום דאתי וקבע וכו' כנ"ל:
בשלישי מיהא לכנוס. פירש"י ז"ל דמשום תקנת שקדו קאמר כדי שיהא טורח בסעודה שני ימים מיהא נ"ל דמשום אקרורי דעתא קאמר דאינו דומה משתהא שני ימים למשתהא ג' ימים ותדע לך דהא לאיבעית אימא אדרבה משום דטריח ליה הוא דדחי דמקדים ליום שני לפי שהיה פתו אפויה וטבחו טבוח ויינו מזוג לפיכך ללישנא קמא באינש דטריח ליה הוא כנ"ל. וכן מצאתי בירושלמי דגרסינן התם בשני אין שומעין לו מה בין שני לשלישי אינו דומה קמשתהא יום אחד למשתהא שני ימים. הרשב"א ז"ל:
כתבו בתוספות ולא בעי למימר דאתי שר הצבא בג' דאם כן יכנוס בד'. ע"כ. וכבר הארכנו בזה לעיל ומיהו אכתי קשיא דבשלמא למאי דפירש ר"י ז"ל דכי קתני ובשני לא יכנוס הויא מילתא באפי נפשה ניחא אבל לפי' ריצב"א ורש"י ז"ל דפירשו הכי קתני ובב' לא יכנוס קאי נמי אדלעיל דקתני ומסכנה ואילך וכו' אם כן שפיר איכא למימר דאתי שר הצבא בג' ואפילו הכי לא מצי לכנוס בד' מפני גזרת ההגמון דהא בדאיכא תרתי עסקינן הגמון ושר צבא וזאת הקושיא היתה לי ולא יכולתי ליישבה עד שראיתי בחידושי הרא"ה ז"ל וז"ל פרכינן בשלישי מיהא לכנוס ומהדרינן אספרווא דידיה בשלישי אתי הילכך ליכא אלא יום שני והא דאמר רבא דמשום שר צבא קיימי דלא כנסינן ברביעי היכא דליתא לטעמא דהגמון קאמר כגון בתר דבטיל שמדא ותימא מ"ט דרבא דלא שמע לה דהא דאמרינן ובשני לא יכנוס אפילו בעינא דאיתיה לטעמא דהגמון והיינו דרביעי לא חזי ומאי מחמת האונס דאמרי שר הצבא בא לעיר ביום ג' ותו דילמא רבא גופיה ה"ק דהא רבא כי קאמר שר צבא בא לעיר לא מפרש אימת ומאי האי דאקשינן להדיא בשלישי מיהא לכנוס ומסתברא דמתניתא משמע להו כי קתני ומן הסכנה ואילך נהגו העם לכנוס בשלישי כלומר אף בשלישי ולא מיחו בידם חכמים אפילו שלא בשעת השמד לאחר שנתבטל דאפילו לאחר כן נהגו לכנוס בין בשלישי בין ברביעי ואהא דקאמר ובשני לא יכנוס לעולם ואם מחמת האונס מותר לכנוס בשני והיינו דמפרשין מאי האי אונס דאתי בשלישי ורביעי ומפרשים דשר צבא בא לעיר ברביעי ואספרווא דידיה בשלישי. רבינו אחי ז"ל ע"כ:

וזכיתי להסכים לקושייתו ז"ל וגם כתבתי בתחלת הסוגיא הכי קתני ומן הסכנה ואילך פירושו אפילו לאחר שנתבטל וזכיתי לדעתו ז"ל:

אספרווא דידיה בג' אתי. הא כתיבנא לעיל גבי הא דפריך תלמודא אי הכי בג' נמי אתי ובעיל דלשיטת התוספות ע"כ צריך אתה לפרש דאפילו מקמי שמד גמור בדאיכא סכנה ב' ימים לא עקרינן תקנתא ומעתה יש לתמוה דאמאי משום סעודה לבד עקרינן תקנתא דרבנן שני ימים ומשום סכנה לא עקרינן אלא יום אחד ואיכא האי תמיהותא מלבד דאיכא לאתמוהי נמי אמאי דפירשו התם נהגו הכא מותר דהיינו מותר לכתחלה דאמאי אמרינן לגבי סכנה נהגו ואורויי לא מורינן ומשום סעודה לבד מתירין לכתחלה. ותירצו בתוספות דבעילת הגמון שכיח תדיר ואי עקרינן שני ימים ישכחו התקנה מכל וכל ולא תזכר עוד אבל אונס שר צבא אינו אלא אקראי בעלמא כנ"ל. ותו לא מידי בהאי שמעתא:

ואי בעית אימא מאי מחמת האונס וכו'. הא כתיבנא לעיל דרש"י ז"ל פירש אי דחליף לאחר רביעי ליעכב עד יום ד'. והקשו בשיטה אם כן תתקלקל הסעודה. ותירצו שעדיין לא הכינו בשעה ששומעין דשר צבא בא לעיר. וקשיא לי אמאי נדי מאוקימתא דחליף ותריץ לה דקבע לימא לעולם דחליף וכגון שהכין צרכי סעודה ותתקלקל הסעודה ולהכי כונס בשני. לכנ"ל דאפ' הכין צרכי סעודה ותתקלקל הסעודה ואין לו מי שיכין עוד צרכי סעודה לא עקרינן תקנתא דרבנן דתנשא בד' ולכך פריך תלמודא ליעכב עד יום ד' של שבת הבא. ואם תאמר אם כן מאי שנא מהאי דתניא הרי שהיתה פתו אפויה וכו' הא קמן דמשום שלא תתקלקל סעודתו תנשא בשני. ויש לומר דשאני הכא שכבר האונס לפנינו שהרי מת אביו בשני אבל לעיל עדיין לא בא שר הצבא אלא דאמרי שר צבא בא לעיר ליום ד' וכיון דעדיין לא בא אלא דהשמועה באה שיבא אין לנו לעקור תקנתא דרביעי מחמת פסידא דסעודה לבד אם לא מפני עיכוב מצות נישואין ימים רבים וזהו שכתב רש"י ז"ל כדתניא. חתן שמת אביו בשני ואין יכול להמתין עד למחר שצריך להשהות את המת עד שיכנסו לחופה. ע"כ. ומצאתי בשיטה ישנה כתוב וז"ל ואי בעית אימא מאי מחמת האונס כדתניא וכו' ולאו דוקא בשני מותר אלא ה"ה באחד בשבת אם מת בו אביו ע"כ. וניחא להא שיטתא דהדרינן למימר ואי בעית אימא מאי מחמת האונס וכו' פי' דלא בעינן לפרושי מאי דקתני ובשני לא יכנוס ואם מחמת האונס וכו' דמשמע דדוקא בשני אלא מאי מחמת האונס ולאו דוקא בשני וניחא נמי דמשום הכי הדרינן לשנויי הך שינויא כדי לאשמועינן הך חידושא דלאו בדוקא דאילו במאי דשנינן דאמרי שר צבא בא לעיר ע"כ דוקא בשני מיהו רש"י ז"ל כתב כדתניא. חתן שמת אביו בשני וכו' אלמא דוקא כשמת בשני הוא דיכנוס בשני אבל מת בראשון לא עקרינן תקנתא דרבנן כולי האי דלא

יהב טורח בסעודה כלל. ואם תאמר והא בהיתה פתו אפויה וטבחו טבוח וכו' עסקינן וכבר אמרינן לעיל דהיכא דטריח ליה נשאת אפילו באחד בשבת. ויש לומר דלאו כהאי גוונא גופא דקתני בברייתא לפרושי למתניתא דידן דקתני ואם מחמת האונס וכו' אלא כגון דלא טרח כל הצורך ואפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל כדתניא. חתן שמת אביו בשני ואין יכול להמתין וכו'. ומיהו הא כתיבנא לעיל דלשיטת רש"י ז"ל בדאיכא תקנת עזרא ואין הבתולה נשאת אלא ביום שמחרתו ב"ד משום אקרורי דעתא תקנת שקדו נמי הויא ליה תקנה קבוע ואף על גב דטריח ליה ואינה נשאת ביום א' ומעתה אין כאן קושיא דהכא בדאיכא תקנת עזרא עסקי'. ואם תאמר ולפרש"י ז"ל מאי נפקא לן מינה בהאי אוקמתא ואמאי נדי מאוקמתא דלעיל דבשלמא לאידך שיטתא להכי אוקי לה בהכי כדי לאשמועינן דלאו דוקא בשני אלא ה"ה באחד בשבת אבל לפי מאי דפרישנא לשיטת רש"י ז"ל מאי נפקא לן מינה מהאי אוקמתא דמה לי אם יבא ההפסד מצד השר צבא או מצד שמת אביו בשני לעולם אם האונס לפנינו ויש כאן הפסד סעודה תנשא בב' ומחמת איזה אונס שיהיה ולמה לן לאוקמי כהא דתניא הרי שהיה פתו אפויה וכו' ויש לומר דלהכי אוקי לה כהאי דתניא הרי שהיתה פיתו אפויה וכו' ללמדך דדוקא כשמת אביו של חתן או אמה של כלה דאיכא תרתי הפסד סעודה ואין מי שיחזור ויכין מה שהוא מוכן ועומד אבל אי איכא מי שיחזור ויכין אף על גב דאיכא פסידא לא עקרינן תקנתא כולי האי ולא יכנוס בשני ואילו לאוקמתא קמייתא משום הפסד סעודה לבד עקרינן תקנתא תנשא בב' להכי כתב רש"י ז"ל אביו של חתן או אמה של כלה. דוקא נקט אביו של חתן שהוא הטורח בצרכי סעודה או אמה של כלה שהיא המכינה וכו' ע"כ. דאיכא למידק למה ליה לרש"י ז"ל לפרושי הכי דוקא נקט אביו של וכו' והא בגמרא אמרינן הכי להדיא ובמאי דכתיבנא ניחא דכדי לתרוצי הך קושיא כתב רש"י ז"ל כן כנ"ל. ולהכי כתב רש"י ז"ל דתניא. חתן שמת אביו וכו' לומר דוקא חתן שמת אביו הוא דכונס בשני ולא חתן שמתה אמו וכדכתיבנא ודו"ק:

ומצאתי בקונטריסין וז"ל כתב רש"י ז"ל דוקא נקט אביו של חתן שהוא טורח וכו'. ואם תאמר מה השמיענו רש"י ז"ל הגמרא אמרה כן בפירוש ועוד כתב והתירו להם להכניס וכו' לפי שיש מי שסובר שאנינות קודם שיקבר המת הוא מדרבנן. והרמב"ן ז"ל כתב שהוא מדאורייתא. ויש להקשות לרש"י ז"ל דבשלמא אי הוי דרבנן היינו שמכניסין המת לחדר ובועל אבל אי הוי מדאורייתא האיך מותר להכניס אותו לחדר. ותירץ משום דהוי מצות עשה דפרו ורבו עדיפא. ע"ק דבשלמא אי הוי דרבנן היינו דוקא אביו של חתן ואמה של כלה ואי הוי דאורייתא מאי שנא. ויש לומר דאי לאו טעמא דליכא דטרח

להו לא הוי עדיפא מצות פרו ורבו מאנינות דהא אין לה זמן מוגבל להכי כתב רש"י ז"ל מדאמרינן דדוקא אביו של חתן משמע דהוי מדרבנן דהיינו שכתב והתירו דהם אמרו והם אמרו. ע"כ:

ואין לי להשיב על דבריהם אלו כי הם בטלים מאליהם ובר מן דין אין רמז ברש"י ז"ל בכל דברים אלו ומה שכתבתי הוא נכון. ועוד יש לי לפרש לשון רש"י ז"ל בענין אחר ודע שכתב הרשב"א ז"ל בחדושיו וז"ל פתו אפויה וטבחו טבוח ויינו מזוג מסתברא דלאו כולהו בעי אלא או או קתני. ע"כ:

ורש"י ז"ל כתב נמי ויינו מזוג. במים שיהא ראוי לשתיה שוב אינו מתקיים ע"כ. פי' כתב כן כי היכי דלא נימא דליכא הפסד כי אם בטבחו טבוח והיינו דעיקר שקלא וטריא דתלמודא הוי עלה דטבחו טבוח וכדקאמר תלמודא לא שנו אלא שנתן מים וכו' והא דנקט פתו אפויה ויינו מזוג למימר שהיה מוכן מכל וכל להכי כתב רש"י ז"ל יינו מזוג במים וכו' והרי איכא פסידא בהאי ואם מת אביו אי אפשר להכין משום דבעי שיעור מים שיהא ראוי לשתיה וזה צריך אומנות וכיון שכן ע"כ או או קתני וכמו שכתב הרשב"א ז"ל ומעתה קשיא אמאי גבי הנך נקט פתו אפויה וטבחו טבוח ויינו כו' ולא קתני או ופירושו הוי כאילו תני או ואילו גבי מת אביו של וכו' קתני או מת אביו של חתן או אמה של כלה ותירץ רש"י ז"ל דלהכי קתני הכא או ללמדך דדוקא אביו של חתן או אמה של כלה וה"ק אביו של חתן ולא אמו אמה של כלה ולא אביה לכך צריך למתני או ואילו הוה תני אביו של חתן ואמה של כלה הוה אמינא דלאו דוקא דהוא הדין איפכא וקל להבין:

ומיהו הריטב"א ז"ל כתב לקמן וז"ל אבל לא נתן מים ע"ג בשר מזדבן. ואם תאמר דנהי דבשר מזדבן הא איכא פסידא ביין המזוג. ויש לומר דכיון דבשר דמזדבן שפיר אף על גב דיין מזוג לא מזדבן שפיר הא מזדבן קצת בלא פסידא גדולה כי הרבה לוקחים קופצים על היין ותרתי בעינן בשר רחוץ ויין מזוג דאיכא פסידא טובא ע"כ. ובפירושי רש"י ז"ל כתיבת יד מצאתי נ"א וז"ל אביו של חתן הוא הטורח בצרכי סעודה אמה של כלה היא המכניסה לה תכשיטין לפיכך אם יעבירו המועד שוב אין מכין להם והתירו להם להכניס וכו'. כך מצאתי בפירושי כתיבת יד שאין כתוב בהם ודוקא נקט וכו' וזאת הנוסחא היא נכונה יותר אף על גב דפרשינן לה שפיר נוסחת ספרינו:

מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה. פרש"י ז"ל שאילו היו קוברין את המת תחלה היה חלה עליהם תורת אבילות ושוב אי אפשר לו לעשות חופה. ואם תאמר נהי דלא חלה עליו תורת אבילות קודם קבורה מכל מקום חלה עליו אנינות דמי

שמתו מוטל לפניו אסור בבשר ויין ותשמיש המטה. וי"ל דבאנינות הקלו ועשאוהו כאילו נתיאש מלקוברו כדי שיהא מותר בבשר ויין ותשמיש המטה כדאמר התם. וכן פירשו בתוספות. הריטב"א ז"ל:

וכתבו תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל וז"ל מכניסין את המת לחדר וכו'. כלומר מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה וקודם שיקברו אותו בועל בעילת מצוה ופורש שאף על פי שעדיין לא חל האבילות אפילו הכי אסור לו הבעילה דדברים שבצינעה ביום האנינות נוהג אבל בעילה שהיא של מצוה התירו לו בלבד ע"כ. ודע שהרמב"ם ז"ל כתב בפ"א מהלכות אבילות דכל זמן שלא נקבר המת אינו אסור בדבר מן הדברים שהאבל אסור בהן ומפני טעם זה רחץ דוד וסך כשמת הילד טרם נקבר. ע"כ:

וכתב בעל הטורים דכן כתב הרי"ץ בן גיאת ז"ל שאינו אסור בין מיתה לקבורה בתכבוסת ובתספורת וברחיצה ובתשמיש המטה ובשאר גזירת שבעה. וכתב הרמב"ן ז"ל שגגה היא מה שהתירו בתשמיש המטה וכו'. וכתבו התוספות ז"ל וז"ל ובועל בעילת מצוה ופורש קודם שיקבר המת אבל לאחר שנקבר לא כדאמרינן בסמוך דדברים של צנעה נוהג ודייק לה מדקתני כל אותן הימים הוא ישן בין האנשים וכו' מיהו מרישא דההוא לא מצי למידק דדוקא כשהמת בחדר הוא דשרי בעילת מצוה דמצי לדחויי דבועל בעילת מצוה היינו אפילו לאחר שחל עליו אבילות. אבל קשה לרשב"א אמאי לא דייק מדקתני ופורש מכלל דנוהג דברים של צנעה מדלא התיר אלא בעילת מצוה דוקא ואומר ר"י דה"מ למימר דפורש מחמת דם בתולים כדאמרינן בפרק תינוקת אבל מהוא ישן בין האנשים דייק שפיר דהוי משום אבילות דאי משום נדות כיון דבעל אשתו ישנה עמו כדאמר רב יוסף בסמוך ועוד דכל אותן הימים משמע דבכולהו הוי חד טעמא דהיינו משום אבילות והשתא מקילינן טפי מאנינות אף על פי שיש אנינות דאורייתא מבאבילות דרבנן מידי דהוה אנעילת סנדל ועטיפת הראש וכפיית המטה ע"כ. וצריך פי' לפי' ז"ל ואיכא למימר בהאי לישנא דברייתא דאמרי נקט ובועל בעילת מצוה דמשמע לשון חיובא כי היכי דתנא ואת החתן ואת הכלה לחופה דאי אפשר בלאו הכי ועוד למה לי למתנייה כלל דהא במאי דתני ואת החתן ואת הכלה לחופה סגי דהכל יודעין כלה למה נכנסת לחופה ועוד דלא הזכיר קבורת המת כלל אימת יקברוהו וכבר נחלקו המפרשים ז"ל אם יקברוהו מיד או ילינו אותו עד למחר וכדבעינן למימר לקמן בס"ד וכיון שכן ה"ל לאדכורי קבורת המת אימת. ורש"י ז"ל כתב וז"ל ופורש. ויקברו את המת מיד דכיון דחלה עליו חתונה הויא לגביה כרגל ולא אתיא אבילות וחייל ונוהג ז' ימי המשתה וכו'. פי' לפי' ז"ל דע"כ צריך לבעול בעילת מצוה כי היכי דלחול עליה חתונה ולהוי לגביה כרגל דבהכנסת

חופה לבד לא סגי למשוייה כרגל כי היכי דלא ליחול עליה אפילו אבילות דיום מיתה וקבורה לכך בעינן נמי שיבעול ועוד דאם אתה אומר דלא מצי לבעול הילכך כשמכניסין את החתן ואת הכלה לחופה לא מצינן לייחדינהו דע"כ הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים וחופה כה"ג לאו שמה חופה לדעת כמה רבוותא ז"ל וכדכתבינן לעיל והכין בעיא למכתב קמן בס"ד. וכיון שכן ע"כ נצטרך שיבעול כדי שיחול עליו חתונה וכיון שכן אין ללמוד מכאן דאונן מותר בתשמיש המטה דהכא התירו לו חכמים לעשות כן כדי שינהוג שבעת ימי המשתה תחלה ולא יפסיד מה שהכין. ויש לי לומר דאין כאן אנינות כלל דכיון שהוא מעוכב מלקברו במצות חכמים ה"ל כאלו נתייאש מלקוברו דאין עליו דין אנינות כלל ומותר בבשר ויין דזיל בתר טעמא דמאיזה טעם האונן אסור באלו היינו משום כדי שיתעסק בקבורתו וכיון דמעוכב הוא מלקוברו במצות חכמים הרי אין כאן אונן אבל אונן דעלמא אסור הוא בתשמיש המטה וכן מצאתי בהגהת מיימונית בפ"ד מה' אבל וז"ל תשמיש המטה ושאר אבלות נוהג אף על גב דאמרינן פ"ק דכתובות חתן בועל בעילת מצוה ופורש אף על פי שהוא אונן חתן שאני ומיהו מכניסין המת לחדר דאי הוה קביר ליה חל עליו אבילות ולא היו מקילין גבי אבילות אפילו לגבי חתן דאבילות חמיר טפי מאנינות א"נ אפילו היה שרי בעילת מצוה גבי אבילות מכל מקום היה צריך לנהוג שבעה ימי אבילות כיון דחל עליו קודם החתונה לכך בועל בעילת מצוה קודם קבורה והשתא חלה החתונה קודם האבילות אבל אונן אסור בתשמיש המטה ע"כ:

הא קמן דכתב ז"ל כלישנא בתרא דכדי שיחול החתונה קודם האבילות הוא דבועל בעילת מצוה ולעולם אונן אסור בתשמיש המטה וכדפרישנא לשיטת רש"י ז"ל והשתא אתי שפי' לישנא דבועל בעילת מצוה וכו'. דנקט דמשמע חיובא דהא לשיטת רש"י ז"ל אי אפשר בלאו הכי כדי שיחול החתונה קודם ומאי דקאמר ופורש ה"ל כאלו קאמר שיקברו המת מיד אחר כך והרי הזכיר הקבורה. ומיהו קשיא להו לתוספות ז"ל על פרש"י ז"ל דאם כן למה ליה לפרט ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת וכו' הי"ל לקצר ולמיתני מכניסין את המת לחדר וכונס ופורש ונוהג וכו' והרי חופה ובעילה בכלל כניסה הויא לכך בעו לפרושי דכי היכי דליחול עליה חתונה קודם בהכנסת חופה סגי אפילו שלא יבעול וכי קתני ובועל בעילת וכו' מילתא באפי נפשה היא דבעי לאשמועינן דדוקא קודם שיקבר המת מצי למבעל אבל לאחר שנקבר לא ולהכי קתני לה לאשמועינן הך חדושא נמצא לפי שיטה זו דמקילינן טפי באנינות דקודם שיקבר דאין כאן אלא אנינות מצי למבעל אבל לאחר שנקבר דחל עליו אבילות לא מצי למבעל אפילו בעילת מצוה אבל לשיטת רש"י ז"ל ניחא דאין כאן קולא טפי באנינות דכדי שיחול החתונה הוא

דבעיל ואינו משום קולא דאנינות כדכתיבנא. וכתבו התוספות ז"ל דאה"נ דמקילינן טפי מידי דהוה אנעילת סנדל וכו' וכן כתב הרא"ש ז"ל בתוספותיו וז"ל ובועל בעילת מצוה ופורש פי' קודם שיקבר דאכתי לא חל עליו אבילות אבל אם נקבר לא מצי בעיל ואף על פי דאנינות דאורייתא ואבילות דרבנן ואונן אסור בבשר ויין מ"מ החמירו באבלות טפי מבאנינות בעיקר האבלות כגון נעילת הסנדל ועטיפת הראש וכפיית המטה וקשה האי דדייק סייעתא לרבי יוחנן לקמן דדברים שבצינעה נוהג מדקתני הוא ישן בין האנשים וכו' אמאי לא דייק מיהא וכו'. ע"כ:

ומ"מ אכתי מצינן למימר דאפילו לשיטת התוס' ז"ל אונן דעלמא אסור בתשמיש המטה והכא חתן שאני והיינו קולתו של אונן דמקילינן לגבי חתן ולא מקילינן לגבי אבילות אפילו לגבי חתן וכמו שכתוב בהג"ה בלישנא קמא וכדכתיבנא לעיל בסמוך ומייתי התוס' ז"ל ראיה דלא מקילינן גבי אבלות אפילו לגבי חתן מדאמר רבי יוחנן בסמוך דדברים שבצינעה נוהג וכ"ת דילמא הכא חתן שאני ובעילת מצוה שאני ליתא דהא דייק לה מדקתני כל אותן הימים הוא ישן וכו'. אלמא דחתן נמי לא מצי בעיל והקשו בתוס' אמאי לא דייק לה מהא דרישא דדוקא בשעה שהמת בחדר הוא דשרי למבעל בעילת מצוה אבל אם נקבר אף על פי שכבר הכניסו את החתן ואת הכלה לחופה דהויא ליה חתן ובעילת מצוה לא מצי בעיל ובשלמא לשיטת רש"י ז"ל לא מצי לדיוקי מרישא דכי קתני ובועל בעילת מצוה היינו כדי שיחול עליו חתונה קודם דאלו הוה בעיל בעילת מצוה לאחר שנקבר היה צריך לנהוג שבעה ימי אבילות קודם ומיהו אכתי לא ידעינן אי שרי למבעל בעילת מצוה לבתר שנקבר דאיכא למימר דשרי אלא דינהוג שבעת ימי אבלות קודם לכך מייתי סייעתא מדתנן וכל אותן הימים הוא ישן וכו' אבל לשיטת התוס' ז"ל דכי קתני ובועל וכו' הויא מילתא באפי נפשה וקתני לה לאשמועינן דדוקא קודם שנקבר מצי בעיל וכדכתיבנא מעתה שפיר מצי לדיוקי מרישא דהא מכניסים את המת לחדר וכו' ובועל וכו' קתני דמשמע דוקא כשהמת בחדר הוא דשרי בעילת מצוה ותירצו בתוס' דהוה מצי לדחויי דה"ק מכניסין את החתן ואת הכלה לחופה ואחר כך קובר את מתו ובועל בעילת מצוה לאחר שנקבר המת ואף על גב דפריך לקמן מאי קולא אי לימא דקתני בועל בעילת מצוה ופורש משום דאכתי לא חל עליה אבילות אלמא דבעילה הוי קודם קבורה היינו לפי המסקנא דמייתי סייעתא מסיפא דדברים שבצנעה נוהג אבל מכל מקום מרישא לא מצי לאתויי סייעתא לפרושי דבועל לאחר הקבורה כדפרישית ולהכי קתני ובועל בעילת מצוה לאשמועינן דאפילו לאחר קבורה מצי בעיל וא"ת והא מדקתני ופורש אלמא דכדי לקבור את המת הוא דפריש וכיון שכן היכי מצינן

לפרושי דמיירי לאחר שנקבר וי"ל דהתוס' אינם מפרשים מאי דקתני ופורש כפירושו של רש"י ז"ל וכדכתיבנא אלא מאי דקתני ופורש אתא למימר דדוקא בעילת מצוה שרי ולא יותר וקשה לרשב"א אם כן הדרא קושיא לדוכתא דמרישא מצי לדיוקי דבכל גוונא שתפרש דייקינן שפיר דנוהג דברים שבצינעה שאם תפרש דמיירי קודם קבורה הרי תלמוד דדוקא קודם קבורה שרי ואם תפרש דמיירי לאחר קבורה הרי תלמוד דדוקא בעילת מצוה שרי ולא יותר משום דברים שבצינעה נוהג ואין לתרץ דמיירי קודם הקבורה והא אתא לאשמועינן דבאנינות עד שלא נקבר המת אינו בועל כי אם בעילת מצוה ולא יותר ולעולם אימא לך דאפילו לאחר שנקבר מצי בעיל הילכך לא מצי לדיוקי מרישא דהוה אמינא דנחמיר באנינות דאורייתא דלא מצי בעיל כי אם בעילת מצוה ומיהו אה"נ דלאחר שנקבר המת דאין כאן כי אם אבלות דחוי דהרי נוהג ז' ימי המשתה דמצי בעיל אפילו בעילה שאינה של מצוה דהא ודאי ליתא דכיון דבאנינותו אסור בתשמיש המטה ולאחר שיקבר המת מותר בתשמיש המטה אם כן באיזו טעם נתיר לו דבעוד המת בחדר קודם שיקבר שיבעול אפילו בעילת המצוה דהא לשיטת התוספות בהכנסה לחופה בלא בעילה חל עליו חתונה מעתה למה לן להתיר לו שיבעול קודם שיקבור המת אלא ע"כ אם תפרש דמאי דקתני ובועל בעילת מצוה היינו קודם שנקבר יש לך לדייק ולומר דלאחר שנקבר אסור בתשמיש המטה ומעתה שפיר מצי לדייק מרישא דדברים שבצינעה נוהג ותירצו בתוספות דלא מצינן למידק מרישא דהמ"ל דמיירי לאחר קבורה וכדכתיבנא ומש"ה פירש משום דם בתולים כדאמרינן בפרק תינוקת וא"ת אם כן מהוא ישן בין האנשים נמי לא מצי דייק דדילמא משום נדות הוא וי"ל דאי משום נדות לל"ל הוא ישן בין האנשים וכו' דכיון דבעל אשתו ישנה עמו כדאמר רב יוסף בסמוך ואין להקשות ואכתי מנליה סייעתא לר' יוחנן דילמא ליתא לדרב יוסף ובין בעל ובין לא בעל אשתו ישנה בין הנשים והוא ישן בין האנשים ולעולם אינו נוהג דברים שבצנעה דהא לקמן בשמעתין פרכינן עלה דרב יוסף טובא ואטו בסברת רב יוסף נסייעיה לרבי יוחנן די"ל דרב יוסף קאמר לה כשפירסה אשתו נדה דחמיר דהוי בכרת ולהכי מקשו עלה בגמרא אבל היכא דליכא כי אם דם בתולים כ"ע מודו דכיון דבעל אשתו ישנה עמו דלא מחמרינן ביה כולי האי כיון דלרב יוסף אפילו בנדה גמורה לא בעי ישן בין האנשים אלא אשתו ישנה עמו ודוחק דאדרבה כיון דקיל גזרינן ביה טפי וכדמשמע בגמרא ויש ליישב בדוחק ותירצו בתוספות עוד דמדקתני כל אותן הימים משמע דבכולהו הוי חד טעמא דכי היכי דבשבעת ימי אבלות היינו משום אבלות הכי נמי בשבעת ימי המשתה הוא ישן בין האנשים וכו' משום אבלות וא"ת אכתי מנלן דלאחר שנקבר אינו מצי בעיל אפילו בעילת

מצוה דילמא משום דכבר בעל בעילת מצוה עד שלא נקבר המת הוא דאמרינן וכל אותן הימים הוא ישן בין האנשים וכו' אבל אילו לא בעל בעילת מצוה קודם שנקבר לא הוה אמרינן וכל אותן הימים הוא ישן וכו' וי"ל דאם כן למה ליה למתני ובועל בעילת וכו' לא ליתני אלא כל אותן הימים לאחר שבעל בעילת מצוה הוא ישן וכו' תהיה הבעילת מצוה באיזה זמן שיהיה או קודם קבורה או לאחר קבורה. וליתא דדילמא הא אתא לאשמועינן דמצי בעיל בעילת מצוה אפילו קודם קבורה אף על גב דאנינות דאורייתא דלא שני לן בין אנינות לאבילות מידי אלא כי שני לן היינו בין בעילת מצוה לשאר בעילות לכך נראה לומר דסוברים התוספות ז"ל דבשלמא לאפרושי בין אנינות לאבילות יש טעם נכון דנקיל טפי באנינות דאף על גב שיש אנינות דאורייתא מבאבילות דרבנן משום דמידי דהוה בעיקר האבלות כגון נעילת הסנדל ועטיפת הראש וכפיית המטה וכדכתבינן לעיל אבל מאיזה טעם נתיר בעילה ראשונה טפי משאר בעילות אדרבה אין האשה מתעברת מביאה ראשונה ואבותינו הקדושים יצחק ויעקב מיעכו ביד וכ"ת אם כן אמאי קרי לה בעילת מצוה ופי' בתוס' דהיינו משום דכתיב כי בועליך עושיך ואמרינן אין האשה כורתת ברית אלא למי שעושה אותה כלי ועל ידי כך מודבק בה ובאין לידי פריה ורביה ומסיימין התוס' עד ולהכי קרי לה לבעילה ראשונה בעילת מצוה פי' דבהאי טעמא סגי למקרי בעילת מצוה ומיהו לא מחלקינן בינייהו לענין דינא דנימא דבעילה ראשונה שרי לאחר שנקבר ולא שאר בעילות דמאי טעמא דאדרבה עיקר פריה ורביה באינך בעילות הוו ולא בבעילה ראשונה וכדכתבינא הילכך ודאי אין חלוק בין ביאה ראשונה לשאר ביאות דקודם שנקבר מותר בתשמיש המטה דאונן מותר בתשמיש המטה וכדעת הרמב"ם והרי"ץ ן' גיאת ז"ל ולאחר שנקבר אסור בכל ביאה ואפילו בבעילה של מצוה כנ"ל שיטת התוס' ז"ל. ולשיטת רש"י ז"ל קרי ליה בעילת מצוה דהיינו מצות כניסה דכי היכי דליחול עליה חתונה בעיא דלבעול דהיינו עיקר כניסת החופה והתוספות ז"ל אינם סוברים כן וכדכתיבנא ומצאתי בפירושי הגאונים ז"ל וז"ל ובועל בעילת מצוה בו ביום קודם שיסתם הגולל דאכתי לא חיילא עליה אבלות ומותר בתשמיש המטה ואף על פי דאונן הוא שהרי מתו מוטל לפניו ואונן אסור ברחיצה ובתשמיש המטה אפילו הכי מותר דסתם בעילת ישראל בלילה כדאמרינן ישראל קדושים הם ואין משמשים מטותיהם ביום ואנינות לילה דרבנן הוא דאתי מואחריתה כיום מר וגבי מצוה לא גזור רבנן. ויש לנו כה"ג דתנן ברבן גמליאל רחץ בלילה ראשונה שמתה אשתו וכו' ואמרינן בגמרא קסבר אנינות לילה דרבנן דכתיב ואחריתה כיום מר וגבי אסטניס לא גזור רבנן. ופורש פי' ופורש הימנה לגמרי וקובר את מתו דאפילו למאן דאמר בגמרא נותנין לה ד'

לילות דדמיה טהורין צריך לפרוש הימנה כל ז' ימי המשתה מידי דהוה אמועד ולבעול בשבת אסור משום האי גזרה כדאמרינן לעיל. ע"כ:

דף ד.

ובועל בעילת מצוה ופורש. פרש"י ז"ל ואחר כך קוברים את המת משמע דס"ל דאין אבלות דאורייתא כל עיקר ואפילו יום המיתה וקבורה דאי לא תימא הכי אתי אבלות דאורייתא ודחי יום טוב דרבנן כמו שהסכימו הגאונים דמי שמת לו מת ביי"ט שני דעצרת או ביי"ט האחרון של חג ושל פסח ונקבר בו ביום נוהג אבילות דס"ל דיום מיתה ויום קבורה דאורייתא ואתי אבלות ודחי יום טוב דרבנן וכן דקדק מכאן ר"ש ז"ל דאין אבלות כל עיקר דאורייתא ועוד הביא ראיה מדגרסינן בבכורות בפ' יש בכור [בכורות מט א'] הכל מודים לענין אבלות דיום שלשים כלפני שלשים דמי דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל ש"מ דאבלות דיום ראשון דרבנן דמקילין בו שלא להתאבל בו כל עיקר דאי דאורייתא ה"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא ולדברי הגאונים ז"ל שהסכימו דיום ראשון דאורייתא וגמרי לה מואכלתי חטאת היום כדכתיבנא בהלכות הרי"ף ז"ל דהכא לא קברי ליה למת עד למחר כי היכי דליהוי אבלות דרבנן ולא אתי דרבנן ודחי דרבנן ואף על גב דהמלין את מתו עובר בעשה ולא תעשה לפי כבודו מלינין לו להביא לו ארון ותכריכין כדאיתא התם והכא נמי לפי כבודו הוא כדי שלא יתבזה בנו ביום חתונתו א"נ איכא למימר דקוברין אותו ביומו ואפילו הכי אינו נוהג אבלות דב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה. הרשב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל ובועל בעילת מצוה ופורש פרש"י ז"ל וקוברין המת לאלתר אחר שבעל וכיון דחלה עליו חתונה הויא ליה כרגל וכו'. ותימא דא"כ ה"ל יום מיתה וקבורה וקיימא לן שהוא מן התורה וכן הסכימו כל הגאונים ז"ל וכו' ויש שפירשו שמלינו אותו היום וקוברו למחר ותו ליכא מידי דאורייתא וכו' והנכון כדברי רש"י ז"ל ואל תתמה שהרי חכמים מתנין לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה וכיון דבעל קודם שנקבר אידך שב ואל תעשה הוא אבל עדיין לפי מה שכתבו הגאונים שהקובר מתו ביי"ט שני כיון שהוא מדבריהם וה"ל יום מיתה וקבורה דמדאורייתא חייב לנהוג בו אבילות מ"ש הא מהא דהא נמי מדבריהם הוא ואפשר לומר דשניא הא שהוא מקום שמחה ואין אבל במקום שמחה דהוה ליה כרגל א"נ דאי נהיג השתא אבלות האי יומא דהוי דאורייתא ונהיג בתר הכי ששה לא הוו ליה רצופין. והא דאמרינן נמי נוהג שבעת ימי המשתה ואחר כך נוהג שבעת ימי אבלות תימא לפי מה שכתבו הגאונים דהקובר מתו ברגל ביי"ט אחרון אינו

נוהג אבילות כל היכא דלא הוי יום מיתה וקבורה ואף על פי כן עולה לו בכלל שבעת ימי אבלות ואם כן הכא נמי אמאי אין עולין לו. ויש לומר דשאני הכא דאלו היו עולין לו נמצא שאינו מקיים אבילות כלל וליכא נמי לפרושי בינייהו א"נ דשניא ההיא דהוי ספק דדבריהם וספק אבלות לקולא וכיון שכן עולה דהא כי אתי יום שביעי מספקא ליה אי הוי יום שביעי או יום שמיני דדילמא לאו י"ט בכלל הוא אבל הכא דהוא ודאי דדבריהם והם ימי שמחה דינן כרגל ומפסיקין ואינם עולין והאי תירוצא נמי סגי לקושיא קמייתא. רבינו נ"ר ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל פרש"י ז"ל שקוברים את המת בו ביום ויש שהקשה עליו דהא ה"ל יום מיתה וקבורה שהוא מן התורה לדעת הגאונים ז"ל והו"ל לנהוג אבילות דאתי עשה דאבלות דאורייתא ודחי רגל דידיה דימי חופה דהוי דרבנן שכן כתבו הגאונים ז"ל בקובר מתו בי"ט שני כשהוא יום המיתה שחייב באבלות דאתי עשה דאבלות דאורייתא ודחי י"ט דרבנן ותרצו דשאני הכא דהוי כרגל ודאי דרבנן והעמידו בו חכמים דבריהם בשב ואל תעשה מה שאין כן התם בי"ט שני משום ספיקא דרבנן איתקין מעיקרא ותו דהתם אין י"ט שני מתחלל כל כך מפני אבלותו אבל הכא אין שמחה במקום אבלות. ותו דהתם ה"ל ימי אבלות רצופין אבל הכא אם נוהג אבלות היום שהוא מן התורה לא ינהוג למחר שהוא מדרבנן ואם ישלים אבלותו לאחר ימי המשתה לא ה"ל ימי אבלות רצופין דאין אבילות באה למקוטעין וזה נכון ועיקר ולא כדברי המפרשים שאין קוברין אותו עד למחר ומלינין אותו לכבודו שלא לעשות אבל במקום חופה. ע"כ:

ורמ"ה ז"ל אומר דאבלות יום ראשון מן התורה הוא כמו שכתבו הגאונים והטעם שאינו דוחה שמחת החתן מפני ששמחת החתן יום ראשון נמי מן התורה הוא וסמך אקרא דכתיב ביום חתונתו וביום שמחת לבו ואף על גב דהאי קרא לאו גבי חתן כתיב אפילו הכי כיון דאפקיה קרא בלשון חתן שמעינן ששמחת החתן ביום ראשון מן התורה ולפיכך אמרו דכיון שהכל מן התורה והשמחה חלה מעיקרא לא אתי אבילות ודחי שמחה. תלמידי ה"ר יונה ז"ל וכן כתב הרא"ש ז"ל:

ואין מונעין תכשיטין וכו'. פרש"י ז"ל דה"ק אפילו שלשים יום ראשונים שהם עיקר האבלות אין מונעין ממנה התכשיטין כ"ש אחר כך ומקשים על זה הפי' מדאמרינן במסכת יומא [עח ב'] המלך והכלה ירחצו את פניהם ואמרינן עלה עד אימת קרית לה כלה כל שלשים יום כדתניא אין מונעין תכשיטין מן הכלה כל שלשים יום ולפי זה הפי' מאי קא יליף מינה דזמן הכלה כל שלשים יום ושמא יותר הוא משלשים שהרי לא אמרו בכאן שלשים אלא להודיענו שאפילו באלו שהם עיקר האבילות אין מונעין ממנה

התכשיטין וכ"ש משלשים ואילך ולפי' נראה דה"ק אין מונעין תכשיטין מן הכלה כל שלשים מפני שבאותם השלשים נקראת כלה וצריך שלא תתגנה על בעלה אבל משלשים ואילך כבר היא שגורה אצלו ואין לחוש שתתגנה בעיניו ומונעים ממנה התכשיטין עד תשלום שנים עשר חדש. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

וכן כתב הרא"ה ז"ל וז"ל ואין מונעין וכו'. פרש"י ז"ל בשביל אבל זה וליתא דמאי שנא כלה אפילו שאר נשים נמי קיימא לן דאחר שבעה לאלתר הן מותרות לעולם לספר ולכבס וה"ה לשאר תכשיטין אלא ודאי כלה כל שלשים אין מונעין תכשיטין ממנה משום אבל שאירע לה ואפילו בתוך שבעה חוץ מיום ראשון דוקא כשהוא יום מיתה וקבורה. עד כאן:

וכן כתב רבו הרמב"ן ז"ל פרש"י ז"ל משום אבל זה וכ"ש לאחר שלשי' יום דבטיל ליה אבלות דידיה ואיכא למידק עליה שהרי האשה מותרת לספר ולכבס לאחר שבעה מיד והכי איתא באבל רבתי ואפילו על אביה ואמה ושאר תכשיטין לא אסירי ודאי אלא ה"פ אם אירע אבל לכלה בתוך שלשים יום לחופתה אין מונעין ממנה תכשיטין כדי שלא תתגנה על בעלה שכל שלשים יום זמן שמחת חתן בכלה הוא וצריכה שלא תנוול את עצמה דהוו להו כשבעת ימי המשתה ולא חיילא עליה אבילות כלל לגבי הנך מילי. ע"כ:

וכן כתב הריטב"א ז"ל וז"ל ואין מונעין תכשיטין וכו' פי' לאו משום דאבל זה קיל כדאמר לקמן אלא אפילו באבילות דעלמא נמי כדאמרינן בפ' בתרא דיומא גבי המלך והכלה ירחצו פניהם עד אימת הוי כלה שלשים יום כדתניא אין מונעין תכשיטין מן הכלה שלשים יום דאלמא האי דינא בכל אבל דעלמא הוא נמי:

דליכא איניש דטרח להו. פי' לזבוני ואיכא דאמרי למהדר ולמזבן כשישאנה. שיטה. ורש"י ז"ל פי' כלישנא בתרא. וכן כתב הרשב"א ז"ל וז"ל ודוקא אביו של חתן או אמה של כלה דלא דחינן לאבילות אלא בדאיכא תרתי לריעותא הפסד וליכא דטרח להו ומתה אמה של כלה נמי ליכא דטרח לה בתכשיטין אם יפסדו אלו ותכשיטין אלו כעין בשמים ותמרוקי הנשים שנפסדין והכל בכלל תכשיטין הן. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל דליכא איניש דטרח להו פי' לא סוף דבר מפני טורח הגוף אלא מפני דמי ההוצאה דהא אמרינן לקמן דכל היכא דמזדבן בשר לא חיישינן להו. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל ודוקא אביו של חתן וכו'. דליכא איניש דטרח להו ואף ע"ג דאנן לא איכפת לן אלא משום פסידא דידהו וכדאמרינן דבעי נתן מים על גבי בשר אפשר דאמה של כלה נמי איכא פסידא דאיכא תכשיטין ותמרוקי נשים דלא מזדבני ומפסדי היא ותו ליכא נמי דטרח ליה עלייהו. ע"כ:

אבל איפכא לא. פי' איפכא נוהגין שבעה ימי אבלות ואחר כך נוהגין שבעה ימי המשתה דכיון דאי לא עביד (האידנא) הא איכא דטרח להו אסור אבל באביו של חתן דליכא דטרח להו ואיכא נמי פסידא שהרי נתן מים על גבי בשר מותר. ויש לדקדק אמה של כלה מאי פסידא איכא אי משום תכשיטין יעכבם עד שיעברו שלשים יום דהא דבר המתקיים ואפשר שיש לה בשמים ותמרוקי נשים שאינן מתקיימים ואם אתה אומר למכרן נמצא מפסיד וליכא נמי דטרח להו לא למכור אלו ולא ליקח אחרים. ויש לדקדק דאסור לישא אשה בתוך שבעה ימי אבלות ואפילו אין לו בנים דהכא סתמא קאמר ועוד דמשמע דבבחור הוא שצריך לאביו למטרח בדיליה והא דאמרינן התם ואם אין לו בנים מותר לישא לאלתר לאו בתוך שבעה קאמרינן ומיהו לפום סוגיא דמסכת מ"ק משמע דמותר לישא לאחר שבעה מיד ואפי' בתוך שלשים והא דאמרינן התם מעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו ואמר לאחותה בבית הקברות לכי ופרנסי בני אחותך לאו מנסב נסבה שהרי בתוך ימי אבלות דידיה ודידה הוו ואסור ואפילו אירוסין נמי אסירי לדידה ואפילו אין לה בנים כדתנן ביבמות [מא א'] חוץ מן האלמנה מפני האיבול אלא לפרנס אמר לה והא דאמרינן לא בא עליה אלא לאחר זמן מרובה וכמה זמן מרובה שלשים יום לשם נשואין קאמרינן לא בקידושין ולא ביאה עד ל' יום ותניא במס' שמחות [פ"ז] מתה אשתו אסור לישא אחרת עד שיעברו עליו שלש רגלים בד"א וכו' אבל אין לו בנים או שיש לו בנים קטנים מותר לישא אשה אחרת אפילו לאחר שלשים יום מיד אלמא לדידיה נמי אסור עד שיעברו עליו שלשים יום וצריך הדבר עיון. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו אבל איפכא לא פי' שמת אביה של כלה או אמה של חתן אינו נושא בתוך שבעה ימי אבלות ואף על פי שאין לו אשה והוא בחור דהכא בבחור איירי מדקא אמרינן שהוא צריך לאביו אבל בתוך שלשים נראה שהוא מותר והכי דייק לישנא דהכא דאמר אבל איפכא לא דלא אסר אלא בתוך שבעה דהא הכא שרו ליה משום פסידא אפילו בתוך שבעה כל שכן דאיכא למשרי ליה לאחר שבעה משום מצוה ומיהו באבלות אשתו לא שרי למנסב אחריתי בתוך שלשים ואף על גב דאמרינן התם במסכת מ"ק אם אין לו בנים מותר לישא לאלתר ולאו לאלתר ממש לאחר שבעה קאמר ואפילו בתוך שלשים אלא לאחר שלשים ומאי לאלתר לאפוקי שאינו צריך לשהות ג' רגלים דהכי תניא התם מתה אשתו אסור לישא אחרת עד שיעברו עליו שלש רגלים ר' יהודה אומר ראשון וב' אסור שלישי מותר ואם אין לו בנים מותר לישא לאלתר הניחה לו בנים קטנים מותר לישא לאלתר והאי לאלתר ודאי היינו לאחר שלשים יום וכדאמרינן עלה מעשה ומתה אשתו של יוסף הכהן וכו' ואמרינן עלה וכמה זמן מרובה שלשים יום

ואע"ג דמתניתין קתני הניחה לו בנים קטנים מותר לישא לאלתר וליכא למדחייה דמעשה דיוסף הכהן משום אבלות דידה הוה כדאמרינן התם ביבמות חוץ מן האלמנה מפני האבילות ולא שאני לן אבילות דבעל לשאר אבילות ואפילו לארס אסור ולא בא עליה דקאמר אפילו לשם קדושין וטעמא דמילתא משום דלגבי דידה ליכא טעמא דטירחא דבנים קטנים אלא מטעמא דמצוה דאיהי לא מפקדא אפריה ורביה דהא ליתא מהא דתניא במסכת שמחות מתה אשתו אסור לישא אשה אחרת אפילו אחר שלשים יום מכלל דאפילו לדידיה אסור בתוך שלשים ונראה ודאי דאבילות אשתו החמירו לענין נשואי אחרת כשם שהחמירו עליו כשיש לו בנים גדולים לשהות שלש רגלים לפנים משורת הדין, ע"כ:

ותלמידי ה"ר יונה ז"ל כתבו וז"ל מכניסין את המת לחדר וכו'. ואחר הבעילה קוברים אותו ונוהג שבעת ימי המשתה תחלה ואחר כך נוהג שבעת ימי אבלות אבל אם היו קוברין אותו תחלה היה האבלות קודם ואין השמחה דוחה את האבלות והיכא שנקבר המת קודם שיתקנו המאכל כתב הרמ"ה ז"ל שאין לו לישא אשה תוך י"ב חדש דהא אמרינן במ"ק על כל המתים כולם הולך לבית המשתה לאחר שלשים ועל אביו ועל אמו עד י"ב חדש וכיון דבשמחה דאחריני אסור כ"ש בשמחה דידיה. ואין זה נראה דלא אסרו אלא בית השמחה דרשות אבל בית השמחה דמצוה שרי אחר שלשים יום ונישואין דידהו מצוה נינהו והכי אמרינן במסחת שמחות על אביו ועל אמו עד י"ב חדש אלא אם כן היתה שמחה של מצוה ובזה הסכימה דעת הגאונים ז"ל והרי"ץ ן' גיאת ז"ל לא מבעיא למי שאין לו בנים או שיש לו בנים קטנים דההיא אפילו תוך שלשים יום שרי כדמשמע מעובדא דיוסף שמתה אשתו וכשהיה בבית הקברות אמר לאחותה וכו' ומשמע שנשאה לאלתר דמדקתני אעפ"כ לא בא עליה עד זמן מרובה ומפרש התם עד לאחר ל' יום משמע ביאה לא אבל נישואין הוו ואין לחלק בין אביו ואמו לשאר מתים דכל היכא דמדחו ל' יום מדחו נמי י"ב חדש דאביו ואמו ול"מ כשאין לו בנים א"נ כשיש לו בנים קטנים כדפרישית אלא אפילו למי שקיים פ"ו נמי שרי לאחר שלשים יום אפילו לאביו ולאמו דלא אסרו אלא בית השמחה דליכא מצוה אבל נשואין דאיכא מצוה אפילו יש לו בנים שרי כדאמרינן לקמן הלכתא כר' יהושע דאמר אף על פי שנשא אשה בילדותו ישא אשה בזקנותו שנאמר בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך ומעשה בא לפני מורי הרב ר' משה בן כוסא נ"ר באחד שנדר לישא את ארוסתו לזמן ידוע והגיע הזמן בתוך שלשים יום של אביו והתיר אותו לישא אותה מיד לאחר שבעה. ע"כ:

עוד כתבו תלמידי ה"ר יונה ז"ל וז"ל ודוקא אביו של חתן או אמה של כלה דליכא איניש

דטרח להו שדרך הוא שאבי החתן משתדל בענייני החתן ולתקן לו צרכי הסעודה וכל מה שצריך ואמה של כלה גם כן משתדלת בצרכי בתה ואם תדחה השמחה מעכשיו יפסידו שלא יהא להם אחר כך מי שישתדל בענייניהם ולפיכך דוחה השמחה את המת וה"ה אם מת לו אח או אחות אבל מתה אמו של חתן או אביה של כלה האבלות דוחה השמחה כיון שנשאר מי שטרח בעבורם. ע"כ:

והא דקאמר וה"ה אם מת לו אח או אחות אין פירושו מפני שגם הם משתדלים בעבוריהם האח של חתן במקום אביו ואחות של כלה במקום אמה חדא דמנין לנו להשוות אח לאב ואחות לאם על האב ועל האם מוטל צורכי בניהם ולא על האח והאחות ועוד דהא אם מת לו וכו'. קתני אלמא דתרווייהו אח ואחות לגבי דידיה מיירי הילכך האי פירושא טעותא ושבושא הוא ומטעם קילותא דאבלות אח ואחות נגע בה הרב ז"ל דכי היכי כשמת אביו של חתן דוחה השמחה את המת משום פסידא דחתן אף על גב דחמיר אבלותיה כדאמר על כל המתים הולך לבית המשתה לאחר שלשים ועל אביו ועל אמו עד י"ב חדש הם הכי נמי דוחה השמחה אבלות דאח ואחות משום דקילא אבלות דידהו אף על גב דליכא טעמא דטרח להו. כנ"ל פי' לפי' ה"ר יונה ז"ל:

ובגי' תוספות כתוב ז"ל יש הלכות גדולות כתוב בהן דוקא איפכא אם חתן או אב הכלה אבל שאר קרובים אם טבחו טבוח ויינו מזוג מכניסין את המת לחדר וכו'. דלא חמיר כולי האי ואין נראה לחלק דתוך שלשים כולן שוין ע"כ. וכ"כ בתוס' וז"ל אבל איפכא לא וה"ה אם הם אבלים משאר קרובים. ע"כ:

ודע דלשון איפכא לא דייק שפיר דבשלמא אם היינו אומרים אביו של חתן ואמה של כלה אתרווייהו בהדי הדדי שייך שפיר למימר אבל איפכא לא אבל השתא דאמרינן אביו של חתן או אמה של כלה ובעיא למימר דוקא אכל חדא באפי נפשה דדוקא אביו של חתן ולא אמו של חתן ודוקא אמה של כלה ולא אביה מעתה מאי לשון איפכא דקאמר והא אמו של חתן לגבי אביו אין זה איפכא והכי נמי אמה של כלה לגבי אביה וכיון שכן ה"ל לפרושי להדיא אבל אמו של חתן או אביה של כלה לא. ויש לומר דאי הוה מפרש הכי להדיא הוה משמע דדוקא אמו של חתן ואביה של כלה אבל שאר קרובים לא וכדעת תלמידי ר' יונה ז"ל לכך סתים וקאמר אבל איפכא לא לכלולי נמי שאר קרובים בהדייהו וה"ק לא תימא דכי קתני אביה של חתן או אמה של כלה אתי לדיוקי דדוקא אב ואם בעיא מכניסין את המת לחדר כו' כדי שיוכל לכנוס אבל על שאר קרובים אפילו שיקברו המת ישא לאלתר דהא ליתא אלא הא אתא לדיוקי דדוקא אביו של חתן או אמה של כלה נוהג שבעת ימי המשתה כו' אבל איפכא לא וה"ה שאר

קרובים וכדכתיבנא והקשו בתוס' דאמרי' בפ"ב דמ"ק [כג א'] מתה אשתו אסור לישא עד שיעבור שלשה רגלים והתירו למי שאין לו בנים לישא לאלתר והכא אמרינן אבל איפכא לא וה"ה שאר קרובים ומשמע דבאין לו בנים איירי דבבחור איירי שאביו טורח בשבילו והוא צריך לאביו וכדכתיבנא לעיל בלשון הרמב"ן והרא"ה (והרשב"א) ז"ל ותירצו בתוס' דלאלתר לאו דוקא אלא דלגבי מאי דקתני רישא ג' רגלים קרי לאחר שבעה לאלתר ולאחר שבעה קתני דמותר והכי דייק לישנא דקתני הכא אבל איפכא לא פי דלא אמרינן נוהג שבעת ימי המשתה וכו' אלא נוהג איפכא שבעת ימי אבלות ואחר כך נוהג שבעת ימי המשתה וכמ"ש הרמב"ן והרא"ה ז"ל כדכתיבנא לעיל אלמא דלאחר שבעה מותר מיד. וא"ת השתא דאמרינן דכי קתני אבל איפכא כו' קאי אמאי דקתני ונוהג ז' ימי אבלות כו' למה לן לדחוקי לישנא דלאלתר דמס' מ"ק נימא דהכא נמי ה"ק ודוקא אביו של חתן כו' הוא דאמרינן דנוהג שבעת ימי המשתה קודם כו' אבל איפכא אף על גב דמצי למנסב בתוך שבעה מיהו נוהג שבעת ימי אבלות קודם דהא ליכא פסידא ולא עבדינן הך תקנתא דמכניסין המת לחדר אלא קוברין את המת וישאנה ונוהג שבעת ימי אבלות ואחר כך נוהג שבעת ימי המשתה ואם תקשי דלמה לי נשואין אלו כיון דלא מצי למבעל דצריך שבעה ימי אבלות קודם וכיון שכן הא ודאי דה"ק אבל איפכא לא אלא נוהג שבעה ימי אבלות ושוב ישא ונוהג שבעה ימי המשתה. תשובתך דע"כ התם נמי במ"ק אף על גב דקתני מותר לישא לאלתר ופרישנא לה לאחר שבעה היינו נשואין בלא בעילה דלבעול אסור עד לאחר שלשים כדמוכח בתר הכי מעשה במתה אשתו של יוסף הכהן כו' ואף על פי כן לא בא עליה כו' וכיון שכן הדרא קושיין לדוכתיה דדילמא הכא נמי ה"ק אבל איפכא לא דנסיב לאלתר ונוהג שבעה ימי אבלות קודם וכדכתיבנא. ואם תשיב הא ודאי דכי אמרינן רישא לאחר שבעה היינו נמי דמצי בעיל וההיא דיוסף הכהן ודאי פליגא דהא אמר לה בבית הקברות צאי ופרנסי כו' דהיינו נשואין ותוך שבעה ודאי אסור וכדמוכחינן מהכא. יש לומר דשפיר מייתי ראיה מההיא דיוסף הכהן ומה שאמר לה בבית הקברות לא היה זה כניסה אלא שדוכין בעלמא ומעתה הדרא קושיין לדוכתיה דדילמא שפיר מצי למנסב לאלתר וכי קאמר אבל איפכא לא דהיינו שינהוג שבעת ימי אבלות קודם ולא איכפת לן במאי דלא מצי בעיל בשעת נשואין דהכי נמי קאמרת למאי דמשנית ההיא דמ"ק דקתני ישא לאלתר ובעי למימר ישא בלא בעילה. ותירץ הר"י ז"ל דודאי אותו שיש לו בנים קטנים מותר לישא תוך שלשים כדמשמע בעובדא דיוסף הכהן אבל אותו שאין לו בנים כלל אסור לישא עד לאחר שלשים כיון שאין יכול לבעול תוך שלשים והשתא לא מצינן לפרושי דכי קתני אבל איפכא לא דקאי אנוהג שבעה ימי

המשתה כלל דהא לא מצינן למימר איפכא דינהוג שבעה ימי אבילות קודם דהא לא מצי למנסב עד לאחר שלשים והילכך ה"ק ודוקא אביו של חתן כו' הוא דמצי נסיב אבל איפכא לא מצי נסיב עד שיעברו שלשים. ולא בעי לפרושי נמי דמכניסין המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל כו' ונוהג שבעת ימי אבלות ואחר כך נוהג שבעה ימי המשתה כמו שפירשו רי"ג והרי"ף והר"י ן' גיאת ז"ל כמו שכתב הרא"ש בפסקיו משום דלמה לן לבזויי המת כיון דליכא פסידא וכמו שהקשה הרא"ש ז"ל עיין בפסקיו הילכך פי' הר"י ז"ל כדכתיבנא:

והרמב"ן והרא"ה ז"ל לא פירשו כן וכדכתיבנא. ואם תאמר ולפר"י ז"ל תיקשי דבמועד קטן קתני ואם אין לו בנים מותר לישא לאלתר ופר"י דהיינו לאחר שלשים וקרי לאלתר כל לבתר שלשים ושוב גבי ההיא דיוסף הכהן קרי ליה זמן מרובה דקתני מאי זמן מרובה שלשים יום ויש לומר דאה"נ דהויא ליה זמן מרובה כיון שהמתין לה מבתר דנשאה עד שיעברו עליה שלשים וכבש את יצרו כ"כ ויש לו שכר כאלו המתין לה זמן מרובה ומיהו באידך ההיא דמ"ק קרי ליה לאלתר דלגבי רישא דקתני עד שיעברו עליה שלש רגלים שפיר מיקרי לאלתר שלשים יום. ומייתי הר"י ראיה לשיטתו ז"ל דתניא במס' שמחות בד"א כשיש לו בנים גדולים אבל אין לו בנים או שיש לו בנים קטנים מותר לישא אחרת לאחר שלשים יום משמע דאסור אפילו לישא תוך שלשים ואף על פי דיש לו בנים קטנים מותר לישא תוך שלשים מ"מ נקט אחר שלשים משום אין לו בנים. וכ"ת רצה לומר דבאין לו בנים אפילו לבעול שרי תוך שלשים לאחר שבעה משום פריה ורביה וכי קתני אבל איפכא לא היינו פירושו דינהוג שבעת ימי אבלות וישא וינהוג שבעה ימי המשתה ולישנא דגמ' הכי דייקא וכמו שכתב הרא"ה וכדכתיבנא לעיל ולא בעי לפרושי אבל איפכא לא לגבי מאי דקתני ונוהג שבעת ימי המשתה וכו' והנשואין יהיו לאלתר אפילו בתוך שבעה וכדכתיבנא דאין סברא שנתיר הנשואין בלא בעילה דלמה לו לישא כיון דלא מצי בעיל ולקיים מצות פרו ורבו אלא ודאי הפי' כדכתיבנא וכן דעת הרמב"ן ז"ל והרא"ה ז"ל ומיהו קשיא ההיא דשמחות דקתני בד"א בשיש לו בנים גדולים אבל אין לו בנים או שיש לו בנים קטנים מותר לישא אחרת לאחר שלשים דאלמא תוך שלשים אסור ואין לתרץ דנקט לאחר שלשים משום יש לו בנים קטנים כדתריצנא לפר"י ז"ל דבשלמא לפר"י ביש לו בנים קטנים נמי אף על גב דשרי לישא תוך שלשים מכל מקום אסור לבעול עד לאחר שלשים ולגבי הבעילה שייך שפיר למתני לאחר שלשים ונקט תנא לישא אחרת וכו' משום אין לו בנים דאפילו לישא לא שרי אלא לאחר שלשים אבל לשיטת ר"ת ז"ל אינה מתישבת דבאין לו בנים שרי ואפילו תוך שלשים לישא ולבעול וכי

יש לו בנים קטנים שרי לישא תוך שלשים ולבעול דוקא הוא דאסור עד לאחר שלשים וכדמשמע מההיא דיוסף הכהן דקתני ואף על פי כן לא בא עליה וכו' דאלמא דוקא הביאה הוא דאסר עליה ולא הנישואין מעתה אינה מתיישבת ההיא דשמחות בפירושו וכמו שכתבו התוספות והרא"ה ז"ל תירוצא לזו דבאשה החמירו וכדכתיבנא לעיל מיהו מלשון רבינו תם ז"ל משמע דלא בעי לחלק בין אשה לשאר קרובים. ואין לתרץ ולומר דכשיש לו בנים קטנים אסור לישא עד לאחר ל' וכי קתני בההיא דשמחות מותר לישא אחרת לאחר שלשים איש לו בנים קטנים דסמיך ליה קאי דקתני או שיש לו בנים קטנים מותר לישא אחרת לאחר שלשים וכי קתני בההיא דיוסף הכהן ואף על פי כן לא בא עליה וכו' היינו נישואין דעד שעברו שלשים יום לא נשאה כלל תדע דבע"כ יש לך לפרש כן דהא היא היתה אבלה שמתה אחותה ומשום אבלותא דידה יש לאסור הנישואין וכן כתבו הרמב"ן והרא"ה ז"ל תלמידו דהא ודאי ליתא דנראה דביש לו בנים קטנים שרי לישא ואפילו אם היא נמי אבלה מפני שמפרנסת בניו וכו' כמו שכתבו התוס' ז"ל ומעתה מנין לך לאסור למי שיש לו בנים קטנים לישא בתוך ל' דהא בההיא דיוסף הכהן ולא בא עליה קתני דהיינו ביאה ולא נשואין ואם כן הדרינן למימר דההיא דשמחות לא מתיישבא שפיר לפירוש רבינו תם ז"ל ודוקא ביש לו בנים קטנים הוא דשרי לישא אם היא אבלה מפני שמפרנסת בניו אבל אין לו בנים והיא אבלה אין לו לישאנה דאיהי לא מפקדה אפריה ורביה ובשביל שיזכה הוא אין אומרים לחבירו שיחטא ומעתה קאמר אבל איפכא לא לגבי אביה של כלה ע"כ יש לפרש ולומר דלא ישא עד לאחר ל' וכדפירש ר"י ואינו רחוק פירושו כלל וקל להבין. ואיברא דכך רצה רבינו תם לומר דבאין לו בנים אפילו לבעול שרי תוך ל' משום דלישנא דגמרא דקאמר אבל איפכא וכו' הכין דייקא וכדכתיבנא לעיל מיהו שוב אמר רבינו תם דבע"כ צריך אתה לומר דכי קאמר אבל איפכא לא דלא קאי אנוהג שבעת ימי המשתה וכו' וכדמשמע הלשון בפשטות אלא אעיקר נשואין קאי דדוקא אביו של חתן וכו' מצי למנסב אבל איפכא לא מצי למנסב עד שיעברו שלשים וכדפי' ר"י ז"ל דהא על אביו ועל אמו צריך להמתין עד אחר שלשים סגי לן למשרי לכנוס בתוך י"ב חדש דהיה נראה לאסור אלא משום מצוה התירו והבו דלא לוסיף עלה להתירו כו' בתוך ל' ומעתה הדרינן לפרושי מאי דקאמר בגמרא אבל איפכא לא לא כפירושו של ר"י ומיהו כתבו בתוספות דה"ר יוסף הביא ראיה לדבריו דתנן במסכת שמחות על כל המתים כו' אא"כ היא של מצוה אלמא שרי בכל משתה של מצוה וצ"ע אי קאי נמי אארישא ושרי אפילו בתוך שלשים יום פירוש ונפרש אבל איפכא לא כפשוטו דקאי אנוהג ז' ימי המשתה וכו' וכמו שפירשו הרמב"ן והרא"ה ז"ל

וכדכתיבנא לעיל כנ"ל לפרש לשון התוס' ז"ל ע"פ דרכנו שקבלנו מהראשונים דאין דרך התוס' לפסוק הלכה וללמד דינין כי אם לפרש שקלא וטריא דתלמודא. והביא רבינו תם ז"ל ראיה דעל אביו ועל אמו אינו צריך להמתין עד י"ב חדש מדתניא סתם כל ל' יום לנשואין ולא מפליג בין אביו ואמו לשאר אבלות וכו' וכתוב על זה בגליון תוספות תימא לי דקא מייתי ראיה מדלא מפליג כו' והא ע"כ לא קאי אמתה אשתו ויש לו בנים גדולים דהתם אסור עד ג' רגלים אם כן איכא למימר דלא קאי נמי אמת אביו ואמו והאי כל שלשים יום לנשואין יהא פירושו לכל הפחות שלשים יום ואף על גב דשרי בפחות ליש לו בנים קטנים הא לא קשיא דכל שלשים יום לנשואין של בעלה קאמר. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל אבל איפכא לא פי' לא עבדינן הכי אלא קוברין את המת תחילה. ולענין אימתי יעשה משתה שלו לא מתפרש מהאי לישנא מידי וכל היכא שיש לו בנים גדולים דכ"ע אסור לכנוס עד י"ב חדש אבל היכא שאין לו בנים או שיש לו בנים קטנים בהאי פליגי רבוותא ז"ל איכא דאמרי שנושא לאלתר תוך ז' ימי אבלות. ואיכא מ"ד שאינו נושא אלא לאחר שלשים. ואיכא מ"ד שנושא לאחר ז' ימי אבלות וכולם לא למדוה אלא מהא דתניא במסכת מ"ק מתה אשתו אסור לישא אחרת עד שיעברו עליו שלש רגלים בד"א בשיש לו בנים אבל אין לו בנים נושא אשה לאלתר ואם יש לו בנים קטנים נושא אשה לאלתר ומעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו בע"פ ואמר לה לאחותה בבית הקברות לכי ופרנסי בני אחותך ואף על פי כן לא בא עליה אלא לאחר זמן מרובה ומשמע מלישנא דכנסה בו ביום וכן הוא בירושלמי ומר מרבנן סבר דכי היכי דסיפא דיש לו בנים קטנים נשאת לאלתר תוך ז' ה"ה כשאין לו בנים משום ביטול פריה וריביה ומ"ס הא כדאיתא והא כדאיתא ורישא לאחר שלשים יום קרי לאלתר דאילו תוך ל' יום ליכא למשרי וליתנהו להני תרי סברי דהיאך אפשר להתיר להכניס אשה תוך ז' ימי אבלות כלום יש חופה במקום אבלות ואף על גב דבסופה כנסה לאלתר התם בע"פ שהרגל מפסיק עליו אבלות מבעוד יום וכנסה לערב סמוך לבין השמשות דה"ל כלאחר ז' וליכא למימר נמי דלאלתר קרי לאחר ל' יום דההוא זמן מרובה קרי ליה כדאמר התם כמה זמן מרובה ל' יום הילכך לשון אחרון משובח דכל שאין לו בנים כונס ובועל לאלתר לאחר ז' ימי אבלות וכל שיש לו בנים קטנים כונס לאחר שבעה ואינו בועל אלא לאחר שלשים יום ופשטא דמתניתין דהכא בבחור שאין לו בנים שהוא הצריך לאביו מן הסתם הילכך ה"פ אבל איפכא לא אלא עבדינן איפכא שנוהג ז' ימי אבלות ואחר כך כונס ונוהג ז' ימי המשתה. ע"כ. ובגיליון תוספות כתוב וז"ל ועוד היינו יכולים לומר דכשיש לו

בנים קטנים שרי לכנוס אפילו תוך ז' מפני פרנסתן ומה שאמר לה בבית הקברות היינו הכניסה ובאין לו בנים אסור כדמוכח הכא. ע"כ:

לא שנו אלא שנתן מים וכו'. כלומר אפילו כשמת אביו של חתן או אמה של כלה לא אמרו שדוחה השמחה את האבלות אלא שנתן מים על גבי בשר דיש לחוש דלא יוכל למכרו במהרה ותפסד אבל לא נתן מים על גבי בשר מזדבן והאבילות דוחה את השמחה. תלמידי ה"ר יונה ז"ל. והקשה הריטב"א ז"ל נהי דבשר מזדבן הא איכא פסידא ביין המזוג וכבר כתיבנא לעיל בברייתא:

כגון מתא מחסיא. הקשו בתוספות מאי דוחקיה דרב חסדא לאוקומי בנתן מים על גבי בשר לוקמה בכפר ואתיא מתניתין כפשטא בין נתן מים בין לא נתן מים ותירצו בתוספות דניחא ליה לאוקמה ברוב עיירות שהן בינוניות וקשה דאם כן מאי קאמר כגון מתא מחסיא דמשמע דלא הויא אלא מיעוטא כגון מתא מחסיא והא רוב עיירות הכין הן ותירצו בתוספות דה"ק כגון מתא מחסיא ורוב עיירות ויש לדייק כן מלישנא דתלמודא דקאמר כגון מתא וכו' דמפקא מכרך ומפקא מכפר דלא הי"ל אלא דמפקא מכרך לבד או מפקא מכפר לבד דכי קאמר מפקא מכרך ממילא שמעינן דלכלל כפר לא באה והרי היא נמי מוצאת מכלל כפר ואם כן למה לי למהדר תו ולמימר ומפקא מכפר אלא ה"ק דיש שני מיני עיירות חדא דמפקא מכרך שהיא קטנה מכרך אבל היא גדולה הרבה מכפר שהוא קטן ביותר ויש מפקא מכפר שהיא גדולה מכפר אבל היא קטנה מכרך ביותר שכרך הוא גדול ביותר וכיון שכן ה"ל רוב עיירות וה"ק כגון מתא מחסיא ולאו דוקא כגון מתא מחסיא ממש אלא הכונה דמפקא מכרך ומפקא מכפר וקשה עוד לשיטת התוספות ז"ל מאי קאמר תניא כותיה דרב חסדא הרי שהיה פתו אפויה וכו' מאי סייעתא היא זאת אטו משום הא מתניתא מיירי בעיירות מ"ה נימא דאידך מתניתא דלא נקט ונתן מים וכו' מיירי בעיירות דילמא כיון דסתים ותני וטבחו טבוח וכו' אלמא בכפר מיירי ומנליה דהך מתניתין מיירי בעיירות ויש לומר דהכי מייתי דכיון דנחית הך תנא דברייתא לפרושי מאי דסתים איהו מעיקרא דמיירי בנתן מים על גבי בשר אלמא דהיינו משום דאיירי ברוב עיירות והילכך אידך מתניתין נמי ברוב עיירות בעינן לפרושה. זו היא שיטת התוספות ז"ל ויש לי לפרש שמעתא בענין אחר דרב חסדא פליג אדרבא ורב פפא אבל אינהו לא פליגי אחילוקא דידיה וה"פ דשמעתא דבין נתן מים ובין לא נתן מים שפיר מזדבן אלא החילוק הוא דכי נתן מים שוב לא מזדבן במקולין וכיון דלא מזדבן במקולין אף על גב דמזדבן בבתים איכא פסידא קצת וס"ל לרב חסדא דכיון דפסידא איכא קצת וליכא מאן דטרח אם יפסידו מה שהכינו לכך מכניסין את המת לחדר וכו'

ונוהג ז' ימי המשתה ואחר כך וכו' ואפילו בכרך יש לנו לומר כן דאף על גב דמזדבן מכל מקום לא מזדבן במקולין והרי איכא פסידא קצת ואתא רבא למימר דבכרך אף על גב שנתן מים כו' פירוש דאף על גב דאינו נמכר במקולין מכל מקום בכרך שכיחי אינשי טובא ויש קופצין הרבה לא איכפת לן אי איכא פסידא קצת דמ"מ הא מזדבן ורב פפא נמי הכי ס"ל אלא דבעי למימר דבכפר אף על גב דלא נתן מים על גבי בשר איכא פסידא טובא דלא מזדבן נמצא דלרב חסדא מתניתין מיירי בכ"ע בין בכרך בין בשאר עיירות חוץ מכפר הילכך ליכא לאקשויי מאי דוחקיה דרב חסדא לאוקומי בנתן מים כו' נוקמא בכפר דלא בעינן לאוקומי במקום פרטי אלא בכ"ע בין בכרך בין בשאר עיירות ופריך תלמודא לרבא ורב פפא דקאמרי ובכרך כו' ובכפר כו' דאלמא אית להו שפיר הא דמפליג רב חסדא בין נתן ללא נתן היכי משכחת לה לא בכרך ולא בכפר ומשני רב אשי משכחת לה כגון מתא מחסיא וכו' וקאמר תלמודא תניא כוותיה דרב חסדא וכו' פירוש דלרבא ורב פפא לא מוקמן מתניתא בנתן מים אלא בכפר מיירי דבכרך לא מצי מיירי דשפיר מזדבן הילכך ליכא קמן אלא עיירות וכפרים ואם כן למה לן לדחוקי ולאוקומי בנתן מים כדי לאוקומי בעיירות אבל לרב חסדא שפיר מיירי מתני' בכרכים ובנתן מים הילכך מוקמינן מתני' בהכין דהיינו רובא דעלמא כרכים ועיירות ותניא כוותיה דרב חסדא דמוקי לה בנתן מים על גבי בשר ודלא כרבא ורב פפא דמוקי לה בכפרים דהא קתני ונתן מים על גבי בשר דאלמא ברובא דעלמא בעי לאורויי כלל כנ"ל. והכי דייקי לשונותיו של רש"י דוק ותשכח:

ועוד יש לי לפרש דלרב חסדא הכל תלוי במכירתו במקולין דכשמוכר במקולין אף על גב דמפסיד קצת מ"מ הרי מזדבן דהכל הולכין למקולין לקנות ואם יזלזל קצת בשער ימכר ואינו נפסד לגמרי ובשאינו נמכר במקולין יש לחוש דלא יוכל למכרו במהרה שלא ימצא קונים כלל ותפסד ונמצא דחילוקו של רב חסדא קיים בכל העולם ורבא ורב פפא פליגי עליו דאין חלוקו אלא בקצת מקומות ולהכי בעי תלמודא דלדידהו היכי משכחת לה לא בכרך ולא בכפר ואתי שפיר מאי דקאמר תלמודא תניא כוותיה דרב חסדא דהא בברייתא חילק סתם והא דקתני ונתן מים כו' אלמא דלעולם מחלקים בין נתן מים ללא נתן מים כנ"ל:

והריטב"א אזיל כשיטת התוספות ז"ל וז"ל תימה ולמה ליה לרב חסדא לאוקומי מתניתין בהכי לוקמא בכפר ואתיא מתני' כפשטא בין נתן מים כו'. ויש לומר דרוב מקומות דומין למתא מחסיא דשכיחי בהו נישואין וניחא ליה לאוקומי למתניתין ברוב המקומות. עד כאן:

וכן מי שפירסה אשתו נדה וכו'. מדאמרינן כל אותן הימים הוא ישן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים וכן מי שפירסה אשתו נדה אמר הרב ר' יהוסף הלוי ז"ל שהנדה אינה ראויה ליכנס לחופה ואין מברכים ברכת חתנים כלל עד שתטהר שאין חופה אלא יחוד חתן וכלה לשם נישואין ונדה הרי אסורה להתיחד ואחרים הוסיפו ואמרו שאין מכניסין אותה עד שיכתוב כתובה כו' ככתוב בהר"ן ז"ל על ההלכות. עוד יש כעין ראיה לדברי הרב יהוסף הלוי מההיא דתניא במס' סנהדרין [סט א'] בת ג' ויום א' מתקדשת בביאה נשאת לכהן אוכלת בתרומה ופר"י אם נכנסה לחופה אוכלת אבל פחותה מכאן אפילו נכנסה לחופה אינה אוכלת ואף על גב דגדולה כיון שנכנסה לחופה אף על פי שלא נבעלה אוכלת אלמא לאו בביאה תליא אלא בחופה מיהו ראויה לביאה בעינן וכל שאין לה ביאה אין לה חופה, עד כאן. ויש לומר כן אף בנדה שכיון שאין לה ביאה אין לה חופה ולאו מילתא היא דשאני התם דלא חזיא כלל אלא בלכתחלה ודאי נדה לאו בת חופה היא וכן אמרו הגאונים מיהו בדיעבד כיון דקי"ל בפרק הבע"י [נז ב'] דיש חופה לפסולות כגון אלמנה לכ"ג וחברותיה ואף על גב דלא חזיין לעולם לביאה וליחוד הא נמי לא גרעי מינייהו כנ"ל. הרמב"ן:

וכן כתב הרא"ה תלמידו ויש מביאין ראיה לדברי הרב רבינו יהוסף הלוי מהא דאמרינן לעיל פירסה נדה מהו אלמא דנדה לא חזיא לנישואין ואי מהא לא איריא דאפשר דחזיא לנישואין ולחופה ואיהו מעכב משום דלא חזיא ליה לביאה וקאמרה דכיון דאיהי לא חזיא לביאה אם מעלה לה מזונות אם לאו ולקמן בפרק אעפ"י אמרינן נכנסה לחופה ופירסה נדה מהו חיבת חופה קונה חופה דחזיא לביאה כו'. ע"כ ל"מ לן אלא לענין קנין אבל מפשט פשיטא ליה דחופה מעלייתא היא ואפשר דשאני התם דהא עולה לחופה מיהת מקמי דפירסה נדה ובההיא שעתא קני לה דאף על גב דבעינן חופה ראויה לביאה לא בעינן חופה כדי לביאה דכיון שנכנסה לחופה הרי היא כאשתו לכל דבר תדע מדקאמר נכנסה לחופה ופירסה נדה ולא קאמר נדה נכנסה לחופה ומכל מקום לאו ראיה היא דאיכא למימר דעדיפא מינה נקט ואפילו נכנסה לחופה ופירסה נדה מבעיא ליה אם זוכה בתוספת וה"ה לפירסה נדה מקודם ומיהו במס' סנהדרין אמרינן בת שלש שנים כו' ומ"מ מסתברא מילתיה דרבינו בתחילה אבל בדיעבד כו' ע"כ. וכבר כתבנו בזה לעיל גבי פירסה נדה מהו. ורש"י כתב וכן מי שפירסה אשתו נדה. בכניסתה לחופה. לא בעי לפרושי דאחר שנכנסה לחופה והרי היא אשתו גמורה הוא דפירסה נדה מדקתני אשתו משום דהא אוקימנא לה לקמן בגמ' בשלא בעל ועוד מדקתני וכן משמע דבההוא גוונא דלעיל מיירי. ולא בעי נמי לפרושי דקודם שנכנסה לחופה זה ימים פירסה נדה

ושוב כנסה לחופה דהא אשתו קתני דמשמע דלאחר שנעשית אשתו פירסה נדה ועוד דלכתחילה מיהא נדה לאו בת חופה היא וכמו שכתבו הרמב"ן והרא"ה ז"ל וכדכתיבנא לכך פירש רש"י ז"ל דפירסה נדה בכניסתה לחופה. כנ"ל:

הוא ישן בין האנשים וכו'. כתב רש"י ז"ל ואין נאמנין זה עם זה ע"כ. פירוש לפירושו דבשלמא גבי אבלות כשהוא אבל אין היא אבלה וכשהיא אבלה אין הוא אבל הילכך לא מהימנינן להו בהדי הדדי והוא ישן וכו' דכיון דאין כאן אלא חד דאסיר ליה יתפתה ביצרו ואין מי שיעכב על ידו אבל גבי פירסה נדה האיסור רמי אתרווייהו ורחוק הדבר מאד דשניהם יעשו האיסור והיא לא תשמע לו וכיון שכן למה לי שמירה כולי האי לכך כתב רש"י ז"ל ואין נאמנין זה עם זה פירוש דשניהם יחד הרי הוא כאש בנעורת ויחד שניהם ישמעו זה לזה למעבד איסורא. עוד יש לי לפרש בענין אחר ודע שהראב"ד ז"ל כתב דדוקא בעינן תרווייהו שיהו אנשים ישנים עם החתן ונשים עם הכלה והרא"ש ז"ל הקשה על זה וכמו שכתב בעל הטורים ז"ל עיין שם. הילכך לאו דוקא וקשיא ליה לרש"י ז"ל דבשלמא גבי אבלות קתני הכי משום דמיירי שמת אביו של חתן או אמה של הכלה ואותו שהאיסור מוטל עליו הוא דבעינן שישמר ולכך קתני הוא ישן בין האנשים בשמת אביו שהוא אבל והיא ישנה בין הנשים כשהיא אבלה אבל כשפירסה נדה למה לי שמירה כולי האי הוא ישן וכו' והיא ישנה וכו'. ותירץ רש"י ז"ל דטעמא דשמירה זו משום דלא מהימנין להו וכיון שכן אי אמרת והוא ישן וכו' איכא קפידא בדבר דאמר החתן דלאשה מהימנו רבנן טפי מדידיה לדידי רמו שומרין ולא לאשה וכן אם היא ישנה וכו' ולא הוא תאמר הכלה כן ולכך אמרו רבנן מילתא אתרווייהו והוא ישן וכו' והיא ישנה וכו' ולא משום דבעינן שמירה כולי האי כמו שכתב הראב"ד ז"ל אי נמי כיון דמשום דאין נאמנין זה עם זה הוא הילכך בעינן שמירה לכל חד והוא קרוב למה שכתב הראב"ד ז"ל. וקל להבין כן נראה לי:

בין כך ובין כך וכו'. אין לפרש דהכי קאמר בין מת אביו של חתן וכו' בין פירסה נדה דהיינו אמאי דקתני בברייתא והכי קאמר בין אבלות בין פרסה נדה כשיבעול אחר כך לא יבעול וכו' והא ודאי ליתא דאנן אביאה ראשונה קיימינן ובאבלות מיירי דכבר בעל. ואם תפרש דהכי קאמר בין אבלות דהיינו אותה ביאה דקאמרינן ובועל בעילת מצוה הא ודאי ליתא דמדקתני מכניסין את המת וכו' משמע דבחול מיירי בשעה שיכולים לקוברו ועוד דהיכי מצינן לפרושי גבי פירסה נדה דרוצה לומר כשיבעול אחר כך לא יבעול וכו' דהא במוצאי שבת מפרש בגמרא דהיינו שמא ישחוט בן עוף ולאחר החופה אין כאן סעודה אלא הנכון כדפרש"י ז"ל בין כך ובין כך. בין יש אונס בין אין אונס:

מסייע ליה לרבי יוחנן. לכאורה משמע דהכי קאמר הא דקתני הוא ישן בין האנשים וכו' מסייע ליה לרבי יוחנן דאלמא דבעינן נמי ברגל הוא ישן כו' והא ודאי ליתא דאם כן לאו היינו דברים שבצנעה כיון דבעינן הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים לכך פירש רש"י ז"ל מסייע ליה. הא דקתני דאסור בתשמיש המטה כו' ע"כ. ולעולם ברגל לא בעינן הוא ישן כו' וכדבעינן למכתב קמן בסייעתא דשמיא. ויש לפרש דסייעתא היינו מדקתני וכל אותן הימים הוא ישן וכו' ומשמע אפילו בשבת ומייתינן משבת לרגל וליתא להא פירושא דלא משוינן רגל לשבת לאחמורי ברגל כי היכי דמחמרינן בשבת דשניא שבת דעולה למנין שבעה ולהכי נוהג בה תורת אבלות לענין דברים שבצנעה אבל רגל דאינו עולה למנין שבעה מנין לנו שיהא נוהג בה דברים שבצינעה לכך פירש רש"י ז"ל הא דקתני אסור בתשמיש המטה בשבעת ימי המשתה שהן לו כרגל. ע"כ:

וכן פירשו בתוס' וז"ל מועד וחתן משוה אותן בכל מקום כההיא דתניא בפ"ק דמועד קטן [ז ב'] חתן שנולד בו נגע נותנין לו שבעת ימי המשתה וכו'. וכן ברגל וכו'. ומעתה יש לך לפרש דכי קתני דברים של צינעה נוהג פירושו דחובה ולא רשות מדמייתי סייעתא מן הברייתא ואין לך לומר דהכי מייתינן מדאסרינן לענין חתן דברים שבצינעה דהיינו משום דהויא ליה שמחה של יחיד הילכך ברגל דהויא לה שמחה של רבים אסקינן חדא דרגא דאינו אלא דנוהג ביה דברים של צנעה פי' רשות ולא חובה דהא ודאי ליכא למימר הכי דהא אמרינן דמועד וחתן משוה אותן בכל מקום וכן בדין דרגל זה של חתן אינו עולה למנין שבעה דומיא דרגל דעלמא והקשו בתוס' דתיקשי מברייתא דהכא לרב ושמואל דאמרי תרווייהו בפרק בתרא דמ"ק [כד א'] דתשמיש המטה בשבת של שבעה ימי אבילות רשות דהא קמן דאפילו ברגל דחתן דאינו עולה למנין שבעה דומיא דמועד בעלמא אסור בתשמיש המטה כל שכן בשבת ואין סברא לחלק איפכא דמקילינן בשבת טפי מבמועד ואדרבה אם באנו לחלק בין שבת למועד יש להחמיר טפי בשבת מברגל כיון דשבת עולה למנין שבעה והרגל אינו עולה ותירצו בתוספות דס"ל לרב ושמואל שיש לחלק בין חתן לשבת ורגל דחתן כיון דהויא שמחה של יחיד מחמרינן ביה ואסרינן ליה בתשמיש המטה אבל שבת ומועד דהויא ליה שמחה ומנוחה דרבים אינו נוהג תשמיש המטה בהן אלא רשות וקשיא להו לתוספות ז"ל על זה דאכתי תקשי לרב ושמואל מהך ברייתא דקתני וכל אותן הימים הוא ישן בין האנשים וכו' דמשמע אפילו בשבת אלא דתשמיש המטה אסור בשבת ולא רשות ובהך דיוקא דדייקינן מצינן לפרושי דמשבת מייתינן סייעתא לרבי יוחנן ומאי נוהג דקאמר רשות והכי קאמר דכיון דבשבת אסור במועד אסקינן דרגא ולא הויא אלא רשות וליתא דהא בה"ג פסקו כרבי יוחנן לגבי רב

ושמואל דאלמא חובה קאמר ופליגא דרב ושמואל דאמרי דאינו אלא רשות. ואין לך לומר דדילמא לעולם דלרבי יוחנן במועד רשות ובשבת אסור ורב ושמואל סברי דבשבת נמי אסור דזו מנין לנו דדילמא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ומיהו אכתי קשיא דהא מברייתא שמעינן דבשבת אסור דהוא ישן בין האנשים וכו' משמע אפילו בשבת ולמה להו לה"ג למימר אע"ג דקי"ל כדברי המיקל ה"מ בתנאי וכו' בלאו הכי נמי הלכה כרבי יוחנן דברייתא קשיא להו לרב ושמואל ואומר ר"י דודאי נראה דהלכה כרבי יוחנן מדאמר תלמודא הכא מסייע ליה לרבי יוחנן ובריייתא גופה אינה כל כך קושיא דאיכא למימר דכי קתני כל אותן הימים הוא ישן כו' ברוב הימים קא מיירי ואין השבת בכלל ומכל מקום כיון דתלמודא בעי לסיועי מברייתא דהכא אלמא דהכין הלכתא. כן נראה לי פירוש לפירוש התוספות ורש"י ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל הכי גרסינן מסייע ליה לרבי יוחנן דאמר אף על פי שאין אבלות במועד דברים שבצינעה נוהג ולא גרסינן אף על פי שאמרינן אין אבלות בשבת כדגרסי מקצת רבנן ז"ל דאם כן היכי מדמה לה להא דהכא אדרבה שאני שבת שהוא עולה למנין שבעה אבל רגל זה שאינו עולה במנין למועד דמי שאינו עולה ואינו נוהג בדברים שבצינעה אלא ודאי כדאמרן וכן גריס ר"י ז"ל וכן הגירסא בכל הספרים שלנו והא דנקטינן בהך סייעתא סיפא והוא ישן בין האנשים ולא נקטיה דקתני בועל בעילת מצוה ופורש משום דההיא איכא לדחויי דמשום דם הוא פורש שגזרו החכמים האחרונים בבועל הבתולה כדאיתא בפרק בתרא דנדה [סה ב'] והא דאמרינן התם דברים שבצנעה נוהג למאן דאמר התם נוהג חובה הכי נמי חובה דקתני הוא ישן בין האנשים וכו'.

ואפילו למאן דאמר התם נוהג רשות כיון דגבי מועד דאורייתא הוי רשות דינא הוא דברגל דיחיד דרבנן ליהוי חובה הילכך שפיר איכא למימר דמסייע ליה לרבי יוחנן וכיון דכן הלכתא כרבי יוחנן דהוא מסייע וכן פר"ח ובדוכתא מתפרש מאי ניהו דברים שבצינעה. ע"כ:

וז"ל שיטה אבל דברים של צינעה נוהג ואם תאמר והא נוהג פירושו רשות דקיימא לן נת"ר רשות בפרק אלו מגלחין יש לפרש כיון דבמועד שהיא שמחת רבים רשות בדיחיד חובה. ע"כ:

וכתבו תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל ודוקא תשמיש המטה דהוא דבר שבצינעה שאינו ניכר שהוא מחמת אבלות הוא דנוהג שהרי פעמים שיפרוש מאשתו מפני הנדות אבל שאר דברים שיכירו בני אדם שמונע בעבורה מן השמחה אין נוהג בימי חתונתו. ע"כ:

לא שנו אלא שלא בעל וכו'. והא הכא דבבעל וכו' כי קאמר אפירסה וכו'. לכאורה משמע דמעיקרא ס"ד דכי קאמר רבא לא שנו אאבילות קאי וה"ק הא דקתני ומת אביו של חתן וכו' לא שנו אלא שלא בעל וכו' ופריך תלמודא והא הכא דבבעל וכו' ומהדר כי קאמר אפירסה אשתו נדה פי' וה"ק רבא הא דתני וכן מי שפירסה אשתו נדה וכו' לא שנו וכו' וליתא להאי פירושא דאם כן מאי פריך והא הכא דבבעל עסקינן וקתני והוא ישן וכו' דמשמע דמדוכתא אחריתי פריך עליה מדקאמר וקתני הוא וכו' ה"ל לאקשויי בקוצר והא בבעל עסקינן פירוש והיכי קאמר לא שנו אלא שלא בעל כו' אלא הכי פירושא דמעיקרא לא קאמר רבא אלא לא שנו דאין נאמנין להתייחד וכדפירש רש"י ז"ל והאי לישנא מצי למיקם עלה דאבלות אי נמי עלה דפירסה נדה ופריך תלמודא והא הכא דבבעל עסקינן וכו' וכיון דכן לא שאני לן בין בעל בין לא בעל בכולה מתניתא ומשני כי קאמר רבא לא שנו פירוש לא שנו עצמו דקאמר אפירסה נדה קאמר דכיון דנדה חמירא בעל מהימן ואין פירוש כי קאמר דהיינו ההקדמה של לא שנו אמאי דקאי עלה וכדפרישנא לעיל אלא לא שנו עצמו קאמר דלעולם אינו משנה לשונו אלא דקאמר לא שנו דאין נאמנים להתיחד ומצי למיקם אאבילות א"נ אפירסה וכדכתיבנא. וזהו נמי שכתב רש"י ז"ל כי קאמר. רבא לא שנו ודוק וקל להבין. ועוד נפרש בזה הלשון ענין אחר לקמן בשמעתין בסייעתא דשמיא:

דבבעל עסקינן וכו'. [וא"ת] בשלמא לשיטת רש"י ז"ל דכי קתני ובועל בעילת מצוה היינו כי היכי דליחול עליה חתונה קודם וכדכתיבנא לעיל הילכך פריך שפיר דע"כ מיירי בבעל וזהו שכתב רש"י ז"ל נמי הכא דבבעל עסקינן. דקתני בועל בעילת מצוה לפני קבורת המת. אבל לשיטת התוספות ז"ל דמאי דקתני ובועל בעילת מצוה היינו מילתא באפי נפשה ואי בעי בעיל ואי בעי לא בעיל דמצי בעיל קתני וכדכתיבנא אם כן מאי פריך דילמא הכי קאמר ובועל בעילת וכו' פירוש אי בעי ומאי דקתני הוא ישן וכו' היינו בדלא בעל ויש לפרש דלהכי קאמר וקתני הוא ישן וכו' פירוש דמסתמא אמאי דקתני ובועל בעילת מצוה קאי הוא ישן וכו' כנ"ל. והא פרישנא לה שפיר מאי דקאמר וקתני הוא ישן וכו' לשיטת רש"י ז"ל:

אפירסה אשתו נדה. אין לפרש דמשום הכי שניא פירסה אשתו נדה משום דשניהם קיימי באיסורא ולא יסכימו שניהם לאיסור אבל באבלות או היא אבלה או הוא אבל הילכך אין כאן אלא חד באיסור הילכך בקל יבא הדבר לידי איסור. דליתא להאי פירושא דאם כן מאי פריך תלמודא לקמן למימרא דאבלות קילא כו' וכדבעינן למכתב לקמן בסייעתא דשמיא. ועוד מדקאמר אפירסה אשתו נדה אלמא דאהימנותא דידיה סמכינן

דאי לא מ"ש הכא אשתו דקאמר ועוד מאי שנא לא בעל מבעל אפילו לא בעל נמי אמאי הוא ישן וכו' והרי לא יסכימו שניהם לאיסור אלא ודאי כי תקיף ליה יצריה בקל היא תשמע לו והכל תלוי בדידיה וזהו שכתב רש"י ז"ל אפירסה אשתו נדה קאמר דכיון דנדה החמורה בעל מהימן עלה דלא אתי לזלזולי באיסור כרת ע"כ כנ"ל. כי קאמר רב יוסף אפירסה וכו'. ואם תאמר היכי הוה סלקא דעתא דבבעל נמי אין אשתו ישנה עמו והא ודאי כל נדה דעלמא מתייחדת עם בעלה. יש לומר כלה שאני איידי דחביבה עליה טפי ואף על פי שבעל תאסר להתייחד עמה. שיטה ישנה:

הא וכן קתני. ואם תאמר אדרבה מדקתני וכן משמע דהמעשה אירע כמו מת אביו של חתן וכו' דהיתה פתו אפויה וכו' ומת כו' הכי נמי פירסה נדה בכניסתה לחופה ואין לפרש דהכי פריך והא וכן קתני פירוש מדקתני וכן משמע דפירסה נדה מחודשת יותר מהראשונה דאבלות ואי מיירי דוקא בלא בעל והראשונה דהיינו אבלות אפילו בבעל מאי חידושיה דהך שניה דקתני וכן ומשני ה"ק וכן מי שפירסה אשתו נדה ולא בעל כו' פי' הוה ליה כאילו תני בהדיא ולא בעל והיינו חידושיה דהוה אמינא דלא בעל נמי לא בעי שמירה משום דחמירא ליה וליתא להאי פירושא חדא דלא משני שפיר ועוד דלקמן פריך נמי והא וכן קתני ולא מצינן לפרושי בהאי פירושא לכך פירש רש"י ז"ל דקס"ד אכולה מילתא דאבלות מדמינן לה ובאבלות בבעל עסקינן ע"כ. ומאי דאקשינן דדילמא קתני וכן דהמעשה אירע כמו אידך דהיה טבחו טבוח וכו' וכדכתיבנא יש לומר דאי הוה תני וכן פירסה נדה אין הכי נמי דהוה אמינא דלענין המעשה מדמינן לה אבל השתא תני וכן מי שפירסה אשתו נדה משמע דהדמיון לגבי דינא וקס"ד דאכולה מילתא דאבלות מדמינן לה כו' וכמו שכתב רש"י ז"ל כנ"ל:

דף ד:

הכי קאמר וכן מי שפירסה אשתו נדה ולא בעיל וכו'. וקשה דלמה ליה למימר ה"ק וכו' דהוי כעין מגיה בברייתא בקל יש לדחות דלאו אכולה מילתא מדמינן לה אלא בלא בעל עסקי' ועוד למ"ל לסיומי הוא ישן כו' הו"ל לשנויי בקוצר ה"ק וכן מי שפירסה אשתו נדה ולא בעל. יש לומר הילכך כתב רש"י ה"ק כו' כלומר כי קאמר וכן אהוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים קאמר ולעולם הך בלא בעל קאי. פי' דבעי לשנויי דאה"נ דאכולה מילתא מדמינן והיינו אמאי דקתני הוא ישן וכו' ולגבי האי דינא דהוא ישן כו' שוין הן אף על גב דהך מיירי בשלא בעל והיינו דקתני בברייתא וכן מי שפירסה אשתו נדה הוא ישן בין האנשים וכו' דלמה ליה למהדר ולמימר הוא ישן כו' ליתני בקוצר וכן

מי שפירסה אשתו נדה אלא דבעי למימר דוקא אהוא ישן כו' מדמינן להו וכדכתיבנא והיינו דקאמר הכי קאמר וכן מי שפירסה כו' דהברייתא עצמה בהאי לשון מיותר בעי למימר כן וכדכתיבנא כנ"ל:

למימרא דאבלות קילא ליה מנדה. מצאתי בקונטריסין יש להקשות דעיקר קושיין לרב יוסף הויא מנדה הוה ליה למימר דנדה חמירא ליה מאבלות ותו אמאי לא תירץ קושיא דנדה ויש לומר דעיקר קושיא מאבלות לברייתא עצמה ועושה לה סניפין מנדה לאלומי פירכיה ולפי שעיקר הקושיא היתה מאבלות תירץ אותה בלבד דלנדה איכא לתרוצי דשאני מזיגת הכוס שהם דברים של חיבה אבל לישן עמו בבית אחד לא הוי דבר של חיבה ע"כ. ולא נהירא הך תירוצא ונראה לי דאי הוה דייק הכין למימרא דנדה חמירא לה מאבלות אם כן היתה הקושיא מרב הונא דאמר כל מלאכות שהאשה עושה וכו' ולרב יוסף דלעיל הא ודאי אינה קושיא דגברא אגברא קא רמית להכי פריך למימרא דאבלות קילא וכו' כדי לאקשויי מדתניא אף על פי שאמרו אין אדם רשאי לכוף וכו'. ואם תאמר ובלאו מילתא דרב יוסף תיקשי ברייתות אהדדי דלעיל קתני הוא ישן והיא ישנה וכו' גבי אבלות והכא קתני דמוזגת לו את הכוס וכו' דהויא מילתא דחיבה ולא חיישינן להו. ויש לומר דאי לאו מילתא דרב יוסף לא הוה קשיא ולא מידי דהוה מפלגינן בין כלה לאשתו ישנה דכלה אף על גב דבעל חביבה עליו טפי ולהכי אסור להתייחד עמה אבל אשתו ישנה מותר להתייחד ומוזגת לו הכוס וכו' מיהו בנדה משום חומרא דכרת החמירו רבנן שלא למזוג לו הכוס ושלא לרחוץ לו פניו ידיו וכו' אבל השתא שחילק רב יוסף בין נדה לאבלות דאאבלות לא מהימן ליה ואנדה מהימן ליה קשיא למימרא דאבלות קילא ליה מנדה והאמר ר' יצחק וכו' ואילו גבי אבלות תניא אף על פי שאמרו וכו' ולאלומי פירכיה מייתי דר' יצחק לומר דאדרבה אמרינן איפכא דנדה קילא ליה מאבלות ומיהו בלא ר' יצחק נמי קשיא דהא שמעינן מכל מקום מהך מתני' דאבלות חמירא ליה ואפילו אם תחלוק עליה דרבי יצחק ותאמר דהוא הדין נדה מכל מקום הא שמעינן דאבלות חמירא ליה כנדה ולדידך קילא ליה מנדה דאאבלות לא מהימנת ליה ואנדה מהימנת ליה ומיהו בלא רב יוסף לא תקשי ולא מידי דשאני אשתו חדשה מאשתו ישנה וכדכתיבנא כנ"ל:

ובשיטה ישנה מצאתי ז"ל למימרא דאבלות קילא ליה מנדה וכו'. אם תאמר למה הוצרך להקשות בדרך זו תקשי ליה אבלות אאבלות דהכא אסרינן ביה יחוד אף על פי שבעל והכא שרינן מזיגת הכוס שהוא יותר הרגל עבירה מיחוד דהא תלמוד יחוד מותר אחר שבעל באשתו נדה ומזיגת הכוס אסור ויש לומר הא לא קשיא דלעולם ביחוד איכא הרגל עבירה טפי מבמזיגת הכוס שהרי יחוד אשת איש אסור ולא מצינו איסור

במזיגת הכוס מיהו בנדה שרינן יחוד אחר שבעל משום דבעלמא בשאר נשים אי אפשר לבעליהן שלא להתיחד עמהן בנדותן והתורה העידה על יחוד נדה דכתיב סוגה בשושנים אבל מזיגת הכוס דאפשר ליה בלאו הכי אסרינן ביה. אבל הכי קשיא לן כיון דאשכחן דאבלות חמירא ליה מנדה דבנדה אסרינן ליה מזיגת הכוס ובאבילות שריא כי היכי דבכלה נדה החזירו דינה לדין שאר נשים בבעל וכל שכן באבלות דחמירא ליה טפי שהיה לנו להחזיר דינה לדין שאר נשים בבעל והשתא הוה פשיטא לן דבאבלות מותר יחוד בשאר נשים שאינם כלות. וכ"ת לישני ליה דיחוד בשאר נשים דלאו כלות באבלות אסור דאבלות אינן תדיר ואפשר להשמר מיחוד מה שאי אפשר בנדה דתדירא והילכך בבעל אם תחזירנה לדין שאר נשים אסור להתיחד עמה. יש לומר כיון דשרינן מזיגת הכוס באבלות סתמא יחוד נמי שרי ולא רצה התלמוד לחלק בין מזיגת הכוס ליחוד ופרקינן לא קשיא כאן באבלות דידיה כאן באבלות דידה פרש"י ז"ל אבלות דידה חמירא מפני שהיא מונעת אותו וביה שרינן מזיגת הכוס אף על פי שאסרנו בנדה והוא הדין ליחוד דשרי אבל אבלות דידיה קילא לה ובו אסרו יחוד ואפילו בשאר נשים שאינן כלות ומשום הכי קאמר קתני בין בבעל בין לא בעל הוא ישן בין האנשים מידי דהוה אשאר נשים אבל נדה בבעל חוזרת לדין שאר נשים ומתיחד עמה. ולא הוה מצי לשנויי דבאבלות דידיה נמי יחוד בשאר נשים מותר אלא דבעלה שחביבה עליו אסרוהו אף על פי שבעל אבל נדה שחמירא עליו יותר מאבלות דידיה בבעל החזירוה לדין שאר נשים. דאם כן יחוד באבלות דידיה בשאר נשים מותר ודאי כל שכן במזיגת הכוס מותר והרי בנדה אסרו מזיגת הכוס ונמצאת מחמיר באבלות דידיה יותר מבנדה ואם כן מפני מה נדה חוזרת לדין שאר נשים בבעל ובאבלות לא הדרא לדין שאר נשים אלא ודאי שאר נשים אסורות ביחוד באבלות דידיה ומש"ה מקשינן עלה משאר נשים ומי שנינן בין וכו' ותו לא מידי. עד כאן מצאתי בשיטה ישנה. ומה שכתבתי נראה לי נכון וקצר ועוד אכתוב בזה בסייעתא דשמיא:

קילא ליה מנדה. וקשה קצת פשיטא ודאי דכולי עלמא ידעי דנדה בכרת ובאבלות אין כאן אפילו איסור תורה אלא מדרבנן. ויש לומר דהכי קאמר קילא ליה לעבור עליו וכדפרש"י ז"ל. פירוש דיש כמה עבירות אף על גב דידעי אינשי דקילי ומכל מקום קשה עליהם לעבור עליה טפי מעבירה חמורה יותר דאין לך אדם מישראל שיאכל נבלה דאין כאן כי אם איסור לאו ובעונותינו כמה וכמה נשבעין לשוא ולשקר שהוא מן החמורות אם כן דטעמא רבה איכא באבילות שיהיה חמור בעיניו דהא דואג הוא ונכנע יצרו וכמו שכתב הרא"ש ז"ל בפסקיו כנ"ל. ואין להקשות דאמאי פריך דילמא לאו משום דקילא

ליה אבלות מנדה הוא דאסרינן יחוד והוא ישן וכו' אלא משום דבנדה אתרווייהו רביע אריה דאיסורא ולא יסכימו שניהם לעבור אבל באבלות דברייתא דקתני ומת אביו של חתן או אמה של כלה דאין כאן איסורא אתרווייהו אלא אחדא הוא דרביע איסורא בקל יבאו לחטוא דאינו עובר אלא האחד. והא דשרינן במזיגת הכוס וכו' לקמן בברייתא מיירי דתרווייהו הם אבלים ובלאו הכי נמי יש לתרץ במאי דכתיבנא לעיל דוק ותשכח. ליכא לתרוצי הכין כלל מדפלגינן בין בעל ללא בעל אלמא הכל תלוי בדידיה דכשיתגבר יצרו עליו בקל היא תשמע לו וכדכתיבנא לעיל. וזהו שכתב רש"י ז"ל נמי הכא מנדה דאבלות לא מהימנת ליה ואנדה מהימנת ליה ע"כ. פירוש הכל תלוי בהימנותא דידיה וכדכתיבנא. ובמאי דכתיבנא לעיל נמי דייק שפיר לשון רש"י ז"ל כנ"ל:

כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה וכו'. מדקתני שאשה עושה לבעלה ולא קצר ותני כל המלאכות נדה עושה לבעלה חוץ ממזיגת וכו' אלמא משמע דאמתניתין דפרק אף על פי קאי דתנן ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה כו' ועלה קאי ר' יצחק וקאמר כל מלאכות כו' והכין פירש רש"י וזה לשונו מלאכות שאשה עושה לבעלה. לקמן תני להו בפרק אע"פ. ע"כ. וכיון שכן ע"כ יש לפרש דהצעת המטה היינו הצעת המטה דתנן במתניתין דאע"פ דאם לא תפרש כן קשה מאי חוץ דקאמר והא כולהו דמתני' נדה עושה לבעלה ושלשה אלו דקאמר לא הוזכרו במשנה אבל אם הצעת המטה היינו דמתני' ניחא דנקט חוץ משום הך ונקט נמי אינך אחריתי בהדייהו לאשמועינן דמלאכות אלו נמי אין נדה עושה לבעלה. מיהו קשיא דהוה ליה למנקט הצעת המטה ברישא. ויש לומר דזו ואין צריך לומר זו קתני דמזיגת הכוס אין כאן הרגל עבירה כל כך דאינו אלא מושיט לה הכוס לבד ובשעה מועטת כל כך לא יבאו לידי הרגל דבר אבל הצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו מתעכבת הרבה במלאכתה ובין כך ובין כך יבאו לידי הרגל דבר והכין דייק לשון רש"י ז"ל. כנ"ל והתוס' לא פירשו כן:

וכן כתב הריטב"א ז"ל וזה לשונו והצעת המטה לקמן מפרש דדוקא בפניו אבל שלא בפניו מותר ובפניו פי' בתוספות שאינו אסור אלא הצעת הסדינין שהן הכנה לשכיבה אבל הצעת כרים וכסתות בלבד מותר. והרחצת פניו ידיו ורגליו פי' לא נצרכה מפני רחיצת פניו ידיו ורגליו בנגיעה דההיא פשיטא דאסור ליגע בה אפי' באצבע קטנה אלא אפילו לשפוך המים על ידיו ורגליו. ע"כ:

חוץ ממזיגת הכוס. פרש"י ז"ל להושיט לו פירוש שאין האיסור במזיגת היין במים אלא שלא להושיט הכוס לידו ואורחא דתנא הוא דקרי להושטת היין מזיגה ולקמן

במכילתין מתפרש דבימי ליבון מותרת ליתן היין לפניו בשנוי דיהבא ליה אבי סדיא ושם מתפרש בסייעתא דשמיא. הריטב"א ז"ל:

פוקסת. פרש"י ז"ל מעברת שרק על פניה. והקשו עליה בתוספות דאמרינן בפרק ב' לקמן [יז א'] לא שרק ולא פרכוס משמע דתרי מילי נינהו דפוקסת היינו פרכוס כדאמרינן בסמוך כי קתני אכיחול ואפרכוס ובספר קלף ישן מצאתי הגירסא כי קתני אכיחול ואפירכוס וכן עיקר דלמה ליה לתלמודא לשנות לשונו דברייתא קתני פוקסת ותלמודא שינה לשונו וקרי לה פירכוס דאף על גב דנימא דהכל א' מכל מקום אמאי שינה הלשון לכך הנכון כגירסת הספרים הישנים דגרסי פיקוס ומעתה אין מכאן שום קושיא על פרש"י ז"ל. ומיהו קשיא על פר"י ז"ל דבשילהי המצניע [צד ב'] קתני גודלת ופוקסת ולגירסת הספרים דכתיבנא לא קשיא לרש"י ז"ל מדידיה אדידיה דפיקוס חדא ופירכוס חדא והכא פירכוס גרסינן ופוקסת היינו מעברת שרק על פניה ופירכוס היינו קליעת שער ועיקר קושיא מפרק המצניע ליתא דהכי קתני התם תניא רשב"א אומר גודלת כוחלת ופוקסת לעצמה פטורה לחברתה חייבת וכן היה ר' שמעון בן אלעזר אומר משום ר' אליעזר אשה לא תעביר שרק על פניה מפני שצובעת ע"כ. ולפרש"י ז"ל הא דקתני וכן היה ר' שמעון בן אלעזר אומר משום ר' אליעזר וכו' היינו נמי פוקסת דתניא לעיל מינה וברישא מיירי לענין פטורא וחיובא ובסיפא מתני משמיה דר' אליעזר לענין איסורא אי נמי דמשמיה דר' אליעזר קאמר לה דאיהו מחייב בפוקסת ולעולם פוקסת ומעברת שרק הכל אחד תדע דבמתני' קתני וכן הגודלת וכן הכוחלת וכן הפוקסת ר' אליעזר מחייב וחכמים פוטרים והוא ניהו דקתני בברייתא אשה לא תעביר שרק על פניה וכו' אלמא דמאי דקתני במתני' פוקסת פריש לה בברייתא דהיינו מעברת שרק ומיהו התם במתניתין פרש"י ז"ל וכן הפוקסת יש מרבותי אומרים מתקנת שערה במסרק ובידיה ויש מפרשים טחה כמין בצק על פניה וכשנוטלו מאדים הבשר. ע"כ:

וכתב הריטב"א ז"ל עיקר הפי' כדפרש"י ז"ל שנותנת בצק על פניה להאדימה וכן אמרו בירושלמי חייבת משום צובעת ומה שהיו סוברים בגמרא לומר שהיא חייבת משום טווה היינו מפני שהבצק הזה עושין אותן חוטין לתת על הפנים ע"כ. ואפשר שמעברת שרק על פניה וענין הבצק הזה הכל אחד שצובע הפנים. אבל הרא"ש ז"ל כתב וז"ל פוקסת פירש"י ז"ל מעברת שרק על פניה. וקשה דבשילהי המצניע קתני בברייתא פוקסת ומעברת שרק על פניה ולקמן נמי בפרק ב' אמרינן לא כחל ולא פרכוס ויעלת חן ופקוס ופרכוס חדא מילתא היא מדאמרינן בשמעתין הא וכן קתני כי קתני אכיחול ואפירכוס ולקמן בפ"ב פירש"י דפרכוס היינו קליעת שער. וגם זה קשה דבפרק המצניע

תני תרווייהו בברייתא גודלת ופוקסת ונ"ל דפוקסת היינו כמין חוטין של בצק ומניחה אותו על פניה כדי להאדים פניה היינו דקאמר התם בשילהי המצניע פוקסת חייבת משום טווה אף על גב דפריך התם וכי דרך טוויה בכך מכל מקום משמע דהוי כעין טויה ע"כ. ולי הכל אחד וכדכתיבנא והוא הנכון והתוספות פירשו דאחד מתקוני נשים הוא. פי' דהויא אחד מתקוני נשים שאינו לא גודלת ולא מעברת שרק על פניה אי נמי דיש במשמע פוקסת איזה תקון נשים שיהיה וכדתני לה עם גודלת יהיה פוקסת מין תיקון נשים אחר ואפשר דהיינו מעברת שרק וכי תני לה בהדה מעברת שרק אפשר שיהיה פוקסת גודלת דפי' פוקסת מין תיקון נשים ואין פירושו דבר פרטי של תיקון נשים כנ"ל:

כאן באבלות דידיה כאן באבלות דידה. יש שפירשו דאבלות דידיה חמירא ליה ואבלות דידה קילא ליה וגרסינן לקמן תני באבלות דידה הוא ישן בין האנשים וכו' וגרסינן נמי והא עמה קתני ורש"י ז"ל גריס איפכא באבלות דידיה קיל אבל אבלות דידה חמיר פי' אף על פי שמתגבר יצרו עליו אין האשה שומעת לו וגריס לקמן תני באבלות דידיה וגריס והא עמו קתני. הריטב"א ז"ל:

ודע שכתב הר"ן ז"ל בפירושיו על ההלכות בפרק קמא דקדושין אף על גב דאורחיה דתלמודא כשמתרץ ואומר כאן וכאן לפרוקי קמייתא ברישא אשכחן דוכתי דלא קפיד בהכי. וקשיא לי לעיל כי פריך עלה דרב יוסף והא הכא דבבעל וכו' אמאי נדי מאוקמתיה דאבלות. ומשני כי קאמר אפירסה אשתו נדה לוקי לה באבלות דידה ולעולם כי קאמר לה רבא אאבלות נמי אמרה ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דאבלות דידה כיון דטעמא היינו דאם יתגבר יצרו עליו כיון דאבלות דידה הוא אינה שומעת לו הילכך לא שני לן בין בעל בין לא בעל דלעולם ישנה עמו בלא שמירה כלל וכיון שכן ע"כ כי קאמר רבא לא שנו אפירסה אשתו נדה אתמר. וזה שאמר רש"י לעיל כי קאמר. רבא לא שנו פי'. אין הפי' כי קאמר דאשתו ישנה עמו אפרסה וכו' דאי הכי אאבלות דידיה נמי מצי מוקי לה אלא כי קאמר רבא לא שנו ואין חולק בין בעל בין לא בעל אלא בפירסה אשתו לבד וכדכתיבנא אבל למפרשים האחרים דפירשו איפכא דאבלות דידה חמירא ליה וכו' הילכך באבלות דידיה נמי יש חלוק בין בעל בין לא בעל דמנין לך למימר דבין בעל בין לא בעל אשתו ישנה עמו הא כיון דחמירא ליה דומיא דנדה הויא. ומעתה תקשי אמאי נדי לעיל מאבלות ומוקי לה להא דרבא בפירסה אשתו נדה ואפשר דאין הכי נמי דהשתא הדרינן לתרוצי קושיא דמעיקרא דאקשינן והא הכא דבבעל וכו' ולא נצטרך לאוקמה אפירסה נדה לבד אלא אאבלות נמי אביו של חתן קאי ואתי שפיר אידך קושיא דלעיל וכן מי שפירסה וכו'. ומיהו קשיא דלמה ליה לתרוצי כאן וכו' וכאן וכו' לא ה"ל

לתרוצי אלא כי קאמר באבלות דידיה והשתא ניחא הכל. ועוד קשיא דמאי פריך והא אביו של וכו' קתני הא שפיר מתנייה מתני' הוא ישן וכו' בין אאביו של חתן בין אאמה של כלה אלא דבאביו של חתן שני לן בין בעל בין לא בעל ובאמה של כלה לא שני לן ועוד לא ה"ל לאקשויי אלא והא אביו של חתן קתני ולמה ליה לסיומי או אמה של כלה. ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דכיון דהקושיא היא מסיפא דמילתא דקתני או אמה של כלה נקיט ליה מרישא דקתני אביו של חתן והכין אורחא דתלמודא דכי אקשי מסיפא אייתי נמי רישא אבל כי אקשי מרישא צריך לתרץ אמאי מייתי סיפא. ויש לומר דהכי פריך והא אביו של חתן או אמה של כלה קתני פי' דומיא דאמה של כלה דלא שני לן בין בעל בין לא בעל הכי נמי קתני אביו של חתן בזה ניחא טפי להאי פירושא מפרש"י ז"ל דלפרש"י ז"ל לא היה צריך למימר אלא והא אמה של כלה קתני. ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דמשני כי קתני פי' אמה של כלה ולאידך שיטתא צריך לפרש כי קתני ובועל וכו' אשארא אשאר מיני אבלות ולא אאביו של חתן ולשון אשארא לא דייק כלל דלא קאי אלא אאמה של כלה לבד אי נמי צריך לפרש כי קתני אביו של חתן אשארא אמכניסין המת וכו' והוא ישן וכו' ולא קאי אבועל בעילת וכו' ואכתי לא דייק שפיר דלשיטת רש"י ז"ל ע"כ צריך לבעול כי היכי דליחול עלה חתונה קודם ואם נפרש כשיטת התוספות דכתיבנא לעיל ניחא ומיהו אכתי לא דייק שפיר דמשני מאי דלא פריך דעיקר פירכיה משמע דהיינו מדתניא הוא ישן וכו'. ועוד קשיא קושיא אלימתא לאידך שיטתא דקתני בברייתא אין אדם רשאי לכוף את אשתו משמע דאיירי באבלות דידה ואפילו אם תפרש דכי קא משני כאן באבלות דידיה וכו' אתא לתרוצי קושיא דמעיקרא וכדכתיבנא וה"ק כאן באבלות דידיה פי' מילתא דרב יוסף דקאמר לא שנו כאן באבלות דידה אברייתא דאקשינן מינה והא הכא דבבעל עסקינן וכו' מכל מקום צריך אתה לפרש דכי קתני בברייתא אין אדם רשאי לכוף וכו' דמיירי באבלות דידיה דאי לא תימא הכי הדרא קושיא לדוכתיה למימרא דאבלות דידה קילא ליה מנדה והאמר ר' יצחק וכו'. ויש לתרץ דהכי קאמר כי קאמר רב יוסף באבלות דידיה ולא באבלות דידה ולא בפירסה נדה והכי קאמר כאן באבלות דידיה וכו' דאין חילוק אלא בין אבלות דידיה לאבלות דידה ורב יוסף דוקא באבלות דידיה קאמר אבל באבלות דידה משום דקילא ליה לא שני בין בעל ללא בעל ופירסה נדה אף על גב דחמירא ליה מתוך חומרתו שהוא בכרת לא שני לן בין בעל בין לא בעל ומעתה כיון דלא שני ליה בין אבלות לנדה אין כאן קושיא למימרא וכו' וכדכתיבנא לעיל ודוחק דכיון דמטעם דחמירא עליה אתה מחלק באבלות דידיה בין בעל בין לא בעל אם כן כל שכן דיש לחלק נמי בנדה דחמירא עליה והכין הוא קושטא

דחמירא שהוא בכרת ומיהו אם אתה אומר דמשום הכי חמירא עליה באבלות דידיה מפני שהוא דואג וכאיף יצריה אין זה דוחק אבל עיקר הפירוש רחוק דלשון כאן וכאן משמע דקאי על הברייתות וכדפרש"י ז"ל כנ"ל:

וז"ל שיטה ישנה לא נודע למי י"מ כאן באבלות דידיה דחמיר עליה אבל אבלות דידה קילא עליה וגרסי אף על פי שאמרו אין האשה רשאה להיות כוחלת ולהיות פוקסת וכו'. וק"ל אי באבלות דידיה האיך מרחצת לו פניו ידיו ורגליו והלא אסור ברחיצה. ויש לומר בצונן מיירי ואף על גב דכל סתם הרחצת פניו ידיו ורגליו בתלמוד בחמין הוא ולכך פרש"י ז"ל אבלות דידיה קילא עליה לפי שיצרו מתגבר עליו וכדכתיבנא מה יתאונן אדם חי וגו' אפי' בשעת אנינותו של אדם יצרו מתגבר עליו אבל דידה חמירא מפני שמונעת אותו וגרסינן אף על פי שאמרו אין האיש רשאי לכוף את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת דהא באבלות דידה מיירי וכי תימא האיך מרחצת לו פניו ידיו ורגליו בחמין והלא נוגעת היא במים לא היא שהרי אינה מתכוונת להנאתה אלא לרחוץ פני בעלה אי נמי מאי מרחצת מזמנת לו המים דומיא דהרחצת פניו דלגבי נדה דאי מרחצת ממש פשיטא דהא איכא קירוב בשר. רש"י ז"ל גריס תני באבלות דידיה והא עמו קתני ולאידך פירושא גרסינן תני באבלות דידה והא עמה קתני מאי לאו עמה במטה פי' ביחוד. וכתב אמי"ץ ופרש"י עיקר והכי מוכחא מילתא במסכת מועד קטן פרק אלו מגלחין דפשיט מההיא דמוזגת לו את הכוס לא אמרו לכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו אבל שאר קרובים לא משום שאר קרובי אשתו אינו נוהג אבלות ומוקי הא מתניתא דמוזגת לו כוס בשאר קרובי אשתו מדקתני מרחצת משמע דאיהו רחוץ בחמין אפילו בפניה ומזמנת לו קאמר ופירוש קמא ליתיה כלל. ע"כ שיטה ישנה:

ומי שאני בין אבלות דידיה לאבלות דידה. הקשו בתוס' דבלא מילתיה דרב יוסף מצי למפרך ברייתות אהדדי דבההיא דלעיל קתני הוא ישן בין האנשים וכו' והכא קתני נוהגת עמו אבלות והוא עמה ולא קתני הוא ישן וכו' וכי תימא אי לאו דרב יוסף ברייתות לא קשו אהדדי דהוה מפלגינן בין שעת חופה לשלא בשעת חופה דיצרו תוקפו בשעת חופה אם כן השתא נמי דאיכא דרב יוסף לא תיקשי ליה מהאי טעמא גופיה. ותירץ הרא"ש וז"ל דרב יוסף לא מצי לפלוגי הכי דכיון דאמר בפירסה נדה דהיכא דבעל אשתו ישנה עמו אלמא דהיכא דבעל חשיב ליה כאדם שאינו חתן ואם כן הוא הדין באבלות דידיה דחמיר מודה הילכך פריך שפיר מי שני בין אבלות דידיה לאבלות דידה ע"כ. וקשה קצת כיון דהקושיא היא משום מאי דחילק רב יוסף בנדה לא הוה ליה למימר ומי שאני בין אבלות כו' אלא ה"ל למהדר ולאקשויי כלישנא דפריך לעיל ודאי קילא ליה אבלות מנדה

דהשתא בהאי לישנא דפריך תלמודא ומי שאני בין כו' משמע דהקושיא יצא לנו ממאי דשני ליה בין אבלות דידיה לאבלות דידה והא ליתא דבלאו האי חילוקא נמי קשיא ממאי דחלק בנדה וכדכתיבנא. והרא"ש תירץ זה בלשון דהא דקאמר ומי שאני וכו' היא גופא פירכא הוא ולאו הקדמה כדי לאקשויי דוק ותשכח. ומיהו התוספות תירצו זה בלשונם ז"ל שכתבו וז"ל דאי לאו מילתא דרב יוסף הוה מפלגינן בין שעת חופה לשלא בשעת חופה כו' אבל לרב יוסף לא מצי לפלוגי בהכי דהא בבעל חשיב ליה כאשתו ישנה אפי' בשעת חופה ואשתו ישנה עמו בנדה ובאבלות דידה ואפ"ה באבלות דידיה קתני הוא ישן בין האנשים ולהכי פריך שפיר ע"כ. פירוש לפירושם אינהו ז"ל סברי דבאבלות דידה נמי מחלקינן בין בעל בין לא בעל דומיא דפירסה נדה והיינו טעמא דאיהי בקל אינה שומעת אבל על ידי הפצרה תשמע לו ובשלא בעל יצרו מתגבר עליו ויפציר בה עד בוש והיא תשמע לו ויבאו לידי עברה לכך הוא ישן בין האנשים וכו' אבל כשבעל אין יצרו מתגבר עליו כל כך עד שיפציר בה כולי האי ובקל לא תשמע לו הילכך ישנה עמו וכיון שכן פריך שפיר ומי שאני בין אבלות דידיה לאבלות דידה פי' דכיון דאבלות דידיה בבעל בלחוד אפילו בשעת חופה קאמר אשתו ישנה עמו אף על גב דכשלא בעל הוא ישן בין האנשים וכו' אלמא לא שאני לן בין שעת חופה לאשתו ישנה לאחר שבעל הויא ליה כנשואה עמה ימים רבים ואם כן קשיא דהתניא מי שמת חמיו או חמותו כו' והוא הדין דהוה מצי למימר ומי שאני בין אבלות דידיה לנדה אלא נקט הכי משום מאי דפריך עלה והתניא כו' דמיירי באבלות דידיה ובאבלות דידה כיון דמכל מקום פריך שפיר ומי שאני בין אבלות דידיה לאבלות דידה וכדכתיבנא כנ"ל פי' לפי' ז"ל. ומכל מקום הקשה הרא"ש עלה דהאי פירושא דהא לרב יוסף לא חשיב חתן שבעל כאדם אחר לענין אבלות דידיה ואם כן מצי לפלוגי בין שעת חופה לשלא בשעת חופה. ונראה לי ליישב שיטה זו דהא פרישנא לעיל דכי פריך מעיקרא למימרא דאבלות קילא כו' בלא רב יוסף לא הוי קשיא לן דהוה מפלגינן בין שעת חופה לאשתו ישנה דמתני' דלעיל מיירי בשעת חופה ומתניתא דהכא מיירי שלא בשעת חופה ואפילו באשתו ישנה אמרו חכמים שלא תמזוג לו את הכוס כשהיא נדה משום חומרא דכרת וכדכתיבנא לעיל אבל לרב יוסף דמפליג בין אבלות לנדה אלמא דס"ל דאבלות קילא ליה מנדה והאמר ר' יצחק כו' ואילו גבי אבלות תניא כו' אלמא דאבלות חמירא ליה ומשני כאן באבלות דידיה כו' משמע דבאשתו ישנה נמי באבלות דידיה קילא ליה דהא בההוא גוונא גופיה דאמרינן דאבלות דידה חמירא הוא דאמרי' נמי דאבלות דידיה קילא דהא מפלגינן ואמרי כאן באבלות דידיה כאן באבלות דידה ופרש"י הני מתנייתא הכי מתרצן

הא דקתני לעיל הוא ישן כו' באבלות דידיה והך דקתני מוזגת כו' באבלות דידה כו' וההיא דמוזגת היינו באשתו ישנה אלמא דבאבלות דידיה אפי' באשתו ישנה נמי קילא ליה והוא ישן בין האנשים כו' והיינו דפריך ומי שאני בין אבלות דידיה לאבלות דידה פי' באשתו ישנה והתניא מי שמת חמיו כו' והיינו לשיטת רש"י אבל לשיטה האחרת דפריש איפכא הא פרישנא לעיל דכי משני כאן באבלות דידיה כו' קאי אעיקר קושיא דלעיל דפרכינן עלה דרב יוסף ממתניתא דלעיל וכדפרי' לעיל הילכך ליכא לתרוצי מאי דתריצנא ולתוס' נמי הא כתיבנא דסבירא להו ז"ל דבאבלות דידה מפלגינן בין בעל בין לא בעל הילכך כל מאי דפרישנא לעיל לשיטה האחרת צריך לפרש נמי לשיטתם ז"ל דאמאי נדי לעיל מאוקמתא דאבלות ומשני כי קאמר אפירסה נדה דשפיר מצי לאוקמי באבלות וכגון באבלות דידה ואם תפרש דאין הכי נמי דהיינו דמשני כאן באבלות דידיה וכו' וכיון שכן לא מצינא לתרוצי מאי דתריצנא והדרא קושית הרא"ש ז"ל לדוכתא דע"כ רב יוסף לא חשיב חתן שבעל כאדם אחר דמתניתא דלעיל בחתן שבעל בדוקא מיירי ועלה הוא דקתני הוא ישן ומתוך לשונו של הרשב"א ז"ל למדנו תירוץ קושיא זו שכתב ז"ל וז"ל ואם תאמר בר מהא דרב יוסף תקשי לן מיהא אגופא דברייתא דקתני גבי אבלות וכל אותן הימים הוא ישן בין האנשים וכו' יש לומר אי לאו דרב יוסף הוה אמינא דכלה שאני דאף על גב דבעל עדיין חיבתה עליו וחיישינן לה והוא הדין לפירסה נדה אף על פי שבעל עדיין חיבת כלה על חתן אבל באשתו ישנה לא חיישינן לה דיצרו שבור הוא אבל השתא דאשמועינן רב יוסף דכלה אחר ביאה ראשונה כשפירסה נדה כאשה בעלמא היא ויצרו שבור הוא אצל נדה האי אפילו באבלות נאמר כן וכ"ת דאבלות קילא אם כן תקשי ליה ברייתא דקתני נוהגת עמו דמשמע עמו במטה ע"כ. ס"ל ז"ל דסבירא ליה לתלמודא דאי אמרת כיון שבעל יצרו שבור הוא אם כן אין לחלק בין נדה לאבלות ואם באת לחלק ולהחמיר באבלות משום דאבלות קילא ליה כל הנשים שוין ואפילו אשתו ישנה כיון דקילא ליה אבלות. וכבר כתבתי לעיל לשון שיטה ישנה דמתרץ יפה קושיא זו עיין עלה:

עוד תירצו התוספות ז"ל בשם רבינו שמשון ז"ל בר' אברהם בענין אחר דאי לאו דרב יוסף לא הוה קשה מידי דהוה אמינא הא דקתני בברייתא ונוהגת עמו ונוהג עמה לאו דוקא עמו במטה אלא עמו בבית דבכלהו בעו שמירה בין נדה בין אבלות דידיה ודידה אבל השתא דאיתא לדרב יוסף דמחלק בין נדה לאבלות והוצרך לחלק בין אבלות דידיה לאבלות דידה ואם כן הא דקתני ונוהג עמה היינו עמה במטה משמע ליה נמי נוהגת עמו במטה. וקשה אם כן למה ליה לשנויי תני באבלות דידיה הוא ישן וכו' והא כיון

דמעיקרא בלא רב יוסף הוה משמע לן דמאי עמו עמו בבית והוא ישן בין האנשים וכו' ומשום דרב יוסף משמע ליה דעמו דומיא דעמה לישני השתא בקוצר בלא הגהה דמאי עמו עמו בבית כדהוה משמע לן מעיקרא ולאו דומיא דעמה הוא ולמה לן להגיה כלל ולהאריך ולומר תני באבלות דידיה הוא ישן וכו' הא ודאי פשיטא דכי מפרשינן עמו בבית היינו לומר דלעולם הוא ישן כו'. ותירצו בתוספות דאין הכי נמי דאינו מגיה כלל דאף על גב דקאמר תני באבלות דידיה וכו' אלא מפרש דעמו דקתני בברייתא דהכי הוא ומשום דהשתא לא הוי דומיא דעמה הוה ליה כאילו מגיה ונקט לישנא דתני. ומיהו אכתי קשה דמאי פריך תו והא עמו קתני הא מעיקרא הוה ניחא לן שפיר דמאי עמו עמו בבית ולעולם הוא ישן כו'. ותירצו בתוס' דהכי פריך והא עמו דומיא דעמה קתני. ואכתי קשיא לי דהיינו קושיא דמעיקרא דאקשינן לרב יוסף וכבר תירצה דלאו דומיא דעמה קתני ואם חשב המקשן דלא הבין התרצן דבריו ולהכי הדר ואקשי ליה להדיא אם כן למה ליה לאפסוקי בקושיא והא וכן קתני הוי ליה לאקשויי מיד והא עמו קתני ועוד דליכא למימר דלא הבין דהא כיון דאקשי לרב יוסף ולא קשיא ליה עלה דברייתא גופא ע"כ יש לך לומר דקושיא היינו דדומיא דעמה קתני ואהדר ליה דלאו דוקא דומיא דעמה ואין נראה לומר דלתרצן ניחא ליה למימר הכי והמקשן לא ניחא ליה דהויא ליה תירוץ וקושיא מהן ללאו. ונראה לי דמעיקרא קשיא ליה דכיון דקתני בברייתא הני תרי בבי בהדי הדדי בעינן דלהוו שוו בלישנייהו וכיון דקתני נוהג עמה אבלות והיינו עמה במטה דומיא דהכי באבלות דידיה הוי עמה במטה ומשני דלאו דוקא עמו במטה אלא עמו בבית ומפרש דלעולם הוא ישן כו' מה שאין כן ברישא דקתני ונוהג עמה אבלות ופריך והא וכן קתני ומשני כי קתני אכיחול וכו' ופריך דעמו ועמה מיותר הוא בברייתא דה"ל למתני ונוהג אבלות וכן היא וכו' ונוהגת אבלות וכי היכי דיתור לשון דעמה קתני לה בברייתא לאשמועינן עמה במטה הכי נמי יתור לשון דעמו אתא לאשמועינן עמו במטה ומשני לא עמו בבית וכו' פירוש לא אתא לחדותי דיתור לשון דעמו אתא לאשמועינן כדא"ל רב לחייא בריה באפה נהוג אבלות וכו' פי' וה"ק ונוהג עמה פי' דוקא עמה דהיינו בפניה נוהג אבלות והכי נמי מסיפא הא אתא לאשמועינן ונוהגת עמו דוקא עמו דהיינו בפניו נוהגת אבלות. כנ"ל פי' לפי' התוספות ז"ל:

שוב מצאתי להרשב"א ז"ל שכתב בחדושיו וז"ל מאי לאו עמו במטה כלומר להכי תני נוהגת עמו אבלות לומר שכופה מטתה במקום שהיא מונחת עמו בחדר וישנה באותה מטה הכפויה ע"כ. אף על גב דאין הפירוש שוה וכדכתיבנא לעיל בשם הרשב"א ז"ל מכל מקום שמעינן דמיתור לשון דייק:

וז"ל הריטב"א ז"ל. הקשו בתוספות דלפום סוגיין משמע דאי לאו משום מימרא דרב יוסף דמפליג בין בעל ללא בעל ובין אבלות דידיה לאבלות דידה לא ק"ל ולא מידי ואמאי דהא בהדיא פליגי מתני' דלעיל קתני הוא ישן וכו' דאלמא חייב לפרוש ממנה בימי אבלות ואילו הכא קתני בהדיא ונוהגת עמו אבלות ונוהג עמה אבלות וס"ל דעמו במטה קאמר ואינו חייב לפרוש ממנה. תירץ הר"ש מקוניא"ל דאי לאו מימרא דרב יוסף לא הוה מחלקינן בין אבלות דידיה לאבלות דידה ולא הוה ק"ל ולא מידי דה"א דעמו הכא בבית קאמר דהא דפרכינן מאי לאו עמו במטה והיינו משום דלרב יוסף עמה עמה במטה ואם כן הוה משמע לן דרישא וסיפא בחדא גוונא הוא ואפילו הכי משני דאף על גב דעמה עמה במטה עמו עמו בבית ע"כ. ואין הסוגיא מתיישבת יפה לפי שיטה זו כ"א במאי דכתיבנא לעיל:

והתניא מי שמתו וכו'. ונוהגת עמו וכו'. כתב רש"י ז"ל מדלא קתני באבלות דידיה הוא ישן בין האנשים ש"מ חמיר ליה ולא שני לן וראיתי לאחד מגדולי הדור שלפנינו נ"ר שהקשה בתשובותיו על רש"י ז"ל דכיון דס"ל למקשן דעמו דקתני הוי עמו במטה א"כ אמאי אצטריך לאקשויי מדלא קתני באבלות דידיה הוא ישן וכו' וקא מהדר נ"ר אשנויי דחיקי דרש"י ז"ל כתב כן למאי דאסיק אדעתיה דתרצן דמשום הכי תירץ תני באבלות דידיה הוא ישן וכו' והדר המקשן ופירש דבריו דלא הקשה מההוא טעמא דאסיק אדעתיה דתרצן אלא משום דס"ל דעמו דקתני הוי עמו במטה ע"כ. הא ודאי שינויא דחיקא הוא ואין להשיב עליו ועוד דאם כן לאלתר הוה ליה לאקשויי והא עמו קתני ופירש עוד שינויא אחרינא דס"ל לרש"י ז"ל דהמקשן בתחלה לא הקשה מטעם דעמו הוי עמו במטה דאי הכי לאלתר הוה ליה לאקשויי והא עמו קתני אלא מתחלה לא הקשה אלא אפילו דהוה אמרינן דעמו דקתני הוא עמו בבית אפ"ה מדלא קתני באבלות דידיה הוא ישן בין האנשים משמע דישן עמו במטה ע"כ. והאי שינוייא עדיפי טפי משנוייא קמא ומיהו אכתי קושיא דמעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר דאמאי מעיקרא אסיק אדעתיה דמצינן למימר דמאי עמו עמו בבית ולבסוף סבר דליכא למימר הכי דהא פריך להדיא והא עמו קתני מאי לאו וכו' ונ"ל דאיברא ודאי דמעיקרא לא קשיא ליה מדקתני עמו כלל דשפיר מצינן לפרושי עמו בפניו וכדאמר ליה רב לחייא בריה וכו' כדלקמן תדע דלא קשיא ליה לאלתר והא עמו קתני וכמו שכתב החכם הרב נ"ר בתשובותיו הילכך היינו קושיא דכיון דקתני רישא ונוהג עמה אבלות והיינו לרב יוסף בלא שמירה כלל הילכך הא דקתני סיפא נמי ונוהגת עמו וכו' היינו בלא שמירה דאי איתא ליתני להדיא באבלות דידיה הוא ישן וכו' כיון דשאני לן באבלות דידיה לאבלות

דידה ומשני תני באבלות דידיה הוא ישן וכו' ופריך היכי מצית להגיה הוא ישן וכו' והא וכן קתני דמשמע דדמו להדדי לגמרי ואי יש חלוק ביניהם דבאבלות דידיה הוא ישן וכו' לא ה"ל למתני וכן ומשני כי קתני אכיחול ואפירכוס ופריך והא עמו קתני וכו' פירוש דעד השתא אסיק אדעתיה דמאי עמו עמו בבית וכדא"ל רב לחייא בריה וכו' וכדכתיבנא וס"ד דכי מגיה תני הוא ישן וכו' לא מחסרינן מאי דקתני עמו אלא הכי תני ונוהגת עמו אבלות והוא ישן בין האנשים וכו' ופי' עמו היינו עמו בבית וכדא"ל רב לחייא בריה וכדכתיבנא אבל השתא דמשני כי קתני אכיחול ואפירכוס ולא משני דכי קתני וכן אכיחול ואפירכוס ואעמו דבשניהם אין נוהגים אבלות אלא בפני מי שמת לו המת ומשום כבודו אלמא דמאי עמו דקתני היינו עמו במטה וכיון שכן קשיא ליה והא עמו קתני פי' דאין לך לחסר ממאי דקתני בברייתא דלהוסיף אמאי דקתני בברייתא מגיהין ומוסיפין חלוקא אבל אין מחסרין מלה וכן כתב רש"י בפ"ק דסנהדרין דמשני אבי תני קדוש החדש ופריך רבא והא עבור קתני ופירש"י דרך תנא טועה בגירסא לחסר תיבה על ידי שכחה אבל אין נחלף לתנא בין גירסת קדוש לגירסת עבור ע"כ. והכא נמי דכוותה פריך והא עמו קתני ולא נחלף לתנא לשנות לשון שהוא הפך הדין ומשני לא עמו בבית וכדאמר ליה רב לחייא בריה וכו' פי' וכי קתני וכן עלה נמי קאי וכי משנינן נמי לא מחסרינן מלת עמו ואף על גב דמשנינן כי קתני וכן אכיחול ואפירכוס ה"ה נמי אעמו אלא דלהכי נקט הני מעיקרא משום דאתי שפיר לשון וכן דמשמע דאיכא טפי חידושא באחרונה מבראשונה והיינו חידושיה דלא מבעיא כשמת חמיו או חמותו דלא מצי כייף לאיתיתיה להיותה כוחלת ופוקסת אלא אפילו כשמת חמיה או חמותה דאין כאן כפיה אינה רשאה להיות כוחלת וכו' אבל אי קאי אעמו פשיטא דטפי מחוייבת היא בכבודו ממה שהוא חייב בכבודה וכיון דכשמת חמיו או חמותו בעי לנהוג אבלות בפניה מפני כבודה כל שכן כשמת חמיה או חמותה בעיא לנהוג אבלות בפניו מפני כבודו ואי אמרינן דקאי וכן אעמו וכדבעינן לשנויי השתא יהיה הפירוש כן לא מבעיא כשמת חמיו או חמותו דאין אבלותה מוטל עליו אלא בפניה ולכבודה אלא אפילו כשמת חמיה או חמותה אין אבלותו מוטל עליה אלא בפניו ומשום כבודו כנ"ל והכין דייק לשון רש"י ז"ל דוק ותשכח. ומיהו מלשון הרשב"א ז"ל דכתיבנא לעיל משמע דמעיקרא כי פריך משם מאי דקתני עמו דמשמע ליה עמו במטה קא פריך וצריך עיון ליישב הסוגיא על פי שיטה זו וגם השיטה השניה שכתבו התוספות ז"ל לעיל בשם ר"ש בר אברהם ז"ל ע"כ צריך אתה לפרש דמעיקרא מכח עמו קא פריך והא ברירנא הסוגיא יפה לפי שיטתו ז"ל וכן כתב הריטב"א ז"ל וכדכתיבנא לעיל בסמוך:

מאי לאו עמו במטה. לאו דוקא עמו במטה ממש דהא קתני כופה מטתה ונוהגת עמו אבלות כלומר כופה מטתה שהיא ישנה עליו כדי לנהוג עמו אבלות הילכך אין לדקדק מכאן שאבל מותר לישן עם אשתו במטה בקרוב בשר והאי דקאמר מאי לאו עמו במטה ה"ק שתהא מטתה עמו בחדר אחד ומשני לא עמו בבית לא שיהו ישנים בבית אחד אלא ה"ק כשהוא בבית ורואה שהיא ישנה על מטתה צריך שתהא מטתה כפויה אבל כשאינו בבית ישנה כדרכה. הרא"ש ז"ל:

באפה נהוג אבלותא. יש שפירשו באפה ממש בעודו עמה שלא באפה כשיוצא לחוץ ואחרים פירשו דכל שהוא בעיר שמרגישים בו הכל היינו באפה ושלא באפה היינו כשהוא במקום אחר וכן הדעת מכרעת אף על פי שהלשון מסייע לפירוש הראשון ומה שאין נוהגין עכשיו כן אומר בתוספות לפי שאין זה אלא מפני הכבוד כדאמר התם לא אמרו בכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו בלבד ועכשיו היא מוחלת לו וכן דעת הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם. הריטב"א ז"ל:

רב אשי אמר מי קמדמית וכו'. ואיכא למידק דהאי תירוצא דרב אשי תירוץ נכון וקל הוא אמאי לא אסיק לה תלמודא להאי תירוצא מעיקרא ולא היינו צריכין לכל האי שקלא וטריא דלעיל וי"ל שהרא"ש ז"ל כתב בפסקיו דמי שמת לו מת ברגל אף ע"ג דנוהג ימי הרגל תחילה לא אמרינן דהוא ישן בין האנשים וכו' משום דלא דמיא לקילותא דהכא דאקילו בו טפי שהרי מת לו מת קודם שחלים ז' ימי המשתה והתירו לו חכמים להכניס את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה כדי לדחות אבלות מעליו אבל מת לו מת ברגל שכבר חל עליו הרגל ישנה עמו בבית והילכך תלמודא הוה ס"ל דכיון דמי שמת לו מת ברגל לא אמרינן דהוא ישן וכו' הילכך לא חשיבא קילותא מאי דנוהג שבעת ימי המשתה אם לא שנאמר שהאבלות עצמו קילא ליה וכדאמרינן לעיל ומהדר רב אשי מי קמדמית אבלותא דהכא לאבלותא דעלמא פירוש אפילו היכא שמת לו מת ברגל ושקיל וטרי תלמודא מאי קולא כו' לפרושי מילתא דרב אשי והשתא ניחא דקאמר רב אשי מי קמדמית כו' שהוא לשון מיותר דה"ל לשנויי בקוצר רב אשי אמר שאני אבילות דהכא כיון דאקילו ביה רבנן וכו'. כנ"ל:

מאי קולא אילימא דקתני ובועל וכו'. פירוש ובזה יבא גם הוא להקל בתשמיש המטה כיון דהתירו לו לבעול באנינותו ודחי התם משום דלא חל עליו אבלות. וכתב הרשב"א ז"ל ואף על גב דאקילינן באנינותו דשרינן ליה למבעל מה שאין באנינות דעלמא וכדמוכח מהיא גופא דלא שרינן אלא בעילת מצוה לבד וההיא ברייתא מסתמא אליבא דכולהו תנאי מדתניא ואפילו לב"ש וב"ה שנותנין לה ד' לילות או לילה הראשון כולה

ועוד דתניא לענין מי שמתו מוטל לפניו בשבת מיסב ואוכל בשר ושותה יין כו' וחייב בק"ש ובתפלה (ובתפילין) ובכל מצות האמורות בתורה רשב"ג אומר מתוך שנתחייב באלו נתחייב בכולן ואמרינן מאי בינייהו ואמר רבי יוחנן תשמיש המטה איכא בינייהו דלת"ק אסור בתשמיש המטה ולרשב"ג חייב אלמא בחול לכ"ע אסור מ"מ הכא באבלות גופיה לא אקלינן. עד כאן:

וכן כתב הריטב"א דנהי דקילא באנינות מי שמתו מוטל לפניו מ"מ לא אקילו באבלות ואין לדמות אנינות לאבלות כי הרבה דברים נוהגין באבלות שאין נוהגין באנינות חליצת מנעל וכפיית מטה ועטיפת ראש ודברים אחרים. ע"כ:

ולא נהירא לי דאנן בתר קילותא דידיה אזלינן שלא יבא להקל בהך ואדרבה כשיראה שמתירין לבעול באנינות ידמה בעילה לבעילה ויבא להקל לבעול גם באבלות ידמה טפי להקל ממאי דידמה להקל ממאי דנוהגין שבעת ימי המשתה ברישא תדע דע"כ לא יבא להקל משום דמאי דנוהגין ימי המשתה ברישא דהא כשמת לו מת ברגל לא אמרינן הוא ישן כו'. כמ"ש הרא"ש וכדכתיבנא לעיל אלא משום דמכניסין את המת לחדר כדי לדחות אבלות מעליו הוא שיבא להקל והילכך ממאי דשרינן ליה למבעל ברישא נמי יבא להקל וכל שכן לשיטת רש"י דכדי שיחול עליו חתונה וידחה האבלות הוא דאמרינן ובועל בעילת מצוה כו' וכדכתיבנא לעיל הילכך שפיר מצינן למימר דהקולא היינו מדקתני ובועל בעילת מצוה. ונ"ל דאין כאן קושיא מעיקרא דהא כתבינן לעיל לשיטת רש"י ז"ל דאין כאן אנינות כלל דכיון שהוא מעוכב מלקברו במצות חכמים ה"ל כאלו נתייאש מלקוברו דאין עליו דין אנינות וכדכתיבנא לעיל והא דפריך תלמודא אילימא דקתני בועל כו' התם משום דלא חל עליו כו' פירוש דהבעילה היינו כדי שלא יחול עליו אבלות ולא יוכל לבעול אחר כך ואדרבה ה"ל כאלו א"ל רבנן שיבעול עכשיו קודם שאחר כך לא יוכל לבעול ואם כן לא יבא להקל וא"ת ולמ"ל למימר אי לר"א עד שיצא כו' מברייתא גופא מוכחא שפיר דכדי שלא יחול עליו האבלות הוא דאמרינן מכניסין המת לחדר כו' ובועל בעילת מצוה וי"ל דאה"נ אלא משום דמצינו בהדיא דפליגי בהכי ר' אליעזר ור' יהושע במס' מ"ק דהיינו דוכתיה קאמר לה הכא אי לר' אליעזר כו' ואפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל פלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע במ"ק. ע"כ:

ובשיטה כתוב וז"ל ודילמא שאני התם דלא חל עליו אבלות א"ת הא אקילו ביה דמי שמתו מוטל לפניו אסור בתשמיש המטה יש לומר התם טעמא מאי משום דמוטל עליו לקוברו ודילמא ממשיך, הכא הרי אין מוטל עליו לקברו עד שיבעול כיון דחתן הוא. וקשה על זה והלא אף בשבת אסרו בו תשמיש המטה ואף על פי שלא יקברנו בשבת

ואין זה קושיא לפי מה שפירש הר"ן ז"ל בריש פרק מי שמתו דתשמיש המטה בשבת רשות ויש לתרץ אף על גב דאקילו ביה רבנן כיון דלא בגוף האבלות אקילו לא חיילא עליה אבלות משום הכי. ע"כ:

עד שיסתם הגולל. פרש"י כסוי הארון ול"נ דלישנא לא דייק הכי כלל ועוד מדאמרינן התם על פני השדה לרבות גולל ודופק אלמא מידי דקרקע הוא ועוד יש לפרש ע"פ תשובות אחרות והנכון כפירוש ר"ת ז"ל דסתימת הגולל הוא כסוי הקבר והיו נוהגין לתת עליו אבן גדולה והוא מלשון וגללו את האבן. וכבר הארכתי בזה בהרבה מקומות. הריטב"א ז"ל:

והתוספות האריכו בזה ותירצו יפה לפרש"י ז"ל והא דאמרינן בפרק מי שמתו [ברכות יט ב'] מדלגין היינו על גבי ארונות לפירוש רבינו תם ז"ל מיירי דלא היה שם מצבה דגולל ודופק דהיינו המצבה לפר"ת מטמא באהל וא"ת בשלמא לפירוש רש"י דגולל ודופק היינו כסוי הארון אתי שפיר ההיא דמדלגין על גבי ארונות כמו שפירש התוספות ז"ל ומיירי בדאיכא מצבה ואפשר דבין המצבה והקבר יש בה כפותח טפח ולכך אינו מטמא מחמת המת ושפיר מדלגין עליהן אבל לפירוש ר"ת קשה דמחמת המת מטמאין דהא ליכא מצבה ותירצו בתוספות דרוב ארונות יש בה פותח טפח:

אלא דקתני נוהג שבעת ימי המשתה וכו'. הא כתיבנא לעיל שכתב הרא"ש בפסקיו דאין ללמוד מכאן דמי שמת לו מת ברגל כיון דנוהג ימי הרגל תחילה דהוא ישן כו' דשאני התם דאקילו ביה טפי שהרי מת לו מת קודם שחלו שבעת ימי המשתה והתירו לו חכמים להכניס כו' וכדכתיבנא לעיל:

וכתב הרשב"א ז"ל בחידושיו אלא מדקתני נוהג כו'. פירוש מדדחינן אבלות מקמי חתונתו דנוהג שבעת ימי המשתה ואחר כך נוהג שבעת ימי אבלות ואף על פי שמת לו מת קודם שחלה עליו שמחת חופה ומהא שמעינן דהיכא שמת לו מת תוך ז' ימי המשתה ובעל אין צריכין להפרישן אלא אשתו ישנה עמו דהא לא אקילו באבלות זה כלל. ע"כ:

והרב המעילי ז"ל כתב וז"ל נקטינן דאם היתה פתו אפויה כו' ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר כו' ובועל כו' וכל אותן הימים הוא ישן בין האנשים כו' וכ"ש שאינה מוזגת לו את הכוס דקיימא לן דברים שבצנעה נוהג וכן מי שפירסה אשתו נדה ולא ברגל הוא ישן וכו' יש לפרש אפילו באלמון שנשא אלמנה אבל בעל אשתו ישנה עמו דשאני נדה מאבלות משום דאקילו ביה שנוהג תחלה שבעת ימי המשתה אחר שנקבר קילא ליה מנדה אבל באבלות דרגל אף על גב דאקילא ביה תורה שאינו

נוהג בו אבלות אשתו ישנה עמו ואע"פ שאסור בתשמיש המטה שנוהג דברים שבצנעה דשאני רגל כיון שהוא שוה לכל לא אתי לזלזולי ביה:

דף ה.

וחשבונות של מצוה מי אסירי והא רב חסדא ורב המנונא דאמרי תרווייהו חשבונות של מצוה כו'. וכתוב בשיטה ולא תימא לחשוב בלבד אבל לפסוק לכתחילה לא משום דהוי כמקדיש ותנן אין מקדישין בי"ט שלא אסרו אלא להקדיש כלי ידוע משום דמחזי כמקח וממכר אבל לא אסרו לחייב עצמו לגבוה בדבורו וכן פירש ר"ן ז"ל ע"כ. ולהכי מייתי הכא תרווייהו דדילמא מ"ה במוצאי שבת לא דלמא איידי דטריד לעשות סעודה בלילה יחשוב בשבת מהו צריך להוציא ויפסיק נמי לפלוני מאכל כך ולפלוני כך לכך מייתי דלפסוק נמי שרי. ולא תימא דוקא שאינו טורח ללכת מפני כן ממקום למקום אבל לטרוח ללכת ממקום למקום אסור והילכך איכא למימר דמ"ה במוצאי שבת לא פן מחמת טרדתו ילך למקום שמוכרין הבשר והתרנגולים ושאר צרכי סעודה לפקח שם על ענין סעודתו לכך מייתי דאמר ר' יעקב אמר רבי יוחנן הולכין לבתי כנסיות כו' דאפילו להתקבץ וללכת לבתי כנסיות כו' שרי. ואכתי איכא למימר דמתקבצין לפקח בשבת אבל אין מוציאין לאור עד מוצאי שבת וכיון שכן הכא איכא למימר דבמוצאי שבת לא פן יפקח ויוציא לאור ממש הכנת סעודה בשבת לכך קאמר דאמר ר' יעקב בר אידי מפקחין כו' בשבת וכתב רש"י מפקחין. מוציאין לאור. והיינו לפי הספרים דמייתו אמר ר' יעקב כו' הולכין לבתי כנסיות כו' ברישא והדר מייתו ואמר ר' יעקב בר אידי כו' מפקחין פיקוח כו' ומיהו ברוב הספרים המדוייקים מייתו ברישא מפקחין והדר הולכין לבתי כנסיות כו' ולפי זאת הנוסחא יהיה הצריכות כן לא תימא לפסוק צדקה שהיא מצוה ידועה ומפורשת בתורה אבל לפקח ולהוציא עסקי רבים שאינו אלא שלום העיר הוה אמינא אסור קמ"ל. ולא תימא דוקא שאינם טורחים ללכת מפני כן ממקום למקום כו' וכדכתיבנא. ומייתי נמי דאמר ר' שמואל בר נחמני כו' הולכין לטרטיאות כו' פירוש דלא תימא דוקא לבתי כנסיות של ישראל דלא מיחזי כדרך חול אבל לטרטיאות כו' אסור וכיון שכן איכא למימר דמ"ה למוצאי שבת לא פן מתוך טרדתו ילך למקום מוכרי גוים לפקח על עסקי סעודתו לכך מייתי הך דר' שמואל דאפילו בהכי שרי ולא תימא עסקי רבים שאני דהא ללמדו אומנות דאינו מצוה כ"כ ואפילו שדוכין וקיומין דמתחזי טפי כדרך חול שרי הילכך כל מאי דעביד מתוך טירדת הסעודה שרי ואם כן למוצאי שבת אמאי לא, כן נראה לי:

שמא ישחוט בן עוף. להכי נקט ישחוט ולא קאמר יבשל משום דשחיטה דבר קליל ולא דכיר והיינו נמי דנקט בעוף ששחיטתו קלה ונקט בן עוף כגון גוזל מדדה שהוא יותר קל וי"ג שמא ישחוט בן עוף כלומר בע"ש דקתני רישא שהוא לשון זכר דאילו שבת לשון נקבה הוא. ואין צריך לכך, הריטב"א ז"ל:

וז"ל שיטה שמא ישחוט בן עוף פירוש לצורכי הסעודה ולהכי נקט בן עוף לפי שהוא קל לשוחטו ולא יתן אל לבו שהוא שבת עד שישחטנו. ע"כ:

אלא מעתה יום הכפורים שחל וכו'. פרש"י ידחה יום הכפורים ליום הג' שמא ישחוט בן עוף בשבת משום סעודת יום הכפורים ואיכא דק"ל דהיאך דוחין יום הכפורים משום גזרה זו ומתרצינן דהא עדיפא דדחינן משום ירקא ומשום מתיא ויש שפירשו דהכי קאמר שידחה י"ה משום סעודתו שלא לעשות סעודה בערב של י"ה ודחוק הוא פירוש זה. הריטב"א ז"ל:

ובגליון תוספות כתוב הקשה מהר"ר משה פולק אם ידחה י"ה ליום ג' יהיה שביעי של ערבה ביום שבת ותירץ מהר"ר אברהם כשחל בא' בשבת ונדחה ליום ב' לא ידחה ויהיה ביום א' פירוש ידחה מיום ב' ויהיה כדינו ביום א'. ע"כ:

שחל להיות בשני בשבת. לא נקט באחד בשבת לפי שאין י"ה באחד בשבת שאם כן נמצא ראש השנה ביום ו' ולא אד"ו ר"ה אם כן שאם חל באחד בשבת יום תשיעי שבו הסעודה הוא בשבת ובודאי כבר הכין צרכי הסעודה בע"ש דבודאי הוא יודע בכמה יספיק לסעודתו אף על פי שאנו חוששין לשחיטת בן עוף בשבת אם יבעול כדאמרינן השתא דאתית להכי כו' משום דאינו יכול לכוון בע"ש לשיעור האוכלין. שיטה ישנה:

והקשו בתוספות אמאי נקט יוה"כ דלא הוי אלא לר' יוסי הגלילי כדתנן בד' פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי וכו'. וכדברי ר' יוסי הגלילי אף ערב י"ה בגליל אמאי לא נקט חד מד' פרקים דהוי לרבנן נמי ולכ"ע ולאו בגליל דוקא, פירוש לפירושו כגון שחל אחד מד' פרקים אלו באחד בשבת ואף על גב דביוה"כ אמרינן שחל להיות בשני וכתבו בשיטה שאם חל באחד בשבת יום תשיעי כו' היינו משום דאין סעודה בי"ה אלא בערב י"ה ומע"ש מכין לכל מאי דצריך בשבת אבל יום טוב שחל להיות באחד בשבת אינו מכין בע"ש כי אם בי"ט עצמו אבל ביום טוב שחל להיות בשני בשבת אין כאן גזירה לשמא ישחוט בן עוף בשבת ותירצו בתוס' דערב יוה"כ היו רגילים להרבות בסעודה בעופות ובהנהו ד' פרקים הוו מרבים בבהמות ואין הגזרה אלא שמא ישחוט בן עוף שהוא דבר קל וכדכתיבנא לעיל וא"ת ודקרי לה מאי קרי לה והא בקל יש לתרץ התם אית ליה רווחא וכו' וי"ל דסעודת נשואין אין עושין אותה ביום א' אלא

בג' ימים וכדאמרינן שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא טורח בסעודה ג' ימים הילכך קודם השבת הכל מוכן וליכא למגזר שמא ישחוט בן עוף אבל חל להיות יום הכפורים בשני בשבת אין דרך להכין סעודתו כי אם בו ביום ומקדים הלילה לפי שהכל טרודים לבקש ולהכין צרכי סעודתו לכך ירא פן לא ימצא די סעודתו וטריד ולכך איכא למגזר שמא ישחוט בן עוף ולהכי פריך אלא מעתה י"ה וכו' ומשני התם לנפשיה וכו' אם כן התם אית ליה רווחא ואיכא למיחש שמא פן יזדמן לו אחד חשוב שלא היה בדעתו וישחוט בן עוף בעבורו. כן נראה לי:

השתא דאתית להכי ע"ש נמי וכו'. מסתברא דמר הכי קא מהדר לאוקמי בהא טעמא והדר ביה מטעמא דחבורה כי היכי דתיקו מתניתא כהלכתא דקיי"ל דמותר לבעול בתחלה בשבת, הרשב"א ז"ל. ואי מהא לא איריא דהא במתניתא דלעיל קתני בהדיא ומפרישין את החתן וכו' מפני שהוא עושה חבורה אלא מהדר לאוקמה כהאי טעמא כי היכי דתיקום כולא מתניתין בחד טעמא וכתבו תלמידי הרב ר' יונה דה"פ אם נתיר לו לבעול בשבת יצטרך לעשות סעודה ולתת לאכול לשושבינין ולקרובים בליל שבת ושמא ישחוט בן עוף בששי בערב ולא יהיה לו שהות לתקנו ויבא לידי חילול שבת וכן אם יבעול בליל מ"ש יצטרך לעשות סעודה בליל מוצאי שבת אחר בעילה ושמא מתוך טרדת הסעודה ישחוט בן עוף לצורך הסעודה קודם יציאת הכוכבים, ומדחזינן במסקנא דאסיקנא מותר לבעול בתחילה בשבת שמעינן דמאי דתניא בברייתא בין כך ובין כך לא יבעול בע"ש אין טעם הברייתא משום גזרה דשמא ישחוט בן עוף אלא הטעם הוא מפני איסור שבת דקא עביד חבורה ואתיא אליבא דר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוון אסור אבל לדידן דקיי"ל כר' שמעון דאמר דבר שאין מתכוון מותר לא חיישינן לחבורה ומותר דאם איתא שהברייתא היתה אוסרת משום גזרה שמא ישחוט בן עוף לא היה התלמוד חולק על הברייתא ומתיר שאין דרך התלמוד לחלוק על הברייתא בלא סיוע ברייתא אחרת או משנה אלא ודאי טעם הברייתא משום איסור שבת וליתא אלא אליבא דר' יהודה ולית הילכתא כותיה אלא כר' שמעון כדכתיבנא, ומ"מ למדנו דבמוצאי שבת אסור גזרה שמא ישחוט בן עוף וכ"ת האיך אפשר דבע"ש יהיה מותר ובמוצאי שבת יהא אסור י"ל דמתוך כן התירו בע"ש דהכא ליכא למיחש שמא ישחוט בן עוף שמאחר שיודע שבשבת אינו יכול להוסיף ולא לגרוע יתקן הכל מבעוד יום אבל במוצאי שבת איכא למיחש לשמא ישחוט בן עוף מפני שאף על פי שיתקן בע"ש לא יגמור התיקון שיאמר בלבו עדיין יש לי שהות בתיקון מוצאי שבת ומתוך כך יהיה טרוד במוצאי שבת ואיכא למיחש לשחיטת בן עוף, וה"ר מאיר הלוי ז"ל פירש דמאי דאמרינן בגמרא

דאסור לבעול בשבת מטעם גזרה שמא ישחוט בן עוף היינו שמא ישחוט אותו במוצאי שבת קודם יציאת הכוכבים כי מי שבועל בליל שבת אינו עושה הסעודה עד מוצאי שבת ולפיכך כתב דכיון שאנו רואין במסקנא דמותר לבעול בתחילה בשבת ולא חששו לשמא ישחוט בן עוף כל שכן דבמוצאי שבת מותר וריא"ף ז"ל שכתב סתם מותר לבעול בתחילה ולא כתב גזרה שמא ישחוט בן עוף נראה שכך היא דעתו ודעת מורי הרב נ"ר נוטה כמו השיטה הראשונה שכתבנו ולשני הדעות הללו יש לשאול היאך התירו לשום אדם לבעול בתחילה בשבת והלא איכא למיחש לאיקרורי דעתא שהרי לא ימצא בית דין עד יום ב' וי"ל דמיירי במקום שב"ד קבועין בכל יום שיכול להתרעם ביום א' ועדיין אין דעת מורי הרב נ"ר נוחה בזה דלפום האי פירושא נצטרך לומר דבשתי לילות ויום אחד לא חיישינן לאיקרורי דעתא ונוכל לתרץ דמיירי במקום שאין בית דין קבוע כלל אלא כשיש לאדם תביעה אצל חבירו לוקח בני אדם ומודיע להן ובוררין להם בית דין ובכה"ג ליכא למיחש לאיקרורי דעתא שאם לא ימצא בתולים למחר ביום שבת יזמין זקני העיר ויתרעם בפניהם ואחר כך לא יוכל להעמידם. מפי מורי הרב נר"ו ע"כ. תלמידי הרב ר' יונה ז"ל:

בתולה נשאת בד' ונבעלת בד' ולא חיישינן לאקרורי כו'. תימא לי דאם כן תנשא בג' היכא דטרח ליה ותיבעל בליל ד' וביום רביעי וליל חמישי ליכא לאקרורי דעתא וא"ת כי ליכא אקרורי דעתא ה"מ לנבעלת ברביעי דליכא אלא מקצת יום רביעי וליל חמישי אבל לנבעלת בליל רביעי איכא איקרורי דעתא אם כן היכי אמרינן דשרי לבעול בליל שבת כדאמרינן לקמן ולעיל נמי אמרו מפני שהוא עושה חבורה ואמאי והא איכא יום שבת וליל ראשון ואיכא למיחש לאיקרורי דעתא אלא ש"מ בכי האי שעורא לא חיישינן ואיכא למימר דלמאי דאמרינן נשאת ברביעי ונבעלת ברביעי בשלישי לא תנשא שמא תיבעל בו ביום ומאחר שאינו רשאי לבעול ביום אף על פי שרשאי בלילה לבעול גזרו שלא תנשא בו ומיהו למאי דקס"ד בתולה נבעלת בליל חמישי נשאת ברביעי אף על פי שאין ראוי היום לבעילה שאי אפשר לינשא ביום אחר ולפי זה קשה לי מה שנהגו עכשיו לישא ביום ששי ואין היום ראוי לבעילה משום דאיכא למיחש לאיקרורי דעתא עד יום ראשון שבו ביום אי אפשר לבא לבית דין שאם כן בתולה נשאת ליום חמישי ותיבעל בו ביום אלא מאי אית לך למימר שאי אפשר לפי שאין ב"ד יושבין אלא עד חצות וכבר עבר זמן ב"ד דמכתב כתובה וכניסה לחופה ומברך ז' ברכות ואפשר שמפני כך שנינו שלא תנשא בחמישי מפני שמנהג הוא לבעול בו בלילה ולא בו ביום תיכף כניסה לחופה שישראל קדושים וצנועים הם ואין משמשים מטותיהם ביום אבל עכשיו מותר לישא

בששי שאם רצה לבעול בו ביום רשאי שהרי ב"ד קבועים בכל יום ואפילו בששי לפי מה שפירש' ואם נהג מנהגן של קדושים ובעל בליל שבת הא ליכא משום אקרורי דעתא הילכך שרי. ואם תשאל והא איכא משום גזרת בן עוף איכא למימר ההיא ברייתא ליתא דתניא לעיל ומפרישין את החתן מן הכלה לילי שבת תחילה מפני שהוא עושה חבורה טעמא משום חבורה אבל משום בן עוף לא חיישינן וכו'. ור' אמי דשרי למבעל בתחלה בשבת לא חייש לבן עוף וליכא למימר כי שריא בשכבר עשה סעודתו דתקנת חכמים היא שלא יבעול בתחלה ליל שבת ואפילו במקום שאין לחוש לבן עוף משום מקום שיש לחוש שהרי תקנת רביעי אינה צריכה אלא לאשת כהן וגזרו על הכל. ועוד נראה שזמן סעודתו לכל היא לילה של בעילה ולא היה מי שלא נהג כן כדקא פסיק ותני ברייתא סתם ודר' אמי נמי משמע שעדיין לא עשו כלום שהרי עדיין לא כתבו כתובה לפיכך התירו דורות אחרונים לישא בששי. ועוד שאנו נוהגין לעשות סעודה בליל בעילה ולא ביום של מחר כלל הילכך ליכא למיחש לבן עוף כמו שלא חשש ר' אמי. ורבינו הגדול ז"ל השמיטה להיא דתניא לא יבעול ולא אסר משום בן עוף והמחוור שבדבריהם הם דכי ליכא משום אקרורי דעתא [הנ"מ מיום ד' לה' אבל מליל ד' איכא משום איקרורי דעתא] וכשהתירו לבעול בלילי שבת תחלה לא אמרו אלא כשכבר כנסה מזמן מרובה [דהתם לא חיישינן לאיקרורי דעתא דלא תקינו רבנן אלא שלא תנשא מפני שדרכן לישא ביום ולבעול בלילה אבל מי שכנס מזמן מרובה] לא הטריחו עליו לסמוך ליום ב"ד ועוד דר' אמי דלמא למבעל בשבת שרי ובמקום שב"ד קבועים בראשון אבל בלילי שבת לא והא דתניא לעיל לא יבעול תחלה לא בע"ש הכי קתני בין יש אונס שמותר לכנוס בכל יום בין אין אונס אסור בלילי שבת משום חבורה ואף על גב דמשום איקרורי דעתא ליכא במקום אונס שהרי אפילו בשני מותר ומה שנהגו בששי מנהג בורות הוא אלא שלא מיחו בידם וכן כתב הר' יהוסף הלוי ז"ל. הרמב"ן ז"ל:

והרא"ה ז"ל כתב וז"ל וקשיא לן תנשא בשלישי ותבעל לאור רביעי הוא דטריח ליה דליכא משום שקדו דהא אמרת דבהכי ליכא משום איקרורי דעתא וי"ל הני מילי כשנבעלת ביום רביעי עצמו דליכא אלא מקצת היום אבל כיון דאיכא כולו יום רביעי ואור חמישי בהא חיישינן לאיקרורי דעתא וכי תימא אם כן היאך התירו לבעול בתחלה בשבת ואמימר דאורי הכי אפילו היה מקום שבתי דינים קבועים בכל יום והא איכא כולה שבת ואור א' בשבת ההיא כשכנסה מזמן מרובה שלא קבעו חכמים זמן אלא לנשואין אבל לא אסרו עליו שלא יבעול אלא ביום הראוי לב"ד ולפי זה צריך תלמוד מה שנהגו עכשיו לישא בששי שמן הנראה בכאן שהוא שלא בא כהלכה ונראה לי לומר

שטעם המנהג הוא מאותה שאמרו ומן הסכנה ואילך נהגו העם לכנוס בשלישי ולא מיחו בידם חכמים ופרישנא דלא מיחו בידם אפילו אחר הסכנה וששי נמי לדידן שבתי דינים קבועים בכל יום כשלישי בשבת לדידהו וליכא למיחש לשמא ישחוט בן עוף מדאשכחן מתניתא לקמן דשרו רבנן לבעול בתחלה בשבת ולא חשו לשחיטת בן עוף וקי"ל כוותייהו. ע"כ:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל אבעיא להו בתולה נשאת בד' ונבעלת בד' יש שפירשו אפילו בליל רביעי דישראל קדושים הם והם משמשים מטותיהם בלילה ואחרים פירשו דוקא ביום ד' קאמר דליכא אריכות זמן אלא שתי עונות אבל ליל רביעי דאיכא ג' עונות לא דהא לא שרינן לעיל לכנוס בג' אלא מן הסכנה ואילך ואמאי יכנוס בשלישי ויבעול ליל רביעי ועוד דהא דמתני' קתני משכים לב"ד מכלל שאין בין בעילה לתרעומת ב"ד אלא השכמה אחת אלא ודאי בד' ביום ד' אמרינן כגון שיבעול בבית אפל וכן עיקר. ע"כ:

וכן כתב הרשב"א ז"ל דביום ד' מיירי ובבית אפל ואם היה תלמיד חכם מאפיל בטליתו לא לאור כי קדושים הם ואין משמשים מטותיהם ביום ולא חיישינן לאיקרורי דעתא דעונה וחצי. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה ונבעלת בד' ביום וא"ת והלא ישראל קדושים הם ואין משמשים מטותיהם אלא בלילה הא אמרינן עלה אם היה בית אפל מותר אי נמי תלמיד חכם מאפיל בטליתו וי"מ בליל רביעי וקשיא עליה והלא כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה י"ל כגון שבירך בלילה וא"ת הא דתנן בית הלל אומרים נותנין לה עד מוצאי שבת ארבעה לילות ואם כן הוו להו חמשה לילות י"ל עד ולא עד בכלל, ע"כ:

ולא חיישינן לאקרורי דעתא. פירוש לאקרורי דעתא כי האי דליכא למימר דלא חיישינן לשום איקרורי דעתא דאם כן למה נשאת ליום רביעי אלא ודאי כדאמרן וכן פירש"י ז"ל. הריטב"א ז"ל. ואין לפרש דהכי קאמר לא חיישינן לאקרורי דעתא משום דה"ל ספק ספקא ספק ימצא לה בתולים ספק אם לא ימצא לה וא"ת לא ימצא לה ספק יתקרר דעתו בהאי פורתא ספק לא יתקרר דהא לעולם איכא ספק ספקא ואפ"ה חשו חכמים שלא יהיה עמה באיסור כל ימיו ותקנו שתנשא ברביעי שפעמים בשבת וכו' כדקתני במתני' אלא ודאי דה"ק אפילו יהיה בודאי שלא ימצא לה בתולים אפילו הכי לא חיישינן לאקרורי דעתא כולו האי והכין דייק לשון רש"י ז"ל כנ"ל:

או דלמא בתולה נשאת ברביעי ונבעלת ברביעי. אין לפרש דהכי מבעיא ליה הא דקתני במתניתין בתולה נשאת ברביעי דוקא נשואין אמרו אבל הבעילה בעיא דתיהוי בה' משום איקרורי דעתא או דלמא נשואין גמורים קתני מתניתין דהיינו עם הבעילה דנשאת

ונבעלת בד' ולא חיישינן לאיקרורי דעתא דאם כן אי נבעלת בד' כי היכי דתני במתני' נשאת ברביעי הוה ליה למיתני נמי נבעלת בד' דהיינו עיקר דינא אלא (אפילו) בתולה נשאת בד' פירוש בליל ד' א"נ בעוד היום גדול ברביעי דהא לא חיישי' בבעילה שתהיה אפילו בד' באיזה שעה מהרביעי שתהיה או דלמא בתולה נשאת ברביעי לעיתותי ערב כי היכי דתבעל בחמישי משתחשך בד' ויכנס ליל חמישי ולעולם כי קתני במתני' נשאת היינו נשואין גמורים בבעילה והכי דייק לשון רש"י ז"ל והשתא ניחא מאי דכתב הרמב"ן ז"ל לעיל דקשיא ליה אמאי דקאמר ונבעלת בד' דא"כ תנשא בג' ותבעל ברביעי ותירץ דלהכי לא תנשא בג' שמא יבעול בו ביום וכדכתבינא לעיל וקשיא לי על זה דא"כ לצד האחד דאמרינן נבעלת בחמישי אמאי נשאת בד' ולא גזרו פן תבעל בו ביום ותירץ דאי אפשר בלאו הכי וכדכתיבנא לעיל. ואי בעית למימר בתולה נשאת בד' בעוד היום גדול א"כ אפילו בליל רביעי ונבעלת בה' א"כ קושיית הרב ז"ל במקומה עומדת דהא מרחקא טובא הנישואין מהבעילה ואיכא נמי למגזר פן תבעל בו ביום והרי אפשר בלאו הכי כגון שתנשא ברביעי לעיתותי ערב כדי שזמן הבעילה יהיה סמוך לנשואין אלא הנכון כדכתיבנא. כנ"ל:

ברכה לדגים. הא דלא קתני נמי ברכה דעופות דבו ביום נתברכו נמי העופות דכתיב והעוף ירב בארץ משום דדגים נתברכו מעין ברכתו דאדם דכתיב פרו ורבו ומלאו את המים ובאדם נמי כתיב פרו ורבו ומלאו את הארץ ואנו מהדרינן למימר דליהוי ענין ברכה דדגים לאדם והיינו כדכתיבנא וזהו שכתב רש"י ז"ל ברכה לדגים. פרו ורבו ומלאו את המים. הואיל ונאמר בו ברכה לאדם. פרו ורבו ומלאו את הארץ, כנ"ל. א"נ להכי נקט דגים מפני שאין העין שולטת בהם כדכתיב וידגו לרוב בקרב הארץ כו' וברכתו דאדם לאו היינו מאי דכתיב ורדו בדגת הים דא"כ מאי פריך אי הכי כו' הא ודאי דברכה דאדם עדיפא ליה כדכתיב ורדו בדגת הים אלא ודאי לאו היינו אלא מאי דכתיב פרו ורבו ומלאו את הארץ דהויא ענין לנשואין לפרות ולרבות, ודייק רש"י ז"ל דנקט הואיל ונאמר בו ברכה לאדם פרו ורבו כו' ולא תפס בקיצור ברכה לאדם פרו כו' כמו שתפס באידך לישנא ברכה לדגים פרו כו' כנ"ל:

טעמא משום ברכה כו'. הקשו בתוס' לעיל בריש מכילתין גבי ותנשא באחד בשבת אהא דקאמר הכא טעמא משום ברכה כו' דמאי נפקא מינה ס"ס בין כך ובין כך אינה נבעלת אלא בה' ותירצו בתוס' דמשום ברכה לא מקרי עבריינא דאינה אלא עצה טובה ע"כ. ומיהו משמע דעצה דרבנן מיהא איתא וצריך לשמוע להם ולא מצי למימר אי אפשי בברכה וע"כ יבעול בה' ואי אמר איהו אי אפשי ואיהי אמרה דבעיא ברכה לה שומעין,

ואפשר דאי תרווייהו אומרים דלא איכפת להו שומעין להם. וכן כתב הרא"ה ז"ל טעמא משום ברכה ונפקא לן מינה דכיון דמשום ברכה הוה אי אמרי תרווייהו דלא איכפת להו שמעינן להו ונבעלת בד'. ע"כ:

אבל רש"י כתב טעמא משום ברכה. אבל מאן דלא קפיד אברכה משום אקרורי דעתא לא חיישינן כו' ע"כ. משמע דס"ל לרב דכיון דאיהו לא קפיד אף על גב דאיהי אמרה דמקפדת בכך אין שומעין לה והיינו טעמא דאיהו מפקד אפריה ורביה ולא איהי וטעמא דברכה בדידיה שייך וכדכתיבנא בריש מכילתין הילכך לו שומעין כנ"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל טעמא משום ברכה כו'. ותיפוק ליה מכל מקום משום ברכה. ויש לומר כגון דאמר לא איכפת לי בברכה. ואם תאמר ודילמא ה"ה משום אקרורי נמי ותנא חדא מתרי טעמי נקט. ויש לומר דלא הוה שביק טעמא דאקרורי דעתא שהוא עיקר גמור ונקט טעמא דברכה דלא קביע. ע"כ:

אי הכי אלמנה נמי כו'. האי אי הכי לא נתברר לי יפה דבלאו בעיא דגמרא הוה מצי לאקשויי לבר קפרא. שיטה ישנה. והרמב"ן ז"ל פירש אי הכי אלמנה נמי תבעל בחמישי פי' אי אמרת בשלמא הואיל דבר קפרא לאו עיקר טעמא הוא אלא טעמא משום אקרורי דעתא הוא ועשה לו סניפין מברכה אע"פ שאין ברכת דגים לאדם כלום ניחא אלא אי אמרת ברכת דגים לאדם ברכה היא דמדתיקנו רבנן בשבילה שיבעול בה' אלמנה נמי תבעל בה' ומפרקינן אפילו הכי ברכת אדם עדיפא לה באלמנה שאפשר אבל בבתולה לא אפשר דאיכא משום אקרורי דעתא. ע"כ:

וכן פירשו הרשב"א והרא"ה והריטב"א ז"ל עיין הריב"ש ז"ל בתשובותיו סימן שע"ג שהאריך בזה עיין שם. וקשה דהיכי אסיק אדעתין למימר דהואיל דבר קפרא לאו עיקר טעמא אלא דעשה לו סניפין מברכה דבשלמא אי הוה נקיט טעמא דאקרורי דעתא והוה נקיט נמי טעמא דברכה איכא למימר דנקט לה לסניפין אבל השתא דלא נקט אלא טעמא דברכה היכי מצינן למימר דלא קתני לה אלא לסניפין אטו שביק עיקר טעמא ונקט לה לסניפין לבד. ויש לומר דבר קפרא קאי עלה דמתני' ומאי דקתני במתני' בהדיא שבקי' דהיינו עיקר טעמא דאקרורי דעתא לכך לא קתני אלא לסניפין ודוחק. ועוד דסוף סוף אף על גב דלא קתני טעמא דברכה אלא לסניפין מכל מקום משמע דברכת דגים לאדם ברכה הוא דאי לא תימא הכי מה זו סניפין וכיון שכן אכתי קשה אלמנה תבעל בה' דהכי עדיפא שיבעלו ביום הבתולות ולא תחלוק בינייהו כלל. והתוס' כתבו וז"ל אי הכי אלמנה נמי תבעל בה' פי' בשלמא אי הוה תני בברייתא דבתולה נבעלת בה' משום אקרורי דעתא כדקא מבעיא לן ולא משום ברכה לדגים דלא חשיבא הוי ניחא

לן באלמנה דנבעלת בו' משום ברכה אבל השתא כו' ע"כ. ובקונטריסין מצאתי וז"ל פי' בתוספות בשלמא אי הוה תני כו'. וקשה לפירושם דהיכי קאמרי בשלמא כיון דבין הכי ובין הכי נפשטת הבעיא לכנ"ל אא"ב כדקא מבעיא לי ה"נ איכא למבעי דדילמא האי לאו עיקר טעמא הוא או דילמא דהוי עיקר טעמא ניחא דלא תיקשי אלמנה נמי תבעל בה' משום ברכה דאיכא למימר דברכה לאו עיקר טעמא הוא אבל השתא דעיקר טעמא הוי משום ברכה אלמנה נמי כו' ע"כ. ואיברא דדברי התוספות ז"ל צריך פי' לפירושם ז"ל דאין זה דרך בשלמא כלל דהיכי מצינן למימר בשלמא אי הוה תני כו' הא לא תני הכי ותקשי ליה להדיא לבר קפרא דלאו בעיא דגמרא ואין לך לומר דפירוש התוספות ז"ל כפירוש המפרשים ז"ל דלישנייהו ז"ל לא דייק הכין כלל. ונראה לי דהכי פירוש דבריהם ז"ל דאיכא למידק האי דפשיט בעיין דלאקרורי לא חיישינן מדתני בר קפרא למה ליה לאיתויי סיפא דתני ואלמנה נשאת בה' וכו' אדרבה הך סיפא קשיא ליה וכמו שכתבו המפרשים ז"ל וכדכתבינן. ויש לומר דהכי מייתי דכי היכי דמאי דקתני סיפא אלמנה נשאת בה' ונבעלת בו' וכו' היא בדוקא הכי נמי מאי דקתני רישא בתולה נשאת וכו' הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים וכו' הוא בדוקא ומעתה קשיא ליה אי הכי אלמנה נמי וכו' בשלמא אי אמרת דהכי קתני ואלמנה ליום ה' וכו' פי' בתולה נשאת וכו' הואיל ונאמר בו ברכה לדגים ואין עיקר הטעם משום אקרורי דעתא אבל טעמא דדגים אינו עיקר דמה ענין דגים לאדם ומשום הכי אלמנה דלית בה משום אקרורי דעתא נשאת בה' ונבעלת בו' הואיל ונאמר בו ברכה (לדגים) לאדם נמצא דמאי דקשיא ליה לתלמודא איהו גופיה מאי דתני בר קפרא במתניתיה אבל השתא דאמרת דרישא בדוקא דטעמא דבתולה משום ברכה דומיא דטעמא דאלמנה קשיא אלמנה נמי תבעל בה'. כן נראה לי פירוש לפירושם ז"ל:

והרא"ש ז"ל בתוספותיו קצר לשון התוספות וכתב ז"ל וז"ל אי הכי אלמנה נמי תבעל בה' פירוש אי אמרת בשלמא טעמא דבתולה משום אקרורי דעתא ניחא דאלמנה נבעלת בששי משום ברכה אבל כיון דאמרת דטעמא דבתולה משום ברכה אלמנה נמי תבעל בה' משום ברכה דטוב הוא לקבוע זמן שוה לשניהם כיון דאית ביה ברכה ומשני אפילו הכי ברכה דאדם עדיפא ליה ע"כ. משמע דבעי לפרושי כפירוש המפרשים ז"ל דכתבינן לעיל ואין לשון התוספות סובלתו ומה שנ"ל כתבתי והוא נכון בלשון התוספות ז"ל. ומה שפירשו התוספות בסמוך לשיטה דשקדו מסייע לי וקל להבין:

ברכה דאדם עדיפא ליה. כתב רש"י ומיהו בששי לא תנשא בתולה דבזמן ארוך כו' ודברים פשוטים כתב כאן הרב ז"ל ואין דרכו כן בכוליה תלמודא ונ"ל דקשיא ליה

לרב ז"ל דלמה ליה לפשוט לאיתויי סיפא דמתניתא דבר קפרא דקשיא ליה מיניה לפשיטותיה ותירץ רש"י דרישא וסיפא דמתניתא דבר קפרא בדוקא נקט ולאשמועינן אתא דבתולה נשאת ברביעי ונבעלת בה' בדוקא ולא בו' ואלמנה ביום ד' ונבעלת בו' בדוקא ולא בה' והשתא איכא לדיוקי בשלמא סיפא אשמועינן חידושא דאלמנה לא תבעל אלא בו' אבל רישא מאי אתא לאשמועינן פשיטא דתבעל בה' ולא בששי דחיישינן לאקרורי דעתא אלא הא אתא לאשמועינן דבזמן ארוך עד שני בשבת הוא דחיישינן לאקרורי דעתא אבל מד' עד ה' לא חיישינן והשתא שפיר פשיט ודייקא נמי דקתני בתולה נשאת בד' ונבעלת בה' דלמה ליה למתני דבתולה נשאת בד' הא מתניתין היא בהדיא ולא ה"ל למיתני אלא בתולה נבעלת בה' דבשלמא בסיפא קתני אלמנה נשאת בה' לדיוקי טעמא דשקדו וכדבעינן למכתב בס"ד אבל רישא למה ליה לאדכורי הנשואין מתי הן הא קתני לה במתני' בהדיא אלא ודאי הא אתא לאשמועינן דתנשא בד' באי זה שעה שתהיה מהרביעי ותבעל בה' ואין כאן משום אקרורי דעתא דדוקא בששי הוא שלא תבעל משום דיש זמן ארוך עד שני בשבת ואיכא למיחש לאקרורי דעתא כנ"ל:

אי נמי משום שקדו. פי' אי נמי איכא טעמא משום שקדו אף על פי שלא אמר בר קפרא כן אבל בר קפרא משום ברכה דוקא קאמר ואפילו היכא דליכא משום שקדו משום דעדיפא ליה ברכה דאדם ואי אפשר לפרושי דטעמיה דבר קפרא משום שקדו בלחוד ועשה לו סניפין משום ברכה והיכא דליכא משום שקדו לא חייש לברכה דאם כן הואיל דרישא נמי איכא לפרושי הכי וליכא למפשט בעיין כדפרישית. הרמב"ן ז"ל:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל א"נ משום שקדו פי' דאפילו תימא ברכה דדגים עדיפא מפני שאין העין שולטת בהם כדכתיב וידגו לרוב כיון דאיכא נמי בששי משום שקדו תרווייהו ברכה דאדם וטעמא דשקדו עדיפא מברכה דדגים ותנא נקט טעמא דברכה אבל משום שקדו נמי הוא ע"כ:

והרא"ה ז"ל כתב וז"ל הא דאמרינן אי נמי משום שקדו איכא לפרושי דלאו לבר קפרא קאמרינן אלא טעמא דנפשין דאי לבר קפרא קשיא דאם כן בר קפרא תרי טעמי אית ליה אהא א"כ מאי האי דדייקינן עליה לעיל טעמא משום ברכה הא משום אקרורי דעתא לא חיישינן דילמא תרי טעמי אית ליה עליה אלא ודאי כדפרישנא אי נמי אפשר ליה לומר דאפילו לבר קפרא קאמרינן ואפילו הכי דייקינן עלה לעיל שפיר משום דהכא הוא דאיכא למימר תרי טעמי דהא צריכינן לתרווייהו דאי משום ברכה אם רצה לכנוס בששי בשבת רשאי דהא איכא משום ברכה השתא דאית לן שקדו אינו רשאי ואי משום שקדו נמי אדם בטלן או י"ט שחל בע"ש רשאי לכנוס והשתא דאיכא משום ברכה אינו

רשאי אבל בההיא דלעיל דהיינו בבתולה אי ס"ד אית ליה לבר קפרא טעמא דאקרורי דעתא הא תו למה לי טעמא דברכה דהא אידך רווח טפי וכיון דכן היכי נקט האי טעמא ושבקיה לאידך אלא לאו ש"מ דלית ליה אלא האי טעמא דבר קפרא לא תנא אלא טעמא דנבעלת בה' בבתולה וששי באלמנה ומכל מקום השתא דתניא בר קפרא לברכה מסתיין האי טעמא דבר קפרא לנשואי בתולה בד' ולא באחד בשבת כדי שתבעל בה' ביום ברכה ואילו הוא בעי לכנוס באחד בשבת יכולה היא לעכב על ידו עד יום ד' כדי שלא יהא יכול לבעול אלא ביום שיש בו ברכה תדע דהא אלמנה נמי יכולה לעכב כדי שלא יהא יכול לכונסה עד יום ה' כדי שלא יבעול אלא ביום ששי. וליכא למדחי דאלמנה משום נשואין הוא שלא יהא אלא ביום ברכה דהאי טעמא דברכה דידה נמי אנבעלת בו' אתמר והאי ודאי הוא עיקר טעמא תדע מדפרכינן באלמנה ותיבעל בה' כלומר ותנשא בד' ולא חיישינן לנשואין דליהוו ביום ברכה הא ליתא דאם כן הא קילא ליה לתרוצי דטעמא דמילתא משום דתהוי לה תרתי ברכה דדגים לנישואין ובבעילה ברכה דאדם אלא לאו ודאי כדפרישנא ועוד ראיה מהא דתרצינן ברכה לאדם עדיפא ליה ולא מתרצינן כדי שיהיו הנשואין ביום ברכה ש"מ דאנשואין לא קפדינן אלא שתהיה נבעלת ביום ברכה ובדין הוא דהוה ליה לתלמודא למימר לעיל להאי טעמא דבר קפרא אלא חד מתרי טעמי נקט ובר קפרא נמי ודאי אית ליה טעמא דשקדו אלא בר קפרא לאו טעמא דנשואין קאמר אלא טעמא דנבעלת בה' ומפרש לה משום ברכה ודאיק מינה דלית ליה טעמא דאקרורי דעתא כדפרישנא לעיל אבל טעמא דשקדו ודאי אית ליה וכן באלמנה אית ליה לתרווייהו דתרווייהו צריכי ליה כדפרישנא ע"כ:

והתוספות ז"ל כתבו וז"ל. ואם תאמר והיכי מצי למימר משום שקדו הא בברייתא קתני בהדיא משום ברכה. וי"ל דלהא שינוייא הוי פי' הברייתא הכי אלמנה נשאת בה' ונבעלת בו' פי' משום שקדו כמו שמפורש בברייתא אחרת וכתב משום ברכה דדגים היה להם להניח תקנת שקדו לא חשו לכך הואיל ובששי נמי נאמרה ברכה לאדם ע"כ. וראיתי לאחד מגדולי הדור שלפנינו נ"ר שהקשה בתשובותיו דאיך אפשר לומר שהיה להניח תקנת שקדו מפני ברכה דדגים והא כתבו התוס' משום ברכה לא מקרי עבריינא ומשום שקדו מקרי עבריינא וכתבו נמי דמשום ברכה לחוד לא היו קובעים יום והניח הדבר בצ"ע כדרכי קושיותיו. והיה נראה לתרץ דאה"נ ודאי לבתר דתקון רבנן תקנת שקדו מקרי עבריינא העובר על תקנתם מיהו אנן הכי קאמרי' דמעיקרא חכמים לא היה להם לתקן בזה כלל משום שקדו כיון דסוף סוף הרי נשאת בה' ובתולה נמי נבעלת בה' משום ברכה דדגים הוה להם לחכמים להניח תקנת שקדו משום ברכה דדגים דעדיפא שאין

העין שולטת בהם כדכתיב וידגו לרוב וכדי שיהיו כולן שוין הבתולות ואלמנות. ועוד צריך ביאור בס"ד. עוד כתבו התוספות בדיבור אחר מאי איכא בין ברכה לשקדו אף על גב דמשום ברכה לא מקרי עבריינא מכל מקום בעי למה לי טעמא דברכה אם כן כי בעי מאי איכא לישני דמשום ברכה דאדם עדיפא ליה כו' וגם על זה הקשה זה הרב נ"ר בתשובותיו דהיכי הוה מצי לאסוקי אדעתיה דקא בעי למה לי תרי טעמי שקדו וברכה בחד מנייהו סגי או בשקדו או בברכה וה"ה אי לאו טעמא דשקדו היתה נבעלת בששי ונשאת בששי כיון דקאמר בברייתא דאלמנה נשאת בה' ודאי דמטעמא דשקדו קאמר הכי דאי משום ברכה היתה יכולה להנשא בו' ע"כ. פ' לפי' אמאי הקשו בתוס' דמשום ברכה לא מקרי עבריינא ה"ל לאקשויי ע"כ איצטריך טעמא דשקדו כדי שיוכרח לומר אלמנה נשאת בה'. עוד הקשה הרב נר"ו דמאי מתרצי התוס' דבעי למה לי טעמא דברכה דמאי קושיא היא והא כתבו התוס' לעיל דלילשנא בתרא דאיכא בינייהו שקדו תרתי צריכי שקדו וברכה וכיון דכן הוא לא שייך כלל למימר למה לי טעמא דברכה ולילשנא קמא נמי דקאמר ברכה דאדם עדיפא ליה מאן לימא לן דלא בעי תרתי דודאי לכולהו לישני בעינן שקדו דאי לאו שקדו היתה האלמנה נשאת בו' ונבעלת בו' ע"כ. והניח כל זה בצ"ע. ואחר שתבין הבנת התוס' אין כאן קושיא כלל ומי שלא יבין דבריהם יוכל עוד להקיף אותנו בחבילות חבילות של קושיות ומי שיעמיק ויעמוד על דבריהם ז"ל ימצאם כסולת נקי' וקושייתם דמעיקרא הכין הוא קשיא להו ז"ל דהיכי מצי למימר משום שקדו הא בברייתא קתני בהדיא משום ברכה פי' דרישא דברייתא דהיינו טעמא דבתולה מצינן לפרושי דלאו דוקא נקט טעמא דברכה דעיקר טעמא משום אקרורי דעתא כדפריש לה במתני' דריש מכילתין וכדפרישנא לעיל במאי דכתבו התוס' אי הכי כו' אבל מאחר דפרישנא דטעמא דרישא בדוקא נקט משום ברכה אבל משום אקרורי דעתא לא חיישינן אם כן כ"ש דיש לך לומר דסיפא דוקא דלא הוזכר טעם שקדו בשום משנה כדי שנאמר דבר קפרא סמיך עלה ואם באת לומר בסיפא דחדא מתרי טעמי נקט אם כן ברישא נמי נימא ולא תפשוט וכמו שהקשה הרמב"ן ותירצו בתוס' דלהאי שינוייא הוי פי' הברייתא הכי אלמנה נמי נשאת בה' ונבעלת בו' פי' משום שקדו ואין לך להקשות דלא הוזכר בשום משנה דהא מפורש בברייתא אחרת ולכך לא הוצרך להזכיר האי טעמא וע"כ אתה צריך לומר זה הטעם בברייתא זו דאי לא תימא הכי אמאי נשאת בה' תנשא ותבעל בו' אלא ודאי משום שקדו הוא וכ"ת כיון שהיא נשאת בה' ויש בה ברכה לדגים שאין העין שולטת בהן והאי ברכה עדיפא כיון שהבתולה נבעלת בו היה להם להניח תקנת שקדו דבשלמא תקנת שקדו כדי שתנשא בה' ולא בו' ניחא כדי שלא יצא לאומנתו לאלתר

במוצאי שבת ביום א' לכך תקנו שתנשא בה' כדי שיהא שמח עמה שלשה ימים אבל אם היה נשאת בה' אף על גב שלא יתקנו בבעילה מידי ויניחו הדבר כמו שהוא אפשר שיהא שמח עמה ג' ימים ברוב הפעמים דשמא הוא מעצמו לא יבעול ליל ששי והרי שמח עמה ג' ימים ואם יבעול בה' שמא להכין צרכי שבת לא יצא לאומנתו וכיון שכן כדי שלא יזלזלו בברכה דדגים דהבתולה נמי לא תבעל בה' היה להם להניח תקנת שקדו לגבי הבעילה לא חשו לכך הואיל ובו' נמי יש ברכה לאדם ובעיא תלמודא מאי איכא בין ברכה לשקדו ולכאורה נראה דהכי בעי מאי איכא בין תקנת שקדו לטעמא דברכ' ולשיטת הרא"ה ז"ל דלעיל אתי שפיר דבעי מאי איכא בינייהו עד שנאמר דצריכינן לתרווייהו ובר קפרא חד מתרי טעמי נקיט ואפ"ה פשטינן מרישא טעמא משום ברכה אבל משום אקרורי דעתא וכו' וכדכתבינן לעיל אבל לשיטת התוס' אי פירושו היינו כדמשמע לכאורה דבעי מאי איכא בין תקנת שקדו לטעמא דברכה ע"כ עלה דתרתי מתניתא קאי ובעי למה לי שקדו וברכה ומעתה קשיא אמאי כאן צריכין לטעם שקדו כדי שתנשא בה' ולזה יש לתרץ דאברייתא דבר קפרא בלחודא קאי דהא פרישנא לפום האי שינויא דה"ק אלמנה נשאת בה' ונבעלת בו' משום שקדו וכתב משום ברכה דדגים היה להם להניח תקנת שקדו לא חשו לכך וכו' וכדפרישנא לעיל אלמא דעלה דבעילה בו' קא יהיב תרי טעמי שקדו וברכה ולכך בעי מאי איכא בין ברכה לשקדו דלמ"ל למימ' מעיקרא טעמא דשקדו ולאקשויי עלה ושוב חוזר עלה דטעמא דברכה יאמר טעם דברכה מעיקרא כיון דעדיפא למדחי ברכה דדגים וכדשני ואין לך לתרץ דמשום דאיכא תרווייהו שקדו וברכה הוא ddחינן ברכה דדגים דאי לאו דעדיפא ברכה דאדם היה להם להניח נמי האי טעמא דברכה דאדם משום דעדיפא ברכה דדגים וגם היא נשאת בה' והבתולה נמי נבעלת בה' וכדכתבינן לעיל כי היכי דלא ליתו לזלזולי בברכה דדגים אלא ע"כ משום דעדיפא ברכה דאדם הוא ddחינן ברכה דדגים ומעתה למה לי טעמא דשקדו ומיהו אכתי קשיא להו לתוס' ז"ל דמאי בעי דע"כ צריכין אנו לטעם דשקדו דמשום ברכה לא מיקרי עבריינא ולכך קאמר מעיקרא אלמנה נשאת וכו' משום טעם דשקדו ופריך עליה דנניח האי טעמא דשקדו משום ברכה דדגים ומשני לא חשו לכך וכו' ומ"מ עיקר טעמא דמ"ה מקרי עבריינא היינו טעמא דשקדו ולא היו קובעים יום משום ברכה לחודא אי לאו משום שקדו דבשלמא גבי בתולה ע"כ הוצרכו לקבוע יום לנשואין משום אקרורי דעתא ומשום שקדו וכיון שכן אמרי נמי תבעל בה' משום ברכה אבל לאלמנה אי לאו משום שקדו לא היו קובעים יום וכיון דהוצרכו לקבוע יום נשואין דהיינו בה' משום שקדו אמרו [נמי] (ו)תיבעל בששי משום שקדו והיאך נאמר דנניח

תקנת שקדו משום ברכה דדגים ואם כן מאי בעי תלמודא מאי איכא בין ברכה לשקדו ותירצו בתוס' דהכי בעי למה לי טעמא דברכה פי' עלה דברייתא דבר קפרא וכדכתבינן קא בעי דשפיר קאמר מעיקרא ומה נבעלת משום שקדו ומאי דבעי דהיה להם להניח תקנת שקדו משום ברכה אין זו שאלה דהיאך נניח תקנה קבוע דשקדו משום ברכה דדגים דהא אי לא קפיד בברכה שומעין לו והיאך מאי זלזולא שייך ביה והיאך נניח תקנת שקדו דהויא תקנה קבועה משום ברכה וכיון שכן למה לי טעמא דברכה ומאי דשנינו לעיל הוו שינויי דחיקי ומשני דתקנת שקדו נמי לא הויא תקנה קבועה דבאדם בטל א"נ בי"ט שחל להיות בערב שבת ליכא טעמא דשקדו ומעתה שפיר איכא למימר דמשום ברכה דדגים נניח תקנת שקדו וע"כ נצטרך לטעם דברכה וכמו שכתבו התוס' ז"ל לעיל. עוד פירשו התוס' דהכי בעי מאי איכא בין לישנ' דמשני ברכה דאדם עדיפא ליה בין לישנא דאיכא בינייהו משום שקדו דהא לפי מה שפירשו התוס' ז"ל בברייתא דבר קפרא אע"ג דקתני תנא דמשום ברכה דדגים היה להם להניח תקנת שקדו אי לאו משום ברכה מכל מקום שקדו הוא עיקר הטעם דאי איכא מידי דליכא למיחש לשקדו משום ברכה דאדם לא שביק מלבעול בה' אבל ללישנא דאמר ברכה דאדם עדיפא הוי ברכה עיקר הטעם אע"ג דמשום ברכה לחודא לא היו קובעים זמן אי לאו משום תקנת שקדו כדמוכח לעיל דפריך ותנשא בא' בשבת ומאי קשיא ליה ולימא טעמא משום ברכה לחודא לא היו עושין תקנה מ"מ השתא דתקינו משום ברכה וגם משום שקדו הוי טעם דברכה עיקר ואפי' אי איכא מידי דלית ביה משום שקדו אפ"ה אינה נבעלת אלא בששי משום ברכה והיינו דקא בעי מאי איכא בין ברכה לשקדו כלומר מאי נפקא מינה אי טעם ברכה הוי עיקר עם טעם דשקדו אי טעם דשקדו לבד הוי עיקר ומשני איכא בינייהו אדם בטל ללישנא דאמרת דברכה דאדם עדיפא הוי ברכה עיקר הטעם ואף ע"ג דהשתא ליכא שקדו מהניא הברכה שלא לזוז התקנה ממקומה אבל להך לישנא דאמרת משום שקדו לחוד הוי התקנה היכא דליכא שקדו נבעלת בה' ולפי' ראשון ניחא דנקט תרתי אדם בטל וי"ט שחל להיות בע"ש דכיון דהא שאלה היינו היאך נניח תקנת שקדו דהויא לה תקנה קבוע משום ברכה דדגים ולמה לי טעמא דברכה דאדם הילכך כל מה דמשכח דליכא טעמא דשקדו ולא הויא תקנה קבוע ניחא טפי ולכך קאמר באדם בטל א"נ יום טוב שחל להיות בע"ש אבל להאי פירושא דבעי לאשכוחי בינייהו בין הני תרי טעמי בחדא בינייהו סגי ולמה לי תרתי וי"ל דכל חדא וחדא נקט לרבותא דאדם בטל דוקא לגבי דידיה ליכא שקדו אבל לגבי אחריני איכא שקדו וי"ט שחל להיות בע"ש לכ"ע ליכא שקדו הילכך נקט אדם בטל לרבותא דלישנא בתרא דשקדו דאף ע"ג דאיכא

שקדו לגבי אחריני מ"מ כיון דלגבי דידיה ליכא שקדו נבעלת אם ירצה בה' ונקט י"ט שחל להיות בע"ש לרבותא דלישנא קמא ואף ע"ג דליכא שקדו לכ"ע מ"מ משום ברכה תבעל בששי ואם תשאל מאי רבותא פשיטא דכיון דטעמא משום ברכה מאי איכפת לן בטעמא דשקדו כלל ופשיטא ודאי דאף ע"ג דליכא טעמא דשקדו כלל נבעלת בששי משום ברכה. תשובתך אפי' להאי לישנא אי לאו שתקנו משום שקדו משום ברכה לחודא לא היו קובעים יום וכתבו התוס' כדפרישית לעיל גבי ותנשא באחד בשבת והא פרישנא לעיל בריש מכלתין היכי פרישי לה. כנ"ל פי' לפי' התוס' ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל מאי איכא בין ברכה לשקדו איכא בינייהו אדם בטל א"נ י"ט שחל להיות בע"ש כלומר ובא לכונסה בד' וה"ה חל בה' ובא לכנוס בג' דלתרווייהו משום שקדו ליכא ואיכא משום ברכה והרי הוא יכול לעכב ואין מעלה לה מזונות והשתא דלא מבעיא לן אלא מאי איכא בין ברכה לשקדו למימרא אי משכחינן מידי דאיכא משום ברכה וליכא משום שקדו והא הוא דמהדרינן דאיכא בינייהו אדם בטל א"נ בי"ט שחל להיות וכו'. דבתרווייהו משום ברכה איכא משום שקדו ליכא אבל לא מבעיא ליה איפכא למימרא אי משכחי מידי דמשום ברכה ליכא ומשום שקדו איכא דהא פשיטא ליה והיכי דמי כגון שבא לכונסה ביום ששי ולבעול בו ביום דהוא יום ברכה א"נ דאמרי תרווייהו דלא איכפת להו בברכה ואכתי איכא משום שקדו והא פשיטא ליה ואף ע"ג דקתני נשאת בה' לאו למעוטי ששי גופיה לענין ברכה אלא דנקט דקדים וההוא עדיף ליה. ע"כ. ועוד האריך ולעיל בדוכתיה כתיבנא לה גבי הא דפריך והא בעינן שקדו ומשני דטריח ליה עיין לעיל. וז"ל שטה ישנה מאי איכא בין ברכה לשקדו א"ת איכא דברכה יכול לומר שאינו חפץ בברכה י"ל דה"ק בתר דקי"ל טעמא דשקדו טעמא דברכה למאי מהני. עד כאן:

וז"ל הריטב"א ז"ל מאי איכא בין ברכה לשקדו פי' מה תוס' יש בטעם ברכה שאינו בטעם שקדו כיון דקפיד דהקפידה למיתנייה דאילו לטעם שקדו פשיטא דאיכא תוספת משום מאן דלא איכפת ליה בברכה והיינו דמהדרינן דאיכא בינייהו אדם בטל א"נ י"ט שחל להיות בע"ש דמשום שקדו ליכא משום ברכה איכא למאן דאיכפת ליה בברכה וה"ה דאיכא חל י"ט בה' ובא לכנוס בג' ולבעול בד' שקדו ליכא ברכה איכא אלא חדא מינייהו נקט. ע"כ:

למחר משכים לאומנותו וכו'. פרש"י ז"ל שאין לאלמנה אלא יום א' כדאמרי' בפירקין והקשו עליו דלא דק מרן דלברכה ליכא אלא יום א' אבל לשמחה איכא ג' ימים לשמחה כדאיתא התם בהדיא ויש לומר דלא קשיא למרן ז"ל ה"ק דמעיקרא מקמי הא דשקדו לא

הוה לה אלא יום אחד למשתה דהיינו יום אחד לברכה עד שתקנו שקדו וג' ימים לשמחה האמורין לקמן בתר דתקינו שקדו הוא דאמרינן להו ואחרים פירשו דמקמי שקדו תקנו ג' ימים לשמחה והכא קתני שזה לא היה חושש לתקנה והיה משכים לאומנותו לפיכך באו חכמים ושקדו לעשות סייג לדבריהם ואמרו להיות נבעלת והביא ראיה לפי' זה מן התוספתא דקתני שיהא בטל ג' ימים לפיכך התקינו ה' וששי ושבת שהם ימי בטלה. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל ומאי דאמרינן למחר משכים משמע שהוא מותר לעשות מלאכתו לפיכך הוצרכו להחמיר עליו ולא אסרוהו במלאכה ומיהו צ"ע שאין הדבר נראה שהוא מותר ויתקנו לו נשואין בימים שלא יעשה וראיתי בתוספתא כלשון הזה התקינו שיהא בטל ג' ימים חמישי וע"ש ושבת שלשה ימי בטלה נמצא שמח ג' ימים ע"כ בתוספתא. וממנה אתה למד לשבעה של בתולה שהן אסורין במלאכה ומלישא וליתן ואמרו שנמצא באגדה שהוא דומה למלך שאינו יוצא מפתח פלטרין וכן נהגו. אבל בפירקי דר' אליעזר ראיתי החתן דומה למלך מה המלך שמחה ומשתה לפניו כך החתן שמחה ומשתה לפניו כל ז' ימי המשתה מה המלך אינו יוצא לשוק לבדו כך החתן אינו יוצא לשוק לבדו כו' בפ' י"ו. ע"כ:

גדולים מעשה צדיקים וכו'. יש לפרש דלהכי מייתי לה הכא משום מאי דאמרינן דנבעלת בששי משום ברכה דאדם ולמה לי לאבחורי בהאי יומא והא במאי דאתבריך אדם במעשה בראשית ורש"י ז"ל לא פירש כן והוא הנכון:

דאילו במעשה שמים וארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ. אף ע"ג דכתיב וימיני טפחה שמים מ"מ לא הוזכרו שתי ידים בפעולה אחת. הריטב"א ז"ל. וכן כתבו התוס' ז"ל ורש"י ז"ל אף ידי חדא יד. פי' לפי' דהיינו עדיפותיה דמעשה צדיקים דכתיב ידך דבלשון יד דמשמע חוזק כתיב בשתים ואילו במעשה שמים וארץ לא כתיב אלא חדא יד פירוש לשון יד. וקל להבין כנ"ל:

ואילו במעשה ידיהם של צדיקים כתיב מקדש ה' וכו'. וא"ת והא קרא במקדש של מעלה כתיב שאינו מעשה צדיקים י"ל בשביל צדיקים עשאו ומה שעשה בשביל צדיקים חשוב לפניו כאלו עשה בשתי ידיו א"נ קרא במקדש של מטה כתיב ומעשה צדיקים קרי מעשיו של הקב"ה. שיטה ישנה. ורש"י ז"ל פי' כפי' בתרא:

והשיב בבלי אחד ור' חייא שמו. לכך האריך ולא קצר וקאמר השיב ר' חייא כדרכו בכל התלמוד לאשמועינן דמשום שהיה בבלי טעה בזה דהבבליים לא היו בקיאין בחסרות

ויתרות כדאיתא בפ"ק דקדושין ושמא בעודו ר' חייא בבלי עד שלא עלה לארץ ישראל לגמרי הקשה קושיא זו כנ"ל:
והכתיב יצרו. פי' כיון דכתיב יצרו אם כן מאי דקרי ידיו הוי עיקר אף ע"פ דכתיב ידו ומעתה אם תפרש דר' חייא הוא דקשיא ליה הך קושיא א"כ אע"ג דהוה בקי בחסרות ויתרות פריך שפיר וליתא מאי דכתיבנא לעיל מיהו משמע דתלמודא הוא דאקשי הכין כנ"ל:
אל תקרי אזנך. מדלא כתיב זיניך וכתיב אזנך:

דף ה:

זו זרת. פרש"י ז"ל אצבע קטנה ושל אחריה קמיצה ושאל מורי יצ"ו קמיצה ואמה לא היו צריכין ליחלק והיינו משערין אמה כשיעור האורך ויש לדחוק לא היה הדבר נאה שיהיו שנים אלו מחוברין והשאר מחולקין וי"מ זו זרת השניה לאצבע קטנה כי ממנה עד אגודל יש כמו שיש מאצבע קטנה עד אגודל זו קמיצה אצבע קטנה שהוא מוחק בה את הקמיצה מן הצד ולפי' זה כולהו מפלגי מהדדי לצורך אך תימא הוא אמאי חשיב להו שלא כסדרן. שיטה ישנה. ובתוס' הקשו נמי אמאי דפרש"י ז"ל זה גודל לענין בהן יד דמצורע דאפי' לא מחלק מצי משוי על בהן שהוא קצר מכולם ורש"י ז"ל תירץ כל זה במאי דכתב ז"ל חדא חדא למלתא. קושיא היא כל אחת יש בה צורך ואפי' בצרכי גבוה. ע"כ. פי' לפי' נשמר ז"ל שלא נפרש דמאי דקאמר תלמודא כל חדא וחדא וכו' היינו הקדמה למאי דפריך דאמר מר זרת וכו' ואין כאן קושיא אלא זו דאמר מר וכו' דא"כ קשיא קושיית התוס' אמאי חילק גודל וקשיא נמי קושיית השיטה דאמאי חילק קמיצה מאמה אלא ה"פ כל חדא וחדא וכו' פי' היא גופא קושיא היא דקא פריך דכל אחת יש בה צורך להדיוט ומחכמת הבריאה שהיו מחולקין לצורך העולם ואף לצורכי גבוה יש צורך בקצת חילוקן וזאת הקו' דלגבוה היא לסניף בעלמא והשתא ניחא כנ"ל:
אבעיא להו מהו לבעול בתחלה בשבת. הקשו בתוס' דהא תקנו שתהא בתולה נשאת בד' והא כתיבנא לעיל שתלמידי הרב ר' יונה ז"ל תירצו דמיירי במקום שב"ד קבועין בכל יום ולא נהירא לרב ר' יונה דאכתי איכא אקרורי דעתא בשתי לילות ויום אחד ותירץ דמיירי במקום שאין ב"ד קבועין כלל אלא כשאדם יש לו תביעה אצל חבירו לוקח בני אדם ומודיע להם ובוררין להם ב"ד ובכה"ג ליכא למיחש לאקרורי דעתא שאם לא ימצא בתולים למחר ביום שבת יזמין זקני העיר וכו' וכדכתבינן לעיל ואכתי לא נהירא לתוס' ז"ל דמשמע דהא בעיא קאי עלה דמתני' דומיא דבעיא דלעיל דאבעיא להו בתולה נשאת

ונבעלת וכו' דאי לא תימא הכי ה"ל למבעי הך בעיא קודם אידך דלעיל משום דקאי הך בעיא אמאי דקאמר רב שמואל בר יצחק לעיל לא שנו אלא מתקנת עזרא וכו' ובשיטה ישנה תירצו דמשום אקרורי דעתא ליכא כגון שכבר התחיל לבעול ומצא פתח סתום ופירש ע"כ. וכיוצא בזה אמרינן לקמן גבי הא דמותיב רב חסדא מדתנן תנוקת שלא ראתה וכו' ואמרו מאי לאו דאי לא בעל מצי בעיל וכו'. ופרש"י ז"ל מאי לאו הנך ארבע וכו' ושמעינן מינה דמותר לבעול בחבורה בשבת ע"כ. דוק ותשכח. ובתוס' תירצו דאע"ג דבתולה נשאת בד' מ"מ אם אירע לו שלא בעל בליל ה' לא חייבוהו חכמים להמתין עד יום ה' אחר או עד יום ב' ומכל מקום לכתחלה בעי לבעול בליל ה' וכדאמר לעיל בתולה נשאת בד' ונבעלת בה' ועוד משום אקרורי דעתא אלא דהכא מיירי כגון שאירע לו אונס שחלה או שפירסה נדה או אונס אחר וא"כ לשון לבעול לא דייק שפיר דמשמע דלכתחילה מצי לעכב מלבעול עד ליל שבת וי"ל דה"ק אם מותר לבעול או לא וכגון שנתעכב על ידי אונס וכדכתיבנא. עוד הקשו בתוס' דתפשוט מדתניא לעיל מפרישין החתן מן הכלה ליל שבת תחילה מפני שהוא עושה חבורה ותניא נמי באידך ברייתא בין כך ובין כך לא יבעול לא בע"ש וכו' ורש"י ז"ל תירץ דלא הוה ידע לה א"נ ידע לה ובעי היכי הלכתא משום דאיכא למימר דפליגי ר' יהודה ור"ש מכל מקום קשה להו לתוס' ז"ל אי הוה ידע ברייתא דחיישא שמא ישחוט בן עוף מאי קא מבעיא ליה אי הלכתא הכי לא אשכחנא מאן דפליג אהך טעמא ונראה עיקר דלא הוה ידע להו והא דלא פשיט מנייהו תלמודא משום דלבסוף משכח תנאי דפליגי בה. ולתירוץ שיטה ישנה דכתבינא לעיל מההיא דשמא ישחוט בן עוף אין קושיא כלל דכיון דכבר כנס ובעל הרי עשה סעודתו ותו ליכא סעודה כלל אבל לשיטת התוס' ז"ל קשיא דזמן סעודה לכל היא לילה של בעיל' וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל וכדכתיבנא לעיל ואם היינו מפרשים דבלא אונס נמי יכול אדם להתעכב מלבעול עד אי זה יום שירצה דלא התקינו זה חכמים אלא שתנשא בד' משום דרוב העולם כשנושאין בועלין ולא שכיח מי שהתעכב מלבעול ובמילתא דלא שכיח לא תקנו רבנן הילכך היינו יכולין לומר שכבר עשה הסעודה בשעה שכנס אבל השתא דפירשו התוספות ז"ל דמשום אונס נתעכב מלבעול הילכך כשינצל מהאונס ויבעול יעשה סעודה. ובר מן דין ומן דין לא ידעתי מאי קשיא להו להתוספות דאיכא למימר דלא קשיא ליה לרש"י ז"ל אלא ממתני' דלעיל דקתני מפרישין החתן מן הכלה ליל שבת שבתחילה מפני שהוא עושה חבורה אבל מאידך מתניתא דקתני בין כך ובין כך לא יבעול וכו' לא קשיא ליה אלא משום דקתני לא יבעול לא בע"ש מיהו לא מכרעא מילתא דנימא דטעמא הוי משום שמא ישחוט בן עוף ואע"ג דקאמר לעיל השתא דאתית

להכי וכו' היינו לדעת אביי ומיהו אכן לא קי"ל הכי וכן כתב הרב ר' יונה ז"ל כמו שכתבו תלמידיו ז"ל דבע"ש ליכא למיחש לבן עוף וכדכתיבנא לעיל תדע דקתני אידך מתני' ומפרישין כו' מפני שהוא עושה חבורה טעמא משום חבורה אבל משום בן עוף לא חיישינן וכ"כ הרמב"ן וכדכתיבנא לעיל ויש לתרץ הנך תרתי מתנייתא דגזרת שמא ישחוט בן עוף איתא אפי' באלמון שנשא אלמנה ובביאה ראשונה ובריית דמפרישין מיירי בבתולה ואידך ברייתא דבין כך ובין כך מיירי אפי' באלמון שנשא אלמנה והא דלא נקט ברייתא דמפרישין טעמא דבן עוף משום דבעי לאסור אפי' היכא דליכא סעודה כגון שכבר עשה סעודה כך יש לתרץ הנך תרתי מתנייתא ומיהו לא מכרעא מילתא כדי לאקשויי על רש"י ז"ל ואם תקשי היכי מצינן למימר דידע שפיר ברייתא דמפרישין אלא דבעי הלכה או אין הלכה והא ללישנא קמא דאת"ל דם מפקד פקיד בועלה ואזיל ואילו בברייתא דמפרישין קתני בהדיא מפני שהוא עושה חבורה ויש לומר אף על גב דדם מפקד פקיד כיון דאיכא למימר לפתח צריך ומתקן הוא אצל הפתח הלכך שפיר מצינן למקרי חבורה כנ"ל. והריטב"א ז"ל כתב וז"ל מהו לבעול בתחילה וכו' פי' בתוס' תנינן בכולה שמעתין משום חבורה ומשום פתחא היכא דליכא גזרה משום דבן עוף כגון שכבר עשה סעודתו אלא שהאריך בעונתו עד עכשיו או מפני חולי או שפירסה נדה או מפני טעם אחר כי אעפ"י שאמר לעיל נבעלת בה' היינו שכן ראוי לעשות ותקנו זמן נשואין ביום הגון שיוכל להשכים לב"ד אם יבעול לאלתר בזמנו אבל לא מצינו שיכופו אותו לבעול מיד והיינו דלא קתני תנא במתני' אלא זמן נשואין והא דלא פשטינן בעיין ממתני' דלעיל דקתני בין כך ובין כך לא יבעול בע"ש פירש"י ז"ל דמתני' לא שמיע להו א"כ מבעיא ליה הלכה או אין הלכה ע"ש:

וז"ל הרא"ה ז"ל תימה והא מתניתא היא בהדיא לא יבעול בע"ש ולא במ"ש וכ"ת הלכה או אין הלכה מבעיא לן וההיא דלמא ר' יהודה ולית הלכתא כותיה והא אנן ללישנא קמא מספקא לן אי שרי ואפילו לרבי יהודה וא"כ הא מתניתא דאסר מני ונראה לומר דברייתא לא שמיע להו ובדין הוה דהוה לן לאתויי עליה אלא דעדיפא לן לאקשויי מהני מתני' דתנוקת וחתן טפי ממתנית' דדילמא לאו מתרצנא ולבסוף אסיקנא דתנאי היא ותו לא קשיא כלל. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן לקמן בסוף שמעתין אסיקנא דמותר לבעול לכתחילה בשבת ואי קשיא לך הא איכא משום גזרת בן עוף לא תיקשי דהיכא דכבר נשאה ועשה סעודתו קאמרי' א"נ דלית להו בע"ש משום גזרת בן עוף. ואם תאמר הא תניא לעיל לא יבעול בתחילה בשבת מפני שהוא עושה חבורה איכא למימר ההיא ר' יהודה היא והלכה או אין הלכה

קמבעיא לן כך פירש"י וק"ל והא אפי' לר' יהודה נמי איבעיא לן בגמרא ורב נמי דס"ל דר' יהודה שרי וי"ל כיון דתנאי פליגי בה דרך ברייתא אחריתי אבעיא להו הלכה כמאן דרב סבר כת"ק ורבנן לא ר' יהודה ולא ר"ש אלא בהנך סברא דלעיל פליגי ואפשר דברייתא לא שמיע להו לרבנן דגמ' ומ"ה אבעיא להו אפי' לרבי יהודה כלשון הראשון שכתב רש"י ז"ל. ויש מי שפירש דהא דאמרינן לעיל מפני שהוא עושה חבורה חבורת בן עוף קאמר ואבעיא לן היכא דאטריח מעיקרא ולאו מלתא היא. עכ"ל הרמב"ן ז"ל. ואל תתמה על פי' זה דהא אמרינן לקמן מתוך שהותרה חבורה לצורך וכו' ופירושו חבורה של שחיטת בן עוף ולקמן אכתוב לשון הרשב"א בס"ד:

דם מיפקד פקיד. איסור חבורה פרש"י ז"ל בח' שרצים שחייב משום נטילת נשמה ולשון אחר פי' משום צובע שצובע העור במקום שנצרר הדם ושאר שקצים ורמשים פטור דלית להו עור ולא שייך בהו צביעה וקשה להך לישנא דצביעה מהא דאמרי' בפ' אלו טרפות [חולין מו ב'] ושאר שקצים ורמשים עד שיצא מהם דם וכיון דלית להו עור אפי' יצא מהם דם מאי צביעה שייך בהו ואפשר דיש להן עור אלא שעורן דק וכן כתב רש"י ז"ל התם בחולין ומיהו אכתי קשיא דהכא בהאי חבורה מאי צביעה שייכא בהו ואפי' שייכא צביעה כדי להראות שהיא בתולה ע"י הסדינין או בשרה צבוע מדם א"כ למה לי טעמא אי מפקד פקיד אי חבורי מחבר ובקונטריסין מצאתי שתירצו שדעת רש"י ז"ל שאין שייך צביעה אלא בדבר שיש בו טורח ואומנות כגון שעושה חבורה שיש בו טורח אבל כשהוא מפקד פקיד אין בו טורח ואף על פי שדם חילזון דמפקד פקיד וחייב משום צובע היינו משום דדם חילזון אע"פ שהוא מפקד פקיד יש בו אומנות שצריך להוציאו והוא בחיים כי אז הוא יותר טוב ע"כ. ועוד הקשו בתוס' דגבי מילה נמי אמרינן בפ' ר' אליעזר דמילה [שבת קלג ב'] האי אומנא דלא מייץ סכנתא היא ומעבירין ליה ופריך פשיטא מדמחללים עליה את השבת מהו דתימא מיפקד פקיד קמ"ל דחבורי מחבר מה צביעה שייכא באותה חבורה ומדאיצטריך קרא למשרי מילה בשבת אין ראיה דלא איצטריך משום הוצאת דם אלא להתיר תלישת בשר דחייב משום תולש כדאמרינן בשבת גבי צפורן שלא פירש דחייב חטאת אם נטלו בכלי ומ"מ קשיא מההיא דפ' ר' אליעזר דמילה דלא שייך צביעה גבי חבורה דמילה. ויש מתרצים דה"ק רש"י ז"ל אף משום צובע ומיהו קשיא דבר"פ כלל גדול קאמר שמואל דשוחט לא מחייב משום צובע אלא משום נטילת נשמה ואף ע"ג דבשוחט איכא נטילת נשמה ממש והכא ליכא למימר כן מכל מקום ע"כ צריך אתה לומר לשמואל דאיכא טעמא אחרינא דלשמואל ליכא למימר צובע כלל לכך נראה דטעמא דנטילת נשמה עיקר וח' שרצי' כיון שנצרר הדם אעפ"י שלא יצא נעקר

ממקומו ואיכא חבורה אלא שהעור מעכבן אבל שאר שרצים שאין להם עורות אם נעקר הדם היה יוצא מיד הילכך לא שייך חבורה בהן עד שיצא הדם ורב דאמר התם בפ' כלל גדול משום צובע קאמר דוקא התם חייב משום צובע משום דניחא ליה דליתווס בית השחיטה דמא כדאמרינן התם והך נטילת נשמה ליכא לפרושי טעמא משום הכחשה שבמה שמכחישו ומחלישו נוטל קצת נשמתו דתינח גבי שרצים דאיכא חיובא דהויא מלאכה הצריכה לגופה דצריך להחליש השרץ וכגון שהוא רודף אחריו אבל הכא אין צריך להחליש א"כ ליכא חילול שבת דהויא מלאכה שאינה צריכה לגופה ואף ע"ג דלר"ש מתעסק בחבורה חייב ומקלקל בחבורה חייב וכדמייתי התוס' לקמן ומלאכה שאינה צריכה לגופה בחבורה נמי ליחייב י"ל דהיינו דוקא כשהוא מתקן והכא מקלקל הוא שמחליש כח האשה ולר' יהודה נמי דחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה אינו אלא כמתקן והכא מקלקל הוא וכדכתיבנא והדרא קושיא לדוכתיה וכתבו התוס' דהך דהכא יש לתרץ דאיסורא דקאמר הכא דהויא דרבנן משום דהויא מלאכה שאינה צריכה לגופה ומצאתי בקונטריסין דהקשו על זה דא"כ לפי' דאיכא דאמר דקאמרי את"ל הלכה כר' יהודה לפי מה שאמרנו דמשצ"ל הויא דרבנן למה אינו שואל אם הלכה כר' יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה אי כר"ש וי"ל דפשיטא כיון דהלכה כר' יהודה בדבר שאין מתכוון כ"ש דהלכה כמותו במשצ"ל אבל אכתי קשה מאי דקאמר דאיכא דאמרי את"ל הלכה כר' יהודה ואם מתקן הוא אסור ואמאי אסור והאיכא איסורא דרבנן ויהיה מותר כי בדבר שאין מתכוון ליכא אלא איסורא דרבנן ומשצ"ל נמי איכא איסורא דרבנן וא"כ יהיה מותר וכן לר"ש נמי כשאמר הספר מקלקל בחבורה הוא ואסור לר"ש לפי' את"ל הלכה כר' יהודה בדבר שאין מתכוון אמאי אסור והאיכא תרי איסורי דרבנן דבר שאין מתכוון שאסור מדרבנן אפי' לר' יהודה ומשצ"ל דאסור מדרבנן ויש לומר דאליבא דר' יהודה לא קשיא דהא ס"ל לר' יהודה דהיכא שהוא מתקן במשצ"ל חייב ולא נשאר אלא שאינו מתכוון והוא צד אחד וגם אליבא דר"ש אינו קשה דמדקאמר מקלקל הוא וחייב משום דמקלקל בחבורה וא"כ משמע דתלמודא סובר במלאכה שאינה צריכה לגופה כר' יהודה דהיכא שהוא מתקן חייב. עכ"מ בקונטריסין. והאריכו בלי צורך ומ"מ הקשו בתוס' דגבי מילה משמע דאיכא איסורא דאורייתא בהוצאת דם דאמרי' בפ' ר' אליעזר דמילה האי אומנא דלא מייץ סכנתא היא ומעברינן ליה פשיטא מדקא מחללין שבת עליה מהו דתימא דם מפקד פקיד קמ"ל דחבורי מחבר ואי הוה משום החלשה ליכא חילול שבת דהויא משצ"ל דא"צ להחליש התינוק והא כתיבנא דמדאיצטריך קרא להתיר מילה אין ראיה וכדכתיבנא לעיל ואין להקשות דמהאי דר' אליעזר דמילה אין

ראיה דדילמא כר"י אתיא דמחייב במשצ"ל דא"כ לא הו"ל לאקשויי פשיטא אלא הול"ל דאתיא כר"י וקמ"ל לאפוקי מדר"ש ומדלא קאמר הכי ש"מ דלא אתיא כר"י וכן תירצו בקונטרס. ונראה לר"י שיציאת דם חשיב נטילת נשמה שהדם הוא הנפש וכשנוטל מקצתו נוטל מקצת נשמה וק' לר"י דאמרי' בפ' כלל גדול [שבת עה א'] גבי הצד חילזון והפוצעו לחייב נמי משום נטילת נשמה ומשני מתעסק הוא אצל נטילת נשמה דכל כמה דאית ביה נשמה טפי ניחא ליה ולפ"ז דיציאת דם חשיב נטילת נשמה מאי משני הרי מ"מ לדם הוא צריך ואפי' הוא חי גמור הרי יש כאן נטילת נשמה ולאידך פירושא דהכחשה ניחא דאינו צריך להכחשתו והקשו בקונטרס דאפי' לפי' דהכחשה קשה דמאי משני מתעסק הוא אצל נטילת נשמה ומותר דהא לר"ש אית ליה מתעסק בחבורה חייב ותירצו דלא מחייב ר"ש במתעסק בחבורה אלא כשהוא מתקן אבל פוצע חלזון מקלקל הוא דכל זמן שהוא שלם יותר טוב הוא שאז הדם שלו הוא טוב לצביעה ע"כ. ומכל מקום קשה להך פי' ותירץ ר"ת כי דם חילזון שצובעין בו הוא מפקד פקיד ועל אותו אינו חייב משום נטילת נשמה ועל שאר הדם המחובר חשיב ליה מתעסק. וכן כתב הריטב"א דהנכון חובל חייב משום נטילת נשמה כי הדם הוא הנפש וכי הוי הדם פקיד לא חשיבא נטילת נשמה שאין הדם ההוא אלא כנוס בעלמא ואינו עושה שום חיות במקומו ודומיא דאילים מאדמים בעינן שהדם הוא מחובר. עד כאן:

ואת"ל דם מפקד פקיד לדם הוא צריך ושרי. כך גי' כל הספרים ואני תמה איך העלה כך דאי דם מפקד פקיד דשרי והא חזר ואמר את"ל לדם הוא צריך ופתחא ממילא קא הויא הלכה כר"י או הלכה כר"ש ולולא שמצאתי הגירסא כן בכל הספרים היה נראה דלא גרסינן ושרי אלא את"ל דם מפקד פקיד לדם הוא צריך או לפתח הוא צריך ועדיין יש לחקור אי הלכה כר"ש ושרי או הלכה כר"י ואסור או דילמא לפתח הוא צריך ואסור לכ"ע כנ"ל. הרשב"א ז"ל. והריטב"א כתב וז"ל את"ל דדם מפקיד פקיד לדם הוא צריך ושרי או לפתח הוא צריך ואסור כך הוא הגי' בכל הספרים וכן גרש"י ז"ל וה"ק לדם הוא צריך ואפשר דשרי או לפתח כו' ואסור אבל לא פסקינן דשרי לגמרי דהא הדר ובעי את"ל לדם הוא צריך הלכה כר"י ואיכא דגרסי לדם הוא צריך או לפתח הוא צריך ותו לא וא"צ למחוק גי' הספרים ע"כ. ואם תשאל כיון דלא פסיקא לן אכתי היכא דלדם הוא צריך אי אסור או שרי אמאי קתני ליה מעיקרא וגירסת הרשב"א ניחא שפיר. תשובתך דע שרש"י כתב לקמן גבי הא דאמר הלכה כר"י או כר"ש וז"ל וא"ת ופסיק רישיה ולא ימות הוא הא פרכינן לה לקמן ומשנינן יש שבקיאין בהטיה ואין דם יוצא ואין פתח נפתח הלכך לאו פסיק רישיה הוא כו'. ע"כ:

וכתב הריטב"א וז"ל ואין פי' להלשון הזה דבעיין מיירי בבקיאין בהטייה דא"כ אין כאן דבר שאין מתכוון וליכא למימר פתחא ממילא קא הוי אלא ה"ק דכיון שיש בקיאין בהטייה ואין בו דם ולא פתח ואפשר שיזדמן זה אין כאן פסיק רישיה כו'. דכל שאפשר שלא יעשה איסור אפי' בצד רחוק לא חשיב פסיק רישיה ולשון פסיק רישיה מוכיח כן. ע"כ:

וכתבו תלמידי ה"ר יונה ז"ל הא דאסיקנא מותר לבעול בתחילה בשבת אומרים רבני צרפת ז"ל שלא התירו אלא למי שהוא בקי בהטייה בלבד אבל מי שאינו בקי אסור והכי משמע בסוגית הגמרא דר"ש שהתיר לבעול בתחלה בשבת מטעם דבר שאין מתכוון מותר לא התיר אלא למי שהוא בקי בהטייה אבל מי שאינו בקי אסור דכיון דאינו בקי אי אפשר שלא יעשה חבורה ומודה רבי שמעון בפסיק רישיה כו'. והרמ"ה ז"ל כתב סתם מותר לבעול בתחלה בשבת ולא חילק בין בקי בהטייה ללא בקי וכן דעת הרי"ף ז"ל. ודעת מורי הרב נ"ר נוטה כמו השיטה הראשונה. ע"כ:

והתוספות ז"ל כתבו הכא וז"ל לדם הוא צריך ושרי ואם תאמר והא פסיק רישיה הוא לענין הפתח וצריך לומר שיכול להוציא הדם בלא עשיית הפתח עד כאן. פירוש לפירושם קשיא להו אמאי דתירץ רש"י ז"ל דכיון דלדם הוא צריך אינו מטה וכל שאינו מטה דם איכא ופתחא על כרחיה איכא ותירצו בתוספות דצריך לומר שיכול להוציא הדם וכן כתב הרשב"א ז"ל וז"ל הא דאמרינן את"ל לדם הוא צריך ופתחא ממילא הויא איכא למידק דהא מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות והראב"ד נשמר מקושיא זו ופירש דרוב בקיאין בהטייה ומי שמטה אינו מוציא דם ואינו נעשה פתח ואכתי לא ניחא לי דהא מתכוון הוא לדם וכיון שכן אינו מטה מחמת דם וכל שאינו מטה דם איכא ופתחא על כרחיה איכא ושמא נאמר דאיכא הטיה שמוציא דם בלא פתח אלא שאין הכל בקיאין בהטייה זו ומכל מקום כיון דאפשר דמתרמי ליה הכין לאו פסיק רישיה הוא כנ"ל. ע"כ:

ובזה יש לי לתרץ ולומר דלהכי קאמר תלמודא מעיקרא לדם הוא צריך ושרי לתרוצי דלא הוי פסיק רישיה כו'. ואסיר אלא דשרי משום האי טעמא ולכך תפשוט מ"ש התוס' ז"ל הדבור הכא ולא לקמן במקום דקשיא ליה לרש"י וקל להבין. ולקמן בדוכתיה נתרץ מאי דקשיא להו לתוספות על פרש"י ז"ל בס"ד. ובשיטה ישנה פי' לדם הוא צריך דכל אשה שדמיה מרובין בניה מרובין ע"כ. והשתא להאי פירושא ניחא קושית התוספות דאינו צריך להוציא הדם ולא חפץ בהוצאת דמיה אלא דניחא ליה ברבוי בניה מפני שבניה הם מרובים ור"י מפרש לדם הוא צריך שצריך לראות אם היא בתולה וגם לזה הפי' אפשר לתרץ קושית התוס' שאינו חפץ שיצאו אלא חפץ לידע שהיא בתולה לבד

ואם היה אפשר לידע שהיא בתולה בלא הוצאת דם ניחא ליה נמי. ומיהו הרא"ש כתב לשון ר"י וכתב שצריך להראות כו' וכיון דבעי הדם להראות לעולם שהיא בתולה מעתה הוא צריך להוצאת הדם והדרא קושית התוספות לדוכתיה ובעינן לתרוצה כדתירצו לה התוס' וגם ר"ת פי' שצריך להוציא הדם שלא יתלכלך פעם אחרת כשיבעול והשתא להאי פירושא ודאי קשיא דפסיק רישיה כו' ונצטרך לתי' התוס'. ועוד קשיא לפר"ת דלקמן דקאמר דם חבורי מחבר אי לדם הוא צריך ואסור והא הויא להו משאצ"ל דשרי במקום צערא גבי מורסא והכא נמי האיכא מצוה ואמאי פסיק ותני אי לדם הוא צריך ואסור ובשלמא לפר"י כיון דצריך לדם להראות שהיא בתולה מלאכה הצריכה לגופה היא אבל לפר"ת אדרבה לא ניחא ליה בדם ובעי שיצא כדי שלא ילכלך ביה פעם אחרת וה"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה דלא ניחא ליה בדם וא"כ קשיא דבמקום צערא התירו ותירצו בתוס' דגבי מצוה אסור טפי מלגבי צערא. וז"ל הרא"ש ז"ל לדם הוא צריך כדי להראות שהיא בתולה ור"ת פי' שלא יתלכלך כו' ולפי פירושו הויא מלאכה שאינה צריכה לגופה והא דאמרינן לקמן גבי דם חבורי מחבר לדם הוא צריך ואסור והיינו מדרבנן ופסיק רישיה לא הוי לענין הפתח דאפשר שיוציא דם בלא עשיית פתח. עד כאן:

וראיתי בקונטריסין שהקשו דמה מקשים התוס' נימא דלישנא בתרא דאמרה אסור אתיא כר' יהודה דאמר משצ"ל חייב אבל בלישנא קמא מותר גמור ע"כ. ולא ידעתי מהו דהא כי קאמרינן מעיקרא בלישנא בתרא ואם ת"ל דם חבורי מחבר לדם הוא צריך ואסור והיינו לכ"ע ושוב קאמרינן ואם תמצא לומר להנאת עצמו כו' הלכה כר' יהודה כו':

לפתח הוא צריך ואסור. כלומר ואי לפתח הוא צריך לכ"ע אסור ואפי' כשתמצא לומר דמקלקל הוא אצל הפתח דמ"מ לאו מקלקל גמור הוא אבל יש בו תיקון קצת שהוא צריך לו ומתקן הוא אצל ביאה וכיון שיש בו תיקון קצת ונעשית מחשבתו חייב דלענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה דומה למה שאמרו בפסח שני בפ' ואלו דברים [פסחים עג.] השוחט בשבת לע"ז חייב כלומר הואיל והוא מתקן קצת כדאמרינן התם מאי תיקן להוציאה מידי אבר מן החי אלמא כיון שיש בו תיקון קצת אף ע"פ שיש בו קלקול הרבה אצל הבהמה דבהמה בחייה טפי עדיפא דקיימא למזונות ולוולדות ולגבי שאר איסורין חשבינן ליה מקלקל כדאיתא בפ"ק דחולין גבי סכין של ע"ז לגבי שבת חשבינן ליה כמתקן משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה. הרשב"א ז"ל:

ובשיטה ישנה כתוב וז"ל הא דלא מספקא ליה אם תמצא לומר לפתח הוא צריך מקלקל הוא אצל הפתח כו'. דכיון דבמתקן איכא איסורא דאורייתא בקלקל איכא

איסורא דרבנן אי נמי כיון דאמרת אם תמצא לומר לפתח הוא צריך ודאי דפשיטא דמתקן הוא אצל הפתח. ע"כ:

ואם תמצא לומר לדם הוא צריך ופתח ממילא כו'. הקשה רש"י ז"ל דהא פסיק רישיה כו'. ותירץ הא פרכינן ליה לקמן ומשנינן כו' ואין דם יוצא ואין פתח נפתח כו' והא כתיבנא לעיל מאי דקשיא להו לתוספות ז"ל ומצאתי בקונטריסין דמה שפרש"י אין דם יוצא זהו לפי איכא דאמרי דקאמר להנאת עצמו הוא צריך ודם ממילא קא אתי משום דגם לפי איכא דאמרי יש להקשות והא פסיק רישיה לענין דם הוא שאי אפשר שיעשה הנאת עצמו אם לא שיוציא דם על זה בא התירוץ שיש בקיאין בהטייה ואין דם יוצא ומה שאמר רש"י ואין פתח נפתח אמר אותו לפי הלשון הראשון דקאמר ופתחא ממילא קא הוי. ע"כ:

ואם תמצא לומר הלכה כר' יהודה מקלקל הוא אצל הפתח כו'. כתב רש"י ז"ל וז"ל ואם ת"ל הלכה כר' יהודה. אכתי איכא למבעי דקי"ל כי אמר ר' יהודה במתקן אבל מקלקל אינה מלאכה ויש לשאול על פתח זה אם תקון הוא אצלה או קלקול הוא אצלה שהבתולה חשובה מן הבעולה. ע"כ:

ולשיטת רש"י אין להקשות דהא בגרירה אסר ר' יהודה אף ע"ג דאיכא תרתי דאין מתכוון ומקלקל דשאני גרירה דבשדה חשוב מתקן הילכך איכא למגזר ולמיסר אפילו בבית כיון דבגרירה כיוצא בה איכא מתקן אבל כי קאמרינן הכא כי אמר ר' יהודה דבר שאין מתכוון אסור היינו במתקן אבל מקלקל אינה מלאכה איכא למימר דדוקא במקלקל כיוצא הכא דליכא מתקן בדוכתא אחריתא קאמר ר' יהודה דבר שאין מתכוון במקלקל מותר. ומיהו קשיא דהיכן מצינו דלא אמר ר' יהודה דבר שאין מתכוון אסור אלא במתקן דילמא בכל גוונא קאמר ר' יהודה דבר שאין מתכוון אסור. עוד קשיא אמאי נדינן מלמימר דהכא הויא פסיק רישיה כו' דילמא היינו פסיק רישיה כו' וכי קאמר ר' שמעון בפסיק רישיה כו' אסור היינו במתקן אבל לא במקלקל ולר' שמעון נמי תבעי מקלקל הוא אצל הפתח כו' ואמאי תלמודא ס"ל דלא הוי פסיק רישיה כו' ודחיק למימר דיש בקיאין בהטייה להוציא דם בלא פתח נימא אפילו תימא דהוי פסיק רישיה אכתי איכא למבעי מקלקל הוא כו' כי היכי דבעי ליה לר' יהודה לכך פירשו בתוספות דר' יהודה מצינו דאית ליה דמקלקל בחבורה פטור. פירוש לא מצינו לר' שמעון דס"ל הכין. ומצאתי בקונטריסין דקשיא להו על לשון זה של התוספות דאמאי הזכירו חבורה והרי בזה הלשון דם מפקד פקיד ותירצו מה שהזכירו חבורה כאן זהו לפי דאיכא דאמרי מקלקל בחבורה ע"כ. ובתוספות כתיבת יד מצאתי זה הלשון אם תמצא לומר הלכה כר' יהודה מקלקל הוא

אצל הפתח ושרי פי' דר' יהודה אית ליה כל המקלקלין פטורים ולשון ספרינו דייק טפי דאנן בעינן לאשכוחי דרבי יהודה ס"ל הכין ולא ר"ש ולא מצינו דפליגי בהדיא כי אם במקלקל בחבורה דאמרינן לקמן לכך נקטי התוס' לשון מקלקל בחבורה והכי קאמרי דכיון דאית ליה מקלקל בחבורה פטור מעתה אף אנו נאמר דהכא נמי אף על גב דסבירא ליה דבר שאין מתכוון אסור במקלקל מותר. וקשיא להו לתוספות ז"ל דכי קאמרינן לר' יהודה מקלקל בחבורה פטור דהיינו פטור אבל אסור והכא מותר לכתחלה קאמרינן פי' והרי לא מצינו דאית ליה לר' יהודה הכין ולשיטת רש"י ז"ל ניחא. ואין לתרץ דאף על פי דכל המקלקלין פטור אבל אסור הכא לגבי מצוה שרי לכתחלה דהא כתבו התוספות לעיל בסמוך דמשצ"ל במקום צערא שרי ובמקום מצוה אסור לכך תירצו בתוס' ז"ל דהכא יאמר ר' יהודה דמותר לכתחלה משום דאיכא תרתי מקלקל בחבורה ודבר שאין מתכוון. והקשו בתוס' דהא גבי גורר אדם מטה וספסל קאסר רבי יהודה אף על פי שאין מתכוון והתם הוי מקלקל כדאיתא בשילהי פרק קמא דחגיגה החופר גומא ואין צריך אלא לעפרה פטור ומוקי לה אפילו כר' יהודה דמחייב מלאכה שאינה צריכה לגופה וטעמא דפטור משום דהוי מקלקל אלמא קאסר ר' יהודה גרירת מטה וספסל אף על גב דאיכא תרתי דבר שאין מתכוון ומקלקל ובלא גרירא ליכא לאקשויי מההיא דחגיגה דקאמר החופר גומא כו' פטור ופי' פטור אבל אסור ומוקי לה כרבי יהודה דיש לחלק בין דבר שאין מתכוון למלאכה שאינה צריכה לגופה דבמלאכה שצ"ל קא מחייב ר' יהודה ואילו בדבר שאין מתכוון אפילו ר' יהודה לא קא אסר אלא מדרבנן וכדבעינן למכתב בס"ד לקמן. ואם תשאל מה מקשים התוספות מגרירה והא בשדה חשיב מתקן תשובתך כבר תירצו בגליון תוס' דר' יהודה אוסר גרירה אפילו בבית דאההיא עובדא דגרר ספסל בעיליתא דשישא מייתי לה בפרק במה מדליקין. ומעתה הדרא קושיא לדוכתיה. ועוד הקשו בתוס' דבפרק י"ט אסר ר' יהודה קירוץ אף על גב דהתם הוי מקלקל בהוצאת הדם. ואין לתרץ הני קושיות דשאני מקלקל דהכא וכדתריצנא לה לעיל לשיטת רש"י ז"ל דהא על מאי דאמר רבי יהודה מקלקל בחבורה פטור קיימינן ומחלקינן דכי אמר פטור אבל אסור דהיינו בדליכא כי אם מקלקל אבל בדאיכא תרתי מותר וכי קאמר ר' יהודה מקלקל בחבורה כל מקלקל קאמר אפילו בדאיכא דכותיה מעתה בכל מקלקל יש לנו לומר דכי אינו מכוון בהדיא מותר ואם כן קשיא דגרירה וקריצה וכדכתיבנא. ותירצו בתוספות דהכא שרי טפי משום דאיכא נמי מצוה פי' איכא תרתי לטיבותא חדא דאיכא תרתי דבר שאין מתכוון ומקלקל ואיכא נמי מצוה. עוד תירצו דשלא במקום מצוה נמי היכא דאיכא תרתי שרי וגבי חריץ יש להעמיד כגון שאינו מקלקל לגמרי אלא מתקן

קצת דמשוי גומות מצד אחר וגבי קירוץ נמי במה שמוציא הדם מיקל לבהמה קצת כמו דם הקזה:

וז"ל תוס' הרא"ש כל היכא דאיכא תרתי שרי אפילו שלא במקום מצוה וגבי חריץ יש להחמיר שאינו מקלקל לגמרי כו'. וגבי קירוץ נמי מתקן קצת שיש תועלת לבהמה בהוצאת דם דמיקל לה מידי דהוה אדם הקזה. ע"כ:

והרשב"א כתב וז"ל אם תמצא לומר הלכה כר' יהודה מקלקל הוא אצל הפתח כלומר ושרי דכל המקלקלין פטורין ואף ע"ג דפטור אבל אסור קאמרינן הכא לגבי מצוה שרי לכתחלה [א"נ לא אסרו מקלקל לכתחילה] אלא משום גזרה דאתי לאחלופי במלאכה דכותה במתקן כגון קורע בחמתו דאתי לאחלופי בקורע ע"מ לתפור א"נ סותר דאתי לאחלופי בסותר דכותיה ע"מ לבנות אבל הכא דהיא גופא שריא דמקלקל הוא ולא אתי לאחלופי בפתחא אחרינא דעלמא דלא משמע להו לאינשי שיש ענין לבנין כלל מותר אפילו לכתחילה. אי נמי יש לומר דשאני הכא דאינו מתכוון וכולי האי לא מחמרינן ואף על גב דלרבי יהודה שאינו מתכוון כמתכוון לא חמיר שאינו מתכוון כמתכוון ואפשר שאינו מתכוון לר"י אינו אלא מדרבנן ובמקום מצוה התירו וכן דעת מקצת רבותי' הצרפתים דשאינו מתכוון לר"י דאינו תורה אלא של דבריהם. ומיהו אינו מחוור דבהדיא מוכח בשבת פרק ר' אליעזר [קלג א'] דלר"י שאינו מתכוון דאורייתא הוא ואפילו במקום מצוה אסור דאמרינן התם בשר אף על גב שיש שם בהרת ואקשינן הא למה לי קרא דבר שאין מתכוון הוא ודבר שאין מתכוון מותר ופריק אביי הא מני ר' יהודה היא דאמר דבר שאין מתכוון אסור ואי אסור משום שבות קאמר ר' יהודה אצטריך קרא למשרי שבות דרבנן ואף על גב דרבא אוקמה התם אפילו לר' ישמעאל משום דמודה ר"ש בפסיק רישיה וכו' מכל מקום לא פליג עליה דאביי באוקמתא דמוקי לה כר' יהודה. ע"כ:

ובשיטה ישנה כתוב וז"ל מקלקל הוא אצל הפתח דהא כל המקלקלין אף על פי שפטורין אסורין הם מדרבנן. וכ"ת איסורא דרבנן במקום מצוה שרינן לכתחלה אם כן אפילו אם הלכה כר' יהודה דדבר שאין מתכוון אסור ומתקן הוא אצל הפתח שרי במקום מצוה שהרי דבר שאין מתכוון אינו אסור לר"י אלא מדרבנן כדכתיבנא לקמן. ויש לומר לא אסרו מקלקלין אלא במלאכה שאסורה מן התורה במתקן אבל במלאכה שאינה אסורה אלא מדרבנן במתקן כגון דבר שאין מתכוון במקלקל ליכא איסורא כלל ואפילו מדרבנן ומשום הכי מיבעי לן אם מקלקל הוא אצל הפתח שרי.והא דאתאן עלה דדבר שאינו מתכוון אינו אסור לר' יהודה אלא מדרבנן פשיטא לן מילתא מהא דגרסינן במסכת יומא פרק אמר להם הממונה תניא ר' יהודה אומר עששיות של ברזל היו מחמין לו ערב יום

הכיפורים למחר מטילין אותן לתוך הצונן. ומקשינן והלא מצרף כשלא הגיע לצירוף אביי אמר לעולם כשהגיע לצירוף דבר שאינו מתכוון הוא ומותר ומי אמר אביי הכי והתניא בשר אף על פי שיש שם בהרת יקוץ רברי ר' יאשיה והוינן בה קרא למאן אמר אביי לר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוון אסור פי' וכיון דאצטריך קרא למשרייא משמע דאיכא איסורא דאורייתא. ומשני ה"מ בעלמא אבל הכא מלאכת מחשבת אסרה תורה. אתה למד דדבר שאין מתכוון לר' יהודה שבות הוא וק"ל דהא תניא במסכת כריתות החותה בגחלים בשבת חייב חטאת ראב"ש אומר חייב שתים מפני שמבעיר התחתונות ומכבה העליונות ואמרינן התם דנתכוון לכבות והובערו מאליהן פליגי ת"ק סבר הלכה כר' שמעון ר' אליעזר סבר הלכה כר' יהודה אלמא דבדבר שאין מתכוון מחייב ר' יהודה חטאת. ויש לומר בפסיק רישיה וכו' בהא דהבערת תחתונות ודאי לר' יהודה חייב חטאת אפילו בשבת. ואם תאמר אם כן צרוף נמי פסיק רישיה הוא והכא קרי ליה שבות. יש לומר הכי (נמי) [גרסינן] ה"מ בעלמא אבל הכא צרוף דרבנן ואין שבות במקדש וכן עיקר הגירסא פי' מלאכת הצירוף עצמה גם במתכוון דרבנן ואין שבות במקדש ובההיא דבהרת מתרץ רבא בדוכתא בפרק ר' אליעזר דמילה אפילו תימא כר' שמעון מודה ר"ש בפסיק רישיה וכו'. ומקשינן והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו מודה ר"ש בפסיק רישיה וכו' בתר דשמע מרבא סברה. אתה למד דבפסיק רישיה וכו' לר"ש נמי איכא איסורא דאורייתא מדאצטריך רחמנא למשרי קציצת בהרת מיהו ליכא חיוב חטאת כדמוכחא ההיא דכריתות דת"ק סבר לה כר"ש ולא מחייב אלא חטאת אחת אף על גב דפסיק רישיה וכו' הוא ואפשר דלר"ש בפסיק רישיה וכו' גבי שבת לית ליה לאיסורא דאורייתא דמלאכת מחשבת בעי' אבל בשאר איסורא כגון קציצת בהרת איכא איסורא דאורייתא בפסיק רישיה וכו' ואביי דהוה מוקי לה להההיא דבהרת כר' יהודה ואיכא איסורא דאורייתא אף על גב דאכתי לא סליק אדעתיה דאיכא חילוק בין פסיק רישיה לשאר דבר שאין מתכוון והטעם משום דבשאר איסורין אפילו בלאו פסיק רישיה איכא איסורא דאורייתא א"נ נהי דאכתי לא ידע אביי דר"ש מודה בפסיק רישיה וכו' ואוסרו באיסור דאורייתא מיהו מידע הוה ידע דלר' יהודה חמיר ליה פסיק רישיה וכו' משאר שאין מתכוון .ומורי יצ"ו אומר דלעולם לר"י דבר שאין מתכוון אסור מדאורייתא אף על גב דודאי חיוב חטאת ליכא דהא לא קאמרינן אלא אסור ומשום הכי שריא הכא מקלקל דאיסורא דרבנן שריא במקום מצוה אבל מתקן דמדאורייתא לא התירו והתם במסכת יומא גרסינן צרוף דרבנן כלומר מלאכת צרוף אפילו במתכוון ולא גרסינן אין שבות במקדש דמאי איריא במקדש לכל דבר מצוה נמי שריא ליה ואף על גב דהם העמידו

דבריהם במקום כרת ה"מ בדבר שגופו אסור כגון בית הפרס שאנו אוסרים בית הפרס זה לכהן לילך בו ואיך נתיר בית הפרס זה משום מצוה כיון דאסרוהו לכל אדם אבל דבר שאיסורו תלוי במעשה מעשה מצוה התירו מעשה רשות אסרו. וזה שפירשנו דצרוף מלאכה דרבנן יש ראיה לדבר מהא דתנן בפ' כירה המיחם שפינהו נותן לתוכו מעט מים מוקמינן לה התם כר"ש ואף על גב דמצרף פסיק רישיה וכו' הוא ומודה ביה ר"ש משום דצירוף דרבנן שרי ליה אפילו בפסיק רישיה עכ"ל שיטה ישנה. וכבר האריכו שם התוס' בפרק כירה בכל זה:

וז"ל הרא"ה ז"ל. את"ל הלכה כר"י מקלקל הוא אצל הפתח כלומר מקלקל הוא ואלו היה מתכוון אינו חייב אבל אסור וכיון דכן השתא דלא מכוון מותר לכתחלה או מתקן הוא אצל הפתח ואלו היה מתכוון היה חייב והשתא דלא מכוון פטור אבל אסור ולא גרסינן בהאי לישנא במקלקל הלכה כר' יהודה או כר"ש דפלוגתייהו במקלקל בחבורה ואנן השתא קים לן דדם מפקד פקיד. ע"כ:

איכא דאמרי ואם תמצא לומר דם חבורי מחבר לדם הוא צריך ואסור. קשה לר"ת עדיין יוכל למצוא צד היתר שהיה יכול לומר מתקן הוא או מקלקל הוא ואם תמצא לומר מקלקל הוא במקלקל הלכה כר' יהודה דפטור אבל אסור ואם יהיה הלכה כר' שמעון דמשצ"ל שהוא פטור אבל אסור א"כ איכא תרי איסורי דרבנן ויהיה מותר גמור. ויש לומר דלא אמרינן תרי איסורי דרבנן יהיה מותר גמור אלא היכא שיש צד שהוא מותר גמור בשאר איסורין כמו דבר שאין מתכוון שהוא מותר גמור בשאר איסורין כמו כלאים אבל הכא מקלקל וכן משצ"ל שניהם אסורין משום הכי לא אמרינן תרי איסורי דרבנן ויהיה מותר אי נמי לא אמרינן תרי איסורי דרבנן אלא היכא שאין שום תנאי מאלו השני תנאים שסובר בצד אחד מהם חיוב חטאת אבל במשצ"ל איכא ר' יהודה דס"ל דחייב חטאת. אי נמי לא אמרי' תרי איסורי אלא היכא שאם היינו פוסקים כחד תנא לגמרי היה מותר גמור כמו שאומר הספר לקמן אם תמצא לומר מקלקל הוא במקלקל הלכה כר' יהודה או הלכה כר"ש שאם היינו פוסקים לגמרי כר"ש במקלקל ובדבר שאין מתכוון היה מותר גמור כיון שאינו מתכוון אבל הכא אם היינו פוסקים כר"ש במשצ"ל היה פטור אבל אסור וכן אם היינו פוסקים כר' יהודה במקלקל היה פטור אבל אסור הילכך לא אמרינן תרי איסורי דרבנן שיהיה מותר גמור. עכ"מ בקונטריסין:

את"ל דם חבורה מחבר לדם הוא צריך ואסור. כלומר אסור ואפילו אם תמצא לומר לדם הוא צריך דשרי ללישנא דדם מפקיד פקיד וכל שכן אי לפתח הוא צריך דאי לפתח הוא צריך הא אמרינן דלעולם אסור ואפילו את"ל דדם מפקד פקיד. הרשב"א ז"ל:

או דלמא להנאת עצמו. והא דלא אשכח היתרא אלא בצריך להנאת עצמו משום דבמתכוון לדם אף כשת"ל דמקלקל בחבורה היא ומקלקל בחבורה פטור מכל מקום איסורא מיהא איכא כיון שהוא מתכוון לכך דלא התירו מקלקל במקום מצוה אלא כשאינו מתכוון אבל במתכוון לא אי נמי משום דכיון דרוב אנשים מתכוונים לדם וצריכין לו מתקן קצת הוא ואסור במלאכת מחשבת כדכתיבנא לעיל. הרשב"א ז"ל:

ואת"ל להנאת עצמו הוא צריך. לפי' ר"ת ז"ל קשה כשאמר את"ל הלכה כר' יהודה ואסור חזר שאינו מתכוון כמתכוון וכאילו לדם הוא צריך אם כן לפי' ר"ת ז"ל הויא ליה משצ"ל מעתה קשה שהיה לו לומר במשצ"ל דאיכא חיוב חטאת דהלכה כר' יהודה דהא בעלמא קי"ל כר' יהודה דמשצ"ל דחייב חטאת. עכ"מ בקונטריסין:

את"ל הלכה כר' יהודה מקלקל בחבורה וכו'. מדלא קאמר את"ל הלכה כר"ש במקלקל וכו' דהא כר"ש קי"ל אלמא משמע דהלכה דר"ש שרי אפילו הוא מתקן כיון דאין מתכוון. וקשיא להו לתוס' על זה דבשילהי פ' ספק אכל אמרינן לר"ש הואיל ומקלקל וכו' ככתוב בתוספות. והרא"ש ז"ל תפס קושיא זו לקמן וז"ל במקלקל הלכה כר' יהודה או הלכה כר"ש ופרש"י ז"ל דנפקא מינה דאי איכא תנא דסבר במתכוון כר' יהודה ובמקלקל כר"ש חייב. ואם תאמר אפילו אי ס"ל כוליה כר"ש לחייב דאמרינן בכריתות בשילהי ספק אבל תנח לר' שמעון הואיל ומקלקל בחבורה חייב מתעסק נמי חייב ומדמתעסק ומקלקל חייב ה"נ באין מתכוון אלמא לר"ש מקלקל בחבורה ואין חייב דבחבורה הוי מקלקל במכוון אליבא דר"ש י"ל אף על גב דר"ש מחייב במתעסק בחבורה מודה באין מתכוון דפטור דלא דמי למתעסק דמתעסק דמי למקלקל דבתרווייהו שייך פטור משום מלאכת מחשבת וכיון דבחבורה מחייבין מקלקל הה"נ במתעסק כגון שמל תינוק של אחר השבת בשבת אבל דבר שאין מתכוון אינו פטור ומשום מלאכת מחשבת כיון דבחבורה מחייבין דבשאר מקומות נמי שרי באין מתכוון כמו כלאים דמוכרי כסות מוכרין כדרכן וכן גבי נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק הילכך בחבורה נמי שרי אבל מתעסק אינו אלא לענין שבת דלא בעיא מלאכת מחשבת אלא בשבת כדאמרינן התם מתעסק בחלבים ובעריות חייב ובשבת פטור. עכ"ל הרא"ש ז"ל:

במקלקל הלכה כר' יהודה דאמר מקלקל בחבורה פטור ושרי או הלכה כר"ש דאמר מקלקל בחבורה חייב ואסור. א"ת וכיון דס"ל דלהנאת עצמו הוא צריך ופתחא ממילא הוי הא דבר שאינו מתכוון הוא ושרי אף לר"ש. ויש לומר דבעיין השתא אליבא דמאן דאמר הלכה כר' יהודה בדבר שאין מתכוון דעלה קיימינן השתא. הריטב"א ז"ל:

במקלקל הלכה כרבי יהודה דפטור. וכיון דכן כי לא מכוון מותר לכתחלה. הרא"ה ז"ל:

דף ו.

או הלכה כר"ש. ואם תאמר הך בעילה בין לרבי יהודה בין לרבי שמעון שריא והיכי מצי למנקט חומרי דתרווייהו והתניא מחומרי ב"ש ומחומרי ב"ה עליו הכתוב אומר הכסיל בחשך הולך. יש לומר ה"מ כשחומרא זו סותרת זו כגון ההיא דכמה חסרון בשדרה שמחמיר לענין טומאה כב"ש דאמרי שתי חוליות דאי לא חסרה אלא חוליא אחת נטמא באהל ומחמיר בטרפה כב"ה דבחוליא אחת טרפה דחשיב חסרון והרי חומרות אלו סותרות זו את זו אבל דבר שאין מתכוון ומקלקל בחבורה שני ענינים הם ואינם תלוין זה בזה ובידינו לפסוק בחדא כר' יהודה ובחדא כר"ש וכן ההיא דמקשינן בפרק אלו טרפות האי תורא בין לרב בין לשמואל שרי וחומרות דסתרן אהדדי. ודוק:

והקשה הראב"ד ז"ל אהא (כיון) דמספקא לן אי הלכה כר' יהודה באין מתכוון וכר"ש במקלקל בחבורה מהא דגרסינן בפרק אלו הנחנקין [פד ב'] והרי שבת דשגגת סקילה ותנן מחט של יד ליטול בה את הקוץ מאן שמעת ליה דאמר מקלקל בחבורה חייב ר"ש הא מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה ואי מספקא לן אי הלכה כר' יהודה וכר"ש בחדא הרי אתה מוצא כאן שגגת סקילה וליתא דהתם לתרוצי מתני' אתינן ומסתמא סתם מתני' כחד תנא. שיטה ישנה:

האי מסוכרייא דנזייתא אסור להדוקה וכו'. פירש רש"י ז"ל וכן בערוך בערך סכר בחד לישנא דאסור משום סחיטה וקשה לר"ת דהא סחיטה משום ליבון ולא שייכא בשאר משקין דאסור דבכל דבר המלכלך את בולעו כגון יין ושכר ושמן לא שייך ליבון אלא דוקא במים והביא ראיה מדלא גזרינן בהו שמא יסחוט כדגזרינן גבי מים כדאמרינן וכו' (וכן כתב) כמו שכתבו התוספות ויש מפרשים דאסור משום מפרק כמו סחיטת זיתים וענבים ואין להקשות דהא תנן מסננין את היין בסודרין ולא גזרינן משום מפרק דהיכן מצינו בשום מקום שגזרו עד שנגזור אנן דבשלמא לפירוש רש"י ז"ל דאסור משום סחיטה איכא לאקשויי דהא מצינו לגבי מים בכמה דוכתי דגזרו משום סחיטה אבל מפרק ביין לא מצינו שגזרו בשום מקום עד שנקשה דנגזור הכא ובקונטריסין מצאתי וז"ל ולקשה אם כן אמאי מסננין את היין בסודרין והאיכא למיחש שמא יסחוט והיה אסור משום מפרק וי"ל כיון שסינן את היין בעבור שנשאר בבגד שהוא דבר מועט אין לחוש משום סחיטה אבל כשהבגד הוא מתלבן יש לחוש משום סחיטה אף על פי שהוא דבר מועט ע"כ. ובמ"ש אין אנו צריכים לכל זה ומיהו ק"ל לר"ת דליכא נמי משום מפרק כיון שהנסחט הולך לאיבוד אף על גב דהוי פסיק רישיה וכו' וכן פירש בערוך דכל פסיק רישיה דלא ניחא ליה שרי ואף על גב דמשצ"ל אסור לר"ש הכא דלא ניחא ליה כלל

שרי טפי ועיקר ראייתו מפרק כל התדיר דליכא דר"ש מזלפין וכו' ועוד מייתי ראיה מפרק לולב הגזול [סוכה לג ב'] דקאמר ראב"ש ממעטים בי"ט פירוש ענבי הדס ופריך והא מתקן מנא הוא ומוקי ליה במתכוון לאכילה וסבר לה כאבוה ופריך והא מודה ר"ש בפסיק רישיה כו' ומשני לא צריכא דאית ליה הושענא אחריתי אלמא כיון דלא ניחא ליה ולא חייש בהאי תיקון שרי אף על גב דפסיק רישיה הוא ונראה לר"י דלא קשה וכו' ככתוב בתוספות ומצינו למימר נמי דאסור משום מפרק ואף על גב דהוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה אסור לכתחילה לר"ש כמו במלאכה שאינה צריכה לגופה וההוא דמתיר ר"ש לזלף יין על גבי האישים איכא למימר דמצוה שאני וכן ההיא דאית ליה הושענא אחריתי איכא למימר דשרי משום מצוה ומיהו יש לחלק דההיא דמזלפין גופא זלוף עצמו הויא מצוה אבל גבי הושענא כשממעט הענבים אינו אלא תיקון המצוה ואין המיעוט עצמו מצוה ונראה לר"י לפרש דה"פ והא פסיק רישיה הוא דאית ליה הושענא אחריתי והואיל וכן שרי לר"ש דשמא לא יצטרך וכו' ככתוב בתוספות ורש"י ז"ל התם בפ' לולב הגזול לא פירש לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא כי משני דאית ליה הושענא אחריתי לא קאי לתרוצי אמאי דפריך והא מודה ר"ש בפסיק רישיה וכו' אלא הקושיא דמעיקרא קאי לתרוצי דפריך (דאית ליה הושענא אחריתי לא קאי לתרוצי אמאי) והא מתקן מנא ומשני דאית ליה הושענא אחריתי ולא הויא מתקן כלל דוק ותשכח שם ומעתה אין מכאן ראיה לבעל הערוך כלל ועל פי' הערוך קשה דתנן בפרק שמונה שרצים המפיס מורסא וכו' ככתוב בתוספות דאי ניחא ליה מן הפה כי לא מתכוון נמי חייב והקשו בקונטריסין על זה נימא דניחא ליה מן הפה ולעולם פטור וטעמא דפטור משום צערא ותירצו דאי ניחא ליה מן הפה כיון דלפי שעה הוא צריך המלאכה כדי להוציא הליחה מיד אם כן הויא לה מלאכה שהיא צריכה לגופה וחייב דלא דמי לחופר גומא דהוי מצ"ל דהתם אף על פי שאינו צריך הגומא עכשיו לאחר זמן הוא צריך אותה כדי שלא יתלכלך והוי משצ"ל אבל זה צריך הוא המלאכה כדי שיוציא הליחה מיד לפי שעה ואי הוה ניחא ליה היה חייב אפילו כי לא מכוון נמי ומשום צערא אין לפוטרו ע"כ. אבל קצת קשה אי פסיק רישיה דלא ניחא ליה אסור אמאי קאמר רב בפרק חבית כבשין שסחטן לגופן פטור ומותר הואיל ואין צריך למים היוצאים והשתא אף על גב דאין צריך היה לכתוב אסור וכתבו בקונטריסין דאף על גב דאיכא תרתי משצ"ל ופסיק רישיה דלא ניחא ליה ומ"מ קשה קצת:

עוד כתבו בקונטריסין וז"ל וקשה לפי' ר"ת ז"ל שהקשה על פי' רש"י ז"ל והא לא פי' מסוכרייתא דנזייתא אמאי אסור ואם כן תיקשי לרב אדרב דגבי מסוכרייתא דנזייתא

קאמר רב דאסור והכא בפרק חבית קאמר פטור ומותר וי"ל שר"ת יפרש דהוי פסיק רישיה דניחא ליה קצת דאף על גב דהנסחט הולך לאיבוד מ"מ קצת ניחא ליה לפי שהוא מלבן קצת ומ"ה אסור. ע"כ:

ואומר ר"י שמצינו למימר דדוקא כבשים שרי דהוי הנסחט מהן כמו אוכלא דאפרת ואין שם משקה עליו כדאמרינן דאפילו למימיהן פטור אבל אסור:

וכתב בגליון תוספות וז"ל אבל תימא הוא לומר שיחלוק רב על סברת התלמוד דקאמר התם למימיהן חייב חטאת לגופו פטור ומותר אף על גב דהוי משקה שרי לגופן דמסתמא רב לא פליג עליה אלא במאי דקאמר למימיהן חייב חטאת. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל האי מסוכריא דנזייתא אסור להדוקה ביומא טבא פרש"י ז"ל נקב שבצד החבית ואסור משום סחיטה ואחרים פירשו מגופה שבדופן החבית שעושין מעץ ולהדקיה הוא דאסור דבטיל ליה ומשוי ליה דופן כי ההיא דאמרינן בפרק כל הכלים גבי אבן שבקירויא כגון דהדקיה שויא דופן לקירויא ואע"ג דאיהו לא מכוון להכי מודה ר"ש בפסיק רישיה כו'. אבל נקב שבצד החבית שרי ואף על גב דאיכא סחיטה כיון דלא ניחא ליה בהכי אף על גב דפסיק רישיה בכי הא לא מודה ר"ש שכך מצאו לרבי נתן בעל הערוך ז"ל ומייתי ראיה מהא דאמרינן במסכת סוכה ואסור למעטן בי"ט ראב"ש מתיר ואוקימנא דסבר לה כאבוה דדבר שאין מתכוון מותר ומקשי עליה פסיק רישיה וכו' ופריק כגון דאית ליה הושענא אחריתי דכיון דאית ליה הושענא אחריתא הוה ליה שאינו מתכוון ושרי ואמאי שרי הא מודה ר"ש בפסיק רישיה וכו' אלא ש"מ כיון דלא ניחא ליה דאית ליה הושענא אחריתי הוה ליה שאינו מתכוון ושרי דמלאכת שבת מסורה ללב שהרי מלאכת מחשבת אסרה תורה ובמסכת שבת פרק הבונה [שבת קג א'] נמי אמרינן המלקט עצים מתוך שדהו אם לייפות בכל שהוא ואקשינן והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו מודה ר"ש בפסיק רישיה לא צריכא דעביד בארעא דלאו דיליה אלמא כיון דלא מכוון כלל דהא לא ניחא ליה אף על גב דהוא פסיק רישיה וכו' דבר שאין מתכוון מיקרי ובפרק כל כתבי דשקיל ליה בברזי פירוש דלא ניחא ליה דהא מפסיד עוד וכן בפרק ר' אליעזר דמילה אמרינן ואי דאיכא אחר לייעבד אחר דלא ניחא ליה ולרבא נמי פריך ולא כדברי רש"י ז"ל שפירש דלאביי מוקמי דסברא פריך ואין זו הסברא נכונה בעיני ואיכא דמקשו עלה הא דאמרינן בפרק ר' אליעזר דתולין [קמא א'] לא ליהדוק איניש אודרא בפומא דשישא דילמא אתי לידי סחיטה אלא דאיכא למימר התם ניחא ליה שהרי השמן חוזר לפך וראוי להדלקה. ושמעתי לר"ת ז"ל דאומר דתרי גוני סחיטה נינהו חדא להוציא ממנו משקין המובלעין ביה והיא תולדה דדש כגון

סחיטת ענבים והא כיון דלאיבוד אזיל מותר דלאו כלום קא עביד ולאו מלאכה היא כלל וחדא ללבוני מנא והיא כעין הכבוס והך סחיטה לא אסירא אלא במיא אבל בחמרא לא וכל שכן ברזא דשריא אף על גב דאיכא סחיטה שלא מצינו סחיטת ליבון ביין ושמן אלא במים משום דיין ושמן ל"מ חוורי לא מחוורי אלא לכלוכי נמי מלכלכי. וזו הסברא נראית יותר שמאחר שאין המשקין היוצאים ממנה ראויין אינה סחיטה כלל והביאו ראיה לדבר ממאי דאמרינן במסכת שבת בפרק ר' אליעזר דתולין [קלט ב'] מותר לסנן את היין בסודרין ואי ס"ד אית בה משום סחיטה היכי שרי נגזור דילמא אתי למיסחט כדאמרינן התם בכמה דוכתי בכה"ג גזרהמשום סחיטה ועוד דהא בכה"ג בפ' אלו קשרים היה מהלך בשבת ופגע באמת המים וכו' דאמרינן התם לינחות במים אתי לידי סחיטה אלמא כל כי האי גוונא גזרינן משום סחיטה הילכך ש"מ דהא דאמרינן מותר לסנן בסודרין וליכא משום סחיטה דביין ליכא משום סחיטה שאם היה בו משום סחיטה לשרות נמי אסור משום גזרה דילמא אתי לידי סחיטה ולא עוד אלא דשרייה גופה אסירא דאמרינן פרק חטאת העוף בזבחים שרייתו זהו כבוסו אלמא אי איכא ביין ושמן משום סחיטה אסור לשרות הסודרין ביין. מיהו הא לא נהירא דהא בפרק אלו קשרים לא אסרינן משום דמכבסי מאניה במיא אלא משום דילמא סחיט ועוד דבפ' במה טומנין אמרינן הדר חזיה דפריס דסתודר אפומא דכובא כו' א"ל ר' זירא אמאי א"ל השתא חזית לסוף חזייה דקא עצר אלמא דלא מתסר עד דעצר ובמסכת ביצה אמרינן מאי טעמא אין מטבילין כלים בשבת גזרה דילמא אתי לידי סחיטה ולא אסרינן ליה בהדיא משום ששרייתו זהו כבוסו. ובמסכת שבת אבאר בס"ד. ע"כ:

והרשב"א ז"ל האריך נמי בזה וכתב ז"ל וזה לשונו והרב רבי נתן ז"ל בעל הערוך כתב דלא אמרינן פסיק רישיה וכו'. אלא כדאית ליה הנאה מיניה וכדמוכח בפרק לולב הגזול דאמרינן התם היו ענביו וכו' כדאית ליה הושענא אחריתי וכו' ועוד דאמרינן בפרק אמר להם הממונה תניא ר' יהודה אומר עששיות של ברזל כו' אלמא אף על גב דע"כ מצרף הוא אפילו הכי כיון דלית ליה הנאה מניה שרי ועוד דאמרינן בפרק הבונה המלקט עצים כו' ופרקינן לא צריכא דעביד בארעא דלאו דיליה כלומר דאינו נהנה ממנו ואף ע"ג דפסיק רישיה כו' דבר שאין מתכוון מיקרי. ועוד דאמרי' מוכרי כסות מוכרין כדרכן ואין חוששין משום כלאים ובלבד שלא יתכוון בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ואף על גב דפסיק רישיה כו' דעל כרחיה לבוש הוא כלאים אלא שאין מתכוון לו ואין נהנה ממנו דאינו צריך לו אלמא כל מלאכה שאינו נהנה ממנו דאין צריך לו ואינו מתכוון לה אף על פי שהיא בפסיק רישיה וכו' פטור ומותר לרבי שמעון ופירש

הוא ז"ל דהאי מסוכרייא דנזייתא מגופה שעל פי החבית דכי סחיט ליה משקין לאו לאיבוד אזלי דהשתא כיון שהוא פסיק רישיה כו' ונהנה ממנו אע"פ שאינו מתכוון לכך הרי הוא (מתכוון) [נהנה] ואסור וכן פר"ח והויא ליה כאותה שאמרו בפרק תולין לא ליהדוק איניש אודרא אפומא דשישא דילמא אתי לידי סחיטה משום דניחא ליה בשמן הנסחט וחוזר לתוך הפך וראוי להדלקה. ור"י פירש כרש"י ז"ל ואמר דאף על גב דפסיק רישיה כו' ולית ליה הנאה מיניה שרי הני מילי מדאורייתא אבל מדרבנן מיהא אסור כיון דפסיק רישיה הוא והא דמשני בפרק הבונה לא צריכא דעביד באורעא דלאו דיליה לפוטרו מחטאת קאמר אבל איסורא מיהא איכא והביא ראיה לדבריו מדתנן בפרק נוטל [שבת קמג א'] הספוג אם יש לו בית אחיזה מקנחין בו כו' כלומר משום דע"כ נסחט הוא ומוקמינן לה בגמ' אפילו לר"ש דפסיק רישיה כו' וזו אינה ראיה דודאי נהנה הוא במים הנסחטין דצריך לו לקנח ולנקות. ועוד הביא ראיה מדתנן המפיס מורסא בשבת אם לעשות לה פה חייב אם להוציא ממנה ליחה פטור ודוקא משום צערא דגופא כדאמרינן בפרק האורג [שבת קז א'] ממאי דפטור ומותר דתנן מחט של יד ליטול בו את הקוץ אלמא אף על פי שאינו נהנה בעשיית החבורה לא התירו אלא משום צערא דגופא וההיא דפרק לולב הגזול דשרי ראב"ש למעט ענביו כי אית ליה הושענא אחריתי (אית ליה) היינו טעמא לפי שאין במיעוט ענביו מלאכה דאורייתא אלא מדרבנן דמחזי כמתקן מנא לפיכך היכא דאית ליה הושענא אחריתי דאינו נהנה בתיקון זה שרי. והא דאמרינן בשילהי כל התדיר כל המתנדב יין או מים מזלפו על גבי האישים ומקשינן והא קא מכבה ומוקי לה כר"ש ואף על גב דהוי פסיק רישיה דאי אפשר לזלף שלא יכבה איכא למימר במזלף טיפין טיפין דלא פסיק רישיה הוא וההיא דמוכרי כסות לפי שלא אסרה תורה אלא דרך מלבוש כלומר דרך הנאה שיהנה ממנו וההיא דיומא במסקנא משום דלא הגיע לצירוף וליתא והיינו לאוקמא אליבא דר' יהודה אבל לר"ש אפילו כשהגיעו לצירוף שרי שאינו מתכוון וכדמוכח נמי בפרק כירה [שבת מא ב'] גבי המיחם שפינהו דאקשינן והלא מצרף ופרקינן הא ר"ש היא ולא שני כשלא הגיע לצירוף דאלמא לר"ש כל שאינו מתכוון שרי. ומה שהביא הוא ז"ל ראיה ממפיס מורסא ואמר דלא התירו אלא משום צערא דגופא דחאה רבינו הרב נ"ר דלאו (דיליה) משום צערא דגופא התירו דדבר שיש בו רפואה לא התירו במקום צער אף על פי שאין בו אלא משום גזירת שחיקת סמנים וכל שכן שלא יתירו מלאכה שאינה צריכה לגופה אלא היינו טעמא לפי שאינו מתכוון לחבורה בנטילת הקוץ ואינו נהנה ממנה ומההוא טעמא ממש דאמרן כל שאינו נהנה ואינו מתכוון אפילו בפסיק רישיה שרי. ור"ת ז"ל חילק בין חבית של מים לשאר

משקין דבחבית של מים בין שהנקב מצידה בין שהוא למעלה אסור להדוקה משום סחיטה ובחבית של שאר משקין מצידה שרי דלאיבוד אזיל מלמעלה אסור דלאו לאיבוד אזיל וטעמא דמילתא משום דתרי גווני סחיטה חד להוציא משקין המובלעים בה והיא תולדה דדש כגון סחיטת ענבים והאי כיון דלאיבוד קא עביד ומותר דלאו כלום קא עביד ולאו מלאכה היא כלל. ויש סחיטה אחרת ללבוני מנא וסחיטה זו אינה אסורה אלא במים והביא ראיה מדקאמרינן בפרק תולין מותר לסנן את היין בסודרין ואי אמרת אית ביה משום לבון היכי שרי הא איכא למיגזר שמא יסחוט כדגזרינן התם בכמה דוכתי הילכך שמע מינה דהא דאמרינן מותר לסנן את היין בסודרין משום דליכא סחיטה ביין הוא, ע"כ. ואני קצרתי קצת מלשונו ז"ל:

וז"ל שיטה ישנה האי מסוכרייא דנזייתא אסור להדוקיה ביומא טבא פרש"י ז"ל מטלית שנותנין בנקב החבית ואסור להדוקיה משום דאתי לידי סחיטה וק"ל והא סחיטה תולדה דמלבן הוא ואין לבון ביין ויש מפרשים מפני שמפרק היין מן המטלית דהיא תולדה דדש ולא נהירא שהרי היין הולך לאבוד ולא ליין היוצא הוא צריך וי"ל כגון שנתן כלי תחתיו א"נ מה שנכנס מן המטלית תוך החבית נסחט לתוך החבית אבל הא ק"ל שאין אסור משום דש אלא כשמפרק דבר מתוך דבר והיה שם מתחלת ברייתו כגון ענבים ותבואה לכך פירש ר"ת ז"ל משום דמשוי למסוכריא דופן אסור והוא תולדה וכדמשמע בפרק נוטל דקאמר גבי כלכלה והאבן בתוכה בכלכלה פחותה עסקינן דשויוה לדופן לכלכלה אבל כי לא מהדיק לא בטליה לגבי כלי למהוי דופן. ע"כ:

והריטב"א ז"ל כתב פרש"י ז"ל סתימת הנקב גיגית וכו'. וי"ל פירוש לפירושו דמיירי שהנקב הוא למעלה במקום שהיין הנסחט אינו הולך לאבוד אי נמי שהנקב הוא מן הצד ויש כלי תחת הגיגית לקבל הנסחט דהשתא איכא משום סחיטה אבל אם הוא בענין שהדבר הנסחט הולך לאבוד אין כאן משום סחיטה והיינו דאמרינן התם מותר לסנן היין בסודרין ולא חשו שמא איכא סחיטה וטעמא דמילתא משום דסוחט חייב או משום מפרק שהוא תולדה דדש או משום צובע ואלו הכא בהאי ברזא ליכא משום מלבן ולא משום צובע דאדרבא היין מלכלך הבגד ולא ניחא ליה בצביעה ואי משום מפרק אין מן התורה אלא בדבר שהוא גדולי קרקע שהוא צריך למימיו דומיא דרישא אבל כל שאינו גדולי קרקע ליכא אלא איסורא דרבנן וכי גזור רבנן היכא שהוא צריך למשקה או דניחא ליה בגויה אבל היכא דאזיל לאבוד כי הא לא גזור רבנן. ע"כ:

ה"ג ברוב הפוסקים ורב שרי והא רב חייא בר אשי וכו'. והכי גרסי כל המפרשים ז"ל וקשיא להו ז"ל דשמואל נמי קשיא ואפילו לספרים דלא גרסי הכא ורב שרי משמע

דלרב לחודיה קא פריך וקאי אמאי דקאמר מעיקרא ורב שרי דהא לא משנינן אלא לרב וכדקאמר לעולם רב כר' יהודה כו' וכיון שכן לכל הספרים קשיא דאמאי לא פריך נמי אדשמואל אליבא דבי רב. ונראה לי לתרץ דבשלמא לרב דשרי פריך שפיר דע"כ דבר שאין מתכוון מותר סבירא ליה אבל שמואל דאסר דילמא משום שמא ישחוט בן עוף הוא דאסר וכדתניא לעיל בין כך ובין כך לא יבעול לא בע"ש כו' ואמרינן לעיל דהיינו שמא ישחוט בן עוף וכתבו התוספות ז"ל בריש שמעתין וכדכתבינן לעיל:

והרמב"ן ז"ל כתב וז"ל ורב שרי והאמר רב כו'. איכא למידק דשמואל נמי קשיא ואיכא למימר דשמואל לבי רב הוא דקשיה ולא לנהרדעי ואינהו ליכא למירמא עלייהו האיך מלתא דשמואל דאינהו לא אמרי משמיה הלכה כר"ש דשמואל נהרדעי הוה ונהרדעי אמרי לה ומיהו כי מתרצינן בגמ' להך לישנא דאמרת חבורי מחבר כו' לשמואל נמי איכא לפרוקי הכי דכיון דדם חבורי מחבר אי משום דם אסיר אי משום פתח אסור ואף על גב דלמאי דאמרינן את"ל כו' לר"ש שרי מיהו אפשר דאיהו ס"ל כדאיבעיא לן מעיקרא. ע"כ:

וכן כתב הרא"ה ז"ל וז"ל ורב שרי והאמר רב(י) **חייא כו'**. לרב הוא דמקשה אליבא דבי רב דאמרי לעיל דרב שרי ולא מקשי אדבי שמואל דהא אמרי הלכה כר"ש ולדברי בי רב דאמרי דשמואל אסר דבי שמואל עדיפא דאמרי דשרי דבי רב לאפקועי כדשמואל ולבסוף כיון דאיפריקא הא דרב תו לא קשיא נמי אפילו לדבי רב דהא אפשר דאפילו לר"ש מיתסר את"ל דם חבורי מחבר ולדם הוא צריך דר"ש הוא דאמר מקלקל בחבורה חייב, ע"כ. הרשב"א:

וז"ל שיטה ורב שרי והאמר רב חייא כו'. וא"ת תיקשי ליה דשמואל אדשמואל דבי רב אמרי שמואל אסר והא שמואל אמר הלכה כר"ש ואף על גב דודאי הוה מצי לתרוצי דמשום דקסבר לפתח הוא צריך אסר או משום דקסבר לדם הוא צריך ודם חבורי מחבר הוה ליה לתלמודא לאקשויי ולתרוצי כדמקשי ומתרץ דרב אדרב י"ל משום דדבי רב לא בקיאי במילתיה דשמואל ובנהרדעי דבקיעי (אפילו) בדבריו אמרי שמואל שרי לא חש לאקשויי דשמואל אדשמואל. ע"כ:

לעולם רב כר' יהודה כו'. ראיתי מי שהקשה אמאי לא קאמר אלא ולשיטת התוספות דאמרי בכמה דוכתי דהיכא דלא הוזכר שם אמורא לעיל לא קאמר אלא ניחא אבל לשיטת רש"י קשיא ותירץ דמ"ה לא קאמר אלא משום דמאי דאמרינן לעיל מודה ר"ש בפסיק רישיה וכו' הוא אמת ופשוט הוא. עוד הקשה למה אמר לעולם קי"ל רב כר' יהודה ס"ל וכו' ותירץ לפי שיש לחלק דבדבר של מצוה סבר כר' שמעון אבל בשאינו

דבר של מצוה סבר כר' יהודה לכך אמר לעולם בין בדבר של מצוה בין בדבר שאינו של מצוה סבר כר' יהודה, ע"כ:

ולי נראה לכך קאמר לעולם רב כר' יהודה וכו'. כדי לתרוצי נמי אפילו קמייתא דמסוכרייא דנזייאתא ולא נצטרך לתירוצא דלעיל ומיהו קושטא דמילתא הכין דמודה ר"ש בפסיק רישיה וכו' לכך לא קאמר אלא אבל כדי לתרוצי להההיא דמסוכרייתא וכו' לא צריכנא לה ובההיא תירוצא דהכא סגי כנ"ל. ומיהו אכתי קשיא לי דלמה ליה להאריך כולי האי להך לישנא דאמר דם מפקד פקיד וכו' להך לישנא וכו' לישני בקוצר לעולם רב כר' יהודה ס"ל והכא מקלקל הוא דהא פשיטא דבהאי טעמא סגי לתרווייהו לישני ונ"ל משום דלא שוו בתירוציייהו האריך וקאמר להך לישנא וכו' דללישנא דקאמר דם מפקד פקיד בעינן למימר דבמקלקל [בחבורה] מודה ר' יהודה לר"ש (והילכך כי קאמר הלכה כר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוון אסור) ולללישנא דקאמר דם חבורי מחבר בעינן למימר דבמקלקל בחבורה פליג ר' יהודה עלה דרבי שמעון דאמר מקלקל בחבורה חייב ואיהו ס"ל מקלקל בחבורה פטור והילכך כי קאמר רב הלכה כר' יהודה אתרווייהו קאי אפלוגתא דדבר שאין מתכוון ואפלוגתא דמקלקל בחבורה דתרווייהו הלכה כר' יהודה דדבר שאין מתכוון אסור ומקלקל בחבורה פטור כנ"ל. והכין דייק לשון רש"י ז"ל דוק ותשכח. ולהך לישנא דחבורי מחבר אתי שפיר הא דקאמר לעולם רב כר' יהודה ס"ל פירוש לעולם בין בפלוגתא דדבר שאין מתכוון בין בפלוגתא דמקלקל בחבורה רב כר' יהודה ס"ל כנ"ל. ואכתי איכא למידק דכי אמרינן לעיל מקלקל הוא אצל הפתח דשרי ללישנא קמא דמיפקד פקיד היינו את"ל לדם הוא צריך וכי אמרינן בלישנא חדא מקלקל בחבורה שרי היינו את"ל להנאת עצמו הוא צריך ומעתה יש כאן חסרון דהל"ל להך לישנא דאמר דם מיפקד וכו' לדם הוא צריך ומקלקל וכו' להך לישנא וכו' להנאת עצמו הוא צריך ומקלקל בחבורה וכו' וראיתי להרשב"א ז"ל שהרגיש בקושיא זאת וכתב וז"ל לעולם רב כר' יהודה ס"ל להך לישנא דאמרה דם מפקד וכו' אצל הפתח כלומר ולדם הוא צריך. ע"כ:

ונ"ל דאזיל לשיטתיה ז"ל שכתב לעיל דכי אמרי בלישנא קמא לפתח הוא צריך ואסור היינו אפילו את"ל מקלקל הוא אצל הפתח וכי אמרינן נמי בלישנא בתרא לדם הוא צריך ואסור היינו אפילו במקלקל וכדכתיבנא לעיל ומיהו אנן השתא כדי לתרוצי להא דרב אפשר דס"ל דכיון דמקלקל הוא אצל הפתח שרי אפילו את"ל לפתח הוא צריך והכי נמי ללישנא בתרא מקלקל בחבורה שרי אפילו את"ל לדם הוא צריך ומעתה אין שום לשון חסר מן הספר:

ובתוספות כתבו וז"ל לעולם רב כר' יהודה וכו'. לשמואל נמי איכא לשנויי לעולם כר"ש סבירא ליה להך לישנא דאמר דם מפקד פקיד לפתח הוא צריך ולהך לישנא וכו', ע"כ. פירוש לפירושם קשיא להו לתוספות ז"ל קושית המפרשים ז"ל דשמואל אדשמואל נמי קשיא ולא היו גורסין ורב שרי בקושיא השניה אלא בגירסת ספרינו דגרסי והא רב חייא כרב אשי ומ"מ קשיא להו לתוס' דמשני לעולם רב כר' יהודה כו' אלמא דרב אדרב קשיא ולא דשמואל אדשמואל וכן הריטב"א ז"ל הקשה קושיא זו (בתירוץ) וז"ל לעולם רב כר' יהודה להך לישנא וכו' איכא למידק וכי דרב אדרב קשיא דשמואל אדשמואל לא קשיא והא אסר שמואל אליבא דבי רב ואיהו אמר הלכה כר"ש ע"כ. והכי נמי קשיא להו לתוס' ז"ל ותירצו דלשמואל נמי איכא לשנויי הכין ומיהו אכתי איכא לאקשויי דשינוייא דרב אדרב פשיט טפי בין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא דהא ודאי כי אמרינן מקלקל הוא כדאיתא לעיל בבעיין שרי לר' יהודה אבל שינוייא דשמואל אדשמואל בשלמא ללישנא בתרא מחבורי מחבר פשיטא נמי לשמואל כי אמרינן מקלקל בחבורה אסור לר"ש אבל ללישנא קמא דמפקד פקיד בכל גוונא שתאמר דשרי לר' יהודה אבל שינוייא דשמואל הכי נמי שרי לר"ש אם לא שתאמר לפתח הוא צריך ומתקן הוא לפיכך מאי דפרישנא בסמוך וכיון דצריכין אנו כדי לתרץ דשמואל אדשמואל לומר צד חדש שלא הוזכר בבעיין דלעיל בלישנא קמא השתא קשיא דה"ל לתלמודא לאקשויי נמי דשמואל אדשמואל ולשנויי כדמקשי ומשני דרב אדרב והא נמי תירצו בתוספות דלשמואל נמי איכא לשנויי לעולם ס"ל להך לישנא וכו' פי' ואין אנו צריכין לומר צד חדש אלא בצדדין עצמן דלעיל נתרץ קושייתינו דשמואל להך לישנא דאמר דם מיפקד פקיד לפתח הוא צריך ואסור פי' בכל גוונא ואפילו תימא מקלקל הוא וכמו שכתב הרשב"א ז"ל ולהך לישנא דאמר חבורי מחבר וכו', ע"כ. ואדרבה ניחא טפי לשינוייא דשמואל דאין אנו צריכין כי אם צד אחד ובזה נאסור ואילו לשינוייא דרב צריכין אנו לצדד כמה צדדין עד שנסיב צד היתר כדאיתא לעיל. וקל להבין כנ"ל:

מתיב רב חסדא תינוקת וכו'. לרב דאסר אליבא דנהרדעי לא פריך דטעמא דרב משום דס"ל דבר שאין מתכוון אסור ובהא לא קשיא מידי בכמה משניות דסתמי אין מתכוון אסור אבל לשמואל דאסר ואמרי בי רב אפילו ליכא דר"ש קשיא ליה הך מתני' דשרי לבעול מני לא ר"ש ולא רבי יהודה אף על גב דאיכא ברייתות לעיל דסברי אסור לבעול וכן ברייתא לקמן מ"מ שפיר פריך שביק מתני' ועביד כברייתא, גליון תוס'. וכן כתב הריטב"א ז"ל בשם ר"י ז"ל:

תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וכו'. לכך מייתי האי רישא משום דעיקר הכרחא מדקתני עד מוצאי שבת וכו' ולא קתני עד ארבעה לילות כדקתני רישא וכדבעינן למיכתב לקמן בס"ד:

וב"ה אומרים עד שתחיה המכה. אבל ד' לילות נותנים לה לעולם אפילו היכא דחייתה המכה דאי לא תימא הכי הוי מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ועוד דאף בהגיע זמנה לראות יהבי לה ב"ה ד' לילות אף אם חייתה המכה. הרא"ש ז"ל:

דף ו:

מאי לאו דאי לא בעל וכו'. כתב רש"י ז"ל מאי לאו. הנך ד' לילות עד מוצאי שבת דקתני להכי תני להו דאי לא בעל בעילה גמורה מצי למיבעל וכל דם שהוא מוציא תמיד בהערותיו הוו דם בתולים ושמעינן מינה נמי דמותר לבעול בחבורה בשבת, ע"כ. פירוש לפירושו הא דקאמר דאי לא בעל וכו' היינו בעילה גמורה ועלה דמתני' דתינוקת קאי דמיתפרשא בתרי אנפי או שנאמר נותנין לה עד מוצאי שבת ד' לילות ואפילו שבעל בעילה גמורה בלילה הראשון ומצא דם ושוב בעל בעילה גמורה בלילה שניה נותנין לה לילה שלישית וכן עד ארבעה לילות אם כן יש לפרש דאי בעל בעילה גמורה תו ליכא למיתלי בדם בתולים אלא מתניתין מיירי בדלא בעל בעילה גמורה בשום פעם ולכך כל דם שמוציא בהערותיו עד ד' לילות הוו בתולים ואם נפרש בפירוש ראשון דבעל בעילה גמורה אין הכרח ממתניתין שמותר לבעול בחבורה בשבת דהא הכא במתני' דתינוקת מיירי בשבעל כבר בעילה גמורה לכך קאמר מאי לאו דאי לא בעל פי' במתני' מיירי בדלא בעל בעילה גמורה וכו' וכדכתיבנא וכיון שכן ממילא שמעינן נמי דמותר לבעול בחבורה בשבת והיינו דקאמר אפילו בשבת ואין לחלק בין שלא בעל כלל להיכא דבעל קצת כבר דמ"מ הרי הוא בעל בחבורה והיינו בעיין מהו לבעול בתחלה בשבת והכרחא דרב חסדא דקאמר מאי לאו דאי לא בעל וכו' דאוקי מתני' בדלא בעל בעילה גמורה תו ליכא למיתלי בדם בתולים והשתא אין אנו צריכין להכריח מלישנא יתירה דקתני מתני' במוצאי שבת ודחי רבא לא לבד משבת והא דקתני ארבעה לילות עד מוצאי שבת לאו דוקא ארבעה לילות אלא יום רביעי וליל חמישי וליל ששי וליל מוצאי שבת הרי כאן ארבעה יום אחד ושלשה לילות ואי נשאת בליל ד' ונבעלה בו בלילה כגון דלא אכפת ליה בברכה הרי כאן ד' לילות ופריך ליה אביי והא עד מוצאי שבת ד' לילות קתני ולא משכחת לה ד' לילות לבד משבת דהא ברביעי נשאת ויש כאן ליל חמישי וששי ומוצאי שבת אלא אמר רבא כשבעל פי' מתני' מיירי כשבעל בעילה גמורה ופריך אי כשבעל ולא

אתא לאורויי לן אלא היתר בתולים האי דנקט עד מוצאי שבת מאי קמ"ל ליתני נותנין לה ד' לילות כנ"ל פירוש לפירוש רש"י ז"ל והשתא לשיטה זו הא דדייקינן מאי קמ"ל וכו' מייתורא דמתני' דנקט עד מוצאי שבת הויא קושיא חדשה שלא הוזכרה לעיל כלל וכיון שכן קשיא דהעיקר חסר מן הספר דכי פריך מאי קמ"ל הוה ליה לפרושי קושיא דמאי דקתני עד מוצאי שבת הוא דקשיא ליה. ועוד דהא דקאמרינן מאי לאו דאי לא בעיל וכו' לא דייק שפיר דמשמע דלא בעיל כלל:

והתוספות כתבו וז"ל מאי לאו דאי לא בעיל מצי בעיל וכו'. דלמאי נקט עד מוצאי שבת אי לאו דאתא לאשמועינן דמצי בעיל בשבת אף על גב דמשיר בתולים דליכא למימר דנקט עד מוצאי שבת לאשמועינן דבעינן רצופין דהא לא בעינן שיהו רצופין כדתניא בפרק בתרא דנדה מעשה ונתן לה ד' לילות מתוך שנים עשר חדש והכי פירושו נותנין לה ארבעה לילות עד מוצאי שבת שיבעול בכל לילה וישייר מקצת בתולים עד מוצאי שבת ואשמועינן דשרי להשיר בתולים בשבת ומשני לא לבד משבת ומוצאי שבת נקט לאשמועינן דבעינן רצופין והוה מצי למפרך מברייתא דפרק בתרא דנדה דמוכח דאפילו מפוזרין אלא דפריך ליה מגופה דברייתא ע"כ. פירוש לפירושם ז"ל סבירא להו לתוספות דאיברא ודאי דפירושא דמתני' דקתני נותנים לה ד' לילות וכו' מיירי בשלא בעל בעילה גמורה וכדפרש"י ז"ל מיהו כי קאמר רב חסדא מאי לאו דאי לא בעל מצי בעיל וכו' פי' דלא בעיל כלל ולא קאי עלה דהכא דבעינן למילף ממתני' קיימינן וה"ק מאי לאו דנשמע ממשנה זו דלא בעיל כלל מצי בעיל אפילו בשבת דמותר לבעול בתחלה בשבת וכיון שכן ע"כ הכרחיה דרב חסדא היינו מדנקט עד מוצאי שבת ומעתה קשיא טובא מאי קא פריך ומאי קא משני ליה רבא לא לבד משבת אי היינו הכרח דרב חסדא מדנקט עד מוצאי שבת מאי קא דחי רבא ותירצו בתוספות דהאי דינא דרצופין איכא בינייהו דלרב חסדא לא אתא לאשמועינן רצופין דהא לא בעינן רצופין ולרבא אתא לאשמועינן דבעי רצופין ועוד יש לי לומר דבפירושא דמתני' נמי פליגי תוספות על רש"י ז"ל אליבא דרב חסדא דלרש"י מיירי מתניתין אליבא דרב חסדא בשלא בעל בעילה גמורה ולשיטת התוספות מיירי שפיר דבעל בעילה גמורה אלא דהשתא משמע לן דחידושא דאשמועינן מתני' הוא דשרי להשיר בתולין בשבת דה"פ נותנין לה ד' לילות עד מוצאי שבת שיבעול בכל לילה וישיר מקצת בתולים פי' שיבעול בעילה גמורה ומדנקט עד מוצאי שבת משמע דבעילת שבת בעי לאשמועינן דשרי להשיר בתולין בשבת ואם תקשה אם כן מאי משני לקמן אלא אמר רבא כשבעל הא מעיקרא נמי כשבעל עסקינן כבר הרגישו התוס' ז"ל קושיא זו בדיבור האחד המתחיל והא עד מוצאי שבת וכו' שכתבו ז"ל ומשני

כשבעל וקמ"ל כמו שמפרש בתר הכי אף על גב דהוי פרצה דחוקה דהא אי חזיא תלינן בדם בתולים אפ"ה שרי פירוש לפירושם ז"ל דעיקר תירוץ התוספות היינו מאי דקאמר וקמשמע לן דשרי למבעל כדשמואל וכו' דמעיקרא ס"ד דחידושא דמתני' היינו דשרי להשיר בתולין בשבת והשתא משני דחידושיה היינו דשרי למבעל אף על גב דהוי פרצה דחוקה ואפשר שישיר בתולין אבל אינו בהכרח שישיר כדי דנשמע מיניה דשרי להשיר בתולין בשבת ומותר לבעול בתחילה בשבת וקשה לזה הפירוש דקא פריך לקמן מאי קמ"ל אלמא דמעיקרא חדש רבא שינויא אחרינא במאי דקאמר אלא אמר רבא כשבעל ופריך עלה ואפשר דרבא ה"ק כשבעל פי' דשאני הכא משום שבעל כבר להכי מותר לבעול בשבת ואינה אוקימתא חדשה ואפשר דאיהו גופיה מפרש לשינויא בדרך שקלא וטריא וכן כתבו המפרשים בכמה דוכתי וכן כתב הר"ן ז"ל בפי' על ההלכות בפ' ב' דגיטין דף (תקס"א) [ח'] גבי הא דאמרינן לרמאי לא חיישינן מיהו אכתי קשיא דמעיקרא דמשני רבא לא לבד משבת הוה ניחא ליה דקמ"ל מתני' רצופין והשתא קשיא ליה איהו גופיה ומאי קמ"ל וצריך לומר בדוחק דגם מזה חזר בו רבא ומשמע ליה דלענין רצופין ליכא למימר כדפירשנו לרב חסדא וזהו שכתבו התוס' לקמן מאי קמשמע לן במאי דנקט עד מוצאי השבת דלענין רצופין ליכא למימר כדפירשתי ע"כ. ובספר קלף ישן גרסינן לעיל רבה וגבי הא דקאמר אלא אמר רבא גרסינן רבא ומיהו בספרים שלנו גרסינן אמר רבא לבד משבת ורבא גופיה חזר בו ולקמן בס"ד נכתוב בגירסא זו. ואפשר דתלמודא הוא דפריך מאי קמ"ל ולא השלים רבא תירוצו עד דמקשו עליה ועיקר תירוצו מעיקרא הוי מאי דשני קמ"ל דשרי למיבעל וכו' וכדכתיבנא כנ"ל:

ומיהו מצאתי להרא"ש ז"ל שכתב בתוספות וז"ל דאי לא בעיל בעילה גמורה מצי בעיל אפי' בשבת דלהכי נקט עד מוצאי שבת משנה יתירה לאשמועינן דמותר לבעול בשבת אעפ"י שעושה חבורה דאין לומר דמיירי בבעל בעילה גמורה ומוצאי שבת דנקט לאשמועינן דבעי' רצופין דהא בפ' בתרא דנדה דתניא מעשה ונתן לה ד' לילות מתוך י"ב חדש ומשני לבד משבת ומוצאי שבת דנקיט לאשמועינן דבעי רצופין והוה ליה למפרך מברייתא דנדה אלא דניחא ליה למפרך מגופא דמתני' והא עד מוצאי שבת ד' לילות קתני דמשמע ד' לילות של בעילה ומעיקרא הוה סבר דה"פ עד מוצאי שבת שהוא ד' לילות לאשמועינן דבעינן רצופין ואיהו פריך ליה דד' לילות משמע דבעיל כל ד' לילות עד כאן. ואני מה שנראה לי בלשון התוספות כתבתי והוא נכון ועל מה שכתוב בתוספות ומשני לא לבד משבת ומ"ש נקט לאשמועינן דבעינן רצופין ראיתי מי שהקשה בקונטריסין דהא תירץ לבד משבת ושבת אסור וכיון שכן היאך תמצא ד' לילות רצופין ותירצו בקונטריסין

דמשכחת לה רצופין היכא דעבר ובעל ולי אפשר דלילה ויום בלא בעילה לא מיקרי סרוג ושפיר מיקרי רצופין והא אתא תנא לאשמועינן דעד מ"ש היינו רצופין אף ע"ג דלא בעיל בשבת, טפי כגון עד יום ב' בשבת לא מיקרי רצופין עוד כתבו בתוס' וע"ד והא עד מ"ש ד' לילות קתני ואם תאמר מעיקרא דמשני לבד משבת מה עלה בדעתו והא קתני בהדיא ד' לילות והקשו בקונטריסין דמאי מקשו נימא דמיירי הנך ד' דעבר ובעיל ותירצו דאם כן אמאי קאמר נותנין דנותנין משמע לכתחילה ולא אירי בעבר ובעל ע"כ. ולי נראה דמאי דקשיא להו לקונטריסין מעיקרא היאך תמצא ד' לילות רצופין היא קושיית התוס' עצמה דמקשו הכא וה"פ ואם תאמר מעיקרא דמשני לבד משבת מה עלה בדעתו והא קתני בהדיא ד' לילות. פי' דכיון דס"ל לרבא דאתא לאשמועינן דבעינן רצופין היכי מצינן למימר לבד משבת וקתני בהדיא ארבעה לילות דבעינן שיבעול ד' לילות רצופין ותירצו בתוס' דהוה ס"ד דה"פ נותנין לה עד מוצאי שבת לבד משבת שהן בין הכל ד' לילות. פי' דשלשה לילי בעילה בתוך ד' לילות שפיר מיקרי רצופין וכדכתיבנא לעיל ופריך ליה אביי והא עד מוצאי שבת וכו' דמשמע דבעיל ד' לילות ובהכי מיקרי רצופין. א"נ יש לפרש תירוץ התוספות על דרך מה שתירצו הקונטריסין כשעבר ובעל וה"ק נותנין לה עד מוצאי שבת לבד משבת שהן בין הכל ד' לילות פי' דינא דדם בתולים קא בעי תנא לאשמועינן דיש לה ד' לילות של דם בתולים וכגון שעבר ובעל בליל שבת ואביי פריך דמשמע דבעיל לכתחילה ד' לילות כדקתני נותנין וכן כתבו התוס' ז"ל בסמוך לקמן. ומ"מ קשיא דמאי פריך לקמן מאי קמ"ל והא כי תירץ רבא לא לבד משבת לא הוה קשיא לן אלא כיון דבעינן רצופין אלמא דבעיל כל ד' לילות וכשתירץ לו כשבעל ניחא הכל ורצופין קמ"ל וי"ל דמ"מ לא ניחא ליה בהכי דהא ברייתא קתני בהדיא מעשה ונתן לה ארבעה לילות מתוך י"ב חדש וכדכתיבנא לעיל וזהו שכתבו בתוס' מאי קמ"ל במאי דנקט עד מוצאי שבת דלענין רצופין ליכא למימר כדפי' ע"כ. וניחא לשיטת התוספות דסתם קושייתו ולא הזכיר אהיכא קאי מאי דפריך מאי קמ"ל דהא עד השתא בהאי יתירה דעד מוצאי שבת שקלינן וטרינן כנ"ל. ועל מה שכתבו התוס' וי"ל דהוה ס"ד דה"פ נותנין כו' כתוב בגליון תוס' אבל קשה דמאי דוחקיה לאוקמה בשלא בעל ולבד משבת לוקמה בשבעל כדמוקי לה לבסוף וי"ל דהשתא ס"ד דאי בעיל בעילה גמורה תו ליכא למתלי בדם בתולים ועוד נראה דרבא לא חייש אפירכא דאביי דהא דתנן עד מוצאי שבת לאשמועינן דאם שמשה ימים לא הפסידה לילות והכי דייק רב במסכת נדה ע"כ. פי' לפירושם דהא כתבינן לעיל דלשיטת התוס' שפיר ס"ד דרב חסדא דמתני' מיירי בשבעל בעילה גמורה ואפ"ה פריך שפיר דנשמע מינה דמותר להשיר דם בתולים בשבת

וכדכתיבנא לעיל מעתה קשה ליה לגליון דמאי דוחקיה לרבא לאוקמה בשלא בעל ולבד משבת לוקמה בשבעל. ובקונטריסין מצאתי וז"ל כתוב בגליון תוספות אבל קשה מאי דוחקיה וכו' תימה מה מקשה הגליון וכי הספר פסקן הוא שיאמר המסקנא וי"ל שדעת הגליון כיון שתרצת לבד משבת וכשלא בעל בעילה גמורה ובמוצאי שבת דנקט לאשמועינן דבעינן תוספת רצופין לוקי בשבעל בעילה גמורה ויעמיד כמו שהעמיד דמוצאי שבת דנקט לאשמועינן כר"ג דבעינן רצופין על כן מתרץ דהשתא הויא ס"ד הא דקאמר לבד משבת דאי בעל בעילה גמורה תו ליכא למיתלי בדם בתולים וקשה אם כן כשהקשה הספר מאי קמ"ל יעמיד אוקמתא דקמ"ל דהיכא דבעל בעילה גמורה דתלינן בדם בתולים ויש לומר אם כן אמאי נקט עד מוצאי שבת לא יאמר אלא ד' לילות וכ"ת דמ"ה נקט עד מוצאי שבת לאשמועינן דאפי' בעל בעילה גמורה תלינן בדם בתולים וד' לילות לאשמועינן דבעי רצופין ולעולם אסור לבעול בשבת דאי לאו דנקט מוצאי שבת הוה אמינא דאיירי בחול ובלא בעל בעילה גמורה לא תלינן בדם בתולים. די"ל אדרבה נאמר להפך דמאי דנקט מוצאי שבת וד' לילות לאשמועינן דמותר לבעול בשבת דכיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי מעתה אם איתא דאתא לאשמועינן דאפילו בעל בעילה גמורה תלינן בדם בתולים א"כ לא יאמר עד מוצאי שבת אבל אכתי נימא דהאי דנקט עד מוצאי שבת לאשמועינן דאם בעל בעילה גמורה בעינן רצופין וההיא ברייתא דמוכחא דלא בעי רצופין היינו בשלא בעל בעילה גמורה, וי"ל דהתם בנדה מוכח דלא בעינן רצופין בכל ענין בין בעל בעילה גמורה ובין לא בעל דהא מייתי התם האי סוגיא דהכא. ועוד תירץ הגליון דרבא לא חייש אפירכא דאביי דהא דתנן עד מ"ש לאשמועינן דאם שמשה כו' וקשה אם כן כשתירץ לבד משבת ומשמע דאיירי בשלא בעל בעילה גמורה יעמיד כשבעל בעילה גמורה ומ"ש דתנן לאשמועינן דאם שמשה בימים לא הפסידה לילות ועיקר חידוש הגליון בזה התירוץ האחרון לחדש לנו שאין לומר דנקט עד מוצאי השבת לאשמועינן דבעינן רצופין כמו שרצה לומר בתירוץ הראשון ואם כן יעמיד דאתא לאשמועינן דלא הפסידה לילות וי"ל א"כ לא יאמר ד' לילות אלא יאמר עד מוצאי שבת לבד וכ"ת אורחא דמילתא נקט שדרך לשמש בלילות ולא בימים די"ל שזהו דוקא לרב דשרי למבעל בתחילה בשבת אבל לא לשמואל דאסר למאי דאמרי בי רב לעיל א"כ לא אמרינן לא הפסידה לילות אלא היכא דלא בעל בעילה גמורה שזה התירוץ האחרון של הגליון קאי על היכא דלא בעל בעילה גמורה כדאמר דרבא לא חייש אפירכא דאביי אבל היכא דבעל בעילה גמורה הפסידה לילות כדמוכח התם בנדה ובזה מתרץ נמי קושיא אחריתי שהוא קשה לפי תירוץ שני של הגי' דכשהקשה הספר מאי

קמ"ל יתרץ דאתא לאשמועינן דלא הפסידה לילות אלא יש לתרץ כמו שתירצנו דאם לאו לא יאמר ד' לילות כדמוכח התם בנדה. עכ"ל הקונטריסין. עוד כתבו בקונטריסין וז"ל לפי המתרץ שתירץ לבד משבת כיון דאיירי דלא בעל בעילה גמורה ואסור לבעול ואמאי מתרץ נקט ד' לילות ויש לומר דאי לאו דנקט ד' לילות הוה אמינא דלא תלינן בדם בתולים אלא ג' לילות הלכך נקט ד' לילות לאשמועינן דתלינן בדם בתולים ד' לילות היכא דעבר ובעל ע"כ. כתבתי זה להתלמד לתלמידים הגם כי למבינים פלפול בטל הוא ויש לו שכר טוב בעמלו והיה מנוחתו כבוד. והרשב"א ז"ל אזיל בשיטת רש"י ז"ל וז"ל וב"ש אומרים עד מוצאי שבת ד' לילות מאי לאו דאי לא בעיל בעילה גמורה ולא שבר בתוליה מצי בעיל כל אותן ד' לילות ואפילו בשבת דקסבר רב חסדא דאי בעל בעילה גמורה שוב אין תולין בדם בתולים וא"נ דאי בשבעל ואתא לאשמועינן דכל ארבעה לילות תלי בדם בתולים למה ליה למתני עד מוצאי שבת וכדאקשינן לבסוף אי בשבעל מאי קמ"ל. אמר רבא לא לבד משבת א"ל אביי והא עד מוצאי שבת ד' לילות קתני ורבא אפשר דדחיק בה דעד סוף ד' לילות קאמר וכדאיתא בנדה בריש פ' תינוקת דמתרץ לה הכין לוי וכשבעל בימים לומר שנותנין לה ד' (לילות) עונות בין ימים ולילות וקסבר דאי בעיל בימים הפסידה לילות כלוי. אלא אמר רבא בשבעל בעילה גמורה ואפ"ה נותנין לה ד' לילות דתלינן בדם בתולים אי בשבעל בעילה גמורה מאי קמ"ל דקתני עד מוצאי שבת דאי לאכשורי כל דם הבא תוך אותו זמן ליתני ד' לילות ותו לא כדקתני בדב"ש בתינוקת שלא הגיע זמנה לראות והוה מצי לפרוקי דעד מוצאי שבת קמשמע לן דאי בעל בימים לא הפסידה לילות והיינו עד מוצאי שבת שנותנין לה כל העונות עד מוצאי שבת וכדאמר רב התם בפ' תינוקת אלא שרצה לתרץ אפילו אליבא דלוי דהתם דלית ליה הכין ואוקמה כדשמואל כלומר בשבעל בעילה גמורה ודם הבא דם הצדדין הוא שנשתייר ואין בו משום חבורה ולא משום פתח אלא כפרצה דחוקה שמשייר בה צרורות דרך כניסתו ובנדה פרק תינוקת דייק תלמודא בהדיא למה לי למתני עד מוצאי שבת ליתני ד' לילות. זהו לפי פשוטו של רש"י ז"ל ויש בו פירושים אחרים וזה נכון. עד כאן לשון הרשב"א ז"ל:

והרא"ה כתב וז"ל מאי לאו דאי לא בעיל מצי למבעל פי' מדקתני משנה יתירה עד מוצאי שבת ד' לילות תרתי קאמר דאי בעיל להתיר לה ד' לילות ואי לא בעיל מצי בעיל עד מוצאי שבת והא נמי דאמרינן והא עד מוצאי שבת ד' לילות קתני פי' לישנא יתירא נמי דאיק דאי תנא עד מוצאי שבת הוה אמינא לבד משבת ושלשה לילות הוא שנותנין לה ואי תנא ד' לילות נמי ותו לא הוה אמינא ד' לילות לבד משבת אבל השתא דתני ד'

לילות עד מוצאי שבת לא סגיא דליתיה בשבת כלל. והא דאמרינן אי בשבעל מאי קמ"ל כלומר בהאי לישנא יתירא דתנא. וק"ל דהא במסכת נדה [סד ב'] אמרינן דשמעינן מינה דשמשה בימים לא הפסידה לילות מלישנא יתירא דקתני עד מוצאי שבת ד' לילות ולא קתני ד' לילות ותו לא וכיון שכן לימא ליה דהא קמ"ל. יש לומר דהא אתיא אליבא דמ"ד התם שמשה בימים הפסידה לילות. עד כאן:

וכן תירץ הריטב"א ז"ל דקושייתו למ"ד שמשה ימים הפסידה לילות וזמנין דפריך תלמודא אליבא דחד ואפי' לית הלכתא כותיה וכדפרכינן במסכת קידושין [נא ב'] את וחמור לא קנה ואנן קי"ל דקנה. עד כאן:

וז"ל הרמב"ן אי בשבעל מאי קמ"ל פרש"י ז"ל ליתני ד' לילות עד מוצאי שבת למה לי וקשיא לי דהא במסכת נדה מפרש לה (לוי משום דשמואל ואי קשיא לך דהתם) ללמדך דאם שמשה בימים לא הפסידה לילות ואיכא למימר דאליבא דלוי מקשה דס"ל הפסידה לילות והתם נמי הכי מפרש לה לוי משום דשמואל ואי קשיא לך דהתם אמרינן הא קמשמע לן דשרי למבעל בתחילה בשבת כדשמואל והכא אמרינן לכתחילה אסור וכשבעל עסקינן כדשמואל איכא למימר לכתחלה דהתם לאו דוקא אלא כל אימת דלא בעיל בעילה גמורה לכתחלה קרי ליה ואיכא נוסחי דלא גרסי בהו התם לכתחלה א"נ לא קשיא דהשתא קס"ד דאסור לבעול ודם חבורי מחבר הלכך כי בעל נמי משיר צרורות הוא הכא כיון דאסקינן דשרי דדם מפקד פקיד בבעילה ראשונה נמי משיר צרורות הוא ולהכי אמרינן התם מותר לבעול בתחלה ואמסקנא דהכא סמך דדם מפקד פקיד וליכא אלא משום צרור שמשיר ושמואל שרי. ע"כ:

וכן תירץ הרא"ה ז"ל תלמידו וז"ל קשיא לן דאמרינן (**פרצה וכו**'. דמדמי הא דשמואל) הכא קמשמע לן דשרי למבעל בשבת כדשמואל דאמר פרצה וכו' והתם אמרינן קמ"ל דשרי למבעל בתחלה בשבת כדשמואל דאמר פרצה וכו' דמדמי הא דשמואל לבעילה בתחלה ויש לומר דהכי הוא דהכא קס"ד דדם חבורי מחבר וכיון שכן אף על פי שבעל עדיין היא פרצה דחוקה אבל התם אמרינן לה אליבא דהלכתא דדם מפקיד פקיד וכיון דכן אפי' בתחלת בעילה אינו חשוב פתח גמור אלא פירצה דחוקה ע"כ. והיה נראה לי לפרש שמעתין בענין אחר דלעולם ס"ל לתלמודא דמתני' דתנוקת מיירי בדלא בעל בעילה גמורה תו ליכא למיתלי בדם בתולים אלא דמעיקרא ס"ד דכיון דלא בעיל בעילה גמורה כמאן דלא בעיל כלל דמי וקמ"ל מתני' דמותר לבעול בתחילה בשבת ואסיק רבא בשבעל לפי' דכיון דסוף סוף כבר בעל אף על גב דלא בעיל בעילה גמורה ליכא לדמויי לבועל בתחילה ולא תשמע מהכא דמותר לבעול בתחילה בשבת ופריך מאי קמ"ל

במאי דנקט עד מוצאי שבת אי לאו לאשמועינן היתרא בבעילת שבת ומשני כדשמואל וכו' וכיון דכן ניחא האי קושיא דכיון דלא בעל בעילה גמורה עסקינן שפיר מייתי לה להך דשמואל התם בנדה לענין ביאה ראשונה וקרוב תירוצנו זה לתירוץ ראשון דתירץ הרמב"ן ז"ל ובתוס' התם בנדה תירצו כתירוץ שני דתירצו הרמב"ן והרא"ה ז"ל ואזלי לשיטתייהו ז"ל דכתבינן לעיל:

וז"ל שיטה ישנה מאי לאו דאי לא בעיל מצי בעיל אפילו בשבת דמדאיצטריך למיתני עד מוצאי שבת משמע דאתא לאשמועינן שכל הלילות שוין ואפילו בשבת יכול לבעול בתחילה אמר רבא לא לבד משבת פי' לעולם אינו יכול לבעול בתחילה אלא בימות החול ולא בשבת וה"ה לא אתי לאשמועינן אלא דם בתולים דד' לילות תלינן בבתולים ורבא לא הבין דלדידן הוה קשיא לן למאי אצטריך למיתני עד מוצאי שבת ואביי פירש לו אחר כך הקושיא ופירש רבא דודאי היתר בעילת שבת אתא לאשמועינן מיהו דוקא כשבעל כבר וקמשמע לן דפירצה דחוקה מותר ליכנס וכו'. כך פי' הראב"ד ז"ל. עד כאן לשון שיטה ישנה:

וז"ל הריטב"א ז"ל מאי לאו דאי לא בעיל מצי בעיל אפילו בשבת פי' דאף על גב דלא שייך למיתני היתר דם בתולים ד' לילות [או עד שתחיה המכה אלא למי שבעל כבר אדלקמן סמיך דדייק לה מיתורא דמתני' דקתני לישנא יתירא עד מוצאי שבת ארבע לילות] וכדפרש"י ז"ל לקמן דאי לא אתא לאשמועינן אלא היתר דם בתולים אמאי נקט עד מ"ש לתני נותנין לה ד' לילות אלא ע"כ דתני לישנא יתירא משום בעילת שבת ומלתא אגב אורחין קמשמע לן שנותנין לה היתר בעילה לכתחלה בשבת והיינו דקתני עד מ"ש וה"ק נותנין לו לבעול עד מ"ש לכתחלה ומהתחלה ואילך משלימין לה ד' לילות לדם טוהר וזה ברור ואין צריך לפנים ודחינן דאף על גב דלא בעל בליל ששי שרי למבעל ביאה שניה בשבת דדילמא האי יתירא לאו לאשמועי' דשרי לבעול בתחלה בשבת אלא דאף על גב דבעיל ביאה שניה בשבת ואף על פי שעדיין היא פרצה דחוקה וכדשמואל וכו' והקשו בתוספות דהכא מדמינן ביאה שניה לפרצה דחוקה דשמואל ואלו במסכת נדה פרק תינוקת [נדה סד ב'] מדמינן לה לביאה ראשונה ותירצו דההיא לפום לישנא דדם מפקד פקיד והכא לפום לישנא דדם חבורי מחבר ע"כ:

וכתב הרא"ש דשרי למבעל לא גרסינן הכא בתחילה ובנדה גרסינן הכא בתחילה ובנדה גרסינן שפיר לכתחלה דההיא סוגיא לפי האמת דפסקינן דמותר לבעול בתחילה בשבת ע"כ:

מתיב רב יוסף חתן פטור וכו'. מצאתי בקונטריסין של מורי ורבי הגדול מוהר"ר דוד בן אבי זמרה ז"ל שכתב וז"ל יש בכאן ג' ספקות הא' דאם בעל בתחלת הלילה חייב בק"ש אח"כ או דילמא כיון שעבר עיקר זמן חיובו ונפטר נפטר לגמרי. ב' בימים מאי חייב בק"ש או לא ויש ללמוד אלו הספקות מלשון התנא דקאמר לילה הא' הא בימים חייב דכיון דאין דרך לייחדם ביום אינו יחוד ומדקאמר פטור לילה א' אם לא עשה מעשה משמע דאם עשה מעשה חייב אפי' באותה הלילה כיון דעדיין לא עבר זמנה והוא אינו טרוד שכבר בעל חייב בק"ש ויש לדקדק דמ"ש עד מ"ש אדרבה משם ולהלן יש לו יותר מד' ימים טרדא ויש מי שפי' דה"ה אם לא בעל שהוא פטור אלא משום דאורחא דמילתא שאינו יושב יותר מד' ימים בלא בעילה לכך נקט עד מ"ש אבל הרמב"ם כתב דמשם ואילך פטור לגמרי לכך י"ל דיותר מד' הואיל והורגל בזה הצער אין לו טרדא כל כך דכיון דדש דש ע"כ. והרשב"א ז"ל כתב וז"ל חתן פטור מקריאת שמע בלילה הראשון עד מוצאי שבת אם לא עשה מעשה כלומר בין הודיעוהו שמייחדין אותה לו בין לא הודיעוהו לפי שדרכן ליחדה לו באותן ד' לילות אבל מכאן ואילך אם הודיעוהו פטור לא הודיעוהו חייב ע"כ. וכן כתוב בשיטה ישנה עד מוצאי שבת אם לא עשה מעשה אם תאמר אפי' מכאן ואילך אם לא עשה מעשה ליפטר דהא טרוד יש לומר הנך ד' לילות כיון שמיוחדות לבעילה פטור בכולן אף על פי שלא הודיעוהו שיבעול הלילה אבל מכאן ואילך אינו פטור אלא הלילה שיודיעוהו שיבעול בה. כך פירש הראב"ד ז"ל. עכ"מ בשיטה ישנה:

מאי לאו דטריד דבעי למבעל. כתב הרשב"א ז"ל דמדקתני עד מוצאי שבת דייקינן דלהשוות כל הלילות בא דאפילו בשבת פטור משום דטריד דבעי למבעל ע"כ. והקשו אמאי לא משני הכא לבד משבת כדמשני לעיל ולא הוה מצי לאקשוי עליה מידי דהא לא קתני ד' לילות ותירצו בתוס' דאם כן משוית ליה לתנא טועה דקתני פטור עד מ"ש ואינו פטור עד מוצאי שבת אבל לעיל אפילו כי אמרינן לבד משבת ולא מצי למבעל בשבת מ"מ דוקא נקט עד מ"ש להשמיענו דתולין בדם בתולים היכא דעבר ובעיל והכין דייק לשון רש"י ז"ל. ומכל מקום קשיא ליה לעיל מדקתני נותנין דמשמע נותנין לבעול לכתחילה וכדכתיבנא לעיל. ובגליון תוספות תירצו דהכא אין מ"ש בכלל ולהכי אין שייך כלל לתרץ לבד משבת ע"כ. והכין דייק דקתני בברייתא לקמן אם לא עשה מעשה בראשון פטור אף בשני בשני פטור אף בשלישי אלמא דאין מוצאי שבת בכלל ואין כאן כי אם ג' לילות מיהו הרב רבינו עובדיה פי' בפירוש המשנה דאף מוצאי שבת בכלל וד' לילות קתני:

אמר ליה אביי לא דטריד דלא בעיל אמר רבא ומשום טירדא כו'. ה"ג בכל הספרים ויש נסחאות שמהפכין אביי במקום רבא ורבא במקום אביי וכתב הריטב"א ז"ל דטעותא הוא:

אלא מעתה טבעה ספינתו כו'. קשה קצת למה ליה למנקט טבעה ספינתו בים הוה ליה למינקט אבל כדמסיק וכ"ת הכי נמי והאמר ר' אבא בר זבדא אמר רב אבל כו' ויש לומר דבעי למימר דכיון דלא עסיק במצוה ואינו מחשב בה אע"ג דמצטער על אשר לא עשה מצוה לטבעה ספינתו בים דמיא דאין כאן עסק מצוה כלל ולהכי לא נקט אבל דאבל סוף סוף אבלותו מצוה היא ואיהו בעי למימר דאין כאן רמז עסק מצוה כלל כנ"ל. ויש לדייק כן מלשון רש"י ז"ל דוק ותשכח:

והא אמר רבי אבא כו'. אבל חייב כו'. כתבו בתוספות ואביי סבר דטירדא דליכא מצוה כלל מחייב אבל טירדא דלא מצי בעיל חשיב טירדא דמצוה כיון שטרוד במה שאינו יכול לעשות מצוה ע"כ. וצריך פירוש לפירושם דתלמודא קאמר לה הכין בהדיא לקמן דקאמר ואביי התם נמי בטירדא פליגי ופרש"י ז"ל ואביי. אמר לך הנך תנאי נמי בטירדא פליגי והאי דפטר ליה מק"ש לאו משום דשרי למבעל אלא קסבר המצטער צער של מצוה פטור מק"ש ולא דמי לאבל דטרוד טרדא דרשות שאין צערו מצוה אף ע"פ שאבלותו מצוה ומאן דמחייב סבר טירדא לאו פטור ע"כ. ואיכא למידק נמי בגמרא אמאי נטר תלמודא לתרוצי לדאביי עד לקמן ולא תירצה הכא ומצאתי בקונטריסין בשם מרנא ורבנא הרב הגדול מהר"ר דוד בן אבי זמרה זלה"ה וז"ל אלא אמר רבא תנאי היא כו' יש לדקדק דלמה לא תירץ התלמוד הקושיא שמקשה רבא לאביי מדבריו וי"ל שבמה שאמר אביי התם נמי בטירדא פליגי היא מתורצת שיאמר לך אביי שהמימרא שאמר אבל חייב כו' בחד לישנא ואנא ס"ל כאידך תנא ורש"י עושה חילוק מדבר שהוא של מצוה לדבר שאינו של מצוה כדי שיבא המימרא אבל חייב בכל המצות ככ"ע ומאי דנטר תלמודא לתרוצי עד השתא לסיומי מילתיה דרבא ע"כ. ולא ידעתי מהו דהיכי מצינן למימר דבטירדא לחודא פליגי והאי דר' אבא פלוגתא דתנאי הויא דהא מדפריך רבא וכ"ת הכי נמי והא א"ר אבא כו' משמע דמימרא מוסכמת היא ואין מי שיוכל לחלוק עליה דאלת"ה תיקשי גברא אגברא קרמית. ומצאתי בס' ישן נושן על קלף דגרסינן לקמן הכין ואביי אמר לך הני תנאי בטירדא פליגי מ"ס טירדא דלא בעיל טירדא היא ומ"ס טירדא דלא בעיל לאו טירדא היא. ולהאי נוסחא אי אפשר לפרש כן כלל דבטירדא לחודא פליגי כדפירש מרן ז"ל וזאת היתה גרסתו של הרא"ה ז"ל וז"ל בחידושיו מ"ס טירדא דלא בעיל טירדא היא ומ"ס לאו טירדא היא מ"ס טירדא דלא בעיל טירדא כיון שעדיין יבא זמן שיבעול אף על

פי שעכשיו אינו יכול לבעול טירדא דמצוה שמה לאפטורי ומר סבר לאו טירדא היא כלומר לאו טירדא שראויה להפטר עליה כיון שעכשיו אינו יכול לבעול ע"כ. הלכך ודאי קאמר אביי דבטירדא פליגי היינו טירדא של מצוה בהאי דטריד דלא בעיל וכדפרש"י ז"ל ומאי דכתב נמי מרן ז"ל דנטר תלמודא לתרוצי עד השתא לסיומי מילתיה דרבא לא נהירא כולי האי. ונ"ל דלהכי נטר תלמודא עד לקמן משום דלישנא דברייתא דייקא כוותיה דאביי דכי קאמר לעיל דטריד דלא בעיל פירושו מצטער שלא בעל וכדפרש"י והלכך להכי קתני בברייתא אם לא עשה מעשה בראשון פטור אף בשני בשני פטור אף בשלישי ולא קצר ותני פטור עד שלישי אם לא עשה מעשה אלא ודאי ה"ק אם לא עשה מעשה בראשון פטור אף בשני פי' מחמת שלא עשה מעשה בראשון נשאר פטורו עד השני דבשני נמי אם לא מצי בעיל ומצטער שלא בעל בראשון מפטר מפני כך וכן אם לא עשה מעשה בשני פטור אף בשלישי מחמת צערו שלא בעל בשני וכדפרש"י ולא ניחא להו לתוס' בהאי פירושא דמצטער על מה שעבר שלא בעל בלילה שעברה לה טריד מיקרי אלא ה"פ דטריד דלא מצי בעיל כלל בליל שבת וחשיב ליה טירדא דמצוה במה שאינו יכול לעשות מצוה ומעתה ליכא לדיוקי מידי מהברייתא דקתני אם לא עשה מעשה בראשון פטור אף בשני כו' וכי פריך ליה והא אמר רבא כו' בעינן לתרוצי לדאביי וכדתריצו לה התוס' ומרוב פשיטותו לא הוצרך התלמוד לפרושי בהדיא והא דקאמר בתלמודא לקמן ואביי התם נמי בטירדא פליגי לאו לתרוצי לדאביי קא אתי אלא ה"ק ואביי דחיק ה"נ למימר דבטירדא פליגי אע"ג דהני תנאי כי הני תנאי כו' פי' דמצינו דפליגי תנאי בהדיא בהכי כדי לאוקמה דשמואל כל מה שיכול וכ"כ התוס' לקמן וז"ל והני תנאי כהני תנאי. אף ע"ג דפליגי תנאי בהדיא בהכי מכל מקום דחיק כו' ע"כ. משמע ליה דתלמודא גופיה קאמר לה הכין וכדפרישנא והשתא ניחא הכל וניחא נמי קושיא אחריתי לקמן וכדבעינן למכתב בס"ד כנ"ל. וקשיא קצת לשיטת התוספות ז"ל דמפרשים דטירדא דלא מצי לבעול חשיב טירדא דמצוה דהא משום הכי לא מצי בעיל מפני השבת ומאי דלא מצי בעיל גופיה היינו מצוה והיכי מצינן למימר משום דטריד דלא מצי לבעול חשיבא מצוה ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דמאי דמצער על מה שלא בעל בלילה שעברה חשיבא מצוה דלא מצי בעיל השתא בליל שבת כנ"ל. והריב"ש ז"ל כתב בתשובה סי' שע"ג וזה לשונו לא דטריד דלא בעיל כלומר דסבירא ליה לאביי דטריד דלא בעיל בעילת מצוה טירדא היא כדאמרינן בסמוך בפירוש והתם נמי בטירדא פליגי ותמיה לי אי משום דלא בעיל אפילו ארבעה לילות ליפטר וכל שכן דטריד דלא בעיל דהא מאי דאמרינן דטריד דלא בעיל על כרחין רוצה לומר מפני שלא עשה מעשה בלילות

הראשונות דליכא למימר דטריד דלא עביד מצוה שהרי אסור לבעול בתחילה בשבת סבירא ליה השתא והוי כמי שטרוד על שלא הניח תפילין בשבת שאין זו טרדא דלא עביד מצוה ואם נאמר שאינו טרוד לעולם אלא הלילה שאחר היחוד שלא בעל בו אם כן בשלא עשה מעשה בארבע לילות יהיה פטור בלילה החמישית ומתניתין לא תני הכי אלא פטור עד מוצאי שבת אם לא עשה מעשה וצל"ע ע"כ:

חוץ מן התפילין שנאמר בהן פאר. פרש"י ז"ל דכתיב פארך חבוש עליך ואבל מעולל בעפר קרנו והקשו בתוס' למה ליה לרבינו ז"ל למנקט האי טעמא דאבל מעולל בעפר קרנו תיפוק ליה מדאמרינן במועד קטן מדאמר רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך מכלל דלכולי עלמא אסירי ואי תימא דבעי מרן ז"ל לפרושי לן טעמא דקרא מאי מרוויחין בהאי טעמא ויש לומר דלכך פירש רש"י ז"ל כן משום דלא נימא דנילף מתפילין לשאר מצות אתא רבינו לומר דתפילין שאני שנאמר בהן פאר ואין פאר במקום אפר ולישנא דרב מסייע לפירוש זה דרבינו דנקט לפי שנאמר בהם פאר ולא נקט קרא דפארך חבוש עליך. הריטב"א ז"ל:

ומצאתי בקונטריסין ואם תאמר למה לי טעמא דלא נילף שאר מצות מתפילין פירוש דלא נימא שיהיו שאר אבלים פטורים בשאר מצות כמו בתפילין אדרבה ממה שהוצרך להתיר להניח תפילין ליחזקאל ואסר עליו תלמוד תורה ש"מ דשאר אבלים חייבים בשאר ויש לומר דאינו דזה שהוצרך להתיר להניח תפילין היינו לפי שנאמר בהם פאר שהיה מן הראוי שיהיה אסור שהרי מעולל בעפר קרנו לפיכך הוצרך לו להתיר להניח תפילין. עכ"מ בקונטריסין ולא אבין למו ואין להאריך והיה נראה לפרש דלכך נקט רש"י האי טעמא לפרושי לן אמאי לגבי תפילין אמרינן דדוקא ליחזקאל אמר ולא לשאר אבלים וגבי תלמוד תורה ילפינן שאר אבלים מיחזקאל וליתא דהכי נמי גבי תלמוד תורה כתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב ואין לו שמחה וסוף סוף איכא לאקשויי מאי שנא דגבי תפילין אמרינן דדוקא ליחזקאל אמר ולא לשאר אבלים וגבי ת"ת ילפינן שאר אבלים מיחזקאל ותירצו בתוס' דהא דשרי ליה רחמנא ליחזקאל אית לן למימר דבשאר אבלים אסור דאי בשאר אבלים שרי לא איצטריך למישרי ליה דלא אתא קרא להחמיר עליו באבלות אלא להקל עליו וכדכתיב אבל מתים לא תעשה אבל מאי דאסר עליה ודאי אית ליה למימר דאסור לכ"ע. עוד תירץ הרא"ש ז"ל דאין לנו לשנותו משאר אבלים אלא באותם דברים הכתובים מקרא דאבל מתים לא תעשה ואילך:

וז"ל שיטה ישנה חוץ מן התפילין שהרי נאמר בהם פאר שנאמר פארך חבוש כו'. פרש"י ז"ל ואבל מעולל בעפר זקנו וראשו ואין ראוי שיהא פארו חבוש עליו ובמ"ק דריש

לה מדקא שרי ליה רחמנא ליחזקאל מכלל דלכ"ע אסור והראב"ד פי' שהרי נאמר בהן פאר לשום לאבלי ציון כו' לתת להם פאר תחת אפר שהיו מניחין אפר במקום תפילין הלכך פארך חבוש עליך היינו תפילין ומדאמר ליה רחמנא ליחזקאל מכלל דלכ"ע אסור. עד כאן:

ובמסכת מ"ק כתב נמוקי יוסף בשם הראב"ד ז"ל פי' אחר בהאי דילפינן איסור ת"ת מדכתיב ביחזקאל האנק דום וכו' דאין משם קשיא מעיקרא כלל ע"ש והריטב"א בשם התוס' וז"ל חוץ מן התפילין אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בהם חוץ שהרי הוא פטור מן התורה כדילפינן התם מדכתיב האנק דום דנילף מיחזקאל שלא היה אבל גמור ואסור בת"ת כ"ש לאבלים בעלמא דקולא דאבלות לא ילפינן מיחזקאל אבל לחומרא דאבלות ילפינן מיניה בכ"ש ע"כ:

אלא אמר רבא תנאי היא. היה נראה לפרש דה"ק הא דאמרינן דחתן פטור מק"ש אפי' בשבת תנאי היא ורש"י לא פירש כן שכתב ז"ל תנאי היא. בעילת חבורה בשבת. פי' וקאי אעיקר בעיין וקשה אמאי לא אייתי רבא אינך תנאי דבסמוך דאמרינן והני תנאי כהני תנאי כו' דפליגי בהכין בהדיא ולא הוה מצי אביי למידחי כלל ועוד קשה דאמרינן לעיל דהני תיובתא היינו לשמואל דאסר אליבא דבי רב דסברי דאסור אפי' לר"ש דלרב דאסר אליבא דנהרדעי לא קשיא כלל דהא איכא כמה משניות דסתמין דבר שאין מתכוון מותר ורב סבר לה כר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוון אסור וכדאיתא לעיל אבל לשמואל דאסר אליבא דבי רב ואפילו לר"ש קשיא וכיון שכן קשיא לי מאי משני רבא תנאי היא דהא שמואל אסר לכ"ע ורבא לשוויי קאתי ולא לאפלוגי ואפשר דה"ק רבא אף על גב דשמואל אסר אפי' לר"ש מכל מקום איכא תנאי אחריני דפליגי בהכין דחד ס"ל דבעילת חבורה שרי אפילו לר' יהודה וחד ס"ל דאסור אפילו לר"ש ולכך לא מייתי אלא תנאי דפליגי במידי אחרינא דלא מיירי בענין שבת כי היכי דלא נימא דהיינו ר"ש ור' יהודה גופייהו ותיקשי לשמואל ואסיק תלמודא וקאמר והני תנאי כהני תנאי דתניא הכונס את הבתולה כו' ובעי מאן חכמים אמר רבא ר"ש היא כו' ומעתה אין לתרץ דאיכא תנאי אחריני דפליגי בהכין דהנהו תנאי גופייהו אינהו ניהו תנאי דהכא דהיינו ר' יהודה ור"ש ותיקשי לשמואל אליבא דבי רב דלעיל דאמרי שמואל אסר אפילו לר"ש. עוד נ"ל דלרב דאסר נמי קא מותבי הני תיובתי וכן משמע מלשון רש"י ז"ל לקמן גבי המפיס מורסא וכדבעינן למכתב בס"ד ואף על גב דטעמיה דרב משום דסבירא ליה כר' יהודה דדבר שאין מתכוון אסור מכל מקום קא מותבינן עליה מדאתני לדר"ש לגבי דיני אחריתי דלאו מענין שבת הוו הלכתא פסיקתא דהיינו ההיא דנותנין לה ד' לילות דלא מצינן מאן

דפליג עלה וכן ההיא דפטור מק"ש והשתא משני רבא שפיר תנאי היא ולא מייתי אלא מההיא דפטור מק"ש גופיה ואפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל תנאי היא. בעילת חבורה בשבת. פטור. מק"ש. פי' תנאי היא ההיא דבעילת חבורה. ולא מייתי אלא הני תנאי משום דמיירי בפטור ק"ש. ואם לא תפרש כן פשיטא טובא מאי דכתב רש"י פטור מק"ש. ודוק כנ"ל:

ובשיטה ישנה מצאתי וז"ל והני תנאי כהני תנאי. אם תאמר אמאי לא אייתי רבא הני תנאי לראיה דבעילת ערב שבת תחלה תנאי היא ולא הוה אבייי מצי למידחי דבטירדא דלא מצי בעיל פליגי ויש לומר רבא נתכוון להביא תנאי מהלכות פטור ק"ש דחתן משום דהוי שקלו וטרו במשנה דחתן פטור מק"ש כו' ע"כ:

התם נמי בטרדא פליגי. פי' דלכ"ע אסור לבעול בתחלה בשבת אלא דמ"ס טרדא דלא מצי בעיל טרדא ומ"ס לא הוי טרדא. ואם תאמר למ"ד טרדא דרשות לגמרי היא תיקשי אבל וספינה. ויש לומר דשאני התם דטריד טרדא דרשות לגמרי משא"כ בזו דנהי דלא טריד במצוה ממש המצוה גורמת טרדתו והלכתא כרבא דטרדא דלאו במעשה מצוה לא חשיבא טרדא לפוטרו מק"ש. (הרשב"א) [הריטב"א] ז"ל:

והני תנאי כהני תנאי פליגי. אליבא דרבא דאמר דבבעילה גופה איפליגו תנאי דלעיל. וקשיא להני דאמרי דכ"ע אסור לבעול בתחלה בשבת ובטרדא פליגי והרי זה כאלו תניא כותיה דרבא אלא משום דהא דרבא לאו מימרא היא אלא דמתרץ מתני' נקטינן האי לישנא לומר והני תנאי כהני תנאי. הריטב"א ז"ל:

וכתב הרא"ש ז"ל וז"ל והני תנאי כהני תנאי. ואם תאמר לאביי כיון דפליגי תנאי בהדיא במותר לבעול מי דחקו לומר טעם זה דחשיב טרדא מאי דלא מצי בעיל. ויש לומר דניחא ליה לאוקמי מתני' דחתן פטור כשמואל אף על גב דמצי למימר דברייתא דפטר בשלישי משום דשריא לבעול ניחא ליה לאוקמי טעמא דידה כדאוקי טעמא דמתני'. ע"כ:

וכן כתבו התוספות וז"ל והני תנאי כהני תנאי אף על גב דפליגי תנאי בהדיא בהכי מכל מקום דחיק אביי כו'. ומוקי נמי פלוגתא כו' ע"כ. והא כתיבנא לעיל דתלמודא גופיה קאמר לה הכין ואביי דחיק לאוקמי דבטרדא פליגי אף על גב דהני תנאי כהני תנאי כו' והשתא ניחא מאי דאקשינן לעיל דאמאי נטר לתרוצי לדאביי עד הכא וכדכתיבנא לעיל וניחא נמי קושית הריטב"א דאמאי לא קאמר תניא כוותיה דרבא ובמה דכתיבנא לעיל בסמוך דתלמודא הוא דאסיק וקאמר והני תנאי כהני תנאי ודלא כרבא ניחא טפי ואין כאן קושיא מעיקרא כלל כנ"ל:

מאן חכמים אמר רבה ר"ש היא. הקשה הרא"ש אמאי לא קאמר ר' יהודה היא כדמשני לעיל להך לישנא דאמר דם מפקד פקיד. ותירץ דאם כן מאן נינהו רבנן דאסרי ומחמירי טפי מרבי יהודה. והריטב"א כתב וז"ל אמר רבה ר"ש היא. וא"ת א"כ ת"ק דאסר לר' יהודה ותיקשי לרב דשרי ואיהו סבר הלכה כר' יהודה. ויש לומר דהא דרבה לאו הכרחה הוא אלא סברא דנפשיה ורב אמר לך דליתא להא דרבה אלא מאן חכמים ר' יהודה היא ומשום דלהנאת עצמו הוא צריך ומקלקל בחבורה הוא ות"ק היינו ר"ש דסבר לדם הוא צריך ומקלקל בחבורה חייב ע"כ. והרשב"א כתב דכך קבלה מרבו דר' שמעון היא ע"כ. ובשיטה ישנה מצאתי כתוב וז"ל מאן חכמים אמר רבה ר"ש היא מהכא משמע דרבה כר"ש ס"ל מדפריש דחכמים היינו ר"ש וכן נמי אמר אביי במסכת שבת כל מילי דמר עביד כרב בר מהני תלת הלכה כר"ש בגרירה. וא"ת אם כן איך הוה אמר לעיל לא לבד משבת דמשמע שהוא אוסר בעילה בתחלה בשבת משום דלפתח הוא צריך א"נ לדם ודם חבורי מחבר ליתא שהרי פירש עכשיו רבה דלר"ש מותר לבעול בתחלה בשבת. יש לומר דהא דקא דחי לעיל לא לבד משבת דחיה בעלמא הוא לתרוצי תיובתא. אבל איהו סבר דמצי בעיל ואפילו בשבת ע"כ. והא כתיבנא לעיל דבספרים גרסינן לעיל רבא והכא גרסינן רבה. אמר ליה אביי והא מודה ר"ש בפסיק כו' פי' בשלמא לדידי טעמא דמאן דשרי דמקלקל פטור וכסבריה דרב אלא לדידך דטעמא דידיה משום דדבר שאין מתכוון מותר כרבי שמעון הא פסיק רישיה כו'. הריטב"א ז"ל:

ובגליון התוס' כתוב וז"ל אמר ליה אביי והא מודה ר"ש כו'. הקשה רשב"א לדידיה דלא סליק אדעתיה בקיאין בהטייה אמאי פריך לרבה דמוקי כרבי שמעון תיקשי ליה גופיה דברייתא אמאי חכמים מתירין והלא פסיק רישיה הוא. ותירץ ר"י דהכי פירושא בשלמא לדברי חכמים שרי דהיינו לר' יהודה דמטעם דלדם הוא צריך ומקלקל אצל הפתח דאיכא תלתא היתרא אינו מתכוון ובעילת מצוה ומקלקל אף על גב דהוי פסיק רישיה לא הוי אסור אלא במתקן במלאכה שעושה דאז אנן סהדי דניחא ליה ומתכוון אבל הכא מקלקל שרי ולישנא דדם חבורי מחבר ולהנאת עצמו הוא צריך ומקלקל בחבורה ותנא קמא דאסר משום דמתקן ולפתח הוא צריך ומתכוון אלא לדידך דאמרת חכמים דשרו היינו ר"ש אבל לר' יהודה אסור אם כן סבירא ליה מתקן הוא דאי מקלקל בחבורה ר' יהודה נמי שרי מטעם דאין מתכוון הא פסיק רישיה הוא ומשני כהללו שבקיאין בהטייה. ע"כ:

א"ל לא כהללו בבליים שאין בקיאין בהטייה אלא כהללו שבקיאין בהטייה. ללישנא דאמרינן דם מפקד פקיד ולדם הוא צריך בקיאין בהטייה שמוציאין דם בלא פתיחת פתח ולאידך לישנא דאמרת דם חבורי מחבר ולהנאת עצמו הוא צריך אפשר בהטייה

בלא פתיחת פתח ובלא השרת דמים. הרשב"א ז"ל:

ורש"י ז"ל כתב בהטייה. שמטין לצדדין ואין מוציאין דם. ולעיל נמי כתב ז"ל תנאי היא. בעילת חבורה בשבת ע"כ. ולא כתב ז"ל בעילה בתחלה בשבת תנאי היא כלישנא דבעיין משום דבעי לפרושי כלישנא דאמר דם חבורי מחבר כדי לתרוצי שפיר לדשמואל דאסר דללישנא דחבורי מחבר אתי שפיר דאסר שמואל דאי משום דם אסור ואי משום פתח אסור אבל ללישנא דמפקד פקיד אין לך צד איסור אלא דוקא כד נימא לפתח הוא צריך ותלמודא קאמר לעיל ואם תמצא לומר לדם הוא צריך וכולה בעיין עלה קאי אלמא פשיטא ליה דלדם הוא צריך וכבר פסקו הגאונים כאת"ל ומעתה מאי משני תנאי היא דע"כ היינו פלוגתא דר' יהודה ור"ש ושמואל אסר אפילו לר"ש ואין לך לומר משום דדילמא ס"ל לשמואל לפתח הוא צריך ואסור אפילו לר"ש דהא לעיל בבעיין פשיטא ליה איפכא וכדכתיבנא לכך בעי לפרושי בלישנא דחבורי מחבר דאיכא כמה צדדין לאסור אפילו לר"ש כדי לאוקמה שמואל דאסר בהכין ואף על גב שהתוספות ז"ל כתבו לעיל גבי הא דאמרינן לעולם רב כר' יהודה לשמואל נמי איכא לשנויי וכו' להך לישנא דאמר דם מפקד פקיד וכו' היינו שינויא דחיקא ועיקר שינויא היינו ללישנא דדם חבורי מחבר והיינו נמי לשיטתם ז"ל דלא פסקי כאת"ל. והרמב"ן ז"ל לא כתב כן לעיל וז"ל לעיל לשמואל נמי איכא לפרוקי הכי דכיון דדם חבורי מחבר אי משום דם אסור ואי משום פתח אסור ואף על גב דלמאי דאמרינן אם תמצא לומר וכו' לר"ש שרי מיהו אפשר דאיהו ס"ל כדאיבעיא לן מעיקרא. והיינו כדכתיבנא וקל להבין ודייק שפיר לשון רש"י ז"ל כנ"ל:

ומצאתי בקונטריסין בשם מרנא ורבנא הרב הגדול מהר"ר דוד בן אבי זמרה זלה"ה וז"ל מאן חכמים ר"ש וכו'. יש להבין דלמה הוצרך התלמוד לומר מאן חכמים ר"ש וכו' ומאי נפקא מיניה וע"ק דתיקשי מהכא לרב דאמר לעיל דאפילו לר' יהודה מותר לבעול דכיון דמאן דשרי הוי ר"ש מכלל דבר פלוגתיה היינו ר' יהודה דאסר לבעול. יש לומר דאיכא למימר איפכא דחכמים היינו ר' יהודה דעל כרחינו לא קאמר ר"י דבר שאין מתכוון אסור אלא בעלמא אבל הכא מודה דמקלקל הוא אצל הפתח או מקלקל בחבורה לאידך לישנא ומאן דאסר היינו ר"ש דמודה ר"ש הכא דאסור לחד לישנא איכא טעמא דדילמא לפתח הוא צריך או משום דהוי פסיק רישיה כו' ובשביל שלא תטעה אמר התלמוד מאן חכמים כו' ורב סובר זה הפי' בברייתא ע"כ. ולא ידעתי מהו דהא ליכא למימר מאן חכמים ר' יהודה אלא ללישנא בתרא דחבורי מחבר דאיכא למימר דר"ש אסר משום דס"ל מקלקל בחבורה חייב ור' יהודה שרי משום דס"ל מקלקל בחבורה

פטור אבל ללישנא קמא דמפקד פקיד ליכא למימר דאסר ר"ש ור' יהודה מתיר ומרן ז"ל עריב שני הלשונות והא כתיבנא לעיל בשם הריטב"א ז"ל תירוצא דהך קושיא דרב ללישנא דחבורי והוא נכון:

לא כהללו בבליים שאין בקיאין בהטייה אלא כהללו שבקיאין בהטייה שאין פתח נפתח. אם כן טורד למה כלומר מה טרדו של בועל להפטר מק"ש ואפילו בחול ומהדרינן לשאינו בקי ופריך יאמרו בקי מותר שאינו בקי אסור כלומר יאמרו בקי מותר לבעול ושאינו בקי אסור לבעול ולדידיה פסיק רישיה וכו' וה"ק דמצי פריך שיאמרו בקי חייב ושאינו בקי פטור אלא דאידך עדיפא ליה דהוי עיקר פירכיה דמעיקרא פריך שיהו הכל אסורין לבעול משום פסיק רישיה וכו' והשתא פריך דשאינו בקי מיהת ליתסר ופרקינן רוב בקיאין הם ונראה לפום פשטא דשמעתא דה"ק רוב העולם בקיאין בהטייה ולפיכך אמר סתם מותר לבעול ולא חששו להוציא המיעוט מן הכלל ואף על גב דאותו מיעוט אסורין. ומיהו אי אפשר לפרש כן חדא דלא אורחא דתנאי למימר היתרא סתמא במידי דאיכא איסורא אפילו למיעוטא והכא קאמר וחכמים מתירין ופסקינן לקמן סתמא מותר לבעול בתחלה בשבת וליכא למימר לבתר רובא אזלינן ושרי לכולהו מן הסתם שהרי המיעוט הוא ניכר כי הוא יודע בעצמו שאינו בקי ועוד ר"ג שקרא ק"ש בלילה א' למה אמרו לו תלמידיו למדתנו רבינו חתן פטור מק"ש דילמא ר"ג מרוב הבקיאין הוה. ועוד דהא בבליים הם שאינם בקיאין בהטייה ור"ג מארץ ישראל הוה. ועוד הא דתניא חתן פטור מק"ש למאן אי לבקיאין אינן טרודין אי לשאינו בקי הרי הוא אסור לבעול ולרבא טירדא דלא בעיל לאו טירדא היא ועוד דהתם במסכת נדה אמר שמואל יכולני לבעול כמה בתולות בלא דם ואמרינן שאני שמואל דרב גובריה ומאי גובריה דהא רוב בקיאין הם ואין השכל ולא הטבע נותן שתהא שם בעילה בלא דם ובלא הטייה לכך יש לומר מזה הלשון שאמר רב לא כהללו הבבליים שאין בקיאין בהטייה וכו' היה הלשון סתום וכוונת רב לומר לא כהללו בבליים שאין בקיאין בענין הטייה וסבורין שאין הטייה מזדמנת לשום אדם אלא כהללו הבקיאין בענין הטייה וסבורין שפעמים שמזדמנת לכל אדם ולא הוי פסיק רישיה ואביי היה סבור שכונת רבא לומר שלא התירו בשבת לבעול לכתחלה אלא לאותן הבקיאין במעשה הטייה וכ"ע בקיאין בהטייה ועל זה הקשה לנו אם כן טורד בשבת למה כלומר כיון שבקיאין במעשה הטייה למה פטרו אותם מק"ש כדקתני פטור אפילו בשלישי ורבא סבר דהכי פריך ליה כיון דאפשר בהטייה מה טרדא יש בבעילה ולהכי אהדר ליה לשאין בקי כלומר דאף על גב דאפשר בהטייה כיון שאין בקיאות במעשה הרי יש להם טירדא ועדיין לא הבין אביי דבריו של רבא והיה סבור כי

טענת רבא לומר שאין טירדא אלא למי שאינו בקי. והקשה דמכל מקום יאמרו בקי מותר לבעול ושאינו בקי אסור לבעול וחד מתרתי פירכי נקט כדפריך לעיל ועכשיו הבין רבא דברי אביי ואמר לו רוב בקיאין הם כלומר שאפילו הבבליים בקיאין הם חשובין בשעת המעשה שאף להם מזדמנת הטייה ולכך שנו סתם וחכמים מתירין והרי הם פטורין מק"ש ואפי' בני ארץ ישראל משום טירדא שאין בקיאין קודם מעשה לדעת לכוון ממש לבעול בהטייה כדשמואל דרב גובריה וכפר"ת ז"ל. ורש"י ז"ל פי' רוב בקיאין הם הילכך סתמא לאו פסיק רישיה וכו'. והנראה לפי פשוטו מן הלשון הזה שלכל אדם התירו אפילו למי שאינו בקי במעשה כיון שהרוב בקיאין לומר שאפשר בהטייה וכדרך פר"ת ז"ל אבל ממה שפי' ז"ל בסמוך גבי שושבינין למה נראה שהוא סובר דבקיאין ממש קאמר שיכולין לבעול בלא דם וכפי פשוטו של לשון שפירשתי למעלה דכיון שהרוב בקיאין ממש תולין סתם בכל אדם שהוא מן הרוב ולפיכך אמר שהוא מותר לבעול ולא חשו למיעוט אבל אין לפרש כן מן הטעם שכתבנו. הריטב"א ז"ל:

והרשב"א ז"ל כתב וז"ל ה"ג רש"י ז"ל אם כן טורד למה למי שאינו בקי (וכן) יאמרו בקי מותר שאינו בקי אסור רוב בקיאין הם. א"ל רבא בר רב חנה לאביי אלא מעתה שושבינין למה מפה למה שמא יראה ויאבדו פי' א"כ שהם בקיאין בהטייה למה טרוד ולמה פטור מק"ש ומשני למי שאינו בקי פטרו לפי שהוא טרוד פי' שהוא טרוד מפני שאינו יכול לבעול וקשה א"כ האיך התירו חכמים סתם לבעול בתחלה בשבת דמשמע לכל אדם כן הוה להו למימר בקי מותר שאינו בקי אסור ומשני רוב בקיאין בהטייה ועל בקיאות הרוב סתם דבריו ולעולם מי שאינו בקי אסור. אלא מעתה שושבינין למה מפה למה שמא יטה ולא יוציא דם ולא הועילו חכמים בתקנתן בהעמדת שושבינין ומפה כדי שלא יראה ויאבד שהוא חשש (בחול) [גדול] שאי אפשר להכחישו אבל עכשיו שמעמידין שושבינין ומפה אם יטה אפשר להכחישו דאמרה עדיין בתולה שלמה אני כדאמרינן לקמן דאפשר לבודקה על חבית של יין. ואין פירושו מחוור דקשיא לי דאם כן ברייתא דקתני חתן פטור מק"ש עד מוצאי שבת היכי משכחת אי בבקי הא אינו טרוד ואינו פטור ואי בשאינו בקי הא אינו מותר לבעול וטירדא דלא מצי בעיל לאו טירדא היא כדרבה ואפשר דרבה אית ליה דטירדא דלא מצי בעיל טירדא היא וכדאביי. ועוד מקשים לפירושו דבשאר לילות נמי אינו פטור אלא שאינו בקי והוא המיעוט והיכי תני סתם חתן פטור מק"ש משום מיעוטא ותו הא דתנן לא כל הרוצה ליטול את השם משום דמחזי כיוהרא ואי רובא בקיאי מאי יוהרא איכא דמדינא חייב. ותו הא דאמרי ליה תלמידיו לר"ג שנית לנו רבינו חתן פטור מק"ש דילמא ר"ג בקי היה. ואפשר היה לתרץ באלו

דסתמן של בני אדם בחול אינם רוצים לבעול בהטייה אלא דקשיא לן דאם אתה אומר כן למה הקשה כאן אם כן טורד למה והא איכא למימר דטריד דלא בעי למבעל שלא בהטייה. ועוד דאסיקנא מותר לבעול לכתחלה בשבת ור' אמי נמי שבא למבעל בתחלה בשבת ומשמע דלכל אדם התירו ולא במתכוון להטות אלא בועל כדרכו ואינו חושש ומעשים בכל יום שמתירין לבעול בתחלה לכל אדם ולא בכונת הטייה והדין נותן דכל שאפשר שמזדמנת לו הטייה ואינו מתכוון לפתח אלא להנאת עצמו מותר דלאו פסיק רישיה הוא כאותה שאמר ר' שמעון גורר אדם מטה וספסל ובלבד שלא יתכוון לעשות חריץ. ועוד דאם כן שהרוב בקיאין הם ולהם התירו ובלבד שיתכוון להטות מאי טעמיה דר' יהודה דפליג. ור"ת ז"ל פי' אם כן טורד למה שאין בקיאין כלומר שאין מחזיקין עצמן בבקיאין ומיהו רובן בקיאין הם בשעת מעשה אלא שהרוב אינם מחזיקין עצמן ביודעין והילכך לענין ק"ש פטורין שאחר טרדת הלב הדברים אמורים אבל לענין שבת מותר שרובן בקיאין בשעת מעשה והיינו לפרקים רוב בקיאין בהטייה הן. ע"כ:

וז"ל הרא"ה גרש"י ז"ל אם כן טורד למה לשאינו בקי יאמרו בקי מותר ושאינו בקי אסור רוב בקיאין הם ופרש"י ז"ל כיון דבקיאין הם למה הוא טורד להפטר מק"ש ומהדרינן לשאינו בקי יאמרו בקי מותר ושאינו בקי אסור כלומר כיון דהכי הוא האיך התירו סתם לבעול בתולה בשבת יאמרו בקי מותר ושאינו בקי אסור ואמרינן רוב בקיאין הם. וק"ל אם כן הדרא קושיין לדוכתין כיון דרוב בקיאין הם טורד למה אטו מתני' דתנן סתמא חתן פטור מק"ש לא איתניא אלא למיעוטא ותו הא דאמרינן לא כל הרוצה ליטול וכו' ותו הא דאמרו לו תלמידיו לר"ג וכו'. ותו ק"ל הא דאמרינן הכא דאין מותר לבעול אלא אותן שבארץ ישראל דרובן בקיאין אבל שאינן בקיאין אסור וכיון שכן היכי פסקי הילכתא דמותר לבעול וכו' ולא חלקו בו בין בקי לשאינו בקי. ותו כיון דהכי הוא דאפשר בהטייה כלל לשתרי אפילו בלא הטייה נמי דומיא דגורר אדם מטה כסא ובלבד שלא יתכוון לעשות חריץ וכיון שאפשר בלא חריץ אפילו כי עביד חריץ שרי הכא נמי כיון דאפשר בהטייה כלל לכלהו הוא דינא דלישתרי. ור"ת ז"ל פירש כדפרש"י ז"ל אלא דכי מקשינן יאמרו בקי מותר ושאינו בקי אסור קס"ד דמקשי דכי אמר ליה לא כהללו בבליים שאין בקיאין בהטייה לומר שבבליים הללו אין בועלים לעולם אלא שלא בהטייה ולדידהו פסיק רישיה הוא והיינו דא"ל כיון דהכי הוא דבבליים אינן בקיאין כלל האיך התירו סתם לבעול בתחלה בשבת ולדידהו ליתסר דקס"ד דלדידהו פסיק רישיה הוא ולהכי אהדר ליה רוב בקיאין הם כלומר לא כדקס"ד דאנא אמינא דבבליים לא מזדמני להו כלל הטייה אלא רוב העולם בקיאין הם בזה ובקיאין לאו דוקא למימרא דקים להם דידעי

בודאי להטות אלא כלומר שמזדמנת להם תדיר הטייה ואפילו לבבליים וכי אמרינן לא כהללו בבליים שאינן בקיאין בהטייה הכי קאמרינן שהבבליים מתוך שאינן מכירין בדבר ואפילו כשהוא מזדמן להם כסבורים שאי אפשר אבל בני ארץ ישראל מכירין בענין הטייה ויודעין שזה דבר שאפשר הוא ואפשר בלא דם ואף על גב דאיכא מיעוטא שלא תזדמן להם הטייה לעולם ולדידהו הוי פסיק רישיה אחר הרוב לעולם נדון א"נ אפשר דלכל העולם הטייה מזדמנת ונקט רוב דהכי אורחיה דתלמודא ומכל מקום טרדא איכא לכולהו שאינן מוחזקין בעצמן וכי אהדרי לך גבי טורד למה לשאינו בקי בעצמו כלומר דלא מוחזק בנפשיה אבל רוב העולם בקיאין בדבר לומר שהוא דבר המזדמן להם ואין בקיאין בעצמן אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי אלא מעתה שושבינין למה מפה למה כלומר כיון דאפשר בהטייה מה הועילו בכך א"ל שמא יראה ויאבד ולפי ספרים דאית בהו וליטעמיך מפה למה ה"פ וליטעמיך דמקשית לי שושבינין מ"ט לא מקשית לי ממפה מפה למה כיון דרוב בקיאין הם אלא מפה היינו טעמא שמא יבעול בלא הטייה ויראה ויאבד הכי נמי שושבינין היינו טעמא שמא יבעול בלא הטייה ויראה ויאבד ולפום האי פירושא לא קשיא ליה כלל הא דמקשו בתוספות דהכא משמע דמילתא דאפשר הוא לבעול בלא הטייה והתם במסכת נדה גם שמואל דקאמר יכולני לבעול כמה בתולות בלא דם אמרינן שאני שמואל דרב גובריה דהכא לא אמרינן אלא דמילתא דאפשר הוא וזימנין דמתרמי הכי אבל שמואל היה בקי לבעול כמה פעמים בלא דם בודאי והא אמרינן דרב גובריה אבל בתוס' פירשו וכו'. ע"כ:

וגם הרמב"ן ז"ל דחה פירוש רש"י ז"ל דהא אסיקנא מותר לבעול ולא מסיימי בהו בבקי ושכיון להטות ומי יודע בעצמו שאינו בקי הילכך האיך יבעול ומעשים בכל יום שמתירין לבעול בתחלה ואפילו לבבליים וכיוצא בהן שאינן בקיאין ובאמת כן הוא הואיל ואפשר בהטייה לכולי עלמא שרי שאפשר שיזדמן להם הטייה ואע"פ שלא יכוונו להטות כדאמרינן בגורר מטה וספסל דלא בעי בקי שלא יעשה חריץ וכן בכל דבר שאינו מתכוון. ואם תאמר שאין הטייה מזדמנת אלא במזיד כדאמר ליה ר"ג בלישנא בתרא שמא הטית במזיד אכתי קשיין כמה קושיות. ועוד כיון שהוא בקי כל שאינו טורד אם כן אף לדברי ר' יהודה מותר לבעול בהטייה ואנו לא מבעיא לן במטה אלא במוציא דם ופותח פתח. ויש לדחוק ולומר דהכי קאמר ליה לא כמו שאתה סבור שדרך בעילה היא כמותך וכהללו בבליים שאין בקיאין לבעול ובעילתן לעולם בלא הטייה אלא כהללו שבקיאין ובועלים בהטייה ופעמים שהם מטין לגמרי ואין פותחין פתח ולא מוציאין דם ואקשינן ליה אם כן דבקיאין סודר למה וכך הגירסא בכל הספרים ובדברי הגאונים

ז"ל ופי' מה תועלת לאשה בסודר וכשאינו מוציא דם יטעון עליה והלא אפשר שהטה במזיד ומפרק מפני שאינו בקי תקנו ואקשינן ליה יאמרו בקי מותר שאינו בקי אסור לבעול בשבת דקס"ד כיון דאמרת לא כהללו בבליים שאינן בקיאין דלדידהו אי אפשר בהטייה ואם כן אסור להם לבעול לכתחלה ופריק רוב בקיאין הן שכך הוא דרך בעילה לבעול בהטייה ואפשר שמזדמנת להם הטייה גמורה בלא דם ובלא פתח הילכך לכ"ע מותר אלא שהבבליים אין בקיאין כשאר בני אדם בהטייה וכמדומה להם שאין הטייה מזדמנת להם לעולם והכי אקשו ליה לאביי כיון דאמר לך דרוב בקיאין והטייה מצוייה בהן שושבינין למה וליטעמיך תיקשי לנו מפה והיינו סודר דאביי אלא שהסודר מוצע תחתיהן ומפה לקינוח שלהן אלא אפילו לבקי גמור מהני שמא יראה ויאבד שאלו הטה שמא האשה תרגיש ותטעון עדיין בתולה אני והא דאמרינן לעיל לדם הוא צריך ופתחא ממילא משום דבהטייתו אפשר שיוציא דם ולא יפתח פתח אי נמי אף על גב דסתם בעילה אפשר בהטייה וליכא לא פתח ולא דם אי לדם הוא צריך ורוצה בו אסור דאסור לאדם לגרר מטה וספסל במתכוון שמא יעשה חריץ וצריך לו. ושמעתי שר"ת ז"ל פי' אם כן טורד למה לשאינן בקיאין כלומר שאינן מוחזקין ואין יודעין להטות כלל ומפרקינן רוב בקיאין אינן מוחזקין ומקשינן יאמרו בקי מותר לבעול שאינו בקי אסור וקס"ד דכל שאינן מוחזקין אין יודעין להטות כלל ומפרקינן רוב בקיאין הן להטות הילכך שרי למיבעל בשבת דאי יהיב דעתיה להטות מצי עביד ומכל מקום רובא אינן מוחזקין וטרודין הם דלא קים להו אי מצי להטות אי לא ואיכא למידק היכי אמרינן רוב בקיאין הם ואמרינן נמי שושבינין למה ופרש"י ז"ל מאחר שהן בקיאין לבעול בלא דם והא אמרינן במסכת נדה גבי שמואל דאמר יכולני לבעול כמה בתולות בלא דם ואמרינן שאני שמואל דרב גובריה אלמא אין הרוב ולא המיעוט יכולים לבעול בלא דם אלא כגון שמואל ומכלל מאי דפרישנא לאו קושיא היא דמי שיבעול בלא דם ודאי רב גובריה אבל רוב בקיאין לבעול בהטייה כדפרישית ובתוס' מפרשים דהטייה זו אינה כדשמואל וההיא בעילה גמורה כדרכה ומתעברת ממנה כדאיתא בפרק אין דורשין אבל הטייה זו אינה מתעברת ממנה. והם האריכו. עד כאן לשון הרמב"ן ז"ל:

ובשיטה ישנה כתוב וז"ל ה"ג רש"י ז"ל אם כן טורד למה פי' כיון דבקיאין בהטייה מה טרדא יש להם הא אינם יראים להעשות כרות שפכה מאחר שיכולין להטות שבקיאין בהטייה ולמה פטורין מק"ש ומשני שלא פטרו אלא מי שאינו בקי ומקשינן יאמרו וכו'.

ס"ד כיון דשנו משנה בפטור ק"ש דחתן שהרוב אינן בקיאין וכיון שהרוב אינן בקיאין למה התירו לבעול בתחלה בשבת וסתמו היתר מפני המיעוט היה להם לפרש בקי מותר

שאינו בקי אסור אמר ליה רוב בקיאין הם הילכך סתמו במשנה פטור על המיעוט. ועוד קשיא הא דתנן וכשנשא ר"ג אשה קרא ק"ש בלילה הראשון אמרו לו תלמידיו למדתנו רבינו חתן פטור מק"ש וכו' וכיון שרוב בקיאין למה לא חששו תלמידיו שהוא מן הרוב. ויש לומר רוב בקיאין בשעת מעשה ויודעין לחשוב ולהתבונן איך יטו ולכך התירו סתם לבעול דאי לא הוי פסיק רישיה וכו' שהרוב בקיאין להתבונן ולהטות אבל הרוב אינם בקיאין קודם מעשה ויש להם טרדת מחשבה על כך ולכך שנו פטור סתם בחתן כך תירצו בעלי התוספות ז"ל. ומקשינן שושבינין למה ומפה למה מה הועיל בכך שהרי הרוב יודעין להטות ולבעול בלא דם א"ל שמא יראה ויאבד שאינו רוצה להטות כדי שלא תוכל לומר עדיין בתולה אני אלא רוצה הוא לשבר הבתולים ולאבדם אחר כך והשתא דאיכא שושבינין ומפה לא יכול לאבדם. והראב"ד ז"ל גורס סודר למה פי' אם כן מה מועיל סודר שפורסין להם השושבינין מאחר שבקיאין בהטייה א"ל למה למי שאינו בקי בהטייה מועיל אם כן יאמרו וכו' כיון דאמרת דמפני שאינן בקיאין תקנו סודר ושושבינין ודאי אין מתקנין מנהג אלא מפני הרוב נמצא שהרוב אינן בקיאין ואם כן למה סתמו היתר בעילה בתחלה בשבת כיון שהרוב אינם בקיאין והוי לגבייהו פסיק רישיה היה להם לפרש דדוקא בקי מותר א"ל רוב בקיאין הם ולכך שנו היתר בעילה סתם ועכשיו ראוי לחזור ולהקשות אם כן סודר מה מועיל כדהוה מקשה מעיקרא והיינו דמקשינן אם כן שושבינין למה פי' שושבינין שפורסין סודר ושומרין שלא יאבד ולטעמיך מפה למה פי' מלבד הסודר היו מזמנין לה מפה שתקנח בה ומאחר שיש שושבינין וסודר מה צורך למפה אלא שמא יראה ויאבד פירוש שמא יראה שכבת זרע ויאבד בו הדם ושמירה יתירה עשו בדבר הכא נמי אף על פי שהרוב בקיאין בהטייה פעמים חפץ לשבר בתולים ועכשיו שיש שושבינין לא יוכל לאבדם. ותימה הוא רבה בר בר חנה למה לא חזר לקושייתו הראשונה והקשה בלשון שהיה אביי מקשה סודר למה ועוד אביי עצמו למה לא חזר לקושייתו ראשונה לחזור ולהקשות לרבה סודר למה. ע"כ:

ובקונטריסין מצאתי בשם מרנא ורבנא הרב הגדול מהר"ר דוד בן אבי זמרה זלה"ה וז"ל פרש"י ז"ל לא כהללו בבליים שאין בקיאין אלא יש בקיאין שיודעין לבעול בלא דם ופריך בין בחול בין בשבת אם כן כיון שבקיאין בהטייה כל שכן שבקיאין בבעילה וא"כ למה פטור ומשני למי שאינו בקי פי' מה שאמר שהוא פטור איירי נמי במי שאינו בקי ופריך יאמרו בקי מותר וכו'. ומשני רוב בקיאין וכו' וקשיא עלה טובא חדא שמה שתאמר לא כהללו בבליים הוא מיותר ותו אדפריך יאמרו בקי מותר כו' ה"ל לאקשויי יאמרו בקי חייב בק"ש שאינו בקי פטור מק"ש ועוד קשה כו' כמו שכתוב במפרשים

ז"ל כדכתיבנא לעיל וע"ק מרשב"ג דאמר בפ"ג דברכות מחמיר אני על עצמי והוא היה בקי והיה חייב מדינא ומאי קאמר מחמיר ומכח קושיות אלו פר"ת ז"ל שאביי ורבא לא הבינו זה את זה עד לבסוף וה"פ לא כהללו בבליים שאינן בקיאין בענין הטייה שחושבין שאי אפשר שיזדמן אלא יש בקיאין ויודעין שאפשר שיזדמן הטייה לכל אדם אבל לעולם אינן בקיאין לבעול בהטייה אלא אפשר שיזדמן והמקשן לא הבין דברי רבא שאם הבין דבריו לא היה מקשה טורד למה דכיון שאין בקיאין בהטייה אלא יודעין שאפשר שיזדמן הטייה לעולם הוא טרוד שמא לא יזדמן ורבא חשב שהבין דבריו ואפ"ה הקשה לו כיון שיודעין שיזדמן הטייה לכל מהו טורדו לכך תירץ למי שאינו בקי כלומר למי שאינו בקי בענין ההטייה כדפירשתי א"נ למי שאינו בקי כמו שפירשו התוספות כלומר אף על פי שהוא בקי ויודע דאפשר שיזדמן לו הטייה הוא טרוד דשמא לא יזדמן ופריך יאמרו בקי וכו' ומה שלא הקשה יאמרו בקי חייב שאינו בקי פטור לפי שרוצה לחזור ולהקשות מעין הקושיא הראשונה ועתה הבין רבא לאביי ואמר רוב בקיאין הם. ולזה הפירוש יש דוחק שנאמר שזה לא הבין את זה עד לבסוף ולא מצינו שפירש לו בסוף יותר ממה שפירש תחלה והתוספות פירשו מקצתו כדפרש"י ז"ל ומקצתו כפר"ת ז"ל והגאונים ז"ל פירשו פ"א בגירסא אחרת שגורסין סודר למה וכדכתיבנא לעיל בלשון הרמב"ן ז"ל ובשיטה ישנה וקשה דמ"ש דנקט לעיל סודר ולמטה נקט מפה ועוד דמ"ש דלמטה נקט שושבינין ולמעלה לא נקט שושבינין אלא סודר בלבד ואליבא דרש"י ז"ל יש לתרץ כל הקושיות דה"ק לא כהללו בבליים פי' שהם מיעוט כמו שאמר לקמן רוב בקיאין הן ופריך א"כ טורד למה ומשני למי שאינו בקי ובשביל מי שאינו בקי פטרו הבקי מק"ש משום דקיי"ל לא תעשו אגודות וא"ת אדרבה היה להם לחייב הבקי בשביל מי שאינו בקי כיון שהבקי הוא רוב ושאינו בקי הוא מיעוט י"ל משום שאם אנחנו פוטרין את החייב הוא שב ואל תעשה אבל כשאנחנו מחייבין את הפטור מוציא שם שמים לבטלה ולהכי לא פריך יאמרו בקי חייב שאינו בקי פטור שהכל פטורין כדפרישית ופריך יאמרו בקי מותר וכו' משום דאין סברא כיון שהוא בקי ועוד דאיסור חבורה הוי מדרבנן ועוד איכא טעמא דמקלקל הוא אצל הפתח שיהו אוסרין אותו מלבעול אטו שאינו בקי ומשני כיון שרוב הבקיאין הם המיעוט נגרר אחר הרוב משום לא תתגודדו והיינו דקאמר וחכמים מתירין בפשיטות וקאמר נמי חתן פטור מק"ש בפשיטות וקאמר נמי ר"ג שהיה מחמיר על עצמו ואמרו לו תלמידיו למדתנו רבינו כו' ואמרינן נמי לא כל הרוצה ליטול את השם יטול דמדינא פטור כדפירשתי וקאמר נמי והילכתא מותר לבעול בתחילה בשבת סתם כדפרישית דהתירו שאינו בקי כמו הבקי משום לא תתגודדו. ע"כ:

הרי הצעתי לפניך כל מה שכתבו הראשונים ז"ל ומתוכם נלמוד פירוש רש"י ז"ל והתוספות ז"ל גם אם לא כדבריהם ודע דהכא גרסינן רבה ולעיל גבי פלוגתא דטירדא (נמי) גרסינן רבא והכא בין רבה בין אביי סבירי להו דטירדא דלא בעיל טירדא היא לפוטרו מקריאת שמע ולהכי תנן פטור מקריאת שמע עד מוצאי שבת וכי פריך טורד למה אחול קאי דבחול אין לו טירדא כלל דכיון דבידו לבעול למה הוא טורד דלא בעיל דבשלמא בשבת טריד דלא בעיל אבל בחול מה טירדא איכא וס"ד כיון דמתירין לבעול בתחילה בשבת משום טעמא דיש בקיאין בהטייה אלמא דהכי קאמר לא כהללו בבליים שאין בקיאין בהטייה פירוש שאינן יודעין שיש בעילה בהטייה ולפיכך קשיא להו דהיאך מותר לבעול בתחילה בשבת דהא פסיק רישיה הוא אבל קושטא דמילתא דע לך דיש בקיאין בהטייה ואפילו מי שאינו בקי בהטייה הרי יודע שיש הטייה בעולם ואפשר שיזדמן לו הטייה ומעתה אין כאן פסיק רישיה ולפיכך מותר לדעת חכמים ומיהו תנא קמא אוסר וסלקא דעתיה דאביי דאף על גב דלא בעינן בקיאין בהטייה מכל מקום בעינן בקיאין בבעילה כדי שיזדמן לו הטייה ולפיכך הקשה אם כן סודר למה פירוש אם כן דבקיאין איזה בקיאות שיהיה ואפילו בקיאות דבעילה אין כאן טירדא ואמאי בחול פטור דבשלמא בשבת פטור משום דס"ל כת"ק דאוסר לבעול ולפיכך פטור דטריד דלא בעיל אבל בחול מאי טירדא איכא הרי בידו לבעול והא אמרת דהכל בקיאין בבעילה ואין כאן פסיק רישיה ומיהו תנא קמא אוסר כיון דאפשר דיוציא דם דסבירא ליה דבר שאין מתכוון אסור אף על גב דליכא למימר פסיק רישיה כו'. ושפיר אית ליה דהכל בקיאין דלא פליג אחכמים בהכי כלל ומעתה קשיא טורד למה מה טרדתו כדי שיהא פטור בחול ואם תשאל דהא טרדתו היינו אם ימצאנה בתולה כמו שפי' הרמב"ם בפי' המשנה בפ"ב דברכות וכיון שכן מה לי בקי או שאינו בקי. תשובתך הא כתבינן לעיל בשם שיטה ישנה דטירדתו היינו שלא יעשה כרות שפכה והבקי אינו ירא שלא יעשה כרות שפכה ואם תיקשי אכתי מאי פריך דילמא מ"ה פטרינן ליה שמא לא ימצאנה בתולה ואין כאן קושיא כלל י"ל דאי הכי אין כאן טרדת מצוה וסבירא ליה לרבה ואביי דמשום טרדת מצוה פטרינן ליה ובלבד שלא יעשה כרות שפכה איכא טרדת מצוה אבל שמא לא ימצאנה בתולה מאי מצוה איכא אם לא ימצאנה בתולה יקח אחרת ויקיים מצות פריה ורביה וז"ל הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה חתן פטור מק"ש בעוד שלא יבעלנה מפני טרדת לבו שמא לא ימצאנה בתולה ועוד שהוא בענין ההוא מתעסק במצות פריה ורביה כו'. ועוד יש לי לומר דטרדתו היינו שמא לא ימצאנה בתולה ואולי הוא הטה ונמצא מוציא שם רע על בת ישראל וכדאיתא לקמן ההוא דאתי לקמיה דר"ג

אמר ליה פתח פתוח מצאתי אמר ליה שמא הטית כו' והכא נמי טריד שמא בהטייתו לא ימצאנה בתולה והוא לא יודע והוא מוציא שם רע על בת ישראל אבל אם בודאי אינה בתולה שמחה הוא לו להוציא רשעה מתוך ביתו ואין כאן טרדא כולי האי ומכל מקום שפיר פריך טורד למה כיון שהוא בקי וכדכתבינן לעיל ומשני לשאינו בקי פירוש לאו כדקס"ד דכל העולם בקיאין הן בבעילה אף על גב דלא בקיאי בהטייה ולפיכך אין כאן פסיק רישיה אלא יש שאינו בקי כלל אלא בבעילה ולא בהטייה ומשום הכי פטרינן ליה מקריאת שמע ומשמע ליה דאביי הוה סבירא ליה דאין לנו לפטור אותו אלא משום טרדת מצוה דהיינו שלא יעשה כרות שפכה שיטה ויחשוב שאינה בתולה אבל שמא לא ימצאנה בתולה בודאי לא מיקרי טירדא לפוטרו מקריאת שמע וכיון שהכל בקיאין הן אין כאן טירדא של מצוה כלל כדי שבעבורו נפטור הכל מקריאת שמע ורבה תירץ לשאינו בקי פירוש לאו כדקס"ד דהכל בקיאין אלא יש שאינו בקי וכיון דלגבי שאינו בקי טריד טירדא של מצוה והבקי ג"כ אע"ג דלא טריד טירדא דמצוה מכל מקום יש לו טירדא שמא לא ימצאנה בתולה ויצטרך להיות בדינא ודיינא ואם באולי יערב עליו המקח ויוכרח להוציאנה לכך אפילו הבקי פטור ופריך יאמרו בקי מותר כו' ויש לפרש דהכי קאמר כיון דאמרת דיש שאינו בקי כלל אם כן לדידיה פסיק רישיה הוא דכיון שאינו בקי כלל אינו מזדמן לו הטייה כלל ופסיק רישיה הוא ולדידיה אסור וכיון שכן יאמרו בקי מותר כו' פירוש לא נוכל לומר כן שיהיה לזה אסור ולזה מותר דכיון דיש לאסור לשאינו בקי נגזור ונאסור אפילו לבקי על דרך שאמרו בפסחים פ' כל שעה יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס מותרין ומשני רוב בקיאין הן ואין לגזור על הרוב מפני המיעוט. וליתא להאי פי' כלל חדא דהל"ל איפכא יאמרו שאינו בקי אסור בקי מותר כדאמרי' גבי סריקין ועוד דבשלמא גבי סריקין רוב העולם אין להם דפוס וסריקין אסורין ולפיכך פריך שפיר אבל הכא אם אמרנו דיש שאינו בקי לא מפני כך נאמר דרובם אינן בקיאין כדי שנקשה ועוד דלמאי דתריץ רוב בקיאין הן אלמא דהמיעוט אינן בקיאין ולדידהו ודאי אסור והא ליתא כמו שהקשו המפרשים ז"ל וכדכתבינן לעיל אלא ודאי הפירוש הנכון כמו שפירשו המפרשים ז"ל יאמרו בקי מותר כו' למה סתמו חכמים והתירו סתם היה להם לחלק ולומר בקי מותר ושאינו בקי אסור ומשני רוב בקיאין הן פירוש הכי קאמינא מעיקרא דרוב בקיאין ויודעין דיש בקיאין בהטייה ולדידהו מזדמן להם הטייה ואפילו מי שאינו בקי כלל אפשר שיזדמן לו הטייה והילכך סתמא לאו פסיק רישיה הוא וקשה מה חידש השתא בשינויא זו והא כי שני ליה מעיקרא לשאינו בקי לא קאמר דרוב העולם אינן בקיאין אלא מפני שאינו בקי פטרו אותו מקריאת

שמע ומיהו ליכא אלא מיעוטא דמיעוטא דלא בקיאי ואפילו הכי פטרינן לכולי עלמא מקריאת שמע וכדכתבינן ואפשר דסלקא דעתא דאביי דאין לפטור מקריאת שמע לכולי עלמא אלא אם כן רובא לא בקיאי וטרידי טירדא דמצוה ולכך אפילו מיעוטא דבקיאי פטירי מקריאת שמע דמכל מקום הא טריד דשמא לא ימצאנה בתולה אף על גב דלא הויא טירדא דמצוה וכדכתבינן מכל מקום כיון דרובא טרידי טירדא דמצוה ומיעוטא נמי הא טרידי לכך כ"ע פטירי ומ"ה פריך יאמרו בקי מותר כו' דכיון דרובא לא בקיאי כלל רחוק הוא שיזדמן הטייה ולכך היה ראוי לאסור לשאינו בקי ומשני רוב בקיאין הן ואפ"ה פטרינן לכ"ע מק"ש אטו מיעוטא דלא בקיאי דמ"מ הא טרידי דשמא לא ימצאנה בתולה ומיעוטא דלא בקיאי הא טרידי טירדא דמצוה ומ"ה נמי שרינן לבעול בתחילה בשבת דכיון דרובא בקיאי ומיעוטא דלא בקיאי נמי אפשר שיזדמן לו הטייה לכך שרינן סתמא לכ"ע והכין הוא קושטא דדינא דלכולי עלמא שרי לבעול בתחלה בשבת. א"נ דס"ד דאביי דכיון דשני ליה לשאינו בקי דאלמא רובא לא בקיאי כיון דפטרינן לכ"ע אטו הני דלא בקיאי וכדכתבינן ולכך פריך אמאי סתמו רבנן ותנו מתירין סתם דהא רובא דעלמא לא בקיאי ולדידהו אסור ומשני רוב בקיאין הן ולכך תני סתם מתירין ואה"נ דההוא מיעוטא דלא בקיאי אסירי למבעל בתחילה בשבת ולהאי לישנא בתרא אכתי איכא כמה קושיי דקשיא להו לרבוותא ז"ל וכדכתבינן לעיל הילכך לישנא קמא עיקר והכין דייק לשון רש"י ז"ל שכתב וז"ל רוב בקיאין הן. הילכך סתמא לאו פסיק רישיה ולא ימות הוא. ע"כ:

וכן כתב הריטב"א וכדכתבינן לעיל ומאי דקשיא ליה לרב ז"ל ממה שכתב רש"י ז"ל לקמיה נפרש אותו בס"ד לקמן כנ"ל פי' לפרש"י ז"ל. ובדרך קצרה אחזור לפרש פרש"י על הסדר כדי שיבינו התלמידים מעיקרא פריך ליה אביי והא פסיק רישיה כו' דבשלמא אי הוה אמרינן מאן חכמים ר' יהודה ניחא וכדכתב הריטב"א אבל השתא דמוקמת להו כר"ש קשיא דהא מודה ר"ש בפסיק רישיה ושני ליה רבא לא כהללו בבליים כו' פירוש לא היינו רבא דלעיל גרסינן רבא דהיינו רבא בר חמא והכא גרסינן רבה דהיינו רבה בר נחמני רבו של אביי והכי קאמר לא כהללו בבליים שאין בקיאין וכו' וחושבין שאין הטייה בעולם ולפיכך אית להו דהיינו פסיק רישיה וכו' אפילו דידיה דאביי נמי דפריך ליה קאמר הכין והכין דייק לשון הרמב"ן דכתיבנא לעיל והילכך ה"ק לא כהללו בבליים שאין יודעין בענין הטייה אלא דע לך שיש הטייה וכיון שכן לאו פסיק רישיה הוא שאפשר שתזדמן להם הטייה ובספרים שלנו גרסינן לא כהללו בבליים שאין בקיאין בהטייה אלא יש בקיאין בהטייה ומיהו בקצת ספרים גרסינן לא כהללו בבליים שאין

בקיאין בהטייה אלא כהללו שבקיאין בהטייה. והך גירסא לא דייק שפיר למאי דכתיבנא ומיהו גירסת הספרים שלנו דייק שפיר ופריך אביי אם כן טורד למה דס"ד דאביי דמ"ה אמרינן דלא הוי פסיק רישיה משום דכ"ע לפחות יודעין שיש הטייה ובקיאין בבעילה ולכך אפשר שתזדמן להם הטייה ולכך לא הוי פסיק רישיה אבל מאן דלא ידע כלל בענין בעילה לא יזדמן לעולם הטייה והוה ליה פסיק רישיה וזהו שכתב רש"י א"נ. דבקיאי. פי' אי זה בקיאות שיהיה טורד למה. מהו טרדו להפטר מק"ש. פי' ואחול קאי דבשבת איכא למימר דמשום הכי פטור משום דלא מצי בעיל וכדאמר אביי לעיל ומאן דפטר ליה מק"ש בשבת היינו ת"ק דאסר הכא משום דדבר שאין מתכוון אסור ואפילו דלא הוי פסיק רישיה הילכך בשבת ניחא דפטור משום דלא מצי בעיל וחשיבא בהכי טירדא דמצוה וכדכתיבנא לעיל אבל בחול מאיטירדא דמצוה איכא כיון דבקיאי לבעול ואין כאן חששא דכרות שפכה דאילו משום שמא לא ימצאנה בתולה לא חשיבא טירדא דמצוה וכדתיבנא לעיל ומשני לשאינו בקי פירוש כי קאמינא אנא מעיקרא לא כהללו בבליים וכו' לאו דכולי עלמא בקיאין אפילו בבעילה אלא יש שאינו בקי אפילו בבעילה ואיהו ודאי טריד טירדא דמצוה וכיון דמאן דלא בקי פטור משום טירדא דמצוה הילכך אפילו מאן דבקי נמי פטור דמ"מ הא טריד נמי דשמא לא ימצאנה בתולה ומיהו אי כ"ע הוו בקיאי לא הוה פטרינן מק"ש משום הך טירדא דלא חשיבא טירדא דמצוה וכדכתיבנא ופריך יאמרו בקי מותר כו' פי' קס"ד דאביי דאי לא דרובא לא בקיאי לא הוה פטרינן לכ"ע מק"ש אלא ודאי משום דרובא לא בקיאי וטרדי טירדא דמצוה להכי פטרינן לכ"ע אפילו למאן דבקי משום דסוף סוף הא טרידי שמא לא ימצאנה בתולה וכיון שכן קשיא אמאי סתמו חכמים להתיר בסתם לכ"ע יאמרו בקי מותר כו' ויחלקו בין בקי לשאינו בקי ומשני רוב בקיאין הן פי' כי קא משנינן לשאינו בקי היינו משום מיעוטא דשאינו בקי וטריד טירדא דמצוה פטרינן לרובא דעלמא דבקיאי אף על גב דבקיאי ולא טרידי טירדא דמצוה דמ"מ הא טרידי דשמא לא ימצאנה בתולה וכיון דאיכא מיעוטא דטרידי טירדא דמצוה ורובא נמי אף על גב דלא טרדי טירדא דמצוה מכל מקום הא טרידי לכך פטרינן לכ"ע מק"ש וכיון שכן איכא למימר דסתמא לאו פסיק רישיה הוא דהא רובא בקיאי ומיעוטא נמי אפשר שיזדמן להם הטייה לכך מותר לכ"ע לבעול לכתחילה בשבת א"נ אף על גב דמאן דלא פסיק אסור לבעול מ"מ קתני וחכמים מתירין סתמא משום רובא דבקיאי. כנ"ל פי' לפרש"י ז"ל. והתוס' לא פירשו כן אלא ה"ק כהללו בבליים כו' פי' אינו פסיק רישיה דכל העולם אינן כמו בבליים אלא בקיאין הן וכיון דבקיאין הן שרי למיבעל פי' בהטייה שלא יתכוונו לבעול בעילה גמורה נמצא דלשיטת התוספות לעולם אינו

מזדמן שלא יוציא דם כי אם במתכוון להטות אבל במתכוון לבעול בעילה גמורה בהכרח שיוציא דם והוי פסיק רישיה וכי קתני וחכמים מתירין לא איירי אלא בבקיאין דוקא וכשנוהגין בבקיאותם דוקא דאינם מתכוונים לבעול בעילה גמורה ולשיטתם אתי שפיר גרסת הספרים דגרסי לא כהללו בבליים שאין בקיאים בהטייה אלא כהללו שבקיאים וכו' וגירסת ספרינו דגרסי אלא יש שבקיאים לא מתיישב לשיטתם כלל:

ומצאתי בקונטריסין וז"ל כתוב בתוס' ופריך אם כן טרוד למה בשבת אמאי פטר ליה כו'. תימא למה הוצרכו לפרש התוס' דפריך אשבת דוקא ומחלקים בין חול ובין שבת נימא דכיון שהם בקיאים כולם אינם טרודין וי"ל אם כן קשה מר"ג אמאי פטור מק"ש והרי בקי הוא וע"כ איירי בין בחול בין בשבת על כן צריכין לומר ואינו פוטר אלא בחול שאפילו הבקיאין טרודין הם. ע"כ:

עוד כתב בקונטריסין וז"ל כתוב בתוספות ומשני לשאינו בקי וכו'. פי' דאפילו הבקיאין בשעת מעשה קודם מעשה יראים שלא יהיו בקיאין תימה למה הוצרכו התוס' לפרש כך דאפילו הבקיאין והרי הספר לא תירץ אלא לשאינו בקי וי"ל שהוצרכו לפרש כך לפי שאומר בסמוך דרובן בקיאין לכך הוצרכו לפרש דאפילו הבקיאין קודם מעשה יראים ע"כ. וכל זה הוא פלפול בטל דמלשון התוס' משמע דבלא ההיא דר"ג הוכרחו לפרש דאשבת לחוד פריך א"כ טורד למה ומאי דדחיקו לפרש דכי מתרץ לשאינו בקי פירושו לפי שאינו בקי כו' הם מוכרחים לפרש כן לפי פירושם וכדבעינן למכתב בס"ד וכדי לתרץ קושיות עצומות שהקשו המפרשים ז"ל וכדכתיבנא לעיל הלכך הנכון דלשיטת התוס' דלעולם אינו מזדמן הטייה אלא במתכוון להטות וכמ"ש הרמב"ן דאפשר לומר שאין הטייה מזדמנת אלא במזיד וכדכתיבנא לעיל אבל כל שמתכוון לבעול בעילה גמורה ע"כ יוציא דם והוי פסיק רישיה א"כ כי שרו רבנן לבעול בתחילה בשבת היינו בדאיכא תרתי בקי בהטייה ומתכוון לבעול בהטייה אבל כל שמתכוון לבעול בעילה גמורה אסור ועיקר שינוייא דרבה היינו דמאי דשרו רבנן הוי כדבעיל בהטייה ועלה קא פריך אביי אם כן טורד למה פירוש אם כן דבקיאי ובעיל בהטייה טורד למה וכיון שכן קשיא מאי פריך אחול דהא בחול קא בעיל בעילה גמורה ואיכא למימר דאיכא טירדא לבעול בעילה גמורה ובשלמא לשיטת רש"י עיקר שינוייא דרבה היינו דבקיאי פי' דיודעין שיש שם הטייה בעולם וכיון דכן אפשר שתזדמן להם הטייה ולכך לכל העולם לא הוי פסיק רישיה וכיון שכן חול ושבת שוין הן ואדרבה עיקר פירכיה דאביי אחול וכדכתבינן לעיל אבל לשיטת התוספות דשינוייא היינו דבעיל בהטייה איכא לדחויי דשאני חול דבעיל בעילה גמורה ותירצו בתוס' ז"ל דאה"נ דפירכא דאביי לא קאי

אלא אשבת משום דלא בעיל בעילה גמורה ואין כאן טירדא אבל בחול דבעיל בעילה גמורה איכא טירדא יש לי לומר דאית להו לתוס' דטירדתו היינו שמא לא ימצאנה בתולה וכמ"ש הרמב"ם וכדכתיבנא לעיל והלכך בשבת דלא בעיל אלא בהטייה אין כאן טירדא כלל שהרי אין כוונתו להוציא דם ועלה קא פריך טורד למה אבל בחול יש טירדא שהרי בועל בעילה גמורה להוציא דם ושמא לא ימצאנה בתולה אבל לשיטת רש"י ז"ל דבין בחול בין בשבת בועל בעילה גמורה וחול ושבת שוין הן והא פרישנא לה לעיל דמפרש דפריך שפיר אפילו להאי פירושא דשמא לא ימצאנה בתולה דטרדתו היינו דשמא לא ימצאנה בתולה והוא הטה משום דטירדא דמצוה בעי וכדכתבינן לעיל ולשיטת התוס' לא מצינן לפרושי הכין דהא אית להו דאין הטייה מזדמנת אלא במזיד כך נראה לפרש ומאי דכתיבנא מעיקרא הוא יותר מכוון בלשון התוס' ובר מן דין ומן דין הוזקקו התוס' לפרש דלא פריך אלא אשבת משום דבעי לפרושי דכי משני תלמודא לשאינו בקי פירושו לפי שאינו בקי ואבקי קאי וכדבעינן למכתב בסייעתא דשמיא כדי לתרוצי קושיא אלימתא דאי כפשוטו דבשאינו בקי דוקא מיירי א"כ הא דתנן חתן פטור מק"ש וכו' במאי מוקמת לה אי בבקי אין כאן טירדא אי בשאינו בקי הרי הוא אסור לבעול וכמו שהקשו המפרשים ז"ל וכדכתבינן לעיל ועוד מאי פריך יאמרו בקי מותר כו' כי היכי דמוקמינן מתני' דחתן פטור בשאינו בקי ה"נ נוקי ברייתא דתני וחכמים מתירין בבקי ומאי קושיא ועוד דדוחק גדול הוא לאוקומה מתני' דאיתניא בארץ ישראל כהללו בבליים דלא בקיאי וכיון שכן נזקקין לפרש דכי משני לשאינו בקי אבקי דפריך קאי ופירושו לפי שאינו בקי ועיקר יסוד פירוש זה בנוי לומר דקודם מעשה יראים שלא יהיו בקיאין ולכך טרודין דבשלמא בשבת דאסור למבעל בעילה גמורה אלא בהטייה יראין הן פן לא ידעו להטות ויבאו לידי חילול שבת אבל בחול מאי יראתן ולמה להו להטות כלל לכך הוכרחו התוספות לפרש דאשבת פריך ואשבת משני ומייתי ראיה מדר"ג שהיה פטור ומחמיר על עצמו היה וסבירא להו לתוספות ז"ל דאין לפרש דכי פריך טורד למה קאי בין אחול בין אשבת ופריך אכולה מתני' אמאי דתני חתן פטור ואמעשה דר"ג והכי פריך טורד למה כיון דבקיאי בהטייה כ"ש דבקיאי בבעילה וא"כ מה טרדו להפטר מק"ש בין בחול בין בשבת ומשני לשאינו בקי פירוש לפי שאינו בקי בשעת ק"ש ואפי' הבקי בבעילה ירא קודם מעשה פן לא יהיה בקי ויהיה כרות שפכה והלכך כ"ע טריד דהא ודאי ליתא דמסתמא כ"ע בקיאי בבעילה ור"ג פשיטא ודאי דבקי בבעילה היה דנשוי היה כבר והיו לו כמה תלמידים ובלא מילתא דרבה היה יכול אביי לאקשויי טורד למה ואמאי פריך ליה לרבא ואי קושיא דאביי היינו דכיון דבקיאי אפילו

בהטייה אם כל זה קודם מעשה אינם יראים שלא יהו בקיאין לכל הפחות בבעילה לבד וכיון שכן בחול טורד למה א"כ מאי משני לפי שאינו בקי דקודם מעשה ירא שלא יהיה בקי לכך פירשו התוספות דפירכיה דאביי אשבת קאי דהיינו אמאי דשני ליה רבא דכיון דאינו מותר לבעול בתחלה בשבת כי אם בהטייה ובבקיאין בהטייה מהו טרדתו להפטר מק"ש והא בקיאי ואם תשאל דילמא האי תנא דפטר מק"ש ס"ל כת"ק דאסר אפילו בהטייה דכיון דמאי דתניא וחכמים מתירין מוקמת לה בבקיאין בהטייה וכדבעיל בהטייה אלמא דתנא קמא אוסר אפילו בהטייה ומאן דפטר מקריאת שמע ס"ל הכי וטריד דלא מצי בעיל וכדקאמר אביי גופיה לעיל. תשובתך כבר כתבו התוס' לעיל בסמוך דדחיק אביי לאוקומי מתני' בהכין כדי לאוקומי מתני' כשמואל דאסר ומיהו קושטא דמילתא אית להו דהני תנאי כהני תנאי ומאן דפטר מק"ש אית ליה דמותר לבעול ואם תשאל א"כ מאי משני לשאינו בקי והא מאן דפטר מק"ש אית ליה דמותר לבעול וא"כ אינו מתיר לבעול כי אם לבקי דוקא ואבקי הוא דפריך ליה אביי דאבקי שהוא מותר לבעול בשבת מהו טרדתו כדי להפטר מק"ש בשבת א"כ מאי משני לשאינו בקי. תשובתך כבר תירצו זה בתוספות שפיר דה"ק לשאינו בקי לפי שאינו בקי בשעת ק"ש דאפילו הבקיאין כו'. ולשון שאינו בקי דייק קצת לשיטת התוס' דה"ק דאפילו הבקי יש שעה שאינו בקי דאלת"ה הל"ל באינו בקי ומיהו אכתי קשיא לשיטת התוספות כיון דלא התירו חכמים אלא בבקיאין בהטייה וכדבעיל בהטייה מ"ט דת"ק דאסר ואפשר דלמאי דשני רוב בקיאין הן ומשום הרוב מתירין אפילו למיעוטא וכמו שכתבו התוס' לקמן איכא למימר דבהכי פליגי דת"ק אסר למיעוטא דלא בקיאי וליתא דמעיקרא דלא משני הכין מה היה סובר בדעתו של ת"ק ועוד א"כ נחזור להקשות יאמר ת"ק שאינו בקי אסור בקי מותר אלא ודאי דת"ק אסר לכ"ע ואפשר דהיינו דאף על גב דבקי בהטייה ובעיל בהטייה אפשר שיזדמן דם וס"ל לת"ק דבר שאין מתכוון אסור ועוד איכא למידק לשיטת התוס' ז"ל דכי משני ליה לא כהללו בבליים וכו' ה"ל לאקשויי לאלתר יאמרו בקי מותר וכו' ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דמשום דשני ליה לשאינו בקי לכך פריך עליה יאמרו בקי מותר וכו' וכדכתבינן לעיל:

וז"ל הרא"ש ז"ל לא כהללו בבליים כלומר דאינו פסיק רישיה כי כל העולם אינם כמו בבליים אלא בקיאים הם בהטייה הילכך שרי למבעל ובלבד שלא יתכוונו לבעול בעילה גמורה וכיון דבקיאים בהטייה ולא הוי פסיק רישיה ולכך הכל מותרין לבעול וה"ל לאקשויי לשאינו בקי אמאי מותר אלא דאפסקיה בקושיא אחריתי ופריך כיון דאמרת מותרין לבעול בשבת מפני שהן בקיאין א"כ טורד בשבת למה בשלמא בחול

איכא טירדא כשמתכוון לבעול בעילה גמורה דלכ"ע איכא טירדא דבעילה כדמשמע ההיא דברכות דר"ג היה פטור ולהחמיר על עצמו היה קורא אף על גב דבקי היה שלא היה מבבליים חשיב ליה טריד לפי שבחול היה והיה מתכוון לבעול בעילה גמורה אבל בשבת שאין מתכוון לבעול בעילה גמורה קשה למה הזכיר טורד דהא ברייתא קתני דפטור עד מוצאי שבת ומשני לשאינו בקי פי' לפי שאינו בקי (בק"ש) **בשעת ק"ש דאפילו הבקיאין בשעת המעשה קודם לכן יראים שלא יהו בקיאין הילכך טרודים כולם והשתא חוזר ומקשה יאמרו בקי מותר וכו'**. דאותם שלא יהיו בקיאין למה יהיו מותרין. ע"כ:

רוב בקיאין הן. הא פרישנא לה לשיטת רש"י ז"ל ומיהו לשיטת התוס' ז"ל צריך פירוש דקשיא טובא דהא פרישנא דכי קאמר מעיקרא לא כהללו בבליים וכו' היינו פירושו דכל העולם אינן כמו בבליים אלא בקיאין הן הלכך שרי להו למבעל ובלבד שלא יתכוונו לבעול בעילה גמורה ועלה קא פריך יאמרו בקי מותר וכו' דאותו המיעוט שאינן בקיאין למה יהיו מותרין וא"כ מאי משני רוב בקיאין הן ותירצו בתוס' דה"ק רוב בקיאין הן וכל חד וחד מספקינן ליה ברוב העולם וכולם מותרין ואכתי קשה חדא דהעיקר חסר מן הספר ועוד המיעוט ניכר הוא כי הוא יודע בעצמו שאינו בקי וכמו שהקשה הריטב"א ז"ל וכדכתבינן לעיל. והרא"ש כתב וז"ל רוב בקיאין הן וכיון דרובם בקיאין הוא אינו מתכוון לבעול בעילה גמורה וכסבור לבעול בהטייה לא הוי פסיק רישיה כיון דרובם בקיאין. ואין במשמעות לשון התוספות כן. עוד הקשו בתוס' דהכא משמע דרובן בקיאין בהטייה ובחגיגה פרק אין דורשין אמרינן בתולה שעיברה מהו פי' בתולה שעיברה ובדקוה על פי חבית ולא היה ריחה נודף מהו לכהונה מי חיישינן להא דאמר שמואל יכולני לבעול כמה בתולות בלא דם או דלמא באמבטי עיברה וקאמר התם דשמואל לא שכיח טפי מאמבטי דאמבטי שכיח טפי והכא אמרינן דרוב בקיאין בהטייה ולשיטת רש"י ז"ל כדפרישנא לה אנן ניחא עיין בלשון הרא"ש ז"ל ותירצו בתוס' דהא דאמר שמואל יכולני לבעול כמה בתולות בלא דם היינו בעילה גמורה הראויה להריון ולהכי קאמר דשמואל לא שכיח והא דאמרי הכא דהיינו הטייה שאינה ראויה להריון וההיא שכיח טובא אבל קשה קצת דאמרינן בפרק בתרא דנדה בעל ולא מצא דם וחזר ובעל ומצא דם ר' חנינא אומר טמאה דאם איתא דהוה דם בתולים מעיקרא הוה אתי ור' אסי אמר טהורה דילמא איתרמי ליה כדשמואל דאמר שמואל יכולני לבעול וכו' ואידך שאני שמואל דרב גובריה אלמא לגבי לא מצא דם לבד אמרינן שאני שמואל דרב גובריה ורב אסי נמי לא פליג עליה בהא אלא דקאמר איתרמי ליה וכו' פי' אף על גב דלא שכיח מילתא דשמואל

שתבעל בתולה בלא דם מ"מ דילמא איתרמי ליה על צד הריחוק וי"ל דה"ק שאני שמואל דרב גובריה דאפילו בעילה הראויה להריון היה יכול לעשות בהטייה ולכך קאמר יכולני לבעול כמה בתולות בלא דם אבל איניש אחרינא אפילו הטייה בעלמא שאינה ראויה להריון לא שכיח גביה כיון שמתכוון לבעול בעילה גמורה ואידך ס"ל דאף על גב דבעילה הראויה להריון לא שכיח בהטייה מכל מקום הטייה לחודה שכיח ודילמא איתרמי ליה. כנ"ל:

אלא מעתה שושבינין למה מפה למה. ה"ג ברוב הספרים ופרש"י ז"ל מאחר שיש בקיאין לבעול בלא דם הא דתניא לקמן היו מעמידין להן שני שושבינין אחד לו ואחד לה כדי למשמש את החתן ואת הכלה וכו' מה מועילין השושבינין כיון דבקיאין בהטייה ומשני שמא יראה ויאבד שמא לא יטה ויוציא דם ויאבדנו ויאמר לא מצאתי דם דאילו בהטייה אם בא לטעון תאמר לו עדיין בתולה אני. ולכאורה משמע דהכי בעי לפרושי דמאן דפריך ס"ד דלא אסקה אדעתה שהטה ויוציא לעז עליה ומשני דשפיר אסקה אדעתה אם יטה ותאמר עדיין בתולה אני וקשיא להו לתוס' ז"ל דעיקר הקושיא שקשה בהטייה בזה לא תירץ ועיקר התירוץ חסר מן הספר. ועוד קשיא לי דלפי מאי דכתבינן לעיל דכי קא משני רוב בקיאין הן ולשיטת רש"י ז"ל לא בעי למימר דרוב בקיאין הן בהטייה ממש אלא דיודעין דיש שם הטייה בעולם ומיהו מיעוטא הוא דבקיאי בהטייה ממש אלא דכיון שיודעין דיש שם הטייה ובקיאי בבעילה ולפיכך אפשר שיזדמן להם הטייה ולפיכך לא הוי פסיק רישיה ומעתה מאי פריך שושבינים למה הא לרובא דעלמא דלא בקיאי בהטייה ממש מהני להו שושבינים אטו משום מיעוטא דבקיאי ואין להם תקנה לא נתקן לרובא דעלמא דלא בקיאי. ונ"ל דהכי פריך מאחר שיש בקיאים לבעול בלא דם שושבינים למה פי' הא דתניא לקמן היו מעמידים להם שני שושבינים אחד לו ואחד לה כדי למשמש את החתן ואת הכלה לבקר אחריהם שלא ינהגו בה רמאות בטענת בתולים ואם לא ימצאו לה בתולים הרי מוציאין אותה בלא כתובה על פי השושבינים כדאיתא לקמן בשמעתין דפתח פתוח כדפרש"י ז"ל ומאחר שיש מי שבקי בהטייה אפילו הויא מיעוטא למה תפסיד נטעון אנן שמא הוא מן הבקיאים בהטייה דהא מיעוטא דשכיח הוא וכגון זה פתח פיך לאלם הוא ומה לי נבעלה בשושבינים או בינו לבינה לעולם אין כאן טענה ברורה כדי להפסידה כתובתה ואם אתה מאמין אותו להפסידה כתובתה אפילו בדליכא טענה ברורה משום דחזקה אין אדם טורח כו' וכדאיתא לקמן בשמעתא דפתח פתוח א"כ למה לי שושבינין ועוד דבהעמדת השושבינין מתחזק הלעז אם יטה ולא ימצא לה דם ולכן יותר טוב שלא להעמיד שושבינין מאחר דיש בקיאין בהטייה

ואפילו הוו מיעוטא כדי שתוכל להכחיש אותו ולא נוציא לעז על בת ישראל בכדי. ומשני דכשירצה הבעל להוציא לעז עליה לא יעשה בדרך הטייה אפילו הוא בקי שחושש פן תרגיש בדבר ותטעון עדיין בתולה שלימה אני ויבדקוה על פי חבית כדאיתא לקמן אלא רוצה הוא לשבר בתוליה ולאבדם אחר כך ולהכי מהני שושבינין. נמצא לפי שיטה זו אינו מחדש עתה בתירוץ דהיא אסקה אדעתה אם יטה דלעולם אימא לך דלעולם אסקה אדעתה אלא שהוא חושש פן תרגיש בדבר. ומ"ש רש"י ז"ל דאלו בהטייה אם בא לטעון תאמר לו עדיין בתולה אני היינו מה שחושש הוא ואפשר שהיא לא תרגיש ולא תטעון ומעתה אין דבר חסר מן הספר וניחא קושיית התוס' כנ"ל ומתוך לשון שיטה ישנה דכתבינן לעיל למדתיה עיין שם. ומ"מ אכתי קשה למה ליה למנקט מפה למה כיון דעלה דברייתא קאי ובברייתא לא הוזכר כי אם שושבינין ויש ספרים דגרסי ולטעמיך מפה למה ובלשון הרא"ה ז"ל והרמב"ן ז"ל ובלשון שיטה ישנה מפורש גירסא זו וכדכתבינן לעיל ולשיטת רש"י ז"ל לא מיישבא שפיר דוק ותשכח לכך לא גריס לה כדאיתא בפירושיו. והתוס' פירשו דאשבת דוקא פריך דצריך לבעול בהטייה כדפרישית לשיטתם ומעשים בכל יום שעושין שושבינין ומפה אפי' בשבת לכך פריך שושבינין ומפה למה ואם תאמר אם כן מאי משני שמא יראה וכו' והא ע"כ צריך לבעול בהטייה מפני השבת ואין כאן ראיה ואבדה כלל ותירצו בתוספות שמא יארע שלא יטה ויבעול בעילה גמורה ודוחק לומר דלמה להו להעמיד שושבינין כיון דאסור למבעל בלא הטייה דהרי אתה מיקל בעיניו ודומה לו דמותר לבעול בעילה גמורה בשבת כיון שמעמידין לו שושבינין ויותר טוב היה שלא להעמיד שושבינין ולהחמיר עליו שלא לבעול כי אם בהטייה ועוד דכיון דסתים וקאמר שושבינין למה משמע דאחול נמי קאי ועיקר קושיא חסר מן הספר כמו שהקשו הם ז"ל על פרש"י ז"ל בתירוץ ולזה תירצו התוספות דדומיא דאידך פירכא טורד למה דהויא אשבת כדפירשו הם והוא מוכרח לפרושי כן וכמו שכתבו ז"ל כדפרישנא הויא נמי הך פירכא דשושבינין למה ואין כאן חסרון:

מתיב ר' אמי המפיס מורסא אם לעשות לה פה חייב. פרש"י אם ליתקן לה פה להיות לה לפתח כדי שתתרפא חייב שהוא מתקן וחייב משום בונה דאשכחן בנין בבעלי חיים דכתיב ויבן ה' את הצלע והקשו בתוספות דהא קי"ל בעירובין שכל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא לאו פתח הוא ותי' דהכא נמי עשוי להוציא ליחה ולהכניס האויר. הריטב"א ז"ל:

וז"ל שיטה ישנה מתיב ר' אמי כו'. אם לעשות לה פה חייב פרש"י שהוא מתכוון לרפאותה להיות לה פתח ליום מחר וק"ל והלא פתח זה אינו עשוי להכניס ולהוציא

ותירץ הרא"ה ז"ל הלא עשוי להכניס הרוח ולהוציאו ובעלי התוספות ז"ל מפרשים לתרצה אם לעשות לה פה להכניס שם רפואה שקורין קלג"א ולהוציאה דרך שם. עד כאן: והרשב"א ז"ל כתב אם לעשות לה פה חייב דעשוי להכניס ולהוציא להכניס אויר ליבשה ולהוציא ממנה ליחה. ע"כ. עוד כתוב בשיטה ישנה ופי' הקושיא כיון דאמרינן שמתכוון להוציא ליחה פטור אף כאן שהוציא מתכוון להוציא דם בתולים פטור שהרי כמו הליחה עומדת לצאת כך הבתולים עומדים לצאת ויש לומר דדם מפקד פקיד אבל התם פקיד ועקור שהליחה עכורה ומכונסה יחד בתוך המורסא מה שאין כן בבתולים דאף על גב דמוכנים לצאת דם חבורי מחבר ואינו עקור ואיכא דאמרי לטעמיה קא מתרץ ליה אפילו לטעמיך דסבירא לך דם מפקד פקיד וליחה חבורי מחבר לא דמי לליחה. ואיכא דגרסי התם פקיד ולא עקור פי' ליחה מפקד פקידא ולא עקור השתא הכא לא פקיד ועקור פי' דם לא פקיד אלא חבורי מחבר הלכך עקור השתא. ע"כ:

והרמב"ן ז"ל כתב וז"ל אם להוציא ממנה ליחה פטור וקי"ל פטור ומותר פרש"י ז"ל וקשיא למאן דאסר דהכא נמי להוציא דם הוא וקשיא לי דהא הך דהמפיס מורסא וכו' לא אפשר לאוקמה כר' יהודה ואם כן הא אמרינן מאן תנא דאסר ר' יהודה ולרב דאסר לא קשיא דהא כר' יהודה ס"ל ואיכא למימר לשמואל קשה אליבא דבי רב דהא איהו ודאי כר"ש ס"ל דהא אמר הלכה כרבי שמעון ואסר משום דדם חבורי מחבר והא המפיס מורסא וקס"ד כי היכי דהא פקיד ולא מחובר כלל דם נמי פקיד ועקור לגמרי ומפרקינן פקיד ולא עקור ואף על גב דהתם שרי הכא לכתחילה מיהא אסור ואפילו לר"ש ע"כ:

והרשב"א ז"ל כתב וז"ל כתב רש"י ז"ל וקשיא למ"ד הכא אסור לבעול בתחילה בשבת דהכא נמי להוציא דם הוא והקשה עליו הרמב"ן ז"ל דהא המפיס מורסא לא אפשר לאוקמה כר' יהודה ואם כן מאי קושיא הא אמרינן דמאן תנא דאסר ר' יהודה ולרב דאסר אליבא דנהרדעי לא קשיא דרב נמי כר' יהודה סבירא ליה כדאיתא לעיל ופי' הוא כרב דלשמואל אליבא דבי רב דאמרי שמואל אסר קא מקשה דהא שמואל כרב ס"ל כדאיתא לעיל וקא אסר הכא משום דדם חבורי מחבר והא מפיס וכו'. וקס"ד דכי היכי דליחת מורסא פקיד ועקור ופרקינן דדם נמי פקיד ולא פקיד לגמרי וכו' וקשיא לי דהוה ליה למימר התם פקיד ועקור הכא (נמי) חבורי מחבר הוא ואולי נאמר דקסבר ר' אמי דאפילו למ"ד חבורי מחבר לאו חבורי לגמרי קאמר דאנן סהדי דלא אלא לאפוקי דלאו פקיד ועקור לגמרי אלא פקיד ולא פקיד כמורסא ואפ"ה קתני במורסא דלהוציא ממנה ליחה מותר ופרקינן דדם ודאי פקיד ולא עקיר אלא דמורסא דשרינן משום דפקיד לגמרי הוא דהא אילו לא עקור לגמרי מיסר אמרינן והיינו טעמא דשמואל דאסר בבעילה. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל תימא מאי תיובתיה דרב אמי דהא אמרן דתנאי היא והיינו דלא פרכינן מההיא דלעיל לרב דתניא הכונס את הבתולה לא יבעול בתחילה בשבת וחכמים מתירין ואמרינן מאן חכמים ר"ש ות"ק דידיה רבי יהודה וקאסר ורב כר' יהודה ושרי אלא דהא אשכחן תנאי דפליגי עלה וטעמא דפליגי נינהו דאפשר דאפילו לר"ש ליתסר ואפילו לר' יהודה לשתרי ואיכא למימר מאן חכמים ר' יהודה וכיון דכן האי קושיא אף ע"ג דגבי מורסא מותר הכא אסור דדם חבורי מחבר ואפשר לומר דר' אמי דמקשה היינו לדבי רב לשמואל דאמרי אינהו דאסר וסבר לה כר' שמעון והכא היינו טעמא משום דדם חבורי מחבר והיינו דקשיא ליה מאי שנא ממורסא ואמרינן דלא דמי דהכא פקיד ועקור מן הבשר והוא כנוס בעין והכא פקיד דנפיק ממילא מיהו לא עקור לגמרי מן הבשר דחבורי מחבר. ע"כ:

והתוספות כתבו וז"ל אם להוציא ממנה ליחה פטור בפ' שמונה שרצים מוקי לה כר"ש פי' והלכך צריך למימר דפריך לשמואל דסובר כר"ש ואוסר לבעול בשבת וקים ליה לר' אמי ששמואל היה אוסר מטעם פתח ופשיטא ליה דלדם הוא צריך ואם כן לענין הפתח הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה והיינו דקשיא ליה ממפיס מורסא דקתני אם להוציא ממנה ליחה פטור וקי"ל פטור ומותר אם בשביל פתח אין בו איסור דאינה צריכה לגופה ובליחה ליכא עקירה דמפקד פקיד וגבי בעילה נמי ס"ל דמפקד פקיד כליחת מורסא ואם כן ה"ל למשרי כי התם נמי ואע"ג דהתם אמרינן דהא דשרינן לכתחלה משום דאיכא צערא איכא למימר דהכא נמי במקום מצוה הוה לן למשרי לכתחלה ומיהו לא צריכנא להאי טעמא דהתם דין הוא לאיסור ולאו משום צערא משום דהוי פסיק רישיה ולענין הפתח אבל גבי בעילה אית לן למישרי בלא צער כיון דלא הוי פסיק רישיה לענין הפתח כדמוכח לעיל שיכול להוציא דם בלא עשיית פתח ואם תאמר ומאי משני התם פקיד ועקור וכו'. דמשמע דבעי לחלק אפי' כי נימא בבעילה דם מפקד פקיד וכדמשמע מלשון רש"י ז"ל ובשלמא למאי דפירשו התוס' מעיקרא ניחא דבקל יש לחלק בין מפיס מורסא לבעילה דבלאו הכי נמי התם נמי איכא צערא והכא ליכא אלא מצוה אבל למאי דפירשו דמפיס מורסא היינו פסיק רישיה והכא לא הוי פסיק רישיה מאי משני מכל מקום הוא הוי פקיד ולא הוי פסיק רישיה ועדיפא טפי ממפיס אף על גב דפקיד ועקור דמ"מ הוי פסיק רישיה כו' ותירצו בתוספות דהכי משני הכא פקיד ולא עקור דקסבר רב חבורי מחבר ודוחק דלא ה"ל לשנויי אלא הכא פקיד ולא עקור ועוד קשה דהל"ל התם פקיד ועקור הכא חבורי מחבר כמו שהקשה הרשב"א וכדכתבינן לעיל. והרא"ש כתב בפירוש התוספות ז"ל וכתב ומשני הכא פקיד ולא עקור

אבל גבי מורסא פקיד ועקור כלומר אינו פקיד לגמרי אלא גם מחובר הוא וכיוצא על ידי חבורה וסברי דחבורי מחבר. ע"כ:

ומיהו אכתי קשיא דבשלמא אי הוה משני דלעולם מפקד פקיד נמי בבעילה אלא שאינו מוכן לצאת כליחה וכדבעינן לפרושי ללישנא קמא דפי' התוס' ניחא דלא משני לפתח הוא צריך דאפילו תימא לדם הוא צריך ומשני שפיר אבל למאי דפי' בלישנא בתרא דהתם הוי פסיק רישיה והכא לא הוי פ"ר ומשני דקסבר דם חבורי מחבר אמאי נדו מלישנא דמיפקד פקיד הוה ליה לשנויי דלעולם מיפקד פקיד והיינו טעמא דאסר משום דלפתח הוא צריך ותירצו בתוספות דאה"נ דהוה מצי לשנויי הכין דהיינו טעמא דאסר משום דלפתח הוא צריך אלא השיב לו לפי דעתו דהוה קים ליה לדם הוא צריך. פי' לפי' דאילו הוה משני לפתח הוא צריך אינו בהכרח לומר דדם מיפקד פקיד כס"ד דרב אמי מעיקרא דהכא נמי מצינן למימר דדם חבורי מחבר וכ"ש דאסור טפי ואם כן אתה מכחיש הקדמתו אבל השתא דמשני ליה דדם חבורי מחבר ולדם הוא צריך הרי מודה להקדמתו דלדם הוא צריך ומשיב לו לפי דעתו דהוה קים ליה לדם הוא צריך. כנ"ל פירוש לפירוש התוספות ז"ל:

ומצאתי בקונטריסין וז"ל כתוב בתוספות וס"ד דר' אמי דמותיב דדם דבעילה מפקד פקיד ולדם הוא צריך ולא לפתח. וקשה למה צריך רב אמי להקשות ממפיס מורסא דפטור ומותר בלאו הכי מותר הוא דהא שאין מתכוון הוא דכיון דדם מיפקד פקיד ולדם הוא צריך ואין מתכוון לפתח דאין כאן איסור מלאכה אלא משום עשיית פתח וכיון שאין מתכוון לפתח יהיה מותר גמור גבי בעילה. ויש לומר כיון דלדם הוא צריך אף על גב דבקיאין הן הוי פסיק רישיה לענין הפתח שאי אפשר שיוציא דם אם לא שיעשה פתח וכיון דהוי פסיק רישיה הוי כמתכוון הילכך הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה כי אין צריך הדם אלא שלא יתלכלך פעם אחרת כדפר"ת ולהכי פריך ממפיס מורסא ע"כ.

ולא ידעתי מהו דבלשון התוס' מבואר היטב דקים ליה לר' אמי דדם מפקד פקיד ולדם הוא צריך ועכ"ז ס"ד דשמואל היה אוסר דמכל מקום הרי הוא מכוון לעשות פתח כדי להוציא הדם ובמלאכת הפתח קא עסיק אלא דאינו צריך לפתח אלא לדם וכדכתבינן וה"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה ולכך אסר שמואל. עוד כתבו בקונטריסין כתוב בתוס' ומשני הכא פקיד ולא עקור דקסבר דם חבורי מחבר. תימא אכתי מה תירץ דע"כ אין לפרש שהוא מכוון להוציא הדם דאם כן נמצא שהוא עושה חבורה וחייב חטאת אלא להנאת עצמו הוא צריך ודם ממילא קא אתי ואם כן יהיה מותר כיון שאין מתכוון להוציא הדם והדרא קושיא לדוכתא דאף על גב דאינה צריכה לגופה אסור גבי מורסא

משום צערא מותר הכא נמי גבי בתולה אף על פי שמלאכה שאינה צריכה לגופה היא ואסור משום מצוה יהיה מותר. ויש לומר שכך מתרץ הכא פקיד ולא עקור ודם חבורי מחבר ונמצא שעושה שתי מלאכות שעושה חבורה וגם עושה פתח וכיון דאיכא שתי מלאכות אסור ע"כ. ובמאי דכתיבנא לעיל אין מקום לפלפול זה דהא כתיבנא לעיל דלא כתבו כן התוספות ומשני הכא פקיד כו' אלא לפום תירוצא בתרא דסבירא ליה דטפי שרינן משום צערא ממשום מצוה וכדכתיבנא לעיל. ומעתה אין שום קושיא ופלפול בטל הוא זה כנ"ל. והקשו בתוספות דהא שמואל במלאכה שאינה צריכה לגופה סבר לה כר' יהודה כדאמרינן בפרק הנחנקין ובפרק כל התדיר. פי' ללישנא קמא קשיא דמאי מותיב ר' אמי לשמואל דאסר הכא בעילה משום מלאכה שאינה צריכה לגופה מההיא דהמפיס מורסא דאתיא כר"ש ושמואל סבר לה כר' יהודה ואף על גב דשמואל גופיה קאמר כל פטורי דשבת פטור אבל אסור לבר מהני תלת דפטור ומותר מפיס מורסא כו' כבר תירצו התוס' בסוף פרק התדיר ובמסכת שבת דלאו משום דס"ל הכין קאמר אלא כלומר מאן דס"ל שהוא פטור קסבר דפטור ומותר וכדאיתא התם וכיון שכן קשיא ללישנא קמא דפי' התוספות דמותיב לשמואל דאסר בעילה כר"ש משום מלאכה שאינה צריכה לגופה מההיא דהמפיס מורסא ואפילו ללישנא בתרא דפירשו דההיא דבעילה לא הוי פסיק רישיה ואסר לה שמואל מאי מותיב ממפיס מורסא דההיא דהמפיס מורסא דהיינו כר"ש ושמואל לא סבירא ליה הכין אלא כר' יהודה. ולפרש"י ז"ל ניחא דלאו בדוקא לשמואל פריך אלא למאן דאסר דהיינו כמה אמוראי דאסרי דהא קיימא לן בההיא דהמפיס מורסא ופטור קתני ואם היינו מפרשים דקס"ד דר' אמי דההיא דהמפיס מורסא לא מקרי מלאכה שאינה צריכה לגופה אלא דבר שאין מתכוון וה"פ אם לעשות לה פה שמתכוון ליפתח ולהיות לה פתח זה ליום מחר חייב ופרש"י פי' לפי' דכל כה"ג מיקרי בונה אף על גב דהויא בבעלי חיים כיון דמתכוון ליפתח ולהיות לה פתח זה ליום מחר חייב משום בונה כדכתיב ויבן את הצלע אבל כל שמתכוון להוציא ליחה פתיחתו להוציא הליחה לא מקרי בנין כיון דהויא בבעלי חיים דלא מצינו בבעלי חיים אלא כעין ויבן את הצלע אבל כל שאין מכוון לפתוח לא מיקרי פתיחתו בנין כדי שנאמר דהויא מלאכה שאינה צריכה לגופה ולא דמיא לחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה דמכל מקום הרי הוא חופר ועוסק בחפירה אלא שאינו צריך אלא לעפרה אבל הכא גבי מפיס מורסא בשעת פתיחתו כיון דמתכוון להוציא ליחה אין כאן מלאכה ולא מיקרי מלאכה שאינה צריכה לגופה מיהו דבר שאין מתכוון מקרי דמכל מקום קא עביד חבורה. והרשב"א כתב וז"ל אם להוציא ממנה ליחה פטור ומותר קאמר ואף על גב דפתחא ממילא קא הוי על כרחיה ופסיק

רישיה ולא ימות הא כתיבנא לעיל דהיכא דלא מתקני מנא כלל כשאינו מתכוון שרי ואי נמי במקום צערא דגופא התירו כדברי ר"י. וכבר הארכתי בזה למעלה ע"כ:

ובלישנא קמא דכתב הרב יש לפרש ההיא דמותיב ר' אמי ואין כאן קושיא דוק ותשכח והתוספות לא פירשו כן אלא משום מלאכה שאינה צריכה קא אתו עלה וכיון שכן קשיא כנ"ל פי' קושית התוס' ובקונטריסין כתוב וז"ל כתוב בתוספות ותימא דהא שמואל במלאכה שאינה צריכה לגופה דסבר לה כר"י פי' למה הוצרך לתרץ פקיד ולא עקור. ותירץ דההיא דהמפיס מוקי לה שמואל כר"ש ולשמואל אינו קשה ממפיס מורסא כפי מה שפירשו התוספות בפי' הראשון דהא שמואל פסיק כר"י במלאכה שאינה צריכה לגופה דחייב חטאת ואם כן אינו קשה לו כלום. ע"כ:

עוד הקשו בתוספות ללישנא בתרא דפי' התוספות דפריך ר' אמי ממפיס מורסא דהויא פסיק רישיה לבעילה דלא הויא פסיק רישיה דאית לן למשרי טפי אף על גב דליכא צערא דגופא דלמה ליה לאקשויי ממפיס מורסא דהויא מלאכה שאינה צריכה לגופה ה"ל לאקשויי מדבר שאין מתכוון דשרי כר"ש דכיון דרוב בקיאין ולא הוי פסיק רישיה אם כן הוה ליה דבר שאין מתכוון ולא מיקרי מלאכה שאינה צריכה לגופה:

וכתוב בגליון תוספות וז"ל דלפר"י לא קשה מידי. ויש לומר דפר"י לרבא דמשני לאביי דלא שרי ר"ש אלא משום דבקיאין הן ולא הוי פסיק רישיה אבל אי הוי פסיק רישיה לא הוה שרי אם כן קשה ממפיס מורסא אבל לפי' ר"ת לא קשה מידי דהכא גבי מורסא איכא צערא להכי שרי. ע"כ:

וכתוב בקונטריסין וז"ל זה הגליון בא לתרץ דמשום הכי אינו מקשה מדבר שאין מתכוון לפי שרצה ר' אמי להקשות נמי לרבה לפר"י שפירש לעיל דמה שצריך הדם היינו לראות אם היא בתולה וגם הוא אינו מחלק בין מצוה לצערא ועל כן מקשה ר' אמי לרבא שתירץ רוב בקיאין הם ולא הוי פסיק רישיה משמע דאם לא היו בקיאין הוי פסיק רישיה והיה אסור ומ"ש ממפיס מורסא דהוי פסיק רישיה ומותר ומה שהוצרך לומר דפר"י דפי' גבי לדם הוא צריך שהוא צריך לראות אם היא בתולה דאז הוי מלאכה שצריכה לגופה אינו לפי המקשה דאם כן מאי פריך שאני גבי בתולה דמן הדין הוא שאסור משום דהוי מלאכה שצריכה לגופה והתם גבי מורסא מן הדין הוא שהוא מותר משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה אלא ודאי לא הוצרך הגליון לפר"י דהוי מלאכה שצריכה לגופה אלא לפי התירוץ שתירץ דם חבורי מחבר דע"כ צ"ל דמלאכה שצריכה לגופה אז מתרץ כדין שאסור דאי אמרת מלאכה שאינה צריכה לגופה אף ע"ג דהוי מקלקל בחבורה אפילו הכי היה מותר דלגבי מלאכה שאינה צריכה לגופה אין

חלוק בין בחבורה ובין שלא בחבורה דדוקא גבי מקלקל בחבורה ומתעסק יש חלוק בין חבורה ובין שלא בחבורה אבל במלאכה שאינה צריכה אין חילוק כדפרישנא לעיל הילכך אם היינו מפרשים דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה היה מתיר ולא היה הספר מתרץ כלום לכך צריך לפר"י דהוי מלאכה שצריכה לגופה כדפרישית. ושמעתי שצריך ר"י לפי הקושיא כי מ"ש לעיל לפר"י מלאכה שצריכה לגופה זהו ללישנא דדם חבורי מחבר אבל השתא ללישנא דדם מפקד פקיד והכי פריך לפירוש הגליון נהי נמי דפסיק רישיה הוי גבי מורסא מכל מקום מלאכה שאינה צריכה לגופה היא דהא לפתח אינו צריך ופתח ממילא קא הוי ומחמת צער אמרינן מותר הכי נמי גבי בעילה אף על פי שאינם בקיאין ופסיק רישיה הוי מכל מקום כיון דדם מפקד פקיד ולדם הוא צריך ופתח ממילא קא הוי. מכל מקום מלאכה שאצ"ל הוי ומש"ה יהא מותר ועכשיו קאי פר"י גם לפי הקושיא. ועוד קשה לפי' הגליון דמקשה מפסיק רישיה אם כן מה מתרץ דדם חבורי מחבר והא אכתי דבר שאין מתכוון הוא דהא להנאת עצמו הוא צריך ודם ממילא קא אתי ויהיה מותר. ויש לומר דסבר המתרץ דכיון דפסיק רישיה הוא הוי כמו מתכוון וגבי בתולה מקלקל הוא והוי מקלקל בחבורה ואסור לר"ש אבל התם גבי מורסא אף על גב דמקלקל הוא ליכא חבורה דגבי ליחה לא שייך חבורה אבל קשה לעולם לעיל כשאמר מאן חכמים ר"ש היא יאמר ר"י היא דאיכא תרתי להיתרא מקלקל שהוא פטור אליבא דר"י וגם שאינו מתכוון. ויש לומר דהכא דמשני דם חבורי מחבר היינו דניחא ליה קצת והוה ליה מתעסק בחבורה ואסור לר"ש הילכך לעיל לא מצי למימר מאן חכמים ר"י היא שאם הוא מתעסק בחבורה הרי הוא כמי שאינו מתכוון והכל אחד לר"י ואם כן אין שם כי אם צד אחד לפיכך היה מותר לר"י עכ"ל הקונטריסין. וטרחתי לכותבו כדי שילמדו התלמידים. האל ברחמיו יזכנו ללמוד וללמד:

וז"ל הריטב"א ז"ל ואם להוציא ממנה ליחה פטור ופרישנא בדוכתא דפטור ומותר לכתחלה דאע"ג דעושה לה פה הוה ליה דבר שאין מתכוון שהוא מותר ואוקימנא התם כר"ש וכיון שכן קשיא הכא לשמואל דאסר לדבי רב וקס"ד דר' אמי דחבורת דם בתולים וחבורת ליחה דמורסא שוין הן וס"ל דהכא לדם הוא צריך ופתחא ממילא הוא קא אתי ובדין הוא דמצי לשנויי דהא דאסר שמואל היינו משום דלפתח הוא צריך ומקלקל בחבורה חייב כר"ש וה"ל דבר המתכוון אסור שה"ל כמתכוון במורסא לעשות לה פה אלא דר' אמי דמותיב לה ס"ל כרבה דאמר לעיל מאן חכמים ר"ש היא דאמר דבר שאין מתכוון מותר הילכך בעינן לתרוצה אליבא דרבא ואמרינן דלא דמי דהתם במורסא פקיד ועקור אבל הכא פקיד ולא עקור ואף כשמתכוון להוציא דם עושה חבורה קצת

אליבא דשמואל ופי' דפקיד ולא פקיד דאע"ג דמדאורייתא פקיד חשיב לפי שאינו מובלע בבשר דומיא דאלים מאדמים מ"מ כיון דלא פקיד לגמרי והוא מדובק קצת במקומו אסור הוא מדרבנן מפני שדומה למחובר וכן פרש"י ויש מקשים אמאי לא משני ליה דהתם כשמתכוון להוציא ליחה אע"ג דמחוברת היא הויא מלאכה שאצ"ל שהוא פטור מן התורה ובמקום צורך שרי אפי' מדרבנן במסכת שבת גבי נחש אבל הכא מלאכה שצ"ל היא להראות שהיא בתולה ומתרצים דהתם נמי מלאכה שצ"ל חשיב כיון שהוא עשה להקל מחליו ולאו מילתא היא אלא כך פירוקא של קושיא זו דרב אמי קים ליה דליחה מפקד פקיד ומ"ה מותר ולא משום מלאכה שאצ"ל אלא שאין מתכוון וס"ל דאף דם בתולים מפקד פקיד כיון שאינו מובלע בבשר ואף על פי שצריך לגופו של דם אין לאסור כיון דפתח ממילא הוי בלא מתכוון ותלמודא משני דשאני דם בתולים דלא פקיד לגמרי ואית ביה איסור דרבנן מיהת וכ"נ מפרש"י ז"ל:

דף ז.

והא לא כתיבא כתובה. פי' וכיון דכן לא סמכה דעתה והויא כבעילת זנות כמו שאמרו במשהה את אשתו בלא כתובה והכא מקום שכותבין כתובה הואי דאלו במקום שאין כותבין כתובה על תנאי ב"ד סומכת. הריטב"א ז"ל:

אתפסוה מטלטלי. תמיהא לי הרי נמצאת כקונה קנין בשבת ואסור כדאמרינן בי"ט [יז א'] דלמקני בשבת ביתא לא ואפשר שמפני מצוה התירו כדאמרינן בפרק (המגרש) [הזורק עז ב'] ותיזיל איהי ותיחוד ותפתח ואף ע"פ שהיא קונה בשבת התירו משום מצוה דחוקה ואע"פ שאמרו בירושלמי אילין דכנסין ארמלין צריכין למכנס מבעוד יום שלא יהיה כקונה קנין בשבת כיון שכבר כנס זה מצוה גדולה היא יותר לבעול א"נ בנישואין מלתא דפרהסיא היא ולא התירו אפי' משום מצוה לקנות בפני כל העם קנין גמור בשבת [איכא למימר בבין השמשות שאלו דלא היה שהות למכתב אבל מ"מ היה שהות להתפסוהו מטלטלין]. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו וכתב והא ה"ל כקונה קנין גמור בשבת איכא למימר כיון דהא מחוייב הוא בכתובתה ואינו אלא משכון כדי שתהא דעתה סומכת במקום מצוה מותר ואפשר דכל במקום מצוה מותר כדמוכח התם בגיטין בפ' הזורק דאמרינן ותיזול ותיחוד כו'. והתם איכא מצוה כגון שהיה יבם שאינו הגון לה ע"כ. וכן כתב הרשב"א וז"ל ואם תאמר והיכי שרי לאתפיסה מטלטלין דהא קי"ל דאין קונין בשבת וכדאמרינן בפ' בכל מערבין [עא א'] לענין בטול רשות בשבת ב"ש אוסרין ובית הלל מתירין

ומפרשי' טעמייהו דב"ש דקסברי מיקנא רשותא היא ומקנא ביתא בשבת אסור ואמרינן נמי בירושלמי אין נושאים נשים בשבת לפי שהוא כקונה קנין בשבת שזוכה במציאתה ובמעשה ידיה ותנן נמי אין מקדישין ביום טוב וכ"ש לאקנויי בשבת להדיוט דאסור ונ"ל דהכא לא הקנו לה המטלטלין הקנאה גמורה אלא יחוד בעלמא הוא כדי שתהא דעתה סומכת בכך לפי שעה ודבר מועט כזה שרי וכדתנן אם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו וכאותה שאמרו בפ' הזורק ותיזול ותיחוד ותפתח ולא הקנאה גמורה היתה אלא כעין שאלה לפי שעה כדי להקנות לה הגט עליו וא"נ הכא משום מצוה דחוקה התירו וכן נמי ההיא דהזורק משום דתקיף ליה עלמא טובא ואף ע"ג שאסרו בירושלמי לישא נשים בשבת הכא כיון דכבר כנס מצוה הוא יותר לבעול. ע"כ:

וז"ל הריטב"א אתפסוה כו'. יש שפירשו שיתפיסנה מבעוד יום דאילו בשבת אסור לעשות כן דה"ל קונה קנין בשבת שהוא אסור אפילו לדבר מצוה אא"כ בשעת דוחקא וגבי ש"מ כדי שלא תטרף דעתו עליו כדאמרינן בפרק מי שמת [בבא בתרא קנו ב'] וכן בגטין בההוא דתקיף ליה עלמא טובא ונכון הוא זה אבל אין צריך לכך דהכא אינו משכון גמור אלא שתסמך דעתה בכך וה"ל כההיא דאמר פ' שואל ואם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו ואף ע"ג דאמרינן לקמן במכילתין לא יאמר אדם לאשתו הרי כתובתך מונחת כו' התם הוא בעושה כן לעולם אבל הכא שאינו עושה אלא לפי שעה עד לאחר השבת מותר ע"כ. והכין דייק פרש"י מיהו התוספות כתבו לקמן פ' אף ע"פ גבי הא דאמרינן אין עושין כתובה מטלטלין דהכא מיירי בשקבל עליו אחריות אם יאבדו או יזולו. והרשב"א תירץ כתירוץ הריטב"א ז"ל. וז"ל רבינו שרירא ורבינו האיי ז"ל אנן בהא דרב אמי ורב זביד אמרינן וכן היה מנהג באותו מקום שמקדשין את האשה ומברכין ברכת אירוסין ופוסקין ביניהם כמה היא כתובה ותוספת ואין כותבין כתובה עד שעת נישואין וזו האשה מקודשת היתה לאיש הזה וכבר ברכה ברכת אירוסין ונזדמן לה להכנס לחופה בשבת והתיר רב זביד לבועלה בשבת אמרי ליה רבנן ודאי מותר לבעול בתחלה בשבת אלא שהאשה זו עדיין לא נכתבה כתובתה א"ל טעמא מאי שלא יבעול עד שיכתוב כתובה כדי שיתחייב לה בכתובתה ותהא יכולה לגבותה אם מת או שגרשה על קרקעות היא אחריותה התפיסו את זאת מטלטלין שיעור כתובתה כדי שתהא כתובתה תחת ידיה ונמצאת יותר טוב ממה שכתבו לה שטר בכתובתה ואין בכך כלום. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה אמר לו אתפסוה מטלטלין ואם תאמר והלא אסור להקנות בשבת ובירוש' אסרו לכנוס אשה בשבת מפני שזוכה בכך במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה ואין קונין בשבת יש לומר לא היתה הקנאה אלא משכון בעלמא ואם תאמר

והא תניא לא יאמר אדם לאשתו הרי כתובתיך מונחת ליך על השולחן יש לומר הכא לשעה עשו כן אבל למחר כתבו לה כתובה אבל התם מיירי שתעמוד הכתובה ימים רבי' ואינו רשאי לעשות כן כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה אבל הכא לא עשו כן אלא לשעה לפי ששבת לא היו יכולים לכתוב לה כתובה וא"ל אתפסוה מטלטלין עד למחר שיכתבוה וכ"ת והא קי"ל דאף על פי שלא כתב כמו שכתב דמי דגביא בתנאי ב"ד יש לומר כיון דלא כתיבא כתובה לא סמכה דעתה והויא בעילתו זנות והכי מוכח בפרק אף על פי גבי אחתיה דרמי בר חמא דאירכסא כתובתה כו':

וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"י אחד הכותב כתובה ואחד שהעידו עליו עדים וקנו ממנו שהוא חייב לה מנה או מאתים הרי זה מותר וכן אם נתן לה מטלטלין כנגד כתובתה הרי זה מותר לבעול עד שיהיה לו פנאי לכתוב ע"כ. וכ"ת לדברי הרב ז"ל אמאי היו צריכין להתפיס מטלטלין ליקנו מיניה בפני עדים בקנין ואי משום דאין עושין קנין בשבת אם כן היאך התפיסוה מטלטלין דהא אין נותנין בשבת כדאמרינן במסכת י"ט אין מקדשין דמשמע כ"ש שאין נותנין ויש לומר דודאי אין נותנין ואין קנין בשבת והתפסת מטלטלי לאו הקנאה גמורה היא אלא יחוד בעלמא כמו משכון כדי שתהא סומכת דעתה וכה"ג מותר. וה"ר משה כתב בפ"י שאסור לישא אשה בשבת ופי' הטעם משום דאין מערבין שמחה בשמחה ולא נהירא דלא אישתמיט תנא דליתני הכי כי קתני אין נושאין נשים במועד ונראה דבמועד הוא דשייך למימר ביה ערבוב שמחה בשמחה משום דכתיב ביה ושמחת בחגך כו' אבל בשבת לא כתיב ביה שמחה וגם עוד כתב שאסור לישא שתי נשים כאחד משום דאין מערבין שמחה בשמחה וחזי לה מדכתיב מלא שבוע זאת ונתנה לך כו' ובתלמוד דידן במסכת מ"ק דכתיב שבעת ימים ושבעת ימים וגו' כדאיתא התם ע"כ:

מאי דעתך מתוך שהותרה כו'. ואם תאמר ודילמא מש"ה אסור בשבת משום גזרה דשמא ישחוט בן עוף וביו"ט שרי דהא מותר לשחוט ויש לומר דא"ה לא ה"ל למנקט בי"ט שרי דפשיטא דבי"ט שרי דהא מותר לשחוט בי"ט אלא מדנקט בי"ט שרי בשבת אסור משמע דיש סברא לדמות י"ט לשבת ולא מדמים ואפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל מאי דעתך. למשרי בי"ט מבשבת ודוק כנ"ל וגם נשמר רש"י ז"ל שלא תפרש מאי דעתך למיסר בשבת טפי מי"ט דהא איהו קא שרי בתרווייהו ובעי לאקשויי אמאן דאסר אין לפרש כן דהא קושיתו הוא דליתסר בתרווייהו וכדפריך אלא מעתה מותר לעשות מוגמר וכו' וקל להבין:

מתוך שהותרה חבורה לצורך כו'. ואיכא למידק למה ליה לאורוכי כולי האי לימא בקוצר מאי דעתך דהא מותר לעשות הבערה ותירצו בתוס' דאי הוה קאמר הכי הוה

משמע דכל חבורה והבערה מותר בי"ט ואפילו שלא לצורך כלל והא ודאי ליתא כדאיתא בכמה דוכתי להכי קאמר מתוך שהותרה חבורה לצורך כו' דלא אסקינן היתרא אלא חדא דרגא דאף על פי דלא הוי לצורך אוכל נפש שרי ומיהו בעי' שיהא צורך היום או למחר צורך קיום מצוה כמ"ש בההיא דמוציאין קטן פי' למולו וס"ת לקרות בו ולולב לצאת בו אבל שלא לצורך היום כלל לא כמו הוצאת אבנים דמחייב וכן כתב הרא"ה וז"ל הא דאמרינן הותרה שלא לצורך פי' שלא לצורך אוכל נפש והוא שיהיה צורך היום או שאר הנאות הגוף והוא שיהא כעין אוכל נפש בכל דבר כמו שאמרו שיהא שוה לכל וכן ענין אכילה דבר השוה לכל נפש כדמוכח הכא ובמקומו יתבאר בעז"ה. ע"כ:

וז"ל הרשב"א והי"ל דמתוך דאמרינן ובלבד שיהא בו צורך היום קצת כגון קטן ולולב שיהא בהן צורך לשמחת היום וס"ת לקרות בו ולולב ליטלו ולא צורך מצוה דוקא אלא כל שיש בו צורך היום דאם לא כן כי מקשה ליה רב פפי אי הכי מותר לעשות מוגמר לימא ליה הותרה שלא לצורך אכילה שיש בו צורך מצוה קאמרינן וכדאיתא נמי בהדיא בפ"ק דביצה אבל הוצאה לצורך חול אסורה ולא אמרינן בה מתוך דגרסינן בפרק אלו עוברין [פסחים מו ב'] האופה מי"ט לחול ר"ח אמר לוקה ורבה אמר אינו לוקה ואפילו רבה דאמר אינו לוקה אינו מטעם דאמרי' הואיל והותרה אפייה לצורך הותרה שלא לצורך אלא משום דאמרינן הואיל ומקלעי ליה אורחים ומילקא הוא דלא לקי הא איסורא איכא לכולי עלמא ולא אמרינן הואיל והותרה אפייה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ולצורך חול. ובפרק קמא דביצה נכתוב אותה בארוכה בסייעתא דשמיא. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה א"ל רב פפי כו'. מאי דעתיך מתוך שהותרה חבורה כו' כלומר כל אותן מלאכות שהותרו לצורך אכילה לא היו בכלל לא תעשה והאי דכתב רחמנא אשר יאכל לכל נפש לסימנא בעלמא הוא דכתבוה שכל המלאכות הצריכות לאכילה יהיו מותרות בי"ט ובלבד לצורכי ישראל אבל לא לצורכי עובדי כוכבים אלא מעתה מותר לעשות מוגמר בי"ט להריח ולגמר בו את הכלים דאי משום אולודי ריחא לית ביה דהא בלא הבערה אית להו ריחא לסימנין ואוסופי הוא דקא מוסיף ריחא ע"י האור וקי"ל במסכת י"ט בפרק ב' דאסור אלא לאו ש"מ דלא אמרינן האי מתוך שלא התיר הכתוב אלא לצרכי אכילה בלבד והאי דקא שרינא אנא אף בשבת משום דמקלקל בחבורה הוא וס"ל כר' יהודה בהאי והאי דקא שרו ב"ה במסכת י"ט [יב א'] להוציא את הקטן ואת הלולב והס"ת לר"ה לאו משום מתוך אלא משום דאין עירוב והוצאה לי"ט כדכתיב אל תוציאו משא מבתיכם ביום השבת והוא הדין דפליגי נמי באבנים אלא אורחא דמילתא נקט ולהודיעך נמי כחו דב"ש כדאיתא התם. א"ל עליך אמר קרא אך אשר יאכל וכו'

לעולם אמרינן מתוך מיהו בדבר הדומה לאכילה שהיא צריכה ושוה לכל נפש כגון בעילה והוצאת ספר תורה ולולב וקטן שהן מצוה וצריכין כל ישראל לעשותן אבל מוגמר אין צרכו שוה לכל נפש אלא למעונגים והבערה ובישול דגיד הנשה נמי דבר הצריך לאכילת כל נפש הוא ואיסורא הוא דרכיב עליה הילכך לא לקי עלה משום הבערה ובישול שלא לצורך מיהו האי קושיא מתוך מנא לן ומנין לו להתיר אלא מה שהתירו הכתוב כל שיש בו צורך אכילה ממש ונראה מדכתיב לכם ומשמע לכל צרכיכם ונראה כמו כן דמאן דשרי בעילה בי"ט משום מתוך לא שרי לה אא"כ אי אפשר לו לבעול מערב י"ט כגון שלא הגיע זמנו לכנוס עד היום או שהיתה חולה או שפירסה נדה או שלא מצא צרכי חופה עד היום אבל היכא דהוה אפשר ליה מעיקרא לא דלא עדיף ממכשירי אוכל נפש דממעטינן להו כשאפשר לעשותן מערב יום טוב מדכתיב הוא לבדו עכ"ל הראב"ד ז"ל. וזה שכתב דלא שרינן מתוך אלא באי אפשר לא נהירא לרבינו יצ"ו ובודאי מתוך שרינן בכל ענין ובלבד שיהא צורך מצוה או צורך היום ועוד דכל הא מילתא הנאת הגוף היא בבעילה ובריח מוגמר ודמיא לאכילה ולא דייקינן בין אפשר ללא אפשר אלא במכשירין דוקא ע"כ. והיה נראה לפרש דה"ק מתוך שהותרה חבורה לצורך וכו' פי' כל שם שחיטה חדא היא וכיון שהותרה שחיטה לצורך אוכל נפש הרי לא היתה שחיטה בכלל לא תעשה כל מלאכה ומעתה כל שחיטה מותרת והיינו דשחיטת עולת נדבה שרי לכ"ע אבל מין חבורה אחרת הרי היא עדיין בכלל לא תעשה כל מלאכה והכי קאמרינן מתוך שהותרה חבורה לצורך פי' החבורה העשויה לצורך אוכל כגון שחיטה הותרה נמי החבורה שאינה עשויה לצורך אוכל כגון ההיא דבעילה כיון דמ"מ הרי יש כאן צורך הנאת הגוף ונמצא לפי זה דכל שחיטההותרה אפילו שלא לצורך כיון דעיקר שחיטה עשויה ורגילה לצורך אוכל נפש ושאר חבורה לא הותרה כי אם לצורך הנאה. והיה נראה לדקדק כן מלשון רש"י ז"ל שכתב לצורך. אוכל נפש כגון שחיטה. ע"כ. והכי נמי אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך וכו' פי' מתוך שהותרה הבערה העשויה לצורך אוכל נפש להדליק האש כדי לבשל עליו או כדי לאפות בו הותרה נמי שלא לצורך אוכל כגון ההיא דמוגמר ומ"מ צורך הנאת הגוף איכא והילכך כל הבערה לצורך תבשיל שרי וכל בישול שרי והיינו מבשל גיד הנשה דלא לקי לב"ה ואע"ג דהאופה מי"ט לחול לוקה לרב חסדא היינו משום דמכין לחול וה"ה נמי שוחט לצורך חול אסור דלא התירו אלא כעין שחיטת עולת נדבה שאינו לצורך חול אע"ג דלצורך י"ט נמי ליתא. והא דאמרינן בפ"ק דפסחים [ו א'] המוצא חמץ בתוך ביתו כופה עליו כלי ולא שרינן לשורפו היינו משום דלא הוי הבערה לצורך בישול אלא לשרוף ובכה"ג לא שרינן אלא לצורך הנאת

הגוף. והכי נמי אמרינן גבי הוצאה מתוך שהותרה לצורך אכילה הותרה נמי שלא לצורך אכילה וכל הוצאה דלצורך אכילה אף ע"ג דאין בה צורך לישראל שרי כיון דמ"מ הרי כאן צורך אכילה ולכך נהגו להוציא לצורך עובדי כוכבים ושלא לצורך אכילה בעינן שיהא לצורך הנאת הגוף א"נ למצוה גמורה כגון למול או ליטול לולב ואי לאו הכי אסור. כך היה נראה לפרש ומיהו התוס' לא פירשו כן ולדידהו אין טעם למנהג והוי מנהג בטעות. והא דלא שרינן לשרוף החמץ הנמצא בתוך הבית היינו משום מוקצה והאריכו בתו'. ע"כ:

אלא מעתה מותר לעשות מוגמר וכו'. הקשו בתוס' וכי ליה לרב פפי מתוך והא משנה מפורשת היא ב"ש אומרים אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב וכו' וב"ה מתירין אלמא לב"ה מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ותירצו בתוס' דרב פפי ס"ל דטעמייהו דב"ה משום דעירוב והוצאה לשבת ואין עירוב והוצאה לי"ט כלומר דלא נאסרה הוצאה בי"ט וכן תירץ הראב"ד ז"ל וכדכתיבנא לעיל בשם שיטה ישנה וכן כתב הרשב"א ז"ל בשמו. והריטב"א ז"ל תירץ דס"ל דהתם הוא דאיכא צורך מצוה אבל לדבר הרשות לא אף ע"ג דאיכא צורך י"ט ולית הילכתא כותיה. עוד תירצו בתוס' שהיה סובר הותרה שלא לצורך ובלבד שיהא דבר הרגיל וכן תירץ הרשב"א ז"ל בשם רבו דרב פפי ס"ל דלא אמרינן מתוך אלא בצורך מצוי כאוכל נפש לאפוקי בעילת בתולה שאינו מצוי נמי לפי שאינו צורך לכל נפש דומיא דאוכל נפש והיינו דקא מקשה לרב פפא לדידך דשרית בעילה אלמא לא בעי' דומיא אי הכי מוגמר נמי לשתרי א"ל ההוא בפי' אפקיה קרא דכתיב אשר יאכל לכל נפש דבר השוה לכל נפש ובעילה שוה לכל נפש היא שמצוה אצל הכל אע"פ שאינה תדירה לאפוקי מוגמר שאינו שוה לכל נפש. ע"כ:

אלא מעתה נזדמן לו צבי וכו'. דקס"ד דשוה לכל נפש שמצוי אצל כל נפש קאמרינן וצבי לאו מצוי אצל הכל הוא ואם כן ליתסור ומפרקינן דבר הצריך לכל נפש קאמרינן וצבי צריך הוא לכל נפש דמזון לכל הוא אבל מוגמר אינו צורך אלא לאיסטניס בלבד. הרשב"א ז"ל:

א"ל אנא דבר הצורך לכל נפש קאמינא וכו'. לפי תירוץ ראשון של תוס' והראב"ד ז"ל ה"ק לעולם אמרינן מתוך מיהו בדבר הדומה לאכילה שהיא צורך ושוה לכל נפש כגון בעילה והוצאת ס"ת ולולב וקטן וכדאמרינן לעיל בשם שיטה ישנה ומוגמר אין צרכו שוה לכל נפש ושאני צבי דצורך כל נפש דמזון לכל הוא ואין לחלק במידי דבר אכילה ולפי תירוץ שני של תוספות יש לפרש דה"ק אנא דבר הצורך לכל נפש קאמינא וכו'

מעיקרא דקאמר עליך אמר קרא אך אשר יאכל כו' ה"ק פי' אה"נ דלא אמרינן מתוך אלא בדבר הרגיל מיהו ביאה מגופיה דקרא נפקא דכיון דתלי קרא היתר צורך אכילה משום דשוה לכל נפש צורך ביאה נמי שוה לכל נפש וצורך מוגמר אינו שוה לכל נפש ולא אתיא לה מקרא ולא משום דמתוך והקשה לו מצבי ותירץ דהכי קאמר דבר הצריך לכל נפש קאמר וצבי צריך הוא לכל נפש דמזון לכל הוא ובכלל מאי דקאמר דקרא אך אשר יאכל וכו' איתא הך דצבי וכן ביאה דצורך לכל נפש הוא וכן פירשו בתוס' והקשו בתוס' דאמרינן בסוף פ"ב דביצה מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר ומסיק דאסור ובשלמא לפי' ראשון איכא למימר דלא אמרינן מתוך אלא בביאה גופה אבל לא לכבות את הנר לצורך הביאה אבל לפי' שני דמקרא גופיה ילפינן היתר ביאה אמאי אסרינן לכבות מאי שנא מאוכל ותירצו בתוספות משום בעילה ראשונה איכא מצוה טובא והוי צורך מצות היום קצת אבל בעילה אחרת אין כ"כ צורך היום ול"נ דאדרבה אין אשה מתעברת מביאה ראשונה וטפי איכא מצוה לשאר ביאות משום פריה ורביה ולכך תירצו בתוספות עוד דכבוי הנר מפני דבר אחר הוי כמו מכשירין דאפי' באוכל נפש אסור:

ומי איכא הוראה לאיסור. פי' ואפשר דטעה ר' יעקב בר אידי בשמועתו דר' יוחנן הורה להתיר כמו אינך כולהו אמוראי דלעיל והראיה דליכא הוראה לאיסור ואיהו שמע דהורה ואי אפשר לקרות הוראה לאיסור ומהדר תלמודא דאין מכאן ראיה דהאיכא הוראה לאיסור דתנן הורוה ב"ה וכו' כנ"ל:

הורוה ב"ה וכו'. אין להקשות אמאי מייתי הך סתום כולי האי דלא ידעינן אהיכא קאי דהא משנה היא ושגורה בפי הכל ולא מייתי אלא מאי דאצטריך ליה ושארית המשנה שגורה היא בפי הכל. וזהו שכתב רש"י ז"ל משנה היא במסכת נזיר וכו' פי' משנה היא ואינה מהמשניות של סדר זרעים וטהרות שלא היו שגורות. מיהו התוספות כתבו כן בפרק המקבל המשניות שבסדר זרעים וטהרות היו שגורות בפי האמוראים אלא הכי פי' דאלו היתה המשנה שלא במקומה אף על גב דהיא משנה דרך התלמוד לאתויי המשנה כמו שהיא כדי שיובן ממנה הראיה אבל הכא כיון שהיא במקומה במס' נזיר לכך לא הוצרך לאתויי כי אם ראשי פרקים והראיה מובנת היא כנ"ל:

וא"נ כי הא דתניא חוט השדרה שנפסק וכו'. פי' דקמייתא יש לדחות דכיון דאתא לאסור למלכה (אחת) אי לאו דפשיטא ליה טובא מאי זה טעם הורה שתהא עוד נזירה שבע שנים לא היה מורה לה מיראת המלכות וכיון שכן אף על גב דהויא לאיסור קרי לה הוראה דאין לומר כאן שאף על פי שאין ההלכה ברורה לו הוא בא ואוסר דהא מלכה היתה וכדכתיבנא. לכך מייתי מהא דתניא חוט השדרה וכו' דהכי קאמר רבי מעיקרא

ברובו ורב הונא נמי פסק כותיה אלמא דמסתבר טעמיה והילכך מן הספק הוא דאסר ואפ"ה קתני הורה רבי כר' יעקב כנ"ל:

והלכתא מותר לבעול וכו'. קשה קצת למה ליה לתלמודא לפסוק הלכתא הא מסוגיא דשמעתא משתמע דהכין הלכתא דהא ר' אמי הלכה למעשה עביד ורב זביד עביד מעשה בגופיה וכמה אמוראי הכי ס"ל. ויש לומר דהא אתא לאשמועינן דמותר לבעול וכו' ולא חיישינן שמא ישחוט בן עוף דאלו מעובדא דהני אמוראי איכא למימר דלא עבדי סעודה ואסיק תלמודא דשרי למיבעל אפילו היכא דעביד סעודה. וכן כתבו התוס' ז"ל כנ"ל:

ובועז אלמון שנשא אלמנה היה. הקשו בתוס' דאלמנה לא מיקריא אלא על שם מנה כדאיתא לקמן בגמרא וכיון שכן היכי קרא לה אלמנה דכשנשאת למחלון היתה עובדת כוכבים. ותירצו בתוספות דכיון דבעולה היא כאלמנה חשיב לה. ובועז גופיה לא ידעינן דאלמון היה אלא כדפרש"י ז"ל דאבצן זה בועז וכבר היו לו שלשים בנים ושלשים בנות ואכתי מנלן שמתה אשתו אלא אלמון לאו דוקא אלא כלומר שכבר נשא ואינו בחור וה"נ בדידה כיון דבעולה היתה קרי לה אלמנה כנ"ל:

אלא הא דתניא שקדו חכמים וכו'. דקס"ד דימי ברכה כימי שמחה ואהדר ליה דלא תלי הא בהא דאיכא דנפישא ברכה משמחה ואיכא דנפישי שמחה מברכה. וקשיא לי מה דחקו לומר כן שזמן ברכה חלוקין מזמן שמחה לוקמה באלמון שנשא אלמנה ונימא דאלמון שנשא אלמנה ג' לברכה וג' לשמחה דהא דאמר רב הונא אלמנה אינה טעונה ברכה אינה טעונה ברכה שבעה קאמר ולעולם ג' כימי שמחתה בעינן דהא משמע דאכתי קא דייק ואזיל דלא ידע האי ברייתא דלקמן דתני מברכין לבתולה שבעה ולאלמנה יום אחד ואם כן מאי דוחקי' דלא מוקי לה הכין. ויש לומר דאינה טעונה משמע אינה טעונה אלא יום אחד לבד דאי טעונה כל ג' מאי אינה טעונה הא ודאי טעונה היא כל זמנה כבתולה כל זמנה. ואם תאמר לוקמיה בבחור שנשא אלמנה והא דאמר רב הונא אחת בתולה ואחת אלמנה טעונה ברכה זו כל זמנה וזו כל זמנה קאמר ולעולם בחור שנשא אלמנה שלשה בין לשמחה בין לברכה ויש לומר דמדסתם וקאמר אחת זו ואחת זו טעונה ברכה משמע דזמן אחד יש לשתיהן דאי לאשמועינן דתרווייהו טעונות ברכה הוה ליה לפרש בתולה שבעה ואלמנה שלשה כדמפרש בברייתא מברכין לבתולה שבעה ולאלמנה יום אחד כנ"ל. הרשב"א ז"ל:

וכן כתב הרא"ש ז"ל וז"ל. תימא אמאי לא משני הא דקאמר רב הונא א' בתולה וא' אלמנה טעונה ברכה דה"ק בתולה ואלמנה טעונים ברכה בזמן שמחתן דהיינו לבתולה שבעה בשבעת ימי המשתה ואלמנה גם כן כזמן שמחתה. ויש לומר דאם איתא דה"ק

הוה ליה לפרושי דהאמורא יש לו לפרש דבריו ומדקאמר בסתם טעונה ברכה משמע דסתם ברכתם שוה דאפילו על הברייתא לקמן מקשינן אבל בבחור מאי שבעה אי הכי ליתני וכו' כ"ש אמורא שיש לו לפרש דבריו וכו'. והמתרץ תירץ בבחור שבעה לברכה וג' לשמחה ובאלמון יום אחד לברכה וג' לשמחה הפליג מדותיו להרבות בבחור ימי ברכה מימי שמחה ובאלמון הרבה ימי שמחה מימי ברכה ולא רצה לתרץ ג' לשמחה וג' לברכה מטעמא דפרישנא וגם לא בעי לתרוצי אלמנה אינה טעונה ז' ברכה אלא ג' בזמן שמחתה כברייתא דשקדו דאז לא יהו מופלגין כל כך זה מזה משום דאין שייך למימר אינה טעונה כיון דטעונה ברכה כל זמן שמחתה. ע"כ:

והריטב"א ז"ל הקשה עוד אמאי לא אוקי לקמייתא נמי באלמון שנשא אלמנה ומאי טעונה ברכה טעונה יום אחד. ותירץ דהא ליתא מדקתני אחת בתולה ואחת אלמנה אלמא כי הדדי נינהו וליכא בתולה דבצירה מז'. ע"כ:

ורש"י ז"ל כתב וז"ל האמרת שבעה דמדאינה טעונה דקאמר רב הונא אוקימנא דאינה טעונה שבעה מכלל דטעונה דקאמר ר' אבא שבעה ע"כ. פי' כיון דמשום דלא בעי ברכה כל שבעה קרי ליה אינה טעונה ברכה אף על גב דבעי ברכה יום אחד מכלל דמאי דקאמר ר' אבא נמי טעונה היינו שבעה דהא רב הונא אמרה משמיה דליכא למימר דטעונה יום אחד קאמר דהא אידך כל כי האי אינה טעונה קרי ליה:

ואיבעית אימא בבחור שבעה לברכה וכו'. ואיבעית אימא באלמון יום אחד לברכה וכו'. מדקאמרינן איבעית אימא ואיב"א שמעינן מינה דהני לישנא לא פליגי אהדדי דליכא אלמנה דבצירה ויתירה לשמח' מג' ובריייתא דקתני שקדו על תקנת בנות ישראל כדי שיהא כו' ג' ימים כו' כללא הוא לכל האלמנות בין שנשאו לאלמון בין לבחור והא דנפישא ברכה בבחור משמחה ובאלמון שנשא אלמנה נפישא שמחה מברכה הכל לפי ענינו דברכה באה על שמחת הלב והילכך בחור כיון שלא נשא עדיין שמחת לבו נפישא בין שנשא אלמנה בין שנשא בתולה ולפיכך מברכין לה שבעה אבל שמחה דהיינו בטול מלאכה כדי לשמחה כיון דאלמנה היא אינה צריכה פיתוי ואינו זקוק להתבטל מפני שמחה יותר משלשה אבל אלמון שנשא אלמנה שאין שמחת לבו גדולה כל כך די לו ביום אחד ומכל מקום צריך הוא להתבטל ממלאכה ג' ימים כדי לשמחה דשקדו חכמים וכו' הכל כדי לחבבה על בעלה ואלמון שנשא בתולה דמברכין לה כל שבעה נמי מהאי טעמא הוא דכיון שהוא נושא בתולה שמחת לבו נפישא. וכן דעת הנגיד ר' שמואל ז"ל והרמב"ן דליכא אלמנה דבצירא ודיתירא מג' לשמחה. ויש מי שפירש דהני לישני פליגין ונקטינן כלישנא בתרא דבאלמון שנשא אלמנה ג' לשמחה אבל בחור שנשא אלמנה

שבעה לשמחה כשם שמברכין לה שבעה דימי שמחה לא בצירי מימי ברכה ובריית דקתני שקדו בנשאת לאלמון היא וליכא דבצירא קאמר ונראין הדברים דהאיך אפשר דמשכים למלאכתו וחבילתו על כתיפו ומברכין לו ברכת חתנים והא אין חתן יוצא מחדרו זכר לדבר יצא חתן מחדרו והא דקאמר ואיבעית אימא באלמון מיהדר הוא דהדר מלישנא קמא משום האי טעמא דאמרן ואף על פי שמברכין שהשמחה במעונו כל י"ב חדש אף על פי שמחמר אחר בהמתו ההיא לאו ברכת חתנים היא אבל כל שקורין לו חתן ומברכין לו ברכת חתנים אסור בעשיית מלאכה ולצאת מפתח ביתו יחידי וכדאמרינן בפרקי דרבי אליעזר החתן דומה למלך מה המלך אינו יוצא לשוק לבדו אף החתן אינו יוצא לשוק לבדו מה המלך שמחה ומשתה וכו' כך החתן שמחה ומשתה לפניו כל שבעת ימי המשתה ואף על פי שאתה יכול לפרשה בנושא את הבתולה ממנה אתה דן לכל שהוא כן ואלמון שנשא בתולה [לשמחה לא נתבאר בגמ' אם שלושה ואם שבעה] ולפי מה שכתבנו שאין שמחה פחותה מימי ברכה הא ודאי אף זו ז' לשמחה דהא (אין) מברכין לבתולה אלא אפילו למ"ד בבחור שנשא אלמנה ג' לשמחה הכא נראין הדברים דשבעה לשמחה אית לה דהא בעי לפתויה ולמחדי בהדא בדרדוני משחא. וכן כתב הרב בן מיגש ע"כ. הרשב"א ז"ל:

ודע שבספרינו כתוב איבעית אימא באלמון יום אחד וכו'. ואיבעית אימא בבחור וכו' והוא טעות וצריך להיות להפך איבעית אימא בבחור וכו' ואיבעית אימא באלמון וכו'. וכן היא גירסת כל המפרשים ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל איבעית אימא בבחור ואיבעית אימא באלמון וכו'. לפום פשטא דשמעתא משמע דהני פירוקי איתנהו ולא פליגי כלל ואף על גב דבבחור שנשא אלמנה נפישי יומי שמחה הא לא קשיא כלל הא כדאיתא והא כדאיתא כי ענין ברכה תלוי בין בדידה בין בדידיה דכל היכא דאיכא בחור או בתולה איכא ברכה כל שבעה אבל ענין השמחה אינו תלוי אלא בדידה דלתקנת בנות ישראל נתקנה ולפיכך אפילו אלמנה שנשאת לבחור אין לה אלא ג' ימים לשמחה והיא הנותנת שכל בתולה אפילו נשאת לאלמון יש לה ז' לשמחה וכדאמרינן באגדה בפרקי דרבי אליעזר חתן דומה למלך וכו. ע"כ. נמצא שיש בדבר ג' מינין בחור ובתולה או אלמון ובתולה יש לה שבעה לברכה ושבעה לשמחה בחור ואלמנה יש להם שבעה לברכה ושלשה לשמחה אלמון ואלמנה יום אחד לברכה וג' לשמחה. וכן פסק הרמב"ם ז"ל והנגיד ז"ל. ויש מי שפירש דהני תרי לישני פליגי ולישנא בתרא ס"ל דבאלמון שנשא אלמנה ג' לשמחה אבל בחור שנשא אלמנה ז' לשמחה דימי שמחה לא בצירי מימי ברכה ובריית דשקדו באלמון

שנשא אלמנה היא וכי האיך ישכים לאומנותו אחר ג' ומברכין לו ברכת חתנים דאילו שהשמחה במעונו לאו ברכת חתנים היא וזה בודאי היה נראה דבר של טעם אבל אין לשון הגמרא מוכיח אלא כלשון הראשון ועליו הסכימו רוב הפוסקים. אבל מורי הרשב"א ז"ל הסכים לסברא שניה וראוי להחמיר ע"כ:

ושמחה זו דאמרינן מסתברא דהיינו שיהא בטל ממלאכתו והא דאמרינן לעיל למחר משכים לאומנותו והולך שקדו וכו'. דמשמע דמן הדין הוא מותר במלאכה איכא למימר דמשום דתקון רבנן שיהא בטל ממלאכתו תקנו לו בימים שאינן בני מלאכה. ובתוספתא אמרו התקינו שיהא בטל שלשה ימים וכו' הרא"ה ז"ל. וכבר כתבנו זה למעלה:

ובשיטה ישנה כתוב וז"ל איבעית אימא בבחור ז' לברכה וג' לשמחה פי' בחור שנשא אלמנה והכי משמע לסוגיית ההלכה. וג' לשמחה פי' לשהשמחה במעונו דמברכין לה שלשה ימים לאלמנה. והראב"ד ז"ל לא פירש כן דאיהו עביד כללא דשמעתא הכי. לענין ברכת חתנים אין לך בתולה פחותה מז' ימים לברכת חתנים בעשרה בין שנשאת לבחור בין שנשאת לאלמון ואין לך בחור כמו כן פחות מז' ימים לברכת חתנים בעשרה ואפילו נושא את האלמנה ואלמנה שנשאת לאלמון יום אחד והני מילי לענין ברכת חתנים אבל לענין שהשמחה במעונו נראה דבחור ואלמון כי הדדי נינהו לכולי דינא דמתפרש בשמעתא לקמן. ולדידיה מפרשינן ושלשה לשמחה לבטול מלאכה כדקאמר בברייתא שקדו חכמים וכו' שיהא שמח עמה שלשה ימים. ע"כ:

דף ז:

מיתיבי מברכין לבתולה שבעה ולאלמנה יום אחד. ואין להקשות דמאי קא מותיב דילמא ה"ק לבתולה שבעה בין שבאו פנים חדשות בין שלא באו ולאלמנה יום אחד בשלא באו פנים חדשות ומעתה לא תיקשי דהא דאמרינן אלמנה שנשאת לבחור שבעה כשבאו פנים חדשות והא דאמרינן הכא ולאלמנה יום אחד בשלא באו ומשום דבבתולה לעולם מברכין אפילו לא באו להכי קתני ולאלמנה יום אחד והאמורא פי' יותר דכשבאו פנים חדשות אפילו באלמנה שנשאת לבחור מברכין כל שבעה. אין לתרץ כן דהא לקמן עלה דבתולה מפרש והוא שבאו פנים חדשות. וכ"ת ומנלן הא אנן ניקום ונתרץ כן כדי דלא לותיב לרב הונא ליתא דמכל מקום קשיא דאנן הכי קאמרינן לקמן כשבאו פנים חדשות מברך לכולן כל ימי המשתה ואי לא מברכינן חדא והילכך לא מצינן לתרוצי הכין דהיכי מצית למימר ולאלמנה יום אחד כשלא באו פנים חדשות דמשמע דאין מברכין כלל אלא יום אחד והא כל שבעה מברכין אשר ברא ואפילו לא באו פנים חדשות ואין

סברא לומר דכשבאו פנים חדשות יברך (על) כולן וכשלא באו לא יברך כלל חילוק זה לא הוזכר כלל בתלמוד אלא כל שמברכין שית כשבאו פנים חדשות בריך חדא כשלא באו כנ"ל. וזהו שכתב רש"י מברכין לבתולה שבעה. לקמן מפרש כשבאו פנים חדשות מברך כולן כל ימי המשתה ואי לא מברך חדא. ע"כ:

אבל לבחור מאי שבעה. איכא למידק למה ליה לאורוכי הכין פשיטא דלבחור שבעה קאמרינן לעיל ועלה קא מותביה. ועוד דקאמר אי הכי ליתני מברכין לבתולה כו' ליערבינהו וליתנינהו וראיתי מי שתירץ בזה דאי הוה תני מברכין לבתולה ולאלמנה שנשאת לבחור הוה משמע דאין מברכין לבתולה כל שבעה אלא אם כן נשאת לבחור להכי לא ערבינן. וליתא דליכא למיטעי בהכי כלל דאי הכי פשיטא ואין לך לומר דלא זו אף זו קתני דבכלל מאתים מנה וכמו שתירצו התוספות בריש פרק שני דקידושין גבי הא דפריך תלמודא השתא בשלוחו מקדש בו מיבעיא. ועוד בעינן לפרושי הא דמתרץ תלמודא מילתא פסיקתא קתני דליכא בתולה דבצירא מז' כו' דסוף סוף אמאי לא קתני דין בחור עם האלמנה. ובפירוש הגאונים ז"ל ראיתי שכתבו וזה לשונם מילתא פסיקתא קתני דליכא בתולה דבצירא כו' פירוש מילתא פסיקתא דבר הקצוב ואינו זז ועובר קתני דליכא בתולה כו' פי' אבל אלמנה שנשאת לבחור מגו דלא פסיקא ליה לא קתני שהרי יש לך אלמנה שאינה אלא יום א' כגון שנשאת לאלמון וליכא אלמנה דבצירא מיום אחד פי' ואפילו נשאת לאלמון ע"כ. ואכתי לא מיישבא שפיר ועוד איכא למידק אמאי לא קתני מברכין לבחור שבעה ולאלמון יום אחד והוי מילתא פסיקתא דליכא בחור דבציר משבעה וליכא אלמון דבציר מיום אחד ועיקר טעם הברכה בשמחת לבו של חתן תליא וכדמשמע מלשון הרשב"א וכדכתיבנא לעיל. ונ"ל פירושא דשמעתא הכין הא כתבינן לעיל דלדעת רוב הפוסקים דבתולה בין שנשאת לבחור בין שנשאת לאלמון יש לה שבעה לברכה ולשמחה ובחור כשנשא אלמנה שבעה לברכה וג' לשמחה וכיון שכן ה"ק אבל לבחור מאי שבעה פי' דדין בחור שנשא אלמנה דהויא ליה שבעה איכא למימר בחד מתרי גווני או נאמר משום דשוה הוא לבתולה דכי היכי דהבתולה אפילו נשאת לאלמון יש לה שבעה הכי נמי הבחור אפילו נשא אלמנה דשניהם שוין הבחור והבתולה. או שנאמר דאינן שוין דדוקא הבתולה הוא דיש לה שבעה ושבעה לעולם אבל הבחור שנשא אלמנה אין לו אלא שבעה לברכה ולא שבעה לשמחה ואם אנו אומרים דשוין הם הבחור והבתולה אין להקשות אמאי לא קתני נמי בחור שנשא אלמנה דחדא מיניהו נקט דאטו כי רוכלא כו' דמה לי בתולה מה לי בחור אבל אם אנו אומרים דאינן שוין בדינייהו דלבחור ז' לברכה ושלשה לשמחה מעתה תיקשי דליתני נמי ולאלמנה שנשאת לבחור

ז' וה"ק אבל לבחור מאי שבעה פי' דלא ידעינן לה מהבתולה דהא לא שוו בדינייהו אלא ממאי דתני ולאלמנה יום אחד פירוש כשנשאת לאלמון שמעינן דלבחור אסקינן חדא דרגא דמברכין שבעה ולשמחה ג' אי הכי ליתני מברכין לבתולה שבעה ולאלמנה שנשאת לבחור שבעה כו' ומדלא ערבינהו נשמע דשבעה של בתולה אינן שוין לשבעה של בחור דשבעה של בתולה שוין הם כל הימים בין לברכה בין לשמחה ושבעה של בחור שנשא אלמנה אינן שוין דשלשה ימים הראשונים יש ברכה ושמחה ושאר הימים יש ברכה בלא שמחה ומשני מילתא פסיקתא קתני דליכא בתולה דבצירא כו' פי' דהבתולה ימיה שוין ולא בצירא משבעה בין לברכה בין לשמחה והאלמנה נמי לא בצירא מיום א' דכל האלמנות יום ראשון שוה בברכה ושמחה ושאר הימים יש יום בשמחה בלא ברכה כגון אלמנה שנשאת לאלמון דאין לה אלא יום א' לברכה וג' לשמחה ויש יום אחר לברכה ולא לשמחה כגון שנשאת לבחור דאין לה אלא ג' ימים לשמחה ושבעה לברכה. כנ"ל פירושא דהך שמעתא והשתא ניחא הכל. ולשיטת רוב הפוסקים דהני לישני דלעיל לא פליגי פריך לכ"ע ולאינך מפרשים דפי' דפליגי פריך ללישנא קמא דמוקי לה בבחור. שוב מצאתי און להאי פירושא דפרישנא מתשובה אחת להרב הגדול ר' יהוסף הלוי בן מיגש ז"ל רבו של הרמב"ם ז"ל וזה לשונו בתשובה נקטינן השתא דכל בתולה בין שנשאת לבחור בין נשאת לאלמון טעונה ברכה ושמחה כל שבעה כדאמרינן הכא לענין ברכה ליכא בתולה דבצירא משבעה ואמרינן נמי התם ונוהג שבעת ימי המשתה אלמא בתולה לא בצירא משבעה ימים בין לברכה בין לשמחה ולענין אלמנה שנשאת לאלמון טעונה ברכה יום אחד ושלשה ימים לשמחה ואם נשאת לבחור טעונה ברכה שבעה ושלשה ימים שמחה. ואם תאמר לענין בתולה שנשאת לאלמון מאן לימא לן דטעונה שמחה שבעה דילמא אינה טעונה שמחה אלא ג"י בלבד דכי היכי דאלמנה שנשאת לבחור טעונה ברכה שבעה ימים ושמחה שלשה ימים ומה שאמרנו ליכא בתולה דבצירא משבעה יש לומר דלענין ברכה בלחוד הוא וזה שאמרנו ונוהג שבעה ימי המשתה יש לומר בבתולה שנשאת לבחור הוא. הא ליכא למימר דעיקר שמחה שלשה ימים לא נאמר אלא באלמנה כדקתני בברייתא מפני מה אמרו אלמנה נשאת בחמישי ונבעלת בששי שאם אי אתה אומר כן למחר משכים לאומנתו והולך שקדו חכמים כו' וכיון ששלשה ימי שמחה לא מצינו אותו אלא באלמנה אין בנו כח לגרעה לבתולה משבעת ימי משתה בין נשאת לבחור בין נשאת לאלמון אלא מוקמינן לה אההיא דאמרינן ונוהג שבעה ימי המשתה הואיל ואין לנו ראיה שנוציא ממנו בתולה שנשאת לאלמון. ועוד מדאמר ליכא בתולה דבצירא משבעה ולא אמרינן ליכא בחור דבציר משבעה איכא למידק דהאי

שבעה דקאמרינן הכא בין לברכה בין לשמחה הוא דאי סלקא דעתא לברכה בלחוד הוה אבל לשמחה איכא בתולה דבצירא משבעה ליתני נמי ליכא בחור דבציר משבעה דהא בחור שנשא אלמנה נמי טעון ברכה ז' אלא לאו שמע מינה דהאי שבעה דקתני הכא בין לברכה בין לשמחה הוא ומשום הכי לא קאמרינן ליכא בחור דבציר מז' כו'. ע"כ. וזכיתי להסכים לדיוקו והוא נכון:

וז"ל תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל דליכא בתולה דבצירא משבעה לברכה ואפילו בתולה הנשאת לאלמון ובכאן לא פירש לנו חיוב המשתה ונראה למורי הרב נר"ו שהמשתה תלוי בימי הברכה בין באלמנה שהשמחה שהזכירו שיהא שמח עמה שלשה ימים לא אמרינן אלא למניעת המשתה כדי שלא יהא משכים לאומנתו והולך אבל המשתה תלוי הוא בימי הברכה, ע"כ. ודבריהם צריכין עיון ומה שכתב הר"י מיגש ז"ל הוא נכון וכן הסכימו רוב הפוסקים ז"ל:

והתוספות ז"ל כתבו וז"ל באלמנה שנשאת לבחור דכיון דאין שניהם אלמונים יש לברך כל שבעה, ע"כ. ובדקתי בכל הספרים הישנים קלף שבידי ולא מצאתי לשון זה שתופסין התוספות בגמרא כלל ומשמע לי שהוא הקדמה בהלכה דהיינו טעמא דאלמנה שנשאת לבחור טעונה ברכה שבעה משום דאינו בדין שתהא שוה לאלמנה שנשאת לאלמון דהתם שניהם אלמונים אבל הכא בחור נשא אותה אבל הטעם אינו משום ששוה הבחור לבתולה דכי היכי דהבתולה לא ישתנה דינה בין נשאת לאלמון בין שנשאת לבחור הכי נמי הבחור אלא היינו טעמא משום שאינו בדין שיהיה שוה להיכא דשניהם אלמונים ונפקא מינה בין הני תרי טעמי מאי דכתיבנא שאם אתה משוה הבחור לבתולה הרי שניהם [שוה] בין לברכה בין לשמחה ואיכא כמה פירכי בשמעתא וכדכתיבנא לעיל ועוד איכא למידק אמאי רב הונא בריש שמעתין קאמר אחת בתולה ואחת אלמנה טעונה ברכה ולא קאמר אחד בחור ואחד אלמון טעון ברכה למה ליה למיתלייה באשה דהכי נמי מצינן לפרושי דהוא הדין אחד בחור בין שנשא אלמנה בין שנשא בתולה אחד אלמון שנשא בתולה כי היכי דמפרשים מאי דקתני אחת בתולה ואחת אלמנה טעונה ברכה דרצה לומר אחת בתולה בין שנשאת לבחור בין שנשאת לאלמון אחת אלמנה שנשאת לבחור דוקא והשתא דאמרינן דהיינו טעמא משום דאינו בדין שיהא שוה בחור שנשא אלמנה להיכא ששניהם אלמונים ומיהו אינו שוה הבחור לבתולה מעתה ניחא הכל כדכתיבנא וניחא נמי דלהכי קאמר רב הונא לעיל אחת בתולה ואחת אלמנה וכו' דאילו הוה קאמר אחד בחור ואחד אלמון וכו' הוה משמע דאין חלוק בין בחור שנשא אלמנה לאלמון שנשא בתולה ואדרבה הוה משמע דבחור עדיף דבטעם כיון דקאמר אחד בחור

ואחד אלמון שדרך התלמוד להקדים הפשוט להכי קאמר אחד בתולה ואחד אלמנה דאלמא משמע דבתולה עדיפא ולהכי אפילו נשאת לאלמון יש לה שבעה לברכה שבעה לשמחה ואלו לבחור כיון שנשא אלמנה אין לו אלא שבעה לברכה והכי קאמר רב הונא אחת בתולה ואחת אלמנה טעונה ברכה פירוש דוקא לענין ברכה הן שוין ולא לענין שמחה והיינו חידושיה דרב הונא דאילו לענין דטעון ברכה כל שבעה מתניתא היא לקמן בהדיא וכתבו בתוס' שאנץ במס' קמא דכל ברייתא דמתאמרא בתלמוד בלשון תנו רבנן היתה שגורה בפי האמוראים כמו המשניות וסברא הוא דאין לחלק בין בחור לבתולה לענין ברכה אלא ודאי הא אתא לאשמועינן דדוקא לענין ברכה הן שוין ולהכי סתים רב הונא וקאמר אחת בתולה ואחת אלמנה טעונה ברכה ולא פירש להדיא טעונה ברכה כל שבעה דהאמורא דרכו לפרש, כנ"ל פי' לפירוש התוס' דאינו אלא כמו הקדמה בהלכה ליישב כמה פירכי בשמעתא והכין רגילנא לשנויי כשרש"י מפרש בלא תפיסת לשון הגמ' דרצה לתרץ שנים או ג' קושיות בהלכה ולהכי לא היה לו מקום בהלכה לתפוס בו ואני שמעתי מקצת רבנים שהיו רוצים לקשר לשון הזה עם הלשון של מעלה ממנה ורוב הפעמים הוא יגיעת בשר ולהג הרבה ועיילי פילא בקופא דמחטא וזה הדרך נראה לי נכון ורוב הפעמים נמצא ישר. עד כאן:

מילתא פסיקתא קתני דליכא בתולה דבצירא מז' וליכא אלמנה דבצירא מיום אחד. כלומר דכל אלמנה יש לה יום אחד לברכה מדין עצמה וכשנשאת לבחור שיש כאן ז' לברכה דאין זה מחמתה אלא מחמתו ולהכי פסיק ותני ולאלמנה יום אחד, הריטב"א ז"ל. וכבר הארכנו בזה לעיל:

גופא אמר רב נחמן כו'. מנין לברכת חתנים בעשרה שנאמר ויקח בועז עשרה אנשים. פי' סתמא דמילתא שלא כנסן אלא לברכת חתנים דאי משום עדים או קנין בתרי סגיא ליה הא לא כנסן אלא לברכה בלבד ומפני שדבר שבקדושה הוא לברך את השם כינס עשרה. לשון הגאונים ז"ל ובמסכת כלה גרסינן הכי כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה כו' ומנין לברכת חתנים מן התורה שנאמר ויברכו את רבקה כו' ומנין שאפילו אלמנה אסורה שנאמר ויקח בועז עשרה אנשים כו' משמע דלא מצינן למילף מידי עד שנדע דיש ברכת חתנים מן התורה ולהכי התם במסכת כלה קודם דיליף ואפילו אלמנה אסורה דכתיב ויקח בועז וגו' הקדים ומייתי עיקר ברכת חתנים מן התורה מדכתיב ויברכו את רבקה כו' הכא נמי עד דלא יליף ברכת חתנים בעשרה מקרא דבועז ה"ל לאקדומי קרא דויברכו את רבקה למילף מינה עיקר ברכה מן התורה מנין דהא הכא דחי ר' אבהו האי ראיה דבועז ואמר דלמדרש עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית כו' הוא דבעי להו

להנך עשרה אנשים ורב נחמן נמי דחי קרא דר' אבהו דמייתי מדכתיב במקהלות וגו' וכיון שכן ה"ל לאקדומי קרא דויברכו את רבקה כדי שנדע עיקר הברכה מן התורה מנין ושוב לא הוה מצי למדחי האי ראיה דבועז כולי האי ולא ראיה דבמקהלות ברכו ה' וגו' ואם תשאל היכי מייתי מדכתיב ויברכו את רבקה והא פשטיה דקרא משמע דהברכה היינו מה שאמרו לה אמה ואחיה אחותנו את היי לאלפי רבבה וגו'. תשובתך דאי להכי אתא למה ליה למימר ויברכו את רבקה וגו' אלא לדרשא אתא לאשמועינן שברכו אותה בברכת נשואין ולא כששלחו את רבקה ומ"מ הדרא קושיא לדוכתא ותירצו בתוס' דהא דמייתי התם במסכת כלה קרא דויברכו את רבקה לאו לענין ברכת נשואין דמקרא דבועז ילפינן לה שפיר עיקר הברכה ולא צריכנא לקרא אחרינא זולתו מיהו מייתי לה התם לענין ברכת אירוסין וקאי אכששלחו את רבקה כפשטיה דקרא והכא מיירי לענין ברכת נשואין הילכך לא מייתי הכא קרא ויברכו את רבקה דאינו ענין להכא כלל ואם תשאל היכי מצינן למימר דרשא דויברכו את רבקה אתא לברכת אירוסין והרי לא היה שם יצחק המארס והיאך ברכו ברכת אירוסין ובשלמא אי קאי אברכת נשואין וכדכתבינן ניחא אבל אי קאי אשעה ששלחו את רבקה קשיא ותירצו בתוס' ששלוחו של אדם כמותו והרי היה שם אליעזר ומכאן שיש לברך ברכת אירוסין לאשה המתקדשת על ידי שליח ושוב דחו בתוס' דאין ללמוד מכאן האי דינא כלל דאסמכתא בעלמא היא דאטו הכי נמי נימא דלא בעי עשרה משום דלא משתמע עשרה מהתם והא ודאי ליתא דעשרה בעינן אפילו לברכת אירוסין וכמ"ש הרא"ש בפסקיו אלא ודאי אין ללמוד משם שום דין ואפילו למאי דפרישנא דהתם בברכת אירוסין לא קאי אשעה ששלחו את רבקה כפשטיה דקרא דלא איירי פשטיה דקרא בברכת אירוסין אלא דדרשינן האי קרא לענין ברכת אירוסין כי היכי דהוה דרשינן לה לענין ברכת נישואין וכדכתיבנא לעיל ומעתה אין ללמוד משם שיש לברך ברכת אירוסין לאשה המתקדשת על ידי שליח. כנ"ל פירוש לפירוש התוס' ז"ל. ואין לפרש דכי קאמרי התוס' ונראה דאסמכתא בעלמא כו' בעו לתרוצי עיקר קושיין דמעיקרא דמ"מ אכתי קשיא דאותה האסמכתא אמאי לא מייתי לה הכא אלא הנכון כדפרישנא, דוק ותשכח. והריטב"א כתב לקמן וז"ל כתבו התוס' דברכת אירוסין איתא אפילו כשהקדושין על ידי שליח וסמך לדבריהם דבמסכת כלה עביד אסמכתא לברכת אירוסין מדכתיב ויברכו את רבקה ושם לא היה אלא אליעזר ע"כ. וצ"ע דבריו ואולי תוס' אחרות נזדמנו לו:

ממקור ישראל על עסקי מקור אשה דהיינו כניסת חופה. גאונים ז"ל. וכן כתבו תלמידי ר' יונה ז"ל ממקור ישראל כלומר על עסקי מקור דהיינו החופה ע"כ. אבל הרא"ש כתב בפסקיו דאירוסין נמי עסקי מקור הוי:

והלכתא המזכה לעובר לא קנה. פי' אידך קאמר לה דאה"נ כדקאמינא לך מעיקרא דאי ס"ד למדרש לא סגיא דלאו עשרה ושאני הכא להכי קאמר ליה פוקו אייתי עשרה כו' משום דבעינן לאשמועינן מילתא דחידושא טפי דהלכתא המזכה לעובר לא קנה ואיהו בעי לאשמועינן דקנה אבל דרשא דעמוני ולא עמונית פשוטה היא והכין הלכתא ואיהו גופיה עביד עובדא בנפשיה ואין לך פרסום גדול מזה כנ"ל ואם לא תפרש כן קשה למה ליה לאתויי הך פסקא הכא וכתב הריטב"א ומיהו בפ' יש נוחלין אמרינן מזכה לעובר שהוא בנו כדי שלא תטרף דעתו עליו. ע"כ:

בבית חתנים. כתב רש"י כשנכנסה לחופת נישואין ע"כ. ולא בעי לפרושי דאתא לאשמועינן דדוקא בבית חתנים פירוש בבית שעושין בו החופה מברכין אותה ולא בבית אחרת שלא עשו בו החופה ור' יהודה פליג ואמר דאפילו בבית האירוסין מברכין אותה פי' בבית שעשו בו האירוסין דהא ודאי ליתא דהא מפרש אביי וקאמר דביהודה שנו אלמא דפלוגתייהו לאו בהכי תליא אלא אי מברכין בשעת חופה או מברכין בשעת קידושין ולא איכפת לן באי זה בית שיהיה והיינו שמסיים רש"י אף בבית האירוסין. כשמקדשה מברכין כל ברכת חתנים כדמפרש ע"כ. כנ"ל. וז"ל הריטב"א בבית חתנים פרש"י כשנכנסה לחופה לנשואין ע"כ. כלומר דאורחא דמילתא נקט בבית חתנים ואין הקפידא אלא לברך אותה ע"כ. ובפי' הגאונים כתוב וז"ל בבית חתנים פי' בבית שעושין בו חופה אף בבית הארוסין מברכין אותה פי' שמברכין ברכת נשואין עם ברכת אירוסין בבית אביה של כלה ע"כ. ופי' רש"י הוא הנכון ומשמע מתוך פירש"י דר' יהודה ורבנן לא פליגי אלא דר' יהודה איירי ביהודה ות"ק לא איירי ביהודה שכתב וז"ל אמר אביי וביהודה שנו שמתייחד עמה. באירוסין כדי שיהא לבו גס בה לפיכך מברכין ברכת חתנים תחילה דתניא כלה בלא ברכה כו', עד כאן. כן כתוב בפירושי כתיבת יד וכן כתב הר"ן ז"ל. ומהלשון שכתב למעלה הכין משמע וז"ל אף בבית האירוסין כו' כדמפרש אלמא דמאי דקאמר אביי וביהודה שנו עלה דר' יהודה לחוד קאי והילכך משמע דלא פליגי דכיון דמייחדין ביהודה ראוי לברך פן יבעול וכלה בלא ברכה אסורה כו' ואפשר דלפרש"י נמי אין הברכה אלא על היתר היחוד ומיהו משמע דלפירושו ז"ל לא פליגי ת"ק ור"י אבל מלשון התוס' ז"ל משמע דפליגי וכי קאמר אביי וביהודה שנו אתרווייהו קאי דת"ק אף על גב דקאי ביהודה ס"ל דאין מברכין ברכת חתנים אלא בבית חתנים

דמפני הייחוד שמייחדין ביהודה אין מברכין דכיון דלא איכתיבא כתובה לא היו בועלים ומפני הייחוד בלחוד אין לברך ואדרבה אם אתה מברך הרי אתה מתיר לו לבעול ואין ברכה אלא להתיר בעילה וכיון דלא איכתיבא כתובה בעילתו בעילת זנות ולכך אין לברך ור"י ס"ל דכיון דהיו מייחדין צריך לברך על הייחוד דהא כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה וכי היכי דנדה אסורה להתייחד כל זמן שלא בעל הכי נמי כלה בלא ברכה ולכך צריך לברך מקודם כדי שיוכלו להתייחד וזהו שכתבו התוס' ר' יהודה אומר אף בבית האירוסין מברכין אותה מפני שמתייחד עמה ואמרינן כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה ולפי שפעמים בא עליה שלא לשם חופה עושין ברכה מתחילה כדי שתהא כלה בברכה ע"כ. הרי קצרו התוס' והכניסו מאי דקאמר אביי וביהודה שנו בלשון ר' יהודה גופיה אלמא דת"ק פליג עליה דלר' יהודה מברכין על הייחוד ולת"ק אין מברכין וקשיא להו לתוס' דכיון דלר' יהודה ראוי לברך על הייחוד למה להו לברך מקודם בשעת הקידושין ימתינו מלברך עד שעת הייחוד ובשלמא אם הברכה אינו מפני הייחוד אלא מחמת שיראין פן יבעול ניחא דראוי לברך בשעת האירוסין דהא לא קפדי מלהסתיר הכלה מחתן ויש לחוש פן יבעול אבל אם הברכה היינו מפני הייחוד שרגילים לייחדם ואפי' שלא יבעול ראוי לברך וכדכתיבנא למה להו לברך מקודם בשעת הייחוד היה להם לברך ותירצו בתוס' דכיון דע"כ צריך לברך מפני הייחוד שמייחדין אחר כך הוצרכו לברך מקודם דלפעמים בא עליה שלא לשם חופה ולכך עושין ברכה מתחילה כדי שתהא כלה בברכה. כנ"ל פירוש לפירושם ז"ל. ופי' הגאונים כתב וז"ל אמר אביי וביהודה שנו פי' הא דמברכין ברכת נשואין במקום שעושין אירוסין מפני שדרכן לייחד חתן וכלה באירוסין לפיכך מברכין ברכת נישואין באירוסין שאם בא לידי הרגל דבר יעשה בהיתר דכיון דברכו ברכת נשואין ככניסת חופה דמי ואף על גב דלא כתיבא כתובה כל כמה דאפשר להדורי בהיתרא מהדרינן, ע"כ. והיינו על פי דרכו של רש"י וכדכתיבנא. עוד כתוב שם שאלה לרבינו האיי גאון ז"ל ראובן היה במדינה ושיגר פרקמטיא וכו' מילתא דנקיטא מפומא דרבנן קמאי תנאי עולם דלא מברכין ז' ברכות אלא אחר כניסה לחופה דבעו למימר יוצר האדם ואשר יצר את האדם בצלמו בצלם וכו' וכל איליין מלין דחופה אינון ומאן דמברך להון להני ברכות קודם כניסתה לחופה אמרינן אין זה דרך תלמידי חכמים, ע"כ. וזה על דרך שיטת התוספות ז"ל דפליגי ופסק כת"ק:

אמר אביי וביהודה שנו. פי' מפני שמתייחד עמה פי' לא סוף דבר ביהודה אלא ה"ה כל שנוהגין להתייחד עמה כאנשי יהודה והיינו דנקט וביהודה סתם וי"א שצריך לחזור ולברך בשעת נישואין מפני אותן שלא היו באירוסין שמא יתמהו כיצד נכנסה לחופה

בלא ברכה ועוד דשעת נישואין דמיא למילתא אחריתי ולא גריעא מפנים חדשות כל ז'. הריטב"א ז"ל:

וכתבו תלמידי רבינו יונה ז"ל וז"ל וביהודה שנו מפני שמתייחד עמה מפרש בירושלמי [פ"א ה"ה] שבשעה שבאו בני יעקב לקבורת אביהם בא עשו לערער על מקום הקבורה וקם יהודה והרגו ואח"כ כשגברה ידו של עשו גזרו על יהודה שכל בתולה שתנשא מהם תבעל לסרדיוט תחילה ומפני זה היה מנהגם שהיה מתיחד החתן עם ארוסתו בשעת האירוסין וי"מ שלא היה בועל אותה דכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה אלא מתוך שהיה מחבק ומנשק אותה היתה חיבה יתירה ביניהם וכשהיה בא הסרדיוט לבעול אותה לא היתה נבעלת אלא באונס. עוד נוכל לפרש שבשעת אירוסין היה בועל אותה והיו אומרים ברכת חתנים אלא שלא היו עושין חופה מיד מפני הרואין כדי שלא יתפרסם הדבר פי' הסרדיוט פקיד העיר. מפי מורי נ"ר. ע"כ:

תניא אידך מברכין ברכת חתנים וכו'. אתא לאשמועינן שאין אומרים נמתין לברך ברכת האירוסין עד שעת החופה ונאמר כל הברכות ביחד אלא מברכין ברכת חתנים בשעת החופה ומברכין ברכת אירוסין בבית האירוסין שראוי לומר כל ברכה וברכה בזמנה ובמקום שנוהגין לעשות אירוסין וחופה ביחד מברכין תחילה ברכת אירוסין על כוס אחד ומברכין ברכת חתנים על כוס אחר. ואומר מורי הרב נ"ר דמדקאמר מברכין ברכת חתנים משמע דדוקא במקום החופה מברכין ברכת חתנים אבל אם אנשי החופה אית לון בית ואוכלין בבית אחר ואין השמש מצרפן אין להם לברך ברכת חתנים ויש סיוע לזה במסכת סוכה. תלמידי הרב ר' יונה ז"ל וכבר כתבתי לעיל לשון רש"י ז"ל בזה:

בברכת אירוסין מאי מברך רבין וכו'. תרווייהו אמרי משמיה דרב יהודה ברוך וכו' וצונו על העריות ואסר לנו את הארוסות. איכא למידק אמאי לגבי העריות נקט וצונו ולגבי הארוסות נקט ואסר לנו ליערבינהו ולימא וצונו על העריות ועל הארוסות וראיתי לתלמידי הרב ר' יונה ז"ל שכתבו וז"ל וצונו על העריות וכו' תחילה יש לו להקדים וצונו על העריות שהוא מן התורה ואחר כך ואסר לנו את הארוסות שהוא מדרבנן שאחר שאירס אותה אינה אסורה לו אלא מדרבנן, ע"כ. משמע דבעי לפרושי אדרבנן שייך לשון ואסר לנו ואדאורייתא שייך לשון וצונו וליתא דלגבי הך מלתא שני הלשונות שוין דצונו הוא כמו אסר לנו משום דאדרבנן נמי מברכין וצונו כדאשכחן בנר חנוכה אלא נראה דלהכי נקט וצונו ואסר לנו משום דכל מאי דנצטוינו עליו בפירוש בין מדרבנן בין מדאורייתא שייך לומר עליו בפירוש וצונו ולא שייך לומר בלשון אחרת וכיון דכן על העריות שנצטוינו עליהם בפירוש ואפילו העריות שהם מדרבנן נקט וצונו ואפשר

דאפילו יחוד הפנויות בכלל שהרי גזרו על היחוד של פנויה אבל הארוסות לא מצינו הצווי עליהם בפרטות אלא שמכלל איסור הפנויות לא יצאו לכך לא נקט וצונו ואפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל ואסר לנו את הארוסות. מדרבנן שגזרו על היחוד של פנויה ואף ארוסה לא התירו עד שתכנס לחופה ובברכה כדפרישית כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה ואדרבנן נמי מברכין וצונו ואסר לנו כדאשכחן בנר חנוכה. ע"כ:

עוד יש לי לפרש לשון רש"י ז"ל בדרך אחרת דהא במאי דכתב רש"י ז"ל גבי ההיא דאמר אביי וביהודה שנו כתיבנא בלשון שנו דס"ל לרש"י דמפני היתר היחוד בלחוד צריך לברך ברכת חתנים בבית האירוסין ביהודה ות"ק לא פליג עליה וכדכתבינא לעיל ומעתה קשיא מאי ואסר לנו את הארוסות דקאמר דכיון דהותר הייחוד על ידי האירוסין הרי לנו נמי היתר חדש בארוסות לכך כתב רש"י ז"ל דאפילו הארוסה לא הותר לה הייחוד ובכלל איסור יחוד הפנויה איתא ויש לי לומר דכי קאמר וצונו על העריות היינו איסור ביאה ואפילו עריות דרבנן בכלל ואפילו איסור ביאת הארוסות ואל תתמה היכי קרי עריות לפנויה דהא כתב הרמב"ם ז"ל בפכ"ב מהלכות איסורי ביאה ואיסור יחוד העריות מפני הקבלה וכו'. גזר דוד ובית דינו על היחוד של פנויה ואף על פי שאינה ערוה בכלל יחוד עריות היא, עד כאן. ולגבי איסור הייחוד של הארוסות קאמר ואסר לנו את הארוסות פי' אסר לנו הייחוד עמהם שלא נכשל בביאה והיינו דנקט לשון ואסר לנו וקל להבין ולהכי ביהודה שהיו מייחדין היו מברכין קודם ברכת חתנים לכ"ע וכדכתיבנא לעיל. ובליקוטי קצת פירושים מהגאונים ז"ל מצאתי כתוב לשון רש"י ז"ל בזה הנוסחא לר' שלמה ז"ל ואסר לנו את הארוסות לא מצינו כך בתורה שתהא ארוסתו של אדם אסורה עליו שהרי אף פנויה מותרת לו מן התורה כ"ש ארוסתו אלא רחמנא אמר שאל אביך ויגדך וגו' לא תסור מכל הדברים וחכמים גזרו על היחוד דאסור להתייחד עם האשה כדאמרינן במס' קידושין מלקין על היחוד ובמס' ע"ג בפרק אין מעמידין [עבודה זרה לו ב'] אמרינן בית דינו של דוד גזרו אף יחוד דפנויה והם לא התירו גזרותם עד שתכנס לחופה אבל ארוסה עומדת בגזרותה דפנויה בעלמא ותו אמרינן בקידושין רב מנגיד מאן דמקדש בביאה הואיל שבא עליה בלא כניסת חופה ונישואין וה"ה לארוסה שהבא עליה מלקין אותו מדרבנן הואיל ולא כנסה לחופה אלמא ארוסתו אסורה לו מלא תסור ואדרבנן נמי מברכינן וצונו ואסר לנו מידי דהוה אנר של חנוכה, ע"כ. ובפירושין שלנו קיצרו ואפשר שנזדמנו למעתיק לשון זה ממהדורא קמא של רש"י ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל בברכת אירוסין מאי מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו ואסר לנו את הארוסות פרש"י ז"ל דהוא מדרבנן שגזרו על יחוד פנויה ואף ארוסה לא התירו אלא עד

שתכנס לחופה ובברכה כדאמרינן במסכת כלה, כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה ואדרבנן נמי מברכין וצונו ואסר לנו כדאשכחן בנר חנוכה. ע"כ. וכן עיקר. מיהו חופה דאורייתא היא לעשותה נשואה לעניין הפרת נדרים ולהטמא לה וליורשה למאן דאמר ירושת הבעל דאורייתא וכן לדין מיתת אשת איש שזינתה בחנק יש הפרש מן התורה בין ארוסה לנשואה אף על פי שלא נבעלה וכדאיתא לקמן בפרק נערה ואם כן על כרחך חופה דאורייתא לעשותה נשואה לכל הדברים וכדאמרינן גבי בני נח בעולת בעל יש להם נכנסה לחופה ולא נבעלה כו' ואסורה לבעלה כנדה עד שתכנס לחופה בברכה ואלו דברים ברורים הם וכן כתב הרמב"ם ז"ל. הוצרכתי לכתוב כן מפני שיש מי שפירש על רש"י שהוא סובר דחופה לאו דאורייתא כלל. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ואסר לנו את הארוסות י"מ דארוסה מותר דבר תורה אלא מדבריהם נאסרה עד שתכנס לחופה והראיה מנהג יהודה שמיחדין קודם כניסה לחופה, ומברכין אסר לנו כדרך שמברכין על מקרא מגילה ואנר חנוכה שהם מדבריהם. והראב"ד פירש חופה דאורייתא כדאמרינן בפרק נערה בגמ' לעולם היא ברשות האב אמר רבא אמר לי אמי חופה בהדיא כתיב וכי יהיה נערה בתולה מאורסה נערה ולא בוגרת בתולה ולא בעולה מאורסה ולא נשואה מאי נשואה אילימא נשואה ממש היינו ולא בעולה אלא לאו נכנסה לחופה ולא נבעלה אלמא מדאשתני דינא דבר תורה היא. ותו דקי"ל דארוס אינו זכאי בהפרת נדריה עד שתכנס לחופה ולפי דבריו הא דיהודה שעת הדחק שאני ואינו צריך אף על גב דחופה דאורייתא לענין נדרים ולענין קטלא מ"מ לענין היתר ביאה מכיון שנתקדשה הרי היא קנויה לבעל ומותרת לו מעתה ומיהו ודאי אם בא עליה שלא בחופה לא קנאה ליטמא ולהפר נדריה כדאמר בפרק נערה בגמ' לעולם היא ברשות האב וכו' אף על פי שמסרה לבעל או לשלוחיו וכל שכן אם לא נמסרה לו אלא שבא עליה באונס שזה לא קנאה אפילו לירושתה דהא בעינן מסירה לחופה כדאיתא התם בפרק ד' אחים [יבמות כט ב'] בגמ' ג' אחים שנים מהם נשואין שתי אחיות ובא עליה בבית אביה ונסתרה קודם שתכנס לחופה אינה שותה דארוסה קרינן לה ולא קרינן לה תחת אישך ולא והביא האיש את אשתו כדאיתא ביבמות בפרק הבא על יבמתו [יבמות נח א'] בגמ' אלמנה לכ"ג אמן שלא שטיתי ארוסה האי ארוסה היכי דמי כו' ואסיק רמי בר חמא כגון שקינא לה כשהיא ארוסה ובא עליה ארוס בבית אביה ונסתרה בעודה ארוסה ואחר כך נכנסה לחופה ולא נבעלה אבל קודם שתכנס לחופה לא דלא קרינן ביה והביא האיש את אשתו ולא תחת אישך אף על פי שנבעלה בבית אביה חוץ לחופה משום דמסירה לחופה בעינן. ע"כ:

וזה לשון שיטה ישנה ואסר לנו את הארוסות וכו'. אסר לנו את הארוסות מדכתיב חופה באורייתא כדדרשינן לקמן מאורסה לא נשואה כדאמרינן מאי נשואה אילימא נשואה ממש וכו' אלא שנכנסה לחופה ולא נבעלה ש"מ דאכתי מחסרה מסירה וכיון דבעיא מסירה לחופה ש"מ דלא קניא לה לגמרי הילכך הויא לה כארוסת אחר לגביה ואסירא ליה כדין אשת איש כך פירשו הרא"ה והרשב"א ז"ל. ורש"י ז"ל פירש ואסר לנו את הארוסות. דרבנן הוא שגזרו על הייחוד של פנויה אף ארוסה וכו' ע"כ. ורבינו האי גאון ז"ל כתב בתשובה וז"ל ואשר אמרת מההיא האסורה לארוסות אם שלא על ידי חופה וקדושין כל הנשים אסורות שאלה היא אלא שהדבר ברור כי לא בעבור הקידושין אלא בעבור החופה יען כי הארוסה אסורה שלא על ידי חופה ואם קידש איש אשה אסור הוא לפגוע בה בדרך להביאה אל בית הסתר לבוא עליה או ליכנס בסתר לבית חמיו לבא עליה אף על פי שהיא מקודשת לו צא וראה שהרי נשמע הבא על ארוסתו בבית חמיו רב אמר הולד ממזר ושמואל אמר הולד שתוקי וטעמא דמאפקרא נפשה לגבי ארוס אפקרא נפשה לאחריני נמי דאלמא לא שרי לה לאפקורי נפשה לדידיה והלכה כרב באיסורי אלמא נתברר כי צריכה חופה ומזאת האסורה אנו אומרים ואסר לנו את הארוסות ומנהג ישראל שמכניסים את הארוסה עם בעלה לחופה בהילולים ומתוך כך נקרא בי הילולא ועל ידי זאת תהא הארוסה מותרת לו, ע"כ. וקשיא לן מה ראו חכמים להזכיר בברכה זו איסור הארוסות והלא בקידוש שבת ויום טוב לא הזכירו איסור המלאכה וע"ק דהא אין מזכירין המצוה דהיא הקידושין בברכה זו כמו בשאר ברכותיו וי"ל דהכי פירושו אקב"ו על העריות כלומר אשר קדשנו שנעשה האשה הזאת ערוה בקדושין שנתן לה זה ואם לא היו מברכין אלא אנשואין משמע שלאחר הקידושין תהא מותרת לו ולפיכך אנו מזכירין איסור הארוסות ואף על גב דבשאר מצות לא מדכרינן איסור כגון אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה ולא אמרינן ואסר לנו אבר מן החי משום כשעשינו הברכה נסתלק האיסור משם ואין לנו להזכיר עוד איסור אבל הכא אף על פי שנתן הקידושין עדיין היא אסורה כמו שפירשנו לעיל וכיון שאנו מזכירין שעדיין היא אסורה לנו אנו מזכירין במה מותרת לנו דהיינו והתיר לנו הנשואות על ידי חופה וקידושין וה"ה דהוה ליה להקדים קידושין לחופה דהא ראשונים נינהו אלא כיון דבקידושין קיימינן השתא בעי למיגמר בקידושין א"נ משום דחופה עיקר כדקיי"ל דחופה גומרת הוא דמדכרינן לה בקמייתא וא"ת היכן מצינו לשון קידוש על ענין איסור והלא מטבע זה אינו בשום מקום אלא על מצות עשה זו אינה קושיא דאדרבה לשון קדושה אינו אלא על ענין פרישות כדכתיב קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו שם וגו' והוא על איסור הפסולות לכהונה וכתיב פן

תקדש המלאה רוצה לומר פן תאסר הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו היקדש ויאמרו יקדש בשר קודש הוא בשר שרץ שהוא אסור. היקדש היאסר. וכתיב והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ולשון חכמים קדש עצמך במותר לך. כלומר אסר עצמך במותר לך דהיינו שניות לעריות שגזרו בהן חכמים כדפי' הראב"ד ז"ל. ואית דמתרצי בקושיא קמייתא דאקשינן לעיל היכן מצינו בברכה שנזכר בה האיסור דלא דמי לשאר האיסורים כגון חלב ואבר מן החי דהתם לא משום מעשה דעביד נאסרין דהא אסורין ועומדין אבל הכא משום מעשה דעביד בה דקא יהיב קידושין הוא דאסירן ולהכי מברכין עליה וא"ת הרי בשול בשר בחלב דעל ידי מעשה אסירי התם מעשה האיסור אסור מה שאין כן באיסור הארוסות שהוא מצוה וא"ת והרי ערלה שעל ידי מעשה היתה ואסירא התם לאו מצוה ועוד המעשה שהוא נטיעת האילן כלה והלך לו ואינו נאסר האילן עד שעת הוצאת הפירות אבל הכא על ידי האירוסין שהם קידושין היא נאסרת. והאי תירוצא לא נהירא אלא לפי' הראב"ד ז"ל אבל לפי' רש"י ז"ל שפירש לעיל ואסר לנו את הארוסות משום יחוד דגזרו עליו הוא צ"ע דבקידושין נמי לא משום ההוא מעשה נאסרין אלא משום יחוד וצ"ע. כך מצאתי בשיטה ישנה ובגליון זאת השיטה מצאתי כתוב וז"ל ולי דת"ק נראה דלא דמי לשאר איסורין דכל שאר איסורין איסורן שוה לכל מה שאין כן בארוסה דלבעל אסורה מדרבנן ולכל העולם אסורה מדאורייתא. דת"ק:

וז"ל הרמב"ן ז"ל ויש לשאול כאן היכן מצינו בברכה כגון זו שמברכין על מה שאסר לנו הקב"ה והלא אין אדם מברך שאסר לנו אבר מן החי והתיר לנו לשחוט ועוד מה ענין העריות לכאן ועוד שעכשיו אינה ניתרת לו ולמה יברך ואפשר מפני שהקידושין דבר תורה והחופה לארוסה מדברי סופרים הוצרך לברך על הקידושין שהקב"ה קדש את ישראל בקדושת קידושין ואסר לנו הארוסותשאין הקידושין תופסין בהם ואם יברך מקדש ישראל על ידי קידושין השומע סבור שהארוסה מותרת לו לארוס לפיכך הוצרכו לפרש ואסר לנו את הארוסות ועוד שאפילו חופה דאורייתא כיון שאין החופה והקידושין נעשין בבת אחת וחצי המצוה נעשית בקידושין הוצרך לברך עליהם מקדש ישראל שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן ואילו היתה החופה נעשית עכשיו היו מברכין אשר קדשנו על הקידושין ועל החופה כשם שמברכין על השחיטה עכשיו לא היו יכולים לברך אשר קדשנו על הקידושין ועל החופה שהרי אין החופה נעשית עכשיו ולא היו יכולים לברך אשר קדשנו על הקידושין שלא מצינו שיברך אדם על מצוה שאין עשייה זו גמר מלאכתה לפיכך הוצרכו לברך אשר קדשנו על העריות והתיר לנו האחרות שקדושין תופסין בהם והודיעו שהן אסורות אלא על ידי חופה וקידושין

ונמצא נמי שהברכה על קדושתן של ישראל ודמיא לקדושה כדאתמר בגמ' [**פסחים קיז ב'**] **שמברכין אשר בחר בישראל שקדשם באסור להן ובמותר להן ונראה מזה שאין חותמין מקדש ישראל על ידי חופה כו'**. ע"כ. ויש חותמין וכתוב בגליון תוס' חופה וקידושין מזכירין לפי שהוא יתרונם של ישראל על האומות דאלו בעולת בעל אית להו ותו לא ואית דגרסי בקידושין פי' חופה הר שכפה כגיגית בקידושין היינו התורה שקבלו התורה ופי' יפה הוא, ע"כ. עיין בהר"ן ז"ל על ההלכות ועיין בהרא"ש ז"ל בפסקיו:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל ונהגו ברוב המקומות לומר ברכה זו אחר הקידושין ואיכא דק"ל דהא קיי"ל דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן והרמב"ם ז"ל הפריז על המדה ואומר שאם קדש ולא בירך לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה מה שנעשה כבר נעשה ולאו מילתא היא דהתם היא בברכת המצות כדפירשתי וזו אינה ברכת המצות כלל ואילו היתה ברכת המצות היה לנו לומר אקב"ו על הקידושין ולא היה לנו לומר וצונו על העריות כי היכן מצינו ברכה על האיסור וכי מברכין אשר אסר לנו אבר מן החי ועוד מה ענין חופה לכאן כל שכן שאין אנו עושין בכאן מצות חופה ועוד אם ברכת מצות היא היאך אין ארוס מברך אותה לא מצינו בשום מקום שזה עושה מצוה וזה מברך בשבילו אלא ע"כ ברכה זו אינה אלא כעין קידוש על מה שקדשנו הקב"ה יותר משאר האומות בענין פריה ורביה ולפיכך אנו מסדרין עליו שצונו על העריות שאין קידושין תופסין בהם ואפי' הארוסות שהקידושין תופסין בהן אסר לנו עד שתכנס לחופה ומפני שהברכות הוא כעין קדושה כדפי' לעיל לפיכך נהגו ישראל לאומרן על הכוס ואע"פ שאין זה מעכב וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל מעתה דין הוא לאומרו אחר הקידושין שכן כל ברכה של קדושה מברכין אותה אחר שחלה הקדושה וכן הדין נותן אלא שבקצת מקומות נהגו לברך אותה קודם הקידושין ויש לתת טעם לדבריהם כי אף ע"פ שאינה ברכת המצות כיון שעומדת במקום המצוה מקדימין אותה להקדים ברכה למעשה ואין מבטלין מנהג בדבר זה ומיהו יש לשאול טעם למה אין מברכין ברכת המצות על הקידושין והרמב"ן ז"ל נתן טעם לדבר שאין מברכין על מצוה שאין עשייתה גמר מלאכה וזו אינה נגמרת אלא בחופה ואפילו קדש בשעת החופה אין בדין שיהיו מתקינין ברכה לזו ולא לזו דליחזי מילי דרבנן כחוכא וטלולא. והרב החסיד ז"ל היה נותן טעם כי לפי שהקידושין תלוין ברצון שניהם ודילמא הדרא ביה חד מינייהו לא תקנו בו ברכת המצות ומפני זה נהגו ברוב המקומות שלא לברך ברכת האירוסין אלא לאחר הקידושין ואין טעם זה נכון ובירושלמי משמע שצריך לברך על הקידושין ברכת המצות דאמרינן התם בפרק הרואה [ה"ג] כל המצות כולן מברך עליהן בשעת עשייתן חוץ מן התקיעה וי"א אף חוץ מן

הקידושין דבעי לה אלא קידושין דכסף ושטר היו מברכין ברכת המצות קודם הקידושין ולפי מה שפשט המנהג בישראל נראה שקבלו שאין זה שיטת התלמוד בבלי שלנו ולא הזכיר שום גאון ברכה זו בשום מקום ומנהגן של ישראל תורה ובתוס' כתבו בשם רבינו יחיאל מפאריש שהיה מנהג לברך על פי הירושלמי מכיון דלא חזינן בגמ' דילן להדיא דפליג בהא כי הרבה ברכות אנו מברכין שאין בתלמוד שכבר נתן לנו כלל לברך על המצוה והמנהג מנהג טעות היה לפי שסוברים דקידושי אשה רשות דכי יקח איש אשה רשות ואינו כן אלא מצוה היא כמו שיש מצוה בפריה ורביה ומה שאמרו בפ' התכלת [מנחות מב ב'] שאין מברכין על מצוה שאין עשייתה גמר מלאכה נראה ודאי דלא קשיא עליה דרבינו ז"ל דאינו אלא כגון עשיית סוכה ועשיית ציצית שאין העשייה עושה כלום בעיקר המצוה עד שילבש טליתו וישב בסוכתו בחג אבל הקידושין עצמן עושין מעשה גמור להתירה לו ע"י חופה ולאוסרה לכל העולם ומצוה באפי נפשה היא ולמה לא יברך עליה אלא שמנהג מכריע ואמרינן בירושלמי [יבמות פ"ז ה"ג] כל הלכה שהיא רופפת בידך פוק חזי איך עמא דבר ונהוג כוותייהו. כתבו התוספות ז"ל דברכת אירוסין איתא אפילו כשהקדושין על ידי שליח וסמך לדבריהם דבמסכת כלה עביד אסמכתא לברכת אירוסין מדכתיב ויברכו את רבקה ושם לא היה אלא אליעזר ואין לחלק בזה בין כשהיא עושה שליח בין כשהוא עושה שליח וכן כתב הרמב"ם המקדש האשה הוא או שלוחו בין ע"י עצמה בין על ידי שליח שלה צריך לברך קודם הקידושין או הוא או שלוחו ואחר כך מקדש ע"כ. ומ"ש צריך לברך הוא או שלוחו אזדא לטעמיה דס"ל שזו ברכת המצות וכבר דחינו דברים אלו בידים ומנהג פשוט הוא בכל הארצות שמברך אותה ש"צ והוא הנכון. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

וכתבו תלמידי ה"ר יונה ז"ל ונהגו העם ברוב המקומות לומר ברכת אירוסין אחר הקידושין ויש מן החכמים שתמיהים על המנהג הזה דהא אמרינן כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן והרב מורי נר"ו אומר דבשאר המצות אמרינן שמברך עובר לעשייתן מפני שתלוי בדעת המברך לבד אבל בענין הקידושין שתלוי בדעת שניהם מקדש ואחר כך מברך שיש לחוש כי שמא תתחרט האשה ונמצא מברך ברכה לבטלה ואע"פ שבשאר עניינים מדמי תלמודא ברכת חתנים לברכת המוציא ולקדושא ואבדלתא אפ"ה בענין זה לא מדמינן להו מהטעם שכתבנו ומי שטעה וקדש בפני עדים ולא בירך ברכת אירוסין בשעת קידושין אומר אותה בשעת ברכת נשואין דכי היכי דמי שלא בירך אחר אכילתו חוזר ומברך כל זמן שלא נתעכל המזון שבמעיו הכי נמי הכא אף ע"פ שעבר זמן מרובה כל זמן שלא נגמר ההיתר מברך וכיון שאין ההיתר נגמר אלא על ידי

החופה יכולין לומר הברכה בשעת נשואין ואם רצה אומר אותה על כוס בפני עצמו אבל אין לו לחזור ולתת קידושין שאותן הקידושין אינם כלום כיון שכבר קידש ע"כ. וכתוב בגליון תוספות מנהג לברך אחר קידושין לפי שאין המקדש מברך בעצמו ויש לחוש שמא לא יקדש החתן וכן להכניסו מברכין לאחר שימול המוהל. עד כאן:

והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקידושין. כך הגירסא בכל הספרים ותימה גדול למה תקנו לשון סתום בזה הברכה הנאמרת ברבים ור"ת ז"ל גורס והתיר את הנשואות לנו ורבינו האיי גאון ז"ל אינו גורס הנשואות אלא והתירום לנו ע"י חופה וקידושין וכן ראוי לומר אלא שלא נהגו ואם תאמר כיון שהחופה היא גומרת היה לנו לומר על ידי קידושין וחופה וי"ל דה"ק שהתיר לנו נשואותינו על ידי חופה וקידושין שקדמו לה וסמכינן חופה לנישואין כי היא עושה נשואין ויש אומרים דגרסינן על ידי חופה וקידושין כי כן נתקנו ומפני שהיו אומרים בקידושין בבי"ת רפויה הנחלף לעולם בוא"ו באו ואמרו וקידושין וכל זה דחוק שלא לצורך. הריטב"א:

וז"ל תלמידי הרב רבי' יונה ז"ל אף על פי שהקידושין הם תחילה הקדים החופה מפני שגמר ההיתר הוא על ידי החופה וחופה ר"ל הברכה אלא מפני שדרך לומר הברכות בשעת חופה נקט האי לישנא כך פירשו רבני צרפת ז"ל ע"כ:

מאן דלא חתים מידי דהוה אברכת פירות כו'. פירש"י ז"ל כיון דכולה הודאה היא כו' כדאמרינן בפרק ערבי פסחים [פסחים קה א'] גבי ההוא דבריך בהבדלה ולא הוה חתים בברכות המצות טעמא מאי דהודאה הא נמי הודאה היא כו' ונכון הוא דליכא לפרש מאן דלא חתים מידי דהוי אברכת פירות כו' דהוי מטבע קצרה דהא ודאי ברכת אירוסין מטבע ארוך חשוב דהא מסדרינן ביה כמה מילי צווי עריות ואיסור ארוסות והיתר נשואות וליכא לפרש נמי דחשיב לה כברכת מצוה דאמרינן בה וצונו דאם כן למה ליה למימר מידי דהוה אברכת פירות ועוד שמה שאומר וצונו אינו אלא כמו הזהירנו דלא איתמר אקב"ו אלא אצווי מצות עשה לכך הנכון כדפי' רש"י. הריטב"א ז"ל. וז"ל שיטה ישנה מאן דלא חתים מידי דהוה אברכת מצוה דהתם טעמא מאי משום הודאה הא נמי הודאה היא ומאן דחתים מידי דהוה אקידושא הא נמי ענין קידוש הוא וכל ענין קידוש הדין הוא שיחתום בה. עד כאן:

והוא שבאו פנים חדשות. יש מי שאמר דבעינן לכל הפחות שנים מדנקט ר' יהודה פנים חדשות ומיעוט רבים שנים וטעותא היא דרב יהודה קאי על הא דתניא מברכין ברכת כו' כל שבעה ופירש דהא דתניא מברכין כל שבעה היינו שבכל יום ויום באו פנים חדשות שלא היו שם אתמול פי' ביום שלפניו וריבוי הפנים דנקט לפי רוב הימים ומיהו

בכל יום בחד סגי ואפשר דלהכי כתב רש"י פנים חדשות. בכל יום שלא היו שם אתמול ע"כ. ועוד משמע מלשון רש"י דלא בעי בני אדם המרבים בשבילם תדע דהא משמע דלא בעינן שידעו בני הסעודה מהבאים כדי שיכינו יותר בעבורם דאין הברכה תלוי ברבוי הסעודה אלא אפילו לא באו אל המשתה אלא פתאום ולא הרבו בשבילם מידי אפילו הכי פשיטא ודאי דמברכין וכיון שכן מה לי הראויין להרבות בשבילם או אינם ראויין ואפשר שזהו שכתב רש"י והוא שבאו. אל המשתה. ע"כ. ועוד משמע מלשונו ז"ל דבעינן שיאכלו שם וכמ"ש המפרשים ז"ל וכדבעינן למכתב לקמן בס"ד וניחא לשיטת רש"י דחשיבא שבת פנים חדשות משום דא"א שלא יבא בשבת אחד שלא היה שם אתמול וכמו שכתבו המפרשים אבל התוספות לא כתבו כן דלשון פנים חדשות משמע שיהו בני אדם המרבים בשבילם ואף על גב דבאו בתוך הסעודה פתאום ונמצא שלא הרבו בשבילם מכל מקום מרבים בשבילם השמחה ושמחין עמו החתן ובני החופה והא דחשיבא שבת פנים חדשות דהא אפשר שלא יבא הראוי להרבות בשבילו ה"ק שבת גופיה חשיבא פנים חדשות כדאיתא במדרש וכמו שכתבו המפרשים וכדבעינן למכתב לקמן בס"ד ואם תאמר מנא ליה לרב יהודה הא דהא ברייתא סתמא קתני מברכין כו' כל ז' תשובתך אינך ברייתות דמתניות לעיל קשיתיה דקתני מברכין ברכת חתנים בבית חתנים ולא תני כל שבעה אלמא משמע דלאו לעולם מברכין כל שבעה ולהכי הכא דתני דינא דעשרה קתני נמי כל שבעה ולשיטת התוספות ז"ל דבעינן מרבים בשבילם ניחא טפי כנ"ל:

וכתבו תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל וז"ל והוא שבאו פנים חדשות כלומר אנשים שלא היו שם בשעת אכילה ביום ראשון אבל אם היו שם בשעת נישואין ולא היו שם בשעת אכילה ביום הראשון אם באו בימים האחרים לאכול פנים חדשות הוו וראיה לדבר מדאמרינן יומא קמא בריך כולהו מכאן ואילך אם באו פנים חדשות כו'. ומסתמא בשעת נשואין הוה דיקא נמי דקאמר יומא קמא ולא קאמר בשעת נשואין בריך כולהו ע"כ. והרמב"ם ז"ל כתב איפכא בפרק ח' מהלכות ברכות שהכל תלוי בשעת נשואין דכיון דנמצאו בשעת נשואין שוב לא נקראו פנים חדשות וכתבו עוד תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל בשם רבני צרפת שאפילו לא באו פנים חדשות בכל אכילה ואכילה כיון שבאו פנים חדשות ביום כל אותו היום נדון אותו כיום הראשון ומברך כל הברכות. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל והוא שבאו פנים חדשות פירש רש"י ז"ל פנים חדשות שלא היו שם קודם לכן ולקמן בשמעתין אמרינן פנים חדשות דלא הוו תמן מעיקרא שכך הגירסא בנסחי דוקני ובפרק אלו מגלחין [מועד קטן כא ב'] שאמרו ואם באו פנים חדשות חולץ

הכי נמי מוכח התם פנים חדשות דלא הוו תמן מעיקרא ונראה דכל שלא היו שם בשעת שמחה כשמברכין ברכת חתנים ואף על פי שנכנס שם בשעת שמחה כמאן דלא הוו תמן מעיקרא דמי אבל ראיתי מקצת רבותינו שכתבו אם בא לשם אדם דלא הוה תמן מעיקרא כלל ולא נכנס שמה כל ימי המשתה מברכין שבעה ברכות ואף על פי שלא אכל שם ע"כ. ואין זה נראה נכון ואחרים כתבו שאף על פי שהיה שם בשעת [כניסה לחופה שברכו ברכת חתנים בשעת כניסה לחופה נמי מקרי פנים חדשות בסעודה ואינו נראה שאף בשאר ימים אין חיוב בברכה בפנים חדשות בשעת] סעודה אלא כל שמתאספין לשמח את החתן ואת הכלה בין בשעת אכילה בין שלא בשעת אכילה וכן הוא במסכת סופרים [פי"ט הי"א] כלשון הזה ונהגו רז"ל לומר בבקר ברכת חתנים על הכוס בעשרה ובפנים חדשות כל ז' וכן בערב קודם סעודה ע"כ ועכשיו נהגו שלא לברך אותה אחר כניסה לחופה אלא בשעת סעודה לפי שאין אנו מתאספים לשמחה אלא לסעודה ומ"מ כל שהיה שם בשעת שמחה בברכת חתנים אינו פנים חדשות מפני שלא היה שם בשעת סעודה וזה נראה ברור אלא שבקצת מקומות נוהגין לעשות פנים חדשות למי שלא היה שם בשעת סעודה אפי' שהיה שם בשעת כניסה לחופה וכל שהוא פנים חדשות אף על פי שבא לאחר סעודה ולא אכל שם מברכין בשבילו ברכת חתנים וכן הסכימו רבותינו ונהגו בקטלוניא ומקומות אחרים כי בשבת כשיוצאין מבית הכנסת עם החתן שמביאין את הכלה בתוך העם ומכניסין הכלה לחופה ומברכין שם ברכת חתנים ואף על פי שכבר ברכו בששי שסמכו להן שאי אפשר שלא יהא שם אחד שלא היה שם ואף על פי שאין זו שעת סעודה אין בכך כלום כמו שכתבנו לעיל. ובתוספות אמרו דשבת גופא חשיבא פנים חדשות כדאמרינן במדרש מזמור שיר ליום השבת כיון שבא שבת אומר הקב"ה פנים חדשות בא לכאן אמרו לפני שירה. ועוד כתבו בתוספות שאין קרוי פנים חדשות אלא כשבא אדם חשוב דלא הוה תמן מעיקרא שראוי להרבות שמחה בשבילו ואשה לאו בת הכי כלל אף על פי שהיא חשובה שאין פנים חדשות אלא למי שראוי להמנות בעשרה של ברכת חתנים ועוד אמרו בתוספות ראשונות דיום שבאו פנים חדשות אפילו באו בלילה מברכין לילה ויום אף על פי שאינו שם עמהם שפנים חדשות שבאו בלילה עשו כל היום ההוא כיום ראשון שמברכין שם לילה ויום כדאמרינן לקמן לילה ויום מברך כלהו ובתוספות אחרונות כתבו להפך כי אף על פי שבאו בלילה אינם פנים חדשות אלא לאותה סעודה בלבד ואף על פי שלא הלכו להם ואין זה דומה ליומא קמא שהוא כולו ראוי לברכה ואפילו לאלמנה שאין לה פנים חדשות אלא סעודה ראשונה וכדאמר בפ"ק יומא קמא לא תלישו לי בחלבא דבעי לומר סעודה ראשונה של

לילה שהיא חובת מצוה ומיהו היכא דלא אכלי ביומא קמא עד הלילה מברכין משום דלא גרעי מפנים חדשות כיון שעדיין לא אכלו בני החופה ונראה דכולא יומא קמא מברכין ברכת חתנים אפי' עשה סעודה או שמחה הראויה לברכה כמה פעמים. ולענים פנים חדשות של שאר הימים דין הוא שיברכו בשבילם כל אותו היום כשלא הלכו להם אבל אם הלכו להם אין לברך שכבר הלכו להם שכן לענין אבילות כי בעודם שם חולץ וכשהלכו אינו חולץ כדאמרינן חולץ ומניח חולץ ומניח אפילו כל היום כולו דאלמא לא מהני פנים חדשות אלא היכא דאיתנהו התם וכן דעת הרמב"ן ז"ל ועיקר ואפילו בעלי התוספות ז"ל הסכימו כולם דשבת פנים חדשות הוא בין ביום בין בלילה דהא איכא כבוד יום וכבוד לילה כדאיתא בפ' ע"פ ודבריהם ליודעים חן וכבוד ולפי מה שכתבנו לעיל אפילו בסעודת המנחה חשיבא פנים חדשות דאכתי איתיה קמן כבוד יום ונהגו כל העולם כן כשמברכין ברכת חתנים בסעודה שמסדרין אותה על כוס של ברכת המזון עצמו ומיהו במסכת סופרים [פי"ט הי"א] תניא דמברך ברכת המזון על כוס אחד ואחר כך מביאין לו כוס אחר ואומר עליו ברכת חתנים לפי שאין אומרין ב' קדושות על כוס א' וה"נ אמרינן בפרק ע"פ [קב ב'] למי שהיה אוכל שם ע"ש וקדש עליו היום על כוס אחד מברך עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קדושת היום ופריש טעמא לפי שאין אומרים ב' ברכות על כוס אחד לפי שאין עושין המצות חבילות חבילות ופרכינן עליה מיקנה"ז ופרקינן דלא דמי דקדושא ואבדלתא חדא מילתא היא וברכת המזון וקדושא תרי מילי נינהו והכי נמי איכא למימר דברכת המזון וברכת חתנים תרי מילי נינהו וכן דעת בעל העיטור ז"ל וכן הדבר נראה אלא שלא נהגו ויש לתת טעם למנהג דלא דמי ברכת מזון וברכת חתנים לברכת מזון וקדוש דכיון שהמזון בא לאחר סעודה והיא הגורמת וברכת חתנים בא גם כן על הסעודה והיא הגורמת כחדא מילתא חשיבי אלא שקשה הדבר לדחות מה שכתוב במסכת סופרים ושמעתי שיש מקום באשכנז ובצרפת שעושין כמס' סופרים ולפי מנהגנו יש מרבותינו בעלי התוספות ז"ל אומרים שאין לומר בפ"ה כדינו אלא לאחר ברכת חתנים דבכל ברכת המזון בפ"ה בסופה ואחרים כתבו כי סמוך לברכת המזון י"ל בפ"ה ומסדר עליו ברכת חתנים ובפ"ה עולה לו לכאן ולכאן ולא חשיב ברכת חתנים הפסקה לברכת הנהנין כיון דכולהו מעין הכוס והוה ליה כיקנה"ז אבל הדבר צ"ע. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל פירשו בתוס' יום שבאו פנים חדשות (ביום) [כיום] הראשון אפי' באו פנים חדשות בלילה מברכין לילה ויום שבכל אותו היום פנים חדשות הן עד למחר וזה נכון ומחוור ומצינו עד דתניא התם במסכת סופרים גבי ברכת החדש וגו' על הכוס ברכת

הזימון ומביא כוס אחר ומברך ברכת היין ואשר בעגולה כולה וכן אתה אומר בברכת חתנים וברכת אבלים לפי שאיו אומרים ב' קדושות על כוס אחד ע"כ. וכן ראוי לעשות ואף ע"פ שלא נהגו העם כן חברים ואנשי מעשה עושין כן ע"כ. עוד כתב הרמב"ן ז"ל נהגו שאע"פ שברכו בששי חוזרין ומברכין בשבת וסומכין להם בכך שאי אפשר שלא יהא בשבת אחד שלא היה שם אתמול ואחרים אמרו שסומכין על מה שאמרו במדרש כיון שבא שבת באו פנים חדשות וכן אמרו בתוס' ואינו נכון בטעם ע"כ. ובגי' תוס' מצאתי כתוב וז"ל נראה למהר"ר אליעזר שאם התחיל הסעודה ביום רביעי ולא נגמרה עד שנכנס יום ה' דמברך יום ה' כל ז' ברכות וכ"ש אם לא התחיל עד יום ה' דהוא יומא קמא ובשבת מברך ז' בין ביום ובין בלילה וכן נראה לומר דעל פנים חדשות מברך ז' כל היום ושוב מצאתי דלבני אדם שלא נזדמנו לנישואין כיון דלא אתו מחמת הילולא אין לברך ז' ברכות ועוד מצאתי דלא מבעיא אם התחילו ביום דמברך ז' אלא אפי' התחילו בלילה מברך ז' ולא למחר וראיה מרב אשי דאיקלע גבי רב כהנא יומא קמא ברית כולהו מכאן ואילך אי איכא פנים חדשות כו' משמע דדוקא בלילה אבל למחר כו' ובשבת גם כן מברך כולו דכבוד יום עדיפא וכשחתן הולך עם כלתו או הוא קרוי לבית אחר אין לברך אלא דוקא בבית החתונה. עד כאן קצור וצריך עיון:

דף ח.

מאי מברך אמר רב יהודה שהכל ברא לכבודו. כתבו התוס' וז"ל שהכל ברא לכבודו ויוצר האדם פותחות בברוך אף על פי שכל אחת סמוכה לחברתה כיון דקצרות הן אם לא היה פותח בברוך היה נראה הכל ברכה אחת וכן אשר יצר אם לא היה פותח בברוך היה נראה שהיתה מתחלת מברוך יוצר האדם אשר יצר אבל שוש תשיש שהוא אחר ברכה ארוכה אין צריך לפתוח בברוך כו' ע"כ. ולשונם מגומגם דמשמע דקשיא להו אתרווייהו אשהכל ברא לכבודו ואיוצר האדם אמאי פתחי בברוך וקשיא דאברכת אשר ברא מאי קשיא להו והא תחילת הברכות היא ודוחק לומר דמשום דמסדרי להו על הכוס ומתחלי לברך בפ"ה קרי לשהכל ברא נמי סמוכה לבפ"ה חדא דאין הכוס מעכב וכדמשמע מלשון הרמב"ם ז"ל בפ"י מהלכות אישות דהא אמרינן לקמן בריך שית בריך חמש וכתבו תלמידי ה"ר יונה ז"ל וז"ל ברכת חתנים נקרא הששה ברכות שהוזכרו למעלה וההמון קוראים אותן שבע ברכות מפני שמונים מכללם ברכת בפ"ה ע"כ. וכיון דלפעמים לא מברכי לה אכסא שפיר פותח בברוך דומיא דאשר ברא ועוד שכתבו התוספות שכל אחת סמוכה לחברתה אלמא דכל אחת מעכבת לחברתה מלפתוח בברוך ואין ענין לברכת

בפ"ה הכא כלל ומיהו יש אומרים דברכת הכוס מעכב כמו שכתב בעל הטורים ז"ל באבן העזר ומ"מ קשיא אידך קושיא דאקשינן מלשון התוס' ודע שכתב הרב ז"ל בפי' על ההלכות דאפי' לימא דכל סמוכים אפי' למטבע אינן פותחות בברוך היינו טעמא דהני משום דיוצר האדם לא מקריא סמוכה לפי שהיא התחלת ברכת הזווג דשהכל לא נתקנה אלא על אסיפת העם וכדברי רש"י ז"ל ואשר יצר כיון דברכה זו ושלפניה תרווייהו מעין יצירה נינהו אילו לא היתה פותחת בברוך היה הכל דומה ברכה אחת וחכמים ראו לעשות ב' ברכות משום דסברי דאדם וחוה ב' יצירות הוו כמ"ד זנב היה ע"כ. ולכך הקדימו התוס' ואמרו דתרווייהו הני תרי סמוכה לחברתה מיקרו פי' מענין הזווג שהכל ברא אינו מענין אסיפת העם כלל כמו שכתב רש"י ז"ל. ומעתה הוצרכו לתרץ דהיינו טעמא דיוצר האדם פותחת בברוך משום דקצרות הן פי' הן מצד שהברכה הראשונה קצרה הן מצד שהיא עצמה קצרה היא לכך הוצרך לפתוח בברוך וברכת אשר יצר אע"ג דהיא עצמה ארוכה היא מכל מקום כיון דסמוך לקצרה בעינן לפתוח בה בברוך כדי שלא תראה כברכה אחת. נמצא שלא בחרו ממ"ש רש"י ז"ל כי אם התירוץ דברכת אשר ברא ודלא כהר"ן ז"ל שבחר מפי' רש"י ז"ל נמי מאי דפי' בברכת שהכל ברא לכבודו וכדכתיבנא כנ"ל. ודע שבתוס' כ"י אע"פ שכל אחת סמוכה לחברתה כיון דקצרות כו'. ובתוספות הדפוס כתוב דכיון כו' ואינו מתיישב והנוסחא האמיתית היא וכיון כו' ודוק ותשכח. וז"ל שיטה ישנה שהכל ברא בכבודו והך ברכה היא להקב"ה על אסיפת העם שנאספין שם לכבוד הקב"ה. ואם תאמר אם כן אמאי אין מברכין אותה בבית האירוסין דהא התם נמי נאספין העם. וי"ל דלא עבדינן האי ברכה אלא באסיפת שמחה ואכתי לא הויא השמחה עד שעת הנשואין. ע"כ:

וכתבו תלמידי ה"ר יונה ברכת אירוסין א"צ עשרה שלא אמרו אלא ברכת חתנים וברכת חתנים [לחוד] וברכת אירוסין לחוד. וכתב הנגיד רב שמואל הלוי ז"ל וראיה לדבר מדחזינן בגמרא שנחלקו האמוראים שיש מי שלא היה חותם בברכת האירוסין ויש מי שהיה חותם ומאן דלא חתים מדמי ליה לברכת הפירות וברכת המצות ומאן דחתים מדמי ליה לקדושא ומדחזינן דמדמי ליה תלמודא לברכת המצות וקדושא ואבדלתא שמעינן דכי היכי דבהני לא בעינן עשרה הכי נמי בברכת אירוסין לא בעינן עשרה. מפי מורי הרב נר"ו ע"כ. ולהאי סברא אין כאן קושיא מעיקרא דכיון דלא בעינן עשרה אין כאן אסיפה ופרסום. ומיהו הרא"ש העלה בפסקיו דבעינן עשרה בברכת אירוסין כברכת חתנים. עוד כתוב בשיטה ישנה יוצר האדם האי ברכה נמי שבח הוא להקב"ה על בריאת האדם והני תרתי אין חותמין לפי שהן מטבע קצרה ואחר כך אשר יצר את

האדם והני ג' ברכות הם על דרך הפסוק כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו שהכל ברא לכבודו. יצרתיו יוצר האדם. אף עשיתיו אשר יצר את האדם והאי ברכה דאשר יצר היא כנגד חוה שברא הקב"ה לאדם וממנה יצאנו כולנו. ומצינו אדם שר"ל האשה דכתיב וכל נפש אדם אשר לא ידעו משכב זכר וגו' והאי ברכה פותחת בברוך ולא מקריא ברכה הסמוכה לחברתה להני דלעיל דהני דלעיל הם מטבע קצר ומטבע קצר במטבע ארוך לא הוי סמוכה לחברתה ואף על גב דחזינן בברכת התורה דאמרינן לעסוק בדברי תורה דהוא מטבע קצר והדר אמרינן והערב נא דלא מתחיל בברוך אלמא מטבע ארוך במטבע קצר הויא סמוכה לחברתה. ויש לומר התם היינו טעמא דמקריא סמוכה לחברתה מפני שהכל ענין אחד שכל הברכות ברכת התורה הם אבל הני דהכא הראשונות הם ענין הודאה ואשר יצר תחלת הזיווג לא מקריא סמוכה לחברתה אבל ארוך בארוך אפילו לא הוו ענין אחד מקרי סמוכה לחברתה וכי אמרינן דאשר יצר הוא מענין הזיווג לאו זיווג ממש קאמרינן דלקמן אצטריך לן למימר דאכתי לא איירי מזיווג אלא כיון דאיירי באשה זווג מקרי. והד' מברכינן שוש תשיש והיא סמוכה לאשר יצר לפיכך אינה פותחת בברוך והוא מענין ירושלים שאנו מזכירין בה כדכתיב אם אשכחך ירושלים וגו' ולפיכך אין מזכירין אותה בתחלת הזיווג דעד השתא לא איירי בזיווג אלא משבחין להקב"ה שברא איש ואשה ואף על גב דלעיל קרינן אשר יצר ענין הזיווג הרי פרש"י דלאו זווג ממש הוא אלא הכנת הזווג נזכרת בה כדקרינן והתקין לו ממנו בנין עדי עד שאינו אלא הכנה בעלמא אי נמי אמרינן דאשר יצר הוא מענין הזווג והאי דלא הוי ברכת ירושלים קודמת לאשר יצר משום דלא מדכרינן שמחה בההיא ברכה דאשר יצר אבל בברכות שהן אחר בונה ירושלים בכולהו מדכרינן בהו שמחה וכן הדין שתהא ברכת ירושלים קודמת לברכות של שמחה וכן כתיב אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי ומשמע בראש כל ברכות שלה והדר מברכינן שמח תשמח והיא סמוכה והיא מענין זווג האדם וחוה וחותם ברוך משמח החתן עם הכלה ולהכי אמר הכא עם הכלה שעל החתן והכלה של עתה קאמר אבל לעיל בברכת שמח תשמח דחתים חתן וכלה משום דעל אדם וחוה קאמר חתן וכלה שהיו כבר. ורש"י ז"ל פירש לעיל דמשום הכי אמרינן משמח חתן וכלה משום דלאו בשמחת חתונה אנו אומרים אלא תפלה היא שישמחם המקום בהצלחה כל ימיהם לפיכך אין לחתום בה משמח חתן עם הכלה אלא ברוך המשמחם שניהם כל ימיהם בספוק מזונות וכל דבר. ובאחרונה הוא שבח כו' אשר ברא משום הכי פותחת בברוך כיון דאיכא זימנין דלא סמוכה לברכה אחריתי כגון מיום ראשון ואילך היכא דליכא פנים חדשות כל שעתא נמי כשאינה סמוכה לחברתה דמי והיינו טעמא נמי

דאשר בחר בנו כו' דברכת התורה דאף על פי שהיא סמוכה להערב נא כיון דאיכא זמן דלאו סמוכה לחברתה כגון הקורא בתורה בציבור לאו סמוכה לחברתה מיקרי. עד כאן לשון שיטה ישנה:

ותלמידי הרב רבינו יונה ז"ל כתבו וז"ל כתב הרב רבינו מאיר הלוי ז"ל ומסתברא דהיינו טעמא דתקון הני ברכתא כולהו בברכת חתנים דמשום כל חתן וכלה מעין זווג ראשון דאדם הראשון הוא דאמטו להכי תקינו ברכה לזווג ראשון מקמי ברכת זווג דחתן וכלה וכיון דתקינו ברכה לזווג ראשון דמיירי במעשה בראשית תקינו ברכה לקמי אכוליה מעשה בראשית שכל מה שברא המקום לא ברא אלא לכבודו. אי נמי להזכיר סבת הזווג שהוא עיקר יצירת האדם עולם התחתון שלא נברא אלא לפריה ורביה שנאמר לא תוהו בראה לשבת יצרה וזהו כבודו של מקום שאין כבוד הבורא נודע אלא על ידי בריותיו כענין שנאמר כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו והדר מברכינן שתי ברכות חדא לעיקר ברייתו של אדם הראשון עד שלא נטלה ממנו הצלע ואח"כ נשתנית ברייתו מכמות שהיתה קודם לכן והדר מברכינן ברכה שלישית כנגד שמחת ירושלים העתידה שנמשלת לזווג חתן וכלה כענין שנאמר ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך והא דנקט בקבוץ בניה לתוכה בשמחה משום רישיה דקרא דכתיב כי יבעל בחור בתולה יבעלוך בניך וכתיב רני עקרה לא ילדה וגו' כי רבים בני שוממה והיינו דאקדמוה מקמי זווג דחתונה משום דכתיב אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי ואיכא למימר נמי דעיקר האי ברכה דשמחת ירושלים משום האי קרא אתקן והדר תקון שתי ברכות כנגד זווג החתן עם הכלה ושמחתן אלא שהברכה ראשונה תקנוה דרך בקשה לבקש רחמים על החתן ועל הכלה לשמחם בזווגן ולהצליחם במעשה ידיהם כשמחת זווג ראשון דגן עדן. והשניה גם היא כנגד שמחת הזווג אלא שתקנוה דרך שבח והודאה למקום על יצירת היצירה והזווג בעולם לשעבר ולצעוק לעתיד לבא על שמחת ירושלים וחותם בשמחת הזווג שפתח בה ואף על גב דהני תרתי ברכתא כנגד שמחת הזווג איתקין היינו טעמא דחתים בקדמיתא מינייהו משמח חתן וכלה ובבתרייתא משמח החתן עם הכלה משום דקמייתא דאיתהון דרך בקשה ובעידן רחמי אתרווייהו בעינן ואמטו להכי מברכינן משמח חתן וכלה דאי הוה מברכינן עם הכלה לא הוה משמע שמחה אלא גבי חתן שישמח בכלה או כל ימי זווגו עם הכלה ואין במשמע לשמח אלא שמחת החתן לבדו ששמח על עסקי הכלה דכי כתיבא שמחה גבי חתן כתיבא דכתיב ומשוש חתן על כלה. ועוד משום סירכא דבתולתא דאית לה צערא. הדין הוא טעמא דסברא דהני ברכתא. ועוד כתב טעמייהו לענין פתיחה וחתימה תרתי קמייתא פתח בהו בברוך ולית

בהו חתימה דמטבע הכי הוא שלישית פותח בה בברוך וחותם בה בברוך פותח בה בברוך מאי ברכה הסמוכה לחברתה היא דכי אמרינן ברכה הסמוכה לחברתה היכא דקמייתא אית בה חתימה דחתימה דקמייתא הויא פתיחה לבתרייתא אבל הכא דתרתי בתרייתא לית בהו חתימה בעי פתיחה לשלישית דהא לאו סמוכה לברכת חברתה היא וחותם בה בברוך דכיון דצריך לחתום בה שתי יצירות נפיש להו דיבורא ובעי פתיחה וחתימה. רביעית אף על גב דמטבע ארוך הוא הויא ברכה הסמוכה לחברתה ולא בעי פתיחה אבל חתימה ודאי בעיא וכן אתה אומר בחמישית אבל ששית כיון דזמנין דבעיא בפני עצמה בעיא פתיחה וחתימה. ע"כ לשון תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל וטעם של ברכות הללו בברכת אשר ברא ויוצר האדם ואשר יצר שהן פותחות בברוך אף על פי שהן סמוכות משום דאשר ברא פעמים שאינה סמוכה לחברתה כגון דליכא פנים חדשות ויוצר האדם משום דהוי מטבע קצר וכיון דליכא חתימה לא סגיא בלא פתיחה ואשר יצר נמי פותח בברוך כדי לחלק בין יצירה ליצירה שלא תראה כברכה אחת. ע"כ:

והרב רבינו יהוסף הלוי בן מיגש ז"ל כתב בתשובה וז"ל וששאלת מכדי קי"ל דבכל הברכות כולן פותח בהן בברוך וחותם בהן בברוך חוץ מברכת הפירות וברכת המצות וברכה הסמוכה לחברתה יש מהן פותח בברוך ואין חותם בברוך ויש מהם חותם ואינו פותח וכיון שכן היכי מברכינן ברוך אשר ברא שהיא פתוחה בברוך לאחר שמח תשמח שהיא ברכה שיש לה חתימה שהרי חותם ברוך משמח ציון בבניה והנה ברכה סמוכה לחברתה היא ואמאי פותחין בה בברוך ועוד הא דמברכינן ברוך אשר יצר כו'. אמאי פותחין בה בברוך והא סמוכה היא לברוך יוצר האדם. תשובה יש מי שאומר דהיינו טעמא דפותחין בברוך באשר ברא משום דפעמים אומרים אותה לבדה כשאין שם פנים חדשות ופירוקא דמסתבר הוא. וקאמר נמי לענין אשר יצר דהיינו טעמא שפותחין בה בברוך משום שהיא ברכה דרבנן וקי"ל דברכה דרבנן פותחין בה בברוך ואף ע"פ שהיא סמוכה לחברתה וקא מייתי ליה ראיה שהיא מדרבנן מדאמרינן לוי איקלע לבי רבי בהילוליה דר"ש בריה ובריך חמש כלומר לא בריך אשר יצר את האדם בצלמו אלמא מדרבנן היא ומשום הכי לא בירך אותה. וזו הראיה אינה ראיה דטעמיה דלוי דלא בריך אשר יצר לא משום דסבר דרבנן היא דאפילו דרבנן נמי לא היה לו שלא לאומרה אלא משום דקסבר יצירה אחת הואי אי נמי בתר מעשה אזלינן אלמא מאן דבריך לה סבר שתי יצירות הואי אי נמי בתר מחשבה אזלינן הילכך הוא מן התורה ולא מדרבנן. ויש לומר ששתי ברכות אלו ברוך יוצר האדם וברוך אשר יצר כיון ששתיהן על ענין אחד הן

שהרי שתיהם על היצירה הם נמצאו כאילו ברכה אחת הם ואין אומרים ברכה הסמוכה לחברתה אלא כשתהיה כל אחת מהם ברכה בפני עצמה ויש לכל אחת מהם ענין בפני עצמו אבל שתי אלו כאילו ברכה אחת היא שהרי ענין אחד יש להם הילכך כברכה אחת הם חשובין. ואם תאמר תיפוק לי שהרי היא מכל מקום סמוכה לשהכל ברא לכבודו שהיא פתוחה בלא חתימה ואמאי סמכינן לה ברכה זו שיש בה פתיחה וחתימה יש לומר אף על גב דיוצר האדם ואשר יצר כברכה אחת חשובין מכל מקום כיון שהוציאנו אותה בלשון שתי ברכות הרי יוצר האדם הפסיק בין שהכל לאשר יצר. וכשאתה מעיין בזה הפירוש שפירשנו ובזה הפירוק שפירקנו בענין אשר יצר אתה מוצא אותו מדוקדק ביותר. עד כאן לשון הרב ר' יהוסף הלוי ז"ל בתשובה:

והרשב"א ז"ל כתב וז"ל. ור"ח ז"ל כתב דברכת יצירה פותחת בברוך דהא לוי גרע לה ליצירה אחת מכלל ברכות של חתן ע"כ. ונראה שדעתו ז"ל לומר כיון דללוי מגרעינן לה הוי לה אף לדידן כברכה עומדת בפני עצמה. ע"כ:

ג"ה אשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו. פירוש בצלמו שהוא צלם דמות תבניתו של אדם כי לגבי קב"ה אומר צלם שהוא לשון הראוי להאמר על צורה בלא גוף ועל דבר שאין רשות לעין לשלוט לתפוס מראות ועל האדם שהוא גוף אומר תבנית שאינו נאמר לעולם אלא על דבר שאינו רוחני כדכתיב תבנית כל רומש באדמה. הריטב"א ז"ל:

וכן כתב מרנא ורבנא הרב הגדול מהר"ר דוד ן' אבי זמרא ז"ל וז"ל יש לדקדק דבשלמא צלם הוי מלה דקה אבל תבנית היא מלה גסה ולא שייך לאומרה אלא בדבר חומרי לא בהקב"ה לכך יש מי שמחק הגירסא ויש ליישב דברי רבינו תבניתו על האדם חוזר כלומר ובצלם דמות הבורא יתברך תבניתו של האדם ע"כ. ואף על פי שיש קצת חילוק ביניהם בפי' הברכה הכל עולה לענין אחד:

ג"ה ישמע בהרי יהודה ובחוצות ירושלים וכן נוהגין. אבל הרמב"ם גורס ישמע מערי יהודה ומחוצות ירושלים ואומרים הדייקנים שזה הלשון מתוקן יותר כי כשאומר ישמע בערי יהודה אולי ישמע שם הקול מבחוץ אבל כשאומר ישמע מערי יהודה עכ"פ קול השמחה מבפנים ונהגו העם לומר ברכות אלו על הכוס אף על פי שאין שם כוס אינו מעכב. וכן כתב הרמב"ם ז"ל. וגם אם נכנסה לחופה נשואה היא לכל דבר אף על פי שלא בירך ברכת חתנים אלא שהיא אסורה לבעלה כנדה מדבריהם כדאיתא התם במסכת כלה. וכתב הרמב"ם ז"ל נכנסה לחופה ולא בירך ברכת חתנים הרי היא נשואה גמורה וחוזר ומברך אפילו לאחר כמה שנים ע"כ. ונראין דבריו שאינו חוזר ומברך אלא תוך ימי המשתה ואח"כ בשעה שרוצה לבא עליה. הריטב"א ז"ל:

בריך שית. כתב רש"י ז"ל יוצר האדם הוסיף ואזיל לשיטתיה ז"ל שכתב לעיל שהסדר מתחיל מאשר יצר הילכך כ"ע מברכין אשר יצר וביוצר האדם הוא דפליגי אבל לעיל כתב בתשובת הרב רבינו יהוסף הלוי ן' מיגש ז"ל דבברכת אשר יצר הוא דפליגי דמאן דבריך חמש לא הוה מברך אשר יצר ומאן דבריך שית בריך לה ואזיל לשיטתיה ז"ל דמשני שנוייא אחרינא בטעם פתיחת ברכות אלו והסדר מתחיל מברכת שהכל ברא הילכך השניה היא הנוספת ובה פליגי והכין יש לפרש לשיטת התוספות ז"ל כנ"ל:

והריטב"א ז"ל כתב בסתם בריך חמש פירוש שלא בירך אלא ברכה אחת של יצירה. ע"כ: **לימא בהא קמיפלגי דמ"ס חדא יצירה וכו'**. פי' ואילו התם בעירובין לא שמעינן דפליגי בה כי אם רב ושמואל לבד. דמ"ס חדא יצירה הואי וכו' פרש"י ז"ל מ"ס חדא יצירה הואי כמ"ד דו פרצופין היו שנבראו ביצירה אחת ומ"ס ב' יצירות היו כמ"ד זנב היה שממנה נבראת חוה שהרי היו בכאן שתי יצירות בזו אחר זו פי' ומאן דבריך חמש כמאן דאמר חדא יצירה דהיינו מ"ד דו פרצופין ומאן דבריך שית כמ"ד שתי יצירות דהיינו מ"ד זנב היה. והקשו עליו מדאמרינן בפרק עושין פסין בשלמא למ"ד דו פרצופין היו היינו דכתיב וייצר כלומר בשני יודין דמשמע ב' יצירות אלא למ"ד חדא יצירה הואי מאי דכתיב וייצר אלמא דמ"ד פרצוף הוא ניהו ס"ל ב' יצירות ומ"ד זנב הוא ניהו דאמר יצירה א'. ורש"י ז"ל כתב התם בפרק עושין פסין וז"ל ה"ג היינו דכתיב וייצר בתרי יודין דמשמע ב' יצירות פי' מדכתיב וייצר בשתי יודין משמע דבחדא נוצרו ולאו היינו שתי יצירות אלא מאי דאמרינן הכא שתי יצירות ע"כ כמ"ד זנב ואין כאן קושיא כלל. ומיהו אכתי קשיא דקאמר בתר הכי דכ"ע חדא יצירה הואי מ"ס בתר מחשבה אזלינן ובפרק עושין פסין משמע בהדיא דלמ"ד פרצוף אחד היה עלה במחשבה ליבראות שנים אבל למ"ד דדו פרצופין לא ס"ל הכי. ויש לתרץ דאיברא ודאי דהתם הכי קאמר בשלמא למ"ד פרצוף היינו דכתיב זכר ונקבה אלא למ"ד זנב מאי זכר ונקבה בראם לכדר' אבהו דר' אבהו רמי כתיב וכו' בתחלה עלה במחשבה וכו' ומשמע לכאורה כדכתיבנא. ומיהו יש לפרש דמאן דפריך בשלמא למ"ד וכו' אכתי לא ידע מילתיה דר' אבהו והתרצן חדש לו הא דר' אבהו רמי כתיב זכר ונקבה בראם וכתיב בצלם וגו' ברא אותו פי' דמכח קושיא אחריתי צריכין אנו לומר דבתחלה עלה במחשבה להבראות שנים והלכך לכ"ע יש לומר כן והא דר' אבהו מוסכם לדברי הכל ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל בתר מחשבה אזלינן. ששנים עלו במחשבה להבראות ונברא אחד. בעירובין בפרק עושין פסין. וקשה קצת למה ליה לרש"י ז"ל לאורויי עוד מקום דהא כיון דכתב ז"ל חדא יצירה הואי כמ"ד בעירובין וכו' וכאן הזכיר הפרק ולעיל לא הזכיר כן אלא לומר דמימרא דר' אבהו אינו מימרא

נמשכת בתר פלוגתא דפרצוף וזנב דפליגי בהכי אלא הויא ליה כמימרא באפי נפשה שם בעירובין פרק עושין פסין ולדברי הכל ודוק וקל להבין כנ"ל. ואם תשאל ולמה ליה לתלמודא למימר דכ"ע חדא יצירה הואי וכו' כיון דלכ"ע היא ההיא דר' אבהו דבתחלה עלה במחשבה וכו'. הכי נמי הוה מצי למימר איפכא דכ"ע שתי יצירות הוו ומשום הכי אין לברך שית דמה שאחר כך נבראת חוה מן הזנב לאו יצירה חשיבה כדי לחדש עליה ברכה באפי נפשה אלא דבהכי פליגי דבתחלה שנים עלו במחשבה ונברא אחד מר אזיל בתר מחשבה ומר אזיל בתר מעשה. תשובתך פשיטא ליה לתלמודא דאי הוה ס"ל למאן דבריך שית דב' יצירות הוו תו לא הוי צריך מידי ולא הויא תליא פלוגתייהו בההיא דמחשבה כלל. ומיהו התוספות כתבו איפכא דמאן דאמר חדא יצירה היינו מ"ד פרצוף אחד הואי ומ"ד שתי יצירות היינו מ"ד דו פרצופין ומשמע ליה משמעות לשון איכא בינייהו בין רש"י והתוס'. ומיהו לדעת התוספות נמי מאן דבריך שית היינו כמ"ד פרצוף אחד הוא ומאן דבריך חמש היינו כמ"ד דו פרצופין דאין סברא לומר דמאן דבריך שית היינו כמ"ד דו פרצופין ומאן דבריך חמש כמ"ד פרצוף אחד דאדרבה איפכא מסתברא דמ"ד דו פרצופין למה ליה לאפלוגינהו משתי יצירות בשתי ברכות כיון דבחדא נוצרו אלא ודאי לדעת התוספות ז"ל הכין הוא פירושא דשמעתא דמר סבר חדא יצירה הואי פי' חדא יצירה הואי מתחלה ושוב נעשה היצירה האחרת ולהכי בריך שית ומר סבר שתי יצירות הוו מעיקרא ולהכי בריך חמש. ואם תאמר למה ליה למינקט האי לישנא דמשמע הפך כוונתו דמשום דחדא יצירה הואי משמע דאין לברך אלא חמש ומשום דשתי יצירות הוו משמע דיש לברך שית. ויש לומר דהא כתיבנא לעיל דלשיטת התוספות ז"ל יש לפרש דבברכת אשר יצר הנוספת הוא דפליגי הני אמוראי ודלא כפרש"י ז"ל כדכתיבנא והילכך ה"ק מ"ס חדא יצירה הואי מעיקרא וכיון שכן מאי דבריך מתחלה יוצר האדם כנגד אותה יצירה לבדה היא ובעי לברוכי עוד אשר יצר כנגד היצירה השניה ומר סבר שתי יצירות הוו מעיקרא וכיון שכן ברכת יוצר האדם דבריך מעיקרא נכללו בה שתי היצירות ומעתה למה ליה לברוכי עוד אשר יצר כנ"ל:

אבל מצאתי להריטב"א ז"ל שלא פירש כן שיטת התוס' ז"ל וז"ל והתוס' פי' דמ"ד חדא יצירה הואי כמ"ד זנב היה שלא נברא מתחילה אלא פרצוף אחד ואף על פי שלאח"כ נבראת חוה מן הזנב ההוא לאו יצירה היא אלא תולדה ומ"ד שתי יצירות כמאן דאמר דו פרצופין שמתחלה נבראת שתי הצורות ומיהו לשון יצירה א' וב' יצירות הולם יותר לפרש"י ז"ל ויש ליישב לשון פ' עושין פסין לפי' ז"ל דה"ק בשלמא למ"ד דו פרצופין הוו היינו דכתיב וייצר אחר שעלתה לשתים אלא למאן דאמר זנב מאי וייצר דהא בב'

יצירות נבראו. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל הא דאמרינן הכא מ"ס חדא יצירה הואי ומ"ס תרתי יצירות הוו פי' מ"ד חדא יצירה הואי סבר זנב הוא ומ"ד תרתי יצירות הוו קסבר שני פרצופין הוו וכן מפורש בריש פרק עושין פסין ורש"י ז"ל שפי' כאן בהפך אינו נכון ור"ח ז"ל פי' חדא יצירה הואי חוה לבדה הנוצרה מן הצלע ומ"ס שתי יצירות הוו להו חדא נוצרה עמו מקדם כשנברא ואחר כך ברא לו חוה מצלעו ע"כ. עכ"ל הרשב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל פרש"י ז"ל דמאן דסבר דחדא יצירה הואי סבר לה כמאן דאמר דו פרצופין ומ"ד דשתי יצירות הוו סבר לה כמ"ד זנב היה וממנה נבראת ותימה דהא התם מקשינן למ"ד זנב הוה קרא דכתיב וייצר בשני יודין ומאי דכתיב זכר ונקבה בראם וניחא למ"ד דו פרצופין ויש לפרש דהא דקאמר היינו דכתיב וייצר כלומר שהיתה יצירה אחת שעלתה לשתים אלא למ"ד זנב היה מאי וייצר שלא היה תחילה אלא יצירה אחת בלבד ומיהו בסוף למ"ד זנב היה חשיבי שתי יצירות דשתי יצירות חלוקות היו ומ"ד דו פרצופין לא חשיבא אלא יצירה אחת ומחוורתא איפכא. ע"כ:

כתב הריטב"א והוי יודע שאין מברכין ברכת חתנים אלא במקום חופה ושיהו שם החתן והכלה כדאמרינן בפרק הישן ומיהו ה"מ לענין ברכת חתנים אבל לענין שהשמחה במעונו אינה מברכת חתנים ולא מנו אותה עמהם כדאמרינן בריך שית בריך חמשה ולא בעינן חופה דהא איתא מקמי חופה ומקמי דאיכא חתן וכלה מכי רמו שערי באסינת' ואפי' בבי מהולא הוו סברי לברכה. ולענין ברכת אשר ברא היכא דליכא פנים חדשות דעת רבותינו הוא דהיא מברכת חתנים היא והלכך בעיא עשרה ובעיא חופה אבל בתוס' אומרים דכיון דלא בעיא פנים חדשות אף היא לא בעיא חופה ולא בעיא עשרה כדאמרינן בסמוך מכאן ואילך אפושי שמחה בעלמא הוא ומברך שהשמחה במעונו ואשר ברא אלמא כהדדי נינהו בענין זה דלתמני דאפושי שמחה בעלמא ונראה אף על פי שמנו ברכת חתנים ואמרינן שמברכין ברכת חתנים בעשרה אין התלמוד קורא ברכת חתנים אלא כשאומר כל ז' ברכות וכדאמרינן ברכת חתנים כל ז' אמר ר' יהודה והוא שבאו פנים חדשות והכין ריהטא סוגיין דלעיל דאחת בתולה ואחת אלמנה טעונה ברכה הלכך נהי דברכת אשר ברא חשיבא מכלל ברכת חתנים והיא חלק ממנה לא הצריכו עשרה ולא חופה אלא באומר כל הברכות כשם שלא חייבו בהם פנים חדשות ומיהו מפני שהיא מברכת חתנים אין לאומרו אלא עד ז' ודאמרינן בסמוך מז' ועד ל' מברך שהשמחה במעונו כלומר שהשמחה במעונו לחוד וכן אין לומר אשר ברא אלא כשיש שם חתן וכלה אבל שהשמחה במעונו אף על גב דלית להו לתרווייהו כחדא כיון דאיכא חדא

מנייהו וכדאמרינן לה מקמא הילולא דמסתמא ליכא אלא ארוס לחוד ואותן שמוליכים הכלה ממקום למקום אי איכא חופה בדרך במקום לינה מברכים ז' ברכות בפנים חדשות ואי לא לא מברכים אלא שהשמחה במעונו ואשר ברא אע"ג דאיכא פנים חדשות וזה נראה נכון ועיקר. ע"כ:

אפושי שמחה בעלמא. מדאמרינן מכאן ואילך אפושי שמחה בעלמא ואמרינן נמי אי אתו מחמת הילולא וכו' שמעינן שאין מברכין שהשמחה במעונו אלא כשעושה סעודת מרעות לחתנותו אבל אם לא זימן אדם אלא חתן הסועד עם בני ביתו אינו מברך כלום ואין אומרים אשר ברא אפי' תוך ז' וכן הסכימו כל רבותי. הריטב"א ז"ל:

וז"ל שיטה ישנה מצאתי בתשובה שאלה שבע ברכות של חתן מברכין מחופה ואילך וחופה הוא לשון שחופה אותה ונכנסה בבית החתן. משבעה ועד תלתין מברך שהשמחה במעונו וכן נמי הא דאמרינן מעיקרא מאימת י"מ שהשמחה במעונו ואשר ברא תרווייהו שייכי בהדי הדדי דמשבעה ועד תלתין מברך שהשמחה במעונו ומברך אשר ברא. וג' זמנים שנתנו חכמים בדבר כך הם יומא קמא מברך כולהו בין איכא פנים חדשות בין ליכא פנים חדשות. מיומא קמא ועד שבעה אי איכא פנים חדשות מברך כולהו ואי לא לא מברך אלא שהשמחה במעונו ואשר ברא. מז' ועד תלתין אף ע"ג דאיכא פנים חדשות לא מברך שהשמחה במעונו ואשר ברא. ויש מי שאומר דמשבעה ואילך לא מברכין אשר ברא דבגמ' לא אשכחן ברכת חתנים אלא כל שבעה בלבד ומ"מ שמחה איכא וכן נראה דהשמחה במעונו לאו באשר ברא תליא מילתא דהא מעיקרא מכי רמו שערי באסינתא דלא מברך אשר ברא וכו' חתן וכלה וכו' דהא אכתי לאו חתן הוא ומברך שהשמחה במעונו דמ"מ איכא שמחה ועוד חזינן דרב פפא סבר לה לברוכי בברכת מילה שהשמחה במעונו ואף ע"ג דלא שייך ביה אשר ברא. ע"כ:

משבעה ועד תלתין בין דאמר ליה וכו'. פי' כשהוא אומר לחברו בא עמי לבית המשתה בין אמר מחמת חופתי בין לא אמר לו מחמת חופתי מברך שהשמחה במעונו דמסתמא מחמת הילולא. עד אימת פי' עד אימת סומכין על דבריו שהוא אומר מחמת הילולא אתה קורא לי ומברכין שהשמחה במעונו. בפרושי הגאונים ז"ל:

עד תריסר ירחי שתא. שע"כ נמשכת שמחת החתן דכתיב נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח. הריטב"א ז"ל:

מברך שהשמחה במעונו. לשון ברכה זו כלפי הבורא אמר ורצה לומר נברך לבורא שהשמחה שלימה במעון שלו שאין לו לא עצב ולא דאגה. תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל. וכתוב בפירושי הגאונים ז"ל נראה בעיני דהא דנקט מעון טפי משחק לפי שהיו מלאכי

השרת במעון והיו מביאין לאדם סעודתו ביום שמחתו שנשא חוה כדאמרי' בחגיגה בפרק אין דורשין מעון שבו היו מלאכי השרת לכך כשנושאין את האשה אומרים שהשמחה במעונו כך שמעתי וכך מצאתי בפירושי הגאונים:

ומעיקרא מאימת. איכא דדייק ואמרי דכי אמרינן מעיקרא מאימת מכי רמו שערי כו' מברכין שהשמחה במעונו דוקא שיאכלו בבית שיעשו בו החופה דקי"ל אין שמחה אלא במקום החופה וכן אמרינן בפר' הישן ואית דאמרי דכי אמרינן דאין שמחה אלא במקום חופה דוקא אחר שנעשית החופה אבל קודם שנעשית בכל מקום מחמת הילולא הוי ומברך שהשמחה במעונו ומחזי נמי דכי מברכין שהשמחה במעונו דוקא כשהחתן מיסב עמהם. ואיכא דבעי אמאי לא מברכינן השתא שהשמחה במעונו קודם נשואין בליל ששי בסעודה דהא במילה אי לאו משום צערא דינוקא הוה אמרינן לה דכל כנופיא של שמחה היא וי"ל התם איתעבידא מצוה ואיכא שמחה אבל הכא למנהג דידן בליל ששי עדיין ליכא לא יום אירוסין ולא יום נשואין עד למחר. יש מי שאומר דלא מברכין שבע ברכות עד שיכתוב לה כתובה ולא מיקרי חופה אלא יחוד שמתיחד עמה ולא מיקרי יחוד עד שיכתוב לה כתובה כדאמרינן בפרק אף על פי כיון דסתם ביאה לחופה קיימא אלא חופה היינו יחוד ולא מקרי חופה. שיטה ישנה:

מכי רמו שערי באסינתא. יש מפרשים משעה שמתחילים להטיל השעורים בעריבה לעשות שכר דבכה"ג מוכחא מילתא דלא הדרי בהו כיון שמתקנים השכר ויש מפרשים שמנהגם היה לזרוע השעורים בעריבות ובשעת ברכה היו מוציאין אותם לפני החתן והכלה לסימן טוב שכמו שאלו השעורים גדלו כן ירבו ויפרו הם. תלמידי הרב רבינו יונה. וכ"כ רש"י. והגאונים כתבו וז"ל מכי רמו שערי באסינתא משעה ששורין השעורין בעריבה לעשות שכר ליום המשתה דכיון שמזמנין הסעודה כ"כ שוב אין חוזרין בדבר וסתם דעתן אהילולא ולא הויא ברכה לבטלה ול"א שנותנין עפר בעריבה וזורעין השעורים קודם ימי החופה ומביאין לפני החתן והכלה כשהן צמוחים ואומרים להם פרו ורבו כשעורים הללו שממהרין לצמוח קודם כל תבואה. פ"א מעת שנותנים השעורים במכתשת לפצלן לאכול בשמחת חתן לרבינו שרירא ולרבינו האיי גאון ודקאמריתו אתרא דלא נהיגי בשערי אתחלתא מאימת מדמתחילין לתקן סעודת חופה לפום מנהגיהון או דדיקרן אצוארי או דשחטין חיותא או דמגבלין עיסה כל אתרא לפום מנהגיהון ע"כ:

כתב הריטב"א ז"ל וז"ל הסכימו רבותי דהא דאמרינן מעיקרא מאימת מכי רמו שערי באסינתא כלומר משיכינו צרכי החופה דדוקא משקדשו אבל קודם שקדשו כלל לא אלא

דתרי בעינן קדושין והוא דטרח להו דלא הדרי בהו ורב פפא נמי דבריך משעת אירוסין קדושין הוו תמן שאין לשון אירוסין בכל התלמוד אלא הקדושין דאידך שדוכין קרו להו והא דאמרינן קים להו בגווייהו דלא הדרי בהו ה"ק דלא הדרי בהו מלעשות חופה לזמן קבוע דלמיהדר בהו לגמרי לא אפשר כיון דאיכא קדושין ולא אסתייעא מילתא דהדרי בהו שלא נעשית החופה לזמן שקבע ע"כ. וכן פי' הרשב"א ורש"י לא פירש כן:

ורב תחליפא בריך שית אריכתא. פרש"י שהוסיף כאן דברים וזה כדרך מה שפי' במס' ברכות פ"ק באחת ארוכה ואחת קצרה שפי' הוא ז"ל שם דאחת ארוכה במלות וכבר כתבנו שם שא"א לפרש כן אלא נ"ל דאריכתא היינו שפתח וחתם בכולן וכל ברכה שפותחת וחותמת נקראת ארוכה וכדאיתא בירושלמי וכמו שכתוב שם בס"ד. הרשב"א ז"ל. והריטב"א כתב וז"ל רב תחליפא בריך שית אריכתין פרש"י שהוסיף בהם דברים וחתם בהם ויפה כיון דמשום תוספת לשון בעלמא לא מיקרי אריכתא ולא עוד אלא היה לו להאריך דבמקום שאמרו לקצר אינו רשאי להאריך שלא לשנות המטבע של ברכות וה"ה שאם לא היה מאריך בלשון לא היה לו לחתום בשום צד שלא תקנו פותח וחותם אלא בנוסח ארוך וכדאיתא בפ"ק דברכות ע"כ. ולית הלכתא כוותיה משום דטרידי ואית ליה צערא לינוקא מכאן דקדקו רבני צרפת האחרונים שהאבל מותר לאכול בסעודת ברית מילה דלית כאן סעודת שמחה כיון דאיכא צערא דינוקא ולא מסתבר דנהי דלא קבעינן ברכת שהשמחה במעונו משום דאיכא צערא דינוקא מכל מקום סעודת מצוה היא ועל השמחה קובעים אותה אבל ליכנס שם למצות מילה זה מותר שלא נאסר למצות אלא שלא יכנס לשמחה בלא מצוה וכדפרישנא בדוכתא בס"ד ויש למדין מכאן דבסעודת פדיון הבן אומרים שהשמחה במעונו דהא ליכא צערא לינוקא ואיכא שמחה שיצא מספק נפל ובשם ה"ר טוביה ז"ל כתבו התוספות שאין לברך דהא כשמת הבן לאחר ל' יום האב חייב לפדותו ואין לומר שם שהשמחה במעונו וכיון דכן ה"ה כשהוא חי שלא לתת דברינו לשיעורין ואין זה טעם נכון בעיני דכיון דבהאי איכא סעודה ובהאי ליכא סעודה אין הדברים נתונין לשיעורין שהרי כל שאין שם סעודה לא שייך לומר שהשמחה במעונו ויש שנתנו טעם בדבר שלא אמרו שהשמחה במעונו אלא בסעודה שנכתב בה שמחה כגן ברית מילה דכתיב שש אנכי על אמרתך כדאיתא בפרק התכלת מה שאין כן בפדיון הבן ואין להוסיף על מה שאמרו חז"ל. הריטב"א ז"ל:

חתנים מן המנין. נקט לשון רבים משום חתנות רבות הבאות זו אחר זו וכדאמרינן התם מאי בוגרות בוגרות דעלמא אבל איו לברך ברכה אחת לשני חתנים בבית אחד שאין לערב שמחה בשמחה וכן מרבינו ז"ל. הריטב"א ז"ל:

ואין אבלים מן המנין. מפני שהם אינן מנחמין אלא מתנחמין אבל החתנים הם שמחים כשאר אנשי החופה ולפיכך איתנהו מן המנין. תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל:
מתניתא קא רמית עליה כו'. פירוש אמשניות סתמיות פליג רב עלייהו וקיי"ל כוותיה כמו שכתב הרי"ף במסכת י"ט ואתרי קא רמית עליה ממתניתא:
רב תנא הוא ופליג. הקשו בתוס' אמאי לא משני כי תניא ההיא בברכת המזון כדמשני ר' יוחנן ותירצו דנראה לו דוחק להעמיד כן וכדבעינן למכתב לקמן בס"ד וניחא ליה טפי למימר דפליג אבל ר' יוחנן לאו תנא הוא הלכך צריך לשנויי ולא בעי לשנויי ר' יוחנן דאמר כרב דר' יוחנן לא מחשיב ליה תנא דהא פליג עליה בכמה דוכתי ואם תשאל הרי מצינו ר' יוחנן הוזכר בברייתא דתניא בשילהי נזיר וכמה שיעור תפישה ר' יוחנן כו' אלמא דתנא הוי תשובתך זהו ר' יוחנן אחר שהיה תנא וכן כתבו בתוספות וכ"כ הריטב"א וז"ל מדלא פרקינן לר' יוחנן כדפרקינן לרב שמעיה דרב תנא הוא ופליג ור' יוחנן לאו תנא הוא והא דקי"ל רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן משום דר"י חכים טפי אלא דלא מסתייעא ליה מילתא לאסמוכי בתנא ורב נמי לאו תנא דחשיב והיינו דאיכא דוכתא דאיכא לשום אמורא פירכא ממתניתין אע"ג דאית ליה סייעתא מדרב ולא אמרינן הוא דאמר כי האי תנא תוספות ע"כ. ולי נראה דעיקר קושיא ליתא דרב נחמן דאמר משמיה דרב חתנים מן המנין ואין אבלים מן המנין ידע שפיר דרב אמרה בכל גווני דאין אבלים מן המנין ואפילו בברכת המזון ולהכי לא תירץ כי תניא ההיא בברכת המזון ומיהו ר' יצחק דאמרה משמיה דר' יוחנן ידע שפיר דלאו בכל גוונא אמרה רבי יוחנן ולהכי משני כי תניא ההיא כו'. תדע דרבי יצחק הוא ניהו דאמר תלתא מימרא אליבא דרבי יוחנן כדאיתא לקמן הלכך ידע שפיר במאי איירי רבי יוחנן אבל רב נחמן לא שמע מרב אלא אין אבלים מן המנין סתם דמשמע כלל כלל לא שוב מצאתי להרא"ה ז"ל שכתב וז"ל כי תניא ההיא לברכת המזון כלומר להצטרף לזמון ומדלא משנינן הכי לרב שמע מינה דרב סבירא ליה דאפי' לזימון אין מצטרפין והטעם לדעת הגאונים ז"ל יש שפירשו לפי שהיו אומרים בברכת המזון ברוך מנחם אבלים ויש אומרים שזה טעות הוא אלא לפי שהיו אומרים בברכת הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת ואין אחרים רוצים לכלול עצמן עמהם ולהכי בעינן שיעורא לבד מנייהו וכן נראה בברכות ולית הלכתא כרב אלא כרבי יוחנן ולברכת המזון מצטרפין וכי תניא דאין מצטרפין בברכה כו' ע"כ. משמע כדכתיבנא וזכיתי להסכים לדעתו ומיהו רש"י ז"ל כתב חתנים מן המנין. לעשרה הצריכין להמנות לברכת חתנים כדאמרינן לעיל. ואין אבלים מן המנין. לקמן מפרש הלכתא ע"כ. כן כתוב ברש"י כתיבת יד ובספרי הדפוס יש טעות ואמימרא דרב קאי ומשמע דבעי לפרושי דכי

משני לקמן כי תניא ההיא בברכת המזון אמימרא דרב נמי קאי ושקיל וטרי תלמודא למאי הלכתא אמרינן ואין אבלים מן המנין ולקמן נכתוב עוד בזה בס"ד:

דף ח:

כי תניא ההיא בב"ה. פרש"י להצטרף לג' ולזמן עליו שהרי חייב בכל המצות ע"כ. והקשו עליו בתוס' דאם כן לא אתא לאשמועינן אלא דחייב במצות והל"ל בהדיא דחייב במצות ויש לומר דהא אתא לאשמועינן דלא נימא דכיון שהוא אבל אין אחרים רוצים להצטרף עמו והכין דייק לשון רש"י שכתב להצטרף לג' ולא קצר כדרכו וכתב בברכת המזון לזמן עליו וכו' ואם מפני שהיו אומרים בברכת הטוב והמטיב אל אמת וכו' ניחא טפי וכמו שכתב הרא"ה ז"ל וכדכתיבנא לעיל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל בברכת המזון פרש"י ז"ל להצטרף לג' לזמן עליו ויש לתמוה מאי קמ"ל וכי כל השנה נמי אינו חייב לברך כן וראיתי למקצת גאונים ז"ל שאומרים נברך מנחם אבלים שאכלנו משלו ולפי שהוא מתנחם הייתי אומר שצריך ג' חוץ ממנו ובמקצת תשובות אמרו שהוא טעות וכן נמי משמע בברכות שאין מוסיפין בה כלום אלא בהטוב והמטיב שאומר אל אמת דיין אמת כו'. ושמא מפני תוספת זה הייתי סבור שאין אבל מן המנין ע"כ. עוד הקשו בתוס' על פרש"י ז"ל דא"כ מאי פריך ליה מברכת אבלים בעשרה ואין אבלים מן המנין ברכה בשורה מי איכא אלא ע"כ היינו בברכת המזון והדרא קושייא לדוכתיה דקתני ואבלים מן המנין ומוקמת ליה בברכת המזון ולפרש"י ז"ל לא קשיא מידי דכי קתני ברייתא אבלים מן המנין היינו להצטרף לזימון לומר נברך שאכלנו משלו אבל גבי ברכת אבלים שמברכים בברכת המזון קאמר ר' יוחנן שאינו מן המנין. ולמאי דכתב רש"י ז"ל לעיל אין כאן קושיא כלל שהוא כתב ז"ל ואין אבלים מן המנין. לקמן מפרש למאי הלכתא ע"כ. פי' דהך דשקיל וטרי תלמודא ואלא הא דאמר וכו' לאו היינו כדי לאקשויי ולמימר דהדרא קושיא לדוכתיה אלא בעי לפרושי למאי הלכתא קאמר ואין אבלים מן המנין ופריש לה בדרך שקלא וטריא והכין אורחא דתלמודא בכמה דוכתין והיינו דקאמר כי תניא ההיא בברכת המזון כי קאמר ר' יוחנן בשורה אלמא דלא סגי ליה לתרוצי לחוד אלא לפרושי נמי לר' יוחנן במאי דקאמר דאין אבלים מן המנין כנ"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל והא דאוקימנא מתני' בברכת המזון פרש"י ז"ל להצטרף עם אחרים לזמן עליו והקשו עליו בתוס' דאם כן מאי קמ"ל פשיטא דהרי האבל חייב בכל המצות ועוד דלא שייך בה כלל ענין אבלות לכך פירשו דהיינו שופט בצדק דיין אמת וכו'. שמוסיפין בהטוב והמטיב דסד"א דכיון דאבל הוא לא יצטרף וליבעי שיעור מן המנחמים

קמ"ל דאבלים מן המנין וקשה לר"י שהרי התוס' הזה אין צריך מנין ואפי' ביחיד חייב האבל לאומרו ונ"ל דאפ"ה היינו סבורים כשאומרים אותה בזמון שהאחד מברך והשאר יוצאין אין לצרף האבל במנין הזמון כיון שהוא מן המתנחמים ולפרש"י ז"ל יש ליישב דמשום דרגילי להוסיף בברכת זימון של אבלות ברוך מנחם אבלים כמו שאנו נוהגים היום דהיינו סבורים שלא יצטרף האבל בזימון קמשמע לן שמצטרף שאין כאן אלא ברכה להקב"ה שמנחם לכל האבלים ומ"מ לא מצינו בשום מקום אחר סמך למנהג זה אבל מכאן יש לסמוך אותו לפרש"י ז"ל. ע"כ:

כאן חסר כמו שתי דפים

וז"ל שיטה ישנה נאמן לאוסרה עליו פי' לאו דקא טענה איהי משארסתני נאנסתי אלא כגון שמכחשת אותו שאומר פתח פתוח מצאתי וכן מפרש בירושלמי וה"ה אם טוענת איני יודעת ואף על גב דאמרינן לקמן לר"ג קיל שמא דאפילו בס"ס פסול וא"כ מאי פריך ספק ספיקא הוא י"ל דהתם משום דמעלה עשו ביוחסין אבל להתיר עצמה לבעלה ודאי נאמנת. ע"כ שיטה ישנה:

דף ט.

הא דאמרינן נאמן לאוסרה עליו ולא קאמר נאמן לאוסרה על עצמו הא קא משמע לן דכיון דטעין כן בב"ד כטענת ברי כדו אסרין אותה עליו ואפקינן לה מיניה ואינו רשאי לקיימה והכי מוכחא סוגיין דלקמן דפרכינן מר' אלעזר דאמר אין האשה נאסרת על בעלה כו'. והיינו דההיא שאינה נאסרת בב"ד דאילו לצאת ידי שמים בלאו הכי נמי תנא דרוכל דפ"ק דיבמות [כד ב'] ובעוברת על דת משה ויהודית דבמכילתין ואף על גב דאמרינן (בפ"ק) [בפ"ב] דיבמות ב"ד בעדים הוא דמפקי הא אמרינן דפ"פ כעדים דמי כל היכא דליכא אלא חדא ספיקא וזה ברור. הריטב"א ז"ל:

ואמאי ספק ספקא היא. הא כתיבנא לעיל דר' אלעזר הכי קאמר האומר פתח פתוח מצאתי נאמן ולמאי נאמן היינו לאוסרה עליו והילכך פריך שפיר ואמאי מתאסרא עליו אפילו אי מהימנא ליה דנבעלה וכמו שכתב רש"י ז"ל ואם תפרש דה"ק דאיהו נאמן לאוסרה עליו ולמשוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא לא פריך שפיר דאף על גב דהוי ספק ספקא מצי לשוייה חתיכה דאיסורא ולאסור על עצמו דבר כגון זה ויאה ויאה אלא ודאי משמע ליה דהכי קאמר ר' אלעזר נאמן והיינו לאוסרה עליו אף על גב דאיהו לא אתי לבי דינא כדי לאוסרה עליו מיהו אנן בי דינא אסרינן לה עליו וכדפרישנא לה לעיל וכן דייק הריטב"א ז"ל מדקאמר עליו ולא על עצמו וכדכתיבנא לעיל בסמוך וכיון שכן פריך

שפיר כנ"ל. והקשה בשיטה דמאי אמרינן כל מקום שאתה יכול לרבות ספקא וספק ספקא ברה"י ספקו טמא ותירץ דה"מ כשהוחזקה שם טומאה אבל אם לא הוחזקה שם טומאה כלל בספק ספקא אין אוסרין. ע"כ:

ספק תחתיו ספק אין תחתיו. וא"ת ומאי פריך והא חזקת הגוף עדיפא ואית לן למימר השתא נבעלה דאוקמה אחזקת הגוף שהיתה בתולה ובכל יום ויום אית לן למימר לא נבעלה אלא ביומא דלבתריה וכיון שכן אין לך לומר אלא שתחתיו נבעלה ואין כאן אלא ספק אחד ספק באונס ספק ברצון ולהכי אסורה עליו וכ"ש נמי דאונס לא שכיח וי"ל דעכשיו הרי היא נשואה לפנינו וכלה בחופתה דהיינו אחר שנשאת פשיטא ודאי דלא זינתה והספק היינו ספק תחתיו משנתארסה זינתה ספק אין תחתיו אלא קודם שנתארסה זינתה ומעתה אדרבה אית לן למימר כיון דעכשיו לאחר שנשאת פשיטא דלא זינתה העמידנה על חזקה ולא זינתה אלא קודם שנתארסה וכיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי ה"ל ספיקא ספק תחתיו ספק אין תחתיו ואפשר שלזה כתב רש"י ספק תחתיו. משנתארסה זינתה. ספק אין תחתיו. אלא קודם שנתארסה, ע"כ. פי' הספק הוא חיצוני ואין הספק שמא עכשיו תחתיו לאחר שנשאת זינתה דהא ודאי כלה בחופתה לא זינתה אלא הספק היינו שמא משנתארסה זינתה וכיון דעכשיו ביומא דלבתריה ליכא למימר דזינתה מעתה אין לך למימר לוקמה אחזקת הגוף ותתחזק בבתולה עד השתא והשתא אית לן למימר דזינתה דע"כ בחופתה לא זינתה וק"ל. כנ"ל:

לא צריכא [**אלא**] **באשת כהן**. הא דנקט לישנא דלא צריכא כדי לתרוצי קשיא למה דהא לישנא לא שייך כי אם לתרוצי קושיית פשיטא וכן מדקדקים המפרשים ז"ל בכמה דוכתי י"ל דנקט הכין כדי לדחויי שינויי אחרינא דלא נימא דרבי אלעזר ה"ק נאמן לאוסרה על עצמו וכדפרישנא לעיל בלישנא קמא והילכך אין כאן קושיא דאיהו ודאי מצי לשויה אנפשיה חתיכה דאיסורא אלא מיהו קשיא דאי הכי פשיטא ומאי אתא רבי אלעזר לאשמועינן הא ודאי דיכול האדם לאסור על עצמו דבר המותר כדאיתא בכמה דוכתי לכך נקט לא צריכא כו'. פירוש דכדי שישמיענו רבי אלעזר חידושא צריכים אנו לאוקמה בהכין. כנ"ל:

באשת כהן. הקשו בתוס' ונוקמה אחזקת כשרה לכהונה ונימא דלאו תחתיו זינתה אכתי איכא למימר שמא נבעלה לפסול לה ולקמן גבי ראוה מדברת פליגי ר"ג ורבי יהושע ולר' יהושע הרי היא בחזקת שנבעלה לנתין ולממזר ופסולה לכהונה ואמרינן בגמרא לקמן דלרבי יהושע אלים ליה חד ספיקא דאפילו בברי נמי פסיל ור"ג נמי דמכשר דוקא בטוענת ברי וקיל ליה שמא דאפילו בספק ספיקא נמי פסיל כדאיתא בגמרא לקמן

ומעתה איכא למימר דהכא מיירי בשותקת ולא תקשי לרבי אלעזר וכיוצא בזה מצאתי להרמב"ן ז"ל שכתב בסמוך וכדבעינן למכתב בסייעתא דשמיא וי"ל דהיינו קושייתם ז"ל דאנן הכי קאמרינן לא צריכא באשת כהן שהאונס אסור בה ומעתה לא נשאר כי אם ספק תחתיו כו' ומשום הך ספקא לחוד ראוי לאסרה עליו ולכך קשיא להו לתוס' דמשום הך ספקא אין לאסור דנוקמה אחזקת כשרה לכהונה ונימא דלאו תחתיו זינתה ואי משום שמא נבעלה לפסול לה בהא לא איירי ר' אלעזר דהיינו פלוגתא דר"ג ור"א ור' יהושע לקמן במתני' ולמר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ויש לי לומר דלכך כתב רש"י באשת כהן. שהאונס אסור בה הילכך חד ספק הוא. פי' לאו דוקא ספק תחתיו ספק אין תחתיו אלא חד ספק איזה שיהיה והיינו שמא נבעלה לפסול לה וכדאקשינן והתוס' ז"ל תירצו דאדרבה חזקת הגוף עדיפא ואית לן למימר דהשתא נבעלה דאית לן לאחזוקי בבתולה עד האידנא וכן תירץ הרא"ש ז"ל וכתב עוד דלא דמיא למקוה שנמצא חסר דאמרינן כל טהרות שנעשו על גביו טמאות ולא אמרינן אוקמיה אחזקתיה והשתא הוא דחסר דהתם היינו טעמא כדפרישנא בריש נדה דאיכא למימר חסר ואתאי. ע"כ:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל לא צריכא אלא באשת כהן. פירוש דליכא אלא חד ספק ספק תחתיו דהא כל שנבעלה תחתיו אפילו באונס אסורה ומיהו ספק תחתיו איכא אף על גב דכל שנבעלה לפסול לה פסלה מן הכהונה אף ע"ג שלא נבעלה תחתיו להה"א ליכא למיחש כיון דרובא כשרים אצלה. ע"כ:

ואיבעית אימא באשת ישראל וכגון וכו'. הקשו בתוס' אכתי איכא ספק ספקא ספק באונס ספק ברצון ואת"ל ברצון ספק כשהיא קטנה ופיתוי קטנה אונס הוא כדאמרינן בהבא על יבמתו והיה נראה לתרץ דאין כאן אלא חד ספק כשהיא קטנה ספק כשהיא גדולה דאי פרכת נוקמה אחזקת היתר וכשהיא קטנה נבעלה אדרבה איכא למימר אוקמה אחזקת הגוף והשתא כשהיא גדולה נבעלה וכמו שכתבו התוס' ז"ל כדכתיבנא בסמוך אבל ספק באונס ספק ברצון ליתא דאיכא למפרך נוקמוה בחזקת היתר לבעלה וליתא להאי תירוצא דמהאי טעמא דאמרת דאין כאן ספק באונס ספק ברצון משום דמוקמינן לה בחזקת היתר לבעלה פי' ובאונס נבעלה משום ה"נ סמי מכאן אידך ספקא ספק כשהיא קטנה ספק כשהיא גדולה דאי מחזקינן לה דבאונס נבעלה מה לי קטנה מה לי גדולה כל שנבעלה באונס שריא ואם היינו מתרצים דמשום הכי אין כאן אלא חדא ספקא ספק קטנה וכו' משום דאונסא לא שכיח וקלא אית לה הוה ניחא ומיהו אכתי קשיא דסמוך מיעוטא דאונס בהדי מחצה דספק כשהיא קטנה והוה ליה רובא דשריותא ואפי' תימא דפיתוי קטנה נמי לא שכיח טובא מכל מקום סמוך הני תרי מיעוטי בהדי

חזקת היתר ואמאי מיתסרא. ויש מי שכתב דלא חשיב ספק ספקא אלא כשמתהפך בכל צד והכא אם נאמר ברישא ספק כשהיא קטנה ספק כשהיא גדולה פי' ספק כשהיא קטנה ופיתוי קטנה אונס הוא ספק כשהיא גדולה ואסורה משום דברצון נבעלה תו לא מצינן למימר ואת"ל כשהיא גדולה ספק באונס ספק ברצון דהא עלה דרצון קיימינן דהיינו החילוק דבין קטנה לגדולה וליתא דאנן הכי קאמרינן ספק נבעלה כשהיא קטנה ומותרת ספק כשהיא גדולה ואסורה ואת"ל כשהיא גדולה ספק באונס ספק ברצון ובר מן דין התוס' ז"ל סוברין דשפיר חשיב ספק ספקא אף על גב דאינו מתהפך וכדבעינן למכתב לקמן בס"ד. והנכון כמו שתירצו התוס' דשם אונס חד הוא וכן תירצו תלמידי הר' רבינו יונה ז"ל וז"ל יש לשאול והלא אכתי איכא תרי ספיקי ספק גדולה ספק קטנה כלומר ספק שזינתה אחר שהיתה בת שתים עשרה שנה ספק קודם לכן שאם זנתה קודם לכן ואפילו ברצון מותרת היא לבעלה ואם תמצא לומר אחר שגדלה זינתה ספק באונס ספק ברצון י"ל דהני לא הוו תרי ספיקי דהכל כמו ספק אחד הוא מפני שאם זנתה ברצון בעודה קטנה (אינה) מותרת לבעלה מטעם שנדון אותה באנוסה דפיתוי קטנה אונס הוא ונמצא שבין זה ובין זה אינו אלא ספק אחד ספק באונס ספק ברצון. מפי מורי הרב נ"ר. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל א"נ באשת ישראל וכגון דקביל עליה אביה קידושין פחותה מבת ג' שנים ויום אחד דודאי תחתיו זינתה דפחות מכאן בתוליה חוזרין ודוקא כשהיא גדולה עכשיו הא לאו הכי מותרת אפילו נבעלת ברצון דפיתוי קטנה אונס הוא וא"ת אפילו קבל עליה אביה קידושין פחותה מבת ג' שנים תשתרי דספק ספקא היא ספק קודם שגדלה [ספק לאחר שגדלה ואת"ל לאחר שגדלה] ספק באונס ספק ברצון י"ל דע"כ כולא חדא ספקא היא ספק באונס ספק ברצון דקודם שגדלה משום ספק אונס אתה בא להתירה וא"ת א"כ אפילו קבל בה אביה קידושין בבת שבע תיתסר דחד ספק הוא. ליתא דהתם אי אתה צריך לטענת אונס כלל קודם שנתארסה דאפילו אם תמצא לומר דפתוי קטנה רצון הוא אפילו הכי שריא ולא תהא כח גדולה יפה מכח קטנה. ע"כ:

וכן כתוב בשיטה ישנה וז"ל אכתי איכא תרי ספיקי ספק קטנה וכו'. י"ל כולה חדא ספקא היא ספק באונס וכו' דפתוי קטנה אונס הוא וא"ת לוקמה בשקבל בה אביה קידושין כשהיא קטנה ולעולם יש לה ד' שנים וליכא אלא חדא ספקא דספק אין תחתיו היינו ספק באונס דפתוי קטנה אונס הוא י"ל היתר דאין תחתיו אינו מטעם פתוי קטנה שהוא אונס דאפילו אם היתה גדולה היתה מותרת אם זנתה קודם שקדשה ואין אנו צריכין להיתר דאין תחתיו לטעם פתוי קטנה הילכך תרי ספיקי איכא. מ"מ יצ"ו. ע"כ:

והרא"ה ז"ל כתב וז"ל ומיהו אכתי קשיא דהא תרי ספיקי שמא קודם שתגדל וכו'. ואיכא דאמר דכולא חדא ספקא הוא ספק באונס ספק ברצון ואפשר דלא חשיב ספק ספקא אלא בגדולה שנתקדשה דאיכא למימר שמא לא זינתה באיסור כלל אם זינתה כשאין תחתיו ואם זינתה באיסור לעצמה שמא לא זינתה באיסור לבעלה שמא לא היה אלא באונס אבל זו ודאי זינתה באיסור לעצמה וליכא כלל אלא חדא ספקא אם זינתה באיסור לבעלה אם לאו. עד כאן:

ורש"י ז"ל כתב וז"ל פחותה מבת ג' שנים. ועכשיו היא גדולה ופתויה פתוי ואינו אונס הילכך חד ספק איכא ספק אונס ספק רצון אבל ספק תחתיו ספק אין תחתיו ליכא שאילו נבעלה קודם לכן היו בתוליה חוזרין כדתנן במסכת נדה פחות מכאן כנותן אצבע בעין שהדמעה יוצאת וחוזרת. ע"כ. וכתוב בקונטריסין שרש"י ז"ל בא לתרץ שאין להקשות מכח פתוי קטנה אונס היא דעכשיו היא גדולה ופתויה פתוי, ע"כ. פי' דומיא דההיא דפרק עשרה יוחסין דאמרינן הרי היא בוגרת לפנינו עיין שם הילכך אין כאן ספק כשהיא קטנה נבעלה וכו'. ואף על גב דלא קאמר רב התם הרי היא בוגרת לפנינו אלא משום דליכא חזקה דנערות וכמו שכתבו התוס' ז"ל שם הכא נמי אין כאן חזקה דהיתר כלל דאדרבה נוקמה בחזקת הגוף ואימור עכשיו כשהיא גדולה נבעלה וכמו שכתבו התוס' ז"ל לעיל ודע שהרמב"ם ז"ל כתב בפ"ב מה' סוטה קטנה שהשיאה אביה אם זנתה ברצונה נאסרה על בעלה וכו' והראב"ד ז"ל השיג עליו ע"ש:

והאריך עוד רש"י ז"ל וכתב אבל ספק תחתיו וכו'. משום דקשיא ליה ז"ל דאף על גב דבתוליה חוזרין דילמא פתחה נשאר פתוח ואיהו פתח פתוח קא טעין להכי תירץ ז"ל דפתחה נמי חוזר ונסתם כדתנן פחות מכאן כנותן אצבע בעין שהדמעה יוצאת וחוזרת. פי' והפתח סתום דומיא דעין כנ"ל. הקשו עוד בתוס' ונוקמה בחזקת היתר לבעלה ואף על גב דאנו מאמינים לבעלה שנבעלה והרי איתרע חזקתה מ"מ חזקת בתולה הוא דאיתרעאי מיהו אכתי חזקת היתר לבעלה בדוכתא קיימא וכיון שכן מקשים התוס' שפיר ונוקמה בחזקת היתר לבעלה ואימור דנאנסה ואם היינו מפרשים ספק באונס ספק ברצון דהיינו ספק כשהיא קטנה דפתוי קטנה אונס הוא ספק כשהיא גדולה ניחא דאדרבה אית לן לאוקמה בחזקת הגוף ולמימר עכשיו כשהיא גדולה נבעלה מיהו הא כתבינן דליכא למימר הכי דמהאי טעמא דדחינן ספק באונס ספק ברצון משום דאוקמוה בחזקת היתר ואימור באונס נבעלה מהאי טעמא גופא סמי מכאן ספק כשהיא גדולה וכו' דכל שהיא באונס שריא ומה לי גדולה מה לי קטנה ומיהו למאי דכתבו הקונטריסין דלרש"י ז"ל אין כאן ספק כשהיא קטנה ספק כשהיא גדולה משום דהרי היא גדולה

לפנינו כדכתבו בסמוך ומסייעינן לה מההיא דפ' עשרה יוחסין דקאמר רב הרי היא בוגרת לפנינו ניחא נמי הך קושיא דאיכא למימר דכיון דהרי היא בעולה כשהיא תחתיו לפנינו איתרע חזקתה ואין לך לומר דנאנסה בודאי דאונס לא שכיח ונשאר הדבר בספק ספק נאנסה ספק ברצון ולכך היא אסורה אבל לשיטת התוס' ז"ל דס"ל דשפיר איכא למימר ספק כשהיא קטנה אף על גב דהרי היא גדולה לפנינו ואין כאן חזקת היתר וכדכתבינן כ"ש דאין לך לומר הכא הרי היא בעולה תחתיו לפנינו כיון דאיכא חזקת היתר וכ"ש דמה שהיא בעולה לפנינו לא מרעא חזקת היתר אלא חזקת בתולה וחזקת היתר בדוכתא קיימא וכדכתבינן הילכך קשיא להו לתוס' ז"ל נוקמה בחזקת היתר לבעלה ואימור דנאנסה תחתיו ותירצו בתוס' אף על גב דשפיר איכא חזקה ולא איתרעאי כלל מ"מ אנוסה הויא מיעוטא דאנוסה קלא אית לה וכיון דרצון רובא ומיעוטא אונס ה"ל רובא וחזקה רובא עדיף וחזרו התוס' והקשו עוד א"כ בספק ספקא נמי תיאסר דספק באונס כמאן דליתיה דמי ולא נשאר אלא ספקא ספק תחתיו וכו'. וראיתי לראשונים ז"ל דקשיא להו על התוס' אמאי תירצו דרובא וחזקה רובא עדיף עד שיצא להם קושיא אחרת דבספק ספקא נמי תיאסר ה"ל לתרוצי ז"ל דרובא ברצון וסמוך מיעוטא דאנוסות לחזקה וה"ל פלגא ופלגא ולכך באשת ישראל שנתקדשה פחותה מבת ג' שנים דאין כאן אלא ספק אחד אסורה ומשום ספק ספקא שריא וניחא הכל. וריב"ש ז"ל בתשובותיו סימן שע"ב נדחק משום קושיא זו לומר דקושיא הראשונה של תוס' שהקשו ונוקי בחזקת היתר אפילו ליכא אלא חד ספקא ובאונס הוה תירצו דאונס לא שכיח ובין לר"מ ובין לרבנן ניחא דלרבנן רצון רובא ורובא וחזקה רובא עדיף ולר"מ דחייש למיעוטא וס"ל סמוך מיעוטא לחזקה אכתי הוה ליה פלגא ופלגא כדאיתא בריש פרק בתרא דיבמות והקשו עוד לרבנן דאית להו מיעוטא כמאן דליתיה דמי ולא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה בספק ספקא אית לן למיסר והכין משמע מלשון תוס' הרא"ש ז"ל שכתב זה לשונו ואם תאמר אפילו ליכא אלא חדא ספיקא הוה ליה למימר אוקמיה אחזקת היתר ובאונס היה וי"ל דאונס לא שכיח ובירושלמי מפרש דאונס יש לה קול ומ"מ חשיב לעיל ספק ספקא דמיעוטא אין לה קול וא"ת א"כ רצון הוי רוב ואפילו בתרי ספקות אית לן למיזל בתר הרוב דמיעוטא במקום רובא כמאן דליתיה דמי וה"ל רובא ברצון וחזקת היתר וזיל בתר רובא, ע"כ. ודוחק דמלשון התוספות משמע דלכ"ע הקשו דבספק ספקא נמי תיאסר ואפילו לר"מ והנכון דמעיקרא לא הקשו התוס' אלא נוקי בחזקת היתר לבעלה ואימור נאנסה וכדכתבינן לעיל נמצא דהמיעוט והחזקה הוא דבר אחד וכיון דנתבטלה החזקה מחמת הרוב המיעוט נמי בטל מאליו דלא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה אלא

כשהחזקה היא מענין אחר והמיעוט ענין אחר אבל כשהחזקה והמיעוט הם מענין אחד רובא עדיף מתרווייהו וכן מצאתי בגליון תוס' וז"ל וא"ת סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע ליה רובא וי"ל דחזקת כשרות בא מכח מיעוט אונס. ע"כ:

עוד הקשו על התוס' דאדרבה אית לן למימר סמוך מיעוטא דאונס למחצה דאין תחתיו וה"ל תחתיו ברצון מיעוטא והאריך בקושיא זו הריב"ש ז"ל בתשובותיו ולא ידעתי מהו דבשלמא הא דאמרינן סמוך מיעוטא דמפילות למחצית דנקבות והוו להו זכרים מיעוטא ניחא דתרווייהו המפילות והנקבות מגרעים כח הזכרים מחד טעמא ולכך הוו זכרים מיעוטא ולמיעוטא לא חיישינן אבל מיעוטא דאונס ומחצה דאין תחתיו שריותייהו לא הוו מחד טעמא וכל אחד עומד בפני עצמו נגד תחתיו ברצון מיעוטא דאונס נגד הרצון ומחצה דאין תחתיו נגד תחתיו וכיון שכן היאך נתמעט הרצון משום דנצטרף מיעוט האונס בהדי אין תחתיו והיאך נתמעט תחתיו משום דנצטרף אין תחתיו בהדי מיעוט האונס כל אחד עומד בפני עצמו רובא דרצון נגד מיעוטא דאונס והרי הוא בטל ולא נשאר אלא ספק תחתיו ספק אין תחתיו ולהכי קשיא להו לתוס' בספק ספקא נמי תאסר דספק אונס כמאן דליתיה דמי ולא נשאר אלא חד ספקא ספק תחתיו כו'. וקל להבין כנ"ל. עוד הקשה הריב"ש ז"ל על התוס' דמנא להו דלרבנן נימא רובא וחזקה רובא עדיף בכה"ג דאף כי ניזיל בתר רובא אינה אסורה ודאית דאכתי נשאר ספק תחתיו ספק אין תחתיו ותירץ ז"ל דס"ל לתוס' ז"ל דרובא וחזקה רובא עדיף מדאורייתא וכיון דמדאורייתא רובא עדיף אפי' בספקא אית לן למיסר דה"ל ספקא דאורייתא ולכך הקשו התוס' דאפילו בס"ס נמי תאסר ותירצו בתוס' דהאי רובא דברצון אינו רוב גמור מדאורייתא אלא מדרבנן הוא דהוי רובא שאמרו אנוסה יש לה קול הלכך במקום ספק ספקא שרי ובמקום חדא ספק חשיב רצון לגבי אונס רובא וכה"ג אשכחן רוב דרבנן בשילהי עשרה יוחסין גבי תינוק שנמצא בצד העיסה דאמרינן התם לרבנן מיעוטא כמאן דליתיה ורובא וחזקה רובא עדיף ואמר ר' יוחנן שאין שורפין עליו תרומה ואי הוי רובא דאורייתא אמאי אין שורפין תרומה עליו ואמרינן נמי בפ"ק דנדה בג' מקומות הלכו חכמים אחר הרוב ועשאום כודאי וקאמר התם למעוטי רובא דתנוקת אלמא רובא דרבנן הואי. והרא"ש תירץ דלא אמרינן רובא וחזקה רובא עדיף אלא היכא דהרוב מגרע החזקה והחזקה מגרע כח הרוב כגון ההוא דתנוקת דא"א לטהר העיסה משום חזקה שאם לא נבטל הרוב דתנוקות מטפחין דאם טפח בעיסה ודאי היא טמאה אבל הכא אפשר להתירה מטעם חזקה בלא בטול רוב רצון כגון שזנתה קודם שנתארסה ע"כ. ולא נהירא דהחזקה לגבי ספק תחתיו לא מעלה ולא מוריד דאדרבה איכא חזקה

וכמו שכתבו התוס' וכדכתבי' לעיל וליכא למימר חזקה אלא לגבי ספק באונס ולגבי האי ספקא שפיר איכא למימר רובא וחזקה רובא עדיף וכיון דמדלית מכאן ספק באונס לא נשאר כי אם ספק תחתיו בלא חזקה והילכך אסור וזהו שהאריכו התוס' וחזרו וכתבו ובהא לא שייך לאוקמי בחזקת היתר כדפי' כדי לדחות תירוץ הרא"ש וגם הריב"ש ז"ל דחה תירוצו בשתי ידים כנ"ל. עוד הקשו בתוס' אכתי באשת כהן ובקבל בה אביה קדושין פחות מבת שלש שנים איכא ספק ספקא דספק מוכת עץ ספק דרוסת איש וכתבו בתוספות עוד ואין לומר דמוכת עץ לא שכיח דהא אמרינן באלו נערות גבי סומא שאין לה טענת בתולים מפני שנחבטות על גבי קרקע ופריך כולהו נמי חביטי מחביטן פי' ובתוליהן נושרין אלמא דשכיח ואיכא למידק לא יהא אלא דנימא דמוכת עץ לא שכיח מכל מקום הא איכא מיעוטא מוכת עץ וכיון שכן נימא סמוך מיעוטא דאונס לחזקת היתר דמוכת עץ ומיעוט דמוכת עץ לחזקת היתר דאונס ומותרת דהשתא הוי מיעוטא כמאן דליתיה דמי וכמו שכתבו הרא"ש והריב"ש ז"ל ניחא מיהו הא כתבינן לעיל דאין במשמעות לשון התוס' כן אלא בין לר"מ ובין לרבנן שקלי וטרו ונראה דכי אמרינן דמוכת עץ לא שכיח לא חיישינן לה כלל שלא חשו לשאינו מצוי ולהכי לעיל גבי אונס לא אתינא עלה מטעם דאונס לא שכיח דאי הכי לא הוה לן לאסתפוקי כלל ותלמודא אהא קאמר ספק באונס ספק ברצון אלא מטעם דאנוסה קלא איתי לה דמכל מקום הא אמרינן דשכיח אנוסה אלא דאית לה קלא והלכך איכא לאסתפוקי למיעוט אונס דלית לה קלא כנ"ל. והרמב"ן ז"ל כתב וז"ל לפי דעתי שאין קושיא זו לאשת כהן שאפילו אינה תחתיו חוששין לה שמא מפסול נבעלה ובודאי דלר"ג דקיל ליה שמא ואסר אפילו בספק ספקא זו לגבי הבעל ספק ושמא היא ואסורה אלא אפילו לר' יהושע אסורה שהרי מדברת ונסתרה אסורה משום דשמא נבעלה ושמא פסול הוה וכל שכן זו שיש בה דרכים לפסול שמא תחתיו ואם תאמר קודם לכן שמא מפסול אלא קדשה אביה פחותה מבת ג' שנים קשיא דתרי ספיקי נינהו ספק מוכת עץ ואם תאמר דרוסת איש שמא באונס ויש אומרים דמוכת עץ פתחה סתום הוא ואיכא למידק מהא דאמרי' לקמן גבי מתני' מאי לאו דקא טעין פתח פתוח לא דקא טעין טענת דמים אלמא בטענת דמים מיתסרא עליו ואמאי והא ספק ספקא הוא דאיכא למיחש נמי למוכת עץ אבל איכא למימר מוכת עץ לא שכיח ולא חיישינן לה וההיא דאמרינן בפ' אלו נערות כולהו נמי חבוטי מחבטן לומר שאם באת לחוש לסומא נחוש בכולן אלא שאין חוששין לפי שאין בתולים נושרין אלא בחבטה גדולה שאינה מצויה וכל שכן לדעת ת"ק דהתם דאמר הסומא יש לה טענת בתולים שאינו חושש לחבטה דהשרת בתולים וכיוצא בה אמרו כן

בירושלמי כמו שאכתוב בריש פרק ב' בס"ד וכן אמרו שם שעליה להביא ראיה שהיא ממשפחת דורקטי וכן משמע לקמן אפילו בטוענת אלמא לא חשו לשאינו מצוי ואיכא למימר דההיא כך פירושו דקא טעין טענת דמים ובאשת כהן שקדשה פחותה מבת שלש שנים דליכא ודאי אלא חד ספיקא שמא מוכת עץ היא ואם תאמר משנתינו הא לאו באשת כהן בלחוד היא אלא מעתה אשת ישראל תנשא בחמישי כבר פירשתי שלא רצו לתת דבריהם לשיעורין ומשום כהן תקנו לכל דלדידך נמי כי טעין פתח פתוח הא לא מיתסרא אלא בפחות מבת שלש א"נ באשת כהן ואפ"ה תקנו לרבנן לכלהו ע"כ. וי"מ דהכא לא חשיב ספק ספקא כיון שאם נאמר ברישא ספק באונס ספק ברצון ואי אפשר לומר ואם תמצא לומר ברצון להכי לא חשיב אלא חד ספק. כן כתבו בגליון תוספות:

וז"ל הרא"ה ז"ל ואפשר דמוכת עץ לא שכיח והיינו דלא קא חיישינן לה ואף על גב דאמרינן לקמן כולהו חבוטי מחבטן אפשר דלאו משום מילתא דשכיח אלא דאמר סומכוס דסומא אין לה טענת בתולים ופרכינן מאי טעמא אי משום דמחבטא כולהו נמי חבוטי כו'. לחבטא ניחוש נמי לאידך ומ"ש ופרקינן כולהו רואות ומראות לאמן זו אינה רואה ואינה מראה לאמה ותו דהא איכא רבנן דלית להו האי סברא אפילו בסומא אי נמי אפשר דהא דפרכינן התם כולהו רואות ומראות כלומר רואות ולא שכיח להו חבטא נפישא כולי האי וכי אתי להו מראות לאמן ותרתי קאמר זו אינה רואה ושכיח לה וכן אינה מראה לאמה. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל יש מתרצים דמוכת עץ לא שכיח ויש מקשים על זה מגמ' דילן דאמרי' לקמן סומכוס אומר סומא אין לה טענת בתולים ופרכינן מאי טעמא אי משום דמחבטא כולהו נמי חבוטי וכו'. ופריקן בה כמה פרוקי וכי מעיינת בה קושיא מעיקרא ליכא ואדרבה אנן הכי פרכינן אי משום דמחבטן ומשום הכי נשרו בתוליה הא ליתא דהא כולהו נמי חבוטי מחבטן ואפי' הכי יש להן טענת בתולים לפי שאין החבטה ההיא כדי להשיר בתוליה דאלמא חבטה קטנה שאין בה כדי השרת בתוליה הוא דשכיח אבל חבטה דהשרת בתולים וכל שכן מוכת עץ לא שכיח. ור"ת ז"ל תירץ עוד בעיקר קושיין דאפי' תימא מוכת עץ שכיח אין לנו לחוש לכך מכיון דלית לה קלא ותו דאם איתא איהי הוה טענה לנפשה ואין פירוש זה נכון ומספיק למדברת דניחא לה לומר בתולה שלימה נבעלתי כדכתבינן לעיל ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל י"ל מוכת עץ לא שכיח וכל שלא טענה לא תלינן ביה וכדאמרינן בפרק אלו נערות [**לו ב**'] **סומכוס אומר הסומא כו'**. ואקשינן עליה מאי טעמא אילימא משום דמחבטא כולהו נמי חבוטי מחבטן כלומר ואפי' הכי לחבטה גדולה שמשרת

בתוליה לא חיישינן ואף על גב דסומכוס חייש לה הא רבנן דלא חיישי וקיימא לן כוותייהו ובירושלמי גרסינן בפרק האשה שנתאלמנה [ה"א] אם יש עדים שיצאת בהינומא וכו' וחש לומר דמוכת עץ היתה אלא כרבי מאיר דאמר כתובתה מאתים אמר רבי יוחנן לא חשו על דבר שאינו מצוי ואף על גב דאינה ראיה גמורה לדהכא דהתם כיון שאינו מצוי לא טענינן אנן לפוחתה מכתובתה אבל הכא דאתיליד ריעותא אפשר היה לומר דשמא פתח זה מחמת עץ היה מכל מקום שמענו שהוא דבר שאינו מצוי ודבר שאינו מצוי אין טענינן בו מן הסתם אבל אם טענה היא בפי' נאמנת א"נ י"ל מכיון דלא טענה חזקה לא הוכתה דאם איתא מטען הוה טענה דלא גנאי הוא לה ולא פסלה נפשה מכהונה וכתובה נמי לא מפסדה כדאמרה מו"ע אני תחתיך. ע"כ:

מאי קמשמע לן תנינא וכו'. ע"כ זה המקשה ס"ד דפ"ד דאמר רבי אלעזר הוי כשני עדים דומיא דהאומר לאשה קדשתיך דאיירי בשני עדים והלכו להם למדינת הים משום הכי פריך מאי קמשמע לן תנינא האומר וכו' והטעם כיון שהוא חדא ספיקא פשיטא דנאמן לאוסרה עליו אלא ע"כ אתא ר' אלעזר לאשמועינן דהוי כשני עדים וכ"ת דר' אלעזר הוא שחדש לנו שהטוען פ"פ נאמן ולא הוי כשני עדים א"כ יקשה מיד מרבי אלעזר אר' אלעזר ומי אמר ר"א הכי וכו' אלא ודאי ס"ד דפ"פ כשני עדים דמי ואם כן מעתה קשה אמאי לא קאמר מאי קמ"ל על מתני' דקתני שישכים לב"ד לאוסרה דנאמן לומר פ"פ דהוי כשני עדים ואפילו טוען טענת דמים מכל מקום טענת דמים נמי כשני עדים דמי ולפרוך מאי קמשמע לן ר' אלעזר מתני' דידן הוא וכ"ת דהיא גופא קמ"ל ר' אלעזר דפ"פ כשני עדים דמי אם כן השתא נמי שהקשה מאי קמ"ל מהאומר לאשה קדשתיך וכו' יתרץ כך דקמ"ל ר' אלעזר דפ"פ כשני עדים דמי ומיהו מצינן למימר דמש"ה לא נוכל לומר דאשמועינן ר' אלעזר דפ"פ כשני עדים דמי דאם כן לא היה לו לר' אלעזר לומר נאמן דמשמע דנאמנות תלוי בו אלא הו"ל לומר אסורה כיון שהוא כשני עדים וכיון דאמר נאמן משמע דלא הוי כשני עדים וזה שלא הקשה מר' אלעזר אר' אלעזר מיד לפי שעלה בדעתו דפ"פ כשני עדים כדפריך אבל לאחר שתירץ דקים ליה הקשה לו אם כן אין הדבר תלוי בבקיאות ובעבור זה יכול לאוסרה והאמר ר' אלעזר אין אשה נאסרת וכו'. עכ"מ בקונטריסין. ולקמן נאריך בזה בביאור רחב ודברים נכוחים בס"ד. ואם תאמר ומאי פריך השתא ומאי קמשמע לן דילמא הא קמ"ל דנאמן אפילו במקום ספיקא דבשלמא התם גבי האומר לאשה קדשתיך אם אתה מאמין לו שקדשה פשיטא דאסור בקרובותיה אבל הכא אפילו שתאמין לו שמצא פ"פ אכתי אין כאן אלא ספק איסורא ויש לומר דהא כתיבנא לעיל בשם הריטב"א ז"ל דר' אלעזר תרתי קמ"ל חדא דפ"פ מילתא דקים ליה

וראוי להיות נאמן ועוד דאף על גב דהדבר ספק איסור אפ"ה נאסרה עליו וכדכתיבנא לעיל וכיון שכן פריך שפיר דאילו חדושיה דר' אלעזר היינו דאסורה עליו אפי' שהיא אסורה בספק לא הוה ליה למימר אלא המוצא פ"פ אסורה עליו אבל מדקאמר האומר פ"פ מצאתי נאמן משמע דבעי לאשמועינן נמי דנאמן לאסור על עצמו דבר המותר ולגבי הך חידושא אין חילוק בין ספק איסורא לודאי איסורא דסוף סוף הרי אנו אוסרים על פיו דבר המותר לו ואי הוה מפרשינן דר' אלעזר ה"ק דאיהו נאמן לשווייה אנפשיה חתיכה דאיסורא ולאו דב"ד קא אסרי עליו הוה ניחא נמי הך קושיא מיהו הא כתבינן לעיל דאין הפי' כן ולקמן נכתוב עוד בזה בס"ד. והכי פריך מאי קמ"ל ר' אלעזר במאי דקאמר האומר פ"פ נאמן דאי לאשמועינן דאף ע"ג דאיהו לא אתא לבי דינא וקאמר פ"פ לא כדי לאוסרה עליו אלא להפסידה כתובתה ואם רואה שיחייבו אותו בית דין לפרוע יחזור בו ויאמר בתולה שלימה מצאתי ואפ"ה אסורה עליו דלדבריו הראשונים אנו מאמינים תנינא האומר לאשה קדשתיך וכו' הא קמן דאף ע"ג דרצונו הוא לישא אותה האשה ואין אנו מאמינים אותו לגבי קדושין ותנשא היא לעלמא ואפ"ה אסור בקרובותיה ואפי' אם יחזור בו כשיראה שאין אנו מאמינים אותו לגבי קדושי האשה מ"מ לדבריו הראשונים אנו מאמינים ואנו אוסרים לו את המותר לו על פיו. ואין להקשות דילמא הא קמשמע לן דדוקא לאוסרה מהימן ולא להפסידה כתובתה אם כן ה"ל לר' אלעזר למימר האומר פ"פ אינו נאמן להפסידה כתובתה ועוד משמע לי דעד דלא ידעינן דר' אלעזר מיירי אפילו דלא קים ליה אלא דהוה משמע לן דמיירי בדקים ליה כגון בנשוי לא משתמע לן דר' אלעזר קאמר דוקא לאוסרה עליו אלא דה"ה להפסידה כתובתה וכדאמר שמואל לקמן דכיון דקים ליה להפסידה כתובתה מהימן. מיהו לבתר דמשנינן מהו דתימא וכו' אבל הכא מיקם הוא דלא קים ליה משוינן חילוקא בינייהו דלהפסידה כתובתה לא מהימן אלא בטענה ברורה. ומה שכתב רש"י ז"ל לעיל אבל להפסידה וכו' לא מהימן היינו למסקנא ומש"ה אסיק תלמודא דר' אלעזר מיירי בדלא קים ליה ודוקא לאוסרה משום דכיון דסתים וקאמר האומר פ"פ וכו' אלמא דאפילו בבחור דלא קים ליה מיירי ועוד דה"ל למימר אינו נאמן להפסידה וכדכתיבנא ואם תאמר ודילמא ההיא דקדושין מיירי כשקדשה בעד אחד וכדאותיב לה רבא לרב נחמן התם בקדושין פ' האומר וקמשמע לן ר' אלעזר דאפילו בדליכא עד כלל נאמן על פי עצמו לאוסרה עליו וכיון שכן מאי פריך עליה דרבי אלעזר ויש לומר הא מוקמינן לה התם בקידושין באומר קדשתיה בפני עדים והלכו להם למדינת הים ומסקנא והלכתא המקדש בעד אחד אין חוששין לקדושיו ואפילו שניהם מודים הלכך פריך שפיר הכא לר' אלעזר כנ"ל:

מהו דתימא התם דודאי קים ליה. ואם תאמר ומי לא עסקינן בזרק לה כסף קידושין הוא אומר דקרוב לה והיא אומרת קרוב לו ואפשר דלא קים ליה כגון שהיה קרוב להיות מחצה על מחצה ואפ"ה אסור בקרובותיה ויש לומר מכל מקום קים ליה שהיה לו עסק קדושין עמה אבל הכא אפשר דבתולה שלימה היא וסבור הוא שפ"פ מצא וזהו שכתב רש"י ז"ל דודאי קים ליה. שקדשה. כנ"ל:

אבל הכא מיקם הוא דלא קים ליה. כתב רש"י ז"ל אבל הכא. אימא מתוך שפנוי היה ואינו בקי מיקם הוא דלא קים ליה כסבור שמצא פ"פ ואינו כן ולא תאסר קמ"ל. ואם תאמר והא אמרינן לקמן ההוא דאתא לקמיה דר"נ א"ל פ"פ מצאתי א"ל אסבוה כופרא כו' ופריך והא ר"נ הוא דאמר מהימן ומשני כאן בבחור וכו' ופרש"י ז"ל בחור לא מהימן ומסבינן ליה כופרא על שמעיז פניו והכא כ' הרב ז"ל דאפי' בחור מהימן ויש לומר דלקמן מיירי להפסידה כתובתה דלגבי הכי אמרה רב נחמן כדאיתא לקמן בשמעתין ולהכי דוקא בנשוי משום דקים ליה והכא לענין לאוסרה עליו אפי' בבחור וכן כתב הרשב"א ז"ל לקמן וז"ל פרש"י ז"ל בבחור אינו נאמן ודוקא להפסידה כתובתה אבל לאוסרה עליו נאמן דאף עפ"י שהוא פנוי הא קאמר דקים ליה ושויא אנפשיה חתיכה דאיסורא ע"כ. ודע שרש"י ז"ל בעי לפרושי דכי קאמר קמ"ל פירושו קמ"ל דאף על גב דלא קים ליה אסורה עליו דמ"מ הא קאמר דקים ליה ושויא אנפשיה חתיכה דאיסורא דאין לפרש קמשמע לן דקים ליה דאי בנשוי פשיטא דקים ליה ואי בבחור הא ודאי דלא קים ליה כדאמרינן לקמן אלא ודאי ה"פ קמשמע לן דאסורה עליו אף על גב דלא קים ליה וכגון בבחור דיקא נמי לישנא דתלמודא דקאמר אבל הכא מיקם הוא דלא קים ליה ולא קצר וקאמר אבל הכא לא קים ליה אלמא משמע דמיירי בגוונא דודאי לא קים ליה וכגון בבחור וכדכתיבנא כנ"ל פי' לפי' רש"י ז"ל ואזיל לשיטתיה ז"ל דר' אלעזר דוקא לאוסרה קאמר ולא להפסידה כתובתה כיון דבבחור מיירי דלא קים ליה אינו נאמן להפסידה וכדכתיבנא לעיל מיהו הריטב"א ז"ל כתב וז"ל מאי קמשמע לן דשווייה אנפשיה חתיכה דאיסורא תנינא וכו' עד אבל הכא מיקם הוא דלא קים ליה קמ"ל פי' קמ"ל דכיון דטוען כן בברי מיקם קים ליה ע"כ. ובשיטה ישנה מצאתי כתוב וז"ל אבל הכא מיקם הוא דלא קים ליה פרש"י ז"ל משום דספק באונס וכו' דהא לא משויא ודאי חתיכה דאיסורא וקשיא עליה הא דאמרינן בשמעתין מאי לאו דקא טעין טענת פ"פ לא דקא טעין טענת דמים והא בטענת דמים נמי לא שוי' לה אנפשיה אלא ס' חתיכה דאיסור' אלא ה"פ מיקם הוא דלא קי"ל דשמא הטה ואינו יודע כדאמרינן בהנהו עובדי דלקמן וכ' הראב"ד ואפי' בנשוי לא כל המקומות שוין ע"כ. ונוסחא אחרת בפרש"י נזדמנה לו:

ומי אמר רבי אלעזר הכי. יש תמהין דמעיקרא פרכינן מאי קמ"ל והשתא פרכינן ומי אמר ר' אלעזר הכי ולאו תמיהא היא דלעיל פרכינן ממתני' מאי קמ"ל תנינא והשתא פרכינן ומי אמר ר' אלעזר הכי דר' אלעזר אדר' אלעזר ותו דלעיל פרכי' מאי אשמועי' דנאמן לאסור עליו כיון דברי לו פשיטא והשתא פרכינן דאפילו יהא כדבריו אין לבית דין לאוסרה עליו אליבא דרבי אלעזר כיון דלא הוה קנוי וסתירה. וזה פשוט. הריטב"א ז"ל:

עוד כתב הריטב"א ז"ל וז"ל והא דאמרינן ומי אמר ר' אלעזר הכי דאשה מזנה נאסרת על פי עצמו ע"כ. משמע דאפילו כשהוא טוען הכי בברי שנבעלה תחתיו הוה קשיא ליה היכי מתסרא עליו ולא נהירא דמי איכא מ"ד שהרואה את אשתו כשהיא מזנה שתהא מותרת לו וכי עדים אסרי לה ועדים שרו לה הא ודאי אין אוסרה אלא ביאתה ועוד מאי קאמר ליה וליטעמיך קנוי וסתירה אין עדים לא לימא ליה אנא הכי קאמינא דגזרת הכתוב הוא דאפילו נבעלה ודאי לא מתסרא עליו עד דאיכא עדים או קנוי וסתירה ועוד מאי מהדר ליה ופ"פ כשני עדים והא מנא ליה לכך הנכון דה"ק ומי אמר רבי אלעזר הכי דמשום פ"פ בעלמא תאסר עליו מכיון דאיכא חדא ספיקא מיהת והא אמר ר' אלעזר שאין האשה נאסרת על בעלה בב"ד בשום ספק אלא על עסקי קנוי וסתירה והשתא היינו דפרכינן לקמן וליטעמיך קנוי וסתירה אין עדים לא, לא עדי זנות שהעידו שזנתה ברצון דההיא מאן דכר שמיה הא עדיפא טובא מקנוי וסתירה אלא ה"ק קינוי וסתירה אין עדי בעילה לא דחיישינן שמא באונס הוה והא היאך אפשר והא ודאי כל שהעידו שנבעלה פשיטא דמתסרא ומסתמא ברצון הוה דאנוסה קול אית לה וכדאיתא בירושלמי עד שתטעון היא כן בפירוש אלא לאו ה"ק כו' פ"פ כשני עדים דעלמא דבעילה דשני עדים דעלמא נמי מיתסרא כל זמן ששותקת או שמכחישתו ע"כ. וכן פי' הרא"ה ז"ל וכדבעינן למכתב בס"ד:

וז"ל הרשב"א ז"ל הא דאקשינן מי אמר ר' אלעזר הכי והאמר ר' אלעזר אין האשה נאסרת על בעלה כו'. פרש"י ז"ל מי אמר רבי אלעזר הכי דאשה מזנה נאסרת על פי עצמו וכמסקנא דאמרינן ופתח פתוח כשני עדים דמי פירוש שהרי דבר ברור לו שנבעלה וקשיא לי טובא חדא דמי איכא מאן דאמר דמי שרואה את אשתו מזנה תחתיו דמותרת וכי (יש) עדים אסרי לה ועדים שרו לה הא אין אוסרה אלא ביאתה ועוד דהא תנן בסוטה פרק (המביא) היה מביא את מנחתה [יח א'] ולמה היא אומרת אמן אמן כו' אמן עם איש זה אמן עם איש אחר והיאך הוא מתנה עמה על איש אחר שלא קנא לה ממנו והלא אילו נבעלה לו לא תהא אסורה לבעלה ותנן התם זה הכלל כל שתבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה עמה ומי איכא למימר דלא היה מתנה עמה לדעת המקשה

אלא שלא נטמאת מאיש אחר בעדים זה רחוק מאד. ועוד הא דאמרינן וליטעמיך קנוי וסתירה אין עדים לא אלא ה"ק אין האשה נאסרת על בעלה כו' ופ"פ כשני עדים דמי למה ליה לאורוכי בלישניה כולי האי לימא ליה וליטעמיך קינוי אין עדים לא ופ"פ כשני עדים דמי ועוד היא גופא קא קשיא לי דלפי פירושו של רש"י ז"ל האי מקשה בגזרת הכתוב תלי לה דעד שיהא שם קנוי וסתירה או עדים לא מתסרא ואפי' הוברר לו לבעלה שנבעלה וכיון שכן פתח פתוח אף ע"ג דקים ליה במילתא שפיר וברי לו שנבעלה מכל מקום לא נאסרה דגזרת הכתוב היא ועוד לא דמי לשני עדים דשני עדים מסהדי שנבעלה ודאי ברצון וזו שמא מוכת עץ היא אי נמי דרוסת איש שמא נאנסה ונ"ל דה"פ ומי אמר ר' אלעזר הכי דאשה אינה נאסרת על בעל' בספק אלא בספק הבא ע"י קינוי וסתירה וכמעשה שהיה כו' ותסברא כו' הא לא קשיא ה"ק אין האשה נאסרת על בעלה בספק ממעשה שהיה דלא הוי קינוי וסתירה ולא אסרוה על דוד ואילו היתה אסורה לאוריה אף על דוד אסורה דכשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל אלמא אינה נאסרת בספק דאע"ג דלגבי דוד לא היה ספק אלא ודאי ואילו נודע לאוריה כמו שנודע לדוד מ"מ אין איסורו של בועל תלוי אלא באיסורו של בעל וכיון שאפי' הודה דוד בב"ד שבא עליה לא היתה נאסרת על אוריה דבר תורה דאין דבר שבערוה פחות משנים אם כן אף לדוד לא נאסרה בידיעתו שלו שאין הדבר תלוי בו אלא בבעל כך היתה סברתו של מקשה וכמו שאנו אומרים לכ"ע שלא אסרוה על דוד מפני שאונס היה אף על פי שבא עליה ברצון כיון שהרצון הזה אינו אוסר על הבעל ואף על פי שאין הנדון דומה לראיה לגמרי כך היה דעתו של מקשה ואקשינן וליטעמיך קנוי וסתירה אין כלומר וליטעמיך שאתה מפרש הא דר' אלעזר כצורתה אם כן אף אנו נאמר דלעולם אינה נאסרת ואפי' ע"י בעילה בעדים וברצון דהא אינה נאסרת על בעלה קאמר דמשמע אינה נאסרת לעולם אלא על עסקי קינוי וסתירה אלא ע"כ הא דר' אלעזר אית לך למימר ולתרוצי דחסורי מחסרא וה"ק אין האשה נאסרת בספק וכיון דתרצת לה תריץ הכי אלא אין האשה נאסרת בעד אחד אלא בשני עדים שאין דבר שבערוה פחות משנים דמעידין דודאי נבעלה ונאסרת וקינוי וסתירה אפילו עד אחד כשני עדים דמי דאף ההיא נמי בודאי נאסרת חשבינן לה דרגלים לדבר ופ"פ נמי כשני עדים דמי כלומר אסורה כאילו איכא שני עדים דכיון שהיא אינה מכחשת או שותקת רגלים לדבר שנבעלה בעילת איסור כענין עד א' על ידי קינוי וסתירה שנעשית בשנים מפני שיש רגלים לדבר. והא דאמרינן אם תאמר מעשה שהיה מפני מה לא אסרוה לאו קושיא היא דקשיא לן על אוקמתין אלא פירושא דסיומא דמימרא דר' אלעזר היא דר' אלעזר אדכורי מדכר במימריה מעשה שהיה ואתיא לפרושה דה"ק

ר' אלעזר ואם תאמר מעשה שהיה מפני מה לא אסרוה דרגלים לדבר היתה לו ואם כן אף לדוד תאסר התם אונס הוה ואפילו ידע אוריה בכך לא נאסרה עליו והשתא נמי לית לן בההיא סברא דמקשה בכך דהוה ס"ד דכיון דידיעתו של דוד לא היתה אוסרתה על אוריה אף עליו לא תאסרנה כנ"ל. עכ"ל הרשב"א. ואגמור כל מה שכתבו המפרשים בשמעתא זו ושוב אבאר שמעתין על פי דרכו של רש"י ז"ל והתוספות ז"ל באר היטב בסיעתא דשמיא:

וז"ל הרא"ה ז"ל מי אמר רבי אלעזר הכי והאמר רבי אלעזר אין האשה נאסרת על בעלה וכו'. ותסברא מעשה שהיה וכו' ועוד מי אסרוה על דוד דאילו היה ראוי שתאסר על אוריה גם על דוד היתה אסורה דקי"ל כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל הא לא קשיא ה"ק אין האשה נאסרת על בעלה כלומר על הספק אלא על עסקי קנוי וסתירה שאף על פי שהוא ספק אסורה לפי שרגלים לדבר שהרי קנא לה ונסתרה ממעשה שהיה דלא הוה קנוי וסתירה אבל עדי סתירה היו שם דהכי סתמא דמילתא שהיו שם מבני הבית שראו כשנסתרה ואף על פי כן לא נאסרה על דוד ומינה דלא איתסרא על אוריה דאילו איתסרא עליו ה"ה דאיתסרא לדוד כדאמרן אבל ליכא לפרושי ולא איתסרא על אוריה דהא אוריה לא הספיק כדי לאסרה עליו וכ"ת ולדוד אמאי לא מיתסרא דהא קים ליה במילתא דאילו קים ליה לאוריה כה"ג מיתסרא. זו ודאי שאלה היא והיינו דמקשינן לקמן ואם תאמר מעשה שהיה מפני מה לא אסרוה בית דין ה"ה דהכא נמי מצו מקשו לה אלא דעדיפא ליה האיך דאקשי מכל מקום קשיא קינוי וסתירה אין פ"פ לא כלומר דקאמר דלא מתסרא מספיקא לעולם אי לאו בספיקא דקינוי וסתירה ובכללא דידיה פתח פתוח דספק נמי הוא וליטעמיך קינוי וסתירה אין עדים לא כלומר דקינוי וסתירה הוא דאסר לה ולאו ספק דעדים כגון ראוה עדים שנבעלה ואינו יודע אם באונס אם ברצון אינה נאסרת על הספק כשאינה טוענת כי הא אלא ה"ק אין האשה נאסרת על בעלה בעד אחד אלא בשני עדים כדמקנא לה ונסתרה שאם יש עד אחד שנטמאת אסורה שרגלים לדבר שהרי קנא לה ונסתרה ופ"פ כב' עדים דמי שהרי בידוע שנבעלה ואם תאמר מעשה שהיה מפני מה לא אסרוה על דוד כיון דמשום טענת פ"פ קים ליה ואסרינן ליה כל שכן הכא דהא הוה קים ליה במילתיה ואילו קים ליה לאוריה כותיה ודאי מיתסר עליה. התם אונס הוה ואף על גב דהוה מזיד כל זמן שאינה אסורה לבעל אינה אסורה לבועל דבדידיה תליא מילתא והא דאמרינן ואם תאמר וכו' לאו לישנא דרבי אלעזר הוא דאם כן משמע דתהוי פירכא לפום מאי דקאמר והא ליתא דלא אתיא שפיר לפום לישנא דר' אלעזר דאמר וכמעשה שהיה אלא לפום האי אוקמתא דאמרן ר' אלעזר ה"ק אין האשה נאסרת

על בעלה אלא על עסקי קינוי וסתירה ולא כמעשה שהיה אמאי דקאמר וכמעשה שהיה קאי אאין האשה נאסרת והשתא מפרשינן אמאי לא איתסרא וכמעשה שהיה ומהדרינן משום אונס הוה מ"ה נר"ו. עכ"ל הרא"ה ז"ל. והרא"ה והריטב"א ז"ל אזלי בחדא שיטתא בכולא שמעתא והרשב"א ז"ל בפירוש וליטעמיך פליג עלייהו עיין עלייהו:

וכ' הריטב"א ז"ל עוד ותסברא מעשה שהיה קינוי וסתירה מי הוה פי' דקס"ד דה"ק על עסקי קינוי וסתירה כדרך שהיה במעשה דדוד ולהכי פרכינן מעשה שהיה קינוי וסתירה מי הוה וקושיין מקינוי דאילו סתירה ודאי היה ביה. ועוד מי אסרוה על דוד ואילו היתה אסורה על אוריה בעלה כך היתה אסורה על דוד דכל שאסורה לבעל אסורה לבועל אלא ודאי לא נאסרה לאוריה דכיון דלאוריה לא ידיעא מילתא אף ע"ג דידיעא לדוד ואילו ידיעא הכי לאוריה הוי מיתסרא עליה מ"מ איסורו של בועל באיסורו של בעל תליא וכל שלא נאסרה לבעל מאיזה טעם דלהוי לא מתסרא לבועל הכי ס"ל השתא ולקמן לא ס"ל הכי דשיילינן מפני מה לא אסרוה ואפשר דהשתא נמי לא סבירא ליה הכי דלא בעינן השתא מפני מה לא אסרוה משום דקא בעינן לסיומי כוליה מילתא מעיקרא וזהו יותר נכון. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

וז"ל שיטה ישנה דלא הוה קינוי וסתירה ולא איתסרא אף על גב דדוד הוה ידע שזנתה לא איתסר כיון דמכל מקום לא היתה אסורה לבעלה. ואם תאמר מעשה שהיה מפני מה לא אסרוה. תימא מאי מקשה שהרי לא היתה אסורה לבעלה כיון שלא היו שם עדים ולבועל נמי שריא אף על גב שידע בודאי שזנתה כדהוה אמרינן מעיקרא דלא הוה קינוי וסתירה ולא איתסר. י"ל דמעיקרא הוה סלקא דעתין שהאיסור תלוי בקינוי וסתירה שאינה אסורה אלא על ידי התראה ואפילו אם ידע דודאי נבעלה אבל השתא שאין האיסור תלוי אלא בבעילה לבד שידע שודאי דוד הוה ידע שנבעלה ואסורה לבעל גם לדוד היתה אסורה שהרי אם ידע אוריה כמו שידע דוד היתה אסורה לו וכשם שאסורה לבעל קרינא בה. ור"ש ז"ל פירש וכו' ע"כ:

עוד כתב הריטב"א ז"ל אי משום הא לא קשיא דה"ק אין האשה נאסרת כו'. עד ממעשה שהיה פי' לא דמתרצינן לישנא דמימר' דרבי אלעזר אלא דמפרשינן דהאי וכמעשה שהיה אמאי דאין האשה נאסרת קאי דמייתי לראיה כדחזינן במעשה שהיה שלא אסרוה מפני שלא היה שם קינוי. ואם תאמר מעשה שהיה מפני מה לא אסרוה פי' לאו קושיא היא על אוקמתיה דהא לכ"ע איכא לשיולי ותו דאוקמתיה מוכרחת היא אלא לשיולי הוא דשיילינן לכ"ע לברורי מילתא מפני מה לא אסרוה על דוד אבל רש"י פי' מפני מה לא אסרוה והלא כמה עדים יש בדבר ונראה מפירושו דקאי אהא דפרקי' ופ"פ כשני

עדים ולא נהירא מטעמא דכתיבנא ועוד כי בודאי לא שכב עמה דוד בפני עדים. ור"י ז"ל פי' כיון שהדבר היה ברור לדוד שנבעלה לו ואלו נודע כן לאוריה היתה אסורה עליו למה לא אסרוה על דוד דהא ודאי הוי דבר ברור ונהי דלא מיתסרא על אוריה מפני שלא נודע לו ראוי הוא שתיאסר על דוד וכל שכן למאי דאסיקנא דפ"פ כעדים דמי דלאו דוקא עדות בעינן דהכא הא איכא דבר ברור שנבעלה לדוד. התם אונס הוה פי' דאע"ג דדוד ברצון בא עליה כיון שהיתה אנוסה ולא מתסרא לבעל לא מתסרא לבועל דאיסורא דבועל באיסורא דבעל תלוי ואם תאמר והא לעיל אמרינן דמשום דלא הוה ביה קינוי וסתירה הוא דלא איתסרא ויש לומר דלעיל ה"ק דאילו הוה תמן קינוי וסתירה לא היו נאמנין לומר שהיה באונס שהרי רגלים לדבר אבל לפי שלא היה שם קינוי וסתירה היו נאמנין לומר שהיה באונס ולא נאסרה כנ"ל. ואי בעית אימא כי הא דאמר ר' שמואל בר נחמני וכו' פי' לאו למימרא דלהוי הא טעמא דר' אלעזר דהא לא שייך בלישניה כלל אלא פי' פירוקא אחרינא עבדינן למאי דאמרינן מפני מה לא אסרוה דהא לכ"ע קשיא כדפי' ולר' אלעזר מיפרק טפי בפירוקא קמא ולדידן מפריק מדר' שמואל. עכ"ל הריטב"א ז"ל. הרי הצעתי לפניך מה שכתבו המפרשים ז"ל:

ועתה אפרש שיטת רש"י ז"ל והתוספות ז"ל ואיברא ודאי דס"ל לתוספות ז"ל דהוה משמע ליה למקשן מלישנא דר' אלעזר דקאמר אין האשה נאסרת וכו'. דמי שרואה את אשתו מזנה תחתיו דמותרת משום דכתיב כי מצא בה ערות דבר ויליף דבר דבר מממון וכן כתב הרא"ש ז"ל וכדבעינן למכתב לקמן בס"ד מיהו לשון רש"י ז"ל מצינן לפרושי דה"ק מי אמר ר' אלעזר הכי דאשה מזנה נאסרת על פי בעלה פי' דאם בא אחד לבית דין ואמר שאשתו זנתה ושוב נתחרט ואמר שקר היה ושם רע הוא שהוציא עליה מחמת שהקדיחה תבשילו וכיוצא בזה נימא שכבר נאסרה ושוב לא אהני חרטתו כלום והאמר ר' אלעזר אין האשה נאסרת וכו' פי' נאסרת על ידי בית דין מיהו לשון אשה מזנה שכתב הרב ז"ל לא דייק שפיר אלא כמו שפירשו לשונו המפרשים ז"ל ומכל מקום הכין משמע לי פירושא דשמעתא הא כתיבנא לעיל דמימרא דר' אלעזר משתמע בתרי אנפי או דקאמר נאמן לאוסרה עליו פי' דמצי לשווייה אנפשיה חתיכה דאיסורא ואי אתי לבית דין ואמר פתח פתוח מצאתי והרי היא אסורה עלי נאמן לאוסרה עליו ואף על פי שיחזור בו אחר כך כבר היא אסורה עליו דהא שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא הכין מצינן לפרושי מימרא דר"א ומה דדייק הריטב"א ז"ל דלא קתני על עצמו וכדכתיבנא לעיל לאו דיוקא הוא. א"נ דה"ק האומר פתח פתוח מצאתי נאמן ולמאי אהניא נאמנותו לאוסרה עליו והיינו דקתני עליו ולא על עצמו וכדדייק הריטב"א ז"ל. פי' דאיהו כד

אתי לבית דין לא קאמר אלא פתח פתוח מצאתי ולא שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא בפי' אלא דקאמר פתח פתוח מצאתי סתם ואפשר דרצונו אינו אלא להפסידה כתובתה ולא לאוסרה עליו א"נ דקאמר בפי' פתח פתוח מצאתי ואין לה כתובה ומיהו אין רצונו לאוסרה עליו וכי אמרי ליה בית דין דאינו נאמן להפסידה כתובתה חוזר בו ואומר בתולה שלימה היתה ואפ"ה קאמר ר' אלעזר דהרי היא אסורה עליו ובהאי לישנא בתרא ריהטא כולה שקלא וטריא דשמעתא וכדבעינן למכתב בס"ד:

עוד כתבנו לעיל בשם הריטב"א ז"ל דר' אלעזר תרתי קמ"ל וכו'. והכי נמי נפרש לשיטת רש"י ז"ל דר' אלעזר תרתי קמ"ל חדא דנאמן הבעל במאי דקאמר פ"פ מצאתי ועוד דמיתסרא בהכי ואילו לא בעי רבי אלעזר לאשמועינן אלא דמיתסרא בהכי ה"ל למימר המוצא פתח פתוח אסורה עליו ולמה ליה למימר האומר פ"פ נאמן וכן אי לא בעי לאשמועינן אלא דנאמן לומר פ"פ מצא ולכל מידי הוה ל"ל האומר פ"פ מצאתי נאמן ותו לא ואי אתא לאשמועינן דאינו נאמן להפסידה כתובתה הוה ליה למימר האומר פ"פ מצאתי אינו נאמן להפסידה כתובתה אלא ודאי תרתי בעי לאשמועינן דנאמן למימר פ"פ והכין הוא קושטא דמילתא דנבעלה ועוד בעי לאשמועינן דכיון דמחזקינן ליה שנבעלה על פיו היא אסורה. ובהאי ריהטא שפיר כולה שקלא וטריא דשמעתא וה"פ דשמעתא מעיקרא פריך ואמאי ספק ספקא וכו' לברורי אי פירושא דמימרא דר' אלעזר היינו דנאמן לאוסרה עליו דאיהו גופיה אסרה עליו ושווייה אנפשיה חתיכה דאיסורא ובאנפא קמא דכתבינן ובהכי ניחא דאפילו הויא ספק ספקא הרשות בידו לאסור על עצמו דבר המותר בכיוצא בזה דמ"מ הרי ספק יש בדבר וכיון שכן אף על פי ששוב יחזור בו כיון שאסרה על עצמו ואמר בב"ד הרי היא אסורה עלי נאסרת עליו כבר והרי היא חתיכה דאיסורא עליו ומשני לא צריכא באשת כהן פי' שוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא ואסרה עליו בפירוש פשיטא דאסורה הילכך לא מתפרשא מימרא דרבי אלעזר באנפא קמא אלא באנפא בתרא ומייתי באשת כהן א"נ באשת ישראל וכו' דליכא אלא חדא ספיקא ופריך מאי קמ"ל תנינא וכו' פי' אכתי רצה המקשה לפרושי מימרא דר' אלעזר באנפא קמא וס"ד דמקשן דילמא להכי מוקי לה באשת כהן א"נ באשת ישראל וכו' דליכא אלא חדא ספקא משום דאינו בדין דמשום דאתא לב"ד ואמר פ"פ מצאתי והרי היא אסורה עליו דתיאסר עליו אף על גב שחוזר בו עכשיו כיון דהויא ליה ס"ס אבל בדליכא אלא חדא ספקא ואיהו שוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא הא ודאי דאסורה עליו ולהכי פריך מאי קמ"ל תנינא שמא יתרץ לו דמימרא דר' אלעזר אינו ענין להך מתני' כלל דר' אלעזר אתא לאשמועינן דאפילו הויא ספק בדבר הרי היא אסורה עליו כיון דשוייה אנפשיה חתיכה

דאיסורא ואסרה עליו בפי' בבי דינא ובאנפא קמא אבל לאנפא בתרא לא מצינן לתרוצי הכי דע"כ ר' אלעזר תרתי קמ"ל חדא דנאמן הבעל במאי דקאמר פתח פתוח מצאתי ועוד דמתסרא בהכי וכדכתבינן בסמוך ואחידושא קמא פרכינן מאי קמ"ל תנינא שאדם נאמן על עצמו לאסור לו את המותר על פיו וכדפירש"י ז"ל פי' אפילו נודה לך דמתסרא בהכי אכתי קשיא מאי קמ"ל במאי דקאמר האומר פ"פ נאמן תנינא שאדם נאמן על עצמו לאסור לו את המותר על פיו והילכך לא ה"ל למימר אלא המוצא פ"פ אסורה עליו וחשב המקשן דבהכי יפרש לו בפי' מימרא דר' אלעזר באנפא קמא ולא יקשה מדר' אלעזר אדר' אלעזר דהכא קאמר נאמן לאוסרה דאיהו גופיה שוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא ובאידך מימרא קאמר ר' אלעזר אין האשה נאסרת עליו וכו' פי' על ידי בית דין אבל השתא דלא משני ליה דפירושא דמימרא דר' אלעזר באנפא קמא אלא דמשני ליה מהו דתימא התם ודאי דקים ליה וכו' אלמא דפירש דמימרא דר' אלעזר היינו באנפא בתרא דכתיבנא וה"ק האומר פ"פ מצאתי נאמן והרי בודאי נבעלה ולמאי הויא נאמנותו לאוסרה פירוש כיון דודאי נבעלה הרי היא אסורה עליו וב"ד יאסרו אותה עליו ותרתי קמ"ל וכדכתבינן ואחידושא קמא פריך מאי קמ"ל תנינא וכדכתיבנא ואחידושא בתרא פריך ומי אמר ר' אלעזר הכי וכו' פי' דכיון דאמרת דמשום דבעל מהימן לומר פתח פתוח מצאתי הרי היא אסורה עליו אלמא דאשה מזנה נאסרת על פי בעלה וכתבו התוס' ז"ל וז"ל ומי אמר ר' אלעזר וכו' תימא דהשתא דבעי למימר דלא מהימן אפילו לשווייה אנפשיה חתיכה דאיסורא תיקשי ליה מתני' דהאומר לאשה קדשתיך וכו' וי"ל דס"ל למקשן דאין דבר שבערוה פחות משנים ואפי' ראה אדם שזנתה וכו' והילכך ממתני' לא קשיא ליה מידי דקדשתיה בעדים קאמר וכו', ע"כ. וא"ת ואדר' אלעזר נמי מאי פריך דילמא דוקא היכא דראה אדם שזנתה אשתו בלא עדים הוא דלא נתסר עליו משום דאין דבר שבערוה פחות משנים אבל הכא להכי אסרינן לה עליו משום דטענת פתח פתוח לא מיקרי דבר שבערוה ומהמנינן ליה דמצא פתח פתוח ואסרינן לה משום דמספקא לן דילמא זינתה תחתיו בעדים אף על גב דאיכא לאקשויי דהרי כאן כמה ספקות מכל מקום מדר"א אדר"א לא תיקשי להדיא וי"ל לכך כתבו התוס' אבל אהא דאמר ר' אלעזר דנאמן בלא עדים לומר דפתח פתוח מצא פריך שפיר פי' דמאי דמהימנת ליה לומר דפתח פתוח מצא מיקרי שפיר דבר שבערוה דהא מש"ה קא אסרת ליה עליה וה"ל כמי שראה אשתו שזנתה. ומכל מקום קשה קצת דהא ודאי סברא זרה היא לומר שהרואה את אשתו כשהיא מזנה שתהא מותרת לו ואם כן היכי פריך תלמודא ומי אמר ר' אלעזר הכי והאמר ר' אלעזר וכו' דפריך אהא דר' אלעזר דשמעתין אדרבה ה"ל לאקשויי איפכא מהא דר' אלעזר דהכא

לאידך דר' אלעזר וי"ל דלהכי נמי כתבו התוס' ז"ל אבל אהא דאמר ר' אלעזר וכו' פי' דהא קמן מאידך דר' אלעזר משמע דאפילו הרואה את אשתו מזנה שהיא מותרת לו והיכי קאמר ר' אלעזר דנאמן בלא עדים לומר דמצא פתח פתוח דהויא מילתא דלא קים ליה שפיר וכדמשני תלמודא.וראיתי לאחד מגדולי הדור שלפנינו שכתב בתשובותיו וז"ל כתבו התוס' דס"ל שאין דבר שבערוה פחות משנים ואפילו ראה אדם שזנתה וכו' וכיון דכן הוא מאי הוה מקשה מאי קמ"ל תנינא האומר לאשה קדשתיך וכו' שאני התם דקדשתיה בעדים קאמר ואפשר לומר בדוחק דתרי מקשנים הוי. ע"כ:

עוד כתב וז"ל ותו איכא למידק במאי דכתבו התוס' תימה השתא דבעי למימר דלא מהימן אפילו לשווייה עליה חתיכה דאיסורא תיקשי ליה מתני' דהאומר לאשה קדשתיך וכו'. ומאי קושיא דהשתא דקאמר המקשן ומי אמר ר' אלעזר הכי כבר ידע דשאני התם דודאי קים ליה אבל הכא איכא למימר דמיקם לא קים ליה ואף על גב דכתבינן לעיל דתרי מקשנים הוו אפ"ה לא קשיא ליה מתני' דהאומר קדשתיך כו' וצ"ע, ע"כ. וקושיא זו השניה לא ידעתי מהו דהכי פריך תלמודא מי אמר ר' אלעזר דנאמן אפילו היכא דקים ליה כגון בנשוי והאמר ר' אלעזר אין האשה נאסרת וכו' אלמא מדסתים וקאמר אין האשה נאסרת אלמא בכל גוונא אפילו קים ליה כגון בנשוי אין האשה נאסרת ומעתה תיקשי הא דתנן האומר לאשה קדשתיך דלא משנינן לעיל מאי דפרכינן מאי קמ"ל כו' אלא משום דמוקמינן דר"א בפנוי וכמ"ש רש"י וכדכתבינן לעיל אבל נשוי היינו האומר לאשה קדשתיך א"נ יש לי לתרץ בענין אחר דמדאמר ר"א אין האשה נאסרת וכו' משמע דלעולם אינה נאסרת ואפילו קאתי לבי דינא וקאמר פתח פתוח מצאתי והרי היא אסורה עליו דאיהו גופיה שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא דלא מהימן וכיון שכן תקשי ליה מתני' דהאומר לאשה קדשתיך דלא אתי למיסר עליו קרובות אלא לישא אשה ואנן לא יהבינן ליה איתתא ואסרינן עליה קרובות דכך לי ההיא דאומר לאשה קדשתיך אף על גב דקים ליה כיון דלא אתי אלא לישא האשה כמו ההיא דהכא אף על גב דלא קים ליה כיון דקא אתי להדיא לשווייה הך איתתא עליו חתיכה דאיסורא ואף על גב דאנן לא כתבינן הכי לעיל אלא אמרינן דנאסרת משמע על ידי בית דין מכל מקום מלשון התוס' משמע כדכתבינן כנ"ל. וקושיא הראשונה נמי ליתא ולאו כדתריצנא לעיל דאחידושא קמא פריך מאי קמ"ל תנינא ואחידושא בתרא פריך ומי אמר ר' אלעזר הכי דהא כתבו התוס' דאהא דאמר ר' אלעזר דנאמן בלא עדים לומר דמצא פתח פתוח פריך והא אמר ר' אלעזר כו' אלא כנ"ל תירוצא דמילתא דודאי ר' אלעזר סבירא ליה דאם ראה אדם שזנתה אשתו דודאי נאסרת עליו וזה יסוד דינו אלא שהוסיף וקאמר דאפילו האומר פתח פתוח

מצאתי נאמן ואתוספת זה פריך לעיל מאי קמ"ל פי' אי קושטא דמילתא הוא דהביאה גורמת האיסור ולא העדים פשיטא נמי דהאומר פתח פתוח נאמן ולמה לך למנדי מעיקר דינא היה לך לומר הרואה שזנתה אשתו נאסרת עליו דפשיטא דנאמן כדתנן האומר לאשה קדשתיך ושוב פריך איסוד דינו דס"ל בע"כ דהביאה גורמת האיסור ומי אמר ר' אלעזר הכי כו' והילך לשון הרא"ש מי אמר ר' אלעזר הכי והאמר ר' אלעזר כו' תימה דמעיקרא פריך ליה מאי קמ"ל תנינא דמילתא דפשיטא היא דמצי לשווייה אנפשיה חתיכה דאיסורא [והדר פריך היכי מצי למיסר אנפשיה. י"ל דבלאו הך מילתא דר' אלעזר פשיטא ליה דמצי לשווי אנפשיה חתיכה דאיסורא] אבל ס"ד דר' אלעזר קאמר דאין אשה נאסרת על בעלה בלא עדים אלא בקינוי וסתירה ואפילו ראה שזנתה אינה נאסרת עליו משום דכתיב כי מצא בה ערות דבר וילפברן דבר דבר מממון הילכך פריך ליה אפילו זנתה תחתיו אמאי אסירא ליה כיון דליכא עדים ושני ליה וליטעמיך כו' אלא ע"כ לא אתא למעוטי עדים הכי נמי לא אתא למעוטי על פי עצמו דכעדים דמי דכיון דקים ליה, ע"כ. הא קמן דפריש הרב ז"ל דעיקר פירוש התוס' אתא לתרוצי דלא לפלוג המקשן מדידיה לדידיה אלא שהתוס' חזקו קושייתם באופן אחר כדי שלא נדחוק לומר בדרך דחיה שני מקשנים הם ומיהו בפירוש התוס' מתורץ יפה וזה החכם נראה נדחק ללא צורך:

נחזור לשיטתנו ופריך והא אמר ר' אלעזר אין האשה נאסרת כו'. פירוש קס"ד דמקשן דרבי אלעזר ה"ק אין האשה נאסרת על בעלה על פי עצמו אלא על עסקי קינוי וסתירה דאף על גב דהויא על פי עצמו נאסרה ודע דר' יוסי ס"ל קינא לה בינה לבין עצמו שלא בפני עדים הוי קינוי וכתב ספר המצות דלא יאמר אדם לאשתו בזמן הזה אל תסתרי עם פלוני דשמא הלכה כרבי יוסי ועכשיו אין מי סוטה ותיאסר עליו לעולם והילכך אפשר דקינוי וסתירה דקאמר ר' אלעזר היינו כר' יוסי ואפשר לדייק כן מלשון רש"י שכתב קינוי. שאמר לה אל תסתרי עם פלוני. וסתירה. שבאו עדים שנסתרה עמו אחר קינוי. הא קמן שלא הזכיר הרב ז"ל הכא עדים בקינוי ולקמן בתירוץ כתב ז"ל וקינוי וסתירה. אם יש עדים שקינא לה ויש עדים שנסתרה כו' אלמא משמע כדכתבינא ומאי דקאמר כן הרב ז"ל וסתירה שבאו עדים כו' אחר קינוי לאו דעדים קא מסהדי שהיה אחר קינוי דלשתמע דעדים ידעו מהקינוי אלא ה"ק הרב שבאו עדים שנסתרה עמו וקא מסהדי בזמן שהיה אחר הקינוי שקינא לה כפי דבריו א"נ דאיהו אמר מקדמת דנא שהוא קינא לאשתו מפלוני ושוב באו עדים שנסתרה עמו ומכל מקום על פי עצמו מיקרי שהרי לא קינא לה בפני עדים והילכך אם נפרש קינוי וסתירה דקאמר ר' אלעזר כדעת ר' יוסי

אתיא מאי דס"ד למקשן שפיר דר' אלעזר ה"ק אין האשה נאסרת על בעלה על פי עצמו אלא על עסקי קינוי וסתירה דהויא על פי עצמו ונאסרה ואפילו אליבא דחכמים דסברי דבעי קינוי בפני עדים וכן פסק הרמב"ם בפ"א מה' סוטה דקינוי הוא שיאמר לה בפני עדים אל תסתרי עם פלוני כו' מכל מקום על ידי עצמו מיקרי דאילולא קינוי שקינא לה אפילו היו באו עדים שנסתרה עמו ושהתה כדי טומאה לא היתה נאסרת ודע דקיי"ל קינא לה בפני עדים וראה אותה שנסתרה עם זה שקינא לה עליו ושהתה כדי טומאה הרי זו אסורה עליו וכן פסק הרמב"ם ובזה תתפרש נמי פירוש המקשן שפיר ומיהו למאי דס"ל לרש"י והתוס' דס"ד דמקשן דאפילו ראה אשתו שזנתה ממש לא מתסרא עליו כל שכן בכה"ג לכך לא פירש רש"י כן כנ"ל. ואכתי צריך לדייק מאי על עסקי דקאמר ר' אלעזר לא הי"ל אלא אין האשה נאסרת על בעלה אלא בקינוי וסתירה ואפשר דאתא לרמוזי בזמן שהסוטה נוהגת דאם קינא לה ונסתרה בפני עדים ושוב ראה אותה הוא עצמו בלא עדים שנבעלה עם אותו שקינא לה אינה שותה ונאסרת עליו דומיא דמאי דפרש"י לקמן גבי עד אחד ואף על גב דס"ד דמקשן דר' אלעזר ס"ל דאפילו ראה אותה שנבעלה אינה נאסרת היינו בלא קינוי וסתירה והיינו עיקר פשטיה דמימרא דר' אלעזר לדעת המקשה. ופריך תלמודא ותסברא מעשה שהיה כו' ופירכיה היינו לשיטת המקשן דר' אלעזר מיירי באיסור על פי עצמו מיהו לשיטת התרצן דמוקי לה באיסור על פי אחד אין כאן קושיא כלל וכדבעינן למכתב בס"ד ואפשר שזהו שכתב רש"י ותסברא. דהכי אמר רבי אלעזר, ע"כ. פי' דקשיא ליה לרש"י ז"ל מאי האי לישנא דתסברא דקאמר הא אכתי לא סבר מידי אלא דמייתי מימרא דר"א כמו שאמרה איהו ועוד היכי תליא מאי דאקשי מדר' אלעזר אדר"א בהאי קושיא אפילו תימא דקשיא האי סיומא דלישניה דר' אלעזר דקאמר וכמעשה שהיה אכתי קושייתו מדר' אלעזר בדוכתיה קאי ולזה יש לתרץ דהכי פריך ליה דמדפריך ומי אמר ר' אלעזר הכי והאמר ר' אלעזר משמע דהך מימרא עיקר ומינה אקשינן למימרא דשמעתין ולהכי פריך ותסברא כו' והך מימרא עיקר אדרבה איפכא היה לך לאקשויי מימרא דשמעתין לאידך מימרא דבלאו הכי נמי איכא לאקשויי עלה והילכך ודאי לא אמרה רבי אלעזר מעולם ואפשר לדייק כן מלשון רש"י שכתב ותסברא. דהכי אמר ר' אלעזר. ומיהו במאי דנכתוב לקמן בס"ד דייק טפי שפיר לשון רש"י ותסברא מעשה שהיה בקינוי וסתירה הוה כתב רש"י מעשה שהיה מי הוה ביה קינוי. פי' דאלו סתירה ודאי היתה שם ואזיל לשיטתיה ז"ל שכתב לקמן מפני מה לא אסרוה. על דוד שהרי הרבה עדים ידעו, ע"כ. דאילו לשיטת התוס' אפשר לומר דאפי' סתירה לא היתה בפני עדים והכי פריך תלמודא מעשה שהיה בקינוי וסתירה הוה

פי' מאן לימא לן דהיה שם קינוי וסתירה דילמא אפילו סתירה בעדים לא היתה שם. ולזה יש לתרץ דהשלוחים ואנשי הבית חשיבי אפילו כעדי ביאה ולא בעינן קינוי לכך פריך ועוד מי אסרוה פי' על אוריה ולא קאי על דוד כדפריך לקמן מפני מה לא אסרוה דקאי על דוד וכדפרש"י משום דאפילו תימא דאסרוה על דוד אכתי לא אתי שפיר לישנא דוכמעשה שהיה דהא עיקר מימרא דר' אלעזר בבעל איירי וכדקתני אין האשה נאסרת על בעלה ועלה קאי וכמעשה שהיה. ומשני הא הכי קאמר כו' לשון הא לא קשיא לא דייק שפיר דהא בלישניה דר' אלעזר תו ליכא קושיא כלל דמאי דמקשינן מדרבי אלעזר אדר' אלעזר אינה מסוג קושיות אלו והילכך לשון הא לא קשיא לא דייק ואפשר דלהכי כתב רש"י הא לא קשיא. כלומר משום האי קושיא לא תדחייה לר' אלעזר. פי' דלגבי דיחוייא מימרא דר' אלעזר כל הקושיות הם בסוג דהכי נמי צריכין לדחויי הא דר"א כי היכי דלא תיקשי מדידיה אדידיה ה"ק אין האשה נאסרת על בעלה אלא על עסקי קינוי וסתירה קינוי וסתירה אין פ"פ לא פי' אע"ג דלא נלמוד מהתם היכא שראה אשתו שזנתה מכל מקום נלמוד דפתח פתוח לא דהא פתח פתוח נמי לא ראה שזנתה אלא דחייש שמא זינתה והכי נמי גבי אוריה הרי השלוחים ידעו בדבר וכשידע אוריה בדבר יחוש דומיא דפתח פתוח אלא ודאי מדלא איתסרא עליו שמע מינה פתח פתוח לא ואף על גב דליכא למילף מהתם אלא דפתח פתוח לא מ"מ כייל ר' אלעזר וקאמר אין האשה נאסרת כו' פי' דאין האשה נאסרת כלל על פי עצמו ואפילו ראה אשתו שזנתה דס"ל מעשה שהיה כראה אשתו שזנתה דמיא ופריך עליה וליטעמך קינוי וסתירה אין עדים לא פי' לדידך דאמרת דכי קאמר ר' אלעזר וכמעשה שהיה היינו דממעשה שהיה אנו למדין שלא תאסר על בעלה אלא על עסקי קינוי וסתירה א"כ מהתם נמי נלמוד שלא תאסר אפילו יש עדים שזנתה דהא מעשה שהיה עדים הרבה ידעו וכמ"ש רש"י לקמן והא ודאי לא מצינן למימר הכי דהא כתיב כי מצא בה ערות דבר ואם תשיב דוקא בכגון עדי ממון בעינן ובמעשה שהיה לא ראו כמכחול בשפופרת ודילמא אה"נ דעדים כה"ג לא ליתא דהא כתיב והיא לא נתפסה אסורה ומדתליא מילתא בהיא לא נתפסה אלמא משמע דכל היכא דרגלים לדבר כי התם בסוטה ולא נתפסה אסורה והכא בדוד ודאי רגלים לדבר היו ואם תשיב לי דהתם אונס הוה א"כ לא נלמוד ממעשה שהיה כלל והיכי קאמרת ממעשה שהיה אנו למדין, ע"כ. כנ"ל לפרש לשיטת רש"י. ומעתה לא תיקשי מאי דקשיא להרשב"א והריטב"א כדכתבינן לעיל ומיהו לשיטת התוספות דמפרשו דכי פריך לקמן מפני מה לא אסרוה לא בעי למימר דהרי היו עדים בדבר וכדכתב רש"י ז"ל אלא דה"ל כפתח פתוח הילכך לא מצינן לפרושי הכי וא"כ קשיא להו קושית הריטב"א

ז"ל דמאי קאמר וליטעמיך קינוי וסתירה וכו' לימא ליה אנא הכי קא אמינא דגזרת הכתוב היא דאפילו נבעלה ודאי לא מתסרא עליו עד דאיכא עדים או קינוי וסתירה לכך תירצו התוספות ז"ל דהכי קאמר קינוי וסתירה אין עדים לא אלא מאי אית לך למימר דהא דרבי אלעזר לאו כללא הוא דאתא למימר דלעולם אינה נאסרת אלא בקנוי וסתירה אלא דלא אתא למעוטי עדים ה"נ דלא אתא למעוטי על פי עצמו דכעדים דמי כיון דקים ליה והיינו על דרך מאי דפריך הרשב"א ז"ל וכדכתבינן לעיל ומיהו לפרש"י ז"ל ניחא טפי וכדכתיבנא. אלא ה"ק אין האשה נאסרת על בעלה וכו' פי' לאו כדקס"ד דר' אלעזר ה"ק אין האשה נאסרת על פי עצמו אלא על עסקי קינוי וכו' וכדפריך לדעת המקשן דהא ודאי כל שידע הבעל בבירור שזנתה כגון שראה הוא שנבעלה פשיטא ודאי דנאסרה אבל כללא דר' אלעזר הוי היכא דהבעל אינו יודע הדבר ובעינן לאסור עליו את אשתו על פי אחר להכי קאמר ר' אלעזר אין האשה נאסרת על בעלה כשאינו יודע הדבר אלא מפי אחרים אלא דוקא בשני עדים אבל בעד אחד לא וקינוי וסתירה אפילו בעד אחד נמי דכיון דיש עדים שקינא לה ויש עדים שנסתרה אפילו אין בטומאה אלא עד אחד נאמן והרי היא אסורה עליו ולא תשתה ומעתה ממילא משמע דפתח פתוח כשני עדים דמי שהרי דבר ברור לו שנבעלה וכל היכא דטעין כמאן דברירא ליה אע"ג דמיירי בבחור דלא קים ליה כיון דאיהו טעין בברי פשיטא ליה לר' אלעזר דודאי אסירא וכללא דר' אלעזר היינו היכא דבעינן לאוסרה עליו על פי אחד והשתא לא נצטרך לפרושי דכי קאמר ר' אלעזר וכמעשה שהיה דפירושו היינו ממעשה שהיה דשפיר מצינן לפרושי וכמעשה שהיה כפשטיה והכי קאמר אין האשה נאסרת אלא בשני עדים ולא בעד אחד וכמעשה שהיה שהיו עדים בדבר ואילולי שהיה באונס א"נ כדר' שמואל בר נחמני דכל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כו' היתה נאסרת עליו ולא נקט וכמעשה שהיה אלא לדוגמא בעלמא והיינו לאשמועינן דא"צ עדים שיראו כמכחול בשפופרת אלא כל שידעו העדים הדבר בבירור כעין מעשה שהיה שהיו עדים הרבה שידעו פי' השלוחים שהלכו בשבילה וכמו שכתוב בשיטה וכן כתב הרא"ש ז"ל וז"ל מפני מה לא אסרוה פי' לחודיה הרי הרבה עדים ידעו יש מקשים וכי דוד היה שוכב עמה בפני עדים ומפרשים כך מפני מה לא אסרוה על דוד והלא ידע כשבא עליה ואף על פי שלא היתה אסורה לאוריה כיון דליכא עדים אסורה מיהא לבועל שאין איסור הבועל תלוי באיסור הבעל. ולי נראה דאינו קשה דכיון דדוד שלח אחריה ונתייחד עמה בעדים אמרינן כה"ג הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה. ע"כ. וכיון שכן קאי וכמעשה שהיה אעדים ואין אנו צריכים לפרש וכמעשה שהיה ממעשה שהיה אבל למאי דס"ד דמקשן דר' אלעזר ה"ק אין האשה

נאסרת על פי עצמו ולא מדברי עדים כלל לא מצינן לפרושי וכמעשה שהיה אלא ממעשה שהיה דהא מעשה שהיה לא היה יודע אוריה דבר וידיעתו של דוד אינו אוסרתה על אוריה הילכך ע"כ צריך אתה לפרש וכמעשה שהיה ממעשה שהיה והיינו דפריך לדעת המקשן ותסברא פי' דהכא אמר ר' אלעזר אין האשה נאסרת על פי עצמו דאם כן לא מצי קאי אמאי דקאמר אין האשה נאסרת אלא אמאי דקאמר אלא על עסקי קינוי וכו' מעתה קשיא מעשה שהיה בקינוי וסתירה וכו' ומשני דשפיר קאי אמאי דקאמר אין האשה נאסרת והכי קאמר אין האשה כו' ממעשה שהיה כו' כן נראה לי פירושא דשמעתא לדעת רש"י והתוס' ז"ל ואתה המעיין הפוך בה ותשכח בה עוד טוב טעם ודעת ותן לחכם ויחכם עוד:

דף ט:

כל היוצא למלחמת בית דוד וכו'. פרש"י ז"ל שאם ימות במלחמה. וקשה מאי כל היוצא הא לא מהני אלא למי שאין לו בנים ויש לו אחים ועוד אם ילך בשבי או ימות במלחמה שם בלא עדים מאי אהני האי גיטא ועוד תנן בפרק מי שאחזו מה היא באותן הימים ר' יהודה אומר הרי היא כאשת איש לכל דבריה וקאי אדלעיל משנה הסמוכה לה דקתני הרי זה גיטך מהיום אם מתי ומיהו רש"י פירש דלא קאי אמהיום אלא מילתא באפי נפשה היא ובמהיום מגורשת מיד אבל אי אפשר לומר כן כדמשמע בתוספתא דקאי אמהיום דקתני הרי זה גיטך אם מתי מחולי זה והימים שבינתיים וכו' ומייתי פלוגתא דר' יהודה ור' יוסי ואף על גב דקאמר מהיום ופריש בגמ' מעת שאני בעולם ור"ח גריס כאומר מעת שאני בעולם ופירושא דמתניתין קא מפרש אף על גב דאמר מהיום לאו מהיום ממש קאמר שאם ימות שיחול הגט מעכשיו אלא נעשה כאומר מעת שאני בעולם דכל המגרש על תנאי דעתו לאחר הגט לכל היותר שיוכל ולא קאמר מהיום אלא למעוטי שלא יהא גט לאחר מיתה ויש ליישב פרש"י ז"ל דהאי דקאמר שאם ימות במלחמה לאו דוקא שימות אלא שאם לא יחזור מן המלחמה והאי דנקט שימות דרוב שאינם חוזרים מחמת מיתה היא וההיא מהיום אם מתי לא קשה דהיינו דוקא אי קאמר מהיום אם מתי בסתם אז היא כאשת איש עד שעה קודם מיתה כדפריש שכן דעת המגרשים בסתם על תנאי אבל אם היו מפרשים בתנאי שאם לא יחזור מן המלחמה שיחול הגט משעת נתינה דחיישינן אי יהיב סתם דילמא יקרע הגט או יאבד או לא יהא מונח ברשותה בשעת גמר מלחמה ואז לא יהא גט כדאיתא בפרק מי שאחזו הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתים זוז הרי זו מגורשת ותתן ואמר רב יהודה לכשתתן ומסיק התם אליבא דר' יהודה

דאם נקרע הגט או נאבד לא הוי גט כיון דלא אמר מעכשיו דאין הגט חל עד שעת נתינה. תוספות הרא"ש ז"ל וגליון תוספות ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל גט כריתות כותב לאשתו פרש"י ז"ל אם לא ישוב מן המלחמה כלומר מעכשיו אם לא בא ואיכא למידק עליה אם כן מה טעם לא אסרוה שהרי אמרו מה היא באותן הימים הרי היא כאשת איש לכל דבריה הילכך מתסרא על בעלה ועל בועלה שהרי כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל ולאו מילתא היא דמעכשיו אם מתי מההיא שעתא מגורשת והא דתנן מה היא באותן הימים אוקימנא בפרק מי שאחזו [גיטין עג ב'] באומר מעת שאני בעולם לפי מה שפרש"י ז"ל התם וכיון שמת פנויה גמורה היתה ולפיכך לא אסרוה ואף על פי שאין אותו הפי' כמו שפירשתי במקומו איכא למימר דהכא אליבא דרבנן קאמרינן דאמרי מגורשת לכל דבר ובלבד שימות. ואיכא למידק א"ה קשיא הא דאמרינן בפרק הזהב [בבא מציעא נט א'] בשעה שאני עוסק בנגעים ואהלות אומרים דוד שבא על אשת איש מיתתו במה ואמר להו הבא על אשת איש מיתתו בחנק ובכמה דוכתי אמרינן הכי דאשת איש הואי וכי תימא אמוראי נינהו מכל מקום קשיא למאן דסבירא ליה הכי אמאי לא אסרוה לא קשיא דס"ל אונס הוה א"נ איכא למימר דהכי קאמרי ליה את מי ידעת אי מיית אי לאו או דילמא לא מיית אשתכח דכי אתית עלה על ספק א"א באת ורחמנא לבא בעי. ומכל מקום לא נהירא דאי לא הוי גט אלא לאחר מיתה משום יבם הוא דקא עבדי הכי ואם כן היכי קאמר כל היוצא הא אינו כותב אלא מי שיש לו אחים ואין לו בנים ועוד אוריה מנין לנו שהיו לו אחים ולא בנים שמא בנים היו לו ולא אחים ועוד אין תנאי זה נכון שאם ימות ואין עליו עדים תתעגן עליו ושמא זהו שפרש"י ז"ל ואם לא ישוב מן המלחמה בשוב' של רוב היוצאים ומשום תקנת עגונות היו עושין שמא ימות בלא עדים ושמא יהא שבוי ומה שחזר אוריה אינה שיבה עד שיחזור בגמר המלחמה ואפשר דכריתות לגמרי קאמרי והא דאמר בהזהב אמוראי נינהו א"נ מלבינים היו פניו שאם יאמר להם מגורשת היתה יאמרו לו לא היתה שאין הדבר ידוע ובצינעה היו מגרשים ואדכורי הוא דמדכרי ליה חטא אוריה כדי לביישו ולא שהוא בא על אשת איש. עד כאן:

וז"ל הריטב"א ז"ל גט כריתות כותב לאשתו פרש"י ז"ל שהיה כותב גט כריתות על מנת שאם ימות והקשה ר"ת ז"ל דא"כ לא היה גט זה אלא למי שיש לו אחים וכו'. וי"ל דכל היוצא לאו דוקא אלא כל היוצא שהיה צריך לכך ור"ת ז"ל פירש שכך היה מתנה הרי זה גיטך אם לא אשוב מן המלחמה וא"ת והרי שב אוריה י"ל דאם לא אשוב בסוף המלחמה היה אומר וא"ת והא אמרינן התם שהיו אומרים לדוד הבא על אשת איש מיתתו במה

וי"ל דעל ספק א"א אמרינן דכל זמן שלא נתקיים הגט בספק אשת איש היתה וא"ת ומה מועיל גט זה דהא אמרינן התם בנותן גט מעכשיו אם מתי מה היא באותן הימים ואמרינן שהיא כאשת איש לכל דבריה ואף על גב דמיית וי"ל דאתיא הא כר' יהודה דאמר מגורשת גמורה למפרע ולרבנן מתרצינן בפירוקא קמא באונס הוה. ומכל מקום עדיין קשה דהא אמרינן במס' תעניות כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה דאמר ר' שמואל בר נחמני וכו' ואם איתא הא ודאי חטא שבא עליה קודם שנתקיים התנאי שהיתה בספק אשת איש ור"ת תירץ בלשון אחר דלר' שמואל בר נחמני גט כריתות גמור בלא שום תנאי היה כותב לאשתו ואם ישוב מן המלחמה חוזר וכונסה והילכך לא חטא דוד כלל והא דאמרו לו הבא על אשת איש מלבינים היו פניו שלא כדין וזהו שהיה מתרעם מהם כדכתיב ובצלעי שמחו ונאספו לפי שהיה הדבר נעשה בצינעא ולא היה נודע לבריות והיו מרננים לומר שהיתה אשת איש. וכן פירש הרשב"א ז"ל וז"ל גט כריתות פי' גט גמור כדי שאם מת או גולה או נאבד במלחמה שלא תתעגן בשוב אנשי המלחמה ולא שב ובצינעא היו מגרשים כדי שלא ירגישו אחרים בדבר ויקפצו עליה לישאנה ומה שהיו מביישים פני דוד הבא על אשת איש מיתתו במה כדאיתא במציעא תנאי היא ולאותן שאומרים שאשת איש היתה ולא משום דאונס הוה א"נ מלבינים היו פניו לומר שאשת איש היתה לפי שלא גירש בפרהסיא אלא בצינעא ומה שהנביא מקנטרו לפי שעשה שלא כהוגן שאין מגרשים אלא שלא תתעגן ובטוחים היו בנשותיהם לנעול בפניהם. ורש"י ז"ל פי' בענין אחר וזה עיקר. ע"כ:

ובשיטה ישנה כתוב וז"ל גט כריתות פרש"י ז"ל שהיה כותב מעכשיו אם מתי והא דאמרינן בהזהב דוד הבא על אשת איש פירושו ספק אשת איש ובעלי התוס' ז"ל מפרשים דגט כריתות גמור כותב לאשתו והא דאמרינן התם הבא על אשת איש כו'. מקנטרים היו אותו לביישו לומר שלא היה שם גט דלפרש"י קשה הא דמהפכין בסוף פרק במה אשה בזכותיה דדוד לומר שלא חטא דמ"מ הוא נכנס בספק איסור חנק אלא שי"ל דוד היה יודע בעצמו שימיתהו אבל התימה אמאי דהוה א"ל דוד לאוריה רד לביתך והיה מתכוון לבטל הגט אמי"ץ. א"נ אפשר שעל זה היו מביישין אותו שהיו אומרים שמא ירד לביתו א"נ אע"פ שידעו שלא ירד לביתו מכל מקום הוא נתכוון מתחילה לבא על אשת איש שהיתה סיבה שלא ירד לביתו. ר"ת. עכ"ל שיטה ישנה:

ואת ערובתם תקח דברים המעורבים בינו לבינה. ותסלק אותו על ידי גט ואף על פי שזה היה במלחמת שאול מכאן למד דוד והיה מנהיג כן בכל מלחמותיו לכל היוצא למלחמותיו שיעשה כן בצינעה. הריטב"א:

אמר אביי אף אנן נמי תנינן כו'. הא כתיבנא בריש מכילתין שהקשו בתוס' על פרש"י שפי' שמתוך כך יתברר הדבר ויבאו עדים שזנתה ברצון דאם כן היכי מייתי דילמא אף על גב דאינו [נאמן] מ"מ ישכים לבית דין שמתוך כך יבאו עדים ותירצו בתוס' לעיל דלא מייתי אביי ראיה לר' אלעזר אלא שהוא בקי ומכיר כו' ככתוב בתוספות לעיל ויש לדייק כן ממה שכתב רש"י כאן אף אנן נמי תנינן. דטוען פ"פ מצאתי אסרה עליו ולא אמרינן לא קים ליה. ומיהו ממאי דכתיבנא לעיל לשיטת רש"י דס"ל לר' אלעזר דאף על גב דלא קים ליה כגון בבחור אסרה עליו ומ"ה נאמן לאוסרה עליו ולא להפסידה כתובה אי אפשר לתרץ תירוץ התוספות דלעיל דוק ותשכח. לכנ"ל פי' קושית התוס' כך דהיכי מייתי אביי אף אנן נמי תנינן כו' ליום חמישי לא מ"ט משום אקרורא דעתא ולמאי אי למיתב כו' פי' לא מייתי מדתקינו רבנן שתהא בתולה נשאת ליום הד' דאיכא למימר משום שמא יבאו עדים וכדכתיבנא א"נ תקינו על צד היותר טוב כדי שלא תטול מהבעל כתובה שלא כדין מאי פריך תלמודא אי למיתב כו' אלא הכי מייתי מדפירשו במתני' טעם התקנה לומר שאם היה לו טענת בתולים כו' אלמא יש קפידא גדולה בדבר אי מקרא דעתיה אי משום שמא יבאו עדים או משום כתובה ה"ל לתנא למתני התקנה סתם בלא טעם דכשהטעם של התקנה הוא חלוש אינו מפרש התנא הטעם כי היכי דלא ליתו לזלזולי בה כמו שכתב הר"ן בפירושיו של ההלכות בריש מכילתין וכדכתיבנא לעיל בארוכה הלכך ודאי מדפריש התנא במתניתין טעם התקנה אלמא משמע דקפידא גדולה יש בדבר עד דכולי עלמא יודו דראוי לתקן תקנה זו בעבור טעם זה ועל כרחך היינו משום דמתסרא בהכי עליו ותקלה גדולה יש בדבר אם יתקרר דעתו עליו שיקיים את האסורה לו כנ"ל והכין דייק לשון רש"י ז"ל לקמן שכתב ז"ל ולמאי. קפדי רבנן אי מקרא דעתיה. אלא לאו לאוסרה. הוא דקפדינן שלא יקרר דעתו ויקיים את האסורה לו אלמא כי אתי וטעין אסרינן לה עליו ע"כ. ולישנא דתלמודא נמי הכי דייקא דהאריך וקאמר ליום רביעי אין ליום חמישי לא מאי טעמא משום אקרורי דעתא ולמאי אי למיתב כו' ומה שכ' רש"י ז"ל אף אנן נמי תנינא דטוען פ"פ וכו' ולא אמרי' לא קים ליה פירושו דאע"ג דלא קים ליה כגון בבחור מהימן וכדכתיבנא לעיל ואם תאמר אם כן אכתי קשיא מאי מייתי אביי דילמא קפידא דרבנן שלא יתקרר דעתו היינו בנשוי אבל בבחור לא ואתא רבי אלעזר לאשמועינן אפילו בבחור ויש לומר דמתני' בתולה נשאת ליום הרביעי קתני אלמא מדתלי הנישואין בדידה משמע דלא שני לן בין כשנשאת לבחור או לנשוי ועדיפא ליה לשנויי דטענת דמים דמשמע דחידושיה דרבי אלעזר היינו לאשמועינן בחור הוה לרבי אלעזר למתני בחור הטוען פ"פ נאמן לאוסרה עליו אלא מדסתים וקאמר האומר

פתח פתוח כו' אלמא דבנשוי נמי קא אשמועינן רבותא דלא נימא דילמא לא קים ליה במילתא שפיר דאין כל המקומות שוין וכמו שכתב הראב"ד ז"ל וכדכתבינן לעיל קא משמע לן דאפילו תימא דלא קים ליה כיון דאמר פתח פתוח מצאתי אסרה עליו כן נראה לי:

ליום חמישי לא מאי טעמא משום אקרורי דעתא. ואם תאמר אמאי לא אמרינן בשאר ימים לא ולמה ליה למנקט ליום חמישי ואפשר משום דמרחקא טובא מיום רביעי ואיכא אקרורי דעתא טובא ואפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל אקרורי דעתא. עד שני הבא. וקרוב לזה כתוב בשיטה ישנה ולי נראה דלהכי קאמר ליום חמישי לא דאף על גב דהוא יום ברכה ותניא עליו בתולה נשאת ביום רביעי ונבעלת בחמישי משום ברכה וכיון שכן הוה לן למימר נמי דנשאת בחמישי אלא משמע דקפדי רבנן טובא אי מקררא דעתא עד דתקינו נשואין ברביעי אע"ג דבעינן דליהוי בעילה ביום חמישי והיינו משום דנאמן לאוסרה עליו וכדכתיבנא כנ"ל:

אי למיתב לה כתובה. כתוב בשיטה ישנה לעיל פרש"י נאמן לאוסרה עליו אבל לא להפסידה כתובתה ופליג אדשמואל דלקמן והקשו עליו דאמרינן בסוגיין ולמאי אי למיתב לה כתובה ניתב לה כו' אלמא פשיטא לן דלר' אלעזר נאמן להפסידה כתובתה ונראה דלאו קושיא היא דלהכי קאמר אי למיתב לה כתובה ונפשוט מינה דמפסדה כתובתה כדשמואל וליכא ראיה לאוסרה עליו נסיב לה וכו' ר"ת. ע"כ בשיטה ישנה. ולא ידעתי מאי שינויא דכיון דאמר רבי אלעזר נאמן לאוסרה ולא להפסידה כתובתה אלמא דלאוסרה פשיטא טפי מלהפסידה כתובתה וכיון דאשכחנא דנאמן להפסידה כל שכן שהיה נאמן לאוסרה ומעתה מאי קאמר אי למיתב כו' אם כן כל שכן דתנינא דנאמן לאוסרה עליו ומאי חידש לן ר' אלעזר וקשיא נמי לר' אלעזר דאיהו ס"ל דאינו נאמן להפסידה. ויש לפרש דה"ק ולמאי אי למיתב לה כתובה פי' דממתני' משמע שיהיה נאמן נמי להפסידה כתובתה ואתא רבי אלעזר לאשמועינן דאינו נאמן אלא לאוסרה ולא להפסידה ליתב לה פי' מה לנו להפסידה והרי הוא נותן מדעת והלכך לא מצי מיירי מתני' להפסידה אלא לאוסרה ואכתי מאי אתא ר' אלעזר לאשמועינן ודוחק דאם כן ה"ל לר' אלעזר למימר האומר פ"פ מצאתי אינו נאמן להפסידה וכיון שכן מאי משני אי מיירי מתני' למיתב לה כתובה ויש לומר כיון דקאי עלה דמתני' דבעי לפרושי דמתני' מיירי לאוסרה וממילא משמע דדוקא לאוסרה. ובגליון תוספות כתוב וז"ל וה"ר אליעזר מטוך ז"ל פי' אי למיתב לה ומיירי באשת ישראל גדולה ולא באשת כהן דבאשת כהן לעולם יבא לב"ד כדי לאוסרה עליו דליכא למיחש לאקרורי דעתא בטענת דמים ליתב לה ומה לנו

לחוש אם יפסיד הכתובה אלא לאוסרה ומיירי בקטנה בת ישראל לישראל או באשת כהן ולפיכך יהא ניחא פירוש הקונטרס שאם נאמן להפסידה כתובתה יכול להיות שיהיה נאמן גם לאוסרה. עכ"מ בגליון תוס' ז"ל והתוס' לא פי' כן אלא דאיכא למימר דטפי מהימן להפסידה כתובתה מלאוסרה עליו דלאוסרה עליו לא יהא נאמן משום דאית לן למימר דשמא אינו בקי בפ"פ ואוקמה בחזקת היתר ומ"מ הפסידה כתובתה אף על פי שיש לנו לומר שהוא טועה בפ"פ דאית לן למימר אוקי ממונא בחזקת מאריה. וכתוב בקונטריסין וקשה מה צריכין התוס' לומר אוקמה בחזקת היתר והא איכא ס"ס ספק בקי ספק אינו בקי ס' אונס ס' רצון ויש לומר דלכך הוצרכנו לומר חזקת היתר דכיון דס"ד השתא דאינו בקי א"כ איכא למימר חזקת הגוף שהיתה בתולה ולא אמרינן השתא הוא דנבעלה ולכך צריכין התוס' לומר אוקמה אחזקת היתר ע"כ. ואין התירוץ מחוור כלל ומשמע לי דלהכי הוצרכו התו' לומר ואוקמה בחזקת היתר משום דבשלמא ס' אונס מקרי שפיר ספקא דהבעל גופיה לא מצי למידע אי נבעלה באונס אבל ס' בקי לא מקרי ספקא דהא הבעל צווח לפנינו דקים ליה דפ"פ מצא וכיון דאיכא קמן מאן דברי ליה היכי ניקום אנן ונימא דהרי הדבר בס' וכל שכן אם הוא נשוי דקים ליה לכך הוצרכו התו' לומר ואוקמה בחזקת היתר כדי לחזק ספק זה ומיהו קושטא דמילתא הוא דמטעם ס"ס הוא דאינו נאמן לאוסרה עליו והקשו בתוס' דכיון דהוי ס"ס אמאי מפסדה כתובתה ואין לך לומר דכי קאמר תלמודא אי למיתב לה כתובה פי' דמיירי באשת כהן דליכא למימר ס' תחתיו ס' אין תחתיו דלגבי כתובה אפי' אין תחתיו נמי מפסדא כתובה דכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין לה כלום ואפילו למאן דאמר יש לה כתובה מנה מכל מקום הפסידה מאתים דהא ודאי ליתא דמכל מקום איכא ס"ס ס' אונס ס' רצון דבאונס אפילו אשת כהן לא הפסידה כתובה הלכך הא דקאמר תלמודא אי למיתב לה כתובה ליכא לאוקמא במידי והא כתיבנא לעיל דיש מי שפי' דלא אמרינן ספק ספקא אלא כשמתהפך בכל צד והכא אילו אמרת ברישא ספק באונס ספק ברצון שוב לא מצית למימר ואם תמצא לומר ברצון ספק בקי ספק אינו בקי דהא אמרת דברצון נבעלה ובזה אין כאן קושיא כלל ומיהו התוס' אינם סוברין כן אלא דכך לי הך ספק ספקא כמו ספק ספקא המתהפך ואין ביניהם חילוק כלל תדע דכתבו התוספות ז"ל ואין לומר דאפילו בספק ספקא מפסדא כתובתה משום דמוקמינן ממונא בחזקתיה דהא לקמן גבי משארסתני והוא אומר לא כי אלא עד שלא ארסתיך כו' ואיכא מאן דמפרש לקמן מקח טעות ממאתים אבל מנה אית לה אלמא משום דבאותו מנה הוי ס"ס לא מפסדא כו' ע"כ. הא קמן דהך ספק ספקא דמיירי מתהפך בכל צד דהכי נמי מצינן למימר ברישא

ספק באונס ספק ברצון ואת"ל ברצון ספק קודם שנתארסה דאפילו נבעלה ברצון קודם שנתארסה אע"ג דהפסידה מאתים (ואפי' נבעלה באונס) לא הפסידה מנה הלכך לגבי מנה איכא ספק ספקא חזק דמתהפך בכל צד ואפ"ה מייתי התוס' ראיה משם דכי היכי דבהאי ספק ספקא לא מפסדא הכי נמי בהאי ספק ספקא אלמא דלא שני לן בין המתהפך ובין שאינו מתהפך דמכל מקום הרי כאן ספק ספקא כן נראה לי:

שוב מצאתי בקונטריסין וז"ל כתוב כאן בגליון שאם נאמר ברישא וכו'. פי' לא תוכל להפך אותו לומר מתחילה ספק אונס ספק רצון ואחר כך ספק אינו בקי שאם תאמר אם תמצא לומר ברצון לא תוכל לומר דלמא אינו בקי דכיון שנבעלה ברצון וזה מצא פתח פתוח על כל פנים בקי הוא אבל קשה לעיל גבי מוכת עץ שאמרו התוס' ספק ספקא לא תוכל להפך אותו שאם תאמר תחלה ואם תמצא לומר ברצון לא תוכל לומר דלמא מוכת עץ דכיון שנבעלה ברצון אם כן אינה מוכת עץ. ואומר מ"ה שגם זה תוכל להפך ספק באונס היתה פתוחה ספק ברצון היתה פתוחה ואם תמצא לומר ברצון ספק מוכת עץ ברצון היתה ספק דרוסת איש ע"כ. וזה דוחק ואנן הא כתיבנא לעיל שגם למעלה יש מי שאמר כן ואם נמצא גליון שכתב כן בזה הדיבור ולא כתב כן בדיבור שלמעלה הוא מהטעם דכתבינן דוק ותשכח. ואין להקשות דהיכי הוה מצינן למימר דאפילו בספק ספקא מפסדא כתובתה משום דמוקמינן ממונא בחזקת מריה והרי כנגד חזקה זו איכא חזקה דאוקי איתתא בחזקת היתר וכיון דהיא בחזקת היתר ודאי דלא מפסדה כתובה דבמאי דכתיבנא לעיל ניחא דחזקה דאוקי איתתא בחזקת היתר בעי' לה כדי לעשות הספק דשאינו בקי דאילולי חזקת היתר לא מצינן למימר ספק בקי ספק אינו בקי ומעתה לא תיקשי ולא מידי וק"ל. ומכל מקום קשיא דאמאי מפסדא כתובתה דהא הוי ספק ספקא ותירצו בגליון התוס' דרוב בקיאין בפ"פ וה"ל לענין כתובה רוב וחזקה ותו ליכא אלא חדא ספקא אבל לענין לאוסרה עליו שייך למימר סמוך מיעוטא דאין בקיאין לחזקה ואיתרע ליה רובא והוי פלגא ופלגא וספק ספקא. ע"כ:

וכן כתב הרא"ש ז"ל וז"ל אי למיתב לה כתובה כלומר אי חיישת דלא אתי לב"ד ויצטרך ליתן לה כתובה שאם היה בא לבית דין היה נאמן להפסידה כתובתה דאוקי ממונא בחזקת מריה ורוב בני אדם בקיאין להכיר פ"פ ואיכא חזקה ורובא וליכא אלא חדא ספקא ספק באונס ואפילו באשת כהן באונס לא מפסדא כתובתה וליכא לספוקי שמא לא היה תחתיו דאפי' לא היה תחתיו אין לה כתובה כמ"ד מקח טעות לגמרי משמע ואפי' למ"ד דיש לה מנה מכל מקום נאמן להפסידה מנה אבל לאוסרה עליו נוכל לומר שלא יהא נאמן כיון דקצת בני אדם אין בקיאין סמכינן האי מיעוטא לחזקה ומוקמינן

לה אחזקתה ואיתרע ליה רובא דבקיאין בפ"פ ואף על גב דלרבנן אמרינן מיעוטא כמאן דליתיה דמי יש לומר דאפילו אליבא דר"מ בעי לאוכוחי מילתיה דנאמן לאוסרה עליו דודאי לרבנן כיון דמיעוטא כמאן דליתא דמי אית לן למיזל בתר רובא ונאמן לאוסרה עליו דרובא וחזקה רובא עדיף והוי סייעתא לרבנן אלא אפי' לר"מ דאמר סמוך מיעוטא אחזקה ואיכא למימר הכא דאינו נאמן לאוסרה עליו דמיעוטא וחזקה מרעי לרוב בקיאין דפ"פ ושרי אפ"ה מוכח שפיר דלענין כתובה ל"ל דמאי איכפת לן אם נותן לה אלא ודאי לאוסרה עליו וטעמא דכולן בקיאין בפ"פ ע"כ. והתוספות תירצו דלא חשיב ספק ספקא כה"ג משום דהא ספיקא שמא באונס לא חשיב ספיקא גמורה למיתב לה כתובה דאימור קודם שנתארסה נאנסה ולפי האי תירוצא לא מיתוקמא מתני' בפחותה מבת ג' והביאו התו' ראיה מהא דתנן היא אומרת מוכת עץ אני והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את וקאמר ר' יהושע דאינה נאמנת ומפסדת אי לר' יוחנן מנה אי לר' אלעזר ולא כלום ואף ע"ג דהוי ספק ספקא ספק מוכת עץ ויש לה כתובה ואת"ל דרוסת איש אימור תחתיו נאנסה ונסתחפה שדהו ויש לה כתובה אלא ודאי ספק באונס לא חשיב ספק דאימור קודם שנתארסה נאנסה ואכתי קשה דאמאי מפסדא כתובה אכתי הויא ס"ס ספק אם הוא בקי אי פ"פ הוה ספק מוכת עץ ולפר"ח ז"ל דמוכת עץ פתחה סתום אתי שפיר אבל לשיטת התוס' ז"ל קשיא ולא מצינן לתרוצי מאי דתירצו התוס' ז"ל לעיל דאם איתא דמוכת עץ היא הוה טענה דאין גנאי בכך דהא הכא אמתני' דקתני בתולה נשאת ליום הד' קיימינן דאכתי לא ידעינן מאי דטענה היא לכך אומר ר"י דמוכת עץ לא שכיח דהא דאמרינן כולהו נמי חביטי וכו' וכבר האריכו בזה המפרשים ז"ל וכדכתבינן לעיל כנ"ל. ודע שהרשב"א ז"ל סובר דאפ' בס"ס דאינה נאסרת מפסדא כתובתה וכדבעינן למכתב לקמן בסמוך:

מאי לאו דקא טעין פ"פ. פי' אף טענת פ"פ אבל ודאי פשיטא דמתני' בטענת דמים דקתני טענת בתולים וכתיב ואלה בתולי בתי. שיטה ישנה. ודע דלשיטת התוספות ז"ל לא מצינן לפרושי הכין דלהוי ההכרע משום דבעינן דלייה למתני' בכל טענת בתולים אף טענת פ"פ כמו שכתוב בשיטה דהא כפי מאי דפירשו אי למיתב לה כתובה וכו' לא מצינן לפרושי מתני' אלא בטענת פ"פ דאי לא קים ליה אבל בטענת דמים לא מצינן למימר שיהא נאמן להפסידה ולא לאוסרה ומעתה קשיא דמעיקרא דקאמר אי למיתב לה כתובה הוה ניחא ליה לאוקומי בטענת פ"פ לחודה והשתא דקא מפרש למתני' בלאוסרה עליו דחיקא ליה למימר דלייה למתני' בטענת דמים לחודה דאדרבא פשטא דמתני' טפי משמע דמיירי בטענת דמים מטענת פ"פ וכמו שכתוב בשיטה לכך פירשו

התוספו' דההכרע היינו דקס"ד דבטענת דמים ליכא למיחש לאקרורי דעתא דכיון דחזי דליכא דם לבו נוקפו ואין דעתו מתקררת אבל בפ"פ איכא למיחש לקירור דעת ויחשוב שאינו בקי בפ"פ. עוד פירש הרא"ש ז"ל דההכרע היינו משום דאיכא בוגרות דנשאות בד' ואין להם טענת בתולים ויש להם טענת פ"פ. ואין זה כל כך הכרע דע"כ מתני' לאו בכל הנשים מיירי אלא באשת כהן ובאשת ישראל שקבל אביה קדושין פחותה מבת שלש שנים:

נאמן להפסידה. הא כתיבנא לעיל דלשיטת רש"י ז"ל כי קאמר רבי אלעזר נאמן לאוסרה עליו דוקא לאוסרה קאמר ולא להפסידה משום דמיירי אפילו דלא קים ליה כגון בבחור ומעתה יש לפרש דכי קאמר שמואל הכא נאמן להפסידה מיירי בנשוי דקים ליה ולא פליגי (ומדמיירי בנשוי ולא פליגי). וז"ל הרשב"א ז"ל לעיל הא דאמר רבי אלעזר נאמן לאוסרה עליו וה"ה להפסידה כתובתה כשאין שם טענת דמים כגון שנאבדה המפה א"נ בבוגרת וכדאמר שמואל בסמוך ור' אלעזר ושמואל לא פליגי אהדדי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי א"נ דשמואל מיירי כשעשה סעודה ודרבי אלעזר בשלא עשה סעודה אלא דרבי אלעזר ניחא ליה לאשמועינן דאפילו לאוסרה עליו אף על גב דאית לה חזקה דכשרות ועוד דשאר נשים דעלמא לא אסרינן להו דדוקא באשת כהן ובקטנה בת ישראל אסרינן וכ"ש בממון דמהימן דאוקי ממונא בחזקת מריה ושמואל ניחא ליה לאשמועינן דהפסידה כתובתה ואפילו בספק ספקא דאינה נאסרת עליו כתובתה נפסדת דאוקי ממונא בחזקת מריה אבל רש"י ז"ל פיר' דרבי אלעזר נאמן לאוסרה דוקא קאמר ולא להפסידה כתובתה. עד כאן:

עוד יש לפרש דלרש"י ז"ל מיירי שמואל אפי' בבחור ופליגי ולכולהו פירושי לשיטת רש"י ז"ל ק"ק למה ליה לאורוכי ולמימר נאמן להפסידה כתובתה דבשלמא ר' אלעזר האריך וקאמר נאמן לאוסרה למעוטי להפסידה אבל שמואל היה לו לקצר ולמימר נאמן וממילא משמע דלכל מילי מיירי דנאמן ויש לומר דהא אתא לאשמועינן דאפילו בא לבית דין וקאמר פ"פ מצאתי ואינו נותן לה כתובה דהוה אמינא דילמא משקר כדי להפסידה על דרך מאי דאמרינן האשה שאמרה לבעלה גירשתני נאמנת דאי תבעה כתובתה לא מהימנא קמשמע לן דאפ"ה מהימן. ואין לפרש נאמן להפסידה ולא לאוסרה ור' אלעזר קאמר לאוסרה וכל שכן להפסידה הא לקמן לענין להפסידה מפרשינן טעמא חזקה אין אדם טורח אלמא דלהפסידה אין הסברא נותנת שתפסיד אבל לאוסרה פשיטא וסברא היא דהא שוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא. ואפשר דלכל זה כיון רש"י ז"ל שכ' להפסידה כתובתה. על פי עצמו וטעמא מפרש לקמן חזקה אין אדם טורח כו'. ודוק על

פי עצמו שכתב הרב ז"ל וכדכתבינן. מיהו התוס' ז"ל לפי שיטתם שפירשו גבי אי למיתב לה כתובה משמע דכי קאמר שמואל נאמן להפסידה ולא לאוסרה ואי הכי קשיא דקאמר לקמן הא בגליל מצי טעין ולמאי אי לאוסרה עליו וכו' דאלמא דאי מיירי בלאוסרה ניחא דשמואל ולפי שיטתם אדרבה קשיא דשמואל להפסידה קאמר ולא לאוסרה והכא תנן דאפילו לאוסרה עליו נאמן והיינו כקושייתם ז"ל דקשיא להו גבי אי למיתב לה כתובה על פרש"י ז"ל וכדכתבינן לעיל לכך כתבו התוספות ז"ל אומר ר"י דשמואל מודה שפיר דנאמן לאוסרה עליו ולהפסידה כתובה אצטריך ליה לאשמועי' דלא תימא דלא יהא נאמן אע"ג דקים ליה בפ"פ דנימא במזיד וקשיא להו לתוספות ז"ל א"כ הדרא קושיין דלעיל אדוכתא דא"כ אף אנו נאמר דכי קאמר ר"א לאוסרה דוקא לאוסרה קאמר ולא להפסידה אם כן מאי קאמר לעיל אי למיתב כתובה וכו' וכדאקשינן לעיל ותירצו בתוספות ור' אלעזר נמי מצי סבר דנאמן ונקט לאוסרה לרבותא כו' ואיכא למידק קצת אמאי כתבו ז"ל מצי סבר ע"כ הכי סבר מכח הקושיא דלעיל וכדכתיבנא ונראה דהכי פירושא לפירושם ז"ל הא ודאי בטענת פ"פ איכא למימר דקים ליה ואיכא למימר דלא קים ליה וכי בעינן למימר לעיל אי למיתב לה כתובה וכו' ס"ד דפתח פתוח לא קים ליה וכי אמרינן דלא קים ליה הא ודאי דאשמועינן רבותא טפי בלאוסרה מלהפסידה וכמו שכתבו התוספות לעיל אבל לבתר דאשמועינן דקים ליה כגון הכא במילתיה דשמואל דמשום דקים ליה אית ליה דנאמן להפסידה הא ודאי טפי איכא רבותא בלהפסידה מלאוסרה דכיון דקים ליה אין כאן אלא חדא ספיקא ובודאי דנאמן לאוסרה אבל להפסידה איכא למימר דמשקר ואפילו תימא נמי דרבי אלעזר ס"ל דודאי קים ליה וחידושיה היינו דלא תימא לא קים ליה קמשמע לן דקי"ל וכדכתיבנא לעיל בשם הריטב"א גבי מאי קמשמע לן תנינא כו' אפ"ה מצי סבר דנאמן להפסידה ונקט לאוסרה לרבותא וה"ק לא תימא לא קים ליה וכיון שכן נאמן להפסידה ולא לאוסרה אלא ודאי קים ליה ונאמן לאוסרה וה"ה להפסידה ורבותיה דלאוסרה היינו דאילו הוה אמינא לא קים ליה לא היה נאמן לאוסרה כנ"ל. וק"ל:

והרא"ש ז"ל כתב וז"ל נאמן להפסידה נראה דשמואל אית ליה שפיר דר' אלעזר דנאמן לאוסרה עליו והפסד כתובה אצטריך לאשמועינן דלא תימא אף על גב דבקי בפ"פ אימא במזיד הוא משקר כדי להפסידה כתובתה קמ"ל שמואל דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה ור' אלעזר נמי אית ליה שפיר דשמואל ורבותא אשמועינן לאוסרה עליו אף על גב דאיכא חזקת היתר כדפרי' לעיל והאי דקאמר לעיל אי למיתב לה כתובה אליבא דר' מאיר קאמר כדפ"ל אבל לרבנן אין חילוק בין להפסידה כתובה בין לאוסרה עליו ע"כ.

והיינו לשיטתו ז"ל דכתיבנא לעיל אבל לשיטת התוספות ניחא כדפרישית. ובקונטרס מצאתי כתוב וז"ל כתבו התוספות ור"א נמי מצי סבר וכו' תימא למה אמרו על ר"א מצי סבר ועל שמואל לא אמרו מצי סבר ויש לומר משום דלשמואל יש להם הוכחה גמורה מדקאמר אי לאוסרה ואיירי ודאי לאוסרה ואי שמואל סבר אינו נאמן לאוסרה תקשי ליה מתני' אבל לר' אלעזר אינה הוכחה גמורה שאם תוכיח דקאמר אי למיתב לה כתובה ואם היה בא לב"ד היה נאמן להפסידה ואי רבי אלעזר סבר דאינו נאמן להפסידה תיקשי ליה מתני' זו אינה הוכחה דפריך ליה מיד פירכא דעדיפא מינה דפריך ניתיב לה דהויא יותר עדיפא מתיקשי ליה מתני' לכך אמרו מצי סבר על ר' אלעזר ע"כ. ובמאי דכתיבנא ניחא טפי ואין אנו צריכין לידחק כלל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל הא דאמר רב יהודה אמר שמואל האומר פ"פ נאמן להפסידה לאו למימרא לאוסרה עליו לא מהימן דהא ודאי כיון דמפסיד כתובה מינה מיקם קים ליה בגוה דמילתא וכיון דקים ליה נאמן דשויא אנפשיה חתיכה דאיסורא אלא אף להפסידה קאמרינן ואיכא מאן דפריש להפסידה כתובה דוקא קאמר ולא מחוור לן. ואיכא דקשיא ליה והא אמר ר"ג איהי מהימנא ולאו מילתא היא דהתם כשאמר איהו שמא שאינו ברי אם מוכת עץ אם דרוסת איש ומפני שלא מצא בה בתולים הוא חושש שמא דרוסת איש ולא מחמת ידיעתו שהוא אומר איני יודע אלא שכנסה בחזקת בתולה ולא מצא לה בתולים ואתרע חזקתה והיינו טעמא דר' יהושע וכ"ש לדברי מי שאומר דבוגרת פתחה פתוח שאינו ברי אלא שמא והכא נמי אם היא טוענת מוכת עץ אני נאמנת אלא כשאומרת בתולה שלימה נבעלתי או בשותקת ובלשון הזה מפורש בירושלמי [ה"ו] ר' ירמיה בעי מעתה אין טענת בתולים כר"ג וכר' אליעזר אלא כר' יהושע חזר ואמר יש לו טענת בתולים כר"ג וכר' אליעזר בשותקת אפילו תימא במדברת באומרת מצא ואבדו ותהא נאמנת לית יכיל דמר ר' אילא בשם ר' אלעזר מצא פ"פ אסור לקיימה משום ספק סוטה הכא איתמר נאמנת והכא איתמר אינה נאמנת תמן שניהם מודים שהפ"פ פי' כמשנתנו ומפני כך אינו נאמן לפי שטענתו שמא הכא אין שניהם מודים שהפ"פ פי' וטענתו ברי ומפני כך אמר רבי אלעזר נאמן לאוסרה וקס"ד נמי להפסידה כתובתה אבל בטענת שמא אינה אסורה עליו מאחר שהיא טוענת ברי שמותרת כדאמרינן ותהא נאמנת לית יכיל דמר ר' אלעזר אלמא כי אמר רבי אלעזר אסור לקיימה ה"מ במכחישתו ואומרת אבדו אבל בטוענת מוכת עץ אני או נאנסתי מותר לקיימה וכן בדין שמצינו בכל מקום אשה נאמנת לומר מותרת אני כיון שאין מי שמכחישה ותמהתי על מה שאמרו שם במקום אחר במתני' הדא דתימר שלא להפסידה וכו' מכל מקום למדנו משם מה

שהוא צריך לנו לתרץ בו שמועתנו שבגמ' שלנו. אבל זו קשה לי במכחישתו נמי נימא מגו דאי בעי אמרה נאנסתי תחתיך או מוכת עץ אני תחתיך דנאמנת לר"ג אף זו תהא נאמנת דהא קי"ל דאמרינן מגו בכה"ג ואיכא למימר כיון דחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה כל ברי וברי לא אמרינן מגו לאפוקי ממונא מיניה ובתוספות מתרצין דטענת נאנסתי כסיפא לה ומש"ה אמרה בתולה אני ומיהו מוכת עץ אני תחתיך אינו פגם ואין טעם שלהם מספיק. עוד למדתי משם שהמוכת עץ פתחה פתוח דגרסינן תמן גבי מתני' דתנן היא אומרת מוכת עץ אני אמר ר' יוסי הוינן סברין מימר מה פלגין ר"מ ורבנן כשכנסה בחזקת מוכת עץ אבל אם כנסה בחזקת בתולה ונמצאת מוכת עץ ר"מ מודה מן מה דתנינן היא אומרת מוכת עץ אני והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את הדא אמרה אפילו כנסה בחזקת בתולה ונמצאת מוכת עץ היא המחלוקת פי' היינו סבריה דרמי בר חמא ואתקפתיה דרב נחמן דגמרא דילן. ר' ירמיה בשם ר' זעירא לא אמר כן אלא היא אומרת מוכת עץ אני וכתובתי מאתים והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש ולית לך עלי כלום מנן קיימין אם כשכנסה בחזקת בתולה ונמצאת מוכת עץ אף ר"מ מודה אם כשכנסה בחזקת מוכת עץ ונמצאת מוכת עץ ניכרת ואפילו מה ספק נולד לו לבעל ואם טוען טענת ברי איהו מהימן ומהדרינן פ"פ בין בעץ בין באדם פי' ולפיכך הוא חושש שמא דרוסת איש רב הונא בשם ר' זעירא לא אמר כן אלא היא אומרת מוכת עץ אני וכן אתניית עמך והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את ולא אתניית עמי כלום פי' רב הונא סבר שאם כנסה בחזקת מוכת עץ לא אמר ר' יהושע בזו דאינה נאמנת דמאי קא טעין בעל היא אומרת פתח פתוח והוא אומר פ"פ וכיון דלא איתרע חזקתה ודאי נאמנת ככל שאר האלמנות שאינו יכול לומר שמא זינו אלא הכא במאי עסקינן שהיא אומרת בחזקת מוכת עץ כנסתני והוא אומר מעולם לא התנית עמי כלום ובחזקת בתולה כנסתיך ומפני כך אני חושש שמא דרוסת איש את ואף על גב דברי וברי הוא שאם לא התנית עמו אפילו מוכת עץ היא מפסידה כתובתה לגמרי אפ"ה מהימנא ואוקמה אחזקה דגופא. ולא מחוור דלא ה"ל למימר דרוסת איש את אלא לימא לא התניתה עמי כלום מכל מקום גמרא דילן לא אזלא בהך טעמא. עכ"ל הרמב"ן ז"ל. ויען כי ערבים עלי דבריו ז"ל חזרתי וכתבתי כל לשונו הגם כי רוב לשונו כלול בלשון הרשב"א ז"ל והריטב"א ז"ל דכתיבנא לעיל בריש שמעתין:

וז"ל הריטב"א ז"ל נאמן להפסידה פרש"י ז"ל וכל שכן לאוסרה עליו וכדרבי אלעזר לעיל פי' לאוסרה עליו אבל להפסידה כתובתה לא משמע דסבר מרן ז"ל דרבי אלעזר ושמואל פליגי ולא נהירא דאמאי מוקמינן פלוגתא בינייהו כיון דלא פריש אלא ודאי מר אמר

חדא ומר אמר חדא ולא פליגי אלא דר"א ניחא ליה לאשמועינן דאפילו לאוסרה עליו נאמן אף על גב דאית לה חזקה דכשרות וכ"ש בממון דנאמן דאוקי ממונא בחזקת מריה ושמואל ניחא ליה לאשמועינן דאפילו לממון הקל נאמן וכל שכן לענין איסורא דחמיר א"נ דרבי אלעזר איירי בחד ספיקא דמהימן אפילו לענין איסורא דחמיר ורב יהודה אתא ופריש דלהפסידה כתובתה נאמן לעולם אפילו בתרי ספיקי דלגבי ממונא ליכא הפרש בין חדא ספקא לתרי ספיקי והיינו דאמרינן לקמן מה הועילו חכמים בתקנתן ואם איתא דלא אמר רב יהודה אלא בחדא ספיקא הרי הועילו לרוב נשים דאית בהו תרי ספיקי ואת"ל דר' אלעזר לאוסרה עליו דוקא קאמר כפרש"י ז"ל איכא לאוקומי בשלא עשה סעודה דבהא אפילו רב יהודה מודה שלא תפסיד כתובה כדאמרינן בסמוך דאף על גב דקים ליה חיישינן דילמא משקר להפסידה כתובתה מה שאין כן לענין איסור דשוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא ויפרע כתובתה אי נמי איכא לאוקמה בשלא טען כן אלא לאחר זמן מרובה דלאוסרה עליו נאמן ולא להפסידה כתובתה וכדאמרינן ביבמות טענת בתולים בכל יום דברי ר"מ ר' יוסי אומר נסתרה לאלתר. א"נ דרבי אלעזר מיירי כשיש שם דמים שנאמן לאוסרה עליו ולפי שכתבנו לעיל אינו נאמן להפסידה כתובתה כדאיתא בירושלמי ורב יהודה איירי כשאין שם טענת בתולים כגון שאבדה המפה ולהפסידה כתובתה דוקא נקט ולכולהו פירושי הא דרב יהודה בשותקת או במכחישתו דאילו במדברת ואינה מכחישתו אינה מפסדת כתובה דברי דידה עדיף וכדאמרינן במתני' דהנושא את האשה ולא מצא לה בתולים ושמואל גופיה פסק הלכה כר"ג. ע"כ:

וכתב הרשב"א ז"ל דהא דנאמן להפסידה ה"מ בטוען מיד לאלתר שנתייחד הא בטוען לאחר זמן לא דהורע כחו דאם איתא כדקאמר כשנתיחד עמה הוה ליה לערער ואין זה אלא מוציא לעז כדי לאבד זכותה ולא כל כמיניה וכדאמרינן ביבמות פרק בית שמאי [יבמות קיא ב'] טענת בתולים כל שלשים יום דברי רבי מאיר ר' יוסי אומר נסתרה מיד לא נסתרה אפילו לאחר כמה ימים. ובירושלמי מייתי לה לפלוגתא דר"מ ורבי יוסי על שמעתין דהכא והיינו טעמא נמי דרב יהודה דאינו יכול לטעון טענת פ"פ דכיון דלא טעין כשנתייחד עמה בבית חמיו שוב אין יכול לטעון ואיתרע ליה חזקה שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה דחזקה נמי אין אדם עשוי למצוא פ"פ ושותק. ורש"י ז"ל פירש שחוששין שמא בא עליה ושכח או הערה בה מתוך חבתו וכמדומה שלא שבר בתוליה ושבר ואינו נכון אלא טעמא דמילתא כדאמרן והיינו נמי דאמרינן חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה כלומר אין אדם עשוי להוציא לעז על אשתו ומפסיד סעודתו אבל

לאחר זמן הוה ליה כמו לעז על אשתו שזנתה שאינו נאמן להפסידה כתובתה ככל טוען לחבירו פרעתיך שאינו נאמן כששטר חוב בידו וגובה שטרו. ע"כ:

וכן כתב הרמב"ן ז"ל וז"ל הא דאמרינן ביהודה הוא דלא מצי טוען טענת פ"פ טעמא דמילתא דכיון דלא טען כשנתייחד עמה בבית חמיו שוב אינו יכול לטעון כדאמרינן ביבמות פרק בית שמאי טענת בתולים כל שלשים יום דברי ר"מ ר' יוסי אומר וכו'. והכא נמי כיון שנסתרה עמו לשם כך נכנסה לחופה והואיל ולא טען מיד שוב אינו נאמן ודברי רש"י ז"ל בכאן אינן נוחין, ע"כ. ולי נוחין דברי רש"י ז"ל מאיר עיני הגולה דהא ודאי לאחר שנכנסה לחופה פליגי ר"מ ור' יוסי דהא ודאי אתרע ליה חזקה דאין אדם טורח בסעודה משום דחזקה דאין אדם עשוי למצוא פ"פ ושותק. אבל ביהודה שלא היה שם כי אם יחוד בעלמא כדי שיהא לבו גס בה ולאו דהוו מוסרין אותה כדי לבעול בהדיא ואדרבה מי שהיה בועל היה לו חרפה וכלימה שבא על ארוסתו בבית חמיו מעתה לא איתרע חזקה דאין אדם טורח וכו' דהא דלא טען כשנתייחד עמה בבית חמיו היינו מפני הבושה ושוב כשנכנסה לחופה הרי הוא טוען מיד ומיהו אי טעין כשנתייחד ביהודה טענתו טענה והא דתנן האוכל בבית חמיו ביהודה שלא בעדים אינו יכול לטעון טענת בתולים היינו דוקא כשתכנס לחופה וכן כתב רש"י ז"ל וא"ת מאי מפני שמתייחד עמה ה"ל למתני מפני שנתייחד עמה ותירץ רש"י ז"ל דנקט הכי על שם הא דאמרינן ביהודה היו מייחדין אותה כדי שיהא לבו גס בה ועוד דאתא לאשמועינן דדוקא ביהודה מפני שהיו מייחדין אותה תדיר כדי שיהא לבו גס בה אבל בגליל אע"ג דפעם אחת או שתים נתייחד עמה דרך עראי לא חיישינן ויכול לטעון טענת בתולים דחזקה אין אדם טורח וכו' דדוקא ביהודה כיון דבתדירות מתייחד עמה כדי שיהא לבו גס בה חיישינן דילמא הערה ולא הרגיש ששבר בתוליה וכמו שכתב רש"י ז"ל לקמן ודוקא האוכל אצל חמיו בימים שבין אירוסין לנשואין וכמו שכתב רש"י אבל בין שדוכין לנשואין לא דלא חשדינן ליה שיבא על הפנויה אלא דוקא לאחר אירוסין שכבר נתקדשה לו קיל ליה ונראה בעיניו כאשתו גמורה. עכ"ל:

מאי קמ"ל תנינא האוכל אצל חמיו וכו'. האי דנקט הכא מאי קמ"ל ולא נקט אביי הכי לעיל יש לומר דאביי קאי אמאי דפריך כבר מעיקרא מאי קא משמע לן תנינא האומר לאשה קדשתיך וכו' הילכך לא איצטריך למימר מאי קמ"ל אבל הכא רב יוסף מתחיל להקשות עליה דרב יהודה לכך נקט מאי קמ"ל והדברים ברורים ולא כתבתי זה אלא שראיתי לאחד מגדולי הדור שלפנינו שגמגם בזה בתשובותיו ותירץ לכך לא נקט אביי מאי קמ"ל ורב יוסף נקט מאי קמ"ל משום דבמאי לאו דאייתי אביי אית לפרש מאי

דקאמרי התוספות מאי דלא שייך לפרושי במאי לאו דקאמר רב יוסף, ע"כ. ואין הגמגום גמגום וכדכתיבנא ואם הוא גמגום אין תירוצו עולה כהוגן וכדבעינן למכתב קמן בס"ד:
הא בגליל מצי טעין. הקשו בתוספות מנא ליה דילמא ביהודה נאמנת לומר שבא עליה באירוסין וכנגד טענה זו אינו יכול איהו לטעון טענת בתולים הא בגליל יכול לטעון ואינה נאמנת לומר שבא עליה באירוסין אבל בשטוענת בתולה הייתי בגליל נמי מהימנא איהי ואינו יכול לטעון כנגדה ואתא שמואל לאשמועינן דאפילו בשטוענת בתולה שלימה הייתי נאמן הבעל להפסידה כתובתה ואם תשאל היכי מצינן למימר הכי דא"כ בגליל לעולם היא נאמנת ואינו יכול לטעון דאפילו כי טענה נמי שבא עליה באירוסין תהא נאמנת במיגו דהויא טוענת בתולה שלימה הייתי דעדיפא הך טענה דלא פגמה עצמה כלל. תשובתך מגו למפגם אדם כשר ולהוציא מחזקתו לא אמרינן דבשלמא ביהודה שהיו מיחדין חשדינן ליה דילמא בא עליה קודם שנכנסה לחופה דלא מוקים איניש אנפשיה וכמו שכתבו התוספות לקמן ויש מי שתירץ דהוי מגו במקום עדים שאנחנו יודעים שאינם מתייחדים וליתא דהא אמרינן לעיל דדוקא ביהודה שהיו מיחדין תדיר אבל מי שנתייחד במקרה שפיר מצי טעין:

ובקונטריסין מצאתי כתוב וז"ל וי"ל דהוה ליה מגו במקום חזקה דחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה וקשה והלא התוספות ז"ל מקשים דכשטוענת בתולה הייתי בגליל נמי מהימנא ורצונם לומר בזאת הקושיא דאין ראיה לשמואל מן המשנה דנאמן להפסידה מטעם דאין אדם טורח בסעודה אלא ע"כ חזקה דאין אדם טורח בסעודה אינה כלום ואם כן חזרה קושיין לדוכתין דאכתי נימא מגו כדאמרינן כיון דלא הוי מגו במקום חזקה כיון שהחזקה אינה כלום וי"ל דכשטוענת בא עליה באירוסין בגליל הוא נאמן ולא היא כיון דקים ליה אם בא עליה אם לאו כיון שבגליל אינם מייחדים אבל כשטוענת בתולה הייתי היא נאמנת כיון דלא קים ליה דשמא לא מצא פ"פ והוא אומר שמצא פ"פ ע"כ. ומ"מ קושיית התוספות במקומה עומדת. ותירצו בתוספות דמשמע ליה אינו יכול לטעון טענת בתולים בכל ענין בין שאומרת שבא עליה מן האירוסין בין שאומרת פתח נעול מצא ואם תשאל והא קתני מפני שמתייחד עמה אלמא דטענתה היינו שבא עליה מן האירוסין ולהכי נאמנת ואינו יכול לטעון כנגדה מפני שמתייחד עמה. תשובתך אף כשטוענת פתח נעול מצא נאמנת ביהודה במגו דאי בעיא אמרה באירוסין בא עליה ולא בגליל דליכא מגו נמצא דעיקר הטעם לשתי הטענות היינו מפני שמתייחד עמה והילכך לפי תירוץ זה של התוספות ז"ל כיון שהכרח קושייתו הוא משום דמשמע ליה אינו יכול לטעון טענת בתולים בכל ענין מעתה אף אנו נאמר שההכרע של מאי לאו דלקמיה היינו

משום דמשמע ליה דבכל טענות מיירי ואפילו בטענות פתח פתוח. וכן כתב הריטב"א ז"ל ודקטען טענה מאי לאו כו' פירוש לאו דטעין טענת פתח פתוח נמי דסתמא קתני שאינו יכול לטעון טענת בתולים אלמא קים ליה בפתח פתוח ולא משקר ודחי דדילמא דטענת דמים דוקא פירוש דקים ליה, ע"כ:

והקשו בתוספות על זה למה ליה לאתויי מדיוקי הוה ליה לאתויי מרישא דקתני בתולה אלמנה מן האירוסין וכו'. ויש להן טענת בתולים וע"כ לענין כתובה איירי דלאוסרה עליו אפילו מן הנשואין נמי יש לה טענת בתולים כיון דכנסה בחזקת בתולה כדמוכח לקמן דפריך ונחוש שמא תחתיו זינתה. ויש להוכיח נמי מדקתני אלמנה וחלוצה יש להם טענת בתולים אלמא דלא איירי לאוסרה דהא אשת כהן חלוצה לא משכחת לה וגם פחותה מבת שלש שנים לא משכחת לה דחלוצה גדולה היא אלא ודאי איירי לענין להפסידה כתובה ובגדולה איירי:

ובשיטה ישנה הקשו עוד דאמאי לא מקשינן ממתניתין דתנן הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו פחותה מבנות שלש שנים כו'. ויש להן טענת בתולים מאי לאו דקא טעין טענת פתח פתוח ולאוסרה עליו ליכא לפרושי שהרי אינה אסורה עליו אלא באשת כהן או באשת ישראל שקבל בה אביה קדושין פחותה מבת שלש שנים ויום אחד ובגיורת ליכא למימר הכי שאף על פי שנתגייר אביה אינו יכול לקבל קדושיה דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי. ויש אומרים דגר רבנן תקון ליה שיהא יכול לקבל אע"פ שהוא כקטן שנולד דמי ואינה נחשבת לבתו, וצ"ע. עכ"ל שיטה ישנה:

ורש"י ז"ל כתב וז"ל אלא לאו להפסידה כתובתה. וביהודה לא מפסידה על פיו דאמרינן הוא בא עליה באירוסין ובגליל מצי טעין דהא לא נתייחד. ע"כ. פירוש לפירושו אפילו אי טענה איהי בתולה הייתי ביהודה מהימנא ולא בגליל דביהודה אנן טענינן בעבורה שבא עליה באירוסין אף ע"ג דאיהי לא טענה הכין משום דאמרינן דמפני הבושה לא אמרה הכין אבל בגליל מצי טעין ולא מהימנא איהי כלל דהא לא נתייחד ולאו משום דמשמע ליה אינו יכול לטעון טענת בתולים בכל ענין והכי נמי הא דקאמר מאי לאו דקא טעין טענת פתח פתוח אינו ההכרע משום דמשמע ליה בכל טענת בתולים דטעין וכדכתיבנא אלא כדפריש הרא"ש ז"ל מאי לאו דקא טעין טענת פתח פתוח להכי נראה למקשה דאיירי בפ"פ דאי בטענת דמים אף ביהודה יכול לטעון דבשלמא טענת פ"פ איכא למימר דהערה בה ופתח פתח בלא דם כדאמרינן לעיל אפשר לפתיחת פתח בלא דם אבל טענת דמים אף ביהודה מצי למטען דאם איתא שסר בתוליה היא היתה מראה לו כדי שלא יחשדנה בזנות. ואם תאמר מ"מ היכי טעין פ"פ אי איכא דם ודאי משקר

דבתולה היא ואי ליכא דם אם כן היינו טענת דמים איכא למימר כגון דנאבדה המפה או בבוגרת שכלו לה דמיה. עד כאן:

וכן כתב ה"ר אליעזר ז"ל בגליונותיו וז"ל מאי לאו דקא טעין פ"פ דבטענת דמים ביהודה ס"ד דמהימן וליכא למימר שכח דאם איתא דהוה דם כשנתייחד עמה לא הוה שכח אבל בפ"פ איכא למימר דלא אסיק אדעתיה. ואם תאמר דמכל מקום אם איתא דפתח לה פתח דם הוה יוצא ויש לומר דאפשר למפתח בלא דם ולפר"ח ז"ל איכא לאוקמי בבוגרת שכלו בתולי דמיה שפתח פתחה ולאו אדעתיה כיון דליכא דם ובכל בתולה אפשר לפתוח פתח בלא דם כדשמואל ומיהו ההיא דשמואל אסיק נמי דפתחה נעול מדאין ריחה נודף ושמא י"ל דמחמת דם נמי אין ריחה נודף ע"כ:

וכתוב בקונטריסין כתוב בגליון ולפי' ר"ח א"ש וכו'. פי' הא דקאמר מאי לאו דקא טעין פ"פ דכיון דר"ח מפרש דר' אלעזר לא איירי אלא או בבוגרת או במוכת עץ אם כן מאי קא מייתי ראיה ממתני' דילמא מתני' לא איירי אלא בנערות וקטנות שיש להם דמים על כן מפרש הגליון דלפר"ח א"ש דמאי דקאמר מאי לאו בפ"פ מסתבר ליה לאוקמי בכל הנשים ואפילו בבוגרת ודוחה לא בטענת דמים ולא איירי בבוגרת פי' ואיירי נמי אף בנשים שאין להם דמים שמתוך שאנו צריכין להעמיד באותם שיש להם דמים מוקמינן נמי בהני דלית להו דמים דלא פלוג רבנן והשתא ניחא דלא הוי הן ולאו וזה שמעתי ממ"ה ה"ר ישראל ז"ל. ע"כ:

עוד כתוב בגליון תוספות אחר וז"ל מאי לאו דקא טעין פ"פ דטענת דמים מסתמא כשנתייחד עמה אם היו אז דמים בשעת תשמיש היתה מראה לאביה ולאמה או לבעלה כדי שלא יהא לו לב עליה כשישאנה אחר כך דטענת דמים אף ביהודה יכול לטעון אבל פ"פ אינה מרגשת אם פתח נעול ואם לאו ואינה מגדת והשתא א"ש דלא פריך מרישא דפשיטא דאיכא לאוקמי בטענת דמים ע"כ. ובקונטריסין כתוב וז"ל תימה מה חילוק יש בין זה הגי' ובין הגי' הראשון כי ה"ר אליעזר עשה שניהם ויש לומר שהיה קשה לו על הגי' הראשון שאין סברא לומר לא היה שוכח כיון שיש חזקה דאין אדם טורח כו' אבל זה הגליון א"ש דאף על פי שיש חזקה דאין אדם טורח בסעודה כו' אכתי יש חזקה אחרת כנגדה דאם היו דמים בשעת תשמיש היתה מראה לאביה ולאמה ע"כ ואני בתוספותי מצאתי הגי' הראשון בשם תוס' ה"ר שמשון משאנץ:

ולמאי אי לאוסרה עליו ביהודה אמאי לא. פירוש דקים לן דהלכה כרבי אלעזר ואפילו בפ"פ וכיון שכן לענין איסורא כל שטוען ברי נאמן לאוסרה עליו דשויה אנפשיה חתיכה דאיסורא ואפילו בטוען כי כשנתייחד עמה הוא שמצא פ"פ דכי אמרינן ביבמות טענת

בתולים בשנסתרה לאלתר ה"מ לענין כתובה אבל לאוסרה עליו לעולם נאמן כל זמן שלא בא עליה ואמרינן דאם בא עליה אחר כך כבר הורה דשריא עליה. הריטב"א. אזיל בשיטת רבותיו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ומה שנ"ל לשיטת רש"י הא כתיבנא לעיל:

מאי לאו דקא טעין טענת פ"פ כו'. כבר הרחבנו בביאור ההכרע לדעת התוס' ומ"ש הרא"ש וה"ר אליעזר בגליונותיו וכל דברי הרא"ש והגליונותיו הם בנוים על דברי רש"י וכתבו התוס' וז"ל מאי לאו דקא טעין טענת פ"פ. וביהודה אף על גב דאיכא חזקה לא מהימן כדפירש בקונטרס א"נ כיון דנתייחד עמה ודאי בא עליה דלא מוקי איניש אנפשיה כו'. פי' לא נסתייעו מפרש"י אלא לתרוצי דביהודה נמי נימא חזקה דאין אדם טורח בסעודה כו' אבל לענין לאכרועי דמיירי בפ"פ עיקר ההכרע היינו דמשמע ליה דמיירי בכל ענין וכדכתיבנא לעיל לשיטת התוס' ואפילו לתרוצי הך קושיא דאמאי לא מהימן ביהודה לא סגי להו כדפרש"י דאכתי קשיא דכיון דמספקא לן אי בא עליה ושכח או הערה כו' נימא אוקי ממונא בחזקת מריה לכך תירצו תירוצא אחרינא דכיון דמתייחד עמה ודאי בא עליה דלא מוקי איניש אנפשיה כו'. ודע דהא כתיבנא לעיל דלשיטת רש"י ר' אלעזר מיירי אפי' דלא קים ליה ולהכי כתב דר' אלעזר דוקא לאוסרה קאמר ולא להפסידה ושמואל מיירי בקים ליה ולכך נאמן אפי' להפסידה ובבחור דלא קים ליה לא מהימן וכדכתיבנא לעיל וכדבעינן למכתב לקמן בס"ד וכיון שכן לא מצינן לפרושי הא דקאמר הכא מאי לאו דקא טעין טענת פ"פ כו' כדפרשי' לה לעיל גבי מילתא דר"א, דלעיל ה"ה מאי לאו דקא טעין פ"פ אלמא אף על גב דלא קים ליה מהימן ומשני לא דקא טעין טענת דמים פי' דטענה מבוררת היא וליכא למימר לא קים ליה קמ"ל ר' אלעזר דבטענת פ"פ נמי נאמן אף ע"ג דאיכא למימר דלא קים ליה אבל הכא ע"כ שמואל מיירי דקים ליה בטענת פ"פ כמו בטענת דמים וכגון בנשוי ואם כן מאי הפרש בינייהו בין טענת דמים לטענת פ"פ לכך פרש"י דההפרש היינו דטענת פ"פ אף ע"ג דקים ליה אי אפשר להתברר אלא על פיו ומפיו אנו חיים אבל טענת דמים אפשר להתברר כגון שהיו להם שושבינים שמשמשו אותן ולא נעשית אונאה בדבר וטענה ברורה שנתבררה על ידי אחרים היא והיינו דמשני הכא לא דקא טעין טענת דמים דאי לאו דשמואל הוה אמינא דדבר שאינו יכול לברר אינו נאמן להפסידה כתובתה והא דדייקינן ממתני' הא בגליל מצי טעין מיירי כגון דטעין טענת דמים וכגון שהיו להם שושבינים כו' וכדפרש"י קמשמע לן שמואל דאף על גב דלא העמיד שושבינים ואינו יכול לבררו נאמן ומיהו טענה מבוררת לגבי נפשיה בעי' וכגון בנשוי אבל בחור דלא קי"ל לא מהימן וכדכתיבנא. וקשה קצת דאם כן אמאי נקט שמואל פ"פ ה"נ הוה מצי

למנקט טענת דמים ולאשמועינן רבותא דאף על גב דלא העמיד שושבינין נאמן. עוד הק' הריטב"א על פרש"י דהא סתם גליל אין ממשמשין ואף על פי כן יש להם טענת בתולים והשתא בגליל איירי ע"כ. והתוספות לא פירשו כן אלא דהכא נמי מתפרש כדלעיל ואזלי לשיטתייהו דסברי דר"א נאמן לאוסרה קאמר וה"ה להפסידה ואף על גב דלא קי"ל וכמ"ש ז"ל לעיל גבי אי למיתב לה כתובה וה"פ הכא מאי לאו דקא טעין פ"פ ואף על גב שאינה טענה מבוררת דאיכא למימר דלא קי"ל ומשני לא דקא טעין טענת דמים דהויא טענה ברורה מדאין סדינין מלוכלכים בדם וקמשמע לן שמואל דאע"ג דלא הויא טענה ברורה כגון בבחור דלא קי"ל א"נ אפילו בנשוי הא איכא למימר דלא קי"ל אפ"ה מהימן כנ"ל ולשיטת התוספות ע"כ נצטרך לומר דבטענת פ"פ וטענת דמים מיירי שהיא טוענת שהוא בא עליה באירוסין או אומרת בתולה שלימה הייתי אבל לשיטת רש"י ז"ל שפיר מיירי בכל טענה שתטעון היא ואפילו משארסתני נאנסתי או מוכת עץ כיון דהעמידו שושבינין ולעיל נמי גבי ר' אלעזר דמיירי לאוסרה הא ודאי דמיירי בכל טענה דלאוסרה לעולם נאמן ואפילו הכי גבי מילתא דשמואל לפום קושטא דמילתא אפילו דלא העמיד שושבינין מכל מקום טענה ברורה בעינן וכיון שכן עדיפא חזקה דאין אדם טורח בסעודה כו' ואיכא למימר דאף על גב דטענה איהי משארסתני נאנסתי דלא מהימנא ומתני' דהיא אומרת משארסתני נאנסתי מיירי בדאיכא מיגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני תחתיך והיכא דטעין פ"פ אין כאן מגו דמוכת עץ פתחה סתום וכמ"ש ר"ח ואפילו תימא דהיכא דטענה איהי משארסתני נאנסתי דמהימנא אין להקשות דלהימנא לדידה אפילו היכא דטענה בתולה שלימה במגו דאי בעיא אמרה משארסתני נאנסתי דמגו במקום חזקה לא אמרינן אבל לשיטת התוספות קשיא דכיון דמיירי שמואל אפילו דלא קי"ל אם כן אין כאן חזקה גמורה דדילמא לא ידע דלא אמרינן חזקה אין אדם טורח וכו' אלא כדי שלא נאמר דילמא משקר אבל אי מספקינן דילמא לא ידע מאי חזקה איכא הכא ומכל מקום תירצו התוספות דהוי מגו במקום חזקה והוצרכו לתירוצם לסניפין דמגו להוציא. דוק ותשכח כנ"ל והרמב"ן והרשב"א האריכו בזה וכדכתיבנא לעיל. ועוד כתב הרשב"א ואם תאמר כיון דאילו אינה מכחשת מהימנא וגביא כתובה השתא נמי מהימנא משום מגו איכא למימר מגו לאפוקי ממונא במקום ברי וברי לא אמרינן ואף על גב דאיכא שטר כתובה אפוקי ממונא הוא ולא דמי להההיא דאמרינן בפרק שבועת הדיינין בענין ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא א"ל ולא פרעתיך בפני פ' ופ' א"ל הנהו סיטראי נינהו ואמר רב פפא איתרע שטרא וה"מ דא"ל פרעתיך בפני פ' ופ' אבל בפני עדים לא מגו דאי בעי אמר להד"מ כי א"ל סיטראי נינהו

מהימן דאלמא כל לאוקומי שטרא לאו אפוקי ממונא חשבינן ליה דהא ליתא דהתם היינו משום דההוא שטרא שעת הכושר הוה ליה אבל הכא אם איתא דזנתה תחתיו שטרא כמאן דליתיה דמי דלא חל שעבודא דשטרא כלל וא"נ אם זנתה קודם (שזינתה) לא חל שטרא כלל למאן דאמר כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין לה כתובה וקי"ל כוותיה ורבינו נ"ר תירץ אף על גב דאיכא למימר מגו כיון דעכשיו הוא מכחישה ומסייע ליה חזקה דאין אדם טורח כו' לא אמרינן מגו במקום חזקה ואף על גב דבעיא היא בפ"ק דב"ב אי אמרינן מגו לאפוקי ממונא במקום חזקה בהא ליכא מ"ד ע"כ. ולקמן גבי פלוגתא דרשב"ג אי כתובת אשה מן התורה אכתוב מ"ש הרשב"א בשיטה זו של רש"י דפי' בהעמדת שושבינין בס"ד:

וז"ל שיטה ישנה לא דקא טעין טענת דמים פירוש שהיא טענה ברורה לו שלא מצא דם בתולים אבל טענת פ"פ אינה ברורה לו דאפשר שהטה ורש"י ז"ל פי' כגון אם העמיד שושבינין ולא מצא דם והיא טוענת אבד דכיון דאיכא שושבינין הרי טענתה רעועה ובגליל היו מעמידין שושבינין במקומות כדמוכח לקמן והא דתנן דביהודה האוכל אצל חמיו שלא בעדים אינו יכול לטעון טענת בתולים מפני שמתייחד עמה פי' שאם הוא טוען פ"פ מצאתיה עכשיו והיא אומרת כבר בא עלי כשנתייחד עמי בבית אבי נאמנת דמסתמא בא עליה והיא טוענת לא כי אלא פתח סתום מצא נאמנת משום מגו דהוה מציא אמרה כבר בא עלי ואם היתה טוענת כן לא היה לה הדבר קלון שהרי לכך היו מייחדין אותן שיהא לבו גס בה אבל ביהודה במקום שהיו מעמידין שושבינין ולא נתייחד עמה טענת דמים ודאי יכול לטעון וכן נמי טענת פ"פ ואם לא נתייחד עמה ולא העמיד שושבינין אינו יכול לטעון טענת דמים דאנשי יהודה רמאין היו ולכך היינו חוששין שמא יאבד. ואם תאמר כשהיו מעמידין שושבינין נמי למה היינו מאמינים אותן בטענת פ"פ ועדיין מה הועלנו בתקנתנו שהרי הם רמאין ויטענו פ"פ מצאתי ונאמנים ויש לומר מאי דמצינו לתקוני מתקנינן ואם לא העמיד שושבינין אינו נאמן לטעון טענת דמים כיון שיש תקנה בשושבינין והכי מקשה לה ומתרץ לה בירושלמי. ועי"ל דפ"פ הוא מתבייש מלטעון לפי שהיא טענת פריצות וכדאמרינן לקמן מברכתא חביטא ליה. ואם תאמר בטענת פ"פ אינו נאמן בשלא העמיד דהא ליכא לתקוני ביה מילתא ולמה נאמן בטענת פ"פ יותר בשושבינין ולא בלא שושבינין יש לומר כי ליכא שושבינין כיון שאינו יכול לטעון טענת דמים אינו יכול לטעון טענת פ"פ שלא רצו חכמים לחלק בהן ואנו למדין דביהודה נמי כשלא נתייחד עמה והעמיד שושבינין הוא יכול לטעון טענת פ"פ מדאמרינן אינו יכול לטעון טענת בתולים מפני שהוא מתייחד עמה וקס"ד

לאוקמה בטענת פ"פ ואיכא למידק דוקא היכא דנתייחד עמה אבל היכא דלא נתייחד אלא שהעמיד שושבינין יכול לטעון טענת פ"פ וכן אנו למדים דאם לא נתייחד עמה ולא העמיד שושבינין אינו יכול לטעון טענת בתולים ואפילו טענת פתח פתוח מדאמרינן לקמן ביהודה כל שלא מושמש אינו יכול לטעון טענת בתולים דמשמע אפילו טענת פ"פ דאינו יכול לטעון טענת בתולים משמע שאינו בא לבית דין כלל כדפרש"י ז"ל גבי וליחוש שמא תחתיו זינתה לקמן דכי קתני אין השני יכול לטעון טענת בתולים משמע שאינו בא לב"ד. ע"כ:

דף י.

חכמים תקנו להם לבנות ישראל לבתולה מאתים וכו'. מדנקט הכי ולא נקט איפכא האומר פ"פ מצאתי נאמן משום דחכמים תקנו כו' משמע דהא אתא לאשמועינן נמי דתקנת חכמים היא ומיהו איכא למימר דאפילו הויא דאורייתא נמי נאמן ומטעמא דבעי' למכתב בס"ד אלא קושטא דמילתא קאמר דתקנו חז"ל וכו' ורש"י ז"ל לא פירש כן. וכן כתב הרשב"א ז"ל וז"ל אמר רבא חזקה אין אדם טורח בסעודה כו' מדאמרינן אמר רבא ולא אמרינן אלא אמר משמע דאדר"ש בן אלעזר סמיך לומר דכיון דכתובת אשה מדבריהם הם האמינוהו שאין אדם טורח בסעודה כו' אבל למ"ד כתובת אשה מן התורה לא היה נאמן וכן פרש"י ע"כ. והקשה הרמב"ן ז"ל דכיון דאוקימנא להא דשמואל בדלא טענה איהי א"נ בברי וברי פשיטא דאיהו מהימן ואפילו סבירא לן נמי כתובת אשה מן התורה שהרי לא כתב לה אלא ע"מ לכונסה וימצאנה בתולה וכיון שכן עליה להביא ראיה שנתקיים התנאי אטו מאן דמפיק שטרא בתנאי לא אמרינן קיים תנאך ושטרך וחות לדינא ומה טעם אמרו הם האמינוהו דאלמא אי דאורייתא לא מהימן וכדפרש"י ז"ל ותו דקאמר גאון ז"ל דלענין תוספת כיון דאיהו כתב לה מדיליה לא האמינוהו חכמים ולא מהימן אמאי לא ואיכא למימר כי אצטריכינן להאי טעמא ה"מ בברי וברי כגון דאמרה בתולה שלימה נבעלתי דמדינא איהי מהימנא דלדידיה איכא למימר שמא הטה או לא קים ליה שפיר ועוד דאיכא גבה מגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני תחתיך דלא מצי מכחיש לה הילכך איהי מהימנא מדינא אלא שהם האמינוהו ויש לומר דהכא כיון דרוב נשים בתולות נשאות ואיכא נמי חזקה דגופה הולכין אחר רוב ואחר חזקה והכי איתא בירושלמי פרק ב' אלא דרבנן המנוהו הואיל וקאמר ברי לי וה"מ בטוען מיד פ"פ מצאתי אבל לא בטוען אחר זמן ולא באומר לאשתו שזנתה שבודאי אינו נאמן ככל הטוען לחבירו פרעתיך ויש לו שטר שגובה ולא כל הימנו וכן בשאר כל הטענות הגורמות

להפסידה כתובתה והיינו דאמרינן חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה כלומר שכיון שמיד בא עליה והוא טוען כך נאמן שאין אדם עשוי לטרוח בסעודה ולהוציא לעז על אשתו ומפסיד סעודתו אבל לאחר זמן כשאר כל הטענות אמלוכי הוא דאמליך ורוצה לגרשה והוא מוציא לעז עליה כדי לפוטרה בלא כלום. עכ"ל הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל תמיה מילתא דמשמע דהא דמהימן דרבנן הוא דמדינא לא מהימן כדאמרינן והם האמינוהו וקשה מדינא אמאי לא והא קי"ל המע"ה וכיון דכן תביא ראיה ותטול ויש אומרים משום דאיכא מגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני ולא נהירא דהא תינח מדברת שותקת מאי איכא למימר ואפשר דכי אצטריך טעמא דמהימנותא דרבנן למדברת מיהו אכתי לא נהירא דהא מגו במקום חזקה הוא ובבבא בתרא [ה ב'] **הויא בעיא ולא איפשיטא ואיכא למימר דודאי אין כל החזקות שוות ואין אומרים בהן זו דומה לזו וא"נ איכא למימר דהיינו הימנותא משום דלא קים ליה אבל הנכון דמדינא ודאי לא מהימן משום דאיכא רובא וחזקה דרוב נשים בתולות נשאות ואיכא נמי חזקה דגופא וכיון דכן אי כתובה דאורייתא דינא הוא דלא מהימן אי לאו משום דרבנן וכן כתבו הגאונים ז"ל שאינו נאמן אלא לעיקר כתובה אבל לענין תוספת שכתב לה אינו נאמן דמוקמינן לה אדינא ומיהו ה"מ דמהימן לאלתר אבל לאחר זמן אינו נאמן תדע דאמרינן הכא דביהודה ליכא טענת בתולים כיון שנתייחד עמה ולא טעין לאלתר וכ"ת ההוא דטעין אהשתא ליתא דאילו הוה מהימן למטען אההיא שעתא הוא הדין אהשתא דמהימן למימר לא באתי עליה באותה שעה ועכשיו לא מצאתי בתולים וכיון דכן מגו דאי בעי טעין אהשתא מהימן למטען אההיא שעתא אלא לאו כיון דנתייחד ולא טעין תו לא מהימן למטען כלל וכן אמרינן ביבמות בפרק בית שמאי** [יבמות קיא ב'] **טענת בתולים כל שלשים יום כו'**. והכי מוכח טעמא דלא המנוהו אלא לפי שאין אדם טורח כו' וכיון דכן לאלתר הוא דאיכא למימר האי טעמא אבל בתר הכי לא דאמלוכי הוא דאמליך ושמא עיניו נתן לגרשה ורוצה לפוטרה בלא כלום כו' וכל היכא דטעין לאלתר שבעל אפילו לא בעל אלא לאחר כמה מהימן דאכתי איתיה להאי טעמא אבל אינו נאמן לומר שזנתה כו' ע"כ. וכבר הארכנו בזה לעיל:

וז"ל שיטה ישנה והם הימנוהו שאם אמר פ"פ כו'. שאם היתה כתובה מן התורה לא היה נאמן להפסידה דרוב נשים בתולות נשאות ואיכא נמי חזקה דגופה. מורי יצ"ו. ואם תאמר נוקי חזקה דאין אדם טורח כנגד חזקה דגופה ורובא לא מהני לאפוקי ממונא י"ל חזקה דגופא עדיפא וחזקה דאין אדם טורח כו' אינה חזקת הגוף דהוא כדיני העולם בעלמא ע"כ. ומכל מקום שמעינן מהכא דכתובה דרבנן כיון דרב נחמן שהוא בתרא

הכי ס"ל וכן משמע בהאשה רבה וקשה דנהגו לכתוב בכתובה כסף זוזי מאתן דחזו ליכי מדאורייתא ואומר ר"ת דסמכינן ארשב"ג דמתני' דפ' בתרא ומייתי לה בסמוך דאמר נותן לה ממעות קפוטקיא דקסבר כתובה דאורייתא וקי"ל כרשב"ג במשנתינו. כן כתבו בתוספות ויש לי לומר דלאו משום דס"ל לר"ת דהלכה כרשב"ג כתב כן אלא דפריש דהעולם נהגו לכתוב כן בכתובה כדי להחמיר בדיני הכתובה כדיני העולם וסמכו אדרשב"ג ואי לאו הא דרשב"ג לא היו כותבין כן אפילו כדי להחמיר כיון דליכא מ"ד הכי ודוק שכתב דסמכינן אדרשב"ג דמתני' וכו' ולא קצר ופסק להדיא כרשב"ג ומיהו הריטב"א ז"ל לא כתב כן וזה לשונו ופסק ר"ת ז"ל הלכתא כרשב"ג דאמר כתובה דאורייתא דכיון ששנינו במשנה נשאה בקפוטקיא קי"ל כל מקום ששנה רשב"ג הלכה כמותו חוץ מערב וכו' ומפני זה נהגו במקצת מקומות לכתוב בנוסח כתובה כסף זוזי וכו' דחזו ליכי מדאורייתא ולפר"י חייב לתתם לה של כסף צורי כאונס ומפתה ואין זה נכון דסוגיין בכולה תלמודא כתובה דרבנן ורב נחמן דהלכתא כוותיה בדיני הכי ס"ל וההוא כללא דרשב"ג לאו דוקא הוא ואמוראי פליגי ביה בפרק המדיר ועוד שלא נאמרו הכללות במקום שחולקים סוגיית האמוראים וכן פסק הרמב"ם והגאונים כולם הילכך ראוי לכתוב בנוסח הכתובה דחזו ליכי מדרבנן א"נ דחזו ליכי בלחוד ואם כתב דחזו ליכי מדאורייתא אפשר לומר דלית לה כתובה כלל ואסור להשהותה והחכם הגדול ה"ר פינחס הלוי ז"ל פי' מסתמא לא נתכוון להשהותה בלא כתובה אלא ליפות את כחה קאמר שתגבה ממנו כסף מאתן דחזו לה מדאורייתא כדין אונס ומפתה דהיינו מאתן זוזי נקי ומן העדית כו':

וז"ל תלמידי ה"ר יונה ז"ל כל הגאונים פסקו הלכה כרבא וקשיא להו לרבני צרפת מדתנן בראשונה היו מעמידין להם שושבינין אחד לו ואחד לה למשמש את החתן ואת הכלה בשעת כניסתן לחופה כלומר למשמש את החתן שלא יכניס מים ולא שום דבר לאבד את הבתולים ואת הכלה שלא תכניס לו דם צפור ורב אשי אסיק עלה בגמ' כל שלא מושמש אינו יכול לטעון טענת בתולים דכיון שלא מושמש יש לנו לומר ראה ואבד וזהו ודאי הלכה הוא דהא רב אשי דהוא בתרא אסיק הכי ואם כן קשיא הלכתא אהלכתא דהכא משמע דאפילו לא משמשו אותו כלל נאמן להפסידה מנה מאתים משום דחזקה אין אדם טורח וכו'. והתם משמע דכל שלא ימשמש אינו נאמן לטעון טענת בתולים ונראה למורי הרב נ"ר להעמיד את שתיהן דהכא מיירי בשלא העמידו שושבינין כלל ולפיכך נאמן מטעם חזקה ואין שום הוכחה שראה ואבד והתם מיירי כשהעמידו שושבינין כדי למשמש והוא נכנס קודם שמשמשו אותו דכיון שהעמידו

השושבינין כדי למשמש והוא לא המתין מוכחא מילתא ששום הערמה עשה ולפיכך אינו נאמן אחר כך. ומעתה כיון דכתובת בתולה אינה מן התורה אלא מתקנת חכמים אומרים הגאונים שאין גובין כסף זוזי מאתן אלא מכסף של דבריהם דהא קי"ל דכל כסף קצוב האמור בתורה כסף צורי ושל דבריהם כסף מדינה והוא שמינית של כסף צורי וכן הורו כל רבני צרפת ואמרו שהשיעור הוא כסף משקל אלפים וארבע מאות של כסף והוא קרוב לחמשים דינרים כיפיונ"ש ודעת רבני צרפת ז"ל שנותן לה כסף של תורה שהוא כסף צורי שאף על פי שהכתובה של דבריהם הם תקנו אותה שיהיה מהכסף של תורה דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ומסייעי למילתא מדחזינן בגמרא שלמדו כסף כתובה מאונס ומפתה וכיון שכסף של אונס ומפתה מן התורה הם הכי נמי כסף של כתובה והשתא לא קשה מידי מה שנהגו לכתוב בכתובות דחזו ליכי מדאורייתא ורוצה לומר דחזו ליכי כסף מן התורה של תורה. ויש להקשות מהא דתנן נשא אשה בארץ ישראל וגרשה כו' נותן לה ממעות א"י שהם גרועים יותר ומקולי כתובה שנו כאן רשב"ג אומר נשא אשה בקפוטקיא וגרשה בא"י נותן לה ממעות קפוטקיא וכיון שהכתובה היא דבר קצוב מה לנו אם יתן לה ממעות קפוטקיא או מעות א"י שהרי מכל המטבע יכול לפורעה ואפילו אם יתן לה סובין שוה שיעור הכסף סגי לה בהכי. וי"א דהתם מיירי בשכתב לה יותר ממאתים כדתנן בית דין של כהנים היו גובים כן לבתולה ארבע מאות זוז ואמרינן עלה דאפילו משפחות מיוחסות שבא"י נמי מוסיפין ואין זה נראה כ"כ דודאי דברי הכל היא שהיתרון נותן לה ממעות המקום שנתחייב ורבינו יעקב ז"ל היה מתרץ שלא נחלקו אלא בתוספת דבקפוטקיא הוסיפו על מנה צורי ואותו התוספת חייב לתת אותו כדחזינן גבי בכור שהחיוב לתת לכהן התוספת שהוסיפו בסלעים הכא נמי חייב לתת אותו התוספת שהוסיפו וחכמים אומרים דכיון שלא גרשה בקפוטקיא אינו נותן לה התוספת שהיו מקילין בדין הכתובה, והרשב"א היה אומר שאף על פי שלא גרשה לשם נותן לה התוספת ואין זה נכון דבתוספתא משמע בהדיא דבאונס ומפתה אינו נותן התוספת שהוסיפו בשקלים וכתובה מאונס ומפתה נפקא וכי היכי דבהני אינו נותן התוספת ה"נ בכתובה ולפיכך נראה למורי הרב נר"ו שהיינו יכולין לומר שאינו נותן לה לא מכסף של תורה ולא מכסף של דבריהם אלא כפי המטבע שבכל עיר ועיר שחכמים תקנו לבתולה מאתים ובשעה שתקנו הם תקנו מהמטבע שהיה בימיהם שהיה כמו הכסף האמור באונס ומפתה וחייבו גם כן לתת בכל דור ודור כפי המטבע שיצא בכל עיר ועיר והשתא לא קשה מידי מה שהיו חולקים חכמים ורבן שמעון בן גמליאל אם היה נותן לה ממעות א"י או ממעות קפוטקיא ויש ראיה לדבר מדתנא עלה בירושלמי

הדא דאמרה נותן לה ממטבע היוצא ושמעתי כבר בא מעשה לפני מורי הרמב"ן נר"ו מגרונדא ודן על דעת הגאונים ורבני צרפת ז"ל וגם היה מצוה שלא יכתבו בכתובה אלא דחזו ליכי בלבד שהרי אנו רואין במסקנא דגמ' דכתובת בתולה אינה מן התורה אלא מדבריהם. ומורי הרב ר' יונה ז"ל קרובי נ"ר אומר שאם היה בא מעשה לפניו הכתובה שהיה כתוב בה דחזו ליכי מדאורייתא בזה לא היינו מפקפקים והיינו מחייבים לתת לה כסף של תורה דכתובה ודאי דרבנן היא ומה שכתב מדאורייתא תנאי הוא שמתנה על עצמו שרוצה להוסיף ולתת לה כתובתה מכסף של תורה. עכ"ל תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

אם כן מה הועילו חכמים בתקנתן. פי' מה הועילו היכא דליכא דמים שהרי לא תקנו חכמים להעמיד שושבינין ואם כן שמא ראה ואבד ואמר פ"פ מצאתי. הריטב"א ז"ל:

וז"ל מרנא ורבנא הרב הגדול מוהר"ר דוד בן אבי זמרה זלה"ה אם כן מה הועילו חכמים כו'. ואם תאמר הרי הועילו היכא דאיכא דמים דלא מצי טעין טענת פ"פ ויש לומר דבדמים איכא למימר שיטה. ואם תאמר הרי השושבינין או המפה יוכיחו אם היה דם או לא ויש לומר כיון דעיקר תקנת כתובה היתה תלויה בשושבינין או במפה בשעה שתקנו הכתובה היה להם לתקן השושבינין והמפה ולהכי פריך דכיון שלא תקנו השושבינין והמפה מה הועילו בתקנתן כל שכן שהשושבינין והמפה היו מנהג וזהו שכתב רש"י ז"ל שתקנו לה כתובה. כלומר בשעה שתקנו הכתובה כיון שלא תקנו השושבינין מה הועילו בתקנתן ע"כ. ולי הכי פריך הא ודאי כשתקנו חכמים תקנה זו היתה שוה לכל הנשים תקנה שרירא וקיימת ואם אתה אומר שבידו של זה להפקיעה מה הועילו חכמים בתקנתן לזאת האשה אף על גב דהועילו לשאר הנשים היכא דאיכא דמים מכל מקום לזאת לא הועילו ואנן בעי' שיהיה תקנתן שוה בכל הנשים שרירא וקיימת וזהו שכתב רש"י ז"ל אם כן. שבידו להפקיעה. מה הועילו בתקנתן. שתקנו לה כתובה. ע"כ:

וז"ל הרא"ה הא דאמרינן אם כן מה הועילו חכמים בתקנתן אע"ג דאהנו לן רבנן כל היכא דאיכא דם כדפרי' דלא מהימן אלא היכא דליכא דם ה"ק כיון דתקון רבנן כתובה מ"ט הימנוהו כלל ומאי אהנו להאיך דהא כל היכא דאפשר ליה למטען מפסדא לה לכתובה ומהדרינן חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה ולא אתי למטען אלא משום קושטא. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה אם כן מה הועילו וכו'. פי' שהרי יוכל לטעון פ"פ מצאתי ואפילו היכא דאיכא שושבינין ומצא דם דמצי אמר פרצה דחוקה היתה לפי' התוספות ז"ל ולפירוש רש"י באשה שהיא ממשפחת דורקטי יוכל לטעון פ"פ א"נ היכא דליכא שושבינין יכול לטעון בין טענת דמים בין טענת פ"פ. ע"כ:

חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה. באשת כהן או באשת ישראל פחותה מג' ניחא האי טעמא דאין אדם טורח בסעודה שהרי אוסרה עליו בטענתו ולמ"ד כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין לה כלל ניחא משום דהוי מקח טעות ובודאי אית לן למימר דמשום הך טענה דלא מצא לה בתולים קא מגרש לה והוא לא היה משקר להפסיד סעודתו ולמאן דאמר יש לה מנה ואם בא לגרש מיד וליתן לה מנה ודאי נאמן אבל אם אמר לא בעינא לגרשה אלא לפחות כתובתה מאחר שמצאתיה בעולה שאם תתאלמן או תתגרש לא תגבה אלא מנה התם ודאי לא מהמנינן ליה דאיערומי קא מערים הואיל וליכא הפסד סעודה. הרא"ש ז"ל:

והרמב"ן ז"ל כתב וז"ל מדקדקין בתוספות והיאך הוא מפסיד סעודתו שמא רוצה הוא לקיימה במנה ולא במאתים ומתרצים כיון שבתולה נשאה וטרח בסעודת שבעה אינו עשוי להפסיד שבח שלו. ואין צורך דמסתמא כל הטוען על הבתולה פ"פ ודמים דעתו להוציא שאין אדם רוקק בכוס ושותה בו. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה חזקה אין אדם טורח כו'. וביהודה לא אמרינן חזקה אין אדם טורח היכא דליכא שושבינין מפני שהן רמאין אבל היכא דאיכא שושבינין כיון דאי אפשר לן לתקוני תו האמינום וחזרנו לחזקה דאין אדם טורח ואם תאמר למאן דאמר כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה מנה מאי מפסידה דהא אית לה עדיין כתובה מנה יש לומר איהי ודאי לא תרצה לעמוד עמו בכתובה מנה. ע"כ:

וכתב הרשב"א דמהא דאמרינן נמי אין אדם טורח כו'. משמע דאי לא טרח בסעודה שאינו נאמן דהא ליכא חזקה וחזקה דגופא עדיפא מחזקת ממון ואפילו בברי וברי דהולכין אחר הרוב דבתולות נשאות וחזקה דגופא ע"כ. ויש שפירש דהא דקאמר בסעודה לאו דוקא אלא כלומר בשמחת סעודה. וז"ל הריטב"א ז"ל חזקה אין אדם טורח בסעודה כו' פי' ודוקא מהאי טעמא הא לאו האי טעמא אע"ג דמסייע ליה חזקה דממונא כיון דרוב נשים בתולות נשאות ומסייע חזקה דגופה ההוא עדיפא מחזקה דממון אבל השתא דמסייע ליה תרי חזקי חזקה דממונא וחזקה דאין אדם טורח איהו מהימן ודוקא לעיקר כתובה אבל לתוספת לא דאינו תקנת חכמים והכי מוכח מאי דאמרו חכמים תקנו לבתולה והם האמינוהו הא בשלא תקנו הם אינו נאמן והא דאמרינן בפרק אף על פי תנאי כתובה ככתובה דמי אינו כלל לכל מקום אלא לדברים המנויים שם כדפר"ח ז"ל וכן הרמב"ם ז"ל. ע"כ:

הואיל ותקנת חכמים היא לא תגבה אלא מן הזיבורית. פי' שאילו היתה מן התורה כיון דיליף לה ממוהר הבתולות היה דינה לגבות מן העדיות כאונס ומפתה כיון דמהתם

ילפינן לכתובה אבל השתא דליכא אלא מדרבנן דיה שתגבה מן הזיבורית כב"ח לדין תורה ואף על גב דתקינו רבנן לב"ח בינונית התם הוא כדי שלא תנעול דלת בפני לווין והכא ליכא נעילת דלת דיותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא וכן הלכה מיהו מן הסתם אבל עכשיו שנהגו לכתוב שתגבה משפר ארג נכסין דתנאי ממון הוא וקיים. הריטב"א ז"ל:

ובשיטה ישנה כתוב וז"ל הואיל ותקנת חכמים לא תגבה אלא מן הזיבורית אבל אם היתה מן התורה היתה גובה מן העדית ואם תאמר קשיא למ"ד ב"ח בזיבורית דאפילו אם היתה כתובה מן התורה אמאי הוה עדיפא מב"ח י"ל אם היתה כתובה מן התורה הוה נפקא לן מכמוהר הבתולות דכתיב באונס והוקשה לו לגבות מעדית דהא מד' אבות נזיקין הוא כדאמרינן בפ' קמא דב"ק. תוספות ז"ל. ע"כ:

והרשב"א כתב וז"ל הואיל ותקנת חכמים כו'. פירוש דאילו למ"ד דאורייתא גובה מן העדית דהא מהאונס ומפתה גמרינן לה כו' ויש לפרש דאינה גובה אלא מן הבינונית דלא אמרו שתהא כתובה לגמרי כאונס ומפתה לכל דיניה שהרי קנס מפתה ואונס בכסף צורי ושל כתובה כסף מדינה כדאיתא הכי בירושלמי דלא למדוה אלא משום דאפקה רחמנא לקנס בלשון מוהר סמכו חכמים שיש מוהר לבתולות והיינו כתובה וכל אחד כותב כרצונו אם במעט ואם הרבה וחכמים תקנו לכל בתולה מאתים ותדע לך דאפי' מ"ד דאורייתא מכאן סמכו קאמר והיינו דכ"ע גרעוה לכתובה מפני תיקון העולם והחזירוה לזיבורית כדתנן בפ' הניזקין ושם הארכתי בס"ד ע"כ. ולקמן גבי ילפותא דכסף ישקול אכתוב פלוגתא דהרא"ש ורש"י ז"ל בהך ילפותא:

רשב"ג אומר כתובת אשה מן התורה. ולא קי"ל כוותיה אלא דרבנן היא ובשלהי מסכתין נאריך בה בס"ד ומיהו אפילו לרשב"ג דאית ליה כתובת אשה מן התורה ואי טעין טענת פ"פ לא מהימן כדאמרן משום דאינה טענה מבוררת אבל בטען טענת דמים מהימן דטענה מבוררת היא וכדדייק מהא דאמרינן מאי לאו דקא טעין טענת פ"פ לא דקא טעין טענת דמים כלומר שהיא טענה מבוררת ובההיא לכולי עלמא מהימן ומיהו רש"י פי' כשהעמידו שושבינין שמשמשו אותו ולא נעשית אונאה בדבר אבל לא העמידו שושבינין יכולה האשה לטעון ראה ואבד וליכא משום אין אדם טורח בסעודה ומפסידה דלמאן דדחי דלא מהימן בטענת פ"פ אלא בטענת דמים ודאי לא ס"ל חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה. ומקצת מרבותינו הצרפתי' ז"ל אמרו דאף על פי שלא העמידו שושבינין נאמן דעד כאן לא דחינן דלא מהימן בטענת פ"פ משום דלא קים ליה אלא כדי שנאבד כתובתה ממנה בכך אלא שהוא נאמן בכך לאוסרה עליו דשויא אנפשיה

חתיכה דאיסורא אבל בטענת דמים שהיא טענה מבוררת נאמן אפילו להפסידה כתובתה והביאו להן ראיה מדתנן הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים היא אומרת משארסתני נאנסתי ונסתחפה שדהו והוא אומר לא כי אלא עד שלא ארסתיך והיה מקחי מקח טעות ר' יהושע אומר אינה נאמנת וע"כ לא פליגי עליה ר"ג ור' אליעזר אלא בברי ושמא אבל בברי וברי לא דכלל גדול אמרו המוציא מחברו עליו הראיה אעפ"י שאין ראייתם מכרעת דאיכא לאוקומי מתני' כשהעמידו שושבינין ואין דם במפה ומש"ה בברי ושמא אבל בברי וברי איהו מהימן וכי אמרה איהי ראה ואבד לא משגחינן בה אבל כשלא העמידו שושבינין אינו נאמן דדילמא ראה ואבד אלא בירושלמי נראה כדבריהם דאפילו בלא העמדת שושבינין הוא נאמן ולא מטעמם אלא מפני שאין אדם עשוי להוציא הוצאותיו ומוציא שם על אשתו ואף על פי שלא נאמר בגמרין אותו הטעם אלא למ"ד כתובת אשה מדרבנן מכל מקום יש להם סיוע משם לעיקר הדין. ונ"ל להביא ראיה על זה מדאמרינן לקמן גבי האוכל אצל חמיו ביהודה אמר ר' יהודה ביהודה בראשונה היו מייחדין את החתן ואת הכלה וכו' ובגליל לא היו עושין כן וכו' וכל שלא נהג כמנהג הזה אינו יכול לטעון טענת בתולים ופירשה רבה כל שלא נהג מנהג גליל בגליל אינו יכול לטעון טענת בתולים ואם איתא דכל שלא העמידו שושבינין אינו יכול לטעון דמה לי דאמר אלא שנהג מנהג יהודה בגליל כלומר שנתייחד עמה קודם כניסתה לחופה הא מכיון שלא נהג מנהג גליל להעמיד שושבינין אינו יכול לטעון אעפ"י שלא נהג מנהג יהודה וכ"ת דבגליל לא היו מעמידין שושבינין וכל שלא נהגו להעמיד יש לו טענת בתולים אבל במקום שנהגו להעמיד ולא העמיד ריע טעניה הא ליתא דבגליל ע"כ מקום שנהגו להעמיד היא דאי לא מאי כל שלא נהג מנהג גליל בגליל דקאמר ועוד מדאמרינן ביהודה היו שושבינין בבית שהחתן והכלה ישנים שם ובגליל לא היו עושין כן אלמא מעמידין היו אלא שלא היו ישנים עמהם והא דקתני ביהודה היו מעמידין אחד לו ואחד לה [ובגליל לא היו עושין כן להעמיד שניים אחד לו ואחד לה למימרא שלא היו מעמידין להן כלל אלא שלא היו עושין כן להעמיד שניים אחד לו ואחד לה] אבל אחד היו מעמידין ואפ"ה אם לא נהג כמנהג הזה יכול הוא לטעון טענת בתולים אלא אם כן נהג מנהג יהודה דרב אשי דהוא בתרא אוקמה כאוקמתא אחריתי לא בדינא פליגי אלא במשמעות הברייתא אי אסיפא אי אריש הוא דפליגי כנ"ל. וכיון שכן היכא דטעין טענת בתולים נאמן אפילו להפסידה תוספת כתובתה אף על פי שחייב בו את עצמו בקנין וכן הללו שכותבין דחזו ליכי מדאורייתא דמשעבדין נפשייהו בקנין כמו דאורייתא נאמן וכ"כ רבינו הרב נ"ר. הרשב"א:

כסף ישקול וכו'. ה"ג רש"י ז"ל שיהא זה כמוהר הבתולות ומוהר הבתולות כזה פי' שיהא זה אונס כמוהר הבתולות דמפתה לשון שקלים דכתיב ביה כסף ישקול ומוה' הבתולות דהיינו מפתה כזה כאונס לענין חמשים ומדאפיק רחמנא מפתה בלשון מוהר שהוא לשון נדונית אשה כדכתיב מהר ומתן ש"מ כתובה דאורייתא. ור"ת ז"ל גריס שיהא זה כמוהר הבתולות ותו לא פי' בכתובה והרי מוהר הבתולות בא ללמד שלמדנו דאיכא מהר דהיינו כתובה לבתולות וחמשים באונס ושקלים במפתה חזינן מג"ש דאשר לא אורשה אשר לא אורשה כדחזינן דדריש ר' עקיבא בפ' אלו נערות משמע דר"ע סבר כתובה דאורייתא. שיטה ישנה:

והרא"ש ז"ל כתב בפסקיו דלא נהירא פי' רש"י ז"ל למדרש כתובה דאורייתא מלישנא דמוהר אלא נראה לפרש כן שיהא זה כמוהר הבתולות דהיינו כתובת האשה ונראה כאילו בא ללמד מכתובת אשה ונמצא כתובת אשה למד מכאן מה כאן חמשים דילפינן מג"ש אשר לא אורשה אף כתובה חמשים ע"כ. והא כתיבנא לעיל בסמוך לשון הרשב"א ז"ל דאזיל בשיטת רש"י ז"ל וכן כתב הרמב"ן ז"ל בסוף המסכתא על המתני' דתנן נשא אשה בארץ ישראל וז"ל איכא דקשיא ליה כיון דסבר רשב"ג כתובה דאורייתא כסף צורי בעי למיתן לה משום דחמשין זוזי צורי הוו בכסף של קנס וכדתניא בפרק קמא כמוהר הבתולות וכו' מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן התורה. ולאו מילתא היא דרשב"ג לאו כסף קנס קאמר אלא מדאמר רחמנא כמוהר הבתולות ואפקיה בלשון מוהר משמע דלכולן יש להם מוהר ולא כסף מוהר הבתולות קאמר תדע שהרי כתובת אשה בזיבורית לדברי הכל ואונס ומפתה בעדית כדאיתא פרק ד' אבות [בבא קמא ה א'] ועוד תדע דאי לרשב"ג סלע צורי הוא אעפ"י שפחת בפירוש לא עשה כלום דהא קסבר כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל דכתובה דאורייתא מאתים צורי ומשמע דאפילו לרבן שמעון בן גמליאל אסמכתא דרבנן היא דהא סמכו קתני ואף על גב דכתובת אשה מן התורה קאמר הלכה למשה מסיני כשאר תורה שבעל פה קאמר וכדאמר במסכת חולין מנין לבדיקת סכין לחכם מן התורה ואף על גב דמדברי קבלה גמר לה ע"כ. ועוד האריך ז"ל בסוף המסכתא עיין שם. וכן כתב הרא"ה ז"ל בסוף המסכתא ויש מתרצים דרשב"ג לענין תוספת איירי ואינו נכון ואחרים תירצו שלא נחלקו אלא לענין מאיזה מטבע יתן לה ומשום דשל קפוטקיא חריף טפי ואף על גב דאפילו בנזקין כל המטלטלין מיטב הוא ואפי' סובין ע"ד כן נשאה שיתן לה מטבע היוצא במקום הכתובה וכן בב"ח עיין שם בריטב"א ז"ל בסוף המסכתא. ומשמע לי דרש"י ז"ל אף על גב דפירש מכאן סמכו. מדקרי ליה מוהר. היינו משום דבעי למידק לשון סמכו מיהו ס"ל ז"ל דלרשב"ג דס"ל

כתובת אשה מן התורה לא תגבה מן הזבורית והכי דייק לשון הברייתא דלעיל דקתני הואיל ותקנת חכמים לא תגבה אלא מן הזיבורית רשב"ג אומר כתובת אשה מן התורה אלמא דפלוגתייהו תליא בהם אי תגבה מן הזיבורית אי לא וזהו שכתב רש"י ז"ל מן התורה. מכסף ישקול דלקמן ע"כ. פירוש אף על גב דמדקרי לה מוהר נפקא לן לקמן מכל מקום הרי כתיב ביה בהאי קרא כסף ישקול אלמא דכתובת אשה דומיא דהאי כסף דמפתה בעי למשקל כנ"ל. וקל להבין:

ומאי חזית דאפכת בתרייתא. פי' דעדיפא למיפך קמייתא דלא מפרשא בה טעמא הילכך אינה עיקר אבל בתרייתא דמפרשא ביה הדרשה אלמא היא עיקר ולא תלינן בה שיבושא והקשה מרנא ורבנא ז"ל ודקארי ליה וכי לא ידע המשנה דקאמר רשב"ג בהדיא דהוי דאורייתא ותירץ דאסיק אדעתיה דה"פ דמתני' דת"ק סבר נשא אשה בקפוטקיא וגרשה בא"י נותן לה מאתים ממעות א"י שנמצא שיהיו בא"י נוחות לצאת ויהיו המאתים שוים לפי שסובר שכתובת אשה דאורייתא ורשב"ג סובר שינתן לה ממעות קפוטקיא שבא"י שוין פחות ונמצא שנותן לה פחות ממאתים וזה קולא לפי שסובר שכתובת אשה דרבנן. ע"כ:

רשב"ג אומר נותן לה ממעות קפוטקיא. אנשא אשה בקפוטקיא וגרשה בא"י קאי דבתר שעבודא אזלינן אבל נשא אשה בא"י וגרשה בקפוטקיא נותן לה ממעות א"י וכל שכן נשא אשה בארץ ישראל וגרשה בא"י וק"ל כיון דקסבר כתובה דאורייתא ודאי כסף דאורייתא יהיב לה וכל כסף האמור בתורה כסף צורי דהיינו מעות קפוטקיא ואפילו נשא אשה בא"י וגרשה בא"י הוה לן למימר נותן לה ממעות קפוטקיא יש לומר אה"נ אי ליכא אלא שיעור כתובה גרידא דאסורה היא לו בלא כתובה דחמשים שקלים דאורייתא אבל רשב"ג מיירי בכתובה שכתב לה ת"ק זוז ואפילו כי לא יהיב אלא ממעות א"י סוף סוף יהיב לה כתובה שיעור נ' דאורייתא או יותר ומכל מקום מוכחינן כיון דאזיל ר"ג בתר שעבודא דאורייתא כדין שאר שטרות אלמא כתובה דאורייתא ונראה דר"ג קאי אפילו אנשא בא"י וגרשה שם ואפ"ה נותן לה ממעות קפוטקיא דכתובה דאורייתא וצ"ע. שיטה ישנה:

אסבוהו כופרי מברכתא חביטא ליה. פרש"י ז"ל דבניחותא קאמר לה והקשו עליו בתוס' דאם כן היא הנותנת שיהא נאמן שהרי הוא בקי בבעילה לכך פירשו דהשתא ס"ד דבתמיה קאמר אסבוהו כופרי על שהוציא שם רע [וכי מברכתא חביטא ליה ולהכי פרכי' דהא רב נחמן הוא דאמר מהימן ומשני דבבחור קאמר ומהימן ומסבינן ליה כופרי] ורב אחאי משני דבבחור אינו נאמן ומסבינן ליה כופרי ובנשוי נאמן ולא

מסבי' ליה כופרי ורב אחא לפר' בא וכן פרש"י ויש לפרש עוד דכי פרכינן והא ר"נ אמר מהימן להדיא ולא הזכיר כופרי כדאמר הכא על ידי מעשה ובא רב אחא ופירש דבבחור הוא דמסבינן ליה כופרי בלחוד ואינו מחוור דלפום הא כי פרכינן מדר"נ דלעיל עיקר הקושיא חסר מן הספר ואם תאמר ולכולהו פירושים אי אסבת ליה כופרי [אתה נועל פיו שלא יאמר כן ושמא יקיימנה באיסור וי"ל דקים להו לרבנן דכל היכא דקים ליה בפ"פ משום כופרי לא] ממנע מלמטען ובטענת דמים פשיטא דליכא כופרי. הריטב"א:

והרשב"א ז"ל כתב וזה לשונו רב אחא משני כאן בבחור וכו'. פרש"י ז"ל בבחור אינו נאמן ומסבינן ליה כופרי בנשוי נאמן ולא מסבינן ליה כופרי ודוקא להפסידה כתובתה אינו נאמן אבל לאוסרה עליו דאעפ"י שהוא פנוי הא קאמר דקים ליה ושוייה חתיכה דאיסורא וכן פי' הראב"ד ז"ל דבחור אינו נאמן והיינו דמלקינן ליה דכיון שאינו נאמן שם רע הוא דמפיק עליה ודומה לאותה שאמרו הרואה דבר עבירה בחבירו ומעיד בו יחידי לוקה וכמעשה דזיגוד וטוביה ור"ח ז"ל פירש שהוא נאמן והראשון נ"ל עיקר דהא מעיקרא הוה ס"ד דלא הימניה כלל ואקשינן והא איהו מיהו אמר המנוהו רבנן ופרקינן מהימן ומסבינן ליה כופרי והדר אמרינן וא"נ לא המנוהו כדקס"ד וכאן בבחור וכאן בנשוי כנ"ל ע"כ. וכן בנוסחאות ספרים שלנו כתוב בפירושי רש"י בחור לא מהימן ומסבינן ליה כופרי על שמעיז פניו. נשוי מהימן ולא מסבינן ליה כופרי ע"כ. ולא פירש רש"י ז"ל דהמלקות בבחור היינו על שהוציא שם רע כמו שפירש הרשב"א ז"ל משום דלא מקרי שם רע ולא דמי לרואה דבר עבירה בחבירו דהכא לא קאמר בהדיא שזנתה דאפשר שפתחה פתוח משום דנאנסה א"נ מוכת עץ לדעת האומרים פתחה פתוח הילכך אין לנו להלקותו אלא משום דמעיז פניו ונשוי כיון דמהימן לא מסבינן ליה כופרי דאי מסבת ליה כופרי משום דהעיז פניו הרי אתה נועל פיו והרי הוא נאמן. כנ"ל פי' לפירוש רש"י ז"ל. ובליקוטי הגאונים ז"ל כתוב בשם רש"י ז"ל זה הלשון בחור מסבינן ליה כופרי דמנא ידיע ליה פ"פ מאי אי לאו דבעל כמה נשי והוה ליה חשוד על העריות ומלקינן ליה אבל נשוי דבקי בכך שהיה לו כבר אשה אחרת לבד מזו לא מסבינן ליה כופרי ומיהו תרוייהו נאמנין כדמפרש בגמ' לעיל טעמא דחזקה אין אדם טורח וכו'. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה רב אחא משני כאן בבחור וכו'. פרש"י ז"ל בבחור לא מהימן ומסבינן ליה כופרי בנשוי מהימן ואיכא דאמרי בין בבחור בין בנשוי מהימן אלא דבבחור מסבינן ליה כופרי ופירוש השני מפליג בין בחור בין נשוי א"נ פי' כי אמר רב נחמן מהימן ולא פי' מהימן ומסבינן ליה כופרי בנשוי אמרו. ע"כ:

וז"ל **הרא"ה ז"ל רב אחאי משני כאן בבחור וכו'**. מסתברא דאידי ואידי מהימן דלא אתא רב אחאי לאפלוגי בהימנותא מדלא מפרש לה בהדיא ולא אתא אלא למימר דבבחור מסבינן ליה כופרי ולא בנשוי ותקנתא נמי היא לאסובי ליה כופרי בבחור משום דהאי טענה הוי מידי דלא קים ליה לאיניש שפיר ובבחור מסתברא דלאו בקי ואיכא למיחש דלא ליתי כל חד וחד לטעון הכי ואף על גב דלא קים ליה שפיר אלא דדמי ליה והשתא כיון דמסבינן ליה כופרי ליכא למיחש דלימא אי לאו דידע דקושטא קאמר ואי ידע נמי לא ממנע משום הכי. איכא דאמרי דבבחור לא מהימן ומשמע דאית להו למימר דלהפסידה כתובתה איתמר אבל לאוסרה לא דהא שוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא ותפוש לשון ראשון דאידך משתביש דמה נפשך אי מברכתא חביטא ליה ליהמנוהו ולסבוהו כופרי ואי לא לא הימנוהו נמי ולא לסבוהו כופרי. ע"כ:

מברכתא חביטא ליה. פירוש מברכתא נברכת של כובסין ונעשה בכינוי לאותו מקום וכן הוא אומר הכוהו והלקוהו בכופרי פירוש עצים לחים הנלקחים מן חריות של דקל כי כבר חבט בנברכת כלומר ידע את הנשים שאילו לא היה רגיל בכך לא היה יודע דבר זה. מלקוטי הגאונים בשם רבינו האיי גאון ז"ל:

ההוא דאתא לקמיה דר"ג אמר פתח פתוח מצאתי כו'. נשוי הוה ולא אסבוהו כופרי. שיטה ישנה:

שמא הטית. יש לפרש דמיירי בהנהו דהוו בהו תרי ספיקי דלא מתסרא עליה ואפ"ה להפיס דעתו בדברים של טעם א"נ אפילו היכא דליכא אלא חדא ספיקא וראוי לדקדק עליו אולי טעה וכשיחזק דבריו דודאי מצא פ"פ אז יהיה נאמן לאוסרה עליו כדכתיבנא לעיל. הריטב"א ז"ל:

וז"ל שיטה ישנה א"ל שמא הטית אומר הראב"ד ז"ל דאי טעין איהו פ"פ מצאתי והיא טוענת הטית נאמנת כיון דרוב בקיאין בהטייה וכאן היא היתה טוענת הטייה נאמנת היתה אלא שרצה ר"ג להפיס דעתו ולכך אמר ליה שמא הטית ונראה שאינה נאמנת והכא אף על פי שהיתה נאמנת היה רוצה לשום שלום ביניהם. ע"כ:

שמא הטית. פירוש למקום שהרחם רחב יותר ונדמה לך כפתוח. באישון לילה כו' פי' ואינו יכול להגיע למקום פתחו והולך למשמש בכותל לכוון את פתחו הטה כלומר אם הולך ממש בכותל על ידי הטייה כאיש המטה ומתעסק בפתחו כדי לפתחו נמצא שהגיע לפתח אם הטתו בידו לכאן ולכאן כדרך פתיחתו אז הוא נפתח ועל ידי הטייה זו מכיר את פתחו אבל אם לא הטה כלום אלא הולך וממשמש בכותל כדרכו אפילו כשהוא

מגיע לפתחו נדמה לו כנעול שהרי אינו עושה שום ענין בפתיחת דלת להטותו אילך ואילך עד שיפתח. מליקוטי הגאונים ז"ל:

וז"ל הריטב"א הטה מצאו פתוח כו'. פי' כשהיה הדלת פתוח קצת. שמא במזיד הטית פי' בתוס' דלאו הטה ממש דאם כן היכי קאמר ועקרא לדשא ועברא אלא ה"ק הטית לבעול בעילה גמורה פתאום ופתחת מיד בכח ולא הרגשת מרוב התאוה ושתק הוא והכיר שכן אירע לו ולפיכך לא אסרוה עליו ע"כ:

א"ל רבי עדיין בתולה אני. פירשה הראב"ד ז"ל שהבעל הטה ואף על פי כן היתה סתומה ולא היה ריחה נודף והא דאמרינן לעיל שמא הטית פירוש ולכך מצאו פתוח יש לומר אחר בעילה חוזר ונסתם. ומורי יצ"ו מוכיח דבתוליה נפסדין אם הטה מהא דאמרינן במסכת נדה [סד ב'] בעל ולא מצא דם וחזר ובעל ומצא דם ר' חנינא אומר טמא אם איתא דדם בתולים הוה מעיקרא הוה אתי ומקשה ודילמא איתרמי כדשמואל דאמר יכולני לבעול כמה בתולות בלא דם ומשני שאני שמואל דרב גובריה והרי רוב בקיאין אלא ודאי כדשמואל שלא היה מטה והיה בועל בלא דם ויש לדחות דדילמא מיירי שברי לו שלא הטה אבל בדשמואל כיון שאין בקיאין בה לא אפשר למהוי ברי אבל יש להביא ראיה מהא דאמרינן במסכת חגיגה [יד ב'] שאלו את בן זומא בתולה שעיברה מהו לכ"ג מי חיישינן לדשמואל דאמר שמואל יכולני לבעול כמה בתולות בלא דם או דילמא חיישינן שמא באמבטי עיברה ודשמואל לא שכיח ומסיק הכי דשמואל לא שכיח ולא מקשינן שמא הטה משמע שאם הטה לא הויא בתולה והא דהכא יש לומר שלא נגע בסימנין לכך היתה סתומה. שיטה ישנה:

דף י:

ולאו אורח ארעא לזלזל בבנות ישראל. וזה היה זלזול שאף על פי שהיו עומדות במלבושיהן היו מתביישות והיו צריכות לבא לב"ד ולעלות על פי החבית ולפסק את רגליהן. תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל:

איתמר רבי ירמיה בר אבא אמר זכה במקחך כו'. משמע לי דלא פליגי בלישנא דהכי אמר ליה דלתרווייהו זכה במקחך וכו' אמר ליה אלא דבהא פליגי דמר סבר דפירושו כמשמעו וזכה במקחך אמר ליה ומר סבר אין פירושו כמשמעו ונתחייב במקחך אמר לו פירוש דבע"כ יזכה במקחו והכי קאמר ליה לך בע"כ זכה במקחך ותקבל חובה הבאה לך במקחך. אי נמי להפיס דעתו של בעל אמר ליה זכה במקחך וכוונתו נתחייב במקחך בעי למימר ליה והוא על דרך סגי נהור ועל דרך זה קאמר ליה נמי אשריך שזכית

למשפחת דורקטי והיינו דקאמר בשלמא למאן דאמר נתחייב היינו דרבי חייא כו' פי' והדוחק היינו דאין פירושו כמשמעו ומיהו אי בעי למימר דר"ג קאמר ליה בהדיא קאמר ליה בההוא לך נתחייבת במקחך אין כאן שום דוחק ואמאי קאמר בשלמא וכו' היה לו לקצר ואפשר לפרש דבפירוש אמר ליה נתחייבת במקחך ודוחקיה היינו דלמה ליה לר"ג לגנות בעיניו מקחו הא אמרינן לקמן ברישׁ פרק ב' תנו רבנן כיצד מרקדין לפני הכלה כו' עד אמרו להן בית הלל לבית שמאי מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו בפניו או יגננו בעיניו הוי אומר ישבחנו כו' ומכל מקום מאי דפרישנא מעיקרא נ"ל עיקר והראיה מההיא דב"ה דמייתינן כנ"ל:

מתניתין בתולה כתובתה מאתים ואלמנה מנה בתולה אלמנה גרושה כו'. לא זו אף זו קתני ולא מבעיא בתולה אלמנה דלא בטל חינה כלל אלא אפילו גרושה דהוה אמינא דבטל חינה בקבלת גטה ולא מבעיא גרושה אלא אפילו חלוצה דבחליצתה לפני ב"ד של חמשה וגם כבר נמי היתה אלמנה איכא למימר דבטל חינה קמ"ל דכיון שהיתה מן האירוסין כתובתה מאתים אבל מן הנישואין אף על גב דבתולה היא כתובתה מנה ופירשו בירושלמי משום דבטל חינה וכן כתב הרשב"א ז"ל וכדבעינן למימר לקמן באידך מתני' בס"ד ונ"ל דאפילו ביהודה שהיו מייחדין כלה מן האירוסין כתובתה מאתים שהרי בחזקת בתולה היא נשאת לו דלא היה שם כי אם יחוד בעלמא כנ"ל:

ויש להן טענת בתולין. אין לפרש דלאוסרה עליו קאמר דאי הכי מן הנשואין נמי כל שכנסה בחזקת בתולה וכמו שכתבו התוספות לעיל בשמעתא דפתח פתוח גבי הא בגליל מצי טעין אלא להפסידה כתובתה מיירי והא אתא לאשמועינן למאן דאמר כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אבדה כל כתובתה דיש להן טענת בתולים לאבד כל כתובתה ולמ"ד כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה כתובתה מנה אתא לאשמועינן דלגבי מאתים לבד יש להן טענת בתולים פירוש לאבד מנה ממאתים ותשאר מנה לעולם וזהו שכתב רש"י ז"ל ויש להן טענת בתולים. אם לא מצאה השני בתולה אבדה כתובתה דמקח טעות הוא לו. ע"כ. כן כתוב בס"י ומה שכתוב בספר הדפוס אבדה כל כתובתה הוא טעות אלא נקט רש"י ז"ל לשון השוה לשתי הסברות. עוד יש לי לומר דלהכי נקט כתובתה מאתים ויש להן טענת בתולים דלא תימא דהיינו טעמא דכתובתה מאתים משום דכיון דלא נשאת הרי היא חינה עליה ואפילו תמצא בעולה אי נמי דלא תימא כיון דחכמים תקנו לה כתובה שוב אינו יכול לטעון עליה כדי לאבד כתובתה עד שיביא ראיה לדבריו דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום קמשמע לן דיש להן טענת בתולים ואם יטעון הבעל לא מצאתיה בתולה אבדה כתובתה:

גמרא מאי אלמנה כו'. פי' ובהכי מתפרשא מתניתין דקתני ואלמנה מנה דלמה ליה למתנייה הכא הוה ליה למתני דיני כתובתה מאתים בהדי הדדי ושוב לקמן באידך מתניתין דקתני בתולה אלמנה כו' מן הנשואין כתובתה מנה הוה ליה למפתח ולמתני אלמנה מנה אי נמי בשלמא בתולה קתני לה משום דאיכא מאן דאמר כתובת בתולה מן התורה ואפילו למאן דאמר מדרבנן מכל מקום איכא למימר דיש לה סמך בעלמא מן התורה מדאפקיה רחמנא בלשון מוהר להכי פתח ותנא בתולה כתובתה מאתים אבל אלמנה מנה למה לי למתנייה כלל הרי אפילו בתולה אלמנה מן הנשואין כתובתה מנה כדקתני לקמן במתניתין ומיהו השתא דאמר רב חנא אלמנה על שם מנה אתי שפיר דהיינו נמי דקתני מתניתין ואלמנה מנה כנ"ל:

אלמנה על שם מנה. פירוש לישנא קטיע נקט אל כמו אלא וחסר אות אלף וזהו שכתב רש"י ז"ל על שם מנה. שאם נשאת משנתאלמנה אין לה כתובה אלא מנה. אי נמי הכי קאמר אל מנה פירוש שחסר ממנה מנה מהמאתים וכן מצאתי בפירושי הגאונים ז"ל וז"ל על שום מנה כלומר אל מנה דמשמע הסיר מנה ממאתים דבתולה ירושלמי דיה לאלמנה שתטול מחצית בתולה עד כאן. ומה שכתב רש"י ז"ל על שם מנה שאם נשאת וכו' משום שהוקשה לו והרי לא נקראת אלמנה אלא עד שלא נשאת (וכו') עדיין בעודה פנויה לכך כתב רש"י ז"ל שאם נשאת. והריטב"א ז"ל כתב וז"ל אלמנה על שום מנה פי' אע"פ שהוא לשון אלם שהיא יושבת דומיה רב חנא דייקא למה הוסיפו בהי' של אלמנה ע"כ. והוא נכון:

אלמנה דכתיבא באורייתא מאי איכא למימר. ואם תאמר בשלמא לשיטת הרא"ש ז"ל דלעיל דיליף כתובת בתולה מן התורה מדכתיב כמוהר הבתולות והיינו כתובה והיקשא להכי הוא דאתא ניחא אבל לשיטת רש"י ז"ל דלא יליף אלא מקארי ליה מוהר הכא נמי קארי ליה אלמנה על שם מנה ותפשוט מהכא דכתובת אלמנה מנה דאורייתא ותירצו בתוספות דליכא למימר הכי דהא מנה בימי משה לא היה ואין לך לומר דהזכירה תורה מנה על שם העתיד וכדמשני ולא תפשוט דאם כן למה היה לקרותה על שם מנה העתיד והרי לא הזכירה תורה לעולם אלא ככר אלא ודאי על שם דעתידין רבנן דמתקני לה מנה וכדמשני תלמודא כנ"ל:

ותנא רב יוסף אשור זו סליקת ומי הואי. פרש"י ז"ל ומי הואי בבריאת העולם וקשה למה ליה לאתויי הא דר"י תקשי ליה קרא ומי הוה אשור בבריאת העולם וכן נמי ה"ל למפרך מאידך קרא הוא הסובב את כל ארץ כוש ומי הוה כוש בבריאת עולם ותירצו בתוספות דאי לאו דרב יוסף לא היה מצי למפרך דמצינן למימר דאשור וכוש שם המחוז

ולא שם העיר ומימות העולם היה שמם כך וזהו שכתב רש"י ז"ל זו סליקא. של עיר. ע"כ. אבל אכתי קשיא להו דמאי נפקא מינה אי לא הוה בבריאת העולם כיון שהיה בימי משה כתבו משה לברר הדבר ובאלמנה נמי אי הוה מנה בימי משה לא הוה קשיא לן אם כתבו משה אפילו על העתיד וכן הקשו בשיטה ישנה דלאו בבריאת עולם נכתבה תורה אלא בימי משה וכבר נבנית העיר ובמאי שכתב הרמב"ן ז"ל בהקדמתו על פי' התורה דלא היה משה אלא כמעתיק מספר קדמון ניחא ומכל מקום קשיא להו לתוס' דאפשר שהקדימה וכתבה תורה מה שעתיד להיות בימי משה שתנתן התורה על ידו כדי שיבורר לו כל הדברים על מתכונתם אבל מה שלא יהיה בימיו לא כתבה תורה. והתוספות ז"ל פירשו ותנא רב יוסף אשור זו סליקת פירוש אינו אשור שהיה בימי משה דקים ליה דחדקל אינו הולך לקדמת אותה העיר שקורין אשור אלא זו סליקת שחדקל הולך ומי הואי סליקת בימי משה דקים ליה דסליקת לא נבנה בימי משה דסליקא בנה סליקת ובבית שני היה דמני ליה עם מלכי יון וכדאיתא בפרק קמא דיומא. ונ"ל דמעיקרא הכי פריך ומי כתיב קרא על שם העתיד פי' שיקרא שם חדש על שם העתיד ומיהו לא פריך דהיכי כתיב בקרא העתיד דהרי כוש וחוילה כתיבי על שם העתיד אלא הכי פריך ומי כתיב קרא לקרות שם על דבר העתיד וכן כתב רש"י ז"ל ומי כתיב קרא. לקרות שם על דבר העתיד. כן כתוב בפירושי הישנים מכתיבת יד ומה שכתוב בדפוס טעות ומשני אין דכתיב ושם הנהר וכו' ותנא רב יוסף וכו' הא קמן דעדיין לא היה ושינה התורה שמה וקראה אשור אלמא דשפיר קרי שם על דבר העתיד ואפשר שיש איזה טעם למה קראה אשור כנ"ל:

מאי תלמיה רוה. והיינו משקה ומרוה. נחת גדודיה היינו מזבל. וגדודיה הם מוטצטץ בלע"ז. ורביבים תמוגגנה מעדן. צמחה תברך ממשיך. ור"ש והראב"ד ז"ל פירשו בע"א. שיטה ישנה:

מזבח מזיח וכו'. פי' כמו נוטריקון הוא אבל מכפר אין בתיבת מזבח כי אם המ"ם לבד אבל מזיח מחבב הרי במזבח שלשה תיבות ומזין ב' תיבות והוי כמו נוטריקון:

היינו מכפר וכו'. אין פירושו דמכפר היינו מזיח דאם כן למה ליה לאורוכי היינו מכפר היינו מזיח לא הוה ליה למימר אלא מכפר היינו מזיח א"נ איפכא ולמה ליה למימר היינו אלא פירוש היינו כמו הי ניהו ולישנא קטיעא הוא וכן פירש רש"י ז"ל ולהכי משני מזיח גזרות ומכפר עונות דלא הוה ליה לשנויי אלא מזיח גזרות ולמה ליה למימר תו ומכפר עונות. כנ"ל:

דף יא.

מתני' הגיורת והשבויה וכו'. פי' הא דקתני הגיורת ולא קתני הכותית או הנכרית כדקתני השבויה והשפחה דכיון דכבר נתגיירה לא בעי למקרייה בשם של כותית שהיא גנאי. הריטב"א ז"ל. והרמב"ם ז"ל כתב בפי"א מהלכות אישות וז"ל וכן הנושא בתולה משוחררת או גיורת או שבויה אם נשתחררה השפחה ונתגיירה הכותית ונפדית השבויה וכן פחותות מבת ג' שנים וכו'. הא קמן דמתניתין דקתני הגיורת וכו' מיירי בשעה שבא לישא אותה והרי היא גיורת והילכך אסור להזכיר לה שם כותית כדתנן בפרק הזהב ואם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך וכו' והא דתנן השפחה לא אכפת לן משום דכבר היא ישראלית גיורת אלא דחסר לה גט שחרור. ואליבא דרב יוסף דסבירא ליה אם הגדילו יכולין למחות ואפילו קטנים שנתגיירו עם אביהם ניחא טפי דקתני הגיורת פירוש שנתגיירה בעודה קטנה ונשארה בגירותה שלא מיחתה ולמאי דכתבו התוספות לקמן גבי מטבילין אותו על דעת בית דין ניחא נמי דכתבו ז"ל דכותי קטן כיון דבא להתגייר חשבינן ליה כישראל קטן הילכך להכי קרי לה גיורת עד שלא נתגיירה כנ"ל:

שנפדו ושנתגיירו. הא דלא נקיט להו כסדרא דרישא דליתני שנתגיירו ושנפדו יש לומר דמעיקרא קתני לפום [חשיבותייהו דגיורת חביבא ליה שנכנסה תחת כנפי השכינה ובתר הכי קתני לפום] קדימת תקנתם ואשמועינן דפדיון שבוים קודם לגיורת נכרית וגיורת נכרית קודמת לשחרור שפחה וטעם נכון יש בדבר וקל להבין. הריטב"א ז"ל. וכן כתב מרנא ורבנא הרב הגדול מוהר"ר דוד בן אבי זמרה ז"ל. וז"ל איכא למידק בהך מתני' טובא ה"ל למתני הנכרית ותו אמאי תני בה"א הידיעה ואפילו למאן דס"ל אורחיה דתנא הכי והכי הכא קשה כיון דרישא לא תני בה"א אמאי תני סיפא בה"א ותו למה התחיל בהגיורת הו"ל להתחיל בשבויה ותו כיון דהתחיל בהגיורת אמאי קאמר שנפדו ברישא הל"ל שנתגיירו ושנפדו ותו למה הוצרך לפרט הל"ל כל אשה פחותה מבת ג' שנים ויום אחד כתובתה מאתים וכו' ויש לומר דמש"ה לא תנא כל אשה וכו' לאשמועינן דאפילו דמספקא לן אם נבעלה אם לא נבעלה כי הוו יתרות מבנות ג' שנים ויום אחד מחזיקין לה בודאי בעולה וכתובתה מנה והא דתני בה"א הידיעה נקט לשון חשיבות כלו' הגיורת החשובה שבאת ליכנס תחת כנפי השכינה ולהכי לא קתני הנכרית כיון שבאת תחת כנפי השכינה אין ראוי לקרותה עוד נכרית ולהכי התחיל בה ומאי דנקט שנפדו ברישא משום דאם היה לפנינו פדיון שבוים וגרות גרים פדיון שבוים קודם ואם היה לפנינו גרות גרים ושיחרור עבדי' גרות גרים קודם ואדרבה המשחרר עבדו עובר בעשה. עכ"ל:

וז"ל תלמידי ה"ר יונה הא דלא נקט שנתגיירו תחלה כמו ששנה הגיורת תחלה

מפני שבשעה שמזכיר התיקונין רצה להזכיר תקון הישראלית תחלה ע"כ. וכן כתב תלמיד הרשב"א ז"ל שנפדו וכו' האי דלא נסיב הסדר כדקא נסיב ברישא משום דלא רצה להתחיל בתקלת הישראלית והתחיל בגיורת וכשהיה לו לדבר בתקנה התחיל בישראלית ואמר שנפדו וכו' ע"כ. ואפשר דמעיקרא קתני להו לפום נטירותייהו דגיורת מנטר' טפי אפילו משבויה וכל שכן משפחה וכדאיתא בפרק כהן משיח בהוריות [יג א'] שאלו תלמידיו את רבי אלעזר בן צדוק מפני מה הכל רצין לישא גיורת וכו' זו היתה בחזקת שימור וכו' ולא זו אף זו קתני. ואכתי איכא למידק דפתח בלשון יחיד הגיורת וכו' וסיים בלשון רבים שנפדו ושנתגיירו וכו' ובשלמא בגיורת איכא לתרוצי דמיירי שנתגיירה עם אבי' וכדמוקי לה בגמרא בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו ולהכי נמי נקט הגיורת בה"א הידיעה דעדיפא טפי הך גיורת מאותה דאטבלינהו על דעת ב"ד וכדאיתא בגמרא אבל בשבויה ושפחה מאי איכא למימר ושמא י"ל דקמשמע לן דאף על גב שנפדו אביה ואמה וכן הגיורת וכדכתיבנא וכן השפחה דאביהן נאמן משמרתן אפ"ה דוקא פחותות מבת ג' שנים ויום אחד אבל יתרות כתובתן מנה כנ"ל:

כתובתן מאתים וכו'. תרווייהו אצטריכו דלא תימא כתובה הוא דתקון אבל מכל מקום אין עליהם טענת בתולים דכיון שהיו בין הכותים ע"ד בעולה נשאת ובטל חזקה ולא תימא נמי דדוקא טענת בתולים יש להן כיון שבתוליהן חוזרים אבל לא תקנו להם חכמים כתובה מאתים כיון שנפגמו קמ"ל. הריטב"א ז"ל:

גמרא גר קטן בזה"ב היו מטבילין אותו ע"ד בית דין. פרש"י ז"ל שהביאוהו אביו ואמו לבית דין לגיירו אף על פי שלא נתגיירו הם ואף על פי שהוא אין בו דעת כלל מטבילין אותו ע"ד ב"ד וכל שכן כשיש לו דעת והוא בא מעצמו להתגייר ולאפוקי כשאין בו דעת ואין אביו ואמו מביאו לבית דין שאין מטבילין אותו. הריטב"א ז"ל. ובפירושי רש"י ז"ל אין הלשון כן אלא ככתוב ע"ד בית דין. אם אין לו אביו ואמו הביאתו להתגייר. וקשה מה נפשך אם אמו נתגיירה עמו למה לי דעת בית דין דהא דחינן בגמר' לקמן בגר שנתגיירו בניו עמו ומה לי אב או אם לענין זה הכי נמי נגררים הבנים אחר האם כמו אחר האב ויותר ואם לא נתגיירה אמו עמו למה ליה למימר דאין לו אב אפילו שהיה לו אב כיון דאינו מתגייר עמו בעי' דעת בית דין. ואפשר דכל שיש לו אב ואם ומביאין אותו להתגייר אף על גב דאינם מתגיירים עמו ניחא ליה במאי דעבדי ליה אביו ואמו ואינו צריך דעת בית דין. והרשב"א ז"ל כתב וז"ל ופרש"י שהביאתו אמו ולאו למימרא דבלאו הכי לא מטבילין ליה אלא לומר דאין בית דין מחזירין למול ולטבול את העובדי כוכבים הקטנים מעצמם ואף על גב דאתי לסיועי ממתני' ודחינן מתני' בגר שנתגיירו

בניו ובנותיו עמו לא שיהא חלוק בדבר זה בין אב ואם שהבנים גם כן נגררים אחר האם אלא כאן שהביאתו האם ולא נתגיירה והתם שהביאתו ונתגיירה עמו וה"ה לאם דניחא להו למעבד מאי דעבד אבוהון או אמן כן נראה ע"כ. והרא"ה פי' וז"ל מטבילין אותו על דעת בית דין פי' כשבא לפנינו להתגייר ורוצה מעצמו בדבר ואף על גב דדעתיה לא חשיב מקבלין אותו על דעת בית דין דזכות הוא וזכין לאדם שלא בפניו ע"כ. הקשו המפרשים אמאי נקט מטבילין ולא קאמר מלין ותירץ הרשב"א דמילתא דשייכא בזכרים ובנקבות נקט. עוד תירץ ז"ל משום דטבילה גמר מלאכתו כדקי"ל מל ולא טבל כאילו לא מל נקט מטבילין. ומשמע לי שזהו שכתב רש"י מטבילין. דאין לך גר בלא מילה וטבילה ודוק כנ"ל. עוד תירץ הרשב"א דלרבותא נקט טבילה משום דמילה דין הוא שתעלה לו כשיגדיל ויתרצה דישנה בעולם בשעת רצונו אבל טבילה דבשעתה לא היה בן דעת ובשעה שנתרצה אינה בעולם אימא לא כיון שגירותו מסופק שהרי יכול הוא למחות כשיגדיל קמ"ל. ואפשר דלהכי נקט טבילה משום דחשיבא זכות גמור אבל מילה כיון שמצטער לא חשיבא זכות ולא שייך ביה למימר על דעת בית דין ומיהו כיון דכבר מל אפי' הויא חובתו כבר יצא ידי מילה ושוב כשיטבילוהו הויא ליה זכות ונגמרה מלאכתו על דעת בית דין שפיר כנ"ל. ואפשר דלהכי כתבו התוספות מטבילין אותו על דעת בית דין משום דזכות הוא. עוד מקשה הריטב"א האיך מטבילין אותו והא גר בעלמא בעינן שיודיעוהו קלות וחמורות ותירץ דההוא למצוה ואינו לעכב והכא דלאו בר הודעה הוא אינו מעכב:

וז"ל שיטה ישנה גר קטן כו'. ואף על גב דצריך קבלה ה"מ היכא דאפשר אבל בקטן לא אפשר ונפקא מינה דאי נגע ביין לא הוי יין נסך ע"כ. עוד הקשו בתוספות דהכא אמרינן מטבילין אותו על דעת בית דין ופירושם משום דזכות הוא לו ותימא דטעמא דזכין לאדם שלא בפניו הוי מטעם שליחות דכיון דזכות הוא לו אנן סהדי דניחא ליה במאי דעבדינן שליחותיה וכן מוכיח בפרק קמא דב"מ [יב א'] בגמרא דראה אותן רצין ואמרינן התם חצר לא גרע משליחות הילכך גבי גט דחוב הוא לה ואין חבין לאדם שלא בפניו לא מהני אלא בעומדת בתוך חצרה וגבי מתנה דזכות הוא לה לא בעינן עומדת בצד חצרה ומדאצטריך טעמא דחצר לא גריעא משליחות מכלל דהא דזכין לו לאדם שלא בפניו לא הוי אלא מטעם שליחות וכיון דמטעם שליחות הוי היאך זכין לעובד כוכבים שלא בפניו הא קי"ל באיזהו נשך בגמרא דגבי מלוה ישראל מעותיו של עובד כוכבים דאין שליחות לעובד כוכבים ואפילו אי הוה ליה שליחות מ"מ תיפוק ליה דהוה ליה קטן ואין שליחות לקטן כדאמר התם קטן אף על גב דלית ליה שליחות אית ליה זכיה ועובד כוכבים משמע

התם דאפי' זכייה לית ליה דמסיק התם קטן דאתי לכלל שליחות אית ליה זכייה ועובד כוכבים דלא אתי לכלל שליחות לית ליה זכיה. ותירצו בתוס' דהא דזכין לעובד כוכבים קטן להטבילו ולמולו היינו מדרבנן כדאמרינן התם קטן אית ליה זכייה מדרבנן ואף על גב דשליחות לית ליה והך זכייה דקטן שלא בפניו הוי מטעם שליחות להטבילו ולמולו תקנו לו אף שליחות ואף על גב דעובד כוכבים אין לו זכייה אף מדרבנן כיון דמתגייר ואתי לכלל שליחות אית ליה זכייה מדרבנן כמו קטן ואם תאמר והיכי הוי גר מדרבנן וכי יש כח ביד חכמים להפקיע דבר מן התורה בקום ועבור דהא כיון דחשבינן ליה גר שרי בבת ישראל וקדושיו קדושין ובניו חולצין ומייבמין אף על פי שהן אחים מן האם ולא מן האב. ויש לומר דסבר לה כמ"ד בפ' האשה רבה [יבמות פט ב'] דיש כח ביד חכמים להפקיע דבר מן התורה בקום ועבור וכי פריך מאי קמשמע לן דזכין לאדם של"ב תנינא הוה מצי לשנויי קמשמע לן דתקנו לו גרות להפקיע על דין תורה אלא חדא מינייהו נקט. וא"ת קשה מהא דאמרינן בפרק בן סורר [סנהדרין סח ב'] דבעי לאוכוחי דקטן אינו מוליד מגזל הגר מדכתיב ואם אין לאיש גואל איש אתה צריך לחזר אחריו אם יש לו גואלים קטן אי אתה צריך לחזר אחריו והיכי משתעי קרא בגר קטן הא מן התורה אינו יכול להתגייר ויש לומר דמשכחת לה כגון שנתגיירה אמו מעוברת דמהניא טבילה לעובר דהיינו רביתיה כדאמרינן בפרק הערל [יבמות עח א'] מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה ואי גרסינן בב"מ קטן דאתי לכלל שליחות אית ליה זכיה ול"ג מדרבנן ניחא דמצי למימר דאית ליה זכיה מן התורה לקטן וזה שבא להתגייר כישראל קטן חשבינן ליה וזכין לו שלא בפניו ואע"ג דהך זכיה שלא בפניו הוי מטעם שליחות כדפרי' ואין שליחות לקטן מן התורה ה"מ לדבר שיש בו קצת חובה כגון להפריש תרומה דשמא היה רוצה לפוטרה בחטה אחת או היה רוצה להוסיף אבל הכא שזכות גמור היא לו יש לו שליחות וגם יש להביא ראיה דמטבילין גר מן התורה מדור המדבר שנכנסו לברית במילה וטבילה כדאיתא בפרק החולץ והיה בהם כמה יתומים קטנים. עכ"ל הרא"ש ז"ל. ורש"י ז"ל כתב על דעת ב"ד. שלשה יהו בטבילתו כדין כל טבילת גר וכו' והן נעשין לו אב והרי הוא גר וכו' ע"כ. משמע דבעי לפרושי דעדיפא הך זכיה דנעשין לו כאב דלא הויא מטעם שליחות דוק ותשכח:

וז"ל הריטב"א ז"ל ויש שפירשו שאין גירות זה אלא מדבריהם ואין סומכיו עליו לדונו כישראל אלא לענין יין נסך ולכל דבר שהוא מד"ס אבל לענין שחיטה ושאר דברים של תורה אין סומכין עליהם ואם קדש בת ישראל ובא אחר וקדשה (אינה) צריכה ממנו גט ותדע דהא קי"ל דאם הגדילו יכולין למחות ופרש"י שיכולין למחות וחוזרין למפרע

כעובדי כוכבים גמורים ולא הוי כמומר דחזר לסורו דהוי כישראל מומר וה"נ דייק לישנא דיכולין למחות ואם כן היאך נסמוך עליהם בשל תורה והיום או מחר יחזור בו ונמצא עובד כוכבים גמור למפרע וישראל אוכל נבלות גמורות על ידו ואשת איש יוצאה בלא גט וכן כתבו רבותינו בעלי התוס' ז"ל ויש שהקשו על זה דהא אמרינן לקמן ואי ס"ד הגדילו יכולין למחות יהבינן לה כתובה ואזלה ואכלה בכותיותה ופרקינן לכי גדלה ומשמע דמקמי דגדלה אינסיבה לישראל ומסתמא נבעלה שהכל יודעין למה הכלה נכנסה לחופה ואמאי והא איכא משום חתנות לא תתחתן בם ומסתברא דהא לא קשיא דהא קי"ל דבגירות הוא דאית להו חתנות וכל כמה דלא מגיירי ליכא משום לא תתחתן וליכא אלא איסורא דרבנן דשגז"ן. ומכל מקום אין שיטה זו נכונה דאם כן ה"ל לתלמודא לפרושי ולא למנקט סתמא והיכי פרכינן מאי קמשמע לן דהא ודאי טובא קמשמע לן דאף על גב דמדאורייתא לא הוי גר דהוי גר מדרבנן אלא ודאי דהוי גר מדאורייתא וסומכין עליו לכל דבר כיון דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו מן התורה וכדקאמרת ניחוש שמא ימחה יש לומר דכיון דנתחנך מקטנותו והורגל בתורת ישראל הקדושה מסתמא לא יסיר ממנה ומילתא דלא שכיח הוא ובמילתא דלא שכיח לא חיישינן לה ואפילו מדאורייתא. ויש סבורין להביא ראיה דגרות קטן דאורייתא מדכתיב גבי גזל הגר ואם אין לאיש גואל להשיב האשם אליו אמרי' במסכת סנהדרין איש אתה מצווה לחזר אחריו אם יש לו גואל אבל קטן אי אתה מצווה לחזר אחריו אם יש לו גואל אלמא משכחת לה גר קטן מן התורה או שגיירוהו על דעת בית דין או שנתגיירו בניו ובנותיו עמו ועוד בנשי מדין כתיב וכל הטף בנשים החיו לכם ואמרינן התם מדכתיב החיו לכם דגיורת פחותה מבת ג' שנים ויום אחד כשרה לכהונה. וכ"ת דהתם מסתמא ניחא לו כדי שלא יהרגום הא ליתא דבלאו הכי יכולין להחיותן לעבדים ולשפחות ותו דתימא הוא דלהוי כי הגדילו יכולין למחות דהודאתן בקטנות לאו הודאה היא ואפ"ה גיירום. ולא נהירא דאם כן היכי לא מיסתיימי מינה לרב הונא דאף על גב (דאיכא) [דקמיית' איכא לאוקמי בגר שנתגיירו בניו עמו הא בתרייתא דנשי מדין ליכא] לאוקמי בהכי שכולן נהרגו חוץ מן הטף והנכון דמהני ליכא ראיה כלל דקמייתא איכא לאוקמה בשפחה מעוברת שנתגיירה דכ"ע עלתה לו טבילת אמו וה"ל גר דעובר ירך אמו הוא ובהא אשכחן גר קטן ואידך דנשי מדין מיירי שהביאום ממדין פחותים מבת ג' שנים ויום אחד והגדילום ישראל וגיירום והני הוא דכשרות לכהונה והיינו דלא מסייעינן מינה לרב הונא ומכל מקום עיקר הדין נראה אמת שהוא גר גמור מן התורה וכן נ"ל וכן דעת הרמב"ם ז"ל ע"כ. ולקמן אכתוב לשון הרשב"א ז"ל בזה בסוף שמעתין בס"ד:

עוד כתב הריטב"א ז"ל וז"ל מאי קמשמע לן דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו תנינא זכין לאדם וכו'. פי' וההיא אפי' בקטן היא ואפילו מדאורייתא דזכיה לאו מדין שליחות הוא שאין שליחות לקטן וכדאמרינן בפרקא קמא דקדושין [מב א'] מנין שזכין לאדם מן התורה דכתיב נשיא אחד ממטה תקחו לנחול את הארץ וכדפי' התם וה"נ מוכח מהא דהכא דפרכינן מינה להדיא דהוי כמו קטן. ואם תאמר והא עובד כוכבים אפילו היה גדול אין לו זכיה מן התורה מיהת לדברי הכל וכדאיתא בפרק איזהו נשך [בבא מציעא עא ב'] תירצו בתוספות דהכא גירותו וזכייתו באין כאחת כההיא דאמרינן במסכת גטין [עז ב'] גטו וידו באין כאחת ואם תאמר ואמאי לא מייתי לה מן העומדים בסיני שהיו שם כמה קטנים שנכנסו שם תחת כנפי השכינה והטבילום ומלום עליהם וי"ל דהתם משום דנתגיירו אבותיהם וניחא להו במאי דעבדו אבוהון ותו דאילו זרע אברהם כבר נצטוו על המילה ולהכניסם מקטנותם בבריתו ואין זה אלא גמר גירות כנ"ל. ע"כ:

מאי קמ"ל דזכות הוא לו כו'. ואם תאמר כיון דקאמר דתרתי קמשמע לן דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו ואם כן מאי פריך תנינא זכין לאדם של"ב דלמא הא קמשמע לן דזכות הוא לו. ויש לומר דלכך מייתי סיפא דמתני' דתנן ואין חבין לאדם שלא בפניו קמשמע לן דאלמא כל מידי דלא הויא חובה גמורה זכות מיקרי וזכין לו שלא בפניו כנ"ל. ובקונטריסין מצאתי ז"ל מאי קמשמע לן וכו' קשה כיון דהקשה שני דברים זכות הוא לו וזכין לאדם של"ב יתרץ אחת דקמ"ל דזכות היא לו ויש לומר שכך הוא מתרץ קמשמע לן דלא אמרינן בהפקירא ניחא ליה והיינו זכות הוא לו ע"כ. ולא מחוור דאכתי מאי הוא פריך מעיקרא והרי תירוצו כלול בקושייתו ובמאי דכתיבנא ניחא:

ה"ג בנוסחי עתיקי מהו דתימא עו"כ בהפקירא ניחא ליה קמשמע לן והא קי"ל דודאי עבד בהפקירא ניחא ליה הני מילי גדול דטעים ליה טעמא דאיסורא אבל קטן דלא טעים ליה טעמא דאיסורא זכות הוא לו. והריטב"א ז"ל כתב וז"ל גרש"י ז"ל מהו דתימא עכו"ם בהפקירא ניחא ליה קמשמע לן דה"מ בגדול וכו' ולא גריס בלשון קושיא דהא מעיקרא פרכינן מאי קמשמע לן פשיטא והיכי הדרינן למיפרך והא קי"ל דהא עבד בהפקירא ניחא ליה ולא הוי זכות ואנן בכלהו נסחי דעתיקי אשכחן דגרסי והא קי"ל. ויש ליישב הגירסא דמעיקרא סברינן דעיקר רבותא דרב הונא היינו שזכין לאדם שלא בפניו מדקתני ע"ד ב"ד ולהכי פרכינן כיון דס"ל דהא זכות הוא פשיטא דהא זכין לאדם שלא בפניו ומהדרינן דרב הונא הא קמשמע לן דהאי זכות הוא לו ולא אמרינן בהפקירא ניחא ליה הדר פרכינן הא ודאי עבדא בהפקירא ניחא ליה ומנא לן דהוי זכות ויש כיוצא בזה בתלמוד הרבה. ע"כ:

והרשב"א ז"ל כתב וז"ל מהו דתימא עכו"ם בהפקירא ניחא ליה והא קי"ל עבדא בהפקירא ניחא ליה נראה דאסוקי מילתא היא ולאו קושיא וה"ק מהו דתימא עכו"ם בהפקירא ניחא ליה והכי ודאי קי"ל דעבדא בהפקירא ניחא ליה הני מילי גדול דטעים טעמא דאיסורא אבל קטן זכות הוא לו. ע"כ:

עוד כתב הרשב"א ז"ל וז"ל והא דאמרינן וקי"ל איכא למידק והא ר"מ הוא דאית ליה הכין בפ"ק דגטין [יג א'] ורבנן פליגי עליה ואמרי זכות הוא לו שמתירו בבת חורין וקי"ל כותייהו וי"ל דהכא לתרוצי לדרב הונא אליבא דכלהו תנאי קאמר אלא דלישנא דאמרינן והא קי"ל קשיא לי דהא לא קי"ל הכי וה"ל למימר והא בהפקירא ניחא ליה והנכון דלכולי עלמא לא פליגי רבנן התם בעבד אלא מפני שמוציאו לחירות ומתירו בבת חורין דודאי זכות היא לו ואנן סהדי דניחא ליה טפי למיפק לחירות וליאסר בשפחה מלמהוי עבדא ולשתרי בשפחה אבל עכו"ם בהפקירא ניחא ליה ומקצת גרסאות יש והא קי"ל עכו"ם בהפקירא ניחא ליה ונוסחא נכונה היא. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל הא דפרכינן והא ודאי קי"ל דעבדא בהפקירא ניחא ליה כלומר וכל שכן עכו"ם מכל מקום ודאי דעבד עדיפא ליה בצאתו מעבדות לחירות וזכות הוא לו והכי מוכח לעיל ע"כ. וז"ל שיטה ישנה והא קי"ל דעבד בהפקירא ניחא ליה וק"ל והא האי סברא לר"מ הוא דאית ליה הכין במסכת גיטין אבל לרבנן לית להו האי סברא ואיכא למימר דלר"מ קאמר וה"ק מהו דתימא דלר"מ לא מטבילין ליה דעובד כוכבים בהפקירא ניחא ליה קמ"ל דאפילו לר"מ מטבילינן ליה א"נ י"ל דכי פליגי רבנן עליה דר"מ הני מילי בעבד אבל בעובד כוכבים דברי הכל בהפקירא ניחא ליה. עד כאן:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל והא דאמרינן דקי"ל עבד בהפקירא ניחא ליה פרש"י ז"ל דהיינו מאי דאמרינן בפרק קמא דגטין [יא ב'] האומר תנו גט לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי רצה לחזור בשניהם יחזור דברי ר"מ וחכמים אומרים בגיטי נשים אבל לא בשחרורי עבדים ופריש טעמא דר"מ משום דשחרור חוב הוא דעבד בהפקירא ניחא ליה ובודאי לאו מדר"מ מייתי לה לראיה דהא לא קי"ל כותיה כדאמרינן הכא לא פרכינן נמי אדרב הונא מדלא כהלכתא אלא ה"ק דרבנן נמי מודו התם דעבד בהפקירא ניחא ליה אלא דסברי דמחלי ליה להאי ניחותא דהפקירא משום הנאה דשחרור אבל כל היכא דליכא הנאה דשחרור כי הכא דהוי עובד כוכבים מודו רבנן דבהפקירא ניחא ליה זה ברור וכן פי' בתוס' ע"כ. וז"ל התוספות הא ודאי בהפקירא ניחא ליה ואף על גב דרבנן פליגי אדרבי מאיר בפ' קמא דגיטין ולית להו טעמא דבהפקירא ניחא ליה ה"מ גבי עבד שאינו חושש בהפקירא שמפקיע עצמו מן השעבוד אבל עובד כוכבים שאינו משועבד ניחא

ליה בהפקירא וכן נראה דאי לא תימא הכי היכי מייתי סייעתא מההוא דגיורת דילמא רבנן היא וכו' ע"כ. משמע דהתוס' ז"ל גורסין בנוסחי עתיקי דכתיבנא דהא תופסין הא ודאי וכו'. ומשמע נמי דכי אמרינן הני מילי גדול וכו' אעבד נמי קאי דכל שכן הוא מעובד כוכבים דהא בעבד איכא למימר דאפילו בגדול אינו חושש בהפקירא ומעתה בצעדך לרחוק דהא דתנן בפרק קמא דגיטין האומר תנו גט זה לאשתי ושחרור וכו' רצה לחזור בשניהם יחזור דברי ר' מאיר דוקא בעבד גדול מיירי דבקטן מודה ר"מ כדאמרינן ומיהו מלשון רש"י ז"ל לא משמע כן שכתב וז"ל קא משמע לן. הכא דגבי עובד כוכבים קטן לא אמרינן הכי. דה"מ. דניחא ליה בהפקרא. גדול. שגדל בהפקירות וטעים ליה טעמא דאיסורא. פירוש לפירושו מעיקרא והיכי אמרינן מהו דתימא עובד כוכבים בהפקירא ניחא ליה דהא קי"ל דעבד וכו' פי' מייתינן מדאמרינן גבי עבד בהפקירא ניחא הכי נמי איכא למימר גבי עובד כוכבים וקמשמע לן דאע"ג דגבי עבד אמרינן בהפקירא ניחא ליה ואפילו בעבד קטן היינו משום דמעיקרא נמי ישראל הוא ושייך במצות ולכך ניחא ליה להיות יהודי בפריצות שיהא מותר בשפחה דזילא ליה שכיחא ליה פריצא ליה וכדאמרינן בפרק קמא דגיטין אבל עובד כוכבים עדיפא ליה ליכנס בדת יהודה ולא אמרינן דניחא ליה בעבודת כוכבים טפי מיהו עובד כוכבים גדול שגדל באיסור ובהפקירות וטעים ליה טעמא דאיסורא לא ניחא ליה ואמרינן ביה בהפקרא ניחא ליה כנ"ל. וניחא לשיטת רש"י ז"ל הא דקאמר ה"מ גדול דטעים טעם דאיסורא וכדכתיבנא אבל לשיטת התוס' ז"ל דמיירי בעבד קשה דהא מותר בשפחה דז"ל ושייך במצות ובקטן נמי איכא למימר דחוב הוא דניחא ליה בפריצות של היתר דהא מותר בשפחה והתוס' ז"ל האריכו בלשונם לתרץ זה שכתבו ז"ל דבקטן מודה ר"מ דזכות הוא דלא ניחא ליה בהפקירא כדאמרינן הכא משום דלא טעים טעמא דאיסור. דוק ותשכח כנ"ל:

הגדילו יכולין למחות. מדקתני הגדילו ולא קתני הגדיל וכו' משמע דקאי אפילו אקטנים שנתגיירו עם אביהם וכן פירש רש"י ז"ל וכן פירש הרשב"א ז"ל וז"ל הגדילו יכולין למחות. כלומר ואף על פי שנתגיירו בניו ובנותיו עמו תדע לך מדאקשינן עליה ממתניתין דהגיורת והשבויה וממתני' דאלו נערות ולא פרקינן הב"ע בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו כדפרקינן לעיל ע"כ. וכן פי' הריטב"א ז"ל דלהכי נקט הגדילו ולא נקט בלשון יחיד כלישנא דרב הונא משום דקאי אכולהו ואפי' מי שנתגיירו בניו ובנותיו עמו. ע"כ:

לכי גדלה. כלומר לכי גדלה יהבינן לה כתובה אבל להשיאה מתירין אותה מיד קודם שתגדל. הרשב"א ז"ל. ורש"י ז"ל כתב לכי גדלה. לא יהבינן לה עד שתגדיל. פי' לפירושו אם מגרשה כשהיא קטנה מוציאין הכתובה מתחתיה ותהיה ביד בית דין ולא יהבינן

לה עד שתגדיל שאם אתה אומר תשאר בידו עד שתגדיל שמא יאבדו מעותיו או ילך לו וזו תשאר בגירותה ותפסיד כתובתה ועוד שנגרום בזה שתחזור לסור' לכך מוציאין אותה ממנו ויהיה ביד בית דין עד שתגדיל ולקמן גבי קנס לא אמרינן הכי וק"ל כנ"ל. כיון שהגדילה שעה א' ולא מיחתה שוב אינה יכולה למחות וכתב הרא"ה והיאך אפשר דהא דאמר רב יוסף אם הגדילו יכולין למחות מסתברא דעד שיגדילו קאמר. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ואם תאמר והיאך אפשר לצמצם שתמחה כשתגדיל ממש לאלתר דהא קודם לכן אין יכולין למחות מדקאמר הגדילו יכולין למחות הא קודם לכן אין יכולין למחות כדאמר השתא תירצו בתוס' דאינם גרים גמורים עד שמודיעין אותם מתן שכרן ועונשם של מצות כשהגדילו וה"ק כיון שהגדילה שעה אחת גירות גמור עד אחר שהגדילה ומודיעין להן עונשם ושכרן של מצות שוב אינה יכולה למחות וההיא שעתא הוא דיהבינן לה כתובה וקנס א"נ דה"ק כיון שהגדילה שעה אחת לשם יהודית קאמר כגון שעשתה מעשה יהודית וההיא שעתא יהבינן לה כתובה וקנס ולשון הגמרא אינו נוח לפי' זה אבל י"ל דמיירי במוחה והולכת מתוך קטנות לאחר גדלות שלא גדלה שעה אחת בלא מחאה. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל ואם תאמר והא אי אפשר לצמצם דהא משתגדיל יכולה למחות ומשהגדילה אינה יכול' למחות י"ל במוחה מתוך קטנות לאחר גדלות שלא גדלה שעה אחת בלא מחאה ובתוספות מתרצינן דעד שמודיעין אותה מתן שכרן ועונשן של מצות אינה גיורת גמורה והגדילה שעה אחת בגירותה אחר שהודיעוה עונשן של מצות קאמר ולפי דבריהם צריכין להודיעו לאחר שיגדיל ע"כ. ובשיטה ישנה כתוב משכחת לה כגון שמיחתה מתוך י"ב עד לאחר שלש עשרה שנה ויום אחד. הראב"ד ז"ל. והתוספות ז"ל פי' כגון שהודיעוה לאחר שגדלה והזהירוה על המצות ובאותה שעה יש לה למחות ושוב אינה יכולה למחות אבל אם לא הודיעוה ודאי יכולה למחות אף על פי שהגדילה וזה נכון. ע"כ:

וז"ל הרא"ש ז"ל בתוספותיו וכיון שהגדילה שעה אחת וכו'. פי' כיון שהגדילה שעה אחת וקיימה שוב מצות יהודית דאי הגדילה שעה אחת דוקא קאמר אם כן מאי קאמר הגדילה יכולה למחות היאך תכוון השעה כהרף עין אלא ודאי ה"פ הגדילה ולא עשתה מעשה יהודית משהגדילה יכולה למחות אבל הגדילה שעה אחת ולא מיחתה שנהגה מנהג יהודית שוב אינה יכולה למחות. ע"כ:

לכי גדלה. ואם תאמר והרי היא כבר גדולה שהיא נערה כיון שיש לה קנס ויש לומר דה"ק לכי גדלה קיימי. תוספות הרא"ש ז"ל. וז"ל שיטה ישנה ואם תאמר אטו קס"ד

מעיקרא דבקטנה מיירי והא אלו נערות קתני יש לומר המקשה נמי הוה ידע ולא היתה קושייתו אלא הא דמקשה כי גדלה נמי ממחיא ונפקא. ואיכא דאמרי מקשה הוה ס"ל דנערות לאו דוקא כרבנן דאמרי קטנה יש לה קנס ומשני ליה אפי' לסברתו. ע"כ:

וכן כתב הרשב"א ז"ל וז"ל לכי גדלה. הא לאו עיקר פירוקא הוא דרבא נמי הכין משמע ליה דהא נערות קתני וכדדייקינן עלה לקמן נערה אין קטנה לא ולא קשיא ליה לרבא אלא דלכי גדלה נמי ממחייא ונפקא אלא שרבא הוא דאגב דשנייה הכי בקושיא דאביי אזיל ומשני בהא נמי הכין אם כן יש לומר דעיקר פרוקא הוא ורבא אליבא דרבנן קא מקשה דסבירי להו דיש קנס במקום מכר דנערה ואפילו קטנה במשמע ולמישאל אי אמר רב יוסף אפי' לרבנן ובתר דפריק לכי גדלה אקשינן דאפילו לר' מאיר איכא למיחש דילמא ממחייא ונפקא ע"כ:

אביי לא אמר כרבא. הקשה רבינו מאיר אמאי איצטריך למימר משום האי טעמא לימא מתני' דפ"ק ניחא ליה לאקשויי מרישא וכי משני ליה לכי גדלה תו לא מצי לאקשויי מאלו נערות דמתרצא נמי בהאי שנויא ותירץ דה"פ אמאי לא פריך מאלו נערות דקשיא טפי דבמתני' מצי לשנויי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה כל כמה דלא מחאי ולהכי איצטריך למימר דההיא דאלו נערות איכא שנויא אחרינא שלא יהא חוטא נשכר. הרא"ש ז"ל:

התם קנס שלא יהא חוטא נשכר. ואם תאמר ולותביה לענייים י"ל מעיקרא לא היינו מתקשין אלא על שאנו מוציאין ממנו ממון על הספק דאיכא למימר משום שמא תמחה משתגדיל אבל מאחר שהוצאת ממנו ממון מספקא לא נגזלה ממנה. שיטה ישנה. ולא ידעתי מהו שזאת היא קושיא דתלמודא התם בפ"ד וה'. ומשני תלמודא משום דהוי ממון שאין לו תובעין:

שלא יהא חוטא נשכר. פי' ורבא סבר דמשום הא לית לן למיתב לה קנסא דלא חזי לה מדאורייתא שלא יהא חוטא נשכר כיון דמדאורייתא לית לה קנס ואם תאמר בפרק שור שנגח ד' וה' פרישנא על הא דמתני' דהיינו טעמא דיהבינן לה קנס לכותית כדי שלא יהא חוטא נשכר ואפילו רבה מודה בה. וי"ל דשאני כותית דמדאורייתא יש לה קנס לרבי מאיר דסבר כותים גירי אמת הן אלא שחכמים קנסו בממונם [הלכך כדי שלא יהא חוטא נשכר מוקמינן לה אדינא דאורייתא אבל בספק נכרית דלית לה קנס מדאורייתא לא סבר רבא למיתן לה קנס] כדי שלא יהא חוטא נשכר, הריטב"א ז"ל:

וז"ל שיטה ישנה והלכתא כרב יוסף דאמר הגדילו יכולין למחות וכה"פ שינויי שמשנינן בגמרא דלכי גדלה ולא מיחתה יהבינן לה קנס וכתובה אבל כשהיא קטנה לא ולית לן

טעמא דשלא יהא חוטא נשכר ואע"ג דבפרק שור שנגח ד' וה' [בבא קמא לח ב'] אמרינן ליה להאי טעמא דגרסינן התם גבי כותים למימרא דר' מאיר קניס בממונם והא תנן אלו נערות שיש להן קנס הבא על הממזרת ועל הנתינה ועל הכותית ומתרץ אביי התם שלא יהא חוטא נשכר ואין שם תירוץ אחר התם כיון דכותית מדין תורה אית לה קנס אלא דרבנן הוא דקניס [ולא] קנסו רבנן היכא דאיכא טעמא דשלא יהא חוטא נשכר אבל היכא דגיורת זו איך קנס דעדיין לא אתבריר לן אם היא עובדת כוכבים או גיורת ואע"ג דבפרק אלו נערות אמר רבא גבי דילמא ע"כ לא קאמר ר"י אלא גבי קנס שלא יהא חוטא נשכר אליבא דר"י קאמר א"נ התם נמי לישראלית אנו נותנין ואביי ורבא לא פליגי בשינויא דרב יוסף אלא דמדאמר מיהא מתניתין עדיף לאותובי ומר אמר מיהא עדיף וכן פסק הרא"ם, ע"כ. ורש"י כתב אביי לא אמר כרבא. דמותיב מקנסא דקסבר לאו תיובתא הוא כו' רבא לא אמר כאביי. דמותיב מכתובה כו' ע"כ. פירש סבירא ליה לרב דלא פליגי אביי ורבא בענין דינא כלל דתרווייהו ס"ל דלא יהבינן לא קנס ולא כתובה עד דגדלה ולא מיחתה אלא בהכי פליגי דמר ניחא ליה לאותובי מההיא ומר ניחא ליה לאותובי מההיא והכין כתב בשיטה ישנה וכדכתיבנא:

והרמב"ן כתב וז"ל מתיב רבא אלו נערות כו'. ואי סלקא דעתך יהבינן לה קנס ואזלה ואכלה בכותיותה קשיא לן ורבא מי לית לן דהתם קנס הוא דקנסוה רבנן שלא יהא חוטא נשכר והרי כותית דקניס ר' מאיר ממונן של כותים והכא לא קניס כדי שלא יהא חוטא נשכר כדאיתא בפרק ארבעה וחמשה ואיכא למימר דלעולם אית ליה לרבא דקנס הוא גבי כותים דכיון דאית ליה לר"מ כותים גירי אמת הן ומשום קנסא קנס להו ר"מ הכא כדי שלא יהא חוטא נשכר לא קניס לכותים ומוקים להו אדינא דאורייתא אבל מדינא לא יהיב ליה מידי משום קנסא לא אמרינן ליה קום הב לה ואתי תיכול בכותיותה ואביי ס"ל כי היכי דקנסינן בהא קנסי' בהא דהשתא מ"מ לא מיחתה ולאו כותית היא, ע"כ. משמע מלשונו ז"ל דפליגי בעיקר דינא דלאביי יהבינן לה קנסה בעודה קטנה ולרבנן יהבינן כתובתה בעודה קטנה וכן משמע מלשון הרשב"א ז"ל שכתב וז"ל ולענין פסק הלכה קי"ל כרב הונא דאמר גר קטן מטבילין ומלין אותו על דעת בית דין בין גר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו בין שגיירוהו ב"ד מעצמן. ואם הגדילו ומיחו קי"ל כרב יוסף דאמר יכולין למחות ואע"ג דאותיבו עליה אביי ורבא לאו לאפלוגי עליה אלא לברורי מתניתין דלא תקשי עליה משניא להו ועוד דלדעת אביי מתניתין דקנס לא דמיא לה ולדעתיה דרבא מתני' דגיורת לא דמיא לה והרי"ף לא הביא הא דרב יוסף כלל ע"כ:

והרב המעילי כתב וז"ל גיורת שנתגיירה פחותה מבת שלש שנים ויום אחד יש לה

כתובה ויש לה קנס לא יהבינן לה דגדלה חיישינן דלכי גדלה ממחייא ואזלא ואכלה בכותיותה מש"ה לא יהבינן לה לא כתובה ולא קנס עד דגדלה ולא תמחה כן נראה מפשט סוגית הגמרא אך בהשלמה כתב דגבי כתובה לא אמרינן הכי כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה וכן פסק הר"מ בפרק י"א מהלכות אישות וכן בקנס שלא יהא חוטא נשכר בפרק קמא מהלכות נערה והרי"ף ז"ל השמיט דין זה וצריך עיון ע"כ. ובלקוטי הגאונים ז"ל כתוב האי דתקינו לכותיות כתובה מאתים לאו למשקלא כשהיא קטנה דילמא אזלא וממחייה כשתגדיל אלא למשקלא כשהיא גדולה דכיון שהגדילה שעה אחת ולא מיחתה שוב אין לה רשות לחזור ולמחות וכן הלכתא דלא שקלא כתובה עד שתגדיל. ע"כ:

כתובה טעמא שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. למאי דכתיבנא לעיל דבעודה קטנה מוציאין הכתובה מתחת ידו ותהיה מונחת ביד בית דין עד שתגדיל קשה דבהכי לא תהא קלה בעיניו להוציאה ושפיר מותיב דאמאי יהבינן לה כתובה דאזלא ואכלה בכותיותה תהיה מונחת ביד ב"ד וי"ל דאיברא ודאי דהכי פרישנא לה למאי דמשני דכי גדלה ומיהו מאן דמותיב שפיר מותיב בהכי דמאן לימא ליה דמתניתין לא מיירי בהכי ואנן הכי קאמרינן רבא לא אמר כאביי פי' רבא לא מותיב מכתובה כאביי וכדפירש רש"י ז"ל ומאן דמותיב אכתי לא אסיק אדעתיה דלכי גדלה כנ"ל:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל רבא לא אמר כאביי היינו טעמא דתקינו לה כתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה פירוש ואתה גורם שתחזור לסורה ע"כ. ובזה ניחא טפי דאף על גב דיהיב כתובה כיון דלא שקלה איהי מיד הרי אתה גורם שתחזור לסורה, כנ"ל:

עוד כתב הרשב"א ז"ל וז"ל ותמיה לי דשמעתין דהא רב הונא דאמר מטבילין אותו על דעת בית דין ודאי משמע לכל מילי כגר גמור חשבינן ליה מעתה אינו עושה יין נסך במגעו ואוכלין משחיטתו ולשליחות גט ולכתיבתו דהא רב הונא סתמא קאמר ואי ליין נסך ולמילי דרבנן בלחוד קאמר הוה ליה לפרושי בהדיא ועוד דהא מתניתין דהגיורת הכין מוכחא דאפילו קודם שגדלה מנסבינן לה אלא דלא יהבינן לה כתובה עד שתגדיל ונשואין דבר תורה הן ואית בה משום לא תתחתן בם בתך לא תתן לבנו וגו' ותמה על עצמך היאך אוכלין משחיטתו ואם נקבה היא איך מתירין אותה לישראל ומתירין אשת איש לעלמא על ידי גט שכתבו ומחר מוחה ונעשה כותי גמור למפרע ונמצא אשת איש יוצאה בלא גט וישראל אוכל נבלות למפרע ובועל נכרית דרך חתנות. ועוד אמרינן בפרק האיש מקדש [קידושין מה ב'] קטנה שנתקדשה לדעת אביה והלך אביה למדינת הים ועמדה ונשאת רב אמר אוכלת בתרומה ואין חוששין שמא יבא אביה וימחה [רב אסי

אמר אינה אוכלת שמא יבא אביה וימחה] הוה עובדא וחש לה רב להא דרב אסי ואע"ג דתרומה בזמן הזה דרבנן וכ"ש בדאורייתא דאיכא למיחש שמא ימחה וי"ל דהכא שאני דכיון דהוא עצמו נוהג בגירותו כישראל חזקה כמנהגו נוהג ושוב לא ימחה אבל התם שהכל תלוי במחאת האב ואביה אינו כאן חוששין שמא ימחה והא לא ידעינן אי ניחא ליה כלל והא דתניא בפרק המדיר [עב ב'] במקדש את האשה על מנת שאין עליו מומין או נדרים שאם הלך לרופא ורפאו או אצל חכם והתירו שהיא מקודשת ואפילו הכי כל שלא הלך אינה מקודשת ומתירין אותה מיד לינשא לאחר בלא גט ולא חיישינן שמא ילך ונמצאת אשת איש למפרע שאני התם שאינו מצוי לקלקלה אבל גבי אשה שנשאת שלא לדעת אביה חוששין שמא האב מתוך כעסו יבא וימחה אבל בעלמא לא חיישינן ותדע לך דהא תנן העיד ר' יהודה בן גודגדא על קטנה בת ישראל שנשאת לכהן שאוכלת בתרומה ולא חיישינן דילמא ממאנת ונפקא ואף על גב דהתם דוקא בתרומה דרבנן וכדפרש"י ז"ל שם והכא שרינן אפילו בדאורייתא שאני התם דליכא אלא נשואין דרבנן ואפילו כי לא ממאנת ולא אתו נשואין דרבנן ומקילי בתרומה דאורייתא וכדאמרינן התם בפרק יוצא דופן אי אמרת בשלמא מופלא סמוך לאיש דרבנן אתו נשואין דרבנן ומבטלי נדרא דרבנן אלא דאורייתא כו' אבל הכא דאי מחי נעשה כותי גמור למפרע ולפי שזכין לאדם שלא בפניו והוא עצמו נוהג בגירותו ככל ישראל חזקה לא ימחה ונעשה ישראל גמור דבר תורה הילכך סומכין עליו ואפילו לד"ת כנ"ל אלא שעדיין קשה לי קצת אבל היאך הקשו אביי ורבא מקנס וכתובה וכי חמיר ממון טפי מאיסורי תורה וי"ל משום דלעולם אין מוציאין ממון אלא בראיה ברורה ותדע לך דעד אחד נאמן באיסורין ובממון אין פחות משנים, עכ"ל הרשב"א ז"ל:

מתניתין גדול שבא על הקטנה פחותה מבת שלש שנים ויום אחד כתובתה מאתים דבתוליה חוזרין וקטן שבא על הגדולה כתובתה מאתים דאין ביאתו ביאה ואינו מגיע לבתולים ולא בטל חינה. וכן מוכת עץ אע"פ שמשיר בתולים הואיל ולא נעשה בה מעשה באיש לא בטיל חינה, וחכמים אומרים כתובתה מנה דבטל חינה הואיל ונעשה בה מעשה גמור שהשירו בתולים. הרשב"א ז"ל:

ואפשר דלפי טעם זה דלא בטל חינה לדעת ר"מ אפילו פירש לה בהדיא בשעה שנשאה דאדעתא שהיא בתולה הוא כונסה כתובתה מאתים דשפיר מיקרייא בתולה כיון דלא בטיל חינה. אבל רש"י ז"ל כתב וז"ל כתובתה מאתים. ואם נשאו לאיש אחרי כן לא אבדו בכך את כתובתן אם נשאו סתם ולא פירש לה כלום ע"כ. ודע שרש"י ז"ל לא אזיל בהאי טעמא דבטל חינה כלום וכדכתבינן למי שכתב קמן בסיעתא דשמיא:

אלמנה גרושה. כלומר שנתאלמנה או שנתגרשה או שנתחלצה מן הנשואין כתובתן מנה אף על פי שנמצאו בתולות שלימות לפי שבטל חינה משעה שנכנסו לחופה כדמפרש בירושלמי ותמיה לי למה ליה דתנא חלוצה הא ודאי מכי נתאלמנה אין לה מנה ואפילו נחלצה פשיטא ואפשר לומר דשיטתא דמתניתין היא דמשום דנקט לה ברישא אלמנה גרושה וחלוצה מן האירוסין כתובתן מאתים והתם רבותא נקט דאע"ג דנתאלמנה ואח"כ נתחלצה כתובתה מאתים כנ"ל. הרשב"א ז"ל. ורש"י ז"ל חזר וכתב זאת המשנה בתולה שהיא אלמנה או גרושה או חלוצה וצריך לדייק דכבר פירש רש"י ז"ל כן במשנה דלעיל ולמה חזר ופירשה הכא ויש לי לומר דלתרוצי קושיית הרשב"א ז"ל כתב כן וגם כדי שיבא גם בכאן המשנה בלא זו אפילו זו וכדכתיבנא במשנה דלעיל וה"פ בתולה שהיא אלמנה וכו' פירוש דמיקרייא בתולה אף על גב שהיא אלמנה ומיקריא בתולה אע"ג שהיא גרושה ומיקריא בתולה אע"ג שהיא חלוצה ונפקא מינה דאם פירש להדיא דבחזקת בתולה הוא כונסה ונמצאת בעולה אין לה כתובה למ"ד כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין לה כלום ואפילו למ"ד כתובתה מנה אם פירשה היא דעדיין בתולה היא ונמצאת בתולה כתובתה מאתים וזהו שכתב רש"י ז"ל לבתר הכי כתובתה מנה. אם נשאת לאחר סתם כתובתה מנה דבחזקת בעולה קיימא משנכנסה לחופה, ע"כ:

ומיהו למאי דכתב הרשב"א ז"ל דטעמא משום דבטל חינן משעה שנכנסו לחופה לא מצינן למימר כן אבל רש"י ז"ל לא כתב כן אלא היינו טעמא דכתובתה מנה משום דבחזקת בעולה קיימא משנכנסה לחופה אלמא דאי פירשה לו להדיא דעדיין בתולה היא אדעתא דהכי נשאה ונמצא כדבריה דכתובתה מאתים ולהכי מיקריא בתולה ואי לא הוה קרינן לה בתולה אפילו פירשה להדיא דעדיין בתולה היא הוי לה כשאר האלמנות וכתובתה מנה, כנ"ל:

ובשיטה ישנה כתוב וז"ל בתולה אלמנה וכו'. כתובתן מנה. פי' אע"פ שנמצאו לה בתולים שהרי בחזקת בעולה כנסה. ובירושלמי אמרו בתולה מן הנשואין בטל חינה וזה הטעם אינו צריך כאן אבל צריך למאי דתניא בגמ' כנסה לחופה ולא נסתרה יש לה כתובה מנה. ע"כ. ומה שנ"ל כתבתי. עוד כתב רש"י ז"ל מן הנשואין. כגון שנכנסה לחופה ומת בעלה בחזקת שלא נבעלה פירוש דליכא עדים דמסהדי להדיא שלא נסתרה דאי הכי היינו ברייתא דלקמן וכיון שכן היכי אמרינן לקמן מאן דמתני לה אמתניתין אבל אברייתא לא אלא בתולה אלמנה מן הנשואין היינו כגון שנכנסה לחופה ומת בעלה דחזקת שלא נבעלה כנ"ל:

עוד כתב רש"י ז"ל ואין להם טענת בתולים. אין יכול להפסידה אותו מנה ולומר בחזקת

בתולה נשאתיך והיה מקחי מקח טעות. פירוש דלאוסרה עליו כגון באשת כהן דליכא אלא חדא ספיקא ספק תחתיו ספק אין תחתיו שפיר יש לה טענת בתולים. וכן כתבו התוס' לעיל בשמעתא דפתח פתוח גבי אבל בגליל מצי טעין דלאוסרה עליו אפילו מן הנשואין נמי יש לה טענת בתולים כיון שכנסה בחזקת בתולה כדמוכח לקמן דפריך ונחוש שמא תחתיו זנתה, ע"כ. הילכך להכי נמי נפקא מינה במאי דמיקריא בתולה, כנ"ל:

ותלמידי הר"י ז"ל כתבו וז"ל בתולה אלמנה וכו'. מן הנשואין כתובתן מנה מפרש בירושלמי הטעם שאף על פי שהיא בתולה כיון שנכנסה לחופה בטל חינה וכיון שאין להם כתובה אלא מנה אין להם טענת בתולים ואם לא ימצא לה בתולים לא תאסר עליו וכו' ולקמן גבי הא דפריך תלמודא וליחוש שמא תחתיו זנתה אכתוב שאר לשונו ז"ל וכתבו עוד דכי אמרינן דבתולה שהיא אלמנה כו' כתובתן מנה ה"מ שנשאה סתם שלא כתב לה הבעל כלום אבל כנסה בפירוש בחזקת שהיא בתולה ונמצאת בעולה אבדה כתובתה דאין לך מקח טעות גדול מזה. מפי מורי הרב נר"ו. עכ"ל תלמידי הר"ר יונה ז"ל:

דף יא:

גמרא קטן הבא על הגדולה עשאה מוכת עץ. כלומר לא שתהא ביאת קטן משרת בתולים כהכאת עץ אלא דוגמא נקטיה כמו שזו אין כתובתה אלא מנה לרבנן כך זו אין כתובתה אלא מנה. ושמואל אמר אין מוכת עץ בבשר דבבשר או עשאה בעולה גמורה או לא עשה ולא כלום דהא אינו משיר בתולים וזו כיון שלא עשאה בעולה גמורה אף הוא לא עשה ולא כלום. הרשב"א ז"ל:

וכתב הרא"ש ז"ל וז"ל אין מוכת עץ בבשר ומיירי שלא השיר בתוליה דאי השיר לא פחיתא ממוכת עץ אלא בשלא השיר איירי והיינו דקאמר אין מוכת עץ בבשר דאי השיר בתוליה בעולה גמורה היא ואי לא השיר בתוליה לאו מידי עבד ואפילו מוכת עץ אינה ולרב עשאה מוכת עץ אפילו לא השיר , ע"כ. וניחא לי לשיטתם ז"ל דמאן דמתני לה להא שמעתא באפי נפשה ה"ל למימר ושמואל אמר לא עשאה מוכת עץ אלא מדנקט אין מוכת עץ בבשר אלמא בלא השיר בתולים איירי וכן כתב הרא"ש ז"ל וכדכתיבנא וכן כתבו בתוס' ותפסו ושמואל אמר אין מוכת וכו' דהיינו לישנא דמאן דמתני לה באפי נפשה ולא תפסו אכי אמריתא קמיה דשמואל דלישנא קמא ומשום דאתו לדיוקא דבתירוץ דבשלמא מאן דלא מתני לה באפי נפשה איכא למימר דכל חד נקט כלישניה אבל למאן דמתני לה באפי נפשה ה"ל למינקט בלישנא דמאן דפליג עליה

למימר ושמואל אמר לא עשאה מוכת עץ, כנ"ל:

אבל בשיטה ישנה כתוב וז"ל ושמואל אמר אין מוכת עץ בבשר ואע"פ שהוציא דם לא עקר כל הבתולים ואפילו עקרם כיון שאין זו לא בעילה ולא הנאה מותבינן לה כבוגרת והילכתא כשמואל דקי"ל כותיה בדיני מיהו לכהן גדול אסרי לה ואפילו לשמואל מידי דהוה אבוגרת דאסורה לכהן גדול מדכתיב והוא אשה בבתוליה יקח ובירושלמי שרי לה וה"ג התם קטן הבא על הגדולה היא אין בתוליה חוזרין אמר ר' אבהו תפתר שבא עליה שלא כדרכה אמר רבי יוסי בר בון אפילו תימר מכדרכה קטן אין בו כח ליגע בסימנין ותנינן מעשה שעיברה ובתוליה קיימין וגרסינן נמי התם הנבעלת מן הקטן וממי שאינו איש כשרה לכהונה תני ר' חלפתא בן שאול כשרה אפילו לכהן גדול ונראה לפום גמרא דילן דודאי יש בו כח לעקור הבתולים מדאמר רב עשאה מוכת עץ ומוכת עץ אין לה בתולים כלל דהא מדמו לה לבעולה, מר' י"צ. ע"כ:

ורש"י ז"ל כתב וז"ל עשאה מוכת עץ. נהי דאין ביאתן ביאה מיהו לא גרע מעץ הנתקע ולרבנן דפליגי אמוכת עץ כתובתה מנה וכן לענין כהן גדול דתנן לא ישא את מוכת עץ הא נמי אסירא ליה. אין מוכת עץ בבשר אדם. ואי בעולה לא הויא מוכת עץ נמי ליתא ע"כ. משמע דס"ל כשיטה ישנה דלרב מיירי כשהשיר בתולים ולהכי קאמר עשאה מוכת עץ דלא תימא אף על גב דהשיר בתולים מ"מ אין ביאתו ביאה וכיון שכן נימא דאכתי כבתולה גמורה דיינינן לה קמ"ל דלא גרע ממוכת עץ ושמואל סבר כיון דהשיר בתולים דאי לא דיינת לה בבעולה מוכת עץ נמי ליתא ולהכי כתב רש"י ז"ל וכן לענין כהן גדול דתנן לא ישא וכו' משום דקשיא ליה דלקמן משנינן מתניתין אליבא דרב דה"ק וקטן הבא על הגדולה עשאה מוכת עץ ומוכת עץ וכו' וקשיא ליה ז"ל דאכתי לא הוזכר פלוגתא דמוכת עץ עד שיאמר וקטן שבא על הגדולה לכך כתב רש"י ז"ל וכן לענין כהן גדול פירוש דהא דקרינן לה מוכת עץ נפקא מינה לגבי מילתא אחריתא דהיינו לענין כהן גדול וכדכתיבנא דהכי נקט תנא מעיקרא וקטן הבא על הגדולה עשאה מוכת עץ ללמדנו הך דינא וכדכתיבנא, כנ"ל. והרשב"א ז"ל תירץ קושיא זו בענין אחר וכדבעינן למכתב קמן בסיעתא דשמיא:

מתיב רב אושעיא גדול שבא על הקטנה וקטן שבא על הגדולה ומוכת עץ כתובתן מאתים. לכאורה משמע דעיקר קושייתו היינו מדפליגי רבנן במוכת עץ ואמרי מוכת עץ כתובתה מאתים ולא פליגי אקטן שבא על הגדולה ואי הכי קשיא חדא דה"ל לר' אושעיא לאתויי מילתא דרבנן דהיינו עיקר תיובתא ועוד למה ליה לאיתויי גדול שבא על הקטנה. ונ"ל לפרש דהכי מותיב מדקתני גדול שבא על הקטנה וקטן שבא על הגדולה ומוכת עץ

דפליגינהו תנא בתרתי ולא אפלוג רבנן אלא במוכת עץ שמעת מינה אין מוכת עץ בבשר ואין לך לומר דדילמא פליגי רבנן במוכת עץ וכל שכן בקטן שבא על הגדולה דמפגמא טפי דמוכת עץ לא איתעביד בה מעשה בידי אדם וקטן שבא על הגדולה איתעביד בה מעשה בידי אדם דהא קתני גדול שבא על הקטנה וקטן שבא על הגדולה ומוכת עץ וגדול שבא על הקטנה פשיטא טפי דכתובתה מאתים דהא בתוליה חוזרין בהדה קתני קטן שבא על הגדולה ושוב קתני ומוכת עץ ותנא לא זו אף זו קתני אלמא דגריע מוכת עץ מקטן שבא על הגדולה ולא אפלוג רבנן אלא במוכת עץ ש"מ דדוקא במוכת עץ פליגי, כנ"ל:

אמר רבא ה"ק גדול שבא על הקטנה ולא כלום וכו'. איכא למידק אמאי קאמר ה"ק והא קא מיחסר מתני' טובא והילכך ה"ל למימר תניא ונ"ל דהכי קאמר הא דקתני מתני' וקטן שבא על הגדולה ומוכת עץ לאו בבא באפי נפשה היא מאי דתני מוכת עץ אלא ה"ק וקטן שבא על הגדולה מוכת עץ היא כתובתה מאתים דברי רבי מאיר וחכמים אומרים כל מוכת עץ כתובתה מנה והא נמי דהא הויא לה מוכת עץ כתובתה מנה ע"כ. ואין להקשות דא"כ אף אנו נאמר דאפי' גדול הבא על הקטנה נמי הויא מוכת עץ דהא כי קתני ומוכת עץ אתרתי בבי קמייתא קאי והילכך איכא למימר דחכמים פליגי נמי אהך ואילו רב לא קאמר אלא קטן שבא על הגדולה דוקא דהא ודאי ליתא דפשיטא ודאי דלא קאי עלה דגדול הבא על הקטנה מאי דתני ומוכת עץ משום דגדול הבא על הקטנה אינה ביאה כלל לדברי הכל דה"ל כנותן אצבע בעין וכמו שהאריך רש"י ז"ל בזה ולהכי איצטריך לפרושי בשנוייא טעמא דגדול הבא על הקטנה. והרא"ה ז"ל כתב וז"ל הא דאמר רבא ה"ק גדול הבא על הקטנה ולא כלום דפחות מכאן כנותן אצבע בעין לא צריכא לן בערך תירוצא אלא איידי דאתי לפרש למתני' פריש לה כולא ודכותא בתלמודא. ע"כ:

וכן כתוב בשיטה ישנה וז"ל דפחות מכאן כנותן אצבע בעין דמי זה לא היה צריך הקושיא אלא איידי דמפרש שאר מתני' מפרש נמי הא וגם לא הוה צריך תנא דמתניתין לשנות גדול הבא על הקטנה ע"כ. וליתא דשפיר איצטריך לאשמועינן דלא תימא דגיורת ושבויה וכו' פחותה מבת שלש שנים ויום אחד דוקא הוא דכתובתה מאתים משום דלא ידעינן בודאי דנבעלו אבל גדול שבא על הקטנה דברירא לן שנבעלה איכא למימר דבטל חינה ובכלל בעולה היא וכתובתה מנה קמ"ל דכיון דבתוליה חוזרין לא בטל חינה וכתובתה מאתים, כנ"ל:

ועוד איכא למידק למה ליה לתנא לאשמועינן מעיקרא דקטן הבא על הגדולה הויא מוכת עץ ומאי נפקא מינה והא תריצנא לה לעיל שפיר דקתני הכי כדי לאשמועינן לגבי

כהן גדול דתנן לא ישא מוכת עץ. אבל הרשב"א כתב וז"ל אמר רבא ה"ק גדול הבא על הקטנה וכו' ואיכא למידק למה ליה לרבא למנקט ולפרושי רישא דמתני' דהא גדול הבא על הקטנה מינח הוא ניחא לן ועוד מאי האי דתלי קטן הבא על הגדולה במוכת עץ וכל שכן אי מוכת עץ אכתי לא אתפריש דינא דדברי רבא השתא הוא דקא מפרש דפלוגתא דר"מ ורבנן היא ונראה דמשום דבעי למימר דקטן הבא על הגדולה לרבנן אין לה אלא מנה אף על פי שאין ביאתו ביאה לכך הוצרך לפרש טעמא דגדול הבא על הקטנה אמאי כתובתה מאתים וה"פ גדול הבא על הקטנה לא עשה ולא כלום דהא אינה ראויה לביאה ובתוליה חוזרין אבל קטן הבא על הגדולה אע"פ שהוא אין ראוי לביאה היא ראויה לביאה וכיון שנעשה בה מעשה כלל אחר שנראית לביאה בטל חינה שאין הולך אחר ביאתו אלא אחר ביאתה והרי זו כמוכת עץ שאינו בן ביאה ואעפ"כ נחלקו בו ר"מ ורבנן דרבנן אומרים כתובתה מנה הואיל ונעשה בה מעשה כעין מעשה איש אחר שנעשית גדולה, כנ"ל ע"כ:

וכן כתב אחד מתלמידי הרשב"א ז"ל בחידושיו וז"ל אמר רבא ה"ק גדול הבא על הקטנה וכו' וא"ת והא אנן לא קשיא לן אלא קטן הבא על הגדולה א"כ למאי איצטריך לפרושי לן גדול הבא על הקטנה וי"ל דאגב סיפא נקט לה לסיפא רישא ולאשמועינן שאין הכל תלוי בו אם הוא בן ביאה אם לאו אלא בתר דידה אזלינן ואמר גדול הבא על הקטנה אע"פ שהוא בן ביאה מ"מ ביאתה אינה ביאה דכנותן אצבע בעין וכו' ולא בטל חינה כלל ומש"ה כתובתה מאתים קטן הבא על הגדולה אף על פי שהוא אינו בן ביאה מכל מקום ביאתה ביאה ובטל חינה שכבר טעמה טעם ביאה כמוכת עץ שאינו בן ביאה אלא משיר בתולים, ע"כ:

מחלוקת כשהכיר בה. כתב רש"י ז"ל כשהכיר בה. כשכנסה וכתב לה כתובה הוא ידע שהיא מוכת עץ. פירוש אע"ג דכשנתקדשה לו לא הכיר בה. וכתבו תלמידי הרב ר' יונה ז"ל הכיר בה פירוש שהודיעו לו בפירוש ואמרו לו שהיא מוכת עץ, ע"כ:

מדמי לה לבוגרת. ולאו לגמרי מדמינן לה לבוגרת דהא בוגרת בין הכיר בה בין לא הכיר בה כתובתה מאתים ומוכת עץ דברי הכל בלא הכיר כתובתה ולא כלום אלא כיון שהכיר בה לר"מ ולא הטעתו במעשה שאירע בה כתובתה מאתים דהא לא בטל חינה הואיל ולא נעשה בה מעשה באיש אבל בשלא הכיר בה אין לה ולא כלום דהכאת עץ מילתא דלא שכיח הוא דלא רמי איניש אדעתא לאתנויי עלה ולכך אין לה ולא כלום אבל בוגרת בין כך ובין כך מאתים דעליה דידיה רמיא לאתנויי והיא לא הטעתו ולכך בין כך ובין כך כתובתה מאתים ולרבא דאמר בין הכיר בה בין לא הכיר בה לר' מאיר מאתים משום

דמדמה לה לבוגרת לגמרי דלאו טעותא איכא כלל דהא לא בטל חינה ורבנן מדמו לה לבעולה לגמרי דהכיר בה מנה לא הכיר בה ולא כלום כמו כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה שאין לה כלום דכיון דבטל חינה כהטעאה גמורה חשבינן לה אבל למסקנא דאסקא רבא לרבנן בין הכיר בין לא הכיר כתובתה מנה טעמא לפי שאינה הטעאה גמורה משום דלא בטיל חינה לגמרי כבעולה דמזוהמת היא בפניו. הרשב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ש ז"ל אבל לא הכיר בה דברי הכל ולא כלום אע"ג דר"מ מדמי לה לבוגרת ובוגרת יש לה אפילו לא הכיר בה מ"מ מוכת עץ מקפיד עלה והוי מקח טעות, ע"כ. ורש"י ז"ל כתב מדמי לה לבוגרת. דקיימא לן שכלו בתוליה במסכת יבמות וכו'. פירוש לגבי הכי הוא דמדמי לה לבוגרת ולאו לגמרי ופריך תלמודא ור"מ מאי מדמי לה לבוגרת וכו' פירוש כיון דעל כורחו לא דמי לה לגמרי דהא בוגרת אפי' לא הכיר בה כתובתה מאתים ומוכת עץ אמרת ולא כלום הילכך לבעולה הוה לן לדמוייה ומשני דע"כ לבעולה לא מצינן לדמוייה דבעולה איתעביד בה מעשה איש וכו' וכיון שכן לבוגרת מדמינן לה למאי דשייך דהיינו הכיר בה וכמו שפירשו הרשב"א והרא"ש ז"ל והדר פריך תלמודא ורבנן אדמדמו לה לבעולה נדמייה לבוגרת פירוש ליהוי הכיר בה דמוכת עץ כלא הכיר בה דבוגרת דסוף סוף מוכת עץ נמי לא איתעביד בה מעשה איש. ומשני מ"מ הא איתעביד בה מעשה מה שאין בבוגרת ולכך לא מצינן לדמוייה לבוגרת כלל ועדיפא טפי לא הכיר בה דבוגרת מהכיר בה דמוכת עץ. כנ"ל:

וז"ל שיטה ישנה אבל לא הכיר בה דברי הכל ולא כלום ואף על גב דר"מ מדמי לה לבוגרת י"ל להכי אהני הא דאיתעביד בה מעשה באיש דלא דמיא לה לגמרי, ע"כ. והיינו כדכתיבנא. ואם היינו אומרים דרמי בר חמא סבירא ליה כרב דקטן הבא על הגדולה עשאה מוכת עץ ורבנן ור"מ פליגי נמי בקטן שבא על הגדולה יכלינן לפרושי דמעיקרא דפריך עלה דר"מ אמאי מדמי לה לבוגרת היינו דגבי גדול שבא על הקטנה דמ"מ מעשה בידי אדם איכא ובתר הכי פריך ורבנן אדמדמו לה לבעולה וכו' לגבי מוכת עץ ממש ודע שבספרי הדפוס כתוב בעולה איתעביד בה מעשה בידי אדם הא וכו' והוא טעות ובספרי דוקני גרסינן בעולה איתעביד בה מעשה איש והכי גרסי כל המפרשים ז"ל וגרסא מתיישבת שפיר להאי פירושא. ומיהו מאי דכתיבנא מעיקרא הוא יותר פשוט. כנ"ל:

וכתב הריטב"א ז"ל מדקא מדמינן מוכת עץ לבעולה ולבוגרת ולא משנינן שאני מוכת עץ דפתחה סתום שמעינן דמוכת עץ פתחה פתוח והיינו דתנן היא אומרת מוכת עץ אני והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את שמע מינה פתחה פתוח כדרוסת איש וכן

אמרינן בירושלמי דפתחה פתוח בין בעץ בין באדם וה"ה לבוגרת וכדבעינן לפרושי לקמן במכלתין. ע"כ:

מתיב רב נחמן היא אומרת מוכת עץ אני וכו'. וא"ת ודילמא מוכת עץ אני תחתיך היא דקא אמרה ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל היא אומרת מוכת עץ אני. משנתינו היא. פי' דמאי דקאמר מוכת עץ אני היינו לומר ודיני כמה דתנינן במתני' דהכא ומעיקרא תני הכא דינא דמוכת עץ ושוב תני היא אומרת מוכת עץ אני ודינא כמה דתנינן הילכך לא מצית למימר דמוכת עץ אני תחתיך קאמרה דבהכי לא מיירי מתני' דהכא כלל וא"ת א"כ דילמא הכי קאמרה מוכת עץ אני והכרת בי דהא מתני' דהכא בהכיר בה מיירי לרמי בר חמא ויש לומר דלהכי כתב רש"י והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את. הנושא את האשה בחזקת בתולה ולא מצא לה בתולים היא אומרת מוכת עץ אני כו' אלמא מוכת עץ הכיר בה יש לה כתובה וכו', ע"כ. פי' דמאי דקאמר היא אומרת מוכת עץ אני קאי אירישא דאידך מתניתין דקתני הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים היא אומרת משארסתני נאנסתי וכו' אלמא משמע ראייה דלא הכיר בה כנ"ל. ומיהו מצאתי בגמ' קלף ישנות דגרסי הכי מתיב רב נחמן היא אומרת מוכת עץ אני ויש לי אלא אמר רבא וכו' ותו לא וזאת היתה גירסת רש"י ז"ל ולכך איצטריך לומר משנתינו היא והכין גרסי כל המפרשים ז"ל וכדבעינן למכתב קמן בס"ד. ובשיטה ישנה כתוב מתיב וכו' ויש לי, ואין לפרש היא אומרת מוכת עץ אני תחתיך ואית לי מאתים דא"כ הוה ליה למימר לא כי אלא עד שלא ארסתיך וכו'. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל מתיב רב נחמן היא אומרת מוכת עץ אני ויש לי פירוש אלמא מוכת עץ יש לה כתובה אף על פי שלא הכיר בה דליכא למימר דמוכת עץ אני תחתיך קאמרה א"כ הוה ליה למתני הכי בהדיא כדקתני משארסתני נאנסתי וא"ת מנא לן דבלא הכיר בה מיירי דדילמא ה"ק מוכת עץ אני והכרת בי וי"ל דא"כ מאי האי דמהדר והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את הול"ל לא הכרתי בך ומיהו ע"כ רמי בר חמא הכי מפרש לה למתניתין וכן תירצו בירושלמי אליבא דרמי בר חמא היא אומרת מוכת עץ אני והכי התניתי עמך והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את ולא התנית עמי כלום ובגמרא דילן משמע להו דהאי תירוצא דחיקא הוא מטעמא דאמרן ולהכי לא פריקו לה מידי וכו'. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל מתיב רב נחמן היא אומרת מוכת עץ אני ויש לי ליכא לפרושי דה"ק היא אומרת מוכת עץ אני וכן התניתי עמך דא"כ ה"ל מתניתין ברי וברי לא אמר ר"ג דמהימנא ושלא כדברי הירושלמי והכי מוכח מתניתין דקתני לא כי אלא דרוסת איש

ולא קתני לא התנית עמי. ע"כ:
וכן כתב הרמב"ן ז"ל מתיב רב נחמן היא אומרת מוכת עץ אני ויש לי ואי קשיא ודילמא מתני' כגון שאמרה ליה מעיקרא מוכת עץ אני לא קשיא כיון דאיהו שמא הוה ולא ידע אי מוכת עץ או לא אי ס"ד דאמרה ליה מעיקרא השתא מאי טעין בעל אמאי אמר ר' יהושע לא מהימנא אלא ש"מ כגון שכנסה בחזקת בתולה גמורה ולא מצא לה בתולים ועכשיו היא אומרת מוכת עץ אני ומש"ה אמר ר' יהושע לא מהימנא דכיון דאתרע חזקתה ולא מצא לה בתולים חיישינן שמא דרוסת איש היא ומש"ה אקשי ליה רב נחמן אדרמי בר חמא וכבר כתבתי זה למעלה ע"כ:
אלא אמר רבא בין הכיר בה וכו'. משמע ליה דרבא אתא לתרוצי מתני' ואתא נמי לאוקמי מאי דקאמר רמי מחלוקת כשהכיר בה וכו' במידי דאף על גב דלא מצינן לתרוצי לדדמי בכוליה מיהו במקצת דבריו שפיר מיתרצא והכי קמהדר רבא למימר דחילוקיה דרמי בין הכיר ללא הכיר הכי מיתוקם מחלוקת כשהכיר בה פי' לא נחלקו ר"מ וחכמים דר"מ אמר מאתים ורבנן אמרי מנה אלא כשהכיר בה אבל בלא הכיר בה לא נחלקו חכמים לומר מנה אלא לדעת חכמים ולא כלום והכין איכא לדיוקי מלשונו של רש"י ז"ל דמעיקרא כתב תיובתא דרמי בר חמא דאמר לא הכיר בה דברי הכל ולא כלום. פי' כי איתותב היינו מאי דקאמר לא הכיר בה דברי הכל ולא כלום מיהו מאי דקא מפליג בין הכיר ללא הכיר לדעת חכמים בדוכתיה קאי דהכיר בה מנה ולא הכיר בה ולא כלום שוב כתב אלא אמר רבא לר"מ בין הכיר בה בין לא הכיר בה מאתים. ומתני' דקתני היא אומרת מוכת עץ אני וקא תבעה ר"מ היא. לרבנן הכיר בה מנה. ומתניתין דהכא כשהכיר בה אבל לא הכיר בה ולא כלום והא לא מצית למימר הכיר בה מאתים לא הכיר בה מנה דאי במקח טעות מחזקינן לה משום דלא הכיר בה לית לה מידי ואי לאו מקח טעות הוא דאין חילוק בין הכיר ללא הכיר ע"כ. כך היא הנוסחא בפירושי רש"י ז"ל המדוייקים הא קמן דמאי דקאמר רבא בין הכיר בה ובין לא הכיר בה לר"מ מאתים היינו כדי לתרוצי מתני' דקתני היא אומרת מוכת עץ וכו' ומאי דקאמר שוב לרבנן הכיר בה מנה וכו' היינו לאוקמי במידי חילוקיה דרמי בר חמא דקאמר מחלוקת כשהכיר וכו' וכדכתיבנא והוקשה לו לרש"י ז"ל דהא מצינן לתרוצי למתניתין ולאוקמי חילוקיה דרמי בר חמא במידי בגונא אחריתי והיינו דנימא לרבנן הכיר בה מנה ומתני' דקתני היא אומרת מוכת עץ אני מיתוקמא שפיר בין לר"מ בין לרבנן וחילוקיה דרמי בר חמא נימא הכי מחלוקת בשלא הכיר בה אבל הכיר בה דברי הכל מאתים אבל לא הוקשה לו לרש"י ז"ל דלר"מ נימא הכיר בה מאתים לא הכיר בה מנה חדא דא"כ מאי דקאמר

רמי בר חמא מחלוקת בשהכיר וכו' לא מיתוקמא כלל דבין בהכיר בה ובין לא הכיר בה פליגי דהכיר בה לרבנן מנה ולר' מאיר מאתים ובלא הכיר בה לר"מ מנה ולרבנן ולא כלום ועוד דכיון דאמרינן דלר"מ אין חילוק בין הכיר ללא הכיר דלאו פגומה היא כלל א"כ מאיזה טעם תיקשי לן דנימא וניפלוג בינייהו דבשלמא לרבנן דמחלקי בינייהו איכא לאקשויי דהא מפלגת בינייהו בהכי תפלוג בהכי כי היכי דתיקו מתני' דהיא אומרת מוכת עץ כדברי הכל אבל לר' מאיר ליכא לאקשויי ועוד דמאי עדיפותא איכא למימר דלר"מ הכיר בה מאתים לא הכיר בה מנה כיון דסוף סוף לא מיתוקם מתני' דהיא אומרת מוכת עץ אני דמיירי בלא הכיר אלא כר' מאיר אבל אם הקושיא לרבנן ניחא דעדיף לן לאוקומי מתני' ככ"ע וכדכתיבנא ותירץ רש"י ז"ל קושייתו דלא מצינן למימר הכיר בה מאתים לא הכיר בה מנה דאי במקח טעות מחזקינן ליה וכו' כנ"ל פי' לפי' רש"י ז"ל:

והתוס' ז"ל לא פירשו כן אלא דרבא לא אתא אלא לתרוצי מתני' דאותבינן מינה לרמי בר חמא ולא איכפת ליה אי תיקום חילוקיה דרמי בר חמא כלל והא דקאמר לרבנן הכיר בה מנה לא הכיר בה ולא כלום דלשיטת רש"י ז"ל ניחא דקאמר הכין כדי לאוקמי חילוקיה דרמי בר חמא במידי אבל לשיטת התוס' קשיא דלמה ליה לאורוכי כולי האי ותירצו בתוס' דלכך האריך וקאמר הכין לאשמועינן דמתני' רבי מאיר היא ולא רבנן וא"ת כיון דלא אתא רבא כי אם לתרוצי מתני' ולא אכפת ליה אי תיקום חילוקיה דרמי בר חמא כלל אמאי לא קאמר לרבנן בין הכיר בה בין לא הכיר בה מנה כדקאמר במסקנא ותיתי מתני' לדברי הכל ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דמעיקרא מהדרינן לאוקמי חילוקיה דרמי בר חמא בכל מאי דאפשר ואם לא כולו מקצתו וכדכתיבנא ותירצו בתוספות דהשתא לא ניחא ליה למימר הכי דכיון דרבנן מדמו לה לבעולה [הויא בלא הכיר בה כמו כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה וס"ל דלית לה ולא כלום ובמסקנא סבר הא דמדמו לה לבעולה] היינו לענין מנה אבל מקח טעות לא הוי כמו בבעולה דאינו מקפיד כל כך במוכת עץ שיהא מקח טעות:

וז"ל הרמב"ן ז"ל ואסקה רבא לר"מ בין הכיר בה בין לא הכיר מאתים לרבנן הכיר בה מנה לא הכיר בה לא כלום ומתני' ר"מ דסתם מתני' ר' מאיר ומסקנא דהדר ביה רבא מיהא מההיא ברייתא דמתרץ דסבר דרבנן אפילו דלא הכיר בה מנה ולא מצית למימר דס"ל לרבא לר"מ הכיר בה מאתים לא הכיר בה מנה ובריייתא ר"מ ומתני' נמי ר"מ דאי במקח טעות מחזקינן ליה משום דלא הכיר לית ליה מידי ואי לאו מקח טעות הוא אין חילוק בין הכיר ללא הכיר כך פי' רש"י ז"ל. ע"כ:

ולא תדקדק מלשון הרב ז"ל דקושיית רש"י ז"ל היינו לר' מאיר ולא כדפרישנא דאיברא

ודאי דבתר דאסקינן דהדר ביה רבא וס"ל דלרבנן אפילו בלא הכיר בה מנה איכא לאקשויי אמאי לא אמרינן דהדר ביה ממאי דקאמר לר"מ כי היכי דתיקום ברייתא נמי כר"מ וכן הקשו נמי בתוס' וכדבעיא למכתב בס"ד ומיהו מעיקרא דסברינן לא הכיר בה ולא כלום ולא אמרינן דהדר ביה לא קשיא ליה לרש"י אלא עלה דרבנן וכדכתיבנא ותי' של רש"י עולה לכאן ולכאן ולקמן נכתוב עוד בזה בס"ד כנ"ל:

וז"ל הריטב"א אלא אמר רבא לר"מ בין הכיר בה כו'. פי' דמתני' דהיא אומרת מוכת עץ אני ויש לי ר"מ היא דהא מתני' בלא הכיר בה מיירי וליכא למימר דלר"מ הכיר בה מאתים כדקתני במתני' ר"מ מוכת עץ מאתים אבל לא הכיר בה ולא כלום דהא קתני היא אומרת מוכת עץ אני ויש לי ולא מצי למימר נמי לא הכיר בה מנה משום דמשמע ליה דאי איכא במוכת עץ קפידא דמקח טעות אפילו הכיר בה נמי איכא קפידא וה"ל למימר הכיר בה מנה ותו דכל היכא דאיכא מקח טעות במוכת עץ שלא הכיר מקח טעות לגמרי היא ולית לה כלום והא דקאמר לרבנן הכיר בה מנה לא הכיר בה ולא כלום ולא קאמר דלרבנן בין הכיר בה בין לא הכיר בה מנה ואתיא מתני' דהיא אומרת מוכת עץ אני אפילו לרבנן יש לומר דמשמע ליה דכיון דקפדי רבנן במוכת עץ דאפילו כי הכיר בה אין כתובתה שלימה היא הנותנת בשלא הכיר בה מקח טעות חשבינן לה ואין לה כלום דמקח טעות לגמרי משמע. ע"כ:

והדר ביה רבא. כתב רש"י ז"ל והדר ביה רבא גרסינן ולא גרסינן מההיא. והדר ביה רבא ממאי דאמר לרבנן לא הכיר בה ולא כלום אלא בין הכיר בין לא הכיר יש לה מנה לרבנן ומאתים לר"מ ומתני' דהתם דברי הכל, ע"כ. פי' הוקשה לו לרש"י ז"ל דלפי שיטתו דאקשי לעיל דאתא רבא לתרוצי מתני' ולאוקמי חילוקיה דרמי במידי מעתה לא שייך לישנא דהדר ביה דמשמע דמעיקרא אליבא דנפשיה קאמר לה אבל לשיטת התוס' ניחא ולכך כתב רש"י ז"ל והדר ביה רבה גרסינן פי' דשפיר גרסינן והדר ביה והיינו לגבי מאי דאמר לרבנן לא הכיר בה ולא כלום וכדמסיים ואזיל וכתב עוד ול"ד מההיא דמשמע דמההיא דתניא הוא דהדר ביה והא ודאי ליתא וכדבעינן למכתב קמן בס"ד, כנ"ל. וכן אנו רגילין לפרש בכל מקום שאומר רש"י ז"ל ה"ג ול"ג משום דהויא לשון מיותר:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל גריס והדר ביה רבא מההיא דתניא וכו'. ורש"י ז"ל לא גריס מההיא דמהא דהכא הדר ביה ולא מההיא דהתם דמסייע ליה מתני' דקתני והיה מקחי מקח טעות כדמפרש ואזיל ולג"ה יש לפרש והדר ביה רבא מהא דתניא וכדמוכח דלההיא דתניא וכו', ע"כ. ודחיקא האי תירוצא דלמה ליה לאורוכי ולמימר מההיא והנכון דל"ג הא:

בת סקילה היא. כלומר דאפילו תימא שזו אין לה התראה דכיון שאם זינתה תחתיו בת סקילה היא כי איכא עדים והתראה כי ליכא מיתה נמי אין לה כתובה דכל מזנה אין לה כתובה ולגוזמא נקטיה בת סקילה היא. הריטב"א ז"ל:

הכי קאמר אם יש עדים שזינתה תחתיו וכו'. והא דלא קאמר חסורי מחסרא והכי קתני משום דאין צריך לחסר דהא ודאי דה"ק אם יש עדים שזינתה תחתיו וכו' פי' ולא הוצרך לפרש מה דינה אלא ללמדנו כיצד הוצאת שם רע ולמדך דזקוק הוא לבא לב"ד ושוב אשמועינן מן הכתובה אם זנתה מעיקרא והוה ליה כאילו קאמר ויש לה כתובה מנה ומילתא באפי נפשה הוא ולא קאי אמאי דקאמר אם יש עדים שזנתה תחתיו וכיון דבע"כ יש לך לפרש כן משום מאי דפרכינן בת סקילה היא ה"ל כאילו מפורש כן בהדיא, כנ"ל. ובמאי דכתיבנא דה"ל כאילו קאמר ויש לה כתובה מנה ומילתא באפי נפשה היא ניחא נמי דלקמן קא עייל רבה בגוה דברייתא דין מוכת עץ וקא מחסר טובא ולא קאמר חסורי מיחסרא אלא ודאי דהיינו פירושא דברייתא אם יש עדים שזנתה תתתיו וכו' ויש לה כתובה מנה וע"כ יש לך לומר כן דהאי לא קאי מאי דקתני יש לה כתובה אמאי קתני אם יש עדים שזנתה תחתיו ומעתה שפיר מצינן לעיולי בברייתא דין זנתה מעיקרא ודין מוכת עץ ולא מיקרי חסרון ואפשר שהתנא מאי דפשיטא ליה שפיר נקיט דחדיש ליה וגזרת זנתה תחתיו וזנתה מעיקרא פשיטא ליה דזו בסקילה וזו אבדה כתובתה וגזרת דמוכת עץ דכתובתה מנה חדיש ליה ונקטיה ולא הוצרך לפרש אמאי קאריך דקתני כתובתה מנה כיון דפשיטא ליה דזנתה מעיקרא דאין לה כלום מעתה אמאי תיקום מאי דקתני כתובתה מנה אם לא אנמצאת מוכת עץ. כנ"ל:

ואמר רב חייא בר אבין וכו'. ומתיב רב נחמן וכו'. אי גרסינן והדר ביה רבא מההיא ופירושו מההיא דאמר כתובתה מנה לא אתי שפיר הא דמייתי הא דר' חייא ומאי דמותיב עלה רב נחמן דמשמע איפכא דקתני והיה מקחי מקח טעות ולגמרי משמע והילכך מוכרח הוא לפרושי דמוכת עץ בלא הכיר בה מנה ואי גרסינן מההיא ופירושו כדמוכח מההיא דתניא וכמו שפירש הריטב"א ז"ל ניחא שפיר דגרסינן ואמר ר' חייא וכו' ומתיב רב נחמן וכו' דהא בעי לאוכוחי דמההיא דאמר לא אמר כלום הוא דהדר ביה ולא מאידך דאמר כתובתה מנה והילכך בעי לאתויי הך שקלא וטריא לאוכוחי הכין אבל לרש"י ז"ל דלא גריס מההיא ולא אתא לאוכוחי מידי אלא לאתויי דהדר ביה בלחוד לא ניחא כולי האי לגרוס ואמר רב חייא וכו' ומתיב רב נחמן וכו' לכך כתב רש"י ז"ל דשפיר גרסינן ואמר וכו' ומתיב וכו' וקל ליישב ומיהו אם נפרש והדר ביה מההיא דאמר כתובתה מנה לא מיישבא כלל ולקמן אכתוב בס"ד היאך מתיישב הך פירושא

כנ"ל. וקשה קצת מאי מותיב רב נחמן לרב חייא והא ברייתא אמרה כן ואי רמי ממתני' אברייתא ה"ל למימר ורמינהי ואפשר דרב חייא אמרה מימרא באפי נפשה כד שמעה מיניה רב נחמן ועלה דידיה קא מותיב רב נחמן ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל ואמר רב חייא גרס ומותיב רב נחמן גרסינן דוק ותשכח:

ונסתחפה שדהו. כתוב בלקוטי הגאונים ונסתחפה שדהו פי' כמו סחופי כסא כלומר כפויה קרקעך על פיה ואי אתה יכול לזורעה כך אני מזלך גרם לי שנאנסתי דשמא אילו הייתי פנויה לא הייתי נאנסה והאי לישנא דנסתחפה שדהו אגררא הוא דנקטוה הכא ועיקריה בבבא מציעא גבי שדה, ע"כ. ואיכא למידק קצת אי אגררא נקטוה ה"נ נימא דנקט אגררא והיה מקחי מקח טעות דאגררא דשאר מקח נקטיה ולאו דיהא מקח טעות ממש ולא תיקשי ולא מידי וליתא דלשון שדהו הוא דנקטיה בגררא וה"נ לשון מקח אבל טעות לגמרי משמע ולית לה כלל ורש"י כתב נסתחפה שדהו. מזלך גרם כאדם שהמטר בא וסוחף את זריעתו ועוקרה. חזר וכתב כאן פי' לשון זה אע"ג דכבר פי' אותו בתחילת המסכתא כדי להשמר מפי' הגאונים דכתבינן ולתרץ מאי דדייקינן דוק ותשכח:

כי אמרה רב ששת להך שמעתא. פי' הא דשקלינן וטרינן עלה הא דתניא כיצד הוצאת שם רע וכו' וקאמר עלה רב ששת זאת אומרת וכו' ופירש וקשיא להו היינו דרמינן ברייתא אמתניתין ולא גרסינן ואמר רבא דמשמע דקאי עלה דהא דאמרינן ואמר להו רב חייא וכו' וקשה דמאי קאמר מאן דקא מותיב שפיר קא מותיב אטו ניחא ליה דתיקשי ברייתא אמתניתין ואין לך לומר דהיינו הך דאקשינן ואלא הך דקשיא וכו' דהא משמע דקושיא חדשה היא ועד עתה לא שקלינן בהא מידי ואי מאי דאמרינן מעיקרא וקשיא להו היינו הך קושיא וכדפרישנא לא שייך מילתיה דרבא עלה כלל אלא ה"ג אמר רבא כו' וקאי עלה הא דמותיב רב נחמן והא דפרישית לעיל שמעה מימרא באפי נפשה ולכך מותיב עלה ופריך תלמודא עלה דרבא אלא דרבא קשיא הך וכו' ולא נהירא האי פירושא כלל והנכון כמו שפרש"י ז"ל דכי קאמר רב עמרם וכו' כי אמרה רב ששת להא שמעתא פירושו דרב ששת אמרה למימריה לבד דיש לה כתובה מנה ולא אמר שקלא וטריא דברייתא דאתינן עלה וקשיא להו הא לאותבי לבד ושפיר גרסינן ואמר רבא ואקשינן לרבא אלא קשיא הך וכו' פי' קושיא חדשה דלא אקשינן לה עד השתא ולאו היינו נמי מאי דאקשינן מעיקרא עלה דברייתא זנתה בת סקילה היא דא"כ מאי קאמר הכי וכו' דמשמע דעלה דתירוצא דלעיל אקשינן ומהכא לא תתרץ הכין אלא ה"פ ואלא קשיא הך דלעיל דקתני זנתה מעיקרא יש לה כתובה מנה דכיון דע"כ יש לך לתרץ כן הברייתא ה"ל כאילו מפרש כן בהדיא וכן פרש"י ז"ל כנ"ל:

והא ודאי רבנן היא. פי' אלא דלר"מ אפילו לא הכיר בה כתובתה מאתים כדאמר רבא לעיל וכדתריץ טעמא הכי והיינו דניחא ליה לאוקמה להא כרבנן ולמפרך מדרבנן אדרבנן ולאו לאוקמה כר' מאיר ולמיפרך מדר"מ אדר"מ דמשמע לן דטעמא רבה איכא למימר דכיון דלר"מ הכיר בה מאתים ולא חשיב לה קפידא בשלא הכיר בה נמי כתובתה מאתים דלא חשיבא קפידא ותו דמשמע לן מתני' ושקלו וטרו בה לתרוצא רבנן היא ולא ר"מ דלית הילכתא כותיה. הריטב"א ז"ל וזה הלשון שתופס הרב ז"ל והא ודאי רבנן היא לא נמצא בספרינו:

והא רבא הוא דאמר וכו'. אלא ודאי הדר ביה מההיא דלעיל מטעמא דפרישית וק"ל דהא במתני' דמתרץ רבא לא מיירי במוכת עץ ורבא הוא דמוקי לה בהכי לתרוצי וא"כ מנא ליה לתרוצי כשנמצאת מוכת עץ לוקמה כשהכיר בה ואתיא כרבנן וי"ל דהא אפשר דכולא מתניתא כשכנסה בחזקת בתולה כדקתני כיצד הוצאת שם רע וזה נ"ל. הריטב"א ז"ל:

הדר ביה רבא מההיא. כתבו בתוס' אבל מהא לא בעי למימר דהדר ביה משום דמקח טעות לגמרי משמע. פירוש לפירושו ז"ל דכי קאמר תלמודא הכא במסקנא הדר ביה מההיא פירושו מההיא דלעיל דקאמר לרבנן לא הכיר בה ולא כלום אלא בין הכיר בה בין לא הכיר בה מנה ואין לפרש דהדר ביה מהך דהכא דמשני ברייתא דקתני כיצד הוצאת שם רע וכו' יש לה כתובה מנה דהיינו בנמצאת מוכת עץ ואליבא דרבנן אלא כדמשנינן מעיקרא זנתה מעיקרא יש לה כתובה מנה והיינו אליבא דר' מאיר דע"כ לא קאמר ר' מאיר כתובתה מאתים אלא בנמצאת מוכת עץ אבל נמצאת בעולה כגון דזנתה מעיקרא אין לה אלא כתובה מנה דהא ודאי ליתא דמתני' דקתני היא אומרת משארסתני נאנסתי וכו' משמע בהדיא כמאן דמותיב ושפיר קא מותיב דמקח טעות לגמרי משמע ואין לך לומר דהא מני רבנן היא דס"ל משמע דלית לה ולא כלום וכדקאמר רבא דע"כ ר"מ היא דהא סיפא דהיא אומרת מוכת עץ אני ע"כ ר"מ היא דלרבנן לית לה ולא כלום וכדאמרינן לעיל וא"כ רישא נמי דהיא אומרת משארסתני נאנסתי וכו' ר' מאיר היא וכמו שכתבו התוספות לקמן ובסמוך גבי הא דאמר רבה זאת אומרת וכו' וכיון שכן ע"כ אית לך למימר דהדר ביה מההיא דאמר לרבנן לא הכיר בה ולא כלום כנ"ל פירוש לפירוש התוספות ז"ל, והוא ברור. וראיתי לאחד מגדולי הדור שלפנינו שכתב בזה הדיבור דברים שאין להם שחר והניח זה הדיבור בצ"ע, והאמת יורה דרכו:

וז"ל הרא"ש ז"ל הדר ביה מהאי אבל מהך ליכא למימר דהדר ביה דמקח טעות לגמרי משמע ועוד דאי סבר רבא כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה כתובתה מנה כ"ש על

מקח טעות דמוכח עץ ע"כ. וקושיא זאת השניה הא תריצנא לה שפיר, והקשו בתוס' ז"ל לפי שיטתם דמי דחקו לחזור ממה שאמר לא הכיר בה ולא כלום נימא דהדר ביה ממה שאמר לרבי מאיר לא הכיר בה מאתים ונימא דלר"מ לא הכיר בה מנה ומתוקמא ברייתא כר' מאיר וי"ל דהא לא מצי למימר כיון דר"מ מדמה לה לבוגרת אי חשיב בזה מקח טעות לא יהא לה כלום ואי לא הוי מקח טעות למה לא יהא לה מאתים וכי בוגרת לא הכיר בה פוחתין לה מכתובתה. ואם היינו מפרשים הדר ביה רבא מההיא דקאמר לא הכיר בה מנה וס"ל לא הכיר בה ולא כלום כדקאמר לעיל אין כאן קושיא כלל מיהו הא כתיבנא דליתא להאי פירושא כלל:

וז"ל שיטה ישנה אלא ש"מ הדר ביה מההיא וא"ת נימא דהדר ביה ממאי דקאמר דלר"מ בין הכיר בה בין לא הכיר בה מאתים וקסבר דלר"מ לא הכיר בה מנה ולרבנן כדאמר מעיקרא ונימא דכי היכי דלרבנן אמרינן השתא דאהני לה לא אתעביד בה מעשה איש דאית לה מנה בלא הכיר בה ה"נ מצינן למימר לר"מ דאהני בה איתעבידא בה מעשה דלא הוי כבוגרת לגמרי וי"ל עדיף לן לאוקמי ברייתא כרבנן א"נ לר"מ כיון דבהכיר בה אית לה מאתים אלמא דינה כבוגרת ובתולה וכיון שכן בלא הכיר בה נמי אית לה מאתן דבתולה היא ואין לנו לפחות דינה אבל לענין כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה דלית לה כלל הטעם משום דאטעיתיה שהרי דין כל בעולה מנה ואם מוכת עץ בלא הכיר בה העמידה על דינה דהיינו דין בעולה ולא פחתו דינה מפני הטעות שהטעתו שאין תימה בכך כיון שאין הטעות גדול כל כך דהא לא איתעביד בה מעשה באיש. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל אלא ש"מ הדר ביה רבא מההיא ש"מ והשוה מדותיו דלרבנן בין הכיר בה בין לא הכיר בה כתובתה מנה ולר"מ בין הכיר בין לא הכיר כתובתה מאתים והא דלא הדר ביה מההיא דר"מ ולימא דלר"מ הכיר בה מאתים לא הכיר בה מנה ובריייתא כר' מאיר משום דכיון דלר"מ כשהכיר בה מאתים ואם איתא בשלא הכיר בה פוחתין לה כלום אלמא לר"מ בהטעאה חשיב לה ומקח טעות הוא ובהטעתו אין שתות במדה לומר מחמת טעותא נפחות לה קצת וניתן לה קצת אלא אי טעותא הוא לית לה כלום בכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה שאין לה ולא כלום דמקח טעות לגמרי משמע ואי לאו בטעות הוא כתובתה מאתים דלמה אתה פוחתה מדינה. ע"כ:

ויש לה עדים שלא נסתרה א"נ נסתרה ולא שהתה כו'. לא זו אף זו קתני וה"פ ל"מ יש עדים שלא נסתרה שאינו סומך עליהם ועל דעת בעולה כנסה והעדים שמעידים שלא נסתרה אינם מעידין אלא לשבחה הילכך אינו יכול לטעון טענת בתולים אלא אף זו שמעידים שנסתרה דאיכא למימר שאינם אומרים לשבחה דאם היו אומרים כדי לשבחה

לא היו אומרים נסתרה אפילו הכי אינו סומך עליהם ועל דעת בעולה נשאה ואינו יכול לטעון טענת בתולים, ע"כ בקונטריסין:

ויש לי לפרש ענין אחר דכי מסהדי סהדי דלא נסתרה איכא למימר דלא דקדקו בעדותם יפה ולא ראינוה אינה ראיה וכ"ש הכא שאין אדם מקפיד לדקדק בדבר זה דמי הוו מסקי עדים אדעתייהו שימות זה קודם שיבא עליה ושוב תנשא לאחר כדי שיצטרכו להעיד עדות זה אבל כי מסהדי שנסתרה ולא שהתה כדי ביאה אלמא דקדקו בעדותן יפה ויש לסמוך על עדותן ויכול לטעון טענת בתולים קמ"ל דלא כנ"ל. ואי מפרשי לה להך ברייתא זו ואין צריך לומר זו ניחא טפי ואתיא כפשטא טפי ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל ויש לה עדים שלא נסתרה. רבותא אשמועינן דאפילו הכי אין השני יכול לטעון וכו'. פירוש דעיקר רבותא היינו הך בבא דיש לה עדים שלא נסתרה וזו ואין צריך לומר זו קתני, כנ"ל:

דף יב.

אמר רבה זאת אומרת כנסה בחזקת בתולה וכו'. נראה דהכא גרסינן רבה דאילו רבא האמר לעיל מקח טעות לגמרי משמע וליכא למימר דסבר רבא דהך ברייתא פליגא אמתני' דאם כן אמאי דחיק לשנויי דלעיל לימא דהך נמי פליגא אמתניתין וליכא למימר דכל מאי דמצי לשנויי ברייתא אמתניתין משני להו ומכל מקום אכתי קשו מתניתין אהדדי דהאי דיוקא נמי איכא למיעבדיה אמתניתין דבתולה אלמנה כדמפרש ואזיל הילכך נראה דהכא גרסינן רבה ולעיל רבא משום דקאי אמילתיה דרמי בר חמא ורבא הא מפרש מקח טעות דמתני' ממאתים כר' חייא בר אבין ורבא דמפרש דמקח טעות לגמרי משמע סבר כשינוייא דרב אשי. לשון הרא"ש ז"ל וכן כתבו בתוס':

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל וא"ת והא רבא הוא דאמר לעיל מקח טעות לגמרי משמע וכ"ת דזאת אומרת קאמר ופליגא בדינא אמתניתא והא באידך לישנא מתני לה אמתניתין וי"ל דההיא דלעיל לבתר דאהדריה רב אשי בסמוך ואטעייה סבר רבא דודאי מקח טעות לגמרי משמע. ע"כ:

זאת אומרת כנסה בחזקת בתולה וכו'. יש לה כתובה מנה. והא דקתני שהרי כנסה ראשון דמשמע דתלוי טעמא בהכי ה"פ אין לשני טענת בתולים לחסרה מכתובתה כלום שהרי כנסה ראשון וגרם לה להיות כתובתה מנה דכיון דלית לה אלא מנה אין עליה טענת בתולים לחסרה אותה מנה דלא מהניא טענת בתולים אלא אמנה דבתולים אבל אמנה השני אפילו הטעתו לעולם כתובתה מנה כך פי' הריב"ם ז"ל תוס'. ובשיטה ישנה

כתוב זאת אומרת וכו' כתובתה מנה דהא כיון דאיכא עדים שלא נסתרה ודאי בחזקת בתולה כנסה והא דקתני שהרי כנסה ראשון ללמדך טעם אחר בא שלא תאמר שאם מצא לה בתולים כתובתה מאתים דהרי בחזקת בתולה כנסה כיון דאיכא עדים שלא נסתרה קמ"ל דלית לה אלא מנה דכיון דכנסה ראשון והעדים לא הוזמנו לכך לא דקדקו בעדותם שאין אדם מקפיד לדקדק בדבר זה דמי הוו מסקי עדים אדעתייהו שימות זה קודם שיבא עליה הילכך בחזקת בעולה כנסה ואפ"ה אי הוה ס"ל בעלמא דכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה לית לה כלל היה לנו לומר דבחזקת בתולה נשאה כיון דאיכא עדים שלא נסתרה ואף על גב דמצד אחר אמרת דכנסה בחזקת בעולה הוא ה"ק אינו גומר בדעתו לכונסה לא בחזקת בתולה ולא בחזקת בעולה הילכך יש לנו להקל עליו בכל הצדדין ולא לאפוקי ממונא מיניה ורב אשי דחה שאני הכא שהרי כנסה ראשון והילכך בחזקת בעולה נשאה שאינו סומך על עדות העדים כמו שפי'. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל רב אשי אמר לעולם אימא לך לית לה ושאני הכא שהרי כנסה ראשון וא"ת ורבא דקארי לה מאי קארי לה שהרי כנסה ראשון קתני י"ל דרבה מפרש לה הכי אין השני יכול לטעון שאם טען טענתו לא מעלה ולא מוריד שהרי אף כשנמצאת שלימה אין לה אלא מנה שהרי כנסה ראשון וא"כ טענתו למאי אהני דבין כך ובין כך אין לה אלא מנה מה שאין כן כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה שטענתו טענה לפוחתה ממאתים ולאוקמה אמנה והזקיקו לרבה לומר כן מדקתני אינו יכול לטעון [דאם איתא דכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין לה ולא כלום אמאי אינו יכול לטעון] דהא בחזקת בתולה ודאי כנסה דאיהו אעדים סמך אף על פי שכנסה ראשון ואמר ליה רב אשי לעולם בעלמא לית לה ושאני הכא שאף על פי שכנסה ראשון אינו סומך על עדותן בכך לפי שלא נתכוונו מתחילה לכך ולא דקדקו היטב אם נסתרה אם לא נסתרה ואם שהתה כדי ביאה אם לאו והילכך לא כנסה בחזקת בתולה א"נ שאין זה מקח טעות שכבר בטל חינה הואיל וכנסה ראשון. עד כאן:

וז"ל הריטב"א ז"ל וי"ל דרבא סבר דע"כ כיון שעדיה מעידים עליה ודאי דאעדים סמך ובחזקת בתולה כנסה זה אלא דתנא ה"ק דאף על גב דמצאה בעולה והטעתו אין כאן מקום לטענת בתולים להפסידה כתובתה שהרי כנסה ראשון ובטל חינה ואפילו הוי בתולה שלימה אין לה אלא מנה וא"כ כי נמצאת בעולה נמי מאן טעין עלה איהי אמרה מנה ואיהו אמר מנה והיינו דדייק רבא שפיר דכיון דקתני שאין בין טענת בתולים לטענת בתולה כלום באשה אע"פ שהיא מקח טעות א"כ כל אשה שכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה מנה וכן תירץ ר' שמעון ז"ל והוא הנכון. ע"כ:

הא דאמר רב אשי שהרי כנסה ראשון. תמהני הואיל ועידיה העידו לה קודם שקדשה שלא נסתרה כדאמרינן בלישנא בתרא אנא אעדים סמכי היאך היא בחזקת בעולה לראשון ומשמע לי דה"ק בודאי שבחזקת בתולה נשאה כמו שאמרו העדים אבל אין זה מקח טעות שהרי ידע שכנסה הראשון לשם נשואין ושוב אין לה חן כבתולה אלא הרי היא בעיני כל אדם כבעולה אף על פי שאינה בעולה לפיכך אין זה מקח טעות דבשלמא הנושא אשה בחזקת בתולה שלא נשאת וכתב לה מאתים הרי לשם בתולה לקחה ובשביל בתוליה כתב לה מאתים נמצא כל מקחו מקח טעות אבל נשא בתולה מן הנשואין לא כתב לה אלא כבעולה מפני שכבר בטל חינה ואין אדם רוצה ללוקחה אלא בדמי בעולה לפיכך אין זה מקח טעות שאילו היה יודע גם כן שהיא בעולה היה נושאה וכותב לה דמים הללו ובלישנא בתרא אמרינן אנא אעדים סמכי כלומר אף על פי שדינה כבעולה לענין כתובה מפני שאין עליה קופצים ללוקחה אני הייתי סבור שהיא בתולה כמו שאמרו העדים ובשביל חיבת לילה הראשון כתבתי לה ונמצא מקחי מקח טעות אבל מתני' אף על פי שלא שהתה כדי בעילה כיון שלא הבטיחוהו עדים בדבר על הספק כנסה מתחילה שאילו היה קפיד עליה לא היה כונסה עד שיעידו לו עדים. הרמב"ן ז"ל:

וניחוש שמא תחתיו זנתה. כתב רש"י ז"ל אמתניתא פריך דקתני אין השני יכול לטעון טענת בתולים ולא מזקקינן ליה לבא לב"ד ולא יתברר הדבר אם תחתיו זנתה אם לאו ושמא אסורה היא לו ובשלמא אהנך דלעיל דאמרן כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה לא מקשינן דאיכא למימר כשבא לב"ד ובאו עדים שזנתה קודם לכן אבל הכא דקתני אין יכול לטעון מתוך כך לא יבא לב"ד. ע"כ. רש"י ז"ל. ונחלקו רבוואתא ז"ל בפירושו ז"ל:

וז"ל הרא"ש ז"ל וניחוש שמא תחתיו זנתה אין לומר שמקשה אמאי אינו יכול לטעון טענת בתולים לאוסרה עליו וניחוש שמא תחתיו זנתה ותהא אסורה באשת כהן דליכא אלא חדא ספקא ספק תחתיו ספק אין תחתיו דהוה מצי לשנויי אין הכי נמי והא דקאמר אינו יכול לטעון טענת בתולים היינו להפסידה כתובתה ומשום דאיכא ספק ספיקא ספק תחתיו ספק אין תחתיו ואת"ל תחתיו אימור באונס וזה אינו דוחק דלעיל נמי מפרש הכי האוכל אצל חמיו ביהודה אינו יכול לטעון טענת בתולים וקאמר אי לאוסרה עליו ביהודה אמאי לא אלא להפסידה כתובתה. ומה שפרש"י ז"ל וניחוש שמא זינתה תחתיו ונפסידה כתובתה דאל"כ ימנע מלבא לב"ד ולא יבא לידי בירור דבר תימה הוא וכי בשביל חששא דשמא לא יתברר נפסידנה כתובתה שלא כדין בשביל ס"ס לא מפסדה

כתובתה כדמוכח לקמן מהאי משארסתני נאנסתי ונראה לקיים פרש"י ז"ל ואדרב אשי פריך דמסתבר הכא להפסידה כתובתה כדי להפרישו מאיסור דכיון דקאמר רב אשי דבעלמא אין לה כתובתה והכא יש לה לפי שכנסה ראשון א"כ יבא לידי איסור שזה הכהן יהיה סבור מפני מה אינה מפסדת כתובתה כמו בעלמא אלא ודאי היינו טעמא לפי שנשאת לאחר ומחזיקים אותה בודאי בעולה מבעלה הראשון א"כ בחנם לא יטרח לבא לב"ד לשאול אם היא אסורה שהרי ודאי אינה אסורה כיון דמבעלה הראשון נבעלה הילכך ראוי לחכמים להפסידה כתובתה כדי שיבא לב"ד מחמת שיש רגלים לדבר לטעות ותעמוד תחתיו באיסור ואפילו באשת ישראל יש לנו לומר כן משום גזרה דכהן שיראה שלא תאבד כתובתה יסבור אף בשלו כן אבל לרבא לא פריך מידי כיון דבעלמא נמי יש לה כתובה מנה מש"ה לא יניח לילך לב"ד לשאול אם היא אסורה כיון שהוא רואה במקום אחר שיש לה כתובה כי הכא ע"כ. וזהו שיטת התוס'. אבל רש"י הא כתב להדיא דאמתניתא פריך. עכ"ל הרא"ש ז"ל:

והרשב"א ז"ל כתב וז"ל וליחוש שמא תחתיו זנתה וא"ת והא ספק ספקא הוא ואין נראה לאוקמא באשת כהן גרידא ורש"י פי' דלישנא דאינו יכול לטעון קא דייק דמשמע דלא מזדקיקין ליה ומתוך כך ימנע מלילך לב"ד ואמאי ילך לב"ד ויטעון ושמא מתוך כך ישמע הדבר ויבאו עדים ויעידו א"נ שמא תודה האשה ויתברר הדבר ואפילו הראב"ד ז"ל פי' כן יטעון עליה טענת בתולים שמא תודה בדבר שזנתה תחתיו ואינו מחוור דא"כ תיקשי לך נמי מתני' דקתני האוכל אצל חמיו ביהודה אינו יכול לטעון טענת בתולים ועוד דכל מקום שאמרו שיכול לטעון ואינו יכול לטעון נאמן ואינו נאמן קאמר וראיתי להראב"ד ז"ל שנשמר ממה שהקשיתי מן האוכל אצל חמיו ביהודה וכתב דביהודה אין לחוש במקום שמייחדין שהרי אין סודר וסודר אינו ראיה מפני שהן רמאין ומחליפין ומאבדין ונ"ל דה"פ וניחוש שמא תחתיו זנתה ואם אשת ישראל היא תפסיד כתובתה ואם אשת כהן היא תאסר עליו דהא ברי וברי הוא דכיון דהעידו עליה עדים שלא נסתרה א"נ שנסתרה ולא שהתה כדי ביאה בודאי לא נבעלה בנשואין אלו דאנן אעדים סמכינן ואיהי מטען טענה דבכניסתה לחופה נבעלה דסתמא דמילתא הכי טענה ועוד דהכי משמע מדקתני שהרי כנסה ראשון דאלמא בהכי תליא בעילתה וכיון שהעדים מכחישין אותה ניחוש לה ותאסר לכהן ותפסיד כתובתה אפילו אשת ישראל כדכתבינן לעיל דע"כ לא הימנה ר"ג אלא בברי ושמא אבל בברי וברי לא הימנה והא דאמר רב אשי שהרי כנסה ראשון לאו למימרא דלאו אעדים סמכינן אלא לומר שאף על פי שכנסה בחזקת בתולה מ"מ אין זה מקח טעות דכיון שכנסה ראשון אפילו תמצא בתולה שלימה כבר בטל חינה

משעת כניסתה לחופה ואנן סהדי דלא כנסה בחזקת בתולה דה"ה שאילו היתה בעולה ודאי היה כונסה והא דאמרינן לקמן מאן דמתני לה אמתני' אבל אברייתא מצי אמר לה אנא אעדים סמכי ה"ק [אעפ"י שבטל חינה אצל הכל אני לא כנסתי אלא מחמת חיבת לילה הראשון אבל במתניתין כיון שאין שם עדים] אף על פי שיצא שמה בעיר שלא נבעלה אנן סהדי דלא סמיך אקלא בעלמא ולא כנסה אלא בחזקת בעולה ממש אלא דאכתי קשיא לי קצת דאנן אפילו אמאן דמתני לה אמתני' אקשי וליחוש שמא תחתיו זנתה ואף על גב דהתם ליכא למימר ברי הוא דהא ליכא סהדי דלימא אנא אעדים סמכי וכדאמרינן אבל מאן דמתני לה אמתני' אבל אברייתא מצי אמר לה אנא אעדים סמכי אלמא דבמתני' ליכא עדים אלא קלא בעלמא ויש לומר דמעיקרא כי אקשינן אמתני' וליחוש שמא תחתיו זנתה סברין דבמתני' נמי בדאיכא סהדי והשתא דאמרינן הכי בדרך דיחוי בעלמא אמרינן כלומר למאן דמתני אמתני' מצינן למימר דמתני' דוקא בדליכא סהדי ומש"ה פליג רב אשי ואמר שאני הכא שהרי כנסה ראשון ולא סמיך אקלא בעלמא אבל בברייתא דאיכא סהדי לא פליג. ומיהו אכתי לא ניחא לי דבאשת ישראל בכי הא אי אפשר להפסידה מנה שכתב לה בכתובתה משום חשש שזינתה תחתיו דהא מ"מ אכתי ברי ושמא היא דהיא טוענת דקודם שנתארסה לא נבעלה ואף על פי שהיא תולה בבעל ראשון אין בכך כלום ואם אין אתה אומר כן אף אנו נאמר שאפילו אשת ישראל היא תאסר עליו שהרי היא מודה שלא נבעלה אלא לבעל ראשון והרי יש עדים שלא נבעלה לו וא"כ ע"כ תחתיו של שני זה זנתה אלא הנכון כדברי רש"י ז"ל והראב"ד ז"ל שכתבנו. עכ"ל הרשב"א ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל וליחוש שמא זנתה תחתיו תמיה מילתא דכיון דנקטינן האי לישנא מכלל דלענין איסורא הוא דפרכינן ניחוש לה לאוסרה עליו וא"כ מאי קושיא דהא אנן לא איירינן אלא לענין כתובה ותו דדילמא מיירי ברוב הנשים דאית בהו תרתי ספיקי ואם כן מאי קשיא ליה ולמה לן לדחוקי ולאוקמה בשקדש ובעל לאלתר ונראה כי מטעם זה דחק רש"י ז"ל עצמו ופי' דלישנא דאינו יכול לטעון טענת בתולים דייק דמשמע שאם בא לב"ד אין זוקקין לו לכך פי' ואמאי ניחוש שמא תחתיו זינתה ונזקיק ליה ומתוך שילך לב"ד ויצא הקול יבואו עדים שזנתה תחתיו והקשו עליו בתוס' אמאי לא קשיא ליה לתלמודא הכי על מתני' דהאוכל אצל חמיו ביהודה דקתני שאינו יכול לטעון טענת בתולים ותירצו מהכא בני יהודה חכמים הם ורגלים לדבר וטוען שקר כיון שכבר נתייחד עמה ודין הוא שלא נזקיק לו כל מה דאפשר ואף על גב דכי טעין הכי ודאי אסורה עליו בחד ספק כדאמרינן לעיל אי לאוסרה עליו אמאי לא ועכ"ז אין הפי' מחוור דהא ודאי

לישנא דיכול ואינו יכול בכולי תלמודא נאמן ואינו נאמן משמע לכך י"ל דהכא משום דמתני' סתמא הוא בכל הנשים ואפילו באשת כהן ובקטנה בת ישראל פרכינן וליחוש שמא תחתיו זינתה באשת כהן ובקטנה בת ישראל ולהפסידה כתובה בשאר נשים והיכי קתני סתם שאינו יכול לטעון טענת בתולים ובהא נמי לא קשיא ההיא דיהודה דהתם מטעמא דפרישנא לעיל א"כ דשאני הכא שרגלים לדבר שלא זנתה תחתיו וממנו נבעלה וכיון שכן העמד אשה על חזקתה כל שאפשר, ועי"ל דעלה דרב אשי קאי דאמר שהרי כנסה ראשון והיינו דפריך שפיר כיון דאף על גב דיש לה עדים אתה אומר שאינו יכול לטעון טענת בתולים לפי שכנסה ראשון א"כ שוב לא יחוש לבא לב"ד להתרעם לאוסרה עליו על פיו אף על פי שיבואו עדים דמילתא דגלויא הוא שעם הראשון נבעלה כיון שכנסה והשתא לא קשיא ההוא דיהודה דהיינו דמייתי לה תלמודא בתר ההיא דרב אשי, ע"כ. והאי לישנא בתרא קרוב לשיטת התוספות ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל וליחוש שמא תחתיו זנתה איכא למידק הכא נמי מיתסרא עליה והא תרי ספיקי נינהו ספק תחתיו ספק אינו תחתיו ואת"ל תחתיו ספק באונס ספק ברצון וכן להפסידה כתובתה ורש"י ז"ל פי' אמתניתא פריך דקתני אין השני יכול לטעון טענת בתולים ולא מזקקינן ליה לבא לבית דין ולא יתברר הדבר שמא היא אסורה לו, ואין זה מחוור ולא מספיק לפרק קושייתינו כהוגן דהכא הכי קתני אינו יכול לטעון טענת בתולים אם אין לו עדים אם יש לו עדים ויביא עדיו עמו לב"ד דהא ודאי כל אינו יכול לטעון אינו נאמן קאמר ותו אמאי מזדקקינן ליה לבא לב"ד כלל לאוסרה עליו כיון דאיהו לא מהימן וליכא עדים ומפקינן עליה לעז אטו מחייבינן להפסידה כתובתה של זו ולאוסרה. ומצאתי בשם הראב"ד ז"ל שהעמידה בשאמרה בשעת קדושין שלא נבעלה קודם לכן ובתולה היא והשתא כי נמצאת בעולה אמרה אין בעולה הואי ושחקתי בך ומקשינן וליחוש שמא תחתיו זנתה כלומר נהימנה במאי דקאמרה מעיקרא בשעת קדושין שלא נבעלה קודם והשתא הא נבעלה ותחתיו זנתה ופריק כשקדש ובעל לאלתר זהו תורף פירושו ואינו נכון דמנא לן לאוקמה למתניתין שלא כפשטה כי היכי דתיקשי לן לא נוקמה בהם ולא תיקשי לן ואף על גב דאיכא למימר מדקתני דאין להם טענת בתולים דמשמע לעולם וליתא וא"כ כי אוקימנא כשקדש ובעל לאלתר ודאי ניחא הוא לאוקמה כפשטה ולאו לאוקמה בהנך דוחקי ולכאורה איכא לאוקמה באשת כהן דהוה לן חדא ספיקא מדקתני סתמא משמע לאוקמה באשת כהן וליתא דאי חיישת למוכת עץ אפילו באשת כהן תרי ספיקי נינהו ועוד דאפילו קדש ובעל לאלתר כיון שלא נבעלה מן הראשון והרי בעולה לפניך ע"כ זנתה ואסורה לכהן אא"כ טוענת

לכשר נבעלתי וכר"ג. ועיקר הפי' דהא דאמרינן וליחוש שמא תחתיו זנתה לאו לאוסרה עליו קאמרינן אלא להפסיד כתובתה דודאי אפילו כל היום אתה מרבה ספיקי ספקות אבדה כתובתה אם אינה טוענת דאמרינן המע"ה והרי בעולה לפניך ואפילו לר"ג דע"כ לא אמר ר"ג איהי מהימנא אלא היכא דאיהו שמא ואיהי ברי אבל ברי וברי לא אמר כלום והכא באומרת בתולה שלימה נבעלתי או בשותקת עסקינן דאי לאו הכי אין לך מי שיכול לטעון טענת בתולים אפילו לא כנסה ראשון ואפילו לענין מאתים הילכך ליכא לאוקמה אלא במכחישתו או בשותקת ואחר כך ניחוש שמא תחתיו זנתה לאבדה כתובתה ועכ"ז דלעיל נמי אמרינן כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה מנה והתם כשבאו עדים שזנתה מעיקרא כדקתני ברייתא, כך מצאתי פירושה בתוס' ועדיין יש לי לדקדק הא דאמרינן לקמן פלוגתייהו במאי ר' יוחנן אמר במאתים ומנה ואמאי אי דרוסת איש היא חוששין שמא תחתיו זנתה ואין לה כלום אלא דאיכא למימר מדקתני דרוסת איש משמע דה"ק לה דרוסת איש את עד שלא ארסתיך והתם יש לה כתובה מנה וראיה לפירוש זה שהרי משנתינו היא אומרת מוכת וכו' תרי ספיקי היא ספק מוכת עץ כדקאמרה ספק דרוסת איש באונס ואעפ"כ מפסדת כתובתה לר' יהושע ובודאי היכא דטוענת מוכת עץ בפירוש לא גרעא מחדא ספיקא דידן וק"ל לישנא דגמרא ה"ל למימר ודילמא תחתיו זנתה אבל לשון וליחוש משמע לאוסרה עליו ולא קשיא דאנן הכי קאמרינן וליחוש שמא תחתיו זנתה אי לאוסרה עליו כגון אשת כהן תהא אסורה ואם לאו להפסידה כתובתה ומלתא דשויא לתרווייהו קאמר ומוקים לה כגון שקדש ובעל לאלתר שלא להפסידה כלום באשת ישראל וי"מ דלרבה קא מקשינן לרבה דאמר כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה כתובתה מנה א"כ אמאי לא טענה איהי דקודם לכן נבעלה הא לא מפסדא מידי דהא אית לה מנה כי השתא ומדלא טענה הכי ניחוש שמא תחתיו זנתה ומתסרא עליה והכא ודאי בדלא טענה עסקינן משום האי טעמא דכתיבנא לעיל. וליתא דהא באומרת בתולה שלימה נבעלתי עסקינן וא"נ בשותקת לא מתסרא עליה ואין ראוי להשיב בדבר זה. עכ"ל הרמב"ן. הא קמן דפליגי רבוותא ז"ל בפירושו של רש"י דהרא"ש מפרש דהכי פריך לדעת רש"י וניחוש שמא תחתיו זינתה ונפסידנה כתובתה דאל"כ ימנע מלבא לבית דין ולא יבא לידי בירור דבר ולדעת הרמב"ן והרשב"א והריטב"א לישנא דאינו יכול לטעון קא דייק לדעת רש"י והכי פריך אמאי קתני אינו יכול לטעון דמשמע שאם בא לבית דין אין זוקקין לו ניחוש שמא תחתיו זינתה ונזקיק ליה מתוך שילך לבית דין יצא הקול ויבאו עדים שזנתה תחתיו ואיברא דלשון רש"י כפשטו משמע כפירוש הרמב"ן והרשב"א והריטב"א שכתב ז"ל אמתניתא פריך דקתני אין השני

יכול לטעון כו' ולא מזקקינן ליה לבא לבית דין כו' מיהו איכא למידק שכתב ז"ל בשלמא אהנך דלעיל דאמרן כנסה בחזקת בתולה כו' דאיכא למימר כשבא לבית דין ובאו עדים שזנתה קודם לכן כו' דלמה ליה ז"ל לתרוצי כשבאו עדים שזנתה קודם לכן בבא לב"ד סגי דבהכי יתברר הדבר ועוד דעל כרחו לעיל צריך לבא לבית דין כדי לגרוע כתובתה ממאתים למנה דהא כנסה בחזקת בתולה וכתב לה כתובה מאתים ושוב נמצאת בעולה וצריך לבא לבית דין כדי שלא ליתן לה אלא מנה ואף על גב דאיכא למימר דהתם היא תתרצה ליקח מנה ולא תלך לבית דין מ"מ בקל יש לדחוק דהתם כשבא לבית דין עסקינן ומאי קשיא ליה לרש"י אבל למאי דפריש הרא"ש ניחא והא דכתב רש"י ולא מזקקינן ליה לבא לבית דין פירושו שעל ידי שאתה מועילו בטענתו להפסיד כתובתה הרי אתה מזקיקו לבא לב"ד ואם לא יוכל להפסיד כתובתה מה לו לבא לב"ד ולכן לא יבא לבית דין ולא יתברר הדבר. ואינו תימה לומר שבשביל חששא זו נפסידנה כתובתה שלא כדין דכיון דהרי היא בעולה לפניך אפילו במקום ספק ספקא נוכל להפסידה כתובתה כדי שיתברר הדבר וגדולה מזו כתב הרמב"ן דמדינא הפסידה כתובתה במקום ספק ספיקא בברי וברי או בשותקת וכמו שהאריך הרמב"ן ז"ל וכדכתיבנא לעיל בסמוך וכיוצא בזה כתב רש"י ז"ל בתחלת המסכתא דתנן דתנשא הבתולה בד' כדי שיבא לב"ד ויתברר הדבר בעדים אפילו במקום ספק ספקא וקשיא ליה לרש"י דהא אמרינן כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה ואמאי לא נפסידנה כתובתה כדי שיהא זקוק לבא לב"ד ויחקור היטב בדבר כדי שיתברר הדבר בעדים שאם אתה מחייבו לתת שום כתובה לא יחקור אחרי הדבר היטב וגם יתרצו בעדים ולא יבאו לב"ד כלל שהוא יחפוץ יותר לפרוע לה מנה חוץ לב"ד שיאמר טוב לי שאתן מנה ולא אלך לב"ד פן יתברר הדבר שנבעלה באונס ואצטרך ליתן מאתים אבל אם אתה מפסידה לגמרי יבאו לב"ד ויתברר הדבר ותירץ רש"י דאיכא למימר דמיירי כשבא לב"ד ובאו עדים שזנתה קודם לכן ובבא לב"ד לחוד לא סגי דאם אינה מפסדת כתובתה בודאי ימנע מלבא לבית דין וכדאקשינן הכא לכך תירץ רש"י ומיירי שבא לב"ד ובאו עדים שזנתה קודם לכן ואילולי שבאו עדים אלו אה"נ דהוה מפסדא כתובה לגמרי כנ"ל פירוש לפירש"י ז"ל וכמו שפירש הרא"ש ודוק גמר לשון הרב ז"ל שכתב אבל הכא דקתני אין יכול לטעון מתוך כך לא יבא לב"ד דאילו לפירוש שאר המפרשים לא אתי שפיר מתוך כך שכתב הרב ז"ל וקל להבין ואכתי צריך לדקדק בלשון הרב ז"ל מאי דקאמר בשלמא אהנך דלעיל כו' מאי לשון אהנך דקאמר ואפשר דקאי נמי ארבה דבסמוך דקאמר נמי זאת אומרת כנסה בחזקת בתולה כו' דאי לאו מתניתא דקתני אינו יכול לטעון כו' לא הוה קשיא עלה דרבה כלל ודלא כי"מ שכתב

הרמב"ן בסוף לשונו עיין שם כנ"ל. ואי כתיבנא שני הפירושים יחד בלשון רש"י ז"ל ניחא טפי ודייק שפיר כל לשונות הרב ז"ל ואין להאריך והא כתיבנא לעיל פי' התוס' ז"ל בלשון הרא"ש ז"ל וכתב עוד הרא"ש ז"ל לגמר פי' התוס' ז"ל וז"ל כגון שקדש ובעל לאלתר וכן נמי צריך להעמיד שקדש הראשון וכנסה לאלתר דאי לאו הכי איכא למיחש שמא זנתה תחתיו דראשון ונבעלה לפסול לה ונפסלה מן הכהונה. ע"כ. וכן כתבו התוס' ז"ל אלא שכתבו עוד ומת מיד ומצאתי בקונטריסין וז"ל וקשה מה צריכין לומר ומת מיד בלא ומת מיד תמצא שהיא מותרת לו דנעמידנה בחזקת היתר לבעלה וגם בחזקת הגוף שהיתה בתולה בשעה שנולדה ונאמר שזנתה בין ראשון לשני. ע"כ:

עוד כתב הרא"ש ז"ל ור"מ פי' דשפיר פריך וניחוש שמא זנתה תחתיו ותהא אסורה עליו ואפילו באשת ישראל גדולה וגם יש להפסידה כתובתה דליכא אלא חדא ספקא ספק באונס ספק ברצון אבל בהא ליכא לספוקי שמא לא היתה תחתיו דודאי משקדשה השני נבעלה דאי נבעלה מעיקרא אפילו מאיש אחר ולא מבעלה הראשון ה"ל למימר בשעה שנתקדשה לשני בעולה אני כדי שלא יוציאו עליה לעז לאחר זמן כשימצאנה בעולה אף על גב דאמרינן לעיל באשת ישראל גדולה דאית בהא ספק ספקא ספק אינו תחתיו ולא אמרינן איבעי לה לאודועי שאני התם שיש לה גנאי לומר שנבעלה בעילת זנות ואפילו אנוסה יש לה גנאי לומר כמו שפירשתי לעיל אבל מוכת עץ לא מספקינן לה דאם איתא דהוי מוכת עץ הויא אמרה כי אין לה בושת מזה ולהכי אמרינן לעיל דאשת כהן ליכא אלא חדא ספקא כל שכן הכא כיון שכבר נכנסה לחופה שלא היה לה שום גנאי לומר בעולה אני מבעלה הראשון אף על גב דעדים אמרו שלא נבעלה ממנו מציא אמרה לחבבני בעיניך אמרו כן א"כ מדלא הודיעתו בשעת קידושין שהיא בעולה ודאי שוב נבעלה תחתיו וליכא אלא חדא ספקא ספק באונס ספק ברצון והאי דקאמרינן וניחוש שמא תחתיו זנתה האי שמא דקאמר לא קאי אתחתיו דודאי תחתיו נבעלה אלא קאי אזנות כלומר ברצון דלשון זנתה משמע ברצון וכיון דליכא אלא חדא ספקא נפסידנה כתובתה ונאסור אותה בין באשת כהן בין באשת ישראל גדולה וקטנה ומשני כגון שקדש ובעל לאלתר אם כן בודאי לא נבעלה תחתיו וניחא להאי פירושא דלא נצטרך לדחוק ולומר שגם הראשון קדש ובעל לאלתר משום דאיכא לאוקמה להפסידה כתובתה או באשת ישראל ולאוסרה על בעלה. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה וליחוש שמא תחתיו זנתה ק"ל היכן מצינו בשום מקום שנחוש שמא תחתיו זנתה ברצון להפסידה כתובתה ובמתניתין דקתני היא אומרת משארסתני נאנסתי הרי אינו אומר לא כי אלא משארסתיך זנית תחתי ברצון אלא אומר לה עד שלא ארסתיך

דודאי אחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן וי"ל דהכי קאמר אמאי קתני אין השני יכול לטעון טענת בתולים דמשמע שאינו בא לבית דין כלל לטעון טענת בתולים יבא לבית דין ומתוך כך יבאו עדים ויתברר הדבר שזנתה. והרא"ם ז"ל פי' אינו מוצא לה בתולים והיא טוענת הראשון בא עלי כיון שדבריה טוענין מפני שיש עדים שלא נסתרה נחוש כל חששות שיש ליחוש וניחוש שמא תחתיו זנתה. ע"כ:

והרא"ה ז"ל אזיל בשיטת רבו הרמב"ן ז"ל וז"ל וליחוש שמא תחתיו וכו'. ק"ל דהא ספק ספקא ולית לן למיחש לה כדאמרן לעיל ורש"י ז"ל פי' וליחוש שמא תחתיו זנתה היכי קאמר אין השני יכול לטעון טענת בתולים דמשמע דאינו צריך כלל לבא לבית דין וליחוש עלה ויבא לבית דין ושמא מתוך כך יבאו עדים ויתברר הדבר על ידי עדים שזנתה תחתיו וליתיה להאי פירושא דודאי אין השני יכול לטעון טענת בתולים לא משמע אלא דלא מהימן ותו דמאי קושיא דהא ודאי הכי איתא דאינו צריך כלל לבא לבית דין דכל היכא דלית ליה סהדי לא אמרינן לבא לבית דין לטעון עליה כיון שמן הדין מותרת לו ולפי דעתו תיקשי ליה נמי הא דתנן האוכל אצל חמיו ביהודה שלא בעדים אינו יכול לטעון טענת בתולים ואין אומרים לבא לבית דין שמא יתברר הדבר ויבאו עדים, והרב ר' אברהם ז"ל פי' כגון שאמרה היא בשעה שנשאת שבתולה שלימה היא והיינו דפרכינן כיון דאמרה איהי ניחוש שמא זנתה תחתיו וליתיה דמאן קשיתיה דשמע לה הכי עד דקשיא ליה וכ"ת משום דקא פסיק ותני אין השני יכול לטעון טענת בתולים דמשמע לעולם א"כ אדמוקמינן לה כגון שקדש ובעל לאלתר לוקמה בדלא אמרה ולפום פשטא משמע דאפשר לאוקמה באשת כהן דלא הוי אלא חד ספקא כדפריש לעיל דלא חיישינן למוכת עץ אלא דק"ל א"כ מאי האי דמשני כגון שקדש ובעל לאלתר אכתי איכא חדא ספיקא לאיסורא דהא ודאי נבעלה ואית לן למיחש שמא לפסול לה נבעלה והנכון דכי אמרינן וליחוש שמא תחתיו זנתה לאו לאוסרה עליו דהא ודאי לא מתסרא בהכי כדפרישית אלא להפסידה כתובתה והכא במאי עסקינן בשותקת או במכחישתו וכיון דכן אפילו ר"ג מודה דאף על גב דהוי ספק ספיקא המע"ה והרי היא בעולה לפניך דהא ליכא דם ולמוכת עץ לא חיישינן וכיון שכן תביא ראיה לדבריה שלא נבעלה תחתיו ותטול ואם לא תפסיד וכ"ת והא לעיל אמרינן זנתה מעיקרא יש לה כתובה מנה ואמאי ליחוש שמא תחתיו זנתה י"ל התם זנתה מעיקרא בעדים קאמרינן כדקתני במתניתא מיהו אכתי קשה לי הא דאמרינן לקמן טענתייהו במאי רבי יוחנן אמר במאתים ובמנה ר"א אמר במנה ולא כלום מאי האי דקאמר ר' יוחנן במאתים ובמנה במאתים ולא כלום ה"ל למימר דכיון דאיהו טעין דרוסת איש את ליחוש שמא תחתיו זנתה אם איתא דצייתינן ליה י"ל דהא

דרבי יוחנן איירי כדקאמר בהדיא דרוסת איש את מעיקרא כגון שקדש ובעל לאלתר או כגון שקדש בביאה והאי דמשמע ליה הכי משום דלישנא דמתניתין דייק הכי דלא פליגי אלא אי מוכת עץ או דרוסת איש אבל תרווייהו מודו דמתחלה קודם קידושין הוא כדמוכח לקמן בפלוגתייהו נמי כדאיתא לקמן תדע שהכין הוא דינא דפסדה כתובתה דהא מתניתין דהוי נמי תרי ספיקי וקא טענה איהי דברי ואפילו הכי מפסדת כתובתה לרבי יהושע דאמר המוציא מחבירו עליו הראיה והוא הדין אפילו לר"ג היכא דלא טענה ואף על גב דאמרינן וליחוש שמא תחתיו זנתה דמשמע לישנא לחששא לאיסורא כיון דאשת כהן דמתסרא בהכי ולכולהו נשי נמי איכא פסידא דכתובה נקט ליה האי לישנא דשוי בכולהו ומאי דמהדרינן במקדש ובעל לאלתר שלא להפסידה כתובתה לאשת ישראל אבל לאו לענין איסורא דאשת כהן דאכתי איתא לאיסורא רבינו נ"ר ותו לא מידי. עד כאן:

ה"ג כגון שקדש ובעל לאלתר. ול"ג כשקדש ובעל לאלתר שלא פירשה ממנו בין קידושין לבעילה דודאי לא תחתיו זנתה. כן כתב רש"י ופירוש הגירסא האחרת היינו דאתא לשנויי לענין איסורא דאשת כהן ועד שלא נשאת לראשון לא מחזקינן לה אלא בבתולה דהא בחזקת בתולה נשאת לראשון הילכך לא חיישינן למידי מאחר שנשאת לראשון שוב אינה בחזקת בתולה אלא בחזקת בעולה וכיון דיש עדים שלא נסתרה איכא למיחש כל מאי דמצינן ויש לחוש שמא תחתיו זנתה אי נמי באשת כהן איכא למיחש שמא נבעלה לפסול לה ואפילו קודם שנשאת לשני זה אבל קודם שנשאת לראשון לא חיישינן דהא לא איתרע חזקתה אלא עד שנשאת לכך משני שפיר כשקדש לאלתר ובעל לאלתר הילכך ליכא למיחש לא לשמא זנתה תחתיו דהא בעל לאלתר ולא לשמא נבעלה לה קודם שנשאת לשני זה דהא קדש לאלתר ולקודם שנשאת לראשון לא חיישינן דהא בחזקת בתולה הואי, ולא נהירא האי פירושא כלל, והנכון כגירסת רש"י וכפירושו, כנ"ל:

ואיכא דמתני לה אמתניתין וכו'. בשלמא לשיטת התוספות דלא פריך וליחוש אלא לרב אשי ניחא דכי היכי דקאמר ואיכא דמתני לה וכו' הכי נמי קאמר לקמן מאן דמתני לה אברייתא וכו' דמילתיה דרב שרביא תליא במילתא דרב אשי אבל לשיטת רש"י ז"ל דכי פריך וליחוש אמתניתין הוא דפריך ולא תליא הא דרב שרביא בדרב אשי כלל צריך לדחוק דכי קאמר ואיכא דמתני לה כו' קאי אדרבא ורב שרביא וכי קאמר מאן דמתני לה אברייתא כו' לא קאי אלא אדרבא ורב אשי לחודא וזהו שכתב רש"י ואיכא דמתני לה. להא דרבא ורב אשי ורב שרביא ושוב כתב מאן דמתני לה דרבא ורב אשי. כנ"ל:

בתולה מן הנשואין היכי משכחת לה כו'. פי' קא בעי לפרושי היכי משכחת לה כי היכי דלא תיקשי היינו מתניתין היינו ברייתא דקתני ויש לה עדים שלא נסתרה להכי בעי היכי משכחת לה ומשני כגון שנכנסה לחופה ולא נבעלה ולאו היינו שבאו עדים שלא נסתרה אלא שנכנסה לחופה ומת בעלה בחזקת שלא נבעלה וכדפירש רש"י ז"ל במתניתין:

מאן דמתני לה אברייתא וכו'. אף על גב דאמלתיה דרבא איכא למימר איפכא איכא דמתני לה אברייתא ומכל מקום שקיל וטרי תלמודא אמילתיה דרב אשי דהכין הוא הילכתא ועוד דכי שקלינן וטרינן במילתיה דרב אשי ממילא נגרר בתריה מילתיה דרבא וע"כ יש לך לומר מאן דמתני לה פירוש להא דרבא ורב אשי וקל להבין, כנ"ל:

וכתב הריטב"א ז"ל דכיון דקי"ל דכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין לה כלל איתלן למתנייה אפילו אברייתא כי היכי דתהוי ברייתא אליבא דהלכתא ושאני הכא שהרי כנסה ראשון וכן הלכה, ע"כ:

והרא"ה ז"ל כתב וז"ל רב אשי אמר לעולם אימא לך לית לה ושאני הכא שהרי כנסה ראשון אף על פי שעידיה מעידין לה ה"ק רב אשי דאפשר דהכא לא חשיב לה מקח טעות דכיון דנשאת בטל חינה ואין נושאין אותה אלא כדמי בעולה ותו לא איכפת ליה אי בתולה אי בעולה דלטעון עלה דתהוי מקח טעות והכי איתא בירושלמי ובמסקנא אמרינן דמאן דמתני לה לדרב אשי אמתניתין לא מתני לה אברייתא דאמר אעדים סמכי כלומר דהא עדיפא דאיכא עדים שלא נסתרה כלל ואפשר שהיה כונסה מפני חיבת לילה הראשון אבל במתני' לא דהא איסתרה ואף על פי שהיא בחזקת שלא נבעלה אפשר שנבעלה ותפשוט להאי לישנא מברייתא סברא דרבה דכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה מנה וקיימא לן כהאי לישנא דמתני לה לדרב אשי אברייתא וליתא לדרבא אלא כל שנמצאת בעולה מקח טעות הוא ולית לה כלל, עד כאן. ואיכא למידק עוד אפילו אדרב אשי נמי איכא למימר איפכא דהא בברייתא קתני שהרי כנסה ראשון ואילו במתני' לא אדכר האי טעמא כלל הילכך איכא למימר איפכא מאן דמתני לה אברייתא אבל אמתניתין לא דהא בברייתא קתני טעמא דהרי כנסה ראשון ואילו במתניתין לא אדכר האי טעמא כלל ומאן דמתני לה אמתניתין כל שכן אברייתא ויש לומר דמכל מקום רב אשי לא אהדר ליה משום דהאי דקתני בברייתא הכי בהדיא אלא קא מדחי ליה רבא וזהו שכתב רש"י ז"ל אברייתא כל שכן אמתניתין. דכיון דאברייתא דאף על גב דאמרו עדים לא נסתרה וכו' ואפילו הכי אהדר ליה רב אשי לרבה לא משמע כנסה בחזקת בתולה כו' דשאני הכא שהרי כנסה ראשון. ועוד כתב אבל אברייתא לא. מתני להו דמברייתא ודאי שפיר שמע מינה זאת אומרת דרבא ועלה לא הוה ליה לרב

אשי לאהדורי שאני הכא שהרי כנסה וכו', כנ"ל. ועוד דאיכא למידק מאי קאמר ומאן דמתני לה אמתניתין אבל אברייתא לא כו' דילמא מאן דמתני לה אמתניתין קא מפרש לה למתניתין דבתולה אלמנה מן הנשואין היינו כגון שבאו עדים שלא נסתרה וכדקתני בברייתא ואפילו קא דחי לה רב אשי דלא משמע כנסה בחזקת בתולה כו' יש לה כתובה מנה כו' ויש לומר מדשביק לאתנויי עלה דברייתא דקא מפרש בהדיא ויש לה עדים שלא נסתרה וקתני לה עלה דמתניתין אלמא דלא מתני לה אברייתא ואפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל ומאן דתני לה. דרבא ורב אשי אמתניתין. אבל אברייתא לא. מתני להו דמברייתא ודאי שפיר ש"מ כו' ע"כ. כנ"ל:

מתניתין האוכל אצל חמיו כו'. מפני שמתייחד עמה. כלומר דרכן של בני יהודה היה לייחד החתן עם הכלה קודם שנכנסו לחופה כדי שיהא לבו גס בה שתאהב הכלה את החתן לפי שאין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי ואם ח"ו תבעל להגמון אחר כך תבעל לה באונס א"נ כדי שימצאנה ההגמון בעולה ויבטל גזרתו שגזר כל בתולה שנשאת ברביעי תבעל להגמון תחלה ומשום הכי היה מנהג ביהודה יותר משאר מקומות לפי שרוב גזרותיו ביהודה משום שיודע שממנו עתיד לצאת משיח שיושיע את ישראל וישפוט את הר עשו ומדקתני האוכל ולא קתני ביהודה אין אדם יכול לטעון טענת בתולים ש"מ דבארצות יהודה נמי איכא מקומות שאין עושים סעודה ובאותן מקומות יכול לטעון טענת בתולים בשעת כניסתן לחופה אבל במקומות שנוהגין לעשות סעודה דרכן לייחד ומסתמא אם לא יביא הבעל עדים שלא נתייחד עמה כלל נאמנת האשה לומר נבעלתי לו באותו היום שאכל בבית אבי וטענת בתולים אינו יכול לטעון נמי בשעת סעודת אירוסין לפי שלא היו מעמידין להן שושבינין באותה שעה אחד לו ואחד לה הילכך יכולה לומר ראיתי דם בתולים והוא איבד העד שלי. ה"ר יהונתן ז"ל:

וכבר הארכנו בזה לעיל ובשיטה ישנה כתוב וז"ל מפני שמתייחד עמה ואם תאמר והא קיימא לן דטענת בתולים עד שלשים יום בפרק הבא על יבמתו אליבא דרבי מאיר יש לומר התם כיון דאיכא פת בסלו דרכו לעמוד עד שלשים יום שלא לבעול אבל הכא דליכא פת בסלו מסתמא בא עליה ועוד שהרי כדי שיהא לבו גס בה היו מייחדין אותם. ע"כ:

גמרא מדקתני האוכל מכלל דאיכא דוכתא דלא אכלי. פירוש מדקתני האוכל ולא קתני הנושא את האשה ביהודה אמר אביי ש"מ מקומות מקומות יש וא"ת מה הוסיף אביי על מאי דאמר מעיקרא מכלל דאיכא דוכתא דלא אכלי אין כאן אלא כפל לשון ויש מתרצים דכולה דאביי היא וכאילו אמר אביי מדקתני האוכל מכלל דאיכא דוכתא כו'

ואומר מקומות מקומות יש ואינו נכון שלא מצינו כיוצא בזה כשאין בתשובה אלא ענין השאלה עצמה שהוא כפל לשון והנכון דאע"ג דקתני האוכל היה אפשר לומר בכל מקומות של יהודה אוכלין וקתני האוכל למעט מי שלא רצה לנהוג במנהגם והלשון שאמר התלמוד גם כן לשון סתום היה מכלל דאיכא דוכתא דלא אכלי כלל או דלא אכלי מיעוטא ובא אביי והכריע דודאי בעי תנא לומר דאיכא ביהודה דוכתא דלא אכלי כלל ומקומות מקומות יש דאי כולהו אכלי משום דאיכא מיעוט מקום דלא נהיגי כמנהג מקומם לא הוה ליה למתני האוכל אדרבא היה לו לומר מי שלא אכל אצל חמיו ביהודה יכול לטעון טענת בתולים אלא ודאי כדאמרן אי נמי דמכרח ליה ממתניתא דבסמוך ואם תאמר דמכל מקום מה לי איכא רבותא דלא אכלי כלהו או איכא מיעוטא דלא אכלי וי"ל כי איכא דוכתא דלא אכלי מהני להו מנהגם ודינם דגליל אבל משום מיעוטא לא מהניא להו להוא מיעוטא ודינם כרוב משום דבני יהודה רמאים ולעשות שום מרמה הוא שפירשו מן המנהג של מקומם כנ"ל. הריטב"א ז"ל:

והרשב"א ז"ל כתב וז"ל תמיה לי מאי קאמר אביי ש"מ ביהודה מקומות מקומות יש ומאי קמ"ל אי לאשמועינן דמקומות שאין מייחדין ביהודה יכול לטעון הוה ליה למימר ש"מ מקומות שנהגו שלא ליחד טוען ועוד הא אמרינן מכלל דאיכא דוכתא דלא אכלי ומאי קמ"ל תו אביי ונראה דכולה אביי קאמר לה וכאילו אמר אביי מדקתני האוכל מכלל דאיכא דוכתא דלא אכלי וש"מ מקומות יש שיכול לטעון ומקומות יש שאינו יכול לטעון, לומר דכיון דקתני האוכל משמע האוכל הידוע שיש עדים שאכל ואותו שהוא ידוע שאכל אע"פ שאין שם עדים שנתייחד הוא דאינו יכול לטעון דכל שאוכל מתייחד שכן הוא המנהג מקומות שנהגו לייחד אבל מקומות שלא נהגו לייחד אינו אוכל והאכילה מעידה על היחוד אבל אם אין שם עדים שאכל והיא טוענת שאכל עליה להביא ראיה כיון שיש מקומות שאינו אוכל ואינו מתייחד וכדתניא דמקומות מקומות יש, ע"כ:

ביהודה בראשונה היו להן שני שושבינין אחד לו וכו'. ובגליל לא היו עושין כן כלל. כלומר שאינם מעמידין שנים לפי שאינן רמאין לטעון טענת שקר להפסיד כתובתה והילכך לא היו מעמידין שושבין למשמשו אבל למשמשה היו מעמידין שמא אירע לה דבר קלקלה וכדי שלא תתבייש אפשר שתכניס דם צפור או שמלה מגוללה בדמים והיינו דאמרינן בראשונה היו שושבינין שנים בבית החתן והכלה (שנים) ובגליל לא היו עושין כן כלומר לא היו שנים שם אם כן מכלל דמעמידין היו אלא שאין שנים עמהם. הרשב"א ז"ל. וכן כתב הריטב"א ז"ל:

ובשיטה ישנה כתוב וז"ל וביהודה בראשונה היו שושבינים ישנים וכו'. ובגליל לא היו עושין כן פי' אף במקום שהיו מעמידין שושבינין בגליל לא היו ישנים שם דכי היכי דביהודה יש מקומות מקומות בגליל נמי יש מקומות מקומות דבמקומות ליכא שושבינין כלל ובמקומות מעמידין ובגליל לא היו מעמידין אלא שושבין אחד לו כדי שלא יאבד וגם אותו שושבין לא היה ישן בבית שהם ישנים. ע"כ:

אהייא אילימא ארישא כל שנהג מיבעי ליה. פי' דאפילו תימא דאאנשי גליל קאי מ"מ אין טענת בתולים תלוי לפי שלא נהג כגליל לחוד אלא לפי שנהג כאנשי יהודה וא"כ ה"ל למתני בהדיא בלישנא. הריטב"א ז"ל:

ואלא אסיפא. פי' סיפא דרישא דהיינו מציעתא. כל שלא מושמש מבעי ליה כן גורס רש"י ז"ל כלומר דכל שלא נהג משמע שהוא לא נהג מנהגו שהיה לו לנהוג למשמש את הכלה וא"כ למה לא יטעון טענת בתולים היה לו לומר כל שלא מושמש דחיישינן שמא ראה ואיבד וחזקת סעודה לא מהניא ליה דהא ודאי רמאי הוא וכן פי' בתוספות אבל הספרים גורסים כל שלא משמש ויש לפרש דכל שלא נהג משמע שהתנה שלא להיות במנהגם כלל וכן ודאי יכול לטעון טענת בתולים וה"ל למיתני שלא משמש כלומר שפשע או הזיד שלא משמש והפסיד על עצמו ואינו יכול לטעון טענת בתולים. הריטב"א ז"ל:

וז"ל שיטה ישנה כל שלא מושמש מבעי ליה פרש"י ז"ל דכל שלא נהג משמע דקאי אחתן שלא העמיד שושבינין לבדקה אבל הוא נבדק ואדרבה אם הוא לא מושמש אינו יכול לטעון דשמא ראה ואבד. והראב"ד ז"ל פי' שהמשמוש הוא הגורם והיה לו להזכיר העיקר ולא נהירא. והר"ז ז"ל פי' בענין אחר. ע"כ:

והרא"ה ז"ל כתב וז"ל כל שלא משמש מיבעי ליה הפי' הנכון כמו שכתב אדוני זקני הרב ר' זרחיה הלוי ז"ל דכל שלא נהג משמע שלא נהג כן אלא שלא נהג שלא לעשות כן ואי דנהוג הכין בודאי יכול לטעון טענת בתולים בגליל שלא היו נוהגין כן ובודאי שלא היו טוענין טענת בתולים אלא כל שלא משמש מבעי ליה דמשמע דלא היה אלא אקראי בעלמא דאף על גב דכולהו ממשמשי הוא לאו אדעתיה ולא משמש ובהאי הוא דאינו נאמן לטעון טענת בתולים דכיון דכולהו אידך ממשמשי והיינו דקאמר רב אשי לעולם אסיפא ותני כל שלא משמש ותימא מאי אתא רב אשי לשנויי היינו דאביי דאמר תני כל שלא נהג אלא דהיינו דקאמר רב אשי דכל שלא נהג דקתני כל שלא משמש נמי קאמר דליכא למידק הכי כדקאמרת דכל שלא נהג השתא קאמר ולאו למימרא דנהוג שלא למשמש. ע"כ:

אמר אביי לעולם ארישא וכו'. והיינו סיומא דמאי דמייתי דביהודה מקומות יש דכיון דקאי ארישא מעתה במקום שנהגו למשמש לא נהגו לייחד דאי נהגו לייחד מאי משמוש בעי הרי אין שם טענת בתולים ומיהו לרב אשי דמוקי לה אסיפא אין מכאן ראיה דביהודה מקומות מקומות יש דאיכא למימר דאף על גב דהיו מייחדין את החתן ואת הכלה שעה אחת קודם כניסתן לחופה אפילו הכי יכול לטעון טענת בתולים ולהכי בעי משמוש דלא היה שם כי אם יחוד בעלמא שעה אחת קודם כניסתן לחופה כדי שיהא לבו גס בה אבל לא היה שם ביאה כלל אבל לאביי דמוקי לה ארישא ע"כ יש לך לומר דמקומות מקומות יש ביהודה וכדכתיבנא והיינו דמייתי כולה ברייתא והך שקלא וטריא. כנ"ל:

אלא מנהג יהודה בגליל. כלומר שנתייחד עמה אינו יכול לטעון טענת בתולים וקמ"ל דאף על פי שאנשי גליל אינן רמאין לטעון טענת שקר כדי להפסידה כתובתה שהרי לא הורגלו בשושבינין ואפילו הכי כיון שנתייחד חזקה בא עליה דאין אפוטרופוס לביאה הראויה לו ואינו יכול לטעון טענת בתולים. הרא"ש ז"ל:

וכן כתב הרשב"א ז"ל וז"ל אלא מנהג יהודה בגליל כלומר שנתייחד עמה ואינו יכול לטעון טענת בתולים וקמ"ל שאף על פי שאין אנשי גליל רמאין (ואין) לטעון טענת שקר כדי להפסידה כתובתה מ"מ כיון שנתייחד חזקה בא עליה דאין אפוטרופוס לביאה הראויה לו וכיון שלא טען מתחילה חזקה שקורי משקרי. ע"כ:

רב אשי אמר לעולם אסיפא וכו'. וכולהו לאו בדינא פליגי אלא במשמעות הברייתא פליגי חד אמר ארישא וחד אמר אסיפא, הרשב"א ז"ל. ומיהו מאי דכתיבנא בסמוך ניחא לי שפיר דאף על גב דלאו בדינא פליגי מ"מ לרב אשי איכא לדחויי דלא משמע מינה דביהודה מקומות מקומות יש וכדכתיבנא. כנ"ל:

ותני כל שלא מושמש. פי' ריב"ם ז"ל דלית ליה חזקה דאין אדם טורח ור"ת ז"ל פי' כיון שלא עשו המנהג יש לנו לומר שהוא בקש וחזר בכל צדדין שהיה יכול עד שבטל המנהג ואף על פי שאין אנו יודעין יש לנו לומר כן שע"י היה ורמאי הוא ואין לנו לסמוך על חזקה, הרא"ש ז"ל. וכבר האריכו התוס' ז"ל בזה בסוף שמעתא דפ"פ גבי הא דאמר רב נחמן חכמים תקנו וכו':

ותני כל שלא מושמש. וא"ת ואמאי לא פרכינן כדפרכינן לעיל והא כל שלא נהג קתני וי"ל דהתם דאמר דטעינא בין הן ללאו קשיא אבל אורחא הוא למטעי ולאחלופי לישנא בלישנא א"נ דהכא לא מחלפינן לישנא אלא פירושי קא מפרש דמאי דקתני שלא נהג היינו שלא משמש לפרש"י ז"ל כלומר שלא נהג בו מנהג משמוש למשמשו ולאידך

פירושא מתרצו דכל שלא נהג לא שעשה כן מחמת תנאי ומנהג מיוחד שלו אלא שפשע ולא נהג כן. הריטב"א ז"ל:

מתניתין אחד אלמנת כהנים כו'. כלומר אלמנות בנות כהנים שמנהגם בעודן בתולות להיות כתובתן כפלים מבתולות בנות ישראל דהיינו ארבע מאות זוז כדקתני ב"ד של כהנים היו גובין לבתולה ארבע מאות זוז ושמא תאמר שתהא כתובתן כשהן אלמנות כפלים מאלמנות ישראל אפילו הכי אין כתובתן אלא מנה כשאר אלמנות ישראל לפי שאם היינו מעלין אותן על שאר אלמנות ונתקן להו מאתים אתו אינשי ופירשו מינייהו דאמרי עד דנסבין אלמנות כהנים ניזיל וניסיב בתולות ישראל הילכך דטבן להון עבדין להון. ה"ר יהונתן ז"ל וכן פרש"י ז"ל. ומרנא ורבנא ז"ל פי' וז"ל אחד אלמנת ישראל וכו' פי' אלמנת בת ישראל שנשאת לכהן והיינו דקתני כתובתה מנה שזה הוא כחידוש דסד"א שלא תהיה כתובתה מנה אלא פחות שיכול לומר לה עלויי קא מעלינא ליך קמ"ל ע"כ:

היו גובין לבתולה בת כהן. אפילו כשנשאת לכהן וכ"ש כשנשאת לישראל שמתעלה הבעל בה ולא מיחו בידם חכמים לומר קנאה אתם מטילין בין המשפחות לפי שדין הוא זה שיתפארו המשפחות המיוחסות מן האחרות ובברייתא תני לא ב"ד של כהנים בלבד אמרו אלא משפחות המיוחסות בישראל אם רצו לעשות בדרך שהכהנים עושין עושין. ה"ר יהונתן ז"ל:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל ולא מיחו בידם חכמים פי' היו גובין מן הסתם אף על פי שלא כתב לה דאי כתב לה אפילו הדיוט שבישראל אם רצה להוסיף מאה מנה מוסיף כדאיתא במשנה ראשונה דפ' אע"פ אלא ודאי כדאמרן והטעם דכיון שנהגו שררה זו בעצמן כל הכונס מבנותיהן סתם ע"מ כן כונס ומסכים להן דעתן ודוקא ב"ד של כהנים דאיכא צד כהונה או משפחות המיוחסות בישראל שהן חשובות וכדאיתא בגמ' אבל למשפחה אחרת לא מהניא הסכמתן שהסכימו על אחרים ומיהו בני העיר שעשו הסכמות ביניהן אפילו לבני עיר אחרת והסכמתן מפורסמת הכונס סתם על דעת הסכמתן כונס דכל בני עיר כמשפחה מיוחסת חשיבי לענין זה וכן הוא בירושלמי פ' השוכר פועלים, ע"כ. וכן כתב הרשב"א דלא מיחו בידם אף על פי שגובין מן הסתם ואף על פי שלא כתב דכיון שהנהיגו שררה בעצמן כל הכונס מבנותיהן לדעתם היה כונס ומסכים והסכמתן מתוך חשיבותן, ע"כ. וכן כתבו תלמידי הרשב"א וכתב עוד ומהא שמעינן דכל דבר שנוהגין בני העיר כולן ולא התנה או שנאבד שטר התנאי שביניהן שנוהגין בו כמנהג כל בני העיר וכן הנהיג רבינו נר"ו במקומו, ע"כ:

ב"ד של כהנים. פי' בתי דינין העומדין בעיר הכהנים והם כ"ג כדרך שהיו קובעין ב"ד של ישראל כ"ג בכל עיר ועיר, מליקוטי הגאונים ז"ל:

גמרא שתי תקנות הוו. פרש"י ז"ל שתי תקנות הוו לאלמנה בת כהן. פירוש לפירושו ושתי תקנות היינו מאי דהתקינו לאלמנה בת כהן מאתים משום דקא חזו דקא מזלזלין בהן ואידך תקנה היינו מאי דאהדרינהו למילתייהו משום דקא מפרשן מינייהו אבל מאי דתקינו מעיקרא לבתולה מאתים ולאלמנה מנה לא מקרי תקנה לגבי אלמנה בת כהן דהרי כל האלמנות היו שוות והניחו לאלמנה בת כהן כשאר האלמנות ומיהו מאי דאהדרינהו למילתייהו משום דקא חזו למפרשן מינייהו שפיר מיקרי תקנה כיון דמשום תקנתא דידהו הדרי בהו ממאי דתקינו כנ"ל פי' לפרש"י ז"ל ויש לי ראיה לזה הפירוש דאמרינן במס' מנחות פרק התכלת (מנחות נא:) אמר ר' אבהו שתי תקנות הוו דאורייתא מדצבור כיון דחזו דקא מדחקא לישיבה תקינו דלגבי מיורשין כיון דחזו דקא פשעי בה אוקמוה אדאורייתא ופרש"י ז"ל התם היינו שתי תקנות מיורשים והדר תקנוה לאהדורי אדאורייתא כדמעיקרא ועוד אמרינן נמי התם אמר רב אשי שתי תקנות הואי דאורייתא בה מועלין וכו' והפי' היינו כדלעיל וכדפרש"י ז"ל והקשו בתוספות דלמה ליה לשנוייא דשתי תקנות הוו לישני דחדא תקנה הואי ומתני' קודם תקנה ובריתא לאחר תקנה ותירצו דליכא למימר הכי דהא חזינן השתא דלית להו מאתים והקשו עוד דלמה ליה לשנויי דמעיקרא תקינו לבתולה ארבע מאות זוז ולאלמנה מנה כיון דחזו דמזלזלי בהו תקנו להו מאתן וכו' לישני דהוו הכי שתי התקנות דמעיקרא כי תקינו לבתולה ד' מאות תקינו לאלמנה ג"כ מאתים כיון דחזו דפרשן מנייהו וכו' וכדפרש"י לעיל דהיינו שתי תקנות לשנויי מעיקרא תקינו רבנן לבתולה ד' מאוז זוז ולאלמנה מנה כיון דחזו דמזלזלי בהו וכו' ותירצו בתוספות דאין סברא לתקן לאלמנה מאתים אם לא אחר שראו צורך דמזלזלי בהו והשתא ניחא דלמה ליה לאורוכי ולמימר שתי תקנות הוו לישני בקוצר אמר רב אשי מעיקרא תקינו לבתולה וכו' ואמאי הוצרך לומר שתי תקנות הוי אלא דה"ק תקנת הבתולה ותקנת האלמנה לא הוו כתקנה חדא דאין סברא לתקן לאלמנה מאתים אם לא שראו וכו' אלא שתי תקנות הוו תקנת הבתולה ותקנת האלמנה דמעיקרא תקינו לבתולה ארבע מאות זוז ולאלמנה מנה כיון דחזו דקא מזלזלי וכו'. כנ"ל פי' לפירוש התוספות ז"ל. וכן כתב הרשב"א ז"ל וז"ל שתי תקנות הוו מעיקרא תקינו לבתולה ד' מאות זוז [ולאלמנה מנה כלומר העמידוה אדינא כשאר אלמנות שאין להם אלא מנה והיינו מתניתין כדקתני ב"ד של כהנים היו גובין לבתולה ד' מאות זוז] וקתני מתני' בהדיא אחד אלמנת כהנים ואחד אלמנת ישראל כתובתה מנה כלומר אף

על פי שתקנו לבתולה לאלמנה לא תקינו. כיון דחזו דמזלזלי בהו תקינו לאלמנה מאתים והיינו ברייתא דקתני אלמנת כהנים כתובתן מאתים והיינו שתי תקנות חדא לבתולה לבדה וחדא לאלמנה. כיון דחזו דפרשי מנייהו דאמרי עד דנסבי' אלמנת כהנים ניזיל ננסיב וכו' והאי לאו תקנה היא אלא עקירת תקנה ואוקומי אדינא כשאר אלמנות אלא דאיצטריכו למימר הכי כי היכי דלא ניפוק מתניתין לבר מהלכתא דלא כתקנה בתרייתא ע"כ. ואיברא באריכות לשון שתי תקנות הואי ניחא להאי פירושא ומיהו האי דמנחות דמייתינן לעיל דייקא כפרש"י ז"ל:

וז"ל מרנא ורבנא הרב הגדול מוהר"ר דוד בן אבי זמרה זלה"ה שתי תקנות הוו וכו'. בכאן יש ג' פירושים רש"י ז"ל מפרש שהשתי תקנות הם התקנה שתקנו לה מאתן והב' הוא מה שחזרו ותקנו לה מנה ומשום דהחזירו היתה משום תקנה דלא לפרשו מינייהו אינשי לכך קרי לה תקנה ולזה הפירוש יש קושיא אחד שהלשון של מעיקרא תקנו לבתולה ד' מאות זוז ולאלמנה מנה הוא מיותר. הפי' השני הוא שהב' תקנות הם התקנה שתקנו לבתולה והב' היא התקנה שתקנו לאלמנה בת כהן מאתים ומתני' קודם תקנה ותוספתא לאחר תקנה ובזמן שתקנו לבתולה ד' מאות זוז לא תקנו לאלמנה המאתים אלא אח"כ והיינו דקתני מתני' התקנה של הבתולה ולא קתני התקנה של האלמנה דמתני' נשנית קודם תקנת האלמנה ולאלו שתי קושיות שנמצא עכשיו שהתקנה דקתני מתני' אינה האמיתית והב' היא דהשתא לא חזינן שכותבין אלא מנה ואלו הב' קושיות הם מתורצות במה שאומרים אחר כך אהדרינהו למילתיה דעכשיו התקנה דקתני מתני' לאלמנה מנה היא האמיתית והיינו דהשתא כתבינן מנה. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל אמר רב אשי שתי תקנות הוו וכו'. עד אהדרינהו למילתייהו פי' והאי לאו תקנה היא אלא עקירת תקנה שניה וממילא הדרו למלתא קמייתא ואם תאמר ולמה ליה לרב אשי למימר הכי דעקרוה לתקנתא תנייתא ויש לומר כי היכי דתיהוי מתניתין כהלכתא ואם תאמר ומנ"ל דמעיקרא תקינו תקנת בתולות דילמא איפכא ויש לומר דהא לא מסתברא ועוד דמסתמא תקנתא דמתני' קדמה לתקנתא דברייתא ואם תאמר ודילמא תרווייהו כהדדי איתקון ובתר הכי הדרו אלמנה למלתא מטעמא דפי' תלמודא ויש לומר דלישנא משמע שאפי' בזמן התקנה הראשונה שנהגו אבתולות לא היו גובין לאלמנה אלא מנה ואין זה עיקר התקנה דהיכי איפשר דתנא ברא מדכר תקנתא דברייתא ולא מדכר תקנתא דמתני' אלא ודאי מתני' תקנתא קמייתא אדכר דאיהי היא דקיימא ואזלא בלחוד ע"כ. אזיל בשיטת הרשב"א ז"ל והא כתיבנא דשמעתא דמנחות לא דייקא שפיר כוותייהו:

וז"ל הרא"ש ז"ל שתי תקנות הוו וליכא למימר דחדא תקנתא הואי ומתני' קודם תקנתא וברייתא **לאחר תקנה שתקנו לאלמנה מאתים דהא חזינן השתא דלית לה מאתים וליכא למימר דמעיקרא כי תקינו לבתולה משום מעלה דכהונה תקנו נמי לאלמנה מאתים דלא מסתבר שיתקנו יתרון לאלמנה אם לא שראו שיהיה צורך בדבר וגם לשון המשנה לא משמע דקתני אחד אלמנת ישראל ואחד אלמנת כהנים כתובתן מנה וקתני ב"ד של כהנים היו גובין וכו'**. אלמא משמע דבשעה שתקנו לבתולה ארבע מאות זוז ה"ל לאלמנה מאתים. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל אמר רב אשי שתי תקנות הוו מעיקרא תקון וכו'. כיון דחזו דמזלזלי וכו' כיון דחזו דפרשי מינייהו וכו' איפשר דרב אשי גמרא גמיר לה הכי א"נ מדקתני מתניתא אלמנת כהנים כתובתה מאתים ולא קתני בתולה ד' מאות משמע ליה דלא אתקון בהדי הדדי ומשמע ליה דמתני' אחר תקנה וכיון דכן לא סגיא ליה אלא כדקאמר. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה אמר רב אשי שתי תקנות הוו וכו'. ואם תאמר תקנה אחרונה דאהדרינהו למילתייהו למה הוצרך לרב אשי לימא מעיקרא היה לאלמנה מנה ובתר הכי מאתים ומתני' קודם התקנה י"ל לא רצה לאוקמי מתני' קודם תקנה ואם תאמר לימא מעיקרא תקינו לבתולה ארבע מאות ולאלמנה מאתים ובתר הכי תקינו לאלמנה מנה י"ל מדקתני במתני' דאלמנת כהנים מנה והדר תני דבתולת כהנים ד' מאות משמע דכי תקינו ד' מאות זוז היתה כתובת אלמנה מנה דאי לא ה"ל למתני ד' מאות זוז ואחר כך דכתובת אלמנת כהנים מנה שהיא התקנה האחרונה דכשתקנו ארבע מאות זוז עדיין היתה כתובת אלמנות מאתים. א"נ אם איתא דתקנת מאתים ותקנת ארבע מאות היו כאחד לברייתא ה"ל למתני בתולת כהנים ארבע מאות ואלמנות כהנים כתובתן מאתים. ולא נהירא וצ"ע ע"כ. הרי הצעתי לפניך לשון המפרשים ז"ל ומתוכם נלמוד עוד שקלא וטריא בהך שמעתא ותן לחכם ויחכם עוד:

דף יב:

כיון דחזו דמזלזלי בהו. פרש"י ז"ל שהיתה קלה בעיניהם להוציאה לפי שהיתה כתובתה מועטת וקשה דמעיקרא נמי אמאי לא היתה קלה בעיניהם להוציאה כיון דמנה חשיב דבר מועט ונ"ל דקא מזלזלי בהו מחמת זו שתקנו לבתולה ד' מאות לפי שזלות בעיניהם שאין להם כתובה אלא רביע ממה שיש לבתולה ונמנעים מלישאם ופי' מזלזלי בהו ופרשי מינייהו חד הוא. לשון הרא"ש ז"ל:

וכן פירשו בתוס' והאריכו לחלק לפי פירושם בין לישנא דמזלזלי ללישנא דפרשי עיין

בתוס'. ואתי שפיר לפירושם מאי דכתבו לעיל דאין סברא לתקן לאלמנה מאתים אם לא אחר שראו צורך דמזלזלי בהו אבל למאי דפירש רש"י ז"ל שהיתה קלה בעיניהם להוציאה לא אתי שפיר ואיפשר דהיינו קושיית התוספות שהקשו ז"ל דמעיקרא נמי הוו ידעי וכו' וקל להבין כנ"ל:

לא מבעיא קאמר וכו'. ואם תאמר למה ליה למתני בת כהן לישראל ויש לומר דזו ואצ"ל זו קתני ומיהו ק"ל למאי דס"ד מעיקרא מאי האי דאמרי דאיכא צד כהונה ומאי מהני האי טעמא לגבות מאתים יתרים בת ישראל לכהן ויש לומר דמעיקרא סברי' דהסכמה אחת היתה לבת ישראל ובת כהן לישראל שלא רצו הכהנים ליטול שררה גמורה לעצמם אלא כך תקינו דכל דאיכא צד כהונה תהא כתובתה מאתים (ד' מאות) ולהכי מהניא תקנתא לבת ישראל לכהן הא לא"ה לא מהניא כיון דעלוי מעליא ליה. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרשב"א ז"ל הא דאמרינן לא מבעיא בת ישראל לישראל דלא מצי אמר לה עלויי קא מעלינא לך אבל בת ישראל לכהן דמצי אמר לה קא מעלינא לך קשיא לן אכתי מאי טעמא תני בת כהן לישראל השתא בת ישראל לישראל עושין בת כהן לישראל דגרועי גרע מבעיא ויש לומר דאיידי דתנא בת ישראל לכהן תנא נמי בת כהן לישראל עד כאן. ונראה לי דמעיקרא סברינן דה"פ דברייתא הרוצה לעשות כדרך שהכהנים עושין כגון בת ישראל וכו' פי' קאי כגון בת ישראל וכו' והרוצה לעשות וכו' הכי פירושו הרוצה לעשות כגון מאן הוא דאמרינן דאם רוצה לעשות (כך) [כדרך] שהכהנים עושין דיעשה דוקא כגון בת ישראל לכהן וכו' דכיון דאיכא צד כהונה יכולין לעשות כן דרשאין הישראלים לתקן ארבע מאות לבנותיהן כשינשאו לכהנים כי היכי דנותנין הן ארבע מאות כשלוקחין בנותיהן של כהנים שלא להטיל קנאה בין אשתו של כהן לבתו של כהן ובין כלה לחמותה ומשני לא מבעיא קאמר לא מבעיא בת ישראל וכו' פירוש כי קאמר כגון בת ישראל לכהן ובת כהן לישראל וכו' לא קאי אהרוצה לעשות וכו' אלא קאי אכדרך שהכהנים עושין וכו' וה"פ הרוצה לעשות פירוש איזה שירצה כדרך שהכהנים עושין שהכהנים תקנו כן שבין בת ישראל לכהן ובין בת כהן לישראל כתובתה ארבע מאות זוז כדי שלא לחלק ביוחסיהן בין אשת כהן לבת כהן דכל היכא דאיכא צד כהונה כתובתה ארבע מאות הכי נמי המשפחות המיוחסות אם יתקנו בין בת שאינו מיוחס למיוחס ובין בת מיוחס לשאינו מיוחס שיהיה כתובתה ארבע מאות הרי הוא עשוי ומתוקן ובריייתא דקתני הרוצה לעשות כדרך שהכהנים עושין וכו' לא מיבעיא קאמר פירוש במכ"ש אנו למדין כן דאם בת ישראל לכהן דמצי אמר לה עלויי קא מעלינא ליך כתובתה ארבע מאות זוז כ"ש בת ישראל לישראל כנ"ל וקל להבין. ומרנא ורבנא הרב

הגדול כמהר"ר דוד בן אבי זמרה ז"ל אזיל בשיטת הריטב"א ז"ל וז"ל כגון בת ישראל לכהן ובת כהן לישראל וכו' יש בכאן קושיא אחת דהשתא הוי זו ואצ"ל זו ועוד דלמאי דמקשה דעדיין לא עלה על דעתו החילוק של עילויי קא מעלינא ליך מה סברא יש שמפני שיש צד כהונה יכתבו לה ארבע מאות זוז אלא ודאי להכי תקנו דאפילו בת ישראל לכהן ארבע מאות כדי שלא יהו אומרים הישראלים תראו הכהנים כיצד לקחו שררה לעצמם מפני כך עשו הכהנים תקנה שבכל מקום שהיו בו צד כהונה אפילו שיהיה להם הפסד וגריעותא כגון בת ישראל לכהונה שיכתבו להם ארבע מאות זוז והיינו דנקט החלוקה של בת ישראל קודם דהוי זו ואצ"ל זו כדי לומר לך שקודם תקנו לבת ישראל הנשאת לכהן ארבע מאות זוז ואחר כך תקנו אפילו לבת כהן הנשאת לישראל:

מתניתין הנושא את האשה וכו'. ר"ג ור"א אומרים נאמנת. איכא למידק אמאי דתני והלה אומר לא כי דמשמע לישנא דברי דבסוף המניח דייק מדקתני לא כי דמיירי בברי וכתבו התוספות דהכא דליכא למטעי קתני לא כי אף על גב דאיירי בשמא ומ"מ קשיא למה ליה לתנא לעקם לישניה ולא קתני לשון ברור ויש לומר דאתא לאשמועינן דלא הוי טעמא דר"ג ולא תליא בהכי לכך לא קפיד בלישנא וטעמא דר"ג משום מגו כדאיתא בגמ' לקמן ואיפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל נאמנת. קס"ד משום דברי ושמא ברי עדיף ע"כ. פי' וכיון דלא קאי האי טעמא לכך לא קפיד בלישניה וכדכתי'. ועוד איכא למידק אמאי לא קתני חייב א"נ כתובתה ר"ג ור"א אומרים מאתים כי היכי דתני לקמן אתמר מנה לי בידך וכו' רב יהודה וכו' חייב ועוד למה ליה לרבי יהושע לאורוכי ולמימר ולא מפיה אנו חיין וכו' לא ה"ל למימר אלא בקיצור ר' יהושע אומר אינה נאמנת ויש לומר דלהכי נקט ר"ג נאמנת לאורויי דנאמנותא תליא בדידיה משום מגו או משום חזקתה ואי הוה תני חייב א"נ כתובתה מאתים הוה משתמע דמשום גריעות טענתיה דידיה הוא דמחייבינן ליה ומיהו ר' יהושע האריך בלישניה כדי לשלול כולהו טעמי דסוף הא קס"ד בגמ' דנאמנת משום דברי ושמא ברי עדיף הלכך הוצרך ר' יהושע למימר לא מפיה אנו חיין דלא נימא ברי עדיף וקתני אלא הרי זו בחזקת בעולה ולשלול טעמא דחזקה דאמרינן לקמן אליבא דר"ג ושוב קתני עד שתביא ראייה לדבריה לשלול טעמא דמגו דלקמן כנ"ל. ואיפשר דלכל זה כיון רש"י ז"ל שכתב נאמנת. קס"ד משום דשמא וברי ברי עדיף. ע"כ. א"נ יש לי לומר דכי קתני הרי זו בחזקת בעולה עד שלא תתארס והטעתו אתא לשלולי טעמא דברי ושמא וזהו שכתב רש"י ז"ל עוד הרי זו בחזקת שנבעלה עד שלא תתארס והטעתו. פי' כדי לשלול האי דקס"ד ברי ושמא ברי עדיף קתני ר' יהושע הרי זו בחזקת שנבעלה כו' ודוק ששינה רש"י לשון המשנה ונקט שנבעלה ולא נקט בעולה כלישנא דמתני' דאי

אתי לשלול בחזקת בתולה וכדכתיבנא לעיל שייך למתני הרי זו בחזקת בעולה אבל כדי לשלול טעמא דברי ושמא שייך לישנא דנבעלה דלא הויא כאשר אמרה היא משארסתני נאנסתי וכו' אלא דנבעלה עד שלא תתארס. וקל להבין:

וכתבו תלמידי ה"ר יונה ז"ל וז"ל ר"ג ור"א אומרים נאמנת דהיא טוענת טענת ברי והוא שמא וברי ושמא ברי עדיף ואע"ג דר"ג ס"ל בעלמא אוקי ממונא בחזקת מריה הכא לא ס"ל הכי אלא מפקינן מיניה משום דאמרינן אוקי איתתא אחזקתה וכי איתילידא בתולה איתילידא וכיון דטוענת ברי ואית לה חזקה מהימנא ורבי יהושע סבירא ליה שלא נסמוך על טענת ברי שהיא טוענת ולשון לא מפיה אנו חיין רוצה לומר אע"פ שהעולם עומד על האמת לא נעמוד אנחנו על האמת שלה כי שמא אינו כדבריה ואוקי ממונא בחזקת מאריה והלכה כר"ג ודוקא כשטוען טענת שמא כדכתיבנא אבל כשהיא בענין שיוכל לטעון טענת ברי כגון שקדש ובעל לאלתר וטוען ודאי קודם שארסתיך נאנסת הוו להו ברי וברי והלכך ברי דידיה עדיף ע"כ. ומ"מ להכי נקט תנא והלה אומר לא כי וכו' לאשמועינן דלא תליא עיקר טעמא בברי ושמא ברי עדיף וכדכתיבנא:

וז"ל ה"ר יהונתן ז"ל ר"ג ור"א אומרים נאמנת ויש לה מאתים משום דאיהי ברי והוא שמא וברי ושמא ברי עדיף ואף ע"ג דלא אמרינן גבי ממונא ברי עדיפי זה הכלל המע"ה הכא שאני משום דאיכא מגו והכא איכא מגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני תחתיך דלא פסלה נפשה לכהונה וקאמרה נאנסתי דפסלה נפשה מכהונה ש"מ דקושטא קאמרה א"נ משום דמוקי' לה אחזקתה דרוב נשים בתולות נשאות ור' יהושע אומר לא מפיה אנו חיין כלומר אין אנו סומכין על דבורה שטוענת בטענת ברי אף ע"ג דתובע ברי כתבע שמא ור' יהושע לית ליה מגו כיון דהבעל מצאה בלא בתולים והוא מתחיל לטעון עליה תחילה שאם היתה היא יכולה לכסות היתה מכסה הלכך לא מהימנינן לה בשום מגו דיכלה למטען טענתא מעלייתא מהך דלא דמי לאידך מגו דמודה ר' יהושע באידך פירקין כגון האומר שדה זו של אביך היתה ולקחתיה ממנו דהתם הנתבע מתחיל להכניס עצמו באותה תביעה ואי לאו דקושטא הוה לא היה מכניס עצמו בחשד זה. ע"כ:

וז"ל מרנא ורבנא הרב הגדול מהר"ר דוד בן אבי זמרה ז"ל רבי יהושע אומר לא מפיה אנו חיין וכו'. יש לדקדק מה ר"ל בזה הלשון של לא מפיה אנו חיין ועוד שלא הי"ל אלא אינה נאמנת לקושיא הא' י"ל שמפני שיש לנו שעל ג' דברים העולם עומד והא' מהם הוא על האמת וזו האשה אליבא דרבי יהושע אינה נאמנת ומש"ה אומר אין אנו חיין אלא על האמת ולקושיא הב' י"ל שבזה הלשון הוא מתרץ אמאי לא אמרינן ברי ושמא ברי עדיף לכך תני דאפילו היא טוענת ברי לא מפיה אנו חיין מפני שהוא ברי גרוע

ודוק ותשכח. ועוד אמר עד שתביא ראיה לדבריה להכחיש טעמו של ר"ג שאמר דמשום דאיכא מגו ראוי להאמינה וקאמר ר' יהושע עד שתביא ראיה לדבריה דמגו להוציא לא אמרינן ע"כ. ויש לי לומר דלכך קאמרי לא מפיה אנו חיין משום דהיא גרמה מיתה לעולם בחלקלקות שפתיה ופתוייה ומאחר שהיא גרמה מיתה לעולם אין אנו חיין אלא על הדין ועל התורה ועל האמת לכך אין להאמינה והיינו דלא קתני כי האי לישנא גבי איש כלל ואילו לטעמא דעל ג' דברים העולם עומד מה לי איש מה לי אשה. עוד כתב מרנא ורבנא זלה"ה ואם תאמר תיקשי מרבי יהושע לרבי אבא דאמר מתוך שאינו יכול לישבע משלם דהא הכא אינו יכול לישבע לפי שטוען שמא וקאמר ר' יהושע דאפ"ה לא משלם י"ל דשאני התם דאיבעי ליה למידע אבל הכא לא איבעי ליה למידע ולפיכך לא משלם. עי"ל דמשום דב' תקנות הוו לבתולה מאתים ולאלמנה מנה ולא היו מודה מקצת הטענה דבשלמא כשהיה יכול לכפור הכל והודה במקצת אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם אבל הכא לא היה יכול לכפור הכל דלפחות מנה יש לה. ואם תאמר הכא נמי יכול לטעון לא כי אלא דרוסת איש תחתי ואין לך כלום י"ל דהא מתני' איירי כשקדש ובעל לאלתר דאי לא תימא הכי אמאי קאמרה איהי מוכת עץ אני סתם היה לה לומר מוכת עץ אני תחתיך אלא ודאי כשקדש ובעל לאלתר עסקינן ע"כ. והא כתיבנא לעיל בסמוך לשון תלמידי הר"ר יונה ז"ל:

גמרא הא דרב יהודה דשמואל היא. ואף על גב דאסיקנא דר"ג אית ליה דרב נחמן מיהו האי דרב יהודה ודאי דשמואל היא משום הא דתנן בפרק השואל והלה אומר איני יודע חייב וכן בפ' הבית והעליה רב נחמן אוקמינהו כשיש עסק שבועה ביניהם ומתוך שאינן יכולין לישבע משלמין ושמואל לית ליה מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם כדאיתא בפרק כל הנשבעין [שבועות מז א'] הלכך הא דרב יהודה ע"כ דשמואל היא ודרב נמי היא דרב נמי הכי ס"ל דלא אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם אא"כ אתה אומר דרב תנא הוא ופליג אמתני' דהשואל ודפרק הבית והעליה ואי אמרת אמאי לא אמרינן דשמואל היא מההיא משום דלא פשיטא לן דלא שמעינן להו בפירוש דאמרי הכי ומאי איכפת לן אי דשמואל היא אי דרב כי היכי דנדחוק נפשין לאיתוייה מהתם ושמא היו מתרצים בה תירוץ אחר סוף דבר אין מקום לקושיא זו ואם תאמר כיון דשמואל כרב יהודה ס"ל היכי אמרינן דאם כן קשיא הלכתא אהלכתא מדאמר שמואל הלכה כר"ג הא שמואל לא סבר לה כרב נחמן ולדידך מי ניחא נהי נמי דמההיא לא מוכחא דילמא שמואל כרב יהודה סבר לה כדקס"ל מעיקרא ועוד דרב יהודה הוא שאמר משמיה דשמואל אלא ה"ק ובהא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה

כר"ג וקי"ל הכי וליכא מאן דפליג ולאו משום מימרא דשמואל בלחוד אלא משום דקי"ל הכי כדאמרינן וקשיא הלכתא אהלכתא אלמא קים להו דהלכתא כדפסק שמואל ולא תצית לדברי מי שאומר דאית ליה לשמואל מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם בשבועה דאורייתא שזה הוא שבוש גדול וגורם לערבוב ושבוש של אותה הלכה שבפרק כל הנשבעין וכבר כתבתי שם ראיות גמורות שאינו כך וכך כתב רבינו הגדול ז"ל ודקדקו בתוספות הא שמעינן ליה לשמואל דאמר פטור דגרסינן בריש פרק שור שנגח את הפרה אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי סומכוס אבל חכמים אומרים זה כלל גדול בדין המע"ה והוינן בה למה ליה למימר זה כלל גדול בדין אפי' ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא אלמא לא אמרינן ברי ושמא ברי עדיף וליטעמיך נמי דרב יהודה אדרב יהודה קשיא אלא איכא למימר להההוא לישנא סבירא לן דלא אמרינן ברי ושמא [ברי עדיף אלא] בכגון מנה לי בידך והלה אומר איני יודע דברי דידיה ברי מעליא ושמא דהאי גרוע שהיה לו לידע [אבל בניזק ומזיק ששמא דידיה לא ה"ל לידע] וברי דהאי לאו מעליא שמשום שיודע בחבירו שלא היה שם מעיז פניו ותובעו בברי לא אמרינן דכי האי ברי עדיף תדע בשילהי המניח את הכד מוקמינן בגמ' למתני' דקתני המע"ה בברי ושמא ולא מקשינן מינה לרב הונא ורב יהודה ואם תאמר והא מתני' משארסתני נאנסתי דשמא מעליא הוא וברי גרוע ואפ"ה קס"ד דאמר שמואל ברי עדיף. אנן מק"ו קאמרי' דאי שמואל מחייב ברי כ"ש במנה לי בידך דרב יהודה ולמאי דס"ד מעיקרא ליכא לאקשויי דשמואל אדשמואל מההיא דפרק הפרה משום דהוה אמינא מאי זה כלל גדול דקאמר לאו לאתויי ניזק ברי ומזיק שמא אלא לכי ההיא דשור שנמצא נגחן כדמוקים לה התם וכל מילתא דלא שמעינן לה בהדיא לא מותבינן מינה תיובתא למאי דקס"ד מעיקרא כדכתיבנא והא דאקשינן בפ' השואל ממתני' דשאולה ושכורה לר"נ וכן בפרק הבית והעליה כולהו ברי דידהו גמור ושמא דידהו גרוע שהיה לו לידע אם שכורה או שאולה וכן היה לו לזה להכיר אבניו כמו שזה מכיר וכן הא דגרסינן בפרק יש נוחלין [בבא בתרא קלה א'] גבי מתני' דזה אחי אינו נאמן ואוקימנא כשאמרו אין אנו יודעין ואמר רבה עלה זאת אומרת מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור התם נמי היה לו לידע דמילתא דאיעבידא לאיגלוייא היא וברי דידיה ברי מעליא ושמא גרוע שאי אפשר שלא שמע ואיפשר דכל הנך סוגיות לא איכפת להו לאפלוגי בינייהו וכי אקשי מינייהו לרב נחמן הוה יכול למימר וליטעמיך לרב יהודה מי ניחא דהא מודה בניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא אלא כיון דלא שמעינן ליה בהדיא דאמר הכי לא מקשינן משקלא וטריא דגמ'

דהא איתמר בה לישנא אחרינא ועוד דכמה דוכתי בתלמודא דיכול לאקשויי וליטעמיך ולא מקשי. הרמב"ן ז"ל:

ורב נחמן ור' יוחנן אמרי פטור. מה שהזכיר רב נחמן לפני רבי יוחנן לפי שמתחלה היו שונין דברי רב נחמן בבבל ונודע להם אח"כ שגם ר' יוחנן היה אומר כן והגיהו ר' יוחנן. הרא"ש ז"ל:

גרש"י ז"ל ע"כ לא קאמר ר"ג התם אלא משום דאיכא מגו אבל הכא מאי מגו איכא. א"נ ע"כ לא קאמר ר"ג התם אלא משום דאיכא חזקה דגופא וה"פ דמתני' איכא מגו דכי אמרה משארסתני נאנסתי יכולה לומר מוכת עץ אני ולא פסלה נפשה מכהונה ואית לה מאתן או בשלא הכיר בה לר"מ או באומרת מוכת עץ אני תחתיך לרבנן וכשאומרת מוכת עץ איכא מגו דיכולה למימר מוכת עץ אני תחתיך ויש לי מאתן ואמרה מוכת עץ קודם לכן ואין לה אלא מנה אליבא דר' אליעזר דאמר לקמן דטענתייהו במנה ולא כלום הוא א"נ ע"כ ל"א ר"ג אלא משום דאית לה חזקה דגופא כלומר א"נ לר' יוחנן דאמר טענתייהו במאתים ומנה דליכא מגו במציעתא טעמא דר"ג משום חזקה דגופא ואיברא דלקמן בפרק האשה שנתאלמנה אמר תלמודא להאי מגו ומיהו לאו מגו הוא בקושטא דלרבי יהושע דפליג אדר"ג באומרת מוכת עץ אני או משארסתני נאנסתי הכא פליג באומרת מוכת עץ אני תחתיך דמאי אולמי דהאי מהאי ועוד דלקמן מוכח דמתני' מפרש כשקדש ובעל לאלתר דלא מציא למטען מוכת עץ אני תחתיך וכדבעינן לפרושי לקמן בס"ד אלא הכחישה מגו כל דהוא אמרינן וכן בפרק האשה משום דלדידיה עדיפא לה לדעתה למימר אידך טענתה ועיקר טעמא דר"ג משום חזקה דגופא ונוסחי טובא איכא דגרסי אלא מטעמא בתרא. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל ה"ג ע"כ לא קאמר ר"ג התם דאיכא למימר מגו וכו'. א"נ משום חזקה וכו' ואיכא דמפרשי דהיינו מגו דכי אמרה משארסתני נאנסתי איכא מגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני דלא פסלה נפשה מכהונה ואידך דקאמרה מוכת עץ אני קודם לכן מגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני תחתיך ותימה האי מגו הוא דבקמייתא דאמרה דנאנסתי דמציא אמרה מוכת עץ אני ומהימנה לר' אליעזר דאמר שלא הכשירו אלא כדי דאית לה חזקה כיון דסוף סוף לא סגי לן בלאו האי טעמא הא תו למה לי משום מגו משום חזקה דגופא נמי איכא להימנא דנאנסה תחתיו ואפילו לרבי יוחנן דאמר לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה כולה משום חזקה דגופא דאע"ג דבתה לית לה חזקה דכשרות קסבר רבי יוחנן דכיון דמכשרת בה לא סגיא דלא אכשר בבתה דעובר ירך עמו הוא וחד גופא הוא. ותו האי מאי מגו הוא דהא כי הא דאמרה מוכת עץ אני תחתיך היא גופה בפלוגתא דאילו

לרבי יהושע לא מהימנא ואידך נמי דאמרת דהיינו טעמא דמהימנא דאמרה מוכת עץ אני קודם לכן מגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני תחתיך היא גופה מאי טעמא אילימא משום דהויא ברי הדרא קושיא לדוכתיה מיהא ואי משום חזקה דגופה מוכת עץ אני קודם לכן נמי היינו טעמא דמהימנא ולאו משום מגו [ותו דלקמן מוכח בהדיא דבהא ליכא משום מיגו] דאתיא כגון שקדש ובעל לאלתר וכדפרישית נמי לעיל ואף על גב דבאידך פי' אמרינן ליה להאי מגו [בהני תרתי התם לא משום מגו] גמור אמרינן להו למימר דתיהוי הימנותא דר"ג משום הכי אלא אליבא דרבי יהושע הוא דאמרינן להו דאע"ג דלא מודה ר' יהושע בהני מודה היכא דאיכא מגו גמור והוא הדין דר"ג גופיה נמי לאו משום האי מגו בלחוד הוא דאתי עליה אלא דמדר"ג לא משמע דלא נימא מגו בעלמא אבל מדרבי יהושע מהו דתימא כיון דפליג אהא דסבר ר' יהושע דלא אמרינן מגו כלל קמ"ל דבהני הוא דפליג למימר דלא מהימנא ואע"ג דאיכא האי מגו אבל בעלמא אית ליה מגו והא דאמרינן קמייתא דאיכא למימר מגו לאו מגו גמור הוא אלא דאמרינן דאם איתא דמשקרא איהי דקא סברה דמהימנא כדקאמרה האי טענה אמאי לא אמרה אידך דאם איתא דמהימנא האי עדיפא לה דרווחא טפי. ואיכא נוסחי דלא גרסי' ליה ואי גרסי ליה איכא לפרושי לפי הדחק דלאו עיקר טעמא היא אלא אסמכתא בעלמא דאסמכיה בהדי אידך ואידך עיקר דאמרינן דהתם הוא דאיכא חזקה דגופא פי' והיינו דמהימנא לומר נאנסתי תחתיך דבחזקת בתולה עומדת ובחזקת הכשר ואמרינן דהשתא הוא דנבעלה ואנוסה היתה וכי אמרה מוכת עץ אני אמרינן אוקמה אחזקה דגופה ובחזקת הכשר היא ואינה דרוסת איש ומיהו דוקא כדקא טענה איהו דאי לא אי בטוען טענת דמים ודאי פשיטא מהימן ואי דליכא טענת דמים כגון שאבדה המפה וטוען טענת פתח פתוח היינו דאמרינן בגמרא דהם האמינוהו וכו'. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ע"כ לא קאמר ר"ג התם אלא דאמרינן מגו וכו'. כך גריס רש"י ז"ל כלומר מגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני תחתיך דלא פסלה נפשה מכהונה ואמרה נאנסתי תחתיך פסלה מכהונה נאמנת ובמציעתא דהיינו מוכת עץ אני והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את איכא מגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני תחתיך ואית לי מאתן ואמרה עד שלא ארסתני ואין לה אלא מנה וכרבי אלעזר דאמר בסמוך דטענתייהו הוא במנה ולא כלום וכדאמרינן נמי בריש פ' האשה שנתאלמנה א"נ ע"כ לא קאמר ר"ג אלא משום דאית לה חזקה דגופה כלומר ואם כן לרבי יוחנן דאמר טענתייהו במאתים ומנה דליכא מגו במציעתא טעמיה דר"ג משום חזקה דגופה דמסייעתא לברי דידה ואם תאמר ואפילו לר' אלעזר מאי מגו איכא במציעתא ואפילו ברישא נמי מאי מגו איכא דהא כיון דמדינא

אפי' אמרה מוכת עץ אני תחתיך לא מהימנא טפי כי אמרה נאנסתי תחתיך או מוכת עץ אני עד שלא ארסתני אמאי מהימנא משום מגו דמוכת עץ אני תחתיך דאף היא לא מהימנא מדינא דמאי שנא מגו כי האי דלא אשכחן אלא במגו דאי אמר הכי הוה מהימן ויש לומר דאשכחן מגו כי האי דלא מהימן טפי אי טעין אידך טענתא אחריתי ואפ"ה כיון דה"ל למימר טענה דשפירא מינה מהימן משום ברי ושמא אבל במקום ברי וברי לא וכדאמרינן בפרק האיש מקדש [קידושין מט ב'] גמ' אף על פי שאמרה בלבי היה להתקדש לו היה לו לומר נזכרתי אע"פ שאילו אמר כן לא היה נאמן אלא שהיא טענה יותר קרובה ממנה שטען לא היה בלבי על זה וכן דעת רבותינו הצרפתים ז"ל ושם הארכתי יותר בס"ד. ע"כ:

וכן כתב הרא"ש וז"ל ע"כ לא קאמר ר"ג אלא משום דאיכא למימר מגו אע"ג דלקמן אמרינן אליבא דר' יוחנן לית ליה מגו מש"ה אמר טעמא אחרינא דחזקה. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה ע"כ לא קאמר ר"ג התם אלא דאיכא למימר מגו פירוש מגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני דלא פסלה נפשה מכהונה וקאמרה משארסתני נאנסתי דפסלה נפשה מכהונה ובסיפא לרבי אלעזר דאמר טענתייהו במנה ולא כלום איכא מגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני תחתיך ואית לי מאתן ולר' יוחנן דאמר במאתים ומנה ליכא מגו ואף על גב דר' יוחנן מתרץ השתא מלתא דר"ג דאמר ברי עדיף דר' יוחנן ורב נחמן אמרי פטור דאוקי ממונא בחזקת מאריה י"ל מש"ה קאמר א"נ כו'. וק"ל והא מגו חזקה דממונא כנגדה דעדיפא. ועוד היכא אשכחן כי האי מגו והא אי הוה טענה מוכת עץ אני לא פשיטא לן דמהימנא והכי נמי פליגי ר"ג ורבי יהושע בההיא וי"ל ה"ק בברי ושמא דמסייע לברי דידיה טעם ורגלים בההוא מודה רב נחמן דברי עדיף כיון דאידך שמא ולהאי מסייע טעם ורגלים כגון מגו כי הכא שהרי אשה זו אם היתה טוענת מוכת עץ אני היתה מכשרת עצמה יותר ומדלא טענה רגלים לדבר שהיא אינה רוצה לטעון אלא האמת א"נ משום דמסייע לה חזקה דגופה בהאי ברי ושמא מודה רב נחמן. עד כאן:

דף יג.

מתני' היא אומרת מוכת עץ וכו'. דע שהרא"ה ז"ל והריטב"א מפרשי הך מתני' בשקד' ובעל לאלתר וכדבעינן למכתב לקמן בס"ד בגמ' ומיהו רש"י כתב הכא במתני' דרוסת איש את. קודם שארסתיך ע"כ. אלמא מדאיצטריך לפרושי טענתיה דקודם שארסתיך קאמר משמע דלא מיירי כשקדש ובעל לאלתר אלא כשבעל לאחר זמן והוה יכילנא

לפרושי דלאחר שארסתיך קאמר והא ודאי ליתא דאי באונס אם כן נסתחפה שדהו ויש לה מאתים ומאי קא טעין ואי ברצון קאמר למה ליה לאחזוקי ברשעה כולי האי והא באונס נמי משכחת לה שתפסיד כתובתה וכגון שנאנסה קודם שארסה וכדקתני במתני' דלעיל ולמה ליה לשנויי טענתיה ממאי דקתני מתני' דלעיל. ועוד דמשמע דס"ל לרבי יהושע דהרי זו בחזקת דרוסת איש פי' שנבעלה ברצון ונאסרה על בעלה ואילו באינך מתני' דלקמן משמע דדוקא משום דראוה מדברת או ראוה מעוברת הוא דמחזיק לה ר' יהושע בחזקת בעולה לפסול לה הילכך ודאי דרוסת איש קודם שנתארסה קאמר ואיפשר דלשון דרוסת איש משמע באונס ומכל מקום משמע מלשון רש"י דלאו בשקדש ובעל לאלתר מיירי מתני' וכדכתיבנא ולקמן נאריך עוד בזה בס"ד כנ"ל:

גמרא טענתייהו במאי. אין לפרש דה"ק במאי פליגי האשה עם הבעל ממאתים למנה אי אולא כלום דאי הכי עלה במתני' דלעיל נמי הוה מצי למבעי אי מקח טעות לגמרי משמע ולית לה כלום או מקח טעות ממאתים קאמר ואמאי נטר למיבעי הכין עד הכא אלא הכי בעי טענתייהו במאי פי' האשה ובעל מה היא תובעתו ומה הוא רוצה ליתן וכדפרש"י ז"ל והשתא ניחא דלא בעי עלה דמתניתין דלעיל דהא טענתא דידה ברירא לן דהיא תובעתו במאתים דהא קאמרה ונסתחפה שדהו דאלמא מאתים קא תבעה מיניה אבל הך מתני' לא ברירא לן לא טענתא דידה ולא טענתא דידיה לכך בעי טענתייהו במאי. ואיכא למידק דלקמן בעי בשלמא ר' אלעזר לא קאמר כרבי יוחנן כו' ובעי נמי בשלמא לרבי אלעזר היינו דקתני כו' אלמא דמשמע ליה לתלמודא כר' אלעזר דטענתייהו במנה ולא כלום ויש לומר דבמתני' דלעיל קא פריש להדיא טענתייהו דקתני ונסתחפה שדהו והלה אומר לא כי אלא כו' והיה מקחי מקח טעות דאלמא דטענתייהו במאתים ולא כלום דמקח טעות לגמרי משמע והכא סתים תנא ותנא היא אומרת מוכת עץ וכו' ולכאורה משמע דטענתייהו כדלעיל דהא מאי דקתני במתני' דלעיל הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים כו' קאי נמי אהך מתני' דמוכת עץ וכדכתיבנא לעיל בשמעתא דרמי בר חמא גבי מוכת עץ אלמא משמע דהני תרי בבי דמתני' בחדא גוונא אזלי וליכא בינייהו חילוקא כלל דאי הכי אתיא מתני' כר"מ ולא כרבנן ולהכי בעי טענתייהו במאי פי' נדחוק לאוקמה הך מתני' כר"מ כי היכי דמייתי במתני' דלעיל או נוקי מתני' כרבנן ואף על גב דנוקי מתני' בגוונא אחריתי דלא כגוונא דמתניתין דלעיל ופליגי ר' יוחנן ור' אלעזר דר' יוחנן דחיק לאוקמה מתני' כר"מ ורבי אלעזר דחיק לאוקמה בגוונא אחריתי דלא כמתני' דלעיל כי היכי דתיתוקם מתני' כרבנן ופריך תלמודא בשלמא ר' אלעזר כו' פי' דאי הוה קאמר רבי יוחנן במאתים ולא כלום לא הוה קשיא ליה מידי דניחא ליה

לאוקמה מתניתין כרבי מאיר כי היכי דתיתוקם בגוונא דמתניתין דלעיל וכדכתיבנא אבל השתא דקאמר במאתים ומנה אלמא דסבירא ליה לרבי יוחנן דלעולם נחתינן חד דרגא נמצאת בעולה מנמצאת מוכת עץ דלר"מ דס"ל דמוכת עץ מאתים ואפילו שלא הכיר בה ס"ל נמי בנמצאת בעולה כתובתה מנה ולרבנן דס"ל במוכת עץ כתובתה מנה ס"ל נמי בנמצאת בעולה דלית לה כלום ומשום דבעי לאוקמה הך מתני' כמתני' דלעיל דטענה דידה היינו במאתים וכדכתיבנא להכי אוקי לה כר"מ הך מתני' דהכא ומתני' דלעיל דקתני והיה מקחי מקח טעות דלגמרי משמע תתוקם כרבנן ולהכי פריך תלמודא ר' יוחנן מאי טעמא לא אמר כר' אלעזר פי' כיון דסוף סוף לא מתפרשא הך מתני' כמתני' דלעיל לגמרי דבטענה דידיה הכא רוצה ליתן מנה ובמתני' דלעיל אינו רוצה ליתן כלום מעתה אמאי לא אמר כר' אלעזר ונוקי מתניתין כרבנן ואף על גב דבטענתא דידה לא הויא דומיא דמתני' דלעיל מכל מקום בטענתא דידיה הויא כדמתני' דלעיל ואתי שפיר דאתיא מתני' כרבנן ומשני קסבר כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה כו' הכא הוא קאמר מנה כו' פי' דלאו הא בהא תליא דשפיר מצינן למימר דסבר במוכת עץ לא הכיר בה מנה ואפ"ה ס"ל נמי כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה כתובתה מנה ולא נחתינן בהא דרגא כלל ולא תליא הך בפלוגתא דר"מ ורבנן כלל אלא רבי יוחנן מסברא דנפשיה דס"ל דכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה כתובתה מנה ומש"ה על כרחיה צריך לאוקמה מתני' כר"מ דקא תבעה מאתים דאי כרבנן ותבעה מנה מאי איכא בין טענתיה דידיה לטענתא דידה זהו הכרחיה דרבי יוחנן דמוקי לה בהכי ולאו היינו משום דתליא דינא דכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה בפלוגתא דרבי מאיר ורבנן במוכת עץ כלל. כנ"ל פי' דהך שמעתא:

וכתב הרשב"א וז"ל קסבר כנסה בחזקת בתולה כו'. פי' ומקח טעות לאו לגמרי משמע אלא מאי מקח טעות ממאתים אבל מנה יש לה ע"כ. ומדוייק קצת כדפרישנא. וניחא קושיא אחריתי דאיכא לאקשויי בהך שמעתא דמאי פריך אלא לר' יוחנן מאי טעמא לא אמר כרבי אלעזר ומאי משני קסבר בחזקת בתולה וכו' אי קא פריך דאמאי ס"ל כנסה בחזקת בתולה וכו' ונמצאת בעולה כתובתה מאתים כי היכי דתיקו' מתניתין כרבי מאיר אם כן מאי קא משני קסבר כנסה כו' ואי קא פריך אמאי לא מוקי לה כרבנן בלחודא מאי קא פריך פשיטא ודאי דכיון דסבירא ליה נמצאת בעולה כתובתה מנה וכדקאמר רבי יוחנן במאתים ומנה ע"כ צריך לאוקמה כר"מ הא לא תימא הכי מאי איכא בין טענתיה דידיה לטענתא דידה ובמאי דכתיבנא ניחא ודוק ותשכח. וניחא נמי דוחק הבשלמא. א"נ יש לפרש דהכי בעי טענתייהו במאי פי' כיון דלא פריש במתני' דהכא מידי לא

בטענתא דידיה ולא בטענתא דידה הלכך לא ידעינן מה היא תובעתו ומה הוא רוצה ליתן דאי תובעתו מאתים קשיא דהיינו כר"מ ואי אינו רוצה ליתן כלל קשיא דה"ל למיתני והיה מקחי מקח טעות כדלעיל וזהו שכתב רש"י מה היא תובעתו ומה הוא רוצה ליתן ומאי דפרישנא לעיל ניחא טפי והרי הוא שפיר כולה שמעתא בהכי:

במאתים ומנה. ואם תאמר ואם כן לר' יהושע פטור הא ה"ל מודה מקצת ואומר על השאר איני יודע ומחוייב שבועה שאינו יכול לישבע וחייב הוא לשלם ותירץ ר"י ז"ל דלא אמרינן מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע ישלם אלא היכא דה"ל למידע ואיפשר שהדין אמת ואף על פי שיש חולקין עליו כדאי הוא רבינו ז"ל לסמוך עליו. אבל יש לומר דהכא ליכא מודה מקצת שהמנה האחר מחוייב גמור הוא שאינו יכול לכפור בו דאמר כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה מנה וליכא למיטען שזנתה תחתיו דבשקדש ובעל לאלתר עסקינן כדבעינן לומר בסמוך בס"ד. ועל המנה השני חולקין ואומר עליו איני יודע וכאילו תבעו מנה בשטר ומנה ע"פ והודה על השטר ובאידך אמר איני יודע וכן אמרינן בירושלמי על מתני' דריש פ' האשה שנתאלמנה וכדבעינן לומר התם בס"ד. הריטב"א ז"ל. ויש לדקדק כן מלשון רש"י ז"ל שכתב וז"ל במאתים ומנה. היא אומרת מוכת עץ כו' וקסבר כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה מנה ע"כ. ואיכא למידק דלמה ליה למימר הכא וקסבר כנסה כו' הא ר"מ לקמן קאמר לה בהדיא הכין אלא דאתא לתרוצי קושית הריטב"א ז"ל וכתירוץ שני ומיהו הא כתיבנא לעיל דס"ל לרש"י ז"ל דמתני' לא מיירי כשקדש ובעל לאלתר ומעתה קשיא דהא איכא למיטען שזנתה תחתיו ונ"ל דכיון דאינו נאמן לאוסרה עליו בטענה זו שזנתה תחתיו משום דקא טעין שמא ואיהי טוענת ברי וכדכתב הרמב"ן והרשב"א ז"ל בשמעתא דפתח פתוח מעתה דל טענה זו מהכא ואין כאן אלא כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה דיש לה כתובה מנה וליכא למימר מתוך שאינו יכול לישבע משלם וכמ"ש הריטב"א ז"ל וק"ל, כנ"ל. הקשה הרא"ה ז"ל אמאי לא מוקים לה רבי יוחנן כרבנן וכגון דאמרה מוכת עץ אני תחתיך דאית לה מאתן ורבי אלעזר נמי אמאי לא מוקים לה במאתים ולא כלום כגון דאמרה איהי מוכת עץ אני תחתיך והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את דהא קסבר כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין לה כלל ותירץ דקסברי דמתניתין מדלא מפרש בהדיא והיא אומרת מוכת עץ אני תחתיך כדקתני באידך אלמא דכולה בין טענה דידיה בין טענתה דידה כשאינה תחתיו דלא פליגי איהי ואיהו אלא אי מוכת עץ או דרוסת איש אבל תרווייהו מודו דלאו תחתיו וכגון שקדש ובעל לאלתר או כגון שקדש בביאה ע"כ. וכן תירץ הריטב"א ז"ל דע"כ תנא דמתניתין בעי למתנייה אפילו שקדש

ובעל לאלתר ע"כ. ולשיטת רש"י דלא מוקי לה כשקדש ובעל לאלתר יש לתרץ דלהכי לא מוקי לה כשאמרה מוכת עץ אני תחתיך דאי הכי מאי אולמיה דהאי טענה ממתניתין דלעיל דקא טענה נמי משארסתני נאנסתי אבל השתא דמיירי במוכת עץ מעיקרא עד שלא נתארסה היינו רבותא דמאי דקא טעין בעל במתניתין דלעיל כדי לאפטורי דהיינו עד שלא ארסתיך קתני בהך מתני' דקא טענה איהי כדי לחיוביה לבעל דהיינו מוכת עץ וקאמרה מוכת עץ אני ויש לי מאתים ואף על פי שלא הכרת בי וזהו שכתב רש"י במאתים ומנה. היא אומרת מוכת עץ אני ויש לי מאתים ואף על פי שלא הכרת בי כו'. והיינו נמי דקאמר תלמודא ר' יוחנן אמר במאתים ומנה סבר לה כר"מ דאמר בין הכיר בה ובין לא הכיר בה מאתים ור' אלעזר סבר לה כרבנן דאמרי בין הכיר בה ובין לא כו' ולא קצר התלמוד וקאמר סבר לה כר"מ דאמר מוכת עץ כתובתה מאתים ורבי אלעזר כו' כרבנן דאמרי כתובתה מנה כלישנא דפלוגתייהו במתני' דלעיל ולמה ליה למנקט הכיר ולא הכיר אלא לאשמועינן רבותא דאפילו לא הכיר בה כתובתה מאתים והיינו לאפוקי מדרמי בר חמא דאמרינן לקמן בגמ'. כנ"ל:

וז"ל שיטה ישנה ר' יוחנן אמר במאתים ומנה כר"מ כו'. וא"ת ולוקמה נמי כרבנן וכגון דאמרה מוכת עץ אני תחתיך י"ל א"כ ה"ל לבעל למטען לה אלא מוכת עץ היית עד שלא ארסתיך. אלא הא קשיא לר' אלעזר דאמר במנה ולא כלום כרבנן לימא במאתים ולא כלום כרבנן וכגון דטענה מוכת עץ אני תחתיך ואית לי מאתן ובעל טעין לא כי אלא דרוסת איש את כי היכי דלא לותיב לה מידי וי"ל דה"ק אנא מוקי מתניתין אפילו במנה ולא כלום ובא לחלוק כנגד מה שאמר רבי יוחנן במאתים ומנה דלא הוה משכח לה בענין אחר ועוד דה"ל לפרושי בהדיא ולמימר מוכת עץ אני תחתיך. ע"כ:

במנה ולא כלום. והא דלא תני מתני' בהדיא לא כי אלא דרוסת איש את והיה מקחי מקח טעות כדקתני במתני' דלעיל משום דבמתני' דהכא כיון דלא קא תבעה אלא מנה ממילא כי טעין איהו לא כי אלא דרוסת איש כו' פירושו דלית לך כלום ואין צריך לפרש עוד אבל במתני' דלעיל דקא תבעה איהי מאתים צריך לפרש והיה מקחי מקח טעות כדי שלא נאמר במאתים דוקא קאמר ואפשר שזהו שכתב רש"י במנה ולא כלום. היא תובעת מנה והוא אומר אין לך כלום, ע"כ. סבר לה כר"מ כו' לאו למימרא דר' יוחנן כר"מ ס"ל דלא שביק רבנן ועביד כר"מ ועוד דאמרינן בשלמא ר' אלעזר לא אמר כרבי יוחנן דקא מוקי לה כרבנן אלא רבי יוחנן מ"ט לא אמר כר' אלעזר ומאי קשיא לימא ליה משום דקסבר מוכת עץ כתובתה מאתים וכדמתרץ קסבר כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה מנה אלא ה"ק סבר ליה דמתני' ע"כ כר"מ אתא וכדמפרש ואזיל דאי לא

טענתייהו במאי. והראב"ד ז"ל מחק הגירסא ואמר דלא גרסינן סבר לה לא במילתיה דר' יוחנן ולא במילתיה דר' אלעזר אלא ה"ג דרבי יוחנן אמר במאתים ובמנה כר' מאיר כלומר ומתניתין ר' מאיר היא וכן במילתיה דר' אלעזר במנה ולא כלום ואין צורך לזה. הרשב"א ז"ל:

בשלמא לר' אלעזר היינו דקתני תרתי כו'. אין להקשות דלרבי אלעזר נמי למה לי למתני פלוגתא דר"ג ור' יהושע תרי זימני ליערבינהו ולתנינהו הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים היא אומרת משארסתני נאנסתי כו' והוא אומר לא כי אלא עד שלא ארסתיך כו' היא אומרת מוכת עץ אני והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש כו' ר"ג ור"א אומרים נאמנת ור' יהושע אומר לא מפיה אנו חיין אלא הרי זו בחזקת בעולה עד שלא תתארס כו' די"ל דכיון דאיצטריך למיתני תרי בבי חדא לאפוקי מדרמי וחדא לאפוקי מדר' חייא כו' קתני נמי פלוגתא דר"ג ור"י אכל חדא וחדא לאשמועינן בקמייתא בכנסה בחזקת בתולה כו' לית לה כלום וכדתני ר' יהושע לא מפיה אנו חיין כו' ולא פליג עלה ר"ג אלא משום דאיהי טוענת ברי ובברייתא אשמועינן דמוכת עץ אפילו לא הכיר בה כתובתה מאתים וכדתני ר"ג נאמנת ולא פליג עליה רבי יהושע אלא משום דהרי היא בחזקת דרוסת איש כו' דאוקי ממונא בחזקת מריה ואי הוה תני הכי דהוה עריב להו להני תרי בבי וכדכתיבנא לא הוה שמעינן הכי כולי האי דדילמא נאמנת דקאמר ר"ג לא קאי אמוכת עץ אלא משום אידך טענתא דקא טענה איהי, כנ"ל. והקשה הרא"ש למה לי תרתי חדא לאפוקי מדרמי וחדא לאפוקי מדרבי חייא מסיפא לחודיה ילפינן תרווייהו דכיון דקאמר ר' אלעזר במנה ולא כלום ידעינן תרווייהו כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין לה כלום ובמוכת עץ בין הכיר בין לא הכיר בה מנה י"ל דהא דקאמר ר' אלעזר ולא כלום מרישא קא דייק דמקח טעות לגמרי משמע, ע"כ. וכן כתוב בשיטה דאי מסיפא לחודא הוה אמינא כר' יוחנן קמ"ל רישא עד שלא ארסתיך והיה מקחי מקח טעות לגמרי משמע ואפשר דלהכי כתב רש"י בשלמא לר' אלעזר. דאמר דרוסת איש אין לה כלום, ע"כ. פי' לא קאי אמאי דקאמר ר' במנה ולא כלום דאי הכי למה לי חדא לאפוקי כו' וחדא לאפוקי כו' מסיפא נפקא תרווייהו ואכתי איכא למידק דלמה לי למתני היא אומרת משארסתני נאנסתי כדי למתני בה והיה מקחי מקח טעות לא ליתני אלא חדא בבא הך דהיא אומרת מוכת עץ כו' וליתני בה והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את והיה מקחי מקח טעות והוה שמעינן תרווייהו לאפוקי מדרמי ולאפוקי מדרבי חייא ולמה לי למתני בבא יתירה כדי למיתני בה והיה מקחי מקח טעות ויש לומר דבשלמא במתניתין דלעיל לא היה צריך למתני והיה מקחי מקח טעות דכיון דהיא טוענת משארסתני נאנסתי ונסתחפה שדהו

במאי דטעין איהו לא כי אלא עד שלא ארסתיך סגי דבהכי לא נסתחפה שדהו והפסידה כתובתה ולמה לי למתני והיה מקחי מקח טעות אי לא לאשמועינן לאפוקי דרבי חייא אבל אי הוה תני גבי אומרת מוכת עץ אני והיה מקחי מקח טעות לא הוה משתמע דאתא לאפוקי אלא מדרמי בר חמא וה"ק היא אומרת מוכת עץ אני ואין כאן מקח טעות כלל דבתולה שלמה מיקרי והלה אומר לא כי אלא דרוסת איש והיה מקחי מקח טעות אלמא דבהכי דוקא הוא דהויא מקח טעות משום דהויא דרוסת איש אבל מוכת עץ לא הויא מקח טעות כלל ולאפוקי מדרמי בר חמא אבל לאפוקי מדר' חייא לא הוה משתמע להכי איצטריך בבא יתירא דמשארסתני נאנסתי כדי למתני בה והיה מקחי מקח טעות לאפוקי מדר' חייא כו', כנ"ל. ומש"ה אפיך וקאמר חדא לאפוקי מדרמי בר חמא וחדא לאפוקי מדר' חייא ולא נקט כסדר המשניות לאפוקי מדר' חייא ברישא משום דכיון דאיצטריך הך מתני' דמוכת עץ לאפוקי מדרמי להכי אף על גב דהוה תני נמי והיה מקחי מקח טעות לא הוה ידעינן לאפוקי מדר' חייא וכדכתיבנא הילכך איצטריך למתני מתני' דמשארסתני נאנסתי כדי למתני בה והיה מקחי מקח טעות כנ"ל. וכתב הריטב"א וז"ל בשלמא לר' אלעזר היינו דקתני תרתי חדא לאפוקי כו' פי' דאף על גב דחדא צריכא לגופא לפלוגתא דר"ג ור' יהושע אנן ה"ק דבכל חדא מינייהו משכחת חידושא חדא לאפוקי מדרמי כו'. ע"כ:

לאפוקי מדרמי בר חמא. אין להקשות אמאי לא קאמר נמי לאפוקי ממאי דקאמר רבא מעיקרא לר"מ בין הכיר בה בין לא הכיר בה מאתים לרבנן הכיר בה מנה לא הכיר בה ולא כלום דהא לר"א אליבא דרבנן קאי די"ל דלא נקט אלא רמי בר חמא דקא מחלק בכל מוכת עץ בין לרבנן בין לר"מ דהכא מתניתין סתמא קתני היא אומרת מוכת עץ ולא פירש להדיא אי כרבנן קאמר ואתא מתניתין לאשמועינן דאין לחלק במוכת עץ כלל בין הכיר בה בין לא הכיר בה ואילו לא אתא לאשמועינן אלא לרבנן הוה ליה לפרושי להדיא היא אומרת מוכת עץ אני ויש לי מנה כיון דהך טענה לא הויא כטענה דמתניתין דלעיל דמשארסתני נאנסתי, כנ"ל. ודוק שכתב רש"י ז"ל ותנא היא אומרת מוכת עץ אני לאפוקי מדרמי בר חמא דאמר לעיל גבי מוכת עץ אבל לא הכיר בה דברי הכל ולא כלום, ע"כ. ומאי גבי מוכת עץ דכתב ז"ל אי לאו כדכתיבנא:

לאפוקי מדרבי חייא בר אבין. הא דלא נקט לאפוקי מדר' יוחנן דהא איהו גופיה הכי סבר משום דר' חייא אמר הכין בהדיא דס"ל הכין אבל ר' יוחנן לא פריש להדיא אי ס"ל הכין דאפשר דה"ק דמתני' סבר לה הכין וכדקאמר עלה דמאתים דמוכת עץ וכמו

שכתבו רש"י והרשב"א ז"ל וכדכתיבנא לעיל וזהו שכתב רש"י לאפוקי מדר' חייא בר אבין דאמר לעיל כנסה בחזקת בתולה כו'. כנ"ל:

אלא לר' יוחנן תרתי למה לי. איכא למידק השתא דפשיטא לן דלר' אלעזר תני חדא לאפוקי מדר' חייא בר אבין אם כן משמע לן דמקח טעות לגמרי משמע וכיון שכן למה ליה לאקשויי תרתי למה לי הוה ליה לאקשויי להדיא ממתני' דלעיל ועוד מאי קאמר תרתי למה לי דמשמע דאכל חדא מינייהו בעי למה לי והא ודאי ליתא דע"כ איצטריך למתני' הך מתני' דהיא אומרת מוכת עץ אני לאפוקי מדרמי בר חמא הילכך לא ה"ל לאקשויי אלא משארסתני נאנסתי למה לי ורש"י תירץ כל זה שכתב וז"ל אלא לר' יוחנן. דאמר כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה כו' דוק ותשכח:

וכתב הריטב"א וז"ל תרתי למה לי וקושיא ממתני' דאומרת משארסתני נאנסתי דאילו ממתניתין דמוכת עץ הא איצטריך לר' יוחנן נמי לאפוקי מדרמי בר חמא ומיהו אנן עבדינן צריכותא לתרווייהו לר' יוחנן בחדא גוונא משום כחו דר"ג וחדא משום כחו דרבי יהושע דכותה, ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה אלא לר' יוחנן בשלמא סיפא לאפוקי מדרמי בר חמא אלא רישא למה לי דהא ליכא למימר לאשמועינן דכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה כתובתה מנה דהא לא שמעינן מינה דאדרבה מקח טעות לגמרי משמע בתרייתא להודיעך כחו דר"ג לא היה צריך לכך דהא איצטריך לאפוקי דרמי בר חמא אלא אגב גררא דקמייתא דקאמר להודיעך כחו דר' יהושע קאמר נמי להודיעך כחו דר"ג, ע"כ. ולי [נראה] לאו משום איידי נקט בתרייתא להודיעך כחו של ר"ג דע"כ צריך לתרץ כן דאם היינו מתרצים דקמייתא להודיעך כחו דר' יהושע ובתרייתא לאפוקי מדרמי הוה קשיא לן דכיון דלית הלכתא כר' יהושע למה לן משנה יתירה להודיעך כחו אבל השתא דאמרינן דבתרייתא להודיעך כחו דר"ג נמי קא אתי לא תיקשי ולא מידי. כנ"ל:

חדא להודיעך כחו דר"ג וחדא להודיעך כחו דר' יהושע. תימא נימא דאפילו בתרייתא דהיינו מוכת עץ איצטריך משום ר' יהושע דמדקא פליג ר' יהושע במוכת עץ ואמר דאינה נאמנת מוכיחים התוספות דגבי משארסתני נאנסתי לית ליה לרבי יהושע מגו משום דלא הוי מגו גמור דהא אפילו אמרה מוכת עץ אני אינה נאמנת לרבי יהושע כדתנן במתני' וא"כ איצטריך תרווייהו לר' יהושע. עכ"מ בקונטריסין. ונ"ל דא"כ למה ליה למתני פלוגתא דר"ג ור"י תרי זימני ליערבינהו הני תרי בבי וליתני פלוגתא דר"ג ור"י עלייהו וכדכתיבנא לעיל וק"ל:

דאף על גב דליכא למימר מגו. פי' דלא מציא למיטען מוכת עץ אני תחתיך חדא דמתניתין כשקדש ובעל לאלתר היא ותו לר' יוחנן ליכא בהא מגו דהא לדידיה מוכת עץ אני מעיקרא אף על פי שלא הכיר בה יש לה מאתים. הריטב"א ז"ל. והא כתיבנא לעיל דלדעת רש"י לא מיירי מתניתין בשקדש ובעל לאלתר ולכך לא פירש כאן אלא מטעמא בתרייתא דכתב הריטב"א ז"ל עיין בפירושיו:

מתניתין ר"ג ור"א אומרים נאמנת. לכאורה משמע מדקתני נאמנת ולא קתני כשרה לכהונה דנאמנת היא בכל מאי דקאמרה שהיה אותו פלוני וליתא דאמאי נהימנה לדידה דהא טעמא דר"ג משום חזקה דגופא ולגבי האי מילתא מאי חזקה איכא ועוד מאי בעי תלמודא תרתי למה לי והא טובא איצטריכי לאשמועינן דאע"ג דלא ראינו הבועל כלל כגון היתה מעוברת דסיפא אפילו הכי לר"ג נאמנת לומר העובר זה מאיש פלוני וכהן ועובר זה יורשו ואוכל בתרומה וחדא להודיעך כחו דר"ג וחדא להודיעך כחו דרבי יהושע אלא הנכון כמו שפרש"י ז"ל וז"ל נאמנת. וכשרה לכהונה ולא מספקינן לה בנבעלה לפסול לה. היתה מעוברת כו'. בגמ' מפרש תרתי למה לי, ע"כ. וכן כתב הריטב"א ז"ל וז"ל הא דאמר ר"ג נאמנת היינו שנאמנת שנבעלה לכשר להכשיר גופה ולהכשיר עוברה אבל אינה נאמנת שהוא אותו פלוני לא לכהונה אפילו לתרומה ולא לירושה דהא לית לה שום חזקה להאמינה וכל הימנותא דידה לר"ג משום חזקה דגופה היא ע"כ. וכן כתב הרא"ש וכדבעינן למכתב קמן גבי פלוגתא דרבי יוחנן ורבי אלעזר בהכשר בתה בס"ד. והא דנקט מתני' מאיש פלוני וכהן תירץ הריב"ש בתשובותיו סימן רל"א דאורחא דמילתא נקט שדרך האשה לידע למי נבעלה וכשבאה להכשיר עצמה אומרת לפלוני וכו' ועוד דאשמועינן לרבותא דאפילו אומרת איש פלוני אינה נאמנת לר' יהושע ועוד אפשר דלר"ג אינה נאמנת אם לא באומרת איש פלוני ואף על פי שאומרת לכשר נבעלתי דאפשר שהיא סבורה שהוא כשר ואינו דמאין היא יודעת בכשרות האנשים ונשי לאו דיני גמירי אבל במייחדת לאיש פלוני ואנחנו ידענו בכשרות האיש ההוא אז נאמנת להחזיקו בכשרות כו' עיין בתשובותיו ודע שהגאונים כתבו שכשאמרה מאיש פלוני וכהן הולד אסור בקרובי אותו איש פלוני וכדבעינן למכתב קמן בס"ד גבי פלוגתא דמכשיר בה ובבתה ובזה ניחא דנקט גבי מעוברת מאיש פלוני ואיידי דנקט הכין גבי מעוברת נקט נמי גבי מדברת. וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ט"ו מהלכות איסורי ביאה ועיין ריב"ש סימן מ"א:

לא מפיה אנו חיין. נקט האי לישנא דרך צחות לפי ששנינו במסכת אבות [פ"א מי"ג] על ג' דברים העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלום, הריטב"א ז"ל. והא כתיבנא לה לעיל בשם תלמידי הר"י ז"ל:

אלא הרי זו בחזקת וכו'. לנתין ולממזר. פי' ופסולה לכהונה ותנא הכי והוא הדין לשאר פסולין כגון חלל שתוקי ואסופי דכיון שנבעלה לפסול לה פסלה מן הכהונה כדנפקא לן מן ובת איש כהן כי תהיה לאיש זר בפ' אלמנה לכ"ג וכשנבעלה לפסול לה הויא זונה וכתיב אשה זונה לא יקחו אבל נבעלה לכשר לה אינה זונה ולא פסלה מן הכהונה והאי דאמר פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות עשאה זונה ר' אלעזר בלחוד אמרה במסכת יבמות וחבריו לא קיימי כותיה דלא קרינן זונה אלא היכא דנבעלה לפסול לה. לקוטי הגאונים:

גמרא מאי מדברת. פי' ע"כ לאו מדברת ממש קתני דמשום דבורא בעלמא לא נחשדנה לזונה אלא ע"כ מיירי בנסתרה או בנבעלה לכך בעי מאי מדברת:

זעירי אמר נסתרה. כתב הריטב"א אף על גב דליכא אלא עדי סתירה מיהו כי אמרי לה מה טיבו והיא אומרת איש פלוני וכהן הוא הרי היא מודה שנבעלה לו דאי לא מה לה למימר הכי ודעת התוס' ז"ל דוקא באומרת נבעלתי אמר ר' יהושע דלא מהימנא דהשתא ליכא אלא חד ספיקא אבל אם אמרה לא נבעלתי הא איכא תרי ספיקי דשמא לא נבעלה ואת"ל נבעלה שמא לכשר נבעלה וכל תרי ספיקי מכשיר ר' יהושע כדאיתא בגמרא והיינו דאמר בפרק האשה הניחא לזעירי דאמר נסתרה מגו דאי בעיא אמרה לא נבעלתי ומיהו רבי יהושע לית ליה מגו משום מעלה שעשו ביוחסין וכדאיתא בסמוך וקשה לפירוש זה דהא בגמרא מדמה ר' יהושע מדברת לשבויה ואמר לרבנן מה הפרש בין זו לזו ואמר נמי מדברת היינו שבויה והתם כיון דאיכא עדים שנשבית אפילו אמרה לא נבעלתי טמאה ויש לי לדחוק דבאומרת נבעלתי הוא דמדמי להו וה"ק מה ההפרש הגדול שיש בין זו לזו דהתם לא מהימן אפילו באומרת לא נבעלתי והכא נאמנת אפילו באומרת נבעלתי ולכשר נבעלתי ויותר נראה לומר דמתני' סתמא בין באומרת לא נבעלתי ובין באומרת לכשר נבעלתי ור"ג מכשיר בשתיהן ור' יהושע פוסל בשתיהן ולא חשיב לה תרתי ספיקי דכיון דנסתרה אבדה חזקתה דכל סתירה בעילה חשיבא לענין יוחסין משום מעלה כדאיתא בגמרא והא דאמרינן לקמן בפרק האשה שנתאלמנה מגו דאמר' לא נבעלתי ההוא לאו מגו גמור הוא אלא מגו כל דהו כהנהו דפרשינן לעיל והכי מתפרשי כולהו מגו דההיא שמעתתא כדבעינן לפרושי התם בס"ד וכן דעת הרמב"ן. ע"כ:

וז"ל הרא"ה לזעירי דאמר נסתרה אתיא בין באומרת לא נבעלתי בין באומרת נבעלתי

ור"ג מכשיר אפילו בהא ור"י פוסל אף באומרת לא נבעלתי ולא סגיא נמי בלאו הכי דאם איתא דמכשיר ר' יהושע בהא א"כ אפילו באומרת נבעלתי ולכשר נבעלתי מהימנא מגו דאי בעיא אמרה לא נבעלתי אלא ודאי אפילו בהא פסיל ר' יהושע דסבר דכל נסתרה בודאי נבעלה היא ור"ג נמי מכשר אפילו באומרת נבעלתי דלא סגיא נמי בלאו הכי כיון דמכשר באומרת לא נבעלתי וכיון דכן כי אמרה נבעלתי ולכשר נבעלתי לא סגיא דלא מהימנא במגו והכי מוכחא דמילתא ומתניתין דקתני מה טיבו של זה איש פלוני וכהן הוא אלמא דבאמרה דנבעלתי אלא דכשר הוה ואפילו הכי לזעירי איצטריכא היתה מעוברת דודאי נבעלה לפנינו ואין כאן מגו כלל ואפילו בהא מכשר ר"ג. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה זעירי אמר נסתרה ואיכא מגו דמציא למימר לא נבעלתי כי אמרה נבעלתי ולכשר נבעלתי מהימנא ואיצטריך להודיעך כחו דר' יהושע דאף על גב דאיכא למימר מגו לא מהימנא משום דהאי מגו אינו אלא פי' בעלמא דאי אמרה לא נבעלתי נמי לא מהימנא לר' יהושע וא"ת לר' יהושע הא הוי ספק ספקא ספק לא נבעלה ואפילו נבעלה דילמא לכשר נבעלה ולר' יהושע קיל ליה ספק ספיקא כו'. כדאמרינן לקמן י"ל דליכא אלא חדא ספיקא אליביה דס"ל דאסתתרה אין אפוטרופוס לעריות ובודאי נבעלה חשיב לה ואיכא דאמרי משום דאשה מזנה אין בודקת ומזנה. ולא צריך. ע"כ:

וז"ל תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל ראוה מדברת עם אחד בשוק אמרו לה מה טיבו של איש זה כלומר מי הוא זה שנסתרה עמו והיא משיבה פלוני הוא וכהן הוא ומסקנא דגמרא דמדברת רוצה לומר נסתרה ור"ג ס"ל דכיון דאמרה ברי לי דלכשר נבעלתי נאמנת ולא נפסלה לכהונה דאוקי איתתא בחזקת כשרה לכהונה. וא"ת ואמאי לא נאמין אותה במגו שהיתה יכולה לומר לא נבעלתי כלל י"ל דמגו להיתרא ליוחסי כהונה לא אמרינן א"נ ס"ל דלא אמרינן דאין אוסרין על היחוד אלא על גבי אשת איש אבל גבי יוחסין אוסרין על היחוד וניחוש כי שמא נבעלה לפסול ונאסרת לכהונה ודוקא במדברת ומעוברת ס"ל לר"ג דאי אמרה לכשר נבעלתי נאמנת אפילו ברוב פסולין אצלה ולא נפסלה לכהונה אבל בשבויה דברי הכל הוא שנפסלה לכהונה משום דשבויה מתוך שהיא מסורה בידם אינה יכולה לבדוק עם מי מזנה ולפיכך אפילו אמרה לכשר נבעלתי אינה נאמנת אבל זאת כיון שאינה מסורה בידם אינה רוצה לפסול עצמה לכהונה דאשה מזנה בודקת ומזנה. ע"כ:

רב אשי אמר נבעלה. למאי דפרישנא דדעת זעירי היינו דנסתרה חשיבא ליה כנבעלה ואפילו אמרה לא נבעלתי לא מהימנא לרבי יהושע יש לפרש דכי פליג עלה רב אסי וקאמר נבעלה לא פליג אלא היכא דאמרה לא נבעלתי אבל אמרה נבעלתי אף על גב

דאמרה לכשר נבעלתי הויא לה כראוה שנבעלה דכך לי ראוה שנבעלה כמו שראוה שנסתרה והיא מודה שנבעלה ורבי יהושע לית ליה מגו כדאמרינן לעיל גבי משארסתני נאנסתי אבל למאי דכתב הריטב"א לעיל בשם התוספות דלדעת זעירי דוקא באומרת נבעלתי אמר רבי יהושע דלא מהימנא אבל אמרה לא נבעלתי מהימנא הילכך על כרחך כי פליג רב אסי עלה דזעירי ואמר נבעלה פירושו אבל נסתרה מודה ר' יהושע דנאמנת לומר לכשר נבעלתי במגו דאי בעיא אמרה לא נבעלתי וכן פי' התוס' והקשו התוס' דהא ר' יהושע לית ליה מגו גבי משארסתני נאנסתי והקשו בקונטריסין דמאי קשיא להו דשאני גבי משארסתני נאנסתי משום דהוי מגו במקום חזקה דאיכא חזקת ממון לבעל ואין לתרץ דאיכא נמי חזקת היתר לאשה דיש לומר דבהא פליגי דרבן גמליאל אזיל בתר חזקת היתר ורבי יהושע אזיל בתר חזקת ממון הילכך אליבא דרבי יהושע לא שייך לומר חזקת היתר והדרא קושיא לדוכתיה דמאי קשיא להו לתוספות נימא שאני הכא דאיכא חזקת ממון ותירצו שכוונת התוספות דהטעם גבי משארסתני נאנסתי לית ליה לר' יהושע מגו לפי שהברי שלה גרוע פי' לפי שהבעל לא היה שם טוענת היא ברי ולפיכך אינה יכולה לומר מגו כמו שאמרו התוספות לעיל ולא משום דהוי מגו במקום חזקה אבל מדברת הברי שלה טוב משום דרוב כשרים אצלה ומש"ה נאמנת במגו. ע"כ. ולא ידעתי תירוצם ונ"ל דאף על גב דגבי משארסתני נאנסתי איכא חזקת ממון מ"מ הכא דאיכא מעלה דיוחסין לא היה לנו להאמינה משום מגו דומיא משארסתני נאנסתי אף על גב דאיכא חזקת ממון. ותירצו בתוספות דמשום הכי גבי משארסתני נאנסתי לית לה מגו גמור דהא אמרה מוכת עץ אני אינה נאמנת לר' יהושע כדתנן במתני' ולא קרי ליה מגו אלא לפי שהיא טענה נאה ומעולה ממאי דקאמרה משארסתני נאנסתי אבל האי מגו גמור הוא דאי אמרה לא נבעלתי נאמנת. כנ"ל פירוש לפירוש התוספות ז"ל. ומיהו בשיטה אף על גב דפירשו דלדעת זעירי בין אמרה לא נבעלתי בין אמרה נבעלתי לא מהימנא לר' יהושע וכדכתיבנא לעיל כתבו בשיטה וז"ל רב אסי אמר נבעלה פי' אבל בנסתרה מהימנא אפילו לרבי יהושע מגו דאי בעיא אמרה לא נבעלתי דס"ל לרב אסי דבלא נבעלתי מהימנא לרבי יהושע כיון דנסתרה כו' וקתני תרתי. ע"כ:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל זעירי אמר נסתרה פי' דאפילו בנסתרה פליג ר' יהושע ורב אסי אמר נבעלה פירוש ודוקא בנבעלה פליג ר' יהושע אבל בנסתרה מכשיר דלא חשיב סתירה הוכחה גמורה לבעילה וכיון שכן נאמנת אפילו באומרת נבעלתי וכל שכן באומרת לא נבעלתי. ע"כ:

בשלמא לזעירי היינו דקתני מדברת. פי' אף על גב דלא קתני להדיא נסתרה מ"מ מתפרשא שפיר סתירה בלשון מדברת וכן כתבו הגאונים ז"ל היינו דקתני מדברת פירוש דמשמע שמדברת ולוחשת עמו בסתר. ע"כ:

אלא לרב אסי קשיא. דאין שייכות כלל לשון מדברת לנבעלה ומשני דלישנא מעליא נקט כדכתיב אכלה ומחתה פיה הא קמן דנקט תשמיש בלשון אכילה אף על גב דאין שייכות תשמיש ללשון אכילה כלל ואין להקשות לרב אסי אמאי נקט לישנא דמרחקא כולי האי מנבעלה ה"ל למנקט ראוה שנסתרה דהיינו לישנא מעליא ואנן מפרשים לה מאי נסתרה נבעלה די"ל דאי הוה נקט נסתרה לא הוה מפרשים לה אלא בנסתרה ממש לכך קתני מדברת דע"כ לא מתפרשא כפשטיה ולכך מפרשינן לה בנבעלה. כנ"ל:

בשלמא לזעירי היינו דקתני תרתי מדברת ומעוברת. פירוש לזעירי נמי קשיא דלמה ליה למנקט מעוברת ליתני מדברת ונבעלה ולמה ליה למנקט מעוברת ולהכי לא קצר תלמודא וקאמר בשלמא לזעירי היינו דקתני תרתי אלא כדכתיבנא דדחיקא ליה אמאי קתני מדברת ומעוברת ולהכי האריך וקאמר ומדברת ומעוברת. ורש"י ז"ל לא פירש כן אלא דלהכי האריך משום דקשיא ליה דלר"ג דהלכתא כותיה למה לי תרתי אלא דקתני מדברת להודיעך כחו דרבי יהושע ומעוברת להודיעך כחו דר"ג. והיינו דקאמר בשלמא כו' מדברת ומעוברת כו'. כנ"ל:

וז"ל הגאונים ז"ל בשלמא לזעירי היינו דקתני תרתי מעוברת ומדברת פי' מדברת משום נסתרה ומעוברת משום נבעלה וצריכי דאי תנא מדברת דהיינו נסתרה בההוא קאמר ר"ג נאמנת דאיכא למימר מגו דיכולה לומר לא נבעלתי ואמרה נבעלתי מאיש כשר נאמנת אבל במעוברת אימא מודי ליה לרבי יהושע דאמר אינה נאמנת כיון דליכא למימר מגו דהא כריסה בין שיניה ואי תנא מעוברת בההיא קאמר רבי יהושע דאינה נאמנת דליכא למימר מגו אבל גבי מדברת אימא מודי ליה לר"ג צריכא. ע"כ:

אלא לרב אסי תרתי למה לי. פי' מדברת לדידיה היינו בעולה והך דראוה מעוברת היינו נמי בעולה ולמה לי תרתי חדא להכשיר בה וחדא להכשיר בבתה פי' הא דאמרינן ראוה מדברת ואמר ר"ג נאמנת איצטריכא להכשיר עצמה לכהונה משום דאית לה חזקה דכשרות ואיכא למימר מגו והך דקתני ראוה מעוברת ואמר ר"ג נאמנת איצטריכא נמי להכשיר בתה לכהונה ולהודיעך כחו דר"ג דאף על גב דלית לה חזקה דכשרות וליכא למימר מגו מכשר וזו אף זו קתני והאי דלא קאמר נמי חדא לפסול בה וחדא לפסול בבתה לר' יהושע משום דלא איצטריך דכיון דאשמועינן קמייתא דהיתה מדברת לפסול בה תו לא צריכא אידך לפסול בבתה דהשתא בה קא פסיל ר' יהושע בבתה לא כ"ש. עכ"ל

הגאונים וכן יש לדייק מלשון רש"י דכי קאמר חדא להכשיר בה כו' פירושו דלא זו אף זו קתני וכמו שפירשו הגאונים והתוס' ז"ל כתבו כן וז"ל חדא להכשיר בה וחדא להכשיר בבתה וצריכא תרווייהו חדא להודיעך כחו של ר"ג וחדא להודיעך כחו דר' יהושע ע"כ. והקשו בקונטריסין מה צריך תרווייהו במעוברת לחודא סגי דהיינו להכשיר בה ובבתה וכ"ת דלא הוה ידענא אלא בה א"כ יאמר בפי' נבעלה ותירצו דהא דהיא כשרה ובתה פסולה ונקט מעוברת לישנא מעליא ומדאמר מדברת ע"כ איצטריך תרווייהו מדברת ומעוברת חדא להודיעך כחו דר"ג כו' כמ"ש התוס' ע"כ בקונטריסין ובקוצר יש לי לפרש דאי נקט מעוברת לא הוה שמעינן להודיעך כחו דר"י כולי האי דדילמא לא קא פליג ר' יהושע אלא בבתה משום דלית לה חזקת כשרות ואף על גב דנקט לא מפיה אנו חיין כו' שמא משום עובר נקט הכי:

והריטב"א כתב וז"ל חדא להכשיר בה וחדא להכשיר בבתה וא"ת וליתני בה וכ"ש בבתה או ליתני בתה וכ"ש בה וי"ל דנקט בה משום כחו דר' יהושע דפסיל בה ומיהו לישנא דחדא להכשיר בה לא דייק הכי ולכך פר"י דכל היכא דלא תני אלא חדא הוה מוקמינן לה דדוקא להכשיר בה אמר ר"ג נאמנת אבל לא בבתה דלית לה חזקה דגופא והא דאמר' לה מה טיבו של עובר זה לישנא מעליא הוא ומשום לתא דידה אבל השתא דקתני תרתי ע"כ בתרייתא להכשיר בבתה כפשטא, ע"כ. וחדא להכשיר בבתה הא דנקט בתה ולא נקט בנה להכשיר בתו שלא תפסול לכהונה או לפוסלו לקהל אם יש בו ספק ממזר או נתין משום דניחא לן למנקט בתה דתהוי דומיא דידה למפסלה לכהונה מחמת ביאה זו. הריטב"א ז"ל:

והגאונים כתבו וז"ל האי דנקט להכשיר בתה ולא נקט נמי להכשיר בנה משום דבן אינו צריך כל כך הכשר שאפילו נולד מן הפסולין כולן חוץ מנתין וממזר מותר אף בכהנת כדאמרינן בעשרה יוחסין כל הפסול לכהונה מותר בכהנת דאמר רב יהודה אמר רב לא הוזהרו כשרות להנשא לפסול אבל בת כיון שהיא חללה או גיורת או שפחה משוחררת אסורה לכהן כדמפרש התם הילכך נקט הכא הכשר הבת. ע"כ:

הניחא למ"ד לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה. ואיכא למידק אפילו למ"ד לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה לא ניחא דהא מדקאמר לדברי המכשיר כו' משמע דמתני' לא מיירי בבתה כלל אלא דס"ל דכי היכי דמכשר בה הכי נמי מכשר בבתה וכיון שכן אכתי קשיא תרתי להכשיר בה למה לי וי"ל דה"ק הניחא למ"ד לדברי המכשיר כו' פי' דלמ"ד דבתה נמי כשרה מצי לשנויי שפיר דמתני' אתא להכשיר בתה ואיירי בבתה ואף על גב דלמ"ד לדברי המכשיר בה כו' לא איירי מתניתין בבתה וכדכתיבנא לדידה

מוקי לה למתניתין בהכי ולאו דוקא שיהא ממש דעת רב אסי כמ"ד לדברי המכשיר כו' והא דלא קאמר הניחא למ"ד בתה נמי כשרה משום דבעי למנקט לישנא דאימורא דלקמן בשמעתין:

אלא למ"ד לדברי המכשיר בה פוסל בבתה מאי איכא למימר. אין לפרש דקאי אמאי דקאמר חדא להכשיר בה וחדא להכשיר בבתה ופריך עלה הניחא למ"ד כו' מאי איכא למימר פי' דהיכי משני חדא להכשיר בה וחדא להכשיר בבתה דאי הכי קשיא ודקארי לה מאי קארי לה פשיטא ודאי דכיון דמשני חדא להכשיר בה כו' דלא ס"ל כמ"ד לדברי המכשיר בה פוסל בבתה ואין לפרש נמי דקאי אמאי דפריך מעיקרא תרתי למה לי דכיון דליכא לשנויי חדא להכשיר בה וחדא להכשיר בבתה אם כן הדרא קושיין דמעיקרא לדוכתיה משום דקשיא ודקארי לה מאי קארי לה וכדכתיבנא אלא הנכון דמעיקרא פריך תרתי למה לי דכך לי מדברת כמו היתה מעוברת ולמה לי פלוגתא דר"ג ור"י כלל בתרתי וכן אר"ג וכן אר' יהושע פריך תרתי למה לי אבל השתא לרבי יהושע איכא לשנויי שפיר דקמייתא להודיעך כחו דר' יהושע דאף על גב דאין כאן כי אם היא גופה ואיהי אית לה חזקה דכשרות אפ"ה פוסל בה ר' יהושע אבל בתרייתא איכא למימר דמשום דאיכא בתה בהדי דידה ובתה ע"כ יש לפסול אותה משום דלית לה חזקת כשרות לכך פוסל נמי ר'יהושע אפילו בה אבל בקמייתא דאין כאן אלא בה אימא דלא יפסול ר' יהושע קמ"ל דאפ"ה פסיל הילכך ליכא לאקשויי ר' יהושע תרתי למה לי ומיהו לר"ג איכא לאקשויי תרתי להכשיר בה למה לי ואין לתרץ דבתרייתא להודיעך כחו דר"ג דאף על גב דאיכא בתה בהדה וע"כ יש לך לפוסלה משום דלית לה חזקה דכשרות אימא דבה נמי לפסול קמ"ל ר"ג דאפ"ה היא כשרה ובתה פסולה והיינו יכולין לפרש דהיינו דקא משני מעיקרא חדא להכשיר בה וחדא להכשיר בבתה פי' עם בתה דאף על גב דבתה בהדה והיא ע"כ פסולה אפ"ה היא גופה כשרה דהא ודאי ליתא דמדקאמר ר"ג ור"א אומרים נאמנת משמע דהיא נאמנת בכל מה שאמרה והילכך ע"כ יש לפרש דמאי דקתני היתה מעוברת פי' ראוה שנבעלה ומעוברת דנקט משום לישנא מעליא וכמו שפירשו התוספות ז"ל ומעתה קשיא תרתי להכשיר בה למה לי כיון דמדברת בראוה שנבעלה היא פי' כיון דמדברת ומעוברת דראוה שנבעלה ואפשר שזהו שכתב רש"י מאי איכא למימר. תרתי להכשיר בה למה לי כיון דמדברת בראוה שנבעלה היא. ע"כ. דוק ותשכח ואם לא תפרש כן אינו מובן כלל לשונו ז"ל שהוא מיותר לגמרי ובמאי דכתיבנא ניחא וק"ל.

עוד יש לי לפרש דהכי פריך הניחא למאן דאמר לדברי המכשיר בה כו' פי' היכי מצית לשנויי הך בתרייתא אתיא להכשיר בבתה דכיון דאיכא פלוגתא עלה דמתניתין גופא

ואיכא למ"ד לדברי המכשיר בה פוסל בבתה אלמא לא מפרשא במתני' ענין בתה כלל מעתה היכי מצינן לתרוצי דאתיא מתני' להכשיר בבתה והא מתני' לא מיירי בבתה כלל ומשני רב אסי סבר לה כמ"ד לדברי המכשיר כו' פי' ולא אסיק אדעתיה אידך סברא כלל ובריירא ליה דמתני' מיירי בהכי דהיינו להכשיר בבתה כך נראה לפרש ודייקא נמי דקא משני רב אסי סבר כמ"ד לדברי המכשיר כו' ולא קא משני רב אסי לא סבר לה כותיה. ומיהו מאי דכתיבנא מעיקרא הוא יותר נכון ומתפרש שפיר לשון רש"י וכדכתיבנא. כן נראה לי:

ואין אוסרין על היחוד לימא דלא כר' יהושע. הקשו בתוס' דהא דקאמר אין אוסרין על היחוד מיירי בהיא אומרת לא נבעלתי והכא אפילו לזעירי מיירי באומרת נבעלתי דאי אמרה לא נבעלתי א"כ הויא ספק ספיקא דמכשיר ר' יהושע כדאמרינן לקמן ותירצו דהכא נמי באומרת לא נבעלתי וחשיב לה חדא ספיקא משום דאין אפוטרופוס לעריות. והקשו לזה דאמרינן בפ"ב הניחא לזעירי דאמר מאי מדברת נסתרה דמגו דאי בעיא אמרה לא נבעלתי מהימנא כו' אלמא דדוקא באומרת נבעלתי מיירי אבל באומרת לא נבעלתי מהימנא אפילו לר' יהושע לכך פירשו דהכי פריך דהכא אפילו באומרת נבעלתי אכתי איכא לספוקי אי לכשר נבעלה אי לפסול נבעלה אבל התם גבי יחוד דאשת איש אי נבעלה תו ליכא לספוקי מידי דהרי היא אסורה לבעלה הילכך כך לי באומרת לא נבעלתי דהתם כמו אומרת נבעלתי דהכא דבשניהם התם והכא ליכא אלא חדא ספיקא ובשלמא לרב אסי איכא לשנויי דשאני ספיקא דהתם מספיקא דהכא דהתם כיון דמספקא לן אי נבעלה כלל להכי לא אסרינן לה אבל הכא כיון דראינוה שנבעלה תו לא מספקא לן במידי דכל שמזנה אינה בודקת ומזנה אבל לזעירי כיון דלא ראינוה שנבעלה ועל פי דבורה הוא דידעינן שנבעלה הילכך ליכא למימר דספיקא דהתם וספיקא דהכא שוין הן ומיהו אכתי קשה קצת דמלישנא דגמרא משמע דיחוד איחוד פריך מדפריך אזעירי ולא לרב אסי כלל:

ובשיטה ישנה כתוב וז"ל מדלא משנינן בלא נבעלתי ודאי מהימנא והא דאין אוסרין כדאמרה לא נבעלתי אבל בנבעלתי ולכשר נבעלתי לא מהימנא שמעינן שאם היתה נאמנת בלא נבעלתי בנבעלתי ולכשר נבעלתי היתה נאמנת אפילו לר' יהושע כיון דאיכא למימר מגו גמור. ע"כ:

וכתב הרא"ה וז"ל הא דמקשינן מהא דאמר רב מלקין על היחוד ואין אוסרין על היחוד לזעירי בלחוד הוא דקשיא לן ולא לרב אסי דלרב אסי הא אמר נבעלה אבל נסתרה לא חיישינן לה וקשיא לן הא דלא כר"ג נמי היא דע"כ לא מכשר ר"ג אלא בטוענת אבל

בשאינה טוענת לא כדאמרינן לקמן בהדיא דטעמיה דר"ג משום דאלים ליה ברי ואילו הכא אפילו בדלא טענה אמרינן דאין אוסרין על היחוד י"ל דלר"ג לא קשיא כיון דשמעינן מינה מיהת אליבא דר"ג דאין סתירתה ראיה על הטומאה הילכך בא"א לא בעיא טוענת דכיון דאין סתירתה ראיה אי משום אמירה דידה לית בה מששא דאפילו אמרה טמאה אני לך לא מהימנא דהא קיי"ל דהאומרת טמאה אני לך צריכה להביא ראיה לדבריה וכיון דכן למה לי טוענת אבל הכא דינא הוא דנבעי טוענת אף על גב דמשום ראיה דסתירה לא מפסלה דילמא אמרה נבעלה ולפסול לה ומהימנא אבל לר' יהושע דאמר דסתירה ראיה אטומאה א"כ אמאי אין אוסרין על היחוד דכיון דנסתרה הרי זו בחזקת נבעלה ומ"מ שמעינן מהא דפלוגתייהו דר"ג ורבי יהושע דהכא בטוענת בין באומרת נבעלתי בין באומרת לא נבעלתי כלל דאילו הוה מודה ר' יהושע לר"ג באומרת לא נבעלתי שהיא נאמנת למימר דאין סתירתה ראיה על הטומאה הכא נמי דינא הוא אפילו לר' יהושע דאין אוסרין על היחוד כדפרישית ודלא כפרש"י ז"ל. ע"כ:

וז"ל הריטב"א לימא דלא כר' יהושע פי' דאילו לר"ג לא קשיא דמוקי לה בטענת ברי א"נ דעיקר טעמא דר"ג משום חזקה דגופא הוא כדאיתא לעיל ומיהו בעי טענת ברי משום דכי לא טענה הכי הרי היא כמודה שנבעלה באיסור מה שאין כן באשת איש שאפילו אמרה זינתה אינה נאמנת שמא עיניה נתנה באחר הילכך לא בעינן טוענת אבל לר' יהושע דלית ליה חזקה דגופא וחייש לסתירה שהיא רגלים לטומאה היה ראוי לאסור מדרבנן משום יחוד דאילו מדאורייתא קנוי וסתירה בעינן ודאי לד"ה. ע"כ:

לימא דלא כר' יהושע. כלומר והא רב ס"ל כר' יהושע כדאיתא בפ' עשרה יוחסין [קידושין עה א'] גבי ארוסה שעיברה וא"ת מאי קושיא דהא לא שמעינן ליה לרבי יהושע דפסל אלא בפנויה משום דלכתחילה הוא ואפילו עמדה ונשאת לכהן מפקינן לה מיניה דכיון דאיתרעא לה קודם לנשואין כלכתחילה הוא וכההיא דאמרינן בגיטין בשילהי פרק הזורק גבי יצא עליה קול איש פלוני כהן כתב גט לאשתו ויושבת תחתיו ומשמשתו מהו שלח להו תצא ואקשינן תצא והא אמר רב אשי כל קלא דבתר נשואין לא חיישינן לה ופריק מאי תצא תצא משני דכיון דנפק עלה קלא קודם נשואין אפילו עמדה ונשאת תצא דלכתחילה הוא אבל באשת כהן לא שמענו לו לר' יהושע דאסר על היחוד תירץ הראב"ד ז"ל דהיינו דמפרקינן ליה אפילו תימא ר' יהושע מעלה עשו ביוחסין כלומר שהמקשה היה סבור דאין אוסרין על היחוד דפנויה קאמר ולומר דמתירין אותה לינשא לכתחילה דכולה מימרא דרב בפנויה היא וכדאמרינן התם בפרק עשרה יוחסין על מלקין על היחוד לא שנו אלא ביחוד דפנויה אבל ביחוד דאשת איש לא ואהדר ליה לא

כמו שאתה סבר אלא אין אוסרין אשת איש לבעלה על היחוד קאמר ולצדדין אמרה רב למילתיה מלקין על היחוד דפנויה ואין אוסרין אשת איש על היחוד ואפילו באשת כהן מ"ט דהא דר' יהושע משום מעלת יוחסין היא ומשום מעלת יוחסין לא מפקינן אתתא מבעלה. ואין הלשון מחוור לפי פי' דהוה ליה לפרושי בהדיא מאי אין אוסרין אשת איש לבעלה קאמר ומסתברא דר' יהושע אפילו באשת איש קאמר ובאשת כהן דאוסרין אותה על היחוד דהא כשבויה עביד לה משום דאין אפוטרופוס לעריות וכדאיתא בסמוך והכין מוכח בפרק אין מעמידין בע"ג [כה ב'] והכי מוכח קצת לקמן גבי ארוס וארוסתו. הרשב"א ז"ל:

וכן כתב תלמידו ז"ל בחידושיו ומסיים בה ואף על גב דמתני' ע"כ לא מתוקמא אלא בפנויה משום סיפא דהרי היא בחזקת מעוברת לנתין ולממזר דאילו באשת איש מאי שנא נתין או ממזר אפילו נבעלה לכשר אסורה לבעלה מ"מ משמע הוה שמיע ליה למקשה דר' יהושע אסר באשת כהן משום מעלת יוחסין וה"ה אפי' תימא הא דרב אתיא כרבי יהושע לא תיקשי ולא מידי דטעמא דאסר ר' יהושע אפי' באשת כהן משום מעלת יוחסין הוא ע"כ:

אפי' תימא רבי יהושע מעלה עשו ביוחסין. פרש"י משום יחוד בעלמא שלא להכשירה מ"ש בזו דהא דקאמרינן אין אוסרין על היחוד לא מיירי בפנויה ואיסור כהנת אלא באשת איש ולאוסרה לבעלה ויש מקשים דהא רישא דקאמר רב מלקין על היחוד בפנויה דוקא היא כדאמרינן לרב בקדושין [פא א'] אמר רב אשי לא אמרן אלא בפנויה דוקא אבל באשת איש לא שא"כ אתה מוציא לעז על בניה ולא חלקו בין אשת איש לאשת איש ואפי' כשאין לה בנים אין מלקין והיינו דאוקימנא בפנויה דוקא ונ"ל דהא לא קשיא דמילי מילי קאמר ובמלקין מכת מרדות דרבנן על היחוד של פנויה אע"פ שקיל ואין אוסרין אשת איש לבעלה אפי' מדרבנן ואע"ג דאיסור דאשת איש חמור והיא הנותנת ג"כ שאין מלקין על הייחוד שלה שא"כ אתה אוסרה על בעלה שלבו נוקפו ופורש ממנה וי"מ מעלה עשו ביוחסין כשמודה שנבעלה דומיא דמתני' לפר"י ז"ל אבל כשאינה מודה שנבעלה לא עשו מעלה ואין אוסרין על היחוד אפי' של פנויה לאוסרה לכהונה ואין לשון הגמרא הולם פי' זה כלל וכ"ש לפי' האחרון שפי' במשנה דר' יהושע פוסל במשנתינו אפי' באומרת לא נבעלתי ופרש"י ז"ל הנכון ומ"מ נראה מכאן דלא פסל ר' יהושע בנסתרה אלא לכתחילה ומשום מעלה אבל בדיעבד לא תצא מן הכהן שנשאת אבל כשנבעלה פוסל אפי' בדיעבד דההיא לאו משום מעלה הוא והיינו דאמרינן לקמן הלכה כר"ג בדיעבד מכלל דר' יהושע פוסל בדיעבד והא איפסיקא הלכתא כר"ג בהא.

הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ש ז"ל מעלה עשו ביוחסין. לכאורה משמע דה"ק דהא דאין אוסרין על היחוד היינו אשת איש שנתיחדה אבל ביוחסין עשו מעלה בפנויה שלא להשיאה לכהונה. וקשה דהא בפ' בתרא דקדושין קאמר אמלתא דרב דאמר מלקין על הייחוד לא אמרו אלא ביחוד דפנויה אבל ביחוד דאשת איש לא דאתה מוציא לעז על בניה. אלמא מלקין על הייחוד איירי בפנויה וה"ה אוסרין על הייחוד איירי בפנויה. ואומר ר"ת דמילי מילי קתני מלקין על הייחוד איירי בפנויה ואין אוסרין על הייחוד לא איירי אלא באשת איש. מיהו קשה אדפריך הכא אמלתיה דרב דאמר ואין אוסרין על היחוד לימא דלא כר' יהושע הוה ליה למפרך מהא דקיימא לן בכולי תלמודא וכמה משניות דאין האשה נאסרת על בעלה אלא על עסקי קנוי וסתירה. לכך נ"ל דרב איירי בפנויה דוקא וה"פ מעלה עשו ביוחסין לאסור היכא דאמרה לכשר נבעלתי. דמודה מיהא דנבעלת ולא מהימן במגו. אבל אי אמרה לא נבעלתי בהא לא עשו מעלה לאסור ביוחסין. וה"ר יוסף דקלסו' פי' דהא דקאמר אין אוסרין על היחוד בפנויה מיירי באשה שנתייחדה עם אביו אין אוסרין אותה על בנו משום אנוסת אביו לר' יהודה דאסר באנוסת אביו ומפותת אביו. והקשה רבי' מאיר דרב נקט למילתיה דלא כהלכתא שפסקו הגאונים דאין הלכה כר' יהודה ופירשו משכחת לה במגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק דתנן עלה בפ' הזורק [גיטין פא א'] ב"ש אומרים אינה צריכה הימנו גט וב"ה אומרים צריכה הימנו גט. ומוקי פלוגתייהו בשלא ראוה שנבעלה ובהא פליגי ב"ש סברי לא אמרינן הן הן עידי ייחוד הן הן עידי ביאה. וב"ה סברי אמרינן הן הן עידי ייחוד הן הן עידי ביאה ומסתמא לשם קדושין בעל. והתם גרסי' אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מחלוקת בשראוה שנבעלה אבל לא ראוה שנבעלה דברי הכל אינה צריכה הימנו גט שני דלא אמרינן הן הן עידי ייחוד הן הן עידי ביאה. ומסיק התם ר' יוחנן הוא דאמר כי האי תנא דתניא ר' שמעון בן אלעזר אומר כו' והיינו דקאמר רב אין אוסרין על הייחוד כלומר אין אוסרין אותה אעלמא היכא דנתגרשה ולנה עמו בפונדק ולא ראוה שנבעלה והיינו כר' יוחנן ומיהו מעיקרא הוה ס"ד דמקשה דרב איירי אפי' ליוחסין ע"כ:

דף יג:

ובן אחי אבא הוא. לזעירי ניחא דנקט בן אחי אבא משום דקתני בברייתא או לחורבה ומיירי שנסתרה לבד והיא מתנצלת לומר דלהכי באת עם זה האיש עד החורבה מפני שהוא קרובה בן אחי אביה ובמתני' דלא מיירי בחורבה לא קתני בן אחי אביה אבל לרב

אסי לא ניחא אמאי קתני בברייתא בן אחי אבא ומיהו תלמודא לא איכפת ליה בהכי ולא שקיל וטרי אלא במאי דקתני תרתי לסתר או לחורבה ולהכי האריך וקאמר בשלמא לזעירי היינו דקתני תרתי לסתר או לחורבה פי' דלא איכפת ליה אלא בהני תרתי לסתר או לחורבה אבל במאי דקתני תרתי כהן הוא ובן אחי אבא הוא לא קשיא ליה כלל כנ"ל:

בשלמא לזעירי היינו כו'. פי' ואצטריך תרווייהו דלסתר לא הוי אלא יחוד בעלמא אבל לחורבה סתמא לבעילה שהוא מקום לזנות ולסתר להודיעך כחו דרבי יהושע ולחורבה להודיעך כחו דר"ג. אלא לרב אסי תרתי ל"ל תמיה לי דעדיפא מינה ה"ל לאקשויי דהא לסתר קתני דמשמע במקום סתר כלומר שנסתרה עמו וי"ל שהמקשה ג"כ היה מרגיש במה שתירץ מאי סתר סתר דחורבה אלא דהוה קשיא ליה תרתי למה לי דאפי' כשת"ל מאי סתר סתר דחורבה אכתי קשיא ליה תרתי למה לי ופרקינן חדא קתני ואקשינן ליה חדא לא מצית אמרת דהא או לחורבה קתני ואו קא דייק. הרשב"א ז"ל. משמע דבעי למימר דמצינן לפרושי מאי לסתר היינו דראוה שנבעלה במקום סתר ולישנא מעליא נקט וכיון שכן אפי' אי הוה תניא במתני' נמי ראוה שנסתרה הוה מצינן לפרושי מאי נסתרה נבעלה ומעתה הדרא קושין לדוכתא דאקשינן לעיל לרב אסי אמאי נקט מדברת דמרחקא טובא מנבעלה הוה ליה למנקט נסתרה והוה פרישנא מאי נסתרה נבעלה ולא מצינן לפרושי דאי הוה נקט נסתרה הוה מפרשים לה בפשטה נסתרה ממש וכדתריצנא לעיל דהא הכא בברייתא קתני לסתר ואנן מפרשינן לה בנבעלה וי"ל דאה"נ דאי הוה תני שנסתרה הוה מפרשי לה בנסתרה ממש והכא בברייתא משום דקתני או לחורבה דסתמיה לבעילה שהוא מקום לזנות הילכך מאי דקתני נמי לסתר היינו דומיא דחורבה דהיינו לזנות ממש וכגון שראוה שנבעלה וכמו שתירץ הרשב"א א"נ יש לחלק בין לישנא דראוה שנסתרה דלא משמע אלא דנסתרה ממש ללישנא דראוה שנכנסה עם אחד לסתר דמשמע טפי לשון בעילה כנ"ל:

חדא לחורבה דמתא כו'. פי' ומאי דתריץ מעיקרא חדא קתני אין פירושו דחדא בבא קתני דהא ודאי ליכא למימר הכי דהא או קתני אלא היינו פירושו דחדא משמעות הוי לישנא דלסתר כמו לישנא דלחורבה דאע"ג דשנה התנא לשונו וקתני לסתר או לחורבה פי' לסתר היינו חורבה והמקשן לא הבין לשונו של התרצן וחשב דמאי דקא הוה משני חדא קתני פירושו דחדא בבא קתני ולהכי פריך והא או קתני ואהדר ליה דאין משמעות לשונו הכין אלא דחדא משמעות הוי וכדכתיבנא וחדא בחורבה דמתא וחדא בחורבה דדברא כנ"ל. ומלשון הרשב"א ז"ל דכתיבנא בסמוך לא משמע הכי. וצריכא דאי אשמועינן כו' ויש לדייק קצ' אמאי לא משני הכא בקוצר חדא להכשיר ברוב כשרין וחדא להכשיר

ברוב פסולין כי היכי דמשני לעיל חדא להכשיר בה וחדא להכשיר בבתה ויש לומר משום דהכא לא מתפרשא להדיא לא רוב כשרין ולא רוב פסולין וזהו שכתב רש"י ז"ל חורבה דמתא. סתם בעילתה מאחד מבני העיר ואיכא למימר בעיר שרובה ישראל כו'. ואכתי איכא למידק אמאי לא קא משני הכא חדא להודיעך כחו דר"ג וחדא להודיעך כחו דר' יהושע כדמשני לעיל עלה דמתני' דהיא אומרת מוכת עץ אני כו'. וי"ל דלעיל קתני פלוגתייהו דר"ג ור"י תרי זימני חדא גבי היא אומרת משארסתני נאנסתי וחדא גבי היא אומרת מוכת עץ אני וקא משני חדא להודיעך כחו דר"ג וחדא להודיעך כחו דר"י אבל הכא לא קתני אלא חדא פלוגתא להכי לא אתיא אלא לאצרוכי הני תרי בבי לרווחא דמילתא:

וכתב הריטב"א וז"ל וצריכא דאי אשמועינן חורבה דמתא כו' האי צריכותא אתיא כריב"ל דאמר לדברי המכשיר מכשיר אפי' ברוב פסולין כו' והא דלא אמרינן דמסייע ליה כדאמר בסמוך משום דלזעירי לאו סייעתא היא אפי' לרב אסי עבדי צריכות' לרווחא דמילתא דבלאו הכי מצי למימר דתנא בעי למיתני אגב אורחיה כל מיני חורבי עד כאן כנ"ל:

זו עדות שהאשה כשרה לה. לא בעי למימר דמצי (למימר) דבזה העדות האשה כשרה לה לאפוקי שאר עדיות שאין האשה בכלל עדות דהא ודאי ליתא דהא מצינן בכמה דברים שהאשה כשרה להעיד כגון להתיר שבויה לומר דטהורה היא ולא נבעלה וכן להתיר אשה לבעלה במסיח' לפי תומה אלא ה"פ זו עדות שהאשה עצמה כשרה לה וכן פרש"י:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל זו עדות שהאשה כשרה לה פי' שהיא כשרה לעדות זו להכשיר את עצמה. ומעתה ע"כ אינה כשרה אלא לומר לכשר נבעלתי אבל לא להכשיר את בתה לומר דעובר זה כשר הוא דהיינו עדות לאחרים ואינו לעצמה ואנן הכי קאמרינן זו עדות שהאשה עצמה כשרה לה וכדכתיבנא וזהו שכתב רש"י לומר לכשר נבעלתי ואם תקשי א"כ היכי קא מסיים ברייתא בעדות אשה בגופה דמשמע דקאי אמאי דקאמר ברישא זו עדות שהאשה עצמה כשרה לה פשיטא ודאי דבעדות אשה בגופה דוקא מיירי וי"ל דלהכי כתב רש"י ז"ל לקמן בד"א. דנאמנת לר"ג. פי' לא קאי אמאי דקאמר זו עדות שהאשה כשרה לה אלא אמאי דקאמר ר"ג נאמנת דמשמע דנאמנת לגמרי עליה קאי בד"א כו' כנ"ל. ועוד נפרש לשון זה של רש"י לקמן בשיטה יותר נכונה. ופשוטה בס"ד. ועוד נ"ל לפרש דלהכי כתב רש"י לומר לכשר נבעלתי דאי דקאמר' לא נבעלתי כלל וקאי אמדברת לחודה לא מקרי עדות כלל ולא שייך לומר זו עדות כו' דהא אומרת לא היו

דברים מעולם ואי אמרת דזה מקרי עדות הכי נמי גבי משארסתני נאנסתי והיא אומרת מוכת עץ אני האשה עצמה מעידה על עצמה ומאי קאמר זו עדות כו' אלא ודאי דכל כה"ג לא מקרי עדות אלא טוענת על עצמה והכי נמי בשאומרת לא נבעלתי כלל לא מיקרי עדות אבל בשאומרת לכשר נבעלתי הרי לאחר שהוחזקה בבעולה על פי דבריה אנו מאמינים אותה על פי עדותה לומר לכשר נבעלתי והיינו עדות כנ"ל:

אינה נאמנת. יש לדייק קצת אמאי לא נקט רבי יהושע כלישניה דתנא קמא ולימא ר"י אומר אינה כשרה וי"ל דאי הוה תני הכי הוה משמע דמדינא אינה כשרה להעיד על עצמה בזה והא ודאי ליתא דמשום מעלה ביוחסין הוא דקאמר לה ר' יהושע ומיהו מדינא נאמנת וכשרה היא להכי נקט אינה נאמנת ושני מלישנא דתנא קמא לאשמועינן דכדי לינשא לכהן ומשום מעלה הוא דקסבר הכין ואיפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל אינה נאמנת. לינשא לכהן. ומיהו בפירושי רש"י ז"ל כתיבת יד מצאתי כך שאינה נאמנת לינשא לכהן וקאי אמאי דקאמר ר' יהושע אי אתם מודים כו' שאינה נאמנת כו' ומשום דגבי שבויה איכא לפרושי דהיינו להוציאה מתחת בעלה כהן ואם תפרש כן הוה ליה ק"ו פריכא דמש"ה אע"ג דהיא אומרת טהורה אני אסורה לבעלה כהן משום דכל שנבעלה תחתיו אפי' באונס אסורה לבעלה כהן לכך פרש"י שאינה נאמנת לינשא לכהן כנ"ל:

ומה הפרש יש בין זו לזו. הא דלא קאמר אמר להם ומה הפרש כו' כדקאמר באינך משום דמעיקרא נמי הכי קאמר דהא קאמר אי אתם מודים כו' פי' ומה הפרש יש בין זו לזו והא דקאמר הכא ומה הפרש יש כו' היינו סיומא דמילתיה דמעיקרא ואין לפרש דרבנן הוה דקא מהדרי ליה הכין אמרו לו אבל ואם תשיב ומה הפרש יש כו' ההפרש הוא דלזו יש עדים כו' דא"כ קשיא דלמה להו לאורוכי כולי האי הא ודאי כי קאמר ר' יהושע מעיקרא אי אתם מודים בשבויה שנשבית כו' פירושו הוא דא"כ מה הפרש יש וכיון שכן היה להם להשיב בקוצר לזו יש עדים ולזו אין עדים אלא ודאי הנכון הוא כדפירש"י ז"ל דר' יהושע קאמר לה והא דלא קאמר אמר להם משום דכבר אמרה ר' יהושע וכדכתיבנא וזהו שכתב רש"י ז"ל ר' יהושע קאמר לה. ולהכי האריך כל זה משום דמעיקרא כי השיבו לו רבנן אבל פי' בקושטא וכדפרש"י ז"ל ה"ק אמת ויציב האי דינא דשבויה ואפ"ה אנו אומרים דנאמנת במדברת. ודע דבקצת ספרים כתוב בפירושי רש"י ז"ל אמרו לו אבל הין כמו אבל שרה כו' והוא טעות דפי' אבל אינו הין אלא אמת כמו אבל שרה אשתך וכן מצאתי בפירושי רש"י כתיבת יד אמרו לו אבל כמו אבל שרה אשתך כו' והקשה עליהם ר' יהושע ומה הפרש כו' והשיבו לזו יש עדים כו' והיינו מאי דקאמרי מעיקרא אבל כנ"ל:

לזו יש עדים כו'. לכאורה היה נראה לפרש דמעוברת נמי קאמר וה"ק לזו יש עדים כו' פי' עדי פיסול דבשבויה משום שבאי אתה בא לפוסל' ולו אנו חוששין כיון דידו תקיפה עליה וכולנו עדים שנבעלה לו לשבאי ולמעוברת צד בירור בעיקר הזנות יותר מהשבויה דזו כריסה בין שיניה מה שאין כן בשבויה דאיכא למימר דלא נבעלה כלל וליתא להאי פירושא כלל דא"כ מאי בעיא תלמוד' מאי קאמר להו ומאי קמהדרי להו שפיר קמהדרי ליה רוב עובדי כוכבים פרוצים בעריות ואיכא תרתי בשבויה בירור הבעילה ובירור הפסלות מה שאין כן במעוברת לכך פרש"י לזו יש עדים. שנבעלה דכיון שנשבית לבין העובדי כוכבים והם פרוצים בעריות כולנו עדים שנבעלה. ולזו אין עדים. שנבעלה שלא ראוה אלא מדברת ומגו דאי בעיא אמרה לא נבעלתי כי אמרה נמי לכשר נבעלתי מהימנא. וכתב עוד אמרו לו וכו'. לקמיה מפרש מאי קמהדרי ליה על מאי דקאמר להו. פי' והיינו דלקמיה מפרש כו' וכדכתיבנא. ואם תשאל ותלמודא גופא מאי קשיא ליה נפרש הברייתא כן דבמעוברת איירי וכדכתיבנא ולא תקשי כלל. תשובתך אם אתה מפרש כן לא נוכל לפרש כלל מאי קא מהדרי ליה אין אפוטרופוס לעריות דוק ותשכח. וזהו שכתב רש"י ז"ל עוד אין אפוטרופוס וכו'. לקמן מפרש ע"כ:

וכתב הריטב"א וז"ל אמר להם ר' יהושע אי אתם מודים כו'. פי' רש"י ז"ל דכולה רישא דמתני' מתרצא היא עוד אמרו לו רוב עובדי כוכבים פרוצים בעריות כו' ובמדברת התחיל ר' יהושע להשיב עליהם מה בינה לשבויה שאין לה אלא עדי סתירה בין העובדי כוכבים ואמרו לו לזו יש עדים כלומר דעדי שביה דידה כעדי ביאה חשיבי קצת אי משום ששהתה בין עובדי כוכבים אי משום מאי דפריך בסמוך עובדי כוכבים פרוצים בעריות משא"כ בזו שאין לה אלא עדי ייחוד ואין רגלים לדבר לדונה כנבעלה. אמר להם אף לזו שאתם חולקים עלי יש לה עדים שנבעלה במעוברת שכריסה בין שיניה אמרו לו רוב עובדי כוכבים פרוצים בעריות אמר להם אין אפוטרופוס לעריות ובהאי אמרו לו ואמר להם מקשה תלמודא מאי קאמר להו ומאי קא מהדרי ליה והאי דלא אמר תלמודא איפכא מאי קא מהדרי ליה ומאי אמר להו משום דה"ק מאי קאמר להו ר' יהושע מעיקרא שהשיבו לו כן שהרי מה שהשיבו לו רוב עובדי כוכבים פרוצים בעריות אינה תשובה למה שאמר להם בתחילה אף לזו יש לה עדים שכריסה בין שיניה דמשום דרוב עובדי כוכבים פרוצים אין לה עדי ביאה יותר מן המעוברת הזאת ולא ק"ל על מאי דאהדר להו ר' יהושע בתר הכי מכיון דאכתי לא ידעי' מאי דאהדרו ליה ותלמודא שני לתרווייהו כדמפרש ואזיל כך פי' בתוס' ועיקר ע"כ. ואיכא למידק אמאי לא אקשיה להדיא מדקתני רישא לזו יש עדים ולזו אין עדים אלמא דמדברת היינו נסתרה ולא מיירי בראוה שנבעלה

וע"כ יש לך לפרש דמיירי במדברת מדקא אמר להו אין אפוטרופוס לעריות וכדכתיבנא ולמה ליה לתלמודא לאקשויי בהאי לישנא ולמימר קתני מיהא תרתי מדברת ומעוברת ולקמן נכתוב בזה בס"ד:

בד"א בעדות אשה בגופה כו'. ואיכא למידק למה ליה לאתויי הך סיפא כלל בלא הך סיפא איתותב רב אסי שפיר וי"ל דמהך סיפא קשיא נמי לרב אסי דלעיל אקשינן עליה דרב אסי ממתני' דקתני תרתי מדברת ומעוברת ושני ליה רב אסי חדא להכשיר בה וחדא להכשיר בבתה והשתא דקתני בהך ברייתא בד"א בעדות האשה בגופה כו' וקאי אמאי דקתני נאמנת לר"ג וכדפרש"י ז"ל וכדכתיבנא לעיל אלמא דמדבר' ומעוברת בה מיירי ולא בבתה כלל ואפי' לר' יוחנן דאמר לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה הא קא מפרש מאי שתוקי שתוקי וכשר אלמא משמע במאי דקתני ר"ג נאמנת לא מיירי אלא בה ולא בבתה ומעתה תקשי תרתי בבא למה לי והדר' קושיא דאקשינן מעיקרא ממתניתין לדוכתי' ואפשר דהיינו דקא מרמז לן תלמודא בתיובתיה קתני מיהא תרתי מדברת ומעוברת כו' ולקמן נכתוב בזה בס"ד. שוב מצאתי סוף סוגיין שכתב הרא"ה ז"ל וז"ל אי הכי דאיכא לפרושי שתוקי דמתני' שתוקי וכשר איתותב רב אסי מדתנא בד"א בעדות אשה בגופה אלמא דבאשה בגופה פליגי וקתני תרתי מדברת ומעוברת ע"כ. משמע כמו שכתבתי וזכיתי לדעתו ז"ל. בעדות אשה בגופה וכו'. אין לפרש כדמשמע לכאורה דקא מחלק בין כשהאשה באה להעיד להכשיר בתה דאם באה להעיד להכשיר גופה אע"ג דממילא מתכשרה נמי בתה לית לן בה ואגב אמה כשרה בתה אבל אם כל עיקרה באה להעיד להכשיר בתה אינה נאמנת דהא ודאי ליתא להאי פירוש' כלל מכמה קושיו' דאיכא בשמעתא אלא הנכון כדפרש"י ז"ל בעדות אשה בגופה פי' בהכשר האשה עצמה דלא מחזקינן לה בנבעלה לפסול ולא בהכשר בתה אע"ג דהיא לא באה להעיד כי אם על עצמה כנ"ל:

מאי קאמר להו וכו'. לא בעי תרתי מאי קאמר להו ומאי קמהדרי ליה דאי בעי אמאי דקאמר להו אף לזו יש עדים שהרי כריסה בין שיניה קשיא דהא שפיר קאמר להו דאי משום לישנא דאף לזו יש עדים כו' דנקט דמשמע דקאי אמדברת דאיירי בה רבנן דקאמרי לזו יש עדים ולזו אין עדים הא פרש"י ז"ל דהכי קאמר אף לזו. כלומר אף כאן יש אחת יש לה עדים ואתם חולקים עלי. ואי קשיא ליה הך לא משני מזה כלל הילכך ודאי לא קשיא ליה על האי אמר להם כלל, ואי בעי מאי קאמר להו אמאי דקאמר אין אפוטרופוס לעריות א"כ איפכא הוה ליה למנקט מאי קא מהדרי ליה ומאי קאמר להו. הילכך ודאי חדא קא בעי דהיינו מאי קא מהדרי ליה במאי דקאמרי ליה רוב עובדי

כוכבים פרוצים בעריות הם וה"ק מאי קאמר להו איהו דקא מהדרי ליה אינהו רוב עובדי כוכבים פרוצים בעריות כלום תשובה היא זו על מה שאמר להם אף לזו יש לך עדים אין לך פרוץ כו' וכמו שפירש"י והא כתיבנא לעיל בסמוך מה שכתב הריטב"א ז"ל בזה: וז"ל הרא"ש מאי קאמר להו ומאי קמהדרי ליה פי' מה אמר להם שהוזקקו להשיבו כך שאין תשובה זו שייכא על מה שאמר להם. השבתנו על המעוברת כו' פרש"י תשובה גמורה ונצחת והקשו עליו דא"כ כבר חזר בו ר"ג והא חזינן אמוראי דפסקי כר"ג ועבדי כותיה וי"ל דאע"ג דנצח אותם בטענה מ"מ קבלתם אמת היתה ויחיד ורבים הלכה כרבים וכן שמעתי משמו של ר"ת ז"ל שהיה אומר כן על הא דאמרינן בפ' מי שהיה טמא [פסחים צד ב'] חכמי ישראל אומרים גלגל קבוע ומזלות חוזרים וחכמי אומות העולם אומרים וכו' ואמרינן התם אמר ר' תשובה לדבריהם כו' ואמר ר"ת ז"ל דאע"ג דנצחו חכמי אומות העולם לחכמי ישראל היינו נצחון בטענות אבל האמת הוא כחכמי ישראל והיינו דאמרינן בתפלה ובוקע חלוני רקיע. ועוד אמרו בפ' אלמנה לכ"ג [יבמות סז א'] מתיב ר' זכאי זו עדות שהעיד ר' יוסי מפי שמעיה ואבטליון והודו לו אמר רב אשי מי קתני וקבלו והודו לו קתני דמסתבר טעמיה ע"כ. אבל התוס' לא פירשו כן אלא דהכי קאמר השבתנו על המעוברת פי' לדידן ניחא דאשה מזנה בודקת ומזנה ולא דמי לשבויה אלא לדידך דלית לך הך סברא תינח מעובר' אבל מדברת אפי' לפי דבריך יש הפרש דלזו יש עדים ולזו אין עדים ואיכא מגו. נמצא דלשיטת רש"י ז"ל שפירש השבתנו על המעוברת כו' דהיינו תשובה גמורה ונצחת הא דקאמר נמי מה תשיבנו על המדברת פי' מה תוכל להקשות עלינו דמעיקרא לא השיב רבי יהושע אלא סתם אי אתם מודים כו' ואמרו לו רבנן השבתנו על המעוברת מה תשיבנו כו' ושואלין ממנו שישוב ויקשה על דבריהם והקשה להם מדברת היינו שבויה פי' רש"י ז"ל מה מדברת אין לה עדים בבעילה אף שבויה אין לה עדים בבעילה ואתם מחזיקים אותה בנבעלה ע"כ. ולהכי הפך וקאמר מה מדברת כו' ולא פי' מה שבויה אין לה עדים כו' משום דמדברת ברירא טפי דאין לה עדים דהא רבנן קאמרי לזו יש עדים כו' ואין לתלות הברור בשאינו ברור ותשובתו היינו אמאי דקאמרו רבנן לזו יש עדים כו' וקא מהדר להו דשבויה נמי אין לה עדים דומיא דמדברת ואתם מחזיקים אותה בנבעלה ע"כ הילכך הכי נמי היה לכם להחזיק למדברת בנבעלה אמרו לו זו אינה קושיא דשאני שבויה דרוב עובדי כוכבים פרוצים בעריות פי' ולאו דמחזקינן לה בודאי נבעלה לעובדי כוכבים דא"כ מה השיב להם אין אפוטרופוס לעריות שאני שבויה דהוחזקה בודאי שנבעלה ופסול אלא ה"ק רוב עובדי כוכבים פרוצים בעריות והא ודאי נבעלה וכן פי' רש"י ז"ל. פירוש לפירושו

דכל שהוחזקה שנבעלה מחזקינן לה שלפסול נבעלה דכולהו ס"ל דאין אשה בודקת ומזנה ובהכי פליגי רבנן ורבי יהושע אי מחזקינן מדברת לודאי נבעלה דומיא דשבויה אי לא ולקמן נאריך עוד בס"ד בזה. ולשיטת התוספות ז"ל דפירשו השבתנו על המעוברת לדידן ניחא דאשה מזנה בודקת ומזנה ולא דמי לשבויה אלא לדידך כו' וכדכתיבנא נמצא דכי קאמרי מה תשיבנו על המעוברת פירוש מה תתרץ על המדברת דמעיקרא רבי יהושע רצה להביא ראיה משבויה לכל מאי דפליגי רבנן עליה בין למעוברת בין למדברת והילכך קשיא להו לרבנן עליה דתינח למעוברת אבל למדברת מה ענין שבויה לה לזו יש עדים לזו אין עדים וכיון שכן קשיא טובא אם כן מה מתרץ להם רבי יהושע מדברת היינו שבויה הרי כבר חלקו רבנן ואמרו לזו אין עדים ולזו יש עדים ותירצו בתוספות דה"ק להם מדברת היינו שבויה וכמו ששבויה אינה נאמנת לומר לא נבעלתי הכי נמי מדברת כדמסיק לפי שאין אפוטרופוס לעריות וזהו דוחק דמשמע דשתי תשובות הן דכי אהדר להו מדברת היינו שבויה אכתי לא אסיק אדעתיה ההיא דאין אפוטרופוס לעריות ועוד קשיא לשיטתם ז"ל דכיון דפתרי שתי התשובות יחד מאי דקא מהדר מדברת היינו שבויה עם מאי דקאמר אין אפוטרופוס לעריות אלמא דה"ק אין אפוטרופוס לעריות דכיון דאסתרה הוה לה נבעלה ודאי דומיא דשבויה וכיון שכן קשיא למאי דפירשו התוספות לעיל דלרבי יהושע נאמנת לומר לא נבעלתי אבל לשיטת רש"י ז"ל ניחא דיש לפרש דה"ק אין אפוטרופוס לעריות פי' הא ודאי דאילו טענה איהי לא נבעלתי נאמנת אבל שנהיה לה אפוטרופוס ונטעון אנן בעבורה כגון כשטוענת נבעלתי ולכשר נבעלתי דנימא אנן מגו דאי בעיא אמרה לא נבעלתי הוא ודאי דאין אפוטרופוס לעריות וזהו שכתב רש"י ז"ל אין אפוטרופוס לעריות. אין אתם יכולים להיות לה אפוטרופוס לומר לא נבעלתי. ודוק אבל לשיטת התוספות ז"ל אי אפשר לפרש כן דהא פריש בהדיא (אמאי) ההפרש הגדול שיש בין זו לזו דהתם לא מהימנא אפילו באומרת לא נבעלתי והכא נאמנת אפילו באומרת נבעלתי ולכשר נבעלתי וכדכתיבנא לעיל ולשיטתם ז"ל דה"ק מדברת היינו שבויה דכך לי שבויה באומרת לא נבעלתי כמו מדברת באומרת נבעלתי ולכשר נבעלתי וליתא דכיון דאתה מחלק בינייהו בשטוענת לא נבעלתי הא אין לדמותם כלל וכ"ש שאם נאמנת לומר לא נבעלתי אפי' בשטוענת נבעלתי ולכשר נבעלתי נאמנת במגו והתוס' ז"ל נדחקו לפרש דה"ק מדברת היינו שבויה דכמו דשבויה בחזקת בעולה כך מדברת בחזקת בעולה גמורה לענין שאם אמרה לכשר נבעלתי שאינה נאמנת במגו לפי שיראה לומר לא נבעלתי פי' שהעולם מחזיקין אותה לבעולה כמו השבויה ומיהו השבויה אינה יוצאה מידי חזקה זו לעולם ואפי' אומרת לא נבעלתי אבל מדברת

אם היא טוענת לא נבעלתי יוצאה מידי חזקה זו אבל אם היא טוענת לכשר נבעלתי הרי מתחזקת בכך חזקתינו שהיינו מחזיקים אותה ולא נאמין אותה במגו דאי בעיא אמרה לא נבעלתי דאיכא למימר שיראה לומר לא נבעלתי והא דאמרינן אין אפוטרופוס לעריות לאו לגמרי קאמר לה שנחזיקנה לבעולה ודאי שלא נאמין אותה כלל ואפילו טוענת לא נבעלתי אלא להכי אהני שכשטוענת נבעלתי לכשר לא נאמין במגו כיון שהיא מודה בדבר כנ"ל פי' לפירושם ז"ל:

וז"ל הרא"ש ז"ל הכי קאמרו ליה השבתנו על המעוברת כו'. לא שחזרו בהם חכמים מחמת תשובה זו אלא לדבריו דר' יהושע קאמרו ליה וה"פ דברייתא מה הפרש בין זו לזו לזו יש עדים כו' פי' לדידך ניחא דאית לן אשה מזנה בודקת ומזנה אלא לדבריך דלית לך הך סברא יש הפרש דשבויה יש לה עדים ואין לה מגו אבל זו אין לה עדים ויש לה מגו אמר לה אף למעוברת שאתם חולקים עלי יש לה עדים דכריסה בין שיניה אמרו לו השבתנו תשובה נצחת על המעוברת לפי דבריך דלית לך אשה מזנה בודקת ומזנה אבל לפי דברינו לא קשיא מידי מה תשיבנו על המדברת דאפילו לדבריך מיהא אודי לן דנאמנת מחמת מגו אמר להם מדברת היינו שבויה דכמו דשבויה בחזקת בעולה גם מדברת סתמא בחזקת בעולה ולא מהימנא במגו דאף על גב דכי אמרה לא נבעלתי מהימנא אין כאן מגו לפי שיראה לומר לא נבעלתי לפי שיודעין בה שהיא משקרת א"ל שאני שבויה דין הוא שתהא בחזקת בעולה משום דרוב עובדי כוכבים פרוצים בעריות אבל זו אינה כל כך בחזקת בעולה ושייך בה מגו אמר להם אף מדברת אין אפוטרופוס לעריות לכל הפחות לענין זה דלא חשבינן ליה מגו לפי שיראה לומר כדפרישנא. והקשה רבינו שמשון להאי פירושא מהא דפריך אההיא משנה דתנוקת שנאנסה על העין אי כר"ג אפילו ברוב פסולין נמי מכשיר ומדמכשר ר"ג בנאנסה אלמא לא הוי טעמא משום דאשה מזנה בודקת ומזנה ופירש כל הסוגיא דהכי קאמר לדידן ניחא דאלים לן בהא דאפילו בחד ספקא מכשרינן אבל לדידך דלא אלים לך ברי [השבתנו על המעוברת מה תשיבנו על המדברת דאפי' לדידך דלא אלים לך ברי] הוה לך לאכשורי במדברת ול"נ דלא קשה מהך דלקמן דהכי קאמר אי כר"ג ובעית למימר דמכשיר בלא טעמא דאשה מזנה בודקת ומזנה אפי' ברוב פסולין נמי מכשר ועוד לפי מה שאפרש לקמן ניחא ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה השבתנו על המעוברת כלומר יש לך תשובה וטעם על המעוברת ולאו למימרא שהם מודים לו דטעמא דר"ג ור"א מפני שהיא ברי ואית לה חזקה דכשרות ואפי' ברוב פסולין כגון חורבה דדברא מותרת ולא דמי לשבויה דהתם הרי היא נכבשת ביד

הפסולין ועוד דכולן פסולין אבל הכא הרי אינה ביד הפסולין ויכולה להבעל לכשרים ע"כ:

וזה לשון הרא"ה ז"ל אמרו לו השבתנו על המעוברת לאו למימרא דהדרי בהו אלא הוה ליה כמאן דאמר התינח מעוברת דאיכא לדמוייה לשבויה מדברת מאי איכא למימר מיהא רבנן אליבא דנפשייהו סברי דאפילו מעוברת דודאי נבעלה לא דמיא לשבויה דמעוברת מן הסתם איכא למימר שנבעלה לדעתה וכיון שכן איכא למימר שלא נבעלה אלא לכשר לה ואפילו במקום שכולן פסולין דכיון דקיימא לן דהמכשיר מכשיר ברוב פסולין לא שני לן בין רוב פסולין לכולן פסולין ומנא תימרא מדמקשינן ותיפוק ליה דהכא רוב פסולין כו'. ומפרקינן לה מהאי טעמא דמאן דמכשיר מכשיר אפילו ברוב פסולין והפוסל פוסל אפילו ברוב כשרים ואם איתא אכתי תיפוק לי' דהתם גבי שבויה כולן פסולין אלא ודאי לא שני לן בין רוב פסולין לכולן פסולין דהמכשיר בה הוא הדין אפי' כולן פסולין דכיון דנבעלה לדעתה מאמינים אותה במה שטוענת לכשר נבעלתי דאע"ג דהשתא בהאי דוכתא ליכא כשר אמרינן ההיא שעתא איקרי לה ואשתכח כשר וכ"ש במדברת שהיא נאמנת לומר לא נבעלתי משא"כ בשבויה שאינה נבעלת לדעתה שהיא בידם לאונס' ואין בידה לעשות כלו' ואמר להו מדברת היינו שבויה דמחזיקין אותה בודאי נבעלת ואפי' אם נשאת תצא והולד חלל ה"נ מחזיקין אותה בודאי נבעלת ומיהו אפי' לר' יהושע לאו כשבויה ממש דאילו התם אפי' בדיעבד אם נשאת תצא ואילו הכא לכתחילה דוקא כדאמרינן לעיל מעלה עשו ביוחסין ולא בדיעבד כדאמרינן אין אוסרין על היחוד ודוקא בנסתרה אבל בודאי נבעלה אפי' בדיעבד פסלי לה שאף לזו יש עדים במעוברת והא ודאי הויא כשבויה לגמרי ואליבא דר' יהושע אמרו לו רוב עובדי כוכבים פרוצים בעריות וכיון שאין בידה כלום אלא בידן של עובדי כוכבים פרוצים בעריות הויא לה בודאי נבעלה אבל היכא דלאו שבויה היא אפי' ראוה שנתייחדה עם פסולי ישראל כשרה לדברי המכשיר בה ואפילו נשבית בידם והכי מוכח לישנא דעובדי כוכבים הוא דפרוצים בעריות אבל ישראל לא ונאמנת בטוענת לא נבעלתי אבל בעובדי כוכבים פסולה בנשבית אפי' בנתייחד' עמהן אתינן למימר במסכת עבודת כוכבים פרק אין מעמידין דחיישינן לבעילה דכיון דנתייחדה סתם עובד כוכבים אנס הוא והכי תנן התם לא תתייחד אשה עמהם ואתינן למימר התם דאפי' בדיעבד וצ"ע. ע"כ:

וז"ל הרשב"א השבתנו על המעוברת כלומר הניחא מעוברת שיש לך להשיב לפי מה שאתה סבור דאינה בודקת ומזנה וכיון דודאי נבעלה יש לך לומר חוששין לה שמא לפסול לה נבעלה אבל מה תשיבנו על המדברת ומיהו לר"ג ור"א אף במעוברת נאמנת

דמימר אמרינן אשה בודקת ומזנה אי נמי יש לומר אפי' את"ל שאינה בודקת כיון דמספקא לן אי לפסול מפיה אנו חיין לומר משום דאית לה חזקה דגופה אבל בשבויה משום שבאי אתה בא לפוסלה ולו אנו חוששין והוא פסול אצלה ומיהו ודאי לטעמיה דר' יהושע קאמרי ליה ואהדר ליה מדברת היינו שבויה דודאי נבעלה חשבינן לה דאין אפוטרופוס לעריות והרי השבתנו על המעוברת אמרו לו רוב עובדי כוכבים פרוצים בעריות הן אבל נתיחדה עם אחד מישראל שאינן פרוצים אין אנו מחזיקין אותה בודאי בעולה הלכך נתיחדה עם אחד מן הפסולין ואמרה טהורה אני נאמנת ולפיכך כשאמרה נבעלתי ולכשר נבעלתי נאמנת משום מגו ואפשר למימר נמי דיחוד דישראל אפי' בשותקת הרי זו בחזקת בעולה טהורה דישראל קדושים הם ואין אוסרים אותה בכך. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל השבתנו על המעוברת פרש"י ז"ל תשובה מקובלת ונצחת אתה משיבנו על המעוברת ולא נהירא דא"כ כבר חזר בו ר"ג והא חזינן אמוראי דפסקי כר"ג ועבדי כותיה לכך י"ל השבתנו על המעוברת תשובה מספקת לפי שיטתך דסבירא לך דאשה מזנה אינה בודקת ומזנה ויש לך לדמותה לשבויה כיון שכבר הורעה חזקתה מבנות ישראל שנבעלה מה תשיבנו על המדברת שאין בה אלא סתירה בלבד לפי שעה אבל לדידן אפי' מעוברת לא דמיא לשבויה דאשה מזנה בודקת ומזנה משא"כ בשבויה שאין בידה דאנוסה היא אמר להם מדברת היינו שבויה כלומר שאף זו הורעה חזקתה דסתירה ריעותא היא ופתח לזנות אמרו לו שאני שבויה דרוב עובדי כוכבים פרוצים בעריות הם ומסתברא דלא חסורי מחסרא מתני' אלא דתנא קתני עיקר תשובותיהם כי הוא אומר להם מתחילה מעוברת לד"ה לשבויה דמיא וריעא מינה שהרי כריסה בין שיניה והם השיבו לו אדרבה אף במעוברת לא דמיא וכ"ש מדברת דשאני שבויה דרוב עובדי כוכבים פרוצים בעריות הם וע"כ נבעלה ודוקא משום דאיכא תרתי לריעותא שהיא שבויה ושהיא בין עובדי כוכבים הפרוצים אבל שבויה בין פסולי ישראל או נשבית בין העובדי כוכבים שאין ידם תקיפה עלינו אינה נפסלת וכדבעינן למימר לקמן במכילתין גבי האשה שנחבשה בין עובדי כוכבים בס"ד והיינו דנקט להו ע"כ:

וכן כתב הרמב"ן ז"ל וז"ל מדברת היינו שבויה שאנו מחזיקין אותה בודאי נבעלה אף על פי שנשאת תצא והולד חלל הכא נמי הרי היא בודאי נבעלה והרי השבתי לכם על המעוברת אמרו לו רוב עובדי כוכבים פרוצים הא לישראל אפילו נתיחדה עם אחד מן הפסולין ואמרה טהורה אני נאמנת ואפשר דאפילו בשותקת נמי אין אוסרין כלל על יחוד דישראל והכי נמי משמע במס' ע"ג בריש אין מעמידין ע"כ. ואיברא מה שכתב

הריטב"א ז"ל דלאו חסורי מיחסרא מתניתא הכין יש לנו לפרש ע"כ מדקאמר תלמודא הכי קאמר ליה ולא קא משני תני וכו' אלמא דלאו חסורי מיחסרא ומיהו משמע לי דהכי מתפרשא מתניתא אמר לו אבל פי' אמת הוא ותשובה גמורה היא לגבי מעוברת אבל למדברת לא דמיא אמר להם ומה הפרש יש בין זו לזו והשיבו לו לזו יש עדים וכו' אמר להם אף לזו יש עדים שהרי כריסה בין שיניה פי' כי היכי דאמריתו דיש הפרש בין שבויה למדברת דשבויה לגבי מדברת מיקריא יש עדים הכי נמי שבויה לגבי מעוברת איכא למימר דלזו יש עדים דמעוברת כריסה בין שיניה ושבויה ליכא עדים שנבעלה כלל ואמאי אמריתו בשבויה אינה נאמנת אלא מאי אית לכו למימר דאע"ג דלא ראינוה שנבעלה כיון שנשבית הוה ליה כנבעלה ממש אם כן מדברת נמי אמרו לו שאני שבויה וכו' ודוחק. ודברי הריטב"א ז"ל נראין יותר:

קתני מיהת תרתי מדברת ומעוברת. פי' מדקתני השבתנו על המעוברת מה תשיבנו על המדברת ושקלי וטרו בהכי רבן גמליאל ורבי יהושע אלמא משמע דתרי גווני הוו מדברת ומעוברת דהיינו נסתרה ומעוברת דאי מדברת נמי היינו ראוה שנבעלה מה הפרש בין מדברת למעוברת עד דקאמר השבתנו על המעוברת וכו' ושקלי וטרו בהכי ולמאי דפרישנא לעיל דזעירי ורב אסי בהכי פליגי דלזעירי בשנסתרה אפילו טוענת לא נבעלתי אינה נאמנת לר' יהושע ולרב אסי בטוענת לא נבעלתי נאמנת אפילו לר' יהושע אבל בטוענת נבעלתי ולכשר נבעלתי בהכי פליגי ר"ג ור"י דהויא לה כראוה שנבעלה קשה דאמאי איתותב רב אסי הא לדידיה נמי פליגי בנסתרה וכגון שטוענת לכשר נבעלתי ויש לומר דמכל מקום קשיא דכיון דאיהו פריש מאי מדברת נבעלה ולא אמר נסתרה כזעירי אלמא דחשיב ליה לרבי יהושע טוענת לכשר נבעלתי כמו שראוה שנבעלה ממש מעתה קשיא מה השיב להם מדברת היינו שבויה והא שבויה טוענת לא נבעלתי ומדברת טוענת נבעלתי לכשר ולדידיה הויא ליה כמו ראוה שנבעלה ממש אלא משמע דתרתי קתני מדברת ומעוברת ואין ענין מדברת למעוברת כלל ולא מיירי בראוה שנבעלה כלל ולא דכותה כלל כנ"ל:

וכתב הר' רבינו יוסף הלוי ן' מיגש ז"ל וז"ל הלכתא כזעירי דהא איתותב רב אסי ואע"ג דפלוגתייהו אליבא דר' יהושע וקי"ל דאין הלכה כרבי יהושע נפקא לן מינה לכתחלה דהא אמרינן לקמן הלכתא כר"ג דמכשר אפילו ברוב פסולין אצלה מיהו לכתחלה לא עבדינן כותיה אלא עד דאיכא רוב כשרין אצלה אבל אם רוב פסולין אצלה אינה נאמנת לכתחלה כר"י לפיכך הוצרכנו להודיע סברא דר' יהושע שהוא כמו שאמר זעירי שאפילו נסתרה קאמר דאינה נאמנת הלכך היכא דרוב פסולין אצלה אפי' בנסתרה נמי אינה

נאמנת לכתחלה כזעירי אליבא דר' יהושע ובדיעבד נאמנת כר"ג והיכא דרוב כשרים אצלה בין לכתחלה בין דיעבד נאמנת כר"ג ואפי' ראוה שנבעלה וכ"ש נסתרה ע"כ:

ותיפוק לי דהכא רוב כשרים אצלה וכו'. פרש"י ז"ל לר' יהושע קא פריך היכי מדמה מדברת לשבויה ולא נהירא דלישנא דתיפוק לי לא מתפרש הכי בכולי תלמודא אלא למה לי טעמא אחרינא תיפוק לי מהאי טעמא הילכך נראה דקאי אמילתיה דרבנן דהשיבו לו רוב עובדי כוכבים פרוצים בעריות ולמה לי האי טעמא תיפוק לי מטעמא אחרינא דהכא רוב פסולים וכו'. הרא"ש ז"ל. וכן כתב הריטב"א ז"ל. ולי דברי רש"י ז"ל עיקר דאדרבנן ליכא למפרך כלל דדילמא אינהו נמי הכי קאמרי שאני שבויה דרוב עובדי כוכבים פרוצים בעריות פי' ואיכא תרתי לריעותא חדא דמחזקינן לה בודאי נבעלה ועוד דנבעלה לעובדי כוכבים דהם פסולים לה ועלה דרבי יהושע פליג שפיר דאף ע"ג דקא משנית חדא במאי דקא אמרת אין אפוטרופוס לעריות אכתי קשיא אידך דתיפוק לי דלא דמי לשבויה דהתם רוב פסולין וכו' וכתוב בקונטריסין דלפי' הרא"ש ז"ל אינו מיושב מסייע ליה וכו' דאיכא למימר דמה שאמרו לו רוב עובדי כוכבים פרוצים בעריות לפי דבריו השיבו לו ולעולם אין סיוע ע"כ. ואם תקשי דהיכי מצינן למימר דרבנן נמי הכי קאמרי רוב עובדי כוכבים פרוצים בעריות פי' והא איכא נמי רוב פסולין והרי אמרו השבתנו על המעוברת וכו' ופרש"י ז"ל תשובה נצחת תשובתך הא כתבינן לעיל דאיכא למימר דמעוברת אע"ג דרוב כשרין אצלה כיון דכריסה בין שיניה משא"כ בשבויה דלא ידעינן אי נבעלה אף ע"ג דרוב פסולין אצלה שקולה היא כמו השבויה והרי תשובה נצחת על המעוברת א"נ אם אתה אומר דהיינו דפריך תלמודא ותיפוק לי אמאי דקאמרי רבנן השבתנו על המעוברת תיפוק לי דהא רוב פסולין וכו' אם כן מה הרווחנו אכתי קשיא דלישנא דתיפוק לי לא אתי שפיר והלכך ניחא טפי לפרושי כפרש"י ז"ל ואם היינו מפרשים דקאי אמאי דקאמרי ליה לזו יש עדים וכו' הוה ניחא טפי ומיהו אכתי הוה קשיא דדילמא רבנן הכי נמי קאמרי:

מסייע ליה לר' יהושע בן לוי דאמר ר' יהושע בן לוי וכו'. וא"ת לפרש"י ז"ל אכתי קשיא דכיון דאיהו פוסל אפילו ברוב כשרים מאי מייתי משבויה סיוע לדבריו אבל לשיטת הרא"ש ז"ל ניחא דמשני שפיר דלהכי לא השיבו לו דהכא רוב פסולין וכו' משום דסבירא ליה דאפילו ברוב פסולין נמי כשר ויש לומר דמה דמייתי משבויה לאו היינו כדי לסייע לסברתיה אלא כדי להשיב עלייהו דרבנן דמשום דאינהו קא מכשרי אפי' ברוב פסולין השיב להם משבויה וכן פרש"י ז"ל מכשיר אפילו ברוב פסולין. דאמר' אוקמוה אחזקה ועל רוב פסולין שהיו מכשירין אותה הביא להם ראיה מן השבויה ע"כ. ואזיל רש"י ז"ל

לשיטתיה דפירש השבתנו על המעוברת תשובה גמורה ונצחת פירוש ושואלין ממנו מה קושיא יש לו על דבריהם אבל לשיטת התוספות ז"ל דשואלין ממנו מה יתרץ לקושייתם וכדכתיבנא לעיל לא ניחא שפיר. דוק ותשכח. ומ"מ משמע דלא מייתי סייעתא ר' יהושע בן לוי אלא למאי דקאמר לדברי המכשיר מכשיר אפילו ברוב פסולין אבל למאי דקאמר לדברי הפוסל פוסל אפילו ברוב כשרים אין מכאן סייעתא מיהו לישנא דמתני' משמע הכין דקתני ר' יהושע אומר לא מפיה אנו חיין אלא הרי זו בחזקת מעוברת וכו' עד שתביא כו' ולא קתני בקוצר ר' יהושע אומר אינה נאמנת אלמא משמע דלעולם היא בחזקה עד שתביא ראיה לדבריה ובלא ראיה אין לה דרך כשרות כלל והא כתיבנא לעיל בשם הריטב"א ז"ל דמאי דקאמרינן לעיל בשמעתין וצריכי דאי אשמעינן חורבה דמתא וכו' היינו כרבי יהושע בן לוי עיין לעיל כנ"ל:

הקשה ר"ת אכתי תקשי ליה דהכא רוב פסולין והתם כל פסולין ותירץ דרוב ככל ומיהו אכתי קשה דאכתי היאך מדמה מדברת לשבויה דמדברת דליכא אלא רוב גרידא איכא למימר סמוך מיעוטא לחזקה דתנן האשה שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך לא תנשא ולא תתיבם עד שתדע שמא מעוברת היא צרתה ומפרש בגמרא לא תתייבם משום דרובא לשוק דרוב נשים מתעברות ויולדות ולא תנשא משום דהואי בחזקת יבום בשעה שהלך בעלה למדינת הים שלא היה לו בן וסמוך מיעוטא אחזקה והוה ליה פלגא ופלגא וקתני סיפא היתה לה חמות אינה חוששת יצאת מלאה חוששת רבי יהושע אומר אינה חוששת משמע דברישא מודה רבי יהושע מדלא פליג ברישא כמו בסיפא ומיהו לאו פירכא היא חדא דסמוך מיעוטא לחזקה אינו מגרע את הרוב לאחשובי במיעוט אלא דהוי פלגא ופלגא הלכך דין הוא שתאסר בין להנשא בין להתייבם והכא נמי אסורה כיון דהוי פלגא ופלגא אע"ג דאמרינן בשילהי עשרה יוחסין גבי רוב תנוקות מטפחין בעיסה סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע לה רובה ותיחשב במיעוט טומאה וטהרה שאני כעין שמצינו בחולין בפרק כיסוי הדם אם אמרו ספק טומאה לטהר יאמרו ספק איסור להתיר ועוד מוכיח בבכורות בפרק הלוקח בהמה [בכורות כ ב'] דלית ליה סמוך מיעוטא לחזקה דהא סבירא ליה דחלב פוטר ואמאי נימא אף על גב דרוב בהמות אינן חולבות אלא אם כן יולדות מכל מקום סמוך מיעוטא דחולבות אף על פי שאינן יולדות לחזקה שהיא בחזקת שלא ילדה ואיתרע ליה רובא וליהוי בכור מספק אלא ודאי לית ליה וההיא דיבמות דמשמע דאית ליה שאני התם משום דהוי רובא דתליא במעשה דרוב נשים מתעברות ויולדות תלוי במעשה דבעילה ולא הוי רוב חשיב וחילוק זה מצינו שם בבכורות. הרא"ש:

וז"ל הריטב"א ואם תאמר ואכתי תיפוק לי דהתם בשבויה כולם פסולים והכא רוב פסולים בלחוד וכ"ת דבכל דוכתא רובו ככולו הא ליתא דאיכא מיעוטא דכשרים וחזקת גופא דמסייע ליה למיעוטא והא אמרינן בעלמא סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע ליה רובא ויש לומר דהתם לאו דאיתרע רובא לגמרי אלא דה"ל פלגא ודין הוא שתאסר מספק וכך פירש ר"ת ז"ל. ויש מתרצים דהא דאמרינן לדברי המכשיר מכשיר אפילו ברוב פסולין לאו דוקא רוב אלא אפי' כולם דאמרינן דילמא אקרי חד כשר מעלמא ועבר כאן וזנתה עמו דאשה מזנה בודקת ומזנה וכדאמרינן לקמן גבי ארוסה דרוב פסולין אצלה ובודאי כולן פסולין לבד הארוס אעפ"י דההיא לאו ראיה היא דכיון דאיכא ארוס דקביע לא חשיבי כ"ע לגביה אלא כרוב ואיכא למיתלי ביה מאי דתלוין במיעוטא דעלמא ומיהו הא דאמרינן בפ"ק דחולין [ג ב'] רוב מצויין אצל שחיטה מומחים הן בעינן למימר כל כדפריך התם ע"כ. והנכון בהאי תירוצא בתרא תדע דהא אמרינן ותיפוק ליה דהכא רוב פסולין וכו' ועל כרחך היינו כל דהא בשבויה מיירי כן נראה לי:

וז"ל שיטה ישנה ותיפוק לי דרוב כשרין אצלה אבל לא מקשה תיפוק לי דהתם כולם פסולים והרי היא בידם דנהי דסברת ר"ג היא אבל ליכא לפרוכי מסברתינו לר' יהושע דר"י ס"ל דאין חילוק בין כולן פסולין לרובן פסולין ולא בין היא בידם לאינה בידם דכיון שהיא מזנה אינה בודקת בין כשרין לפסולין אבל הא אית להו לאותובי דהתם רוב פסולין והכא רוב כשרין ומסתמא לרוב נבעלה ומשני שלא רצו לתרץ לו כן משום דאפילו ברוב פסולים הם מכשירים לכן תירצו לו דלא דמי לשבוי' בע"א. ע"כ:

מכשיר אפי' ברוב פסולין. הקשה בתוספות דאמרינן בפרק עשרה יוחסין [קידושין עד א'] גבי אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי מאי בדוקי שבודקין את אמו ואי אמרה לכשר נבעלתי נאמנת ופריך תלמודא כמאן כר"ג תנינא חדא זמנא היתה מעוברת כו' פי' והוה ליה למתני וכן אמר אבא שאול וכן פירש שם בקונטרס ומשני דאבא שאול עדיפא מר"ג דאי מהתם הוה אמינא ברוב כשרים אצלה והשתא דאמרינן דמאן מכשיר מכשיר ברוב פסולין מאי משני אכתי תקשי דהוה ליה למתני וכן אמר אבא שאול דר"ג נמי הכי קאמר ואם היינו מפרשים דהכי פריך התם תנינא חדא זימנא ולמה ליה לרבי למתנייה תרי זמני דבפלוגתא דר"ג ור"י סגי דבכל מקום ר"ג ור"י הלכה כר"ג משני שפיר דלהכי תני ר' ההיא דאבא שאול לאשמועינן אפי' ברוב פסולין דדברי ר"ג הם סתומין ואבא שאול דבריו מפורשין להדיא ומדברי שניהם כלומר דמאן דמכשיר מכשיר אפילו ברוב פסולין ור' יהושע בן לוי נמי מדברי שניהם למדה אבל השתא דאמרינן דפירכיה היינו דה"ל למיתני וכן אמר אבא שאול משום דההיא דאבא שאול עדיפא דר"ג לא קאמר אלא

ברוב כשרין ואבא שאול אמר אפילו ברוב פסולין ולהכי לא מצי למתני וכן אמר אבא שאול דאי מצינן לפרושי דברי ר"ג ברוב פסולין אכתי תקשי ליתני וכן אמר אבא שאול ומאי משני ומעתה קשיא דהא אמרינן הכא לדברי המכשיר מכשיר אפילו ברוב פסולין ותירצו בתוספות דקושטא דמלתא הוא דר"ג מכשר אפילו ברוב פסולין לאו למימרא דר"ג במתני' אייריי בהכי אלא ברוב כשרין מיירי ור' יהושע בן לוי דס"ל דה"ה ברוב פסולין מעתה כיון דמתני' לא מיירי ברוב פסולין אלא ברוב כשרין לא מצי למתני וכן אמר אבא שאול דאבא שאול אייריי ברוב פסולין ור"ג אייריי ברוב כשרין ובמאי דכתיבנא ניחא נמי קושיא אחריתי דה"ל למתני הכא בכתובות וכן אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי ולמה ליה למתנייה התם בקדושין אלא משום דלשון וכן לא שייכא לפי פשטא דמתני' דר"ג לא אייריי ברוב פסולין וכדכתיבנא והקשו בתוספות דהתם בקדושין הוה בעי למימר דאבא שאול אתא להכשיר בתרי ופריך תלמודא הניחא למ"ד לדברי המכשיר וכו' אבל למ"ד לדברי המכשיר בה פוסל בבתה מאי איכא למימר ותירצו בתוספות דההיא דמכשיר בבתה שמעינן שפיר דמתני' לרב אסי מדקתני ראוה מדברת והיתה מעוברת חד להכשיר בה וחד להכשיר בבתה ואפי' לזעירי דאמר מאי מדברת נסתרה ואיצטריכו תרווייהו להכשיר בה מכל מקום לשון המשנה דקתני מה טיבו של עובר זה משמע דאתא להכשיר בבתה כנ"ל פי' לפי' התוס' ז"ל. ודע שבדפוס כתוב דאפי' לר' אלעזר וכו' והוא טעות ובתוס' כתיבת יד מדוייקת כתוב דאפי' לזעירי לשון המשנה וכו' והוא נכון וכדפרישנא והריטב"א ז"ל התם בחדושיו לקדושין האריך בקושיא זו עיין שם והרא"ש ז"ל בתוספותיו התם בפרק עשרה יוחסין כתב וז"ל אבל היכא דרוב פסולין אצלה אימא צריכא ואם תאמר ולר' יהושע בן לוי דאמר בפ"ק דכתובות לדברי המכשיר מכשיר אפילו ברוב פסולין מאי קמ"ל מהכא שמעינן לה וי"ל דר' יהושע בן לוי סבירא ליה דמאן דמכשיר בה לא מכשיר בבתה ואבא שאול מכשיר נמי בבתה. ע"כ:

א"ר יוחנן לדברי המכשיר וכו'. לדברי הפוסל בה פוסל בבתה. הקשו בקונטריסין פשיטא דפוסל בבתה דהא איכא למ"ד דאפי' לדברי המכשיר בה פוסל בבתה ותירצו דה"פ לדברי הפוסל בה דהיינו לכהונה פוסל נמי בבתה בכהונה ולא שיהיה בבת פסול ממזרת שתהיה מותרת בממזר ע"כ. פי' דאע"ג דאמר ר' יהושע הרי זו בחזקת בעולה לנתין ולממזר והרי אתה אומר דבתה נמי פסולה מעתה הרי היא ממזרת לכך אמר לדברי הפוסל בה פוסל בבתה פי' דפסיל בה כך פסל בבתה ולי נראה לתרץ בענין אחר ודע שכתב הר' רבינו יהוסף הלוי ז"ל וז"ל וכיון דהלכה כרבי יוחנן נמצא עכשיו דהיכא דמכשירין בה מכשרי נמי בבתה הילכך דאתי עובדא לקמן בדיעבד ואכשרנוה ואפי'

ברוב פסולין אצלה כר"ג אף על גב דלגבה דידה היא בדיעבד ולגבי (דידה) [בתה] עדיין לכתחילה הוא כיון דאכשרנוה לדידה מכשרינן נמי לבתה ואף על גב דלגבי בתה לכתחלה הוא דהכי דייקינן ממימריה דר' יוחנן דקאמר לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה דאלמא הכשר בתה תלוי בהכשר דידה והיכא דמכשרינן לה מכשירין נמי לבתה. ויש לומר דההיא דאמר רבי יוחנן לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה על עיקר הדין הוא אומר כלומר כי היכי דנאמנת היא להכשיר עצמה הכי נמי נאמנת להכשיר את בתה ולעולם אינה נאמנת להכשיר בתה היכא דרוב פסולין אצלה אלא בדיעבד הילכך היכא דאתא עובדא לקמן בדיעבד והכשרנוה אפי' ברוב פסולין אצלה איהי היא דמתכשרא משום דבדיעבד הוא אלא לבתה כיון דלכתחילה הוא שהרי עדיין לא נשאת לא מתכשרא אא"כ היו רוב כשרים אצל אמה באותה בעילה יש לומר כך ויש לומר כך והדבר ספק אצלנו וצ"ע ע"כ. ולי פשיטא לי דר' יוחנן על עיקר הדין קאמר דכי היכי דנאמנת היא להכשיר עצמה הכי נמי נאמנת להכשיר את בתה ואינה נאמנת להכשיר בתה היכא דרוב פסולין אצלה אלא בדיעבד ולהכי קאמר נמי לדברי הפוסל בה פוסל בבתה דאלמא ר"ג ור"י כי היכי דפליגי בבה פליגי נמי בבתה ובגמ' פסקינן הלכה כר"ג בדיעבד דוקא לא לכתחלה משמע דלגבי האי כל חדא באפי נפשה קאי ואי אתא עובדא לקמן בדיעבד והכשרנוה אפי' ברוב פסולין אצלה איהי הוא דמתכשרא ולא בתה משום דלכתחלה הוא כנ"ל:

לדברי המכשיר בה פוסל בבתה. הא דלא קאמר פוסל בזרעה משום דלא שייך פיסול בבנה אם לישא כהנת לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין ואם לפסול אשה בביאתו לא מתפסלא משום דאוקי אתתא בחזקתה כי היכי דמכשיר באם מטעם חזקה מכשיר נמי אם בא הבן על האשה מטעם חזקה. הרא"ש ז"ל:

מאי טעמא דר' אלעזר בשלמא איהי אית לה חזקה דכשרות וכו'. אין לפרש דה"ק דמשום דאית לה חזקה דכשרות להכי אית לה להימנה דאוקי אתתא אחזקתה דאי הכי קשיא מ"ש בתה דפסלה הרי חזקת אמה מהני לבתה אלא ה"פ דמדינא היה לנו לפסול האם והבת דהא מספקא לן אי נבעלה לפסול אלא אנו לא פסלינן את האם משום דצד ההיתר מכריח יותר משום חזקת האשה אבל הבת אכתי הס' במקומו עומד והצדדין שקולין הילכך הרי היא פסולה וזהו שכתב רש"י ז"ל אית לה חזקה דכשרות. ויש לומר אשה זו בחזקת כשרה עומדת ומספק אתה בא לפוסלה אל תפסלוה מספק כנ"ל. והיינו דקאמר תלמודא בשלמא איהי וכו' ולא קאמר בקוצר איהי אית וכו' ולמה ליה למנקט לשון בשלמא ודו"ק. וכתב הריטב"א ז"ל מ"ט דר' אלעזר פי' דאילו ר' יוחנן אית ליה

טעמא תריצא שלא לחלוק דין הבת מדין האם. בתה לית לה חזקה דכשרות פי' אבל ר' יוחנן סבר דחזקת דאמה מהניא לבתה. ע"כ. ועיין ריב"ש ז"ל בתשובותיו סי' רכ"ט ורל"א:

מאי לאו שתוקי ופסול. פי' והשתא ניחא דנקט עדות אשה בבתה ולא נקט בבנה וכדכתבינן לעיל בסמוך בשם הרא"ש ז"ל:

לא שתוקי וכשר. אין להקשות דאכתי תקשי לר' יוחנן דאמר הפוסל בה פוסל בבתה כמו שכתב הריב"ש בתשובותיו סי' רכ"ט ורל"א עיין שם. ומיהו אכתי איכא למידק דמדקתני בד"א בעדות אשה בגופה אבל עדות אשה וכו' משמע דבכי האי גוונא דאיירי עדות אשה בגופה מיירי נמי עדות אשה בבתה כגון היתה מעוברת מה טיבו של עובר זה מאיש פלוני וכהן ועוד דלישנא דעדות אשה בבתה משמע דמפיה אנו חיין שאומרת מאיש פלוני וכהן ואי הכי קשיא טובא למה ליה למימר הולד שתוקי פשיטא דמשתקין אותו מדין כהונה דאם אנו מאמינים אותה שלא נבעלה לפסול משום חזקת כשרות דידה אטו נאמינה שנבעלה לכהן ובתה תאכל בתרומה ובנה יעבוד עבודה הא ודאי זו אינה תורה ולא מסתבר למימר כלל דמה ענין חזקת כשרות שלה שלא נבעלה לפסול לה לומר שנבעלה לכהן גמור ויש לומר בדוחק דלר' יוחנן כי קתני עדות אשה בבתה הולד שתוקי כגון דידעינן בודאי שהולד כהן כגון ההיא דשמואל עשרה כהנים עומדים ופירש אחד מהם וכו' דלקמן וה"ק אבל עדות אשה בבתה מודה ר"ג דאינה נאמנת להאכילה תרומה אף ע"ג דנאמנת לענין יוחסין לא מיבעיא היכא דמפיה אנו חיים ולא ידעינן אי כהן הוה אלא אפי' ידענו שנבעלה לכהן גמור לא נאמינה לומר לזה הכהן ומשתקין אותו מדין כהונה והיינו דנקט הולד שתוקי דהיינו בלשון זכר דאי קאי אעדות אשה בבתה לא הוה ליה למיתני אלא דברי הכל היא שתוקית וכן כתב הריב"ש ז"ל בתשובותיו שם. וזהו שכתב רש"י ז"ל לא שתוקי וכשר. כלומר שתוק הוא במקצת שאם כהן היה הבועל והעובר יהיה זכר משתקין אותו מדין כהונה כדלקמן אבל כשר הוא ליוחסין שאם נקבה תנשא לכהונה ואם זכר וכו'. ע"כ. פי' לא בעי לשנויי דשפיר מצינן לאקרויי למי שהוא כשר שתוקי דצודק לשון שתוקי על כשר דומיא דמאי דאמרינן שתוקי ופסול דהא ודאי קשיא למאי נפקא מינה קרייה שתוקי ועוד מאי קא מודו ליה רבנן לר' יהושע ואי משום דאין אנו מאמינין אותה שהוא כהן לעבוד עבודה ולאכול בתרומה פשיטא וכדכתיבנא אלא ודאי הכי קא משני לא שתוקי וכשר דאה"נ דבמקצת הוא שתוקי מיהו אכתי כשר הוא וכדפרש"י ז"ל והא דפריך ומי איכא שתוקי כשר ה"פ ומי איכא למימר תרווייהו בחד גברא שיהיה שתוקי במקצת ויהיה כשר דבמאי דלא מהימנינן לה לומר כהן היה

לא מקרי משום הכי הולד שתוקי דמי הכניסו לכהונה עד שיצא ונקרא אותו שתוקי על שם שמשתקין אותו הא ודאי לא יעלה על דעתו לומר שכהן הוא ומשני כדשמואל דאמר שמואל עשרה כהנים וכו' הרי צווח ואומר כהן הוא ואנן ידעינן דהכין הוא בודאי ואפ"ה משתקין אותו מדין כהונה כנ"ל. ולקמן נכתוב עוד בס"ד:

והרשב"א הקשה עלה הא דפריך תלמודא ומי איכא שתוקי כשר דמאי קשיא ליה מתני' היא בפרק עשרה יוחסין [קידושין עד א'] אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי שבודקין את אמו ואי אמרה לכשר נבעלתי כשר וקי"ל כותיה ותירץ דהתם נקרא שתוקי עד שתבדקו את אמו אבל שנבדקה אמו לאו שתוקי הוא אלא כשר אבל הכא דקתני בד"א בעדות אשה (ובתה) בגופה אבל בעדות אשה ד"ה הולד שתוקי דמשמע דאף לאחר בדיקה הולד שתוקי ק' היאך אפשר שאתה עומד עליו שהוא שתוקי וכשר ואהדר ליה אין כדשמואל הכא נמי אף על פי שאמרה לפלוני כהן נבעלתי ואתה מאמינה דלכשר נבעלה להכשיר בין בה בין בבתה מכל מקום אין אתה מאמינה שלפלוני שאמרה נבעלה כדי להחזיק הולד כמיוחס אחריו אלא משתקין אותו מדין כהונה עד שיודע לך ממש שהוא מיוחס אחריו ע"כ. ובמאי דכתי' ניחא דאנן הכי פרכינן הא ודאי לאו כשר גמור קאמר להאמינה לגמרי דא"כ מאי דברי הכל אי דקאמר דר' יהושע מודה הא ודאי ליתא דהא ס"ל לר' יוחנן לדברי הפוסל בה פוסל בבתה אלא ע"כ ה"ק דר"ג מודה לר"י דאינה נאמנת במקצת וכיון שכן פריך שפיר ומי איכא שתוקי כשר פי' שיקרא שתוקי במקצת ויהיה כשר וכדפרישנא ובמאי דאין אנו מאמינין אותה במאי דקאמרה לכהן מיוחד לא מפני זה נקרא שתוקי וכדכתיבנא כנ"ל והכין פרש"י ז"ל וכדכתיבנא ואם תאמר לשיטתנו זו דמפרשים דכי קתני בברייתא עדות אשה בבתה היינו כדשמואל ממש מאי עדות אשה בבתה דקתני הרי לא מפיה אנו חיין ולא לעדותה אנו צריכין וכולנו יודעים שאחד מאותם העשרה כהנים בא עליה ובתה בת איש כהן היא ולשיטת הרשב"א ז"ל ניחא דברייתא לא מיירי כדשמואל אלא כגוונא דמתני' דלא ידעינן מנו והיא אומרת מאיש פלוני וכהן וי"ל דלהכי קתני בעדות אשה ובתה משום דבההיא דשמואל נמי לא ידעינן אותו שפירש מנו והיא אומרת מאיש פלוני וזהו שכתב רש"י ז"ל ופירש א' מהם. ואין ידוע איזה הוא. ודוק דהתם בפרק אין נושאין על האנוסה דמייתי ההיא דשמואל בעיקר ולא בגרא כי הכא לא כתב רש"י ז"ל שם כלום ולעיל פרישנא בענין אחר וזהו יותר נכון ופי' רש"י ז"ל דייק הכין והא דקתני ולד שתוקי לשון זכר עיין בתשובות הריב"ש ז"ל סי' רכ"ט ורל"א:

אילימא שמשתקין אותו מנכסי אביו. ואיכא למידק ויהיה כן מ"מ הרי מצינו שתוקי

וכשר ויש לפרש דקאי לפרושי אברייתא דפירשה רבי יוחנן דשתוקי וכשר ובעיא מאי שתוקי וליתא דהתם בפ' נושאין על האנוסה שקיל וטרי הכי עלה דשמואל גופיה ונראה לפרש דה"ק אילימא דשתוקי דשמואל היינו שמשתקין אותו מנכסי אביו ומעתה ע"כ ברייתא ליכא לאוקמה בהכין דהא דקתני אבל עדות אשה בבתה דברי הכל הולד שתוקי ואי קרי ליה שתוקי משום שמשתקין אותו מנכסי אביו אמאי נקט בתה הרי עיקר ירושה בבן היא דהא בן קודם לכל יוצאי ירכו ולמאי דפרישנא נמי לעיל דכי קתני הולד שתוקי לא קאי אמאי דקתני עדות אשה בבתה אתי נמי שפיר דאי מיירי שמואל לענין שמשתקין אותו מנכסי אביו מאי שיאטיה דין הולד שתוקי לדין עדות אשה בבתה דתנייה גביה אבל אי מיירי לענין דין כהונה אף על גב דלא קאי עלה שפיר מתנייה גביה וכדפרישנא לעיל כנ"ל:

מי ידעינן אבוה מנו. פרש"י ז"ל פשיטא דאף על גב דתפס מפקינן מיניה דאין אדם יורד לנחלה אלא בראיה גמורה ולא דמי להההיא דאמר בפרק בתרא דקדושין [עה א'] גבי ארוסה שעיברה הולד שתוקי דאוקימנא דהא קמשמע לן אף על גב דתפס מפקינן מיניה דהתם הוה ס"ד דלא מפקינן מיניה משום דאיכא טעמא למתלי בארוס טפי מבעלמא אבל הכא מה ראית לתלות בזה יותר מבזה. הריטב"א ז"ל וכן כתוב בתוס':

דכתיב והיתה לו ולזרעו אחריו וכו'. הא דלא אייתי שמואל הך קרא במימריה דדרך האמורא כד אשכח קרא כותיה מייתי ליה להסתייע מיניה וכל שכן דהאמורא לא אמר כן אלא משום דאשכח דקאמר קרא הכין ומעתה קשיא אמאי לא אייתי לה מקרא וי"ל דהך קרא לא הויא אלא אסמכתא בעלמא ורבנן הוא דגזור הכין וכן כתבו התוספות ז"ל כנ"ל:

מיוחס אחריו. יש לפרש דכל בזנות אפילו ידעינן מי אביו משתקין אותו מדין כהונה משום דכיון דאין הבן מתייחס אחר אביו מפני שהיה בזנות לכך משתקין אותו מדין כהונה ורבנן הוא דקנסו' בהכין כדאיתא בפרק נושאין על האנוסה וליתא דכל דידעינן יחוסו בהכי סגי ויש לפרש דביחס משפחתו סגי דאי הוו עשרה כהנים עומדים בני איש אחד ופירש אחד מהם ובעל לא הוי הולד שתוקי דהא ידעינן מי אבי אביו וכתיב והיתה לו ולזרעו אחריו והרי זה מיוחס אחר זקנו דהיינו זקנו וליתא להאי פירושא דבפרק החולץ [יבמות לה ב'] תנן הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת ספק בן תשעה לראשון וכו' ותני עלה בברייתא ראשון ראוי להיות כהן גדול ובפרק נושאין על האנוסה פריך מהא עלה דשמואל דעשרה כהנים ומשני דקרא אסמכתא בעלמא וכי גזור רבנן בזנות וכו' והא ההיא דיבמתו הא ידעינן שפיר יחוסו ומשפחתו דבין שהיה בן תשעה לראשון

או בן שבעה לאחרון בני אב אחד הם ואפ"ה פרכינן מינה לשמואל ודחקינן ומשנינן דקרא אסמכתא בעלמא אלמא דלא שני לן בין יהיו אחים או נכרים דאנן בעינן שיהא ידוע מי הוא אביו ממש ולא סגי בידיעת אבי אביו וזהו שכתב רש"י ז"ל מיוחס אחריו. שאנו יודעים מי אביו. ע"כ. כנ"ל:

ומצאתי להרא"ה ז"ל שכתב וז"ל שמשתקין אותו מדין כהונה לומר שאם בן הוא אינו נושא את כפיו ואם בת היא אינה אוכלת בתרומה דבעינן זרעו מיוחס אחריו ומיהו מסתברא כדקא אמרה איהי לכהן נבעלתי ולא ידענו מנו אבל היכא דהיא אמרה בברי מאיש פלוני כהן מהימנא לענין כהונה מיהא דקרינא ביה זרעו מיוחס אחריו. ע"כ:

אבל מלשון רש"י ז"ל לא משמע לן דהא כתב מיוחס אחריו. שאנו יודעים מי אביו. אלמא דבעינן דאנו נדע מי אביו ולא מפיה נהיה חיין. ומה שנ"ל כתבתי והוא נכון בלשון רש"י ז"ל:

אלא שמשתקין אותו מדין כהונה. פי' מדין כהונה ממש לעבוד עבודה וכיוצא בו אבל מתרומה לא משתקין ליה דסוף סוף בן כהן כשר הוא וקרא נמי דמייתי והיתה לו ולזרעו אחריו לענין עבודה הוא דכתיב דבעינן זרעו מיוחס אחריו והא אפילו באומרת לפסול נבעלתי כי בודאי אינו מתיחס על פיה דמהיכא תיתי להימנוה בהא. הריטב"א ז"ל:

והרשב"א ז"ל כתב וז"ל אלא שמשתקין אותו מדין כהונה וכו' בעינן זרעו מיוחס אחריו וכו' ואם זכר הוא אינו עובד ואינו אוכל בתרומה ואם בת היא אינה אוכלת בתרומה ומדרבנן בעלמא היא אבל מדאורייתא לא בעינן זרעו מיוחס אחריו כדאיתא בפרק החולץ ספק בן תשעה לראשון כו' ותני עלה הראשון ראוי להיות כ"ג כו' ואמרינן בפרק נושאין בסופו גם הא דשמואל דמדרבנן היא וקרא אסמכתא בעלמא ע"כ:

וקי"ל כרבי יוחנן דאמר לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה ודוקא לענין יחוסא להכשירה לבא לקהל או שישא אותה כהן הוא דאמרינן אמה נאמנת להכשירה כמו שנאמנת להכשיר עצמה אבל ליחסה לכהונה שתאמר כי בת כהן היא ותאכל בתרומה או בת איש פלוני היא ותירש נכסיו אינה נאמנת וכדאמרינן בגמרא מאי שתוקי שמשתקין אותו מדין כהונה כלומר אין אנו מאכילין אותו תרומה על פי אמו וכל שכן שמשתקין אותו מנכסי אביו שהוא הוצאת ממון דמצו אחוה למימר ליה זיל אייתי ראיה לבית דין דאחונן את ונפלוג בהדך אבל בסהדותא דאמך לא פליגי בהדך. כן כתב הרב רבינו יהוסף הלוי בן מיגש. וכתבו הר"ר שרירא ורבינו האי גאון ז"ל וז"ל תרי גווני שתוקי הוי חד מנהון שתוקי שהוא מפנויה שעיברה ולא נבדקה אמו ואמרה לכשר נבעלתי ההוא גזרו ביה רבנן פיסולא שמא ישא אחותו מאביו ואם בת היא שמא תנשא לאחיה מאביה אבל

שתוקי דאבא שאול שקורא אותו בדוקי כשר הוא כדאמרינן לה לאימיה מה טיבו של עובר זה ואומרת מאיש פלוני כשר דודאי לקרובים דמן ההוא פלוני אסור אבל לעלמא שרי ואפילו לכהונה דתנן אבא שאול היה קורא וכו' כמאן כר"ג. ע"כ:

וכן השיב הרי"ף ז"ל בתשובה בלשון ערבי והתם בפרק עשרה יוחסין גרסינן אמר רבא הלכה כאבא שאול והביאו הרי"ף ז"ל הכא במכילתין בהלכות והקשו תלמידי ה"ר יונה ז"ל דמה חידש לנו רבא במה שפסק כאבא שאול והלא רבן גמליאל אומר דנאמנת ואפילו ברוב פסולין אצלה וקי"ל כרבי יוחנן דאמר רבן גמליאל היה מכשיר אפילו בבתה ויש לתרץ דאי מרבן גמליאל הוה אמינא דגבי אשה גופא מכשיר רבן גמליאל לכהונה אפילו ברוב פסולין אבל מדברי אבא שאול שמעינן שאף הולד כשר. ע"כ:

ההוא ארוס וארוסתו וכו'. ומעוברת היתה. ופרש"י ז"ל שבאו להכשיר היא וולדה היא אמרה מיניה והוא אמר אין מינאי שבאתי עליה ולאו למימרא שהעיד שממנו מעוברת שאם כן היה לו לפרש שלא זזה ידה מתוך ידו מיום שבא עליה והיא בתולה עד עכשו או שהיו שניהם חבושים בבית האסורים אלא ודאי כדאמרן שהוא מודה שבא עליה וחזקה דידיה הוא דבתר דידיה שדינן ליה ולהכשירה היא וולדה באו ולא אמרינן כי היכי דאפקרה נפשה לגבי ארוס הכי נמי אפקרה נפשה לגבי עלמא ואתיא כלישנא בתרא דאמרינן ביבמות פרק אלמנה לכ"ג [יבמות סט ב'] גבי ארוס שבא על ארוסתו בבית חמיו שנחלקו בה רב ושמואל רב אמר הולד ממזר ושמואל אמר הולד שתוקי כלומר בדוקי וקאמר רבא התם כלישנא בתרא בבא עליה כ"ע לא פליגי דבתר דידיה שדינן ליה ולא אמרינן כי היכי דאפקרה עצמה לגבי ארוס אפקרה נפשה לעלמא [דאלו ללישנא קמא קשה דהכא משמע דמודה בה אביי שהרי לא הקשה לו לרב יוסף אלא ובהא כי לא מודה מי מכשיר ואלו התם פליג עליה דרבא בלישנא קמא ואמר כי היכי דאפקרה נפשה וכו'] ואם תאמר משנתנו דקתני כהן שבא על בת ישראל לא תאכל בתרומה עיברה לא תאכל ילדה תאכל כשהיו שניהם בבית האסורים ואם כן איכא למימר דאפילו ללישנא קמא אביי דחויי דקא דחי ליה לרבא דאמר ומנא אמינא לה דקתני ילדה תאכל בתרומה ואמר ליה אביי לעולם אימא לך דלא הויא מתניתין סייעתא ומתני' כשהיו שניהם בבית האסורים ומיהו אביי נמי כרבא ס"ל דהיכא דלא דיימא מעלמא בתר דידיה שדינן ליה אלא דלא דייקינן לה ממתניתין. הרשב"א ז"ל. ומיהו מלשונו של רש"י ז"ל לא משמע הכין דכתב ז"ל אין מינאי אמת ממנו הוא. ע"כ. פי' קשיא ליה ז"ל אמאי האריך וקאמר אין מינאי לא ה"ל למימר אלא אין א"נ מינאי בלא אין אלא אי הוה נקיט הכי הוה משמע דהודאתו אינה כהודאתה דאיהי כי אמרה מיניה היא יודעת בבירור דאינו מזולתו כלל

אבל איהו אינו יודע הדבר אלא מטעם חזקה דכיון דבא עליה בתר דידיה שדי לה אבל השתא דקאמר אין מינאי משמע דה"ק אמת הוא כדבריה דממני הוא וכגון שלא זזה ידו מתוך ידה או שהיו חבושים בבית האסורים וכן כתב הריטב"א ז"ל וז"ל האי לישנא דאמר אין מינאי מוכח בהדיא שהוא מודה שמעוברת ממנו דאמר ודאי ולא כאומר אני באתי עליה דמשום הא לא ה"ל למימר אין מינאי דדילמא כי היכי דאפקרה נפשה לגביה אפקרה נפשה לעלמא והכי אמרינן במסכת קדושין גבי ארוסה שעיברה רב אמר הולד ספק ממזר ופריך התם בחד לישנא דאמר רב אפילו היכא דבא עליה ארוס הלכך ליכא לפרושי אלא כדאמר' והיינו דקאמר רב יוסף למאי ניחוש לה חדא דהא קא מודי כלומר דכל היכא דמודה הוא כה"ג ליכא מאן דחייש כלל והיינו ודאי משום דאמר אין מינאי וכדפרישית דאילו לא אמר אלא אני באתי עליה הא איכא רב דחייש התם לספק ממזר לחד לישנא וכדכתיבנא. ע"כ:

וז"ל **שיטה והוא אמר אין מינאי פי' לא זזה ידי מתוך ידה עד שידעתי שנתעברה והיו סבורין לומר דכי היכי דאפקרה לגבי ארוס אפקרה נפשה לעלמא ורב יוסף וכו'**. ועוד פי' אפילו אין הארוס מודה אלא ששותק הלכה כרבן גמליאל ונאמנת מיהו אם הארוס אומר לא באתי עליה ודאי אינה נאמנת כיון שהוא ברי והבן ממזר מידי דהוה אאומר זה בני ממזר דמהימן ולאוסרה עליו פשיטא דאסורה דהויא שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא. ע"כ:

וז"ל תלמידי הר"י ז"ל אין מינאי לכאורה נראה שהיה מוחזק ממנו אבל ר"ח ז"ל כתב דמיירי שאומר משעה שקדשתיה לא זזה ידה מתוך ידי עד שנתעברה אבל אם אין אומר כן אין להכשיר עד כאן:

דף יד.

ובהא כי לא מודה מי מכשר וכו'. כתב הרא"ש ז"ל בפסקיו הא דקאמר ועוד לא בעי למימר אפילו לא יודה דהא מילתא דפשיטא היא אי אמר לא מינאי דבהא לא מכשר ר"ג כדאמרינן לקמן ברישׁ פ' שני דבבררי וברי לא קאמר וכו' אלא ה"פ ועוד אפילו לא ידענא דמודה כגון שמת או שהלך למדינת הים כשר. ע"כ:

וכן כתבו כל המפרשים ז"ל ומעתה קשה אמאי נקט הכא ובהא כי לא מודה וכו'. לא ה"ל למנקט אלא ובהא כי ליתיה קמן מי מכשר וכו' וי"ל דמ"ה נקט כי האי לישנא משום דדייק מדקאמר ועוד דמשמע כי לא מודה דהא מעיקרא קאמר חדא דהא קא מודה ועלה קאמר ועוד וכו' פי' אפילו כי לא מודה והיינו כגון שהלך למדינת הים ואין לטעות דה"ק

ועוד אפילו כי לא מודה דהיינו שמכחישה דלמה לן לאסוקי כולי האי דנימא דאפילו מכחישה נאמינה ונכשירנה הא בחידוש כל דהו סגי ותתיישב שפיר לשון ועוד וה"ק חדא דהא קא מודה ועוד אפילו לא יודה כגון דליתיה קמן הא אמר וכו' ולמה לן לאסוקי לשון ועוד דלשמעינן חידוש גדול כולי האי ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל ובהא כי לא מודה וכו'. דקא אמרת ועוד ודוק. וקשה לשיטת רש"י ז"ל והריטב"א ז"ל דכי קאמר אין מינאי פירושו דמעוברת ממנו בודאי כגון שלא זזה ידה מתוך ידו דהיינו הודאה גמורה למה לן לאסוקי לשון ועוד כולי האי לימא דה"ק ועוד אפילו לא יודה הודאה גמורה כגון שאומר ממני היא מעוברת אלא שמודה שהוא בא עליה הא אמר רב יהודה וכו' והשתא לא תיקשי ולא מידי דכי אמרינן ואת לא תעביד עובדא וכו' היינו כשהוא אינו מודה כלל כגון שהלך לו ואינו לפנינו אבל כשהוא לפנינו ומודה לדבריה קצת שאומר שבא עליה אפילו ברוב פסולין נמי מכשר ולא חיישינן שמא אפקרה נפשה לעלמא אבל לשיטת הרשב"א ז"ל ניחא. ויש לומר דהכא גבי ארוסה הכל פסולין אצלה חוץ מהארוס וכך לי הכא גבי ארוס אף על גב דהוא מודה קצת כמו במתני' אף על גב דליתיה קמן ולא קא מודה כלל כיון דליכא אלא רוב פסולין והכא גבי ארוס הכל פסולין אצלה ולכך כתב רש"י ז"ל ארוסה הכל פסולין אצלה חוץ מן הארוס, ע"כ. ודוק שלא תפס רש"י ז"ל לשון גמרא כלל לפי שהוא מקושר עם הלשון דלעיל מיניה וכדכתיבנא. ועוד נ"ל שבזה הלשון תירץ שני קושיות בשמעתא ולהכי אינו תופס לשון דלא קביע ליה דוכתא שיתפוס בו לבדו והכי רגילנא לפרושי בכל כי ה"ג כשרש"י ז"ל אינו תופס לשון גמרא. חדא קשיא ליה דאמאי קאמר ובהא כי לא מודה מי מכשר ר"ג והאמר וכו' והא ודאי ר"ג מכשר אפילו ברוב פסולין. כדאמר לעיל ותירץ הרשב"א ז"ל דקס"ד דאביי דהכי קאמר שמואל הלכה כר"ג ואת לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשרין דאיהו נמי לא אמר אלא ברוב כשרין ואמר ליה רב יוסף ולטעמיך הלכה ואת לא תעביד עובדא דמדקאמר ואת לא תעביד עובדא משמע דאיהו בכולהו קאמר אלא דאנן לא עבדינן כותיה אלא ברוב כשרין ואם כדבריך הוה ליה למימר הכי הלכה כר"ג ואף הוא לא אמר אלא ברוב כשרין, ע"כ. ולא נהירא דפשיטא ודאי דמדקאמר ואת לא תעביד עובדא דכדברי רב יוסף משמע ומלשון רש"י ז"ל למדנו תירוץ קושיא זו דהכא גבי ארוסה כיון דהכל פסולין אצלה אפי' ר"ג דקא מכשר ברוב פסולין הכא יפסול כיון דהכל פסולין אצלה וה"ק ובהא דהיינו גבי ארוסה דהכל פסולין אצלה מי מכשר ר"ג והא דומיא דשבויה היא ואפילו תימא דרובו ככלו וכי היכי דמכשר ר"ג ברוב פסולין הכי נמי מכשר בהכל פסולין והאמר ליה שמואל לרב יהודה כו' ועוד קשיא ליה ז"ל דלקמן דמוקי ליה דבדיעבד הוא דקאמר לה

מאי קאמר ועוד האמר שמואל הלכה כר"ג דאלמא לר' יהושע פסולי מפסל והא ר' יהושע בדיעבד לא פסיל כדמשמע לעיל דמוקמינן הא דרב דאמר אין אוסרין על היחוד כר' יהושע דמשום מעלה ביוחסין הוא דקא פסיל לבד והרשב"א תירץ דלמאי דכתב איהו ז"ל לעיל דר' יהושע באשת כהן פוסל אפילו בדיעבד ניחא דה"ק ועוד האמר שמואל הלכה כר"ג ואפילו אשת כהן היא מותרת ואפילו תאמר דמשום מעלה לבד אוסרין אשת כהן ומדינא היא מותרת על היחוד ומודה רבי יהושע בדיעבד איכא למימר דשניא ההיא דהתם דליכא אלא יחוד גרידא אבל בנבעלה הרי היא כשבויה לגמרי שהרי כריסה בין שיניה ומוציאין אותה מבעלה כי הכא וכ"כ הרמב"ן וכדבעינן למכתב קמן בס"ד:

ורש"י תירץ גם קושיא זו דשניא היא ההיא דארוסה משום דהכל פסולין אצלה ודמי לשבויה ממש לר' יהושע ואם נשאת תצא לר"י ודוקא ר"ג הוא דמכשר. כנ"ל:

וכתב הר"י בן מיגש וז"ל ועוד הא אמר ר' יהודה כו'. כלומר אפילו לא היה מודה שממנו נתעברה איהי מהימנא כר"ג ואף על גב דרוב פסולין אצלה דהא אשת איש היא כיון דבדיעבד היא שהרי כבר מאורסת היא אצלו איהי מהימנא ולא מפקינן לה מתותיה ואי קשיא לך ההיא דאמרינן ועוד דהא אמר רב יהודה כו' דאלמא אף על גב דלא קא מודה איהי מהימנא ובהא ברי וברי הוא וקיי"ל דהיכא דאיהו קאמר ברי לי שזנית תחתי ואיהי אמרה להד"מ דאיהו מהימן ומתסרא עליה משום דשווייה אנפשיה חתיכה דאיסורא וכיון שכן היכי אמרינן הכא דאפילו לא מודה נמי הא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכתא כר"ג דאמר איהי מהימנא. מסתברא לן דהאי דאמרינן הכא ועוד דהא אמר רב יהודה כו' לאו למימרא דהיכא דכפר ואמר מעולם לא באתי עליה דאיהי מהימנא ומכשרינן לה למיקם תותיה דהא ליכא למימר הכי אלא בא למימר דהיכא דלא קא מודה דזה העובר שלו בודאי אלא אומר אין בודאי באתי עליה אבל איני יודע בודאי כי זה העובר ממני הוא אלא ספק הוא הדבר אצלי לפי שבמה שהפקירה עצמה אצלי ובאתי עליה באיסור הכי נמי יש לומר דהפקירה עצמה לאחר באיסור ובא עליה וממנו הוא זה העובר ולפיכך היא נאמנת לומר שממנו הוא משום דהויא לה איהי ברי ואיהו שמא אבל אילו אמר הארוס מעולם לא באתי עליה לא דינא ולא דיינא שאסורה היא עליו דכיון דאמר מעולם לא באתי עליה והרי כריסה בין שיניה ממילא שוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא וראיה לפירושנו זה דגרסינן בסוף פרק אלמנה לכהן גדול איתמר הבא על ארוסתו בבית חמיו רב אמר הולד ממזר ושמואל אמר כו' ואוקמה אביי לבסוף דאפילו תימא מארוסה כיון דדיימא מעלמא נמי קאמר רב דהולד ממזר מ"ט דאמרינן מדאפקרה נפשה לגבי ארוסה אפקרה נמי נפשה לגבי עלמא כלומר ויש לומר שזה העובר אינו

מאותה ביאה שבא עליה הארוס אלא מביאה אחרת שבא עליה איניש מעלמא וזה ראיה לפירושנו בכאן שאמרנו דהא דאמרינן דאפילו דאינה מודה נמי הא אמר רב יהודה וכו' לאו למימרא דהיכא דכפר ואמר לא באתי עליה מעולם דאיהי מהימנא הוא אלא למימרא דהיכא דאמר אין באתי עליה מיהו שלא נתעברה זה העובר ממני אלא מאחר דכי היכי דאפקרה נפשה לגביה אפקרה נפשה נמי לגבי אחר הוא דאמרינן הכי ועל פי' זה אין שום קושיא ופי' יפה הוא וצריך שתקבענה במסמרים. עכ"ל הרא"ם ז"ל:

וכתב הרמב"ן וז"ל חדא דהא קא מודה ועוד הלכה כר"ג פי' לאו אי קא מכחיש לה קאמרינן דאי מכחיש לה ברי וברי הוא ושויה אנפשיה חתיכה דאיסורא אלא ה"ק אפילו ליתיה קמן נמי מהימנא. ויש אומרים היכא דאמר בודאי שבאתי עליה אבל איני יודע אם הפקירה עצמה לאחר כמו שהפקירה עצמה לי. כך פי' הר"ר יהוסף הלוי בן מיגש ז"ל. ואיני מכיר בלשון זה דכי מודה מי ידע בה דלא הפקירה עצמה לאחר וכי נועל הוא דלת בפניה והא דרב יוסף אתיא כלישנא בתרא דאמרינן התם בפרק אלמנה לכ"ג אההיא דאיתמר התם הבא על ארוסתו בבית חמיו רב אמר הולד ממזר ואמרינן התם כלישנא בתרא בבא כולי עלמא לא פליגי דבתריה שדינן ליה אבל ללישנא קמא דאמרינן דבבא פליגי ואף על גב דלא דיימא מעלמא ומשום דכי היכי דאפקרה נפשה לגבי ארוס אפקרה נמי לגבי שאר אינשי הודאה דארוס לאו כלום היא אלא דהתם אבי' הוא דדחי לה ולא קיימא הכי א"נ לגבי ולד חיישינן אבל היא שריא לבעלה. עכ"ל הרמב"ן ז"ל. עוד כתב הרמב"ן ז"ל וז"ל והא דאמרינן ובהא כי לא מודה מי מכשר ר"ג קס"ד דאביי ה"ק הלכה כר"ג ולא תעביד עובדא אלא ברוב כשרין דר"ג לא אמרה אלא ברוב כשרין והיינו דאקשי אביי מי מכשר ר"ג וא"ל רב יוסף הא לא אפשר דהוה ליה למימר ואף ר"ג לא אמרה אלא ברוב כשרין אצלה מדקתני ולא תעביד עובדא משמע דר"ג ברוב פסולין נמי אמרה והלכה כותיה וכיון שכן אמאי לא תעביד עובדא ואי תקשי לדידך הא אשכחן בכמה דוכתי הלכה ואין מורין כן ודילמא ה"ק הלכה כר"ג אפילו ברוב פסולין ומיהו לא עבדינן בה עובדא אפילו בדיעבד והאי קושיא טעותא היא דאי הלכה הוא אמאי לא תעביד עובדא בדיעבד אלא למאי הלכתא ואנן איפכא אשכחן בכמה דוכתי דאין הלכה ואם נשאת לא תצא ויש נוסחא שכתוב בה ובהא כי לא מודה מי מכשר ולא כתיב בה ר"ג ואשמואל קאי מכשר שמואל והאמר הלכה כר"ג אפילו ברוב פסולין אבל לא עבדינן בה עובדא אלא ברוב כשרין ומפרשינן לה הא לכתחילה הא דיעבד כלומר הלכה כר"ג בדיעבד אפילו ברוב פסולין ולכתחילה לא תעביד עובדא ברוב פסולין כותיה ולא למימרא דר"ג לאו לכתחילה נמי קאמר דאיהו לכתחילה קאמר דהא מתניתין בפנויה

אוקימנא לה אבל באשת איש הא אמרן לעיל שאין אוסרין על היחוד אלא ה"ק אנן קיי"ל כר"ג ולכתחילה לא עבדינן בה עובדא עד דאיכא רוב כשרין אצלה ומיהו דיעבד אפילו ברוב פסולין עבדינן בה עובדא ואי קשיא דיעבד אפילו ר' יהושע מודה כדאמרן לעיל מעלה עשו ביוחסין אבל דיעבד לא וההיא אליבא דמ"ד נסתרה דהלכה כותיה וכיון שכן אמאי אמר רב יוסף הלכה כר"ג לרבי יהושע כשר איכא למימר כי אמר ר' יהושע ה"מ נסתרה אבל נבעלה אפילו דיעבד פסול דהא מדמה לה לשבויה ואי קשיא כיון דמדמה לה לשבויה אפילו נסתרה נמי תצא איכא למימר בדיעבד א"ל לר"י פלוגתא בין עובדי כוכבים לישראל דרוב עובדי כוכבים פרוצים בעריות אבל לכתחילה אין אפוטרופוס לעריות ויש לפרש דלר"י אפילו דיעבד אוסרין על היחוד באשת כהן והיינו שבויה ומעלה עשו ביוחסין אפילו דיעבד קאמר וכן נראה מדברי רש"י ז"ל ובכל מקום נמי מעלה עשו ביוחסין בדיעבד נמי היא כדאתמר בסוף קדושין לענין שתוקי ואסופי ומיהו לר"ג אין אוסרין על היחוד אפילו בכהונה אלא כדפרישית לעיל. עכ"ל הרמב"ן:

וכתב הרשב"א ויש ספרים דלא גרסי מי מכשר ר"ג אלא מי מכשר כלומר מי מכשר שמואל דר"ג ודאי אפילו ברוב פסולין קאמר אבל את לא תעביד עובדא [אלא ברוב כשרים ואמר ליה רב יוסף] וליטעמיך תקשי לך היא גופא דמשמע הלכה כר"ג בכל מה שאמר כלומר ואפילו ברוב פסולין וא"כ מאי קאמר ואת לא תעביד עובדא דמאי שנא דליטעמיך ה"ל למימר הלכה כר"ג ברוב כשרין אבל לא ברוב פסולין אלא הא לכתחילה הא דיעבד כלומר ה"ק הלכה כר"ג בין ברוב כשרין בין ברוב פסולין בדיעבד אלא לכתחילה לא תעביד עובדא אלא ברוב כשרים וגירסא מיושבת היא דהא בכולה שמעתין משמע דר"ג אפילו ברוב פסולין מכשר ובריייתא דלעיל הכין דייקא. ע"כ:

כתב רבינו האיי גאון ז"ל שיננא דהוה אמר ליה שמואל לרב יהודה פשוטו בלשון ארמי ששיניו גדולות שכל מה שהוא גדול שינים קרו ליה שיננא ויש שדורשין שמעתתיה חריפין כחץ שנון ולא דמי דהכין הוה אלא מחזיא מילתא דרב יהודה דבין שיניה כמשמעו. ע"כ:

וליטעמיך תקשי לך היא גופא הלכה כר"ג ואת לא תעביד עובדא. כלומר דאי בעי למימר הלכה כר"ג ברוב כשרין ואין הלכה כמותו ברוב פסולין הכי הוה ליה למימר הלכה כר"ג והוא דאיכא רוב כשרין ואי בעי למימר הלכה כר"ג ואף ר"ג לא הכשיר אלא ברוב כשרין ה"ל למימר הכי בהדיא אלא ע"כ ה"ק הלכה כר"ג לגמרי ואת לא תעביד עובדא לכתחילה וכענין שאמרו הלכה ואין מורין כן. הריטב"א ז"ל:

וא"ת ומאי קשה ליה לרב יוסף הלכה ואת לא תעביד דדילמא רצה להחמיר דכותה

איכא בפרק הזורק א"ל שמואל לרב יהודה שיננא כדי שתשוח ותטלנו ואת לא תעביד עובדא עד דמטי גיטא לידה וי"ל דלישנא דהלכה קא דייק כי כשאמר הלכה משמע דאפילו לחומרא קאמר ומש"ה הוי קשה ליה אמאי הדר למימר ואת לא תעביד עובדא. תלמידי הרשב"א ז"ל:

ולי איברא ודאי דלישנא דהלכה קא דייק וכדבעינן למכתב קמן בסמוך ומיהו עיקר קושיא ליתא דבשלמא גבי ההיא דהזורק איכא למימר דמשום דיבאו לטעות בשיעור כדי שתשוח להכי החמיר וקאמר ואת לא תעביד עובדא אבל הכא אי הלכה כר"ג למה ליה לאחמורי ולמימר ואת לא תעביד עובדא כו'. ותלמידי ה"ר יונה ז"ל כתבו וז"ל וליטעמיך תקשי לך היא גופא הלכה ואת לא תעביד עובדא ולא מצית למימר דמאי דפסקינן הלכה כר"ג לא אמרו אלא ברוב כשרין דאם כן ה"ל למימר הלכה כר"ג ברוב כשרין אלא מדקאמר סתם הלכה כר"ג משמע דאפילו ברוב פסולין פסקו הלכה כמותו וכיון שפסקו הלכה כמותו היכי קאמר ואת לא תעביד עובדא דכל מקום שאמרו הלכה הלכה למעשה משמע אלא ע"כ נצטרך לתרץ הא לכתחילה הא דיעבד כלומר לכתחילה אם יבא מעשה לידנו לא נתיר אותה לינשא לכהונה אבל אם נשאת לא תצא ואפילו ברוב פסולין והכא לפיכך הכשירו משום דכדיעבד דמי דהא ארוס וארוסתו נינהו ע"כ. ומתוך לשון וליטעמיך לא דייק שפיר דמשמע דלטעמו הוא דקשיא ליה ואילו לטעמיה דידיה לא קשיא ולא מידי וקשה דהא לכ"ע קשה וצריכין לתרץ הא לכתחלה הא דיעבד וי"ל דה"ק לדידי ניחא דכי קאמר ואת לא תעביד עובדא דהיינו בדרך חומרא בעלמא וכמו שכתבו תלמידי הרשב"א ז"ל וכדכתיבנא לעיל ומשום מעלה דיוחסין לבד רצה שינהוג זה הסלסול בעצמו אלא לדידך דאקשית לי מדאמר ליה ואת לא תעביד עובדא אלמא דמדינא קאמר ואת לא תעביד וכו' ומש"ה קאמר ליה וליטעמיך תקשי לך היא גופא וכו' אלא מאי אית לך למימר הא לכתחילה וכו' פי' וליטעמיך יש לך לחלק כן מעתה אף לפי שיטתך לא תקשי לי ולא מידי א"נ ה"ק וליטעמיך וכו' פי' היה לך להסתפק בדברי דדילמא כי קאמרי חדא דהא קא מודה וכו' דהכי קאמינא חדא דהא קא מודה ובטעם זה לחודא סגי ועוד אפילו את"ל דלא מהני האי טעמא דהודאה לחודא כדי לעשות מעשה הא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"ג פי' בין ברוב כשרין בין ברוב פסולין הלכתא כותיה לענין הלכה ולא למעשה ומעתה כיון דאפילו לא מודה כלל לענין הלכה קיי"ל כר"ג כי קא מודה אף על גב דרוב פסולין אצלה עבדינן נמי בה עובדא וכיון דלא אסתפקת כן כלל בדברי ואקשת לי להדיא אלמא משמע לך דלשון הלכה משמע הלכה למעשה הילכך ע"כ ה"ק ועוד אפילו כי לא מודה ויבא מעשה לידי אמינא דהלכה כר"ג

ומש"ה פרכת לי להדיא ואי הכי קשיא תקשי לך היא גופא הלכה ואת לא תעביד עובדא וכו' דהא הלכה משמע הלכה למעשה אלא ע"כ מאי אית לך למימר הא לכתחילה הא דיעבד כו' פי' לפי שיטתך יש לך לתרץ כן הילכך גם לפי שיטתך נמי לא תקשי לי ולא מידי ומיהו לדידי בלאו ה"נ לא תיקשי וכדכתיבנא ואפשר דרב יוסף היה יודע דברי עצמו וידע שפיר דכי קאמר ועוד וכו' למפסק הלכה גמורה קאמר לה שאם היה בא מעשה לפניו ולא היה מודה הכי נמי דהוה מכשירה ומ"מ הקשה עלה דאביי אמאי פריך עליה להדיא ולא שאל ממנו פי' דבריו וכדכתיבנא ולהכי אהדר לתרוצי והא נמי כדיעבד דמי כדי ליישב דבריו לפי קושטא דמילתא ודע דבפרק איזהו נשך כתבו התוס' ז"ל דהא דאמרינן בפרק הכותב גבי ההוא דאפקיד כסא דכספא גבי חסא שכיב חסא ולא פקיד אתא מאריה ויהיב סימנא אמר רב נחמן חדא דידעינן ביה בחסא דלא אמיד ועוד דקא יהיב סימנא ה"פ חדא דידעינן ביה דלא אמיד ובטעם זה לחודיה סגיא ועוד דאפילו את"ל דלא מהני אמידא לחודיה הא קא יהיב סימנא ויועילו השני טעמים יחד א"נ מעיקרא לא ר"ל שיהיה הטעם דלא אמיד די לחודיה אלא מתחילה לא נתכוון לומר אלא שבין שניהם יועילו והא דאמר בסוף פ"ק דכתובות גבי ארוס וארוסתו וכו' לא מצי למימר שיועילו שני הטעמים דאי טעמא דהא קא מודה לא מהניא לחודיה לא מהניא נמי בהדיה דהלכה כר"ג כיון דלא מכשר אלא ברוב כשרין אצלה והכא כולן פסולין אצלה לבר מארוס ולהכי פריך כי לא מודה פי' כי לא מהני טעמא דמודה לחודיה מי מהני בהדיה טעמא דהלכה כר"ג עכ"ל התוס' שם וכן פירשו סוגייתנו התוס' לקמן בפרק הכותב ולי איברא דלא מצינן לפרושי הכא שיועילו השני טעמים כפי' שני של התוס' שפירשו ההיא דבי חסא מיהו כפי' הראשון של תוספות שפירשו שם שפיר מצינן לפרושי וה"ק חדא דהא קא מודה ובהכי סגי ועוד את"ל דלא מהני בהאי טעמא לחודיה כדי לעשות מעשה הא אמר רב יהודה וכו' וכיון דכי לא מודה נמי הלכה כר"ג ואפילו ברוב פסולין ואף על גב דלא עבדינן עובדא מ"מ כיון שהדין כן כי לא מודה היכא דקא מודה אסקינן דרגא ועבדינן נמי עובדא בה וכדפרישנא לעיל והיינו דקשיא ליה לרב יוסף וליטעמיך וכו' פי' כיון דאקשינן ליה להדיא ולא נסתפק לו אם באולי רב יוסף ה"ק אלמא דס"ל דלשון הלכה למעשה משמע ומעתה תקשי לך היא גופא וכו' וכדפרישית לעיל וזה הפי' דחיקא טובא מאי דמסיים ואזיל אלא מאי אית לך למימר וכו' והא נמי כדיעבד דמי וכבר הארכנו בזה. ויש לי לפרש עוד דה"ק אלא מאי אית לך למימר ע"כ הא לכתחילה וכו' ולשון הלכה לאו לגמרי משמע הילכך אנא הכי קאמינא למאי ניחוש לה פי' ואפילו היה הדבר לכתחילה חדא דהא קא מודה ובענין זה אפילו [לא] נתארסה כלל ואמרה מאיש פלוני

וכהן ואיהו נמי אמר אין מינאי אפילו לכתחילה מכשירים לה לכונסה לכהן ועוד אפילו את"ל דלא מהני טעמא כדי להכשירה לכתחילה הא אמר רב יהודה וכו' ובדיעבד מיהא מכשירינן לה ונדון דידן כדיעבד דמי וכיון דכי לא מודה כלל בדיעבד מיהא מכשירין לה כי קא מודה אסקינן לה דרגא ואפילו לכתחילה נמי מכשירים לה כך נראה לפרש ואם לא תפרש כן למה לי למימר חדא דהא קא מודה במאי דאיפסיקא הילכתא כר"ג סגי ואפילו כי לא מודה כיון דהכא כדיעבד דמי ואם נפרש כדעת קצת מפרשים ז"ל דלגבי הולד ה"ל כלכתחילה ולגבי אשה זו דמי לדיעבד ניחא טפי דטעמא קמא להכשיר הולד וטעמא בתרא כדי ללמדנו דלגבי אשה בלאו הכי נמי מיתכשרא ואפילו כי לא מודה ע"כ. עוד יש לי לפרש דה"ק וליטעמיך פי' דלא משוית הפרישא בין לכתחילה ממש למאי דדמי לדיעבד תיקשי לך היא גופא דקאמר ואת לא תעביד וכו' דמשמע דדוקא לכתחילה ממש אם בא כהן לימלך לבית דין לא שרינן ליה לכונסה ולדידך כי קאמר הלכה כר"ג היינו בדיעבד ממש ולא מאי דדמי לדיעבד וא"כ תקשי לך היא גופא הלכה דמשמע לך בדיעבד לבד ואת לא תעביד עובדא דמשמע לכתחילה ממש דוקא אלא מאי אית לך למימר הא לכתחילה פי' לכתחילה ממש וכל מאי דלא הוי לכתחילה בכלל דיעבד הוי, ומכל מקום מאי דכתיבנא לעיל ניחא טפי כן נראה לי:

והא נמי כדיעבד דמי. כך היא גירסת הספרים ופרש"י ז"ל הא נמי דיעבד הוא שאתה בא לפסול את העובר ולהוציאה מבעלה פי' לפירושו ואע"ג דלגבי עובר לכתחילה פסול גמור הוא שאנו פוסלין אותו ליוחסין מ"מ לא שייך להחמיר לכתחילה אלא למי שאנו פוסלים לכהונה בלבד שיש לו תקנה בקהל ישראל אבל זה אם אתה פוסלו משום ספק ממזר אין לו תקנה בישראלית ולא בממזרת וכיון שכן דינו כדיעבד ולישנא דגמרא מוכח כן מדקאמר כדיעבד דמי ולא אמר והא נמי דיעבד הוא ואילו לא בא לאשמועינן אלא הכשר האשה שלא להוציאה מבעלה כדעת קצת המפרשים הא דיעבד גמור הוא לכך פרש"י ז"ל הוא הנכון וכן משמע בפ' בתרא דקדושין [עה א'] שאמרו שם ארוסה שעיברה שמואל אמר הולד שתוקי ואמרינן מאי שתוקי בדוקי שבודקין את אמו ואם אמרה לכשר נבעלתי נאמנת אלמא אפי' העובר מכשירין על פיה ואמרינן דאתיא כי הא דשמואל דפסק כר"ג והתם בהכשר העובר איירינן בהדיא. הריטב"א ז"ל:

והרמב"ן ז"ל כתב וז"ל והא דאמרינן והא נמי כדיעבד דמי פרש"י ז"ל שנתעברה ואתה בא לפסול העובר ולאוסרה על הארוס ואין אתה מאמינה ומוציאה אתה מבעלה ע"כ ואם לגבי אשה אמרת ודאי דיעבד הוא והיכי אמרת כדיעבד דמי ואי לגבי עובר לכתחילה הוא דומיא דפנויה ומדברי רש"י ז"ל שכתבתי נ"ל שכיון שאין מוציאין האשה

מבעלה אין פוסלין הולד שאם אתה פוסלו אף הוא אינו מקיימה ואפשר לפרש דלעולם לא פסלינן ליה לולד שאם אתה אומר שהוא שתוקי פסול מלבא בקהל וכדיעבד דמי אבל לגבי האשה כיון שאינה אסורה אלא לכהן כלכתחילה דמי והיינו דאמר שמואל גבי ארוסה שנתעברה שהולד בדוקי שבודקין את אמו אי אמרה לכשר נבעלתי נאמנת ומשמע דלמיעבד עובדא ובטעמא דכתיבנא ע"כ:

וכתבו תלמידי רבינו יונה ז"ל וז"ל והא נמי כדיעבד כו'. פרש"י ז"ל דה"ק באשה זו שנתעברה אם בא לפסול העובר תצטרך לומר שזנתה תחתיו ותאסר על הארוס וזהו בדיעבד אם תאסור אותה אחר שנתקדשה. ואין זה נראה למורי הרב נ"ר דודאי אי אפשר לאוסרה על בעלה דתרי ספיקי נינהו ספק ממנו ספק מאחר ואת"ל מאחר ספק באונס ספק ברצון ותרי ספיקי אפי' בדאורייתא לקולא ע"כ נראה לו לפרש דגבי ולד בלחוד קאי וה"ק כל לגבי ולד כדיעבד דמי דכל פסול האדם דיעבד קרינא ליה דלכתחילה ר"ל שאם נאמר בפי' שמותרת לכהונה אבל כשאנחנו באים לפסול את הולד דיעבד הוי ונכשיר אותו על פיה ואפי' ברוב פסולין. ויש לשאול הא דאמרינן בקדושין ארוסה שעיברה הולד ממזר והיכי אמרינן הכא דאפי' אין הארוס מודה דהולד כשר ויש מתרצים דהתם מיירי בשותקת והכא מיירי כשאומרת בפירוש מהארוס שלי אני מעוברת ויש מתרצים דהתם מיירי בחשודה על הזנות ע"כ. ובליקוטי הגאונים כתוב בשם רש"י ז"ל וז"ל הא דיעבד פי' שאם נשאת כבר לכהן מאחר שראוה מדברת אי אתה ראוי לאוסרה עליו ולהוציאה ממנו דהלכה כר"ג הכא נמי גבי ארוס וארוסתו כדיעבד דמי מה התם כיון דאית לה בעל לא מפקי' ומהימנא הכי נמי כיון דאית לה ארוס לא אסרינן לה עילויה אלא אמרינן מיניה דארוס הוא ואע"ג דלא מודה איהו והאי דלא קאמר והכא נמי דיעבד הוא משום דדיעבד לא שייך למימר אלא היכא דאיכא למימר לכתחילה וגבי ארוס וארוסתו ליכא למימר לכתחילה הוא דלא, הא כולי עובדא בתוך האירוסין הוה ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל והכא כדיעבד דמי פרש"י ז"ל שאם אתה בא לפסול העובר ואי אתה מאמינה אתה מוציאה מבעלה פי' לפירושו דלהתיר אותה לארוס פשיטא דהא לאו כדיעבד הוא אלא דיעבד ממש אלא דלהתיר העובר נמי כדיעבד דמי בארוס' שאם אתה מאמינה ובאת לפסול העובר אפילו להקל הרי אתה חושש לו משום ספק ממזר ונמצא שאתה מזהמה בפני הבעל ואף הוא אינו מקיימה והלכך אף לגבי הולד כדיעבד דמי והיינו דאמרינן כדיעבד ולא דיעבד ממש ובודאי אף עובר זה נמי כשר לשמואל לינשא לכהונה כדאמרינן בפרק עשרה יוחסין גבי ארוסה שעיברה רב אמר הולד ממזר ושמואל אמר הולד שתוקי ואמרינן מאי שתוקי בדוקי שבודקין את אמו

ואם אמרה לכשר נבעלתי נאמנת והתם ודאי למעשה אמרה והראב"ד ז"ל פי' שהולד פסול ולהתירה לארוס קאמר וכו'. ונראין דברי רש"י ז"ל כמו שכתבנו ע"כ. עיין הר"ן ז"ל בפירושיו על ההלכות. וז"ל שיטה ישנה והא נמי כדיעבד דמי כיון שהיא ארוסתו שאין לו לגרשה אבל לכתחילה לא תנשא אם נבעלה בחורבה דדברא דרוב פסולין אצלה א"נ בבן ארוסה זו אסרינן ליה לישא בת ישראל לכתחילה דשמא ממזר הוא אבל אם נשא אין לו לגרשה ואעפ"י שנשא שלא ברשות דיעבד מיקרי והא דאמר רבא בפ' עשרה יוחסין הלכה כאבא שאול אם איתא דקאי אשינויא דשני דקמ"ל אבא שאול אפי' ברוב פסולין דוקא בדיעבד קאמר. ע"כ:

רמי ליה אביי לרבא וכו'. כתוב בקונטריסים קושיא זאת קאי על מה שאמר גבי ההוא ארוס וכו' ועוד אפי' כי לא מודה הלכה כר"ג משמע דוקא לר"ג היא נאמנת אבל לר"י אינה נאמנת ומש"ה פריך ומי אמר ר"י אינה נאמנת וכו' ותימה למה לא הקשה זאת הקושיא על מתני' קודם שהביא אותו ההוא ארוס וי"ל דבמתניתין איירי בזנות ממש הוא פשוט לו שיש לתרץ מזנה אינה בודקת ומזנה אבל גבי ההיא ארוסה שיש לה ארוס ידוע לה לא שייך לומר בודקת ומזנה אפ"ה הקשה לו ותירץ אשה מזנה אינה בודקת ומזנה ומיהו אכתי קשה למה לא הקשה מר"ג על מתני' קודם ההוא ארוס וי"ל שהיה פשוט לו שהיה מתרץ התם ברי וכ"ת א"כ למה הקשה עכשיו לאחר שהביא ההיא די"ל דס"ל מאחר שתירץ לו אשה מזנה אינה בודקת ומזנה א"כ לא הוי ברי אעפ"י כן הקשה לו ותירץ דה"ל ברי משום דס"ל לר"ג אשה מזנה בודקת ומזנה. עכ"ל הקונטריסין. ונ"ל לפרש דמש"ה קשיא ליה הכא לבתר דמייתי ההוא ארוס משום דבלאו ההוא שקלא וטריא דההוא ארוס הוה אמינא דר"ג ור"י כולהו ס"ל דאוקי איתתא אחזקתה אלא דפליגי במעלה עשו ביוחסין ובלכתחילה דמ"ס דברייתא לא עשו מעלה ומ"ס דעשו מעלה ומעתה לא תיקשי ולא מידי לא למר ולא למר דבקל יש לחלק ולומר דדוקא בכה"ג פליגי דר"ג סבר כיון דלא איתרע כלל ולא ידעינן צד פיסול כלל לא עשו מעלה אבל ההיא דספק חלל הרי היו כאן שם גירושין בעולם ולכך גזר ר' יוחנן בן זכאי שלא להושיב ב"ד כו' ור"י סבר איפכא דהכא הרי זינתה לפנינו וראוי לעשות לה מעלה בזה אבל ההיא דעיסה דלא היה בה שום זנות כלל לא עשו בה מעלה אבל השתא דאמרינן הא לכתחילה הא דיעבד אלמא דר"י אף בדיעבד פליג וכיון שכן לאו משום מעלה לחוד קאמר אלא משום דלא מוקמינן לה אחזקתה מעתה קשיא מ"ש מאלמנת עיסה כנ"ל. והא כתבינן לעיל מה שהקשו הרשב"א והרמב"ן ז"ל גבי הא דמשני הא לכתחילה הא דיעבד אלמא דר"י אפי' בדיעבד דאל"כ למה ליה למימר הלכה כר"ג הא בדיעבד אפי' ר' יהושע מודה

וכבר הארכנו בזה לעיל ומ"מ הוא מקושר יפה האי רומיא דאביי בההיא שקלא וטריא דההוא ארוס וארוסתו וכדכתבי' ואפשר דזהו שכתב רש"י מי אמר ר' יהושע נאמנת. אלמא לא מוקמי' לה אחזקה ע"כ. ועוד בעי לפרושי רש"י ז"ל דלא מנאמנת לאינה נאמנת קא רמי דההיא דאלמנת עיסה אין ענין לנאמנות דידה כלל אלא מאוקמת' חזקה אאוקמתא חזקה קא רמי דהכא אמר ר"י אינה נאמנת דאלמנה לא אוקימנא לה אחזקה והכא אכשר באלמנת עיסה אלמא אוקימנא לה אחזקה וכדפרש"י בסמוך וזה פשוט. עוד יש לפרש דהא רומיא מקושר עם מאי דאסיקנא לעיל דר"י פוסל אפי' ברוב כשרים אלמא דלא אזיל בתר חזקה כלל. ואם היינו אומרים דלא פסיל אלא ברוב פסולין דמש"ה לא אזיל בתר חזקה משום דאיכא רוב פסולין אצלה לא הוה קשה ולא מידי דיש לתרץ דמש"ה ההיא דאלמנת עיסה כשרה דאוקמ' איתתא אחזקה ואין שם רוב כנגדה לבטלה דבההיא אין ענין לרוב כלל. ומיהו אכתי לא ניחא שפיר דא"כ הוה ליה לאקשויי קמיה ההוא דארוס וארוסתו לבתר מימרא דר' יהושע בן לוי דאמר לדברי המכשיר כו'. עוד יש לפרש למאי דפירשוה הרמב"ן והרשב"א ז"ל לשיטתו של רש"י ז"ל במאי דפירש ז"ל והא נמי כדיעבד דמי כו'. דה"פ אפילו לגבי הולד הויא כדיעבד שאם אתה פוסל הולד הרי אתה מזהמה בעיני הארוס ואף הוא אינו מקיימה וכדכתבינן לעיל הילכך אי לאו שקלא וטריא דארוס וארוסתו דמשנינן הא לכתחילה כו' הוה אמינא דלכתחילה דוקא הוא דפסל ר' יהושע אבל בדיעבד לא וההיא דאלמנת עיסה כדיעבד דמי כפי הפי' הראשון דפרש"י דעיסה היינו כגון שזרק בעל אמו הראשון לה גט כו' הילכך אם אתה פוסל אלמנתו של ולד זה הרי אתה מזהם את אמו שהיא ספק גרושה בעיני בעלה הכהן ושוב לא יקיימנה והרי אתה מוציא אשה מתחת בעלה הילכך כדיעבד דמי ולהכי אכשר בה ר' יהושע. וזה הפירוש הוא טעות גמור דהא קי"ל דספק גרושה תצא מתחת בעלה הכהן וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק י"ז מהלכות איסורי ביאה:

אלמנת עיסה. פירש רש"י ז"ל בפי' הראשון דהיינו כגון שזרק לה גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה ומת ונמצאת זו ספק מגורשת ספק אלמנה ונשאת לכהן והוליד ממנה בן והרי הוא ספק חלל והעיד רבי יהושע על אלמנתו של זה הספק חלל שהיא כשרה וניחא להא פירושא דאמרי' לקמן איזו היא אלמנת עיסה כל שנטמע בה ספק חלל דאלמא אין כאן אלא ספק חלל דהיינו חדא ספקא וניחא נמי דפריך שפיר דהרי אין כאן אלא חדא ספיקא דומיא דמתני' דהכא ומיהו קשה מאי לשון עיסה דקאמר הל"ל אלמנת ספק ולזה כתב רש"י ז"ל עיסה לשון ספק ובפ"ק דקדושין גבי הא דאמרינן כל הארצות עיסה לארץ ישראל כתב ז"ל וז"ל עיסה. ספק עירובין כעיסה זו שמערבין בה שאור מים וקמח

מלח וסובין. והכא נמי כיון דמסתפקא לן אע"ג דאין כאן אלא חד ספיקא מ"מ הרי יש כאן ערבוב דברים ודמי לעיסה שמערבין בה קמח ומלח ולא בעינן שיהא דמי לגמרי לעיסה שמעורבבת בהרבה דברים דבערבוב כל שהוא סגי ועוד קשה לזה הפי' דמאי משני לקמן התם חדא ספיקא הכא תרי ספיקי והרי הכא נמי אין כאן אלא חדא ספיקא אי הוי חלל אי לאו ואי חלל הוא הרי אלמנתו פסולה דנבעלה לפסול לה ואי לאו חלל הוא הרי היא כשרה והכי נמי במתני' מספקינן אי נבעלה לכשר אי נבעלה לפסול ורש"י ז"ל תירץ זה לקמן דפי' ז"ל חד ספיקא. מתני' חדא ספיקא היא ספק נבעלה לכשר ספק נבעלה לפסול שהרי לא בא זה לפנינו ואילו בא אולי היינו מכירים בו שהוא פסול. הכא. גבי אלמנת עיסה. תרי ספיקי. אמו של ספק חלל זה בה נולד הספק והיא עצמה לא נאסרה אלא מספק וזו שבאה מחמת בנה קרי ליה ספק ספיקא. פי' לפירושו ז"ל יש הפרש בין בשנולד הספק בדידה עצמה דאתי ספק מכח ודאי בין כשנולד הספק חוץ ממנה דכשנולד הספק בדידה עצמה דאתי מכח ודאי כגון מתני' דמספקא לן אי נבעלה לכשר אי נבעלה לפסול לא מוקמינן לה אחזקתה דהא איתרע לה חזקתה כיון שנולד בה ספק זה והרי היא רעועה ואין לך לומר דהכא נמי דהספק חוץ ממנה דמספקא לן בההוא דבא עליה אי פסול היה אי כשר היה דהא ודאי ליתא שהרי לא בא זה לפנינו ואילו בא שמא היינו מכירים בו שהוא פסול נמצא דאין הספק אלא בדידה עצמה ואתי מכח ודאי וכיון שנולד בה ספק זה איתרע חזקתה ולהכי ס"ל לר"י דלא מוקמינן לה אחזקתה אבל ההיא דאלמנת עיסה לא נולד בה הספק אלא הספק נולד באמו של ספק חלל זה ואתה בא לפסול לזאת האלמנה המוחזקת בכשרות מכח ספק אל תפסלנה מספק ואוקמה אחזקתה ותרי ספיקי דקאמר ה"ק שזאת היא ספק מכח ספק אחר ולא הויא כחד ספק דמתני' דלא אתיא אלא מכח ודאי וכדכתיבנא. כנ"ל פי' לפירוש רש"י ז"ל ובקונטריסין מצאתי וז"ל תרי ספיקי לפרש"י ז"ל חשיב תרי חזקי כמו תרי ספיקי כי אמו היה לה חזקה דגופה וגם האלמנה שנשאת לספק חלל היה לה חזקה דגופה ע"כ. ומה שנ"ל כתבתי והוא נכון. ועוד פרש"י ז"ל פי' אחר משמיה דר' יוסף טוב עלם אלמנת עיסה היינו כגון שהיתה בעלה ספק ספיקא כגון שנתגרשה אמו מבעלה הראשון ספק קרוב לו ספק קרוב לה ומת בתוך ג' חדשים ונשאת לכהן תוך ג' חדשים וילדה את זה ספק שהוא בן תשעה לראשון וכשר ואפי' היתה מגורשת שהרי קודם לגט נתעברה או אפי' אחר הגט והוא ישראל ולא כהן ספק בן שבעה לאחרון ובנו של כהן הוא והרי הוא ספק חלל הרי ספק ספקא שמא אינו בנו של כהן ואת"ל בנו הוא שמא לא היתה אמו גרושה אלא אלמנה:

והריטב"א ז"ל בחידושיו לקידושין כתב זה הפירוש בלשון אחרת דהיינו כגון כהן שזרק גט לאשתו ספק קרוב לו ספק קרוב לה והחזירה לשני חדשים וילדה ממנו בן לז' חדשים ולא ידע אי הוי בן ז' דבתר גירושין והוי חלל או בן תשעה דמקמי גירושין והוי כשר דתרתי ספיקי אית ביה ספק נתגרשה אמו ספק לא נתגרשה ואת"ל נתגרשה שמא בן ט' הוא דקודם גירושין והיינו דאמרינן דהוי ספק ספיקא ע"כ. וניחא להאי לישנא דלא מיירינן כגון שנשא שני זה דהיינו הכהן לאשה זו באיסור דהא צריך להמתין ג' חדשים כדי להבחין לכך פירש ז"ל בחד בעל שנשא שני פעמים וכדי להרבות הערבוביא דליתי עיסת כפשטה טפי נקט לה הכא בשמעתין בשני בעלים. ומ"מ ניחא להאי פירושא האי דקרי ליה שיש בו עירובי ספיקות הרבה כעיסה זו שהיא נלושה מקמח ומים ומלח. ומיהו קשה להאי פירושא דאמרינן לקמן כל שנטמע בה ספק חלל דאלמא אין כאן ספק חלל בחד ספיקא לבד וי"ל דה"ק כל שנטמעו בה עירובי ספקי חלל ולמעוטי ספק ממזר ספק נתין הוא דאתא אבל פשיטא דפי' עיסה עירובי ספקות בעי למימר ולא אתא לפרושי זה לקמן אלא לפרושי זאת הערבוביא ממה היא. ופריש דהיינו מספק חלל. ומיהו אכתי איכא למידק אביי דרמי מההיא דאלמנת עיסה אמתני' מה היה מפרש בפי' אלמנת עיסה אי היה מפרש כפי' הרב ר' יוסף טוב עלם מאי קא פריך הא ודאי דיש חילוק בין חדא ספיקא לספק ספיקא דהא דוקא אלמנת עיסה דאית בה ספק ספיקא קא מכשר ולא באלמנת עיסה והיה נראה לפרש דמאן דפריך היה מפרש כפירוש ראשון של רש"י ז"ל ומשני ליה דאין הפירוש כן אלא כפי' הר' יוסף טוב עלם והתם חד ספיקא והכא תרי ספיקי וניחא בזה הפירוש כמה קושיו' ורש"י ז"ל לא פירש כן וכן בדין דאין במשמעות לשון הגמרא כן דלא פליגי מקשן ותרצן בפירוש מלת עיסה והדרא קושיין לדוכתיה וי"ל דאביי הוה ס"ל דכך לי ספק ספיקא במקום שהיא טוענת שמא כמו חד ספיקא במקום שהיא טוענת ברי הילכך מתני' וההיא דאלמנת עיסה שניהם שוין ותקשי להו אהדדי דהכא אמר רבי יהושע אינה נאמנת אע"ג שהיא טוענת ברי והתם מכשרינן לה אע"ג דאינה טוענת אלא שמא והיינו דקאמר אביי ומי אמר ר' יהושע אינה נאמנת ולא קאמר ולא פסיל ר' יהושע ומשני רבא התם חד ספיקא הכא תרי ספיקי ואלים ליה חד ספיקא וכו' וקיל ליה ספק ספיקא דאפילו בשמא וכו'. ואיכא למידק לפי' ראשון של רש"י ז"ל דמאי קא פריך ליה רבא דר' יהושע אדר' יהושע קשיא דר"ג אדר"ג לא קשיא ומאי קשיא לר"ג הא פשיטא דאיכא לשנויי התם ברי הכא שמא ולפי' הר"י טוב עלם ניחא דהכי נמי הכא איכא חד ספיקא והתם תרי ספיקי הילכך שניהם שוים אבל לפי' ראשון של רש"י ז"ל קשיא. וי"ל דלא מצי לשנויי לר"ג התם ברי הכא שמא כיון דמשני

לר' יהושע התם אשה בודקת ונשאת אלמא דטוענת ברי וכן כתבו התוספות וליתא דאי הכי לא ה"ל לאקשויי כהאי לישנא דר' יהושע אדר' יהושע קשיא דר"ג אדר"ג לא קשיא אלא ה"ל לאקשויי אי הכי תיקשי דר"ג אדר"ג פי' דבלא האי שינוייא לא הויא קשיא לן ולא מידי דר"ג אדר"ג וי"ל דלהכי כתב רש"י ז"ל דר"ג אדר"ג לא קשיא. בתמיה דלא חיישת לתרוצינהו ע"כ. פי' דאע"ג דאיכא לתרוצי הך רומיא דר"ג אדר"ג התם ברי הכא שמא וכדתרצה איהו גופיה ודילמא הכי נמי הוה מתרצה איהו וא"כ מאי קשיא ליה מ"מ הוה ליה לאקשויי ולתרוצי כי היכי דאקשי לדר' יהושע ותרצה אלא מדלא חיישת לתרוצינהו משמע דאין כאן קושיא כלל ואין צריך לתירוצא והא ודאי קושיא איכא וצריך לתרוצינהו והיינו דקאמר דר' יהושע אדר"י קשיא כו' דאי הוה קשיא ליה קושיא אלימתא למה ליה למתלייה בקושיא דר' יהושע אדר' יהושע ליקשי להדיא קושיא דר"ג אדר"ג דהא בלא קושיא דר' יהושע אדר' יהושע תיקשי דר"ג אדר"ג. ואפשר דלא קשיא ליה לרבא עלה דאביי אמאי רמי מדר' יהושע אדר' יהושע ולא רמי מדר"ג אדר"ג דאיכא למימר דמשום דקדים ר' יהושע במשנה דעדיות לאביי לא רמי אלא מיניה אבל מאן דתריץ קשיא אמאי לא חיישת לתרוצינהו. ועוד איכא למידק לשני הפירושים שכתב רש"י ז"ל דמאי קא משני התם אשה נשאת בודקת ונשאת כיון שהבעל הזה ספק היה מתחילתו מה בדיקה היתה יכולה לבדוק בו עד שיבא אליהו ויטהר לכך פירשו בתוס' דאלמנת עיסה כגון שנתערב ספק אחד במשפחה אחת ונטמעה ממנו ובאת אשה אחת ונשאת לאחר מאותה המשפחה שהרי יש בבעל זה ב' ספיקות כי שמא זה הבעל אינו אותו שנתערב ולא מזרעו ואת"ל שהוא בעלה הוא עצמו ספק ושמא כשר הוא ונקראת אלמנתו אלמנת עיסה מפני שנשאת לבעל ממשפחת עיסה והשתא איכא למימר שבדקה ונשאת וידעה בודאי שאין בעלה זה מאותו תערובת שנטמע במשפחה. ועוד הקשו התוס' על פירוש רש"י ז"ל דאמרינן לקמן איזו היא אלמנת עיסה כל שנטמע בה ס' חלל ומש"ה טמוע שייך במה שנשא' לספק חלל ועוד שאין לשון עיסה נופלת על אדם אחד שהוא ס' חלל אלא על משפחה או עיר או מדינה שיש בהן תערובת פסול שייך לשון עיסה כדאמרינן כל הארצות עיסה לארץ ישראל וכו'. ובתוספתא תניא מפני מה אמרו עיסה פסול לכהונה מפני ספק חללים שנטמעו בה ואי קורא לספק חלל עיסה מה שייך לומר שנטמעו בה בזאת האלמנה הרבה ספיקי חללים. לכך הנכון כפי' התו' ז"ל וכן פירשו כל המפרשים ז"ל וכן פירש בערוך ערך אלמנה בשם רבינו האיי גאון ז"ל:

וכתב מרנא ורבנא הרב הגדול מהר"ר דוד בן אבי זמרה זלה"ה וז"ל אלמנת עיסה יש מי שפירש שנתערב חלל ודאי במשפחה אחת ומאי דקאמר הכא ספק ספיקא ה"פ ספק

אם הוא חי או אם הוא מת ואת"ל שהוא חי שמא הוא אותו חלל שנתערב או שמא אינו זה והתוס' דחו זה הפי' לפי שיש בו דוחק שאפילו נאמר שמא מת איכא למימר שמא הניח חללים בנים שמסתמא כשנתערב באותה משפחה נשא נשים מהם ואיכא ספיקי טובא ע"כ. ולמאי דכתיבנא לעיל בשמעתא דפתח פתוח דבעינן ספק ספיקא המתהפך לא מצינן לפרושי הכי כלל דאינו מתהפך כלל. כנ"ל. ולשיטת ר"ח ז"ל דלקמן גבי הא דפריך תלמודא הא חלל כשר צריכין אנו לפרש כפי' מרנא ורבנא ז"ל וכדבעינן למכתב קמן בס"ד. והקשו בתוס' דבפ' עשרה יוחסין משמע דאפילו מאן דמכשר אלמנת עיסה מודה בבת דפסול גבי הא דאמר רב חסדא הכל מודים באלמנת עיסה שפסולה לכהונה וכו' ולאפוקי מהני תנאי דתנן העיד ר' יהושע וכו' ומה לי אלמנה ומה לי בת דבת נמי הוי ספק ספיקא ולפי פירוש ראשון של רש"י ז"ל ניחא דגבי אלמנה איכא למימר דהוי ספק ספיקא פי' תרי ספיקי דלא נולד בה הספק אלא הספק נולד חוץ ממנה ואתה בא לפוסלה משום ספק אל תפסלנה מספק דמוקמינן לה אחזקתה וכדפרישנא לעיל אבל בת זו היא כרעא דאבוה והספק עצמו שנולד באבוה נולד בבת ודמי למתני' דקרי' לה חד ספיקא וכדכתיבנא לעיל וקל להבין אבל לשיטת התוס' קשיא וכן לפי' הר"י טוב עלם ז"ל ותירצו בתוס' דבת העיסה אין לה חזקה דכשרות ואע"ג דבעלמא מקילין בספק ספיקא הכא מעלה עשו ביוחסין ולפי' הר"י טוב עלם ז"ל ניחא טפי דכיון דידעינן דבזה האיש ודאי איכא עירובי ספיקות ובת זו היא כרעא דאבוה הרי איתרעאי ואין כאן חזקת כשרות אבל לשיטת התוס' דלא ידעינן האיש שנפל בו הספק מנו ואינו ניכר כלל הרי האלמנה והבת שוין הן ובמקום ספק ספיקא הקלו אם לא נדחק לתרץ דמעלה עשו ביוחסין וכדתריצנא ז"ל. עכ"ל. והריטב"א ז"ל פי' כפי' התוס' וכתב עוד וכן כתב בעל הערוך וספק חלל כגון מי שגירש את אשתו בגט ספק קרוב לו ומת ונשאת אלמנתו לאחר וילדה בן לאחר ט' שהולד הזה ספק חלל ונטמע במשפחה וספק נתין כגון נתינה ובת ישראל שנתערבו וולדותיהן א"נ אלמנת ישראל שנשאת לנתין תוך ג' חדשים וילדה בן לז' חדשים והוא ספק בן ט' לראשון או בן ז' לנתין והאי דנקט אלמנת עיסה ולא נקט בת עיסה סדרא דמתני' נקט דאיירי בדידה וה"ה בבתה למ"ד לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

התם אשה נשאת בודקת ונשאת וכו'. הא כתיבנא לעיל דלשיטת רש"י ז"ל קשה דהיאך מציא לבדוק כיון שהדבר ספק מעיקרא ואפשר דלכך כתב רש"י ז"ל בודקת ונשאת די"ל שבדקה אחר אותן גירושין והוגד לה שקרוב לו היו וכו'. מה שאין כן במזנה דלעולם אי אפשר לומר כן והיינו דקאמר תלמודא הכא אשה מזנה בודקת ומזנה פי' בתמיה ולא

קאמר להדיא הכא אשה מזנה אינה בודקת ומזנה ולמה ליה לאתמוהי אלא דבעי למימר דגבי מזנה אי אפשר למימר הכי כלל אבל גבי נשאת יש לומר הכין בשום פעם וכיון די"ל הכי בשום פעם אפילו בשותקת נמי מכשרינן ואפילו באומרת איני יודעת דשמא כשנשאת ידעה בבירור הדברים ושכחה כיון שאפשר לידע והיא בודקת לידע אבל אשה מזנה אינה בודקת כלל ומיהו לר"ג דס"ל דאשה מזנה בודקת ומזנה אדרבה איכא למימר איפכא דבמתני' היא בודקת ומזנה ואפשר לה לידע ולהכי ס"ל דנאמנת וכשרה לכהונה אבל בההיא דאלמנת עיסה מה בדיקה יכולה לבדוק כי היכי דלדידן מספקא לן לדידה נמי מספקא לה והיינו לשנוייא דלקמן התם ברי הכא שמא וכיון שכן הא דמשני רבא לקמן דר' יהושע אדר' יהושע בחנם נקט דבשינוייא דלעיל הוה סגי וכן כתוב בשיטה ישנה לקמן וז"ל אלא אמר רבא דר"ג אדר"ג וכו' דר' יהושע לא הוה צריך לתרוצי דהא תרצה לעיל ע"כ. א"נ דרבא נדי משנויא דלעיל משום דדחיקא ליה האי דמשני בודקת ונשאת וכדאקשי' לעיל לשיטת רש"י ז"ל ומיהו לשיטת התוס' שפיר משני וכגון דטוענת ברי לי שלא היה בעלה מאותו תערובת שנטמעה במשפחה ומעתה כי משנינן דר"ג אדר"ג התם ברי הכא שמא לא יכלינן שוב לשנויי הך שנוייא דהא בהאי גונא דמיירי ר"ג מיירי נמי ר' יהושע וכיון דאוקימנא באומרת שמא הרי לא בדקה ונשאת אבל לשיטת רש"י ז"ל שפיר מצי לשנויי דפליגי באשה מזנה אי בודקת אי לא דלר"י דס"ל אינה בודקת ומזנה כלפי מזנה מיקרי אלמנת עיסה בודקת כיון די"ל משום פעם דילמא הוגד לה וכדכתיבנא ולר"ג דס"ל בודקת ומזנה והיא טוענת ברי עדיפא טפי מאלמנת עיסה וכדכתיבנא ולשיטת התוס' ז"ל אין לומר כן וזהו שכתב התוס' דר' יהושע כו' והשתא לא מצי לשנויי דבודקת ונשאת כדמשני לעיל כו'. וז"ל הרא"ש ז"ל לקמן דר' יהושע אדר' יהושע ל"ק כו' ולא מצי למימר כדמשני לעיל דלעיל ס"ד דמיירי דאומרת האלמנה ברי לי דבעלה כשר היה אבל השתא דאוקימנא לה באומרת שמא לא שייך לומר בודקת ונשאת דאינה טוענת ברי. ע"כ. כנ"ל עיין מה שכתב הריטב"א לקמן בשמעתא דתנוקת גבי הא דפריך תלמודא אי כר"ג כו':

והא קתני סיפא כו'. במס' עדיות פרק שמיני מיתניא הך מתני' וה"ג לה בנוסחי דוקני העיד ר' יהושע ור' יהודה בן בתירא על אלמנת עיסה שהיא כשרה לכהונה העיסה כשרה לטמא ולטה' לרחק ולקרב ולאסור ולהתיר אמר להם ר"ג קבלנו עדותכם אבל מה נעשה וגזר רבן יוחנן בן זכאי שלא להושיב ב"ד על כך והכהנים שומעים לכם לרחק אבל לא לקרב ע"כ. ופי' הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה וז"ל עיסה היא הקמח הנילושה והמשיל המשפחה שמעורבת בה יחוסם בעיסה שנתערבו חלקים וזה העירוב שהעידו

עליו הוא שמשפחה שנשא אשה ממנה ספק חלל ולא נודע מי הוא ומת איש מאותה משפחה והניח אשה והיא נקראת אלמנת עיסה ויש בה ספק על ספק הראשון שאפשר שנשאת לאיש ההוא שהוא ספק חלל או נשאת לזולתו והספק השני אם היתה אשתו אם הוא חלל על האמת ותהיה ג"כ היא זונה ותהיה אסורה על הכהן כמו שקבענו עיקר בקידושין אז הוא כשר שזה האיש ספק חלל היה ולפיכך יכשיר' ר' יהושע לכהונה אמנם ר"ג אומר הואיל ויש שם ספק ואילו חקרוה לא היתה יכולה לומר לכשר נבעלתי ולא תנשא לכהן. אחר כן העידו עדות אחרת ואמרו שזאת המשפחה שנתערב בה ספק חלל היא בחזקת כשרות כמו שאר המשפחות ויכולין לומר זו היא טמאה וזו היא טהורה כלומר נבעלה לעובדי כוכבים או לא נבעלה וירחיקו לאותה טמאה מהם כמו שקדם ממאמרו ורחקוה בני משפחה ויקרבו לאותה שנתברר אצלם שהיא טהורה ואין ראוי לנו שנאמר להם הואיל ויש בכם ספק אינכם צריכים שתרחקו זו. וכבר גזר רבן יוחנן בן זכאי שלא ישב ב"ד ויתיר אלמנת עיסה לכתחילה וזהו ענין אמרו שלא להושיב ב"ד על כך ואמרו לרחק אבל לא לקרב כלומר כשתעידו שזו אלמנת עיסה רחקוה ולא ישמעו מכם באמרכם טהורה כמו שעשו בתינוקת שהורהנה שהאמינו אותם לטמא אבל לא לטהר ופסק הלכה באלמנת עיסה שלא תנשא לכתחיל' לכהונה ואם נשאת לא תצא. וזה הלשון מוגה מהפירוש הכתוב בלשון ערבי ואין בזה נפתל ועקש. ואיכא למידק לפי שיטתו ז"ל דפריש דהא דאמרינן שלא להושיב ב"ד על כך היינו להתיר לכתחילה א"כ מאי פריך רבא דר' יהושע אדר' יהושע קשיא דר"ג אדר"ג לא קשיא דר' יהושע אדר' יהושע קשיא טובא דגבי אלמנת עיסה קא מכשר אפילו לכתחילה והכא במתני' הוא דקא פסיל אפילו בדיעבד וכדפרישי' ואילו דר"ג אדר"ג לא קשיא כולי האי דדוקא לכתחלה הוא דקאמר שלא תנשא משום דגזר רבן יוחנן בן זכאי שלא להושיב ב"ד על כך ומיהו מדינא כשרה היא והיינו מתני' ואפילו תימא דמתני' לכתחילה נמי מיירי מ"מ בקל יש לחלק בין מתני' להיא דאלמנת עיסה כיון דאין הפיסול לשם כי אם שלא תנשא לכתחילה ואפשר דמשום דאין הכהנים שומעים לקרב להכי גזר נמי רבן יוחנן בן זכאי שלא להושיב ב"ד על כך ומיהו מדינא כשרה גמורה ולא תיקשי ולא מידי להך דהכא ונ"ל דס"ל להרמב"ם ז"ל דהכי פריך דמדקתני העיד ר' יהושע כו' וקאמר להו ר"ג קבלנו עדותכם משמע דהוו פליגי מעיקרא דר' יהושע היה מכשיר ור"ג היה פוסל וכשבאו והעידו שהיא כשרה הורה להם ר"ג מחמת עדותם ואמר להם קבלנו עדותכם ומיהו סברתו היתה לפסול ואהכי פריך קשיא דר"ג אדר"ג דהיינו אמאי דהוה ס"ל מעיקרא ושוב קאמר אבל מה נעשה וכו' פירוש אע"ג דקבלנו עדותכם והוריתי לכם מ"מ לכתחלה

אין להכשיר מפני שכבר גזר רבן יוחנן בן זכאי שלא להושיב ב"ד על כך פי' הושבת הב"ד הוא כדי להשיא' לכהונה ולהכשירה לכתחילה ולעשות מעשה אבל הדין פשוט הוא דכשרה היא ולדעת הרמב"ם ז"ל שני עדיות העידו חדא דאלמנת עיסה כשרה וחדא העיסה כשרה לטמא כו' ור"ג נמי שני דברים קאמר חדא שגזר רבן יוחנן בן זכאי שלא להושיב ב"ד כו' ועוד דהכהנים שומעים לכם כו' פי' דאם יעידו על אחת שהיא אלמנת עיסה ושהיא כשרה ישמעו להם הכהנים ויאמינו לדבריהם שהיא אלמנת עיסה ולא ישמעו להם במה שאומרים שהיא כשרה שהם שומעין לרחק ולא לקרב כנ"ל פי' לפי' הרמב"ם ז"ל ומיהו אכתי קשיא דלמה ליה לאתויי כולה סיפא דמתני' לא ה"ל לאתויי אלא והא קתני סיפא אמר להם ר"ג קבלנו עדותכם. ואפשר דלהכי אייתי כולה כדי לשנויי עלה התם ברי הכא שמא והילכך במתני' אפילו לכתחילה נמי תנשא ואפילו לבתר דגזר רבן יוחנן בן זכאי דר' יוחנן בן זכאי לא גזר בכל כי האי גוונא דטענה ברי ואפי' הכהנים נמי ישמעו בזה לקרב. ורש"י לא פי' כן אלא דה"ק קבלנו עדותכם פי' נאמנים אתם לנו שכך שמעתם ולאו מכלל דהוו פליגי מעיקרא ושוב אמר להם קבלנו עדותכם שהיא כשרה דא"כ מאי אמר תו אבל מה נעשה הרי כבר קבלו עדותם להכשיר ואין לך לומר דרבן יוחנן בן זכאי גזר שלא להושיב ב"ד על כך להכשיר לכתחילה דא"כ למה ליה למימר תו והכהנים שומעין להם פי' הכהנים שומעין לכם אם תאמרו אסורה אבל לא לקרב אם תאמרו מותרת וכן פי' רש"י דמה שפירש הרמב"ם בזה רחוק מאוד ואין במשמעות הלשון כן דהא משמע דעלה מאי דאמרי מעיקרא קאי ולאו מילתא באפי נפשה היא אלא הנכון כפרש"י ז"ל ומעתה היכי מצינן תו לפרושי דכי קאמר להו שהרי גזר רבן יוחנן כו' דהיינו לכתחלה בלאו הכי נמי הרי לא ישמעו להם הכהנים וכדקאמר והכהנים שומעים לכם וכו' אלא ודאי דה"ק קבלנו עדותכם שכך שמעתם אבל מה נעשה שהרי גזר כו' פי' לא נוכל לקיים שמועתכם מפני שרבן יוחנן בן זכאי גזר שלא להושיב ב"ד על כך להתירה לכהונה דודאי אסור' וכדפירש רש"י פי' דהושבת הב"ד היינו לעיין בדינה כדי להתירה מפני שפשוט לו שהיא אסורה והכי ס"ל לר"ג ומעתה תיקשי מר"ג אדר"ג ואם תשאל ומאי קשיא ליה דילמא הא דאכשר במתני' היינו עד שלא שמע גזרתו של רבן יוחנן בן זכאי ושוב כששמע שגזר רבן יוחנן בן זכאי הדר ביה. שתי תשובות בדבר חדא דגזרת רבן יוחנן בן זכאי קדמה טובא ודוחק לומר שלא שמעה עד לבתר כן טובא כיון דאיהו ננהו חדש לנו גזרה זו ועוד דאי הכי לא הל"ל אלא מה נעשה שהרי גזר רבן יוחנן בן זכאי ולמה ליה למימר קבלנו עדותכם פשיטא ודאי שיקבל עדותם דאיהו נמי הכי הוה ס"ל אלא ודאי משמע שלעולם לא הכשיר רבן גמליאל אלמנת עיסה

ולא דבר בה כלל אלא עתה ששמעה מר' יהושע השיב להם קבלנו עדותכם אבל מה נעשה כו' אבל לא תדקדק מדקאמר קבלנו עדותכם דהוו פליגי מעיקרא וכדפרישנא לדעת הרמב"ם ז"ל כנ"ל. והראב"ד בפי' למסכת עדיות פי' דלאו שני עדיות העידו אלא חדא עדות והכי גריס שהעיסה כשרה לטמא כו' וה"פ אימתי אלמנת עיסה כשרה בזמן שהפסול שלה ראוי לטמא ולטהר לרחק ולקרב והיינו ספק חלל דכשר בקהל ויכולה ליטמא אם תבעל לפסולין ואם זכר הוא יכול לפסול את זרעו אם יבעול את הפסולות כגון ממזרות ונתינה וראוי הוא לטהר אם ידבק בכשרות וישראל שנשא חללה זרעה כשר לכהונה אבל ספק ממזרות ספק נתינות ספק עבדי מלכים שאלו לטמא ולרחק יש בהם לטהר ולקרב אין בהם אותה העיסה אינה כשרה אף על פי שהיא ספק ספיקא והכי איתא בכתובות ע"כ. ולא גריס לאסור ולהתיר ובמשניות מדויקות גרסינן לה ולקמן נכתוב מה שפירשו התוס' ז"ל בזה בס"ד. ומ"מ משמע דשני עדיות הוו ואי מצינן לפרושי דמה שאמר להם רבן גמליאל קבלנו עדותכם קאי אעדות בתרא ולא תיקשי ולא מידי דר"ג אדר"ג וכדבעינן לפרושי לקמן בס"ד. לכך כתב רש"י והא קתני סיפא. דההיא אמר להם כו'. פי' דמה שאמר להן כו' היינו סיפא דאלמנת עיסה והשתא קשיא שפיר. ודייקא נמי דהאריך רבא וקאמר והא קתני סיפא כו' ולא קצר וקאמר והא אמר להו ר"ג כו' פשיטא דסיפא דמתני' היא כו':

דר' יהושע כו'. ההוא פירוקא דלעיל לא סגי אליבא דרבא דכיון דאמר אליבא דר"ג התם ברי הכא שמא מכלל דאלמנת עיסה אינה טוענת בברי כלום ואם כן לא שייך בה אשה נשאת בודקת ונשאת כדפריק רבא. הריטב"א ז"ל. וכבר הארכנו בזה לעיל:

והרא"ה כתב וז"ל דדוקא מהאי טעמא איפריקא דרבי יהושע אדר' יהושע אבל טעמא קמא דאמרינן אשה נשאת בודקת ונשאת איפרכא לה דודאי אפי' בשותקת מכשירים ואפי' באומרת שאינה יודעת ומעיקרא לא דק וכיון דלא סליק לא איכפת ליה. ע"כ:

הילכך לר"ג אלים ליה ברי כו'. תלמודא הוא דקאמר לה לסיומי מילתא משום דקבלוה לפירוקא דרבא דהוא עיקר. הריטב"א. ולמאי דכתיבנא לעיל לשיטת הר"י טוב עלם ניחא שפיר דעיקר תירוציה היינו הילכך לר"ג כו' והיינו נמי מתפרשה לשיטת התוספות:

אלים ליה ברי כו'. לאו משום ברי לחוד אלא משום חזקה דגופא דמסייע ליה וכדאיתא לעיל. הריטב"א ז"ל:

וכתב הרא"ש להכי קאמר לעיל היא אומרת משארסתני נאנסתי שנאמנת וכתובתה מאתים אף ע"ג דחזקת ממון מסייע ליה לבעל וגם רצון הוי רוב מ"מ אזיל בתר חזקת האשה משום דאלים ליה טענת ברי דהיא אומרת משארסתני נאנסתי. ע"כ:

קיל ליה ס"ס דאפי' בשמא נמי מכשיר. אי קשיא לך והא רבי יהושע פסיל מדברת דהיא נסתרה דהיינו ס"ס איכא למימר נסתרה לאו ס"ס היא דכיון דאסתרה ודאי נבעלה ואין אפוטרופוס לעריות וליכא לפרושי דמדברת היינו דוקא נסתרה ואומרת לכשר נבעלתי דליכא אלא חדא ספיקא וטעמיה דר' יהושע משום דלית ליה מגו דהא אמרן לעיל דאוסרין על היחוד משום מעלה ועוד דמדמי לה לשבויה אלמא בשבויה בין שאמרה לא נבעלתי בין שאמרה לכשר נבעלתי והאי דקתני מתני' במדברת איש פ' וכהן הוא להודיעך כחו דר' יהושע בין שהיא מודה דבעולה בין שאינה מודה. ורש"י ז"ל כתב למעלה לזו אין לה עדים שלא ראוה אלא מדברת ומגו דאי בעיא אמרה לא נבעלתי כי אמרה נמי לכשר נבעלתי מהימן ואין הלשון במקום נכון שאין כאן מגו דכי אמרה ה"ה והוא המחלוקת ואני עתיד לפרש זה עוד בתחילת פרק שני. הרמב"ן ז"ל. וכבר הארכנו בזה לעיל ולפי שערבים עלי דברי רבינו הגדול חזרתי וכתבתי כאן דבריו ז"ל:

תנו רבנן איזו היא אלמנת עיסה וכו'. ה"ג בספרים וקאי אמתניתין דעדיות דאייתי לעיל העיד ר' יהושע על אלמנת עיסה שהיא כשרה לכהונה והקשה ר"ת ז"ל דבפרק עשרה יוחסין משמע דכל הני תנאי מודו דבתו פסולה נמי משום דלית ליה חזקה דכשרות ושמעינן לה לרבי יוסי דאמר התם כל שזרעו פסול פוסל וכיון שבתו פסולה אלמנתו נמי פסולה ופליג אהני תנאי והכא תניא רבי יוסי אומר שתיק ממזר כשר שתיק חלל פסול ומוקמינן לה כרבי שמעון בן מנסיא דמכשיר באלמנתו אלמא קסבר ר' יוסי אלמנת עיסה כשרה . [הרא"ש ז"ל]. וכך הקשה הריטב"א ז"ל וז"ל ואיכא דק"ל דכיון דאמרינן לקמן תני חדא ר' יוסי אומר שתיק ממזר כשר וכו' ותני חדא וכו' ואוקימנא כת"ק אליבא דר"מ אלמא דר' יוסי כר' יהושע ס"ל באלמנת עיסה ואילו בפ' עשרה יוחסין [קידושין עה א'] אמרינן אמר רב חסדא הכל מודים באלמנת עיסה שפסולה לכהונה ולאפוקי מהני תנאי דתנן העיד רבי יהושע ור' יהודה בן בתירה על אלמנת עיסה דכשרה לכהונה וההיא דרב חסדא קאי אמתני' דאפליגו בה ר' יוסי ורשב"ג. ע"כ:

ולזה יש לתרץ אע"ג דמוקמינן לה לרבי יוסי כר' שמעון בן מנסיא לאו לכולא מילתיה מוקמינן ליה כותיה דיכשיר אפילו באלמנת עיסה כמו שהכשיר ר' שמעון בן מנסיא אלא להכי מוקמינן ליה כותיה דשתיק ממזר כשר שתיק חלל פסול פי' שאין אנו מכירים שום פסול אלא בדקרו ליה ממזר שתיק קא מכשיר ר' יוסי אבל אלמנת עיסה שנטמע בה ספק חלל שאנו מכירין את פסולו שהיתה אמו ספק גרושה סבירא ליה לר' יוסי דכיון דאי אתה נושא בתו אי אתה נושא אלמנתו ואכתי קשיא לההו לתוס' על זה בהאי סוגיא מוכחא דמאן דמכשר שתיק ממזר כל שכן דמכשר באלמנת עיסה

וכיון דאשכחן לר' יוסי דאכשר להדיא שתיק ממזר וכו'. כל שכן דמכשר באלמנת עיסה ותיקשי ההיא דפרק עשרה יוחסין ואפשר דכולהו הני תנאי דברייתא ס"ל דלר' יהושע דמכשר באלמנת עיסה קא פסיל בשתיק למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ור' יוסי ס"ל איפכא דאף ר"ג דפסיל באלמנת עיסה מכשיר בשתיק ותנא חדא שתיק ממזר כשר וכו' וכי היכי דפליגי תנאי אליבא דר' יהושע דמר אית ליה שתיק חלל כשר וכו' שתיק ממזר פסול הכי נמי פליגי ברייתות בדר' יוסי אליבא דר"ג דמר אית ליה ממזר שתיק כשר וכו' והיינו דקאמר הא תנא קמא אליבא דרבי מאיר הא רשב"א אליבא דר"מ והיינו טעמא דר' יוסי דעיסה אנו מכירים את פסולו שהיתה אמו ספק גרושה אבל שתיק אין אנו מכירין לו שום פיסול אחר אלא דשתיק הלכך איכא למפסל טפי באלמנת עיסה מבשתיק כנ"ל ומתוך לשונו של רש"י ז"ל למדתיה וכדבעינן למכתב לקמן בס"ד. לא ניחא להו לרש"י ז"ל לפרושי הכי דאם כן פליגי ר' יוסי והני תנאי בסברות הפוכות ודחיקא להו למימר דפליגי בסברות הפוכות עיין תוס' בבא קמא בפ' הגוזל עצים (בבא קמא דף צ"ה ב)' ותוספות ברכות פרק כיצד מברכין (ברכות דף מ"א) דלרש"י ז"ל לא איכפת לן לומר הפוך סברות והתוספות חולקין עיין שם. והם תירצו ז"ל דהא דר' יוסי דהכא אליבא דר' יהושע מתני לה וליה לא ס"ל. כן תירץ הריטב"א ז"ל בחדושיו:

ובשיטה ישנה כתוב לקמן וז"ל תני חדא שתיק וכו'. אית דגרסי תני חדא ר' יוסי אומר וכו' וקשיא להו והא רבי יוסי כר"ג ס"ל דפסיל אלמנת עיסה כדמוכח בפ"י יוחסין ויש לומר להני רבנן קאמר והא דאמרינן איזו היא אלמנת עיסה פירושו איזו אלמנת עיסה שבעלה היה ספק וקרו ליה ממזר צווח אבל הוא עצמו שלא היה לו חזקה דכשרות אלא הכשירו אעפ"י שצווח אבל מצאתי שכתב ר"ת ז"ל בשם בעל הערוך שכתב בשם רבינו האיי ז"ל דלא גרסינן אלמנת אלא ה"ג איזו היא עיסה והכא ספק ממזר או ספק חלל שנטמע במשפחה או בעיר אחת ואין ידוע מי הוא כל המשפחה או כל העיר עיסה דומיא דעיסה מגובלת שנפל לתוכה קש או דבר אחר ואינו נמצא בתוכה ואחד מבני המשפחה או העיר דקרו ליה ממזר וצווח לת"ק למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל האדם שבו הספק לא מהניא ליה צויחה ושתיקה והינו דתנן במסכת עדיות העיסה כשרה לטמא ולטהר פירוש נאמנת על עצמה לטמא ולטהר בצויחה ובשתיקה ובמסכת עדיות תני עליה אבל באלמנת עיסה לא נגעו פירוש שהוא נאמן לפסול עצמו אבל לפסול אשתו בצויחתו ובשתיקתו אינו נאמן עד כאן. ואלמנת עיסה שהעידו עליה ר' יהושע ור' יהודה בן בתירה מיירי באלמנת אדם שנולד הספק בעצמו ובההיא פסיל ר"ג אלמנתו נמי ואמרינן בפרק עשרה יוחסין כל שאי אתה נושא בתו אי אתה נושא אלמנתו ורבי יוסי

ס"ל התם כותיה ובהכי מתרצא הך גירסא דגרסינן תני חדא ר' יוסי אומר שתיק ממזר כשר דע"כ לא פסיל ר' יוסי התם אלא באלמנת מי שנולד הספק בעצמו ומה שאמרו דממזר שותק פסול משום דה"ל למצוח ה"מ באדם שנולד בו ריעותא אבל אם אדם קורא את חברו ממזר ואין בו ריעותא שתיקותא היינו מייחסותא ומה שכתב רש"י ז"ל בממזר צווח וחלל שותק כשקורין אותו ממזר צווח וכשקורין אותו חלל שותק לא הבננו וצ"ע. עכ"ל שיטה ישנה ולקמן נאריך בסוף לשונו ז"ל ליישב שיטת רש"י ז"ל בס"ד. ולעיקר קושיין כתב עוד הריטב"א ז"ל וז"ל יש שתירצו דלעולם ר' יוסי כר"ג ס"ל דבאלמנת עיסה שהיא פסולה כשאין בה אלא ספיקה אבל כשיש בה שתיקה דממזר ס"ל כר' יהושע שהוא כשר דאף ע"ג דלרבי יהושע שתיקה לאורועי אתיא איהו ס"ל דשתיקת ממזרות מכשרת וזה דרך ר"ת אלא שמוסיף דברים וגורס כאן איזו היא עיסה ולא גריס דכולה הא מתני' אלמנת עיסה ואומר דלהכשיר הבת היוצאת מאותה משפחה וקאי אהא דתנן במס' עדיות העיסה כשרה לטמא ולטהר וכו' וקתני משיאין בתה ועלה קאי הא מתנית' דקתני איזו עיסה דתנן התם דהבת כשרה כל שאין בה וכו' ואם תאמר והא הכא מכשר ר' יוסי אפי' בבתה דלית לה חזקה דכשרות והתם בפ' עשרה יוחסין פוסל אפילו באלמנתו יש לומר דרבי יוסי אינו מכשיר כאן מפני טענת עיסה אלא במה שהכשירה עצמה במדת כשרות שבה ששתקה שאז מחזקת עצמה שאינה מן העיסה והוא מכשר בתו של ספק וכל שכן אלמנתו זה דרך ר"ת ז"ל ואינו מחוור שאין סברא לומר שעיסה הפסולה מחמת ספיקא שתהא שתיקה מכשירתה והשיטה הראשונה הנכונה והיא שיטת רש"י ז"ל ועליה דרכו כל המפרשים ז"ל ורבותינו בעלי התוס' ז"ל ואין לנטות ממנה. ע"כ:

נמצא דלפי מה שכתב שיטה ישנה עיקר תירוצא של ר"ת ז"ל דבשמעתין מיירי בא' מן המשפחה סתם ולהכי נטהר בצויחה או בשתיקה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וההיא דפרק עשרה יוחסין מיירי באדם שבו הספק שאמו נתגרשה ספק קרוב לו ספק קרוב לה ולשיטת הריטב"א ז"ל עיקר התירוץ הוא דבשמעתין מיירי במכשרת עצמה בצויחה או בשתיקה וההיא דפרק עשרה יוחסין מיירי כשאינה מכשרת עצמה אלא בעומדת בספיקה ולשון התוספות ז"ל בפשטן משמע כשיטת הרשב"א ז"ל. וז"ל רבינו תם ז"ל מוחק אלמנת וגורס איזו היא עיסה ולענין בת קתני ואההיא דתנן בשילהי עדיות העיסה נאמנת לטהר ולטמא וכו' והכי פירושא נאמנת לטהר עצמה בצויחה או בשתיקה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה לטמא ולטהר שייך לענין ממזרות ונתינות כדתנן ממזירי ונתיני עתידין ליטהר לרחק ולקרב שייך אחללות כדתנן הכהנים שומעין לכם לרחק ולא לקרב וכן לקמן וריחקום בני משפחה ולאסור ולהתיר שייך אעבדות ע"כ.

פי' לעבדים אין שום ראיה הילכך ע"כ לאסור ולהתיר מיירי בעבדים א"נ לשון איסור והיתר שייך בעבדים שלא באו ע"י עבירה כמו ממזרי וחללי כי אם שאסרה אותם תורה ונתיני נמי יהושע גזר עליהם ע"י עבירה א"נ ממזרי ונתיני וחללי אין להם תקנה פי' להם לעצמם כ"א לזרעם אבל העבד יש לו תקנה על ידי שחרור והא כתיבנא לעיל פי' הראב"ד ז"ל במשנה זו ואיהו לא גריס לאסור ולהתיר ולפירושו ז"ל אאלמנת עיסה קאי וחדא עדות היא וכתיבנא נמי לעיל פירוש הרמב"ם ז"ל ואף על גב דשני עדיות הואי מכל מקום אינו ענין לשמועתנו דוק ותשכח ואתי שפיר לפירושו לשון טומאה וטהרה דהיינו פירושו נבעלה לעובד כוכבים או לא נבעלה ולפי' הראב"ד ז"ל נמי א"ש דהיינו פירושו אם נבעלה לפסולין וכו' ומיהו לשון נאמנת לא א"ש לפירוש הראב"ד ז"ל ואיהו ז"ל גריס שהעיסה כשרה לטמא וכו' ולפירוש הרמב"ם ז"ל אתי שפיר בין אלטמא בין אלטהר ולשיטת התוס' ז"ל לא א"ש לשון טומאה וטהרה דבפרק האשה שנתאלמנה בסופו פריך טמאה וטהורה ס"ד ותירצו התוס' ז"ל דהתם דכייל כל פיסולי בחד לישנא ורובייהו לא שייך בהו לשון טומאה להכי פריך דהוה ליה למתני משפחה זו כשרה וזו פסולה אבל אממזרות ונתינות לחודא שייך שפיר לשון טומאה וטהרה. וכתבו עוד ונאמנת דנקט משום לטהר לקרב ולהתיר וכו'. עוד יש לי לפרש מתני' דעדיות בגונא אחריתי העיד ר' יהושע וכו' על אלמנת עיסה שהיא כשרה לכהונה פירוש אלמנתו ולא בתו וכן כתבו התוספות לעיל. העיסה נאמנת לטמא ולטהר כו' פי' אתא לאשמועינן דזימנין אף בתו טהורה וזימנין אף אלמנתו טמאה כגון בצויחה או בשתיקה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה או נאמר דשתיקה מכשרת אפי' את הבת וצויחה פוסלת אפילו את האלמנה א"נ איפכא דצויחה מכשרת אפילו הבת ושתיקה פוסלת אפילו האלמנה והכי פירושה אלמנת עיסה כשרה והבת פסולה כשאין כאן אלא ספיקא לבד ולא צויחה ולא שתיקה והעיסה נאמנת לטמא את האלמנה בצויחה או בשתיקה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ולטהר את הבת בצויחה או בשתיקה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה והכי נמי יש לפרש לרחק ולקרב לאסור ולהתיר אלא דלטמא ולטהר מיירי בממזרי ונתיני ולרחק ולקרב בחללי כמו שפירשו התוספות נמצא לפי זה דלמאן דאמר שתיק ממזר כשר מכשיר אפי' בת עיסה שעיסה הפסולה מחמת ספיקא שתיקה מכשרתה ולמאן דאמר שתיק ממזר פסול פוסל אפילו את האלמנה דדוקא אלמנת ספק כשרה כשאין כאן שתיקה כלל אבל היכא דשתיק אפילו אלמנתו נמי פסולה וניחא להאי פירושא לשון טומאה וטהרה דנקט דהיינו לטמא את האלמנה לומר שנבעלה לפסול לה והרי היא טמאה ולטהר את הבת ולשון נאמנת נמי ניחא אפילו אלטמא דנאמנת

העיסה בצויחתה או בשתיקתה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה לטמא את האלמנה ולזה הפי' לא הרווחנו דבר אי קאי אהך ברייתא לפרושי הך דעדיות דמ"מ מאי דקתני העיסה נאמנת לטהר ולטמא כו' קאי אאלמנה ואבת וכדפרישנא דאלמנה דוקא בצויחה או בשתיקה פסלינן את האלמנה אבל כשאין בה לא צויחה ולא שתיקה האלמנה כשרה ולא הבת ולר' יוסי כל שאין אתה נושא בתו אי אתה נושא אלמנתו לכך פירש ר"ת דלא קאי הך סוגיא דעדיות דהעיסה נאמנת כי אם לטהר הבת אבל האלמנה אין בה שינוי כלל אם שותק או צווח והביא ראיה מדתניא בתוס', ז"ל נאמנת העיסה לטהר ולטמא כו' ובאלמנת עיסה לא נגעו הכי תניא בתוספתא וה"פ ובאלמנת עיסה לא נגעו פי' דאפי' יהיה צווח או שותק פסול למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אינו נאמן לפסול אלא את עצמו דוקא אבל אינו נאמן לפסול את אלמנתו וכן פירשו בשיטה ישנה וכדכתיבנא לעיל וקשיא לי לפירושו ז"ל לשון טומאה וטהרה ולשון נאמנת לטמא ולשון נאמנת לטמא ולרחק כיון דלא קאי אלא לעצמם דבני המשפחה ולא לזולתם דהיינו האלמנה וכדכתיבנא ולפירושו של ר"ת ז"ל אתי שפיר דקאי הך ברייתא דשמעתין עלה דההיא מתני' דעדיות ולא תיקשי מדר' יוסי אדר' יוסי והכי קאמר איזו היא עיסה שנאמנת בצויחה או בשתיקה לטהר את הבת כל שאין בה כו' פי' איזו היא עיסה שתועיל צויחתה או שתיקתה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה לטהר את הבת בלאו הכי היתה פסולה כל שאין בה לא משום שתיק ממזרות כו' פי' דאף על גב דתועיל הצויחה להכשיר אם שוב שתיק הרי חזרנו לספק דמעיקרא ודל מהכא הצויחה והשתיקה והרי היא עיסה עצמה דאלמנתו כשרה ובתו פסולה ולזה הפי' נצטרך לומר צווח ושותק בחד גברא והתוס' לא פירשו כן וכדבעינן למכתב לקמן בס"ד לכך יש לי לפרש פי' לפי' ר"ת ז"ל דה"ק איזו היא עיסה דנאמנת כו' דתנא דמתני' דעדיות קא מסתים סתומי העיסה נאמנת לטהר ולטמא כו' ולא פירשה במאי היא נאמנת אי בשתיקה או בצויחה ולהכי בעי תנא דהך ברייתא איזו היא עיסה כו' פי' הא דתנן במתני' העיסה נאמנת לטהר את הבת איזו היא נאמנותה אי היינו צויחה או שתיקה ומהדר כל שאין בה כו' למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ומיהו אין לשון התוספות כפשטו משמע כן דכתבו וז"ל ועלה קתני בברייתא דהכא איזו היא עיסה שנאמנת בצויחה או בשתיקה לטהר את הבת כל שאין בה כו'. ע"כ:

ועוד דלהאי פירושא לשון איזו היא לא אתי שפיר. לכן נראה דה"פ איזו היא עיסה שנאמנת בצויחה או בשתיקה לטהר את הבת כל שאין בה כו' פי' דאם יש בה שתיק ממזרות כו' אפי' שיצווח ג"כ נטהרה הבת ולא מהני הצויחה להכשיר אלא ספקא לבד

אבל אם יש שתיקה בהדי ספיקא לא מהני הצויחה ואי נמי איפכא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ולעולם לא מיירי צווח ושותק בחד גברא דכי פסלינן שותק או צווח היינו בחד גברא אלא דלא מהני הצויחה או השתיקה להכשיר אלא בדליכא אלא ספקא לבד וכדכתיבנא ומ"מ לא מהני פיסול הצויחה או השתיקה לפסול האלמנה כלל והיינו דקתני בתוספתא ובאלמנת עיסה לא נגעו וכדכתיבנא ובזה הרווחנו דלא תיקשי דר' יוסי אדר' יוסי והיינו דקא מסיימי התוספות וכתבו והשתא לא קשיא דרבי יוסי אדרבי יוסי דהא דאכשר ר' יוסי בשתיק ממזר אגוף עיסה קאי להכשיר את הבת פי' אהני שתיקתו להכשיר ספקא והא דפסיל בפרק עשרה יוחסין היינו כשאין כאן אלא ספיקא לבד ואם היינו מפרשים העיסה נאמנת לטמא ולטהר כו' דקאי נמי אאלמנה דנאמנת בצויחתה לטמא את האלמנה וכדפרישנא לעיל אכתי תיקשי דר' יוסי אדרבי יוסי דרבי יוסי היינו רבי שמעון בן מנסיא ואיהו ה"ק איזו היא עיסה כל שנטמע כו' דממזר שותק כשר וצווח פסול פי' השתיקה מכשרת אפילו את הבת וכשאין כאן לא צויחה ולא שתיקה האלמנה כשרה והבת פסולה והא ודאי דלא כר' יוסי דלר' יוסי אין שום הכשר לאלמנה בלא בת וקצרו של דבר אי קאי נאמנותא דעיסה אאלמנה נמי וכדפרישנא כך לי אי גרסינן איזו היא עיסה אי נמי אי גרסינן איזו היא אלמנת עיסה דמכל מקום באלמנה נמי מיירי וממילא משתמע דכל שאין בה לא שתיקה ולא צויחה האלמנה כשרה והיינו דלא כרבי יוסי ומיהו אי לא קאי נאמנותה אלא לטהר הבת לבד ולא מיירי באלמנה כלל הלכך לא תיקשי ולא מידי דרבי יוסי לא קאי אלא להכשיר הבת לבד ואם תשאל למה לי למחוק גרסת הספרים דגרסי אלמנת אפילו אי נגרוס אלמנת שפיר מצי לשנויי דהכי קאמר איזו היא אלמנת עיסה שנאמנת העיסה לטהר כו' פי' שלא תקרא עוד עיסה ותהיה הבת והאלמנה כשרה כל שאין בה כו' הא לאו הכי היתה האלמנה והבת אסורה והיינו כרבי יוסי. תשובתך לזה כתבו התוס' אבל במקום שמזכיר אלמנת עיסה להכשיר דוקא אלמנה ולא בת כדמוכח בקדושין ושם ודאי פוסל רבי יוסי אפילו את האלמנה כדמוכח נמי בקדושין כנ"ל פי' לפירושם ז"ל. ובקונטריסין מצאתי וז"ל כתבו התוספות והשתא לא קשה דר' יוסי אדרבי יוסי פי' לפירוש התוספות שמפרשים עיסה היא המשפחה אם כן אין שום אלמנה מזכרת בה אלא הבת של שתיק חלל או ממזר למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה מעתה אתי שפיר מה שמכשיר ר' יוסי הבת דהיינו שמכשיר שתיק ממזר ומה שפוסל התם בקידושין אלמנת עיסה היינו שנודע ספקו של חלל בעלה כגון שגירש את אמו בעלה הראשון ספק קרוב לו ספק קרוב לה וזהו לשון התוספות ז"ל אבל מקום שמזכיר אלמנת עיסה להכשיר זהו תנא אחר שחולק התם בקדושין על רבי יוסי אבל רבי

יוסי מחמיר באלמנת עיסה שנודע ספיקו וזהו מה שאומרים התוספות ושם ודאי פוסל רבי יוסי אפילו את האלמנה דהיינו שנודע ספקו כך מתורץ לפי פירוש התוספות דאילו לפירוש רש"י ז"ל היינו קשה דרבי יוסי אדרבי יוסי כי כל הסוגיא מוכחת דיותר יש להכשיר באלמנת עיסה מבבת עיסה ואז הוא קשה מרבי יוסי אדרבי יוסי כמו שהקשו התו' לעיל אבל לפירוש התוספות הוא מיושב כדפרישנא. עכ"מ בקונטריסין ולא ידעתי מהו סח. והקשו בתוספות על פירוש ר"ת ז"ל דכיון דהך ברייתא קיימא לפרושי איזו היא עיסה דבשילהי עדיות אם כן רבי מאיר דסבר דחלל בין צוח בין שותק כשר היכי הוה מפרש הא דקתני לרחק ולקרב ותירצו בתוספות דהא דמכשר רבי מאיר חלל שותק ה"מ בשותק לפי שעה כשמחרפין אותו וקורין לו חלל אבל כששואלין ממנו אחרי כן אם הוא חלל אם לאו יצוח ויאמר שאינו חלל אבל בשותק לעולם פשיטא דהוא פסול ומשום הכי קתני נאמנת לרחק אם שותק לעולם ולקרב אם צווח. ע"כ:

וכתב הריטב"א ז"ל ת"ר איזו היא עיסה האי לישנא מוכח דאדלעיל קאי והכי קאמר איזו היא עיסה שנחלקו בה וכן פירש רש"י ז"ל איזו היא עיסה שרבי יהושע מכשיר בה והכין ודאי מוכחא כולה סוגיא ולפרושי הכשרא דרבי יהושע אתי דבהכי ריהטא כולה סוגיא לפרושי הכשר עיסה והיינו דקאמר איזו היא עיסה שנחלק בה רבי יהושע על ר"ג והכשיר אותה ובהכי ריהטא כולה שמעתא שפיר כדבעינן למימר לקמן בס"ד. ע"כ:

כל שאין בה לא משום ממזרות כו'. ספק חלל וספק ממזרות משכחת לה כגון שגרשה ספק קרוב לה ספק קרוב לו ונשאת תוך ג' חדשים לראשון וילדה וכו' דאיכא תרי ספיקי ספק קרוב לו ספק קרוב לה ואת"ל קרוב לו ספק בן ט' לראשון וכשר ספק בן ז' לשני והוא פסול ממזר או חלל אם נשאת לכהן שהוא בעלה. אבל ספק נתינות לא משכחת לה הכי אלא בכגון נתינה מעוברת או בת ישראל מעוברת וילדו במחבה והבנים ספק נתינים ונשא אחד מהם בת ישראל שמת בעלה תוך שלשה חדשים וילדה לשבעה חדשים שנשאת לזה דאיכא תרי ספיקי ובכי האי גוונא משכחת ספק ממזר וספק חלל אבל ספק עבדי מלכים לא משכחת בכי האי גוונא שאפי' עבד עצמו אם נשא בת ישראל הולד כשר דכותי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר אלא משכחת לה כגון שפחה מעוברת וישראלית מעוברת שילדו בנות במחבה ונתערבו ונשאת אחת מהבנות ונתעברה וילדה עם ישראלית מעוברת במחבה הרי הבן ס"ס וכולהו משכחת לה והכי. ורש"י ז"ל פירש שאלמנת הספק הראשון קרי אלמנת עיסה וכיון שאין אסורה אלא מחמת הספק שנשאת לו איהי מקריא ספק ספיקא ולא נהירא. שיטה ישנה. וכתב רש"י ז"ל איזו היא אלמנת עיסה. שהעידו עליה שהיא כשרה כל שאין בעירובי ספקותיה לא ספק ממזרות ולא ספק

נתינות ולא ספק עבדי מלכים אלא ספק חלל לבדו. פי' לפי' דאלמנת עיסה ברור הוא דהיינו שנטמע בה ספק חלל ולזה אין צריך פירוש אלא בעי לפרושי שלא יהא מעורב ספק אחר עם ספק זה של חלל אלא חלל לבדו דאי עריב בהדיה שום ספק מאלו ריעא הך ספיקא ואף על גב דהנך ספיקי הוו כגוונא דלא פסלי באנפי נפשיה כגון דהיה בעל אמו הראשון ספק עבד דהולד כשר אי נמי היה בעלה הראשון ממשפחה שנטמעה בה ספק ממזר או ספק נתין דלשיטת רש"י ז"ל איכא למימר דבכל כה"ג לא מיפסל משום דהוי ספק ספיקא גמור דלא סבירא ליה כתירוץ התוספות דלעיל מכל מקום איכא למימר דהיכא דעריב בהדי ספק זה של חלל ריעא הך ספיקא. והכי בעי איזו היא אלמנת עיסה שהעידו עליה שהיא כשרה ולא בעי איזו היא אלמנת עיסה פי' מהו עיסה כלו' מה ספק נפל בה דאם כן ה"ל למהדר להדיא שנטמע בה ספק חלל ולמה ליה לאורוכי כולי האי כל שאין בה לא משום ממזרות וכו' אלא ודאי שפיר הוה ידעינן דאלמנת עיסה היינו שנטמע בה ספק חלל ולזה אין צריך פירוש אלא דבעי איזו היא תערובת חלל שהעידו עליה שהיא כשרה ומהדר כל שאין בעירוב ספקותיה לא ספק ממזרות כו' אלא ספק חלל לבדו כנ"ל פי' לפרש"י ז"ל. אי דייקא נמי דקתני כל שאין בה לא משום כו' דאלמא בלא ספק שום אחד מאלו הרי היא עיסה דאי לא תימא הכי הול"ל כל שאינה משום ממזרות כו' אלא ודאי דהכי קאמר כל שאין בעירוב ספקותיה כו' וכמו שפירש"י ז"ל ומעתה לא נצטרך לדחוק ולפרש ספק עבדי מלכים כפי' השטה ישנה דלעיל משום דקשיא ליה דעובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר וכדכתיבנא דאנן הכי קאמרינן דאי איכא בעירובי ספק חלל ספק עבדי מלכים כגון שהיה בעל אמו הראשון ספק עבד דאף על גב דהולד כשר אי נמי שהיה הבעל הראשון ממשפחה שנטמעה בה ספק ממזר או ספק נתין דמשום הכי לא הוה מפסיל לשיטת רש"י ז"ל אבל השתא דמערב בהדי ספק חלל שנפל לפנינו ריעא ספק חלל ובזה לא העידו שהיא כשרה והיינו דנקט עבדי מלכים משום עבדי שלמה שהיו עשירים ובעלי זרוע ונשאו להם בנות ישראל וכגון זרעו של הורדוס כו' וכדפירש רש"י ז"ל דאי לפירוש השטה דמפרש כגון שפחה מעוברת וישראלית כו' וכדכתיבנא לעיל מה ענין עבדי מלכים לזה אלא ודאי הנכון כדפרש"י ז"ל ולא נצטרך לדחוקי לאשכוחי ספק ספקא בעבדי מלכים ולא בממזרות ולא בנתינות ואפילו לפירוש הר"ר יוסף טוב עלם ז"ל. וניחא נמי להאי פירושא דפריך לקמיה שפיר עלה דר"מ היינו ת"ק דת"ק נמי הכי קאמר דמשום דאין בה אחד מכל אלו העידו עליה להכשיר אבל אם היינו מפרשים איזו היא עיסה כלומר מה ספק נפל בה אם כן עלה דפלוגתייהו דר"ג ור"י קאי לפרושי ספק עיסה מאי ניהו ואיכא למימר דת"ק ס"ל דבהאי

עיסה פליגי ר"ג ור"י ואמר ר"מ דבכל כי האי גוונא לכולי עלמא משיאין לכהונה ואפילו הכהנים שומעים בכה"ג להקל אי נמי הוה מצינן לפרושי דר"מ אתא לחדותיה דבעי שלא יהא שום ספק אחר מעורב בהדי ספק חלל דדוקא כל שאין בה אחד מכל אלו הוא דמשיאין לכהונה ומדברי ת"ק לא שמענו אלא ספק ספיקא של ממזרות ושל נתינות ושל עבדי מלכים על דרך דפירשו בשיטה הוא דפסיל אבל כשאין כאן דבר שיערב אלא ספק חלל לבד אף על גב דעריב נמי ספק עבד כיון דלא פסיל באפי נפשיה לא מעכב וכשר אבל השתא דפרישנא דה"ק איזו היא תערובת חלל שהעידו עליה להכשיר כו' מעתה פריך שפיר ר"מ היינו ת"ק ואם תאמר ולהאי פירושא נימא דבהכי פליגי דת"ק בעי שלא יהא שום עירוב ספק אחר בהדי ספק חלל אף על גב דלא מעכב באפי נפשיה לא חיישינן ליה וי"ל דאדרבא לישנא דר' משמע טפי דהכי קאמר כל שאין בה כו' פירוש שלא יהא מעורב שום ספק אחר בהדי ספק חלל וכן פירש רש"י ז"ל. דוק ותשכח. וניחא נמי דלא פריך נמי אדר"ש בן אלעזר היינו ת"ק אלא דפריך מדידיה אדידיה לבד משום דאיכא למימר דת"ק ס"ל דכל שיש בהדי תערובת חלל שום ספק אחר אף על גב דלא מהני בפני עצמו לפסול כגון עבד וכדכתיבנא דעובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר מכל מקום מהני לאורועי ספיקא דחלל ומשום מעלה דיוחסין לא הכשירו ור"ש בן אלעזר סבירא ליה כל שנטמע בה ספק חלל ואין כאן דבר שיפסול אלא הך ספקא הרי היא כשרה והיינו דקתני איזו היא עיסה כל שנטמע בה ספק חלל ולא קתני כל שאין בה כדקתני ת"ק כנ"ל:

ולא משום ממזרות כו'. הא דלא חשיב עמוני ומואבי משום דלא שכיחי שינשאו להם ישראליות ונתינות נקט אגב ממזרות דהכי אורחא דתלמודא בכל דוכתא למנקט נתינה בהדי ממזרות וכמ"ש התוספות בר"פ אלו נערות ומש"ה נמי נקט עבדי מלכים כי היכי דלהוי מילתא דשכיח וכמו שפרש"י א"נ לא נקט עמוני ומואבי דכבר בא סנחריב ובלבל את העולם ולא שכיחי עמוני ומואבי כנ"ל והתוס' תירצו משום דלא פסיקא דזכרים אסורין ונקבות מותרות:

דף יד:

מכירין ישראל ממזרים שביניהם וכו'. יש לפרש דלא מיירי אלא במשפחה שנטמעה בה ספק ממזר או חלל וה"ק מכירין ישראל ממזרין שביניהם וכו' אבל כל שהספק לפנינו כגון שזרק לה גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה בהא לא שייך למימר מכירין ישראל כו' דמה שייך הכרה בזה והרי הספק לפנינו ואין אנו יכולים לעמוד עליו. וליתא להאי

פירושא דאם כן מאי פריך לקמן מדידיה אדידיה דילמא הכי קאמר איזו היא אלמנת עיסה כל שנטמע בה ספק חלל פי' שהספק לפנינו כגון שזרק לה בעל אמו הראשון גט וכו' וכדפרישנא לעיל וכיון שהדבר ספק תולין להקל וכשרה לכהונה אבל כשנטמע ודאי חלל במשפחה כיון שאין ישראל מכירין חללים שביניהם הרי החלל עומד במקומו ולא בטיל ולכך לכל אחד ואחד מבני המשפחה יש לחוש שמא הוא ניהו החלל ולא מכשרינן אלמנתו אבל ממזר שנטמע במשפחה כיון שמכירין ישראל ממזרים שביניהם יש לנו להכשיר כל אחד ואחד מבני המשפחה לכך פי' רש"י ז"ל מכירין ישראל ממזרין שביניהם. וספק ממזר יש לך להכשיר דאי ממזר הוא מידע הוו ידעי ביה. ואין מכירין חללים שביניהם. וספק חלל יש לך לפסול וכו'. פי' כל ספק ממזר יש לך להכשיר ואפי' הספק לפנינו דאי ממזר הוה הוו ידעי ביה על ידי בדיקה וחקירה אי הוה קרוב לו או קרוב לה על דרך מאי דפי' רש"י ז"ל לעיל גבי אשה בודקת ונשאת דהוגד לה שקרוב לה היו וכדפירש רש"י ז"ל לעיל וכל ספק חלל יש לך לפסול הילכך פריך שפיר לקמיה הא אמרת רישא איזו היא אלמנת עיסה כל שנטמע בה ספק חלל כו' וכדמסיים ואזיל רש"י ז"ל כנ"ל:

הא חלל כשר. למאי דפרישנא לעיל לשיטת רש"י ז"ל דהכי קאמר איזו היא אלמנת עיסה שהעידו עליה להכשיר פי' דברור הוא דאלמנת עיסה היינו ספק חלל אלא דבעי איזו היא תערובת חלל שהעידו עליה שהיא כשרה וכדפרישנא לעיל וקשה דא"כ מאי האי דקאמר הא חלל כשר למה לי לדיוקא פשיטא ודאי דהיינו עיסה ואפי' שלא היינו מפרשים ואומרים כל שאין בה לא משום כו' פשוט הוא דחלל כשר וה"ל לאקשויי להדיא מאי שנא וכו' ואם היינו מפרשים כאידך פירושא דה"ק איזו היא אלמנת עיסה פי' מה ספק נפל בה ניחא שפיר דקא דייק הא חלל כשר משום דלא מפרשא בהדיא דאיכא למימר דוקא כל שאין בה לא משום ממזרות כו' אבל משום עמוני ומואבי לא פסיל דלא שכיח וכדכתיבנא לעיל לכך הוצרך לדייק הא חלל כשר דעמוני ומואבי כמו ממזרי ונתיני נינהו וכדכתיבנא לעיל ומשום דלא פסיקא לא תנינהו וכמ"ש התוס' אבל למאי דפרישי' לשיטת רש"י קשה ואפשר דלכך כתב רש"י הא חלל כשר. משום ספק חלל לא פסיל לה. פי' לפי' כי קאמרינן דכשנתערב בהדי ספק חלל ספק ממזרות כו' דמיפסיל אע"ג דכל חדא באפי נפשה לא מיפסיל איכא למימר דהיינו טעמא דמיפסיל משום דנתערבו בה הפסולין להכי לא הכשירו בה משום מעלה והילכך שני הספקות גורמים הפיסול הספק חלל כמו הספק ממזרות ומעתה אף אנו נאמר דספק ממזר לחודיה כגון שזרק לה גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה ונשאת לאחר אי נמי לפירוש הר"י טוב עלם

ז"ל אי נשאת לאחר וילדה ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון דהוה ליה ספק ספקא הכי נמי דלא פסיל לה אי לא דמערב נמי בהדה ספק אחר כגון ספק חלל דריבוי הפסולין הוא דפסיל וכיון שכן אין להקשות מאי שנא כו' דשניהם שוין אבל כיון דקתני איזו היא אלמנת עיסה כל שאין בה לא משום ממזרות כו' ולא קתני נמי איפכא כל שאין בה משום חללות אלמא משמע דאינו פוסל ריבוי הפסולין דמשום ספק חלל לא פסיל לה ואינו גורם הפיסול אלא משום ממזרות או נתינות כו' דאית בה ואע"ג דהכא באפי נפשה לא פסיל משום דהויא ספק ספיקא גמור וכדכתיבנא א"נ בעבד דהא עבד הבא על בת ישראל הולד כשר מ"מ אילו הויא בכה"ג דחלל כגון שזרק לה גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה הויא פסיל ולא הוה אצטריך לספק חלל כלל הילכך ה"נ כי מערב ספק ממזרות דהיתרא בהדי ספק חלל שכמותו בממזר הוה פוסל הויא ליה ספק חלל זה כיון דמערב בהדיה ספקות ממזרות זה כמו ספק ממזר דזרק לה גט ופסיל לה וא"כ תקשי מאי שנא כו' ור"ח פי' בענין אחר הא חלל כשר פי' דקתני איזו היא אלמנת עיסה כל שאין בה כו' פי' עיסה היינו שנתערב בה במשפחה חלל ודאי והא דקאמרינן לעיל דהויא ליה ס"ס הא כתיבנא לעיל משם מרנא ורבנא מהר"ר דוד ן' אבי זמרה זלה"ה דהיינו ספק מת ספק חי ואת"ל חי שמא אינו זה שנתערב והילכך ה"ק הא חלל כשר פי' הא נתערב חלל ודאי כשר אלמנה של משפחה זו מאי שנא חלל דכשר אלמנתו מהנך אי משום דהנך דאורייתא פירוש פיסולייהו חלל נמי דאורייתא דכתיב ולא יחלל זרעו ולקמן נכתוב עוד בפירושיו ז"ל בס"ד:

מאי שנא הנך דאורייתא. פירש"י ז"ל מאי שנא הנך דאיסור כהונה דידהו דאורייתא מדכתיב כי תהיה לאיש זר כל שנבעלה לפסול לה פסלה מן הכהונה חלל נמי איסורא דאורייתא מדכתיב ולא יחלל זרעו ע"כ. פי' דחלל לא נפיק מכי תהיה לאיש זר שנבעלה לפסול כהונה דלאו זר הוא וכדאיתא ביבמות. הריטב"א ז"ל:

ותו אמר ר"מ וכו'. שמעתי. פי' את"ל שאינו פסול אלא לכהונה וגם עבודתו כשרה דיעבד. מ"ר יצ"ו ע"פ שיטה ישנה:

היינו ת"ק. איכא למידק ודילמא ה"ק ליה ר"מ לת"ק אי זו עיסה שנחלקו בה ר' יהושע ור"ג שאם אין בה אחד מכל אלו משיאין לכהונה אפי' לר"ג ולרבן יוחנן בן זכאי, איכא למימר דלא ניחא ליה לאוקמי בהכי משום דאכתי קשיא לן חלל נמי דאורייתא ועוד דר"ג הא קאמר דמיחש הוא מפני שהכהנים נהגו סילסול בעצמן וחלל נמי פסולי כהונה הוא והכהנים פורשים ממנו הילכך לר"ג לעולם משיאין לכהונה וכן אתה אומר בהא דאקשינן ארשב"א הא אמרת רישא חלל כשר פי' רישא אסיפא מקשינן וכדפרש"י ז"ל

ולא אוקימנא דה"ק איזו היא עיסה שפסלה ר"ג כל שנטמע בה ספק חלל משום דקים ליה דרבן גמליאל לעולם פוסל. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו ר"מ היינו ת"ק תימא לימא ליה דה"ק איזו היא עיסה שהיא מחלוקת ר"י ור"ג וכו'. אלא משום חלל ובהא פליגי דבאידך לכ"ע פסלי ואמר ר"מ שמעתי וכו' משיאין לכהונה אפי' לר"ג ואיכא למימר דהא לא אפשר דהא פרישנא טעמיה דר"ג משום דקיל ליה שמא דאפי' בספק ספקא פסיל וא"כ נמי בחלל לא סגיא דלא פסל מהאי טעמא ותו דאכתי קשיא אידך דמקשינן מאי שנא הנך דאורייתא חלל נמי דאורייתא. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל היינו ת"ק וא"ת ונימא דטובא איכא ביניהו דת"ק קתני איזו היא שנחלקו בה ר"ג ור"י ר"מ אומר כל שאין בה אחד מאלו אלא ספק חלל משיאין לכהונה לד"ה דאפי' ר"ג מכשיר בה ותרתי איכא בינייהו דלת"ק פליגי בחלל לחוד ובאידך מודה ר' יהושע דפסול' ור"מ סבר דבחלל מודו כולהו להכשירו ובאידך פליגי דר"ג פוסל ור"י מכשיר וי"ל דא"כ תקשי לן מ"ט דר"ג דמודה בחלל טפי מאידך דהא כולהו איסורא דאורייתא ע"כ. והאי תירוצא לחוד לא סגי דהא כתיבנא לעיל דכי פריך ותו באת"ל דשאני חלל קא פריך וכדכתיבנא לעיל בשם שיטה ישנה מיהו הרמב"ן והרא"ה ז"ל דקא כתבי שני התירוצים יחד ניחא שפיר. ויש לי לתרץ עוד דאם נתרץ כן לא נוכל ליישב דברי רשב"א כלל והיינו דקאמר ותו רשב"א וכו'. ועוד יש לי לתרץ דא"כ ה"ל למימר בקוצר שמעתי שכל שיש בה אחד מכל פי' דלת"ק לא פליגי בהכי ור"מ ס"ל דבהכי פליגי ולמה ליה לאשמועינן הכשר חלל הא לר"י דקי"ל כוותיה אפילו ספק ממזר כשר ואין לך לומר דאתי לאפלוגי נמי עליה דר"י בענין פסק הלכה דא"כ פליגי השמועות דאיהו שמע כן ור"י העיד דשמע דאפי' ספק ממזר כשר. ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל לעיל בברייתא שמעתי וכו'. ולקמיה פריך וכו'. משום דנקט האי לישנא דשמעתי להכי פריך לקמיה וכדכתיבנא והא כתיבנא לעיל ענין אחר בלשון רש"י ז"ל והוא עיקר אלא דלחדודי לתלמידים כתבתי זה כנ"ל:

ותו רשב"א וכו'. איזו היא עיסה כל שנטמע בה ספק חלל מכירין ישראל ממזרין וכו' והא אמרת רישא חלל כשר. פרש"י ז"ל דמילתא דר"ש גופא פרכינן רישא אסיפא שאין הטעם מעין הדין דאיהו קאמר איזו היא עיסה שנחלקו בה ור' יהושע מכשיר כל שנטמע בה ספק חלל והדר יהיב טעמא שאין מכירין חללים שביניהם ולפי זה הטעם יש לפסול בעיסת חלל וא"ת ולימא ליה דה"ק איזו היא עיסה שהיא פסולה כל שנטמע בה ספק חלל והשתא אתיא סיפא שפיר דיהיב טעמא לפסולה וי"ל דלישנא דאיזו היא לא משמע

אלא בלישנא דאידך תנאי דאתי לפרושי הכשירא דר' יהושע כדמוכח רישא בהדיא ואע"פ שבתוספתא שנינו אמר רשב"א וכן היה ר"ש בן מנסיא אומר משמו מפני מה אמרו עיסה פסולה לכהונה מפני ספק חללים שנטמעו בה התם ברייתי אחריתי היא וקתני בהדיא מפני מה אמרו עיסה פסולה לכהונה אבל היכא דקתני איזו היא עיסה ע"כ דומיא דרישא היא וא"ת מ"מ נימא דה"ק איזו היא עיסה שנחלקו בה ר"ג ור"י כל שנטמע בה ספק חלל ובהא ר"י מכשיר ור"ג פוסל אבל ספק ממזר אפי' ר"ג מכשיר ומה טעם משום דמכירין ישראל ממזרי' שביניהם וכו' י"ל דהני תנאי כולהו לפרושי לן מילתא דר' יהושע אתו משום דהלכה כותיה ולאשמועינן במה הוא מכשיר וכדמוכח מת"ק ור"מ ומסתמא אף ר"ש בהא לא אתא לפלוגי עלייהו וכיון דכן לא ה"ל לפרושי טעמא דר"ג ולמשבק טעמא דר"י ואמאי לא חייש להאי טעמא דר"ג דמשמע טעמא דמסתבר אלא ודאי ע"כ הני טעמי דקתני לר' יהושע הוא כנ"ל. ויש שפירשו דהך סיפא מתרצא היא בנפשה ואיזו היא עיסה פסולה קאמר כדקתני בתוספתא וארישא דלעיל פרכינן דהא לעיל קתני דאלמנת חלל כשרה והכא קתני שהיא פסולה ולישנא דהא אמרת רישא דייק אבל אי אפשר לפרש כן דמאי מקשו מדר"ש תנאי היינו פלוגתייהו אדרבה משום דר"מ אמר כת"ק פרכינן היינו ת"ק ותו דלישנא דאיזו היא עיסה לא משמע הכי כדכתיבנא. הריטב"א ז"ל:

וכתב הרא"ה וז"ל והא אמר רישא חלל כשר פרש"י דרישא אסיפא מקשינן דרישא משמע איזו היא עיסה כשרה לר"י ולבסוף אמרינן דאין מכירים חללים שביניהם דמשמע מינה דפסול לכ"ע וה"ה דקשיא היינו ת"ק אלא דאידך דמקשינן רישא אסיפא עדיפא דאי משום הא סגיא לן במאי דאקשינן בדר"מ היינו ת"ק ואיכא למקשי ולימא ליה דה"ק איזו היא עיסה שנחלקו בה ר"ג ור"י דלר"י כשר ולר"ג פסול כל שנטמע בה ספק חלל אבל באידך כשר אפי' לר"ג דלא פסיל ר"ג אלא בחלל משום דאין ישראל מכירין חללים שביניהם וי"ל דהא לא אפשר ליה לתרוצי הכין שהרי אנו על הספק שהוא לפנינו אנו באין לדון וכיון שכן אין ראוי לחלק בהן מזה הטעם לומר שהממזרים ניכרים שהרי הספק לפנינו ואין אנו יכולין לעמוד עליו. ע"כ:

וז"ל רש"י ז"ל רשב"א וכו'. סיפא דמילתא ארישא דמילתיה פריך דקתני סיפא אין מכירין חללין שביניהן משמע אפשר שיהא חלל אבל אין מכירין בו אלמא אית ליה דפסיל ורישא קתני איזו היא אלמנת עיסה והכשיר כל שנטמע בה ספק חלל. ע"כ. פי' לפי' דע שבכל הספרים גרסי' ותו רשב"א אומר איזו היא עיסה כל שנטמע בה ספק חלל והאמרת רישא חלל כשר. וכן כתבו התוס' ז"ל ואפשר דרש"י ז"ל נמי גריס הכי

ועכ"ז פי' דסיפא דמילתיה אירשא דמילתיה פריך ואע"ג דלא מייתי אלא רישא דמילתיה דרשב"א ה"ל כאילו אמר וכו' וכיוצא בזה כתבו התוספות ורשב"ם ז"ל במס' בתרא (דף קלח ב') דלפעמים תופס בגמרא לשון אחר והוי כמו וכו' וזהו שכתב רש"י ז"ל רשב"א וכו' סיפא דמילתיה וכו'. ועוד הוקשה לו לרש"י ז"ל אמאי לא פריך היינו ת"ק ותירץ דעדיף ליה לאקשויי איפכא והא קתני סיפא מכירין ישראל וכו' לגירסת הספרים דלא מייתי אלא רישא ותירץ דרישא קתני להדיא למאי דמשמע איפכא וזהו שכתב רש"י ז"ל סיפא דמילתא וכו' דקתני סיפא וכו' משמע שאפשר וכו' ורישא קתני וכו'. עוד הוקשה לרש"י ז"ל דמאי פריך לימא דה"ק איזו היא עיסה שהיא פסולה כל שנטמע וכו' וכמו שהקשה הריטב"א ז"ל כדכתיבנא לעיל ותירץ דא"כ ה"ל למיתני אין מכירין חללין וכו' ברישא דהא יהיב טעמא למאי דקאמר איזו היא עיסה כל שנטמע בה ספק חלל וזהו שכתב רש"י ז"ל דקתני סיפא אין מכירין חללין וכו' פי' מדקתני לה בסיפא פריך. ועוד איכא למידק אמאי לא מקשי נמי מממזר אממזר דקתני רישא כל שנטמע בה ספק חלל אלמא ספק ממזר פסול ושוב קתני מכירין ישראל ממזרים וכו' וי"ל דהא לא מפרשה להדיא אלא דמדיוקא שמעינן לה ועדיף ליה טפי לאקשויי ממאי דקתני להדיא חלל כשר ובמאי דמתרצא הך קושיא מיתרצא נמי אידך וכן יש לדייק מלשון רש"י ז"ל דוק ותשכח. ובמאי דכתבינן לעיל מדקתני ואין מכירין חללים וכו' לבסוף שמעינן דכי קתני איזו היא אלמנת עיסה וכו' אהכשרא קאי ולא אפסולא וכדכתיבנא ניחא נמי הך דיוק דמשום הכי פריך מחלל אחלל ולא ממממזר אממזר ואפשר דמשום הכי נקט נמי והא אמרת רישא דלפירוש רש"י ז"ל לא דייק שפיר וכמו שכתב הריטב"א ז"ל וכדכתיבנא לעיל ובמאי דכתיבנא ניחא קצת דה"ק דכיון דקתני לה ברישא והך בסיפא אלמא דלאו טעמא למילתיה דמעיקרא יהיב אלא מילתא באפי נפשה היא ותיקשי מרישא אסיפא כנ"ל. הרי תירצנו פירוש רש"י ז"ל שפיר וצריכין אנו לתרץ פי' ר"ח ז"ל דדמי לרבנן בהאי פירושא כמאן דלא גמיר שמעתא דהיכי מצינן לפרושי דמקשי תלמודא מדר"ש לת"ק אדרבא כל עצמנו בכולה שמעתין באנו לתרץ לחלוקי בינייהו ולאשוויי פלוגתייהו בינייהו ויש לתרץ קצת דלא אקשינן היינו ת"ק אלא דר"מ קמייתא משום דקאי עלה דת"ק ומשמע דאתא לאפלוגי עליה אבל רשב"א אפשר דקא מהדר ליה דרבי מאיר היינו תנא קמא ולא לשוי' פלוגתא בינייהו ומכל מקום אם זה כדי לתרוצי אין כדי לאקשויי והא אמרת רישא וכו' דאיכא למימר דרשב"א נמי סובר דפליגי ר"ה ות"ק אלא דפליגי בגונא אחריתי וי"ל דהכי פריך דת"ק קתני איזו היא אלמנת עיסה כל שאין בה וכו' ולא קתני כשרות אלמנת עיסה להדיא דאלמא דפשיטא ליה דחלל כשר ולא הוצרך

ללמדנו כי אם הפסלות דהיינו כל שאין בה והכא קתני רשב"א כל שנטמע בה ספק חלל ומבחוץ ידעינן הא חלל ודאי פסול משמע דלא פליגי במאי דאינו נזכר בדבריהם ולפיכך קשיא ליה מת"ק לרשב"א והשתא ניחא דלא קשיא ליה מממזר אממזר לשיטת ר"ח ז"ל משום דממזר קא תני ליה להדיא ואפשר דפליגי בהכי ובקונטריסין מצאתי וז"ל וקשה לפר"ח דא"כ יקשה הספר נמי על תחלת דבריו של רשב"א שאמר מכירין ישראל ממזרים שביניהן דמשמע ממזר כשר והאמרת רישא כדברי ת"ק ממזר ודאי פסול דהשתא לא ידעינן משתיק ולא מספק וי"ל דזו היא דעת ר"ח ז"ל שהספר מקשה והאמרת רישא על ת"ק וכוונתו להקשות משום דהויא סברא הפוכה דת"ק יאמר חלל ודאי כשר ממזר פסול ורשב"א יאמר להפך חלל ודאי פסול וממזר כשר אבל רש"י ז"ל אינו חושש מסברא הפוכה לפיכך מקשה מסוף דבריו לתחלת דבריו של רשב"א. ועוד דאין לחוש לסברא הפוכה דהא לקמן לפי המסקנא לר"מ שתיק ממזר פסול שתיק חלל כשר ולרשב"א להפך שתיק חלל פסול שתיק ממזר כשר. ע"כ:

אמר רבי יוחנן ממזר צווח וחלל שותק איכא בינייהו. פי' רבי יוחנן אתא למימר דכל אלמנת עיסה שאין בה אלא ספק בלבד ליכא לאפלוגי בין חלל לאידך ובכולם ר"ג פוסל ור' יהושע מכשיר כשנוסף בעיסה זו ריעותא אחרת דקארו ליה להההוא ספק כההוא שמא דריע ביה ושתיק בהא איכא דמודה ר' יהושע לר"ג לפסולא משום דה"ל שתיקתו הודאה לפיסולו ובהא איפליגי תנאי אליבא דר' יהושע אם פוסל בכולה מחמת שתיקה או אינו פוסל אלא בקצתם ובאיזה קצת מהם וא"ת וכיון שתחילתו של זה ספק שלא נתברר מעולם מה הודאה אפשר לו לעשות בשתיקה או אפי' בפיו וי"ל דמ"מ יש בו הוראה שהוא מן הספק שנטמע ותו ליכא אלא חדא ספקא בלחוד ולרבי יהושע אלים ליה חדא ספקא דאפילו בברי פסול כנ"ל. וא"ת והיאך אפשר שיקלקלנו רבי יהושע מפני שתיקה והאמר בפרק עשרה יוחסין [קידושין עא ב'] כל דשתיק מייחס טפי ואמרינן יחסותא דבבל שתיקותא וי"ל דהתם במי שאין בו לעז באותו פסול אבל במי שיש בו לעז באותו פסול דקרו ליה אפשר דשתיקה הודאה ולפי פרש"י ז"ל דאפילו בהא לא פסל ר' יהושע משום שתיקה אלא במי שקורין אותו פסול אחר וצווח וכשהיו קורין אותו פסול זה שהוא חשוד בו היה שותק דכיון דקפיד במה שאין בו שדרך העולם לשתוק והוא מיחסותא שלהם והוא קפדן על השקר כ"ש שהיה קפדן על זה שנחשד בו וכיון דשתיק ודאי הודה. ורבינו ז"ל פי' דהאי דאמר ממזר צווח וחלל שותק איכא בינייהו דכוליה חד גברא הוא כי היא עיסת חלל וכשהיו קורין אותו ממזר היה צווח וכשקורין לו חלל שותק ולהאי פירושא ודאי אתיא שפיר ההיא די' יוחסין והאי דנקט ממזר צווח

וחלל שותק מפני שבזה נחלקו ר"מ ור"ש דר"מ מכשיר בו ור"ש פוסל בו ומכשיר בממזר שותק דאף על גב דקרו ליה חלל או פסול אחר וצוח וממזר ושותק כשר דמכירין ישראל ממזרים שבהם דאילו ת"ק בכולהו פוסל בשתיקה דבתר צווח ונקט ר' יוחנן ההוא דמכשיר ר"מ דה"ה דאיכא בינייהו חלל צווח וממזר שותק שפוסל ר"מ ומכשיר ר"ש כדאמרן וכדמפרש ואזיל לה דחד מינייהו נקט הילכך אע"ג דשתק בכול' כשר שתיקה אחר צויחה פוסלת. ולא הוצרך ר"י לומר אלא חדא מהנהו דאיכא בין ר"מ לר"ש. והא דאמרינן לקמן תני חדא שתוק חלל פסול ותני חדא שתוק ממזר פסול ואוקימנא חדא כר"מ וחדא כר"ש לאו משום שתיקה בלחוד מיפסיל אלא כדאיכא צויחה דמעיקרא בפסול אחד ותנא לישנא קלילא נקט ועיקר הגורם הפיסול. כך י"ל לשיטת רש"י ז"ל. הריטב"א ז"ל:

ולי איברא דלשיטת רש"י ז"ל ממזר צווח וחלל שותק מיירי בחד גברא מיהו לא מיירי בעיסת חלל אלא באדם דעלמא דלא הויא ביה עיסה ולא ספק כלל וזהו שכתב רש"י ז"ל אמר רבי יוחנן וכו'. אדם שכשקורין אותו ממזר צווח וכו' ע"כ. וע"כ יש לנו לפרש כן דלפי שיטתו ז"ל דפריש דעיסה היינו אשת חלל ספק שנודע לנו ספקו כגון שזרק לה גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה ולא נתברר מעולם מה הוראה אפשר לו לעשות בשתיקה או אפילו בפיו וכמו שהקשה הריטב"א ז"ל ואין לתרץ תירוצו לשיטת רש"י ז"ל דוק ותשכח. וכיון שכן אין לך לפרש ממזר צווח וחלל שותק עלה דעיסה כלל אלא אאדם דעלמא ונראה לומר דכיון דשתק אפשר דנתברר לו על פי מגידי אמת שקרוב לה היו ונתגרשה גירושין גמורים. וכיוצא בזה כתב רש"י ז"ל לעיל גבי אשה נשאת בודקת ונשאת וכדכתיבנא לעיל ומעתה אין מקום לקושייתו של הריטב"א ז"ל ולפי קושייתו ותירוצו ז"ל אין לפרש שיטת רש"י כן ובר מן דין ומן דין אין לפרש כן דלמה ליה כולי האי שיהא בו ספק ויצווח כשקורין לו ממזר וישתוק כשקורין לו חלל בצווח ושותק סגי כנ"ל. ולקמן נבאר עוד שיטת רש"י ז"ל בארוכה על סדר הסוגיא כל דבר במקומו בס"ד. וכתב הרא"ש ז"ל תימה אדם שילך למקום שאין מכירין משפחתו ויחרפנו אדם ויקראנו ממזר או אחד מן הפסולין ושתיק שיהא פסול בכך ולפי מה שפירשנו דעיסה קורא המשפחה ניחא דמשפחה שידוע שיש בה תערובת פסולין כשמחרפין אח"כ אחד מן המשפחה ושותק אז ניכר בשתיקתו שידוע לו שבא מן הפסולין ע"כ:

כתב הרמב"ן וז"ל הא דאמר ר"י ממזר צווח וחלל שותק איכא בינייהו איכא למידק עליה לימא ממזר שותק וחלל שותק איכא בינייהו דהכי אוקימנא ותו מנלן דבממזר צווח פסיל רשב"א הא איהו הכי קאמר מכירין ישראל ממזרין שביניהם ולפיכך שתוק

ממזר כשר איכא למימר הה"נ דממזר שותק איכא בינייהו ומש"ה אמר ממזר צווח לאשמעינן דבממזר צווח פסול ודקאמרת הא מנא ליה ר' יוחנן סברא דנפשיה קאמר דהואיל ושתוקי כשר צווח ודאי פסול דלמאי הוי צווח וא"ת למאן דמכשר שתוק חלל נמי לימא חלל צווח פסול וא"כ חלל צווח נמי איכא בינייהו לאו מילתא היא דחלל כיון דמשום דלא איכפת ליה שתיק כי צווח נמי כשר דאכפת ליה ואיכא דקפיד בפסול כהונה אבל ממזר דכי שתיק משום דמכירין ישראל כי צווח פסול. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל ואיכא למידק מנא ליה לר"י דר"ש פוסל בממזר צווח ואי משום דס"ל דסברא הוא דכיון דמכשר בשתיקה שיהא נפסל בצווח אם כן חלל נמי לר"מ לפסול בצויחה ולמה לא פירש כן בדברי ר"מ וי"ל שאינו דומה שאילו ממזר מתכשר בשתיקותא מטעמא ממזר קלא אית ליה וכל העולם אומרים שזה שקורין אותו ממזר אינו אמת וא"כ היא הנותנת כשהוא צווח במה שהיה לו לשתוק ולא להקפיד כלל שהוא מרגיש שאומר אמת אבל טעם שתוק חלל לר"מ דמכשר הוא משום דלא איכפת ליה הילכך אי איכפת ליה וצווח לאו ריעותא הוא. כך פי' הרמב"ן ז"ל. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל גירסת הספרים כך היא ממזר צווח וחלל שותק איכא בינייהו ויש לדקדק למה ליה לאוקמה בממזר שותק וחלל שותק דהא עיקר פלוגתייהו בהכי הוא וי"ל דר' יוחנן רבותא קמ"ל דאפי' ממזר צווח לרשב"א פסול וא"ת מנליה לר' יוחנן הא איכא למימר דגמרא הוה גמיר ליה א"נ מסברא דנפשיה קאמר ולי נראה דברייתא דייק לה לר' יוחנן דקתני שתוקי ממזר כשר שתוקי חלל פסול ואוקימנא כר"ש בן אלעזר ואליבא דר"מ ומשמע לרבי יוחנן כולה מתניתא דוקא רישא כסיפא מה סיפא שתיק חלל פסול הא איפכא כשר אף רישא דוקא שתיק ממזר כשר הא איפכא פסול. ורב שמואל הנגיד ז"ל כתב בשם רבינו האי גאון ז"ל דלא גריס ממזר צווח ומיהו אפי' לספרים דגרסי ליה לומר דמכיון שאינו צריך לצווח וצווח פסול דלא צווח זה אלא מפני שהוא מרגיש בפסולו מ"מ בחלל צווח לת"ק דר"מ דמכשר ליה אי צווח לא פסלינן ליה דטעמא דממזר היינו משום דמכירין ישראל ממזרים שביניהן אבל חלל שאין מכירין בהם וכי שתיק משום דלא איכפת ליה הוא כי צווח נמי לא מפסיל דאיכא דקפיד בפסול כהונה. ע"כ:

וז"ל תלמידו ז"ל ומסתברא דר"י מברייתא דלקמן דייק לה דקתני שתוק ממזר כשר שתוק חלל פסול ואוקימנא לה כרשב"א אליבא דר"מ ומשמע ליה לר' יוחנן דרישא כסיפא מה סיפא שתיק חלל פסול הא צווח כשר ה"נ רישא שתיק ממזר כשר הא צווח פסול דהא דצווח מרגיש במומו הוא ולא תאמר ג"כ בחלל אם צווח פסול דמרגיש במומו הוא דיכילנא למימר דלא צווח אלא משום דקפיד בפסול כהונה ולא משום דמרגיש

במומו ע"כ. והתוס' ז"ל כתבו וז"ל ממזר צווח ושותק חלל איכא בינייהו תימא דה"ל למימר ממזר צווח ושותק וחלל שותק איכא בינייהו דבממזר שותק נמי פליגי דהא מכשר ליה רשב"א. ע"כ. ולא הקשו התוס' ז"ל כמו שהקשו המפרשי' ז"ל דלימא ממזר שותק וחלל שותק איכא בינייהו ולמה ליה לאוקמה בממזר צווח משום דהתוס' אזלי לשיטתייהו דפירשו לעיל דכי קתני איזו היא אלמנת עיסה עלה דמתני' דעדיות קאי דקתני העיסה נאמנת וכו' דבצויחתה או בשתיקתה מטהרת ספיקה והילכך ת"ק דקאמר כל שאין בה לא משום שתיקות ממזרות וכו' ע"כ יש לך לומר דס"ל דצויחות ממזרות מכשרת מידי ספיקה והכי נמי ס"ל לר"מ אלא דפליג עליה דת"ק בשתוק חלל דס"ל לר"מ דשתוק חלל נמי מכשיר ורשב"א ס"ל דשתוק ממזר (שתוק) ולא שתוק חלל וכיון דס"ל דשתוק ממזר מכשיר אלמא דצויחת ממזר פוסל וכדבעינן למכתב קמן בס"ד הילכך כיון דהוזכר להדיא ממזר צווח להכשיר בדברי ת"ק ורשב"א פליג להכי הוצרך למנקט ממזר צווח אלא דקשיא להו לתוס' דה"ל למנקט נמי ממזר שותק אבל המפרשים ז"ל ס"ל דאין השתיקה ולא הצויחה מכשרת ספיקא ולא פליגי תנאי אלא אי פוסל אי לא אבל לענין להכשיר לא הוזכר בדברי שום תנא וכולה שקלא וטריא דתלמודא בשתיקה אתמר להכי קשיא להו למה ליה למנקט צווח חלל לוקמה בממזר שותק וחלל שותק אבל לשיטת התוס' ז"ל אע"ג דלא הוזכר בשקלא וטריא דתלמודא אלא שתיקה ע"כ לדברי ת"ק כדי להכשיר הבת צריכין אנו לצויחת ממזר וכדכתיבנא. עוד הקשו בתוס' דבשלמא הכשירא דממזר צווח לדברי תנא קמא שמענו אבל פיסול' דממזר צווח לדברי רשב"א מנין דילמא בין צווח בין שותק מכשר רשב"א משום דמכירין ישראל ממזרין שביניהם ותירצו בתוס' מדקתני במילתיה איזו היא עיסה כל שנטמעו בה ספק חלל וכבר כתבו התוס' לעיל דהיינו פירושו איזו היא עיסה שנאמנת בצויחה לטהר הבת פי' דהצויחה מכשרת הספק וכדכתיבנא בכמה דוכתי לעיל. כל שנטמע בה ספק חלל פי' טמוע דספק חלל מכשרת הצויחה והילכך אי לא אתא לאשמועינן אלא דצויחה דחלל מכשרת טמוע דספק חלל למה ליה למתנייה כלל והא במאי דהוה תני מכירין ישראל וכו' ואין מכירין וכו' הוה ידעינן לה דאלמא חלל צווח כשר דמש"ה פסלינן לחלל שותק משום דאין מכירין ישראל חללים שביניהם ולהכי שתיק דסבר מסתייה כו' וכדאי' בגמרא אבל כי צווח מורה דבריר ליה דלאו חלל הוא ולהכי בעי שיחפשו אחריו ואין לך לומר דהא אתא לאשמועינן דאין הצויחה מכשרת אלא טמוע דספק חלל דהא ודאי ליתא דא"כ ה"ל לאשמועינן נמי דשתיקת ממזר אינה מכשרת אלא טמוע דספק ממזר וה"ל למתני נמי כל שנטמע בה ספק ממזר ואין לתרץ דכיון דאשמועינן לה בחלל תו

לא אצטריך ליה לאשמועינן בממזר דהא ודאי ליתא דאדרבא בממזר איכא למטעי טפי דכיון דטעמא דהכשירא היינו משום שמכירין ישראל ממזרים שביניהם מעתה איכא למימר דאפי' כשנטמע בה ודאי ממזר שתיקותא מכשרת הילכך ודאי לא תני איזו היא עיסה כל שנטמע בה ספק חלל אלא כדי לדיוקי דחלל צווח דוקא כשר הא ממזר צווח פסול וה"ק איזו היא עיסה שנאמנת בצויחתה וכדכתיבנא לעיל כל שנטמע בה ספק חלל פי' דהיינו צויחת חלל אבל לא צוויחת ממזר. כנ"ל פי' לפירוש התוספות ז"ל. ודע שכתב הרא"ה ז"ל וז"ל והוי יודע דכל שתיק לא מיקרי לעולם ספק אלא לדברי הפוסל פוסל ודאי לדברי המכשיר כשר ודאי ע"כ:

וז"ל הרא"ש לקמן בדברי רשב"א אלא דקרו ליה ממזר ושתיק ופליג את"ק דאמר שתיק ממזר פסול והא דקאמר ממזר צווח וחלל שותק [איכא בינייהו ה"ק ממזר אף צווח וחלל דוקא שותק. אבל ממזר צווח וחלל שותק] פסול וא"ת ממזר צווח מנליה דפסול לרשב"א השתא ממזר דשותק פסול לת"ק מכשיר רשב"א ממזר צווח דמכשיר ת"ק לא כ"ש דמכשיר רשב"א ומנין לנו לבדות מלבנו מחלוקת זה חדש ביניהם שאינו מוכיח מתוך דבריהם וי"ל דדייק מדקתני במילתא דרשב"א איזו עיסה כל שנטמע בה ספק חלל דלכ"ע בצויחה מיירי דהא בחלל שותק פסיל ואמאי איצטריך אי לאכשורי חלל צווח מהיכא תיתי דפסול ואי למידק הא שותק פסול מסיפא שמעינן דקתני ואין מכירין חללים שביניהם אלא ע"כ אתא למידק מינה דוקא ספק חלל והיינו צווח דכשר הא ממזר צווח פסול להכי לא קתני נמי כל שנטמע בה ספק ממזר ולוקמה בממזר שותק דהא מסיפא שמעינן לה מכירין ישראל ממזרים שביניהם ע"כ. ולפי זה לא היו צריכין התוספות להאריך ולומר כי היכי דלא הוצרך וכו' ובמאי דכתיבנא ניחא. ומצאתי בקונטריסין כתוב בתוס' דלא ה"ל למימר אלא מכירין ישראל וכו' תימא אם היה אומר כן הייתי אומר מכירין ישראל ממזרין וכו' דבין צווח ובין שותק כשר ואין מכירין ישראל חללים שביניהם דבין בשתיקה בין בצויחה פסול וי"ל אם היה חלל פסול בכל ענין אם כן לא הייתי מוצא לקרב. אבל אכתי קשה כיון דשתיק חלל פסול ומדקתני כל שנטמע בה ס' חלל אתא לאשמועינן חלל צווח דוקא כשר אבל ממזר צווח פסול אם כן למה צ"ל מכירין ישראל ממזרים שביניהם ויש לומר דאם לא היה אומר מכירין ישראל ממזרין שביניהם הייתי אומר להפך דאין מכירין ישראל חללים שביניהם שהאיסור קאי אצווח דחלל צווח פסול ושתיק כשר וממזר כשר ודוגמת מכירין יהיה אין מכירין חללים דקאי האיסור של מכירין אשתיק דשתיק חלל פסול וחלל צוח כשר ומדקתני כל שנטמע בה ספק חלל אתא למידק חלל צווח דוקא כשר הא ממזר צווח פסול. ואם תאמר מה

צריכין התוס' לכל זה האריכות דכי היכי דלא הוצרך להשמיענו כל שנטמע בה ספק ממזר וי"ל דלהכי כתבו זה דמדנקט מכירין ישראל ממזרין שביניהם ולא נקט שמכירין ישראל שהיה משמע שנתינת טעם הוא על מ"ש כל שנטמע בה ס' חלל משמע דכל שנטמע בה ס' דקתני בא להשמיענו דבר חדש דמכירין ישראל ממזרי' שביניהם קאי אממזר צווח דממזר צווח כשר ובשתיקה לא הייתי יודע על כן אומרים התוס' דאם היה כך דכל שנטמע בה ספק חלל בא להשמיענו דבר חדש שמכירין ישראל קאי אצויחה דממזר צווח כשר א"כ היה לו לומר שניהם כל שנטמע בה ספק חלל וגם כל שנטמע בה ספק ממזר ומדלא הזכיר כל שנטמע בה ספק ממזר ע"כ לא בא להשמיענו דבר חדש אלא אתא למידק דחלל דוקא בצויחה כשר הא ממזר צווח פסול ע"כ. ופלפול בטל הוא זה ומאי דכתיבנא נראה לי עיקר. ומ"מ עלו דברי התוס' כהוגן ומעתה נתרץ גם הקושיא הראשונה דהניחו בתימה דאמאי לא נקט נמי ממזר שותק והיינו משום דלא בעי למנקט אלא מאי דאשמועינן ביה רבותא דממזר צווח אע"ג דברירא כדברי ת"ק דמכשיר לא ברירא שפיר כדברי רשב"א דפסיל אלא מייתור לשון שמעינן לה וכמו שכתבו התוס' ז"ל וכדכתיבנא וחלל שותק נמי לא ברירא פיסולו כדברי ת"ק דהא לא ממזרות וכו' תני ואילו חלל לא תני אבל ממזר שותק ת"ק הרי קאמר בהדיא דפסול וכן ר"מ ורשב"א בהדיא קא מכשר דקתני מכירין ישראל וכו' לכך לא הוצרך למתנייה עכ"ל. ובתוס' כתיבת יד כתוב אבל ממזר צווח וחלל שותק בחנם פ"ה תרוייהו באדם אחד ע"כ. פי' שכבר תירצו הם אבל אפי' בתרי גברי לכך בחנם פ"ה תרווייהו באדם אחד ותפסו הדיבור לקמן בגמרא ולא תפסו כדברי ר' יוחנן גופיה משום דמשם קשיא להו לשיטתם ז"ל וכדבעי' למיכתב לקמן וגם לשיטת רש"י ז"ל קשיא משם בס"ד. והריטב"א ז"ל כתב וז"ל לישנא דממזר צווח וחלל שותק בתרי גברי משמע ובתרווייהו איפליגו ר"מ ור"ש דלמ"ד ממזר מפסיל בצויחה ולא בשתיקה וחלל מפסיל בשתיקה ולמ"ד ממזר מפסיל בשתיקה וחלל מתכשר בשתיקה וכדמפרש ואזיל אבל לת"ק בכולם פוסל בשתיה ולר' יוחנן מאי דאיכא בין לר"מ ור"ש נקט לפי שמחלקים דבריהם ובודאי דכי היכי דאפליגי ר"מ ור"ש בחלל שותק כך נחלקו בממזר שותק וכדמפרש ואזיל אלא דר' יוחנן לא בעי להאריך ונקט חד מינייהו ומיניה שמעינן לאידך ונקט שתיק חלל משום דכוליה שקלא וטריא דלעיל בספק חלל הוה ובדין הוא דהוה מצי למימר ממזר שותק וחלל שותק איכא בינייהו ולא מאריך בלישניה טפי אלא משום דמחדית לן השתא דאיכא דמפסיל בצויחה ואיכא דמפסיל בשתיקה שהוא דבר והפוכו מש"ה נקט חד בצויחה וחד בשתיקה אבל לא מצי למימר אפכא חלל צווח וממזר שותק משום דחלל לכ"ע לא מפסיל בצויחה כר'

יהושע דאיירי תנאי אליבא דידיה וכדבעי' לפרושי בס"ד. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה ק"ל אמאי לא אמר ממזר שותק וחלל שותק איכא בינייהו ת"ק ור"מ פליגי בחלל שותק ות"ק ורשב"א בממזר שותק דרשב"א מכשר ליה. וי"ל דר' יוחנן רבותא נקט וה"ק בין ר' מאיר לת"ק ודאי ליכא אלא חלל שותק אבל חלל צווח כשר ואפילו לרבי מאיר אף על פי שלא היה צריך לצווח אבל לתנא קמא ורשב"א פליגי אף בממזר צווח דרבי שמעון בן אלעזר פסיל ליה דקסבר ממזר שותק כשר וממילא אתה למד דודאי בממזר שותק פליגי אלא הא קשיא לן מנליה לרשב"א פסול ממזר צווח מפני שלא היה צריך לצווח דהא אמרת נמי דלרבי מאיר חלל צווח כשר אף על פי שלא היה צריך לצווח ולא פליג אתנא קמא אלא בחלל שותק ותירץ מורי יצ"ו דלישנא דברייתא דייקי' דאיזו היא אלמנת עיסה דקאמר ת"ק פירושו אלמנת עיסה הכשרה כל שאין בה וכו' וכן ר"מ קאמר אלמנה עיסה הכשר' כל שאין בה אחת מכל אלו הפסולין לבא בקהל וכרשב"א יש לך לפרש איזו היא עיסה שכשרה כל שנטמע בה ספק חלל ואי אפשר לפרש כל שנטמע בה חלל שותק דהא בתר הכי קאמר ואין מכירין ישראל חללים שביניהם אלמא צריכין לצווח ואי לא צווחי פסילי אלא ה"פ כל שנטמע בה חלל צווח כשרה ואיכא למידק דוקא חלל צווח שצריך לצווח אבל נטמע בה ספק ממזר ושאר צויחין פסולה כיון שלא היו צריכין לצווח דמכירין ישראל ממזרים שביניהם והיינו דמפרש מכירין ישראל וכו'. עוד תירץ דרשב"א משום ר"מ מקיים הוא הלשון שאמר ר"מ שמעתי כל שאין בה אחת וכו' ואי אפשר לפרש כל שאין בה אחד מן השותקין דהא לרשב"א משום ר"מ שתיק חלל בלבד פסול אלא ה"ק כל שאין בה אחד מן הצווחין האלו משיאין וכו' שלא היו צריכין לצווח חוץ מחלל צווח דכשר ואכתי קשיא לן לת"ק אליבא דר"מ וי"ל דחלל שותק לר"מ דכשר משום דאיכא מאן דלא קפיד כיון דלא מפקין ליה מקהל אבל ודאי איכא מאן דקפיד כיון דפסלי ליה מכהונה צווח אבל ממזר צווח לרשב"א כיון דאית ליה קלא לממזר ואיהו לית ליה קלא למה ליה למצווח ע"כ. וכל זה היינו לשיטת התוס' ז"ל דמפרשי ממזר צווח וחלל שותק בתרי גברי אבל לשיטת רש"י ז"ל דמפרש לה בחד גברא לא קשיא כלל ומיישבא סוגיא שפיר וכן כתב הרמב"ן ז"ל וז"ל ויש לי לפרש דכל שתיקות כשר ואיזהו פסול כל שקורין אותו ממזר והוא צווח וקורין לו חלל הוא שותק וכן שתוק ממזרות ושתוק נתינות נמי בכי האי גוונא הוא שהוא שותק מחמת פסול זה וצווח על האחרים והאי דלא פריש בגמ' אלא כדרשב"א משום דאיהו פסיל בחלל טפי משארא ונקיט ליה לישנא דרבי יוחנן דר"מ מכשיר הוא ות"ק בכולן פוסל וטריחא ליה לפרושי בכולהו צוויחה ושתיקה. והנגיד ר' שמואל הלוי

ז"ל כתב בשם רב האיי גאון ז"ל דלא גריס ממזר צווח והוי יודע שלא נאמרו דברים הללו אלא במשפחה שנטמע בה פסול או ספק פסול אבל משפחה שבחזקת כשרה עומדת כל דשתיק מיוחס טפי ולפי הענין שפירשתי אפשר בכל המשפחות שהוא כהודאה גמורה. עכ"ל הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל ואיכא נוסחי דכתיב בהו ממזר וצווח וחלל ושותק איכא בינייהו ולפום הא משמע דכולה חדא מילתא היא דלא פסלי ליה אלא כשקורין אותו ממזר וצווח וחוזרין וקורין אותו חלל ושותק ולדברי הפוסל בממזר שותק הויא נמי כה"נ כגון שקורין לו חלל וצווח וחוזרין וקורין אותו ממזר ושותק שאין נפסל בשתיקה אלא כשצווח על פסול אחר ושתק על זה והאי דלא פריש אלא בדרשב"א משום דרשב"א הוא דפסיל בחלל ואיכא למימר עליה לישנא דרבי יוחנן וכדאמרינן אבל ממזר וצווח וחלל ושותק דברי הכל פסול מה שאין כן בדר' מאיר ללישנא קמא דאיהו פסיל בממזר שותק ומכשר בחלל והוה ליה למימר איפכא אבל חלל צווח כו'. וממזר שותק ד"ה פסול ולפום הכי נטר לה עד רשב"א דשייך ביה לישנא דר' יוחנן ובדין הוא דבכל חד וחד ה"ל לפרושי בהדיא אלא דטריח ליה לפרושי בכל חד וחד צויחה ושתיקה ע"כ. הילכך ניחא לשיטה זו של רש"י דמשום הכי נקט רבי יוחנן ממזר צווח וחלל שותק דעיקר קושיא דמאי בינייהו דאתינן עלה דהיינו רבי מאיר היינו ת"ק ומאי דאיכא בינייהו היינו ממזר צווח וחלל שותק דלת"ק פסול ולר"מ כשר להכי נקט ממזר צווח וחלל שותק איכא בינייהו דהיינו דאיכא בין ת"ק לר"מ דאילו איפכא בין לת"ק בין לר"מ פסול ואגב תירוצא דהך קושיא דביניא מתרצנא כולה ברייתא ולא הוצרך רבי יוחנן להאריך ומיהו רש"י ז"ל כתב אמר רבי יוחנן ממזר צווח וחלל שותק איכא בינייהו. אדם כשקורין אותו ממזר הוא צווח וכשקורין אותו חלל שותק איכא בין לר"מ לת"ק ובין ת"ק דברייתא אליבא דר"מ ורשב"א אליבא דר"מ ע"כ. והכי נמי איכא חלל צווח וממזר שותק בין ת"ק דברייתא אליבא דר"מ ורשב"א אליבא דר"מ ויש לי לומר דה"ק ממזר צווח וחלל שותק איכא בין ר"מ לת"ק ובין ת"ק דברייתא אליבא דר"מ ורשב"א אליבא דר"מ ואילו חלל צווח וממזר שותק אע"ג דאיכא בין ת"ק דברייתא אליבא דר"מ ורשב"א אליבא דר"מ מיהו בין ר"מ לת"ק ליכא דלכולהו פסול. אבל קשה דל"ל לרש"י ז"ל לאורוכי לא הל"ל אלא אדם כשקורין אותו כו' איכא בין ר"מ לת"ק. ול"ל למנקט ובין ת"ק דברייתא אליבא דר"מ כו' דהא ודאי בין הני איכא טובא דהיינו סברות הפוכות. ומצאתי להרא"ש שכתב וז"ל ופי' הר"מ כפרש"י דממזר צווח וחלל שותק מיירי הכל באדם אחד כשקורין אותו ממזר צווח כו' ונחלקו בזה הני תלתא תנאי במתני' ת"ק סבר ממזר אינו אבל חלל הוא

כיון ששותק כשקורין אותו חלל ופסול לכהונה ולר"מ כשר אף לכהונה דחלל שותק כשר ולרשב"א פסול אפי' לבא בקהל דממזר צווח פסול והשתא ניחא דלא הוה מצי למימר ממזר שותק איכא בינייהו דכולהו תנאי לא איפליגו ביה דלת"ק ולר"מ פסולין ע"כ. ולקמן נכתוב בס"ד שארית לשונו ז"ל ומיהו מלשונו של רש"י ז"ל לא משמע הכי דפליגי רשב"א ות"ק אלא בשתיקה ולא בצויחה כלל דוק ותשכח בלשון רש"י ז"ל ובסוף שמעתין נבאר היטב לשון זה של רש"י בס"ד:

ת"ק סבר כל פסולא דקרו ליה ושתיק פסול. לשיטת המפרשים ז"ל דשתיק לא מיפסל אלא במשפחה שיש בה ספק איכא למימר דה"ק כל פסולא כו' פי' דכבר יש בו חשש פיסול וקרו ליה נמי ושתיק פסול אבל אדם בעלמא לא מיפסל בשתיקה כלל דהיינו נמי דקתני איזו היא אלמנת עיסה כל שאין בה לא משום כו' דאלמא שתיקות עלה דאלמנת עיסה קאי דאלת"ה מאי כל שאין בה דקאמר אבל לשיטת רש"י דאאדם בעלמא קאי ולא אעיסה כלל ה"פ כל פיסולא דקרו כו' כלומר איזו פיסול שיהיה כדקרו ליה ושתיק פסול והיינו משום דהודאה היא והא כתיבנא לעיל דהודאה לא שייך שפיר אלא אאיניש דעלמא ולא אעיסה עיין לעיל. ומיהו לישנא דמתני' לא דייקא דמאי קאמר איזו היא אלמנת עיסה כל שאין בה כו' דמשמע דאעיסה קאי ועוד צ"ע בלשונו של רש"י שכתב וז"ל כל שאין בה לא שתוק ממזרות ולא שתוק נתינות. וכיון דתלה טעמא בשתיקה ה"ה לכל שתוקי פסול [ולא הוצרך למנות את כולם] ובאיזו הכשירו באשת ספק חלל שאנו מכירין את ספקו שנתגרשה אמו ספק אבל מי שאין אנו מכירין בו ושמענו שפוסלין אותו ושותק פסול ע"כ. משמע מלשונו ז"ל דלא הכשירו לדעת ת"ק אלא בס' חלל ולא בס' ממזר וא"כ הדרא קושייא לדוכתין מאי שנא הנך דאורייתא ועוד מי הכריחנו לומר כן לדעת ת"ק הא ת"ק כולהו בחדא מחתא מחתינהו דקאמר לא משום ממזרות וכו' ואמרי' השתא דה"ה דכל שתוקי פסול וראיתי מי שפי' דלאו דוקא נקט חלל ולי דברי הרב ר' מאיר עיני ישראל כל דבריו מדוייקים ועוד למה ליה למנקט חלל כלל לימא ובאיזו הכשירו באשת ספק שאנו מכירין וכו' ועוד דלמה ליה למכתב זה הלשון כלל ודבריו צריכין ביאור וכך משמע לי דס"ל להרב ז"ל דשתיקות בספק חלל שאנו מכירין את ספיקו אינו פוסל דהא דשתיק משום דלא איכפת ליה דהא ידעי רבנן את ספיקו שנתגרשה אמו ספק אבל מי שאין אנו מכירין בו ושמענו שפוסלין אותו ושותק פסול דהרי היא כהודאה וזהו שכתב רש"י ובאיזו הכשירו השתיקות באשת ספק חלל שאנו מכירין בו ומיהו ספק ממזר אע"ג דאנו מכירין את ספקו אי שתיק פסול והיינו טעמא דספק חלל כיון שאנו מכירין את ספקו לא איכפת ליה במאי דקרו ליה חלל ושתיק

אבל ספק ממזר אע"ג דאנו מכירין את ספקו ה"ל למצווח כי היכי דלא ליחשדוהו בודאי ממזר וכיון דשתק אלמא דהוגד לו ונתברר אצלו דקרוב לה היה כמו שפירש"י לעיל גבי בודקת ונשאת וכי היכי דמחלק ר' מאיר בין ממזר לחלל היכא שאין אנו מכירין בספקו הכי נמי מחלק ת"ק היכא דאנו מכירין את ספקו. ויש לי לומר עוד טעם אחר דבספק חלל הכהנים אינם מחלקין בין ספק לודאי שהכהנים שומעים לרחק וכיון שכן למה ליה למצווח כך לו הספק כמו הודאי אבל בין ספק ממזר לודאי ממזר יש חילוק ישראל מחלקים בינייהו טובא דספק ממזר מותר מן התורה וכיון שכן ה"ל למצווח כדי שלא יחשדוהו בודאי ממזר אבל היכא דאין אנו מכירין את ספקו ס"ל לת"ק דכל שתוקות פסול והוא דיצווח בפסול אחר אבל בספק ממזר שאנו מכירים את ספקו דאמרי' דהיכא דשתיק פסול לא בעינן דיצווח בפיסול אחר. כנ"ל שיטתו של רש"י ז"ל והשתא ניחא דקתני מתני' איזו היא אלמנת עיסה שהכשירו בה השתיקות כל שאין בה פי' בשתיקות לא משום ממזרות כו' דהא אמרי' דבספק חלל שאנו מכירין את ספקו לא פסיל שתיקות אלא בספק ממזרות כו' וזהו שכתב רש"י וכל שאין בה לא משום כו' אשתיקות קאי ודוק. וכשאין אנו מכירין את ספקו אפי' שתוק חלל נמי פסול דומיא דממזרות והיינו דקאמר תלמודא ולא שתוק חלל והשתא ניחא קושיא אלימתא דקשיא להו למפרשים ז"ל אמאי לא תני תנא ולא משום חללות כדקתני אידך כולהו ולמאי דכתיבנא ניחא דכיון דהיכא דאנו מכירין את ספקו יש חלוק בינייהו דשאני חללות מאינך דאינך פסילי בשתיקות מה שא"כ בחללות וכדכתיבנא אע"ג דהיכא דאין אנו מכירין כולהו שוין לא תני להו בהדי הדדי ואם תקשה דהא כתב רש"י ז"ל כל שאין בה לא שתוקי ממזרות כו' וכיון דתלא טעמא בשתיקה ה"ה דכל שתוקי פסול אלמא דלא שנא בשתוקי כלל בין חלל לשארא דאם יש איזה חילוק מאי קשיא ליה לרש"י. תשובתך הכי קשיא ליה לרש"י דכיון דלא פריט תנא אלא הני דילמא הני דוקא פסילי אבל חללות אפי' אין מכירין לא פסיל ביה שתיקותא ותירץ רש"י היכא דהשתיקות תלוי פסוליה בספק כגון שאנו מכירין ספקו ושותק הוא ודאי דיש לחלק בין חלל לשארא אבל היכא דתלוי הפסול בשתיקותא ואין אנו מכירין הספק אז ודאי אין לחלק בינייהו וכל שתוקי פסול ולהאי פירושא כי קתני איזו היא אלמנת עיסה לא קאי אדר' יהושע לומר איזו היא אלמנת עיסה שהעיד עליה ר' יהושע להכשיר דאלמנת עיסה דר' יהושע מיירי בספק וכי קתני כל שאין בה כו' לא מיירי בעיסה כלל דהא פסיק ותני בהדייהו תלמודא ולא משום חללות ואפי' תימא דמיירי היכא דאנו מכירין את ספקו דבכה"ג לא פסיל ביה שתיקה מ"מ למה לי לאוקמה לר' יהושע בהכי דלמא לא מיירי אלא בספק לבדו ואין לו ענין לשתיקה כלל אלא ה"ק

איזה היא אלמנת עיסה להכשיר וקא מהדר אהכשרה ללמדנו איזו היא להכשיר ואיזו היא לפסול וזהו שכתב רש"י וה"ק איזו היא אלמנת עיסה. להכשיר. ע"כ. ולא קאי עלה דר' יהושע וכדכתיבנא ור"מ דפליג עליה דת"ק היכא דאין מכירין את ספקו וס"ל דכי היכי דהיכא דאנו מכירין את ספקו שאני לן בין ס' חלל לספק ממזר אע"ג דשתיק ה"נ היכא דאין אנו מכירים וכדבעי' למכתב בס"ד כנ"ל ומעתה עלו דברי רש"י כהוגן ואין בהם יתור ולא נפתל ועקש והפוך בדבריו ותמצא דברי מכוונין בו. ומיהו מצאתי להרא"ה שכתב וז"ל ממזר צוח וחלל שותק איכא בינייהו תנא קמא סבר כל פסולא דקרו ליה ושתיק פסול לכ"ע ואפילו לרבי יהושע ולא אפליגו אלא בצווח וה"ק איזו היא עיסה שנחלקו בה שר' יהושע מכשיר בה כל שאין בה לא שתוקי כו' אלא שהן צווחין ואין אנו באים לדון עליהם אלא על הספק שהוא לפנינו אבל אם היה בהם טענת שתיקות היו פסולין לדברי הכל וקאמר ליה ר"מ הנך הוא דכי שתקי פסולין לכ"ע דקא פסלי ליה מקהל אבל שתוק חלל כשר כלומר שאין שתיקתו ראיה לפיסולו וקאמר ליה רשב"א לת"ק אי שמיע לך דמכשר ר"מ בשתיקותא לדברי ר' יהושע שהוא מכשיר לאו דקרו ליה חלל ושתיק דבהא פסול לכ"ע מטעם שתיקות אלא דקרו ליה ממזר ושתיק דלא איכפת ליה דסבר ממזר קלא אית ליה דבהא הוא דמכשר רבי יהושע ופסל ר"ג ולא מטעם שתיקות אלא על הספק שהוא לפנינו ומשום דקיל ליה שמא כדאיתא לעיל אבל חלל שותק לכ"ע פסול ומתני' הכי קתני וכן היה ר"ש בן מנסיא אומר כדבריו איזו היא עיסה שנחלקו בה כל שנטמע בה ספק חלל שעל ספקו שהוא לפנינו באים לדון עליו ולא שתוק חלל ודוקא בחלל הוא דלא פליגי אלא בספק חלל ולא שתוק חלל אבל בממזר שותק כשר כלומר שאין שתיקותו דן עליו לפסול כלל משום דמכירין ישראל ממזרין שביניהם והיינו דאשתיק דלא אכפת ליה מה שאין כן בחלל דאין מכירין חללים שביניהם וכיון דכן האי דשתיק משום דהוי קושטא כך פירש"י ועיקר אבל תניא בתוספתא [קידושין פ"ה] אמר רשב"א משמו וכן היה ר"ש בן מנסיא אומר כדבריו [מפני מה אמרו חכמים עיסה פסולה לכהונה] מפני שספק חללים נטמעו בה ופי' מפני מה אמרו פסולה עיסה לר"ג מפני ספק חללים כלומר ולא משום שתיקות כלל דבהא מודה רבי יהושע ודוקא ההוא לישנא הוא דאיכא לפרושי הכי אבל האי לישנא דמייתי' הכא דקתני איזו היא עיסה לא סגי לפרושה אלא כדאמרן דאדר' יהושע מהדר דהכי דייק בהדיא ומוכח לישנא דאיזו היא עיסה דקאי אמאי דאמר ר' יהושע אלמנת עיסה כשרה לכהונה ומסתברא נמי הכי מדמייתי לה למתני' בגמרא דילן ולא אייתי לה להההוא לישנא דאיתמר התם והוי יודע דכל שתוק לא מיקרי לעולם ספק אלא לדברי הפוסל פוסל ודאי לדברי המכשיר

מכשיר ודאי. ע"כ. משמע מלשונו דשתיקות קאי אעיסה ודלא כדפרישנא ומ"מ מתוך דבריו יש קצת סיוע לקצת דברים שכתבתי והרמב"ן חולק בעיקר הפי' בההיא דרשב"א וכדבעי למכתב לקמן בס"ד ועוד נרחיב הביאור בההיא דרשב"א בעזר העוזר האמיתי: **וקאמר ליה ר"מ הנך הוא דפסל ליה מקהל אבל שתוק חלל כשר והאי דאשתיק משום דלא אכפת ליה**. לשיטת התו' ה"פ דוקא שתוק דהני לא מכשרי ספיקיה לטהר את הבת משום דהויא ליה פיסול קהל והילכך הצויחה מכשרת ולא השתיקה אבל שתוק חלל כשר פי' וה"ה צווח וכ"ת א"כ אמאי שתק כיון דאי צווח הוה כשר להכי קאמר תלמודא והא דשתיק משום דלא איכפת ליה וכן כתבו בתו' לעיל דסבירא ליה לר' מאיר דחלל בין צווח בין שותק כשר דאיכא דקפיד ואיכא דלא קפיד ואם לא תפרש כן אי אפשר ליישב לשון זה שפיר לשיטתם זכרונם לברכה. ולשיטת המפרשים זכרונם לברכה דלעולם אם נפסול העיסה מחמת ספיקא אין שום דבר מכשירה לא השתיקה ולא הצויחה ה"פ הנך הוא כו' אפילו לרבי יהושע דמכשיר אלמנת עיסה פוסל באלו משום דקא פסיל ליה מקהל אבל שתוק חלל כשר פי' אכתי עומד בכשרותו דהאי דשתיק משום דלא איכפת ליה וה"ה חלל צווח וכדכתיבנא לעיל בשם הרמב"ן והרשב"א ז"ל אבל לשיטת רש"י ע"כ לא קאי אעיסה דהיינו ספק שאנו מכירין את ספקו דלת"ק נמי דוקא הני וכדכתיבנא לעיל אלא אהיכא שאין אנו מכירין בו שום ספק קאי אלא דשתיק וס"ל לר"מ דלא מפסיל בהכי ולא קאי אאלמנת עיסה דר' יהושע כלל אלא פלוגתא באפי נפשה הוי דפליג רבי מאיר עליה דת"ק היכא דקרו ליה ממזר וצווח וקרו ליה חלל ושתיק וקא מכשיר ליה משום דלא איכפת ליה ולשיטת המפרשים ז"ל ניחא דהאריך וקאמר הנך הוא כו' משום דבעי למימר דאע"ג דרבי יהושע מכשיר באלמנת עיסה מ"מ יש טעם לפסול בשתיקה ודווקא הני כו' אבל לשיטת רש"י לא הי"ל אלא וקאמר ליה ר"מ שתוק חלל כשר דהא דשתיק כו' ולמה ליה לאורוכי ולמימר הנך הוא כו' ועוד דלשון הנך הוא כו' ולשון כשר דנקט גם שתוק חלל משמע דקאי אאלמנת עיסה ולכך כתב רש"י וקאמר ליה ר"מ. דוקא הני אבל שתוק חלל לא פסל. ודוק ותשכח. והא כתיבנא לעיל דכי קתני שתיק פסול היינו בדקדים ליה צויחה בפסול אחר מיירי לדעת רש"י ז"ל. ולשיטת רש"י ניחא דקתני ר"מ כל שאין בה אחד מכל אלו משיאין לכהונה ולא קתני כל שאין בה אחד מכל אלו כשרה לכהונה א"נ לא הוה ליה למנקט הכי כלל אלא ה"ל למימר כל שאין בה אחד מכל אלו לבד דת"ק קאמר איזו היא אלמנת עיסה כל שאין בה כו' וה"ה שתוק חלל וכדכתיבנא וקאמר ליה ר"מ דאלמנת עיסה היינו שאין בה אחד מכל אלו אבל לשיטת רש"י ניחא דלא קאי אאלמנת עיסה אלא מילתא באפי נפשה הוי ולא קאי אאלמנה

כלל וזהו שכתב רש"י ז"ל והיינו דקאמר כל שאין בה אחד מכל אלו שתוקות משיאות בנותיהן לכהונה כו' ע"כ. ובזה הלשון יש לתרץ דכיון דת"ק נמי פריט כל הני ולא אדכר ספק חלל כלל לימא איפכא דת"ק ה"ק דוקא משום הני דפריט מפסיל אבל שתוק חלל כשר וקאמר ליה ר"מ כל שאין בה כו' ואפי' שתוק חלל משיאין לכהונה דשתוק חלל נמי פוסל ומיהו מדקתני ר"מ לישנא דהיתרא דהיינו משיאין לכהונה משמע אהיתר בנותיהן אלמא דקא מהדר אהיתר הילכך ר"מ מכשר טפי מת"ק ולהכי סיים רש"י ז"ל בלשונו ואפי' יש בו שתוק חלל כנ"ל. ומפרש כתב וז"ל ת"ק סבר כל פסולי דקרו ליה ושתיק פסול וה"ק ת"ק איזו היא עיסה כלומר שר' יהושע מכשיר בה כל שאין בה לא שתוק ממזרות כו' כלומר שאין בה שום ריעותא דשתיקה אלא ספק בלבד ולא שתוק חלל נמי וא"ת ואמאי לא שתוק חלל שאין מכירין ישראל חללין כו' ור"מ פליג דלהכי לא קתני ליה משום דשתוק חלל כשר והיינו דקאמר כל שאין בה אחד מכל אלו המפורשים ואינו אלא שתוק חלל כשר הוא לרבי יהושע ובא ר"ש ואמר כי בודאי יש שתוק אחר שהכשיר בו רבי יהושע אבל אינו שתוק שאמר ר"מ וכדמפרש ואזיל ע"כ. ורש"י לא פירש כן והא פרישנא שיטתו ז"ל לעיל:

וקאמר ליה רשב"א לת"ק דר"מ כו'. והא דאשתיק סבר מסתייה דלא מפקי' ליה מקהל. פרש"י ז"ל מפקינן ליה מקהל ישראל והקשו בתוס' דכיון דבחלל מיירי מסתמא מקהל דידיה קאמר דהיינו קהל כהנים דהיאך שייך למימר דלפקוהו מקהל ישראל אפי' הוה צווח אלף פעמים והיה מתברר שהוא חלל לא הוה מפקין ליה ולישנא דמסתייה משמע לי שלא עשו לו אלא מקצת מה שהיו יכולין לעשות והכי ה"ל למימר סוף סוף לא מפקי' ליה מקהל ותו היכי שייך האי טעמא במאי דקתני ר"ש ואין מכירין חללין שביניהם דהא אפילו מכירין חללין שביניהם לא מפקי' ליה מקהל ישראל לכך פי' מסתייה דלא מפקי' ליה מקהל כהונה כלומר די לי בשאין עושין מעשה אלא חירוף בלבד כי מדין תורה בלבד לא אצא מחזקתי כיון שאין מכירין ישראל חללין שביניהם ומימר אמרי מיחסותיה שתיקותא אבל אם אצווח יהא סבה שיחזרו אחרי ויכירוני ויוציאוני ולכולהו פירושי משום דיהיב טעמא לממזר למה אין שתיקתו הודאה לפסול הוצרך לתת טעם למה שתיק חלל פסול הא לאו הכי לא הוה צריך טעמא תו דהא טעמא משום ששתיקתו הודאה כדאמר ת"ק בכולהו ור"מ בכולהו בר מחלל ולשון הברייתא כדברי רשב"א לפי אוקמתא זו כך מתיישב איזו היא עיסה שנחלקו בה שר' יהושע מכשיר כל שנטמע בה ס' בלבד בלא שתיק שאם יש בו שתיק הא ודאי פסול ודוקא חלל אבל שתוק ממזר כשר דמכירין ישראל ממזרין שביניהם ואין מכירין חללין שביניהם וק"ל כיון דלר"ש

כל שתוקי פסול חוץ מממזר למה אמר איזו היא עיסה כל שנטמע בה ספק חלל בלא שתוק הא ודאי ה"ה כל שנטמע בה ספק נתין וספק עבדי מלכי' בלא שתיקה שאילו הם שותקים פסולים הם ומשום כך נראה לומר דלר"ש כשם שמכשיר בממזר שותק כך מכשיר בנתין ועבדי מלכים שהם פסולי קהל דהנהו נמי קלא אית להו והא דנקט מכירין ישראל ממזרי' שביניהם חדא מינייהו נקט וה"ה לחבירו הפסול דאפי' בקהל ישראל והנהו דנפקי מכי תהיה לאיש זר שבהם מחפשים ישראל להכיר בין ודאם בין ספיקם שלא יתערבו אבל בפסול כהונה בלחוד אין מדקדקין וכל היכא דתני שתוק ממזר פסול ה"ה לנתין ועבד והיינו דקתני איזו היא עיסה כשרה בחלל כל שנטמע בה ספק חלל לבדו בלא שתיקה מה שאין כן באידך שאין שתיקה פוסל' בהם ואפי' בממזר חמור שפוסלת בין בישראל עד דור עשירי מכירין ישראל ממזרים כו' כנ"ל. הריטב"א ז"ל:

והרא"ש ז"ל כתב וז"ל סבר מסתייה דלא מפקינן מקהלא וא"ת אמאי צריך להאי טעמא לימא מדאשתיק אודויי אודי מידי דהוה אממזר שותק לת"ק דפסול משום דמודי מדשתיק וה"ה חלל שותק לר"ש דפסיל מהאי טעמא אע"ג דגבי ממזר שותק לית ליה אודויי קא מודי בשתיקתו היינו כדמפרש טעמא דהאי דשתיק סבר ממזר קלא אית ליה אבל בחלל דלא שייך האי טעמא לא ונראה לפרש דלכ"ע לא מפסיל בשתיקתו מטעם הודאה אי לא שיש טעם לפוסלו מחמת שתיקתו וה"פ מסתייה דלא מפקי' ליה מקהל פי' אפי' מקהל כהונה דאעפ"י שמחרפהו וקוראו חלל אין מוציאין אותו מקהל כהונה שאין ישראל מכירין חללין שביניהם ויירא שאם יצווח יחזרו לברר הדבר ויוודע פיסולו אבל ממזר דישראל מכירין ממזרים שביניהם יש לדון שתיקתו שאינו חושב להשיב משום דישראל מכירין ממזרים שביניהם והוי שתוק ממזר לדידהו כמו שתוק חלל לרשב"א. הקשה ר"מ אמאי מפרש תלמודא טעמא דחלל שותק ובהא ת"ק מודה לו ובממזר צווח דפליגי לא מפרש טעמא ואי משום שמפורש בברייתא מכירין ישראל ממזרי' א"כ שתיק חלל נמי לא יפרש שהוא מפורש בברייתא ואין מכירין חללים שביניהם ועוד קשה דמפרש דמפקינן ליה מקהל כהונה דסתם קהל בכל מקום היינו קהל ישראל ועוד קשה לי לפרש"י שפירש דממזר צווח לחוד קאמר א"כ כל אדם שיקראוהו ממזר צריך ליזהר שלא ישיב גם לפי מה שפירשנו דאיירי במשפחה שיש בה תערובת פסולין תימא הוא לומר שאם ישיב אדם מבני משפחה שיחרפוהו שיפסל בשביל זה ופי' ר"מ כפרש"י דממזר צווח וחלל שותק מיירי הכל באדם אחד כשקורין אותו ממזר אז צווח וכשקורין אותו חלל שותק ונחלקו בזה הני תלתא תנאי במתני' ת"ק סובר ממזר אינו אבל חלל הוא כיון ששותק כשקורין אותו חלל ופסול לכהונה ולר"מ כשר אף לכהונה דחלל

שותק כשר ולר"ש פסול אפי' לבא בקהל דממזר צווח פסול והשתא ניחא דלא הוה מצי למימר ממזר שותק איכא בינייהו דכולהו תנאי לא אפליגו ביה דלת"ק ולר"מ פסולין וניחא נמי דקא יהיב טעמא לרשב"א אחלל שותק ולא אממזר צווח משום דמיירי הכל באדם אחד וה"פ מ"ט פסול לבא בקהל [ישראל דחלל אינו פוסל אלא לכהונה] אטו משום דצווח כשקורין לו ממזר יהא פסול נהי נמי דמכירים ישראל ממזרים שביניהם והיה לו לשתוק ולא הוה פסלינן ליה משום שתיקותו דאיכא למימר אשגוחי נמי לא משגח להשיב מ"מ אם צווח מה בכך והלא כל העולם אינם יכולין להיות נעלבין ואינן עולבין לשמוע חרפתם ולשתוק ומפרש טעמא משום דאם איתא דאין לו פסול אחר אלא חללות היה צווח כדי לבטל ולהשתיק קול חללות כי בקל היה יכול לבטל אותו לפי שאין מכירין ישראל חללים שביניהם אלא לפיכך שתיק סבר מסתייה שאשתוק ואודה להם שאני חלל שאם אצווח ואחרף אותם ידקדקו אחרי ויפסלוני אפי' לקהל ישראל ודוקא באדם אחד שהוא כך הוא פסול מטעם דפרישית וגם יש רגלים לדבר מדשתק בחללות וצווח בממזרות ואינו שותק בזה כמו בזה אבל ממזר צווח לחודיה נראה דרשב"א מכשיר. עכ"ל הרא"ש בתוספותיו. ומיהו רש"י לא פי' כן דהא כתב וז"ל ומיהו בהא פליג ר"מ את"ק דאיהו אמר כל פיסול דשתיק ביה פסול ולר"מ חלל שתיק כו' ע"כ. אלמא דלא פליג רשב"א את"ק אלא דאיהו פסיל כל שתיק ורשב"א ס"ל דוקא חלל שתיק הוא דפסיל אבל בממזר צווח וחלל שותק ליכא בינייהו כלל והא כתיבנא לעיל דכי נקיט תלמודא פיסול שתיק היינו כד קדים ליה צויחת פסול וכולה שקלא וטריא דתלמודא בהכי ריהטא לדעת רש"י ז"ל ומעתה צריך לפרש לשון רש"י ז"ל דקשה טובא דלכאורה משמע דפירש ז"ל דכי קאמר תלמודא מסתייה דלא מפקי' ליה מקהל דהיינו פירושו מקהל ישראל וכן הבינו כל המפרשים ז"ל לדבריו ז"ל וכדכתיבנא לעיל והא ודאי קשיא מאי דקשיא להו למפרשים ז"ל וכדכתיבנא לעיל ועוד דרש"י ז"ל גופיה כתב וז"ל ואם אני צווח יכריזו עלי ויוודע פסולי בבירור כו' ע"כ אלמא דירא הוא פן יוציאו אותו מקהל כהונה ולכך צריך פירוש לפירושו ז"ל והנני מפרש כל לשונו ז"ל מתחילה כתב ז"ל וז"ל וקאמר ליה ר"ש לת"ק. לאו לת"ק דברייתא קאמר דההיא רבנן היא אלא לתנא ששנה דברי ר' מאיר בבית המדרש ואמר בשם ר"מ שמעתי כל שאין בה כו'. אי שמיע לך כו'. וה"ק איזו היא אלמנת עיסה כל שנטמע בה ספק חלל שאנו מכירין את פסולו שהיתה אמו ספק גרושה אבל שתוק חלל ואין אנו מכירין בו פסול כת"ק ומיהו בהא פליג ר"מ את"ק דאיהו אמר כל פסול דשתיק ביה פסול ולר"מ חלל שתיק הוא דפסול דסבר מסתייה דלא מפקי' לי מקהל ואם אני צווח יכריזו עלי ויוודע פסולי

בבירור ועכשיו אין מכירין בי דאין מכירין ישראל חללים שביניהם אבל שתיק ממזר כשר דהאי דשתיק סבר הכל יודעין שאיני ממזר דמכירים ישראל ממזרים שביניהם ע"כ. ודע דבגמרות ישנות של קלף גרסינן וקאמר ליה רשב"א לת"ק אי כו' ואפשר שזאת היתה גרסתו ז"ל ולכך הוצרך לפרש דלאו לתנא דברייתא קאמר ומיהו בקצת פירושי רש"י כתוב לאו לתנא דברייתא קאמר כו' ואפשר דה"ק דלא קאמר רשב"א לתנא דברייתא דמייתי פלוגתא דר' מאיר לעיל מיניה וה"ק תנו רבנן איזו היא אלמנת עיסה וכו' ואמר רבי מאיר וכו' ואהדר ליה רשב"א לזה התנא דמייתי פלוגתא דר"מ אי שמיע לך כו' דהא ודאי ליתא דההיא רבנן היא וכדתניא ת"ר איזו היא וכיון שכן לא הוה ליה לתלמודא למימר וקאמר ליה כו' אי שמיע לך כו' בלשון יחיד והוקשה לו לרש"י ז"ל דא"כ מאי קאמר וקאמר ליה רשב"א כו' והא ר"מ גופיה קאמר הכי וכדתניא אמר ר' מאיר כו' ותירץ ז"ל דלתנא ששנה דברי ר' מאיר בבית המדרש ואמר בשם ר' מאיר שמעתי כו' א"נ הוקשה לו לרש"י ז"ל דלפי שיטתו ז"ל דשתיקות לא קאי אעיסה כלל אלא אאדם בעלמא קאי פלוגתייהו דהני תנאי דאי קרו ליה ממזר וצוח וקרו ליה חלל ושתיק פסול לת"ק וכשר לר' מאיר וכדכתיבנא לעיל א"כ קשיא דלמה ליה לרשב"א למהדר ולמימר איזו היא אלמנת עיסה וכו' מה ענין עיסה למאי דקאמר אי שמיע לך דמכשר ר"מ בשתיקה כו' והא שתיקותא לא קאי אעיסה כלל וה"ל לרשב"א למימר בקוצר מכירים ישראל ממזרים כו' ולכך היינו מפרשים דרשב"א קאי את"ק דר"מ וכדמשמע הלשון כפשטו וה"ק דכיון דאמר איזו היא אלמנת עיסה כל שאין בה כו' אלמא משום דשמעיה לר' מאיר דאכשר בשתיקה לכך הוצרך כל שאין בה לא משום כו' דה"ל למימר בקוצר איזו היא אלמנת עיסה כל שיש בה ולא למתני בלשון שלילה כל שאין בה כו' והשתא ניחא דהדר וקאמר רשב"א איזו היא אלמנת עיסה כל שנטמע בה כו' והאי פירושא ליתא דאדרבא אם באנו ללמוד סברת ר"מ מלשון ת"ק יש ללמוד מדקאמר רשב"א דמדלא הזכיר ולא משום חללות אלמא משום דהוה פשיטא ליה דבזה ר"מ נמי פסיל ולא הוצרך להשמיענו אלא מאי דמכשר ר"מ דהיינו שתוק ממזרות וה"ה נתינות ובעבדות וכמו שכתב הריטב"א ז"ל וכדכתיבנא לעיל וכיון שכן מאי האי דקאמר אי שמיע לך כו' אלא ודאי רשב"א אין לו שום שקלא וטריא בהדי ת"ק דההיא רבנן היא ואין לו ענין כלל עם רבי מאיר עד דליהדר ליה אי שמיע לך דמכשר רבי מאיר בשתיקה כו' ולת"ק דשנה דברי ר"מ בבית המדרש הוא דקא מהדר ליה רשב"א וכמו שפרש"י ז"ל וכיון שכן הדרא קושיין לדוכתיה למה ליה לרשב"א למימר איזו היא אלמנת עיסה כו' דמה ענין שתיקות לעיסה לפי שיטתו של רש"י ז"ל וכדכתיבנא ותירץ רש"י ז"ל קושיא זו שכתב וז"ל אי שמיע לך

כו' וה"ק איזו היא אלמנת עיסה כל שנטמע בה ספק חלל כו'. פי' אע"ג דלא שקיל וטרי בהדי ת"ק מ"מ שקיל וטרי בהדי מאן דתני דברי ר' מאיר בבית המדרש ואמר בשם ר"מ שמעתי כל שאין בה כו' דאלמא קא אתי לפלוגי עלה דת"ק לאכשורי שתוק חלל וקאמר ליה רשב"א דבדינא לא פליג ר"מ עלה דת"ק בשתוק חלל דאיהו נמי פסול ס"ל אלא בטעמא דדינא פליגי דלת"ק טעמא דפסולא דשתיק משום דשתיקה כהודאה ולכך כל פסול דשתיק ביה פסול ור"מ ס"ל דטעמא דשתוק חלל פסול משום דסבר מסתייה כו' וכדבעינן לפרושי בס"ד וכיון שכן דוקא שתוק חלל פסול אבל שתוק ממזר כשר וה"ק איזו היא אלמנת עיסה כל שנטמע בה ספק חלל שאנו מכירין את פסולו שהיתה אמו ספק גרושה אבל שתוק חלל ואין אנו מכירין כו' וכדפרש"י ז"ל ואיכא למידק דרש"י ז"ל מהפך לשון הגמרא דתלמודא נקיט הכשרא דשתוק ממזר ברישא והדר נקיט פסולא דשתוק חלל ורש"י ז"ל נקיט איפכא ועוד דלמאי דפרישנא דרשב"א ס"ל דבטעמא דדינא פליגי ת"ק ור"מ ומטעמא נפקא לן דינא ונפקותא דבינייהו דלרשב"א אליבא דר"מ שתוק ממזר כשר שתוק חלל פסול א"כ לישנא דתלמודא דקאמר אי שמיע לך כו' משמע דבדינא פליגי בהדיא. ועוד דלמאי דפרש"י ז"ל ה"ל לתנא למתני איפכא איזו היא כו' אין מכירין חללין שביניהם ומכירין ממזרים שביניהם ועוד ה"ל למתני שמכירין כו' ועוד איכא למידק בפשטא דשמעתא דמצי קאמר אי שמיע לך דמכשיר רבי מאיר בשתיקה כו' דמשמע כמסתפק בשמועתו והא איהו שמע בהדיא דקאמר רבי מאיר מכירין ישראל ממזרים כו' וכיון שכן ע"כ פסיל בשתוק חלל ומכשיר בשתוק ממזר ומעתה ה"ל לפלוגי עליה בהדיא ולמימר דמכשיר בשתוק ממזר ופסיל בשתוק חלל. ועוד דוחק לומר שהיו טועים בשמועתם כולי האי דכל אחד אומר ששמע משום ר"מ הפך מחברו לגמרי. ונ"ל דר' מאיר לא קאמר אלא איזו היא אלמנת עיסה כל שנטמע בה ספק חלל והא דקתני מכירין ישראל ממזרים שביניהם ואין מכירין כו' רשב"א מנפשיה קאמר לה ולאו דשמע הכין בהדיא מר"מ והק"ל רשב"א לת"ק דר"מ אילו הוה אמרת דר"מ ס"ל דכל שתיק פסול לא הוה מצי לאכרועי ממאי דקתני איזו היא אלמנת עיסה כו' דר"מ ס"ל דכשר שום שתיק דאיכא למימר דר"מ ה"ק דוקא שנטמע בה ספק חלל הא שתיק פסול ולא דוקא שתיק חלל דה"ק שתיק ממזר אלא דחדא מינייהו נקט ואשמועינן דדוקא שנטמע בה ספק שאנו מכירין את ספקו הוא דכשר אבל כל שאין אנו מכירין את פסולו ושתיק פסול לא שנא חלל לא שנא שאר פיסולי דשתיקה כהודאה דמאן פלג לך ומיהו השתא דאמרת דר"מ מכשיר בשתיקה ע"כ יש לך לומר דמכשיר בשתוק ממזר ופסיל בשתוק חלל מדקאמר איזו היא אלמנת עיסה כל שנטמע בה ספק חלל אלמא דוקא ספק חלל

כשר קאמר ולא שתוק חלל ודוקא שתוק חלל הא שתוק ממזר כשר דאין לך לומר דה"ה שתוק ממזר דהא שמעי' דמכשיר ר"מ בשתיקה הילכך ע"כ יש לך להכשיר חדא ולפסול חדא מעתה יש לך להכשיר בשתוק ממזר ולפסול בשתוק חלל ואין לך לומר דה"ק איזו היא אלמנת עיסה להכשיר כל שנטמע בה ספק חלל הא ספק ממזר פסול ולא איירי בשתיקה כלל דא"כ קשיא מאי שנא וכדפריך תלמודא לעיל הילכך ע"כ דיוקיה היינו הא שתוק חלל פסול אבל שתוק ממזר כשר ואין לך לומר דנקט שתוק חלל לפסולא לרבותא דאע"ג דאיכא למימר דהא דשתיק משום דלא איכפת ליה וכדקאמר ת"ק דר' מאיר אפ"ה שתוק חלל פסול וכ"ש שתוק ממזר ואכתי מנלן לדיוקי איפכא ממאי דקאמר ר"מ כל שנטמע בה ספק דהא ודאי ליתא דאדרבה איפכא מסתברא דמכירין ישראל ממזרים וכו' וכן נמי ליכא לפרושי דמאי ספק חלל שתוק חלל וכמו שפירש הרמב"ן ז"ל וכדבעינן למכתב קמן בס"ד וה"ק איזו היא אלמנת עיסה להכשיר כל שנטמע בה שתוק חלל דהיינו נמי ספק אבל נטמע בה ספק ממזר פסול משום דמכירין ישראל ממזרין שביניהם וכו' וא"ת אדרבה טעם זה מסייענו דמש"ה שתוק ממזר פסול משום דירא הוא למצווח פן יתברר פסולו ויכירוהו דמכירין ישראל ממזרין וכו' אבל שתוק חלל כשר דשפיר הוה מצי למצווח ולא יכירוהו דאין מכירין ישראל חללים וכו' והילכך לא שתק אלא משום דבעי להיות מהנעלבין ולא מהעולבין וי"ל דהאי טעמא דמכירין ליתא אלא על השתיקה ולא על מניעת הצויחה דהיכי מצינן למימר דמאי דשתק כשקראו לו חלל דאינו אלא משום דבעי למהוי מהנעלבין והא כשקראו לו ממזר צווח ואין לומר דלהכי צווח משום דהוא ירא פן יפסלוהו דאילו שתק הוא דקפסלינן ליה משום דהוה אמרינן דירא הוא למצווח וכדכתיבנא דלאו כולי עלמא דינא גמירי והנעלב אינו מדקדק בזה כלל ולהכי נקט הכא במילתיה דרשב"א ממזר צווח וחלל שותק אע"ג דבכוליה שמעתא היכא דאדכרינן שותק בעי למימר לשיטת רש"י ז"ל בצויחה דמעיקרא ולא פירש כן להדיא אלא הכא והרמב"ן ז"ל כבר תרצה שפיר וכדכתבינן לעיל ומ"מ יש לנו לומר דטעמא דמכירין הויא על השתיקה והיינו שכבר מכירין אותו ולא בעי למימר שיכירוהו וה"ק חלל שותק פסול והאי דאשתיק סבר מסתייה וכו' פי' כל מאי דאמדינן בדעתיה דהאי גברא דעביד הכי כדי להכשיר את עצמו ולחפות על פסולו הוא ניהו סבר ליפסל הילכך בעינן למיהב טעמא לשתיקתו ולמניעת צויחתו דכדי לחפות על עצמו עדיף ליה למשתק ולא לצווח כדי שלא יתברר פסולו ולהכי פסלינן ליה ואם תשאל אדרבה עדיף ליה לצווח ולא למשתק דבצוויחתו לא יפסיד כולי האי דהא אין מכירין חללין שביניהם ואפילו אם יצווח ולא יתברר ובשתיקתו מפסיד דהעולם יחושו לחרופו של זה ואע"ג

דאין מכירין חללים וכו' הרי זה מכריז ומכיר לכל העולם שהוא חלל וכיון דעדיף ליה לצווח כדי לחפות על פסולו ואיהו עביד איפכא דשתיק ולא צווח אלמא דבריר ליה דכשר הוא ולהכי לא חייש כלל לשום חרוף וגדוף כלל. תשובתך להכי קאמר תלמודא והאי דאשתיק סבר מסתייה וכו' פי' אדרבא לחפויו עדיף למשתק ולא לצווח דאם יצווח יכריזו עליו ומה שהוא מגומגם בפי העולם יתברר להם בבירור ועכשיו אין מכירין בו דאין ישראל מכירין וכו' וכ"ת הרי זה עומד ומחרפו דחלל הוא ועדיף ליה לחרף את זה להשתיק קולו דלא ישמע קול זה עוד וישראל הרי אין מכירין חללים וכו' וכמו שכתב הרא"ש ז"ל בכיוצא בזה וכדכתיבנא לעיל ליתא דאיהו סבר מסתייה דלא מפקינן ליה מקהל פי' אלו המחרפין אותו די לו שלא הוסיפו בפסולו שדרך הפוסל להוסיף תמיד בפסולו וכיון שהם לא חרפו אותו בדבר שמפקינן ליה מקהל לא בעי לחרף אותם ולמצווח כי ירא פן יוודע פיסולו בבירור וכיון דהם אינם מחרפים אותו במידי דמפקין אותו מקהל ומהצויח' אולי יצא תקלה להכי לא בעי למצווח אלא לשתוק הילכך פסלינן ליה דשתיקתו היא טענה לחפויו כנ"ל פי' לפרש"י ז"ל. והקשו בתוספות מה צריך להאי טעמא לימא הא דשתיק משום דאודויי קא מודה דהא ממזר שותק פסול לת"ק משום דשתיקה כהודאה וה"ה דחלל שותק לר"ש דפסול מהאי טעמא ואע"ג דגבי ממזר שותק לדידיה לא הוי שתיקה כהודאה היינו משום דסבר דממזר קלא אית ליה פי' לפירושם דכי היכי דלר"מ סגי ליה בטעמא דקאמר ת"ק בפסולא דשתיק ממזר ולא חדש טעם אלא מאי דמכשר שתיק חלל דהיינו משום דלא איכפת ליה הכי נמי רשב"א למה ליה למיהב טעמא לפסולא דשתוק חלל בטעמא דת"ק סגי משום דשתיקה כהודאה ולא ה"ל למיהב טעמא אלא להכשרא דשתוק ממזר דהיינו משום דקלא אית ליה ואין לתרץ דממזר כיון דפסולו גדול דמפקינן ליה מקהל הילכך ה"ל למצווח וכיון דשתיק אודויי קא מודי אבל חלל איכא למימר דלא חייש ליה ולא איכפת ליה ולכך אין שתיקתו הודאה ומש"ה איצטריך למיהב ביה טעמא אחרינא דהאי דאשתיק סבר מסתייה וכו' וכדפרישנא א"נ כיון דרשב"א ס"ל דממזר שותק כשר וחלל שותק פסול והוא הפך הסברא וכדכתיבנא להכי בעינן למיהב טעמא לפסולא ולא סגי לן בטעמא דשתיקה כהודאה דהא ודאי ליתא דאדרבא ממזר כיון שפסולו גדול מידע ידיע וכיון דלית ליה קול לא חייש למצווח ואם באנו לומר דשתיקה לא הוי כהודאה בממזר איכא למימר טפי וכדכתיבנא ואפ"ה סגי ליה בהאי טעמא דשתיקה כהודאה מעתה קשה דאף בחלל נימא הכי ולמה ליה להאי טעמא דמסתייה ולא קשיא להו לתוספות עלה דרשב"א גופיה דקאמר ואין מכירים חללים שביניהם דאיכא למימר דכולא חדא טעמא הוא דמש"ה שתוק ממזר כשר משום

דמכירין ישראל ממזרים וכ"ת דה"נ בחלל ליתא דאין מכירין חללים וכו' וכיון דאין מכירין וכו' שתיקה הויא כהודאה אבל תלמודא בעי לפרושי טעם חדש לפיסולא דחלל משום דסבר מסתייה וכו' ולהכי קשיא להו לתוס' מה צריך להאי טעמא וכו' ולמאי דפרישנא בשיטת רש"י ז"ל ניחא דרשב"א לא שמע דקאמר ר"מ אלא הא דקתני איזו היא אלמנת עיסה וכו' ואיהו מנפשיה קאמר מכירין ישראל וכו' ואין מכירין וכו' וכיון שכן אי אמרת דטעמא דשתוק חלל פסול משום דשתיקה כהודאה מעתה מנ"ל לדיוקי מדקתני איזו היא אלמנת עיסה כל שנטמע בה ספק חלל דדוקא ספק חלל כשר אבל שתוק חלל פסול ודוקא שתוק חלל פסול אבל שתוק ממזר כשר דילמא ה"ה שתוק ממזר כיון דטעמא דפסול משום דשתיקה כהודאה אבל השתא דאיכא טעמא רבה לפסול שתוק חלל משום דסבר מסתייה וכו' וכדכתיבנא הילכך שפיר איכא לדיוקי דדוקא שתוק חלל פסול אבל שתוק ממזר כשר וכדכתב רש"י ז"ל וכדפריך לעיל ומיהו לשיטת התוס' ז"ל דפירשו דמייתורא דקתני איזו היא עיסה כל שנטמע בה ספק חלל שמעינן דוקא חלל צווח כשר הא ממזר צווח פסול ליכא לפרושי הכי כלל והלכך קשיא להו לתוס' ז"ל וכדכתיבנא ותירצו בתוס' דלכ"ע לא מפסיל בשתיקה מטעם הודאה אי לאו שיש טעם לפוסלו מחמת שתיקתו וה"פ סבר מסתייה דלא מפקינן ליה מקהל כהונה פי' אפילו מקהל כהונה אעפ"י שזהו מחרפו וקוראו חלל סבור דאין מוציאין אותו מקהל כהונה וסבור אם יצווח יחזרו לברר הדבר ויפסלוהו וטעם זה שייך גם בממזר שותק לת"ק ולא נאמר דשתיקה כהודאה וכן פי' בקונטרס ע"כ. פי' לפירושם אם אנו מפרשים מקהל ישראל וכדפרש"י לעיל הא ודאי דטעם זה לא שייך בממזר שותק אבל אם אנו מפרשים מקהל כהונה בממזר נמי שייך לומר כן דאיהו סבר דבחרופו של זה לא יוציאוהו מהקהל ואם יצווח יתברר הדבר ויפסלוהו וסבירי להו ז"ל דרש"י ז"ל נמי פירש כן שכתב ז"ל אבל שתוק חלל ואין וכו' פסול כת"ק ומיהו בהא פליג ר"מ את"ק וכו' ולר"מ חלל שותק הוא דפסול דסבר מסתייה דלא מפקי ליה מקהל ואם אני צווח יכריזו וכו' ע"כ. ובעו לפרושי דמקהל היינו מקהל כהונה וכדמסיים ואזיל ואם אני צווח כו' והיינו נמי טעמא דת"ק במאי דפסיל דהא כתב רש"י ז"ל דלא פליג ר"מ את"ק אלא דלת"ק כל שתיק פסול ולר"מ חלל שתוק הוא דפסול אלמא דבטעמא דפסולא במאי דפסלי כולהו לא פליגי אלא דפלוגתייהו היינו דלר"מ מכירין ישראל ממזרים שביניהם ולת"ק אין מכירין. כך בעו לפרושי התוס' ז"ל שיטת רש"י ז"ל ואני אחר העיון כתבתי מה שנ"ל והא כתיבנא לעיל מה שכתב הריטב"א ז"ל דהתוס' ז"ל כתבו דלדעת רש"י מקהל ישראל קאמר עיין לעיל. ותוספות אחרות נזדמנו לו לרב ז"ל:

וז"ל שיטה ישנה והאי דשתיק סבר מסתייה וכו'. תימה הוא דה"ל למימר והאי דאשתיק אודויי קא מודה אלא שי"ל שטעמא בעלמא הוא שרצה לומר למה אינו צווח ואיידי דאמר ר"מ האי דאשתיק משום דלא איכפת ליה וצ"ע. ובעיקר פירושא חולק הרמב"ן ז"ל שכתב וז"ל והא דקאמרינן ואמר ליה רשב"א לת"ק וכו' פרש"י ז"ל דברייתא הכי קאמר איזו עיסה כשרה משנטמע בה ספק חלל ולא שתוק חלל ובתוספתא מצאתי רשב"א אומר משמו וכן היה רבי שמעון בן מנסיא אומר כדבריו מפני מה אמרו עיסה פסולה לכהונה מפני שספק חללים נטמעו בה וכו' ולפיכך יש לפרש דה"ק רשב"א לת"ק איזו היא עיסה שפסל ר"מ לאו דקרו ליה ממזר ושתיק אלא דקרו ליה חלל ושתיק ואיזו היא עיסה שפסל ר"מ קאמר ומאי ספק חלל שתוק חלל ע"כ. וכבר כתב הרא"ה ז"ל תלמידו דפי' רש"י ז"ל עיקר וכדכתיבנא לעיל:

תני חדא ר' יוסי אומר שתוק חלל וכו'. יש לפרש דאידך ברייתא נמי משמיה דר' יוסי איתניא דאי לא תימא הכי מאי פריך א"נ דפריך דקשו סברות אהדדי דמפכי סברייהו כולי האי ומשני הא ת"ק וכו' פי' וכבר נתפרש במאי פליגי ומאי טעמיה דכל חד וחד ודע דאף על גב דאמרינן הא ת"ק אליבא דר' מאיר לאו דר' יוסי קאמר לה הכין שמעתי וכו' וקאי אמאי דקאמר ת"ק איזו היא אלמנת עיסה וכו' אלא דרבי יוסי סבירא ליה בשתוק כותיה דת"ק דר"מ והמפרשים ז"ל לא פירשו כן וכבר הארכנו בזה לעיל בתחלת הסוגיא בס"ד:

מתניתין אמר ר' יוסי מעשה בתנוקת כו'. בגמרא מפרש דר' יוסי בתרי רובי קא מכשר רוב העיר ורוב סיעה וק"ל אם כן היכי קתני אם רוב העיר משיאין לכהונה תנשא לכהונה משמע דברוב העיר לחוד משתריא ויש לומר דהא אמרינן בגמרא בקרונה של צפורי היה מעשה ונבעלה בשעת קרונה שהיה שם סיעה של בני אדם רובם כשרים עוברת ועליה שאלו לר' יוסי אמר להן אם רוב העיר גם כן משיאין לכהונה אף זו תנשא לכהונה ואם לאו לא תנשא דתרי רובי דכשרות בעי'. הריטב"א ז"ל. עוד יש לתרץ דהיינו חדושיה דאפילו רוב סיעה לא מהני אע"ג דנייד אי לאו דאיכא רוב העיר וכדאיתא לקמן בגמרא. עוד כתב הריטב"א וז"ל ולפום פשטא דמתני' האי תנוקת לא היתה טוענת דהא לא קתני שאמרה לכשר נבעלתי וסתמא דמילתא הכי משמע דהא תנוקת הוה ואנוסה נמי הות ומסקנא דגמרא הכי דאפילו בשאינה טוענת מתכשרה בתרי רובי ומיהו לאו הכרח הוא דלא תהוי בטוענת דהא בגמרא אי כר"ג אפילו ברוב פסולין נמי מכשיר ואדרבה ה"ל למפרך דאי ר"ג אפי' ברוב כשרין בעי טוענת וכדאיתא לעיל אלא ודאי דאפשר לאוקמה למתני' בטוענת בתנוקת בת דעתא ואף על פי שנאנסה הכירה למי נבעלה והא דלא קתני

שאמרה לכשר נבעלתי לא הוצרכו לכך דהא על פלוגתא דלעיל מייתי לה דמיירי בהכי דמעשה לסייעי מייתי תנא כדאמר בכל דוכתא כנ"ל. אבל ראיתי מי שפירש דע"כ מתני' לא מיתוקמא בטוענת ודחקו עצמן מאד בסוגית הגמ' ואין צורך. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

אם רוב העיר משיאין לכהונה. פי' בנותם ואלמנותם לכהונה שהם רגילים בכך הרי ודאי כולם בחזקת כשרים ומכשירין לזו שנאנסה. מלקוטי הגאונים ז"ל. ורש"י ז"ל פי' אם רוב העיר. כשרין להשיא בנותיהן ואלמנותיהן לכהונה שאין רוב בני העיר מן הפוסלין אשה לכהונה כו':

גמרא רבי יוחנן בן נורי דאמר כמאן. פי' דליכא למימר שהיא הכרעה שלישית דא"כ הוה מעשה לסתור. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרב רבינו יהוסף הלוי ן' מיגש ז"ל ואם תשאל ותאמר למה הקשינו על ר' יוסי דאמר דלא כמאן וכי לאו תנא הוא ודלמא טעמא דנפשיה קאמר תשובתך היינו טעמא דשיילי' הכי משום דליכא למימר דטעמיה דנפשיה קאמר דלא כר"ג ודלא כרבי יהושע דא"כ לתני ר"י אומר אם רוב כשרין אצלה הרי היא נאמנת ואם לאו אינה נאמנת ומדלא קתני הכי אלא קתני מעשה הדבר ידוע שכל מעשה שיש במשנתנו אינו בא אלא לסייע הדברים שנקדמו קודם לכן תדע שהרי כשיש במעשה דבר שסותר מה שנקדם קודם לכן מתמהינן ואמרינן מעשה לסתור הא למדת דהיכא דאשכחינן במתני' מעשה אינו לסתור הטעם שנקדם לכאן ולא להחליף ממנו כלום אלא לסייע אותו הוא בא הכא נמי כיון דקתני אמר רבי יוסי מעשה הדבר ידוע שלסיים הדברים בא רבי יוסי ואמר זה המעשה ולפיכך תמהנו ר' יוסי לסייע מי הביא מעשה זה אם לסייע לר"ג הרי אין בו סיוע שהרי ר"ג מכשיר אפילו ברוב פסולין ומעשה זה לא הוכשרו בו התנוקת אלא עד דאיכא רוב כשרים ואם לסייע את רבי יהושע בא הרי אין בו סיוע שהרי ר' יהושע פסיל ואפילו ברוב כשרים. עד כאן:

וז"ל שיטה ישנה אי כר"ג אפי' ברוב פסולין נמי מכשיר ואם תאמר לישני ליה היכא דמציא לבדוק ולזנות הוא דמכשר ר"ג משום דלא מסרה נפשה אלא לכשר אבל הכא הרי נאנסה י"ל דודאי עיקר טעמא דר"ג אינו מפני שיכולה לבדוק ולזנות דאשה מזנה אינה בודקת ומזנה אלא טעמיה משום דאיהי טענה בברי ומוקמינן לה אחזקה דכשרות וא"ת לישני ליה כי מכשר ר"ג אפי' ברוב פסולין הני מילי בדיעבד ליתא דר"ג אפילו לכתחלה מכשר אלא דלא עבדינן עובדא כותיה אלא בדיעבד וליכא למימר דר' יוסי מחלוקת שלישי הוא דא"כ הוה ליה לאפלוגי בהדיא גבי פלוגתייהו ולהסתייע ממעשה שהיה ומדקאמר מעשה בלבד משמע דלסייע א' מהם בא ע"כ. וכתב עוד הר"ר יוסף הלוי מיגש

וז"ל ומהדרינן בקרונה של צפורי היה מעשה כלומר לעולם ר' יוסי לסייע את ר' יהושע בא והיינו טעמא דאכשר ר' יוחנן בן נורי את התנוקת ברוב כשרין משום דבקרונה של צפורי היה מעשה כלומר בשעה שבאת השיירא של ישראל לצפורי לסחורה באותה שעה נבעלה תנוקת זו ולפיכך הכשיר אותה ר' יוחנן בן נורי משום דאיכא תרי רובי לכשרות רוב העיר ורוב השיירא שחנתה שם באותו העת דאפי' ר' יהושע לא פסל אלא היכא דליכא אלא רוב אחד אבל היכא דאיכא תרי רובי לא פסיל אבל אילו לא היתה שם שיירא זו שרובה ישראל בעת שנבעלה אע"ג דרוב העיר כשרין נינהו כיון דקביעי וקיימי הוו להו הנך מועטין פסולין דאית בהו קבועים וקי"ל דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי וכדרב אמי כו' והוא שהיתה סיעה של בני אדם כשרים עוברים שם. פי' דברי ר' אמי על משנתנו הוא כלו' משנתנו זו שהכשיר בה ר' יוחנן בן נורי התנוקת לא היתה אלא בשביל שהיתה אותה שעה סיעה של בני אדם כשרין עוברין שם וכדרבי ינאי דאמר נבעלה בשעת קרונות כשרה לכהונה דהוו להו תרי רובי וכשרין רוב העיר ורוב אותם בני אדם המצויי' בקרונות ואפי' אית בהו נמי מיעוט פסולין כיון דאינהו אזלי לגבה כל דפריש מרובא פריש וכיון שהעמיד ר' אמי את משנתנו כשהיתה סיעה של בני אדם כשרין עוברין שם ממילא נסתייע ר' יהושע מטעמא שהכשירוה משום דהוה בשעת קרונות של צפורי דאיכא סיעה של בני אדם כשרים עוברים שם אבל אילו לא היה המעשה בשעת קרונות של צפורי ואע"ג דרוב העיר כשרין נינהו פסולה היא ואינה נאמנת לומר לכשר נבעלתי כר' יהושע והיינו דקאמר ר' יוסי מעשה כו' נמצא עכשיו דליוחסין בעינן תרי רובי לכשרות ואי ליכא תרי רובי לכשרות לא מכשרינן לה אלא מחזקינן לה דלפסול נבעלה וכן הלכה ואי קשיא לך האי הלכתא אהאי הלכתא דאמרינן הלכתא כר"ג וקי"ל דר"ג מכשיר אפי' ברוב פסולין אצלה. הא אמרינן לעיל דכי אמרי' הלכה כר"ג ומכשרינן אפי' ברוב פסולין ה"מ דיעבד אבל לכתחילה לא מכשרי' לה אלא עד דאיכא רוב כשרין כמו שביארנו למעלה וכיון שכן יש לנו לומר דהא דאמרינן הכא ליוחסין בעינן תרי רובי לכתחילה לא מכשרינן לה אלא עד דאיכא תרי רובי אבל דיעבד מכשרינן לה ואפי' ברוב פסולין אצלה ומוקמינן לה להיא דאמרי' לעיל ואת לא תעביד עובדא לכתחילה עד דאיכא רוב כשרין אצלה דוקא בדאיכא תרי רובי כי היכי דלא תקשי הלכתא אהלכתא. וי"ל דלעולם הא דאמרי' לעיל ואת לא תעביד עובדא לכתחילה עד דאיכא רוב כשרין ברוב אחד הוא ולעולם לא בעינן תרי רובי והא דאמרי' הכא דליוחסין בעינן תרי רובי לאו במי שאומרת לכשר נבעלתי הוא אלא במי שנבעלה ואינה יודעת למי נבעלה הוא דבהא אפי' ר"ג מודה דע"כ לא מכשר ר"ג ואפי' ברוב פסולין הני מילי היכא דהיא אומרת ברי

לי שלכשר נבעלתי כדאמרינן לעיל אלים ליה ברי לר"ג דאפי' ברוב פסולין נמי מכשר אבל היכא דאיהי גופה לא ידעה למי נבעלה אם לכשר אם לפסול אפי' ר"ג מודה דאי איכא תרי רובי מכשר ואי לא לא מכשר הילכך על זה הפי' אין אנו צריכין לחלק הכא בין לכתחילה בין לדיעבד אלא לעולם כיון דאיהי גופא לא ידעה למי נבעלה אם לכשר אם לפסול בין לכתחילה בין דיעבד לא מכשרינן לה אלא עד דאיכא תרי רובי כדאמרינן והיכא דידעה למי נבעלה וקאמרה ברי לי דלכשר נבעלתי בדיעבד מכשרינן לה ואפי' ברוב פסולין אצלה כדקאמר ר"ג לכתחילה מכשרינן לה בדאיכא רוב כשרין אצלה כמו שפסקנו למעלה ולא בעינן תרי רובי. וא"ת כיון דהאי מעשה דר' יוסי בתנוקת שנבעלה ואינה יודעת למי נבעלה הוא ולא דמיא לאומרת מאיש פלו' נבעלתי אמאי אוקימנא לה דר' יוסי כר' יהושע ס"ל והא לא דמיין להדדי. י"ל כיון דר' יהושע ס"ל דלא מפיה אנו חיין נמצאו דבריה אינם מועילים כלום וכאילו לא אמרה מידי דמי הילכך דינה כדין מי שנבעלה ואינה יודעת למי נבעלה הוא ור"ג דסבר בההיא דנאמנת מודה בהא דכיון דלא ידעה למי נבעלה לא מתכשרה עד דאיכא תרי רובי. ע"כ לשון רבינו יהוסף הלוי בן מיגש ז"ל:

ובליקוטי הגאונים כתוב וז"ל בקרונ' של צפורי היה מעשה זה של תנוקת בעת שבאו לשוק בצפורי שהיו מביאי' הסחורה שלהם בקרונות ויושבין מחוץ לעיר נתגלגל המעש' הזה שירדה זו הנערה למלאות מים מחוץ לצפורי במקום הקרונות ושם נאנסה והיו אנשי הקרונות כשרים דאיכא תרי רובי דכשרות רוב העיר ורוב הקרונות לפיכך הכשירה ר' יוחנן אפי' לר' יהושע. בקרונה של צפורי פי' בעת שהיו סוחרים הבאים בקרונות של צפורי שרויין על העין ירדה זאת הנערה ונבעלה. ירושלמי ר' יוני בצפורי היה יושב וחזקת צפורי דאדם פסול היה שם והויא ליה קבוע וכמחצה על מחצה דמי. פ"א בקרונה של צפורי היה מעשה פי' בעת שבאו הקרונות של ישראל לצפורי כגון לסחורה דהוו תרי רובי דכשרין שמא בא מרוב הכשרין של צפורי ובעלה או שמא בא מכשרין דקרונות ובעלה דאפי' ר' יהושע דפסיל ברוב כשרין הני מילי בחד רובא אבל בתרי רובי דכשרין כגון הכא רוב כשרין דצפורי ורוב כשרין דקרונות הוה מכשר וכדר' אמי והוא שהיתה סיעה כו' עוברת לפני העיר או נאמר אם רוב העיר משיאין לכהונה כו' דאיכא תרי רובי כו' וכדר' ינאי דאמר נבעלה קרוב לעיר בשעה שהקרונות של אנשים כשרין באים לעיר דאיכא תרי רובי רוב כשרים דעיר ורוב דקרונות כשרה לכהונה פי' קרונות הם העגלות אשר ימשכום הבקר והאחד מהם קרון כמו ששנינו והיושב בקרון ובעל הקרונות נקרא קרון והוא שהיתה סיעה של בני אדם כשרין עוברת כלומר והוא שיהיו אותם הסוחרים

ששרויין על העין ישראלים כשרים המשיאין לכהונה דהויין תרי רוב דכשרין לכולי עלמא ואפילו לרבי יהושע ע"כ. ותלמידי הרב רבינו יונה ז"ל כתבו וז"ל בקרונות של צפורי היה מעשה כלומר במקום השוק ועל שם שהיו מעמידים שם העגלות נקרא כן ע"כ:

והרמב"ן ז"ל כתב וז"ל א"ל הכי אמר רב יהודה בקרונה של צפורי היה המעשה פרש"י ז"ל לעולם ר' יהושע בתרי רובי מודה והכא איכא תרי רובי כדרב יהודה וקשיא לי אי מתני' ר' יהושע היכי אקשינן ומי בעינן תרי רובי והתני' וכו'. הא חזינן לעיל בברייתא בהדיא דלא אזיל רבי יהושע בתר רובא דאפי' ברוב כשרים מפסיל אלמא לא אזיל בהא מלתא בתר רובא והתם הוה לן לאקשויי ומשום האי טעמא גופא הוא דמעלה עשו ביוחסין וכדאמרינן הכא אי ר' יהושע אפי' ברוב כשרים נמי פסיל ועוד דאיכא למידק מאי חזי לאוקמה למתני' דלא כר"ג דהא ר"ג לא אמר אלא היכא דאמרה איהי ברי כדאמרינן לעיל דקיל ליה הילכך מתני' איכא לאוקמה כשלא טענה והכי מחוורא טפי וסתמא הכי איתא דתנוקת הות ולא ידעת למטען ואנוסה הות ולא ידעה מנו ותו דלא קתני ובאת ואמרה לכשר נבעלתי ובזה אפשר לדחוקי ולומר דס"ד מתני' נמי בטענה דאי לא טענה אפי' בתרי רובי לא מכשר ר"ג כיון דשמא הוה דלא עדיף מספק ספקא דאסר ר"ג משום דקיל ליה שמא ולהכי אוקימנא דלא כוותיה ומיהו לא מחוור כדאמרן ועוד דאיכא למתמה דהוה לן למימר בגמ' לעולם רבי יהושע אלא ה"פ דמעיקרא ס"ד בחד רובא היא כדמשמע מפשטא דמתני' הילכך לא אפשר לאוקמה אלא בדטענה איהי דכשר אנסה והוה קשיא לן מני ומפרקינן בקרונה של צפורי היה מעשה כלומר לא שייכא הא בדר"ג ור' יהושע דבתרי רובי הוא דמכשרו לה ובדלא טענה כפשטא דמתני' ולאו טענתה הוא דהיתרא ולהכי אקשינן ומי בעינן תרי רובי אפי' היכא דלא טענה והא תשע חנויות וכיון דבתר תרי רובי אזלת זיל נמי בתר חד ומפרקינן הכא לכ"ע אית להו מעלה ביוחסין בדלא טענה ע"כ. וכן פירש הרא"ה ז"ל תלמידו וז"ל פירש"י ז"ל לעולם כר' יהושע ואע"ג דפסל ר' יהושע אפי' ברוב כשרין הכא בקרונות של צפורי היה מעשה דאיכא תרי רובי וכו' ומסתברא דקסבר רש"י ז"ל מדקא מוקים לה כר' יהושע דוקא דר' יהושע הוא דמודה בתרי רובי ולא ר"ג דר"ג אפי' בתרי רובי נמי לא מכשר דאילו הוה מוקמינן לה כר"ג אית לן לאוקמה בדלא טענה דאי בדטענה אפי' ברוב פסולין נמי מכשר אלא ודאי בדלא טענה ובדלא טענה מסתברא ליה דאפי' בתרי רובי פסיל ר"ג כדאמרינן לעיל קיל ליה שמא דאפי' בס"ס נמי פסיל ה"נ קיל שמא דאפי' בתרי רובי פסל ולא נהירא ותו קשיא להאי פי' הא דמתמהינן עליה לקמן ומי בעינן תרי רובי אטו

עד השתא לא שמיע לן דר' יהושע פסיל בחד רובא והא בהדיא אמרי' עליה לעיל לדברי הפוסל פוסל אפי' ברוב כשרים ומשום מעלה ביוחסים נמי שמעינן ליה ותו דהכי הוה ליה למימר בהדיא לעולם כר' יהושע אבל הפי' הנכון דר' יהודה לכ"ע אתי לאוקמה בין לר"ג בין לר' יהושע ומחוורתא דאוקימתא דמתני' אתיא כשאינה טוענת דתנוקת הות ולא ידעה למטען ואנוסה הות ולא ידעת מנו ותו דלא קתני ובאת ואמרה לכשר נבעלתי ותו דקא פסיק ותני ר' יוחנן בן נורי סתמא אם רוב העיר משיאין לכהונה ולא אדכר אי הוה טוענת כלל משמע דכולה מילתא תליא בהכי וכיון דאינה טוענת אפי' לר"ג בעינן תרי רובי ובתרי רובי כשרה לכולי עלמא דלא אמרינן דקיל ליה שמא לר"ג אלא בספק ספקא אבל מעיקרא דקס"ד דבמתניתין ליכא אלא חד רובא והיינו דאמר ליה רבא לרב נחמן ר' יוחנן בן נורי דאמר כמאן אי כר"ג כלומר ובטוענת דכיון דקאמר אי כר"ג ה"נ קאמר כר"ג דלא מכשר בחד רובא אלא בטוענת והכי מוכח כולה סוגיין דמשמע לן דר"ג מכשיר בין ברוב כשרין בין ברוב פסולין דשמעינן ליה בברי ולא איתמר בשום דוכתא דשני לן בהו ותו דהא אמרי' דקיל ליה שמא דאפילו בספק ספקא פסיל ולא עדיף חד רובא מספק ספקא ותו דאמרינן בפרק עשרה יוחסין [קידושין עד א'] דאבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי כלומר שבודקין את אמו ומוקמינן לה בין ברוב פסולין בין ברוב כשרין והתם מוכח דאבא שאול קאי בשיטתא דרבן גמליאל ואכולהו קאמר דבודקין את אמו והיינו דקאמר אי כרבן גמליאל ובטוענת אפילו ברוב פסולין נמי מכשר אי כר' יהושע ואתיא כפשטה דשאינה טוענת דלר' יהושע לא שני לן בהו בין בטוענת לשאינה טוענת אפילו ברוב כשרין נמי פסול אע"ג דמחוורתא כשאינה טוענת כדפרישית מעיקרא מקשינן לרווחא דמילתא דמימר דלא אתיא כר"ג ולא כר"י ואפי' אמרת דמתני' בטוענת ומשני דבקרונה של צפורי היה מעשה דאיכא תרי רובי ואתיא לכ"ע דבהא כולהו מודו דכשרה ומתני' כפשטה כשאינה טוענת והשתא אתיא שפיר הא דמתמהינן ומי בעינן תרי רובי דלר"ג הוא דמתמהינן הכי דאכתי לא שמעינן ליה לר"ג דאזיל בתר רובא דבטוענת אפילו ברוב פסולין נמי מכשר והשתא נמי דאינה טוענת כיון דמכשרינן בתרי רובי מאי טעמא לא מכשרי' אפי' בחד רובא דאי משום גזרה דרוב סיעה אטו רוב העיר הא חזינן בעלמא דלא גזרינן דמכשרי' בנמצא ולא גזרינן נמצא אטו לוקח. ומהדרינן מעלה עשו ביוחסין כלומר דרבן גמליאל אית ליה כשאינה טוענת מעלה עשו ביוחסין בטעמא דר' יהושע בטוענת וכן הלכתא הילכך בטוענת בדיעבד כשרה אפילו ברוב פסולין ואפי' כולן ולכתחילה לא עבדי בה עובדא עד דאיכא רוב כשרין וכשאינה טוענת בעינן תרי רובי ובהכי כשרה ע"כ:

אבל הרשב"א ז"ל כתב וז"ל איכא למידק דילמא ר"ג היא עד כאן לא אכשר ר"ג ברוב פסולין אלא במזנה מרצונה דאיכא למימר בדקה וזנתה וכי אמרה ברי מהימנא אבל הכא דנאנסה ברוב פסולין ודאי פסולה דה"ל כשבויה דאינה נאמנת מפני ערבי זה שיכול לבא עליה בעל כרחה וי"ל דשאני הכא דכיון דידעינן ליה באנסה ולא כסיפא במילתא לאודויי דנבעלה כי קאמרה לכשר נבעלתי נאמנת דאינה עשויה לקלקל זרעה מה שאין כן בשבויה דכיון שלא נודע שבא עליה ודאי כי אמרה לא נבעלתי כלל לא מהימנא דכסיפא לה למימר נבעלתי וע"י כך לא חיישא לקלקול זרעה ויש מקשים עוד אמאי לא אוקמה כר"ג וכשאינה טוענת ברי דבשמא לא מכשר ר"ג אלא ברוב כשרין ותירץ הרב בעל המאור ז"ל משום דמשמע ליה מתני' בטוענת ברי דכולהו בבי דמתני' דאמרה ברי איש פלוני וכהן הוא מאיש פלוני וכהן הוא הא לאו הכי שפיר מצי לאוקמיה כר"ג וכשאינה טוענת דודאי ר"ג ברוב כשרין ובשמא אכשורי מכשר ור"ג בחדא מכשר או ברוב פסולין ובטענה ברי או ברוב כשרין אע"ג דלא טענה ולא מידי וראייתו מההיא דמצא בה תינוק מושלך בדרך דלא טעין ולא מידי ואמר רב עלה לא שנו אלא להחיותו אבל ליוחסין לא דליוחסין בעי' תרי רובי ואוקימנא דרב אזיל לטעמיה דאמר הלכה כר' יוסי ור' יוסי דאמר כר' יהושע דפסיל בחד רובא ועל ידי כך תפס על ריא"ף ז"ל שפסק כר' יוסי בתנוקת דבעינן תרי רובי דר' יוסי כר' יהושע ס"ל אבל ר"ג פליג עליה ומכשר בחד רובא ואפי' בדלא טענה וקי"ל כר"ג כדפסק שמואל להדיא אלו דבריו ז"ל. ואין דבריו מחוורין לי כמו שאני עתיד לכתוב בסוף שמועתנו בס"ד. א"ל הכי אמר ר' יהודה בקרונה של צפורי וכו' פרש"י ז"ל לעולם כר' יהושע וכו' והקשה עליו הרמב"ן ז"ל אי מתני' כר' יהושע היכי אקשינן בשילהי שמעתין ומי בעינן תרי רובי וכו' ופי' הוא כר' דמעיקרא קס"ד דמתני' בחד רובא וכו' וכדכתבי' לעיל ולדידי קשיא לי דאכתי לא אנח לן שפיר הא דאקשינן ומי בעינן תרי רובי דודאי קושיא אליבא דפירוקא דפרקינן הוא דאקשינן לה ואנן אליבא דכ"ע מוקמינן לה להאי מעשה וכי אקשינן ומי בעינן תרי רובי כאילו אמר ומי בעי' בין לר"ג בין לר' יהושע ובודאי לר' יהושע בחד רובא לא מכשר ואי אליבא דר"ג ולאשמועינן דמשום מעלת יוחסין עבדינן משום דעד השתא לא שמעינן ליה דס"ל הכי לר"ג ה"ל לפרושי להדיא הניחא לר' יהושע אלא לר"ג מי בעי' תרי רובי ועוד כי אקשינן ומי בעינן תרי רובי לר' יוחנן בן נורי דהוא מאריה דעובדא מקשינן ומאי קושיא כיון דר' יהושע בחד רובא פסיל לה ר' יוחנן בן נורי דעבד עובדא אליבא דכולהו הוא דבעי למיעבד ודילמא ספוקי מספקא ליה אי כר' יהושע הילכך לא עבד עובדא עד דאיכא תרי רובי ועוד דלר"ג ודאי בחד רובא ובדלא טענה לא מכשר דהאלמנת עיסה דרובא דעיסה

כשרין הוא דמשום ספק חלל שנטמע במשפחה פסלינן לה לכולה משפחה אע"ג דרובא כשרין נינהו ואפ"ה פסיל ר"ג ורובא דהתם עדיף דאיכא תרי ספיקי ור"ג ודאי בין דאזלה איהי לגבייהו בין דאזל איהו לגבה פסיל ועוד דתנן אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי שבודקין את אמו ואם אומרת לכשר נבעלתי נאמנת דילמא בשותקת הולד שתוקי ופסול אף לקהל משום ספק ממזר ונתין ואע"ג דאיכא רוב כשרין אצלה ומשום מעלת יוחסין וכדאמרן התם בגמ' איזהו שתוקי אמר רבא דבר תורה שתוקי כשר מ"ט רוב כשרין אצלה וכו' אלא מעלה עשו ביוחסין אלמא אפי' ברוב כשרין כל שלא נבדק' האם הולד שתוקי ופסול לכ"ע ודאבא שאול כר"ג ועדיפא מינה כדאיתא התם וה"ה לאם עצמה כל ששותקת אפי' ברוב כשרין פסולה דאי משום חזקה דגופא הא לא מפליג ר"ג בין בה ובין בתה כדאמר ר' יוחנן לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה וה"ה נמי בשמא לית להו בין בה ובין בתה כלום דהא אלמנת עיסה דאית לה חזקה דגופה [ולא מפליג בה ר"ג בין בה ובין בתה אלא כשם שאי אתה נושא בתו דלית לה חזקה דגופה ה"נ אי אתה נושא אלמנתו אע"ג דאית לה חזקה דגופה.] ור' יוסי נמי הכי אית ליה בפרק עשרה יוחסין דכל שאי אתה נושא בתו אי אתה נושא אלמנתו ור' יוסי בשיטתיה דר' יוחנן בן נורי ושמעינן מינה דלר' יוחנן בן נורי בשותקת אפילו ברוב כשרין פסיל ואם כן היכי אקשינן ומי בעינן תרי רובי דהא לכולהו ודאי בחד רובא ושמא מפסל פסיל. ולא עוד אלא דאפילו בתרי רובי ודאי משמע דפסיל לר"ג בדלא טענה דאיהו קיל ליה שמא דאפילו בספק ספיקא פסיל וכ"ש בתרי רובי דהא בדאורייתא ליכא מידי בין חד רובא לתרי רובי דהכא והכא לקולא דחד רובא כמאה ומאה רוב כחד ואילו בספיקי איכא טובא בין חד ספק לתרי ספיקי דהכא לקולא והכא לחומרא וכיון שכן מאן דלא מכשר בתרי ספיקי כ"ש דלא מכשר בתרי רובי והא דתנוק מושלך בדרך דכתב הרב בעל המאור ז"ל דאמר רב להחיותו אבל ליוחסין לא לאו למימרא דלר' יהושע ולר' יוחנן בן נורי דוקא קאמר אבל לר"ג אפילו איכא תרי רובי לא מכשר ושמואל דאמר לפקח עליו את הגל לא פליג בהא אדרב ולומר להחיותו וה"ה ליחסו אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ולמסקנא נמי הא אוקימנא הא דשמואל אריש וה"ק אם רוב כותים כותי אמר שמואל ולפקח עליו את הגל אינו כן אבל לענין יוחסין לא אשכחן ליה לשמואל דפליג עליה ורב חנן כרב נמי דאמר הוראת שעה היתה לאו למימרא דבעלמא לא בעינן תרי רובי דהא לא אשכחן תנא דמכשר בחד רובא ובדלא טענה אלא אדרבה ה"ק הוראת שעה היתה שהתירה בחד רובא משום היכר צדדי היתר שמצא בה אבל בעלמא תרי רובי בעינן והא דאקשינן ולרב חנן בר רבא דאמר הוראת שעה היתה קשיא האי לאו קושיא הא דתנוק מושלך קאמר

אלא קשיא הא דקרונות קאמר כלומר דלרב חנן משמע דבחד רובא הות והוראת שעה היתה ואילו הכא קאמר רב יהודה משמיה דרב דבקרונה של צפורי הוה מעשה ופריק מאן דמתני הא דקרונות לא מתני הא דרב חנן וכן פרש"י ז"ל. ומסתברא לי דהכי פריך א"ל רבא לרב נחמן ר' יוחנן בן נורי דאמר כמאן אי כר"ג אפילו ברוב פסולין נמי מכשר דע"כ (אי אפשר ליה כר"ג) בדטענה לכשר נבעלתי הוא דאי בדלא טענה רוב כשרין מאי מהני דהא לר"ג לעולם קיל ליה שמא ולא מכשר ביה כלל ואי כר' יהושע אפילו ברוב כשרין נמי פסול והשתא הוה ס"ד נמי דלר' יהושע כי היכי דלא מכשר בחד רובא לא מכשר נמי בתרי רובי דחד רובא ותרי רובי כהדדי נינהו ואהדר ליה בקרונה של צפורי היה מעשה ובתרי רובי ולעולם כר' יהושע דרב כרבי יהושע ס"ל וחדית לן רב דכי היכי דאלימי ליה תרי ספיקי דאפילו בשמא נמי מכשר הכי נמי בתרי רובי ובשמא מכשר דאלימי ליה תרי רובי ומש"ה מקשינן ומי בעינן תרי רובי כלומר דעד השתא הוה ס"ד דלר' יהושע לעולם לא מכשר על ידי רוב אלא בתרי ספיקות משום דאיכא טובא בין חד ספיקא ובין תרי ספיקי אבל השתא דאמרת דר' יהושע בתרי רובי מכשר ליכשר אפילו בחד רובא דהא לא שני לן בחד רובא לתרי רובא ואפילו בדאורייתא דתניא תשע חנויות וכו' ומהדר ליה דמכל מקום משום היכר מעלת יוחסין אמרו דמדינא אפילו בחד רובא כשר אלא משום מעלת יוחסין פסיל עד דאיכא תרי רובי והיכר מעלה הוא ביוחסין והא דמקשה מרנא נ"ר א"כ לימא בההיא לעולם ר' יהושע לא קשיא דמכיון דמיניה סליק לית ליה לפרושי ועוד דמסתמא שמעינן לה דכיון דאקשינן אי כר"ג אפילו ברוב פסולין מכשר השתא דמוקמת לה בתרי רובי ולא מפרש בשותקת ע"כ שמעינן דלא כר"ג אלא כר' יהושע דלא מכשר בחד רובא ולא מפליג בין טוענת לשותקת ואפילו לפי פירושו של רבינו נ"ר לקשי הוא גופיה לנפשיה כיון דעד השתא הוה משמע לן בטוענת השתא דמוקי לה בשותקת הוה ליה לפרושי בהדיא אלא מכלל הדברים אתה שומע כן אף נאמר כן לפירושו של רש"י ז"ל ומכלל פירושינו עלה לנו תירוץ למה שהקשינו לוקמה כר"ג ובשמא ואין אנו צריכים לתירוצו של הרב בעל המאור ז"ל כנ"ל. והשתא דאתית להכי קי"ל בטוענת שמא כר' יוחנן בן נורי דבעי תרי רובי וכדפסק רב בהדיא כותיה ולא קי"ל בהא כר"ג דפסיל אפי' בתרי רובי דלא איפסיקא הלכתא כר"ג אלא בדטענה בין ברוב כשרין בין ברוב פסולים ולכתחלה דוקא ברוב כשרין כמו שפסק הריא"ף ז"ל ובזו עמדו דברי רש"י ז"ל ופסק ריא"ף ז"ל על בוריו. עכ"ל הרשב"א ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל אי כר"ג אפילו ברוב פסולין וכו'. פי' אי כר"ג ובטוענת אפילו ברוב פסולין נמי מכשר ומ"ש דאי לא מיירי בטוענת דלא מכשר כלל ואפילו ברוב כשרין

ואי כר' יהושע פי' ואפילו כשאינה טוענת בפשוטה אפילו ברוב כשרין נמי פסיל כיון דלית בה אלא חדא ספיקא. א"ל הכי אמר רב יהודה בקרונה של צפורי היה מעשה כלומר דמשום תרי רובי אכשרוה ופרש"י דלעולם ר' יהושע והכא משום דאיכא תרי רובי אכשרוה ונראה שהוא ז"ל סבור דדוקא לר' יהושע מתכשר בתרי רובי משום דהוא מכשיר בעלמא בתרי ספיקי אבל ר"ג כי היכי דלא חשיבי ליה תרתי ספיקי טפי מחד ספיקא ה"נ לא עדיפי תרי רובי טפי מחד רובא. והקשו בתוס' דא"כ ה"ל לתלמודא לפרושי לעולם ר' יהושע היא ועוד דא"כ קשיא הלכתא אהלכתא דאנן קי"ל כר"ג וקי"ל נמי כר' יוחנן בן נורי כדאיתא לקמן וכ"ת דטעמי דפלגינן נינהו דא"כ אמאי לא מתוקמא אף כר"ג ונימא דמודה ר"ג בזו דאיכא תרי רובי לכך פירש דהשתא לכ"ע אוקימנא ואפילו לר"ג דכל היכא דאיכא תרי רובי דכשרות כולי עלמא מודו דמתכשרא ואפילו כשאינה טוענת וסוגיין דלא כרבה דפריך לעיל טעמא דר' יהושע דאשה נשאת בודקת ונשאת הכא באנוסה לא שייך בדיקה אלא הא דרב דאתיא בטעמא דרבא דתלי טעמא דר' יהושע בתרי ספיקי וק"ל מ"מ הא דרב פליגא אההיא דרבא תלמידיה ותו לרבה מתניתין כמאן לכך י"ל דרבה נמי מודה בטעמא דרבא אלא לסניפין נקט טעמא דבדיקה והיינו דפריש רבא ואומר וכי דר"ג אדר"ג לא קשיא היכי אפשר דטעי רבה בהא ואביי היכי שתיק דהא לפום טעמיה תקשי דר"ג אדר"ג אלא אמר רבא וכו' דודאי אפילו לרבה היינו טעמיה דר"ג ור"י וטעמא דאמר רבה סניפין בעלמא הוא ודכוותה בתלמודא כנ"ל:

ובשיטה ישנה כתוב וז"ל בקרונה של צפורי וכו'. פרש"י ז"ל לעולם כר' יהושע וכו' וק"ל חדא דהוה ליה למימר לעולם כר' יהושע ועוד דאנן קי"ל כר"ג דמתני' וקי"ל כר' יוסי וכו' אלא ה"פ בין כר"ג בין כר' יהושע והאי מעשה ענין אחר היה בקרונה של צפורי היה מעשה שהיה שם עם רב ומתוך כך לא ידעה למי נבעלה ושמא היא הלכך ר"ג נמי פסיל עד דאיכא רוב כשרין מיהו ברוב כשרין מכשר ואף על גב דקיל ליה לרבן גמליאל שמא ואפי' לר' יהושע נמי כיון דאיכא תרי רובי מודה ולא פליג אלא ברוב העיר כשרין בלבד שהוא קבוע וכמחצה על מחצה דמי אבל ברוב סיעה מודו כולהו דבחזקת כשרה היא אע"ג שהיא שמא ומיהו משום גזרה בעינן רוב העיר ורוב סיעה כדמפרש ואזיל. ע"כ:

וז"ל הרא"ש בתוספותיו כמאן אי כר"ג אפילו ברוב פסולין וכו'. ואם תאמר והא כי מכשר ר"ג היינו בטוענת ברי כדאמרינן לעיל אלים ליה בהא ואי מיירי הכא בברי אם כן קשיא הלכתא אהלכתא דלקמן פסיק רב הלכה כר' יוסי ולעיל אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"ג ואין לומר דפליגי רב ושמואל אהדדי דא"כ מאי אייתי לעיל גבי דההוא ארוס וארוסתו מדאמר רב יהודה והא רב פסיק כר' יהודה והלכתא כרב באיסורי

וגם לעיל דפריך הלכתא אהלכתא וקי"ל הלכתא כרב נחמן בדיני דמשמע דהלכה כר"ג ועוד תימא מאי פריך אי כר"ג הא כי מכשר ר"ג ה"מ היכא דאיכא מגו דאי בעיא אמרה לא נבעלתי או משום דאשה מזנה בודקת ומזנה כדפרי' לעיל והני טעמי לא שייכי הכא כיון דידעינן דנאנסה וי"ל דה"פ כמאן אי כר"ג ומיירי בטוענת ברי ולא ראינוה שנאנסה אלא היא אומרת כן אפילו ברוב פסולין נמי מכשר מגו דאי בעיא אמרה לא נבעלתי אע"ג דלא שייך הכא טעמא למימר דאשה מזנה בודקת ומזנה שריא ר"ג דלא בעי ר"ג האי טעמא אלא במעוברת דליכא מגו כדפרי' לעיל גבי השבתנו על המעוברת ומיירי נמי כגון שראינוה שמדברת דאי לא ראינוה מאי פריך אי כר' יהושע וכו' ומשני אמר רב בקרונה של צפורי וכו' ולעולם דלא טענה טענת ברי ור"י בן נורי כתרווייהו וכי פליגי היכא דטוענת טענת ברי אבל היכא דאינה טוענת ברי דברי הכל בעינן תרי רובי והא דלא קאמר לעולם דלא טענה טענת ברי משום דבאתקפתא לא הזכי' טענת ברי א"נ נוכל לפרש אפילו בברי וברי וכדפרש"י ז"ל והא דקאמר רב הלכה כר' יוסי ומסקינן בתרי רובי אבל ברוב א' לא מכשרינן ליה לא תקשי להא דאמרינן הלכה כר"ג דה"מ בדיעבד אבל לכתחלה לא כדאמרינן לעיל ואת לא תעביד עובדא וכו' אע"ג דלעיל משמע דברוב א' מכשירין לכתחל' מ"מ לענין פסק הל' לא פליגי דמאי דפסיק לעיל הל' כר"ג אפי' ברוב פסולין היינו בדיעבד ומאי דפסיק כר' יוסי היינו לכתחלה כדקתני הרי זו תנשא וסבר ר' חייא בר אשי דלכתחלה בעינן תרי רובי. ע"כ:

דף טו.

פירש אחד ובעל הולד שתוקי. פי' אעפ"י שפירש ודאי ואזל איהו לגבה דתרי רובי בעי' לכולא סוגיא ריהטא להדיא דהא אפילו שידעו ודאי היכא דנבעלה הויא חד רובא דכשרות לא מכשרינן לה כלל ודלא כמאן דפירש דכל היכא דידעינן דאזלי בני העיר לגבה בהכי סגי ולא בעינן תרי רובי אלא היכא דלא ידעינן אי אזלא איהי לגבייהו וליתיה להאי פירושא כלל. הריטב"א ז"ל. וכן פירש"י ז"ל וכן עיקר תדע דהא מתניתין ודאי כדפריש איהו לגבה מיירי דהא נאנסה כשירדה למלאות מים מן העין ובאותו מקום בודאי פריש איהו לגבה ואפ"ה בעינן תרי רובי:

כי הא דכי אתא רב דימי כו'. הולכין אחר רוב העיר כו' כלפי לייא כו'. משמע לכאורה דקשיא ליה לתלמודא עליה דמאן דקאמר כי הא דכי אתא רב דימי כו' כלפי לייא כלומר איפכא מסתברא ותימה דמשמע דאילו הוה תני איפכא הולכין אחר רוב סיעה ואין הולכין אחר רוב העיר הוה ניחא וליתא דהא ודאי לעולם קשיא דהא מוקמינן למתני'

דוקא בדאיכא תרי רובי ואפי' רוב סיעה גרידתא לא מהניא וכדתנן אם רוב העיר כו' ומוקמינן לה בקרונות של צפורי ואנן בעינן לאסתיועי מהא וכדקאמר כי הא דכי אתא כו' לכך נראה דהנכון כמו שפרש"י ז"ל דמאן דקאמר כי הא דכי אתא רב דימי כו' הוא ניהו דקאמר כלפי לייא כו' כדי להביא ראייתו דבעינן תרי רובי והוה ליה כאילו קאמר והוינן בה כדאיתא בכמה דוכתי בתלמוד וזהו שכתב רש"י ז"ל וקשיא לן כלפי לייא כו'. ודע שרש"י ז"ל בפ"ק דפסחים פי' כלפי לייא שתי מלות כלפי היכן נוטה דבר זה הא איפכא מסתברא כותי שכבשתו כו' לייא היכן וחבירו בברכות בפ' הרואה חצבי לנהרא כגני לייא חרסים שבורים להיכן הם הולכים ע"כ. והכא לא כתב רש"י איפכא מסתברא משום דמשתמע דקשיא ליה דכיון דניידי ע"כ יש לך לומר דניזיל בתר רובא ואם כן תימא מה תירץ במאי דקאמר אלא הולכין אחר רוב העיר והוא דאיכא רוב סיעה כו' ודוחק לומר דעיקר תירוצו היינו מאי דקא מסיים ואזיל גזרה רוב סיעה כו' דהא קושיא חדשה הויא מאי דבעי מ"ט לכך נראה דהכי פריך דהא ודאי אין לחלק בינייהו כלל ואם באת לחלק איפה הדבר הזה סובב עד שנחלק הכין דאדרבה החילוק הוא להיפך ובעל הערוך בערך כלפי גריס כלפי אליה ופי' דברים מהופכין הם כמו שהאליה מהופכת מן הראש כי המהלך בסדר ראשו לפנים והמהופך הולך וגבו לפנים. ודע דלשיטת רש"י לא מייתי הך דזעירי וכולה הך שקלא וטריא אלא לפרושי טעמא מ"ש תרי רובי מחד רובא וכמ"ש רש"י לעיל ולקמן מפרש טעמא ואזיל מאי שנא תרי רובי מחד רובא כנ"ל:

הולכין אחר רוב העיר והוא דאיכא רוב סיעה בהדיה. פי' והוא שלא נודע מאיזה מקום פירש אם מן העיר אם מן הסיעה אבל אם נודע שפירש מן העיר אין רוב סיעה מסייעת וכן הדין ברוב סיעה אלא דקשיא לי קצת לשון הולכין אחר רוב העיר [למה יעשה רוב העיר] עיקר ורוב סיעה סניפין דלא ה"ל למימר אלא הולכין אחר רוב העיר ורוב סיעה ואפשר לומר דמשום רוב העיר לא חשיב כרוב סיעה ואדרבה הוא הגורם שלא נלך אחר רוב סיעה גרידתא להכי נקט רוב העיר כלומר אין הולכין אחר רוב סיעה משום רוב העיר ומיהו כרוב חשיב לן אף ע"ג דאורחייהו דקביעי ובדאיכא רוב סיעה בהדה כשרה. הרשב"א ז"ל. ורש"י כ' ולא אחר רוב סיעה גרידתא. וה"ק אין הולכין אחר רוב סיעה וכ"ש אחר רוב העיר לבדה. משמע דהכי בעי לפרושי דמסיפא ידעינן פירושא דרישא דה"ק הולכין אחר רוב העיר והוא דאיכא רוב סיעה בהדיה ואין הולכין אפילו אחר רוב סיעה ולגבי הכשרא נקט רוב העיר לאשמועינן דאפילו רוב העיר חשיב רוב ומקרי תרי רובי בהדיה ולגבי פסולא נקט רוב סיעה דאפילו רוב סיעה לבדה לא חשיב וטעמא דקביעי וניידי קא מרמז לן בהאי לישנא כנ"ל:

מ"ט כו'. אין לפרש דקא בעי נמי עלה דרוב העיר נמי משום דעד השתא אכתי לא ידעינן טעמא דקבוע דא"כ ה"ל לשנויי נמי כדר' זירא כו' אלא הנכון כמו שפירש"י ז"ל דקא בעי מ"ט. אחר רוב סיעה לא. דטעמא דרוב העיר הוה ניחא ליה משום דקביעי וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ומשני גזרה רוב סיעה אטו רוב העיר ואם תאמר אם כן מאי פריך ורוב העיר נמי כו' והא איהו מעיקרא לא בעי מ"ט עלה דרוב העיר משום דניחא ליה וכדפרישנא ובשלמא לאידך פירושא ניחא דמעיקרא בעי מ"ט עלה דרוב העיר ורוב סיעה וכי משני ליה רוב סיעה הדר פריך עלה דרוב העיר גופא אבל לפירושנו דלא בעי מ"ט אלא עלה דרוב סיעה משום דרוב העיר ניחא ליה דאין הולכין אחר רובה משום דאיכא דקא אזלה איהי לגבייהו אם כן מאי פריך תו ואין לפרש דהכי פריך ורוב העיר נמי כו' פירוש היכי גזרינן אטו רוב העיר כיון דרוב העיר גופא זימנין דנייד כגון דאזלי אינהו לגבה דא"כ לא משני מידי וי"ל דאה"נ דמעיקרא לא בעי מ"ט אלא עלה דרוב סיעה דרוב העיר ניחא ליה וכדכתיבנא והא דפריך ורוב העיר נמי כו' היינו מקשן אחר ואנן הוא דפרכינן ליה והכי פרכינן דהיכא דידעינן בודאי דעקר הבועל מביתו ואזל לגבה משתרי דכל דפרי' מרובא פריש ואילו אנן מתני' דנאנסה בשירדה למלאת מים מן העין דבודאי אזלי אינהו לגבה מוקמינן לה דוקא בתרי רובי ואפשר דמעיקרא דבעי מ"ט עלה דזעירי גופא הוא דבעי והא דפריך הכא ורוב העיר נמי לאו לזעירי פריך דדילמא זעירי מיירי בדלא ידעינן אי אזלי אינהו לגבה או איהי אזלה לגבייהו אלא למאי דאוקימנא מתניתין הוא דפרכינן וכדכתיבנא ומיהו שינויא לכ"ע בעי לשנויי הכין דמשום דאיכא דאזלה לגבייהו להכי בעי תרי רובי. ובספרים ישנים קלף מצאתי נוסחי אחריני ויש ספרים דגרסי מאי איכא דאזלה איהי לגבייהו דהוה ליה קבוע ואמר רבי זירא כל קבוע כו' ואפשר לפרש דכי קאמר מאי איכא כו' היינו סיום פירכיה דפריך מעיקרא ורוב העיר נמי כו' וה"פ ורוב העיר נמי כו' דהיכי גזרינן רוב סיעה אטו רוב העיר והא רוב העיר גופא אי דקא אזלי אינהו לגבה כל דפריש מרובא פריש מאי איכא דאזלה איהי לגבייהו בתמיה אטו מש"ה נגזור אפילו רוב סיעה משום לתא דהיאך ומשני דהוה ליה קבוע פי' דפסול היושב בעיר אע"ג דאינו אלא מיעוט מ"מ קבוע מיקרי ואמר רבי זירא כל קבוע כו'. א"נ יש לפרש דלאו פירכא ושינויא איכא הכא אלא תלמודא בעי לברורי משום מאי בעינן תרי רובי ומעיקרא קאמר דברוב סיעה הוה סגי לולא רוב העיר ורוב נמי הוה סגי היכא דקא אזלי אינהו לגבה לולא משום היכא דאזלא איהי לגבייהו ובקצת ספרים מסיימי בה הכי ואמר רבי זירא וכו' ותפשוט מינה דברוב אחד פסול כרבי יהושע ובתרי רובי אכשרא עד כאן. אלמא דתלמודא בעי לברורי ולמפשט מזעירי דבעי תרי

רובי אע"ג דידעינן בודאי דאזלי אינהו לגבה וכדאוקמא מתני' ואין כאן פירכא ושינויא כלל. עוד יש ספרים דגרסי ורוב העיר נמי כו' לא צריכא דאזלא איהי לגבייהו דהוה ליה כו' ולא נהירא והנכון כגירסת רש"י ז"ל דלא גריס מאי איכא ולא גריס נמי לא צריכא כו' אלא ה"ג ורוב העיר נמי כו' איכא דאזלא לגבייהו כו' עיין בפירושיו ז"ל ופרכינן ורוב העיר נמי אי דאזלי איהו לגבה כל דפריש מרובא פריש פי' דלאו דאזלי כוליה רובא אלא דאזלי הבועלים ואפילו חד בלחוד דכיון שפירש הבועל מן העיר ולא נולד לנו ספק במקום הקביעות בתר רובא אזלינן שהרי אין כאן קביעות במקום מציאות הספק וכדאיתא בט' חנויות ובנמצא הלך אחר הרוב ופרקינן לא צריכא דאזלא איהי לגבייהו כלומר דלא צריכא למימר גזרה אטו רוב העיר אלא משום היכא דאזלה איהי לגבייהו ובהא הוצרכנו לומר דאפי' בהא אין הולכין אחר רוב העיר משום גזרה וק"ל מ"מ כי גזרינן ברוב סיעה דאזלי אינהו לגבה לעולם ה"ל גזרה לגזרה וי"ל דכולה חדא גזרה היא דאי שרית להא אתית למשרי ברוב העיר לבדו ולא מפלגי בין דאזלה איהי לגבייהו או דאזלי אינהו לגבה מעתה הא דאמרינן לעיל דר' יהושע פוסל אפילו ברוב כשרין אינו אלא משום גזרה ומשום מעלה שעשו ביוחסין כדמפרש בסמוך ע"כ:

וכתב הרא"ה ז"ל גזרה רוב סיעה אטו רוב העיר ורוב העיר נמי גזרינן היכא דאזלי אינהו לגבה אטו היכא דאזלה איהי לגבייהו. איכא מאן דס"ל דגזרה הוא מספיקא דחיישינן דילמא לא הוה הכי דאזלה אינהו לגבה אלא דאזלה איהי לגבייהו אבל היכא דקים לן ודאי דהכי הוא דאזלי אינהו לגבה כשר וקשיא א"כ מאי האי דמקשינן מדאמרינן ובנמצא הלך אחר הרוב דהתם ליכא לספוקי עלה אבל הכא חיישינן דילמא אזלה איהי לגבייהו כדפרישנא ומפרשי דבנמצא נמי איכא למיחש דהא קי"ל דלקח אסור וכיון דכן נמצא נמי איכא למיחש שמא מן הלוקחין נפל ולא חיישינן הכא נמי לא ניחוש דילמא אזלא היא לגבייהו. וזו סברא משובשת דודאי ברוב סיעה אפילו ידעו ודאי שנבעלה מהם פסול דכי אמרינן דגזרינן ברוב סיעה הכי קאמרינן בדידעינן כדקאמרן אין הולכין אחר רוב סיעה גרידתא ותו דכיון דבעינן רוב סיעה ודאי במקום סיעה בעינן דנבעלה ובמקום סיעה כולהו אינשי דבההוא דוכתא ניידי וליכא קביע וכיון דכן אפילו לא ידעינן לא סגיא דלאו כשר דאפי' היה בועל מבני העיר כל דפריש מרובא פריש ואפילו אזלא איהי לגבייהו דהכא כולהו ניידי וליכא קבוע ובהא לא שני לן בין אזלי אינהו לגבה להיכא דאזלא איהי לגבייהו ויש אומרים דודאי ברוב סיעה הוא דגזרינן ופסלינן אפילו בידוע שנבעלת מהם אטו רוב העיר ומיהו רוב העיר גופא היכא דאזלי אינהו לגבה כשר וליתא דאם רוב העיר גופיה היכא דאזלי אינהו לגבה כשר רוב סיעה דכל עיקר לא מתסרא

אלא אטו רוב העיר לא כל שכן. ותו דמאי דפרכינן מדאמרינן ובנמצא הלך אחר הרוב מאי דפרישי' דקושיין משום דהתם לא גזרינן שמא מן הלוקחין נפל ליתא דא"כ קשיא היא גופא מאי טעמא לא חישיינן לה דהא חדא ספיקא היא שמא מן הלוקחין שמא מן המוכרין וספיקא דאורייתא לחומרא אלא ודאי הא ליתא דאפי' נפל מן הלוקחין מותר שלא אסרו אלא בלוקח שבא הוא עצמו שנולד לו הספק לפנינו ואינו יודע מאיזה מהם לקח דכיון דנולד לו הספק במקום הקביעות אמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה דמי אבל נמצא שהספק נולד לו עכשיו אחר שפירש כל דפריש מרובא פריש ואפילו ברואין שנפל מיד לוקח הוא דמתיליד לן ספיקא ועל שעה זו נדון הספק לא על מקום הקביעות ומותר דאמרינן כל דפריש מרובא פריש ואם תאמר ואם נפל מיד לוקח ניחוש שמא לא ידע מאיזה מהן לקח י"ל דהא לא שכיח ולא חיישינן לה מסתברא מאן דזבין ידע ממאן זבין אלא הנכון דכי פסלינן ברוב סיעה אפילו בידוע שנבעלה מהן וכן ברוב העיר אפילו היכא דקים לן דאזלי אינהו לגבה פסלינן גזרה משום דאיכא דאזלה איהי לגבייהו והיינו דפרכינן מהא דאסרינן בלוקח ושרינן בנמצא ולא גזרינן נמצא אטו לוקח ואמרינן דמעלה עשו ביוחסין וזה נכון וברור ע"כ. וכן כתב הריטב"א ז"ל וכדכתבינן לעיל והכין דייקנא לה מלשון רש"י ז"ל וכדכתבינן לעיל. וכן כתבו תלמידי רבינו יונה ז"ל וז"ל והוא שהיתה סיעה של בני אדם כשרים עוברת שם כו' אבל בחד רובא לא מכשרינן ולאו משום דס"ל כרבי יהושע דפסיל דע"כ לא פליגי ר"ג ור"א עליה דרבי יהושע אלא היכא דאמרה ברי לי דלכשר נבעלתי אבל היכא דאיהי נמי לא ידעה בעינן תרי רובי ולא תימא דוקא היכא דאזלה איהי לגבייהו ופירש אחד מהם ובעל הוא דבעינן תרי רובי משום דה"ל קבוע אלא אפילו אזלי אינהו לגבה כלומר שפירש הבועל מביתו ומקביעותו ובא אצלה ובעל בעינן תרי רובי ואף על גב דבעלמא בשאר איסורי בחד רובא סגיא לדברי הכל דכל דפריש מרובא פריש הכא גבי יוחסין בעינן תרי רובי וקי"ל כרבי יוסי דהא איפסיקא הלכתא כותיה ע"כ:

ובשיטה ישנה כתוב וז"ל לא צריכא דאזלה איהי לגבייהו דכל קבוע פי' ומשום רוב העיר דאזלה איהי לגבייהו גזרי רוב העיר דאזלי לגבה וגזרי נמי רוב סיעה ובעינן תרי רובי דאזלי אינהו לגבה וק"ל אמאי לא אמרינן ברוב סיעה גופא דגזרו רוב סיעה דאזלי אינהו גבה אטו רוב סיעה דאזלה איהי לגבייהו ויש לומר דברוב סיעה לא שייך אזלה איהי לגבייהו שהרי בשוק תנן כו'. וכי אמרינן דאזלא איהי לגבייהו הוי קבוע פירוש שהולכת אצלם בביתם וכן פרש"י ז"ל והא לא שייך אלא בעיר אבל אי אזלה איהי לגבייהו בתוך העיר נמי חוץ לביתם אין זה קבוע דהא בתנוק מושלך אזלינן בתר רובא

ולא הוי כקבוע וכן בבשר הנמצא. וק"ל הא דגרסינן פ"ב [יא ב'] דנזיר האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם אסור בכל הנשים שבעולם ומקשינן עלה מקן סתומה שפרחה כו' ומשני אמינא לך אנא אשה דלא ניידא ואת אמרת לן איסורא דניידא וכ"ת הכא נמי אשכח בשוק וקדיש התם הדרא לניחותא והכא אמרינן דאזלי אינהו לגבה כל דפריש מרובא פריש ויש לומר דהכא כשפירשו מביתם ובעלו בשוק אסרוה וכשחוזרין לביתם לקביעותם כבר השלימו האיסור והניחוהו שאחר כך אין האיסור תלוי בהם אבל אשה כשחוזרת לביתה הרי האיסור שאוסרת בעלה בקרובותיה עדיין תלוי בה ומשום הכי משני ליה הדרא לניחותא והוי קבוע והא דהוה מקשינן אימור בשוקא אשכח וקדיש אע"פ שהאיסור בקרובותיה הוה לא אמרינן אימר קרובות היו בשוק כשקדש דכיון שהיא אוסרתו בקרובות כשהיא ניידא הוי כאילו הקרובות ניידי כיון שהכל תלוי בה והקשו התוספות הא דקי"ל רוב מצויין אצל שחיטה מומחין להוי ההוא רוב מחצה על מחצה שהרי כשמביאין הבהמה בביתו של שוחט הוא קבוע ולאו קושיא היא דההוא רוב חזקה ורגלים הוא בגוף הבהמה הזו שלפנינו דאמרינן מסתמא לא שחט אדם בהמה זו אא"כ היה בקי אבל הכא מי איכא למיתי ליה בתורת טעמא ולומר מסתמא לא בעל אדם אשה זו אלא אם כן היה כשר ע"כ:

וז"ל הרא"ש ז"ל בתוספותיו אי דאזלי אינהו לגבה כל דפריש מרובה פריש משמע הכא דאדם הפורש מתוך קביעותו שייך ביה למימר כל דפריש מרובא פריש וקשה מהא דאמרינן בנזיר פ"ב האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה אסור בכל הנשים שבעיר ופריך מקן סתומה שפרחה כו'. ומשני אמינא לך אנא אשה דלא ניידא ואת אמרת לי איסורא דנייד וכ"ת הכא נמי אימור בשוק אשכח וקדיש הדרא לניחותא אלמא משמע דלא שייך לומר באדם כל דפריש מרובא פריש כיון דהדרא לניחותא וי"ל דלא קשה דפשיטא דכל דבר האוסר הוא ואינו קבוע כי הך דשמעתין דאזלין אינהו לגבה אנן סהדי דבשעה שאוסרה לא חזי לקיבעיה אבל התם בשעה שהוא רוצה לבא על כל אשה ואשה המקודשת אוסרתה שמא היא אחותה או אמה ובאותה שעה שמא קבועה היא ואוסרת כל הנשאר. ע"כ:

ומי בעינן תרי רובי כו'. הא כתיבנא לעיל הא דפריש הרשב"א ז"ל ליישב שיטת רש"י ז"ל ובקוצר יש לפרש דהכי פריך בשלמא למאי דהוה סברינן עד השתא דאין חילוק בין חד רובא לתרי רובי דר' יהושע פוסל לעולם משום מעלה עשו ביוחסין ומתני' הוה מוקמינן לה כר"ג דמשום דלא טענה בעינן רוב העיר ובהכי סגי אבל השתא דאמרינן דכי פסל רבי יהושע בחד רובא היינו משום גזרה אלמא דמדינא מיירי רבי יהושע משום

גזרה ולא משום מעלה מעתה תקשי מתשע חנויות כו' דלא גזרינן נמצא אטו לוקח ומשני דהך גזרה גופא דקאמרינן היינו משום מעלה:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל ומי בעינן תרי רובי כלומר כל היכא דאיכא לאכשורה מחמת רוב מי בעינן תרי רובי כלומר ואפילו משום גזרה דקס"ד דמדינא בעינן הכי והתניא תשע חנויות כו'. כלומר והא הכא דלא גזרינן נמצא אטו לוקח ואף על גב דהוי דלתות מדינה נעולות דליכא אלא חד רובא ופרקינן מעלה עשו ביוחסין והא דט' חנויות כבר פירשנו במסכת חולין וגם בפרק קמא דפסחים בס"ד. ע"כ:

ובנמצא הלך אחר הרוב. ואף ע"פ שממקום קבוע לקחה מי שנפלה לו אפ"ה שרינן דמכל מקום כשנולד למוצא ספק בחתיכה זו כדפריש נולד לו ואם תאמר הכא דליכא למגזר כדלעיל סגי ליה בחד רובא י"ל הכא נמי איכא למגזר נמצא אטו לוקח. שיטה ישנה:

מנא ליה לרבי זירא הא וכו'. ואיכא למידק דלקמן בעי נמי ומדאורייתא מנא לן ומשני לה שפיר בין לקולא בין לחומרא וכדבעינן למכתב קמן בס"ד וכיון שכן למה לן תו למימר דלגמריה ממשנה או מברייתא אף ע"ג דלא שמעה משום משנה או ברייתא כיון דאיתא הכין באורייתא סגי ולא ה"ל למבעי אלא מנלן מדאורייתא דהא מצינו בכמה דינין מחודשין שהשמיענו האמוראים מכח הפסוק ולא מצינו להם רמז בדברי התנאים וי"ל דאה"נ מיהו האמוראים מפרשים בהדיא בדבריהם מהי קרא מייתי להו והכא נמי הוה ליה למימר שנאמר כו' אלא משמע דר' זירא הוציא זה הדין משום משנה ולהכי לא אצטריך לאתויי קרא ולהכי בעי מנא ליה לר' זירא כו' ושוב בעי עלה דמתניתין גופא ומדאורייתא מנלן כו':

אילימא מתשע חנויות כו'. התם לחומרא. פי' מדינא הוה לן למיזל בתר רובא לעולם ואפילו בלוקח אלא דחכמים החמירו משום דהאיסור קבוע וידוע בדוכתיה חנות המוכרת בשר נבלה להכי חשיב ליה כמחצה על מחצה ומעיקרא הוה בעינן למפשט מהך מתני' משום דקתני ובנמצא הלך אחר הרוב דאי טעמו דספקו אסור משום חומרא וכדכתיבנא למה לי למתני תו ובנמצא הלך אחר הרוב פשיטא ודאי דדוקא בלוקח הוא דאסרינן משום חומרא אבל בנמצא הדרינן לדינא דרובא אלא דמשמע דמדינא קאמר דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ומשני התם לחומרא ואשמועינן דבלוקח החמירו ולא בנמצא אף על גב דאיכא למימר דסוף סוף ממקום קבוע לקחה מי שנפלה לו וכדכתבינן בסמוך כנ"ל:

אלא מתשעה צפרדעים כו'. כתב רש"י ז"ל משנה היא במס' טהרות תשעה צפרדעים כו' ובמשניות שלנו לא מצינו משנה זו כלל אלא תוספתא היא והביאה הרב רבינו שמשון ז"ל בפ"ה ממסכת טהרות וקשה דבתוספתא מעיקרא תנינן תשעה שרצים כו' ושוב תנינן תשעה צפרדעים כו' והכא מייתי לסיפא מקמי רישא ועוד דלא מייתי תלמודא לישנא דתוספתא דבתוספתא הכי מתניא ט' שרצים וצפרדע אחד בר"ה ונגע באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן נגע ספיקו טהור פירש אחד מהם לרה"י ספקו טמא לרשות הרבים ספקו טהור ובנמצא הלך אחר הרוב. ט' צפרדעים ושרץ א' ברה"י ונגע באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן נגע ספקו טמא פירש א' מהן לרה"י ספקו טמא לרה"ר ספקו טהור ובנמצא הלך אחר הרוב. ונראה דלכך כתב רש"י משנה היא במסכת טהרות משום דתנן במסכת טהרות פרק ד' ספק החולין זו טהרת פרישות וכתב הרא"ש טהרת פרישות לא נתברר ויש מפרשים כגון תשעה צפרדעים ושרץ אחד ביניהם ואינו יודע באיזה מהן נגע ספקו טמא ברשות היחיד דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ואם פירש אחד מהם ונגע בו הולכין אחר הרוב. ואפשר דרש"י ז"ל מפרש משנה זו הכין ולכן כתב ז"ל הכא משנה היא ומיהו הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה שם לא פירש כן ומה שכתב רש"י ז"ל גבי ההיא דתשעה שרצים גם היא משנה במסכת טהרות וכו' אפשר דקא מפרש ז"ל מאי דתנן נמי התם ספק שרצים כשעת מציאתן דהיינו פירושו כגון תשעה שרצים וצפרדע אחד ביניהם דכשעת מציאתן פירוש במקום קביעותם ברשות הרבים ספיקן טהור אבל אם פירש אחד מהם ונגע בו הולכין אחר הרוב. ומה שכתב רש"י ז"ל וקתני ברשות היחיד ספקו טמא בר"ה ספקו טהור לאו היינו דקתני הכי בהדיא בהך מתניתין גופא אלא דהכין תנן בכמה דוכתי ספק טומאה ברה"י טמא בר"ה טהור. ובשעת מציאתן מקרי ספק ולאחר שפירשו לא מקרי ספק אלא ודאי טומאה דהא רובא שרצים וכמו שפירש"י ז"ל. וההיא מתני' קאי לפרושי מאי דתנן בהך פירקא לעיל מיניה אלו ספקות שטהרו חכמים ספק מים שאובים וכו' ספק רה"ר ספק דברי סופרים ספק החולין ספק שרצים וכו' וקא פריש איזהו ספק החולין דספקו טהור זו טהרת פרישות דכשפירש הוא טהור ולא במקום קביעתו דהיינו כגון תשעה צפרדעים וכדכתיבנא ואיזהו ספק שרצים דטהור כגון בשעת מציאתן עד שלא פירשו וכגון תשעה שרצים וכדכתיבנא. ואם תאמר אם כן היינו ספק ר"ה דתנן נמי במתני' וי"ל דמעיקרא תני ספק טומאה ברה"ר דקי"ל בכוליה תלמודא דטהור ושוב תני דין קבוע דהויא כמחצה על מחצה דברה"ר טהור כנ"ל ליישב פרש"י ז"ל. ומיהו הר"ש לא פירש כן ההיא דספק שרצים כשעת מציאתן ואיברא דלשון כשעת בכ"ף לא ניחא שפיר ואפשר דרש"י ז"ל גריס בשעת בבי"ת אבל קשה דבתוספתא

תניא איזהו ספק שרצים שטהרו חכמים זה ספק הנשרפים ר' דוסתאי בר ינאי אומר משום ר' יוסי הלך במבוי ועשה טהרות ואח"כ נמצא שם שרץ זהו ספק שרצים ואפשר דספק הנזרקין היינו כגון תשעה שרצים מושלכין וצפרדע אחד ביניהם ונגע באחד מהם וכדפרישנא. כנ"ל ליישב פי' רש"י ז"ל מאיר עיני ישראל בבקיאותו ובישרותו:

תשעה צפרדעים וכו'. ואי קשיא הא דאמרינן בפרק עשרה יוחסין עיסה בתוך הבית ושרצים וצפרדעים מנופלין שם אם רוב שרצים טמאה אם רוב צפרדעים טהורה אלמא לא חשבינן לשרצים וצפרדעים בקבועין אלא בתר רובא אזלינן. י"ל הכא הוא אצלם ונוגע בהם אבל התם הם באו אל העיסה וטמאוה ואין העיסה מקום קביעותם הלכך כדפריש דמי. שיטה ישנה:

התם נמי לחומרא. ואם תאמר דהתם הוי לקולא דשורפין עליו טהרות י"ל דהכי פירושא התם נמי הוי עיקרו חומרא אבל היכא דעיקרו קולא מנין. ממרנא ורבנא הר"ר דוד ן' אבי זמרה זלה"ה. ואנו לא כתבינן לעיל דכי משני התם לחומרא פירושו דמדינא בתר רובא אזלינן אלא דחכמים החמירו ומעתה קשיא היכי מצינן למימר דהחמירו לשרוף טהרות אלא ודאי ה"ק התם נמי לחומרא ולאו טמא ממש ושורפין אלא תולין מדין חומרא ומעתה נסתלקה קושיית מרנא זלה"ה ולהכי אע"ג דהביא הכא ההיא דחנויות חזר והביא ההיא דצפרדעים משום דטמא משמע טומאה גמורה לשרוף עליה טהרות וכיון דמדינא מטמאין שמעינן בין לקולא בין לחומרא ומשני דאין טומאתן אלא מחומרא בעלמא ותולין ואין שורפין כנ"ל:

אמר קרא וארב לו וקם עליו עד שיתכוון לו וכו'. פי' וארב לו קרא יתירא הוא דהוה ליה למכתב וכי יהיה איש שונא לרעהו וקם עליו וגו' וארב לו למה לי לומר לך עד שיתכוון לו ורבנן האי וארב לו מאי עבדי ליה אמרי דבי ר' ינאי וכו' ואיכא למידק למה ליה לאתויי הא דר"ש הכא לא ה"ל לאתויי אלא הא דר' ינאי. וי"ל דבמאי דכתב רש"י ז"ל שם בפ' הנשרפין מתרצא שפיר שכתב רש"י ז"ל וז"ל לא צריכא דאיכא ישראל וכו' ומהכא נפקא לן בכל דוכתא דכל קבוע כמחצה וכו' והא ליכא למילף מיניה כרובא דמי דהא מהיכא תיתי לן דילמא האי דפטר ליה מהאי משום דספק נפשות להקל ולא משום דחשבינן ליה כרובא אבל מחצה על מחצה ילפינן מיניה דאי לאו כמחצה על מחצה דמי לא ה"ל ספק נפשות להקל ואמאי פטור הא רובא דישראל נינהו ורבנן אית להו נתכוון לזה והרג את זה חייב ע"כ. הלכך מייתי הא דר"ש כדי לאשמועינן דפליג רבנן עליה ומעתה מייתי שפיר מינה קבוע כמחצה וכו' וכמו שכתב רש"י ז"ל ומיהו אכתי קשה דלמה ליה לתלמודא למימר הכא ורבנן לא ה"ל למימר אלא אמר קרא וארב לו וקם עליו

עד שיתכוון לו ודבי ר' ינאי תנא פרט לזורק אבן וכו' ותירץ רש"י ז"ל דמשום דבסנהדרין הכי איתא מייתי לה נמי הכא. ואין לפרש דמאי דאמרינן עד שיתכוון לו לרבנן נמי מצינן למדרש ליה הכי דבעינן שיכוון לישראל דהכי כתיב וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו וגו' וה"ק וארב לו לרעהו לאפוקי אחר דהא ודאי ליתא דבהדיא אמרינן ליה הכין לר"ש בפרק הנשרפין והיינו פרט למתכוון להרוג את זה והרג את זה. כנ"ל:

וז"ל הרשב"א ומדאורייתא מנא לן אמר קרא וארב לו עד שיהא מתכוון לו ורבנן וכו'. פי' משום דרבנן נקטי לה התם ומהתם מייתי לראיה אלא דנקטי לה כולה כדאיתא בסנהדרין דאיפליגו ר"ש ורבנן בנתכוון להרוג את זה והרג את זה דר"ש פוטר וחכמים מחייבין ואמרינן התם דטעמא דר"ש מדכתיב וארב לו עד שיתכוון לו ממש ורבנן דמחייבי דרשי לה פרט לזורק אבן לגאו ואפי' היכא דה"ל ישראל קבוע ונדון כמחצה על מחצה וספק נפשות להקל כדמפרש ואזיל הלכך נקטינן לישנא דהתם. ע"כ:

פרט לזורק אבן לגאו. לתוך חבורה של בני אדם מהן כותים ומהן ישראל ונתכוון להרוג את ישראל והתרו בו אל תזרוק ואמר על מנת כן אני עושה וזרק לתוך החבורה והכה אחד מהם ומת ואין ידוע אם כותי הרג אם ישראל הרג שפטור והכי משמע להו לרבנן וארב לו דלאו ליחודי כונה הוא דאתא אלא ליחודי מעשה עד שיוודע את מי הרג אם ישראל הוא ואם לאו ודייקינן היכי דמי אילימא דאיכא תשעה כותים וישראל אחד ביניהם תיפוק ליה דרובא כותים נינהו ואיכא למיזל בתר רובא ואימור כותי הרג ופטור ואפילו פלגא כותים ופלגא ישראל ספק נפשות להקל דמספיקא לא קטלינן ומהדרינן לא צריכא דאיכא תשעה ישראל וכותי אחד ביניהן מהו דתימא ליזיל בתר רובא ואימור ישראל הרג וליקטליה אצטריך קרא למפטריה דהוה ליה כותי קבוע וכל קבוע כמחצה וכו' וה"ל ספק נפשות וספק נפשות להקל והיכא דאמרינן דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי מהכא נפקא לן ואית דמפרשי פרט לזורק אבן לגאו והרג את ישראל דמצי למימר לכותי קא מכוונא לישראל לא קא מכוונא ולאו מילתא היא מכמה אנפי חדא דאפילו ר"ש לא פליג ארבנן אלא היכא דלא גלי אדעתיה מעיקרא דלהאי גברא דקטליה קא מכוון אבל היכא דגלי אדעתיה מעיקרא דלהאי גברא דקטליה קא מכוון דהא אתרו ביה אל תהרגו שישראל הוא ותהרג עליו וקביל עליה התראה תו לא מצי למימר להאיך אחרינא איכווני. ותו דאי משום כוונה מה לי ישראל וכותי אפילו ישראל ובהמה נמי ותו מאי איריא משום דהוי כותי קבוע אפילו כי לא הוי כותי קבוע נמי והא דמתמהינן תיפוק לי דרובא כותים נינהו איכא למימר דלכותי איכוון לישראל לא איכוון הא לא אשכחן דמפלגי רבנן בין רובא למיעוטא אלא היכא דמשכחינן מדעם ולא ידעינן מהיכא נהי

דאיכא לאחזוקי דמרובא הוא דפריש אבל לענין כוונה כה"ג לא שייך למימר דכי איכוון לרובא איכוון. הרמ"ה בפירושיו לסנהדרין. ורש"י ז"ל במסכת ב"ק פרק ארבעה וחמשה פירש דאית דמפרשי דמייתי הרמ"ה ז"ל וז"ל פרט לזורק אבן לגאו לתוך חבורת אנשים ויש שם כותים וישראל ואיכא למימר לכותים נתכוון. תיפוק ליה דרובא כותים נינהו. ולא אצטריך קרא למפטריה. וא"נ חמשה כותים וחמשה ישראלים לא אצטריך קרא למפטר דרחמנא אמר ושפטו העדה והצילו העדה דהא ספק נפשות להקל. לא צריכא דאיכא תשעה ישראל. דאי לאו קרא הוה אמינא זיל בתר רובא ולישראל איכוון אף על גב דדילמא לאו להאי איכוון נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב קמ"ל קרא דהואיל וה"ל כותי קבוע ביניהן כמחצה על מחצה דמי וספק נפשות להקל ולכל מילי דקי"ל קבוע כמחצה על מחצה דמי מהאי קרא נפקא לן. ע"כ. וכיוצא בזה פי' בפרק הנשרפין ע"ש. ומיהו בשמועתנו סתם דבריו ויש לפרש דה"ק פרט לזורק אבן לגאו לתוך חבורת בני אדם שיש כותים וישראלים ונתכוון להרוג איזה שיזדמן ואפילו ישראל והתרו בו אל תזרוק שישראלים בתוכם ופן תהרוג אחד מהם וקבל עליו התראה להרוג איזה שיהיה ואפילו יהיה ישראל וזרק והכה את אחד מהישראלים ומת והכי משמע להו לרבנן וארב לו ליחודי כוונה לבר ישראל אף על גב דלא יתכוון לו לאותו שנהרג דכיון דמ"מ נתכוון להרוג את ישראל אע"ג דלא נתכוון לזה שנהרג חייב ודייקינן היכי דמי אילימא דאיכא תשעה כותים ואחד ישראל ביניהם תיפוק ליה דרובא כותים נינהו ואף על גב דנהרג הישראל לא נתכוון לו מיקרי דאיהו נתכוון להרוג איזה שיזדמן ורחוק היה הדבר שיזדמן הישראל שהרי היה יחידי בין ט' כותים וא"נ פלגא ופלגא כל כך היה קרוב שיזדמן כותי כמו ישראל והילכך ה"ל ספק נפשות וספק נפשות להקל ומהדרינן לא צריכא דאיכא תשעה ישראל וכותי אחד ביניהם מהו דתימא ליזיל בתר רובא וה"ל כאלו נתכוון לישראל והרג ישראל דחייב לרבנן קמ"ל קרא דפטור דה"ל כותי קבוע וכל קבוע כמחצה וכו' וקרוב הכותי ליהרג אף על פי שהוא יחידי כמו הישראל והוה ליה ספק נפשות וספק נפשות להקל. אי נמי יש לפרש דהתרו ביה אל תזרוק להרוג אותו ישראלי וקבל עליו התראה להרוג אותו הישראלי ומיהו זרק האבן בתוך החבורה באופן שהיו כולן שוין ליהרג ולא היה יחוד מעשה לשום אחד מהם בפרטות הילכך אף על פי שהתרו בו שלא יהרוג אותו הישראלי ואיהו נמי קיבל עליו התראה להרגו לאותו הישראל כיון שלא זרק באופן שיהרוג ביחוד אותו שהתרו בו אלא הזריקה היתה באופן שיהרוג איזה שיזדמן אם רוב כותי הוא או מחצה על מחצה פטור והכי משמע להו לרבנן וארב לו ליחודי מעשה לבר ישראל שיהיה הזריקה כדי להרוג הישראל ואם רוב ישראל אף על

גב דכותי אחד ביניהם אף על גב דלא יחד מעשה לאותו ישראל שנתכוון מכל מקום כיון דרוב ישראל יחד מעשה לישראל מיקרי. ויש ליישב פירש"י דבמסכת ב"ק פרק ארבעה וחמשה ודפרק הנשרפין פרט לזורק אבן לגו והתרו בו שלא יזרוק שיש בחבורה ישראלי ופן תבא ההכאה על ישראל וקבל עליו התראה ולקמן ניישב קושית דהתראת ספק בס"ד וזרק האבן והרג בו ישראל אם רוב כותי א"נ פלגא ופלגא איכא למימר דלכותי איכוון ואפילו אמר דלישראל איכוון כיון דהוו רוב כותים א"נ פלגא ופלגא ואיהו זרק האבן בינייהו ולא יחד הזריקה לבר ישראל פטור כיון דהוה שוה ההכאה על הכותי כמו על הישראל והיינו דפריך ותיפוק ליה דרובא כותים נינהו פי' למה לי מדכתיב וארב לו ומשום דלא נתכוון לבר ישראל פטור אפילו נתכוון לבר ישראל נמי פטור כיון דרובא כותים נינהו והזריקה לא היתה ביחוד לישראל ואי נמי פלגא ופלגא והצילו העדה כתיב פי' אף על גב דאיהו אמר לישראל איכוון כיון דלא זרק בענין שתבא ההכאה על ישראל בדוקא והצילו העדה קרינן ביה וב"ד יצילו אותו ואוקימנא לה דאיכא תשעה ישראל וכותי אחד ביניהם ואי לאו משום דכותי קבוע אף על גב דאיהו אמר דלכותי איכוון כיון דזרק בענין שהיו כולן שוין בהכאה ורובא ישראל ובא ההכאה על הישראל חייב דלישראל איכוון מיקרי דמעכשיו הפך כוונתו ומעשה עיקר אבל השתא דאמרינן דכותי קבוע הוא פטור והא דלא נקט אדם ובהמה משום דמזלא דאדם עדיפא וכשזורק על האדם ועל הבהמה יותר קרוב שתהא ההכאה על הבהמה מעל האדם ולהכי נקט ישראל וכותי ששניהם שוין וכיוצא בזה אמרינן במסכת ב"ק בכמה דוכתי ובחולין פרק אלו טרפות. ודע שבקצת ספרים כתוב וא"נ פלגא ופלגא וספק נפשות להקל משמע דאיכא טעמא לפטור בפלגא ופלגא מלבד טעמא דספק נפשות ואפשר שזהו שכתב רש"י תיפוק ליה דרובא כותים נינהו. ולמה לי קרא ואי נמי פלגא ופלגא אכתי לא אצטריך קרא דמהיכי תיתי דנקטליה. ספק נפשות. ספק דיני נפשות להקל דהא והצילו העדה כתיב. פירוש לפירושו דמאי דקאמר ותיפוק ליה עלה דתרווייהו קאי עלה דרובא כותים ועלה דפלגא ופלגא אלא דברובא כותים פריך להדיא למה לי קרא ועלה דפלגא ופלגא פריך מהיכא תיתי דנקטליה עד דאצטריך קרא למעטינהו ופריך נמי עלה דפלגא ופלגא ועוד דספק נפשות להקל ואם תשאל הא כי פריך מעיקרא מהיכא תיתי דנקטליה היינו משום דהויא ליה ספק נפשות. תשובה דמעיקרא הכי קאמרינן כיון דהוו פלגא ופלגא וההכאה שוה לכותי כמו לישראל מהיכא תיתי דנקטליה ואפילו תימא נמי כיון דאיכוון לישראל אע"ג דזרק בשוה לכלם לעולם המעשה הולכת אחר הכונה ומה שמכוון הוא ניהו מה שיעשה מכל מקום ספק דיני נפשות להקל דהא והצילו העדה כתיב וצריך לחפש לו

זכות כל מאי דאפשר. וזהו שכתב רש"י ספק נפשות. ספק דיני נפשות להקל דהא והצילו העדה כתיב כנ"ל. ובקצת ספרי דוקני גרסינן אי נמי פלגא ופלגא ספק נפשות כו' ולשיטת הרמ"ה לשון ספק נפשות ניחא טפי כפשטו ולשון תיפוק ליה לא אתי שפיר למאי דפרישנא לשיטת רש"י ז"ל ורש"י ז"ל נדחק לתרוצא דוק ותשכח. הקשו בתוספות למ"ד התראה ספק לא שמה התראה אפילו ספק נפשות להחמיר פטור משום דהתראת ספק היא ואי למ"ד שמה התראה היכי פטרינן ליה כשנמצא שישראל הרג הא מחייב בהכה את זה וחזר והכה את זה ובנותר כו' ופי' ה"ר אליעזר מגרמיזא ז"ל דהכי מקשו אי אליבא דמ"ד שמה התראה פי' דנחשב כאילו אמר אפילו אם הוא ישראל אינו נמנע אם כן ספק נפשות לא יועיל. עכ"ל במסכת ב"ק בפרק ארבעה וחמשה ותירצו בתוספות דאפילו מ"ד גבי הכה את זה כו' וגבי נותר דהתראת ספק שמה התראה מודה הכא דלאו שמה התראה דשאני התם שיודע בודאי שיבא לידי איסור אם יותיר או יכה את שניהם מש"ה שמה התראה אבל הכא אינו יודע שבודאי יבא לידי איסור שאינו יודע את מי יכה. ואם תשאל השתא דאמרינן דהכא כ"ע מודו דהתראת ספק לא שמה התראה נחזור לקושיין דמעיקרא למה לי טעמא דספק נפשות להקל בלא האי טעמא פטרינן ליה אפילו ספק נפשות להחמיר. תשובתך אילו אמרת ספק נפשות להחמיר אין לחלק הך דהכא מהכה וחזר והכה דהכא נמי הכנסתו לבית הספק של נפשות היינו נמי איסורא והוה ליה כהכה את זה וחזר והכה את זה דבודאי יבא לידי איסור ומשום דספק נפשות להקל הוא דאמרינן דלאו שמה התראה כלל. וז"ל הרא"ש ויש לומר דשאני הכא שיודע בבירור שיבא לידי ודאי איסור אם יותיר או יכה שניהם משום הכי שמה התראה אבל הכא כשזורק אבן לגו אינו יודע שודאי יכה ישראל הילכך משום ספק נפשות אמרינן דלאו שמה התראה. וה"ר אליעזר מגרמישא פי' בפ' ארבעה וחמשה וז"ל אבל הכא כשזורק אבן לגו היינו משום ספק נפשות להקל נחשב כאילו אינו יודע דאי ספיקא לחומרא חשיב כאילו יודע שיזרוק לישראל. ע"כ:

וז"ל הרשב"א בחדושיו לב"ק פרק ארבעה וחמשה א"נ פלגא ופלגא ספק נפשות להקל. הקשו בתוס' האי אליבא דמאן קא מסיק הכי אי אליבא דמ"ד התראת ספק שמה התראה היכא פטרינן ליה הכא אם נמצא שישראל הרג הא מחייבינן ליה בהכה את זה וחזר והכה את זה אף על גב דספק הוא ובנותר שאמרו לו אל תותיר. ויש לומר דשאני התם שיודע בבירור שיבא לידי ודאי איסור אם יותיר או יכה שניהם מש"ה שמה התראה אבל הכא כשזורק אבן לגו אינו יודע שיבא לידי איסור ודאי שאינו יודע את מי יכה. ולי נראה דלא שייך בכי הא התראת ספק דכל היכא דאיכא תשעה כותים וישראל אחד

לא שייך התראת ספק דכל רובא כודאי משוינן ליה וכדאמרינן אילימא תשעה כותים וישראל אחד ביניהם תיפוק ליה מהא דרובא כותים נינהו והיינו נמי דכי איכא תשעה ישראל וכותי אחד ביניהם היה לנו לחייבו כאלו נתכוון לישראל ממש אלא דפטריה רחמנא מוארב לו והלכך אף כשהן מחצה על מחצה נידונין ברוב להקל משום ושפטו העדה והצילו העדה ואף על גב דאיכא נמי מחצה דישראל להקל אמרינן להחמיר לא אמרינן מחצה על מחצה כרוב וכדאמרינן נמי [בתשעה ישראלים ונכרי אחד ביניהם כל קבוע כמחצה על מחצה להקל ולא אמרינן להחמיר] בתשעה כותים וישראל אחד ביניהם דאפי' בלא טעמא דספק נפשות להקל פריך ליה מדינא דרובא נינהו כנ"ל. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה אף פלגא ופלגא כו'. וא"ת תיפוק ליה דהתראת ספק לאו שמה התראה. יש לומר אין זו התראת ספק שהרי אנו יכולין להתרות בו בברי שאם יזרוק לישראל זה יתחייב משא"כ הכא דלא ידעינן אבוה מאן שיתחייב בהתראתו. ואם תאמר למאן דאמר התראת ספק (לאו) שמה התראה היכי פטרינן ליה הכא ואי משום ספק נפשות התם נמי בהכה את זה וחזר והכה את זה איכא למימר ספק נפשות להקל. יש לומר התם הויא התראה כיון דחזינן דהאי גברא כונתו לעבור שהרי אחר שהכה זה חזר והכה זה בקבלת התראה והשלים העבירה אבל הכא מתחלה כשהוא זורק סבר דילמא על כותי אזרוק ואינו מתכוון לודאי עבירה כך תירץ מורי נר"ו ע"כ:

ודע דלשיטת הרמ"ה דכתיבנא לעיל אין שום קושיא כלל מההיא דהתראת ספק. ואין צריך שום תירוץ:

וז"ל תלמיד הרשב"א ספק נפשות להקל. ואם תאמר למאן דס"ל דהתראת ספק שמה התראה אמאי מחייב והא אמרינן ספק נפשות להקל ולמ"ד לאו שמה התראה תיפוק לי משום ספק נפשות להקל ואפשר לומר דלא אמרינן ספק נפשות להקל אלא כשאנו מסופקים אם נתכוון להרוג חברו אם לאו כגון שזרק אבן לגו ולא ידענו אם נתכוון להרוג ישראל או כותי וכל כיוצא בזה שנאמר וארב לו עד שיתכוון לו אבל היכא שאנו רואים אותו מתכוון להרוג חברו מן הדין לא היה צריך התראה אלא שהתורה הקלה עליו ולמ"ד התראת ספק שמה התראה ת"ל דמאורייתא סגי ליה בהתראת ספק כי האי מדחזינן ליה דנתכוון למקטליה ולמ"ד לאו שמיה התראה ס"ל דהתראה ודאי בעינן ופטור ולא מדין ספק נפשות שהרי אנו רואין אותו מתכוון להרוג חבירו אלא כמו שאמרנו. ע"כ:

עוד הקשו בתוס' לר"ש קבוע מנליה ואין לומר כדמסקינן בפרק הנשרפין דר"ש סבר כר' דיליף נתינה נתינה וכו'. דאכתי לתנא דבי חזקיה מנא ליה קבוע וכו' ואין לתרץ מדאצטריך היקשא ידעינן דפטור ממיתה דתוכל לקיים היקישא דשוגג למזיד דרך ירידה

לדרך עליה. כן כתב ה"ר אליעזר מגרמישה בפרק ד' וה'. וה"ר ישעיה ז"ל כתב בחידושיו למס' קמא וז"ל תימא לר"ש מנליה כל דקבוע כמחצה על מחצה דמי. ויש לומר דעיקר דרשא דדריש עד שיתכוון לאו מוארב לו נפקא אלא מדכתיב ונתת נפש תחת נפש ודריש נאמרה נתינה למטה ונאמרה נתינה למעלה ונתן בפלילים מה להלן ממון אף כאן ממון והתם נתכוון להרוג זה והרג את זה הוא והא דמייתי הכא וארב לו מפני שהדרשה פשוטה אמנם לתנא דבי חזקיה דלא יליף נתינה נתינה דהא פטרינן ליה אף מממון ע"כ יליף פיטורא בנתכוון להרוג את זה והרג את זה מוארב לו ואם כן כל קבוע מנליה ואומר ר"י דבין ר"ש בין תנא דבי חזקיה דרשי ליה מוקם עליו. ע"כ:

והרשב"א ז"ל בחדושיו לקמן וז"ל ויש לתמוה דר"ש דלית ליה הך דרשא כל קבוע כמחצה וכו'. מנא ליה ואם תאמר דיליף ליה מוקם עליו א"כ לא הוה שתיק גמ' מלומר ור"ש הוא מנליה יליף לה מוקם עליו דזו שיטה פשוטה בכל התלמוד כשמוצא טעם לבעל הדין. ע"כ:

וכן כתב הר"ן ז"ל בחדושיו לסנהדרין וז"ל איכא למימר דר"ש לית ליה מדאורייתא דינא דקבוע אלא מדרבנן דהתם בכתובות כדשיילינן מדאורייתא מנא לן לא משכח לו אלא מוארב לו וקם עליו אליבא דרבנן ואילו ה"ל לר"ש קרא אחרינא הוה מייתי ליה תלמודא ולענין פסק הלכה קי"ל כרבנן דנתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב כל היכא דאיכא התראה דיחיד ורבים הלכה כרבים ועוד דבעלמא אית לן דקבוע מדאורייתא ולר"ש לא משכחת לה קבוע מדאורייתא וכדכתיבנא. והתימה מהרמב"ם שפסק דנתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור כר"ש ולא מחוור וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל בפ"ד מה' רוצח. עכ"ל הר"ן בפרק הנשרפין. אבל הריטב"א כתב דר"ש נפקא ליה קבוע מדכתיב תרי קראי וארב לו וקם עליו חד פרט דנתכוון לזה והרג לזה וחד לאשמועינן דין הבועל לעלמא והיינו דלא חשבינן ליה מיעוט לרבות ולרבנן חד למעוטי נתכוון לנפלים והרג בן קיימא וחד לזורק אבן לגאו ע"כ. ודע דלא אמרו כל קבוע כמחצה וכו' אלא כשהקבע ניכר לעצמו כההיא דתשע חנויות אבל בדבר המעורב שאינו ניכר ליכא למימר הכי שאם כן אין לך איסור בטל בהיתר ואנן קי"ל דבדאורייתא חד בתרי בטיל אלא ודאי כדאמרינן. והא דאמרינן בפרק התערובות [עג ב'] גבי שור הנסקל שנתערב בין השוורים אפילו אלף כלם ימותו ופרכינן ונכבשינהו ונימא כל דפריש מרובא פריש ופרקינן שמא יקח מן הקבוע. לאו למימר שהשור המעורב נעשה קבוע שהרי אינו אוסר קבוע אלא משום דבר שבמנין או משום דבעלי חיים לא בטילי אלא ה"ק דגזרינן פירש אטו שאינו פירש ואף על גב דלעיל לא גזרו נמצא אטו לוקח התם לפי שפירש מאליו אבל התם דאנן

כבשינן להו דניידין איכא למגזר וכן פירש ר' אחאי ז"ל. כן כתב הריטב"א ז"ל. וכן כתוב בתוס' פרק גיד הנשה. הקשה הרא"ה ז"ל דהיכי פשיט מההיא דט' ישראל וכו' דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי בין להקל בין להחמיר והא ההיא היינו חומרא דלא קטלינן ליה. ותירץ כיון דמדאורייתא הוא בדאורייתא לא שנא קולא ולא שנא חומרא. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה לא צריכא דאיכא תשעה ישראל וכותי אחד ואף על גב דהכא לחומרא הוא שאין אנו רוצים להרגם י"ל דבדאורייתא ליכא חלוק בין לקולא בין לחומרא דליכא ספיקא קמי שמיא ע"כ. ובתוס' הר"ף ז"ל בפרק הנשרפין כתוב וז"ל מהכא קים לן בספ"ק דכתובות ובפ"ק דפסחים דכל קבוע כמחצה. והקשה ר"ש היכי מוכח מהכא האי דינא דילמא דוקא בדיני נפשות דאמר רחמנא הכי להקל דכתיב והצילו העדה אבל בעלמא לא דהא אשתו ואחותו דנתכוון לזו ובעל לזו חייב שהרי מתעסק בהיתר חייב בחלבים ובעריות ומדלא ילפינן בעלמא פטור כשאין מתכוון מרוצח לרבנן נמי לא נילף מינה קבוע בעלמא לכ"נ למהר"ף ז"ל דכיון דהא דאזלינן בעלמא בתר רובא נפקא לן מאחרי רבים להטות דכתיב גבי נפשות והכא גלי לן דקבוע חשוב כמחצה גבי נפשות ולא אזלינן בתר רובא ילפינן מינה בעלמא דקבוע כמחצה ולא ניזיל בתר רובא דליכא למימר דיני נפשות שאני כיון דכל עיקר רובא דעלמא מדיני נפשות ילפינן לה וכן רש"י ז"ל תירץ בע"א. ע"כ:

אתמר רב חייא בר אשי אמר רב הלכה כר' יוסי. כלומר הלכה לדורות ורב חנן בר רבא אמר רב הוראת שעה היתה. פי' אבל לא הלכה לדורות ופירש"י ז"ל הוראת שעה היתה שהקלו בדבר זה לפי מה שראו הוכחות זה דבריו ז"ל ובודאי דהכין הוא המסקנא אבל ה"נ משמע לישנא דהוראת שעה היתה שהעמידו באותה שעה לפי מה שראו וכי פרכינן לקמן לרב חנן מההיא דמצא בה תינוק דאמר רב דליוחסין לא סגי בחד רובא הכי הוה משמע לן הוראת שעה להעמיד. הריטב"א ז"ל:

ודע דלשון הוראת שעה היתה משתמע לתרי או תלתא אנפי או שנאמר הוראת שעה היתה מה שמיקל ר' יוחנן בחד רובא ופליג עליה דר' חייא בר אשי דאמר הלכה כר' יוסי ופליג עליה דאין הלכה. וכ"ת דהא מעשה רב הך מעשה דר' יוחנן בן נורי הוראת שעה צורך שעה היתה או ראו צדדי היתר וכמו שפירש רש"י ז"ל א"נ יש לפרש הוראת שעה היתה מה שהחמירו להצריך תרי רובי ולדורות בחד רובא סגי א"נ יש לפרש הוראת שעה היתה שמצאו שהיו שם תרי רובי ומעשה שהיה כך היה ולא דבעי לדורות הכי דאה"נ דאילו אשכחו חד רובא הוה נמי סגי בהכי ומעיקרא ס"ד דר' ירמיה באנפא קמא דכתיבנא וכן במסקנא וכי אקשי' ולר"ח כו' ס"ד באינך אנפי וכדבעי' לפרושי בס"ד כנ"ל:

הלכה כר' יוסי. ק"ל נהי נמי דמהימנת לה דלכשר נבעלה הא רב ס"ל פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה דגרסינן במס' יבמות פרק הבא על יבמתו [יבמות נט ב'] אנוסת ומפותת חבירו לא ישא ואם נשא ראב"י אומר הולד חלל וחכמים אומרים כשר אמר רב הונא אמר רב הלכה כר"א בן יעקב איכא דאמרי וכן אמר רב הונא אמר רב וכן אמר רב גידל אמר רב מאי טעמא דר' אליעזר סבר לה כר' אלעזר דאמר פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה ומקשינן ומי סבר והא קי"ל דמשנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי ובהא אמר רב עמרם אין הלכה כר' אלעזר ואילו מהא דפסק כר' יוסי לא מקשה התם עליה. ויש לומר תרי אמוראי אליבא דרב וצ"ע. שיטה ישנה:

מתיב ר' ירמיה וכו'. יש לפרש דממה נפשך קא פריך דאי מיירי מתניתין בחד רובא וכפשטא דמתניתין א"כ תקשי לרב חייא בר אשי דפסיק משמיה דרב דהלכה כר' יוסי דהא רב גופיה אמר לא שנו אלא להחיותו אבל ליוחסין וכו' ואי מיירי מתני' בתרי רובי וכדקאמר רב יהודה בקרונה של צפורי היה מעשה הילכך לרב חייא בר אשי ניחא ומיהו לרב חנן בר רבא קשיא דהא עלה דרב חייא קאי דמוקי לה מתני' בתרי רובי וקא מהדר ליה דאיברא ודאי דבתרי רובי הוה מעשה ומיהו הוראת שעה לאצרוכי תרי רובי אבל לדורות לא בעי' תרי רובי והילכך מותיב רבי ירמיה שפיר אפילו ידעה היא דרב יהודה אמר רב בקרונות של צפורי וכו' וכדפרישית אבל קשה במאי דמהדר ליה תלמודא אישתמיטתיה הא דאמר רב יהודה וכו' והא לא אישתמיטתיה כלל וכדפרישית לכך הנכון כמו שפרש"י ז"ל דקס"ד דר' ירמיה דמשום רוב העיר גרידתא אכשרוה ואמר רב עלה הלכה כר' יוסי פי' לרב חייא בר רב אשי בלחוד הוא דקא מותיב ומהדר תלמודא אישתמיטתיה הא דאמר רב יהודה וכו' ושוב פריך תלמודא ולרב חנן בר רבא דאמר וכו' וכדבעי' לפרושי קמן בס"ד. ואם תשאל ומנליה לתלמודא דר' ירמיה קא מותיב לרב חייא בר רב אשי בלחודיה וקס"ד דמשום רוב העיר גרידתא אכשרוה עד דמהדר עליה אישתמיטתיה וכו' ודלמא ר' ירמיה ממה נפשך קא פריך וכדפרישנא. תשובתך חדא דלשון הוראת שעה היתה לא משמע אלא להקל וכדאמר גבי אליהו בהר הכרמל ופנחס ולהכי כתב רש"י הוראת שעה היתה. הך דר"י בן נורי צורך שעה היתה אם ראו שם שאר צדדי היתר כו'. מתיב ר' ירמיה. קס"ד דמשום רוב העיר גרידתא כו' ע"כ. ועוד דאי לרב חנן ליכא לאותובי וליוחסין לא בעינן כו' דהא איהו נמי קאמר דלהוראת שעה אצרכוה נמי תרי רובי אלא ה"ל לאקשויי ולדורות לא בעינן תרי רובי אי נמי לא ה"ל לאקשויי אלא בקוצר ולא בעינן תרי רובי ולמה ליה למנקט וליוחסין כלל דהא עלה דיוחסין קיימינן אלא ודאי להכי נקט האי לישנא משום דקס"ד דמשום רוב העיר גרידתא

לא אכשרוה דומיא דתשע חנויות ואמר רב עלה הלכה כר' יוסי ולהכי מותיב וכי לא שני לן בין תשע חנויות ליוחסין. ומיהו אי קשיא לן נמי עלה דרב חנן ליכא למימר הכי דהא שני לן דלהוראת שעה אצרכוה תרי רובי ביוחסין מה שלא אמרו כן בתשע חנויות דמעולם לא אמרו בהם דליבעו תרי רובי ונפקא מינה דאי איכא בי דינא ומחזי להו לאחמורי דלא לסגי בחד רובא הרשות בידם ובתשע חנויות אין להם להחמיר דכבר נפסק הדין דבחד רובא סגי וכיוצא בזה כתב הרא"ה ז"ל וכדבעינן למכתב קמן בס"ד. ואם תאמר אם כן מאי פריך לקמן ולרב חנן בר רבא וכו' לפי שיטתו של רש"י ז"ל לקמן נפרש אותו בס"ד כנ"ל. עוד יש לי לפרש דר' ירמיה לא מצי למפרך משום ממה נפשך וכדכתיבנא דהא איכא לפרושי נמי דלא פליגי בדינא כלל אלא דרב חייא סבר דמתני' מיירי בתרי רובי ומשום הכי הלכה כר' יוסי ורב חנן סבר דלעולם מתניתין בחד רובא מיירי והוראת שעה היתה ומיהו לדורות בעינן תרי רובי והא דפריך לקמן ולרב חנן בר רבא דאמר וכו' היינו דמשום דמשני אישתמיטתיה משמע דהא דרב יהודה כו' ומדנקט לשון אישתמיטתיה משמע דהא דרב יהודה גמירי לה הכין וליכא מאן דפליג עלה ולהכי פריך ולרב חנן ומשני מאן דמתני הא לא מתני הא. ואם תאמר א"כ אמאי נקט לישנא דאשתמיטתיה כיון דמצינן למימר דלאו קושטא דמילתא הכין וכדמשני הכא מאן דמתני הא לא מתני הא. ויש לומר דלר' ירמיה הוא דמשנינן ליה בהאי לישנא דאילו ידע האי דרב יהודה אמר רב לא הוה מצי לאפלוגי אבל רב חנן דאמרה נמי משמיה דרב שפיר מצינן לשנויי מאן תנן דמתני הא כו'. ואם תאמר לר' ירמיה דקס"ד נמי דמאי דקאמר שמואל לפקח עליו היינו פירושו דאף לפקח עליו את הגל בשבת חשבינן ליה לישראל וכדבעינן למכתב קמן בס"ד אלמא משמע דליוחסין לא דרב ס"ל נמי כשמואל מעתה אמאי לא מותיב נמי משמואל אדשמואל דלעיל קאמר אמר שמואל הלכה כר"ג דמכשר אפילו ברוב פסולין ואף על גב דקאמר ואת לא תעביד עובדא וכו' היינו ברוב פסולין אבל ברוב כשרין לכתחלה נמי מכשר והוא מודה מיהת לרב דליוחסין לא וכדכתיבנא. ודוחק לומר דלא שמיע ליה לר' ירמיה הא דרב יהודה אמר שמואל דלעיל דהלכה פסוקה היא ומימרות דשמואל היו שגורות בפי האמוראים כדאיתא בכמה דוכתי בתלמודא. ויש לומר דמדשמואל אדשמואל לא קשיא דהא ודאי ר"ג אזיל בתר חזקת הגוף דהא מכשר אפילו ברוב פסולין ותנוק שאני דלית ליה חזקה דכשרות ואף על גב דאיכא לפרושי דמאי ליוחסין דקאמר היינו דאין מחזיקין אותו בחזקת ישראל ואם בא על בת ישראל נפסלה בביאתו אף ע"ג דאית ליה חזקה דכשרות מ"מ שאני התם דבתינוק דבדידיה אתי לידי ריעותא לית ליה חזקה דכשרות ועיקר מאי דאתינן למידן עלה דידיה קא אתינן דבו

נופל הספק אבל הכא האשה דאיתיליד בה ריעותא אית לה חזקה דכשרות אבל מרב אדא מותיב שפיר דכיון דבעי רובא להכשיר אלמא כר' יהושע ס"ל דלא אזיל בתר חזקת הגוף דידה וכיון דבעי רובא הא איכא למגזר דילמא אזלה איהי לגבייהו וחזקה לא מהניא ולא מידי דלא ניחוש להך גזרה אבל היכא דאיכא תרי רובי תו לא חיישינן להך גזרה כלל מעתה אין לחלק ביוחסין לר"י בין היכא דאיכא חזקה להיכא דליכא חזקה אבל בין חד רובא לתרי רובי וכדמפרשינן טעמא לעיל דמאי שנא תרי רובי מחד רובא והשתא ניחא נמי קושיא אחריתי דאמאי אקשינן בהאי לישנא וליוחסין לא בעינן תרי רובי לא הוה ליה לאקשויי אלא הכי וליוחסין מי סגי בחד רובא דהא מדרב לא שמעינן להדיא דבעינן תרי רובי אלא דליוחסין לא סגי בחד רובא וכדקאמר אבל ליוחסין לא והילכך ה"ל למנקט בתיובתיה בהאי לישנא אלא להכי נקט בהאי לישנא לאשמועינן דליוחסין אין לחלק אלא מחד רובא לתרי רובי אבל החזקה לא מעלה ולא מורדת וכדכתיבנא לעיל כנ"ל ואפשר דלכך כתבו התוספות וליוחסין לא בעינן תרי רובי ורמינהי כו' הוה מצי לשנויי שאני תינוקת דלית לה חזקה דכשרות. ע"כ ודוק שתפסו בקושיא וכתבו הוה מצי לשנויי. אלא ודאי קשיא להו אמאי לא קשיא ליה מדשמואל אדשמואל. ותירצו דהוה מצי לשנויי כו' א"נ דקשיא להו אידך קושיא דכתיבנא ותירצוה דהוה מצי לשנויי כו' כנ"ל. עוד הקשו בקונטריסין השתא לפי הקס"ד דלא הויא אלא חד רובא יקשה הספר ר' יוחנן בן נורי דאמר כמאן דפריך לעיל. וי"ל דניחא ליה למפרך מרב ארב. ע"כ:

דף טו:

מצא בה תינוק כותי מושלך כו'. וכ"ת נטבליה ע"ד ב"ד יש לומר הרי פירשנו דוקא כשאמו היתה מביאתו לב"ד בא"י בזה"ב או בקטן שיש לו דעת א"נ כשידי כותים תקיפה ולא שבקי ליה אלא בדין א"נ אי בטבליה ע"ד ב"ד יוכל למחות בגדלו ואימור ישראל גמור הוא. שיטה ישנה:

מחצה על מחצה ישראל ואמר רב לא שנו כו'. ואם תאמר ומאי פריך ודילמא ה"ק רב לא שנו דבין רוב ישראל או מחצה על מחצה ישראל דהרי הוא כישראל אלא להחיותו אבל ליוחסין לא פי' דמחצה על מחצה אינו כרוב. ויש לומר דלקמיה מפרש מאי איכא בין רוב ישראל למחצה על מחצה דפליג להו בתרי ומעתה לא מצי קאי רב אלא עלה דאם רוב ישראל דאי במחצה על מחצה היכי קאמר לא שנו אלא להחיותו אבל ליוחסין כו' דמשמע דוקא ליוחסין הוא דלא והא טובא איכא דלא דהיינו מאי דקאי עלה אם רוב ישראל ואין לך לומר דקאמר אם רוב ישראל כו' היינו ליוחסין ומאי דקתני מחצה

על מחצה היינו להחיותו דאם כן מאי האי דקאמר לא שנו אלא להחיותו אבל ליוחסין לא והרי יוחסין נמי שנו כאן במתני' כנ"ל וזהו שכתב רש"י מחצה על מחצה ישראל. לקמיה מפרש מאי איכא בין רוב ישראל למחצה על מחצה דפליג להו בתרי. לא שנו. דאם רוב ישראל ישראל. אלא כו' ע"כ:

ושמואל אמר לפקח עליו את הגל. הא דאייתי ר' ירמיה ההיא דשמואל בתיובתיה משום דמשמע ליה דה"ק שמואל אף לפקח עליו את הגל בשבת חשבינן ליה לישראל וכדפרש"י אלמא דמודה דליוחסין לא כדאמר רב ומעתה אין לתרץ אמוראי נינהו אליבא דרב וכמו דפירש ר"ח ז"ל הא דקאמר תלמודא מאן דמתני הא לא מתני הא וכדבעינן למכתב לקמן בס"ד כנ"ל:

אישתמיטתיה הא דאמר כו'. אין להקשות אמאי לא קאמר נמי לעיל בריש שמעתין כדאקשי ליה רבא לר"נ ר' יוחנן בן נורי דאמר כמאן אי כר"ג כו' אישתמיטתיה הא דאמר ר"י אמר רב בקרונות של ציפורי כו' דהא בהכי נמי מתרצא לה לעיל די"ל דלעיל אף על גב דידע לה דרב יהודה אכתי איכא למבעי דמאי שנא תרי רובי מחד רובא ור' ירמיה אי הוה ידע הא דרב יהודה תו ליכא לאקשויי מידי ואפשר שזהו שכתב רש"י אישתמיטתיה. לר' ירמיה. הא דאמר רב יהודה. דהכא נמי תרי רובי הוו. ודוק ותשכח כנ"ל. ויש לדקדק קצת מאי אישתמיטתיה כו' אטו מאן דלא ידע דברי אמורא חבירו אישתמיט ליה קאמר ליה לא אמרינן כי האי לישנא אלא על משנה ולא על דברי האמורא. ויש לומר דמשום דר' ירמיה הוא אחרון ורב יהודה הוא קדמון קאמר הכי א"נ כיון דההיא דר' יהודה אינו אלא להודיענו גופא דעובדא היכי הוה דהכא נמי תרי רובי הוו לה כי נקט האי לישנא וק"ל. ועוד הארכנו בזה לעיל ע"ש:

ולרב חנן בר רבא מושלך קאמר אלא קשיא הא דקרונות קאמר. כלומר דלרב חנן משמע דבחד רובא הוות והוראת שעה היתה ואילו הכא קאמר רב יהודה משמיה דרב דבקרונה של צפורי הוה מעשה ופריק מאן דמתני הא דקרונות לא מתני הא דרב חנן ע"כ. ואיברא דבפירוקא רש"י נמי פי' כן. ומיהו בקושיא לא פירש"י כן אלא דהכי פריך ולרב חנן בר רבא דאמר הוראת שעה היתה ע"כ צריך אתה לפרש דה"ק הוראת שעה היתה ההיא דתרי רובי דלדורות לא בעינן תרי רובי. ומעתה קשיא הא דתינוק מושלך. ואם תאמר ולשיטת רש"י מאי פריך דילמא ה"ק לא שנו אלא להחיותו פי' דכי קאמר דאזלינן בתר רובא לעולא היינו להחיותו אבל ליוחסין לפי השעה והזמן עבדינן דאם נצטרך להוראת שעה להצריך תרי רובי מצריכין. ויש לומר דמדקתני אבל ליוחסין לא משמע דלעולם תרי רובי בעינן ולא בחד רובא ואפשר שזהו שכתב רש"י קשיא הא. דרב דאמר אבל

ליוחסין לא אלמא דבתרי רובי בעי. ע"כ כנ"ל:

וז"ל שיטה ישנה הוראת שעה היתה דמן הדין תרי רובי בעינן. אבל ליוחסין לא אלמא בחד רובא לא סגי לן ליוחסין. וקשיא למאן דפסיק כר' יוסי אישתמיטתיה הא כו' וכיון שהיה המעשה בקרונה של צפורי הא הוו תרי רובי ומקשינן ולרב חנן כו' דכיון דהוו תרי רובי מי איכא למ"ד דלא סגי. דמתני הא פי' דרב חנן לא היה שונה דבקרונה של צפורי היה מעשה לכך היה אומר דהוראת שעה היתה. כך פי' הראב"ד ורש"י גורס ומפרש כן ולרב חנן קשיא הא דמצא בה תינוק מושלך דודאי כיון דבקרונה של צפורי היה מעשה כי אמר רב חנן הוראת שעה היתה רוצה לומר הא דאצריכו תרי רובי חומרא היא שהחמירו לשעה הילכך קשיא הא דאמר רב אבל ליוחסין לא. דמתני הא כו' דרב חנן לא היה שונה דבקרונה של צפורי היה מעשה ולכך הוא אומר דהוראת שעה היתה כשלא הצריכו תרי רובי והכל עולה לסוף לטעם אחד עם פי' הראב"ד אבל לרש"י היה יכול לתרץ הא דלא סגי לן בחד רובא בתינוק מושלך משום דלא הוה ליה חזקה דכשרות משא"כ באשה שיש לה חזקה דכשרות ור"ח ז"ל גריס כגירסיה וז"ל ומפרש מאן דמתני הא כו' דרב חנן בר רבא אליבא דרב סבר דאפילו ליחסו סגי בחד רובא והא דלא מתרץ דרב חנן לית ליה דבקרונה של צפורי דמעשה ודאי מגמר הוה גמרי ליה והיה ידוע להם שכך היה דאי לא קשיא הא דמקשינן בריש שמעתין אי כר"ג אפילו ברוב פסולין נמי מכשר כו' ואצטריך לתרץ דבקרונה של צפורי הוה מעשה. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל ר"ח ז"ל מפרש הא דאמרינן מאן דמתני הא לא מתני הא דאמוראי נינהו ואליבא דרב ולאו מילתא היא דא"כ הוה ליה למימר הכי אמוראי נינהו. ועוד דהא רב גופיה אמרה ולאו אמורא משמיה ועוד דהוה ליה למימר דמ"ד הוראת שעה היתה לא מוקי לה בקרונה של צפורי כי היכי דלא נשווי פלוגתא בינייהו בכדי אלא הכי פירושו מאן דמתני משמיה דרב הוראת שעה היתה לא מתני בקרונה של צפורי היה מעשה ובעי למימר דבעלמא לא שרינן ליה בהכי דלית הלכתא כרבי יוסי. וכן פירש רש"י ז"ל וכן בכל מקום דאמרינן כי האי לישנא מאן דמתני הא לא מתני הא הכי נמי מפרשא ואיכא נוסחא דלית בהו ולרב חנן בר רבא קשיא הך מצא בה תנוק מושלך אלא קשיא הך סתם וכן עיקר והכי קאמר כיון דבקרונה של צפורי הוה מעשה זה היכי אמר הוראת שעה היתה ומפרקינן לא מתני הא. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל הוראת שעה היתה כלומר לפי מה שראו באותו מעשה מפני הוכחת שאר דברים שהיו שם הורו כך לשעה אבל לדורות אין כן הלכה. מתיב ר' ירמיה וליוחסין לא בעינן וכו' אשתמיטתיה וכו' ולרב חנן בר רבא דאמר הוראת שעה היתה קס"ד דשמיע

ליה לרב חנן דרב יהודה וקאמר הוראת שעה היתה כי בעו כולי האי אבל לדורות לא בעינן אלא חד רובא קשיא הך דמצא בה תנוק מושלך דאמר רב אבל ליחסו לא דבעינן תרי רובי. דמתני הא לא מתני הא פירש ר"ח ז"ל דמתני הא דהוראת שעה היתה לא מתני הא דלא שנו אלא להחיותו אבל כולהו אית להו דרב יהודה דקאמר בקרונא של צפורי היה מעשה. ואינו נראה דכיון דכן דאית ליה דהכי הלכתא דבחד רובא סגיא מאי טעמא אית ליה בקרונא של צפורי היה מעשה דהשתא הויא דלא כהלכתא. ותו דא"כ אשתכח דלגבי דינא דיוחסין פליגי אמוראי ואליבא דרב ורב חנן סבר דבחד רובא סגי ומאן דמתני לא שנו אלא להחיותו אית ליה דבעינן תרי רובי וכיון דכן דבעיקר דינא פליגי לימא אמוראי נינהו ואליבא דרב וכ"ת דהיינו טעמא דלא אמרינן הכי משום דההיא דלא שנו אלא להחיותו מתני לה בלא אמורא כל שכן דקשיא הא כיון דרב גופיה אמרה ולאו אמורא אחרינא אמרה משמיה היכי אפשר למימר דלא מתני לה ותו אמאי משווי פלוגתא בינייהו בכדי דנימא דפליגי רב חייא בר אשי ורב חנן בר רבא אדרבה מסתברא דה"פ דמתני הא בהוראת שעה לא מתני הא דאמר רב יהודה בקרונא של צפורי היה מעשה ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי דרב חייא בר אשי אמר הלכה כר' יוסי דסבר לה הלכה כרב יהודה דאיכא תרי רובי ורב חנן בר רבא אמר הוראת שעה ולית ליה דרב יהודה וקסבר דליכא אלא חד רובא והיינו דקאמר הוראת שעה היתה אבל לדורות בעינן תרי רובי ורב חנן בר רבא סבר דר' יוסי ודאי כר"ג ס"ל ושאינה טוענת ודאי דכ"ע בעינן תרי רובי אלא שהכשירו ברוב אחד לפי מה שראו באותה שעה ומפני הוכחת שאר דברים שהיו שם להיתר למימרא דאי איכא בי דינא דאלים וחזו נמי הכי מפני ראיות מוכיחות שהיו שם הרשות בידו אבל אדר' יוסי ודאי לא פליגי דמעשה קאמר ואין מעשה לסתור. ע"כ:

וז"ל הרא"ש ז"ל ולרב חנן בר רבא דאמר הוראת שעה היתה קשיא הך דס"ד השתא דאית ליה רוב וה"ק הוראת שעה היתה שהצריכו תרי רובי לפי שראו צדדים לאסור אבל לדורות בחד רוב סגי דלא מסתבר ליה לפרושי כמו שפירשנו מתחלה דהאי מעשה לפי שראו צדדין להתיר אבל בעלמא לא מהני אפי' תרי רובי ליוחסין. דמתני הא לא מתני הא פירש"י ז"ל מאן דמתני להא דרב חנן וכו' לא מתני הא דאמר רב יהודה וכו' וחד רובא הואי אלא הוראת שעה היתה ולהאי פירושא לא נפקא לן מידי בפלוגתא דרב חייא ורב חנן דתרווייהו מודו דבעלמא בעינן תרי רובי אלא דפליגי במעשה דתנוקת היכי הוה. וקצת קשה דמשמע דרב חנן אתא לפלוגי אהך דקאמר רב חייא הלכה כר' יוסי כלומר דאין הלכה כמותו. ור"ח ז"ל פירש מאן דמתני מילתיה וכו' לא מתני ההיא

דרב אבל ליוחסין לא אלא דס"ל דאפילו ליוחסין מועיל חד רוב. ומיהו פירש"י ז"ל עיקר דלפר"ח קשה דמעיקרא דפריך ר' ירמיה וליוחסין לא בעינן תרי רובי ה"ל לשנויי לאלתר מאן דמתני הא לא מתני הא אבל לפירש"י ז"ל לא מצי לשנויי הכי דודאי כ"ע מתנו הך ליוחסין לא בההיא דרב גופיה אמרה ועוד למאן דמכשיר בחד רובא תיקשי ליה הא דמקשינן לעיל ר' יוחנן בן נורי דאמר כמאן. ע"כ:

וכן כתב הריטב"א ז"ל דפירש"י ז"ל עיקר ומעשה קרונא של צפורי לא היה ידוע לכל כדמוכחא כולה שמעתין ואיכא למידק טובא אשמעתין דמאי פרכינן מההיא דתנוק דשאני התם דלית ליה חזקה דכשרות מה שאין כן בתנוקת דאית לה חזקה דכשרות ונ"ל דקושיין למ"ד דכל שנבעלה אבדה חזקתה וכסברא דר' יהושע א"נ דרב אמר ליחסו לא אפילו לפסול אשה שנבעלת לו בדיעבד דאית לה חזקה דכשרות. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

הא דאמרינן לא שנו אלא להחיותו פירש"י ז"ל לא שנו דאם רוב ישראל אלא להחיותו משמע מפירש"י ז"ל דמחצה על מחצה אין ב"ד מצווין להחיותו וכן למאי דקאמרינן מעיקרא ושמואל אמר לפקח עליו את הגל משמע דמחצה על מחצה אין מפקחין וכן פירש"י ז"ל במסכת יומא וכ"ת היכי אפשר דמחצה על מחצה אין מפקחין הא כל ספק נפשות להקל הוא והכי אקשינן בהדיא התם בפ' יום הכפורים [יומא פד ב'] אהא דאמרינן לא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב היכי דמי אי דאיכא תשעה ישראל ואחד כותי רובא ישראל נינהו פי' ובודאי הולכין אחר הרוב וא"נ מחצה על מחצה ובאת לומר שאין הולכין אחר הרוב דכותי קבוע הוא וכמחצה על מחצה דמי ע"כ הולכין אחר הרוב אעפ"י שאינו רוב גמור דספק נפשות להקל ואלא דאיכא תשעה כותים וישראל אחד הא נמי פשיטא דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ועוד דרב דאמר להחיותו משמע אבל לפקח עליו את הגל לא ואפי' רוב ישראל וכן נראה מפירוש רש"י ז"ל שם בסדר יומא והיאך אפשר לומר כן ותו דתנן ספק חי ספק מת ספק כותי ספק ישראל מפקחין ומתוך הדוחק הוצרכתי לומר דהא דאמר רב לא שנו אלא להחיותו לאו ארוב ישראל בלחוד קאי אלא ה"ק לא שנו בין ברוב ישראל בין במחצה על מחצה אלא להחיותו אבל ליחסו לא דס"ל דמשנה חדא קתני רוב כותים כותי רוב ישראל ישראל ומחצה ע"מ כרוב והוי ישראל וקאמר עלה אין במשנתנו שהוא ישראל ליחסו אלא להחיותו וגם אמר רב להחיותו לאו לאפוקי פיקוח הגל דבמחצה על מחצה נמי מפקחין אלא שאף להחיותו צריך מחצה על מחצה ושמואל פליג ואמר שאפילו רוב כותים מצווין להחיותו וכי תנן במתני' ישראל לפקח עליו את הגל שאפי' במחצה על מחצה מפקחין ומכל מקום שמעינן מיהא דרב ס"ל ברוב כותים אין מפקחים דהא אין בית דין מצווין להחיותו

וכ"ש שאין מפקחין כדכתב רש"י ז"ל ומעתה קשה לי למה פסק רבינו הגדול בפרק יום הכפורים דשמואל דאמר אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב ואע"ג דפרוש לחצר אחרת ושמעתתא דר' יוחנן דהתם כפשטא דרב אתיא דאמר בחצר אחרת אין מפקחין משום דכל דפריש מרובא פריש ויש לי לפרש להחיותו לאו בפקוח נפש הוא אלא לפרנסו כאחד מענייי ישראל ומש"ה אמר רב לא שנו רוב ישראל אלא להחיותו ולא איירי איהו בפקוח נפש כלל ומעיקרא ודאי הוו יכלי לאקשויי לשמואל לפקוח נפש מי בעינן רוב ישראל אלא אלים לאקשויי עליה דשמואל מיניה וביה דלא מבעיא דלא בעינן רוב ישראל אלא אף ברוב כותים מפקחין הלכך להאי פירושא דרב לא פליגא עליה דשמואל בפקוח והלכתא כותיה אלא שיש שסבורין לדחותה מהא דאמר ר' יוחנן התם תשעה כותים ואחד ישראל באותה חצר מפקחין בחצר אחרת אין מפקחין ומקשינן מינה לשמואל ופריק לא קשיא הא דפרוש כולהו הא דפרוש מקצתייהו ופירשו דפרוש כולהו מפקחין דפרוש מקצתייהו כל דפריש מרובא פריש דהא לא אתחזק ישראל דפריש ובחצר אחרת אין מפקחין והדר אקשי' התם בגמרא מצא בה תנוק מושלך ואוקימנא לשמואל אריש והשתא ודאי אידחי לה פירוקיה כדר' יוחנן דהא עיר כמאן דפריש מקצתייהו דמי שהתנוק הוא שמושלך בפלטיא והשאר קבועין בעיר ואפ"ה אמר שמואל מפקחין ואילו ר' יוחנן אמר בחצר אחרת אין מפקחין וכיון דאידחי ליה פרוקיה ופליג אדר' יוחנן אנן כר' יוחנן נקטינן הלכה באותה חצר מפקחין משום קבוע בחצר אחרת אין מפקחין והולכין בפקוח נפש אחר הרוב וזהו דעת הר"מ הספרדי ז"ל אבל רבינו הגדול ז"ל סובר דבעיר כיון שלא ראו תנוק זה פורש מן הבתים אלא מושלך בפלטיא מרוב סיעה שבפלטיא הוה והוה ליה פרוש כולהו ומפקחינן דכל שלא נשאר שם קבוע בחצר ראשונה מפקחין א"נ דודאי הוחזק ישראל בפלטיא באותו היום כדפירש רש"י ז"ל דפרוש כולהו לחצר זו מפקחין. הרמב"ן ז"ל:

והרשב"א ז"ל כתב וז"ל פרש"י ז"ל לא שנו דברוב ישראל ישראל אלא להחיותו וכתב הרמב"ן ז"ל נראה מדברי רש"י ז"ל וכו'. ופי' הוא להחיותו לאו בפקוח נפש הוא אלא לפרנסו כאחד מענייי ישראל וכו' ובפירושי רש"י ז"ל שבידינו כתוב גם כן להחיותו שהיו ב"ד מצווין לפרנסו מדכתיב וחי אחיך עמך. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל פרש"י ז"ל לא שנו דרוב ישראל [ישראל] אלא להחיותו אבל ליחסו לא אבל מחצה על מחצה אפי' להחיותו [לא וה"ה דאין מפקחין עליו את הגל דאיכא עבירה ואפי' רוב ישראל דוקא להחיותו] דליכא עבירה אבל לא לפקח עליו את הגל ושמואל אמר לפקח עליו את הגל ברוב ישראל דארוב ישראל קיימינן אבל להחיותו

אפי' במחצה על מחצה ואינו נכון דודאי ליכא מאן דאמר דרוב ישראל לא יהא דינו כישראל לפקח עליו את הגל ובמסכת יומא אמרינן אמר שמואל לא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב היכי דמי אי דאיכא תשעה ישראלים וכו'. פשיטא א"נ מחצה על מחצה ספק נפשות להקל ואלא דאיכא תשעה כותים וכו' הא נמי פשיטא דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ולפום האי פירושא השתא למאי דקס"ד אשתכח דלכ"ע מע"מ אין מפקחין דאפי' שמואל לא אמר אלא ברוב ישראל והא ליתא כדפרישית ותו דתנן בהדיא התם ספק חי ספק מת ספק כותי ספק ישראל מפקחין ואיכא לפרושי דרב ושמואל לאו ארוב ישראל קיימי אלא אכולא מתני' קיימי והכי קאמרי הא ישראל דאתמר מתני' בין רוב ישראל בין במחצה על מחצה להחיותו וה"ה ודאי דמפקחין עליו את הגל בין ברוב בין במחצה על מחצה וה"ק להחיותו בעינן רוב ישראל או מחצה ע"מ לאפוקי רוב כותים דאפילו להחיותו אין ב"ד מצווין עליו אפי' מת ברעב ושמואל אמר לפקח עליו את הגל פי' דוקא לפקח את הגל הוא דבעינן רוב או מחצה ע"מ אבל להחיותו אפי' ברוב כותים ומי אמר שמואל הכי והאמר שמואל לא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב אלא כי איתמר דשמואל אריש איתמר אם רוב כותים כותי אמר שמואל ולפקח עליו את הגל אינו כן כלומר דאפילו ברוב כותים מפקחין והלכך בהא פליגי רב ושמואל דרב סבר דרוב כותים אפילו להחיותו נמי לא וה"ה לפקח עליו את הגל ושמואל סבר דאפי' ברוב כותים מפקחין וה"ה להחיותו והיינו דבעינן עלה דשמואל א"כ רוב כותים כותי למאי הלכתא ולפום האי פירושא לענין הלכתא מסתברא דהלכתא כרב דרב ושמואל הלכתא כרב באיסורי וא"כ קשיא למאי דפסקו כולהו גאונים ז"ל דהלכתא כשמואל דאין הולכין אחר פיקוח נפש אחר הרוב ולפי דעתם אפשר לפרש דהאי דאמר להחיותו לאו כדאמרינן דב"ד מצווין עליו להחיותו דהיינו פקוח נפש אלא לפרנסו כאחד מעניי ישראל והיינו מילתא יתירתא והשתא איכא לפרושי כפרש"י ז"ל לא שנו דרוב ישראל ישראל אלא להחיותו פי' להטילו על קופה של צדקה דהא דוקא ברוב ישראל וברוב ישראל עבדינן אבל ליחסו לא אפי' ברוב ישראל ולענין פקוח נפש לא איירי רב בהא ושמואל אמר לפקח עליו את הגל אבל להחיותו אפי' ברוב ישראל לא ואקשינן עליה מדידיה דאמר לא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב דאפילו ברוב כותים מפקחין וכ"ש מחצה על מחצה ואמרינן דהא דשמואל אריש איתמר ואפשר דהשתא מודה רב לשמואל דלא קאמר רב דבעינן רוב ישראל אלא להחיותו אבל בפקוח נפש אפשר דאפילו ברוב כותים מודה וכ"ש לומר שב"ד מצווין עליו להחיותו והלכתא כותיה ואיכא דקשיא ליה להאי פסקא ההיא סוגיא דמסכת יומא פרק יום הכפורים דמשמע דשמואל פליג אדר' יוחנן דאמרינן

התם אמר רב יהודה אמר שמואל לא הלכו בפקוח נפש וכו'. ע"כ:
וז"ל הריטב"א ז"ל פרש"י ז"ל לא שנו דרוב ישראל ישראל אלא להחיותו לפרנסו כאחד מעניי ישראל כדכתיב וחי אחיך עמך ויפה כיון דאילו להחיותו ממש כשמואל למיתה היינו לפקח עליו את הגל דאמר שמואל וכ"ת דלרב לא שרי אלא להחיותו בלא עבירה אבל לפקח עליו את הגל בשבת אוסר ואתא שמואל ושרי אפי' לפקח עליו את הגל בשבת הא ליתא דהא ליכא מ"ד ברוב ישראל אין מפקחין ואפילו מחצה על מחצה וכדאמר במסכת יומא על הא דבסמוך דאמר שמואל לא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב היכי דמי אי דאיכא תשעה ישראל אמאי לא הלכו ואפילו מחצה על מחצה ספק נפשות להקל אלמא פשיטא הוא לכ"ע דאפי' מחצה על מחצה נמי מפקחין אלא ודאי דהא דאמר רב להחיותו בעי' רוב ישראל אינו אלא לפרנסו מקופה של צדקה כאחד מעניי ישראל כדפרש"י ז"ל. ע"כ:
ומי אמר שמואל הכי כו'. פי' תרתי קא פריך חדא דאי אפשר לומר דלענין פקוח נפש בעינן רובא ולא סגי מחצה על מחצה וכדמשמע מדברי שמואל דהא אית לן בכמה דוכתי בהדיא דספק נפשות להקל ועוד דשמואל גופיה קאמר אין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב ואפילו ברוב כותים מפקחין והכין משמע מלשונו של רש"י דמעיקרא קאמר ומי אמר שמואל הכי. דלענין פקוח נפש בעינן רובא. משמע דקושיא היינו מאי דקאמר דבעינן רובא ושוב כתב ז"ל אין הולכין כו'. דאפילו בספק כותים ספק ישראל ברוב כותים מפקחין. אלא הנכון כדכתיבנא כנ"ל:
וכתב הריטב"א וז"ל ומי אמר שמואל הכי פי' דלפקוח הגל בעינן רוב ישראל ואפי' מחצה על מחצה לא והאמר שמואל לא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב ואוקימנא דאפי' ט' כותים ואחד ישראל מפקחין אלא כי איתמר דשמואל אריש איתמר ובפרק בתרא דיומא אוקימנא להא דשמואל דאפילו בחצר אחרת מפקחין ואותבינן מדר' יוחנן דאמר באותה חצר מפקחין בחצר אחרת אין מפקחין ופרקינן הא דפרוש כולהו הא דפרוש מקצתייהו ופרש"י התם פרוש כולהו לחצר אחרת ונפל שם הגל עליהם מפקחין דכיון דכולהו פרוש קביעותא דחצר ראשונה בדוכתא קיימא אבל פרוש מקצתייהו לחצר אחרת ונפל גל על אותו מקצת אין מפקחין שלא הוחזק ישראל בחצר זה דלדיינוה כקבוע והקשו בתוספות דהא בהא שמעתין דמצא בפלטי' תנוק מושלך דקתני דאפילו ברוב כותים מפקחין משום דהוה ישראל קבוע פרוש מקצתייהו חשיב שהרי אין בפלטיא זו כל תנוקות שבעיר אלא שמקצתם פירשו מן העיר לכאן וכיון שבעיר עצמה איכא מיעוט ישראל מפקחין ויש שהיו מתרצי' דההיא דמס' יומא דחויא בעלמא הוא דלשמואל לא

שני לן בין פרוש מקצתייהו לפרוש כלהו ופליגא אדרבי יוחנן ולית הלכתא כשמואל במקום ר' יוחנן וזה דעת הר"ז ז"ל ואחרים עמו אבל דעת הגאונים ז"ל דהל' כשמואל בסוגיין דהתם וכן בדין דהיכי דחינן סוגיא דהתם משום אומדנא דידן דלא אדכרוה בגמ' כלל ואחרים פירשו דהתם הכי פירושא דפרוש כולהו ונפל הגל על אחד מהם בחצר אחרת אין מפקחין דכבר נתבטל הקביעות כשפרשו מן החצר הראשונה וכשנפל הגל הא הוו להו ניידי וכל דפריש מרובא פריש אבל פרוש מקצתייהו על דעת לחזור ונשאר המקצת האחרת בחצר ראשונה עדיין הקביעות קיים וכל הפורשין משם נדונין כאילו פירשו ממקום שהוא מחצה על מחצה ולפיכך מפקחין והיינו הא דתנוק מושלך דמשום דפרוש מקצתייהו מפקחין לשמואל בעיר שרובה כותים וכן פירשו בתוס' ונכון הוא והרמב"ן ז"ל תירץ לפרש"י דהכא כיון שהתנוק הזה הנמצא בפלטיא לא ראינוהו פורש מן העיר זה נדון כחצר ראשונה דכיון דאיכא מיעוט ישראל ולא סגיא שלא הוחזק בפלטיא זה היום תנוק ישראל הא חשוב ליה קבוע גמור ולפיכך מפקחין וגם זה נכון ע"כ. וכבר כתבנו מה שהאריך הרמב"ן ז"ל בזה:

אין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב. משום דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם אמר רחמנא עשה דבר שלא יבא לידי מיתה וכו'. הרא"ש ז"ל. וכן כתבו בתוספות יומא פרק בתרא עיין שם:

אלא כי איתמר דשמואל אריש איתמר. ויש לדייק קצת דמשמע דלא משנינן דשמואל אלא דמוקמינן ליה מסיפא לרישא והא טובא מטפינן בלישניה דאמרינן דהכי קאמר ולפקח עליו את הגל אינו כן וי"ל דה"ק שמואל ולפקח עליו את הגל פי' דכי איכא למפלג בהאי מתניתין דהיינו לפקח עליו את הגל דלא בעינן רוב ישראל דאפי' ברוב כותים נמי מפקחין ואפשר דס"ל לשמואל דכי אמרי' אם רוב ישראל ישראל היינו לכל מילי ולא מפליגינן מתניתין אלא במאי דקתני אם רוב כותים כותי וה"ק רב אמר לא שנו אלא להחיותו אבל ליוחסין לא והיינו אמצעיתא דקתני אם רוב ישראל ישראל ושמואל אמר כי קתני מתני' אם רוב ישראל ישראל לכל מילי הוי ישראל וכי איכא לחלק היינו ברישא ולפקח עליו את הגל והכי קאמרינן לא שנו דאם רוב כותים כותי אלא להאכילו נבלות אבל לפקח עליו את הגל לא דאפילו ברוב כותים נמי מפקחין והיינו דבעי תלמודא אם רוב כותים כותי למאי הלכתא פירוש לשמואל וכדפרש"י ז"ל:

וז"ל שיטה ישנה לפקח עליו את הגל אינו כן דברוב כותים נמי מפקחין ובמחצה על מחצה מחיין אותו. ולרב ברוב כותים אין מפקחין אלא במחצה על מחצה וברוב ישראל יש לנו להחיותו. ע"כ:

אם רוב כותים כותי למאי הלכתא. פירוש דהא אמרת לפקח עליו את הגל אינו כותי ועוד דקתני רוב ישראל ישראל אלמא מחצה על מחצה נמי ככותי ומפרקינן להאכילו נבלות דאם רוב כותים מאכילין אותו נבלות ואם אין שם רוב כותים אין מאכילין אותו נבלות. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל שיטה ישנה אם רוב כותים כותי למאי הלכתא לשמואל בעי למאי הלכתא הוא כותי שהרי מפקחין עליו את הגל ואפשר דלרב נמי בעינן דאי אתא לאשמועינן שאין מפקחין עליו את הגל ממחצה על מחצה ישראל שמעת ליה דמפרשינן לפקח עליו את הגל ודוקא במחצה על מחצה. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל אם רוב כותים כותי למאי הלכתא פי' אפי' אליבא דרב פריך דהא ודאי מודה הוא לשמואל דלפקח עליו את הגל אפילו ברוב כותים מפקחין כיון דלא אשכחן ליה דפליג אדשמואל ופרקינן להחזיר לו אבידה פירוש ואפילו לשמואל נמי אזלינן בתר רוב כותים דכי אמר שמואל אין הולכין בממון אחר הרוב הני מילי להוציא ממון מחזקת בעלים אבל אבידה זו שאין לה בעלים בתר רובא אזלינן בה וכדמוכח נמי בפ' אלו מציאות וכדכתיבנא התם בס"ד ע"כ. ושוב כתב ז"ל אם רוב ישראל ישראל וכו' וכדבעינן למכתב לשונו ז"ל בס"ד משמע דהוה גריס להחזיר לו אבידה עלה דרוב כותים וצ"ע לשונו ז"ל:

להאכילו נבלות. וכ"ש לענין אבידה ואי נגחיה תורא דידיה לתורא דידן מחייבינן ליה נזק שלם ואפשר דלשמואל לא מחייבינן ליה נזק שלם אע"ג דרוב כותים כיון שאין הולכין בממון אחר הרוב. שיטה ישנה. ולקמן נכתוב מה שכתב בזה הרשב"א ז"ל בס"ד:

להחזיר לו אבידה. ואם תאמר אמאי לא קאמר להחיותו וכדקאמרינן לעיל ותירץ רש"י ז"ל דרבותא אשמועינן דמוציאין מיד ישראל הזוכה בה ואע"ג דאמר שמואל אין הולכין בממון אחר הרוב היינו דוקא בשממון זה שאנו רוצים להוציא מידו מחמת הרוב בא לידו ברשות הבעלים כמו המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן אבל הך מציאה שלא בא לידו ברשות הבעלים כ"ע מודו דהולכין אחר הרוב להוציאה מידו עוד תירץ רש"י דלהכי נקט להחזיר לו אבידה לרבותא דאע"ג דאמור רבנן המחזיר אבדה כו' עליו הכתוב אומר למען ספות הרוה את הצמאה שהשוה אותם לחשיבותן של ישראל ונאמר לא יאבה ה' סלוח לו. והתוס' לא חשיב להו רבותא הך דהחזרת אבידה טפי מלהחיותו אלא משום הך דלמען ספות הרוה וכדכתב רש"י בתירוצא בתרא וכדכתיבנא דאי משום דמוציאין מיד ישראל הזוכה בה פשיטא ולא שייך להיא דשמואל כלל דההיא דשמואל בהיתר באו לידו ומדעתו נתנה לו הלוקח אבל הך מציאה שמא שלא כדין בא לידו הלכך פשיטא

ודאי דהולכין אחר הרוב ואם נפשך לומר כיון דסוף סוף אתה מוציא מיד ישראל הזוכה בה חשיבא רבותא אף אנו נאמר להחיותו מוציאין אנו ממון ישראל כדי לפרנסו ואם כן מאי רבותא איכא טפי בהחזרת אבידתו להחיותו ע"כ. כנ"ל:

והרא"ש כתב וז"ל להחזיר לו אבידתו הוה מצי למימר להחיותו כדאמר רב אלא לרבותא נקט כדפרש"י ז"ל אבל להחיותו אין כל כך עבירה דאמרינן בגיטין [סא א'] מפרנסין עניי כותים עם עניי ישראל ונראה דאתי אפילו כמ"ד אין הולכין בממון אחר הרוב דהתם היינו דוקא בשממון זה שאנו רוצים להוציא מידו מחמת הרוב בא לידו ברשות הבעלים כמו המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן אבל הך מציאה שמא שלא כדין בא לידו כ"ע מודו דהולכין אחר רוב להוציא מידו. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל אם רוב ישראל ישראל למאי הלכתא דהא אמרת דאינו כותי עד שיהא רוב כותים ומפרקינן להחזיר לו אבידה שאם רוב ישראל מחזירין לו אבידה ואם לאו אין מחזירין ואיכא דקשיא ליה הא אין הולכין בממון אחר הרוב ולימא מוצא אייתי ראיה דישראל את ושקול ולא קשיא דהתם הוא דאיכא למימר אוקי ממונא בחזקת מאריה אבל מוצא אבידה לאו מאריה דממונא הוא וללישנא בתרא דפרישית דלהחיותו הוה אפשר ליה למימר רוב ישראל ישראל להחיותו אלא דילמא שמואל לא סבר ליה כרב. ע"כ:

וז"ל (הרא"ש) [הרא"ה] ז"ל אם רוב ישראל ישראל למאי הלכתא ק"ל לפום האי פירושא בתרא דפרישנא אליבא דגאונים ז"ל דלהחיותו עדיפא מפקוח נפש לימא להחיותו וי"ל משום דלא פסיקא ליה למימר דרב ושמואל לא פליגי. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל אם רוב ישראל ישראל למאי הלכתא פי' דאע"ג דהא אוקמה רב להחיותו לרווחא דמילתא בעינן ליה את"ל לית ליה ההיא דרב ומיהו הלכתא כרב כיון דלא אשכחן מאן דפליג עליה בהדיא. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל אם רוב ישראל ישראל למאי הלכתא כלומר דהא אמרת דאינו כותי עד שיהא רוב כותים ומפרקינן להחזיר לו אבידה והא דלא קאמר להחיותו וכדאמר רב רבותא קמ"ל דאף להחזיר לו אבידה הרי הוא כישראל וכן פרש"י ז"ל דלרבותא נקטיה משום דאמרינן כל המחזיר אבידה וכו'. א"נ י"ל דה"ק להחזיר לו אבידה דאעפ"י שאין זה ממונו של ישראל ועומד עליו בספק השב תשיבם אפ"ה אם רוב ישראל מחזירין לו ואם לאו אין מחזירין לו ויש לדקדק והא אין הולכין בממון אחר הרוב ולימא ליה מוצא הבא ראיה דישראל את ושקול וי"ל דהא דאין הולכין בממון אחר הרוב אלא לאפוקי ממונא מחזקתיה אבל מוצא אבידה דלאו מארי דממונא הוא ואדרבה קאי עליה בספק השב תשיבם לאחיך הולכין בו אחר הרוב ע"כ. ורש"י ז"ל פי' בענין אחר במסכת יומא

פ' יום הכפורים עיין תוספות שם:

וז"ל שיטה ישנה אם רוב ישראל למאי הלכתא לשמואל קא בעי דאמר מחצה על מחצה להחיותו דלרב רוב ישראל להחיותו והא דלא קאמר ליחסו משום דמשמע לן דודאי ליוחסין בעי תרי רובי ואף שמואל מודה בכך. להחזיר לו אבידה ואע"ג דאין הולכין בממון אחר הרוב ה"מ בממון שאין ידוע לנו אם הוא שלו ופירש רש"י ז"ל דרבותא קמ"ל אע"ג דקי"ל המחזיר אבידה לכותי עליו הכתוב אומר למען ספות וגו' האי ישראל גמור חשבינן ליה. ע"כ:

מחצה על מחצה למאי הלכתא. לרב בעי דלשמואל מחצה על מחצה להחיותו ולרב נמי הוה מצי אמר לפקח עליו את הגל אלא רבותא נקט אפילו לענין ממון. שיטה ישנה:

והרא"ש ז"ל כתב וז"ל מחצה על מחצה למאי הלכתא אי לפקוח נפש אפילו רוב כותים נמי ואי להחיותו רוב ישראל בעינן וכן להחזיר לו אבידה נמי רובא ישראל בעינן משום דא"ל אייתי ראיה דישראל את ויהיבנא לך ואי שלא להאכילו נבלות כבר שמעינן ליה דדוקא ברוב כותים אמר רב פפא להאכילו נבלות ע"כ. וכן כתב הרשב"א ז"ל:

אילימא דנגחיה תורא דידן לדידיה וכו'. אבל אי הוי רוב ישראל נראה דפשיטא הוא דמשלם לו חצי נזק ואע"ג דאין הולכין בממון אחר הרוב לרב קאמרינן וכן נראה מדאמרינן לא צריכא דנגחיה תורא דידיה לדידן ולא משלם אלא פלגא משמע הא ברוב כותים משלם כוליה ודוקא אליבא דרב דקסבר הולכין בממון אחר הרוב ואיכא דאמרי דברוב כותים אפילו שמואל מודה דבחזקת כותי קאי ומפקינן מיניה. שיטה ישנה:

והרשב"א כתב וז"ל ואוקימנא לנזיקין וקשיא לן אפילו רוב כותים נמי לימא להו אייתיהו ראיה דלאו ישראל אתון ושקולו דהא אין הולכין בממון אחר הרוב לאפוקי ממונא מחזקת מאריה וי"ל דכיון דמספקא לן אי כותי אי ישראל אם רוב כותים ככותי חשבינן ליה וכיון דככותי חשבינן ליה לית ליה חזקה דממונא דנימא אוקי ממונא בחזקת מאריה אבל בישראל דודאי אית ליה חזקה דממונא לא אזלינן ביה אחר הרוב. ע"כ. וכן כתב הרא"ה ז"ל דכיון דאי איתא דהוי כותי לית ליה חזקה דממונא והשתא מספקא לן בגופיה אי הוי כותי לא אמרינן בהא אין הולכין בממון אחר הרוב דלא איתמר אלא להוציא מחזקתו. ע"כ:

וכן כתב הרא"ש ז"ל דכיון דרוב כותים אנו מחזיקין אותו בחזקת כותי ושוב אין חזקת ממון לכותי הלכך אזלינן בתר רובא אפילו להוציא מידו ע"כ. וכן כתב הרמב"ן ז"ל וז"ל מחצה על מחצה ישראל למאי הלכתא דהא אמרת צריך שיהא רוב ישראל ובודאי דוקא הוא דמחצה על מחצה לענין אבידה אינו כרוב לאפוקי ממונא ואוקימנא לנזיקין ובהא

קשיא טפי אפילו רוב כותים נמי לימא ליה אייתי ראיה דלאו ישראל את אלא דאין הולכין בממון אחר הרוב והא נמי לא קשיא דכיון דגופיה הוא דמספקא לן אי ישראל הוא אי כותי הוא אם רוב כותים כותי הוא וכיון דכותי הוא לית ליה חזקה דממונא דנימא אוקי ממונא בחזקת מריה אבל בישראל דודאי אית ליה חזקה דממונא לא אזלינן בתר רובא. ע"כ:

וכתב עוד הרשב"א ז"ל ולא נאמרו דברים הללו אלא בשלא הטבילוהו ב"ד הא הטבילוהו ב"ד ישראל גמור הוא ואף ע"פ שלמעלה גבי גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד פרש"י ז"ל שהביאתו אמו לב"ד כבר כתבתי שם דלאו למימרא שאם הטבילוהו ב"ד מדעתו שאינו גר אלא דאורחא דמילתא נקט שאין דרכן של ב"ד להטביל את הכותים בלא טענה מדעתם. וא"ת א"כ נטבלינהו ע"ד ב"ד י"ל כשיד אומות העולם תקיפה על עצמן ואין מניחין אותן אלא בדין א"נ יש לומר דהכא דינא תנן לומר בשלא הטביל והוי דינא הכי וזה הוא הנכון עד כאן:

לא צריכא דנגחיה תורא דידהו לתורא דידן. ואם תאמר אמאי נקט מחצה על מחצה ישראל דהוא הדין דהוה מצי למימר כותי ונגחיה תורא דידן לתורא דידיה ונ"ל דלרבותא קאמר דממון ישראל אנו מפקיעין מספק. הרא"ש ז"ל. והיינו דנקט תלמודא לשון לא צריכא דרגילין אנו לדייק כל כי האי לישנא בכוליה תלמודא דלא שייך לשון לא צריכא אלא כדמהדר לשנויי קושיית פשיטא אבל כדמהדר לשנויי קושיית למה לא שייך לאהדורי בלשון לא צריכא וכך קבלנו מרבותינו לשנויי האי לישנא ובמאי דכתב הרא"ש ז"ל ניחא:

ומיהו קשה כיון דמחצה על מחצה יש צדדין דמקרי כותי ויש צדדין דמקרי ישראל אמאי נקטיה במתני' לבתר דקתני אם רוב ישראל ישראל ה"ל למנקטי' לבתר מאי דקתני אם רוב כותים כותי לאשמועי' דאין כאן אלא דרגא חדא טפי מרוב כותים דהכי נמי דמחצה על מחצה יש צדדין שראוי לקרותו כותי ואפשר דהיינו עיקר קושית התוס' ז"ל דאי כדמשמע מלישנייהו דקשיא להו אמאי לא נקט מחצה על מחצה כותי שנגח תורא דידן וכו'. אין זו קושיא של כלום דאי הוה תני נמי הכי הוה קשיא לן נמי איפכא אמאי לא נקט מחצה על מחצה ישראל הלכך יש לנו לומר דחדא מנייהו נקט אבל קושיתנו היא קושיא הגונה וראויה להניחה בתימה ודוק שלא כתבו התוספות תימה דהוה ליה למימר מחצה על מחצה כותי וכו' וקל להבין והתם במסכת יומא הקשו התוספות בזה הלשון תימה דהוה מצי למימר כולהו לנזיקין אם רוב ישראל דנגחיה תורא דידן לתורא דידיה מחצה על מחצה ישראל דנגחיה תורא דידיה לתורא

דידן ולא משלם אלא פלגא אם רוב כותים כותי משלם נזק שלם. ותירצו דניחא ליה למימר חידוש בכל חד. ורש"י ז"ל כתב אילימא וכו'. וקאמרת דדייניגן ליה כישראל ומחייבת ליה לשלם לו חצי נזקו. לימא ליה. ישראל אייתי ראיה דהא מחצה על מחצה הוא וספיקא הוא. ע"כ. משמע דאילו הוי רוב ישראל היה חייב ומעתה קשיא להו לתוספות ז"ל שפיר דהוה מצי לאוקמה אם רוב ישראל וכו' לנזיקין מיהו כבר תירץ רש"י ז"ל זה לעיל שכתב להחזיר לו אבידה רבותא היא דמוציאין מיד ישראל הזוכה בה ועוד דאמרו רבנן המחזיר אבידה לכותי עליו הכתוב אומר למען ספות הרוה וגו' ע"כ. פי' הך דהחזרת אבידה הויא רבותא טפי מלהחיותו ומלנזיקין ולהכי נקט תרי רבותי חדא לכל חד מינייהו דוק ותשכח. והא כתיבנא לעיל בשם שיטה ישנה דדוקא לרב הוא דקאמרינן דאם רוב ישראל משלם לו חצי נזק דסבירא ליה הולכין בממון אחר הרוב אבל לשמואל אפי' ברוב ישראל נמי פטור. ובזה נסתלקה קושית התוספות ז"ל וההיא דרוב כותים נמי לא מצי לאוקמה לנזיקין דמדקתני מחצה על מחצה ישראל והיינו דנגחיה תורא דידיה לתורא דידן ממילא משמע דאם רוב כותים כותי ומשלם נזק שלם ולא הוה צריך למתנייה כלל אי לאו לאשמועינן רבותא אחרינא כנ"ל:

ואידך פלגא וכו'. ואם תאמר והא מודה מקצת גמור הוא וכאומר חמשין ידענא וחמשין לא ידענא דה"ל מחויב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם ויש לומר דלדעת ר"י ז"ל לא קשיא דכיון דלא הוה ליה למידע אין לו לשלם וגם לדברי האומרים דאפי' במאן דלא הוה ליה למידע אמרינן מחויב שבועה הוא ומשלם לא קשיא הא דכיון דליכא מאן דטעין ליה בברי אין כאן חיוב שבועה דמודה במקצת כלל שאין נשבעין על טענת שמא וזה נראה לי ברור. הריטב"א ז"ל.

ובהכי סליק לן פירקא בעזר העוזר האמיתי:

כתב הרב רבינו יהוסף הלוי ן' מיגש ז"ל ולענין חלוקת האשה עם בעלה למדנו מכל שמועות ומשניות אלו שראינו בהם כמה אופנים לענין כתובתה וכללו של דבר דהיכא דאיהי קאמרה ברי ויש לי כתובה ואיהו קאמר שמא דאיהי מהימנא ואית לה והיינו חלוקת ר"ג ור' יהושע בענין הנושא את האשה ואיפסיקא הלכתא כר"ג ולא מיבעיא היכא דאיכא למימר מגו כגון משארסתני נאנסתי דפסלה עצמה מן הכהונה דמהימנא דאמרינן מיגו דיכולה למימר מוכת עץ אני דלא פסלה עצמה מן הכהונ' ש"מ דודאי קושטא קאמרה ומהימנא אלא אפי' היכא דליכא למימר מגו נמי מהימנא פי' כגון האומרת מוכת עץ אני אליבא דרבי יוחנן דאמר טענתה במאתים דאליבא דידיה כי קאמרה מוכת עץ אני בלבד אין לה טענה יפה מזו שאלו הוסיפה בדבריה ואמרה מוכת

עץ אני תחתיך ונסתחפה שדהו מה מועיל לה טענה זו אליבא דידיה ומה הוסיפה לה בטענת מוכת עץ בלבד יש לה אליבא דידיה מאתים ובטענת מוכת עץ אני תחתיך אין לה אלא מאתים הלכך אליבא דרבי יוחנן ליכא למימר במוכת עץ מגו דהא אמרינן א"נ ע"כ לא קאמר ר"ג התם אלא משום דאמרינן אוקי איתתא אחזקתה ודוקא דקא טעין עלה במידי דמשום זנות וכיוצא בו דאיכא למימר ביה אוקי אתתא אחזקתה אבל היכא דקא טעין עלה במידי דלאו זנות הוא וקא בעי לאפטורי מכתובתה ואיהי נקיטא שטר כתובה בידה איהי מהימנא ואי לא נקיטא שטר כתובה בידה אע"ג דאיהי ברי ואיהו שמא אמרינן אוקי ממונא בחזקת מריה כרב נחמן דאמר האומר לחברו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור והיכא דאיהי קאמרה ברי לי ואית לי ואיהו קאמר ברי לי ולית לך איכא לפלוגי בהדא דאי טענה דקא טעין בעל בשעת בעילה ראשונה היא איהו מהימן משום דחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה כדאמרינן אמר רב נחמן אמר שמואל האומר פתח פתוח מצאתי נאמן להפסידה כתובתה ואי האי טענה דקא טעין לאחר בעילה ראשונה היא דליכא למימר חזקה א"נ כגון מי שטען על אשתו שזינתה תחתיו ברצון וקא בעי להפסידה כתובתה הא ודאי כיון דנקיטה לה כתובתה בידה לאו כל כמיניה דקא מפסיד לה ניהלה בלא עדים ובלא ראיה מיהו אם אמר לה השבעי לי דינא הוא דמשתבעת ליה כדין האי מאן דמפיק שטרא אחבריה כו'.

ואי קשיא לך ההיא דאמרינן בתחלת פרק האשה שנתאלמנה טעמא דאיכא עדים הא ליכא עדים הבעל מהימן דאוקימנא לר"ג ומשום דברי וברי הוא הבעל מהימן דאלמא היכא דליכא למימר חזקה נמי היכא דבעל קאמר ברי לי איהו מהימן התם ליכא כתובה בידה דהא בעיקר מה שיש בכתובתה הוה דמנצו בעל קאמר מנה ואיהי קאמרה מאתים ומש"ה כיון דליכא בידה שטר כתובה וליכא נמי סהדי אם בתולה נשאת ואם אלמנה נשאה ומש"ה בעל מהימן כדין כל הממע"ה אבל מי שיש בידה כתובתה וטוען עליה הבעל טענה שמפסדת כלום מכתובתה לאו כל כמיניה שמפסיד עליה כלום מכתובתה בלי ראיה. הני כללי דנקטינן בהאי עניינא ויש לנו לחלק בו כמה אופנים:

האופן הראשון היכא דטעין הבעל בשעת בעילה ראשונה פתח פתוח מצאתי ולית לה גבאי ולא מידי ואיהי קאמרה לא היו דברים מעולם. האופן השני היכא דטען הבעל בשעת בעילה ראשונה פתח פתוח מצאתי ולית לה גבאי מידי ואיהי קאמרה אין הכי נמי מיהו משארסתני נאנסתי. האופן הג' היכא דטען הבעל לאחר כמה ימים שבשעת בעילה ראשונה מצא פ"פ א"נ שראה אותה שזינתה ברצון או אינו יודע אם באונס אם ברצון ואיהי קאמרה להד"מ א"נ משארסתני נאנסתי. והרי אנו חוזרין לפרש כל אופן

ואופן מהם:

האופן הראשון היכא דטען הבעל בשעת בעילה ראשונה פתח פתוח מצאתי ולית לך גבאי ולא מידי ואיהי קאמרה לא היו דברים מעולם דינה כיון שכפרה בעיקר הדבר ואמרה שלימה הייתי והבעל אומר לא כי אלא פתח פתוח מצאתי הוה ליה ברי וברי ואיהו מהימן ואף על גב דאיהי נקיטא כתובה דיליה בידה והיה מן הדין שתהיה היא נאמנת שבועה כדין כל מי שיש בידו שטר אפילו הכי כיון שבשעת בעילה ראשונה טען טענה זו וקיימא לן חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה מש"ה נאמן הבעל לטעון טענה זו ולהפסידה בכך כתובתה:

האופן השני היכא דטען הבעל בשעת בעילה ראשונה פתח פתוח מצאתי ולית לך גבאי ולא מידי ואיהי קאמרה אה"נ מיהו משארסתני נאנסתי דינה כיון דלא כפרה בעיקר הדבר אלא הודית שבעולה היתה אבל טענה דבר שאין הבעל יכול להכחישה בה הויא לה איהי ברי ואיהו שמא הלכך איהי מהימנא והיינו דתנן הנושא את הבתולה ולא מצא לה בתולים היא אומרת משארסתני נאנסתי ונסתחפה שדהו והוא אומר לא כי אלא עד שלא ארסתיך והיה מקחי מ"ט רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים נאמנת וקיימא לן כרבן גמליאל ואף על גב דבעלמא אוקי ממונא בחזקת מריה הכא כיון דאיכא למימר מגו א"נ אוקי איתתא אחזקתה איהי מהימנא וליכא לפלוגי בה בין נקיטא שטר כתובה בין לא נקיטא שטר כתובה חדא דהא ודאי נשאה ויש לה כתובה וליכא למימר מגו דאי בעי למימר צררי אתפסה דהא קיימא לן דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים ומי שטוען שהגבה מחיים עליו להביא ראיה ועוד דקיי"ל הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום וכתובה מעשה ב"ד הויא הלכך אף על גב דלא נקטה כתובה כמאן דנקיטא כתובה דמי. ועוד דאפי' מימר אלמנה נשאתיך דמדינא אמרינן מגו ומהמנינן ליה לבעל בדלא נקיטא איתתא שטר כתובה בידה הני מילי היכא דהויא טענתיה טענת ברי אבל היכא דטענתיה טענת שמא בין נקיטא איתתא שטר כתובה בין לא נקיטא כיון דאיכא למימר מגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני תחתיך דלא קא פסלה וקאמרה נאנסתי אי נמי אוקי איתתא אחזקתה איהי מהימנא:

והאופן השלישי היכא דטען הבעל לאחר כמה ימים שבשעת בעילה ראשונה מצא פתח פתוח אי נמי דטען שראה אותה שזינתה ברצון או שראה אותה ואינו יודע אם זינתה באונס או ברצון והיא אומרת להד"מ א"נ אנוסה הייתי דינה כיון דטענה זו אינה בשעת בעילה ל"ש היא אומרת להד"מ דהו"ל ברי וברי ל"ש אומרת אנוסה הייתי דה"ל ברי ושמא איהי מהימנא דכי הימנוהו רבנן בברי וברי היכא דטען לאלתר בשעת בעילה

ראשונה דאיכא למימר חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה אבל היכא דטען לאחר כמה ימים דליכא למימר חזקה לא מהימן דכיון ששטר כתובה יוצא מתחת ידה לאו כל כמיניה דמפסיד לה כתובתה הלכך משתבעה איהי דלהד"מ כדין כל מי שיש בידו שטר לגביה ואפי' אין שטר כתובתה נמי יוצא מתחת ידה הא אמרינן כל מעשה ב"ד אף על גב דלא נקט שטרא כמאן דנקיט שטרא בידיה דמי. ואם תאמר תינח עיקר תוספת דלאו מעשה ב"ד מאי איכא למימר תוספת נמי דקי"ל לא נתנה כתובה לגבות מחיים כל כמה דאיתא תותיה כמאן דנקיטא שטרא בידה דמי דהא ליכא למימר מגו. ולענין לאוסרה על בעלה למדנו דהיכא דאיהו קאמר ודאי וברי לי דאסורה היא עלי אף על גב דאיהי קאמרה להד"מ הא שויה חתיכה דאיסורא ל"ש אמר בשעת בעילה ראשונה ל"ש אמר בתר הכי. והיכא דאיהו קאמר שמא ואיהי קאמרה ברי ליכא לפלוגי בה דאי האי שמא דקאמר בעל לא שייך ביה שום מעשה ודאי כלל אלא ספק הוא הדבר מעיקרו אם זינתה כלל אם לא זינתה לא מתסרא עליה מספקא דהיינו דאמרינן בכל דוכתא מספקא לא מפקינן ממונא ואיתתא מתותי בעלה ואם יש שם מעשה (ב"ד) ודאי נעשה בה מעשה מיהו איכא למימר באונס זינתה והיא מותרת או ברצון זינתה והיא אסורה חזינן אי איהי קאמרה ומודית אין הכי נמי מיהו אנוסה הייתי הויא לה איהי ברי ואיהו שמא הלכך איהי מהימנא ולא מתסרא והיינו דתנן הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים כו' עד רבן גמליאל ור"א אומרים נאמנת דקיימא לן כרבן גמליאל ואי איהי לא מודית אלא קאמרה שלימה הייתי הוה ליה כברי וברי הלכך חזינן אי חד ספיקא הוא מתסרא עליה דכיון דאיכא מעשה ודאי הוה ליה ספיקא דאורייתא וספיקא דאורייתא לחומרא והיינו דאמר רבי אלעזר האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו ואוקימנא באשת כהן דאיכא חד ספיקא א"נ באשת ישראל וכגון שקבל בה אביה קדושין פחותה מבת שלש שנים ויום אחד ואי תרי ספיקי הוו כגון אשת ישראל שקדשה אביה יתירה על בת שלש שנים ויום אחד מתרי ספיקי לא מתסרא על בעלה. הני כללי דנקטינן בהאי מלתא ויש לנו לחלק בה כמה אופנים:

האופן הראשון היכא דאמר בעל שזנתה תחתיו ברצון והרי היא אסורה ואיהי אמרה להד"מ א"נ אנוסה הייתי:

האופן השני היכא דאמר בעל פתח פתוח מצאתי שהוא כמו שאמר ברי לי שזנית ואיני יודע אם באונס והרי היא אומרת אה"נ מיהו אנוסה הייתי:

האופן השלישי היכא דאמר בעל פתח פתוח מצאתי שהוא כמו שאומר ברי לי שזנית ואיני יודע אם באונס אם ברצון ואיהי אומרת להד"מ והיא אשת כהן א"נ אשת ישראל

וקבל בה אביה קדושין פחותה מבת שלש שנים ויום אחד:

האופן הרביעי היכא דאמר בעל פתח פתוח מצאתי שהוא כמו שאומר ברי לי שזנית ואיני יודע אם באונס אם ברצון והיא אומרת להד"מ והיא אשת ישראל וקבל בה אביה קדושין יתירה על בת שלש שנים ויום אחד. והרי אנו חוזרין לפרש דין כל אופן ואופן מהם:

האופן הראשון היכא דאמר בעל ברי שזנית תחתי ברצון והרי היא אסורה עלי והיא אומרת להד"מ דינה כיון דאיהו קאמר ברי לי שזנית תחתי ברצון והרי היא אסורה עלי ודאי מתסרה עליה דהא שוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא ולא איכפת לן במאי דקאמרה בין דקאמרה להד"מ ובין דקאמרה אנוסה הייתי והאי אינו צריך לפנים ולא לפני פנים דכיון דאמר ברי לי שזנית תחתי ברצון שוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא:

האופן השני היכא דאמר בעל פתח פתוח מצאתי שהוא כאומר ברי לי שזנית ואיני יודע אם באונס אם ברצון והיא אומרת אין הכי נמי מיהו אנוסה הייתי א"נ קודם שנתקדשי זניתי ואין אני אסורה עליך דינא כיון דלא כפרה אלא קא מודית דזינתה כמו שאמר הבעל מיהו קאמרה דאנוסה הייתי שאין הבעל יכול להכחישה הויא ליה איהי ברי ואיהו שמא הלכך איהי מהימנא ולא מתסרא עליה והיינו חילוק רבן גמליאל ור' יהושע בענין הנושא את הבתולה ולא מצא לה בתולים דקיימא לן בה כר"ג:

האופן השלישי היכא דאמר בעל פ"פ מצאתי שהוא כמו שאומר ברי לי שזנית ואיני יודע אם באונס אם ברצון והיא אומרת להד"מ והיא אשת כהן א"נ אשת ישראל שקבל בה אביה קדושין והיא פחותה מבת שלש שנים ויום אחד דינה כיון דאיהי לא קא מודית במה דקאמר בעל אלא קאמרה להד"מ הוה ליה איהו ברי ואיהי ברי ואיהו מהימן כדקי"ל דלענין איסורא איהו מהימן משום דמשוי לה חתיכה דאיסורא הלכך כיון דאשת כהן היא דליכא אלא חד ספיקא ספק תחתיו זינתה ספק אין תחתיו אי נמי באשת ישראל וקבל בה אביה קידושין והיא פחותה מבת שלש שנים ויום אחד דליכא נמי אלא חד ספיקא ספק ברצון ספק באונס מיתסרא עליה דכיון דהא ודאי זינתה אע"ג דאיכא למימר באונס ואיכא למימר ברצון הויא ליה ספיקא דאורייתא וספיקא דאורייתא לחומרא והיינו דאמר ר' אלעזר האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו:

האופן הרביעי היכא דאמר בעל פתח פתוח מצאתי שהוא כמו שאומר ברי לי שזנית ואיני יודע אם ברצון אם באונס והיא אומרת להד"מ והיא אשת ישראל שקבל בה אביה קדושין יתירה על בת שלש שנים ויום אחד. דינה אף על גב דהא קא כפרה ליה דהוה ליה ברי וברי וקי"ל דאיהו נאמן לענין איסורא כמו שאמרנו הכא אף על גב דמהימנינן

ליה כיון דאכתי איכא למימר שמא קודם שקידש אותה זינתה דלא מתסרא עליה ואי נמי שמא באונס זינתה דלא מתסרא עליה הויין ליה תרי ספיקי ומתרי ספיקי לא מתסרא עליה כדאמר התם ואמאי ספק ספקא הוא ספק תחתיו כו' את"ל תחתיו ספק באונס ספק ברצון. עכ"ל הרב רבינו יהוסף הלוי ן' מיגש ז"ל. ואף על גב דרוב הדינים הם פשוטים טרחתי וכתבתי טוב סדרו. ובנל"ך:

ובשאר דיני הפרק כתב הרא"ה ז"ל וז"ל. ולענין הלכתא ופסק קיימא לן כרבן גמליאל דמכשר בין במדברת בין ברוב פסולים בין ברוב כשרים ומיהו הני מילי בדיעבד אבל לכתחלה בעינן רוב כשרים ומסתברא דכי בעינן רוב כשרים לכתחלה הני מילי בנבעלה אבל בנסתרה אפילו ברוב פסולין דהא ספק ספקא הוא לר"ג דלית ליה טעמא דאין אפוטרופוס לעריות ומיהו טוענת בעינן בין בנסתרה בין בנבעלה אבל היכא דשמא אפילו בספק ספקא פסלינן וה"מ בחד רובא אבל בתרי רובי אפילו בשאינה טוענת כשרה כשנבעלה בפנינו וכדרב יהודה דאמר בקרונה של צפורי וכו' ותו לא מידי. ע"כ לשון הרא"ה ז"ל:

סליק פרק ראשון.

האשה שנתארמלה או שנתגרשה היא אומרת בתולה נשאתני ויש לי מאתים והוא אומר אלמנה נשאתיך ואין לך אלא מנה. פי' ואין שטר כתובה יוצא מתחת ידה גרסינן בירושלמי ניחא נתגרשה נתארמלה מי טוען היורשים. פירוש דב"ד טוענין ליורשים כל מאי דהוה מצי טעין אבוהון. הריטב"א ז"ל:

וז"ל שיטה ישנה והוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך. בירושלמי בעי ניחא נתגרשה נתארמלה מי עורר. היורשים. והלך אחר הרוב ורוב הנשים בתולות נשאות. ומשני זאת אומרת אין הולכין לממון ולמדת הדין אחר הרוב והכי פי' ניחא נתגרשה שהוא יכול לטעון אלמנה נשאתיך בברי אבל נתארמלה מי יאמר בברי דאלמנה נשאת ומשני היורשים פי' היורשים יטענו שאביהם נשאה אלמנה כלומר אנו נטעון בשבילם דטענינן ליתמי כל מאי דמצי טעין אבוהון והא דמוקמינן במתני' אפילו כר"ג ומודה ר"ג בברי וברי אף על פי שאין היורשים יודעין בברי דאלמנה נשאת כיון דטענינן ליתמי כל מאי דמצי טעין אבוהון כברי חשבינן לה. והדר מקשי בין אנתארמלה בין אנתגרשה הלך אחר הרוב וכו'. ובגמרא מתרץ תירוץ אחר לרב שהולך בממון אחר הרוב. ע"כ:

וכן כתבו תלמידי רבינו יונה ז"ל דכיון דקיימא לן דטענינן להו ליתמי מאי דהוה טעין אבוהון ב"ד דנין טענת היתומים כאילו היה אביהם בחיים והיה אומר אלמנה נשאתיך ע"כ. ואם תאמר באלמנה למה גובה אפילו מנה כיון שאין כתובה בידה ניחוש לפרעון

דבשלמא נתגרשה כיון שהוא מודה שלא פרעה שוב אינו נאמן שהיתה אלמנה כשיש עדים שיצאת בהינומא וראשה פרוע במגו דאי בעי טעין פרעתי ואפילו תימא דמצי טעין הכי מגו במקום עדים לא אמרינן אבל באלמנה נטעון הכי. ובשלמא למאן דאמר בגמרא דמתניתין במקום שאין כותבין כתובה עסקינן ניחא שהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום. אלא למאן דאמר דמתני' במקום שכותבין הא מצי טעין פרעתי לדעת הרמב"ם ז"ל ורי"ף ז"ל. ויש לומר שלפי דבריהם משנתנו כשהודה בשעת מיתתו שלא פרעה. ומיהו ר"י ז"ל וכמה מן הגדולים אומרים דאפילו במקום שכותבין כתובה הטוען אחריה לא אמר כלום ונראין דבריהם כל זמן שאין לו עדים שכתב לה שהרי היא יכולה לומר אנא אתנאי ב"ד סמכי וכן דעת מורנו הרב ז"ל. הריטב"א ז"ל:

אם יש לה עדים וכו'. אמרינן בגמרא דאי ליכא עדים בעל מהימן ולית לה אלא מנה. וי"א דמכל מקום נשבע כדין מודה במקצת וכן כתב הרמב"ם ז"ל ולא נהירא דלישנא דאמרינן בעל מהימן משמע דמהימן לגמרי ואפילו בלא שבועה וכן הוא בירושלמי דגרסינן התם וכי לא הודייה ממין הטענה היא ופריק כ"ע מודו שהוא חייב לה מנה והיא תובעתו מנה אחר המע"ה. ע"כ. וי"ל הירושלמי כן דכיון דקי"ל הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום הרי המנה האחד ברור וכאילו הוא בשטר וכאילו תובעתו מנה בכתב ומנה בעל פה והודה במה שכתוב שאין כאן מודה במקצת. ומיהו לדעת הרי"ף והר"מ במז"ל אמרינן דלירושלמי משמע להו מתני' במקום שאין כותבין אבל במקום שכותבין מודה במקצת גמור הוא וחייב שבועה וכדינו של הר"מ במז"ל. ועוד יש לומר הירושלמי דמשנתנו כשהודה כבר על המנה בב"ד ואין טוענין אלא על המנה השני והוא כופר בכל ופטור וגם זה נכון. ודכ"ע באלמנה אין כאן חיוב שבועה כדקתני רב אמי שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשין ואוקימנא דאמרי חמשין ידענא וחמשין לא ידענא וכדאיתא בפרק כל הנשבעין. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל גרסינן בירושלמי סלעין דינרין ונמחקו אין פחות משנים מכאן ואילך מלוה אומר חמש ולוה אומר שלש בן עזאי אומר הואיל והודה במקצת הטענה ישבע וחכמים אומרים אין ההודאה ממין הטענה פי' שההודייה בקרקעות היא א"נ דשטרא דלית ביה אלא שנים מסייע לזה להאי הילכך כטענו דבר אחר הוא ובעו עלה אם ההודייה ממין הטענה יהא חייב וכי לא כמי שההודייה ממין הטענה וכו'. פי' שהרי אין לה שטר והיא כטוענתו [מאתים והוא מודה במנה ומפרקינן כל עמא מודיי שהוא חייב לה מנה והיא כתובעת] מנה אחר והוא אינו מודה לה המוציא מחבירו עליו הראיה פי' שאינו יכול לכפור באותו מנה שהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום א"נ שהאומר

לאשתו גרושה פרעתיך קודם גירושין אינו נאמן דהוה ליה פרעתיך תוך זמני הילכך כמי שיש אחר על אותו מנה היא ושעבוד קרקעות הוא והיא כתובעת ממנו מנה אחר שהמוציא מחברו עליו הראיה. וי"א שאין בתביעת כתובה לעולם שבועת מודה במקצת ואפי' אבדה כתובה במקום שכותבין ויכול לומר פרעתי משום דקיימא לן אפילו מיניה לא גבי אלא ממקרקעי דהכי מוכח בקידושין ובנדרים וקי"ל אין נשבעין על שעבוד קרקעות ומה בין מחיים דבעל לאחר מיתה בכתובה דקאמרינן בפרק שבועת העדות ש"מ משביע עדי קרקע חייב ולא מצי לקיומא אלא בדתפסה מטלטלי וכן הדין מחיים וזה עיקר. ויש לרב ר' משה הספרדי ז"ל מחלוקת בזו שהוא מחייב בכתובה שבועה של תורה ויש לדון משום שאם תפסה מטלטלין אין מוציאין מידה לדעת רבינו אלפאסי ז"ל ויתבאר במקומו בס"ד ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו וקשיא לן טעמא דאיכא עדים הא ליכא עדים הבעל נאמן ומסתברא אפילו בלא שבועה ואמאי לא הוי חייב שבועה משום מודה במקצת דהא איהי טוענת מאתים ואיהו טעין מנה ובירושלמי אשכחן לה להאי פירושא ופירוקא דאמרינן התם סלעין דינרין דאינון וכו'. עד כל עמא מודו וכו' ופירושא הכי בן עזאי אומר הואיל והודה מקצת הטענה ישבע כלומר דהוה ליה כמודה מקצת בעלמא ונשבע וחכמים אומרים אין הודייה ממין הטענה כלומר דאי משום שלש דמודה ליה משיב אבדה הוא דהכא ודאי יכול להעיז הוה שלא יודה אלא בשתים משום דמסייע ליה שטרא וכל היכא דאיכא מידי דמסייע ליה לא אמרינן אין אדם מעיז פניו לפני בעל חובו אלא ודאי מעיז ומעיז ומדלא העיז משיב אבדה הוא ואי משום שתים נמי דמודה כיון דמדינא דשטר מחייב בהו הוה ליה כהודאה בקרקעות דהא בהנהו שתים דקא מודה שעבוד קרקעות הוא ואין נשבעין עליהם והיינו דקאמר אין ההודייה ממין הטענה דהוה תבע ליה חמש דאיכא בתביעתו מלוה על פה דמדין השטר לא מחייב אלא בשתים ואיהו מודה ליה בשתים דהוי מלוה בשטר ושעבוד קרקעות ודכותה בבבא מציעא פ"ק ודייקינן עלה טעמא לפי שאין ההודייה ממין הטענה חייב אם כן במתני' אמאי אינו חייב דהא נמי שהודייה ממין הטענה הוה דמתני' מסתמא במקום שכותבין כתובה ולית לה שטר כתובה אלא תביעה על פה היא ואיהי טוענת מאתים ואיהו טוען מנה והוה ליה מודה מקצת הטענה ודין הוא שיהא חייב שבועה ומהדרינן כל עמא מודו שהוא חייב לה מנה כלומר הכא אף על גב דליכא שטר דינה כשטר שאין יכול לומר פרעתי כדין שטר והכל מודים דחייב לה מנה כלומר שאי אפשר לו לכפור בו ואין נשבעין עליו כשם שאילו היה בשטר דהא נמי שעבוד קרקעות הוא וזה עולה יפה לדברי הגאונים ז"ל שהם

סבורים דהא דאמרינן הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום אפילו במקום שכותבין כתובה ואפילו אבדה כתובתה שאין שטר כתובתה יוצאה מתחת ידה אין יכול לטעון פרעתי וכן לפי שיטתנו כמה שפירשנו לפנינו בהטוען אחר מעשה ב"ד לומר דאפילו במקום שכותבין עליו להביא ראיה שכתב לה ואי לא הוה ליה כמקום שאין כותבין ונאמנת לומר לא כתב לי אי נמי כתב לי ולא נפרעתי מגו דאי בעיא אמרה לא כתב לי והשתא ודאי אית ליה ראיה לבעל כיון דפליגי בה וכאן אף על גב דלית לה במתני' שטר כתובה הויא כמאן דאית לה אבל לדברי הרי"ף ז"ל שסובר שלא אמרו הטוען אחר מעשה ב"ד אלא במקום שאין כותבין אבל במקום שכותבין אי נקיטא כתובתה אין אי לא לא ויכול למיטען פרעתי אם כן לדידהו מתני' כיון דליכא שטר כתובה לא הוי שעבוד קרקעות שהרי יכול לטעון פרעתי ובשלמא נתגרשה ניחא כשתבעה אותו לאלתר דבהא לא חיישינן לפרעון ואין נאמן לומר פרעתי אף על פי שאין לה שטר כתובה דלא נתנה כתובה לגבות מחיים והוה ליה כאומר פרעתיך בתוך זמנו דקיימא לן דאינו נאמן אלא נתאלמנה קשיא ואם אומר דכתובה אפילו אי בעל יכול למטען פרעתי אין נשבעין עליה משום דקי"ל דכתובה לעולם לא גבי מן המטלטלין אלא מן הקרקעות בין מיניה דידיה בין מיתמי וכדאמרינן עלה בשבועות ש"מ משביע עדי קרקע חייב ולא מתוקמא אלא בדתפסה מטלטלי והאי נמי דוקא מחיים וכיון דלא גביא לעולם אלא מן הקרקע הויא כטענת קרקע ואין נשבעין על הקרקעות והא דפרכינן עלה בגמרא דניחוש דילמא מפקא כתובתה בבי דינא אחרינא וגביא בה ולא קשיא מעיקרא היכי סגי כלל כיון דלית לה שטר כתובה איכא לפרושי להך לישנא כשחייב מודה כגון שהודה בשעת מיתה ומשום הכי גביא הא לאו הכי לא גביא כיון דליכא לשטר כתובה. א"נ איכא לפרושי ההיא ירושלמי הכי כל עמא מודו דהוא חייב לה מנה כלומר וטענתייהו לאו אהאי מנה דלא פליגי אהאי מנה כלל אלא אאידך בלחוד דהיא טענה ליה והוא כופר בכל ופטור ככופר בכל דעלמא אבל הר"מ במז"ל כתב בזה שהוא חייב שבועה כדין מודה במקצת ונראה מדבריו שהוא סובר שאם תפסה מטלטלין אין מוציאין מידה בין מחיים דבעל בין לאחר מיתה והילכך לאו טענת קרקעות הוא ומחלוקת ישנה היא ובמקומו יתבאר עוד בע"ה. עד כאן:

וז"ל שיטה ישנה דייקינן בגמרא הא ליכא עדים בעל מהימן ואין לה אלא מנה ולא הוה מודה מקצת דבמקום שאין כותבין כתובה עסקינן והוה ליה מנה שעבוד קרקעות ובמקום שכותבין כתובה ואבדה כתובתה והוא מודה במנה הרי זה מודה מקצת גמור אליבא דשמואל. וכן כתב הר"מ בפרק י"ו ובירושלמי מקשה לה כי ליכא עדים אמאי לא

הוי מודה מקצת.ומתרץ כולי עלמא מודו שהוא חייב לה מנה פי' במקום שאין כותבין כיון שאי אפשר לו לכפור במנה הרי המנה כהילך ולא היה בכלל התביעה. ותמה אמאי אצטריך להאי טעמא תיפוק ליה משום דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות. ע"כ:
וז"ל הרשב"א ז"ל אמרינן בגמרא הא ליכא עדים בעל מהימן יש מי שפירש דבעל מהימן בלא שבועה כלל ואף על גב דבמאתים ומנה פליגי והוא מודה לה מנה לא חשבינן ליה כמודה מקצת משום דהוה ליה שעבוד קרקעות לפי שאינו יכול לומר פרעתי כדר' יוחנן דאמר הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום ואפילו במקום שכותבין כתובה ודר' חייא קמייתא דאמר מנה לי בידך אין לך בידי כלום והעדים מעידים אותו שיש בידו נשבע וגובה מחצה אף על פי שהמלוה את חברו בעדים דבר תורה גובה מנכסים משועבדים בשבועה דאורייתא התם בלא ידעינן ביה שהוא חייב לו עכשיו אלא ידעינן דהלוהו והילכך הוה ליה כמודה במקצת דאילו רצה לומר פרעתי נאמן וגרסינן בירושלמי סילעין דאינון וכו'. עד וחכמים אומרים אין ההודאה ממין הטענה כלומר שזה כמודה בקרקעות וכפר במטלטלין דשטרא שעבוד קרקעות הוא וכדאיתא בריש פ"ק דב"מ בהאי פלוגתא גופא ואף על גב דכל שהוא מודה ביתר משנים לא חשיב התם שעבוד קרקעות ומשום דליכא במשמע השטר טפי משנים וכדאיתא התם חכמים אומרים. בירושלמי משמע דס"ל דכיון דכתיב ביה סילעין סתמא ואפשר דאינון חמש כדטעין מלוה כל שהלוה מודה בהם שעבוד קרקעות הוי ומבעיא להו עלה הא אם ההודאה ממין הטענה וכו' כלומר לפי שאין שטר כתובתה יוצא מתחת ידה והיא טוענת מאתים והוא מודה מקצתן ופריקו כ"ע מודו שהוא חייב לה מנה והיא כתובעת מנה אחר בידו והוא אינו מודה לה המוציא מחברו עליו הראיה. ע"כ גירסת הירושלמי. פי' הוא חייב לה שאין טענתן אלא על המנה הא' לבדו והוא כופר בכולו וזה כדרך מה שפירשו אלו ז"ל כלומר דכיון שהוא אין יכול לכפור במנה האחד שהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום הו"ל שעבוד קרקעות במי שיש לו שטר על אותו מנה והיא כתובעת מנה אחר דהויא לה איהי מוציאה מחברו ועליה הראיה וזה כמו מי שפסק דאין טוענין אחר מעשה ב"ד ואפי' במקום שכותבין כתובה אבל לדברי מי שפסק דדוקא במקום שאין כותבין הוא דאינו יכול לומר פרעתי וכמו שפסק הרי"ף ז"ל ודאי בכאן מודה במקצת הוא ונשבע וגובה את המנה וכן דעת הר"מ במז"ל. ויש מי שפירש דאין בתביעת כתובה שבועת מודה מקצת לעולם ואף על פי שאילו אבדה כתובתה יכול הוא לומר פרעתי במקום שכותבין כתובה מכל מקום כולה כתובה שעבוד קרקעות היא לפי שלא נתנה לגבות אלא מן הקרקעות ואפילו מיניה דידיה דבעל וכדמוכח בקידושין בפרק האומר

[סה ב'] גבי מעשה דטבילה בנדרים גבי אתה מוכר שער ראשך אתה חייב ליתן לה כתובתה וכמו שהוא כתוב אצלנו בקידושין בפ' האומר בס"ד. ע"כ:
ורש"י ז"ל כתב האשה שנתארמלה או נתגרשה. ותובעת כתובתה. ע"כ. פי' דמיד שנתאלמנה או נתגרשה תובעת כתובתה דליכא למטען פרעתי דה"ל כאומר פרעתי בתוך זמני וכמו שכתב הרא"ה ז"ל לעיל. ומיהו הרב ז"ל פירשה אנתגרשה ולי אפילו אנתאלמנה נמי מצינן למימר הכי דהיורשין הרי הן במקום הבעל וכי היכי דבעל בעינן שיטעון בברי לא כי אלמנה נשאתיך הכי נמי דהיורשין בעינן שיטענו בברי אלמנה נשאך אבינו ואין לך אלא מנה והכי נמי כשנתאלמנה ותובעת כתובתה לאלתר לא מצו למטען פרעתי דומיא דנתגרשה. ומיהו המפרשים ז"ל פירשו הא דאמרינן בירושלמי ביורשין דאפילו היכא דלא טענו אינהו טענינן להו ליתמי כל מאי דמצי טעין אבוהון וכדכתיבנא לעיל והילכך הכי נמי כיון דלא נקיטה כתובה בידה טענינן ליתמי דכבר פרעה או אתפסה צררי אבל לרש"י אפשר דבעינן שיטענו כן בהדיא וכדכתבינן וכדקאמר תלמודא ע"כ לא קאמר ר"ג אלא בברי ושמא אבל בברי וברי לא קאמר והילכך לשיטה זו דבעינן לפרושי לרש"י ז"ל לא קאי והוא אומר אלא אונתגרשה ולא אנתאלמנה כלל. אבל לשיטת המפרשים ז"ל דטענינן אנן ליתמי מאי דמצי טעין אבוהון שייך שפיר למתני והוא אומר אנתארמלה דאנן הוא דטענינן מאי דמצי למטען הוא וקל להבין. אבל לרש"י ז"ל בעינן שהיורשין עצמן יטענו כן והילכך והוא אומר לא קאי אלא אנתגרשה ולשון הירושלמי כפשטו הכי משמע דה"ג התם ניחא נתגרשה נתאלמנה מי יעורר היורשין. והכין מייתי לה הרא"ה ז"ל. ומעתה יש לומר נמי דאם נתאלמנה ותובעת כתובתה לאלתר שנתאלמנה דלא מצו היורשין למטען שמא פרעך אבינו דלא נתנה כתובה לגבות מחיים והיינו כמ"ד הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום. אבל הר"מ במז"ל כתב בפרק ט"ז מהלכות אישות ואם אין שטר כתובה יוצא מתחת ידה אין לה כלום ואפילו עיקר כתובה ואפילו תבעה ביום מיתת בעלה וכן הגרושה וכו'. וכתב הרב המגיד ז"ל ויש חולקין בזה מדאמר ר' יוחנן פ"ק דמציעא [יז א'] הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום וכבר הכריע הרמב"ם ז"ל כדעת ההלכות ורבינו וכן דעת הרבה מהגאונים ז"ל ועיקר. ודוקא כשהבעל טוען פרעתי או מחלה לי אבל אם הוא מודה ודאי חייב לפורעה וכן יתבאר בפרק זה בדברי רבינו וידוע שלעולם טוענין ליורש. ע"כ:
אבל רש"י ז"ל אזיל בשיטת ר' יוחנן דקאמר הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום וכדכתיבנא ולפיכך דוקא שיש עדים אבל אם אין עדים הבעל מהימן משום דהויא ברי וברי ואפילו בלא שבועה ולא מקרי מודה מקצת דהא אאידך מנה לא מצי למטען

פרעתי ואפילו דלא נקיטה כתובה בידה ומאי דקתני אם יש עדים וכו'. קאי אנתארמלה ואנתגרשה בשוה וליכא חילוקא כלל. ומיהו והוא אומר לא כי אלא וכו' קאי אנתגרשה וכדכתיבנא. כנ"ל לפרש שיטת רש"י ז"ל והמפרשים ז"ל כבר האריכו בזה וכדכתבינן לעיל. והיינו יכולים לפרש מתני' דהכי קתני האשה שנתאלמנה או שנתגרשה וכבר בעודה תחת בעלה תבעה שיכתוב לה הבעל כתובה וכגון שנאבדה כתובתה בעודה תחת בעלה ונפל דבר מחלוקת בינו לבין אשתו בעודה תחתיו היא אומרת בתולה נשאתני והוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך אם יש עדים וכו' ולהכי נקט מתני' בכה"ג משום דהשתא ודאי אין כאן מודה מקצת כלל דאין נאמן לומר פרעתי דהא עודה תחתיו היא ומשום הכי דוקא אם יש עדים שיצאת בהינומא וכו' אבל ליכא עדים בעל מהימן בלא שבועה. ורש"י ז"ל לא פירש כן וכדכתיבנא כנ"ל. וכתבו התוספות ז"ל דמתני' איירי דאין לה כתובה דאי אית לה נחזי מאי דכתיב בה ולא מיבעיא למ"ד הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום דלא מצי לומר פרעתי אלא אפילו למ"ד מהימן לא מהימן למימר אלמנה נשאתיך במגו דאי בעי אמר פרעתי מנה משום דהוי מגו במקום עדים דכיון שיש עדים שיצאת בהינומא אנן סהדי שבתולה היתה. לשון הרא"ש ז"ל. והוה מצינן לפרושי דשפיר מיירי בדאיכא כתובה וכגון שכתב בה זוזי דחזי ליכי סתם ולא פריש אי מאתן או מנה והשתא ניחא דאפילו למאן דאמר הטוען אחר מעשה ב"ד ואמר פרעתי נאמן שאני הכא דהא נקיטה שטר כתובה ושטרא בידה מאי בעי אי נמי דערב התוספת עם העיקר ויש כמה דברים שיש חילוק בין התוספת והעיקר וכתב הרב המגיד ז"ל בפרק עשירי מהלכות אישות וז"ל וכתב הרמב"ן ז"ל אם רצה לערב התוספת עם העיקר ביחד הרי הוא עושה וכו'. והכא נמי והוא אומר כתובתה מנה והיא אומרת מאתים ולא נהירא דאם כן מאי פריך תלמודא לקמן וליחוש דילמא מפקא עדים וכו' והרי שטר כתובתה בידה ואנו קורעין הכתובה לאמר שיפרע לה. ומיהו התוספות ז"ל לא הכריחו דלא מיירי בדאיכא כתובה אלא משום דאי הכי נחזי כתובתה אם היא בתולה וכו'. ויש לומר דרצו התוספות להכריח דמנא ליה לתלמודא דמתני' מיירי בדלא נקיטא כתובה עד דהקשו וליחוש דילמא מפקא וכו' ולכך הכריחו מהמשנה עצמה דע"כ מיירי בדלא נקיטא כתובה ומאי דכתיבנא לעיל היינו שינויי דחיקי וסתם כתובה כדרכה כתובה ובודאי כי איכא כתובה יש להוכיח מתוכה אם היא בתולה או אלמנה. ודוק שלא תפסו התוספות דמאי דקתני היא אומרת בתולה וכו' אלא במאי דקתני אם יש עדים וכו' דהיינו מאי דפריך תלמודא עלה וליחוש דילמא מפקא וכו'. ותו קשיא להו לתוספות ז"ל אכתי מנא ליה לתלמודא דמתני' מיירי בדלא נקיטא כתובה אדרבא ניחא טפי לדחוקי נפשין לאוקמא מתניתין

בדאיכא כתובה על הדרכים הכתובים דהא איכא מ"ד הטוען אחר מעשה ב"ד ואמר פרעתי נאמן ואי לא נקיטא כתובה אף על גב דאיכא עדים דיצאת בהינומא מיהו לא ברירא שפיר אי בתולה הוות הילכך נהימניה במגו דאי בעי אמר פרעתי ותירצו דמגו במקום עדים הוא משום דכך היו נוהגין להוציא הבתולות כנ"ל:

מצאתי בלקוטי הרבנים ז"ל וז"ל והוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך. פי' רבינו שלמה ז"ל ובמקום שאין כותבין כתובה עסקינן שאינה יכולה להוציא את כתובתה להוכחא והא דאמרינן אסור לאדם שישהה עם אשתו שעה אחת בלא כתובה ההיא במקום שנוהגין לכתוב כתובה דהואיל ואינו עושה כמנהג המקום דמי לבעילת זנות אבל במקום שלא נהגו לכתוב מייחד לה קרקע לגבות ממנה ומקנה לה בפני עדים. ולי נראה דהאי דפי' ז"ל דבמקום שאין כותבין כתובה עסקינן ליתא משום דכי פריך בגמרא וליחוש דילמא מפקא כתובתה מכלל דס"ד מעיקרא דבמקום שכותבין עסקינן עד דמתרץ לה רב פפא. ע"כ:

אם יש עדים שיצאת בהינומא וכו'. וקשו עלה בירושלמי וחש לומר שמא מוכת עץ היא אלא כר"מ דר"מ אמר מוכת עץ כתובתה מאתים אמר רבי יוחנן לא חשו על דבר שאינו מצוי פי' אפילו יצאת בהינומא וראשה פרוע ניחוש שמא מוכת עץ היתה ובחזקת מוכת עץ כנסה והיכא שנתגרשה נהמניה לבעל אפילו לר"ג אי טעין הכי והיכא שנתארמלה נטעון הכי בשביל יתמי ומוקמינן לה כר"מ ורבי יוחנן מוקי לה אפילו כרבנן ולא חשו על דבר שאינו מצוי והכי קי"ל. הרמב"ן.ז"ל:

וכתב מרנא ורבנא הרב הגדול כמהר"ר דוד בן אבי זמרה זלה"ה שרש"י ז"ל שכתב דרכן היה להוציא הבתולות מבית אביהן כו'. ומוכת עץ אף על פי שאינה בעולה מכל מקום אינה בתולה. ובמאי דכתבו תוספות לעיל לענין הטוען אחר מעשה ב"ד ואמר פרעתי ניחא דהכא נמי איהו לא קא טעין אלא אלמנה נשאתיך ולגבי הכי מאי דקא מסהדו סהדי דיצאת בהינומא ראיה גמורה לאפוקי טענתיה ולא מהימנינן ליה במאי דקא אמר אלמנה נשאתיך במגו דאי בעי למימר מוכת עץ היתה דה"ל מגו במקום עדים והיכא דנתארמלה לפי מאי דכתבינן לעיל לשיטת רש"י ז"ל דבעינן שיטענו בברי אלמנה נשאך הכי נמי היכא דטענו אלמנה נשאך אבינו אם יש עדים שיצאת בהינומא וכו' כתובתה מאתים דלגבי מאי דטענו שפיר מסהדי דלאו הכין הוה וכדכתיבנא כנ"ל. עוד הקשו בירושלמי וניחוש שמא בתולה אלמנה מהנשואין ופריק הדא דתימא בתולה אלמנה מן הנשואין אינה יוצאה בהינומא. ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל כך היו נוהגין להוציא את הבתולות מבית אביהן לבית החתונה. פי' לא היו רגילין לעשות כן אלא כשהיו מוציאין

אותן מבית אביהן לבית החתונה פי' יציאה ראשונה כשיוצאה מרשות אביה ואלמנה מן הנשואין כבר יצאה מבית אביה. וז"ל מרנא ורבנא זלה"ה דקדק רש"י ז"ל כן מדקתני מבית אביהן לבית החתונה אבל אלמנה מן הנשואין אין מוציאין אותה מבית אביהן אלא מבית בעלה הראשון לבית בעלה השני ע"כ. וקרובין דברי לדבריו ז"ל. עוד כתב הרא"ה ז"ל ותימא אמאי לא חשיב יום רביעי לראיה אם נשאת ברביעי ובירושלמי אמרו לית רביעי כלום כלומר שאינה תקנה קבועה דהא היכא דבתי דינין קבועין בכל יום אשה נשאת בכל יום אי טריח ליה. ותו דקי"ל דמן הסכנה ואילך נהגו העם לכנוס בשלישי ולא מיחו בידם חכמים ואפילו אחר שבטלה גזרה. ע"כ:

והרשב"א ז"ל כתב דמשום הכי לא אידכר רביעי במתני' משום דאיכא אלמנה דנשאת נמי ברביעי ונבעלת בחמישי דלא איכפת לן בין ברכה דאדם בין ברכה דדגים ובאדם בטל דליכא משום שקדו. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה גרסינן בפ"ק בירושלמי שמעינן מנהרא אם יש עדים שיצאת בהינומא ולא אידכר רביעי שאין רביעי כלום. ויש לומר דהא דלא תנן אם יש עדים שנשאת ברביעי משום דזימנין אלמנה נשאת ברביעי ונבעלת בחמישי וכו' כתירוצו של הרשב"א . ועוד שהרבה אינן זכורים לימים רבים יום הנשואין אבל זכורין אם יצאת בהינומא אם לא. ע"כ שיטה ישנה:

ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל אם יש עדים על נשואיה כו' ודו"ק וכפשוטו דמשמע דבעי' ז"ל לפרושי דלא סגיא ביציאת הינומא בלא נשואין ואם תעמיק כיון לתירוץ השיטה וכדכתיבנא:

וראשה פרוע. פי' היו מפריעין ראש הבתולה להשביחה בשערה לר' שלמה ז"ל וראשה פרוע פי' מגולה וכך היו נוהגין לבתולה ולא לאלמנה והאי דאמרינן ופרע את ראש האשה ותנא דבי רבי ישמעאל מכאן אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרועי ראש איכא למימר בנשואות קא מיירי. מלקוטי הגאונים. אף חלוק קליות וכו' פי' אף על גב דלא הויא מילתא דאיתעבידא בגוף האשה ואפשר דהאלמנה נמי מקרי ועבדא הכי כנ"ל. ולקמן נאריך עוד בזה בס"ד:

וכתבו תלמידי הר"י ז"ל קליות מלשון קלוי באש וחטה או דברים כיוצא בהם שמייבשין אותן על ידי האור נקרא קליות ומנהגם היה בארץ ישראל שלא היו עושין אלו הקליות אלא בנשואי הבתולה ולפי' אם יש לה עדים באחד מאלו או משאר דברים שנוהגים לעשות לבתולה בלבד כגון שרקדו לפניה שחקו לפניה וכיוצא בזה ולא היה מנהגם

באותה העיר לעשות כן כי אם לבתולה לבד מוכחא מילתא דבתולה היתה וגובה מאתים ואע"פ שאין בידה כתובה וכו'. ע"כ:

ומודה רבי יהושע באומר שדה זו של אביך היתה וכו'. שהפה שאסר וכו'. ופי' רש"י ז"ל זה אינו יודע שהיתה של אביו אלא על פיו של זה ומה שאסר הרי התיר ע"כ. ובגמרא כתב ז"ל הכי הא דאמרינן התם אין שור שחוט לפניך שאם שתק זה לא היו עליו עוררין הילכך אי לאו דדבר פשוט הוא שלקחה ממנו לא היה אומר כן. ונראה מלשונו ז"ל לפי פשוטו שאם היה זה תובע בברי שדה זו של אבא היתה ושלי אין חברו נאמן עליו לומר לקחתיה מאביך. וכבר הקשו בתוספות חדא דאם כן אדקתני ואם יש עדים שהיא של אביו ליתני ואם יש לו תובע ואפילו אין כאן עדים. ועוד מדאמר בגמרא וליתני מודה ר' יהושע באומר לחברו שדה זו שלך היתה ומאי קושיא דהא מסתמא אילו היתה שלו פשיטא דתובעו בברי ותו לא מהימן אידך למימר לקחתיה ותו דכי תובעו הלה מאי הוי דהא איכא מגו מעליא שיכול לטעון לא היתה של אביך כיון שאין עדים לזה שהיתה של אביו ומיגו דאורייתא הוה וסברא נמי כדאמר בפירקין לקמן לכך פירשו דמתני' אפילו הלה תובעו בברי גמור לזה אין בו בית מיחוש ודין הוא לומר שאף רש"י ז"ל לא נתכוון אלא לומר דכיון שאין עדים לתובע אילו שתק זה אין כאן עוררין שיחוש להם ב"ד כלל דכל שאין לו עדים אינו חשוב עורר כלל ואינו חשוב שהוא יורש שהיתה של אביו כיון שאין לו עדים. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ש ז"ל הפה שאסר הוא הפה שהתיר. פי' רש"י ז"ל שאינו יודע שהיתה של אביו ונראה דאפילו אם יודע אפ"ה מהימנינן ליה דמה לו לשקר דהוה מצי למימר לא היתה של אביך מעולם כיון שהוא מוחזק בה הילכך כי אמר נמי של אביך היתה ולקחתיה ממנו נאמן תדע מדקתני סיפא אם יש עדים שהיא של אביו וכו' אמאי צריך עדים ליתני אם הוא יודע שהיא של אביו ועוד דאמרי' בגמרא וליתני שדה זו שלך היתה. ואם תאמר אי טוען טענת ברי שהיתה של אביו אם כן ליכא מגו דאי הוה אמר לא היתה של אביך מעולם היה מעיז פניו אבל השתא דקא טעין לקחתיה ממנו אינו מעיז דהא לא ידע אם לקחה. ויש לומר דאי מיירי דקא טעין טענת ברי של אבי היתה מיירי נמי דקא טעין טענת ברי שלא לקחה. ע"כ:

ולי דברי רש"י ז"ל משמע כפשטן דאית ליה לר' יהושע מגו דאי בעי שתיק דהיינו הוא הפה שאסר הוא הפה שהתיר והוא ניהו דאמרינן לקמן בפירקין מנין להפה שאסר הוא הפה שהתיר מן התורה שנאמר את בתי נתתי וגו' וסברא נמי היא כדלקמן אבל מגו בעלמא ע"י תביעה דלאו הפה שאסר הוא לית ליה לר' יהושע משום דדילמא לא אסקא

אדעתיה אי נמי אערומי קא מערים כמו שכתב רש"י לקמן גבי התם הרי שור שחוט וכו'. והא דקתני סיפא ואם יש עדים כו' מצאתי בקונטריסין דאיכא למימר דרבותא נקט אם יש עדים אף על פי שהוא טוען שמא שהרי אינו תובעו דהוי שמא אפילו הכי אינו נאמן אבל אם היה אומר אם תובעו אינו נאמן אין בו רבותא שהרי הוא טוען ברי. ולי אכתי קשיא דעדיפא טפי לאשמועינן דלית ליה מיגו היכא דהלה תובעו מלאשמועינן דאף ע"ג דאיהו שמא אינו נאמן ואפשר דלית ליה מגו ומהמשניות דלעיל שמעינן לה והכא אתא לאשמועינן דאף על גב דהימנינן ליה כבר משום שהפה שאסר הוא הפה שהתיר אם שוב יבואו העדים שהיא של אביו לא מהימנינן ליה מאי דטעין מעיקרא לקחתיה ממנו ואינו נאמן ומוציאין השדה מידו עד שיביא ראיה לדבריו ואף על גב דתנן לקמן אמרה נשביתי וטהורה אני נאמנת שהפה שאסר וכו' ואם יש עדים שנשבית והיא אומרת טהורה אני אינה נאמנת ואם משנשאת באו עדים הרי זו לא תצא ואמרינן בגמרא לא נשאת ממש אלא כיון שהתירוה להנשא וכו' שבויה שאני דבשבויה הקלו כנ"ל:

ומיהו לשון והוא אומר לקחתיה ממנו לא דייק שפיר. עוד הקשו בתוספות דשיטת רש"י ז"ל דבגמרא פריך ליתני שדה זו שלך היתה משמע דבהלה תובע איירי. בתוספות כתיבת יד לא נמצא אלא לשון זה ובתוספות שלנו סיימו ולכך משיב ודאי שלך היתה ולקחתיה ממך אבל אם לא תובעו אין שייך לומר שלך היתה דמסתמא הוא יודע בעצמו דבר זה ולקמן בדוכתין נאריך בתירוץ קושיא זו בסייעתא דשמיא:

דף טז.

גמ' טעמא דאיכא עדים כו'. אין לדייק ממתני' דדוקא דאיכא עדים דיצאה בהינומא וראשה פרועה הא ליכא עדים אלא מחדא מינייהו בעל מהימן. ומעתה ע"כ מתני' דלא כר"ג דהא אף על גב דאית לה עדים דיצאתה בהינומא לא מהימנא כ"ש בההיא דלית לה ראיה כלל דהא ודאי ליתא דמתני' או או קתני. ואין להקשות לשיטת רש"י ז"ל דבההיא דר' יהושע אם הלה תובעו אינו נאמן והא דקתני ואם יש עדים שהיא של אביו וכו' לאו דוקא אם יש עדים הכי נמי הא דקתני רישא אם יש עדים נימא דלאו דוקא דהוא הדין אי ליכא עדים ורבותא אשמועינן דאף ע"ג דלא ידיע להו לסהדי אם נשאת בתולה אי לאו אלא דיצתה בהינומא בהכי סגי דאיכא למימר דהבתולה יש לה קול ואלו כיון דידעו מנשואיה ולא ידעו אם היתה בתולה דלא תהיה כתובתה מאתים קמ"ל דלא ואף על גב דלא הויא רבותא כולי האי מ"מ לשיטת רש"י ז"ל דפירש דמאי דקתני בסיפא ואם יש עדים וכו' דלאו דוקא שפיר מצינן למימר הכי. די"ל דלכך כתב רש"י ז"ל טעמא

דאיכא עדים. דיצתה בהינומא. פי' דלא דייקינן משום דקתני אם יש עדים דהכי נמי קתני בסיפא ולא דייקינן אלא דיוקין היינו ממה דקא מסהדי סהדי דברישא קא מסהדי סהדותא ברירא דבתולה היא דהיינו דיצתה בהינומא דאין רגילות אלא לבתולות אבל בסיפא לא קא מסהדי אלא שהיא של אביו ואכתי לא ידעינן אי לקחה ממנו והרי הוא אומר לקחתיה ממנו כנ"ל. ועוד איכא למידק דמאי קא דייק טעמא דאיכא עדים הא ליכא עדים בעל מהימן עדיפא מינה הוה ליה לדיוקי דהא מדקתני במתני' ר' יוחנן בן ברוקא אומר אף חלוק קליות ראיה אלמא דת"ק פליג דס"ל דכיון דלא הויא מילתא דאיתעבידא בגופא של כלה אלא דמחלקין קליות לתינוקות וכמו שפירש רש"י ז"ל במתני' לא הויא ראיה דאפשר דאף האלמנה תחלק לתינוקות כן דלאו מילתא דאיתעבידא בגופא אלא לתינוקות מחלקין ואין האדם מתבייש מלעשות שום שינוי עם התינוקות. ומעתה הוה ליה לדיוקי דמתני' דלא כר"ג דהא לת"ק אפילו חלוק קליות אינה ראיה ואפילו יבואו עדים ויעידו שחלקו קליות אפילו הכי הבעל מהימן. ויש לומר דבעי לדיוקי אפילו מדר' יוחנן בן ברוקא דלא אתי כרבן גמליאל וליתא דדילמא רבי יוחנן בן ברוקא הכי קאמר אף חלוק קליות ראיה דאף על גב דקא מסהדי סהדי דלא יצאת בהינומא אבל חלקו קליות כתובתה מאתים והשתא אשמועינן רבותא דאף על גב דלא יצתה בהינומא כתובתה מאתים וכ"ש בדליכא עדים כלל אלא הנכון דמדברי ת"ק שמעינן לה וה"ק טעמא דאיכא עדים דיצתה בהינומא וכמו שפירש רש"י ז"ל והיינו כדדייקינן דלת"ק אפילו חלוק קליות אינה ראיה. וק"ל:

ומלשון הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה משמע דלא פליגי אלא דכל אחד תני כמנהג מקומו והיה מנהגם במקומו של רבי יוחנן בן ברוקא חלוק קליות. ומה שנ"ל מלשון רש"י ז"ל כתבתי:

דאי ר"ג הא אמר איהי מהימנא. כתבו בתוספות דלא פריך אלא למ"ד הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום דלמ"ד דמצי טעין פרעתי הכי נמי נאמן הבעל אפילו לר"ג לומר אלמנה נשאתיך במגו דאי בעי אמר פרעתי פי' דכיון דאזיל ר"ג בתר מגו כל היכי דאיתא מגו גביה איהו נאמן וגבי משארסתני נאנסתי דמגו גבה איהי מהימנא והכא דמגו גביה איהו מהימן ומתניתין היינו כר"ג הילכך לא פריך אלא למ"ד הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום דייקא נמי דקאמר תלמודא דאי ר"ג הא אמר איהי מהימנא ולא קצר וקאמר לימא תנן סתמא דלא כר"ג לחוד דהא מילתא דר"ג ידענא לה שפי' אי נמי הוה ליה למימר לימא תנן סתמא דלא כר"ג דתנן היא אומרת וכו' ר"ג ור"א אומרים נאמנת ולמה ליה לארוכי ולמימר דאי כר"ג וכו' אלא ודאי דהכי קאמר דאי ר"ג הא אמר איהי מהימנא

משום דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום. ומעתה אף במשנתנו היה לנו לומר כן. וניחא נמי קושיא אחריתא דלעיל פרכינן עלה דר' יוסי דתנן מעשה בתנוקת וכו' כמאן אי כר"ג וכו' אי כר' יהושע וכו' אלמא דאי הוה מוקמינן ליה כרבי יהושע לא הוה קשיא לן ולא מידי. ורש"י ז"ל נמי פי' דהכי הויא קושטא דמילתא דכר' יהושע אתיא וכדכתבינן לעיל. ומעתה מאי דוחקיה הכא אי אתיא מתני' דלא כר"ג ועוד דקאמר תלמודא לבתר הכי והכי נמי מסתברא וכו' משמע דעיקר קושיא ליתא דשפיר מצי אתיא דלא כר"ג דאי לא תימא הכי למה ליה למימר הכי נמי מסתברא ודאי מסתברא דמתני' דברי הכל היא ולקמן נאריך בקושיא זו בס"ד. אבל השתא דלא פריך אלא למ"ד הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום ניחא וה"ל כאילו קאמר הניחא למ"ד וכו' דמתניתין אתיא כדברי הכל אלא למ"ד וכו' הרי מתני' סתמא דלא כר"ג ולהכי קאמר נמי הכי נמי מסתברא וכו' דלכ"ע בעי למימר הכי. ולשיטת התוספות דלקמן בלאו הכי נמי לא קשיא ומיהו למה שהבינו התוס' בפירושו של רש"י ז"ל קשיא הך קושיא ולא הקשו אותה אלמא כדכתיבנא. ולקמן נאריך עוד בזה בס"ד:

אבל רש"י ז"ל כתב וז"ל הבעל מהימן. ולא אמרינן הואיל ומספקא לן על יום נשואין אם בתולה היתה אם בעולה העמד אותה על חזקה של קודם לכן ומתחלה בתולה היתה. היא נאמנת. דאזיל בתר חזקה דגופא.[בברי ושמא.] גבי משארסתני נאנסתי היא טוענת ברי לי והוא אינו טוען אלא שמא עד שלא ארסתיך דהא אינו יודע מתי נאנסה. ע"כ. ומשמע לי פירוש לפירושו דלכ"ע פריך ואפילו למ"ד דמצי טעין פרעתי אחר מעשה ב"ד דעיקר טעמא דר"ג דאיהי מהימנא היינו משום דאזיל בתר חזקה דגופא. וכן כתב הריטב"א ז"ל לעיל גבי מתני' דמשארסתני נאנסתי דעיקר טעמא דר"ג משום חזקה והילכך פריך תלמודא שפיר לכ"ע דמתני' דלא כר"ג דהכא הבעל מהימן ולא אזלינן בתר חזקה ואילו לר"ג איהי מהימנא דאזיל בתר חזקה ומאן דמשני אפילו תימא ר"ג כו' אה"נ דהוה מצי לשנויי נמי ע"כ לא קאמר ר"ג אלא היכא דאיכא מגו והכא ליכא מגו אלא דטעמא דאיכא מגו לא ברירא שפיר גבי משארסתני נאנסתי. ובקצת ספרים ל"ג לעיל בפ"ק טעמא דמגו כלל כדכתבינן לעיל וכדבעינן למכתב עוד בס"ד. ומיהו טעמא דברי ושמא ברירא שפי' דגבי משארסתני נאנסתי היא טוענת ברי לי והוא אינו טוען אלא שמא עד שלא ארסתיך דהא אינו יודע מתי נאנסה כנ"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל לימא תנן סתמא דלא כר"ג דאי כר"ג האמר איהי מהימנא פירש רש"י ז"ל האמר גבי משארסתני נאנסתי דאיהי מהימנא דאזיל בתר חזקה דגופא והכא העמד אותה על חזקתה של קודם לכן ומתחילה בתולה היתה ע"כ. ויפה כיון ז"ל דהא ודאי

עיקר טעמא דר"ג משום חזקה דגופא כדפרי' בפ"ק. ע"כ:
והרמב"ן ז"ל כתב בספר המלחמות דהכא ליכא חזקה דגופא דבשלמא גבי נערה שלא נשאת איכא חזקה דגופא דלא חיישינן שמא זנתה דבנות ישראל בחזקת כשרות הן עומדות אבל במשנתנו אינו טוען בחזקת בתולה כנסתיך ונמצאת בעולה אלא בחזקת אלמנה נשאתיך או אלמנה מן הנשואין או שנכנסה לחופה ולא נבעלה ואין בשתים אלו חזקה דגופא שאין האשה עומדת בחזקת שלא נשאת מעולם אבל בחזקת שלא זנתה היא עומדת. ע"כ:
וכתוב בשיטה ישנה לימא דלא כר"ג וכו'. וא"ת ולישני ליה אפילו תימא ר"ג ע"כ לא קאמר ר"ג אלא היכא דאיכא מגו או חזקה אבל הכא דליכא מגו ולא חזקה דבתולה מאחר שנשאת זה ימים רבים תו ליתא לחזקת דבתולה וי"ל משום דקי"ל דלא אמרינן מגו לאפוקי ממונא ולא חזקה וכי אמרינן בדר"ג דמהימנא משום מגו וחזקה טעמא דמילתא משום דמסייע לה ברי להכי עדיף ליה לתלמודא לתרוצי טעמא משום ברי וברי וברי ושמא שהוא עיקר הטעם. עד כאן:
ובקונטריסין כתוב וז"ל נימא דר"ג לא אמר איהי מהימנא אלא היכא דאיכא מגו כי התם אבל היכא דליכא מגו מודה ר"ג דבעל מהימן וי"ל מש"ה לא תירץ כן שרוצה להעמי' מתני' כר"ג אפי' אליבא דר' יוחנן דאמר לעיל דר"ג מכש' אפי' ליכא מגו אבל קשה כיון דהכא ליכא מגו ואם כן מה עלה על דעת המקשה וי"ל דדעת המקשה דכיון דרוב נשים בתולות נשאות הוא במקום מגו דאיכא התם ומש"ה פריך אע"ג דהכא ליכא מגו. ע"כ:
אפי' תימא ר"ג ע"כ לא קאמר ר"ג התם אלא בברי ושמא פי' היכא דברי היא היא דמהימני [דאיכא] חזקה דגופה. אבל ברי וברי לא אמרינן פי' דגבי ברי וברי איהו מהימן ואע"ג דאית לה חזקה דגופה דחזקה דממונא עדיפא וא"ת ואמאי באומר פתח פתוח מצאתי שהוא נאמן במכחישתו דהוי ברי וברי הוצרכו לתת טעם משום חזקה דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה ולמה לו ההוא טעמא תיפוק ליה דהוי ברי וברי וי"ל דשאני התם דמסייע לה רובא דרוב נשים בתולות נשאות ורובא וחזקה עדיפא מחזקה דממונא אי לא דאית ליה לבעל חזקה דסעודה וכדפריש התם. הריטב"א ז"ל:
והרא"ה ז"ל כתב וז"ל וקשה לי דהיכי אמרינן לעיל דהא דאמר רב יהודה האומר פתח פתוח מצאתי נאמן וכו'. ואתמר דטעמא משום דהאמינו הם ופריק לה משום דכתובה דרבנן הא אי כתובה דאורייתא לא מהימן והכא אמרינן דמהימן ומשמע דמדינא קאמרינן וי"ל דהתם הוא כדפרישנא התם דאי כתובה דאורייתא לא מהימן משום חזקה דגופא אבל הכא ליכא טעמא דחזקה דגופא וכיון דכן איהו מהימן ומדינא הכין. ע"כ:

ובשיטה ישנה כתוב וז"ל אבל ברי וברי לא דבברי איהו מהימן והא דאמר בפ"ק והם האמינוהו שאם אמר פתח פתוח מצאתי נאמן דמשמע דמדינא לא מהימן התם משום דלאו ברי הוא לגמרי דהא אפשר שהטה ולא כיון את לבו כדאמרינן התם אבל הכא מיקם הוא דלא קים ליה אבל בטענת דמים ודאי מהימן ותדע לך שהתורה האמינתהו דכתיב ופרשו השמלה למ"ד דברים ככתבן אלמא אם אין שם דם איהו מהימן ואינה יכולה לומר אבדתי אי נמי התם מהימן מדינא משום דמסייע ליה רובא וחזקה דכשרות ואע"ג דלא אמרי' לא מגו ולא חזקה לאפוקי ממונא ואחר הרוב נמי לא אזלינן היכא דאיתנהו לתרווייהו לרובא וחזקה ודאי אזלינן בתרייהו. הראב"ד ז"ל כדכתיבנא התם ע"כ:

וכתב הרב רבינו ר' יהוסף הלוי ן' מיגש ז"ל וז"ל ואע"ג דקי"ל דכל היכא דטעין לה במידי דמפסדא לה לכתובתה וקא אמר ברי לי ואיהי קא מכחשה ליה וקאמרה ברי לי דאיהי מהימנא דלאו כל כמיניה דקא מפסיד לה לכתובתה הני מילי הכא דכתובתה כתובה ידוע' וקיימת וקא טעין עלה טענה שמפסדת בה כתובתה כגון טענת זנות וכיוצא בהן וכיון דכתובתה כתובה קיימת היא לאו כל כמיניה דקא טעין עלה טענה שמפסדת בה כתובתה בלא ראיה אלא דינא כדין כל מי שיש בידו שטר שנשבע וגובה אבל הכא לאו כתובה ידוע היא שהרי חלוקתם בעיקר הכתובה היא אם הוא מנה או מאתים איהו מהימן דהא אין בידה כתובה ידועה כדי שתהא נאמנת היא הילכך הויא לה הטענה שאין ביד אחד מהם שטר דקי"ל המע"ה. נמצא עכשיו דמשנתנו בברי וברי וכו' ע"כ.

ועוד כתב בזה וכתיבנא לה לעיל בסוף הפרק לשונו הארוך ז"ל:

ודקא ארי לה מאי קא ארי לה וכו'. פי' ארי לשון קושיא הוא וכדאמרינן בפרק המניח ת"ש מדאיירינן גלל וכן כתב הרב בעל הערוך ז"ל בערך אר ואפשר דהיינו מלשון ארירא וחסרון וקשיא דהא מעיקרא לא הוה פריך להדיא עד דנימא לשון ארי אלא דקאמר לימא תנן וכו' ולשון לימא לאו קושיא גמורה הויא וי"ל דלכך כתב רש"י ז"ל ודקא ארי לה. למימר סתמא דלא כר"ג. פי' דמ"מ הא סליק אדעתיה למימר דתנן סתמא דלא כר"ג ודע שיש ספרים דגרסי ודקא ארי לה מאי קא ארי לה פשיטא דברי וברי הוא ובספרים שלנו גרסינן הא ברי וברי הוא ובספרים דוקני גרסינן ודקא ארי לה מאי קא ארי כיון דרוב נשים וכו' וזו היא גרסת רש"י ז"ל והוא הנכון דלאו משום ברי וברי בלחוד פרכי' עלה דהכי נמי איכא לשנויי דהכא ליכא מגו והתם איכא מגו וכדפרישנא לעיל אלא בסתם פרכי' דלא דמיא לה וכן כתב רש"י ז"ל. א"נ להכי כתב רש"י ז"ל כן משום דקשיא ליה דאע"ג דהכא ברי וברי והתם ברי ושמא דילמא לא שני ליה לר"ג ולא תליא טעמיה בהכי דכיון דסוף סוף הכא והתם הרי יש חזקה דגופ' ועיקר טעמא דר"ג משום דהוא אזיל

בתר חזקת גופא וכדכתיבנא לעיל לשיטת רש"י ז"ל ומש"ה בעי לימא תנן סתמא דלא וכו' פי' דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי וא"כ מאי פריך ודקארי לה מאי קארי לה לכך כתב רש"י ז"ל הא לא דמיא לה. פי' דהחילוק פשוט ומאי עלה בדעתו למימר לאפוקי מדר"ג כנ"ל. ה"ג במקצת ספרים ודקארי לה וכו' פשיטא דברי וברי הוא מהו דתימא כיון דרוב נשים בתולות נשאות כברי ושמא דמי ותהוי דהא דידיה לגבי דידה כשמא קמ"ל. וכתב הריטב"א ז"ל ופרקי' כיון דרוב נשים בתולות נשאות כברי ושמא פי' שטענתה ברורה יותר דמסייע לה רובא וברי דידיה כשמא חשיב. ג"ה קמ"ל. פי' דמאן דקארי לה פריש הכי קמ"ל תלמודא דמודה ר"ג בהא דברי וברי הוא מ"מ כיון דטוען כן בברי ע"כ. ובספרים שלנו ל"ג קמ"ל אלא ה"ג כיון דרוב נשים בתולות נשאות כי ברי ושמא דמי. ה"נ מסתברא וכו':

הכי נמי מסתברא מדקתני מודה פרש"י ז"ל מסתברא דמתניתין אתיא כר"ג דאי אמרת בשלמא איירי בה ר"ג דמודה לרבי יהושע בהו דאיהו מהימן ואיהו נמי מודה ליה בהאי מגו ואע"ג דפליג עליה במגו דמשארסתני נאנסתי כדלקמן וכן נמי פי' ר"ח ז"ל ואינו מחוור דא"כ רישא נמי ליתני מודה ר"ג אלא ודאי לא מקריא הודאה דר"ג לא פליג כלל אלא בשמא דבברי וברי אוקי ממונא בחזקת מריה וכדמפרשינן בפ"ק הילכך לא אצטריך לאודי הכא דהא אפי' רוב ליכא כדאמרינן לקמן ותו למה ליה למימר הכי נמי מסתברא ודאי מסתברא דמתני' דברי הכל היא ולא מוקמי' לה כיחידאה ודלא כהלכתא ואע"ג דליכא ראיה אחריתי ואי קשיא ליה מעיקרא היכי ס"ד למימר דמתני' ר' יהושע הוה ליה למימר ולמאי דקאמ' מעיקרא מאי מודה ר' יהושע ולא נימא הכי נמי מסתברא והכי אורחא דתלמודא בכל מקום וי"מ הכי נמי מסתברא דמתני' ר' יהושע ולא ר"ג כדקא ס"ד מדקתני מודה אלא א"כ איירי בה ר' יהושע היינו דקתני מודה וה"ק אע"ג דפליגנא עלך ברישא ואמינא איהו מהימן ואע"ג דשמא הוא הכא גבי שדה זו של אביך היתה כו'. מודינא דעדיף ברי משמא והאי נמי כיון דליתי ליה סהדי דאבהתי שמא הוא ואע"ג דטעין של אבותי היתה בברי ברי דידיה כשמא דמי ומפרקינן לאוקמה למתני' כר"ג ואמרי' מי סברת הכא קאי אמגו קאי וה"ק אע"ג דפליגנא עלך בעלמא הכא מודינא בהאי מגו וגם זה אינו מיושב כהוגן שאין כאן ענין להוראה דברי ושמא ואפשר דמעיקרא נמי ע"כ רבי יהושע אמגו קאי אלא דלא רמינן אנפשין מאי מודה אלא למידק מאי תנא דשייך בה מודה ולפיכך אמר אא"ב ר' יהושע תנא רישא היינו דקתני בסיפא מודה אלא אי אמרת ברי וברי היא ולא שייכא כלל בפלוגתא דר"ג ור' יהושע ומדלא קתני מודה ר"ג אם כן מאי מודה רבי יהושע וכו' וכדפרישי' ומפרקי' לדידך נמי ע"כ

אמגו קאי ואפ"ק קאי והיינו דקאמר מי סברת כו' וזה יותר נכון ול"ג אא"ב איירי בה ר"ג אלא ה"ג אא"ב איירי בה ופי' ר' יהושע א"נ למאן דגריס ליה ה"ק אא"ב על רישא איירי בה ר"ג ופליג עלה היינו דקאמר ליה ר' יהושע אע"ג דפליגנא עלך בהא מודינא לך בהא ומיהו איכא נוסחי דיוקי ספרדי דגרסי אא"ב איירי במודה וכך היא גרסתו של ר"ח ז"ל לפי דבריו. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו פרש"י ז"ל הכי נמי מסתברא דמתני' אפי' ר"ג היא מדקתני מודה ר' יהושע משום דברישא דמתני' אודי ליה ר"ג לר"י למימר דאע"ג דפליג עליה בברי ושמא למימר דאיהי מהימנא בברי וברי מודה דודאי איהו מהימן והדר אודי ליה רבי יהושע לר"ג אלא אי אמרת לא איירי בה ר"ג ומתני' רבי יהושע ודלא כר"ג מאי מודה איכא הכא ואהיכא קאי הודאה דרבי יהושע. ואיכא דלא ניחא ליה בהאי פירושא דכיון דחשבת לה למתני' קמייתא הודאה דר"ג לרבי יהושע אמאי לא תנא ברישא ומודה ר"ג וכ"ת הא לכולי עלמא קשיא כיון דמפרקינן מתני' אפילו לר"ג אמאי לא תנא ברישא ומודה ר"ג. הא ליתא דלדידן הא לא חשיבא הודאה דלא שייכא הודאה בפלוגתייהו כלל ולא אפליגו אינהו אלא בברי ושמא וברי וברי ענין אחר הויא ודברי הכל הוא לפיכך שנו אותם סתם אבל לדידך דאמרת דהודאה הוא דהא אמטול הכי תנא באידך ומודה ר' יהושע א"כ אמאי לא תנא ברישא ומודה ר"ג כדקתני באידך ומודה רבי יהושע. אבל הרב אדוני זקני רבי זרחיה הלוי ז"ל בעל המאור פי' דה"ק ה"נ מסתברא כמאן דקארי לה מדקתני מודה רבי יהושע אא"ב איירי בה ול"ג איירי בה ר"ג כלומר איירי בה רבי יהושע בלחוד ופליג בה אדר"ג היינו דקתני מודה דה"ק אף ע"ג דפליגנא עלך בקמייתא מודינא לך בהא אלא אי אמרת לא איירי בה רבי יהושע בלחוד אלא דכ"ע הוא מאי מודה היכי שייכא עלה הודאה דהא רישא נמי כ"ע היא ואי גרסינן איירי בה ר"ג מפרשינן לה דהכי קאמר איירי בה ר"ג בפלוגתא דמתניתין ולאו למימרא דאיירי במתניתין אלא דפליג אמתני'. ותימא מאי קס"ד דמאי דקאמר השתא מאי מודה דקאמר רבי יהושע אי אמרת דלא קאי אמגו דפ"ק ואפשר דהשתא נמי קס"ד דאמגו דפ"ק קאי ומיהו אפירקין קא סמיך ובתר הכי אתא למימר דלא קאי אפ"ק א"נ אפשר לומר דקס"ד השתא דהיינו הודאה דקא מודה רבי יהושע דהכי קאמר אע"ג דפליגנ' עלך לעיל בברי ושמא למימרא דשמא דידיה עדיף בהא מודינא לך דהאי ברי עדיף משום דהוה הפה שאסר הוא הפה שהתיר וטעמא משום דהוי ברי אבל אי הוי שמא כגון דקאמר שדה זו של אביך היתה ואיני יודע אם לקחתיה ממנו היינו מוציאין אותה מידו אבל השתא דקאמר בברי אע"ג דקאמר של אביך היתה שמעמיד אותה בחזקת אבותיו נאמן. עכ"ל הרא"ה ז"ל:

וגם התוספות כתבו לשון רש"י ז"ל כמו שכתבו המפרשים ז"ל לפי שהבינו בלשונו דה"ק ה"נ מסתברא דמתני' אתיא נמי כר"ג ולא כרבי יהושע בלחוד ולפי' הקשו ז"ל על פירושו דאפי' תימא דרישא דמתני' אתיא כר' יהושע ולא כר"ג אתי נמי שפיר דה"ק אף על גב דברישא פליגנא עלך בסיפא מודינא לך וכמו שפירש הר"ז הלוי ז"ל וכדכתיבנא לעיל ולא הקשו על פירוש רש"י ז"ל לפי מה שהבינו דא"כ למה ליה למימר הכי נמי מסתברא ודאי מסתברא דמתני' דברי הכל היא ולא מוקמינן לה כיחידאה ודלא כהלכתא וכמו שהקשה הרמב"ן ז"ל וכדכתיבנא לעיל משום דכבר פירשו התוספות ז"ל דלא פריך תלמודא אלא למ"ד הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום אבל למ"ד דמצי טעין פרעתי הכי נמי נאמן הבעל אפי' לר"ג לומר אלמנה נשאתיך במגו דאי בעי אמר פרעתי הלכך אתי שפיר דה"ק הכי נמי מסתברא דמתני' אתיא כר"ג דמשנינן דבברי וברי מודה ולא תימא דמתני' אתיא כר"ג משום דמצי טעין פרעתי והלכך הבעל מהימן במגו דאי הכי מאי ומודה ר' יהושע כיון דלא איירי ר"ג במודה דהא היינו כסבריה דר"ג ממש דאית ליה מגו כל היכא דאיתיה אי איתא גבה איהי מהימנא ואי איתא גביה איהו מהימן לפיכך לא הקשו התוס' ז"ל קושית הרמב"ן ז"ל אף על פי שהיא קושיא פשוטה והקשו ז"ל דאפי' תימא דאתיא כרבי יהושע ולא כר"ג אתי נמי שפיר ותירצו דאי אתיא רישא דמתני' כרבי יהושע ולא כר"ג לא אתי שפיר ומודה משום דרישא וסיפא אינם מענין אחד ומאי דקאמר אע"ג דפליגנא עלך בהך מודינא לך בהא משמע דהסברא נותנת שיחלוק נמי בהך דומיא דאידך וכיון שאינם מענין אחד אטו משום דפליג עליה בחדא מלתא נאמר שיחלוק נמי בענין אחר שאינו ענין לו כלל ומיהו אי איירי רישא במודה שייך למתני שפיר אידך ומודה אע"ג דאינו מענין אחד לאשמועינן דכי היכי דר"ג מודה לרבי יהושע בחדא מילתא הכי נמי מודה ר' יהושע לר"ג בחדא מילתא אע"ג דאינם מענין אחד ומיהו אכתי קשיא להו לתוספות ז"ל דלא הוה ליה למימר אמגו קאי דעד השתא נמי לפ"ה אמגו קאי דבשלמא מאי דקא משני אפ"ק קאי איצטריך משום דעד השתא הוה קאי אתרוייהו אפ"ק ואריש כיון דאיירי ר"ג ברישא וקא מהדר ליה דאפ"ק דוקא קאי קשיא ופירשו התוספות ה"ק הכי נמי מסתברא דכברי ושמא דמי ואפילו הכי מודה בה ר"ג משום דלאו שמא ממש הוא מדקאמר ומודה רבי יהושע אי אמרת בשלמא איירי ר"ג במודה כלומר אף ע"ג דכברי ושמא דמי מודה ר"ג דהבעל נאמן ומיהו אי אמרת דמתניתין ברי וברי ממש הוא לא איירי ר"ג במודה ולא שייך לשון מודה דמה ענין למחלוקתו ע"כ לא קאמר איהו אלא בברי ושמא ולא איירי כלל בברי וברי אבל אי רישא דמתניתין לברי ושמא דמיא שייך שפיר לשון הודאה ואיירי ר"ג במודה והיינו דקתני ומודה רבי יהושע

דברי ובני נאמן וס"ד דטעמא דרבי יהושע משום ברי ושמא דזה אינו תובעו כדפירש בקונטרס ולא תיקשי מאי דקשיא להו לתוספות ז"ל על פרש"י ז"ל מדקתני סיפא ואם יש עדים וכו' דמשמע דוקא אם יש עדים דאיכא למימר דלרבותא נקטיה דאע"ג דאכתי אין כאן טענת ברי דאין הלה תובעו ועיקר טעמיה דרבי יהושע דמודה ברישא היינו משום דברי ושמא והלכך הוה אמינא דבסיפא נמי נאמן כיון דאכתי לא טעין בברי קמ"ל דכיון דאיכא עדים כטענת ברי דמי אבל מאי דפרש"י ז"ל דטעמיה דר' יהושע דמודה ברישא היינו משום מגו דאי בעי שתיק הלכך הוה ליה למנקט רבותא טפי בדליכא עדים ובהלה תובעו דאף על גב דאכתי איכא מגו לא מהימן אבל למאי דכתבו בתוספות ז"ל דס"ד דמודה רבי יהושע ברישא היינו משום דהוי ברי ושמא אתי שפיר וניחא נמי לשיטת התוספות דהשתא הוו מודה דר"ג ומודה דר' יהושע מענין אחד אלא אי אמרת דרישא בברי ובני גמור הוא ולא איירי ר"ג וכו' כמו שכתבו בתוספות ז"ל:

וז"ל הרא"ש ז"ל אא"ב איירי ר"ג במודה היינו דקתני ומודה ר' יהושע תימא אפילו לא איירי ר"ג במודה ניחא הא דנקט מודה ר"י דה"ק ברישא ודאי פליג ר' יהושע על ר"ג אבל בסיפא מודה ליה ויש לומר דלא שייך למימר מודה בסיפא אף על גב דפליג ברישא כיון דההודאה דרישא אינה מענין פלוגתא דרישא אבל אי ברישא מודה ר"ג אתי שפיר ומודה ר"י אעפ"י שאינו מענין אחד דכי היכי דתנא מילתא דמודה ר"ג לפיכך קתני מילתא דמודה ר"י לר"ג ומיהו קשה לרבי שמעון מאי קאמר מי סברת דר"י הכא קאי אמגו קאי ואפ"ק קאי והלא אף לדברי הכי נמי מסתברא קאי אמגו ולא הוה ליה למימר אלא מי סברת דהכא קאי אפ"ק קאי ונ"ל הכי נמי מסתברא דמתני' דמיא קצת לברי ושמא כמו שהיה סובר מעיקרא ולהכי הוצרך לאשמועינן דר"ג מודה בה משום דדמיא טפי לברי ובני מדקתני סיפא ומודה רבי יהושע אא"ב ר"ג איירי במודה דמתני' כברי ושמא דמיא ואיצטריך למימר דמודה בה ר"ג דלא הוי ממש ברי ושמא היינו דקתני ומודה ר"י לר"ג דכי היכי דמודה ר"ג לר"י בקמייתא דאע"ג דאיהי טוענת ברי וטענה דידיה כשמא דמיא לא מהימנינן לה הכי נמי מודה ר"י לר"ג בהא דשדה מהימן על ידי טענת ברי וקס"ד דטעמא דמודה ר"י משום דטעין בברי לקחתיה ממנו ואידך טעין שמא דאינו יודע שהיתה של אביו אלא על ידי טענתו של זה כעין שפרש"י ז"ל במשנה והיינו דאמר מי סברת דהכא קאי ולא קאי אמגו אלא אברי ושמא אמגו קאי ואפ"ק קאי. ע"כ:

ובפירושי רש"י ז"ל אין הלשון כמו שכתבו התוספות ז"ל והמפרשים ז"ל אלא הכין כתוב בפירושים שלנו הכי נמי מסתברא. דר"ג מודה בה דבעל מהימן. אי אמרת בשלמא איירי ר"ג במודה דהך רישא הודאה הוא וכו'. ע"כ. ומשמע לי פי' לפירושו דהא ודאי לא בעי

לאתויי דמתני' דברי הכל דאם כן למה ליה למימר הכי נמי מסתברא הא ודאי דמסתברא הכי וכמו שהקשה הרמב"ן ז"ל וכדכתיבנא לעיל אלא הא בעי לאתויי דמסתברא לתרוצי דר"ג מודה בה ברישא דהוה ס"ד למימר דר"ג נמי פליג בה אע"ג דהויא ברי וברי משום דריעא טענתיה כיון דרוב נשים בתולות נשאות קמ"ל דמודה בה ולא נתרץ דר"ג לא אירי בהך כלל ואינו מענין פלוגתיה כלל דהתם ברי ושמא והכא ברי וברי ומה ענין זה לזה וה"ק אא"ב אירי ר"ג במודה פי' דאירי במידי דהודאה שפיר אלא אירי ר"ג במידי דהודאה דאינו מענין פלוגתיה כלל וכדכתיבנא מאי שייך למתנייה הכא כלל ואהיכא קאי ומהדר מי סברת רבי יהושע וכו' פי' דמעיקרא סברינן למימר דר"י ה"ק אע"ג דפליגנא בפ"ק דמשארסתני נאנסתי דאע"ג דאיכא למימר מגו לא מהימנא פירוש משום דלאו מגו מעליא הוא דאי הוות טענה מוכת עץ אני תחתיך אכתי לא מהימנא לרבי יהושע ולאו מגו מקרי ולהכי פליגנא עלך אבל האי מגו דאי בעי שתיק נאמן דמגו מעליא הוי ולהכי מודינא לך הכי הוה סברינן למימר מעיקרא ולהכי הוה קשיא לן אי לא אירי ר"ג במודה ברישא רבי יהושע אהיכא קאי ומאי שייך למתנייה הכא דהא ידעינן אהיכא קאי רבי יהושע דשפיר מצינן למימר נמי דקאי אמדברת ואפילו לרב אסי כיון דר' יהושע הכי קאמר בההיא פליגנא משום דלא מגו הוא ואנן מגו בעינן הלכך הכי נמי מצינן למימר דקאי אמדברת וה"ק אמדברת פליגנא עלך משום דאין שם מגו אבל בשדה דאיכא מגו מודינא ואשמועינן רבי יהושע דבההיא דמדברת משום דראוה דנבעלה ואין שם מגו הוא דפליגנא והכא בשדה דאיכא מגו מהימן ואשמועינן דטעמא דמגו עיקר ואפי' להוציא דהא קרקע בחזקת בעליה הראשונים עומדת וכיון דמודה דשל אביו היה הוה לן למימר דלא תצא מחזקת בעליו אלא בראיה קמ"ל דמגו דאי בעי שתיק אמרינן דמהימן והכי נמי מצינן למימר דקאי אהיא אומרת מוכת עץ ואפי' לרבי יוחנן וה"ק בההיא פליגנא משום דליכא מגו ואשמועינן דאין שם מגו כרבי יוחנן ובההיא מודינא משום דאיכא מגו וכדכתבינן לעיל וכיון דמצינן למימר דקאי אכולי הך מתנייתא ומצינן למימר נמי דלא קאי אלא אמשארסתני נאנסתי מעתה שפיר שיילינן אהיכא קאי ומהדר ליה אמגו קאי וכו' פי' דר' יהושע ה"ק אע"ג דשפיר מצינן למימר מגו ומגו מעליא היא לית לו מגו אלא דוקא מגו דאי בעי שתיק אבל מגו אחרינא אף ע"ג דהויא מגו מעליא לית ליה והיינו דקאמר אמגו קאי ובעי תלמודא אהייא פי' אהייא איכא מגו וקאמר אילימא וכו' ואסיק דע"כ לא קאי אלא אמשארסתני נאנסתי וכו' דאית ביה מגו וכו' אינך לית בהו מגו ומעתה הויא ליה כמאן דמפרש בהדיא דאמשארסתני נאנסתי קאי ואף על גב דתניא הכא ולא תיקשי ולא מידי והא דפסיק בינייהו הא דהאשה שנתאלמנה היינו

משום דבעי לסיומי כולהו תביעות דבין איש לאשתו בכתובה והא דאפסיק בפלוגתא דמדברת ומעוברת איידי דנקט פלוגתא דר"ג ור"י בדיני כתובה נקט נמי אינך. כנ"ל פי' לפרש"י ז"ל ואם תשאל הא כתב רש"י ז"ל אי אמרת בשלמא איירי ר"ג וכו' ואמר אע"ג דפליגנא עלך בברי ושמא מודינא לך בברי וברי היינו דשייך למתנייה כתובה ור' יהושע מודה לר"ג בהאומר לחברו שדה זו וכו' דאף על גב דפליגנא בפ"ק דמשארסתני דאע"ג דאיכא למימר מגו לא מהימנא מודינא בהאי מגו דאי בעי שתיק וכו' מהימן כדלקמן ע"כ. אלמא מעיקרא נמי משמע דרבי יהושע ה"ק בהאי מגו פליגנא דלית ליה מגו אלא מגו דאי בעי שתיק. תשובתך איברא ודאי דמעיקרא סברינן דרבי יהושע אית ליה מגו והא דפליג אהנך משום דלא הוו מגו וכדכתיבנא ומיהו תפס רש"י ז"ל ההיא דמשארסתני נאנסתי משום דקשיא ליה לרש"י ז"ל דכיון דהשתא סברינן למימר דלא פליג רבי יהושע אלא היכא דליכא מגו כלל אבל היכא דאיכא מגו מהימנא א"כ אמאי נקט ההיא דהפה שאסר וכו' דהויא מגו מעליא טובא הוה ליה למנקט בכל גונא דאיכא מגו דהא מודה רבי יהושע בכל מגו ותירץ רש"י ז"ל משום דקאי נמי אמשארסתני נאנסתי דסוף סוף אית ביה מגו אלא דהיא מגו כל דהוא להכי נקט בכי האי גונא דהויא מגו מעליא ומיהו ה"ה נמי מגו אחרינא אע"ג דלא יהיה מגו דאי בעי שתיק ומה שכתב רש"י ז"ל הכא כדלקמן היינו לאורויי עדיפותיה דהך מגו דאין שור שחוט לפניך ושוב כתב רש"י ז"ל אמגו קאי. אפלוגתא דאיכא למימר בה מגו וכו' ואע"ג דפליגנא במגו דהתם במגו דהכא מודינא כדלקמן. פי' כתב ז"ל כדלקמן לאורויי גריעותיה דמגו דהתם ועדיפותיה דמגו דהכא לומר דאף על גב דהויא מגו יפה לית ליה מגו משום דשור שחוט לפניך והכא אין שור שחוט לפניך ולקמן נאריך עוד בזה בס"ד כנ"ל:

והרשב"א ז"ל אע"ג דלא יישב פרש"י ז"ל כן מכל מקום ס"ל דפירושו עיקר וז"ל הכי נמי מסתברא מדקתני מודה רבי יהושע פרש"י הכי נמי מסתברא דמתני' אתיא כר"ג דאי אמרת בשלמא איירי בה ר"ג בהודאה כלומר בהא מודה ר"ג לר"י בהאשה שנתאלמנה תנא מודה רבי יהושע כלומר וכמו שהוא מודה לרבי יהושע בהא הכי נמי מודה ר"י בהאומר לחברו שדה וכו'. אלא אי אמרת רישא רבי יהושע ודלא כר"ג למאן מודה והא בהא מתני' לא איירי בה ר"ג ודחינן דאמתני' דלעיל קאי דאיירי בפלוגתא דר"ג ור"י וכן פי' ר"ח ז"ל ויש מי שפירש דאמאי דסליק מיניה קאי דהיינו כיון דרוב נשים בתולות נשאות כברי ושמא דמי ולעולם דלא כר"ג והכי נמי מסתברא דמתני' דרבי יהושע היא ופליגא אדר"ג מדקתני מודה רבי יהושע דאי אמרת בשלמא איירי בה ר"ג כלומר פליג עלה ר"ג היינו דקתני מודה רבי יהושע כלומר אע"ג דבהאי פליג רבי יהושע אדר"ג בהא

מודה ליה רבי יהושע ואינו מחוור לפי שאין כאן דרך להודאתו של רבי יהושע שאינה ממין ענין הרישא והראשון עיקר ונוסחאות ישנות מדוקדקות יש אי אמרת בשלמא איירי במודה וכו' וזו הגרסא כפרושן של ר"ח ורש"י ז"ל. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל הכי נמי מסתברא דר"ג מודה בה דבעל מהימן מדקתני סיפא מודה רבי יהושע אא"ב איירי בה ר"ג היינו דקתני מודה ר' יהושע פי' איירי ר"ג במודה דהך רישא הודאה היא דמודה ר"ג לרבי יהושע ואמר לו אע"ג דפליגנא עלך בברי ושמא מודינא לך בברי וברי היינו דשייך למתני בתריה דרבי יהושע מודה לרבן גמליאל באומר לחבירו שדה זו וכו'. דאע"ג דפליגנא בפרק ראשון גבי משארסתני נאנסתי דאע"ג דאיכא למימר מגו לא מהימן מודינא בהא מגו דהכא דאי בעי שתיק ולא אמר ליה של אביך היתה כי אמר לקחתיה ממנו נאמן כדלקמן אלא אי אמרת דלא איירי בה ר"ג ברישא דמודה היכי שייך למתני בתריה ומודה רבי יהושע ואהיכא קאי עכ"ל דרבינו ז"ל ויש מקשים דאם איתא דמשום דאיירי בה ר"ג ברישא במודה שייך למתני סיפא ומודה אמאי לא תנא ברישא בהדיא ומודה ר"ג כדקתני ומודה רבי יהושע ולא קשיא רישא, דרישא כיון דלעניין כתובה איירי (בה ר"ג) כעין פלוגתא דאפליגו לעיל קתני פלוגתא והדר קתני הודאה סתם כלו' בהא איפליגו ובהא מודו ולא אצטריך למתני ומודה ר"ג אבל הודאה דרבי יהושע דמייירי במילתא אחריתי אצטריך למיתני ומודה רבי יהושע ויש נוסחאות דלא גרסי קמ"ל ולא גרסי איירי ר"ג אלא איירי בה ומפרשי לה קצת רבנן ז"ל דכי קאמרינן ה"נ מסתברא ה"פ הנ"מ כמאן דקארי לה דרישא לאו ר"ג היא מדקתני סיפא ומודה רבי יהושע אא"ב איירי בה רבי יהושע ברישא כלומר דידיה בלחוד הוא היינו דקתני סיפא ומודה רבי יהושע דאע"ג דפליג ברישא מודה בסיפא אלא אי אמרת לא איירי רבי יהושע ברישא דר"ג נמי היא היכי שייך למתני סיפא ומודה ר' יהושע ולנוסחי דגרסי איירי בה ר"ג מפרשינן איירי בה ר"ג בפלוגתא ואין פי' זה נכון כלל חדא דלישנא דגמרא לא אתי שפיר להאי פירושא ודחיק ליה טובא אפילו לפום נוסחי דידהו ועוד דלהכי אפרקינן מעיקרא דרישא ר"ג היא וקא קשיא לן דקארי לה מאי קארי לה היכי הדרינן לשבושי פירוקא דילן ולקיומי סברא דמאן דקארי לה אין זו שיטת התלמוד בשום מקום אלא ודאי פרש"י ז"ל הוא הנכון ועליו הסכימו רוב המפרשים ז"ל מיהו מאי דקאמר רש"י ז"ל אלא אם כן איירי בה ר"ג מודה ברישא היינו דשייך בסיפא ומודה רבי יהושע דקאמר אע"ג דפליגנא במשארסתני נאנסתי דאיכא למימר מגו מודינא באידך מגו זה אינו נכון דאם כן דהשתא הוה ס"ד רבי יהושע אמגו דהתם קאי מאי האי דמהדרינן דרבי יהושע אמגו קאי ואפ"ק קאי דהא מעיקרא הכי הוה משמע לן לכך י"ל דהכי קאמר

אא"ב איירי ר"ג במודה דרישא וא"ל לרבי יהושע אע"ג דפליגנא עלך בברי ושמא דלעיל מודינא דאף ע"ג דהוי כעין ברי ושמא משום דרוב נשים בתולות נשאות אפילו הכי בעל נאמן דסוף סוף ברי וברי הוא היינו דקתני סיפא ומודה רבי יהושע דרבי יהושע נמי אמר לר"ג ואנא מודינא לך באומר לחברו שדה זו של אביך היתה דהויא נמי כברי ושמא משום דתובע אין לו חזקה בקרקע זה ולא שום ראיה והמחזיק יש לו ברי גמור ובהאי ברי ושמא מודינא דברי עדיף דמסייע ליה חזקה דממונא ואפילו יבא תובע בטענת ברי לא מהני ליה דברי דנתבע עדיף דאית ליה הפה שאסר אלא אי אמרת לא איירי ר"ג ברישא במודה היכי שייך למתני סיפא ומודה ר' יהושע ומהדרינן דרבי יהושע אמגו קאי ואפ"ק קאי וכדפרי' ואזיל. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה ה"ג רש"י ז"ל אי אמרת בשלמא איירי בה ר"ג היינו דקתני מודה ר' יהושע פי' איידי דאמרינן דר"ג מודה בברי וברי אע"ג דפליג בברי ושמא קתני נמי מאי דמודה ר' יהושע לר"ג וא"ת אמאי לא קתני ברישא בהדיא מודה ר"ג כדקתני בסיפא מודה רבי יהושע י"ל עדיף ליה למתניתין למנקט דרך קצרה וללמדנו מדיוקא דדייקינן הא ליכא עדים בעל מהימן דמודה ר"ג בברי וברי ואי הוה תנא להדיא מודה ר"ג היינו צריכין להאריך ולשנות מודה ר"ג שאם אין עדים בעל נאמן ואם יש עדים שיצתה וכו'.

אלא אי אמרת לא איירי בה ובר' יהושע עסקינן ור"ג לא הוזכר כלל במשנה זו למאן מודה רבי יהושע אי לר"ג הרי לא הוזכר במשנה זו. והר"ז ז"ל גריס ומפרש הכי, הכי נמי מסתברא כמאן דקארי לה דאי אמרת בשלמא לא איירי בה ר"ג היינו דקתני מודה רבי יהושע דאף על פי ששנינו דאי ליכא עדים בעל מהימן ופליג אדר"ג אלא אי אמרת איירי בה וברישא ליכא פלוגתא דבין רבי יהושע בין ר"ג תנו לה למאן מודה ר' יהושע שהרי לא הוזכרה מחלוקת דרישא דברי הכל היא. ולפי זה האי הכי נמי מסתברא אינו כדרך שאר האמורין בתלמוד שהן אמורים אמסקנא דמילתא ולא אמאי דסלקא דעתך דמקשה. והכ"ת פי' כן ולא נהירא עד כאן:

אהייא אילימא שהיתה מעוברת וכו'. כל הני בבי למפרע מייתי להו וטעמא דמילתא משום דמסתמא אמתני' דסליק מינה קאי. שיטה ישנה:

הניחא לזעירי וכו'. ק"ל לזעירי נמי מאי מגו איכא והא אי טענה נמי לא נבעלתי לא מהימנא אליבא דרבי יהושע כדתנא לעיל דמדברת היינו שבויה והא דבעינן נמי לאוקמא אהא מוכת עץ אני וכו' בשלמא לרבי אלעזר דאמר מנה ולא כלום מגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני תחתיך ומאי מגו איכא הא אילו אמרה הכי לא מהימנא [ונ"ל דהכי ס"ד דהכא אע"ג דאי טענה הכי לא מהימנא] מיהו כיון דאי אתיא לשקורי אית לה טענה

דעדיפא מהא ולא טעין לה ודאי קושטא קאמרה ופריך דמדברת נמי כי טענה לא נבעלתי לא פסלה נפשה מכהונה והשתא משויא נפשה כזונה ועדיף לה למימר לא פעלתי און והלכך כי אמרה פעלתי ודאי קושטא קאמרה וגבי מוכת עץ נמי איכא למימר מגו לר' אלעזר דאי אתיא לשקורי הוה לה למימר מוכת עץ אני תחתיך ויש לי מאתן ואע"ג דאי אמרה הכי לא מהימנא כי לא אמרה מהימנא משום דודאי קושטא קאמרה ורבי יהושע לית ליה האי מגו כיון דבההיא טענה דאתיא הך מכחה לא מהימנא אלא כעין משנתינו שנאמן לומר לא היה של אבותיך מעולם ומתוך כך נאמן לומר לקחתיה מהם. הרמב"ן ז"ל. וכתב הרשב"א ז"ל עליו ואני כבר כתבתי למעלה דבשמעתא דדברים שבלב איכא מגו כזה במקום ברי ושמא אבל בברי וברי לא והוא הנכון ושם הארכתי בס"ד. ע"כ. וכבר כתבתי לעיל הכל בארוכה:

אלא לרב אסי וכו'. תימה דהא אתותב רב אסי י"ל דה"ק תפשוט מינה דרב אסי לית ליה דאפ"ק קאי ואילו שמעינן ליה לרב אסי דאמר הכין בהדיא ודאי סמכינן עליה וה"ה השתא דאתמר מכללא. הרא"ה ז"ל. ובשיטה ישנה כתוב וז"ל ואם תאמר והא אתותב רב אסי יש לומר ה"ק לימא ממתני' נמי הויא תיובתיה. ע"כ:

בשלמא לרבי אלעזר וכו'. לא דייקא דהא פרישנא לעיל להא כשקדש ובעל לאלתר הלכך לא איפשר לה למימר מוכת עץ אני תחתיך אלא לרווחא דמילתא נקטה ולא איכפת ליה דהא לא קיימא. הרא"ה ז"ל:

ואוקימנא אהא היא אומרת משארסתני ונסתחפה שדהו דהכא איכא מגו גמור דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני תחתיך ולא פסלה נפשה מכהונה ומהימנה דאי נתאלמנה כשרה לכהונה דאוקי אתתא אחזקה ואע"ג דלרבי יהושע לא מהימנא לענין כתובה התם הוא משום דאמר אוקי ממונא בחזקת מריה אבל לענין אכשורה לכהונה כשרה דהא תרי ספיקי נינהו וכיון דטוענת כן אף על פי שהוא דבר שאינו מצוי מתירין אותה ולא גרע מתרי רובי ולהכי אקשינן ומאי שנא דלא מודה ר' יהושע בהאי מגו ומפרקינן התם אין שור שחוט לפניך כלומר גבי מוכת עץ אין כאן מגו ברור לגבי האי טענה דקיימי עלה דהיינו כתובה לא מהימנא למימר מוכת עץ אני תחתיך אע"ג דמהימנא לגבי מילי אחריני כגון להכשירה לכהונה אם נתארמלה וכיון שאינו לפנינו כלומר שעל כתובה זו אינה נאמנת בשום טענה דמצי למימר לאו מגו מקרי אבל הכא הרי שור שחוט לפניך דכי היכי דטעין השתא דהאי שדה של אבותיך היה הכי נמי הוה מצי למימר לא היה של אבותיך אלא של אבותי הוה הלכך כי היכי דבההיא טענה הוה מהימן השתא נמי מהימן ופי' שור שחוט למשל בעלמא שכיון שהוא שחוט לפניך ע"כ אתה מאמין למי

שאומר לך שהוא שחוט הכא נמי אית ליה טענה דע"כ מהימנינן ליה בדין זה שלפנינו מה שאין כן התם שאין לה טענה על הכתובה שלפנינו שתהא נאמנת עליה. כנ"ל לפרש שמועה זו. ואיכא דמפרשי שור שחוט לפניך דגבי האשה שאמרה מוכת עץ אני אין השור שחוט לפניך הלכך בחזקת איסור עומד עד שיודע לך במה נשחט אבל הכא בשדה הרי השור שחוט לפניך ובחזקתו הוא עומד עד שיצא ממנו כשור שנשחט שבחזקת היתר עומד עד שיודע לך במה נטרף ואין הדעת נוחה ממנו דהא לא פי' טעמא מאי ועוד דודאי אין לשון שור שחוט אלא דרך משל כמו שאמרו הרי השור שחוט לפניך והרי מקוה חסר לפניך וכיוצא בזה. ותמהני שלא מצאתי בתלמוד מגו אלא כעין מגו דרבי יהושע אבל מגו שאין שחוט לפנינו לא מצינו וקשיא דהא קיימא לן כר"ג ומשום מגו כדאמרינן לעיל בפ"ק דאי לאו משום מגו הוה ליה מנה לי בידך והלה אומר איני יודע וליכא למימר דכי קי"ל כר"ג לאו משום מגו אלא ההוא טעמא דאוקי אחזקה דההוא טעמא ליתא אלא אמשארסתני נאנסתי וכן פרש"י ז"ל אבל בין מוכת עץ לדרוסת איש ליכא חזקה ואיכא למימר במגו כר' יהושע קי"ל דלא אמרינן מגו אלא כשור שחוט אבל קיימא לן כר"ג באומרת משארסתני נאנסתי שנאמנת משום חזקה דגופה וכיון שנאמנת לומר משארסתני נאנסתי שנאמנת משום חזקה דגופה וכיון שנאמנת לומר משארסתני נאנסתי וליטול מאתים נאמנת לומר מוכת עץ אני ואפשר שאף במוכת עץ איכא חזקה דגופה דחזקתן שלא יהיו דרוסות איש בלא בעל וכן במקצת נוסחאות ובהלכות רבינו הגדול ז"ל דלא גרסינן התם אלא ע"כ לא אמר ר"ג התם אלא דאמרינן אוקי אתתא אחזקה וכן כתב הנגיד ז"ל ובנוסחי דייקינן לא משכחת בה הכא דאמרי' מגו. ע"כ. הרמב"ן ז"ל: וכתב עליו הרשב"א ז"ל וז"ל ולדידי לא קשיא לן ולא מידי דהא דקי"ל כר"ג בההיא לאו משום מגו הוא אלא אפילו ליכא מגו חייב ולא משום ברי ושמא אלא אפי' לרב נחמן וטעמא כדאסיקנא בפירקין דלעיל דאיכא חזקה דגופה ע"כ:

עוד כתב הרמב"ן ז"ל וז"ל ורש"י ז"ל כתב התם גבי שדה אין שור שחוט לפניך שיעלה על לב בעליו לתבוע מי שחטיה כלומר אם שתק זה לא היו עוררים הלכך אי לאו דדבר פשוט הוא שלקחה ממנו לא היה אומר לו של אביך היתה הלכך אמרינן בה מגו אבל גבי לא מצא לה בתולים שור שחוט לפניך בתולים שלא מצא לה הם הסיתוהו לבא לב"ד ואף על פי שיש לה להשיב טענה טובה מזו לא אמרינן בה מגו דדילמא לא אסקה אדעתה אי נמי אערומי מערמא. משמע מדברי הרב ז"ל דמתני' בדלא טעין של אבותי היתה אלא במסיח לפי תומו וכן כתב לקמן גבי הא דאקשינן וליתני רבי יהושע שדה זו שלך היתה וכו' כיון דטעמא משום דאין שור שחוט לפניך שלא היה אדם תובעו

מה לי הוא מה לי אבוה וכן גבי הא דאמרינן לקמן אליבא דמאן אי אליבא דרבנן הא אמרינן משיב אבדה הוי כתב הרב ז"ל דאי דרבנן אפי' הוא תובעו נמי וזה מודה מקצת משיב אבדה הוא כדתנן בשבועות מאי אשמעינן רבי יהושע דאין שור שחוט ואפי' שור שחוט נאמן. אלו דברי הרב ז"ל. וטובא איכא למתמה עליו ז"ל א"כ לא שבקת חיי לכל בריה דאי אתי חד ואמר מאי בעית בהאי ארעא דשל אבותי הות ואיהו אמר ליה אין אלא שלקחתיה מהם לדברי רש"י ז"ל מצרכת ליה לאתויי עדי חזקה ואי לית ליה לא מהימן והא ודאי פשיטא מילתא דלא צריך חזקה אלא היכא דאית ליה סהדי להאיך דשל אבותיו הות אבל היכא דלית ליה לא דהא אי בעי אמר להד"ם וכדקתני סיפא אם יש עדים שהיתה של אביו הא ליכא עדים מהימן וכן בדין מטלטלין טלית זו שלי אתה מכרתו לי נאמן ואין זה צריך לפנים שאפילו תינוקות של בית רבן אומרים כן וכולהו מגו דאמרינן בכולהו תלמודא הכי איתנהו בשאחר טוענו ואפ"ה מהימן ודוק ותשכח. וכ"ת משום דלא קי"ל כרבי יהושע הא ודאי קי"ל כותיה ור"ג לא קא פליג אמגו דידיה ואת"ל פליג כדר' יהושע קי"ל בהא ומפני כך אני תמה על דברי רש"י ז"ל ואיני מבינם אלא שיש לדחוק ולפרש פירוש לפירושו לאו למימרא שאם הלה טוענו שאינו נאמן דודאי כל היכא דאמרינן מגו הכי הוא אלא הכי קאמרינן במשנתנו אין שור שחוט כלומר ליכא ריעותא גביה שיעלה על לב התובע לתבוע הילכך אפי' תבע לית לן בה אבל גבי אשה שלא מצא לה בתולים איכא ריעותא גבה שהרי אין לה בתולים ולפיכך תובעה וכיון דאיכא ריעותא גבה לא מהימנינן לה במגו והא דכתב הרב ז"ל לקמן דאי רבנן אפילו הוא תובעו נמי הכי קאמר אפי' תובעו דבעלמא איכא חיוב שבועה כגון לדידיה דלא מצינן (מגו) ואמאי תנא ליה גבי אבוה במילתא דאפילו לדידיה נמי ליכא חיוב לעולם דאין שור שחוט לפניך ליתנייה גבי אבוה במילתא דאיפשר דתהוי בה שור שחוט כגון שאינו משיב אבדה. ועדיין אין דעתי נוחה מזה. עכ"ל הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל פרש"י ז"ל התם גבי שדה אין שור שחוט לפניך שיעלה על לב בעליו וכו'. עד איערומי מערמא זהו לשונו ז"ל וכונת דבריו דרבי יהושע הפה שאסר הוא הפה שהתיר אית ליה כדקתני במתניתין אבל מגו בעלמא על ידי תביעה דלאו הפה שאסר הוא לית ליה ותמוהים דבריו אם כן לרבי יהושע לא שבקת חיי לכל בריה שכל אחד יהא הולך ותוקף בשדה חברו וטוען בברי שלי הוא ומוציאו ממנו כל זמן שהלה מודה לו אלא אם כן יש לו עדים ולא מצינן בשום מקום שיהא אדם צריך להביא ראיה אלא אם כן התובע מביא עדים שהיא של אבותיו וזה אפי' תינוקות של בית רבן בקיאין בו ואינו צריך ראיה ובפירוש שנינו ראה טליתו ביד אחד או עבדו א"ל מה טיבו אצלך

אתה מכרתו לי אתה נתתו לי במתנה נאמן ואינו צריך ראיה ואע"פ שהלה תובעו בהדיא ותו במתניתין נמי מוכחא בהדיא מדקתני ואם יש עדים וכו' ולא קתני ואם הוא טוענו בברי ויש אומרים מעין דבריו דודאי בעלמא אמרינן מגו בין במודה על פי עצמו בין ע"י טענת אחרים מיהו הני מילי כגון הא דשדה דליכא ריעותא אבל גבי אשה דיש לה ריעותא שהרי אין לה בתולים אין לה נאמנות דלית לה מגו היכא דאיכא ריעותא והיינו דקאמר התם דהיינו גבי שדה אין שור שחוט לפניך דליכא ריעותא הכא גבי אשה שור שחוט לפניך דאיכא ריעותא. ואע"פ כן אין זאת כוונת רבינו ז"ל כמו שמוכיח לשונו ועוד שכתב לפנינו ונתני מודה רבי יהושע וכו' והאכלתיו פרס פרעתיו חציו שהוא נאמן בלא שבועה הואיל ואין שור שחוט לפניך דנשמעינן רבותא דאע"ג דמודה מקצת פטור הואיל ואינו תובעו ותו במאי דקאמרי' אי אליבא דרבנן הא אמרינן משיב אבידה הוי כתב דאי כרבנן אפילו תובעו ומאי אשמועינן רבי יהושע באין שור שחוט אפילו שור שחוט נמי נאמן והאי פירושא נמי לא נהירא דהוה ליה למימר לישנא איפכא הכא אין שור שחוט לפניך דאהיא קאי. והרב אדוני זקני הרז"ה בעל המאור ז"ל פי' התם אין שור שחוט לפניך כלומר התם גבי אשה טעמא דלא מהימנא משום חזקה דממונא דבעל דמרעא לה לדיבורה דידה כי היכי דקי"ל דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת ואתיא חזקת איסור ומרעה לה לשחיטה עד שיודע לך במה נשחטה דכותה נמי בהא חזקה דממון דבעל מרעא לה לדיבורא דידה עד דמחוורא מילתא. וי"מ הכא גבי שדה שור שחוט לפניך וכיון שכן בחזקת היתר עומדת עד שיודע לך במה נטרף ודכוותה בהא חזקת ממון מסייעא ליה דקאי שדה ברשותיה והיינו דמהימן. וליתנהו להני פירושי משום דנפקא לן מינייהו דדוקא משום האי טעמא דאין שור שחוט לפניך הא לאו הכי מהימנא משום האי מגו ותפשוט מינה דאמרינן כי האי מגו ובעלמא לא אמרינן כי האי מגו אף על גב דהאי מגו גמור הוה דהא כי אמרה מוכת עץ אני תחתיך איברא דמהימנא דלא מפסלה לכהונה אבל לא מהימנא לגבי ממונא ולא אשכחן כי האי מגו בשום דוכתא אלא כי קא מהימן בההיא טענה דהוה מצי למימר במאי דאתינן להימנא השתא בטענתה דהשתא ובכולהו מגו דלעיל נמי דהא לא סתרי לה אלא משום דאמרינן דליכא מגו לרבי יוחנן ולרב אסי אבל הכא דאיכא לא אמרי ליה אע"ג דלאו מגו גמור הוא דאיכא להימונה כי אמרה לכשר נבעלתי מגו דאי בעיא אמרה לא נבעלתי דהא כי אמרה לא נבעלתי לא מהימנא ובאידך נמי דאמרה מוכת עץ אני והוא אומר דרוסת איש את ואמרינן מגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני תחתיך ואית לי מאתן מאי מגו דהא כי אמרה נמי מוכת עץ אני תחתיך לרבי יהושע לא מהימנה אלא דהיינו מגו דאמרינן דאם איתא דמשקרת

לדידה דסברה דמהימנא האי טענה הוה לה למימר דאם איתא דמהימנה כדקסברה הך טענתא עדיפא לה דבהא רווחא טפי ולפום הני פירושי דוקא משום טעמא דאין שור שחוט לפניך הא לאו הכי אמרינן להו להני מגו ונפקא לן מינה בעלמא היכא דליכא טעמא דאין שור שחוט לפניך אמרינן מגו כי הני והא לא אשכחי לה בכולה תלמודא ולא בשום דוכתא. והפי' הנכון דהא דאמרינן אין שור שחוט לפניך משל הוא כלומר הדבר מחוור לפניך כענין שאמרו הרי מקוה חסר לפניך כלומר התם גבי אשה אין הדבר מחוור לפניך שאין הדבר ברור שמגו דידה לא מגו תריצא הוה כדפריש הכא גבי שדה שור שחוט לפניך דמגו דידיה מגו גמור הוא דאילו לא אמר דהויא מאבוך מהימן השתא נמי דאמר אין דאבוך הות וזבנתה מיניה מהימן ולפום האי פירושא תפשוט מינה דאמרינן מגו לאפוקי ממונא דטעמא משום דלאו מגו גמור הוא הא לאו הכי מהימנינן ליה אלמא אמרי' מגו לאפוקי ממונא. ומיהו אכתי תמיה מילתא לפום הא פירושא דהא קי"ל כר"ג ולר"ג אית ליה כל הני מגו דסוגיין דהיינו טעמי' ואיכא למימר דוודאי ר"ג טעמיה לאו משום מגו תדע דהא איכא דליכא מגו כגון היא אומרת מוכת עץ אני והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את דליכא מגו כלל בין לרבי יוחנן בין לרבי אלעזר אליבא דקושטא דמילתא דבקדש ובעל לאלתר מיירי וכדפרשי' לעיל וכן היתה מעוברת אלא ודאי טעמא דר"ג בכולהו משום חזקה דגופא ומיהו אא"ב דקאי רבי יהושע עלה היינו דר' יהושע פליג אכולהו וקאמר דלא מהימנא אחדא מינייהו ולית לה חזקה דגופה ולית לה האי מגו וקאמר אע"ג דפליגנא בהאי מגו מודינא בשדה דמגו גמור הוא אבל לר"ג דמהימנה ליכא למשמע מינה דפליג אמגו כלל ואפילו אהאי דלאו מגו גמור הוא והיינו דלא שייכא האי הודאה אלא לרבי יהושע ומיהו קושטא דטעמיה דר"ג לאו משום האי מגו כדפרישי' וכיון דכן שמעי' מינה דהא דאמרי לעיל בפ"ק אמר לך רב נחמן אנא דאמרי אפילו לר"ג ע"כ לא אמר ר"ג התם אלא היכא דאיכא מגו דלאו דוקא דהא טעמיה דר"ג לאו משום האי מגו דלאו מגו תריצא הוא כדאמרן אלא דנקט ליה לטעמא בעלמא ואאידך סמיך דאמרי' התם א"נ היכא דאיכא חזקה דגופה כדפרישי' לעיל ואיכא נוסחי דוקני דלא גרסי ליה. רבי' נ"ר. עכ"ל הרא"ה ז"ל:

וז"ל הרא"ש ז"ל אין שור שחוט לפניך למאי דפרישי' דאיירי ביודע שהיתה של אביו ה"פ אין שור שחוט לפניך אין לו צד טענה שיוכל עליה לבא לב"ד שאיזו טענה שיטעון המחזיק בין שיטעון לא היתה של אביך מעולם בין שיטעון לקחתיה ממנו מהימן אבל הכא הרי שור שחוט לפניך שהרי לא מצא לה בתולים וזקוק לבא לב"ד ובין שתטעון מוכת עץ אני ובין שתטעון משארסתני נאנסתי לא מהימנינן לה אע"ג דטענת מוכת עץ

הוי טענה מעליא טפי משארסתני נאנסתי לא חשיב ליה רבי יהושע מגו ע"כ:
וז"ל הרשב"א ז"ל ה"ג רש"י ז"ל מאי שנא הכא אין שור שחוט לפניך התם שור שחוט לפניך. ופי' הוא ז"ל התם בהאשה שלא מצא לה בתולים הם הסיתוהו וכו' ואין לשונו מחוור בזה דמשמע מדבריו דמתני' דוקא במודה מעצמו שדה זו של אביך היתה הא אילו ערער הלה מעיקרא וזה משיבו אין של אביך היתה ולקחתיה ממנו אינו נאמן וכן כתב לקמן גבי הא דאקשי' וליתני מודה רבי יהושע באומר שדה וכו' ואותה שמועה עצמה גבי הא דאמרי' וליתני מודה רבי יהושע וכו' והאכלתיו פרס וכו' וזה קשה מאד בכל מקום שאתה מוצא מגו בשור שחוט לפניך הרי שזה טוען וזה משיב מאי בעית בהאי ארעא מפלניא זבנת דזבנת מינך וכו' וחזיתי' לדעתיה דאי אמר ליה קמי דידי זבנה כו' וכן כולם [ועוד דבמתני' נמי הכי משמע מדקתני ואם יש עדים שהיתה של אביו נאמן אלמא לעולם נאמן עד שיהא שם עדים שהיתה של אביו ואעפ"י שזה טוענו של אבי היה] ויש לפרש התם שור שחוט לפניך הרי זה כנסה בחזקת בתולה ולא נמצאו לה בתולים כיון שנולד בה ריעותא זו ראוי לו שיסתפק היאך לא נמצאו לה בתולים כמו שמצא שורו שחוט שראוי הוא לשאול מי שחטו לשור זה והיא ע"כ יש לה להשיב על תביעה זו וכיון שאין לה שום טענה שתהא נאמנת בה בשורת הדין להוציא הממון מבעלה אין כאן מגו דמשום שהיתה יכולה ליפות טענתה אין אנו מאמינין אותה בכך דאין זה מגו ברור ואפי' לסייע טענת ברי במקום שמא אבל כאן שור שחוט לפניך שהרי זה מוחזק הוא בשדהו ואין לתובע שום טענה ושום ראיה שיהא ראוי שיסתפק בחזקתו של זה שעומד בתוך שדהו ושיהא הוא צריך להשיב על טענתו כלל אלא אי הוא רצה לומר לו לאו בעל דברים דידי את הדין עמו עד שיברר זה בעדים שהיתה של אביו הילכך כשטען ואמר אין של אביך היתה ולקחתיה ממנו נאמן דיש כאן מגו ברור מש"ה אם ירצה לומר של אבותי היתה מעולם או לאו בעל דברים דידי את. ויש ספרים דגרסי איפכא התם אין שור שחוט לפניך הכא שור שחוט לפניך. והרמב"ן ז"ל פי' מאי שנא כלומר דהתם נמי איכא מגו גמור דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני תחתיך ולא פסלה נפשה מכהונה ומהימנא דאי נתאלמנה כשרה לכהונה דאוקי איתתא אחזקתה ואפילו לרבי יהושע דכיון דתרתי ספיקי אית בה ספק תחתיו ספק אינו תחתיו ואת"ל תחתיו ספק דרוסת איש ספק מוכת עץ וכיון שטוענת כן בפירוש מתירין אותה לכהונה וכיון שכן אמאי לא מודה בה רבי יהושע דמאי שנא מהאי ומפרקינן התם אין שור שחוט לפניך שפיר כלומר גבי מוכת עץ אין כאן מגו ברור שהרי לפי תביעת כתובתה דעלה דייני השתא לית בה שום מגו ברור ואע"ג דבעלמא נאמנת בה לא חשבינן ליה מגו להאי דטענא בה קמן אבל הכא

הרי שור שחוט לפניך שפיר דכי היכי דטעין השתא האי שדה של אביך היה ה"נ הוה מצי למימר לא היתה של אבותיך אלא של אבותי הילכך כי היכי דבההיא טענה היה נאמן השתא נמי נאמן ע"כ. הרשב"א ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל גרש"י ז"ל ומאי שנא הכא אין שור שחוט לפניך התם שור שחוט לפניך ופי' הוא ז"ל הכא גבי שדה אין שור שחוט לפניך שיעלה על דעת בעליו לתבוע וכו'. וכבר הקשינו עליו לעיל מה שקשה על פירוש זה לפי פשוטו דמשמע דהודאה דר' יהושע בשדה היינו לפי שאין עליו עוררין ועוד יש להקשות לפי' זה דהתם גבי לא מצא לה בתולים אפילו לא יהיה שור שחוט איכא למימר מגו דהא לרבי יהושע אפילו אמרה מוכת עץ אני תחתיך לא מהימנא כיון דלא אזיל בתר חזקה דגופה וכיון דכי אמרה הכי לא מהימנא הא לאו מגו היא בשום דוכתא לדון עליו לכך יש לפרש דהא דנקטי' שור שחוט אין שור שחוט משל בעלמא הוא וה"ק דהכא גבי שדה יש שור שחוט ששחיטתו ברורה עומד בחזקת היתר דמגו דיליה מגו גמור דאילו אמר שלי היתה מעולם היה נאמן לדברי הכל הילכך כי אמר של אביך היתה ולקחתיה ממנו ראוי הוא שיהא נאמן דמגו דאורייתא הוא וסברא נמי הוא כדאמרינן לקמן בפירקין אבל התם גבי לא מצא לה בתולים אין לנו שור שחוט כלומר שאין לנו שום טענה ברורה להאמינה אליבא דרבי יהושע ואין לה שום מגו ברור דאפילו כי טענה מוכת עץ אני תחתיך לא מהימנינן לה ומגו דאמרינן התם היינו מגו כל דהוא שהיא טענה יותר מתוקנת ויפה אבל מגו אינה מוציאה מחזקת ריעותא שהי' בה והוה ליה כבהמה דכל זמן שלא נשחטה עומדת בחזקת איסור וכן פירשו בתוספות וכן פי' הרמב"ן ז"ל דהאי לישנא צחות בעלמא הוא וה"ק דהכא יש מגו ברור והתם אין מגו ברור ויש לנו כלשון הזה במסכת נדה בפרק כל היד התם שור שחוט והכא אין שור שחוט מפני שלזה יש רגלים והיכר ולזה אין רגלים וכדפרישי' התם בס"ד. ויש ללמוד מכאן דאמרי' מגו אפילו לאפוקי ממונא דהא גבי בתולה אי לאו שאין המגו ברור כדפרישי' היינו אומרים אותו אף על פי שהוא לאפוקי ממונא וליכא לפרושי דלהכי אמרינן התם אין שור שחוט משום דהוי לאפוקי ממונא דהא פרישנא דאפילו כי הוי לאוקומי ממונא לא הוי מגו לרבי יהושע אבל יש לומר דה"ק דהתם אפי' תימא מגו לאפוקי ממונא אין שור שחוט לפניך לפי שאין המגו ברור אבל הכא שור שחוט שהמגו ברור והוא לאוקומי ממונא ומ"מ עיקר הדין כך הוא מקובל בידינו מרבינו הגדול הרמב"ן ז"ל דאמרי' מגו אפי' לאפוקי ממונא ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה ומאי שנא האי מגו מהאי מגו וא"ת לישני ליה ההוא מגו דהתם אינו אלא יפוי טענה בעלמא דהא אי אמרה מוכת עץ אני תחתיך לא מהימנא אבל הכא אי

אמר לא היתה שדה זו מעולם של אביך היה נאמן והשתא נמי דאמר של אביך היתה ולקחתיה ממנו איכא להימוניה משום מגו וי"ל דודאי הכי נמי הוה מצי לשנויי אלא חדא מתרתי נקט ועוד שזה אפשר שהוא נכלל במאי דמשנינן כדבעי לפרושי. הגרש"י ז"ל התם שור שחוט לפניך הכא אין שור שחוט לפניך פי' התם חזינן ריעותא שאינו מוצא דמים והרי זה כאדם שמוצא שורו שחוט לפניו שיש לו לשאול מי שחטו אבל הכא דמתני' אין מוצאין ריעותא ושום טעם ערעור בשדה זו שלא תהא של מחזיק זה והרי הוא יכול לומר שלא היתה מעולם של אביו ושל חברו ואין לחברו שום ראיה ועכשיו שאומר של אביך היתה ולקחתיה ממנו יש להאמינו משום מגו. והראב"ד ז"ל גורס התם אין שור שחוט לפניך וכו' פי' התם גבי מתניתין איכא למימר שור שחוט לפניך דקי"ל נשחטה בחזקת הכשר עומדת עד שיודע לך במה נטרפה שאין להוציאה מחזקתה אלא בראיה ברורה כך במשנתנו אין להוציא שדה זו מחזקת זה שהוא מחזיק בה אלא בראיה אבל התם אין לומר שור שחוט לפניך שהרי אין הממון בחזקת האשה אלא בחזקת הבעל. ויש לתקן משל זה כך הכא שור שחוט לפניך ואין לך להוציא השדה מחזקת זה שמחזיק בה שהרי יש להאמינו במגו שאם היה טוען לא היתה של אביך מעולם הייתי מאמינו אבל התם אין שור שחוט לפניך דאין לה מגו לאשה שהרי אין לה טענה שהיתה נאמנת בה. ע"כ:

וז"ל הרב רבינו יהוסף הלוי בן מיגש ז"ל ומ"ש התם הרי שור שחוט לפניך כלומר הרי האשה נמצאת בעולה ואין לה להכחיש בדבר מעיקרו ולומר שלימה הייתי שהרי הוא יודע כי לא נמצאה לה בתולים ואילו הכחישתו היא הוא היה מהימן כדקי"ל חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה הילכך אינה נאמנת במה שהיא טוענת ולא איכפת לן בההוא מגו אלא אמרי' אוקי ממונא בחזקת מריה ואע"ג דכברי ושמא הוא אבל הכא דאין שור שחוט לפניך שהרי אין ידוע ששדה זו של אביו של זה היתה כיון דברי ושמא הוא אמרי' מגו דאי בעי אמר מעולם לא היתה של אביך וקאמר של אביך היתה ולקחתיה ממנו נאמן. עד כאן:

וכיון דרוב נשים בתולות וכו'. וא"ת והא קי"ל כשמואל דאמר אין הולכין בממון אחר הרוב י"ל לרב מקשי' ואף על גב דלית הלכתא כוותיה וראיה לדבר דבריש פ' המוכר פירות מקשי' מינה לרב דאמר הולכין בממון אחר הרוב ומשנינן לה כדמשני הכא ואיכא דאמרי דלשמואל נמי מקשי' דאית ליה דאין הולכין בממון אחר הרוב אבל בתר רובא וחזקה אזיל והא איכא חזקה דרוב נשים בחזקת בתולות נשאות וליתא דכיון שנשאת זה ימים רבים אזלה לה חזקה דבתולה. שיטה ישנה. ועיין בספר המלחמות להרמב"ן

ז"ל. וכן כתבו הרא"ה והריטב"א ז"ל דלרב פרכי' ואורחא דתלמודא הכין דפריך לזימנין סתמא אליבא דמאן דלית הלכתא כוותיה וכדפרכינן בגמרא את וחמור הוא ואת וחמור לא קנה אע"ג דקי"ל דאת וחמור קנה כדאיתא בפ' יש נוחלין ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל וכיון שרוב נשים. קושיא היא. פי' דלא איכפת לן אי פרכינן ליבא דלא כהלכתא דעכ"פ צריך ליישב המשנה אליבא דכ"ע. עוד יש לי לפרש דלהכי כתב רש"י ז"ל כן דלא נימא דהשתא הדרינן אקשויי לימא תנן סתמא דלא כר"ג דכיון דרוב נשים בתולות נשאות פשיטא דהיינו ברי ושמא וכי לא אתו עדים נמי איהי מהימנא וכר"ג אבל לרבי יהושע עדיף ליה חזקת ממון ואין מוציאין ממון מחזקתו אלא בראיה ברורה לכך כתב רש"י ז"ל וכיון שרוב נשים. קושיא היא. פי' דמאי דאקשי מעיקרא לימא תנן סתמא דלא כר"ג לאו היינו קושיא גמורה דהא איכא דאמרי סתמי דלא אתו ככ"ע אלא כיחידאה אלא קושיא היא לכ"ע ואפילו לרבי יהושע דהא ודאי רובא עדים ולשון וכיון דרוב וכו' אינו הנחה לומר השתא דאמרת דרוב נשים בתולות נשאות וכו' דהא בלא הך שקלא וטריא דלעיל פשיטא ודאי דרוב נשים בתולות נשאות ומעתה תקשי אלא זה הלשון עצמו היא קושיא וה"ק כיון דפשיטא ודאי דרוב נשים בתולות נשאות כי לא אתו עדים נמי והשתא ניחא דהדר רבינא בתירוצי' משום דאיכא למימר רוב נשים בתולות וכו' דלא ה"ל לתרוצי אלא בקוצר אמר רבינא כל הנשאת בתולה יש לה קול וכו' ולמה ליה למיהדר ולמימר רוב נשים בתולות נשאות וכו' ודוק. כן נראה לי:

וז"ל הרשב"א ז"ל כי לא אתו עדים מאי הוה פי' ניזיל בתר רובא ואע"ג דאפליג בה רב ושמואל בריש פרק המוכר פירות וקי"ל כשמואל דאמר אין הולכין בממון אחר הרוב הכא אליבא דרב פריך ולתרוצי למתני' אליביה דכי היכי דלא תהוי מתני' תיובתיה וכדאקשי' ליה לרב מינה התם ופרקי' כדפריק לה הכא. ע"כ:

דף טז:

וזו הואיל ואין לה קול איתרע ליה רובא. פי' איתרע ליה דאפי' לרב דאזיל בתר רובא לא אזלינן בתריה אבל לא איבטיל לגמרי דטפי עדיף רובא דרוב נשים בתולות נשאות מרובא דרוב הנשאות יש להן קול והיינו דתנן אלו נאמנין להעיד בגדלן מה שראו וכו' ואמרינן עלה בגמרא מאי טעמא כלומר אמאי סגי לן בהאי סהדותא דלא מעליא הוא כיון שבקטנו ראה ואמרינן כיון שרוב נשים בתולות נשאות גלוי מילתא בעלמא הוא אלמא אע"ג דרוב הנשאות בתולות יש להן קול וההיא אין לה קול לא איבטיל ליה רובא דרוב נשים בתולות נשאות לגמרי משום דעדיף טפי וכדכתיבנא דליכא למימר דההיא

כשיש לה קול דא"כ לרב דאזיל בתר רובא עדות למה לי. עכ"ל הר"ן ז"ל בחדושיו לבתרא פ' המוכר פירות:

אי כל הנשאת בתולה יש לה קול כי אתו עדים מאי הוי סהדי שקרי נינהו. פי' דאע"ג דעדים עדיפי מקלא אע"ג דאיתחזק בב"ד וכדמוכח בשילהי מסכת גיטין התם הוא דדילמא קלא דשקרא הוא דאפקוה אויבים ודכותה אבל במידי דהוי מדינא דאית ליה קלא לעולם ליתא לקלא האי חזקה אלימא מסהדות' דהא כ"ע סהדי דאם איתא דהוה קלא הוה ידעי לה למילתא וזה דבר ברור. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרשב"א ז"ל אי כל הנשאת וכו' סהדי שקרי נינהו כלומר שאילו יצאת בהינומא רבים היו יודעין בדבר וכיון שאין אדם זוכרי' אלא אלו בלבד סהדי שקרי נינהו שלא יצאת בהינומא מעולם וכן פרש"י ז"ל כאן אבל בריש פ' המוכר פירות פי' בענין אחר וזה הנכון ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה סהדי שקרי כו'. ואע"ג דעדים מבטלי קלא כדאמרינן בפרק חזקת הבתים [בבא בתרא לב א'] דנפיק עלה קלא דבן גרושה או בן חלוצה הוא ואחתיניה ואתו עדים ואמרו דכהן הוא ואסקיניה אלמא עדים עדיפי מקלא לא דמי דהכא הקול הוא לסייע דבריהם וכיון דכל הנשאת בתולה יש לה קול איך אפשר שלא יצא קול לזו עדים גופייהו הוה להו לאפוקי קלא וכיון דליכא קלא ודאי שקרי נינהו. ע"כ:

אלא אימא רוב הנשאת יש לה קול. פי' דהשתא כי איכא עדים אמרי' דהאי אתתא הות ממיעוט דלית להו קול. הריטב"א ז"ל:

וליחוש דילמא מפקא עדים וכו'. קס"ד דמתני' במקום שכותבין כתובה וא"ת אי מתני' במקום שכותבין כתובה היכי קתני אם יש עדים שיצאת וכו' הא ליכא עדים בעל מהימן כדפרישי' במתני' י"ל דילמא הכי דייקי' הא ליכא עדים בעל מהימן בשבועה. שיטה ישנה:

הא דאקשי וליחוש דילמא מפקא לכתובתה וגבי בה ולא חיישינן דילמא כבר פרעה יש לפרש משום דקי"ל הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום הילכך לא מצי למימר פרעתי כתובה בין במקום שכותבין בין במקום שאין כותבין אלא ניחוש דילמא מפקא לה לכתובה וגביא בה זימנא אחריתי ואמר רבי אבהו זאת אומרת כותבין שובר ואע"ג דליכא למימר עבד לוה לאיש מלוה מיהו כיון דמחייב לה כותבין שובר ומילתא בעלמא הוא דקאמר התם משום דעבד לוה לאיש מלוה. אבל לפי דעת רבינו אלפסי ז"ל שהוא סובר דבמקום שכותבין כתובה אי מפקא כתובה גביא ואי לא לא גביא דנאמן לומר פרעתי צריך לומר דלא חיישינן דילמא פרעה כשהודה אביהן של יתומים בשעת מיתה אבל לא

הודה טוענין ליתומים כבר פרעך אביהן וגבי גרושה ודאי אינו נאמן לומר פרעתי קודם גרושין דלא עביד איניש דפרע גו זמניה וכן דן רבינו הגדול ז"ל בתשובות ובפרק שנים אוחזים אפרש דעתו בס"ד. וקשה לי לפי לשון ראשון כיון דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום על כרחין כותבין שובר לכתובה דכל אלמנה גובה בעדי מיתה ומאי קשיא ליה הכא והלא אפי' כשתוציא כתובה מתחת ידה ותחזירנה לבעל צריך הוא לשמור שוברו או הכתובה שהחזירה לו מן העכברים הילכך בין שהוציאה אותו בין שלא הוציאה אותו גובה ויכתוב שובר ולא אפשר אלא בהכי וי"ל דלמ"ד אין כותבין לעולם אינה גובה עד שתוציא הכתובה דקיל עליה לתובעו בכתובה יותר מעידי מיתה וממעטין לה תביעתה שמא יאבד שוברו וחזרו ואכלה וי"ל דסוגין דלא כר' יוחנן לפי' רש"י. הרמב"ן ז"ל. וכתב הרשב"א ז"ל וז"ל הא דאקשי' וליחוש דילמא מפקא כתובתה וכו' ולא אקשינן דילמא כבר פרעה יש מי שפירש משום דקי"ל הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום הילכך לא מצי למימר פרעתי אלא אנן היכי יהבינן לה השתא ודילמא מפקא כתובתה וגביא בה זימנא אחריתי ומסתברא משום דחששא זו כוללת בין נתאלמנה שהיתומים טוענין לה בין נתגרשה שבעל בעצמו טוען לה ולגבי בעל אם הוא טוען האיך נחוש אנו שמא פרעה ולגבי יתומים ג"כ פעמים שבאין בטענת אביהן שלא פרעה וגביא בה זימנא אחריתי הויא ודאי חששא בכולהו. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל וליחוש דילמא מפקא עדים וכו'. הא פרישנא במתני' דלא קשיא ליה כיון דליכא כתובה בידה אמאי גביא מעיקרא כלל דאיכא לאוקמי כשחייב מודה כדפרישנא במתני' וכ"ש לדברי הגאונים ז"ל שהם סוברין שהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום אפי' במקום שכותבין כתובה ואף על פי שאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה ובין לפי דעתנו שהיא נאמנת לומר לא כתב לי אבל לפי דעתו קשיא היכי ש"מ דכותבין שובר דשאני הכא דלא אפשר בלאו הכי דאפי' בעדים נמי מציא גביא וכיון שכן אפילו מהדרה ליה שטר כתובה מאי אהני ליה דאכתי הוא צריך לשומרו מן העכברים דאי לא הא מציא למגבא מיניה בסהדי וכיון דכן היכי תפשוט מינה בעלמא דשאני הכא דלא אפשר ובמקום דלא אפשר ודאי כותבין שובר. וי"ל דאפ"ה אילו הוה קים לן דאין כותבין שובר לעולם אינה גובה אא"כ מחזירתו שטר כתובה דאע"ג דלא מצי למימר פרעתי בין הכי ובין הכי מ"מ קל עלה לתובעו כששטר כתובתה בידה יותר מעל ידי עדים ולדברי האומרים אין כותבין שובר לעולם מחמירין על המלוה כל מה שאפשר לחוש שמא יחזור ויגבה ממנו וכיון דאמרת במתני' שנפרעת בעדים ש"מ שכותבין שובר ואפילו בעלמא כשחייב מודה והלה אומר אבד שטרי. ע"כ:

וז"ל הרא"ש ז"ל וליחוש דילמא מפקא לכתובה וכו'. לא מבעיא למ"ד דיכול לטעון אחר מעשה ב"ד דשפיר פריך דאילו לא הוה הכתובה בידה מהימן לומר פרעתי אלא אפי' למ"ד הטוען אחר מעשה ב"ד ואפילו אם אין הכתובה בידה תגבה ממנו מאתים בעידי הינומא אפ"ה שפיר פריך משום דבכל שעה לא תוכל למצוא עידי הינומא ואם תתבע כתובתה בעידי גירושין נאמן לומר פרעתיך מנה מגו דאי בעי אמר אלמנה נשאתיך וכיון דיכול לבא לידי הפסד אין לפרוע לה עד שתחזיר לו הכתובה. ע"כ:

והשמיט הרא"ש ז"ל מה שכתבו התוספות ז"ל דאם יהיה במקום שאין מכירין אם היא אשתו יהא נאמן לומר וכו'. דהא התוספות עצמם כתבו בפ' הכותב גבי מתני' הוציאה גט ואין עמה כתובה וכו' דאין לומר דנפקא מינה נמי דמה שתחזיר לו הכתובה שאם יבא עמה למקום שאין מכירין שהיא אשתו יהא נאמן לומר פרעתי הכל במגו דאי בעי אמר אין את אשתי וכו' עיין שם ויש לחלק בין הכא להתם דוק ותשכח. עוד כתב הרא"ש ז"ל ומשני זאת אומרת כותבין שובר וא"ת היכי משמע מהכא דכותבין שובר למ"ד הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום דילמא בעלמא אין כותבין שובר והכא היינו טעמא דאע"ג שתחזיר לו הכתובה אכתי צריך לשובר דחייש דילמא מפקא עידי הינומא בהאי בי דינא וגביא והדר מפקא בבי דינא אחרינא וגביא דכה"ג אמרי' בסמוך דכיון דלא אפשר ודאי כותבין שובר ולמאי דפרישי' ניחא דאי לאו דבעלמא כותבין שובר אעפ"י דבלאו הכי הוא זקוק כאן לשובר אין לו לפרוע עד שתחזיר לו הכתובה שהרי הוא זקוק לשמור עכשיו שוברו מן העכברים יותר משאם היתה מחזרת לו הכתובה משום דבכל שעה לא תמצא עידי הינומא כדפרישי'. ע"כ:

וכן כתב הריטב"א ז"ל וז"ל זאת אומרת כותבין שובר פי' דמתני' כמאן דאמר כותבין שובר והקשו בתוספות מאי זאת אומרת דהא מ"ד אין כותבין שובר טעמא דידיה כדי שלא יצטרך לשמור שוברו מן העכברים והכא כי מהדרא ליה כתובתה צריך הוא לשומרה מן העכברים למאן דסבר דאפי' במקום שכותבין הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום ותירצו דאפ"ה טפי עדיף ליה לשמור הכתובה מלשמור השובר שאינו קל לה לתובעו בעדים כמו שיהא קל לה לתובעו בכתובה אם יאבד ממנו השובר. ע"כ:

הקשה הרא"ה ז"ל ובעלמא היכי כתבינן שובר ואמאי לא חיישינן שמא מכר שטרו ויבא הלוקח ויחזור ויגבה ממנו כיון דאיכא ריעותא דשטרא לאו בידיה ותירץ דהא לא איכפת לן דהא קי"ל דאיתא לדשמואל דאמר המוכר ש"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול וכ"ת אם כן תפשוט מינה לדברי האומר כותבין שובר דאיתא לדשמואל יש לומר הכרחא לא הוי דאיכא לאוקמא כגון שיש עדים שאבד השטר דהשתא תו ליכא למיחש כי היכי דלא

חיישינן כי איתיה לשטרא ע"כ:
הקשה הרשב"א ז"ל אמאי לא אקשי' הכא וליחוש דילמא גביא בעידי הינומא בבי דינא אחרינא ותירץ משום דניחא ליה לאקשויי בחששא שהיא יכולה לגבות אפי' בב"ד זה על ידי כתובתה זימנא אחרינא דכיון דמפקא כתובתה לא דכירי לה ב"ד שנפרעת זימנא אחרינא בלא כתובה אבל בעידי הינומא אי אפשר לה לגבות בב"ד זה זימנא אחרינא אלא בב"ד אחר דהינומא בתר הינומא מדכר דכירי לה ב"ד והיינו דהכא אמרינן וליחוש דילמא מפקא כתובתה וגביא בה ולקמן אמרי' וליחוש דילמא מפקא עידי הינומא בהאי ב"ד וגביא והדר מפקא עידי הינומא בב"ד אחרינא וגביא בה. ע"כ:
וז"ל שיטה ישנה וא"ת תקשי ליה נמי דילמא מפקא עדים בב"ד אחרינא וגביא בהו י"ל אי לאו הך חששא דדילמא מפקא לה לכתובה אין לחוש להוצאת עדים דכיון דבמקום שכותבין כתובה עסקי' הרי יוכל לומר פרעתי כל היכא דלא מפקא כתובתה אלא עכשיו כשהיא תובעתו משום דלא פרעה אינו רוצה לכפור ומודה שלא פרעה אבל הכי מקשי אע"פ שהוא מודה איך נחייבהו לפרוע דהא דילמא מפקא כתובתה בב"ד אחרינא וכו'. ע"כ:
ודע שהתוספות ז"ל מפרשי' דכי פריך הכא וליחוש דילמא מפקא וכו'. היינו לומר דלא תגבה כתובתה כלל ואפילו על ידי עידי הינומא הילכך אי לאו משום דאיכא למיחש דילמא הדר מפקא לה לכתובתה דבקל לה לתובעו בכתובה משום דילמא מפקא עדים בב"ד אחרינא לרב פפא פריך אמאי שביק טעמיה דרבי אבהו דאין כאן בית מיחוש וכדבעינן למכתב לקמן בס"ד. ואין לפרש דהכא נמי פריך וליחוש דילמא מפקא עדים וכו' פי' ונתקין מידי שלא תצא שום תקלה מתחת ידינו ומיהו לא פריך שלא תגבה כתובתה דאין סברא לאבד זכותה דהא ודאי ליתא להאי פירושא כלל ולקמן נאריך עוד בזה בס"ד:
זאת אומרת כותבין שובר ואע"ג דאמרי' התם בשלהי גט פשוט טעמא דמ"ד כותבין שובר משום דעבד לוה וכו'. לאו עיקר טעמא הוא אלא מילתא בעלמא הוא דקאמרי התם ועיקר טעמא משום דלא יאכל הלה וחדי דחשש אבידת שובר אינו ברי ועוד שידע זה שנאבד ויתבענו מילתא דחיקא היא אלא אי לא כתבינן נמצא זה מפסיד מעכשיו בבירור. עוד יש לי לומר דלא פלוג דכיון שהיה להם לתקן בשאר שטרו' משום עבד לוה אף במקום שאין שם טעמא דעבד לוה נמי כדי שלא תחלוק. הרשב"א ז"ל. וכבר כתב הרמב"ן ז"ל בזה לעיל:

רב פפא וכו'. ופי' רבותינו הצרפתים ז"ל דרב פפא דאית ליה בכתובה במקום שכותבין אין כותבין שובר ע"כ [לית ליה הא דר' יוחנן דאמר הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום דאלו לר"י ע"כ] צריך הוא לשמור הכתובה מן העכברים במקום שכותבין ומיהו למאי דפסק הרי"ף דלא אמרו הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום אלא במקום שאין כותבין רב פפא נמי אית ליה דרבי יוחנן אלא במקום שכותבין עד דמפקא שטר כתובה לא גביא ובמקום שאין כותבין הא אמרינן לקמן דמודה רב פפא דכותבין שובר. הרשב"א ז"ל:

ואיכא דמתני לה אברייתא פי' להא דרבי אבהו ודרב פפא ומיהו לא שבקי' מלפרושי מתני' ומפרשי' ברייתא דקושיא דליחוש בין אמתני' ובין אברייתא מקשי לה כנ"ל וכן פי' רש"י ז"ל:

הטמינה כתובתה וכו'. פי' היא אומרת הטמינה כתובתה ויודעין היכן הטמינה אבל אין לפרש שאנו יודעין שהטמינה כתובתה והיכן היא דלעולם בכה"ג ליכא מ"ד כותבין שובר. שיטה ישנה. וכן כתב הריטב"א ז"ל וכדבעינן למכתב קמן בס"ד והשתא להאי פירושא ברייתא לא זו אף זו קתני לא מבעיא כשהיא אומרת שאבדה כתובתה דכתובתה מאתים דהא אפשר שימצאנה אדם ויביאנה לב"ד ונחזי כתובתה אם היא אלמנה או בתולה הילכך ודאי אינה משקרת אלא אפילו כשהיא אומרת שהטמינה כתובתה ואינה יודעת היכן הטמינה דהא ודאי כשהטמינה כתובתה בביתה הטמינה במקום שאין יד כל אדם שולטת בו ואי אפשר שתבא ליד ב"ד והילכך איכא למימר דמשקרת ולא מבעיא הטמינה מ"מ הרי היא אומרת שעדיין היא בעולם ואפשר שתמצא אלא אפילו נשרפה שאין הכתובה בעולם דאיכא למימר דמשקרא קמ"ל דכיון דיש עדים שרקדו לפניה וכו' הרי היא בחזקת בתולה וכתובתה מאתים כנ"ל:

רקדו לפניה וכו'. פי' לפניה הרקידה והשחיקה אין עושין אלא לפני הבתולות דאית בהו שמחה יתרה אבל כוס של בשורה ומפה של בתולים אפשר שתעשה אפי' לפני מי שהיתה אלמנה מן הנשואין כגון נכנסה לחופה ולא נבעלה ומעתה שפיר מתפרשה מתנית' בלא זו אף זו. דוק ותשכח כנ"ל:

רב פפא אמר במקום שאין כותבין כו'. פי' דהשתא ליכא למיחש דמפקא כתובה. הריטב"א ז"ל. הא אבדה כתובתה קתני דכ' לה איהו כלומר שהוא מודה שכתב לה. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל דכתב לה איהו פי' הראב"ד ז"ל דה"ק דאמרה היא איהו כתב לי ואבדתיה ומהימנא מגו דאי בעיא אמרה לא כתב לי אבל במקום שכותבין כתובה אין כותבין שובר דדילמא לא אבדה כתובתה ואי אמרת נכתוב שובר נמצא צריך לשמור

שוברו מן העכברים ומקשינן נהי דמהימנא לה דאבדה כתובתה ליחוש דילמא מפקא לה וגביא בה כלו' למחר וליומא אחרא משכחת לה ומפקא לה. מאי אבדה באור כלומר איהי טענה הכי ומהימנא מגו דאי בעיא אמרה לא כתב לי דמהימנא במקום שאין כותבין. ויפה כיון ואף ע"ג דלא נהירא לישנא דגמ' דקא אמר ודילמא מפקא לה דהוה ליה למימר ודילמא משכחת לה אבל מצאתי נוסחאות שכתוב בה משכחת לה וגביא בה ע"כ. ובספרינו אין הגירסא כן ולא נזכר קושיא זו בסגנון זה:

וז"ל שיטה ישנה דכתב לה איהו פי' הם מודים שנתרצו בשעת נשואין וכתב לה כתובה אלא שהיא אומרת אבדתי כתובתי ומהימנא מגו דאי בעיא אמרה לא כתב לי ומהימנא דהא במקום שאין כותבין עסקינן ומקשה סוף סוף משכחת לה פי' אפילו לדבריה שאומרת שאבדה כתובתה ויש להאמינה יש לחוש דילמא משכחת לה וכו'. מאי אבדה אבדה באור ויש להאמין משום מגו. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל דכתב לה איהו. נראה שפרש"י ז"ל דכתב לה איהו בעדים דהכי כתב במתרצת' דאמרינן אלא כל אבדה כהטמינה בפנינו דמי נשרפה כתובתה וכו' נשרפה בעדים אלמא קסבר דכי אמרינן דכתב לה בעדים קא אמרי דאי לא בעיא עדים בשרפה דכיון דבכתיבה ליכא עדים אלא אפומא מהימנא לומר נשרפה מגו דאי בעיא אמרה לא כתב לי דהא במקום שאין כותבין הוא ולדידיה מפרשים דכ' לה איהו בעדים ומאי אבדה באור נמי בעדים. ואינו נכון דאם כן מאי טעמא מוקמינן לה במקום שאין כותבין אפי' במקום שכותבין נמי כיון שיש עדים דנשרפה ובתוספות כתבו דאיצטריך דאי במקום שאין כותבין כיון דנשרפה אע"פ שנשרפה בפני עדים הויא לה כשאר שטרי דעלמא ונאמן לומר פרעתי ואית ליה לאוקמה כשחייב מודה דהכי אית לן לאוקמה לר' אבהו עדיפא ליה השתא דמוקמינן לה במקום שאין כותבין ואע"ג דכתב לה איהו כיון דנשרפה על ידי עדים הוה לה כמאן דלא כתב לה ואזלינן בתר מנהגא ואינו נאמן לומר פרעתי וזהו לפי שיטת הרי"ף ז"ל שלא אמרו הטוען אחר מעשה ב"ד אלא במקום שאין כותבין ולא במקום שכותבין כיון שאין כתובה בידה ואף לפי שיטתו אינו מחוור כיון דנשרפה כתובתה בעדים והפי' הנכון כמו שפירש הרב ר' אברהם אב ב"ד דכתב לה איהו דקאמרה איהי דכתב לה איהו ומאי אבדה אבדה באור דקאמרה איהי ומהימנא מגו דאי בעיא אמרה לא כתב לי ולפום האי פירושא הא דפרכינן וליחוש דילמא מפקא לה לכתובתה אף ע"ג דמהימנא לדידן במאי דקא אמרה ומהימנינן לה דאבדה כתובתה מגו דאי בעיא אמרה לא כתב לי הכי פרכינן אי אבדה מאי הוי כיון דאמרת השתא דאין כותבין שובר ניחוש דילמא משכחת לה ומפקא לה וגביא בה. וכ"ת ולדידן אמאי לא

אוקמה אפי' במקום שכותבין וכשיש עדים שנשרפה י"ל אי דאיכא עדים לימרו עדים מאי הוה כתיב בה ואי אמרת כשיש עדים לזו ולא לזו לא ניחא לן לאוקמה בהכי והכי שיטתא דתלמודא כדמוכח בבבא בתרא גבי אומן אומר שתים קצצת לי. והא דאמרי' ועוד הטמינה מאי איכא למימר השתא הוא דקשיא לן אבל מעיקרא קס"ד דה"ק הטמינה כתובתה ואינה יודעת היכן הטמינה אבל כפשטא ליכא למימר דבהא לכ"ע אין כותבין שובר אלא כל אבדה כהטמינה לפנינו דמי ולא יהבינן לה. נשרפה כתובתה וכו' פי' על פי עצמה ולעולם במקום שאין כותבין ואמרה איהי דכתב לה ולא במקום שכותבין ונשרפה על פי עדים כדפרשי' ואמרינן דאם שחקו לפניה או רקדו לפניה או העבירו לפניה וכו' אם יש עדים מכל אחד מאלו כתובתה מאתים. איכא נוסחי דכתיב להו לעיל אבדה כתובתה הטמינה כתובתה נשרפה כתובתה ולפום הא סלקא שפיר האי אוקמתא אבל לנוסחי דגרסינן לעיל אבדה כתובתה נשרפה כתובתה הטמינה כתובתה אמרי דהשתא תרוצי מתרצינא לה דהאי ליכא לפרושי דה"ק דאבדה כהטמינה. עד כאן:

וז"ל הרשב"א ז"ל מקצת נוסחאות יש דגרסי הכי והא אבדה כתובתה קתני דכתב לה איהו וליחוש דילמא מפקא לה וגביא בה מאי אבדה אבדה באור אי הכי היינו נשרפה ועוד הטמינה מאי איכא למימר אלא כל אבדה כהטמינה בפנינו דמי ולא יהבינן עד דאמרה נשרפה כתובתה ופי' הראב"ד ז"ל דכתב לה איהו וכיון דבמקום שאין כותבין הוא ואמרה איהי דנאבדה כתובתה שורת הדין נאמנת מגו דאי בעיא אמרה לא כתב לי ואקשינן וניחוש דילמא מפקא וגביא כלומר כי מהימנינן לה מאי הוה מכל מקום הא איכא למיחש דילמא משכחת לה ומפקא לה וגביא ומקצת נוסחאות יש דכתוב בה בהדיא וליחוש דילמא משכחת לה ואפי' לגרסת הספרים שכתוב בהן דילמא מפקא וגביא עיקרא דחששא קאמר דעיקר חשש מציאתה אינו אלא דילמא מפקא וגביא ופרקינן מאי אבדה אבדה באור אי הכי היינו נשרפה ומה לי למימר תרתי לימא נשרפה ועוד בהטמינה הא איכא למיחש למחר מדכר לה היכן הטמינה ומפקא וגביא אלא כל אבדה כהטמינה בפנינו דמי כלומר במקום שאין כותבין וכתב לה איהו וה"ק אבדה כתובתה כאילו הטמינה כתובתה ולא יהבינן לה כתובה כלל כדכתב לה עד שאמרה נשרפה כתובתה וכדאמרה נשרפה ודאי יהבינן לה דמהימנינן לה מגו דאי בעיא אמרה לא כתב לי. וקשיא לי דאם כן ברייתא דוקא בנתאלמנה דאיכא מגו אבל בנתגרשה דליכא מגו לא דהא אינה מעיזה פניה בפני בעלה שיודע באמת במנה דכתב לה ועוד שמא יראה היא לומר אכתי לא כתב לי דשמא יזכור הוא את עידיו ותתבדה ותאחז ואפי' בנתאלמנה נמי מיחש חיישה דילמא משום דכתיבנא כתובה במקום כנופיא ואסיפת

עם מדכר דכירי אינשי דכתב לה ותתחזק דפרעה ואפילו במקום דאיכא עדים לב"ד אמרינן בעלמא כיון דאיכא עדים ארתותי מרתת ועוד מי לא עסקינן בנתאלמנה או נתגרשה קרוב לנשואיה דהרבה יודעין בה שכתב לה ואף על גב דהא דפרקינן מעיקרא דכתב לה איהו ע"כ הכי פירושו דכתב לה איהו והיא מודה אלא שטוענת שנאבד שטר כתובתה ומהימנא משום מגו התם לא דייקי' ליה כולי האי כיון דלא קאי. ומסתבר לי דהא דאמרינן אלא אבדה כהטמינה בפנינו דמי מיהדר הוא דהדר ביה מההוא טעמא דמגו ומחזיק לה בדינא ונ"ל דלא גרסינן עד דאמרה נשרפה כתובתה אלא עד דאמרי עדים נשרפה כתובתה [וכן גרס רש"י ז"ל וכן היא בנוסחי דוק' הבאים מספרד וכן גרס ר"ח ז"ל וה"ק לעולם במקום שאין כותבין כתובה וכל אבדה כהטמינה בפנינו דמי ולא יהבינן לה כלל עד דאמרו עדים נשרפה כתובתה] ואם תאמר מי דחקו לרב פפא לדחוק את הברייתא ולהעמידה במקום שאין כותבין לוקמה כפשטה אפילו במקום שכותבין דכיון דאמרי עדים נשרפה תו ליכא למיחש דילמא מפקא י"ל משום דאכתי איכא למיחש לעידי הינומא כדאיתא בסמוך ואף על גב דאמרינן ומודה רב פפא דהיכא דלא אפשר כתבינן ה"ק מודה הוא במקום שאין כותבין כתובה כותבין שובר משום דכיון דלא אפשר בלאו הכי אדעתא דהכי נחית מעיקרא ואף על גב דאיכא למיחש לעכברים אינהו דאפסידו אנפשייהו אבל במקום שכותבין כתובה לא קרינא ביה לא אפשר ואף על גב דודאי נשרפה כתובתה משום דאיהו כבר כתב ואיהי דאפסידה אנפשה שלא נזהרה בכתובתה כנ"ל. אלא דאכתי ק"ל לפי מה שפסק הרי"ף ז"ל דלא אמרינן הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום אלא במקום שאין כותבין אם כן אפי' במקום שכותבין כשאמרו עדים נשרפה כתובתה דתו ליכא למיחש לשמא תגבה זימנא אחרינא ועוד דכיון דאית ליה לרב פפא אין כותבין שובר ע"כ אית ליה דטוענין אחר מעשה ב"ד במקום שכותבין דאי לא נמצא צריך לשמור כתובתה מן העכברים וכמו שכתבתי למעלה משם רבותינו ז"ל ולפיכך נ"ל דהשתא קא הדר ביה לגמרי ומוקי לה אפילו במקום שכותבין. והא דקתני אם יש עדים באחת מכל אלו כתובתה מאתים למאן דאמר דטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום אפילו במקום שכותבין כתובה ניחא לומר דכתובתה מאתים על כרחיה דבעל דאינו יכול לומר פרעתי ואפילו למאן דאמר דלא אמרו אלא במקום שאין כותבין אבל במקום שכותבין טוען הוא ונאמן לומר פרעתי הכא הא לא אתיא עלה משום טענת פרעון אלא טענתייהו במאתים וכיון שיש לה עדים באחת מכל אלו כתובתה מאתים היכא דלא טען פרעתי ולא מהימן משום מגו דאי בעי אמר פרעתי דמגו במקום עדים לא אמרינן וה"ה בנתאלמנה ומודו היתומים שלא נפרעה ולא כמו שפירשו מקצת

המפרשים ז"ל דמה דאוקמה רב פפא במקום שאין כותבין משום דקתני אם יש עדים מכל אלו כתובתה מאתים דמשמע ליה שאין הבעל יכול לומר פרעתי ואילו במקום שכותבין נאמן לומר פרעתי למ"ד כותבין שובר. ע"כ לשון הרשב"א ז"ל:

וזה לשון הרא"ש ז"ל מאי אבדה אבדה באור ואם תאמר אמאי מוקי לה במקום שאין כותבין וכתב לה אפי' במקום שכותבין נמי ותירץ ר"ת דבמקום שכותבין ונשרפה חיישינן שמא כתב לה כתובה אחרת אבל במקום שאין כותבין וכתב לה דשנה המנהג פעם אחת היכא דנאבדה לא חיישינן שמא כתב לה פעם אחרת. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה אי הכי וכו'. אלא כל אבדה כהטמינה בפנינו דמי וכו'. ואם תאמר אם כן הכי הוה ליה למתני אבדה הטמינה נשרפה פי' אבדה הרי זו כאילו אמרה שהטמינה ויודעת היכן היא עד דאמרה נשרפה י"ל הכי קאמר אבדה צריך שתאמר נשרפה דאי לא אמרה נשרפה הרי זו כהטמינה כתובתה ורש"י גריס עד דאמרי עדים נשרפה פי' עדים משמע דאי אמרה איהי לא מהימנא ותימא אמאי לא מהימנא משום מגו כדאמרן נראה דודאי הרב ז"ל מפרש דכתב לה איהו שיש עדים בכך ופי' אבדה כתובתה שיש עדים שאבדה כתובתה ומקשינן אכתי ליחוש דילמא מפקה לכתובתה וגביא בה וכו' עד דאמרי נשרפה וכן שהעדים מעידים שנשרפה פורעה וכותבת לו שובר דהא איכא למיחש דילמא מפקא עדים בב"ד אחרינא וגביא דהא במקום שאין כותבין עסקינן וא"ת כיון דאתית להכי מאי שנא דמוקמת לה במקום שאין כותבין וכדכתב לה איהו תוקמא במקום שכותבין ואיכא עדים שנפרעה כתובתה דבלא שום שובר פרע לה דליכא למיחש דילמא מפקא עדים בב"ד אחרינא דבעדים לא גביא במקום שכותבין עד דמפקא כתובתה דבעל יכול לטעון פרעתי. י"ל דניחא ליה לרב פפא לאוקמה במקום שאין כותבין משום דמשמע ליה דאם יש עדים באחד מכל אלו יש לה כתובה מאתים על כרחיה קאמר שאינו יכול לכפור ולומר פרעתי ובמקום שכותבין יכול הוא לומר אם ירצה פרעתי אבל במקום שאין כותבין אף ע"ג דכתב לה איהו כיון שיש עדים שנשרפה חזר הדין לדין מקום שאין כותבין ולא מצי למימר פרעתי ועוד במקום שכותבין אף על פי שיש עדים שנשרפה מצי טעין כתובה אחרת כתבתי לה ורגלים לדבר דבמקום שכותבין הוא לא יעמוד עצמו בלא כתובה אחר שנשרפה זו. ולא נהירא דשמא נשרפה אחר מיתת הבעל או אחר שנתגרשה אמי"ץ ע"כ. וכבר כתיבנא לעיל תחלת לשון הרמב"ן ז"ל והילך שארית לשונו ז"ל ואקשינן תו בגמרא א"ה היינו נשרפה ועוד הטמינה מאי איכא למימר פי' דמעיקרא בס"ד דהטמינה כתובתה ואינה יודעת היכן הטמינה והא קמ"ל דאע"ג דאיכא למיחש דילמא משכחת לה אפ"ה יהבי לה כתובתה. ותו אבדה למה לי כלומר למה לי למתני

אבדה באור הוה ליה למימר נשרפה. ומפרקינן אלא כל אבדה כהטמינה לפנינו דמי פי' וה"ק אבדה כתובתה הטמינה כתובתה כלומר אם אמרה אבדה כתובתה לא מהימנא דהטמינה אי נמי הרי כהטמינה דדילמא משכחת לה. נשרפה כתובתה ורקדו לפניה אם יש עדים שרקדו לפניה כתובתה מאתים ולפי אותן הנוסחאות דגרסי מעיקרא ברייתא אבדה כתובתה נשרפה כתובתה הטמינה כתובתה השתא תרוצי מתרץ ותני ה"ק ולהכי אוקמה רב פפא במקום שאין כותבין שתהא נאמנת היא לומר נשרפה או משום מגו או משום דאיהו אפסיד אנפשיה. ורש"י ז"ל פי' דאם אמרה נשרפה ויש עדים שנשרפה תביא עדים שרקדו לפניה שהוא סימן לבתולה ותגבה מאתים וכן פר"ח ז"ל. ותמיה לן אם יש עדים שנשרפה היכי אוקמה רב פפא במקום שאין כותבין אפי' במקום שכותבין נמי נהי שהחזירה לה כתובה שהרי יש עדים שנשרפה והך אוקמתא לרב פפא היא. ובתוספות מפרשים דכתב לה בעדים ונשרפה בעדים וחזר הדין למנהג המקום שאין כותבין ואינו יכול לומר פרעתי ולא לומר לא אפרע שכך נהגו לכתוב שובר אבל במקום שכותבין נהי דאין יכול לומר לא אפרע אבל יכול לומר פרוע היה ואע"ג דמשום קושיא דילמא מפקא אתינן לה מיהו רב פפא ניחא ליה לאוקמיה ברייתא כפשטה אפי' כשאין חייב מודה. ואינו מחוור ונכון ע"כ. וכבר כתבתי קצת לשון הריטב"א ז"ל וזהו שארית לשונו בכל הסוגיא אי הכי היינו נשרפה פי' דאפי' תימא דאבדה אבדה בים מכל מקום היינו נשרפה ועוד הטמינה מאי איכא למימר ואם תאמר הא דכ"ע תקשי כיצד גובה שום דבר אם היא הטמינה כתובתה דאפי' מאן דאמר כותבין שובר לא אמר כן אלא כשטען שאבד שטר חובו וכדאיתא בפ' גט פשוט וסברא נמי הוא וי"ל דהטמינה ר"ל שהניחתו להצניעו במקום טמון ואינה יודעת היכן ולהכי פרכינן השתא דמ"מ ניחוש שמא למחר תהא זכורה היכן הצניעתו ותוציאנו לגבות בו. יש גורסים ותו אבדה למה לי וטעות הוא דהא פרכינן היינו נשרפה ונוסחי דוקני לא גרסינן לה וליתא דפי' רש"י ז"ל אלא כל אבדה כהטמינה בפנינו דמי פי' דחיישינן דילמא משכחת לה ומפקא לה והאי אוקמתא מוכחא כה"ג בברייתא אבדה כתובתה הטמינה כתובתה נשרפה כתובתה דלמאן דגריס אבדה כתובתה נשרפה כתובתה הטמינה כתובתה לא אתיא האי אוקמתא כלל לפום האי לישנא ודוחק הוא לפרש דהשתא מפרשינן לישנא דברייתא להאי אוקמתא. נשרפה אם יש עדים שנשרפה וכו' פי' רש"י ז"ל אם יש עדים שנשרפה דהשתא ליכא למיחש מידי הביא עדים באחד מכל אלו ותגבה מאתים והקשו עליו דאם איכא עדים שנשרפה אמאי אוקמה רב פפא במקום שאין כותבין אפילו במקום שכותבין נמי מצי לאוקמה ואפילו למ"ד אין כותבין שובר דהא ליכא למיחש דמפקא כתובה

וכתב דבמקום שכותבין חיישינן לשתי כתובות מה שאין כן במקום שאין כותבין דאף ע"ג דכתב לה חדא כתובה לא הוה הדר וכתב לה כתובה אחריתי. הא ליתא דהא קי"ל בפ"ק דמציעא [כ א'] דאפי' במקום שכותבין לא חיישינן לשתי כתובות ותו דאי איכא עדים שנשרפה לא סגיא שלא ראוה וקראוה וא"כ ליתו וליסהדו אי כתוב בה בתולה או אלמנה דהא ליכא לשנויי דדכירי בהא ולא דכירי בהא דהא כי האי גוונא לא בעי בפ' חזקת בשמעתתא דאומן וכך הנכון לפרש הכא ליכא עדים כלל אלא שהיא טוענת שכתב לה כתובה ונשרפה או אבדה והטמינה ואיהי ודאי מהימנא בהכי במקום שאין כותבין דמגו דאי בעיא אמרה לא כתב לי דהפה שאסר הוא הפה שהתיר ומיהו אע"ג דמהימנא כל שטוענת נאבדה כמו שהטמינה לפנינו דמי דחיישינן שמא למחר תמצאנה ותוציאנה ולמ"ד אין כותבין שובר חיישינן להכי מדינא אבל כשאמרה שנשרפה הא ליכא למיחש לכתובה כלל. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

וליחוש דילמא מפקא עידי הינומא בהאי בי דינא וכו'. פי' לרב פפא מקשינן בין אמתני' בין אברייתא דליחוש לעדי מיתה בבי דינא אחרינא אבל להההוא בי דינא לא חיישינן דודאי מידכר להו כיון דתרי זימני גביא בעידי הינומא [אבל חד זימנא בעדי הינומא] וחדא זימנא בכתובה טעו ולא דכירי. ומפרקינן במקום דלא אפשר ודאי כותבין שובר ורב פפא דאוקמה במקום שאין כותבין כתובה הכי נמי קאמר אי במקום שכותבין כתובה לעולם אין כותבין שובר דאפשר בחזרת הכתובה לבעל אלא הכא במקום שאין כותבין כתובה עסקינן ומשום דלא אפשר הוא דכותבין שובר דהכי נהוג ואיהו אפסידו אנפשייהו. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל וליחוש דילמא מפקא עדים וכו'. לרב פפא מקשינן בין אמתני' בין אמתנית' דקאמר במקום שאין כותבין כתובה עסקי' וכיון דכן כותבין שובר דליכא למיחש למידי דמאי טעמא אין כותבין שובר משום חששא השתא ליכא למיחש דהא ליכא כתובה ואכתי כי ליכא כתובה מאי הוי ניחוש דילמא מפקא עדים בהאי בי דינא וגביא והדר מפקא עדים בהאי בי דינא וגביא ומהדרינן דהא לא אפשר ובמקום דלא אפשר ודאי כותבין שובר. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל וליחוש דילמא מפקא עדי הינומא וכו'. פירוש לרב פפא פרכינן אליבא דמ"ד אין כותבין שובר היאך אמרו שתגבה כתובתה בעדים דהא איכא למיחש להכי במקום שאין כותבין שהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום דכ"ש למ"ד כותבין שובר בהא נמי תכתוב שובר וישמרנו יפה דאפילו במקום שטר אמרו כן וכ"ש במקום עדים אבל למ"ד אין כותבין שובר וחשש שלא יבא הלוה לידי פסידא בהא נמי נחוש

וליעבדו שום תקנה או יוכל לטעון אחר מעשה ב"ד ופרקינן דבהא כיון דלא אפשר מודה הוא דכותבין שובר ומוטב שישמור שובר מן העכברים מהבטל דין הטוען אחר מעשה ב"ד כיון דלא אפשר לאשה למעבד מידי אחרינא אלא למכתב שובר. ולענין פסק הלכה הא קי"ל דכותבין שובר ורב פפא נמי דחויי הוא דקא מדחי ע"כ. ודע שבקצת ספרים תפיס לשון הברייתא אם יש עדים באחד מכל אלו כתובתה מאתים וליחוש כו' ואיכא למידק דהא קושיא לרב פפא בין אמתני' בין אברייתא וכדכתיבנא וא"כ אמאי תופס לשון הברייתא וי"ל דלאלומי פירכיה תפיס לשון הברייתא משום דאיכא למימר דלעדי הינומא זימנא אחריתי לא חיישינן דדילמא לא משכחת להו וכדכתיבנא לעיל אבל השתא דקתני בברייתא אם יש עדים באחד מכל אלו הא ודאי דבקל תמצא שום עדות מא' מכל אלו ואיכא למיחש להכי והא דנקט עידי הינומא בתחלה ובסוף ולא נקט סתם וליחוש דילמא מפקא עדים וגביא בה והדרא ומפקא עדי אחריני בבי דינא אחרינא משום דמסתמא איהי לא בקיאה בדינא ולית לן למיחש אלא סהדי דאהניא לה מעיקרא כיוצא בהן תביא לבי דינא אחרינא דהיינו עדי הינומא ועדי הינומא או עדי ראשה פרוע ועדי ראשה פרוע אלא דחדא מינייהו נקט אבל ליכא למיחש דתביא עדי הינומא ושוב תביא עדי ראשה פרוע דמסתמא לא בקיאה ולהכי לא חיישינן שתזייף ותביא ואם תאמר אם כן מאי אהני לה כדי לאלומי פירכין מאי דקתני בברייתא אם יש עדים באחד מכל אלו וכו' וכיון שכן הדר' קושיין דמעיקרא לדוכתא וי"ל דמכל מקום טפי איכא למיחש כשיש הרבה ראיות להיותה בתולה ממה דליכא אלא חדא ומיהו בנוסחי דוקני לא גרסינן אם יש עדים באחת וכו' ואינו תופס בברייתא כלל אלא אדרב פפא פריך בין אמתניתין בין אברייתא וכמו שפירשו המפרשים ז"ל לא היה צריך לומר עדי הינומא אלא ואזלה בב"ד אחרינא וגביא בלא עדים כיון דבמקום שאין כותבין הוא אלא לרבותא נקט עדי הינומא דאפילו מאתים חזרה וגביא ע"כ:

וכתוב עוד בשיטה ישנה וליחוש דילמא מפקא עדים וכו' אנתארמלה מקשינן לד"ה אבל אנתגרשה למאן דאמר גט גובה עיקר ל"ק דבגיטא גביא וקרעי' לה וכתבינן עליה גיטא דנן דקרענוהו לאו משום וכו' ע"כ:

ראויה זו לאכול בתרומה. אם נשאת לכהן דבתולה שלימה נמצאת ולא בעולה שתפסול מחמת זנות. מתקיף לה וכו'. ומאי זו עדות ללא נשאת אלמנה. רש"י ז"ל. ותמה קצת והלא אם נשאת אלמנה אין להעביר לפניה כוס של בשורות ולזו אין בשורה מוצאת אלא לבעל ראשון שכנסה פנויה. שיטה ישנה. ודע דשניא הך סימן משאר סימנין דשאר סימנין אין טעם בסימנייהו לבתולה שכך נהגו משום דהן בתולות אבל ההיא דכוס של

תרומה איכא טעמא רבה להעשות כן לבתולה וכדקאמר תלמודא כלומר ראויה היתה זו לאכול בתרומה ומעתה אתקיף עלה שפיר דמה עדות זו ללא נשאת אלמנה ואין להקשות דאיכא למימר דהיינו טעמא משום דבבתולה ידעינן בודאי שלא נבעלה לפסול לה ולהכי מעבירין לפניה כוס של תרומה לומר ראויה היתה זו בודאי לאכול בתרומה אבל הבעולה לא ידעינן בודאי דדילמא נבעלה ואנן לא ידעינן ולהכי אין מעבירין לפניה די"ל דאלמנה מן הנשואין נמי כגון נכנסה לחופה ולא נבעלה היה לנו להעביר לפניה כוס ש"ת דהא ידעינן בודאי דלא נבעלה לפסול לה וזהו שכתב רש"י ז"ל מתקיף לה רב פפא. ומה זו עדות ללא נשאת אלמנה. ודוק שלא כתב ז"ל ללא נשאת בעולה. וקל להבין. כנ"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל ראויה זו לאכול בתרומה פי' ראויה זו לאכול בתרומה אם נשאת לכהן שהרי עדיין בתולה היא וזו תחלת נשואיה שלא זנתה ולא נתגרשה מעולם:

זו ראשית. כתרומה אף על גב דאלמנה מן הארוסין אינה ראשית כתרומה ואפי' הכי כתובתה מאתים הכי קאמר זו ראשית בעילתה ראשית וכן פירש רש"י ז"ל:

בעולה מעבירין לפניה חבית פתוחה ובתולה מן הנשואין אין מעבירין לפניה כלל והכי איתא בירושלמי ואע"ג דאיכא למיחש לזימנין דתפסה ר' וכו'. שיטה ישנה:

זמנין דתפסה מאתים וכו'. יש מי שפירש שתפסה אפילו בעדים וקשיא להו הא דאמרינן בריש פרק דמציעא [ו א'] תקפה אחד בפנינו מוציאין אותה מידו וניחא להו דהתם כשרבו עליה תחלה הלכך מההיא שעתא הוה דינא דיחלוקו וכיון שתקפה חד מינייהו בפנינו הוה ליה כגוזל של חבירו אבל הכא דתפסה מקמי דנחלקו בה ולבתר דנחלקו בה לא תפסה כלל אמרינן ביה המע"ה. ואינו מחוור כלל דכל מאי דאיתא ברשותיה דאיניש בדידיה מחזקינן ליה והיינו נסכא דרבי אבא וכן נמי גבי תקפו כהן שאמרו שם מוציאין אותו מידו והא דאמרינן לקמן גבי שנים החתומים על השטר ומתו ובאו שנים אחרים ואמרו כתב ידן הוא זה אבל אנוסין היו וכו' אם כתב ידן יוצא ממקום אחר אינן נאמנין ואסיקנא דאינן נאמנין ולא מקרע קרעינן לשטרא ולא מגבינן ביה ואי תפס לא מפקינן איכא למימר דההיא נמי כשתפס שלא בעדים ומיהו ודאי התם לכאורה אי אפשר לומר כן דאם כן אף אתה צריך לומר דרישא דקתני אם אין כתב ידן יוצא ממקום אחר נאמנין אי תפס אפי' שלא בעדים מפקינן מיניה ואין זה נכון לומר כן דכיון דאיכא שטרא בידיה ומדינא לא בעי קיום דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד אי תפס שלא בב"ד לא מפקינן מיניה דלא קרינן בכי הא מגו במקום עדים כיון דאיכא עידי שטר דמסייעי ליה אלא ודאי ההיא אפילו כדתפס בעדים היא ואפילו הכי כיון דתרי ותרי נינהו ומטלטלין נינהו כשיבא בהו תפיסה ואיכא תרי דאמרין דדידיה תפס לא

מפקינן מיניה ואף על גב דאיכא למימר אוקי ממונא בחזקת מאריה דילמא סבירא ליה כמאן דאמר ביבמות פרק ד' אחין [יבמות לא א'] תרי ותרי ספיקא דאורייתא ומפקינן מילתא מחזקתיה וכמו שכתבתי בקדושין פ' האומר אבל כאן ודאי אי תפסה בעדים מפקינן מינה כדין כל תופס מרשות חבירו שמוציאין מידו ואינו נאמן לומר אין תפסי ודידי תפסי וכל שכן זו שהיא מודה שלא תפסה משלה אלא משל בעל ודינא הוא דקא עבדה לנפשה לגבות משלו כמה שהיא אומרת שהוא חייב לה ואם אתה אומר כן לא שבקת חיי לכל בריה כי כל אחד ואחד יהא הולך ותופס בשל חבירו ויאמר לו יש לי בידך כנגדן כסות או פירות והעיקר כשתפסה שלא בעדים ואפ"ה כיון דהעבירו לפניה חבית פתוחה אינה נאמנת במגו דאי בעיא אמרה דלא תפסה דהוי ליה מגו במקום עדים והוא הנכון. הרשב"א ז"ל:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל זימנין דתפסה מאתים פי' רש"י ז"ל דתפסה שלא בבית דין וה"ה נמי שתפסה שלא בעדים דאית לה מגו לומר תפסי ובדין תפסי דאי בעדים תפסה לית לה מגו ואמאי מהימנא לומר איתנוסי איתנוס אלא ודאי כדאמרן. וכן פירש ר"י ז"ל. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל והא דקאמרינן הכא דמהניא תפיסה משום דאיכא למימר המע"ה ולקמן נמי הכי משמע כדאמרינן אין נאמנים לפוסלו לומר דלא קרעינן לשטרא ואם תפס אין מוציאים אותו מידו [ואיכא למידק עלה דהא אמרינן בריש ב"מ תקפה א' בפנינו מוציאין אותה מידו] ואיכא למימר התם היינו טעמא דמוציאין משום דמקמי הכי איפליגו בה זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי הלכך מההיא שעתא הוה דינא דתרווייהו שוין בה לחלוק וזה יטול חציה וזה יטול חציה וכי תקפה בפנינו לא מהניא תפיסתו אבל הכא מקמי דתיתי לבי דינא ומקמי דיטעון אלמנה נשאתיך תפסה הלכך כי אתו בתר הכי ומתעצמין בדין אמרינן המע"ה ואין זה נכון דהא אמרינן התם תקפו כהן מוציאין אותה מידו ומה בין זו לזו. והראב"ד ז"ל כתב דלא תפסה בסהדי קא אמרינן דההיא ודאי לא מהניא תפיסתו דתפסה אחר בפנינו מוציאין אותה מידו אלא אי תפסה בלא סהדי קאמרינן דלא מפקינן מינה מגו דאי בעיא אמרה להד"ם כי אמרה נמי איתנוסי אתנוס מהימנא וההיא דאמרינן לקמן אין נאמנין לפוסלו ואמרינן אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מאריה והוא מאן דתפיס הכי נמי קאמרה דאי תפיס שלא בעדים לא מפקי' מיני' ומשו' מגו ואפ"ה אם אין כתב ידן יוצא ממקום אחר נאמנין לפוסלו ומפקינן מיניה דמה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן ול"נ דכל תרי ותרי בעדים אין מוציאין מידו במטלטלין מה שאין כן בשאר הספקות כגון תקפה כהן וכגון תקפה אחר בפנינו דעדים אלומי ולא מפקינן כנגדן והא דזמנין דתפס' כדברי הראב"ד ז"ל ויש לומר דכיון

דמילתא דאעבידא לאגלויי היא אי תפסי בפנינו נמי לא מפקינן מיניה כדאמרינן בפרק המקבל [בבא מציעא קי א'] פירות בחזקת אוכליהן עומדין ואקשינן והאמר רב נחמן קרקע בחזקת בעליה עומדת ה"מ במילתא דלא עבידא לאגלויי אבל במילתא דעבידא לאגלויי אטרוחי בי דינא תרי זמני לא מטרחינן ובפרק קמא דבבא מציעא כתבתי לסברא זו ופרשתי דיני תפיסות בארוכה. וה"מ מטלטלי אבל במקרקעי לא מהניא תפיסה אלא כיון שהוחזקו נכסים לבני משפחה המע"ה כדאמר בפרק מי שמת [בבא בתרא קנד ב'] ובההיא דבפרק המקבל ולקמן נמי אמרינן כיון דאית ליה חזקה דאבהתא אוקי נכסי בחזקת בר שטיא ואף על גב דלקוחות הם והתם מקרקעי הוו כדפרש"י ז"ל אבל מטלטלי כה"ג בחזקת לקוחות קיימי. עד כאן:

ובשיטה ישנה כתוב זימנין דתפסה ר' וכו'. פי' דתפסה בלא עדים דאי תפסה בעדים ודאי לא מהימנא ומפקינן מינה אלא ודאי דתפסה בלא עדים ומהימנא משום מגו דמציא למשתק והאי דאצטריך למימר והאי דלא וכו' איתנוסי אתנוס שלא נאמר מגו זו רעועה היא שהרי דבריה רעועין דהיאך אפשר דבתולה היתה והא איכא סהדי שהיו שם בשעה שהמנהג להעביר חבית סתומה לפניה אבל השתא שמעבירין לפניה חבית סתומה יביאו עדים שחבית פתוחה העבירו לפניה ויכחישוה ואינה יכולה לומר הא דלא סתמוה אתנוסי הוא דאתנוס דנקל הוא לסותמה ועוד הוה להו שלא להעביר לפניה כלל קודם שיעביר לפניה פתוחה ובמתני' דתנן אם יש עדים שיצתה בהינומא וכו' ולא מתקני' לאלמנה דבר אחר נגד הינומא כדמתקנינן בחבית משום דבהינומא לא מציא אמרה הא דלא עבדו לי הינומא אתנוסי הוא דאתנוס דהינומא שמחה גדולה היא ועיקר גדול לשמחת הבתולה ולעולם לא יפשעו בה ועוד היכא דאיכא לתקוני מתקנינן. ע"כ:

וז"ל תלמידי ה"ר יונה ז"ל והיכא שמנהג העיר לרקוד לפניה ולשחק לפניה או לעשות דברים כיוצא באלו שעושין לבתולה ואין לאשה הזאת עדים שעשו לה כך והיא טוענת ואומרת אמת הוא שלא עשו לי אבל אתנוסי הוא דאתניסו ומפני האונס נמנעו אי תפסה שלא בעדים לא מפקי' מינה דמגו שהיתה יכולה לומר לא תפסתי כי אמרה תפסתי וכדין תפסתי נאמנת מיהו נראין הדברים דדוקא באלו ובכיוצא באלו שאינם עיקר השמחה כל כך מצי למימר אתנוסי אתנוס אבל בחילוק קליות או בהינומא וראשה פרוע וכיוצא בהן שהם עיקר השמחה אינה יכולה לומר אתנוסי הוא דאתניס דכיון שדרך לעשותן בשעת נשואין עצמן והם עיקר השמחה אם היה אמת שהיה בא להם אונס קודם היו מניחין הכל משיעשו הנשואין בלא הינומא ובלא קליות ואי תפסה מפקי' מינה כך נראה למורי הרב נר"ו. ע"כ:

אתנוסי הוא דאתניסו. פירש"י ז"ל אונס יין אבל בהינומא דמתני' ליכא למימר הכי דהא לא מנסבי לה אא"כ ראשה פרוע ועבדי לה הינומא ותו דההיא שעתא עדיין לא עבדי סעודה כי היכי דליתנוס מאונס יין והא דאמרינן לקמן אלמנה מאי וכו'. הרמב"ן:

וז"ל הרא"ה ז"ל איתנוסי וכו'. פרש"י ז"ל אונס שכרות וגבי הינומא וראשה פרוע ליכא למימר הכי דשעת נשואין הוא ואין נושאין אלא כן ותו דלאו שעת שכרות הוא והא דאמרינן לקמן אלמנה מאי ותני רב יוסף אלמנה דלית לה כיסני איכא למימר דלפני סעודה היו באין שלא בשעת שכרות ויש ספרים שכתוב בהן ארמלתא דאית לה כיסני ולא בתולה וזו היא ראייתה. ע"כ:

וז"ל הרא"ש ז"ל פרש"י ז"ל שכורים היו מאונס יין דמשתה והיינו דבמקום שאין מעבירין בפניה אלא שהבתולות יוצאות בהינומא או בראשן פרוע והאלמנה שלא בהינומא ושלא בפריעת הראש דלא חיישינן דילמא תפשה מאתים ואמרה הא דלא עבדו לי הינומא אתנוסי אתנוס דלא אמרו אלא במה שהיו עושין אחרי סעודה ובחבית של יין שהן משתכרין לפעמים באותו יין עצמו אבל בהינומא שהם עניינין של קודם סעודה אין חוששין לדבריה אם אמרה שנאנסו בכך והיינו נמי דאמרינן לקמן אלמנה מאי תני רב יוסף ארמלתא כיסני ולא חיישינן דילמא תפסה מאתים ואמרה הא דלא עביד כיסני אתנוסי הוא דאתנוס ומיהו ר"ת ז"ל גורס שם דאית לה כיסני. ע"כ:

כיצד מרקדין פי' מה היו אומרים בשבחה כשמרקדין לפניה כלה כמות שהיא פירוש אם נאה אומר נאה ואם כעורה אומר כעורה. ורבינו יהוסף הלוי בן מיגש ז"ל כתב שאין משבחין אותה בדברים שאין בה אלא בדברים שישנן בה לפי שכל אדם אי אפשר שאין בו דבר אחד של שבח הילכך אם היא כעורה אין משבחין אותה ביופי לפי שהוא משקר וכתיב מדבר שקר תרחק אלא משבח אותה באותו דבר שבח שיש לה ויש לנו לפרש כלה כמות שהיא כלומר אין מזכירין שבחיה ולא מפרטין אותן שמא לא יאמרו האמת ויבואו לידי כזב אלא מסתם הדבר ואומר כלה כמות שהיא כלומר כלה זו כמו שעשאה הקב"ה שמשמע דבר לשבח אם היתה משובחת ולגנאי אם היא מגונה וזה הפי' הוא נכון שנראה לנו ע"כ. בלקוטי הגאונים ז"ל:

דף יז.

והרשב"א ז"ל תפס עיקר כלשון ראשון שפי' הרא"ש ז"ל וז"ל כלה כמות שהיא כלומר משבחין אותה באבר יפה שבה ולא שיגנו אותה אם היא סומא או חגרת ואפ"ה קאמרי להו ב"ה דמגנה אותה בעיניו דכיון דהשאר משבחין בכלל וזו באבר מאבריה הכל יודעין

שיש בה מומין בשאר איברי הגוף אלא אומר כלה נאה וחסודה כך פירש הרב בן מיגש ז"ל. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל כלה כמות שהיא יש שפירשו שיאמר הלשון הסתום הזה והא דאמרינן יגנו בעיניו משום דהא נמי לשון גנאי משמע לאשה כעורה ורש"י ז"ל פי' לפי יופיה וחשיבותה מקלסין אותה כלומר שאם יש בה מום ישתוק א"נ יזכור דבר נאה שלה דלא סגיא שלא יהיה בה שום דבר נאה וב"ה אומרים ישבחנה לגמרי כי כשמזכירין דבר אחד של שבח בלבד גנות הוא לשאר גופה ע"כ:

כלה נאה וחסודה כלומר כל הכלות משבחין אותן כן כלה נאה וחסודה כלומר בעלת חן וחוט של חסד משוך עליה. ממהדורא קמא של רש"י ז"ל כך מצאתי פי' לפי' אפילו שתהיה כעורה אפשר בחוט של חסד וכדאמרינן גבי אסתר הילכך אם אפשר להעלים מעיני החתן מה בזה:

ישבחנו בעיניו או יגננו בעיניו. פי' דכל שהוא מפני דרכי שלום אין בו משום דבר שקר תרחק. הריטב"א ז"ל. וז"ל לקוטי הגאונים הוי אומר ישבחנו בעיניו כך הוא דרך ארץ לשבח מקחו בפניו שלא יהא לוקח עצב. ע"כ:

מכאן אמרו חכמים. פי' מדברי ב"ה מעורבת עם הבריות פי' ותחייב בעיני הבריות להיות מדבר בשבחן אע"פ שאין השבח בהן לישנא אחרינא תהא דעתו נוחה עם הבריות כדי שיקלסוהו כולן אע"פ שאינו הגון כל כך כמו שמקלסין את הכלה אע"פ שאינה הגונה. מלקוטי הגאונים ז"ל:

מתייך לשלם. פי' רש"י ז"ל ברוך בואך לשלם ולא נהירא דלא שייך ברכה על גופה של ביאה לכך פר"י ברוך המביאך לשלם וברכה היא לשי"ת שהביאו לשלום. הריטב"א ז"ל:

אהני ליה שוטיתיה לסבא. איכא דתמיה ליה מנא ליה לרבי זירא דמשום הא הוא דאפסיק דילמא משום דנפישי זכותיה במילי אחריני מכל בני דריה והא מילתא מפרקא אמאי דאמרינן בבראשית רבה [פ' נט אות ה] כד דמיך רבי שמואל בר רב יצחק דהוה מרקד אתלת שבשין דהדס וכו' ונחת שבישתא דנורא ואתעבידת כמין שבישתא דהדס ואיתא נמי בירו' במסכת פיאה פ"ג ומהא ידע רבי זירא דשוטיתיה דאסא גרמא ליה. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל שיטה ישנה י"ל עמודא דנורא היה עשוי כעין בדי הדס ובבראשית רבה גרסי' כי נח נפשיה נעשית לו מחיצה של הדס בינו לבין העם ע"כ:

ואמרי לה שיטתיה פי' רש"י ז"ל שיטתו ומנהגו שהיה נוהג ואפשר דלשיטה זו ניחא מאי דאקשינן בסמוך דכיון שזה היה מנהגו תמיד מש"ה ידע רבי זירא דמנהגו זה גרמא

ליה על כל בני דריה ומש"ה נדי הך לישנא מאידך לישנא דתני שוטיתיה אבל ר"ח ז"ל פי' מלשון ארז שטה דאף ההדס מין ארז הוא כדאיתא במס' ר"ה. כן כתב הריטב"א ז"ל כנ"ל. והקשה לפי' ר"ח ז"ל היינו שוטיתיה ואפשר דכפי שהיה נראה בעמוד הכי אמרינן לה דלמר ס"ל דנראה בעמוד כעין שוטיתא דההדס ולהכי אמרי לה אהני ליה שוטיתיה. ולמר ס"ל נעשה העמוד כעין ארז שטה ולהכי אמרי לה שיטתיה כנ"ל:

מותר להסתכל וכו'. פי' אעפ"י ששנינו כל המסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה אינו מנוקה מדינה של גיהנם כאילו מסתכל במקום התורף. לחבבה על בעלה פי' כדי שישיב אל לבו שמרוב יפיה מסתכלין בה ומתחבבת על בעלה. מלקוטי הגאונים ז"ל:

ולית הלכתא כוותיה. יש מי שסובר דכל ז' הוא דאין מסתכלין הא בשעת יציאתה בהינומא שהיא שעת הכנסת' לחופה וחוק הוא שמגלין פניה ומראין אותה לבני אדם המסתכל בה אין בכך כלום ויש מי שאומר כיון דאמרינן לית הלכתא כותיה אין מסתכלין בה כלל לא בשעת הכנסתה לחופה ולא לאחר כך לפי שאין לנו להתיר דבר זה אלא בראיה ולא מצינו ראיה להתירו בה. הרא"ם הלוי ז"ל:

וז"ל תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל ולית הלכתא כותיה יש מפרשין דדוקא כל שבעה אינו מותר אבל ביום הראשון שהוא עיקר החבוב אצל בעלה מותר ואומר מורי הרב נר"ו שאפילו יום ראשון ואפילו שעה אחת אינו מותר וא"ת כיון שאינו מותר לראותה היאך נוכל למצוא עדים שיראו אותה שיצאת בהינומא וראשה פרוע י"ל דכיון שרואין הינומא או שאר הדברים שדרך לעשותם לבתולה ואומרים כל העולם זו כלה פלוני' אותה חזקה היא כמו ראיה דהא קי"ל דסוקלין ושורפין על החזקה, ורבינו מאיר הלוי ז"ל תירץ בענין אחר דדוקא להסתכל אמרו דאינו מותר אבל ראיה בעלמא לפי שעה בשעה שמוליכין אותה מותר. ע"כ:

מעבירין את המת מלפני הכלה. פי' מסלקין את המת מן הדרך שהכלה עוברת שם כשהולכת מבית אביה לבית בעלה אם פגעו זה בזה שידח' המת מפני הכלה דכבוד הבריות עדיף. וזה וזה מפני מלכי ישראל. העובר דרך שם שמניחין אלו וילכו כולם אחרי המלך דאמר קרא שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך. אגריפס המלך שעבר מלפני הכל'. פי' פגע בדרך בכלה ונסתלק הוא וגדודיו מן הדרך שלא יניחו בני החופה את הכלה ולבוא אחריו. מלקוטי הגאונים ז"ל:

וכתב הרמב"ן ז"ל דלכל דבריהם קודמין ענייני הכלה לענייני המת להוצאתו ולכל צרכיו או להתפרנס מקופה של צדקה וכדאמר במסכת שמחות המת והכלה הכלה קודמת המת והמילה המילה קודמת שזה כבוד המתים וזה כבוד החיים ע"כ. ומינה שמעינן

דלענין האבל עצמו האבל קודם וזהו שאמרו שם האבל והחתן האבל קודם שזה אוכל ומאכיל אחרים וזה אוכל משל אחרים ע"כ. וזה שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שכתב שהמת קודם לכלה להתפרנס מקופה של צדקה. כן כתב הריטב"א ז"ל:

שבחוהו מכלל דשפיר עבד. דהיה באפשר לומר דשבחוהו משום דנהג קלות ראש בעצמו משום מצוה אע"ג דשלא כדין עבד מ"מ הורה ענוה יתירה ומיהו מ"מ לא שייך לשון שבחוהו אלא בדבר דשפיר עבד ואין בו מכשול עון כלל. אין כבודו מחול. פירשו הגאונים אין סומכין על מחילת כבודו אלא נוהגין בו כבוד הראוי לו. שנאמר שום תשים עליך מלך. כתב רש"י ז"ל שלפיכך ריבה הכתוב שימות הרבה משום דאין כבודו מחול פי' דכל שעה שמוחל על כבודו הרי כאילו הסיר עצמו ממלך וצריך אתה להשימו עליך מחדש וכתבו תלמידי רבי' יונה ז"ל מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול דכתיב שום תשים עליך מלך ודרשי' שתהא אימתו עליך ואם כן לא היה לו לעשות כדי שהם לא ימעטו פעמים אחרות ממוראו ומכבודו. ומתרצים פרשת דרכים הואי כלומר הוא עשה בענין שלא יכירו שהיה מוחל על כבודו כי שני דרכים היו והראה להם שלא היה רוצה ללכת בדרך שהיתה הכלה הולכת אלא בדרך האחרת. עכ"ל תלמידי הר"י ז"ל:

ומצאתי בשם רש"י ז"ל ממהדורא קמא פרשת דרכים הואי דרך מתפצלת ומתפרשת לכמה דרכים ושם פגע בכלה והוא נטה לדרך האחרת לימין או לשמאל ולא נראה כמסתלק מלפני הכלה:

וז"ל הריטב"א ז"ל פרשת דרכים הואי פי' ולא היה ניכר לעולם שעובר מפני הכלה ע"כ. וכתב הריטב"א ז"ל פי' ר"י ז"ל דאע"ג שלא היה מלך כדין כדאיתא במסכת סוטה מ"מ כיון שמלך נוהגין בו כבוד כמלך ע"כ:

ושמעינן מינה דאפילו למחול על כבודו לדבר מצוה כי האי אין לו למחול ומה שאמרו מצוה שאני התם הוא לכבוד התורה שאף המלך חייב לעשות לה כבוד מה שאין כן בזו דכבודו עדיף מכבוד כולן. הריטב"א ז"ל:

וז"ל שיטה ישנה וא"ת לישני ליה מצוה שאני כדמתרץ התם במסכת סוטה גבי אגריפס המלך שקרא מעומד ושבחוהו חכמים ומקשה שבחוהו מכלל דשפיר עבד וכו' ומשני מצוה שאני י"ל כבוד תורה שאני ועוד שאם היתה הכלה ממתנת עד שיעבור אגריפס לא היה בכך כלום ואין בזה גריעות מצוה ע"כ:

מבטלין ת"ת מפני הוצאת המת. איכא דאמרי מבטלין רשות יש בדבר לבטל ת"ת מפני הוצאתו וכן נראה מדאמרינן אמרו עליו על רבי יהודה בר אלעאי שהיה מבטל וכו' ואם חובה לבטל כל החכמים היו מתבטלין לכך ואמאי נקט רבי יהודה בר אלעאי וכן משמע

מהא דאמרינן בירושלמי אין מדקדקין במת ובכלאים בבית המדרש פי' אם רצו מבטלין ואם רצו אין מבטלין ואי קשיא הא דגרסי' במסכת שמחות אמר רבי עקיבא כך היתה תחלת תשמישי לפני חכמים פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאתי בו מת ונטפלתי בו ד' מילין וכשהרצתי דברים לפני רבי אליעזר ורבי יהושע אמרו לי כל פסיעה ופסיעה שפסעת כאלו שפכת דם נקי י"ל התם לא מפני שנתבטל מת"ת אלא משום דלא הוה ליה לסלוקיה משם דמת מצוה קנה מקומו כדקתני ריש מסכת שמחות מת מצוה קנה מקומו והעובר על דברי חכמים חייב מיתה. ותימה נהי דמת מצוה קנה מקומו אבל אם רצה לסלקו משם בשביל להוליכו לבית הקברות ולקוברו לכבודו מה איסורא יש בכך והיה אפשר לומר דענשו של רבי עקיבא לפי שאין להתבטל אלא בשעה שמוציאין אותו לקוברו אבל מדקתני רישא והעובר על דברי חכמים וכו' משמע שהעונש היה מפני שהזיזו ממקומו. שיטה ישנה:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל מבטלין ת"ת וכו'. עיקר הפירוש דברייתא כפשוטא דמבטלין בחיוב קאמר ומה שאמרו על רבי יהודה בר אלעאי לאו למימרא דשאר רבנן לא מבטלו אלא באו לומר שהדבר חובה לכל חכם ואפי' לפני מי שתורתו אומנתו כר' יהודה בר אלעאי. והא דאמרי' בפ"ק דמגלה [ג ב'] פשיטא לי מת מצוה ות"ת מת מצוה עדיף כדקתני וכו' לאו למימרא דמת מצוה חובה ושאר מתים רשות אלא משום דבעי' לומר מת מצוה ומקרא מגילה מאי נקט בהא מת מצוה. ומה שאמרו בפרק בתרא דכלאים בירושלמי [ה"ב] תני אין מדקדקין במת ולא בכלאים בבה"מ רבי יוסי הוה יתיב ומתני והוה תמן מיתא מאן דנפיק לא א"ל כלום ומאן דיתיב לא א"ל כלום ההיא לא לענין הוצאת המת היה אלא לענין כהן שהיה שונה בבית המדרש והיה שם אדם גוסס בסמוך שעוברת הטומאה כשימות בבית המדרש שאם רצה לצאת כדי שלא יטמא רשאי ואם רצה ליטמא מטמא כדי שלא יתבטל מתלמודו דס"ל לבני מערבא דטומאת כהנים אפי' בטומאה דאורייתא נדחית מפני ת"ת ופליג אגמרא דילן שלא התירו זה אלא בטומאה דרבנן ובית הפרס כדאיתא בפ"ק דעבודת כוכבים וכן מוכיח בירושלמי בפ' מי שמתו [ה"א] שאמרו שם מהו שיטמא כהן לת"ת ואמרי' רבי יוסי הוה מתני וכו'. וכן אמרו שם רבי אמי הוה יתיב מתני אמר חד לחבריה את לבוש כלאים אמר רבי אמי שלח מאנין והב ליה ע"כ. והיינו משום דס"ל דת"ת דוחה לאו דכלאים והא נמי דלא כגמ' דילן כדאיתא בפ' מי שמתו והא דאמרי' בירושלמי [פסחים פ"ג ה"ז] נמנו בעליית בית קסדא בלוד התלמוד קודם וכו' כבר פירשו עליה הדא דתימא כשיש שם מי שיעשה מעשה וכו' ע"כ. ואתיא כי הא דאמרינן בגמרא דילן שאם יש כל צרכו אין מתבטלין

ודוקא להוצאתו ממש מבטלין אבל לא לשאר צרכיו כל היכא דלא הוה מת מצוה ואף על פי שאמרו שם במסכת מועד קטן מת בעיר כל בעלי אומניות אסורים במלאכה היכא דליכא חברותא התם קאי בשאר מלאכות אבל לא בעוסקין במלאכת שמים כיון שיש שם אחרים שיטפלו בהם. עכ"ל הריטב"א ז"ל. ועיין בפסקי הרא"ש ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל הא דאמרי' מבטלין ת"ת להוצאת המת דוקא להוצאתו אבל לשאר צרכיו לא ואף על גב דאמרי' במסכת מ"ק מת בעיר כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה ת"ת לא מבטלינן הואיל שאינו מוטל עליו לקוברו ויש יורשין לקוברו והא דאמרינן בפ"ק דמגילה פשיטא לי מת מצוה ות"ת מת מצוה עדיף דתניא מבטלין ת"ת וכו'. דשמעת מינה אבל שאר מתים ת"ת עדיף. י"ל דההיא לאו דוקא מת מצוה אלא מילתא כולה דהתם במת מצוה מיירי ולהכי קאמר פשיטא לי דמת מצוה עדיף דהא אפי' בשאר מתים נמי תניא דמבטלין ואיכא למימר דהאי דמבטלין דהכא רשות כלומר אי בעי מבטל ובההיא ה"ק כיון דשאר מתים כת"ת מת מצוה פשיטא לי דעדיף מיניה דסמיכנא לי' מדאמרי אמרו עליו על רבי יהודה ב"א שהיה מבטל אלמא שאר רבנן לא מבטלי ואינו נכון אלא מעשה שראו לרבי יהודה ב"א הביאו לראיה שמבטלין. ע"כ:

וכמה כל צורכו וכו'. מדיהבי שיעורא להוצאת המת ולא יהבי שיעורא להכנסת כלה ש"מ דלית לה שיעורא. מלקוטי הגאונים ז"ל:

וז"ל תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל ולענין הוצאת כלה נראה דכיון שהוא מפני כבוד החיים לחבבה על בעלה די לה כשמוליכין אותה לפי כבודה ויש אומרים דלגבי כלה אין לה שיעור ולעולם מבטלין כי ברוב עם הדרת החתן והכלה ומוסיף יותר בשמחה ובחבוב ודייק הכי מדאמרינן מעבירין את המת מפני הכלה דמשמע שיותר היו חוששין לכבוד הכלה מלכבוד המת ודייק נמי דקאמרינן כל צורכו ולא קאמר כל צרכם. ע"כ:

כנתינתה כך נטילתה. לאו אנטילת הגוף קאמר ולאו אנטילת נשמה קאמר שלא ניתנה הגוף בששים ריבוא ולא הנשמה ניתנה בששים ריבוא אלא אנטילת תורה ונתינת תורה קאמר כשמוציאין המת שקרא ושנה מדמין הדבר כאילו תורה ניטלה כשם שקבלוה בששים ריבוא כך בשעה שניטל בעל תורה צריכין להתכנס ששים ריבוא אי שכיחו או מאי דאפשר. כן כתבו רבי' שרירא ורבינו האיי גאון ז"ל:

וז"ל תלמידי ר' יונה ז"ל כנתינתה כך נטילתה וכו'. פי' שמיתת החכם היא כנטילת התורה כדאמרינן הא למה זה דומה לס"ת שנשרף. ורב אחא ז"ל פי' דלהכי מדמו להו שהתורה קרויה נר דכתיב כי נר מצוה ותורה אור והנשמה קרויה נר דכתיב נר אלהים נשמת אדם. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה כנתינתה בס' ריבוא דנשמה נמשלה לתורה דכתיב נר אלהים נשמת אדם וכתיב כי נר מצוה ותורה אור. אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא פי' דמתני שלומד לאחרים וזכין על ידו ואית דאמרי שטרח לעצמו ולמד תלמודא דגמ' ומדקא יהיב שיעורא למאן דקרי ותני משמע דלמאן דלא קרי ולא תני סגי ליה בעשרה ואינו מבטל ת"ת וכן כתב רב אחא משבחא ז"ל. תלמידי הרב ר' יונה ז"ל:

ומיהו כתב בספר המצות לר"מ מקוצי ז"ל דעכשיו על כל אדם מישראל מבטלין מן הסתם דכולם מלאים מצות כרמון ואין לך אחד מישראל שאינו או במקרא או במשנה. הריטב"א ז"ל:

ובאשה נחלקו המפרשים ז"ל י"א שנותנין דין דלא קרי ולא תני. וי"א שדינה כמאן דקרי ותני שאחר שאינה מצווה לקרות אם אינה יודעת אין בכך כלום ולא נפחות משיעור מאן דקרי ותני. והרב מורי נר"ו אומר שאם היתה אשה שיש בה יראת שמים וזהירה להוליך בניה לבית המדרש ומדקדקת במצות דיהבינן לה דין כמאן דקרי ותני כיון שהיתה זריזה במה שהיתה מצווה אבל האיש שהוא מצווה ללמוד תורה ולא למד סגי ליה בעשרה. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

דף יז:

תנורא דאסא. פי' כמו קובה שעושין אותה מן ההדס ומושיבין בה הכלה בשעה שמוליכין אותה לבית בעלה והוא כמות זו שקורין אותה בלשון ערבי עמארייא לפי שקורין לה תנורא הוא מפני שהקובה דומה לתנור שהרי התנור רחב הוא מלמטה וצר מלמעלה עד כאצבע. ר"י ן' מיגש. ותלמידי הר"י כתבו וז"ל תנורא דאסא ר"ל חופה של הדס עגולה כתנור מלשון ותנור לו בירושלים דמתרגמי' והינום לו בירושלים והוא מלשון גי בן הינום. שיטה ישנה ע"כ. חריתא דמנמנא נ"א דמתנמנמא בה כלתא, הוא הנקרא בלשון ערבי אל הודג' וי"א מחפה ור"ח ז"ל חריתא דמתנמנמא בה כלתא פי' חופה שהיו עושין לכלה כדמות עיר ממיני צבעונין והיא ישנה בתוכה ומשום דמנמנם בגוה קרי לה הינומא ונראה שכשהיו מוליכין אותה מבית אביה לבית בעלה היו מוציאין אותה בתוכה שאם לא כן יקשה לשון אם יצאתה בהינומא א"נ אפשר לומר שבבית החתן היתה עומד' בתוכה ומאי דתנן אם יצאתה בהינומא ר"ל אם יצאת בפני העם עד כאן:

תנא ביהודה ראיה. פירש"י ז"ל ביהודה ראיה. כל הני דמתני' ששם היו רגילין בסימנין הללו לבתולה. ע"כ. פי' לפי' לא אא"ר יוחנן בן ברוקה בלחוד קאי אלא אכולהו סימנין ולא סגי דלא יהיה שום סימן לבתולות כדי לתת סימנים אם יארע שום חילוק בינייהו

שהיא אומרת בתולה נשאתני והוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך ומהדר אמר רב דרדוגי משחא ארישא דרבנן ובעי תלמודא ארמלתא מאי פי' דבשלמא ביהודה דאיכא כל הני סימנין אי לא ימצא מי שיעיד בשום אחד מסימנין אלו הרי היא בחזקת שנשאת אלמנה אבל בבבל דלית כאן דרדוגי משחא ארישא דרבנן בעי תלמודא ארמלתא מאי (פי' דבשלמא ביהודה כיון דאיכא כל הני סימנין אי לא ימצא מי שיעיד בשום אחד מסימנין אלו כו') הא ודאי אי לא יבאו עדים להעיד בדבר זה לא מפני זה תהיה בחזקת אלמנה דדילמא לא נמצאו רבנן בעת נשואים ותדע דהא רב פפא לא ידע במנהג זה אלמא לא יהבי אינשי דעתייהו במנהגא ולהכי בעי אלמנה מאי פי' מה סימנין עושין לאלמנה להודיע שאלמנה נשאת פי' שצריך סימנין להודיע שהיא אלמנה ולא סגי בדמסהדי סהדי בדרדוגי משחא וכדכתיבנא ומשני אלמנה דלית לה כיסני פי' לאו היינו שלא היו מחלקין קליות דהא נמי אפשר שלא נזדמנו תנוקות לחלק להם ואפשר שאפי' הבתולה לא תחלק קליות שלא נמצא בסעודתה קליות וזהו סימן האלמנה שיחסרו קליות מסעודת נשואיה והא ודאי דבר נקל הוה ואפילו קצת אלמנות יכינו קליות וכ"ש שכל הבתולות יעשו קליות ומי שאין לה קליות הא ודאי אלמנה היא. אבל דרדוגי משחא ארישא דרבנן אפי' קצת מהבתולות אינם עושים כן ולפיכך כשלא יעשו כן אינו סימן שנשאת אלמנה כנ"ל. והתוספות ז"ל מפרשים דמאי דקאמר תנא ביהודה ראיה דאדר' יוחנן בן ברוקא קאי וה"פ הא דקאמר ר"י בן ברוקא דחילוק קליות ראיה ביהודה הוא דקאמר דלא היה שם סימן לבתולות אלא חילוק קליות אבל בשאר דוכתי דאיכא שאר סימנין כגון הינומא וראשה פרוע מודה רבי יוחנן בן ברוקא דאין חילוק קליות ראיה דכיון דאיכא שאר סימנין לא קפדי' לחלוק קליות ואפי' לאלמנות זימנין דעבדי הכין ולהכי אינו ראיה ובעי תלמודא בבבל מאי פי' דליכא שאר סימנין כולי האי יהיה חילוק קליות ראיה או לא ומהדר דהא איכא דרדוגי משחא ארישא דרבנן ולהכי לא קפדי אחילוק קליות וכדכתיבנא ובעי תלמודא השתא דאמרת אפילו בבבל משום דאיכא דרדוגי משחא אין חילוק קליות ראיה א"כ ביהודה נמי אע"ג דליכא אלא חילוק קליות כיון דחזינן דזימנין אפי' בלא חופה היו רגילין לחלק יש לחוש שמא חלקו בחופת אלמנה ומשני דלית לה כסני פי' היו נזהרין הרבה שלא יחלקו קליות בחופת האלמנה כנ"ל פי' לפי' התוספות ז"ל:

ובשטה ישנה כתוב וז"ל בבבל מאי אע"ג דאיכא הינומא לאו אקשויי מקשינן אלא שאלה בעלמא היא אם יש בבבל כנגד חילוק קליות ביהודה. אלמנה מאי פירוש מבעיא ליה אם עושים סימן לאלמנה תני רב יוסף אלמנה דלית לה כסני סימן שלה שנזהרין שאין עושים לה קליות אבל לא היו עושין לה סימן אחר כנגד קליות ואית דגרסי ארמלתא דאית לה

כיסני פי' שעורין קלופי' ובשם ר"ת פירשו קליות שלא נתייבשו סימן לבתולה שהיא חדשה כתבואה חדשה. וכסנין קליות שנתיבשו בתנור לומר שאינה כתבואה ראשית. וראיה לדבר דתנן סאה תרומה טמאה שנפלה לתוך מאה חולין רבי אליעזר אומר תרום ותשרף שאני אומר היא סאה שנפלה היא סאה שעלתה וחכמים אומרים תעלה ותאכל ניקודים וקליות ותרגום ייבשה הוא ניקודים. כיסנין נראה דקליות וכיסנין שני דברים ומין אחד. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל. אלמנה מאי תני רב יוסף אלמנה דלית לה כסני. תימה מאי בעי אלמנה מאי דהא לעיל פרכינן וליעבריה קמי בתולה וקמי בעולה לא נעביר אלמא סימן לאלמנה שאין לה עדים בא' מכל אלו וי"ל דלאו בעיא דתלמודא היא אלא מלשון רב יוסף עצמו ודכוותיה בתלמודא ור"ת ז"ל פי' אלמנה מאי להיכא דתפשה מאתים ופרקינן דלית לה כיסני שהקליות שהוא דבר קל לא מציא אמרה אתנוסי אתנוס ואפי' אית לה מגו דמגו במקום עדים הוא ומגו במקום עדים לא אמרינן. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל אלמנה מאי ה"ג לה אלמנה מאי תני רב יוסף דאית לה והכי פירושא מאי סימנא עביד לה כי היכי דכי תפסה מאתים מפקי' מנה ותני רב יוסף דעבדין לה כיסני. ספר הישר. ואיכא מאן דגריס דלית לה כיסני וה"פ דלית לה הנך סימנין ובהכי מסתייה דאפי' תפסה מפקינן מינה משום דבהנך מילי ליכא למימר אתנוסי אתנוס דקילא להו מילתא למעבד הכי א"נ דבשעת מעשה קא עבדא מקמי סעודה כדכתיבנא. ורש"י ז"ל גורס דלית לה כיסני והיינו קליות פי' לפירושו אלמנה מאי דהא הרבה פעמים מחלקין קליות בסעודה ויבאו לטעות ומפרקינן דלית לה כיסני כלל שהיו נזהרין לגמרי מלהוציא שם שום קליות בכל ימי המשתה כך אמרו בתוספות ואין סוגיא שלהם ישרה. ע"כ:

וליתני מודה רבי יהושע באומר לחבירו שדה זו שלך היתה וכו'. הא כתיבנא לעיל דלשיטת רש"י ז"ל לית ליה מגו אלא היכא דאין הלה תובעו היינו הפה שאסר וכו'. והקשו התוספות ז"ל על רש"י ז"ל מדפריך תלמודא הכא וליתני שדה זו שלך היתה משמע דבהלה תובעו איירי וכתב הריטב"א דקושייתם היינו דלפירש"י ז"ל מאי פריך דהא מסתמא אלו היתה שלו פשיטא דתובעו בברי ותו לא מהימן אידך לומר לקחתיה ויש לתרץ דסבירא ליה לרש"י ז"ל דאיפשר דאע"ג שהיתה שלו דשכוח מעיקרו הוא ולהכי אינו תובעו ויש מפרשים דקושית התוספות היינו דבשלמא אם הלה תובעו היינו דמשיב ליה ודאי שלך היתה ולקחתיה ממך אבל אם אין הלה תובעו היכי שייך לומר שדה זו שלך היתה דמשמע שמודיע לו דבר חדש כזה מה שלא ידע והא מסתמא יודע בדבר ולכך לא היה לו לומר אלא שדה זו לקחתיה ממך והא כתבינא לעיל דבמקצת

התוספות כתוב כן להדיא ויש להקשות קושיא אחריתי דכיון דמיירי בדאין הלה תובעו מאי קא פריך דילמא להכי נקט של אביך וכו' דמוכח בהדיא [דאין] הלה תובעו ואלו הוה נקט שלך היתה הוה משתמע דבהלה תובעו מיירי דמסתמא הוא עצמו יודע בענייניו וי"ל דאילו הוו מחלקי' בין הלה תובעו לאין הלה תובעו אה"נ דלא הוי פריך מידי וכדכתיבנא אבל לא חלקנו אלא בין שור שחוט לפניך לאין שור שחוט לפניך ופרש"י ז"ל דגבי שדה לא אתי לגביה שום ריעותא כדי שיעלה על לב בעליו לתבוע אבל גבי בתולים שור שחוט לפניך שלא מצא לה בתולים והם הסיתוהו לבא לב"ד והילכך כיון דטעמא משום דאין שור שחוט לפניו והוא ניהו טעמא דמשום הכי כשאין הלה תובעו דמהימן אם כן מה לי של אביו ומה לי שלו ואדרבה הוה ליה למינקט שלך היתה לאשמועינן דכל שאין הלה תובעו דמהימן ואף על פי שאפשר דא"ל אידך דאם לא תובעו עד עתה היינו משום דהיה מבקש לברר תביעתו ובדעתו היה לתובעו לולי שקדם הוא ואמר שלך היתה. כך נראה לפרש לשיטת רש"י ז"ל. והתוספות ז"ל לא פירשו כן דלשיטתם אין חילוק בין הלה תובעו לאין הלה תובעו וכמו שפירשו לעיל והכי פריך וליתני מודה רבי יהושע שדה זו שלך היתה דהוי רבותא טפי דהוי ברי וברי ואף על גב דפירשו התוספות לעיל דאיירי ביודע שהיתה של אביו וטוען בברי של אביו היתה ואפי' הכי נאמן הלה י"ל דמ"מ טפי הוי ברי כשהיתה שלו ממה שאם שמע מאביו פעם אחד והילכך הוה ליה לאשמועינן רבותא טפי דאף על גב דהוי ברי וברי דשניהם שוים בטענותיהם דברי של זה כמו ברי של זה אבל השתא טענתו של זה שהשדה בידו ברירא טפי מהאי דטעין של אבי היתה ופשיטא דנאמן. כנ"ל:

ומצאתי בקונטריסין וז"ל וליתני ומודה וכו'. התוספות הביאו לעיל מכאן ראיה דאיירי בתובעו קשה נימא דהכא נמי איירי כשאינו תובעו וכן פי' רש"י ז"ל וכ"ת א"כ יאמר בסיפא ואם תבעו אינו נאמן דאיכא למימר דנקט ואם יש עדים לאשמועינן דאין מחזיקין בנכסי קטן הילכך נראה למ"ה לדעת התוספות שצריך להיות לפי פי' רש"י שמפרש דאיירי כשאינו תובעו דהכי פריך וליתני וכו' ולא יאמר בסיפא ואם יש עדים אלא יאמר ואם תובעו אינו נאמן כדי שיהא סיפא דומיא דרישא ומכח זה סותרים פי' רש"י ז"ל דא"כ מה מתרץ משום דקא בעי למתני אם יש עדים והרי מתחילה לא הקשה לו אלא שיאמר בסיפא ואם תבעו והיאך תירץ לו משום דקא בעי למיתני סיפא ואם יש עדים וכו' אלא ודאי ברישא נמי איירי בתובעו ואין חילוק בין תובעו ובין אינו תובעו לעולם הוא נאמן במגו כמו שפירשו התוספות א"נ נראה להם לתוספות דאיירי הכא דוקא בתובעו לפי שאדם מכיר את שלו ותובעו. ורש"י ז"ל נראה לו שנזדמן שלא תבעו אעפ"י

שהיא שלו ע"כ. ופלפול בטל הוא זה וכבר כתבתי שבתוספות שלנו יש תוספות ביאור ומתיישבת קושייתם שפיר וכבר הארכנו בזה טובא והקשו עוד בקונטריסין בפשטה דשמעתא דזה המקשה שהקשה וליתני וכו' היאך היה מפרש סיפא דאיכא לאקשויי כמו שהקשה הספר אי דלא אכלה שני חזקה פשיטא דאינו נאמן וכו'. ותירץ שעלה על דעת המקשה דאיירי בדידיה וכגון שאכלה שתי שנים לפניו ואח"כ ברח כמו שאומר הספר בסמוך ולכך מקשה א"ה גבי אביו נמי אי אמרת בשלמא בדידיה אתי שפיר סיפא ואם יש עדים אינו נאמן ואעפ"י דאכלה שני חזקה כגון שברח כדפרישית והשמיענו בזה חדוש דלא הויא חזקה והשתא אינו מחלק בין מחאה שלא בפניו למחאה בפניו אלא אי אמרת דנקט סיפא ואם יש עדים אינו נאמן היכא דלא אכלה שני חזקה אגב רישא אע"ג דמילתא דפשיטא היא אם כן באביו נמי ונקט סיפא אגב רישא. ובקוצר יש לו לתרץ דהמקשה לא הוה קשיא ליה פשטא דמתני' כלל דהכי מפרשא שפי' וה"ק ואם יש עדים וכו' פי' דלא אכלה שני חזקה מיירי וקא משמע לן דאף על גב דכבר החזיקוהו בית דין בשדה משום הפה שאסר ושוב באו עדים שהיתה של אביו ואיהו לא ידע בזה כלל ואיכא למימר דכיון שהוא מוחזק בשדה שוב אין מוציאין אותו מידו דומיא דשבויה דתנן לקמן ואם משנשאת באו עדים לא תצא וכיון שכן מיישבא שפיר אי הוה תני נמי בדידיה אבל כיון דמשני ליה דלא מצי למתני בדידיה משום דבעי למתני סיפא אם יש עדים וכו' קשיא ליה אי הכי גבי אביו נמי וכו' כנ"ל לשיטת רש"י ז"ל:

ולשיטת התוספות ז"ל יש לפרש דלא הוה קשיא ליה סיפא דאיכא למימר דקתני אם יש עדים לאשמועינן דדוקא אם יש עדים וכו'. אבל אי ליכא עדים אפילו אי תבע ליה מעיקרא נאמן ואם תאמר למה לי למתני משנה יתירה משום הכי ליתני ברישא מעיקרא בהדיא בדהלה תובעו ושוב לא הוה צריך למתני ואם יש עדים. י"ל דמילתא בטעמא קתני דמש"ה נאמן דה"ל כאילו אין הלה תובעו דהא אין שור שחוט לפניך וטענתיה אינה טענה וכיון שכן ה"ל כאילו אינו תובע כלל דאי בעיא הלה הוה מצי למימר לא היתה של אביך מעולם ומאחר דבעי למתני מילתא בטעמא וכדכתיבנא צריך הוה למתני ואם יש עדים וכו' כי היכי דלא נטעי וכדכתיבנא כנ"ל:

וז"ל הריטב"א וליתני מודה רבי יהושע באומר לחברו שדה זו שלך היתה פי' דהא עדיף טפי דהוה ליה תובע ברי טפי ואפ"ה נתבע נאמן ותו דבכל דוכתי כל היכא דאפשר למתני בדידיה לא תנינן לה ביורש אלא לצורך. אי הכי אביו (ואמו) נמי פי' בשלמא לדידי ליכא בסיפא שום רבותא אלא תני לה אגב רישא אלא לדידך תקשי. עד כאן. ואזיל בשיטת התוספות ז"ל וכדכתיבנא לעיל. ואכתי לשון אי הכי גבי אביו וכו' קשה קצת

דמשמע דכבר תירץ קושיא קמייתא ושוב קשה לו קושיא אחריתי והשתא אכתי לא תירץ כלל דהיכי משני משום דבעי למתני סיפא וכו' דהא ודאי צריך לחלק בין מאי דתני השתא למאי דאקשי וליתני וכו'. דאי הוה תני הכי קשי הכי והשתא דלא תני ניחא ואם לא יתרץ כן לא יתרץ כלל ודוחק לומר דלא שבקיה לסיומי לתירוציה עד דאקשי ליה הכי דאכתי לשון אי הכי לא ניחא ואפשר דנקט האי לישנא לאורויי דאי לאו דאיהו אקשי ליה לא הוה אקשי ליה כלל דהוה מצינן לשנויי כדשנינן לה לעיל:

בשלמא גבי אביו משכחת לה דאיכא בסיפא רבותא דאע"ג דאכלה שני חזקה לא מהימן וכגון דאכלה שנים בחיי האב וכו'. וכדרב הונא דאמר אין מחזיקין בנכסי קטן ואפי' הגדיל והא דרב הונא לאו בפי' אתמר אלא מכללא אתמר דאמרינן בפרק המפקיד דאמר רב הונא אין מורידין קרוב לנכסי קטן ודייקינן הא רחוק מורידין אמר רבא ש"מ אין מחזיקין בנכסי קטן ואם תאמר אם כן מאי האי דפרכינן וכי רב הונא מתני' אתא לאשמעינן והא מימרא דרב הונא לגופא נצרכה לומר שאין מורידין קרוב לנכסי קטן ויש לומר דהכי פרכינן היכי דייק לה רבא מדרב הונא לידוק לה ממתני' דהכא דהא ודאי לא נתכוון רב הונא להאי דיוקא כלל דהא לא אתא לאשמועינן מתני' ופרקינן דרב הונא דיוקא דמתני' קא משמע לן כלומר דרבא ה"ק ש"מ מדרב הונא דהכי דייקינן ליה מתני' אי בעית אימא אפילו הגדיל קמ"ל דלא אתי מדיוקא דמתני' דהכא ואתי מדיוקא דמימרא דרב הונא. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל וכדרב הונא דאמר רב הונא אין מחזיקין בנכסי קטן הא דרב הונא לא איהו אמרה בפירוש אלא ממילתיה הוא דדייק לה רבא דאמר רב הונא בפרק המפקיד אין מורידין קרוב לנכסי קטן ודייק רבא קרוב הוא דאין מורידין משום דאתי בטענת ירושה הא אחר מורידין ולהכי קאמר ש"מ מדרב הונא אין מחזיקין בנכסי קטן ואפילו הגדיל פי' ואפי' החזיק בה ג' שנים אחר שהגדיל דאי ס"ד מחזיקים בנכסי קטן ואפי' הגדיל היכי מורידין אחר דילמא בתר שיגדיל קיימי בידו ג' שנים וטוען ואומר לקוחה היא בידי וכשם שאין מורידין קרוב משום שמא ישתכח הדבר לגמרי ויאמר יורש אני כך לא היו מורידין אחר שמא יחזיק אלא ש"מ לעולם אין מחזיקין אשתכח השתא דרב הונא הוא מריה דשמעתא כי היכי דאמר התם דחזקה בנכסי יתמי אפי' הגדיל ג' שנים לאו כלום הוא למטען לקחתיה מאביך או מאחד ממורישיך ובחייו ירדתי בה ה"נ בשמעתין אם החזיק שתים בחיי האב ואחד בחיי הבן אותה שנה אינה עולה לו הלכך ליכא הכא חזקה מעלייתא ואקשינן ורב הונא מתני' אתא לאשמועינן פי' לאו דוקא לרב הונא דהא ר"ה אין מורידין קרוב לנכסי קטן קמ"ל אלא עיקר קושיין לרבא אדדייק ליה מדרב הונא

ממתני' נמי מצי למגמר אלא משום דמדברי דרב הונא דהוא מריה דשמעתא אקשיה לרב הונא ולאו דוקא. ומפרקינן אפילו הגדיל קמ"ל והא ממימריה מצינן למגמר הכי כדכתיבנא ואי ממתני' הוה אמינא דהגדיל מחזיקים קמ"ל דשתים בחיי האב ואחת בחיי בנו אינה חזקה משום דלא ידע במילי דאבוה כשהיה קטן א"נ אפילו הגדיל שנה אחת אבל החזיק בה ג' שנים משהגדיל אימא מחזיקים דהא כבר שמע ולא מיחה קמ"ל. ואי בעית אימא הגדיל נמי פשיטא אלא דיוקא דמתני' קמ"ל ורבא נמי ה"ק ש"מ מדרב הונא דמתני' הכי דייקא ליה. ע"כ:

אבל בשיטה ישנה כתוב ורב הונא מתני' אתא לאשמועינן אף על גב דרבא הוא דקאמר לה ודייק לה ממימרא דרב הונא פי' הראב"ד ז"ל דכי אמר רב הונא אין מורידין קרוב בנכסי קטן לא אמרה אלא למידק מינה הא אחר מורידין דפשיטא דאין מורידין קרוב שהרי יוכל להחזיק בנכסים בתורת נחלה. ע"כ:

וז"ל הרא"ש ז"ל ורב הונא מתני' אתא לאשמעינן לאו דוקא רב הונא דרב הונא לא איירי אלא במורידין קרוב אלא אמילתיה דרבא פריך דקאמר התם ש"מ מדרב הונא אין מחזיקים וכו'. ומאי איצטריך לאשמעינן מתני' היא ומשני רבא לימא דרב הונא [דיוקא] דמתניתין קא משמע לן דבמילתיה דרב הונא מפרש בהדיא טפי ממתניתין. עד כאן:

וקהו רבוותא ז"ל בהא מילתא כיון דקי"ל מאי אפילו הגדיל אפילו החזיק בה ג' שנים אחר שהגדיל לתני מודה ר' יהושע באומר לחברו שדה זו שלך היתה ולקחתיה ממך לאחר שהיית גדול והחזקתי בה ג' שנים שנאמן שהפה שאסר הוא הפה שהתיר ואם יש עדים שהיתה שלו שירשה מאביו והוא אומר לקחתיה ממך והחזקתי בה ג' שנים אחר שהיית גדול אינו נאמן דכיון שיש עדים שירד בה כשהוא קטן תו לא מקיימא ליה חזקה. ואיכא למימר דבהכי לא בעי לאוקמה דכיון שיש עדים שהיתה שלו משמת אביו זה כשירד כשהוא קטן דמאביו אתיא לידיה על כרחיך או בשאלה או בשכירות או בגזלה ולא במכירה שאין מכירת קטן כלום ולא מצי למימר לקחתיה מאביך שהרי יש עדים שמת אביו מתוכה והוא ירשה ממנו אפילו תימא מחזיקים בנכסי קטן היכא דמצי למימר לקחתיה מאבותיך כדרב הונא כיון דלאחזוקי על שדה זו בגזלה ויורד ברשות אפילו הכי הכא אין מחזיקין דהא קי"ל דכל מידי דאתיא לידיה דאניש בחדא מהנך גווני תו ליה ליה חזקה כיון שהוחזק עליו ברשות דהוה ליה עדים וראיה זו ואפילו אחר ליה ליה חזקה מאי קמ"ל הלכך אי תנא הכי לאשמועינן מיניה הא דרב הונא. ואי אמרת ליתני ואם יש עדים שהיא של אביו והוא אומר לקחתיה מאביך אינו נאמן ואי רישא ליתני בדידיה אין זו שאלה דרישא וסיפא בחד גוונא קתני. פ"א רב הונא אמר אין

מחזיקין בנכסי קטן שירד בהם כשהוא קטן וטוען לקחתיה מיד ב"ד שמכרו למזונות או לשטר שהיה בו רבית ולכתובת אשה או שיטעון לקחתיה מאביו ואפי' הגדיל שלש ומינה אפילו שתים בחיי האב ובפני הקטן והגדיל שלש אין מחזיקים וחד דינא הוא והאי דלא קתני מתני' בדידיה שלך היתה ולקחתיה ממך משום דבעי למתני סיפא בדידיה ואם יש עדים שהיא שלו והוא אומר לקחתיה ממך ולא מתני ליה הכי דאפילו אין עדים שהיא שלו אלא שהוא טוען לקחתיה מאביך והחזיק בה נמי שתים בפני האב והגדיל שלש אינו נאמן וזה פי' נכון שנראה לי. ויש חולקים ואומרים דהא דאמרינן ואפי' הגדיל לא מחזיק בה ג' שנים קאמרינן דההיא חזקה מעלייתא היא אלא כשהחזיק בה שנה אחת וכן נראין דברי הרב ר' יהוסף הלוי ובהאי פירושא קושיין איפריקא לה דאמרינן היכי ליתני ליה ליתני דאם יש עדים שהיתה שלו כלומר שירשה מאביו והוא אומר לקחתיה ממך לאחר שהיית גדול והחזקתי בה שנה אחת שאינו נאמן פשיטא כיון דעל כרחיה מודה שמשלקחה לא החזיק בה אלא שנה אחת אטו בחד שתא מקיימא חזקה ואי החזיק בה ג' שנים הא אמרת דמקיימה ליה חזקה ומהימן מיהו רב הונא קמ"ל דהיכא דהחזיק בה כשהוא קטן שתי שנים ושנה אחת משהגדיל וטוען מאביך לקחתיה שאינו נאמן ולא אמרינן מדלא מיחה משהגדיל אעפ"י שידע שהלה החזיק בה ג' שנים ודאי לקחה מאביו. ומיהו מסתברא אפילו הגדיל בה ג' שנים קאמרינן דאי לא אפילו אחר לא יוריד שמא יחזיק בה משהגדיל ג' שנים כשם שחוששין לקרוב שלא יטעון שיורש הוא לאחר שישתכח קול הורדת ב"ד וכן פי' רש"י ז"ל בפ' המפקיד ועיקר הוא. הרמב"ן ז"ל: וז"ל הרא"ה ז"ל פירשו הגאונים ז"ל דהא דאמרי' ואפי' הגדיל כלומר אפי' הגדיל והחזיק בה שלש שנים ורב הונא ה"ק אין מחזיקין בנכסי קטן בטוען לקחתיה מאבותיך אפילו אכלה שני חזקה לאחר שהגדיל דקטן לאו בר מחאה הוא ואפילו לאחר שהגדיל דלא ידע במילי דאבוה כלום והיינו דאמרינן רב הונא אפילו הגדיל קמ"ל דאפי' אכלה לאחר שהגדיל לית ליה חזקה ואם תאמר והא כל שלא ירד בתורת מכר לית ליה חזקה והכא נמי כיון שירד בה כשהוא קטן הרי ירד בה שלא בתורת מכר. ויש לומר דהא דרב הונא בטוען מאביך לקחתיה שלפי דבריו לא אכלה מעולם שלא בתורת מכר או בטוען מב"ד לקחתיה שמכרו לכרגא ולמזונות או לכתובת אשה או לשטר רבית קמ"ל דאפ"ה אע"ג דאכלה שני חזקה לאחר שהגדיל אינו נאמן, דקטן במילי דאבוה הוי דלא ידע. וכ"ת אמאי לא תנא בדידיה מודה רבי יהושע באומר לחבירו שדה זו שלך היתה וירדתי כשהיית קטן ואחר כך כשהגדלת לקחתיה ממך נאמן ואם יש עדים שהיתה שלו אפילו אכלה שני חזקה אחר שהגדיל אינו נאמן ואפשר לומר דהא עדיפא לן דתני באבוה

דאף על גב דהא דרב הונא איצטריכא ולא אתיא לן ממתני' מ"מ השתא בתר דקי"ל דרב הונא ודאי מתני' דנקט לה באבוה רבותא קמ"ל דאף ע"ג דירד בה בחיי דאבוה בשעה שראויה לחזקה ליחזק בה אפי' לאחר שהגדיל שלש שנים לא הוי חזקה. והרב ר' יוסף הלוי בן מיגש פי' ואפי' הגדיל במקצת שני (חיי) חזקה שאכלה אחר כך אחת או שתים אבל אכלה שלש יש לו חזקה כיון שאכלה אחר שהגדיל שני חזקה ופירשה בטוען לקחתיה מאבותיך ופירוש דהשתא אתיא ליה שפיר דליכא לאקשויי אמאי לא תנא מתניתין בדידיה דהשתא מילתא פשיטא הוא בדידיה כיון דלא אכיל ליה לאחר שהגדיל אלא שנה אחת או שתים ולאו שני חזקה ולא סגיא דלא מודה דירד בה שלא בתורת מכר וליתיה כדפרישית ובדידיה נמי איכא לתרוצי כדתריצנא דבאבוה עדיפא ליה ומיהו ליתא להאי פירושא דודאי ה"ק אכלה כמה שנים אחר שהגדיל דהכי איכא למידק מדרב הונא דקאמר הא אחר מורידין ואלו היתה חזקה בנכסי קטן לעולם למה מורידין ניחוש שמא יאכל אותה שני חזקה אחר שיגדיל וכו'. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל וקשיא כיון דאין מחזיקין בנכסי קטן אפילו כשהחזיק בו ג' שנים אחר שהגדיל ליתני בדידיה מודה רבי יהושע באומר לחבירו שדה זו שלך היתה ולקחתיה ממך לאחר שהגדלת והחזקתי בה ג' שנים נאמן ואם יש עדים שהיתה שלו שירשה מאביו אינו נאמן דאין חזקתו עולה לו. ויש לומר דלא בעי לאוקמה בהכי דפשיטא שלא עלתה לו חזקה [דכיון שיש עדים שירשה מאביו וזה ירד בה בעודנו קטן במה תעלה לו חזקה] דע"כ לא בא ביד זה בעודנו קטן אלא או בשאלה או בשכירות או בגזלה ולא במכירה שאין מכירת קטן כלום והוא אינו יכול לטעון לקחתיה מאביך שהרי יש לו עדים שהוא ירשה מאביו ושמת אביו מתוכה אם כן במה יחזיק בה עכשיו ואפילו כי ליתא לדרב הונא שהרי כל שירד בה מחמת אחת מאלה שוב אין לו כח חזקה דהוה ליה עדים וראיה דאמרינן בפרק חזקת [בבא בתרא מו א'] דאפילו אחר דלא אומן אין לו חזקה ואפי' לדברי האומרים שהם מקצת הפוסקים שאמרו שאפילו בכה"ג יש לו חזקה אי אפשר למתני הכי דהיכי דמי אי דלית ליה עידי חזקה פשיטא ואי דאית ליה עידי חזקה אמאי לא מהימן. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל האי אפי' הגדיל דאמר רב הונא עיקר הפירוש דאפי' החזיק בה ג' שנים לאחר שהגדיל א"ל חזקה וכן בדין דכיון שירד בה בעודו קטן לא ידע קטן במילי דאבוה דה"ל כיורד ברשות שאין לו חזקה לעולם ותו דאי לא היאך מורידין רחוק בנכסי קטן ניחוש שמא ימשך שם ג' שנים לאחר שיגדיל ויאמר החזקתי ובמילתא דיתמי לכל מה דאפשר למיחש חיישי' אלא ודאי כדאמרן וכן פי' רבי' הגדול ז"ל ושלא כדברי הרמב"ם

ז"ל והרא"ם ז"ל רבו שפירשו ואפי' הגדיל שהשלים החזקה לאחר שהגדיל אבל אם החזיק ג' שנים לאחר שהגדיל יש לו חזקה ובלבד שתהא חזקה שיש עמה טענה שטוען שלקחה מאביו או מאפוטרופוס הראוי למכור נכסיו. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה ואחת בחיי בנו פי' רש"י ז"ל בחיי בנו קטן ולא נהירא דהא פשיטא דקטן לאו בר מחאה הוא ופשיטא דליכא אלא שתי שנים דאי בחיי בנו קטן לאו כלום הוא לכך יש לפרש אחת בחיי בנו משהגדיל והא דאמר רב הונא אפי' הגדיל קמ"ל פי' אפי' הגדיל ג' שנים ובלבד שיש עדים דבחיי אביו או כשהוא קטן ירד בה וזה קשה למה שפי' הרא"ם ז"ל דהגדיל ג' שנים מהני לא אמרה אלא במחזיק בנכסים כשהוא קטן שהיה לו למחות כשהגדיל מאחר שהחזיק בה ג' שנים משהגדיל אבל אם החזיק הלה בחיי אביו אין לו חזקה אפילו בג' שנים לאחר שהגדיל הבן דכיון דבחיי אביו התחיל להחזיק לא רמי בו אדעתיה ולא נהירא וק"ל לוקמה בדידיה אם יש עדים שהיא שלו ושירד בה מחזיק כשהיה הבן קטן אינו נאמן ואף על פי שהחזיק ג' שנים לאחר שהגדיל דכיון דבקטנותו התחיל לירד בה לא רמי תו אדעתיה לממחיא והא לא קשיא לפי' הרא"ם ז"ל דס"ל דהגדיל ג' שנים מהני. ויש לי לומר דלא פסיקא ליה למתני הכי דהוה צריך למימר אם יש עדים שהיא שלו ושירד בה המחזיק כשזה קטן. ע"כ:

עוד הקשה הר"מ ולוקמה כגון שהיה שותף עמו בשדה זו וקאמר ליה שדה זו חציה שלך היתה ולקחתיה ממך מהימן ואם יש עדים שהיה שותפו אע"פ שאכלה שני חזקה אינו נאמן וקמ"ל כשמואל דאמר שותף אין לו חזקה וכדמסיק התם הא דנחית לכולא הא דנחית לפלגא או לוקמה באכלה ערלה או תפתיחא או אפיק כורא ועייל כורא דכולהו לא הוו חזקה וטובא איכא התם כה"ג דהוה מצי לאשמועינן מתניתין ותירץ דאי הוה אתי לאשמועינן הכי הוה ליה לפרושי ואין לנו להקשות וליתני מילתא אחריתי שיהא צריך להוסיף בלשון המשנה דכל הא דרב הונא שאין מחזיקין בנכסי קטן לא אצטריך לפרושי דמדקתני שדה זו של אביך היתה הוה ליה כאילו פי' בהדיא שהחזיק קצת בפני הבן וא"ת א"כ מאי פריך לקמן וליתני בדידיה וכגון שברח א"כ ה"ל לאוסופי בלישנא דמתני' וי"ל דלהכי פריך משום דדמי לגמרי למתני' דאוקמה דאתא לאשמועינן דאין מחזיקין בנכסי קטן אפי' בפניו חשוב כמו שלא בפניו כדאיתא בפ' הגוזל בתרא דחשי' עדות המתקבל בפני קטן כמו שלא בפני בעל דין הילכך פריך שפיר וליתני בגדול שלא בפניו. כן כתב הרא"ש ז"ל. ולא הבנתי לשון הרב ז"ל דמאי תוספת לשון איכא כי פריך וליתני בדידיה וכגון שברח דהא אנן הכי בעינן למתני ומודה רבי יהושע באו' לחבירו שדה זו שלך היתה ולקחתיה ממך וכו' ואם יש עדים שהוא שלו והוא אומר לקחתיה

ממנו אינו נאמן ואם תקשה על זה אי דאכלה שני חזקה וכו' נוקי לה כגון שאכלה שתים בפניו וכו' וכגון שברח. וכדאוקימנא לה למתני' לפום מאי דתני שדה זו של אביך וכו' כדאכלה שתים בחיי האב ואחת בחיי הבן ואין כאן תוס' במשנה זו כלל וצ"ע:

רב הונא אפילו הגדיל קמ"ל. ואם תאמר מתני' היא אפוטרופסים אין להם חזקה ובודאי אפילו אם החזיקו משהגדילו יתומים קאמר הא כ"ש כשהיתומים קטנים פשיטא שהרי אינם בני מחאה ועוד שהרי מנו אותם בית דין לאפוטרופסים ויש לומר הוה אמינא שאני אפוטרופסים שהם זנים ומפרנסין את היתומים ומש"ה אין להם חזקה בנכסיהם אף על פי שהם אוכלים פירות שדותיהם של יתומים. שיטה ישנה:

ואי דברח מחמת ממון וכו'. בפרק חזקת הבתים [בבא בתרא לח ב'] פליגי לישני אליבא דרב דאיכא דאמרי אמר רב יהודה אמר רב אין מחזיקים בנכסי ברח וכו' איכא דאמרי אמר רב יהודה אמר רב מחזיקין בנכסי ברח וכו' ופירשו בתוספות בברח מחמת ממון איירי ואפשר דמש"ה קאמר תלמודא ואי דברח מחמת ממון וכו' דקי"ל מחאה שלא בפניו וכו' פי' דאע"ג דפליגי אין מחזיקים בנכסי ברח קי"ל דמחזיקים בנכסי ברח משום דקי"ל מחאה שלא בפניו הוי מחאה ואין להקשות למאן דאמר אין מחזיקין בנכסי ברח מאי איכא למימר דהא בהדיא אמרינן התם בפ' חזקת דרב אליבא דרבי יהודה קאמר לה דסבר דצריך למחות בפניו ובפלוגתא דתנאי ליכא לאקשויי הכין וכן כתבו התוספות לקמן גבי המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים ולקמן נפרש אמאי הקשו התוספות ז"ל קושייתם לקמן ולא הכא בס"ד. ודע שהתוס' ז"ל כתבו שם בפרק חזקת דדוקא בברח קאמר רב אין מחזיקים אבל באיניש דעלמא הויא חזקה הלכך להכי נקט הכא וכגון שברח ומיהו רשב"ם פי' שם לאו דוקא נקט ברח דה"ה לכל מרחיקי ארצם אלא אורחא דמילתא נקט שאין דרך בני אדם להחזיק בקרקע של אחרים בגזל אלא בקרקע ברח כנ"ל:

דקי"ל מחאה שלא בפניו וכו' ואיכא למידק למה ליה לאורוכי כולי האי ולמימר דקי"ל מחאה וכו' דהא אנן לתרוצי מתני' קא אתינן אמאי לא תניא בדידיה והלכך בקל איכא לשנויי דמשום מאן דס"ל דמחזיקים בנכסי ברח להכי לא תניא בדידיה ואפילו דלא קי"ל הכי דילמא תנא דמתני' לא בעיא לעיולי נפשיה בפלוגתא ולהכי לא תניי' בדידיה ויש לומר דאי לאו דקי"ל מחאה שלא בפניו הויא מחאה משום פלוגתא לא הוה שביק תנא מלמתנייה בדידיה דהא לא הוה תני בהדיא במתני' אין מחזיקים בנכסי ברח כי היכי דנימא בפלוגתא לא קא מיירי כנ"ל וקל להבין:

מאי קסבר אי קסבר מחאה שלא בפניו הויא מחאה וכו'. הא דלא שקלינן וטרינן אחזקה לא אמרינן חזקה שלא בפניו הויא חזקה לפי שבעל הקרקע שואל ודורש על קרקעותיו ביד מי הם אבל במחאה יש לדון אי מחאה שלא בפניו הויא מחאה או לא שאין המחזיק שואל וחוקר אם יש מחאה על חזקה שלו ועוד דאין המחאה מפורסמת כמו החזקה. כן כתב ה"ר יונה ז"ל בעליותיו במסכת בתרא:

וז"ל הרא"ש ז"ל בתוספותיו שם במסכת בתרא תימא אמאי נקט בכל דוכתא וכו'. ויש לומר לפי שבמחאה הטעם תלוי ולא בחזקה דחזקה ודאי נשמעת למרחוק דהמחזיק בקרקע של חבירו מילתא דתמיה היא וקלא איתי לה וגם כל אדם חוקר על קרקעו אבל מחאה אין לה קול וגם אין המחזיק מחזר אם מיחה ולפי שאין המחאה יכולה לישמע לאזני המחזיק לא הפסיד המערער בשתיקתו ואין החזקה חזקה דמה יועיל שימחה מאחר שלא ישמע לאזני המחזיק. ע"כ:

וז"ל הרמ"ה ז"ל בפירושיו בפרק חזקת הבתים מאי קסבר אי קסבר מחאה שלא בפניו הויא מחאה דחברך חברא אית ליה ולא סגיא דלא מטיא למחזיק אפי' יהודה וגליל תהוי חזקה נמי דאיבעי ליה למחויי ואי קסבר מחאה שלא בפניו לא הויא מחאה דלא אמרינן חברך חברא אית ליה ומצי אמר אי הוה מחית בי הוה מזדהרנא בשטרי אפילו יהודה ויהודה נמי לא תהוי חזקה דהא לא מצי למחויי שלא בפניו ואטרוחי נמי למיתי ולמחויי בפניו לא מטרחינן והיינו טעמא דלא קשיא ליה חזקה שלא בפניו דההיא פשיטא לן דהויא חזקה דבשלמא גבי מחאה שלא בפניו את"ל קא הויא מחאה משום דיכול מערער למיתי ולמחויי בפניו ואי לא אתי איהו דאפסיד אנפשיה אלא מחזיק אי מחזיק בהאי מתא בעידנא דהוה מערער במתא אחריתי מאי הוה ליה למעבד מי מצי לאתויי למערער להכא אלא על כרחך הויא חזקה וטעמא דיהודה וגליל לא הויא חזקה משום סירכא דמחאה הוא דלא מצי למחויי מחאה דאתיא ליה למחזיק וכ"ת א"ה אפילו יהודה ויהודה נמי היינו קושיין ע"כ:

ואי קסבר מחאה שלא בפניו לא הויא מחאה כתב רש"י ז"ל כגון אם היו בעיר אחת ומיחה שלא בפניו בפני שני עדים. ע"כ. הוקשה לו לרש"י ז"ל דהא ודאי כיון דמחאה שלא בפניו לא הויא מחאה פשיטא דיהודה ויהודה נמי והיינו כך והלכך לא שייך האי לישנא ואי קסבר וכו' אפילו יהודה ויהודה נמי לכך שינה רש"י ז"ל ופי' מחאה שלא בפניו כגון אם היו בעיר אחת וכו' ואיכא למימר דכיון דהיו בעיר אחת הוה ליה למחויי בפניו אבל בשתי עיירות איכא למימר דשמיה מחאה דמאי הוה ליה למעבד ואפ"ה קאמר תלמודא דלא שנא דכיון דמחאה שלא בפניו לא הויא מחאה ה"ה נמי יהודה

ויהודה כנ"ל. ובקונטריסים מצאתי וז"ל מחאה שלא בפניו לא הויא מחאה בעיר א' כך פי' רש"י ז"ל ואחר כך כשהקשה אפילו ביהודה ויהודה נמי פירוש בשתי עיירות נמי לא תהוי חזקה וקשה למה שינה לפרש כן ויש לומר שכך דעתו שהכל אחד מחאה שלא בפניו לא הויא מחאה אפילו בעיר אחת עד שילך אצלו וכיון שהיה לו לילך ולא הלך חזקתו שלזה יש חזקה ופריך כיון שיש לו לילך אצלו אם כן ביהודה ויהודה נמי לא תהוי חזקה אפילו בשתי עיירות כיון שלא בפניו אינה חשובה מחאה ועי"ל דפרש"י ז"ל בא לתרץ שהכל תלוי במחאה ולא בחזקה כמו שתירצו התוספות לעיל וה"ה מחאה שלא בפניו לא הויא מחאה עד שילך אצלו וע"כ אפילו בעיר אחת לא הויא מחאה דאי אמרת דבעיר אחת שלא בפניו הויא מחאה כיון שעיר אחת היא נשמעת המחאה אבל בשתי עיירות לא הויא המחאה מחאה אם כן יהודה ויהודה נמי לא תהוי חזקה דהשתא אין הדבר תלוי בקול כמו שאמרו התוספות שחזקה יש לה קול והמחאה אין לה קול דהשתא כיון שהדבר תלוי במה שיש לו לילך אצלו אם כן אינו תלוי בקול וחזקה ומחאה שוים הם ואם כן למה הזכירו בכל דוכתא מחאה שלא בפניו היה להם להזכיר חזקה שלא בפניו אלא ודאי צריך לומר דאף בעיר אחת מחאה שלא בפניו לא הויא מחאה. ע"כ:

ומתני' בשעת חירום שנו כלומר בשעת מלחמה שאין אדם רשאי לעבור ממלכות זו למלכות זו ואין בני אדם מצויין להגיד מחאתו של תובע למחזיק כדי שיזדהר בשטרו וכיון דלא אפשר ליה למחוייה מחאה דישמע ביה מחזיק לא מצי מחזיק למטען אי הוה מחית בי הוה מזדהרנא בשטרי דא"נ הוה מחי ביה לא הויא מטיא ליה מילתא לדיליה ומסתמא הוה ליה למיחש לנפשיה דילמא אכתי לא אסח האי תובע דעתיה מינה והאי דלא מחי ביה משום דידע דלא מטיא ליה מילתא למחזיק ואבעי ליה לאזדהורי בשטרי' ואיכא לפרושי נמי דטעמא דשעת חירום משום דלא ידע מערער דנחית האי מחזיק לגו ארעיה הוא כי היכי דלימחי כדמברר לקמן ממעשה דשוקי בראי והני תרי פירושי תרווייהו לענין דינא אליבא דהלכתא סלקי דכל היכא דאיכא למימר דלא שמע ביה מערער דהאי נחית לגו ארעא אע"ג דיכול למחויי ביה בפני בני אדם שיכולין לומר לו כי מעשה דשוקי בראי א"נ דלא אפשר ליה למחויי באנפא דמטיא ליה מילתא למחזיק אף ע"ג דאתברר בתר הכי דשמע מערער דהאי נחית לגו ארעיה לא קיימא ליה חזקה למחזיק מטעמא דאיבעי ליה לאיזדהורי בשטרא דידיה. ומה שנא יהודה וגליל וכו' כשעת חירום דמו. וה"ה בשאר ארצות כשעת חירום דמו אבל לא בשעת חירום אפי' יהודה וגליל נמי מחזיקים מזו לזו דקי"ל מחאה שלא בפניו הויא מחאה הלכך אף על גב דקאי בעי' אחרת נמי קיימא עליה חזקה דאיבעי ליה למחויי ולא מצי לומר לא הוה יכילנא למיזל

גבך לאמחי בה באנפך דהא קי"ל מחאה שלא בפניו הויא מחאה. כן כתב הרמ"ה ז"ל בפירושיו לפ' חזקת הבתים. ורשב"ם ז"ל כתב שם בפרק חזקת וז"ל מתני' בשעת חירום תגרות יש בין יהודה וגליל ואין שיירות מצויות וכו' ומאי שנא יהודה וגליל דנקט דכיון שבשעת חירום מיירי ה"ה לכל המלכיות שיש חירום בין זו לזו והכי הוה ליה למתני כל הארצות חלוקות לחזקה בשעת חירום. ואית דמפרשי מאי שנא יהודה וגליל דנקט כיון דבשעת חירום מוקמת לה מאי שנא יהודה וגליל דלא הוה חזקה אפי' יהודה ויהודה נמי לא תיהוי חזקה ואין נראה בעיני דא"כ הוה ליה למימר כדלעיל אי הכי אפי' יהודה ויהודה נמי לא ועוד דהכי מתרץ רבי אבא בשעת חירום שנו שיש תגרות בין המלכיות אבל עיירות של מדינה ומדינה אין בינותם תגרא. הא קמ"ל רבי אבא דסתם יהודה וגליל אפי' בשעת שלום כשעת חירום דמו שאין שיירות מצויות מזו לזו אבל בשאר מלכיות אי איכא חירום לא הויא חזקה אבל בשעת שלום הויא חזקה דהא שיירות מצויות והאי דקאמר ר' אבא בשעת חירום שנו הכי קאמר יהודה וגליל הרי הם כשעת חירום של שאר מלכיות. ע"כ:

וכתב הרא"ש ז"ל שם וז"ל והקשה הר"מ ז"ל דלפי' רשב"ם ז"ל קשה דבפ"ק דגיטין אמרינן איפכא דאע"ג דממדינה למדינה בח"ל אינן מצויין לקיימו ממדינה למדינה בארץ ישראל כגון יהודה וגליל מצויין לקיימו אלמא דשכיחי שיירתא טפי מיהודה לגליל מבשאר מלכיות ובפ"ב דכתובות לא פירש"י ז"ל כן אלא מאי יהודה וגליל דנקט אפילו שאר מדינות ומה שהקשה רש"י ז"ל א"כ לימא אפי' יהודה ויהודה נמי הא ל"ק דסוגיית התלמוד כך היא מעיקרא דאיק אי אמרת להאי גיסא איכא קשיא ואי להאי גיסא איכא קשיא ומשני לעולם כדקאמרת והדר פריך אכתי תקשי מאי שנא ולא הדר מפרש כדפריך מעיקרא ולפירושו קשה טפי שפיר' אפילו שאר מלכיות נמי והא ה"ל לפרושי טפי דהא לא פרכיה לעיל. עכ"ל הרא"ש ז"ל בפ' חזקת:

דף יח.

וז"ל הר"י ז"ל בעליותיו לבתרא הא קמ"ל דסתם יהודה וגליל כשעת חירום דמי ואיכא למידק דהא תנן המביא גט בא"י אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם ואוקימנא טעמא התם משום דמצויין לקיימו דשכיחי שיירתא וי"ל התם בזמן שהיו השיירות מצויות ושהיו ישראל שרויין על אדמתם והכא לאחר מכאן שנתקלקלו המקומות והיינו דקאמר הכא סתם יהודה וגליל כשעת חירום דמי דאלמא משמע דיש זמנים שידוע שאין שם חירום כלל ויש שלום ואז השיירות מצויות ואינו מחוור בעיני דמשנת המביא

ומשנתינו זו בזמן אחד נשנו והיאך שנאן רבי סתם זו בזמן אחד וזו בזמן אחר. ויש מפרשים דלגבי גיטין כל מאן דאית לה גיטא לבי דינא קאזלא לקיימו ואינהו דקו במילתא ומשכחי דשכיחי שיירתא קצת עד דמצויין לקיימו על ידי חקירת ב"ד אבל לגבי חזקה כל מאן דאית ליה קרקע במקום אחר לא אזיל לבי דינא לחקור אם בא אדם להודיעו מי עומד בקרקעו וגם המחזיק אינו חוקר אם יש מגיד שיערער אדם עליו. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל דסתם יהודה וגליל כשעת וכו'. פי' לפי שאין שיירות מצויות והקשו בתוספות מאי שנא לענין המביא גט ממדינה למדינה בא"י שאין צ"ל בפני נכתב וכו' ופרישנא טעמא לפי שיש עדים מצוין לקיימו ותירצו דשאני התם לענין גט שהאשה מחזרת בגיטה לקיימו וכיון שכן דייקא בעולי רגלים ובביני מתיבתא מה שאין כן לענין מחאה וחזקה שאין בעל דבר שואל כלום ואינהו בדידהו טרידי ולא חיישי לאפוקי קלא. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה י"ל לענין מחאה צריך שיהיו הולכי דרכים מצויין תמיד כדי שיוכל למחות על ידם ואם יוכלו לומר למחזיק דזימנין שאין השלוחין פנויין לומר למחזיק ופעמים שאינן פנויין כשנוסעים שיוכל בעל השדה להגיד להן מחאתו אבל לענין גיטין אותם הבאים משם לפרקים יכירו חתימות בני העיר שבאו משם ואם תאמר והא אמרינן התם גבי קיום רבא מצריך משכונה לשכונה ומפרש התם משום דבני מחוזא ניידי ובודאי לענין מחאה אמרינן דהוה ליה לממחי אף על גב דניידי והרי לענין קיום החמירו יותר מחזקה י"ל בני מחוזא כיון דניידי אינם מכירין איש חתימת חבירו אבל לענין מחאה הם עצמם יכולים לילך ולמחות ע"כ:

כשעת חירום דמו. כתוב בקונטריסין קשה אמאי לא אוקי ומודה ר' יהושע בדידיה וכגון שברח למקום שהיה חירום ואשמועינן דמשום דהוי חירום לא הויא חזקה וי"ל דענין חירום שמעינן ליה ממתני' דג' ארצות וכו'. ע"כ:

וליתני מודה רבי יהושע באומר לחבירו מנה לויתי ממך ופרעתיך וכו'. כתוב בקונטריסין לפי' הקונ' מיושב המגו דהוי מגו דאי הוה שתיק אבל לפי' התוספות דאיירי בתובעו צ"ל מגו שהיה אומר להד"מ וקשה שהיינו מגו שהיה כופר הכל ופשיטא דפטור דהא כופר הכל פטור ונראה לדעת התוספות רוצה לומר מגו שהיה אומר לויתי ממך מנה בעדים אבל המלוה עצמו לא היה לו עדים שהלוהו אלא על פיו של זה שאומר לויתי ממך בעדים מעתה אינו כופר הכל. עוד כתבו הקונטריסין וקשה נימא דאתא לאשמועינן דאין מחזיקין בנכסי קטן מש"ה מודה בשדה זו של אביך ברישא ואם יש עדים בסיפא וי"ל דאי אפשר לומר כן שהרי המקשה ס"ד דהמלוה את חבירו בעדים צריך לפורעו

בעדים ולא שמעינן דאין מחזיקין וכו'. ולכך תירץ לו הספר משום דקא בעי למתני סיפא וכו' פי' אתה סובר שהמלוה את חבירו בעדים צריך כו' אינו כן אלא קי"ל המלוה את חבירו בעדים אין צריך וכו' אבל מה שאמרו התוספות דאתא לאשמועינן דאין מחזיקין בנכסי קטן היינו אליבא דמ"ד צריך לפורעו וכו' וא"כ לא תוכל לומר דאתא לאשמועינן דאין צריך שהוא אינו סובר כן הילכך הוצרכו התוספות לפרש דאתא לאשמועינן דאין מחזיקין וכו' עכ"ל הקונטריסין ולא ידעתי מה הוא. ואיברא דקושיתם קושיא היא כלפי מאי דכתבו התוספות ז"ל דלא חשיב לה פירכא וכו' וכדבעינן למכתב קמן בס"ד הא ודאי צריך ליישב דאם כן מאי פריך תלמודא ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל וליתני מנה לויתי ממך. מילתיה דר' יהושע דאשמועינן דמודה היכא דאין שור שחוט לפניך. מאי שנא דאשמעינן בקרקע וכו'. פי' דעיקר מאי דתני הכא דין זה דממונא היינו דבא לאשמועינן דהיכא דאין שור שחוט וכו' דמודה ר' יהושע ומעתה עדיפא טפי לאשמועינן הך מילתא בדידיה אף על גב דבסיפא לא אשמעינן דכותה כולי האי דמה לנו לאשמועינן הכא דאין מחזיקין בנכסי קטן והא הכא לאו היינו דוכתא דחזקות כדי לאשמועינן הך דינא ועיקר מאי דתנא האי דינא היינו משום אין שור שחוט וכדכתיבנא הילכך ליתנייה בדידיה כן נראה לי ועוד נאריך בזה בסמוך בסייעתא דשמיא. ואיכא למידק טובא דמאי פריך אטו לא הוה ידע דפליגי בה אי צריכה לפורעו בעדים אי לאו והא תריצנא לעיל באידך קושיא משום דקא בעי למתני סיפא וכיון שכן מאי פריך ואי פירכיה היינו למ"ד צריך לפורעו בעדים אם כן מאי משני לה אכתי הקושיא במקומה עומדת דלמ"ד צריך מאי איכא למימר. וכתבו התוספות ז"ל וז"ל וא"ת למ"ד צריך לפורעו בעדים תקשי ליה מתני' דהכא דליתני מנה לך בידי וי"ל דפלוגתא דתנאי היא בפ' שבועת הדיינין ע"כ. ואיכא למידק דמאי קשיא להו לתוספות ז"ל הא ודאי דפלוגתא דתנאי היא ואין להקשות לתנא מהמשנה ואפשר משום דלא ברירא שפיר הך פלוגתא בדברי התנאים דלשמואל לא פליגי תנאי אלא בדקאמר ליה בשעת הלואה אל תפרעני אלא בעדים ורב אחא הוא דפריך התם דילמא בשעת תביעה קאי וכו' וכדאיתא התם לכך הקשו בתוספות דאותו האמורא דס"ל צריך לפורעו בעדים מה יתרץ לקושיא זו דהא לשמואל לא פליגי תנאי בהכי ותירצו דלשמואל אין שום קושיא דהא אין צריך לפורעו בעדים ס"ל כדאיתא התם ומאן דס"ל צריך לפורעו בעדים יפרש כרב אחא דפליגי תנאי בהכי ולא תקשי ליה ממתני' ולא מידי והשתא ניחא דלא הקשו התוספות ז"ל קושיא זו לעיל גבי מחאה משום דההיא פשיטא דהיינו פלוגתא דתנאי וליכא לאקשויי מידי ואין לפרש דקושית התוס' היינו קושיתנו דהמקשן ודאי למ"ד צריך לפורעו בעדים קא פריך דלמאן דאמר

אין צריך אין כאן קושיא כלל דהא קתני סיפא אם יש עדים וכו' וכדפריך תלמודא אלא ודאי למ"ד צריך לפורעו וכו' קא פריך וא"כ מאי משני ליה והקי"ל וכו' אכתי תקשי למ"ד צריך וכו' דהא ודאי ליתא דאם זו היא קושיית התוספות ז"ל מאי משני דפלוגתא דתנאי היא ויש לי לפרש דפשיטא ודאי דלמ"ד צריך לפורעו ליכא לשנויי להך פירכא מידי דפלוגתא דתנאי היא וכמו שכתבו התוספות ז"ל דתלמודא אפילו למ"ד אין צריך לפורעו בעדים קא פריך וליתני מודה רבי יהושע באומר לחבירו מנה לויתי וכו' ואם יש עדים והוא אומר פרעתיך אינו נאמן פי' ליתני הכין בקוצר וכדי ליישב למ"ד אין צריך לפורעו וכו' אנן נוקי מתני' כגון דיש עדים דאמר לו אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני ובזה יתיישב שפיר וכיון דהכא לאו היינו דוכתא דהני דיני להכי אם תקצר המשנה לא איכפת לן ולא מידי ומשני משום דקא בעי למיתני אם יש עדים וכו' פי' דבעי תנא לפרושי להדיא אם יש עדים שהוא לוה ממנו וכו' וזה לא יתיישב דהא קי"ל אין צריך לפורעו וכו' ולאורוכי התנא בלישנא ולמימר ואם יש עדים ואמר אל תפרעני אלא בפני וכו' הא לאו קושיא היא דאין התנא רוצה להאריך בלשונו וכמו שכתבו התוספות ז"ל כך יש לפרש שמעתין והיינו דהאריך וקאמר משום דקא בעי למיתני אם יש עדים שהוא לוה ממנו וכו' ולא תירץ בקוצר דהא קי"ל דאין צריך לפורעו בעדים כיון דמעיקרא לא פריך אלא למ"ד צריך לפורעו בעדי' כנ"ל ומיהו התוספות ז"ל אינם מפרשים כן אלא דהמקשן ס"ד דצריך לפורעו בעדים וכמו שכתבו הקונטריסין בשם הגיליון וכדכתיבנא לעיל. ותירצו עוד לקושיית' ז"ל דמאן דס"ל צריך לפורעו בעדים לא חשיב לה פירכא הא דפריך תלמודא וליתני מנה לויתי וכו' דניחא ליה לאשמועינן דאין מחזיקין בנכסי קטן ולהאי תירוצא ע"כ יש לך לומר דפריך לה הכא אע"ג דס"ד דהמלוה את חבירו בעדים צריך לפורעו בעדים מ"מ חשיב לה פירכא משום דעיקר מאי דתנא הך דינא הכא היינו משום רישא ללמדך דמודה רבי יהושע היכא דאין שור שחוט שהוא נאמן ולא איכפת לן אי איירי סיפא בדוקא ואי אשמעינן חדושא רבה אי לא ולכך קשיא ליה דליתני בדידיה ומיהו לעיל תריצנא לה משום דבעי למיתנא סיפא וכו' משום דלא משייכא סיפא כלל דפשיטא טובא אבל כי תנינן לה הכא בדידיה הא משייכא שפיר סיפא דמתני' והא אשמועינן חדושא מיהא ומעתה קשיא להו לתוספות דא"כ לשיטה זו מאי משני אכתי ליתני ואם יש עדים ואמר לו אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני אינו נאמן דבשלמא לתירוצא קמא של התוספות יש לתרץ דתלמודא הכי פריך וליתני מודה רבי יהושע וכו' ופרעתיו לך שהוא נאמן שהשתא ניחא לן תרתי חדא דאיירי מתני' בדידיה ועוד דאשמועינן סיפא רבותא דהמלוה את חברו בעדים צריך לפורעו בעדים

דעדיפא הך רבותא מלאשמועינן אין מחזיקין בנכסי קטן אבל להך תירוצא בתרא דלא חשיב לה פירכא כו' וע"כ יש לך לומר דמאן דפריך לה הכא משום דעיקר מאי דבעינן לאשמועינן הכא היינו רישא דמתני' וכדכתיבנא א"כ מאי משני ותירצו התוספות דלא היה רוצה להאריך וקשה דליתני בקוצר ואנן ניקום בהכי ושבקיה למתני' דאיהי תדחוק ותוקי אנפשה וכדכתיבנא לעיל לכך תירצו עוד דמילתא דפשיטא טובא היא כנ"ל. ודע שבתוספות כתיבת יד כתוב וז"ל וא"ת למ"ד צריך לפורעו בעדים תקשי ליה מתני' דהכא וי"ל דפליגא וכו' ומה שכתב בדפוס דליתני מנה וכו' הוא טעות. וז"ל הרא"ש ז"ל וא"ת למאן דאמר צריך לפורעו בעדים מאי איכא למימר דפלוגתא היא בפ' שבועת הדיינין וי"ל דאיהו לא חייש לאותה פירכא דהוה פריך וליתני וכו' דעדיפא ליה למיתני אם יש עדים שהיתה של אביו לאשמועינן דאין מחזיקים בנכסי קטן ע"כ. ולשון התוספות ניחא טפי וכדפרישנא לעיל דללשון הרא"ש ז"ל למה למימר דפלוגתא היא וכו' פשיטא דהויא פלוגתא מדקאמר והא קי"ל וכו' ועוד אמאי לא הקשה כן לעיל:

ותלמידי הרשב"א ז"ל כתבו ז"ל הא דלא אמרינן הכא הניחא למאן דאית ליה אין צריך אלא למאן דס"ל דצריך מאי איכא למימר משום דרבה הוא דהוה ס"ל הכי והדר ביה. ע"כ:

ועוד הקשו הקונטריסין על לשון התוספות דתירצו דלא חשיב לה פירכא וכו'. דלעיל בריש פירקין הקשו התוספות על רש"י ז"ל דהוה ליה למיתני בסיפא ואם תבעו אינו נאמן וקשה נימא דנקט ואם יש עדים לרש"י לאשמועינן דאין מחזיקים בנכסי קטן ותירצו דלפרש"י דאייתי באינו תובעו ע"כ היה צריך לומר ואם אינו תובעו אינו נאמן כדי שתהא סיפא דומיא דרישא. ועוד דאם איתא דנקט סיפא לאשמועינן שאין מחזיקים וכו' א"כ נדקדק להפך דוקא אם יש עדים אינו נאמן אבל אם תבעו נאמן ואינו כן לרש"י ז"ל דאדרבה אינו נאמן וא"כ הוה ליה למימר בסיפא ואם תבעו אינו נאמן אבל על מה שתירצו התוספות דלא חשיב פירכא דניחא ליה לאשמועינן דאין מחזיקי' וכו' התם אייתי אפי' בתובעו כמו שמפרשי' התוספות דנאמן במגו. ע"כ בקונטריסין:

וכתוב בשיטה ישנה וז"ל וליתני מודה רבי יהושע באומר מנה וכו'. ואם תאמר רישא גופה הוה מצי לפרוכי דמאי אירייא דנאמן משום מגו דמצי למימר לא לויתי כלל והא המלוה את חברו בעדים אין צריך לפורעו בעדים י"ל האי פירכא דרישא ממילא אתיא במאי דפריך בסיפא והרי פירכא זו בכלל זו ע"כ. ובמאי דכתיבנא לעיל ניחא שפיר דאכתי קשיא לתירוץ השיטה דלמה לי למימר משום דקא בעי למיתנא אם יש עדים וכו':

והקשה ר"מ וליתני גזלתיך ופרעתיך נאמן שהפה שאסר וכו'. ואם יש עדים שגזלו ממנו ואמר פרעתיך אינו נאמן כדמוכח בפ' כל הנשבעין וכן בנחבל שאמר חבלתיך ופרעתיך נאמן ותירץ דלא בעי למיתני מילתא דלא שכיח דגזלות וחבלות לא שכיחי ועוד הקשה וליתני האומר לחבירו שכרתיך ונתתי לך שכרך נאמן ואם יש עדים ששכרו אינו נאמן כדאיתא בפרק כל הנשבעין ותירץ דלא פסיקא ליה דכיון דזמנין אפי' יש עדים נאמן כגון עבר זמנו דאז בע"ה עובר בבל תלין. הרא"ש ז"ל:

וז"ל הרשב"א ז"ל יש מרבותינו שדקדקו מכאן מדלא אקשינן וליתני מודה רבי יהושע באומר לחבירו גזלתיך וכו'. דכשם שהמלוה את חבירו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים כך הגוזל את חבירו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים ומסתבר לי דאין זו ראיה דאפשר לומר דהגוזל בעדים צריך לפורעו בעדים דבשלמא מלוה לפרעון קיימא אבל גוזל לאו אדעתא דיחזיר הגזל והא דלא אקשי הכא מודה ר' יהושע באומר לחבירו גזלתיך משום דלא בעי למנקט הא דרישא באיסורא כלל דהא אי גזל אפסיל ליה וכי אמר דעבד תשובה אתכשר ליה ואף על גב דאינו נעשה גזלן על פי עצמו ליפסל בעדות מ"מ לא מיתני ליה מתני' אלא בממונא גרידא וכענין שאמרו לקמן גבי הני בבי דמתני' כל הני ל"ל ופרקי' צריכי דאי תנא רישא הו"א כו' תנא הני תרתי כלומר שדה זו וכו' והעדים שאמרו וכו'. משום דממונא אבל אשת איש דאיסור אימא לא צריכא דסדרא דמתני' הכי הוא דאשמועינן זו ואף זו כדאיתא במתני' טובא דאמרי' זו ואף זו קתני וכיון שכן משום צריכות דכולהו בבי דמתני' לא ניחא ליה לאוקמה באיסורא כלל אף על פי שאינו באיסור אשת איש הייתי אומר דהתם נאמנת ונאסרת על פי עצמה וצריך לאשמועינן שהתיר עצמה ע"פ עצמה והכא אין צריך לאשמועינן כלל דהא אינו נפסל על ידי עצמו ואפי' לא חזר והתיר אלא שרצה בממון גרידא. ע"כ:

וכן תירץ אחד מתלמידיו וסדרא דמתני' כך תחילה מוקי לה בממונא גרידא ובתר כן באיסורא ואילו הוה נקיט להא ברישא לא הוה ממונא גרידא דקצת איסור יש כאן כי כשאומר גזלתיך הרי בא לפסול עצמו ואעפ"י שאינו נאמן דאין אדם משים עצמו רשע מ"מ לאו ממונא גרידא הוא. ע"כ:

עוד כתב הרשב"א ז"ל דא"נ י"ל דמדינא בין לוה בעדים בין גזל בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים ומיהו תקנת חכמים דאינו נאמן אלא שכנגדו נשבע שבועת המשנה ונוטל דהוה ליה כההיא דתנן אלו נשבעין ונוטלין הנגזל כו'. וכשם שאין הגזלן יכול לומר לא גזלתיך כמה שאתה אומר אלא כך וכך גזלתיך כ"ש שאינו נאמן לומר החזרתי שאילו הי' נאמן לומר החזרתי להימניה במאי דקאמר לא גזלתי אלא כך וכך מגו דאי בעי אמר

החזרתי והכא היינו טעמא דלא אקשינן וליתני בגזלן משום דבדינא קא מיירי בתקנתא לא קא מיירי דאי איירי בתקנתא ליתני בדידיה ולימא מודה רבי יהושע באומר לחבירו שכרתיך ונתתי לך שכרך שהוא נאמן הפה שאסר הוא הפה שהתיר ואם יש עדים ששכרו אינו נאמן כדאיתא בריש כל הנשבעין א"נ דלא משמע ליה אינו נאמן כל שכנגדו אינו נוטל אלא בשבועה חמורה ומיהו מההיא דנגזל אין ראיה גמורה שלא יהא נאמן לומר החזרתי לך כדרך שהוא נאמן במלוה דאיכא למימר דהתם בהולך לב"ד בעידיו דאין יכול לומר החזרתי ולא בדיני חזרה ופרעון קא מיירי אלא לאשמועינן דינא דגזלן בזמן שאינו יכול לומר החזרתי וטענתן בגופה של גזלה זה אומר כך וכך גזלתני וזה אומר לא גזלתיך אלא מחציתו או לא כלום דבעלמא נתבע נשבע ונפטר במודה מקצת או פטור לגמרי בכופר בכל ובגזלן עשו תקנה ושכנגדו נשבע ונוטל ותדע לך דהא שכיר אם תובעו שלא בזמנו ואמר לו פרעתיך נאמן א"נ אם שכרו שלא בעדים אפילו בזמנו ואפ"ה פסיק ותני השכיר נשבע ונוטל והא דאמרי' לקמן לעולם ערעור דגזלנות וכגון דקאמרי עדים דעבד תשובה דאלמא בלא עדים אינו נאמן לומר שעשה תשובה כלומר שהשיב את הגזלה אשר גזל ליתא דהתם לאו לאפוקי מיניה גזילה קאמרי' אלא לאכשורי גופיה הוא דאתינן וכיון שכן מספקא לן אי עביד תשובה או לא וזוזי היכא דקיימי לוקמי דלא מפקינן מיניה מספק ופסולא דגופא לא מכשי' מספיקא עד דאתו עדים ואמרי דעבד תשובה ונסכא דר' אבא נמי לא הויא ראיה דהא מהימנינן ליה דקאמר דידי חטפי במגו דאי בעי אמר החזרתי איכא למימר התם כשגזילה קיימת בידו והדבר צריך תלמוד אם הוא נאמן לומר החזרתי אם לא ותמיה לי אכתי אמאי לא אוקמה בדידיה ולימא מודה ר' יהושע באומר לחברו טלית זו שלך היתה שהפקדת אצלי ולקחתיה ממך נאמן ואם יש עדים שהפקידה אצלו אינו נאמן וי"ל דלא תנא אלא כשיש עדים שהיתה שלו לבד ואע"פ שאין יודעין האיך באת לידו אם במכר ואם בשאלה או בשכירות אפ"ה אינו נאמן לומר לקוח הוא בידי אבל הכא אע"פ שיש עדים שהיתה שלו נאמן לומר לקוחה היא בידי דמטלטלי נינהו עד דאיכא עדים שהפקידה אצלו ועוד שבכאן הוא צריך לשתי כתי עדים עדי פקדון והוא דראו עכשיו בעדים וזה נ"ל עיקר ואכתי קשיא לי ליתני בדידיה ובכלים העשוין להשאיל ולהשכיר ומיתני ליה סיפא שפיר דאם יש עדים שהיו שלו אינו נאמן וצל"ע. ע"כ:

וז"ל תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל וגבי גזלן אם נאמן לומר פרעתי ביני לבינך אם לא נחלקו חכמי פרובונצ"י וגירונד"א ז"ל מורי הרב רבינו משה בר נחמן מגירונד"א ז"ל אומר דנאמן לומר פרעתי שאעפ"י שגזל שמא עשה תשובה והחזיר והרב רבי' שלמה

מן הה"ר ז"ל אומר שאינו נאמן לומר פרעתי מפני שאין לדמותו ללוה כי הלוה כשלוקח בהלואה הוא לוקח לדעת שיחזיר ולפי' אם יש עדים בדבר אין לנו להאמינו כשאומר פרעתי ושאלו לרבינו מאיר הלוי ז"ל והכריע כדברי הרמב"ן ז"ל והביא ראיה מסוגיא זו דאם איתא דגזלן צריך להחזיר בפני עדים הוה ליה למפרך וליתני מודה רבי יהושע באומר מנה גזלתיך וכו'. ומורי הרב רבי יונה ז"ל מעמיד דברי רבו הרב רבי שלמה ז"ל ואומר דמש"ה לא פריך תלמודא ליתני לה בגזלן משום דבעי למיתנא בסיפא ואם יש עדים שגזל ממנו והוא אומר פרעתיך אינו נאמן והוה קשיא ליה לתלמודא פשיטא דלא מהימן דהכי חזינן בכולי סוגיין דמקשה תלמודא פשיטא דלא מהימן וסיוע למילתא מדחזינן שפסלו אותו לעדות ואם איתא דנאמן לומר פרעתי היאך פסלו אותו על הספק כי שמא החזיר ועשה תשובה ומאחר שלא האמינוהו לענין התשובה עד שיעשה תשובה בפני שני חברים הכי נמי יש לנו לחשוב אותו על ענין הפרעון. ועוד דאמרינן בשבועות שהנגזל נשבע ונוטל מתקנת חכמים ואם איתא דנאמן לומר פרעתי מה הועילו חכמים בתקנתם שהרי יכול לומר אמת הוא כדבריך שגזלתי כל מה שאתה אומר שחסרת שהוא חסר מביתך אבל החזרתי לך אלא נראה שאינו נאמן לומר פרעתי ע"כ. ודעת הרא"ה ז"ל כדברי הרמ"ה ז"ל דאף הגוזל את חברו בעדים א"צ להחזיר לו בעדים:

ועוד כתב הרא"ה ז"ל וז"ל ותימה וליתני מודה רבי יהושע באומר לחבירו שדה זו שלך היתה וירדתי בה שלא בתורת מכר וחזרתי ולקחתיה ממך ואכלתיה שני חזקה שהוא נאמן ואם יש עדים שהיתה שלו וירד בתחילה שלא בתורת מכר אינו נאמן. ותו ק"ל וליתני מודה רבי יהושע באומר לחבירו מנה נתחייבתי לך והוחזקתי בו כפרן ופרעתי לך שהוא נאמן ואם יש עדים שהוחזק כפרן אינו נאמן. א"נ ליתני מודה רבי יהושע באומר לחבירו מנה לויתי ממך והיה זמני לפרעך לזמן פלוני וכבר פרעתיו לך שהוא נאמן ואם יש עדים שהיה חייב לו והוא אומר פרעתיך תוך זמני אינו נאמן לטעון שפרע קודם זמנו דקי"ל דלא עביד איניש דפרע בגו זמניה. א"נ ליתני מודה רבי יהושע באומר לחבירו מנה הלויתני ומחלת אותו אצלי על מנת שאעשה כך וכך וקיימתי תנאי וחובי מחול שהוא נאמן ואם יש עדים שהלוהו על אותו תנאי אינו נאמן לומר שקיים תנאו בלא שבועה ולא מהימן במגו דיכול לומר פרעתי דהך טענה עדיפא דאין צריך להעיז פניו וקי"ל דכל כי האי מגו לא מהימן בלא שבועה כמו שכתבתי בבבא קמא ובבבא מציעא ואפשר לומר בקמייתא דהא פשיטא ליה א"נ בהוחזק כפרן לא קא מיירי ובאידך נמי דאי, לא קתני וה"ה לתוך זמן מיהו מסתברא דשמעינן מינה דהא דקא אמרי מקצת רבוותא ז"ל דבקנין אינו יכול לומר פרעתי ליתא דאם כן ליתני בקנין מודה רבי יהושע

באומר לחבירו מנה נתחייבתי לך בקנין ופרעתיו לך נאמן ואם יש עדים שנתחייב לו בקנין והוא אומר פרעתי אינו נאמן אלא ודאי ליתא. ע"כ לשון הרא"ה ז"ל:
וז"ל הריטב"א ז"ל וליתני מודה רבי יהושע וכו' ופרקי' משום דלא מצי למיתני סיפא אם יש עדים שלוה ממנו אינו נאמן דקי"ל המלוה את חבירו בעדים אין צריך וכו' פי' ואפי' לוה ממנו בקנין בפני עדים דאי לא ליתני במודה מנה לויתי ממך בקנין והא דלא קתני לה באומר כך תוך זמנו דהשתא אם יש עדים שלוה אינו נאמן י"ל דהא נמי פשיטא דלא עביד איניש דפרע בגו זמניה וליכא בסיפא שום רבותא ומכאן דקדק הרמ"ה ז"ל שהגוזל את חבירו בעדים אין צריך להחזיר וכו' והדין דין אמת אבל מכאן אין ראיה דאנן לא פרכינן דליתנייה אלא במלוה דשכיחא ודמיא לכתובה דאיירינן בה לעיל דהוה ליה כחוב אבל בגזל לא פרכינן דליתנייה דמאי שיאטיה דגזל הכא טפי ממקח וממכר דאיירי ביה ע"כ:
וליתני מודה וכו'. והאכלתיו פרס שהוא נאמן. פי' נאמן בלא שבועה וא"ת מאי קשיא דהא לא מצי למיתני סיפא ואם יש עדים שהלוהו אביו אינו נאמן דהא קי"ל דאין צריך לפורעו בעדים וי"ל דמ"מ מצי למתני ואם יש עדים שהיה לאביו אצלו פרס אינו נאמן דכיון שהם מעידים שהיה חייב לו פרס בשעת מיתתו בעד שהודה לו בפניהם שוב אין כאן משיב אבדה דהא לא מצי כפר בכל וחייב הוא שבועה כדין מודה מקצת כשזה תובעו בברי. הריטב"א ז"ל:
וז"ל שיטה ישנה וא"ת לישני ליה משום דבעי למיתני בסיפא אם יש עדים שלוה ממנו והוא אומר האכלתיו פרס אינו נאמן והא קי"ל המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים ומאי מהני עדי הלואה לענין פרעון והרי טענת פרוע טענה מעלייתא היא היכא דאיכא עדי הלואה וטענה לא לויתי היכא דליכא עידי הלואה י"ל קושיא זו נכללת בכלל מאי דמקשה תלמוד' אלא שרצה לברר הדבר וה"פ אי אליבא דרבנן הא אמרי משיב אבדה הוי ופשיטא דברישא מהימן ובסיפא נמי דאיכא עדי הלואה מהימן ע"כ:
והריטב"א ז"ל כתב עוד וז"ל אליבא דמאן אי אליבא דרבנן הא אמרי משיב אבדה הוי ק"ל מאי קאמר דהא כיון דאית בה פלוגתא דר' אליעזר בן יעקב שמשנתו קב ונקי שפיר מצי למתני דמודה רבי יהושע לר"ג בהא משום דסבר לה כרבנן וי"ל דאה"נ והכא בדחיה כל דהו סגי דניחא ליה טפי למיתני מידי דלית ביה פלוגתא כלל ובתוספות פירשו בע"א עוד וזה נכון ע"כ:
ובפרש"י כתיבת יד נמצא בגליון וז"ל וקשיא לי מפני מה לא אמר כדאמר לעיל משום דקא בעי למיתנא סיפא אם יש עדים שלוה מאביו והוא אומר האכלתיו פרס אינו

נאמן ואמאי והקי"ל המלוה את חבירו בעדים אינו צריך לפורעו בעדים מה לי אם אמר פרעתיך כולו מה לי אם אמר פרעתיך חציו בין זה ובין זה אינו צריך לפורעו בעדים ונ"ל משום דה"ל קושיא אחריתי לסלוקי אפי' מקמייתא מ"ש בדאין שור שחוט לפניו הא אמרו רבנן נאמן והקושיא היתה עומדת במקומה כדלעיל מאי שנא האי מגו מהאי מגו מש"ה לא פריך מסיפא וי"ל היינו טעמא דלא מקשי' מסיפא משום דסיפא שפיר קא אתיא כדלעיל ואם יש עדים שהלוה אביו והוא אומר האכלתיו פרס אינו נאמן אלא צריך לישבע דהא מודה מקצת הטענה הוא וכי אמרי' המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים הני מילי כשאומר פרעתיך כולו אבל פרעתיך חציו מודה מקצת הטענה הוא וצריך אני ראיה ברורה בזה הדבר וצריך עיון. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל ואי רבנן הא אמרי משיב אבדה הוי מפרשים בתוספות דס"ל לרבנן דבנו מעיז אעפ"י שיש עדים שהלוהו אביו מנה לאו הפה שאסר הוא הפה שהתיר הוא אפ"ה נאמן לומר האכלתיו פרס מגו דאי בעי אמר פרעתי הכל לאביך שהרי המלוה את חבירו בעדים וכו'. והכא בעי למתני סיפא ואם יש עדים אינו נאמן ומאי דלא קאמר משום דקבעי למיתני סיפא משום דלר"א בן יעקב רישא גופא קשיא כדפריך ואזיל והוצרכו רבותי לפי' זה משום דדייקי' עלה היכי קס"ד למיתני הכי דהא אפי' בסיפא נאמן משום האי טעמא דכתיבנא ורש"י ז"ל לא פי' כן ולדידי נמי לא ניחא לי לישנא דגמ' ועוד דמאי קס"ד הרי כבר אמרו בסמוך משום דקא בעי למיתני סיפא וכו' ותשובתו בצדה היתה ומה ראית לחזור ולהקשות כן פעם אחרת אבל נ"ל דה"ק ליתני מודה באומר לחבירו מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס מהימן פי' ואפי' יש עדים שהלוהו ואם יש עדים שהוא חייב לאביו כלומר שהלוהו ולא פרעו והוא אומר פרעתיו לך אינו נאמן אלא נשבע דכיון דקי"ל אינו צריך לפורעו בעדים כל מקום שאין עדים שלא פרעו ליכא עדים קרינא ליה ומפרקינן אי כרבנן הא אמרי משיב אבידה הוי והיכי ליתני נאמן שאפי' במה שהודה אינו אלא משיב אבידה כעין פרש"י ז"ל שסוגייתו נכונה וראיתי לרב יהוסף ז"ל בדבר פי' אחר ואינו נכון. ע"כ. וכבר כתבתי לעיל גבי שור שחוט מה שכתב הרמב"ן ז"ל פי' לפי' רש"י ז"ל בהאי שמעתא עיין עלה:

וז"ל הרא"ה ז"ל וליתני מודה רבי יהושע וכו'. והאכלתיו פרס נאמן פי' ולפום הא הוה תני סיפא ואם יש עדים שהלוהו אביו אינו נאמן והשתא ודאי קס"ד דמקשה דרישא אפי' בטוענו נמי אידך ואפ"ה מהימן מדרהיט ותני סיפא ואם יש עדים אינו נאמן אלמא דוקא כשיש עדים וכיון דכן קשיא היכי מיתני ליה סיפא דכיון דקס"ד השתא דבלא עדים לא הוי מודה מקצת ואפי' בטענה כי איכא עדים דהלואה דאביו הלוהו בעדים לא מהימנו

לן מידי דלאו ראיה נינהו לחיובא כלל כיון דקי"ל דיכול לפורעו שלא בעדים ותירצו בתוספות דהיינו נמי דאמרי' אליבא דמאן אי אליבא דרבנן הא אמרי משיב אבידה הוי כלומר ולא מתניא ליה סיפא דבסיפא אפי' יש עדים שהלוהו אביו נאמן דחשבי' ליה כמשיב אבידה. וליתא דכיון דהא אמרי' ליה לעיל הל"ל השתא ודקא ארי לה מאי קארי לה. ותו דה"ל למתני הכי בהדיא דלא מתני לה סיפא וכ"ת משום אידך דקא מקשה אי ראב"י הא אמר שבועה בעי וקשיא אפי' רישא א"כ לימא הכי בהדיא אליבא דמאן אי אליבא דרבנן קשיא סיפא אי אליבא ר"א בן יעקב האמר וכו' קשיא סיפא ורישא ואיפשר דמתניא ליה סיפא כגון ואם יש עדים על הודאת פיו כגון שיש עדי חיוב במה שהוא מודה שראו שהודה לו כן בשעת מיתה או שהודה לזה שהיה חייב כך לאביו דתו לא מיקרי משיב אבידה ובודאי דקא משתבע ואתיא כולה כאבוה. ע"כ:

והרא"ש ז"ל כתב וז"ל אי אליבא דרבנן הא אמרי משיב אבידה הוא ופירש רש"י ז"ל מאי איריא אין תובעו אפילו תובעו נמי וקשה דלוקמיה כי האי גונא ואפי' תובעו ונ"ל דהכי פריך הא אמרי משיב אבידה וכדמסקי' בבנו מעיז הילכך לא הוה מצי למיתני סיפא אם יש עדים שלוה ממנו והוא אומר האכלתיו פרס אינו נאמן דאפילו יש עדים נאמן במגו דאי בעי אמר פרעתי הכל הואיל ובבנו מעיז ע"כ. ויש ליישב פי' רש"י ז"ל דה"ק אי אליבא דרבנן וכו' פי' דהא לא פרכינן דליתני בגונא אחריתי ויאריך בלשונו טפי אלא הכי פרכינן דבכה"ג דקתני ליתני במטלטלי כדי לאשמועינן רבותא ובכה"ג דבעי דליתני לא מצי למתני דמשמע דוקא בדאין הלה תובעו דלישנא הכי משמע לפרש"י וכדכתיבנא לעיל ואילו לרבנן אפי' הלה תובעו ולהאריך ולמתני כדהלה תובעו לא קשיא כלל דאין לו להאריך וכדכתיבנא ועוד דעיקר מתני' אתא לאשמועי' ומודה רבי יהושע וכו' אע"ג דבהאי מגו פליג משום שור שחוט לפניך בהאי מגו מודה משום דאין שור שחוט ובכה"ג דהאכלתיו פרס אין לו ענין לשור שחוט כלל דמטעם משיב אבידה הוא דפטור לרבנן ולא שייך לומר ומודה כלל כנ"ל. וראיתי לאחד מגדולי החכמים שלפנינו שכתב בתשובותיו לתרץ קושיא זו וז"ל ואפשר לתרץ דמאי דרש"י ז"ל כתב ומה אשמועינן רבי יהושע באין שור שחוט וכו' כוונתו על מאי דאתמר ומודה ר' יהושע באומר לחברו שדה זו של אביך דמשמע ודאי באין הלה תובעו ע"כ. ודבריו סתומים ואפשר דתירוציה כדתריצנא בתירוצא קמא:

וז"ל הרשב"א ז"ל אי אליבא דרבנן וכו'. פרש"י ז"ל הא אמרי משיב אבידה הוי אעפ"י ששור שחוט לפניך כלומר שיש לו תובע ומאי שנא כשאין שור שחוט לפניך דנקט וכבר כתבנו שאין פירושו מחוור בכאן. וי"א אי אליבא דרבנן משיב אבידה הוי ואפי' כשיש

עדים שהלוהו אביו וזה מודה לבן במקצתן נאמן במגו דאי בעי אמר פרעתי הכל לאביך דהא מלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים ובבנו מעיז הוא ואפי' אמר הבן עומד הייתי אצל אבא בשעת מיתה כשהודית לו שהיה לו בידך אותו מנה עדיין יכול לומר דהחזיקו בעשיר עשיתי א"כ קשיא סיפא דקתני ואם יש עדים שהלוהו אינו נאמן ואי אליבא דר' אליעזר בן יעקב הא אמר שבועה בעי דלא שנא בו ולא שנא בבנו אינו מעיז וקשיא רישא דקתני נאמן דמשמע נאמן לגמרי ואע"ג דאמרי' בעלמא גבי הנפק דמאי נאמן נאמן בשבועה הכא טפי עדיף ליה למתני מגו דלית ביה שבועה כלל ממגו דאית ביה שבועה ותו ליכא לאקשויי עליה ליתני מגו דלית ביה שבועה וליתני מגו דאית ביה שבועה והיינו דלא אמר הכי משום דבעי למיתני סיפא כדאמר באינך קושיין דאקשי' עד השתא דהכא כולה מתני' קשיתיה סיפא אליבא דרבנן ורישא אליבא דראב"י. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה אי אליבא דראב"י הא שבועה בעי וברישא לא מהימן דמודה מקצת הוא דבבנו נמי אינו מעיז וא"ת לימא ליה דהא דראב"י בדטענו ליה כדמסקי' בסוגיין אבל בדלא טענו ליה מהימן י"ל משום דבעי למיתני סיפא אם יש עדים וכו'. ואם איתא ליתני אם תובעו אינו נאמן ולא הוה צריך למיתני אם יש עדים אבל זה קשה שפי' רש"י ז"ל במשנתינו בדלא טענו ליה מיירי וכי קתני בסיפא אם יש עדים וכו'. ע"כ:

וז"ל הקונטריסין והאכלתיו פרס וכו'. פי' רש"י ז"ל אע"ג דבעלמא מודה מקצת הטענה חייב לישבע הכא כיון שאינו תובעו פטור. למה צריך לפרש זה הדבר ממה נפשך יש לנו מגו דאי הוה שתיק. וי"ל ע"כ פירש"י ז"ל כן משום דאינו נאמן במגו דאי הוה שתיק אלא היכא שבכל טענותיו הוא פטור דבין אם יאמר לא היתה של אבותיך ובין אם יאמר לקחתיה ממנו פטור דכופר הכל הוא ופטור אבל הכא כשטוען ואכלתיו הוא דמחייב עצמו במקצת ה"א כיון דבעלמא מודה במקצת חייב שבועה א"כ הכא לא יהא נאמן במגו דאי הוה שתיק קמ"ל דהכא נמי נאמן ופטור וכיון דאינו תובעו דהוי מגו דאי הוה שתיק, וליתני מודה וכו' מנה לאביך בידי ואכלתיו פרס תימא לפרש"י ז"ל דאיירי באינו תובעו אמאי פריך אי אליבא דרבנן וכו' ליתני בדידיה מנה לך בידי ופרעתיו לך חמישים וכשאינו תובעו דפטור אליבא דכ"ע ומעתה לא יקשה מה שהקשה הספר אי אליבא דרבנן וכו' ובסיפא מיושבת ואם יש עדים אינו נאמן צ"ל אינו נאמן וצריך לישבע דה"ל כאומר לחברו מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים ועדים מעידים שחייב לו חמשים שצריך לישבע שלא תהיה הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים ויש לומר דאם תובעו אינו נאמן לא היה מיושב לרש"י ז"ל אי הוה בדידיה דלא אמרינן אם תובעו אינו נאמן אלא היכא דאם תובעו ואכתי יש לו מגו ואעפ"כ אינו נאמן כגון כשבא בטענת אביו

כיון דבבנו מעיז ומעיז דאז יש לו מגו אבל אי איירי בדידיה דלית ליה מגו דבו אינו מעיז אם כן אם תבעו לית ליה מגו דהא מודה מקצת הוא ועי"ל דלא אפשר לאוקמה בדידיה דאם כן סיפא אינה מיושבת ואם יש עדים וצריך לישבע מטעם שלא תהא הודאת פיו וכו' ואנן בעינן שיהא חייב לפרוע ובלא שבועה דלשון ואם יש עדים אינו נאמן משמע לגמרי וצריך לפרוע ובלא שבועה. ע"כ:

ואני כותב לשון הקונטריסין לחדד התלמידים הגם כי המעמיק בדבריהם רוב דבריהם אין בהן ממש והמקום ידינני לכף זכות כי לאהבתך אני טורח לכתוב באורך:

ורבי אליעזר בן יעקב לית ליה משיב אבידה. פרש"י ז"ל והא תנן המוצא מציאה לא ישבע מפני תקון העולם בפ' הניזקין ואיכא למידק עליה מדאמרינן התם במסכת גיטין ור' יצחק לית ליה משיב אבידה לא ישבע מפני תקון העולם ומפרקינן הוא דאמר כראב"י וכו' והדר אקשינן ורבי אליעזר בן יעקב לית ליה משיב אבידה פטור אלמא משיב אבידה דפטור לאו דומיא דמתני' הוא וכ"ת התם ה"ק ורבי אליעזר לית ליה משיב אבידה ומתני' נמי משיב אבידה הוא לאו מילתא היא דהא אמרת לית ליה מתני' וכי היכי דרבי יצחק לית ליה ראב"י נמי לית ליה וכיון דקאמרת לית ליה מתני' מאי קושיא איכא במשיב אבידה אלא ה"פ ור' אליעזר בן יעקב לית ליה משיב אבידה פטור הא ודאי דינא הוא לאפטורי דהא אי בעי לא מחזיר ומגו איכא הכא ומגו דאורייתא הוא כדאמרינן לקמן מנין להפה שאסר הוא הפה שהתיר מן התורה וכו' וההיא סוגיא דהתם הכי מפרשה דתנן המוצא מציאה לא ישבע מפני תקון העולם מדקא נסיב טעמא משום תקנתא אלמא כשהלה טוענו שני כיסין קשורין מצאת לי עסקינן ואפ"ה פטרת ליה אם כן קשיא לרבי יצחק דמחייב ומפרקינן איהו דאמר כרבי אליעזר דלית ליה האי תקנתא בכה"ג ואקשינן רבי אליעזר לית ליה משיב אבידה פטור כלומר דר' יצחק ניחא כיון שהלה טוענו ברי דין הוא שישבע אלא דר' אליעזר משיב אבידה הוא ודינא הוא דמהימן משום מגו כדאמרן ואוקימנא כדרבה והלשון עצמו מוכיח שזה נקרא משיב אבידה וזה נקרא מוצא מציאה ושם אפרש ועיקר מילתיה דראב"י כתובה בארוכה במסכת שבועות ושם תמצא מפורשת גם מימריה דרבה בס"ד. הרמב"ן ז"ל:

ועוד הקשה הרשב"א ז"ל על פי' רש"י ז"ל דמאי מדתנן המוצא מציאה וכו'. דמשיב אבידה פטור משום מגו ומגו דאורייתא הוא כדאיתא לקמן ומוצא אבידה מדינא חייב אלא שפטרוהו מחמת התקנה. וז"ל הריטב"א ז"ל והקשו בתוספות על פירוש רש"י זכרונו לברכה דמאי קושיא דמוצא מציאה ממש הוא ואפילו כשהוא עצמו טוענו ברי

ואמרו כן מפני תקון העולם שאם לא כן אין לך מגביה מציאה לחבירו הקשו על פרש"י ז"ל מההיא דפ' הניזקין ופי' שם כפירושם והכל מתורץ:

בטוענו קטן. הקשה רבי' מאיר ולוקמה דראב"י וכשאין אדם טוענו ואפילו קטן ותירץ דלא הוה מצי למיתני בסיפא אם יש עדים וכו' וכיון שאין אדם תובעו אפי' קטן אם כן משיב אבידה הוא אפילו לראב"י. הרא"ש ז"ל:

וכתב הריטב"א ז"ל בטוענו קטן פי' בברי דאילו בטענת שמא אפילו בגדול אין נשבעין. ע"כ:

ג"ה אלא הכא בדרבה קא מפלגי וכו'. ופרש"י ז"ל אלא לעולם בטוענו קטן ולהכי קרי ליה טענת עצמו ודקאמר והא תנן אין נשבעין על טענת חש"ו ההיא בבא בטענת עצמו ומשום דאין נתינת קטן כלום אבל בטענת אביו נשבעין. והקשו בתוס' שאם כן הוא התירוץ הוא חוץ מן הספר דכי אוקימנא בטוענו קטן פרכינן מדתנן אין נשבעין על טענת חש"ו ואם כן ההיא פירכא הוה לן לפרוקי השתא בהדיא לכך פירשו דלעולם בגדול הבא בטענת ברי דאילו לקטן אין נשבעין לעולם וכ"ת בגדול במאי פליגי בדרבה קא מפלגי. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרשב"א ז"ל ה"ג רש"י ז"ל אלא בדרבה קא מפלגי ופי' אלא בטוענו קטן כדאמרינן מעיקרא ואפ"ה קא מחייב רבי אליעזר דקסבר בין בו בין בבנו אינו מעיז בין בבנו גדול בין בבנו קטן ורבנן סברי אפי' בבנו גדול מעיז וכן דעת הריא"ף ז"ל ואינו מחוור לי לפרש כן לפי גירסא זו אי לא גרסינן אלא אתי שפיר אבל אי גרסינן אלא ה"פ אלא לא פליגי בטוענו גדול אלא בקטן כדאמרן מעיקרא אבל בגדול הבא בטענת ברי כגון שאמר עומד הייתי אצל אבא בשעה שהלווך מנה אפי' לרבנן חייב דאינו מעיז בבנו גדול. וכן דעת הגאונים ז"ל. ובפרק הנזיקין כתבתיה בארוכה בס"ד. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה אלא הכא בדרבה קמפלגי פי' רש"י ז"ל לעולם בטוענו קטן ואף על גב דטענת קטן לית ביה מששא ה"מ כי אתי בטענה דנפשיה אבל כי אתי בטענת אבוה אית ביה מששא דבדרבה פליגי דקס"ד דלרבי אליעזר דבבנו קטן נמי אינו מעיז כיון דאתי בטענת אביו וה"פ פעמים שאדם נשבע על טענה שהיא נחשבת טענת עצמו בבא בטענה דנפשיה ומאי ניהו פעמים שנשבע כגון דאתי בטענת אביו ואמרי רבנן דבטענת אביו נמי פטור דבבנו מעיז כך פירש רש"י ז"ל. וי"מ דבטוענו גדול נמי עסקינן ודקאמרת טענת אחרים הוא ה"פ פעמים שאדם נשבע על מה שנראה לכאורה בטענת עצמו שאינו עזות כל כך כשמעיז בבנו ויכול הוא להעיז בו וקמ"ל דנשבע דבבנו נמי אינו מעיז ופי' פעמים לאפוקי היכא דתבע ליה בשמא דלא משתבע כדאיתא פרק שבועות הדיינין ופי' בדרבה

קמפלגי בטעמיה דרבה אי איתיה להההוא טעמא בבנו או לא אבל דכ"ע אית להו דרבה. וי"מ בדרבה פליגי אי איתא לדרבה אי לא דלרבנן דדרשי טעמיה דקרא כדרבה הלכך בבנו מעיז דליתא לטעמא דשאר מודה מקצת בבנו ורבי אליעזר לא דריש טעמיה דקרא הלכך כל מודה מקצת נשבע ול"נ דר' אליעזר סבר וכו' פירושא בעלמא הוא שהכניסוהו בגמ'. ע"כ:

מפני מה אמרה תורה. אין לפרש לפטריה מגו דמצי למכפר דלא אמרי' מגו לאפטורי משבועה אבל יש לפרש לפטריה משום דמשיב אבידה הוא חזקה וכו' ואינו משיב אבידה שאינו יכול לכפור אפי' אם ירצה לכפור דאין אדם מעיז וכו' והפי' הנכון כך הוא מפני מה וכו' פירוש מפני מה מודה מקצת גרוע מכופר בכל ומפרש חזקה וכו' הלכך כופר בכל ודאי קושטא קאמר שאם היתה אמת התביעה לא היה יכול לכפור בה. שיטה ישנה:

וז"ל הריטב"א ז"ל. עיקר הפי' דנהי דרגלים לדבר לחייבו שבועה כיון דמודה מקצת מ"מ כיון דקי"ל דכופר בכל פטור למה הוא חייב כשמודה מקצת דהא אית ליה מגו גמור ומגו דאורייתא וכ"ת מנלן דכופר בכל פטור דדילמא כי כתב כי הוא זה הוא גופא דאפילו מודה מקצת ישבע משום דכופר בכל נשבע. וי"ל דהא איכא מתני' טובא דתנן דכופר בכל פטור כדאיתא במסכת שבועות. חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו כלומר וכיון שכן אין כאן מגו דכופר בכל שאין אדם רוצה להעיז פניו לכפור בבעל חובו והיינו דאמרינן והאי בכוליה בעי דליכפריה אלא משום דאין אדם מעיז וכו' ע"כ. וכן פירשו בתוס' והקשו ומנלן דכופר בכל פטור וליכא למימר מדאצטריך קרא לחייב שבועה בעד אחד וכו' ככתוב בתוספות וכתוב בקונטריסין תימא נימא שלא הייתי ר"ל מדאצטריך עד אחד דכופר הכל פטור אלא בו דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו אבל בבנו דמעיז ומשום אליבא דרבנן דראב"י הייתי אומר כופר הכל חייב ויש לומר דרבה דאמר לעיל מפני מה אמרה תורה וכו' לא עלה על דעתו עדיין קודם התירוץ של הספר ענין העזה אלא סתם אמר דבריו ואין חילוק בין בו ובין בנו ועי"ל דמדאצטריך עד אחד ילפינן כופר הכל פטור אפילו בבנו דאם אינו ענין לבו עצמו דהא ילפינן ליה מדכתיב מודה מקצת ולא כתיב סתם שבועת ה' תהיה בין שניהם וכתיב מודה מקצת כי הוא זה וגו' ילפינן דכופר הכל פטור ומדאצטריך עד אחד ילפינן דכ"ה פטור אפילו בבנו. עכ"ל הקונטריסין:

והאי בכולי בעי דליכפריה. וכ"ת אם כן מודה מקצת נמי במאי דכפר קושטא קאמר שהרי אינו יכול לכפור מש"ה קאמר האי בכוליה בעי דליכפריה פירוש זה דעתו לכפור

בכל ואין בו כח לכפור בכל ואפילו על דעת השמטה ומודה במקצת וכופר במקצת על דעת השמטה ואם תאמר לישני ליה בכל אין יכול לכפור אם התביעה אמת אבל במקצת יכול הוא לכפור יש לומר כיון דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו אינו יכול לכפור אפילו מקצת אלא על דעת השמטה ועל דעת השמטה אינו יכול לכפור בכל ואמר רחמנא רמי שבועה עליה וכו' ואין לומר נמתין לו עד דהוה ליה זוזי ויפרע מאחר שלא כפר אלא על דעת השמטה דכיון דמפקת ליה מב"ד זכאי תו לא פרע. שיטה ישנה:

דף יח:

ובכולי בעי דלודי ליה. וכ"ת כשכופר במקצת גם כן נימא שיהא נאמן שלא היה מעיז פנים האי בכולי בעי דלודי ליה והאי דלא אודי ליה וכו' פי' וכיון דסבר דמצי למתלי ליה בהכי לא חשיבא ליה כמעיז פנים ומיהו אפשר שדעתו לכפור ואפילו לא היה דעתו לכפור עתה אלא יצא מב"ד זכאי [לא ישתדל עוד לפרעו הלכך אמר רחמנא רמי שבועה עליה כי היכי דלודי ליה קודם שיצא מב"ד זכאי] הלכך משום דכופר בכל מעיז פנים [ומודה במקצת אינו מעיז פנים] מפני כן זה נשבע ולא מהימן במגו שאין אומרים מגו ממעיז לשאינו מעיז להאמינו באותה מגו בלא שבועה. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ש ז"ל בתוספותיו ובכוליה בעי דלודי ליה ה"פ דלא תימא כי היכי דאין יכול לכפור הכל כמו כן יהיה נאמן באותו מקצת שהוא כופר שלא היה יכול להעיז ולכפור אם היה חייב. בכוליה בעי דלודי ליה אין זה העזות פנים והאי דלא מודה וכו' שכמו שאינו יכול לכפור הכל משום דאין אדם מעיז פניו כמו כן עתה אינו יכול להודות בכל משום שאין לו לפרוע ורמא רחמנא שבועה עליה כי היכי דלודי ואם תאמר מאחר שאינו חשוד אלא מתכוון לדחות עד שיהא לו לפרוע מה עסק לשבועה זו הלא בודאי יפרע כשיהיו לו מעות יש לומר משום דאיכא למיחש כיון שהתחיל לכפור ויצא מב"ד זכאי הואיל ונדחה ידחה ולא יפרע עוד. ע"כ. כתוב בתוספות דהא גבי נסכא דר' אבא וכו' תימא למה הביאו ראיה מנסכא דר' אבא היה להם להביא ראיה משבועה המחייבו עד אחד ולא אמרינן מגו דחשוד אממונא חשוד אשבועה ומתוך שאינו יכול לישבע וי"ל דהתם כיון דהויא הלואה אמרינן לא חשיד אשבועתא דאיכא למימר אשתמוטי משתמיט. הקונטריסין:

ראב"י סבר לא שנא בו ולא שנא בבנו אינו מעיז. הלכך לאו משיב אבידה הוא וחייב שבועה ומיהו אין לומר כן אלא בטוענו גדול שאפשר לטוענו ברי דומיא דאביו דאילו בגדול שטוענו שמא או קטן אפי' טוענו ברי אי אפשר לומר כן דודאי יכול להעיז ולהעיז

דלא עדיף בנו ממנו שאם טוענו שמא אין כאן העיז וזה הטעם גמור לפי' ר"י זכרונו לברכה. והא דאמרינן אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו פי' רש"י ז"ל בפני בעל חובו שגמלו חסד ולא נהירא דהא בפקדון שלא גמלו חסד אמרינן נמי דכופר בכל פטור ומודה מקצת חייב כדאיתא בכמה מתני' אלא ה"פ בפני בעל חובו שידע האמת כמוהו ולהכי סבר רבי אליעזר נמי כשהוא גדול וטוענו ברי שאומר שהודה בפניו לאביו בשעת מיתתו אינו מעיז ורבנן סברי דבבנו מעיז דמצי למימר הוא פייסני שאודה לו בפניך כדי להשביע את עצמו ואם תאמר ולהאי פירושא דפרישנא פלוגתיה דר' אליעזר ורבנן בבנו גדול אמאי קרי ליה רבי אליעזר טענת עצמו דהא ר' אליעזר סבר דאפילו בבנו נמי אינו מעיז. תירצו בתוספות דלדבריהם דרבנן קאמר להו טענת עצמו ופסקי רבוותא ז"ל הלכתא כראב"י שמשנתו קב ונקי ובמקומה פירשתיה בארוכה בס"ד. הריטב"א ז"ל. קצרתי בשמעתא זו ויש בה להאריך לפי שהובאה בכמה מקומות בתלמוד וכעת לא היה לי פנאי להאריך ובבבא מציעא הארכתי בשמעתא זו בחדושי אשר חברתי מהראשונים ז"ל וה' יגמור בעדי ויזכני לכתוב חדושים על כל התלמוד להשאיר אחרי ברכה ונהיה אנחנו וצאצאינו יודעי שמו ולומדי תורתו לשמה וכן צאצאי צאצאינו אמן:

מתניתין העדים שאמרו וכו'. הרי אלו נאמנין. דכיון שאין כתב ידם יוצא ממקום אחר ואין אנחנו יכולים לקיים השטר אלא על פיהם נאמנין מגו שהיו יכולים לומר אין זה כתב ידינו כשאומרים כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו וכו' נאמנים שהפה שאסר וכו'. והאי פסולי עדות דקתני אינו ר"ל פסולין מחמת עבירה דא"כ אין מאמינים אותן במגו דהא קיימא לן דאין אדם משים עצמו רשע אלא ה"ק פסולי עדות היינו מחמת קורבה שהיינו קרובים באותו הזמן. תלמידי רבי' יונה:

וז"ל הגאונים פסולי עדות היינו פי' קרובים היינו למלוה אבל עכשיו נתרחקנו וכשרים אנחנו להעיד עליו ומשכחת לה בנושא אחותו או בתו ומתה דכיון שמתה אבדה הקורבה והלכה לה הרי אלו נאמנין לפסול השטר בכך הואיל ובאו לקיימו מתחלה שאמרו כתב ידינו הוא דהוה ליה כהפה שאסר וכו'. ע"כ:

והרב ר' יהוסף הלוי ז"ל לא פי' כן האי פסולי עדות דמתני' ולקמן בגמ' גבי הא דאמר רמי בר חמא לא שנו אלא וכו' מחמת נפשות נכתוב לשונו ז"ל בס"ד:

הרי אלו נאמנין. ודוקא דקא אמרי אנוסין היינו תוך כדי דיבור אבל לאחר כדי דבור כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ואם תאמר אי תוך כדי דבור מאי איריא דמהימני משום מגו תיפוק ליה משום דמהדרי בהו י"ל אי קא הדרי בהו הכי נמי אבל השתא מיהא לא הדרי בהו שהרי מודים דכתב ידן הוא אלא שאומרים אנוסין היינו ומהימני

לעקור עדותן אע"פ שמודים בו שהוא כתב ידן משום שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. שיטה ישנה. והקשו בתוספות ולמה נאמנים והא מגו במקום עדים הוא דאנן סהדי שלא היו אנוסין ולא פסולי עדות דהא לקמן אמרינן תרי ותרי נינהו ויש לומר כיון שהצריכו חכמים קיום הכא לא חשיב כלל קיום מה שאומרים כתב ידינו הוא זה כיון דאינהו גופייהו אמרי תוך כדי דבור קטנים היינו אבל לקמן חשבינן להו בשני עדים כיון דכבר מקוים הוא שכתב ידן יוצא ממקום אחר. עכ"ל התוספות. ויש לפרש קושייתם דהיינו משום דעדים החתומים על השטר כמי שנחקרה וכו' וכן כתוב בשיטה ישנה לקמן בגמ' וז"ל וכ"ת ה"מ ע"פ אבל בשטר לא והא אמר ר"ל וכו' ואם תאמר מ"ש דלא קשיא ליה נמי רישא דמתניתין דקתני דאין כתב ידן יוצא ממקום אחר הרי אלו נאמנים דהא עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין והאיך חוזרין ומגידין וכ"ת לא אמרינן נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד אלא בעדים שנתקיים כתב ידן והא אמרינן בריש פ"ק דגיטין בדין הוא דקיום שטרות נמי לא נבעי כדר"ל וכו' ורבנן הוא דאיצטריך והכא משום עגונא אקילו ביה רבנן. יש לומר כיון דרבנן מיהא אצרוך אשתכח באין כתב ידן יוצא ממקום אחר דאי לא מסהדי אינהו אכתב ידן לא מפקינן ממונא אפומא דהאי שטרא והשתא דקא מסהדי אכתב ידן ואמרי אנוסין היינו מהימני משום הפה שאסר וכו' ודוקא תוך כדי דבור כדפרישית. עכ"ל שיטה ישנה לקמן בגי' ויש לפרש התוספות ז"ל בהכי ומיהו הרא"ש ז"ל בתוספותיו לא פי' כן וז"ל ואם תאמר היכי מהימני בהאי מגו האי מגו במקום עדים הוא דכיון שהם מודים שכתבוהו אנן סהדי שלא היו פסולי עדות דהא הך חזקה חשיבא כעדים כדאמרינן בשמעתין תרי ותרי נינהו דמאי שכתב ידן יוצא ממקום אחר חשיב כעדים מעידים שהם כשרים ויש לומר דלהכי נאמנין לפי שהן באין בטענה דאי בעו אמרי מזויף הוא ובהאי מגו נאמנין אף במקום עדים דהא אלמוה רבנן לטענת זיוף דיכול כל אדם לומר שטר זה מזויף הוא אע"ג דמן התורה עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותם בב"ד ולקמן כיון שהוא מקוים שכתב ידן יוצא ממקום אחר ליכא טענת מזויף אבל הכא לא חשיב קיום מה שאומרים כתב ידינו הוא דאינהו גופייהו אמרי קטנים היינו ע"כ. ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל העדים שאמרו וכו'. שהיו מעידים על חתימתם לקיים את השטר ע"כ. ונשמר רש"י ז"ל שלא נפרש (א"ת) העדים שאמרו וכו' שלא בשעת הקיום אלא אינהו מנפשייהו אתו למימר עלה דהאי שטרא כתב ידינו וכו' אבל אנוסין היינו וכו' כדי לאחזוקי האי שטרא בפסול ושוב לא יועיל בו קיום כלל דהא ודאי ליתא דאם שוב נכיר אנו מעצמינו החתימות לא יועילו דבריהם כלל ונקיים השטר שפיר ומיהו אם כשבאו לקיים השטר נפל זה ההפרש

ואמרו כתב ידינו וכו' כיון שכבר נפסל השטר ואתרעאי לפני ב"ד שוב אין לו תקנה אף על גב דשוב נמצא כתב ידן יוצא ממקום אחר ומאי דקתני מתני' ואם יש עדים או שהיה כתב ידן וכו' אינן נאמנים אין לפרש דה"ק דאם לאחר שאמרו כתב ידינו וכו' והימנינן להו שוב באו עדים או שהיה כתב ידן וכו' אינם נאמנים פי' דמאי דאמרו מעיקרא כתב ידינו וכו' דהאי פירושא ליתא וכדכתיבנא אלא ה"ק ואם יש עדים וכו' פי' אם כשבאו לקיים את השטר ואין אנו צריכין לעדותם אלא היינו יכולים לקיים את השטר על פי עדים אחרים או שהיה כתב ידן וכו' אינם נאמנים פי' לומר פסולי' היינו דהא למימר כתב ידינו הוא זה אין אנו צריכין דבלא עדותן כבר השטר מקוים וכן פי' רש"י ז"ל עי' לשונו ז"ל. וכן פירשו הגאונים ז"ל וז"ל העדים שאמרו וכו' פי' המלוה שהוציא שטרו לפנינו לגבות חובו והלה אומר כתב מזויף הוא ובאו עדים ואמרו חתימת ידינו הוא אבל אנוסין היינו וחתמנו על זה השטר בעל כרחינו וכו'. עד כאן:

או שהיה כתב ידן יוצא ממקום אחר כלומר שאנחנו מוצאין חתימת עדי השטר בשטרות אחרות שיוצאות מתחת ידי אחרים ואנחנו יכולין לדמות החתימות ולקיים מאלו לאלו אינם נאמנין לפסול השטר דכיון שהעידו בשטר ואנחנו יכולים לקיים את השטר בלא עדות אינם נאמנים עכשיו לחזור ולפוסלו דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. תלמידי הר"י ז"ל:

וז"ל הגאונים ז"ל כתב ידן יוצא ממקום אחר פי' שמצאו חתימת אותן עדים בשטר אחר ואותה חתימה דומה לזו ובזאת נדע שהם חתמוהו לזה הואיל ואין קיום השטר ידוע על פיהם אבל באו שוב לפוסלו לומר אנוסים היו אינן נאמנים וגובה המלוה את חובו על ידי זה. תוספתא [פ"ב ה"א] העדים שהעידו בין לטמא בין לטהר בין לרחק בין לקרב בין לאסור בין להתיר בין לזכות בין לחובה עד שלא נחקרה עדותן בבית דין אמרו מבדין היינו הרי אלו נאמנים משנחקרה עדותן בב"ד אמרו מבדין היינו אינן נאמנים. ירושלמי ר"ל אמר עשו העדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד הם אומרים אינו כתב ידינו ואחרים אומרים כתב ידן הוא ויצא ממקום אחר אינן נאמנים הם אומרים כתב ידינו הוא ואחרים אומרים אינו כתב ידן אמר רבי מונא נעשה כשטר שקרא עליו ערעור רב אסי אמר ובלבד כשטר שקרא עליו ערעור ונתקיים בב"ד רבי אלעזר אומר אף ע"פ שלא נתקיים בב"ד אמר רבי לא מאי טעמיה דר' אלעזר מכיון שהוחזק להיות חתומים בשטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בב"ד. ע"כ מלקוטי הגאונים ז"ל:

אין נאמנים. כתוב בתוספות דכיון דמקוים הוא הוי מגו במקום עדים. תימא למה חוזרין התוספות לומר מגו במקום עדים כבר אמרו לעיל דכיון שכתב ידם יוצא ממקום אחר

מגו במקום עדים הוא והכא נמי על סיפא קיימינן דכתב ידן יוצא ממקום אחר ויש לומר שהוצרכו לחזור לומר מגו במקום עדים משום דהתם מגו דאי בעי הוה שתיק דאם היו שותקין ולא היו אומרים כתב ידינו הוא זה ממילא היה השטר פסול וכיון שאמרו כתב ידינו הוא זה חשבינן ליה כמקוים הלכך הוה ליה מגו במקום עדים אבל הכא שאמרו התוספות דליהמנו במגו דאי בעי אמרי פרוע הוא אם היו אומרים פרוע הוא השטר לא היה פסול אלא שהיו אומרים שהיה פרוע וכיון שאינם פוסלין אותו מעידים הם שהוא כשר כמו במקויים דאנן סהדי דהוא כשר וא"כ ה"א כיון שגם הם מעידים שהוא כשר לא שייך לומר מגו במקום עדים אפ"ה הוי מגו במקום עדים. בקונטריסין:

גמרא אמר רמי בר חמא לא שנו דאין נאמנים אלא שאמרו אנוסין היינו מחמת ממון פי' רש"י ז"ל שאין אדם נאמן לשום עצמו רשע ואם תאמר ניחא אנוסין היינו איכא לפרושי הכי פסולי עדות היינו נמי דאמרי גזלנין היינו אלא קטנים היינו מאי רשעות איכא ויש לומר דבההיא איכא טעמא אחרינא דמלוה גופיה מידק דייק ולא מיחתם כדאמרינן לקמן וכן תירצו בתוספות. א"נ דאנוסין היינו מחמת ממון לא סוף דבר מפני שמשימין עצמן רשעים כדפרש"י ז"ל אלא משום שמעידין על עצמן שחתמו שלא כדין והשתא הוא הדין כשאומרים קטנים היינו ונכון הוא. ואם תאמר ויהיו נאמנים בזה מתוך שיכולים לומר אנוסין היינו מחמת נפשות או כיוצא בו. ויש לומר שאין עד אחד במגו כשיש בעדותו חשד מחמת גוף עדותו ומה ששנינו ברישא שהם נאמנים דהפה שאסר הוא הפה שהתיר ההוא לאו מגו ממש הוא אלא משום דאי בעי שתקי. הריטב"א ז"ל:

וכתב הרמב"ן ז"ל וז"ל תמיה לי מאי קסבר נמי אי קסבר דלא אמרינן כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד בעדות בשטר כשכתב ידן יוצא ממקום אחר אמאי לא מהימני וכ"ת משום דלא משוו נפשייהו רשעים אי הכי אפי' אין כתב ידן יוצא ממקום אחר ואיהו ודאי ע"כ ס"ל דלא אמרינן כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד אלא בעדות על פה דהא תלמודא קתני אנוסין היינו מחמת נפשות מהמני ועוד קשיא מאי שנא קטנים היינו ופסולי עדות היינו דלא מהימני ומאי שנא אנוסין היו מחמת נפשות דמהימני וי"ל דרמי בר חמא סבר שאין אדם משים עצמו רשע ולא שעשה שלא כהוגן הלכך מחמת ממון וכן קטנים היינו פסולי עדות היינו כיון דשלא כדין כתבו ובאיסור עשו שטרם אינם נאמנים ומחמת נפשות כיון שהם לא עשו שום איסור נאמנים דס"ל נמי אעפ"י שהגיד חוזר ומגיד בשטר והיכא דכתב ידן יוצא ממקום אחר לאו מהימני בשטר דרשעים נינהו אבל כי אין כתב ידן יוצא ממקום אחר אי אמרת לא מהימני במאי דקא אמרי אנוסין היינו במאי דקא אמרי נמי כתב ידינו הוא זה לא מהימני דלית ליה פלגינן

דיבורא ודחינן לה מדאמר ר"ל עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד פי' כמו שאם נחקרה עדותן בב"ד אין יכולים לחזור בהן כך מכיון שהם חתומים על השטר אינן יכולין לחזור בהן והכי איתא בירושלמי תני העדים שהעידו וכו'. ע"כ ולקמן נכתוב שארית לשון הרב ז"ל בס"ד:

וז"ל הרא"ה ז"ל אמר רמי בר חמא לא שנו וכו' מחמת נפשות הרי אלו נאמנים פי' ואע"פ שכתב ידן יוצא ממקום אחר אבל אנוסין היינו מחמת ממון אין נאמנים כיון דכתב ידן יוצא ממקום אחר משום דמשוו נפשייהו רשיעי אבל ברישא דמתני' כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר הרי אלו נאמנין אפילו באנוסין מחמת ממון דקס"ד השתא דכיון שאין כתב ידן יוצא וכו' והוה ליה הפה שאסר וכו' מהימני אבל מאי דקאמרי וכ"ת השתא דקס"ד דאפילו כשכתב ידן יוצא וכו' כל היכא דלא משוו נפשייהו רשיעי מהימני ומאי אנוסין דמתני' מחמת ממון אבל מחמת נפשות מהימני א"כ כי קאמרי קטנים היינו אמאי אין נאמנים דהא לא משוו נפשייהו רשיעי והוה ליה כאנוסין היינו מחמת נפשות י"ל דכי קאמרינן דלא מהימני משום דמשוו נפשייהו רשיעי ה"ה כל היכא דקא מודו דשלא כדין עשו השטר והיינו טעמא דקטנים לאפוקי אנוסין מחמת נפשות דליכא למימר שעשו השטר שלא כדין שכך יפה להם וכך חובתם ולפום האי לישנא דרמי בר חמא אית לן לפרושי פסולי עדות היינו דמתניתין גזלנין או משחקי בקוביא דמשוו נפשייהו רשיעי א"נ קרובים היינו ונתרחקנו דהוה ליה כקטנים שעשו השטר שלא כדין ע"כ:

והרשב"א ז"ל כתב להך לישנא דרמי קטנים היינו פסולי עדות היינו אף ע"ג דלאו ברשיעי משוו אנפשייהו ואפ"ה קתני כשכתב ידן יוצא ממקום אחר אין נאמנים התם איכא למימר משום דמלוה גופיה מידק דייק ומחתים כסברתיה דרבי מאיר אפילו כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר כדאיתא בסמוך ומיהו כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר ס"ל לרמי דנאמנין לומר אנוסין היינו מחמת ממון ולשווייי נפשייהו רשיעי דכיון דאינהו משוו ליה שטרא אינהו מצו פסלו ליה שהפה שאסר וכו'. עד כאן:

וכתבו בתוספות מחמת נפשות הרי אלו נאמנים וא"ת וכי אמרי קטנים היינו או אנוסין היינו מחמת ממון להימני במגו דאי בעי אמרי אנוסין היינו מחמת נפשות דהא ברישא דאיכא מגו נאמנים לומר אנוסין היינו מחמת ממון וי"ל דאונס מחמת נפשות לא שכיח. כן כתוב בקצת תוספות. ובספרים אחרים יש עוד תירוץ אחר וז"ל ועוד דבשני עדים לא אמרינן מגו כדפרישית א"נ בדיבור דלעיל המתחיל אין נאמנים קצת ספרים אין שם כ"א ב' תירוצים הראשונים ובקצת ספרים מוסיפין ועוד דבב' עדים לא אמרינן מגו וברישא שייך מגו דאי בעי שתקי והם גליונות שנכתבו בתוס' וז"ל הקונטריסים על זה תימה למה

חזר הגליון ותירוץ זה תירצו שני פעמים וי"ל משום דלעיל קאי על מגו דאי בעי אמר פרוע הוא הוה דבור אחר בפני עצמו ופשיטא דאין אדם יודע מה שבלב חבירו ופשיטא דמגו בתרי לא אמרינן אבל הכא שאומרים אנוסין היינו בין שיהיה מחמת ממון בין שיהיה מחמת נפשות ממה נפשך שניהם בבת אחת אומרים אנוסין היינו והוה אמינא דאמרי' מגו בתרי שהרי יודע שבלב חבירו שיש לומר אנוסין היינו קמ"ל הגי' דאפילו הכי לא אמרי מגו בתרי. ע"כ:

ומיהו אם הוא מלשון התוספות ואתא לתרוצי נמי דלהימנו במאי דקא אמרי קטנים היינו במגו דאי בעו אמרי מחמת נפשות לא שייך תירוץ הקונטריסין כלל. וי"ל דכולהו הני טענתא הוו מענין א' דבאין לפסול השטר ולכך איכא למימר דאמרינן מגו אפי' בתרי דבנקל ידעו מה שבלב חבירו אבל טענת פרוע אינו ענין להם כלל דבהאי טענתא הוא אומר דהשטר הוא אמת אלא שנפרע הלכך איכא למימר דבתרי לא אמרינן מגו. ועוד דלעיל איכא למימר דהאי תירוצא דבשני עדים לא שייך מגו בהדי אינך תירוצי עולה שפיר לתרוצי הך קושיא דמגו ולהכי כתבו התוספות לעיל הכא ליכא לאקשויי וכו' פי' משום דיש ג' תירוצין בדבר וחדא אחבירו סמיך אבל הכא אין לתרץ הני תרי תירוצי דלעיל דלרמי בר חמא לא שאני ליה בין מקוים בין לשאינו מקוים תדע דהא מחמת נפשות נאמנים ועיקר טעמו דלא מהמני משום דלא משוו נפשייהו רשעים ולית ליה נמי כיון דהגיד אינו חוזר ומגיד בשטר כשכ' ידן יוצא ממקום אחר והלכך ליכא למימר הני תרי תירוצי דלעיל ולכך חזרו והקשו הכא קושיית מגו ותירצו שני תירוצין חדא דאונס מחמת נפשות לא שכיח ועוד דבשני עדים וכו' כנ"ל. ולקמן בשמעתין גבי שנים חתומים על השטר ומתו וכו' תירצו התוספות עוד דבשני עדים לא שייך מגו דאין אחד יודע וכו' ולקמן נפרש אותו בס"ד:

אמר ליה רבא כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. יש שפירשו בתוס' דהא נפקא מדכתיב אם לא יגיד ונשא עונו דאית לן למדרש כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד כדדרשינן גבי יבם אשר לא יבנה את בית אחיו כיון שלא בנה שוב לא יבנה וכיון דכן ע"כ הכי בעי למימר כיון שלא הגיד בתחלה בענין זה שבא לומר עכשיו שוב אינו חוזר ומגיד ואחרים פירשו דאם תמצי לומר חוזר ומגיד לא תמצא קרבן בשבועת העדות דלעולם חוזר ומגיד וקרוב לזה פרש"י ז"ל אינו חוזר ומגיד דגבי עדות חדא הגדה כתיבא אם לא יגיד ולא נהירא דחיוב שבועת עדות אינו אלא במי שכבש עדותו ולא הגיד ועל זה ראוי לחייבו קרבן אפילו חוזר ומגיד עדותו ומזה הטעם אין הפירוש הראשון מחוור דלא שייך למדרש ביה מידי במי שהעיד בב"ד אבל הנכון דנפקא לן האי פירוש דלא יגיד

מדכתיב על פי שנים עדים יקום דבר אלמא על מה שהעידו בב"ד מתקיים הדין לזכות או לחובה לאלתר ואם יכולין לחזור ולהעיד היאך יקום דבר והיינו דאמרינן וכ"ת ה"מ על פה כלומר משום דכי כתיב יקום על פי שנים עדים כתיב הא אמר ר"ש בן לקיש וכו' כנ"ל. הריטב"א ז"ל:

ויש לי לפרש דרש"י ז"ל ה"ק דגבי עדות חדא הגדה כתיב פי' דאם הגיד כבר שוב אין כאן נשיאות עון אע"ג דיחזור ויכפור ואם אתה אומר דחוזר ומגיד אותה הגדה הויא לה כמאן דליתיה ואכתי קרי כאן ונשא עונו אף על גב דהגיד:

וז"ל תלמידי ה"ר יונה ז"ל והא דאמרי' כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד נפקא לן מדיוקא דקרא דכתי' אם לא יגיד ונשא עונו ומדהוה ליה למכתב אם לא הגיד וכתב אם לא יגיד ש"מ דהא נמי אתא לאשמועינן דכיון דלא הגיד שוב לא יגיד כך פי' הר"י בעל התוס' ז"ל ויש שלמדין אותו מדחזינן שאם כפר בעדותו שלא בפני ב"ד אין צריך להביא קרבן ואם איתא דכיון דהגיד דחוזר ומגיד למה צריך להביא קרבן כשכפר בבית דין והרי יכול לחזור ולהגיד אלא ש"מ דכיון שהגיד בב"ד או חתם בשטר שוב אינו חוזר ומגיד. ע"כ:

וכי תימא ה"מ על פה וכו'. כמי שנחקרה עדותן בב"ד. כלומר דכי היכי דבעל פה אחר שנחקרה עדותן בב"ד אינן יכולין לחזור בהם אבל קודם לכן יכולין לחזור בהם ה"נ כיון דחתימי בשטרא הוו להו כמי שנחקרה עדותן בב"ד והכי איתא בירושלמי [ה"ג] העדים מה שהעידו בין לטמא בין לטהר בין לרחק בין לקרב בין לזכות בין לחובה בין לאסור בין להתיר אם עד שלא נחקרה עדותן בב"ד אמרו מבדין אנחנו נאמנים ואם משנחקרה עדותן בב"ד אמרו מבדין אנחנו אין נאמנים ר"ל אמר עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ומיהו הא דקתני במתני' נחקרה עדותן לאו דוקא אלא במידי דבעי חקירות נמי בשאר מילי וכשעשו חקירות אבל בעלמא כיון שהעידו שוב אין יכולין לחזור בהם. וכן דעת רבינו נר"ו. והלכה קבועה היא והרי"ף ז"ל כתבה ביבמות פ"ד אחין. הרא"ה ז"ל:

וכתב הריטב"א ז"ל האמר ר"ש בן לקיש וכו'. כמי שנחקרה עדותן בב"ד הא דר"ל בתוספת' הוא דתניא העדים שהעידו בין לזכות בין לחובה וכו' אם עד שלא נחקרה עדותן בב"ד אמרו מבדין היינו נאמנים פי' אפילו לאחר כדי דבור במידי דבעי דרישה וחקירה שאין גמר עדותן עד שיהא שם דרישה וחקירה ולפיכך היו מסיעין אותן ממקום למקום כדאיתא התם. אם משנחקרה עדותן בב"ד אמרו מבדין היינו אין נאמנים פי' לאחר כדי דבור דוקא דכל כדי דבור כדבור דמי אפילו לענין עדות וכדמוכח בדוכתא. ע"כ:

אלא אי איתמר. אריש איתמר הרי אלו נאמנים לא שנו וכו' עד לפי שאין אדם משים עצמו רשע. ולהאי אוקמתא הא דקתני פסולי עדות היינו כגון שאמרו קרובים היינו ונתרחקנו או עבדים היינו ונשתחררנו שאין משימין עצמן רשעים. הריטב"א ז"ל:

וכן כתב הרא"ה ז"ל וז"ל לפום האי לישנא בתרא ליכא לפרושי פסולי עדות דמתני' גזלנין דאם כן אפילו כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר אין נאמנין כדאמרן אלא קרובים היינו ונתרחקנו א"נ משחקי בקוביא כדפרש"י ז"ל דכיון דפסולא דרבנן הוא וטעמא הוא דפיסולייהו ליתיה אלא לפי שאין עסוקין בישובו של עולם הרי הוא כקטנים היינו שאין נאמנין. והרב ר' יוסף הלוי בן מיגש ז"ל שתירץ שאפילו תימא מאי פסולין היינו גזלנין כיון דקא מודו בגופיה דסהדותא ואין אומרים שחתמו שקר בעדות זו ואפילו בהך פסולא נמי דקאמרי לא אמרי אלא היינו והשתא לא הוו דעשו תשובה מהימני וליתיה דאנוסין היינו מחמת ממון אנוסין היינו קאמרי והשתא לא דעשו תשובה ואפ"ה לא מהימני ומה לי אי פסולייהו דקא מודו איהו האי סהדותא או אטו מילתא אחריתי ע"כ. והכי נמי כתב רבי' הרמב"ן ז"ל וז"ל פי' רש"י ז"ל פסולין היינו משחקי' בקוביא ואיכא למידק לרבא אמאי מהימני הא אין אדם משים עצמו רשע לפיכך נראה כלשון האחר שפרש"י ז"ל קרובים והא דקתני היינו לאו דוקא א"נ בקרובין מנשותיהן ונתרחקו ולדברי רש"י ז"ל איכא למימר כיון דאיסורא דרבנן הוא משום שאינו עוסק בישובו של עולם מהימן. והרב רבי יהוסף הלוי ז"ל כתב דכיון דלא אמרו שקר העדנו לא משוו נפשייהו רשעים שגם הפסלות שהעידו על עצמם אינו בהם שהרי חזרו בהן נמצא שאין נראה מעדות זו שהעידו עכשיו כי רשעים היו בזו העדות שהרי באמת העידו. ואיני יודע מהו סח דהא אנוסין היינו מחמת ממון נמי דילמא עכשיו חזרו בהן ולא יעשו לעולם ומה לי אם הם רשעים מחמת עדות זו או רשעים מחמת איסור אחר כיון דליכא למיפלג דבורא בהא. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל פסולי עדות היינו פרש"י ז"ל משחקי בקוביא דפסול הגוף הוא עוד פי' בלשון אחר קרובין בנשותיהן ועכשיו לא כלומר שנתרחקו וזה הלשון נכון יותר דאילו בפסול הגוף אפילו לרבנן אמאי מהימני והא אין אדם משים עצמו רשע. ע"כ:

ודע שבפירושי רש"י ז"ל שבידינו במשנה כתוב פסולי עדות היינו. קרובים או משחקים בקוביא. ולקמן גבי הא דאמרינן בגמרא בשלמא לרבנן וכו' הפה שאסר הוא הפה שהתיר כתוב הפה שהתיר. וכיון דמחמת נפשות קאמרי דנאנסו לא משוו נפשייהו רשעים ופסולי עדות דקאמרי היינו טעמא דלאו בעדותן משוו נפשייהו רשעים אלא דאמרי קרובים או עבדים היינו ועכשיו אנו משוחררים ע"כ. השמיט הרב ז"ל הכא בגמרא

משחקים בקוביא ולא פי' כבמתניתין משום דאלישנא בתרא דרמי בר חמא קיימי' דמוקי לרישא דמתני' באנוסין היינו מחמת נפשות ומשחק בקוביא הרי הוא קצת רשע ומיהו במתני' אכתי לא איתברר אי כלישנא קמא דרמי אי כלישנא בתרא להכי נקט קרובים או משחקים בקוביא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ומ"מ לא נקט גזלנין דא"כ היינו מאי דקתני רישא דמתני' אנוסין היינו דהיינו מחמת ממון ללישנא קמא דרמי בר חמא ואם תרצה לחלק בינייהו מ"מ הוה ליה למנקט אנוסין היינו פסולי עדות היינו בהדי הדדי. כנ"ל לפרש פירושו של רש"י ז"ל ומ"מ אכתי קשה אמאי נטר רש"י ז"ל לפרושי ההיא דפסולי עדות לקמן גבי הא דאמרינן בשלמא לרבנן וכו' ולא פי' כן בסיומיה דלישנא בתרא דרמי דקאמר אבל אמרו אנוסין וכו' מ"ט אין אדם משים עצמו רשע. ואפשר דכדי לפרש דוחקיה דבשלמא ולדיוקי מאי דקאמר תלמודא כי טעמייהו שהפה וכו' דהא פשיטא הוא ולא היה צריך הדבר לאמרו דבמתני' איתא הכין להדיא לכך כתב רש"י ז"ל כן כלומר דמשום דצריך לתרוצי הכין לכך קאמר תלמודא בשלמא וכו' והוא דוחק ומצאתי ברש"י ז"ל כתיבת יד שכתוב הכין וז"ל לא שנו דאמרינן הפה שאסר וכו' אלא דאמרי אנוסין מחמת נפשות נאנסו דלא משוו נפשייהו רשעים וכיון דעלייהו סמכינן וכו' אין אדם משים עצמו רשע אינו נאמן לפסול עצמו מחזקתו דקרוב הוא אצל עצמו וקרוב פסול לעדות והעדים שאמרו כתב ידינו הוא אבל אנוסין היינו וכו' כיון דמחמת נפשות קאמרי דנאנסו לא משוו נפשייהו רשעים ופסולי עדות דקאמרי לאו בעדותן שוו נפשייהו רשעים אלא דאמרי קרובים או עבדים היינו ועכשיו אנו משוחררין. אין נאמנין לפוסלו ארישא דמתני' פליג בשלמא פסולי עדות וכו'. ע"כ:

זאת היא הנוסחא הנכונה בפי' רש"י ז"ל וכל לשונותיו ז"ל כל אחד על מקומו יבא בשלום. ומלבד כי לשון הדפוס אינו מסודר יפה הלשון עצמו מגומגם דכתב ופסולי עדות דקאמרי היינו טעמא דלא בעדותן משוו נפשייהו רשעים אלא דקאמרי וכו' משמע דבעי לחלק כמו שחילק הרב רבי יהוסף ז"ל מדקאמר היינו טעמא דלאו בעדות משוו וכו' וכיון שכן קשיא דלמה ליה למימר דאיירי כדקאמרי קרובים או עבדים וכו' דלטעמיה דהרב ר' יהוסף הלוי ז"ל אפילו בגזלנין נמי אלא הנוסחא האמיתי בפרש"י ז"ל הוא כדכתיבנא והכין הוא פירוש לפירושו כתב ז"ל לא שנו דאמרי' הפה שאסר וכו' פי' לא שנו קאי אאנוסין היינו בלחוד וקאמר לא שנו דכי אמרי אנוסין היינו דנאמנין אלא דאמרי אנוסין היינו מחמת נפשות וכו' דאי הכי קשיא דהא ללישנא בתרא נמי משתנה הפירוש דפסולי עדות נמי דללישנא קמא פירושו היינו פסולי עדות אפילו משחקין בקוביא וללישנא בתרא פירושו היינו קרובים או עבדים אלא ודאי אעיקר טעמא דמתני' קאי וה"ק לא שנו

דאמרי' הפה שאסר וכו' כנ"ל ועולה יפה עם הנוסחא דכתיבנא ודוק. ולפי שדחו תירוץ הרב רבי יהוסף הלוי ז"ל בשתי ידים אכתוב לך לשונו ז"ל ותמצא בו טוב טעם ודעת וז"ל (ז"ל) אוקמה רמי בר חמא רישא דמתני' באנוסין היינו מחמת נפשות אבל מחמת ממון אינן נאמנים שאין אדם משים עצמו רשע וכן הלכה ואמרי' נמי לקמן רב אשי אמר לעולם דקאמרי עדים ודאין כתב ידן יוצא ממקום אחר ודקאמר אמאי לא מהימני כדרב כהנא דאמר אסור לאדם שישהא שטר אמנה וכו' אלמא אף ע"ג שאין כתב ידן יוצא ממקום אחר כי מהימני היכא דאמרי מילתא דלא מתחזי מיניה דהוו רשעים ואסהידו שלא כהוגן אבל אי אמרי מילתא דמתחזי מינה דשלא כהוגן אסהידו לה להיא סהדותא ומשוו נפשייהו רשעים לא מהימני דאין אדם משים עצמו רשע ואם תשאל והא פסולי עדות היינו דקא משוו נפשייהו רשעים דהא קא מסהדי דפסולין היו וקתני הרי אלו נאמנין התם אף ע"ג דקא אמרי פסולין היינו לא קאמרי דעדות שקר הוו אלא קאמרי בקושטא אסהידנא ומיהו פסולין היינו באותה עת וקי"ל כל עדות שתחילתה בפסלות ואחר כך בסופה בכשרות עדות פסולה היא. ולענין קטנים נמי קי"ל דאין אדם נאמן להעיד בגדלו מה שראה בקטנו אלא הנך דקתני להו בהדיא במתני' דתנן ואלו נאמנין להעיד בגדלן מה שראו בקטנן וכו' הלכך אע"ג דקאמרי השתא דעדיין כשרותם או גדלותן דעדות אמת היתה שנמצא שכשאין לו עכשיו העידו אותה כיון דקאמרי דבשעת העדות היו פסולין או קטנים אין עדותן עדות וכיון שאין אומרים כי עדות שקר היתה גם הפסלות שהעידו בו על עצמן אינו בהם עכשיו שהרי חזרו בהן נמצא שאין נראה מעדות שהעידו עכשיו כי רשעים היו בזאת העדות שהעידו ומ"ה אין שם דרך לומר אין אדם משים עצמו רשע אבל לענין אנוסין היינו מחמת ממון שהם אומרין כי עדות שקר העידו שנמצא שעשו עצמן רשעים באותו עדות אמרינן אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע. נמצא עכשיו שכל מי שמעיד עדות על חברו ומתוך אותה העדות יעשה הוא רשע שאינו נאמן באותו דבר לפסול את עצמו ולפי שאינו נאמן לפסול את עצמו גם על חברו אינו נאמן שהרי בכאן עדים אלו הרי הן מעידים כי שטר זה מזויף הוא וכי ראובן זה אינו חייב לשמעון כלום ולפי שנראה מאותה שעה כי רשעים הם ואינם נאמנים לפסול את עצמן גם אינם נאמנים להפסיד את שמעון אותו ממון. ע"כ:

עוד כתב ה"ר יהוסף הלוי ז"ל וקשיא לן הא דגרסינן בפרק כיצד ובפרק דיני ממונות קמא אמר רב יוסף איש פלוני רבעו לאונסו הוא ואחד מצטרפין להורגו לרצונו רשע הוא וכו'. רבא אמר אדם קרוב אצל עצמו הוא ואין אדם משים את עצמו רשע וקי"ל כרבא והא התם דקא מסהיד עדות שנראה ממנו שהוא רשע והאמינו לענין הריגת

הרובע ולא האמינוהו לפסול עצמו וכיון שכן הכא נמי אע"פ שאינם נאמנין לפסול עצמן ולשום עצמם רשעים למה אין אנו מאמינין אותן לענין הפסד אותו ממון על שמעון. ותשובה היינו טעמא דלא מהימנין הכא לאפוקי להאי ממונא משמעון משום דהא חתמי אשטרא דאית ליה לשמעון גבי ראובן מנה וקי"ל דעדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בב"ד ואע"ג דאין כתב ידן יוצא ממקום אחר נמי מ"מ מכי חתמי אשטרא כבר נחקרה עדותן בב"ד וגלוי מילתא בעלמא הוא דבעינן לאסהודי אחתימות ידייהו דהא ניהו הלכך כי אמרי אנוסין היינו מחמת נפשות לא שוו לנפשייהו רשעים מהימנין להו דהפה שאסר הוא וכו' וכי אמרי אנוסין היינו מחמת ממון דשוו נפשייהו רשעים לא מהימני וכיון דלא מהימני מוקמינן לה אחתימות ידייהו דבשטר חזקה דהא עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בבית דין וכיון דלא מהימנין להו במאי דקא אמרי דאנוסין היינו מחמת ממון נמצא השטר עומד על חזקתו בחותמיו כדר"ל והא דאמר רבא אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע דשמעת מינה דאף ע"ג דלא מהימן אנפשיה מהימן אחבריה שאני התם דהא ליכא שטרא בחתימות ידיה דמכחיש בהא סהדותא ומש"ה מהימן אחבריה. א"נ יש להשיב דלענין איש פלוני רבעו לרצונו היינו טעמא דמהמנין ליה הוא ואחר להרוג את הרובע ואף ע"ג דאינו נאמן על עצמו משום דאפשר שיהא הרובע חייב על שיהא הוא רשע ואי זה זה שרבעו לאנסו הלכך נאמן הוא לומר איש פלוני רבעני לרצוני להרוג את הרובע כשיצטרף עמו אחר בעדות זו ואינו נאמן לומר לרצוני רבעני להרוג את עצמו שהרי יש לנו לומר שמא לא רבעו אלא לאונסו אבל לענין אנוסין היינו מחמת ממון אם נאמין אותם לענין הפקעת השטר והפסד הממון על שמעון ממילא הוו להו רשעים בעדות עצמן ואם לא נאמין אותן בכך לפסול את עצמן ממילא הוה ליה השטר [כשר] (פסול) ויהיו הם כשרים ולפיכך כיון שאינם נאמנים לשום עצמן רשעים ממילא נשאר השטר כשר והממון שבו קיים וזה הטעם האחרון הוא הנכון. עכ"ל ה"ר יהוסף הלוי בן מיגש ז"ל:

והרמב"ן ז"ל כתב וז"ל ואוקימנא אלא אי איתמר אריש איתמר לא שנו וכו'. אבל אנוסין היינו מחמת ממון אין אדם משים עצמו רשע ומהימני במאי דקאמרי כתב ידינו הוא זה ואפי' למ"ד לא פלגינן דיבורא דתרי מילי נינהו. וי"מ רבא לנפשיה מתרץ דאמר פלגי' דיבורא ולשון הראשון נראה דלא מסיימי בגמרא הכי. ואיכא מאן דרמי ונפלגו דיבורא הכי ונימא אנוסין היו מחמת ממון כאותה שאמרו פלוני רבעו לרצונו הוא ואחר מצטרפין להרגו משום דפלגינן דיבורא כדאיתא בפרק זה בורר בסנהדרין [ט ב'] ובפרק כיצד ביבמות [כה ב'] גבי עדות אשה הרגתיו הרגנוהו נאמנין משום דפלגינן דיבורא

ונאמן שמת אבל לא שהוא הרגו איכא למימר דהכא והתם פלגינן דיבורא ומקיימין עיקר העדות שהוא כתב ידינו הוא זה ומת פלוני וכן אוזיף ברביתא ולא מהימן כי אמר תו לדידי דשלם סהדותיה במאי דאמר אוזיף ברביתא וכן פלוני רבעו לרצונו מהימן דפלוני רבעו ולא מהימן לומר לרצונו וכמ"ד פלוני רבעו סתם חשבינן ליה והכא נמי על עיקר העדות שהוא בא להעיד עליה נאמן דפלגינן דיבורא ולא פלגי' דיבורא באונס דאי מהימנין לך דאנוס היה על כרחיך מחמת ממון היה שכך הוא אומר ואין אנו יכולין לומר אונס נפשות הוא שהיה דאנן לא אמרי' מאי דלא אמר איהו אלא דכיון דקרוב הוא אצל עצמו חשבי' ליה כאילו לא העיד כלל וכן בכאן שאנו רואים אותן כאילו אמרו אנוסין היינו סתם אבל לומר אנוסין היינו מחמת נפשות לא כל הימנו הואיל ולא העידו כך שהרי כשבאין העדים לפנינו אמרו שקר העדנו אין נאמנין משום דמשוו נפשייהו רשעים עד שיאמרו דבר שבשבילו העידו שקר ולא יהו רשעים הלכך כי אמרו אנוסין היינו מחמת ממון ומשוו נפשייהו רשעים אין אנו מאמינין כלל שהעידו שקר כלל. וחכמי הצרפתים אומרים דרבא לרמי מסיק וכמ"ד לא פלגי' דיבורא הא לדידיה נאמנין וזה שלא כדעת רבי' והגאונים שפסקו הלכה כן. וה"ר יהוסף הלוי ז"ל כתב משום דמסייע להיאך שטרא לא פלגי' דבורייהו לאפסולי וכמה טעמים אחרים כתב ובחנם (לא) נתחבט בהם ועיקר דינא דמפלג דבורא כתוב במסכת מכות בס"ד ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל וק"ל כיון דפלגי' דבורא דאמרי' כתב ידן הוא זה אבל לא היו אנוסין אימא הכי כתב ידן הוא זה ואנוסין היו דפלגי' דבורא ולא מהימן לן בהא דמחמת ממון אלא אימא מחמת נפשות דהא אילו אתו ואמרי כתב ידינו הוא זה אבל אנוסי' היינו ולא מפרשי' מחמת ממון אי מחמת נפשות הא ודאי מסתמא מספיקא לא גבינן בה והשתא נמי לא להמנינהו במאי דקאמרי מחמת ממון ותהוי כמאן דקא אמרי אנוסין היינו סתמא. ומסתברא לתרוצי דלא אמרי' פלגי' דבורא אלא בשתי עדיות אבל בחד עדות לא והכא אתיאן כולהו הא דסנהדרין דאמרי' פלוני רבעני לאונסי הוא ואחר מצטרפין עליו להרגו לרצונו רשע הוא וכו' רבא אמר אדם קרוב וכו' פי' ואפילו אמר לרצונו לא מהימנין ליה בהא כלומר דהוה לרצונו והוא ואחר מצטרפין עליו להורגו דהוו ליה שני עדיות חלוקים שאין צריכין זה לזה על שני ענייניו חלוקים שיוצא מהם שני מעשים והם שני דינים אפשר לזה בלא זה חד דפלוני רבע דהיינו חד עדות ואידך דמסהיד אנפשיה דנרבע לרצונו ואנן מהימנינן ליה לקמא ולא באידך כשם שאילו לא היה מעיד אלא על עצמו והיה בא לב"ד להעיד על עצמו שנרבע לרצונו שאינו נאמן על עצמו ונאמן על אותו אחר כשם שאילו לא היה מעיד עכשיו על עצמו כלל בעדות זו אלא שהיה אומר שלפניו

רבע ואינו צריכין להעיד מי ומי וכן אותה שאמרו ביבמות הרגתיו הרגנוהו תנשא אשתו שאף זו שתי עדיות הם דאחת שמעיד שמת אותו איש והאחת שמעיד על עצמו שהרג והם חלוקין שאין צריכין כלל זה לזה שהרי אפשר שמת אותו איש בלא שהרגוהו ואפשר שהרגו בלא שהרגו איש זה וכיון שהן מעידין שמת איש זה ומעידין שהרגו את הנפש על מה שמעידין על עצמן אינם נאמנים ואעפ"כ נאמנין במה שמעידין על אותו איש שמת והכי נמי אתיא מתני' דהכא דאמרי כתב ידינו הוא אבל אנוסין היינו שהן שתי עדיות שהם מעידי' שזה כתב ידן וזהו עדות אחת ואחר כך מעידים עדות זו שאנוסין היו מחמת ממון בעדות זה והרי הם מעידים על עצמן שהעידו עדות שקר בשביל ממון בלא עדות כתב ידן והרי אלו שתי עדיות חלוקות שמעידין שזה כתב ידן ושהעידו עדות שקר בשביל ממון ואפשר לזה בלא זה לפיכך מאמינים אותם בראשונה שזה כתב ידן ולא בזו שהן אומרים שעדות שקר העידו בשביל ממון כי היכי דאילו אתו בעלמא וקא מסהדי אנפשייהו הכי דלא מהימני ותו ליכא למימר דכי הימנינהו דאנוסין היו ולא מחמת ממון אלא מחמת נפשות דהא חד עדות הוא דעיקר עדות אנוסין היינו וכיון דאנוסין הוו לא סגיא דלא הוה או מחמת ממון או מחמת נפשות ומחמת נפשות פירושי הוא דמפרש ופי' בעלמא הוא וכגון הא ודאי הוי חד עדות ובחד עדות לא פלגי' דיבורא ודבר ראוי הוא ומוכרע מן הסברא. ואל תשיבני מאותה שאמרו בפרק יש נוחלין בעל שאמר גירשתי את אשתי נאמן ואיבעיא לן אמר למפרע מאי ליהמוניה להכא ופליגי בה רב מרי ורב זביד חד אמר פלגי' דיבורא וחד אמר לא פלגי' דיבורא וקשיא לן ומאי שנא מדרבא דאמר רבא פלוני בא על אשתי הוא ואחר מצטרפין להרגו אבל לא להרגה ומתרצינן בתרי גופי פלגי' בחד גופא לא פלגי' דכ"ע אי לאו טעמא דחד גופא פלגי' ואף על גב דהוי כחד עדות ואפי' בהא איכא מאן דאמר דפלגי' דיבורא ואף על גב דחד גופא ואף על גב דהוי חד עדות דההיא דהתם נמי היינו טעמא דמ"ד דלא פלגי' דיבורא והיינו דקא מתרצינן בתרי גופי פלגי' בחד גופא לא פלגי' ולא סוף דבר בין שני גופין לגוף אחד אלא הכי נמי קאמר התם שני גופין שהם שתי עדיות שמעיד על אשתו ועל אותו פלוני אחר הכא חד גופא שהוא חד עדות ולא נקט חד גופא אלא איידי דאידך תרי גופי והוא הדין לחד גופא לשני עדות ונקט האי לישנא לארווחי טעמיה למימר דלא דמין כלל ואידך דאמר התם פלגי' דיבורא משום דהימנותא דבעל משום טעמא דמתוך שבידו לגרשה וקס"ד דכיון דהימנותא משום טעמא חד דינא הוא דלמאי דקא סגי טעמא מהימן לאידך לא מהימן ובהא פלגינן דיבורא אפילו בחד עדות כיון דמשום טעמא אתינן עלה ואידך סבר לא שנא הכי ולא שנא הכי כיון דחד עדות הוא לא פלגינן דיבורא ולא מהימן וזהו הנכון.

עד כאן לשון הרא"ה ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל. ואם תאמר כיון שהם בעדות אחת העידו שזה כתב ידן ושאנוסים היו מחמת ממון ואין אנו מאמינים אותן על אונסן למה אנו מאמינים אותן על כתב ידן. יש לומר דפלגינן דיבורא וכדאמר התם באומר פלוני רבעני לרצוני הוא ואחר מצטרפין להורגו דפלגינן דיבורא. ואם תאמר אם כן נפלוג דיבורא ונאמנים לומר אנוסין היינו אבל אין נאמנים לומר מחמת ממון ויתבטל השטר ונוקי ממונא בחזקת מריה ויהא יד בעל השטר על התחתונה וכ"ת דכיון דמחמת ממון פי' דאנוסין היינו הוא לית לן למפלגיה הא ליתא דהתם נמי לרצונו פי' דרבעו הוא דלא סגיא לרביעה שלא תהיה לאונסו או לרצונו וכי אמר לרצונו אמרינן דלאו לרצונו הוה אלא לאונסו וקטלינן ליה. ויש לומר דאכתי לא דמי דהתם עדות הרביעה עדות גמור הוא לחייב הרובע מיתה בין שיהא לרצונו של נרבע או לאונסו ופירושו דלרצונו מילתא אחריתי היא ושייכא בחיוב הנרבע ואנן לא בחיוב הנרבע עסקינן וכיון דכן אית לן למיפלג דיבורא ולמסבר מסהדותיה מאי דאצטריך לן ואידך כנטול דמי ודכותה הכא כשאומר כתב ידינו הוא זה אבל אנוסין היינו מחמת ממון דכתב ידינו הוא עדות שלם ולא צריכינן למימר טפי בענין זה וכשאומר אנוסין היינו מחמת ממון אין צריך לעדותן כלל וכיון דמוסיף מידי דלא מהימני פלגינן דיבורא ונקטינן מאי דסגי לן ומאי דחזיין עלה בנדון הזה אבל ליכא למינקט אנוסין היינו לחוד בלא מחמת ממון דהא אנוסין היינו עם מחמת ממון כולה חדא מילתא היא וכיון דאינה מעיקר העדות וכולה חדא מילתא היא לית לן למפלגי כלל אלא דנשבקיה כוליה וכן אומר בההיא דהרגנוהו הרגתיו דפלגינן דבורא ונקטינן מה שהוא עיקר עדות הנדון שלפנינו והיינו שהרג אותו פלוני והותרה אשתו אבל מה שיש בלשון הזה שזה הרגו שבקינן ליה כיון שאינו נאמן על עצמו ודמיא למאי דאמר בפרק מי שמת דבתרי גופי פלגינן דבורא בחדא גופא לא פלגינן דבורא וזה נראה ברור. ובתוספות תירצו עוד בזה דאנן לית לן לפרושי דאנוסין היינו מחמת נפשות דהא מילתא דלא שכיח היא ואית ליה קלא על הרוב וכיון דכן אית לן למימר דודאי לא הוה בהא אונס כלל וגם זה נכון וקצר. ומיהו כל שאמר' כתב ידינו הוא זה אבל אנוסין היינו והלכו להם ולא פירשו מסתברא דאית לן לפרושי דאנוסין מחמת נפשות בעו למימר דכל ישראל בחזקת כשרים הם ולא תלינן רשעות בעדים שחתמו מפני ממון. וכן דעת מורי הרב הלוי ז"ל. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה אדם קרוב אצל עצמו וכו'. ופלגינן דיבור' ומהימנינן להו אכתב ידן ולא מהימנינן להו אאנוסין היינו מחמת ממון וא"ת ונפלוג דיבורא הכי נהמניה אאנוסין ולא נהמניה אמחמת ממון ונאמר דאנוסין היו מחמת נפשות כדאמר בעלמא גבי פלוני

רבעני לרצוני דקטלינן ליה אפומיה ומתרצינן דבוריה ואמרינן לאנסו רבעו י"ל דלא קשיא דאילו אמרו אנוסין סתם צריך פירושא דבתרי אנפי משמע מחמת ממון ומחמת נפשות ואם פירשו מחמת ממון אין להאמינם השתא דמפרשי אינהו מהו גופו של אונס ואמרי דמחמת ממון הוא אין לנו לפרש פירוש אחר ולומר שאין פירושם אמת הילכך לא מהימני אבל בפלוני רבעני אילו אמר פלוני רבע לא היינו צריכין לפירוש אחר שאין שני פירושין בלשון רבע ועכשיו שמוסיפין ואומרים רבעני שהוא תוספות שלא היה צריך לעדותן פלגינן דיבורא ומתקני' ליה כך פי' הראב"ד ז"ל. וי"ל כיון דמדאורייתא נעשה כמי שנחקרה עדותן של חתומים בב"ד ורבנן הוא דאצרוך והרי הן מקיימין שהוא כתב ידן וממאי דאמרי אנוסין היינו מחמת נפשות לא מהימנת להו להביא לך פסול אחר ולומר אנוסין היו מחמת נפשות. ובחמשה מקומות אנו דנין בתלמוד פלגי' דיבורא חדא הך ואידך ההיא דפלוני רבעני ואידך פלוני בא על אשתי ואידך הא דאמרינן בפרק כיצד ביבמות גבי עדות אשה מת הרגתיו הרגנוהו לא ישא את אשתו אבל לאחר תנשא. ואידך מעשה דבר ביתוס דאמר לדידי אוזיף לי ברבית' והתם בפרק מי שמת דמבעיא לן אמר למפרע מהו להימוניה להבא מי פלגינן דיבורא או לא לא מייתינן עלה אלא הא דאמר רבא פלוני בא על אשתי הוא ואחר מצטרפין להרגו וטעמא דמילתא דכולהו אינך פשיטי יותר בהו דיבורא דאדם קרוב אצל עצמו ומעולם לא נתכוון להעיד על עצמו אבל אצל אשתו אינו קרוב כל כך דנימא שלא נתכוון עליה להעיד כלל ואפ"ה פלגינן דיבורא וקא פשיט מינה משום האי טעמא דפלגין דיבורא והיינו דאמרינן במסכת סנהדרין מהו דתימא אדם קרוב אצל עצמו אמרו אצל אשתו לא אמרו קמ"ל פי' קמ"ל דאף על גב דלא פשיטא לן באשתו כולי האי שלא נתכוון להעיד אפ"ה פלגינן דיבורא וק"ל הא דגרסינן בירושלמי [פי"א ה"ה] כתב (נכתב) [כל נכסיו] לשני בני אדם והעדים קרובים לזה ורחוקין לזה רבי יוחנן פוסל ולא פלגינן דיבורא להכשיר עדותם אצל הרחוק י"ל התם הממון מצרפן שהרי הוא משותף חלק ידוע לרחק ולקרב וזהו שפירשו עלה בירושלמי מתניתא מסייעא ליה לרבי יוחנן מקיש שלשה לשנים מה שנים נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותם בטלה אף שלשה וכו' וכמו שהעדות מצרפת העדים והעדים כולם נפסלין בפסול האחד כמו כן הממון מצרף את העדות. והא דאמרינן בפ"ק דגיטין [ח ב'] כל נכסי קנוי' לך מהו ומסקינן עצמו קנה נכסים לא קנה אלמא פלגינן דיבורא ואין הממון מצרף התם משום דקיום שטרות דרבנן והם אמרו והם אמרו והא דאמרינן במסכת מכות [ז א'] אלעאי וטוביה קריבי דערבא הוו סבר רב פפא לגבי מלוה ולוה רחיקי נינהו א"ל רב הונא בריה דרב יהושע סוף סוף מלוה בתר ערבא אזיל. יש מפרשים כן דאלעאי וטוביה

היו מעידין על הלואה ועל הערב וסבר רב פפא דפלגינן דיבורא ומהימנינן להו אהלואה ולא מהימנינן להו אערב וסבר רב פפא דפלגינן דיבורא הוה שמיע ליה לרב פפא ההיא כרבי יוחנן דירושלמי דקסבר שהממון מצרפן וא"ל רב הונא דודאי ההלואה מצרפן. והראב"ד ז"ל פירש' להיא בפרעון החוב שההלואה והערב ידועין היו אלא שהיה הלוה טוען פרעתיך בפני פלוני ופלוני ובאו הם והעידו דמעולם לא פרעו בפניהם וסבר רב פפא דכיון דלגבי מלוה ולוה רחיקי נינהו והן אינן באין להעיד על הערב עדותן כשרה וא"ל רב הונא סוף סוף וכו'. והראב"ד ז"ל מפרשה ג"כ מטעם נכון מטעם אחר ואומר שאם היו מעידים על ההלואה ועל קרובם שהיה ערב ודאי הוה פלגינן דיבורא ולא היה רב הונא חולק בכך על רב פפא דהרי הם כשתי עדיות עדות הלואה ועדות הערב וראיה לדבר דהתם בפ"ק דגיטין פשיטא לך דעצמך ונכסי קנויין לך עצמו קנה נכסים לא קנה דפלגינן דיבורא כיון דשני דברים חלוקין הם. עכ"ל שיטה ישנה:

מלוה גופיה מידק דייק ומחתים. וא"ת דילמא לא היתה ההלואה אמת ומש"ה לא דק מלוה ואחתום פסולין י"ל בחייב מודה עסקי' אלא שאומר פרעתי א"נ העדים אומרין שהלוהו וחתמו על ההלואה אלא שפסולין היו והרי אלו כחוזרין ומגידין דכיון שהעידו שהלוהו וחתמו על ההלואה אי אפשר דפסולין היו דמלוה גופי' מידק ומחתים וכו'. שיטה ישנה:

וז"ל הרא"ה ז"ל מלוה גופיה מידק דייק ומחתים כלומר דאנן דיינינן להו לפום מלתייהו דקאמרי וכי קא אמרי פסולין היינו הא קא מודו דשטרא קושטא הוא אלא דפסולין היו ולפום מילתייהו דיינינן להו דלפום טעמייהו כיון דקא מודו דקושטא הוה תו ליכא להימנייהו דפסולין היו דכיון דקושטא הוה ודאי מלוה מידק דייק ומחתים ולא אחתים אלא כשרין. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל מלוה גופיה מידק דייק ומחתים פי' וכשהעדים מודים בעיקר המלוה או בעיקר המקח אלא דאמרי דשטרא מיהא פסולא דההיא שעתא פסולי עדות היו. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל והא דקאמרי מלוה גופיה מידק דייק משום דמוקמי לה לדרבי מאיר כגון דקאמרי אין, הלוה פלוני לפלוני מנה מיהו שטרא פסולא הוא דההיא שעתא פסולין היינו אבל אי אמרי פסולין היינו ועדות שקר העדנו וחתמנו הוא ודאי אין נאמנין לכ"ע שהרי משוו נפשייהו רשעים. ע"כ:

קטנים נמי כדר"ל וכו'. והא דלא קאמר קטנים נמי מידק דייק משום דלא פשיטא לן בקטנים דמידק דייק בהו לפי שאין אדם מדקדק בחברו דיש גוצין ושנותן מעוטות מש"ה אצריך להא דר"ל חזקה וכו' אלא א"כ נעשה גדול וכו' פי' אא"כ נעשה המוכר גדול אלמא

מידק דייק אינש בחברו אם הוא קטן או גדול וכי היכי דעדים דייקי במוכר אם הוא גדול הכי נמי דייק מלוה בעדים אם הם גדולים או קטנים. שיטה ישנה:

דף יט.

וז"ל הרא"ה ז"ל א"כ נעשה גדול פי' וה"ה דאמרינן אליבא דר"מ שאין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשו גדולים ורבנן נמי אפשר דמודו לדר"ל ואפ"ה פליגי בהאי דליכא למימר חזקה אלא בהעדים כשרים דבהא איכא למימר חזקה דכיון דסהדי כשרים הם לעולם לא חתמו על שטר קטן מה שאין ראוי לומר כן גבי עדים כשהם קטנים דלאו בני דעת א"נ אפשר דהכי נמי סברי רבנן דאפי' גבי עדים אמרינן לה שאין חותמין על השטר אלא אם כן נעשו גדולים ומיהו לא אמרינן לה במקום מגו דכיון דאיכא מגו דאין כתב ידן יוצא ממקום אחר נאמנין וקי"ל כרשב"ל אליבא דרבנן והרי"ף ז"ל כתבה בפרק זה בורר והכי אמרינן בפרק מי שמת יפה ערער ובני משפחה וכו'. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל אלא אם כן נעשה גדול כלומר והכא נמי חזקה אין המלוה מחתים בשטרו עדים אא"כ נעשו גדולים ורבנן דפליגי עליה סברי דדוקא בעדים הוא דאמרינן דדייקי כי היכי דלא לסהדו אמעשה קטנים דלית בהו מששא אבל מלוה לא דייק כולי האי וא"נ משום דאיכא מגו וכדאמרינן בהדיא בשלמא רבנן כטעמייהו שהפה שאסר וכו'. וא"ת ולר"מ נמי היכי מפקי' ממונא משום חזקה משום דאיכא מיגו מבעיא לן בריש פ"ק דבתרא [ה ב'] וביבמות פרק האשה שלום [יבמות קטו א'] אי אמרינן מגו במקום חזקה או לא ולא אפשיטא והילכך זוזי היכא דקיימי תיקום וי"ל לא כל החזקות שוות ולא כל מגות שוות וכמו שכתבתי בקדושין פ' האומר [סד א'] גבי המקדש את בתו סתם וחזקה דהתם לא אלימא דעבידי אינשי דפרעי בגו זמנייהו משום דזימנין דמתרמי להו זוזי ואמרי כי אתו זמניה לא לטרדן. א"נ משום דעבד ליה נייח לנפשיה דהלוהו איהו נמי כי מתרמי ליה זוזי פרע ליה גו זימניה והילכך איכא למימר התם דילמא לא אלימא חזקה דלא עביד איניש דפרע גו זימניה לבטולי מגו אבל הכא חזקה אלימתא היא דלא שדי איניש זוזי בכדי לאחתומי בשטריה קטנים שאינם יכולין להעיד ע"כ. ובשיטה ישנה תירצו דאין כל החזקות שוות דההיא חזקה דהתם פירושה שאין דרך בני אדם לפרוע בתוך זמן אבל הרשות בידם והא דטעין פרעתיך תוך זמני יש להאמינו משום מגו אבל חזקה דהכא פירושה שכל אדם חייב לדקדק בפסולין ובקרובים וחזקה דלעולם מלוה דייק בהו דלא שדי אינש זוזי בכדי. וא"ד אפי' תימא מגו במקום חזקה אמרינן אבל הפה שאסר וכו' לא אמרינן דכיון שהעידו שזה כתב ידן וחזקה שאם הוא כתב ידן וההלואה

אמת לא היו קטנים ולא פסולי עדות דמלוה גופיה מידק דייק ומחתים כי הדרי ואמרי פסולי עדות היינו לא מהימני שהרי הם כסותרים עדותם ודבורם הראשון וכחוזרים ומגידים דהא דבורא קמא הוה משמע בכח חזקה שלא היו קטנים. עכ"ל שיטה ישנה:

אמר רב חסדא קסבר רבי מאיר וכו'. פירוש ה"ק דאע"ג דקי"ל שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אלא ע"ג וג"ע ושפיכות דמים מ"מ דינא הוא דלקטלו ולא יחתמו שקר ומדת חסידות הוא ואי לא עבדי הכי משוו נפשייהו ברשיעי וקסבר רבי מאיר אפי' בכה"ג אין אדם משים עצמו שאינו חסיד ורבא קשיא ליה כיון דקא מודית שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אלא ע"ז וג"ע וש"ד ואי אתו לקמן מורינן להו דלחתום כי חתמי מנפשייהו היכי משויתו להו רשעים כי היכי דנימא אין אדם משים עצמו רשע הואיל ואי אתו לאורויי מורינן להו לכתחלה שיעידו ואל יהרגו. הרמב"ן ז"ל:

והרא"ה ז"ל כתב וז"ל וק"ל והיכי קס"ד הא דרב חסדא והא הלכה רווחת היא שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אלא ע"ג וג"ע ש"ד וי"א דהשתא לאו מדינא קאמרינן אלא מדת חסידות דאע"ג דקי"ל באידך דאין אדם רשאי לנהוג מדת חסידות בעצמו שאם לא היה עובר היה מתחייב בנפשו בהא קס"ד דרשאי וא"ל השתא אילו אתו לקמן מורינן להו דלעברו והיכי סמכי' תו אמדת חסידות ולפום האי פירושא נפקא לן מינה דאיתא להאי סברא דלענין עדות שקר אדם רשאי לנהוג חסידות בעצמו שיהרג ואל יעבור וזה תימא דזה מנין לנו. ע"כ:

ועוד כתב הרמב"ן ז"ל ואיכא דאמרי רב חסדא אמר קסבר רבי מאיר מדינא נמי יהרגו ואל יחתמו שקר לפי שנמצא בברייתא חיצונית שלשה דברים אין עומדים בפני פקוח נפש ואלו הן ע"ג וג"ע וש"ד רבי מאיר אומר אף הגזל ורבא אמר אנן ודאי קי"ל שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אלא שלשה אלו בלבד ודילמא אתא קמי בי דינא דס"ל כרבנן ואורו ליה הכי ולאו מילתא היא ע"כ. וגם הרשב"א ז"ל דחה פירוש זה וכתב דלא מחוור דרב חסדא טעמיה דרבי מאיר קא מפרש ולדידיה הא סבירא ליה דמשוו נפשייהו בהא רשיעי ומאי קא מהדר ליה רבא דילמא אתו קמי בי דינא דאורו להו להיתרא והא רבי מאיר לא חייש להכי ועוד דלישנא דגמ' לא משמע הכין. ע"כ:

והרא"ה ז"ל פי' דמחוורתא דמילתא כפשטא דה"ק קסבר רבי מאיר העדים שאמרו להם חתמו שקר ואל תהרגו יהרגו ואל יחתמו שקר כלומר בנוהג שבעולם שכל כך מכוער בעיניהם עדות שקר שהיו מוסרין עצמן למיתה קודם שיעידו עדות שקר וא"ל רבא השתא אלו אתו קמן לאמלוכי וכו'. כלומר כיון דדינא הוא דלחתמו ואילו אתו קמן מורינן להו הכי השתא לא סמכינן אהא. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל עדים שאמרו להם וכו'. יהרגו וכו' פירש"י ז"ל הילכך כי אמרו שלא נהרגו משוו נפשייהו רשעים ונראה מדבריו ז"ל דלר"מ דינא הוא שיהרגו וזה תימה גדול מהיכן שמעינן ליה לר"מ הא דהא להדיא אמרינן בכל דוכתא לדברי הכל שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אלא ע"ג וג"ע וש"ד ותו דא"כ מאי האי דהדרי' דאילו אתו לקמן אמרינן להו זילו וחתומו ולא תקטלו וכ"ת דלרבנן הוא דאמרינן הכי וכי מדרבנן נתיב לר"מ ויש שפירשו דהכא במדת חסידות קאמרינן שהם נהרגין ותלמודא פריך דלית לן למימר הכי כיון דמשורת הדין אמרינן להו דלסהדו ולא לקטלו ואפילו לפי' זה לאו למימר שיהא מדת חסידות בדבר דהא ודאי כל שאמרו חכמים יעבור ואל יהרג אין לו ליהרג ומתחייב בנפשו הוא אם נהרג אא"כ הוא גדול הדור ועושה כך לצורך סייג הדור כההיא דחנניא מישאל ועזריה שהשליכו עצמן לכבשן האש וכדפירשתי בדוכתא אחריתי אלא ה"ק שהם היו סוברין שהיתה מדת חסידות כי בנוהג שבעולם הרבה בני אדם רוצים ליהרג מלהעיד שקר דחמיר להו עדות שקר טובא ע"כ. וכן משמע לפרש לשון רש"י ז"ל כהאי פירושא בתרא וכן פירש נמי הרא"ה ז"ל. דוק ותשכח:

טעמא דר"מ כדרב הונא פרש"י ז"ל ומתניתין כשחייב מודה בשטר שכתבו אלא שהוא אומר שהוא פרוע או שהוא שטר אמנה דר"מ אית ליה דרב הונא ורבנן לית להו דרב הונא וקשה חדא א"כ לפלגו בלא עדים בלוה גופיה הואיל וטעמייהו תלוי בלוה ועוד דבפרק מי שמת קאמר רבי יוחנן שאני אומר מודה בשטר שכתבו ודברי הכל הוא ופריך והא מפלג פליגי דתניא אין נאמנין לפוסלו דברי ר"מ א"ל אי אלימי עדים לאורועי שטרא איהו כל כמיניה אלמא בברייתא לא פליג בלוה. לשון הרא"ש ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל. והקשו בתוספות דא"כ הא הוה ליה למתני בהדיא ומה ענין העדים לכאן ותו דהוה לן למימר בדרב הונא קא מפלגי דכי אמרי' טעמא דר"מ כדרב הונא משמע דלאו דרב הונא ממש היה אלא דשייך טעמיה כטעמא דרב הונא לכך פירשו דבטעמא דרב הונא פליגי דר"מ סובר דכי היכי דמודה בשטר שכתבו אין נאמן לפוסלו ה"ה עדים ורבנן סברי דבעדים מיהת נאמנין ודכותה דהא אמרינן בפרק מי שמת [בבא בתרא קנד ב'] אמר ר' יוחנן שאני אומר וכו' ופרכינן והא מפלג וכו' ומשני אי אלימי סהדי לאורועי שטרא איהו כל כמיניה וא"ת א"כ מאי האי דרב נחמן אמר לרב הונא בסמוך גנבא גנובי למה לך אי ס"ל כר"מ אימא כר"מ דהא לפום האי פירושא כרבנן נמי אתיא דמודו רבנן בבעל דבר וי"ל דכי אמרינן דמודו רבנן בדרב הונא היינו לרב הונא או לרבי יוחנן דס"ל כוותיה אבל לאו הלכתא הוא דדילמא רבנן אף בבעל דבר פליגי לומר שצריך לקיימו ורב נחמן דלית ליה דרב הונא כדאיתא בסמוך הכי ס"ל דלרבנן

בכולהו פליגי. והא דאמרינן לקמן לעולם דקאמר לוה וכדרב הונא בדין הוא דמצינן לאוקמא בעדים וכדרב הונא אלא לישנא דהאומר שטר אמנה ניחא טפי לאוקמא בבעל דבר מלאוקמיה בעדים. ע"כ לשון הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרשב"א ז"ל משמע מדבריו ז"ל דהיכא דאין הלוה מודה והעדים מעידים כתב ידינו הוא זה אבל אנוסין היינו אפי' לר"מ אלימי עדים לאורועי שטרא בדלא מקיימא שטרא אלא אפומייהו אבל לוה לא אלים לאורועי שטרא משום מגו ואינו מחוור דהא בפ' מי שמת גבי עובדא דבני ברק מוכח בהדיא דאפי' עדים לא אלימי לר"מ לאורועי שטרא ועוד שלא הוזכרה הודאת לוה כאן דאילו כן הוה לן לפרושי הכא אלא בלוה מודה עסקי' וטעמיה דר"מ כדרב הונא אלא ה"פ כי היכי דאמר רב הונא מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו מהאי טעמא דכתבינן הכי נמי לר"מ עדים שהודו בשטר אין צריך לקיימו כאילו העידו עליו עדים אחרים הוא ושוב אין נאמנין לפוסלו וכן פר"ח ז"ל. ע"כ:

וכתב עוד הרשב"א ז"ל דטעמא דלא מהימן לוה משום הפה שאסר וכו'. משום דכיון דקיום השטרות מדרבנן ומדאורייתא לא בעי קיום דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה וכו' ורבנן הוא דאצריכו הכי נמי כיון שהודה שכתב ידן הוא זה הרי נתקיים השטר והוחזק ביד המלוה וכשאמר פרעתיו אינו נאמן ע"כ. וכן פירשו בתוס':

והרא"ה ז"ל כתב וז"ל אלא טעמא דר"מ כדרב הונא וכו'. פי' הרב בעל העיטור דר"מ אית ליה דרב הונא דקסבר ר"מ מודה בשטר וכו' אין צריך וכו' וכן הדין בעדים כיון שהודו שזה כתב ידן שוב אינן נאמנין לערער עליו ורבנן לית להו דרב הונא אלא מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו וכן הדין בעדים אע"פ שהודו בכתב ידן שנאמנין במה שטוענין עליו. ואיכא דקשיא ליה הכא הא דאמר רב הונא אמר רב האומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן וק"ל דקאמר מאן ומפרקינן דקאמר לוה וכדרב הונא וכו' מודה בשטר וכו' אם כן מאי טעמא לא אוקמא כדקאמרי עדים וכגון שאין כתב ידן יוצא ממקום אחר וכדרב הונא. ותו א"כ מאי האי דקאמר רב נחמן אי ס"ל כר"מ אימא כר"מ לימא ליה אנא דאמרי לדברי הכל דבלוה כ"ע מודו אלא מחוורתא דמילתא כמו שפירש רש"י ז"ל אלא טעמיה דר"מ כדרב הונא כלומר דהאי מתניתין נמי הכי מסקינן כשחייב מודה והיינו דקאמר ר"מ אין נאמנין לפוסלו דסבר לה כרב הונא וכיון שחייב מודה הרי הוא כמקויים וכשם שאלו כתב ידן יוצא ממקום אחר אין נאמנין ג"כ עכשיו אין נאמנין וחכמים אומרים נאמנין דרבנן לית להו דרב הונא אלא דמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו ולפיכך נאמנין מיהו ע"כ לא קאמר רב הונא אלא בלוה אבל בעדים אפי' ר"מ מודה לרבנן ואתיא שפיר כפשטה הא [דלקמן דאוקמוה בלוה אבל לא אוקמוה בעדים ולי' הלכתא כרב הונא]

אלא כרב נחמן דאפילו בלוה צריך לקיימו וכדאמרינן כי אתו לקמן אמרינן להו קיימו שטרייכו וחותו לדינא דקי"ל כרב נחמן בדיני ודרב נחמן פליגי אדרב הונא לגמרי דעיקר מלתיה דרב הונא בלוה ורב נחמן אעיקר מלתיה דרב הונא פליג ועיקר כדפרישנא. עד כאן:

וז"ל שיטה ישנה אלא אמר רבא טעמא דר"מ וכו'. פי' כיון דא"ל לויתי ופרעתי הרי נתקיים השטר וככתב ידן יוצא ממקום אחר דמי ואין העדים נאמנין לפוסלו. וא"ת אמאי לרבנן נאמנין שהרי הוא מודה בו שכתבו הילכך לא נאמנים העדים כשאומרים אנוסין היינו פסולי עדות היינו ליתא דאי מהימנת ליה פטור ואי מהימנת עדים פטור ועוד דאף על פי שהוא מודה בשטר שכתבו אפשר שהעדים היו קטנים ופסולי עדות ושטרא חספא בעלמא הוא ונאמן לוה לומר פרעתי. וטעמא דמודה בשטר שכתבו שאין צריך לקיימו יש לחקור בו אמאי לא מהימן לומר פרעתי והא איכא מגו דהוה מצי לכפור בשטר ולטעון שהיה מזויף. ויש לומר ליכא מגו דארתותי מרתת שמא יבואו עדים וכו'. וא"ד דטענת פרעתי טענה רעועה היא דא"ל שטרך בידי מאי בעי וליתא דהא יש לומר דמשום פשיטי דספרא נקט ליה. ור"ת מתרץ דקיום שטרות דרבנן דמדאורייתא לא בעי קיום ורבנן אצריך כיון דמערער הלוה עליה השתא דלא מערער ומודה בו לא אצריך קיום דהם אמרו והם אמרו. והא דמוקמינן הא דרב הונא כר"מ קשיא לן עלה הא איכא לאוקמה לרב הונא כרבנן נמי דאיהו לא אלים לאורועי שטרא אבל עדים אלימי לאורועי שטרא והכא לאו במודה בשטר שכתבו עסקינן אלא דר"מ סבר כי היכי דמודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו דליכא מגו דארתותי מרתת כך עדים שאמרו זה כתב ידינו הרי הוא מקוים ואין נאמנים לפוסלו ורבנן סברי עדים אלימי לאורועי שטרא וכעין זה מתרצים בפרק מי שמת. ויש שמתרצים דהכא נמי הכי קאמרי בדרב הונא פליגי דר"מ אית ליה דרב הונא ואפילו בעדים דקסבר כי היכי דאיהו לא אלים לאורועי שטרא עדים נמי לא אלימי ורבנן סברי דעדים אלימי לאורועי שטרא וליתא דהא אמרינן גנבא גנובי למה לך אי סבירא לך כר"מ אימא הלכה וכו' אלמא רב הונא כר"מ ורבנן לית להו דרב הונא. ויש מתרץ דהתם כי אמרינן הך סברא דמפלגי' בין עדים ללוה משנינן ליה לתרוצי אליבא דמאן דאמר אין צריך לקיימו ואמרינן דרבנן מודו דאיהו לא אלים לאורועי שטרא אבל אנן דסבירא לן צריך לקיימו אמרינן דטעמא דרבנן דאמרי נאמנין משום דמודה וכו' צריך לקיימו ובחייב מודה עסקינן ועדיין צ"ע כי אמרינן גנבא גנובי למה לך אמאי לא שני רב הונא אנא דאמרי אפילו לרבנן כיון דרב הונא אין צריך ס"ל. ע"כ:

אי סבירא לך כר"מ. הקשו בתוספות דדילמא משום הכי לא קאמר הלכה כר"מ משום דאיכא דמפיך דר"מ לרבנן. ותירצו בתוספות דהוה מצי למימר הלכה כרשב"ג דאית ליה בהדיא בפ"ק דבבא מציעא דמודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו ומשום דסבירא ליה לרב נחמן דר"מ נמי ה"ק נקט אי סבירא לך כר"מ וכו'. ורש"י ז"ל כתב אי סבירא לך כר"מ אימא הלכה כר"מ. ולא תנקוט לה במילתא באנפי נפשה. פירוש דהוה ליה למנקטיה בעדים במאי דאיירי בה ר"מ ולא בלוה דמשמע דמילתא באנפי נפשה והשתא ניחא קושיית התוס' ז"ל ודו"ק:

אימא הלכה כר"מ. דשמעתין כר"מ אזלא יש לדקדק דהא שמעתין דרב הונא אפשר לאוקמה אפילו לרבנן ועדים שאני דאלימי לאורועי שטרא וכדאמר בפרק מי שמת [בבא בתרא קנד ב'] אמר ליה רבי יוחנן לרבי אלעזר שאני אומר מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו דברי הכל היא והא מפלג פליגי דתניא אין נאמנין וכו' א"ל אי אלימי עדים וכו'. ויש לומר דר' יוחנן דאית ליה אין צריך לקיימו כי היכי דתיקום שמעתיה כרבנן דחיק ומפליג בין עדים ללוה ואפשר נמי דרב הונא דחיק כותיה ומוקי שמעתיה כרבנן. אבל רב נחמן דאית ליה צריך לקיימו לא חזי ליה לדחוקי ולמפלג בין עדים ללוה דאי איתא ללוה לא מהימן בהפה שאסר משום דעדים החתומים על השטר נעשה כמו שנחקרה עדותן בב"ד אף עדים כן דה"ה והוא הטעם. הרשב"א ז"ל. וכבר האריכו המפרשים ז"ל בזה וכדכתבינן לעיל:

א"ל ומר היכי ס"ל וכו'. פי' דמאי דקאמר אי סבירא לך כר"מ אימא הלכה כר"מ משתמע בתרי אנפי דמצינן למימר דהכי קאמר אימא הלכה כר"מ פי' דשפיר מצית למימר להדיא הלכה כר' מאיר דהכי קיימא לן וגנובי גנבא למה לך פי' לומר בלשון דכריך בלשון גנוב ונסתר. אי נמי יש לומר כפשטו אימא הלכה כר"מ והא ודאי ליתא ולהכי בעי מיניה ומר היכי ס"ל ואהדר ליה כי אתו לקמן פי' המלוין אמינא להו זילו קיימו תנאייכו וחותו לדינא פי' שלא נבא לידי מחלוקת ר"מ ורבנן ולכך מקודם אני מזהיר למלוין. ומיהו אכתי לא ידעינן אילו הוה אתי האי דינא לקמיה מה היה דן ביה כך יש לפרש. ומיהו כל המפרשים ז"ל לא פירשו כן אלא דרב נחמן ס"ל מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו והכין קי"ל. וכן כתב רש"י ז"ל ובודאי דמדקאמר אי סבירא ליה כר"מ אימא הלכה כר"מ משמע דאיהו לא ס"ל הכין. ואם תאמר אם כן מאי בעי מיניה ומר היכי ס"ל והא ודאי סברתו פשוטה היא ומאי בעי. ויש לומר דיש לחלק בין עדים ללוה דאף על גב דאין הלכה כר"מ בעדים בלוה אפשר שהלכה היא. וזהו שכתב רש"י ז"ל ומר היכי ס"ל. במודה בשטר שכתבו. ע"כ. כנ"ל:

האומר שטר אמנה. פי' ש"ח שהלוה כותב קודם ההלואה ומאמינו למלוה כדי שיתן לו המלוה המעות היום או מחר לכשיהו המעות מצוין לו אבל מתוך שאין סופר קבוע בעיר ממהר הלוה לכותבו ומוסרו ביד המלוה מעכשיו ושטר מוקדם הוא ופסול. ובספר אחר כתוב כלשון הזה שטר אמנה כגון שהוציא עליו שטר אמנה ומודה ואומר אין כתבתי לך עלי ומיהו באמונה הנחתיו אצלך עד שתתן לי או שאמר לו לא קבלתי כך על עצמי ביני לבינך אלא פחות מכאן או שאמרת לכתוב לי מה שיראו בני אדם והאמינוני ואיני תובעך בשטר זה כזה וכדומה לו שטר אמנה. מלקוטי הגאונים ז"ל:

אי לימא דקאמר לוה. שטר אמנה הוא שהאמנתי לו להלות לי מעות עליו והוא לא הלוה לי כלום והמלוה אומר לא כי אלא הלויתיך עליו כל כמיניה בתמיה וכי נלך אחר דבריו מן הכל אם כן כל הלווין אומרים כו'. ע"כ מלקוטי הגאונים ז"ל:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל. פשיטא כל כמיניה הא ודאי אפי' לחייבו אינו נאמן דאף ע"ג דאי אמר ליה אשתבע לי דלא פרעתיך משתבע ליה התם הוא דשטרא לפרעון קאי מה שאין כן בטענת אמנה או בדכותה כגון טענת רבית וכיוצא בו. וכן כתבו הרא"ם ז"ל והרמב"ם ז"ל ע"כ:

הקשה הרשב"א ז"ל כי היכי דדייק גבי עדים אי דכתב ידן יוצא ממקום אחר וכו'. אמאי לא דייק הכי גבי לוה אלא אמר להדיא אי לימא דקאמר לוה פשיטא דמשמע בין בכתב ידן יוצא ממקום אחר [בין כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר]. ועוד תמיה ליה לישנא דרבא דאמר לעולם דקאמר לוה וכדרב הונא וכו' כאילו הוה קשיא לן אמאי לא מהימן ואצטריך הוא לפרושי טעמא דלא מהימן מדרב הונא אמר רב ואדרבה אנן פשיטא דלא מהימן קשיא לן ואין לתרץ דלעיל הוה משמע לן בשכתב ידן יוצא ממקום אחר ומשום הכי הוה קשיא לן פשיטא והשתא חדית רבא דבאין כתב ידן יוצא ממקום אחר הוא ואפילו הכי לא מהימן מדרב הונא דאכתי קשיא האי דקשיא לן מעיקרא דדייק הכי גבי עדים ולא דייק הכי גבי לוה. ועוד דאם איתא הכין הוה ליה למימר לעולם דקאמר לוה וכשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר וכדרב הונא אמר רב. ופי' הוא ז"ל דה"ק אילימא דקאמר לוה פשיטא אפילו כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר דהא רב גופיה הוא דקאמר מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו אלא דקאמרי עדים אי כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר אמאי לא מהימני דאפילו לרב דאמר דלוה לא אלים לאורועי שטרא עדים ודאי אלימי לאורועי שטרא וכדאמר רבי יוחנן בשמעתין דבני ברק בפרק מי שמת ופריק רבא לעולם דקאמר לוה וכדרב הונא אמר רב כלומר ודקא קשיא לך פשיטא היא גופה קמ"ל כדרב הונא ולפי זה אפשר דהא דאוקמה רבא כדקאמר לוה דוקא קאמר אבל אמרי עדים

מהימני דעדים אלימי לאורועי שטרא דרב הונא אמר רב אפשר דרבנן ס"ל דאית להו לכ"ע בעדים דאלימי לאורועי שטרא וכדכתיבנא. אי נמי איכא למימר דלאו דוקא קאמר אלא דקאמר לוה דה"ה לעדים דחד טעמא איכא להו ורב הונא אמר רב כר"מ ס"ל דאפי' עדים נמי לא אלימי ואין נאמנים לפוסלו וכדאמרינן לעיל. כן כתב הרשב"א ז"ל:

לעולם דקאמר לוה וכדרב הונא וכו'. הקשו בתוספות תרתי מילי דרב למה לי. ותירצו חדא מכלל חברתה אתמר. ע"כ. ואזלי לשיטתייהו דפירשו דטעמא במודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו ואינו נאמן במגו משום דדבר תורה אין צריך קיום וכמו שכתבו התוספות ז"ל לעיל אבל למאי דפרש"י ז"ל הכא דטעמא היינו משום דאי פרעיה שטרא בידיה מאי בעי אין כאן קושיא מעיקרא כלל דטובא אשמועינן רב יהודה הכא דאף על גב דליכא למימר הכא שטרך בידי מאי בעי מכל מקום ס"ל לרב יהודה דלא מהימן לוה משום דלא עביד איניש דכתב ומסר בלא הלואה וזהו שכתב רש"י ז"ל כדרב הונא. ואשמועינן נמי רב יהודה הכי דלוה שאמר כתבתיו ומסרתיו לו אבל שטר אמנה וכו' דלא עביד איניש דכתב ומסר בלא הלואה. ע"כ:

כגון שחב לאחרים וכדרבי נתן. אי קשיא לך וניהמניה מגו דאי בעי מחיל ליה כדשמואל דהמוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול לו אי נמי דאי בעי קלייה. ותירץ הראב"ד ז"ל משום דאמנה עולה היא ולא מהימן לומר דעדים חתימי אעולה ואיכא למידק עליה דהא השתא לא ס"ד הך סברא ואיכא למימר דאין הכי נמי דלא ס"ד הא דאמר רב ששת בריה דרב אידי דעדים לא מהימני מיהו הא דאמר רב כהנא שאסור לשהות שטר אמנה ידעינן לה הילכך לא מהימן משום מגו לשוויי סהדי רשיעי ולהאי טעמא אי אמר שטר פרוע הוא נאמן משום מגו. כך כתב הרב ז"ל ולא נהירא בטעמא ועוד דאמנה דמלוה לא משוי עדים רשעים דשמא בינו לבינו היתה האמנה וכשאמרו אטו לא חתימי בעדים האומרים אמנה היו דברינו ויש אומרים דאף על גב דאמרינן המוכר ש"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול דוקא במוכר משום דמדאורייתא לא קני לה כדכתב רבינו הגדול ז"ל מהיא דבפרק יש נוחלין אבל היכא דחב לאחרים ואין לו אלא האי מנה אי סבירא לן כרבי נתן שמוציאין מזה ונותנין לזה אפילו מחלו אינו מחול דהא מדאורייתא קנייה בעל חובו כדאמרי' בעלמא כי היכי דמשעבידנא לך לדידך הכי נמי משעבידנא ליה לבעל חוב דידך ואמרינן נמי כי היכי דמשעבידנא ליה לאבוכון משעבידנא ליה לבעל חוב דאבוכון מדרבי נתן בפרק כל שעה הילכך ליכא לאקשויי ממחל. כ"מ בשם הראב"ד ז"ל. וכך ראיתי בתוספות ולא מסתברא. ועוד דקשיא עלה הא דגרסינן בפרק החובל [בבא קמא פט א'] ותזבון לכתובתה בטובת הנאה להאי דחבלה ביה דאי מחלה ליה

גבי בעל לית ליה פסידא סוף סוף כל לגבי בעל ודאי מחלה ואטרוחי בי דינא בכדי לא מטרחינן ואמאי יכולה למחול הא משעבד בעל לניזק מדר' נתן דהתם בדלית ליה נכסים אחריני עסקינן כדאמרינן התם והכי נמי מוכח בפרק שנים אוחזין גבי מצא שובר וכו' כדאיתא התם ועיקר קושיין ליתא בגמרא דאיכא למימר לאוקימתיה דאביי כרב דלית ליה דשמואל ומידחייא דרב לאביי מהלכתא כד מדחייא לאוקמתא דרבא ולא דרב כהלכתא אלא לפירוקיה דרב אשי בתרא ולית ליה נמי מגו דאי בעי קלייה כגון שהוחזק השטר בב"ד אלא קשיא לרבינו הגדול ולגאונים ז"ל שכתבוה. ואי בעית אימא משכחת לה כגון דא"ל משתעבדנא לך ולדידך ולכל מאן דאתי מחמתך דכי אמר ליה הכי לא מצי מחיל כדכתיבנא בפ"ק דגיטין כדעת מקצת החכמים. א"נ כתבה רבינו הגדול ז"ל ללמוד הימנה להכניסה שטר חוב לבעלה שאינה יכולה לומר אמנה הוא. ושוב מצאתיו בשם קצת חכמי הצרפתי' ז"ל שהעמידוהו כגון שתבעו מלוה שני ללוה מדר' נתן והעמידו בדין ונתחייב לו ממון ואחר כך בא בעל השטר ואמר אמנה הוא זה דכיון דעמד בדין שוב אינו יכול למחול דכל מילתא דבי דינא כמאן דגבי דמי כדאמר לענין פרוזבול וגם זה על דרך רחוקה הוא האיך העמידו בדין והאיך נתחייב לו בממון בלא הוצאות השטר ואם הוציאו ולא טען האיך יחזור ויטעון ועוד שאינו כן מן הסוגיא שהזכרנו מפרק החובל ואין לדון כאן אלא כלשוננו. הרמב"ן ז"ל:

והרא"ה ז"ל כתב וז"ל וכדר' נתן כלומר דאי לרבנן דפליגי עליה דרבי נתן כיון שאין אותן אחרים שהוא חייב להם יכולים לכופן אינו חב להם דבלאו הכי נמי מצי לאפקועי להו דקא פרעינהו בדלא ידעי אידך ומחיל להו וקא מפקא מינייהו אבל השתא לרבי נתן כיון דאינהו משתעבדי ליה דאורייתא ודאי מיקרי חב לאחרים דהא שהרי אף הם יכולין לכופן בדין לפורען דבר תורה וק"ל אפי' כי חב לאחרים נמי אמאי לא מהימן מתוך שבידו למחול כדשמואל דאמר המוכר ש"ח וכו'. והכי נמי אמרינן התם בפרק שנים אוחזין [בבא מציעא כ א'] מצא שובר וכו' ואמרינן ש"מ איתא לדשמואל דאמר המוכר ש"ח וכו' אף על גב דמכירת שטרות דאורייתא כדמוכח בב"מ [נו א'] במתני' ואלו דברים שאין להם אונאה דפשטינן לה מדאורייתא וחדא מינייהו שטרות. תו קשיא לי בלאו הכי נמי למה לי מדשמואל תיפוק לי דהא אי בעי מזבן ליה לאחריני לההוא שטר חוב דתו לא גבי מיניה דהא מטלטלי נינהו ומטלטלי דלקוחות לבעל חוב לא משתעבדי וכ"ת בדאקני ליה נכסיה כולהו אגב מקרקעי וכתב ליה דאקני ושטרא אקרי נכסי הוא ושעבודא דאית ביה כדאיתא בבבא בתרא הא לא אפשר דאיירי בהכי בסתמא דלא מפרשין כלל אלא מסתברא לי לפרושי דאין אדם נאמן במגו בטענה שהוא אומר

שאינה על שטה זו שאי אפשר אלא על שטה ראשונה למפרע כזו אינו נאמן בשום מגו כיון שהשטר ברור לפנינו ואתיא דומיא דההיא דאמרינן בב"ב באומר גרשתי את אשתי דאי אמר למפרע לא מהימן להבא שעל טענה שאינה חלה אלא למפרע אינו נאמן מתוך שום דבר שיכול לעשות מכאן ולהבא בדבר שנתברר חיובו כגון אותה שנתברר שהיא אשתו אף על פי שאינה כיוצא בה לגמרי אבל בדבר שאין החיוב מבואר כלל ויכול להכחיש החייב לגמרי נאמן אפילו על טענה שאינה חלה אלא למפרע. ודוק ותשכח. תו מסתבר לי דהיינו טעמא דהא קאמר אביי באומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן מתוך שבידו למחול לפי שאין אדם רוצה לסתור הודאתו שהודה בחיובו משום מגו בעולם וכיון דכן מכי אפקיה האי להאי שטרא אודי דשטרא מעליא הוא וזה הוא בא אידך דנושה בו וכי הדר ואמר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן לסתור הודאתו והאי דינא מוכח מההיא דהעורר על השדה והוא חתום עליה עד וההיא דשבועות דאמרינן האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי והוחזק כפרן. ע"כ:

והרשב"א ז"ל כתב וז"ל וכדרבי נתן כלומר וכשאין ללוה זה לאשתלומי מיניה אלא שטר חובו זה בלבד דהא דר' נתן בדלית ליה לאשתלומי מיניה כדאיתא בפרק ארבעה וחמשה. ואם תאמר נהימניה משום מגו דאי בעי מחיל א"נ דאי בעי קלייה יש מתרצים דכיון דמשוי לעדים ברשיעי וכו' ואי נמי דמשוי נפשיה רשע דאסור לשהות שטר אמנה וכו' ריע טענתיה ולא מהימנינן ליה במגו ואינו מיושב כל הצורך דהא משמע דהשתא אכתי לא ידעינן להההוא טעמא דעולא ורב אשי הוא דחדית ליה. ויש מי שתירץ דאביי מוקי לה לדרב דלא כשמואל ואף על גב דקי"ל כשמואל כי היכי דרבא נמי מוקי לה לרב בטעמא דלא כהלכתא אף אביי כן ולא מסתבר לי האי פירוקא דבשלמא לרבא מוקי לה לרב בטעמיה אף על גב דלא קי"ל כותיה אלא לאביי מאי דוחקיה למימר דרב פליג ולאפוקי לרב לבר מהלכתא. ועוד דהא איכא משום דאי בעי קלייה ואי כשהוחזק שטרא בבי דינא דליכא מגו דאי בעי קלייה כדאיתא בפרק זה בורר ה"ל לפרושי בהדיא ועוד דקא פסקי לה הריא"ף ז"ל והגאונים ז"ל כהלכתא להאי דאביי ויש מי שפירש דהא בדכתב ליה למלוה זה משתעבדנא לך ולכל מאן דאתי מחמתך דכי אמר ליה הכי לא מצי מחיל כדעת הראב"ד ז"ל ונכון הוא אעפ"י שהקשו עליו בפרק קמא דגיטין בשמעתא דמעמד שלשתן וכו', וכבר דחיתיה שם בס"ד. והרמב"ן ז"ל תירץ דשאני הכא דריע טענתיה דכל מאי דאיתיה בידיה דאיניש בחזקת שלו הוא ואינו נאמן לומר אינו שלי כשחב לאחרים ואפי' במקום מגו דאם איתא דאמנה הוא אמאי לא החזיר לו שטרו עד עכשיו שתבעוהו לבעל חובו מדרבי נתן וכן אינו נאמן במגו דפרוע ואי בעי קלייה דמגו במקום חזקה

זו לא אמרינן דעביד אינש דעביד קנוניא אבל במוצא שובר בזמן שהאשה מודה מהני ליה מגו ולא חיישינן דילמא זבנתה לכתובתה בטובת הנאה דבמקום חששא כיון דליכא חזקה דשקרא כלל אמרינן מגו כדאיתא בפ"ק דמציעא [יט ב'] ואפי' כשאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה ולפי דברי רבינו יש אומרים ההיא דמצא שובר דוקא כשאין לקוחות לפנינו אבל היכא דאיכא לקוחות לפנינו ושטר כתובה יוצא מתחת ידן לא מהימנא ולא משמע הכי התם. ורבינו הרב נר"ו תירץ דמגו כזה לא אמרינן דעדיפא ליה טענת אמנה כי היכי דליהדר ולגבי מיניה דב"ח בבא לצאת ידי שמים דהא לוה מידע ידע דלאו אמנה הוא וחייב הוא לשלומי ליה ואי מחיל ליה גביה תו לא מחייב ליה לשלומי ולא מידי ואפילו בדיני שמים והילכך מגו בכי האי לא אמרינן. וקשה לי מדאמרינן בפ"ק דמציעא [שם] המוצא שובר בזמן שהאשה מודה יחזיר לבעל ואקשינן וליחוש דילמא זבנתיה לכתובתה בטובת הנאה שמעת מינה איתא לדשמואל דאמר המוכר שטר חוב וכו' ואם איתא כי איתא לדשמואל מאי הוי דהא ניחא ליה דמימר אמרה בעל ודאי ידע דלא הגיע שובר לידו וחיובי מחייב ופרע לי ואי מחילנא ליה לא יהיב לי ולא מידי אלא אם נדחוק ונאמר דשובר נמי היינו מחילה כל שהגיע שובר ליד הבעל בלא תנאי פטור לגמרי דשוברה היא מחילתה וכן כתבתי שם בב"מ. ובשם הראב"ד ז"ל מצאתי דמוכר בלחוד הוא דמצי מחיל משום דמכירות שטרות מדרבנן וכו' כדאיתא בפרק מי שמת [בבא בתרא קמז ב'] דאמרינן התם אע"ג דאמר שמואל המוכר וכו' מודה שמואל שאם נתנה במתנת ש"מ וכו' ואמרינן עלה אלמא קסבר מתנת ש"מ דאורייתא אלמא כל דמקני דבר תורה לא מצי מחיל ליה והילכך במקום שחב לאחרים אינו יכול למחול דהא שעבודא דאורייתא ומדאורייתא הוא דזכי ביה בחוב זה ומוציאין מזה ונותנין לזה. ויש מי שהקשה עליו מהא דגרסינן בפרק החובל [בבא קמא פט א'] ותזבון לכתובתה בטובת הנאה להאי דחבלה ביה דאי מחלה ליה גבי בעל לית ליה פסידא ופרקינן סוף סוף כל לגבי בעל ודאי מחלה ואטרוחי בי דינא בכדי לא מטרחינן ואם איתא הא אינה יכולה למחול בהא דהא משתעבד בעל לניזק מדרבי נתן דהתם בדלית לה נכסים אחריני עסקינן כדאמרינן התם ואנא גברא חזינא תיובתא לא חזינא דהתם משום דאמרינן היא שחבלה באחרים פטורה כלומר עד שתתאלמן או עד שתתגרש דלהוו לה נכסי כדאיתא התם מש"ה דייקינן לאשכוחי ליה פרעון לניזק מינה ביושבת תחת בעלה ואמרינן ותזבון כתובתה והאי דחבלה ביה וניתן טובת הנאה של כתובתה לדידיה מהשתא ופרקינן בין במוכרת לאחרים בין במוכרת לניזק בעצמו יכולה היא למחול לבעל דאפי' כי מכרה לניזק בעצמו משעה שמכרה לו נמחל שעבוד נזקיו וחזר מכר דמה לי מכרה במעות

דעלמא מה לי מכרה בדמי נזקיו וכיון שכן מה לי ניזק מה לי אחר דא ודא מתורת מכר איתיה ליה ואי אמרה ליה גבי מהשתא בתורת גוביינא בטובת הנאה הא לא אפשר דראיה שבה דלית לה גוף ואינה נגבית בתורת גוביינא אלא דלכי מטי זמן גוביינא מפקינן מהאי ונותנין ויהבין להאי הילכך טעמא תריצנא הוא כנ"ל. ע"כ לשון הרשב"א ז"ל:

ובשם כה"ר יעקב בן כה"ר שלמה זרח ז"ל תירצו כתירוצו של הראב"ד ז"ל דכיון דשעבודא דאורייתא לא מצי מחיל ליה דכי אמרי' המוכר ש"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול היינו משום דמכירת שטרות דרבנן אצל הלוה מחבירו כל מה שיש לו תחת כל השמים משועבדים לחבירו מן התורה ואפי' חובותיו הילכך חוב שלו כקרקע דמי דכשם שאין יכול למכור קרקעותיו כך אין יכול למחול חובותיו. עכ"מ בגיליון שטה ישנה ובשיטה ישנה תירצו דלא מהימנינן ליה במגו דהשתא מיהא טענתו טענת רמאות דאי שטר אמנה הוא אמאי נקיט ליה בידיה ולהך סברא נמי אי טעין נמי פרוע הוא לא מהימן משום מגו דהא טענתו טענת רמאות:

וז"ל הריטב"א ז"ל ואחרים תירצו דכיון דבטענתו זו אינו מרויח כלום לעצמו אדרבה הוא מפסיד חובו אין לנו לומר בו דין מגו במקום שחב לאחרים ובתוס' תירצו דהא לאו מגו הוא כי הוא סבור שאעפ"י שאומר אמנה הוא לא יפסיד חובו בכך ואם היה מודה שהוא פרוע או שהיה מוחלו היה מפסידו לאלתר. והראב"ד ז"ל תירץ דליתיה להאי מגו כלל דאע"ג דמצי מחיל ליה כיון דמשתעב' ליה מדרבי נתן כאילו הוא בעל חובו ממש והכי אמרי' בפרק כל שעה [פסחים לא א'] כי היכי דמשתעבדנא לאבוכון משתעבדנא לב"ח דאבוכון מדרבי נתן מה שאין כן במוכר ש"ח דלא אשתעבד ליה ללוקח זה כלל וזה הדין נראה נכון בעיני והקושיא מתפרקת בו כראוי והיינו דנקטי הכא וכדרבי נתן ולמה לי דר' נתן דהא אפי' לרבנן דלית להו דרבי נתן כשבא לגבות מן הלווים גובה כדין בני חורין או משועבדים אלא ודאי דלרבנן כיון דלא משתעבד ליה להאי מלוה אי מחיל ליה מלוה דידיה מחיל ונאמן במגו מה שאין כן אליבא דרבי נתן. ואף לדברי הרמב"ם ז"ל כך יש לפרש שהוא כתב דטעמא דהמוכר ש"ח וחזר ומחלו מחול היינו משום דמכירת שטרות מדרבנן אם כן בזה שבא לגבות מדאורייתא אין מחילתו של מלוה כלום הילכך כשם שהאומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן כך האומר פרוע הוא אינו נאמן וכן כתב הרמב"ם זכרונו לברכה ומינה שמעינן נמי אליבא דידיה דלא מצי מחיל דאי לא שוברו זו היא מחילתו ועוד למה אינו נאמן במגו וההיא דבפ' החובל [בבא קמא פט א'] דאמרי' כל לגבי בעל ודאי מחלה ואטרוחי בי דינא וכו' שאני התם דלא נתנה כתובתה לגבות מחיים ואי אפשר ליה לעשות גוביינא ובעל נמי לא חשיב דמשעבד ליה מדרבי נתן כיון

שאין חיובו ברור ואם איתא אין לנו אלא שנכוף לאשה שתתן לו כתובתה בתורת גוביינא בטובת הנאה והא דמכר הוא ולפיכך אם מחלה אח"כ לבעל מחול וזה דעת הרשב"א ז"ל אבל דעת מורי הרא"ה ז"ל דאפי' בהא יכול המלוה למחול לבעל חובו כדברי הראשונים ז"ל. ע"כ:

וז"ל הרב רבינו יהוסף הלוי בן מיגש ז"ל וכגון שחב לאחרים וקשיא לן עלה הא דגרסי' בפרק שנים אוחזים [**בבא מציעא כ א**'] **ת"ר מצא שובר וכו**'. דדייקינן עלה ואמאי נחוש דילמא כתבה ליתן בניסן וכו' ומהדרינן אמר רבא ש"מ איתא לדשמואל דאמר המוכר ש"ח וכו' דאלמא כיון דיכלה למחול אותו לבעלה אמרינן אי לאקנוייה בעי להפסיד הלקוחות הוה לה למחול לבעלה ומדלא מחלה ש"מ דקושטא קאמר' וכיון דכן קשיא לן נמי הכא אמאי לא אמרינן דנאמן מגו דאי בעי מחיל. ונראה לנו בה כמה פירוקין הפירוק הראשון שנאמר דהתם הוא דאמרינן מגו דיכלה למחול לה לבעלה כי קאמרה האי שובר קושטא הוא נמי מהימנה משום דאכתי יש בידה שתמחול אותה לגבי בעלה אבל הכא לגבי אומרים שטר אמנה הוא זה במקום שחב לאחרים דאין בידו שימחול אותו עכשיו דהא יוצא השטר בב"ד וזכה בו בעל הדין לאו כל כמיניה לממחליה ניהליה. א"נ י"ל דהתם הוא דאמרינן מגו דמשום האי שובר קא חזינן ליה דשובר מעליא הוא וחששא בעלמא הוא דחיישינן דילמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנה עד תשרי ומש"ה אמרינן מגו לדחויי האי חששא ולאוקמי שובר אחזקתיה אבל הכא במאי דקא טעין המלוה בשטר זה שהוא שטר אמנה ומפקינן לשטרא מחזקיה לא אלים דחיה דהאי מגו להימוניה ולאפוקי שטרא מחזקיה תדע דהא הכא לענין מצא שובר טעמא דאיכא שובר הוא דאמרינן מגו ודחינן להההוא חששא דחיישינן אבל אילו ליכא שובר וקא טענה דהאי כתובה פרוע הוא לא הוה מהימנינן לה משום דכי אמרינן מגו לסלוקי חששא ולאוקמי מילתא אחזקה אבל לאפוקי לא אמרינן מגו. א"נ י"ל דהאי דאמרינן האומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן ואע"ג דבידו למחלו ה"מ היכא דאמר אמנה הוא זה דהיא עולה אבל אילו אמר פריעא הוא י"ל כיון דלא קא טעין מידי דעולה מהימנינן ליה מגו דאי בעי מחיל ליה תדע דהא לענין עדים אמרינן רב אשי אמר לעולם דקא אמרי עדים ודאין כתב ידן יוצא ממקום אחר ודקאמר אמאי לא מהימני משום דרב כהנא וכו' הרי למדת דאע"ג דאין כתב ידן יוצא ממקום אחר ואיכא למימר מגו כיון דקא טענו טענה שהיא עולה לא מהימנא ה"נ דאע"ג דבידו למחלו ואיכא למימר מגו כיון דקא טעין מידי דעולה הוא לא מהימן ואשתכח להאי פירוקא דאילו אמר פריעא הוא דמהימנין ליה מגו דאי בעי מחיל ליה מיהו הני מילי היכא דאיתיה לאחר זמנו אבל אם זמן השטר עדיין

לא נשלם כיון דקי"ל חזקה לא עביד איניש דפרע גו זמניה לא מהמנינן ליה. א"נ י"ל דהיינו טעמא דאמרינן התם מגו משום דאכתי לא איתברירן לן דזבנתה לכתובתה בטובת הנאה אלא חששא בעלמא הוא דחיישינן הכי ואיהי קאמרה להד"ם הילכך כיון דאיכא למימר מגו מהמנינן לה דלא זבנתה לכתובתה בטובת הנאה אבל אילו איברר לן דזבנתה לכתובתה בטובת הנאה מניסן ועד תשרי כיון דאיכא למיחש דילמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנה עד תשרי ואע"ג דאיכא למימר מגו ובידה למחלו ולמפסדינהו להנהו לקוחות לא מהמנינן לה במאי דקא טענה דבניסן יהבתיה ניהליה להההוא שובר משום דהא קא מפסדה להנהו לקוחות דכי אמרינן מגו היכא דאיכא למימר דילמא ליכא לקוחות כלל כי היכי דנפסוד אבל היכא דאיכא לקוחות ודאי דקא מפסדי לא אמרינן מגו הלכך הכא נמי כיון דחב לאחרים בודאי אע"ג דאיכא למימר מגו ובידו למחלו לא מהמנינן ליה. והני פירוקי כולהו צריכי עיון. ע"כ:

מנין לנושה בחברו וכו'. וא"ת קרא למה לי תיפוק לי מדקי"ל נכסיה דבר איניש אינון ערבין וכיון שנשתעבדו נכסי לוה למלוה והרי הם כנכסי מלוה נשתעבדו לבעל חובו של מלוה י"ל דהא אמר נכסוהי ערבין ביה אבל לא נכסים המשועבדים לו ומצי אמר ליה לאו בעל דברים דידי את ועוד אהני קרא שאם גבו יתומים מבעל חוב דבעל חוב דאבוהון לאו נכסי דקנו יתמי כדאיתא בפ' כל שעה. וא"ת הא דקי"ל אין אותיות נקנות במסירה מאי נפקא מינה כיון שנתן מעותיו למוכר הרי הלוה משועבד ללוקח זה מדרבי נתן י"ל זה כיון שלא לוה לו את מעותיו הרי לא שעבד לו את עצמו ואפי' כנגד מעותיו לא יגבה מבעל חובו של מוכר שהרי לא על דעת שעבוד קבל המעות אבל כשאדם לוה מחברו גומר ומשעבד לו עצמו הילכך גבי מלוה מב"ח דלוה. שיטה ישנה. ובגליון שיטה ישנה מצאתי כתוב ולי הת"ק נראה דאפי' נתן לו מעותיו ולא כתב לו שטר שעבוד עליהם אלא שמסר לו שטר חוב שיש לו על אחר בלבד לא קני ליה מדרבי נתן דלאו אשר אשם לו קרינא ביה כיון דלא שעבד לו כל נכסיו בשטר ואפי' תימא דשעבודא דאורייתא אפ"ה הרי אינו טורף לקוחות כיון דלא כתב לו בשטר ולית ליה קלא ואם כן אין משועבדים לו נכסיו כלל ואפי' אותן שישנן בידו בשעת הלואה כ"ש חוב זה שלא היו הנכסים בידו אלא שעבוד בלבד אבל הלוה מחבירו וכו':

רב אשי אמר לעולם וכו'. מסתברא דרב אשי לרווחא דמילתא עביד האי אוקימתא ולאשמועינן עיקר דינא דהא מודה הוא בדברי אביי מדלא אתקיף עליה מידי ובדאביי מתרץ טפי לישנא דמימרא דרב כדכתיבנא לעיל ומשום דתלמודא פריך מעיקרא דלא

אתיא דרב לא בלוה ולא בעדים אתא רב אשי ואמר דאפי' בעדים נמי אתיא שפיר והכין אורחא דתלמודא. הריטב"א ז"ל:

דף יט:

מ"ט כיון דעולה וכו'. פי' משום דשטר אמנה שטר עולה הוא שלא נתן המלוה ללוה שום דבר וסהדי אעולה לא חתימי וכשהם אומרים שחתמו בעולה לא נאמין אותם דאין אדם משים עצמו רשע ומיהו אם העדים אומרים שהלוה אמר להם מתחילה שקבל כבר המעות ואחר כך נתברר מהמלוה דשטר אמנה היה נאמנים דבכה"ג לא משוו נפשייהו רשעים כיון שאומרים שלא ידעו מתחילה דשטר אמנה היה. תלמידי הר"י ז"ל:

הקשה הר"מ אמאי לא קאמר לעולם דקאמר מלוה ואינו נאמן לעשות עצמו רשע לומר ששוהא שטר אמנה בתוך ביתו ותירץ דלא קשה דבשלמא עדים אינן נאמנין לעשות עצמן רשעים דאינן עושין בזה שום טובה משל עצמן במה שאומרין שטר אמנה הוא אלא מפסידים למלוה ולא לעצמן ולהכי משוו נפשייהו רשעים אבל מלוה הוא מפסיד לעצמו ולא הוי רשע כיון שבא לעשות תשובה ולהפסיד ממון לעצמו. הרא"ש ז"ל:

אעולה לא חתימי. הא דאמרינן כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו הני מילי כשמוסרין אותו ללוה אבל הכא מיירי כגון דאמרי אמנה היו דברינו ומסרנוהו למלוה. לשון הרא"ש ז"ל:

ובשיטה ישנה כתב זה שטר פסים ושטר אמנה פי' רש"י ז"ל שטר אמנה שהאמין את המלוה שיתן לו המעות וכתב לו שטר קודם שקבל המעות וא"ת והא כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו י"ל הא מוקמי' לה להיא מתניתין בשטרי אקנייתא ועוד אפי' תימא הכא נמי בשטרי אקנייתא אע"פ שהעדים כותבין וחותמין ללוה אין נותנין למלוה אלא נותנין ללוה והלוה יתן למלוה אם ירצה להשתעבד לו ועוד י"ל הכא נמי בשטרי אקנייתא עסקינן וכגון דאמר כשצוה לכתוב בטוח אני במלוה שיתן לי המעות על כן אשתעבד לו וכתבו לו שטר ואין לנו לכתוב שטר זה כיון שאינו משתעבד לו את עצמו אלא ע"מ שיתן לו המלוה שמא יתן השטר למלוה מפני שמאמין בו והמלוה לא יתן לו המעות ויוציא השטר לראייה שהוא חייב לו. ויש לפרש שטר אמנה שכתב שטר לחבירו שלוה ממנו כדי שלא יחזיקוהו בעשיר ומאמין בחברו שלא יתבעהו ושטר פסים שפייס את חברו שיכתוב לו שטר כדי שיחזיקוהו בעשיר למלוה ובודאי לא נפיק מכלל שטר אמנה אלא דשטר אמנה אין צריך פיוס אבל בזה צריך פיוס לפי שיש לו לחברו לסרב שלא יכתוב לו שטר שהוא חייב לו שמא יתבענו. ע"כ:

אם און בידך הרחיקהו זה שטר פסים ושטר אמנה. והיינו לשון און שעיקרו לא היה כלום ואל תשכן באהליך עולה זה שטר פרוע שעתה הוא עולה ועיקרו היה אמת. לשון הרא"ש ז"ל:

מ"ד שטר פרוע לא משהי כ"ש שטר אמנה ומ"ד שטר אמנה אבל שטר פרוע זימנין דמשהי ליה אפשיטי דספרא. פי' קי"ל שהלוה הוא שנותן שכר הסופר שכתב השטר למלוה לפי שההנאה שלו היא ואין למלוה בכך הנאה כדתנן כותבין שטר ללוה אף על פי שאין המלוה עמו והלוה נותן שכר ופעמים שנותן המלוה שכר הסופר ותולה אותו על הלוה עד שיפרע ממנו אותה ההלואה ויפרע ממנו גם השכר שנתן לסופר והיינו דאמרינן אבל שטר פרוע זמנין דמשהי ליה אפשיטי דספרא כלומר אינו רוצה לקורעו עד שיבוא הלוה ויתן לו המעות שנתן עליו לסופר בשבילו שכשיודע הלוה שהשטר עדיין לא נקרע מדחיק את עצמו ופורע לו ואם ידע הלוה שכבר נקרע השטר אינו מדחיק את עצמו בהבאת השכר שנתן לסופר אלא מדחה את המלוה מעת לעת. הר' יהוסף הלוי ן' מיגש ז"ל:

וכתבו התוס' ז"ל זימנין דמשהי לה אפשיטי דספרא פי' ועל ידי אותה שהייה משתלי לשהותו אחר שפרע לו פשיטי דספרא הילכך לא קרי ליה קרא עולה בהכי ומ"ד שטר פרוע היה לו ליזהר שלא ישהנו אבל אין לפרש דמשום שהיית פשיטי דספרא קרי ליה עולה דמה פשע בזה. וכן כתב הרא"ש ז"ל:

וכתב הריטב"א ז"ל ומכאן נלמוד שיכול המלוה לעכב שלא לתת השטר ללוה ולא לשום אדם עד שיתפרע עד פרוטה אחרונה ואם חושש הלוה שיפרענו ולא יתן לו שטרו יפרענו בפני עדים או בפני ב"ד. ע"כ. אבל הר"ן ז"ל כתב דאין לו לעכב את השטר בשביל פשיטי דספרא למ"ד פרוע עיין בפירושיו על ההלכות:

ספר שאינו מוגה. פי' שיש בו טעיות בחסרין ויתרין א"נ בהשמטת תיבות ואותיות ומסתבר לן דדוקא ס"ת שקורין בו ברבים א"נ שראוי לקרות בו כגון שהוא על הגויל ואע"פ שהוא של יחיד אבל ס"ת של יחיד הנקרא חומשין אין מדקדקין בו כל כך, הרב יהוסף ן' מיגש הלוי ז"ל. אבל רש"י ז"ל פי' תורה נביאים וכתובים. וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל פרש"י ז"ל תורה נביאים וכתובים וה"ה לספרי תלמוד בזמן הזה שניתנו ליכתב משום עת לעשות לה' ורבינו ז"ל פי' כן לפי שבזמנו של ר' אמי עדיין לא ניתן התלמוד ליכתב ודלא נימא דדוקא ס"ת ממש נקט תורה נביאים וכתובים ע"כ. וכן כתבו תלמידי הרב רבי יונה ז"ל והרא"ש ז"ל:

מכאן ואילך אסור להשהותו משום שנאמר ואל תשכן באהליך עולה. פי' ואין שכונה פחותה מל' יום. הריטב"א ז"ל. ועוד שמעתי אל בגימט' אחד ושלשים יום וה"ק שביום אחד ושלשים פי' שכבר עברו הל' יום הרי אתה משכן באהליך עולה:

אמר רב נחמן עדים שאמרו אמנה היו דברינו אין נאמנים. כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר הוא שאם כתב ידן יוצא ממקום אחר פשיטא כדאקשי' לעיל לרב הונא וההיא לא איפרקא ואמנה ודאי לכ"ע עולה היא ואעולה לא חתימי וכן מודעה היו דברינו אין נאמנין אפי' כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר ורב משרשיא ברי' דרב אידי סובר מודעה נאמנין כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר ואיכא דאמרי מודעה נאמנין אפי' כשכתב ידן יוצא ממקום אחר כיון דניתנה ליכתב להציל האנוס מיד אונסו כדפרש"י ז"ל א"נ לאהדורי זוזי אפומא דהאי שטרא כדברי אחרים א"נ ה"ק כיון דמסירת מודעה עצמה נתנה ליכתב דהא אין צריך לומר כתובו לאו עולה היא דאי בעו השתא נמי כתבי ומבטלי שטרא דזביני כדברי הרב ר' נסים ז"ל ולא מסתברא האי פירושא משום דאע"ג דניתן ליכתב מעיקרא שטרא הוה ולאו כמילתא אחריתי דמי. הרמב"ן ז"ל. ועיין הר"ן ז"ל בפירושו על ההלכות:

וז"ל שיטה ישנה עדים שאמרו אמנה היו דברינו וכו'. יש שפירשה כשכתב ידן יוצא ממקום אחר ואפ"ה אמר מר בריה דרב אשי מודעה היו דברינו נאמנין לפי שנתנו ליכתב להציל האנוס מיד אונסו וא"ת א"כ אנוסין היינו מחמת נפשות אמאי לא מהימנו כשכתב ידן יוצא ממקום אחר שהרי ניתן ליכתב להציל ממות נפשם י"ל התם מה שכתבו שקר הוא שלא כתבו במצות הלוה אבל הכא מה שכותבין אמת הוא שהרי הלוה אומר להם והם כותבין במצותו אלא שאין המעשה קיים כיון דמסר ליה מודעה כפרש"י ז"ל. ויש מפרשים כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר ואמנה היו דברינו אין נאמנין דעדים אעולה לא חתימי ובמודעה היו דברינו נמי אין נאמנין רק עקרי לשטרא ולהלואה לגמרי וא"ת אנוסין היינו קטנים היינו נמי עקרי לשטרא ואמאי מהימנו כשכתב ידן יוצא ממקום אחר י"ל התם אי עקרי לשטרא ומשוו ליה חספא בעלמא לא עקרי הלואה שהרי אפשר שההלואה אמת והם היו אנוסין בכתיבת השטר או קטנים אבל כי אמרי מודעה היו דברינו עקרי המעשה לגמרי ואומרים שאין הממכר כלום ומר בר רב אשי אמר מודעה וכו' נאמנין והרי זה כקטנים היינו אנוסין היינו אבל באמנה אין נאמנין דלא ניתן ליכתב דעולה הוא . ורבינו נסים ז"ל מפרש טעם נכון דמר בר רב אשי אמר במודעה היו דברינו נאמנים אפי' כשכתב ידן יוצא ממקום אחר דהא אי בעו סהדי למיכתב השתא מודעה מצי כתבי דמודעה בפני שנים ואין צריך לומר כתובו ואי כתבי השתא מודעה מזמן

ראשון ודאי אתיא מודעה ועקרא לשטרא הילכך כי לא כתבי לה משום מגו מהימנו זהו פי' האי ניתן ליכתב ורב נחמן סבר כיון דהשתא מיהא באו בב"ד ולא כתבו לא אמרינן מגו. ע"כ:

ותלמידי הרב ר' יונה ז"ל כתבו דשמעתי' כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר כדעת ר"ח ז"ל ורוב הגאונים ז"ל והכריעו כן מדחזינן לעיל באומר שטר אמנה הוא דמוקמינן לה כדקאמרי עדים ודאין כתב ידן יוצא ממקום אחר ומסתמא רב נחמן דומיא דאוקימתא דסמוכה לה נקטיה למילתיה. וכתבו עוד מודעה היו דברינו אין נאמנין פי' אם אומרים העדים אמת הוא שכתיבת ידינו הוא זה אבל המוכר מסר מודעה תחילה בפנינו והודיע לנו אונסו ומכר זה אין ראוי להיות קיים דכי אמרינן תלוהו וזבין זביניה זבינא ה"מ כשלא מסר מודעא אבל היכא שמסר מודעא לא הילכך אם אמרינן שמסר מודעה אינן נאמנין ואע"ג דלא משוו נפשייהו רשעים שהרי בהיתר חתמו בשטר הראשון כדי להציל אנוס מיד אונסו אפ"ה לא אמרינן הפה שאסר וכו' משום דהוו להו חוזרים ומגידים שמאחר שאמרו שטר מכר היה חוזרים ומגידים ואומרים מודעא וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. ויש לשאול היכי ס"ל לרב נחמן שאם אמרו מודעה היו דברינו אינם נאמנים דכיון דמיירי כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר אמאי לא מהימנינן להו מטעם הפה שאסר וכו' והא איפסיקא הילכתא לעיל דעדים שאמרו קטנים היינו וכו' אנוסין וכו' מחמת נפשות נאמנין ולא נדון אותם חוזרין ומגידין והכא במודעה היו דברינו אעפ"י שחתמו בהיתר אינם נאמנים וי"ל דלא דמי דהתם כשטוענים קטנים היינו פסולים היינו וכו' אינן חוזרין ומגידין אלא עוקרים העדות מעיקרו ואומרים כי מתחילה לא היה הדבר כלום ונאמין אותם בהפה שאסר וכו' אבל במודעה היו דברינו אינם עוקרים העדות שמודים הם בעדות הראשון דאמת היה ובהיתר נעשה אלא שמוסיפי' עכשיו ואומרים ענין אחר והוו להו חוזרים ומגידים לפיכך אין נאמנין ומר בר רב אשי פליג במודעא היו דברינו ואומר דנאמנים כיון שבהיתר חתמו מתחילה אמרינן הפה שאסר וכו'. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל הא דאמר רב נחמן אמנה היו דברינו וכו'. יש מרבותינו שפי' כשכתב ידן יוצא ממקום אחר ואינו נאמן דכולה שמעתא בחד גוונא מתוקמא ועד אומר תנאי ועד אומר אינו תנאי ע"כ כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר דאי כשכתב ידן יוצא ממקום אחר היכי מהימנינן ליה משום דלמיעקר סהדותיה קא אתי לא יהא אלא דקאמר דפרעיה באפיה מי מהימן כיון דלאו מפיו אנו חיין ועוד דאי כשכתב ידן יוצא ממקום אחר אמנה היו דברינו צריכא למימר כיון דעולה הוא וכתב ידן יוצא ממקום אחר הא לא הוה אצטריך למימר אלא מודעה היו דברינו אין נאמנים מר בר רב אשי אמר נאמנים.

ורבוותא אחרונים ז"ל פירשו כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר ואפ"ה לרב נחמן אינן נאמנין משום המודעה ואמנה לדידיה כיון דעקרי ליה לשטרא לגמרי לאו כל כמיניהו דכיון דמקיימי' ליה לשטרא ואתחזק אפומייהו תו לא מהימני למיעקרי' מעיקרי' דלא אתי על פה ומרע ליה לשטריה ואע"ג דמודעה ניתנה ליכתב ואפילו מזמן ראשון השתא מיהא לא איכתיבא. א"נ אפשר דס"ל לרב נחמן כמ"ד התם בפרק חזקת [בבא בתרא מח ב'] אי מודעא לאו אשקלתא ואי אשקלתא לאו מודעא. מר בר רב אשי אמר אמנה היו דברינו אין נאמנים דלא אתי ע"פ ומרע ליה לשטרא אבל מודעא היו דברינו נאמנים משום דכמאן דכתיב בשטרא דמי דשטר מודעא ניתן ליכתב עכשיו וכדאמרינן מודעה בפני שנים ואצ"ל כתובו וכיון דאילו בעו למיכתב ליה שטר מודעא כתבי' ואפילו מזמן ראשון ועקרה לשטר' השתא נמי דלא כתיבה כמאן דכתיב' דמיא ואתי שטרא ומרע שטרא ולהאי פירושא האי דמר בר רב אשי אפי' כשכתב ידן יוצא ממ"א במודעא היו דברינו נאמנים וכן פי' רבינו נסים ז"ל והשתא תרווייהו מילתא פסיקתא קאמרי דלרב נחמן אפי' כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר [לא מהימני ולמר בר רב אשי באמנה לא מהימני כלל ואפי' בשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר משום דלא ניתן ליכתב דעולה היא ומודעא היו דברינו נאמנים אפי' בשכתב ידן יוצא ממקום אחר] משום דניתן ליכתב מזמן ראשון ולאו עולה היא. א"נ יש לפרש מודעא היו דברינו נאמנים אמנה וכו' אין נאמנים האי ניתן ליכתב מודעא ניתן ליכתב שטר זביני להציל אנוס מיד אונסו ולאו עולה היא וכדאמרינן בפ' חזקת מאן דחתים אמודעא שפיר חתים ומאן דחתים אאשקלתא שפיר חתים האי לא ניתן ליכתב כלומר אמנה היו דברינו אין נאמנים משום דלא ניתן ליכתב שטר אמנה דעולה היא ולא משוו נפשייהו רשעים ולהאי פירושא נמי לצדדין קתני מודעא נאמנים אפי' כשכתב ידן יוצא ממקום אחר ואמנה אין נאמנים אפילו כשאין כתב ידן יוצא ממ"א וזה נראה עיקר. וא"ת לרב נחמן מאי שנא מודעא מאנוסי' היינו מחמת נפשות דנאמנים דהתם נמי הא עקר ליה לשטרא וי"ל דהכא שאני דכיון דקאמרי דשטרא לא נעשית ברצון המחוייב בשטר משוו ליה שטרא מעליא ויש כאן הגדה גמורה וכיון שכן לאו כל כמיניהו למיעקריה דאין חוזרין ומגידין אבל אנוסין היינו הא לא משוו ליה שטרא מעליא ואין כאן הגדה גמורה דהא אמרי אנוסין היינו מחמת נפשות דלא משוו נפשייהו רשיעי מהימני דאין כאן חוזר ומגיד. וא"ת אכתי מאי שנא מקטנים היינו ופסולי עדות היינו דנאמנים אע"ג דעקרי ליה לשטרא ואע"ג דקאמרי דכתיבא מדעת שניהם והרי היא כמודעא וי"ל דהתם נמי לאו אשטר מעליא מסהדי דהא אין מעשה קטנים או פסולין כלום א"נ שאני קטנים ופסולים דלא עקרי ליה לגמרי דמ"מ

הוא מודה בעיקר המלוה אבל במודעא ואמנה הא עקרי לה לשטרא ולכולא מילתא מעיקרא לגמרי. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל אמר רב נחמן עדים שאמרו אמנה היו דברינו פי' אפי' כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר כדלעיל וכדכוותה נמי במודעא והא דפלגינהו בתרי בבי משום דלא שוו בטעמא לגמרי דבהא משימין עצמן רשעים ובמודעא אין משימין עצמן רשעים דלהציל המוכר עשו כן אלא דמ"מ לא היה להם לעשות כן ושלא כדין עשו אי נמי משום דרב אשי מפליג בינייהו. מ"ט זה ניתן ליכתב וכו' פי' רש"י ז"ל מודעא ניתן ליכתב שאף על פי שידעו שנמסרה מודעה על המכר ההוא ניתן לעדים לכתוב שטר המכר כדי להציל אנוס מיד אונסו אבל שטר אמנה לא ניתן ליכתב כלל וכי אמרו חתמנו משוו נפשייהו רשעים ותמה מ"ט דרב נחמן דאמר דמודעא לא ניתן ליכתב וי"ל דרב נחמן סבר דמסתמא לא אניס ליה מוכר אשטרא ויכולין היו לדחותו בכתיבת שטר המכר כיון שכבר הקנה לו השדה בפניהם ודמיא להההיא דאמרינן בפ' הנזקין [נח א'] גבי סיקריקון דרב דאמר דבשטר קנה דמסתמא לא אנס ליה אשטרא ואפי' לשמואל דאמר התם דאף בשטר לא קנה דאשטרא נמי אניס ליה התם הוא בסיקריקון ודאי אבל הכא ליכא למיתלי בהכי סתמא. ומר בר רב אשי סבר דבהא נמי חיישינן דאנסי ליה אשטרא כדי לתלות שאין העדים הללו משקרין בדין. והלכתא כרב נחמן. דבעיא דרבא דבסמוך בדידיה אזלא דאילו למר בר רב אשי כיון דבמודעא מהימני כ"ש בתנאי וסוגיין נמי בפ' חזקת כרב נחמן דהתם פרכי' להדיא מדרב נחמן וכן פסק רבינו האיי גאון ז"ל והרב בעל העיטור ז"ל. והרבה מן הפוסקים. ע"כ:

ובלקוטי הגאונים ז"ל כתוב מודעא היו דברינו פי' שהודיע לנו המוכר את אונסו ואמר הוו יודעים שאנוס אני שהלה הכריחני למכור לו את שדי א"נ שהודיע הלוה שאנוס היה בעת שהעדנו עליו. וז"ל רש"י מודעא היו דברינו אין נאמנין. משום דלא אתי ע"פ ומרע ליה לשטרא וכיון שהגיד שוב אינו מגיד וצריך הוא להביא כת אחרת על המודעא. מודעה היו דברינו נאמנים ואין לומר כאן כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד דחדא הגדה היא שהמודעה מעשיית השטר הוא שבשעת חתימה הודיע את אונסו. מ"ט האי ניתן ליכתב פי' שטר שנכתב באונס ניתן ליכתב ומותר לכתוב עליו מודעא לבטלו כדאמרינן בפרק חזקת מאן דחתם אאשקלתא שפיר חתם ומאן דחתם אמודעא שפי' חתם. והרב רבינו יהוסף הלוי בן מיגש ז"ל כתב וז"ל שטר שיש עליו מודעא ניתן ליכתב לפי שהעדות יש לה עיקר שהרי מי שנכתב לו השטר אינו יודע במודעא שנמסרה עליו הילכך אותה עדות יש לה עיקר שהרי העידה מי שנכתב עליו השטר עצמו בכך אלא

שהמודעא מבטלת אותו הילכך השטר עצמו ניתן ליכתב אבל שטר שהוא אמנה אותה העדות אין לה עיקר לפי שמעיקרא מבוטלת היא ומי שנכתב עליו השטר כמי שנכתב לו השטר והעדים החתומים עליו כולם יודעים ששטר זה אין לו עיקר ואמנה בעולה הוא וכיון שכן נמצא שטר זה אין לו עיקר ולפיכך כשהעדים אומרים ששטר אמנה הוא אינן נאמנין דהא עולה הוא כמו שבארנו. ע"כ:

בעא מיניה רבא מרב נחמן תנאי וכו'. רש"י פי' תנאי היה ביניהם במכירה ואין אנו יודעים אם נתקיים אם לאו ורבי' יוסף בר יעקב ז"ל כתב תנאי היה עדותינו ולא נתקיים התנאי פ"א על תנאי היה העדות שיתן לו כך וכך או שילך עמו למקום פלוני. ע"כ מלקוטי הגאונים ז"ל:

נחלקו בה אבות העולם רבי' האיי גאון ז"ל וכת אחת של ראשונים עמו פירשוה אפי' כשכתב ידן יוצא ממ"א ורבינו חננאל והרבה מן האחרונים ז"ל פירשוה כשאין כתב ידן יוצא ממ"א דוקא וכן פרש"י ז"ל ואני התלמיד מן האחרונים אני ובדבריהם אכרייע בהכרעה גמורה לפי ע"ד מהא דאמרינן עלה עד א' אומר תנאי ועד אחד אומר אינו תנאי וכו'. וזה קשה עליהם שאם הם מפרשים אותה אפילו כשכתב ידן יוצא כדרך הסוגיא שלהם א"כ היכי אמרינן תרווייהו בשטרא מעליא קא מסהדי הוה ליה למימר שטרא מעליא הוא ובר מן דין מאי קא מספקא להו והיכי אסקי דמהימן לא יהא תנאי אלא כאומר פרוע דהוא מילתא אחריתי ודאי אי אפשר למימר בעד אחד שיהא נאמן לומר בשטר מקוים פרוע הוא ולא מבעיא בהכחשה דעד אחד בהכחשה לאו כלום הוא אלא אפילו ליכא דמכחיש ליה לא מהימן דא"כ מצינו עד אחד קם לממון והתורה אמרה אינו קם אלא לשבועה ולא יהא עד אחד החתום בשטר אלא כאחד וליכא למימר אינו חוזר ומגיד ולא יהא תנאי אלא כאומר פרוע דשטרא לפרעון קיימא ולא עקירה היא ואפ"ה לא מהימן ובודאי כיון שכתב ידן יוצא ממ"א לא מפיהן אנו חיין ולא עדיפי מעדים דעלמא אלא גריעי מינייהו היכא דחוזרין ומגידין ואת"ל דעד אומר תנאי אף לדבריהם של ראשונים ז"ל כשאין כתב ידן הוא דמהימן ליה לרב הונא ולרב פפא אפ"ה לא מהימן הא לדברי הכל כשכתב ידן יוצא ממ"א עד אחד לא מהימן אפ"ה יש תשובה לדבריהם מדאמר רב הונא אי הכי אפי' תרווייהו נמי כלומר נימא בשטרא מעליא מסהדי וכי הדרי ואמרי תנאי לא מהימני ומי דמי תרי אפילו כתב ידן יוצא ממ"א נמי מהימני דתנאי מילתא אחריתי היא אבל חד כיון דבכתב ידן יוצא לא מהימן לדברי הכל כי אין כתב ידן יוצא נמי איכא למימר כדאמרן תרווייהו בשטרא מעליא קא מסהדי וכיון דמודים בשטר שכתבוהו נתקיים ואין האחד נאמן לחזור ולפסלו כדאמר נמי רב פפא גופיה

לקמן תרווייהו באשת איש קא מסהדי וכו' ועוד דקאמרינן למיעקר סהדותייהו אתו מאי סהדותא קא עקרי הא לא אסהידו כלום ואי למיעקר סהדותא דשטרא אדרבה היא הנותנת דאי עקרי שטרא לא מהימני כלל והרי רבינו הגאון ז"ל שהוא קברניטן של בעלי סברא זו כתב עד אחד אומר תנאי נאמן אף על פי שכתב ידן יוצא ממ"א ומקוים ואין זה אלא מן הדברים המתמיהין אלא עיקר פירושן כמו שכתב רש"י ז"ל ואיני צריך לשנות ולכותבו ומ"מ צריכים אנו לפרש שמועתנו כשאין מכחישין זה את זה כגון זה שמע וזה לא שמע הא אילו הכחישו זה את זה ממש לא נתקיים השטר על פיהם שהרי אחד מהם פסול לעדות כדאמר התם בענין שתי כיתי עדים המכחישות זו את זו. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל יש שפירשו דאפילו כשכתב ידן יוצא ממ"א נאמנים בתנאי היו דברינו ואע"ג דאפילו באנוסין היינו מחמת נפשות דלא משוו נפשייהו רשעים כלל אמרינן לעיל דאין נאמנים כשכתב ידן יוצא ממ"א התם הוא דמ"מ עקרי סהדותייהו לגמרי שלא היה שם מכר כלל מה שאין כן בתנאי היו דברינו שהמכר קיים כשיתקיים התנאי אבל ר"י ז"ל פי' דאחרים עמו דאין נאמנים אלא כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר משום הפה שאסר וכו'. ותדע דבעיא דרבא גופא מוכחא הכי דאמר מודעה ואמנה טעמא מאי דקא עקר ליה לשטרא וכו' אלמא אין עיקר שאלתו אלא אם יהא דין זה כדין מודעה ואמנה דאחמירו בהו שלא להאמינם כלל או לא אבל לאסוקי תרי דרגי שיהו נאמנים אפילו בכתב ידן יוצא ממ"א זה אינו במשמע דאם כן הוה ליה לפרושי. ותו מדאמרינן גבי עד אחד אומר תנאי תרווייהו בשטרא מעליא קא מסהדי אלמא שאין השטר הזה מתקיים אלא על פיהם דאי לא הוה ליה למימר האי שטרא מעליא הוא אלמא כולה שמעתתא בהכי מיירי וכן פסק הרמב"ם ז"ל. ומיהו אין כל הדברים האלו אלא כשאומרים שהיו דבריהם אמנה או תנאי או מודעא כשחתמו אבל אם אומרים שלא ידעו בדבר בשעה שחתמו אלא שחתמו כדין ואחר כך נודע להם שהודו כן בפניהם לעולם הם נאמנים ואפילו כתב ידן יוצא ממ"א דהא לא עקרי סהדותייהו כלל והרי זה כאילו אמרו שחזר ומחלו או שחזר ומכר לו וכבר פירשנו כן בב"ב. נמצאו שלשה דינין בדבר דכל שאומרים אמנה היו דברינו או אנוסין היינו מחמת ממון וכל דבר שמשימין עצמן רשעים אין נאמנין אפילו אין כתב ידן יוצא ממ"א וכל שאומרים תנאי היו דברינו או אנוסין היינו מחמת נפשות או קטנים היינו או קרובים היינו וכל דבר שאין משימין עצמן רשעים נאמנין כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר וכל שאומרים שלא ידעו דבר מכל זה אלא לאחר שחתמו ונתנו השטר הרי אלו נאמנים אפילו כתב ידן יוצא ממקום

אחר וכן כל שהשטר יוצא מתחת יד העדים נאמנים עליו לעולם לא מדין עדות אלא מדין שליש בעלמא. מ"ר. עד כאן לשון הריטב"א ז"ל:

מודעא ואמנה טעמא מאי דקא עקרי לה לשטרא. מהכא משמע דטעמא דרב נחמן באמנה משום דקא עקר ליה לשטרא ואינו חוזר ומגיד הוא כדפרישית לעיל. ואם תאמר מ"ט לא אתי לה משום דאמנה עולה היא ואעולה לא חתימי תירץ רבינו הרב דאיכא למימר דשמעיה רבא לרב נחמן דלית ליה ההוא טעמא אלא כסברא דתלמודא דמקשי לעיל גבי שטר אמנה הוא זה דקאמר מאן אילימא דקאמרי עדים היכי דמי אי כשאין כתב ידן יוצא ממ"א אמאי לא מהימני ורבא נמי דאוקמוה דקאמר לוה ולא אוקמוה דקאמרי עדים ובאין כתב ידן יוצא ממ"א משמע דלית ליה ההוא טעמא דאמר רב אשי דשטר אמנה עולה היא. ופלוגתא בירושלמי בעדים שחתמו בשטר אמנה אי עולה היא אי לא דגרסינן התם רב הונא בשם רב נאמנים העדים לומר שטר אמנה ושטר פסים הוא זה ורב אמר אסור לחתום בשטר אמנה ושטר פסים משהפליג אמרין בשם רב העדים נאמנים לומר שטר אמנה ושטר פסים הוא זה מילתיה דרב פליגא על מילתיה אמר ר' חגי לא דרב אמר אסור לחתום לא אמר אלא אסור לקיים אותם. כהדא אם און בידך הרחיקהו זה שטר אמנה ושטר פסים כלומר דחתימה עצמה ליכא איסורא דכיון דהמחוייב מאמינו ומודה בדבר אין לעדים בכך כלום אבל מי שמשהה אותו בביתו בהא איכא איסורא משום שנאמר אם און בידך הרחיקהו. הרשב"א ז"ל:

טעמא מאי דקא עקר ליה לשטרא. כלומר שלפי דבריהם השטר נעקר לגמרי ולא היה השטר מעולם ולא יהיה וכיון שסותרין מה שחתמו והעידו בשטר אין נאמנין כלל. תנאי נמי עקר ליה לשטרא כלומר שלפי השטר המכירה חלוטה היתה שזכה בה הלוקח מיד ולפי עדותם לא היתה חלוטה ואם לא קיים התנאי לא זכה כלל וכיוצא בזה עקירת השטר הראשון והעדות הראשונה הוא. או דילמא תנאי מילתא אחריתי היא פי' שהרי שטר המכר ראוי הוא להיות קיים לגמרי עכשיו כשיקיים זה התנאי ואין זה אלא תוספות עדות ומפני זה לא כתבוהו מפני שנראה להם שהמכר דבר אחד והתנאי דבר אחר וראוי להאמינם כשאין כתב ידן יוצא ממ"א מיהת. א"ל כי אתו לקמן ואמרי' להו לבעלים השתא זילו קיימו תנאייכו כלומר שהעדים נאמנים הם שהיו דבריהם תנאי כשאין כתב ידן יוצא ממ"א ואם טוען זה שקיים תנאו עליו להביא ראיה שהתנאי עשוי וכדכתיבנא במסכת קדושין ובמס' גיטין בס"ד. הריטב"א ז"ל:

וכתבו תלמידי ה"ר יונה ז"ל וז"ל עדים שאמרו תנאי היו דברינו נאמנים דכיון שאין כתב ידן יוצא ממקום אחר נאמין אותם בהפה שאסר וכו'. וכי אתו בעלי דינין לקמן אמרי'

להו זילו קיימו שטרייכו וחותו לדינא כלומר כשיבואו לפנינו בעלי דינים אלו אמרינן להו לבעלי השטר קיימו שטרייכו מפי אחרים ואחר כך תרדו לבית דין שאם לא תקיימו השטר על פי אחרים אלא על פי אלו לא משגחינן בשטרייכו שאלו העדים שמקיימים השטר ואומרים כתב ידינו הוא זה כבר חוזרים ואומרים שעל תנאי היה וכמאן דעקרי ליה לסהדותייהו דמי. ויש שגורסים זילו קיימו תנאייכו וחותו לדינא כלומר אמרי' ליה למארי שטרא זיל קיים ליה ללוה תנאה דאתנית בהדיה ובתר הכי אי לא יהיב זוזך חות בהדיה לדינא דלית לך גביה ולא מידי עד דמקיימת ליה לתנאה דכיון דאין כתב ידן יוצא ממ"א נאמנין בענין התנאי שהפה שאסר וכו'. ולפי אותם המפרשים ההלכה כשכתב ידן יוצא ממ"א רוצה לומר אמרי' למארי שטרא שיקיים התנאי שאע"פ שאין להאמינם בהפה שאסר וכו' אפ"ה נאמנים שאין אלו עוקרים עדותם שהרי מודים הם בעדותם הראשון ואומרים אמת היה וזה התנאי היה ביניהם. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל א"ל כי אתו לקמן אמרי' להו זילו קיימי תנאייכו וחותו לדינא ודוקא כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר משום הפה שאסר וכו'. אבל כשכתב ידן יוצא ממ"א דלאו מפיהם אנו חיין לא מהימני דהוו להו כחוזרים ומגידים וגרועי מעדים אחרים דמהימני אע"ג דאמרי' דתנאי מילתא אחריתי היא לאו למימרא שיהא כהלכתא אחריתי לגמרי וכאילו העידו שפרעו בפניהם אלא לומר כיון דלא נתקיים השטר קודם לכן ולא היתה כאן הגדה עד עכשיו וכשמגידין עכשיו מבררין עדותן דעל תנאי היה הרי אלו נאמנין כאילו מעידין עליו עדות אחרת שאף אלו אין עוקרין את השטר אלא מקיימין אותו בלבד בקיומו של תנאי מה שאין כן במודעא ואמנה שעוקרין אותו לגמרי ומשוו ליה שטרא כחספא בעלמא והלכך קרינן להו חוזרין ומגידין אבל כשכתב ידן יוצא ממקום אחר כיון שהיתה כאן הגדה גמורה מקודם לכן ובלא שום תנאי שוב אינן יכולין לגרוע כחו של שטר דחוזרין ומגידים הם ואינן נאמנים וכן כתב הרב רבי' נר"ו. ע"כ:

עד אחד אומר תנאי ועד אחד אומר וכו'. פי' שהיו שני עדים חתומים בשטר והאחד אמר זה כתב ידי הוא אבל תנאי היה בו ולא ראיתי שנתקיים שאילו היה אומר תנאי היה דברינו ונתקיים הרי שטר קיים אפי' לדבריו ועד אומר אינו תנאי שהשני אומר כתב ידי הוא ולא שמעתי בו תנאי אבל ליכא לפרושי דודאי לא היה בו תנאי ומכחיש את העד דא"כ חד מינייהו משקר והוה ליה עד אחד בהכחשה ואינו כלום. אמר רב פפא תרווייהו בשטרא מעליא מסהדי כלומר שניהם מודים שהוא כתב ידן וכי השטר אמת וכמי שהוא חתמוהו בלא תנאי והאי דאמר תנאי היה בו מבחוץ הוה ליה חד ואינו נאמן לעקור שטר ששניהם חתומים בו שנתקיים על פי שניהם. הריטב"א ז"ל:

לדברי המפרשים שמועה זו כשכ' ידן יוצא ממקום אחר יש להקשות מלישנא דקאמרי' תרווייהו בשטרא מעליא קא מסהדי דמשמע דשניהם צריכים להעיד על השטר ולקיימו ועל פיהם נתקיים ועוד אם כשכתב ידן יוצא ממקום אחר מיירי לא הוצרך רב פפא להאריך כל כך אלא הוה ליה למימר עד אחד לאו כל כמיניה אלא ודאי כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר מפרשי' ליה וא"ת מ"ט דרב פפא ולמה לא נאמין אותו במגו שהיה יכול לומר אין זה כתב ידי. יש לומר דכיון שהוא והאחד מעידים על השטר לא נאמין לזה שאומר תנאי במגו דה"ל כמגו במקום עדים. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע אי הכי אפילו תרווייהו נמי כלומר א"כ שאתה מחלק עדותו של זה כאילו היו שתי עדיות ואתה עושה סוף דבריו שאמר תנאי היה כאילו בא אחד והעיד כן אחר שהעידו השנים על כתב ידם אפי' שנים אומרים תנאי נמי למה נאמנין לגמרי ואמרי' להו קיימו תנאייכו וחותו לדינא נימא דכיון שאמרו שניהם כתב ידינו הוא זה נתקיים השטר וכשחזרו ואמרו תנאי היו דברינו הרי הוא כאילו ראו שנים אחרים ואמרו תנאי היו דבריהם ולהוי כתרי ותרי ואי תפס לא מפקי' מיניה א"נ להוי כאילו הם חזרו והעידו לאחר כדי דבור שתנאי היה דבריהם שאינם נאמנין כלל דכיון שהגידו שוב אין חוזרים ומגידין וכן נראה מפירוש רש"י ז"ל והוא הנכון. הריטב"א ז"ל:

וכתבו תלמידי ה"ר יונה ז"ל וז"ל אי הכי אפילו תרווייהו נמי כלומר אם כדבריך שלא נחוש לעד אחד שאומר תנאי א"כ אפילו אם שניהם יאמרו תנאי היו דברינו לא נאמין אותם. לאותם המפרשים שההלכה כשכתב ידן יוצא ממ"א ניחא האי אתקפתא דכיון שכתב ידן יוצא ממקו' אחר אפילו כשיאמרו תנאי היו דברינו אין לנו להאמינם אבל לפי המפרשים אותם כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר קשיא היאך היה עולה על דעתו דשניהם לא יהיו נאמנים הואיל ולא היינו יכולים לקיים את השטר מצד אחר וי"ל דהכי קא פריך אי הכי אפי' תרווייהו נמי כלומר כיון שאתה אומר דהאי דקאמר תנאי נמי שטרא מעליא קא מסהדי ושטרא מעליא קא משוי ליה לפי שאפי' לדבריו השטר קיים בקיום התנאי והלכך בתר דשוייה שטר מעליא אינו יכול לסתור עדות השטר ולאמר דעל תנאי היה זה אי הכי אפי' תרווייהו נמי לא יהיו נאמנים לומר תנאי היו דברינו דכיון דשטרא מעליא קא משוו ליה אין יכולים לסתור עדותן ולא אמרי' ביה הפה שאסר וכו' שהרי גזירת הכתוב הוא דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד אלא אמרי' הני למיעקר סהדותייהו וכו' כלומר כי אמרי כתב ידינו הוא זה לאו שטרא מעליא קא משוי ליה אלא מתחלה דעתם היה לגמור עדותם ולעוקרו משטרא מעליא ולומר דתנאי היו דבריהם

ולא מגידים וחוזרים מגידים נינהו ולפיכך נאמנים דכיון שאין כתב ידן יוצא ממקום אחר נאמין אותם בהפה שאסר וכו' חד נמי אינו חוזר ומגיד אלא למיעקר סהדותא קא אתי וכיון דאין כתב ידו יוצא ממקום אחר והוא אומר דעל תנאי היה נאמן ואית דגרסי למיעקר סהדותייהו קא אתו כלומר לברר תחילת עדותן הן באין כשאומרים תנאי היו דברינו ומתחילת קיומן לכך נתכוונו מפי הרב נר"ו. עכ"ל תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל עוד אלא אמרי' הני למיעקר סהדותייהו קא אתו כלומר דשנים שאומרים תנאי היו דברינו לפיכך נאמנים משום דאמרי' למיעקר סהדותייהו קא אתו איכא דקשיא ליה אדרבה אי למיעקר סהדותייהו אתו לא להימנו כלל וכדאמרי' אמנה טעמא מאי לא מהימני משום דלמיעקר שטרא קא אתו הכא נמי למיעקר אתו ולא מהימני או דילמא תנאי מילתא אחריתי היא ומהימני אלמא כי מהימני לומר תנאי היו דברינו היינו משום דמילתא אחריתי היא ולאו למיעקר סהדותייהו אתו. והא לא קשיא דלעיל אמרינן דמודעא ואמנה למיעקר שטרא אתי ולומר שלא חתמו כדין והשתא לא אמרינן למיעקר שטרא אלא למיעקר סהדותא דאסהידו השתא לומר זה כתב ידינו ולאו דעקרי ליה לגמרי כי עדיין הם מודים בדבר אלא שעוקרין מקצתו כי לפי מה שאמרו כ' ידינו הוא זה אילו שתקו היה השטר מתקיים שאין בו תנאי הלכך כשחזרו תוך כדי דבור לומר אבל תנאי היה בו הרי עוקרין קצת כח העדות הראשון ולומר שאין המכר והשטר קיימין אלא בקיום התנאי ומש"ה קא קרינן ליה עקירה ומיהו עדיין יש לומר שאין זה סתירת החתימה הראשונה אלא מילתא אחריתי להוסיף ולפרש בה כי בתנאי היה וכן פרש"י ז"ל אלא למיעקר סהדותייהו אתו ע"כ לאו חתימה מקויימת היא כשאמרו זה כתב ידינו דכיון דתוך כדי דבור מסקי דיבורייהו ואמרי אבל תנאי היו דברינו אמרי' למיעקר סהדותייהו שאמרו כתב ידינו הוא זה קא אתו ולומר לא חתמנו אלא על מנת שיקיים התנאי וכיון דתנאי מילתא אחריתי היא שאינה עוקרת אלא לאחר זמן לא דמיא למודעא ואמנה ומהימני דעדות בפני עצמה היא עכ"ל ז"ל. וזה כמו שפירשתי ממש והא ודאי מוכחא דהאי שטרא אינו מתקיים אלא על פי עדים אלו שאם לא כן כי אמר האי עד דתנאי היה בו מאי הוי הרי נתקיים השטר בשנים ואין עד אחד נאמן לומר שהיה בו תנאי דלכ"ע עד אחד במקום שנים הוא וכיון דכן כי פרכינן אי הכי תרווייהו נמי בהכי מיירי וכדכתיבנא לעיל וזה ברור. ע"כ:

והלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע. פי' ולא זכה זה בקרקע עד שיתקיים התנאי והיכא ששניהם אמרו כתב ידינו הוא והאחד אמר פרוע הוא דכ"ע השטר מקוים גמור ואין זה אלא כעד אחד מעידו שהוא פרוע שנשבע וגובה כדאיתא בפרק הכותב. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הר' יוסף הלוי ן' מיגש ז"ל ואין דבריו של א' במקום שנים פי' נמצא רב פפא סובר כי העדות שהעידו בשטר עדות נכונה היא ועדות עומדת בפני עצמה היא וזה שאומר תנאי אינו מבטל עיקר עדותו וכיון שכן נמצאת עדות השטר קיימת בשנים ועדות התנאי בחד ואין דבריו של אחד במקום שנים אפילו תרווייהו נמי וכו'. כלומר א"כ הוא שזו בפני עצמה עומדת וזו בפני עצמה עומדת אפילו תרווייהו אמרי תנאי היו דברינו אמאי נאמנים כלומר והא הגדה שנייה היא וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והני כיון שעדותן ראשונה מקיימת השטר והאחרונה מכלה אותה אם תאמר כי העדות הראשונה קיימת היא ועומדת היאך סומכין על עדותן האחרות והם כבר העידו שהשטר קיים אלא אמרי' וכו' הא נמי למיעקר סהדותייהו קא אתו וכו' כלומר כיון שאומרים תנאי היו דברינו כאילו עקרו העדות שבשטר מעיקרא וכאלו אין שם עדות אלא זו העדות שבתנאי הכא האי חד נמי כיון דקאמר תנאי היו דברינו אנו רואין אותו כאילו עקר עדותו שבשטר מעיקרא והוה ליה חד לגבי חד וא"ת והיכי מצו למיעקר סהדותייהו והא קי"ל כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד היינו טעמא דנאמנים משום דאין כתב ידן יוצא ממקום אחר דהוה ליה הפה שאסר וכו'. וכד מעיינת ביה בגמרא משכחת לה להני שמעתתא כולהו בין מודעא בין תנאי בין אנוסין אהיכא דאין כתב ידן יוצא ממקום אחר אתאמרו אבל היכא דכתב ידן יוצא ממקום אחר אפי' אמרי מודעה היו דברינו תנאי היו דברינו אינן נאמנים משום דלמיעקר סהדותייהו קא אתו ומכי חתמו על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בב"ד כדר"ל. וקי"ל כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ומסתברא לן דהאי דאמרי' דהיכא דאין כתב ידן יוצא ממקום אחר נאמנים לומר מודעא וכו' תנאי וכו' אנוסים היינו קטנים היינו היכא דקא אמרי לה בתוך כדי דבור אבל אי אסהידו אחתימות ידייהו בב"ד ולאחר כדי דיבור אמרי הכי לא מהימני דמכי אסהידו אחתימת ידייהו נחקרה עדותן וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. עד כאן:

וז"ל שיטה ישנה עד אומר תנאי וכו'. בכתב ידן יוצא ממקום אחר או באין כתב ידן יוצא ממקום אחר אי הכי אפילו תרווייהו נמי למאן דמפרש לה בכתב ידן יוצא ממקום אחר ה"פ אי הכי אפילו תרווייהו נמי אמאי מהימנו להו כי אמרי תנאי היו דברינו אי חשבת להו בחוזרים ומגידים אלא אמרי' לאו חוזרין ומגידים נינהו ולא למיעקר סהדותייהו קא אתו אלא מבררים הם עיקר עדותן שלא היה אלא על תנאי עד אחד נמי כשאומר תנאי מברר הוא עיקר עדותו וכיון שאומר דעיקר עדותו על תנאי היה ודאי יש לך להאמינו דכיון שאתה צריך לעדותו והוא מעיד ומברר עיקר עדותו ע"כ אינך יכול להביא ראיה מעדותו לאפוקי ממונא אפומייהו אא"כ נתקיים התנאי ואם אתה

רוצה לדון על פי השטר היכא דלא נתקיים התנאי אין לך אלא עד אחד ואפילו אי גרסי' למיעקר סהדותייהו אתו פירושו עוקרים עדותן אם לא נתקיים התנאי ומבררים שלא העידו אלא היכא דנתקיים התנאי ולמאן דמפרש לה באין כתב ידן יוצא ממ"א גרסינן למיעקר סהדותייהו פי' עוקרים הם עדותן ואומרים שלא חל שלא נתקיים התנאי ויש כח בידם לחזור ולהגיד משום מגו ועד אחד נמי יש בו כח לעקור עדותו ולומר שלא היה אלא בנתקיים התנאי מגו דאי בעי לא יעיד על כתב ידו ואין לך אלא עד אחד. ע"כ:

ת"ר שנים החתומים על השטר ומתו. הא דנקט ומתו אפשר דאורחא דמילתא נקט שאילו הוו קיימין הם היו מעידים על כתב ידן א"נ משום סופה שאף על גב דמתו הויא הכחשה שלא בפניהם כדאמרינן בסמוך. הריטב"א ז"ל:

ובאו שנים מן השוק ואמרו וכו'. פסולי עדות וכו'. פרש"י פסולי עדות משחקים בקוביא ואינו מחוור דא"כ אפילו כשכתב ידן יוצא ממקום אחר נאמנים דאגופן של עדים מעידים ונאמנים לפסלן דלאו תרי ותרי חשבינן להו דאינהו לא מהימני לאכשורי נפשייהו אלא נראה פי' שני דפי' קרובין בנשותיהן. ואם תאמר השתא נמי להימנינהו משום מגו דאי בעי פסלי להו לעדים לעצמן. ויש לומר דבעדים לא שייך מגו שאין מגו אלא באחד אבל בדבר שאינו מתקיים אלא בעדות שניהם לא שייך מגו דדילמא בטענה זו הושוו שניהם בטענה אחרת לא יהיו שניהם משוין לדעת אחת ואינו דומה למתני' דכתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו וכו' דנאמנים משום הפה שאסר דהתם בטולו של שטר תלוי הוא אפי' בדעת אחת מהם דמה אלו רצה האחד לומר אינו כתב ידי בטל השטר וכבר הארכתי בזה בריש פרק המוכר פירות בס"ד. הרשב"א ז"ל. והרא"ה ז"ל תירץ דעדים לא מהימני במגו כל היכא דלא מהימני מתורת עדותן דלא מהמנינו רחמנא בהכי. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל פסולי עדות היו הרי אלו נאמנים פי' מאי פסולי עדות דהכא נמי קרובין דאי אמרת משחקי בקוביא מאי קא מקשה תרי ותרי נינהו אטו לא מצי למפסלינהו בגזלנותא הא ודאי אי אמרי ידעינן בהני אינשי דגזלני נינהו נאמנין ואינהו לגבי נפשייהו לאו כל כמינייהו למימר (לאו) גזלני אנן אלא ודאי קרובין קא אמרי ולאפסולי שטרא קא אתו ואינהו מסהדי דשטרא מעליא הוא וחזקה אין חותמין על השטר אלא אם כן רחוקים הם ומש"ה אמרינן אוקי תרי לגבי תרי ואוקי ממונא בחזקת מריה. ואיכא דקשיא להו ונהמנינו במגו דאי בעו פסלי להנך דחתימי בגזלנותא וניחא ליה כיון דהשתא תרי ותרי נינהו בכה"ג לא אמרי' מגו דהוה ליה דומיא דמגו במקום עדים ואין צורך לכך דעדים לא מהימני משום מגו ואם מתורת עדות לא מהימני בדין מגו לא מהימנינן להו שלא האמינם תורה בכך. ויש אומרים לדברי רש"י ז"ל דהכא כיון שעתה אינן נאמנין

לפסלן בגזלנותא משום דעל מנה שבשטר הם מעידים אבל כשהן חיין מצי למפסלינהו שהרי הם אין נאמנין לומר אין אנו גזלנים לפי שהם נוגעים בעדותן ולהכי קתני בברייתא ומתו. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל אבל אנוסין היו וכו'. פי' אנוסין היו מחמת נפשות ופסולי עדות שהיו קרובין דאי כשאומרים אנוסין היו מחמת ממון או גזלנין היו שהוא פסול שבגופן היכי אמרינן בסמוך דהוו להו תרי לבהדי תרי הרי כיון שעל גוף העדים מעידים אין עדותן של עדים כלום להכשיר עצמן כי שני עדים פוסלין לריבוא אבל יש שפירשו אפי' באומרים גזלנים ואנוסין מחמת ממון דכיון שמתו ואינן ראוים לפסול הגוף אין עדות האחרונים חשוב אלא במעיד על הממון וזה אינו דהא איכא למימר כדאמרינן בסמוך דלא עדיפי במיתתן מבחייהם וכיון שאילו היו בחיים והיו אומרים כשרים היינו לא מהני השתא נמי לא מהימני כלל אלא ודאי כדאמרן וכן פירשו בשם רבי' הגדול ז"ל וכן עיקר. ע"כ:

הרי אלו נאמנין. פירוש וקרעינן לשטרא ואם תאמר אמאי מהימני, לאו משום מגו דאי בעו לא מקיימי ליה והא אי לא מקיימי ליה לא קרעינן ליה שמא יבואו אחרים ויקיימוהו יש לומר כל שני עדים נאמנים הם לכל עדות אלא דהיכא דכתב ידי עדים החתומים יוצא ממקום אחר אינן נאמנין ומגבינן ביה היכא דתפסי משום דהוו להו תרי ותרי אבל כל שעה שלא נתקיימו עדים שבשטר ולא נגמרה עדותן נאמנים שני עדים להכחישן ואף על פי שהן מקיימין עדים שבשטר הא איכא מגו דאי בעו לא מקיימי והוה ליה כשני עדים החתומים ובאו שנים אחרים ואמרו אין אנו יודעין אם כתב ידן הוא זה אבל אנוסין היו וכו'. שיטה ישנה:

וז"ל הרשב"א ז"ל כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר נאמנין ומקרע נמי קרעינן לשטרא דהרי אלו נאמנים קתני אלא מיהו היכא דקא טעין הלה קבעו לי זימנא עד דמקיימנא שטרא ודאי קבעי ליה ואי מייתי סהדי דמקיימי ליה לשטריה א"נ דמקיים ליה משטר אחר לא קרעינן ליה ואם תאמר אם כן אפילו לא טעין אמאי קרעינן ליה דילמא משכח עדים מחר או יומא אוחרי ומקיים ליה. יש לומר דכיון דהשתא ליתנהו ואפילו כי מקיים ליה לא נפקי מידי ספק דאכתי הוו להו תרי ותרי לרבויי בספיקי לא מקיימינן ליה לשטרא וכן דעת הרב נר"ו ע"כ. ומייתי ליה הר"ן ז"ל בפירושיו על ההלכות:

אינן נאמנים. וה"ה נמי שאין נאמנים לומר כתב ידן הוא זה אבל מודעא הוא או אמנה היו דבריהם ברם צריך את למילף העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה ובאו אחרים ואמרו אינו כתב ידן מהו ונראה לומר דאליבא דרבנן דסברי דעל מנה שבשטר הם מעידים הוו להו תרי ותרי ואליבא דר' נמי דסבר דעל כתב ידן הם מעידים כיון דלא סגיא ליה כשאין

מעידים זה על זה הוו להו נמי תרי לגבי תרי אבל הם אומרים אינו כתב ידינו ואחרים אומרים כתב ידן הוא כשאין עדי השטר מעידים זה על זה נראה שהאחרונים נאמנים ועדי השטר לא מעלין ולא מורידין דהוו להו חד לגבי תרי והכי אמרינן בירושלמי הן אומרים אינו זה כתב ידינו ואחרים אומרים כתב ידן הוא תני ר' חייא לא מעלין ולא מורידים אמר רבי רישא דמתניתין אמרה כן אם יש עדים שהוא כתב ידם או שהיה כתב ידן יוצא ממ"א אינן נאמנין. הרא"ה ז"ל:

ומגבינן ביה. פי' בתמיה אמאי תרי ותרי נינהו פי' שהרי עדי השטר העידו בשטר שראובן חייב לשמעון מנה והרי עדים אחרים מעידים שאינו חייב לו כלום דהא אמרי אנוסים היו דמשמע שהעדות לא היתה אמת ומראין הדברים שזו הקושיא לאו אכולהו אנפי הוא אלא אאנוסין היו בלחוד הוא שנמצאו מעידים שהעדות לא היתה אמת ונמצאו כאילו הם שני כתי עדים אחת אומרת ששמעון חייב לראובן מנה ואחת אומרת שאינו חייב לו כלום ולפיכך הקשינו והא תרי ותרי נינהו אבל קטנים היו ופסולי עדות היו אין בהן דרך לקושיא זו אלא על אנוסין היו בלחוד. הרב רבי' יהוסף הלוי מיגש ז"ל וכבר הארכנו בזה לעיל בסמוך:

הכחשה תחלת הזמה היא פי' לאו דוקא תחילת הזמה ממש דהא אין הזמה באה אחר הכחשה ולא דמי אהדדי כלל אלא לומר קצת הזמה שאומרים על הראשונים שלא העידו כדין ולפיכך כשם שאין מזימין את העדים אלא בפניהם שהרי באין לעונשם והתורה אמרה והועד בבעליו יבוא בעל השור ויעמוד על שורו כך אין מכחישין את העדים אלא בפניהם דמכל מקום עדות הכחשה על גופה הוא שהעידו שקר ולפי דבריהם של אלו הראשונים פסולי עדות הם ואף על גב דבהא דשמעתין אינן מעידים שהעידו שקר אלא שהיו קרובים או אנוסים מחמת נפשות מ"מ כיון שלפי השטר הרי אנו חושבין שהעדים מעידים שחתמו כראוי וכי השטר קיים ויציב ואלו מעידים שאין העדות קיימת שם הכחשה יש כאן ואין להכחישם אלא בפניהם. כך יש לפרש לפי שיטתנו. ע"כ הריטב"א ז"ל:

דף כ.

א"ל רב נחמן השתא אילו הוו קמן וכו'. מסתברא לפום האי לישנא דרב נחמן לאו משום דשני ליה בין הזמה להכחשה אלא דקסבר רב נחמן דכי אמרינן אין מזימין את העדים הני מילי דתהוי עלה תורת הזמה גמורה אבל ודאי אין עושין מעשה על פי עדותן וכדברי ר' אבהו. הרא"ה ז"ל:

אלא א"ר נחמן אוקי תרי וכו'. ויש לשאול כיון דס"ל לרב נחמן דהויא ליה עדות מוכחשת ולא גבינן בהאי שטרא אשתכח דהוי ליה האי שטרא כקרוע ואם כן מה הוא ההפרש שיש בין סיפא לרישא דברישא כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר דנאמנין וקרעינן שטרא ובסיפא כשכתב ידן יוצא ממקום אחר לא גבינן ביה כלל והויא ליה כקרוע ואם כן מאי מהני ליה בסיפא טפי מברישא. ויש לומר דמהני ליה לענין תפיסה דאי תפס לא מפקינן מיניה. ואיכא למידק הך תפיסה היכי דמיא אי בלא עדים אפילו ברישא נמי מהני במגו דאי בעי אמר לא תפסתי ואי כשתפס בפני עדים לא מהני ליה ולא מידי דכיון שתופס על הספק מוציאין מידו כדאמרינן בספק בכור תקפו כהן מוציאין מידו ואם באת לדחות ולומר דהתם משום הכי מוציאין מידו דלתרווייהו הוי ספק אבל הכא דתרווייהו טוענין בטענת ודאי אין מוציאין מידו עדיין יש לנו ראיה מהא דאמרינן בפרק מי שמת [בבא בתרא קנג א'] שאם לא כתבו בשטר לא מתנת בריא ולא מתנת שכיב מרע והנותן אומר ש"מ הייתי והמקבל אומר בריא היית אף על פי שתפס מקבל המתנה מוציאין (אחר) מידו בלא ראיה אלמא משמע בהדיא דתפיסה על הספק לא מהני מידי. ותירצו רבותינו חכמי צרפת ז"ל דמהני ליה כגון שתפס קודם שבאו העדים האחרונים המכחישים לעדי השטר דכיון שמתחלה בשעת התפיסה לא נולד הספק ובאותה שעה כדין תפס עכשיו כשבאו אלו העדים האחרונים המכחישים לעידי השטר אין מוציאין מידו וס"ל דדוקא במטלטלי אבל במקרקעי לא מהני שום תפיסה כלל דקרקע בחזקת בעליה עומדת. עוד נראה למורי הרב נר"ו לתרץ דמירי כשתפס ברשות ב"ד אבל אי לא תפס ברשות ב"ד אף על פי שתפס קודם הספק אמרינן ליה מאן שם ליך דהכי אמרינן בפרק אלמנה ניזונת גבי אשה שתפסה מעצמה אלא ודאי כשהתפיסוהו ב"ד קודם הספק מיירי ומ"ה מהניא ליה תפיסה דכיון שב"ד הורידוהו לנכסיו מתחלה בדין גמור שעדיין לא באו העדים האחרונים אח"כ כשיבאו האחרונים אין בהם כח לבטל מה שהתפיסוהו ב"ד וה"ה שאם התפיסו הלוה לבעל השטר קודם שיבואו העדים אף על פי שלא התפיסו ברשות ב"ד שאין מוציאין מידו כיון שהוא עצמו התפיסו קודם הספק וראיה לדבר מהא דאמרינן בב"ב [פו ב'] כור בשלשים אני מוכר לך סאה בסלע ראשון ראשון קנה ואף ע"ג דמספקא לן אי אמרינן תפוס לשון ראשון ולא קנה עד שימדוד לו כל הכור אי אמרין תפוס לשון אחרון וכל סאה וסאה שנתן לתוך חיקו קנה אפילו הכי אמרינן ראשון ראשון קנה כיון שהמוכר התפיסו שמכר ונתן לו מהניא ליה תפיסה על הספק וכיון דשמעינן מהכא דמהניא אם התפיסוהו ב"ד בנכסים על ידי שומא קודם שנולד הספק פשיטא דלא מפקינן מיניה. ורבינו מאיר הלוי ז"ל כתב שאין שום חילוק מרישא לסיפא אלא

לענין קריעת השטר בלבד דברישא קרעינן לשטרא לאלתר ובסיפא לא מגבינן ביה ולא מקרע קרעינן ליה אבל שום תפיסה בעולם אינה מועלת ואפילו התפיסוהו ב"ד קודם הספק כשיבואו העדים האחרונים מוציאין מידו כדאמרינן בפרק חזקת אנן אחתיניה ואנן אסקיניה ולזילותא דבי דינא לא חיישינן. וכ"ת ה"מ במקרקעי משום דקרקע בחזקת בעליה עומדת אבל במטלטלין לא אמרינן הכי הא אשכחן בבבא קמא דאפילו במטלטלי לא תועיל התפסת בית דין דאמרינן התם לא שנא הכי ולא שנא הכי אדרכתא אמטלטלי לא כתבינן דילמא משתדפן הנך מקרקעי דמלוה ומייתי האיך סהדי ומרעי ליה לשטרא וליכא לאשתלומי מיניה דמשמע דאי איכא לאשתלומי מיניה אף על פי שהורידוהו ב"ד מתחלה חוזרין ומוציאין ממנו אחר כך ואפילו במטלטלי ואומר מורי הרב נר"ו שנוכל לדחות ולומר דהתם מיירי כשמביא עדים שהשטר פרוע דמרע ליה לשטרא ר"ל מרע ליה בעדי פרעון לפיכך מוציאין ממנו אבל אם היה מביא עדים אחרים להכחיש השטר אחר שגבה זה בכח שטרו ברשות ב"ד אין מוציאין מידו. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

וז"ל הרב ר' יהוסף הלוי ן' מיגש ז"ל ואוקמה רב נחמן דדינא דהאי מילתא לאו הכין הוא כדקתני בברייתא אלא אמרינן אוקי הני תרי סהדי דשטרא דמסהדי דשמעון חייב לראובן מנה בהדי הני תרין סהדי אחריני דמסהדי דאנוסין הוו ולא מחייב שמעון לראובן כלום ואוקי ממונא בחזקת מריה. ויש לפרש דהא דרב נחמן לאו למדחייה להא ברייתא ולפלוגי עלה הוא דאתא אלא לפרושה הוא דאתא וה"ק האי דקתני בברייתא אינן נאמנין לאו למימרא דמגבינן ליה בשטרא אלא למימרא דלא מחתכין למילתא אפומייהו ומקרעינן ליה לשטרא אלא מספקים לה למילתא ולא מקרעין ליה לשטרא מעולם ולעולם לא מגבינן ביה אלא אמרינן אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מריה. ואשתכח השתא להאי פירושא אליבא דרב נחמן דהיינו דאיכא בין רישא דברייתא לסיפא דאילו רישא מהימני דאנוסים היו עדי השטר ומקרעין ליה לשטרא אפומייהו ואילו סיפא לא מהימני למחתכין לדינא ולמקרעי לשטרא אפומייהו אלא מוקמינן לה למילתא בספיקא ולעולם בין אסיפא בין ארישא לא מגבינן ביה בשטרא. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל אלא אמר רב נחמן אוקי תרי וכו'. וכ"ת אם כן למאי בואין נאמנין פירש"י ז"ל דה"ק אין נאמנין לבטל השטר לגמרי ולא אגבויי מגבינן ביה ולא מקרעינן ליה ואי תפס לא מפקינן מיניה ולפי לשון זה משמע דברישא כיון שנאמנין מקרע נמי קרעין ליה וכן דעת קצת רבותינו שיחיו והא דאמרינן דאי תפס לא מפקינן מיניה יש שפירשו דדוקא תפס בלא עדים דאית ליה מגו ויכול לומר תפסתי וכדין תפסתי ועדים האחרונים שקר מעידין אבל תפס בעדים דלית ליה מגו כיון דתפס הוא מפקינן

מיניה דאוקי ממונא בחזקת מריה והא דאמרינן התם תקפו כהן מוציאין אותו מתחת ידו משום דהתם אפילו תפס שלא בעדים לית ליה מגו דבטענת שמא תפיס ביה. וכי תימא אם כשתפס בלא עדים דאית ליה מגו אפילו רישא נמי אמאי מפקינן מיניה. ויש לומר דברישא כיון דהאי שטרא תפיס והאי שטרא חספא בעלמא הוא אין כאן מגו וכההיא דאמרינן בפרק חזקת [בבא בתרא לב ב'] גבי ההוא שטרא זייפא הוא ומיהו שטרא מעליא הוה לי ואירכס. ומיהו אי טעין ואמר אנא אמלוה תפיסנא ולאו משום האי שטרא השתא ודאי איכא מגו ומהניא ליה תפיסה דיליה. ורבינו הגדול ז"ל פי' דהכא אפילו תפס בעדים נמי לא מפקינן מיניה דתרי ותרי ספיקא דאורייתא הוא ובאיסורין לחומרא ובממונא לקולא ואוקי ממונא בחזקת מרא דתפיס ליה דהיכא דקאי ליקום וכן דעת רבינו אלפסי ז"ל אבל אין זו דעת ר"י ז"ל ולא דעת רבינו ז"ל אלא כל תרי ותרי אוקי ממונא בחזקת מריה ואוקי גברא או איתתא אחזקתה אלא דבאשת איש החמירו לאוסרה מספיקא מדרבנן ולא נימא אוקי איתתא אחזקתה (אלא דבאשת איש החמירו) והכין רהיט עובדא דינאי מלכא וכן לקמן בפירקין בשמעתא דמעלין לכהונה על פי עד אחד וכן פר"ח ז"ל וכן עיקר וכבר ברירנא לה בכמה דוכתי בס"ד. ורבינו אלפסי ז"ל הביא ראיה לדבריו דאם כן דבתרי ותרי אמרינן אוקי גברא אחזקתיה הכא נמי אוקי לעדי השטר בחזקתייהו ותמיהן דבריו ז"ל דבתרי סהדי גופייהו דהוו בהכחשה לא שייך לומר דנוקמינהו בחזקתייהו דא"כ אימא לאידך גיסא דנוקים אידך בחזקתייהו והם מעידים עדות אמת. וי"מ דבריו ז"ל שאין ראייתו אלא מקטנים היו דנימא אוקי תרי לבהדי תרי ואוקמינהו לסהדי בחזקתם דר"ל שאינם חותמין על השטר אלא א"כ נעשה גדול וגם זו אינה דליכא להיא חזקה כלל היכא דאיכא עדים דמכחישין ליה הילכך אין לנו אלא כפי' הראשון דכל שתפס בעדים מפקינן מיניה וכבר כתבנו לעיל שדעת רש"י ז"ל דברישא כיון דנאמנין קרעינן ליה לשטרא. וכן דעת הב"ה בשם הרא"ם ז"ל. וכן דעת מורי הרשב"א ז"ל. אבל מורי היה אומר דכיון שאפשר שהיום או מחר יבואו עדים אחרים ויקיימוהו והוו להו תרי ותרי ומהני ליה שטרא לתפיסה לית לן למקרעי מספיקא וכההיא דאמרינן בשבועות לא מקרע קרעינן ליה דילמא איכא דיינא דעביד כרבי אלעזר ואף על גב דליכא למיעבד כר' אלעזר לכתחילה. ונראה דבריו ז"ל בשטר של יתומים כי התם אבל כשמלוה קיים לא מקיימינן ליה לשטרא משום דאי הוה ליה קיום עד השתא הוה ליה וכיון דקיום דידיה לא שכיח וכי מקיים נמי לא מהני אלא לתפיסה שלא בעדים לית לן לעכביה כיון דהשתא פסול הוא וכן עיקר. ע"כ:

אתו בי תרי אמרי כשהוא שוטה זבין. פי' וקי"ל עתים חלים עתים שוטה כשהוא חלים הרי הוא כפקח לכל דבריו אמר רב אשי אוקי תרי וכו' פי' ואפילו מטלטלי דתפסו לוקח בעדים מפקינן מיניה לפי הפי' שכתבנו וכ"ש קרקעות דלאו בני תפיסה נינהו כלל. ולא אמרן אלא דאית ליה לבר שטיא חזקה דאבהתיה כלומר שירש קרקע זו מאבותיו אבל לית ליה חזקה דאבהתיה אלא שלקחה ולא ידעינן אימת לקחה אמרינן כשהוא שוטה זבין וכשהוא שוטה זבן כלומר שאין לזה תביעה ברורה להוציא קרקע מחזקתו של זה וכל שאין לתובע ראיה וחזקה בנכסים אינו יכול להוציאם מיד מי שמוחזק בהם ואפילו אין למוחזק ראיה וכדאיתא בפרק חזקת ואף ע"פ שזה השוטה מוציא שטר מקח כתוב וחתום כראוי ואין לנו שום עדות שלקח כשהוא שוטה אין לו חזקה דהא דאמרינן חזקה שאין העדים חותמין על השטר אלא אם כן נעשה בעל דבר גדול ובן דעת התם הוא לענין המוכר שהן צריכין להכירו ואי אפשר לעשות עליו שטר שלא בפניו אבל לענין הזוכה אין לומר כן שהרי זוכין לו שלא בפניו וכותבין לו שטר לזכותו שלא בפניו ואינם מכירין אם הוא קטן או גדול וזה פשוט הוא אלא שראיתי לאחד מן החכמים משתבש בזה. הריטב"א ז"ל:

וכתב הרא"ה ז"ל כשהוא שוטה וכו'. למימר דלית ליה חזקה דנפשיה ומסתברא דאם באו בעלים הראשונים שמכרום לבר שטיא מוציאין אותן מידו כיון דלית ליה חזקה מנפשיה ואמרינן כשהוא שוטה זבן. ומיהו כל היכא דלא אתו בעלים הראשונים לערער אין מוציאין אותן מידו של לוקח מספיקא דהא לא קים לן אי זבין כשהוא שוטה או כשהוא חלים. וכן דעת רבינו ז"ל. ע"כ:

ובשיטה ישנה כתוב וז"ל כשהוא שוטה זבן ואף על פי שהקרקע בחזקתו שהחזיק בה ג' שנים המכר קיים דכשהוא שוטה זבין וכשהוא שוטה זבן. ואם תאמר מה בכך אי זבן כשהוא שוטה מאחר שאין מוכר הנכסים לבר שטיא חוזר בו. ויש לומר כיון דאי בעי מצי הדר ביה השתא נמצא שאין הנכסים מוחזקים ביד בר שטיא הילכך אי מזבן ליה אף על פי שהוא שוטה לא מצי למהדר ביה. ומצאתי כתוב ודוקא זבן איהו אבל יהבי ליה במתנה לא מידי דהוה אקטן דאמרו קטן מיקנא קני אקנויי לא מקני ושוטה כקטן לכל דבר הוא ע"כ:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל ורבינו מאיר הלוי ז"ל פי' שישאר הקרקע ביד הלוקחים דנכסים שקנה הוא מעצמו כשהוא שוטה יכול למוכרם כשהוא שוטה וז"ל שמעינן מינה דשוטה מקחו מקח וממכרו ממכר בנכסי עצמו אבל בנכסי אביו לא מה טעם לפי שזכייתו בירושת אביו זכייה גמורה היא ואין מכירתו מכירה גמורה מידי דהוה אחרש

שנשא פקחת או חרשת דקי"ל רצה יוציא רצה יקיים ואילו פקח שנשא פקחת ונתחרש או נשתטה לא יוציא עולמית לפי שנשואיה נישואין גמורין ואין גירושיה גירושין גמורין ואמטו להכי קמפלגי הכא בשמעתי' בין היכא דירית להו מאבהתיה ובין נכסים דזבן איהו לפיכך אם ירשן משאר מורישין או שנתן לו אחר במתנה אינו יכול למוכרו ולא ליתנם במתנה שהרי זכייתו זכייה גמורה ואין מכירתו ומתנתו גמורה. וכ"ת מ"ש דכי זבין מידי כשהוא שוטה דקאמרינן דיכול לזבונינהו ומ"ש דכי יהבי ליה במתנה דלא יכיל לזבוני ולא ליהב ליה במתנה היינו טעמא דזביני כי זבין אינש מידי לא מכח מוכר לחוד הוא דקני עד דמוכרח איהו למקניא דכיון דבעי למיתב ליה זוזי למוכר לא מצי מוכר לזבוני ליה שלא כרצונו כדי לחייבו ביה מידי ואשתכח דדעתיה דלוקח נמי בעי ושוטה כיון דלית ליה דעת אין זכייתו זכייה גמורה אבל מתנה כיון דלא מחייב נפשיה בשום מידעם זכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו ואמטו להכי לא מצי מזבין ולא למיתב במתנה דאין זכין לו אלא בפניו ודוקא היכא דאקני ליה בקנין או בחזקה על ידי אחר אבל על ידי עצמו לאו זכייה גמורה היא ומצי מזבין וכן לענין זביניה היכא דזבין כשהוא חלים (וזבין) [וזבן] כשהוא שוטה זביניה לאו זבינא ודייקא מדקאמרינן כשהוא שוטה זבין וכשהוא שוטה זבן מכלל דאי ידעינן דזבין כשהוא חלים לא מצי מזבין כשהוא שוטה וכן הלכה. עכ"מ בפירושי תלמידי הר' ר"י ז"ל על ההלכות:

וז"ל הרב רבינו יהוסף הלוי בן מיגש ז"ל ולא אמרן אלא דאית ליה חזקה דאבהתיה פי' שירש מאבותיו קרקע זו שנמצא בו קנין גמור לפיכך אינו יוצא מרשותו אלא בעדות גמורה שחלים הוה בעת שמכרו ואם יש שם שתי כתי עדים שמכחישים אלו את אלו בכך אמרינן אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מריה אבל אם (אית) [ליתן] ליה חזקה דאבהתיה אלא בר שטיא עצמו קנאו לקרקע זו יש לנו לומר ששוטה היה בשעה שקנאו וכיון שכן אפילו נתברר ששוטה היה בשעה שמכרו מכירה הוא שכשם שקנאו בשטות כך מכרו בשטות והא דמיא להההיא דתנן לענין חרש שנשא פקחת כשם שכונס ברמיזה כך מוציא ברמיזה. ע"כ:

אין מזימין את העדים וכו'. טעמא דמילתא מפני שהזמה הוא גמר דין ואין גומרין דינו של אדם אלא בפניו אבל בהכחשה שהעדות מסופק מכחישין שלא בפניהם. וי"מ שההזמה הוא בין כשאומרים לעדים והלא באותו היום עמנו הייתם במקום פלוני בין כשאומרים להם האיך אתם מעידים שהמלוה או הלוה עמכם היה והלא באותו היום עמנו היה במקום פלוני במקום רחוק שלא היה יכול ללכת שם ביום אחד דכל זמן שעוקרין את העדות לגמרי הוי הזמה והכחשה הוי כשאומרים להם עמכם היינו לשם

ולא היה העדות באותו הדרך שאתם אומרים. וי"מ דלא הוי הזמה אלא גבי עדים בלבד דהיינו גזירת הכתוב שהאמינה תורה לאחרונים יותר מן הראשונים והשאר מיקרי הכחשה ועיקר. תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל:

והזמה שלא בפניהם וכו'. הא כתיבנא בסמוך מאי דכתבו תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל: **וז"ל הריטב"א ז"ל והזמה שלא בפניהם וכו'**. כלומר נהי דהזמה לא הויא לחייבם כדין הזמה הכחשה הויא לבטל עדותן וכדפרש"י ז"ל. וכתב הר"מ הלוי ז"ל טעם הדבר דהזמה לא הויא לפי שהעדות עליהם ממש לענשם ואין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין ואם קבלו אינו כלום אבל בהכחשה עיקר הדין על הממון הוא והרי בעל השטר קיים להעיד בפניו. ע"כ:

קרא עליו ערעור אין לא קרא עליו ערעור לא מסייע ליה לרב אסי דאמר רב אסי אין מקיימין את השטר אלא משטר שקרא עליו ערעור והוחזק בב"ד. הכין גריס רש"י ז"ל ופי' הוא ז"ל שאם לא קרא עליו ערעור חיישינן שמא מזויף הוא וכן גורס הרא"ם ז"ל ואינו מחוור דכיון שהוחזק בב"ד ונתקיים על ידי עדיו תו ליכא למיחש למזויף דאם כן בטלת כל קיום שטרות ולכך הנכון כגירסת הרב אלפסי ז"ל הוחזק בב"ד אין לא הוחזק בב"ד לא מסייע ליה לרב אסי דאמר רב אסי אין מקיימין את השטר משטר שקרא עליו ערעור אלא אם כן הוחזק בב"ד והא קמ"ל דאף על גב שקרא עליו ערעור בב"ד שהוא מזויף ושתק ערעור ההוא ונשאר בעל השטר בחזקת הממון ההוא דאפילו הכי לא חשבינן ליה כמקויים דדילמא השתא שתק עליו המערער ולמחר תבע ליה בדינא. ותנא נמי להך רבותא קתני השטר שקרא עליו ערעור דאפ"ה הוחזק בב"ד בעינן. הריטב"א ז"ל:

אמרי נהרדעי אין מקיימין את השטר אלא משתי שטרי שדות או משתי כתובות והוא שאכלום בעליהם שלש שנים ובשופי. הא דנהרדעי לא פליגא אדרב אסי דרב אסי מתניתא היא דאם כן הוה לן למימר נהרדעי אמרי והא דנהרדעי אתא לאשמועינן דזמנין דמקיימינן משטר שלא הוחזק בב"ד כלל והוא כשיש לנו שני שטרות שיצאו בב"ד על שתי שדות של מכר או של כתובה ואכלום בעליהם בשופי שלש שנים אחר שנחתמו דכיון דכך ראיה הוא שהם אמת ומשום שלא הוחזקו בב"ד בעינן ב' שטרות אבל בדרב אסי ומתני' שהוחזק בב"ד בשטר אחד סגי וכדאמרינן לקמן מחוי חתימות ידיה אחספא ושדו ליה בבי דינא ומחזקי ליה וכל שהוחזק בב"ד ונתקיים כראוי הא חשיב כאילו מחוו סהדי חתימות ידייהו בבי דינא. וכן דעת התוס' ועיקר. אבל הרב אב ב"ד והרב בעל הלכות ז"ל כתבו דאפילו לרב אסי ומתני' שני שטרות בעינן ולא חדשו נהרדעי אלא דבהא לא הוחזקו והא דנקטי רב אסי ומתני' משטר שקרא עליו ערעור לישנא קלילא

נקט. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל אין מקיימין את השטר משטר שקרא עליו ערעור אלא אם כן הוחזק בב"ד אבל משטר שלא קרא עליו ערעור כלל מקיימין אע"פ שלא הוחזק. וק"ל משטר שקרא עליו ערעור ולא הוחזק פשיטא ואיכא לפרושי אף על גב דלא אפסיל מחמת אותו ערעור או שערער על השדה שלא הניחו לאכלו בשופי כיון שקרא עליו ערעור צריך קיום א"נ ס"ד דכולהו לא מצי לזיופי ולהמנינהו חד משום חבריה קמ"ל. ומיהו הוחזק בב"ד משטר אחד מקיימין דממקום אחד קא אמרי ולא ממקומות אחרים והא אמרי נהרדעי דמשתי שדות או משתי כתובות מקיימין אף על פי שלא הוחזקו בב"ד והוא שאכלום בעליהן שלש שנים בשופי דהוה ליה כמי שהוחזק בב"ד ונהרדעי תרתי אתי לאשמועינן דאף על גב דאמר רב אסי לא קרא עליו ערעור מקיימין [אין מקיימין אלא משתי שדות א"נ משתי כתובות אבל מחדא לא הואיל ולא הוחזק בב"ד וקמ"ל נמי דמשתים מקיימין] אעפ"י שלא הוחזק כדרב אסי והוא שאכלום בעליהם שלש שנים בשופי. ודעת הראב"ד ז"ל דלעולם אין מקיימין אלא משתים אף על פי שהוחזקו בב"ד כי היכי דתהוו כתרי סהדי. עד כאן:

וז"ל הרא"ה ז"ל אין מקיימין את השטר משטר שקרא עליו ערעור וכו'. קשיא לן הא פשיטא כיון דקרא עליו ערעור כל היכא דלא אתחזק בבי דינא היכי סמכינן עליה ואפשר לומר דקמ"ל אפי' שתק המערער אי נמי אפשר דאף על גב דתרי שטרי נינהו לא סמכינן עלייהו לאחזוקינהו בקושטא למימר דכיון דתרי נינהו לא חיישינן תו לזיופא והכי אתיא פשטא דמילתא אמרי נהרדעי אין מקיימין את השטר אלא משתי שדות ושתי כתובות והוא שאכלום בעליהם בשופי פי' נהרדעי סברי דאפילו לא קרא עליו ערעור אין מקיימין אלא משתי שטרות ובעינן נמי דוקא דליכא ערעור כלל וכיון דליכא ערעור כלל מקיימין אף על פי שלא הוחזקו בב"ד ואפילו הוחזקו בב"ד אין מקיימין משטר אחד אלא משתי שטרות. וכן דעת הר"א אב ב"ד ז"ל ולעולם אין מקיימין אלא משני שטרות ואפילו הוחזקו בב"ד והיינו סברא דנהרדעי דאכלוה בעליהם שלש שנים ובשופי כהוחזקו בב"ד דמי ונהרדעי לא פליג אדרב אסי דהא דרב אסי מתניתין היא אלא רב אסי לא אירי מכמה שטרי ולא קאמר אלא שאין מקיימין משטרות שקרא עליהן ערעור אלא אם כן הוחזקו בב"ד אבל לא קרא עליהן ערעור מקיימין אפילו לא הוחזקו בב"ד ודוקא נמי משנים. ע"כ:

וז"ל תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל אין מקיימין את השטר משטר שקרא עליו ערעור אלא אם כן הוחזק בב"ד כך היא הגירסא במקצת הספרים ולפי זו הגירסא כך נפרש דדוקא

משטר שקרא עליו ערער והוחזק בב"ד ויש שגורסין אין מקיימין את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער והוחזק בב"ד ולפום האי גירסא ה"פ כי אמרינן שאם היה כתב ידן יוצא בשטר אחר שנתקיים ממנו הני מילי משטר שקרא עליו ערער כלומר שערער הלוה או המוכר על אותו השטר והוצרכו המלוה או הלוקח לקיים את השטר והוחזק בב"ד שזאת היתה חתימת אלו העדים נקיים ממנו דליכא למיחש לזיוף לא הוחזקו בב"ד לא נעשה דמיון דחיישינן לזיוף ומאי דאמר שקרא עליו ערער לאו דוקא אלא אם כן הוחזק בב"ד לא שנא קרא עליו ערער או לא קרא עליו ערער מקיימין ממנו ומאי דאמרינן שקרא עליו ערער אורחא דמילתא נקט שעל ידי הערער מקיימין את השטר בב"ד והלכך לעולם בעינן הוחזק בב"ד לא שנא קרא עליו ערער לא שנא לא קרא עליו ערער וי"א דאפילו הוחזק בב"ד אין מקיימין אלא כשהוחזק על ידי הערער מפני שבסיבת הערעור ב"ד מדקדקין יפה ומשום הכי אצטריך למימר שקרא עליו ערער ולא אמרי נהרדעי אין מקיימין את השטר אלא או משתי שדות או משתי כתובות פי' נהרדעי אתי לאשמועינן שאף על פי שאמרו שאין מקיימין את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער והוחזק בב"ד ה"מ משטרי הלואות וכיוצא בהן שאין להם קול ואיכא למיחש לזיוף אי נמי משטר אחד של שדה אחת או מכתובה אחת אבל משני שטרות של שני שדות של שני בני אדם או משתי כתובות של שתי נשים מקיימין. והוא שאכלום בעליהם שלש שנים ובשופי כלומר שאכלום בעליהן השדות בשופי בלא שום ערעור וכן אם הנשים עמדו תחת בעליהן בלא שום ערעור מקיימין מהם ואף על פי שלא הוחזקו בב"ד דכיון שעמדו זמן הזה בלא שום ערעור והוא דבר שיש לו קול אין לחוש לזיוף ומקיימין מהם ורואין ב"ד את החתימות דומות אלו לאלו ומקיימין את השטר. ופי' שופי בנחת ובשלוה כדמתרגמינן על הר נשפה על טורא דשלוה. ע"כ:

אמר רב שימי בר אשי וביוצא מתחת ידי אחר וכו'. פרש"י ז"ל הסתכל בכתב של אותם שטרות כוון וחתם הוא בעצמו את השלישי ולפי זה אף על פי שאותן שני שטרות מקויימות בב"ד חוששין לזה. ועוד שמעת מינה לדברי רש"י ז"ל דאי איתי ליה להאי מריה שטרא שטרי אחריני מחתימת ידא דסהדי לא מבעיא מההוא שטרא אלא לעולם לא מקיימין ליה להך חששא דזיופי זייף לעולם איתא ואם כן לא מקיימין שטר לעולם עד דאתי סהדא ומסהיד על חתימות ידיה דהיא היא דהתם ודאי מקיימין דבטביעות עינא ודאי מכיר הוא כתיבה מזוייפת אי נמי כגון דאתו סהדי ואמרי אשתמודענא לה דהוא חתימת פלוני דבכה"ג נמי מקיימין לה ואפילו בסהדותא דהנך סהדי דחתימי בה נמי איכא למימר זיופא זייף כעובדא דרבא ורב אדא דאמר רבא אין חתימות ידאי מיהו

מקמי דרב אדא לא חתמי מעולם וכפתוהו ואודי אלמא מנכרא מילתא הילכך לית לה קיומא אלא אי דכירי סהדי לסהדותא אי נמי דאיכא סהדי דחזו להו כי חתמי בהאי שטרא הילכך האי פירושא לא מחוור. ותו קשיא עליה ביוצא מתחת ידי אחר איכא למיחש דילמא זיופי זייף ודקאמר מר לא מצי מכוון כתב בכתב הואיל ואינו לפניו מי לא אפשר שהיה בידו שעה אחת או שראה חותם ידו באגרות הרשות או בשטרות אחרות שהיו לו על אחרים וכבר נפרעו או שהיו לאחרים עליו ופרע אלא ודאי האי פירושא לא נהירא. וי"מ כך מאי שנא מתחת ידו דילמא זיופי זייף איהו לכולהו שהרי לא הוחזקו בב"ד ואף על פי שאכלן בשופי אקראי בעלמא הוא א"נ גברא אלמא הוא ואין בנ"א מערעין עליו ביוצא מתחת ידי אחר נמי ניחוש דילמא איהו זייפי וכוון הכתיבה אות באות כולי האי לא מצי מכוון שיהו דומות זו לזו עד שלא יהא שום הפרש בין זו לזו ואפילו יהא מונח ועומד לפניו הילכך משטר מקויים מקיימין אף על פי שהוא יוצא מתחת ידו. ועדיין לא נתחוור לי היכי אקשי' מאי שנא מתחת ידו דלא וכו' הא לא דמי יוצא מתחת ידו ליוצא מתחת ידי אחר כלל. ויש לומר לפי שאלו הכתיבות כולן דומות להדדי ודרך המזייפין שמתחלף להם הכתב וזה כוון כולם לאחת ולדמיון כתיבתו של פלוני אף על פי שאינה לפנינו שאינה דומה לכתיבה שלו אי נמי ניחוש נמי לשמא ראה וכוון מכתיבת ידו שברשות אחר ופריך דכולי האי לא מצי מכוון ולחוש לשמא זייף הוא את כולן אין חוששין כיון שאכלום בשופי ואין כל המזייפין הולכין אצל זה וחזקה היא. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל שיטה ישנה מתחת ידי אחר נמי דילמא אזיל וכו'. פי' אזל לבית חבריה וראה חתימות שני השטרות ושב לביתו וזייף מהם ומשני כולי האי לא חיישינן שיזכור תבנית האותיות וצורתם ויזייף אלא ע"כ מביט בחתימות בשעה שמזייף כפרש"י ז"ל וק"ל עליה ע"כ כל מי שיש אצלו שני שטרות משני עדים לא יועיל להם קיום אם יקראו עליהן ערער דדילמא בחדא מינייהו חתמו עדים ואידך זיופי זייפיה מיניה ולא ידעינן הי כשרה והי פסולה ומספיקא מפסילין לתרווייהו ואפשר דהיכא דאמרי עדים בזו חתמנו לעולם אינה מזוייפת כיון שהעדים מכירין שזו חתימתם. מיהו אכתי יש לתמוה דלעולם על ידי קיום לא גבינן בהו אלא בעינן שיקיימו העדים עצמן חתימתם ועוד כל מי שיש אצלו ספרים מכתיבת ידו אם חתם לו שטר לעולם לא יועיל לו קיום דדילמא זיופי זייפיה מתוך הספרים אבל בזו י"ל שאין אדם יכול לזייף מתוך האותיות המפוזרות אלא א"כ יראה השם כתוב יחד כדמשמע מדאמרינן לקמן האי מאן דבעי אחוויי חתימות וכו' אבל אמגילתא לא דילמא משכח לה איניש דלא מעלי וכו' ולא אמרינן לכתוב תשרק

צפעס אמגילתא אלמא לא מצי איניש לקיומי אלא מתוך שמות העדים עצמן ולאו ראיה היא דמ"ה אמרינן דלא לכתוב אמגלתא אפילו תשרק צפעס דילמא אתי למכתב שמיה דהא משום האי טעמא לא כתוב אריסא דמגלתא דילמא אתי למכתב באמצעיתה. ע"כ: **וז"ל הריטב"א ז"ל אמר רב שימי בר אשי וביוצא וכו'**. פרש"י ז"ל דחיישינן שהסתכל בכתב של אותן השטרות וחתם הוא בעצמו השטר השלישי הזה דוגמת אותה החתימה. מתחת יד אחר נמי דילמא אזל וחזא ואתא וזייף ופרקינן כולי האי לא מצי מכוון כיון שאין החתימות לפניו. והקשו בתוספות דלפום הכי כל שיש בידו שום שטרא או כתב או ספר מכתב ידי העדים שהוא מוציא בב"ד אף על פי שיקיימנו לפנינו ניחוש שמא מזייף הוא ודמה כתב לכתב ואפילו העדים יטעו ויעידו על כתב ידם ממש שמא כוון זה החתימות כההיא דאמרינן בפרק גט פשוט דאמר אין חתימות ידאי דידי הוא ותירצו דשאני היכא שהשטרות שאנו למדים מהם אינן מקוימים ואם יצאו מתחת ידו חיישינן שמא הוא כתבם כלם כתיבה שוה ואינו כתב ידם של עדים כלל והכא ה"פ מאי שנא מתחת ידו דלא דילמא זיופי זייף שחתמם כלם מכתב שלא יהא נראה ככתב ידו ושמא כתבו זה ודאי צריך תחבולה לשנות כתב ידו ולכתוב שלשה כתבים משתי חתימות בכל אחד ואחד שיהו שוות ודומות זו לזו וקס"ד כי מי שיודע לעשות כן כך ידע לזייף ולדמות לכתב אדם אחר ומהדרינן דכולי האי לא שכיח שיהא אדם יודע לזייף ולדמות כתב ידי עדים וזה הפי' הוא הנכון. גרסינן בירושלמי [ה"ג] רב הונא אמר למדין מספר מוגה כגון אילין דאמרינן ספרוי דאסי פי' שהם מוחזקים לנו שהוא כתבם בלא עדות אחרת ובאילין אגרתא צריכא פי' אבל באגרות של רשות שמוחזקים בכתב ידי עדים אלו צריכה רבא אם למדין מהם בחלוקה זו בלבד. כנ"ל פי' הירושלמי הזה וכן פירשתי לפני מורי הרב ז"ל. עד כאן:

וכתב הרשב"א ז"ל וז"ל ויש מי שאומר דאין מקיימין אלא מחתם ידי עדים אבל מספר שכתבו עד אין מקיימין והביאו ראיה מדאמרינן לקמן לכתוב חתימות ידיה אחספא אבל אמגילתא לא דילמא משכח לה איניש דלא מעלי ואם איתא אפי' אמגילתא נמי ולכתוב ביה אלפא ביתא ולאו מילתא היא דאורחא דמילתא נקט דכיון שמעיד על חתימתו מסתמא שמו כותב ולא שיהא צריך לכך. ועוד דאגב אורחיה קמ"ל עצה טובה ותדע לך דאפילו אמגילתא מצי חתים והוא דחתם ברישא דמגלתא דבכי האי ודאי לא שוי כלום דכי אמרי' הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב גובה מנכסים בני חורין הני מילי כשחתימתו למטה כגון שכתוב מודה אני החתום למטה שאני חייב לפלוני מנה אבל כשחתימתו למעלה אינו כלום והיינו דקאמר דילמא משכח לה איניש דלא מעלי וכתב עליה מאי

דבעי דמשמע דוקא כשכתב על חתימתו הוא דמעלי הא לאו הכי לא ובירושלמי גרסי' בהדיא ר' הונא אמר למדין מספר (פי' שידוע שהוא מכתיבתן של עדים) מוגה כגון דאמרי אילין ספרי דאסי כאגרתא צריכה. ע"כ:

כותב אדם עדות על השטר ומעיד עליה לאחר כמה שנים. כתב ר"ח ז"ל יש מי שאומר תרי בבי קא תני האחד שאם נמסרה לו עדות בקנין או לכתוב שטר בפי' ונתרשלו הבעלים ולא כתבו השטר ובא אחר כמה שנים ובקשו לכתוב השטר יש להם לעדים לכתוב לו העדות שנמסרה להם, השני שאם הוא עדות על פה הולך ומעיד עליה אפי' לאחר כמה שנים וזה הפי' לרבי' האיי גאון ז"ל ובתשובותיו מפורש יותר שאומר ולא יאמר הרי עברו כמה שנים ושמא נשתנה דבר זה או נפרע אותו ממון ואני לא ידעתי או שבטל אותו מכר ואני לא ידעתי אינו חושש לזאת אלא יש עליו להעיד מה שיש בצואתו זה נוסח דברי גאון ז"ל ויש לתמוה עליו בעיקר הדין אי דלא קבע ליה זמן או שהגיע זמן אמאי אינו חושש שמא נפרע אותו החוב והא אמרינן בפ"ק דבבא מציעא [טז ב'] המוצא ש"ח אע"פ שכתב בו הנפק דליכא למיחש שמא כתב ללות ולא לוה לא יחזיר דחיישינן לפרעון והכא אמאי לא חיישינן. וא"ת שהמלוה את חבירו בעדים היכא דאיכא קנין צריך לפרוע בעדים אית לן למרמא עליה הא דאמרינן התם בין צא תן לו בין חייב אתה ליתן לו ואמר פרעתי נאמן בא מלוה לכתוב אין כותבין ואין נותנין לו והא התם דמעשה ב"ד אע"ג דלא כתיב כמאן דכתיב דמי וגבי נמי ממשעבדי כדאיתא התם בפרק גט פשוט וכדאמרינן גבי הודאה בפ' זה ואפ"ה חיישינן לפריעה אלמא אינו צריך לפורעו בעדים ואיכא למימר שאני התם דכיון דפסקו ב"ד למילתייהו ודאי פרע ואף על גב דבחייב אתה ליתן לו לא פסקו מיהו לא דמי לחוב דעלמא דהא ודאי לאפרועי מהשתא קאי וכן כתוב מקצת המחברים בעדות קנין אבל בלא קנין שאמר כתובו אי אפשר דמלוה את חברו בעדים הוא ואין צריך לפרעו בעדים הילכך חוששין לפרעון ואפי' לקנוניא ורבינו הגדול ז"ל לא כתב בהלכות אלא עדות בקנין והשמיט מדברי הגאון מה שדומה שהוא טעות סופר. הרמב"ן ז"ל:

והרשב"א ז"ל דעתו כדעת הגאון ז"ל וז"ל פי' הגאון ז"ל דתרתי קאמר וכו'. ולא ידענא מאי קושיא ומאי תיובתא דאי למוצא שטר אתית לדמויי א"כ אפי' תוך זמנו נמי כל שזזה יד העדים מיד בעל הדבר לא יכתובו דהא התם אפי' כשזמנו בו ביום חיישינן לפרעון אלא מאי אית לך למימר דהתם כיון שנפל איתרע ליה מעתה קושיא אין כאן תיובתא אין כאן הגע עצמך שהפקיד שטר חוב אצל חברו ובא ליטול שטרו לאחר כמה שנים כלום אינו מחזירו וחושש שמא פרעו אבל מחזיר והלה יחוש לעצמו והכא נמי

לא שנא דעדות שנמסר' לעדים ויש להם לכתוב בלא דעת המתחייב הרי הוא כאילו נכתב וכאילו העמידו מלוה ביד העדים שאין חוששין לפרעון כלל ומחזירין לו שטרו ועוד דאם פרעו כיון שלא החזיר לו את שטרו איבעי ליה למכתב תברא דכל דנפיק מרע ליה ואי לא איהו דאפסיד אנפשיה וכיון דאי פרעיה אית תקנתא דשובר לא חיישינן ליה ותדע לך מדאמרינן בשלהי בבא בתרא [קעא ב'] גבי שטרות המאוחרין כשרין וליחוש דילמא יזיף מיניה בניסן וכתב ליה שטרא בתשרי ומתרמי ליה זוזי ביני וביני ופרע ליה וכו' ופרקינן בתר דאמר להו רב ספרא לספרי כי כתביתו תברא אי ידעיתו זמנא דשטרא כתובו ואי לא כתובו סתמא דכל אימת דנפיק לורעיה אמר ליה רבינא לרב אשי והאידנא דלא עבדין הכי אמר ליה רבנן תקוני תקינו מאן דלא עביד איהו דאפסי' אנפשי' אלמא לא חיישינן לפרעון בלא שובר דאיהו דאפסיד אנפשיה וכתבו אפילו בגוונא דלא אמסר להו כל שכן הכא ועוד אמרינן בפרק קמא דמציעא [טז ב'] אמר שמואל המוצא שטר הקנאה בשוק יחזירנו לבעלים מאי טעמא אי משום כתב ללות ולא לוה כיון דקנה מיניה הא שעביד נפשיה ואי משום פרעון לפרעון לא חיישינן כלומר דאף על גב דלפריעא קיימא אנן לא חיישינן ליה כיון דלא קרוע ואפילו עבר זמנו של שטר דהא סתמא קאמר ואף על גב דפליגי עליה דשמואל התם היינו משום דנפל ואיתרע ליה הא לא איתרע בנפילה לא חיישינן ואפ"ה דנפיל כל היכא דאי בעי ליה למכתב שטרא אחרינא לא חיישינן ומהדרי' ודאי מכתב כתב ליה שטרא דמרע ליה להאי שטרא ואי לא איהו דאפסיד אנפשיה כדאמרינן התם גבי מעשה ב"ד הרי זה יחזיר. וההיא נמי דצא תן לו וחייב אתה ליתן לו לאו קושיא היא דהתם כיון דידעי דבי דינא לא כתבי ליה שטרא משום דמהשתא הוא דמחייבינן ליה למפרעי' ונאמן הוא לומר פרעתי איהו נמי אזיל ופרע ולא חייש למכתב תברא הילכך איכא למיחש לפרעון ולא כתבינן ועוד דהא לא אמרי' להו בעלי דבר לב"ד למכתב ואינהו כיון דאיכא למיחש אמאי כתבינן ליה מה שאין כן בעדים שאמרו להם לכתוב או שקנו מידן דכמאן דאמר להו כתובו דכל סתם קנין לכתיב' עומד הילכך כותבין ונותנין אפילו לאחר כמה שנים ואינן חוששין כדברי רבינו האיי גאון ז"ל כנ"ל. עכ"ל הרשב"א ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל תנו רבנן כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו לאחר כמה שנים פי' הרמב"ם ז"ל חותם אדם עדותו על השטר היום ומעיד עליה לומר שהיא כ"י אפילו לאחר כמה שנים אמר ר"ה והוא שזוכר עדותו ומעשה שהיה מעצמו שאם אינו זוכר אלא ע"י השטר הוה ליה כמעיד מפי הכתב ורחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם ורבי יוחנן אמר אעפ"י שאין זוכרה מעצמו כיון שנזכר על ידי השטר והילכתא כר' יוחנן

ומיהו כל שאינו זוכר העדות כלל אפילו על ידי השטר אעפ"י שאומר שהוא כתב ידו אין מקיימין את השטר ממנו ואעפ"י שכשאנו מקיימין השטר על ידי אחרים דיינו שמעידים על כתב ידן שאני הכא שהעד עצמו כשמעיד על כתב ידו על מנה שבשטר הוא מעיד וכיון דכן צריך שיזכור העדות ולפי זה קשה הא דפרק גט פשוט [בבא בתרא קסז א'] בההוא דאמר אין חתימות ידאי דידי היא ואי לאו דכפתוהו לבעל השטר ואודי הוה מקיים שטרא ואע"ג דודאי לא זכר גופא של עדות שהרי שקר היה ומזויף היה ויש לתרץ דהתם אחד מן השוק היה מעיד על כתב ידו עמו דהשתא על כתב ידו הוא מעיד אבל זה אינו חדא מדלא פירשו לה התם ועוד דלקמן מוכח דלרבנן דאמרי על מנה שבשטר הוא מעיד אפילו כשיש עמו אחד מן השוק להעיד על כתב ידו אמרינן ועוד דא"כ בין לרב הונא בין לרבי יוחנן כולהו ס"ל כרבנן ובירושלמי אמרו אתיא דרב הונא כר' ודרבי יוחנן כרבנן דאמרי על מנה שבשטר הם מעידים ויש לפרש הירושלמי דה"ק דרב הונא סבר כרבי דאמר על כתב ידם הם מעידים ולפיכך צריך עמו אחר להעיד עמו שאם הוא לבדו מעיד על כתב ידו אין זה קיום וצריך שיזכור כל העדות מעצמו. וזה הפי' דחוק. ועוד דהא שמעתא לא הוה לן לאיתויי הכא אלא לקמן על פלוגתא דר' ורבנן ועוד דבכולהו מתניתין לא הוזכר מעולם אלא שאומרין העדים זה כתב ידינו דאלמא בהכין סגי לכ"ע לפיכך אין הפי' הזה נכון ולא הסכים עליו אחד מן המפרשים ורבינו האי ז"ל פי' כותב אדם עדותו על השטר או מעיד עליה בב"ד אפילו לאחר כמה שנים כי הם העידוהו בדבר ונתאחרה חתימתו עד לאחר כמה ימים חותם אותה או מעידה בב"ד והוא שזוכרה מעצמו שלא על פי חבירו העד השני ורבי יוחנן אמר אף על פי שאינו זוכרה מעצמו אלא לאחר שהזכירו חבירו נזכר ויש אומרים שאין דברי רבינו ז"ל אמורים אלא בשטרי הקנאת קרקע וכיוצא בו אבל בשטרי חובות דעבידי לפרעון אין לעדים לחתום בו לאחר זמן הפרעון דעביד איניש דפרע בזמניה ודילמא פרע ליה ואמר ליה דלא אכתיב שטרא ואפילו חייב מודה אין להם לחתום שמא עושין קנוניא על הלקוחות אלא אם כן כותבין מזמן הודאתו של עכשיו וכן כתב הרב בעל העיטור ז"ל וכן דעת מורי הר"א הלוי ז"ל אבל הרשב"א ז"ל היה אומר שזה אינו דכיון דהופקד להם עדות ונצטוו לכתוב ולחתום א"נ בסתם קנין שעומד לכתיבה אין להם אלא לעשות עדותם ושליחותם ואם פרע הלה כשלא החזירו לו השטר או שובר הוא הפסיד לעצמו ואי משום קנוניא בלאו הכי נמי יוכלו למעבד שיקבל הפרעון בתורת מתנה ויאמין בו הלוה ויעמיד השטר בחזקתו הגע עצמך שהפקיד אדם שטר חוב אצל חבירו או שנשאר חתום אצל העדים ועבר זמן הפרעון וכי לא יתננו לו לאחר הזמן דליחוש לפרעון ולקנוניא הא ודאי יחזיר

ויחזיר הכא נמי לא שנא דמה לי שהופקד להם השטר או שנמסרה להם העדות שיכתבו ויחתמו הילכך לעולם חותמין ונותנין לו ואפילו לאחר זמן. ועם כל זה אין פי' רבינו האיי ז"ל בזה מחוור דאפילו תימא שהדין בש"ח כדעת הרשב"א ז"ל ונימא דהא אתא לאשמועינן מכל מקום קשה מאי האי דאמרינן בתר הכי ש"מ מדרבי יוחנן הני בי תרי דידעי סהדותא וכו' מה ש"מ דאמרינן הא היינו דרבי יוחנן גופיה ומיהו בזה יש לתרץ לפי מה שנמצא בקצת הנוסחאות ורבי יוחנן אמר אף על פי שאין זוכרה מעצמו דאמר רבי יוחנן הני בי תרי דידעי סהדותא וכו' אף על פי שאין הגירסא כן ברוב הנוסחאות וגם לפי' זה אין הירושלמי מתיישב כלל כי מה ענין זה אצל מחלוקת דרבי ורבנן דלקמן ועוד דגרסינן בתוספתא ואם אמרו מה שכתוב בשטר שמענו ושכחנו תנשא אשתו כותב אדם עדותו על השטר וכו' ורש"י ז"ל פי' כותב אדם עדותו על השטר שאם עשאוהו עד בדבר וירא לשכחו כותבו על חתיכת קלף ומצניעה ומעיד עליה פי' על פי אותו הכתב אפילו לאחר כמה שנים והוא שזוכרה מעצמו לאחר שרואה בשטר נותן לבו ונזכר ובלא ראיית השטר נזכר קצת עדותו מאיליו ורבי יוחנן אמר אף על פי שאינו זוכרה מעצמו אלא בראיית השטר אבל אינו נזכר לגמרי לא דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם וכן פירשה רבינו אלפסי ז"ל ולהאי פירושא אתיא שפיר מאי דקתני בתוספתא שאם מצאו העדים כתוב בשום פנקס מזכרת שחתמו בו כי פלוני מת והם אומרים עכשיו מה שכתוב בשטר שמענו ושכחנו תנשא אשתו ע"פ עדות זו ומה שאומרי' ושכחנו לרב הונא ששכחו מקצתו ולרבי יוחנן אע"פ ששכחו הכל ולא נזכרו עד שראו השטר ונזכרו על ידו. כותב אדם עדותו על השטר וכו' וגם לשיטה זו אפשר לפרש הירושלמי יפה דאתיא דרב הונא כר' דר' סבר שהעד אינו מעיד אלא על כתב ידו כי ראיית חתימתו אהיכרא שמכירה אינו חשוב עדות כלל ואף על פי שמזכירו אלא השטר מעיד מעצמו בגזרת הכתוב ואם כן ה"ה מי שרואה חתימתו כתוב בפנקסו אף על פי שמזכירו הפנקס אין זו הזכרה ואין זה אלא כאילו הפנקס מעיד והוה ליה מפי כתבם ורבי יוחנן סבר כרבנן כי העד החתום בשטר כשאומר זה כתב ידי הרי הוא כאילו נזכר מן הענין לגמרי והוא מעיד על מנה שבשטר והוא הוא המעיד בדבר ולא השטר וה"ה נמי כשמוצא עדותו כתובה בפנקס ומכיר כתב ידו אף על פי שאין זוכרה מעצמו מה שמזכירנו הכתב ונזכר עדות עצמו חשוב ומפיהם קרינא ביה. ומיהו לפי' זה קשה קצת היכי קתני כותב אדם עדותו על השטר מפני מה שכתב בחתיכת קלף או בפנקס זכרון אין זה נקרא שטר בשום מקום אלא נייר בעלמא ואולי היו נוהגין העדים לעשות מעדותם שטר בלשון קצר מתרפו של ענין והיו חותמין בו ואחר כך כותבין וחותמין שטר גמור בכל חוקותיו ובכל דקדוקיו

בביאור וכותבין וחותמין ונותנין לו וכמו שנוהגין עכשיו במקצת המקומות ואין בזה משום כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד כיון שלא בררו בשטר הראשון כל ענייני העדות ולא היו כותבין אותו אלא כדי שלא תשתכח העדות ואפילו הכי כיון שחותמין בו העדים קוראים אותו שטר בשתוף השם כנ"ל. ואף לפירוש זה אין דברי רב הונא ורבי יוחנן אלא בשטר כזה שלא נכתב ונחתם לימסר לבעל דבר ולדון בו בב"ד אלא למזכרת בעלמא אבל עדים שכתבו וחתמו בשטר גמור על דעת שידונו בו בבית דין בעת הצורך אף על פי שנשאר השטר בידם כמה ימים או שהושלש בידם עד זמן ידוע אינו בכלל זה ובקיום הכתב סגי שיאמר זה כתב ידינו העדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותם בב"ד וכשחתמו בו אז העידו עדותם ומדאורייתא לא בעי קיום ורבנן הוא דאצרוך קיום כדאיתא לקמן בפירקין ובשמעתא קמייתא דגיטין. ואי קשיא לך הא דאמרינן ביבמות מפני מה לא תקנו זמן בשטר קדושין ואמרינן משום דלא אפשר דהיכי נעביד נינחיה גבי דידיה זימנין דבת אחותו ומחפה עליה נינחיה גבי דידה מחקה ליה נינחיה גבי עדים אי דדכירי ליתו ולסהדו ואי לא דכירי זימנין דחזו בשטרא ואתו ומסהדי ורחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם ע"כ. ואמאי לא הוי ביד העדים ויוציאנו בב"ד ויעידו שחתמו בו ותו לא בעיא מידי אחרינא אלא ודאי ש"מ דאפי' בהא בעינן דדכירי סהדותא. ורבינו אלפסי ז"ל תירץ דשאני התם דכיון שהשטר יוצא מתחת יד העדים וברשותם היה לעולם ולא היה ראוי למסרו לבעל דבר אין זה נדון כשטר גמור אלא כמזכרת כן פי' דבריו רבינו הרמב"ן ז"ל בספר הזכות ואין זה נותן טעם לשבח אבל הנכון דמשום דרוב קדושין בכסף כי מצטרכי' לעדות העדים לא מדכר לן שטרא אלא דבעי מינייהו עדות הקידושין ואינהו לא מפקי שטרא ואתו ומסהדי מגו כתבא בב"ד עדותם על פה והוה ליה מפי כתבם אם אינן נזכרים מן העדות אפילו על ידי השטר כר' יוחנן ואעפ"י שבכאן לא חשו לכך ואמרו כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה וכו' ולא חשו שמא יעיד בב"ד מבלי שהוזכרה כלל אין זו קושיא דהכא קתני תנא כיצד ראוי לעדים לנהוג בעדותם והתם חשו רבנן לכל מאי דאפשר למיחש דכיון דבעו למעבד תקנה לכתוב זמן בשטר קידושין יש להם לתקן זה בענין שלא יבוא ממנה שום ריעותא בעולם כן פי' רבינו ז"ל וכן מצאתי אחרי כן בתוספות האחרונות ודכ"ע מה שאדם כותב וחותם שלא בתורת שטר ולא במצות בעל דבר אלא לזכרון בלבד אינו עדות אעפ"י שיצא בב"ד דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם ופרש"י ז"ל בחומש פרט לשולח אגרותיו לב"ד וכתבו התוספות שיש מנהג בהרבה מקומות בצרפת שכופין ב"ד שישלח העד אגרת עדותו לב"ד ודנין על פי העדות ההוא לפיכך כתבו מקצת האחרונים ז"ל שמה שכתב רש"י ז"ל בפי' התורה אינו נכון

שאין נקרא מפי כתבם אלא כשאינו זוכר העדות והוא מעיד בב"ד על מה שרואה כתוב וכענין שמועתינו אבל כשאדם זוכר העדות יפה ורוצה לשלחו לב"ד הרי כתבו כפיו וכאילו העיד בפיו דומה ואף על גב דממעטין אלם שאינו מגיד מתוך הכתב התם משום דלאו בר הגדה וחקירה בב"ד הוא ולפיכך הגדה מעכבת בו. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל ואמר רב הונא והוא שזוכרה מעצמו כלומר שיזכור כל עדותו ולא יסמוך על אחר ור' יוחנן אמר אעפ"י שאינו זוכרה מעצמו כלל אלא אחריני דהוו תמן מדכרי ליה ודיוקיה דרבא נמי איכא לפרושי הכי דאי מדרבי יוחנן הוה אמינא דוקא אחריני אבל סהדא חבריה לא דכיון דאיהו מסהיד ביה דילמא סמיך עליה האי לגמרי א"נ איכא חששא בהא דהוה ליה כעין נוגע בעדות כיון דאיהו גופיה מסהדי בה וכי היכי דבעצמו לא לסהדא חבריה נמי לא ואתא רבא וקמ"ל דליכא לאפלוגי בהא מילתא וכי היכי דמסהיד מפי אחרים מסהיד נמי מפומא דחבריה כנ"ל לקיים דברי הגאון ז"ל.

ור"ח ורבינו אלפסי ז"ל דחאוה משום דדיוקא דרבא לא סלקא להו שפיר אליבא דהאי פירושא ולפיכך פירשו ר"ח ורבינו אלפסי ז"ל ואף רש"י ז"ל כתב כדבריהם דה"ק כותב אדם עדותו על פנקסו ומעיד עליה על פי כתיבת הפנקס אפי' לאחר כמה שנים וכו' וכתב ר"ח ז"ל ולדברי הכל עד החתום על השטר אינו צריך להיות זוכר העדות אלא אף על פי שאינו זוכרה מעיד שזהו כתב ידו ודיו שאילו היה צריך להיות זוכרה אין אחד יכול לקיים חתימת חברו. ואשכחן בתלמוד ארץ ישראל סיוע לזה הפי' תני ר' זעירא בכתובות דבי רב וכו' וסיום הירושלמי הזה שהתחיל ר"ח לכתוב הוא. תני כותב הוא אדם עדותו ומעידה אפי' לאחר כמה רב הונא אמר והוא שיהא זכור עדותו ור' יוחנן אמר אע"פ שאינו זכור עדותו ואתיא דרב הונא כרבי ור' יוחנן כרבנן ונראה שהיה דעתו שפירושו כך לדבריהם שהוא אומר על כתב ידן הם מעידים נמצא' החתימה דבר בפני עצמו ואע"פ שמכיר חתימתו ונודע שחתם אינו זכרון העדות לפיכך אין העדות מועיל למנה שבשטר אלא לכתב ידן ומיהו כיון שהוא שטר חתום מהני שהעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד מ"מ כיון שאמר ר' שאין עדות החתימה עדות למנה שבשטר למדנו שהכותב על פנקסו זכרון עדות אע"פ שזכור שכשכת' ודאי האמת כתב אם אינו זוכרה אינו כלום ודרבי יוחנן אתיא כרבנן דאמרי שהמעיד על כתב ידו הרי הוא כמעיד ממש על מנה שבשטר מאחר שכשכתב ודאי האמת כתב לפיכך הכותב על פנקסו זכרון עדות אע"פ שאינו זוכרה אלא שזכור מחמת הכתיבה שכשכתב עיקר העדות כתב כמו שהיה בפניו רשאי הוא להעיד עליה ועדותו כמו שזוכרה ולא קרינן בה מפי כתבן אלא מפי עצמו הוא כיון שזכור שזה כתב בשביל עדות בלא שום

שנוי ומיהו כשאינו נזכר כן מפי כתבם הוא אעפ"י שהוא יודע בעצמו סומך בדעתו שלא שנה וכיון שכן למדנו לשטר החתום שאין צריך לזכור העדות כלל אלא כיון שאומרים זה כתב ידינו הרי אלו כאומרים זכורים אנו דבשטר גמור שברשות בעל דין חתמנו ליכא למיחש הילכך מקיימין את השטר וכן כתב רבינו הגדול ז"ל בפרק ד' אחין. וזה בירושלמי נמי הוא חולק על פי' רבינו האיי ז"ל. עוד יש תשובה לפי' ז"ל מעיקר זאת הברייתא שכך היא שנויה בתוספתא יפה כח שטר מכח עדים וכח עדים מכח שטר יפה כח שטר שהשטר מוציא אשה מבעלה מה שאין כן בעדים יפה כח עדים שהעדים שאמרו מת פלוני תנשא אשתו מצאו כתוב בשטר מת פלו' לא תנשא אם אמרו מה שכתוב בשטר זה שמענו ושכחנו תנשא אשתו כותב אדם עדותו בשטר ומעיד עליה והולך אפי' לאחר מאה שנה. יפה כח שטר מכח כסף וכח כסף מכח שטר וכו'. הנה למדת לפי הענין שאין פי' הברייתא כדברי הגאון ומעתה הדין דלא יחתמו העדים עדות שנמסרה להם בקנין אלא בתוך זמן דלא עביד איניש דפרע בגו זמניה אבל לאחר זמן חוששין לפרעון ואפי' חייב מודה דחוששין לקנוניא ומ"מ היכא דליכא למיחש לפרעון מלוה בקנין גובה מן המשועבדים והכי מוכח בגט פשוט דאמרינן בשטרי אקנייתא אי דכיריתו יומא דקניתו ביה כתובו וקא טריף בהו מההוא יומא אלמא קול יוצא לקנין בשטר וכיון דליכא למיחש לפרעון כתבינן אבל בטוען פרעתי או שיש לחוש אין לנו. ומצאתי בחבור תשובות לא שנא שכיב לוה ולא שנא שכיב מלוה כל דסמיך לקנין כותב אבל ודאי משך מילתא ולא תבע ליה למכתב א"ל דילמא פרע וכל סתם הלואה מקמי דלשהי שלשים יום כותבין ונותנין והמע"ה. גם נראה לכאורה שאין הפי' כדברי ר"ח ורבינו ז"ל שמשמעות הדברים בשטר השעבוד החתום בשני עדים ופירושה כך כותב בשטר עדות ומעיד אפילו לאחר כמה שנים זה כתב ידי ואמר רב הונא שצריך שיהא זכור מעצמו העדות שראה כל מה שכתב בשטר זה אבל אם אינו זכור אעפ"י שמכיר חתימתו אינו כלום וא"ת הרי שנינו זה כתב ידו של אבא וכו' התם שאני דכיון דאחרים מעידים אינהו לא הוה להו למידע אבל הן עצמן צריכין לזכור עדותן ור' יוחנן אמר אעפ"י שאינו זוכרה מעצמו אלא מתוך השטר ולפי פי' זה הורו מקצת הגאונים ז"ל שאם שכחו עדותן לגמרי אינה כלום וכן אמר רב יהודאי ומר רב מתתיא ומקצת רבנן קשישי ז"ל ואין הוראה זו נכונה מפני שהירושלמי תשובה לדבריהם ויש אחרים שאמרו דרב הונא הוא דסבר הכי דבעינן שיהא זכור עדותו. ורבי יוחנן סבר אעפ"י שאינו זוכרה מעצמה כלומר שאינו זוכר העדות כלל לא מעצמו ולא מפי אחרים אלא שמכיר חתימת ידו ומעצמו לאו למימרא שיהא זוכרו מפי אחרים אלא שמכיר החתימה שלו והוא בזכרון

העדות שהדבר ידוע שלא חתם שקר וקי"ל כרבי יוחנן ורבא הכי דייק מדרבי יוחנן כיון שאמר ר' יוחנן שאעפ"י שאינו זוכר העדות דיו כשהוא מכיר החתימה הואיל והחתימה מעידה על מנה שבשטר הרי הוא כזוכר הכל הכי נמי אם הזכירוהו אחרים בעדות על פה ונזכר דיו. וכל זה הטורח להעמיד גרסת הספרים אבל רב אחא משבחא גאון ז"ל לא כתב בשאלתות מעצמו לא כדברי רב הונא ולא כדברי רבי יוחנן כגירסת הירושלמי אלא אעפ"י שאינו זוכרה כלל לדברי ר' יוחנן מקיימין ולא כתב כדברי רבא ש"מ מרבי יוחנן אלא אמר רבא הני בי תרי דידעי בסהדות' וכן בתשובה לרב צמח גאון ז"ל ל"ג מעצמו ופירש' אעפ"י שאינו זוכרה כלל כך כתב הנגיד מר רב שמואל הלוי ז"ל ולפי זה יהיה פירוש הירוש' כך אתיא דרב הונא כר' שמאחר שאמר ר' על כתב ידן הם מעידים אם אינן זוכרין העדות כלל מה תועלת יש לנו בהכרת החתימה הרי אינן מעידין כלל על מנה שבשטר הילכך בעינן שיהא זכור העדות במקצת כלומר שזוכר שחתם וזוכר שכשחת' ראה וחתם והיינו דקתני בברייתא מה שבשטר זה ראינו ושכחנו ואעפ"י כן עיקר העדות על כתב ידן היא שהם זכורין אותו לגמרי ומנה שבשטר אינן זכורין בו אלא מחמת כתב ידן. וא"ת הרי עדים אחרים שהן מעידין על כתב ידן של חתומים ואפ"ה לא בעינן שיהיו יודעין העדות כלל איכא למימר שאני עדים החתומים על השטר שאם אינן מעידין על מנה שבשטר יעשו כמכחישין מנה שבשטר אעפ"י שמודים בכתב ידן מה שאין כן בעדים אחרים ורבי יוחנן אתיא כרבנן דאמרי עיקר העדות על מנה שבשטר הוא הילכך אע"פ שאינן זכורין כלל עדותן עדות שעדות כתב ידן ועדות מנה שבשטר הכל אחד. ויכולני עוד לפרש הברייתא כדברי ר"ח ורבינו ז"ל שאמרו ואם אמרו מה שבשטר הזה ראינו ושכחנו תנשא אשתו אלמא אעפ"י שאין אותו השטר כלום ומפיהם ולא מפי כתבם קרינן ביה כיון שזוכרים מה שכתוב בשטר וראו כשחתמו זכרון עדות הוא מה טעם שלא יהא אלא פנקס כותב אדם עדותו על הפנקס ומעיד עליה ואפי' לאחר כמה שנים ורב הונא ורבי יוחנן בפי' הא דקתני מה שכתוב בשטר זה ראינו ושכחנו פליגי. ואין על זה הפי' קושיא לפי דעתי אלא שלשון שטר סתם משמעותו שטר חתום בעדים ולא פנקס ושטר משמוש ואין זו קושיא כדי לבטל בה הפי' ונראה שרש"י ז"ל לא התיר מכלל זה הפי' אלא אף על פי שאינו זוכרה מעצמו אלא כשראה נזכר אבל זוכר שכתב עדות זו בפנקס זה בלא שנוי אינו זכרון אבל מן הירוש' יוצא כן אם הפי' כמו שהן אומרין. עכ"ל הרמב"ן ז"ל:

דף כ:

ואי צורבא מרבנן הוא. פרש"י ז"ל שהעד צורבא מרבנן ואחרים פירשו שהבעל דבר צורבא מרבנן ופי' רש"י ז"ל הוא יותר נכון דאע"ג דבעל דבר צורבא מרבנן לא מהני לגבי העד שצריך שיזכור כשיזכירוהו אבל לפי' רבי' ז"ל אתי שפיר דכיון דצורבא מרבנן הוא לא סמיך על בעל דבר אי לאו דמידכר שפיר וכדאמר ליה רב אשי לרב כהנא מי סברת דעלך סמיכנא אנא הוא דרמאי אנפשאי ואדכרי. הריטב"א ז"ל:

וז"ל שיטה ישנה והר"מ פי' אי צורבא מרבנן הוא הבעל דין לא יטעון לו לעולם אלא מה שהוא אמת ופרש"י ז"ל נראה יותר דא"ל רב כהנא מי סברת עלך סמיכנא אנא רמאי אנפשאי ואדכרי. ע"כ:

וז"ל תלמידי ה"ר יונה ז"ל ואי צורבא מרבנן פי' רבינו האיי גאון ז"ל דהבעל דין קאי שאם הוא ת"ח יכול להזכיר לעד מפני שיירא מחטא ולא יבא להכשילו בדבר שאינו נזכר. והנכון דהעד קאי שאם העד ת"ח שמכיר הדברים ויכול להזכר מהאחר ואם לא יזכור מעצמו אינו חושש לדברי האחר מותר וזה הפי' מתקבל יותר כי בבעל דין יש להסתפק שמתוך שרואה שהדבר אמת ירצה להזכיר לעד יותר ממה שזוכר. מפי מורי הרב נר"ו. דקא מהסם פי' היה מגמגם ותמה על רב אשי שהיה חושב שהיה סומך על דבריו. ע"כ מתלמידי ה"ר יונה ז"ל:

התלוליות הקרובות וכו'. אין לפרש דטעם טומאתייהו משום דחיישינן להו לקברות דכיון שהם תלוליות איכא למיחש דילמא קברות נינהו דאי עשויין כעין קברות הא ודאי דמחזקי' בהן טומאה וליכא לאקשויי מספיקא מי מחזקינן טומאה ועוד דאין שום תל של קבר יכול להתקיים עד ששים שנה אם לא שיהיה בנוי עליו נפש ואי איכא נפש עליו הא ודאי קבר הוא ולא מקרי תל לכך הנכון כמו שפרש"י ז"ל התלוליות היינו תילי קרקע ולאו כעין קבר הוו כלל אלא כמין הרים קטנים וא"ת א"כ למה לי למתני תלוליות דהכי נמי בקעה הקרובה לעיר דרך לקבור שם ותירץ רש"י דדרך בני אדם לקבור בתל משום דאין בני אדם נוטין מן הדרך לעבור עליו וא"ת תינח הקרובות לדרך אבל לגבי מאי דקתני בין לעיר פי' אעפ"י שרחוק מן הדרך למה לי שנקט תלוליות דהא ליכא דרך שם כדי להטות משם לעבור עליו וכך לי תלוליות כמו הבקעה. תשובתך לקמן תפרש עיר ודרך דהיינו עיר הסמוכה לבית הקברות ומעתה אע"ג דאמרינן בין לעיר פי' אע"ג שאין שם דרך פירושו אע"ג שאין שם דרך בית הקברות מיהו שאר דרך בעלמא עובר שם והילכך שפיר איכא למימר דמ"ה נקט תלוליות דדרך בני אדם לקבו' בתל משום דאין בני אדם מטין מן הדרך וכו' וכמו שכתב רש"י ז"ל. כנ"ל פי' לפי' רש"י ז"ל. וכתב מרנא ורבנא

הרדב"ז ז"ל בתשובותיו פי' סוגיא זו בארוכה סי' תמ"ח וכתב ז"ל דהא דנקט התלוליות בה"א אע"ג דלא קאי לא אקר' ולא אפלוגתא כדכתבנו בתוס' איכא למימר אגב אורחיה קמ"ל שיהו גבוהות קצת שאין אדם דורס עליהם אבל גבשושיות בעלמא לעולם טהורות שאין אדם קובר שם שמעלה על דעת דילמא דרסי ליה והיינו דקתני בה"א הידיעה ע"כ. ודע דלשיטת ר"ח ז"ל לעולם אין לקבור אלא בקרובות אבל ברחוקות אין דרך לקבור כלל והיינו טעמא דישנות טמאות ברחוקות משום דילמא קרובות היו וכדבעינן למכתב קמן בס"ד. אבל לשיטת רש"י ז"ל בין בקרובות בין ברחוקות דרך לקבור בתל ולהכי ישנות טמאות ברחוקות וחדשות טהורות דאי איתא דנקבר ביה הוו ידעי ליה ולהכי הקדים רש"י ז"ל הכא וכתב התלוליות וכו' ודרך בני אדם לקבור בתל וכו' וקל להבין:

הקרובות בין לעיר בין לדרך. פי' בין לעיר אעפ"י שרחוקות מן הדרך ובין לדרך אעפ"י שרחוקות מן העיר. ממרנא ורבנא ז"ל:

אחד חדשות וכו'. הקשו בתוספות דהכא מזכיר שאינו פשוט קודם וכן בהחולץ לא יתארסו ולא ינשאו עד שיהו להם ג' חדשים אחד בתולות ואחד בעולות ואע"ג דלישנא דהך מתני' לא דייקא שפיר ובעי' לשנויי לה דה"ק אחת בתולות וכו' שנתארמלו וכו' בין מן האירוסין וכו' וכדאיתא התם בגמרא ומעתה י"ל דלא דייקינן מלישנא דהך מתני' כלל מ"ט איכא לאתויי דמזכיר שאינו פשוט קודם דאפי' למאי דשנינן לה הרי מזכיר אירוסין קודם נשואין ובתולות קודם בעולות דהיינו שאינו פשוט קודם עיין שם בדוכתי' בפ' החולץ ובר"ה תנן אחד יבנה וכו' כתוב בתוס' ועיין תוס' זבחים פ' דם חטאת (זבחים דף צ"ב ב)' ותוס' פסחים פ' כיצד צולין (פסחים דף פ"ה) ותוס' מנחות סוף פ' כל המנחות באות מצה (מנחות דף ס"ג ב)' והכא יש לתרץ דלהכי תנינן אחד חדשות וכו' דמזכיר שאינו פשוט קודם דטעמא דחדשות טמאות היינו משום דהוו קרובות וסמוכות לעיר. ואיכא למימר אשה יחידה שהלכה וקברה שם נפל שלה והילכך להכי תני חדשות לאסמוכי למאי דתני קרובות כדי למתני מילתא בטעמא בהדי הדדי ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל אחד חדשות. שאין זמן רחוק שלא היה כאן תל וכו' אפ"ה טמאות מספק דכיון דסמכה לעיר איכא למימר אשה יחידה וכו'. דוק ותשכח כנ"ל וראיתי חכם גדול שלפנינו שהקשה בתשובותיו וז"ל קשיא טובא על מה שפי' רש"י ז"ל אחד חדשות שאין זמן רחוק שלא היה כאן תל דאיכא למימר כיון דחדשה היא אם איתא שנקב' שם מת מדכ' הוו דכירי ליה וכו'. ויש לתמוה דאמאי קאמר רש"י ז"ל ואם איתא שנקבר שם מת וכו' והלא לא מחזקי' טומאה בארץ ישראל ואין לחוש שנקבר שם מת אלא לנפלים הוא דחיישינן וכדאמרינן לקמן מתוך שהנשים קוברות שם נפליהן עכ"ל. פי' לשון שנקבר

שם מת קשיא ליה והכי קשיא ליה דלגבי מת בלאו טעמא דמדכר הוו דכירי איכא לאטהורינהו משום דלא מחזקינן טומאה בארץ ישראל ואפילו ישנות נמי יש לנו לטהרן מהאי טעמא ומעתה למה ליה לרש"י ז"ל למימר דאיכא למימר כיון דחדשה היא אם איתא שנקבר שם מת מדכר הוו דכירי ליה וכו' פי' למתלייה טעם טהרתן משום דמדכר דכירי בלאו הכי נמי יש לטהר אפילו ישנות משום דלא מחזקי' טומאה בארץ ישראל אי לאו דאשה הולכת יחידה וקוברת שם נפל שלה. וי"ל דרש"י ז"ל אתא לפרושי מאי רבותא איכא בחדשות טפי מבישנות עד דקתני אחד חדשות ואחד ישנות וכו' וברחוקות קתני חדשות טהורות ישנות טמאות ולכך כתב ז"ל דאיכא למימר כיון דחדשה וכו' ומיירי כגון שהוחזקה טומאה שם דליכא למפרך ומספיקא מי מחזקי' טומאה וכו' ואפשר דמיירי בעיר הסמוכה לבית הקברות ודרך דרך בית הקברות וכדמסיק תלמודא דמ"ה אפשר דמקרי הוחזקה טומאה שם וכדבעינן לפרושי לקמן בס"ד. א"נ דהשתא אכתי לא אסיק אדעתיה הך פירכא דמספיקא מי מחזקי' טומאה ויש לנו לומר דכיון דדרך לקבור בתל הרי יש לנו להחזיק בהם טומאה ולומר דשמא נקבר שם מת ואהכי פי' רש"י ז"ל מה שפי' ולקמן נפרש מאי פריך תלמודא בס"ד:

איזו היא קרובה חמשים אמה. ואם תאמר והא לשון קרובה מידע ידיע דהיינו סמוכה לעיר ועד כמה יהיה המרחק דיהיה קרוי רחוקה וכו' רחוקים הוא דלא ידיע וכיון שכן איזו היא רחוקה הוה ליה למיבעיא והכי נמי איכא לאקשויי דהוה ליה למיבעי' אי זו היא חדשה דישנה מידע ידיע דכל שיש זמן רב הרבה מאד היא ישנה ועד כמה מיקרי חדשה הוא דלא ידעי' והלכך הוה ליה למיבעיא איזו היא חדשה דהא ודאי לא מקרי חדשה מיום או יומים לבד. וי"ל דלכך כתב רש"י ז"ל איזו היא קרובה. לעיר שאנו אומרים עליה שאף החדשה טמאה חמשים אמה. ואיזו היא ישנה. שאנו אומרים עליה שאפילו היא רחוקה טמאה ששים שנה. ע"כ. פי' אין השאלה על הלשון אלא על הדין ועדיפא ליה למבעי על מה שאנו כוללים ואומרים דלעולם טמא ואין בו חלוק כלל ועוד דאי הוה בעי איזו היא רחוקה הוה ליה לאהדורי דהיינו יותר מחמשים אמה והתנא רוצה לקצר ובעי למנקט חשבון שלם דהיינו חמשים אמה ששים שנה והכין אורחיה דתנא למנקט חשבון שלם בלא שברים. ולהכי סיים רש"י ז"ל בלישניה חמשים אמה ששים שנה. כן נראה לי:

קרובה שאין קרובה הימנה. אין לפרש דה"ק דאפי' היא רחוקה כמה כיון שאין קרובה הימנה הרי היא קרובה דאם כן קשיא מאי טעמא דרבי יהודה דהקרובות אחד חדשות ואחד ישנות טמאות והרחוקות חדשות טהורות דהא אפי' קרובות דברה איניש בהדה

כיון דרחוקות נינהו. אלא הנכון כמו שפי' רש"י ז"ל דודאי אפי' לרבי יהודה כל שרחוקה היא טפי מחמשים אמה החדשות טהורות כדמפרש בגמ' ור' יהודה ה"ק שאין קרובה הימנה דאם יש קרובה הימנה אפילו היא בתוך חמשים אמה הויא כרחוקה וחדשה טהורה דאם איתא דהלכה אשה יחידה לקבור לא שבקה קרובה הימנה ואזלא לגבי הך. וראיתי לאחר מגדולי החכמים ז"ל שהקשה בתשובותיו על לשון רש"י ז"ל דאם כן אפי' ישנה להוי טהורה דודאי לא שבקה קרובה הימנה ואזלה לגבי דהך גברא חזינא תיובתא לא חזינא דבישנה איכא למיחש דילמא לא היתה קרובה הימנו והתל הקרוב הזה נתחדש אחר זמן דהא ישנה לרבי יהודה היינו שאין אדם זוכרה ואע"ג דרש"י ז"ל פליג עליה דר"ח ז"ל דפי' דישנות טמאות משום דחיישינן שמא קרובות היו שהיה העיר אצלה וחרב היינו דוקא לגבי עיר דאין העיר עשויה להשתנות כל כך שלא יהיה חורבנה ניכר אפילו לאחר ימים רבים אבל תילים עשויים להתחדש בכל יום. כן נראה לי:

שאין אדם זוכרה. יש לפרש דבהכי פליגי דר"מ ס"ל דכיון דעברו ששים שנה אע"ג דהיו ידעי ביה נשתכח הדבר מן היודעים ור"י ס"ל דכיון דהוו ידעי ביה מזהר זהירי ביה משום טהרות ולא פסיק קלא לעולם ומאי ישנה שאין אדם זוכרה פי' שאין אדם זוכר שלא היה כאן תל ולא נעשה תל זה בימי שום אחד מהדור הזה ואיכא למימר דעד שלא באו לעולם קברו בתל הזה ולא ידעו בו מעולם אבל אם הוו ידעי ביה מזהר הוו זהירי משום טהרות ודייק רב חסדא ש"מ האי סהדותא וכו' מדר' מאיר דאמר עד ששים שנה וטעמא משום דלא דכירי הוא וע"כ לא פליג עליה ר' יהודה אלא דמשום מזהר זהירי ביה הא בעלמא מודה רבי יהודה לר"מ דטפי מששים שנה לא מדכר. ועוד יש לפרש דרבי יהודה נמי מודה דטפי מס' שנה לא מדכר והא אתא למימר דלאו בשנים קצובות תליא מילתא אלא כל שאין אדם זוכרה פי' אם אין אדם אומר זוכר אני שלא היה כאן תל ובימי נעשה תל זה כאן מקרי ישנה ופסיק קלא ואפילו אם נעשה התל בפחות מס' שנה ומיהו קושטא דמילתא היא דטפי מס' שנה לא מדכר ואפי' לרבי יהודה ואתיא דיוקי' דרב חסדא כר"ע ואפי' לרבי יהודה. כנ"ל:

מאי עיר ומאי דרך אילימא עיר עיר ממש דרך דרך ממש שפיר דמי כוותייהו לעיר ולדרך גורם להם הטומאה אע"פ שאינה מוחזקת העיר בבית הקברות ולא הוחזק הדרך בדרך בית הקברות והכי מתפרשא מתני' לפי זה לדעת רש"י ז"ל הקרובות לעיר ולדרך אחד חדשות וא' ישנות טמאות שדרך בני אדם לקבור בתל ולכך כיון דקרובים הן איכא למימר אשה יחידה הלכה וקברה שם נפל שלה הרחוקות דאין אשה יחידה הולכת שם חדשות טהורות דאם איתא דנקבר ביה הוו ידעי ליה ישנות טמאות שכבר נשתכח

הדבר וכו'. וכמו שכתב רש"י ז"ל ומשום דלעולם מתפרשה מתני' בחד גוונא בין למאי דקא סלקא דעתין בין למאי דאסיק תלמודא להכי פירש רש"י ז"ל פירושו לעיל במתני' ור"ח ז"ל לא פי' כן וכדבעינן למכתב קמן בס"ד. ופריך תלמודא מספיקא מי מחזקינן טומאה פירוש כיון דלא הוחזק העיר בבית הקברות ולא הוחזק הדרך בדרך בית הקברות משום דדרך לקבור בתל אין להחזיק טומאה בקרקעה של ארץ ישראל דקאמר ר"ל עילה מצאו וטהרו ארץ ישראל ודע דבפרק בתרא דנזיר גבי הא דתנן מצא שלשה אם יש וכו' הרי זו שכונת קברות בודק הימנו ולהלן עשרים אמה וכו' ואיתא הך דר"ל בתרי דוכתי דמעיקרא הכי איתא א"ר בדק ופנה בדק ופנה בדק ואשכח כיון דנתנה רשות לפנות מפנה להון ופריך תלמודא ולשוינהו שכונת קברות ומשני אמר ר"ל עילה מצאו וטהרו ארץ ישראל ופרש"י ז"ל כיון שנתנה רשות לפנות להן כשמצא את השנים כדתנן מצא שנים נוטלן ואת תפוסתן מפנה ג"כ להאי שלישי ופריך ואמאי מפנה להו לשוינהו שכונת קברות שיחזרו למקומם ויחזיק לאותו מקום כאילו עדיין יש שם מערות אחרות סביבותיהן ולא יכנסו עושי טהרות לשם כדי שלא יאהיל על הטומאה ומשני אמר ר"ל עילה כלו' כשנתנה רשות לפנות כשלא מצא אלא אחד ושנים כי הדר ומצא להך שלישי מפני להו גבייהו כדי לטהר את המקום הזה שלא להחזיקו שיש מערות סביבותיה שיהו כהנים ועושי פסח מותרין להלוך שם. עד כאן:

וכן פירש הרא"ש ז"ל במסכת נזיר עילה מצאו וכו'. פי' בעלילה מועטת ובסברא קטנה טהרו ארץ ישראל משום כהנים ועושי טהרות ע"כ. ושוב אמרינן התם בדק עשרים אמה ולא מצא מאי פי' מי אמרינן כיון דלא מצא אלא הנך שלשה אתרמויי אתרמי ואתקבו' להכא ולא קנו מקומן או דילמא כיון דשלשה הן מחזיקין ליה כשכונת קברות ואסור לפנותן אמר רב מנשיא אמר רב שכונת קברות מ"ט אמר ר"ל עילא מצאו וטיהרו ארץ ישראל ופי' רש"י ז"ל צלע של מתים מצאו דמתרגמינן צלע עילעא וטיהרו את ארץ ישראל כלומר אף על פי שאין כאן אלא הללו שלשה קברים אמרינן זו היא שכונת קברות של עיר ושאר סביבות העיר טהורה ע"כ. והכא פרש"י ז"ל דההיא דר"ל דמעיקרא דפירש עילה היינו עלילה דבסברא מועטת טהרו ארץ ישראל והלכך קשיא דאע"ג דדרך לקבור בתל כיון דלא הוחזק שם בית הקברות אין להחזיק שם טומאה דהא קמן אף על גב דסוף סוף הרי מצאו שלשה מתים כיון דלא נמצאו שלשתן יחד אלא בדק ופנה בדק ופנה לא משוינן לה שכונת קברות דעלילה בעלמא מצאו חכמים כדי לטהר ארץ ישראל וכ"ש הכא דלא הוחזק כלל שם בית הקברות. ולא פירש רש"י ז"ל הכא בההיא דר"ל בתרא דהתם דהיינו צלע דדילמא שאני התם משום דמצאו צלע לכך תלו עליה וטהרו

השאר אבל אם יסתפק לנו שום מקום בטומאה ולא נמצא במה לתלות דילמא הכי נמי דמחזיקים טומאה מספק ומתני' דהכא כיון דדרכן לקבור בתל הרי יש כאן ספק טומאה ולכך הקרובות לעיר מדרך אחד חדשות ואחד ישנות טמאות דמהעיר ודרך הולכים לקבור שם. אבל התוספות ז"ל פירשו הכא נמי בההיא דר"ל בתרא דהתם דעילא מצאו היינו צלע וגריס עילעא וכן כתוב בערוך ס"א עילעא פי' צלע מצאו ואמרו הטומאה שהיו מוחזקים זו הצלע היתה וטיהרו כל ארץ ישראל. והכי פריך הא קמן דבשביל צלע אחד שמצאו טהרו כל השאר ולא החזיקו שום מקום אחר בטומא' והיכי ניקו אנן וניקשה דבשביל שדרך לקבור בתל נחזיק טומאה אע"ג דלא הוחזק שם טומאה כלל בודקין דלא הוחזק שם בית הקברות כלל כנ"ל. ולפרש"י ז"ל פירוש ארץ ישראל היינו קרקעה של ארץ ישראל ואפשר דארץ היינו קרקע דהא המקום עצמו שמצאו בה המתים טהרו ולהכי ל"ג כל ארץ ישראל אבל לפי' הערוך והתוספות גרסינן שפיר כל ארץ ישראל והכין גריס הערוך להדיא וכדכתבינן והיינו משום דלטהר השאר עסקינן דמשום צלע שמצאו טהרו השאר הלכך שפיר מצינן למגרס כל ארץ ישראל וא"נ לפי' הערוך מצינן למימר דהכי פריך דכיון שטהרו כל ארץ ישראל אלמא גם כל התלוליות טהרו אם לא שהוחזק בודאי שנקברו בהן כגון שהם סמוכין לבית הקברות:

וז"ל הריטב"א ז"ל אילימא עיר עיר ממש פי' אעפ"י שאינו מוחזק בבית הקברות ודרך דרך ממש שלא הוחזק בדרך בית הקברות מספק מי מחזקינן טומאה והא אמר ר"ל עילה מצאו וטהרו ארץ ישראל פרש"י ז"ל עילה מלשון עלילה שמצאו טומאה בקרקעה והחזיקו לתלות עליה ולטהר את ארץ ישראל אלמא מספיקא לא מחזיקינן טומאה. וטהרו ארץ ישראל גרסי' ולא גרסי' כל. עכ"ל. ויש גורסים עילעא כלומר צלע ופירש בעל הערוך ז"ל צלע מצאו וטהרו ואמרו שהטומאה שהיו מחזיקים זו הצלע היתה וטהרו כל ארץ ישראל ע"כ. והטעם שוה לשתי הגירסאות כי במקום אחד בארץ ישראל שהיה מוחזק בטהרה היה מקום אחד שהוחזק שהיה שם קבר ולא היו יודעים אותו וכשמצאו טומאה בקרקע אחד בשם החזיקו הטומאה וטהרו שאר המקומות דלית לן לאחזוקי טומאה בשום מקום אלא אם כן נודעה או הוחזקה שם וכי הוחזקה תלי' לה בכל מאי דאיפשר למיתלי כדי לטהר את השאר ע"כ. ונוסחא אחרת נזדמנה לו לרב ז"ל בפירושו של רש"י והרי הנוסחאות הכתובות בפירושינו כתבתי אני מה שכתבתי ועולה יפה עם הסוגיא דפרק בתרא דנזיר וכדכתיבנא כנ"ל. והרא"ש ז"ל התם בפרק בתרא דנזיר הקשה דלשון הרי זו שכונת קברות לא משמע כפירושו של רש"י ז"ל דהתם ולכך כתב דה"פ בדק ולא מצא מאי פי' מותר לפנות אלו שלשה מכאן דקודם בדיקה חיישינן שמא

מערות היו כאן מתוקנין לקברים וכיון שבדק ולא מצא הוברר הדבר שאין כאן שכונת קברות דאין דרך לקבור אלא במקום המיוחד לקברים הרבה. ופשט לו כיון דשלשה הם מחזקינן להו בשכונת קברות אף על פי שלא מצא יותר ול"ג הכא מאי טעמא אמר ר"ל עילה מצאו וכו'. עד כאן. והא כתיבנא לעיל דהרא"ש ז"ל פי' ההיא דר"ל דמעיקרא עילה לשון עלילה הלכך הכא ע"כ צריך לפרש לשון עלילה וכדפרישית לעיל לשיטתו של רש"י ז"ל ובשיטה ישנה כתוב והא אמר ר"ל עלעא מצאו וכו' יש מפרשים עלעא צלע פי' אבד להם אבר בארץ ישראל ומצאו צלע במקום אחד ותלאו באותו צלע וק"ל דר"ל אדר"ל דאמר בזבחים פרק פרת חטאת נשרפה חוץ מגיתה אמר ר"ל חוץ מן המקום הבדוק לה א"ל רבי יוחנן והלא כל ארץ ישראל בדוקה היא אלמא לר"ל מחזיקין טומאה בארץ ישראל ושמא יש לומר פרת חטאת שאני דמחמירין בה טובא וצ"ע:

אמר רבי זירא עיר עיר הסמוכה לבית הקברות ודרך דרך בית הקברות. פירוש דרך ההולך מעיר לעיר שיש בה בית הקברות והתל הזה נמצא קרוב לדרך העיר ורחוק מן העיר. הריטב"א ז"ל. וכן פי' מרנא ורבנא נ"ר בתשובותיו סי' תמ"ח וז"ל עיר עיר הסמוכה לבית הקברות בתוך חמשים אמה ודרך דרך בית הקברות שהולכין מעיר שאין בה בית הקברות לעי' שיש בה בית הקברות והתל הזה קרוב לדרך ורחוק מן העיר ונמצא קרוב לבאים מן העיר האחרת ורחוק מן העיר שיש בה בית הקברות ע"כ. ומוכרח לפרש כן דאם תפרש דרך בית הקברות דהיינו אותו דרך שהולכין ממנה מעיר לבית הקברות אם כן היינו עיר היינו דרך ואם התל קרוב לדרך ורחוק מהעיר היינו הרחוקות מן העיר והיה לנו לומר חדשות טהורות וישנות טמאות ואם קרוב נמי לעיר תיפוק ליה דקרובות לעיר וע"כ העיר מקרי עיר בית הקברות הדרך דרך בית הקברות וכולהו חדא נינהו וכדכתיבנא ואפשר לפרש דמעיקרא הכי קאמרינן אילימא עיר עיר ממש וכו' פי' עיר הרחוקה מבית הקברות ודרך שלא הוחזק בבית הקברות ומשני דעיר היינו הסמוכה לבית הקברות והתל סמוך לעיר פי' דבית הקברות למזרחה של עיר והתל למערבה של עיר ודרך בית הקברות היינו הדרך שהולכין ממנה מהעיר לבית הקברות והתל סמוך לאותו דרך ולא נהירא דאכתי קשיא ממה נפשך אם קרובות נמי לעיר תיפוק ליה משום דקרובות לעיר ואם רחוקות מהעיר היה לנו לדון בהם דין רחוקות דהנשים מהעיר הם יוצאות. ועוד דלשון עיר ממש לא ניחא שפיר אלא כדכתיבנא לעיל וכן פי' הריטב"א ז"ל וז"ל עיר עיר ממש אף על פי שלא הוחזקה בבית הקברות ודרך דרך ממש שלא הוחזק בדרך בית הקברות ע"כ. פי' דמעיקרא ס"ד דסמיכותייהו לעיר ולדרך גורם להם הטומאה אף על פי שלא הוחזקו בית הקברות ומשני דסמיכותייהו לעיר ולדרך שהוחזקו

בבית הקברות גורם להם הטומאה הלכך בעינן לחלק בינייהו דדרך הויא מלתא באפי נפשה ולא שייך לעיר וכתב מרנא ורבנא זלה"ה דלפי' זה ניחא מאי דקשיא להו ז"ל כיון שהתלוליות קרובות חמשים אמה מן הדרך אמאי טמאות הרי כיון שהתל סוף חמשים אם כן אי אפשר שלא יהיה עד בית הקברות יותר מחמשים וא"כ דברה איניש בהדה ויש לה קול ודחקו לתרץ דבעיר יש קול ומהני בה קול שיש הרבה שומעים אבל בדרך לא מהני קלא שהרי מכמה עיירות באין בדרך אחת ונהי דיש לה קול באותה העיר שהלכה לשם בשאר עיירות ליכא קלא אבל בעיר מהני קלא ובמה שפירשתי ניחא טפי דאין החשש בתל הקרוב לדרך ורחוק מן העיר מפני הנשים היוצאות מן העיר ההיא אלא מפני חשש הבאים מהעיר האחרת שאין בה בית הקברות לזו העיר שיש בה. כן כתב מרנא ורבנא זלה"ה וצ"ע דכי אמרינן עד חמשים אמה וכו' טפי דברה איניש בהדה וכו' קאי אתל דכשהתל קרוב חמשים אמה אזלה איהי לחודא טפי דברה וכו' ומעתה אין מקום לקושיא זו ואפשר דבדרך יהיה הפי' כן ולקמן נאריך עוד בזה בס"ד. דברה איניש בהדה וכו' פרש"י ז"ל דקרובות דאזלא לחודה לא ידיע דליכא מאן דאפיק לקלא אבל רחוקות דדברה איניש אי איתא דקברי התם קלא אית ליה אבל ישנות טמאות שכבר נשתכח הדבר וקשה טובא לפירושו חדא דמאי קאמר בשלמא דרך בית הקברות דזימנין וכו' כיון דאכתי לא אסיק אדעתיה טעמא דנשים קוברות שם נפליהן הכי ניחא ליה דרך דהא חדשות קשיא אמאי טמאות כיון דקרובות וחדשות אי איתא דקברי בה קלא אית ליה דאכתי לא אסיק אדעתא דאזלא יחידה ובשלמא ישנות ניחא דקברו בה ונשתכח הדבר ברוב הזמן אבל חדשות אמאי טמאות ותו דרחוקות ישנות אמאי טמאות דגבי דרך לא מטמינן ליה אלא משום דזימנין דמתרמי בין השמשות והאי טעמא ליכא למימר ברחוקות ובשלמא לר"ח דחייש שמא קרובות היו ניחא אבל לפרש"י ז"ל קשיא טובא וכן הקשה הריטב"א ז"ל וז"ל ולהאי פירושא קשה דאכתי הרחוקות מן הדרך כשהן ישנות למה הן טמאות דגבי דרך לא מטמינן ליה אלא משום דזימנין דמתרמי בין השמשות וקברי התם והא ליכא למימר ברחוקות דמה לי ישנות ומה לי חדשות:

ולזה כתב הרמב"ן ז"ל וז"ל אחד חדשות ואחד ישנות טמאות פרש"י ז"ל חדשות קרובות לעיר לית ליה קלא דכיון דקרובה אזלא היא לחודה. הרחוקות מן העיר חדשות טהורות דטפי מחמשים אמה דברה איניש בהדה ואם איתא דקברה בתל קלא אית ליה למילתא מדליכא קלא ודאי לבית הקברות אזלא. קרובות לדרך אפי' חדשות טמאות משום דזימנין טובא מתרמי בין השמשות וקברי בתל ובודאי מתרמי הכי ולא חיישינן לקלא. הרחוקות מן הדרך חדשות טהורות מדליכא קלא ודאי שלא קברו בה בין השמשות מפני

שהיו רחוקות להם והישנות בשתיהן טמאות שכבר נשכח הקול ולדברי חכמים קרובה שאין קרובה הימנה לפי שאין דרך אשה לקבור אלא בראשונה כשהיא יחידה ואם הלכה עם אחרים יש לדבר קול כך נראה מדברי הרב ז"ל. כן כתב הרמב"ן ז"ל ומתרצא שפיר מאי דאקשינן והקשה עליו מרנא ורבנא הרב הגדול כמהר"ר דוד בן אבי זמרה זלה"ה בתשובותיו סי' תמ"ח דכיון דתלמודא קאמר זימנין דמתרמי בין השמשות היכי מצי למימר דודאי הכי מתרמי ולא חיישינן לקלא אדרבה בין השמשות קלא אית ליה ומדכר דכירי אינשי מעשה שאירע שחשבו שיהיה להם שהות ללכת לבית הקברות ולא הספיק הזמן וקברו בתל מילתא דתמיה כי האי מדכר דכירי לה אינשי ומדלא אדכרו לה משמע דלא הוה ואמאי חדשות קרובות לדרך טמאות ע"כ. ולאו קושיא היא דתלמודא הכי קאמר זימנין דמתרמי בין השמשות וכו' פי' וכיון דשכיח טובא לאו מילתא דתמיה הוי ולא אדכרו לה אינשי:

וכן כתב הרא"ה ז"ל וז"ל פרש"י ז"ל טפי דברה איניש בהדה ואם איתא דקברה בתל קלא אית לה למילתא כיון דהוה אחרינא בהדה ומדלית ליה קלא ש"מ לבית הקברות אזלא והיינו טעמא דמתני' דקתני התלוליות הקרובות בין לעי' בין לדרך אחד חדשות ואחד ישנות טמאות קרובות לעיר משום דאזלא איהי לחודא. קרובות לדרך נמי משום דזמנין דמתרמי בין השמשות ומקרי וקברי בתל ואף על גב דלא הויא לחודא ואית לה קלא איידי דשכיח מילתא טובא חיישינן לה ואף על גב דלית לה קלא. הרחוקות חדשות טהורות' דכיון דרחוקו' לא אזלא בדלא דברה איניש אחרינא בהדה ואם איתא דקברה קלא אית לה למילתא. ישנות טמאות (דחדשות) דדילמא פסק קלא ע"כ. והקשה עוד מרנא ורבנא ז"ל על מה שתירץ הרב ז"ל קושית דרחוקות מן הדרך אמאי דאמרי טמאות דהא כי תנן במתני' ישנות רחוקות טמאות אפי' רחוקות מן הדרך טובא אמרינן דטמאות ולרחוקות מן הדרך טובא לא שייך טעמא דזימנין דמקרי וקברי שם שאם יש להם שהות ללכת אפילו לתל הרחוק מן הדרך אפילו כמה הרי יש להם שהות ללכת לבית הקברות ע"כ. ואפשר דהכי קאמר הרחוקות מן הדרך ומיהו בית הקברות מרחקה טפי מינייהו ולהכי איכא למיחש נמי בהו דילמא אתרמי בין השמשות וקברי שם והקרובות לפי דשכיח טובא דאתרמי בין השמשות וקברי בהו להכי לא הוי דבר תמוה וכ"ע מחזיקים להו מקום טומאה להכי לית להו קלא וחיישינן להו אע"ג דלית לה קלא אבל רחוקות דלא שכיח למקבר בהו אי איתא דקברי בהו בשום פעם קלא אית לה למילתא משום דהוי דבר התמוה שקברו בזה המקום וחדשו שם קבר במקום שאין רגיל להיות בו קבר להכי מדכר דכירי לה אינשי כנ"ל פי' לפי' הרמב"ן ז"ל. ומרנא ורבנא ז"ל פי' בענין אחר

ליישב שיטתו של רש"י ז"ל דמאן דפריך בשלמא לא אסיק אדעתיה שהנשים מתביישות לקבור נפליהן ומוכי שחין זרועותיהן והולכות יחידות היכא דאיפשר כגון שהוא מקום קרוב ומש"ה פריך בשלמא דרך בית הקברות זימנין דבאין מעיר אחרת לקבור ולא קים להו מרחק המקום וחשבו דמצו מטו להתם שהרי אינם בני עיר זו דליהוו בקיאין בתחום שלה וזימנין דמתרמי בין השמשות ומקרי וקברי בתל וטעמא דאית ליה קלא לא אסיק אדעתיה והיינו טעמא דחדשות קרובות טמאות ורש"י ז"ל פי' לעיל כפי המסקנא ולא כפי הקס"ד וטעמא דישנות רחוקות טמאות משום דהדרכים עבידי להשתנות ברוב הזמן ושמא תל זה קרוב לדרך היה ונשתנה בס' שנה אבל עיר לא עבידא דחרבה ומש"ה קאמר בשלמא דרך בית הקברות אף על גב דקשיא חדשות קרובות וישנות רחוקות איכא לתרוצי כדכתיבנא אלא עיר הסמוכה לבית הקברות כולהו לבית הקברות אזלי ולזימנין דמקרי בין השמשות לא חיישינן דהא כיון דקרוב הוא בני העיר ידעי אי מצו למיזל להתם או לא אמר רבינא וכו'. ע"כ:

וכן כתב מרנא ורבנא עוד בתשובותיו וז"ל ודאי דהמקשה לא אסיק אדעתיה טעמא דקלא ולפי המסקנא לא קשיא דאיכא נמי חששא דילמא אשה הלכה יחידה וקברה שם וליכא דמדכר לה והשתא ניחא דלא הוו עיר ודרך מתרי טעמי ממש דדרך בית הקברות איכא משום דמקרי וקברי בין השמשות ואיכא משום אשה קוברת שם נפליה ועיר איכא טעמא דאשה קוברת שם נפליה ע"כ.ואיברא דבישנות רחוקות מצאתי בקונטריסין כתירוצו של מרנא ורבנא ז"ל וז"ל בשלמא דרך בית הקברות וכו' קשה שהספר אינו מתרץ אלא קרובות לדרך אבל רחוקות מן הדרך אינו מתרץ דבשלמא חדשות ורחוקות מן הדרך טהורות דכיון דבין השמשות הוא אינה הולכת לרחוקות אבל ישנות רחוקות מן הדרך אמאי טמאות והלא כיון דבין השמשות הוא אינה הולכת לרחוקות כי בחול הולכים לבית הקברות. ויש לומר הרחוקות מן הדרך והם ישנות טמאות משום דילמא היו קרובות לדרך ונחרב אותו הדרך ועשו דרך במקום אחר וחזרו להיות רחוקות מאותו הדרך שעשו כל זה עלה על דעת המקשן כשהקשה בשלמא דרך בית הקברות וכו' אפי' לפרש"י ז"ל אבל גבי עיר לא עלה על דעתו שהיתה קרובה ונחרבה דדרך רגיל ליחרב ולעשות דרך אחר חדש אבל עיר אין רגיל ליחרב לפי' רש"י אבל לפי' התוספות הכל רגיל ליחרב. עכ"ל הקונטריסין. ומיהו קשיא לי על מה שכתב הרב דהמקשה לא אסיק אדעתיה טעמא דקלא דכיון שכן לא הוה ליה לאקשויי אלא עיר מאי טעמא ומאי שנא חדשות מישנות וקרובות מרחוקות ומעיקרא נמי למה ליה לאקשויי מספיקא מי מחזקינן טומאה והאמר ר"ל וכו' דבלא ההוא דר"ל דאמר עילה מצאו וכו' הוה יכול

לאקשויי מ"ש חדשות מישנות ולפרושי טעמא דמתני' כיון דלא אסיק אדעתיה טעמא דקלא תדע דרש"י ז"ל דמתני' גופה פי' טעמא דקלא אלמא דבלאו האי טעמא אין המשנה מתפרשת כלל. עוד נסתפק מרנא ורבנא ז"ל במסקנא אי האי אוקמתא דעביד תלמודא בדרך בית הקברות שבקינן לה והיינו טעמא דדרך לקושטא דמילתא אלא דמתרצינן לה לעיר מתוך שהנשים קוברות וכו' ונמצא מתני' מתרי טעמי טעמא דדרך בית הקברות משום דזימנין דמתרמי בין השמשות ומקרי וקברי בתל וטעמא דתל הקרוב לעיר משום דאשה יחידה אזלא עד חמשים אמה טפי לא אזלא. או דילמא כי מתרצינן טעמא דעי' משום דהנשים וכו' הדרינן מטעמא דקאמר תלמודא בדרך ומוקמינן לתרווייהו מחד טעמא וצריך ליישב דה"ל לתלמודא למימר אלא אמר ר' חנינא מתוך וכו' ועוד צריך לישב לפי זה דאי איפשר דאתיא אתתא מעיר לעיר יחידה סמוך לבין השמשות ומקרי וקברה בתל הסמוך לדרך בתוך ששים אמה וכשהוא רחוק מחמשים אמה מן הדרך דברה איניש בהדה ומנין לה האיש באותה שעה וכ"ת שהביאתו עמה מן העיר שיצאתה משם וכי יודעת היתה שלא תספיק הזמן ללכת לבית הקברות ותצטרך לקבור בתל הסמוך לדרך או רחוק מן הדרך. וכתב הרב ז"ל דאיפשר דהדרינן ממאי דפשיטא ליה לתלמודא ומוקמינן לכולה מתניתין מחד טעמא בין דרך בין עיר וה"ק התלוליות הקרובות לדרך אעפ"י שרחוקות מן העיר אשה הולכת יחידה בדרך הכבוש ולא מרתתה ואם התל הוא קרוב לדרך בתוך חמשים אמה אינה חוששת כיון שמהפכת פניה רואה את הדרך אבל אם התל רחוק מן הדרך יותר מחמשים אמה דברה איניש מן העיר ללכת עמה בשביל אותו המרחק שמן הדרך עד התל והשתא לא צריכין למימר שבאתה מעיר אחרת אלא מאותה העיר שיש בה בית הקברות והא דלא קאמר תלמודא אלא משום דלא הוזכר שם אמורא לעיל. ומיהו הנכון אצלי בפשט ההלכה דלא הדרינן לתרוצי אלא עיר לבד אבל דרך לא קשיא לן כלל ותירוצא דמעיקרא בדוכתיה קיימא והיינו שרש"י ז"ל בתחלה לא הזכיר אלא עיר ולא הזכיר דרך כלל משמע דדרך טעמא אחרינא אית בה כדמפרש תלמודא ולא משום טעמא דקלא כן כתב מרנא ורבנא ז"ל. והכין משמע מלשון הרמב"ן ז"ל דכתיבנא לעיל. דוק ותשכח:

ועוד הקשה מרנא ורבנא ז"ל ומוכי שחין זרועותיהן למה לי בחששת נפלים סגי ותו בשלמא אשה לא אזלא יחידה טפי מחמשים אמה אבל מוכי שחין אזלי טפי מחמשים אמה יחידים וליחוש טפי אפי' לתלוליות הרחוקות שמא קבר בהם זרועו ומטמא באבר מן המת וכמו שכתב רש"י ז"ל. ותירץ מרנא ורבנא ז"ל דה"ק מתוך שהנשים קוברות שם נפליהן ומוכי שחין זרועותיהן כל דאפשר להו אזלי יחידים שלא להתבייש עד חמשים

אמה אזלי איהי לחודה טפי דברה איניש בהדה ואי איתא דקברו בה קלא אית ליה וכ"ת התינח אשה דדברה איניש בהדה מוכי שחין הולך הוא יחידי טפי מחמשים אמה ואף על גב דליכא למיחש לנפלים איכא למיחש לזרועות דהא אזלי טפי מחמשים אמה וקברי להו לזה תירץ דמוכה שחין נמי אמרי בתוך חמשים אמה דאשה קוברת נפליה ובלאו הכי התל טמא קובר הוא גם כן את זרועו אבל טפי מחמשים אינו קובר דמימר אמר אשה לא קברה מידי דאיניש דברה בהדה ולבית הקברות אזלא וכיון שהתל טהור גם הוא אינו קובר שם זרועו ומש"ה איצטריך ליה לר' חנינא לומר ומוכי שחין זרועותיהן כדי לתרוצי דלא תקשי לן זרועות כדכתבינא. ולדעת ר"ח ז"ל נראה דלהכי נקט מוכי שחין זרועותיהן דלא תיקשי לן נפלים מיעוטא הוא ומשום מיעוטא לא מחזקינן לה טומאה בארץ ישראל קמ"ל דאיכא זרועות מוכי שחין והוו תרי מיעוטי וחיישינן להו. ורש"י ז"ל סובר דמיעוטא דשכיח חיישינן ליה ולא הזכיר זרועות אלא לתרוצי דלא תקשי לן וכדכתיבנא כן כתב מרנא ורבנא ז"ל ועל פי דרכו מתורץ גם כן מה שהקשו התוספות ז"ל על פרש"י ז"ל דאמאי נקט ולבית הקברות אזלא ולשיטת מרנא ורבנא ז"ל ניחא דוק ותשכח. וקשיא לי תו כיון שהנשים קוברות שם נפליהן ומוכי שחין זרועותיהן למה ליה לאוקמה בעיר הסמוכה לבית הקברות אפי' בעיר ממש כדקאמר מעיקרא שאין לה בית הקברות כיון שהנשים קוברות בתל נפליהן איכא למימר עד נ' אמה אזלא היא לחודה טפי דברה איניש בהדה וכו' ולמה ליה לאוקמה כלל בעיר הסמוכה לבית הקברות. והיה נראה למימר דבעיר שאין בה בית הקברות ויש כאן תלוליות רחוקות טפי מנ' אמה ואין כאן אחרות קרובות כיון שהנשים קוברות שם נפליהן ומוכי שחין זרועותיהם ע"כ יש לנו להחזיקם בטמאות דהא ודאי שם קברו נפליהן דאין בעיר הזאת מקום אחר לקבור נפליהן אלא בתלוליות אלו דהרי אין כאן בית הקברות והלכך אפילו חדשות נמי יש לנו לטמויינהו דע"כ נקברו כאן אלא שלא נתפרסמו דומיא דמאי דכתב הרמב"ן ז"ל גבי דרך דהקרובות אפי' חדשות טמאות ואף על גב דליכא קול דכיון דשכיח טובא חיישינן לה ואף על גב דליכא קלא אבל השתא דהויא לה עיר הסמוכה לבית הקברות איכא למימר טפי דברה איניש בהדה ולבית הקברות אזלא ולהכי חדשות טהורות דאיכא למיתלי דאזלי לבית הקברות והשתא ניחא דנקט תלמודא ולבי"ה אזלא. ומיהו קשיא דמשמע דמשום הכי קאמר רבי זירא עיר עיר הסמוכה לבית הקברות כדי להחזיק בה טומאה דומיא דדרך דקא מוקי לה בדרך בית הקברות כדי להחזיק שם טומאה והשתא לפי זה אדרבה להכי מוקי לה בעיר הסמוכה לבית הקברות כדי להקל עליה ולמימר דהרחוקות חדשות טהורות דבלאו הכי חדשות נמי טמאות כנ"ל דהכין הוא פירושא

דשמעתא לרש"י ז"ל דמעיקרא נמי הוה ידעינן טעמא דנפלים ומתני' לא מתניא אלא בהכי דעד חמשים אמה אזלא לחודה טפי דברה איניש בהדה אלא דהוה קשיא לן דלית לן למיחש להכי דמספיקא לא מחזקינן טומאה ואתא רבי זירא לתרוצי דלהכי מחזקינן שם טומאה משום דהוחזקה העיר בבית הקברות והדרך בדרך בית הקברות הא לאו הכי אף על גב דדרך שהנשים קוברות שם נפליהן ומוכי שחין זרועותיהן אין לנו להחזיק שם טומאה מחמת כך דהויא ליה ספק ומספיקא לא מחזקינן טומאה אבל השתא דכבר הוחזק שם בית הקברות חיישינן לנפלים ולזרועות ומאי עיר עיר הסמוכה לבית הקברות ודרך דרך בית הקברות וה"פ דמתניתין הקרובות בין לעיר הסמוכה לבית הקברות ואף על גב דרחוקות מהדרך שהולכין בה לבית הקברות כגון שהתלוליות במזרחה של עיר והדרך שהולכין בה לבית הקברות למערבה של עיר. א"נ הקרובות לדרך שהולכין בה לבית הקברות ואף על גב דרחוקין מן העיר טפי מחמשים אמה ומ"מ סמוכין לעיר מקרי וכדבעינן למכתב בס"ד. ופריך תלמודא בשלמא דרך בית הקברות הא ודאי דאתחזק טומאה בהכי ואית לן למיחש לנפלים משום דזמנין דמתרמי בין השמשות וכו' והילכך יש לנו למיחש לנפלים ואמרינן עד חמשים אמה אזלא איהי לחודה ואפשר לומר דכי אמרינן הקרובות לדרך הכי נמי שהרי קרובות לעיר בתוך חמשים אמה וכ"ת תיפוק ליה שהם קרובות לעיר ליתא דכיון שהעיר רחוקה מבית הקברות אילולי שהתלוליות אלו קרובות לדרך בית הקברות פי' לדרך שהולכין משם מהעיר לבית הקברות לא הוה מחזקינן בהו טומאה וכדכתיבנא וה"פ דמתניתין הקרובות בין לעיר הסמוכה לבית הקברות בין לדרך בית הקברות ואף על גב דהעיר רחוקה מבית הקברות. ומיהו לעולם בעיר שהתלוליות היו קרובין לעיר חמשים אמה כדי שנאמר בהו אחד חדשות ואחד ישנות טמאות.ופריך תלמודא בשלמא דרך בית הקברות איכא למימר דהקרובות חדשות טמאות דאזלא אשה יחידה וכו' משום דאתחזק שם טומאה דזימנין דמתרמי בין השמשות וכו' הילכך אתחזק שם טומאה מקרי אלא עיר שסמוכה לבית הקברות היכי אמרינן דאתחזק שם טומאה משום דסמוכה לבית הקברות אדרבה כולהו לבית הקברות אזלי. ואכתי קשיא ומספיקא מי מחזקינן טומאה. ומשני אמר רבי חנינא מתוך שהנשים קוברות שם נפליהן וכו' פי' דעד השתא הוה סברינן למימר דמתוך שהוחזק העיר לעיר בית הקברות והדרך לדרך בית הקברות להכי אמרינן עד חמשים אמה אזלא איהי לחודה וכוליה כדכתיבנא ולהכי פריך עליה והשתא מהדרינן דאיברא ודאי דמשום דהעיר סמוכה לבית הקברות והדרך לדרך בית הקברות להכי חיישינן לה לנפלים. ומיהו היינו לומר דאין האשה קוברת שם נפליה ומוכי שחין זרועותיהן אלא בעיר ודרך בית

הקברות אבל עיר ודרך שלא הוחזק בבית הקברות כלל אין האשה קוברת שם נפליה ולא המוכה שחין זרועותיו דאינם רוצים לחדש מקום טומאה שם כיון שלא הוחזק שם בית הקברות כלל אבל בעיר ודרך בית הקברות דרך האשה לקבור שם נפליה ומוכה שחין זרועותיו ועיקר טעמא דמחזקינן שם טומאה משום נפלים וזרועות והיכי קאמרינן מתוך שהנשים קוברות שם נפליהן ומוכי שחין וכו' להכי אמרינן עד חמשים אמה אזלא איהי לחודה וכו' קצרו של דבר החילוק שיש בין למאי דס"ד מעיקרא למאי דמשני רבי חנינא היינו דמעיקרא סברנו למימר דמתוך שהוחזק שם בית הקברות להכי אמרינן עד חמשים אמה אזלא טפי דברה איניש וכו' ולעולם אפשר שהאשה קוברת שם נפליה אפילו דלא הוחזק שם קברות אלא דלא חיישינן להו משום דלא מחזיקין טומאה בארץ ישראל מספיקא ואפשר דלא תקבור שם נפליה אפילו שהוחזק שם קברות אלא כיון שהוחזק שם קברות מיחש חיישינן ולהכי פרכינן דמשום דהוה לה עיר הסמוכה לבית הקברות אזלי ואכתי הויא ליה ספיקא ולא מחזקינן טומאה בארץ ישראל מספיקא. ומשני ר' חנינא דהיכא דלא הוחזק שם קברות אין האשה קוברת שם נפליה וכשהוחזק שם קברות קרוב הדבר שהאשה תקבור שם נפליה ומוכה שחין זרועותיו ומתוך שהנשים קוברות וכו' הוא דמחזקינן שם טומאה אמרינן עד חמשים אמה אזלא איהי לחודה וכו' ומיהו משום דהוחזק שם בית הקברות לא מחזקינן שם טומאה אלא משום שהנשים וכו' ומוכי שחין וכו' וכדכתיבנא והשתא ניחא דנקט מוכי שחין אף על גב דאזלי טפי כדי לאחזוקי טומאה שם ועם כל זה הרחוקות חדשות טהורות דמספיקא לא מחזיקים טומאה דאף על גב דמוכי שחין קוברין שם זרועותיהן מידי ספיקא לא נפיק ומספיקא לא מחזקינן טומאה. והשתא דאמרינן דלרבי חנינא עיקר מאי דמחזקינן שם טומאה הוא משום שהנשים קוברות וכו' ולא משום בית הקברות וכדכתיבנא מעתה יש להקשות דאפילו טפי נמי אף על גב דדברה איניש בהדה והיה לה להיות קול לא מפני כך תשבור החזקה שהנשים קוברות וכו' ומוכי שחין דהא אמרינן דקרוב לודאי הוא שהאשה תקבור שם נפליה לכך האריך ואמר ולבית הקברות אזלה פי' ואפשר דלבית הקברות אזלה. ומיהו לא מפני כך תטהר ישנות דהא הוחזק שם לקבור נפלים וזרועות וכדכתיבנא. והשתא ניחא קושית התוספות ז"ל ודע דאי לאו האי לישנא דנקט רבי חנינא ולבית הקברות אזלה הוה אמרינן דלרבי חנינא לא בעינן שיהא עיר הסמוכה לבית הקברות אלא מתוך שהנשים קוברות וכו' אמרינן דהקרובות אחד חדשות וכו' והרחוקות חדשות טהורות וכו' ולא תיקשי מספיקא מי מחזקינן טומאה וכו' דקרוב לודאי הוא שהאשה קוברת שם נפליה וכו' אבל השתא דנקט במילתיה ולבית הקברות אזלא אלמא דלא אמרינן דהאשה

קוברת שם נפליה אלא כשיש שם בית הקברות אבל כשאין כאן בית הקברות אין האשה קוברת שם נפליה ולא מוכה שחין וכו' אלא מוליכין אותו לעיר אחרת דאינם רוצים לטמא את עירם כלל וכדפרישנא. כנ"ל פירושא דשמעתא לרש"י ז"ל והיינו דמסיים תלמודא הילכך טומאה בארץ ישראל לא מחזקינן דוק ותשכח. ובספרים ישנים גרסינן הכי אמר רב חנא מתוך שהנשים וכו' טפי דברה איניש בהדה ולבית הקברות אזלא איהי הילכך טמאה ע"כ. והאי גירסא ניחא טפי למאי דפרישנא וקל להבין. ומיהו בכל ספרינו לא גרסינן הכי והריטב"א ז"ל כתב וז"ל גריס רש"י ז"ל לפי פירושו עד חמשים אמה אזלא לחודה טפי דברה איניש בהדה ולא גריס ולבית הקברות אזלא. ע"כ:

וכתב מרנא ורבנא על זה ז"ל אם קבלה נקבל אבל פשט הלשון לא משמע הכי שאם גירסת הספרים היא ורש"י מעביר עליה הקולמוס היה לו לומר ה"ג ול"ג כדרכו ואם זה גירסת הספרים מאי קשיא להו לתוספות ז"ל. וכתב עוד מרנא ורבנא ז"ל דאין לתרץ דה"ק טפי דברה איניש בהדה או לבית הקברות אזלא חדא דאכתי קשיא אידך דאי לבית הקברות אזלא ישנות רחוקות אמאי טהורות ותו דלישנא לא משמע דאו קאמר. ע"כ:

והרא"ש ז"ל כתב וז"ל ואיכא למימר דתרי טעמי לטיבותא קאמר ע"כ. ובמאי דכתיבנא ניחא הכל דוק ותשכח. ואין שום קושיא על פירושו של רש"י ז"ל. ודו"ק שרש"י ז"ל כתב פירושו לעיל במשנה ולא בשקלא וטריא דתלמודא אלמא דמעיקרא נמי הוה ידעינן מאי דאסיק עד חמשים אמה אזלא איהי לחודה וכו' ולא שקיל וטרי תלמודא אלא בפירוש עיר ודרך וכדכתיבנא והיינו דכתב רש"י ז"ל לעיל ועיר ודרך לקמן מפרש להו. ודוק נמי שכתב רש"י ז"ל לעיל דכיון דסמוכה לעיר איכא למימר וכו' ואלו טעמא דדרך לא אדכר כלל אלמא דדרך נמי מהאי טעמא הוא ולעולם מהעיר מתחיל החמשים אמה וכדכתיבנא לעיל כנ"ל:

ור"ח ז"ל פי' דישנות טמאות אפילו רחוקות דחיישינן שמא קרובות היו שהיה העיר אצלה וחרב. ויש לפרש פי' לפרושו דס"ל לר"ח ז"ל דלעולם אין דרך לקבור ברחוקות כלל וישנות טמאות משום דחיישינן שמא קרובות היו. אבל רש"י ז"ל ס"ל לפעמים קוברים נמי אפילו ברחוקות וטעמא דחדשות טהורות משום דאם איתא הוה ליה קול. והקשה הרמב"ן ז"ל לכל הפירושים ישנות רחוקות למה טמאות נהי דאפשר דנשתכח הקול או שהיו קרובין ונתרחקו מכל מקום ספיקא הוי ומספיקא מי מחזקינן טומאה. ותירץ ז"ל לדעת רש"י ז"ל שכיון שאף על פי שהיא לחוץ לחמשים אמה לדרך או לעיר או שיש קרובה ממנה מכל מקום קרובה היא לעיר ולדרך יותר מבית הקברות עצמו ודאי מקרי וקברי בתל וכל זמן שאין קול שובר החזקה בחזקת טומאה הם אבל לפר"ח

ז"ל כיון דעכשיו רחוקות מן העיר הן ואין לחוש האיך אתה מטמא מספק לומר נתרחק העיר. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל לרש"י ז"ל יש לתרץ קושית מספיקא מי מחזקינן טומאה הכין דכיון דהויא לה עיר בית הקברות ודרך בית הקברות אחד קרובות ואחד רחוקות בחזקת טומאה הן אלא קרובות כיון דדינייהו דתיהוי להו קלא וקלא לית להו איתרע לה לחזקה ולהכי חדשות טהורות אבל ישנות כיון דליתא להאי טעמא מוקמינן להו אחזקתייהו ובחזקת טומאה קיימין. אבל לפר"ח קשיא ואפשר דשניא האי דמילתא דשכיח היא שהעיר מתרבה ומתמעטת בית אחד או שני בתים. ע"כ:

ומרנא ורבנא ז"ל תירץ דהאי קושיא הוי בכלל קושית התלמוד מספיקא מי מחזקינן טומאה ותירץ מאי עיר עיר הסמוכה לבית הקברות ומאי דרך דרך בית הקברות כיון שהעיר היא סמוכה לבית הקברות כל התלוליות שמן העיר ועד בית הקברות בחזקת טומאה הן אפילו רחוקות מן העיר כיון שהם בין העיר ובין בית הקברות אלא שאנחנו מסתפקים החדשות ורחוקות לרש"י ז"ל אי הוו קברי קלא אית להו וכיון דלית להו קלא יצאו מחזקת טומאה והישנות נשארו בחזקתן. ולר"ח ז"ל נמי חדשות טהורות כיון דרחוקות דברה איניש ולבית הקברות אזלא אבל ישנות טמאות דדילמא קרובות היו ואיכא תרי טעמי לטמא חדא דכולהו בחזקת טומאה קיימי ותו דדילמא קרובות הוו אבל חדשות ליכא אלא חד טעמא דבחזקת טומאה קיימי אבל ליכא לספוקי דילמא קרובות היו כיון דחדשות נינהו ע"כ. וצריך לומר לתירוצו ז"ל דלר"ח ז"ל ברחוקות נמי מתרמי דקברי ודבריו צל"ע. ודע שהתוספות כתבו וז"ל טמאות פ"ה דבקרובות אפילו חדשות טמאות משום דאזלא איהי לחודה וכו'. ולפיכך ישנות טמאות דאף על פי דדברה איניש וכו'. וקשה דא"כ אמאי צריך לומר וכו' הוה ליה למימר אלא דברה איניש בהדה ותו לא ולכך טפי חדשות טהורות כו'. ונראה לר"י כר"ח ז"ל דפי' דישנות טמאות אפילו רחוקות שמא קרובות היו וכו' ולפי' זה לא נאמר משום דדברה איניש בהדה יהיה הדבר ידוע יותר ולהכי אצטריך לומר ולבית הקברות אזלא ע"כ. וצריך פי' לפירושו ז"ל כי יש לדקדק בלשונו ז"ל דמאי ולפיכך ישנות טמאות וכו' דכתבו בלשון רש"י ז"ל לפיכך. ועוד מאי ולכך טפי חדשות טהורות וכו' שכתבו בקושייתם דלא היה צריך לאומרו כנ"ל. ועוד אמאי כתבו ולפי זה לא נאמר וכו' דהא עלה דהכי קיימינן וכולה שקלא וטריא בהכי. ומשמע לי דס"ל לתוספות ז"ל דבין לרש"י ז"ל ובין לר"ח ז"ל דרך לקבור הנפלים בתל ואפילו ברחוקות אלא דבקרובות איכא קול וברחוקות ליכא קול ובהכי פליגא רש"י ז"ל ור"ח ז"ל דלרש"י ז"ל הקול היינו דאותו דאזיל בהדה מוציא קול דקברה נפלה בתל

ולא משום טומאה וטהרה קא מפיק ליה לקלא אלא שמספר לחבירו הדבר כמספר דברים בעלמא וחברך חברא אית ליה ולפיכך ישנות טמאות דאף על פי דדברה איניש בהדה נשתכח הדבר כיון דמעיקרא לא היה אלא ספור דברים בעלמא. ולר"מ ז"ל מאן דמפיק לה כדי שיזדהרו ביה כהנים וידעו העולם דמקום קבורה חדשו שם ולא יטמאו בו ולפיכך אפילו הישנות אין הדבר משתכח דכיון דיש איסור בדבר מזהר זהירי ביה והיה לנו לטהרן אלא דחיישינן שמא קרובות היו וכמו שכתב ר"ח ז"ל. ומעתה לשיטת רש"י ז"ל משום דדברה איניש בהדה בלחודה יהיה הדבר ידוע וזהו שכתב רש"י ז"ל לעיל הרחוקות. דאין אשה יחידה הולכת שם. ע"כ. והיינו משום דלגבי ספור דברים בעלמא כל שאינה הולכת יחידה בהכי סגי לאפוקי קלא כי האי. אבל לשיטת ר"ח ז"ל לא נאמר משום דדברה איניש בהדה יהיה הדבר ידוע יותר דכל עיר שאין שם בית הקברות ידוע אין שם אדם מקפיד לקבור בכל מקום שימצא ולהכי האי דאזיל בהדה לא מפיק לקלא דהכין אורחייהו לקבור בכל אשר ימצאו אבל כשיש בית הקברות ידוע וזאת האשה מחדשה קבר במקום אחר אז מאן דאזיל בהדה מפיק לה לקלא כדי שיזדהרו ביה כהנים וה"ק טפי דברה איניש בהדה ולבית הקברות אזלא וזאת האשה אם שנת' וקברה בדוכתא אחרינא קלא אית לה למילתא ומדלית להו קלא להכי חדשות טהורות ואפילו ישנות נמי הוה לן לטהרינהו אי לאו דחיישינן שמא קרובות היו ואזלא יחידה. כנ"ל פי' לפי' התוספות ז"ל ולשיטת ר"ח ז"ל וניחא כל מאי דדייקינן לעיל דוק ותשכח. וניחא נמי מאי דקשיא ליה להרמב"ן ז"ל עליה דמספיקא מי מחזקינן טומאה דלדידיה נמי דרך לקבור אפילו ברחוקות וק"ל. והמפרשים ז"ל לא פירשו כן שיטתו של ר"ח ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל ור"ח ז"ל פי' הקרובות לעיר אחד חדשות ואחד ישנות טמאות שהאשה הולכת שם יחידה וכן מוכה שחין לא טרח. רחוקות מן העיר חדשות טהורות דדברה איניש בהדה וכיון דאיכא צוותא לבית הקברות אזלא ישנות טמאות לר"מ שמא בתים מן העיר היו קרובות בתוך חמשים אמה וחרבו לרבנן שמא לא היה כאן תלולית קרובה הימנה והיו הנשים קוברות בזו. קרובות לדרך ודאי טמאות. רחוקות חדשות ודאי טהורות. ישנות שמא דרך בית הקברות היתה עוברת שם והחזירוה לצד אחר. וזה פירושו של ר"ח ז"ל. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל. אבל ר"ח ז"ל פי' טפי דברה איניש בהדה כיון דאית לה צוותא לבית הקברות אזלא והיינו טעמא דמתניתין דקרובות לעיר טמאות משום דאזלא לחודה וכיון דהויא לחודה לא אזלא לבית הקברות אלא קברה בתל והקרובות לדרך נמי טמאות דזימנין דמתרמי בין השמשות ומקרי וקברי בתל אף על גב דלא הויא לחודה רחוקות

חדשות טהורות דכיון דרחוקות בין לעיר בין לדרך לא אזלא בדלא דברה צוות בהדה וכיון דאית לה צוות לבית הקברות אזלא ישנות טמאות דכיון דישנות בין לר"מ בין לרבי יהודה אע"ג דהשתא רחוקות חיישינן שמא קרובות ונתרחקו שהיה תחלה שם עיר או בתים בסמוך. ע"כ:

אמר רב חסדא ש"מ האי סהדותא וכו'. לשיטת ר"ח ז"ל דייק הכי מדקתני ישנות טמאות דחיישינן דילמא קרובות הוו וליכא איניש דמדכר לה למילתא ולדברי רש"י ז"ל דאיק ממאי דאמרינן נמי ישנות טמאות שכבר נשכח הקול ולא נהירא דהיכי מדמי רב חסדא קלא לסהדותא קלא ודאי עבידא דבטלה אבל לדברי ר"ח ז"ל קסבר דרב חסדא דרך ובתים מילתא דידיעא היא לכ"ע וכסהדותא דמי ואפילו הכי מפלגינן בגמרא ביניהו. ואיכא למימר קלא דטומאה נמי ידיעא משום טהרות והוא יותר מחוור מפר"ח ז"ל. ע"כ לשון הרמב"ן ז"ל:

אבל הריטב"א ז"ל כתב דלא נהירא פי' רש"י ז"ל דלא אתי שפיר להאי פירושא מאי דתניא בתוספתא [אהלות פט"ז ה"א] על הא דקתני ישנות טמאות שאני אומר עיר או דרך היה שם ושכחו. ועוד היכי דייק רב חסדא מינה דהאי סהדותא עד שתין שנין בלחוד מדכר מה ענין שכחת דבר שראה בעיניו לשכחת קול כי הקול ודאי אינו נמשך ונפסק ונשכח בשנים מועטות טפי לכך הנכון כגירסת ר"ח ז"ל וכן הוא ברוב הספרים טפי דברה איניש בהדה ולבית הקברות אזלא ופי' הוא ז"ל דעד חמשים וכו' וישנות בין לעיר בין לדרך טמאות אף על גב שהן רחוקות דחיישינן שמא בתחלה קרובות היו ונתרחקו והא דלא חשיב אחזוקי טומאה דהא מילתא דשכיחא שיישוב העיר מתמעטת או מתרבה והדרך גם כן מתחלף וזהו שאמר בתוספתא שאני אומר דרך או עיר היו שם ושכחו והשתא דייק רב חסדא הכי דכי היכי דאמרינן הכא דמששים שנה ואילך אולי היה שם דרך ושכחו מה שראו בעיניהם הכי נמי לענין סהדותא לא מדכר איניש טפי משתין שנין ומהדרינן דשאני עדות דרמיא עליה ודייק בה טפי ומכל מקום לענין עדות חזקה קי"ל כרב חסדא דהא לא רמיא מילתא עליה. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

והראב"ד ז"ל בחדושיו פי' נמי כפי' ר"ח ז"ל וכתוב בשיטה ישנה וז"ל האי סהדותא וכו'. לרש"י ז"ל כיון דאמרינן ישנות טמאות ולא אמרינן אם איתא דקבר הוי התם מדכר הוו דכירי ליה שהרי מאחר שהתלוליות רחוקות דברה איניש בהדה ש"מ דטפי משתין שנה לא מדכר איניש סהדותא. ולהראב"ד ז"ל ה"פ מדאמרינן ישנות טמאות אף על פי שאין בני העיר זוכרין שהיתה אותה דרך קרובה לעיר מעולם אלמא דטפי משתין שנין לא מדכר איניש ומשום הכי ישנות טמאות דשמא עיר או דרך היתה שם ונשתכח. ע"כ:

והרמב"ם ז"ל פי' נמי כפי' ר"ח ז"ל שכתב בפ"ח מה' טומאת מת וז"ל התלוליות הקרובות לעיר הסמוכות לבית הקברות או לדרך בית הקברות אחד חדשות ואחד ישנות הרי אלו בחזקת טומאה מפני שהנשים קוברין שם את הנפלים ומוכי שחין קוברין שם איבריהם אבל הרחוקות החדשות טהורות והישנות טמאות שמא היו קרובות מעיר שחרבה או מדרך שאבדה ואיזהו תל קרובה כל שאין שם תל אחר קרוב יותר הימנו וישן שאין אדם זוכרו ע"כ. הא קמן דפריש כר"ח ז"ל משום דהכין איתא בתוספתא וכמו שכתב הריטב"א ז"ל ומלישנא של הרמב"ם ז"ל משמע דטעם דדרך ועיר משום דהנשים קוברות שם הנפלים ולא כמו שפי' הרא"ה ז"ל שיטתו של ר"ח ז"ל וכבר הארכנו בזה לעיל אי ר' חנינא שביק תירוצא דדרך בדוכתא או לא ויש לי עוד להאריך בשמעתא זו ולטרדות הזמן וחילוף הזמנים בהמיר ארץ וצוק העתים לא יתנוני השב רוחי האל ברחמיו יסלק חרון אפו מעל עמו ישראל ויניח ה' לנו ואשוב לעיין עוד בשמעתא זו ואאריך בה כראוי כי היא אורך ימינו וחיי נפשנו ובתורתו נהגה יומם ולילה אמן:

אפילו טובא וכו'. והיינו דאמרינן מעיד עליה לאחר כמה שנים משמע אפילו טפי משששים שנה. שיטה ישנה:

מתניתין זה אומר וכו'. גרסי' בירושלמי [ה"ג] הם אומרים כתב ידינו הוא זה ואחרים אומרים אינו כתב ידם הוו תרי ותרי פירוש דאף על גב דלרבנן אין אחד מן העדים מעיד אלא על כתב ידו בלבד ואלו השנים האחרים מעידים על כל אחד ואחד לא חשיבי תרי לגבי חד דכיון שהעדים על מנה שבשטר הם מעידים הם חשיבי כאידך תרי אבל הם אומרים אינו כתב ידינו ואחרים אומרים כתב ידן הוא תני ר' חייא לא מעלין עידי שטר ולא מורידין פי' שהעדים שאומרים אינו כתב ידינו מיירי שאין אחד מהן מעיד אלא על שלו ואידך דמכחשי להו מעידין על כל אחד ואחד והוו להו תרי לגבי חד אמר ר' מתני' אמרה כן אם יש עדים שהוא כתב ידם אינם נאמנים פי' וטעמא משום דליכא למימר הפה שאסר הוא הפה שהתיר דאפילו אמרינן אינו כתב ידינו לא מהימני להו כיון שיש עדים שהוא כתב ידן. כנ"ל פי' הירושלמי הזה. הריטב"א ז"ל:

וכבר כתב זה הרא"ה ז"ל לעיל גבי הא דתניא שנים חתומים על השטר ומתו וכו':

הרי אלו נאמנים. להכי נקט הך רישא לאשמועינן דלרבי אין דרך אחר להאמין אלו העדים אלא בהכין אבל זה אומר זה כתב ידי וכו' צריכין לצרף אחר עמהם ואפילו זוכרין המלוה בלא שטר ודלא כהירושלמי שכתבו התוספות ז"ל לעיל גבי פלוגתא דרב הונא ור' יוחנן אי בעיא שיהא זוכרה מעצמו:

אלא נאמן אדם לומר זה כתב ידי. להכי קתני הך לישנא יתירא לאשמועינן דלרבנן אפילו אין זוכרין המלוה אפילו על ידי השטר אין צריכין לצרף עמהן אחר ודלא כהירושלמי כנ"ל. ומיהו רבינו האיי גאון ז"ל כתב בתשובה וז"ל זה אומר זה כתב ידי וכו' שיצטרף עמהן דברי רבי שני הענינים הללו דבריו של רבי הן שאומר אין אדם לבדו נאמן לומר זה כתב ידי אלא בזמן שיש אחר עמו או העד האחד או אחרינא מעלמא והוא לבדו על כתב ידו כעד אחד דמי אבל חכמים אומרים אין צריך שיצטרף עמו אחר אלא נאמן אדם לומר זה כתב ידי ובזמן שזה אומר זה כתב ידי וזה אומר זה כתב ידי שטר כשר הוא וראוי לידע שאין דברים הללו אמורים בזמן שכל אחד אומר זוכר אני עיקר הדברים של עדות זו ויודע אני שפלוני זה שמני עד על עצמו בכך וכך כי בזמן שהוא אומר כן אפילו רבי אינו אומר שצריך אחר עמו כי על מנה שבשטר הוא בפירוש מעיד אלא דברים הללו בזמן שהעדים אומרים עיקר העדות אין אנו זוכרין אותה אלא כל אחד אומר הרי אני מעיד כי זה כתב ידי כדרך שאני מעיד על כתב ידי אדם אחר זה כתב ידו של פלוני רבי סבר כעד אחד הוא בדבר הזה כי לא על המנה שבשטר הוא מעיד וצריך שיצטרף אחר עמו ורבנן סברי אילו ודאי העיד על כתב ידי אדם אחר כך הוא אבל כתב ידי עצמו כמו שהעיד על המנה שבשטר דמי ואין צריך לצרף עמו אחר. ואם תאמר מי יאמר שלא זייף עליו ומדמהו כי הוא כתב ידו ואינו כתב ידו אף אומרים לו אם באו ג' וד' וה' ואומרים זה כתב ידו של פלוני והם לא ראוהו כשהוא כתבו מי יאמר שלא זייף עליו ומדמין הן עליו כי הוא כתב ידו ואינו כתב ידו אלא הלכה מקובלת היא אם יש עדים שהוא כתב ידן של עדים אף על פי שלא ראו שכתבוהו או שהיה כתב ידן יוצא ממקום אחר וזה דומה לזה בעינינו אין נאמנין לפסלו אף ע"פ כי אפשר שהוא מזויף אף כאן נאמן אדם לומר זה כתב ידי ודומה כמי שאמר מעיד אני על מנה שבשטר זה אע"פ שלא אמר. ע"כ:

גמרא כשתמצא לומר לדברי רבי. פי' לשון מצוי והכי איתא בפ' ג' דמנחות אמר רבי כשהלכתי למצת מדותי אצל רבי אלעזר בן שמוע ואמרי לה למצת מדותיו ופי' הרגמ"ה ז"ל למצת מדותי לדקדק הלכותי למצת מדותיו לדקדק הלכותיו כנ"ל. ורש"י ז"ל פי' כשת"ל לדברי רבי. כשתעמוד לסוף דבריו. ע"כ:

וז"ל תלמידי ה"ר יונה ז"ל כשתמצא לומר לדברי רבי וכו'. פרש"י ז"ל כשתחקור הדברים על בוריין תמצא כי רבי שמצריך אחד מן השוק שיצטרף עם כל אחד ואחד סובר שאין מעידין עכשיו על הממון שבשטר אלא על החתימה וע"כ צריך שנים בכל חתימה וחתימה דכל דבר עדות בפני עצמו הוי ולדברי חכמים כשמעידין עכשיו על כתיבתן הוה כאילו מעידין על עיקר ההלואה שהיו עדים מתחלה ונמצא שיש לנו שני עדים שנתחייב

לו מנה ואין אנחנו צריכין צירוף ונראים הדברים דדוקא שאינם זוכרין בהלואת המנה הוא שנחלקו ר' ורבנן אבל היכא שזוכרין במנה עצמו דברי הכל על המנה הם מעידים ואין צריכים צירוף. ע"כ:

וז"ל לקוטי הגאונים ז"ל כשתמצא לומר לדברי רבי דאמר צריכין לצרף וכו'. על כתיבת ידן הן מעידין פי' כלומר עיקר העדות על החתימה היא במה שכל אחד ואחד מעיד על חתימתו ומקיימה הילכך צריך אחד מן השוק שיעיד על שניהם דהוו להו שני עדים אכל חתימה וחתימה ומנה שבשטר ממילא קא גבי ליה מאחר שהעידו על חתימתן. על מנה שבשטר הן מעידים כלומר עיקר עדותן על הלואת החוב שבשטר שכשהוא אומר זה כתב ידי לא בא אלא להודיע שההלואה גמורה היא והלוה חייב לו מנה וכן חברו נמצאו שניהם על המנה הם מעידים ואין צריך לצרף עמהם אחר שעל ידי שנים הללו מקוים ועומד הוא ע"כ. וכתוב עוד דדמי לזה אומר מנה יש לו בידו וזה אומר מנה יש לו בידו דשניהם מצטרפין ואין צריכין לצרף עמהם אחר לעדותן אלא עדותן קיימת. ע"כ:

דף כא.

וכתבו התוספות ז"ל על כתב ידן הן מעידין נראה דלר' אפילו אומר בפי' וכו'. עד משמע דלא יועיל לרבנן אם יעידו בהדיא על כתב ידן. פירוש דאי אמרת בסתמא פליגי הא דקאמר בסמוך אי ליכא תרי אלא חד לכתוב חתימות ידיה אחספא ה"ל למימר שיאמרו שיפרש בהדיא שמעיד על כתב ידו. ועי' בפסקי הרא"ש ז"ל:

ומצאתי בקונטריסין כתוב בתוספות היכי עביד משמע דלא יועיל לרבנן אם יעידו בהדיא על כתב ידן תימה למה לא הביאו ראיה מדקאמר למאי נפקא מינה למת אחד מהם שצריך שנים מן השוק משום דדילמא על מנה שבשטר הן מעידין ואם איתא שיועיל לרבנן אם יעידו בהדיא על כתב ידן נימא דסגי בחד מן השוק ויאמרו לו שיעיד על כתב ידן אלא ודאי אינו מועיל וכ"ת דמיירי שכבר העיד על מנה שבשטר ולכך בעי שנים מן השוק אם כן גם הראיה שהם מביאים מדקאמר היכי נעביד נאמר שאותו העד האחד שמכיר חתימת יד המת העיד כבר על מנה שבשטר דיש לומר שהראיה שהם מביאין מן הספר היכי נעביד וכו'. ע"כ לא איירי שכבר העיד על מנה שבשטר דאם כן יפרש בפי' היכי נעביד היכא דליכא אלא חד והעיד על מנה שבשטר אלא ודאי לא איירי שהעיד כבר על מנה שבשטר וכדין מביאין ראיה התוספות אבל גבי מת אחד מהם אין ראיה דאיכא למימר שכבר העיד על מנה שבשטר כדפי' ע"כ. ולקמן נכתוב עוד בזה בס"ד:

וז"ל הריטב"א ז"ל על מנה שבשטר הן מעידין פי' לא שיהו צריכין להעיד כן או שיזכרו עדותן דהא במתני' לא קתני הכי אלא דסברי רבנן דכיון שהם עצמן חתומין בשטר וכשאומרין זה כתב ידינו מתקיים השטר ונעשה כעדים שנחקרה עדותן בב"ד הא חשיב לן כאילו הם מעידים עכשיו על מנה שבשטר. ע"כ:

פשיטא וכו'. ואין להקשות דהא קמ"ל דלר' אפילו אומרים בפי' על מנה שבשטר וכו' וכמו שכתבו התוספות דהא מזה לא הזכיר כלום בדבריו אלא מפרש ואזיל טעמייהו דרבי ורבנן וקאמר כשת"ל וכו' ולהכי פריך פשיטא וכו' כנ"ל:

מהו דתימא לרבי ספוקי מספקא ליה וכו'. ואם תאמר אם כן לא לימא אלא טעמא דרבי ולמא ליה לאדכורי טעמא דרבנן כלל דהא ודאי פשיטא דטעמייהו היינו דעל מנה שבשטר הם מעידים. ויש לומר דאי לא קאמר לדברי חכמים על מנה שבשטר הם מעידים הוה אמינא דאיברא ודאי דמשום הכי ס"ל לרבי דצריך לצרף עמהם אחר משום דעל כתב ידן הם מעידין. ומיהו אה"נ דהיכא דמת חד מינייהו ס"ל נמי דעל מנה שבשטר הם מעידים אבל השתא דקאמר לדברי חכמים על מנה שבשטר וכו' משמע בהדיא דר' לא ס"ל הכי כלל אלא מפשט פשיטא ליה דעל כתב ידן הם מעידין דרבנן הוא דס"ל הכין ולא כרבי כנ"ל:

ונפקא מינה היכא דמת חד מינייהו וכו'. ואמר איהו זה כתב ידי וזה כתב ידו של חברי המת לא יספיק בכך ואף על פי שהדבר דומה דלא נפיק אלא פלגא דממונא אפומיה ופלגא דממונא אפומא דחבריה וטעמא דמילתא משום דכי אמר זה כתב ידי אי על מנה שבשטר הן מעידין די בכך ואין כתב ידו צריך לקיום אחר וכי מסהיד חד מן השוק בהדיה על כתב ידו ללא צורך הוא מעיד הילכך אף על גב שהעיד אחר עמו על כתב ידי עצמו חשבינן כאילו נפיק פלגא דממונא אפומיה וכי הדר מסהיד אחתימת ידו דחבריה קא נפיק נכי רבעא דממונא אפומא דחד סהדא. שיטה ישנה:

וכן כתב הריטב"א ז"ל. למאי נפקא מינה לשנים החתומים וכו' פי' שאף על פי שיש אחד מן השוק שמצטרף עם החי להעיד על כתב ידו מכל מקום למ"ד על מנה שבשטר הם מעידין זה שמעיד עמו על חתימתו כמאן דליתיה דמי וכי החי מצטרף עם אחד מן השוק להעיד על כתב ידי המת הא נפיק אפומא דהעד החי כולה ממונא נכי רבעא. ע"כ:

ואי ליכא תרי אלא חד מאי. ואם תשאל מאי בעי הא כיון דאמרינן דצריכין שנים הא ודאי דלא סגיא בלאו הכי אטו בכל דוכתא דאמרינן צריך כך שיילינן ואי לא משכחת לה כך מאי. תשובתך דהא ודאי כיון דאיכא חד דמכיר וזה החי נמי מכירה נכרין דברי אמת שהחתימות אינן מזוייפין הילכך אית לן לאהדורי בתר תקוני דהאי שטרא כי היכי

דלא לפסוד האי ממונא וכ"ש דקיום שטרות אינו אלא מדרבנן ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל ואי ליכא שנים. שיכירו כתב המת. אלא חד. וזה החי נמי מכירה מאי נעביד. ע"כ כנ"ל. ומכאן ראיה למה שכתבו בתוספות לעיל דלרבנן אפילו אומר בהדיא דעל כתב ידן הם מעידין דאי דוקא בסתמא קא אמרי והכא שיילינן היכא דכבר העיד על מנה שבשטר אם כן קשיא מה זו שאלה הא ודאי דאיהו דאפסיד אנפשיה שהעיד על מנה שבשטר והרי תקנה היה בדבר שיפרש בהדיא שמעיד על כתב ידו כנ"ל:

לכתוב חתימת ידיה אחספא ושדי ליה בי דינא דחזו ליה ומחזקי' ליה פי' דהשתא לא מסהיד איהו על חתימת ידיה אלא בי דינא מקיימין ליה דמדמו כתבא לכתבא ומכאן אני אומר שישראל שהיה חותם בשטר נשתמד ואין לנו מי שיעיד על כתב ידו דההוא משומד מחוי חתימות ידיה בבי דינא ומדמו לה דזה לא חשיבא עדות. הריטב"א ז"ל:

ודוקא אחספא אבל אמגלתא וכו'. ומשמע דחספא משום הכי ליכא למיחש משום דכי כתב עליה איניש מאי דבעי לא מהני ליה ולא מידי דהוה ליה כתב שיכול להזדייף שהוא פסול והקשו בתוספות מהא דתנן התם כיצד בשטר כתב לו על הנייר או על החרס ותירץ ר"ת ז"ל מאי כתב חקק א"נ דההיא בעדי מסירה וכדרבי אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי דלא חיישינן לזיוף שהרי יבאו עדי מסירה ויעידו ורבינו יחיאל ז"ל פי' דחספא דידהו כתב שאינו יכול להזדייף היה שלא היה שיע והא דאמרינן הכא דכתיב ליה אחספא היינו טעמא דמילתא דכיון דשדו ליה בי דינא לברא לא רמי איניש אדעתיה לומר דאית ביה שום כתבא ולמשקליה אבל במגלתא איכא למיחש דכי חזו ליה בארעא שקיל ליה וחזי ליה וכתב עליה מאי דבעי ואין צורך לכל זה דכי בעי' כתב שאין יכול להזדייף היינו בשטרי ראיה שעומדים ברשות הקונה אבל שטר מקנה שעושין לשעתו לקנות בו ולזורקו אע"פ שיכול להזדייף כשר כי לעולם אין מביאין ראיה ממנו בב"ד אלא שהעדים יעידו למחר שזכה זה בשטר כתוב וחתו' כראוי ואתיא מתני' אפילו לר' מאיר דאמר עדי חתימה כרתי וכן פי' הרמב"ן ז"ל. הריטב"א ז"ל:

ותנן הוציא עליו כתב ידו וכו'. וא"ת לפי דעת הרמב"ם ז"ל שסובר דעל כתב ידו יכול לומר פרעתי מאי חששא איכא הכא דהא כי עבדי ליה האי רמאות יטעון פרעתי וי"ל דדילמא כתבי ביה נאמנות. הריטב"א ז"ל:

ועוד תירץ הרא"ה ז"ל דדילמא כתיב ביה זמן דלא יכול למימר פרעתי שאין אדם נאמן לומר פרעתיך בתוך זמני. ועוד תירץ הריטב"א ז"ל דמסתמא מאן דמפקי עליה שטר רמאות שלא לוה מעולם לא דכיר למימר פרעתי אדרבה צווח ואומר לא היו דברים מעולם ותו לא מהימן לומר פרעתי שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי ע"כ. וכן

תירץ הר"ן ז"ל בפירושיו על ההלכות. עוד כתב הריטב"א ז"ל דבדין הוא דהכא אפילו במגילתא נמי ודכתיב ארישא דמגילתא כדאיתא בפרק גט פשוט אלא למעבד הרחקה טפי אמרינן דלכתוב אחספא וה"ה נמי בסיפא דמגילתא יכלי למכתב תשרק צפעס או אלפא ביתא דליכא למיחש למידי ובהא מחזקינן כתב ידו בשטרא וכדאמרינן בירושל' דלמדין מספר מוגה אלא דעבדינן הרחקה דילמא מחוי חתימות ידיה גופיה ואתי ליה תקלה ע"י ב"ד ע"כ. וכן תירצו תלמידי הר"י ז"ל דבמגילתא איכא למיחש שלא יהיו העולם יודעין ויכתבו באמצע המגילה ובפרק גט פשוט דאמרינן לכתוב בריש מגילתא באו לתת העצה הנכונה יותר כשצריך לפי שעה לכתוב במגילתא אבל בכאן שהיו אומרים תקנה רצו לומר התקנה שאין בה מיחוש. ע"כ:

ובהא אפילו מחבריו פי' הרב רבי שלמה ז"ל בר אברהם דמונטפשליר ובהא אפילו מחביריו משום דמסתב' טעמיה שאם היו מעידים אמנה שבשטר אינו מועיל עדותן לטרוף ממשעבדי שאין טורפין ממשעבדי אלא בעדות קיום השטר הילכך עד שיעידו אכתב ידם לא יועיל כלום א"כ ניבעי תרי אכל חתימה וחתימה כי היכי דלטרוף ממשעבדי קמ"ל דאפ"ה הלכה כרבנן וטעמייהו משום דסופן כתחילתן מה תחילתן אינהו משוו ליה שטרא אף סופן אינהו משוו ליה שטרא ולא שיצטרף אחר עמהם. כן כתב הרשב"א ז"ל:

וז"ל שיטה ישנה דהכא מסתבר טעמיה דניבעי שיצטרף עמהם אחר ואעפ"י שזוכרין ההלואה ומעידין עליה שהרי עדותם לא יועיל לטרוף ממשעבדי אלא עדות קיום השטר הילכך מסתברא מילתא דניבעי תרי סהדי דמסהדי אכל חדא וחדא חתימה וכי לא מסהיד אלא חד אחדא חתימה אין השטר מקוים בכך ולא לטרוף ממשעבדי. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל ובהא אפילו מחבריו פי' דמשמע ליה דבהא מסתברא טעמיה ואע"ג דבעלמא לא חיישינן לב"ד טועין הכא לרווחא דמילתא הוא דחייש משום דהוי מילתא דיתמי כדמפרש ואזיל ומהא שמעינן דכל שטר שהוא של יתומים מיבעי ליה לאיניש למעבדיה בלשון מרווח שלא יהא בו שום מחלוקת ולמיחש לכל מאי דאפשר למיחש והאי דכתיב בהאי הנפק שמות המעידין על החתימות לא שהוא חובה כך דהא מסתייהו דלכתבו כד אתו תרי סהדי ואסהידו אי נמי אתקיים קמן האי שטרא כדחזי אלא דלרווחא דמילתא הוא דכתבו הכי ומיהו זמנין דבעי למכתב הכי כגון שהדיינין לא קראו השטר ולא ידעו שמות בעלי הדבר אם הם קרובים למקיימים האלו א"נ כגון שאין בקיאין במקיימים האלו אם הם כשרים לעדות אם לאו דבהא ודאי צריכי לפרש שמותם בלשון הקיום. ע"כ:

וז"ל תלמידי הרשב"א ז"ל הא דאמרינן דהוה כתוב בה הנפק דנפק מבי דינא דמר שמואל כד אתא ענן בר חייא וכו'. דמשמע מינה דייני קיום צריכין להזכיר בקיום שמות העדים שמעידים בפניהם שמואל לרווחא דמילתא הוא דעבד הכי משום פסידא דיתמי ולא משום דהלכתא הכי וכן אנו נוהגין עכשיו שלא להזכירם כלל. ובעל העיטור ז"ל הביא ראיה מכאן שצריך לכתוב בשטר עדי הקיום דאי לא הוה ליה למכתב סתמא ומדאתבררנא לנא דחתימות דסהדיא אינון ע"כ. ולדבריו הא דאמרינן וסבר אעביד לרווחא דמילתא כי היכי דלא לפסוד יתמי לאו אהזכרת שמות העדים קאי דמדינא הכי צריך למעבד אלא למה שהצריכן להעיד כל אחד מהן על חתימתו של חבירו הוא דחשו לב"ד טועין דאלו לרבנן סגי לכל חד למסהד אחתימות ידיה. ע"כ:

עד ודיין מצטרפין פי' שטר שכתוב בו הנפק קיום השטר וחתמו בו דיינין על הנפק שלו ולאחר זמן כשהוציאו המלוה לגבות ערער הלוה לומר מזויף הוא ובאין שני עדים ומעידין על חתימת אחד מן העדים ועל חתימת אחד מן הדיינין הרי העד והדיין מצטרפין ואיכא דקשיא ליה הרי אין כאן קיום אלא באחד מעידי השטר שמעידים עליו שני עדים אבל בחתימת עד שני לשטר אין לנו עליו אלא עדות מפי אחד ומאי טעמיה דרב יהודה דאמר מצטרפין ורבא נמי דמקשה עליה מה לו להאריך ולהקשות מאי דקא מסהיד סהדא לא מסהיד דיינא וכו'. ויש לפרש דהיינו טעמיה דשמואל דכיון שהדיין מעיד על קיום שני עדי השטר שנתקיימו בב"ד הרי הוא מעיד שנחקרה עדותן בב"ד והוי כמו שמעיד פלוני נתחייב בב"ד של פלוני מנה דלא חשבי' ליה עד מפי עד דתנן כל מקום שעמדו שנים ואמרו פלוני נתחייב בב"ד של פלוני הורגין אותו הילכך כיון שיש קיום על אחד מעידי השטר שהוא מעיד על השטר הזה שהוא כשר דהוי כמעיד שזה חייב מנה לבעל השטר הרי הן מצטרפין והא ודאי נראין הדברים שאם בא עד אחד ואמר בפני הלוה ראובן לשמעון מנה ובא עד אחד ואמר בפני נתחייב שמעון בב"ד לתת מנה לראובן הרי הן מצטרפין דקי"ל הלואה אחר הלואה והודאה אחר הודאה מצטרפין ואקשי עליה רבא מאי דקא מסהיד סהדא לא מסהיד דיינא וכו' שהעד מעיד על המנה והדיין מעיד על קיום השטר וענין עדותן חלוק ואין עדות זו דומה לזו לפיכך אין מצטרפין שהדיין אע"פ שמעיד על השטר לא הוי כמעיד שנתחייב שמעון לראובן מנה בב"ד שהרי הדיינין לא נזקקו לחייב את שמעון בתשלומין אלא להעיד שהשטר אמת והשטר הוא המחייב את שמעון ולא הדיינין הילכך אין עדות העד והדיין מענין אחד ואין מצטרפין ולא דמי להא דקי"ל הלואה אחר הלואה מצטרפין דהתם אע"ג דלא מסהדי אחד מנה מ"מ כל אחד מהן מחייבו מנה והרי עדותן מענין א' הוא ומצרפת כך

נראה בעיני וקי"ל כרבא דעד ודיין אין מצטרפין הילכך צריך לקיום כתב ידן של עדי השטר או כתב ידן של שנים מן הדיינין ואם הדיינין מקיימין הרי הוא הנפק. זה אומר זה כתב ידי וזה אומר זה כתב ידי נ"ל שהן נאמנין ואין צריכין שיצטרף עמהם אחר ולא אמרינן על כתב ידן הם מעידים אלא כל אחד ואחד מהן מעיד על קיום השטר שהוא כשר והרי הם כשני עדים שמקיימין את השטר וכמו שאנו אומרים לרבנן בעדי השטר דנאמן אדם לומר זה כתב ידי דעל מנה שבשטר הם מעידים ולא על כתב ידן. ורבינו שלמה ז"ל כתב בפירושו דעד ודיין מצטרפין בא עד אחד מעדי השטר והעיד על כתב ידו ואחד מן הדיינין העיד על כתב ידו מצטרפין ולפום האי פירושא דפרישנא בעד ודיין מצטרפין שמעינן מהכא דשטר שכתוב בו הנפק יכול לטעון עליו שהשטר וההנפק מזויף וצריך קיום אף השטר או ההנפק וכן הדין נותן שיהא ההנפק צריך קיום שאם אתה אומר אין צריך קיום מה הועילו חכמים בתקנתם קיום שטרות הרי יכול לזייף עדים ודיינין ואיכא דקשיא ליה מהא דתניא בתוספתא מעשה ב"ד אין צריך קיום ומש"ה מפרשים לה להאי שמעתא דעד ודיין מצטרפין כגון שאין הנפק כתוב בשטרא אלא אחד מן הדיינין מעיד בעל פה שנתקיים זה השטר ובפניו ובפני חביריו הדיינין ולא נזדמן הדבר לכתוב ההנפק בשטר. ופירושא קמא עיקר ובירושלמי מפרש בהדיא דהנפק צריך קיום והא דתניא בתוספתא דהנפק אין צריך קיום איכא למימר דקים להו בירושלמי דלא איתניא בי ר' חייא ור' אושעיא ובקיאין היו בעלי תלמוד ירושלמי בתוספתו' שבידינו כי הם מצויות בירושלמי באותו הלשון בעצמו עוד דגמר' דידן מסייעא לירושלמי דודאי הא דאמרינן עד ודיין מצטרפין כשכתוב בשטר מיירי דבירושלמי איתא להאיך שמעתא ומוכיח שם דבשכתוב בשטר מיירי ואין לנו לפרש פי' אחר וה"ג בירושלמי אשרתא מהו שיהא צריך קיום חד אמר יתקיים או בכתב ידי עדים או בכתב הדיינים אחרנא אמר אפילו בכתב עד אחד ודיין א' ע"כ. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

וכתב הרמב"ן ז"ל אמר ליה מאי מעליותא אמאי דקא מסהיד דיינא לא קא מסהיד סהדא פרש"י ז"ל דיינא מסהיד אקיומא דאשרתא וסהדא אמנה שבשטר כרבנן ואיכא למידק עליה א"כ אפילו שנים מעידים על חתימת עד אחד ואחד אומר זה כתב ידי נימא אמאי דקא מסהיד סהדא לא מסהדי הנך. ולאו מילתא היא משום דהתם דאיק דאמרינן זה כתב ידו של פלוני ודאי זהו כתב ידו ואותו הכתב הוא המעיד על מנה שבשטר ומצטרף עם חבירו שהעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד וכיון דמקיימי שטרא ממילא נפיק ממונא אפומייהו אבל דיינא אשטרא גופא לא קא מסהיד דמעליא הוא דאיהו לא ידע ודילמא מזוייף הוא אלא מפומא דאחריני וכתב ידו של עד לא נתקיים

בזו העדות של הדיין שאפילו העידו שנים מן השוק על הדיין עדיין אין כאן עדות שלם לקיים חתימת אותו עד שני הילכך אין כאן צירוף למנה שבשטר ע"כ:

והקשה (הריטב"א) [הרשב"א] ז"ל על זה דאם כן אם דייני קיום עצמן מכירין חתימות ידי עדים וכתב באשרתא ואשתמודענא דחתימת ידא דסהדא היא בכי הא מצטרפין עד ודיין דהא השתא דייני נמי אשטרא גופא קא מסהיד דמעליא הוא ואנן סתמא קא אמרינן מצטרפין ואין מצטרפין לא שנא הכי ולא שנא הכי ועוד דאי מהאי טעמא הגע עצמך כשמצאו לקיים עדותו של אחד ולא מצאו לקיים עדותו של שני ואח"כ באו שנים והעידו על כתב ידו של שני זה בפני ב"ד מי נימא דלא מצטרפי דדייני לאו אגופא דשטרא מעליא מסהדי אלא מפומא דאחריני ודילמא מזויף הוא הא ליתא דאנן דיין אחד קא אמרינן תרי לא אמרינן. ועוד דאמאי חיישת טפי בהני דאסהידו קמי בי דינא באשרתא דאשקרא אסהידו ובהני דמסהדי קמן השתא אעד שני לא חיישת ואי חיישת להו אף כשמצאו לקיים כולהו דייני דאשרתא לא נסמוך עלייהו ואי אסהדי דאסהידו קמי דייני דאשרתא לא סמכי' אנן אמאן ניקו ונסמוך. לכך פי' הרשב"א ז"ל עד ודיין מצטרפין פי' שבאו שנים והעידו על חותם יד אחד מעדי השטר ועל חותם יד אחד מעדי קיום וה"ק מאי דקא מסהיד סהדא לא מסהיד דיינא דכיון דאיכא תרי דקא מסהדי אסהדא וידעין דחתימות ידיה הוא אפומא דתרי נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד וכאלו העיד סהדא גופיה בפנינו אמנה שבשטר אבל אידך כיון דלא אתברר לן חתימות ידיה אלא אפומא דחד דיינא לא חשבינן עדותו כמו שנחקרה בב"ד דלא עדיף קיום חתימת דיינא מחד סהדא דמסהיד אחתימות ידיה דהאי סהדא דחתים בשטרא דלאו כלום הוא דאינו אלא כמעיד על חתימת ידו ולא אמנה שבשטר דהא מנה שבשטר לא מיקיים בחד סהדא דמסהיד אחתימות העדים כלומר אין מנה שבשטר נגבה בכך הילכך אין עדותו של דיין יחיד מעלה ולא מוריד ואע"פ שהוא עצמו מכיר חתימתן של עדים ואדרבה אי קשיא הא קשיא רב יהודה מאי קארי לה ושמא כך היה דעתו דכיון שהדיין מכח עדות שנים שהעידו בפניו הוא בא כאלו שנים מעידין עליה בפנינו הוא והיינו מעליותא דקאמר ואע"פ שזו סברא דחוקה כיון דאתא רבא ופרכה לא דייקינן לה טפי כנ"ל. ולפי פירושו עד אחד המעיד על חתימת ידי שני עדי השטר ושנים שמעידים על אחד מדייני קיום מצטרפין העד והדיין שהרי יש בכל חתימה וחתימה של עדי השטר שני עדים שהם העד ואחד שמעיד על שניהם עכשיו ודיין הקיום ולפי פירושו של רש"י ז"ל למדנו מכאן דאשור הדיינין צריך קיום דאי לא חיישינן דילמא מזוייף הוא והקשו בתוס' מדתני' בפרק בתרא דמסכת שביעית אין מעשה ב"ד צריך לקיים אלמא בחתימת הדיינין ליכא

למיחש לזיופא דלא חציף איניש לזיופי חתימת הדיינין ויש מי שתירץ דהתם בב"ד המוחזק באותו מקום שאין אדם חצוף לזייף חתימת ב"ד המוחזק במקומו ומסתפי מפני שחתימתן ניכרת לרבים. עכ"ל הרשב"א ז"ל:

וכתב עוד הרמב"ן ז"ל וז"ל ומהכא שמעינן דאשרתא דדייני צריכי לקיומי דאי לא חיישינן דילמא מזויף הוא ובתוס' הקשו הא תניא במסכת שביעית פרק בתרא אין מעשה ב"ד צריך לקיום אלמא כיון דחתימות ידייהו דדייני ועבידא דמשתמודעי לה לא חיישינן לזיופא והם מתבלבלין בזה דהתם כך שנויה רבי יהודה אומר פרוזבול המקושר הדיינין חותמין מבפנים והעדים מבחוץ אמרו לו אין מעשה ב"ד צריכין קיום כלומר שאין צריך לשתי חתימות אלא הדיינין חותמין כדרכן מבפנים או העדים מבחוץ כדרך תקון השטרות המקושרין ואני שמעתי דפרוזבול אינו צריך לקיים כלל וטעמא דמילתא דפרוזבול כיון דתקינו ליה רבנן לא שביק היתרא ואכיל איסורא כדאמרינן [גיטין לז ב'] האומר פרוזבול היה לי ואבד הילכך משום מגו נאמן מה שאין כן בשאר מעשה ב"ד ולשון אמרו לו אינו מתיישב ללשון ושמא אינו בנוסחאות ובירושלמי פרק דיני ממונות אשור הדיינין מהו שיהא צריך ב"ד רב אושעיא אמר בשם שמואל יתקיים או בכתב ידי העדים או בכתב ידי הדיינין. אמר אפי' בכתב עד אחד ובדיין אחד. ור"ח ז"ל כתב זה הירושלמי ואיתיה נמי במסכת ר"ה ופשוט הוא ואינו צריך לפנים ע"כ:

וכתב עוד הרשב"א ז"ל ורבינו אלפסי ז"ל פי' בבבא בתרא עד ודיין מצטרפין עד שהעיד שראה ההלואה ודיין שהעיד שנתחייב בבית דינו על פי עדים מצטרפין ואסק' רבא דאין מצטרפין דסהדא מסהיד על ההלואה ודיינא לא מסהיד אלא שבבית דינו נתחייב אבל אינו יודע אם נתחייב באמת או בשקר. ולפי פירושו לא דמי להודאה אחר הלואה שמצטרפין דהתם תרווייהו בקושטא קא מסהדי האי דחזא כשמנה לו מנה והאי דחזא דאודי ליה קמיה בההוא מנה אבל הכא דילמא הני דאסהידו עליה בבי דינא שקרא קא מסהדי ודיינא מאי דשמע קא מסהיד וקי"ל כמ"ד דאין מצטרפין. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל עד ודיין מצטרפין פרש"י ז"ל שטר שכתוב בו הנפק ובא העד והעיד על כתב ידו ואחד מדייני ההנפק העיד ג"כ על כתב ידו מצטרפין לברר שאין השטר מזויף. אמר רמי בר חמא וכו' אמר ליה רבא מאי מעליותא וכו' פרש"י ז"ל שהעד מעיד על מנה שבשטר כרבנן והדיין מעיד על כתב ידו והקשו התוס' ותיפוק לי שאין כאן קיום מספיק שהרי על העד השני אין מי שיעיד על כתב ידו אלא הדיין אנן תרי בעי' ואם כשהעד מעיד גם על כתב ידי חבירו ואף על פי שלא פי' רש"י ז"ל כן אכתי בעינן שנים אחרים דאי לא נפיק נכי ריבעא דממונא אפומא דחד סהדא וכדאיתא לעיל בהדיא

דאמרינן צריכין שנים מן השוק להעיד עליו לכך פירשו בתוס' דהיינו קושיין דמאי דקא מסהיד סהדא וכו' דהכא אמר שמואל שהעד שמעיד על כתב ידו ועל כתב ידי חבירו והדיין שמקיים ג"כ כתב שני העדים מצטרפין ואיכא נמי שני עדים על כל כתב וכתב של עדים ופריך רבא דהא ליתא דמאי דקא מסהיד סהדא לא מסהיד דיינא שהעד מעיד על מנה שבשטר והדיין מעיד על הכתב ואלו העד אינו צריך בכתב ידו אל הדיין והדיין צריך אליו בכתב ידי השני ונפיק נכי ריבעא דממונא אפומא דחד סהדא ולשון הגמרא דחוק לפי' זה ועוד שמואל ורמי בר חמא דגברי רברבי נינהו היכי טעו בהא דהא מימרא דלעיל דצריכין שנים מן השוק להעיד עליו מימרא פשוטה היא ודברי הכל היא לכך נראה לומר דבהא לא קפדינן דכי אמרינן צריכין שנים מן השוק זהו בתחלת ההנפק כשאנו באין לקיים השטר אבל שטר שכתוב בו הנפק לא שכיח ביה זיוף דלא עביד איניש דמזייף עדים ודיינין ואי מזייף הוה מזייף עדים לחודייהו וכיון דכן ונתקיים כתב העד וכתב הדיין בהכי סגי כיון דקיום שטרות דרבנן והיינו דאמר רמי בר חמא כמה מעליא הא שמעתא דבהא לא בעי' שנים מן השוק להעיד על השני וא"ל רבא מאי מעליותא דנהי דלא קפדינן אדליכא קיום גמור מטעמא דאמרן מ"מ אינו בדין שיצטרף כיון שהן חלוקין בענין עדותו דאמאי דמסהיד האי לא מסהיד האי כנ"ל לפי' רש"י ז"ל ולשון הגמרא. ואסיקנא דעד ודיין אין מצטרפין ריב"א ז"ל שאם נתקיים כתב שני הדיינין בהכי סגי שהרי שניהם מעידים על שני העדים ואיכא תרי לכל חד וחד ולב"ד חצוף לא חיישינן. ואף על גב דלא כתב ביה במותב תלתא כחדא הוינא דכי חיישינן הכי היכא דלא חזינן ביה שלישי כלל אבל כיון דחזינן ביה שלישי לא חיישינן דהוו ב"ד חצוף וזייפה האי תדע דהא הוה סבירא לן דעד ודיין מצטרפין אי לאו דמאי דמסהיד האי לא מסהיד האי ואמאי ניחוש דילמא השנים מזויפין היו ואפי' כתיב ביה במותב תלתא כחדא לא מהימני דחד הוא דמסהיד דהוו תלתא אלא ודאי כל היכא דאית להו לכולהו ונתקיימו מקצתם לא חיישינן לחיובא דאידך ואע"ג דכי ליתא לשלישי פסול וכי איתיה לשלישי ואינו מקוים הוי כשר הא לא איריא מטעמא דאמרן דב"ד חצוף לא שכיחי והוה ליה כעין ההיא דאמרינן מלאהו בקרובים כשר ואגב אורחין שמעי' משמעתין דשטר שכתוב בו הנפק צריך קיום ולא אמרי' דכולי האי לא הוה מזייף והכין איתא בירושלמי [סנהדרין פ"ג הי"ב] דאמרינן התם אשור הדיינין מהו שיהא צריך קיום ר' אושעיא אמר וכו' והא דתנן במסכת שביעית אמרו לו אין מעשה ב"ד צריך קיום ההיא אינה ענין לזו כלל דהתם משום דסבר ר' יהודה ברישא דפרוזבול צריך לחתום בו עדים ודיינין אמרו לו שאינו צריך שאין מעשה ב"ד צריך קיום אחר ואפי' לדבריו די לו שיחתמו שם ב"ד

ואלו לדבריהם דרבנן אפי' בעדים בלחוד סגי כדאמרינן התם בפרק השולח והדיינים חותמין למטה או העדים וא"ת כיון שאע"פ שכתוב בו הנפק צריך קיום למה היו רגילין לכתוב בו הנפק קודם שיקראו עליו ערעור וכדמוכח בעובדא דמר שמואל דלעיל וי"ל מפני שפעמים שאין כתב ידם של עדים ניכר כל כך ועוד מועיל לענין השטר שנמצא בשוק שיחזירוהו ולא חיישינן שמא כתב ללות ולא לוה דלוה לא מקיים שטריה כדאיתא בפ"ק דב"מ. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

דף כא:

עד שלא חתמו מעידים בפניו וחותם תמיה מילתא דהא ודאי מה שמעידין בפניו אינו להכיר לו הכתב כאילו הוא חוזר ומכירו בעצמו דהא ליתא חדא דעד מפי עד הוא ועוד מדאמרינן בסמוך דמיקיימא הגדה בחד כלומר דחשיבא הגדה בב"ד אלמא מה שמעידין בפניו אינו אלא כמעיד בפני ב"ד וכיון דכן תקשי לן כי מעידין בפניו מאי הוי דהא קיום שטרות בשלשה ובעי' במותב תלתא כחדא וליכא למימר דמיירי שהשלישי גמיר וסביר וראוי לדון יחידי וה"ה דסגי בקיום לפניו דאם כן למה הוצרכו השלשה להצטרף עמו ועוד דסתם שלשה שישבו לקיים את השטר אפי' הדיוטות משמע דסתמא קאמר בכל שלשה הראוין לקיימו וליכא למימר שיעמדו שנים עמו דאם כן הוה ליה לפרושי כדאמרינן לקמן גבי עדות החדש. והנכון דהכא אפי' בשלישי והוא הדיוט מיירי וכיון שישבו לקיים את השטר הרי הם עדים ודיינים כאחד וכאלו מעידין לעצמן ומעידין לשלישי ודכותה אשכחן בפ"ק דגיטין גבי שליח האומר בפני נכתב ובפני נחתם למ"ד בפני שנים וכדפרישי' התם ולענין חכם דגמיר וסביר אי סגי לקיום שיתקיים לפניו לבדו היה אומר מורי ז"ל דגזרת חכמים הוא דקיום שטרות בשלשה שלא יהא כעד מפי עד וכדאמרינן לקמן בבי דינא דרבנא אשי דלא סגי בשנים והנהו מסתמא גמירי וסברי הוו ונראין הדברים. הריטב"א ז"ל:

והרמב"ן ז"ל כתב ואני תמה העדות שהעידו בפני אותו שלישי היאך שמה עדות והא צריך שלשה ואין עדות אלא בפני ב"ד וי"ל כשהיה מומחה וראוי לדון יחידי בשאר דיני ממונות או שיושיבו מחבריהם אצלו בשעת עדותם ע"כ:

משחתמו אין מעידין בפניו וחותם דהוו להו נוגעים בעדותם כדי שלא יבטל מעשה שעשו שקיימו את השטר ור"ח ז"ל מפרש שאין כח לקיומם דבשעה שקיימו וחתמו לא היו במותב תלתא שלא היה השלישי ראוי להצטרף עמהם דהא לא הוה ידע בסהדות' דכתב ידן של עדים ולפי' זה משחתמו אין מעידין בפניו אפי' עדים אחרים. שיטה ישנה:

וז"ל הרמב"ן ז"ל עד שלא חתמו מעידין בפניו וחותם ע"י אותן הדיינין מעידין בפני אותו שאינו מכיר וחותם כדפרש"י ז"ל וקמ"ל דעד המעיד נעשה דיין שהרי הם חותמין עמו וסוגיא דשמעתא פשוטה היא ולרש"י דטעמא דמשחתמו משום דחתימה קמא בשקרא הוות דלאו תלתא הוו ידעי לה וקשיא לי למאי דמסקי' בפרק הכותב ובפרק כל הגט דלמיחזי כשקרא לא חיישינן ושטר שלוה בו ופרעו אינו חוזר ולוה בו מפני שנמחל שעבודו טעמא דנמחל שעבודו אבל למיחזי כשקרא שלא נכתב על מלוה זו ונכתב קודם למלוה לא חיישינן ואע"ג דנחתם מעיקרא ונ"ל דהכא גבי אשרת' משחתמו לעולם לא היו במעמד שלשה והם ב"ד דבשעת חתימה אכתי לא ידעי בשעה שקבלו העדות שנים מהם עדים הם לאחר קבלת עדות אינם עושין כלום מפני שחזרו לישב יעשו ב"ד ותתקיים הדבר למפרע אי אפשר אבל בעלמא כותבין וחותמין ורואים מעשה ומוסרים השטר ליד בעליו כדאמ' בההיא אתתא דאתיא לקמי' דרב ביבי לקמן בפרק הכותב והא דאקשי רב אשי ודילמא לעולם אימא לך צריכין ושאני הכא דהא מקיימא הגדה בחד ה"ק לעולם אימא לך שצריך הגדה אבל כאן כיון שהם עצמן העידו בפני אותו השלישי כבר שמעו עדות בפני ב"ד ואילו לא העידו בפני אותו השלישי לא היה נקרא עדות אבל השתא אינהו גופייהו שמעו עדות גמורה בב"ד ונעשים עדים ודיינין. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל משחתמו אין מעידין וחותם פי' דהא כי חתמו השנים לא הוו במותב תלתא והוה ליה שקרא ממש. ע"כ:

וז"ל תלמידי ה"ר יונה ז"ל משחתמו אין מעידין בפניו וכו'. פרש"י ז"ל שאלו שחתמו אין מעידין בפני השלישי כדי לקיים עמו החתימה שעשו כבר דהוו להו נוגעים בעדותן שרוצים שלא יאמרו העולם החתימה שעשו פלוני ופלוני פסולה היתה אבל אם באים אחרים מעלמא ומעידין על חתימת העדים בפני השלישי מקיימין את השטר עם החתימה שמתחילה ור"ח ז"ל פירש דמשחתמו אין מעידין בפניו לא אלו ולא אחרים שזאת החתימה שעשו לעולם היא פסולה וצריך שיחתמו בקיום פעם אחרת מפני שאותה חתימה הראשונה בפסול נעשית מתחילה כיון שלא היו כי אם שנים ולעולם אין לה שום תקנה ועיין. עד כאן:

והרשב"א ז"ל כתב וז"ל משחתמו אין מעידין בפניו אותן שנים מפני שהם כנוגעים בעדותן כדי שלא יבטלו מה שעשו אבל אחרים מעידים בפניו בין כך ובין כך ואינו מחוור לי דלמאי דקס"ד למימר דלמחזי כשקרא חיישינן אי אפשר לומר כן אלא נראה כמו שפרש"י ז"ל עד שלא חתמו מעידין בפניו אפי' הן עצמן וכ"ש אחרים משחתמו אין מעידין בפניו לא הם ולא אחרים משום דחתימה קמייתא כשקרא הוות דלאו תלתא הוו

ידעי לה פי' בשעת חתימה לא נצטרף עמהן שהרי לא היה מכיר שזו היא חתימתן של עדים ובשעה שהעידו בפניו כבר נגמרה חתימתן ומאי דהוה הוה דאין צירוף למפרע וכן פי' הראב"ד ז"ל והוא הנכון. ע"כ:

והאמר רב פפי האי אשרת' וכו'. ואע"ג דליתא לדרב פפי והא אידחייא לה לקמן בפרק הכותב [פה א'] וכן בפרק כל הגט [גיטין כו ב'] גבי הכותב טופסי שטרות ומשמע התם דאידחיא לה לגמרי ואפי' לכתחילה לא חיישינן ליה הכא לא פרכינן מינה לרב אלא דק"ל דהא דרב פליגא עלה והיכי אפשר דרבא פליג אדרב ופרקינן לה למימרא דלא פליגא הא דרב עליה דרבא מיהת וזה ברור ודכותה בתלמודא טובא ויש דוחין דלא אידחיא דרב פפא אלא בדיעבד ואחרים אומרים דלא אידחיא אלא לענין דבר שאינו מעשה ב"ד כגון טופסי שטרות אבל לענין מעשה ב"ד חיישינן לה לכתחילה וליתא דכיון דתלמודא קאמר ליתא דרב פפי משמע דליתא כלל ועוד דההיא דפרק הכותב לכתחילה הוה ובמילתא דבי דינא ואפילו הכי לא חשו לדרב פפי ואע"ג דאיכא מילי דחיישינן למיחזי כשקרא כההיא דאמרינן בפרק מרובה [בבא קמא ע א'] גבי אורכתא וכהנהו דפרק גט פשוט [בבא בתרא קעב א'] גבי שטרי אקנייתא הא פרישנא בדוכתה דשאני התם דאיכא בחתימה מיחזי כשקרא אבל כל היכא דבכתיבה הוא לא חיישינן למיחזי כשקרא. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל הכא נמי מיחזי כשקרא מעיקרא נמי הוה משמע דהיינו טעמא דרב הונא אמר רב אלא דהוה קס"ד דקסבר רב דמשחתמו מיחזי כשקרא אבל מקמי הכי לא מיחזי כשקרא והיינו דקשיא לן מקמי הכי איכא למיחש לשקרא כדרב ומתרצין לה דמקמי כתיבה וחתימה קאמר ותימה דהא קי"ל דליתא לדר"פ כדאיתא לקמן בפרק הכותב ובמסכת גיטין פ' כל הגט וכיון דליתא לדרב פפי וקי"ל דלמיחזי כשקרא לא חיישינן מינה נמי דליתא לדרב הונא אמר רב ואשכחן לכולהו ז"ל דפסקו כותיה ואפשר לומר דודאי טעמא דסוגיין משום הכי הוא משום דמיחזי כשקרא מיהו כיון דקי"ל דליתא לדרב פפי איכא למימר דלאו היינו טעמא דרב הונא אמר רב אלא היינו טעמא משום דכיון דחתמו עד שלא העידו בפניו א"כ אשתכח דלא במותב תלתא כחדא הוו שהרי בשעה שחתמו לא היה שלישי זה מצטרף עמהן והיינו דכתבו רבוותא ז"ל לישנא קמא דרב הונא דדוקא משחתמו ולא אידך לישנא דקאמר משכתבו וחתמו ומיהו סוגיין דהכא נקיט ליה להא דרב פפי אליבא דרב ובפרק המגרש משמע לן בסוגיין דהתם דפליגא דרב ולא דאיתמר בהדיא וההיא סמכינן כדאשכחן בהדיא דליתא לדרב פפי. עד כאן:

וכתב תלמיד הרשב"א ז"ל דקי"ל למיחזי כשקרא לא חיישינן ואע"פ שיש מקומות

שחוששין לשיקרא כגון אין כותבין אורכתא אמטלטלי דכפרי וכגון כתובו בהיני בכי האי חיישינן לשקרא אבל כשאין השקר עומד לעולם כי הכא דאע"פ שכותבין במותב תלתא כחדא הוינא ואינם שלשה מיד כשחותמין כבר הלך לו השקר ולהכי לא חיישינן בכי האי גונא לשקרא. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה וי"ל הכא רב פפי הוא דמתרץ מילתא דרב לטעמיה כלומר לרב פפי לא תליא מלתא בחתימה אלא בכתיבה אבל לאו למימרא דרב כרב פפי ס"ל ואנן נמי לית לן דרב פפי דקי"ל דלא חיישינן למיחזי כשקרא כדמוכח בפרק כל הגט ואי קשיא הא דקי"ל בההיא דנהרדעי דאמרי בפרק מרובה לא כתבינן אורכתא אמטלטלי דכפרי מ"ט משום דמיחזי כשקרא י"ל היינו טעמא משום דלאחר שנשלם המעשה דהיינו לאחר כתיבת אורכתא מיחזי כשקרא דהא הלה כפרו במטלטלי. עוד יש לדחוק אותו לשון ולומר דה"ק לא חלה האורכתא כיון דמחזיא כשקרא והלה כפר במטלטלי והרי הוא כותב אורכתא על דבר שאינו עכשיו שלו דהלה כפר ביה והכל עולה לטעם אחד. ע"כ:

וכתוב בקונטריסין והאמר רב פפי וכו'. כתוב בתוספות אלא טעמא דמשחתמו דמו לנוגעי בעדות וכו' ויש להוכיח כן מדלא דקדק תלמודא מדקאמר משחתמו אין מעידין בפניו ש"מ דחיישי' למחזי כשקרא אלא ודאי מדלא דקדק כן הטעם משום נוגעין וי"ל דאין הוכחה מזה דכל אלו שאומר הספר ש"מ אם היה פסול גמור אפילו בדיעבד אבל אם אמר ש"מ חיישינן למיחזי כשקרא זהו דיעבד אבל לכתחלה לא חיישי' למיחזי כשקרא כמו שתירצו התוס'. ע"כ:

ש"מ עד נעשה דיין כלומר אחר שהעיד שהרי שנים אלו המכירין חתימות ידי עדים העידו בפני שלישי שאינו מכיר כמו שפירש רש"י ז"ל ואעפ"כ מצטרפין לקיים השטר והכי מוכח בגיטין בפ"ק בההיא דאמרינן. הרא"ה ז"ל:

וכן כתב הריטב"א ז"ל וז"ל ש"מ עד נעשה דיין פי' אפי' עד שהעיד נעשה דיין על פי עדותו. ע"כ:

וש"מ דיינין המכירין וכו'. אין צריכין להעיד בפניהם הקשו בתוס' פשיטא דלא תהיה שמיעה גדולה מראיה ותירצו דאיצטריך סד"א דצריך להעיד בפניהם משום שנראה טפי מעשה ב"ד כשמעידין בפניהם משום דנראה כעד מפי עד כשאין מעידין בפניהם ומטעם זה הוצרכו חכמים שלשה בקיום השטר משום שיהא נראה כמעשה ב"ד ועוד אומר ר"י דס"ד דצריך להעיד בפניהם משום דפעמים אין מכירין אלא ע"י שראו בלילה דליכא למימר לא תהיה שמיעה גדולה מראיה דע"כ צריכין להעיד ביום על מה שראו בלילה ואין לך לומר דשמיעה יכולה להיות בלילה ומעתה מה הפרש יש בין שמיעה

לראיה ונחזור לומר לא תהיה שמיעה גדולה יותר מראיה דהא ודאי ליתא דשמיעה אינה יכולה להיות בלילה כדאמרינן בר"ה דחקירת עדים כתחלת דין דמי ותחלת דין אינו אלא ביום כדאמרינן בסנהדרין והלכך ע"כ צריך להעיד ביום על מה שראו בלילה וליכא למימר לא תהיה שמיעה גדולה מראיה וכיון דלפעמים צריכין להעיד הלכך ס"ד דלעולם צריך להעיד בפניהם. וז"ל הרא"ש ז"ל ועוד אומר ר"ת דס"ד דצריך להעיד בפניהם משום דלפעמים מקיימין ע"י ראיית לילה. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה לקמן גבי הא דדחי רב אשי דילמא לעולם צריכין ואם תאמר לא תהא שמיעה גדולה מראיה כדמקשינן במסכת ר"ה גבי יעמדו שנים ויושיבו מחבריהם וכו'. ומוקמי לה כשראוהו בלילה דלא שייך למימר ראוהו כשהן חתומין דהא מכל מקום על מה שרואין עכשיו מעידין דהיא חתימה שמכירין ומקיימין אותה עכשיו ולא על מה שראו בלילה דמתרצין גבי ראש חדש דהתם על מה שראו בלילה ואינן רואין עכשיו הן מעידין ומקדשין. יש לומר דהא דרב אשי דחייה בעלמא היא כלומר מהא לא תפשוט אבל ודאי אין שמיעה גדולה מראיה. והראב"ד ז"ל מתרץ דהתם אם ראוהו בשעה הראויה לקדש ודאי היו מקדשין על ראייתם ואין צריך עדות אחרת שהרי מה שמקדשין על הגלוי לכל וכל העולם ראוים לראות עמהם הלבנה שמקדשין על ראייתה אבל הכא שצריכין אנו עדות על חתימה זו שאין שאר בני אדם מכירין אותה צריכין הן לגלות ולהעיד לבני אדם קיומם שחתימה זו חתימת פלוני. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל לקמן והא דס"ל לרב אשי דיינין המכירין חתימת העדים צריכין להעיד בפניהם איכא מאן דקשיא ליה היכי קס"ד הכי והא פשיטא לן התם ולא תהא שמיעה גדולה מראיה ואיכא למימר דס"ל לרב אשי דשאני דיני ממונות משום דכתיב ביה אם לא יגיד ונשא עונו אלמא בעינן הגדה וס"ל דהייינו הא דתניא סנהדרין שראו באחד שהרג את הנפש דבעו הגדה ואיהו לא מוקי לה כשראוהו בלילה ואע"ג דאוקימנא בפ' החובל הכי ההיא אוקמתא דלא כרב אשי והתם נמי לאו משום קושיא ותיובתא הוא דאמרינן הכי ואיתמר בה נמי לישנא אחרינא אי בעית אימא וכו'. כי היכי דתיקום אפילו כשראוהו ביום וכדרב אשי וכן תירץ הראב"ד ז"ל ויפה אמר גם כן פירש שם רש"י ז"ל לא תהא שמיעה גדולה מראיה שגבי עדות החודש לא כתיב אלא כזה ראה וקדש ומיהו אנן לא קי"ל כרב אשי דדחייה בעלמא נינהו ואיהו נמי לא הכי ס"ל אלא ה"ק לעולם אימא לך וכו' ואי מהא לא תשמע מינה ואנן לא דחינן מימרא בגמרא בדילמא כדפסק רבינו הגדול ז"ל ואפשר דכי לא קי"ל כרב אשי הני מילי בקיום שטרות אבל בשאר מילי הגדה בעינן כי ההוא לישנא דאמרינן בפ' החובל ואי בעית אימא וכו' דלא

מוקמינן לה כשראוהו בלילה אלא אפי' ראוהו ביום אין עד הרואה נעשה דיין אלא בהגדת אחרים ומיהו מסתברא שלא נשתנה כאן דין קיום שטרות אלא בעד נעשה דיין אבל לא בהגדה מאחר שלא פירשו בגמרא וכן ההוא לישנא דהחובל לאו למימרא דסנהדרין כשראוהו ביום אלא רבי לא חזא מעשה כלל והא אנא ודאי לרבי יוסי הגלילי דס"ל מנה צורי קאמר. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל לקמן ושאני הכא דמיקיימא הגדה בחד ואם תאמר והא בעדות החדש לא בעינן הגדה שאם ראוהו ביום שלשה והם ב"ד אין צריכין להעיד בפניהם יש לומר דשאני התם דאמר רחמנא כזה ראה וקדש וכדאיתא התם וכן פרש"י ז"ל שם. ואם תאמר ומהיכא תיתי לן דנבעי הגדה בעדים ולא נימא לא תהא שמיעה גדולה מראיה ויש לומר דכיון דכתיב קרא ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ואמרינן התם ועמדו שני האנשים אלו העדים אשר להם הריב אלו בעלי דינין לפני ה' אלו הדיינין וקי"ל דעדים בעמידה ודיינין בישיבה דילמא גזרת הכתוב דבעי קרא כדכתיב. ע"כ:

וש"מ דיינין שאין מכירין חתימת יד העדים צריכין להעיד בפני כל א' ואחד פי' ולא סגי שיעידו בפני השנים ותימה מאי קמ"ל פשיטא כיון דקיום שטרות בשלשה ויש לומר דשורת הדין דלסגי לקיום שטרות בשנים שישבו בתורת ב"ד כיון שאין בו משא ומתן שיכריע השלישי ביניהם מידי דהויא אפרוזבול ובטול הוא דסגי בשנים והא דאיצטריך שלשה היינו כדי שלא יהא נראה כעד מפי עד וכיון דכן הוה אמינא דכל שישב השלישי עמהם בהכי סגי ואעפ"י שלא שמע עדות המקיימין קמ"ל דצריך. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל וש"מ דיינין שאין מעידין וכו'. לומר שאעפ"י שהשנים יודעין בדבר וכיון דתרי ידעי ודאי הימנותא גבייהו אפ"ה אינו סומך עליהן אלא אם כן מעידין בפניו בתורת עדות. ואם תאמר הא מאי למימרא פשיטא ואפשר דאטעמא דמסקנא סמיך משום דקיום שטרות דרבנן. ע"כ:

וכתב הרמ"ה ז"ל מדקאמר צריכין להעיד בפני כל אחד ואחד ולא קאמר בפני כולן ש"מ דאפילו בפני כל אחד ואחד בפני עצמו שפיר דמי אלא מיהו הני מילי בקיום שטרות דרבנן אבל בשאר עדיות לא הויא קבלה עד דמסהיד סהדא באנפי תלתא דייני כשרין בבת אחת. ע"כ. תלמידי הר"י ז"ל:

ושאני הכא דקא מתקיימא הגדה בחד לעולם לא תדוק הא אם היו שלשתן מכירין חתימת ידי עדים אין צריכין להעיד אלו בפני אלו דודאי צריכין והכא אינן צריכין כיון דקא מיקיימא בחד. שיטה ישנה:

וכתב הרא"ה ז"ל נראה דה"ק דאיקיימא לה תורת הגדה בחד מיהת והיינו דאמרינן

באידך ושאני הכא דלא מיקיימא הגדה כלל לימא דליכא הגדה כלל ואפשר לפרש דקא מיקיימא בחד דאמטו האי חד מיקיימא הגדה בכולהו שהרי שנים אלו מעידין לשלישי זה והרי הן כמעידין לאותו שלישי וכמעידין לעצמן וכיון שהעידו נתקיימה הגדה בכולן ותימה האיך מתקיימת עדותן בפני שלישי והא שלשה בעינן ואפילו ביחיד מומחה ראוי לדון דיני ממונות יחידי נראה שאין קיומו קיום מהא דאמרינן לקמן ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל ס"ל. ויש לומר שיושיבו מחביריהן אצל היחיד. עכ"ל הרא"ה ז"ל:

ותלמיד הרשב"א ז"ל כתב וז"ל יש מתרצין כשהיה האחד מומחה ונמצאת הגדתם בפניו כהגדה בפני ב"ד של שלשה הדיוטות א"נ כשהושיבו מחבריהן עמו והעידו בפניהם ואחר כך נעשו דיינין עמו ואינו נכון דאי ביחיד מומחה אף הוא נעשה ב"ד ולמה להם להצטרף עמו ועוד האיך מצטרפין וחותמין במותב תלתא כחדא הוינא והם לא היה להם אלא אחד ועוד דסתם ב"ד של שלשה הדיוטות משמע ואלו הוה מיירי בכאן ביחיד מומחה היה להם לפרש. ועוד אדאתקיף עליה רב אשי ואמר שאני הכא דקא מיקיימא הגדה בחד עדיפא מינה הוה ליה לאקשויי ולומר שאני הכא דקא מיקיימא הגדה בב"ד שלם. ועוד דאם איתא דבחד מומחה קאמרינן כשהקשה רב ספרא מראוהו שלשה וכו' וליתבו בדוכתייהו וכו' דאלמא משמע דבעינן הגדה בפניהם ליתא דשאני התם דאין הגדתם בפחות משלשה מומחין כדאיתא בפרק ראוהו ב"ד דאין לך מומחה בישראל יותר ממשה ואפ"ה אמר רחמנא עד דאיכא אהרן בהדך ואם תאמר דלא אותיב רב ספרא מראוהו שלשה אעד מומחה אלא למאי דאמרינן אין צריכין להעיד בפניהם ליתא דהא אוקמוה להא דראוהו שלשה כשראוהו בלילה ומ"ה צריכין להעיד בפניהם משום דהוי קבלת עדות וקבלת עדות אינה אלא ביום וכן פי' בתוספות ועוד כי בפירוש גרסינן בירושלמי ואמאי ליתוב חד וליקיים חד אלמא לא הוה קשיא ליה לרב ספרא אלא היאך היו השנים מעידין בפני האחד ועוד דאמרי' בפ"ק דגיטין בפני כמה נותנו לה ר' יוחנן ורבי חנינא חד אמר בפני שנים וחד אמר בפני שלשה ואתו לאוקומי פלוגתייהו בשליח נעשה עד ועד נעשה דיין כדרבנן ומ"ס שליח נעשה עד ומ"ס לא והא התם כשאינן מומחין מיירי דאי במומחין אפי' ביחידי סגי לע"ע וגם להושיבו מחביריהם אצל היחיד אי אפשר דאם כן מה להם לאלו להצטרף עמהם והכא דינא ותקנתא קתני כלומר אם אין שם אלא שלשה הראויין לדון ואין שם עדים הם עושין כך אלא נראה דה"פ שאני הכא דקא מיקיימא הגדה בחד שעל ידי האחד שמעידין בפניו מתקיימת הגדה בכולן שהן עצמן נעשין עדים ודיינין בבת אחת והרי הם כאלו אחרים היו מעידים בבית דינן ממש והיינו חידושיה דקיום שטרות ושאר עדיות דרבנן עד נעשה דיין והיינו דאמר

בגיטין בפני כמה נותנו לה בפני שנים קסבר שליח נעשה עד ועד נעשה דיין אלמא אפי' בשעת הגדתו נעשה הוא דיין הלכך קי"ל דעד נעשה דיין ושמעינן מהכא דדייני קיום ועדי קיום אינן נפסלין מחמת קורבה שאין לך קורבה גדולה מאדם אצל עצמו ואפ"ה נעשה דיין ע"כ:

יעמדו שנים ויושיבו מחבריהם אצל יחיד. ובדוכתה אוקימנא כשראוהו בלילה אבל ראוהו ביום הם עצמן מקדשין אותו שאין שמיעה גדולה מראיה. שאין היחיד נאמן על ידי עצמו פי' דגזרת הכתוב דקדוש החדש נבעי שלשה סמוכין דמשה ואהרן כתובין בפרשה וכדאיתא בפ' ראוהו ב"ד. הריטב"א ז"ל:

ואם איתא ליתבו בדוכתייהו ולקדשוה פרש"י ז"ל ואם איתא דעד שמעיד נעשה דיין למה האחרים אומרים מקודש מקודש הם עצמם יקדשוהו עם השלישי אחר שהעידו בפניו ויש עוד לפרש דאפי' תימא שהן עצמן חוזרין ומקדשין אותו קשיא לן הכא דלמה הוצרכו לעמוד ולהעיד ליתבו בדוכתייהו ולקדשוה על פי ראייתם דאע"ג דראוהו בלילה בשעה שאינה ראוי לדון אלא לעדות לא גריעא מעד שהעיד ממש בב"ד שהוא נעשה דיין אלא ודאי ש"מ דאפילו מי שנזדמן להעיד אינו נעשה דיין וכ"ש עד שהעיד. ויש מקשים דמהא מתני' גופה דייקינן בדוכתא דעד נעשה דיין מדקתני שהשלישי נעשה דיין ואלו הכא דייקינן שאין עד נעשה דיין ולאו קושיא היא דהכא דייקינן שאין עד נעשה דיין עפ"י עדותו והתם דייקינן [שעד היודע כיון שאין צריכין לעדותו] (ש)נעשה דיין על פי חבירו וכדפרישנא בדוכתא בס"ד. הריטב"א ז"ל. וכן תירץ הרשב"א ז"ל דאין פירושם שוה דהתם דייקינן דעד היודע נעשה דיין כיון שאין אנו צריכין לעדותו דהא איכא תרי דמסהדי קמיה והכא דייק אין עד המעיד נעשה דיין מדאיצטרכינן להושיב אחרים אצל היחיד ואין השלשה עצמן יושבין במקומן ומקדשין על פי הגדת עצמם. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל והא דתנן יעמדו שנים וכו' אוקימנא בדוכתה כשראוהו בלילה דהוו להו עדים ואין עד נעשה דיין כלומר הוו להו כעדים המעידים ולא כעדים הרואים כיון שראו בשעה שאין ראויה לדון כלל ובתוספות ראיתי משום שראיית עצמן לדון עליה למחר כקבלת עדות היא וקבלת עדות ביום בעינן כדאיתא במסכת ר"ה הלכך צריכין להעיד למחר ולא לדון ע"י עצמן וטעם יפה הוא ובמסכת בבא בתרא יתברר שר"ש דומרוג"י יחלוק שם והא דתנן ויושיבו מחבריהן אצל היחיד דאלמא איהו כשר אע"ג דראה בלילה שאני התם כיון דשלשה הוו תרי מינייהו סהדי ואידך לא הוה סהדא והתם נמי אם היו חמשה שלשה מהם עושין דין למחר דתרי מינייהו הוו סהדי ואינך לאו סהדי נינהו כדר' טרפון דאמר מקצתם נעשין עדים ומקצתם נעשין דיינין ור' עקיבא מודה בדיני ממונות

כדאיתא בפ' ראוהו ב"ד ומש"ה דייקינן למימרא דעד המעיד כשר לדון והתנן וכו' והתם מש"ה לא מקדשי בדוכתייהו על פי הראיה הואיל וחזו בלילה והוו להו תרי מינייהו עדים ואי ס"ד עד המעיד נעשה דיין ליתבו בדוכתייהו וכו' כלומר אחר שהעידו כל אחד בפני שנים יחזרו וישבו ויקדשו כדפרש"י ז"ל דאי לא תימא הכי מאי קושיא דילמא שאני התם דלא מקיימא הגדה כלל וכן הקשו בירושלמי וליתוב חד וליקום חד ומשני אין עד נעשה דיין ואפשר לפרש דאם עד נעשה דיין יקדשוהו ע"פ עצמן דלא בעי רב אשי הגדה אלא בדיני ממונות אבל בעדות החדש לא כדבעינן למכתב קמן והא דדייקינן מהא מתני' דאין עד נעשה דיין והתם דייקינן מינה דעד נעשה דיין לא דמיא דיוקא דהכא לדהתם דהתם דייקי עד הרואה כשר דהא קתני ויושיבו מחביריהן אצל היחיד אעפ"י שנעשה עד שהרי ראה כיון שאין אנו צריכין לעדותו כשר ואקשינן עלה סנהדרין שראו באחד שהרג את הנפש והכא דייקינן אהנהו תרי דעד המעיד נינהו ופסיל לדינא כיון שראוה בלילה ואינן יכולין לדון על פי אותה ראיה והוצרכו להעיד עליה שוב אינן נעשין דיינין אבל היו שם אחרים שיכולין להעיד בפניהם כשרין דהא לאו עדים נינהו כההיא דר' טרפון וכדכתיבנא לעיל וכן נמי ההוא לאו עד הוא כיון שאין אנו צריכין לעדותו דהא איכא תרי אחריני ע"כ:

וכתב הריטב"א ז"ל תלתא גווני איכא עד שהעיד ועד הרואה ודיין הרואה וכך דינם דבקיום שטרות אפילו עד שהעיד נעשה דיין ובדיני נפשות אפילו דיין הרואה אינו נעשה דיין דהלכתא כר"ע כדתנן סנהדרין שראו באחד שהרג את הנפש מקצתן נעשין עדים ומקצתן נעשין דיינין דברי ר"ט ר' עקיבא אומר כולם עדים הם ואין עד נעשה דיין ופרישנא טעמא דרבי עקיבא משום דבעינא עדה שופטת ועדה מצלת וכיון דחזו ליה דקטל נפשא תו לא חזו ליה זכותא ולפי האי טעמא אפילו ראוהו ביום אין דנין אותו ואפילו על פי אחרים ואע"ג דרישא אוקימנא כשראוהו בלילה אבל ראוהו ביום כולם נעשין דיינין על פי עצמן וכדאיתא בפ' החובל ההיא לר"ט היא אבל רבי עקיבא פליג אפילו כשראוהו ביום והלכתא כרבי עקיבא ובדיני ממונות אין עד שהעיד נעשה דיין אפילו על פי אחרים אבל עד הרואה או שנזדמן להעיד אינו נעשה דיין על פי עצמו כדמוכח בפרק יש נוחלין [בבא בתרא קיג ב'] בשמעתא דשלשה שנכנסו לבקר את החולה בלילה שכותבין ואין עושין דין אבל על פי אחרים נעשה דיין. ודיין הרואה שלא העיד ולא נזדמן להעיד אלא שראה ביום בהא איכא פלוגתא ביני רבנן אם נעשין דיינין על ידיעתן או ראייתם או בעו הגדה דאחרים דאיכא מאן דאמר דהגדה בעינן כדכתיב ועמדו שני האנשים לפני ה' וכדדחי רב אשי הכא בשמעתין דשאני הכא דמיקיימא הגדה בחד

בר מעדות החדש דרחמנא אמר כזה ראה וקדש אבל דעת ר"י ז"ל דהא דרב אשי דחייה בעלמא היא ובלשון דילמא אמרה ולעולם לא בעינן הגדה אפי' בעלמא דלא בעינן קרא כדכתיב ויש ראיה לזה מההיא דשלשה שנכנסו לבקר את החולה ביום שאם רצו כותבין ואם רצו עושין דין ועוד דההיא דסנהדרין שראו באחד שהרג את הנפש וכו' דלר' טרפון אוקי בפרק החובל [בבא קמא צ ב'] כשראוהו בלילה אבל ראוהו ביום כולם נעשין דיינין על פי עצמן ואע"ג דלית הלכתא כוותיה [בדיני נפשות משום דבעי עדה מצלת אבל בדיני ממונות הלכתא כוותיה] ויש דוחין דההיא דשלשה שנכנסו לבקר את החולה שניא היא לפי שצוה בעל דבר בפניהם והודאת בעל דין כהגדת מאה עדים היא וההיא דסנהדרין הא איכא התם בפרק החובל אוקימתא אחריתי לרב אשי דהתם פרכינן מינה על עובדא דההוא דתקע לחבריה קמיה דרב יהודה ואמר ליה הא אנא והא ר' יוסי הגלילי זיל הב ליה מנה צורי ואמרינן מאי הא אנא אילימא הא אנא דחזיתיך למימרא דעד נעשה דיין והתניא סנהדרין וכו' מקצתן נעשין עדים הא כולהו דיינים לא ופרקי' דהתם שראוהו בלילה ואי בעית אימא ה"ק הא אנא דסבירא לי כר' יוסי הגלילי בתוקע לחבירו שנותן לו מנה צורי זלה הב ליה מנה צורי ולעולם על פי אחרים דן אותו. וכן כתב הראב"ד ז"ל ונראין דברי הר"י ז"ל דודאי כי אמרינן בפרק החובל ואי בעית אימא לרווחא דמילתא אמרי לה למימרא דמההיא עובדא ליכא למשמע מינה מידי וכדדחי לה רב אשי גופיה להההיא דלעיל אבל קושטא דמילתא דסוגיין דהתם והכא הלכתא דבהדיא פריך תלמודא שלא תהא שמיעה גדולה מראיה. ע"כ:

הנח לעדות החדש דאורייתא וקיום שטרות דרבנן. כתב הרמב"ם ז"ל בפ' ג' מהלכות עדות ה"ד וז"ל דין תורה שאין מקבלין עדות לא בדיני ממונות ולא בדיני נפשות אלא מפי העדים שנאמר על פי שנים עדים מפיהם ולא מכתב ידם אבל מדברי סופרים שחותכין דיני ממונות בעדות שבשטר אף על פי שאין העדים קיימים כדי שלא תנעול דלת בפני לווים ואין דנין בעדות שבשטר דיני קנסות ואין צריך לומר במכות ובגלות אלא מפיהם ולא מכתב ידם. ע"כ:

עוד כתב בפ' ו' מהלכות עדות ה"א וז"ל כבר ביארנו שקיום שטרות מדבריהם כדי שלא תנעול דלת בפני לווים אעפ"כ אין מקיימין שטרות אלא בשלשה אפי' שלשתן הדיוטות מפני שהוא דין ולפיכך אין מקיימין שטרות בלילה כמו שביארנו ע"כ. משמע דס"ל דה"ק קיום שטרות דמועיל אינו אלא מדרבנן וצ"ע לישנא דתלמודא דהכא. וכתב הרב המעילי ז"ל בפירושיו על ההלכות וז"ל כתב הר"מ בהלכות עדות פ' ו' קיום שטרות מדבריהם כדי שלא תנעול דלת בפני לווין ואף על פי כן אין מקיימין שטרות וכו' ע"כ.

נראה מדבריו כי הוא מפרש קיום שטרות שמועיל אינו אלא מדרבנן כדי שלא תנעול דלת בפני לוין אבל מן התורה אפילו בקיום ב"ד לא מהני כלל וצ"ע לפירוש זה מה שאומר בגמרא משום דהוי קיום שטרות דרבנן מקילינן דאפי' בעדים שהעידו נעשו דיינין על הקיום ואפשר לתרץ דהכי מפרשינן קיום שטרות דרבנן שהם תקנו שיועיל משום נעילת דלת ורצו גם כן שאף אחר שהעידו יוכלו להיות דיינים משום נעילת דלת ויש מפרשים בענין אחר ע"כ. ואני בתשובת שאלה הארכתי ליישב הסוגיות לדעת הרב ז"ל ובתירוץ הך סוגיא כתבתי דהכין הוא תירוצא דשמעתא אליביה דהאי טעמא דאין עד נעשה דיין פי' רשב"ם ז"ל דהיינו משום דבעי שיעידו לפני הדיינין דכתיב ועמדו שני האנשים אלו העדים לפני ה' אלו הדיינין הלכך דוקא בעדות החדש דהויא מדאורייתא קאי עליה האי קרא דועמדו והלכך בעינן דליקיים ביה הך קרא אבל בקיום שטרות דמדאורייתא לא מהני כלל לא קאי עליה קרא דועמדו דהא מדאורייתא אין כאן עמידת שני אנשים דלא מהני כלל וליכא עדות בזה כלל וכיון שכן מהי תיתי דנימא ביה שאין עד נעשה דיין אי מדכתיב ועמדו הא לא מיירי ביה קרא וז"ל הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ה מהלכות עדות ולא יעשה דיין שאין עד נעשה דיין אפילו בדיני ממונות בד"א בדבר שצריך עדים מן התורה וצריך דיינים לדון באותו דבר מן התורה אבל בשל דבריהם וכו' ע"כ משמע קצת כדכתיבנא כך כתבתי בתשובת שאלה ועוד הארכתי ליישב השמועות לשיטת הרב ז"ל:

ועוד משמע לי לתרץ בקוצר דה"ק הנח לעדות החדש וכו'. פירוש דכשהעדות מועיל מדאורייתא הרי כאן עדות ושוב לא יעשה דיין אבל בקיום שטרות דלא מהני העדות אלא מדרבנן ומדאורייתא אין כאן עדות הלכך שפיר יעשה דיין דה"ל כאילו מעולם לא היה עד בדבר כנ"ל. ואתי שפיר לשיטת הרמב"ם ז"ל דהאריך וקאמר אף לדידי קשיא לי ושאילתיה וכו' דמאי כולי האי דנעלם מעיני הני אמוראי כולהו תירוצא דהך קושיא דהא בקל יש לתרץ דמשום דקיום שטרות דרבנן הקילו דהא מדאורייתא לא הוה צריך מידי ולשיטת הרמב"ם ז"ל ניחא דהא ודאי צריכא רבה וכדכתבינן לעיל כנ"ל:

וקרא ערעור על א' מהם עד שלא חתמו וכו'. ערעור דמאי אי ערעור דגזלנותא תרי ותרי נינהו וכו'. פרש"י ז"ל וכי אמרי לא גזל הוו להו תרי ותרי ולא מתכשר בהכי וקשה דהכא אליבא דרב הונא קיימינן דאית ליה אוקי להני גברי אחזקתייהו בחזקת הבתים גבי שתי כתי עדים המכחישות זו את זו דס"ל דזו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה. ועוד אומר ר"ת דאפילו רב חסדא דפליג התם עליה מודה הכא שהם כשרים דהא קאמר בהדי סהדי שקרי למה לי וכיון דחשבינן להו סהדי שקרי ממילא מתכשר האי גברא שהרי אם אחד מאלו שתי כתות הוו מעידות על אדם אחר שהוא פסול לא

היו נאמנין אליבא דרב חסדא והשתא ומה התם דאין אדם מכחישן לומר שהוא כשר לא מהמני הכא דאיכא סהדי דמכחישי להו ואומרים שהוא כשר לא כ"ש דלא מהמני.
לשון הרא"ש ז"ל:
וכתוב בקונטריסין תרי ותרי נינהו התוס' הקשו דהכא אליבא דרב הונא קיימינן ובקונטריסי הראשון כתבתי דכוונת רש"י ז"ל דאמר לא מתכשר בהכי משום דהוי להו תרי ותרי ספיקא דרבנן כמו שאומר התוס' לקמן ועתה בפעם שניה אומר מורי הרב כי אינו דומה דהכא אית לן למימר אוקי גברא אחזקתיה אבל לקמן ליכא חזקת כשרות דאדרבה איכא לאוקמה בחזקת אשת איש ומשום דאשה דייקא מרעא לה לחזקת אשת איש אלא אמרינן תרי ותרי הלכך נראה לי דעת רש"י ז"ל הכא שפיר דלא מתכשר בהכי דכיון דהעדים מכחישין זה את זה אתרע חזקתיה. ושוב שמעתי כיון דהכא איירי לפסול השטר דהוה ליה ממונא לא שייך לומר תרי ותרי ספיקא דרבנן דלא אמרו זה אלא באיסורא ולא בממונא. כתוב בתוספות ועוד דלרב חסדא דאמר בהדי סהדי שקרי הכא ממילא מתכשר וכו'. וקשה נהי דזה השלישי ממילא מתכשר מכל מקום לרב חסדא היכי קאמר עד שלא חתמו מעידין עליו וחותם והיאך חותמין הם לקיים זה השטר והרי הם עצמם פסולין לרב חסדא לזה העדות ולכל עדות שבעולם הלכך נראה שדעת התוס' ז"ל דמדרב חסדא נשמע לרב הונא כי היכי דלרב חסדא בעדות אחרת אינם נאמנים לפוסלו דהא סהדי שקרי נינהו ומתכשר ממילא הכי נמי לרב הונא בזה העדות עצמה שהן פסולין בו מתכשר ממילא והשתא א"ש דעד שלא חתמו מעידין עליו וחותם הוא וחותמין הם לקיים השטר דמה שהם מעידים שמכירין חתימת העדים חשיב כעדות אחרת ולרב הונא כשרין הן בעדות אחרת. א"נ הספר אינו מתיישב לרב חסדא אלא לרב הונא דאליבא דרב הונא קיימינן. עכ"ל הקונטריסין ואין כוונת התוספות אלא להקשות על מה שכתב רש"י ז"ל דלא מתכשר האי גברא בהכי ופריך שפי' מההיא דרב חסדא ואין כאן קושיא כלל ואין צורך לאריכות הקונטריסים:
עוד הקשו התוספות על פרש"י ז"ל דקאמר אי ערער דפגם משפחה גלויי מילתא בעלמא הוא ופרש"י ז"ל דדבר העשוי להגלות הוא שיבדקו אחריו עד שיתברר הדבר ותימה היאך יכול להתברר כשאלו אומרים שהוא עבד אפי' מאה אומרים שאינו עבד תרי כמאה לכ"ע כפר"ח שפיר' שלשה שישבו אם עד שלא חתמו קרא ערעור על אחד מהם מעידים שנים מן השוק עליו וחותם והוו כאלו עכשו ישבו ב"ד אחר עדות הכשרות שהכשירוהו ולא נתבטל ועד המושב וחותמין כולם משחתמו השנים ולא הספיק השלישי לחתום עד שקרא עליו ערעור ובטל ועד המושב של אותו ב"ד ואין מעידין עליו שיוכל לחתום

עמהם וצריך לחזור ולהושיב ב"ד על כך. ערעור דמאי אי ערעור דגזלנותא תרי ותרי נינהו דע"כ לא מיירי כגון שאלו אומרים שהוא עבד ואלו אומרים שאינו עבד דאם כן היה נפסל מספק דכיון דלא שייך למימר ביה אוקמיה אחזקתיה דאם הוא עבד מעולם לא הוה בחזקת כשרות אלא ע"כ מיירי שאלו אומרים שהוא עבד ואלו מזימין אותם מ"ה הוי גילויא מילתא הוא ולא הוי ערעור ולא נתבטל וועד המושב. לעולם ערעור דגזלנותא ודקאמרי הני עדים דידעו ביה דעבד תשובה וכיון דמודו לקמאי דגזלן הוה ערעור דידהו ערעור ונתבטל וועד המושב והואיל ואמת הוא שנפסל אית לן לאוקמיה בחזקת פסול עד שיודע לנו כשרותו. והקשה ר"מ על פר"ח דקאמר אי ערעור דפגם משפחה על ידי הזמה אמאי נקט פגם משפחה דמילתא דלא שכיח לימא (נמי) בערעור דגזלנותא ועל ידי הזמה. ונ"ל ליישב פרש"י ז"ל דלא דמי להא דאמרינן בחזקת הבתים שתי כתי עדים המכחישות זו את זו דאוקמינן להו אחזקתייהו דה"מ דמכחישות זו את זו שאלו אומרים כך היה המעשה ואלו אומרים כך היה המעשה אבל היכא דאסהידו על פסול גזלנות ובאין לפוסלו לעדות ולשבועה כל כה"ג לא מוקמינן אחזקה דכל תרי ותרי אף על גב דאיכא חזקה דכשרות ספיקא דרבנן היא כדאמר בפרק ד' אחין וכן מוכח לקמן בשמעתין דזילותא דבי דינא והכי אמרינן לקמן גבי שנים אומרים שנתקדשה דפריך תלמודא מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא וכן בפרק האומר גבי ינאי המלך ויבקש הדבר ולא נמצא היכי דמי אילימא דבי תרי אמרי אשתבאי ובי תרי אמרי לא אשתבאי אמאי לא נמצא תרי ותרי נינהו אלמא כל היכא דאיכא תרי ותרי לא אוקמינן אחזקתיה ופסלינן ליה והלכך פריך שפיר אי ערעור דגזלנותא תרי ותרי נינהו ולא מתכשר מספק ואי ערעור דפגם משפחה וע"כ לא מיירי [כגון דאמרי קמאי עבד הוא ובתראי אמרי לאו עבד הוא דכ"ש דתיקשי לך טפי תרי ותרי נינהו ולא מיתכשר כיון דלית ליה חזקת כשרות אלא ע"כ] כגון דאתו בי תרי ואמרי זה האיש בא ממשפחה שנטמעה בה עבדים והיינו מחזיקים כל המשפחה בחזקת פסלות ואתו בתראי ואמרי זה האיש ידוע לנו שהוא לא בא מן העבדים שנטמעו באותה משפחה גלויי מילתא בעלמא הוא דבתראי לא מכחשי להו לקמאי כיון דקמאי לא מסהדי בעדות גמורה לפוסלו בודאי אלא מספק ויכול להיות שבא מן הכשרים אף לפי דבריהם גלויי מילתא הוא עד שיתברר הדבר. הרא"ש ז"ל:

והרמב"ן ז"ל כתב וז"ל אי ערעור דגזלנותא תרי ותרי נינהו כתב ר"ח ז"ל כיון ששנים מעידין אותו שגזל ושנים אומרים שלא גזל כה"ג לא מפסיל דאמרינן אוקי תרי להדי תרי ואוקי גברא אחזקתיה פי' לפירושו ומשחתמו אמאי אין מעידין עליו ולא מחוור לן דא"כ הוה ליה למימר בתרווייהו בערעור דגזלנות ודפגם משפחה גילויי מילתא בעלמא הוא

ועוד דהא לא גלוי מילתא בעלמא הוא הלכך משחתמו נראין כנוגעין בעדותן ואפשר דה"ק אי ערעור דגזלנות תרי ותרי נינהו הלכך מהימני וכיון שלא נפסל מעולם אמאי אין מעידין הא במותב תלתא הוו ולאו משום נוגעין בעדות אתמר ודפגם משפחה כל דכן דהא גלויי מילתא בעלמא הוא ואפי' משחתמו נמי מעידין ורש"י ז"ל פירש דבתרי ותרי לא מתכשר וכן פי' רבינו אלפסי ז"ל והא דאמרינן אלא ערעור דפגם משפחה גלויי מילתא הוא פירושו ואפי' משחתמו נמי אמאי אין מעידין ופגם משפחה מתכשר משום דמילתא דעבידא לגלויי ולא עביד דמשקרי הלכך אף משחתמו נאמנים ואי משום תרי דאמרי פסול הוא כיון דהאי גברא בחזקת ישראל הוא עומד וכל משפחתו בכה"ג אמרינן אוקי גברא אחזקתיה שאלו היה פסול קול יש לו אבל בפסול דגופיה כגון דגזלנות לאו גלויי מלתא היא ועד שלא חתמו נמי אין מעידין עליו. ומאי דכתב רבינו אלפסי ז"ל דבתרי ותרי לא מפקינן ממונא אפומיה מדאקשינן לעיל ומגבינן ביה תרי ותרי נינהו דאלמא לא אמרי' אוקי גברא אחזקתיה ומפקינן ממונא אפומיה אינה ראיה חדא דהתם ודאי מאי פסולי עדות דקא אמרינן קרובים דאי אמרת פסולין דגזלנותא הא ודאי דאי אתו בי תרי ואמרי ידעינן בהו בהנך אינשי דגזלני נינהו מהימני וכן במשחקי בקוביא ובשאר פסולין ואינהו לגבי נפשייהו לאו כל כמינייהו למימר כשרין אנן כדאמרינן התם בפרק מרובה [בבא קמא עג א'] א"נ דפסלינהו בגזלנותא מ"ה רמינן בה ומגבינן ביה תרי ותרי נינהו דהא ליכא למימר אוקי גברא אחזקת רחוק א"נ אחזקת דלא קטנים הוו ואפשר שהביא ראיה משום דלא אזלינן התם בתר חזקה דרשב"ל חזקה אין העדים חותמין על השטר אלא אם כן נעשה גדול ולאו ראיה מעלייתא היא [שאין אומרין בחזקות זו דומה לזו דהאי לאו חזקה מעלייתא הוא] דנימא אוקמינהו אחזקתייהו במקום עדים. ועוד דלרבנן לאו חזקה היא כלל אלא בעדים כשרים ולגבי לוה ומלוה אבל בחשש העדים לא ואת"ל מאי פסולי עדות גזלנין איכא למימר נמי דכי אקשינן ומגבינן ביה אקטנים היו דקתני מקשינן ולמאן דמפרש משום שכבר מתו ליכא חזקה הואיל וליתנהו קמן ומסייע ליה להאי סברא דר"ח ז"ל מההיא דגרסינן בפרק כל הנשבעין ואיתא נמי בפרק חזקת שתי כתי עדים המכחישות זו את זו באה בפני עצמה ומעידה וכו' והתם טעמא משום דאמרינן אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא אחזקתיה וכל כת וכת אמרינן האי היא דמסהדי קושטא ומפקינן ממונא אפומייהו היכא דאתיא כל חדא וחדא באפי נפשה אלמא האי חזקה דאוקי גברא בחזקת כשר עדיפא מאידך דאוקי ממונא בחזקת מריה ולא תימא ה"מ במוחזק לן דבחזקת כשר אבל גברא דלא ידעינן לא דכל ישראל בחזקת כשרים הם ולא בחזקת גזלנים והך סיועא ליתא דשאני התם כיון שבאות זו אחר זו

אמרינן זו היא דכשרה ודמי לבאו לישאל זה אחר זה דאמרי' לעניו טומאה ששניהם טהורים ואף על גב דהכא לאפוקי ממונא הוא כיון שבאים בזה אחר זה כשרים שאין הכחשתן פסול ברור שאפילו באותה עדות קיימא לן נהי דאתכחש באכילה באבהתא מי אתכחש אבל שתי כתי עדים הבאות לפנינו על אחד ודאי פסלי' ליה אפומייהו כי היכי דלא נפיק ממונא אפומיה דהא בספק יצא דינו לפנינו ודברי רבינו אלפסי ז"ל עיקר דלעולם הך חזקה דממונא בחזקת מריה מכרעא טפי שהיא שב ואל תעשה. ועוד דלא אמרינן אוקי גברא אחזקתיה אלא במילתא דרבנן ולא בשל תורה כעין תרומה דאורייתא או עבודה וכיוצא בה והיינו דאמרינן גבי ינאי המלך מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני דספק חלל היה כדאיתא במסכת קדושין [סו א'] וכמו שכתב רבינו הגדול ז"ל. ואוקימנא לעולם ערעור דגזלנותא וכגון דקאמרי ידענא ביה דעבד תשובה. איכא דשמיע ליה מהא דגזלן לא מתכשר אלא משעה שהעידו עליו ואילך שאם אתה אומר משעה שעשה תשובה הא אגלי מילתא למפרע דכי חתם כשר הוה הילכך משחתמו נמי והא שיקרא ליכא ולמיחזי כשקרא לא חיישינן אלא לאו ש"מ דלא מתכשרי אלא משעה שהעידו עליו בב"ד שעשה תשובה וכל שטרי דחתם ביני וביני פסולין דהא ההיא שעתא פסול היה וזה בתוס' ואינו כלום ובדברי רש"י ז"ל דמפרשי' דמשחתמו אין מעידין עליו דהוי להו כנוגעין בעדותן. ואם תאמר אף בפגם משפחה כן לאו מילתא היא דפגם משפחה הני אמשפחה קא מסהדי ואיהו ממילא מתכשר ועוד דכיון דקלא אית לה למילתא אנן סהדי דכשר והני גלויי הוא דמגלו לה למילתא כדפרישית ז"ל. עכ"ל הרמב"ן ז"ל:

וז"ל תלמידי הר"י ז"ל בפירושיו על ההלכות והנכון כמו שפירשו ר"ח ז"ל והרי"ף ז"ל דמשחתמו אין מעידין עליו וחותם לא אלו ולא אחרים שמאחר שבאותה שעה שחתמו השנים לא היה זה השלישי ראוי להצטרף עמהם נמצא שלא היה אותו הקיום בשלשה וכמאן דליתיה דמי וצריך שיחזרו ויקיימו בשלשה ודוקא ערעור דגזלנותא כלומר כי אמרינן שאם קרא עליו ערעור על אחד מהם אחר שחתמו שנתבטל המושב שלהם ולא נדון אותו הקיום אלא כאילו נעשה בשנים הני מילי כשבאו עדים והעידו על השלישי שגזלן הוא שאף על פי שיבואו עדים אחרים עכשיו ויעידו שחזר בתשובה מיהו בשעה שחתמו השנים פסול היה ע"פ עדים ולא היה ראוי להצטרף עמהם ונתבטל כל המעשה הראשון אבל ערעור דפגם משפחה כגון שהיו מעידים על השלישי שהוא בן שפחה כשבאין עכשיו עדים אחרים ואומרים אנחנו יודעין דבן אשה כשרה הוא איגלאי מילתא דכשר היה מעיקרא ולעולם לא היה לו שעת פסול ויכול לחתום ולקיים את השטר דלא בטלו צירופא דידהו. וערעור דגזלנותא נמי לא אמרן אלא דקא מסהדי תרי דגזלן הוא

וקא אתו תרי אחריני ומסהדי שחזר בתשובה וכו' כי אמרינן דעד שלא חתמו מעידין עליו וכו' הני מילי כשאין אחרונים מכחישין את הראשונים כגון שאומרים באמת גזלן היה אלא שחזר בתשובה אבל אם מכחישין את הראשונים ואומרים דלאו גזלנא הוא הוו להו תרי לגבי תרי והוה ליה גברא ספק פסול ואינו מצטרף עם השנים לקיים את השטר כך פירשו רבינו שלמה ורי"ף ז"ל. והקשו רבני צרפת על זה הפירוש מהא דאמרינן שני כתי עדים המכחישות וכו' שאף על פי שבזו העדות שמכחישין אלו לאלו העדות מסופק מכל מקום כשרים שתי הכתות להעיד בשאר עדיות דעלמא וכל אחת ואחת באה ומעידה הנה שאף על פי שהכת האחת פסולה ממה נפשך אפ"ה אנו מעמידין אותן בחזקת כשרות ולקולא והיכי אמרינן הכא דתרי ותרי נינהו ולחומרא דכי היכי דחזינן התם שאם הכתות מכחישות זו את זו בעדות אחת כל כת וכת כשרה לשאר עדיות כמו כן היה לנו לומר בזה שאף על פי שנולד ספק דעדות הגזלה שיהיו כשרין לשאר עדיות ומתוך כך היו מפרשים דמאי דאמרינן בגמרא אמאי תרי ותרי נינהו לא קאי אריש דאמרינן עד שלא חתמו מעידין עליו אלא אסיפא קאי דקתני משחתמו אין מעידין עליו וחותם ועל זה אמרו אמאי אין מעידין עליו תרי ותרי נינהו ואוקי גברא בחזקת אבהתיה בכשרות. ור"ח ז"ל נמי כך פי' ואין זה נכון דהאיך נעמיד אותו בחזקת כשרות דמכל מקום בתרי ותרי ספיקא דרבנן איכא והם דוחים ואומרים דאף על גב דבעלמא פסול מדרבנן הכא גבי קיום שטרות שאינו אלא מדרבנן נעמיד אותו בחזקת כשרות וכל זה דוחק ועוד דמה טעם הוא לומר דתרי ותרי נינהו האמור בתלמוד רוצה לומר שנכשיר מספק דאדרבה האי לישנא לחומרא משמע טפי ע"כ נראה כמו הפי' הראשון ודקא קשיא לך משני כתי עדים המכחישות זו את זו הספק נולד להם בשעה אחת ולא בא שעה אחת פסול לאחת קודם חברתה ומשום הכי לא פסלינן להו מספק לשאר עדיות דעלמא אבל הכא שעדי הפסול באו תחלה ונפסלו אלו על ידי הראשונים מן הדין כשבאין אחרים אחר כך ומעידין עליהם דכשרים אמרינן הואיל וכבר נתקיימה עדות הראשונים ואמרו ועמדו בפיסול לא נסמוך על אלו האחרונים דמאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני ויהיו בפיסולם כמו שהיו עומדים בתחלה. ע"כ:

דף כב.

וז"ל הריטב"א ז"ל תרי ותרי נינהו פרש"י ז"ל תרי ותרי נינהו וכל תרי ותרי ספיקא הוא ואפילו העידו עליו עד שלא חתמו הם או אחרים האיך חותם דהא ספק פסול הוא ואילו ערעור דפגם משפחה שמעידין עליו שהוא עבד גלויי מילתא בעלמא הוא ואפילו

משחתמו יעידו עליו שאין זה גמר כי סוף שיתברר ענינו מאליו ואין עדותם אלא גלויי מילתא בעלמא. ויש מקשים ומנלן שהיה מתברר מאליו ענינו למחר להכשר דילמא יתברר לפסול. ויש לומר דלענין פסול יוחסין כל המשפחות בחזקת כשרות הם עומדות. ומהדרינן דאמרינן ידעינן ביה דעבד תשובה דבהא ליכא הכחשה דסהדי קמאי ולית לן למיחש אלא לנגיעת עדות. וכן פי' הרי"ף ז"ל. וזה לפי שיטתם שהם פוסקין דכל תרי ותרי ספיקא דאורייתא אבל דעת ר"ח ז"ל שפסק דכל תרי ותרי אוקי גברא אחזקתיה פי' ר"י ז"ל עד שלא חתמו מעידין עליו חבירו או אחרים וחותם משחתמו אין מעידין עליו לא הם ולא אחרים כדי שיחתום עמהם בזה דנהי דמתכשרי מכאן ואילך כשחתמו בכאן לא היו במותב תלתא כחדא שפסול של זה הפסיק בינתים ופרכינן והיכי דמי אילימא ערעור דגזלנותא תרי ותרי נינהו וכאילו אין כאן עדים דמי ואוקי גברא אחזקתיה וכאילו היה כשר לעולם ולא נתבטל הצירוף וכל שכן אי ערעור דפגם משפחה הוה דגלויי מילתא בעלמא הוא ואוקי גברא אחזקתיה ופרקינן דלעולם ערעור דגזלנותא וכגון דאמרי ידעינן ביה דעבד תשובה שאפילו לפי עדותם של אלו גזלן היה וליכא למימר אוקמיה אחזקתיה והרי נתבטל הצירוף בינתים. ואם תאמר וכיון שהעידו שעשה תשובה משמע שכבר עשה תשובה קודם ערעורים של אלו הרי לא נתבטל הצירוף וכשחתמו כשר היה. ויש לומר דהא ליתא שאין זה נכשר עד שהעידו עליו בב"ד. ועוד אפילו הוא נכשר למפרע משום שחזר בתשובה כיון שלא נתברר הכשרו עד עכשיו דין הוא שיתבטל הצירוף. ע"כ:

כתב בהשלמה מה שכתב הרי"ף ז"ל דחזקת ממונא עדיף מחזקה דגופא דוקא בברי וברי אבל בברי ושמא קי"ל דאיהי מהימנא משום חזקה דגופא כיון דאיהי ברי ובעל שמא וטעם הדבר דבברי וברי לא אזלינן בתר חזקה דגופא שאם נכשיר השנים נפסול השנים האחרים אף על גב דגבי עדות לא פסלו להו וקי"ל התם זו באה בפני עצמה ומעידה דמכל מקום שנים מהם שקר העידו ואמאי אזלינן בתר חזקה דגופא לגבי הני מדלגבי הני הילכך אזלינן בתר חזקה דממונא ודאי אמרינן אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא אחזקתיה כדאמר בהאי פירקא גבי מעלין לכהונה על פי עד אחד אנן נחתינן ליה ואנן מסקינן ליה ולזילותא דבי דינא לא חיישינן אלמא אמרינן אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא אחזקתיה דמוחזק לן באבוה דכהן הוא אף על פי שמעידין על עיקר לידתו שהוא בן גרושה או בן חלוצה ואי קשיא לך הא דגרסינן במסכת קדושין בפרק האומר גבי ינאי היכי דמי אילימא דאתו בי תרי ואמרי אשתבאי ואתו בי תרי ואמרי לא אשתבאי מאי חזית דסמכת אהני דאמרי לא אשתבאי סמוך אהני דאמרי אשתבאי אלמא כיון דעל

עיקר לידתו הם מעידין שהוא בפסלות לא אמרינן אוקי גברא אחזקתיה איכא למימר דשני לן בין תרומה ליוחסין דכי מוקמינן גברא אחזקה דכשרות הני מילי לענין תרומה אבל איוחסין לא ומילתא דינאי ליוחסין הוה שהיה עומד ומקריב קרבנות בכל יום ומה שכתב הב"ה בזה גם בהאי שמעתא דעד נעשה דיין הם דברים רחוקים מדעתא ע"כ. כן מצאתי בפירושי הרב המעילי ז"ל על ההלכות:

צריכין למכתב במותב תלתא כחדא הוינא וחד ליתוהי. כיון שאין חותמין אלא שנים שאם לא יכתבוה איכא למיטעי ולומר שאין צריך ב"ד בקיום השטר ומה שכתבו מתחלה במותב תלתא כחדא הוינא לא לשם ב"ד אלא שהיה בדעתם לרבות ולא נזדמן להם אלא השנים שחתמו אבל כשכתבו וחד ליתוהי ליכא למיטעי אבל אם לא נכתב וחד ליתוהי פשיטא דלא נפסל בהכי תדע מדקאמר בתר הכי ואי כתב ביה בי דינא תו לא צריך פי' לא צריך ליה למכתב וחד ליתוהי מדפריך ודילמא ב"ד חצוף הוא. תוספי הרא"ש ז"ל וכן כתב בפסקיו:

וכן כתב הריטב"א ז"ל וז"ל צריכין למכתב במותב תלתא כחדא הוינא וחד ליתוהי פי' אין הקפדה אלא דלכתבו במותב תלתא כחדא הוינא ואף על גב דלא כתבו וחד ליתוהי דכיון דכתבי במותב תלתא כחדא למה ליה למכתב וחד ליתוהי ואמאי פריך טפי מי עדיפי כי כתיב בי דינא מהיכא דכתבי במותב תלתא כחדא הוינא וכ"ת דמיירי בדכתבי וחד ליתוהי אם כן האיך חשו לב"ד חצוף אלא ודאי כדאמרן וכן פי' בתוס' ע"כ. וכן כתב הר"ן ז"ל בפירושיו על ההלכות. וכך כתבו בשיטה ישנה צריכין למכתב במותב תלתא וחד ליתוהי לפירושא בעלמא כתבי ליה ואי כתיב ביה בי דינא תו לא צריך דתרי לא מקרו בי דינא. וכן הלכה דלית הלכתא כשמואל דאמר שנים שדנו דיניהם דין. וק"ל הא דגרסינן בגיטין פרק השולח בפני כמה מבטלו רב נחמן אמר בפני שנים ומפרש טעמא תרי נמי בי דינא קרו להו וכן גבי פרוזבול סגי בתרי דהתם מייתי רב נחמן ראיה מפרוזבול דתנן מוסרני לכם פלוני וכו' אלמא בתרי סגי וקי"ל התם כרב נחמן. ויש לומר בדבר שאינו צריך משא ומתן בשנים סגי אבל לדין שצריך משא ומתן אין שנים דנין וקיום שטרות אף על פי שאינו צריך משא ומתן טעמא אחרינא הוא שלא יהא כעד מפי עד והא דתלינן להו בגמרא בחד טעמא דמקשינן ודילמא ב"ד חצוף הוא כדשמואל אלמא דינין וקיום שטרות טעם אחד יש להם ה"פ ודילמא ב"ד חצוף הוא וס"ל בשטרות נמי כשמואל בדין וכן מוכח דכשמואל ס"ל לאו דוקא מדמקשינן ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל ס"ל ואף על גב דשמואל לא אמר לכתחלה דהא ב"ד חצוף קרי ליה פירושו כשמואל ס"ל דלכתחלה נמי אלא דבהא יש לומר דשמואל בקיום שטרות שאינו צריך

משא ומתן ס"ל דאפילו לכתחלה סגי בתרי ועוד דלא שייך ב"ד חצוף הוא אלא בדין מפני שאין ביניהם מכריע כשיש ביניהם מחלוקת וצריכין להגיד סברותם לאחרים להכריע ונמצאו סברותם של זה וזה מתגלות וזהו פי' ב"ד חצוף:

דאמר לנא רבנא אשי וכו'. פי' דכיון דבעצת רב אשי ומדעתו נזקקו לקיימו מסתמא כהלכה עשאוהו דרב אשי מסתמא לא ס"ל אלא כהלכתא וה"ה כל שכתוב בהנפק שעשו מדעת אדם גדול בקי בדינין. הריטב"א ז"ל:

ל"ג ואמרן ליה לרבנא אשי ומאן דגריס לה מפרש אמר לנו שנשב בדין ואמרן שיצטרף עמנו ולא נהירא דאם כן בהכי סגי ולא צריך למכתב במותב תלתא הוינא דהא לנא משמע דתרי ורב אשי שנצטרף עמהם הא תלתא. אמי"ץ. שיטה ישנה:

מתניתין האשה שאמרה אשת איש הייתי וכו'. שהפה שאסר וכו'. ונאמין אותה במגו שהיתה יכולה לומר פנויה אני כיון שאין לנו עדים שיודעים שהיתה אשת איש ודוקא באומרת בתוך כדי דבור גרושה אני אבל לאחר זמן לא מהימנא אלא אם כן נתנה אמתלא לדבריה שהרי הודאת עצמה כמאה עדים וכבר הודית בדבר שיצאה מחזקתה והשתא דקאמרה גרושה אני מיהדר הוא דקא הדרה ולפיכך לא מהימנא אבל כשאומרת בתוך כדי דבור גרושה אני לאו מיהדר קא הדרה בה אלא מתחלה באת לברר דבריה נתכוונה. ואם יש עדים וכו' ואם נשאת קודם שבאו עדים תצא ודוקא כשאומרת שלא בפני בעלה אבל בפני בעלה נאמנת דקי"ל חזקה אין האשה מעיזה פניה בפני בעלה כדבעינן למימר קמן. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

גמרא אמר רב אשי מנין להפה שאסר וכו'. קשיא לי דהכא משמע דלרב אשי דוקא אב הוא דנאמן להתירה הא אחר לא ואילו בקדושין פרק האומר [סג ב'] אית ליה לרב אשי גופיה דאפילו אחר נאמן להתירה דתנן התם קדשתי את בתי ואיני יודע למי ובא אחד ואמר אני קדשתיה נאמן ואמרינן עלה בגמרא אמר רב נחמן נאמן ליתן גט ואינו נאמן לכנוס ורב אשי אמר אף לכנוס. ויש לומר דהתם היינו טעמא משום דאמר חזקה לא משקר דרתותי מרתת דילמא מדכר אב ולא מחפה עלה מדתני זה אומר אני קדשתיה וזה אומר אני קדשתיה רצו אחד נותן גט ואחד כונס ופרקינן אמר לך רב שאני התם דכיון דאיכא אחרינא בהדיה רתותי מרתת והכי נמי משמע בברייתא דקתני קדשתי את בתי ואיני יודע למי ובא אחד ואמר אני קדשתיה נאמן אף לכנוס והאשה שאמרה נתקדשתי ואיני יודעת למי ובא אחד ואמר אני קדשתיה אינו נאמן לכנוס מפני שמחפה עליו כנ"ל. הרשב"א ז"ל:

למה לי קרא הוא אסרה וכו'. אבל למתני' לא קשיא לן כלל דאורחא דמתני' למתני מאי דתליא בסברא וא"נ משום דרבי יהושע פליג אמגו דר"ג אצטריך לאשמועינן דבהאי מגו מודה הוא. ולמאי דסליק אדעתין השתא דקרא לאשמועינן הפה שאסר הוא הפה שהתיר הוא דאצטריך ולומר דבלא מגו לא מהימן קשיא להו לרבותינו בעלי התוספות ז"ל דכיון דמשום מגו הוא אם כן אילו בא ואמר קדשתי את בתי ולאחר כדי דבור פירש לפלוני הוא שקדשתי לא יהא נאמן דהא ליכא מגו ואין הדעת נותנת כן. ותירצו הם דכל זמן שאינו סותר את דבריו הראשונים כי הכא שדבריו הראשונים עומדים אלא שמפרש הוא למי קדשה אפילו בלא מגו מהימן והכא דמשמע דלא מהימן משום דליכא מגו איכא למימר דהיינו היכא דקאי חתן קמיה וקאמר את בתי נתתי לאיש ולא פירש למי והשתא איכא למיחש דכיון דלא אמר מיד לאיש הזה דהא קמיה קאי דילמא לאו היינו האי והילכך היכא דליכא מגו לא מהימן אי נמי איכא למימר דאפי' ת"ל בכי האי גוונא אפילו בלא מגו מהימן מכל מקום קרא יתירה קא דרשינן ואם אינו ענין כאן שהרי אפילו לאחר זמן מהימן דסברא הוא תנהו ענין להיכא שאינו נאמן לאחר זמן שיהא נאמן משום מגו. הרשב"א ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל מנין להפה שאסר וכו'. ולפי מה דס"ד השתא דדוקא שאמר תוך כדי דבור לפלוני קדשתיה אבל במסקנא דפרישנא קרא לומר שנאמן האב לאסור את בתו מן התורה אפילו כשלא אמר לפלוני קדשתיה אלא לאחר זמן הוא נאמן דגלויי מילתא בעלמא היא דהא כיון שאמר שקדשה לא סגיא שלא קדשה לשום פלוני והכי מוכח במס' קדושין כדכתיבנא התם בס"ד. ואתיא כמסקנא דהכא. ויש מקשים ואכתי למה לי קרא שיהא נאמן לאוסרה דהא כיון דבידו לקדשה פשיטא דנאמן עליה במגו. ומתרצים שאין זה מגו גמור שאין הדבר בידו לקדשה כיון דבעינן דעת מקדש והנכון דהכא כולה מילתא חדא דקרא אשמועינן שבידו לקדשה ומינה שיהא נאמן לאסרה. ע"כ:

אמרה אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני נאמנת. פי' אף לאחר כדי דבור וכגון שנתנה אמתלא לדבריה כדאזיל ומפרש ורבותא קמ"ל לא מבעיא חזרה ואמרה גרושה אני דמתקנת דבורה דנאמנת בנתנה אמתלא לדבריה אלא אפילו חזרה ואמרה פנויה אני אף לאחר כדי דבור אם נתנה אמתלא לדבריה מהימנא. שיטה ישנה:

והא שויא אנפשה חתיכה דאיסורא והא דלא מתרץ לה בחוזרת תוך כדי דבור משום דאי הכי פשיטא ועוד דלא שייך חזרה ואמרה תוך כדי דבור. שיטה ישנה:

וז"ל הרא"ה ז"ל אמרה אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני נאמנת כלומר אף על פי שסותרת דבריה שאמרה שלא היתה אשת איש מעולם דליכא טעמא דהפה שאסר הוא

הפה שהתיר אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת כלומר בדברים הניכרים לנו אמת אף על פי שאינן ידועין לנו ואפשר באומרת מקודשת אני לפלוני לא סמכינן באמתלא שכבר הודית לנו ושוב לא כל הימנה לחוב לו. עד כאן:

ותלמידי ה"ר יונה ז"ל כתבו וז"ל פי' אמתלא טענה שנראה אמת כענין המעשה שהביא בסמוך. וכתב הרמ"ה ז"ל והיכא דלא נתנה אמתלא לדבריה דקתני אינה נאמנת דוקא לאחר כדי דבור אבל תוך כדי דבור אף על פי שלא נתנה אמתלא לדבריה נאמנת דקי"ל תוך כדי דבור כדבור דמי לבר מעבודת כוכבים ומגדף ומקדש ומגרש. ע"כ:

וכתב הרשב"א ז"ל אמרה אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני נאמנת כלומר אפילו לאחר כדי דבור וכדאסיקנא בשנתנה אמתלא לדבריה כלומר טענה הנכרת שהיא כדאי להסמך עליה אבל תוך כדי דבור נאמנת אף על פי שלא נתנה אמתלא לדבריה מפני שהיא יכולה לחזור בה דכל תוך כדי דבור כדבור דמי בר מעבודת כוכבים ואם תאמר אם כן אשת איש הייתי וגרושה אני ונשבתי וטהורה אני וכן שדה זו של אביך היה ולקחתיה ממנו למה לי משום מגו תיפוק ליה דלא תהא אלא חזרה הא יכולין לחזור בתוך כדי דבור דמגו נמי בתוך כדי דבור הוא. ויש לומר דשאני התם דעומדין בדבורם אלא שהם מתירין עצמן מצד אחר וכיון שכן אי לאו הפה שאסר הוא הפה שהתיר לא מהימני. ובסוף הפרק אכתוב תשובת הראב"ד ז"ל שהאריך בזה ומשם תבין כל מה שכתבו הני רבוותא ז"ל בס"ד:

ואם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת. אומרים בשם רבינו יחיאל ז"ל שאם אמרה בתחלה אשת איש הייתי אינה צריכה אמתלא דאשת איש הייתי משמע דעכשיו פנויה היא אבל עדים שאמרו אשת איש היתה אין ראיה שהיא פנויה עכשיו אלא דאינהו לא ידעי שנתגרשה אם לאו והיינו דתנן ואם יש עדים שהיתה אשת איש וכו' ונכון הוא. הריטב"א ז"ל:

וחזרה ואמרה טהורה אני מהו. יש לפרש אם צריכה אמתלא אי לא משום דנדה קילא לה מאשת איש שאין בה מיתה. כן כתב הרא"ש ז"ל. א"נ דהא ודאי כל מדאורייתא חדא היא דאין לחלק בין נדה לאשת איש כלל אלא היינו טעמא דאסיק אדעתין דלא צריכה אמתלא משום דכיון דיש לה תקנה דהא מיא בשקעא תיזיל ותטבול אי לאו דקושטא הכין לא עברא אדאורייתא כולי האי במידי דיש לה תקנה לאחר ז'. ומיהו לא נהירא האי פירוש כלל חדא מדלא קאמר אף היא צריכה אמתלא ועוד אמאי לא עבד שמואל עובדא בנפשיה ואין לומר משום דלא נתנה אמתלא לדבריה דהא מייתי הירושלמי עובדא היכי הוה ומייתי לה ר"ח ז"ל בפירושיו ומוכח בהדיא דבנתנה אמתלא לדבריה מיירי לכך

הנכון דה"פ אי מועיל אמתלא אי לאו אף על פי דקילא מאשת איש סד"א כיון דאפילו אי לא מהימנא תשתרי לאחר ז' אם כן לא נסמוך על אמתלא ולא דמי לאשת איש דאם לא נאמין אין לה היתר. וכן פי' הריטב"א ז"ל וז"ל אף בזו אי נתנה אמתלא וכו'. ואם תאמר מאי אף בזו והלא אשת איש חמור טפי דאית בה מיתת ב"ד. ויש לומר דה"ק אף בזו שיש לה תקנה בטבילה נאמנת ולא אמרינן הא מיא בשקעא תיזיל ותטבול. כן פי' ר"י ז"ל ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל אף בזו אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת דמשמע דאיכא לאפלוגי בינה לעובדא דאותה אשה שהיתה גדולה בנוי איכא למימר משום דבאשת איש איכא למסמך אאמתלא דדברים הניכרים הם דהיה לה לחוש ולהערים לומר כך כדי שלא יראו אותה אנשים שאינן מהוגנים אבל בטמאה אני לך למה לה למימר כך לימא ליה בפי' לית אנא בחילי או בושה אני מאמך או מאחותך ואהדר ליה דאפ"ה נאמנת. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל הא דבעא מיניה שמואל מרב אמרה טמאה אני וכו'. מספקא ליה בהא משום דאפשר בתקנתה א"כ משום דכל לגבי בעל הוה ליה למימרא מילתא כדאיתא. ואמר ליה אף בזו וכו' עד כאן:

דף כב:

ואפילו הכי לא עבד בה שמואל עובדא בנפשיה. המעשה הזה הביאו אותו בירושלמי דאמרינן התם שמואל בעא לאזדקוק לאתתיה אמרה לו טמאה אני למחר אמרה לו טהורה אני אמר לה אמש טמאה שמירון טהורה אמרה ליה לא הוית בחילאי ע"כ. פי' שמירון לשון יוני הוא כמו היום בלשון עברי לא הוית בחילאי שהיתה חוששת שום מיחוש בגופה שהיה התשמיש קשה לה. הריטב"א ז"ל:

והכין מייתי לה הך עובדא בתוספות בשם הירושלמי. וקשה לפי' זה דאין זו אמתלא טובה דלמה לה למימר טמאה אני אילו אמרה כן לבעלה דלא הוית בחילאי מי הוה שמואל אניס לה. ובתשובת הגאונים מצאתי דעובדא הכי הוה דשמואל הוה רגיל להושיט כוס של ברכה לאשתו בזמן שהיא טהורה מקבלתו בזמן שהיא נדה אינה מקבלתו וזה היה סימנו לידע אימת היא נדה פעם אחת הושיט לה ולא קבלה ממנו משום כבוד אחותו של שמואל סבר שמואל טמאה היא לכשסלקו הטבלא אמרה לו טהורה אני אלא לכבוד אחותך נתכוונתי ואף על פי שנתנה אמתלא לדבריה לא האמינה שמואל אלא פירש ממנה ז' נקיים כדין כל נדה. ע"כ:

תנו רבנן שנים אומרים וכו'. פי' כולה מיירי בהכחשה גמורה שנים אומרים כך ושנים אומרים כך דהכי סתמא דלישנא והיינו דפרכינן מכדי תרי ותרי נינהו הבא עליה באשם תלוי קאי והאי לישנא אתיא שפיר למ"ד דכל תרי ותרי ספיקא דאורייתא הוא דאילו למ"ד אוקי אתתא אחזקתה ליכא בהא אשם תלוי דאי בחזקת אשת איש היתה חייב חטאת הוא דאיכא ואי בחזקת פנויה היתה ליכא קרבן כלל והא דנקיט אשם תלוי פי' ר"י ז"ל דלא דק וה"ק בספק אשת איש קאי דלמ"ד תרי ותרי ספיקא דאורייתא הא איכא אשם תלוי ממש דאפילו למאן דבעי חתיכה משני חתיכות ספק אשת איש כזה כיון דאפשר להתברר כחתיכה מב' חתיכות דמיא וכדמוכח ולמ"ד מדאורייתא אוקי אתתא אחזקתה אפילו תימא דבחזקת פנויה היתה מכל מקום הא איכא ספיקא דרבנן לענין אשת איש מיהת ומשום דהא פלוגתא היא התם ביבמות נקט הכא אשם תלוי לרווחא דמילתא. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל ומדקאמרינן הבא עליה באשם תלוי קאי שמעינן מינה דכל תרי ותרי לא אזלינן בתר חזקה דאי לא א"כ הכא במאי עסקינן אי דקיימא בחזקת אשת איש כיון דאתו תרי ותרי הוה ליה לאוקמה אחזקתה דקיימא בחזקת אשת איש ואשם ודאי מיבעי ליה ואי דקיימא בחזקת פנויה אפילו אשם תלוי ליכא דמוקמי' לה אחזקתה אלא לאו ודאי כדאמרן. ומיהו תמיהא מילתא דהא התם ביבמות אסיקנא בהדיא דמדינא דאורייתא ודאי אמרינן אוקי תרי להדי תרי ואוקי אתתא אחזקתה אלא דמדרבנן בעלמא היכא דהוי לחומרא לא אמרינן אוקי אתתא אחזקתה ומשמע נמי דדוקא באשת איש וכיון דכן הדרה קושיא לדוכתה היכי איכא אשם תלוי ואיכא למימר דלא דאיק דכיון דלחד לישנא דהתם איכא אשם תלוי ולאידך לישנא מכלל איסורא דרבנן מיהת לא נפיק נקט עליה באשם תלוי ולא דק ודכוותא בתלמודא ע"כ. ול"נ איברא ודאי דבחזקת אשת איש קיימא וכדמשמע לשון הברייתא בפשטה. ומיהו מאי דקשיא ליה לתלמודא הבא עליה באשם תלוי קאי עלה דר' מנחם בר' יוסי קיימא דעליה דידיה נמי פריך דאף על גב דנשאת ואחר כך באו עדים מכל מקום ספק כרת איכא והבא עליה מכאן ולהבא באשם תלוי קאי והיינו דנקט מכדי וכו' אבל עליה דת"ק פריך להדיא דתרי ותרי נינהו חטאת ודאי נמי איכא ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל לא תצא. ולקמיה פריך תרי ותרי נינהו. ע"כ. פי' דעלה דת"ק פרכינן תרי ותרי נינהו בלחוד ובחטאת קאי כפי המסקנא דפ' ד' אחין אלא משום דקאי נמי לאקשויי עלה דר' מנחם בר' יוסי להכי נקט באשם תלוי קאי הכין משמע לי. ומיהו אכתי קשיא דמאי משני לת"ק עד נמי כשנשאת לאחד מעדיה והא לת"ק עד נמי בחנק קאי דאוקמא אחזקתה וכמו שהקשו התוספות. ואפשר כיון שנשאת

לאחד מעדיה והיא גם היא אומרת ברי לי לא אמרינן אוקמה אחזקה ועיין לקמן בסמוך בלשון תלמידי ה"ר יונה ז"ל. ור"ת פי' וכו' דהכא אורעא חזקתה משום דאתתא דייקא ומנסבא. ואם תאמר הא הכא לא דייקא ומנסבא הואיל ואיכא עדים דאמרי מת דאז לא שייך חומר בסופה כדאמרינן בפרק האשה רבה נשאת שלא ברשות מותרת לחזור לו ופי' התם דהיינו נשאת בעדים שאינה צריכה שום ב"ד. ויש לומר הואיל ומכחישין זה את זה איכא חומר אם תעמוד תחת בעלה בטענת ברי שלה ולכך דייקא וכן גבי שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה אמאי לא תצא והא לא דייקא ואינה נאמנת לומר נתגרשתי משום שלא בפני בעלה מעיזה ועוד דהיכא דאיכא עדים דמסייעי לה מעיזה אלא ודאי מ"מ לענין הכי מהני האי דייקא דמגרע לחזקה דאשת איש. וכן כתב הרא"ש ז"ל בתוספותיו:

וז"ל תלמידי הר"י ז"ל וקשיא ליה לרבי יעקב ז"ל היכי קאמר באשם תלוי קיימא כיון דתרי ותרי נינהו הוה לן למימר העמד אשה אחזקתה והבא עליה בחטאת קאי דהכי חזינן בפרק ד' אחין דאמרי' שני כתי עדים המכחישות זו את זו סלק את העדים כאילו אינם והעמד דבר על חזקתו בין לקולא בין לחומרא לקולא כגון שנים אומרים נתקדשה וכו'. נעמיד אותה בחזקת פנויה כמו שהיתה עומדת לחומרא כגון שמכחישים אלו לאלו בגרושין וכו'. ותירץ הרב ז"ל דהכא אורעא החזקה של אשת איש דכיון דאשה דייקא ומינסבא רגלים לדבר להאמין יותר לעדים שאומרים שנתגרשה ולפיכך לא נעמיד אותה בחזקת אשת איש ממש וכ"ש לאוקימתא דמוקמינן לה כשברי לשניהם דלא קשיא מידי. ע"כ:

באשם תלוי קאי. והיינו למ"ד יש אם למסורת דמצות כתיב ולא בעינן חתיכה אחת משתי חתיכות ולמ"ד יש אם למקרא מכל מקום נהי דאינו מביא אשם תלוי בחתיכה אחת מכל מקום איסור אשם תלוי איכא כיון דמספקא לן אם היא אשת איש אם לאו איסורא איכא מספיקא אלא גזרת הכתוב היא דאינו מביא אשם תלוי להגין עליו מן הייסורין אלא בחתיכה אחת משתי חתיכות. לשון הרא"ש ז"ל:

וז"ל שיטה ישנה הבא עליה באשם תלוי קיימא א"ת והא ליכא אשם תלוי אלא בשוגג אבל לא במזיד י"ל ה"ק הרי הוא עושה איסור שגגתו באשם תלוי וא"ת הניחא למאן דאית ליה אשם תלוי בחתיכה אחת אבל לרב דאמר בכריתות שאין אשם תלוי בחתיכה אחת אלא בשתי חתיכות היכי מקשים הבא עליה באשם תלוי י"ל שתי חתיכות מאי טעמא משום דאתחזק איסורא אשה נמי הא אתחזק בה איסורא דכולהו מודו דאשת איש היתה. ע"כ:

וז"ל תלמידי ה"ר יונה ז"ל הבא עליה באשם תלוי וכו'. פי' אי אמרי' דמשנשאת לא תצא דכיון דתרי ותרי נינהו הוה ליה כשתי חתיכות אחת של שומן ואחת של חלב ואינו יודע איזו מהן של חלב ואכל א' מהן יש לו להביא אשם תלוי על הספק ואפי' אכלו במזיד והכא נמי עומד בכל ביאה וביאה באשם תלוי כיון שאינו יודע אי זו כת מהם מעידה אמת. ע"כ:

כגון שנשאת לאחד מעדיה פי' והוא אומר שברי לו שהיא פנויה דכיון שנשאת לא תצא. הריטב"א ז"ל. וא"ת היאך מותרת לינשא לו הא אמרינן בפרק ב' דיבמות מת הרגתיו הרגנוהו לא ישא את אשתו והרגנוהו משמע דאיכא תרי סהדי ואפילו הכי קאמר לא ישא את אשתו ופר"ח דהכא מיירי כגון שיש ג' עדים ותלתא לא חשידי ונראה דבתרי מיירי ואפ"ה לא חשידי כדמוכח לקמן דאפילו למאן דחייש לגומלין בזמן שיש שנים מעידים על זה ושנים מעידים על זה נאמנין וכן מוכח בשלהי פרק ב' דיבמות דתנן התם מיאנה או חלצה בפניו ישאנה מפני שהוא בית דין ודייק התם טעמא דב"ד הא בתרי לא מ"ש מהא דתנן שנים עדים חתומים על השטר או שטר מקח או גט אשה לא חשו חכמים לדבר מהדרינן היא גופא קמ"ל לאפוקי ממ"ד מיאון בפני שנים אלמא דתרי לא חשידי והא דקאמר הרגנוהו עד אחד קאמר כלומר הרגנוהו בין אנשים הרבה. לשון הרא"ש ז"ל:

באומרת ברי לי פרש"י ז"ל שאומרת אין לבי נוקפי ואין אשם תלוי אלא למי שלבו נוקפו והוצרך רבינו לפר' כן משום דאי אמרה ברי לי ממש למה לה עדים הא כל שאומרת מת בעלי תנשא והקשו עליו ז"ל דנהי דליכא אשם תלוי למי שאין לבו נוקפו מ"מ איסורא דאורייתא או דרבנן איכא וכ"ש אי קיימא בחזקת אשת איש דאיכא חיוב חטאת לכך פירשו באומרת ברי לי ממש וכדדייק לישנא וכי אמרינן האומרת מת בעלי תנשא ה"מ היכא דליכא עדים דסייעי לה כלל אבל אי איכא עדים סמכה אעדים ולא דייקא ומינסבא. הריטב"א ז"ל. וכן כתב הר"ן ז"ל בפירושיו על ההלכות:

וז"ל הרא"ה ז"ל באומרת ברי לי פרש"י ז"ל שאין לבי נוקפי ומוחזקני בו שאם היה קיים וכו'. ואין אשם תלוי בא אלא במי שלבו נוקפו ואין דבריו מחוורי' דהא וודאי לא חשיבא ידיעה לאפוקי נפשה מספיקא דתרי ותרי והנכון באומרת ברי לי שראתה אותו מת וא"ת אם כן אמאי לא מהימנא והא קי"ל האשה שאמרה מת בעלי נאמנת ואפשר דהא קשיא ליה לרבינו ז"ל ואי משום הא לא איריא דהני מילי היכא דליכא עדים אבל במקום עדים (כלל) ודאי אמירה דידה לית בה מששא ובהא לא קשיא לן לכתחילה אמאי לא תנשא דבהא ודאי כיון דתרי ותרי נינהו דינא הוא דלא נעביד מידי אפומייהו. ולכתחילה לא

תנשא ואם נשאת לא תצא. ע"כ:
מ"ש רישא ומ"ש סיפא פי' דאפילו תימא דרישא כדקיימא בחזקת פנויה וסיפא כדקיימא בחזקת אשת איש מ"מ אפי' רישא לא נפקא או מספיקא דאורייתא או מספיקא דרבנן דכל תרי ותרי באשת איש לכל הפחות ספיקא דרבנן איכא ולמה לא תצא ועוד דהכא מסתמא כולה פי' רישא וסיפא בחדא גוונא מיירי דאי לא אמאי נקט חדא במיתה וחדא בגירושין. הריטב"א ז"ל:
ודע שקבלנו מרבותינו ז"ל דכל מקום שאומר התלמוד מאי שנא ומאי שנא ולא קאמר מאי שנא רישא מסיפא או מ"ש סיפא מרישא דהכי בעי למימר דהא ודאי לית לן לפלוגי בינייהו כלל ואם באנו לחלק איפכא הוה לן למימר והכא נמי הכי קאמר דהא ודאי לא הוה לן לפלוגי בינייהו כלל דבתרווייהו הוה לן למימר תצא א"נ לא תצא ואם באנו לחלק איפכא הוה ליה למתני גבי שנים אומרים מת וכו' דתצא משום דאיכא למימר דאמרי בדדמי כגון שהלך במלחמה א"נ טבע במים ואמרי בדדמי דמת אבל בגירושין ליכא למימר בדדמי דנתגרשה דהא קאמרי דנתן גיטא בידה כנ"ל:
תרגמא בעד אחד וכו'. פי' והא דאמר שנים אומרים אחד משנים קאמר א"נ משום דעד ראשון הימנוהו רבנן כבי תרי כדאיתא בסמוך נקט ביה שנים ונקט אידך אגב דידיה. עד אחד אומר מת הימנוהו רבנן כבי תרי פי' וכגון שבא לב"ד קודם שיבא העד המכחישו והתירוה על פיו דאילו אתו בהדי הדדי עד אחד בהכחש' אינו כלום וכדאיתא בפ' האשה. הריטב"א ז"ל:
וז"ל שיטה ישנה עד אחד אומר מת וכו'. והוא שבא והעיד תחילה שאם באו שניהם כאחד עד אחד בהכחשה לא מהימן והכא באשה שמוחזקת באשת איש עסקינן דאי באשה שאין לה חזקה אפי' בלא האי עד שהוא מעיד מת אין כח ביד אחד לאוסרה ואפשר דבאשה שאין לה חזקה עסקינן וקמ"ל דאף על גב דתרווייהו מודו דאשת איש היא מהימן עד זה שהעיד מת אם העיד תחילה הילכך רישא בכל ענין מיתוקמא. ע"כ:
דאמר עולא בכל מקום שהאמינה תורה עד אחד וכו'. יש שפירשו דבעדות אשה לא האמינה עד אחד שאין דבר שבערוה פחות משנים ומה שאמרו שהאשה נשאת בעד אחד שמת בעלה אינו אלא מדרבנן שהקלו משום עגונא ואפקעינהו רבנן לקדושי מינה וכי אמרינן שהאמינה תורה עד אחד כשנים זהו בשאר איסורין שעד אחד נאמן בהם מן התורה ורבנן נמי האמינו גבי תרי בעדות אשה ולפי' זה אפי' באיסורין דעלמא אם באו שני עדים בזה אחר זה אין דבריו של שני במקום ראשון כלום וראשון נאמן אפי' להקל ופשטא דמימרא דעולא משמע דה"ה באיסורין דהא כל מקום קאמר ומיהו בענין עדות

אשה שמת בעלה נראין דברי רבינו ז"ל דההיא מדאורייתא נמי היא וכדפירש' בדוכתה בס"ד. הריטב"א ז"ל:

אי הכי אפילו לכתחילה נמי פי' דבשלמא דבההיא דלעיל כיון דאיכא תרי ותרי דין הוא שלא תנשא לכתחילה אפילו לאחד מעדיה באומרת ברי לי אבל הכא אימא לא דהא אין דבריו של אחד במקום שנים כלל. הריטב"א ז"ל:

משום דרב אסי דאמר רב אסי הסר ממך עקשות פה יש לפרש דרב אסי לאו מקרא קא יליף ולא איירי קרא בהכי כלל אלא רב אסי אתא לאשמעינן בדרך עצה טובה דראוי שלא תנשא לכתחילה והיינו משום דהסר ממך עקשות וכו' פי' בדרך הלצה וצחות לשון נקט לישנא דקרא ולא משום דקרא איירי בהכי כלל וניחא להאי פירושא דפריך בהאשה שלום עלה מהא דתנן עד אחד אומר מת ונשאת וכו' טעמא דנשאת הא לא נשאת לא תנשא והא אמר עולא כל מקום וכו' דהא עולא לא קאמר הכא משום דרב אסי הסר ממך עקשות פה וכו' אלא בדרך עצה טובה ומדינא אפי' לכתחילה תנשא ואילו ממתני' דהתם משמע דמדינא נמי לכתחילה לא תנשא והתוספות ז"ל לא פירשו כן אלא דרב אסי מקרא קא יליף ופסוק הוא דמייתי ולא נקיט האי לישנא בדרך צחות לשון כדפרישי' לעיל ומעתה קשיא למה ליה לאתויי לדרב אסי והא קרא משמע הכין בהדיא ותירצו בתוספות משום דרב אסי רגיל להביאו לכך מייתי דרב אסי וקשיא להו נמי ההוא דאשה שלום ותירצו כמו שכתוב בתוספות עי"ש:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל ומשום דרב אסי דאמר רב אסי ולזות שפתים הסר ממך פרש"י ז"ל דעיקר מימרא דרב אסי בפ"ב דיבמות ולא נהירא דהתם נמי הכי אמרי' אלא כי הא דאמר רב אסי ולא אשכחן עיקרה דהאי מימרא בשום דוכתא לכך י"ל כי זה הפסוק הוא בספר משלי דרב אסי היה רגיל לומר בכל דבר שהוא מגונה כיוצא בזה וההוא דיבמות וכן פירשו בתוספות ע"כ:

תרווייהו באשת איש קא מסהדי וכו'. תמיה לן ואפילו ליכא עד שלא נתגרשה עד אחד מי מהימן לומר נתגרשה ועוד אי מהימן מאי קאמר אין דבריו של אחד במקום שנים הא אמרת מהימן במקום מאה דאמרי אשת איש היתה ואפשר דהכא במאי עסקינן שאין כאן עדים שהיתה אשת איש וכדקאמרי תרווייהו באשת איש קא מסהדי אלמא ליכא עדים שהיתה אשת איש אלא אלו שהן מעידין שהיא אשת איש ואביי סבר לה כרב פפא דאמר לעיל גבי עד אחד שאמר תנאי כי האי סברא אי נמי ע"כ לא אמר רב הונא ברי' דרב יהושע למעקר סהדותייהו אתו אלא גבי תנאי שמתחילת עדות זה תנאי הוה אבל הכא אשת איש היתה ואח"כ נתגרשה וכשתי עדיות דמי והוה ליה חד במקום שנים

ומיהו רבא ורב אשי לית להו הך סברא אלא אמרי למיעקר אתו. ובתוספות מדקדקי' א"כ הא' מהני עדים פסול הוה ולא מצטרפי תרווייהו בעדות אשת איש כדאמרינן גבי שתי כתי עדים המכחישות זו את זו והעמידו אותה כשזרק לה קדושין זה אומר קרוב לו וזה אומר קרוב לה ולאו הכחשה היא דעבידו למטעי בה ואני אומר כיון דאיכא עדים דידעי כלל אינה נאמנת לומר גרושה אני דאזיל ליה מגו והוקשה לי הא דאמרינן לקמן גבי א' אומר נתקדשה תרווייהו בפנויה קא מסהדי וכו' אטו עד אחד בקדושין כלום הוא הא אמרי' בקדושין [סה ב'] שאין דבר שבקדושין פחות משני' ולא שנא נתקדשה בפניו לא שנא אמר אחד נתקדשה דהכי מוכח' סוגיא התם בהדיא עד שראיתי דרב פפא דאמר' הכא סבר שהמקדש בעד אחד חוששין לקדושיו ולית ליה בקדושין אין דבר שבערוה פחות מב' לפיכך צריך להכחשתו של ב' ומ"מ דוקא באשה שותקת או שאמרה איני יודעת אם קרוב לי או קרוב לו הא במכחישו עד אחד בהכחשה לאו כלום הוא כדאיתא התם וזה כפי דרך רבותינו ז"ל בעלי התוספות בין רישא בין סיפא בחד גוונא מתוקמא אבל אם נרצה להעמיד סיפא כשאמרה אשת איש הייתי וגרושה אני ומפני כך מעמידים אותה בחזקת אשת איש על פי אלו כמו שפירשתי אני י"ל דרישא נמי כשאומרת פנויה אני וא"ת א"כ אמאי לא תנשא והרי אין עד אחד נאמן באיסורין אלא בששותק כדאיתא בקדושין בפרק האומר וכל שכן בדבר שבערוה י"ל לרב פפא הבעל חושש לעצמו דתנן [כריתות יא ב'] עד אחד אומר אכל חלב ועד א' אומר לא אכל מביא אשם תלוי ומ"מ אין דבריו של אחד במקום שנים דרישא לאו דוקא אלא סירכא דסיפא נקט. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל תרווייהו באשת איש קא מסהדי וכו'. קשיא לן הא למה לי פשיטא ובלאו טעמא נמי דחד במקום שנים אטו עד אחד בגירושין כלום הוא וי"ל כגון שאינה בחזקת אשת איש אלא על פי אלו ולהכי איצטריך למימר משום דהוה ליה חד ואין דבריו של אחד במקום שנים וקשיא לן השתא נמי היכי מתוקמא אשת איש אפומא דהנך דהא כיון דקא מכחשי אהדדי לא סגיא דליכא חד פסול וכיון דכן הוא ליכא אלא עד אחד כשר דמוקים לה בחזקת אשת איש והכי מוכח התם בבבא בתרא בעדות המוכחשת דכל אותה עדות פסולה תירצו בתוספות דהכא אי דקא מכחשי אהדדי לגמרי הכי נמי אלא הכא במאי עסקינן דלא קא מכחשי אהדדי לגמרי אלא שזה אומר נתגרשה בגט קרוב לה וזה אומר בגט קרוב לו דהא לא חשיבא הכחשה למפסלינהו לסהדי דעבידי אינשי דטעי בהכי ולשון דחוק הוא ואי קא מפרשים לה בדלא מכחשי אהדדי אלא שזה אומר נתגרשה וזה אומר איני יודע בגירושין כדפרש"י לעיל בעד אומר תנאי ועד אומר אינו תנאי אתיא שפיר אלא דלא ניחא לי משום דרישא בעד אומר מת ועד אומר לא

מת לא אתיא אלא בהכחשה ואפשר דרישא תנא ליה אפי' בהכחשה וסיפא תנא ליה בלא הכחשה דוקא וקא אתיא שפיר ואפשר עוד לפרש דודאי בהכחשה גמורה איירי ומיהו כגון דקא אמרה איהי א"א הייתי וגרושה אני דשויא נפשה חתיכה דאיסורא וכיון דכן תו לא מהני לומר גרושה אני דהשתא ליכא טעמא דהפה שאסר הוא הפה שהתיר כיון דאיכא עדים כלל אע"ג דהני עדים לאו כלום הוא וכדפרישי' מ"מ כיון דאיכא עדים כלל ליכא הפה שאסר דלא ניחא לה למימר פנויה אני במקום עדים דהא כולהו מודו בהא מיהת דאשת איש הות והא אתיא כשיטתי' דרב פפא דלעיל דאמר תרווייהו בשטר מעליא קא מסהדי והאי דקא מסהיד תנאי הוה ליה חד ואין דבריו של אחד במקום שנים ואפשר לפרש דאפי' לרב הונא בריה דרב יהושע דעד כאן לא אמר רב הונא בריה דרב יהושע אלא לעיל דאיכא למימר למיעקר סהדותייהו קא אתו אבל הכא דכ"ע סהדותא אחריתי הוא שהרי אין עוקרין עדותן לומר שלא היתה אשת איש מה שאין כן באומר תנאי שעוקר עדותו דכיון שהיה תנאי בדבר אם לא נתקיים התנאי נמצא הדבר בטל למפרע מעיקרו ואם איתא להאי סברא א"כ נפקא לן בשנים אומרים כתב ידינו הוא זה ואחד אומר פרוע שאינו נאמן דהשתא איכא למימר תרוייהו בשטרא מעליא מסהדי והאי דקא אמר פרוע הוה ליה חד ואין דבריו של אחד במקום שנים דהשתא ודאי פריעא סהדותא אחריתי הוא וכן עיקר (ואפשר לפרש.) ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל תרווייהו בפנויה וכו'. הקשו בתוספות דמהאי לישנא משמע דהאי אתתא לא הויא קיימא מעיקרא בחזקת אשת איש אלא אפומייהו דהני דקא מסהדי עלה הכי ותו דאי קיימא בחזקת אשת איש פשיטא דעד אחד בגירושין אינו כלום ואפילו ליכא דמכחיש ליה וא"כ דבחזקת פנויה היתה היכי הויא אשת איש אפומייהו דהא כיון דמכחשו אהדדי חד מינייהו שקורי משקר ותירצו דהכא במאי עסקינן כגון שזרק לה גטה חד אמר קרוב לו היה ולא נתגרשה כלל וחד אמר קרוב לה היה ונתגרשה ודאי דאף על גב דכל חד מיניה טעין הכי בברי מ"מ כה"ג טעותא היא וכל חד מינייהו סבור לומר הכי בקושטא ולא חשדינן ליה דמסהיד בשיקרא והוה ליה כההוא דאמרינן זה אומר בשתי שעות וזה אומר בשלש שעות ולא שינוי' דחיקא היא דהא מסתמא לא עבידי דפליגי סהדי בגרושין דמכחשי אהדדי אלא גבי האי גוונא אבל יש שתירצו דהכא כשהיא אומרת אשת איש הייתי וגרושה אני דאילו ליכא עדים כלל הכא מהימנא אבל השתא דאיכא עדים כלל לא מהימנא ומיהו אהני דבורא לשוויי סהדותא דמסהדי אשת איש הוות בקושטא והפי' הזה דחוק מדלא פרישו לה בגמרא. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל תרווייהו באשת איש וכו'. האי לישנא ע"כ דמיירי דלא אתברר לן מעיקרא אם היא אשת איש או פנויה דאי באשת איש למה לן למימר תרווייהו קא מסהדי דאפי' לא אמר האי לא נתגרשה האי דקאמר נתגרשה לא מהימן כלל והא דנקט ליה כה"ג משום דבאשת איש ידועה מאי קמ"ל פשיטא דעד אחד לא מהימן אבל השתא קמ"ל דאע"ג דלא אתחזקא באשת איש אלא אפומא דהאי והאי הוא דקאמר נתגרשה אימא ניהמניה משום הפה שאסר קמ"ל דלא מאי טעמא תרווייהו באשת איש קא מסהדי והאי דקאמר נתגרשה עדות אחרינא הוא וליתיה אלא חד ולא מהימן ולא שייכא בפלוגתא דזה אומר תנאי וזה אומר אינו תנאי דאפליגו בה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע דבהא אפי' רב הונא מודה בה דהתם היינו טעמא דאמר רב הונא למיעקר סהדותיה קא אתי משום דחד סהדותא היא וברורי הוא דקא מברר ליה ואמר דעל תנאי כך הקנה זה או מכר זה אבל הכא תרי מילי נינהו דנשואיה לאו בגרושיה מתלו אלא הוה ליה כשנים אומרים כתב ידינו הוא זה וזה אומר עדיין לא פרעו וזה אומר פרעו דהאי דקאמר פרעו לא מהימן ורבא דאוקמה בתרי ותרי וראה ר' יוחנן דבריו של רבי מנחם וכו' ורב אשי דאוקמה בתרי לאו משום דפליגי עליה דאביי בעיקר דינא ולומר דברב פפא שייכא אלא משום דרבי יוחנן אמר שנים אומרים נתגרשה וכו' ולא ניחא להו לשבושי לישנא דאתמר בבי מדרשא משמיה דרבי יוחנן ולומר דלא איתמר שנים אלא אחד ואשכחו להו אורחא דלישנא דוקא איתא כנ"ל. ע"כ:

וז"ל תלמיד הרשב"א ז"ל הקשו בתוספות היכי אמרי דתרווייהו באשת איש קא מסהדי והא עדות מוכחשת היא וחד מהני פסול הוא והיכי מצטרפי בעדותייהו זו שמעידין שהיא אשת איש כדאמר גבי שתי כיתי עדים המכחישות זו את זו תירצו בתוספות דהכא ליכא הכחשה דלאו בדוקא קא מסהדי אלא כגון שזרק לה גטה וכו'. ונ"ל דקושיא מעיקרא ליתא שאם אתה עושה עדות זו כעדות מוכחשת ג"כ תקשי נמי הא לרב פפא דאמר בסמוך דעד אומר נתגרשה ועד אומר לא נתגרשה תרווייהו באשת איש קא מסהדי ויש לך לתרץ בה כמה דתרצתא הכא משום דעבידי למטעי וא"כ קשיא דידיה אדידיה דאילו לעיל גבי עד אומר תנאי ועד אומר אינו תנאי אמר רב פפא תרווייהו בשטרא מעליא קא מסהדי ותקשי לן היכי מצטרפי' לאסהודי בשטרא מעליא והלא עדות מוכחשת היא וחד מינייהו פסול וליכא לתרוצי התם דלאו בדוקא קא מסהדי כי הכא דודאי מאי דקא מסהיד אתנאי בדוקא קא מסהיד דליכא למטעי בה ע"כ אפשר לומר דכי אמרינן בשתי כיתי עדים דלא מצטרף חד מכל כת וכת בעדות אחת ה"מ להבא אבל למפרע לא מפסלי והכא כשמכחישין זה את זה כבר היתה עדותם שהעמידו

באשת איש עדות גמורה ועדות זו שמכחישין בה זה את זה עדות אחרת היא דנשואין לאו בגירושין מתלו דתרתי מילי נינהו והשתא מתרצא לן הא דעד אומר תנאי ועד אומר אינו תנאי דהתם קודם שמכחישין זה את זה בתנאי כבר נתקיים השטר למפרע ולאו כל כמיניהו למעקרי' השתא מחמת הכחשה זו ע"כ:

וז"ל הרא"ש ז"ל תרווייהו באשת איש קא מסהדי וכו'. מדאיצטריך למימר הכי משמע דאיירי באשה שאין אנו תופסין אותה בחזקת אשת איש אלא על פיהם וא"ת א"כ להמניה להאי דאמר נתגרשה במגו דאי בעי הוה שתיק יש לומר דלא חשיב מגו דשמא הוא רוצה לומר האמת כדי לפוסלה מן הכהונה ואין כאן עדות מוכחשת לומר שעדותם בטל דהכא מיירי כגון שזרק לה גט וכו'. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה סיפא עד אומר נתגרשה וכו'. ק"ל אי באשה שיש לה חזקה דאשת איש עסקינן מאי האי דקאמרי תרווייהו באשת איש קא מסהדי בלא עדותם היא אסורה ועוד מאי האי דקאמר נתגרשה הוה ליה חד הוה לן למימר אוקי חד לגבי חד ואוקי אתתא אחזקה ועוד אפי' שיבא עד שיעיד לא נתגרשה האי דקאמר נתגרשה לא מהימן להתיר אשה העומדת בחזקת אשת איש אלא ודאי באשה שאין לה חזקה דאשת איש עסקינן וכיון דתרווייהו מודו דאשת איש היתה הרי החזיקוה באשת איש ואין זה נאמן לומר נתגרשה וא"ת הא קי"ל כרב הונא בריה דרב יהושע בעד אומר תנאי ועד אומר אינו תנאי דהאי דקאמר תנאי למיעקר סהדותיה קאתי ולא אמרינן תרוייהו בשטרא מעליא קא מסהדי והאי דאמר תנאי הוה ליה חד תירץ מורי יצ"ו דהכא לא שייך למימר האי דקאמר נתגרשה למיעקר סהדותיה קא אתי שהרי מודה בעדותו האחר דאומר דאשת איש היתה אלא שנתגרשה אח"כ מה שאין כן בעד אומר תנאי שחוזר על עיקר עדותן לומר שלא היה אלא על תנאי אבל הכא כיון שהחזיקוה באשת איש אין אחד יכול להוציאה מחזקתה. ע"כ:

כתוב בהשלמה עד אחד אומר מת הימנוהו רבנן כבי תרי כדאמרינן בעלמא שכל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואי אתא עד אחד ואמר לא מת הוה ליה חד ואין דבריו של אחד במקום שנים והילכך אם נשאת לא תצא אבל לכתחלה לא תנשא משום דכתיב ולזות שפתים הרחק ממך ונראה לפרש באומרת היא והוא ברי לנו שמת שאם לא כן קיימי באשם תלוי כדפרישי' לעיל עד אומר נתגרשה ועד אומר לא נתגרשה תרוייהו באשת איש קא מסהדי והאי דאמר נתגרשה הוה ליה וכו'. ואפילו נשאת לאחד מעדיה ואומרת ברי לי תצא ומיירי כגון דלא קיימא בחזקת אשת איש דאי הוה קיימא בחזקת אשת איש אפי' לא אתא עד אחד דלא נתגרשה תצא דאין עד אחד נאמן בגרושין

וכ"ת מ"ש ממיתה מיתה אינה יכולה מכחישתו גירושין יכולה מכחישתו אלא ודאי בדלא קיימא בחזקת אשת איש מיירי וכ"ת עד אחד דנתגרשה הימנו רבנן כבי תרי אין הכי נמי אי לא אתא עד אחד דלא נתגרשה אבל מאחר שבא עד אחד שלא נתגרשה תרוייהו מוקמי לה בחזקת אשת איש ועד אחד דנתגרשה במקום חזקת אשת איש לא מהימן אם בא עד אחד ואמר נתקדשה ועד אחד אומר לא נתקדשה תרוייהו בפנויה קא מסהדי והאי דקאמר נתקדשה הוה ליה חד ואין דבריו של אחד במקום שנים.ע"כ.וכתב הראב"ד ז"ל גבי עד אחד אומר מת וכו' וקבילניה אסהדותיה והדר אתא אידך דאמר לא מת לא מהימן דהוה ליה כקלא דבתר נשואין אבל אי אתו בבת אחת עד אחד לא מהימן כדאיתא בסוטה פרק בתרא. צ"ע שוטה שאמרה מת בעלה אם נאמנת להתירה להנשא ונראה לפי סוגיית הגמרא פרק האשה שלום שנאמנת ודין זה צריך ביאור גדול. לשון פי' רבינו מאיר הלוי פרק האשה שלום ושמעי' מינה דאפי' שוטה נמי כי אתיא ואמרה מת בעלי נאמנת ודוקא שיודעת בטיב נשואין ואלמנות אבל שוטה שאינה יודעת בטיב אלמנות ונשואין לא מהימנא והרב ר' שמואל בר דוד כתב כי אמרי רבנן דשוטה מהימנא ותנשא על פיה הני מילי בשוטה מעיקרא דכקדושין כך גרושין כלומר ככניסתה כך יציאתה. עכ"ל הרב ר' מאיר בר שמעון המעילי ז"ל:

וראה רבי יוחנן וכו'. פי' וכגון שבאו עדים ואם כן נשאת לאחד מעדיה ובאומרת ברי לי ולפום האי אוקימתא ליתא לדרבי יוחנן דהא ר' מנחם בר יוסי יחידאה הוא וכרבנן קי"ל ואע"ג דלהאי אוקימתא רבי יוחנן סבר ליה כוותי' בגרושין הא איכא אידך אוקמתא דרב אשי בסמוך דמוקים לה לדרבי יוחנן אפי' כרבנן ועלה סמכינן. הריטב"א ז"ל:

מיתה אינה יכולה מכחישתו שאם יבא בעלה לא היה לה שום טענה ומתוך כך מעיקרא דייקא ומנסבא ומסתמא נתברר לה שמת קודם שנשאת ולפיכך לא תצא. גרושין יכולה להכחישו שאומרת בלבה אפי' אם יבא בעלי ויאמר לא גרשתיה יכולה אני להכחישו ולומר שגרשני ומתוך כך לא דייקא כולי האי וסומכת על העדים שמסייעים אותה ואומרים שגרשה ונשאת על הספק ולפיכך תצא. תלמידי הר' רבינו יונה ז"ל:

ומי חציפה כו'. והאמר רב המנונא וכו' ואע"ג דרב המנונא לא אמר אלא בפניו אבל שלא בפניו לא ה"ק מדקאמר רב המנונא שאינה מעיזה פניה בפניו ומתירין אותה לכתחלה על סמך זה הוה לן למימר דשלא בפניו נמי אם נשאת מיהא לא תצא ואהדרי ליה דכיון דאיכא סהדי דמסייעי לה מעיזה ואפי' בפניו והילכך אפי' נשאת תצא. הרשב"א ז"ל:

רב אשי אמר דאמרי עכשיו מת וכו'. פי' ואפי' נשאת לאחר שבאו עדים ובשנשאת לאחד מעדיה ובאומרת ברי לי דבלאו הכי ליכא לאוקמה לעולם כל היכא דאיכא תרי

ותרי וכדמוכח לעיל בהדי' ואפי' בהא בגירושין תצא דכיון דאפשר לברורינהו דאמרינן להה(ו) אחוי גיטך ולא מחויא ליה ודאי שקרא קא אמרת. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הר' רבינו יונה ז"ל דאמרי עכשיו מת וכו'. פי' כגון שהעדים שאומרים שמת בעלה מעידים שעכשיו מת ולפיכך אם נשאת לא תצא דמיתה ליכא לברורה שאפשר לאחר שראו אותו מת הפילו אותו בני אדם במקום שלא יוכל שום אדם לראותו לעולם אבל גרושין איכא לברורי דאמרינן לה אי איתא דהכי הוא אחוי גיטך דכיון שמעידים שעכשיו גרשה ודאי אם היה אמת היה הגט מזומן בידה דברגע קטן לא היתה מפסידתו אבל אם מעידין לאחר זמן ודאי לא תצא שאפשר שאבדה אותו והלכתא כרב אשי מיהו במיתה נמי היכא שאפשר להתברר ולא בררה תצא. ע"כ:

גרושין איכא לברורי דאמרינן וכו'. ואע"ג דיכולה למטען דקרעתו או שנאבד לה שאני הכא דכיון דאיכא דמכחשי לה חיישינן לה אבל היכא דליכא הכחשה אע"ג דעכשיו גרשה יכולה למימר קרעתיו או אבדתיו ולא חיישינן לה ובתרי ותרי נמי היכא דליכא לברורי כגון דאמרי עדים אלו זה כמה גרשה ואלו אומרים לא גרשה אע"ג דליתיה לגיטה בידה אלו דאמרי נתגרשה מהימני דאין כאן הוכחה כלל דמשקרא דזמן מרובה לא נטרא ליה לגיטה. הרשב"א ז"ל:

וז"ל לקוטי הגאונים ז"ל אוקמה רב אשי אליבא דרבנן כדאיכא לברורי הילכך מיתה בין דאמרה מת סתם בין דאמרה מת עכשיו כיון דליכא לברורי אם מת אם לא מת ואין בידינו כלום טענה לסתור בה את דבריה לפיכך קא אמרי רבנן לא תנשא ואם נשאת לא תצא. גירושין נמי אי אמרי גרשה ולא אמרי עכשיו גרשה כיון דבאיכא לברורי תלי' מילתא הכא ליכא לברורי דיכולה לטעון גרשני ואבד הגט ממני לפיכך לא תנשא ואם נשאת לא תצא. אבל כי אמרי עכשיו גרשה כיון דאיכא לברורי לאחוויי גיטה דהא אינה יכולה לומר אבד הגט ממני מפני שעכשיו גירשה ובשעה קלה ודאי לא אבדתהו אי לא ברירא ומחוויא לה לגיטא אם נשאת תצא ע"כ. ולפי זה ניחא דאיכא למידק דלרב אשי לפלוג וליתני בגרושין גופייהו בין היכא דאמרי עכשיו גירשה ובין היכא דאמרי זה כמה גרשה ובמאי דכתבו הגאונים ניחא דהא אתא לאשמעינן דבמיתה בין דאמרי מת סתם בין דאמרי מת עכשיו דאע"ג דאיכא למימר הא דמיתה נמי איכא לברורי קמ"ל דלא שנא דאיכא למימר שתכף ומיד לאחר שראו אותו שמת הפילו אותו בני אדם במקום שלא יזכר ולא יפקד וכמו שכתבו תלמידי הר"י וכדכתיבנא לעיל. ובזה ניחא נמי קושיא אחריתי דלקמיה בסמוך עלה הא דתניא שנים אומרים נתקדשה וכו' לא משני רב אשי הכין וכדבעינן למכתב קמן בס"ד. הקשו בשיטה ישנה דהיכי אמרינן דבמעידין עכשיו

מת אם נשאת לא תצא והא צריכה להמתין ג' חדשים ותירצו דה"ק דעדים מעידים עכשיו מת ועכשיו גרשה ולאחר זמן אם נשאת לא תצא כשנים אומרים מת אבל בגרושין תצא דכשאמרו העדים עכשיו גרשה רגלים לדבר דשקרי נינהו מדלא הוה לה גט בההיא שעתא בידה:

דף כג.

מ"ש רישא ומ"ש סיפא הקשו בתוספות דמאי פריך שנא ושנא דרישא אית לן לאוקמה בפנויה וסיפא בחזקת אשת איש ותירצו דברישא אע"ג דאית לן לאוקמה בחזקת פנויה מ"מ תרי ותרי ספיקא דרבנן היא כדמוכח בפ' ד' אחין והוה לן למימר תצא מדרבנן. והקשו בקונטריסין כיון דתרי ותרי ספיקא דרבנן א"כ רבנן דר' מנחם בר יוסי אמאי אמרי לעיל לא תצא כיון דתרי ותרי ספיקא דרבנן ותירצו דטעמא דרבנן לעיל כשנשאת לא' מעדיה כמו שמעמיד הספר לעיל מש"ה לא תצא אבל ברייתא איירי כשנשאת לאחר ולעיל אשמעינן רבותא דר' מנחם בר יוסי דאע"פ שנשאת לאחד מעדיה אפ"ה תצא דר' מנחם בר יוסי ס"ל דבכל ענין תצא ואפילו בנתקדשה דאיכא לאוקמה בחזקת פנויה אפ"ה ס"ל תצא והלכך ברייתא דשנים אומרים נתקדשה לא אתיא כר' מנחם בר יוסי. ועוד הקשו בקונטריסין דכיון דלהך תירוצא קשיא ליה לתלמודא דהוה לן למימר תצא אם כן יקשה על הרישא לחודה ותרצו דטעמא דרישא משום דדייקא מעתה מקשה שפיר כיון דטעמא דרישא משום דייקא מאי שנא רישא דלא תצא ומאי שנא סיפא דתצא דבנתגרשה נמי איכא למימר דייקא ע"כ:

עוד תירצו בתוספות דהכי פריך דכיון דלא מפלגי בין באו עדים עד שלא נשאת לבאו עדים משנשאת ש"מ דלאו רבי מנחם בר יוסי היא אלא רבנן א"כ סיפא נמי אמאי תצא הא שמעי' להו דאמרי לא תצא והקשו בקונטריסין דהך תירוצא הוה ליה לאקשויי על סיפא לחודה ואמאי קתני תצא הא שמעי' להו לרבנן דאמרי לא תצא ותירצו דאם לא היה אומר אלא סיפא לחודה הייתי מעמידה בעכשיו גירשה ומ"ה תצא דאיכא למימר דאחוי גיטך ועוד תירצו דה"פ מאי שנא רישא כו'. דע"כ טעמא דרבנן דאמרי לא תצא משום דנשאת לאחד מעדיה דאי אמרת דאין חלוק בין נשאת לאחד מעדיה ובין לאחר אלא טעמא דידהו דלא תצא משום דדייקא א"כ מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא גבי גירושין נמי דייקא ואמאי תצא. ע"כ:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא פי' דמסתמא כולה בחדא גוונא וליכא בינייהו אלא דהא בקדושין והא בגירושין ותו דאפי' תימא דסתם רישא משמע במי

שהיתה בחזקת פנויה וסתם סיפא משמע במי שהיתה בחזקת אשת איש ובאין להעיד על גירושיה מכל מקום אפילו רישא לא נפקא מידי ספיקא דאורייתא או דרבנן. ע"כ:
וז"ל הרשב"א ז"ל ואם תאמר מאי קושיא לימא ליה הכא והכא אוקי אתתא אחזקתה וכו'. הא לא קשיא דלמאן דאית ליה תרי ותרי ספיקא דאורייתא לא מוקמינן להו אחזקתייהו ואפילו קיי"ל כמאן דאית ליה ספיקא דרבנן איכא למימר דלתרוצי אף למאן דאמר ספיקא דאורייתא קא אתי וכן שיטת התלמוד בכל מקום לארווחי ולתרוצי מתניתין ומתניתא אליבא דכולהו תנאי ואמוראי כל היכא דאיכא לשנויי ולאוקמיה.ועוד יש לי תירוץ אחר בענין וכבר הארכתי בו בקדושין פ' האומר בס"ד ושם פירשתי מפני מה לא העמידה רב אשי גם לזאת דאמרי עכשיו קדשה ועכשיו גרשה כמו שתירץ בההיא דר' יוחנן כגון דקאמרי עכשיו מת עכשיו גרשה. ע"כ:
וז"ל בקדושין פרק האומר איכא למימר דלמאן דאמר תרי ותרי ספיקא דאורייתא קא פריך ודכוותא טובא איכא דמקשי אליבא דחד תנא ואע"ג דלא קי"ל כותיה לברורי לברייתא אליבא דכולהו תנאי ואליבא דכולהו אמוראי א"נ כיון דנפק עלה קלא מעיקרא דנתקדשה ועמדה ונשאת הוה לן לאפוקה דלא גרע מקלא דקודם נשואין וארוסין דמפקי' לה. א"נ איכא למימר דסיפא קא קשיא ליה מ"ש שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה דתצא וברישא לא תצא דהא ברייתא בין דאיכא לברורי ובין דליכא לברורי היא מדנקט לה בפנויה ואשת איש ולא נקט לה כולה באשת איש ולפלוג בין מיתה לגרושין אלא ודאי בין דאיכא לברורי בין דליכא לברורי דומיא דנתקדשה קאמר דליכא לאפלוגי בין נתקדשה עכשיו לנתקדשה זה כמה דבין כך ובין כך ליכא לברורי והילכך שנים אומרים נתגרשה אפילו בדליכא לברורי כגון דאמרי נתגרשה זה כמה קתני ברייתא דאם נשאת תצא ואמאי כיון דנשאת לאחד מעדיה וליכא לברורי הוה לן למימר אם נשאת לא תצא כדאמרינן בשנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת דבדליכא לברורי אם נשאת לא תצא כדאמר רבי יוחנן וכן כתב הריא"ף ז"ל דאפי' בגרושין היכא דמסהדי לאחר אם נשאת לא תצא והיינו דלא משני לרב אשי בהא קדושין ליכא לברורי גרושין איכא לברורי כדמשני בההיא דרבי יוחנן מיתה ליכא לברורי גרושין איכא לברורי. ע"כ:
וז"ל שיטה ישנה מאי שנא רישא וכו'. וא"ת לישני ליה רישא אוקי אתתא אחזקת פנויה סיפא אוקמה אחזקת אשת איש י"ל אם כן פשיטא אלא ודאי סיפא נמי מיירי באשה שאין לה חזקה דאשת איש אצלנו כגון באשה שבאת ממדינת הים א"נ כתירוץ ב"ה ז"ל דבספק דאורייתא בשני עדים אין מקום לחזקה כדכתיבנא לעיל ע"כ. ולפי דרכינו שאנו רגילין לפרש דכל מקום דפריך בהאי לישנא מאי שנא ומאי שנא פירושו דאיפכא

איבעי ליה לחלק וכדכתיבנא לעיל גבי הא דרבי יוחנן הכא נמי יש לפרש דהכי פריך דלקושטא דמילתא בתרווייהו הוה לן למתני תצא או לא תצא כפי התירוצין דכתבינן לעיל ואם באנו לחלק איפכא איבעי ליה לחלק דסתמא דמילתא כי אמרי לא נתקדשה או לא נתגרשה פירושו לא ראינוהו והילכך הוה לן למתני איפכא והכי נמי משני לה רב אשי לעולם תרי ותרי ואיפוך. כנ"ל:

תרווייהו בפנויה קא מסהדי והא דקאמר נתקדשה כו'. לכאורה נראה לפרש דעד אומר נתקדשה ביום פלוני ועד אחד מכחישו ואומר כל אותו היום ישבה עמי ולא קבלה קדושין משום אדם ויש לשאול ואמאי איצטריכי לעד שיאמר לא נתקדשה כדי להתירה דאפילו בלא זה העד מותרת שעד אחד שהעיד שנתקדשה האשה אינו נאמן ואפילו האיש והאשה מודים שכל דבר שבערוה אינו פחות משנים וזו אינה קושיא כל כך שנוכל לומר איידי דאיצטריך למימר בסיפא עד אומר לא נתגרשה תנא נמי ברישא עד אומר לא נתקדשה אבל אי קשיא הא קשיא כיון שהקידושין בעד אחד כמאן דליתנהו דייניגן להו היכי קאמר הרי זו לא תנשא שאפילו לכתחלה מותר ותירצו כל זה רבני צרפת ז"ל דמיירי כגון שזרק לה קדושין ספק קרוב לה ספק קרוב לו והעד האחד מעיד שזרקו קרוב לו ומ"מ תרווייהו מודו שענין קדושין היו ביניהם ואם היה בא העד האחד בלבד שמעיד שזרקו קרוב לה לא היינו מתירין אותה כיון דאיכא עד אחד נמי שאומר שקדושין היה ביניהם אבל עכשיו שהעד האחד אומר בפי' שלא נתקדשה נמצא דתרווייהו בפנויה קא מסהדי וזה שאומר שנתקדשה הוה ליה חד ואין דבריו של א' במקום שנים. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל אמר רב פפא תרגומא בעד אחד עד אחד אומר נתקדשה כו'. תרווייהו בפנויה קא מסהדי וכו' קשיא לן בלאו הכי נמי אטו עד אחד בקדושין כלום הוא. ורבינו נר"ו תירץ דרב פפא לטעמיה דאמר התם בקדושין דהמקדש בעד אחד קדושיו קדושין ומיהו אכתי ק"ל היכי דמי אי דלא מכחשי אהדדי הא אמרת דרב פפא סבר דקדושיו קדושין ואי דקא מכחשי אהדדי הא פשיטא דהוה ליה עד בהכחשה ודכ"ע לאו כלום הוא ובתוספות פירשו דלא מכחשי אהדדי לגמרי אלא דהני אמרי זרק לה קדושין קרוב לה ואלו אומרים קרוב לו וכל כה"ג לאו הכחשה גמורה היא כדפרישית לעיל והיינו דקמ"ל. והאי תירוצא דהכא לא מהני לן מידי אי הכחשה גמורה אי לא כיון דהכחשה מיהא היא דבשלמא לעיל דקא מצטרך לן דלא מפסלי סהדי כי היכי דליהוי חזקה דהאי איתתא אתוקמא בחזקת אשת איש אפומייהו דאתו תרווייהו שוו אהדדי והוי חזקה מעלייתא מפרקא לן ודאי בהכי כיון דלאו הכחשה גמורה היא לאו מפסלי להו דעבידי

אינשי דטעו בהכי וכדאמרינן בפסחים ומהימני במאי דקא שוו אהדדי אבל השתא בהאי סהדותא גבי מאי דמכחשי אהדדי מה לי אי הויא הכחשה גמורה אי לא מכל מקום הוה ליה עד אחד בהכחשה ולאו כלום הוא ואפשר לומר דרב פפא היינו דקמ"ל לטעמיה דסבר דהמקדש בע"א קדושיו קדושין מהו דתימא כיון דהכי הוא דאמרינן נמי דתיהוי הימנותא גביה ואפילו היכא דקא אתי בקמייתא נהימניה כתרי וכי אתי אידך הוה ליה גבי האי חד במקום שנים דומיא דעד אומר מת ועד אומר לא מת דהימנוהו רבנן לקמא כתרי ותו לא מהימן אידך ותתסר אפומיה קמ"ל דכי קי"ל דעד אחד נאמן בקדושין לומר שהוא כשאר איסורין דקי"ל בהו דעד א' נאמן וכל דאיכא אחרינא דמכחיש ליה לא מהימן כלל דעד א' בהכחשה לאו כלום הוא הלכך ה"נ לא מפקינן לה בהכי ואפילו הכי לכתחלה מיהת לא תנשא ולא דמיא להההיא דלעיל דעד אחד אומר מת דאמרי' דהימנוהו רבנן כבי תרי וחשבינן אידך גביה חד במקום תרי דהתם הוא דאילו מדינא תרי בעינן וכיון דהימנוהו רבנן ודאי במקום תרי קאי וכבי תרי חשבינן ליה אבל הכא אליבא דרב פפא הרי הוא כשאר איסורין ומדינא נמי עד אחד נאמן וכיון דאיכא אחרינא דמכחיש ליה בכי הא ודאי חד בהכחשה לאו כלום הוא וכן דעת רבינו נר"ו והכא איירי בשותקת דאי לא בלאו הכחשה דאידך נמי לא מהימן והא דנקט טעמא דהוה ליה חד במקום שנים ולא קאמר הוה ליה עד א' בהכחשה היינו כדפרישית דמשום דאתי לאפוקי דלא תימא דעד אחד בקדושין הימנוהו כתרי והוי אידך גביה חד במקום שנים נקט ליה האי לישנא דאדרבה האי דקאמר נתקדשה חשיב לן לגבי אידך חד במקום שנים ומשום אידך דקאמר בסיפא זה אומר נתגרשה כו' הוא דנקט האי לישנא ומיהו איכא נוסחי התם דגרסינן בהו רב פפי, לחוד ורב פפא לחוד ואפשר דרב פפא כהלכתא ס"ל ומיהו מסתברא דאליבא דהלכתא נמי אפשר לפרש דהכא ודאי בדלא מכחשי אהדדי ורב פפא האי טעמא דקאמר לא אצטריך לן היכא דאתו לאסהודי בפנויה דהאי ודאי עד אחד בקדושין לא מהימן לן ולא אצטריך לן האי טעמא אלא לזה אומר אשת איש היתה ונתגרשה ונתקדשה וזה אומר אשת איש היתה ונתגרשה ושוב לא נתקדשה דמהו דתימא השתא תרווייהו מודו דקיימא בחזקת איסורא וליכא אלא חד דמוקים לה בחזקת היתר והיינו מאן דאמר נתגרשה ושוב לא נתקדשה אבל אידך הא קאמר ונתקדשה והך נמי מודה דאשת איש הוות וכיון דכן הוה אמינא ליהוי האי דמוקים לה בחזקת היתר כחד לגבי שנים קמ"ל דאדרבה אמרינן לאידך גיסא דתרווייהו בפנויה קא מסהדי דהא קא מודו תרווייהו דנתגרשה ודאי דקאמר נתקדשה הוה ליה חד ואין דבריו של אחד במקום שנים והאי דאיצטריך רב פפא לדחוקי נפשיה בהאי טעמא משום דמתניתין

סתמא קתני דאיתיה להאי דינא לעולם ואפילו אתו לאסהודי כה"ג דאמרן והשתא אתיא שפיר לישנא דקאמר תרווייהו בפנויה קא מסהדי והאי דקאמר אשת איש הוה ליה חד כו'. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל אמר רב פפא תרגמה בעד אחד עד אחד אומר נתקדשה וכו'. הקשו בתוספות למה לי האי טעמא תיפוק ליה דעד אחד בקדושין אינו כלום אעפ"י שאומר שנתקדשה בפני שנים וכדאיתא במסכת קידושין במתניתין דחבלה [סה ב'] וכיון דכן אף על גב דליכא מאן דמכחיש ליה אינו כלום ויש מתרצים דהכא רב פפא לטעמיה דאמר במסכת קדושין שהמקדש בעד אחד חוששין לקדושין וכ"ש שחוששין לעד אחד שאומר שנתקדשה בפני שנים הלכך אי לאו דאיכא עד א' דמכחיש ליה היינו חוששין לדברי העד שאומר שנתקדשה אבל השתא דאיכא עד אחד דמכחיש ליה אין חוששין לו דהוי ליה כא' במקום שנים ואם תאמר אכתי למה לי האי טעמא תיפוק ליה דכיון דעד אחד בהכחשה אינו כלום אפי' רב פפא מודה שאין חוששין לו. ויש לומר דהא לא חשיבא הכחשה גמורה דמיירי שזרק לה קדושיה זה אומר קרוב לו וזה אומר קרוב לה דהא טעותא היא ולא חשיבא הכחשה גמורה אדרבה הוה ס"ד דכיון דתרווייהו מודו שזרק לה קדושין שתהא צריכה גט קמ"ל דאדרבה תרווייהו בפנויה מסהדי ואין דבריו של אחד במקום שנים ודוחק הוא לאוקמי מתניתא דלא כהלכתא והוה לן למימר דרב פפא לטעמיה וכ"ש דברוב נוסחי גרסינן התם רב פפי והכא גרסינן רב פפא ובתוס' פירשו עוד דאפילו למאן דאמר דאין חוששין לעד אחד בקדושין אתיא מתנית' להאי אוקימתא דהכא כשזרק לה קדושיה בפני בני אדם ספק קרוב לו ספק קרוב לה ואילו מדינא כל היכי דלא אתו אידך סהדי היתה ספק מקודשת מדרבנן דחיישינן שמא קרוב לה היה וכדאיתא ביבמות פ"ד אחין אבל השתא דאתו הני סהדי שאומרים בדבר זה אומר קרוב לו וזה אומר קרוב לה אמרינן דהני תרווייהו בפנויה מסהדי לאפוקי מספיקא דרבנן דמעיקרא וכיון דכן האי דקאמר נתקדשה חשוב כאחד במקום שנים וסיפא מתפרשא כדפרישנא לעיל באוקימתא דאביי ויש שפירשו דהכא מוקים לה רב פפא לרישא אפילו בקיימא בחזקת אשת איש ובאו שנים ואמרו לפנינו נתגרשה וחזר וזרק לה קדושין זה אומר קרוב לו וזה אומר קרוב לה ומיהו אמרינן דתרווייהו מודו דפנויה היא שנתגרשה בפניהם והאי דאמר שחזרה ונתקדשה ודאי הוה ליה עד א' במקום שנים ומשום דלא תימא אדרבה כיון דמכחשי אהדדי בקדושין חד מינייהו סהדא שקרא ואין כאן אלא עד אחד בגרושין קמ"ל דהא לאו הכחשה גמורה אלא טעותא ואדרבה תרווייהו בפנויה מסהדי שפיר ודכוותא מתפרשא אידך בבא דסיפא אע"ג דקיימא בחזקת פנויה ובאו

שנים ואמרו נתקדשה בפנינו ואחר כך זרק לה גיטה אחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה להכי אמרינן תרווייהו באשת איש מסהדי ולא אמרינן דחד מינייהו משקר מכיון דמתכחשי בגרושין ובדין הוא דהוה ליה לרב פפא לשנויי דרישא כשאומרין נתגרשה וחזרה ונתקדשה וסיפא באומרים נתקדשה וחזרה ונתגרשה אלא דנקט לישנא קלילא משום דפשיטא ליה דלא אפשר אוקימתיה אלא בהכי והשתא אוקי רב פפא למתניתא באוקימתא דאלימא דמשכחת לה אריש דאף על גב דקיימא מעיקרא בחזקת אשת איש לא תצא וסיפא אע"ג דקיימא בחזקת פנויה מעיקרא תצא והא דרב פפא אף ע"ג דבדרך אוקימתא איתמרא ודחיקא היא בלישנא דברייתא דקתני שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים ל"נ מ"מ הלכתא היא לפום הני תרי פירושי בתראי ע"כ:

סיפא עד אחד אומר נתגרשה כו'. ויש לשאול אמאי איצטריכיה לעד אחד אומר לא נתגרשה כדי לאוסרה דאפילו בלא זה העד בחזקת אשת איש עומדת שאין מתירין אותה בעד אחד שיאמר שנתגרשה ויש לומר דהכא מיירי כשהיתה עומדת בחזקת פנויה ועל פי אלו העדי' אנו מחזיקים אותה בחזקת אשת איש ומש"ה אצטריך עד א' אומר לא נתגרשה לאוסרה דאי בעד אומר נתגרשה אעפ"י שמודה שאשת איש היתה לא היינו אוסרין אותה דנאמן במגו דיכול לומר אינה נשואה ואם תאמר והיכי אמרינן כיון דתרוייהו מודו דאשת איש היתה לא נאמין אחר כך לעד שאומר נתגרשה דהא חזינן לעיל שאם אמר אחד מן העדים תנאי היו דברינו מתבטל כל עדותו וכו'. תלמידי ה"ר יונה ז"ל. וכבר הארכנו בזה לעיל ועיין הר"ז ז"ל על ההלכות:

רב אשי אמר לעולם תרי ותרי ואיפוך כו'. ק"ל אמאי לא שני רב אשי כדשני לעיל קדושין ליכא לברורינהו גרושין איכא לברורי דאמרי' לה אם איתא דהכי הוה אחוי גיטך. ויש לומר אם כן לפלוג באשת איש גופה בין מת ובין נתגרשה ועוד סתמא דברייתא או כרבנן או כר' מנחם בר' יוסי דרבנן סברי בין מת ובין נתגרשה לא תצא ור' מנחם סבר תצא ואף ע"ג דר' יוחנן ראה כת"ק בחדא ודברי ר' מנחם בר יוסי בחדא דרך אמורא להכרייע ולפסוק אבל מתני' סתמא אליבא דחד תנא סתמי לה. שיטה ישנה:

והרא"ש ז"ל כתב וז"ל והא דלא משני רב אשי כדלעיל עכשיו גרשה עכשיו קדשה משום דבקידושין נמי איכא לברורי ע"י הקדושין ע"כ. ודבריו צ"ע. ויש לי לתרץ דבעלמא אשמעינן רבותא דאע"ג דשנים אומרים עכשיו מת נמי איכא לברורי קמ"ל דמיתה ליכא לברורי וכדכתיבנא לעיל אבל הכא אדרבה האוסר דהיינו האומר נתקדשה איכא לברורי והמתיר דהיינו האומר לא נתקדשה ליכא לברורי וכיון שכן פשיטא דלא תצא ולכתחלה נמי הוה לן למימר דתנשא ומעתה תקשי דלפלוג בדידה בנתגרשה גופה בין

היכא דאמר עכשיו נתגרשה ובין היכא דלא אמר אלא זה כמה נתגרשה כנ"ל. ושוב מצאתי בקונטריסין ששמעו מההר"י ז"ל דלא שייך גבי קדושין עכשיו נתקדשה כי העדים המתירין היו צריכין לומר עכשיו לא נתקדשה וזה ליכא לברורי דלא שייך בירור על אותן שאומרין לא נתקדשה כי מה בירור יכולין לברר על לא נתקדשה בשלמא על נתקדשה שייך בירור אבל על לא נתקדשה לא שייך. עד כאן:

עוד כתב בקונטריסין ויש לומר אי איירי בעכשיו א"כ הוה ליה למנקט מת לא תצא והוי רבותא טפי דאף ע"ג דהויא בחזקת אשת איש אפ"ה לא תצא משום דליכא לברורי אבל עתה לא היה צריך לאשמעינן דמסיפא שמעינן לה דדוקא גרושין אמרינן תצא משום דאיכא לברורי אבל מת דליכא לברורי אמרינן לא תצא א"נ נימא איפכא מת תצא משום דאית ליה קלא אבל נתגרשה לא תצא דלית ליה קלא דאיכא נמי דמגרשי בצנעה אבל קשה עדיין יאמר מת ולא תוכל לומר איפכא כמו שאמרת דא"כ יאמר במקום נתקדשה דלא תצא יאמר נתגרשה דלא תצא כיון דלית לה קלא הלכך אם היה כך דרב אשי איירי בעכשיו יאמר מת והיה מיושב הכל דאם תרצה לומר מת הוא דלא תצא משום דאית ליה קלא אבל נתקדשה תצא כיון דלית ליה קלא א"כ בסיפא במקום נתגרשה תצא יאמר נתקדשה תצא כיון דלית ליה קלא אלא ודאי לא איירי כלל דאל"כ יאמר מת כדפי'. ע"כ:

ואיפוך שנים אומרים ראינוה כו'. וא"ת ומה לו להפך יאמר שנים אומרים ראינוה שנתקדשה ושנים אומרים לא ראינוה שנתקדשה והוי עדות וכגון שדרים בחצר אחת דאיכא קלא ויש לומר דאם כן בסיפא תאמר לא ראינוה שנתגרשה ומש"ה תצא דלא ראינוה הוי עדות אמאי תצא אם בקדושין היה לו להיות קול אף על גב דעבידי אינשי דמקדשי בצינעא כ"ש בגירושין דאית לה קול וא"כ אמאי קאמר בגירושין תצא. קונטריסין:

ואיפוך שנים אומרים כו'. עד קמ"ל דעבידי אינשי דמגרשי בצינעא. פי' וה"ה דאע"ג דקתני סיפא איצטריך למתני רישא דאי לא הוה אמינא גירושין הוא דעבידי אינשי דמגרשי בצינעא כדי שלא תתבזה בב"ד אבל קדושין לא מקדשי לעולם אלא בפרהסיא דשבח הוא לו קמ"ל דזימנין דעבידי דמקדשי בצינעא או כדי שלא יקדמנו אחר או שמקדש אשה שאינה הגונה לו והקשו בתוספות בשם הר' מנוח ז"ל דמכל מקום אכתי תקשי לן מדוקיא דרישא לדוקיא דסיפא דרישא משמע דדוקא משום דכת אחת אומרת לא ראינוה שנתקדשה הא אילו אמרה בודאי לא נתקדשה לא תצא אלמא שתי כתי עדים המכחישות זו את זו בקידושין אם נשאת לאחר לא תצא והדר קתני סיפא שנים אומרים וכו' טעמא דאמרו לא ראינוה שנתגרשה הא אילו אמרו ראינוה ודאי שלא נתגרשה

תצא אלמא עדות המוכחשת בגירושין תצא וא"כ הדרא קושיין לדוכתא כדמעיקרא מ"ש רישא ומ"ש סיפא ותירץ ז"ל דהא לא קשיא דמוקמי דוקיא דרישא כשנשאת לאחד מעדיה וסיפא כשנשאת לאיניש דעלמא והא דלא משני הכי פשטא דברייתא משום דלא ניחא לאוקמה בתרי גווני אבל השתא דגבי דוקיא הוא דאמרינן הכי לא קשיא ולא מידי דהא לפום פשטא פשיטא דרישא אשמעינן דתצא אף על גב דנשאת לאחד מעדיה שאמר לא ראינוה שנתקדשה ופשטא דסיפא אשמעינן דלא תצא אף על גב דנשאת לעלמא. הריטב"א ז"ל:

וכן כתב הרא"ש ז"ל בתוספותיו וז"ל הקשה ה"ר מנוח אכתי תקשי מדיוקא דרישא לדיוקא דסיפא כדפריך מעיקרא דמשמע דוקא לא ראינוה שנתקדשה הא ראינוה שלא נתקדשה אם נשאת לא תצא דהוו תרי ותרי ובסיפא משמע לא ראינוה שנתגרשה הא ראינוה שלא נתגרשה אם נשאת תצא. ותירץ ה"ר משה מאיברא הא דדייקינן מרישא אם נשאת לא תצא כשנשאת לאחד מעדיה והא דדייקינן בסיפא אם נשאת תצא בנשאת לאיניש דעלמא אף על גב דלעיל לא משני הכי משום דלא שייך לחלק בדבר השנוי בברייתא דמסתמא רישא וסיפא איירי בחד עניינא אבל השתא דאיתיה מדיוקא יש לחלק. ע"כ:

קמ"ל דעבידי אינשי דמקדשי וכו'. אבל אם אמרו באותו מעמד היינו ולא ראינוה שנתקדשה הרי זו ראיה. שיטה ישנה. וכתב תלמיד הרשב"א ז"ל וז"ל מכאן דקדק רבינו נר"ו דדוקא בחצר הוא דאמרינן דלא ראינוה אינה ראיה משום דעבידי אינשי דמקדשי בצינעא אבל אם אמר קדשתיה במעמד פלוני ובאותו מעמד היו פלוני ופלוני ושאלו לאותן שהיו במעמד ואמרו לא ראינוה שנתקדשה אינה מקודשת ולא אמרינן הכא לא ראינוה אינה ראיה דלא עבידי אינשי דמקדשי בצינעא כולי האי וכן השיב בתשובה וה"ה נמי לגירושין דלא עבידי אינשי דמגרשי בצינעא כולי האי. ע"כ:

סיפא שנים אומרים ראינוה שנתגרשה כו'. היינו הך וכו'. תמיה לן למה ליה למימר לא ראינוה אפילו אמרו ראינו שלא נתגרשה אם נשאת לא תצא ובברייתא גופה לא קשיא לן דאפשר דקמ"ל דאפ"ה לא תנשא משום לזות שפתים אלא הא קשיא היכי דייקינן עלה דאע"ג דדיירי בחצר אחת היינו הך ואמרינן קמ"ל דעבידי דמגרשו בצינעא הא אפילו אמרו לא נתגרשה מעולם אם נשאת לא תצא דהא קי"ל כרבנן וליתא לדר' מנחם בר יוסי ולאו קושיא היא דאיכא למימר קמ"ל דאפילו אומרים עכשיו נתגרשה שאם היו אלו מכחישין אותם היינו אומרים תצא כי אומרים לא ראינוה לא אמרינן תצא שאינה ראיה אי נמי שאפילו לא נשאת לאחד מעדיה לא קאי עליה באשם תלוי ולא תצא. הרמב"ן ז"ל:

וכן כתב הרא"ה ז"ל תלמידו וז"ל תמיה לנו מ"ש לא ראינוה שנתגרשה אפילו אמרו ראינוה שלא נתגרשה נמי הכי דינא כדאמרינן לעיל שנים אומרים נתגרשה [וכו'.] ומיהו מתניתא לא קשיא דרבותא קמ"ל דאפילו בהא לא תנשא לכתחלה אבל האי טעמא דאמרינן עלה דקמ"ל דעבידי אינשי דמגרשי בצינעא בלאו הכי נמי הכי דינא ואפשר לומר דה"ק דאפילו לא נשאת לאחד מעדיה אלא לאיניש אחרינא דעלמא או אינה אומרת ברי לי דאי דקאמרה ראינוה שלא נתגרשה בהכי תצא אבל השתא לא תצא. ולשיטתיה דרב אשי נמי איכא למימר כגון דאמרי עכשיו גרשה ובהא כיון דלא אמרי אידך אלא לא ראינוה לא אמרינן לה אחוי גיטך אבל אילו הוו אמרי ראינוה שלא נתגרשה תצא דאמרינן לה אחוי גיטך. ע"כ:

לא ראינוה אינה ראיה. פי' כלומר מי שאומר לא ראיתי ולא ידעתי אין דבריו נשמעין ומי שאומר ראיתי דבריו נשמעין ולפיכך נעמיד אותה בחזקת אשת איש ונוציא אותה. לישנא אחרינא אינה ראיה פי' להכחיש את אלו שאם המה לא ראו הללו ראו לפי שבפניהם נתקדשה ולא בפני אלו אף על גב דדיירי כולהו פי' העדים שאמרו ראינוה והעדים שאמרו לא ראינוה. פ"א הללו שאומרים לא ראינוה והאשה כולם דרין בדירה אחת בבתים הפתוחים לחצר אחת. קלא אית לה למילתא פי' שאילו נתקדשה אי אפשר שלא יהו יודעים עדים הללו שבשכנותם וכיון דאמרי לא ראינוה ראיה מעליא הוא. מלקוטי הגאונים ז"ל:

מאן דמתני לה אירישא כל שכן אסיפא. תימא מנא ליה הא דילמא אירישא דוקא מתני לה אבל אסיפא לא מצי קאי משום דמשמע דוקא אם משנשאת באו עדים לא תצא הא באו עדים ואחר כך נשאת תצא דבשבויה לא נאמר כן מיהו למאי דפריש אבוה דשמואל לא נשאת ממש אלא התירוה לינשא ניחא דבשבויה נמי אם באו עדים קודם שהתירוה לינשא תצא. לשון הרא"ש ז"ל:

דבשבויה הקלו. פי' משום דנוולא נפשה לגבי שבאי אבל ליכא לפרושי שהקלו בה מפני שאין בה אלא איסור לאו דהא אסקינן ביבמות דכל דאורייתא לא שנא איסור לאו ולא שנא איסור כרת. הריטב"א ז"ל:

כתוב בהשלמה הא דתנן נשביתי וטהורה אני נאמנת שהפה שאסר וכו'. איכא לעיוני אי אמרה נשביתי ולאחר זמן אמרה טהורה אני מי אמרינן הפה שאסר וכו' וגבי שדה נמי אי אמר של אביך היתה ולאחר זמן אמר לקחתיה ממנו מי אמרינן הפה שאסר וכו' או לא מיהו גבי עדים פשיטא לן שאם אמרו כתב ידינו הוא זה ולאחר כדי דבור אמרו אנוסין היינו שאינן נאמנין דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ובפרק שני דייני גזרות

משמע דאמרינן בה הפה שאסר וכו' דגרסינן התם ההוא שעשאה סימן לאחר וכו' עד אי הוה אבוהון קיים הוה טעין ואמר חזרתיו ולקחתיו ממנו ונאמן ופרש"י ז"ל כיון שאין לזה זכות באותו תלם אלא על פיו של זה שעשאו סימן לאחר וחזר ואמר לקחתיו ממך הפה שאסר וכו' ולפרש"י ז"ל אפילו לאפוקי מיניה ולפי' הרי"ף ז"ל הוא דקיימא ארעא בידיה מכל מקום שמעינן דאמרינן בה הפה שאסר הוא הפה שהתיר אפילו לאחר זמן ונראין הדברים ה"ה בנשבית ומאי דאמרינן גבי נשבית אם משנשאת באו עדים הרי זו לא תצא ואמרינן עלה לא שנשאת ממש אלא כיון שהתירוה לינשא אף על פי שלא נשאת איכא לעיוני אי אמרינן הכי גבי שדה כי אמר מעיקרא של אביך היתה ולקחתיה ממך והימנוהו משום הפה שאסר וכו' ואחר כך באו עדים של אבותיו אי אפקינן מיניה דמחזיק או לא ונראין הדברים דלא מפקינן ליה מיניה דכיון דהימנוהו הימנוהו ואף ע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר אמר ר' מנחם בר יוסי אימתי אני אומר תצא בזמן שבאו עדים ואחר כך נשאת אבל נשאת ואחר כך באו עדים לא תצא ע"כ. וכבוד רבינו במקומו מונח דאיכא למימר דלא דמי דממונא מאיסורא לא ילפינן ומה יעשה זה שלא היה יודע שהיו לו עדים מתחלה ואחר כך נודע לו והביאם יפסיד נחלת אבותיו בשביל כך ומהא דמסכת סנהדרין פרק זה בורר משמע דאמרינן דכל זמן שמביא ראיה סותר את הדין. וצ"ע. הרב המעילי ז"ל:

לימא בדרב המנונא קא מיפלגי דמאן דמתני לה אירישא אית ליה דרב המנונא. איכא למידק אי אית ליה דרב המנונא מאי איריא נשאת ואחר כך באו עדים אפילו באו עדים ואחר כך נשאת נמי דהא רב המנונא לכתחלה משמע דמתירה לינשא ובמתני' קתני רישא אינה נאמנת אפילו דיעבד ומדיוקא דסיפא נמי דקתני לא תצא שמעינן דאם באו עדים ואחר כך נשאת תצא ואפילו אם נאמר דרב המנונא בדיעבד היא מ"מ קשיא דהא באו עדים ואח"כ נשאת היא ולמתני' תצא ואיכא מ"ד דהא דרב המנונא כשבאו היא ובעלה ממדינת הים היא מגו דאי בעיא אמרה לא הייתי אשתו מעולם נאמנת וחזקה מסייעת שלא תצא אפילו באו עדים אחר כך. ואני אומר דמאן דאמר הכי לא חש לקימחיה דאם כן מאי חזקה אינה מעיזה פניה בפני בעלה הא עיקר הימנותא משום מגו והוה ליה לפרושי דמשום מגו הוא דמהימנא ועוד היינו מתניתין ומאי קמ"ל. ואם תאמר משום דאיכא למתנייה אסיפא ורב המנונא קתני לה אירישא לימא הכי האשה שאמרה גירשתני אף על פי שבאו עדים נאמנת. ועוד דבפרק בתרא דנדרים איתא להא דרב המנונא דאיבעיא להו האשה שאמרה לבעלה גירשתני מהו אמר רב המנונא ת"ש האומרת טמאה אני לך כו' מדמי לה למתני' ומינה גמר לה ואותביה עלה ממתני' דקתני

השמים ביני לבינך אינה נאמנת ולא מסקינן אדעתיה דהתם באשה דעלמא אבל הכא משום מגו מהימנא ואפילו כי באו עדים שהתירוה להנשא כי האי חזקה דרב המנונא ליתא אלא כשבאו ממדינת הים אבל באשה דעלמא לא וליכא קושיא עלה ממתני' שנ"ל בהדיא דבכל אשה קאמר דנאמנת ובפרק האשה שלום אמרינן היכי דמי קטטה בינו לבינה ואמר רב יהודה באומרת לבעלה גירשתני ואקשי ולהימניה מדרב המנונא כו' ומאי קושיא הא אמרת הא דרב המנונא כשבאו ממדינת הים ומתני' דהתם ודאי באשה דאיתא קמן עסקינן ולא מהימנא וכן בפרק המקבל גבי בעל אומר לגרושין ושליש אומר לגרושין והיא אומרת נתן לי ואבד מקשינן ולהימנה לדידה מדרב המנונא וכו' ונ"ל דמעיקרא נמי קס"ד דשאני הכא הואיל וליתיה קמן לא שרינן לה דאיכא למימר אילו איתיה קמן הוו ליה סהדי דלא גרשה או שאינה יכולה להעיז בו פניה כל כך אבל כי נשאת מספיקא לא תצא דהא קי"ל כרב המנונא דאמר שאינה מעיזה פניה בפני בעלה הילכך שלא בפניו נמי איכא חזקה דדייקא ומנסבא דילמא למחר אתי והוו ליה כעדי מיתה דאמרינן לעיל שאם נשאת לא תצא ועדיפא ממיתה דהכא ע"י עצמה אשתריא וליכא דמסייע לה וקולר תלוי בה. ואם תאמר באו עדים ואח"כ נשאת נמי אמאי תצא. יש לומר התם כיון שלא ברצון חכמים עבדה אמרינן תצא ואפילו רבנן מודו בהא כיון דליכא עדים דקא מסייעי לה ואפומא דידה אזלא ואינסבא אבל מעולם לא עלה על דעת דהא דרב המנונא שלא בפניו איתמר דהא בפני בעלה קאמר וכענין הזה מצאתי בתוספות וכן הא דאמרינן בפרק המגרש אשת איש שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר מקודשת אפילו שלא בפניו ונסיב לה טעמא כדרב המנונא לומר שצריכה ממנו גט משום שחוששין לדבריה דדייקא ועבדא שיודעת שהבעל בא ומכחיש ואינה יכולה להעיז בו פניה אבל להתירה לשני באומרת שלא בפני בעלה גרשתני או שקבלה קדושין ליכא למ"ד דהא מתני' קתני אינה נאמנת ולישנא דגמרא נמי דייקא הכי דקאמרי מ"ס כי איתמר דרב המנונא בפניו ומר סבר שלא בפניו נמי אינה מעיזה ולא אמרינן ומר סבר כי איתמר דרב המנונא אפילו שלא בפניו ומכלל דברינו אתה למד דלרב המנונא נאמנת היא ואפילו לינשא לכתחלה משום חזקה ואיכא דפליג ואמר דלכתחלה לא שריא אלא אם אזלא ומנסבא לא תצא ולא מסתברא הכי דלהאי סברא נמי לא אתיא שפיר ההיא סוגיא דנדרים דגמר לה ממתניתין ורמו עליה ממשנה אחרונה וסייענא ממשנה ראשונה אלמא נאמנת היא לגמרי ולכתחלה תנשא כדקתני שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה. ועוד דהא דאיבעיא לן באומרת לבעלה גרשתני מהו משמע כשלא הלכה ונשאת אלא דאיכא למימר דלענין שתצא מרשות בעלה מאמינין אותה לא שנתיר איסור אשת איש

על פי' דומיא דמתני' דשלש נשים אין נאמנותן בהיתר נשואין דהא כולן צריכות גט ואף זו צריכה גט ואם נשאת אין בנו כח להוציאה ואין זה מחוור כסוגיא שהזכרנו. ומשמע לן נמי דרב המנונא אף לענין כתובה קאמר דנאמנת משום הך חזקה ממאי דתנן במסכת יבמות פרק האשה שלום [יבמות קטז ב'] ב"ש אומרים תנשא ותטול כתובה פי' על פי עצמה וכו' אמרו להם ב"ש והלא מספר כתובה נלמוד שכך כותב לה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי והכא נמי הואיל ומתירין אותה לינשא נוטלת כתובתה דמספר כתובה נלמוד ותנן נמי התם במסכת נדרים שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה האומרת טמאה אני לך ועלה איבעיא לן האומרת לבעלה גרשתני מהו ואמר רב המנונא נאמנת ואפילו למשנה אחרונה וסייעוה ממשנה ראשונה כדאיתא התם וכדאמרן ולפום סוגיא דההיא משמע דאף לענין כתובה קאמר דומיא דמתני' וה"מ בעיקר כתובה אבל בתוספת לא דמדרש כתובה ליתא אלא בעיקר כתובה והכי מוכח בפרק הכותב כדבעינן למכתב קמן בדוכתיה בס"ד. הרמב"ן ז"ל:

וגם הרא"ה תלמידו ז"ל כתב כל לשונו ז"ל ובסוף אסיק וקאמר דמתרצתא וניחותא דשמעתא לאו הכי אתיא דר' אושעיא דאית ליה דהא דרב המנונא אפילו שלא בפניו לא שני ליה בין בפניו לשלא בפניו כלל מדלא קאמר ליה בהדיא לא התם (**וכו'**. ולא התם) בגיטין דפריש דאזלא בהך סברא ותו דאם כן תנא דמתני' דנחית לאשמועינן האי דינא שלא בפניו עדיפא מינה הוה לן לאשמועינן בפניו שהיא מותרת לכתחלה ומדלא תנא הכי ש"מ דליכא רבותא יתירתא ממאי דתני וזה הכרח גמור אלא מחוורתא דרב המנונא לאו להנשא קאמר ולא עוד אלא אפילו נשאת תצא בין בפניו ביו שלא בפניו דכיון שאינה מותרת להנשא אף כשעברה ונשאת כיון שנשאת שלא ברצון חכמים תצא ומאן דמתני לה אריש קסבר דהא דרב המנונא אתיא בין בפניו בין שלא בפניו כדאמרינן דסבר שלא בפניו נמי אינה מעיזה דלא שני ליה כלל בין בפניו לשלא בפניו דכי היכי דבפניו אינה מעיזה שלא בפניו נמי אפילו אילו קים לה דלא אתי לעולם והאי דקאמר האי לישנא ומר סבר [אפי' שלא בפניו נמי אינה מעיזה ולא אמר ומר סבר כי איתמר דרב המנונא אפי' שלא בפניו ואי משום הא לא אריא דהכי נמי קאמר אלא דאטעמא דמילתא סמיך דבאידך נמי אמרי'] כי איתמר דרב המנונא בפניו אבל שלא בפניו מעיזה ולא אמר כי איתמר דרב המנונא בפניו אבל לא שלא בפניו אלא דקאמר טעמא דמילתא והאי נמי אהדר ליה אטעמא דמילתא דשלא בפניו נמי אינה מעיזה וממילא שמע מינה דכיון דליתיה לטעמא דהא דרב המנונא בין בפניו בין שלא בפניו וכדאמרינן דלא שני לן בין בפניו בין שלא בפניו כלל דבתרווייהו מהימנא בחדא גוונא וכיון דכן היינו טעמא

דמתני' דמשמע מינה דאם באו עדים תחלה תצא דהא אמרינן דמודה רב המנונא בהא אפילו בפניו אבל נשאת קודם שבאו עדים לא תצא דמאי טעמא קאמרינן אליבא דרב המנונא אם נשאת תצא לפי שנשאת שלא ברצון חכמים אבל זו שנשאת קודם שבאו עדים בהיתר וברשות אין לנו שום דרך להוציאה והשתא אתיא שפיר הא דאמר שמואל לא נשאת ממש אלא כיון שהתירוה לינשא דשמואל אליבא דכולהו איתמר ואפילו לר' אושעיא דמתני לה ארישא וכן מוכח בירושלמי בפ"ב והיינו טעמא דהא מדינא מהימנא כדאמרן וכיון שהותרה בב"ד שוב אין בידינו כח להוציאה מהיתרה ואידך סבר דהא דרב המנונא לא איתמר לענין נשואין אלא להוציאה מבעלה ואתיא שפיר ההיא דגיטין דמאן דסבר נמי התם דהא דרב המנונא בין בפניו בין שלא בפניו לא קאמר אלא להצריכה גט. ולפי שיטה זו אפשר גם כן שנאמנת ליטול כתובה דכיון דמן הדין מותרת להנשא אף על פי שאין רצון חכמים להאמינה כל כך להנשא על פיהם לכשתנשאי וכו' קרינא. ומיהו לא נהירא ולשון זה נאה ומתקבל לומר שלא סמכו חכמים בכך לענין נישואין ועולין דברי הגמ' יפה כפשוטן. ע"כ:

(אמר המדפיס בכאן נאבדו מן הספר כתיבת יד חדושים משני דפים של גמרא ומצאתי ביני גינזי ספרי הגביר המעולה החכם המרומם המיוחס כמה"ר דוד קמחי נר"ו איזו ספרי כתיבת יד ולבל יהיה בחיבור זה שום חסרון הדפסתים והמה חידושי הרמב"ן והרא"ה והריטב"א והרא"ש):

וז"ל הריטב"א אית ליה דרב המנונא איכא למידק לדבריו האומר דחזקה דרב המנונא מהניא לה אפילו להתירה להנשא וכדברי כל הפוסקים אם כן היכי אתיא מתניתא כרב המנונא דהא קתני רישא אם יש עדים שהיתה אשת איש והיא אומרת גרושה אני שאינה נאמנת. ויש לומר דאפילו רב המנונא לא קאמר שתהא נאמנת לגמרי אלא באומרת לבעלה בפניו גרשתני וכדאמר חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה אבל שלא בפניו לא עביד לה מגורשת ודאי ואהני לה שאם נשאת ואחר כך באו עדים לא תצא דאמר גירושין אינה יכולה מכחישתו כשיבא בעלה ויערער והכא ה"ק לימא כדר' המנונא שאם אמרה בפניו נאמנת להנשא וה"ה דכל שאמרה שלא בפניו שלא תצא ומאן דמתני לה אסיפא לית ליה דר"ה דאילו מודה דר"ה בפניו לא סגיא דלא מודה שלא תצא שלא בפניו ומהדרינן דכ"ע אית להו דר"ה דהיינו כשאמרה בפניו דבהא הוא דאמר רב הונא וכדיוקא דדייקינן מינה וכשאמרה שלא בפניו פליגי ומר דייק מינה כדקאמר דאהני שלא בפניו שלא תצא ומר סבר דכל שלא בפניו מעיזה לגמרי והיינו דלא אמרינן בהאי שנויא ומר סבר כי איתמר דר"ה בין בפניו בין שלא בפניו דהא ודאי ליכא למ"ד הכי וכדדייקינן

מתני' וכדדייק נמי לישנא דר"ה להכי אמרינן ומ"ס שלא בפניו אינה מעיזה פניה כלומר אינה מעיזה לגמרי ואהני שלא תצא כשנשאה בסתם וסוגיין בכולי תלמודא דהלכתא כר"ה הילכך כל שבפניו נאמנת לגמרי ותנשא לכתחלה ונוטלת עיקר כתובה דהא קרי בה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי אבל תוספות לית לה. וכן פסק הרמב"ם ז"ל והגאונים. ואם תאמר האיך תהא נאמנת להנשא אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה. יש לומר דהיינו רבותא דאשמועינן ר"ה דגדולה חזקה זו להאמינה אפילו באיסור אשת איש שאין לך אחת מישראל ואפילו פרוצות בדין שתעיז לומר כן בשקר. ומיהו אינה נאמנת בטענה אחרת משום האי מגו דכיון דחזקה אין אשה מעיזה פניה בטענה כזו ומעיזה פניה בטענות אחרות אין כאן מגו. ומורי הרב ז"ל היה אומר בשם אחיו ז"ל שלא האמינה רב המנונא להנשא אלא להוציאה מרשות בעלה ושלא לדונה כמורדת ולההיא דג' נשים יוצאות ונוטלות כתובה בשלהי נדרים דהתם מדמי להו לדר"ה והתם צריכות הן גט ע"כ וכדקתני בהדיא, והשתא א"ש למאן דאוקי' כדר"ה והא דאמרינן בגיטין גבי שליש אמר לגירושין וכו' ולהימנה מדר"ה כשאומר נתן לי ואבד משום דבעל ושליש מודים והא דאמרינן ביבמות האשה שהלך בעלה למדינת הים קטטה בינו לבינה ואמרה מת בעלי אינה נאמנת ופריך ה"ד קטטה שאמרה גרשתני ופרכינן ולהימנה כדר"ה דאלמא כדר"ה נאמנת לינשא יש לומר דמשום דקתני מתני' אינה נאמנת דמשמע אינה נאמנת כלל ואם נשאת תצא מן השני בלא גט להכי פרכינן ולהימנה ואם נשאת תהא צריכה גט אי נמי דהתם ע"כ לא אתיא השתא למימר דניהמנה מדר"ה להנשא דהא כיון שהיא באה בפנינו להתיר עצמה בטענת מתה הרי אינה סומכת על הגירושין וכאילו מודה שלא אמרה אמת אלא ה"פ האיך אפשר דליתני תנא האי צורתא דאשתקד טענה לבעל גרשתני ולא הימנוה והשתא טענה ואמרה שמת בעלה דהא פרשינן שאינה נאמנת דאילו הימנוה אשתקד הוה לן להימנוה לענין שלא תהא תחתיו ולא תיטול מזונות ממנו ואילו אנן אמרינן שהיתה יושבת תחת בעלה כשהלך למדינת הים אלא ודאי דליכא לאוקמי מתני' בהכי ובודאי שדין זה נכון הוא והיה ראוי לדון בו דין אשת איש החמור אלא שאני רואה הסכמת כל הפוסקים להקל. ויש למדין עוד מכאן שאם טענה על הבעל שכופה ומשמשתו נדה שנאמנת עליו ויוצאת ונוטלת כתובתה דבהא נמי כיון דבמידי דקים ליה לבעל איכא ההוא חזקה אינה מעיזה פניה בפני בעלה וכדאיתא בשילהי נדרים באותן ג' נשים ובהא ודאי לא מודינא כלל והא דר"ה הבו דלא לוסיף עלה ואין לנו שנאמינה בשום מקום בתלמוד מדר"ה במידי דמגמר ליה רשע. וכבר הארכתי בזה בתשובת שאלה וכל שאמרה גרושה אני שלא בפני בעלה

ונשאת ואחר כך באו עדים כיון דלא אתפרשא בה אי הלכתא כמאן דמתני לה אריסא ספק אשת איש היא ותצא וצריכה גט מן השני כדאמר לקמן ובשלהי מס' גיטין אמר רב הונא האשה שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר מקודשת כלומר מקודשת להצריכה ממנו גט ואסורה לראשון כדפרישנא התם מדרב המנונא כלומר דס"ל דשלא בפניו נמי אינה מעיזה פניה וכן הלכתא:

וז"ל הרא"ש. אית ליה דרב המנונא אף על גב דרב המנונא לא איירי אלא בפניו. ועוד אי אית ליה דרב המנונא אמאי קתני באו עדים ואחר כך נשאת תצא. אלא ה"פ אית ליה דרב המנונא לענין זה דמהני שלא בפניו אם נשאת קודם שבאו עדים לא תצא. מיהו היכא דבאו עדים ואחר כך נשאת ס"ל דתצא. ומאן דמתני לה אסיפא לית ליה דרב המנונא כלל. דכ"ע אית להו דרב המנונא מר סבר כי איתמר דרב המנונא בפניו אבל שלא בפניו מעיזה היא עכשיו ואם יבוא הבעל אחר זמן כיון שהעיזה פניה תעיז להעמיד דבריה הילכך תצא. מאן דמתני לה אריסא אפילו שלא בפניו נמי אינה מעיזה כולי האי לגמרי דחוששת היא שמא יבוא בעלה ואינה יכולה מכחישתו ואם נשאת מיהא לא תצא. וקי"ל כרב המנונא דאפי' לכתחלה נמי תנשא. ועיקר כתובה נמי מגבינן לה ממדרש כתובה שכן כתב לה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי. אבל תוספת לא גביא דמדרש כתובה ליתא אלא בעיקר כתובה. ופסק ר"ח דקי"ל כמאן דמתני לה אסיפא אבל אריסא תצא. וכן משמע מתוך דברי רב אלפס שכתב אם משנשאת באו עדים אהך דנשביתי ולא הביא הפלוגתא דאמוראי. לא תצא מהיתרה הראשון ואפילו לכתחלה תנשא. ואפילו לזות שפתים ליכא שאין אדם מכחישן:

וז"ל הרא"ה ואם משנשאת וכו'. אמר אבוה דשמואל וכו' תניא אמרה נשביתי וכו' ולא אמרינן תניא כוותיה דשמואל. משום דשמואל קאי אפילו אריסא לחד לישנא וממתניתין ליכא ראיה אלא לשבויה הנך שבוייתא וכו' עד אמר רב אשי. וההיא דנדרים לאו ראיה היא כדפרישנא לעיל וההיא דגיטין נמי לאו ראיה היא כדכתיבנא התם בסייעתא דשמיא. אמר רב אשי עידי טומאה אתמר קשיא לן ולמאי דקס"ד מעיקרא דעידי שבויה אתמר אם כן מאי קאמר והא איכא עדים במדינת הים ומהדרינן השתא מיהת לא איתנהו דהא היתה לשבויה קמן ואפילו הכי אמר ר"י לרב שמן בר אבא זיל איטפל בקרובתך ואנו אין לנו עידי שבויה גדולים מזה שכולן רואין אותן בידן אף זו הרי היא לפנינו בידן. יש לומר דאנן לר"י לא קשיא לן דר"י שפיר קאמר ואליבא דהלכתא אלא לרבי חנינא ומעיקרא קס"ד דכי אסרי ליה לרבי חנינא מקמי דעל שבוייהו הוא דאסרי ליה הכי. ולבתר דעל שבוייהו אמר רבי חנינא בנן דמוריין אינון לפי שידעו לעשות

כן והכי אמרו למילתיה התם ולא הכרעא אי לאיסורא או להיתרא. והיינו דאקשו ליה מקמי הכי דעל שבוייהו היכי שרי ליה והא איכא עדים במדינת הים כלומר דאיכא קלא דהוו עדים במדינת הים ואיהו אהדר דכיון דהשתא מיהת ליתנהו לא איכפת לן. והיינו דקשיא לן מאי האי דאהדר להו הכי דהשתא ליתנהו ואפילו איתנהו כיון דשרינהו מאי הוי והאמר שמואל כיון שהתירוה לינשא אף על פי שלא נשאת ואמר רב אשי עידי טומאה איתמר. ואתיא השתא כולה שפיר כפשטה. והאי דלא חש לה רבי חנינא לקול אע"ג דבעלמא חיישינן לה משום טעמא דשבויה הקלו:

וז"ל תוספי הרא"ש בנן דמוריין אינון שלא רצו שיכנסו השבאים עמהם שאם נכנסו עמהם אף על פי שאין עדות להשבוי הואיל ומוחזק בהם אין לך עדי שבויה גדול מזה. הא איכא עדים במדינת הים. ואם תאמר מתני' נמי תיקשי ליה דתנן נשביתי וטהורה אני נאמנת. ואמאי נאמנת דילמא איכא עדי שבויה במדינת הים. וי"ל דהכי פריך והא איכא ודאי עדים במדינת הים. ובאתריה דשמואל היו רוב ישראל ואי אפשר שלא ידעו אי נמי הא נפק קלא דאיכא עדים במדינת הים שיודעין שנשבית. ומיהו תימא האיך אסיק אדעתייהו דעדים דאמרינן היינו עדי שבויה דמאי צריך למימר הא איכא עדים במדינת הים. הא איתנהו קמן דהא איכא שבוייהו. עדי טומאה איתמר כלומר הא נפק קלא דאיכא עדים במדינת הים שיודעין אם נטמאו אם לאו וליכא לפרושי דניחוש לעדי הטומאה כיון דאיכא עדי שבויה דהא לעיל אמרינן אם משהתירוה לינשא באו עדי שבויה לא תצא מהיתרה הראשון ולא חיישינן לעדי טומאה. והכא נמי התירום לינשא קודם שנכנסו השבאים:

וז"ל הרמב"ן. טעמא דלא אתו עדים הא אתו עדים מיתסרא והא אמר אבוה דשמואל וכו' איכא דקשיא ליה היכי ס"ד למימר דעדי שבויה איתמר דאם כן היכי אמר ר' יוחנן לרב שמן איטפל לקריבתך הא אתו שבויינהו. ותירץ דשבוי לא מהימן אלא אם כן איכא סהדי אחריני לאו מילתא היא דאם כן אמאי אוקמינהו לשבויינהו הוא ודאי והא ר' חנינא דקלסינהו אלמא שפיר עביד. ואיכא למימר דהאי שבוי לא מהימן אי ליכא סהדי אחריני. מיהו הא דקאמר ר' חנינא בנן דמוריין אינון משום דאינהו טעי וסברן דמהימן שבוי. ולהכי עיילן אינהי כי היכי דתיהוי הפה שאסר הוא הפה שהתיר. אלמא בנן דמוריין אינון מיהו לאו כצורבא מרבנן דמו דלא תטעו כלל. ולאו מילתא היא דכיון דברשותא של שבוי הן עומדות אנן סהדי שנשבו שהרי עדיין שבויות ועומדות הן אלא קס"ד דשרנהו ר' חנינא מקמיה דעל שבויינהו וכי עאל אסרינהו ואמר דבנן דמוריין אינון שאילו לא נכנסו שבויינהו מאליו היו מותרות ורבי יוחנן דאמר ליה לרב שמן איטפל בקריבתך לא

סבירא ליה כרבי חנינא. אי נמי מקמי דעאל שבויינהו אמר ליה הכי ורבי יוחנן מקמי הכי ידע בנתיה דמאן אינון ושמעתא אמסקנא איתמר הכי כמסדרי לה בגמרא ולמאי דס"ד אין מוקדם ומאוחר בהלכה זו. והא דאמרי ליה רבנן והא איכא עדים במדינת הים קלא הוה במילתא וחש לה דאלת"ה אין לך שבויה מותרת:

וז"ל הריטב"א אילו בנתך הוו מי הוית מזלזלי בהו. ק"ל דהא ודאי שפיר קאמר שמואל ואמאי איענישׁ. ויש לומר דאבוה דשמואל שרנהו מקמי דחזא שבויינהו דה"ל נשביתי וטהורה אני וכי חזא שבויינהו שרנהו נמי בטעמא דאמר וכיון שהתירוה לינשא ואמר דלנטרינהו מכאן ולהבא ושמואל לא ידע דשרנהו אבוה מקמי הכי אי נמי דידע לה ולא ס"ל כוותיה משום הכי אמר עד האידנא מאן נטרינהו דכיון דאיכא עדי שבויה הרי הן בחזקת טמאות ומשום דאמר לה בהאי לישנא איקפד אבוה וא"ל אלו בנתך הואי וכו':

והא איכא עדים. לאו דוקא דאם כן היכי קאמר השתא מיהת ליתנהו אלא ה"ק דהא אמרי כ"ע ואיכא קלא דלא פסיק דאיכא עדים במ"ה וא"ל השתא מיהת ליתנהו עדים בצד אסתן ותאסר כלומר דאפילו קלא בב"ד לא חיישינן ליה הכא גבי שבויה וכדאמרי' עלה דהאי בפ"ק דקדושין אם הקלו בשבויה נקל באשת איש וכדפרישי' התם בס"ד. טעמא דליתנהו הא איתנהו חיישינן והאמר שמואל וכו' כלומר וקי"ל דהלכתא כאבוה דשמואל ובמתני' דלעיל תניא כוותיה והשתא קס"ד דעדי שביה איתמר וק"ל היכי ס"ד דר' חנינא פליג אאבוה דשמואל והא איהו דאמר דבנן דמוריין אינון. וי"ל דמאן דקרי לה להא לא שמיע ליה הא ודאי אי נמי דס"ל דה"ק בנן דמוריין אינון נשים חכמות הן ורצו לעשות חכמה אבל לא הועיל להן. עדי טומאה אתמר. ואם תאמר כיון דעדי טומאה אתמר לא הקלו בה ביותר מאשת איש כדאיתא בקדושין דהא כיון דאיכא עדי טומאה ליכא טעמא דמנוולא לגבי שבאי. ויש לומר דאדרבה חזקה דמנוולה נפשה לגבי שבאי גדולה כ"כ עד שראוי לומר דהאי קלא דאמר שנטמאת קלא דשקרא הואי ואע"ג דאתחזק בב"ד. [ע"כ הריטב"א ז"ל]:

דף כג:

שתי נשים שנשבו. אומר ר"ת לא גרסינן הכא זאת אומרת נשביתי דבאיכא עדי שבויה מיירי ומאי צריכין לעדותן. ומיהו מצי למימר דלהכי אצטריך אף על פי שהם סבורות שאין אנו יודעין אין נאמנות. אין רישא וסיפא דאיכא עדים השתא איכא לפרושי דכולהו צריכי. דלתירוצא דרב פפא פריך הא תו למה לי והכא לא פריך משום דמילתא דפשיטא היא דצריכי אני טהורה וחברתי טמאה אצטריך לאשמועינן דאינה נאמנת אעצמה

בדאיכא עדים. אני וחברתי טמאות אתא לאשמועינן בדליכא עדים אינה נאמנת לאסור חברתה אלא היא מותרת על פי עצמה שאומרת טהורה אני. אני וחברתי טהורה אתא לאשמועינן בדאיכא עדים דנאמנת להתיר חברתה דרישא מצינו לאוקמי בדליכא עדים. הא תו למה לי היינו רישא. תימה הוה ליה למימר היינו רישא דרישא כדלקמן דהא מרישא דרישא שמעינן כולה דשויתיה לנפשיה חתיכה דאיסורא. וחברתה משתריא אפומא דידה. ומסתמא כ"ש ע"פ עד אחד. וי"ל דסד"א דאיהי מהימנא יותר כיון שנשבית עתה קים לה טפי. משום דאיכא דררא דממונא פר"ח משום שהוא מוחזק בידו השדה אבל העדים אין בידם כלום. נשביתי וטהורה אני למה לי. תימא אמאי לא משני משום דבעי למיתני אם יש עדים שנשבית והיא אומרת טהורה אני אינה נאמנת. ויש לומר דהא לאו חדוש הוא דשמעינן לה מסיפא דקתני עיר שכבשוה כרכום כל כהנות שנמצאו בתוכה פסולות. ומינה שמעינן נמי שבויה בעדים. שתי נשים למה לי ואי לאשמועינן דאחת נאמנת על חברתה הא בהדיא תנן לקמן דאפילו עבד ואפילו שפחה נאמנים. הרא"ש ז"ל:

וז"ל הרמב"ן. וחברתה משתריא אפומא דידה טעמא דמילתא משום דקי"ל כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים. וכן פרש"י ז"ל ואיכא למידק הא דתנן פרק האשה שלום [יבמות קיז ב'] עד אחד אומר מת ועד אחד אומר לא מת הרי זו לא תנשא. ואף על גב דהימנוה רבנן כדעולא ה"מ כשכבר התירוה לינשא אבל לא התירוה לינשא אין מתירין אותה. ובמסכת סוטה [לא ב'] אמרינן נמי לא קשיא כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה גבי עד אומר נטמאת ועד אומר לא נטמאת היתה שותה ואקשינן עלה מדעולא ומפרקינן לא קשיא וכו' ואיכא לפרושי ה"נ שכבר התירוה על פומא דידה מקמי דתיתי עד אחד והיכא דמשתריא אפומא דעד אחד נמי כדאתא עד אחד בקמייתא ושרו לה אפומא דידיה ואף על גב דבלישנא דגמרא נמי אמרינן ואמר לה עד את וחברתיך טהורה דמשתריא אפומא דידיה לא קפדינן בהכי ומשום דברייתא קתני אמרה נקט איהו נמי ברישא עדותה של אשה ואיכא למימר דבשבויה הקלו אפילו לב"א. ולי נראה דאשה לגבי עד כשר לאו הכחשה היא דבשלמא בעד כשר כיון דחזי לאצטרופי מכחיש אלא באשה בטומאה ובלא מת לאו הכחשה דכלום היא אלא לגבי אשה אחרת וצ"ע. ושוב מצאתי פירכא לזה מן הירושלמי וכתבתיו בפרק האשה שלום משם למדתי שהאיש והאשה שוין בהכחשה:

וז"ל הרא"ה שתי נשים ת"ר אני וכו'. עד אלא פשיטא דאיכא עדים. רישא דאמר' אני טמאה וחברתי טהורה שפיר אתיא לן בין בעדים בין שלא בעדים דאפילו בלא עדים

מהימנא עלה ואפילו בעדים משתריא חברתה אפומא דידה. אלא אאידך הוא דמוקמינן לה דאיכא עדים וכ"ת אי דאיכא עדים אם כן אמאי אינה נאמנת על חברתה לומר שהיא טמאה. ויש לומר דלאו דוקא קאמר אלא כלומר אין אנו צריכין לנאמנותה כיון דאיכא עדים וכ"ת א"כ מאי האי דמקשים אמציעתא אני וחברתי טמאה וכו' עד אי דאיכא עדים אמאי לא מהימנא לימא ליה מאי אינה נאמנת דקתני אין אנו צריכין לנאמנותה ואפשר לומר דלא דמיא דברישא דתני עלה וחברתה אינה נאמנת איידי דתני עלה אינה נאמנת כללה לחברתה בהאי לישנא ולמימרא דאין אנו צריכין לנאמנותה קאמר אבל מציעתא דאילו בדידה קתני נאמנת וחברתה אינה נאמנת כלל משמע. אלא פשיטא דליכא עדים אימא סיפא וכו' עד איהי שויתא לנפשה חתיכה דאיסורא חברתה משתריא אפומא דידה כלומר והוא דאתאי איהי ברישא דכיון דקבלנוה לסהדותא דידה ואשתריא לה אפומא דידה הוי לה כשנים ותו לא מהימן אידך אלא כחד במקום שנים ואף על גב דהאי איש וקמא אשה אבל היכא דאתו בהדי הדדי לא. והכי מוכח התם במסכת סוטה אלא דקשיא לן אידך דאמר' אני טהורה וחברתי טמאה ואמר לה עד את טמאה וחברתיך טהורה איהי כיון דאיכא עדים לאו כל כמינה. חברתה משתריא אפומא דעד משמע לפום לישנא דעד דשרו (לא) אתי בתרא וליכא למימר דשני לן בין עד כשר לעד פסול למימרא דעד כשר מהימן לן אפילו במקום הכחשה דעד פסול דהא בהדיא מוכח התם בירושלמי דיבמות דלא שני לן בינייהו כלל ואפילו בין שפחה לעד כשר אלא דאיכא למימר דלישנא לאו דוקא ולעולם כגון דאתי עד דשרי לכתחלה. אי נמי אפשר דבשבויה הקילו להאמין עד כשר בהכחשה דעד דלאו כשר אבל בשוין אין לנו. וחברתי טמאה וכו' ופרש"י ז"ל הוא הנכון:

וכן שני אנשים וכו'. כל הני למה לי צריכי כו' והא דאמרינן אבל עדים דליכא דררא דממונא אימא לא כלומר גבי דידהו. והא דאמרינן נמי אבל אשת איש דאיסורא ואפשר דאפילו תנא אשת איש נמי ממונא מאיסורא לא ילפינן ולא איסורא ממונא. א"נ אפשר דלא כפלינן לה לאצרכתא ודכוותא בתלמודא והא דאמרינן שתי נשים שנשבו למה לי מהו דתימא ניחוש לגומלין קא משמע לן כלומר דאפילו לרבי יהודה דחייש לגומלין בהא מודה דלא חיישינן וטעמא משום דבשבויה הקילו.[ע"כ הרא"ה ז"ל]:

וז"ל הריטב"א. תנו רבנן אני טמאה וכו' וכולה מתניתא מיירי כשחברתה שותקת או בדליתה אי נמי בשוטה דאי דאתא ומכחשת לה הא ודאי לא משתריא אפומא דידה דהא שויתא נפשה חתיכה דאיסורא. אמר מר אני טהורה כו' אבל בבא קמא לא קשיא לן כלל דההיא שפיר אתיא בין דאיכא עדי שבויה בין דליכא עדי שבויה דין הוא שתהא

טמאה דהא שויתא לנפשה חתיכה דאיסורא ואפילו בעדי שבויה חברתה טהורה על פיה דהא תנן הכל נאמנין להכשירה אפילו עבד ואפילו שפחה ומיהו כדאתא רב פפא ואוקי מתניתא בדאיתא עד אחד דאפיך מיפך כולה ואפי' בבא קמא דאלא דההיא סדרא והכי אורחא דתלמודא. אלא פשיטא דאיכא עדים כלומר עדי שבויה והא דקתני שאינה נאמנת על חברתה ה"ק שאין אנו צריכין לנאמנות ואיידי דקתני אינה נאמנת ממש בדידה תנא נמי הכי גבי חברתה כיון דכיילא בהדה בחד לישנא אבל בסמוך פרכינן אחברתה אמאי לא מהימנא ולא פירשה דקאמר אין אנו צריכין לנאמנותה ולית ליה למתני הכי כיון דבגופה קתני נאמנת ממש ולא כיילה בהדי חברתה בהאי לישנא. חברתה משתריא אפומא דידה פי' וכגון דאתיא איהי מעיקרא דהימנוה רבנן כבי תרי כדעולא כן אידך דאמר חברתה משתריא אפומא דעד כגון דאתא עד מעיקרא הא לאו הכי ע"א בהכחשה אינו כלום ואף על פי שזו איש וזו אשה וכדאמר בירושלמי ביבמות ר"נ בר מניומי בשם רב כל מקום שהכשיר עדות אשה באיש האיש מכחיש את האשה והאשה מכחשת את האיש ע"כ. הילכך אפילו נשאת לאיש ההוא תצא ושלא כדברי הרמב"ם וכבר כתיבנא לה ביבמות בס"ד. ה"נ איהי כיון דאיכא עדים לאו כל כמינה כלומר כיון דאיכא עדי שביה. ולא גרסינן דאיכא עדים דמשמע דמשום דאי' עד אחד דטומאה הוא דלא מהימנא והא ליתא דבלא עד דטומאה לא מהימנא כל היכא דאיכא עדי שביה וכדאיתא במתניתא בהדיא. חברתה משתריא אפומא דעד. ואם תאמר דאמאי לא פרכינן הכא דמאי קמ"ל דהא מדקתני רישא דמשתריא חברתה אפומא דידה ממילא ידעינן דמשתריא בעד כשר תירצו בתוספות דדילמא הוה אמינא דוקא אפומא דחברתה שלא זז ידה מתוך ידה אבל אפומא דעד דעלמא לא משתריא כיון דאיכא הכחשה דהא דהות קיימא בהדה ואי תנא הך דעד האחד דוקא אפומא דעד כשר אבל אפומא דאשה לא משתריא במקום הכחשה דעד קמ"ל. היינו רישא פי' רישא דהך דהיינו מציעתא דהך מסתמא כולה רבותא דהכא אינו במאי דקתני דמשתריא חברתה אפומא דעד משום שהכחשה דעד לאו הכחשה גמורה היא ותמות נפשי עם פלשתים קאמרה אבל לעיל דליכא למימר הכי אימא דלא משתריא אפומא דעד כיון דהא קיימא תמיד בהדה מכחשת ליה קמ"ל אבל היכא דמכשרא נפשה לא מהימן קמ"ל ומיהו ודאי בקמייתא לא נצרכו ומאידך נפקא אלא דתנא לא זו אף זו קתני דמעיקרא תניא בדהוה צריך לה וכי קתני אידך דעדיפי שבקא לקמיה כדאיתא אבל עדים דליכא דרא דממונא פי' דליכא לדידהו דרא דממונא [בהא. אבל אשת איש דאיסורא לא קמ"ל. וה"ה דממונא] לא גמרי מאיסורא דאוקי ממונא בחזקת מריה:

דף כד.

וז"ל הרמב"ן נאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה איכא דרמי הכא להשיאו אשה אמאי לא הא אמרינן בפרק עשרה יוחסין ותבדוק נמי איהי בדידיה ומהדרינן לא הוזהרו [כשרות לינשא לפסולות אלמא לפסולי כהונה לא הוזהרו] ולממזרים ולשאר פסולי קהל לא חששו משום דמכירין ישראל פסולין שביניהם וביבמות בפרק החולץ נמי אמרינן זיל גלי או נסיב בת מינך אלמא אי גלי למקום שאין מכירין אותו יהבה ליה אתתא ולא חיישינן לפסולי קהל. איכא דמפרש דבאיכא עליה קלא דהוא פסול ולענין יוחסין חוששין לקול דהא דאמרינן אין ערעור פחות משנים לפסלו ממש שלא להעלותו על פי היחיד אבל כי ליכא קלא לא ואיכא למימר נמי דהך ברייתא סתמא כר' מאיר דס"ל כל המשפחות בחזקת פסולות עד שיודע לך שזו כשרה ומתני' דקדושין אי כרבנן דס"ל כל המשפחות בחזקת כשרות עד שיודע לך שזה פסול משום הכי לא בדקינן בפסול קהל וסיפא דההיא לוים וישראל מוסיפין בשקרא עליה הערעור ואי כר' מאיר בין ברישא בין בסיפא בדקי' אפילו בפסולי קהל ואפילו איהי בדידיה וכי אמר דזיל גלי או נסיב בת מינך משום דס"ל כרבנן דהכי הלכתא ומעשים בכל יום שמשיאין להם נשים על פי עצמן ולא ידעינן אי מישראל נינהו או פסולין דכיון דקי"ל דמי שבא ואמר ישראל אני נאמן היכא דלא איתחזק לן דע"ג הוה כדאמרינן בפסחים [ג ב'] ההוא ע"ג דהוה סליק ואכיל פסחים בירושלים אלמא מחזיקין ליה בישראל וקי"ל דכל ישראל בחזקת כשרים הם עומדין עד שיודע שזה פסול משיאין להם ואין חוששין. ובספר הישר מתרץ דלהשיאו אשה לאו דוקא אלא באומר אינו נאמן ליוחסין לומר שאין כהן שהוא בדוק נושא בתו וכן משפחות שבודקות כגון של מזבח ודוכן וסנהדרין אין משיאין לו שלא יעשה משפחתם עיסה שאין בה כשר לעבודה ולדוכן ודמיא להההיא דתניא בפ"ק אבל עדות אשה לבתה הולד שתוקי כלומר ובתה לאו דוקא הכא נמי להשיאו אשה ליחס זרעו לכהונה קאמר וה"ה דהוה ליה למיתני ואין נאמן לעבודה אלא חדא דאית ביה כולהו נקט וזה הדרך עיקר אבל הלשון אינו מחוור ולפי דעתי שכל כהן בודק בפסולי כהונה ויתברר מדברינו שם במסכת קדושין ולהשיאו אשה היינו להכשיר בתו ואלמנתו לכהן ודעת ר"ת ז"ל שאין בודק אלא משום עבודה ולא להכשיר זרעו בכך והוא מותר בכל הנשים כישראל:

וז"ל הרא"ש ואינו נאמן להשיאו אשה פרש"י להשיאו אשה מיוחסת משום מעלה דיוחסין וקשה לר"ת דהא אמרינן בעשרה יוחסין גבי ההיא משום דהנושא אשה צריך לבדוק בד' אמהות דדוקא כהן בודק אבל אשה אינה בודקת דלא הוזהרו כשרות לינשא

לפסולין. ונראה לר"ת דלהשיאו אשה דכוליה שמעתין היינו אשה בדוקה מארבעה אמהות כדתנן בעשרה יוחסין הנושא אשה צריך וכו'. ואז אין צריך לבדוק אחר בתו ומותרת לכהן המשמש על גבי המזבח ובנו נמי משמש על גבי המזבח בלא בדיקה. וה"ק אינו נאמן להשיאו אשה בדוקה להתיר בנו ובתו. ומיהו תמיה לי אמאי קאמר דאינו נאמן לגבי מזבח לענין בנו ובתו בדידיה נמי מצי למיתני נאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן לעבוד על גבי המזבח וכולה שמעתין דמצרכי' בדיקה היינו כר' מאיר דאמר הנושא אשה צריך לבדוק בקרובותיה בארבע אמהות אבל רבנן דאמרי התם כל המשפחות בחזקת כשרות הן עומדות אין צריך עד אחד אפי' ליוחסין כ"ש לתרומה. ואיבעי לאוקמי שמעתין כרבנן אית לך למימר לאוקמי במקום שיש ערעור קול כדאמרינן התם וקרא עליו ערעור צריך לבדוק אחריו פי' ערעור דקול. וכן הני דאתו לקמיה דרבי חייא ולקמיה דר' ומצרכי' להו עדות אף לתרומה היינו דנפק עליו קול והכי קיימא מההוא דאתא לקמיה דרב א"ל זיל גלי או נסיב בת מינך ומה מועיל לו שיגלה הלא יבדקו אחריו אלא ודאי היכא דליכא ערעור דקול אין צריך בדיקה:

שלי חדש ושל חברי ישן לקמן פרש"י חדש לפני העומר ולא נהירא דכי משני הכא בדמאי הקילו בחדש מאי איכא למימר. ועוד לא מצינו שנחשדו עמי הארץ על החדש. ועוד הוה ליה למימר שלי חדש ושל חברי אינו חדש. ורשב"ם פי' דבשנת שביעית קיימי'. וקאמר שלי חדש וגדל בשביעית ואסור להשהותו עד לאחר הביעור ושל חברי ישן וגדל בשנה שעברה ומותר להשהותו. והכי תנן במסכת שביעית וורד ישן שכבשו בשמן חדש וקרי ליה של שביעית חדש ושל אשתקד ישן. ולא תיקשי להא דמתרץ בדמאי הקילו. איסור שביעית מאי איכא למימר דאיכא למימר דלא חייש לתרוצי אשביעית דפשיטא ליה לתלמודא דר' יהודה מקיל בשביעית משום דבאתריה דר' יהודה חמירא להו שביעית כדאיתא בגיטין פרק הניזקין ההוא דאמר ליה לחבריה דיידא בר דיידתא א"ל תיתי לי דלא אכלי פירות שביעית מעולם. ולא נהירא לר"ת שהרי סתם עמי הארץ דהיינו חמרין אין חשודין על השביעית. דתנן בבכורות בפ"ק החשוד על המעשר אינו חשוד על השביעית החשוד על השביעית אינו חשוד על המעשר פי' מעשר שני מדקתני חשוד מכלל דמסתמא אין חשודין לא על מעשר שני ולא על שביעית אבל מעשר ראשון נחשדו עמי הארץ ובמסכת דמאי תנן הנותן לפונדקית מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל הימנה אבל אשביעית לא חיישינן. אלמא דעמי הארץ אינם חשודין על השביעית אע"ג דתנן במסכת דמאי המוליך חטים לטוחן כותי או לטוחן עם הארץ אינו חושש לא משום מעשר ולא משום שביעית דלא חשידי למיחלף משום כותי נקט

שביעית או אי נמי מיירי בחשוד ודאי. וכן הא דמייתי בפ"ק דחולין הנותן לשכנתו עיסה לאפות אינו חושש וכו' ואם אמר עשה לי משליכי חושש משום שביעית ומשום מעשר התם נמי מיירי בחשוד ודאי אבל סתמא אינם חשודין ופרש"י נראה לר"ת עיקר ומשום רבותא נקטיה אע"פ שמזלזל את שלו ומוסיף שבח על חברו לא מיחזי כגומלין ומיהו כי פריך מדרבנן לרבנן לא משני דילמא הכא ודאי חיישינן לגומלין משום שמוסיף דברים אחרים לשבח את של חברו משום דאם ת"ל דלא חיישינן לגומלין משום הכי לא חייש טפי. בשכלי אומנותו בידו. פר"ח זה שאומר עליו כהן הוא כלי אומנות הכהן בידו שדרך הכהן להוליך בידו כלי גללים וכלי אבנים שאינם מקבלים טומאה. ובזה ניכר שהוא כהן ומשתמש בכלים טהורים ומתרחקין ממנו טמאים מלטמאו:

וז"ל הרא"ה ז"ל ואינו נאמן להשיאו אשה וכו'. קשיא לן להשיאו אשה אמאי לא דפסולי קהל לא חיישינן מסתמא והכי אמרי' התם ביבמות זיל גלי או נסיב בת מינך אלמא דאי גלי מוקמינן ליה בחזקת כשר ומנסבי ליה אי משום פסולי כהונה נמי הא קי"ל לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין ואיכא דמוקים לה כגון דנפק עלה קלא דפסלות ואף על גב דקי"ל דאין ערעור פחות משנים ה"מ לפסולין ממש אבל לענין יוחסין חיישינן דמעלה עשו ביוחסין והיינו דנאמן לתרומה ולא להשיאו אשה ואיכא מאן דאמר דמתני' ר"מ דאמר כל המשפחות בחזקת פסולות. ופליגא רבנן דקסברי דכל המשפחות בחזקת כשרות וקי"ל כוותייהו וזהו שנוהגין עכשיו להשיא כל אדם ע"פ עצמו דוודאי נאמן לומר ישראל הוא כדמוכח בפסחים בההוא עובדא דאמרי' בההוא ע"ג דהוה סליק ואכיל פסחים בירושלים וכיון דנאמן לומר שהוא ישראל הרי הוא בחזקת כשר כרבנן. ורבי' יעקב ז"ל פי' להשיאו אשה לאו דווקא אלא כלומר לענין יוחסין שיהא אצלנו בחזקת מיוחס להעלות בנו לעבודה או לסנהדרין או להשיא בתו לכהן הבא לישא ורוצה לבדוק. ולפי דעת רבינו נ"ר חוב' עליו לבדוק שאין שום כהן רשאי לישא בלא בדיקה משום משפחה שאינה מוחזקת כמו שמוכיח במסכת קידושין ואינו נאמן אצלנו שיהא בחזקת מיוחס ע"פ עד אחד בלא שנים. ופרישנא דר' יהודה ורבנן במעלין מתרומה ליוחסין קא מפלגי לאו אדינא פליגי כלומר אי דינא לאסוקי מתרומה ליוחסין דאם כן אשתכח דבלא כלום פליגי. אלא בהא פליגי דר"י דחיישינן דילמא אתי לאסוקי מתרומה ליוחסין ולאו מן דינא אלא דמאן דחזי ליה דאכיל תרומה מחזיק ליה בכהן כשר ומיוחס ויבא להעיד עליו ליוחסין הילכך כל אסוקי לתרומה נמי כאסוקי ליוחסין דמי. וכיון דכן לאסוקי לתרומה נמי בעינן שנים ורבנן סברי אין מעלין דקסברי דלא חיישינן דילמא אתי לאסוקי מתרומה ליוחסין הילכך לאסוקי לתרומה בעד אחד סגי לן. והא דאמרינן היכי דמי

אילימא דכתיב ביה אני פלוני כהן עד מאן קא מסהיד עילויה. פירשו בתוספות דדווקא ליוחסין הוא דאמרי' האי טעמא אבל לתרומה מהימן דלא גרע ממסיח לפי תומו ואליבא דרבנן דסברי אין מעלין מתרומה ליוחסין דאלו לרבי כיון דליוחסין לא מסקינן ליה הוא הדין לתרומה:

איבעיא להו מהו להעלות משטרות ליוחסין היכי דמי אילימא דכתיב ביה הכי אני פלוני כהן עד מאן מסהיד עילוהי לא צריכא דכתיב ביה אני פלוני כהן לויתי מפלוני וחתימי סהדי מאי אמנה שבשטר מסהדי או דילמא אכולה מילתא מסהדי. רב הונא ורב חסדא חד אמר מעלין וחד אמר אין מעלין. פירוש האי דמספקא לן דוקא בלישנא דידיה כי האי דאמר אני פלוני כהן אבל בלישנא דמסהדי וודאי מהני. וכי מספקא לן נמי דווקא בהך דשייך למידק בשמא דידיה אבל אידך מילי דמימרי בשטרא משמא דחד ובלישנ' דידיה הא וודאי לא לאסהודי סהדי אתא אלא דאינהו אמר להו הכי. [ע"כ הרא"ה ז"ל]:

וז"ל הריטב"א ז"ל. ואינו נאמן להשיאו אשה תמיה מלתא להשיאו אשה מאי עדות בעי דאי להשיאו בקהל ישראל כל ישראל בחזקת כשרות הם עומדים כדאמר התם זיל גלי או נסיב בת מינך מכלל דכל היכא דלא ידעי פסולא דידיה כי אמר ישראל כשר אני מהימני ליה להשיאו בת ישראל כשרה ואי משום חללות דהוי פסול לכהונה להא נמי לית לן למיחש מסתמא ועוד הרי לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין ותירץ ר"ת דלהשיאו אשה לאו דוקא אלא לומר שאין מעלין אותו ליוחסין שיהא אצלנו בחזקת כהן כשר ומיוחס להעלות בנו לעבודה או לסנהדרין ולהשיא בתו לכהן בלא בדיקה דאיתא בפרק בתרא דקדושין דכהן הנוש' אשה חייב לבדוק בד' אמהות ואינו רשאי לסמוך על חזקה של משפחה שהיא בחזקת כשרה ואיכא למימר להשיאו אשה ממש לומר שאין אצלנו בחזקת כהן מיוחס לעבודה ולסנהדרין עד שנתחייבו להשיא אשה בדוקה כהן מיוחס. למימרא דר"י חייש לגומלין פי' בעד אחד דאלו בשני עדים הא לא חייש כדקתני סיפא בהדיא. שלי חדש ושל חברי ישן פרש"י דלא לענין איסורא קאמר לה אלא להשביח מקחו של חברו לפי שהישן משובח מהחדש כדתניא ישנות מג' וחדשות מד' וכן עיקר אבל יש שפי' דלענין איסורא קאמר להכי שלו חדש שלא התירו העומר א"נ שלי חדש מג' שנה שביעית ושל חבירו ישן משנה שלישית ולא נהירא חדא דלא אשכחן שנחשדו סתם עמי הארץ לא בחדש ולא בשביעית וכדכתיבנא בפרק הנזיקין ובפ"ק דחולין ועוד כי פרכי' לקמן בדמאי הקלו דרוב ע"ה מעשרין הן ניחא לענין של חברי מתוקן לענין של חברי ישן מא"ל עוד הקשה ר"ת מדתנן במסכת דמאי הנכנס לעיר ואינו מכיר מי הם ואמר מי כאן נאמן מעשר א"ל אני איני נאמן אבל חבירי נאמן הלך ולקח ממנו וא"ל

מי כאן מוכר ישן א"ל מי ששלח אותך אצלי מוכר ישן אף על פי שאין גומלין זה לזה והרי אלו נאמנין ע"כ. ומדקאמר לשני מי כאן מוכר ישן מכלל דעד השתא חדש לקח ואי לענין איסור הוא אחר שלקח חדש ולא חש לאיסורא חוזר אחר הישן דהיתרא אלא ודאי לענין שבח המקח הוא כדפרש"י וק"ל דאע"ג דמוסיף בו דברים אחרים לא אמרי לה להשביח תבואת חברו מתכוון וניחוש לגומלים. בשכלי אומנותו בידו פי' דמוכחא מלתא דתגר קבוע הוא ורוצה למכור שלו ומשום גומלין דאמר הכי:

דף כד:

וז"ל הרמב"ן ז"ל. מהו להעלות מנשיאות כפים ליוחסין. הך בעיא הכי פירושא אם תמצא לומר מעלין צריכין שנים להעיד עליו לנשיאות כפים ואם תמצא לומר אין מעלין בעד אחד סגי כדאמרינן במעלין מתרומה ליוחסין קא מפלגי דבכל שאר איסור עד אחד במילתא דעבידא לאיגלויי מהימן אבל ביוחסין בדוקין כגון מזבח ודוכן שנים בעי' דבעד אחד אינו בדיקה והא דאמרי' ה"מ תרומה דעון מיתה ה"נ קאמר דכיון דעון מיתה הוא דין הוא שנעלה ממנה ליוחסין ומיהו כיון שמעלי' צריכין שנים לתרומה תחלה. ור"ת פי' בספר הישר דכיון דעון מיתה הוא צריך שנים וכיון שעל פי שנים מעלין או דילמא התם דבצנעה אין מעלין ליוחסין כיון שעל פי עד אחד אבל בנשיאות כפים כיון דבפרהסיא אעפ"י שעל פי עד אחד מעלין ממנו ליוחסין. דכתיב ביה אני פלוני כהן עד מאן קא מסהיד עלויה. פי' בתוספות דה"מ ביוחסין אבל לתרומה מסיח לפי תומו הוא ונאמן כדלקמן. הכי נמי כיון דפרשי ידייהו אתו לאסוקינהו. פי' ומיהו שאמר הכתוב ויגואלו מן הכהונה ויאמר התרשתא להם אשר לא יאכלו בקדש הקדשים דמשמע שלא העלם ביוחסין וזהו ויגואלו ופסלם עוד מלאכול בקדשי הקדשים ולא קשיא ליה אמאי לא העלם ליוחסין דהתם הוראת שעה היתה לפי מה שראה שחזקתם שבבבל אינה חזקה כל כך להעלותם לכהונה בשבילה ומפרקינן שאני הכא דריע חזקייהו משום דלא אכלי בקדש הקדשים. ולקדשי קדשים גופייהו לא אתו לאסוקינהו דכיון דאמר להו שלא יאכלו מקדש הקדשים קלא איכא עלייהו בהכי אבל ביוחסין איכא למיחש דילמא גלי ואתו לאסוקיה בעדים דקא חזו דאכיל בתרומה ואקשי' אלא מאי גדולה חזקה פי' בעיא דתלמודא היא ולא מאן דמקשה מעיקרא קשיא ליה הכי אלא דגמרא קשיא לה אי אמרת בשלמא מעלין מתרומה ליוחסין היינו דגדולה חזקה דאע"ג דאיכא למימר לא ניכלו כי היכי דלא ניסקינהו ליוחסין כיון דמעיקרא אכלי לא חיישינן אלא אי אמרת אין מעלין אי נמי משום דריע חזקייהו הכא מאי גדולה חזקה. דמשמע דאע"ג דהשתא אית לן למימר

מדינא דלא ניכול משום חששא דאיתיה לידא בה לא חיישינן להכי. ולאו היינו תבריה דמאן דמקשה ואין פי' זה נכון. ורש"י ז"ל פי' כן מאי גדולה חזקה מה לנו להשבית חזקה ושלא להעמידן על חזקתן ומפרקי' דאף על גב דאיכא למגזר משום תרומה דאורייתא לא גזור. ואיכא דאמרי הכי קשיא ליה אלא מאי גדולה חזקה. אי אמרת בשלמא אין מעלין ליוחסין לא מנשיאות כפים ולא מתרומה היינו דגדול' חזקה דמוקמי' להו בחזקתייהו אלא אי אמרת מעלין אי הכי בבבל היתה להם חזקה שהיו ראוין לעלות ממנה ליוחסין וכי אסקינהו עזרא לארץ ישראל גרע חזקתם לפי מה שראה בדורו. ואמר דלא אכלי בקדשי הקדשים ואין מעלין אותן ליוחסין א"כ מאי גדולה חזקה הא מיגרע גרעה לה והיאך אנו למדין מכאן שגדולה חזקה והרי אם היו מעמידין אותן (ונ"ל) על חזקתן היו מעלין אותן ואדרבה מכאן נראה שאינה גדולה וכל מקום שיש לחוש אין הולכין אחר החזקה ומיהו הא לא מקשי' אמאי לא העלם שהוראת שעה היתה כדאמרן ומפרקינן אין הכי נמי דגריעא דלא מסקינן ליוחסין ועדיפא דאכלי בתרומה ואע"ג דאיכא למגזר וזהו פי' נכון:

וז"ל הרא"ש ז"ל. אי בעית אימא רבי יהודה ורבנן במעלין מתרומה ליוחסין קא מיפלגי. האי אב"א לא קא מתרץ אלא קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה. הקשה ר' שמואל מורדוס היכי בעי למימר מעיקרא דטעמא דרבי יהודה משום גומלין הא ע"כ בלא טעמא דגומלין נמי סבר רבי יהודה בהדיא ומעלין מתרומה ליוחסין כדאיתא בסוף פרקין דרבי יהודה סבר דאין חולקין תרומה לעבד אלא א"כ רבו עמו. וי"ל דס"ד מעיקרא אי לאו טעמא דגומלין לא היינו מפסידין לכהן זה תרומתו שראוי לחלוק לו על פי חברו כדי לומר מעלין אדרבה היה לנו לומר דאין מעלין כדי שלא יפסידוהו תרומתו. ואע"ג דגבי עבד אמרינן לקמן דרבי יהודה דאין חולקין לו תרומה משום דאין מעלין ולא אמרי' יחלקו לו ולא יעלו דאין כל כך הפסד אם לא יחלקו בלא רבו. במעלין מתרומה ליוחסין קא מיפלגי. תי' מאי פלוגתא שייך בה ובאיזו סברא נחלקו נימרו תרווייהו מעלין ולא צריכי בתרומה שני עדים או נימרו תרווייהו אין מעלין ולא היה צריך אלא עד אחד בתרומה. וי"ל דבהך סברא פליגי מר סבר חיישינן שמא יעלו מתרומה ליוחסין לפי' מצריך שני עדים. ומר סבר לא חיישינן. מאי אמנה שבשטר קא מסהדי. תי' אי לא מסהדי אכולה מילתא ולא ידעי אי כהן הוא א"כ הא דתנן בגט פשוט גבי שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת אם היו משולשין יכתבו כהן. והיכן מפקינן ממונא מכהן כיון שאין העדים מעידין עליו יש לחוש שמא ישראל הערים וכתב שטר בשם חברו כהן. י"ל דהיכא דהוחזקו שני יוסף בן שמעון פשיטא דאכולא מילתא קא מסהדי והתם ודאי מעלין משטרות ליוחסין. כי

קא מיבעיא ליה היכא דלא הוחזקו. חד אמר מעלין. וא"ת אמאי לא חשיב ליה בהדי הנך דתנן בעשרה יוחסין אין בודקין מן המזבח ולמעלה וי"ל משום דפשיטא היא דהיינו עדים גמורים ועדים לא קא חשיב. וא"ת אמאי לא חשיב תרומה ונשיאות כפים למ"ד מעלין. ואומר ר"ת דתרומה בכלל מזבח נשיאות כפים בכלל דוכן אע"ג דדוכן דהתם מיירי בשיר כדמשמע בגמרא מאן דאמר מעלין מוקי לה בדוכן דכהנים בגבולין:

מהו להעלות מנשיאות כפים ליוחסין. פי' חיישינן שמא יעלו מנשיאות כפים ליוחסין עוד שמעידין עליו שנים לא ישא את כפיו או לא. שאני הכא דריע חזקייהו פרש"י שהכל רואין ששאר כהנים אוכלין קדשי מזבח והם לא אכלי. וקשה לפירושו דאכתי תיקשי למ"ד מעלין מנשיאות כפים ליוחסין מאי איכפת לן אם לא מצאו כתבם הא הוו פרסי ידייהו בגולה וליסוקינהו מנשיאות כפים ליוחסין. ומפר"ת דהיינו דריע חזקייהו כיון שנקראין בני ברזילי הגלעדי ולא מצאו כתבם משמע דזרים נינהו. מיהו קשה מעיקרא קודם שידע דריע חזקייהו אמאי פריך אתי לאסוקינהו הוה ליה למפרך ליסקינהו ואמאי נגואלו מן הכהונה. וי"ל דלאו פירכא היא מעיקרא דבגולה לא הפרישו הפסולין עד שעשאם עזרא כסולת נקייה. ואף המחזיקין עצמן בחזקת כשרות פסל כדכתיב ויגאלו מן הכהונה. הילכך פשיטא ליה דאותה חזקה של נשיאות כפים בגולה לא הועילה להם ליוחסין דאף אותם שנתערבו בע"ג היו מחזיקין עצמם בחזקת כהנים עד שפסלם עזרא. אלא הכי פריך אתי לאסוקינהו ע"י נשיאות כפים של עכשו הואיל והפריש הפסולין ומשני דריע חזקייהו כדפרשי'. [ע"כ הרא"ש ז"ל]:

וז"ל הרא"ה ז"ל. איבעיא להו מהו להעלות מנשיאות כפים ליוחסין. כלומר אי חיישינן דילמא אתי לאסוקי ליוחסין. תיבעי למ"ד מעלין הני מילי תרומה דעון מיתה כלומר דכיון דחמירא כולי האי דינא הוא דניחוש דילמא אתי עלמא למיטעי לאסוקי מינה ליוחסין אבל נשיאות כפים דאיסור עשה לא. וכיון דכן מעלין לנשיאות כפים בעד אחד או דילמא אפי' למ"ד אין מעלין ה"מ תרומה דמתאכל' בצינע' אבל נשיאות כפים דבפרהסיא כולי האי לא מחציף איניש ובהא ודאי דינא הוא דחיישינן דילמא אתי למיטעי עלמא בתריה לאחזוקי בכהן גמור לאסוקי ליוחסין וכיון דכן לא מסקינן לנשיאות כפים אלא בשני עדים דומיא דיוחסין לאסוקי לנשיאות כפים כאסוקי ליוחסין דמי כדאמרן והיינו נמי בעיין מעיקרא אם מעלין מנשיאות כפים ליוחסין אי בעינן להעלותו לנשיאות כפים שנים או מעלין ע"פ עד אחד דהא בהא תליא כדפי'. כיון דפרסי ידייהו אתו לאסוקינהו דמשמע לן דבבבל בכל דיני כהונה היו נוהגין בכל מה שאיפשר בחוצה לארץ והיינו דקשיא לן ניחוש דילמא אתי לאסוקינהו. וכ"ת ואמאי לא קשיא

ליה היא גופא כיון דפרסי ידייהו אמאי לא אסקינהו. י"ל דהא ל"ק ליה דעזרא לפי מה שראה בבבל חזקתן בכל אחד נהג בהן ואיהו ידע טעמא אמאי לא אסקינהו דלא הוי מוחזקין גבי' במעלי. אבל הא אכתי קשיא לן כיון דהכי הוא אמאי לא חייש עזרא דילמא אתי לאסוקינהו כיון דפרסי ידייהו אם איתא דקיימ"ל דמעלין מנשיאות כפים ליוחסין. ומהדרינן שאני הכא דריע חזקתייהו. ומסברא לפרושי לפי שאבד כתב היחוס שלהן חוששין שמא נאבד לדעת ודבר מפורסם היה וידוע לכל. ורבינו שלמה ז"ל כתב דריע חזקתייהו כיון שלא היו אוכלים בקדש קדשים. והראשון מחוור יותר:

וז"ל הריטב"א ז"ל. אי בעית אימא ר"י ורבנן במעלין מתרומה ליוחסין פי' וטעמא דר"י לא משום גומלין הוא אלא משום דס"ל מעלין מתרומה ליוחסין וכיון דכן כל אסוקי לתרומה כאסוקי ליוחסין ובעי תרי ורבנן סברי דאין מעלין מתרומה ליוחסין הלכך לתרומה בחד סגי דע"א נאמן לאיסורין וא"ת מ"מ ש"מ נמי דרבנן לא חיישי לגומלין בחד ותיקשי רבנן אדרבנן וי"ל דלרבנן משנינן כדאמר כשכלי אומנתו בידו ולא אתיא השתא אלא לשנויי מדר"י אדר"י דלא מצטרכי לומר כדשנינן לעיל דבדמאי הקלו. איבעיא להו מהו להעלות משטרות ליוחסין פי' נקט יוחסין משום דכל היכא דסמכינן אשטרא ונימא דאכולה מלתא קא מסהדי הרי הוא כשר אף ליוחסין ומיהו בכלל בעיין הוא אם מעלין משטרות לתרומה דכל דאמרת דאמנה שבשטר בלחוד מסהדי אף הוא ודאי אפי' לתרומה אין מעלין אותו. דכתיב ביה אני פלוני כהן לויתי וחתימי סהדי מאי וכו' דוקא בהא הוא דמבעיא לן אבל בשטר שכתוב בלשון פלוני כהן לוה פשיטא דאכולא מלתא מסהדי והא דתנן לקמן בפרק בתרא דמכילתין העורר על השדה וכו' עשאה חברו סימן לאחר והוא חתום עליה בעד אבד את זכותו ההיא אפי' כתוב השטר בלשון בעל דבר דכיון דממונא דידיה ועבד ביה חבריה מעשה וחתם עליה הא ודאי אודי אודוי ליה ולא דמיא להא דהכא ולא שייכי עדים במלתא וליכא דרא דממונא גבייהו וכיון דכן איכא למימר דלא קפדי אלשון בעל דבר דאינהו אמנה שבשטר מסהדי ומאי דמיא להא דהכא היינו כגון שיש בשטר א' קרקע ממונא לשם ראובן אם יש ראיה לראובן בשטר זה שהשדה שלו מי אמר כן אמכירת קרקע בשטרא מסהדי או דילמא אכולה מילתא מסהדי ואף על פי שכתוב בלשון בעל דבר ונראין דברים דלאו סהדותא היא דע"כ לא אבעיא לן הכא אלא בדבר שהוא משמו של בעל דבר דאפשר דדייקו עדים אמכירתו אבל בההיא דאתי למה להו למידק והיינו דקתני התם והוא חתום עליה עד אבד את זכותו הא אין עצמו חתום עליה לא אבד את זכותו ודוקא כשכתוב בלשון בעל דבר אבל כתוב בלשון עדים אכולה מלתא מסהדי ואי לאו דידעי דדידי' היא לא הוו כתבי הכי וכן היה אומר מורי ז"ל אלא

שהוא אומר דכי הא מלתא מפיהם ולא מפי כתבם ואין למדין ממנו לגבי תרומה ויוחסין היא דמייתי' לראיה דאפי' בעדים מסיחין לפי תומם מסקינן לתרומה ויוחסין אבל לענין ממונא עדות בע"פ בעינן או בשטר גמור אבל עדות זו שכתב אגב גררא אינו נדון בשטר לענין זו ואין מוציאין בו ממון מרשות אחרים והא דאמרינן אילימא דכתוב אני פ' כהן עד מאן מסהיד עליה פי' בתוספות דמ"מ לא גרע ממסיח לפי תומו שמעלין אותו לתרומה כדלקמן ונראין הדברים מיהו ההיא דלקמן אינו אלא לתרומה דרבנן דהא בפרק הגוזל אמרינן אין מל"ת כשר אלא לעדות אשה בלבד ופרכי' מהא כדלקמן ואוקימנ' בתרומה דרבנן וכיון דכן ליכא למיחש בהא דילמא מסקי ליה ליוחסין דלכ"ע מתרומה דרבנן לא מעלין ליוחסין וכדאיתא לקמן:

איבעיא להו מהו להעלות מנשיאות כפים ליוחסין תבעי למ"ד וכו'. הקשו בתוס' מאי קא מבעיא ליה דהא כולה מלתא תליא בהעלאה לנשיאות כפים גופיה בכמה ואי אמר מעלין לנשיאות כפים ע"פ ע"א אין מעלין מנשיאות כפים ליוחסין ותו הא דאמר תבעי למ"ד מעלין מתרומה ה"מ תרומה דמתאכלה בצנעה וכו' מאי קאמר דהא ודאי אין מעלין לתרומה ע"פ ע"א אפי' יש בו עון מיתה אין מעלין ממנה ליוחסין ואין מעלין לתרומה ע"פ ב' ואפי' אין בו איסור עשה מעלין אותו ליוחסין. ויש שפירשו דהכא קים לן ששורת הדין להעלות לנשיאות כפים ע"פ א' כיון דמיירי דמפרסם ולית לה הנאה במלתא וממילא שאין מעלין ממנה ליוחסין אבל אנן מבעיא לן אם יש לנו לחוש דטעי ומסקי ליה ליוחסין וכיון דכן נחמיר ביה השתא דלבעי תרי או לא חיישינן להאי ונוקמיה אדיניה ולסגי ליה בחד ותבעי למ"ד מעלין מתרומה ליוחסין אם יבואו העולם ללמוד מתרומה ליוחסין לנשיאות כפים או לא והפי' הזה היה נכון אלא דלישנא דמהו להעלות לא משמע אלא דדינא ממש מבעיא לן. וכי אמרינן נמי חד אמר מעלין וחד אמר אין מעלין הכי משמע והנכון כמו שפי' ר"ת דהכא עיקר בעיין אם מעלין לנשיאות כפים ע"פ ע"א או לא ומינה שמעינן אם מעלין ממנה ליוחסין דהא בהא תליא ונקטי' הא בידן משום דהיא עיקר טעמא לאידך ובדידה תלי ומשום דבעי לומר תבעי למ"ד מעלין מתרומה ליוחסין והא דאמר תבעי למ"ד מעלין ה"מ תרומה דעון מיתה וכיון דחמירא כולי האי בעיא תרי ומ"ה מעלין ממנה ליוחסין אבל נשיאות כפים דאיסור עשה בחד סגי לאסוקי לדידיה ומינה אין מעלין ממנה ליוחסין ותבעי למ"ד אין מעלין ה"מ תרומה דמתאכלה בצנעא וכיון דכן לא מסקינן מינה ליוחסין והיא הנותנת שמעלין לה ע"פ ע"א אבל נשיאות כפים דבפרהסיא הא ודאי ראויה להעלות ממנה ליוחסין והיא הנותנת ותבעי תרי סהדי לאסוקי לכהונה. עד עמוד כהן לאורים ותומים פי' אע"ג

דבבית שני לא הוו אורים ותומים שזה מה' דברים שחסרו בבית ב' כדאיתא במסכת יומא הכא במלתא בעלמא אוקמינהו כאדם שאומר לחבירו עד שיבא משיח. שאני הכא דריע חזקייהו פרש"י דלא אכלי בקדשים והקשה ר"ת דהא איכא למיחש דמסקי להו לקדשים כיון דמעלין ממנה אף ליוחסין לכך פי' ר"ת דריע חזקייהו שאבד כתב היחוס שלהם וכל העולם מרננין עליהם כדכתיב ויגואלו מן הכהונה וא"ת ודקארי לה היכי לא חזי דריע חזקייהו וי"ל דאיהו סבר דהיה לנו לחשוב לדורות ישתכח ריעותא זו ואתו לאסוקינהו. ואלא מאי גדולה חזקה פשיטא דמספיקא לא מפקינן להו מחזקתייהו וא"ת אי אין מעלין הא ליכא למיחש למידי ואם כן מאי גדולה חזקה ויש שפי' האי קושיא דתלמודא היא דפריך לכ"ע ולא דייק הכי לישנא דאמרינן ואלא. ה"פ בשלמא לדידי לית לי טעמא דריע חזקייהו לדורות הא ודאי לא טעו בהכי אדרבה אילו היו יכולין היו מורידין אותם שהכל הוא ישתכח וכיון דכן אעפ"י דמדינא אין מעלין איכא למיחש שמא יטעו ויעלו אותו ליוחסין אי לאו משום דגדולה חזקה אלא לדידך דאמרת דריע חזקייהו לדורות הא ודאי לא טעו בהכי אדרבה אילו היו יכולין היו מורידים אותם מחזקתם וכמו שעשו בימי עזרא אי לאו דאוקמינהו עזרא בחזקתייהו וא"כ מאי גדולה חזקה. ואי בעית אימא בתרומה דרבנן וכו' וכי מסקינן מתרומה ליוחסין הא ודאי לא הוה צריכין לומר השתא כי מסקינן מתרומה ליוחסין אלא דקושטא דמלתא קאמר השתא דאפ"ה ליכא למימר הא דאמר לעיל למ"ד מתרומה כיון דאכלי תרומה אתו לאסוקינהו וליכא לאכרוחי מינה דריע חזקייהו [כדאמרי' לעיל, ואע"ג דקושטא דמילתא דריע חזקייהו] למ"ד אין מעלין מנשיאות כפים ליוחסין מ"מ בעינן למימר קושטא דמלתא דליכא לאוכוחא מתרומה כדמוכרח לעיל והכי אורחא דתלמודא בדוכתי טובא. אכילת חלה גופה לתרומה דאורייתא פי' וס"ל להאי תנא שאין מעלין מתרומה ליוחסין ומסקינן מחלת דרבנן לתרומה דאורייתא וא"ת כיון דחלה דרבנן היא מאי איריא סוריא אפי' בבל נמי דבשלמא אי חלה בזמן הזה דאורייתא מש"ה נקט סוריא משום דס"ל דכבוש יחיד שמיה כבוש וחלה דידיה דאורייתא ויש לומר דאף ע"ג דחלה בזמן הזה דרבנן אפי' בארץ מ"מ חמירא חלה דסוריא כיון דאית ליה עיקר מן התורה בזמן שבית המקדש קיים משום דכבוש יחיד שמיה כבוש וכן יש לנו לפ' באידך מתניתא דבסמוך קתני חלוק גרנות בא"י ואוקימנא דקסבר דתרומה בזמן הזה דרבנן ואפ"ה דוקא בא"י חמירא דאית ליה עיקר דאורייתא משא"כ בסוריא דקסבר האי תנא דכבוש יחיד לאו שמיה כבוש וכן פרש"י ז"ל. [ע"כ הריטב"א ז"ל]:

דף כה.

וז"ל הרא"ש ז"ל. אלא מאי גדולה חזקה. וא"ת לרבא נמי תיקשי שרצה לפשוט מכאן דאין מעלין אם כן מאי גדולה חזקה. וי"ל דה"פ א"א בשלמא דאין מעלין ולא תדחה משום טעמא דריע חזקייהו היינו דקתני גדולה חזקה דאע"ג דאיכא למיחש לב"ד טועין שיעלו מנשיאות כפים לקדשים שבקינן להו בחזקתייהו דאף ע"ג דבעלמא בלא חזקה נמי למ"ד אין מעלין מתרומה ליוחסין מעלין לתרומה על פי עד אחד ולא חיישינן לב"ד טועין שיעלו אף ליוחסין דס"ל להאי מקשה דיוחסין חמירי לא אתו למיטעי כמו לקדשי קדשים. אבל השתא דאמרת טעמא דלא חיישינן דילמא אתי לאסוקינהו משום דריע חזקייהו אם כן מאי גדולה חזקה. ואי תי' השתא נמי בתרומה דרבנן אכולא אלא מאי גדולה חזקה וכו' מה שכתוב בספרים וכי מסקינן מתרומה ליוחסין ה"מ בתרומה דאורייתא אבל מתרומה דרבנן לא מסקינן רבינו יצחק בה"ר מאיר לא גריס ליה דהא האי ואי בעית אימא רב נחמן בר יצחק א"ל דדחי למילתיה דרבא וקאמר שאני הכא דריע חזקייהו. ואי גרסי' ליה א"כ היה סותר הוא עצמו הראיה שהביא למעלה למ"ד מעלין מתרומה ליוחסין אתי לאסוקי ואין זו סוגיית התלמוד אם לא יאמר לאו מילתא היא דאמרי אלא ודאי ליתא ואגב דאכתיבא בריש עשרה יוחסין אשתבוש לכתבה כאן. ולא מידי דאיקרי קדש וא"ת תרומה נמי איתא בכלל קדשים דכתיב ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים והיינו תרומה דהעריב שמשו אוכל תרומה. ואם כן אמאי הוצרך הכא לכתוב קדש. ויש לומר דודאי לגבי טמא אקרי קדשים ובאכילת זר קיימינן. נשיאות כפים בכלל ולא אכלתי חלה. ואע"ג דסוריא נמי הויא מדרבנן כדמסקינן מיהו אין מדקדקים בבבל כמו בסוריא דסבר האי תנא כבוש יחיד שמיה כבוש. ואכילת חלה בסוריא ה"ה נשיאות כפים כדמוכח לקמן. עדות הבאה מכח חזקה בחזקה. תי' אכתי תיקשי פשיטא מה לנו אם אינה חזקה או אם עדים מעידים עליה. וי"ל דה"פ עדות הבאה מכח חזקה שאנו יודעין שהוא כהן מחמת חזקה של הקורא אחריו שהוא מוחזק לנו שהוא לוי:

וז"ל הרא"ה ז"ל. אלא מאי גדולה חזקה פי' רש"י ז"ל אם כן מה לנו לחוש עליהם כדי לבטל חזקתן שלא להעמידן על חזקתן. ונראה לפי דעתו דקושיא דגמרא היא אליבא דכ"ע בין אליבא דאידך דמצרכי לה דכולהו קשיא לן לרבא דקסבר דאין מעלין מנשיאות כפים ליוחסין. כיון דכן למה לי טעמא דגדולה חזקה בלאו האי נמי מאי איכא למיחש עלייהו לאפוקינהו מחזקתייהו ולאידך נמי דאית ליה מעלין מנשיאות כפים ליוחסין דמתרץ טעמא משום דריע חזקתייהו כיון דאיכא הך טעמא נמי דריע חזקתייהו ליכא

למיחש עלייהו וכיון דכן מאי גדולה חזקה דלא שייך לישנא דגדולה חזקה אי לא הוה מידי דחזי למיחש עליה ולא חיישינן משום טעמא דגדולה חזקה אבל השתא דאמרינן דליכא למיחש למידי מאי גדולה חזקה. אי משום דקיימי בחזקתייהו הא לאו כלום הוא דלא סגיא בלאו הכי. ומפרקינן דמעיקרא אכלו בתרומה דרבנן והשתא אכלו בתרומה דאורייתא דלענין תרומה אוקמינהו אחזקתייהו והיינו גדולה חזקה. ואי בעית אימא השתא נמי בתרומה דרבנן אכיל בתרומה דאורייתא לא אכיל. וכי מסקינן ליוחסין וכו' כלומר השתא דאתינן להכי הא דאמרינן לעיל למ"ד מעלין דמוכח דאיתיה לטעמא דריע חזקתייהו ממאן דאמר מעלין מתרומה ליוחסין אי מהא לא אריא דכי מסקינן ליוחסין מתרומה דאורייתא מתרומה דרבנן לא מסקינן. והא מוכחא דלרבא נמי מהדרינן דהא האי טעמא דאמרינן וכי מסקינן וכו' לרבא הוא דאיצטריך. אלא מאי גדולה חזקה דאף על גב דאיכא למיגזר משום תרומה דאורייתא לא גזור והיינו גדולה חזקה ולמאן דאית ליה טעמא דריע חזקייהו אפ"ה אמרינן בה גדולה חזקה דבהא הוה לן למיחש טפי משום דאתי למיחלף. מאי לאו ליוחסין לא לתרומה כלומר ואליבא דרבנן דקסברי אין מעלין מתרומה ליוחסין דאלו ר"י כיון דקסבר מעלין מתרומה ליוחסין כל אסוקי לתרומה כאסוקי ליוחסין דמי וכל היכא דלא מסקינן ליוחסין לא מסקינן לתרומה. קסבר חלה בזמן הזה דרבנן ותרומה דאורייתא וכדאפיך להו רב הונא בריה דרב יהושע לרבנן קשיא לן וכיון דכן אמאי נקט אכילת חלה בסוריא אפילו בח"ל נמי. ויש לומר דאפ"ה אף על גב דהא ודאי דרבנן דווקא בסוריא הוא דהוי ראיה דאית לה עיקר מן התורה דכיון דכן אפילו האידנא דהויא דרבנן דייקי בה מה שאין כן בח"ל דכיון דלית ליה עיקר בדאורייתא כלל לא הויא ראיה. רבן שמעון בן גמליאל אומר אף אלכסנדריא של מצרים בראשונה קשיא לן בראשונה מאי דהוה הוה. ויש לומר שאם יש לו עדים שנשאו אבותיו כפיהם באלכסנדריא של מצרים הרי זו חזקה והא דאמרינן קסבר תרומה בזמן הזה דרבנן וחלה דאורייתא אפילו הכי בעינן בארץ ישראל דאיכא עיקר בדאורייתא כדפרישנא לעיל:

אמר רב הונא בריה דרב יהושע אשכחתינהו לרבנן וכו'. עד שהרי שבע שכבשו ושבע שחלקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו בתרומה. כתב רבינו חננאל ז"ל פירוש אפי' כשהיתה מקצת הארץ ביד ישראל ומקצתה ביד הא"ה כמו עתה בזמן הזה נתחייבו בחלה מן התורה אבל אין חייבין בתרומה עד שתהא ארץ ישראל כולה ביד ישראל ואמינא להו אנא איפכא וכו' דתניא כי תבואו יכול משנכנסו מרגלים בארץ ישראל חייבין בחלה תלמוד לומר בבואכם בביאת כולכם אמרתי ולא בביאת מקצתכם וכי סליק עזרא לאו כולהו סליק ע"כ. פירוש בבואכם בביאת כולכם אמרתי דבבואכם משמע

ביאת כולם. מיהו משמע משעת התחלתם להיכנס לה אבל כי תבאו משמע אף על גב דלאו כולהו אלא שנכנסו לה לגמרי אותן שעתידין להיכנס. והיינו דאמרינן בחלה דכתיב בה בבואכם דנתחייבו בה בשבע שכבשו ושבע שחלקו מכיון שהתחילו ליכנס לה ובביאת עזרא פטירי אפילו לאחר דאתו כולהו והכי איתא בספרי כמו שכתב רש"י ז"ל. [ע"כ הרא"ה ז"ל]:

וז"ל הרמב"ן ז"ל. מאי לאו ליוחסין לא לתרומה איכא דק"ל ולמ"ד מעלין מתרומה ליוחסין כיון דאסקינהו לתרומה אתי לאסוקי ליוחסין ותפשוט מהא למ"ד מעלין מתרומה ליוחסין דמנשיאות כפים נמי מעלין. ואיכא למימר אין הכי נמי דתפשוט להה"א סברא אי נמי אף על גב דמיבעיא לן בין למ"ד מעלין בין למ"ד אין מעלין כי איפליגו רב חסדא ורב אבינא בה אליבא דמ"ד אין מעלין מתרומה ליוחסין פליגי אבל למ"ד מעלין כיון דלתרומה מסקינן ליוחסין נמי ולא דייק אלא מעלין מתרומה ליוחסין פלוגתא דתנאי היא. ומשום דכיון דהכי דחי' הכא לא לתרומה ומני רבנן היא דאמרי אין מעלין מתרומה ליוחסין אבל מנשיאות כפים דכ"ע אין מעלין ליוחסין לדבר המביאה לידי יוחסין קאמר כנ"ל. ואיכא דסבר כיון דאנן לתרומה מסקינן ליה ולא ליוחסין לא איכפת לן. וקשה לן דהא אקשינן לעיל ואי ס"ד מעלין מנשיאות כפים ליוחסין כיון דפרשי ידייהו אתו לאסוקינהו ואף על גב דלא אסקיניה. אבל לא חלוק גרנות. פרש"י ז"ל דקסבר האי תנא כבוש יחיד לא שמיה כבוש הילכך תרומה דידהו לאו דאורייתא הוא. וקשיא לן וליהוי נמי דרבנן אמאי אין מעלין מינה לדאורייתא דהא מסקינן מתרומה דרבנן לחלה דאורייתא. לאו מילתא היא דשאני הכא כיון שבזמן שבית המקדש קיים דרבנן היא לא דייקינה מה שאין כן בשאר תרומה בארץ ישראל דכיון שבית המקדש קיים דאורייתא היא ולחומרא אזלינן בה. השתא נמי חמירא להו כמעיקרא, והא דאמרינן לעיל בדרבנן אכול בדאורייתא לא תכול ולא חיישינן דילמא אתי לאסוקינהו מדרבנן של ארץ ישראל לשל תורה אריץ חזקייהו סמיך ליה והא דאמר רשב"ג אף אלכסנדרי' של מצרים אי קשיא בראשונה מאי דהוה הוה לא תיקשי דהא קא משמע לן דאי איכא דוכתא דקביעי האידנא בי דינא נשיאות כפים חזקה:

וז"ל הריטב"א ז"ל. אף אלכסנדרי' של מצרים בראשונה מפני שבתי דינים קבועים שם פי' והא קמ"ל דאי איכא דוכתא האי דינא דקביעו ב"ד כדהוו קביעי התם בנשיאות כפים הויא חזקה דאי לא מאי קמ"ל דהא מאי דהוה הוה. שהרי שבע שכבשו ושבע שחלקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו בתרומה פרש"י נתחייבו בחלה דכתיב בה בבואכם ותני' בספרי ר' ישמעאל אומר משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה שבכלן נאמר כי

תבואו כי יביאך וכאן אמר בבואכם ללמד שכיון שנכנסו לא"י נתחייבו בחלה ולא נתחייבו בתרומה ובמעשרות דכתיב דגנך תבואת זרעך המיוחדת לך ועוד שהרי תלה הכתוב המעשר במנין שני השמטה כדכתיב בשנה השלישית שנת המעשר ושמיטין לא נמנו אלא משנכנסו לארץ וחלקו כדאיתא בסדר עולם ובמס' ערכין ע"כ. ובפרשת הר סיני אשכחן דמפיק שלא נהגו שמיטין עד שכבשו וחלקו דכתיב שדך וכרמך ועד שכבשו וחלקו לא הוי שדך וכרמך ואית דמפיק דשמיטין נפקי מדכתיב ביובל לכל יושביה בזמן שכל יושביה עליה וילפי' שמיטין מיובל מדכתיב וזה דבר השמטה שמוט בשתי שמיטות הכתוב מדבר א' שמיטת קרקע ואחד שמיטת כספים בזמן שאתה משמט קרקעות וכו' והא אתי שפיר אליבא דר' דדריש הכי בפ' השולח אבל רבי יוסי דהוא תנא דסדר עולם לית ליה דר' כדאיתא בירושלמי דשביעית ותו דכתב ז"ל בפ' השולח דשמיטת קרקעות אינו משום יובל שהשדות לבעליהן כדפרש"י אלא שמטת עבודת קרקעות בשביעית ואעפ"י שפי' רש"י הוא הנכון כדפרי' בדוכתא בס"ד ובתוס' כתבו דתרומה ומעשר לאו משמיטין ילפינן אלא מדכתיב ועברתם את הירדן בארץ וגו' והבאתם שמה עולותיכם ואת מעשרותיכם ואת תרומת ידכם ומסתמא לא נתחייבו להפרישו אלא בשהיה ראוי להביאו ולא שהיה מופרש ומונח עד לאחר כבוש וישיבה ואף עפ"י שבזמן הזה למ"ד קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא מפרישין לאבוד [וכן בנוב וגבעון לר"ש, שאני הני שכבר נתחייבו במעשר ותו לא פקע דין המעשרות מן הארץ אבל בתחלת המצוה אין לומר שיצוה הכתוב להפריש לאיבוד] מעתה הדר ילפינן שמטות ממעשר שאין נוהגין אלא לאחר כבוש וחלוק שהרי תלה הכתוב מעשר בשמיטין כדפרשי'. יש ספרים שגורסים דתניא כי תבואו יכול משנכנסו לה ב' או ג' מרגלים ת"ל בבואכם [וכן הגרסא במקצת הספרים ורש"י ז"ל גורס בבואכם יכול משנכנסו לה וכו' ת"ל בבואכם] ואין גירסא זו מחוורת דהא גבי חלה לא כתיב כי תבואו וה"ג דתניא יכול משנכנסו לה וכו' ת"ל בבואכם ופי' ז"ל כיון דשינה ביאה זו לגמרי לכתוב בבואכם ולא כתב כי תבואו יכול משנכנסו לה ב' וג' ואינה מחוורת. בבואכם בביאת כלכם אמרתי ולא בביאת מקצתכם כלומר וחיוב חלה נהי דהא דתניא בכבוש הארץ ותנו בה ארץ קודם חלוק וכבוש היה רובה ביד ישראל מ"מ בעי' שיהו כל ישראל או רובם בארץ כמו שהיה בזמן כבוש וישיבה וכי אסקינהו עזרא לאו כלהו סליק הלכך אע"ג דחלה נוהגת מן התורה בזמן כבוש וחלוק אינה נוהגת עכשו מן התורה כיון שאין רוב ישראל עליה ואפי' למ"ד דתרומה ומעשרות נוהגין בה מן התורה משום דקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא וזה הכתוב הוא בחלה. בחזקת שהוא כהן או בחזקת שהוא גדול פי' לפי שהיה לו

שם כהן או שהיה הכהן עם הארץ שהגדול בתורה קודם כדאיתא במס' מגילה וכדאמר רב קרא בכהנא. א"ל בחזקת שהוא כהן שקרא אחריו לוי פי' ואמרי' במס' גיטין [נט ב'] אם אין שם כהן נתפרדה חבילה ופרש"י שם שאין לוי קורא כלל ואתיא הא דהכא שפיר ורש"י ז"ל כתב שאין לוי קורא שני אלא שלישי או ראשון או בשאר מקומות כפי מעלתו ולפי האי פי' נמי אתיא שמעתין שפיר אבל יש שפי' נתפרדה חבילה שתקנו חכמים שיהא לוי קורא שני לעולם ואף עפ"י שאינו חשוב כישראל ואינו קורא אלא לפי מה שראוי לפי מעלתו וגם אם ראוי לקרא שני קורא שני ולאותו פי' יש לדחוק כאן דה"ק שקרא אחריו לוי בתורת לוי שהכיר בו שהיה ישראל אחריו חשוב ממנו וכבר הארכתי בזה במסכת גיטין בס"ד ושם כתבתי דעת מורי ז"ל דכשאין כהן או לוי קורא בכל מקום שירצו ובלבד שיאמר אעפ"י שהוא כהן או אעפ"י שהוא לוי ולא חיישינן לנכנסים שלא שמעו את הקריאה דאינהו מישל שיילי ואומרים להם ולפי זה הא דגרסינן בתוספ' עיר שכלה כהנים שאין יודעין לקרא בתורה אלא כהנים שקורא הכהן ז' פעמים יש לומר שזהו לפי מנהגם שלא היו קוראים איש בשמו וכדמוכח שמעתא ולפי מנהגנו יכולין לקרוא כהן אחר כהן כשיאמרו לכל אחד אף עפ"י שהוא כהן וכן היה עושה ז"ל כשהיו שם ב' כהנים חתנים וכן היה נוהג בעצמו לקרא בתורה שלישי או בשאר מקומות וש"ץ קורא אעפ"י שהוא לוי.ואם אין דוכן שם בטלה כהונה פי' במקום שאין שם ב"ד שאין נשים בפי' חזקה ובעיירות שאין חלוק מתנות חזקה אם אין שם גורן בטלה כהונה:

דף כה:

וז"ל הרא"ש ז"ל. שקרא אחריו לוי. לפר"י שפי' בגיטין נתפרדה חבילה ולא יקרא בתורת לוי. יש לפרש שקרא אחריו לוי כלומר שניכר שבתורת לויות קרא כגון שקרא לפני ישראל הגדול ממנו. ואלו קרא הראשון תחלה מחמת גדולתו גם השלישי שהוא גדול מן השני היה קורא לפניו. בני זה וכהן הוא. משמע שאין אנו מכירין בו שהוא בנו והוא בא להעיד עליו שהוא בנו והוא כהן ולא בן גרושה דאי ביודעים שהוא בנו אם כן הוה ליה למימר בני זה כהן הוא בלא וי"ו. ותימא אם כן יהא נאמן לכ"ע לתרומה וליוחסין במגו דאי בעי אמר אינו בני. וכי תימא לא מהימנין ליה במגו כיון שלפי דבריו קרוב הוא כעין שמצינו בהחולץ דאמר ליה לדבריך ע"ג אתה נאמן אתה לפסול עצמך ואי אתה נאמן לפסול בניך לא היא דע"כ נאמן במגו דהא בסמוך קאמר מאמינו אף להאכילו בתרומה שבידו להאכילו תרומה ויש לומר דבהאי מגו דבסמוך מהימנין ליה משום דאפי' יודעין שהוא בנו מכל מקום איכא מגו אבל האי מגו אי הוה ידעינן שהוא בנו מאי מגו איכא

עי"ל דאין זה מגו טוב שאינו רוצה להעביר ממנו נחלתו. נאמן להאכילהו בתרומה אפילו ליכא אלא הוא. ואעפ"י שהוא קרוב דסבר רבי אין מעלין מתרומה ליוחסין ואינו נאמן להשיאו אשה. פי' להצטרף עם אחר מפני שהוא קרוב. אבל אין לפרש ואין נאמן להשיאו אשה מפני שהוא יחיד. דאטו בהא לימא רבי חייא האמינו להשיאו אשה ביחיד קרוב לא משתמיט שום תנא דילמא עד אחד כשר ליוחסין. וליכא נמי לפרושי נאמן להאכילו בתרומה עם אחר. דאי הוה מצריך רבי שני עדים לתרומה אלמא הוה סבר מעלין מתרומה ליוחסין. א"כ לא יכשיר קרוב לתרומה הואיל ואינו מאמינו להשיאו אשה ולרבנן דאמרי כל משפחות בחזקת כשרות הן מיירי נמי הכא דנפק עליה קלא. נאמן להאכילו בתרומה. הקשה ר' יצחק בן ה"ר מאיר הא משנה שלימה היא בעשרה יוחסין מי שיצא למדינת הים וכשחזר הביא עמו בנים ומתה אשתו צריך להביא ראיה על הבנים ואינו נאמן אפילו להאכילן תרומה כדמוכח בגמרא דהתם דתניא הביא ראיה על הגדולים אין צריך להביא ראיה על הקטנים. ואמר ריש לקיש עלה לא שנו אלא בקדשי הגבול אבל ליוחסין לא. והיכי אמר רבי הכא דאף נאמן על בנו להאכילו בתרומה. ותירץ דהאי משנה אתיא דלא כר' דהכא. ואומר ר"ת דאין זה מחלוקת חדש דההיא דקדושין אתיא כרבי יהודה דאמר מעלין מתרומה ליוחסין. וקדשי הגבול דהתם היינו כל דבר קדושה כגון תרומה ונשיאות כפים ולהעלותו ליוחסין. והאי דקאמר אבל ליוחסין לא היינו לענין קורבא וליהרג זה על זה כדמסיק רבי יוחנן התם אף ליוחסין. ואזדא ר' יוחנן לטעמיה דא"ר יוחנן סוקלין על החזקה. שבידו להאכילו תרומה. תי' מאי מגו איכא הכא הרי אין בידו להאכילו בתרומה אחרי מותו. וכה"ג אמרינן גבי בכור בפרק יש נוחלין ובפרק האומר בקדושין תניא יכיר יכירנו לאחרים מכאן א"ר יהודה נאמן אדם לומר זה בני בכור וכו'. למאי הלכתא לתת לו פי שנים. אי בעי למיתבא ליה מתנה מי לא מצי יהיב ליה. ומשני לא צריכא בנכסים שנפלו לו לאחר מכאן. ועוד דאפי' מחיים אין זה מגו טוב שאם יוליכנו לגורן ויצוה ליתן לו חלקו הרי יפסיד. והשתא שאומר שהוא כהן נוטל כל אחד חלקו. ואין לפרש שיאכלו בתרומה בשעה שהעיד שהיה יכול לומר אינו בני וכהן הוא. א"כ להשיאו אשה נמי נימא הכי. ותי' ה"ר משה בר נחמן שכיון שבידו להאכילו בתרומה דאי בעי אמר כהן הוא ואינו בני והיה אוכל על פיו לבדו. ואין זה עדות גמורה כשאר עדות. הלכך אנו מאמינים אותו להאכילו בתרומה דאי בעי אמר כהן הוא ואינו בני והיה אוכל על פיו לבדו. ואין בידו להשיאו אשה דא"נ אמר הכי אינו נאמן אלא אם כן יצטרף אחר עמו וכיון דבעינן שנים אלמא עדות גמורה היא ואין תורת עדות משום נאמנות כדאמרינן בבבא בתרא אטו משה ואהרן משום דלא מהימני אלא

גזרת הכתוב הוא. הלכך אף על גב דאיכא מגו פסול משום דרחמנא פסליה. ועוד דאם יצטרף אחר עמו ליכא מגו דאם אמר לאו בני הוא העד מכחישו והכי מוכח בירושלמי דגרסינן התם חד בר נש אתא לקמיה דר' א"ל בני זה וכהן הוא א"ל בנך הוא אלא שאינו כהן א"ל רבי חייא אם מאמינו אתה שהוא בנו מאמינו אתה שהוא כהן. ואם אין אתה מאמינו שהוא כהן אל תאמינו שהוא בנו ויעשה בהרחק עדות ויהא נאמן עליו כלומר שאין יודעין שהוא בנו נאמינו במגו ויעשה כמו שהוא רחוק דאי בעי אמר רחוק אני ויהא נאמן. א"ל בנו הוא אלא שאני אומר שהוא בן גרושה או בן חלוצה. כלומר להשיאו אשה אינו נאמן משום דבעינן עדות ואינו נאמן על בנו:

וז"ל הרא"ה ז"ל. שקרא אחריו לוי במסכת גיטין בפרק הנזיקין [נט ב'] אמרי' אין שם כהן נתפרדה חבילה. ויש שפירשו שאין לוי קורא כלל ולפי זה עולה זו יפה דכיון דקרא לוי כאן הרי זו ראיה שקרא כאן כהן. ההוא דאתא לקמיה דרבי יהושע בן לוי וכו' עד ללוי על פיו. רבי ורבי חייא חד העלה בן על פי כו' עד הרי שבא ואמר בני זה וכהן הוא נאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה דברי רבי קשיא לן דהא תנן התם במסכת קדושין אשה נשאתי במדינת הים ואלו בניה צריך להביא ראיה על האשה ועל הבנים. ואיתמר עלה בהדיא דאפי' לענין קדשי הגבול תנן דלא מהימן ואיכא דאמרי רבי תנא הוא ופליג ורבינן נ"ר תירץ דההיא דבמוחזק לן בהנהו דהוו בניה וכיון דכן תו לא מהימן עלייהו. אבל הכא כגון דלא ידעינן ליה ומגו דאי בעי אמר לאו בני הוא ויכול להעיד עליו להאכילו בתרומה. השתא נמי דאמר בני הוא וכהן הוא נאמן. ורבי חייא סבר כיון דקא מודה דבנו הוא שוב אינו נאמן להעיד עליו ורבי סבר שהפה שאסר הוא הפה שהתיר וכדאמרינן בשבוי דמהימנא. ורבי חייא סבר דלא דמי דשאני התם דשתיקותא מתירתא. ומיהו תמיהא לן הא דקאמר ר' חייא אם אתה מאמינו להאכילו בתרומה האמינו להשיאו אשה. מאי קאמר וכי לא שמיעא ליה הא דלעיל דבין לרבנן בין לרבי יהודה עד אחד אינו נאמן להשיאו אשה. וי"א דרבי חייא פליג דקסבר דעד אחד נאמן אף להשיאו אשה אבל כאן אינו נאמן לפי שהודה שהוא בנו ואמר לו ר' אני מאמינו להאכילו בתרומה שבידו להאכילו בתרומה ואין אני מאמינו להשיאו אשה פרש"י ז"ל שבידו להאכילו בתרומה שהרי זה היה כהן ונותנין לו תרומה וכיון שכן הרי הוא יכול להאכילו ואינו נכון. דלאו מגו מעליא הוא דהא תינח היכא דאיתיה אבל כי מת או אזיל ליה למדינת הים מאי איכא למימר ואפשר לפרש שבידו להאכילו בתרומה כלומר שאלו רצה לא היה מודה שהוא בנו והיה מעיד עליו שהוא כהן ונאמן להאכילו בתרומה שהרי מעלין לתרומה על פי עד אחד. ואינו נאמן להשיאו אשה שאין בידו להשיאו אשה

שאפילו אינו אלא כעד אחד דעלמא אינו נאמן ליוחסין ואינו נראה דפלוגתייהו בהא דמר סבר דעד אחד נאמן ליוחסין ומר סבר דלא מהימן. ונראה לפרש דר' ה"ק מעיקרא נאמן להאכילו בתרומה כעד אחד דעלמא. ואינו נאמן להשיאו אשה אפי' בצירוף עד אחד דהוו להו תרי והיינו דקשיא ליה לרבי חייא כיון דבתרומה מהימן לך כעד אחד דעלמא להשיאו אשה נמי ליהוי כעד דעלמא ואם איכא אחרינא בהדיה ניהמניה. ואמר לו ר' אני מאמינו להאכילו בתרומה שבידו להאכילו בתרומה כלומר שאלו היה רוצה לא היה מודה שהוא בנו ומעיד עליו שהוא כהן ונאמן וכיון דכן השתא נמי מהימן במגו. ואינו נאמן לענין להשיאו אשה שאין בידו להשיאו אשה על פיו אפי' הוא רחוק בלא צירוף אחר וכיון שכן הרי זה עדות גמור ואין קרוב נאמן. ובירושלמי מפורש זה הטעם שכתבנו במה שאמרו שבידו להאכילו בתרומה. וכך אמרו שם חד בר נש אתא לגבי ר' אמר ליה בני הוא זה וכהן הוא א"ל בנך הוא אלא שאינו כהן אמר ליה רבי חייא רבי אם מאמינו את שהוא בנו האמינו שהוא כהן ואם אין את מאמינו שהוא בנו אל תאמינו שהוא כהן ויעשה בהרחק עדות ויהא נאמן עליו. אמר ליה בנו הוא אלא שאני אומר בן גרושה או בן חלוצה הוא הרי זו מפורש בדברי רבי חייא שאמר ויעשה בהרחק עדות כלומר יהא נאמן מתוך שאם רצה היה נעשה בהרחק עדות שלא היה מודה שהוא קרובו והיה נאמן להעלותו על פיו. והשיבו שכיון שהודה שהוא בנו שוב אינו נאמן להעיד עליו וזהו כמו שפי' אלא שמוחלפת שם השיטה מדרבי לר' חייא. רבינו נ"ר והא דאמרינן הכא דאע"ג דקיימא לן דהוי בנו חיישינן שהוא בן גרושה או בן חלוצה כדאמרינן נמי החולק תרומה עם אחיו הכהנים בב"ד אינה חזקה ה"מ היכא דליתא לאתתא הכא כי ההיא דקדושין דאמרינן אשה נשאתי במדינת הים ואלו בניה צריך להביא ראיה על האשה ועל הבנים דלא קים לן בההיא איתתא כלל. אבל היכא דאיתיה הכא דידעינן לה מעיקרא מיהו לא היה קים לן בה אי כשרה היא או פסולה מסתמא מוקמינן לה בחזקת כשרה דאלו הות פסולה מסתמא קלא הוה לה למילתא והיינו דאמרינן כגון דמוחזק לן באבוה דהאי דכהן הוא ונפיק עליה קלא טעמא דנפיק עליה קלא הא לאו הכי מוקמינן לה בחזקת כשרות: וז"ל הריטב"א ז"ל. שמעת מילי דבר נפחא ולא אמר לי משמיה פי' שאלו אמר לי משמיה הייתי מקבלו ולא הייתי טועה בדבר עכשו נראה שלא אמר משמו של ר"י מפני שכיון שהיה תלמידו מובהק לא היה צריך לכך כי הכל יודעים שהיה תורתו של ר"י וכההיא דאמר ביבמות [צו ב'] יהושע יושב ודורש והכל יודעים שהיא תורה של משה. ושמעינן משמעתין שאין לקרוא אדם בתורת כהן או בתורת לוי עד שיביא ראיה שאלו היה הוא נאמן בכך בלא ראיה היאך מעלין אותו לכהונה בחזקה זו להאכילו בתרומה כדפרשי'

אלא ודאי כדאמרינן ומיהו מסתברא דבע"א סגי ליה דומיא דתרומה שכשם שאין מעלין מתרומה ליוחסין כך אין מעלין בזה ובנשיאות כפים הוא דאפליגו אבל בהא כ"ע מודו דתניא הרי שבא ואמר בני זה וכהן הוא נאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה פרש"י להשיאו אשה שמא ממזר או נתין הוא ולא נהירא שכל ישראל בחזקת כשרים לענין פסולי קהל אלא הנכון כדפי' ר"ת ז"ל דלענין יוחסין קאמר ולהשיאו אשה בבדיקה וכדכתיבנא לעיל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל. הרי שבא ואמר בני זה וכהן הוא נאמן להאכילו בתרומה. איכא למידק אהא דהא תנן בפרק עשרה יוחסין [קידושין עט ב'] מי שיצא הוא ואשתו למדינת הים ובא הוא ואשתו ובניו ואמר אשה שיצאת עמי למדינת הים הרי היא ואלו בניה אין צריך להביא ראיה לא על האשה ולא על הבנים. ואמרינן עלה בגמרא בכרוכין אחריה או בקטנים אבל כשאינן כרוכין אחריה או בגדולים לא מהימן וקתני סיפא אשה נשאתי במדינת הים ואלו בניה צריך להביא ראיה על האשה והבנים. אלמא איהו לא מהימן. ואמרינן עלה בגמרא לא שנו אלא בקדשי גבול אבל ביוחסין לא אלמא מתני' בקדשי הגבול. ואפי' הכי איהו לא מהימן דקרוב הוא אצל בנו. איכא מ"ד רבי תנא הוא ופליג. ול"נ דהתם כגון דידעי בסהדי דבריה הוא הלכך לא מהימן דקרוב הוא אצל בנו. והכא במאי עסקינן דלא ידיע לן דבריה הוא כדקתני בני זה וכהן הוא ומהימן מגו דאי בעי אמר כהן הוא סתם דמהימן דהא לא ידיע לן דבריה הוא הדין היא סברא דר' ודרבי חייא סבירא ליה כיון דמודה דבריה הוא לא מהימן ואפי' במגו דאי בעי אמר לאו בריה הוא דרחמנא פסליה כדאמרינן לעיל אטו משה ואהרן דלא מהימני אלא דרחמנא פסלינהו ור' סבר הכא דומיא שהפה שאסר הוא הפה שהתיר הוא. ורבי חייא סבר לא דמי דאלו התם אי נמי שתקה כשרה לכהונה. אבל הכא כיון דאלו שתיק לאו בחזקת כהן הוא לא מהימן דליכא גבי עדות מגו כי ה"ג. ואיכא למידק נמי ר' חייא מאי קשה ליה אם אתה מאמינו להאכילו בתרומה האמינהו [וכו'] מי לא מודה רבי חייא בעד אחד דעלמא שנאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה כדאיתא לעיל בברייתא ואפילו רבי יהודה לא פליג התם אלא היכא דאיכא למיחש לגומלין אבל היכא דליכא למיחש לגומלין לא. ואיכא לדחוקי ולמימר דרבי חייא בכל עד דעלמא נמי סבר שנאמן להשיאו אשה הילכך אי מהימן ליהמניה בכל מילי וטעמא דר' גופיה שכן בידו להאכילו בתרומה. קשיא לן לפי' רש"י דאף על גב דאיהו כהן ומצי למיתן ליה אנן היכי יהבינן ליה ומחזקינן בכהן. ותו איהו מצי למיתן ליה תרומה אלו אזיל למדינת הים אי נמי לכי מיית אכיל בתרומה הא ליכא מגו. לפי' נראה לי דה"ק ואינו נאמן להשיאו אשה אפי'

שיצטרף עם אחר וישיאוהו שניהם ורבי חייא השיב כשם שאי אתה מאמינו להצטרף עם אחר אע"ג דאיכא מגו כך לא תאמינו להיות בעד אחד להאכילו בתרומה וא"ל ר' שאינו דומה מאמינו להאכילו בתרומה שכן בידו להאכילו בתרומה דאי בעי הוה אמר כהן הוא ואינו בנו והיה אוכל על פיו לבדו ואין זו עדות גמורה ואין בידו להשיאו אשה. דאי נמי אמר הכי אינו נאמן להשיאו אשה אלא אם מצטרף עמו אחר. וכיון דעדות בעינן אף ע"ג דאיכא האי מגו פסול דרחמנא פסליה. ועוד דגבי עדים ליכא מגו דלא מצי למימר לאו בני הוא דעבידא מילתא לאיגלויי ומן הירושלמי למדתיה דגרסינן התם חד בר נש אתא לקמיה דר' אמר ליה בני הוא זה וכהן הוא א"ל בנך הוא אלא שאינו כהן א"ל רבי חייא וכו' א"ר אבא קאמר ליה אם מאמינו את שהוא בנו מאמינו שהוא כהן אם אי את מאמינו שהוא כהן אל תאמינו שהוא בנו ויעשה כהרחק עדות ונאמן עליו. פי' כיון שאין לך עדים שהוא בנו יעשה כמי שהוא רחוק דהא אי בעי אמר רחוק אני ויהא נאמן עליו אלא בנו הוא אלא שאני אומר בן גרושה ובן חלוצה הוא. פי' מכיון שהוא בנו שוב אינו נאמן עליו והיינו סבריה דרבי חייא דגמרא דידן ובני מערבא איפכא תנו מכל מקום ראיה היא לדברינו. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל. א"ל רבי חייא אם אתה מאמינו להאכילו בתרומ' וכו' עד בידו להאכילו בתרומה פרש"י ז"ל שהאי יש בידו ליתן לו תרומה והקשו עליו שהרי אין בידו לחלוק לו תרומה בבית הגרנות ועכשיו מחלקין לו ומפקיעין לשאר הכהנים ועוד הניחא בעודו עמו אבל אם מת הוא או הלך למדינת הים מאי איכא למימר ומאי מגו איכא ויש דוחין בזו דכיון דהוחזק עכשו בעוד שזה נאמן עליו במגו הוחזק לעולם ומיהו אכתי קשיא אידך ואשמעתין נמי קשה לן טובא היאך א"ל ר' חייא לרבי אם אתה מאמינו להאכילו בתרומה האמינו להשיאו אשה וכי לא היה יודע ר' חייא דלתרומה סגי בחד וליוחסין בעינן תרי וכ"ת דר' חייא כר' יהודה ס"ל דמעלין מתרומה ליוחסין הא ליתא דהיכי שביק רבנן ואמר כרבי יהודה ועוד דאי בדרבי יהודה ורבנן פליגי איהו ורבי הוו לפרושי ועוד דבסמוך מוכח משום דקורבא הוא דפסיל ליה רבי חייא כדפרכינן ור' חייא מאי שנא אב דלא דאב קרוב וכו' דאלמא בעד אחד בעלמא מודה רבי חייא דסגי לתרומה והדרא קושיא לדוכתא ויש מתרצים בזה דרבי חייא הכי א"ל כיון שאתה מאמינו אעפ"י שהוא קרוב אין אתה בא בזה מדין עדות אלא משום דסבירא לך דרחמנא הימניה דכתיב יכיר יכירנו לאחרי' וכשם שנאמן לומר שהוא ממזר כך נאמן לומר שהוא כהן ואם כן אף להשיאו אשה יש לך להאמינו מטעם זה ואהדר ליה רבי דמשום מגו הוא דהימניה מתוך שבידו להאכילו בתרומה. תו קשיא לן אשמעתין מהא דתניא בפ' עשרה יוחסין

אשה נשאתי במדינת הים ואלו בניה אין צריך להביא ראיה על הבנים ואוקימנא בכרוכין אחריה ואמרינן עלה אמר ר"ל לא שנו אלא בקדשי הגבול אבל ליוחסין לא וש"מ דאפי' להאכילו בתרומה צריך להביא ראיה על האשה וגם על הבנים כשאין כרוכין אחריה ויש דוחין דר"ל כר' חייא ס"ל והא דאמר רבי יוחנן התם אפי' ליוחסין ה"ק דבכרוכין מהני אפילו ליוחסין דאילו לתרומה אף כשאין כרוכין הוא נאמן וסבר ליה ר' יוחנן כרבי ויש דוחין עוד דההיא ודאי פליגא אדר' ומיהו רבי תנא הוא ופליג והרבה פנים אחרים נאמרו בתירוץ קושיא זו אבל הנכון מה שפי' רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל בשמועתינו ליישב כל מה שהקשינו דסוגיין דהכא כשלא נודע לנו עד עכשו שהיה בנו וכדקתני בני זה וכהן הוא ואילו רצה היה שותק מלומר שהוא בנו והיה אומר כהן הוא ומעלין אותו לתרומה הילכך כשאומר בני זה וכהן הוא יש לנו מגו להאמינו כי הפה שאסר הוא הפה שהתיר ועל זה אמר רבי נאמן הוא לבדו להאמינו בתרומה ואינו נאמן ליוחסין אפי' כשיש אחר מן השוק להצטרף עמו וא"ל רבי חייא אם אתה מאמינו להאכילו בתרומה לבדו למה אין אתה מאמינו ליוחסין בצירוף וא"ל רבי אני מאמינו להאכילו בתרומה מפני שבידו להאכילו בתרומה ושיחלקו לו בגורן אילו לא אמר שהוא בנו ואיני מאמינו ליוחסין לפי שאין בידו להשיאו אשה לבדו כלומר דלענין יוחסין כיון דבעינן שני עדים אלמא עדות גמורה בעינן ואין תורת עדות משום מגו וכדאמרינן בבבא בתרא אטו משה ואהרן משום דלא מהימני אלא גזרת הכתוב הלכך אף בצירוף אחר עמו אינו נאמן אף על גב דאיכא האי מגו דרחמנא פסליה אבל לענין תרומה שהאמינה בו תורה עד א' אין זו מדין עדות ממש אלא מדין בירור וכשם שהאמינו בו מסיח לפי תומו שייך ביה מגו והשתא לא קשיא סוגיא דפ' עשרה יוחסין דהתם קודם לכן היו מוחזקים בו שהם בניו ואין לו מגו וכדקתני זו האשה ואלו בניה ואלו בניהם לא קתני דהא מקמי הכי יודעין שהן בניו ולפי' אינו נאמן עליהם וצריך להביא ראיה עליהם אחר שלא נולדו בכאן ולא הוחזקו בכשרות אצלנו שאילו כמי שנושא אשה כאן ואין עליה קול שהיא גרושה או חלוצה לית לן למיחש למידי. ויש לפי' זה ראיה בירוש' דגרסינן התם חד בר נש אתא לגבי רבי א"ל בני הוא זה וכהן הוא א"ל בנך הוא אלא שאינו כהן א"ל ר' חייא רובא אם מאמינו את שהוא בנו האמינו שהוא כהן אמר ר' אבין כך א"ל אם מאמינו את שהוא בנו מאמינו שהוא כהן אם אין את מאמינו שהוא כהן אל תאמינו שהוא בנו ויעשה בהרחק עדות ויהא נאמן עליו כלומר נאמין את האב משום מגו דהא אי בעי אמר רחוק אני נאמן א"ל בנו הוא אלא שהוא בן גרושה או בן חלוצה כלומר כיון שאמר שהוא בנו שוב אינו נאמן עליו במגו וזה מוכיח בפי' זה אלא שבירושלמי הפכו הסברות דברי ר' דגמרין לרבי חייא

ודברי רבי חייא לרבי. עכ"ל הריטב"א ז"ל. ורש"י ז"ל כתב כאן להשיאו אשה. שמא ממזר או נתין הוא. ולעיל בריש שמעתין כתב ז"ל וז"ל נאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה. מיוחסת מעלה היא ביוחסין. ע"כ. הרי שינה פירושו הכא מדלעיל ומשמע לי דבעי לפרושי דשניא פי' דלהשיאו אשה דהכא מדלעיל משום דקשיא ליה דמאי קאמר רבי חייא אם אתה מאמינו וכו' אטו מי לא שניא ליה יוחסין מאכילת תרומה והרי לעיל פשיטא לן דלכולהו תנאי שניא יוחסין מתרומה דליוחסין בעינן שני עדים ולא משתמיט שום תנא למימר דעד אחד כשר ליוחסין לפי' פי' ז"ל דהכא היינו דלא ניחוש שמא ממזר או נתין הוא ולהכי איכא למימר דבעד אחד סגי דלהכי ליכא למיחש כולי האי וכמו שהקשו התוס' לעיל ולהשיאו אשה דלעיל היינו אשה מיוחסת בדוקה בד' אמהות ומשום מעלה עשו ביוחסין ולהכי לא סגי אלא בשני עדים כנ"ל לפי שיטת רש"י ז"ל. ומיהו התוספות כתבו לעיל דמאי דפריש הכא קאי נמי אדלעיל:

וכתוב בקונטריסין וז"ל ואינו נאמן להשיאו אשה פרש"י דשמא ממזר או נתין וקשה דלעיל בברייתא דת"ר אני כהן וחברי כהן לא פירש מטעם ממזר ונתין כמו שפי' כאן ולמה שינה רש"י ז"ל ויש לומר דהכא שהאב היה ידוע שהיה כהן והוצרך להעיד על בנו ע"כ יש להסתפק דשמא ממזר או נתין כיון שהוא אביו והוצרך להעיד עליו אבל לעיל שהיה חברו יכול להיות שהיה כהן או חלל אבל אין להסתפק בממזר ונתין ע"כ. ומה שכתבתי לעיל נ"ל:

דף כו.

במסיח לפי תומו פי' והיינו פלוגתייהו דרבי חייא לא העלה אח על פי אחיו אלא במסיח לפי תומו ור' העלה בן על פי אביו אפי' בלא מסיח לפי תומו ואם תאמר ומנלן דר' חייא העלה אח על פי אחיו ור' העלה בן על פי אביו כדקאמר תסתיים דילמא ר' חייא העלה בן על פי אביו במסיח לפי תומו ור' העלה אח על פי אחיו אפי' בלא מסיח וי"ל דמסתמא במאי דקתני בברייתא מילתיה דרבי עשה ר' מעשה ועוד דלא אפשר למימר העלה אח על פי אחיו ללויה בלא מסיח לפי תומו דהתם לא שייך למימר שבידו להאכילו מעשר דלמ"ד מעשר ראשון מותר לזרים מה איסור יש בו. הרא"ש ז"ל וכן כתבו התוספות ז"ל: והוציאוני מבית הספר ואם תאמר למה ליה לרבי יהודה להביא כל המעשה ולארוכי כולי האי בדברים בטלים דלא שייכי בענין כלל ותירצו בתוספות דהא נמי שייך בענין שלא לומר שהוא עבד כדאמרינן בסוף פירקין:

והטבילוני פרש"י ז"ל מפני שסתם תינוקות מטפחין באשפות ושרצים מצויין שם פי'

נפקא ליה לרבינו ז"ל מהא דאמרינן גבי תינוק שנמצא בצד העיסה ובצק בידו ר' מטהר וחכמים מטמאין שדרך תינוק לטפח ופי' רבינו ז"ל עליה במסכת נדה בחולין ובקדושין שדרך תינוקות לטפח בשרצים וכבר דחו פירושו בתוס' דהתם שדרכם לטפח בעיסה קאמר וסתם תינוק הוא טמא לפי שהנשים נדות מגפפות אותו כדאי' במשנה. והעלהו ר' לכהונה פי' להאכילו בתרומה דרבנן כדאיתא בפרק הגוזל וכדכתיבנא לעיל. הריטב"א ז"ל:

והחולק בב"ד וכו'. מדקתני והחולק ופריך ליה בהדי דלעיל ולא קתני החולק בבא באפי נפשה משמע דה"ק כשם שתרומה חזקה לכהונה כך מעשר ראשון חזקה לכהונה ודוקא כשחלק המעשר בבית הגרנות אבל אם לא חלק המעשר בבית הגרנות אלא בב"ד אינה חזקה דילמא ב"ד מרחמו עליה ובתורת עניות יהבו ליה וכמ"ד מעשר ראשון מותר לזרים אבל אם חלק בבית הגרנות הויא חזקה לכהונה דאינם חולקים בבית הגרנות אלא לכהנים. כך היה נראה לפרש וליתא דאם כן לא פריך תלמודא מידי אתרומה קאי וקס"ד שע"פ ב"ד הקבוע בעיר היו חולקין לו ולקמן פריך אי ב"ד לא הוי חזקה היכא הוי חזקה במאי דמתרצי' לה דחלוק בנכסי אביו קאמר מתרצא נמי אמאי פריך להו בהדי הדדי דקתני והחולק והיינו משום דתרווייהו מיירי כד נפק עליה קלא דבן גרושה הוא וכדפרש"י ז"ל וכדבעינן למכתב לקמן בס"ד כנ"ל:

[**ר' אלעזר בן עזריה אומר מעשר ראשון לכהן**. בדאורייתא פליגי והכי איתא בהדיא בפ' יש מותרות דר"ע סבר דוקא ללוי דכתיב ואת הלוים תדבר] ורבי אלעזר אמר אף לכהן דהכהנים בכלל לוים ואין לומר דבקנסא פליגי ודוקא לכהן אמר ורבי עקיבא אמר אף ללוי דא"כ מילתיה [דר"ע הוה ליה למיתני בתר מילתיה] דר' אלעזר בן עזריה כאן דאית ליה אף שייך למתני לבסוף. הרא"ש ז"ל. וכן פי' הריטב"א ז"ל דבדינא דאורייתא פליגי וטעמא דרבי אלעזר מפני שבכ"ד מקומות נקראו הכהנים לוים ולא כמו שפרש"י ז"ל דר' אלעזר משום קנסא דעזרא אמר לה דהא כיון דאמרינן בסמוך בתר דקנסינהו עזרא מכלל דהשתא סבירא לן דבדינא דאורייתא פליגי ולא הוסיף עזרא אלא שיהא לכהן ולא ללוי ע"כ. ודע דלא גרסינן במילתיה דרבי אלעזר אף לכהן אלא הכי גרסינן רבי אלעזר בן עזריה אומר מעשר ראשון לכהן ולשון המפרשים ז"ל דייקא כן ולישנא דתלמודא דקאמר אימור דאמר רבי אלעזר וכו' דייקא כן דוק ותשכח:

הכי גרסינן בכל הספרים אין בתר דקנסינהו עזרא ואם תאמר כיון דמיירי בתר דקנסינהו למה ליה לאוקמיה כרבי אלעזר בן עזריה אפי' כרבי עקיבא נמי מצי לאוקמה וכי קאמר רבי עקיבא מעשר ראשון ללוי היינו בדין תורה וכדכתיבנא אבל לבתר

דקנסינהו לכהן ולא ללוי ותירצו בתוס' דלית לן למקנסינהו כולי האי לר"ע דקודם קנסא הוי דוקא ללוי סגי דלקנסינהו לחלקו אף לכהן ולרבי אלעזר בן עזריה דמדינא אף לכהן קנסא דעזרא למיהביה לכהן ולא ללוי ויש שמוחקין אין ומפרשי' דהא דקא משני בתר דקנסינהו עזרא הוי אפילו לרבי עקיבא דבתר קנסא הוי לכ"ע לכהן דוקא והוי כמו אלא והקשו בתוס' דבכמה מקומות מוכיח דמעשר ראשון ללוי אף בתר קנסא כדתנן בפ' כל הגט המלוה מעות את הכהן ואת הלוי להיות מפרישים עליהן ויש לתרץ דלדוגמא בעלמא נקיט סדרא דאורייתא דתרומה לכהן ומעשר ראשון ללוי ומעשר עני לעני ומיהו בגמרא נמי קאמר ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר וכו'. אלמא דלדינא קאמר דהמעשר ללוי והא נמי איכא למדחי דדינא דאורייתא נקט ולא אתא לאשמועינן המעשר למי ומיהו בפרק הזרוע פריך מעשר ראשון דלוי הוא אלמא דהכין הוא דינא דמעשר ראשון דלוי הוא אף לבתר קנסא והיינו כרבי עקיבא והלכך שבוש הוא מאן דמחיק אין דע"כ כרבי אלעזר בן עזריה הוא דמתוקמא הא דקתני חזקה לכהונה ולא כרבי עקיבא ועוד הביאו התוס' ראיה דבפרק יש מותרות פליגי אמוראי דקנסא למי דמר סבר קנסא לעניים ומר סבר קנסא לכהנים והשתא למ"ד קנסא לעניים היכי הוי חזקה לכהונה ואליבא דרבי עקיבא פליגי דרבי אלעזר בן עזריה ע"כ דוקא לכהן הוי אפי' לעשירים כמוקדם קנסא דלא קנסם עזרא שהרי עלו והיכי מצינן למימר קנסא לעניים ישראל וכהנים ולא לעשירים אפילו כהנים אלא ודאי אליבא דרבי עקיבא פליגי ומעתה היכי מצינן לאוקמה הא דר"ש בן אלעזר כרבי למ"ד קנסא לעניים דהיכי הוי חזקה לכהונה אליבא דידיה ואין לומר דמ"ד קנסא לעניים היינו דוקא לעניי ישראל דהא ודאי ליתא כלל דלמ"ד קנסא לעניים משמע התם דוקא לעניים ולא לכהנים עשירים אפי' בימי טומאה דלית ליה דבימי טומאה הוו עניים הלכך אין חילוק בין ישראל לכהנים דלעניים הוא דיהבינן ולא לעשירים בין לישראל בין לכהנים והדרא קושיא לדוכתיה דלרבי עקיבא למ"ד לעניים היכי הויא חזקה לכהונה הלכך ודאי לא תוקמא האי דרבי שמעון בן אלעזר אלא כרבי אלעזר בן עזריה וכדכתיבנא. ויש לפרש דהא דאמרינן התם קנסא לעניים היינו לעניים לוים דוקא ולא עניי ישראל וכהנים ולרבי עקיבא לא נטלי אלא עניי לוים דוקא ולא ישראל וכהנים כלל וקנסא דקנסינהו עזרא היינו דלא נטלי עשירי לוים דאין בדין לקנוס עניים ולרבי אלעזר בן עזריה נמי קנסא לעניים היינו לעניי לוים אבל כהנים בין עניים בין עשירים נוטלים דלא קנס אלא ללוים דלא יטלו עשיריהם ופלוגתא דפרק יש מותרות בין לרבי עקיבא בין לרבי אלעזר בן עזריה פליגי אלא דלכל חד וחד מתפרש כפום שיטתיה והא דמשמע התם דדוקא לעניים ולא לכהנים עשירים היינו לר"ע דלמ"ד לעניים לעניי

לוים דוקא ולא לכהנים כלל ומ"ד לכהנים היינו לעניי כהנים או משום דבימי טומאתן עניים נינהו אבל לרבי אלעזר בן עזריה מ"ד לעניים לעניים לוים דוקא וכהנים בין עניים בין עשירים נוטלים ומאן דאמר לכהנים לכהנים דוקא ולוים לא נטלי כלל ומעתה ניחא דשפיר מצינו למימר דכי מתרצינן בתר דקנסינהו עזרא היינו אפילו לרבי עקיבא וכמאן דאמר קנסא לכהנים והוה ליה כמאן דמפרש הכין להדיא דהא לרבי עקיבא בתר קנסא נמי לעניים לוים דוקא ולא לעניי ישראל וכהנים והיכי מצינן למימר דבתר דקנסינהו הויא חזקה לכהונה ועוד דלא שייך קנסא כיון דסוף סוף ללוים יהבינן ולא לזרים אתם הלכך הא דקאמר בתר דקנסינהו כפשוטו משמע דאתיא כמ"ד קנסא לכהנים ואינו צריך לפרש אבל אם נפרש קנסא לעניים דהיינו לעניים כהנים אם אתה אומר דכי קא משני בתר דקנסינהו עזרא היינו למ"ד קנסא לכהנים הוה ליה לפרש להדיא בתר דקנסינהו עזרא ויהיב קנסא לכהנים אלא משמע דלכ"ע משני הכין בין למאן דאמר קנסא לעניים בין למאן דאמר קנסא לכהנים והלכך תקשי למ"ד קנסא לעניים היכי הוי חזקה לכהנים ומיהו אם נפרש עניים דהתם עניים לוים דוקא פשיטא ודאי דכמ"ד קנסא לכהנים היינו שינויין לרבי עקיבא וכדכתיבנא ומ"ד קנסא לעניים מוקי הא דר"ש בן אלעזר כרבי אלעזר בן עזריה דלדידיה ודאי בין למ"ד קנסא לעניים בין למ"ד קנסא לכהנים הוי חזקה לכהונה דלמ"ד קנסא לכהנים פשיטא ודאי דהויא חזקה לכהונה ומ"ד קנסא לעניים נמי כי חזו עשירים נטלי הא ודאי דכהנים נינהו דלוים לא נטלי אלא עניים נמצא דנוכל לקיים הא דמשני תלמודא בתר דקנסינהו בין לרבי עקיבא בין לר"א בן עזריה אלא דלרבי עקיבא לא מתוקמא אלא למ"ד קנסא לכהנים ולרבי אלעזר בן עזריה מתוקמא שפיר לכ"ע בין למ"ד קנסא לעניים בין למ"ד לכהנים אבל למאן דמפרש עניים דהתם עניי כהנים אי אפשר לפרש פלוגתא אליבא דר' אלעזר בן עזריה כלל דלר' אלעזר בן עזריה ע"כ הוי דוקא לכהן ואפילו לעשירים כמו דינא דאורייתא דמעיקרא דלא קנסם עזרא שהרי עלו ומעתה שינויא דבתר דקנסינהו לא אתיא כמ"ד קנסא לעניים כלל לא לרבי עקיבא ולא לרבי אלעזר בן עזריה דכרבי עקיבא לא אתיא משום דקשיא דהיכי הויא חזקה לכהונה וכדכתיבנא וכר' אלעזר בן עזריה נמי לא אתיא דהא מ"ד לעניים לא איירי אליבא דרבי אלעזר בן עזריה ואין לומר דשינוין היינו כמאן דאמר קנסא לכהנים חדא דהיה לו לפרש וכדכתיבנא ועוד דדוחק לומר דסתמא דתלמודא אתיא כחד ולא כרבי עקיבא אבל אם נפרש דפלוגתא דפרק יש מותרות בין לרבי עקיבא בין לרבי אלעזר בן עזריה וכדכתיבנא הרי שינוין דבתר דקנסינהו אתיא שפיר כמאן דאמר קנסא לעניים ואליבא דרבי אלעזר בן עזריה וכדכתיבנא כך נראה לפרש:

ומיהו כתבו התוספות ז"ל דאין לפרש עניים דהתם עניי לוים דא"כ נשתכרו עניי לוים במה שלא עלו דקודם היו נוטלים עמהם העשירים שלהם ועתה יטלו הכל העניים והוה ליה חוטא נשכר והלכך ע"כ צריך לפרש עניים כהנים וישראל וכיון שכן ע"כ פלוגתייהו היינו לרבי עקיבא ולא לרבי אלעזר בן עזריה וכדכתיבנא. ועוד דמשמע התם דאי הוו כהנים בימי טומאתן עניים הוו שקלי לכ"ע אע"ג דמדאורייתא לרבי עקיבא ללוי ולא לכהן הלכך ע"כ יש לפרש דלמאן דאמר לעניים פירוש לעניים כהנים לרבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה נמי ע"כ ס"ל דלבתר קנסא לכ"ע הכהנים נוטלין ולא הלוים כלל דכיון דאפילו רבי עקיבא דחשיב להו לכהנים כזר בחלוקת מעשר בדינא דאורייתא ס"ל דאי הוו כהנים בימי טומאתן עניים הוו שקלי כ"ש לרבי אלעזר בן עזריה דאית ליה דמדאורייתא נוטלין דבתר קנסא יסבור דלא יטלו אלא הכהנים ולא הלוים כלל ואפילו העניי ישראל למ"ד מעשר ראשון מותר לזרים ולמ"ד אסור לזרים אין נראה שינתן לעניי ישראל כדי למוכרו וכו' ככתוב בתוספות כדאמרינן בסמוך לא מבעיא לר"מ דאמר אסור לזרים וכו' וא"ת כיון דמאן דאמר לעניים היינו לעניים לוים וכהנים וישראל למ"ד מותר לזרים דכולהו שוין בה בתר קנסא מעתה מ"ד לכהנים היינו לכהנים דוקא ולא ללוים כלל ותקשי כל הני מתני' דמשמע דמעשר ראשון ללוי אף בתר קנסא וי"ל דרבי עקיבא לא הפקיע את הלויים מכל ולא להשוותן לישראל וכהנים אלא ללוים בין עניים בין עשירים היו חולקין לעולם אלא דלמ"ד לעניים לא היו נוטלין הכהנים אלא לעניים ומ"ד הכהנים היו נוטלין הכהנים בין עניים בין עשירים אבל לכ"ע הלוים נוטלין בתורת לויות ואפי' העשירים ולהכי לא הזכיר בכל הני מתניית' אלא לוים דווקא דאע"ג דכהנים נמי נטלי מ"מ לא נטלי כהן אלא בתורת קנסא ובתורת עניות. כנ"ל פי' לפי' התוספות והקונטריסין האריכו בזה והריני מעתיק לשונם ואתה תבחר ולא אני. וז"ל אין בתר דקנסינהו עזרא כתוב בתוס' דהא בכמה מקומות מוכיח דמעשר ראשון ללוי אף בתר קנסא וכו' וא"ת אמאי לא מייתו נמי מדרבי דלעיל דאמרינן והעלהו רבי ללוי על פיו ופרש"י ז"ל ליתן לו מעשר ראשון ורבי בתרא וי"ל דרש"י ז"ל פי' לפי המסקנ' דהכא אבל קודם המ"ל לקרותו שני בבית הכנסת. עוד כתבו התוס' ועוד דלמ"ד קנסא לעניים היכי הוי חזקה. קשיא לי נימא דלמ"ד לעניים פירושו דוקא כהנים עניים והכי פלוגתא חד אמר לכהנים פי' לכל כהנים אפי' עשירים וחד אמר דווקא לעניים כהנים ואתא נמי כרבי עקיבא וקל לתרץ ודוק. ועוד ליכא למימר דיהבו ליה בתורת עניות ולכהנים בתורת חלוקה ד"ה לא יהבו לכהנים עשירים אפי' בימי טומאתן ולהכי קאמר ולמ"ד לעניים משמע דוקא לא לכהנים עשירים דאי הוי יהבי לכהנים עשירים הוה אתי כר"ע ולמ"ד קנסא לכהנים יהבו אפי'

לכהנים עשירים ואפי' אי יהבי לעניים הוי חזקה דיהבו להו בתורת חלוקה לכהנים וזה התירוץ מצאתי ועיין אי כראשון אי כשני. וי"ל כמו שכתוב בתוס' דלמ"ד לעניים ר"ל ממש דלית ליה כהנים בימי טומאתן ואם היו חולקין בזה א"כ אותו שאומר לכהנים הוה ליה למימר לעשירים כיון שאותו אומר לעניים ולא היה לו להזכיר כהנים דמשמע שאותו לא אמר לכהנים. כך אמר מ"ה משום רבו ריב"י ז"ל:

עוד כתבו התוס' ועניים דהתם אין לפרש וכו'. אומר דשמא נראה לומר שכך הפי' אין לפרש עניים דוקא עניים לוים ולא עניים ישראל וכהנים כי לעולם לא רצו שיהא נראה כאילו חלקוהו בתורת עניים ולכן לא נתנו לעניי ישראל וכהנים אלא כשנתנו לעניים לוים היה נראה כאילו נתנו להם בתורת חלוקה אבל לעולם לעשירי כהנים נתנו בתורת חלוקה ואם כן הוי חזקה בכהן עשיר דא"כ משתכרין עניי לוים יותר וכו' דעשירי לוים יותר מעשירי כהנים כדמוכח בתוספות בסמוך. ומהר"ז אמר משה ה"ר פ"ר ז"ל דכך הפי' ועניים דהתם אין לפרש כו' והייתי מרוויח דההיא משנה דהמלוה מעות וגם הגמרא שמביאין התוס' הייתי מעמיד כמ"ד לעניים ודוקא לדידיה לא הייתי יכול להעמיד כר' עקיבא אבל למ"ד לכהנים הוי א"ש כר"ע דא"כ משתכרין ונראה דזה אינו דאם היה ר"ל למ"ד גם מתחילה לא היה קשה מה שמקשי' ועוד למ"ד קנסא לעניים דתירץ כך שהוא למ"ד קנסא לכהנים. עוד ק"ל תאמר לפי האמת למ"ד לעניים פי' לכל עניים בתורת עניות ולכהנים עשירים בתורת חלוקה וקל לתרץ. ועוד קשה אליבא דמאן אמרה התוס' אי אליבא דרבי עקיבא מה הייתי מרוויח בזה אי הוה עניים לוים דוקא וליכא למימר דקושית התוספות עניים לוים דווקא בתורת עניות ולא עניי ישראל וכהנים בתורת עניות אלא בתורת חלוקה והשתא הוי לרבי עקיבא חזקה לכהונה ושפיר הוה קאמר א"כ נשתכרו והיו משתכרים דלוים עשירים היו הרבה יותר מעניים ישראל וכהנים ולהכי לא יהבי לעניים לחודייהו אלא ללוים יהבו נמי לעשירים ולא היו משתכרים א"כ מאי קאמרי התוספות ועוד דמשמע התם דאילו הוו כהנים בימי טומאה תאמר דמיירי דשקלו בתורת חלוקה כמו שאומר התוספות באין לפרש אלא ע"כ אין לפרש כך דלא היה מוכיח ועוד. ומהר"ש פי' הכי אין לפרש אליבא דרבי אלעזר בן עזריה עניים לוים דוקא ולא עניי ישראל וכהנים וא"ת למאי דקאמרי אין לפרש עניים לוים דוקא ואי הוה עניים לוים ולא עניי כהנים ממש היאך תתישב להתוספות הפסוק לקמן והיה הכהן בן אהרן עם הלוים וגו' ושמא מעמיד הפסוק קודם קנסא או אפי' לאחר קנסא ולמ"ד יבאו הכהנים עמהם היינו אליבא דרבי אלעזר בן עזריה דאמר אף לכהן. עכ"ל הקונטריסין:

וז"ל קונטריסין אחרים כתוב בתוס' דאיכא למ"ד קנסא לכהנים וכו'. תימא נימא דמ"ד לכהנים היינו בין כהנים עשירים בין כהנים עניים ומ"ד לעניים היינו לעניים כהנים וי"ל א"כ היה לו לומר מר סבר קנסא לעשירים כהנים ומר סבר קנסא לעניים כהנים ואז הייתי אומר שכולם כהנים ומדהזכיר כהנים סתם ש"מ כולם כהנים. א"נ אין סבר' דלמ"ד לעניים שלא היה ניתן לעשירים כהנים דלמה היה לו לקנוס לעשירים כהנים שהרי עלו הכהנים דבשלמא לפי האמת דאמרינן לעניים היינו בין עניים לוים בין עניי כהנים בין עניי ישראל למ"ד מותר לזרים א"כ ניתן לעניים ולא לעשירים אבל אם אתה אומר לעניי כהנים דוקא למה לא נתנו לעשירים. עוד כתו' בתוס' ועניים דהתם אין לפרש וכו' ודוחים התוס' דאם כן נשתכרו הלוים וקשה נימא דה"ק עניים לוים דוקא בתורת עניות ולא עניי ישראל וכהנים בתורת עניות אלא בתורת חלוקה ואז לא יוכלו התוס' לדחות א"כ נשתכרו עניי לוים שהרי גם ישראל וכהנים העניים היו נוטלין בתורת חלוקה ויש לומר דאין סברא שעניים של ישראל וכהנים היו נוטלין בתורת חלוקה ועשירי ישראל וכהנים לא היו נוטלין כלל אפילו בתורת חלוקה דבשלמא אם העניים היו נוטלין בתורת עניות לא היה קשה מן העשירים אבל כיון שנוטלין בתורת חלוקה אמאי העשירים אין נוטלין ע"כ:

עוד כתבו הקונטריסין כתוב בתוס' ועניים דהתם וכו'. תימא א"כ הדרא קושיין לדוכתא למ"ד קנסא לעניים היכי הוי חזקה לכהונה וי"ל דה"ק אין לפרש עניים לוים דוקא ולא עניים ישראל וכהנים אבל לעולם לכהנים עשירים נתנו אפילו לר"ע מעתה לא תקשי היכי הוה חזקה דכשהוא עשיר ונותנין לו מעשר ראשון אם כן הויא חזקה דכהן הוא. עוד כתוב בתוס' דא"כ נשתכרו עניי לוים וי"ל ה"מ נשתכרו עניים לוים דעשירי כהנים לא שכיחי כמו עשירי לוים כמו שמפרשים התוס' לקמן. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל בתר דקנסינהו עזרא יש שפירשו דלרבי אלעזר קנסינהו שלא יתנו אלא לכהן ולר"ע קנסינהו בין לכהן בין ללוי ולא נהירא מההיא דאמרינן ביבמות [פו ב'] בההיא גנתא דהוה ליה לרבי אלעזר בן עזריה דהוו יהבי מינה מעשר ראשון לכהנים ואהדר ליה רבי עקיבא פתחיה לבית הקברות דאלמא לרבי עקיבא ללוי ולא לכהן ואף לבתר דקנסינהו עזרא ואי רבי עקיבא קניס דליתנו בין לכהן בין ללוי אמאי אהדר ליה רבי עקיבא פיתחא וכו'. ועוד דבסמוך משנינן אמר רב חסדא הב"ע כגון דמוחזק לן וכו' ומדלא אמרינן אלא אמר רב חסדא ולא אמרינן נמי לעולם רבי עקיבא מכלל דאכתי סבירא לן דמתניתין כרבי אלעזר בן עזריה ואמאי דהא אמרת דלבתר דקנסינהו עזרא מודה ר"ע דבין לכהן בין ללוי אם כן שפיר אתיא ההיא כר"ע דלוי ודאי לא הוי מאי איכא

בן גרושה וכו' אלא ודאי לר"ע לעולם ללוי ולא לכהן וכן בדין דבשלמא לרבי אלעזר בן עזריה כיון דמדינא דאורייתא בין לכהן בין ללוי אפשר למקנס דלכהן דוקא אבל לר"ע כיון דמדאורייתא ללוי דוקא וכהנים זרים הם בזה היכי מתקן דליהבוה לכהנים שהם זרים הא ודאי לא שייך למעבד הכי ואפי' למ"ד מעשר ראשון מותר לזרים וכ"ש למ"ד אסור לזרים ואע"ג דהפק' ב"ד הפק' מ"מ אין לעשות כן בדרך קביעות להפך דין תורה וכי קנסינהו לר"ע במידי אחרינא קנסינהו והא דתניא מעשה בר"ג וזקנים שהיו באים בספינה ואמר ר"ג עשור ראשון וכו' נתון ליהושע וכו' ההיא כרבי עקיבא היא דהא בתר דקנסינהו עזרא הוה ורבי יהושע לוי היה ומן העשירים כדאיתא התם ואילו לרבי אלעזר מעשר ראשון לכהן ולא ללוי הוא ומיהו ההיא שפיר אתיא כרבי עקיבא אפילו למ"ד דלר"ע נמי קנסינהו עזרא לתת בין לכהן בין ללוי ולא כדברי מי שפירש דכי אמרינן הכא בתר דקנסינהו עזרא אף כר"ע אמרינן דקנסינהו דלכהן ולא ללוי ולא מחוור כלל ולא דאיק לישנא דהדרינן ממאי דאוקימנא דמתני' כרבי אלעזר בן עזריה וסברא נמי לא מוכחא דלקנסינהו לרבי עקיבא כולי האי ותו דאם כן מתני' דר"ג וזקנים כמאן לא כרבי עקיבא ולא כר"א ודוחק הוא לאוקמי לר"ג בדעת שלישי. ע"כ:

אבל ראיתי בחידושי יבמות פ' יש מותרות מחכם גדול מתלמידי הרא"ה ז"ל שכתב וז"ל ת"ר תרומה לכהן מעשר ראשון ללוי דברי ר"ע ור"א בן עזריה אומר לכהן וכו'. ופרש"י ז"ל דאף לכהן סוגיין מוכיחא בהדיא דפלוגתא דרבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה היינו בדין תורה מקמי דלקנסינהו עזרא וכן פרש"י ז"ל בכאן ונפקא מינה למידע במאי קנסינהו עזרא דרבי עקיבא סבר דמדאורייתא ללוי דוקא שהרי לוים כתוב בפרשה הילכך כי קנסינהו עזרא היינו דליתבו אף לכהן ורבי אלעזר בן עזריה סבר דאילו מדאורייתא אף לכהן שהרי הכהנים נקראו לוים בכ"ד מקומות הילכך קנסא דעזרא היינו דלא ליתבו אלא לכהן דוקא ומשום דאיהו איירי כדין תורה אתמהינן עליה לכהן ולא ללוי דאילו לבתר דקנסינהו עזרא מאי תמיה איכא והיינו מאי דמייתי' ליה מקראי וכ"ת כיון דמדאורייתא לרבי עקיבא ללוי דוקא ולא יצאו ידי נתינה בכהן היכי מצי עזרא לאפוקי דין תורה י"ל דהכא ממונא הוא והפקר ב"ד הפקר ואוקמינהו לפירות ברשותיה דכהנים כאילו הוו דידהו ויש שסבורין מדוחק קושיא זו דרבי עקיבא לית ליה קנס עזרא כלל דאיהו לא הוה מצי לאפקועי דין תורה ולפטור מידי נתינה על ידי כהן שלא כדין תורה והיינו האי עובדא דלקמן דאהדריה רבי עקיבא לפתחא דגנתא דר' אלעזר בי קברי כי היכי דלא ליתבן ליה לר' אלעזר בן עזריה דהוה כהן מעשר ראשון דקסבר ר' עקיבא דאפילו השתא דבתר עזרא לא קנסינהו עזרא ללוים בהא דלא מצי למעבד הכי ואי ס"ד

דהשתא מודה ר' עקיבא דקנסינהו למיתן אף לכהן שפיר מצו יהבי לרבי אלעזר ואמאי מהדר ליה פתחיה בי קברי והא בורכא דהא פרכינן לקמן כדאמרינן בפלוגתא דרבי יוחנן וסבר דלכ"ע קנסם מפני שלא עלו הלוים בימי עזרא אלא ר"ע מאי טעמא אהדריה לפיתחא דרבי אלעזר בי קברי כלומר דהא רבי עקיבא בתר עזרא הוה ופרקי' ה"ק ליה אי אתית בתורת קנסא אית לך בתורת חלוקה לית לך כלומר שעשה כן להוציא מלבו שהיה סבור דמדין תורה אף לכהן וקנסא דעזרא לכהן דוקא ואהדר פתחיה לבי קברי דלא לתבי ליה כלל דלידע דמדינא לית ליה כלל אלא משום קנסא דעזרא וכן פירשו בתוספות וכן עיקר ע"כ. והסכי' דעתו לדעת רבו הרא"ה ז"ל שכתב וז"ל הא דאמרינן התם ביבמות בגינתא דהוה ליה לר' אלעזר והוה יהיב מינה מעשר ראשון לכהן ואהד' לה רבי עקיבא פתחא לבית הקברות אעפ"י שהיה אחר קנס עזרא ואף לדברי רבי עקיבא היה יוצא ידי חובה בכך דהא אפילו לר"ע בתר דקנסינהו עזרא אף לכהן הוא אפשר שעשה כן להוציא מלבו שהוא סבור שאחר שקנס עזרא אין דין מעשר ראשון אלא לכהן וי"א דלר"ע לית ליה קנס עזרא דכיון דקסבר ר"ע דמדאוריתא דוקא ללוי לא היה אפשר לצאת ידי תורה בנתינת כהן ואי אפשר שתיקן עזרא כן ואינו נראה והנכון כמו שכתבנו והא דאמר רב חסדא הב"ע דמוחזק לן וכו' אלא קאמר דהשתא אפי' לרבי עקיבא אתיא. ע"כ:

בתר דקנסינהו כתוב בתוס' ולכך נאמר שילכו הכהנים עם הלוים פי' כדי שיאמרו לבני אדם שלא יתנו לו. קונטריסין:

הב"ע דמוחזק לן באבוה דהאי דכהן הוא. תימא אם כן יכול להתיישב אעפ"י שאומר גם לכהנים דמוחזק לן באבוה דהאי דכהן הוא ועתה בלוי ליכא לספוקי כמו שאמר הספר ואמר מהרש"ב כי אינו מתיישב אליבא דרבי עקיבא כי הספר מקשה ודילמא איקרו ויהבו ליה וזהו אליבא דרבי אלעזר בן עזריה אבל לרבי עקיבא שאומר שלא נתמעטו הלוים מכל וכל אפשר שאפילו אם מוחזק לן באבוה דכהן הוא לא היה מועיל כיון שחולקין ללוי בקביעות שמא לוי הוא ועוד תירץ תירוץ אחר שאינו יכול להיות מה שאומר מאי איכא למימר בן גרושה או בן חלוצה הוא לא מבעיא למ"ד מעשר וכו' אבל למ"ד כו' תינח שלא נתנו לו בתורת כהונה אפשר שיתנו בתורת עניות אפי' אם הוא בן גרושה ולכך לא הוי חזקה לכהונה כיון שרבי עקיבא סובר קנס לעניים והיה צריך להעמיד גם שהוא עשיר וזה נראה לו דוחק ודוק. עכ"ל קונטריסין. וכבר כתיבנא בסמוך שהרא"ה ז"ל סובר דהא דרב חסדא הוה כמו אלא:

החולק עם אחיו בנכסי אביו וכו'. פרש"י ז"ל כגון שיצא עליו קול שהוא בן גרושה אין חזקה זו משבתת מעליו הקול ההוא וכן פי' הראב"ד ז"ל ויש לפרש עוד דאפי' כשלא

יצא עליו קול אלא שאביו היה לו בני' בכאן שהם בחזקת כשרים והלך למדינת הים ובא עמו בן זה שצריך להביא ראיה עליו כדאיתא בפרק עשרה יוחסין שזה לא הוחזק לנו בכהונה אלא דמביא עדים שחלק בתרומה עם אחיו בנכסי אביו. הריטב"א ז"ל:

פשיטא פי' כיון שלא ראו שחלקו אז הוא פשיטא שלא נחזיקו כהן בשביל זה. קונטריסין. ואינם מובנים ובמה דכתיבנא בלשון רש"י ז"ל לעיל אתי שפיר דפריך פשיטא:

מהו דתימא מדהנך לאכילה האי נמי לאכילה פי' מדלא אמרו ליה טול אתה חולין ואנו תרומה כדי שלא לזלזל התרומה ברשותו קמ"ל דהנך לאכילה והאי לזבוני לכהנים בדמי תרומה פי' שמא היה חלקם רב ולא יכלו להחליף עמו בחלקו בחולין שלהם. הריטב"א ז"ל:

רשב"ג היינו רבי אלעזר ה"ג רש"י ז"ל ופי' לה דהיינו טעמא דלא אמרינן היינו ת"ק משום דת"ק אמרה אפי' היכא דאיכא למיחש לגומלין ורבי יהודה אפילו היכא דליכא למיחש לגומלין ורבן שמעון בן גמליאל היכא דליכא למיחש ורבי אלעזר נמי היכא דליכא למיחש דאי לא היינו ת"ק וה"ה דמצי למימר היינו ת"ק ונימא דרבן שמעון בן גמליאל אפי' היכא דאיכא למיחש לגומלין [אמר דאלת"ה היינו ר"א כי היכי דאמרינן השתא בדר"א לאו משום דת"ק בהדיא אמרה אפי' דאיכא גומלין] ואינהו סתמא קא תנו לה משמע דתרוייהו היכא דליכא למיחש לגומלין קאמרי ור"ח ז"ל גרס היינו ת"ק ואיכא לפרושי נמי דרבי אלעזר קרי ת"ק כלומר ת"ק דרשב"ג. הרמב"ן ז"ל. וכן כתב הריטב"א וז"ל ג"ה רשב"ג היינו ת"ק ורש"י ז"ל גורס היינו רבי אלעזר ושתי הגרסאות עולות בקנה אחד דכי פרכינן היינו ת"ק משום רבי אלעזר אמרינן דהוא ת"ק דרשב"ג דאילו ת"ק דמתני' ליכא למימר דדילמא פליגי במיחש לגומלין דת"ק לא חייש כדתני לה בהדיא ורשב"ג חייש והיינו דקתני על פי עד אחד ולא שיהו שנים שיעידו זה על זה ע"כ. ואי מהא לא אריא דשפיר מצינן למימר דרשב"ג לא חייש לגומלין דהא קמן מוקמי' פלוגתיי' בחיישינן לזילותא דב"ד א"נ במצרפין לעדות אע"ג דלישנא דעד אחד לא דייק שפיר ומיהו להכי פריך תלמודא רשב"ג היינו רבי אלעזר ולא מוקי דרשב"ג משום דלא חייש לגומלין משום דמשמע ליה דהני תנאי בתראי בתר רבי יהודה רהטי ואיהו לאו בגומלין איירי במתני' והיינו דקתני רבי יהודה אומר אין מעלין לכהונה על פי עד אחד הילכך אינך תנאי נמי דבתריה לאו בגומלין איירי והיינו דנקיט תלמודא פיסקא רבי יהודה אומר וכו' דלא הוה ליה למנקט פיסקא אלא אמר רבי אלעזר וכו' ודוק.עוד יש לתרץ דלהכי פריך תלמודא היינו ר' אלעזר ולא מוקי דרשב"ג בגומלין ותקשי היינו ת"ק דמתני'

משום דלא תימא דאיכא בינייהו בין רשב"ג לר' אלעזר במקום שיש עוררין דלרשב"ג אפי' במקום עוררין חד מהימן לכך אתא לאשמועינן דהא ליכא למימר דיסבור רשב"ג דבמקום שיש עוררין ליהוי חד נאמן והילכך אי רשב"ג חייש לגומלין היינו ר' אלעזר ומיהו אי רשב"ג לא חייש לגומלין פשיטא ודאי דהיינו ת"ק ולא הוצרך התלמוד להקשות כן כנ"ל ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל רשב"ג היינו רבי אלעזר. דהא ודאי במקום שיש עוררין לא אמר רשב"ג דליהוי חד מהימן וכי אמר מעלין במקום שאין עוררין קאמר ודוק. אבל הרמ"ה ז"ל בפריטיו לפ' חזקת הבתים גרס היינו ת"ק ופריש דאת"ק דרבי יהודה קאי ולקמן בסמוך אכתוב לשונו בס"ד:

וכ"ת ערעור חד איכא בינייהו תימא הוא אם לית ליה חזקת דאבוה היכי ס"ד דלרשב"ג היכא דליכא ערעור תרי מעלין ליוחסין ואי אית ליה חזקה דאבוה היכי ס"ד דערעור חד מרע לחזקה והלא יש עד אחד כנגדו ואוקי חד לבהדי חד ואוקי גברא אחזקיה וי"ל דהוה ס"ד לאוקמא כדמוחזק לן באבוה דהאי דכהן הוא ונפק עליה קלא דבן גרושה ובן חלוצה הוא ואחתיני' ואתא עד אחד ואמר דכהן הוא ועד אחד אומר דבו גרושה הוא דרשב"ג סבר מעלין אותו לכהונה על פי עד אחד שמסייעת לו חזקה ורבי אלעזר סבר כיון שהקול בטל את החזקה עד אחד שבא להעיד עליה בהכחשה לא כלום הוא.

שיטה ישנה:

וז"ל גיליון תוספות בפרק חזקת הבתים אילימא ערעור חד וכו'. נראה לריצב"א דה"פ אי נימא ערעור דחד וכדלית ליה חזקה דכשרות פליגי דמר אית ליה דאפ"ה מעלין דכל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים כי ההיא דנאמנת חיה לומר זה כהן וכו' בפרק בתרא דקדושין לחד לישנא ומר אית ליה כיון דליכא חזקה דכשרות דאפי' בערעור חד אין מעלין כאידך לישנא דהתם ואהא פריך והא אמר רבי יוחנן וכו' וטעמא דרבי יוחנן להיא לישנא דאפי' ליכא חזקה דכשרות בעי רבי יוחנן ערעור תרי אם כן לא מסתבר לפלוגינהו בהא אלא לכ"ע בעינן תרי ולאידך לישנא ליכא לפלוגינהו בהא דכ"ע ערעור חד הוי ערעור א"כ לא משכח פלוגתייהו אלא כדמפרש ואזיל. ע"כ:

דרבי אלעזר סבר ערער חד וכו'. אין לפרש דהיינו פלוגתייהו אי סגי חד בערעור להורידו או לא דא"כ למה ליה לאדכורי אי מעלין לכהונה על פי עד אחד והרי פלוגתייהו בערעור הוי וזה לא הוזכר במשנה בדברי רשב"ג כלל לכך נראה והנכון דלכ"ע ערעור חד הוי ערעור היכא דליתא חזקה דכשרות ואחתינן ליה על פי עד אחד מיהו בהא פליגי אי אתא עד אחד ומכחיש הערעור אי הויא נאמן העד להכחישו אי לא וכן פירש"י ז"ל וז"ל דר' אלעזר סבר ערעור חד. הוי ערעור ואין אחד נאמן עליו להכחישו ורבן שמעון סבר

ערעור תרי בעינן אבל במקום ערעור הוי עד אחד להכשירו ע"כ. וכן פי' רשב"ם ז"ל בפרק חזקת:

וז"ל הריטב"א ז"ל מר סבר ערעור חד ורשב"ג סבר ערעור תרי פי' דסתם תנא בתרא לטפויי מילתא קאתי ואילו רבי אלעזר אמר אימתי במקום שיש עוררים ואפי' אחד אבל במקום שאין עוררין כלל מעלין לכהונה על פי עד אחד ואתא רשב"ג ואמר אפילו במקום שיש עוררין חד מעלין לכהונה ועביד תלמוד' דקרי לעורר אחד עוררין או עסיקין בלשון רבים.ע"כ:

וכתוב בקונטריסין דת"ק סבר ערעור חד וכו'. תימא תנא בתרא לטפויי קא אתי וי"ל זה במקום שאין מבורר אבל היכא דנקט עוררין ר"ל כל דהו. ע"כ:

וז"ל הרמ"ה ז"ל בפריטיו בפרק חזקת רשב"ג היינו ת"ק כלומר היינו ת"ק דרבי יהודה דאמר מעלין לכהונה על פי עד אחד דתנן וכן שני אנשים זה אומר כהן אני וזה אומר כהן אני אינם נאמנים ובזמן שהם מעידים זה את זה הרי אלו נאמנים דכל חד מנייהו מסקינן ליה בסהדותא דחבריה אלמא מעלין לכהונה על פי עד אחד וליכא למימר במקום שיש עוררין איכא בינייהו דאי איכא עוררין דחזי למסמך עלייהו דכ"ע אין מעלין לכהונה על פי עד אחד. וכ"ת ערעור חד איכא בינייהו תנא קמא סבר ערעור בחד ואע"ג דליכא אלא חד ערעור ערעור הוי ואין מעלין לכהונה על פי עד אחד וכי קתני הרי אלו נאמנין דמשמע מינה דמעלין בדליכא ערעור כלל. ורשב"ג סבר ערעור תרי ואי איכא שני עוררין אין מעלין לכהונה על פי עד אחד אבל היכא דליכא אלא ערעור חד מעלין לכהונה על פי עד אחד ואשתכח דארבע מחלוקת בדבר ת"ק סבר מעלין לכהונה על פי עד אחד במקום שאין שם ערעור כלל אפי' היכא דאיכא למיחש לגומלין זה את זה ורבי יהודה סבר אין מעלין אפילו במקום שאין שם ערעור כלל דבהדיא אמרינן בכתובות דטעמא דרבי יהודה דילמא אתו לאסוקי' מתרומה ליוחסין דשמע מינה דאע"ג דליכא ערעור כלל נמי קאמר רבי יהודה אין מעלין ורבי אלעזר סבר אימתי אין מעלין במקום שיש עוררין ואפי' חד אבל במקום שאין עוררין כלל מעלין לכהונה על פי עד אחד היכא דליכא למיחש לגומלין ורשב"ג סבר מעלין לכהונה על פי עד אחד אפי' שיש ערעור חד דאין ערעור פחות משנים אבל ערעור חד כמאן דליתיה דמי והאמר רבי יוחנן אין ערעור פחות משנים ואי אמרת דבערעור חד פליגי אשתכח דלטעמיה דת"ק ערעור בחד וקשיא לר' יוחנן היכי שביק סתמא דהוא רבים ואמר כיחיד. אלא דכ"ע ערעור תרי והב"ע כגון דמוחזק וכו'. ע"כ:

והאמר רבי יוחנן דברי הכל וכו' הא כתיבנא דהרמ"ה ז"ל פירש דהכי פריך היכי שביק

סתמא דהוא רבים ואמר כיחיד והיינו לשיטתו ז"ל דגריס רשב"ג היינו ת"ק ופריש דהיינו ת"ק דרבי יהודה ומיהו לשיטת רש"י יש לפרש דהכי פריך והאמר רבי יוחנן דברי הכל וכו' ואילו אנן הא פרישנא דלכ"ע ערעור חד הוי ערעור ואחתינן ליה מיהו בהא פליגי אי אתא עד אחד ומכחיש הערעור מי הויא נאמן העד להכשירו הילכך פריך מדאמר רבי יוחנן אין ערעור פחות משנים ואפילו במקום דליכא עד מכשיר כלל ערעור חד לא הוי ערעור מעתה תקשי לרבי יוחנן מכולי עלמא:

וז"ל הרמב"ן ז"ל ואקשיה וכ"ת ערעור חד איכא בינייהו והאמר רבי יוחנן דברי הכל אין ערעור פחות משנים פי' מאי דברי הכל דברי כל באי עולם ודכותה במסכת חולין דברי הכל דלא איתמר גבי פלוגת' דהא רבי יוחנן גופיה לא אשכחן לה גבי פלוגתא ואפשר דאמתני' קאי ואמר דכולהו מודו דאין ערעור פחות משנים ובפלוגתא אחריתי פליגי ובירושלמי נמי איתא על האי פלוגתא דמתני'. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל והאמר רבי יוחנן דברי הכל אין ערעור פחות משנים לא אשכחן עיקרא דהא דרבי יוחנן היכן אתמירא דבכל דוכתא אמרינן לה בהאי לישנא אבל בירושלמי פירשו הא מתני' דהכא אמרה כלומר דכולהו תנאי דהכא מודו שאין ערעור פחות משנים ובהא מתרצה מאי דמקשו רבנן ז"ל דהא אמרינן בפרק עשרה יוחסין דהא ר' יוחנן כדאית ליה חזקה דאבהתיה ודילמא מתני' בדלית ליה חזקה דאבהתיה ולפי מה שפי' בירושלמי אין לומר כן דהא רבי יוחנן על הא מתני' אמרה ומיהו בר מהכא לא קשיא דרשב"ג לאו בדלית ליה חזקה דאבהתיה אמרה דא"כ היאך מעלין אותו על פי עד אחד דכיון דיש אחר שעורר עליו עד אחד בהכחשה אינו כלום הילכך ע"כ השתא כדאית ליה חזקה דאבהתיה שמעינן לה והא דאמרינן בסמוך אלא הכא במאי עסקינן בדמוחזק לן דאבוה דהאי דכהן הוא לא למימרא דמעיקרא לא סבירא לן הכי אלא כיון דבעינן למעבד אוקמתא חדתא אמרה לה כולי כדאיתא מראש ועד סוף. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה והאמר ר' יוחנן אין ערעור פחות משנים פי' היכא דאית ליה חזקה דכשרות אין ערעור פחות משנים והכא נמי כיון דמוחזק לן באבוה דהאי דכהן הוא אין עד אחד יכול לערער עליו ואילו קלא אמרינן דאיהו הוא דאפקיה לקלא ואף על גב דבקדושין גבי נאמנת חיה לומר זה כהן וכו'. ובזמן שיש שם עוררין אינה נאמנת ומפרשי' לה בערעור חד מקשי' הא דרבי יוחנן ומתרצינן ה"מ כדאית ליה חזקה דכשרות והתם מוחזק לן באבוה דכהן הוא דלא חשיב לה התם חזקה דכשרות משום דאנן לא ידעינן שהוא בנו אלא ע"פ החיה א"ת הכא היכי מצי לאקשויי מרבי יוחנן אי ס"ל לרבי אלעזר דערער חד ומכחיש את העד המכשירו ועד א' בהכחשה לא כלום הוא ונשאר

הקול שבטל החזקה ולא ס"ל שנאמר עד הוא דאפקיה לקלא ומדרבי יוחנן אין להקשות על זה י"ל רבי יוחנן גבי הא מתני' אמרה למלתיה דקבלה בידו היתה דערעור תרי וכן פי' הראב"ד ז"ל ובירושלמי נמי גרסינן אימתי בזמן שיש שם עוררין וכו' רבי חייא משום רבי יוחנן אין ערעור פחות משנים. ע"כ:

וז"ל הרא"ש ז"ל הא אמר ר' יוחנן דברי הכל אין ערעור פחות משנים נראה דעיקר מילתיה דרבי יוחנן אהך מתני' איתמר ולהכי קאמר דברי הכל דהיינו רשב"ג ורבי אלעזר דאירי בעוררין ולהכי לא קא משני ה"מ היכא דאיכא חזקה דכשרות אבל היכא דליכא חזקה דכשרות עד אחד נאמן כדמשני בי' יוחסין גבי נאמנת חיה לומר משום דאמתני' אמר דבריו וא"ת כיון דאמתני' קאי היאך מקשה מהך מילתא דרבי יוחנן בפ"ק דגיטין דילמא הא דאמר רבי יוחנן לא הוי ערעור דחד היינו כשיש כנגד הערעור עד אחד מכשיר כמו במתני' דקתני מעלין לכהונה על פי עד אחד. וי"ל דתלמודא הוה ידע דרבי יוחנן אמסקנא קאי שבתחלה היה קול ואח"כ בא עד אחד להכשירו ולהסיר הקול ואתו בי תרי ואמרו דבן גרושה דכהאי גוונא קאמר רבי יוחנן שהשנים מעלין ולא אחד אף על גב דעד שהכשירו והקול כמאן דליתנהו דמי שהרי העד גרוע מן הקול אם לא החזקה שהרי הקול פוסל והעד אינו פוסל לרבי יוחנן ע"כ. וכן כתבו התוספות ז"ל:

וכתוב בקונטריסין והא אמר רבי יוחנן דברי הכל אין ערעור פחות משנים וקשה למה לא העמיד לרבי יוחנן משנתנו בדליכא חזקה ופלוגתא בערער חד ומאי דוחקיה לאוקמיה כדאיכא חזקה בערעור תרי ותירץ הש"ר דמשמע ליה לרבי יוחנן אי מיירי בדאיכא חזקה אז לכ"ע בעינן תרי ואי איירי בדליכא חזקה אז לכ"ע די בערער חד כתוב בתוספות ולהכי לא קא משני ה"מ היכא דאיכא חזקה דכשרות צ"ע אמאי לא נאמר הא דלא תירץ בכאן כך משום דאיכא עד אחד דמכשיר כמו שאמר התוס' ואמר מ"ה דפשוט הוא דעד המכשיר אינו כל כך טוב כחזקה. עוד כתוב בתוס' וי"ל דתלמודא ידע דרבי יוחנן אמסקנא וכו' הקשה רש"ב אפילו לפי המסקנא דהכא היאך מקשה הספר לשם והא א"ר יוחנן אין ערעור וכו' תאמר שבכאן נקט רבי יוחנן שנים דאי לאו דאמר שנים לא היה זילותא למ"ד משום זילותא דדוקא כשיש שנים אז הוי זילותא דבי דינא לאסוקי אחר שהורידוהו על פי שנים אבל אם היה אחד הפוסל אז היו שנים המכשירים כנגד אחד הפוסל ולא היה זילותא ותירץ דא"כ דעד אחד הוי ערעור אז יעשה הספר אוקימתא כך בעד אחד פוסל במקום קול ואח"כ מכשיר ואח"כ פוסל ואח"כ מכשיר וא"ת אדרבה לא היה יכול לבא לשנים דכיון שהורידוהו פעם אחת שוב לא יעלוהו אם כן יעשה אוקמתא באחד ואחד כדפי' בשנים וא"ת אם היה אומר בעד אחד אז לא הייתי יודע שרשב"ג

מכשיר אפי' בירד פעמיים אז יעמיד בעד אחד שירד מעצמו כמו שאומר הגיליון על קול ומה שהתוספות לא רצו לומר כך על קול כי נראה להם דאין סברא שעל ידי קול לבד ירד מעצמו אבל על אחד היה בטוב סברא אלא על כל פנים צריך לומר דדברי ר' יוחנן הם דוקא אין ערעור וכו' וא"ת אם היה אומר כך הייתי טועה דדוקא כשהורידוהו ב' פעמים הוי זילותא אבל בפעם אחת לא א"כ יעשה אוקמתא בעד אחד פוסל ואחד מכשיר ובזה יחלוקו כיון דעד אחד הוי עוררין אלא ע"כ פשוט לו לספר דדברי רבי יוחנן דקאמר אין ערעור פחות וכו' ר"ל וזה דוקא וזה ראיה וגו' מן התוספות מה שאומר לא בעי למימר וכו' עד כשהקול פוסל ולמה שואלין על קול ולא על עד אחד פוסל אלא היו יודעים שזה הצד היה פשוט לספר דעד אחד לא הוי ערעור דדברי רבי יוחנן הם דוקא מדספר לא נקט עד אחד אלא קול ועוד למה לא הביאו התוס' מיד ראיה דע"כ עד המכשיר אינו כלום מחמת דעד הפוסל אינו כלום דאל"כ יאמר עד אחד במקום קול ולא היו צריכים כל אריכות שמביאים מקול ועד המכשיר דכמאן דליתנהו דמי אלא כיון שהיה פשוט להם שדברי רבי יוחנן הם דווקא הוצרכו לבאר שקול ולא עד פוסל אינו כלום אלא תרי. עוד כתבו התוספות שהרי הקול פוסל והעד אינו פוסל לרבי יוחנן תימא לי תאמר אדרבה קול לעולם גרוע יותר מעד ונקט קול לרבות' דאפי' קול פוסל נגד חזקה ודוק. ומה שאמר התוספות שהרי הקול פוסל וכו' מדנקט קול דאי הוי עד פוסל למה נקט קול יאמר בלא קול כגון דאתא עד ופסל ואתא עד ומכשיר וכו' וא"ת למה לא הביא התוספות מיד ראיה דערער חד אינו פוסל אפילו בלא עד מכשיר מדנקט קול ולא נקט עד אחד וי"ל דהתוספות מיישבי' לפי דס"ד דספר התם דהיה סבור דהכא מיירי בדליכא חזקה ולהכי לא הביאו מיד ראיה מדנקט קול דאיירי דאיכא חזקה כדאמר הספר דמוחזק לן באבוה דכהן הוא ונפיק עליה קלא וכו' פשיטא לן דהספר היה מסיק אמתני' דאיירי בדאיכא חזקה אבל לפי המסקנא לא היה הספר לשם מסיק אדעתיה דאיירי בדאיכא חזקה. עכ"ל הקונטריסין:

ונפק עליה קלא דבן גרושה ובן חלוצה הוא וא"ת למה הוצרך לכל זה לימא דמוחזק לן באבוה דהאי דכהן הוא ואתא עד אחד נמי ואמר דכהן הוא פי' רשב"ם ז"ל דבכה"ג ההוא סהדא קמא כי אתא וקאמר דכהן הוא לאו כלום הוא דעד אחד לאחזוקיה במה דהוה מוחזק לן לא מעלה ולא מוריד ולא משגחינן ביה כלל אבל כי נפיק עליה קלא מעיקרא דבן גרושה ובן חלוצה הוא עד אחד כי אתא מהני הוא לבטולי קלא ולאחזוקיה בחזקת אבוה. הרשב"א ז"ל בפרק חזקת:

הכי גרסינן במקצת ספרים הב"ע דמוחזק לן וכו'. ונפק עליה קלא וכו' ואחתיניה ובספרי דוקני לא גרסי הכא ואחתיניה דהא כ"ע מודו בהא דכי אתי עד אחד ואמר דכהן הוא מסקינן ליה ואפ"ה הוו בעו לאוקמה לפלוגתייהו במיחש לזילותא ואם איתא היכי מסקינן ליה הכא כיון דאחתיניה אלא לא גרסינן ליה ואי גרסינן ליה לאו הורדה גמורה קאמר אלא חיישינן לה קאמר. הרשב"א ז"ל בפרק חזקת. וז"ל הכא במכילתין הב"ע דמוחזק לן באבוה דהאי דכהן הוא ונפק עליה קלא דבן גרושה הוא ואחתיניה פי' לאו הורדה גמורה קאמר אלא חוששין לו והיינו דלכ"ע כי אתא עד אחד מסקינן ליה ולא חיישינן לזילותא משום דחששא בעלמא הוא קול ולאו עוררין הוא אלא משום דלא אתחזק הוא אפילו שעה אחת בלא קלא לא חיישי' ליה כלל והיינו דנקט דמוחזק לן באבוה דהאי דכהן הוא ולא נקט דמוחזק לן ביה דכהן הוא והיינו דלכ"ע מעלין אותו על פי עד אחד ולזילותא לא חיישינן. ע"כ:

ורש"י ז"ל כתב וז"ל ונפק עליה קלא. קול בעלמא ולא עדות. ואחתיניה. מן הכהונה עד שיבדקו את הדבר שמעלה היא בכהונה. ע"כ. הא קמן דפירש ז"ל נמי דלאו הורדה גמורה אלא עד שיבדקו את הדבר ומיהו לא פירש כן כדי לתרוצי אמאי לא חיישינן הכא נמי לזילותא וכמו שכתב הרשב"א ז"ל דבלאו הכי נמי מתרצה במאי דפירש לקמן חיישינן לזילותא דבי דינא שהורידוהו שני פעמים וכו' וכדבעינן למכתב לקמן בס"ד. אלא הוקשה לו לרב ז"ל דהא לא מבטלינן קלא גבי גרושה לכהן כדאיתא בפרק המגרש ותירץ הרב ז"ל דהאי קלא היינו קול בעלמא ולא עדות פי' דאין כאן נדנוד עדות כלל דלא אתחזק האי קלא כלל והא דאחתיניה היינו עד שיבדקו את הדבר ולהכי כי אתא עד אסקיניה ומבטלינן קלא דבמקום קול הוי חד מהימן וה"ל כאילו יצא הקול ושוברו עמו דהיינו העד האחד וזהו שכתב רש"י ז"ל ואסקיניה. דבמקום קול הוי חד מהימן. כנ"ל. ועוד נבאר זה יותר לקמן בס"ד:

וז"ל הריטב"א ז"ל ונפק עליה קלא דבן גרושה וכו'. יש שפירשו דקול המוחזק בב"ד הוא ומ"ה חשו לקול ההוא ואחתיניה אבל רש"י ז"ל פירש קול בעלמא וכן פירשו בתוספות דקלא דלא אתחזק בב"ד הוה והא דאחתיניה לאו הורדה גמורה דהא כל קלא דלא אתחזק בבי דינא לאו קלא הוא אלא לומר שהיו חוששין לו והיינו דכי אתא עד אחד ואמר כהן הוא מסקינן ליה ולא חיישינן לזילותא דמשום דחששא בעלמא הוות דקול לאו עוררין הוא אלא משום דלא אתחזק הוא אפילו שעה אחת בכהן כשר כי מן הרחם יצא ושוברו עמו בקול ולפיכך חשו לו והיינו דנקט דמוחזק לן באבוה וכו' ולא נקט דמוחזק

לן ביה דכהן הוא. ואתא עד אחד ואסקיניה פי' דטפי עדיף עד אחד וחזקת אביו מן הקול הראשון. ע"כ:

וכתוב בשיטה ישנה ונפק עליה קלא וכו'. ואחתיניה ואע"ג דבעד אחד לא הוה מחתינן ליה דאין ערעור פחות משנים. קלא עדיפא מעד אחד ואע"ג דחזקה עדיפא מקול כדאמרן לעיל בתירוצא דברייתא ונפק עליה קלא דבן וכו' וחלקו ליה לדידיה בבית הגרנות וכו' ה"מ בחזקת שהוחזק בה הוא עצמו אבל אדם זה מעולם לא הוחזק הוא עצמו אלא דאית ליה חזקה דאבוה ואלים קול לאורועי חזקה דאבוה לגביה ואתא עד אחד ואסקיניה אע"ג דקול עדיף מעד אחד כדכתיבנא שהוא עד אחד לא אלים לאורועי לגבי חזקה דאבוה וקלא אלים לאורועי הכא אלים עד אחד לבטל הקול מפני שמסייע לו חזקה דאבוה. ע"כ:

דף כו:

ואתא עד אחד וכו'. כתוב בתוספות ועוד דקול לא הוי קרוי עוררין וא"ת ולמה לא העמיד דנפק קול ועד אחד אי מעלין על פי עד אחד נגד הקול והעד או לאו וי"ל דעוררין משמע דשוים והכא אינם שוים ועוד דדברי רבי אלעזר אינם מיושבים דקאמר אימתי בזמן שיש עוררין אבל אין עליו עוררין מעלין על פי עד אחד והלא כשאין עליו עוררין ממילא כשר אפילו בלא עדות דעד אחד כיון דאיכא חזקה ולפי זה קשה על התוספות לקמן דקאמר רב אשי אפילו שניהם אתו לבסוף א"כ שנים הפסולין באו מתחלה מאי קאמר ואם אין עליו עוררין מעלין לכהונה על פי עד אחד והלא בלא עדותן כשר דאין עליו עוררין משמע דתרווייהו אין עליו דומיא דיש עליו עוררין ודוחק לומר דמעלין היכא דלא איכא חזקה. קונטריסין:

ודכולי עלמא מצטרפין לעדות לכאורה משמע דאכולהו תנאי דמתני' קאי ואפילו אר' יהודה וקשיא דאי רבי יהודה מצטרפין לעדות ס"ל א"כ הוי להו תרי ואיהו דוקא על פי עד אחד הוא דקאמר דאין מעלין אבל על פי שנים מעלין ואפי' בזה אחר זה דהא מצטרפין ס"ל וכיון שכן היכי קאמר עליה רבי אלעזר אימתי במקום שיש עוררין וכו'. לכך נראה דכי קאמר ודכ"ע לא קאי אלא אר' אלעזר ורבן שמעון אבל רבי יהודה אפשר דס"ל אין מצטרפין דלא איירי אלא לענין העלאה לכהונה וזהו שכתב רש"י ז"ל ודכולי עלמא. בין לרבי אלעזר בין לרבי שמעון. ע"כ. ובזה תירץ רש"י ז"ל נמי דהיכי נימא ודכ"ע מצטרפין לעדות והא פליגי בה תנאי להדיא כדאיתא לקמן בסמוך אבל השתא דכתב רש"י ז"ל דלא קאי אלא אר' אלעזר ורבן שמעון ניחא והיינו יכולין לפרש דה"ק ודכ"ע מצטרפין לעדות פי' בעלמא איפשר דכולהו ס"ל דאין מצטרפין אלא מיהו

הכא משום דבתרומה הקלו כ"ע ס"ל דמצטרפין תדע דהא איכא מ"ד דמעלין לכהונה על פי עד אחד בלבד והשתא ניחא דכי קאמר ודכ"ע קאי אכולהו תנאי דבסמוך אבל לא נהירא האי פירושא כלל דאי הכי אמאי נדי מלאוקמי פלוגתייהו במצטרפין ואוקי פלוגתייהו בחיישינן לזילותא אלא ודאי הנכון כי קאמר ודכ"ע מצטרפין לעדות אבעלמא קאי וזהו שכתב רש"י ז"ל מצטרפין. שני עדים המעידים זה שלא בפני זה בשאר עדות. ע"כ. והשתא ניחא דלא בעי לאוקומי פלוגתייהו במצטרפין לעדות דאי הכי אמאי נקט בלישניה ענין העלאת כהונה כלל לפלגו בצרוף עדות דעלמא כנ"ל:

וכתב עוד רש"י ז"ל חיישינן לזילותא דבי דינא. שהורידוהו שני פעמים ועכשיו יעלוהו ויבטלו דבריהם והיינו דקאמר רבי אלעזר דמאחר שהורדנוהו על פי העוררין אין מעלין על פי עד זה השני אף על פי שיש לצרפו עם האחד. ע"כ. וצריך פי' לפירושו דאתא רש"י ז"ל לתרץ קושיית התוספות דלמאן דחייש לזילותא דב"ד היכי אסקינן כיון דאחתיניה מחמת הקול הא כבר מתורץ קושיא זו במאי דפירש לעיל דאינו אלא קול בעלמא ולא הורדנוהו אלא עד שיבדקו את הדבר וכדכתיבנא לעיל ועוד מאי והיינו דקאמר רבי אלעזר וכו' שכתב הרב ז"ל אדרבה תיקשי דמתני' לא תנן אלא מעלין לכהונה על פי עד אחד ולהאי אוקמתא כיון דס"ל מצטרפין הרי כאן שנים וכיון שכן מאי והיינו דקאמר לכך נראה לפרש דקשיא ליה לרב ז"ל דלמה ליה כולי האי לישני בקוצר כגון דאתו בי תרי ואמרי בן גרושה ואחתיני' ואתו בי תרי ואמרי דכשר הוא ובזילותא דבי דינא קא מפלגי ולא היינו מאי דקשיא לרב אשי לקמן דההיא דרב אשי קושיא אחריתי היא וכדפרש"י ז"ל וכדבעינן למכתב בס"ד ותירץ רש"י ז"ל דהא לענין לפסולי לכהונה לא חיישינן לזילותא דבי דינא בחדא זימנא דכיון דתרי ותרי הוא אוקמיה גברא אחזקתיה ואין להוציא אדם מחזקתו משום זילותא דבי דינא אבל השתא שהורידוהו שני פעמים דמעיקרא הורידוהו כדי לבדוק על הדבר ושוב הורידוהו פעם אחרת אלמא דעמדו על בוריין של דברים ואמיתתן ולהכי הורידוהו ואם שוב יעלוהו איכא זילותא דבי דינא טובא ולהכי חייש לה רבי אלעזר והיינו דקאמר רבי אלעזר דמאחר שהורדנוהו על פי העוררין אין מעלין על פי עד זה וכו' פי' ואי הוה מוקמי' פלוגתייהו בתרי ותרי וכדכתיבנא לא מיתרצא לישנא דרבי אלעזר דקתני מעלין לכהונה על פי עד א' דהא על פי שנים הוא דמעלין אבל השתא יש לתרץ לשונו דעל פי עד השני קאמר ולמאי דפרישנא לעיל דכי קאמר ודכ"ע מצטרפין לעדות דלא קאי אשאר עדיות אלא הכא דוקא אין כאן קושיא מעיקרא דלהכי אוקי לה בהכי ולא אוקי לה בתרי ותרי כדי לאשמועינן הך רבותא דמצטרפין לעדות הכא אע"ג דבעלמא אין מצטרפין ומיהו הא כתיבנא דהאי

פירושא לא נהירא כלל והנכון מה שפירש"י ז"ל כנ"ל פי' לפירושו ז"ל. אבל הרשב"א ז"ל כתב וז"ל ואתא עד אחד ואמר דכהן הוא ולקמן מפרש אמאי נקט לה בכה"ג ולא נקט כגון דאתו תרי ואמרי דבן גרושה הוא ואתו תרי דכהן מעליא הוא. ע"כ. וז"ל בחידושיו לב"ב פ' חזקת ואיכא למידק למה ליה למימר כולי האי לימא ליה כגון דאתו בי תרי ואמרי בן גרושה הוא ואחתיניה ואתו בי תרי ואמרי דכשר הוא ובזילותא דבי דינא קמפלגי י"ל דבעי לאוקמה בדאיכא קלא תחלה ואתא עד אחד ואסקיניה משום דתנן במתניתא מעלין לכהונה על פי אחד[דאלמא ירוד היה והעלינוהו עפ"י עד אחד] וקתני בזמן שיש עליו עוררין אין מעלין ורשב"ג סבר אפי' בזמן שיש עליו עוררין מעלין על פי עד אחד דאלמא לאחר הערעור אתא עד אחד לסייע את הראשון דאי לא בזמן שיש עוררין שנים היאך מעלין על פי עד אחד אלא היינו כדאתו תרי ואמרי דבן גרושה הוא ואחתיניה ואתא עד אחד דלרבי אלעזר אין מעלין אותו ע"פ העד השני שבא להצטרף עם הראשון ומשום זילותא ולרבן שמעון מעלין אלא דאכתי איכא למידק מתניתא גופא מאי טעמא נסיב לה בהכין והיינו דאקשי לה רב אשי אי הכי אפי' תרי ותרי נמי. עד כאן:

והרמב"ן ז"ל כתב וז"ל ואמרינן אלא בהא קא מפלגי מ"ס חיישינן לזילותא דבי דינא פרש"י ז"ל דכיון דאחתיניה תרי זימני תו לא מסקינן ליה ולאו דוקא דהתם בפרק חזקת הבתים מוכח דאפי' בחד זימנא לא מחתינן ליה גבי זה אומר של אבותי וגבי שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת ונשאת ואח"כ באו עדים הרי זו לא תצא ומפרש טעמא משום דחיישינן לזילותא דבי דינא והכא נמי קול לאו עוררין הוא ולא אחתיניה לגמרי ולא אסקיניה אלא חד זימנא. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל פרש"י ז"ל זילותא דבי דינא שהורידוהו שני פעמים והקשו עליו דבפרק חזקת גבי זה אומר של אבותי וכו'. עד ולזילותא דבי דינא וכו' ופרכינן עלה מהא דהכא והא התם לא אחתוהו אלא חדא זימנא לכך הנכון דזילותא דבי דינא הוא מפני שסותרין דינם על הספק ובלא ראיה מבורר' דכל תרי ותרי אין הדבר ברור לגמרי אבל ההיא דמעיקרא דאחתוהו והדר אסקוהו על פי העד ליכא זילותא כדפרשינן וכן פירש הרמב"ן ז"ל. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה דחיישינן לזילותא דבי דינא ואע"ג דלעיל בתר דאחתיניה אסקיניה ולא חששנו לזילותא דבי דינא התם כי אחתנוהו מעיקרא לא פסקנו פסק ברור אלא דמספיקא שבקינא כדקאי שלא היתה לו חזקה דגופיה מעולם ומפני חששת הקול לא אסקיניה והיה עומד בספק כי אסקיניה בתר הכי ליכא זילותא דבי דינא אבל מכי אחתיניה ע"פ עדים בפסק ברור וכי עשינו מעשה דאחתיניה מעלהו דהא אסיקניה על

פי עד אחד אי מסקינן ליה בתר דאחתיניה איכא זילותא דבי דינא ע"כ:
עוד כתב רש"י ז"ל ואנן מסקינן ליה. ואי קשיא תרי ותרי נינהו אוקי תרי לבהדי תרי ואוקמיה אחזקתיה קמייתא דאסקינן על פי עד הראשון שהיה נאמן דהא אכתי אין עוררין דקול לאו עוררין הוא ע"כ. פי' לפירושו עיקר חזקה דמוקמינן ליה היינו חזקה דאבהתיה אלא דהוקשה לו דהא אתא קול ואורעה לחזקתיה דאבהתא וזה תירוץ דהא אסקיניה על פי עד הראשון וכו' פי' דעל ידי עד הראשון הוה ליה כאילו אין כאן קול כלל ומוקמינן ליה אחזקתיה קמייתא והשתא ניחא קושיא אחריתי דהיכי קאמר רשב"ג מעלין לכהונה על פי עד אחד דהרי על פי שנים הוא דמעלין ליה אלא משום דעיקר מאי דאסקינן ליה היינו על פי העד הראשון דאי לאו הכי הויא ליה תרי ותרי להכי נקט רשב"ג מעלין לכהונה על פי עד אחד. כנ"ל פי' לפרש"י ז"ל דעיקר החזקה דמהניא לן היינו חזקת אבהת' ולכך קצרו התוס' ז"ל לשון רש"י ז"ל וכתבו וז"ל פי' בקונטריס אע"ג דתרי ותרי נינהו אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא אחזקיה. ע"כ. אלמא דמוקמינן עד הראשון בהדי קלא והוה כמאן דליתיה ונשאר חזקה דאבהתיה קיימת וקשיא להו לתוס' ז"ל דפליג מדידיה אדידיה דבפרק האומר בקידושין דאמר גבי ינאי היכי דמי אילימא דתרי אמרי אשתבאי ותרי אמרי לא אשתבאי מאי חזית דסמכת אהני פי' אהני דאמרי לא אשתבאי סמוך אהני ואמאי קאמר ויבוקש הדבר ולא נמצא והתם פירש בקונטריס דלא אמרינן אוקי תרי בהדי תרי ואוקי גברא אחזקתיה דהא לא באו להעיד על אמו אלא על ינאי ולו לא היתה חזקת כשרות:
אבל הרמב"ן ז"ל כתב וז"ל כתב הרב ז"ל ואי קשיא והא תרי ותרי נינהו ובלאו זילותא היכי מסקינן ליה ופריק ז"ל אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא אחזקתיה דכהן הוא דכבר אסקיניה על פי עד אחד ומשמע מכלל דבריו דחזקת אבהתיה לאו חזקה היא לגבי דידיה כיון דסהדי לא מסהדי אאבוה ואחזקתיה אלא עליה דידיה הוא דמסהדי וכן כתב גבי עובדא דינאי מלכא בפרק האומר בקדושין ולא אתחוורא לדידי האי סברא דכיון דההיא חזקה באה מכח עדות של עדים אלו הרי היא כעדות ואין כאן חזקה אטו אי אתי תרי ואמרי פלוני כהן הוא אסקיניה ואתו תרי אחריני ואמרי לאו כהן הוא דבן גרושה הוא נימא אוקי גברא בחזקת כהן הא ודאי כיון דלא אתחזק אלא מפומייהו דהנך סהדי לאו חזקה היא ובפרק חזקת הבתים [בבא בתרא לב א'] אמרינן זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי האי אייתי סהדי דאבהתיה ואכלה שני חזקה והאי אייתי סהדי דאכלה שני חזקה ואוקמה רב נחמן לארעא בחזקת אבהתיה הדר אייתי האיך סהדי דאבהתיה ואמר רב נחמן אנן אחתינן ליה ואנן אסקינן ליה ולזילותא דבי דינא לא חיישינן והיכי מסלקינן

ליה נימא ארעא היכא דקיימא תיקום דהא כבר אחתיניה על פומא דהנהו קמאי דההיא שעתא היו מהמני אלא ש"מ חזקה דמחמת עדות הרי היא כגופו של עדות ולאו חזקה היא ולדברי רש"י ז"ל איכא למימר דחזקה דאבוה ודאי מהני ליה לאצטרופי גבי דסהדא. וא"ת לדברינו עובדא דינאי מלכא קשיא התם גבי עבור ויוחסין ולא אמרינן אוקי גברא אחזקתיה אלא בדרבנן וכבר כתבתיה שם. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו קשיא ליה לרש"י ז"ל והיכי מסקינן ליה והא תרי ותרי נינהו וניחא ליה אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא אחזקתיה והא אוקימניה בחזקת כהן אפומא דעד אחד דאתא ברישא אלמא ס"ל דחזקה דהאי גברא לא הויא אלא אפומא דהאי עד קמא אבל חזקה דאבוה דהוה ליה לא מהניא לן וכן פרש"י ז"ל בקידושין גבי ינאי וכו'. והא ליתא דחזקה דעד גופא לאו כלום הוא אלא הרי זה כגופו של עדות ובבבא בתרא נמי אמרינן זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי האי אייתי סהדי דאבהתיה וכו' עד אמר רב נחמן אנן אחתיניה וכו' ולזילותא דבי דינא לא חיישינן ואם איתא אמאי מסקינן ליה אימא אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי ארעא בחזקתיה דאתחזק בה אפומייהו דקמאי אלא ודאי חזקה דמחמת עדים לאו חזקה היא אלא הרי הוא כגופו של עדות תדע דאילו אתו תרי ומסהדי בחד דכהן הוא ולא מוחזק לן ביה כלל ואסקיניה ואתו תרי ואמרי דלאו כהן הוא מי איכא מ"ד דכהן הוא הא ודאי ליכא מ"ד אבל הנכון דהכא מוקמינן תרי לבהדי תרי ומוקמינן ליה להאי אחזקתיה דמוחזק לן באבוה דהאי דכהן הוא וההיא דהתם דינאי טעמא אחרינא איכא כדפרשי' והכי נמי מוכח כהאי פירושא דילן מהא דמתקיף לה רב אשי אי הכי אפילו תרי ותרי נמי ואי כטעמא דרש"י ז"ל מאי מקשה דהא הכי איצטריכא לן לאוקמי ליה אחזקתיה דאיתוקם אפומא דעד אחד דאתא ברישא ואיכא מ"ד דה"ק אפילו אתו בסוף תרי מאי שנא נקט לה בחד וליתיה דהא מאי קושיא דאי הוה תרי דאתו בסוף אם כן הוה בעינן חמשה חד דאתי ברישא דהוא כהן ובתר הכי תרי דבן גרושה ובתר הכי תרי דכהן ואי סגיא לן בד' מאי קושיא דנוקי לה בחמשה וליכא למימר נמי דאמתניתין מקשי אמאי תני לה בעד אחד דהיינו טעמא דמתני' משום דבעינן עד אחד דאתי ברישא דמוקי ליה בכהן אבל לדידן אתיא שפיר דלפום פירושא דפריש הא ודאי קשיא מאי שנא דנקט עד אחד ברישא אפילו בתרי ותרי נמי ומאי שנא ואנן הוא דהוה מוקמינן ליה הכי משום מתני' דקתני בעד אחד ואכתי קשיא אמאי לא תנא הכי דהא דינא אפילו בתרי נמי הכי הוי וזה הנכון אלא אמר רב אשי וכו'. עד כאן:

והרשב"א ז"ל כתב וז"ל וכתב רש"י ואי קשיא הא תרי ותרי וכו'. ופריק ז"ל אוקי תרי וכו' דכבר אסיקניה על פי עד אחד ויש מקשין לדבריו שהרי לא הוחזק אלא על פי אלו והרי הוא כעדות ולא כחזקה וכיון שיש כאן כת אחרת שפוסלין אותו הרי אין כאן חזקה כלל ואפילו באו שהכשירוהו ראשונה דהגע עצמך אלו באו שנים ואמרו איש פלוני זה כהן הוא והעלוהו על פיהם ובאו שנים אחרים ואמרו דבן גרושה הוא מי אמרינן גבי הא אוקי גברא אחזקתיה הא ודאי כיון דלא איתחזק אלא אפומייהו דהני ואתו אחריני ומכחשי להו לאו חזקה היא וכדאמרינן בפרק חזקת זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי וכו' אמר רב נחמן אנן אחתיניה וכו' ואם כדברי רש"י ז"ל היכי מסקינן ליה נימא ארעא היכא דקיימא תיקום דהא איתחזק האי אפומא דהנהו קמאי דהמנינן להו ההיא שעתא אלא חזקה דעל פי עדות כעדות עצמה ולאו חזקה היא ומסתברא דאי משום הא לא תיקשי עליה דהתם לא שבקינן חזקה דאתחזק האי מעיקרא ואזלינן בתר חזקה דאחזקינן ליה אנן לאידך אפומא דסהדי אלא כיון דאתו תרי אחריני דמסייעי לחזקה ראשונה הני עדיפי דחזקה ראשונה טפי עדיפא הילכך מסקינן ליה דארעא בחזקת קמא תיקום אלא מיהו מסתברא דכל חזקה הבאה מכח עדות אינה חזקה אלא כעדות עצמה היא דאם אין אתה אומר כן גבי שתי כיתי עדים המכחישות זו את זו דלכ"ע גבי אותה עדות עדותן בטלה דבהדי סהדי שקרי למה לי אם כן כשבאו זה אחר זה עדות הראשונה קיימת דהוה להו תרי ותרי והעמד דבר על חזקתו שהוחזק על פי שנים הראשונים והכא היינו טעמא משום דמוחזק לן באבוה דכהן הוא והיא המסייעת אותו וכיון שכן כשבאו שנים והעידו שאינו בן גרושה אף על פי ששנים אחרים מעידים שהוא בן גרושה אמרינן אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא בחזקת אבהתיה ודוקא לתרומה דרבנן בין למ"ד תרי ותרי ספיקא דרבנן בין למ"ד ספיקא דאורייתא אבל לתרומה דאורייתא א"נ לעבודה לא כדמוכח גבי ינאי בפרק האומר. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל. הקשה רש"י ז"ל והא תרי ותרי הוא ובלא זילותא דבי דינא היכי מסקינן ליה. ותירץ דאוקים תרי לבהדי תרי ואוקים גברא אחזקתיה קמייתא דאסקיניה על פי העד הראשון שהיה נאמן דהא אכתי אין עוררין דקול לאו עוררין הוא. והקשו עליו בתוס' דכיון שאותו העד הראשון כבר הוכחש עכשיו אין חזקתו כלום דכיון דאוקי תרי לבהדי תרי דל כולהו מהכא ובעינן חזקה אחריתי בר מדידהו ועוד היכי פרכינן אי הכי אפילו תרי ותרי נמי דאם כן הא לית ליה חזקה על פום סהדא קמא וליכא למימר דלוקמה בחמשה עדים הילכך אפילו באו השנים והכשירוהו מתחלה והעלוהו על פיו כיון ששנים אחרים באו והכחישום ואמרינן אוקי תרי לבהדי תרי הא ודאי בטלה

חזקה דסהדי קמאי שאם לא כן נמצאת מאמין את הראשונים ומאי אוקי תרי לבהדי תרי דאמרינן והכין משמע מהאי דפרק חזקת דמייתינן לעיל ואם כדברי רש"י ז"ל היכי מסקינן ליה נימא ארעא היכא דקאי תיקום דהא אתחזק אפומא דקמאי דהימנינהו ההיא שעתא דלא בא עלייהו ערעור ואף על פי שיש לדחות בזו דשאני התם דהוה ארעא בחזקתיה דאידך מעיקרא. [מקמי דאחתיה ב"ד להאי, וכיון דכן לא עדיפא חזקה דהאי דע"פ ב"ד מחזקה דאידך קמא דהות ארעא בחזקתיה מעיקרא] ומיהו בר מההיא טעמא דמסתברא ומוכרח הוא דחזקה הבאה מכח עדות לא עדיפא מעדות וכיון שבטלה עדות בטלה החזקה וטעמא דשמעתין כדפרש"י ז"ל דאוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא בחזקת אבהתיה שהיה בחזקת כשר ומסתמא לא עביד איסורא דנסיב גרושה או חלוצה ועובדא דינאי מלכא דלא אמרינן אוקי תרי וכו' כבר פי' ר"י ז"ל שם שאין אומרים כן אלא לתרומה דרבנן אבל לא לתרומה דאורייתא וכ"ש לעבודה וההיא דינאי לעבודה היה וטעמים אחרים כתבו שם בס"ד. ע"כ:

והרב רבינו יונה ז"ל כתב בעליותיו לבתרא וז"ל דכ"ע מצרפין לעדות ומן הדין ראוי להכשירו דאוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא אחזקת אבהתיה ואף על גב דאיכא קלא דמסייע להני דפסלי ליה ומסתמא הוא חיישינן לקלא אף על גב דאיכא חזקה דאבהתיה להכשירו אפילו הכי במקום שיש עדים שמכשירין אותו אין הקול מסייע לפוסלו דלא עדיף קול משני עדים ואילו יבאו שנים אחרים לסייע לאלו השנים שפוסלין אותו אפילו הכי מכשירין אותו דתרי כמאה ומאה כתרי אבל חזקה ודאי מסייעת לעדות אף על פי שאין שני עדים אחרים המסייעים להם מועילים כלום שאין כח חזקה מתורת עדות. ע"כ:

והרא"ש ז"ל כתב שם וז"ל. ואם תאמר היכי מסקינן ליה אוקי תרי לבהדי תרי ואיכא חזקה וקול, פסיל כאשר פסלנו אותו מתחלה. ויש לומר מעיקרא קודם שבאו עדים פסילנא ליה על ידי הקול לפי שלא ידענו ממי יצא הקול אבל שבאו עדים ופסלוהו איגלאי מילתא שהם הוציאו את הקול וכיון שבטלה עדותם נתבטל גם הקול. ע"כ:

וכיוצא בזה כתב הרמ"ה ז"ל בפריטיו בפ' חזקת וכדבעי למכתב קמן בס"ד. ולשיטת רש"י ז"ל דכתיבנא לעיל דלא הוי אלא קול בעלמא אין זו קושיא וכדכתיבנא לעיל:

וז"ל שיטה ישנה ורשב"ג סבר אנן אחתינן ליה ואנן מסקינן ליה אשתכח דכולהו מודו דהיכא דליכא זילותא דבי דינא מסקינן ליה. ואם תאמר אוקי תרי לבהדי תרי והאי גברא מספיקא היכי מסקינן ליה וכ"ת אוקי גברא אחזקה דאבוה והא במעשה דינאי לא אוקימנא ינאי אחזקה דאבוה. יש לומר התם קלא נפיק עליה דינאי אפילו בחיי אביו ואמו הילכך לא אלימא חזקתיה אבל הכא אף ע"ג דהשתא נפק קלא על אמו בחיי

אמו מ"מ לא יצא הקול בחיי אביו הילכך אלימא חזקה דאבוה וי"א התם תרי ותרי אתו כאחד אבל הכא כיון שהעד המכשיר בא בתחלה ואנו מצרפין עמו העד האחרון וחושבין כאילו בא בתחלה עמו אלימי הני תרי דאתו בתחלה והכשירו מהני דאתי בתר הכי. והתירוץ הנכון דהכא כיון דאתא עד מעיקרא ואפקיניה אפומיה מפני סיועי החזקה דאילו בלאו חזקה לא הוה מבטלינן קלא בעד אחד נמצא שנתחזקה החזקה שעשינו מעשה והכשרנו על פיה וכיון שנתחזקה הרי היא נחשבת לסייע הני תרי דמכשרי כנגד הני תרי דפסלי. ולתירוץ זה אי אתו מעיקרא תרי דמכשרי בבת אחת והדר תרי דפסלי לא היתה החזקה נחשבת לסייע הני תרי דמכשרי שהרי לא עשינו מעשה על פיהם ואי קשיא לשני תירוצין אלו הא דמתקיף רב אשי אי הכי תרי נמי והלא אי אתו תרי דפסלי מעיקרא והדר תרי דמכשרי לא הוו מסקינן בהו כמעשה דינאי. יש לומר ה"ק אי הכי אפילו אתא עד מעיקרא והכשיר ואתו תרי דפסלי והדר אתו תרי ומכשרי פליג ת"ק וחייש לזילותא דבי דינא. ואם תאמר אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא בחזקת בן גרושה מפני הקול שבטל החזקה. יש לומר כיון דאיכא תרי ותרי אמרינן הני תרי דפסלי אינהו הוא דאפקוהו לקלא ועוד קול כיון שנתבטל לאו כלום הוא והרי נתבטל מתחלה על ידי העד. עד כאן:

וכתוב בקונטריסין כתוב בתוס' והתם פי' בק"ו דלא אמרינן אוקי תרי לבהדי תרי וכו'.

ונראה דדעת רש"י ז"ל בכאן כיון דעד המכשיר אתי תחלה וס"ל כמו ר"י בר ברוך בסוף הדיבור. עוד כתוב בתוס' אף על גב דבשנים אומרים מת אמרינן בהאשה רבה וכו' ומטעם זה אינו קשה מר' מנחם בר יוסי דאמר לא תצא היכא דנשאת ואחר כך באו עדים אף על גב דלא דייקא דליכא חומר בסוף. כתוב בתוספות וקשה דמאי פריך והא אית לן לאוקמי אחזקה דאסורה ליבם וכו' קשה לי דשם פריך שפיר כיון שבאו עדים מתחלה ליכא חומר בסוף ואמאי תצא והולד ממזר כדאמר באותו פרק דהיכא דבאו עדים מתחלה לא תצא דליכא חומר בסוף. ויש לומר דהשתא ס"ד דהכא לא דייקא כלל דמרחמא ליה ליבם. עוד כתוב בתוס' ויש לומר דמכל מקום מהני דיוקא דידיה לענין דמרעה ליה לחזקת איסור ליבם. הקשה רש"י איך מגרעת לה והלא תרי ותרי איסורא דרבנן כמו שהקשה. ותירץ דלענין דנאמנת דתצא על ידי חליצה ולא יהא הולד ספק ממזר אבל זה היה פשוט להם דלא תהא מותרת לישב תחתיו. ע"כ:

ובקונטריסין אחרים כתוב וז"ל כתוב בתוספות ויש לומר דמכל מקום מהני דיוקא וכו'.

וקשה האיך תהיה מותרת ליבם והא תרי ותרי נינהו והבא עליה באשם תלוי קאי ונשאת

לאחד מעדיה ליכא למימר שהרי היבם אינו מעיד לה. ויש לומר דה"ק סמוך אהני דשרו לה ואמאי תצא בלא חליצה. ע"כ:

ועוד כתוב בקונטריסין עוד כתוב בתוספות ולהכי פריך לעיל מאי שנא רישא ומ"ש וכו'. הקשה מש"ב מה קשה להם הלא תירצו בטוב לעיל התוס' ז"ל. ותירץ דה"פ דאדרבה לפי זה הפי' יאמר להפך יאמר בנתקדשה תצא ובנתגרשה לא תצא דבנתקדשה הוציאוה מחזקת פנויה ובנתגרשה הוציאוה מחזקת אשת איש ולכן מתרצים בטוב דמכל מקום היתה בחזקת אשת איש כי אינם עושים חזקה אחרת אלא שניהם שוים כי העדים מגרעים החזקות בשניהם וכאילו אין בשום אחד מהם חזקה לכן שניהם שוים ועתה שואל בטוב מאי שנא וכו'. ע"כ:

עוד כתוב ודע שקבלנו מאבותינו דבכל מקום דפריך תלמודא מאי שנא ומאי שנא פי' דאדרבה איפכא הוה ליה למתני ומ"ה כפל תלמודא מאי שנא ומאי שנא ולא קצר בלשון וקאמר מאי שנא רישא מסיפא אי נמי איפכא ובזה אין מקום למה דכתבו בקונטריסין בזה. ובקונטריסין אחרים כתוב וז"ל עוד פירש מורי הרב בע"א דעל כן הוצרכו לומר כאן מאי שנא רישא כו' לפי' הר"י בר ברוך כיון שאמרו נתקדשה הוציאוה מחזקת פנויה אם כן נשארה בלא חזקה גם בסיפא העדים שאמרו נתגרשה הוציאו אותה מחזקת א"א ונשארה בלא חזקה ומה שאמר התוספות מכל מקום היתה בחזקת אשת איש הוא נתינת טעם שהיתה בחזקת אשת איש ועכשיו נשארה בלא חזקה ולכך פריך מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא דבין הכא ובין הכא ליכא חזקה ונימא בתרווייהו תצא או בתרווייהו לא תצא. ע"כ:

עוד כתוב בקונטריסין כתוב בתוספות עוד וכן האי דהאשה רבה וכו'. ואף על גב דגבי נתגרשה אפילו באו תחלה אותם שאומרים נתגרשה אף על פי כן נשארה בחזקת אשת איש לא דמי להא דכיון שבאו אותם שאומרים מת בנך תחלה אז בטלה חזקת איסור יבם ומעתה שואל הספר בטוב ותצא בחליצה דאין שייך שם איסור אשת איש לגבי חליצה. עוד כתוב ועוד רב אשי משמע בעי למימר דאפי' אתו שניהם לבסוף וכו' ונראה דמשמע להו לתוספות דמיירי דומיא דפלוגתא דר' נתן ורבנן דדוקא היכא דליכא עד דמפסיק בינתים דסבר ר' נתן דמצטרפין וכן צריך לאוקמא הכא משם הריב"י ז"ל והנ"י אינו חושש לזה משום דיש לו כח דמדמה לפלוגתא דר' נתן אף על גב דהכא יש הפסק ור' נתן אמר בלא הפסק. ע"כ:

וז"ל קונטריסין אחרים כתוב בתוספות דאפילו אתו שניהם לבסוף וכו'. תימא מנלן שכך סבר רב אשי. ויש לומר דבכח הוא כך דאם תרצה לומר דרב אשי לא אמר אלא

שהעד המכשיר העיד קודם שבאו השנים הפוסלין אם כן מנלן דר' אלעזר לא סבר כר' נתן דלעולם אימא לך דר' אלעזר סבר כר' נתן דכי אמר ר' נתן שומעין דבריו של זה כו' היינו שאין ביניהם הפסק אבל אם יש ביניהם הפסק כמו זה ששנים הפוסלין מפסיקין בין עד המכשיר הראשון ובין האחרון אימא לך דאינם מצטרפין אלא ודאי ע"כ צריך לומר דסבר רב אשי שבאו שנים המכשירין לבסוף. ע"כ:

הרי הארכתי וכתבתי פלפול הקונטריסין משום מלאכת שמים אף על גב דכבר כתבתי דברי האריות רבותינו הראשונים ז"ל והילך נמי לשונו של הרמ"ה ז"ל בפריטיו לפרק חזקת הבתים ובמצטרפין לעדות כלומר לצרופי סהדא בתרא בהדי קמא ולמחשבינהו כמאן דאתו השתא ואסהידו ביה דכהן הוא דכולי עלמא לא פליגי דמצטרפין והכא בזילותא דבי דינא קא מפלגי תנא קמא סבר אף ע"ג דאילו אתו תרווייהו מעיקרא ומסהדי דכהן מעליא הוא תו לא הוה מחתינן ליה אפומא דהני תרי אחריני דאמרי דבן גרושה הוא דאוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא בחזקת אבהתיה ואי משום קלא איגלאי מילתא דקלא מחמת הני עוררין הוא דנפיק מיהו כיון דאחתיניה אפומא דתרי מקמי דלצטרף סהדא אחרינא בהדי קמא קם דינא אפומא דהנך תרי עוררין ולא מסקינן ליה אפומא דהאי סהדא בתרא דאף על גב דמצטרף בהדי קמא נמי אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא בחזקת פסול כדהשתא והיינו טעמא דלא מוקמינן ליה בחזקת אבהתיה כדמעיקרא דחיישינן לזילותא דבי דינא. ורשב"ג סבר אנן אחתיניה ואנן אסקיניה ולזילותא דבי דינא לא חיישינן והכי קתני בזמן שהן מעידין זה את זה הרי אלו נאמנין כיון דליכא עוררין ולא חיישינן דגומלין אבל היכא דאיכא עוררין אין מעלין לכהונה על פי עד אחד אפילו היכא דאסקיניה מעיקרא אפומא דסהדא אחרינא ואתו תרי ואחתיניה ואתא חד לאסוקי לא מסקינן ליה ר' יהודה אומר אין מעלין על פי עד אחד במקום שיש עוררין תרי כדאמרן אבל במקום שאין שני עוררין מעלין על פי עד אחד ואף על גב דליכא אחרינא דמצטרף בהדיה ודוקא היכא דליכא למיחש לגומלין רשב"ג אומר מעלין לכהונה על פי עד אחד דמצטרף בהדי קמא לאסוקי אפילו במקום שהורידוהו על פי שנים עוררין לזילותא דבי דינא לא חיישינן ואם תמצא לומר דר' אלעזר לפרושי סבריה דת"ק קאתי ממילא שמעת מהדא דכי אמר ת"ק נאמנין היכא דליתא עוררין קאמר אבל היכא דאיכא עוררין אינן נאמנין להעיד זה את זה כדרבי אלעזר והא דמיא להההיא דתנן בריש גיטין וחכמים אומרים אינו צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם אלא המביא גט ממדינת הים והמוליך והמביא ממדינה למדינה במדינת הים ואמרי בגמרא דרבנן בתראי לפרושי טעמיה דת"ק קא אתו הכא נמי רבי אלעזר לפרושי טעמיה דת"ק קא אתי והכא נמי

מסתברא משום קושיא דרב אשי דקא מקשי אפילו תרי ותרי נמי דלא מתוקם שפיר אלא אמימרא דרבי אלעזר כדבעינן לברורי לקמן ואם נפשך לומר דכי מקשינן מעיקרא רשב"ג היינו ת"ק דאדר' אלעזר קאמרינן אלא משום דלאו אורחא דגמ' למקרי ת"ק אלא למאן דלא מתפרש שמיה בהדיא בההוא דוכתא ואי אדר' אלעזר קאי הוה ליה למימר היינו ר' אלעזר:

מתקיף לה רב אשי אי הכי אפילו תרי ותרי אלא אמר רב אשי במיחש לזילותא דבי דינא כ"ע לא פליגי דלא חיישינן והכא במצטרף עדות קא מיפלגי כלומר אי ס"ד מודו ת"ק ור' אלעזר דמצטרף סהדא בתרא בהדי סהדא קמא וכי קאמר אין מעלין משום זילותא דבי דינא הוא מאי אריא על פי עד אחד דאתא עד אחד לחודיה לבסוף לאסוקיה אפילו אתו תרי מעיקרא ואחתיניה והדר אתו תרי בהדי הדדי לאסוקיה למאן דחייש לזילותא הכא נמי ליחוש ואין מעלין אלא מדקתני רבי אלעזר אימתי במקום שיש עוררין דמשמע אימתי אין מעלין על פי עד אחד במקום שיש עוררין משמע דאפילו במקום שיש עוררין נמי על פי עד אחד הוא דאין מעלין הא על פי שנים מעלין ולא חיישינן לזילותא דבי דינא והיינו טעמא דאין מעלין על פי עד אחד שבא להצטרף עם הראשון דקסבר אין עדותן מצטרפת עד שיעידו שניהם כאחד בב"ד ורשב"ג סבר מצטרפין ובפלוגתא דהני תנאי דתניא אין עדותן מצטרפת עד שיעידו שניהם כאחד רבי יהושע בן קרחה וכו'. ואין עדותן מתקיימת בב"ד וכו' ר' נתן אומר שומעין וכו' וקם ליה ת"ק ור' אלעזר כת"ק ורשב"ג כרבי נתן וקי"ל כרשב"ג דהא אסקינן התם בסנהדרין פ"ג דלטעמיה דר' יהושע בן קרחה דלא בעי עיקר ראיה בהדי הדדי כ"ש הגדה דלא בעי בהדי הדדי כדרבי נתן וכיון דאיפסקא הלכתא כרבי יהושע בן קרחה כ"ש דהלכתא כרבי נתן וכיון דהלכתא כרבי נתן ממילא שמעת דהלכתא נמי כר' שמעון בן גמליאל דקאי כותיה וע"כ לא פליגי אלא היכא דאתא עד אחד לבסוף אבל היכא דאתו תרי לבסוף לאסוקי' אף על גב דאחתיניה מעיקרא אפומא דתרי אנן אחתיניה ואנן מסקינן ליה ולזילותא דבי דינא לא חיישינן לדברי הכל והיינו דקאמרינן משום דאשכחה דתליא באשלי רברבי וכו' ושמעינן נמי דלא מבעיא היכא דאתא סהדא ואסהיד ביה בהאי גברא דכהן הוא ואסקיניה אפומיה דאף על גב דאתא אחרינא ואמר לאו כהן הוא דלא מחתינן ליה אפומא דחד סהדא א"כ היכא דמוחזק לן בגוויה דכהן הוא דלא מחתינן ליה אפומא דעד אחד דקי"ל כר' יוחנן דאמר אין ערעור פחות משנים אלא אפילו היכא דאתו תרי סהדי בהדי הדדי לאסהודי ביה חד קא מסהיד דכהן מעליא הוא וחד קא מסהיד דלאו כהן הוא לא משגחינן ביה בההוא סהדא דקאמר לאו כהן הוא ומסקינן ליה אפומא

דאידך סהדא דמסהיד ביה דכהן הוא דהא אפלוגתא דר' אלעזר [ורשב"ג קאי דקס"ד דבערער חד פליגי דר"א] סבר הוי ערעור ולא מסקינן ליה אפומא דעד אחד ורשב"ג סבר לא הוה ערעור ומעלין אותו לכהונה על פי עד אחד דאלמא לכתחלה נמי מסקינן ליה אפומא דעד אחד אף על גב דאיכא חד ערעור עילויה דהא מעלין קתני ולכתחלה משמע ומדאקשינן עליה דת"ק ור' אלעזר מדר' יוחנן ש"מ דר' יוחנן כדקא ס"ד לטעמיה דרשב"ג ס"ל אלא מיהו הני מילי היכא דהויא ליה חזקה דכשרות כגון דמתחזק לן באבוה דכהן הוא ונפק עלה דידיה קלא דבן גרושה הוא ואתו תרי סהדי לאסהודי עליה חד אמר דכהן מעליא הוא וחד אמר דבן גרושה הוא דמוקמינן ליה אחזקה דאבהתיה אבל היכא דלית ליה חזקה דכשרות חד נמי הוי ערעור ולא מסקינן ליה אלא אפומא דתרי דבהדיא אסיקנא בפרק עשרה יוחסין דכי אמר ר' יוחנן היכא דאית ליה חזקה דכשרות אבל היכא דלית ליה חזקה דכשרות חד נמי הוי ערעור וכולהו נמי לא אמרן אלא לתרומה אבל ליוחסין אף על גב דליכא ערעור כלל לא מסקינן ליה אלא אפומא דתרי כדמברר בכתובות פרק האשה שנתאלמנה ושמעינן נמי דהיכא דמוחזק לן באבוה דהאי דכהן הוא ונפק עליה דידיה קלא דבן גרושה הוא ואתא עד אחד ואמר דכהן הוא ואסקיניה ואתו תרי ואמרי דבן גרושה הוא ואחתיניה והדר אתא עד אחד ואמר דכהן מעליא הוא מסקינן ליה כרשב"ג וכ"ש היכא דאתו תרי מעיקרא דבן גרושה הוא ואחתיניה והדר אתו תרי דכהן הוא דמסקינן ליה ודוקא היכא דאית ליה חזקה דכשרות מחמת אבהתיה ולא הויא ליה לדידיה חזקה דפסולא מעיקרא כגון דלבתר דאיתיליד הוא דנפק עליה קלא דכה"ג כיון דתרי ותרי נינהו מוקמינן בחזקת אבהתיה כדמעיקרא אבל היכא דנפק מעיקרא קלא אאימיה דגרושה או חלוצה היא לא מוקמינן ליה בחזקת אבהתיה אלא אוקי תרי לבהדי תרי והוה ליה גברא ספק פסול כדאמרינן בקדושין במעשה דינאי תרי ותרי נינהו והוה ליה ינאי ספק פסול והיכא דמוחזק לן באבוה דכהן הוא ונפק עליה דידיה קלא מעיקרא דבן גרושה הוא אף על גב דליכא סהדי כלל לא מוקמינן ליה בחזקת אבהתיה דכיון דאפשר דהוי אבוה כשר ואיהו פסול אהני קלא לאורועי חזקה דאבוה והיינו דאוקים למתני' כגון דמוחזק לן באבוה דהאי דכהן הוא ונפק עליה דידיה קלא דבן גרושה הוא ואתא עד ואמר דכהן הוא ואסקיניה טעמא דאתא עד אחד הא לאו הכי לא מסקינן ליה דאהני קלא לאורועי חזקה דאבוה אלא מיהו מסתברא דהני מילי היכא דנפק עליה קלא מקמי דליתחזק בכהני אבל נפק עליה קלא לבתר דאתחזק לא מהני קלא לאורועי חזקה דנפשיה ואפילו אתו תרי ותרי ואסהידו ביה הני לאחותיה והני לאסוקיה לא מחתינן ליה דאוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא בחזקתיה כדמעיקרא

ומעשה דינאי המלך שאני דנפק קלא אאימיה מעיקרא אי נמי כגון דנפק עליה דידיה קלא מקמא דליתחזק. עכ"ל הרמ"ה ז"ל בפריטיו בחזקת הכהנים:

אי הכי אפילו תרי ותרי נמי. פרש"י ז"ל אפילו תרי אתו בהדי הדדי בפעם שניה לר' אלעזר לא מסקינן ליה. והרשב"א ז"ל לא פי' כן וכבר הארכנו בזה לעיל עיין בלשון הרשב"א והרא"ה ז"ל לעיל:

וז"ל הריטב"א אי הכי אפילו תרי ותרי נמי פירוש א"כ דלכ"ע מצטרפין לעדות ובזילותא דבי דינא פליגי אמאי פליגי כדאתו סהדי דמכשרי ליה במפוזרין דהא כ"ע מתניתין בהכי מיירי מדקתני דמעלין לכהונה על פי עד אחד כלומר שבאו העדים אחד אחד ולמה ליה לתנא למתנייא הכי לתנייה לפלוגתייהו כדאתו תרי ותרי וכ"ת דהיא גופא קמ"ל דמצטרפין לעדות הא הוה ליה למתניה בהדיא אלא ודאי במצטרפין לעדות קא מפלגי ובפלוגתא דר' נתן ורבנן הא לאו הכי דכ"ע לזילותא דבי דינא לא חיישינן. ע"כ:

ובקונטרס כתוב וז"ל אפילו תרי נמי. מקשינן מה שנקט חד היינו משום רבותא דרבן שמעון דאפילו בחד מעלין. וי"ל דרבי אלעזר לא הוה ליה למתני כדמתני' עד אחד כדאמר במקום שאין עוררין מעלין לכהונה על פי אחד בשביל רבותא דרשב"ג עי"ל דהוה לן לאשמועינן בתרי דחיישינן לזילותא לר' אלעזר והייתי יודע ממילא דלר"ש אפילו בחד לא חיישינן לזילותא כיון דלכ"ע אית להו מצטרפין:

במצטרפין לעדות קא מיפלגי וכו'. ואיכא למידק אכתי למה להו למיתני הכי דאתו הני תרי חד קודם הערעור והאחד לאחר הערעור לינקוט כגון דאתו תרי ואמרו בן גרושה ואחתיניה ואתא חד בניסן ואמר דכהן הוא ואתא ע"א באייר ואמר נמי דכהן הוא דלר' אלעזר לא מצרפין עדותן ולרשב"ג מצרפין עדותן והוו להו תרי ותרי ואוקי גברא בחזקת אבהתיה. ונ"ל דלרבותא קאמר ולאשמועינן כחו דת"ק דאפילו בזמן שבא העד הראשון בתר קלא דעבדינן עובדא על פיו וכעדות גמורה היא אפילו הכי כיון דאתו תרי ואחתיניה ואתא עד אחד להצטרף עם הראשון אפילו הכי אין מצרפין אותן וכ"ש כשבאו שני העדים מפוזרין לאחר הערעור דהתם אין לקבלן משום דכשבא הראשון כאילו אין כאן עדות כלל הוא שאין דבריו של אחד במקום שנים והילכך אף כשבא השני לאחר מכאן אין מצרפין אותן דמקלש קליש ליה לעדותו של ראשון. הרשב"א ז"ל בחידושיו לב"ב פרק חזקת:

וז"ל הר"ן ז"ל יש לומר דאי מסקינן ליה לא מיקרי על פי עד אחד שהרי על פי שנים העלינוהו אבל כי אתא עד קמא ואחתיניה בתר הכי ואתא עד אחד ומסקינן ליה נראה כאילו העלינוהו על פי עד אחד הילכך לא מצינן לאוקמי מתניתין אלא בכה"ג. ע"כ:

וכתוב בקונטריסין אלא אמר רב אשי במצטרפין לעדות כו'. משמע דלכ"ע לא חיישינן לזילותא מדלא קאמר תרי. ואם תאמר עדיין תעמוד פלוגתייהו בשנים מאן דחייש לזילותא אית ליה אין מצטרפין ומאן דלא חייש אית ליה מצטרפין ותעמוד כגון דנפיק קלא ועד והדר אתא עד כשר והדר אתא עד פסול והדר עד כשר מאן דאית ליה מצטרפין כלם מצטרפין הכשרים וגם הפסולין ונשאר פסול כיון שמתחלה אתו קול ועד ביחד והשתא לא שייך להקשות אפילו תרי נמי דלכ"ע אי הוו תרי ביחד לא הוו חיישינן לזילותא נגד הקול ועד דדוקא נגד השנים מקשה הספר אפילו תרי נמי חיישינן לזילותא. ויש לומר דאי הוה מעמיד כך לא היה פסול אפי' למאן דאמר אין מצטרפין כיון שהקול בא מכח עד דלבסוף ואותו עד אינו מצטרף. עד כאן:

וז"ל קונטריסין אחרים מתקיף לה רב אשי אפי' תרי נמי תימא נימא דאיירי שהיה שם קול ועד הפוסל ואחר כך עד המכשיר ואחר כך עד הפוסל ואחר כך עד המכשיר ופליגי בזילותא דבי דינא ולא פליגי במצטרפין דכי אמר רב אשי דלא פליגי בזילותא דבי דינא דוקא היכא שבאו ב' הפוסלין ביחד דלר"א לא מסקינן ליה אפי' באו שנים המכשירין בהדי הדדי אבל אם לא באו שנים הפוסלין ביחד אלא בא עד הפוסל תחלה כדפי' פליגי דלרבי אלעזר לא מסקינן ליה ולרשב"ג מסקינן ליה ולא פליגי במצטרפין ויש לומר כיון שבא עד המכשיר ומסייע לחזקה ומבטל הקול בשביל עד הפוסל היינו מורידין אותו דעד אחד לאו עוררין הוא. ע"כ:

ובפלוגתא דהני תנאי דתניא אין עדותן מצטרפת וכו' הוצרך תלמודא להביא נמי פלוגתא דר' יהושע בן קרחה כי היכי דלא נימא דפלוגתייהו דר' נתן ורבנן היינו נמי כשלא ראו שניהם כא' אלא זה אומר בפני הלוה וזה אומר בפני הודה ולהכי ס"ל לרבינו דאין עדותן מתקיימת בב"ד עד שיעידו שניהם כאחד אבל היכא שראו שניהם כאחד אע"ג דלא באו בב"ד כאחד לכ"ע מצטרפין ומשנתינו דמיירי בענין העלאת כהונה הוה ליה כראו כאחד ולכ"ע מצטרפין ונמצא דלא מצינן פלוגתא בכה"ג להכי קא מייתי פלוגתא דר' יהושע בן קרחה מעתה על כרחיה פלוגתא דר' נתן ורבנן אפי' ראו שניהם כאחד פליגי והיינו משנתינו וקל להבין כנ"ל:

מתניתין האשה שנחבשה וכו'. על ידי ממון כלומר שלא היה לו ממון לשלם ותפסו אשתו על ידי נפשות שהיתה נדונית למות א"נ שנתפסה עם בעלה שהיה נכון למיתה חוששין שמא נתרצה לאחד מהן כיון שיודעת שבעלה הולך למות וכ"ש אם היא נתפשה ביניהם לדונה הריגה דודאי מפקירין אותה חיישינן שמא נתרצה לאחד מהן וכשנעשה להן נס שיצאו שניהן מתחת ידן אסורה לבעלה דרצון בישראל אסור. ר' יהונתן:

על ידי נפשות אסורה לבעלה פרש"י ז"ל על ידי ממון מותרת לבעלה דמשום הפסד ממונם מרתתי ואין מפקירין אותה. ע"י נפשות אסורה לבעלה כי מתוך שנוהגין בה מנהג הפקר שמא נתרצה להם באחד מביאותיו ולפי' זה סובר אסורה אפי' לבעלה ישראל ומיהו אף לפי' זה רישא דקתני מותרת לבעלה אף לבעלה כהן קאמר כיון דעל ממון הוא ואין מפקירין אותה אף היא אינה נבעלת להם כלל והם אינם אונסין אותה דליכא לפרושי דרישא נמי דוקא לישראל מותרת לפי שאין מפקירין אותה כדי שתהא נבעלת ברצון אבל באשת כהן אסורה דהא ליכא למימר כלל חדא דהא עלה קאמרינן בגמרא לא שנו אלא בזמן שיד ישראל תקיפה על אומות העולם אבל בזמן שיד אומות העולם תקיפה על עצמן אפי' על ידי ממון אסורה ואם איתא דרישא דוקא לבעלה ישראל הוא דשרינן ליה אם כן הוא הדין דכי אתינן לומר דבזמן שיד אומות העולם תקיפה אסורה דאסורה לבעלה ישראל קאמר והא לא איפשר מדאתינן לסיועיה בלישנא בתרא מההיא דאשקלון וההיא לענין כהונה הוא דאסור' כדקתני וריחקוה בני משפחה ועוד דבפרק קמא דע"ג מוכח דרישא דמתניתי' בחזקת שלא נבעלה כלל משוינן לה דרמינן התם ממתניתין דקתני אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים מפני שחשודין על הרביעה ותנן לוקחין מהן בהמה לקרבן ואין חוששין לא משום רובע ולא משום נרבע ומשנינן הא לכתחלה הא דיעבד כלומר דבדיעבד לא חיישינן לרביעה כלל ואמרינן ומנא תימרא דשני לן בין לכתחלה לדיעבד דתנן לא תתייחד אשה עמהם ורמינהו האשה שנחבשה על ידי ממון מותרת לבעלה וזו ראיה ברורה דרישא דמתני' אפילו לכהונה מותרת ולא חיישינן לבעילה כלל. ואף לשון רש"י ז"ל יש לפרשו כן יפה ומיהו גם במאי דפריש מרן ז"ל דסיפא אסורה לבעלה ישראל שמא מתוך שנהגו בה מנהג הפקר נתרצית להן באחד מביאותיהן בתוספות הקשו על זה הטעם דאם כן שבויה תהא אסורה לבעלה ישראל דשבי כולהו איתנהו ביה ונוהגין הן בה מנהג הפקר ואילו אנן שרינן לה ואפילו בזמן שיד אומות העולם תקיפה על עצמן וכדתנן אם תשתבאי אפריקינך ואותבינך לי לאנתו ותו מנשי דגנבי גנבי דאמרינן בגמרא דאע"ג דממטין להו נהמא וממטין להו גירי שריין דמחמת יראה הוא דעבדן ולא חיישינן להן לרצון עד דשבקינהו ואזלן בתרייהו דאלמא חזקת בנות ישראל שאין נבעלות ברצון ועוד השיבו מאסתר שנתן אחשורוש כתר מלכות בראשה ונהג בה מנהג הפקר ולא חשו שמא תתרצה לו באחת מביאותיו ולא אסרוה על מרדכי כדאיתא באגדה דמגילה על מה שכתוב כאשר היתה באמנה אתו ואעפ"י שאסתר צדקת היתה מכל מקום אם איתא דבאידך חיישינן לריצוי ע"י הפקר בעילות הרבה להא ודאי הוה ליה למרדכי למיחש מתוך שהמליכוה תחת ושתי והתוס'

נתנו טעם אחר בדבר דכיון דע"י נפשות הן ממש נחבשות וידען דאזלן לקטלא ממש כל אשר לאיש יתן בעד נפשו והן מפקירות עצמן אליהן ונבעלות ברצון כדי שלא יהרגום והא לא דמיא לשבויה ולא לנשי דגנבי גנבי דהתם לא קיימן לקטלא וכל שכן דלא דמיא לאסתר כלל ומתניתין מלתא פסיקתא קתני ברישא מותרת אפילו לבעלה כהן ואין חוששין שנבעלה כלל וסיפא אסורה אפי' לבעלה ישראל ובגמ' אמרינן על רישא לא שנו אלא בזמן שיד ישראל תקיפה על אומות העולם אבל בזמן שיד אומות העולם תקיפה על עצמן אסורה לבעלה כהן מיהת וכהן הוא דרישא כיון דאפי' לכהן שריא לא הוה ליה למתני מותרת לבעלה דהא לכולהו כהנים הוא דשריא דבכל פיסול כהונה ליכא למנקט בעלה אבל איידי דקתני סיפא לבעלה משום אשת ישראל נקט רישא נמי לבעלה.
ורבינו ז"ל אומר בשם רבו רבינו הגדול דכולה מתניתא באשת כהן דוקא בין רישא בין סיפא אבל באשת ישראל אפי' ע"י נפשות מותרת לבעלה דלעולם חזקה הוא שאין אשת ישראל נבעלה ברצון וכל מאי דעבדן מחמת אונס הוא דעבדן וכדאמרינן בנשי דגנבי גנבי והא דקתני לבעלה ולא קתני אסורה סתם א"נ פסולה לכהונה רבותא אשמועינן דאפילו מבעלה כהן מפקינן לה ואגב סיפא נקט רישא נמי לבעלה כדפרישנא והשתא אתיא מתנית' בפסולי כהונה דומיא דכוליה פרקין וכי קתני סתמא האשה שנחבשה אדלעיל קאי דמיירי בשבויה כהנת. הריטב"א ז"ל:
וז"ל הרמב"ן ז"ל האשה שנחבשה בידי עובדי כוכבים על ידי ממונות מותרת לבעלה פי' על ידי ממונות מותרת דמרתתי להפסיד ממונן ואין מפקירין אותה ואין חוששין שמא בא עליה כמו שמפורש בריש פרק אין מעמידין ופירשה רש"י ז"ל באשת ישראל ועל ידי נפשות אסורה דהואיל ונוהגין בה מנהג הפקר חוששין שמא נתרצית לאחד מהן וקשיא לי עלה טובא דהא אמרינן בגמרא לא שנו אלא בזמן שיד ישראל תקיפה על אומות העולם אבל יד אומות העולם תקיפה על עצמן אפי' על ידי ממונות אסורה דכיון דאין חוששין להפסד ממונן חיישינן שמא נתרצית אם כן שבויה היכי שריא לישראל לא מבעיא בזמן הזה דודאי אסורה אלא אפילו בזמן שיד ישראל תקיפה על אומות העולם נמי אסירא דהתם ודאי ליכא למימר מרתתי משום הפסד ממון. ובודאי חוששין שמא נאנסה ניחוש נמי שמא נתרצית באחד מהן ותנן ובאשת ישראל ואהדרינך לי לאנתו ואמאי הא ישראל וכהן כי הדדי נינהו להא מלתא וליכא למימר דבשבויה הקלו דנחבשה נמי כשבויה היא שהרי ליכא הכא עידי איסורא ואי משום דמנוולא נפשה הך נמי רבותא ועוד שאף על פי שהקלו בה משום האי טעמא לא התירוה לגמרי ואין לחלוק בינה לנחבשה ואדרבה שבויה אסורה שנוהגין בה מנהג היתר שהרי שלהם היא ודמיא להורהנה ועוד מההיא

דגרסינן בפרק אין מעמידין רבינא אמר לא קשיא הא לכתחלה הא דיעבד ומנא תימרא דשני בין לכתחלה לדיעבד דתנן לא תתיחד אשה עמהן ורמינהי על ידי ממון מותרת לבעלה וכו' ודילמא לעולם אימא לך אפילו דיעבד נמי לא והכא היינו טעמא דמתיירא משום הפסד ממונו תדע דקתני סיפא על ידי נפשות אסורה ותו לא מידי אלמא כל שנתייחדה עם עובדי כוכבים אסורה והיאך אפשר לומר כן באשת ישראל ועוד ק"ל הא דגרסינן בפרק נערה שנתפתתה הני נשי דגנבי גנבי שריין לגוברייהו וכו' והתם ליכא משום הפסד ממון ואין אוסרין אותן ואמאי ליחוש שמא נתרצית לאחד מהן ותו הא דאמרינן בריש פרק דמכילתין ולדרוש להו דאונס שרי ואמאי כיון דקא אנסי לה ובעיל לה הגמון ניחוש אז שמא נתרצית באחת מביאות שבא עליה והא ליכא למימר דאנן ידעינן באונסה הואיל ונתפסה בפנינו דילמא בתר הכי נתרצית בבעילותיו אטו מי שצריך התם עדים שתהא צווחת מתחלה ועד סוף ותו הא דאמרינן התם [מגילה יג ב'] גבי אסתר שהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת ושוכבת בחיקו של מרדכי ואמאי ניחוש שמא נתרצית אלא ודאי לעולם אין חוששין שמא נתרצית באשה שנשבית ושנחבשה ונתפסה לפנינו וכל ישראל קדושין הם וא"ת משנתינו כבר הוקמה ר"ח וכל רבותינו הגאונים ז"ל באשת כהן ואי קשיא דהא האשה קתני משמע אפילו באשת ישראל לא דכולה מתני' בכהנות מתניא בין רישא בין סיפא ולהכי קתני לה סתם אלא הא איכא לעיוני אי באשת כהן מאי אסורה לבעלה לכולהו כהני נמי אסורה ואיכא למימר דסיפא רבותא קמ"ל דאף על גב דאית לה בעל כיון דעל ידי נפשות היא לא מרתת גוי א"נ משום סיפא קתני בעלה דהא מפרש בגמרא על ידי נפשות כגון נשי דגנבי ואשתו של בן דינאי וה"ק אם נתפשה על ידי שנדון להריגה אסורה (שנבעלה) דכיון שכן אין המלך מקפיד עליה ואין יראין לאונסה והא דאמרינן והוא שנגמר דינן להריגה כלומר דינן של גנבים ורוצחין הללו שאלמלא כן כיון שנחבשה בנודע אין אונסין אותה שמא תהא צווחת למלכות מה שאין כן בנתיחדה מדעת עצמה עמהן שאין לחוש ולפי' אסורה כדמסקינן בפרק אין מעמידין. ושוב ראיתי בתוספות שמעמידין משנתינו בין באשת ישראל בין באשת כהן ומתיר ע"י ממון בכהן משום הפסד ממונן ואוסר על ידי נפשות אפילו בישראל משום שפחדה מרצה אותה ומה שאמרו בזמן שידן תקיפה אפילו על ידי ממון אסורה בכהן ומה שאמרו נגמר דינן להריגה דוקא לאוסרה אפילו לישראל הא לכהן כל היכא דלא חיישינן לממונן אסורה, מפסיקין הא השמועה לחתיכות ואינה עולה בידם דכל ריצוי שמחמת פחד מותרת לישראל ואין טעם ע"י נפשות אלא כמו שפירשתי כדמוכח בנשי דגנבי כדאמרן. והא דאמרינן בגמרא בבת ישראל נשואה לכהן

היתה וראיה לדבר ורחקוה בני משפחה ואילו באשת ישראל בני משפחה למה רחקוה. ע"כ:

וכתוב בקונטריסין על ידי ממון מותרת וכו'. כתבו התוספות נראה דאפילו לבעלה כהן וכו' ואומר מהר"ש דדעת רש"י אינו כן דקאמר ואין מפקירין אותה פי' ואין אנו חוששין שמא נתרצית ועל ידי נפשות אסורה וכו' פי' דהואיל ונוהגין בה הפקר חיישינן שמא נתרצית אבל לעולם לאונס חיישינן לרש"י ז"ל כמו שבויה ואם כן אסורה לכהונה והאריכו לתרץ ראיות התוס' ז"ל ולאפס פנאי כעת לא יכולתי להאריך וגם כי כבר מוכן הכל בדברי הראשונים ז"ל דכתבינן לעיל. ובשיטה ישנה כתוב על ידי נפשות אסורה לבעלה פי' אפילו לישראל כי מפני שאינה בוטחת לחזור עוד לבעלה מתרצה ונבעלת ברצון והיינו דקתני לבעלה ורישא תנא לבעלה משום סיפא אבל אי ס"ד סיפא נמי לישראל מותרת ליתני אסורה ומותרת סתם דהא כולה בכהן מיירי ואפילו אם היא פנויה אסורה עליו. ע"כ:

וכתוב בקונטריסין גליון ונקט רישא לבעלה אגב סיפא וקשה נימא איפכא דמותרת דוקא לישראל ואסורה לכהונה ובסיפא אסורה דוקא לכהונה וכ"ת אם כן יאמר בסיפא אסורה לכהונה ונקט סיפא אגב רישא אלא אומר מ"ה שאין אנו צריכין לגליון כלל אלא הטעם דברישא נקט לבעלה ולא נקט מותרת לכהונה משום דמה תטעה שתאמר מותרת לישראל אבל לכהונה אסורה א"נ שנטעה להחמיר דאין חושש בזה אבל בסיפא כיון שהיתה אסורה אפילו לישראל אם היה אומר אסורה לכהונה הייתי טועה להקל שהייתי אומר לישראל מותרת להכי נקט לבעלה בסיפא. ע"כ:

על ידי נפשות כתב רש"י ז"ל שהיתה נדונת למות. וצריך פי' לפירושו דבגמרא אמרי' כגון נשי גנבי וכו' ונראה דסבירא ליה לרב ז"ל דלכ"ע פשיטא דמתני' היינו שהיא גופה נדונת למות אלא דרב מוסיף עלה דנשי דגנבי נמי מיקרי על ידי נפשות ולהכי פי' רש"י ז"ל לדחויי פי' הגאונים דמוקי לכולי מתני' באשת כהן וקשיא להו מאי לבעלה דקתני ותירץ הרמב"ן ז"ל דלאשמועינן דעל ידי נפשות דבעל נמי אסורה וכמו שהאריך ז"ל לעיל וכדכתיבנא לכך פרש"י ז"ל דפשיטא דמתני' בע"י נפשות דאשה גופא קא מיירי הלכך ע"כ באשת ישראל מיירי ולהכי נקט לבעלה כנ"ל:

לא שנו אלא שיד ישראל וכו'. תימא א"כ אפילו על ידי נפשות מותרת ויש לומר דה"פ ידינו תקיפה שאינן רשאין לעשות שלא כדין כדינן אבל שיצטרכו לעשות דיננו ולא דינן לא ודיניהן הוא שמפקירין נשי גנבי או אשתו של בן דינאי ע"כ. קונטריסין:

גמרא אבל יד אומות העולם תקיפה על עצמן אסורה לכהן אבל לישראל ודאי מותרת

דלא אסרינן לה לישראל בעלה אלא על ידי נפשות שמתרצה מתוך שאינה בוטחת לחזור עוד לבעלה כדפרי'. שיטה ישנה:

נמצא לפי' זה כי קאמר לא שנו לא קאי אלא אמאי דקתני רישא מותרת ולא קאי אלבעלה דהא לישנא דנבעלה משמע דמיירי באשת ישראל וכבר כתבו בשיטה דנקט ברישא לבעלה משום סיפא ומיהו לשיטת רש"י ז"ל דטעמא דע"י נפשות אסורה היינו משום דהואיל ונוהגין בה הפקר חוששין שמא נתרצית באחד מהן מעתה אף על ידי ממון כשיד אומות העולם תקיפה יש לומר כן ואפילו לבעלה ישראל אסורה וכיון שכן כי קאמר לא שנו אכל מאי דאיתמרא ברישא קאי וזה שכתב רש"י ז"ל לא שנו. דעל ידי ממון מותרת לבעלה ודוק. כן נראה לי:

ואם אי אתם מאמינים וכו'. ואם תאמר כיון דעדים היו מעידים שלא נסתרה ושלא נטמאה על כרחם היה להם להאמין עדים העדות ומה היה הריחוק של בני משפחה ומאי האי דאמרי רבנן האמינו שלא נסתרה ושלא נטמאה יש לומר לא היו עדים כשרים אלא עבד או שפחה והם היו מעידים שהורהנה ובני משפחה היו חוששין לדבריהם והיו מרחיקין אותה ולא היו מאמינים אותה שלא נסתרה ושלא נטמאה ואמרו להם חכמים דמשום מגו מיהא הוה להו להימונינהו ואם אינם רוצים להאמינם שלא כדין כמו שהדין נותן לא יאמינום לא מאיסור ולא מהיתר מיהו אם היו עדים כשרים מעידים שהורהנה היינו אוסרין אותה. שיטה ישנה:

וז"ל הרשב"א ז"ל ועדים מעידים אותה שלא נסתרה פי' לא עדים כשרים היו דאם כן למה היו רוצין בני משפחה להרחיקה דע"כ היה להם להאמין העדים אלא בעבד ושפחה מעידין אותה היה ולפיכך היו בני משפחה חוששין להם ואמרו להם חכמים דמשום מגו מיהא היה להם להאמינם וא"ת למה להם לחכמים שיאמינם משום מגו הא מדינא מהימני ואע"פ שיש עדים שהורהנה כדין שבויה וי"ל דהורהנה שאני שאינה מנוולת לפניו כל כך ועוד שדינן כך היה דכיון שעבר זמן הלואתן היתה שלהם לגמרי והלכך חוששין לה אבל משום מגו מיהא נאמנין וכדאמרי' בסמוך טעמא דעדים מעידין כו'. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל ואם אין אתם מאמינים שהיא טהורה פי' כגון שלא באו עדים כשרים אל תאמינו שהורהנה דהא ודאי לענין שבויה בעינן ב' עדים כשרים ובטהרתה נאמן אפילו עבד ואפילו שפחה חוץ משפחתה. ע"כ:

והא אשקלון דיד אומות העולם תקיפה וכו'. פרש"י ז"ל דאשקלון מארץ פלשתים ועוד שכבר גלו ישראל ע"כ. והטעם האחרון עיקר לי דהא איכא אשקלון שהיה בארץ ישראל

כדאיתא בספר יהושע וכדתנן בפרק קמא דגיטין. הריטב"א ז"ל:
וקתני הורהנה פי' שהורהנה אצלם שאם לא יפדוה ליום ידוע שתהא מוחלטת להם וכההיא דאמרינן בפסחים פרק כל שעה [פסחים לא א'] כגון שהרהינו אצלו. הורהנה אין נחבשה לא פרש"י ז"ל הורהנה דמדעת נתמשכנה וכיון שהגיע זמן ולא נפדית הרי היא של ע"ג כדיניהם ומ"ה בעינן עדים שלא נסתרה אבל נחבשה דאינה נחלטת להם לא בעינן עדים הואיל וע"י ממון ע"כ. פי' לפירושו דקס"ד השתא דלהכי טרח תנא למתני הורהנה לאשמועינן הא הפרישה וליכא הפרישה בין הורהנה לנחבשה אלא כשהגיע זמן ולא פדאוה שאם עדיין לא הגיע זמנה לפדות לא חמירא מנחבשה ויפה כיון ז"ל. הריטב"א ז"ל:
ואכתי קשיא לי ודקארי לה מאי קארי לה והא פשוט הוא לשנויי דמעשה שהיה כך היה ונראה לי דמאן דאותיב סבר דבשלמא אי יש חילוק בין הורהנה לנחבשה היינו דאמרו להם חכמים אם אתם מאמינים וכו' דבעי לדמויי עדות שהורהנה לעדות שלא נסתרה אבל אם אין חילוק בין הורהנה לנחבשה מאי קא מהדרי להו רבנן והרי החבישה מילתא דעבידא לאגלויי דהכל רואין החבישה ולכך יש להאמינם אבל הטהרה מפיהם אנו חיין ומיהו אם יש חילוק בין הורהנה לנחבשה אעפ"י שהכל רואין האשה שנחבשה אין הכל יודעין אם בדרך הרהון או בדרך חבישה בעלמא והלכך הוה ליה עדות זה כעדות שלא נסתרה ושפיר קאמרי ליה רבנן אם אתם מאמינים וכו' כנ"ל:

דף כז.

מאי לאו לא שנא הורהנה ולא שנא נחבשה לא הורהנה שאני כלומר ובהורהנה בעינן עדים ובלא עדים אסורה. הרשב"א ז"ל. וכתוב בשיטה ישנה מאי לאו הורהנה וכו' נראה דהורהנה נמי אינה אסורה אלא לכהן מדלא משני הורהנה הוא דאסורה לישראל אבל נחבשה לישראל אינה אסורה הא לכהן אסורה וכן משמע מלישנא בתרא דאיכא דרמי לה מרמי דדין נחבשה והורהנה שוה והלכתא כההוא לישנא. ע"כ:
איכא דרמי לה מרמי וכו' ואיכא למידק אמאי לא משני דשאני הורהנה מנחבשה ויש לתרץ דמאן דרמי סבר דליכא למפלג בהכי דאם כן במתני' לפלוג וליתני בדידה ואמאי קתני על ידי נפשות אסורה לבעלה השתא כיון דאפילו הורהנה אסורה כל שכן ע"י נפשות ואין להקשות בין אשינויא דר' שמואל בר רב יצחק דהא קא משמע לן דאפי' יד ישראל תקיפה על אומות העולם ע"י נפשות אסורה וליתא דהא מצינן לשנויי דנחבשה מותרת אפילו לכהונה והורהנה אינה אסורה אלא לכהן ועל ידי נפשות אסורה אפילו

לישראל אלא הנכון דמאן דרמי לה מרמא משמע ליה דנחבשה והורהנה שוין הן וכמ"ש בשיטה ישנה וכדכתבינן בסמוך כנ"ל:

ה"ג רש"י ז"ל אמר רב הני נשי וכו'. ומ"ה פי' במתני' על ידי נפשות שהיתה נדונית למות מיהו ברוב הספרים גרסינן היכי דמי על ידי נפשות אמר רב כגון אשתו של בן דינאי רוצח היה ואלעזר שמו כדאיתא בפרק עגלה ערופה אבל נשי דגנבי ממון לא מפקרי ואיכא למידק דהא בפרק קמא דע"ז [כג א'] איכא חד לישנא דמשמע דסבירי להו דכל שנתיחדה עם הגוי במקום דליכא [הפסד ממון אסורה לבעלה כהן אפי' בדיעבד וא"כ אמאי שרינן הכא בנשי דגנבי ואפי' באשתו של בן דינאי כשלא נגמר דינו להריגה] מי עדיפא מההיא דליכא שום חבישה ושום הרהנה ואסירא לבעלה כהן מיהת ובשלמא לפרש"י ז"ל לא קשיא דכלה סיפא באשת ישראל מיירי ויש לומר דכל שנתיחדה מדעת עצמה עם הגוי אית לן למיחש טפי דאילו בנחבשה על ידי מלכות מרתתי שתהא צווחת למלכות ואימת מלכות חמירא להו מהפסד ממון. ע"כ. [הריטב"א ז"ל:]

וז"ל הרשב"א ז"ל היכי דמי על ידי נפשות אמר רב כגון נשי דגנבי כלומר שאין המלך מקפיד על נשיהן ולוי אמר כגון אשתו של בן דינאי שהיה לסטים ומוכתב למלכות ונגמר דינו להריגה דאז אין המלך מקפיד על אשתו הא בנשי דגנבי לא דמקפיד הוא על אשתו ויראין הן לאונסה כיון שלא נתיחדה מדעת עצמה משא"כ בנתיחדה מדעת עצמה. ע"כ:

אמר חזקיה והוא שנגמר דינן להריגה ורבי יוחנן אמר אף על פי שלא נגמר דינן להריגה יש שפירשו דרבי יוחנן וחזקיה על מתני' אמרוה ומיהו חזקיה סבר דרב דמוקי מתני' בנשי דגנבי ובהכי בעי נגמר דינן להריגה ורבי יוחנן סבר כלוי ולהכי לא בעי שנגמר דינן להריגה ולא נהירא דאם כן הוה לן למימר דהויא בפלוגתא לכך יש לפרש דלכ"ע פליגי דחזקיה סבר דאפי' באשתו של בן דינאי מרתתי מאימת מלכות עד שיהא דינו נגמר להריגה ורבי יוחנן אמר דאפילו למאן דמפרש מתני' בנשי דגנבי כיון דס"ל דמפקיר מלכותא נשיהם בהכי לא בעינן נגמר דינן להריגה. והלכתא כרב וחזקיה דרב ולוי הלכתא כרב וחזקיה ורבי יוחנן הילכתא כחזקיה דרביה דרבי יוחנן הוה. הריטב"א ז"ל:

מתניתין עיר שכבשוה כרכום כל כהנות שנמצאו בתוכה פסולות פי' כהנות לאו דוקא אלא נשי כהנים וה"ה דכולהו נשי דעלמא פסולות לכהונה ולרבותא נקט נשי כהנים דאפי' בהכי מפקינן להו מגברייהו וכדאמרינן לעיל. הריטב"א ז"ל:

ובשיטה ישנה כתוב וז"ל כל כהנות שנמצאו בתוכה פסולות הוא הדין דהוה מצי למתני כל הנשים שנמצאו בתוכה פסולות לכהונה אלא תנא כהנות דמפסלן בתרי פסולי פסול כהונה ופסולא דגופייהו שנאסרות לכהונה ונפסלות מלאכול בתרומה. ע"כ:

ואם יש להן עדים אפילו עבד וכו'. יש שפירשו דדוקא עבד ושפחה דליכא אלא פסול יוחסין לעדות אבל גזלן וכיוצא בו פסולין לעדות זו כשם שפסולין לעדות אשה שמת בעלה שלא התירו בה אלא גזלן דדבריהם כדאיתא ביבמות ונראין דבריהם. הריטב"א ז"ל:

גמרא אמר רב מארי לבעול יש פנאי לנסך אין פנאי רבי יצחק בן אלעזר אמר משמיה דחזקיה כאן בכרכום וכו'. פרש"י ז"ל רבי יצחק בן אלעזר אמר אף בבעילה פעמים שהן מותרות כאן בכרכום [וכו'] נראה מדבריו ז"ל דמודה רבי יצחק דלנסך אין פנאי לעולם כדפריק רב מארי אבל בבעילה פעמים שהן מותרות שאף לבעול אין פנאי והא דאמרי' כאן וכאן לאו דוקא דלא אתי לתרוצי מתני' דהכא עם מתניתא דיין נסך דמתנית' דיין נסך הא איפרקא לה שפיר בכל כרכום שבעולם אלא לישנא בעלמא קאמר כאן וכאן אמתני' דפסלות כהונה קאי שיש לחלק בה בין כרכום לכרכום ויפה כיון רבינו ז"ל והכין מוכחא סוגין בהדיא כדבעינן למימר וכן מוכיח בירושלמי. הריטב"א ז"ל:

כאן בכרכום של אותה מלכות פירש"י ז"ל כרכום של אותה מלכות שבו דלא אתעבידא בהו איסורא לפי שאינו רוצה להשחית את בני העיר אלא כשכובש עיר סמוך לממשלתו שומרה והיא לו למס עובד ואקשינן וכרכום של אותה מלכות נמי אי איפשר דלא משתמיט חד מנייהו כלומר ובעיל ולא מחוור לן האי פירושא דמשום דילמא בעיל חד מנייהו ליכא למסרינהו לכולהו דהא אמרינן לקמן אין שם אלא מחבואה אחת מצלת על כל הכהנות כולן אלמא לקולא תלינן ואיבעיא לן נמי אינה מחזקת אלא אחת מהו מי אמרינן כל חדא וחדא היינו הך כל שכן הכא דאי ליכא אלא חד דאיכא למיחש לאיסורא דמספיקא לא חיישינן להו ואפילו אליבא דמאן דלא קשיא ליה ולא מידי דלא חייש למעקר דאיניש יחידאה לא ניחא דכ"ע מודו ודאי דמשום ספק איניש יחידאה לא אסרינן להו לכולהו וסוגין מוכחא כדכתיבנא ועוד דסוגיא דפירוקיה קשיא ליה דהוה ליה למימר אי אפשר דלא לשתמיט חד מנייהו ומנסך דההיא מתני' דע"ג הוא דמוקים בכרכום של אותה מלכות ולשון רש"י נראה בפירושיו דרבי יצחק בן אלעזר ביש פנאי לבעול בלבד הוא שחילק בין כרכום לכרכום ולא פליג בניסוך ובמסכת ע"ג לא מייתי בגמרא אלא דרב מארי ומ"מ לא דייק ליה דקאמרינן כאן וכאן ולא קאמר לא שנו ועוד רבי יצחק בן אלעזר משמיה דחזקיה קדים לרב מארי טפי ולא קאי עליה ובתוספות הקשו דאנן לפי שאין פנאי קאמרי' ולא משום דחייש עליה וזו אינה קושיא דאין פנאי משום שיראין להשחית ויוצאין משם אלא שאין הפירוש נכון ונראין דברי רבי חננאל ז"ל שפי' בכרכום של אותה מלכות אסורין דלבם בטוח שלא יבא אחריהם

רודף ויש להם פנאי לנסך וגם לבעול אבל כרכום של מלכות אחרת שיבאו בגבולם אין להם פנאי ואקשי' כרכום של אותה מלכות אי אפשר דלא ערקאן מינייהו לקולא קא אמרינן פי' לפירושו דכי נתפסה העיר דרכן לברוח, אויבים נכנסין מכאן והן בורחים מצד אחר וכיון דערקי מינייהו ליתלי לקולא כי היכי דתלינן במחבואה אחת וכ"ת הא לא דמיא אלא לאינה מחזקת אלא אחת איברא כיון דאיכא למימר טובא ערקאן מינייהו למחזקת רובן דמיא ומשתריין כלהו ומפרקינן במשמרות רואות ואקשינן אי אפשר דלא ניימי בליליא כשהעיר במצור ובורחין והיאך אתה אוסר כל הכהנות שבעיר לא היה לנו לאסור אלא אותן שיש עדים שהיו שם בשעת כבוש והיינו שבויות וכן מפורש בירושלמי איזהו כרכום רבי בא בשם רבי חייא בר אשי כגון זוגין ושלשלאות וכלבים ואווזות וכו'. מקיפין את העיר וכו' מעשה היה וברחה משם סומא אחת היה שם פרצה אחת מצלת את הכל רבי זעירא בר אבא בר זבדא ר"י מקולא בשם רבי יודן נשיא ובלבד כרכום של אותה מלכות אבל כרכום של מלכות אחרת כלסטים הוא פי' שאין לו פנאי לבעול אלא כלסטים בעלמא שאינו יכול להתעכב ולבעול וזה מפורש בדברי ר"ח ז"ל ומ"מ אנן כרב מארי קי"ל דבמסכת ע"ג נמי רמינן הני מתני' אהדדי ומפרקי' להו כדרב מארי ולא מסיימי התם הני פירוקי אחריני הלכך בין של אותה מלכות בין של מלכות אחרת בכל ענין אסורות ואף על גב דלא הדרא למתא כלום לא תלינן בשמא נשמטה וערקה משם כמאן דלא קשה לה ולא מידי ולפיכך השמיטן רבי' הגדול ז"ל מכאן החמי' בכהנות והקל ביין נסך וכן בדין. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו כאן בכרכום וכו'. פרש"י ז"ל משנתינו בכרכום של מלכות אחרת שכיון שכן אין המלכות מקפיד עליהם לפי שאינו סבור שתעמוד בידו אחר שהיא מלכות אחרת והן רשאין להפקיר הכל כפי מה שירצו אבל מתני' דהתם בכרכום של אותה מלכות ולזה אינו רוצה להשחית את העיר אלא לכובשה בידו להיותם לו לעבדים ולפיכך אמרו שהם מותרות לפי שאין פנאי לנסך מפני פחד המלכות שאין רוצה להזיק העם שבתוכה וגריס ובכרכום של אותה מלכות נמי אי אפשר דלא משתמיט חד מינייהו ובעל כלומר אעפ"י שלא ניתנה רשות לכל לחבל אי אפשר שלא נשמט אחד מהם ובעל ומהדרינן כשיש משמרות וכו' וכדמהדרא לה למתא שולשליתא וכו' ואין זה הפירוש נכון דמאי האי דנקט אי איפשר דלא משתמיט חד מינייהו [ובעיל א"א דלא משתמיט חד מינייהו] ומנסך הוה ליה למימר דהא מתני' דהתם דיין נסך הוא דאוקימנא ביין נסך ולהאי חששא ודאי לא משתריין פירוקא דמשמרות דהא חזינן להו לחביות סתומות דנפתחו וכיון שכן כשם שנפתחו ולא הרגישו משמרות כך אפשר לנסך ומדברי רש"י ז"ל

נראה דרבי יצחק בן אלעזר לאו לאפלוגי אדרב מארי אתא דודאי אית לה הפרשא דרב מארי בין לנסך ולבעול אלא לאפלוגי בלבעול גופיה למימר דשני לן בין כרכום של אותה מלכות לכרכום של מלכות אחרת ואכתי ליתיה להאי פירושא דאם כן מאי האי דמקשה אי אפשר דלא משתמיט חד מינייהו וכו' והא לקמן אמרינן דאין שם אלא מחבואה אחת וכו' ותו דשינויא לא סליק שפיר דמפרקינן במשמרות שאין דרך במשמרות אלא סביבות העיר על כל מבוי ומבוי ועל כל בית וליהוי נמי בכל דוכתא ודוכתא שולשילתא וכלבא ואווזא ולישנא נמי מוכח דלאו בתוך העיר קאמרינן אלא סביבותיה קאמר דמהדר לה אבל הנכון כמו שפי' ר"ח דבכרכום של אותה מלכות מיתסרן וכו' וכן מוכיח בירושלמי וכו'. ולענין הלכתא פסק הרי"ף ז"ל כרב מארי וטעמיה משום דרמינן לה להא התם במסכת ע"ג ומפרקינן לה כדרב מארי ולא מייתינן לה לאידך משמע דס"ל דר' יצחק בן אלעזר ורב מארי פליגי דלרבי יצחק לא שני לן בין לנסך ולבעול ותמוהי' דבריו כיון שכן היכי דחי לה להא דר' יצחק מקמי דרב מארי והא רב יהודה ושמואל ולוי ורבי יהודה נשיאה ורבנן כלהו אית להו כר' יצחק לפיכך [נראה דר' יצחק וודאי לא פליג אדר' מרי דמודה ר"י דשני לן בהו בטעמא דאמ' דאיכא היפרישא בין ניסוך ולבעול] דלנסך אין פנאי לעולם אפי' בכרכום של אותה מלכות ומתני' דהתם בין בכרכום של מלכות אחרת בין בכרכום של אותה מלכות אלא רבי יצחק אלבעול קאי ובהא פליגא אדרב מארי דרב מארי סבר דלעולם לנסך אין פנאי ולבעול יש פנאי לעולם אפי' בכרכום של מלכות אחרת [ור"י וודאי פליגא אהא למימרא דכי אמרי' לבעול יש פנאי ה"מ בכרקום של אותה מלכות אבל בכרקום של מלכות אחרת לא] וכ"ת ור' יצחק בן אלעזר משמיה דחזקיה היכי קאי אדרב מארי והא קדים ליה טובא וי"ל דר' יצחק לאו אדרב מארי קאי אלא דר' יצחק אמתני' איתמרא ולמימר דמתני' לא אתיא אלא בכרכום של אותה מלכות והדין הוא דהוה ליה למימר לא שנו דאמתני' קאי והכי נמי משמע לן דרבי יצחק כי אמרה למילתיה לא שנו קאמר ואמתניתין קאי אלא דמאן דמסדר תלמודא אמרה דרב מארי ואמרוה לדרב מעיקרא משום דכרב מארי מפרקן מתני' דהכא ודהתם ובתר הכי אמרינן לה עלה הא דרבי יצחק דאילו איתמרא עלה למימרא דרב מארי אמר דההיא דהתם לענין נסוך ולענין נסוך אין פנאי לעולם והא דהכא לענין כהנות דוקא ומשום דלבעול יש פנאי לעולם והיינו דאתינן עלה הא דרבי יצחק בהאי לישנא דאמר כאן וכאן למימרא דלא תימא דמתני' דהתם לענין נסוך דוקא דאפילו תימא לבעול כאן בכרכום של אותה מלכות כאן בכרכום של מלכות אחרת דמתני' דהתם זימנין דהויא אפי' לענין כהנות בכרכום של מלכות אחרת דלא אמרינן לבעול יש פנאי היינו מתני' בכרכום של אותה

מלכות מיהו מתני' דהתם לענין יין נסך אפי' בכרכום של אותה מלכות איתא דלנסך אין פנאי לעולם וקי"ל כרב מארי ואליבא דרבי יצחק בר אלעזר והיינו דלא אייתינן התם אלא לישנא דרב מארי דהתם לא איכפת לן אלא דינא דיין נסך והא איתמר ליה כיון דאמרי' לנסך אין פנאי ולעולם דברי הכל הוא והכא מרווחינן בה בדינא דהכא דשני לן בכהנת בין כרכום של אותה מלכות לכרכום של מלכות אחרת והכי מוכח לישנא דירוש' דהא ר' יצחק אמתני' קאי ולא אייתי התם ההיא דיין נסך כלל אלמא דלאו אוקמתא הוא לפירוקא דתרווייהו אלא כדפרישנא וזה נראה נכון. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל כאן בכרכום של אותה מלכות וכו'. פרש"י ז"ל כרכום של אותה מלכות אינו רוצה להשחית וכו' והוא ז"ל גורס וכרכום של אותה מלכות נמי אי אפשר דלא ערקא חדא מינייהו ועוד דכרכום של אותה מלכות בחזקת משומרת היא שהמלך שומרם ומשום חד דמשתמיט ובעיל לית לן למסרינהו לכולהו אדרבה בתר רובא וחזקה אזלינן דהא גבי מחבואה אמרינן שהיא מצלת את כולן ואעפ"י שהן בכרכום שהיא בחזקת איסור ועוד דא"כ מאי האי דפרקינן דמהדר למתא שושילת' וגווזא ואווזי וכלבי דהא מאן דמשתמיט ובעיל בתוך העיר הוא דבעיל ואם כן כי מהדרי למתא מסביבותיה שלשלאות וגווזי מאי הוי לכך פר"ת דבכרכום של אותה מלכות כיון שסמוכין הם למלכותם אינם יראין פן יבאו עליהם אוהבים לסייע לכרכום ההוא וכו' וכן מוכיח בירושלמי דגרסינן התם וכו' ומכולהו סוגיא מוכחא דלענין בעילה הוא דמפלגינן בין כרכום לכרכום ולא לענין יין נסך דהא כולהו אוקמתי הכי רהטן והיינו דאפילו לגירסת רש"י ז"ל לא גרסי דילמא משתמיט חד מינייהו ומנסך וכל שכן לאידך גירסא דידן ונראין דבריהם דרבי יצחק ורב מארי לא פליגי אלא דרב מארי לא חש אלא לתרוצי מתני' ורבי יצחק פריש טפי דאפילו בבעילה איכא לפלוגי בין כרכום לכרכום והיינו דהתם במסכת ע"ג דרמינן מתניתין אהדדי כי הכא לא אייתי תלמודא אלא שינוייא דרב מארי בלחוד משום דהתם לא קפדינן אלא לשנויי מתני' דיין נסך דהתם והא אפריקא לה כדרב מארי לדברי הכל אבל הכא דקיימינן במתניתא דבעילה מייתינן נמי פירוקא דרבי יצחק ועייל ודאי דהא ר' יצחק לאו עלה דרב מארי איתמרא דהא כלהו הני אמוראי קדמי לרב מארי טובא אלא דאינהו על מתני' דהכא אמרוה לפרושה ורב אשי דסדר התלמוד אייתי לה על רומיא דרמינן מתני' אהדדי וכן עיקר אבל רבינו אלפסי ז"ל פריק כרב מארי והוא סובר דרב מארי ורבי יצחק פליגי ולא נהירא דאפילו הוו פליגי ליכא למדחי הא דחזקיה ואידך אמוראי דסברי לה כותי' משום דרב מארי גרידא ואי משום דלא מייתי' במסכת

ע"ג אלא ההיא דרב מארי הא פרישנא טעמא שפיר הילכך ליתא לדרב מארי ואיתא לדרבי יצחק. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה כאן בכרכום של אותה מלכות וכו'. פרש"י ז"ל מתני' בכרכום של מלכות אחרת שאינם יראים דבר ומשחיתים הכל ומשתהים ויש להן פנאי לבעול ולנסך אבל כרכום של אותה מלכות תכף שכבשו העיר ונכנסו בה המלך מוציא חיילותיו לחוץ ואין להם פנאי לא לבעול ולא לנסך ועומדים בחוץ עד שהמלך משלים להפקיד פקידי העיר ואח"כ הולכים להם ומקשי' כרכום של אותה מלכות נמי אי אפשר דלא משתמיט חד מינייהו ונשאר שם ובועל או כשיצאו לחוץ אי אפשר דלא ערק חד מינייהו ונכנס בעיר ובועל וכן נראה ממאי דמשני במשמרות רואות זו את זו פי' ואין מניחין אותן שבפנים לאותן שבחוץ ליכנס בעיר ותמהני לפירוש זה רב יהודה ושמואל ולוי הי מתני' אתו לתרוצי ולאוקומי במשמרות רואות זו את זו וכד מהדר לה למתא שושילתא וכו' הא לאו הכי לבעול יש פנאי דאי אפשר דלא ערק חד מינייהו מאי דחקין לאוקומי בהכי וה"ה דאין פנאי לבעול י"ל דאי לאו הכי לנסך נמי אמרינן אי אפשר דלא ערק חד מינייהו ומנסך ולהאי פירושא גרסינן אמר ר' אבא בר זבדא פליגי בה ר' יהודה נשיא' ורבנן חד אמר לנסך אין פנאי לבעול יש פנאי ולא קשיא ליה ולא מידי וחד אמר וכו' וכן פי' הראב"ד ז"ל. ור"ת ז"ל מצא בנוסחא עתיקא אי אפשר דלא ערקה חדא מינייהו ומפרש כאן בכרכום של אותה מלכות בההיא תנן דיש פנאי לבעול וה"ה דיש פנאי לנסך אבל כרכום של מלכות אחרת אין לו פנאי לא לבעול ולא לנסך שאין לבם בטוח בהם והרי הם ככלב' בלא מאתיה דשב שני לא נבח ומקשי' כרכום של אותה מלכות נמי אמאי אסרינן להו והא אי אפשר דלא ערקה חדא מינייהו ומשתריין כולהו על ידי כך וכדאמרינן אם יש שם מחבואה דאינה מחזקת אלא אחת מצלת ועוד י"ל כי לא איפשיטא התם משום דאינה מחזקת אלא אחת אבל הכא אפשר דערקי תרתי או תלת ולא דמי למחבואה ולפום האי פירושא לדרב מארי נמי קשיא דאי אפשר דלא ערקה חדא מינייהו אלא ה"ג חד אמר כאן בכרכום של אותה וכו' פי' תרווייהו הוו מתרצי לה כאן בכרכום וכו' אלא דמר לא הוה קשיא ליה א"א דלא ערקה חדא מינייהו דלא הוה חייש לבריחה וחד הוה חייש לבריחה והוה שרינן כלהו משום סברא דא"א דלא ערקה חדא מינייהו אי לאו דאוקמה במשמרות וכו'. ואין פי' זה נדחה דהתם במסכת ע"ג פרק השוכר רמינן להא מתני' ומייתי' תירוצא דרב מארי בלחוד ולא מקשי' עלייהו ולא מידי אלמא דקושי' דתלמודא בלבד היא ועוד דאכתי לא איירינן במחבואה אחת שתציל נמי ובירושלמי נמי גרסינן בפרק כל הגט עיר שכבשה כרכום נותנין עליו חומרי חיים וכו'

עד אבל כרכום של מלכות אחרת הרי היא כלסטים מכאן נראה דמתני' בכרכום של מלכות אחרת כך פי' הראב"ד ז"ל והילכתא כרב מארי וכו' ע"כ. וגם הרשב"א ז"ל דחה פירושו של רש"י ז"ל וז"ל פירש"י ז"ל מתני' דע"ג בכרכום של אותה מלכות דכיון וכו' ולפיכך אין להם פנאי לא לנסך ולא לבעול וכו' ואינו מחוור חדא דהא כיון שהמלך מקפיד עליהן היאך חוששין להן והלא אף באשה שנחבשה ע"י ע"ג לא חששו אלא בנחבשה ע"י נפשות ובנגמ' דינן להריגה כאשתו של בן דינאי הא לאו הכי שרי' לפי שיראי' לאונסם מחמת המלך כ"ש כשאינן נחבשות כלל על ידיהן שאין חוששין להם ועוד דהיאך תולין להחמיר והא אמרינן לקמן דאם יש מחבואה אחת וכו' כ"ש באלו שכל העיר להן כמחבואה מפני שאין אדם יכול ליכנס שם אלא כגנב ועוד קשיא לי מאי קאמר בדמהדר לקרתא שולשילתא וכו' דהתינח בעיר שהעיר במצור כשכבשוה והכל נכנסין שם שולשילתא וכלבא ואווז' מאי קא עבדי ודוחק' הוא לומר כשכובשה אין מניחין ליכנס לה אלא מעט אנשים ידועים והשאר אין נכנסין ואין חוששין לנכנסים ור"ח ז"ל פי' כו'. ע"כ:

וכתוב בקונטריסין כאן בכרכום של אותה מלכות והקשה מהר"ז לפי מה שהתוס' מבינים מרש"י ז"ל דבא לתרץ מתני' דע"ג כאן בכרכום של אותה מלכות ולכן היין מותר למה בשעת שלום פתוחות אסורות וכי יש יותר שלוה בשעת מלחמה מבשעת שלום ותירץ רבינו הר' בצלאל ז"ל דודאי בשעת מלחמה המלך ירא שיזיקו החיל אנשי העיר ולכן מושיב שמירות מה שאינו עושה בשעת שלום. כתוב בתוספות ופריך כרכום של אותה מלכות א"א וכו' ואי קשיא לפירוש התוספות יקשה זה בלא הברייתא על מתני' ושמא י"ל דיותר כח להקשות כשאני רואה בברייתא דכרכום אחרת אני מתיר והיינו משום דערקה ואני רואה דאני מקיל גבי דידה ע"כ. ואפשר דמשום דעיקר קושיין היינו משום דאמרינן בסמוך אם יש שם מחבואה אחת וכו' וכמו שכתבו התוספות לכך אסמיך ואקדים פירכא זו לבתר דמייתי שקלא וטריא דברייתא ולאו משום דמקושר עם הברייתא ודוחק. עוד כתוב בתוספות ועוד דמה מתרץ דמהדר למתא וכו' ואין אדם נכנס לשם והא קתני בולשת וכו' זה לא היה כל כך קשה דמתחלה נכנסו ולא היה פנאי ואח"כ היו שומרים ואמר מהרש"ב דזה אינו קשה דודאי רגילות הוא כשהחיל שוכבים לפני העיר ובני העיר מפשרים למסור העיר ליד המלך והשרים אז עושים משמרות שלא יזיק אדם לבני העיר והשרים הגדולים נכנסים והם אינם עושים רעה לעיר אלא מקבלים שבועת הערבונים רוצה לומר השרים. עוד כתבו התוספות ועוד דהתם מפרש טעמא וכו' ולא תלי טעמא לפי שאין כרכום של אותה מלכות וכו' זה גם כן לא היה כל כך קשה

דמתחלה אפילו באותו מלכות כשנכנסין לעיר הם מבלבלים העיר ואין להם פנאי ואחר כך כשיש להם פנאי אינם רוצים להשחית. עוד כתבו התוספות ויש ליישב פי' הקונטרס אבל קשה אינו מיושב והלא תלינן לקולא ובשם הריב"י ז"ל תירץ דעת הקונטריסין מה שלשם גבי מחבואה תלינן משום דודאי יש הצלה אי אתיא תוך המחבואות אבל הכא אעפ"י שאותה מלכות אין ודאי הצלה כיון דאכתי היא תוך ע"ג לכך תלינן לחומרא. ע"כ. אם אותה קשיא מיושבת דילמא ערק חד מינייהו ואם אתה רוצה להגיה ובעיל גם מתחלה אינו קשה תגיה ונסיך עד כאן לשון הקונטריסין ועי' בהר"ן ז"ל על ההלכות. ובקונטריסין אחרים כתוב ז"ל התוספות ולפ"ה קשה טובא חדא דפריך דנתלי לחומרא וכו' תימא לפי הישוב של רש"י ז"ל כל הקושיות מתורצין וזו אינה מתורצת ויש לומר שאינו דומה דבשלמא גבי מחבואה שקודם שנכנסו ע"ג לעיר נחבאו ושום אדם לא ידע בהן יש לתלות להקל אבל לאחר שנכנסו ע"ג לעיר יש לחוש להחמיר דדילמא עריק חד מינייהו ובעיל. ועי"ל דלפי הישוב של רש"י ז"ל כיון דההיא דבולשת איירי במלכות אחרת אעפ"י שאין פנאי לנסך שהם יראים מ"מ לבעול יש פנאי משום דתקיף ליה יצריה כמו שתירץ רב מארי א"כ פריך שפיר באותה מלכות נמי נהי נמי שהם אינם רוצים להשחית העיר מ"מ משום יצר הרע יש לחוש דילמא עריק חד מינייהו ובעיל ומעתה אינו קשה למה מקשה לחומרא כי אינו מקשה אלא מכח יצר הרע. ע"כ:

הא דאמרינן אין שם אלא מחבואה אחת מצלת תמיה לי מילתא אי מחזקת כלן פשיטא ומאי אלא אחת ואי אמרת כשאינה מחזקת אלא מיעוטן מאי קא מבעיא לן אינה מחזקת אלא אחת כיון דאמרת במחזקת במיעוטן סגי אפילו חדא נמי. אי בעית אימא דמחזקת כלן ומאי אלא אחת אע"ג דאיכא למיחש לכולהו לא אתחביאו תמן דלא מזדמנא להו מילתא ועוד דכיון דכולהו הוו תמן אי אפשר דלא אוושא מילתא ומפרסמה אפי' הכי שרו איבעית אימא במחזקת מיעוטן דאפי' הכי שריין דכיון דאפשר דטובא אתחביאו תמן אי אתי למשרינהו לכולהו לא מחזי כשקרא אבל כשאינה מחזקת אלא אחת מחזי כשקרא. הרמב"ן ז"ל:

ומאי שנא משני שבילין וכו' לישנא דמאי שנא אתיא שפיר לשיטת רש"י ז"ל ולשיטת התוס' לא דייק שפיר דהוה ליה לאקשויי במכ"ש ולא בלישנא דמאי שנא ולקמן נאריך בזה בס"ד:

והלך באחד מהן ועשה טהרות י"מ דלהכי נקט עשה טהרות דאלו גברא מטבלינן ליה מספיקא וי"א דלאו דוקא עשה טהרות ואיידי דתנא רישא טהרות תנא סיפא נמי טהרות דקתני רישא הלך באחד מהן ועשה טהרות ולא טבל והלך בשני ועשה טהרות הראשונות

תלויות והשניות ישרפו ופשוט הוא דאסור לכהן אחר לאכול שתי הטהרות דודאי אחת מהן טמאה. שיטה ישנה:

וז"ל תוספות שאנץ בפרק קמא דפסחים הלך באחד מהן ועשה טהרות וכו'. אומר ר"י דלהכי נקט טהרות ולא נקט טהרה גבי אדם משום דלגבר' הוה מצרכינן טבילה והזאה כדאמרינן בפרק אין מעמידין איכא מיא בנהרא זילו טבולו שלא יבואו לידי מכשול דאע"ג דכל אחד ואחד מהן טהור כדין ספק טומאה בר"ה מיהו אם נגעו שניהם בתרומה התרומה טמאה והאוכלה במיתה שהרי טמאה ודאית היא ולא שייך למימר הכא העמידנה על חזקתה שהרי טומאה ודאי יש לה או אם שניהם נגעו באדם אחד ונכנס למקדש חייב והכי מוכח בסוף פרק קמא דשבועות דתניא התם שני שבילים אחד טמא ואחד טהור ונכנס לא' מהן ואין ידוע לאיזה מהן נכנס ונכנס למקדש והזה ושנה וטבל ואח"כ הלך בשני ונכנס חייב אלמא בכל זימני לא אמרינן טהור גמור הוא אע"ג דבר"ה מיירי התם דאי ברה"י בחדא זימנא ליחייב הכא נמי אמרינן הואיל ובשתי הנגיעות נטמא ודאי חייב ולא אמרינן כל חדא וחדא מאדם טהור היתה דאוקמינן אחזקתי' וההיא נמי דנשנית במסכת טהרות גבי הך מוכחת כך דקתני הלך בראשון ועשה טהרות והזה ושנה וטבל ואח"כ הלך בשני ועשה טהרות אם נאכלו הראשונות אלו ואלו טהורות ואם קיימות אלו ואלו תלויות היינו טעמא לפי שזה האדם שהוא ודאי טמא טימא אחת מהן בודאי ולא אמרינן בכל זימנא וזימנא אוקמא גברא אחזקיה ובשביל הך נמי איכא למימר דנקט הכא והכא טהרות ולא בבני אדם דבהדדי מתני כדפי' ע"כ. ובשמעתין בתוספות שלנו נפל טעות דכתוב בתוספות ועוד דמשום דלעיל מתני סיפא הזה וטבל וכו' ובסדר המשניות זאת המשנה הזה וטבל וכו' היא כתובה קודם משנה זו דמייתי לה בשמעתין:

ואם נשאל זה בפני עצמו וכו'. כתבו התוספות לא שיאכל אדם אחד דא"כ יאכל ודאי טומאה דהכי אמרינן בשבועות בפ"ב הלך בראשון ולא נכנס בשני ונכנס חייב דטמא הוא ממה נפשך והקשו בקונטריסין אמאי לא הביאו התוספות ראיה מהמשנה שהביאו לעיל בסמוך דקתני והשניות ישרפו והניחו הדבר בצ"ע ובקונטריסין אחרים מצאתי שתירצו דהתם כיון שאינו אלא אדם אחד ולא טהר בנתים ממה נפשך טמאות הילכך ישרפו אבל הכא שנשאל זה בפני עצמו וזה בפני עצמו הוה ליה כמו טהר בנתים והא דליכא ודאי טומאה לכך צריכין להביא משבועות ע"כ. ואינו מבואר יפה דהכי נמי ההיא דשבועות יש לחלק דלא הויא אלא אדם אחד ומאי שנא מההיא דהשניות ישרפו. ונ"ל דיש לחלק מההיא מתני' דקתני השניות ישרפו כיון דאנן אתינן למידן על הטהרות והטהרות בע"כ נטמאו הלכך ישרפו דודאי טמאות הן אבל ההיא דשבועות דאגברא

בעינן למידן כדי לחייבו אביאתו למקדש ובכל זימנא וזימנא איכא למימר אוקי גברא אחזקתיה ואפילו הכי לא אמרינן הכין אלא קא מחייבין ליה לגברא ש"מ דכיון דמכל מקום ודאי טומאה יש כאן אין לחלק כלל והילכך אפילו דנשאל זה בפני עצמו וזה בפני עצמו לא יאכלום אדם אחד וכמו שכתבו התוס' כנ"ל:

בבת אחת דברי הכל טמא לאו מדאורייתא אלא מדרבנן דמן התורה אוקי בכל חד וחד אחזקיה אפי' בבת אחת כדמשמע בנזיר בפרק ב' נזירין [נז א'] שני נזירין שאמר להן אחד [ראיתי אחד] מכם שנטמא ואינו יודע איזה מהן מגלחין ומביאין קרבן טומאה וקרבן טהרה וכו'. ופריך אמאי (טהורין) דאין שייך לחלק התם מן בבת אחת לזה אחר זה דהוה ליה לפרושי. לשון תוס' שאנץ התם בפרק קמא דפסחים וכן כתוב בתוספות עיין שם:

הכא נמי כיון דשרינן להו לכולהו כבת אחת דמי פרש"י ז"ל כבת אחת דמי דרבי יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי פי' לפירושו דהכא לאו בת אחת ממש הוא שיבאו כלן לפנינו אלא משום דשרינן לכולהו כחדא חשיב כבת אחת ואליבא דרבי יוסי דאסר בבא לישאל עליו ועל חברו ועביד ליה כאלו באו בבת אחת והקשו בתוס' דאי כר' יוסי דוקא פשיט ליה הוה ליה לפרושי בהדיא לכך פירש רבינו שמשון מקוצי ז"ל דכל שבא לישאל עליו ועל חברו דהא הוראה אי אפשר לטהורינהו לתרווייהו ולא אפליגו רבי יהודה ורבי יוסי אלא בבא לישאל עליו ועל חברו בזה אחר זה פי' בתחילה הורו לו על עצמו ואח"כ באותו מעמד או במעמד אחר נשאל על חברו מר מדמי לה לבת אחת כיון שע"י אדם אחד באו שתי השאלות וזה יודע בשל זה ומר מדמי ליה כלזה אחר זה כיון דסוף סוף לא הורה לשניהם ביחד והיינו דאמרינן הכא דכיון דשרינן לכולהו בהוראה אחת כנשאל עליו ועל חברו ביחד דהוי כבת אחת דמי. הריטב"א ז"ל. ורש"י ז"ל כתב וז"ל טמאין. דהיכי נימא להו טהורין אתם חד מינייהו ודאי בטמא אזל. ע"כ. בלשון הזה גילה לנו שורש פירושו ז"ל והכי פירושו הא ודאי דלכ"ע כל אחד בפני עצמו טהור הוא שהתורה טהרתו דספק טומאה בר"ה ספקו טהור אלא דבהכי פליגי תנאי דהיכי מצינן למימר להו טהורין אתם דהא ודאי חד מינייהו טמא הוא ולכך בזה אחר זה ד"ה טהורין דכיון דכל אחד שאל ספקו לחכם בפני עצמו שפיר מצי החכם לאורויי להו דטהורין נינהו ולא מצי לטמא לשום אחד מהם דספק טומאה בר"ה ספקו טהור. בבת אחת דברי הכל טמאין דכיון דבהוראה אחת יש לנו לומר טמאין היכי נימא להו טהורין אתם חד מינייהו ודאי בטמא אזל כי פליגי בבא לישאל עליו ועל חברו מר מדמי להו לבבת אחת דאע"ג דלא נשיב לו אלא על עצמו לבד ולא נזכיר לו חבירו כלל מ"מ הרי הוא מבין

מעצמו דחבירו נמי טהור הוא והוה ליה כאלו אמרינן לתרווייהו בהדי הדדי טהורין אתם והדרי' למימר דהיכי נימא להו טהורין אתם ומר מדמי ליה לבזה אחר זה דכיון דלא מורינן טהרה אלא לחד מינייהו ולא מדכרינן לחברו כלל אע"ג דהוא מבין מעצמו דחברו נמי טהור מ"מ אין כאן הוראה אלא לחד מינייהו. כך נראה פירוש לפירושו של רש"י ז"ל. ושוב מצאתי דהכין פירש להדיא בפרק קמא דפסחים וז"ל והלך בשני. יודעין הן שבשביל שהלך זה לא הלך זה דהשתא ודאי אחד מהן טמא. אם נשאלו. כל אחד לחכם ספקו בפני עצמו טהור ואין ב"ד יכול לטמאו כדקיימא לן בספק טומאה בר"ה ספקו טהור. ואם באו בבת אחת הואיל ובהוראה אחת יש לנו לומר טמאין או טהורין אי אפשר לנו לומר להן טהורין אתם דהא האחד ודאי טמא רבי יוסי אומר בין כך ובין כך טמאין גרסינן. בזה אחר זה דברי הכל טהורין. ואע"פ שכל אחד אומר לפנינו כך היה המעשה שלי ושל חבירי אבל איני נשאל אלא על עצמי מה תהא עלי. עליו ועל חבירו. מה תהא על שנינו רבי יוסי מדמי להו לבת אחת אעפ"י שאין שניהם לפניך צריך אתה הוראה אחת לשניהן או טמאין אתם או טהורין אתם והרי אין אתה יכול לומר טהורים אתם. רבי יהודה מדמי להו לזה אחר זה. הואיל ואין כאן שואל אלא אחד משיבין לו טהור אתה שהרי ספק ביאה היא ומעצמו יבין שאף חברו כמוהו אבל כששניהן שואלין בתוך כדי דבור צריך אתה להשיב לשניהן כאחד. ע"כ. ואע"ג דיש קצת שינוי דברים למאי דפרשי' מ"מ הכל עולה בקנה אחד והילכך ע"כ לפי שטה זו צריך הרב ז"ל לפרש דמרבי יוסי קא פריך דהא אין בא לפנינו אלא אחת ואילו בבת אחת דשני שבילין שניהם שואלין בתוך כדי דבור וצריך אתה להשיב לשניהם כאחד הילכך לא דמיא אלא לבא לשאול עליו ועל חברו דרבי יוסי דה"נ אע"ג דאין בא לפנינו אלא אחת מ"מ לכולהו שרינן כי הדדי. זו היא שיטת רש"י ז"ל ולשיטתו ז"ל אפשר לומר דהיכא דנשאל זה בפני עצמו וזה בפני עצמו דטהורות אפילו להאכילם לאדם אחד נמי נטהרו דכל מגע ומגע היתה בחזקת טהורה דספק טומאה בר"ה ספקו טהור ואפילו היכא שידענו למפרע דבודאי נגע טומאה בטהרות מכל מקום בשעת מגען הרי טהרתן תורה ושוב לא נטמאנו אבל ההיא דשני שבילין דבפרק ב' דשבועות דאדם אחד הוא דהלך בשני השבילין ושוב נכנס למקדש הוא ודאי בשעת כניסתו למקדש דהיינו שעת חיובא הרי הואי ודאי ומיהו התוספות ז"ל מפרשי שמעתא בענין אחר וכדכתיבנא לעיל בשם הריטב"א ז"ל. ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דקא פריך בלשון מ"ש דהא מדרבי יוסי ליכא לאקשויי אלא מאי שנא דבא לשאול עליו ועל חברו היינו בנדון דידן וליכא הפרשה בינייהו כלל אבל לשיטת התוספות הוה מצי לאקשויי מרבי יוסי במכ"ש והלכך לא ה"ל לאקשויי בל' מ"ש אלא

בל' תיובתא דהא מכ"ע פריך שפיר מבת אחת וכמו שכתבו התוספות ז"ל ומדרבי יוסי נמי דאפילו בבא לשאול עליו ועל חבירו קא מטמי כ"ש הכא דשרו לכלהו בבת אחת אבל לשיטת רש"י ז"ל ניחא ואפשר דלהכי הקדים ברישׁ שמעתין אקדים רש"י ז"ל וכתב ומאי שנא משני שבילין. דכיון דבא לשאול עליו ועל חבירו אמר רבי יוסי טמאין ה"נ לכולהו שרינן כי הדדי. ע"כ. ומיהו קשיא לשיטת רש"י ז"ל למה ליה לאתויי הא דאמר רבא ואי תימא רבי יוחנן והא בלאו הכי פריך שפיר מר' יוסי ואפשר דאי לאו הא דרבא הייתי מחלק ואומר דדוקא כשבאין שניהם לפני ב"ד ואפילו בזה אחר זה הוא דקא מטמא רבי יוסי דהיכי נימא לאו טהורין לשניהן ואפילו בזה אחר זה וחד מינייהו ודאי טמא אבל היכא דאין בא לפני ב"ד אלא אחד אף על גב דממילא שניהן טהורין לא איכפת לן בהכי וכדכתיבנא לעיל והאי דהכא הרי אין בא לפנינו אלא אחת וכולן טהורין ממילא הילכך לא דמי אלא לנשאל עליו ועל חבירו ולהכי הוצרך להביא הא דרבא. וקרוב לזה כתבו בקונטריסין וזה לשונו ונראה להר"ז דאם לא דברי רבא הייתי מפרש בזה אחר זה שבא כל אחד בעצמו לפנינו ובבת אחת פירוש' שבאו שניהם בבת אחת לפנינו וע"ז אמר רבי יוסי בין כך ובין כך טמאין אבל בבא א' לשאול עליו ועל חבירו לא הייתי אומר טמא ומתני' דומה לזה כי מדמה ליה לבת אחת ואע"ג דלא אמרינן ליה אלא אתה טהור או טהרותיך טהורות איהו ממילא קא ידע דשל חבירו טהורות דחדא ספיקא אית להו ומחזי כחוכא וטלולא דודאי אחד טמא. ומר מדמי ליה לזה אחר זה דאנן לא אמרינן ליה אלא אתה טהור ועל חברו לא נשיבהו דבר. והכא נמי כיון דקא שרינן לכולהו וכו' פי' רש"י ז"ל בבא לישאל עליו ועל חבירו דמידע ידיעא מילתא דכל נשי העיר בחזקה אחת וכיון דקיימא לן כרבי יוסי מאי קא מיבעיא ליה לרבי ירמיה ואין צורך לכך דודאי כבת אחת דמי שאין אנו מצריכין כל אחת ואחת לבא לב"ד אלא להדיא אנו מתירין כל הנשים בפירוש בבת אחת ויש לומר דע"כ אנו צריכין לדברי הרב ז"ל דנהי דפשיטא לך שאין מתירין אותן כאחת אבל אכתי היכי פשיטא לן שלא נתיר האחת שתבא לפנינו בב"ד לישאל על עצמה אלא ודאי טעמא דמילתא ידיע דדין כל נשי העיר כדין זו וכבת אחת דמי לרבי יוסי. ר"ת ע"כ:

הכי השתא התם ודאי איכא טומאה בחד מינייהו הכא מי יימר וכו'. והאי לישנא מוכח דבקושטא אמרינן הכי ולא בדרך דחיה ואי פשיטא לן בעיין דאפילו אינה מחזקת אלא אחת מצלת על כולן דבשבויה הקלו והשתא אתי שפיר בעיא דרב אשי דבסמוך דעביד ליה תלמודא מגו במקום עדים והיינו ודאי משום דאין מחזקת אלא אחת דמכספא לה לומר שהיא לבדה נחבאת שם דאי בדמחזקת מעוטן של נשים הוא לא כסיפא לומר

שנחבאת והיכי מדמה לה למגו במקום עדים וש"מ דאילו אמרה לא נחבאתי מהימנא. הריטב"א ז"ל:

בעי רב אשי אמרה לא נחבאתי וכו'. תימא אמאי לא פשט מר' זכריה בן הקצב דאמר לא זזה וכו' ואינו נאמן ושמא יש לומר דלא היה מחבואה בירוש' ולפירוש התוספות אתי שפיר דאפי' אם היו מחבואות הושיבו שומרין ואין כאן מגו. קונטריסין. ועוד תירצו בקונטריסין אחרים שבאו הע"ג לירושלים פתאום ולא יכלו להטמן:

דף כז:

או דילמא לא אמרינן מה לי לשקר כלומר או דילמא לא אמרינן מה לי לשקר גבי הא דטענת נחבאתי אינה ברורה כל כך והיינו דאמרינן ומאי שנא מההוא מעשה וכו'. וקושיין מדאביי דהילכתא כותיה דאמר דמה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן ואע"ג דלא דמי לה ממש קס"ד דכיון שהיא סבורה דידיעא טענתה לומר בב"ד שהיא לבדה נחבאת אף ע"פ ששורת הדין שנאמנת בכך מ"מ אין לנו לומר בזה מה לי לשקר דאיהי סברה דלא אמרה נחבאתי לא מהימנא ואין לומר מגו אלא כשהיה יכול לטעון טענה אחרת שיאמינוהו ב"ד ושיהא נראית לטוען שהטענה ההיא היתה ברורה לו ומהדרינן דלא דמי וכו' והאי עובדא דנהר פקוד כבר פרישנא לה בפרק המפקיד גם בפרק חזקת הבתים בס"ד דכל היכא דהוו מגו במקום עדים ממש אפילו רבא מודה שאין אדם נאמן בשום מגו כנגד העדים אבל הכא לא היו עדים ממש כנגדן אלא שעל הרוב שכיחי תמן מיא וכיון דכן סבר אביי דהא הות בעדים ורבא סבר דכיון דזמנין דליכא מיא אע"ג דמיעוטא הוא שפי' עבדינן מינה מגו א"נ דהכא מתרצינן דיבוריה משום מגו דה"ק לא היו תמן מיא דלימות בהו חמרא וכדאמר התם בזה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי ואייתי האי סהדי דאבהתיה היא ואייתי האי סהדי דאכלה שני חזקה דאמר רבא מה לי לשקר איבעי אמר מינך זבנתיה ואכילתיה שני חזקה ואמרו ליה אביי ורבא מה לי לשקר במקום עדים וטעמא דרבא משום דכיון דאית ליה מגו מתרצינן טענתיה דבעי לומר של אבותי שלקחוה מאבותיך א"נ דסמיכי עלה כדאבהתי ואביי ורבא ס"ל דלית לן לתרוצי לישני' כלל אחר שבאו עדים כנגד הרגילות שבטענתו והילכתא כותייהו. הריטב"א ז"ל: ה"ג בקצת ספרים הכא ודאי איטמי חששא הוא ומקום חששא אמרינן ופרש"י ז"ל ודאי איטמי. בתמיה. ע"כ. פי' לפירושו אין התמיה בכולי לישנא פי' וה"ק הכא ודאי איטמי חששא הוא ובמקום חששא אמרינן כלומר דע"כ יש לנו לומר מ"ל לשקר במקום חששא והילכך יש לנו לומר דנפשטה בעיין דאמרה לא נחבאתי ולא נטמאתי טהורה ואפילו

אינה מחזרת אלא אחת לכך כתב רש"י ז"ל דאין התמיה אלא במאי דקאמר ודאי איטמי ושאר הלשון דחויה היא ואינו מוכרח לומר כן. ומיהו יש ספרים דגרסי הכי השתא התם כיון דאיכא עדים דודאי איכא מיא מה לי לשקר במקום עדים לא אמרי' דהא ודאי איטמי חששא הוא ובמקום חששא אמרינן לה. וכתוב בשיטה ישנה וז"ל בעי רב אשי אאם יש מחבואה אחת מחזקת כולן קאי. או דילמא לא אמרינן וכו' פי' כיון דלא נחבית הרי היא בחזקת טומאה מאחר דאיכא עדים שנשבית ובעיא ולא אפשיטא היא ופסק רבי יצחק ז"ל דטהורה היא ונראה טעמו משום דבשבויה הקלו והכי השתא לא שדיחויא היא אלא שינויא מעליא היא וראיה לדבר מהא דגרסינן במסכת בכורות פרק כל פסולי המוקדשין אמר ר' אלעא לא היו מוחזקין בו שהיה בכור ובא אחד ואמר בכור ומומו עמו נאמן ומקשי' מאי שנא מההוא דאוגר כו' ומשני הכי השתא התם ודאי איכא מיא מה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן הכא ודאי שדיא ביה מומא חששא היא ובמקום חששא אמרינן מה לי לשקר אלמא דהכי השתא אינו דיחוי דהא התם לתרוצי מלתא דר' אלעאי אתינן והלכתא כותיה דהא מימרא היא וליכא מאן דפליג עליה ובאינה מחזקת אלא אחת נמי פסק הגאון ז"ל דמצלת על כלן. עד כאן:

ואפילו שפחה דידה מהימנא פי' מדקתני ואין אדם נאמן על ידי עצמו דאלת"ה למה לי למתנייה כלל והא מדקתני ואם יש להן עדים וכו'. הרי אלו נאמנין שמעינן דעדים מיהא בעינן ואין אדם מעיד על ידי עצמו ומדקתני נמי בסיפא אמר רבי זכריה בן הקצב וכו' שמעינן לה והילכך קשיא למה לי למתנייא כלל אי לאו להשמיענו דאפילו שפחה דידה מהימנה. ועוד נפרש זה בסמוך גבי שינויא דרב פפא בס"ד כן נראה לי:

לא תתיחד עמו אלא על פי עדים הא מתני' איתא במסכת גיטין [עב א'] גבי שכיב מרע שנתן גט לאשתו במעכשו אם מתי דקתני סיפא לא תתיחד עמו אלא על פי עדים ופרש"י ז"ל טעמא משום דלא ליהוי גט ישן דקי"ל כב"ה דאמרינן שלא יפטור אדם את אשתו בגט ישן ואיזהו גט ישן כל שנתיחד עמה מאחר שכתבו לה וטעמא גזרה שמא יאמרו גיטה קודם לבנה והקשו בתוספות דהכא ליכא גזרה דגט ישן דהתם הוא לפי שנתיחד עמה קודם שנתנו לה והיא אינה מגורשת אלא מנתינה ואילך ואם נתעברה בנתים יאמרו היום או מחר דגיטה קודם לבנה כסבורים שנתנו לה ביום שנכתב ונחתם אבל הכא שכבר נתנו לה ואם ימות היא מגורשת משעת נתינה כי נתעברה אחרי כן ויאמרו גיטה קודם לבנה קושטא קאמרי ואם לא ימות הרי אינה מגורשת כלל והא לא קשיא כלל דהא אוקימנא למתני' דהתם באומר מעת שאני בעולם שאין דעתו לגרשה אלא שעה אחת קודם למיתתו כדי שיהא גט מחיים ולא תפול לפני יבם וכיון שכן הרי

זה כמתיחד בין כתיבה לנתינה. ובתוספות פירשו טעמא דלא תתיחד משום ייחוד של פנויה א"נ שמא יבעול לשם קידושין וצריכה גט אחר ולא נהירא וכדפרישנא בדוכתא בס"ד. הריטב"א ז"ל:

ועוד הקשו בתוספות דמה שפרש"י ז"ל הכא משום גט ישן לא אזיל לשיטתו דפי' בפרק מי שאחזו עיין שם דלפירושו דהתם היה צריך לפרש טעמא דלא תתיחד משום חשש קידושין ואפשר לומר דלהכי פירש כאן משום גט ישן ושינה פירושו ממאי דפי' התם בגיטין משום שינוייהו דרב פפא ורב אשי שלא רצו לתרץ כדרב פפי דבשבויה הקלו דאי משום קדושין הרי התירוץ מבואר דבשבויה הקלו אבל חשש לעז בעלמא ולכך פירש שפיר ואפילו הכי משני רב פפי דבשבויה יש לנו להקל טפי כנ"ל. והקשה הרשב"א ז"ל ומאי קא רמי מי דמי התם מפני שלבו גס בה ואינה נמנעת מלהתעסק בדבר אחר בפניה וכאלו נתיחד עמה כיחדו דמי אבל הכא דמשום נאמנות הוא שפחתה מנלן דלא מהימנא וכדמתרץ רב אשי בסמוך ותירץ דקסבר האי מקשה דהא בהא תליא דאף היא אינה משמשת בפני מי שרואה ומספר' דבריה בין שכנותיה ואפילו בחקירה אינה מגלה דכל בפני מי שמגלה כבפני הכל דמי. ע"כ. ובקונטריסין כתוב חוץ משפחתה מפני שלבה גס בה ואין לומר דמתני' איירי במסיחה לפי תומה לכך נאמנת דלא משמע כן במתני' דאיירי במסיח מדתלינן טעמא דקאמר ואם יש עדים משמע דמטעם עדות ועוד אומר מהר"ז דלא נוכל לומר במסיח דהא אמר במתני' ואם יש להן עדים ואין עדים מסיחים לפי תומם דאינם קרויין עדים דומיא דהכי הוו אחריני. ע"כ:

רב פפא אמר הא בשפחה דידה וכו'. וקשה קצת דלשון הא והא לא שייך דהא השתא נדינן ממאי דאמרי' לעיל ואפי' שפחה דידה מהימנא ומאי הא והא דקאמר וי"ל דהא פרישנא לעיל דמכח דייתורא דמתני' הוא דאמרינן דאפילו שפחה דידה מהימנא והשתא מתרץ רב פפא דייתורא דמתני' אתא לאשמועינן אפי' דשפחה דידיה מהימנא והיינו לישנא דהא והא דקאמר דקאי עלה דמתניתין וכדפרשי'. ומ"מ פריך עלה תלמודא דאע"ג דמתרצא שפיר ייתורא דמתני' מ"מ מלישנא דמתני' דקתני אין אדם מעיד על עצמו משמע דדוקא אדם על עצמו אין אדם מעיד הא שפחה בעלמא ואפילו שפחה דידה מהימנא ומשני שפחתה נמי כעצמה דמי כנ"ל. וכתוב בשיטה ישנה וז"ל שפחתה נמי כעצמה דמיא א"ת א"כ שפחה דידיה נמי כעצמו דמי יש לומר שפחתו לתועלתו מתכוונת ואם היא טמאה לא תעיד שהיא טהורה שהרי בעלה הוזהר על הפסולות והא דאיהו לא מהימן דאגב דתקיף יצריה אף על פי שהיא טמאה ישאנה אבל שפחה דידה מתכוונת לכבוד גבירתה שלא יפסלנה ואפילו הכי גבי גט האשה בושה מלשמש בפניה

שאין לבה גס בה. אמי"ץ:
ויש אומרים שפחתה כעצמה לפי שרגילה עם גבירתה יותר ממה שרגילה שפחתו עמו שהנשים רגילות זו בזו ולא נהירא דהא לקמן חזינן דעבדה כשפחתה. אמי"ץ. עכ"ל שיטה ישנה. ודע שבמשניות שלנו גרסינן ואין אדם נאמן על ידי עצמו והכא בגמרין גרסינן הא קתני אין אדם מעיד על עצמו פירוש היינו לישנא דקתני בסיפא גבי הא דזכריה בן הקצב. סוף הלשון חסר:
וז"ל הרא"ה ז"ל. רב אשי אמר וכו' עד תרתי לא עבדה אלא דרב פפא מי לימא תנאי היא. פי' רש"י ז"ל אי מפרקי' לה כדלעיל דאמרינן שפחתה דידה כעצמה דמיא ה"נ כיון דאמרינן חוץ מהיא ובעלה הרי בכלל שפחתה או איכא תירוצא אחרינא. אבל הנגיד ז"ל תירץ דהכא ליכא לפרוקי כדלעיל דקתני בכלל' סתמא ואין אדם נאמן ע"י עצמו איכא למימר דשפחתה כעצמה דמי' דהא במאי דקאמר ע"י עצמו שמעי' איהי ובעלה. וכיון שכן אפשר דה"ה נמי לשפחתה אבל השתא דקאמר בהדיא חוץ מהיא ובעלה מסתמא דהני תנן ותו לא. כי תניא ההיא במסיחה לפי תומה ואפ"ה איהי ובעלה לא מהימנה. וכ"ת ומאי שנא מהא דאמרן לעיל שמעלין לכהונה במסיח לפי תומו. י"ל דשאני התם דלית ליה חזקה דפסלות אבל הכא דאית לה חזקה דפסלות איהי ובעלה לא מהימני דבעינן עלה עדות ואין אדם מעיד ע"י עצמו:
מתניתין אמר רבי זכריה בן הקצב וכו'. תנא אף על פי כן יחד לה בית וכו' עד בסוף בניה וכ"ת אכתי מאי הוי והא אמרינן לעיל אבל לא בנה ובתה י"ל התם הוא לענין עדות שחוששין להם שלא יעידו עדות שקר בשביל' אבל ודאי לענין יחוס אין חוששין לה שתבעול בפניהם וכי מקשי' לעיל אמתני' ממתני' דהתם דלא תתיחד מק"ו פרכינן דהשתא התם לענין יחוס לא מהימנא כ"ש הכא במתני' לענין עדות דהוי דינא דלא מהימנא. בעי אביי וכו' עד חצר של שניהם מהו. לאו דהוי בינייהו בשותפא אלא כלומר שחצר שכל אחד דר בו הוא ואיידי דתנא במתניתא ואם היתה חצר שלה הוא נדחה מפניה מיבעיא לן היכא דהוי חצר שכל אחד דר בו בשלו וזהו אחד מן המקומות שיש בתלמוד לשון אחד בב' מקומות פירשו מתחלה דהכי בעי למימר חצר שכל אחד דר בו בשלו ובעלמא דאמרינן חצר של שניהם ר"ל שהיו משותפין בין שניהם. ת"ש היא נדחית מפניו כו' עד דגייסי אהדדי. [ע"כ הרא"ה ז"ל]:
וז"ל הרא"ש דרב פפא מי לימא תנאי היא. תי' מאי קא בעי דילמא הא דקאמר חוץ ממנה ובעלה ה"ה שפחתה דשפחתה בכלל הימנה כדשני לעיל שפחתה כעצמה דמיא. ועוד אמאי לא שני הכי. ותירץ הנגיד ר' שמואל דשאני הכא כיון דנחת לפרש חוץ ממנה

ובעלה אלמא דוקא קתני ותו ליכא דלא מהימנא אבל מתני' דקתני אין אדם נאמן על ידי עצמו איכא לפרושי דכל שהוא בעצמו קאמר. ופסק רב אלפס דשפחתה לא מהימנה כרב פפא אף ע"ג דרב אשי בתראה הוא משום דרב פפא מסייע ליה מתניתא קמייתא בהדיא ולא עבדה ושפחתה ואידך ברייתא מתרץ לה במסיחה לפי תומה וכן פסק הנגיד והראב"ד פסק כרב אלפס דהוא בתראה. במסיח' לפי תומה אפילו הכי היא ובעלה אין אף על גב דאמרינן לעיל הוא עצמו מסיח לפי תומו נאמן גבי יוחנן אוכל חלות ה"מ לתרומה אבל ליוחסין מעלה עשו. נגודי נמי מנגדינן ליה. פי' תרתי עבדי ליה דהא כל אחד מוסיף והולך. ואלו דוקא קאמר מנגדי ליה ולא יותר אם כן הוא מקיל טפי דשמתא חמירא מנגידא כדאיתא בפרק מקום שנהגו ובפרק הכל מגלחין:

וז"ל הריטב"א ז"ל שם בפרק המפקיד מרי בר איסק וכו'. פרש"י ז"ל כי מרי הלך עם אביו וראה לאחיו זה וכשמת אביו חזר לעירו והוצרך לפרש כן דהא מדמינן ליה להוא דויכר יוסף וגו' אלמא דכבר ראה הוא בלא חתימת זקן מיהא והא דאמרינן לקמן התם ידעי ומחלי וכו' אבל יש מי שפירש כי מרי אומר היה שלא ראהו מעולם וכו' והא דאמרינן שפיר קאמר לך דכתיב ויכר יוסף וגו' איכא למידק דבלאו האי טעמא נמי כיון שטוען זה שאינו מכירו המע"ה. ויש לומר דאין הכי נמי אלא להפיס דעתו אמר כן שהיה טוען עליו שהוא מכירו כשהוא אומר שאינו מכירו ולכך אמר ליה אפילו לדבריך אין כאן הוכחת רמאות כיון שראה אותך בלא חתימת זקן ולפי פרש"י ז"ל פי' בתוס' דכיון שכבר ראהו ויודע שיש לו אח הו"ל להודות או לכפור לגמרי ולומר אינך אחי ושקורי משקר אבל השתא דליכא טעמא דויכר יוסף יכול היה לומר אינו מכירו ועל זה המוציא ממנו עליו הראיה שהוא אחיו וגם זה נכון ע"כ. ואני לפי שמצאתי כאן בפירושי רש"י ז"ל כתבתי מה שכתבתי לעיל. ונ"ל נכון כלשונו ז"ל:

וז"ל הרא"ש ז"ל אמר ליה אית לי סהדי ומסתפי מיניה דאיניש אלמא הוא ומיירי כגון שאמרו העדים אותו העדות שאתה שואל לנו לא נאמר לך כלום עליו דהשתא יש רגלים לדבר שמחמת אלמותו יראים להעיד הילכך א"ל זיל אייתינהו את כלומר לך והבא אותם עדים שיראים להעיד עליך ויעידו שאינו אחיך או שיאמרו שאינם יודעים אם הוא אחיך אם לאו ודוקא בה"ג דאיכא רגלים לדבר אבל בלאו הכי לא דאי לא תימא הכי אם כן כל אדם יאמר כן וגברא אלמא אם לא הביא עדים יפסיד ע"כ. וקשיא לשיטת התוס' דמאי קאמר זיל וכו' הרי סהדי הוו קיימי קמיה דהא כבר הביא עדים ואומרים דלא יאמרו אותו עדות וכדכתיבנא לעיל ואם היינו מפרשים שהב"ד שאלו לאותם העדים שלא בפני הבעלי דינין וכבר הלכו להם וכדמשמע מלשון התוס' שלנו לא משמע הכין ועוד דכבר

אמרו העדים שלא יאמרו בזה לא הן ולא לאו ומאי קאמר ליה רב חסדא זיל אייתינהו את דלאו אחוך הוא. ויש לומר דה"ק ליה רב חסדא אף על גב דאותם העדים כבר אמרו שיראים ממך מכל מקום הבא אותם ואם יעידו לך אפילו שיאמרו שאינם יודעים אם הוא אחיך אני אאמין אותם ומשום דמעיקרא לא רצו ליכנס בזה להכי קאמר ליה זיל שיפתה אותם שיעידו והוי להו כעדים אחרים. ומיהו קשה דאם כן מחמת יראתו שמא יעידו שקר דהא כנגדו מעיקרא לא רצו להעיד מחמת יראתו. וי"ל דהיינו דקאמר השתא נמי כיון דיראים ממנו ישקרו לומר אין הוא אחיו או שאינן יודעים אם הוא אחיו. ואכתי קשיא לשיטה זו דמשמע שמפני האלמים דחקי מפרשים לשמעתין בהכי ומה לנו לחייב האלמים והרי אין לדיין אלא מה שעיניו רואות ובידו לחייב האלם כפי ראות עיניו וכיון שכן היכי דחקי ומוקמי שמעתין במידי דלא מפרשא בהדיא ואדרבה משמע דלא היה אלא טענה בעלמא דהוה טעין דאית ליה סהדי ומסתפו מיניה ולא שהביא העדים לפנינו. ומתרצים התוס' דע"כ יש לנו לומר דרגלים לדבר בכה"ג (חסר מעט מסוף הלשון) זו היא שיטת התוס' ז"ל. ומיהו מלשון רש"י ז"ל לא משמע כן אלא דהרגלים היינו דלא מצינו איש שיקרא למי שאינו אחיו אחי אתה וכמו שכתב נמוקי יוסף בפרק המפקיד ועוד שזה כבר הכיר שיש לו אח שהרי אביו הוליכו עמו וטענות של רמאות הויא מאי דטעין לא ידענא לך וכדכתבינן ומ"ה בגברא אלמא בכה"ג הוה דחיק ליה רב חסדא והא דקאמר זיל אייתינהו היינו עדים בעלמא ואף על גב דקאמר זיל אייתינהו דמשמע דכבר באו מעיקרא ה"ק זיל אייתינהו את להנהו סהדי המכירין אותך ויעידוך שאינו בן אביך וכדפרש"י ז"ל אבל לא קאמר ליה שיביא אותם העדים דאמר עליהם אחיו דמסתפו מיניה ומיהו איהו אהדר ליה אפילו הכי הוה רמינן מינה אמתני' מדקתני מפני שלבה גס בה ומפליג בין שפחתה לשאר עבדים ושפחות. ותירץ עלה רב פפי דאף על פי שלבה גס בה בשבויה הקלו. ר"ת. והגאון ר' יצחק ז"ל פסק כרב פפא דאמר דשפחתה לעולם לא מהימנא אפילו בשבויה ואע"ג דרב אשי דבתרא הוא משום דלרב פפא מיתרצן תרתי ברייתא ולאו תנאי נינהו. שיטה ישנה:

מתניתין לא זזה ידו על אשתו היה מעיד ואמרו אינו נאמן דאשתו כגופו ואין אדם מעיד על ידי עצמו כיון שבידוע ששלטה עליהן ידי האומות העולם:

גמרא תנא אף על פי כן ייחד לה בית וכו'. פרש"י ז"ל אף על פי שאסרוה לו היה עושה כן ואף על גב דבגרושה אסור והטעם משום דבשבויה הקלו ויש אומרים אף על פי שנשבע שלא זזה ידה מתוך ידו אסורה לו. שיטה ישנה:

וז"ל הריטב"א ז"ל אף על פי כן ייחד לה בית בחצרו פי' אף על פי שאסורה עליו התירו

לו לעשות כן. ע"כ:

ובליקוטי הגאונים ז"ל כתוב תנא אף על פי כן שיודע בה שלא נטמאת היה מתרחק ממנה כל כך שהיתה נכנסת בסוף בניה שהבנים נכנסין תחלה והיא בסוף ויוצאה בראש בניה היא יצאה בתחלה ובניה אחריה ועומדים בחצר וכל כך כדי שלא תתייחד עמו כלל ואסורה עליו:

מהו לעשות בגרושה כן פרש"י ז"ל כהן שגירש את אשתו מהו לעשות כן דהא והא פסול כהונה היא או דילמא בשבויה הקלו דאפשר שלא נבעלה כלל ואינה נאסרת לו ובהא הוא דאיבעיא לן אבל בישראל שגרש את אשתו כל זמן שלא נשאת לאחר הרי לא נאסרה עליו ואין כאן אלא משום יחוד של פנויה בעלמא ופשיטא דשרי וכדקתני בסמוך לא תנשא בשכונתו דאילו מקמי נשואין יכולה לדור עמו בחצר כפנויה דעלמא וכולא סוגיין דלקמן אינה אלא או בכהן שגרש את אשתו אף על פי שלא נשאת או בישראל שגרש את אשתו ונשאת הא לאו הכי אין לה להיות נדחית מפניו ואין לה לעשות שליח לדון עמו וכן פרש"י ז"ל לקמן דבכהן שגרש את אשתו מיירי ופשוט הוא זה אלא שראיתי מי שטועה בדבר. הריטב"א ז"ל:

אבל בלקוטי הגאונים ז"ל כתוב והני מילי בשבויה פי' שייחד לה בית ולא מיחו בידו אבל בגרושה לא פי' לא ייחד לה בית בחצרו לא קודם שיתן לה את הגט ולא לאחר שיתן לה את הגט קודם נתינתו חיישינן משום גט ישן ולאחר נתינתו חיישינן שמא יבא עליה לשם קידושין. דתניא המגרש את אשתו לא תנשא בשכונתו פי' מפני שלבו גס בה ויודעת בקריצותיו וברמיזותיו כדמפרש בגמרא ולבו גס בה וחיישינן שמא יתייחד עמה אבל במבוי לא אסרינן לה להנשא דכיון דאשת איש היא לא חיישינן בה כל כך והא דקתני לא תנשא בשכונתו ולא קתני לא תדור משום דעד שלא נשאת רשאה ודאי לדור בשכונתו כדי שתהא קרובה אליו אולי יחזור ויקדש אותה ויתפייסו ואם גרושת כהן היא דאסור להחזיר גרושתו אפילו קודם שנשאת לא תדור בכל המבוי שלו דחיישינן שמא יתייחד עמה ולפיכך הרחיקו בגרושת כהן טפי מגרושת ישראל אפילו לאחר שנשאת דמעלה יתירה עשו ביוחסין. ע"כ:

דף כח.

במאי עסקינן אילימא בחצר שלו פשיטא. אם תאמר תקשי לך נמי סיפא דקתני אם היתה חצר שלה הוא נדחה מפניה פשיטא יש לומר כל היכא דשמעינן רבותא ברישא איכא למימר דסיפא תנא משום רישא. מ"מ יצ"ו. וי"א בסיפא לא קשיא ליה דקמ"ל שלא

תאמר טלטולא דגברא קשי מדאיתתא נהי דלא הוה פשיטא לן דמהאי טעמא בחצר של שניהם היא נדחית אבל סברתינו היתה נוטה דטלטולא דגברא קשי טפי ויש לי להוכיח דהשתא נמי הוה סבירא לן דטלטולא דגברא קשי מדדחי' דילמא דאגור מיגר והא איכא דאגור מיגר דתרווייהו שוין בה והיא נדחית מפניו מיהו בחצר של שניהם הוה מספקא לן אם היא נדחית משום דכל כבודה בת מלך פנימה ולאו אורחה לשכור בתים. שיטה ישנה:

ודילמא דאגור מיגר. ואם תאמר מה לי אגור מיגר או שיש לשניהם בית בחצר דהא והא שניהן שוין בחצר. ויש לומר דאפילו קיל טפי להודיע כחה טפי מיניה כשהיא דרה במקום מושכר מלהוציאה מחצר שלה כשיש לשניהם בית בחצר. הריטב"א ז"ל:

ת"ר לוה הימנה בנכסי אביה פרש"י ז"ל לוה ממנה כשהיתה יושבת תחתיו מנכסי מלוג שלה וי"א שלותה היא מאביה והלותה לבעלה וגרשה ומת אביה ותובעת חובה. ואם תאמר אמאי לא נקט אינה נפרעת כתובתה על ידי אחר. יש לומר אורחא דמילתא נקט דאילו כתובתה לאלתר כשגרשה מתרעמת ונפרעת ממנו. שיטה ישנה:

נגודי נמי וכו'. פי' שמותי ונגודי דאי אמרת נגודי בלבד נמצא שהוא מיקל דהא שמתא חמירא מנגודי כדאמרינן בפסחים [נב א'] במערבא ממנו אנגידא וכו' ורב הונא ודאי להחמיר אתי דהא קאמר נגודי נמי. שיטה ישנה והריטב"א ז"ל:

וכן כתבו התוספות ז"ל אלא דלא מכרעי מדקאמר נמי דאפשר דלא הוו גרסי נמי אלא מדהוה בתרא עיין בתוס':

באבל רבתי. כתב רש"י ז"ל מסכת היא וקורין אותה מס' שמחות וזו היא משנה ראשונה הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו. פי' לפירושו הוקשה לו ז"ל אמאי קראו אותה מסכת שמחות ולא קראו אותה על שם תחלת המסכת כמו מסכת משקין מסכת ביצה. ותירץ ז"ל לפי שהמשנה הראשונה הגוסס לכך לא קראו אותה על שם תחלתה דאין קוראין שם של פורעניות כנ"ל:

ואי גייסי בהדדי כלומר שאנו מכירין בהן שאין מתביישין זה מזה אפילו מהאירוסין נפרעת על ידי אחר. ר' יהונתן ז"ל:

מתניתין אלו נאמנין להעיד בגדלן מה שראו בקטנן פי' דאף ע"ג דלעדות גדול בעינן כדכתיב ועמדו שני האנשים ובעדים הכתוב מדבר ובעינן נמי שתהא תחלתו וסופו בכשרות כדאיתא בפ' מי שמת ומסכת גיטין ובדברים אלו שבמשנתנו הקלו אע"פ שתחלתן היה בפסלות מטעמא דמפרש בגמרא:

נאמן אדם לומר זה כתב ידו של אבא פי' ואף על פי שלא הכירו אלא כשהוא קטן

וה"ה נמי דשרינן הכא ממילא להעיד על חתימת קרובו והכא לא אתא לאשמועינן הא משום דפשיטא ליה דהכא אינו מעיד על קרובו בשום דבר אלא על כתב ידו ואין זה מעלה ומוריד לקרובו כלל ונראין הדברים דה"ה שהדיינין המקיימין העדות יכולין להיות קרובים לעדי השטר שהרי אינן דנין על קרובם כלום אבל צריך שלא יהיו העדים המעידים על הכתב והדיינין המקבלין עדותן קרובין אלו לאלו ואף על פי שהדיינין המכירין חתימות ידי עדים אין צריכין להעיד בפניהם ואפילו העד נעשה דיין משום דקיום שטרות דרבנן כדאיתא לעיל אפילו הכי יש לחוש בזה משום לתא דעלמא שלא יהיו הדיינין קרובים לעדים שהוא פסול כדאמרינן בירושלמי אין מעידין לא זה על זה ולא זה עם זה ולא זה בפני זה ושם פירשו הטעם שאם הוזמו הרי הן נהרגין על פי קרוביהן שהעידו עמהם או שדנו אותם ולפי הטעם יכולין דיינין לדון שטר שהוא חתום בקרוביהם דהא בעדות בשטר ליכא הזמה שמא איחרוהו וכתבוהו וכדפרש"י בסנהדרין אבל אין זו שיטת גמרא דילן דהזמה מילתא אחריתי הוא ומעלמא קאתי להו עונש וכדאיתא במסכת סנהדרין [כח א'] גבי הא דתנן שלשה אחין ואחד מצטרף עמהן הרי אלו שלש עדיות והן עדות אחת להזמה וטעם פסול דקורבא בגמ' דילן גזרת מלך הוא שלא יהא הדבר נגמר על פי קרובין שהם כגוף אחד וכשהעדים קרובים זה לזה אינן חשובים אלא כעד אחד וכשהעדים קרובים לדיינין הרי הוא כאילו העד עצמו נעשה דיין אחד שהעיד ואין כאן דין שלם וכיון שכן יש לגזור זה אפילו לקיום שטרות דרבנן שלא יקבל דיין עדות קרוביו. וכן דעת מורי הר"א הלוי ז"ל. אבל יש מרבותי אומרים דבקיום שטרות כיון שהעד שהעיד נעשה דיין אף נעשה דיין על עדות קרובו וכן היתה הדעת מכרעת ודכ"ע צריך שלא יהו עדי הקיום קרובים זה לזה דאם כן אין כאן אלא עד אחד וכן אתה אומר בדיינים צריך גם כן שלא יהיו העדים ולא הדיינים קרובים לא למלוה ולא ללוה שאם כן הרי השטר נגבה בעדות קרובים או בדיינים קרובים נמצאת אתה אומר שלא הותרה קורבה בקיום אלא שיהיו המקיים או הדיין קרוב לעד החתומים או שיהא העד קרוב לדיין לדעת קצת [רבותי] ודעתי ובשאר מילי כולהו הקרוב פסול. הריטב"א ז"ל:

גמרא הא דאמר רב הונא בריה דרב יהושע והוא שיש גדול עמו לא קאי אלא אקיום שטרות ואיצתה בהינומא דאפוקי ממונא נינהו דאילו אתרומה ובית הפרס ובתחום שבת אי כשיש גדול עמו תיפוק ליה דאותו גדול נאמן לבדו. שיטה ישנה:

והוא שיש גדול עמו דייקי קצת רבנן ז"ל דדוקא גדול עמו בעינן אבל רחוק לא בעינן כי אף על פי ששני העדים המקיימין קרובים לעדים החתומים הרי הם כשרים אם אינם

קרובים זה לזה וכן נראין הדברים אף על פי שהיה אפשר לדחות הראיה דהכא מאי דאצטריכא ליה למימר לפום מתני' נקט דאילו במתני' לא אתא לאשמועינן מידי אלא לענין קטנות והא דבעינן גדול עמו היינו לדברים השנויין במשנתינו שצריך שני עדים כגון זה אומר כתב ידו של אבא וכגון שמעיד על האשה שיצאת בהינומא אבל לענין תרומה אין צריך לצירופו של גדול ואם כן באותו גדול סגי דהא מעלין לתרומה על פי עד אחד ואף על גב דאוקים להא דתרומה כרבי יהודה דסבר אין מעלין לתרומה על פי עד אחד וכדאיתא בגמרא הא מתני' בתרומה דרבנן היא ואפילו לרבי יהודה מעלין לתרומה על פי עד אחד דמתרומה דרבנן ליוחסין לא מסקינן כדאיתא בפירקין דלעיל ולענין תחומין דרבנן נמי בעד אחד סגי וכן לטומאת בית הפרס. הריטב"א ז"ל:

משום דאית ליה אימתיה וכשמלמדו נותן עיניו בכתיבתו וכדי לכתוב כמותו אבל אביו דליכא אימתא כו'. תלמידי הר"י ז"ל:

אבל אחיו דלא הא ולא הא אימא לא קמ"ל פי' ומתני' לא זו אף זו קתני ומסתברא דכיון דקתני אחיו דלא הא ולא הא ה"ה לאדם רחוק דעלמא דמאי שנא ותנא דמתני' נקט הנהו דמסתמא שכיח גביה וידע כתבא דידהו. הריטב"א ז"ל:

וכבר כתבתי במתני' מה שכתבו תלמידי הר"י ז"ל בזה. והרא"ש ז"ל כתב בתוספותיו וז"ל זה כתב ידו של אחי ודוקא אהני תלת אבל איניש דעלמא לא מפורש בירושלמי ע"כ ועיין בפסקין:

הימנוהו רבנן בדרבנן. ואם תאמר וכיון דמילתיה דרבנן הוא למה אינו נאמן להעיד אפילו כשהוא קטן לגבי תרומה וכולהו איסורין דהא נאמן קטן בבדיקת חמץ כדאמרינן בפ"ק דפסחים הכל נאמנים על ביעור חמץ אפילו קטנים ופירש טעמא התם משום דבדיקת חמץ דרבנן. ויש לומר דהתם רגלים לדבר לפי שבדיקת חמץ מצויה בכל שנה וכולם מתעסקין בה הילכך אפילו תינוקות דייקי בה [משא"כ באידך דמתני' דלא דייקי בה] טפי ואמר בדמי ובפרק הגוזל האמינו קטן לומר בכאן יצא נחיל זה כשהיו בעלים מרדפין אחריהם ואלו מסיחין לפי תומם ואומרים מכאן יצא נחיל זה והיינו טעמא משום דהתם קנין דרבנן כדאיתא התם ובכה"ג שבעלין מרדפין אחריהם והם מל"ת רגלים לדבר דקושטא אמרו והוא שאומרים כן לאלתר כדאיתא בירושלמי. הריטב"א ז"ל:

וז"ל שיטה ישנה ואית דגרסי התם בדיק ליה. ויש לתרץ לאותה גירסא דהתם מהמניה משום דאי בעו מצו למבדקיה השתא בפנינו והרי בידם לתקן וליכא לאקשויי תרומה נמי הרי בידו להאכילו בתרומה דאיכא למימר קטן לא יכול להחזיקו בתרומה דאין מעשיו כלום. וקשיא לי אם כן בית הפרס דבידו לתקן ולנפח אמאי לא הימנוהו עליו בקטנו.

ויש לומר דילמא קטן לא ידע למנפח וידע לבדוק מחמץ שרגיל בו. אמי"ץ. ועוד יש לומר התם דשב ואל תעשה הוא הימנוהו שלא להצריכו בדיקה אבל לעשות מעשה על פיו כגון לתת תרומה ולעשות טהרות בבית הפרס ולאפוקי ממונא לא מהמנינן להו א"נ יש לומר דברים הקבועים לעולם כגון מצות בדיקה שקבועה בכל שנה בההיא מהמנינן להו בדרבנן ולא נהירא דאם כן בתחומין אמאי לא ובעירובין פרק כיצד מערבין נמי גרסינן גבי תחומין לא אמרו חכמים הדבר להחמיר אלא להקל ואפילו עבד ושפחה נאמנין ואילו קטן לא קתני וטעמא דעבד ושפחה דמהימני מפני שגם הם מוזהרין במצות שבת כמו האנשים ועוד דשבת היא מצוה תדירה בכל שבוע ובדברים שהם ענין צרכי הבית ותדיר בכל יום נשים נאמנות אפילו בדאורייתא כגון בנקור בשר ובמליחתו ובספירת נדה. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל י"ל דהתם שאני דהא מוקמינן לה כדאמרי אנן בדקנוה דכיון דאינהו גופייהו בדקו לה דייקי טפי אבל הכא דילמא אמרי בדדמי ואפילו לספרים דגרסי התם כגון דאמרי בדיק ליה איכא למימר דכיון דבדיקת חמץ שכיח בכל שתא וכלהו מתעסקין בה אף תינוקות דייקי בקטפי אבל בדמיון כתיבות א"נ באשה יוצאה בהינומה ודאי לא דייקי בה כולי האי דבשמחה בעלמא תינוקות עסוקין ולא דייקי בעיקר מילתא שפיר כנ"ל. ע"כ:

כיון דרוב נשים וכו'. גלויי מילתא בעלמא הוא אין פירושו דכיון דגלויי מילתא הוא לא משקר דהא אין אנו חוששין שישקר מדעת אלא שיטעה במחשבתו משום דבקטנו לא דק. ועוד א"כ בתחומין דגלויי מילתא בעלמא היא מאי שנא דמהימנינן ליה משום דתחומין דרבנן אלא ה"פ כיון דרוב נשים בתולות נשאות לא היינו צריכין לעדות גמורה אלא בפרסום דתרי בעלמא סגי ובגלויי מילתא שיצא הדין לאור ויתפרסם הדבר בלא גמגום וכך פרש"י ז"ל. שיטה ישנה:

וליחוש דילמא עבד כהן הוא. ואם תאמר וכי הוי עבד מאי הוי דהא ראוי לאכול בתרומה למכירה ולשחרור ליכא למיחש כדמוכח בסמוך ואפילו לרבי יוסי ותו כי אמרינן בפרק דלעיל חלוק גרנות חזקה לכהונה אמאי לא פרכינן כי הכא דניחוש דלמא עבד כהן הוא ולא עוד אלא דבההיא ליכא לאוקמה דלא כר' יוסי כדאמר הכא דההיא ע"כ ר' יוסי היא כדמוכח לעיל. ויש לומר דמתניתין קתני שהוא נאמן עליו לתרומה בתורת כהן גמור וכדאמרינן לעיל כי אמרינן דנהיג ביה מנהג בנים דאלמא נאמן עליו להאכילו לו ולבניו בתרומה בתורת כהן וכיון שזה המעיד הוא קטן באותה שעה איכא למיחש שמא עבד

ונהי דהוא גופיה אכיל בתרומה אבל לבני ביתו אין להאכיל אבל בההיא דלעיל שהמעיד הוא גדול ומעיד בפני שהיה מחלק בתורת כהן תו ליכא למיחש מידי.ע"כ הריטב"א ז"ל: **מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי וכו'**. והילכך הכא נמי כיון שמעיד שהיה יוצא מבית הספר לטבול ודאי מוכחא מילתא שכן בדין שאם היה עבד לא מניחו רבו ללמוד תורה בקביעות עם מלמד דאסור לאדם שילמד את עבדו תורה. תלמידי הר"י ז"ל:

ולא והתניא וכו'. פי' ובלא זה לרבי יהושע בן לוי בלחודיה לא תקשי ולא מידי דהוה יכילנא לשנויי דשאני בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה וכמו שחילק הרמב"ם ז"ל בה' ת"ת לגבי לימוד הבת דהויא לה כאלו מלמדה תפלות ומיהו במתני' דקתני יוצא מבית הספר דסתמו היינו תורה שבכתב הילכך קשיא כנ"ל:

לאכול בתרומתו בתרומה דרבנן פי' לתרומה דרבנן מהימנינן להו אבל לא להאכילו בתרומה דאורייתא. וכן נראה מפרש"י ז"ל. וקשיא ליה למורי יצ"ו והא אתי לאסוקיה מתרומה דרבנן לתרומה דאורייתא ותירצה בתרומה דרבנן בחוצה לארץ דליכא למגזר משום תרומה דאורייתא אי נמי בתרומה דרבנן בארץ ולרבי יהודה דאמר מעלין מתרומה ליוחסין שאין מעלין מתרומה דרבנן לתרומה דאורייתא דהוי כמאן דמסקא ליה ליוחסין כדאמר רבי יהודה דאין מעלין לתרומה על פי עד אחד משום דהוי כמאן דמסקינן ליה ליוחסין וכן משמע מדתריצנא לעיל וכי מסקינן ליוחסין מתרומה דאורייתא מתרומה דרבנן לא מסקינן ומינה משמע דמתרומה דרבנן לא מסקינן לדאורייתא כיון דלא מסקינן מינה ליוחסין ומתני' ודאי ר' יהודה כדמוקים לה לקמן דאמרינן תנן כמ"ד אין חולקין וכו' ומפרשינן טעמא דר' יהודה משום דמעלין מתרומה ליוחסין. ר"ת. שיטה ישנה:

דף כח:

וז"ל הרשב"א ז"ל לטבול ולאכול בתרומתו וכו'. ואם תאמר אתי לאסוקיה מתרומה דרבנן לתרומה דאורייתא איכא למימר בתרומת חוצה לארץ דליכא למיחש. ע"כ:

ושהיה חולק וכו'. ודילמא עבד כהן הוא וכו'. פי' היכי יהבינן ליה אפומא דהאי אפילו תרומה דרבנן ודילמא עבד כהן היה כשחלקו לו על הגורן ועכשיו נשתחרר או נמכר לישראל. שיטה ישנה:

תנן כמ"ד אין חולקין וכו' וכיון דפלגו ליה לדידיה הרי זה כמי שמעיד שראו חולק על הגרנות בחזקת כהן ולא בחזקת עבד מהמנינן ליה להאכילו בתרומה דרבנן:

וכתב הריטב"א ז"ל תנן כמ"ד אין חולקין תרומה לעבד וכו'. כלומר כרבי יהודה דאמר הכי וכדמפרש ואזיל. איכא דקשיא ליה דהא טעמא דרבי יהודה לפי שבמקומו היו

מעלין מתרומה ליוחסין ההיא בתרומה דאורייתא היא ואילו למתני' אוקימנא בתרומה דרבנן לדברי הכל אין מעלין ממנה ליוחסין. ויש לומר שזה שמעיד עליו בתרומה דאורייתא הוא מעיד שראהו חולק בגורן אלא דאנן לא מהמנינן ליה אלא לתרומה דרבנן. וכן תירץ השר מקוצי ז"ל:

במקומו של רבי יהודה היו מעלין מתרומה ליוחסין וכו'. פי' לאפוקי מעבד ולאסוקיה לכהונה נמי. אין מעלין מתרומה ליוחסין פי' ואפילו לאפוקיה מחזקת עבד ולהשיא בת ישראל ולישא ישראל את בתו דדילמא בתורת עבד חלקו לו תרומה. שיטה ישנה:

דילמא עבד הוא. פי' עכשיו נשתחרר ונוטל שלא כדין. תנן כמ"ד דאין חולקין תרומה לעבד וכו'. ואם תאמר אכתי קשה דילמא עבד כהן הוה ואפילו ר' יהודה לא קאמר אלא בתרומה דאורייתא דמעלין ממנה ליוחסין אבל בתרומה דרבנן דאין מעלין ממנה ליוחסין מודה דחולקין לו בלא רבו ומתני' אוקימנא בתרומה דרבנן. ולאו מילתא היא דודאי הא דמהימנינן ליה לקטן היינו דוקא בתרומה דרבנן. אבל הא דאמר קטן שהיה חולק עמו בגורן בתרומה דאורייתא קאמר שראו שחלקו לו תרומה דאורייתא בגורן דליכא לספוקי בעבד ועל פיו הוא אוכל בתרומה דרבנן. ואם תאמר לרבי יוסי נהי דאין מעלין מכל מקום הוה ליה למימר שאין חולקין שמא אחר שישתחרר כדפריך הכא תלמודא. ויש לומר משום דלא שכיח כלל שישאל תרומה לאחר שנשתחרר לא בתורת עבד ולא בתורת כהן שירא דילמא יבדקו אחריו ויוציאו עליו קול עבד ולא חיישינן שמא ימכרנו לישראל וישאל תרומה שהרי מזונותיו על רבו ואין אדם חוטא ולא לו ולכולי האי לא חיישינן שיאמר לו צאי מעשה ידיך למזונותיך ותדע שכך הוא שהרי בפרק נושאין מפרש תלמודא טעמא שאין חולקין תרומה לעבד משום דילמא אתי לאסוקיה ליוחסין. ואמאי תולה הטעם בזה לוקמיה אפילו כמאן דאמר אין מעלין והא דאין חולקין משום דחיישינן פן ישאל אחר שישתחרר כדפריך הכא תלמודא וכן מפרש התם טעמא דאין חולקין לאשה משום גרושה אלא ודאי משום דלא שכיח כלל ומכל מקום פריך הכא שפיר דילמא עבד כהן הוה משום דבחששא כל דהו אין להעלותו לתרומה. הרא"ש ז"ל: תנן כר"י דאמר אין חולקין תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו דסבר מעלין מתרומה ליוחסין וא"כ האי דיהבו ליה בלא רבו בודאי לאו עבד הוא. הרא"ה ז"ל:

במקומו של ר' יוסי לא היו מעלין מתרומה ליוחסין. קשיא לן והא מכל מקום נפיק מינה חורבה דזמנין דמשחרר ליה או דנפק בשן ועין ואתי למיתן ליה תרומה ואפשר דלכולי האי לא חיישינן משום דסבירא לן המשחרר עבדו עובר בעשה וכדאמרן לעיל דסמכינן אאסור לאדם שילמוד עבדו תורה וליוצא בשן ועין כיון דמילתא דלא שכיח

הוא לא חיישינן ועוד דאית ליה קלא ולא מהדר איהו בבית הגרנות למיתן ליה תרומה דעון מיתה הוא אבל ליוחסין ודאי חיישינן משום מעלה דילמא רוצה לישא מיוחסת כדי לבא בקהל. ומיהו מקשי וניחוש שמא עבד כהן הוא ועכשיו נשתחרר שהרי הוא בחזקת בן חורין ואין רשות רבו עליו וכל שכן לענין יוחסין דחוששין שמא ברח ולא נשתחרר נמי כלל. הרמב"ן. וכן כתב הרשב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל במקומו של רבי יוסי לא היו מעלין מתרומה ליוחסין. איכא דקשיא ליה אכתי היכי חולקין תרומה לעבד אם אין רבו עמו והא נפיק מינה חורבה דזימנין דנפיק לחרות או דזבין ליה ישראל ואזל ושקיל תרומה ויש לומר לשחרור לא חיישינן כיון דקיימא לן כל המשחרר עבדו עובר בעשה. דנפיק נמי בשן ועין לא חיישינן דמילתא דלא שכיחא הוא. דזבין ליה לישראל נמי לא חיישינן דמשוי נפשיה בעון מיתה דקא אכיל. כיון שרבו חייב במזונותיו. והא דאמרינן דמהימני לומר שהמקום הזה בית הפרס. ליכא לפרושי כגון שהיה בחזקת טומאה. דאהא לאו מהימני לאפוקי מחזקה דאורייתא. אלא כגון שהיה בחזקת טהרה ובזו נאמנים לעשותו בית הפרס לומר שהם תולין עליה לא אוכלין ולא שורפין כיון שהוא מדבריהם. והא דאמר רב יהודה מנפח אדם כו' עד ברגל כתיבנא לה בעירובין ועד כאן היינו באין בשבת וכו' עד סוף פרקא ותו לא מידי:

סליק פרק שני

פרק שלישי

דף כט.

אלו גרסינן בלא ויו דויו מוסיף על ענין ראשון כדפי' רש"י ז"ל בפי' החומש ובפ"ק דשבת גרסינן אלו תנן או ואלו תנן הני דבעינן למימר לקמן או ואלו תנן הני דאמרן. הרא"ש ז"ל: ויש ליישב קצת דקאי אמאי דתנן בפ"ק דיש בתולות שכתובתן מאתים ויש שכתובתן מנה דהכי נמי יש נערות שיש להם קנס ויש שאין להם קנס ונמשכו המשניות עד הכא ולהכי לא תני הך מתני' עד השתא:

אלו נערות וכו'. לקמן בגמרא אמרינן נערה אין קטנה לא ויש לפרש דלא ממתני' דייקינן לה דלישנא דנערות משמע נמי קטנה תדע דבקרא נמי כתיב נערה וסברי רבנן דלא אתא למעוטי אלא בוגרת אלא קושטא דמלתא אקדים וקאמר נערה אין קטנה לא ואסיפא דמתני' סמך דתנן כל מקום שיש מכר אין קנס וכן פירשו התוספות לקמן וליתא דמלישנא דמתני' דהכא נמי דייקינן לה דקתני ואלו נערות דלא הוה ליה למתני אלא אלו שאין להם קנס מדקתני נערות לישנא יתירא ש"מ דאתא לאשמועינן דוקא נערה

ולא קטנה ואין לך לומר דדילמא לא אתא למעוטי אלא בוגרת דאם כן למה לי משנה יתירא דהא בוגרת פשיטא דאין לה קנס דנערה כתיב וכן כתב הרמב"ן ז"ל לקמן בלישנא קמא וז"ל נערה אין קטנה לא אי קשיא דילמא למעוטי בוגרת כדכתיב נערה באורייתא ודייקינן בוגרת לא ומני רבנן היא. לא תקשי ממשנה יתירא דייקינן דאי הכי ליתני אלו שיש להם קנס פשיטא דבוגרת אין לה קנס דנערה כתיב מדקתני נערות ודאי הא קמ"ל דקטנה אין לה קנס. אי נמי רישא נקט ומסיפא דוקא כדקתני בשלהי פירקין כל מקום שיש מכר אין קנס וסיפא גלי ארישא דנערות דוקא. זה הנ"ל. ע"כ:

ומלשון רש"י ז"ל משמע כלישנא קמא דכתב הכא במתני' וז"ל אלו נערות. דוקא נערה משהביאה שתי שערות עד שתבגר והם ששה חדשים שבין נערות לבגרות אבל קטנה ובוגרת אין לה קנס כתוב בס"י וכן כתב הר"ן ז"ל לשון רש"י ז"ל בפירושיו על ההלכות. אלמא משמע מדכתב הרב ז"ל הכין במשנה אלמא דממתני' דייקינן לה. ואם תשאל כיון דמתני' דלקמן קתני בהדיא כל מקום שיש מכר אין קנס וכו' למה ליה למתני הכא משנה יתירה לדיוקי קטנה לא. תשובתך דלקמן דמייתי לישנא דרבי מאיר גופיה וכדתניא שהיה רבי מאיר אומר כל מקום שיש מכר אין קנס וכו' לא מוכח דס"ל לתנא דמתני' הכי דדילמא נקיט רישא דפלוגתא והדבר ידוע דהיינו דברי רבי מאיר וכדתניא שהיה ר"מ אומר וכו' והיינו דקאמר לקמן זו דברי ר"מ וכו' מיהו הכא גבי הילכתא פסיקתא קא רמז לן בלישנא יתירא כר"מ לאורויי דהכי ס"ל. ודע שכתבו התוספות ז"ל בריש פרק קמא דמועד קטן דלא בעי תלמודא מאן תנא עלה דסתם מתני' אלא היכא דלא אתא סתמא דמתניתין כר"מ כשאר סתמא וכיון שכן קשיא דהכא בגמרא בעינן מאן תנא ומשני לה כר"מ. ואפשר דרב יהודה גופיה קאמר מאן תנא ומשום דלקמן עלה דאידך מתני' קאמר זו דברי ר"מ. וכתבו התוספות פרק חזקת הבתים (בבא בתרא דף ל"ה) דסתם זו דברי ר"מ וכו' זו ולא ס"ל הכי עיין בתוספות שם. וכן כתב הר"ן ז"ל בפירושיו על ההלכות בפרק קמא דגיטין (דף תקנ"ה ה') [ב א'] דזו ולא סבירא לן כוותייהו קאמר ולהכי קאמר נמי הכא עלה דמתני' דאף על גב דקתני משנה יתירא הכא גבי הילכתא פסיקתא רבי מאיר הוא דקאמר לה הכין ולא סבירא ליה הכי כנ"ל. ואם תשאל עוד אמאי פשיטא לן טפי דנערה אתא למעוטי בוגרת מלמעוטי קטנה. תשובתך הבת מיום לידתה עד שתהיה בת שתים עשרה שנה גמורות נקראת קטנה ואפילו הביאה שתי שערות ולאחר שתים עשרה שנה ויום אחד אם הביאה שתי שערות תקרא נערה ואם לא הביאה שתי שערות עדיין קטנה היא עד עשרים שנה וכשתביא שתי שערות אפילו בשנת עשרים תהיה נערה ששה חדשים ואחר כך תקרא בוגרת הילכך ימי הנערות אפשר שתהיה קטנה כגון

לאחר י"ב אם לא הביאה שתי שערות לכך הקטנה אפשר דקראה הכתוב נערה אבל זמן הבוגרת לעולם לא תהיה בזמן הנערות דששה חדשים בין נערות לבוגרת ואם לא הביאה שתי שערות עד שתהיה בת ל"ה שנה נקראת אילונית ואין לה ימי נערות ומקטנותיה תצא לבגרות וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהלכות אישות. ואפשר דמשום הכי כתב רש"י ז"ל משהביאה שתי שערות וכו' והם ששה חדשים וכו' דוק ותשכח כנ"ל.

ולקמן בגמרא כתבתי עוד ענין אחר בלשון רש"י ז"ל דלא כדפרישנא הכא עיין לקמן:

שיש להן קנס. אין להקשות דאמאי לא קתני נמי בושת ופגם דבוגרת נמי יש לה בושת ופגם באונס והכא קתני נערות למעוטי בוגרת וכדכתיבנא וסתמא דמתני' לא מיירי אלא באונס דגבי אונס הוא דכתיב קנסא ומסתמא אמאי דכתיב בהדיא בקרא קאי מתני' אבל מפתה לא כתיב ביה בהדיא קנס אלא מאונס ילפינן להו ואפילו תימא דמתני' מיירי במפתה וכדאוקי לה רב פפא בפרק בן סורר ומפתה את הבוגרת פטור אפילו מבושת ופגם וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' נערות. יש לתרץ בקוצר דלא קתני אלא קנסא דכתיב בהדיא ונתן האיש השוכב וגו' דאילו בושת ופגם לא כתיב בהדיא. ואין לומר דממזרת ונתינה וכו' אין להם בושת ופגם ומשום הכי לא קתני אלא קנס דאי הכי מאי פריך תלמודא אבל כשרות לא ולמה לשנויי פסולות איצטריכא ליה לישני דמתני' הכי קתני אלו נערות שיש להן קנס לבד ולא בושת ופגם אלא ודאי הנכון כדכתיבנא כנ"ל. וזהו שכתב רש"י ז"ל שיש להן קנס. אם אדם אנסה וכו' כדכתיב ונתן האיש השוכב וגו'.

הבא על הממזרת. בגמ' פריך וכו' דוק ותשכח:

הבא על הממזרת. ויש לדייק קצת למה ליה לאורוכי ולמימר הבא על הממזרת ליתני בקוצר אלו נערות שיש להן קנס הממזרת ונתינה וכו' ולקמן גבי אחותו ליתני הבא על אחותו משום דבעי למתני סיפא אף על פי שהן בהכרת וכו'. ויש לומר דהא אתא לאשמועינן דמיירי בדלא אתרו ביה וכדאוקי לה ר' יוחנן לקמן משום דאין אדם לוקה ומשלם והכא קאמר הבא על הממזרת דלא היתה כאן אלא ביאה לבד ולא התראה ואילו הוה תני הממזרת ונתינה הוה משמע דלעולם הממזרת יש לה קנס. ויש לדייק עוד לשיטת רש"י ז"ל דפי' דנתינה מדרבנן דקתני תנא זו ואצ"ל זו ממזרת ונתינה וכו' ודוחק לשנות כן ויש לומר דלא בא התנא למנות כל הנערות שיש להן קנס כי היכי דליתני הסדר הנכון אלא הא אתא למימר דהני אית להו רבותא וה"ק לא מבעיא בממזרת דאית בה רבותא אלא אפילו בנתינה נמי דהא דוד גזר עליהן ולא מבעיא נתינה דהא מכל מקום לכ"ע אסורה דדוד מיהא גזר עליהן אלא אפילו כותית משום דס"ל דגרי אריות הן. ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל הבא על הממזרת. בגמרא פריך אבל כשרות לא ומשני

פסולות וכו' כנ"ל. ולקמן נכתוב עוד בלשון זה בס"ד:
ועל הנתינה פרש"י ז"ל נתינה מן הגבעונים והיא אסורה לקהל דדוד גזר עליהן כדאמרינן ביבמות ועל שם ויתנם יהושע חוטבי עצים ושואבי מים וגו' קרי להו נתינים. ע"כ. פירוש לפירושו דמדאורייתא אינם אסורים לבא בקהל ובא דוד וגזר עליהן שלא לבא בקהל וכדקס"ד רבא מעיקרא התם בפרק הערל דהוה בעי לאוקמי קרא דלא תתחתן דכתיב בשבעה אומות בעודם ע"ג אבל לאחר שנתגיירו אינם אסורים אלא מדרבנן. ואין לפרש לשון רש"י ז"ל דאסורה לקהל מן התורה ודוד גזר שעבוד כדי שלא יטמעו וכדבעינן למכתב לשיטת ר"ת ז"ל דהא כתב רש"י ז"ל והיא אסורה לקהל דדוד גזר וכו' כדמוכח בהדיא דאיסורן בקהל הוי משום דדוד גזר עליהם ומיהו בפירושי רש"י ז"ל ישנים מכתיבת יד כתוב ודוד גזר עליהם בוא"ו ואכתי אית לן לפרושי לשונו כדפרישנא דאם לא כן ל"ל לרש"י ז"ל למימר הכא דדוד גזר עליהם אי לאו למימר דאינן אסורין לקהל אלא משום דדוד גזר עליהם וכן פירשו כל המפרשים ז"ל לשון רש"י ז"ל הלכך לשיטת רש"י ז"ל אין בנתינים איסור תורה כלל אלא גזרת יהושע ודוד והיינו דקרי להו נתינים על שם ויתנם יהושע וכו' כיון דמשם נולד להו איסורייהו אבל לשיטת התוס' קשה כיון דעיקר איסורייהו מדאורייתא אמאי קרו להו נתינים ותלו מילתייהו ביהושע וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב מהלכות איסורי ביאה דהנתינים איסורן מדברי סופרים והיינו משום דגזר עליהם יהושע ודוד עיין שם בהלכותיו:
וכתבו התוספות ז"ל דאיסורייהו דגזר עליהם דוד היינו שעבוד ומ"ה נאסרו לבא בקהל ומייתו לה מפ' הערל והתם בפרק הערל האריכו התוס' ז"ל בזה עיין שם וכתוב בגליון תוס' ומה שפי' שם שגזר חתנות היינו רוצה לומר שגזר עליהם עבדות כדי שלא יטמעו דהא התם מוכח כולה שמעתא דעבדות גזר עליהם. ע"כ:
והקשה ר"ת ז"ל על רש"י ז"ל דממרן לקמן משמע דנתינה הויא מדאורייתא דקאמר ממזרת ונתינה איכא למאן דאמר ראויה לקיימה וכו'. וכיון דממעטינן לה מקרא משמע דאיסורה מן התורה. ויש לתרץ דאנן הכי קאמרינן למעוטי הנך דאינם ראוים לקיימם ואפי' דהויא דרבנן מ"מ הא אינה ראויה לקיימה ואנן אינה ראויה לקיימה הוא דקא ממעטינן ואפילו שיהיה מדרבנן. ועוד הקשו דגרסי' בסוף פ"ק איזו אלמנת עיסה כל שאין בה לא משום ממזרות ולא משום נתינות ולא משום עבדי מלכים וכו' ומקשינן מ"ש הנך דאורייתא חלל נמי דאורייתא ויש לתרץ דלאחר שפסלן דוד פוסלין את האשה בביאתן מן התורה והכי קאמרינן התם מ"ש הנך דאורייתא פי' משום דודאן פוסלין מן התורה בביאה דנפקא לן ביבמות מכי תהיה לאיש זר וכו' עיין שם בפרש"י ז"ל:

ועוד הקשו דבפרק המדיר אמרינן בגמרא דאלו שכופין אותו להוציא דלהכי לא קתני ממזרת ונתינה משום דרבנן קתני דאורייתא לא קתני. ורש"י ז"ל תירץ שם קושיא זו שכתב שם וז"ל דרבנן קתני. הנך דאיסורא דידהו לא כתיבא באורייתא. פי' לפירושו ואילו נתינה הא כתיבא איסורייהו באורייתא דכתיב מחוטב עציך עד שואב וגו' ומ"מ לא הויא אלא מדרבנן. ועוד הקשו בתוספות דבריש יש מותרות אמרינן ממזרת ונתינה איכא בינייהו מאן דאמר דאורייתא הא נמי דאורייתא ויש לתרץ כל זה דלאחר שגזר עליהם דוד עבדות דמכח זה נאסרו לבא בקהל הדר איסורייהו דאורייתא דהא עבדים פסולים מדאורייתא ומיהו אכתי קשיא דתנן אלו הן הלוקין ממזרת ונתינה לישראל משמע דלקי עלה מדאורייתא. ואין לתרץ דלגבי נתינה המלקות היינו מכות מרדות דהא דומיא דכל הנך דחשיב התם קתני אלמא דלקי עלה מדאורייתא. ואין לתרץ דכיון דגזר עלייהן עבדות קרי כאן לא יהיה קדש ולקי עליה דבהדיא כתב הרמב"ם ז"ל דאין לוקין על לאו זה דהוה ליה לאו שבכללות עיין בפרק י"ב מהלכות איסורי ביאה ובפ' ראשון מה' אישות. וכתוב בקונטריסין קשה נימא שדעת רש"י ז"ל שדוד גזר עליהם עבדות וגזר עליהם שיהיו אסורים משום לאו דלא יהיה קדש ואז הויא ממש דאורייתא ולא קשיא כלל מה שמקשה עליו ר"ת ז"ל. ויש לומר שאם כן היה קשה הא דאמרי' בפ"י יוחסין דחרורי ונתיני מותרים לבא זה בזה ואם נתינה אסורה משום לאו דלא יהיה קדש היאך תהיה מותרת בחרורי אלא ודאי אינו כך. ע"כ:

ואין לשון התוס' מתיישב בזה כלל ומה שכתבתי הוא הנכון. וכן דרכן לעולם לתרץ הקושיא הראשונה כשמקשים התוספות קושיא אחרת. עוד כתבו בקונטריסין אחרים וז"ל הקשה השר אמאי לא מיישבים פי' הקונטרס דדוד גזר על הנתינים משום דעבדות דעבד ושפחה נטמעו בהו ומכל מקום יש להם קנס דמוקמינן לה אחזקת אבהתא כמו שאומרים התוספות לקמן ויש לומר דאותה קושיא דמקשינן מחרורי ונתיני דמותרין לבא זה בזה היה קשה עדיין דאם איתא דנטמעו בהם עבד ושפחה למה מותרין זה בזה. ומורי הרב נר"ו אמר דעיקר הקושיא הוא טעות דנתינים לא מצינו שנטמעו בהם עבד ושפחה דדוקא כותים לבד ע"כ. וכי מעיינת סוגית פרק הערל תשכח ודאי דקושיא זו הויא טעות גמור. ותירצו בתוס' דבכל הנהו נקט נתינה אגב ממזרת וכתב הריטב"א ז"ל וליכא למימר דאגב ממזרת תני נתינה דרבנן כדקתני גרושה וחלוצה דבשלמא חלוצה דדמיא לגרושה קתני אמטולתא אבל נתינה מה שייכא בממזרת. ע"כ:

וכתוב בקונטריסין נקט נתינה אגב ממזרת פי' דאית בה מכת מרדות מדרבנן כך פי' שנץ ע"כ. ואכתי לא מיישבא שפיר ויש לתרץ דדמי נתינה לממזרת דאיסורה איסור עולם וא' זכרים ואחד נקבות ואיסורם מדברי סופרים ובה איסורי ביאה וכו'. ע"כ:

ומיהו מצאתי לאחד מגדולי החכמים מתלמידי הרא"ה ז"ל שהקשה בחידושיו ליבמות בפרק הערל על שיטת רש"י וז"ל ותמיהא מילתא דהא אסיקנא לעיל דכי כתיב בהו בשבעת עממין לא תתחתן בם בגירותן וכו'. ובכולהו דוכתי תנן נתינים באיסורא דתנן בפרק אלו הן הלוקין ממזרת ונתינה לישראל וליכא למימר דהתם באשגרת לישן קתני כי היכי דתני נמי גרושה וחלוצה לכהן הדיוט דבשלמא חלוצה דגזרה דרבנן משום לתא דגרושה רהיט ותני להו תרוייהו תנא באשגרת לישן אבל נתינה אגב ממזרת לא תני תדע דבחלוצה גלי לן תנא מדרבנן דקתני גרושה וחלוצה אינו חייב אלא אחת ופרישנא בפרק עשרה יוחסין אינו חייב אלא על אחת מהן דחלוצה דרבנן היא ואילו בהא לא גלי לן מידי ולקמן בפרק האשה אמרו אמר רב חסדא ממזרת ונתינה איכא ביניהו מאן דאמר דאורייתא וכו' וכן בסוטה פרק משוח מלחמה תנן רבי יוסי אומר הירא ורך הלבב אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל וכו' ואמרינן עלה בהדיא דלרבי יוסי בעבירה דרבנן לא הדר וחלוצה דנקט אשגרת לישן הוא אלמא מילתא פשיטא בכולהו תנויי דנתינה דאורייתא דאע"ג דלא אקשינן לעיל מהני מתני' לסברא קמייתא דרבא דהוה שרי נתינים מדאורייתא משום דכיון דאהדרינהו מגופיה דקרא מאי תו נידוק עליה ממתניתין ע"כ. והתוס' ז"ל כתבו וז"ל ומכל מקום אין נראה לר"ת פירושו דהא מסיק רבא בהערל דבגירותן אית להו חתנות וכל היכא דחשיב נתינה בהדי ממזרת איירי בגירות כמו הכא דבגיותן לית להו קנס כדאמרינן לעיל בפ"ק יהבינן לה קנס וכו' וכן בקידושין וכו' פי' לפיכך אין נראה לר"ת ז"ל פירושו דאיירי בדרבנן דהא מסיק רבא בהערל דבגירותן כו' פירוש מעיקרא הוה בעי לאוקמי קרא דלא תתחתן דכתיב בשבעה אומות בעודן ע"ג אבל כשנתגיירו לא אסירי אלא מדרבנן והדר ביה רבא משום דלא שייך בהו חיתון קודם שנתגיירו ואין להקשות דאכתי מנא לן דאיירי כל הני בדאורייתא אכתי איכא למימר דלא איירי אלא בדרבנן דלמסקנא בגיותן הוה דרבנן וכל הני מיירי בגיותן ונקט נתינה אגב ממזרת כי היכי דמתרצי התוספות למאי דס"ל בהערל דבגירותן לית להו חתנות ומיירי כל הני בגיותן הכי נמי מצינן למימר למסקנא ומיירי בגיותן ואכתי מנא לן דאיירי כל הני בדאורייתא דהא ודאי לאו קושיא היא כלל דכל היכא דחשיב נתינה בהדי ממזרת איירי בגירות כמו הכא וכו' הלכך משמע דכל היכא שמזכיר נתינה מיירי באיסורא דאורייתא:

ודע שרש"י ז"ל פי' בפרק אלו הן הלוקין נתינה מן הגבעונים היא והמלקות משום לא תתחתן בם ע"כ. משמע דבעי לפרושי דמתני' דהלוקין מיירי בגיותן ולמאי דאסיק אדעתיה רבא קרא דלא תתחתן בם מיירי בגיותן וכדכתיבנא ולרש"י ז"ל הכי הוא הלכתא כדאסיק רבא אדעתיה ולא כדאסיק. ועוד הקשה ר"ת ז"ל לפירושי רש"י ז"ל כיון דעבדות ממש גזר עליהם שמתוך כך נאסרו לבא בקהל משום לא יהיה קדש א"כ אמאי יש להם קנס הא תנן בהדיא במתני' דשפחה אין לה קנס ויש לתרץ דשאני נתינה דמנטרא נפשה ואם תאמר מעתה אף אנו נחלק ונאמר דשאני שפחה משומרת משאינה משומרת וכיון שכן קשיא אמאי מחלק מתני' בין פחותה מבת שלש שנים ויום אחד ליתירא מבת שלש שנים דהא ודאי פשיטא דפחותה מבת שלש שנים ויום אחד בתוליה חוזרין כדאיתא בכמה דוכתי לפלוג וליתני בדידיה דאפי' יתירות מבת שלש שנים ויום אחד יש לה קנס ובמשומרת ויש לומר דלא איצטריך דכבר אשמועינן במתני' דנתינה דהיינו שפחה משומרת וקתני דיש לה קנס והלכך בעי לחלוקי באינה משומרת בין פחותה ליתירה. ומ"מ קשה דאמרינן בירושלמי דשפחה אפי' משומרת אין לה קנס ומיהו יש לחלק דשאני שפחה דסתם שפחה אינה משומרת ולהכי לא חלקו חכמים בהן ואמרו דכל שפחה אין לה קנס אבל נתינה דהוה אומר שלימה וסתמייהו דמנטרי נפשייהו ולא הוה בחזקת הפקר כמו השפחות אלא שדוד גזר עליהם עבדות הילכך אין לנו להוסיף ולפטור הבא עליהן מקנס. אבל אכתי קשה דתנן בפרק עשרה יוחסין דחרורי ונתיני מותרין לבא זה בזה ואמאי והא חרורי אסירי בשפחה כדתנן לישא שפחה אינו יכול מפני שחרור שבו ויש לתרץ קושיא זו דלאו ממש גזר עלייהו עבדות ליאסר בלא יהיה קדש ומיהו אין לתרץ כן קושיא ראשונה דקנס דכיון דגזר עלייהו עבדות שמתוך כך נאסרו לבא בקהל הרי בעל כרחך אתה פוטרן מקנס דכיון דמכח הגזרה נאסרו לבא בקהל פשיטא ודאי דהכי נמי פטורין מקנס דאינו בדין שנוציא ממון מישראל כדי ליתן להם כיון דגזר עלייהו עבדות עד שמתוך כך נאסרו לבא בקהל וקרא צווח ואומר ונתן האיש השוכב וגו' ולו תהיה לאשה וכיון דמכח גזרתו נאסרו לבא בקהל הכי נמי דאין להם קנס כן משמע מלשון התוס' ז"ל אבל יש לחלק כיון דמנטרא נפשה יש לה קנס וכדכתיבנא. ונראה לר"ת ז"ל דנתינה אסורה מדאורייתא משום לא תתחתן כדמסיק רבא בהערל ודוד לא גזר עלייהו אלא שעבוד כו' ככתוב בתוס' וקשיא להו לתוספות דקאמר התם כל מי שיש בו שלשה סימנין הללו ראוי לידבק בהו בישראל משמע דהיינו לישא אשה מישראל ואם אסורין מדאורייתא מלא תתחתן אפי' שיהיו בו שלשה סימנין הללו אסירי וקיימי אטו פסול גומל חסד יהיה מותר לבא בקהל אבל לשיטת רש"י ז"ל שדוד הוא שרחקן

ניחא ותירצו בתוס' דלאו לישא מהן קאמר אלא להיות בן חורין כמותן והקשו עוד בתוס' דקאמר התם בימי רבי בקשו להתיר נתינים אמר רבי אם חלקנו נתיר חלק מזבח מי יתיר וקשה דכיון דאסירי מן התורה מלא תתחתן בם היאך בקשו להתירן וכ"ת דלא היו רוצים להתירן לבא בקהל אלא לפוטרן מעבדות אכתי קשיא מה השיב להם ר' יתירו חלק עד ה' ויפקיעו השעבוד ולא יהא שום שעבוד עליהם כל זמן שאין בית המקדש קיים ולכשיבנה בית המקדש במהרה בימינו ישתעבדו במקדש כלם. ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דהם בקשו להתירם לבא בקהל והשיב להם רבי חלק מזבח מי יתיר והלכך הוה ליה חציו עבד וחציו בן חורין ואכתי אסירי לבא בקהל משום צד עבדות שבהם אבל לשיטת התוס' קשיא ותירצו התוס' דהם בקשו לפוטרן מעבדות שיהיו בני חורין לגמרי ולא יקרא עוד שם עבדות עליהם ואמר להם רבי דאין יכולין להפקיע חלק מזבח והם לא רצו אלא שיהיו בני חורין לגמרי אבל להפקיע קצת ולהניח קצת לא רצו. והתוס' ז"ל שם בפרק הערל תירצו דה"ק חלק מזבח מי יתיר וכיון שאין אנו יכולין להפקיע שעבוד המזבח אף שעבוד שיש לנו עליהם לא נתיר שאם נתיר חלקנו למחר יבנה בית המקדש ותשתכח תורת שעבוד מהם אף של חלק מזבח. והקשו עוד בתוס' ז"ל לפי שטתם דכיון דלא באו אלא לפוטרן משעבוד אפילו חלק מזבח יתירו דהפקר ב"ד הפקר בזה"ב ותירצו דלא אמרן הפקר ב"ד הפקר בזה"ב אלא לצורך אבל זה אינו צורך כל כך ומכל מקום חלקנו נתיר אפי' שלא לצורך דלא מטעם הפקר ב"ד נגעו בה כיון דאין כאן אלא הפקעת שעבוד בעלמא אבל לשיטת רש"י ז"ל משום דבקשו אותם להתיר לבא בקהל אף חלק העדה לא מצי להתיר אלא מטעם הפקר ב"ד הפקר בזה"ב ולכך כתב רש"י ז"ל התם בפרק הערל חלקנו נתיר דיכולין ב"ד להפקיר ולהתיר חלקם של ישראל דקי"ל הפקר ב"ד הפקר בזה"ב כנ"ל. והלכך לשון התוס' ז"ל שם בפרק הערל נתינים דוד גזר עליהם פי' רש"י ז"ל שלא יהיו ראוים לבא בישראל כדכתיב והגבעונים לא מבני ישראל המה ולקמן פריך וכי דוד גזר עליהם והלא משה גזר עליהם דכתיב מחוטב עציך עד שואב מימיך ולא כללינהו לא בכלל ישראל ולא בכלל גרים אלמא דעבדים מקרו ועבדים פסולים הם ומשני משה גזר להההוא דרא ופריך ואכתי יהושע גזר עליהם דכתיב ויתנם יהושע וגו' אלמא עבדים הם ולדורות הבאים גזר דכתיב ולא יכרת מהם חוטבי עצים ומשני יהושע גזר לבית המקדש דכתיב ולמזבח ה' וכשחרב הבית פסק מהם פסול עבדות דיהושע וחלה עליהם גזרת דוד דחתנות וקאמר חלקנו נתיר משום דהפקר ב"ד הפקר בזה"ב וכו' ופליגא דרבי חייא דאמר רבי חייא חלק עדה לעולם אסור עד שיתירוהו אבל חלק מזבח לא אסרו דוד רק בזמן שבית המקדש קיים והוסיף על גזרת יהושע בחלק עדה

בלבד שלא נתנם יהושע לעבדים רק בזמן שבית המקדש קיים כן שיטת הקונטרס. ועתה משמע מתוך פירושו שהוא סובר שאין נתינים אסורין רק מדרבנן דגזר דוד עליהם שלא להתחתן בהם וקשה דבפרק אלו הן הלוקין חשיב הבא על הנתינה אלמא מדאורייתא הוא י"ל דמכת מרדות מדרבנן קאמר שכן צריך לומר לעיל דבעי למימר דאסירי מדרבנן כדפ"ל ומכל מקום קשה היאך קאמר חלקנו נתיר והלא אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין כיון שהיו אסורים מחמת שגזר עליהם דוד חתנות ובמקום אחר פי' הקונטרס שדוד גזר עליהם עבדות דומיא דיהושע וממילא הם אסורים לבא בקהל והשתא ניחא ההיא דאלו הן הלוקין דאיכא לאו דלא יהיה קדש כמו בשפחה. ע"כ:

והא כתיבנא לעיל דאין לוקין על לאו זה ואכתי הקושיא במקומה עומדת. עוד כתבו תוס' הר"ף ז"ל וניחא נמי הא דקאמר חלקנו נתיר לפי שלא היו אסורים רק מחמת עבדות ויכולין ב"ד להפקיר הממון וממילא משתרו לבא בקהל ומ"מ קשה דאמאי משתרו משום דפקע מהם עבדות והלא הם אסורין מן התורה כיון דנתגיירו דשייך בהו חתנות כדקאמר רבא לעיל וכן קשה היכי קאמר בפרק אלו נערות דנתינה יש לה קנס וקאמר דשפחה אין לה קנס וכ"ת ה"מ שפחה דאינה בחזקת שמור אבל נתינה שהיא משומרת שהרי יש לה מנהג יהדות יש לה קנס. הא מוכח בירושלמי דבין משומרת ובין לא משומרת אין לה קנס לשפחה. ועוד קשה בסוף פרק האומר בקדושין קרי לנתינה יש קדושין ועבירה ואילו בשפחה אין קדושין דכתיב עם הדומה לחמור. ונראה לר"ת דודאי מן התורה הם אסורים דמשבעה עממין הם וכי גיירי שייך בהו לאו דלא תתחתן בם ודוד גזר עליהם שעבוד בעלמא שיהיו משועבדים לישראל דכתיב לא מבני ישראל המה שאינם בני חורין כישראל והא דקאמר אינו ראוי לידבק בהם מפני שאינם ב"ח כמותם והשתא פריך שפיר וכי דוד גזר עליהם שעבוד משה גזר עליהם שעבוד שיהיו חוטבי עצים ושואבי מים וניחא שפיר דקאמר חלקנו נתיר להפקיע השעבוד ומ"מ יהיו אסורים משום לאו דלא תתחתן וגם ניחא שפיר דודאי כיון שהיו אסורין משום לא תתחתן אין בהם דין עבדים בשביל השעבוד. עד כאן:

ובגליון תוס' בפרק הערל כתוב לר"ת צריך ליישב מכל הנהו דמשמע דאין בנתינים צד עבדות ושמא לר"ת נמי לא הוו עבדים ממש. ע"כ. ועיין שם בתוס'. ותלמיד הרא"ה ז"ל בחידושיו ליבמות פי' בענין אחר וז"ל הנכון הנתינים אסורים לבא בקהל מדאורייתא משום לא תתחתן בם אלא שאין איסור אלא בנתינים הראשונים אבל דורות שנולדו להם לאחר גירות כשרים דכל היכא דלא כתיב איסור דורות בניהם כשרים ובקר' דלא תתחתן

בם ליכא איסור דורות ולא נאמר בהם עד עולם ולא שום ג"ש לדון בהם כן ואתא משה וגזר עלייהו שעבוד בדור ראשון כדי שלא יתערבו בהם והדר אתא יהושע וגזר שעבוד עליהם ועל זרעם כל זמן שבית המקדש קיים וממילא נפסלו לבא בקהל ודוד גזר עליהם שעבוד לדורות עולם ונפסלו לבא בקהל גם כן הלכך כל היכא דמשכחת איסור נתינים מדאורייתא אינו אלא בנתינים הראשונים שנתגיירו וכן פי' החכם הגדול רבי יצחק הלוי ב"ר שמואל הלוי ז"ל וכן עיקר. ע"כ:

וכן פירשו רוב האחרונים עיין במגיד משנה בפרק י"ב מהלכות איסורי ביאה וכן כתב תלמיד הרשב"א ז"ל וז"ל נתינה מדאורייתא אסורה ודוד דורות הוא דגזר עלייהו ואיפשר לומר דאף רש"י ז"ל הכי ס"ל ומאי דקאמר אסורה לבא בקהל דדוד גזר עליהם ה"פ דוד גזר עליהן שעבוד ולא שיהיו עבדים גמורים לענין תפיסת קדושין ולענין קנס אלא לאוסרן לבא בקהל לדורות כעבדים ומדרבנן וקרא דלא תתחתן בגירותן כתיב. ע"כ:

והתוספות ז"ל לא כתבו כן וכדכתיבנא והביאו ראיה לשיטתו של רש"י ז"ל דגרסינן בירושלמי בפרק עשרה יוחסין נתינים יהושע רחקם כלום רחקם אלא משום פסול משפחה דאי תימר משום פסול עבדות אלא מעתה הבא על הנתינה לא יהיה לה קנס משמע משום דיהושע גזר עליהם נפסלו מלבא בקהל וגזרת יהושע ודוד הכל גזרה אחת כדמוכח בהערל. ואף ע"ג דלשיטתו של רש"י ז"ל פיסולם היינו משום עבדות וכמו שכתבו התוספות ז"ל ובירושלמי אמרינן היינו משום פיסול משפחה מכל מקום שמעינן מהא דאין איסורן מדאורייתא וכמו שפי' ר"ת ז"ל אלא דיהושע ריחקם ופסלם מלבא בקהל וכמו שפירש רש"י ז"ל אי נמי יש לפרש דהכי קאמר כלום ריחקם אלא משום פיסול משפחה פי' דהוי פגם משפחה כיון דנראין כעבדים ושום אחד לא יתחתן בהם משום קצת עבדות שבהם דאי תימא דהוו כעבדים גמורים ופסולים כשאר העבדים דיהושע עבדות גמור גזר עליהם אלא מעתה וכו' והיינו כפירוש רש"י ז"ל דהא כתבו התוספות לעיל דלשיטת רש"י ז"ל לאו ממש עבדות גזר עלייהו ליאסר בלא יהיה קדש כנ"ל. שוב מצאתי כיוצא בזה בקונטריסים והקשו בתוספות על פר"ת ז"ל דס"ל כדאסיק רבא דבהאומר בקדושין משמע דסוגיא דשמעתא אזלא כדאסיק אדעתיה רבא מעיקרא דמאי דכתיב לא תתחתן בם איירי בגיותן דאמרינן התם ע"ג מנא לן דלא תפסי בהו קדושין דכתיב לא תתחתן בם אלמא דקרא דלא תתחתן מיירי בגיותן כדאסיק אדעתיה רבא מעיקרא ותירץ ר"ת ז"ל דאסיפיה דקרא סמיך דכתיב ובתו לא תקח לבנך וגו':

ועל הכותית פרש"י ז"ל דקסבר כותים גירי אריות הן וישנן בלאו דלא תתחתן והיה איפשר לפרש דה"ק דאע"ג דגירי אריות הן ישנן בלאו דלא תתחתן דמכל מקום הרי הם

גרים ואית להו חתנות והיינו כדאסיק רבא אבל אי אפשר לפרש כן דלפי מאי דפריש בנתינה לא אזיל אלא כשיטת מאי דאסיק אדעתיה דרבא מעיקרא והלכך ע"כ דה"ק דמשום דהוו גירי אריות והוו להו ע"ג הלכך ישנן בלאו דלא תתחתן ומעתה קשיא ליה לריב"ם ז"ל דאם כן ע"ג היא וע"ג אין לה קנס כדפריך בפ"ק יהבינן לה קנס דאזלא ואכלה בגיותה ומיהו אם היינו מפרשים כדמעיקרא דמ"מ הרי הם גרים ולכך ישנן בלא תתחתן לא קשיא כלל דמכל מקום גרים הם אבל אכתי קשיא דאי איפשר לומר דקסבר מתני' גירי אריות הן דבפ' שור שנגח ארבעה וחמשה מסקינן דשור ישראל שנגח של כותי פטור משום דקנס הוא דקניס ר' מאיר בממונם אף על גב דמן הדין חייב דגירי אריות הן ופריך ממתניתין דהכא דכותית יש לה קנס ואי ס"ד דקנס הוא שקנס בממונם הכא נמי לקנוס וכו'. אלמא דמתני' דהכא סברה דגירי אמת הן פירוש דאי סברה גירי אריות הן ויש להם קנס לפי דסוף סוף הרי גרים הן אם כן מאי פריך התם דילמא ע"כ לא קניס אותם ר"מ בממונם אלא משום דסבר גירי אמת הם וחייש דילמא יטמעו בהן אבל מתני' דסברה גירי אריות הם לא קניס כלל דלא חייש שמא יטמעו בהם דכיון דגירי אריות הן הכל מפרישין עצמם מהם אלא ודאי משמע ליה לתלמודא דמתני' סברה דגירי אמת הם ולהכי פריך להדיא ממתני' דאי ס"ד דקנס הוא שקנס בממונם הכא נמי לקנוס וכו' אבל סבר דגירי אריות הם ס"ל דלית להו קנס. ואם תשאל ותלמודא גופיה מנא ליה דמתני' סברה דגירי אמת הן עד דפריך אההיא דהתם דילמא מתני' סברה גירי אריות הם ויש להם קנס וכדכתיבנא. תשובתך ס"ל לתלמודא דכיון דקתני מתני' אלו נערות למעוטי קטנה והיינו כר"מ כדאוקי ליה תלמודא הכא בגמרין לכך פריך תלמודא התם מר"מ אדרבי מאיר. כנ"ל לפרש לשון התוס' ז"ל ודו"ק שהאריכו התוס' ז"ל וכתבו ועוד דבגמרא מוקי מתני' כר"מ ורבי מאיר אית וכו' ולא קצרו לאקשויי מההיא דפרק ד' וה' לבד:

וז"ל הקונטריסין כתבו התוס' ועוד דבגמרא מוקי מתני' כר"מ וכו' פי' ואפי' אם אין אנו חוששין על הקושיא שהקשו התוס' וכו' דאם כן ע"ג וכו' מכל מקום קשה אמאי פריך הספר לשם והכא נמי נקנוס שאני הכא דליכא למיחש שמא יטמעו בהם דכיון דגירי אריות הם דמו לממזרות אבל לשם קניס ר"מ משום דאית ליה גירי אמת הם ואיכא למיחש שמא יטמעו בהם ומ"ה קניס:

עוד כתבו התוס' ז"ל אלמא דמתני' סברה דגירי אמת הן הקשה משי"ח מנלן תאמר גירי אריות ומקשה מכל שכן דאפילו בגירי אריות לא קנסו כ"ש הכא דגירי אמת. ויש לומר אם כן הוה מצי לשנויי דמתני' סברה כרבי יוסי דאית ליה גירי אריות הם ולא שייך

לקנוס כדי שלא יטמעו דאיכא היכר בלאו הכי אבל אי הוה ס"ל למתני' כרבי מאיר דגירי אמת הן ודאי הוה קניס כדי שלא יטמעו ולא הוה קשה ממתני'. ע"כ:

וז"ל קונטריסין אחרים כתוב בתוס' ופריך ממתני' דהכא וכו'. תימא נימא דפריך מכ"ש לא מיבעיא אם גירי אריות הם דאין ליתן לה קנס דאכלה בגיותה אלא אפי' אי ס"ל גירי אמת הן אי ס"ד דקניס ר"מ בממונן הכא נמי נקנוס ויש לומר מדלא תירץ התם רבי יוסי היא דאית ליה שור של ישראל שנגח שור של כותי חייב ש"מ דרבי מאיר היא. ע"כ:

עוד כתוב בקונטריסין דהכי קשיא להו לתוס' ז"ל דאי סברה מתני' דגירי אריות הן אמאי קשיא ליה לתלמודא הכא נמי לקנוס פי' אמאי נקט לשון קנס מדינא אין לה דע"ג היא אלא משמע דס"ל גירי אמת הן ע"כ. וכל זה האריכות הוא ללא צורך ומה שכתבתי לעיל הוא הנכון:

וז"ל הרא"ש ז"ל. ועל הכותית פרש"י ז"ל קסבר כותים גירי אריות הם ולא נהירא לריב"ם דאם כן לא יהא לה קנס כדאמר לעיל בפ"ק יהבינן לה קנסא דאזלה ואכלה בגיותה ועוד דמוקמינן מתניתין בגמרא כר"מ ואיהו ס"ל דגירי אמת הן ועוד דמסיק בפרק שור שנגח ד' וה' דס"ל לר"מ כותים גירי אמת הן והא דקאמר שור של ישראל שנגח שור של כותי פטור משום דקניס להו בממונם שלא יטמעו בהם ופריך אמתני' דהכא ואי ס"ד קניס הכא נמי לקנוס ומשני כדי שלא יהא חוטא נשכר אלמא ס"ל לתלמודא דמתני' סבר דגירי אמת הן. ונ"ל דהא דתני כותים משום דפסול הכי וכמ"ד במסכת קדושין [עו א'] ממזר מאחותו ממזר מאשת איש נתערבו בהם וקשה כיון דתנא ממזרת ודאית אית לה קנס כ"ש ספק ממזרת וצ"ל דצריכותא דמתני' קא משמע לן גירי אמת הן וכן משמע בירושלמי דקאמר כותית אתיא כמאן דאמר ישראל הוא לכל דבר ואין בהם פיסול והדר אוקי כמ"ד שהיו פסולין משום ע"ג ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר וממזר יש לה קנס. עד כאן:

ובקצת שינה לשונו מלשון התוס' ז"ל ומה שכתבתי הוא נכון בלשון התוס'. ומ"מ שיטת התוס' ז"ל היא דמתני' דהכא סברה גירי אמת הן. ואם תאמר אם כן מאי קמ"ל פשיטא דיש לה קנס דישראלית גמורה היא פי' התם בפרק ד' וה' חדית לן תלמודא דקניס להו ר"מ בממונם כדי שלא יטמעו בהם ולהכי מותיב עלה רבי זירא ממתניתין ומיהו מעיקרא לא הוה ידעינן דקניס ר"מ כלל ומעתה קשיא עד דלא ידעינן האי דקניס ר"מ מאי הוה קמ"ל מתני' ותירצו בתוס' דס"ד דלא יהבינן לה קנס שלא יטמעו בהם פי' איברא ודאי דהתם בפרק ד' וה' חדית לן דקניס להו ר"מ כדי שלא יטמעו בהם אי הוה מחייבינן ליה לפרוע שורו הלכך דוקא משום קנסא דקניס להו ר"מ הוא דפטרינן להו אבל לגבי קנסא

דמתני' אפילו דלא קניס ר"מ בעלמא ס"ד דלא יהבינן להו קנסא דאי יהבינן להו קנסא בקל יבואו לטמוע בהם דהא כתיב ונתן האיש השוכב עמה וגו' ולו תהיה לאשה והא דמותיב התם רבי זירא ואי ס"ד קניס ר"מ בממונם הכא נמי נקנוס כדי וכו' לאלומיה פירכיה נקט נקנוס וקל להבין. ובב"ק תירצו התוס' בענין אחר דהיא גופא קמ"ל דגירי אמת הן דאי היו גירי אריות לא היה להם קנס ודוחק. ועיין בלשון הרא"ש ז"ל שכתבתי בסמוך הקשו בתוס' לרבא דאמר בפ' י' יוחסין דפיסול כותי משום דעבד ושפחה נטמעו בהם אמאי יש לה קנס נימא לה אייתי ראיה דלאו את שפחה ושקילי ואף על גב דרובן לאו שפחה היא מכל מקום תקשי לשמואל דאמר אין הולכין בממון אחר הרוב ואפי' לרב אי דאזיל איהו לגבה הוה ליה קבוע ובשלמא לשיטת רש"י ז"ל ניחא דהא פריש דסברה מתני' גירי אריות הן ורבא אליבא מאן דס"ל גירי אמת הן הוא דקאמר דעבד ושפחה נטמעו בהם ואף ע"ג דאמרינן התם מעשה שהיה כך היה מכל מקום לרש"י ז"ל דמוקי מתני' כמאן דאמר גירי אריות הן איכא למימר דמתני' מיירי עד שלא נטמעו בהם אבל לשיטת התוס' דמוקי לה כמ"ד גירי אמת הן ע"כ מיירי מתני' לאחר שנטמעו בהם דקודם שנטמעו בהם פשיטא דיש להן קנס דישראלית גמורה היא והלכך לשיטת רש"י ז"ל לא קשיא כלל ורבי זירא דמותיב התם בב"ק בפ' ד' וה' הכא נמי נקנוס וכו' דאלמא לדידיה מיירי מתני' כמאן דאמר גירי אמת הן לא ס"ל כרבא דאמר עבד ושפחה נטמעו בהם אלא כמ"ד התם ממזר מאחותו וממזר מאשת איש נתערבו בהם א"נ כמ"ד התם בפ"י יוחסין שהיו מייבמין את הארוסות ופוטרין את הנשואות ורש"י ז"ל משום הך דרבא דעבד ושפחה מוקי מתני' כמ"ד גירי אריות ואפי' אינך אמוראי דפ"י יוחסין איפשר דמוקמי מתני' בהכי לכך מוקי לה רש"י ז"ל כמ"ד גירי אריות הן. ומיהו כיון דבגמרין מוקי למתני' כר"מ ורבי מאיר ס"ל גירי אמת הן אלמא דמסקנא דתלמודא הכין היא לכ"ע דמתני' כמ"ד גירי אמת הן וההיא דרבא תירצו בתוס' דלענין קנסא מוקמינן לה אחזקת אבהתא שהיו כותים שלא יהא חוטא נשכר. וכתוב בגליון תוספות ז"ל ועבד הבא על הכותית הולד ממזר ויש לה קנס פי' ולכך לא תרצו התוספות אלא בחזקת אבהתא דהיינו לגבי שפחה ולא לגבי עבד שנתערב בה:

אבל הרא"ש ז"ל כתב וז"ל ויש לומר משום דכל חדא וחדא מוקמינן אחזקת אביה דשפחה שנתערבה בהם לכותי נשאת ומוקמינן לה בחזקת אביה וכן עבד שנתערב בהם נשא כותית ומוקמינן לה אחזקת אמה אע"פ שפסלום לרבא משום איסור שפחה לענין קנס לא מחזקינן לה כשפחה כדי שלא יהא חוטא נשכר. ע"כ. ובחנם הא הך בעבד שנתערב בהם דהא אמרינן בפ"י יוחסין עלה ההיא דרבא איסורה משום מאי משום

שפחה ניתני שפחה לחודה ומשני מעשה שהיה כך היה. עוד הקשו בתוס' לפי שיטתם דאמאי לא חשיב נמי אלמנה לכהן גדול וכו' ובשלמא לשיטת רש"י ז"ל דקסבר גירי אריות הן ניחא דלא חשיב אלא פסולי קהל וחייבי לאוין ואלמנה לכהן גדול וכו' לא הויא פסולי קהל ומצרי ואדומי לא הויא חייבי לאוין אבל לשיטת התוס' כיון דקא חשיב אפי' כותית דלית בה אלא איסור כל דהו דהא גירי אמת הם הוה ליה לאשמועינן רבותא טפי אלמנה לכהן גדול וכו' דתירצו בתוספות ז"ל דבפסול כהונה לא קא מיירי ומצרי ואדומי לא קא חשיב משום שיש להם היתר אבל כותית אע"ג דאיסור כל דהו הוי מ"מ הרי היא אסורה לכל ולעולם והקשו עוד בתוס' ז"ל דליתני מחזיר גרושתו משנשאת ואם תשאל ממה נפשך אי נבעלה לאותו אחר שנשאת לו ושוב בא המגרש עליה אין כאן קנס דאין קנס לבעולות ואי לא נבעלה הניחא לרבנן בפ"ק דיבמות דסברי דאפי' מחזיר גרושתו מן האירוסין אסורה ודרשי אחרי הוטמאה לרבות סוטה שנסתרה אבל לר"י בן כיפר דסבר דוקא מחזיר גרושתו מן הנשואין אסורה כדכתיב אחרי הוטמאה מאי איכא למימר. תשובתך לכך כתבו התוס' שנבעלה לאותו אחר שלא כדרכה דהרי נטמאה ואכתי בתולה היא ויש לה קנס והדרא קושיא לדוכתין דליתני מחזיר גרושתו אליבא דכ"ע ואסורה כישראל ועדיפא טפי מלאשמועינן כותית דאין כאן איסור גמור. והקשה מהרש"ם ז"ל אמאי לא קתני אשה שזנתה תחת בעלה דאסורה לבעל ולבועל ובא עליה הבעל לאחר מכאן ותירץ דפלוגתא היא ביבמות אם הוא איסור לאו אם לאו ולא רצה לשנות פלוגתא ואע"פ שרבנן לשם מרבין אותו מלא יוכל בעלה הראשון מ"מ יש תנא אחר ג"כ שחולק ע"כ אבל ההיא דמחזיר גרושתו קשיא לכ"ע וכדכתיבנא ואף על גב דאמרינן בפ"י יוחסין דהכל מודים שאם בעל ולא קדש שאינו לוקה והכא ע"כ בעל ולא קדש דאי קדש ובעל אין כאן קנס מכל מקום לרבי עקיבא דאמר אין קדושין תופסין במחזיר גרושתו ע"כ לא תמצא איסור מחזיר גרושתו אלא בלא קדושין דקדושין לא מעלה ולא מוריד בה ומעתה לדידיה ליתני ויש לומר דה"ל פלוגתא ובפלוגתא לא מיירי אבל אכתי קשיא דליתני יבמה לשוק ותירצו בתוספות דלא חשיב אלא פסולי קהל וכותית אף על גב דלית כאן אלא איסור כל דהוא מכל מקום פסול קהל מיקרי. כנ"ל לפרש לשון התוס' ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל. ועל הכותית פי' הרב ז"ל קסבר כותים גירי אריות הן וישנן בלאו דלא תתחתן בם וקשיא לן אי גירי אריות הן היכי אית לה קנס אטו יהבינן קנס לע"ג כי היכי דתיכול בגיותה כדקאמרי' בפ"ק ואפי' למאן דאמר התם כדי שלא יהא חוטא נשכר היינו דמשום קנסא לא חיישינן דילמא ממחייא ונפקא ומיהו לע"ג מיהא לא יהבינן ובהכי

ליכא מאן דפליג (ובא על הע"ג הוא) והבא על הע"ג אין לה כלום ותו דהתם במסכת ב"ק אמרינן בהדיא דקסבר ר"מ כותים גירי אמת הם [ומתני' דהכא ר"מ היא כדאיתא התם ולקמן בגמ', אלא ודאי קסבר כותים גרי אמת הן] ולא משום חייבי לאוין קתני לה אלא לומר שלא קנס ר"מ בממונן בכאן ספיקי לאוין הן כמ"ד בקידושין בסופו ממזר מאחותו וממזר מא"א שנתערב בהן וכך מפורשת בתוס'. ובירושלמי מצאתי כן מעתה הבא על השפחה יש לה קנס לית יכול דתני יכול הבא על שפחה ארמית יהא חייב ת"ל מהור ימהרנה לו לאשה את שיש לו הויה בה יצאת שפחה ארמית שאין לו הויה בה התיבון הרי אחותו וכו' שניה היא שיש לה הויה אצל אחרים וכו' נתינה אמר רבי יוסי נתינים לא חשו להם חכמים אלא משום פסולי משפחה ואין תימר משום פסולי עבירות מעתה הבא על הנתינה לא יהא לה קנס דתנינן הבא על הנתינה יש לה קנס כותית אתיא כמאן דאמר כותי כישראל לכל דבר ברם כמ"ד כע"ג לא בדא דאתפלגון כותי כע"ג דברי רבי רשב"ג אומר כותי כישראל לכל דבריו אפי' תימר כותי כע"ג כותים משום מה פסולן לא משום ע"ג ועבד וע"ג ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר וממזרת יש לה קנס פי' קס"ד האי מקשה דכותים בין לרבי בין לרשב"ג גירי אמת היו אלא נתערבו בהן ע"ג ועבד וכיון שכן מתני' אליבא דכ"ע יש לה קנס ומפרקינן אמר ר' יוסי לחומרין אין לענין משפחה את עביד ליה כע"ג ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר ואין לענין קנס את עביד ליה כישראל שבא על הע"ג הולד ע"ג פי' מ"ד כותי כע"ג לחומרא אזיל בה וחייש נמי לאותן שנולדו מן הנקבות שלהן הלכך גם קנס אליבא דידיה פטור שמא עו"ג היא ועובדת גילולים אין לה קנס מכל מקום למדנו מפורש דלמאן דאמר גירי אריות אין לה קנס וא"צ לפנים. ע"כ:

וכן כתב הרא"ה ז"ל תלמידו וז"ל כותית אתיא כמ"ד כותי כישראל לכל דבריו וכו'. ואפי' תימר כותי כע"ג כותים משום מה פסולן וכו' פי' פירכא היא דמקשינן להא דאמר דלא אתיא אליבא דמ"ד כותי כע"ג וקשיא לן אמאי לא דקסבר האי מקשה דמאן דאמר כותי כע"ג היינו טעמיה משום דקסבר דע"ג ועבד נתערבו בהן והיינו דמקשינן ותהוי נמי הכי וע"ג ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר ותו ליכא למימר אפ"ה הוי דינא דתהוי לה קנס דהא תנן במתני' הבא על הממזרת יש לה קנס ומפרקינן אמר רבי יוסי לחומרין אין לענין משפחה את עבד לה כע"ג ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר ואין לענין קנס את עבד לה כישראל הבא על הע"ג ואין לה קנס פי' דמאן דאמר כותי כע"ג משום חששא דע"ג ועבד שנתערבו בהן לחומרא אזיל בהו ולענין קנס חושש שמא בת ע"ג היא והרי היא כמוה ואין לה קנס ולענין משפחה אומר שמא ע"ג או בן ע"ג הוא

והרי הוא ממזר לדורות וזו היא חומרא שאילו היה ע"ג כשהיה בא על בת ישראל הולד כשר ועכשיו הולד ממזר מ"מ שמעינן מינה דמתניתין לא אתיא אליבא דמ"ד כותים גירי אריות הן אלא אליבא דמ"ד גירי אמת הן וכדפריש רבינו נר"ו. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה מתני' אתיא כר"מ ור"מ ס"ל גירי אמת הן ואע"ג דדמות יונה מצאו להם בהר גריזים הני דמצאו להם דמות יונה מעוטא דמעוטא הוו ולא גזר ר"מ אאינך משום ההוא מיעוטא לעשותם ע"ג גמורים והא דחשבינן להו במתניתין כנערות פסולות משום דאמרי' בפרק י' יוחסין אלו הן ספקות שתוקי אסופי וכותי ופליגי בה התם אמוראי דחד אמר ממזר מאחו' נטמע בהן וחד אמר לפי שהיו מיבמין את הארוסות ופוטרין את הנשואות וחד אמר עבד וע"ג נתערבו בהן ולדברי אמוראי קמאי דמשום ספק ממזרות נגעו בהן תנא במתני' ממזר ודאי והדר תנא ממזר ספק ואע"ג דכל שכן הוא דממזרת ספק יש לה קנס אגב אורחיה אשמועינן דאפי' לר"מ כותים אסורין ה"נ אתא לאשמעינן דאע"ג דבעלמא קניס ר"מ בממונן הכא לא קניס שלא יהא חוטא נשכר כדמתרץ לה בפרק שור שנגח ד' וה'. ע"כ:

הבא על הגיורת וכו'. הא דייקנא לעיל אמאי האריך ותני הבא על הממזר' דלא ה"ל למתני אלא אלו נערות שיש להן קנס הממזרת וכו' ועוד יש לפרש משום דבאלו הן הלוקין תני הבא ברישא והתם ע"כ אית ליה למתני הבא משום דקתני אלו הן הלוקין להכי אגררא דההיא קתני נמי הכא הבא ומיהו קשיא דא"כ לא ה"ל למתני אלא הבא על כולם כי היכי דתני באלו הן הלוקין ואי משום דבעי למתני סיפא אעפ"י שהם בהכרת וכו' לא ליתני הבא אלא גבי חייבי כריתות וי"ל דתנא חילקן בג' בבות פסולי לאוין לחודייהו וגיורת ומשוחררת דכשרות לחודייהו וחייבי כריתות לחודייהו לאורויי דתנא לא זו אף זו קתני ומשום דכל בבא מנייהו משתמש לתרי אנפי דאיכא למימר דאיכא רבותא טפי בחייבי לאוין דהא עונשייהו בידי אדם דהיינו מלקות וכרת בידי שמים ואיכא למימר איפכא דחייבי כריתות אשמעינן רבותא טפי דמ"מ חמירי טפי שהם בהכרת והכי נמי לגבי חייבי לאוין וגיורת ומשוחררת איכא למימר דחייבי לאוין אית בהו רבותא טפי שהם פסולין ואיכא למימר דגיורת ומשוחררת אית בהו רבותא טפי דהא אינם בנות ישראל ואינם בנות קנס ומדקתני תנא בסיפא אעפ"י שהם בהכרת אינם כו' אלמא דנקיט עיקר אידך אנפי דמתני' לא זו אף זו קתני להכי קתני נמי הבא גבי גיורת ומשוחררת לאשמועינן דבאידך בבא נמי לא זו אף זו קתני ודע דאי תנא זו ואצ"ל זו קתני לא שייך למתני הבא וקל להבין. ודוק שכתבו בתוספות וגיורת ומשוחררת דכשרות וכו' ולא נקטי ושבויה והיינו כדכתיבנא. כנ"ל פי' לפי' התוספות ומיהו הרא"ש ז"ל כתב וז"ל הבא על

הגיורת חילקן בג' בבות פסולי לאוין לחודייהו ושבויה ומשוחררת דכשרות לחודייהו וחייבי כריתות לחודייהו משום דבעי למתני בסיפא אעפ"י שהן בהכרת אבל במכות פרק אלו הן הלוקין כללם כולם בבת אחת. ע"כ:

ועל אשת אחיו לא מיירי בעודה תחת אחיו כדמשמע לישנא דמתני' לכאורה דקתני אשת אחיו דאם כן הרי היא במיתה דאשה איש במיתה ואי מיירי בשעת אלמנה דאכתי אגידה בה נשואי אחיו ולהכי קרי לה אשת אחיו א"כ קשיא דהרי היא זקוקה לו ואין כאן לא קנס ולא כרת לכך פרש"י ז"ל דמיירי בשגרשה ולא מיירי כשנשאת וכגון שנכנס לחופה ולא נבעלה דא"כ אין לה קנס וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות נערה. וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל ולא מיירי כשנתאלמנו או נתגרשו מן הנשואין דאלו כן אין להם קנס שהרי קנסה לעצמה וכיון דמפותה היא אחילתיה אלא לכ"ע כשנתאלמנה או נתגרשה מן הארוסין וכמ"ד יתומה בחיי האב כשנתארסה ונתגרשה או נתאלמנה יש לה קנס וקנסה לאביה ומשכחת לאשת אחיו דאסירא ליה באלמנות כשיש בנים לאחיו דאי לא הרי זקוקה לו ושריא ליה וכן פי' בירושלמי בפי' ע"כ. מה שכתב ז"ל דאי נתגרשה מן הנשואין אין לה קנס משום דכיון דמפותה היא וכו' לא נהירא דבלאו הכי נמי מן הנשואין אין לה קנס וכדכתיבנא לעיל. ומ"מ רש"י ז"ל מוקי לה בשנתקדשה לאחיו ונתגרשה ולא מוקי לה באלמנות משום דבאלמנות מחסרא מתניתין טובא דבעינן לאוקמה כשיש לו בנים מאשה אחרת אבל כשנתגרשה לא מחסרא מתני' כלל ואע"ג דלא קתני מתני' גרושת אחיו כמאן דמתניא בהדיא דמי דהא קתני מתני' אעפ"י שהן בהכרת וכו' ואי אכתי נשואה היא הרי כאן מיתת ב"ד וזהו שכתב רש"י ז"ל ועל אשת אחיו. שנתקדשה לו לאחיו וגרשה שאין בה מיתה אלא כרת. ע"כ. והשתא דאמרינן דהוה ליה כמאן דמתניא בהדיא שגרשה הילכך אין להקשות לרב פפא דמוקי הך מתני' במפותה בפרק בן סורר הרי כיון דנתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה וכיון דלעצמה מפותה אין לה קנס דאיכא לאוקומה כגון שפירשה שלא מחלה הקנס. אבל התוספות ז"ל כתב ועל אשת אחיו. פר"ח דפריך בירושלמי אשת אחיו ולא יבמה היא לו וזקוקה לו ומה קנס וכרת שייך ביה ומשני כשיש לו בנים מאשה אחרת ומיירי במת מן הארוסין וה"ה דהוה מצי לאוקמה בשגרשה פי' לפירושו לא בעו לאוקמה למתני' כשגרשה לחודה דלשון אשת אחיו לא דייקא אלא בנתאלמנה דאכתי אגידה ביה ולהכי הקשו בירושלמי ולא יבמה היא לו ותירצו כשיש לו בנים מאשה אחרת ומעתה מחסרא מתני' טובא דנצטרך לאוקמה מתני' כשיש לו בנים וכשמת מן הארוסין ובמפותה לרב פפא ומעתה קשיא להו לתוספות ז"ל דכיון דנתארסה ונתגרשה וה"ה נתאלמנה קנסה לעצמה וכיון

דלעצמה מפותה אין לה קנס ואין לתרץ כגון שפירשה שלא מחלה הקנס דהא ודאי מחסרא טובא ואין לנו לאוקמי אוקמתא על אוקמתא דמעיקרא צריכנא לאוקמי מתני' כשיש לו בנים וכדכתיבנא ושוב נוקי לה כשפירשה שלא מחלה הא ודאי מתני' מחסרא טובא ולא דייקינן מתני' כולי האי ותירצו בתוספות ז"ל דקס"ד תנא דמתני' כרבי עקיבא דברייתא דקנסה לאביה והקשו בתוספות דאם כן תקשי ליה סיפא דקתני הבא על בתו פטור משום דקים ליה בדרבא תיפוק ליה דקנסה לאביה דהא ההיא דבתו כשנתארסה ונתגרשה מיירי מיהא כי היכי דתהוי קנסה לעצמה אי אתיא כרבי עקיבא ואי דאפילו האי קנסא לאביה במאי תתוקם. כן כתבו התוספות ז"ל. והקשו בגליון תוספות דאמאי תלו התוספות קושיית סיפא דמתני' ברישא דהכא אי מוקמת כר"ע דבלא רישא תקשה סיפא גופא דאי לנפשה תקשי ליה דמחלה וממה נפשך תיקשי סיפא ודע שבספרי הדפוס כתוב זה הגליון בפנים ואינו מתיישב כלל ובתוספות כתיבת יד לא נמצא כלל והוא גליון תוספות כדכתיבנא. וכן כתוב בקונטריסין וז"ל כתוב בתוספות א"כ תקשי סיפא דקתני הבא על בתו פטור וכו' דעת התוספות שהוא פטור בין מטעם דקלב"מ בין מטעם דקנסא לאביה אבל הגי' שהוא מקשי ממה נפשך תקשי סיפא רוצה להקשות מה צריך טעם דקלב"מ תיפוק ליה דממה נפשך פטור ע"כ. ודבריהם אינם מובנים ויש בהם טעות סופר. עוד כתוב בגליון תוספות א"כ תקשי סיפא וכו' אבל ליכא לאוקמה בבא עליה אחר שנכנסה לחופה ולא נבעלה וגרשה דא"כ בלאו הכי אין לה קנס כיון דאוקמה במפותה דמחלה וא"ל דסיפא דבא על בתו לא מיירי במפותה אלא באנוסה דא"כ בחנם נקט הבא על בתו דבחייבי כריתות נמי אין לה קנס כיון דניתן להצילה בנפשו דמשום הכי מוקים לה התם במפותה. ע"כ:

וז"ל קונטריסין אחרים וממה נפשך תקשי סיפא פי' גם הסיפא הרי מחלה כמו אשת אחיו ואשת אחי אביו. עוד אומרים התוספות מיהו בירושלמי מוקי לה כשבא עליה ומת פי' לאחר שמת האב קנסה לעצמה ופטור משום דקלב"מ או משום דמחלה וקשה לי דמ"מ קשה דתפוק ליה דאין לה קנס משום דמחלה כמו שמקשה הגליון דא"כ דבלאו הכי אין לה קנס וכו' ופר"ח על זאת הקושיא אינו חושש הטעם ושפיר מצי למתני הבא על בתו פטור מתרי טעמי או משום קלב"מ או משום מחלה ואיירי מתני' כשבא עלי' עד שלא מת וכו' כדמוקי לה בירושלמי אבל זה מקשה הטעם שאם קנסה לאביה למה קתני הבא על בתו פטור תפוק ליה דהוא של אביה ומה שייך למתני פטור כיון שהוא שלו פשיטא שהוא פטור אבל אם פטור משום דמחלה שפיר הוא תני משום דמחלה ועל זה מקשה הגי' דאם כן בלאו הכי אין לה קנס כיון דמוקי לה במפותה ע"כ. ומ"מ מה

שהעלו התוספות בתירוץ קושייתם דמתני' אתיא כמ"ד קנסא לאביה וסיפא דהבא על בתו מיירי כגון שלא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב או עד שבגרה. ולשון כשבא עליה עד שלא מת וכו' שכתבו התוספות קשה דמשמע דקאי אאחר. ודע בירושלמי הכי איתא הבא על בתו וכו' אלו אחר בא עליה קנסה לאו לאביה הוא תפתר שבא עליה עד שלא מת אביה ומת אביה כרבי יוסי הגלילי ברם כרבי עקיבא יש לה קנס וקנסא של עצמה ע"כ. הילכך להכי קאמר שבא עליה עד שלא מת וכו' משום דקאי אמאי דקאמר אלו אחר בא עליה כו' ודוק. והמפרשים ז"ל האריכו בזה גבי מתני' דהבא על בתו ולקמן אכתוב לשונם בס"ד:

אע"פ שאין בה כרת וכו'. לכאורה משמע מדקתני אין בהם מיתת ב"ד דמיתת ב"ד דוקא הוא דקא פטר ליה מתשלומין וליתא דמלקות נמי קא פטר ליה מתשלומין אלא הכי קתני אף על פי שאין בהכרת וכו' דכרת לא פטר ליה מתשלומין אע"ג דיש כאן שם מיתה כיון דלא הויא על יד ב"ד לא פטר וזהו שכתב רש"י ז"ל אף על פי שהן בהכרת הרי אין בהן מיתת ב"ד. וכרת לא אפטר ליה מן התשלומין. כנ"ל:

גמרא הני נערות פסולות וכו'. ואיכא למידק ומאי פריך פשיטא ודאי דכשרות אית להו קנס ואי משום דתני אלו דמשמע הני דוקא כדאיתא בפ"ק דקדושין תני תנא אלו ואת אמרת תנא ושייר הא ליתא דכיון דתני בסיפא ואלו שאין להם קנס לא שייך למידק הכי וכמו שכתבו התוספות ז"ל במתניתין לעיל גבי ועל הכותית וי"ל דבשלמא לשיורי קצת פסולות איכא למימר דשייר אע"ג דתני אלו כיון דתני ואלו בסיפא וכמו שכתבו התוספות ז"ל לעיל במשנה וכדכתיבנא אבל לא ה"ל לשיורי עיקר הנערות דכתיב בהו הקנס להדיא דהיינו הכשרות תדע דלא קתני במתניתין אלא קנס משום דכתיב בקרא להדיא ונתן האיש השוכב ולא קתני בושת ופגם ואפשר דזהו שכתב רש"י ז"ל שיש להן קנס. אם אנסה וכו' כדכתיב ונתן האיש השוכב וגו'. הבא על הממזרת. בגמ' פריך אבל כשרות לא ומשני פסולות אצטריכא ליה לאשמועינן. פי' השתא דאמרינן דלהכי נקט קנס משום דמפרשא בקרא בהדיא אי נמי דתנא במתניתין מיירי באונס משום דכתיב ביה קנסא בהדיא וכדכתיבנא לעיל במתני' אלמא דתנא דמתניתין אקרא קאי ומדבעיא לאשמועינן מאי דכתיב בקרא מעתה תקשי אמאי לא קתני כשרות דמדקתני אלו נערות משמע דהני נערות פסולות אית להו קנס ולא כשרות ומשני פסולות איצטריכ' ליה פי' בשלמא לגבי בושת ופגם א"נ לגבי מפתה ליכא רבותא כלל טפי חדא מאידך ולהכי תנא תני מאי דכתיב להדיא אבל לגבי פסולות הוי רבותא טפי הילכך בעי תנא לאשמועינן מאי דאית ביה רבותא טפי כנ"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל הני הוא דאית להו קנס כשרות לא פי' דכל היכא דקתני אלו משמע אלו דוקא. ה"ק אלו נערות פסולות פי' לא שיהיו כולן פסולות דהא גיורת ושבויה פחותות מבנות שלש שנים כשרות אפי' לכהונה אלא יש מהן פסולות ממש ויש מהן פגומות ע"כ. וכתב (הרמב"ם) [הרמב"ן] ז"ל ה"ק אלו נערות פסולות שיש להן קנס פי' מאי פסולות פגומות דהני אינן כשרות וגיורת ושבויה ושפחה אינן בתולות שלימות שבישראל ובא על אחותו ואחות אביו וכו' פגומות הן לו ופסולות ובתוספות מפרשי' פסולות ממש וכגון שבא עליה כהן ואליבא דמ"ד גיורת ושבויה פחותה משלש פסולות לכהונה וטעו בשבויה שהכל מודים בה שמותרת לא נחלקו אלא בגיורת וטעמא מפרש בסוף קדושין. ע"כ. ועוד הקשה הרא"ה ז"ל דא"כ ה"ל למתני נמי פסולי כהונה כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט:

וז"ל שיטה ישנה הני נערות פסולות וכו'. ואע"ג דעריב ותני בהו גיורת ושבויה אכתי איכא לאקשויי מדקתני אלו נערות שיש להן קנס דמשמע אלו המנויות במשנתינו הוא דאית להו קנס אבל כשרות דעלמא אין להם קנס. ה"ק אלו נערות פסולות וא"ת והא כשרות נמי תני בהדייהו דהיינו גיורת ושבויה הנהו ערבינהו בהו משום דקתני בסיפא גבי אלו שאין להם קנס גיורת ושבויה וכו' יתרות על ג' שנים ויום אחד ע"כ. ודע שרש"י ז"ל כתב במתניתין הבא על הממזרת. בגמרא פריך אבל כשרות לא ומשני פסולות איצטריכא ליה לאשמועינן. ע"כ. פי' לפי' דעיקר פירכא דתלמודא היינו עלה מאי דתנן הבא על ממזרת וכו' דאינך בבי דגיורת ושבויה וכו' ועריות לא קתני להו תנא אלא משום דבעי לאפלוגי בינייהו בסיפא כדקתני ואלו שאין להם קנס הגיורת וכו' הבא על בתו וכו' אבל בחייבי לאוין לא מפליג בינייהו כלל ועיקר חידושיה דמתני' דהכא היינו חייבי לאוין דאלו כשרות דהיינו הגיורת וכו' וחייבי כריתות מסיפא שמעינן להו והילכך לגבי הבא על הממזרת וכו' מאי דקתני אלו הוי מדוייק ואין לנו לומר תנא ושייר אבל לגבי אינך בבי דהיינו הגיורת וכו' דתני בסיפא עלה ואלו שפיר מצינן למימר עלה תנא ושייר ומעתה פירכיה דתלמודא עלה דהבא על הממזרת דמשמע אלו דוקא ולא הכשרות ומשני שפיר פסולות איצטריכא ליה וניחא קושיית הרמב"ן ז"ל. ודוק דקא מסיים תלמודא ה"ק אלו נערות וכו' הבא על הממזרת וכו' כנ"ל. ומתוך לשון שיטה ראשונה דכתבינן בסמוך למדתיה. וכתבו הקונטריסין הני נערות דאית להו קנס וכו' תימא היכי קס"ד לומר כשרות לא קתני אחותו אית לה קנס דכשרה היא ועוד דהא קתני גיורת ושבויה דכשרה אף לכהונה אי מתני' כרבי יהושע דאמר גיורת פחותה מבת שלש שנים כשרה לכהונה ואין לומר דהכי פריך כשרות לא פי' הכשרות לינשא וכל כך לא היה טועה

התלמוד דהא קרא כתיב ולו תהיה לאשה הראויה לו ועוד היה לו להקשות אמאי אקרי כאן ולו תהיה וגו' ועוד דהא גיורת ושבויה הוו כשרות לו לינשא לבד מכהן לרבנן ולר' יהושע אף לכהן וקתני דאית להו קנס ואפשר דידע דכשרות דאית להו אלא הוא כמו ביאור. ע"כ:

נערה אין קטנה לא וא"ת והא בקרא נערה כתיב ומפרשי ביה רבנן נערה ואפי' קטנה ואמאי לא מתרצין נמי מתניתין אפילו לרבנן ונערה לאו דוקא אלא לאפוקי בוגרת י"ל אורח' דמתניתין לפרש דבר שהתנאים חלוקין בו. וכיון דתנן נערות כפשוטו משמע נערות ולא קטנות ובוגרות אלמא דמתני' לר"מ וק"ל הא דתניא אינו חייב סקילה עד שתהא נערה המאורסה והיא בבית אביה ואמרינן עלה במסכת סנהדרין זו דברי ר"מ דאמר נערה ולא קטנה ומקשינן ואימא רבנן היא ונערה ולא בוגרת ומשני האי עד שתהא נערה אינו חייב אלא על נערה המאורסה מבעי ליה אלמא דאי לאו דקתני עד הוה מפרשינן בה נערה ולא בוגרת וצ"ע. שיטה ישנה:

והרמב"ן כתב וז"ל נערה אין קטנה לא אי קשיא דלמא למעוטי בוגרת כדכתיבא נערה באורייתא ודייקינן בוגרת לא ומני רבנן היא לא תקשי ממשנה יתירה דייקינן דאי הכי ליתני אלו שיש להם קנס דהא בוגרת פשיטא דאין לה קנס דנערה כתיב דמדקתני נערות ודאי הא קמ"ל דקטנה אין לה קנס א"נ רישא נקט ומסיפא דוקא דקתני בשלהי פרקין כל מקום שיש מכר אין קנס וסיפא גלי ארישא דנערות דוקא זה צ"ל ע"כ. והאי תירוצא בתרא תירצו בתוספות דתירוצא קמא לא נהירא דמשום האי לישנא יתירא נזדקק לומר נערה ולא קטנה דשפיר מצינן למימר דהא הך תנא קצר בלשונו לאשמועינן בוגרת לא וכבר כתבו המפרשים ז"ל בכמה מקומות דאורחיה דתנא לעקם ג' או ד' תיבות לשנות ענין מבואר במקומו שלא יצטרך לסמוך על מקום אחר עיין הרמב"ן ז"ל והרשב"א והרא"ש ריש מציעא ומסכת ברכות ריש פ"ק דבור המתחיל והא קמ"ל וחדושי הרשב"א ז"ל ריש בתרא וגדולה מזאת שנינו בריש יבמות ט"ו נשים וכו' עיין שם ותוספות גיטין דף ל"ד ב' וכן כתבו התוספות וגטין דף צ"ט גבי החולי' והבור דדרך התנא להשמיענו בקוצר מה שכבר השמיענו במקום אחר וכהנה רבות בתלמוד ותוס' בתרא (דף ק"ח א') והריטב"א פרק נערה והכא נמי שפיר מצי למתני נערות יתירו' כדי לאשמועינן בוגרת לא אע"ג דפשיטא תדע דהתם בסנהדרין אי לאו דתני עד שתהא נערה דמשמע להדיא קטנה לא כדפרש"י ז"ל התם מלישנא יתירא בלחוד לא הוה שמעינן לה דוק ותשכח. כנ"ל לשיטת התוספות ז"ל והכי נמי יש לפרש לשיטת התוספות ז"ל דהא דקאמר נערה אין קטנה לא לאו בתמי' מתני לה אלא קושטא דמלתא קאמר ואמתניתין דלקמן סמיך

ולעיל במתניתין לא פירשנו כן לפי לשונו של רש"י ז"ל ואפשר דרש"י ז"ל נמי יפרש אלא דפירש וקאמר במתניתין דוקא נערה וכו' משום דלקושטא דמלתא דייקא שפיר לישנא דנערות ודוק דקא מסיים רש"י ז"ל בלשונו במתניתין אבל קטנה אין לה קנס ולא קצר כדרכו וקאמר אבל קטנה לא אלמא דס"ל דמעלמא נמי הכי אית לן ואהא סמיך וכמו שכתבו התוספות ז"ל. וכתבו בקונטריסין נערה אין וכו' כתבו בתוספות מנלן וכו' אמר מהרש"ם תאמר כי הספר שואל אליבא דרב פפא דמוקי מתני' במפותה וא"כ צריך להיות דקטנה לא דפתוי קטנה אונס הוא ואין לה קנס דלהכי מוקי לה בקטנה דאלו באונס קלב"מ ונ"ל דאינו קשה דמי אומר אם פתוי קטנה אונס הוא בשביל זה היה נקרא רודף וניתן להציל בנפשו כמו אונס גמור לרב פפא ועוד תירץ ר"א אם היה שואל וכו' לרב פפא אז לפי שאר האוקמתו' דמיירי מתני' באנוסה היה נשאר אפי' קטנה יש לה קנס וזה לא רצה הספר לעשות מסקנא מזה. ע"כ:

מאן תנא וכו'. כתבו התוספות ריש פ"ק דמועד קטן דלא אמרי' מאן תנא אלא משום דאשכחן דר"מ פליג עלה דמתניתין ולא אתיא האי סתמא כשאר סתמי דסתם מתני' רבי מאיר ולהכי בעי תלמודא מאן תנא ע"כ. ומעתה קשיא לי טובא דא"כ מאי בעי הכא מאן תנא והא ודאי דר"מ היא דסתם מתניתין ר"מ היא ואפשר לפרש דמשום דסיפא דבתו לא אתיא כר"מ ולשיטת רש"י ז"ל דפירש דכותים גירי אריות והיינו דקאמר תלמודא דה"ק ואלו נערות פסולות מעתה משמע דמתניתין דלא כר"מ דר"מ סבר דגירי אמת הן להכי בעי מאן תנא ומשני ר"מ פי' האי בלחודא אע"ג דשארא לאו רבי מאיר היא ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל ר"מ היא. כדמייתי ברייתא לקמיה. פי' דלא הוי כר"מ אלא מאי דמייתי ברייתא לקמיה דהיינו דקטנה אין לה קנס כנ"ל:

יש לה מכר ואין לה קנס הני תרי לישני לא מתפרש' בחדא גוונא דהא דקאמר יש לה מכר פירושו יש לאביה והא דקאמר אין לה קנס אף לעצמה אין לה דאינו חייב קנס כלל ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל יש לה מכר. יש לאביה בה זכיה וכו'. ואין לה קנס שהבא עליה אין חייב קנס. כנ"ל:

שהיה ר"מ אומר וכו'. פי' מלתא בטעמא קאמר דכיון דיש לה מכר ורשאי אביה למוכרה לשפחות להכי אין לה קנס דה"ל שפחה ושפחה אין לה קנס וכל מקום שיש לה קנס דהרי היא שלטא' בנפשה ופגמתה הויא פגם מעתה אין לה מכר ואפשר דלהכי האריך רש"י ז"ל וכתב למכר' בשפחות. ותלמידי הר"י ז"ל כתבו וז"ל שהיה ר"מ אומר וכו' דכתיב ולו תהיה לאשה במהוה עצמה וזו אינה ראויה להוות עצמה שאינה ראויה להתקדש על ידי עצמה עד שתהיה בת שתים עשרה שנה ושתביא שתי שערות וכיון

שאינה ראויה לקדש עצמה ג"כ אין לה קנס אבל כשיצאה מדין קטנה ונכנסה בדין נערה יש לה קנס ואין לה מכר דמאחר שיצאה מדין קטנה אין אביה יכול למכרה לאמה וחכמים ס"ל דבעודה קטנה שיש לה מכר אית לה נמי קנס שהתורה חייבה קנס אפי' בעודה קטנה דכיון דה"ל למכתב נערה מלא וכתב נערה חסר לאשמועינן אתא שאעפ"י שלא הגיעה לימי הנערות יש לה קנס אבל משתביא שתי שערות כו' ע"כ וכלשונו ז"ל איתא לקמן בגמרא בהדיא עד כאן:

קנס אין מכר לא הקשה ר"מ מאי פריך הכי הוה ליה למימר קנס ומכר בת שלש שנים ויום א' עד שתבגר והא מכר מתחיל קודם הזמן הזה אפילו מבת יום אחד ואינו נמשך עד שתבגר אלא עד ימי נערות ותירץ משום דקאי אר"מ דאמר משתביא ב' שערות יש לה קנס וההיא דוקא קנס דבאותו זמן ליכא מכר וכן מבת יום אחד עד שתביא שתי שערות יש לה מכר וההיא דוקא מכר דבאותו זמן אין לה קנס ורבנן קיימי עלה ואמרי דקאמרת דקנס ולא מכר משתביא שתי שערות ועד שתבגר אינו כן אלא מבת ג' ויום אחד עד שתבגר יש לה קנס לדידן כדרך שאתה אומר משתביא שתי שערות עד שתבגר והיינו קנס דוקא ולא מכר להכי פריך שפיר. הרא"ש ז"ל:

וז"ל שיטה ישנה קנס אין מכר לא וא"ת אה"נ דקנס הוא דיש לה עד שתבגר אבל מכר אין לה אלא עד שתביא שתי שערות וי"ל עיקר מלתייהו דרבנן לא אתא אלא לאשמועינן דקטנה יש לה קנס לאפוקי דרבי מאיר ובמקום שהוצרכו רבנן לאשמועינן דיש לה קנס מכר נמי יש והוה להו למתני מכר לא. ר"ת. ע"כ:

ובגליון שיטה ישנה כתוב קושיא מעיקרא ליתא דהיכי קאמרינן משתביא שתי שערות יש לה מכר השתא מכורה כבר יוצאה דכתיב ויצאה חנם אלו ימי בגרות אין כסף אלו ימי נערות שאינה מכורה כבר אינו דין שלא תמכר ע"כ. ונ"ל דמ"ה פריך קנס אין מכר לא משום דקשיא ליה דעיקר מלתייהו דרבנן לאשמועינן דקטנה יש לה קנס וכיון שכן הוה ליה למתני בקוצר וחכמים אומרים קטנה מבת שלש ויום אחד יש לה קנס למה להו למימר עד שתבגר פשיטא ודאי דלאחר שתבגר לית לה קנס ועד שתבגר אית לה קנס והלכך למה למתני עד שתבגר אי לאו לאשמועינן דתחילת זמן זה דהיינו מבת שלש שנים דינה כסוף זמן זה דקתני דכי היכי דבסוף זמן זה דנקט דהיינו משתביא שתי שערות עד שתבגר יש לה קנס ואין לה מכר הכי נמי בתחילת זמן זה מבת ג' שנים יש לה קנס ואין לה מכר. וא"ת אדרבא אימא איפכא כי היכי דבתחילת זמן זה יש לה קנס ויש לה מכר הכי נמי בסוף זמן זה וי"ל דהא ודאי איכא למימר הכי דהא תניא יכול ימכור אדם את בתו כשהיא נערה אמרת ק"ו מכורה כבר וכו' וכדמייתי רש"י ז"ל. וא"ת אכתי

נימא מדנקט תחילת הזמן מבת שלש שנים ויום אחד אלמא דהכי בעי למימר הבת מיום שנולדה עד שתביא שתי שערות יש לה מכר ומבת שלש שנים ויום אחד עד שתבגר יש לה קנס וה"ה נמי דבקצת זמן יש לה נמי מכר וי"ל דלעולם לא מיירי אלא לענין קנס ולא מיירי במכר כלל ולהכי נקט מבת ג' שנים ויום אחד למימר דכיון דהיא ראויה לביאה יש לה קנס וקודם זמן זה כיון דאינה ראויה לביאה אין לה קנס ולא מיירי לענין מכר כלל ומשני אימא אף קנס במקום מכר ולהכי נקט מבת שלש שנים אבל למכר מבת יום אחד ועד שתביא שתי שערות ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל ואין לה מכר. כדתניא יכול ימכור אדם וכו'. מבת שלש שנים ויום אחד. שהיא ראויה לביאה. מכר לא. בתמיה. אם קנס במכור מכר. ומ"ה נקט בת שלש אבל למכר מבת יום אחד ועד שתביא שתי שערות. ע"כ דוק ותשכח. וכתוב בקונטריסין כתבו התוספות קנס אין מכר לא קצת קשה אבל אם היה שונה מכר הוה ניחא אכתי תקשי למה נקט עד שתבגר והלא בנערות יצאה מרשות אביה וי"ל דהוה מצי למימר דנקט עד שתבגר בשביל קנס כמו לרש"י ז"ל שמה שכתב בת שלש בשביל ראויה לביאה. ע"כ:

דף כט:

והני בני קנסא נינהו וכו'. פי' אי אמרת בשלמא דמתניתין לא איירי בקנסא דאורייתא דלא קניס רחמנא אלא מאן דפגם אשה הראויה דקנסא דאורייתא משום כבודה דידה היא והני לאו בני כבוד נינהו אבל רבנן קנסו אפילו בהני נערות דמתני' כדי שלא יהא חוטא נשכר ומתני' בדרבנן מיירי ונפקא מינה בין קנסא דרחמנא דהיינו משום לתא דידה דהויא בת קנסא ובין קנסא דרבנן כדי שלא יהא חוטא נשכר דקנסא דאורייתא אם מת משלמין היורשין וכדמוקי לה בירושלמי הדא דבא על בתו כשבא עליה עד שלא מת ומת וכו' כתבו התוספות ז"ל לעיל במתניתין וכדכתבינן לעיל וקנסא דרבנן היינו כדי שלא יהא חוטא נשכר לדידיה קנסו ולא לבריה והילכך אי מתני' מיירי בדרבנן ניחא דקתני אלו נערות שיש להן קנס הבא על הממזרת וכו' ולא קתני הממזרת וכו' אלא דהכי קאמר דוקא הבא הוא דחייב ולא היורשין וניחא נמי דלא קתני כשרות דבדרבנן איירי וכדקתני הבא וכו' וכדדייקינן ולא מיירי בדאורייתא וה"ק אלו נערות שקנסן מדרבנן לבד ודוקא הבא חייב ולא היורשין. וכי קתני מתניתין ה"ה קטנות דכיון דטעמא כדי שלא יהא חוטא נשכר אין חלוק בין נערות לקטנות ואפי' ר"מ יודה דלא פליג אלא בטעמא דקרא דכתיב ולו תהיה לאשה במהוה עצמה הכתוב מדבר כדאמרינן לקמן גבי מתני' דכל מקום שיש מכר וכו' והא דקתני נערות לא אתא למעוטי אלא בוגרת וכמו שהקשו

בתוספות ז"ל וכדכתיבנא לעיל וליכא למימר דאסיפא דמתניתין סמיך דתנן כל מקום שיש מכר וכו' דמתני' דלקמן מיירי בדאורייתא ומתני' דהכא מיירי בדרבנן וכדכתיבנא ואין להקשות דכיון דטעמא כדי שלא יהא חוטא נשכר אפילו בוגרת נמי דבוגרת מעטיה קרא להדיא ולא תקון רבנן אלא כעין דאורייתא ובמאי דמעטיה קרא להדיא לא תקינו בה מידי. כך היינו יכולים לפרש מתניתין ולא תקשי ולא מידי אבל השתא דתריצנא דה"ק אלו נערות פסולות וכו' ונערה אין קטנה לא וכדרבי מאיר אלמא דמתניתין בדאורייתא מיירי משום דאינהו בני קנסא נינהו קא נגעי בהו ולא משום שלא יהא חוטא נשכר ומעתה קשיא חדא מסברא דאמאי יש להן קנס לפסולות ועוד דאקרי כאן ולו תהיה לאשה וכו' כנ"ל. והיינו יכולין להקשות קושיא זו בענין אחר דר"מ קא דריש ולו תהיה לאשה במהוה עצמה הכתוב מדבר ודע דמ"ה דרשינן ולו תהיה לאשה וכו' דמתלא תליא בקנסא ולאו מילתא באפי נפשה קאמר משום דכתיב ונתן לאבי הנערה חמשים כסף ולו תהיה לאשה תחת אשר ענה וע"כ תחת אשר ענה קאי אחמשים כסף דלקמן עלה דמתני' דתנן איזהו בושת קאמר אביי אמר קרא תחת אשר ענה הני תחת אשר ענה מכלל דאיכא בושת ופגם ופי' רש"י ז"ל תחת אשר ענה. גבי חמשים כסף כתיב. ע"כ. ומעתה קשיא דה"ל למיסמך תחת אשר ענה גבי חמשים כסף ממש ולא לאפסוקי בינייהו ולו תהיה לאשה לכך דריש ר"מ דאתא לאשמועינן דדוקא מהוה עצמה יש לה קנס ולא קטנה א"נ דרשינן לה גבי אשה ראויה דוקא אשה ראויה יש לה קנס ולא שאינה ראויה והשתא דאמרינן דתנא דידן ס"ל דסמיכותיה דולו תהיה לאשה אתא למעוטי קטנה מקנסא וכדרבי מאיר ולא למעוטי פסולות ולהכי פריך דאדרבה איפכא מסתברא דסמיכותיה דולו תהיה לאשה אתא למעוטי פסולות מקנס דכך הדין נותן דלא ניתן להו לפסולות קנס משום דלאו בני קנסא נינהו אבל לגבי קטנה אין חלוק כלל לענין קנסא ובין נערה בין קטנה יש להן קנס אלא לגבי נשואין לבד קממעט קרא לקטנה דדוקא נערה שותה בעציץ' ולא קטנה כדכתיב ולו תהיה לאשה במהוה עצמה הכתוב מדבר כך היה נראה לפרש והיינו דקאמר תלמודא והני בני קנסא נינהו ואמאי אקרי כאן ולו תהיה לאשה וכו' פי' לגבי קנסא יש לך לקרות ולו תהיה לאשה כיון דלאו בני קנסא נינהו ולזה הפי' הקושיא היינו מאי דקאמר והני בני קנסא נינהו ואמאי אבל אקרי כאן אינו קושיא וקל להבין. ורש"י ז"ל לא פירש כן שכתב וז"ל ואמאי. יש להן קנס לנערות פסולות. איקרי כאן וכו'. אמתני' מקשי. ע"כ. ודע שבגמרות קלף הישנות לא גרסי אלא ואמאי אקרי כאן ולו תהיה לאשה וכו' ולא גרסי והני בני קנסא נינהו וזאת היתה נוסחת רש"י ז"ל והיא המדויקת דגירסת הדפוס לא דייקא שהיא מכופלת אריכות לשון ללא צורך. ועוד

אכתוב בלשון רש"י ז"ל לקמן בסמוך בס"ד:
וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל איקרי כאן ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו פי' לאו דמשמע לישנא דקרא הכי דהא לקמן בפרקין מוליתיה עשה דולו תהיה לאשה ולידחי לאו דלא יבא ממזר ואם איתא דהכי משמע לישנא דקרא היכי דחי ליה אדרבא מקיים ליה אלא משום דקי"ל לקמן דהכי דינא דכל שהיא אסורה לו אינו רשאי לכונסה מ"ה אמרינן הכי וסמכינן ליה אקרא ודכוותא בתלמודא ע"כ. ואפשר דלהכי כתב רש"י איקרי כאן וכו'. אמתניתין קשה. פי' מתני' מסתברא כן ודריש לקרא הכי כדתנן לקמן להדיא הוא דמקשה עלה. וכבר פרישנא ליה שפי' דמדסמיך האי קרא דולו תהיה לאשה אונתן האיש וגו' הוא דקא פריך וכדכתיבנא כנ"ל. ועיין לקמן בפרקין גבי הא דפריך תלמודא וניתי עשה וגו'. הרא"ה ז"ל:
אמר ר"ל נער נערה הנערה זו גירסת הספרים ושל רש"י ז"ל ופי' דגבי אונס כתיב כי ימצא איש נערה בתולה וגו' וכתיב ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה ומצי למיכתב ואביה ודרשינן נערה וה' דהנערה ותימא הוא מאי נער נערה דקאמרינן הא תרווייהו נערה קרינן בהו ואי משום דכתיב נער חסר הכי נמי כתיב לאבי הנער חסר וה"ל למימר בלישנא דגמרא או נערה נערה הנערה כדקרינן או נער נער הנער כדכתיב ומצאתי נוסחא ספרדית שכתוב בה נער נער הנער ורב פפא אמר בתולה בתולות הבתולות פי' דגבי מפתה כתיב כי יפתה איש בתולה לגופיה וכתיב כסף ישקול כמוהר הבתולות ומצי למיכתב רחמנא כמוהר ולשתוק ודרשינן בתולות וה' דהבתולות. ויש לפרש דלאבי הנערה איצטריך לומר שאם בגרה עד שלא עמדה בדין אינו נותן לה אלא דייק נער ונערה מקרא ומסורת והנערה חד לגופיה כדאמרן וכן בתולה בתולות הבתולות מחד קרא נפקי להו חד לגופיה דכמוהר הבתולות אצטריך דכמוהר לחודיה לא כלום הוא. [הרמב"ן ז"ל:]
וכן כתב הרשב"א ז"ל וז"ל ה"ג רש"י ז"ל נער נערה הנערה וכן הוא במקצת הספרים ופי' וכו'. ואינו מחוור דמאי נער קאמר אי משום דכתיב נער חסר הנערה נמי חסר וכו' ואי מקרא קאמר כלהו קרינן נערה והגירסא הנכונה נער נער הנער ולישנא דמסורת נקט והוא במקצת נוסחאות ספרדיות ויש מי שפי' לפי הגירסא הראשונה דכולהו מונתן לאבי הנערה קא דריש ודריש מקרא ומסורת נער כמו שהוא במסורת ונערה כדקרינן וה' דהנערה חד לגופיה לאבי הנערה ולא לאבי הבוגרת שאם בגר' עד שלא עמדה בדין שאין נותן (אלא) לאביה ולא לעצמה ותרי חד לחייבי לאוין וחד לחייבי כריתות וכן נמי בתולה בתולות הבתולות כלהו מכמוהר הבתולות דריש להו וחד לגופיה דאי כתב כמוהר לחודיה לאו כלום הוא אלא ע"כ איצטריך למיכתב באיזה מוהר והילכך חד

מינייהו איצטריך לגופיה לומר כמוהר הבתולות וחד לאתויי חייבי לאוין וחד לאתויי חייבי כריתות. והראב"ד ז"ל גריס נערה נערה הנערה ופי' כפירושו של רש"י ז"ל וגם זה נכון ע"כ. ובפירושי רש"י ז"ל שלנו ה"נ גריס רש"י ז"ל:

וכן כתב הריטב"א ז"ל וז"ל נ"ה אמר קרא נער נערה הנערה חד לאתויי חייבי לאוין וכו'. ופרש"י דתרי נערה כתיבי בפרשה כי ימצא איש נערה וכתיב ונתן לאבי הנערה ובתרא מיותר דהוה מצי למיכתב לאביה ואכתי לכתוב לאבי הנערה למה לי למיכתב הנערה אלא תרתי דרשינן מינה נערה הנערה חד לאתויי חייבי לאוין וחד לאתויי חייבי כריתות והקשו עליו דאם כן אמאי גרסינן נער נערה הנערה או נגרסינהו כולהו נערה מלא כדקרינן או נגרסינהו נער נער הנערה חסרים כדכתיב ואעפ"י שרבי' ז"ל כתב דגרסינן נערה נערה הנערה הא ליתא בנוסחי דוקני ועוד היכי מצי למכתב ונתן לאביה דהא מבעי ליה למאי דאמרינן לקמן בגרה עד שלא עמדה בדין אין לה קנס וכתיב ונתן לאבי הנערה שתהא נערה בשעת נתינה ויש לומר דמשום דר"ל דריש לקמן קמא דכתיב חסר לדרשא ובאידך לא עבדינן ביה דרשא להכי נקטינן הכא נערה נערה הנערה וההיא לקמן אי כתיב ונתן לאביה הוה משמע לאבי הנערה כיון דברישא דקרא כתיב נערה ולא דמי להא דאמר בסמוך דאיצטריך למכתב הנערה להיכא דבא עלה ומתה דפטור דהתם ודאי אי כתיב ונתן לאביה אפילו אבי המתה דמשמע דאפילו בנקברה נקרא אביה ואיצטריך יתור' דהנערה למעוטי וי"מ הסוגיא בפנים אחרים ואינם נכונים. ע"כ:

וכתב עוד ז"ל וז"ל רב פפא אמר בתולה בתולות הבתולות פרש"י ז"ל דכיון דכתיב ברישא דקרא כי יפתה איש נערה בתולה מסתייה דלכתוב סיפא כסף ישקול כמוהר למה לי למכתב הבתולות אלא ודאי מיותר הוא לדרשא וקרי ביה נמי בתולות הבתולות דיתור' דה"א לדרשא אתי וש"מ תרתי אבל בתולה בתולות לא דריש דאורחא דקרא הוא דזימנין דמשתעי בלשון רבים. ע"כ:

וגם הרא"ה ז"ל תפס לו עיקר כפרש"י ז"ל וז"ל ודקא קשיא להו דלא יכול למכתב ונתן לאביה דהא מבעי ליה למכתב הנערה לאפוקי בגרה עד שלא עמדה בדין ליתא דאי כתב נמי לאביה הכי מדריש דלאביה נמי הכי משמע דאנערה דלעיל קאי מדלא כתיב לאב ואידך נמי דקשיא להו מנוסחא דספרי נוסחי דוקאני דגאונים ז"ל לאו הכי אתניהו אלא בכולהו גרסינן נער נער הנערה. ודרב נמי שפיר הוא אתיא אלו כתיב כסף ישקול כמוהר ותו לא ומאי דקאמרי לאו מילתא היא והשתא אתיא לה שפיר להא פירושא כולא סוגיין והיינו דקאמרינן ורב פפא מ"ט לא אמרה כר"ל. ומפרקינן ההוא מבעי ליה לכדאביי דאמר בא עליה ומתה וכו' דהא דאביי ודאי לא הוה נפקא לן מלישנא דאביה דכל היכא

דאיתא אביה הוא ואצטריך נערה לאפוקי מתה. ע"כ:
והר"ן ז"ל בפירושיו על ההלכות אזיל כשיטת הרמב"ן ז"ל ע"ש. וז"ל שיטה ישנה גר"ח ז"ל נער נערה הנערה פי' שלשתם נדרשים מלשון הנערה שהוא מלא וה"ל למכתב הנער חסר וה"מ למכתב נמי נער בלא ה' דרישא ובלא ה' דסיפא. וליתא דהא אמרי' בסוף פירקין במוציא שם רע כאן נערה הא כל מקום שנאמר חסר אפילו קטנה במשמע וגמר מינה דבאונס נערה ואפילו קטנה אלמא דלא כתיב באונס נערה חסר אלא ה"ג נערה נערה הנערה פי' כי יהיה נערה חד ונתן לאבי הנערה דרשינן בתרי נערה הנערה חד לגופיה לנערה ולא בוגרת וחד לאתויי וכו'. ע"כ:
וז"ל תלמידי הר"י ז"ל אמר קרא נער וכו'. חד לגופיה וכו' כלומר מן הדין היה שאשה שאינה ראויה לקיימה לא יהיה לה קנס אלא דמרבוי נער נערה הנערה מרבינן כלהו ואף על גב דלא אשכחן בתורה אלא תרי בלחוד חד כי ימצא איש נערה בתולה ואידך ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה אפילו הכי דיינינן להו תלתא דמדהוה מצי למכתב ונתן לאביה וכתב לאבי הנערה שמעינן דכוליה הוי מיותר ושמעינן מיניה תרי זמני דהנערה הוי רבוי אחד והה"א רבוי אחר ומתני' תלתא חד אצטריך לגופיה לאשמועינן דאפילו בכשרות בנערה חייב קנס ולא בבוגרת וחד לאתויי חייבי לאוין כגון ממזרת ונתינה דאיתנהו בלאו דלא יבא ממזר ולא תתחתן בם. ע"כ:
ועוד הקשה בתוספות על פר"ח דמה צריך חד לגופיה הא איכא נערה אחרינא בפרשה. ותירצו בקונטריסין דאי הוה כתיב ונתן לאביה הרי אנו צריכין ה' בשביל אביה מעתה לא נשארו אלא שני יתורין ולכך צריך ההוא קרא אחרינא דכי ימצא איש נערה לגופיה וכן גבי בתולות צריך הה"א שהל"ל כסף ישקול כמוהר ונשארו שני יתורין ולכך צריך יתורא אחרינא לגופיה. ע"כ:
וז"ל הקונטריסין אחרים נערה פרש"י ז"ל דהוה מצי למכתב ונתן לאביה וכו'. וכתב נערה ואי כתיב לאבי נערה הוי חד יתורא מדלא כתיב לאביה וכתב הנערה הוי ב' יתורא ואדרבה פי' ר"ח הוא מיושב מדחזו דהוה מצי למכתב ונתן לאביה כי מה שפי' דמחד הנערה דריש כולה מילתא פי' כל היתורין שהם ג' דהא גם ר"ח ידע שכתוב בתחלה נערה אלא אומר מהנערה לבד הוא ג' נער נערה הנערה והוה מצי למימר ונתן לאב ואתא נער לבד הקריאה של ה' אחרונה הוא יתיר חד והקריאה של ה' אחרונה הרי ב' וה' ראשונה של הנערה הרי ג' מעתה אפילו אם תחלק אותה הה"א מפני ה' של אביה הרי עדיין נשארו שני יתורין וגם רש"י ז"ל הוא מיושב דה"מ למכתב ונתן לאב ואמרו התוספות והקשה ר"י מה צריך חד לגופיה הא איכא נערה אחרים בפרשה. ויש לומר דאצטריך

לגופיה דאי ליכא אלא נערה קמא הייתי אומר אפילו קטנה במשמע כדקאמרינן לקמן כל מקום שנאמר נער חסר אפילו קטנה במשמע להכי אצטריך נערה אחרינא למעוטי קטנה דהא אוקימנא מתניתין כר' מאיר דקטנה אין לה קנס. עוד כתבו בתולה הבתולות אומרים התוספות כאן נמי פר"ח בתולה קריאה הבתולה ה"ה. ואם תאמר אם כן יתיר חד דהא ברישא דקרא כתיב כי יפתה איש בתולה. ויש לומר חסי' דבתולות דאין בו ייתור דחסר ואו כתיב כי יפתה איש בתולה ואומר גם כן שמיושב חד לגופיה לפר"ח בזה. ע"כ:

וחד לאתויי חייבי לאוין. הקשו בתוספות אכתי נימא חד לאתויי חייבי עשה וחד לאתויי חייבי לאוין ואכתי חייבי כריתות מנלן ואפילו לפי' ר"ח ז"ל דלא צריך חד לגופיה וכמו שהקשו התוספות ז"ל ליכא לשנויי דההיא דמיותר אתא לאתויי חייבי עשה דאכתי קשיא דלישנא דגופיה משמע דלא אתיא אלא לכשרות לגמרי ולא לחייבי עשה והילכך ה"ל למימר חד לאתויי חייבי עשה וחד לאתויי חייבי לאוין וחד וכו' אבל השתא דקאמר חד לגופיה משמע דלא צרכינן לרבויי אלא חייבי לאוין וחייבי כריתות. וקשיא דחייבי עשה נמי צרכינן לרבויינהו וכיון שכן נימא לאתויי חייבי עשה וכו' ותירצו בתוספות איברא ודאי אם הסברא מבחוץ היתה נותנת שלא יהיה להם קנס לפסולות הא ודאי הוה צרכינן רבויא לכל חד מהני פסולי לחייבי עשה לחוד ולחייבי לאוין לחוד אבל מדפריך תלמודא מדכתיב ולו תהיה לאשה אלמא אי לאו דכתיב ולו תהיה לאשה דמשמע אשה שיש בה הויה וראויה לקיימה לא הוה צריך קרא לרבויינהו דמסברא הוה מחייבינן כלהו אי לאו ולו תהיה לאשה וכיון דרבינן חייבי עשה מחד קרא אלמא לא בעינן ראויה לקיימה אם כן נתרבו נמי חייבי לאוין דהא אית בהו הויה ואכתי צריך חד קרא לאתויי חייבי כריתות לומר דלא בעינן אית בה הויה ולמאן דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין הוי חד רבויא לחייבי עשה ואידך לחייבי לאוין ולחייבי כריתות. והשתא ניחא קושיא אחריתי דתנן לקמן הבא על בתו וכו' אין להם קנס מפני שמתחייב בנפשו וכו' שנאמר ולא יהיה אסון ותיפוק ליה משום דכתיב ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו ולא מרבינן מנערה הנערה אלא חייבי לאוין וחייבי כריתות לא. והקשו התוספות ז"ל זאת הקושיא דעדיפא להו לאקשויי אמאי דקתני להדיא דיש להן קנס דההיא איכא לשנויי חד מתרי טעמא נקט וכדכתיבנא לעיל בדבור על ואשת אחיו וכו'. והקשו התוספות על שיטה זו דאם כן לשתוק מולו תהיה לאשה ולא יצטרך להנך רבויי. ותרצו דאצטריך למדרש ולו תהיה לאשה מדעתה. והקשו בקונטריסין אם כן לקמן דקאמר בגמרא אמתניתין דומצא בה ערות דבר או שאינה ראויה לבא בישראל וניתי עשה וידחה

לא תעשה אם כן למאי הוו צריכי הריבוי. ותירץ לחייבי כריתות ולמצרי ואדומי דהוי עשה ואין עשה דוחה עשה. ואם תאמר והאיך שואלים ולשתוק וכי אינו צריך לעשה. ויש לומר שפי' לשתוק פי' מן המשמעות של תהיה דממנו ממעט חייבי לאוין וחייבי כריתות ויכתוב משמעות אחר דלא יהיה משמע מיעוט כגון וישאנה ומתרצים לשון תהיה צריך למדעתם ע"כ. ורש"י ז"ל כתב אמאי יש להן קנס לנערות פסולות. איקרי כאן וכו' אמתני' מקשה ע"כ. ומשמע לי מתוך לשונו ז"ל דס"ל דהסברא מבחוץ נותנת דלא ישלם אדם שום קנס אפילו לכשרות אי לאו דקנסיה קרא וזהו שכתב רש"י ז"ל לקמיה חד לגופיה. לכשרה. דלשון קנס משמע דבר שאין הסברא נותנת. וכיון שכן השתא דקניס קרא איכא למימר דלכשרות דוקא קניס ולא לפסולות דפסולות לאו בני קנסא נינהו והסברא נותנת שלא יהיה להן קנס והיינו דפריך תלמודא ואמאי ופי' רש"י ז"ל ואמאי יש להן קנס לפסולות והא דפריך שוב איקרי כאן וכו' היינו משום דבעי לאקשויי אמתני'. ואין להקשות אמתני' מסברא דמתני' ידעה שפיר הסברא ומה שהיא סוברת היא הסברא ההגונה לכך פריך נמי מקרא וזהו שכתב רש"י ז"ל אקרי כאן וכו' אמתניתין מקשה. ומיהו מעיקרא פריך מסברא אמאי דקסבר סוגיא דתלמודא דלעיל וכדכתבינן לעיל קשה קושיא אדסמיך ליה והשתא ניחא דליכא לאקשויי ולשתוק וכו'. ומיהו קשיא מאי דקשיא להו לתוספות ז"ל דדילמא חד לאתויי חייבי עשה. והריטב"א ז"ל תירץ בקוצר דכיון דלרבנן קידושין תופסין בחייבי לאוין כמו בחייבי עשה כלהו כחדא חשיבי ומחד קרא נפקי ע"כ. פי' דאפילו תימא דהסברא מבחוץ נותנת דלא יהיה להם קנס מכל מקום מאחר דרבי קרא חדא מינייהו מסתברא דהא כל מאי דדמו להו וחייבי עשה וחייבי לאוין כחדא חשיבי למ"ד קדושין תופסין בחייבי לאוין כנ"ל:

וז"ל שיטה ישנה. ואם תאמר לדרוש חדא לאתויי חייבי עשה וכו'. ויש לומר מקרא דולו תהיה לאשה שמעינן תרי מילי מולו דרשינן אשה הראויה לו ותהיה דרשינן מינה אשה שיש לו בה הויה ואי מרבינן מנערה חייבי עשה וחייבי לאוין ממילא אתרבו דכיון דמרבינן חייבי לאוין ממילא שמעינן דלא דרשינן אשה הראויה לו וכי מרבינן מהנערה חייבי כריתות דלית בהו הויה אתה למד דלא דרשינן תהיה אשה שיש לו בה הויה והרי חייבי מיתות ב"ד לא מצית למעוטינהו תו מהאי קרא אי לא דאמעיט מלא יהיה אסון. ואם תאמר היכי מצית אמרת דלא דרשינן ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו והא תנן נמצא בה ערות דבר או שאינה ראויה לבא בישראל אינו רשאי לקיימה שנאמר ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו יש לומר אנן הוה ס"ד למדרש אשה שאינה ראויה לו לגבי קנס נמי אף ע"ג דעיקר קרא למד דאונס שותה בעציצו דהוה משמע לן דכל היכא שאינו יכול

לשתות בעציצו ולא מצית לקיומי לו תהיה לאשה קנס נמי לא חייבה עליו תורה ומנערה הנערה אתרבו חייבי לאוין וחייבי כריתות גבי קנס הילכך לא מצית תו למדרשיה אלא לענין שותה בעציצו בלבד דהיכא דאינה ראויה לבא בישראל אינו שותה בעציצו ואפילו הכי יש לה קנס דלאו הא בהא תליא ע"כ. ואזיל כשיטת התוספות ז"ל דוק ותשכח:

ורב פפא מאי טעמא לא אמר כר"ל פי' דעיקר מעוטא דפסול באונס כתיב דהתם הוא ולו תהיה לאשה ומעתה מסתברא כר"ל דגבי אונס הוא דבעינן לרבויינהו והתם הוא דכתיב נער נערה הנערה. כנ"ל:

וכתבו הקונטריסין לעיל וז"ל אמאי איקרי כאן ולו תהיה לאשה וכו'. ואם תאמר ומנ"ל במפותה. ויש לומר דמפותה הוי מכ"ש דאין לה קנס דלא חטא כל כך וכשמתרץ מכח רבויי דאונס הוי כמו כן מכ"ש דיש קנס למפותה מדלא כתיב בה ולו תהיה לאשה ובזה הוא מתורץ דלא תקשי לרב פפא היכי מצי למילף אונס מבתולה בתולות הבתולות דכתיב גבי מפתה ולא נצטרך לומר דסמיך אג"ש גם מתחלה וצ"ע. ע"כ:

עוד כתוב בקונטריסין רב פפא אמר בתולה וכו'. הקשה מ"ה לרב פפא מה צריך רבויי על מפתה והלא אין שם מיעוט דולו תהיה לאשה גבי אונס כתיב ואין לומר דאג"ש סמיך דאכתי לא ידעינן לג"ש עד לבסוף דקאמר חד לג"ש. ותירץ דמוקי לה באם אינו ענין למפתה דלא כתיב ביה מיעוט תנהו ענין לאונס ע"כ. ולקמן נאריך בזה בס"ד:

עוד כתוב בקונטריסין רב פפא מאי טעמא לא אמר כר"ל תימא משם גדול דגבי אונס הוה רודף וניתן להצילה בנפשו וקלב"מ ותירץ ביכול להציל באחד מאבריו ע"כ. ודאי דאף על גב דרב פפא מוקי לה ההיא דכריתות במפותה כדאיתא בפרק בן סורר וכדכתיבנא לעיל מכל מקום רישא דמתני' דאירי בחייבי לאוין שפיר מיירי באונס וכן פרש"י ז"ל במתניתין. ומכל מקום קשיא דהיכי מצינן לרבויי חייבי כריתות באונס דהא גבי אונס הוי רודף וניתן להצילו ונצטרך לתרץ ביכול להצילו באחד מאבריו וכמו שכתבו בקונטריסין. ומיהו אין תירוצם עולה כהוגן דרב פפא לא בעי לאוקמיה מתניתין דאחותו ביכול להציל באחד מאבריו ואביי הוא דמוקי לה בהכי. עיין שם בפרק בן סורר:

ההוא מבעי ליה לכדאביי. וקשה לפי קס"ד עתה שאינו רוצה לומר שיתא קראי כתיבי תיקשי לרב פפא למה כתיב הנערה דהוי תרי רבויי לא לכתוב אלא נערה בלא ה' דהוי רבוי ומינה שמעינן דרשא דאביי. ורש"י ז"ל כתב לאבי הנערה. משמע שהיא קיימת. ע"כ. משמע לכאורה דבעי לפרושי דעתה קס"ד דמשמע ליה לרב פפא דכוליה קרא בעינן לדאביי דלא משמע למעוטי המתה אלא משום דכתיב הנערה בה"א דהא לקמן אמרינן שיתא קראי כתיבי ודרשינן נערה לדאביי וה' לרבות חייבי לאוין. ועוד הקשו

בקונטריסין דאם כן תיקשי לרב פפא גופיה מנ"ל לרבות חייבי כריתות דהבתולות נמי לא יהא אלא חד רבויא כמו הנערה ונוקמה הרבוי בדמסתבר דהיינו חייבי עשה ומנ"ל חייבי כריתות. ואין זו קושיא דאין הסברות שוות דלאביי בעינן הנערה אבל לרבות חייבי לאוין בבתולות סגי ומיהו מאי דאקשינן אנן הויא אלימתא ויש לי לתרץ דלכך כתב רש"י ז"ל במקצת נוסחאות ההוא מבעי ליה ההוא נערה הא דלא כתיב ונתן לאביה מבעי לדאביי וכו'. פי' לפיכך אין כאן יתור אלא נערה דה"א לא מייתרא דהא אי לא הוה כתיב אלא לאביה הרי צריך אתה לה"א הילכך קס"ד השתא דבחד רבויא דאביי סגי לתרוצי יתורא דקרא ולקמן משנינן שיתא קראי כתיבי וכו' פי' דלבתר דכתיב נערה לא צריכנא לה"א אלא לרבויא דחייבי לאוין וכדתריצנא לעיל בשם הקונטריסין כנ"ל:

ור"ל מאי טעמא לא אמר וכו' ולא אקשינן ואידך כדרך התלמוד בכל דוכתא משום דדילמא לא סבר לה לר"ל להא דאביי כנ"ל:

ההוא מבעי ליה לג"ש דתניא כסף ישקול וכו'. ופרש"י ז"ל מבעי לג"ש. בתולה דכתיב גבי מפתה מבעי ליה לג"ש בתולה בתולה לגזרה שוה הא כסף האמור באונס וכו'. כמוהר הבתולות. חמשים כסף המפורשים באונס את הבתולה. שיהא זה. חמשים כמוהר הבתולות כו' ע"כ. ואיכא למידק דמעיקרא קאמר מבעי ליה לג"ש ומשמע דבעי למילף בתולה בתולה וכדפרש"י ז"ל. ושוב מייתי מדתניא דלא מייתי לה מג"ש אלא מהיקשא ואף על גב דלגבי הא דפריך תלמודא בפרק הפועלים והא אמרת קמה קמה לג"ש כתבו הרמב"ן והרשב"א והר"ן ז"ל דלאו גזרה שוה ממש היא אלא כעין מה מצינו וכן כתב הר"ן ז"ל בפירושיו על ההלכות מסכת קדושין (דף תרל"א ב') והכא נמי אפשר לומר דלהיקש תני ליה גזרה שוה מכל מקום הרי רש"י ז"ל כתב לה בלשון ג"ש דקאמר בתולה בתולה לג"ש ולדידיה קשיא. ויש לומר דלא מייתי מדתניא אלא דבעינן חמשים שקלים ומיהו איהו מייתי לה מג"ש ובריית מייתי לה מהיקשא אם כן יש לומר דלהכי קרי לה ג"ש דהא אי לאו דכתיב בתולה גבי אונס לא הוה דרשינן כמוהר הבתולות דקאי עלה דאונס אלא הוה דרשינן לה לגבי כתובה וכדדרשינן לעיל בפ"ק לשיטת הרא"ש והרשב"א ז"ל וכדכתיבנא לעיל הילכך הוה ליה כמו ג"ש דדרשינן בתולות דהכא דקאי אאונס משום מאי דכתיב בתולה גבי אונס וזהו שכתב רש"י ז"ל כמוהר הבתולות. חמשים כסף המפורשים באונס את הבתולות. ע"כ. פי' משום דמפרש בהדיא חמשים כסף באונס את הבתולות דכתיב שם כי ימצא איש נערה בתולה להכי דרשינן דכמוהר הבתולות קאי עלה. ומצאתי לקמן בגליון פרש"י ז"ל ישן וז"ל שיתא קראי כתיבי בתולה דכתיב באונס דהא כתיב כי ימצא איש נערה בתולה לא קא חשיב דאצטריך להיקשא דכמוהר

הבתולות במשמע שיהא זה כמוהר הבתולות הנזכרת גבי אונס ואי לא הוה כתיב ביה בתולה לא הוה ידעינן אאיזו בתולה קאי. ע"כ. והריטב"א ז"ל חולק על זה ומסתברא כותיה וכדבעינן למכתב לקמן בס"ד:

וכתוב בשיטה ישנה ההוא מבעי ליה לג"ש דתניא כסף ישקול וכו'. ואם תאמר והא לתנא דמתני' ודאי לא דרשינן גזרה שוה מכמוהר הבתולות דר' עקיבא חמשים שקלים בג"ש דאשר לא אורסה מייתי להו בתרווייהו דאייתר ליה אשר לא אורסה דלא מצי למדרשיה לפשטיה פרט לנתארסה ונתגרשה דאיהו ס"ל דנתארסה ונתגרשה אית לה קנס וכדאיתא לקמן ותנא דהא מתני' ודאי כרבי עקיבא וכו' ס"ל מדקתני ועל אשת אחיו דפי' אשת אחיו שנתארסה ונתגרשה דאלו אשת אחיו ממש תיפוק ליה משום דאשת איש היא ומיתת ב"ד אית בה יש לומר לאו דוקא לג"ש אלא או לג"ש או למדרש מיניה כתובת אשה מן התורה וא"ת מנ"ל דר"ע דריש מינה כתובת אשה מן התורה דילמא בתולה הבתולות דריש ולא דריש מינה כתובת אשה מן התורה יש לומר מנ"ל נמי למדרש מיניה חייבי לאוין וחייבי כריתות דילמא אתא לאשמועינן דכתובת אשה מן התורה. ועוד גופיה דקרא דכמוהר הבתולות מאי פרושיה אי לאו דמפרשת ביה כמוהר הבתולות הנשואות דכתובתן מאתים דהא לר"ע לא מפרשינן כמוהר הבתולות דאונס דהיינו חמשים דבג"ש דלא אורסה מייתי לה. ע"כ:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל ההוא מבעי ליה לג"ש פי' להקיש אונס למפתה שיהא זה כזה לענין חמשים שקלים ונפקא ליה מג"ש [דכתיב הכא בתולה וכתיב התם בתולות והאי בתולות מופנה הוא לג"ש] ואף על גב דאידך בתולה אצטריך למעוטי בתולה דכל היכא דלא ילפינן גזרה שוה לא הוה יליף חד מחבריה מופנה מצד אחד סגי לענין זה דקיימא לן מופנה מצד אחד למדין ומשיבין ומכאן אין להשיב. ומיהו הא ודאי קשיא כיון דכתיב ג"ש מבתולה דאונס לבתולות דמפתה למה לי למכתב בתולה במפתה דרישיה דקרא ליליף מאונס. ותירץ הר"מ ז"ל דלא אצטריך אלא משום דאורחיה דקרא הוא דלא מצי למכתב כי יפתה איש אשר לא אורסה וכיון דאצטריך למכתב כי יפתה (וכו') איש אשה או יפתה איש נערה כתב בתולה. ע"כ:

ורש"י ז"ל לקמן גבי שיתא קראי כתיבי כתב וז"ל חד לג"ש. ותהי מופנה מצד אחד ולמידין הימנה. ע"כ. הוקשה לו דאמאי אצטריך חד לג"ש דהא מבתולה דברישא דקרא שהוא לגופיה יוכל לילף הג"ש לפרש"י ז"ל. ותירץ דההוא בתולה דאצטריך לגופיה פי' למעוטי בעולה לא הוה מופנה וג"ש שאינה מופנה כלל אין למידין ממנה להכי מייתר חד רבויא דהיינו בתולות כי היכי דתהוי מופנה מצד אחד ולמידין ממנה. ורש"י ז"ל

לא כתב למידין ומשיבין כמו שכתב הריטב"א ז"ל ואפשר דס"ל כמו שכתבו התוספות חצוניות במסכת בכורות פרק כל פסולי המוקדשין דלא אקשינן הניחא למ"ד מופנה מצד אחד למידין ואין ומשיבין וכו' אלא היכא דאיכא לאוקמי ההפנאה לדרשה אחריתי אבל אי אין ההפנאה צריכה לשום דרשה הוי ייתור למידרש ג"ש אף על גב דאיכא פירכא ואינה מופנה אלא מצד אחד כן כתבו התוס' שם ואפשר דרש"י ז"ל נמי הכי ס"ל ולכך אין להשיב הכא כלל וכך נראה דבקל נוכל למצוא פירכא מהאונס למפתה דוק ותשכח ודלא כהריטב"א ז"ל. ומיהו קשיא לי אמאי כתב רש"י ז"ל דלא הוה מופנה אלא מצד אחד דהא משני צדדין נמי הויא מופנה דהא באונס נמי כתיב כי ימצא איש נערה בתולה והא כתיבנא לעיל בשם גליון רש"י ז"ל דלהכי כתיב גבי אונס בתולה כי היכי דנדע דהיקשא דהבתולות דכתיב הכא גבי מפתה קאי עלה ואי לא הוה כתיב באונס בתולה לא הוה ידעינן אאיזו בתולה קאי. ומעתה כיון דלא אצטריך בתולה דאונס אלא אהכי אי נלמוד בתולה מבתולות בג"ש הויא לה מופנה משני צדדין דבתולה נמי דאונס מיותר ולשיטת הריטב"א ז"ל ניחא דכתב וז"ל דאונס אצטריך למעוטי בעולה ובתולה דמפתה ברישא דקרא לא אצטריך אלא משום דאורחיה דקרא וכו' וכדכתיבנא לעיל אבל לפי הגירסא דכתיבנא לעיל קשיא וע"כ לשיטת רש"י צריך אתה לפרש בפירוש דגליון דאי בשיטת הריטב"א ז"ל קשיא אמאי לא קחשיב אלא שיתא קראי הא ז' הוו כיון דקא חשיב תרי דלגופייהו לחשוב נמי בתולה דאונס דהויא נמי לגופיה למעוטי בתולה ולימא תלתא לגופייהו. ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דכולהו שיתא קראי לא הוו אלא הנערה והבתולות והא לא קא חשיב כלל לא נערה בתולה דכתיב ברישא דקרא באונס ולא בתולה דכתיב ברישא דקרא דמפתה. אבל לשיטת רש"י ז"ל קשיא ואפשר דלא קא חשיב אלא קראי דאיירי בהו ר"ל ורב פפא מעיקרא אי נמי דבתולות דמפתה ובתולה דאונס כחדא קרא חשיבי כיון דתרווייהו אתו לדרשא חדא דהיינו לג"ש להכי לא חשיב אלא שיתא. ובשיטה ישנה כתוב שיתא קראי כתיבי וליכא למימר שבעה קראי דבאונס כתיב בתולה ולא אצטריך דמג"ש דמפתה הוה מצית לאתויי דכל היכא דכתיב קרא מילתא בדידיה לא אמרינן בג"ש הוה מצית לאתויי מאחר דאתיא ג"ש לדברים אחרים ע"כ. ואכתי יש לדקדק בלשון רש"י ז"ל אמאי נטר לפרושי הכין עד לקמן גבי שיתא קראי וכו' ולא פירש כן הכא דע"כ הכא נמי דאמרינן ההוא מבעי ליה לג"ש ולא ילפינן מבתולה דרישא דקרא היינו משום דבעי למיתני ג"ש מופנה וכמו שכתב הריטב"א ז"ל הכא וכיון שכן הא ודאי איכא לדיוקי אמאי נטר רש"י מלפרושי כן עד לקמן ונ"ל דמעיקרא כי אמרינן ההוא מבעי ליה לג"ש דתניא וכו' הוה סברינן דהג"ש היינו בתולה

בתולה דהשתא דקרא דאונס ומפתה דמבתולות לא מייתינן ג"ש דהא בתולות באונס מיירי כדכתיב כסף ישקול כמוהר הבתולות פי' חמשים כסף המפורשים באונס אלמא דהבתולות מיירי באונס ומעתה היכי מייתינן גזרה שוה ממפתה לאונס ממאי דכתיב באונס אלא ודאי בתולה בתולה גמר דהיינו כי יפתה איש בתולה וכי ימצא איש נערה בתולה ובתולות אתיא להיקשא ולא סגי לן היקשא דכתיב כסף ישקול כמוהר הבתולות וכדאמרינן בפרק כל שעה [פסחים כה ב'] גבי נערה המאורסה דכתיב כי כאשר יקום איש על רעהו וגו' דדרשינן בא ללמד ונמצא למד דבשלמא התם כתיב להדיא רוצח אצל נערה המאורסה וקשיא לן מה ענין רוצח אצל נערה והלא כבר פי' הכתוב דאונס פטור כדכתיב ולנערה לא תעשה דבר אלא בא ללמוד ונמצא למד והא כרוצח כנערה המאורסה שניהם שוין כמו כעם ככהן כדפרש"י ז"ל התם אבל הכא לא כתיב גבי מפתה אונס להדיא ואיכא למימר דכמוהר הבתולות מידי אחרינא הויא תדע דאי כמאן דאמר דמוהר הבתולות מיירי לענין כתובה הילכך בעינן בתולה בתולה לאורויי דהיקשא היינו לגבי אונס ומפתה דה"ל כאלו כתוב כאן אונס להדיא והילכך יש לנו לומר בא ללמד ונמצא למד כדאמרינן גבי נערה המאורסה ואלולי כן אף על גב דהוה ידעינן דהבתולות היינו לגבי אונס מדלא כתיב כמוהר לחודיה ושפיר הוה ילפינן מפתה מאונס אכתי לא הוה ילפינן אונס ממפתה והוה אמרינן דדוקא גבי מפתה הוו חמשים שקלים. ואם תאמר הא הוא ק"ו ומה מפתה שלא עבר אלא על דעת אביה בלבד קנסו ליה חמשים אונס שעבר על דעת אביה ועל דעת עצמה לא כל שכן שקנסה שקלים ולא מעות וכדאמרינן לקמן בפרקין גבי בין היא בין אביה יכולין לעכב. ויש לומר דבשלמא גבי עכובא דאביה לענין נשואין שייך שפיר האי קל וחומר אבל לאפושי קנסא אין זה טעם דהא אין הקנס לעצמה אלא לאביה ודעת אביה הוא העיקר וכו' שוין הן אונס ומפתה ואדרבא איכא טעמא לאפושי קנסא במפתה כיון דמניחה והולך לו ואינו שותה בעציצו אבל אונס דכיון דשותה בעציצו יש לנו להקל בקנסיה תדע דאיכא מ"ד דאונס אין לה כתובה. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק א' מה' נערה וכיון שכן שפיר הוה מצינן למימר במפתה יש לה שקלים ואונס לא אבל השתא דילפינן בתולה בתולה בג"ש ה"ל כאלו כתוב כאן בהדיא באונס ובא ללמד ונמצא למד כי היכי דאמרינן גבי נערה המאורסה וזהו שכתב רש"י ז"ל מבעי ליה לג"ש. בתולה דכתיב גבי מפתה מבעי ליה לג"ש בתולה בתולה לג"ש מה כסף וכו' ע"כ. הא קמן דלא נקט רש"י ז"ל בתולות בלשון הג"ש והיינו משום דלא כתיב גבי מפתה וכדכתיבנא דלא מג"ש לחודא בלא היקשא דג"ש זו אינו מופנה וכמו שכתב הריטב"א ז"ל וכדכתיבנא לעיל ואפילו תהיה מופנה מצד אחד הא איכא מ"ד דמשיבין

ואלו על ההיקש קי"ל על ההיקש אין משיבין. וכן כתב רש"י ז"ל בפרק השואל (דף צח ע"א) ובפרק קמא דזבחים (דף ה' ע"ב) ועוד דג"ש זו לא נתקבלה. וכן כתב בנמוקי יוסף בפרק החובל דאף על גב דאין אדם דן ג"ש אלא א"כ קבלה מרבו כל דבר שיודעין בו שכן האמת אבל לא נתברר לנו סמך מן הכתוב רשות ביד כל אדם לדרכו ולהביאו בג"ש והכי איתא בירוש' כל מילתא דלא מיחוורא מייתינן מאתרין סגיאין ע"כ. הילכך הכא נמי כיון דאיכא היקשא קמן אלא דלא ידעינן למאן אקשינהו נדון כג"ש לדעתנו לפרושי ההיקש ונמצא לפי זה דהשתא סברינן למימר דכולהו תלת בתולה בתולות הבתולות אצטריכו לאשמועינן חמשים שקלים באונס ומפתה. וכ"ת אכתי למה לי הבתולות לכתוב בתולות. ויש לומר דה"א דהבתולות לא דריש דאף על גב דדריש ה"א דהנערה היינו משום דהתיבה מיותרת ולהכי דרשינן לה כולה כיון דאתיא לדרשא וכמו שכתב הר"ן ז"ל בהלכות הבא בשמעתין אבל ההיקש ה"ל כאילו מגופיה דקרא למדנו ולאו ייתורא מקרי ולכך לא דריש ה"א דהבתולה והבתולות משמע דה"ק המפורשים באונס את הבתולה וכן כתב רש"י ז"ל. כך הוה סברינן מעיקרא ופריך ור"ל נמי מיבעי ליה לכדאביי פי' דהא לא פליג עלה דכי שיילינן מ"ט לא אמר כרב פפא לא מהדר משום דלא ס"ל כאביי אלא דקא מהדר משום דמבעי ליה לג"ש אלמא דהכי ס"ל ורב פפא נמי מבעי ליה לג"ש דהא לא פליג עלה דברייתא דבעינן חמשים שקלים. וכתב הרמב"ן ז"ל והא דאקשינן והא דרב פפא מבעי ליה לג"ש בדין הוא דהוה ליה לתרוצי ג"ש נפקא ליה מאשר לא אורסה כדאמרינן בפרקין אליבא דר"ע דהלכתא כוותיה וסתם מתניתין כוותיה דקתני אשת אחיו ואשת אחי אביו אלא משום דלר' יוסי הגלילי אצטריך ג"ש מהאי קרא קא מתרץ לרווחא דמילתא דשיתא קראי כתיבי. ע"כ:

וכן כתב הרשב"א ז"ל דכיון דלרבי יוסי הגלילי האי אשר לא אורסה פרט לשנתארסה ונתגרשה ונפקא ליה ג"ש מכמוהר הבתולות ניחא ליה לתרוצי אליבא דכולהו תנאי לרווחא דמילתא ואמר דשיתא קראי כתיבי וכו'. ע"כ:

והקשה עליו תלמידו ז"ל דהשתא מיהא לאו ככולהו תנאי אתיא דבשלמא לרבי יוסי הגלילי דלא דריש אשר לא אורסה כלל לג"ש אתיא שפיר ג"ש דרב פפא ומההוא נפקא ליה אלא לר' עקיבא דדריש אשר לא אורסה לג"ש אייתר ליה כמוהר הבתולות דתרתי לג"ש לא דריש אם כן לא אתיא כותיה ומאי כ"ע דקאמר וכ"ת הוא ס"ל דקושיא מעיקרא ליתא דאנן קי"ל כרבי עקיבא דמתני' דנערה שנתארסה לקמן ואיהו לא דריש ג"ש מאשר לא אורסה אלא מכמוהר הבתולות וכמו שיכתוב לקמן בשם הראב"ד ז"ל. ולי עיקר מה שפירשו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ותלמידם ז"ל לא הבין דבריהם דתלמודא הכי פריך לרב

פפא נמי מבעי ליה לג"ש פי' לרבי יוסי הגלילי והכי קאמר בשלמא לרבי עקיבא יליף שפיר רב פפא בתולה בתולות ומייתי חייבי לאוין וחייבי כריתות מהכא דהא מאשר לא אורסה קא יליף ג"ש אבל לרבי יוסי הגלילי דלא קא יליף מאשר לא אורסה וקא יליף לה מהכא מ"ל לאתויי חייבי לאוין וחייבי כריתות וה"מ לשנויי דאה"נ דאיהו כר"ע ס"ל ואליביה דידיה קאמר אלא דבעי לתרוצי לרווחא דמילתא דאפילו לרבי יוסי הגלילי שפיר מייתי לה מהכא דשיתא קראי כתיבי כנ"ל. והרא"ה ז"ל כתב לעיל וז"ל ר"ל מ"ט ל"א כרב פפא מ"ל לג"ש כלומר ואליבא דר' יוסי הגלילי דאי לא רבי עקיבא הא נפקא ליה מדוכתא אחריתי מאשר לא אורסה ע"כ. ומשמע לי דלדידיה נמי פריך תלמודא ורב פפא נמי מבעי ליה לג"ש. וכמו שפרשתי לדברי רבו הרמב"ן ז"ל. וכבר כתבתי לעיל מה שכתוב בשיטה ישנה גבי הא דקאמר ההוא מבעי ליה לג"ש וכו' נחזור לפרש שיטתנו השתא דקא משני שיתא קראי כתיבי מג"ש היינו בתולות מבתולה ולאו בתולה בתולה כדסברינן מעיקרא דהא בעינן למימר דרב פפא ור"ל לא מפלג פליגי. וכן פי' הרמב"ן ז"ל וז"ל שיתא קראי כתיבי פי' ורב פפא ור"ל לא מפלג פליגי אלא מר אייתי קרא לחייבי לאוין וחייבי עשה בכללן ומר אייתי קרא לחייבי כריתות וחייבי מיתות בכללן דתרווייהו לא קרינן בהו אשה שיש לו בה הויה מ"ה צריך למיפטריה במתניתין משום דקלב"מ ע"כ. ואפשר דר"ל דקדים טפי ומייתי לה מקראי דאונס סמיך אמאי דכתיב במפותה דקראי דאונס כתיבי בכי תצא וקראי דמפתה כתיבי במשפטים ואיהו קראי בתראי וסמיך אמאי דכתיב בפ' משפטים ורב פפא דאיהו בתרה קא מפרש דברי ר"ל דלא תימא דחייבי לאוין וחייבי כריתות מקראי דאונס בלחודייהו נפקי אלא מקראי דמפתה נמי צריכי להכי וראיתי מי שהקשה בתשובותיו דמאי קא משני אלא שיתא קראי כתיבי וכו' דהא אינהו לאו הכי קאמרי דר"ל קאמר נער נערה הנערה חד לגופיה וחד לאתויי חייבי לאוין וחד לאתויי חייבי כריתות ור"פ נמי קאמר בתולה בתולות הבתולות חד לגופיה וחד לאתויי חייבי לאוין וחד לאתויי חייבי כריתות ובמאי דכתיבנא ניחא ומכל מקום מוקי תלמודא דלכ"ע דרשינן בתולה בתולות הבתולות לאתויי פסולין ומעתה ע"כ נצטרך לומר דג"ש היינו מבתולות לבתולה וכן כתבו כל המפרשים ז"ל דאזלי כשיטת רש"י ז"ל דהכי מדרשי הני שיתא קראי תרין לגופיה פי' נער דקרא קמא דאונס דכתיב כי ימצא איש נערה ובתולה דקרא קמא דמפתה דכתיב כי יפתה איש בתולה הני תרין לגופייהו פשו להו ארבעה נער הנערה בתולה הבתולה חד לכדאביי מדלא כתיב ונתן לאביה וכתב נערה כלל וחד לג"ש דמקשינן אונס למפתה מדכתיב התם בתולה והכא בתולות ולא כתיב כמוהר ותו לא ומיהו בתולה בתולות לא מדריש לן וכדכתיבנא לעיל

בשם הריטב"א ז"ל אייתרו להו תרי ריבויי ה"א דהנער וה"א דהבתולות חד לאתויי חייבי לאוין וחד לאתויי חייבי כריתות ואף על גב דאי דרשת היקשא דבא ללמד ונמצא למד הבתולות מיירי באונס מכל מקום מייתי ג"ש מינה כיון דמייתר ואתיא לדרשא ואם תשאל השתא דדרשתם ג"ש מבתולות דהויא לה מופנה למה לי היקשא כלל לא לכתוב קרא אלא ישקול כבתולות תשובתך אף על גב דילפינן מהכא קנס חמשים שקלים דאונס ומפתה הכי נמי ילפינן לענין כתובה מדקרי לה מוהר כמו שכתב רש"י ז"ל בפ"ק בסוף שמעתא דפתח ע"ש במאי דכתבינן בס"ד כנ"ל פי' שמעתא זו לשיטת רש"י ז"ל וניחא כמה קושיות דוק ותשכח. וכתוב בקונטריסין חד לג"ש פ"ה לאפנויי צד אחד בג"ש פי' דצד אחד הוא מן היתורין והצד השני הוא מאותם שנים דאתו לגופייהו וק' אם יש להשיב הרי איכא מאן דאמר משיבין ואם אין להשיב מה צריך הפנאה ואי אמרת דהפנאה מגלה דג"ש נתקבלה אכתי לילף במה מצינו אי ליכא פירכא ע"כ. ובמאי דכתיבנא לעיל בשם תוס' חצוניות שבפ' פסולי המוקדשין ניחא:

אייתרו להו תרי וכו'. הא פרישנא לעיל בשם הרמב"ן והרשב"א ז"ל שיטת ר"ח ז"ל דלשיטתו כלהו שיתא קראי היינו בתיבת הנערה ובתיבת הבתולות ותרי לגופייהו היינו דמנערה דרשינן ולא לאבי בוגרת ובתולות אצטריך לגופיה דאי כתיב כמוהר לחודיה לאו כלום הוא דע"כ איצטריך למכתב באיזה מוהר וכדכתיבנא לעיל וניחא לפי' זה דלתנא דדרשינן ג"ש בעי תרי לגופיה דהא לא שוו הני תרי לגופייהו דלגופא דנערה איצטריך לדרשא וקרו ליה לגופיה משום דדרשא הויא מעניינא דקרא וממאי דכתיב בגופיה דבתולות לא אתיא לדרשא אלא דאי אפשר למכתב בלאו הכי מעתה אין להקשות אמאי אצטריך תרי לגופיה אבל לשיטת רש"י ז"ל קשיא וכבר תירצה הריטב"א ז"ל שפיר וכדכתיבנא לעיל. ומיהו אכתי קשיא דבשלמא לשיטת ר"ח ז"ל דתלתא הבתולות היינו מתיבת בתולות היינו דכי אמרינן אייתרו להו תרי הויא ליה כמאן דכתיבנא תרווייהו באונס דהא ה"ק כסף ישקול כמוה' הבתולו' פי' כמוהר הבתולו' ה"נ דאונס והלכך מלת הבתולות באונס מיירי ומהג"ש שמעינן לה דהבתולו' היינו דאונס וכל מאי דדרשינן מיניה כאלו כתיבא גבי אונס דמי אבל לשיטת רש"י ז"ל דתרי לגופייהו היינו בתולה דרישא דקרא דמפתה דכתיב כי יפתה איש בתולה ונערה דרישא דקרא דאונס דכתיב כי ימצא איש נערה הלכך אף ע"ג דההיא דאביי ע"כ מהנערה נפקא וג"ש מהבתולות כמו שכתב רש"י ז"ל ע"כ אית לך למימר דהני תרי דאייתרו לא מסיימי דהיינו ה"א דהבתולות וה"א דהנערה דהא איכא לאקשויי לימא הנערה והבתולות ולמה ליה למיכתב בתולה דרישא דקרא דמפותה ונערה דרישא דקרא דאונס ומאי אית לך לתרוצי דהוה אמינא

דלגופייהו אתו דלא הוה ידעינן חייבי לאוין וחייבי כריתות מעתה מביניהו דהני ד' קראי אייתרו להו תרי ולא מסיימי הני דלגופייהו מהני דאתו לריבויא וכיון שכן ע"כ יש לך לומר דחד רבויא כתיב באונס וחד במפתה וכן כתבו בתוספות דאזלי בשיטת רש"י ז"ל ודחו פי' ר"ח ז"ל בשתי ידים ואקשו בתוספות לפי שיטה זו דמנא לן דחד לאתויי חייבי כריתות אימא דתרוייהו אתו לרבויי חייבי לאוין וחד באונס וחד במפותה פי' לפי' משמע להו דתרי דלגופייהו אתו לדרשא דנערה דכתיב גבי אונס אתא למעוטי בוגרת ובתולה למעוטי בעולה דה"נ בתולה דכתיב ברישא דקרא דמפותה אתא למעוטי בעולה דלא ילפינן מהדדי ולא איצטריך למיכתב נערה דמפותה דאי נערה ולא בוגרת פשיטא דהא מפותה מדעתה הוא ואין לתת לה כלום אלא לאביה ובוגרת הרי יצתה מרשות אביה ואי לנערה ולא קטנה פתוי קטנה אונס הוא והרי כתב באונס נערה ולא קטנה וכן כתב הרב רבינו יונה ז"ל וכיון שכן קשיא לתוס' ז"ל דכי היכי דלתרי דלגופייהו אצטריכו דלא ילפינן אונס ממפותה ה"נ נימא דתרוייהו אתו לרבויי חייבי לאוין. הכין משמע לי: שוב מצאתי בקונטריסין שהקשו כן וז"ל הקשו בתוס' כיון דצריך תרי לגופיי' ולא תועיל הג"ש שיספיק חד לגופיה הכי נמי נימא דלא יספיק לחייבי כריתות אלא נימא חד לאונס וחד למפותה ודוקא בחייבי לאוין. ע"כ:

ומיהו קושיא לקונטריסין דכיון דהשתא אסיק אדעתייהו דתוספות ז"ל דהג"ש לא תועיל אם כן למה לי רבויא במפותה והא לא צריך רבויא אלא משום דכתיב ולו תהיה לאשה וכמו שכתבו התוס' לעיל וכי כתיב ולו תהיה לאשה באונס הוא דכתיב וכיון שכן למה לי רבויא במפתה אי לאו לאגמורי אאונס ומעתה מה קשיא להו לתוס' ז"ל ותירצו ז"ל שכך הוא דעת התוס' דע"כ ההיא דמפתה לא איצטריך לגופיה ואלא למה בא לעשות ממנו מדאצטריך וכך הפי' מדאיצטריך לכתוב רבוי גבי מפתה ולגופיה לא איצטריך לרבות מפתה לקנס דמהי תיתי למעט אלא בא למעוטי חייבי כריתות במפתה ואם כן גם באונס לא יתחייבו וחזרו והקשו דלפי זה קשיא אמאי דכתבו לעיל עלה דרב פפא דאם אינו ענין וכו'. וכדכתיבנא לעיל דאמאי דילמא אתא למעוטי חייבי כריתות מדאצטריך למכתבינהו להני רבויי גבי מפתה ותירצו דלפיכך לא נאמר אם אינו ענין אלא כך כיון שיש ייתורי ע"כ יותר סברא שנעמיד לגופיה ממה שנעשה מדאיצטריך. ואם תאמר ומה צריך לגופיה הלא לשם אין מיעוט ויש לומר דהייתי ממעט מפתה מקנס מק"ו מאונס כמו שאמר בגמ' לקמן ומה אונס שעבר על דעת אביה ועל דעתה פטור משום מאי דכתיב ולו תהיה לאשה למעוטי פסולות מפתה שלא עבר כ"א על דעת אביה לבד לכ"ש שיהי' פטור מעתה אצטריך הכתוב לגופיה למעוטי חייבי לאוין גבי

מפתה דלא נילף מק"ו מאונס ע"כ. ואנן הא כתיבנא לעיל דהאי ק"ו אינו ענין אלא למאי דקאמר לה תלמודא לקמן היינו לענין בין היא בין אביה יכולין לעכב אבל אינו ענין כלל לפטור קנס או לחייב. ומאי דקאמרי נמי מדאצטריך ייתורי דאתו למעוטי פסולות מקנס הא ודאי ליתא דהני ייתורי משמע דאתו לרבויי ולא למעוטי דרבוי נשים יש כאן מדכתיב בתולה בתולות הבתולות ואיברא דה"א דהבתולות וה"א דהנערה היה אפשר לומר דאתא למעוטי דה"ק הנערה הידועה דהיינו הכשרה וה"נ ה"א דהבתולות ומיהו כי מעיינת בה שפיר הא נמי ליתא דוק ותשכח ועיקר קושייתם ליתא דאי הוה כתיב רבויא במפתה ה"א דהסברא נותנת דלא כתיב קנסא לפסולות ולהכי איצטריך סברא רבויא וכולה קרא דולו תהיה לאשה מסברא הוה ממעטנא להו וקרא מלמד לנו מה היתה הסברא מבחוץ ומאי דמסתבר ליה לקרא היא הסברא הנכונה ומשום דמצינו מעוטא דולו תהיה לאשה ושוב רבינהו קרא הוא דכתבו התוספות ז"ל לעיל דסברא מבחוץ היינו דיהיה קנס לפסולות ומיהו אי הוה אשכחן רבויא גבי מפתה נימא דהסברא הוי אפכא דהפסוק הוא המלמד לנו הסברא דמסברתנו נוכל לומר דבר והפכו והפסוק קובע בה מסמרים והלכך קשיא להו לתוספות דחייבי כריתות מנ"ל דילמא תרווייהו אתו לרבויי חייבי לאוין וחד לאונס וחד למפתה דסברא מבחוץ יהיה דלא ניסיב לפסולות קנסא ואצטריך קרא לרבויינהו ועוד אפילו תימא דאלולי קרא דכתיב ולו תהיה לאשה ה"א מסתברא דאית להו קנסא לפסולות מיהו דבתר דגלי קרא ולו תהיה מסתבר דלא ניסיב להו קנסא דהא קרא גלי לן דהכי מסתבר מדכתיב מעיקרא ולו תהיה והדר רבינהו הלכך אע"ג דלא כתיב מעוטא גבי מפתה אצטריך רבויא דהא למדנו באונס דהסברא נותנת דלא ניסיב להו קנסא דה"ל כאלו אומר קרא מסתבר דלא ניתיב להו קנסא כדכתיב ולו תהיה ומ"מ נרבינהו ומעתה שפי' אצטריך רבויא גבי מפתה והג"ש לא תועיל לזה כי היכי דלא מועיל לענין לגופייהו דבעינן תרי לגופייהו וכדכתיבנא ותירצו בתוספות דאע"ג דלא מהניא הג"ש לגופייהו ובעי' תרי קראי להא לא צריך דמג"ש ילפינן אונס ומפתה מהדדי פי' דתרי קראי דלגופייהו היינו בתולה ונערה דכתיב ברישא דקרא עד לא אתא קרא דג"ש הילכך איכא למימר דלהא לא נתקבלה וכן כתבו התו' בפ"ק דב"ק גבי שור רעהו וז"ל ובג"ש דתחת נתינה ישלם כסף לא ילפינן דלא נתקבלה אלא לענין תשלומי מיטב דאי לכל מילי לפוטרי כולהו מממון וכו' ע"ש אבל לאתויי חייבי לאוין דהיינו מהתיבה עצמה דנתינה לג"ש דהיינו הבתו איכא למימר דלכל מאי דרבינן להאי תיבה ילפינן בג"ש אונס ומפתה מהדדי וכיוצא בזה כתב הרשב"א ז"ל ריש פרק איזהו נשך דלא ילפינן ג"ש אלא מההוא דכתיב ביה הג"ש ולא מההיא עניינא ומייתי ראיה

מקדושין דילפינן עריות בדבר דבר מממון ומינה אמרינן דאפי' קדשה בעד אחד ושניהם מודים אינה מקודשת דילפינן דבר דבר מממון כתיב הכא כי ימצא בה דבר ערוה וכתיב התם ע"פ שנים עדים יקום דבר ואלו עריות מענין ממון ממון גמרינן כששניהם מודים אמאי אינה מקודשת דהא גבי ממון דהודאת ב"ד כמאה עדים אלא דהתם לא ילפינן עריות מענין ממון אלא ממקום שנאמר בממון דבר דהיינו ע"פ שנים עדים והתם במקום הכחשה וכו' ע"ש. והכא נמי דכותא אע"ג דלא דמי ההיא דהכא להתם כולי האי מ"מ הסברא נותנת דממאי דאתרבי בתיבה עצמה שנתנה לגזרה שוה דלילף מהדדי ואין להקשות דהא אמרינן דלא מסיימי הנהו קראי דלגופייהו ואינהו ריבויי דהא דלבתר דכתיב קראי ע"כ קראי דברישא לגופייהו דהיינו כי ימצא איש נערה וכי יפתה איש בתולה ורבויי דבתולות והנערה לאתויי חייבי לאוין וחייבי כריתות. ועוד יש לי לומר דבשלמא מאי דכתיב בקרא להדיא איכא למימר מילתא דאתיא בג"ש טרח וכתב לה קרא כדאיתא בפ' איזהו נשך ולהכי כתיב תרי קראי לגופייהו אע"ג דאתו מג"ש אבל מאי דלא אתיא אלא מרבויא דלא כתב להדיא לא אמרינן הכי וכיוצא בזה כתב הרא"ה ז"ל בפ"ק דקדושין וז"ל אע"ג דאמרינן בעלמא מילתא דאתיא מק"ו טרח וכתב לה קרא ה"מ כי כתיב לה בהדיא אבל בג"ש לא אמרינן הכי שהרי זו וזו מדות הן בתורה ומאי אולמיה דג"ש מק"ו דטרח למכתביה. ע"כ. והכא נמי דכותא דמאי אולמיה ברבויא מהג"ש זו וזו מיתורא נפקי כך היה נראה לומר ומיהו אין זה רמוז בלשון התוס' ז"ל ומאי דכתיבנא לעיל מובן יותר בלשון התוס':

והרא"ש כתב וז"ל אייתרו להו תרי כו'. תימא דחד מהני רבויי כתיבי באונס ואידך במפתה ואם כן מנ"ל דחד לחייבי לאוין וחד לחייבי כריתות תרווייהו צריכי שפיר לאתויי חייבי לאוין חד באונס וחד במפתה וכל כמה דצריכינן ליה לגופיה לא מייתר לג"ש ניחא לר"ע דדריש לקמן אשר לא אורסה ואף ע"ג דאמר חד לג"ש היינו לאשמועינן כתובה דאורייתא שיהא זה כמוהר הבתולות אלא לרבי יוסי הגלילי מאי איכא למימר ונ"ל דלא קשה דמקובלים היו הג"ש הלכך יש לדרוש הג"ש תחלה ואייתר ליה תרי קראי והכי משמע לישנא ההוא מבעי ליה לג"ש כלומר ולא לדרוש ממנו לאתויי חייבי לאוין ע"כ. ודבריו ז"ל רחוקים מלשון התוס' דאין במשמעות לשונם כן ואיפשר דפלפול עצמו הוא ולא לפרש התוס' בא. וכתבו הקונטריסין וז"ל כתבו התוס' חד לאונס וחד למפתה והשתא ניחא מה שקשה דלא נכתוב בקרא אלא חמשה רבוים וחד לגופיה לא אצטריך דמג"ש לא ילפינן ליה דודאי היינו מעמידים לגופיה יותר בטוב ממה שהיינו אומרים לג"ש כך נראה. עוד כתבו התוס' דמג"ש ילפינן אונס וכו' וק"ל דאכתי נימא דאתי תרי

לגופיה וחדא לדאביי וחדא לחייבי לאוין דאונס וחד למפתה וחד לג"ש וי"ל דלעולם היינו אומרים דייתורי הראשונה אתיא לג"ש קודם שהיינו אומרים שום ייתור לחייבי לאוין. ע"כ:

ובזה נפרש לשון התוספות ז"ל דמעיקרא קשיא להו לתוספות דמנ"ל חד לאתויי חייבי כריתות וכו'. דלא ילפי' מג"ש כי היכי דלא ילפי' לה לענין תרי דלגופייהו והיינו משום דאי לא כתיב לגופייהו היינו מעמידים ריבויא לג"ש בהכי ולא היינו לומדים הג"ש והכי נמי איכא למימר דתרוייהו בחייבי לאוין וחד באונס וחד במפתה ואף ע"ג דאיכא קמן ג"ש איצטריך ריבויא לחייבי לאוין באונס ומפתה כדי לדרוש הג"ש ואי לאו הכי הוה מוקמינן הייתור לחייבי לאוין ולא הוה דרשינן הג"ש ומתרצים התוספות דאיברא ודאי דלגופייהו מדריש קודם הג"ש ולהכי איצטריך תרי דלגופייהו וכדכתיבנא מיהו רבויא דחייבי לאוין לא מדריש אלא לבתר דדרשינן הג"ש דאשמועינן גוף הקנס כמה הויא והויא לה כלגופייהו דהא כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל דדרשא דנערה ולא בוגרת מיקרי לגופייהו והכי נמי לידע כמה הויא הקנס מקרי לגופייהו אבל לרבות חייבי לאוין הוא דבר חיצוני וכיון שכן מעיקרא דרשינן לג"ש ושוב דרשינן לאתויי חייבי לאוין וכיון שכן ע"כ לא צריך להם חד לאונס וחד למפתה דהא כבר ילפינן ג"ש אונס ומפתה מהדדי כנ"ל. ובקונטריסין אחרים כתוב עוד וז"ל כתוב בתוספות חד באונס וחד במפתה קשה והא אין צריך ריבויא במפתה דולו תהיה לאשה גבי אונס כתיב. ויש לומר שכך מקשים התוספות ומדאיצטריך לכתוב ריבויים במפתה גופיה דלא צריך דהא לא כתיב מיעוט אולו תהיה גבי מפתה גלה לי על אונס בחייבי כריתות אינו חייב קנס בהם. ויותר מסתבר לומר מדאצטריך כדפי' ולא נאמר אם אינו ענין למפתה תנהו ענין לאונס דלא יתחייב בהם כריתות דכיון דהריבוים אינם צריכים למפתה כלל ואין לומר אם אינו ענין כי אין אנו אומרים אם אינו ענין אלא היכא שהיה צריך ריבוי ויש לי ממקום אחר דאנו אומרים מה שכתוב בגוף מפתה אא"ע לו שהרי יש לו ממקום אחר תנהו ענין לגלות לאונס דלא מחייב ביה כריתות אבל השתא גבי מפתה אין צריך ריבוים כלל שהרי הפסולים הם בכלל כיון שאין בהם מיעוט א"כ יותר טוב שנאמר מדאצטריך כדפי' וכל זה אנו צריכין לתרץ לפי התוספות שהוצרכו לתרץ דמג"ש ילפינן אונס ומפתה אבל אמרינן דבלא ג"ש אנו לומדים דהמיעוט של ולו תהיה קאי גם המפתה מק"ו ומה אונס שלא עשה איסור אלא אחד נתמעטו בו פסולין מפתה שעשה איסור שניהם אינו דין שיתמעטו בו פסולין וכיון שהמיעוט קאי אתרוייהו א"כ צריך הריבוים בשניהם. גם שמעתי ק"ו בע"א ומה אונס שעבר על דעת האשה ועל דעת קונו נתמעטו בו שאינו חייב על הפסולין מפתה

דלא עבר אלא על דעת קונו אינו דין שיתמעטו הפסולין. והתוספות אינם רוצים זה הק"ו דאם לא כן למה תירצו מכח ג"ש היה להם לתרץ דהמיעוט קאי אמפתה מכח זה הק"ו אלא ודאי אינן סוברים זה הק"ו ע"כ. וכבר הארכתי בכל זה לעיל וכתבתי זה כדי שילמדו התלמידים:

והקשה הריטב"א ז"ל לר"ע דעביד ג"ש מאשר לא אורסה שיתא קראי למה לי ותירץ דאיהו לא דריש ה"א דהבתולות וליכא אלא חמשה קראי ואם תאמר לא ידרוש נמי ה"א דהנערה וליכא אלא ארבעה קראי ואנן חמשה בעינן ויש לומר דאיהו דריש בתולה בתולות והוו להו חמשה ור"ש התימני ור"ש בן מנסיא לא דרשי לא ה"א ולא בתולה בתולות הלכך הוו להו ד' תרי לגופייהו חד לכדאביי וחד לג"ש וג"ש דרבי עקיבא לית להו. כן כתב הריטב"א ז"ל:

ולאפוקי מהאי תנא וכו'. איכא למידק דהוה ליה למימר מתני' דלא כי האי תנא ועוד מאי ולאפוקי בוא"ו דמשמע דמקושר אדלעיל ועוד דלא הוה ליה למימר אלא לאפוקי מהני תנאי. והרא"ש ז"ל תירץ זה דכתב וז"ל ולאפוקי מהאי תנא כלומר מהך תנא ששונה הברייתא זו מחלוקת דר"ש התמני ורבי שמעון בן מנסיא ודלא כתרוייהו אתיא. ע"כ:

ויש מי שפירש דקאי אריבויי דלעיל מיניה ולאפוקי משמעון התימני קאמר דלשמעון התימני אינו צריך אלא חד ריבוי היכא דאין בה הויה אבל לר"ש בן מנסיא דריש שאינה ראויה לקיימה הרי המעיטו להו חייבי לאוין וחייבי כריתות וצריך תרי ריבויי. משמע לפי' זה דלא פליגי שמעון התימני ור"ש בן מנסיא אלא במשמעותיה דקרא אבל לכ"ע יש קנס לפסולות ואם כן קשיא טובא דקא בעי תלמודא מאי בינייהו ואין להקשות דדילמא היינו פלוגתא דתנאי אי צריכין תרי ריבויי אי סגי בחד ריבויא ולא פליגי לענין דינא כלל דלכ"ע יש להן קנס וא"כ מאי בעי תלמודא מאי בינייהו דאין זו קושיא כלל דלא משתמע דמשמעות דורשין איכא בינייהו ולא נקטו ריבויא כלל בלישנייהו דהיינו (ק') עיקר פלוגתייהו אלא ודאי משמע דלענין דינא פליגי הלכך אין לפרש האי פירושא כלל דהא ודאי מתני' דס"ל שיש להן קנס צריך ריבויא לרבויינהו אבל הני תנאי פליגי בעיקר דינא. ויש מי שפי' דהא דאמרינן לעיל וחד לחייבי כריתות היינו אליבא דר' שמעון התימני דאית ליה ולו תהיה לאשה שיש בה הויה והילכך לא צריך שום ריבויא לחייבי עשה דמהי תיתי למעט ואם כן מרבינן מתרי ריבויי חד לחייבי כריתות וחד לחייבי לאוין ואם תאמר ולחייבי לאוין נמי למה לי ריבויא דמהי תיתי למעט דהא קידושין תופסין בחייבי לאוין ויש לומר דמאי דנקט תלמודא חד לחייבי לאוין היינו אליבא דר' עקיבא דסבר דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין א"נ היינו יבמה לשוק דאין קידושין תופסין בה

לכ"ע אליבא דרב"י הלכך הא דמרבינן לחייבי כריתות היינו אליבא דרבי שמעון התימני אבל אליבא דר' שמעון בן מנסיא ודאי לא מצינן לרבויי חייבי כריתות דהא אימעיט חייבי עשה מולו תהיה לאשה דמשמע אשה הראויה לו וכיון שכן מתני' דקתני דיש קנס לחייבי כריתות הויא דלא כר' שמעון בן מנסיא דלדידיה ע"כ אין קנס לחייבי כריתו' דמהי תיתי דהא איצטריך חד לרבות חייבי עשה וחד לחייבי לאוין. והשתא ניחא מאי דקשיא ליה לריב"ם ז"ל כמו שכתבו התוס' וכדכתיבנא לעיל וניחא נמי קושיא אחריתי דהני תנאי דרשי הנערה ולא נצטרך לדחוק דלא דרשי ה"א דהנערה וכדכתב הריטב"א ז"ל כדכתיבנא לעיל וליתא להאי פירושא כלל דהא תלמודא שקיל וטרי טובא לאשכוחי מאי בינייהו ולהאי פירושא טובא איכא בינייהו בהא חייבי כריתות ותלמודא ס"ל דליכא לאוקמי פלוגתייהו בהכי כלל דכיון דאמר שמעון התימני אשה שיש בה הויה משמע דס"ל דאין שום קנס אלא לאשה שיש בה הויה דאי דריש הנערה היה לו לומר היאך דורש אותה כי היכי דלא נטעי לומר דלית ליה דרשא דהנערה אלא ודאי מדנקט סתמא ודאי לא דריש הנערה כלל וס"ל דליכא קנס אלא לאשה שיש בה הויה והכי נמי לר' שמעון בן מנסיא ועוד דע"כ צריכין אנו לתירוצו של ריב"ם ז"ל כמו שתירצו התוס' ז"ל דהא מעיקרא הכי פרכינן איקרי כאן ולו תהיה לאשה הראויה לו דהיינו כלישנא דרבי שמעון בן מנסיא ועלה קא משנין חד לאתויי חייבי לאוין וחד לאתויי חייבי כריתות ומעתה פריך שפיר הריב"ם ז"ל דחייבי כריתות מנין דולו תהיה לאשה אימעיט נמי חייבי עשה ואיצטריך קרא לרבויינהו ומצאתי בקונטריסין שדחו פי' זה וכתבו וז"ל ע"כ תרווייהו ס"ל שאין לדרוש הריבוים שאם היו דורשים הריבוים אם כן כשהקשה הספר איקרי כאן אשה הראויה לקיימה היה לו להזכיר נמי לישנא דשמעון התימני איקרי כאן אשה שיש בה הויה ומה שהזכיר לשון של רבי שמעון בן מנסיא משום דאינה ראויה לקיימה הוי אפי' בחייבי עשה והוי לכ"ע אינה ראויה לקיימה אבל הויה אינו לכ"ע דהא יש עשה דיש בה הויה וכן לאוין אליבא דרבנן יש בה הויה. ומ"מ הנכון כמו שפרש"י ז"ל דה"ק ולאפוקי מהאי תנא. דמתני' דקתני יש קנס לממזרת ולאחותו לאפוקי מהאי תנא. ע"כ. פי' לפירושו איברא דלענין דינא מתני' דקתני דיש קנס לחייבי כריתות מפקא מכולהו תנאי דבין לשמעון התימני ובין לרבי שמעון בן מנסיא לית להו קנס ומיהו לענין פירושא דקרא משמע לן ממתני' דבעי לפירושי תהיה לשון קיום דאי ס"ל דתהיה לשון הויה קידושין לא הוה ליה למתניתין למנקט ממזרות כלל כי היכי דלא תני כשרות דמהי תיתי למעוטינהו עד דיצטרך קרא לרבויינהו ותנא לא נקיט אלא מאי דאצטריך קרא לרבויינהו אלא ודאי משמע דלענין פירוש המקרא כר"ש בן מנסיא סבירא ליה ולהכי

נקט ממזרת וחייבי כריתות לאפוקי מיניה לענין דינא דאע"ג דפירוש המקרא דייקא כוותיה מ"מ הא איכא ריבוים דרבינהו מעתה ניחא דנקט ולאפוקי מהאי תנא ולא נקט מהני תנאי ולהכי נמי נקט ולאפוקי כו' וק"ל. ודוק שכתב רש"י ז"ל ולאפוקי כו' יש קנס לממזרת כו' דלמה ליה למנקט ממזרת כלל דהא במאי דקתני יש קנס לאחותו מפקא מכולהו תנאי כנ"ל. ובשיטה כתוב וז"ל ה"ג ולאפוקי מהני תנאי דבין מדר' שמעון בן מנסיא בין מדרבי שמעון התימני מפקא מתני' דהא קתני בחייבי כריתות דאית להו קנסא אעפ"י שאין בהם הויה ע"כ. ואכתי קשיא לי טובא מאי סבירי להו להני תנאי בענין גופיה דקרא דמיירי לענין שותה בעציצו אי פליג נמי שמעון התימני וקאמר דלא ישתה בעציצו אלא באשה שיש בה הויה אבל כל שיש בה הויה אע"ג דאינה ראויה לקיימה שותה בעציצו ור"ש בן מנסיא פליג דכל שאינה ראויה לקיימה לא ישתה בעציצו א"כ מנלן דפליגי לענין קנסא דילמא לכולי עלמא אית להו קנסא מכח הני רבויי וכדקתני מתניתין ואמאי קאמר תלמודא ולאפוקי מהני תנאי ואי לכ"ע כל שאינה ראויה לקיימה לא ישתה בעציצו וכדפריש תלמודא טעמא לקמן דלא אמרינן ניתי עשה ונידחי לא תעשה כל היכא דאפשר לקיומי לעשה אם כן קשיא טובא לשמעון התימני דהיכי אפשר דלענין מאי דאיירי גופיה דקרא דהיינו לענין שותה בעציצו פי' תהיה לשון קיום ולענין קנס הוי פירושו לשון הויית קידושין ואמאי נדרשיה לקרא בחדא גוונא לענין שותה בעציצו ולענין קנסא. ואפשר לומר דייתור לשון דולו תהיה לאשה לא אתיא אלא לענין קנסא דאי לענין מצות עשה דשותה בעציצו לא הוה ליה למכתב אלא וישאנה ולמה ליה למכתב ולו תהיה לאשה הלכך דרשינן לה לענין קנסא ולא לענין שותה בעציצו. ואם תאמר והא צריך למכתב ולו תהיה למדרש ולו תהיה לאשה מדעתה וי"ל דמכל מקום הוה מצי למכתב ותנשא לו ומדאקדים נמי וכתב ולו תהיה לאשה קודם מאי דכתיב תחת אשר עינה שמעינן דלענין קנסא מיירי וכדכתיבנא לעיל ובמאי דאסיק תלמודא דאיכא בינייהו בעולה לכהן גדול אין תימה לומר דלענין שותה בעציצו נמי סבירא ליה לר' שמעון התימני דכיון שיש בה הויה תנשא לו דאין כאן אלא עשה דאינו שוה בכל וכדאסיק תלמודא ובמאי דפירש ר"ח ז"ל בעולה לכהן גדול דהיינו בעולת עצמו כדלקמן ניחא טפי כנ"ל:

ממזרת ונתינה איכא בינייהו הא פרישנא לעיל לשיטת רש"י ז"ל דנתינים דוד גזר עליהם היכי נקט הכא נתינה דמשמע דבקראי פליגי ומכל מקום אכתי קשה לפי' שיטתו אמאי לא תירץ תלמודא דלר' עקיבא נתינה לחודיה איכא בינייהו ונראה דמאי דתריצנא לעיל

לא שייך אלא כדנקיט נתינה בהדי ממזרת אבל כדנקיט נתינה לחודיה לא שייך לתרוצי הכין:

ולרבי עקיבא דאמר אין קידושין תופסין וכו'. ואם תאמר הא ודאי שמעון התימני לית ליה דר' עקיבא דתניא בפרק י' יוחסין איזהו ממזר כל שאר בשר שהוא בלא יבא דברי ר"ע ר' שמעון התימני אומר כל שחייבין עליו מיתה בידי שמים הלכך ודאי איכא בינייהו ממזרת ונתינה דלשמעון התימני מדרשא דאשה שיש בה הויה לא נפקי ממזרת ונתינה ולרבי שמעון בן מנסיא מדרשא דאשה הראויה לקיימה נפקי י"ל אכתי שייך לאקשויי אי ר' שמעון בן מנסיא כר' עקיבא סבירא ליה לא הוה צורך למדרש אשה הראויה לקיימה אלא הוה דריש מיניה אשה שיש בה הויה והוו נפקי ממזרת ונתינה. שיטה ישנה:

והרא"ה ז"ל כתב וז"ל ולר' עקיבא דאמר וכו'. תימא דהא ר' שמעון התימני לית ליה דר' עקיבא והכי איתא התם בהדיא ביבמות דאמרינן התם איזהו ממזר כל שאר בשר בלא יבא דברי רבי עקיבא רבי שמעון התימני אומר כל שחייבין עליו מיתה בידי שמים וכיון דכן מאי קושיא דהא טובא איכא בינייהו ואפשר לומר דרבי שמעון בן מנסיא פריך ולאו מאי בינייהו בעיקרי דינא קאמרינן אלא לענין דרשא דקראי כלומר רבי שמעון בן מנסיא אם איתא דסבר ליה כר"ע אמאי לא מדריש ליה כשמעון התימני דילמא אשה שיש לו בה הויה דהא לא נפקא ליה מיניה מידי דהא ליכא אינה ראויה לקיימה דיש לו בה הויה ויש כיוצא בזו ביבמות בפרק יש מותרות. א"נ איכא לפרושי דלאו לדידהו פרכינן מאי בינייהו אלא לרבי עקיבא אי נמי לדידן אי סבירא לן כר' עקיבא מי נפקא לן מינה מידי בדרשא דקראי אם דרשינן אשה שיש בה הויה או הראויה לקיימה ומאי בינייהו [דקאמרי' לאו אתנאי אשמעון התימני ור' שמעון בן מנסיא אלא אדרשי מאי בינייהו] מאי איכא למימר בין האי דרשא לאידך וזה נכון. מאחי נר"ו. ע"כ:

והרמב"ן ז"ל פי' בלישנא קמא וז"ל כתב הרב אב בית דין ז"ל לא מקשי לר' שמעון התימני דהא קי"ל דר"ש התימני לא ס"ל כר' עקיבא כדתנן בפ' החולץ איזהו ממזר כל שאר בשר וכו'. אלא לר"ש בן מנסיא קא מקשי כלומר אי סבירא ליה לרבי שמעון בן מנסיא כרבי עקיבא מאי טעמא לא אמר אשה שיש בה הויה למעוטי חייבי לאוין. עד כאן. וזו הסוגיא תמה היא אלא שיש לנו כיוצא בה בפרק יש מותרות דאקשינן בכה"ג מאי איכא בין רבי אלעזר ממזרת ונתינה איכא בינייהו ולר"א דאמר הרי זה עבד וממזר מאי בינייהו כולה סוגיא כדאיתא התם דמיא להא. ע"כ:

ודע שהתוספות ז"ל בקידושין בפ' האומר בסופו כתבו דהא דקאמרינן דרבי עקיבא סבר דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין לא ידעינן ליה אלא משום דשמעינן ליה לר' עקיבא

דאמר יש ממזר מחייבי לאוין וכיון דיש ממזר דין הוא דלא תפסי בה קידושין ומיהו רש"י ז"ל כתב הכא בשמעתין דשמעינן לה לרבי עקיבא דאמר הכין בהחולץ בברייתא המחזיר גרושתו רבי עקיבא אומר אין לו בה קידושין ע"כ. ואיכא למידק למה לי' לאתויי מברייתא דהא במתניתין התם בהחולץ שמעינן ליה להדיא דאמר המחזיר גרושתו וכו' יוציא והולד ממזר דברי רבי עקיבא וכיון שכן ה"ה ודאי דלא תפסי בה קדושין תדע דהא קשיא ליה לרש"י ז"ל בסמוך דלשמעון התימני לא פריך מידי דהא שמעינן ליה דפליג עלה דרבי עקיבא בהא דתנן איזהו ממזר כל שאר בשר וכו' ר' שמעון התימני אומר כל שחייבין עליו כרת וכו' אלמא דס"ל דהא בהא תליא דהא שמעון התימני לענין ממזר מיירי מעתה למה ליה לרב ז"ל לאתויי מברייתא ממתני' מצי לאתויי וכדכתיבנא. ואפשר דס"ל לרב ז"ל דאף ע"ג דס"ל לר"ע דהולד ממזר אכתי איכא למימר דתפשי בה קידושין תדע דאף ע"ג דקתני בהדיא גבי מחזיר גרושתו דהולד ממזר הוצרך לאפלוגי נמי בברייתא גבי קידושין ולמימר דלא תפשי בה קידושין אלמא דאלימי קידושין למתפס אף על גב דהולד ממזר ולכך מייתי מברייתא דקתני רבי עקיבא להדיא דלא תפסי בה קידושין ומיהו אי אמרי' דאין הולד ממזר פשיטא ודאי דכ"ש דאמרינן דתפשי בה קידושין דהא אע"ג דהוה אמרינן דהולד ממזר הוא ס"ד דתפסי בה קידושין משום דאלימי למתפס וכדכתיבנא אם כן כ"ש כדאמרינן דלא הויא הולד ממזר דדין הוא דתפשי בה קידושין והיינו דשמעינן מר' שמעון התימני וכיון דפליג ואמר דאין הולד ממזר כ"ש דס"ל נמי דקידושין תפסי בה והשתא ניחא דלקמן מוכיח מדקאמר ר' סימאי חילולין הוא עושה ואין עושה ממזרין דה"ה דתפסי בה קדושין ולקמן נאריך בזה בס"ד. ועוד יש לי לומר דאה"נ דס"ל לרש"י ז"ל דלאו הא בהא תליא כלל ולקמן נתרץ לדידיה ז"ל הא דר' סימאי ומ"מ קשיא ליה ז"ל דמאי בעי ולר"ע וכו' מאי בינייהו דכיון דשמעינן ליה לר' שמעון התימני דפליג עליה דר"ע בהדיא בחדא דהיינו לענין ממזר הכי נמי איכא למימר (לא) פליג עליה באידך לענין קדושין ומאי קשיא ליה לתלמודא לכך פירש ז"ל דמשום רבי שמעון בן מנסיא פליג על רבו רבי עקיבא כמו שאומרים התוספות לקמן הלכך ליכא למימר דבהכי פליגי והלכך שיילינן אפי' לר' שמעון התימני משום רבי שמעון בן מנסיא. כך נראה לי פי' לפירש"י ז"ל והכין דייק לישניה ז"ל דוק ותשכח. ומה שכתב בדפוס בפירושי הרב ז"ל אלא לרבי שמעון בן מנסיא קא בעינן לה אי סבירא כרבי עקיבא וכו' עד סוף הלשון אינו מלשון הרב ז"ל אלא גליון היה כתוב מבחוץ והכניסוהו המדפיסי' בפנים ומיהו בספרי היד המדוייקים אינו כתוב כי אם לשון זה מאי בינייהו משום ר"ש בן מנסיא קא פריך לה דאילו שמעון התימני שמעינן ליה ביבמות דפליג עליה דרבי

עקיבא בהא דתנן איזהו ממזר כל שאר בשר שהוא בלא יבא דברי רבי עקיבא ר' שמעון התימני אומר כל שחייבין עליו כרת בידי שמים ע"כ. והפי' הוא כדכתיבנא תדע דלקמן כתב הרב ז"ל שפיר. מצינן למימר איכא בינייהו דשמעון התימני ור"ש בן מנסיא חייבי עשה ע"כ. וכפי זה הלשון הכתוב בספרי הדפוס לא יתיישב כלל. והריטב"א ז"ל כתב וז"ל אלא לרבי עקיבא מאי בינייהו פירשו בתוספות דקושיין אליבא דר"ש בן מנסיא אמאי לא דריש אשה שיש בה הויה כשמעון התימני אבל לא פרכינן כלום לשמעון התימני [וכו'] וכן כתוב במקצת פירושי רש"י ז"ל ע"כ. והנוסחא הכתובה בפרושי רש"י ז"ל כתיבת יד היא המדוייקת וכדכתיבנא כנ"ל:

אלמנה לכ"ג כר' סימאי לכך האריך וקאמר כר' סימאי ולא קצר ונקט אלמנה לכ"ג דתניא וכו'. משום דבעינן לאשמועינן דה"ה גרושה לכהן הדיוט וה"ל כאילו קאמר אלמנה לכ"ג ולהכי נקיטנא אלמנה לכ"ג משום דר' סימאי לא נקט כמתני' אלא אלמנה לכ"ג משום דכתיב לא יקח ולא יחלל ומיהו ה"ה גרושה לכהן הדיוט ואפשר שזה הוא שכתב רש"י ז"ל אלמנה לכהן גדול. דמודה בה רבי עקיבא וכו' וכרבי סימאי וה"ה גרושה לכהן הדיוט. דוק ותשכח:

לא יקח ולא יחלל קשיא לרש"י ז"ל ומנ"ל דאלמנה לכהן גדול אין עושה ממזרים דילמא ולא יחלל קאי אמאי דכתיב בסמוך ליה כי אם בתולה מעמיו וגו' דהיינו דוקא בתולה ולא בעולה ולאו הבא מכלל עשה עשה ואהא קאי ולא יחלל ולכך כתב רש"י ז"ל לא יקח. וסמיך ליה ולא יחלל וכו'. פי' כי כתיב ולא יחלל אמאי דכתיב בהדיא בסמוך לו ולא יקח קאי ולא קאי דוקא אמאי דאתי מכללא ואפשר נמי שרש"י ז"ל תירץ קושיא אחריתי דקשיא להו לתוספות ז"ל דמהיכן שמעינן דקדושין תופסין באלמנה לכ"ג דילמא ר' סימאי דוקא ממזרין הוא דאינו עושה ומיהו קידושין לא תפסי בה לרבי עקיבא ומנ"ל דיש חילוק בינייהו לרבי עקיבא משאר לאוין לענין קידושין ותירץ רש"י ז"ל דאיברא אי הוה ילפינן לה מדכתיב ולא יחלל זרעו בלחוד אה"נ דהוה אמרינן הכי מיהו השתא דילפינן לה מדכתיב לא יקחו וסמיך ליה ולא יחלל משמע דה"ק דאין לך בהו ליקוחין היינו לענין חלול זרעו אבל לכל מידי יש לך בהו ליקוחין אלמא שמעינן מינה דקדושין תופסין בה. כנ"ל פירוש לפירוש רש"י ז"ל:

והתוספות ז"ל בפרק קמא דתמורה פירשו דמייתורא דלמ"ד שניה דלא יחלל קא דריש דלא תפסי בה קידושין דאם אינו ענין לממזרות תנהו לענין תפיסת קידושין ומייתי ראיה מדקאמר התם בתמורה ולאביי א"כ נימא קרא לא יחל מאי לא יחלל זרעו עיין שם בתוספות דתמורה פרק קמא (דף ו' ב') והתוספות ז"ל כאן כתבו דהא בהא תליא דכיון

דלא הוי ממזר קידושין תופסין וקשיא להו דהא רבי יהושע אע"ג דאי' ליה דאין ממזר מחייבי כריתות כדיליף בשילהי החולץ מודה דאין קידושין תופסין בחייבי כריתות ותירצו דלרבי שמעון התימני ולרבי עקיבא הא בהא תליא דליכא מידי דלא תפסי בה קידושין והולד כשר אלא לעולם בעינן שיהא דומה לאשת אב דמהתם ילפינן עיקר ממזרת כדאיתא בסוף פרק החולץ וכי היכי דאשת אב לא תפסי בה קידושין והולד ממזר הכי נמי בכולהו היכא דלא תפסי קידושין הולד ממזר. ומצאתי בקונטריסין כתוב בתוספות רק שהוא דומה לאשת אב פי' כמו שמפרשים התוספות לקמן דאשת אב אין לה היתר ע"כ. והנכון כמו שכתבתי ודוק בלשון התוספות ז"ל ובתוספות פרק החולץ כתבו וז"ל לרבי שמעון התימני ולרבי עקיבא משום דגלי לן קרא שיש ממזר מחייבי כריתות כדילפינן בסוף פרק החולץ וגלי לן נמי דלא תפסו בהו קידושין כדאמרינן בסוף האומר משום הכי אית לן למימר דהא בהא תליא. אבל לרבי יהושע דיליף דלא הוי ממזר אלא מחייבי מיתות ב"ד כדאיתא בסוף החולץ וע"כ אית ליה דאין קידושין תופסין בחייבי כריתות כדילפינן בסוף האומר הילכך לדידיה לאו הא בהא תליא והקשו עוד דא"כ לרבי יהושע דאין קדושין תופסין באלמנה לכ"ג לרבא דאמר בתמורה כל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני דהתם פריך ליה והאי אלמנה לכ"ג וכו' ומשני אמר לך רבא שאני התם דאמר קרא לא יחלל חילולין עושה ואינו עושה ממזרים ולר' יהושע ליכא לאוכוחי מידי דתפיסי קידושין מדלא הוי ממזר ומעתה קשיא אמאי לא פריך תלמודא נמי ולרבי יהושע דלא תפסי בה קידושין מאי איכא למימר ומיהו לקמן כתבו התוס' דלא פריך אלא מדרבי עקיבא כדי לאוקמי רבי שמעון בן מנסיא שהוא בתרא כרבי עקיבא שהוא רבו ומכל מקום קשה לומר דמאי דתנן התם בפרק האומר בקידושין [סו ב'] כל מקום שיש קידושין וכו' דהיינו הלכתא פסיקתא דליהוי דלא כר' יהושע והקשו בקונטריסין לרבי יהושע דאית ליה באלמנה לכ"ג דאינו ממזר ואפ"ה אין קדושין תופסין מה צריך לא יחלל השתא חייבי כריתות אינו ממזר אלמנה לכ"ג דלא הוי אלא לאו ואינו שוה בכל לכ"ש דאינו ממזר ותירצו דצריך לא יחלל לר' יהושע לגלות דאפילו למ"ד כל דאמר רחמנא לא תעביד וכו' קידושין תופסין באלמנה לכ"ג דלממזר לא אצטריך כדפי' א"נ רבי יהושע דריש לא יחלל לדרשא אחריתי ע"כ. והיה נראה לחלק ולומר דגבי כריתות דוקא הוא דאמרינן דאע"ג דלא הוי ממזר מ"מ מתוך חומרתו לא תפסי בה קידושין אבל חייבי לאוין איכא למימר דכיון דלא הוי ממזרים מנא תיתי עוד למימר דלא תפסי בה קידושין. ומיהו אכתי קשיא דבקדושין פרק האומר עלה דמאי דתנן כל שאין לבעליו קידושין וכו' בעי תלמודא מנא הני מילי ופירשו בתוספות דלא

בעי מה"מ דהולד ממזר דהא ביבמות מוכח ליה מלא יגלה כנף אביו וסמיך ליה לא יבא ממזר וכו' אלא בעי מנא לן דאין קידושין תופסין בהן ואפ"ה כי משכח דלא תפסי קדושין באשת אב אכתי פריך התם ואימא תרווייהו באשת אב הא לכתחילה וכו' פי' ולא בעי למילף שאר כריתות מיניה ואמאי כיון דאמרינן דלגבי כריתות הא בהא תליא אמאי לא יליף מיניה דכל היכא דהוי ממזר לא תפסי בה קידושין דהא אמרינן דלא סגי לענין ממזר אלא קדושין ותירצו בתוס' דאכתי לא אשמועינן ממזרות בשאר חייבי כריתות וכו' עיין בתוס' כנ"ל:

ולר' ישבב דאמר בואו ונצווח וכו'. ואיכא למידק מאי פריך בשלמא מר"ע שפיר פריך כדי לאוקמה לר"ש בן מנסיא כר' עקיבא שהיה רבו וכמו שכתבו התוספות לקמן וכדכתיבנא לעיל אבל מר' ישבב מאי פריך דילמא רבי שמעון בן מנסיא כר' סימאי ס"ל דלרבי עקיבא נמי לאוין דכהונה אין הולד ממזר וי"ל דכיון דאמר ר' ישבב בואו ונצווח על עקיבא בן יוסף וכו' משמע דשמע מיניה דאמר הכי להדיא והיינו דקאמר שהיה אומר וכו' ולהכי קא מקבץ קבוצים ומצוח עליו אבל ר' סימאי אימא איכא למימר דלא שמע מדרבי עקיבא להדיא אלא מסברא דנפשיה קאמר לה דיודה רבי עקיבא בלאוין דכהונה שהרי אמרה תורה לא יקח ולא יחלל וכו' וכיון שכן פריך שפיר מר' ישבב דלא שבקינן מאן דשמע מיניה דר"ע להדיא משום מאן דמפיק ליה מסברא דנפשיה ועוד דר' ישבב חברו של רבי עקיבא ובר פלוגתיה הילכך בריר ליה דרבי עקיבא קאמר הכין להדיא כנ"ל. ובסמוך נמי קאמרינן לאפוקי מטעמא דר' סימאי ולא אמרינן לאפוקי מדר' סימאי וקל להבין:

דף ל.

חייבי עשה מצרי ואדומי איכא בינייהו ולא בעי לשנויי הכי מעיקרא משום דאמרי' דמתני' אתיא לאפוקי מהני תנאי ואילו במתני' לא נקט אלא חייבי לאוין ולא נקט חייבי עשה ואי פלוגתייהו בחייבי עשה ה"ל במתניתין למנקט נמי חייבי עשה ובסוגיין נמי לא אמרינן אלא חד לאתויי חייבי לאוין וחד לאתויי חייבי כריתות ואי פלוגתייהו בחייבי עשה הוה ליה למנקט נמי חייבי עשה והשתא דאמרינן חייבי עשה איכא בינייהו איכא למימר דמשום הכי לא נקט במתניתין מצרי ואדומי משום שיש להם היתר ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל חייבי עשה מצרי ואדומי. בתוך שלשה דורות דכתיב וכו' כנ"ל. והקשו בגליון תוספות אמאי לא קאמר איכא בינייהו סוטה שאירסה וזנתה תחתיו שלא כדרכה וגרשה דאית בה הויה לכ"ע כדאמר בפרק החולץ [יבמות מט ב'] הכל מודים

בבא על הסוטה שאין הולד ממזר. וכתוב בקונטריסין שהתוספות הקשו לעיל במתניתין אמאי לא תני יבמה ומחזיר גרושתו וקשיא אמאי לא הקשו נמי מסוטה כמו שהקשה הגליון כאן ותירצו דשמא היה בכלל מחזיר גרושתו וכבר הקשו ותירצו. ע"כ:

הניחא לר' ישבב אי לאפוקי מטעמא דרבי סימאי וכו'. לכאורה נראה דהכי קאמר הניחא וכו' פי' הא דקאמרינן דחייבי עשה לר' ישבב נמי אליבא דרבי עקיבא לא הוי הולד ממזר הניחא אי לאפוקי מטעמא דר' סימאי קא אתי שפיר מצינן לשנויי דמאי כל שאין לו ביאה וכו' דקאמר ר' ישבב לאפוקי מר' סימאי לחודיה אתא לאוסופי חייבי לאוין דכהונה ולא חייבי עשה ולא כללא כייל אבל אי טעמא קאמר מאי כל שאין לו ביאה דקאמר ר' ישבב. והא פירושא לא נהירא כלל דא"כ לא ה"ל לתלמודא לסיומי אלא אי טעמא דנפשיה קאמר כל שאין לו ביאה בישראל וכו' מאי בינייהו וכו' אלא ה"ל לסיומי אלא אי טעמא דנפשיה קאמר מאי כל שאין לו ביאה פי' דקא כייל וכיון שכן היכי מצית למימר דלדידיה חייבי עשה אין הולד ממזר אפי' לרבי עקיבא אלא הנכון כמו שפרש"י ז"ל הניחא. אי ר' ישבב האי כל שאין לו היתר וכו' אבל שום חייבי עשה לא הוסיפו. ע"כ. פי' ואמאי דקאמר איכא בינייהו קאי ואם תשאל כיון דאמרינן הניחא דר' ישבב לאו כללא כייל מאי קאמר תו שפיר והא כבר הקדים וקאמר דלאו כללא כייל ר' ישבב. וכדקאמר הניחא וכו' וכמו שפרש"י ז"ל. תשובתך מ"מ לא אתי שפיר דנימא דמאי דאיכא בינייהו אינו אלא חייבי עשה דמשמע דכי היכי דשמעון התימני לא איירי בחייבי עשה דהא לדידיה חייבי לאוין נמי אית בהו הויה ולא ממעט אלא חייבי כריתות הכי נמי לר' שמעון בן מנסיא דאתא למעוטי שאינה ראויה לקיימה משמע דאיירי בחייבי לאוין וזהו שכתב רש"י ז"ל שפיר. מצינא למימר איכא בינייהו דשמעון התימני ור"ש בן מנסיא חייבי עשה. ע"כ. ומ"מ קשה קצת אמאי קא מסיים ואזיל אלא אי טעמא דנפשיה קאמר וכל מאי בינייהו והא טעות גמור הוא מאי דקאמר דלר' ישבב חייבי עשה אין בהם ממזר לר"ע דהא כל שאין לו ביאה קאמר וטעמא דנפשיה קאמר וכיון שכן לא ה"ל לאקשויי אלא מאי איכא למימר ורש"י ז"ל כן כתב ולא מסיים מאי בינייהו כמו שכתוב בגמרא כנ"ל:

בעולה לכהן גדול פרש"י ז"ל בבעולה שלא כדרכה קאמרינן דאי כדרכה אין לה קנס וטעמא משום דאמרינן בפ"ק דקדושין ומודה רבי לענין קנסא דכלהו משלמי ולקמן בשילהי פרקין נמי איתא ואסור לכ"ג כדאמר ביבמות פרק הבא על יבמתו [יבמות נט א'] בבתול' עד שיהיו כל בתוליה קיימין בין כדרכה בין שלא כדרכה זהו דעת רש"י ז"ל ולא מחוור לן משום דה"ל למימר הניחא לר"ש בן מנסיא אי סבר לה כר"מ וכדר"ש בן יוחאי

דאמרי התם ובעולה שלא כדרכה אסורה לכהונה אלא אי סבר לה כת"ק דאמר התם כשרה מאי איכא למימר וכדברי ר"ח ז"ל עיקר שפירש בבתולה שבא עליה כ"ג ומכאן ואילך בעולה היא קיימא עליה באיסור עשה והא דתניא התם ביבמות אנוסת עצמו לא ישא ואם נשא נשוי הא אוקימנא התם בגמרא ומוציאה בגט והא דקתני ואם נשא נשוי לומר שאינו משלם קנס כמפותה וההיא דתניא אידך התם אנוסת עצמו ומפותת עצמו לא ישא ואם נשא נשוי אנוסת חבירו ומפותת חברו לא ישא ואם נשא רבי אליעזר אומר הולד חלל ומפרש טעמיה דרבי אליעזר דקתני יש חלל מחייבי עשה ולא קתני באנוסת עצמו שהולד חלל לאו משום דליכא איסור עשה אלא שכיון שסופ' להיות בעולה תחתיו אין הולד חלל והיא עצמה אינה מתחללת שאינה דומה לאלמנה לכ"ג והכי תניא התם בההוא פירקא בהדיא ולו תהיה לאשה באשה הראויה לו פרט לאלמנה לכ"ג ואקשינן במאי אי כדרכה תיפוק ליה משום בעולה פי' אם בא עליה כ"ג כדרכה תיפוק ליה משום דהוה לה בעולת עצמו ואינה ראויה לו וזו הברייתא המפורשת כאן כדברי רבנא חננאל וכן כתב הנגיד בשם הגאונים ז"ל. הרמב"ן ז"ל:

וכן כתב הרא"ה ז"ל דהנכון כמו שכתב ופירש ר"ח ז"ל דהיינו בעולת עצמו ולמ"ד אינה ראויה לקיימה הא אינה ראויה לקיימה כיון שבא עליה הויא לה בעולה ותו לא חזיא ליה ולמ"ד יש בה הויה הא יש בה הויה ואע"ג דאמרינן התם ואם נשא נשוי הא פרישנא התם עלה בהדיא ומוציאה בגט שאינה ראויה לקיימה ולא אמרו שאם נשא נשוי אלא לומר שכיון שנשאה נפטר מן הקנס כדין איש אחר דעלמא אף על פי שאינה ראויה לו ומיהו אפ"ה שאני לן בין אנוסת עצמו לאחר לענין ולדה שבזו הולד כשר וזהו במפותת עצמו לפי שהיא לא נתחלל' שאף על פי שהיא בעולה עכשיו ואינה ראויה לו לא נבעלה מאחר אבל באנוסת אחר כיון שנבעלה לאחר נתחללה אצלו והכי אמרינן התם בהדיא אנוסת עצמו וכו'. אנוסת חברו וכו' ואם נשא הולד חלל. עד כאן:

וגם הריטב"א ז"ל העלה בפירושיו של רבינו חננאל ז"ל והקשה על פירוש רש"י ז"ל דכיון דנקט תלמודא סתמא איכא בינייהו בעולה לכ"ג משמע בעולה כדרכה ועוד כתב ז"ל שמה שכתב רש"י ז"ל דלא אשכחן מאן דאית ליה דרבי אלעזר דאמר פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה פירושו דלא אשכחן הכי להני תנאי בהדיא אבל איכא תנא בפרק ד' מיתות דסבר לה כוותיה ושם פירשתי יפה בס"ד. ע"כ:

וז"ל הרא"ש ז"ל בעולה לכ"ג פרש"י בעולה שלא כדרכה דבתולה היא ושייך בה קנס א"ת ותיפוק ליה דזונה היא לא אשכחן תנא דס"ל פנוי הבא על הפנויה זונה אלא רבי אלעזר ולית הלכתא כוותיה והקשה רבינו יחיאל מפרי"ש והא הך סוגיא דהכא אליבא

דר"ע ור"ע ס"ל כר' אלעזר בפרק ד' מיתות גבי ובת כהן כי תחל לזנות יכול אף הוא בפנויה והא לזנות כתיב הא מני ר' אלעזר היא דאמר פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות עשאה זונה והך ברייתא דהתם רבי עקיבא קתני לה ותירץ דהכא מיירי בקטנה שמיאנה דליכא זנות וקשה דע"כ רבי עקיבא ורבי אלעזר פליגי בזונה כדאיתא בהבא על יבמתו רבי עקיבא אומר זו מופקרת רבי אלעזר אומר פנוי הבא על הפנויה אלא בהא קא מפלגי דלרבי עקיבא לא עשאה זונה אלא בביאות הרבה ולרבי אלעזר אפי' בביאה אחת והתם בסנהדרין אייריי בביאות הרבה ולהכי סבר כרבי אלעזר ושמעתין בביאה אחת ולהכי לא הויא זונה ובעולה נמי לא הויא דבשלא כדרכה אייריי וקשה דהא פלוגתא היא דר"מ ורבי אלעזר אי בעולה שלא כדרכה חשיבא בתולה אי לא וה"ל למימר הניחא לרבי אלעזר וכו'. וי"ל דלעיל פריך כדי לאוקמי ר"ש בן מנסיא כר"ע רבו וכו' ור"ח ז"ל פי' דהכא לאו בבעולה מאחר מיירי אלא בכ"ג שאנס בתולה גמורה דלא חשבינן ראויה לקיימה אע"ג דאמרינן אנוסת עצמו וכו' לא ישא ואם נשא נשוי מיהו כיון דלכתחילה לא ישא אינה ראויה לקיימה קרינן לה והאי לא ישא הוי מן התורה אע"ג דאם נשא נשוי מדפריך עלה מבוגרת ומוכת עץ לא ישא ואם נשא נשוי וההיא הוה מן התורה כדמוכח שמעתא ועוד מדקאמר רבא התם ולו תהיה לאשה באשה הראויה לו פרט לאלמנה לכ"ג ה"ד אילימא בכדרכה מאי איריא משום אלמנה תיפוק ליה משום בתולה אלמא משמע בהדיא דאנוסת עצמו אסורה לו מן התורה א"נ איכא לאוקמה כגון שהערה בה אחר ואתיא כמאן דאמר בהבא על יבמתו הראה זו הכנסת העטרה וקנס נמי משלם דאמרינן בירושלמי הערו בה עשרה בני אדם דעדיין היא בתולה כולן משלמין קנס. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה בעולה לכ"ג פרש"י ז"ל אשה שנבעלה שלא כדרכה דלא כלו בתוליה אם בא עליה אח"כ כהן גדול אי מחייב עלה קנס דלשמעון התימני הא אית בה הויה ואית לה קנס ואעפ"י שנבעלה תחלה הרי שלא כדרכה נבעלה ואמרינן פ"ק דקדושין גבי באו עליה עשרה וכו'. מודה ר' לענין קנס דכלהו משלמי וא"ת והא אית ביה נמי לאו דזונה וי"ל דקסבר פנוי הבא על הפנויה לא עשאה זונה וא"נ ס"ל דברצון עשאה זונה באונס ס"ל דלא עשאה זונה ומיירי כגון שנבעלה תחלה באונס א"נ בשלא כדרכה לא עשאה זונה. ור"ח ז"ל פירש בעולה לכ"ג אשה פנויה שבא עליה כהן גדול דאסורה לו מן התורה מכאן ואילך וכדתנן אנוסת עצמו וכו' לא ישא והא דאמר עלה ואם נשא נשוי פירושו נפטר מן הקנס וקיים לו תהיה לאשה תדע דהכי קתני ואם נשא נשוי ומוציאה בגט ואשה שיש לו בה הוייה היא דאחר שבא עלה יוכל לקדשה ואינה חללה עד פעם

שלישית דכי אתי עליה פעם שנית שהיא אסורה לו מאחר שנבעלה עשאה זונה דכיון דבא עליה ביאת איסור נתחללה מן הכהונה ואסור לבא עליה פעם שלישית אבל בפעם שניה היה לו בה הויה והוו תפסי בה קדושין שלא היתה חללה עדיין. וא"ת בביאה ראשונה נמי הויא חללה דמכי הערה בה איתסרה עליו ובגמר ביאה משוי לה חללה ואין לו בה הויה אח"כ י"ל חדא ביאה לא פלגינן שתאסור שני איסורין ואי קשיא לפרש"י ז"ל דאמר בעולה כבר הרי זו בביאה זו שבא עליה כ"ג נעשית חללה ותו אין לו בה הויה י"ל כיון דבשעה שבא עליה הוה ליה בגוה הויה אע"ג דלאחר גמר ביאה אין בה הויה חייב בקנס. והא דכתבינן לשיטת ר"ח ז"ל דחדא ביאה לא פלגינן לאסור שני איסורין מצאתי סעד לדבריו מדאמרינן בפרק בתרא דקדושין אמר רב אשי הילכך כהן גדול הבא על אחותו זונה משוי לה חללה לא משוי לה חזר ובא עליה עשאה חללה ואילו בביאה ראשונה לא אמרי מכי הערה בה עשאה זונה ובגמר ביאה משוי לה חללה. ע"כ שיטה ישנה:

וז"ל הרשב"א ז"ל בעולה לכהן גדול פרש"י ז"ל שנבעלה שלא כדרכה דאי כדרכה קנס אין לה דבתולה ולא בעולה ומיהו כשנבעלה שלא במקום בתולים אסורה לכ"ג כדאיתא בפרק הבא על יבמתו בבתוליה עד שיהו בתוליה קיימין בין כדרכה בין שלא כדרכה ובתולה מיהא לשלומי עליה קנס היא דבתולה מיקריא כדאיתא התם בהבא על יבמתו ובהדיא נמי תניא בפ"ק דקדושין [י א'] באו עליה י' אנשים שלא כדרכה כולן בסקילה ר' אומר הראשון בסקילה וכולן בחנק ומודה רבי לענין קנס דכלהו משלמין ויש מקשי' עליו דא"כ ה"ל למימר הניחא וכו'. אלא אי סבר לה כר"מ וכו'. ור"ח ז"ל פי' בעולת עצמו כגון כ"ג שאנס את הבתולה יש לה קנס ואע"פ שעשאה בעולה וקיימא באיסור עשה מכאן ואילך כדתניא בהבא על יבמתו ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו פרט אלמנה לכ"ג וכו' היכי דמי אילימא בכדרכה וכו' מאי איריא משום אלמנה תיפוק ליה משום דהויא בעולה כלומר אפי' בא על הבתולה מכי בא עליה בזנות הויא לה בעולה וקיימא עלה בעשה ואינה ראויה לו והא דתניא התם אנוסת עצמו וכו' ואם נשא נשוי הא אמרינן התם ומוציאה בגט וכו' והא דלא פליגי ר' אליעזר ורבנן במפותת עצמו אם הולד חלל או כשר [כדאיפליגו באנוסת חברו ומפותת חברו דר"א סבר הולד חלל ומפרש טעמא התם דקסבר יש חלל מחייבי עשה ורבנן סברי הולד כשר] דאין חלל מחייבי עשה באלה הפסיק הענין למימרא דאנוסת עצמו ומפותת עצמו לא קיימא עליה בעשה אלא משום דכיון דסופה להיות בעולה תחתיו אין הולד חלל והיא עצמה אינה מתחללת ואילו אם תימצי לומר דאנוסת עצמו ומפותת עצמו נמי אינו חלל מ"מ יש בה

הויה ולא קיימא באיסור חללה עד שיבא עליה פעם שניה שהיא נבעלת ביאת איסור כהונה. וא"ת בביאה ראשונה נמי מכי הערה בה איתסרה עליו דעשאה בעולה ובגמרא ביאה מתחללת ואין לו בה הויה לר"ע יש מתרצים דחדא ביאה לא פלגינן בה שנאסר בה שני איסורין ולפי תירוץ זה יראה לי דהא דאמרינן בפרק עשרה יוחסין [קידושין עז ב'] כהן הבא על אחותו זונה משוי לה ולא חללה חזר ובא עליה עשאה חללה דוקא חזר ובא אבל בגמר ביאה אבל ודאי באיסור עשה קיימא עלה כדאיתא בברייתא ולו תהיה לאשה וכו' כדכתיבנא. ע"כ:

ומאי שנא א"ת לישני ליה משום דכתיב לא יקח ולא יחלל חילולין הוא עושה וכו'. דע"כ לבעולה לכ"ג דרשינן לה דלא משכחת לה חלל אלא בבעולה לכ"ג דאילו מאלמנה ממזר הוי י"ל דה"ק מ"ש בעולה לכ"ג מאלמנה דהא תרווייהו אינן שוין בכל ומ"ש דבבעולה דרשינן חילולין הוא עושה טפי מאלמנה ומשני משום דהוי ליה בעולה עשה ושאינו שוה בכל ואלמנה לאו שאינו שוה בכל דחמיר מעשה ולא נהירא ואפשר דטעמא דקרא בעי מ"ש עשה דבעולה מעשה דמצרי ואדומי ומפרש משום דעשה דבעולה עשה שאינו שוה בכל. ר"ת. ותמיה לי כיון דלא יחלל לא מצינן למדרשיה אלא לבעולה לכ"ג הא איכא לאו לכך נראה דר' ישבב לא דריש חילולין הוא עושה ולא ממזרין דגבי אלמנה הוא דכתיב עושה ממזרין דאילו גבי בעולה ליכא אלא עשה וחלל נפקא לן מחללה זונה דהיינו שנתחללה בביאת איסור כהונה והיא חללה ובנה חלל ומ"ה בעי מ"ש עשה דבעולה מעשה דמצרי ואדומי. ע"כ שיטה ישנה. אבל הרשב"א ז"ל כתב לעיל וז"ל ולרבי ישבב דאמר בואו ונצווח וכו' כל שאין לו ביאה בישראל הולד ממזר ואין חלל אלא מחייבי עשה דהיינו בעולה לכ"ג עד כאן:

הכל מודים בבא על הנדה וכו'. הקשו בתוספות מנ"ל דרבי שמעון בן מנסיא מודה בה דילמא כר' נחוניא בן הקנה ס"ל דחייבי כריתות פטורין מן התשלומין ומיהו ר"ש התימני ע"כ לית ליה דרבי נחוניא בן הקנה מדאיצטריך למעוטי חייבי כריתות מולו תהיה לאשה אשה שיש בה הויה דע"כ לא איצטריך למעוטי אלא חייבי כריתות דחייבי לאוין ס"ל בסוף החולץ דאית בהו הויה ואין לך לתרץ מעתה אפילו לר' שמעון בן מנסיא דמר' שמעון התימני נשמע לרבי שמעון בן מנסיא וכדאיתא בכמה דוכתי בתלמודא דע"כ לא פליגי אלא במשמעות לשון תהיה דלמר משמעותיה לשון הויה ולמר לשון קיום אבל אי הוה משמע ליה לרבי שמעון בן מנסיא תהיה לשון הויה ה"ה נמי דהוה דריש ליה כר' שמעון התימני ודלא כר' נחוניא דהא ודאי ליתא דאפילו הוה דריש נמי תהיה לשון הויה כר' שמעון התימני לא הוה שמעינן מינה דלית ליה דרבי נחוניא בן הקנה אבל

לרבי שמעון בן מנסיא לא שמעינן ליה דאית ליה בחייבי לאוין דאית בהו הויה אדרבה שקלינן וטרינן לעיל לאוקמי כר' עקיבא וכו' דס"ל דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין הילכך אפילו הוה דריש נמי תהיה לשון הויה אכתי איכא למימר דאית ליה דר' נחוניא ומיהו אכתי איכא למימר כי היכי דלשמעון התימני כל אשה שיש בה הויה קרינא בה ולו תהיה לאשה ואפילו נדה הכי נמי לרבי שמעון בן מנסיא נמי איכא למימר בכל אשה הראויה קרינא בה ולו תהיה לאשה ונדה נמי ראויה לקיימה וכן פירש הרא"ש ז"ל וכתב עוד ז"ל דהשתא מצינא למימר דקאי ולאפוקי מדר' נחוניא אפלוגתא דר' שמעון התימני ורבי שמעון בן מנסיא. ע"כ:

אבל קשיא להו לתוס' ז"ל דאיברא ודאי אלו הוה קאמר ר' שמעון התימני בלחודא בלי שום פלוגתא אשה שיש בה הויה דפשיטא ודאי דהוה אמרינן דלית ליה דרבי נחוניא וכדקאמרינן ולא הוה מוקמינן ליה ביבמה לשוק בלחודא אטו דתנא כייל וקאמר ולו תהיה לאשה אשה שיש בה הויה למעוטי כל אשה שאין בה הויה ואנן ניקו ונוקי ליה למעוטי ביבמה לשוק לחודיה כדי לאוקמיה כרבי נחוניא אבל השתא דפליגי תנאי אהדדי ולרבי שמעון בן מנסיא אתי שפיר מאי דקא כייל וקאמר אשה הראויה לו לקיימה למעוטי שאינה ראויה לקיימה ואפי' כרבי נחוניא הילכך איכא למימר דר' שמעון התימני נמי אית ליה דרבי נחוניא ואיצטריך למעוטי מולו תהיה לאשה יבמה לשוק דאין קדושין תופסין לכ"ע אליבא דרב כדאיתא בפרק האשה רבה ואיידי דאמר רבי שמעון בן מנסיא אשה הראויה לקיימה קאמר איהו נמי אשה שיש בה הויה ולעולם לא אתא למעוטי אלא יבמה לשוק וכיון שכן קשיא מאי הכל מודים דקאמר רב חסדא. והריטב"א ז"ל כתב דה"ק הכל מודים אליבא דרבנן דלית להו דרבי נחוניא בן הקנה דאילו לרבי נחוניא אין אדם בכרת ומשלם ונדה חייבי כריתות היא והאי הכל מודים לרבי שמעון בן מנסיא ור' שמעון התימני קאי. עד כאן:

והתוספות פירשו דרב חסדא ס"ל דאין שום תנא סובר כר' נחוניא וה"ק הכל מודים בבא על הנדה וכו'. למ"ד יש בה הויה וכו' וכ"ת ודילמא ס"ל להני תנאי כרבי נחוניא דכרת פוטר מן התשלומין ואף על גב דאית בה הויה וראויה לקיימה כיון דיש כאן כרת פטור דקלב"מ כרבי נחוניא הא ליתא דליכא מאן דס"ל כרבי נחוניא ולהכי קאמר ולאפוקי וכו' פי' דמשום דליתא לדרבי נחוניא להכי קאמינא הכל מודים וכו' אבל רש"י ז"ל לא פירש כן אלא פירש אמתני' קאי והילכך הא דקאמר הכל מודים לאו לאפוקי משום וכו' דלרבי נחוניא אלא ממלתייהו עצמן שמעינן דבא על הנדה משלם קנס ולא פליגי בהכי והילכך צריך לתרץ מאי דאקשי מעיקרא דמהיכא שמעינן ליה דדילמא ס"ל כרבי

נחוניא ואפשר שיפרש בה כמו הריטב"א ז"ל. א"נ יש לפרש דמדהוצרך מתני' למימרא אעפ"י שהן בהכרת וכו' משמע שיש שום תנא דס"ל דכרת פוטר משום דקלב"מ דומיא דמיתת ב"ד ולכך תני תנא דמתני' אעפ"י שהן בהכרת וכו' ומעתה שמעינן ממתני' דרבי נחוניא בן הקנה ס"ל דחייבי כריתות אין להם קנס ולא מצינו תנא דמצינא למתני ביה סברא זו אלא רבי נחוניא דהא ס"ל בעלמא גבי מדליק את הגדיש ביום הכפורים דפטור משום דקלב"מ וזהו שכתב רש"י ולאפוקי מדרבי נחוניא. מתניתין דמחייב תשלומין לבא על אחותו ואף על פי שמתחייב כרת בביאתו וכו'. ולמה ליה לרב ז"ל לאורוכי ולמימר ואעפ"י שמתחייב וכו' אלא משום מאי דפרישנא ודוק:

והשתא ניחא קושיא אחריתי דכיון דהכל מודים בנדה אמאי נקטי' תנא דמתני' בסיפא דה"ל זו ואין צ"ל זו וכיון דתנא תני ממזרת וכו'. והדר אחותו אלמא דלא זו אף זו קתני וראיתי בקונטריסין דתירצו דנקט הכי לדיוקא דוקא נערה הא קטנה לא והשתא הוי לא זו אף זו לא מיבעיא שאר כריתות אלא אפילו נדה קטנה אין לה קנס. ולא נהירא כלל חדא דלענין קטנות מה לי נדה מה לי שאר כריתות ועוד דכיון דתנא פתח בממזרת דהוי לא זו אף זו לגבי גופא דמתני' אין לך למימר דסיים תנא לא זו אף זו לגבי דיוקא דמתני' ובמאי דכתיבנא ניחא דתנא אמתני' בעי לשלול ולאפוקי כולהו סברות דתנאי דאיפליגו בהא מילתא מעיקרא תני ממזרת לאפוקי מדרבי שמעון התימני דפירש דקרא ה"ק ולו תהיה לאשה שיש בה הויה ולא מיעט קרא אלא חייבי כריתות להכי נקט ממזרת לאשמועינן דאשה הראויה לקיימה קאמר ומיעט כל שאינה ראויה לקיימה וכדפרישנא לעיל ושוב נקט אחותו לאפוקי מתרווייהו וכדכתיבנא לעיל ושוב נקט נדה וסמיך לה אף על פי שהן בהכרת ולאפוקי מדרבי נחוניא וכדכתיבנא. ומיהו לשון רש"י ז"ל לא דייק שפיר בהכי דכתב ז"ל מתני' דמחייב תשלומין לבא על אחותו וכו'. ואפשר דנקט רש"י ז"ל אחותו כדי לתרוצי שפיר מאי דקשיא להו לתוספות ז"ל דליכא למימר דרבי נחוניא ס"ל דיש להן קנס משום דרבינהו קרא דאכתי אחותו מנין דדילמא חד לאתויי חייבי לאוין וחד לאתויי נדה אבל אחותו מנין והילכך מתני' דמחייב תשלומין לבא על אחותו ואף על פי שמתחייב כרת מפקא מדרבי נחוניא וכדכתיבנא ומכל מקום שמעינן מדהוצרך התנא למנקט לישנא יתירא כדי לאפוקי מדרבי נחוניא וכדכתיבנא ולא תנא בקוצר דהבא על אחותו חייב ובהא מפקא מכולהו ש"מ דר' שמעון התימני ור"ש בן מנסיא דמתני' נמי מפקא מינייהו לית להו דרבי נחוניא דאי אית להו דרבי נחוניא ה"ל לתנא דמתני' לכרוכי בחד לישנא ולאפוקי מכולהו. וכל זה דוחק. והנכון לשיטתו של רש"י ז"ל דרב חסדא ה"ק הכל מודים בבא על הנדה שמשלם קנס למ"ד יש בה הויה

וכו' ואין לך לומר דדילמא כרבי נחוניא ס"ל דכיון דמתני' פליגי עליה להדיא במאי דקתני אף ע"פ שהן בהכרת ומתני' מפקא מינייהו בחדא כדאמרינן לעיל הילכך ליכא לאפושי פלוגתא ביניייהו למתני' ולהני מתני' מפקא מינייהו כולי האי והיינו על דרך שיטת התוס' ז"ל:

ובקונטריסין כתוב וז"ל כתוב בתוס' ויש לומר דרב חסדא ס"ל דאין שום תנא סובר וכו'. ולהכי קאמר ולאפוקי. פי' מדקאמר ולאפוקי בוא"ו משמע שהיה פשוט לו זה כמו זה כך אמר מ"ה משום רבי ישראל בר יואל ז"ל ועתה אין להקשות דילמא רבי נחוניא אית ליה הייתורים דאנן מדברים עתה לר"ש התימני ולר"ש בן מנסיא דלית להו הייתורים א"כ ע"כ הוי לאפוקי דאם אית ליה הייתורים מכל מקום שפיר הוי לאפוקי דלדידהו אינם צריכים הייתורים על נדה דמעולם לא מיעט הפסוק נדה דהא יש בה הויה וראויה לקיימה אבל הוא צריך הייתורים כי אסון אסון מיעט אף הנדה. ולפרש"י ז"ל נאמר מבחוץ דרב חסדא סובר דאין שום תנא סובר כרבי נחוניא. ועוד אמר לאפוקי ונ"ל שכך דעת התוס' דלא יוכל לומר דאית ליה הייתורים דאי אית ליה וס"ל דנדה יש לה קנס מכח ייתורים אם כן לא היה אומר הספר לאפוקי אחרי שאין חילוק ביניהם אלא שהם סוברים דנדה יש לה קנס בלא ייתור והוא סובר דיש לה קנס מכח ייתורים אבל בדין אין חילוק. ואינו נכון זה ע"כ:

ולי אינו נכון כולו ומאי דכתיבנא הוא פשוט וליכא לאקשויי לשיטת התוס' ז"ל דדילמא רבי נחוניא אית ליה היתורים וכמו שהקשו התוס' בסמוך על פירושו של רש"י ז"ל דהא לדידהו ה"ק רב חסדא הכל מודים וכו'. ואין לך לומר דדילמא כר' נחוניא ס"ל דסברת רבי נחוניא בעלמא לענין מדליק את הנדיש ביום הכפורים סברא דחויה היא מכולהו תנאי וכיון שכן אין לך לומר דהני תנאי ס"ל כוותיה בעלמא ולאביי פטרי בנדה אבל לשיטת רש"י ז"ל דפי' דמתני' מפקא מדרבי נחוניא קשיא להו לתוספות ז"ל מנ"ל דמפקי מיניה דילמא מודה רבי נחוניא דחייבי כריתות יש בהן קנס דרבינהו קרא חד לחייבי לאוין וחד לחייבי כריתות. וראיתי שהקשה דמה זו קושיא אדרבא לרבי נחוניא אצטריך חד קרא לחייבי לאוין וחד קרא לחייבי נדה שאף על פי שיש בה כרת כיון דתפסי בה קדושין יש לה קנס אבל שאר כריתות דלא תפסי בה קדושין לא וכיון שכן ע"כ מתני' מפקא מדרבי נחוניא. ועוד קשיא על מה שכתבו התוס' ולרבי עקיבא ניחא וכו'. דאכתי לא ניחא דדילמא ר' נחוניא כר' שמעון התימני ס"ל דפי' תהיה היינו לשון הויה והילכך לחייבי עשה לא אצטריך רבויא אייתרו להו תרי רבויי חד לחייבי לאוין וחד לחייבי כריתות ומנ"ל דמתני' מפקא מדרבי נחוניא ואפילו לרבי עקיבא. ונ"ל לתרץ

דמעיקרא קשיא להו לתוס' מנלן דמפקא מתני' מדרבי נחוניא וכו' משום דאין לך לומר דחד ריבויא לנדה דאם כן לא דמו הריבוים אהדדי דקרא יתירא דהבתולות והנערה משמע דאתא לרבויי נשים פסולות לקנס דהוה ס"ד דמחמת גריעותן ופסלותן לא יהיה להם קנס ואתא קרא לרבויינהו והיינו חדא ריבויא דאתא לרבויי חייבי לאוין דהוה ס"ד דכיון דאינה ראויה לקיימה לא יהא לה קנס להכי אתא ריבויא לרבות אותה לקנס אף על גב דאינה ראויה מצד עצמה אבל אי אתא אידך ריבויא לרבות נדה ע"כ לא הוצרך הכתוב לרבות אותה משום גריעותה ופסלותה דהא ראויה לקיימה היא ואין לה גרעון מצד עצמה עד דאצטריך קרא לרבות אותה אלא ודאי מאי דאצטריך לרבות אותה היינו משום גרמא דידיה דכיון דחייב כרת סד"א דליפטר קמ"ל וכיון שכן הא ודאי דליכא למימר הכי כלל דשני ריבוין דאתו מתיבה אחת שלא יהיו שוין בריבוין הילכך ע"כ אית לך למימר דחדא אתא לחייבי לאוין וחד לחייבי כריתות בכלל דהוה משמע לן דמצד גריעותן דלא תפסי בהו קדושין לא יהיה להן קנס קמ"ל דלא והשתא הוו שני הרבוין שוין וממילא שמעינן דאף על גב דמתחייב בנפשו דהוו בכרת יש להן קנס אף על גב דקרא לא איירי בהכי ומיהו אי הוה אמרינן דרבי נחוניא ס"ל כר' שמעון התימני אם כן למה לי תרי ריבויי דהא חייבי עשה מולו תהיה לאשה נפקא ולא אצטריך ריבויא אלא להני דלא תפסי בהו קדושין וכבר כתבו התוס' לעיל דמחד ריבויא נפקא כולהו דלא תפסי בהו קדושין ואין לחלק בין חמור לקל תדע דהא לר"ע חייבי לאוין וחייבי כריתות מחד ריבויא נפקא וכמו שכתבו התוס' לעיל וכיון שכן למה לי תרי ריבויי ואם באת לדחוק ולומר דאצטריך חד ריבויא משום דרבי נחוניא וקאי אמאי דכתיב ולא יהיה אסון לומר שאף על פי שמתחייב בנפשו דהרי הוא בכרת משלם קנס מעתה הרי יש לנו לומר בע"כ דכי רבי רחמנא היינו נדה דוקא משום דתפסי בה קדושין ואכתי שאר כריתות מנין דהא אמרת דלא צריך חד ריבויא אלא משום דהוא מתחייב בנפשו ומשום חומר הפסול לא אצטריך וכדכתיבנא ואם תשאל אכתי דילמא רבי נחוניא קא דריש תהיה לשון הויה ולית ליה אלא חד ריבויא וכדאמרינן לעיל לשמעון התימני וכמו שכתב הריטב"א ז"ל וכדכתיבנא לעיל ואית להו נמי דקדושין תופסין בחייבי לאוין וכיון שכן איכא למימר דלא רבי אלא חייבי כריתות דלחייבי לאוין לא אצטריך ריבויא דמולו תהיה נפקא. תשובתך אם כן איכא למימר דלא רבי אלא נדה דוקא דיש בה הויה אלא שהיא בכרת דבשלמא כדאיתא קמן תרי רבויי וע"כ חד אתא לחייבי לאוין אמרינן דדומיא דחד ריבויא הויא נמי אידך וכדאמרינן בסמוך אבל כדליתא קמן אלא חד ריבויא מנא תיתי כולהו כריתות כנ"ל. ובזה הוא מיושב לשון התוס'. ובגליון התוס' תירצו עיקר הקושיות

של התוס' וז"ל ומהר"ר אליעזר אומר דיש ליישב פ"ה דע"כ מפקא מתני' מדרבי נחוניא דלר' נחוניא איכא לאוקמי חד לחייבי עשה ולאוין וחד ללאו דיבמה לשוק אבל חייבי כריתות קים ליה בדרבה מיניה וכן לקמן בפרקין אמרינן אי כרבי נחוניא קשיא אחותו משמע דבחייבי כריתות לא אתיא כותיה. ע"כ:

ונראה לי דקושית התוס' היינו דמנ"ל דמפקא מתני' מיניה דדילמא ר' נחוניא ס"ל דקדושין תופסין ביבמה לשוק תדע דהא שמואל מספקא ליה אי קדושין תופסין ביבמה לשוק כדאיתא בפרק האשה רבה ולעיל הקשו התוס' דמנא לן דר' שמעון התימני לית ליה דרבי נחוניא דילמא אית ליה כרב דסבירא ליה דלכ"ע אין קדושין תופסין ביבמה לשוק וזיל הכא קא מדחי ליה וזיל הכא קא מדחי ליה כנ"ל:

עוד כתוב בגליון התוס' ומהר"ם ז"ל אומר כי מצא בתוספתא בפ' אלו נערות רבי נחוניא אומר הבא על אחותו ועל אחות אביו וכו'. אין להם קנס וכן היה עושה יום הכפורים כשבת. ע"כ:

שוב מצאתי בקונטריסין ישנים דשקלי וטרו בהא דאקשינן והמעתיק לשונם יבחר. וז"ל קשה אמאי לא הקשו בתוספות על פי' רש"י ז"ל דילמא לעולם רבי נחוניא הוא דורש משמעות דולו תהיה לאשה אשה שיש בה הויה כשמעון התימני והוה א"ש אם כן אי סבירא ליה דאין קדושין תופסין ביבמה לשוק דאצטריך חד ריבויא דיבמה לשוק וחד לחייבי כריתות אבל לחייבי עשה ולאוין לא אצטריך ריבוים יתרים דלא אמעיט ממשמעות דתהיה. וגם הגליון לא היה יכול לומר כמו עתה וגם רבי עקיבא לא ניחא כיון שהזכירו לאוין ולא יבמה לשוק אם כן מה אומר דרבי עקיבא ניחא תאמר דר' נחוניא סובר כשמעון התימני ואם כן חד ליבמה וחד לכריתות ולא הוי ניחא. ועוד מקשים העולם על פי' התוספות דקאמר רבינהו קרא חד לחייבי לאוין וחד לחייבי כריתות תאמר אדרבא דאצטריך חד קרא לחייבי לאוין וחד קרא לנדה שאף על פי שיש בה כרת כיון דתפסי בה קדושין יש לה קנס אבל שאר כריתות דלא תפסי בהו קדושין לא. לכן אמר מהר"ל משם ה"ר ישראל בר יואל ז"ל דחייבי לאוין או יבמה לשוק ונדה שקולים הם לרבי נחוניא דחייבי לאוין פי' יבמה לשוק לפי קושיא ראשונה או שאר חייבי לאוין לפי קושיא אחרונה אימעוט ממשמעות דתהיה פי' ולו תהיה לאשה ונדה אימעוט מג"ש דאסון ואם כן לעולם כשיש שני ריבוים מן הריבוי נלמוד או יבמה לשוק ונדה לפי קושיא ראשונה או חייבי לאוין ונדה לפי קושיא אחרונה דהי מינייהו מפקת אחרי שכל אחד מהם יש לו מיעוט אחד ואם כן בין לפי קושיא ראשונה בין לקושיא אחרונה לא הייתי צריך לריבוי השני דנדה אלא לחייבי כריתות. ע"כ מהכ"י ז"ל. דילמוד חייבי

כריתות מביניהו פי' מחייבי לאוין ומנדה או לפי קושיא ראשונה מיבמה לשוק ומנדה דמהי תיתי למעט חייבי כריתות אי ממשמעות דולו תהיה לאשה הרי יבמה לשוק חייבי לאוין דאם נמעטו ממשמעות דתהיה ואף על פי כן רבינהו להו מריבויא ואי משום כרת דאית בהו הרי נדה דיש בה כרת כמו כן ורבינן לה מריבויא ואם כן לא הייתי צריך קרא לכריתות ודוק. אמנם זה קשה על השקול של הריב"י ז"ל אם כן מה אומר הגליון דאצטריך חד קרא לחייבי עשה ולאוין וחד ליבמה לשוק אבל חייבי כריתות קלב"מ הא אמרינן דיבמה לשוק ונדה שקולין ואם כן מאותו ריבוי השני דנפקא לן יבמה לשוק אנו יודעים נדה גם כן מכח שקול ואם כן הוו אתו שאר כריתות מתרווייהו מבינייהו כמו שכתבתי לעיל ואם כן היכי הוה מפקא מרבי נחוניא ואומר מהרש"ם דנוכל לומר מה להצד השוה שכן אין בשניהם בפעם אחת כרת ואין קדושין תופסין תאמר בשאר כריתות שכן בפעם אחת יש צדדים שנים גרועים כרת ואין קדושין תופסין דמה הצד פרכינן פירכא כל דהו. וגם נראה למהר"ל לתרץ דודאי היכא שיש שני ריבוים ונוכל להצריכם לשאר דברים כגון חד לחייבי עשה ולאוין וחד ליבמה לשוק וישאר הג"ש דאסון אסון כמשמעותיה מכל וכל כלומר שכל חייבי כריתות יהיו פטורין ואפילו נדה ודאי זה אנו עושים ולא נאמר דנדה יש לה קנס אם כן גם שאר כריתות נלמוד מביניהו ודוק:

עוד אומר מהרש"ם דאין קשה על השיקול דמה שנדע נדה מכח שיקול זהו דוקא כשאין שם כי אם פסוק אחד כמו שאנו מתחילים השיקול מכח אם לא היה כי אם פסוק אחד דמתחלה אין שום פסוק יוצא ממשמעות אז שייך בטוב לומר הי מינייהו מפקת מעתה לא יצא שום פסוק ממשמעותיה ואם כן אם תוציא זה גם תוציא זה אבל לפי הגליון שיש פסוק בלאו הכי על יבמה לשוק לחייב בה קנס וכבר יצא ממשמעות של ולו תהיה לאשה דמשמע אשה שיש בה הויה ממשמעותו אז איך שייך לומר הי מינייהו מפקת לענין זה שהיה לרבות נדה דאדרבה נאמר חייבי לאוין לבד ולא נדה כיון שולו תהיה לאשה כבר יצא ממשמעותו אצל יבמה לשוק כדפרי' ואדרבה נדה תשאר בענינה כמו שאר חייבי כריתות לר' נחוניא דפוטרין מג"ש דאסון אסון. ועוד אומר מ"ה דרך אחרת שלא נצטרך לשום שיקול ואף על פי כן מקשים התוספות בטוב מנ"ל לאפוקי על רש"י ז"ל ולא קשה תעמיד חדא קרא דנדה דלעיל אמרו התוספות במקום שמקשים ואם תאמר לשתוק מולו תהיה לאשה וכו' ותרצו דאצטריך למדרש ולו תהיה לאשה מדעתה וזה דוחק שבשביל זה יבא בלשון אחר כדי שלא נטעה ולא נצטריך לייתורי אלא תי' הוא דאצטריך לגופיה פי' למי שסובר כרבי נחוניא לנדה שתופסין בה קדושין או גם לר"ש התימני או ר"ש בן מנסיא שאינם סוברים הייתורים אי ס"ל כרבי נחוניא אז נדה היתה

פטורה מכח אסון אסון לזה אצטריך הלשון של ולו תהיה דנדה יש לה קנס למ"ד יש בה הויה הא נמי וכו' ולמ"ד ראויה לקיימה וכו' וכך דעת התוספות בכאן ששואלים על פרש"י ז"ל מנלן לאפוקי תאמר דרבינהו חד לחייבי לאוין וחד לחייבי כריתות אבל לנדה לא צריך ריבוי דמלשון ולו תהיה לאשה רבינהו כדפרי' דלהכי בא ועתה מתרצים התוס' ולר"ע ניחא וכו' דאיכא לאוקמא חד לחייבי עשה וחד לחייבי לאוין ואפילו אם תמצא לומר שאני יודע נדה ממשמעות דולו תהיה לאשה מכל מקום שאר חייבי כריתות לא תדע והוי שפיר לאפוקי. וגם הגליון שאומר דאצטריך חד לחייבי עשה וחד ליבמה לשוק אבל כריתות קלב"מ הוא מיושב בדרך זה ולא תקשי האיך בתוספות אינו אומר שישאר ייתור אחר לחייבי כריתות מכל מקום מחמת שאני יודע נדה ממשמעות של ולו תהיה לאשה אם כן גם שאר חייבי כריתות יהיו חייבים כמו נדה ולא ניחוש על סברא של קלב"מ דמאותו משמעות שאנו ממעטים ממנו נדה דהיינו ולו תהיה ממנו אנו ממעטים שאר כריתות דלשון ולו תהיה משמע דוקא יש בה הויה הא לאו הכי לא. עכ"מ בקונטריסין ישנים וטרחתי לכותבם לזכות שילמדו התלמידים דרכי הפלפול הגם כי רובו אין צריך בו ומה שכתבתי הוא פשוט יותר ואתה תבחר ולא אני. ובקונטריסין אחרים כתוב בלשון אחרת וז"ל כתוב בתוספות ולרבי עקיבא ניחא דמפקא וכו' נימא דלר"ע דריש תהיה כר' שמעון התימני הילכך לעשה שיש בה הויה אינו צריך ריבוי ואצטריך תרי ריבויי חד ללאוין שאין קדושין תופסין ואין בהם הויה וחד לחייבי כריתות דהשתא צריך קרא בפני עצמו לכריתות לר' נחוניא משום דאית ליה לג"ש אסון אסון דה"א שיהיו פטורין משום דקלב"מ קמ"ל הריבוי בפני עצמו שהן חייבין ואם כן גם לר"ע לא מפקא ממתני' והאיך אמרו התוס' לר"ע ניחא דמפקא. ויש לומר מסתמא ר"ע סובר כתנא דמתני' דס"ל תהיה ראויה לקיימה כדאמרינן לקמן גבי שותה בעציצו ואינו סובר כשמעון התימני דתהיה לשון הויה הילכך אומרים התוספות שפיר ולר"ע ניחא ע"כ. וזאת היא דחייה בקש והקושיא במקומה עומדת דאנן לרבי נחוניא אקשינן דדילמא כר' שמעון התימני ס"ל ולא מפקא מתני' מיניה במאי דקתני ואחותו ושאר כריתות יש להן קנס ומאי דתריצנא לעיל הוא נכון דוק ותשכח:

עוד כתבו אלו הקונטריסין וז"ל. עוד כתבו התוספות דרבינהו קרא חד לחייבי לאוין וחד לחייבי כריתות ולעולם לא מפקא. וקשה נימא חד לנדה וחד ללאוין וכריתות פטורין ואצטריך לאשמועינן דאף על גב דאית בנדה הויה וקיום הוה אמינא כיון שיש בה כרת יהיה פטור מכח ג"ש דאסון אסון דקלב"מ קמ"ל הריבוי דלא אמרינן בה קלב"מ. ויש לומר שכך דעת התוספות דאי ס"ד חד לנדה וחד לחייבי לאוין לא לכתוב אלא חד ריבויא

ויבאו שניהם מחד ריבויא דכל אחד יש בו צד דנדה אתה מקיים לו תהיה לאשה ואתה עוקר הג"ש דאסון אסון ולאוין אתה מקיים ג"ש דאסון אסון ואתה עוקר קרא דולו תהיה לאשה ואם כן שקולים הם ויבאו שניהם דהי מינייהו מפקת הילכך אתא ריבויא אחד לחייבי כריתות על זה מקשים דילמא מודה רבי נחוניא וכו'. ועי"ל דאם היינו אומרים חד לנדה וחד לחייבי לאוין א"כ נילף שאר כריתות מבינייהו דכי פרכת מה לחייבי כריתות שכן כרת נדה תוכיח שיש בה כרת וחייב מה לנדה שכן תופסין קדושין לאוין יוכיחו דתפסי קדושין דהשתא קיימין אליבא דרבנן דסברי קדושין תופסין בח"ל. אבל קשה דמה להצד השוה שבהן שתופסין קדושין בנדה ובחייבי לאוין תאמר בכריתות דאין קדושין תופסין דמה הצד פרכינן כל דהו הילכך נראה שתירוץ ראשון עיקר אבל קשה לפי התירוץ הראשון האיך מוכיח הגליון דניחא דמפקא מתני' מדרבי נחוניא נימא דחד בנדה וחד ביבמה לשוק וכן לר"ע חד לנדה וחד לחייבי לאוין וכיון דשקולין הן נדה ויבמה לשוק וכן לר"ע נדה וחייבי לאוין תרווייהו אתו מחד ריבויא ואצטריך קרא אחרינא לכריתות דיש להן קנס ואם כן לא מפקא. ויש לומר בשלמא לפי הפני' שהיו באים התוס' לומר דחד לחייבי כריתות ויהיו חייבי כריתות חייבין והם באים לסתור ג"ש דאסון אסון אז אנו מקשים למה תסתור ג"ש דאסון אסון לגמרי תעמוד אותה דמסתברא טפי שתהיה נדה חייבת ותהיה ג"ש דאסון נסתרת מכח נדה לבד ולא מכח שאר חייבי כריתות אלא יהיו שאר חייבי כריתות פטורין והג"ש מקויימת בשאר חייבי כריתות אז שייך לתרץ אם כן לא יכתוב אלא ריבוי אחד לנדה וחייבי לאוין שתופסין קדושין כיון דאסון ממה נפשך נסתר אבל גבי ר"ע שאנו באים לקיים הג"ש דאסון שאנו באים לומר שיהיו כריתות פטורין לא שייך לומר שתהיה נדה ועשה וחייבי לאוין שאין תופסין קדושין מתרבים מחד רבויא דהי מינייהו מפקת כיון שאנו באים לקיים הג"ש אם כן נקיים הג"ש לגמרי בין בנדה בין בשאר כריתות שיהיו כלם פטורין מעתה נצטרך השני ריבוים חד לחייבי עשה וחד לחייבי לאוין דלא תפסי בהו קדושין וכן אנו צריכים לתרץ לגליון דאם יהיה חד לנדה ועשה וחד ליבמה לא תוכל לומר יספיק חד ריבויא וחד מינייהו מפקת דכיון שהגליון בא לקיים הג"ש דאסון אם כן נקיים הגזרה שוה לגמרי ויהיו כל חייבי כריתות פטורין ואז נצטרך השני ריבוין חד לחייבי עשה וחד ליבמה לשוק. ולפי מה שאמרנו בגליון שיהיה חד לנדה ועשה וחד ליבמה לשוק קשה אכתי אמאי מפקא נילף שאר חייבי כריתות מבינייהו דנדה ויבמה לשוק. ויש לומר דהאיך היית לומד דכי פרכת מה לשאר כריתות שכן כרת נדה תוכיח מה לנדה שכן תופסין קדושין אז לא תוכל לומר יבמה לשוק תוכיח שהרי אין קדושין תופסין הילכך לא תוכל

ללמוד מביניהו. ע"א אומר מה שאין אנו צריכים לומר לא שקולים ולא דבר אחר כי מה שאמרו התוספות לעיל ולו תהיה לאשה מדעתה היה דוחק דהיה לו לומר ולו ישאנה דאז היה משמע מדעתה אלא ודאי לא אמרה תורה זה הלשון ולו תהיה אלא לאשמועינן נדה שיש בה הויה וקיום ולאפוקי דלא אמרינן הג"ש דאסון דלא אמרינן קלב"מ מעתה הפנים מקשי' כדין לרש"י ז"ל מנא לן דמפקא מיניה וכו' כי לא תוכל לומר דנעמיד הריבוי בנדה דמסתבר דנדה אינה צריכה ריבוי דמולו תהיה לאשה ילפינן דיש לה קנס הילכך אצטרכינן תרי ריבויי לרבי נחוניא חד לחייבי לאוין וחד לחייבי כריתות. ע"כ:

עוד כתוב בקונטריסין כתוב בתוספות ונראה לרשב"א לתרץ וכו'. פי' גם רשב"א בא ליישב רש"י ז"ל אלא שרש"י אומר דמפקא מכח אחותו משום דאמרינן לקמן אי כר' נחוניא קשיא אחותו אבל רשב"א בא ליישב מכח בתו שהיא חייבי מיתות ב"ד והכל אחד ע"כ. וקשיא לי אמאי מכריח רשב"א דע"כ מפקא מתני' מדרבי נחוניא מדקתני בא על בתו פטור והא ממתני' דקיימינן עלה נוכל להכריח דכן קתני אף על פי שהן בהכרת אין בהם מיתת ב"ד ואילו לרבי נחוניא אין חילוק בין חייבי כריתות לחייבי מיתות ב"ד. ויש לומר דאי ממתני' הוה אמינא דמשום דלא ידעינן דאית להו קנס אלא מכח הריבוים להכי קאמר דמיתת ב"ד אין להם קנס משום דליכא ריבויא לרבויינהו ולא ילפי מהני משום דחמירו וכ"ת דאחותו וחברותיה דמי למיתות ב"ד להכי קתני אף על פי שהן בכרת וכו' פי' ולהכי דוקא כריתות מרבינן ולא חייבי מיתות ב"ד וכיון שכן אכתי לא ידעינן אי מפקא מתני' מדר' נחוניא דדילמא רבי נחוניא נמי הכי ס"ל דמתוך חומרתן של חייבי מיתות ב"ד לא רבינהו קרא אבל כריתות דקילי רבי להו קרא אבל ממתני' דלקמן מייתי שפיר דהא קתני בהדיא דמשום דמתחייב בנפשו וקלב"מ הוא דפטריה ומייתי מדכתיב אם לא יהיה אסון וגו' כנ"ל:

וכתוב בשיטה ישנה ולאפוקי מדרבי נחוניא פי' אמילתא דרב חסדא קאי ורש"י ז"ל פירש דאמתניתין קאי דמתניתין מחייבת חייבי כריתות. ואם תאמר דילמא רבי נחוניא בקנס מודה דמשלם ברבויא דקראי יש לומר רבי נחוניא כיון דמקיש יום הכפורים לשבת בג"ש דאסון הרי דיני מיתת ב"ד וחייבי כריתות שוין בכל מקום ואף על גב דמייתרן ה' דהנערה וה' דהבתולה יש לומר כשמעון התימני דלא דריש ה' ובמסכת מגלה סתם לן תנא כרבי נחוניא דתנן אין בין יום הכפורים לשבת וכו' הא לענין תשלומין זה וזה שוין והכא סתם לן דלא כוותיה. ע"כ:

הא נמי יש בה הויה פי' דאפילו תימא דנדה לא חזיא לחופה מכל מקום קדושין תופסין בה וראויה היא לקיימה כשתטהר וכל שכן למאי דפרישנא בפ"ק דיש חופה לנדה.

הריטב"א ז"ל והכין דייק רש"י ז"ל בלשונו:
ונאמר אסון בידי שמים מקשי' הרי כרת לפי' ריב"א הוא כשהוא בן חמשים שלא יחיה עד ששים ובנימין היה פחות משלשים שהרי יוסף שהיה גדול ממנו היה בן שלשים בעמדו לפני פרעה ואם כן על מה היה ירא אם על כרת לפי' רש"י הרי בניו היו עמו בבית. ויש לומר שהיה ירא פן יעמוד בנימן במצרים עד ששים ויהיה בכרת. כך מצאתי בקונטריסין:
דילמא על אריה וגנבי דבידי אדם נינהו אף על גב דבאריה לא שייך בידי אדם פירושו דלאו בידי שמים נינהו ומשום גנבי נקט בידי אדם. שיטה ישנה:
הכל בידי שמים וכו'. לכאורה משמע דה"ק כל פורעניות הם בידי שמים ואינן ביד האדם כלל ואפילו מה שהאדם פושע הוא סבה מאתו ית' שיפשע ויסתכן בפשיעתו ואפילו אם לא היה פושע היה מסתכן בכיוצא בזה דאינו בידו כלל שאר פורעניות חוץ מצינים פחים וכו'. והקשו בתוס' דהא אמרינן לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה אלמא יכול לשמור עצמו דהא ודאי שבידו לשמור עצמו מן הפורעניות וקיר נטוי דאסור לעבור תחתיו. ותירצו בתוס' דלאו דוקא הכל בידי שמים ואפילו הפשיעה דמהפשיעה יכול לשמור עצמו דהא ודאי שבידו להמית עצמו. ואם תאמר והא תנן במסכת אבות וע"כ אתה חי. ותירצו בגליון דהיינו שאין לך אדם שמניח לבו להרוג עצמו. ועוד תירצו דע"כ אתה חי לעתיד לבא קאמר וגרסינן ע"כ אתה מת וע"כ אתה חי. והרי כמו והמתים להחיות והחיים לידון וכו'. מכל מקום ודאי מהפשיעה יכול האדם לשמור עצמו אבל כשמביאין עליו מן השמים באונס אי אפשר לו לשמור אבל צינים פחים לעולם אל יבאו עליו באונס והילכך ה"ק הכל בידי שמים אם חפץ ה' להביא עליו איזה פורעניות אין בידו להשמר ממנו מעתה בידו יתברך הוי חוץ מצינים פחים שביד האדם להשמר ממנו וכיון שכן לאו בידי שמים הוי. ואפשר דלתרץ קושיא זו כתב רש"י ז"ל בידי שמים. אם באים פורעניות על האדם גזרת המלך הוא. פירוש ולא בפשיעת האדם בא לו ומיהו אם פשע פשע. והקשו בתוס' דהא דרשינן והסיר ה' ממך כל חולי זה צינה אלמא דבידי שמים הוא ואין לתרץ דאיברא ודאי שביד האדם הוי להביא הצינא עליו ושוב הקב"ה מרפאהו והיינו דכתיב והסיר ה' ממך וגו' פי' ממה שגרמת לעצמך דהא ודאי ליתא דמדכתיב והסיר משמע שלא יביאם עליו כלל והיינו דקא מסיים קרא לא ישימם בך אם כן אפילו תימא דלענין רפואה מיירי פריך שפיר דכיון דביד האדם לשמור את עצמו שלא יבא עליו כלל מאי רבותיה דקאמר והסיר ה' ממך דילמא אינהו יזדהרו ולא יצטרכו לברכה זו. ותירצו בתוס' דהיינו שייחם הקב"ה עולמו או יתן לו מלבושים. וכן תירץ הריטב"א

ז"ל דההוא היינו דיסייעוהו מן השמים שיכול לשמור עצמו ולהתרחק ממקום הצינה והקרח הנורא. וז"ל הרא"ש ז"ל ואם תאמר והא אמרינן בפרק המקבל [בבא מציעא קז ב'] והסיר ה' ממך כל חולי זה הצינה, ויש לומר דה"ק כל פורעניות הבאות על האדם אפילו רוצה לשמור את עצמו מהם לא יוכל שעל כרחו מגלגלים עליו מן השמים חוץ מצינים פחים שאין גוזרים לבא עליו בע"כ אם ירצה להתרחק מהם והא דקאמר התם זו הצינה שיזדמנו לו מן השמים מלבושים להתרחק מן הצינה. ע"כ:

והקשו עוד בתוס' דהא פחים בידי שמים הוא דאמרינן בבראשית רבה א"ל אנטונינוס לרבי וכו'. עד ואין נסתר מחמתו. ויש מקשים אמאי לא הקשו נמי מדכתיב לפני קרתו מי יעמוד. ומיהו רש"י ז"ל פירש מפי' הכתובים דהכי קאמר משליך קרחו כפתים דאם לא כן לפני קרתו מי יעמוד דודאי אם היה שולח כל הקרח ביחד לא היה האדם יכול לעמוד. ובזה ניחא ואין כאן קושיא כלל. ויש מתרצים דמשום הכי לא הקשו התוס' מזה הכתוב דהיה פשוט לתרץ כמו שמתרצים דדוקא לפני קרתו פי' כשיעמוד במקום הקרח אז אין יכול להנצל אבל אם ירצה יכנס לבית או ילבש בגדים הרבה. עד כאן:

וז"ל הריטב"א ז"ל הכל בידי שמים חוץ מצינים וכו'. ואף ע"ג דכתיב ואין נסתר מחמתו וכתיב נמי לפני קרתו מי יעמוד התם למי שהולך לשרב ולקרח אבל שומר נפשו ירחק מהם שלא גזרו עליו מן השמים שלא יוכל להתרחק ע"כ. ותירצו בתוס' דקרא דכתיב ואין נסתר מחמתו איירי בעוברי דרכים או במלחמה כדרך המלכים דבדרך אין יכול להזהר מן החום. והקשו על זה אם כן מאי פריך תלמודא הא אסון דקרא מיירי בדרך כדכתיב וקראהו אסון בדרך ואריא הזהיר יעקב דבידי שמים. ותירצו דאה"נ אבל מצינים לבד קא פריך. ועוד תירצו דמה שהיה מזהיר יעקב וקראהו אסון בדרך אשר תלכו בה פי' במצרים כי היה ירא שמא יתפסוהו במצרים כמו שמעון שהיה תפוס שמה ושמא יניחוהו במקום הקור ואותו אונס הוי בידי אדם והיה נראה לו שהוא בידי שמים להכי פריך דאותם צינים הם בידי אדם. ומהר"ל תירץ דע"כ דעת רב אדא דקאמר ממאי דכי קא מזהר וכו' פירושו היה מכל צינים דאם היה רק על צינים שבדרך דבידי שמים נינהו היה לומר ממאי דכי קא אזהר על צינים שבדרך דבידי שמים נינהו דילמא אצינים שבבית אזהר דבידי אדם הם ולא היה לו להזכיר אריא וגנבי וכתבו הקונטריסין על זה דלאו מילתא היא דנקט אריא וגנבי שנראה לו עתה פשוט יותר שהוא בידי אדם וה"ה צינים פחים שבבית. ע"כ:

עוד הקשו בתוס' דהא אמרינן הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ותירצו דאין לו ענין לכאן דהתם קאי על הולד כשהוא במעי אמו והכא איירי במאורעות הבאות על האדם.

וכן תירץ הרא"ה ז"ל דהתם מיירי בדברים שנגזרים על הולד כשהוא במעי אמו כדאמרינן התם טפה זו מה תהא עליה וכו' והכא מיירי בפורעניות הנגזר לבא על האדם ע"כ. ורש"י ז"ל כתב חוץ מצינים פחים. שפעמים שבאים בפשיעה. ע"כ. ובזה תירץ הכל ואין כאן שום קושיא ממה שהקשו התוס' ז"ל דוק ותשכח:

ותו אריא וגנבי בידי אדם נינהו והא אמר רב יוסף וכו'. יש מקשים למה ליה לאתויי מדרב יוסף והא תרווייהו שמעינן לה מדתניא הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים אלמא דאריא וגנבי נמי בידי שמים נינהו. ותירצו דבעי לאתויי ממה דתני ביה להדיא חיה וגנבי וכדאמרי' או חיה דורסתו וכו' או ליסטין וכו' כי היכי דמקשו מעיקרא מצינים פחים דקא מפרש להדיא:

וז"ל שיטה ישנה ה"ה דהוה מצי למפשט דאריא וגנבי בידי שמים מדאמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים הא אריא וגנבי בידי שמים אלא ניחא למפשט מדוכתא דקתני לה בהדיא. ע"כ:

מיום שחרב בית המקדש ה"ה דבטלו סנהדרין בזמן שבה"מ קיים די' גליות גלתה סנהדרין כדאיתא במסכת ר"ה אלא מפני שזמן מועט בטלו קאמר מיום שחרב. שיטה ישנה:

והריטב"א ז"ל תירץ דנקט משחרב בית המקדש משום דמקמי הכין יכולין היו לחזור ללשכת הגזית ולדון אבל משחרב בטלו לגמרי ע"כ. התוס' ז"ל תירצו שבפועל היו חוזרין ודנין לצורך שעה והקשו על זה עיין בתוס'. ואם תאמר בזמן שלא בטלו סנהדרין נמי דין ד' מיתות היה צריך להיכא דלא היו עדים והתראה ותדע דדין ד' מיתות היה שם דאמרינן גבי עובדא דשמעון בן שטח אבל מה אעשה שאין דמך מסור בידי לא זז משם עד שהכישו נחש ומת ושמעון בן שטח בזמן שבית המקדש קיים הוה. ויש לומר ה"ק בזמן שבית המקדש קיים היכא דהוו עדים והתראה לא היה צריך לדון ד' מיתות אבל הכא דאפי' איכא עדים והתראה בטלו סנהדרין בכולם צריך דין ד' מיתות. שיטה ישנה: ואפשר דמשום הכי נקט מתחלה ארבע מיתות ולא נקט דין ד' מיתות עד דפריך עליה לרמוזי דלא איירי אלא בעדים והתראה והיינו ד' מיתות. וקל להבין:

וכתוב עוד בשיטה ישנה ולאו למימרא דלעולם היכא שנתחייב נופל מן הגג או נחש מכישו וכו'. דכמה רשעים גמורים יש שמתים על מטתן אלא כשהקב"ה רוצה לדונם במקום ד' מיתות דן אותם כך אבל יש רשעים שהקב"ה מאריך להם אפו כדי להפרע מהם לעולם הבא. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל דין ד' מיתות לא בטלו וכו'. פי' כאותן שנוטלין דינם בעוה"ז כי בודאי יש כמה רוצחים ומשומדים שמתים בשלוה והשקט שנידונין לעוה"ב. וזה ברור. ע"כ:

דף ל:

מי שנתחייב סקילה וכו'. ואף על גב דאמרינן בפרק הפועלים הוא ובנו בעלו נערה המאורסה שהיא בסקילה ואפילו הכי לא מת אלא בתליה דהיינו חנק יש לומר דדילמא לא היה נידון על אותה עבירה בעוה"ז אלא על עבירה אחרת שהיא בחנק. ויש מתרצים דסבירא לן הכא כמאן דאמר כל הנסקלין נתלין ואין צורך. הריטב"א ז"ל:

אלא איפוך אריא וגנבי בידי שמים איכא דקשיא ליה אי אריא וגנבי בידי שמים אסון בידי אדם היכי משכחת לה וכבר פרש"י ז"ל ולא יהיה אסון משתעי במיתת ב"ד למימרא דהיכא דליכא מיתת ב"ד משלם דמי ולדות ע"כ. ואף על גב דלקמן אסיקנא אסון ממש ולא דין אסון אביי אליבא דר' נחוניא כדין אסון מפרש לה וראיתי מי שתירץ דכי אמרינן אריא וגנבי בידי שמים ה"מ דבאו עליו וגנבו כעין גנבי כלומר דלאו אדעתיה אבל היכא דקא מנצו בתרי וקטיל חד לחבריה בידי אדם הוא. ודברי הבאי הם. הרמב"ן ז"ל:

וכן תירץ הרא"ה ז"ל דדוקא אריא וגנבי דלאו בידו הויא בידי שמים אבל מיתת ב"ד שהוא בידו שלא יבא לכך או שלא יעשה בפני עדים וקבל התראה ודאי היינו בידי אדם דהיינו כצינים פחים. עד כאן:

וז"ל הרשב"א ז"ל אלא איפוך אריא וגנבי בידי שמים דכל שאינו יכול להשמר ממנו הוי בידי שמים אבל הצינים פחים בידי אדם שבבחירתו ופשיעתו הוא ניזוק. ואם תאמר אם כן אסון דבידי אדם מנלן דאם אסון יהיה בידי שמים היא מעתה באריא וגנבי. ויש לומר דאביי אליבא דרבי נחוניא לא מפרש אסון ממש אלא דין אסון ומיתת ב"ד בידי שמים הוא וכן פרש"י ז"ל ע"כ. וכן תלמידו תירץ דהכא אליבא דרבי נחוניא לא מפרש אסון ממש אלא דין אסון ומיתת ב"ד ביד אדם היא וכיון שבטלה מיתת ב"ד חזר בידי שמים. ע"כ:

ובשיטה ישנה כתוב וז"ל אלא איפוך אריא וגנבי בידי שמים דעתיה דתלמודא דכל דבר שבא מאת הקב"ה אף על פי שנעשה בידי אדם בידי שמים מיקרי. ואם תאמר אם כן אסון דקרא דגבי אשה בידי שמים הוא שהקב"ה שלח אנשים להרוג אשה זו. יש לומר אין פי' אסון מיתת האשה אלא פירושו מיתת זה ההורג שב"ד הורגין אותו וה"ק ולא יהיה אסון באיש כגון שלא הרג את האשה הא יהיה בו אסון שהרג את האשה וב"ד הורגין אותו לא יענש ממון כך מצאתי בשם ה"ר משה בר יוסף ז"ל ולפירוש זה לאו מלא

יהיה אסון דרשינן ג"ש דהא מפרשים ביה לקמן אסון דאשה אלא מאם אסון יהיה דריש לה דודאי פירושו דין אסון. ותימא הוא אם כן אמאי לא חזינן לה מגזרה שוה דאסון דאשה ואסון דהורג ואמאי אצטריך למגמר ג"ש מאסון דיעקב. ויש לומר דאין הכי נמי דהשתא מאסון דאשה ואסון דהורג גמר ג"ש. ואם תאמר היכא דיש אסון אמאי לא יענש על ולדות והא הוה ליה מיתה לאשה ותשלומי דמי ולדות לבעל וקי"ל דחייב יש לומר כיון דעובר ירך אמו הרי זה במיתה ותשלומין לאשה. ע"כ:

רבא אמר מהכא ואם העלם יעלימו וכו'. ואיכא למידק אמאי לא מייתי מדכתיב לעיל מהאי קרא ואני אתן את פני באיש ההוא והכרתי וגו' דהא ודאי לא מיירי באותו שרגמוהו כבר אלא במי שלא רגמוהו אלמא שהכרת במקום מיתה. ויש לומר דכיון דפירשו המפרשים ז"ל דמאי דכתיב ואני אתן את פני וגו' מיירי כשעבר בלא עדים והתראה כיון שכן אין הכרת במקום מיתה ממש שהרי לא נתחייב עדיין מיתה לכך מייתי מדכתיב ואם העלם יעלימו וגו' דמיירי שהעלימו עיניהם לאחר שנתחייב מיתה כבר ולא מיירי שהעלימו עיניהם שלא יבא לב"ד ויתחייב מדכתיב לעיל עם הארץ ירגמוהו ושוב כתיב ואם העלם יעלימו עם הארץ וגו' אלמא דהעלימו עיניהם לאחר שנתחייב מיתה בב"ד מעתה שמעינן שפיר דכרת במקום מיתה וזהו שכתב רש"י ז"ל מן האיש ההוא. שהוא חייב מיתת ב"ד. ע"כ. ואם תאמר אכתי מאי מייתי דילמא משום דכתיב ושמתי אני את פני וגו' ובמשפחתו והכרתי אותו וגו' דהיינו כרת גדול דהוא ומשפחתו הוא דהויא במקום מיתה אבל כרת דידיה לחודיה מנלן דהויא במקום מיתה. ויש לומר דהמשפחה אינו בהכרת כמו שכתב רש"י ז"ל בפי' החומש הילכך שפיר מייתי ראיה דוהכרתי עליה דידיה בלחודיה קאי ואפשר דלהכי קצר רש"י ז"ל הכתוב וכתב ושמתי אני את פני והכרתי וגו' ע"כ. ודע דהא דאמרינן אמרה תורה כרת וכו' אינו מאמר התורה דקרא לא איירי לענין תשלומין כלל אלא אנחנו שלמדנו כן וכן פרש"י ז"ל. והלימוד היינו מדאיירי קרא בעונשיה ולא באונס המעלימים עיניהם אלמא דלא הפסידו כלום במה שהעלימו עיניהם דהכרת הוא במקום המיתה ממש וחלופה כנ"ל:

זר שאכל תרומה לאביי פטור מתוך פרש"י ז"ל התם בפרק כל שעה [פסחים כט א'] משמע דכי אמרינן גבי כרת קלב"מ הני מילי במזיד אבל בשוגג לא דכתב שם גבי הא דאמרינן האוכל חמץ של הקדש במועד י"א לא מעל ואמרינן מאן יש אומרים ר' נחוניא בן הקנה וכו'. וכתב ז"ל יש טועים דקשיא להו כי פטר רבי נחוניא במזיד פטר דבר כרת הוא והכא בשוגג עסקינן מדקתני מעל וטעות הוא זה דגבי חמץ מזיד הוא וגבי הקדש שוגג הוא דלא ידע שהיא של הקדש ע"כ. אלמא משמע דסבירא ליה דדוקא במזיד

אמרינן קלב"מ ולא בשוגג ואף על גב דלקמן תנא דבי חזקיה דאין חילוק בין שוגגים למזידין דמקיש מכה אדם למכה בהמה וליכא מאן דפליג עליה דהא לקמן פריך תלמודא מי איכא מאן דלית ליה תנא דבי חזקיה מכל מקום איכא למימר דכי מקיש תנא דבי חזקיה למכה בהמה ה"מ מכה אדם דהויא מיתת בית דין אבל כרת לא מקיש הילכך לא פטור כרת מתשלומין אלא במזיד אבל התוספות ז"ל לא פירשו כן התם בפרק כל שעה דאין חילוק בין כרת למיתת בית דין אליבא דרבי נחוניא וכי היכי דבמיתת בית דין קי"ל כתנא דבי חזקיה דאין חילוק בין שוגג למזיד הכי נמי לפטור משום כרת בפסח דאפילו בשוגג נמי אמרינן דקלב"מ כדאמרינן לקמן בפרקין כדכתיבנא אלא ע"כ משום דגלי רחמנא במיתה דתרומה בשוגג דלא אמרינן קלב"מ וה"ה נמי כי איכא כרת ומעתה קשיא דתניא נמי בפרק כל שעה [פסחים כט א'] האוכל חמץ של הקדש במועד י"א לא מעל ואמרינן מאן י"א רבי נחוניא והא כיון דגלי רחמנא גבי קדש לא אמרינן קלב"ם ה"ה נמי כי איכא כרת ואמאי פטור ליחייב ויש לתרץ דההיא דהאוכל תרומת חמץ מיירי בשוגג בשניהם בתרומה ובחמץ ולהכי אמרינן כיון דגלי רחמנא בשוגג דתרומה דלא אמרינן קלב"מ ה"ה נמי בשוגג דחמץ בפסח אבל אידך דהאוכל חמץ של הקדש מיירי (שוגג) דגבי חמץ מזיד הוא וגבי הקדש שוגג הוא וכן פרש"י ז"ל וכדכתיבנא ואיברא דאפילו בשוגג אמרינן קלב"מ ודלא כפירוש רש"י ז"ל. ומיהו לא אמרינן כיון דגלי רחמנא בחדא דפטור משום דקלב"מ דה"ה באידך אלא כששניהם שוים אבל משוגג למזיד לא אמרינן והילכך בההיא דהאוכל תרומת חמץ כיון דהויא שוגג בשניהם להכי אמרינן משום דגלי רחמנא במיתה דתרומה בשוגג דלא אמרינן קלב"מ ה"ה בשוגג דכרת דחמץ לא אמרינן קלב"מ אבל בההיא דהאוכל חמץ של הקדש לא אמרינן משום דגלי רחמנא בשוגג דקדש דלא אמרינן קלב"מ דה"ה במזיד דחמץ לא אמרינן קלב"מ דיפה כח המזיד לגבי הכי דלא ליתי השוגג וליבטליניה לדינא דמזיד הילכך דיניה דמזיד בדוכתיה קאי ואמרינן ביה קלב"מ אף על גב דגלי רחמנא בשוגג דקודש דלא אמרינן ביה קלב"מ ולהכי האוכל חמץ של הקדש לא מעל לרבי נחוניא. ומיהו אכתי קשיא להו לתוספות ז"ל דס"ל לר' נחוניא כרבי דאמר הזיד במעילה במיתה הא קמן דאפילו במזיד גלי רחמנא דלא אמרינן קלב"מ דהא לאביי מיתה בידי שמים פוטרת ואפילו הכי משלם מה שפגם וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות מעילה ואין לך לומר דלא פסק הרב ז"ל כן אלא משום דקי"ל דלא כרבי נחוניא דהא בפרק ששי מהלכות תרומות פסק הרב ז"ל זר שאכל תרומה בזדון וכו' חייב מיתה בידי שמים ולוקה על אכילתה ואינו משלם דמי מה שאכל שאינו לוקה ומשלם ואם אכל וכו'. ואילו בפרק א' מהלכות מעילה פסק הרב ז"ל וז"ל כל המועל בזדון

לוקה ומשלם מה שפגם מן הקדש וכו' ע"כ. אלמא דאפילו גבי מלקות דקיימא לן דאין אדם לוקה ומשלם גזר הכתוב וגלי במעילה דישלם וילקה וכ"ש גבי מיתה בידי שמים אפילו תימא דאמרינן ביה קים ליה בדרבה מיניה. ומעתה קשיא אי רבי נחוניא ס"ל כרבי דהזיד במעילה במיתה אפילו תימא דהא דתניא האוכל חמץ של הקדש במועד דמיירי בשוגג בששגג על הקדש והזיד על החמץ מכל מקום כיון דגלי רחמנא דאפילו אי הזיד נמי על הקדש דישלם מה שפגם וכדכתיבנא ולא שייך קלב"מ דאם לא כן אין לך אדם שמועל בהקדש אם כן בפסח נמי דאיכא כרת ליחייב דממזיד למזיד שפיר אמרינן כיון דגלי גלי דכיון דאלימא כח תשלומי ההקדש דלא יפטרנו המיתה בידי שמים ה"ה נמי הכרת וכ"ת דלאו משום עדיפותיה דתשלומי ההקדש הוא דאמרינן דלא פטריה המיתה בקלב"מ אלא משום דגריע כח המיתה של הקדש ולכך לא יפטור התשלומין ומעתה יש לנו לומר דבמיתה דהקדש דוקא גלי רחמנא דלא אמרינן קלב"מ אבל התם דהוי בפסח דאיכא כרת לא גלי קרא אם כן הא דתנן התם האוכל תרומת חמץ בשוגג משלם קרן וחומש במזיד פטור מן התשלומין ומפרש בגמרא במזיד פטור דקלב"מ כרבי נחוניא והשתא בשוגג נמי לפטור משום כרת דפסח דאפילו בשוגג אמרינן קלב"מ אלא ע"כ משום דגלי רחמנא במיתה דתרומה בשוגג דלא אמרינן קלב"מ ה"ה כי איכא כרת ואין לחלק כדכתיבנא לעיל דכך לי מזיד כמו שוגג ושוגג כמזיד כנ"ל קושית התוספות ז"ל ואם לא תפרש כן היה להם להקשות בקוצר מההיא דאמרינן האוכל חמץ של הקדש לא מעל לרבי נחוניא להההיא דאמרינן האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש כיון דאית ליה לאביי דמיתה בידי שמים פוטר ואין חילוק בין שוגג למזיד ואית ליה לרבי נחוניא כר' דהזיד במעילה במיתה ובמאי דכתיבנא ניחא. ותירצו בתוספות דשאני שוגג דתרומה משום דתשלומי כפרה ולא ממונא וכו' ככתוב בתוס' ועוד תירץ ר"י התם בפרק כל שעה דההיא דאמרינן האוכל חמץ של הקדש לא מעל אתיא כרבנן דסברי הזיד במעילה באזהרה ולא במיתה ואם תשאל אכתי איכא לאקשויי כיון דגלי רחמנא גבי קדש דאפילו היכא דלקי ממש לא מפטר מתשלומין וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפרק א' מהלכות מעילה גלי נמי דאפילו בכרת לא מפטר. תשובתך אין לדמות מלקות לכרת אבל למיתה בידי שמים אם איתא דפוטר לרבי נחוניא כמו כרת שפיר מדמינן להו אהדדי ולשיטת רש"י ז"ל ניחא הכל דשוגג דכרת לא פטר כלל וכן מיתה בידי שמים לדעת אביי וכדכתיבנא לעיל וההיא דמתניתין האוכל חמץ של הקדש מיירי בדהזיד בחמץ של פסח וכדפרישנא לעיל התם וההיא דהאוכל תרומת חמץ בפסח מיירי בשוגג בשתיהן בתרומה ובחמץ והראשונים דחו כל זה דע"כ צריכין אנו לטעמי דתשלומי תרומה כפרה

דהא לרבא יליף אסון אסון ובמיתה בידי שמים לא אמרי' קלב"מ א"כ אמאי אוכל תרומת חמץ חייב כרת כיון דאיכא לפטור דלא שייך למימר כיון דמיתה בידי שמים שלה אינו פוטרו הכי נמי כרת דהא מיתה אינה פוטרת בשום מקום ואין לך לחייבו מטעם שוגג דשוגג דכרת אינו פוטר וכשיטתו של רש"י ז"ל דהא לרבא כיון דגמר ליה מדכתיב ושמתי אני את פני וגו' אמרה תורה כרת שלי כמיתה שלכם וכו' אם כן יש לנו להשוות כרת למיתת בית דין וכי היכי בע"כ חייבי מיתות שוגגים פטורין הן מן התשלומין וכדתני דבי חזקיה הני חייבי כריתות הילכך אין לנו לומר לדעת רבא אלא משום דתשלומי תרומה הוי כפרה ומעתה אף לאביי תתרץ כן זאת היא מסקנת התוספות ז"ל. וה"ר שמשון בעל תוספות שאנ"ץ ז"ל דחה זה עיין במסכת תרומות ובפ"ז דקידושין:

ולאביי פטור והאמר רב חסדא וכו'. ואם תאמר לרבא נמי קשיא דדוקא בתרומה חייב אבל בחלב פטור והא מדאגביה וכו' ליתא דלרבא בכרת פטור היכא דאתו כאחת כגון מדליק גדיש ביום הכפורים והרבה חייבי כריתות דשייכי בהו תשלומין כאחת. שיטה ישנה. ועוד איכא למידק ומאי פריך מרב חסדא אטו גברא אגברא קא רמית ונראה דלכך כתב רש"י ז"ל ולאביי פטור. בתמיהה נהי נמי דמיתה בידי שמים פוטרת מתשלומין והיכא דאכיל תרומה דגזלה מי מפטר הא כיון דאגבהה קנייה וחייב בתשלומין ואפילו תשרף ומתחייב בנפשו לא הוי עד דאכיל לה. ע"כ. פי' לפירושו ז"ל דהא דפריך תלמודא ולאביי פטור וכו' לאו לאביי פריך דהא לאביי איכא למימר שפיר דמיתה פוטרת מהתשלומין ונפקא מינה למידי אחרינא דמצינן לתרוצי מתניתין דפרק כל שעה דקתני האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש וכו' אפילו לרבי נחוניא והיינו דכיון דגלי דמיתה בידי שמים אינה פוטרת גבי תרומה אף על גב דפוטרת בעלמא ה"ה כי איכא כרת אבל לרבא דסבירא ליה דמיתה בידי שמים אינה פוטרת ע"כ פירוש דמתניתין דפרק כל שעה לא תתפרש כן ויש לנו לפרש דס"ל לפי מדה משלם עיין בפרש"י ז"ל בפירושו על המשנה פרק ז' ממסכת תרומות וכיון שכן אי הוה קאמר תלמודא מיתה בידי שמים פוטרת איכא בינייהו לאביי פוטר לרבא אינו פוטר לא הוה קשיא לן ולא מידי אבל השתא דקאמר זר שאכל תרומה לאביי פטור וכו' קשיא ליה לאביי פטור והא אמר רב חסדא וכו' כנ"ל. ועוד איכא למידק מאי פריך מחולין לתרומה דילמא שאני חולין דכיון דאשתני אשתני ומ"ה מעידנא דאגבהיה קנייה דכיון דיצא מרשות בעליו ונכנס ברשות אחר הרי הוא באחריותן של אחר אבל תרומה איכא למימר כל היכא דאיתא בבי גזא דרחמנא איתא ואפילו אגבהיה לא יצא שם תרומה מעליה והרי היא בקדושתה ולכך לא יתחייב עד שהוא אוכלו ואז ודאי תשלומין ומיתה באים כאחד. ויש לומר דלכך כתב

רש"י ז"ל והיכא דאכיל תרומה דגזלה מי מפטר וכו' פירוש דלא אמרינן כל היכא דאיתיה בבי גזא דרחמנא איתיה אלא בקדש אבל בתרומה דיש לה בעלים דהכהנים הם בעליהם שפיר מיקרי גזולה בידו להתחייב בתשלומין אם תשרף כנ"ל. ומצאתי תוספת לשון ברש"י ז"ל כתב יד ישן וז"ל ואף על גב דלענין הקדש לא קאי ברשותיה כדאמרינן גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדיש זה לפי שאינם שלו וזה לפי שאינם ברשותו מיהו מתחייב משעת הגבהה באחריותה ע"כ. וכל זה רמוז בלשונו הקצר הכתוב בפירושנו וז"ל הא כיון דאגבהיה קנייה וחייב בתשלומין ואפילו תשרף וכו'. ועוד איכא למידק ומאי פריך והא בקל יש למצא שיבא מיתה ותשלומין כאחד כדאיתא בגמרא וי"ל דמ"ה פריך הכי משום דאין התשלומין שוין דמעיקרא סברינן למימר דלרבא משלם דמי תרומה מעליא כאשר גזלה ולאביי פוטר דמיתה בידי שמים דאית ביה דקלב"מ מתרצינן לה אין לה כאן תשלומין גמורים ואינו משלם אלא דמי הנאות מעיו וזה הוא שכתב רש"י ז"ל בסמוך שתחב לו חבירו. דלא אגבהיה ולא קנייה ולא מיחייב בתשלומין אלא בבלעתו וכו' כנ"ל:

מודה רבי נחוניא וכו'. קשיא לי מאי קא משמע לן אטו ר' נחוניא מחמיר ביום הכפורים טפי ממאי דמחמרי רבנן בשבת הא יום הכפורים כשבת לדברי חכמים קאמר ולגבי שבת תניא לקמן הגונב כיס בשבת חייב משום האי טעמא דכיון דאגבהיה קנייה ומתחייב בנפשו לא הוי עד דאכיל ליה. ואפשר דקא משמע לן דהואיל ואפשר דגחין ואכיל לא אמרינן הגבהה צורך אכילה היא וההוא דלקמן הא אוקימנא כבן עזאי או כשעמד וטעמא אחרינא הוא דהגבהה ראשונה לאו מההוא הוצאה היא כלל ומ"מ הוה ליה לאשמועינן בשבת לרבנן אלא דרבי נחוניא ודאי מיקל בתשלומין טפי מרבנן ולהכי נקט אליביה. א"נ דפשיטא ליה מלתא. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו מודה ר' נחוניא כו'. תימא מאי שנא רבי נחוניא דנקט אפילו רבנן הוה מצי למינקט דהא לכ"ע ואפילו לרבנן דסברי דאין אדם מת ומשלם הכין הוא דינא ואם כן לימא מודה רבנן דלא אמרינן אין אדם מת ומשלם אלא היכא דבאין כאחד אבל היכא דלא באין כאחד חייב. ויש לומר דרבי נחוניא עדיפא ליה למימר דאפילו רבי נחוניא דהוה מיקל בתשלומין דקא סבר אין אדם נכרת ומשלם אית ליה דהיכא דלא באין כאחד חייב וכ"ש לרבנן והאי דנקט חלב קמשמע לן טעמא דאפשר לאכילה בלא הגבהה דאי בעי גחין ואכיל א"נ טעמא דאי בעי לאהדורי מצי מהדר ליה ע"כ:

וזה לשון (הריטב"א) [הרשב"א] מודה רבי נחוניא ואי קשיא לך מאי למימרא פשיטא דלא עדיף יום הכפורים לרבי נחוניא משבת לרבנן ויש לומר דהא קמשמע לן דהואיל ואי

בעי גחין ואכיל לא אמרינן הגבהה צורך אכילה היא וכבת אחת דמי וכדאיתא בסמוך. הרמב"ן ז"ל ע"כ. ולקמן בשמעתין נאריך בתירוץ קושיא זו בס"ד וכתבו בתוספות ולאביי פטור והאמר רב חסדא וכו' הכי נמי הוה מצי לאקשויי אמתניתין דכל שעה דקתני פטור מן התשלומין לפי מה דאוקימנא לה כרבי נחוניא פי' אזלי לשיטתן דסבירא ליה דהך אוקמתא דרבי נחוניא אתיא בין לרבא בין לאביי ולכך הוצרכו לחלק דתשלומי תרומה משום כפרה וכמו שכתבו התוספות ז"ל לעיל והילכך קשיא להו דהתם בפרק כל שעה הוה נמי מצי לאקשויי אההיא מתני' אבל הרב ז"ל פירש בפירושיו לסדר זרעים בפרק ז' ממסכת תרומות דההיא אוקמתא לא אתיא כרבא אלא כאביי דרבא מפרש לאותה משנה בענין אחר דסבירא ליה לפי מדה משלם עיין שם וכיון שכן ניחא דלא אקשי אלא הכא משום דהיינו עיקר פלוגתא דאביי ורבא ולא הוצרך לאקשויי התם דההיא אוקמתא נמי לאביי היא ולא לרבא כן נראה לי. וכתבו בקונטריסין דהיאך שייך לומר גבי חמץ כיון דאגבהיה קנייה כיון שאסור בהנייה מאי קנייה ומה זכייה שייך בו ותירצו דהכי קאמר התוספות ז"ל דהוה מצי לאקשויי אליבא דרבי יוסי הגלילי דסבירא ליה דחמץ בפסח מותר בהנאה ע"כ. ואין צורך לכל זה דהאי אוקמתא דרבי נחוניא עלה דרבי יוסי הגלילי קאי עיין שם:

אלמא מעידנא דאגבהיה קנייה וכו'. פירוש קשיא ליה לתלמודא דמאי פירכא היא זו הא כיון דאמר רב חסדא מודה רבי נחוניא בגונב חלבו של חבירו ואכלו שהוא חייב וכו' ולא קצר ואמר מודה רבי נחוניא באוכל חלבו של חבירו וכו' אלמא דהכי קאמר דמעיקרא גנב החלב ומשך אותו לרשותו ושוב נמלך ומעתה אין כאן קושיא דשאני ההיא דכיון שמשך אותו לרשותו הרי נתחייב בתשלומין ושוב כשנמלך ואכלו לא נפטר מהתשלומין שקדם לו זמן רב אבל הכא שמעולם לא נתחייב בתשלומין אלא השתא שאכלו לא אמרינן מכי אגבהיה קנייה וכו' לכך האריך תלמודא וקאמר אלמא דמעידנא דאגבהיה קנייה וכו' פירוש אף על גב דמהדרי וקאמר בגונב חלבו של חבירו ואכלו וכו' לא שמעינן הכי וכדכתיבנא. מכל מקום מדיהיב טעמא למילתיה שכבר נתחייב בגניבה וכו' משמע הכין דאי מעיקרא גנב החלב ומשך אותו ושוב נמלך ואכלו וכדכתיבנא לא היה צריך להאי טעמא כלל כנזכר לעיל:

הכא במאי עסקינן כגון שתחב לו וכו'. יש מקשים דהוה ליה לתרוצי כדלקמן כגון דגחין ואכיל ליה דלמטה הוי כלבוד. והרא"ה ז"ל תירץ דליכא לתרוצי הכין דאכתי איכא טעמא דאי בעי לאהדורי מצי מהדר ליה ע"כ. פירוש לפירושו דמעיקרא כי משני כגון שתחב לו חבירו לתוך פיו אמסקנא סמיך. סוף סוף כיון דעלסיה קנייה וכו' הוצרך להאריך

ולומר סוף סוף וכו' לרמז דאפילו תימא שתחב אותו לתוך פיו לתוך בית הבליעה סוף סוף אכתי קדים קנייה למיתה וכדכתיבנא וכדקתני בתר הכי אי דמצי לאהדורי נהדר וכדבעינן למהדר למכתב בס"ד ושייך שפיר לשון עליסה אכסיסה דבית הבליעה כן נראה לי:

אי דמתחייב בנפשו לא הוי עד דאכיל ליה א"ת כיון דלעס התרומה היאך מתחייב מיתה על בליעה הרי כבר נתחלל התרומה כדתני' בפ"ק דכריתות [ז א'] כהן שסך שמן של תרומה בן בנו של ישראל מתעגל בו ואינו חושש ויש לומר דהתם נתחללה על ידי סיבה לפי שכבר נגמרה כל ההנאה אבל הכא לא נגמרה כל ההנאה בלעיסה. הרא"ש ז"ל:

אי דמצי לאהדורה נהדריה פרש"י איבעי ליה לאהדורה וכי לא אהדרה מההיא שעתא איהו מזיק ליה דראשון לאו מידי עבד ולא יתחייב לכהן כלום. ע"כ. פירוש לפי' קשיא ליה לרש"י ז"ל אף על גב דנתחייב זה בדמי התרומה משום דלא אהדרה אכתי שפיר דשניהן באים כאחד התשלומין והמיתה דבשעה שנכנס המאכל לתוך בית הבליעה הרי נהנה גרונו ונתחייב מיתה ובהאי שעתא נתחייב בתשלומין כיון דלא אהדרה והילכך אתי שפיר הא דקא פטר ליה אבייי. ותירץ ז"ל דחיוב התשלומין קדמי דמשעה דמצי לאהדורה ולא אהדרה הרי נתחייב בתשלומין דמההיא שעתא איהו מזיק ליה וכבר נסתלק חיובו של ראשון דלאו מידי עבד וחיוב מיתה לא אתי עד שיכניסנה במקום דלא מצי לאהדורה והוקשה להם לתוספות ז"ל על זה דאכתי קשיא דהא ודאי כל אימת דמצי לאהדורה אכתי לא נתחייב דהא מצי לאהדורה ולא נתחייב עד שהכניסה במקום דלא מצי לאהדורה וההיא שעתא נתחייב מיתה נמצאו שניהם באים כאחד ואפי' תימא דנתחייב קצת בשעה דהוה מצי לאהדורה מכל מקום לא נגמר חיובו עד שהכניסה במקום דלא מצי לאהדורה ולגבי אותו קצת חיוב שנתחייב בשעה דלא מצי לאהדורה שייך שפיר הא דפטר אבייי ואם כן מאי פריך תלמודא ותירצו בתוספות דאיברא דלא נתחייב בתשלומין עד שיכניסנה בדוכתא דלא מצי לאהדורה מכל מקום לא פטרה ליה מיתה דחיוב מיתה לא אתיא עד דבלע לגמרי דאהנאת מעיו חייביה רחמנא והשתא ניחא נמי מה דפירש ריצב"א לקמן דכי משני דמצי לאהדורה על ידי הדחק מיירי אפילו באוכלין דלא מאיסי ואף על גב דקדים קצת התשלומין כיון דמיד דתחב לו בבית הבליעה ובלע ונהנה מיד חשיב באין כאחד ומעתה אם תפרש דחיוב מיתה אתיא מיד דהכניסה במקום דלא מצי לאהדורה הוה לן לאחשובי נמי באין כאחת אפילו אי מצי לאהדורה שלא על ידי הדחק כיון שתחב לו בבית הבליעה וכדמשני כנ"ל וקל להבין. ומכל מקום לדעת רש"י ז"ל משעה דלא אהדרה אף על גב דהוה מצי לאהדורה נתחייב בתשלומין

ונגמר נמי חיובו ואפילו הוי אנוס דמההיא שעתא איהו מזיק ליה דראשון לא מידי עבד ולא נתחייב בתשלומין והיינו דכתב רש"י ז"ל וכי לא אהדרה מההיא וכו' ולדעת התוספות ז"ל משעה דלא מצי לאהדורה נתחייב וזה הוא שכתבו התוספות ז"ל וכי לא מהדר חייב וכו' פירוש דלא מצי לאהדורה כנ"ל:

ואי לא מצי לאהדורה אמאי חייב פירש רש"י ז"ל אמאי חייב מיתה אנוס הוא והקשה הרא"ש ז"ל נהי דאנוס הוא ולא מצי לאהדורי בהא לא הוי אנוס שאם היה רוצה לעכב את חבירו לא היה תוחבו לתוך פיו ומלתא דפשיטא היא שאם האכילוהו לאדם דבר אסור חייב כאילו הוא בעצמו היה אוכלו ונהנה. וא"ת שתחב לו באונס לוקמיה בשאינו אנוס בתחיבה זו וכן נמי הקשו בתוספות דלוקי כגון שמרצונו מניח לו לתחוב ותירצו בשיטה ישנה דאף על פי כן היה פטור ממיתה כגון שחבירו הניחה ותחבה במקום שלא היה בידו אחר כך להחזירה ואנוס נמי הוא שהוא לא היה חושב שיתחבנה לו חבירו במקום שלא יוכל להחזירה אף על פי שהוא אמר לו. ולא נראה להם לתוספות ז"ל לומר כן דכיון דמרצונו עשה הא ודאי חייב מיתה אף על גב דלא מצי לאהדורי. ואין לך לומר דלא מצי לאוקמי הכין דאם כן כבר נתחייב בהגבהת חבירו וכן פירשו בשם רבינו אפרים ז"ל ואדבעינן למכתב קמן בס"ד דהא ודאי ליתא דהגבהת חבירו לא מהני לדידיה ואף על גב דכתב הרמב"ם ז"ל בפרק ד' מהלכות מכירה אחד המושך או המגביה או המחזיק בעצמו או שאמר לאחר להגביה או למשוך או להחזיק לו הרי זה זכה לו ע"כ. היינו דוקא כשאמר לחבירו שיגביהנה לו ויזכה לו בהגבהתו אבל הכא אף על גב דתחב לו מרצונו לא אמר לו שמשעה שיגביהנה יזכה לו. ואנו מדעתנו לא נאמר בעידנא דאגבהיה קנייה אף על גב דבדידיה גופיה אמרינן הכי הילכך ודאי לא אתי ליה חיוב ממון עד שיהנה ולא מקודם זה כלל ודלא כריצב"א וכדבעינן למכתב בס"ד הילכך ודאי שפיר איכא למימר קלב"מ ומעתה קשיא אמאי לא אוקי ליה בהכין ואין לך לתרץ דאין כאן חיוב ממון כלל וכמו שכתב הרב ז"ל וכדבעינן למכתב בס"ד דא"כ אמאי פי' רש"י ז"ל דקשיא ליה לתלמודא אמאי חייב אממונא נמי הוה ליה לאקשויי אלא ודאי משמע דסבירא ליה לרש"י ז"ל דאפילו באונס חייב ממון דהרי נהנה וחייב לשלם דמי הנאתו וכ"ש מרצונו. וז"ל של הקונטרס נראה שדעת רש"י אף על פי שהוא בעל כרחו מכל מקום הנאת הממון נתחייב ולכך פי' שהספר מקשה על המיתה אמאי חייב מיתה ולהכי קשיא להו לתוספות לפי דבריך שהממון הוא חייב אבל מיתה אינו חייב כיון שהוא אנוס יעמיד שהוא מרצונו מניח לו לתחוב דהשתא ודאי חייב מיתה וכו' ע"כ. ור"י ז"ל פירש דהכי פריך אמאי חייב ממון פי' אפילו יהא ברצונו היה לנו לפוטרו מממון דהוא

לא גזלו ואף על פי שצוה לו לתחוב לא היה סבור שיעשה דברי הרב ודברי התלמיד וכו'. ומיהו מיתה בידי שמים חייב מדלא מיחה על ידי חבירו בתחיבה וא"ת אממון נמי אמאי אינו חייב והא אמרינן גזל ולא נתיאשו הבעלים ובא אחד ואכלו רצה מזה גובה וכו' ותירצו בתוספות דהיינו דווקא לפי שהדבר הגזול ישנו בעולם בשעה שזה השני גוזלו אבל הכא דבשעה שזה נהנה ממנו כבר הוא אבוד מן העולם שהוא במקום דלא אפשר לאהדורה אין לו על השני כלל. וריצב"א מפרש בשיטת רש"י ז"ל ופשיטא ליה לתלמודא דאיירי בשתוחב לו בע"כ דכשתוחב לו מרצונו מיד כשמשים בפיו ולא אהדריה קנא' מיד להתחייב באונסין ואין באין כאחד דמסתמא מניחה בפיו ואחר כך תוחב לו באצבעו או בכוש ואת"ל שהוא בראש הכוש מתחלתו ועד גמר בית הבליעה מ"מ קונה אותו בפיו להתחייב באונסין אף על גב דיכול לנתקו ולהביאו אצלו דדוקא לענין הגט אמרינן כן אבל לענין זכייה אשכחן בפרק קמא דבבא מציעא טלית חציה על גבי קרקע וכו' וכיון שאינו זוכה מטעם דאינו מגרע זכיית האחד שהוא מונח בתוך פיו או בתוך ידו מטעם זה ועוד אפילו תימא דיפה נמי כחו של זה דיכול לנתקו ולהביאו אצלו וזוכה נמי כמו זה שהוא מונח בתוך ידו או בתוך פיו מ"מ לכל הפחות קונה מחצה כמו שנים שהגביהו מציאה פירוש שמפני שזה זוכה בכולה וזה זוכה בכולה לפיכך יחלוקו ואינו קונה אלא מחצה ומיהו לא בעי למימר שזה שמונח בתוך פיו קונה מחצה וזה שיכול לנתקו ולהביאו אצלו קונה מחצה דאם כן כשיבלענו כולו ולא יוכל זה לנתקו ולהביאו אצלו יגמור זה קנייתו ויקנה המחצית האחד ולגבי המחצית הזה הרי באין כאחד ויתקיימו דברי אביי בזה המחצית ומאי פריך אלא ודאי כדכתיבנא שזה זוכה בכולה וזה זוכה בכולה ולפיכך בעלמא קונה מחצה והכא כשבלע אותו לגמרי הרי למפרע איהו קנאו מעיקרא וקל להבין. ואם תאמר אמאי פשיטא ליה לתלמודא טפי דבאונס מיירי מברצונו והרי באונס נמי קשיא ליה אמאי חייב מיתה. ויש לומר דעלה דברצונו קשיא קושיא דמעיקרא דחיוב הממון קדים ושוב לא פטר ליה מיתה אבל עלה דאונס קשיא ליה קושיא מחודשת ולכך פשיטא ליה לתלמודא דבאונס מיירי ולא שקיל וטרי נמי אי ברצונו כיון דנכנסה לתוך פיו וקנאה וכו'. ואם תאמר והיאך נוכל לפרש פירושו של רש"י ז"ל כן והא רש"י ז"ל לא נקט אלא מיתה אלמא דממונא מחייב ואי איירי באונס גמור דתוחב לו בעל כרחו אממונא מפטר דמאי הוה ליה למעבד ואם הוה מפרשים פירוש של רש"י ז"ל דמיירי מדעתו ואפ"ה מיקרי אנוס דלא חשב שיתחבנה לו במקום שלא יוכל להחזירו וכדכתיבנא לעיל הוה ניחא דנקט מיתה ולא ממון אבל כפי מאי דפירש ריצב"א ז"ל קשיא ותירצו בתוס' דרש"י ז"ל הכי קאמר אנוס הוא ופטור

ממיתה וממון ולרוב פשיטותו לא הזכיר ממון להדיא דפשיטא דפטור מממון ואין לך לומר דסוף סוף הרי נהנה דאנן סהדי דלא ניחא ליה באכילת איסור כנ"ל פירוש לפירוש התוספות ז"ל. ואכתי צריך ליישב לפירוש ריצב"א דקאמר בסמוך אי בעי גחין ואכיל ולקמן נבאר אותו בס"ד. והריטב"א ז"ל תירץ דהא דהוא מצי לאוקמה בשתחב לו חבירו ברצונו אלא דעתה ניחא ליה לאוקמי ולתרוצי לפום אוקמתיה דהא ודאי לישנא דתחב לו חבירו באונס משמע. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל אי דלא מצי לאהדורי אמאי חייב פרש"י ז"ל אמאי חייב כרת הא אנוס הוא ולפי פירושו הוה מצי לתרוצי שתחב לו מדעתו ולי נראה לפרש אמאי חייב בתשלומין לרבא והכי קאמר אי דמצי לאהדורי נהדריה ואמאי פטור לאביי ואי דלא מצי לאהדוריה אמאי חייב לרבא. ע"כ. ובחנם דחק לפרושי דקאי קושיין עלה דרבא דשפיר מצי לאקשויי תרווייהו עלה דאביי דאם אין כאן חיוב תשלומין מעיקרא אמאי קא פטר מיתה ולמה ליה למימר קלב"מ אלא ע"כ בין לאביי בין לרבא צריכין אנו למצא צד חיוב ממון שיבא המיתה ויפטרנו לדעת אביי וכן הקשו בתוספות ז"ל. והרא"ש ז"ל כתב וז"ל ומפרש רבינו תם ז"ל אמאי חייב בתשלומין אנוס הוא הואיל ולא מצי לאהדורי דנהי דמיתה בידי שמים חייב מדלא מיחה על ידי חברו בתחיבה מיהו לענין ממון היה לנו לפוטרו אע"ג שצוה לו לתחוב לא היה סבור שיעשה דברו ודברי הרב ודברי התלמיד וכו' וכיון שתחב לו במקום שאינו יכול להחזירו אנוס הוא ואפי' בהנאת גרונו לא ליחייב או א"נ י"ל אמאי חייב לא מיתה ולא ממון אנוס הוא כיון דלא מצי לאהדורי ואהנאתו לא מחייב משום דליכא שום הנאה כשתוחבין לאדם בתוך בית הבליעה עד מקום שאינו יכול להחזיר אף ע"ג דגבי בהמה מצינו המראה והלעטה במקום שאינו יכול להחזיר בפרק מי שהחשיך באדם אין לו הנאה בזה הענין. ועוד אפילו אם תמצא לומר דנהנה לא מחייב ממון אהנאתו ואף ע"ג דאמרינן גזל ולא נתייאשו הבעלים ובא אחד ואכלו רצה מזה גובה רצה מזה גובה היינו דוקא כשהגזלה בעולם בשעה שהשני אוכלו אבל הכא דבשעה שזה נהנה ממנו היה אבוד מן העולם כיון דלא מצי לאהדורי אין לו לשני כלום. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה כגון שתחב לו חבירו לתוך פיו וכו'. אי דמצי לאהדוריה כי לא אהדריה לאלתר מיחייב בכולה גזלה דחבירו לא עשה ולא כלום ומתחייב בנפשו לא הוי עד דבלע ליה אי דלא מצי לאהדוריה אנוס הוא ומיתה לא מיחייב נמי ואם תאמר והא הוה ליה חייבי מיתות שוגגין ודבר אחר דפטורי יש לומר חייבי מיתות שוגגין פטירי אבל חייבי מיתות אנוסין ודבר אחר מחייב כגון הכא שהוא אנוס שחבירו תוחב לתוך פיו

דחייבי מיתות שוגגין מהיכא נפקא לן דפטירי ממכה בהמה ישלמנה דמה מכה בהמה אף בשוגג אף מכה אדם לא תחלוק בפיטורו ובמכה בהמה הרי אתה חולק בחיובו באונס כדאמרינן בפרק המניח גבי נשברה כדו מחייב הוה ר"מ אפי' אזנה בידו ומקשי' ואמאי אנוס הוא ואנוס רחמנא פטריה וכו'. ע"כ:

ולפי שיטתו של רש"י ז"ל דס"ל דלרבי נחוניא אין השוגג פטור דדוקא מיתה בידי אדם הוא דפוטר השוגג שלו ולא כרת ומיתה בידי שמים וכדכתיבנא לעיל אין כאן קושיא דמעיקרא כלל ועוד כתוב בשיטה ישנה לא צריכא דמצי לאהדוריה על ידי הדחק דלענין מיתה חייב כי בלע לה מדלא אהדרה ולענין תשלומין כי לא אהדרה לא מחייב דאי (לא) אהדרה נמי היתה נפסדת ומאוסה מיהו כי בלע לה חייב מן הדין על הנאת גרונו ואף ע"ג שחבירו המאיס אותה דתחבה בבית בליעתו דאי אהדרה היתה נפסדת איהו נמי קא איתהני ולדידיה לא היתה מאוסה ולמאי דאיתהני מחייב ואתיא מיתה ופטרה ליה לדברי אביי ואף על גב דראשון נמי חייב על הכל אם ירצה בעל התרומה ליטול ממנו כדאמרינן בפ' הגוזל זוטא גזל ולא נתייאשו הבעלים ובא חבירו ואכלו רצה מזה גובה רצה מזה גובה ומיהו אם ירצה לגבות מזה האוכל הנאת גרונו ואשמעינן אביי דפטור ואם תאמר היכי אמרינן הכא דאי אהדריה נמי היתה נפסדת והא אמרינן בפרק בהמה המקשה גבי טומאה בלועה נהי דלא חזי לגר בפניו שלא בפניו מיהא חזיא ליה וליתא דלמכור אינה ראויה ועוד שיש דברים שנפסדין לגמרי ויש שאינם נפסדים כל כך ואם תאמר ולישני ליה כגון דלא מצי לאהדוריה ודקאמרת אמאי חייב כגון שתחבה לו חבירו במצותו וברצונו יש לומר אע"פ כן היה פטור ממיתה כיון שחבירו הניחה לו ותחבה לו וכו'. וכדכתיבנא לעיל זה דרך פרש"י ז"ל ורב פפא אוקמה כגון שתחב לו משקין דאפי' אי אהדריה אע"פ שלא תחבה לו אלא בפיו היו נפסדים מיהו אהנאת גופו וגרונו קא מחייב. ורבינו אפרים ז"ל פירש כגון שתחב לו חברו תרומה שלו שלא הגיעה עדיין ליד כהן ותנן האוכל תרומה במזיד משלם את הקרן פי' אע"פ דמדאורייתא אינו חייב בתשלומין אלא בשוגג דכתיב ואיש כי יאכל קדש בשגגה רבנן הם הקונסים באוכל במזיד שישלם את הקרן הילכך זה שתחב אינו חייב בתשלומין דהא לא עבד איסורא והך דעבד איסורא ואכל קנסוהו רבנן ודלא עבד איסורא לא קנסוהו רבנן ומקשינן אי דמצי לאהדריה נהדריה ולאלתר מיחייב משום דלא אהדריה ומתחייב בנפשו לא הוי עד דבלע לה וכו' כגון דמצי לאהדוריה ע"י הדחק ואע"ג דהוה מצי לאהדוריה כיון דלא הוה מצי לאהדורי אלא על ידי הדחק הוו להו מיתה ותשלומין באין כאחד ופטור מיהו לא חשבינן ליה אנוס כיון דאי בעי מצי לאהדורי. כגון

שתחב לו משקין ומכי מטו לפומיה ממאסו דכנבלעין דמו ואע"ג דאי הוה שדי להו היה פטור הכא דלא שדנהו ובלע להו מיחייב דהא איתהני ופטור מן התשלומין דכמיתה ותשלומין כאחד דמי והא דלא אוקמה בשתחב לו לעצמו דכיון דסוף סוף אכיל להו מחייבינן ליה בתשלומין משעת הגבהה והא דלא אוקמה בשתחב לו תרומה ולא מצי לאהדורה אבל ברצונו תחבה לו ובמצותו אפשר שא"כ כבר נתחייב בהגבהת חבירו א"נ דהוא הדין דאנוס הוא כדכתבינן לעיל ע"כ. ולקמן גבי הא דמשני תלמודא דאי בעי גחין כתב נמי הרא"ה ז"ל בזה והתם בדוכתיה אכתוב לשונו ז"ל בס"ד:

לא צריכא דמצי לאהדוריה ע"י הדחק קשיא להו לתוספות ז"ל שלפי שיטתם ז"ל ממה נפשך אי מצי לאהדוריה ולא ממאיס חיוב ממון יש כאן וקדים לחיוב מיתה והדרא קושיא לדוכתיה ואי ממאיס הדרינן נמי למימר דאין כאן חיוב ממון כלל דהרי הוא לא גזלה ואהנאתו לא מחייבינן כיון דבשעה שזה נהנה ממנו כבר הוא אבוד מן העולם שהוא נמאס כבר וכמו שכתב ר"י ז"ל לעיל ותירצו בתוספות דאיברא ודאי דאין כאן חיוב ממון דאין מרויחין כלל הבעלים אי אהדרה דכבר נמאס ומיהו הנאת מיעיו יש כאן וחייב לפרוע דמי הנאתו ואז באין כאחד ואע"פ שחבירו גזלה הואיל ויכול להחזירה הויא כמו שהיא בעין והרי הוא בולעה ונהנה בה והקשו בתוספות דחיוב ממון נמי יש כאן דשלא בפניו מיהא חזיא וא"כ אי הוה מהדר ליה הויא חזיא וכיון שכן קדים חיוב ממון למיתה והדרא קושיין לדוכתיה ותירצו בתוספות כגון דמעיקרא לא הוי בה כי אם שוה פרוטה או מעט יותר ועתה שנתקלקלה קצת אינו שוה פרוטה ואם תאמר אם כן אפי' בלא חיוב מיתה אמאי חייב ממון בהנאתו הואיל ולבעלים לא שויא מידי דמעיקרא לא הוי שויא אלא פרוטה ועתה בשעת הנאתו הויא ליה זה נהנה וזה אינו חסר ויש לומר אעפ"י שאינו שוה פרוטה אם מקיאו לחוץ מ"מ חזיא קצת לכלבו הואיל דאיכא חסרון לבעלים בכל דהו מחייב בכוליה כדאמרינן התם בפרק כיצד הרגל א"ל את גרמת לי היקיפא יתירא או משום שחרוריתא דאשיאתא ומשום אותו החסרון מחייב בכוליה אפי' למ"ד זה נהנה וזה אינו חסר פטור. וריצב"א פירש דמיירי אפילו באוכלין דלא מאיס וחיוב ממון יש כאן וחשיב ליה באין כאחת כיון שתחב לו בבית הבליעה ובלע ונהנה מיד אבל הכא דמצי לאהדריה שלא ע"י הדחק קדים טובא חיוב הממון לחיוב המיתה ומיהו היכא דלא מצי לאהדורי שלא ע"י הדחק חשיב באין כאחת אע"פ שאין באין כא' ממש כדאשכחן בסוף ד' אחין דמפרש בעל מום ששמש בטומאה דאתו בהדי הדדי כגון שחתך אצבעו בסכין טמאה אע"פ שאי אפשר שלא יגע בסכין קודם שיחתוך והתוס' ז"ל כתבו שם בפ"ד אחין כגון שהיתה אצבעו חתוכה עד משהו אחרון דכשנוגע בו הסכין

נטמא ונעשה בעל מום ודוחק. ועוד דאם הוא משהו ממש הרי הוא בעל מום ואע"ג דלא נחתך לגמרי ואם יש בו ממשות כדי לעלות ארוכה ע"כ אי אפשר שלא יגע בסכין קודם שיחתוך כנ"ל. ור"ח פירש אפי' במקום דלא מצי לאהדורה אלא ע"י הדחק כבר נהנה ממנו ובאין כאחת ואם תאמר והיאך יתחייב ממון כיון שתחב לו באונס. וי"ל כיון דמצי לאהדורי על ידי הדחק ולא אהדריה ניחא ליה בהנאה זו. כן כתוב בגליון תוספות ז"ל. ויש מפרשים דמיירי באוכלין דלא מאיסי ואפי' הכי כיון דלא מצי לאהדורה אלא בצער וע"י הדחק לא הוי גזלן וחיובו על הנאת גרונו בלבד דהוה ליה זה נהנה וזה חסר הלכך לרבא חייב. הריטב"א ז"ל:

רב פפא אמר כגון שתחב לו משקין של תרומה פי' דכיון שהכניסן לפיו נמאסו ואין כאן גזל ואין חיובו אלא על הנאת גרונו והא אתיא כפי' רש"י ז"ל דלעיל דהכא ודאי זה נהנה וזה אינו חסר הוא. הריטב"א ז"ל:

ה"ג בכל הספרים רב אשי אמר בזר שאכל תרומה משלו וקשיא למה לי דנקט משלו אפי' בתרומה דעלמא נמי מצי לאוקומי וכגון שקרע שיראין של חבירו דחיוב הממון דפטריה המיתה אינו אלא דמי השיראין. והרשב"א ז"ל כתב בזר שאכל תרומה משלו פי' שאכל אפילו תרומה שלו. וכן כתב בשיטה ישנה וז"ל פי' אפי' תרומה משלו אבל שיראין של חבירו קרע כלומר אין התשלומין אלא על השיראין ע"כ. ויש לפרש דלהכי נקט רב אשי באוקמתיה תרומה משלו משום דקשיא ליה לאוקמתיה והא דלא הזכיר לעיל בתירוציה אלא זר שאכל תרומה משמע ליה תשלומין היינו דמי התרומה דשיראין מאן דכר שמייהו להכי קאמר דכיון דסתים וקאמר בזר שאכל תרומה אלמא דאפי' בתרומה שלו מיירי והלכך תרומה שלו ע"כ מיירי כגון דקרע שיראין והוה ליה כמאן דמפרש להדיא כנ"ל:

דף לא.

וקרע שיראין של חבירו קשיא ליה לרש"י ז"ל דבשלמא זר שאכל בתרומה של אחרים כדסברינן לה עד השתא כי פטר ליה מיתה אע"ג דהויא מיתה לזה פי' לשמים ותשלומין לכהן מ"מ מיתה לא אתיא ליה אלא משום ממונא דניזק ואי אפשר לאזוקה באכילה שלא יתחייב מיתה ולא להתחייב מיתה עליה אלא במזיקה לאכילה אבל הכא לגבי שיראין מיתה לאו משום ממונא דניזק אתיא ליה וכיון שכן היכי פטר ליה מיתה מתשלומין ותירץ רש"י ז"ל דסבירא ליה לרב אשי מיתה לזה ותשלומין לזה פטור ואפשר דמשום הכי נקט נמי רב אשי שאכל תרומה משלו כי היכי דלא נימא דמיירי כשהתרומה

הויא לבעל השיראין ולהכי קא פטר ליה רב אשי דסבירא ליה דאפי' למ"ד דמיתה לזה ותשלומין לזה חייב היכא דהוי מיתה ותשלומין דחד אף ע"ג דלא אתי מיתה מחמת התשלומין לכ"ע פטור ואם כן חילוק זה לא מצינן בתלמוד אלא הכא בדרב אשי לכך נקט רב אשי תרומה משלו לגלות על סברתו דאיהו סבירא ליה כמ"ד דמיתה לזה ותשלומין לזה פטור כנ"ל:

ומיהו הרמ"ה ז"ל כתב בחדושיו בסנהדרין פ"ק וז"ל אמר רב יוסף הביא הבעל עדים שזנתה והביא האב עדים והזימום לעדי הבעל עדי הבעל נהרגין ואין משלמין ממון טובת הנאת הכתובה שיהו מפסידין וכו'. חזר והביא הבעל עדים והזימום לעדי האב עדי האב נהרגין ומשלמין ממון לבעל שבאו לחייבו מאה סלע ונפשות לעדיו שבאין לחייבם מיתה וקסבר רב יוסף כי אמרינן אין אדם מת ומשלם היכא דמיתה ותשלומין לחד אבל לתרי לא אמרינן ודלא כר"ל דמוקי לה למתני' דהמדליק את הגדיש דגדיש דחד ועבדא דחד ואפ"ה פטור אלא כרבי יוחנן סבירא ליה דאמר אשו משום חציו ולא צריך לשנויה למתני' דלרבי יוחנן היכא דגדיש דחד ועבדא דחד חייב על הגדיש עכ"ל. אלמא דלדידיה ז"ל יש חילוק בין היכא דהוי השיראין לבעל התרומה להיכא דהוי דאחר כשמעתין דהתרומה שלו והשיראין של אחר ומ"מ יש לחלק בין היכא דהוו שני מעשים למעשה אחד אפי' הוו התשלומין ומיתה לחד ומיהו לדעת רש"י ז"ל סבירא ליה לרב אשי דלעולם פטור ואפי' מיתה לזה ותשלומין לזה ולדידיה ז"ל פליג אדרבה דאמר בפ"ק דסנהדרין פלוני בא על בת פלוני והוזמו נהרגין ומשלמין ממון לזה ונפשות לזה וקשה דאם כן היכי משני רב אשי דהיינו דאיכא בין אביי לרבא דמשמע דלרבא הא בחלב פטור והא לרבא אפילו בחלב ובמיתת ב"ד כיון דהויא מיתה לזה ותשלומין לזה חייב וכן הקשה הרשב"א ז"ל ולמאי דפרישנא לעיל ניחא דאנן לא פרכינן מרב חסדא לאביי דשפיר מצינן בינייהו בין אביי לרבא בגוונא אחריתי אלא לתלמודא דקאמר איכא בינייהו זר שאכל תרומה ולא משני בקוצר אי מיתה בידי שמים פוטרת איכא בינייהו הא דפרכינן דאמאי פטור לאביי והאמר רב חסדא וכו' דמשמע מדנקט זר שאכל תרומה דבעי לאשמועינן דלא כרב חסדא ואמאי ולהכי תו משני רב אשי דלהכי נקט זר שאכל תרומה לאשמועינן דלאביי מיתה לזה ותשלומין לזה פטור ומיהו לאו היינו דאיכא בינייהו בין אביי לרבא אלא מיתה בידי שמים אי פוטרת בלחודא הוא דאיכא בינייהו ומשום דס"ל לרב אשי הכין להכי תלי נמי סברתיה כדאביי ומיהו פליג אדרבא וכדכתיבנא כנ"ל. ודע דהרמ"ה ז"ל כתב בחידושיו לסנהדרין דהתם גרסינן רבא דהיינו בר פלוגתיה דרב יוסף דקאי עלה התם ומיהו התוספות ז"ל לא כתבו כן הכא בשמעתין ומיהו אכתי איכא למימר דרב

אשי לא פליג אדרבה דדוקא גבי עדים זוממים אית ליה דממון לזה ונפשות לזה חייב משום דבעינן שתתקיים הזמה כלפי כל א' וכמו שכתב ר"ת ז"ל וכדבעינן למכתב קמן בס"ד אבל כתבו התוספות ז"ל דפי' ממון לזה היינו פירושו ממון לבת שרצו להפסיד לה כתובתה ומעתה הוה ס"ד למימר דלפטור מממון דכיון דעלה מקטלי בדין הוא דלא משלמי לה ממון ואפי' הכי ס"ל לרבא דכי אמרינן מיתה (לזה) ותשלומין לאחד דמפטר היכא דלא מיחייב מיתה אלא להההוא דמחייב תשלומין בלחוד אבל היכא דמיחייב מיתה נמי לאחריני משלם להאיך אחר דתשלומין להאי והכין נמי כתב הרמ"ה ז"ל בשם קצת מפרשים ומעתה ודאי פליגא רב אשי אדרבה דלרב אשי אפילו דלא מחייב מיתה כלל למאן דמשלם ממון אפ"ה ס"ל דמפטר משום מיתה כל שכן היכא דמחייב נמי מיתה להההוא דמחייב תשלומין דהא ודאי דמפטר ואילו לרבא משלם וכדכתיבנא ומיהו רש"י ז"ל גופיה לא פירש כן בפ"ק דסנהדרין אלא דממון לזה היינו לאב עיין שם וכתב הרמ"ה ז"ל עלה דפרש"י ז"ל וז"ל ולהדין פירושא לא משכחת לה אלא כגון דמסהדי עלה דנבעלה לרצונה אבל באונס ליכא תשלומין כלל דהא יכלה למימר ליה נסתחפה שדהו וגביא כלהו מאתים כדמוכח התם בפ' בתולה נשאת דקא מותיב רב נחמן בר יצחק הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים וכו' עד והיה מקחו מקח טעות ולית לה כלל ואוקמה רבי חייא בר אבין דמקח טעות נמי ממאתים אבל מנה יש לה ורבא אמר מקח טעות לגמרי משמע ע"כ לא פליגי אלא במקח טעות אבל היכא דמתברר דמשארסה נאנסה דכ"ע שקלא מאתים ודיקא נמי דקתני נאנסתי ונסתחפה שדהו וכיון דאמרה ליה נסתחפה שדהו ש"מ למשקל מאתים קאמרה דאמרה ליה לתא דידך גרם מאי הוה לי למעבד ומסתברא גבי שמעתא דהכא דכדכתב לה כתובה מן האירוסין עסקינן אבל לא כתב לה כתובה מן האירוסין ליכא תשלומין כלל דהא בכל דוכתא דמדכרינן כתובה מן האירוסין קא מקשינן אלמנה מן האירוסין דאית לה כתובה מנלן וכו' ואי בעית אימא אפי' דלא כתב לה וגמרא הוה בידייהו דאלמנה מן האירוסין אית לה כתובה מיהו לא הוו ידעי מהיכא נפקא להו ואית דמוקמי לה משום טובת הנאה דידה לאחר שתנשא ואע"ג דהנהו תשלומין דידה נינהו דכי אמרינן מיתה ותשלומין לאחד היכא דלא מיחייב תשלומין אלא להההוא דמחייב מיתה בלחוד אבל כל היכא דמיחייב תשלומין נמי לאחרינא משלם להאיך אחר ומשלם להאי ולא מסתבר ואית דמוקמי לה דמשלם לאב טובת הנאת מעשה ידיה ואית דמוקי לה כשנתן לה גט מן האירוסין ולא הספיק לתת לה כתובה עד שבאו עדים והעידו שזנתה תחתיו והוזמו שמשלמין לאב כל כתובתה. וחזינן מאי דאוקמא כשנבעלה באונס והוזמו נהרגין על הבועל ומשלמין ממון לנערה כי בעדות שנבעלה היו

מפסידין אותה כתובת בתולה מבעלה וליתיה דאי באונס נבעלה ונסתחפה שדהו לאו מקח טעות הוא דאי מקח טעות הוא אפי' כתובת בעולה נמי לית לה דהא ברירנא דכי פליגי רבן גמליאל ורבי יהושע במאתים ולא כלום פליגי וכ"ש דודאי ליכא מקח טעות כלל דהא באונס נבעלה זו ודברי הכל אית לה מאתים. עכ"ל הרמ"ה ז"ל:

נחזור לענייננו דס"ל לרש"י ז"ל דרב אשי הוא דס"ל ממון לזה ותשלומין לזה פטור ופליג עליה דרבא וכדכתיבנא והקשו בתוספות דאי חשיב אכילת תרומה וקריעת שיראין ממון לזה ונפשות לזה א"כ תיקשי לרבא הא דתנן בהמניח את הכד והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור מפני שמתחייב בנפשו והיינו מיתה לזה משום שבת ותשלומין לזה משום גדיש. ולא הקשו התוספות ממתני' דתנן ואלו שאין להם קנס הבא על בתו וכו' אין להם קנס מפני שמתחייב בנפשו וכו' הרי מיתה לשמים משום ביאה אסורה ותשלומין לזה דמשלם קנס משום דאיכא לתרוצי דחשיבה מיתה ותשלומין לאחד כיון דעל ידי ביאתה נהרג וכ"ת דחטא לשמים הוי ומ"ה נהרג וה"ל מיתה לשמים לענין קנסא נמי נימא הכי דהא קנסא הוא דקניס ליה רחמנא על חטאו דדמי בושתה ופגמה הרי משלם לה נמי מעתה חשיב מיתה ותשלומין לחד ממה נפשך כנ"ל. ומכל מקום מההיא דהדליק את הגדיש בשבת קשיא להו לתוס' ז"ל ולכך פירשו דחשיב מיתה ותשלומין לאחר הואיל ולא נתחייב מיתה בשביל אדם אלא לשמים והכי נמי אכילת תרומה וקריעת שיראין הוי מיתה ותשלומין לאחר, וכן פירש הרשב"א ז"ל דכל שחיוב נפשו לא בא לו מחמת הנזק אלא מחמת איסורו שעשה לשמים כמיתה ותשלומין לאחר דמי לפי שאותו בעל הממון מחוייב בהריגתו ואין לך מי שמחייב בו יותר מחבירו והלכך כמיתה ותשלומין לאחר דמי והכא נמי כרת או מיתה מחמת איסורא שעשה לשמים בא לו וכמיתה ותשלומין לאחר דמי הא מיתה שבא לו מחמת שהרג את חבירו או שזימן להרוג את חבירו בכי הא הוא דאמרינן מיתה לזה ותשלומין לזה חייב. עד כאן:

ור"י רצה ליישב פ"ה דחשיב הכא מיתה לזה ותשלומין לזה לפי שהם שני מעשים אכילת תרומה וקריעת שיראין וכו'. ככתוב בתוספות ז"ל ואין נראה לרשב"א ז"ל דהא אמר רב יוסף בפ"ק דסנהדרין [ט ב'] הביא הבעל עדים שזינתה וכו' חזר והביא הבעל עדים והזימום לעדי האב עדי האב נהרגין ומשלמין ממון והתם על הזמה אחת בא להם הכל ואין לתרץ דדוקא ההיא דרבא דפלו' בא על בתו תירצנו דפלו' הם שתי עדויות ככתוב בתוס' לפי שהממון היינו לבת שרצו להפסיד כתובתה דאין כאן אלא שב ואל תעשה דבמאי דקא מסהדי שזינתה ממילא מפסדא כתובתה ולא יפרע לה הבעל דהיינו שב ואל תעשה הלכך אי לאו דחשיבא שתי עדיות לא הוה פטרינן ליה משום מיתה לזה

ותשלומין לזה אבל ההיא דרב יוסף אע"ג דעל הזמה אחת בא להם הכל מ"מ חשיבא כשתי עדיות כיון דעל פי עדותם הוו נפקי שתי פעולות גמורות חדא דהוו מפסדי מאה סלע לבעל שהיה צריך לפרוע לאב כיון דהוזמו עדים ועוד שהיו עדי הבעל נהרגין ולכך אף ע"ג דעל הזמה אחת בא להם הכל חשיבא שתי עדיות כך היינו יכולים לתרץ ולא נראה להם לתוספות משום דקא מפרשינן דממון לזה דהכא נמי היינו פירושו ממון לבעל שרצו להפסידו כתובה ולא מיירי במוציא שם רע ומעתה הרי אין כאן פעולה גמורה של ממון שרצו להפסיד לבעל דדילמא לא תבא לידי גבייה לעולם. ומיהו כל המפרשים ז"ל פירשו דממון לזה היינו מאה כסף שרצו להפסיד לבעל ובמוציא שם רע מיירי כנ"ל לפרש לשון התוס' שפירשו כאן ומשלמין ממון לזה דהיינו ממון לבעל שרצו להפסידו כתובה ודוק. והרא"ה ז"ל האריך בזה וז"ל רב אשי אמר בזר שאכל כו' פירש"י ז"ל וקסבר מיתה לזה ותשלומין לזה פטור ובמסכת סנהדרין בפ"ק [ט ב'] אמר רב יוסף הביא הבעל עדים שזנתה והביא האב וכו' וחזר והביא הבעל וכו' ופרש"י ז"ל דקסבר רב יוסף מיתה לזה וממון לזה חייב אלמא קסבר דפלוגתא היא והכי איתא נמי התם בפרק בן סורר ומורה דאמרינן רבי יונתן בן שאול אומר רודף שהיה רודף אחר חבירו להרגו ויכול להצילו באחד מאבריו ולא הציל נהרג עליו מ"ט דרבי יונתן דכתיב כי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ואמר ר' אלעזר במצות שבמיתה הכתוב מדבר וכתב בתריה ואם אסון יהיה ואפ"ה אמר רחמנא אם לא יהיה אסון יענש אא"ב יכול להציל באחד מאיבריו לא ניתן להצילו בנפשו ה"נ משכחת ליה יענש ביכול להציל באחד מאיבריו אבל אם יכול להצילו בא' מאבריו נמי ניתן להצילו בנפשו אמאי יענש ואמרי' דילמא שא"ה דמיתה לזה ותשלומין לזה כלומר והיינו טעמא דחייב ומהדרינן לא שנא דאמר רבה רודף שהיה רודף אחר חבירו וכו' הא דאמרינן לא שנא ופשטינן ליה מדרבה דהוא רבה בר נחמני פליגא אדרב יוסף וקסבר רבה מיתה לזה ותשלומין לזה פטור. וליתא דהא מתני' היא דתנן יש חייב על מעשה שורו וכו' והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור וכו' והא התם דמיתה לזה ותשלומין לזה שהוא חייב תשלומין לבעל הגדיש ומיתה לשמים לפי שהדליק בשבת שהרי היה אפשר להזיק זה בשאר ימים ולא שידליק בשבת מה שאין כן בתרומה שאי אפשר להזיקה באכילה שלא להתחייב מיתה ולא להתחייב מיתה עליו אלא במזיקה להאכילה ואם דין בפלוגתא דאמוראי תהוי הא תיובתיה לרב יוסף ותו תיובתיה דההיא דתנן היה עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו פטור והא התם דמיתה לזה וממון לזה שהוא חייב מיתה לעבד ותשלומין על הגדי ועל הגדיש ואמרינן דפטור. ור"ת ז"ל פירש דודאי בכל התורה כולה מיתה לזה וממון לזה פטור דהא קרא

הוא דכתיב ולא יהיה אסון ענוש יענש הא אם יהיה אסון לא יענש והא התם דמיתה לזה ותשלומין לזה מיתה לאשה וממון לבעל ואפ"ה פטור ודקא קשיא לך ההיא דרב יוסף דמחייב שאני התם גבי עדים זוממים דהתורה אמרה ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו וא"א לקיים בהם כאשר זמם לזה ולא לזה והם מחייבים ממון לבעל ונפשות לעדי הבעל וצריך לקיים בהם כאשר זמם על שניהם ואף על גב דברישא בעדי הבעל שהוזמו נהרגין ואין משלמין ממון שאני התם דעלה דידה בלחוד הוא דמחייבי הני תרתי והוי מיתה וממון לאחד וכיון דמקיימינן בהו כאשר זמם בעיקר העדות דהיינו מיתה בהכי סגי לן אבל בסיפא דהוי מיתה לזה וממון לזה בעינן לקיומי בהו כאשר זמם לעשות לאחיו בכל חד וחד. ושתי תשובות בדבר חדא דמאי שנא עדים זוממים אטו קרא כתיב ואי לא אפשר לקיומי בהו ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו תהוי ליה עדות שאין אתה יכול להזימה ותבטל ומאי דקאמר נמי דמקרא שמעינן לה הא ליתא דאם כן כי קא מקשינן התם בפ' סורר ומורה דילמא שאני התם דמיתה לזה וממון לזה ואמרינן לא שנא ומייתינן ראיה מדרבה אדמייתי ליה מדרבה לייתי ליה מקרא ועדיפא ליה אלא נלך לדרך זה דאדרבה בכל התורה מיתה לזה ותשלומין לזה חייב כדרב יוסף דהתם מיהו לא חשבינן מיתה לזה וממון לזה אלא כי הא דהתם דעדים זוממין שהם חייבי מיתה לעדי הבעל שהיו באים להרגן וממון לבעל אבל כשהוא מתחייב מיתה לשמים הא מיתה וממון לאחד חשבינן לה והיינו הא דרב אשי דהכא דהיא מיתה לשמים ומתני' דהוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור וההיא דהתם דבן סורר ומורה דאמר רבה רודף שהיה רודף ההיא במיתה ותשלומין לאחד חשבינן ליה שהרי ניתן להצילו בנפשו וכל הקודם להרגו זכה וכיון שכן הרי הוא חייב מיתה לכל העולם ולא גרסינן עלה התם ולא שנא לן דמשמע דלא שני לן בין מיתה וממון לאח' דמיתה לזה וממון לזה למימרא דדא ודא אחת היא דהא ליתא אלא ולא היא גרסי' כלומר ולא היא דהא לא הויא מיתה לזה וממון לזה אלא מיתה ותשלומין לאחר לפי שהוא רודף כדפי' ומייתי לה מדרבה. ומתני' דהתם נמי דהא גדי סמוך לו ועבד כפות לו ונשרף עמו פטור היינו טעמא נמי לפי שהוא רוצח והוא מחויב מיתה לכל העולם והיינו דחשיב לן נפשות וממון לא' ומאי דקא מסתייעא מקרא מדכתיב ולא יהיה אסון ענוש יענש הא אם יהיה אסון לא יענש והא התם ממון לזה ונפשות לזה אף על גב דהוא רוצח דהא מוקמת לה ביכול להציל באחד מאבריו ואתיא למימר דיכול להציל באחד מאבריו לא ניתן להצילו בנפשו י"ל התם נמי כיון דאשה וולדות חד גופא הוו כמיתה ותשלומין לא' חשיב והיינו דכי איכא אסון באשה מפטר והא דאמרינן עלה התם דילמא שאני התם דממון לזה ונפשות לזה לאו משום

אשה אלא משום חברו שמתעצם עמו דהא אנן קשיא לן עלה התם כי ליכא אסון באשה נמי כיון דמתעצם עמו חבירו להרגו דבמצות שבמיתה הכתוב מדבר ליפטר שהרי ניתן להצילו בנפשו והרי זה מתחייב בנפשו אלא לאו ודאי תפשוט מינה דיכול להציל באחד מאבריו שלא ניתן להצילו בנפשו והתם אמרינן ביכול להציל באחד מאבריו והיינו דלא ניתן להצילו בנפשו ועלה אתינן למדחי דילמא שאני התם דממון לזה ונפשות לזה דגבי ההוא גברא דקא מינצי בהדיה ממון לא' ונפשות לאחד הוא אבל כי איכא אסון באשה אע"ג דיכול להציל באחד מאבריו ולא ניתן להצילו בנפשו לגבי אשה וולדות נפשות וממון לאחד חשבינן לה וכ"ת וכי איכא אסון אמאי יענש שהרי רודף אחר חברו הוא י"ל לרבי יונתן בן שאול ביכול להצילו בא' מאבריו ולרבנן נמי אפשר דלית להו דרבי אלעזר דאמר התם במצות שבמיתה הכתוב מדבר אלא לאו איכא אסון באשה אף על פי דאינו חייב מיתה שהרי לא נתכוון להרוג כלל פטור והוה ליה חייבי מיתות שוגגין ודבר אחר ופטור כך פירשו התוספות. עד כאן לשון הרא"ה ז"ל:

וז"ל הר"ן בחדושיו לסנהדרין תירץ רש"י ז"ל בכתובות דרב אסי דאוקמה בזר שאכל תרומה משלו וקרע שיראין כו'. ס"ל דממון לזה ונפשות לזה פטור ורב' נמי ס"ל כרב אשי ומ"ה רודף ששבר את הכלים פטור וההיא דפ' כיצד הרגל דאמרינן בגדי דחד ועבדא דחד כרבא ורב אשי אתיא ודלא כרב יוסף ואין זה מחוור דאם כן גדי ועבד דחד אכתי ממון לזה ונפשות לזה שע"י העבד הוא חייב נפשות ולא ע"י האדון שאף האדון נהרג עליו ועוד תנן בהדיא והוא שהדליק את הגדיש כו' והא ודאי קשיא לרב יוסף ואי אפשר ליה לאפלוגי אמתני' ועוד דמקרא מלא דבר הכתוב ואם אסון יהיה ונתת נפש תחת נפש כלו' ופטור מדמי ולדות ואע"ג דאיכא נפשות לאשה וממון לבעל דהיינו דמי ולדות והתירוץ הנכון בזה דכי אמרינן ממון לזה ונפשות לזה חייב היינו דוקא נפשות לחברו וממון לאיש אחר כגון אלו העדים שהן חייבין נפשות לעדים האחרים וממון לבעל אבל היכא דנתחייב מיתה לשמים כגון ההיא דזר שאכל תרומה וכגון המדליק גדיש בכה"ג אפי' רב יוסף מודה דאין אדם מת ומשלם וההיא דאמר רבא רודף שהיה רודף אחר חבירו וכו' דפטור התם לא היה מיתה לזה ותשלומין לזה שאע"פ ששבר כלים של כל אדם ממון ונפשות לאחד היא לפי שלאותו בעל כלים עצמו הוא חייב נפשות שהרודף ניתן להצילו בנפשו וכל אדם מותר להרגו וכן אתה אומר במה שאמר הכתוב ואם אסון יהיה ונתת נפש גו' שאע"פ שדמי ולדות הוא חייב לבעל מכל מקום ממון ונפשות לאחד הוא שבשעה שהרג את האשה נתחייב נפשות לבעל שהיה בידו להרגו מפני שניתן להצילה בנפשו. ור"ת כתב ודאי ממון לזה ונפשות לזה פטור כדכתיב קרא ואם אסון יהיה ונתת

נפש וגו' ולא אמרינן ממון לזה ונפשות לזה חייב אלא בעדים זוממין דוקא והיינו הך דרב יוסף וטעמא דמילתא משום דאי אמרינן ממון לזה ונפשות לזה פטור לא קרינן ביה ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו ונמצאת העדות בטלה לגבי הממון והוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה ואינה כלום ולפיכך חייב לשלם כל מה שהיו מחייבים ואף על גב דאמרינן בעדי הבעל שהוזמו שאין משלמין ממון אע"פ שהיא עדות שאי אתה יכול להזימה לגבי הממון התם כיון שממון ונפשות לאחד אין לנו לבטל מקצת העדות מחמת שאינו יכול להזימה לגבי הממון הואיל והעדות אפשר להזימה בעיקר העדות והוא במה שמעיד על אשה זו שהיא חייבת מיתה והקשו על זה הפי' דאי קי"ל ממון לזה ונפשות לזה פטור לית לן למימר בעדים זוממין שיהיה ממון לזה [ונפשות לזה] חייב כדי שתהא עדות שאתה יכול להזימה דאדרבה אית לן למימר שיהיה ממון לזה ונפשות לזה פטור כדינו ושתתבטל העדות מחמת שהיא עדות שאי אתה יכול להזימה שכך ה"ה בכל מקום שכל עדות שאי אתה יכול להזימה בטלה. ולי דברי ר"ת ז"ל עיקר ואין מקום לקושייתם דרב יוסף הכי ס"ל דאף על גב דקי"ל בכל התורה דאין אדם מת ומשלם דקלב"מ מ"מ בעדים זוממים חדש רחמנא שיהיה מת ומשלם היכא דמחייב ממון לזה ונפשות לזה כדכתיב ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו כלומר שיענשו בכל אותן העונשים שהיו רוצים לענוש לכל אחד ואחד מאחיו אבל כשיש ממון ונפשות לאחד פטור מן הממון וחייב בנפשות דשפיר מקיים ביה כאשר זמם לעשות לאחיו אבל אם נאמר שכמו שנתבטלה העדות לגבי הממון תתבטל לגבי הנפשות משום עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה לא יתקיים כלל קרא דועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו. ע"כ: **ובשיטה ישנה כתוב וז"ל וקרע שיראין כו'**. יש מי שאמר כגון שהיו שיראין נכרכין בצוארו ובאכילתו התרומה נקרעו השיראין בגרונו באכלו ואין צורך אלא כגון שקרע השיראין בידו בשעה שאכל התרומה ומיתה ותשלומין באחד פטור מתשלומין אפילו בשני המעשים כדאמרינן לקמן דהיכא דסימא את עינו והרגו בדבר אחר פטור ופרש"י דסבר אביי מיתה לזה ותשלומין לזה פטור וק"ל אם כן מאי האי דאמרינן לאביי פטור ולרבא חייב דמשמע הא בחלב כה"ג לרבא פטור והא רבא ס"ל מיתה לזה ותשלומין לזה חייב דגרסינן התם בפרק קמא דסנהדרין [י א'] אמר רבא פלוני בא על בתו של פלוני כו' אלא כך יש לומר דתרומה כיון שאין המיתה מחמת אחר אלא מחמת אכילה עצמה לא מקרי מיתה לאחד ודמי למדליק גדישו של חברו בשבת פטור דלא הוי מיתה לזה ותשלומין לזה כיון שהמיתה אינה מחמת אחר אלא מפני חילול שבת והא דגרסינן

בסוף פרק בן סורר ומורה רודף שהיה רודף כו' ושבר כלים כו' פטור לא הוי מיתה לזה ותשלומין לזה דכיון שניתן להצילו בנפשו מיתה ותשלומין לאחד הוא. עד כאן:
לימא פליגא דר' אבין דאמר ר' אבין כו'. ואם תאמר ומאי דוחקיה אי פליגי דר' אבין ואין לומר דקשיא ליה אמאי דפריך תלמודא לעיל ואביי פטור והאמר רב חסדא כו' דאמאי קא פריך מיניה דרב חסדא בפשיטות כולי האי כיון דפלוגתא דאמוראי נינהו ואצטריכנא לדחוקי נפשין בשינויי דחיקי דהא תלמודא גופא דפריך לעיל ולאביי פטור הוא ניהו דפריך הכא לימא פליגי דר' אבין כו' ודוחק לומר דתרי מקשנים הוו אלא ודאי הא דקא פריך לעיל ולאביי פטור והא אמר רב חסדא כו' היינו לבתר דידעינן דרב חסדא לא פליגי אדרבי אבין ולהכי פריך בפשיטות והאמר רב חסדא כו'. ומעתה הדרא קושיין לדוכתין דמאי דוחקיה אי פליגא דר' אבין עד דקאמר לימא וכו'. ויש לומר דהיינו דוחקיה דר' אבין יפטור אפילו היכא דקרע שיראין דאין תשלומין באין מצד מלאכת השבת דהא עקר מעיקרא ושוב קרע שיראין ונתחייב בממון מקמי הנחה דהיינו שעת החיוב ואפילו הכי ס"ל דפטור ואילו לרב חסדא מלאכת חיוב המיתה עצמה דהיינו ההגבהה שהיא לצורך אכילה היא גופא עביד לה חיוב ממון שיתחייב ב"ה אף על גב דלצורך אכילה עביד לה והא ודאי דחיקא טובא שיחלקו האמוראים מן הקצה אל הקצה כולי האי כנ"ל. ולקמן נבאר עוד בס"ד:
שעקירה צורך הנחה היא לכאורה משמע דה"ק שהעקירה היה צורך הנחה דבלא עקירה אי אפשר שיתחייב על ההנחה והעקירה וההנחה הם הם גופי החיוב וקשיא דאם כן מאי בעי לימא פליגא דר' אבין כו'. והא רבי אבין גופיה גלה טעמא דמשום הכי אין לו ענין להיא דרב חסדא כלל דשאני ההיא דרב חסדא דאין חיובו של חלב אלא מפני אכילה בלבד אבל זורק מתחייב על ידי עקירה והנחה. ויש לומר דהכי פירושא שעקירה צורך הנחה היא שמפני צורך ההנחה הוא שעוקר ומההיא שעתא אתחלה לה מלאכה פירוש מה שחושב לעשות בסוף דהיינו לנוח משעת עקירה אתחלה לה דהא דעתו לעקור כדי לנוח הילכך הכא נמי כל מחשבתו הוא לאכול ולצורך אכילתו הוא מגביה, ואם תשאל ומנא לך לפרושי הכי עד דאקשת לי לא אפרש אני אלא כדמשמע לכאורה ולא תיקשי ולא מידי. תשובתך הא ודאי דר' אבין לא קאי עלה ההיא דרב חסדא כדי שנאמר דאתא לחלוקי בין מימרא דידיה אלא בעי למיהב טעמא למילתיה משום דקשיא ליה דחיוב ממון מקמי הנחה אתיא ליה וכיון שכן ליחייב אשיראין דהא ודאי פשיטא מילתא טובא דאם הזיק ושוב נתחייב מיתה דבעי לשלומי מה דהזיק וכדי לתרוצי הך קושיא במאי דנימא דמשעת עקירה אתחלה לה מלאכה דאיהו עוקר כדי

לנוח בהכי סגי וכיון שכן למה לן לאוסופי ענין במילתיה דרב אידי מאי דלא אצטריך ליה. ודע שכתבו התוס' בפרק כל (הנערכין) [הגט] כח א' דדרך התלמוד שאינו חושש לתרץ אלא הקושיא שהקשה לו אף על גב דיש קושיא אחרת גלויה וחזקה וכן כתבו גם במרובה (דף עג ע"א) כנ"ל. ואפשר דלהכי כתב רש"י שעקירה צורך הנחה. הילכך אע"ג דחיוב ממון מקמי הנחה אתיא ליה פטור הואיל וכן עקירה (עקירה) והנחה אתיא ליה מיתה ותשלומין באין כאחד שעקירה צורך הנחה היא ומההיא שעתא אתחלה לה מלאכה. דוק ותשכח:

שעקירה צורך הנחה היא. הקשו בתוס' דאמרינן במרובה [ע ב'] גבי גנב ומכר בשבת דפטור כגון דא"ל זרוק גניבותיך לחצרי ותקני לי חצרי גניבותיך ופריך מכי מטי לאויר חצרו קנה ומתחייב בנפשו משום שבת לא הוי עד שתנוח ומאי פריך והא עקירה צורך הנחה היא כדאמר הכא. ותירץ הרא"ש התם בפ' מרובה לא דמיא להההיא כלל דהכא נתכוון לזרוק ארבע אבל התם לא נתכוון אלא להקנות לו הגנבה וה"פ התם כיון דמטא לאויר חצר קנה והוא לא נתכוון אלא להקנות לו הגנבה אפילו קלטתו הרוח ולא מטא לארעא אינו חושש ולענין שבת אינו מחויב עד שיתכוון שתנוח בחצר וה"ל כמו נתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע דפטור ואין כאן חיוב מיתה ואמאי פטור מן התשלומין. ע"כ:

וז"ל ה"ר ישעיה ז"ל שם במרובה וה"ר יהודה מקורביל פי' דהכא עקירה לאו צורך הנחה הוא דמלאכת מחשבת אסרה תורה וכל מחשבת הזורק היה לקנות הגנבה לבעל החצר ומכי מטא לאויר דקניא אתעבידא מחשבתו ומה תועלת יש לו בהנחה הילכך לאו צורך הנחה הוא ומכל מקום מחייב בהנחה זו שיודע היה שסופה לנוח ולא דמי לנתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע דפטור דהתם היה סבור שתנוח לסוף שתים ולא איתעבידא מחשבתו. ע"כ:

וז"ל הרב המאירי ז"ל שם אין אומרים עקירה צורך הנחה אלא לנזיקין כההיא דרב אידי דקרע שיראין אבל לענין מכירה לא. עד כאן:

וז"ל שיטה ישנה אי נמי התם איבעי לאהדורה כו'. ק"ל להני תרי טעמי הא דגרסי' בפ' מרובה זרוק גנבותיך לחצרי כו' כמאן כר"ע דאמר קלוטה כמי שהונחה דאי כרבנן כיון דמטיא לאויר כו' והא עקירה צורך הנחה היא ולא מצי נמי לאהדורה הילכך איסור שבת וגנבה באין כאחד אפילו לרבנן. ויש לומר הכא שדעתו לזרוק החץ עד סוף ארבע דכי הותחל איסור שבת בעקירה דצורך הנחה היא אבל התם אין דעתו על זריקת הגנבה לקרקע החצר אלא להקנות גנבתו הילכך לא חשבינן שהותחל עדיין איסור שבת עד דמטיא לארעא. עוד יש לומר התם דקניה תליא בדעת אחר שהוא הלוקח מכי מטיא

לאויר חצרו קנאה לוקח ונסתלק הלה מן הגנבה קודם שיבא על ידה לידי איסור שבת ועוד שאין קניית הלוקח מתערבת עם חיובו של מוכר בגנבה זו וחיוב תשלומין הזורק על ידי קניית זה הוא. ע"כ:

והתוס' לא חלקו בזה כלל דס"ל דההיא דרב אידי וההיא דמרובה שוין הן. וכתבו ז"ל דלפר"ת ז"ל אתי שפיר דס"ל דההיא דאמרינן שעקירה צורך הנחה היא פלוגתא דאמוראי הויא דפי' ז"ל בפרק הניזקין דאי אפשר לניסוק בלא הגבהה ואפילו הכי קאמר רב מנסך ממש בהניזקין ולא קא מיפטר משום דקלב"מ כדר' ירמיה דאמר משנסך הגבהה קונה ומתחייב בנפשו לא הוי עד שעת ניסוך והשתא רבי ירמיה לית ליה דהגבהה צורך ניסוק היא אף על גב דאי אפשר לניסוק בלא הגבהה מכל מקום ס"ל דלאו צורך ניסוק מקרי כדי שנאמר דמההיא שעתא אתחלה ליה מיתה והוא הדין דלית ליה דעקירה צורך הנחה היא והתם במרובה פריך אליבא דרבי ירמיה. ואם תאמר דילמא ע"כ לא פליג רבי ירמיה עליה דרבי אבין אלא במעביר דהיינו דומיא דמנסך ומשום דמצי לאהדורי אבל בזורק דלא מצי לאהדורי לא פליגי עליה. ומעתה הדרא קושיין לדוכתין דההיא דמרובה היינו זורק ולא מצי לאהדורי ומאי פריך תלמודא מכי מטי לאויר חצרו וכו' והא בכה"ג אמרינן עקירה צורך הנחה היא לדברי הכל. ויש לומר דודאי לא מפליג בין מצי לאהדורי ללא מצי לאהדורי דכיון דאשכחנא ליה דאמרינן משעת הגבהה קונה ומתחייב בנפשו לא הוי עד שעת ניסוך ואיהו לא חילק בהדיא בהכין כלל מעתה אנו מדעתנו אין לנו לחלק בסברתו כלל אלא אמרינן דבכל גוונא ס"ל דלא אמרינן עקירה צורך הנחה היא כלל ואף על גב דהכא בשמעתין ללישנא בתרא קא מפלגינן להדיא בין זורק דלא מצי לאהדורי ובין מעביר דמצי לאהדורי. דהתם לא פריך אלא ללישנא קמא דהכא דלא פליג בהכי כלל והילכך בודאי פליג רבי ירמיה אפי' היתה דלא לאהדורי דאין לך לומר דדילמא לא פליג רבי ירמיה אלא אמעביר ולא אזורק דכיון דמצינו לרבי אבין דלא קא מפליג בין זורק למעביר וס"ל דלעולם פטור ואפילו הכי לא חשש למנקט מעביר להדיא אלמא דמשום דמשמע ליה דליכא לאפלוגי בהכי כלל ובהדדי נינהו להכי לא חשש למנקט מעביר מעתה מאן דפליג עליה נמי יש לנו לומר דלא פליג בהכי נמי וס"ל דלעולם חייב דכהדדי נינהו ואפשר לי לומר דכי מפלגינן הכא בגמרא בלישנא בתרא בין היכא דמצי לאהדורי להיכא דלא מצי לאו היינו אליבא דר' אבין דר"א ודאי ס"ל דלעולם פטור ואפילו מצי לאהדורי כיון דאי אפשר להנחה בלא עקירה וכדקאמר שעקירה צורך הנחה היא אלמא דעיקר טעמיה היינו משום דאי אפשר להנחה בלא עקירה ועוד דאמרינן בפרק הגוזל בתרא גבי המנסך דמעיקרא סבור כדרבי אבין ולבסוף סבור כרבי ירמיה אלמא משמע

דפשיטא ליה לתלמודא דרבי אבין פטר אפילו במעביר דהיינו דומיא דמנסך אלא ודאי הא דמפלגינן הכא בלישנא בתרא בין מצי לאהדורי ללא מצי לאהדורי היינו אליבא דרב חסדא ולומר דרב חסדא מודה ליה בחדא ופליג עליה בחדא דבמאי דמסתבר מודה דהיינו זורק ובמאי דלא מסתבר פליג דהיינו מעביר. ומיהו ר' אבין בין בזורק בין במעביר פטר כיון דתלי טעמיה משום שעקירה צורך הנחה היא. עוד נ"ל והוא נכון דודאי טעמא דאי אפשר לעקירה בלא הנחה בדוכתיה קאי ואפילו ללישנא בתרא וכדקאמר רבי אבין בהדיא שעקירה צורך הנחה היא אלא דבלישנא בתרא סברינן למימר דההיא דקריעת שיראין לא סגי בההיא טעמא דאי אפשר בעקירה בלא הנחה משום דקריעת שיראין הויא מילתא באפי נפשה ולא שייך במיתה כלל ומיתה לא אתיא ליה משום ממונא ולא ממונא משום מיתה הילכך בעינן טעמא שעקירה צורך הנחה היא כדי לאקדומי חיוב המיתה ובעינן טעמא דלא מצי לאהדורי כדי לצרף חיוב המיתה בהדי חיוב הממון ומצינן למימר נמי בדרך אחרת דלהכי בעינן תרי טעמי לפטורא דטעמא דעקירה צורך הנחה לא מצינו אלא דמשום הכי הויא העקירה צד חיוב מיתה ומיהו אכתי איכא למימר דאנן בעינן דתקדום נמי ההנחה ותבא בהדי קריעת השיראין דעיקר החיוב היינו ההנחה דהכל הולך אחר החתום לכך אמרינן טעמא דלא מצי לאהדורי והוה ליה כאילו ההנחה נמי קדמה ואתיא בהדי חיוב הממון ומיהו בטעמא דלא מצי לאהדורי בלחודא סגי כיון דהעקירה שהיא בפועל קודם לחיוב הממון לא הויא צד חיוב מיתה היכי כי נימא דמשום דלא מצי לאהדורי ה"ל כאילו קדים נמי ההנחה הכי הוה מצינן לפרושי. ומיהו מאי דפרישנא בלישנא קמא הוא נכון יותר והכי דייקא לשון רש"י ז"ל שכתב וז"ל לא מצי לאהדורי. משזרק את החץ הילכך משעת עקירה סופו לקרוע שיראין. ע"כ. ולקמן נבאר עוד לשון זה של רש"י ז"ל בס"ד. ומיהו לרבי ירמיה לא מצינן למימר הכי דודאי לית ליה טעמא שעקירה צורך הנחה כלל דאינו גורם שום צד פטור כלל דאי הוה גרים שום צד פטור לא הוה ליה למימר משעת הגבהה קונה ומתחייב בנפשו לא הוי עד שעת ניסוך דהיכי אפשר למימר דהגבהה של הניסוך דאי אפשר לניסוך בלא הגבהה היא גופא תעשה דמים כיון דאיהו הגורם המיתה אלא ודאי ס"ל לר' ירמיה דלא אמרינן עקירה צורך היא כלל ואין בזה צד פטור כלל ואי הוה מפלגינן לדידיה בין מצי לאהדורי ללא מצי נצטרך לומר דמשום דלא מצי לאהדורי בלחוד מפטר והא ודאי לא אמרינן לה כלל דכיון דלא מהני אדידיה טעמא דעקירה צורך הנחה למפטר כלל היכי מצינן למיפטריה משום דלא מצינן לאהדורה והילכך אפילו ללישנא בתרא דוקא במעביר מחייבינן ומשום דבעינן תרי טעמי לפטורא וכדכתיבנא אבל מנסך כיון

דהגבהה צורך נסוך הוא לא אמרינן משעת הגבהה קונה וכו' ופליג עלה דר' ירמיה ור' ירמיה דאית ליה הכין לא מיפליג בין מצי לאהדורי ללא מצי לאהדורי וכדכתיבנא ואתי שפיר הא דאמרינן בפרק הגוזל בתרא מעיקרא סבור כר' אבין וכו' אפילו ללישנא בתרא ועלו דברי התוס' כהוגן ואין עליהם שום גמגום כלל והתם במסכת קמא פריך אפילו ללישנא בתרא. וראיתי לאחד מגדולי הדור שלפנינו שנדחק בלשון זה של התוספות ז"ל טובא בתשובותיו ובמאי דכתיבנא ניחא שפיר ואם תשאל אכתי מאי פריך תלמודא התם במרובה דילמא סבירא ליה לרבי ירמיה דאפשר לנסוך בלא הגבהה ומעתה לא פליג רבי ירמיה אדרבי אבין והיכי פריך תלמודא התם מכי מטי לאויר חצרו וכו'. תשובתך פשיטא ליה לתלמודא דרבי ירמיה פליג אדר' אבין דהא בהגוזל בתרא משמע הכין גבי חזרו לומר אף המנסך דקאמר התם מעיקרא סבור כדר' אבין ולבסוף סבור כר' ירמיה ואין לומר דבהכי פליגי דלכלהו אפשר לנסוך בלא הגבהה ואפילו הכי לר' אבין פטור וכיון דמיתה אתיא משום הזיקו דניזק ואף על גב דגבי מנסך קדמה ליה הגבהה ואפשר לבסוף בלא הגבהה מכל מקום מפני צורך הנסוך הוא דקא מגביה ליה ואין דעתו אלא לנסך וכך לי מנסך אף ע"ג דאפשר לניסוך בלא הגבהה כמו קריעת שיראין כיון דהשיראין הוו מילתא באפי נפשה. ומיהו רבי ירמיה מחייב כיון דאפשר לנסוך בלא הגבהה ומצי לאהדורי. ומעתה אכתי קשיא מאי פריך תלמודא התם במרובה דבע"כ פליגי כדמשמע בהגוזל אכתי איכא למימר דלא פליג ר' ירמיה עלה דר' אבין אלא משום דאפשר לנסוך בלא הגבהה ומצי לאהדורי וכדכתיבנא. הא ודאי ליתא דאם אפשר לנסוך בלא הגבהה בודאי לא פליג רבי ירמיה ואילו אנן הא אשכחן דסבירא ליה לתלמודא דפליגי בהגוזל בתרא וכדתיבנא מעתה ע"כ משום דאית לן אי אפשר לנסוך בלא הגבהה הוא דפליגי וקא מחייב ר' ירמיה וכדכתיבנא והילכך אפילו בזורק נמי פליגי וכדכתיבנא וניחא דפריך התם במרובה לר' ירמיה כנ"ל. ואין להקשות אמאי לא קאמר התם בהגוזל בתרא מעיקרא סבור דאי אפשר לנסוך בלא הגבהה ולבסוף סבור דאפשר דכיון דאשכחן פלוגתא דאמוראי תלינן דמעיקרא סבר כחדא ולבסוף סבר כאידך ולא תלינן פלוגתא דמעיקרא ובסוף במילתא דלא הוזכר פלוגתא בשום דוכתא כנ"ל:

ומיהו שוב מצאתי בשיטה ישנה שכתבו וז"ל ק"ל הא דתניא בפרק הניזקין [גיטין נג א'] בראשונה היו אומרים המטמא והמדמע במזיד חייב חזרו לומר אף המנסך ואמרינן דמעיקרא סבור כר' אבין ולבסוף סבור כדר' ירמיה אלמא דלרבי אבין מנסך פטור אע"ג דמדאגבהיה קנייה ומתחייב בנפשו לא הוי עד דמנסך ליה ואף על גב דאפשר לנסך בלא הגבהה ומצי נמי לאהדורי. ויש לומר דה"פ מעיקרא סבור כסברא דר' אבין אף במנסך

פירוש אסתבר להו במנסך כדר' אבין בזורק ולבסוף סבור סברא שפירש רבי ירמיה מיהו אף ר' אבין מודה בה. ע"כ:

דאי בעי גחין ואכיל. פרש"י ז"ל גחין תוך שלשה דלאו הגבהה וזו כשיטתו שהוא פי' ז"ל בפירוש בקדושין פ"ק גבי פיל במאי קני ליה בחבילי זמורות שאין הגבהה קונה פחות משלשה טפחים וכבר כתבתי שם שאינו מחוור דהגבהה בכל שהוא קניה כדמוכח בבבא קמא בפרק המניח גבי ההופך את הגלל ובעירובין דגרסינן וצריך להגביה וכמה כל שהוא טפח ובירושלמי נמי גרסינן כל המטלטלין נקנין בהפיכה וסתם הפיכה פחותה משלשה טפחים ובפרק קמא דקדושין הארכתי בס"ד. ועוד דהכא ודאי מכי נקט ליה בפומיה קנייה וכדאמרינן לעיל כשתחב לו חברו לתוך פיו ואקשינן היכי דמי אי דמצי לאהדוריה נהדריה כלומר וכיון דלא אהדריה קנייה בפומיה נתחייב בנפשו לא הוי עד דבלעיה אלא הכא עיקרא דמילתא לומר דהגבהה זו לאו צורך אכילה כלל דאילו אכיל ליה בלא הגבהה וכיון שתחב לו את החלב כבוש וגחין ונתחב החלב בבית בליעתו הכי נמי דחייב כרת דאין חיוב אכילה תליה בהגבהה כלל מה שאין כן בזורק חץ דאי אפשר וחיוב מעביר מרשות לרשות בלא עקירה והנחה או דרך העברה או דרך זריקה אי נמי דרך גרירה דבין כך ובין כך עקירה והנחה יש הא בלא עקירה והנחה אינו חייב והילכך מעידן הגבהה הותחלה לה הוצאה אבל אכילה אם היה אפשר לאכלו בלא הגבהה כלל חייב שאין החיוב אלא באכילה לבדה והילכך לא הותחל האיסור עד שעת אכילה נמצא שחיוב הממון בא לו קודם שהותחל מתחייב בנפשו. הרשב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל דאי בעי גחין ואכיל מסתברא דהוא הדין נמי היכא דלא סגיא ליה בלא הגבהה וכגון שהיה ראשו אסור שאינו יכול לשוח וליטלו אם לא יגביהנו בידו אלא הא לא איכפת לן משום דאין אנו מקפידין על המעשה האיך נעשה אלא על המלאכה האיך היא ראויה שתעשה ואכילה ודאי ראויה שתעשה בלא שישוח וקא אמרינן השתא דכיון דהגבהה לאו צורך אכילה היא לא חשבינן ליה להגבהה שעתה התחלת החיוב והשתא לא משמע לן לישנא דאי בעי לאהדורי אי מצי לאהדורי דלא שני לן בינייהו כלל דקס"ד השתא דאף ע"ג דאי בעי לאהדורה מצי מהדר לה מכל מקום כיון דלא אפשר לאכילה בלא הכנסת פיו שעת הכנסתו לפה היא שעת התחלת החיוב ומשעה שמתחיל להתחייב בנפשו ראוי שיפטר מה שא"כ בהגבהה דאפשר בלאו הכי והיינו דאמרינן אי נמי התם אי בעי לאהדורי לא מצי מהדר לה הכא (נמי) מצי מהדר ליה כלומר וכיון דמצי מהדר ליה לא חשיב התחלת החיוב עד שעת בליעה והיינו כשיטתא דלעיל דאמרינן הכי נמי אי מצי אהדרה נהדריה כלומר ומהדר בתשלומין ומתחייב בנפשו לא הוי עד שעת

בליעה אי דלא מצי מהדר ליה אנוס הוא כלומר ואפילו אחלב לא מחייב ומוקמינן לה דמצי לאהדוריה על ידי הדחק ומיתה אחלב מחייב דהא לאו אנוס גמור הוא ואתשלומין לא מחייב דכיון דלא מצי לאהדוריה שפיר אלא על ידי הדחק ודאי מסתמא אימאיס ליה דבמילי דילן מיירי דליכא לחיוביה אלא על הנאת גרונו ובני מעיו וההיא שעתא חיוב נפשו וחיוב תשלומין באין כאחד והיינו כהאי לישנא בתרא דהכא וזה נראה נכון. ומיהו טעמא דמצי לאהדוריה על ידי הדחק צ"ע. עכ"ל הרא"ה ז"ל:

ולפום האי שיטתא כתב הריטב"א ז"ל לקמן וז"ל מאי בינייהו איכא בינייהו מעביר ארבע אמות וה"ה דמצי למימר דאיכא בינייהו שתחב לו חבירו לתוך פיו דלמ"ד א"א להנחה בלא עקירה הכא נמי אי אפשר לאכילה בלא הכנסה לפיו ופטור ולמאן דאמר אי בעי לאהדורי מצי למהדר ליה קא מחייב דהא מצי מהדר ליה וסוגיין דלעיל כהאי לישנא בתרא הוא אלא דניחא לן הכא למנקט דומיא דהזורק חץ ברשות הרבים ע"כ. ואיהו ז"ל נמי הקשה על רש"י ז"ל וז"ל כתב רש"י ז"ל דאי בעי גחין לפחות משלשה מן הקרקע ואכיל דהשתא לא קנייה שאין הגבהה קונה בפחות משלשה. והקשו בתוס' דהא קי"ל דהגבהה קונה בכל שהוא וכו' ועוד דכיון דעייליה בפומיה קנייה כדאמרינן לעיל להדיא כל היכא דמצי לאהדוריה ליהדריה לכך פירשו דאי בעי גחין כגון שהיה תחוב תחלה בקנה הנעוץ בקרקע ואי בעי גחין ונכנס עד בית הבליעה דהשתא לא קנייה כלל שהרי הוא לעולם בראש הקנה. ע"כ:

והתוספות ז"ל שלנו הקשו על פרש"י ז"ל בלשון זה דלא יהא אלא דהגבהה לא יקנה בפחות מג' טפחים מכל מקום קשיא למה לן שיהא זקוף ואוכל כדי שתהא הגבהה שלשה טפחים מה הגבהה שייך בדבר שהוא תופס בידו או בפיו דונתן בידה אמר רחמנא ואמר בגיטין פרק הזורק זרק לתוך קלתה וכו'. ככתוב בתוס' ולי נראה דברי רש"י ז"ל עיקר ולא קשיא כלל משמעתין דלעיל דהא ודאי אין דרך קנייה בפה ואפילו ידו הוצרכנו ללמוד שיקנה מהא דאמר רבא לענין שבת ידו של אדם חשובה לו כד' על ד' וכמו שפירש ז"ל לקמן בשמעתין דמגרר והיינו משום דלא מצינו בדרכי הקניות אלא הגבהה ומשיכה ומסירה וגדולה שבכלם ההגבהה דהדברים שדרכן שאינם נקנין אלא בהגבהה והילכך אין למדין מגיטין לדרכי הקניות. ויש לזה ראיות ואין להאריך ומכל מקום משמע דאין דרך קנייה בפה והא דאקשינן לעיל אי דמצי לאהדורה ניהדר כבר תירצה רש"י בלשונו שכתב וז"ל איבעי ליה לאהדורה. וכי לא אהדרה מההיא שעתא איהו מזיק ליה דראשון וכו'. פי' לפירושו לאו מדין קנייה פרכינן ולומר דכי לא אהדרה קנייה בפומיה וכמו שכתבו המפרשים ז"ל דהא ודאי אין דרך קנייה בכך וכדכתיבנא

אלא מדין מזיק הוא דאתינן עלה דבפיו ממאיס ולא חזיא לבעלים ולהכי חייב מדין מזיק ואף על גב דקאמרינן לעיל כיון דעלסיה קנייה פירושו קנייה מדין מזיק ודוקא גבי תרומה הוא דאמרינן הכי דהא חזי לכהן לאכילה ובפומיה ממאיס ולא חזיא לאכילה אבל הכא בשמעתא דמיירי בחלב דלא חזי לאכילה אלא בהנאה לחודיה אף על גב דלא אהדרה לא מתזק בפומיה דלהנאה חזיא לעולם ואי לא קנייה בהגבהה ומחייב עלה בתשלומין שוב אין כאן חיובא כלל דמדין מזיק לא מצינן לאתויי עלה וכשנהנה הרי מיתה ותשלומין באין כאחד והילכך אתי שפיר לשיטתו ז"ל הא דקאמר תלמודא הכא דאי בעי גחין ואכיל דאלמא אי עביד הכי אין כאן חיובא כלל ואתא שפיר נמי דלא עביד תלמודא בעיא אחריתי שכתב הריטב"א ז"ל. וזהו שכתב רש"י ז"ל לקמן הכא מצי מהדר לה. הילכך לא אמרינן משעת הגבהה אתחלה לה אכילה. ע"כ. פי' לפירושו לא מהני לן במאי דקאמרינן דמצי מהדר לה אלא כי היכי דלא נימא משעת הגבהה אתחלה לה אכילה דאילו לענין קניית פיו לא צריכנא להאי טעמא כלל דבלאו הכי נמי אין דרך קנין בפה כלל וכדכתיבנא. ומיהו לשיטת הרא"ה ז"ל והריטב"א ז"ל אהני לן בהאי טעמא להיכא דתחב לו חברו לתוך פיו דליחייב כיון דמצי מהדר ליה וכדכתיבנא לעיל. וקשיא לשיטתם ז"ל דאמאי לא עביד תלמודא בעיא אחריתי דשייכא לענין שמעתין ועביד בעיא למיעבד ולשיטת רש"י ז"ל ניחא הכל וכדכתבינן. כנ"ל פי' לפי' רש"י ז"ל. ומיהו ריצב"א ז"ל פי' כשיטת רש"י ז"ל וכדכתבינן לעיל וס"ל ז"ל דאף על גב דאין דרך קנייה בתוך פיו היינו שיהא שלו לגמרי ומיהו מכל מקום להתחייב באונסין מיהא קנאה. וכתב ז"ל דכשתוחב לו מרצונו בע"כ קנאה מקודם להתחייב באונסין עד שלא יתחייב במיתה ולדידיה ודאי קשיא שמעתין טובא דמשמע מיהא דאי גחין ואכיל לא קדים חיוב הממון ולדידיה כל ברצונו אי אפשר דלא קדים קמעא והכא בשמעתין ברצונו מיירי וקאמר תלמודא דאי בעי גחין וכו' דאלמא דאי גחין ואכיל אין כאן קדימת חיוב ממון כלל. ויש לומר דה"פ דאי בעי גחין ואכיל אם הוא בראש קנה יכול הוא לשחות ולתוחבה עד בית בליעתו וכל שהוא שוחה לא קדים חיוב הממון כלל דהא אמרינן בהזורק היתה ידה קטפרס אינה מגורשת והכא נמי כל שהוא שוחה הרי פיו קטפרס ולעיל מיירי בתוחבה חברו לתוך פיו והוא אינו שוחה כלל הוא דכתב ריצב"א ז"ל דאי אפשר דלא קדים קמעא חיוב הממון אבל הכא קאמר תלמודא דאי בעי גחין וכו' פי' שישחה ובכה"ג אין כאן חיוב ממון כלל והשתא ניחא דלא קאמר תלמודא דאפשר לאכילה בלא הגבהה כגון אם תחבה לו חברו משום דמסתמא כל שתחבה לו חברו הוא אינו שוחה כלל וכל כה"ג אי אפשר דלא קדים חיוב ממון לדעת ריצב"א ז"ל ולעיל דמיירי בעל כרחין מוקי

ליה בתחב לו חברו ולא בעי לאוקמי לעיל ברצונו וכגון דגחין ואכיל וכדאמרינן הכא משום דהויא מילתא דלא שכיח ואנן בעינן לאשכוחי במאי מיירי הא דקאמר בזר שאכל תרומה הילכך מוקמינן לה במידי דשכיח טפי ומיהו הכא דבעיא למימר היכי משכחת לה אכילה בלא ממון בכל מאי דאפשר מוקמינן לה ואפילו על צד הרחוקיי כנ"ל:

וז"ל שיטה ישנה דאי בעי גחין ואכיל. אם תאמר לימא דאי בעי תחיב ליה חבריה יש לומר מ"מ עדיין לדידה אי אפשר לאכילה בלא הגבהה אלא על ידי חברו. ואם תאמר לעיל כי שני ליה כשתחב לו חברו לשנייא ליה כגון דגחין ואכיל יש לומר גחין ואכיל שנויא דחיקא היא וטפי עדיף ליה לשנויי תחב לו חברו ע"כ. והתוספות ז"ל גם כן פירשו דאי בעי גחין ואכיל אם הוא בראש קנה יכול הוא לשחות ולתוחבה עד בית בליעתו ולדידהו ז"ל ה"ה נמי אם ראש הקנה בכותל כנגדו ואינו צריך לשחות כלל וכיון שכן בחנם נקט תלמודא גחין ואכיל ואפשר דאינו נתחב על ידי עצמו בכה"ג עד בית בליעתו אם לא שישחה וכגון שהקנה למטה בארץ והכין משמע מלשון הרשב"א ז"ל וכדכתיבנא לעיל ומכל מקום קשיא להו לתוס' ז"ל דבשלמא לשיטת רש"י ז"ל קאמר שפיר דאי בעי גחין דהוה מצי לקצר במלאכתו שלא להגביה שלשה טפחים אלא אי בעי גחין ואכיל למטה משלשה ובציר משלשה לאו הגבהה היא וכל כה"ג הויא לה הגבהה מיותרת ואין צורך לאכילה כלל אבל לשיטת התוספות ז"ל דמייתי מאכילה לאכילה דאנן עסקינן במי שאוכל בידו ואין האוכל בראש הקנה ובעיא למימר דאי בעי למעבד כגוונא אחריתי דהיינו אם הוא בראש קנה ושוחה לתוחבה עד בית בליעתו מעתה קשיא דמכל מקום בהאי גוונא דאכילה שאוכל כדרך האוכלין אי אפשר בלא הגבהה קצת והויא ליה לצורך אכילה. ותירצו בתוספות כיון דמכל מקום יכול להתחייב בלא הגבהה לאו צורך אכילה היא. ואין להקשות דהיכי אמרינן משום דמצי למעבד מילתא דלא שכיח דתהוי תו' משום הכי הגבהה אין צורך אכילה דאין דרך האוכלין בכך דיש לומר דהא משכחת לה נמי בגוונא אחריתי כגון אם תחבה לו חברו ותלמודא בעי לאשכוחי גווני טובא ולעיל הא אמרינן ההוא דתחב לו חברו ובעי לאשכוחי נמי גוונא אחריני נוסף אמאי דאמרינן לעיל ולהכי קאמר הכא דאיבעי גחין ואכיל וסמיך נמי אמאי דקא משני לעיל כנ"ל:

אי נמי התם אי בעי לאהדורי וכו'. לכאורה משמע דה"ק היכא דלא מצי לאהדורי אף על גב דנימא אפשר להנחה בלא עקירה אפילו הכי פטור דכיון דלא מצי לאהדורי משעת עקירה אתחלה לה מלאכה וכל מאי דאתעביד בהדי התחלת המלאכה פטור וליתא דהא ר' אבין נקט בהדיא טעמא משום שעקירה צורך הנחה ולא מצינן לעיולי טעמא דלא מצי לאהדורי בהאי טעמא כלל. ועוד דאי הכי הא דמתיב רב ביבי בר אביי לקמן לא פריך

להאי לישנא מידי ולא משמע הכי כלל דמסתמא אכלהו לישני מותיב. ואין לפרש נמי דה"ק אי בעי לאהדורי לא מצי מהדר ליה פי' משקרע השיראין לא מצי למהדר שלא להתחייב מיתה דע"כ יעבור חוץ לד' אמות הילכך אגידא לחיובא דמיתה בהדי חיובא דממון ולהכי קא פטר ליה מיתה אבל בההיא דרב חסדא לאחר שנתחייב בגנבה מצי לאהדורי שלא להתחייב מיתה והילכך לא אגידא ביה ולהכי חייב דהא אכתי קשיא הני קושיי דאקשינן לכך הנכון כמו שפי' רש"י ז"ל דה"ק לא מצי לאהדורי. משזרק את החץ הילכך משעת עקירה סופו לקרוע שיראין. פי' לפירושו עיקר טעמא דפטורה היינו משום שעקירה צורך הנחה ולהכי ודאי כיון דכבר התחיל להתחייב בנפשו כשמתחייב בתשלומין דבחיוב שבת תרתי בעינן עקירה והנחה הילכך פטור מן התשלומין הא למה זה דומה לקוצר דבעינן שיעור ואין ספק כי כל ממון שמתחייב משעה שמתחיל לקצור עד שעמר שיעורו הוא נדון כמתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין ומיהו אכתי מצינן למימר דדוקא קוצר קמתו של חבירו עד שלא נתבשל משום דחיוב המיתה אתיא מחמת חיוב הממון וכולהו כחדא נינהו לכך פטר ליה מיתה אבל קרע שיראין דהויא מלתא אחריתי ולא אתיא ליה מיתה משום חיובו של ניזק איכא למימר דלא פטר ליה מיתה להכי אמרינן דכיון דלא מצי לאהדורי ומשעת עקירה סופו לקרוע שיראין הילכך אגידא חיוב מיתה בהדי חיוב ממון ופטר ליה מיתה אבל מעביר סכין בר"ה וקרע שיראין חייב והיינו דוקא בקריעת שיראין וכו' וכדכתיב' אבל בכל מקום דחיוב המיתה אתיא מחמת חיוב הממון ודאי לעולם פטור הילכך טעמא דלא מצי לאהדורי אטעמא דעקירה צורך הנחה סמיך ומשום הני טעמי פטור מדמי השיראין וכבר הארכנו בזה לעיל. וטעמא דמצי לאהדורי נמי בההיא דגונב חלב בלחודה לא סגיא לחייב דכיון דבאכילת החלב מתחייב מיתה ותשלומין ולא דמי לקריעת השיראין דהויא מילתא באפי נפשה הילכך טעמא כל דהו סגי לאפטורי וכדי לחיובי בעינן תרתי חדא משום דאפשר לאכילה בלא הגבהה ועוד דכיון דמצי לאהדורי הילכך לא אמרינן משעת הגבהה אתחלה ליה אכילה וזהו שכתב רש"י ז"ל הכא מצי מהדר לה. הילכך לא אמרינן משעת הגבהה אתחלה לה אכילה. ע"כ. פי' כיון דמצי מהדר לה לכך לא אמרינן משעת הגבהה וכו' לא מצי לאהדורי אף על גב דקושטא דמילתא דאפשר לאכילה בלא הגבהה הוה אמינא דמשעת הגבהה אתחלה לה אכילה כיון דמשמע לצורך האכילה הוא דאגבהיה וחיוב הממון לא הויא מילתא באפי נפשה כמו קריעת השיראין ועוד ביארנו לשון זה של רש"י ז"ל ביאור יפה לעיל ושניהם כאחד טובים והשתא פריך שפיר רב ביבי בר אביי מהגונב כיס ללישנא בתרא דאי בעי לאהדורי נמי איכא דלא הויא חיוב הממון מילתא באפי נפשה

כמו קריעת השיראין בחדא טעמא סגי לאפטורי וכיון שכן בההיא דהגונב כיס נמי אף על גב דמצי לאהדורי כיון דהגבהה צורך הוצאה היא הויא לן לאפטורי דלא הוי מילתא באפי נפשה כמו קריעת השיראין כי היכי דנבעי תרתי טעמי לאפטורי כנ"ל:

שוב מצאתי להרמב"ן ז"ל לקמן גבי תיובתא דהגונב כיס בשבת שפירש כיוצא בזה בלשון אחרון וז"ל אי נמי לישנא דאמר אי בעי מצי מיהדר אפשר לפרושי דהכי קאמר התם לא מצי מהדר ליה ולחייב אשבת אבל במעביר סכין אפשר לו להעבירו באותן ד' אמות ויזהר שלא יקרע השיראין הילכך מילתא אחריתי היא ולאו משום קריעה הוא חייב אבל בכל מקום שהוא חייב משום אותה מלאכה ודאי פטור ומשום הכי אקשינן להך קושיא אליבא דכלהו לישני. ע"כ. ואע"ג דפרישנא לעיל לשיטת התוספות ז"ל בההיא דרבי ירמיה דמנסך דס"ל הכין נמי דשאני קריעת שיראין מההיא דמנסך מכל מקום כתבו ז"ל דתיובתא דרב ביבי לא הוי אלא ללישנא דאי אפשר להנחה בלא עקירה אבל ללישנא דאי בעי לאהדורי לא פריך מידי וכדבעינן למכתב לקמן בס"ד והיינו משום דסבירא להו לתוספות ז"ל דדוקא ההיא דמנסך שניא היא מההיא דקריעת שיראין משום דחיוב המיתה אתיא משום חיוב הממון וחיוב הממון מחמת חיוב המיתה דמשום דנסך יינו של חבירו הוא שמתחייב מיתה ומתחייב בתשלומין והילכך אי הוה סבירא ליה לרבי ירמיה דאהני טעמא דעקירה צורך הנחה כל דהוא לאפטורי לא הוה ליה לאחיובי בההיא דמנסך וכדכתבינן לעיל בארוכה אבל בהגונב כיס בשבת אף על גב דבמעשה אחר מתחייב במיתה ובתשלומין מ"מ אין זה גורם לזה כמו המנסך דמשום שגנב הוא שמתחייב בתשלומין ומשום ההוצאה הוא שמתחייב מיתה ודמיא ליה לקריעת שיראין ושפיר מצינן לאפלוגי בין היכא דמצי לאהדורי ללא מצי לאהדורי ולא פריך מידי להאי לישנא דמצי לאהדורי וגם הרמב"ן ז"ל פירש בלשון ראשון דלא פריך אלא ללישנא דאי אפשר להנחה בלא עקירה וכן פירש הרא"ה ז"ל תלמידו וכדבעינן למכתב קמן בס"ד:

הגונב כיס בשבת וכו'. לשון הברייתא היא סתומה דאינו מזכיר מלאכת שבת כלל ואיסורו ומיהו כיון דקתני כיס בשבת ה"ל כמאן דמפרש להדיא שהגביהו ברשות הבעלים והוציאוהו לרשות הרבים דאי לא תימא הכי למה לי למתני כיס בשבת כלל דאי חיובא אגנבה בלחוד הוא קאי לא ה"ל למתני אלא הגונב חייב ועוד מטעמיה דקתני שכבר נתחייב מתברר להדיא דבאיסור שבת מיירי וע"כ היינו הוצאת מרשות לרשות ואם תשאל אמאי חייב בתשלומין והא איהו לא איכוון לקנות אלא בהוצאת מרשות לרשות ולא בהגבהה וכבר כתב הרשב"א ז"ל בשם הרב בן מיגש ז"ל היתה הספינה עומדת ברשות הרבים ולא אמר לו מוכר מידי ואזל לוקח ומשך לא קנה עד שימשכנה

כדינה מר"ה לסימטא אע"ג דנקנית במסירה בר"ה ומסירה אינה צריכה שימסור מיד מוכר ליד לוקח אפ"ה כיון שהתחיל למשוך כבר גלה בדעתו שאינו רוצה לקנות בחזקה זו שהוא מחזיק ותפוש בה אלא במשיכה ע"כ. וכן כתב הרב בעל המגיד משנה ז"ל בפ"ג מהלכות מכירה וכיון שכן הכא נמי דכוותה הרי אין כוונתו של גנב זה אלא להוציאו מרשות לרשות וכ"ת דשאני הגבהה דקונה בכל מקום ולהכי מעידנא דאגבהיה נתחייב בגניבה ואבידה ולהכי נתחייב בגניבה קודם שיבוא לידי איסור סקילה ליתא דאכתי איכא למימר דבהוצאת מרשות לרשות נתחייב אפילו באונסין ומעתה יש לנו לומר דעדיפא הך קנייה בתרייתא ומבטלה קנייה קמייתא כיון דאינו רוצה לקנות אלא בהוצאת מרשות לרשות תשובתך דעדיפא כח ההגבהה כיון דקונה בכל מקום דקמה ליה ברשותיה אפילו בעל כרחיה להתחייב אף באונסיה וכן פרש"י ז"ל דוק ותשכח. ושניא ההיא דכתב הרשב"א ז"ל בשם הרב בן מיגש ז"ל דהיינו לקנות שיהא שלו לגמרי וכיוצא בזה חלקו התוספות ז"ל לקמן בסוף שמעתין:

קודם שיבא לידי איסור סקילה יש לדייק קצת אמאי נקט הכא איסור סקילה ובסיפא נקט שהרי איסור שבת וכו' ויש לומר דברישא דאתא למימר דחייב בתשלומין אשמועינן דאפילו הכי ליכא אלא איסור שבת כגון בשוגג פטור וכדקתני חזקיה לקמן דאין חילוק בין שוגג למזיד לאפטורי מן התשלומין כנ"ל:

היה מגרר ויוצא פטור איכא דקשיא ליה והא ליכא עקירה כדאמרינן בפרק קמא דשבת האי זירזא דקני רמה וזקפיה רמה וזקפיה לא מחייב עד דעקר ליה והכא נמי הא ליכא עקירה ושמעתי שהראב"ד ז"ל היה מתני דכי בעינן הגבהה ה"מ במגרר ד' אמות בר"ה אבל במוציא מר"ה לר"ה עקירת הרשות עקירה היא וכמגביהו היא ומיהו כי מגבה ליה על מנת להצניעו ונמלך עליו להוציאו פטור שהרי לא היה מונח ברה"י כדי שתאמר עקירת הרשות עקירה הוא אלא בידו הוא ורשות אחרת היא עקירה ראשונה אי אפשר לחייבו ואינו מחוור לה כלל אלא אפשר להעמידה כגון שהיה פתח רה"י גבוה מן הרשות שלפניו וכשהוציאו הרי כאן עקירה ופירשתי במקומה במסכתא שבת פרק קמא. הרמב"ן ז"ל:

והרשב"א ז"ל תירץ דגרירה עקירה גמורה היא דכולו נמשך ויוצא ממקומו בבת אחת דאי לא תימא הכי משיכה היכי קניא אבל זירזא דקני בשעה שהוא מגביה ראשו האחד עדיין ראשו השני מונח על גבי קרקע ולענין קניה נמי בכי הא לא קנייא. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל ויש אומרים דשאני התם דליכא עקירה והנחה כאחד שאין ראשו האחד נעקר לעולם ויש שפירשו טעמא במקומה משום דאנן לענין שבת בעינן עקירה שלשה

טפחים כדמוכח התם והיינו טעמא דזירזא דקנה דליכא עקירה שלשה טפחים וזה שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שהוא סבור שלא אמר אלא ברשות אחד אבל מרשות לרשות אפילו למטה משלשה חשיבה עקירה ואין דבריו נכונים כמו שמוכיח במקומו ולפי שיטה זו אפשר לפרש שכן דרך פתחיהן שהיו גבוהים מן הקרקע שלשה טפחים והילכך איכא עקירה למעלה משלשה ותו לא קשיא ההיא דהתם דזירזא דקני כדפירש"י ע"כ. ואיכא למידק היכי תני היה מגרר ויוצא וכו' דאפוקי להיכא אי דאפקיה לר"ה וכו' וכדאקשינן לקמן ואין לתרץ דהא לקמן פרכינן לה ומשנינן לה דלא פרכינן לה לקמן אלא משום דמתרצים מגרר איצטריכא ליה וכו' וכדבעי' למכתב קמן וכיון שכן קשיא שעל הברייתא גופא מצינן לאקשויי הכין ויש לומר דעל הברייתא גופא ליכא לאקשויי דאיכא למימר דאין כוונת הברייתא אלא לומר שלא הגביהו ברשות הבעלים ולא קנאו כי היכי דליתי איסור שבת וגניבה כאחד וכדקתני שאיסור שבת וכו' והילכך בקל יש למצוא מציאות דליתי איסור שבת וגנבה כאחד אבל לקמן דמתרצינן מגרר איצטריכא ליה פריך שפיר וכדבעינן למכתב קמן בס"ד וזהו שכתב רש"י ז"ל היה מגרר ויוצא. שלא להגביה וכו' עד שאיסור שבת כו' כנ"ל:

הכא נמי נימא הגבהה צורך הוצאה היא ואיכא למידק קצת אמאי פריך הכי דקא מהדר קושיא על הברייתא לא ה"ל לאקשויי אלא עלה דההיא דרבי אבין ולימא דקריעת שיראין קדים לחיובא דהנחה והילכך אמאי פטור ויש לומר דכיון דלא מצינן לאקשויי להדיא עלה דרבי אבין דלישנא בתרא לא פריך מידי וכמו שכתבו בתוספות ולישנא קמא נמי צריך לדחוק ולתרץ וכדבעי' למכתב בס"ד להכי לא קשי הכי. וקשיא להו לתוספות דאפילו לישנא דאי אפשר להנחה בלא עקירה מאי פריך והא אפשר בגרירה ותירצו דבשלמא גבי אכילת חלב הוא דאמרינן הכי דהוה אפשר ליה לאכילה בלא הגבהה כלל ואין איסור בהגבהה כלל דאין מתחיל האיסור אלא בהנאת גרונו אבל הכא דמכל מקום האיסור מתחיל משעת ההגבהה לא מצינן למימר דאי בעי עביד ליה בגרירה דמה לי עקירה זו מעקירה אחרת דגבי אכילת חלב הוא דאמרינן דאי בעי גחין ואכיל פי' דלא עביד הגבהה כלל אבל הכא דבע"כ צריכין אנו שיעשה עקירה כדי להתחייב מה לי שיעשה העקירה באופן זו או באופן אחר:

וז"**ל הרא"ש הכא נמי נימא הגבהה כו**'. להך לישנא דמצי לאהדורי לא פריך מידי אלא לאידך לישנא פריך ולא מצי לשנויי כדמשני לעיל דגבי גונב כיס בשבת אפשר להוצאה בלא הגבהה דאפשר לגרור אבל בזורק חץ א"א הנחה בלא עקירה דלא דמי דהשתא מיהא כיון שהגביה התחיל איסור החיוב משעת הגבהה אבל לעיל לגבי חלב אפילו

כשהגביה החלב בידו לא התחיל האיסור לחיוב מיתה עד שיתחיל לאוכלו ומכל מקום צריך לתרץ דאי בעי גחין ואכיל דאל"כ ממה נפשך הוי הגבהה צורך אכילה הואיל וא"א בענין אחר. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן הא דאקשינן ואמאי הכי נמי לימא הגבהה צורך הוצאה היא איכא דרמי הכי ולימא ליה שאני התם דאפשר בלא הגבהה דאי בעי גריר ונפיק אי נמי בעי לאהדורה מצי מהדר וחד מרבוותא ז"ל כתב ה"ה דמצי למימר הכי והא ליתא דכיון דכבר מפורש בגמרא טעמא דמילתא היכי אתקפינן עלה תו מילתא דאית לה פירוקא בההוא טעמא ותו למה להו כל הך דוחקא דמדחקי בה בגמרא אלא הך קושיא ליתא דהא דאמרינן אי אפשר להנחה בלא עקירה הכי קאמרינן אי אפשר להתחייב על הנחה אי ליכא עקירה הילכך משעת עקירה הוא דקא מתחיל להתחייב בנפשו וכיון שהולך למות בדין הוא דלפטור על שיראין דקרע מה שאין כן באוכל חלב דא"נ גחין ואכיל מחייב ולא משום הגבהה אתי ליה חיוביה הילכך בהגבהה דכיס נמי איכא למימר הכי דאי לאו ההיא הגבהה הא ליכא עקירה ולא מחייב ומההיא שעתא התחיל להתחייב בנפשו ואה"נ דכי מגרר לה ונפיק חיובי מחייבי מכל מקום כי מגבה לה משום הגבהה מחייב ומההיא שעתא אתחלה לה מלאכת שבת דקי"ל לענין שבת עקירה והנחה בעינן והיכא דליכא עקירה כגון דלא עקר ממקום חשוב או הגביהו על מנת להצניעו פטור אלא מעידן הגבהה אתחיל ליה ולהכי אצטריך לפירוקא אחרינא וכך מפורש בתוספות ומיהו מצי לתרוצי דהכא אי בעי לאהדורי מצי מהדר דומיא דמעביר סכין בר"ה אלא אליבא דההוא טעמא קמא אקשינן דהא נפקא מינייהו למעביר סכין וכיון דאיכא בינייהו מידי איכא לאותובי אליבא דההוא טעמא כי היכי לברורי דאידך טעמא עיקר ומעביר סכין בר"ה חייב א"נ לישנא דאמר אי בעי מצי מהדר אפשר לפרושי כו' וכמו שכתבו לעיל:

וז"ל הרא"ה תלמידו ואמאי הכא נמי נימא הגבהה צורך הוצאה היא קשיא לן ומאי קושיא הא ללישנא קמא אפשר לה להוצאה בלא הגבהה דאי בעי גריר כו'. וללישנא בתרא נמי אי בעי לאהדורה מצי מהדר לה ועיקר תירוץ קושיא זו שאין עיקר הכוונה אם אפשר לזה בלא זה או אי אפשר שכבר התחיל להתחייב בנפשו כשמתחייב בתשלומין כגון עקירה והנחה דודאי משעת עקירה התחיל להתחייב בנפשו משום דבחיוב שבת כיון דבעינן עקירה והנחה אחר שעשה אותה מלאכה אין אומרין שחיובו על ההנחה שזה אינו שאין חיובו על ההנחה יותר מן העקירה אלא בין שניהם וכיון שהוא חייב על העקירה כהנחה משעת העקירה הוא פשוט ושהוא מתחייב בנפשו מאותה שעה הא למה זה דומה לקוצר דבעיא שיעור אין ספק כי כל ממון שמתחייב משעה שמתחיל

לקצור עד שנגמר שיעורו הוא נדון כמתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין אף על פי שאין חיובו עד שעת גמר השיעור ולפיכך בזו אף על פי שאפשר לזה בלא זה שאפשר להוצאה בלא הגבהה מכל מקום עכשיו שהוא בהגבהה התחלת חיובו משעת הגבהה הוא ואין לחוש אם אפשר בדרך אחרת שמכל מקום כל ממון שאדם מתחייב עליו משעת שהתחיל להתחייב בנפשו פטור אבל באכילת חלב על האמת אין התחלת חיובו כלל עד שעת בליעתה אבל למעלה עלה בדעת לומר שהגבהה צורך אכילה היא ולהכי שעת הגבהה חשובה שעת התחלת החיוב אף על פי שאינו כן בדין וחזרו לומר שאין ההגבהה צורך אכילה כיון שאפשר בלא כן דאי בעי גחין ואכיל ועדיין יש ללמוד ממנו בהגבהה הוא שאפשר בלא כן אבל אילו גחין ואכיל פטור אף על פי שאין אמיתת התחלת החיוב אלא משעת בליעה כיון דהא ודאי לא סגיא לה לאכילה בלא הכנסת פה זו ודאי חשוב הוא לנו התחלת החיוב ובזו הוא שהוצרכנו לטעם זה לדון שיהא חשוב התחלת החיוב משעה זו אף על פי שאין כן עיקר הדין על האמת אבל בזו כל שכן הוא שהיה כפשטה וכן הוא מעיקר הדין שהתחלת חיובו חשוב משעת הוצאה ואין שוב לחוש אם אפשר בדרך אחרת אם לאו שעיקר הכוונה בזו ובזו שכבר הותחל חיובו משעה שמתחייב בממון והא דאמרינן לעיל בענין עקירה והנחה התם אי אפשר להנחה בלא עקירה לאו דוקא אלא כלפי אכילת חלב אמרוה שאפשר לאכילה בלא הגבהה תדע שהרי אין כן לשון בדברי רבי אבין בעיקר השמועה שהוא לא אמר אי אפשר לעקירה בלא הנחה אלא הנחה צורך עקירה היא כלומר שאין חיובו על העקירה בהנחה כמו שפירשנו והשתא מקשה שפיר ללישנא קמא כדאמרינן ומסתיין בהכי רבינו נ"ר. עכ"ל הרא"ה ז"ל:

ודיקא נמי לישנא דתלמודא דקא פריך ואמאי הכא נמי לימא הגבהה צורך הוצאה היא ולא פריך לרבי אבין להדיא דאמאי פטור וכדדייקינן לעיל ודוק שהתוספות ז"ל תפסו הכא נמי נימא כו'. והאריכו לכתוב ללישנא דאי בעי לאהדורי כו' לא פריך מידי ולא קצרו לומר ללישנא דאי אפשר להנחה כו' קא פריך אלא דקשיא להו הא דדייקינן ותירצו בזה דכיון דלא פריך מידי ללישנא כו' הילכך נקט האי לישנא וכדכתיבנא. והרא"ה ז"ל והתוספות בחדא שיטתא אזלי והיינו נמי כלשון ראשון שפירש הרמב"ן ובמאי דכתיבנא לעיל גבי הך לישנא דאי בעי לאהדורי מיתרצה נמי שפיר לשון מיותר של התוספות ז"ל דוק ותשכח. ובשיטה ישנה כתוב וז"ל הכא נמי לימא הגבהה כו' להך לישנא דאמרינן דאי בעי לאהדורה כו' הא לא קשיא אבל ללישנא דאי אפשר להנחה בלא עקירה מקשינן וא"ת והא הכא אפשר להתחייב בלא הגבהה כגון בגרירה כדקתני סיפא הילכך דין הוא דחייב בתשלומין משעת הגבהה כדתירץ לעיל גבי חלב דאי בעי גחין ואכיל לה י"ל

התם אפשר בלא הגבהה כלל דאי בעי גחין ואכיל וליכא הגבהה כלל אבל הכא סוף סוף לא סגיא בלא הגבהה לבסוף כשמגרר דבסוף גרירתו יגביה ומה לי אם יתחיל להגביה בתחלה אם לא יעשה ההגבהה אלא בסוף מכל מקום בלא הגבהה אי אפשר. עוד יש תקנה למה שכתבתי לעיל דכי משני אי בעי גחין ואכיל דרצה להראות שאין האיסור תלוי אלא באכילה והגבהה לא שייכא בחיוב התרומה כלל אבל הכא ההגבהה שייכא באיסור שבת שע"י הגבהה והוצאה נעשה איסור שבת ואף על גב דהוה אפשר בענין אחר בלא הגבהה כי מגבה לה מיהא נעשה איסור שבת על ידי כך ע"כ. עוד הקשו בתוספות לפר"ת דהגבהה קונה בטפח כדפי' לקמן מאי פריך והרי בא קנייה קודם העקירה דמיד כשהגביהה טפח קנאו ועקירה לענין שבת לא הוי עד שיגביהנה ג' טפחים מן הקרקע כדאיתא בפרק המוציא [פ א'] הוציא חצי גרוגרת והניח וחזר והוציא חצי גרוגרת אחרת והעבירה דרך עליה תוך ג' חייב וכי היכי דהנחה ג' הויא כלחוד ה"ה לעקירה תוך ג' לא הויא עקירה דכמונחת על הקרקע דמיא וכיון שהקנייה בא קודם העקירה מיחייב מידי דהוה לבן עזאי דאמר מהלך כעומד דמי וחייב לפי שקנאה קודם שהתחיל העקירה שנתחייב ותירצו בתוספות דמשמע ליה דבכל ענין איירי כגון שהיה הכיס מונח על דבר שהיה גבוה ג' טפחים וכיון שהגביהו טפח והוציאו מכנגד אותו דבר שהיה מונח עליו באת הקניה ועקירה כאחד. ואין להקשות אמאי משמע ליה ההיא בכל ענין טפי ממאי דמתרצינן בגמ' בהגביהו על מנת להצניעו וכשעמד ולא אמרינן דמשמע ליה בכל ענין אפילו ע"מ להוציאו ובשלא עמד די"ל דגונב כיס קתני בהדיא בברייתא והילכך אית לן למימר דמיירי בכל ענין שיגנוב אבל בענין הוצאת שבת לא אירי בשבת כלל ולא הוזכר' בה כלל מעשה איסור שבת ומשום הכי מצינן לאוקמה בכל מידי כנ"ל ודוק לשון התוספות ז"ל שכתבו דמשמע ליה בכל ענין גונב היה וכו' אבל הרא"ש ז"ל תירץ דעקירת טפח צורך עקירת ג' טפחים קרי ליה דאי אפשר לעקירת ג' טפחים בלא עקירת טפח עכ"ל. וצריך ליישב לפירוש זה ההיא דבן עזאי דלקמן וי"ל דשנייא ההיא דבן עזאי משום דיש עקירה והנחה עקירה והנחה עיין בלשון רש"י ז"ל דלקמן וכדבעינן למכתב קמן בס"ד ולהכי חשבינן לה כל עקירה באפי נפשה משום דאיכא הנחה בהדה ולהכי מפסקא כל עקירה מחברתה. והתוספות סבירא ליה דכיון דאפשר להנחה בלא הגבהה דהא אי בעי גריר ליה וכמו שכתבו התוספות ז"ל לעיל וכדכתיבנא ואין אנו אומרים אי אפשר להנחה בלא הגבהה אלא משום דהאיסור מתחיל משעת הגבהה מעתה יש לנו לומר בע"כ דדוקא העקירה שמחייבת המיתה היא שפוטרת מממון והיא דאמרינן עלה דאי אפשר להנחה בלא הגבהה ועקירה צורך הנחה אמרינן אבל עקירה צורך עקירה לא

אמרינן דהבו דלא לוסיף עלה. כנ"ל שיטת התוספות ז"ל והוא עיקר:
שהגביהו על מנת להצניעו וכו' הקשו בתוספות כיון דס"ד השתא דמחייב אהך הוצאה א"כ הק"ל דצורך הוצאה היא דהאיסור התחיל משעת הגבהה למפרע ולא דמי למאי דאמרינן לעיל דסבירא ליה להתוספות דלא אמרינן עקירה צורך הנחה דכיון דס"ד השתא דמחייב אהך הוצאה אלמא דמחשבתו ע"מ להצניעו לא מעלה ולא מוריד וה"ל כאילו מעיקרא הגביהו ע"מ להוציאו ותירצו בתוספות דהשתא ס"ד דבשעה שנמלך עליה להוציאה הויא עקירה להתחייב עליה משום שבת אין להקשות דאמאי לא פריך תלמודא הכא ליפלוג וליתני בדידה כדאמר בהגביהו ע"מ להצניעו אבל הגביהו ע"מ להוציאו פטור משום דעדיפא מינה פריך כנ"ל:
וכה"ג מי חייב אין לפרש דתרתי קא פריך חדא דכה"ג מי חייב דכיון דמחייב אהך הוצאה הק"ל מי חייב אתשלומין דהא צורך הוצאה היא וכמו שהקשו התוספות ז"ל וכדכתיבנא ועוד דאשבת נמי פטור דאמר רב ספרא אמר רבי אמי אמר רבי יוחנן וכו'. חדא דאין במשמעות לשון הגמרא כן דמשמע דחדא פירכא הוא דפריך תלמודא ועוד דהא תירצו התוספות ז"ל יפה וכדכתיבנא לכך הנכון כמו שפרש"י ז"ל דאשבת קאי וה"ק וכה"ג מי חייב משום שבת. ואם תשאל אם כן למה ליה לאורוכי כולי האי לפרוך בקוצר והאמר רב ספרא וכו' תשובתך לכך האריך וקאמר וכה"ג מי חייב משום דהוה מצינן לתרוצי דה"ק כגון שהגביהו על מנת להצניעו ובעודו עומד עד שלא הלך נמלך עליו להוציאו והלך להוציאו דהשתא חיוב שבת לא אתיא ליה ע"י עקירת חפץ הראשונה אלא ע"י עקירת גופו שעוקר ועקירת גופו כעקירת חפץ לכך האריך וקאמר וכה"ג מי חייב פי' בכה"ג שאין כאן אלא הגביהו ע"מ להצניעו (כלל) וכיון דאוקמת ליה בהגביהו ע"מ להצניעו אלמא דבהכי סגי לתרוצי והילכך קשיא כה"ג מי חייב משום שבת. ואם תאמר אכתי מאי פריך דילמא הכי קאמר שהגביהו ע"מ להצניעו פי' באיזה מקום שיזדמן לו שיצניע אם בפנים בבית אם בחוץ בר"ה תדע דהא בגנב מיירי ודעתו להוציאו מרשות בעליו או להעלימו מעין בעליו עד שיזדמן לו ללוקחו לגמרי הילכך איכא למימר דהכי קאמר שהגביהו ע"מ להצניעו בכל גוונא שתזדמן ואם באולי ע"י הוצאה כדי להצניעו בר"ה ולהכי חייב משום שבת דהא מכל מקום אף על גב דנתכוון להצניעו בכלל מחשבתו נמי הויא להוציא אם יצטרך לכך אבל ההיא דרבי יוחנן אין בדעתו אלא לפנות חפצים מזוית לזוית ואין בדעתו להוציאם כלל ושוב נמלך והוציאם וה"ק שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך להוציאם כלל אלא לפנותם מזוית לזוית והוה יכילנא לפרושי דתלמודא ממה נפשך קא פריך אי קרית ליה ע"מ להוציאו כיון

דבכלל להצניעו הויא נמי להוציאו וכדכתיבנא מעתה הדרא קושיא לדוכתא אמאי חייב משום שבת וכו' וקאמר רב ספרא כו' ומיהו רש"י ז"ל לא פי' כן דלא פריך אלא מי חייב משום שבת וכדכתי' ונראה לתרץ דלענין שבת מלאכת מחשבת בעינן דממשכן גמרינן שיתכוון לעשות המלאכה וכמו שפירש רש"י ז"ל התם בפרק קמא דשבת עלה דההיא דרבי יוחנן הילכך כיון דמעיקרא לא נתכוון להדיא להוציאו הוה ליה כאילו לא נתכוון להוצאה כלל אלא להצניעו ורבי יוחנן ה"ק המפנה חפצים וכו' פטור שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך פי' להוציאו כמו שעשה לבסוף וכיון שכן כל שלא חשב להוציאו לגמרי מבלי ערוב מחשבה אחרת הרי הוא פטור ואין חלוק בין ע"מ להצניעו אף על גב דאפשר דבכלל זה הויא להוציאו להמפנה חפצים מזוית לזוית וזהו שכתב רש"י ז"ל לכך. להוציאו. ודוק ושני הלשונות מקושרין וכדכתבינן דוק ותשכח:

ג"ה הב"ע כשעמדו יש שפירשו לנו גירסא זו דאכתי קיימא כשהגביהו בתחילה ע"מ להצניעו אלא שעמד ונמלך להוציאו דעקירה ראשונה לא צורך הוצאה הוא אבל עקירה אחרונה היא צורך הוצאה דעקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו הילכך נתחייב בגנבה קודם שיבא לידי חיוב שבת ולא נהירא דאם כן כשעמד לכתף דאורחיה הוא אין כאן חיוב שבת וכי הוה קתני פטור היינו דפטור מחיוב שבת אבל חייב אינו לענין גניבה ולא הוי דומיא דמגרר ויוצא שהוא חייב לענין שבת פטור מממון משום דקלב"מ ואם כן היכי פרכינן דאתני סופה מגרר ויוצא פטור דלתני עמד לכתף פטור והא אינו מאותו השם כלל ותנא פטורה דממון משום דקלב"מ אתא לאשמועינן לכך י"ל דה"ג הב"ע כשעמד והשתא הדרינן לומר דלעולם בשהגביהו על מנת להוציאו כפשטה דמתניתין ודקס"ד דמקשין ומיהו הב"ע כשעמד אח"כ בבית קודם שיצא דנעקרה ליה עקירה ראשונה שנתחייב בהגנבה ולא הויא צורך הוצאה שנתחייב בה לענין שבת ואפילו לנוסחי דלא גרסי ה"נ אית להו לפרושי ודכוותיה בתלמודא. הריטב"א ז"ל. ובספרים שלנו גרסינן לא תימא ע"מ להצניעו אלא אימא ע"מ להוציאו והכא במאי עסקינן בשעמד וכו' והכי גריס רש"י ז"ל והא ודאי להכי האריך וקאמר הכין כי היכי דלא נימא דאוקמתא דלהצניעו בדוכתא קיימא וכדכתב הריטב"א ז"ל והא ודאי פשיטא דלא מצינן לפרושי הכי דלמה לי לאוקמה בשהגביהו ע"מ להצניעו במאי דנוקי ליה בשעמד סגי ואפילו הגביהו על מנת להוציאו דעמידתו היא הנחה לעקירה ראשונה ואין חיוב שבת באה לו אלא על ידי עקירת גופו שעוקר אחר העמידה על מנת להוציאו דעמידתו היא הנחה וכדפירש רש"י ז"ל ואין אנו צריכין לדחייתו של הריטב"א ז"ל ואפשר לומר דאין העמידה עוקרת אלא עקירה דלהצניעו דלהוי עמידת גופו הנחה לעקירה דלהצניעו וכשיעקור גופו יתחיל

עקירת על מנת להוציא אבל אין העמידה עוקרת עקירה מעליא דלהוציאו דמעיקרא וכל שעקר ע"מ להוציאו שוב אינו נעקר בעמידה ולעולם חשבינן אלא מעקירה ראשונה להכי קאמר תלמודא לא תימא ע"מ להצניעו וכו' דאפילו ע"מ להוציאו נמי כל שעמד הרי נעקר עקירה ראשונה ולא חשבינן אלא מעקירת גופו ואילך ועקירה ראשונה אף על גב דהויא להוציאו חשבינן לה כאילו לא היתה אלא להצניעו דכיון דכלתה עקירתו בעמידתו הויא ליה כאילו לא נעקרה מעיקרא אלא כדי שיהא מוצנע אצלו ולא תחשב עקירה להוציא אלא מעקירת גופו ואילך ואפשר נמי לומר דהיינו דקאמר תלמודא לא תימא ע"מ להצניעו וכו' פירוש כי מתרצנא לך מעיקרא כגון שהגביהו ע"מ להצניעו וכו' לא דעביד הכין להדיא שהגביהו ע"מ להצניעו אלא להדיא הגביהו על מנת להוציאו ומיהו אנן עבדינן לה כאילו הגביהו ע"מ להצניעו ונעשה כאילו הגביהו ע"מ להצניעו קא אמינא לך וכדכתי' ונמצא לפי פירוש זה דתירוצא דמעיקרא דאמרינן כגון שהגביהו ע"מ להצניעו בדוכתא קיימא אלא דפרשינן לה דהיינו תירוצא דשעמד ומעיקרא נמי היינו תירוציה כשעמד אלא דאבריר ליה להדיא. ודוחק דמכל מקום עיקר התירוץ דהכא דהיינו כשעמד לא הוזכר מעיקרא כלל וא"כ היכי קאמר לא תימא ע"מ להצניעו וכו' כלומר לא הבנת תירוצי דאנא הכי קאמינא וכדפריש' והא אוקמתא אחרת היא זאת ואין להבין תירוץ זה מלישנא דלעיל כלל ומתוי זה צריכין אנו לתרץ לישנא דלא תימא וכו' דקשיא טובא דמאן אמר להצניעו אלא הוא נהי דקאמר הכין וכיון שכן מאי קאמר לא תימא וכו' ועוד דא"כ טעה במאי שתירץ מעיקרא שהגביהו ע"מ להצניעו וזהו דוחק ועוד קשיא דלקמן אמרינן אלא הא מני בן עזאי היא ואמאי כדי לגמרי מלאוקמה כרבנן וכשעמד לשני ליה דלהכי לא פליג בדידה וקאמר בד"א בעומד לפוש וכו' משום הא דבן עזאי ולהכי תנא מסתם סתומי למימר דלרבנן מיירי בעמד ולבן עזאי אפילו בלא עמד ואי הוה תני להדיא בד"א בשעומד לפוש וכו' ע"כ הוה אתיא דלא כבן עזאי ותנא בפלוגתא לא קא מיירי ולהכי סתים לישניה כב"ע:

ועוד איכא למידק שכתב רש"י ז"ל אלא לא תוקמה כשעמד וכו'. ואין לשונו מחוור דאטו מאן אוקמה כשעמד והלא איהו ניהו בעל האוקמתא דאוקי לה בשעמד והיכי תו קאמר אלא לא תוקמה וכו'. ודע שבפירושי רש"י ז"ל כתיבת יד כתוב אלא לא תימא וכו' ומשמע לי מתוך לשון רש"י ז"ל דהא דקאמר אלא לא תימא וכו' לאו היינו תשובת התרצן אלא מסקנת דברי המקשן הוא דמעיקרא פריך וכה"ג מי חייב וכו' ואסיק לקושייא דאם תרצה לדחוק ולתרץ דהא דלא ס"ל כרבי יוחנן דהא רבי יוחנן אתיא דלא כבן עזאי דלבן עזאי דאמר מהלך כעומד דמי הוא חייב אע"ג דמעיקרא היה מפנה חפצים מזוית לזוית

מכל מקום כשנמלך עליהן והוציאן הרי יש כאן עקירה להוציא כיון דמהלך כעומד דמי וכן כתבו התוספות ז"ל בפ"ק דשבת דרבי יוחנן לית ליה דבן עזאי וכיון שכן אית לן למימר דברייתא אתיא כבן עזאי ולא תקשי מרבי יוחנן אכתי תקשי לך דלמה לך למימר כשהגביהו על מנת להצניעו ולדחוקי ולמימר דלא כרבי יוחנן אימא כשהגביהו ע"מ להוציאו ואתיא כרבנן ואליבא דרבי יוחנן ודקשיא לך נימא הגבהה צורך הוצאה הא איכא לאוקמה כשעמד ואם תשאל כיון דאית ליה הך אוקמתא אם כן מאי הוה מותיב מעיקרא. שתי תשובות בדבר חדא דמאן דמותיב ה"ק ליה לדידי אין לי אלא כפשטה דברייתא דלא אמרינן הגבהה צורך הוצאה היא ומ"ה ברישא חייב ובסיפא פטור דאיסור שבת וגנבה באין כאחד אלא לדידך דקשיא לך נימא הגבהה צורך הוצאה היא דהא אית לך הכין ולהכי דחקת ואוקמת לה בהגביהו ע"מ להצניעו אמאי דחקת בהכי ולא כרבי יוחנן תדחוק עצמך ותוקמה לה בשעמד דעדיפא מאידך אוקמתא דלהצניעו ותיתי אפי' כר' יוחנן ועוד אפשר לומר דתלמודא הוא דפריך וכה"ג מי חייב ולאו היינו רב ביבי בר אבייי דרב ביבי בר אבייי אותיב מעיקרא מההיא דהגונב כיס ושוב שקיל וטרי תלמודא בתירוצה ומעיקרא תירץ תלמודא הב"ע כגון שהגביהו על מנת להצניעו וכו' ופריך תלמודא וכה"ג מי חייב וכו' וכדפרישית ומהדר ליה מאן דתריץ מעיקרא כגון שהגביהו ע"מ להצניעו כו' עמד למאי וכו' פירוש מאי דתריצנא ע"מ להצניעו עדיפא מהך אוקמתא דכשעמד דבעית לאוקמה משום דאיכא לאקשויי עמד למאי אי לכתף וכו' אבל לכתף מאי פטור אדתני היה מודד וכו' ואם תשאל ולדידיה מי ניחא והא איכא נמי לאקשויי ליפלוג ולתני בדידה בהגביהו ע"מ להצניעו אבל הגביהו ע"מ להוציאו פטור תשובתך לדידיה לא הוה כדידה כולי האי דבשעת הגבהה עצמה הויא לה פלוגתא בינייהו אי הגביה ע"מ להצניעו או ע"מ להוציאו ואיכא לשנויי מגרר ויוצא אצטריכא ליה וכדמשני לקמן אבל לאוקמתא דשעמד הויא בדידה ממש דבעיקר הגבהה שוין הן דלעולם הויא ע"מ להוציא אלא דבעמידה הויא פלוגתא אי עמד לכתף אי לפוש הילכך כיון דהויא בדידה ממש בעיקר הגבהה לא משנינן מגרר ויוצא איצטריכא ליה וכדבעינן למכתב קמן בס"ד. ומסיק ואזיל אלא הא נמי בן עזאי וכו' פי' אי בעית למנדע ממאי דאוקימנא לה בהגביהו ע"מ להצניעו לא תוקמה בשעמד ואפ"ה חיוב שבת דעקירה לאו מחמת הוצאה ראשונה אתיא לה אלא בעקירת גופו וכו' וכדפי' רש"י ז"ל ובן עזאי היא ומעתה כיון דמתרצת לה כבן עזאי אוקמתין נמי כבן עזאי מתוקמא שפי' ולא תקשי מרבי יוחנן דהא דרבי יוחנן לא אתיא כבן עזאי וכדכתיבנא ואנא נמי חדא מתרי אוקמתי משנינן לך ועדיפא נמי לאוקמה כבן עזאי משום דמצינן לאוקמה בתרי גווני דאילו לרבנן לא

מצינן לאוקמה אלא בשעמד והא אוקמתא רחיקא טובא וכדכתיבנא א"נ כי מוקמינן לה כבן עזאי לא נצטרך לאוקמה בהגביהו ע"מ להצניעו ואפשר לומר דלאו ממש בהגביהו ע"מ להצניעו קאמר אלא ה"ק כל שהגביהו ברשות הבעלים והוציאוהו לרשות הרבים כיון דמהלך כעומד דמי הוה ליה הגבהה דמעיקרא כאילו הגביהו ע"מ להצניעו וכדפי' לעיל והא דקאמר לעיל הב"ע כגון שהגביהו ע"מ להצניעו וכו' לאפוקי זורק פי' דהגביהו וזרקו לא הויא כמאן דהגביהו ע"מ להצניעו וכו' ולהכי קאמר הכא במאי עסקינן וכו' ודוק דקאמר הב"ע כגון שהגביהו וכו' ולא קאמר הב"ע כשהגביהו נמצא דתירוצא דמעיקרא דלהצניעו בדוכתא קיימא ולא תיקשי מאי דאקשינן לעיל דהעיקר חסר דדוקא לעיל דאוקימנא לה בשעמד הוא דאקשינן דהעיקר חסר אבל השתא דלא אוקימנא לה במידי שפיר מצינן לעיולי הך תירוצא דבן עזאי כתירוצא דלעיל ואין כאן קושיא כלל וכדכתיבנא והא לישנא בתרא נראה לי עיקר כהאי דאסיק אלא הא מני בן עזאי היא דאילו ללישנא קמא לא מיישב שפיר הא דפריך תלמודא אבל זורק מאי פטור ניפלוג בדידה וכו' כנ"ל. ודע שבספרים ישנים בקלף מדויקים גרסא אלא הכא במאי עסקינן ולא גרסינן לא תימא כו' ופירושו של רש"י ז"ל היא והכניסוה המעתיקים בגמ' ואינו לשון הגמרא כלל ומצאתי נוסחא ישנה והיא היתה נוסחת רש"י ז"ל דמצאתי שכל דבריו ז"ל במסכתא זו הם בנוים על נוסחא זאת ולא גרסינן לא תימא וכו' אלא ה"ג אלא הכא במאי עסקינן וכך היתה נוסחת רש"י ז"ל ופי' אלא תימא וכו' וברש"י כתיבת יד כתוב אלא לא תימא וכו' וכל המפרשים ז"ל לא גרסי כלל לא תימא וכו':

אבל לכתף מאי פטור ואיכא למידק למה ליה לאורוכי כולי הוא והא כבר אמר אי לכתף אורחיה הוא וכתבו התוספות ז"ל וז"ל אבל לכתף מאי פטור. אפי' הוי לכתף חייב הוה מצי למיפרך דלפלוג בדידה בין עמד ללא עמד. ע"כ. ורגילנא לתרוצי בכל מקום שאומרים התו' כן ואמאי לא פריך הכין ועוד איכא למידק היכי הוה מצי למפרך הכי והא הוה מצי לשנויי מגרר ויוצא איצטריכא ליה דדוקא השתא דקאמר דעומד לכתף פטור לא מצי לשנויי הכין משום דנראה לו חידוש טפי מחידוש דמגרר וכמו שכתבו התו' לקמן ונראה דקשיא להו לתוס' ז"ל הא דאקשינן דלמה ליה למהדר ולמימר אבל לכתף מאי פטור ותירצו דלהכי קאמר הכין לומר דלכתף יש שאלה אם נאמר פטור או חייב ומעתה אם נאמר פטור הוי חידושא רבא והלכך קשיא אדתני היה מגרר ויוצא וכו' נפלוג בדידה וכו' ולא מצינן לתרוצי מגרר ויוצא איצטריכא ליה וכדכתיבנא ואילו הוה אמרינן לכתף חייב לא הוה מצי למפרך לפלוג ולתני בדידה בין עמד בין לא עמד דהוה משנינן מגרר ויוצא אצטריכא ליה וזהו שיעור לשון התוס' ז"ל אבל לכתף מאי פטור וכו'

פי' להכי האריך ונקט האי לישנא משום דאפי' הוי לכתף חייב הוה מצי למפרך דליפלוג בדידה וכו' וכדי לדחויי האי פירכא האריך הכין לומר דמשום דאיכא האי חדושא הוא דפרכינן ליפלוג וליתני בדידה הא לאו הכי לא פרכינן לה כנ"ל. וקרוב לזה רגילין אנו לומר בכל מקום שאומרים התוספות הוה מצי ולמדתיה מהרא"ש ז"ל בתוספותיו בפ"ק דשבועות. ואיכא למידק בעיקר שמעתין דאמאי פריך ליפלוג וליתני בדידה עדיפא מינה הוה מצי למפרך דקשיא להדיא מסיפא דקתני היה מגרר ויוצא וכו' פטור משמע דדוקא משום דאיסור שבת נגמר לגמרי בהדי חיוב גנבה אבל אילו קדים חיוב הגנבה קודם שנגמר חיוב המיתה אפילו שהתחיל האיסור של מיתה בהדי חיוב הגניבה כיון דנגמר חיוב הגניבה קודם שנגמר חיובו של שבת חייב והוה מצינן למימר דהיינו קושיא דתלמודא דקא פריך ליפלוג וליתני בדידה וכו' ומיהו אין במשמעות לישנא דגמרא כן ורש"י ז"ל נמי לא פירש כן ונראה דלהכי נמי קאמר תלמודא אבל לכתף מאי פטור פי' אפי' שנאמר דפטור משום דקרינן לה מיתה ותשלומין באין כאחד ולא נחלק כלל בין היכא שנגמר חיובו של מיתה בהדי חיובו של ממון או שהתחילו כאחד אע"ג דנגמר חיובו של ממון קודם דמ"מ הרי מתחייב בנפשו מאותה שעה הא למה זה דומה לקוצר דבעינן שיעור ואין ספק כי כל ממון שמתחייב משעה שמתחיל לקצור אע"ג דנגמר חיובו של ממון קודם שסיים לקצור ודאי דפטור על הממון אפי' שנאמר כן שאין חילוק כלל ולא תקשי להדיא מסיפא אכתי איכא לאקשויי לפלוג וליתני בדידה וכו' וזהו שכתב רש"י ז"ל פטור. מתשלומין דאתי עליה חיוב שבת מחמת הגבהה ראשונה שבה נקנה לו הכיס ומיתה ותשלומין באין כאחד. ע"כ. ויש לדייק דלשון זה מיותר לגמרי דלמה ליה לרש"י ז"ל לפרש כן הכא כלל ובכלל מאי דקאמרינן לעיל מיניה אורחיה הוא וכו' מפורש כל זה ובמאי דכתיבנא ניחא דלעיל קאמר אורחיה הוא ופירושו דאין עמידתו הנחה לבעל עקירה ראשונה ולא מיירי אי מפטר משום הכי אי לא דאכתי מצינן למימר דאף על גב דעקירה ראשונה בדוכתא קיימא ולא נתבטלה מכל מקום אינו פוטר מן התשלומין עד שתגמור חיובו של מיתה לגמרי בהדי חיובו של ממון כגון ההיא דמגרר ושוב קאמר אבל לכתף מאי פטור פי' דמפטר מהתשלומין וקרינן לה מיתה ותשלומין באין כאחד וכדכתיבנא כנ"ל:

דף לא:

אלא הא מני בן עזאי היא הא כתיבנא לעיל שכתבו התוספו' ז"ל בפ"ק דשבת דרבי יוחנן דאמר לעיל המפנה חפציו מזוית וכו'. לית ליה דבן עזאי דאמר מהלך כעומד דמי

הוה חייב וכתבו ז"ל התם דכן מוכח בהדיא בריש אלו נערות. ומעתה היה נראה לפרש דהכא נמי ה"ק אלא הא מני בן עזאי היא פי' לעולם כשהגביהו ע"מ להצניעו וכו' ודקא קשיא לך אהיא דרבי יוחנן הא מני בן עזאי היא והא דלא אוקימנא לה אפי' על מנת להוציאו ואפי' הכי חייב דחיוב שבת דעקירה לאו מחמת הגבהה ראשונה וכו' וכדפירש רש"י ז"ל משום דמשמע לן דע"כ לא קאמר בן עזאי אלא כשיש מקום פטור באמצע וכדקתני להדיא בפלוגתיה המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו וכו' והיינו דאפי' לדידיה מעביר ד' אמות בר"ה חייב ומיהו בההיא דר' יוחנן דהמפנה חפציו מזוית לזוית וכו' קא מחייב דלא חשבינן עקירה ראשונה למידי כיון דהיתה עקירה לפטורא וחיובו אתיא ליה משעה שנמלך להוציא דמהלך כעומד דמי ודמי להההיא דהמוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו וכו' דמה לי הפטור באמצע או בתחלה אלא שזה לפטורא וזה לחיובא והכל עולה לטעם אחד אבל המוציא מרשות לרשות ומתחלה עקר ע"מ להוציא אפי' לבן עזאי לא אתיא חיובא דעקירה אלא מחמת עקירה ראשונה דלא שבקינן עקירה דלהדיא משום עקירה דמדמיא דהמהלך כעומד כיון דעקירה ראשונה הויא דחיובא. ופריך תלמודא אבל זורק מאי פטור פי' דוקא הגביהו ע"מ להוציאו והלך הוא דחייב משום שבת אבל זורק פטור פי' עקר ע"מ להצניעו ונמלך וזרקו פטור מחיוב שבת דעקירה והנחה בעינן ואין כאן אלא עקירה ראשונה דלהצניע דהא לא הלך הוא כדי שנאמר מהלך כעומד דמי ושוב הוי ליה עקירה דלהוציא ואם תשאל ומאי ענין האי חלוקא למאי דמפליג בברייתא דבברייתא מפליג ותני היה מגרר ויוצא כו' לענין קלב"מ והא דפריך תלמודא אינו מאותו השם כלל דפלוגתיה היינו לענין חיובא דשבת ופטורא דשבת וכמו שהקשה הריטב"א ז"ל. תשובתך פשיטא ודאי דהא דקתני בברייתא היה מגרר ויוצא כו' לאו היינו עיקר חדושו לענין קלב"מ דפשיטא ודאי דפטור משום דקלב"מ דהא מיתה ותשלומין באין כאחד אלא ודאי עיקר חידושיה היינו דמיתה כי האי פוטרת דהוה אמינא דלא תפטר את התשלומין קמ"ל דעדיפא האי חיובא ופוטרת ועיקר חידושיה דקלב"מ היינו ברישא דחייב דלא אמרינן קלב"מ אבל חידושא דסיפא היינו לאשמועינן חיובא דשבת ואיידי דאיירי רישא בדינא דקלב"מ אייריי נמי בסיפא דקלב"מ והלכך פריך שפיר דלשמעינן הך חידושא דפטור מחיובא דשבת בזורק ומשני ליה דעדיפא ליה לאשמועינן דמגרר ויוצא חייב לענין שבת דסד"א אין דרך הוצאה בכך ופטור מחיוב שבת קמ"ל דלא. כך היה נראה לפרש וא"ש דלעיל קאמר אדתני היה מגרר ויוצא כו' בד"א בעומד לפוש כו' והכא לא קאמר אדתני היה מגרר וכו' והיינו משום דלעיל פריך דלפלוג בדינא דקלב"מ וכדקתני בברייתא היה מגרר כו' והכא פריך דלפלוג לענין שבת וכדכתיבנא. ויש בקצת

נוסחאות אבל זורק מאי פטור ולפלוג בדידה בד"א כו' וניחא נמי דהכא משני מגרר ויוצא איצטריכא ליה ולעיל לא משני הכי משום דלעיל דפריך דלפלוג בדינא דקלב"מ כו' לא בעי לשנויי מגרר ויוצא איצטריכא ליה דעיקר חידושיה בברייתא לענין תשלומין ולא עסיק כלל בענין חיובא דשבת והלכך היכי מצינן לשנויי מגרר ויוצא איצטריכא ליה כנ"ל ומיהו רש"י לא פירש כן והוא הנכון וכבר הארכנו בזה לעיל עיין שם:

וז"ל שיטה ישנה הא מני בן עזאי היא כו'. וא"ת לבן עזאי מעביר ד' אמות ברה"ר דחייב היכי משכחת לה וכ"ת לא אמרה בן עזאי אלא כשעמד במקום פטור הא אמרינן לה הכא במהלך בתוך הבית יש לומר לא אמרה בן עזאי לעקור חיוב מן התורה ברשות אחת וי"א ד' אמות ברה"ר הלכתא גמירי לה ובירושלמי מוקי לה בקופץ. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל ואם תאמר לבן עזאי מעביר ד' אמות בר"ה דחייב היכי משכחת לה דהא הוה ליה מוליך פחות מד' אמות יש לומר דהלכתא גמירי לה א"נ יש לומר דלא אמר בן עזאי אלא במהלך ברה"י או במקום פטור תדע לך דהא לא מייתי לה הכא אלא עלה דמי שהגביה ברה"י אבל ברה"ר לא אמר בן עזאי דלא עדיף מעומד לכתף כן תירץ הראב"ד ז"ל. ע"כ:

אבל זורק אמאי פטור פרש"י ז"ל הגביהו וזרקו. פי' לפירושו ז"ל כי היכי דלהוי בדידה דהיינו הכל בהגבהה ואין להקשות דאכתי לא אתי חיוב שבת על ידי הגבהה דבשעה שהגביהו קניה וכלת' עקירה ראשונה וכשזרקו הרי כאן עקירה אחרת שנעקר החפץ ממנו דומיא דזורק חפץ וי"ל דמיירי כגון שבהגבהתו זרקו ולא נח כלל בידו וזהו שכתב רש"י פטור מתשלומין כו' דתו ליכא עקירה אחריתי. ע"כ. ומ"מ לשיטת רש"י ז"ל לעיל הוי בדידה ממש וזהו שכתב רש"י ז"ל נפלוג בדידה. במגביה עצמו יכול לשנות חיוב ופטור. כן כתוב ברש"י כתיבת יד. והכא לא הוי בדידה ממש אלא משום דהוי בהגבהה ולהכי דחינן בקל הכא קושיא זו ואמרינן מגרר אצטריכא ליה דלאו תירוצא מעליא הוא דאטו תנא עסיק בדינא דקלב"מ וקאמר דבעי לאשמועינן רבותא בדינא דשבת אלא משום דלא הוי בדינא ממש להכי סגי בהאי דחויא אבל לעיל דהוי בדידה ממש לא סגי בהאי תירוצא וכן תירצו בגליון התוס' דהכא לא הוי לגמרי בדידה אבל לעיל דהוי ממש בדידה לא שייך לשנויי הכי. ע"כ. וכן תירץ הרא"ש ז"ל והכין משמע לי לשיטתו של רש"י וכדכתיבנא ומיהו התוס' לא פירשו כן אלא דהכא נמי הויא בדידה ממש שכתבו ז"ל דמ"ה חשיב זורק בדידה טפי ממגרר משום דבמוציא ובזורק בשניהם באה הקנין בהגבהה קודם שיבא חיוב ההוצאה אבל במגרר ההוצאה והקנין באין כאחד ואנן הא כתבינן לעיל דכי קאמר אבל לכתף מאי פטור פירושו אפי' דנודה לך דאין חילוק בין

כשההוצאה והקנין באין כאחד להיכא דבא החיוב בהגבהה קודם שיגמור חיוב ההוצאה מכל מקום תקשי דלפלוג ולתני בדידה דאי הוה משוינן חילוקא בינייהו דעדיפא מינה הוה מצי לאקשויי דתקשי ליה להדיא מסיפא דמשמע דדוקא משום דהגבה וההוצאה באו כאחד הוא דפטור אבל היכא דקדים הגבה בכל גוונא חייב אלא ודאי דה"פ אפי' דנודה לך דאין חילוק בינייהו מטעמא דכתיבנא לעיל אכתי תקשי דלפלוג ולתני בדידה וכיון דאהא קיימינן ולא משוינן הך חילוקא כלל מעתה אין לך לפרש בשיטת התוס' ז"ל אלא כפירושו של רש"י דלהכי חשיב זורק בדידה משום דהויא הכל בהגבהה מה שאין כן במגרר דהויא ע"י גירור וכדכתי'. ואם תאמר ולשיטת התוס' כיון דהויא הכא נמי בדידה ממש וכדכתיבנא אמאי משני הכא מגרר ויוצא איצטריכא ליה ולא תירץ כן לעיל ותירצו בתוס' משום דלכתף פטור נראה לו חידוש טפי מחידוש דמגרר. ולרש"י ז"ל ניחא טפי וכדכתיבנא. ודע דלקמן פריך תלמודא ודאפקיה להיכא אי דאפקיה לרשות הרבים איסור שבת איכא איסור גנבה ליכא ואיכא למידק אמאי פשיט ליה כולי האי דלא יתחייב ברשות הרבים באונסין דילמא אע"ג דס"ל לאביי ורבא דמשיכה לא קניא ברה"ר היינו לענין קנין שיהא שלו לגמרי אבל להתחייב באונסין מנא לן דלא יתחייב אפילו ברה"ר. ועוד הקשו בתוס' דאמאי פשיט ליה כולי האי דאיסור גנבה ליכא דהא איכא מ"ד ארבע אמות קונות לו לאדם בכל מקום אפילו לרשות הרבים ואי פריך למ"ד אין קונות לו ברה"ר הוה ליה למימר הניחא למ"ד וכו' ועוד דלישנא דבכל מקום דקאמרי כוותיה דמ"ד אפי' ברה"ר דיקא והוה יכלינן לפרושי דהכי פריך אי דאפקריה לרה"ר איסור שבת איכא איסור גנבה ליכא פי' ממה נפשך קא פריך דאי אמרת דאין חילוק בין לקנות לגמרי להתחייב באונסין ותאמר ג"כ דארבע אמות אינן קונות לו ברה"ר הא ודאי קשיא דאיסור גניבה ליכא ואפילו אם תרצה לחלק בין להתחייב באונסין לקנותו לגמרי ותאמר דאין ארבע אמות קונות לו ברה"ר אכתי תקשי לך אמאי קאמרת מגרר איצטריכא ליה דהיינו לענין חיובא דשבת ובהכי לא מצית לתרוצי אלא האי דלא הויא בדידה ממש וכדכתיבנא לשיטת רש"י ז"ל היה לך לתרוצי דהיינו רבותיה דאף ע"ג לרה"ר לא תימא דאין כאן חיובא דממון כלל משום דמשיכה לא קניא בר"ה וד' אמות אין קונות ברה"ר אלא קמ"ל דהרי כאן חיוב ממון אי משום להתחייב באונסין מיהא קניא בר"ה אי משום דד"א קונות בר"ה ודלא כמ"ד אין קונות ברה"ר ולא פטרינן לה אלא משום דקלב"מ והך רבותא עדיפא טפי דאשמועינן רבותא לענין חיובא דממון דמיירי בה ברייתא והויא רבותא דמיירי בה אמוראי מאי דקאמר מגרר איצטריכא ליה רבותא היינו לענין שבת ולא שמעינן בשום דוכתא מאן דמגרע הוצאה בגרירה ובהך רבותא הוה סגי לתרוצי אפי' הויא פלוגתא

בדידה ממש ומשני תלמודא לעולם כר' אליעזר כו' אבל לעולם מקנא קני מ"ט דהא לא שכיחי בה רבים פי' ולא הויא חידושא כלל דפשיטא דכיון דלא שכיחי בה רבים דקני בה משיכה ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל לקמן דהא לא שכיחי בה רבים. והוה ליה כסימטא דתקון בה משיכה. ע"כ. פי' להכי האריך הרב וכתב והוה ליה כסימטא דתקון כו' לומר דמ"ה פשיטא מילתא טובא ולא יצטרך תנא לאשמועי' לה דדינא דסימטא כבר שמעינן לה ולא יצטרך תנא לאשמועינן לה הכא הכין הוה מצינן לפרושי שמעתין ומיהו לשיטת התוספות ז"ל לא יכלינן לפרושי הכין דהא לדידהו ז"ל הא דפריך אבל זורק מאי פטור היינו בדידה ממש והא דמשני תלמודא הכא מגרר ויוצא איצטריכא ליה וכו' ולא משנינן לעיל משום דלכתף פטור נראה לו חידוש טפי מחדוש דמגרר וכדכתיבנא והכי נמי אית לן למימר דחידושיה דמגרר נראה לו חידושא טפי מחידושא דזורק ולהכי משני מגרר איצטריכא ליה מעתה היכי מצינן לפרושי דלפרוך תלמודא דלשמועינן טפי הך רבותא דקנין דילמא תלמודא נראה לו רבותא דמגרר חידושא טפי מאידך חידושא דקנין דע"כ לשיטת התוספות חידושא דמגרר הוא חידוש טפי ומיישבא שפיר הברייתא בהכי אלא דחידושא דלכתף נראה לו חידושא טפי וכדכתיבנא ואם כן לא מצינן לפרושי הך פירושא כלל וע"כ יש לך לפרש דכי פריך תלמודא איסור גנבה ליכא היינו כפשוטו דקא בעי היכי משכחת לה קנין בר"ה ולהכי קשיא להו דהא איכא למאן דאמר בפ"ק דב"מ דד' אמות קונות לו לאדם בכל מקום אפי' בר"ה כנ"ל. והארכתי בזה כדי ליישב לך מה שהפכו התוס' וכתבו אי דאפקיה לר"ה וכו' קודם דבור אלא במיצעי וכו' ובמאי דכתי' ניחא דמאי דכתבו בדבור אי דאפקי' לר"ה וכו' הוא נמשך עם מאי דלעיל מיניה דוק ותשכח:

והרשב"א ז"ל כתב וז"ל מגרר ויוצא איצטריכא ליה וכו'. והשתא דאתית להכי תו לא איצטריכא לאוקמי כבן עזאי אלא אפילו כרבנן נמי אי קשיא ליפלוג בין עומד לכתף לעומד לפוש מגרר ויוצא איצטריכא ליה אלא דקשיא לי אמאי לא אמר אלא מגרר ויוצא איצטריכא ליה ואיכא למימר דהאי פירוקא סליק אליבא דכלהו בין כשת"ל כבן עזאי בין כשת"ל כרבנן. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל אלא מגרר ויוצא איצטריכא ליה וכו'. פירוש ולעולם כרבנן מתוקמא וכשעמד ואיכא נוסחי דלא גרסי אלא דהשתא דוקא לבן עזאי עבדינן האי צריכותא דלדידיה הוה ס"ד שאין דרך הוצאה בכך כדמקי' ואומר דמהלך כעומד דמי אבל לרבנן לא הוי צריכותא ולא נהירא. ולענין שבת נמי לא לחייב פי' דאף לענין גנבה אין לחייב אלא כשהוציא כדרך המוציאין ומשום הכי נקטינן לענין שבת ודוק. עכ"ל הריטב"א ז"ל.

ואין בספרינו כתוב זה הלשון שכתב הרב ז"ל ולענין שבת וכו' גם לא מצאתי נוסחא זו בכל הספרי יד ישנים ודוקני אשר בידי וגם רש"י ז"ל כתב אין דרך הוצאה בכך. ואין כאן חיוב שבת. ע"כ:

ובמאי אי ברברבי וכו'. פי' השתא דאמרת מגרר ויוצא איצטריכא ליה תו לא מצינן לאוקמה ברברבי דאם כן פשיטא ומאי אתא לאשמועינן במאי דתני מגרר ויוצא וזהו שכתב רש"י ובמאי. איצטריך לאשמועינן דדרך הוצאה בכך. ע"כ כנ"ל:

אורחיה הוא פי' בין למהוי הוצאת שבת בין להקנותה מדין משיכה ואז בזוטרא לאו אורחיה הוא פי' וכיון שלא הוציא כדרך המוציאין פטור לשבת ואינו קונה במשיכה שהרי דרכו בהגבהה. הריטב"א ז"ל. ואזיל לשיטתיה ז"ל ומיהו רש"י ז"ל לא פירשה אלא לענין שבת וכדכתי' ועוד כתב הריטב"א ז"ל אלא במיצעי והאי סוגיא פליגי אסוגיין דפ' הספינה דהתם אסיקנא דאפי' אמיצעי אינו קונה במשיכה אלא בהגבהה דכל שאפשר בהגבהה כלל אף ע"פ שדרכו לפעמים במשיכה אינו קונה אלא בהגבהה ואוקימנא במידי דבעי מתנא וזו מן הסוגיות המתחלפות בתלמוד והלכתא כסוגיא דהתם כדכתיבנא התם בס"ד ואם תאמר לסוגיין דהתם הדרא קושיין לדוכתין דאי בשליפי רברבי פשיטא דאורחיה הוא ויש לומר דהתם סביר לן כרב אשי דלקמן בשצירף ידו וכו'. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל אלא במציעי איכא למידק הכא מההיא דגרסינן בפ' המוכר את הספינה [**בבא בתרא פא א**'] **גבי מתני' דתנן בהאשה נקנית ושאין להם אחריות אינן נקנין אלא במשיכה לא שנו אלא בדברים וכו'**. אבל דברים שדרכן להגביה בהגבהה אין במשיכה לא ואקשינן היה מגרר ויוצא ואוקימנא במידי דבעי מתנא דהיינו רברבי והכא היכי מתוקמא במיצעי דהא לא מקני אלא בהגבהה והיכי קני ליה במשיכה ומשום הכי טעו מקצת אינשי ואמרי דהתם הכי קאמר לא שנו אלא בדברים שאין דרכן להגביה כל שעה אבל דברים שדרכן להגביה כל שעה לעולם כגון זוטרי לא ולאו מילתא היא חדא דלישנא דגמרא ליתא הכי ועוד מידי דבעי מתנא רברבי הוא ועוד דאמרינן התם בסמוך בשליפי רברבי אלמא מציעי לא. ועוד דאקשינן נמי התם והא בהמה דקה דבת הגבהה היא ומפרקינן משום דמסרבא אלמא כל שראוי להגבהה לא מקני כלל במשיכה ובלא סוגיא דהתם דייקא כדאמרן וקושין הכי דחינן לה דהך אוקמתא דהכא לאו דסמכא היא דאפשר דמאן דס"ל האי טעמא דהגבהה צורך הוצאה היא לא ס"ל ההיא שמעתתא דהתם א"נ אית ליה ומוקים לה כרבינא דלענין גנבה הוא דמחייב בתשלומין ולאו מקנא ממש וההיא סוגיא דהתם ודאי לא מתוקמא אלא אליבא מאן דמפרש לה הכא אליבא

דר"א בצידי ר"ה ולענין מקנא ממש אבל (לענין גנבה) למאן דמפרש בשלשל ידו למטה משלשה לא דהא לאו במשיכה קני ליה וכ"ש למאן דאמר ברה"ר נמי קנה להתחייב באונסין וכך כתב הרב ר' יוסף הלוי בפירושי בתרא שלו ע"כ. והתוס' ז"ל הקשו דהיכי מצינן למימר התם בפרק הספינה דמיירי בכיס דבר הגבהה דאם כן היכי מחייב לענין שבת והא אין דרך הוצאה בכך ותירצו התוס' התם בפרק הספינה דיש דברים שדרך הוצאה בכך לענין שבת ואפ"ה אינן נקנין אלא בהגבהה שדרכן להגביה והיינו לשיטתו של רש"י דלא שקיל וטרי תלמודא הכא אלא לענין שבת והריטב"א לא פירש כן וכדכתיבנא ועוד תירצו בתוס' כגון שמוציאין דרך מחתרת דדרכו בגרירה ואפ"ה אינו נקנה אלא בהגבהה ולא אוקי לה תלמודא בהכין דאיכא לדחויי כדדחינן ההיא דרברבי דפשיטא דאורחיה הוא והוצאה היא:

ודאפקיה להיכא כו' פי' השתא דאמרת מגרר ויוצא איצטריכא ליה לא אשכחן איסור שבת ואיסור גנבה בהדי הדדי דאילולי כן הוה אוקימנא לה כגון שרה"י היתה גבוהה על רשות הרבים טפי קימעא על ג' טפחים וזה הוציאה מרה"י לרה"ר דבשעה שהורידה מרה"י הרי קנאה בהגבהה דהגבהה קונה בכל מקום והרי הקנייה וההוצאה מרשות לרשות באין כאחד ומיהו השתא דאמרינן מגרר ויוצא איצטריכא ליה משמע דמיירי דההוצאה מרשות לרשות היתה בגרירה ולא בהגבהה כי היכי דלשמעינן רבותא דדרך הוצאה בכך והלכך קשיא דהיכי מצינן לאשכוחי בגרירה דהיינו משיכה איסור שבת ואיסור גנבה בהדי הדדי כנ"ל:

דאפקיה לרה"ר איסור שבת איכא כו'. לכך האריך לומר איסור שבת איכא כו' דהוה ליה למימר בקוצר איסור גנבה ליכא הא אתא לשלול דלא נימא כגון דאפקיה מרה"י לרה"י ורשות הרבים באמצע להכי פריך דאכתי קדים איסור שבת ואילו אנן בעינן שיבאו שניהם יחד והיינו דקאמר איסור שבת איכא איסור גנבה ליכא אי דאפקיה לרה"י אע"ג דשוב הוציאו לר"ה מ"מ הרי קדים איסור גנבה ואיסור גנבה איכא איסור שבת ליכא כנ"ל. ושוב מצאתי בשיטה ישנה שהקשו ותירצו כן וז"ל ואם תאמר ואמאי לא אוקמה כגון דאפק' מרה"י לרה"י ורשות הרבים באמצע ויש לומר משום דכיון דאפקי' עד ר"ה איחייב ליה איסור גנבה לא הוי עד דמטי לרה"י ולא מפטר אלא אם כן שניהם כאחד ע"כ:

איסור גנבה ליכא לשון איסור גנבה לא דייק שפיר דה"ל למימר חיוב גנבה ואפשר דאתא לרמוזי לן דלא תימא דתקנה לו ד' אמות וכמ"ד ד"א קונות ברה"ר להכי קאמר איסור גנבה לומר דבמקום איסור לא תקינו רבנן להביא את האדם לידי איסור שאם תאמר קנה לו ד' אמותיו הרי עבד איסורא עד דלא עביד שום דרך מדרכי הקניה ובהכי לא תקינו

רבנן מידי שאין זו תקנה אלא תקלה ולא תקנו ד"א אלא דוקא במציאה כי היכי דלא ליתי לאנצויי ובגט משום עגונא וכן כתבו בתוס' וכדכתיבנא כנ"ל:
לא צריכא דאפקיה לצידי ר"ה והתם במסכת שבת פ' המצניע מקשינן למאי דאמרינן התם אגד כלי שמיה אגד מכי נפיק ליה פורתא קנייה איסור שבת לא הוי עד דמפיק לכוליה ומתרץ לה בנסכא ובדליכא שנצין. שיטה ישנה:
וכתב (הרמב"ם) [הרמב"ן] ז"ל ומדאוקימנא דאפקיה לרה"ר ובמשיכה קני שמעינן דכל שהוא מונח ברשות מוכר או ברשות הרבים משעה שימשכנו מאותו רשות לסימטא קנה ואין צריך למשוך אותו בסימטא כלל דאי אמרת לא קנה עד שימשוך בסימטא אין איסור שבת ואיסור גנבה באין כאחד שהרי משעה שהוציאו לצידי ר"ה נגמרה מלאכת שבת ואיסור גנבה לא בא לו עד שימשוך אותו במילואו בסימטא וכן משמע מדאמרי' בבתרא עד שימשכנו מרה"ר לסימטא. ע"כ:
רב אשי אמר כגון שצירף ידו למטה משלשה פרש"י ז"ל דקאי אמאי דפריך לעיל איסור גנבה ליכא והשתא משני דאיכא נמי איסור גנבה כדרבא והקשו בתוס' דההיא דרבא מרחיב את היד כאילו הוא מקום ד' דלענין שבת בעינן מקום ד' על ד' וכיון שכן מה ענין הרחבת מקום דשבת לענין קנייה ואין חילוק בין הרוחב לגובה והקשו עוד דאין צריך שום ראיה להביא דקניא ליה ידו דפשיטא דונתן בידה אמר רחמנא ויש לומר דס"ל לרש"י ז"ל דאע"ג דלענין גט כתיב ונתן בידה שמא היינו דוקא כשמגביהו שלשה טפחים מן הארץ וההיא דקלתה שאני משום דהויא הכלי שלה וקניא מדין רשותא אבל כשידה סמוך לארץ הוה אמינא כלבוד דמי ובטיל אגב ארעא וכן פירשו המפרשים ז"ל וכדבעינן למכתב קמן בס"ד. והקשו עוד על רש"י ז"ל דאמאי לא מוקי אפי' כשצירף ידו למעלה מג' כגון שהאסקופה גבוה ג' וצירף ידו סמוך לאסקופה בראשה דהשתא ליכא הגבהה בר"ה. והוה מייתי מדרבא אקניין ואשבת ויש לדייק מאי הוה מייתי לקנין פשיטא ודאי דכיון דהיד גבוה מן הארץ שלשה טפחים דקניא ויש לומר דאי מייתי מדרבא לשבת ממילא מייתי נמי לקנין דאי לאו דחשיבא לענין שבת ע"כ נצטרך לומר דכי גררה בידו אחת ונפלה לתוך חברתה קניא ואיסור שבת לא אתי עד שישפיל ידו בתוך שלשה ונמצא שחייב בתשלומין אבל השתא דאמרינן דידו של אדם חשובה לענין הנחת שבת כמקום ארבעה על ארבעה הילכך פטור על התשלומין דאיסור שבת ואיסור גנבה באין כאחד ומכל מקום לעיקר קושית התוס' יש לתרץ דרב אשי מהדר לאוקמי בדאפקיה ברשות הרבים וכל כמה דידו מונח סמוך לרשות הרבים עדיף ליה להכי לא בעי לאוקמיה אלא בצירף ידו למטה משלשה טפחים וזהו שכתב רש"י ז"ל רב אשי

אמר. מגרר ויוצא דקאמר פטור לעולם בר"ה ודקשיא לך וכו' כנ"ל:
וז"ל הרמב"ן ז"ל והא דאמרינן הכא כגון שצירף ידו למטה מג' וכדרבא ק"ל עלה כיון דפחות מג' כלבוד דמי למאי איצטרכינן לדרבא ועוד כיון דאית לן לרבא אפילו למעלה מג' נמי כדאמרינן בפרק קמא דשבת אמר רבי אבהו כגון ששלשל ידו למטה משלשה ודחה רבא ואמר ידו של אדם חשובה לו כד' על ד' ואפי' למעלה מג' נמי חייב ומה שפירש רש"י ז"ל כי היכי דלענין שבת הוי מקום חשוב הכי נמי לענין מקנה אלמא לאו משום שבת איצטריך אלא משום דקני ליה ידו לא מחוור אטו ידו לא קני ליה הא ודאי פשיטא אי ידו לא קני אלא מאי קני הרי קרא כתיב וכתב לה [ספר כריתות ונתן בידה, ולפיכך הוצרך הרב ז"ל לומר דהוי מקום חשוב כאלו הגביהו למעלה מג', פי' לפירושו דאי לאו דרבא הו"א כי כתב קרא ה"מ במגביה שלשה אבל פחות מג' דלאו הגבהה היא לא קני קמ"ל דרבא דכי היכי דלענין שבת מקום חשוב לענין מקני נמי מקום חשוב הוא, ומיהו אכתי לא מחוור דמ"מ קשיא מאי דאמרן למה לי למטה מג' כיון דהא דרבא דהכא לענין שבת אתמר אפילו למעלה מג' נמי דכד' על ד' דמי ואיכא הנחה ורה"ר הוא, ועוד דבידו לא צריכינן טעמא דרבא דהא אפילו קלתה נגררת על גבי קרקע כיון שתלויה בה קניא כדאיתא בגיטין (ע"ח א') ולא שייך נמי חשיבות לענין קנייה, ואיכא דגריס הכי א"נ כדרבא כלומר א"נ למעלה מג' ואיכא מקום הנחה כדרבא, וזה היה נכון אלא שאין הנוסחא כך בספרינו ובספרי ספרד, ור"ת גורס וכדרבא, ותו לא, ומפרש כגון ששלשל ידו כשהיה מגררו ויוצא למטה מג' בבית וקבלה וכדרבא דאמר בפרק המוציא אגד יד לא שמיה אגד, גם זה אינו נכון, לפי שאין הגירסא כך בספרים ובנוסחי הגאונים ועוד דלמה ליה למינקט בהכי. ולי נראה כגון ששלשל ידו למטה מג' לפתח הבית קאמר, כגון שהיה קרקע הבית גבוה ורה"ר נמוך הרבה ושלשל ידו למטה מן הפתח ג' כי היכי דתהוי עקירה כשנופלת מן הפתח לידו וכדרבא דאמר רבא ידו של אדם חשובה לו כד' ואפילו למעלה מר"ה ג' הוי הנחה, וה"ה דהוי מצי לאוקמי בשאין ר"ה גבוה מידו ג', אלא דרבא ניחא ליה ורויחא ליה, והא דאיכפל רב אשי לתרוצי עקירה דלא דייקי' עלה בשמעתין, משום דסתמא דמלתא רה"ר נמוך הוא מן הפתח ולמאי דמוקמינן לה במוציא לרה"ר ולצידי רה"ר איכא ודאי עקירה אבל במשלשל ידו צריך הוא לפרש ששלשלה למטה מג' דתהוי עקירה כדפרישית דפחות מג' לאו עקירה היא, דהא הנחה נמי חשיבה במעביר, וגבי כוורת נמי חשיבא הנחה בפ"ק דשבת, וה"ר משה הספרדי ז"ל אינו סובר כן אלא כל מגרר הוא מחייב כעוקר גמור, וצ"ע הטעם שפי', ומ"ש רש"י ז"ל בכלל דבריו דהגבהה אינה אלא למעלה מג' אינו כן וכבר כתבתיה במסכת קדושין בס"ד:]

דף לב.

דאיכא לאוקמה באחותו בוגרת ולא קשיין מתניתא אהדדי וקשיא ליה לרש"י ז"ל לפי שיטה זו דאם כן מנא שמעינן לה דעולא סבר כל היכא דאיכא ממון ממונא משלם וכו'.
דילמא עולא לא אתא אלא לתרוצי מתנייתא וחדא מתרי תירוצי נקט וה"ק מההיא דמכות לא תידוק מידי דאיכא לאוקמה באחותו בוגרת וה"ה נמי דמתני' דהכא לא מצינן למידק מידי דאיכא לאוקמה בדלא אתרו ביה אלא דלעולא לא אתא אלא לתרוצי דומיא דמתני' ובהכי סגי ליה וזיל הכא קא מדחא לה א"נ ה"ק עולא אפי' תימא דממתני' בדאתרו ביה אכתי לא תיקשי ולא מידי מתני' דמכות איכא לאוקמה באחותו בוגרת ומיהו איהו לא ס"ל הכין אלא אפילו תימא הוא דקאמר וליה לא ס"ל. ותירץ רש"י ז"ל דה"ק דע"כ ס"ל לעולא דאפי' בדאתרו ביה נמי ממונא משלם וכו' דאי הוה סבירא ליה דדוקא בדלא אתרו ביה לא הוה שביק מלמעבד אוקמתא אמתניתין דמכות שהיא חצונית ד' דמייתי לה להכא כדי לאקשויי וזהו שכתב רש"י ז"ל קסבר עולא. דאוקי מתני' דמכות בבוגרת ולא אוקמתא למתניתין דהכא בשלא התרו בו שמעת מינה אפי' אתרו ביה ממונא משלם ולא לקי. ע"כ. ולשיטת התוס' ז"ל ניחא דכיון דמעיקרא לא הוה קשיא ליה אלא אמתני' אמאי משלם קנס כיון דאיכא מלקות ואפילו בדלא אתרו ביה כדכתיבנא לעיל ומשני עולא דמתניתין אפילו בדאתרו ביה וממונא משלם ולא לקי אלמא דהכי ס"ל לעולא דאין לומר כלל דבא לתרוצי למתני' קאמר לה וליה לא ס"ל אטו עולא פליג עלה דמתני'. ומיהו אכתי קשיא להו לתוספות ז"ל תינח הכא באונס ומפתה הוא דאמרינן הכי דממונא משלם וכו' ואפילו בדאתרו ביה משום דגלי קרא כדאמרינן לעיל נער נערה הנערה אבל בעלמא מנא ליה ותלמודא דסבר עולא ממונא משלם וכו' דילמא בעלמא סבר דמלקא לקי וממונא לא . ויש לומר דאה"נ דעולא לא קאמר אלא דוקא הכא ואפילו הכי בעי תלמודא מנא ליה דאפילו בדאתרו ביה דילמא לא גלי קרא אלא בדלא אתרו ביה והא דקאמר תלמודא אלמא קבר עולא כל היכא דאיכא ממון ומלקות וכו' לאו בכל דוכתא קאמר אלא בכל גוונא קאמר ואפילו אתרו ביה. ולכאורה יש לדייק מלשונו של רש"י ז"ל כן ולא נהירא חדא דאם כן קשיא תלמודא מדידיה אדידיה דהכא בעי מנליה לעולא אלמא דהסברא מבחוץ היינו דהיכא דאתרו ביה מלקא לקי ממונא לא משלם ולקמן בעי עלה דרבי יוחנן מנליה אלמא דהסברא מבחוץ היינו דהיכא דאתרו ביה ממונא משלם מלקא לא לקי ועוד דלשון כל הכא לא דייק שפיר אלא ודאי סבירא ליה לתלמודא דעולא סבירא ליה דבכל דוכתא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מלקא לא לקי והשתא ניחא דלא קשיא תלמודא מדידיה דסברת התלמוד היינו דנימא דהכא דוקא דגלי קרא הוא דאמרינן

דממונא משלם וכו' אבל בעלמא לא ועולא סבירא ליה אפילו בעלמא אמרינן נמי ממונא משלם וכו' ולהכי בעי עלה מנליה דבעלמא אמרינן הכי ורבי יוחנן סבירא ליה דאפי' הכא נמי מלקא לקי וכו' היכא דאתרו ביה ולהכי בעי עלה מנליה דאפילו הכא אמרינן מלקא לקי ולקמן נאריך עוד לפרש שיטה זו בס"ד ומכל מקום הדרא קושיין לדוכתין מנליה לתלמודא דעולא סבירא ליה דאפילו בעלמא ממונא משלם וכו' כמו שהקשו התוספות ז"ל ואין לתרץ מדרמי תלמודא ממתניתין דאלו הן הלוקין ופירשו התוספות לעיל דאמתניתין קשיא ליה אמאי משלם קנס וכדכתבינן לעיל והוצרך עולא לתרץ כאן באחותו נערה וכו' ולא תירץ בקוצר משום דגלי קרא אלמא דעולא אפילו בעלמא נמי ס"ל הכין. דהא פרישנא לעיל דמאן דרמי לא אסיק אדעתיה דנימא ממונא משלם מילקא לא לקי דאטו אתגורי אתגור וכמו שהקשו התוס' ז"ל לקמן אלא ס"ד דמתניתין אית ליה דמשלם קנס אף על גב דלקי ולהכי קשיא ליה דאף על גב דגלי קרא נער נערה מכל מקום הא כתיב להדיא כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו וכו' ומעתה לית לן למידרש הרבויין הכין כיון דקי"ל דאינו לוקה ומשלם מדכתיב כדי רשעתו אלא אית לן למדרש הרבויין כשמעון התימני וכר"ש בן מנסיא וכדכתבינן לעיל ואפילו בלא אתרו ביה ס"ד דמקשן דחייבי מלקיות שוגגין פטורין מן התשלומין ומשני עולא דשפיר מצינן לקיומי מאי דכתיב כדי רשעתו והרבויין ומתניתין אפי' בדאתרו ביה דממונא משלם ולא לקי וכדפרי' לעיל וכיון שכן הקושיא במקומה עומדת דדילמא לא אמרינן ממונא משלם מלקא לא לקי אלא הכא דאית לן הרבויים ובעינן לקיומי הרבויים וקרא דכתב כדי רשעתו אבל בעלמא אה"נ דמלקא לקי ממונא לא משלם ואומר ר"ת אי לאו דבעלמא ס"ל הכין מייתורא דקראי ליכא למשמע הכא הכי דאיכא לאוקמה לקרא בשלא התרו בו ואפילו אי ס"ל כר"ל דאמר לקמן חייבי מלקיות שוגגין פטורין הני מילי בעלמא דלא מייתרי קראי אבל הכא דאיכא קרא איכא לאוקמי בפחות שנוכל והיינו כשלא התרו בו. ואל תטעה לומר דמה שכתב רש"י ז"ל וז"ל קסבר עולא. דאוקי מתני' דמכות וכו' שמעת מינה אפילו אתרו ביה וכו'. היינו כתירוצו של ר"ת ז"ל דעיקר מאי דהוקשה לרש"י ז"ל היינו דאפילו הכא מנא לן דאפילו אתרו ביה קאמר עולא וכדפרי' לעיל ועל תירוצו ז"ל קשיא להו לתוס' ז"ל ומתרץ לה ר"ת ז"ל וכדכתיבנא ואפשר לי לומר דס"ל לרש"י ז"ל דאי ס"ל לעולא הכא אפילו אתרו ביה ממונא משלם מלקא לא לקי מהכא ילפינן לבעלמא דאמרינן הכי ואין לך לומר דמקנסא לא ילפינן דאדרבה הסברא נותנת דבקנסא לוקה ומשלם וכדכתיבנא לעיל וכיון דאמרינן דאפילו בקנסא משלם ואינו לוקה כ"ש בעלמא. ועוד דהכא נמי הא איכא בושת ופגם דהיינו ממונא הילכך ודאי אי הוה אמרינן

נמי דנילף מהכא לבעלמא אלא דבעי תלמודא מנליה לעולא דהכא אפילו בדאתרו ביה ממונא משלם מלקא לא לקי והשתא לפי מאי דאסיקנא דעולא תחת תחת גמרינן ומ"ה יליף מהכא לבעלמא. וכן כתב רש"י ז"ל להדיא לקמן וז"ל מ"ט לא אמר כעולא. דגמר ג"ש וכו' לכל חייבי ממון ומלקות. ע"כ. ולקמן נאריך עוד בזה בס"ד:

והתוספות לא פירשו כן אלא הא דבעי מנליה לעולא קאי אבעלמא וה"ק דבשלמא הכא גלי קרא אבל בעלמא מנא ליה לעולא דממונא משלם וכו'. וקשיא להו לתוספות ז"ל מנליה לתלמודא הא דילמא בעלמא סבר דמלקא לקי וכו' ותירץ ר"ת ז"ל אי לאו דבעלמא ס"ל הכין וכו' וכדכתיבנא ומיהו לעולם הא דבעי תלמודא מנא ליה לעולא קאי אבעלמא וכו' אסיקנא דעולא תחת תחת גמר מצינו למימר דלא קאמר עולא דממונא משלם ולא לקי אלא בהנהו תלת דגלי בהו קרא וכמו שכתבו התוספות ז"ל לקמן דהא לשיטת ר"ת ז"ל לא הכריח דבעלמא ס"ל הכין אלא מדאוקי אפילו בדהתרו בו והשתא דאית לן ג"ש למילף הכא אפילו באתרו ביה מעתה שפיר מצינן למימר דבעלמא ס"ל מלקא לקי. אבל לשיטת רש"י ז"ל ילפינן מהכא לבעלמא וכדכתיבנא ועוד נאריך בזה בס"ד:

והתוספות ז"ל דחו שיטת ר"ת ז"ל דאין זה דיוק דאיכא למימר דעולא ס"ל כר"ל דאין לחלק כלל בין התרו בו ללא התרו בו ואי מרבינן לקנס מקרא בלא התרו בו הוא הדין התרו ואין לך לומר דנוקי קרא בפחות שנוכל דהיינו בלא התרו בו דאין חילוק לדידיה בין התרו בו ללא התרו בו כלל ופי' ר"י דע"כ ס"ל בעלמא ממונא משלם וכו' מדרבינן לעיל מחד חייבי לאוין ומחד חייבי כריתות דאי בעלמא מלקא לקי דילמא חד לחייבי עשה וחד לחייבי לאוין אבל חייבי כריתות מנ"ל דכיון דבעלמא מלקא לקי ולא משלם אצטריך קרא לחייבי לאוין:

וז"ל הריטב"א ז"ל אלמא קסבר עולא וכו'. ואם תאמר ודילמא בעלמא לוקה ואינו משלם ושאני הכא שבפי' רבתה תורה תשלומין מדכתיב נערה הנערה וכ"ת דאי משום הא דלוקמיה לקרא בדלא אתרו ביה וכדפירש רש"י ז"ל הא ליכא למימר דדילמא עולא ס"ל הכין דכל היכא דאתרו ביה פטור כי לא אתרו ביה נמי פטור וכסברא דר"ל דלקמן והיינו דלא שני כאן שהתרו בו כאן שלא התרו בו כדשני רבי יוחנן בסמוך ותירצו בתוס' ז"ל דאם איתא דס"ל לעולא דהכא חידוש הוא שחדשה תורה בקנס דאף על גב דלקי ממונא משלם ולא לקי אם כן נוקים יתורא דקראי בחייבי עשה וחייבי לאוין דכי אמרינן לעיל דתרווייהו בחד קרא סגי להו היינו היכא דלא הוו משונים מעלמא אבל השתא דסבירא לן דאית בהו שנוי בעלמא לעולם אימא לך דלא שני קרא אלא בחייבי לאוין אבל לא בחייבי כריתות והתם לוקה ואינו משלם ועוד דהא בתו נמי ישלם קנס ולא יהרג דהא

גלי קרא גבי קנס הבת שיהא חייב בו ולא נימא קלב"מ לפוטרו מקנס ומה לי חייבי כריתות ומלקיות או חייבי מיתות ב"ד. ע"כ:

מה שכתב הרב ז"ל בשם רש"י ז"ל, אפילו לר"ע דס"ל אין קדושין תופסין בחייבי לאוין ומיהו התוס' ז"ל לא כתבו כן שכך סיימו בדבריהם ז"ל אבל חייבי כריתות לא משום דבעינן אשה דיש בה הויה וכדרבנן דאמרי קדושין תופסין בחייבי לאוין. וכתבו הקונטריסין על זה ז"ל וקשה למה צריכין התוספות לומר דדוקא אליבא דרבנן אפילו אליבא דר"ע תמצא שיהיו חייבי כריתות מבחוץ דנימא חד לעשה וחד לנדה ונשארו חייבי לאוין וכריתות אליבא דר"ע מבחוץ וכ"ת דעשה ונדה שקולים א"ה אפילו אליבא דרבנן אין ראיית התו' ראיה דנילף חייבי לאוין מבינייהו מעשה ונדה דכי פרכת מה ללאוין שאין ראויה לקיימה חייבי עשה יוכיחו מה לחייבי עשה שאין בהם לאו נדה תוכיח שיש בה לאו מה לנדה דתפסי קדושין לאוין נמי תפסי קדושין ואם כן יהיה חד לנדה ועשה וחייבי לאוין מבינייהו וחד לכריתות ונראה דלפי' אחרון שאמרנו לעיל דנדה בכלל ולו תהיה לאשה ואינה צריכה ריבוי שהרי היא כמו כשרה דעלמא אתי שפיר דלא תוכל ללמוד לאוין מבינייהו דנדה אינה צריכה ריבוי א"כ אצטריך חד לעשה וחד ללאוין אליבא דרבנן ונשארו חייבי כריתות מבחוץ וראיית התוס' ראיה טובה. ע"כ:

ועוד הקשו בקונטריסין על פי' ר"י ז"ל דנימא דעולא סבר כשמעון התימני דולו תהיה לאשה שיש בה הויה משמע ועשה ונדה הם בכלל ואצטריך חד ללאוין אליבא דר"ע וכדכתבינא לעיל ומשמע ליה לתנא דמתני' תהיה לשון קיום כר"ש בן מנסיא וכדכתבינן לעיל מדאצטריך למתני הכא על הממזרת וכו' דאי משמע ליה תהיה לשון הויה כשמעון התימני לא הוה צריך למיתני ממזרת כי היכי דלא תני שאר כשרות ואין לך לומר להכי תני ממזרת משום דאית בה מלקות והוה אמינא דמלקות פטר ליה מממונא קמ"ל דלא דהא ודאי ליתא דאם כן כי היכי דתני בסיפא אף על פי שהן בהכרת כו' הוה ליה למיתני ברישא נמי אף על פי שלוקין עליהם כו' אלא ודאי משמע דחידושיה דרישא היינו דאף על גב דכתיב ולו תהיה לאשה דמשמע דבעינן אשה הראויה לקיימה וממזרת אינה ראויה לקיימה קמ"ל דאפילו הכי יש להם קנס מריבויא דקרא וכדכתיבנא לעיל והיינו דלא כשמעון התימני ועולא עלה דמתני' קאי הילכך ע"כ ליתליה כשמעון התימני אפילו כפשטיה דקרא דולו תהיה לאשה כנ"ל ודע אף על גב דמסקנות התוס' כפי' ר"י לא תיקשי דלמה להו לתוס' לדחוקי בשינויא דחיקא אהא דלא פריך תלמודא אריש דמתני' בריש שמעתין ע"כ לא מצי לאקשויי אלא אכריתות לפי' ר"י ז"ל דבמאי דכתיבנא ניחא דהמקשן לא הוה אסיק אדעתיה דהיכא דאיכא מלקות וממון דממונא משלם ולא לקי

אלא הוה משמע ליה דלקי ומשלם ולהכי הוה קשיא ליה אפילו אריבויי דנערה הנערה דהא כתיב כדי רשעתו וכדכתיבנא עד הבא על אחותו וכבר כתבתי זה פעם אחרת:
כתוב בקונטריסין וז"ל בתוס' שאנן הקשו על עיקר קושית התוס' דמאי קשיא לן דשפיר יש להוכיח דאית ליה לעולא בעלמא ממונא משלם כו'. מדתירץ על קושית הספר דקאמר אחותו בוגרת נמי האיכא בושת ופגם דמיירי בשוטה ואי הוה ס"ל בעלמא לוקה ואינו משלם הוה ליה למימר אה"נ אף על גב דאיכא בושת ופגם אנא סבירא לי לוקה ואינו משלם. ותירץ שם דהספר מתרץ הכי ולא עולא וראיה מדקאמר השתא דאתית להכי. ע"כ:
וז"ל גליון התוס' ועוד לקמן אמר עולא תחת תחת גמר משמע דצריך למילף בקנס דמשלם ואינו לוקה ואמאי צריך והא שמעינן מהנך רבויי. ועוד דבעי מנליה לעולא הא אמאי לא נגמר מהכא דרבי קרא וכ"ת מקנסא לא ילפינן מכל מקום אמאי אצטריך למילף תחת תחת משמע דאי אפשר ללמוד בענין אחר אמאי לא יליף מקנס וחובל בחברו ועדים זוממין וכן קשה אפר"ת דפי' דדייק דבעלמא ממונא משלם כו' מדמשני בשוטה כי פריך והא איכא בושת ופגם ולא משני דלא משלם בושת ופגם כיון דלקי כו'. ועוד קשה לפי' זה דנראה דאין זה מדברי עולא אלא תלמודא הוא דמסיק הכי. ועוד כיון דאבושת ופגם קאי מאי קאמר בסמוך מה לחובל בחברו שכן חייב בחמשה דברים אטו בושת ופגם לאו חובל הוא וכמה ענייני חבלות שאין חייב בהן כל חמשה דברים כדאמר בהחובל ומיהו ריב"ם כתב דהכי פריך מה ללאו דחובל שכן לפעמים יש בו כל חמשה דברים תאמר בלאו ערות אחותך לא תגלה דלעולם אין בה כל ה' דברים ופ"ה. ע"כ:
עוד כתוב בגליון תוס' השתא אתי שפיר דקאמר מנלן דהא ע"כ מדמוקי חד לחייבי כריתות נפקא ליה מעלמא דממונא משלם ולא לקי ולפי המסקנא דגמר תחת תחת אצטריך חד קרא לחייבי עשה דאי לאו ההוא קרא הוה דרשינן תחת לדרשא אחרינא ואידך לחייבי כריתות. ע"כ:
עוד כתוב בגליון תוספות וריש לקיש נמי לא אוקמה כרבנן משום דחייבי כריתות דאי בעלמא מלקא לקי דילמא חד לחייבי עשה וחד לחייבי לאוין אף על גב דבעלמא לוקה ואינו משלם אבל בחייבי כריתות ע"כ. ודע שהגליונות של תוס' הם מלשון ה"ר אליעזר מטוך מחבר התוס' ולכן אתה המעיין הפוך בהם והפוך בהם ותמצאם בטוב טעם ודעת.
וכבר כתבתי שיטת רש"י שהוא הפך משיטת התוס'. ועוד אכתוב בזה בס"ד:
מה לחובל בחברו שכן חייב בחמשה דברים הא כתיבנא בסמוך בגליון תוספות דריב"ם ז"ל דה"ק מה לחובל בחברו פי' מה ללאו דחובל שכן לפעמים יש בו כל חמשה דברים

כו'. ובגליון מפרש"י ישן מצאתי וז"ל כל חובלין חייבין רפואה משא"כ בבועל בתולה שהרי אינה צריכה רפואה והיינו דקא פריך מה לחובל כו' אבל ממה שיש בחובל כגון שבת שאינו בבועל בתולה לא הוה מצי למפרך שיש גם בהרבה חובלים שאינן חייבין שבת ואפילו הכי ממונא משלמי ולא לקי. ע"כ:

וכתוב בקונטריסין וז"ל מה לחובל בחברו שכן חייב בחמשה דברים פי' תאמר בעלמא דאינו חייב בחמשה דברים לכך ילקה ולא ישלם. הקשה מהר"ז לפי מאי דקס"ד השתא דממונא לחומרא א"כ ע"כ בעלמא נמי משלם דאם לא כן איתגורי איתגור ומאי קאמר שכן חייב בחמשה דברים אבל בעלמא לא. ותירץ דה"פ מה לחובל דין הוא שישלם כי גבי חובל הוי ממון חומרא מחמת שמשלם חמשה דברים אבל בעלמא דלא משלם חמשה דברים הוי ממון קולא ע"כ. ורש"י ז"ל לא פירש כן והדין עמו דלפי' מהר"ז מאי קאמר תו ואי ממונא קולא הוא כו' ואין להקשות דנאמר כן ולא יאמר תו ואי ממונא לקולא הוא כו' דיש לומר דעדיפא טובא קנסא דהויא דבר קצוב מכל חמשה דברים דאפשר דכל החמשה דברים לא ישוו אפילו חמשה כסף לכך אין לומר מה לחובל בחברו דין הוא שישלם משום דחמירא ממלקות דמשלם טובא דהיינו חמשה דברים. ומיהו על צד חומרא שפיר מצינן למימר מה לחובל בחברו דין הוא לידון בממון שהוא חמור ממלקות שכן יש בו חומר אחר שחייב בחמשה דברים וכמו שפרש"י ז"ל. ומעתה הדרא קושית מהר"ז לדוכתיה. וראיתי בשיטה ישנה וז"ל מה לחובל בחברו שכן חייב בחמשה דברים קס"ד דממונא חומרא. ואם תאמר אם כן היכי הוה ס"ד דלקי ועבדינן ביה דבר הקל והא במסכת סנהדרין פרק אלו נשרפין אמרינן בחמותו הנעשית אשת איש דנדון בחמורה יש לומר הכא תרווייהו ראוין לעשות בו כאחד ממון ומלקות ותורה פטרתו מחדא מינייהו דכתיב כדי רשעתו רשעה אחת אתה מחייבו כו' ולא ידעינן הי מינייהו אפיק ואית לן לאפוקי חמורתו כיון דלהקל עליו באתה תורה והתם אי אפשר למעבד ביה תרי קטלי הילכך נדון בחמורה דלאו אתגורי אתגור ע"כ. וכן תירץ תלמיד הרשב"א דשאני הכא דשני ענינים ראוין לעשות בו כאחד ממון ומלקות והתורה פטרתו מאחד מהן דכתיב כדי רשעתו וכיון שכן אפשר לומר דלהקל עליו באתה תורה ונדון בקלה אבל התם שתי רשעיות הוא חייב מדין תורה אלא דלא אפשר והילכך נדון בחמורה דלא אתגורי אתגור ע"כ. והתוס' לא חלקו כן שהקשו לקמן גבי הא דאמרינן ואי ממונא לקולא. ואם תאמר אתגורי אתגור שנדון בקלה דהכי פריך בפרק הנשרפין גבי מי שנתחייב שתי מיתות. ותירצו דשאני הכא דחס רחמנא אממונא של נחבל. ומעתה לשיטת התוס' ז"ל איכא לאקשויי דכי אמרינן ממונא לחומרא הכי מצינן למימר שנדון בקלה דהיינו מלקות וכמו

שהקשו המפרשים ז"ל וכדכתבינן. ודע שהריטב"א פי'יפה קושית התוס' וז"ל ואי ממונא לקולא הוא שכן הותר כו' איכא למידק האיך דממונא לקולא אם כן אתגורי איתגור דהא אילו הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה היה לוקה ועכשיו שהוסיף על חטאתו פשע להכותו הכאה גדולה משלם ואינו לוקה דהכין אמרינן גבי מי שנתחייב שתי מיתות ב"ד נדון בחמורה דאי לא אתגורי אתגור דהתם הוא באיסור [חמור שיש בו מיתה אבל באיסור] שאין בו אלא מלקות וממון לעולם אימא לך דהכי עדיף שישלם ולא ילקה כדי שלא יפסיד הניזק והיינו דאמרינן דאי ממונא לקולא הוא היינו לפי שהוא איסור קל שהותר מכללו בב"ד מה שאין כן בממזרת שלא הותר מכללו בב"ד ע"כ. הא קמן דדוקא אי אמרי' ממונא לקולא הוא דקשיא לן אתגורי אתגור משום דמתחלה מתחייב בחמורה דהיינו כשהכהו הכאה שאין בה שוה פטורה וכיון שכן היכי נימא בו שכשהוסיף על חטאתו פשע יקלו עליו אבל אי ממונא לחומרא הרי המלקות קדים ויש לנו לומר דכיון דכבר חל עליו המלקות אף על פי שהוא קל לא יחול עליו עוד חיוב הממון אף על פי שהוא חמור ואפילו שיחולו שניהם כאחד יבא למימר דעונשא דמלקות עדיף ליה אף על פי שהוא קל לא קשיא לן אמאי נדון בקלה אלא הכי קשיא לן אתגורי אתגור והא דאקשינן התם בפרק הנשרפין אתגורי אתגור היינו משום דעבר שתי עבירות וכמו שפרש"י ז"ל התם אבל הכא אין כאן אלא עבירה אחת שבא על הממזרת וק"ל כנ"ל. וראיתי מי שהקשה דתפשוט ע"כ דממונא לקולא מדאצטריך קרא לרבות חובל ועדים זוממין לתשלומין דאי ממונא חומרא הוא מה אצטריך לרבות תיפוק ליה בלא זה דאל"כ אתגורי אתגור והניח הדבר בצ"ע ובמאי דכתיבנא ניחא:

ואי ממונא לקולא הוא שכן הותר מכללו. לכאורה משמע דה"פ ואי ממונא לקולא הוא ומעתה שפיר ילפינן מחובל בחברו ופירכת ה' דברים אינה פירכא דאינה גורמת קולא אלא חומרא אכתי יש צד קל למפרך דמה לחובל בחברו פי' הלאו שבו דהיינו לא יוסיף הותר מכללו בב"ד וכן דין הוא שידחה מפני הממון תאמר בממזרת ועריות דלא הותר מכללן הילכך לא ידחה מפני הממון. וקשיא טובא דבעריות נמי מצינו דהותר מכללן כגון אשת אחיו במקום מצוה. ולזה תירץ הרשב"א דה"ק ואי ממונא לקולא הוא שכן הותר מכללו בב"ד כלומר ותינח אשת אחיו דילפת מינה דאף היא הותרה מכללא במקום מצוה אבל אינך כלהו לא אתו מיניה. ע"כ:

וכן כתוב בשיטה ישנה וז"ל שכן הותר מכללו בב"ד ונהי דאשת אחיו מצית למילף מינה דהותר נמי מכללה ליבום אבל אינך לא מצית למילף מינה ע"כ. ומיהו ממזרת נמי הותר מכללה לגבי גרים ולגבי ממזר ולגבי עבד ואחות אשתו נמי כשמתה אשתו

אלא דיש לתרץ דלא קשיא ליה להרב ז"ל אלא מאשת אחיו משום דאנן הכי פרכינן שכן הותר מכללו דמצוה נמי איכא שילקו אותו ב"ד לכך קשיא ליה לרב ז"ל דבאשת אחיו נמי איכא מצוה ומיהו עיקר הפירכא היינו מהותר מכללו כדאמרינן בעלמא גבי חלב דצד מצוה לא מעלה ולא מוריד. ועוד דאי ילפינן אשת אחיו מהא מעתה שפיר איכא למילף לכולהו שאר כריתות דכיון דילפינן בחדא מינייהו דאין חילוק בין אתרו ביה בין לא אתרו ביה הילכך כל מאי דאיתרבו מנערה נערה הכי נמי הוא דלא משוינן חילוקא בינייהו כלל והיינו לשיטת רש"י דכתיבנא לעיל ואפילו לשיטת ר"י ז"ל דנשארו חייבי כריתות מבחוץ וכדכתיבנא אי עיילינן חד מחייבי כריתות ברבויין מהנהו דלא תפסי בהו קדושין תו לא מפקינן חד מינייהו לברא תדע דכתבו התוס' ז"ל בריש פרקין בדבור המתחיל חד לאתויי חייבי לאוין דמחד רבויא מרבינן כל שאינה ראויה לקיימה בין חייבי עשה בין חייבי לאוין וכיון שכן הדרא קושיין לדוכתין ונ"ל דה"פ ואי ממונא לקולא הוא ואדרבא בהך פירכא דחמשה דברים יש לדון ק"ו ונילף מחובל בחברו ומה חובל בחברו שחמור להתחייב בחמשה דברים נדון בקלה שבשני חיובים שבו ק"ו לשאר חייבי ממון הקלים שידונו בחיוב הקל איכא למפרך מה לחובל בחברו שכן הותר מכללו בב"ד דניתן רשות בב"ד להלקותו ואינן פורעין חמשה דברים ומ"ה דין הוא שנדון בקלה שבשני חיובים תאמר בשאר חייבי ממון כגון קנס דאונס ומפתה שלא הותרו לב"ד דאפילו ב"ד שיאנסו או יפתו חייבין בקנס הילכך אף אנו נאמר שנדון בחמורה שבשני חיובין כנ"ל. והשתא הק"ו והפירכא הוא מממון לממון ונדחה שפיר וכן פרש"י ז"ל דוק ותשכח והוא ברור ונכון:

שכן הותר מכללו בב"ד איכא למידק וכי משום דהותר מכללו בב"ד ליסר הרשעים הוי איסור קל החובל בחברו שלא כדין מה ענין זה אצל זה. ויש לומר דהיינו קולא דידיה שלא חשו שמא יוסיף על ההכאות שיש בו משום לא יוסיף פן יוסיף כדאיתא במסכת מכות והנכון דאורחא דתלמודא הוא בהכי למפרך כי הא והא איסור חלב שהותר מכללו אצל חיה היינו לפי שאינו חלב ואפילו הכי פרכינן מיניה בעלמא ולא עוד אלא דכל כה"ג פרכינן כל דהו וכדאמרינן פרק ד' מיתות [סנהדרין נ א'] סקילה חמורה שכן ניתנה למגדף ועובד ע"ג ומאי חומרא שכן פשט ידו בעיקר ופרכינן אדרבא שרפה חמורה מסקילה שכן ניתנה לבת כהן ומאי חומרא שכן מחללת את אביה וכדפרישנא התם בס"ד. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

אלא גמר מעדים זוממין נ"ל דלעולם לא גמרינן מעדים זוממין אלא במה מצינו ולא מק"ו ואפילו בחמשה דברים אמרינן ואי ממונא לקולא הוא לא עבדינן ק"ו כדאמרינן

לעיל גבי חובל דאי דיינת ליה בקל וחומר תו ליכא למפרך שכן לא עשו מעשה דהיינו פירכא מסברא ואינה כתובה בתורה וכל פירכא שאינה כתובה בתורה מכניסין אותו בתוך הק"ו וכמו שכתבו התוס' בפרק קמא דקדושין ובפרק כיצד הרגל ובפרק כיסוי הדם. ואם תאמר ונעביד ק"ו ולא יהיה פירכא דנשים הפירכא בתוך הקל וחומר שתי תשובות בדבר חדא דבשלמא חמשה דברים חשיבא חומרא לבנות ממנה קל וחומר אבל הא דאין צריכין התראה לא חשיבא חומרא כולי האי לבנות ממנה ק"ו ולהשים בתוכו צד קל דלא עשו מעשה דאדרבה איכא למימר היא הנותנת דכיון דאין צריכין התראה ובלא התראה לוקין אלמא דלעולם מהדרינן אמלקות ואפ"ה אמרינן דמשלמין ממון ואינן לוקין אם כן כל שכן היכא דאין לוקין בלא התראה דאיכא למימר ממונא משלם ומלקא לא לקי ולקמן נכתוב עוד בזה בס"ד ועוד שהרי הקשו בשיטה ישנה וז"ל אלא מעדים זוממים. ואם תאמר והא לא ילפינן מקנסא מידי. ויש לומר הא גלויי מילתא בעלמא הוא הי משתי רשעיות מיחייב כיון דתרווייהו שייכי ביה אלא דתורה פטרתו מחדא ולא ידעינן מאי היא וכיון דגלי לך בעדים זוממים דממונא משלם ולא לקי איגלי לן דממלקות פטרתו ע"כ:

ומעתה ע"כ לא ילפינן מעדים זוממין מק"ו אלא במה מצינו בדרך גלויי מילתא בעלמא ואפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל אלא מגמר מעדים זוממין. במה מצינו. וכתב ז"ל נמי ואי ממונא קולא הוא. אשכחן בהן צד הקל ודין הוא שידונו בקלה. ולא האריך הרב ז"ל לעשות ק"ו כדלעיל גבי חובל מטעמא דכתיבנא. עוד כתב הרב ז"ל שכן לא עשו מעשה. אלא אדיבורא בעלמא מיענשי. ע"כ. והיינו פירכא מסברא ומכניסין אותה בתוך הק"ו וכדכתיבנא. ומיהו הר"ש בן אדרת ז"ל פי' שכן לא עשו מעשה במה שהן מתחייבין עליו כדאמרינן הרגו אין נהרגין תאמר באלו שכן עשו מעשה במה שהן מתחייבין עליו. והא ודאי חשיבא פירכא הכתובה בתורה ואין מכניסין אותה בתוך הק"ו אבל פרש"י ז"ל הוא הנכון וכן פירשו בתוס' ז"ל וכדבעינן למכתב קמן בס"ד כנ"ל. ומכל מקום ההיא דאין צריכין התראה לרבא דלקמן גבי הא דר' אלעזר הויא ליה פירכא מסברא ואינה כתובה בתורה דמסברא הוא דאמרינן דלא בעיא התראה כדלקמן. וכתב הרא"ה ז"ל הא דקא חשבינן כי לא צריכי התראה חומרא וכי לא עשו מעשה קולא משום דהתראה דאנן הוא דלא מצרכינן להו היינו חומרא דמחמירין גבייהו בהא אבל לא עשו מעשה דהכי הוא דאין עושין מעשה היינו קולא כלומר ראוי להקל עליהם שהרי לא עשו מעשה. ע"כ:

מה עדים זוממים דאיכא מלקות וממון. כתב רש"י ז"ל דאיכא ממון דמאשר זמם ולא רצה לפרש דהיינו מדכתיב יד ביד כדאמרינן לקמן דאי מהתם לא ילפינן מיניה וכדאמרינן

לקמן בפירוש רבתה תורה עדים זוממין לתשלומין פי' ולא ילפינן מינייהו וכדבעינן לפרושי קמן בס"ד לדעת רש"י ז"ל הילכך הכא דאמרינן דבעינן לאגמורי מינייהו לא אסיק אדעתין ילפותא אחריתי דאית בה ממון אלא מכאשר זמם ולקמן נפרש עוד בס"ד: וכתב עוד רש"י ז"ל מלקות דלא תענה וכתוב בקונטריסין ותימא דלא תענה הוי לאו שאין בו מעשה ועוד שהספר לקמן לא נקט לא תענה דקאמר בטלת והיה אם בין הכות הרשע ושמא כר' מאיר ס"ל דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו ע"כ. ואיברא דבריש פרק קמא דמכות פריך תלמודא ותיפוק ליה מלא תענה ומשני משום דהוי לאו שאין בו מעשה וכו'. ומיהו התוס' ז"ל התם עלה דמתני' דתנן מעידין אנו באיש פלוני שחייב לחברו מאתים זוז בדיבור המתחיל ורבנן האי לא תענה מאי עביד ליה כתבו וז"ל הא דקאמר לעיל גבי לא תענה משום דהוי לאו שאין בו מעשה היינו אי לאו קרא דוהצדיקו אבל בתר דגלי לן קרא דוהצדיקו דשייך בו מלקות יש לו לומר דלקי מלא תענה וכו' ע"כ. והא דלא נקט רש"י ז"ל והיה אם בין הכות וגו' ואפשר משום דאיכא למימר דלא מיירי האי קרא אלא בבן גרושה וחלוצה דלא אפשר למענשינהו מכאשר זמם וכדאמרינן לקמן גבי הא דרבי אלעזר להכי נקט לא תענה דלבתר דכתיב והצדיקו וגו' והיה אם בין הכות וגו' לקי משום לא תענה אף ע"ג דאפשר למענשינהו מכאשר זמם. ובשיטה ישנה כתבו לקמן דלא תענה הויא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו והתוס' ז"ל שם בפ"ק דמכות כתבו דכיון דגלי בדקאמר רחמנא והיה אם בין הכות הרשע מכלל דלקי משום לא תענה דלא ענש אלא אם כן הזהיר ע"ש:

שכן אין צריכין התראה מצינו למימר דהא דאין צריכין התראה לא תליא בקולא וחומרא אלא ה"ק דכיון דלקי בלא התראה א"כ בקל הוא נדחה מפני הממון אבל מלקות שבא על ידי התראה אינו נדחה כלל. ומעתה קשיא מאי קאמר תלמודא ואי ממונא לקולא וכו' הא לעולם מצינן למיפרך הך פירכא וקרוב לזה קאמר ר' אלעזר לקמן עדים זוממין ממונא משלמים וכו' משום דלאו בני התראה וכו'. ונראה דלכך כתב רש"י ז"ל שכן אין צריכין התראה. ונענשין במיתה או במלקות או בממון ודין שידונו בחמורה כי איכא תרתי. ע"כ. פי' דאי הוה המלקות לבד בלא התראה אה"נ דאי הוה מצינן למימר הכי מיהו אמיתה ואממון נמי אין צריכין התראה הילכך משום חומרא הוא והויא לה פירכא דחומרא ודוק כנ"ל:

לא עשו מעשה. פרש"י ז"ל אלא אדיבורא בעלמא מענשי וכן פירשו התוס' ז"ל לקמן גבי צד חמור. והקשו ז"ל דהא איכא מ"ד עקימת שפתים הוה מעשה. ותירצו דהא אמרינן בפרק ד' מיתות בסנהדרין שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראיה פירוש דעיקר חיובא

בא על ידי הראיה שמעידין שראו וראיה לית בה מעשה. ובשיטה ישנה תירצו דאף על גב דעקימת שפתים הוה מעשה מעשה זוטא הוא ולא חשיב לגביה הנך. וז"ל הרשב"א ז"ל ואע"ג דעקימת שפתיו הוי מעשה מכל מקום מעשה זוטא הוא ולא עשו מעשה רבה אי נמי יש לו לפרש שכן לא עשו מעשה במה שהן מתחייבים עליו כדאמרינן הרגו אינן נהרגין תאמר באלו שכן עשו מעשה במה שהן מתחייבין עליו. ופרש"י עיקר דלפירוש הרשב"א ז"ל קשיא מאי דקשיא ליה להרא"ה ז"ל לעיל דמאי שנא משבת שכן לא עשו מעשה קולא טפי מאין צריכין התראה עיין בלשון הרא"ה ז"ל דכתיבנא לעיל. ועוד דלא חשיבא הך פירכא דהכי נמי אמרינן הרגו אין נהרגין כן נראה לי:

שכן יש בהן צד חמור לא אתברר גבן פי' צד חמור דאי פרכינן צד חמור אפריכו להו כל מה הצד דבכל התורה וראיתי מי שרוצה לפרש שכן יש בהן צד חמור מה שאין כן בכל התורה כלומר חומרא יתירה יש בהן שלא מצינו חייב בחמשה דברים אלא חובל בחברו ולא מצינו מלקות בלא התראה וכן הוה מפרש בכל מקום בענין הזה וזו השמועה תשובתו דבר קל דפרכינן איתיה בכמה איסורין שהותר מכללן ויש שאין עושין מעשה ומשלמין ממון ויש נמי שלוקין כגון נשבע וממר ומקלל את חברו בשם ובצד חמור גופיה קשיא ההיא דאמרינן בפסחים בפרק כיצד צולין [פסחים עז א'] בענין תמיד ופסח שכן יש בהם צד חמור תמיד שכן כליל ותדיר ופסח שכן ענוש כרת והכי מצינו בתורה כמה עבירות שחייב אדם עלייהו כרת ואי משום דעשה הוא הרי מילה אלא דיש לומר דמקרבנות קא פריך בלחוד והכי קאמר אין בכל הקרבנות תדיר וכליל כתמיד ולא שחייב כרת בבטולו כפסח ויש מפרשים שמצינו בחובל בחברו ובעדים זוממין חומר שלא מצינו בשאר מחוייבי ממון ומלקות ואין למדין מהם שאר מחוייבי ממון ומלקות שאין בהם שום חומר שאינו בשני אלו אבל בעלמא דלא פרכינן צד חמור מפני שמצינו אף בבא מן הדין חומרא שאין כן בדנין וכיון דלא דמו חומרייהו דנדונין להדדי אתי במה הצד. ובפ' ד' מיתות בגמרא דמייתי מקלל אביו מדין חדש במה הצד ופרכינן מה להצד השוה שבהן שכן משונין. וכתב רש"י ז"ל שאינו צד חמור דאי צד חמור פריך לאו פירכא היא דאביו נמי אית ליה צד חמור שהוקש כבודו לכבוד המקום נראה שהוא מפרש בלשון זה האחרון שכתבנו ועדיין הדבר קשה בפרק כיצד צולין דפריך צד חמור בפסח ותמיד לשאר קרבנות צבור דהתם והרי עומר ושתי הלחם הבאים מן הדין יש בהן צד חמור שכן מתירין חדש מה שאין כן בתמיד ופסח ושאר קרבנות צבור נמי מכפרין מה שאין כן בפסח ואיכא למימר כי פריך צד חמור לשאר קרבנות צבור אבל עומר ושתי הלחם לא אתו משום פירכא דפריך עלה בסמוך ופסח כיון דאיכא הרצאת דמים מכפר

הוא וצ"ע ובדיקה. הרמב"ן ז"ל:
וז"ל הרא"ה תלמידו ומדברי רבינו שלמה ז"ל במסכת סנהדרין נראה שהוא סובר דכי פרכינן צד חמור הני מילי בשאין חומרא בלמד שאינה במלמדין ויש חומרא במלמדין שאינה בלמד אבל כל מקום שיש חומרא בנדון שאינה במלמדין לא פרכינן צד חמור והכא ליכא חומרא בלמד שאינה בשני המלמדין אף על פי שיש בו חומרא שאינה באחד מהם שהרי עשו מעשה ולא הותרו מכללן מה שאין כן במלמדין שהרי חובל הותר מכללו ועדים זוממין לא עשו מעשה מכל מקום אין בו חומרא שאין בין שנים שהרי חובל עשה מעשה ועדים זוממין לא הותרו מכללן ויש חומרא באלו שאינה בלמד אף על גב דאיכא הכא בהאי למד כרת כרת מעלמא אתי ליה ואינו חומר שבעצמן מה שאין כן בחומרין אלו שבחובל ועדים זוממין וכן לענין צד הקל אין קולא בלמד שאינה במלמדין בשניהם אף על פי שיש באחד מהם דהא בלמד איכא קולא שהן צריכין התראה ושאין חייבין אלא בד' דברים מה שאין כן במלמדין אלו שחובל חייב בד' דברים ועדים זוממין שאינם צריכים התראה אלא שאין בין שניהם שכן חובל צריך התראה ועדים זוממין בחמשה דברים כגון שהיו מעידים פלוני חבל בחברו ונמצאו זוממין ויש קולא באלו שאינה בלמד שכן הותר מכללו ועדים זוממין שכן לא עשו מעשה. מיהו קשיא עליה ההוא דאמרינן בפסחים דפרכינן צד חמור בפסח ותמיד פסח שכן כרת תמיד שכן תדיר וכליל והא ודאי איכא חומרא בשאר קרבנות שאינם באלו שהרי שאר קרבנות מכפרין מה שאין כן בפסח שאינו מכפר ואיכא עומר ושתי הלחם שכן מתירין בחדש מה שאין כן באלו ואפשר לומר פסח דאיכא הרצאת דמים ודאי מכפר הוא אי נמי האי לא איכפת לן דאיתא באידך דודאי תמיד מכפר הוא עומר ושתי הלחם נמי הא אמרינן עלה התם פירכא אחריתי דבלאו הכי נמי לא אתו מינייהו ולשון דחוק הוא ותו קשיא לן עליה דודאי הכא נמי איכא בלמד קולא שאינה במלמדין דהא אי בעי מודה ומפטר כדקי"ל דמודה בקנס פטור ולי בזה פי' נכון כתבתיו במסכת מכות בס"ד. ע"כ:
וז"ל שיטה ישנה שכן יש בהן צד חמור ואם תאמר אם כן בטלת כל מה הצד דלעולם איכא למיפרך צד חמור וי"ל הכא כיון דהני תרי רשעיות חזו ליה יש לומר בהו משום צד חמור דאית בהו בררה תורה רשעיה חמורה אבל בעלמא בררה הקלה אבל דין אחר מעיקרו או איסור אחר מעיקרו לא תלינן בצד חמור אלא דרשינן צד שוה ובפ"ק דמכות דרשינן ליה ומצד חמור דבעינן למגמר מלקות בלאו שאין בו מעשה מעדים זוממין ומוציא שם רע ופרכינן מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד חמור וצ"ע. ואיכא דאמרי צד חמור (לא) שאינו נמצא ברוב המצות חובל שחייב בד' דברים ועדים זוממין שאין צריכין התראה

ואם כן בשאר עבירות וצד הקל דעדים זוממין שחייבים בלא מעשה וחובל הותר מכללו מה שאין כן ברוב מצות שבתורה וכן בההיא דמכות עדים זוממין אין צריכים התראה ומוציא שם רע לוקה ומשלם משא"כ בכל עבירות שבתורה וצד חמור כה"ג דרשינן. ע"כ: והריטב"א ז"ל כתב וז"ל מה להצד השוה שבהם שכן יש בהם צד חמור פי' רש"י ז"ל דחובל חייב בה' דברים ועדים זוממין אין צריכים התראה ואי ממונא לקולא הוא שכן יש בהן צד קל דחובל הותר מכללו ועדים זוממין לא עשו מעשה והקשו בתוספות דליכא למפרך להצד השוה אלא מחומרא או קולא שהיא שוה בשניהם דאי פרכינן צד חמור בכי הא דפרש"י ז"ל בטלת כל הצד השוה שבעולם שאין לך הצד השוה שאין בכל אחד מהם חומרא או קולא ולפי שלא הושוו באותה קולא או באותה חומרא ולא ראי זה כראי זה לפיכך נדון בהצד השוה והרבה תירוצים נאמרו בזה שאינם נכונים ויש מרבותינו בעלי התוס' שתירצו דהכא צד חמור שוה בשניהם אמרינן דהא מימרא דד' דברים שייכא בעדים זוממין כגון שהעיד על אחד שחבל בחבירו והוזמו וצד הקל נמי איכא בתרווייהו שאף בעדים הותר עדות שקר מעיקרו מכללו לענין עדות החדש דקי"ל שמאיימין את העדים לומר שראו את החדש אף על פי שלא ראוהו כדאיתא במסכת ראש השנה [כ א'] ואין לשון הגמרא הולם פי' זה גם במסכת מכות ופסח שני דפרכינן צד חמור אין לפרש כן גם לשון צד חמור לא משמע הכין. ורבינו ז"ל תירץ דכי פרכינן צד חמור היינו כשהן חמורים באותו ענין שאנו באים לדון ממנו וכשהם קלים בו פרכינן צד הקל כי הכא שעדים זוממין חמורים בענשם שאינם צריכים התראה וחובל בחבירו חמור בענשו שהוא חייב בה' דברים וכן לענין הקולא חובל קל שהותר עיקר איסורו מכללו ועדים זוממין קלים שכן לא עשו מעשה וזה בצד השוה חשיב דמכל מקום שוין הם בזה שהן חמורים בעיקר ענשם או קלים בעיקר איסורם אבל כשהחמורות והקלות שיש במלמדין אינם בעיקר דינם שאנו באים ללמוד בהם לא פרכינן בהם צד חמור. ור"ת מפרש דגבי עדים זוממים שייך צד חמור דאותו צד חמור של חובל יכול להיות בעדים זוממים וכו' וצד הקל יש לפרש שכן לאו דבחובל ועדים זוממין אין בהם כרת אלא לאו גרידא ולא נגמור מינייהו חייבי כריתות:

וכתוב בקונטריסין משמע שתחת תחת אליבא דעולא איצטריך לחייבי כריתות דחייב קנס דכיון דהוו לאו שיש בהם כרת לא גמרינן מחובל ומעדים זוממין אלא ילפינן להו מג"ש דתחת וקשה מה צריך ג"ש דתחת נילף חייבי כריתות מריבויי דנערה נערה ויש לומר דאצטריך ריבוי חד דעשה ולגלויי דדרשינן ג"ש דתחת להך דרשא ולא לדרשא אחריתי כדפי' הנ"י לעיל וחד ליבמה לשוק דמחובל ועדים זוממין לא ילפינן יבמה

לשוק משום דהכא כתיב ולו תהיה לאשה אשה שיש בה הויה הילכך לא ילפינן מחובל ועדים זוממים אלא לאו גרידא דאית בהו הויה אליבא דרבנן הילכך דרשינן חד ריבוי ליבמה לשוק דמסתבר טפי מעתה אתיא ג"ש דתחת תחת לחייבי כריתות שהם חמורים אבל קשה דמתחת ילפינן יבמה לשוק וחייבי כריתות וא"כ אכתי נתייתר עדיין רבוי אחד ויש לומר דדרשינן ג"ש דתחת לנדה דאע"ג דיש בה קיום מכל מקום יש בה כרת ואיצטריך לרבוייה מג"ש דתחת וריבוי אחר שנשאר דרשינן ליה לשאר חייבי כריתות אליבא דעולא. ע"כ:

ורוב פילפול זה הוא בטל ומיהו צריך לדקדק בעיקר קושייתם ז"ל דהא פרישנא לעיל דלר"ת ז"ל אי לאו דבעלמא אית לן ממונא משלם מילקא לא לקי לא הוה מוקמינן הריבויין אלא בפחות שנוכל דהיינו בדלא אתרו ביה אבל אתרו ביה מלקא לקי וכו' לכך בעי תלמוד' מנלן דבעלמא ממונא משלם וכו' עד דנוקי הריבויין אפי' בדהתרו ביה ובעינן למילף מחובל ומעדים זוממים בבנין אב לכלהו דבעלמא ובזה נרבי אפילו בדהתרו ביה והשתא קשה ומאי פריך שכן צד קל שאין בהם כרת דהא אנן בעינן לאגמורי אבעלמא דלא מיירי בחייבי כריתות וכיון דידעינן דבעלמא ממונא משלם וכו' מעתה נוקי הריבויים אפילו בדאתרו בה וחייבי כריתות בכלל דהא חד לחייבי לאוין וחד לחייבי כריתות ויש לומר דנחלק הריבוים דריבויא דלאוין מיירי אפי' בדהתרו ביה אבל ריבויא דכרת דלא שמעינן בשום דוכתא דממונא משלם הוה מוקמינן ליה דוקא בדלא אתרו ביה דלגבי כרת נוקי הריבוי בפחות שנוכל ומיהו אכתי קשיא דא"כ מאי משני דעולא תחת תחת גמר דהיינו תחת אשר עינה דכתיב הכא גבי אונס ומשמע דבעינן למילף הכא ובעלמא דאין לך לומר דיליף לבעלמא ולא להכא דהא תחת אשר עינה הכא גבי אונס כתיב אלמא דבעינן לאגמורי נמי להכא ותימא דהכא למה לי קרא כיון דידעינן דבעלמא ממונא משלם וכו' פשיטא דהכא נמי ממונא משלם וכו' מריבויא דקרא ואפילו בדהתרו ביה ואין לומר דלא אתא גזרה שוה אלא לבעלמא ואף על גב דכתיב הכא תחת אשר עינה אם אינו ענין להכא תנהו ענין לבעלמא דזהו דוחק ועוד דלא מצינו אם אינו ענין בכיוצא בזה דהא ודאי ענין להכא הויא לגלויי אריבויא דהכא וענין לבעלמא הוי ענין להכא דאי לאו דבעלמא ממונא משלם וכו' לא הוה מוקמינן קרא אלא בדלא אתרו ביה וכל כה"ג לא אמרי' אם אינו ענין וכו' וכדי לגלויי על הריבויין הוה ליה לגלויי בעלמא לברורי דהדין כן בעלמא וממילא איתברר ג"כ פירושא דריבויי דהכא ולא בדוכתא דריבויי עצמן דהא כבר רבינהו ונראה קראי כמאן דמייתרי ובמה שכתבו התוס' ז"ל בסמוך דלפי מסקנא זו דגמ' תחת תחת לא קאמר עולא דממונא משלם אלא

בהנהו תלת דגלי בהו קרא אתי שפיר דמעיקרא בא מנלן דעולא סבר דבעלמא דממונא משלם וכו' דע"כ סבירא ליה הכין בעלמא מדלא אוקי קרא בדלא אתרו ביה וכדכתי' ומעיקרא הוה קא מהדר למילף אבעלמא משום דיליף בבנין אב ולהכי הוה ילפינן בכל דוכתא ואסיק דאין ללמוד מדאוקי קרא בלא אתרו ביה דסבירא ליה הכין בעלמא דמ"ה אוקי אפי' בדאתרו ביה משום דקא יליף ג"ש אבל בעלמא מילקא לקי ממונא לא משלם וכיון שכן איצטריך הג"ש ועוד נבאר זה בסמוך בס"ד כנ"ל:

דף לב:

אלא עולא תחת תחת גמר לשיטת רש"י ז"ל דכתיבנא לעיל דהא דבעי תלמודא מנא ליה לעולא הא היינו דוקא הכא ומשום דמסתבר לחלק בין אתרו ביה ללא אתרו ביה ומאחר ששמעינן דהכא בדוכתין לא שנא בין אתרו ביה ללא אתרו ביה ממילא ילפינן מהכא בעלמא דאין לחלק וכדכתי' לעיל הילכך אין חילוק בין מאי דאמרינן מעיקרא למאי דאסיק דבמסקנא נמי מאחר דידעינן דהכא מיירי אפילו בדאתרו ביה ה"ה אפילו בעלמא ואין להקשות ומנלן דהכא איירי אפילו בדאתרו ביה דהא מהיכא גמרת לה מחובל בחבירו וחובל בחבירו לא איירי אלא בלאוין ואיכא לאקשויי מה לחובל בחבירו שכן אינו בכרת תאמר בהני שהוא בכרת דיש לומר דכיון דגזרה שוה זו היא מופנית למדין ואין משיבין דהא קמן אין אנו משיבין עליה מה לחובל שכן חייב בה' דברים משום שהיא מופנית. כנ"ל פי' לפירושו והיינו דלקמן כתב הרב ז"ל מ"ט לא אמר כעולא. דגמר ג"ש כו' לכל חייבי ממון ומלקות. ולפי פי' ר"ת דלעיל הא כתיבנא דכיון שהוא מכריע דס"ל לעולא בעלמא ממונא משלם כו' מדלא אוקי קרא בכל הפחות שנוכל ולא אפילו בדאתרו ביה השתא דיש לנו ראיה בדוכתי' דאיירי קרא בדאתרו ביה מג"ש דחובל בחבירו איירי אפילו בדאתרו ביה ויש לנו ללמוד אפילו חייבי כריתות דג"ש מופנית היא וכדכתי' מעתה אין לנו הכרח לומר דעולא סבירא ליה הכין בעלמא. ולפי' ר"י ז"ל נמי דקא מכרע דסבירא ליה לעולא בעלמא ממונא משלם כו' מדרבי הכא חייבי כריתות דנשארו מבחוץ וכדכתי' הכא לפי המסקנא דיש לנו רבוי מיותר דהיינו הג"ש כדי לרבות חייבי כריתות מעתה אין לנו שום הכרח לומר דבעלמא סבירא ליה ממונא משלם כו' ומצינו למימר דלא קאמר עולא דממונא משלם ולא לקי אלא בהנהו תלת דגלי בהו קרא: **וז"ל הריטב"א ז"ל אלא עולא תחת תחת גמר כתיב הכא תחת כו'**. ה"ג מה התם דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם כו' אף הכא דאיכא ממון ומלקות כו' ולא גרסינן אף כל היכא דאיכא כו' דבשלמא לעיל הוה אפשר לומר כן דילפינן בחובל בחבירו בבנין אב

אבל השתא דבג"ש ילפינן לה דלמא שאני הכא דגלי ביה קרא דכתיב תחת תחת כן פי' בתוס' ע"כ. וליכא למימר דילפינן לעולא בכל דוכתא מתחת נתינה ישלם כסף דמהאי ג"ש ילפינן מיטב בכלהו כדאיתא בפרק קמא דבבא קמא דדוקא לענין מיטב נתקבלה שהוא גוף התשלומין וכיוצא כתבו התוס' בפרק קמא דבבא קמא בדיבור המתחיל שור רעהו ואם תאמר כיון דלענין מיטב נתקבלה א"כ תחת דכתיב גבי חובל איצטריך לענין מיטב ולא הויא מופנה אלא מצד אחד ולמדין ומשיבין והדרא קושיין לדוכתין מה לחובל שכן חייב בה' דברים וכדפרכינן לעיל ויש לומר כיון דאין ההפנאה צריכא לשום דרשא הוה יתור למדרש ג"ש ואין משיבין עליה אף על גב דאינה מופנה אלא מצד אחד וכן כתבו בתוספות חצוניות במסכת בכורות פ' כל פסולי המוקדשין וז"ל לא אקשינן הניחא למאן דאמר מופנה מצד אחד למדין ואין משיבין אלא למ"ד למדין ומשיבין כו' אלא היכא דאיכא לאוקמי ההפנאה לדרשה אחריתי אבל אי אין ההפנאה צריכא לשום דרשה הוי יתור למדרש ג"ש אף על גב דאיכא פירכא ואינה מופנה אלא מצד אחד ע"כ. הילכך הכא נמי דכותא דהא לעולא אינה צריכה לשום דרשא דבושת ופגם נמי מהכא דה"ל למכתב ונתן האיש השוכב עמה אשר עינה גו' ומאשר עינה הוה ילפינן בושת ופגם כדאביי ומלת תחת מופנה הכא והתם לג"ש אבל השתא דלא אתינן עלה אלא מיתורא דקרא דאינה מופנה אלא מצד אחד הילכך בעינן כוליה קרא דמייתר כדי דלא נימא דאצטריך לשום דבר הילכך צריך לומר לקמן לעולא דנפקא ליה בושת ופגם מדרבא. כנ"ל פירוש לפירוש התוספות ומיהו אי לא ילפינן מיטב בחובל אלא מנתינה או כסף או ישלם מעתה לא תקשי ולא מידי דאיכא למימר דהויא ליה מופנה משני צדדין. ומשמע לי דקשיא להו לתו' ז"ל השתא דאמרינן דלפי המסקנא לא קאמר עולא דממונא משלם אלא בהנהו תלת דגלי בהו קרא מאחר דכתיב תחת לג"ש למה לי הריבויין דמהג"ש שמעינן אפי' כריתות דכיון דמופנה הוא למדין הכל דליכא למפרך מה לחובל שכן חייבי לאוין דהא כיון דמופנה הוא למדין ואין משיבין וי"ל דע"כ איצטריכו הרבויין לרבות אפילו אינה ראויה לקיימה ושאין בה הויה מהג"ש הוה אמרינן אה"נ דממונא משלם כו' אפילו בחייבי כריתות ומיהו דוקא כשיש בה הויה וראויה לקיימה כגון נדה אבל שאר חייבי כריתות דלית בהו הויה וחייבי לאוין דאינה ראויה לקיימה מנין דיש להן קנס כלל והא כתיב ולו תהיה לאשה להכי איצטריכו הריבויין. ואם תאמר ומאחר דנכתבו הריבויין למה לי הג"ש כלל וכיון דאתרבו החייבי כריתות לתשלומין אף על גב דלית בהו הויה ממילא משמע דממונא משלם כו' ואין לך לומר דהג"ש אתיא לגלויי האיך נדרוש הריבויין דאיכא למידרשינהו חד לחייבי עשה וחד לחייבי לאוין אי

בעלמא מלקא לקי וכמו שפירש ר"י ז"ל לעיל א"נ דאיכא למידרשינהו חד לחייבי לאוין וחד לחייבי כריתות דהא ודאי ליתא דלהכי לא איצטריך שום ייתורא ולא ג"ש מופנית כלל דאנן הכי קאמרינן לעיל אי בעלמא מלקא לקי הוה אמינא חד לחייבי עשה וחד לחייבי לאוין אבל אי איכא בשום דוכתא דממונא משלם ולא לקי לא דרשינן הריבויין אלא חד לחייבי לאוין וחד לחייבי כריתות דאי ממונא לחומרא הא ודאי איכא למימר דבלא ריבוי ילפינן דממונא משלם כו' דמאי חזית דילפת מהני דמלקא לקי נילף מהני דממונא משלם דלחומרא מקשינן הילכך לא אמרינן חד לחייבי עשה וחד לחייבי לאוין ואפילו תימא דממונא לקולא במה הצד דחובל ועדים זוממים סגי כדי לגלויי היאך נדרוש הריבויין ולא פרכינן צד חמור הילכך קשיא למה לי הג"ש המופנית ובשלמא אי הוה אמרינן הכי נמי בעלמא דממונא משלם איכא למימר דאיצטריך ג"ש מופנית לומר דבכל דוכתא ממונא משלם וכדכתי' לשיטת רש"י אבל לשיטת התוספות קשיא ויש לומר דלהכי אייתר ליה האי תחת להפטר ממלקות דהא מהריבויין איכא למימר דאתא קרא לאחמורי עלייהו דאף על גב דלוקין משלמין נמי וכי כתיב כדי רשעתו אשארא להכי אייתר ליה האי תחת למפטרינהו ממלקות מג"ש דחובל בחבירו דאינו לוקה ואין לתרץ דהריבויין איצטרכו לחיובינהו קנס ומיהו אכתי הוה אמינא דדוקא קנסא הוא דמשלם אע"ג דהויא מהלוקין אבל בושת ופגם לא משלם דפטרינהו מלקות אף על גב דלא אתרו ביה וכדר"ל תדע דהא לעיל כתבו התוס' דאיכא למימר דגבי קנסא לוקה ומשלם אף על גב דבעלמא קי"ל אינו לוקה ומשלם להכי אצטריך הג"ש לחיובינהו בבושת ופגם והא ודאי ליתא דא"כ כיון דאתו תרי קראי לחיובינהו אלמא דבושת ופגם לא הויא בכלל החמשים כסף דכתיב בקרא ומעתה אמאי צריך לומר לקמן אעולא דנפקא ליה בושת ופגם מדרבא והא מג"ש גופא נפקא שפיר אלא ודאי דהיתו' אתא למפטר ממלקות דלא נימא ילקה וישלם וכדכתי' כנ"ל פי' לפירוש התוספות ז"ל:

אפילו תימא אחותו נערה וכו'. וא"ת ומאי מרויח בהכי אי משום דמוקי האי דמכות בכל גוונא אפילו באחותו נערה הרי מוקי להההיא דהכא דוקא בדלא אתרו ביה ומאי עדיפותיה דקאמר אפילו תימא ועוד מה קאמר כאן שהתרו בו פשיטא דבהתרו בו מיירי ועוד דעולא לעיל הקדים באוקימתיה למשנתינו קודם ההיא דמכות דקאמר כאן באחותו נערה וכו' ואלו הכא ר' יוחנן הקדים ההיא דמכות וקאמר כאן שהתרו בו וכו' ויש לומר דהיינו עדיפותיה דרבי יוחנן דההיא דמכות דנקט אחותו במתני' דהכא וכדפרישנא לעיל אשמועינן דלקי ולא משלם ולא תימא הא רבינהו קרא ואי לעולא לא אשמועינן מידי ההיא דמכות במאי דנקט אחותו וכו' לא קאמר בקוצר אלו הן הלוקין הבא על אחת

מחייבי כריתות וכדכתיבנא לעיל דכיון דמיירי בבוגרת פשיטא דלקי אבל לרבי יוחנן ניחא ולהכי קאמר אפילו תימא באחותו נערה ומשום שהתחיל כאן קאמר נמי בסמוך לו כאן שהתרו בו וכו' ולא חדש בזה אוקמתא וה"ל כאילו קאמר וכשהתרו בו ואין כוונתו אלא לומר דאשמועינן דאפילו באחותו נערה כשהתרו בו מלקא לקי ממונא לא משלם וכל זה למדנו מפרש"י שכתב וז"ל אפילו תימא. ההיא דמכות באחותו נערה וכשהתרו בו דאיכא ממון ומלקות ואשמועינן דלקי ולא משלם ומתני' דכתובות בשלא התרו בו דליכא מלקות. ע"כ:

כתוב בגיליון תוס' נראה דרבי יוחנן דאמר מלקא לקי וכו'. סבר ממונא קולא הוה דאי חומרא הוא איתגורי איתגור ושוב מצאתי פי' זה במכתב יד מורי הרב דודי שהקשה כן ע"כ. ובמאי דכתיבנא לעיל דלא שייך לאקשויי איתגורי איתגור אלא היכא דאמרינן ממונא משלם מלקא לא לקי וממונא לקולא ניחא דרבי יוחנן מצי סבר שפיר ממונא חומרא עיין לעיל:

מנא ליה לרבי יוחנן הא תימא דלעיל בעינן מנא ליה לעולא הא אלמא דפשיטא ליה דאמרינן מלקא לקי ממונא לא משלם אי לאו דשמעינן מקרא דממונא משלם מלקא לא לקי בעינן מנא ליה לרבי יוחנן הך מילתא משמע דהוה פשיטא ליה מעיקרא דממונא משלם כו'. ויש לומר דמעיקרא ודאי פשיטא ליה דמלקא לקי אבל השתא דנפקא ליה לעולא מג"ש דתחת תחת [דממונא משלם קא בעי מנא ליה לר' יוחנן הא הוה ליה למימר ג"ש דתחת תחת] דכ"ע גמירי לה בפרק קמא דבבא קמא גבי מיטב וגבי בכור ומעשר ומשני אמר קרא כדי רשעתו ואלים ליה למדרש סמוכין ותחת תחת מיבעי ליה לכדאביי כדלקמן. הרא"ש ז"ל:

וכן כתוב בגיליון תוספות וכן כתבו בשם תוס' שאנץ ודוחק דהשתא לא שקיל וטרי בהכי אלא לקמן דקא בעי ורבי יוחנן מ"ט לא אמר כעולא וכדבעי' למכתב קמן בס"ד ואין לתרץ דתלמודא מספקא ליה אי ממונא לקולא או לחומרא ולעיל בעי מנליה לעולא אי ממונא לקולא והכא בעי מנליה לרבי יוחנן אי ממונא לחומרא דהא ודאי ליתא דהא לעיל פריך מה לחובל בחבירו כו'. ואי ממונא לקולא כו' מה לעדים זוממים כו' ואי ממונא לקולא וכו' אלמא דמעיקרא בעי מנליה בין אי ממונא לחומרא בין אי ממונא לקולא ונראה לתרץ דהכא בעי מנליה לרבי יוחנן דדוקא בדאתרו ביה מלקא לקי ממונא לא משלם דילמא אפילו בדלא אתרו ביה וכדר"ל דלקמן דחייבי מלקיות שוגגין פטורין מן המלקות וזאת היתה סברת המקשן מעיקרא דרמי מתנייתא אהדדי וכמו שכתבו התוספות לעיל דלא שנא התרו ולא שנא לא התרו מלקא לקי כו' ומשני אמר קרא כדי

רשעתו כו' וסמיך ליה ארבעים יכנו אלמא דוקא בדאיכא הכאה בפועל הוא דאמרינן מלקא לקי ולא בדליכא הכאה ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל וסמיך ליה יכנו. דהיכא דאיכא שתי רשעיות נעביד ביה הכאה. ע"כ. פי' דוקא כד נעביד ביה הכאה בפועל כנ"ל. והיינו דאמרינן בגמ' אלמא קסבר רבי יוחנן כל היכא דאיכא ממון ומלקות ואתרו ביה מלקא לקי כו' ולמה ליה לתלמודא לאורוכי ולמימר ואתרו ביה פשיטא דבאתרו ביה מיירי רבי יוחנן אלא כדכתיבנא. עוד נ"ל דתלמודא הוה ס"ל דדוקא הכא גבי אונס ומפתה הוא דאמרינן ממונא משלם מלקא לא לקי ומשום דגלי קרא נער הנערה אבל בעלמא אמרינן מלקי לקי ממונא לא משלם ועולא ס"ל דבכל דוכתא אמרינן ממונא משלם כו' והילכך בעי עליה מנליה דאפי' בעלמא אמרינן הכי וכדפרישנא לעיל והכא בעי לרבי יוחנן מנא ליה דאפי' הכא גבי אונס ומפתה מלקא לקי כו' והילכך בעי עליה מנא ליה דאפילו אמרינן הכי וכדפרי' לעיל. ומשני מדכתיב כדי רשעתו כו' וסמיך ליה ארבעים יכנו ופריך והרי חובל בחבירו כו' פירוש הוה משמע לן דמריבוייא בלחוד הוא דידעינן בחובל בחבירו דממונא משלם ומסברא דנפשין הוא דאמרינן דלא שנו בין התרו בו ללא התרו וכיון שכן קשיא ליה כי היכי דחובל בחבירו משום דאית לן איזה ריבוי דהיינו כאשר עשה כן יעשה לו כדלקמן אפקינן ליה מכללא דסמיכות דארבעים יכנו ואמרינן דבין התרו בו בין לא התרו בו ממונא משלם כו' הכי נמי הוה לן למימר הכא גבי אונס ומפתה כיון דאית לן שום רבוי לא נכנסנו בכלל הסמיכות ואמרינן בין התרו בו בין לא התרו גבי אונס ומפתה משלם כו' ומשני שאני התם דבפי' ריבתה תורה דבין אתרו בין לא אתרו ביה ממונא משלם כו' וכדבעינן למכתב קמן בס"ד כנ"ל. והשתא ניחא דמאי פריך והרי חובל בחבירו כו' והא איכא למפרך מה לחובל שכן חייב בה' דברים וכדפרכינן לעיל ועוד איכא למידק ומהיכא ידעינן דחובל בחבירו ממונא משלם כו' אי מדכתיב כן ינתן בו כדלקמן א"כ מאי פריך ומאי משני ואי לא מהיכא ידעינן לה ולמאי דכתיבנא ניחא הכל ועוד נאריך בזה בס"ד:

וסמיך ליה ארבעים יכנו אין להקשות דארבעים יכנו בעדים זוממין כתיב וכמו שכתבו התוספות לעיל ועדים זוממין ממונא משלמא מלקא לא לקי דהא כדי רשעתו בכל שתי רשעיות מיירי ועלה קאי ארבעים יכנו וזהו שכתב רש"י והיכא דאיכא שתי רשעיות נעביד כו'. ואין להקשות דדילמא ה"ק קרא דהיכא דאיכא רשעיות של מלקות דלא יכנו כי אם ארבעים ולא שמונים דהסמיכות קאי על יכנו ולא על ארבעים וזהו שכתב רש"י וסמיך ליה יכנו. דהיכא דאיכא כו' נעביד ביה הכאה כו' ע"כ. כן כתוב ברש"י כתיבת יד מדוייק כנ"ל:

והרי חובל בחבירו תימא מנליה עתה דחובל משלם ואינו לוקה וכ"ת דאריבויין דלקמן סמיך א"כ אמאי איצטריך להביא דר' אלעאי ועוד והלא לא קשה ולא מידי דבפי' ריבתה תורה ועוד מאי קאמר וכ"ת ה"מ היכא דלא אתרו ביה וכי איצטריך ריבוי להיכא דלא אתרו ביה פשיטא דממונא משלם ולא לקי דאין עונש הנוף בלא התראה ויש לומר דה"פ ולא והרי חובל כו'. ולעולם אריבוייא דלקמן סמיך ופריך וכ"ת הא דאיצטריך ריבויא ה"מ היכא דלא אתרו ביה למלקות לחודיה אלא גם לממון אבל היכא דאתרו ביה למלקות לחודיה מלקא לקי ולא משלם והא אמר ר' אמי אמר רבי יוחנן הכהו כו' ואז הכל פשוט כי מעתה איצטריך לריבויא ע"כ בקונטריסין. ופלפול הבל הוא זה ואינו כדי ליכתב וקושייתו הראשונה הא תריצנא לה שפיר לעיל דמעיקרא לא אסיק אדעתיה דחובל ממונא משלם אלא מאיזה ריבוי כדכתי' כאשר עשה כן יעשה לו ולא הוה ידעינן דבפירוש ריבתה תורה אפילו בהתרו וקשיא ליה וכדכתיבנא וקושייתו השנייה הוא טעות גמור דהא ר"ל סבירא ליה הכי דבין אתרו ביה בין לא אתרו ביה לא משלם ממונא. וכתוב בשיטה ישנה ולא והרי חובל בחברו כו' וא"ת ודילמא שאני חובל דחייב בה' דברים ואי ממונא לקולא הוא שכן הותר מכללו בב"ד י"ל דכיון דגלי לן קרא בחד דוכתא דממון ומלקות לקי לא אמרינן אנן בשאר מקומות דממונא משלם מסברא דנפשין משום דאשכחן חומרא אחת ונהי דמספקא לן משום חומרא דאית ביה אי גמר מחבריה אבל לא יהא הדבר ברור ואיזה פסוק היה בידם דחובל בחבירו משלם ולהכי פרקינן בפי' ריבתה תורה כו' ע"כ והפוך בה במאי דכתבינן לעיל ותמצא הכל נכון וברור:

היכי דמי אי דלא אתרו ביה אמאי לוקה ואיכא למידק דמשמע דאילו הוה מיירי בדלא אתרו ביה תו לא הוה מצינן למידק טעמא דלית ביה שוה פרוטה וכו' והא לעולם דייקינן שפיר טעמא דלית בה שוה פרוטה וכו' ומעתה למה ליה לאורוכי כולי האי לידוק להדיא טעמא דלית בה שוה פרוטה ופשיטא ודאי כיון דלוקה דמיירי בדאתרו ביה דאין מלקות בלא התראה ושמא הוה אמינא דדוקא בעבירות שבין אדם למקום הוא דבעינן התראה אבל שבין אדם לחבירו לוקה אף על גב דלא אתרו בו ומעתה הוה מצינן למימר דה"ק אפילו על מכה שאין בה שוה פרוטה לוקה וכ"ש על מכה שיש בה שוה פרוטה דכיון דמתלא תלי בחבירו שפיר מצינן לחלק בין הכאה שיש בה שוה פרוטה להכאה שאין בה שוה פרוטה אבל אי לא לקי אלא בדאתרו ביה אלמא משום דקא עבר על צויי הש"י דלא יוסיף הוא דלקי מעתה מה לי בין רב למעט הרי שעבר אמאי דכתיב לא יוסיף הילכך לא מצינן למימר דנקט שאין בה שוה פרוטה לרבותא וכל שכן שיש בה שוה פרוטה דמאחר דקעבר אלא יוסיף דהא אתרו ביה ליכא בינייהו חילוקא כלל אלא ע"כ

להכי נקט שאין בה שוה פרוטה דדוקא בהכי לקי משום דליכא ממונא דלא אית ביה שוה פרוטה ממונא משלם ולא לקי כנ"ל:

בפירוש ריבתה תורה וכו'. ואיכא למידק למה לה למתלייה תירוציה בדר' אילעא לישני בקוצר שאני חובל דבפירוש ריבתה תורה ובמאי שכתבו התוספות ז"ל לקמן ניחא דהא בהא תליא דמאי דקאמר דחובל בחברו נמי וכו' קאי אקרא דעדים זוממין דכתיב יד ביד וכו' וכדבעינן למיכתב קמן בס"ד. ועוד נראה לי דהכי קאמר כדאמר ר' אלעא בפירוש ריבתה תורה וכו' פירוש דבמאי דכתיב ועשיתם לו כאשר זמם הוה סגי דהא משמע נמי ממון אלא הכתוב לא סגי ליה בהכי משום דלא מפרש בהדיא דהא איכא למימר דבמיתה ומלקות איירי והיינו טעמא משום דהוי רבותא טפי דממונא משלם ולא לקי והכתוב צווח ואומר כדי רשעתו וסמיך ליה ארבעים יכנו וכו' להכי לא סגי ליה קרא סתום ובעי קרא מפורש כדי לאפוקי מהסמיכות והיינו דקאמר כדאמר רבי אלעא בפירוש ריבתה תורה וכו' פירוש כי היכי דקאמר בפירוש ריבתה תורה עדים זוממין לתשלומין דאלמא משמע דדוקא משום דרבינהו קרא בפירוש הא לאו הכי הוה אמינא מלקא לקי ממונא לא משלם הכי נמי אמרינן גבי חובל ולעולם דוקא בהני אבל בעלמא מלקא לקי וכו' והיינו משום מאי דכתיב כדי רשעתו וסמיך ליה ארבעים יכנו:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל הכא נמי בפירוש ריבתה תורה חובל וכו'. ואם תאמר מכל מקום נגמר מחובל בחברו ועדים זוממין דהא לאו שני כתובים הבאים כאחד נינהו דבכל חד מינייהו איכא חומרא וקולא דליתיה באידך ויש לומר דכיון דעיקר מלקות גלי קרא ארבעים יכנו לא יוסיף למדרש דלילקי ולא לשלם ההוא ודאי מבעי לן למעבד מיניה בנין אב ללמוד ממנו ואידך הוא חידוש שחידשה תורה בהם ע"כ. ובמאי דכתיבנא ניחא ואין כאן קושיא כלל דאדרבא להכי ריבתה תורה בפירוש ולא סגי ליה בקרא סתום משום מאי דכתיב ארבעים יכנו ומהכא נילף נמי דנדרוש הסמיכות ולא יצאו מכלל הסמיכות אלא הני דוקא דריבתה בהן תורה בפירוש אבל כלהו אינך איתנהו בכלל הסמיכות ואפילו אונס ומפתה אף על גב דאית בהו ריבויי כיון דלא רבי להו קרא בפי' בין התרו בו בין לא התרו בו וכדכתיבנא לעיל:

וז"ל הרשב"א ז"ל וא"ת נילף מינייהו וכ"ת הוו להו שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין למ"ד בנדה מלמדין מאי איכא למימר לאו קושיא היא דהא גלי רחמנא ארבעים יכנו כדאמרן ע"כ. וקרובים דבריו למאי דכתיב' ומכל מקום מה שכתבתי נ"ל. ואין להקשות עלייהו דהני רבוותא דמאי קא קשיא להו והא איכא למפרך שכן צד חמור או צד קל כדפרכינן לעיל דהא תלמודא לא תירץ הכין הכא ומטעמא דכתיבנא לעיל ועל

מה שתירץ התלמוד כדאמר רבי אלעא וכו' והא איכא לאקשויי דנגמר מינייהו וכמו שהקשו ז"ל כנ"ל:

שלא השם המביאן לידי מכות וכו'. הקשו בתוספות שמהכא משמע שלא אמר רבי מאיר לוקה ומשלם אלא כשהמלקות משם אחד והממון משם אחד ואילו בבבא מציעא אמרינן החוסם את פי פרה ודש בה לוקה ומשלם ד' קבין לפרה וג' לחמור ופרכינן אין אדם לוקה ומשלם ואוקימנא בחד לישנא כרבי מאיר והתם שם אחד הוא דמשום לא תחסום חייב ממון ומלקות וליכא למימר דממון משום והשיב את הגזלה הוא דחייב דהא אי לאו אמר רחמנא לא תחסום אין כאן גזל ועוד דבכל דוכתא אמרינן להדיא דלר"מ אדם לוקה ומשלם וכי כתיב כדי רשעתו רשעה אחת אתה מחייבו לא מוקמינן ליה לר"מ אלא או במיתה וממון או במיתה ומלקות וכדאיתא לקמן בפירקין ויש מתרצין דהכי קאמר שלא השם המביאו לידי מכות צריך להביאן לידי תשלומין לומר שאילו היה אפשר לנו לומר דלממון בעינן אזהרה הוה אמינא דאזהרת עדים זוממין לממון הוא שלא ענש הכתוב אלא א"כ הזהיר והיה לנו לומר שאין לוקין עליו כדאמרינן בעלמא דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו אבל השתא אנו אומרים דממון אינו צריך התראה וכיון שכן לוקין עליו אפילו באין שניהם משם אחד וזה התירוץ דחוק ויש עליו כמה גמגומים דבדוכתא מוכח דלר"מ אזהרת עדים זוממין מלא יוסיפו לעשות כדבר הרע הזה ואזהרתן למלקות מלא תענה ברעך וא"כ אפילו היינו אומרים דממון בעי אזהרה דולא יוסיפו יש להם ללקות משום לא תענה ועוד פשיטא דלממון לא בעי הזהרה אחריתי אלא שיאמר הכתוב ועשיתם לו כאשר זמם כדין כל חיוב ממון שבתורה ולמה הוצרך רבי מאיר הטעם הזה במקום הזה אבל הנכון יותר דגבי עדים זוממים אילו היה השם המביאן לידי תשלומין מביאן לידי מכות היה לנו לומר שלא ילקי שכבר פירש הכתוב עונשם ועשיתם לו כאשר זמם כאשר זמם ותו לא אבל עכשיו שהמלקות בא להם משם אחד אפשר שיהו לוקין ומשלמין למ"ד אדם לוקה ומשלם. וחכמים אומרים כל המשלם אינו לוקה דלא מיבעיא בזו שהשם המביאן לידי תשלומין דלרבנן אזהרת עדים זוממין מלא תענה כדאיתא התם אלא אפילו בעלמא כל המשלם אינו לוקה דאין אדם לוקה ומשלם וזה פירוש האמיתי. ועוד יש לפרש הכא רבי מאיר לדבריהם דרבנן קאמר להו דאפילו לדברי האומר אין אדם לוקה ומשלם שאני הכא שהם מב' שמות אמרו לו חכמים דלא שנא ולעולם כל המשלם אינו לוקה כנ"ל. הריטב"א ז"ל:

והתוספות כתבו וז"ל שלא השם המביאן פרש"י ז"ל משום דכתיבי בתרי קראי לוקה ומשלם מלקות מלא תענה ממון מועשיתם לו כאשר זמם ותימא מאי קא ממעט דליכא

למימר דאי הוה כתיב בחד קרא לא לקי דאדרבא אם הוה כתוב בפירוש בחד קרא שישלם וילקה אמאי לא מיחייב בתרווייהו ונראה שכך הוא ר"ל דוקא כה"ג שהעידו עליו שחייב לחבירו ממון דעכשיו נתחייב בשני פסוקים תשלומין ומלקות הילכך אין לנו לבטל פסוק אחד לגמרי ולקיים האחד אבל אם היו באים שניהם מפסוק אחד כגון שהעידו עליו שהוציא שם רע על אשתו ובאו לחייבו ממון ומלקות כדאיתא לקמן וכשהוזמו נתחייבו ממון ומלקות משם אחד מועשיתם לו כאשר זמם כה"ג אינו לוקה ומשלם ולא מחייבינן לו אלא בחד לקיים ועשיתם לו כאשר זמם ממון או מלקות ולא נהירא דלא מסתברא כלל שלא יהיו חייבין ממון או מלקות כיון שרצו לחייבו שניהם ונראה לפרש שלא השם המביאו וכו'. כלומר שהתשלומין לא נכתבו אצל המלקות דאי נכתבו באותו פסוק של המלקות כגון לא תענה ואם תענה ועשיתם לו כאשר זמם הוה אמינא דהוי לאו הניתק לעשה ולא ילקה עליו אבל עכשיו שלא נכתב זה אצל זה לא הוי לאו הניתק לעשה. ואם תאמר והלא לאו דגזלה חשבינן ליה לאו הניתק לעשה בפ"ק דמכות ובפרק בתרא דחולין ואף על גב דעשה והשיב את הגזלה לא כתיב אצל לאו דלא תגזול. ויש לומר דהתם ודאי הוי לאו הניתק לעשה שהרי השיב את הגזלה והשיב ממונא ואין כאן אז לא תגזול אבל קרא דועשיתם לו כאשר זמם אינו עוקר לאו דלא תענה שהרי על ידי שאנו עושים כאשר זמם לא נעקר עדותם אלא על ידי שהוזמו הילכך לא חשבינן ליה לאו הניתק לעשה כיון שלא נכתב בסמוך לו. עוד יש לומר שלא השם המביאו וכו' כלומר אינו צריך לא תענה אזהרה לועשיתם לו כאשר זמם לחייבו תשלומין דממון לא בעי התראה ועוד דאמרינן לקמן דכל עדים זוממין לא בעו התראה אבל אי הוה בעי לא תענה לאזהרה דועשיתם לו כאשר זמם לא היה לוקה עליו מידי דהוה אלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דכל לאו שבא לאזהרת דבר אחר חוץ ממלקות דידיה אין לוקין עליו ע"כ. וכן כתב הרא"ש ז"ל:

מכדי כתיב ועשיתם לו כאשר זמם. הקשו בתוס' דלמה לי יד ביד דמועשיתם לו כאשר זמם משמע בהדיא ממון דכמו שהיה רוצה לחייבו כן יתחייב לו ממון. ותירצו דמצינו למימר דכאשר זמם מיירי במיתה ומלקות אבל בממון מלקא לקי ממונא לא משלם. ובמאי דכתיבנא לעיל ניחא שפיר דאף על גב דמשתמע דועשיתם לו כאשר זמם משמע לא סגי לן בהכי ובעי לרבוייניהו בפירוש מפני הסמיכות וכמו שהארכנו בזה לעיל. והקשו עוד בתוס' ז"ל דמדקאמר תלמודא מכדי כתיב ועשיתם לו כאשר זמם יד ביד למה לי משמע דמיתורא דלא אצטריך לגופיה הוא דמפיק ליה והא אפילו לא מייתר יד ביד משמע שפיר ממון דליכא לפרושי יד ביד ממש כדנפקא לן בהחובל מעין תחת

עין ותנא דבי חזקיהו עין תחת עין ולא נפש ועין תחת עין ומדוכתי טובא מפקינן לה התם והכי מצינן לאפוקי מיד ביד בלא יתורא והוה יכלינן לפרושי דה"ק מכדי כתיב ועשיתם לו כאשר זמם ואם העידו על אחד שחתך יד חברו והוזמו הא ודאי דלא בעו למיהב אלא ממון דהא אותו שהיו מעידים עליו לא היה פורע אלא ממון דהא דכתיב גבי חובל יד תחת יד היינו ממון מעתה כיון דכתיב ועשיתם לו כאשר זמם לא בעי למיהב אלא ממון כאשר זממו לעשות וכיון שכן למה לי יד ביד פי' אמאי אצטריך למכתב יד ביד כדי לקיומי כאשר זמם והא בנתינת ממון סגי ומקיים בהכי ועשיתם לו כאשר זמם והשתא ניחא קושית התוספות ז"ל וקל להבין. ומיהו הלשון דחוק ועוד הקשו בתוספות והא דקאמר גבי חובל בחברו כן ינתן בו למה לי וכו' אימא הני מילי היכא דלא אתרו ביה ואין לומר מכאשר עשה כן יעשה לו נפקא היכא דלא אתרו ביה ומיתורא דכן ינתן בו נפקא לן היכא דאתרו ביה דהא בפרק החובל נפקא לן נזק מכן ינתן בו ולא מכאשר עשה כדתנא דבי רבי ישמעאל התם בריש החובל עיין שם ורש"י ז"ל כתב כן ינתן בו. כאשר יתן מום באדם וגו'. ומשמע שרצה לתרץ קושיא זו דאי בדלא אתרו ביה מכאשר יתן מום באדם נפקא למה לי תו למימר כן ינתן בו ש"מ דאפילו בדאתרו ביה. ומיהו התם בפרק החובל פריך לה ומשני איידי דבעי למכתב כן ינתן בו כתב נמי כאשר יתן מום באדם ושמא תלמודא לא בעי לתרוצי איידי ומשני לה כדכתיבנא והכין דייק לשון רש"י ז"ל וכדכתיבנא:

עוד כתב רש"י ז"ל יד ביד. דסמיך ליה לא תחוס עינך נפש בנפש וגו'. ושמא רצה לתרץ בזה הקושיא הראשונה דאף על גב דנפקא לן בהחובל דעין תחת עין דהיינו ממון דילמא הכא גבי עדים זוממין דכתיב לא תחוס עינך וגו' אלמא משמע דלא בממון איירי דלא שייך לשון תחוס כולי האי אממונא כמו אחבלות דגופא להכי אצטריך הכא גבי עדים זוממים ייתורא מאי דלא צריך הכי גבי חובל כנ"ל:

והתוספות ז"ל פירשו דהך סוגיא אתיא כמאן דמסיק התם בפרק החובל עין תחת עין ממון מקרא דיד ביד והיינו דקאמר מכדי כתיב ועשיתם לו כאשר זמם ואי ס"ד עין תחת עין ממש א"כ יד ביד דעדים זוממים למה לי מכאשר זמם נפקא אלא אייתר יד ביד למדרש בכל דוכתא דבר הניתן מיד ליד דהיינו ממון ואל תטעה לומר דאי לאו יתורא דיד ביד הוא הוה אמרינן דעין תחת עין היינו עין ממש ומיהו הכא גבי עדים זוממין לעולם הוה אמרינן דלא משלם אלא ממון ואפילו אי לא אייתר יד ביד ומעתה תיקשי לך למה ליה לרבי אלעאי לאתויי דגבי חובל ממונא משלם והא עלה דעדים זוממין קאי ובמאי דהוה מייתי אעדים זוממין בלחוד הוה סגי הא ודאי ליתא וטעות גמור הוא דאי

לא אייתר יד ביד הוה אמינא דגבי עדים זוממים נמי יד ביד ממש ולהכי סיימו התוספות ז"ל אבל אי לא אייתר הוה אמינא יד ביד ממש. חובל בחבירו נמי מכדי כתיב כאשר עשה דמשמע ממון כדאוכחן מייתורא דיד ביד כדפי' וא"כ כן ינתן למה לי וע"כ לא אצטריך אלא היכא דאתרו ביה דהיכא דלא אתרו ביה מיד ביד נפקא ואם תאמר כיון דקאי איד ביד דעדים זוממין אפילו כאשר עשה כן יעשה לו אייתר ומאי קאמר מכדי כתיב כאשר עשה וגו' כן ינתן בו למה לי דמשמע דלא מיית' אלא כן ינתן בו ותירצו בתוספות דכאשר עשה איצטריך לשום צורך כדאמרינן כל פרשה שנאמרה ונשנית וכו' אבל כן ינתן בו למה חזר ושנה שני פעמים ואם תשאל דילמא אותו שום צורך דנאמרה ונשנית הפרשה ממ"ח מחמת כן היינו במאי דכתיב כן ינתן בו ומנלן למדרש דבר הניתן מיד ליד להיכא דאתרו ביה. תשובתך כיון דדרשינן יד ביד דבר הניתן מיד ליד הכי נמי דדרשינן ודאי כן ינתן בו וה"ה דהוה מצי למימר מכדי כתיב יד ביד כן ינתן בו למה לי אלא דנקט כאשר עשה וגו' לומר דאי נקטיה משום כל פרשה שנאמרה ונשנית וכו' במאי דכתיב כאשר עשה כן יעשה לו הוה סגי למה חזר ושנה שני פעמים וכתב כן ינתן בו אלא לומר דבר שיש בו נתינה כנ"ל:

וז"ל הרא"ש ז"ל יד ביד למה לי תימא בלא יד ביד נמי תיפוק ליה מועשיתם לו כאשר זמם דמשמע כמו שרצו לחייבו ממון יתחייבו גם הם דהא בהחובל נפקא לן מקרא דחובל בחבירו משלם ממון ולא אמרינן עין תחת עין ממש וכ"ת אף על גב דבאו לחייבו ממון כיון שגם עברו על לאו דלא תענה מלקא לקי וממונא לא משלמי ולא מקיימינן בהו כאשר זמם אלא במיתה ומלקות ומיהו לישנא קשיא דקאמר יד ביד למה לי משמע אי לאו יתורא דכאשר זמם הוה מפרישנא יד ביד ממש והא לא אפשר דהא ע"כ מפרישנא יד ביד דומיא דיד תחת יד דכתיב בהחובל דאיירי ע"כ בממון כדמפרש התם וע"ק הא דקאמר לקמן חובל בחבירו כן ינתן למה לי וכו'. ואימא ה"מ היכא דלא אתרו ביה דהא מהאי קרא נפקא לן בפרק החובל דמשלם ממון אבל היכא דאתרו ביה דמלקא לקי ונראה דהך סוגיא אתיא כמאן דמפיק בפרק החובל דחובל בחבירו משלם ממון ולא יעשו בו חבורה מהך קרא דיד ביד אבל עין תחת עין ויד ביד הוה משמע ליה ממש וכן נמי יד ביד אי לאו דמייתורא דאשר זמם דרשינן ביה דבר הניתן מיד ליד חובל בחבירו נמי מדכתיבנא כאשר עשה כן יעשה לו דמשמע ממון כדמוכח מיתורא מיד ליד כדפרישי' וא"כ ינתן בו למה לי וליכא למימר דוקא היכא דלא אתרו ביה דמיד ליד נפקא וע"כ לא איצטריך אלא היכא דלא אתרו ביה. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל יד ביד למה לי לדבר הניתן מיד ליד איכא למידק למה לי האי קרא

תיפוק ליה מועשיתם לו כאשר זמם וכשהעידו על זה שחבל בחבירו הרי לא חייבוהו אלא ממון דעין תחת עין ממון ויש לומר דאי לאו ההוא קרא הוה אמינא חובל בחבירו שקטע לו ידו יקטע ידו ועדים זוממין נמי שהעידו על אדם אחד שחבל בחבירו שקטע ידו תקטע ידם אבל כיון דכתב רחמנא בעדים זוממין יד ביד דהיינו ממון ש"מ דעין תחת עין דחובל בחבירו ממון הוא כן תירצו קצת בתוספות ואינו נכון. אבל הנכון דאי לאו דכתב רחמנא יד ביד הוה אמינא דכי כתב רחמנא ועשית' לו כאשר זמם היינו היכא דליכא מלקות וממון אלא או מיתה ומלקות לחוד או ממון לחוד אבל היכא דאיכא מלקות וממון מלקא לקי ממונא לא משלם דמלקות חמור קמ"ל יד ביד ואם אינו ענין היכא דליכא אלא ממון תנהו ענין להיכא דאיכא מלקות וממון וא"ת א"כ עדים זוממים שחייבין מיתה וממון ישלמו ולא ילקו דהא כתיב יד ביד ויש לומר דהא ליתא דכיון דכתיב כדי רשעתו רשע' אחת אתה מחייבו סברא דידונו בחמורה דהיינו מיתה משום ועשיתם לו כאשר זמם וליכא לאוקומי קרא דאמר יד ביד אלא בקל דהיינו מלקות. ע"כ:

עוד כתב הריטב"א ז"ל וז"ל כן ינתן בו למה לי דבר הניתן מיד ליד וכו' ועל כרחין לא איצטריך קרא אלא להיכא דאיכא ממון ומלקות שישלם ולא ילקה ואיכא דקשיא ליה למה לי קרא בחובל בחבירו תיפוק לו מעדים זוממין שאם יעידו שחבל בחבירו והוזמו שמשלמין ממון ואינם לוקין וא"כ חובל בחבירו נמי משלם ואינו לוקה שאל"כ בעינן כאשר זמם וליכא ויש לומר דאי מהתם הוה אמינא דעדים זוממין שמשלמין ואינם לוקין היינו היכא שמעידין שלא התרו בחובל דהשתא ליכא בחובל מלקות אפ"ה איצטריך יד ביד דעדים זוממין שלא ילקו משום לאו דידהו דהיינו לא תענה או ולא יוסיפו לעשות אבל חובל בחברו דאתרו ביה לוקה ואינו משלם ואם העידו על אחד שחבל בחברו בהתראה לוקין ואינם משלמין קמ"ל ינתן בו דחובל בחברו משלם ואינו לוקה וה"ה לעדים זוממין שהעידו שחבל בהתראה כנ"ל ע"כ:

ובשיטה ישנה כתוב יד ביד למה לי א"ת דילמא לאשמועינן דיני ממונות דהוה מוקימנא כאשר זמם לדיני נפשות לבד. ליתא דפרשתא בדיני ממונות איירי דבר הניתן וכו' ואם תאמר מועשיתם לו כאשר זמם נפקא דאילו מלקות לאו כאשר זמם הוא יש לומר הוה אמינא הני מילי בדלא אתרו ביה דליכא מלקות ואייתר יד ביד להיכא דאתרו ביה. מ"מ יצ"ו ע"כ. ולא ידעתי מהו דבעדים זוממים ליכא התראה כלל היכא שייך לחלק בהו בין אתרו ביה ללא אתרו ביה:

ורבי יוחנן מ"ט וכו'. אבל לא בעי עולא מ"ט לא אמר כרבי יוחנן משום דעולא ג"ש גמר מרבו. שיטה ישנה. והתוספות ז"ל כתבו דשפיר בעי תלמודא מ"ט לא אמר כעולא

דליכא למימר דלא שמיע ליה ג"ש משום דבכמה מקומות מייתי תלמודא ג"ש דתחת תחת לגבי מיטב ולגבי תחת בבכור ומעשר:

וז"ל הרמב"ן ז"ל הא דאקשינן ורבי יוחנן מ"ט לא אמר כעולא דבשלמא עולא לא אמר כותיה דגמר ג"ש תמיה מילתא כיון דרבי יוחנן ג"ש לא גמיר למה לן טעמא אחריתי ועוד איכא טעמא משום דדריש סמוכין דסמיך ליה ארבעים יכנו ולא יוסיף ואפשר דסמוכין כיון דלא מופנה ולא מוכח כדאמר בריש מסכת יבמות לא דריש ליה רבי יוחנן הילכך טפי עדיף למגמר ג"ש ולמילף מחובל בחברו ולא נימא שאני התם דגלי בה רחמנא ובעיא דתלמודא היא ולגלויי טעמיה הוא דבעי ולאו קשיא היא. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל רבי יוחנן מ"ט לא אמר כעולא פי' דהא אמרינן בפרק קמא דיבמות דג"ש עדיפא מדרשא דסמוכין כל היכא דלא הוי מופנה ומוכח והא לאו מופנה היא וליכא למימר דרבי יוחנן לא גמיר לה לג"ש דעולא דהא ליכא מאן דלא יליף לה דהא בכמה מקומות ילפינן לה. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל הא דאקשינן רבי יוחנן מ"ט לא אמר כעולא לאו קושיא היא דאם כן לימא ליה רבי יוחנן לא גמיר ג"ש ואין אדם דן ג"ש מעצמו אלא לברר האי תחת אשר עינה כיון דלא דרשינן ג"ש מאי אתא ואוקמיה לכדאביי ע"כ. ודוחק. ונראה דהכי פריך ורבי יוחנן מ"ט לא אמר כעולא דעדיפא טפי ג"ש דעולא מסמוכין דרבי יוחנן דמג"ש דעולא גמרינן לכל דוכתא ואילו סמוכין דרבי יוחנן ע"כ עדים זוממים וחובל בחבירו נפקי מכללא דסמוכין וכיון דהני נפקי מכלל' א"כ נימא דלא דרשינן סמוכין כלל והיינו דקאמר ורבי יוחנן מ"ט וכו' בוא"ו ולבתר מאי דשקלינן וטרינן בעדים זוממים וחובל בחבירו וזהו לשיטת רש"י ז"ל דכתיבנא לעיל דלמסקנא נמי עולא בכל דוכתא גמיר והיינו דכתב רש"י ז"ל הכא מ"ט לא קאמר כעולא. דגמר ג"ש לענשו ממון ולא מלקות לכל חייבי ממון ומלקות ע"כ. ומיהו לשיטת התוספות ז"ל דפירשו דלמסקנא לא קאמר עולא דממונא משלם ולא לקי אלא בהנהו תלת דגלי בהו קרא לא מצינן לפרושי הכי כנ"ל:

א"כ בטלת ערות וכו' הקשו בתוספות אם כן כל לאו שאין בו מעשה ולאו שניתק לעשה בטלת הלאו מאחר שאין לוקין עליו ותירץ דלא דמי דהתם לאו בר מלקות הוא כלל אבל הכא שייך ביה מלקות ולית לן למדרש לאפוקי מלקות מיניה כיון דאיכא לאוקמי ג"ש במילתא אחריתי ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה ואין להקשות בטלת כל לאו שאין בו מעשה דהתם עיקר מלקות אין דינו בשום לאו שאין בו מעשה ע"כ. וקשה לפי מאי דקא מסיימי התוס' ז"ל דקשיא ליה

א"כ בטלת כל וכו' משום דאיכא לאוקמי ג"ש במילתא אחריתי אם כן מאי פריך חובל בחבירו נמי וכו' דילמא שאני חובל דליכא לאוקמי קרא במידי אחריתי וע"כ ממונא משלמי ולא לקי וכיון שכן אדרבא איכא לאקשויי אפכא א"כ בטלת כן ינתן בו דמרבינן מיניה תשלומין אבל ההיא דאחותו דאיכא לאוקמי ג"ש במילתא אחריתי תיקשי לן למה ליה למדרש הכי ולבטולי ערות אחותך לא תגלה בנערה מיתה כיון דמצינן לקיימי הג"ש ולקיומי ערות אחותך וגו' בכל גוונא נראה לפרש כי מעיקרא כי קאמר אם כן בטלת וכו' לאו משום דקא דריש הג"ש בהכי הוא דקשיא ליה וקאמר א"כ דרשת הג"ש להכי בטלת ערות אחותך וגו' אלא כיון דפטרת בא על אחותו בטלת וכו' פירוש דלעולם בעינן לקיומי המלקות של הלאו ולא תליא מילתא אי מצינן למדרש הג"ש במילתא אחריתי אי לאו בקיום הלאו תליא מילתא. ומעתה פריך שפיר חובל בחבירו נמי וכו'. ואיפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל א"כ. דפטרת בא על וכו'. עד כאן:

ומיהו התוספות ז"ל אינם מפרשים כן דהא כתבו דהקושיא היינו כיון דאיכא לאוקמי ג"ש במילתא אחריתי וכדכתיבנא והלכך הכי קאמר א"כ דדרשת הג"ש להכי בטלת ערות כו'. ומעתה הדרא קושיא לדוכתין ואפשר לפרש דכי פריך תלמודא דחובל בחברו וכו' לאו לר' יוחנן פריך דר' יוחנן ודאי שפיר קאמר כיון דאיכא לאוקמי ג"ש במילתא אחריתי לית לן לבטולי ערות אחותך בשום אשה כלל ומיהו תלמודא כדי לתרוצי א"כ בטלת וכו' לעולא קא פריך לגופיה ומשני ובהכי מתרצא קושיא לעולא אבל ר"י מתרצא שפיר אמאי לא קאמר כעולא הא דקאמר תלמודא ור"י האי תחת אשר עינה וכו' לא הדר לקושיא קמייתא דקא פריך מעיקרא ור' יוחנן מ"ט לא אמר כעולא אלא בעי לברורי מאי עבד ליתורי דקרא דכתיב תחת אשר עינה. ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל ופרכינן חובל בחבירו דע"כ בממון נדון וכו' פי' ופרכינן אנן לדידן לברורי הך דעולא כדרך שקלא וטריא ומיהו רבי יוחנן ניחא דלא אמר כעולא ולא תיקשי מהא דחובל דשאני חובל דע"כ בממון נדון וכדכתיבנא כנ"ל:

ומיהו התוספות ז"ל לא פירשו כן שכתבו לקמן וז"ל ועולא נפקא ליה מדרבא משמע דרבא סבר כעולא דר' יוחנן גופיה הוה דריש כעולא אי לאו משום דמבעי ליה לכדאביי ע"כ. משמע דכי מהדר תלמודא ורבי יוחנן האי תחת אשר עינה וכו' קא מהדר לתרוצי קושיין דמעיקרא דמאי טעמא לא אמר כעולא. ומצאתי בגמרות ישנות קלף דגרסינן לקמן אמר ר' יוחנן האי תחת אשר עינה מיבעי וכו' אלמא דקא מהדר לתרוצי קשיא דמעיקרא ובקצת נוסחי עתיקי כתוב ועולא אמר לך ולטעמיך חובל בחברו נמי א"כ בטלת וכו' עד באחותו בוגרת אלא רבי יוחנן ג"ש לא גמיר. ורבי יוחנן האי תחת אשר

עינה מאי עביד ליה מבעי ליה וכו' ואין בספרינו כן ומה שכתבו המפרשים ז"ל לעיל והתוספות ז"ל אינו מסכים עם הנוסחא הזאת. ומכל מקום הדרינן לקושין לשיטת התוס' ונראה לפרש דהכי פריך חובל בחברו נמי א"כ בטלת כו' פי' לדידך דקא פרכת לי דכיון דמצינן לאוקמי ג"ש למילתא אחריתי לית לן לבטולי ערות אחותך גו' בשום אחות ואפילו נערה הלכך תיקשי לך נמי חובל דהא מר' יוחנן הוא דשמעינן ליה לעיל דאפי' בדאתרו ביה נמי ממונא משלם מלקא לא לקי דקאמר הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה כו' וכדאמרינן לעיל מעתה תיקשי לך אמאי קאמרת הכין עד דבטלינן מאי דכתיב לא יוסיף דהא שפיר הוה מצינן לאוקמי קראי במילתא אחריתי ודוקא בדלא אתרו ביה ועיקר פירכיה מחובל משום דר' יוחנן הוא דקאמר הכי וכדכתבינן והשתא ניחא דאקדי' בפירכיה ההיא דחובל ובתירוץ הקדים הא דעדים זוממים משום דהא דקאמר אפשר לקיומה בבן גרושה ובן חלוצה תנן לה בהדיא בפ"ק דמכות וזהו שכתב רש"י ז"ל לקמן אלא. ע"כ כיון דרבייה קרא לתשלומין איכא לאוקמי כו' במעידין אנו את פלוני כהן שהוא בן גרושה כו' והכי תנן במסכת מכות ע"כ. והקשה הרשב"א אמאי לא קאמר נמי אם כן בטלת ונתן לאבי הנערה באחותו ותירץ ז"ל דמשכחת לה בכל נערה דלא אתרו ביה אבל לעולא לא משכחת ערות אחותך לעולם בנערה בתולה:

וכן כתוב בשיטה ישנה וז"ל לר' יוחנן נמי בטלת ונתן לאבי הנערה באחותו י"ל לר' יוחנן בדלא אתרו ביה מיהא מצינו לקיומי בכל נערה. ע"כ:

ולי נראה לתרץ דלעולא קשיא דאי בא על אחותו נערה לא לקי הרי בטלת מאי דמפרש ביה בקרא בהדיא ערות אחותך גו' אבל אי לא משלם קנס לא בטלת ונתן לאבי הנערה דלא מפרש בקרא בהדיא באיזו נערה מיירי ודילמא לא מיירי באחותו כלל אלא בנערה דעלמא וזהו שכתב רש"י ז"ל א"כ. דפטרת בא על אחותו ממלקות בטלת לאו שבה כו' ע"כ. ודוק לאו שבה שכתב הרב ז"ל ומאי דכתב הרב ז"ל בסוף לשונו שעונש לאו כמלקות תירץ בזה קושי' התוס' דלאו שאין בו מעשה ולאו הניתק לעשה ודוק כנ"ל. עוד הקשה הרשב"א ז"ל דהא איצטריך ערות אחותך לא תגלה להזהיר דלא ענש אא"כ הזהיר. ותירץ דמ"מ כיון דהזהיר מלקא לקי:

וז"ל שיטה ישנה וי"ל דקסבר ר' יוחנן כמ"ד חייבי כריתות לא צריכי אזהרה א"כ אפי' למ"ד צריכי אזהרה דוקא בדאית בהו מלקות ע"כ. ובקונטריסין כתבו וז"ל ואין לומר דאיצטריך ערות אחותך לאזהרת כרת דלא ענש אא"כ הזהיר דהא קרא אחרינא כתיב בההיא פרשה גופה איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה עוד נוכל לומר

דהשתא ס"ד דר' יוחנן סבירא ליה כר' מרדכי דאמר באלו הן הלוקין חייבי כריתות לא צריכי התראה שהרי פסח ומילה אין בהם התראה. ע"כ:

דף לג.

א"כ בטלת לא יוסיף כתוב בקונטרס ותימא לי כי אמרת איפכא נמי תיקשי לך בעדים זוממים א"כ בטלת ריבויא דיד ביד וחובל בחבירו נמי בטלת כאשר עשה כן יעשה לו ועוד דאיכא נמי ריבוי דכן ינתן בו וא"כ סמי חדא מקמי תרתי ונחייבהו ממון ואין לומר דהנהו איכא לקיומינהו דהנהו נמי איכא לקיומינהו וכדמפרש לקמיה וגם אין לומר דהמקשה היה טועה והיה סבור דהנהו כולהו ליכא לקיומינהו דהא מתני' היא הבוגרת אין לה מכר ולא קנס ועוד דגבי עדים זוממים נמי וכי לא ידע דאיכא לקיומי בבן גרושה והא משנה שלימה היא במסכת מכות ע"כ. ולי לא אקשינן א"כ בטלת אלא אמאי דמפרש בהדיא כגון ערות אחותך וגו' ולא יוסיף נמי הא אמרינן שהוא אזהרה למכה את חבירו והיה אם בין הכות נמי הא מוקמינן לה במסכת מכות בעדים זוממין ואילו הריבוין דיד ביד וכן ינתן בו לא יתפרשו להדיא דאדרבא מלישנא דקרא כפשטו משמע דלאו היינו ממון ודמי לג"ש דתחת דאתינן עלה דהכי נמי איכא למימר דהנהו ריבויי אתו לדרשא אחריתי והיינו כשיטת התוס' ז"ל דכתבינן לעיל דמאי דפריך חובל בחבירו נמי היינו לר' יוחנן דאהדרי' לקושיא דמעיקרא ומיהו רש"י ז"ל כתב ופרכינן חובל בחבירו דע"כ בממון נדון כו' אלמא דריבויא דחובל לא אתי אלא להאי דרשא ולא לדרשא אחריתי וכבר הארכנו בזה לעיל ומ"מ יש לנו לומר דלא יוסיף פן יוסיף מפורש להדיא טפי מריבוייא והיה נראה לחלק בין מלקות לממון דגבי מלקות דוקא הוא דאמרינן א"כ בטלת ולא לגבי תשלומין וממון. ודע שכתבו רש"י והראב"ד ז"ל בפ' השוכר את הפועלים דכל היכא דאמרינן אינו לוקה ומשלם פירושו היינו לומר דלא מגבינן מיניה בבי דינא ולא נחתינן לנכסיה אבל חובה עליו לשלם ואנן זיל הב ליה אמרינן ליה לצאת ידי חובתך ואינו יוצא מידי עבירה עד שישלם עיין שם גבי אתנן אסרה תורה ובזה היינו מפרשים כולה שמעתא אבל אין הפנאי מסכים עתה להאריך. והקשה הריטב"א ז"ל מאי שנא דהוקשה לר' יוחנן באחותו א"כ בטלת ולא הוקשה לו כן בחובל ועדים זוממים ותירץ דבשלמא חובל בחבירו לא כתיב לאו דידיה בהדיא דהא מלא יוסיף פן יוסיף נפקא עדים זוממין נמי לרבנן לא כתיב לאו דידהו בהדיא דהא מלא יוסיפו לעשות נפקא ואין זה לאו מפורש דאיכא לאוקמה להכרזה כדמוקים רבי מאיר ופשטיה הכין משמע וכיון דכן מסתייה דנוקמיה בכל דהו אבל ערות אחותך לא תגלה

דהוי לאו מפורש וכתיב סתמא לית לן לדחוקי באחותו בוגרת דוקא כל היכא דאפשר למדרשיה כפשטיה בשום צד ע"כ. ובמאי דכתיבנא לעיל ניחא נמי דג"ש מצי לאוקמה לדרשא אחריתי מה שאין כן בריבוין דחובל ועדים זוממין ומיהו אם נפרש דאכתי לא אסיק אדעתין דאיכא לאוקמי הג"ש למידי אחריתי הא ודאי דנצטרך לתירוצו של הרב ז"ל ומיהו התוס' לא כתוב כן וכדכתיבנא ועוד יש לפרש דלאו דלא יוסיף וקרא דוהיה אם בין הכות הרשע לא מפרש בהדיא באיזה חבלה ובאיזו עדות קא מיירי להכי מצינן לאוקמי דמיירי בהכאה שאין בה שוה פרוטה ובעדות בן גרושה אבל אחותו הרי כתיב בהדיא ערות אחותך זו היא סברת רבי יוחנן ומהדר תלמודא דאיכא למימר נמי איפכא דלאו דלא יוסיף ליכא לאוקמה בחדא גוונא דהיינו בהכאה שאין בה שוה פרוטה וכן והיה אם בן הכות הרשע ליכא לאוקמה בעדות פסלות לבד ואילו ערות אחותך הא מצינן לאוקמה באחותו בוגרת ובאחותו בעולה והני טובא הוו ולא מפקי' מכללא אלא אחותו נערה ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל הכא נמי באחותו מצית לאוקמה מלקות דידיה בבוגרת אבל נערה לישלם ולא ליילקי כו' ע"כ. ועוד איכא רבותא טפי באחותו דאילו לאו דלא יוסיף וקרא דוהיה אם בן הכות אם בטלת מלקות הרי קרא בטל לגמרי דלא אתא דלא יוסיף והיה אם בן הכות אלא למלקות ומיהו קרא דערות אחותך לא אתא למלקות לחודיה אלא לכרת נמי ואם בטלת בקצתם לענין מלקות הרי הלאו קיים בהם לענין כרת ובמקצתם מיירי נמי לענין מלקות ואין זו דוחק כל כך ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל הכא נמי באחותו מצית לאוקמי מלקות דידיה כו' ולעיל כתב אלא ע"כ כיון דרבייה קרא לתשלומין איכא לאוקמה לעונש ומלקות דלאו דידיה כמעידין כו'. פי' דעונש המלקות מפורש להדיא. וגבי חובל שאין שם לעולם אלא מלקות לא הזכיר הרב ז"ל מלקות כלל אלא כתב וז"ל וחובל בחבירו נמי מוקמינן ליה בשאין כו' כנ"ל:

א"כ בטלת והיה אם בן הכות כו'. והאי דלא נקט בטלת לא תענה ברעך עד שקר משום דהוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו. שיטה ישנה. והא כתיבנא לעיל אמאי נקט רש"י לעיל לא תענה עיין עליו לעיל. מבעי ליה לכדאביי הקשו בתוספות כיון דאיצטריך תחת להך דרשא אם כן מנלן מיטב ותירצו דיליף מנתינה או מכסף ועיין שם בפ"ק דמסכת ב"ק מה שפירש"י ז"ל ומה שכתבו המפרשים ז"ל שם ותבין קושית התוס' ז"ל ותירוצם ז"ל. ואם תאמר ואכתי מצית למדרש ההיא דאביי וג"ש דתחת דהא הוה מצי למכתב ונתן האיש אשר עינה והוה דרשינן ליה לדאביי מיתורא דאשר עינה ואייתר נמי תחת לג"ש וליכא לאקשויי דדילמא כוליה לג"ש אתא דהא לא הוה מצי למכתב תחת לחודיה דהא הוה מצי למכתב בדוכתא אחריתי ולא לכתוב אשר עינה ושבקיה

לקרא דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה וי"ל דאי לא הוה כתיב תחת אשר עינה אלא אשר עינה לחודיה אדרבה הוה אמינא אפכא דחמשים אמר רחמנא מכל מילי דבושת ופגם בכלל עינוי הויא אבל השתא דכתיב תחת אשר עינה משמע דחמשים כסף נתחדשו תחת קנס העינוי אבל בושת ופגם שהוא כשאר חולין לא כלל כאן ומיהו דרשא דרבא מייתורא דהשוכב עמה דרשינן לה כיון דלא נקט לשון עינוי וע"כ הנאת שכיבה קאמר ולא מצינן למדרשיה אלא מיתורא ולא ממשמעות כדדרשינן לאביי דהא לא כתיב תחת אשר שכב דלשתמע הכין. וכן פרש"י ז"ל דוק ותשכח:

ועולא נפקא ליה מדרבא לשיטת תוספות ז"ל דכתיבנא לעיל דכי קאמר ור' יוחנן כו'. מבעי ליה כו' מהדר לתרוצי קושיא דמעיקרא דמ"ט לא אמר כעולא אם כן משמע דרבא סבר כעולא כיון דר' יוחנן גופיה הוא דריש כעולא אי לאו משום דמבעי ליה לכדאביי אבל לשיטתנו דפרישית לעיל לרש"י ז"ל לא משמע מינה הכין כלל וקל להבין וקשה לרשב"א ז"ל לשיטת התוס' דבפ' השוכר את הפועלים משמע להדיא דרבא סבר כר' יוחנן וכתבו התוס' דלמאי דפירשו לעיל דלמסקנא דוקא בהני תלת אית ליה לעולא דממונא משלם ולא לקי אתי שפיר דבעלמא סבר כר' יוחנן דלוקה ואינו משלם כדדריש ר' יוחנן וסמיך ליה ארבעים יכנו פי' לפי' דעולא אית ליה מסברא דבכל דוכתא מלקא לקי ממונא לא משלם אלא בהני תלת דגלי בהו קרא דממונא משלם ורבי יוחנן אית ליה איפכא מסברא ממונא משלם מלקא לא לקי ואתא הסמיכות ולמדך דמלקא לקי ממונא לא משלם בכל דוכתא ורבא כיון דסבר דלצאת ידי שמים חייב לשלם אפילו לאחר שידענו דלוקה ואינו משלם אלא ודאי היינו כרבי יוחנן דדריש ארבעים יכנו. דאי מסברא הוה לן למימר דאינו משלם כלל ואפי' לצאת ידי שמים והא כתיבנא לעיל מה דס"ל לרש"י ז"ל והראב"ד ז"ל בפ' הפועלים א"נ יש לפרש דלעיל קאמרו התוספות ז"ל מצינו למימר לפי המסקנא דלא קאמר עולא ממונא משלם וכו' אלא בהני תלת דגלי וכו' ולא פשיטא להו כולי האי דמנא ידעינן בעלמא דמלקא לקי וכו' אי משום דכתיב ארבעים יכנו אם כן מאי בעי עלה דרבי יוחנן מנא ליה והא עלה דעולא נמי מיבעי ליה בעלמא מנא ליה ולא תתרץ דקא בעי מנא ליה לר' יוחנן אפי' הכא וכדפרישנא לעיל דהא בתוספת הרא"ש ז"ל ותוס' שאנ"ץ ז"ל לא פירשו כן וכדכתיבנא לעיל אלא ודאי לא פשיטא ליה דסבירא ליה לעולא הכין מעיקרא מספקא לן והתוספות ז"ל לעיל מצינו למימר הוא דקאמרי אבל לבתר דידעינן הסמיכות מפשט פשיטא לן דסבירא ליה לעולא הכי ורבא נמי ודאי סבירא ליה ולא מספקא לן בהכי כלל ולכך האריכו התוספות הכא בסיום לשונם ז"ל דוק ותשכח כנ"ל:

רבי אלעזר אומר עדים זוממים וכו'. משום דלאו בני התראה וכו' כתב הרא"ה ז"ל וז"ל משום דלאו בני התראה נינהו אי משום דרבא אי משום דאביי מ"מ כיון שאין בהם התראה תו לא צריכי קרא דממון משלמים ולא לקו דכיון דאיכא בהו שתי רשעיות ואי אפשר לקיומי בהו אלא חדא מנייהו הא פשיטא דההיא דאתיא להו מדינא מקיימינן ליה והיינו ממון ולא מלקות דאתי בהו בלאו דינא כל היכא דאיכא למענשינהו במידי אחריתי אבל היכא דלא אפשר דליכא עונש אחרינא ודאי מלקינן להו והא דאמר אביי לאו מילתא היא דאמרי הכי איתא נוסחא דספרים ופירושא משום דפרכה אביי לדרבא דאמר דלא אפשר למעבד בה התראה ואם כן מנלן תו דלא בעו התראה אימא דבעו התראה היינו דקאמר אביי לאו מילתא היא דאמרי דודאי עדים זוממים לא צריכי התראה דהא אינהו בעי למקטל בלא התראה ובעינא ועשיתם לו כאשר זמם לעשות ואכתי בין לאביי בין לרבא לא צריכי קרא דהא לכלהו ליכא בעדים זוממים התראה דכר' אלעזר שפיר אתיא דממון הוא דאיכא לחיובינהו דאתי בהו מדינא ע"כ. ורש"י ז"ל כתב וז"ל ר' אלעזר אומר עדים זוממים דממונא משלמי ולא לקי. לא צריכי קרא דסברא היא דמלקות לא שייך בהו. דלאו בני התראה נינהו. קודם עדות כדמפרש רבא ואזיל הלכך אי איכא למיענשינהו לא וכו' ע"כ. ומשמע לי לדעת רש"י ז"ל דדוקא לרבא דאית ליה דלא שייך בהו התראה הוא דאמרינן דלא צריכי קרא דסברא הוא דכיון דאין עונש הגוף בלא התראה והכא לא מצית למיקם בהו מלקות בדיניה בהתראה הלכך ממונא משלם ולא מלקות אבל לאביי לעולם צריכי קרא תדע דלקמן אתקיף רב סמא עלה דאביי מבן גרושה וקשיא אמאי לא אתקיף עלה ממעידין אנו שחייב לפלוני מאתים זוז דאתיין עלה דאי הוה אמרינן דלקי לאו מכאשר זמם הוו לקו דהא לא זממו להלקותו אלא להפסידו ממון ומעתה התראה הוו בעו ואי לאו קראי דלעיל לא הוה ידעינן דממונא משלם מלקא לא לקי ואמאי קאמר אביי דלא צריכי קרא אלא ודאי לאביי קרא מצרך צריכי והא דקאמר אביי לאו מילתא היא וכו' אי פירוש בכל מאי דהוה ס"ל מעיקרא דהעדים צריכין התראה וקראי מצרך צריכי אלא ממאי דקאמר שיהו עדים זוממים צריכין התראה ומיהו לעולם לדידי קרא דלעיל צריכא והיינו טעמא משום דמפיק ליה מקרא האי דלא בעו התראה מדכתיב כאשר זמם וכדבעינן למכתב קמן הלכך איכא למימר כי היכי דאחמור רחמנא בהו דלא תיבעי התראה הכי נמי דין הוא שידונו במלקות דהיינו חמורה ולא בממון ולהכי אצטריך קרא דממונא משלם ולא לקי וכבר כתבינן לעיל דהגליון התוספות כתב דס"ל לר' יוחנן דממונא קולא הוה ואפי' לדידן דמפרשינן לעיל דאפשר דרבי יוחנן ס"ל ממונא לחומרא מ"מ לא מצינן למימר דלא איצטריך קרא לאשמועינן דממונא משלם

מלקא לא לקי דדילמא הא איצטריך קרא לאשמועינן משום דממונא לקולא וכדכתבינן כיון דהתורה הוא שהחמירה דלא ליבעו התראה תדע דלעיל חשבינן חומרא הא דאין צריכין התראה וקולא הא דלא עשו בו מעשה והיינו משום הא דאין צריכין התראה הויא חומרא שהחמירה תורה על זה אבל לא עשו מעשה היינו חומרא שהחמירה תורה אלא הכא הויא מעשה. והרא"ה ז"ל לא כן פירש לעיל וכדכתיבנא ומיהו אנן הכי מצינן לפרושי ואתיא ההיא דלעיל כדאביי דשמעתין אבל לרבא הוי ליה ההיא דאין צריכין התראה כההיא דלא עשו מעשה דאי אפשר בלאו הכי ורבי אלעזר נמי כרבא שייכא ואף ע"ג דאתקיף עלה אביי ורב אחא אפשר דס"ל לרבי אלעזר כיון דלא שייך בהו התראה קודם העדות בשאר עבירות דעלמא אע"ג דבתוך כדי דבור שייך א"נ ע"י רמיזא וכדקאמר רב אחא מ"מ מסתבר דכי איתא ממון ומלקות ממונא משלם ולא מלקינן ליה ע"י התראה כי האי ואיפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל דלאו בני התראה נינהו. קודם עדות כדמפרש רבא וכו' כנ"ל:

וז"ל הרשב"א ז"ל רבי אלעזר אמר עדים זוממים ממונא משלמי מלקא לא לקי משום דלאו בני התראה נינהו כלומר היכא דאיכא תרתי ואי איפשר לחייבו אלא משום רשעה אחת ע"כ ממונא משלמי ולא לקי הואיל ובעלמא לא אשכחן מלקות בלא התראה אלא מיהו היכא דליכא ממון כגון בבן גרושה או בן חלוצה ע"כ מלקא לקו וחידוש הוא שחדשה תורה בעדים זוממים דאע"ג דליכא התראה לילקו ונפקא מוהיה אם בן הכות הרשע והיינו דאמר ר' אלעזר ממונא משלמי מלקא לא לקו ולא קאמר עדים זוממים לא לקו כלומר היכא דאפשר לחייבן ממון לא מלקינן להו ולא דיינינן להו כחדוש. ע"כ. וקרובים דבריו לדברי הרא"ה ז"ל:

וז"ל שיטה ישנה משום דלאו בני התראה נינהו אם תאמר בבן גרושה ובן חלוצה היכי לקו בלא התראה יש לומר חדוש הוא שחדשה תורה בעדים זוממים דבלא התראה לקו מיהו אנן דמספקא לן בממון ומלקות אי לקי או משלם דתרווייהו שייכי ביה ודאי עדיף לן למעבד ביה חיוב ממון ולא מלקות כיון דליכא התראה ובכל התורה אין מלקות בלא התראה אלא דבבן גרושה או בן חלוצה חדשה התורה אם בן הכות אע"ג דליכא התראה. הראב"ד ז"ל. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל דלאו בני התראה נינהו פי' דאע"ג דכשמעידין על האדם שהוא בן גרושה או בן חלוצה הם לוקין בלא התראה התם משום דלא אפשר למפטרינהו לגמרי אבל כל היכא דאיכא ממון דאפשר לחיובינהו ההיא עדיפא דליחייבו ממון מלחיובינהו מלקות שלא בהתראה. עד כאן:

וכולהו בחדא שיטתא אזלי ורש"י ז"ל חילק בין היכא דמצי למענשינהו מכאשר זמם להיכא דלא מצי למיעבד בהו הזמה ובגמר דבריו כתב הרב ז"ל אבל היכא דמצית למיעבד בהו הזמה לא שייך בהו מלקות ולא כתב הרב ז"ל אבל היכא דמצית וכו' לא מלקינן להו משמע דסבירא ליה ז"ל דתליא שייכות המלקות במאי דמצי למעבד בהו הזמה ולא ידעתי היכי תליא וצ"ע בזה ולא יכולתי להאריך עוד בזה כעת עד יסכים הפנאי עמדי בעזר האמיתי:

נתרי בהו בשעת מעשה פרשי ולא מסהדי פי' דאע"ג דאמרינן התם שמאיימין את העדים ולא חיישינן דילמא פרשי התם באיום בעלמא דלא חיישי להו סהדי כדאמרינן להו סהדי שקרי אאוגרייהו זילי ודכותה אבל לומר להם שאם יוזמו יהרגו איכא למיחש דפרשי שמא יוזמו בשקרי. הריטב"א ז"ל:

ולי נראה דשניא היא ההיא דמאיימין את העדים דהויא קודם שיעידו והכא קודם שיעידו לא הויא התראה דאמרי אשתלינן וכדאמרינן בסמוך וכדאמרי הכא לא הויא התראה וכן פרש"י ז"ל אמרי אשתליין שכחנו ההתראה הרי שבטלה. ובשעת מעשה פרשי ולא מסהדי וכיון דלאחר שהתחילו להעיד מתרי בהו פרשי ולא מסהדי לפי שיאמרו וכי חשודין אנו בעיניכם וזהו שכתב רש"י ז"ל פרשי ולא מסהדי. אפי' אמת הואיל ואנו חשודין בעיניכם מה לנו ולצרה. ע"כ. אלמא דמשום דהויא ההתראה בשעת מעשה להכי אמרי' פרשי וכו' משום דאמרינן הואיל וחשודין וכו' והאיום הויא קודם העדות וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ' י"א מה' עדות. ומיהו בפ' י"ב מהלכות סנהדרין גבי דיני נפשות כתב אמרו העדים היתה לו התראה ומכירין אנו אותו מאיימין ב"ד עליהם וכו'. משמע לאחר שהעידו מאיימין עליהם. וי"ל דלגבי דיני נפשות הא ק"ל בתו' האיום שעושין להם שמא תאמרו מה לנו ולצרה וכי ש"ת מה לנו לחוב בדמו וכו' וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל שם הלכך לא פרשי. ואם תאמר אם כן הכא נמי בשמעתין יתרו בהם ויאמרו להם שמא תאמרו וכו' כדאמרינן גבי דיני נפשות כדי שלא יפרשו וי"ל דא"כ לא הויא התראה מעליא והויא ליה הפסק בין התראה למעשה:

נתרי בהו לבסוף אין פירושו בסוף העדות דא"כ מאי פריך מאי דהוה הוה אלא פירושו לאחר שהעידו דכל בשעת מעשה אין חילוק אם בתחלה אם בסוף דלעולם איכא לאקשויי פרשי ולא מסהדי:

מאי דהוה הוה פי' רש"י דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ואינן יכולין לחזור ושיטה ישנה כתוב נתרי בהו לבסוף מאי דהוה הוה פי' אפי' שתקי לבסוף כשיתרו בהם אין התראה מועלת על מה שנעשה. ואין לומר נתרי בהם לבסוף ולא נחייבם עד שיחזרו

ויאמרו אמת העדנו דלעולם לא יחזרו לומר כן כמו שאתה אומר בתחלת העדות נתרי בהו בשעת המעשה פרשי ולא מסהדי ע"כ:

ה"ג מתקיף לה רב אחא וכו' ונתרי בהו מעיקרא וכו' מתקיף לה אביי ונתרי בהו בתוך כדי דבור וכו' והכין גרסי המפרשים ז"ל ומיהו רש"י גריס איפכא אתקפתיה דאביי קודם אתקפתיה דרב אחא:

ונתרי בהו מעיקרא ונרמיזינהו רמוזי דכיון דלא מתרי בהו בב"ד לא פרשי ומסהדי ומשום דמרמזי להם בב"ד נמי לא פרשי כיון דלא אמרינן להו בפירוש. הרשב"א ז"ל. ורש"י ז"ל כתבו בלשון רך שלא יקפידו. וז"ל הריטב"א ז"ל ונתרי בהו מאתמול ולמחר נרמוז להו רמוזי פי' דהשתא כיון דברמיזה בעלמא אמרינן להו לא פרשי מלאסהודי. ע"כ:

ונתרי בהו תוך כדי דיבור פירוש ואפי' לאחר שנחקרה עדותן דתוך כדי דיבור כדיבור דמי ויכולין לחזור בהם דבכל מילי תוך כדי דיבור כדיבור דמי חוץ ממקדיש ומגדף כדאיתא התם ביש נוחלין. הריטב"א ז"ל:

וכתב הרשב"א ז"ל ונתרי בהו תוך כדי דבור דקי"ל תוך כדי דבור כדבור דמי כלומר תוך כדי דבור של עד שני ואינהו נמי יכולין לחזור בהם תוך כדי דבור של התראה דכיון דלא לקו בלא התראה נמצאת ההתראה כצורך העדות וכל כדי דבור דעדות כדבור דמי וכאותה שאמרו בריש פרק שבועת העדות [שבועות לא ב'] גבי כפרו שניהם כאחד והא אי אפשר לצמצם ואוקמה רבי יוחנן שכפרו שניהם כאחת בתוך כדי דבור ופרכינן שבועה שאין אנו יודעים לך עדות טובא הוו וא"ל כל אחד ואחד תוך כדי דבור של חבירו ואפי' חזר בו שני תוך חזרתו של ראשון חזרתו חזרה דכולה מילתא כעדות דמיא. והקשה הראב"ד ז"ל דלמה לי התראה תוך כדי דבור אפילו אתרו בהו לאחר כמה דיכולים הם לחזור בהם תוך כדי דבור של התראה דהא לא נגמר חיוב עדותם עד דמתרין בהם כדאמרינן ותירץ היינו טעמא משום דלאחר כדי דבור יכולים לומר אשתליין מה שהעדנו. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה ונתרי בהו תוך כדי דבור פי' נתרי בהו תוך כדי דבורם והם יכולים לחזור בהם תוך כדי התראתם כדאמרינן בפ' שבועת העדות כל אחד ואחד תוך כדי דבורו של חבירו ואין ההתראה מספקא למהוי אחר כדי דבור ואם תאמר והא התראת ספק לא הויא התראה ואין אנו יכולין להתרותם אלא מספק ויש לומר התראה ודאי מקריא כיון שאנו מתרין בהם שאסור להעיד שקר ואם יעידו שקר ענשם כך וכך. והקשה הרא"ה ז"ל לאביי כיון שהוא סבר ליה דעד דמתרין בהו לא נגמר חיוב עדותן ובין מתרים בהו תוך כדי דבור ושתק כאלו מתחלה דמי אמאי לא אקשינן נמי ונתרי בהם אפי' אחר

כדי דבור וכיון דשתקו ולא חזרו בהם נתחייבו על עדות הראשון ותירץ דלאחר כדי דבור מצו אמרי אשתליין מה שהעדנהו. ע"כ:

לאו מילתא היא דאמרי' פי' כי מלשונו של אביי היה נראה דדינא הוא דליבעו התראה תוך כדי דבור והשתא הדר ביה דודאי לא בעו התראה. הריטב"א ז"ל. והא כתיבנא לעיל מה שכתב הרא"ה ז"ל בזה. וכתוב בשטה ישנה הדר אמר אביי לאו מילתא היא דאמרי דודאי עדים זוממי' אינם צריכים התראה דהא בדיני נפשות ודאי לא בעו התראה דהא אינהו קטול בלא התראה הלכך בן גרושה ובן חלוצה נמי בלא התראה לקו. וכשמעידים על איש פלוני שחייב מאתים זוז אי הוה אמרי דלקו בלא התראה הוו לקו כדמסיק. ומפרש דמשפט השוה לכלכם אמר רחמנא, הלכך כשמעידים על חיוב ממון והוזמו דאיכא ממון ומלקות עדיף לן לחיובי ממון ולא מלקות בלא התראה ע"כ:

ה"ג דאינהו בעו למיקטל בלא התראה ואינהו בעו התראה וכו'. ולא גרסינן כגרסת הספרים דגרסי דאינהו קטול בלא התראה כו' דמשתמע דאמאי דקטלי עדים בפועל קא מתמה מי איכא מידי דאינהו קטול בלא התראה וכו' ואי הכי קשיא דמאי קא מתמה ואינהו בעו התראה גדולה מזאת הוה ליה לאתמוהי ואינהו לא מיקטלי כלל כדקי"ל הרגו אין נהרגים דכתיב כאשר זמם ולא כאשר עשה. אלא ודאי הא לאו קושיא היא כלל דכך היא גזרת הכתוב. אלא ודאי דה"ק מי איכא מידי דאינהו בעו למיקטל וכו' פי' דלא עבידנא להו כדבעו למיעבד וקרא כתיב ועשיתם כאשר זמם והכי מסיק ואזיל הא בעינן ועשיתם לו כאשר זמם והיינו עיקר קושיא והאריך כולי האי משום דהעדים הא קאמרי דאתרו ביה ושפיר מקיים בהו כאשר זמם אפילו תימא דעבדינן בהו התראה. לכך האריך וקאמר מי איכא מידי דאינהו בעו למיקטל וכו'. דמכל מקום הא בעו למיקטל בלא התראה שלא היה ולא נברא ההתראה שהעידו עליה. ומיהו עיקר קושיא מה דמסיים ואזיל הא בעינן ועשיתם לו כאשר זמם. תדע דקא אתקיף עליה. אלא מעתה בן גרושה וכו' ואי מסברא קאמר לה מעיקרא דלא בעו התראה אין לחלק בינייהו כלל וכיון דבדיני נפשות קטלינן להו בלא התראה הוא הדין בבן גרושה. אבל השתא דמפקינן ליה מקרא מכאשר זמם פריך אלא מעתה בן גרושה וכו' דלא מכאשר זמם נפקא וכו' וזהו שכתב רש"י ז"ל אלא מעתה דהאי דלא בעי התראה משום כאשר זמם הוא מלקות וכו' כן נ"ל: משפט השוה לכלכם פי' בענין אחר כגון בלאו דלא תענה משפט שוה יש בין שנתחייב בו מיתה או למי שנתחייב בו מלקות. מיהו לשאר איסורין יש משפט א' שאינו בחובל ועדים זוממים דבעלמא בממון ומלקות מלקא לקי. שיטה ישנה:

רב שישא בריה דרב אידי אמר החובל בחבירו וכו'. פי' כיון דלעדים זוממים ל"צ קרא מעתה לא ידעינן מקרא דלעיל דהחובל בחבירו ממונא משלם מלקא לא לקי אפי' בדאתרו ביה דקראי דעדים זוממים וחובל בחבירו בהדי הדדי תלו וכמו שפירשו התוס' לעיל דאי לאו יד ביד עדים זוממים לא הוה ידעינן דקרא דכי ינתן בו מיירי באתרו ביה הלכך השתא דמפקינן עדים זוממים מסברא קרא יד ביד לא אתיא להם מעתה צריכין אנו למידרש מהכא תיתי חובל בחבירו דאפי' כדאתרו ביה ממונא משלם מלקא לא לקי. ולשיטת הרא"ש ז"ל קאי רב שישא בין עלה דרבא ובין עלה דאביי. ומיהו לשיטתו לא קאי אלא עלה דרבא דלאביי הא כתבינן לעיל דשפיר צריכי קרא דעדים זוממים כנ"ל ולקמן נכתוב עוד בזה בס"ד:

ואמר רבי אלעזר במצות שבמיתה הכתוב מדבר פי' במצות שיש בו מיתת ב"ד דהא כתיב ואם אסון יהיה ונתת נפש תחת נפש ממש או דמיירי קרא שיש אסון באיש המתנצא עמו או שיש אסון באשה וכמאן דאמר נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב מיתה ולאפוקי ממאן דאמר מאי נפש ממון והיינו מאי דמחדש רבי אלעזר דאי לא לכ"ע הוא מצות שבמיתה האיש או האשה דהא כתיב ואם אסון יהיה והיינו דאמרינן היכי דמי אי דאתרו ביה וכו'. ופשוט הוא זה. הריטב"א ז"ל:

ואיכא למידק למה ליה לאתויי אדרבי אלעזר ליתי הא דאמרי רבנן נפש ממש ובהכי סגי וכדאמרינן לקמן הניחא לרבנן דאמרי נפש ממש ולכאורה יש לתרץ דרבנן לא קאמרי בהדיא נפש ממש אלא קאמרי נתכוון להרוג את זה והרג את זה ואמרינן בפ' אלו נשרפים דהיינו טעמייהו כדאמר רבי אלעזר במצות שבמיתה וכו'. וכדאיתא התם ולכך מייתי הא דרבי אלעזר דהיינו עיקר טעמייהו. עוד נראה לי לפרש דאף על גב דהוה מייתי דנפש ממש קאמר אכתי לא הוה מייתי כלל דדילמא קרא דקאמר ואם אסון יהיה ונתת נפש תחת נפש הוא דמיירי בדהתרו ביה וה"ק ואם אסון יהיה ואתרו ביה ונתת נפש תחת נפש. ומיהו מאי דכתיב לעיל מיניה וכי ינצו אנשים יחדיו וגו' ולא יהיה אסון ענוש יענש דילמא מיירי בדלא אתרו ביה להכי מייתי מדרבי אלעזר דבמצות שבמיתה הכתוב מדבר ואשמועינן דנתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב אלמא דמעיקרא דכתיב וכי ינצו אנשים יחדיו מיירי בדאתרו ביה דאי לא אתרו ביה אמאי מקטיל ואם תאמר אכתי מאי מייתי דילמא שאני הכא משום דנתחייב מלקות על זה דהיינו לאותו שנתנצא עמו. א"נ לאשה משום דנתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב וה"נ לענין מלקות אבל התשלומים היינו דמי הולדות אינו אלא לבעלה ולהכי לא אתי חיוב מלקות של זה ופוטר תשלומים של זה אבל היכא דמלקות והתשלומים הוי לאחד כגון חובל בחבירו דילמא

מלקא לקי ממונא לא משלם תדע דאיכא לאקשויי היכי משלם ממון כיון שכיון להרוג ה"ל רודף ומתחייב בנפשו וקלב"מ אלא מאי אית לך למימר דמשום הכי משלם ממון משום דהויא מיתה לזה ותשלומים לזה וכדקאמר התם בפ' בן סורר דילמא שאני הכא דמיתה לזה ותשלומין לזה ויש לומר דעיקר תירוצו התם בפר' בן סורר היינו כשיכולים להצילו באחד מאבריו ולא שני להו בין מיתה לזה ותשלומין לזה למיתה ותשלומין לאחד וכדאסיק התם אלא לא שנא וכבר כתבו התוס' לעיל בשמעתא דרבי נחוניא בן הקנה דלדעת רז"ל כיון שהולדות הן כגוף האשה חשוב מיתה ותשלומין לאחד עיין בתוס' לעיל בדבור המתחיל רב אשי אמר בזר שאכל וכו' כנ"ל:

אי דלא אתרו ביה כתב רש"י ז"ל אם דלא אתרו ביה. אם תמיתנו תהרג. פי' אי דאמר אל תהרגנו לא מצינן למימר מותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר הקל דאדרבה בכלל לשון זה משמע דלא קא מתרו ביה אלא שלא יהרגנו ומיהו אי בעי להכותו ולחבול בו לבד שפיר עביד אבל אי קאמרי אם תמיתנו תהרג אינם נותנים לו רשות על ההכאה אלא הכי קאמרי ליה תמיתנו תהרג ואם תכנו תלקה ואינהו קא מתרו שלא יעשה בו חבלה כן נראה לי:

ממאי דמותרה לדבר חמור וכו'. ואם תאמר פשיטא דהוי דכיון שקבל עליו למות כ"ש שיקבל עליו ללקות. ואין לומר דהיינו טעמא משום דניחא ליה ליהרג ע"מ שיהרג שונאו תמות נפשי עם פלשתים הוא דקאמר אבל לא ניחא ליה להכות שונאו ע"מ שילקוהו דהא תנן בפ' אלו הן הנשרפין חייבי מיתות שנתערבו ידונו בקלה וקאמר בגמרא ש"מ מותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר קל והתם פשיטא לן דכיון דהתרו בו לסקילה וקבל עליו כ"ש שאם התרו בו לחנק על אותו דבר עצמו שהיה מקבל ואפ"ה בעי למימר מותרה לדבר חמור לא הוי מותרה לדבר קל ואיכא למימר גזרת הכתוב הוא דבעינן שיתיר עצמו לאותה מיתה בין חמורה בין קלה. כן כתבו בתוספות והרא"ש ז"ל וכן כתב הריטב"א ז"ל. וז"ל וממאי דמותרה כו' דילמא לא הוי פירוש דגזרת הכתוב הוא שיהא צריך התראה לאותו עונש עצמו שנענש עליו ע"כ. ורש"י ז"ל כתב לעיל לדבר חמור. מיתה. הוי מותרה לדבר הקל. שאם יכנו ולא ימות ילקה ואפ"ה. ע"כ. פי' לפי' מתחלה נשמר דלא נימא דהחומרא היינו חומר העבירה דאי הכי לא מצינן למימר דהוי מותרה לעבירה קלה דדילמא העבירה קלה חמורה היא בעיניו כיון שאין הנאתו מרובה שאינו הורג שונאו ועוד דעיקר ההתראה היינו עונש העבירה ולא חומר שלה ולהכי כתב ז"ל לדבר חמור. מיתה. ושוב נשמר דלא נימא דבתר אומדן דעתיה הוא דאזלינן דכיון שקבל העונש החמור יקבל גם כן העונש הקל דאדרבה איכא למימר אפכא וכמו שכתבו התוס'

דעל ההריגה קבל ההתראה ולא על ההכאה משום תמות נפשי עם פלשתים לכך פירש ז"ל דלענין דינא קא מיירי שהדין כן דהוי מותרה לדבר הקל שאם יכנו ולא מת ילקה ועל דרך שכתבו התוס' והריטב"א ז"ל דגזרת הכתוב הוא ובין מאי דקאמר הוי מאי לא הוי הכל מגזרת הכתוב כנ"ל:

דף לג:

דדילמא מלקות חמור ואם תאמר ואמאי קא פריך בלשון דילמא כיון דקא מייתו מדרב דאמר אלמלא נגדוהו כו'. ויש לומר דהוה משמע ליה דדילמא נחלק בין הכאה שיש לה קצבה להכאה שאין לה קצבה ולהכי נקט לה בלשון דילמא ואהדר ליה דפשיטא ודאי דיש לחלק הכין ואין ספק בזה כלל והיינו דקא מהדר ליה ולא שני לן בין הכאה שיש לה קצבה כו' פי' כיון דשני לך מהא דלהכי קא אמרת דילמא אמאי לא פשיטא לך לגמרי. אבל קשה כיון דאסיק אדעתיה חילוקא דלקמן דאלימא טובא דתלמודא אסיק הכי אמאי לא קאמר הכא נמי את"ל הוי כדאמר בקושיא קמייתא ממאי דמותרה לדבר חמור כו' ואת"ל הוי רבותיה דהך קושיא בתרייתא מקושיא קמייתא כי היכי דאמרינן בקושיא קמייתא ואת"ל הוי דמשום הכי לא קשיא לן האי קושיא הכי נמי איכא למימר בקושיא בתרייתא ומאי אלימותיה דהך פירכא בתרייתא מקמייתא לכך נ"ל דלא אסיק אדעתי' חילוקא דלקמיה כלל ומשום הכי קאמר דילמא משום דהוה מצי לשנויי מסתברא מיתה חמורה שכן נתנה לאנשי עיר הנדחת ומיהו לא אלימא הך שינויא עד דנימא עליה ואת"ל מיתה חמורה דהא איכא לדחויי דאה"נ דמיתה חמורה אבל לענין בני אדם חמירא ליה מלקות ממיתה משום אורך היסורין ולהכי מייתי ראיה מחנניה מישאל ועזריה הלכך אהני לן האי סברא דעיר הנדחת כדי שלא להקשות בפשיטות אלא בלשון דילמא ומיהו לא אלימא כולי האי לומר ואת"ל כנ"ל. ואפשר דלהכי כתבו התוס' ז"ל דילמא מלקות חמור הוה מצי לשנויי מסתברא מיתה חמורה שכן נתנה לאנשי עיר הנדחת כו'. ודוק שתפסו בקושיא ולא בשינויא:

וז"ל הריטב"א ז"ל ממאי דמיתה חמורה כו'. פי' אף על גב דדיני תורה פשיטא דמיתה חמורה אנן הכי קאמרינן ממאי (דאיכא) דהתראת מיתה חמירא להו לאינשי דילמא התראת מלקות חמירא להו דבמיתה לא חייש דמימר אמר תמות נפשי עם פלשתים אבל למלקות לא ניחא ליה דלא לקטלוהו וללקי הוא בה מלקות דידיה חמיר מחבלא דחבריה. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה דילמא מלקות חמירא. ואם תאמר הא ודאי מיתה חמורה שניתנה

למגדף ולעובד עבודת גלולים בפרק ד' מיתות בית דין ליתא דאף על גב דודאי חמירא מיתה שהרי אובד נשמתו אבל מלקות חמירא על בני אדם לפי שמתבזה בחייו ונפיש נמי צעריה. ע"כ:

אלמלי נגדוהו לחנניה מישאל ועזריה הוו פלחו לצלמא רש"י פירשה בתמיה כלומר דילמא ח"ו אפילו הלקום מי פלחו לצלמא ויש מי שפירש בניחותא ודרך גוזמא קאמר ויש מי שפירש פלחו ממש לפי שלא היתה ע"ג אלא אנדרטא של נבוכדנצר היתה ולכבודו של נבוכדנצר היו משתחוים לו והא דאמרי ליה לאלהך לית אנחנא סגדין למי שאתה עושה כמו אלוה לית אנחנא סגדין והיינו דאמרינן התם מה ראו חנניה מישאל ועזריה שהפילו עצמן לכבשן האש ואילו ע"ג היכי אמרו ומה ראו אפילו רשע שבישראל יהרג ואל יעבור כל שכן חנניה מישאל ועזריה אלא משום דקדושת ה' בלבד לפי שטועין בה מקצת בני אדם וחושבין שע"ג היתה מסרו נפשם עליה וכן מוכיח במדרש חזית ששם אמרו ששאלו ליחזקאל ואמר להם מקובל אני מישעיה רבי חבי כמעט רגע עד יעבור זעם אמרו ליה מה את בעי דיהון אמרין הדין צלמא סגדין ליה כל אומיא אמר לן מה אתון בעון אמרין ליה דיהון אמרין צלמא כל אומיא סגדין ליה לבד מישראל ולפיכך (אמר) אמרו מה ראו שהפילו עצמן לכבשן האש שהיו יכולים להסתלק משם אלא שמסרו עצמן לקדוש ה'. הרשב"א ז"ל:

ועוד הביא ראיה תלמידו ז"ל דאמרינן בריש פ"ק דע"ג יבא נמרוד ויעיד באברהם שלא עבד ע"ג יבא נבוכדנצר ויעיד על חנניה מישאל ועזריה דלא פלחו לצלמא אלמא לאו ע"ג היתה:

וז"ל הרמב"ן ז"ל הא דאמרינן אלמלי נגדו לחנניה כו'. פלחו לצלמא לאו דוקא אלא גוזמא בעלמא קאמר אי נמי לאו ע"ג היתה אלא אנדרטא היתה ולכבודו של נבוכדנצר ואף על גב דכתיב לאלהך, שאתה עושה אותו כאלוה קאמר והיינו דאמרינן התם מה ראו חנניה כו' שהפילו עצמן לכבשן האש ואי ע"ג היתה היכי אמרינן מה ראו כו' הרי אמרו יהרג ואל יעבור ומשום הכי נשאו ק"ו בעצמן מצפרדעים כו' לומר לך דהא קדושת ה' בלחוד הוא דטעו בה אנשי וכע"ג דמיא להו ולקדש את ה' בפני עם הארץ עשו כן ולא כדברי המפרש שהיה להם להרוג את עצמן. ושוב מצאתי במדרש חזית ששאלו ליחזקאל ואמר להם מקובל אני מישעיה רבי חבי כמעט רגע כו' אמרו ליה מה את בעי דיהון אמרין הדין צלמא סגדין ליה כל אומיא אמר לון מה אתון בעין אמרין ליה דיהון אמרין הדין צלמא כל אומיא סגדין ליה לבר מישראל כו' אגדה וזה הוא העיקר שהיו יכולים להסתלק משם אלא שכל עצמן לקדוש ה' היו מתכוונין. ע"כ:

וז"ל הרא"ה תלמידו אלמלי נגדינהו כו'. איכא דאמרי דגוזמא קאמר כלומר דילמא אי נגדוהו לא מצו למיקם בהימנותייהו וליתא דא"כ למה ליה לרב למימר הכי. ור"ת ז"ל פי' דהיינו טעמא משום דהצלם שהקים נבוכדנצר לאו ע"ג גמורה היא אלא לכבוד כעין אנדרטי של מלכים והיינו דאמר נמי התם בפסחים מה ראו כו' ואמרו נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים ואילו ע"ג הוא טעמא בעי אלא כדאמרן והיינו דמפרש טעמא משום דנשאו ק"ו בעצמן מצפרדעים כלומר שלא נתכוונו אלא לקדש את ה' לפי שהיו מישראל סבורים שהוא ע"ג וכוונתם לשם ע"ג ואילו לא מסרו חנניה כו' עצמן היו סבורים שהתירו פרושים את הדבר אפילו כפי כוונתן תדע שאילו הוה ע"ג האיך היה אפשר שלא היו אחרים באותו הדור בכל ישראל שמסרו עצמן למיתה קודם שישתחוו לע"ג אלא לאו ודאי כדפרישנא. ע"כ:

וז"ל שיטה אחרת ישנה אלמלי נגדוהו כו'. יש מפרשים דצלם דנבוכדנצר אנדרטי הוה ומשום הכי אמרינן נמי במקום שנהגו מה ראו חנניה מישאל ועזריה שהפילו עצמן כו' ומפני קדוש שם שמים מסרו עצמן אף ע"פ שלא היו חייבים כל כך מן הדין אבל לא היו סובלין יסורים שקשין כל כך. ורש"י פי' התם מה ראו שהיו מדברים לפני נבוכדנצר בגאוה. שיפלו בתוך כבשן האש כו' לקדש שם שמים. והרא"ה ז"ל פירש דהא דאמרינן אלמלי נגדוהו כו' אההיא דהתם קאי כלומר מה ראו שלא שמעו לדברי יחזקאל שאמר חבי כמעט רגע כו' והכניסו עצמן בספק כי האי דשמא נגדינהו לא היו יכולין לסבול היסורין. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל עיקר הפירוש כדפר"ת משום דצלמא דנבוכדנצר לאו ע"ג היה דא"כ דכ"ע כשם שיהרג ואל יעבור כך ילקה כל יסורים שבעולם ואל יעבור אלא אנדרטא של נבוכדנצר [העשוי לכבוד היה והיינו דאמרי' התם מה ראו חנניא מישאל ועזריה שלא השתחוו לצלם] כדאי' במגלה מפני שהשתחוו לצלם ופרכינן וכי משוא פנים יש בדבר ואמרינן הם עשו לפנים שהשתחוו לצלם אף הקב"ה לא עשה עמהם אלא לפנים. והכי נמי מוכח מקרא שאמרו לו לנבוכדנצר לאלהך לית אנחנא פלחין ולצלם דהבא די הקימת לא נסגוד דאלמא תרי מילי נינהו. עד כאן:

ובקונטריסין כתוב וז"ל אלמלא נגדוהו פי' ה"ר אליעזר דלא חייבה תורה אלא למסור עצמן למיתה כדכתיב בכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך אבל להחמיר עליהם יותר ממיתה לא היו חייבים ויפה פי' ומה שהקשה עליו ר"ת ז"ל מר' עקיבא וחבריו שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל ולא פלח. נ"ל דלא קשה מידי דהתם הכאה שיש בה קצבה הויא דכיון שסרקו את בשרו ברור הוא שימות במיתה גמורה במהרה וההיא הויא כמו

נוטל את נפשך. אבל הא דאמר רב אלמלי נגדוהו כו' פירושו הכאה בלא מיתה קאמר כגון שהניחום שנה או שנתים ויכו אותם בכל יום והויא הכאה שאין לה קצבה שהיא חמירא יותר ממלקות ומיתה ובהא לא חייבתו תורה דלאו נוטל את נפשך הוא ע"כ. ולא נהירא דקרא ה"ק אפילו הוא נוטל את נפשך ובכלל הויא היסורין ומה שכתבו התוס' הוא עיקר:

ולא שאני לך כו' פי' הכאת המלקות אף על גב דאפשר שלא יכו כי אם חמשה או עשרה מכות פחות ממלקות ארבעים מכל מקום כיון דהרשות בידו להכות כמה שירצה אין אדם יכול לסבול אפילו פחות מארבעים דירא הוא פן יוסיפו להכותו אבל מלקות ארבעים כיון דידע שלא יוסיפו גם הוא מתחזק וסובל כנ"ל:

מתקיף לה רבי יעקב מנהר פקוד הניחא לרבנן דאמרי נפש ממש פי' לאו היינו דוחקייהו דרבנן משום אתקפתא דרב אשי דלעיל דהא רבי יעקב לא חייש כלל להך אתקפתא דרב אשי דלדידיה נמי דמייתי לה מקרא דאם יקום להתהלך בחוץ וגו' קא קשיא הך אתקפתא דרב אשי ואלימא נמי טפי לדידיה וכדבעי לפרושי לקמן בס"ד. אלא היינו דוחקייהו דרבנן דהיכי קא יליף מההיא קרא דמשלם ואינו לוקה דילמא שניא היא דולדות דלא היתה ההתראה בענין הולדות ולהכי לא קפטר ליה ממלקות דאידך אדמי ולדות וכדאקשינן לעיל אבל בחובל בחברו דהויא מלקות ותשלומין לא הרי לעולם אימא לך דלוקה ואינו משלם ומכל מקום מצינן לתרוצי דלא שנא וכדכתיבנא לעיל והיינו דקאמר וכו' פי' אף על גב דאיכא לאקשויי וכדכתיבנא מכל מקום ניחא ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל הניחא לרבנן דאמרי. בסנהדרין כו' אית לן למידק לאוקמא קרא כשהתרו בו ולמילף דאף על גב דאיכא התראה כו' ע"כ. פי' אף על גב דדייקינן ומוקמינן קרא כשהתרו בו אכתי לאו פשיטא כולי האי למילף מינה לבעלמא דאף על גב דאיכא התראה כו' וכדכתיבנא מכל מקום ניחא דילפינן ודוק שכתב רש"י ולמילף דאף ע"ג דאיכא כו' כנ"ל ויצאנו בזה ידי חובותינו ממאי דרגילנא לפרושי בכל דוכתא דקאמר תלמודא הניחא למ"ד כו' דיש לו גם כן קצת דוחק ולכך הוצרך לומר הניחא ובלאו הכי צריך לפרש הכא כן דלמה ליה למימר הכא הניחא כלל והא רב ששת מעיקרא אליבא דרבנן הוא דקאמר לה דטעמייהו דרבנן היינו כדרבי אלעזר דאמר במצות שבמיתה וכו' כדאיתא בפרק הנשרפין מעתה למה ליה למיהדר ולמימר הניחא לרבנן וכו' ובמאי דכתבינן ניחא וכנ"ל. ואיכא למידק בפרק הנשרפין גבי פלוגתא דרבנן ורבי אמרינן דתנא דבי חזקיה מפקא מדרבי ומפקא מדרבנן דלדידיה נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה ומממון. והקשו בתוספות שם דתנא דבי חזקיה במאי מוקי ליה לקרא לא

בממון ולא במיתה. ותירצו דקרא ה"ק אם יהיה אסון כלומר דין אסון שנתכוון לאשה עצמה ונתת נפש תחת נפש ממש עיין שם. ומעתה לא מצינו למילף מהאי קרא דאף ע"ג דאיכא התראה יענש ממון כשאין שם מיתה דדילמא סיפא דקרא דכתיב ואם אסון יהיה וגו' הוא דמיירי בהתראה אבל רישיה דקרא דכתיב ואם לא יהיה אסון ענוש יענש מיירי בדלא אתרו ביה דכיון שכן קשיא אמאי לא קאמר נמי אלא לחזקיה מאי איכא למימר. ומיהו התוספות תירצו לקמן גבי פלוגתייהו דר' יוחנן וריש לקיש אליבא דרב דימי בחייבי מיתות שוגגים ודאי דלתנא דבי חזקיה לא קאי קרא דאסון אאשה אלא אחברו שנתכוון לו ולא איירי קרא שנתכוון להרוג את זה והרג את זה ובזה מצינן לאתויי ראיה לתנא דבי חזקיה נמי דאף על גב דאיכא התראה משלם ואינו לוקה דוק ותשכח. ובחדושי סנהדרין להר"ן ז"ל תירץ בשם ה"ר דוד כונפיר ז"ל דחזקיה לא ס"ל דרבי אלעזר דאמר במצות שבמיתה הכתוב מדבר אלא במצות שלא במיתה שלא היה כדי להמית בהכאה זו ולפיכך כשנהרגה האשה פטור עליה כדין נתכוון להכותו על מתניו שלא היה בו כדי להמית דפטור. אבל נראה ודאי דכיון שלא היה בו כדי להמית שחייב לשלם ממון ליורשיו כדין מזיק דלענין נזקין לא בעי כוונה דאדם מועד לעולם תנן ואפי' לחזקיה דפטרו בכל ענין מממון היינו דוקא כשיש בהכאה כדי להמית אבל כשאין בו כדי להמית אינה בכלל אדם אלא בכלל נזיקין הוא ונתת נפש תחת נפש היינו ממון כדדריש רבי בגמרא ע"כ. והילכך לשיטה זו יש לומר דבכלל מאי דקאמר אלא לרבי דאמר ממון מאי איכא למימר איתא נמי לדחזקיה דאיהו נמי מוקי לה בממון. וניחא דנקט הניחא לרבנן דאמרי נפש ממש אלא לרבי דאמר ממון וכו' ולא נקט הניחא לרבנן דאמרי נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב אלא למאן דאמר פטור מאי איכא למימר. אבל לשיטת התוספות יש לדייק קצת דקאמר הניחא לרבנן דאמרי נפש ממש דמשמע דבהכי תליא ניחותיה דקאמר נפש ממש ומשום הכי שפיר משלם ואינו לוקה. ואכתי איכא למימר דסיפא דקרא דכתיב נפש ממש מיירי בהתראה ורישא דקרא דמיירי בממון מיירי בלא התראה כלל לכך כתב רש"י ז"ל הניחא לרבנן דאמרי. בסנהדרין באלו הנשרפין נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב וכדכתבינן ונתת נפש מעתה שפיר ילפינן דבעלמא משלם ואינו לוקה דע"כ כוליה קרא מיירי בדאתרו ביה וכדאתינן לעיל אדרבי אלעזר דבמצות שבמיתה הכתוב מדבר וכדכתבינן לעיל כן נראה לי:

אלא לרבי (מאיר) דאמר ממון מאי איכא למימר כתב רש"י ז"ל וז"ל אלא לרבי דאמר. התם נתכוון להרוג את זה והרג א"ז אינו נהרג אלא משלם דמי האשה ליורשיה אם כן אפשר לאוקמי קרא בשלא התרו בו ומשום הכי כי אין אסון משלם דמי ולדות וכי יש

אסון משלם דמי אשה אבל אתרו ביה אימא לך לוקה ואינו משלם. מאי איכא למימר. (חובל בחברו) מהיכא תיתי חובל בחברו לתשלומין אף כשהתרו בו. ע"כ. ואיכא למידק אפילו תוקמא קרא בדאתרו ביה נמי ליכא למילף מהכא דבעלמא לוקה ומשלם אפילו בדאתרו ביה כיון דסבירא ליה לרבי נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור מאי אהני ליה התראתו של זה שנתכוון לו לזה שחייב לו הממון. וי"ל דלרבנן דס"ל נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב הוא דאמרינן דקרא איירי בהכי וכדר' אלעזר דאמר במצות שבמיתה הכתוב מדבר והשתא אשמועינן קרא נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב דלא שמעינן לה בשום דוכתא אלא מהכא. והיינו טעמייהו דרבנן דאי לא תימא הכי קשיא פשיטא דאם אסון יהיה ונתת נפש ממש. ומיהו לרבי לא אתא קרא לאשמועינן הכא דין נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור דמוארב לו נפקא כדאיתא בפרק הנשרפין. מעתה למה ליה למימר דכי כתיב קרא וכי ינצו אנשים דבמצות שבמיתה הכתוב מדבר פי' שנתכוון להרוג את זה והרג וכו' אלא עיקר קרא אתא לאשמועינן כי אין אסון משלם דמי ולדות וכי יש אסון משלם דמי אשה ליורשיה ובלא אתרו ביה. אבל כי אתרו ביה לעולם אימא לך דלוקה ואינו משלם. והיינו דנקט הניחא לרבנן דאמרי נפש ממש וכו' ולא נקט הניחא לרבנן דאמרי נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב אלא לרבי דאמר פטור דאי הכי הוה משמע דרבי מוקי קרא בנתכוון להרוג את זה והרג את זה כו' אלא דמשלם ממון והא ליתא וכדכתיבנא וניחא נמי דלא נקט רבנן וכ"ש דהיינו עיקר פלוגתא דפליגי במתניתין דמתכוון לזה והרג את זה דעיקר קושיא היינו משום דאוקי קרא בממון וכדכתיבנא כנ"ל: ובפירושי רש"י ז"ל המדויקים כתוב נוסחא אחרינא וז"ל אלא לרבי דאמר התם נתכוון להרוג את זה והרג את זה אינו נהרג אלא משלם דמי אשה ואף על גב דלא אתרו ביה אבל התרו ביה אימא לך לוקה ואינו משלם דמהיכא תיתי חובל בחברו לתשלומין ואף כאן כשהתרו ע"כ. והך נוסחא דייקינן שפיר טפי וכדכתיבנא. ואכתי איכא למידק ומאי קשיא ליה הא רב שישא ה"ק דלרבנן לא אצטריך דרשא דלעיל דכי ינתן בו דמהאי קרא דוכי ינצו נפקא ונימא נפקא להו חובל דממונא משלם מלקא לא לקי מהכא ומיהו אה"נ דרבי אצטריך ליה דרשא דלעיל דכי ינתן בו. ויש לומר דהא פרישנא לעיל דרב שישא קאי אדר' אלעזר דלעיל מיניה דקאמר דלעדים זוממין לא צריכי קרא. ומעתה אין לנו ראיה לחובל בחברו דאפילו בהתרו ממונא משלם וכו' דהא אמרינן לעיל כדאמר רבי אלעאי בפירוש רבתה תורה וכו'. וכתבו בתוספות ז"ל לעיל דאי לאו קרא דיד ביד דעדים זוממין לא הוה ידעינן מקרא דחובל אפילו כדאתרו ביה וכדכתבינן לעיל ולכך הוצרך רב שישא לאתויי מקרא אחרינא דחובל בחברו ממונא משלם וכו' דמקרא דלעיל לא

ידעינן אפילו בדאתרו ביה וכיון שכן פריך שפיר לרב מאי איכא למימר דמהיכא תיתי חובל בחברו בתשלומין אפילו כשהתרו וזהו שכתב רש"י ז"ל מאי איכא למימר מהיכא תיתי חובל בחברו בתשלומין אפילו כשהתרו בו ע"כ כנ"ל:

מהכא אם יקום והתהלך בחוץ וגו' וכי תעלה על דעתך וכו'. ואיכא למידק בלא הך דרשא כלל מפשטיה דקרא שמעינן לה דהא כתיב אם יקום וגו' ונקה המכה הא לא יקום אלא שמת לא נקה אלא דמקטיל ואי דלא אתרו ביה אמאי מקטיל. ויש לומר דאי לאו דמוקמינן להאי קרא לענין חבישה לא הוה שמעינן דמקטיל דדילמא קרא ה"ק אם יקום והתהלך וגו' ונקה המכה רק שבתו יתן אבל אם לא יקום לא נקה המכה בנתינת שבתו ורפא ירפא אלא צריך ליתן דמי כולו. אי נמי הוה אמינא דקרא מיירי בשוגג ולענין גלות ומיהו השתא דמיירי לענין חבישה סבירא לן דאין חובשין אלא לקטלא אבל לממון ואפילו לענין גלות אין חובשין כלל הילכך ע"כ מיירי קרא בדאתרו ביה כנ"ל. ורציתי לדייק כן מלשון רש"י ז"ל שכתב אלא מלמד שחובשין וכו' ובגמר לשונו סיים ואם מיית קטילנא ליה. פי' דהא נמי מחבישה ילפינן לה דאם מיית קטילנא ליה. ושוב מצאתי ברש"י ז"ל כתיבת יד מדוייק מפורש בו כמו שכתבתי וז"ל ואם מיית קטילנא ליה כיון דאמר חובשין ש"מ אי מיית ניזק קטלינן ליה להאי דאי לאו לקטלא למאי חובשין אותו ע"כ. וזכיתי להבין דבריו על לשון סתום ואכתי איכא למידק דרבי נחמיה אית ליה בפרק הנשרפין אמדוהו למיתה והוקל ממה שהיה ולאחר מכאן הכביד ומת פטור ודריש לקרא הכי ונקה המכה וכי תעלה על דעתך שזה מהלך בשוק וזה נהרג אלא זה שאמדוהו למיתה והוקל ממה שהיה ואחר כך הכביד ומת שהוא פטור פי' ובא הכתוב ללמדך שאם יקום מן המשכב והתהלך בחוץ ואמדוהו למשענת חיים ונקה המכה ואפילו מת לאחר מכאן שחזר והכביד. וקשה ממה נפשך אי שמעינן נמי מדרשא דר' נחמיה דאפילו בדאתרו ביה משלם ואינו לוקה דהא קרא אתא לאשמועינן ונקה המכה ממיתה ואפילו מת לאחר מכאן שחזר והכביד ואי בדלא אתרו ביה פשיטא דונקה המכה דאין כאן חיוב מיתה ועדיפא נמי מר' נחמיה דלר' נחמיה לא מצינן לאוקמה קרא לענין גלות דפשיטא ודאי כיון דקם על משענתו דאין כאן שום גלות דהא אמרינן במי שאחזו שחט בו שנים או רוב שנים הרי זה אינו גולה וכמו שהקשו התוס' ז"ל בסמוך ולהכי מייתי הכא דרשא דרבנן למימר דאפילו מדרבנן שמעינן הכי דאין חבישה אלא לענין מיתה וכדפי' ומכל מקום אתקיף עליה לקמן דדילמא חובשין לגלות ולא תילף מהכא דאפילו כשהתרו משלם ואינו לוקה ואסקינן בקושיא דלא בתיובתא משום דאיכא לתרוצי דאין חבישה לגלות דאפי' למיתה אי לאו דילפינן לה מהכא לרבנן ולר' נחמיה ממקושש לא

היינו חובשין כלל והשתא דשמעינן חבישה מהכא איכא למימר תפסת מועט תפסת כו' ודוקא לענין מיתה ולא לענין גלות כנ"ל:

מתקיף לה רב אשי ממאי דמותרה כו'. פי' עלה דהך דרשא דרב יעקב קשיא טפי לרבנן דאמרי נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב איכא למימר דכי היכי דמהניא התראה מגברא לגברא כך מהניא מעונשא לעונשא אבל לרבי דס"ל נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור כי היכי דלא מהניא מגברא לגברא הכי נמי לא מהניא התראה א' מעונשא אעונשא אחריתי ורב יעקב לתרוצי אדרבי קא אתי הילכך אתקיף עליה רב אשי שפיר ממאי דמותרה לדבר חמור וכו' ואידך קושיא נמי ממאי דמיתה חמורה כו' אלימא טפי עלה דרב יעקב דהא האי דרב יעקב איירי בחד גברא דהיה מריב עמו והילכך איכא למימר דמלקות חמירא ליה כיון דלא קטליה לשונאו שהיה מריב עמו והוא לוקה טפי הוה ניחא ליה להמית את שונאו הגם שימיתוהו על דרך תמות נפשי עם פלשתים. ומיהו לעיל דנתכוון להרוג את זה והרג את זה הא ודאי לגבי הולדות דאתינן עלייהו מיתה חמורה דהא לא היתה זאת האשה שונא לו מתמול שלשום עד שנאמר תמות נפשי עם פלשתים והילכך ודאי אם מיתה קבל עליו כל שכן מלקות לגבי זאת האשה דרדף אותה להכי חזר רב אשי לאתקיף עלה הא דרב יעקב אף על גב דכבר אתקיף עלה דרב שישא לעיל ואפי' תימא דרב אשי לא אתקיף אלא אחדא מינייהו ותלמודא הוא דמייתי לה תרווייהו מכל מקום צריך לתרץ אמאי מייתי לה תלמודא הך שקלא וטריא תרי זימני. ובמאי דכתיבנא ניחא כנ"ל. וכיוצא בזה דקדקו בתוספות בפרק שני דחולין דאמאי חזר והקשה קושיות שכבר תירץ עיין תוספות חולין (וכו') דף מ"א בשמעתא דאוסר דבר שאינו שלו:

ודילמא מאי ונקה מגלות הקשו בתוספות האיך אפשר לאוקמי קרא בגלות דהא אמרינן שחובשים אותו מכלל שלא מת הנהרג לאלתר וכל שלא מת לאלתר אינו גולה על ידו דאמרינן התם שחט שנים או רוב שנים אינו גולה על ידו חיישינן שמא הרוח בלבלתו או הוא קרב את מיתתו. ותירצו דהתם דוקא לענין שחיטה דמזיק ליה אוירא ומזיק ליה פירכוס ויש הכאות אחרות הרבה שאין הרוח והפרכוס מקרב את מיתתו ונכון הוא. ועוד יש לומר דמעיקרא דסבור דקרא במזיד אייתר לו ונקה המכה ואצטריכנא לאוקמי שחובשין את ההורג אבל השתא דאוקימנא לה בגלות לגופיה אצטריך דאי מייתי עלה ואף על גב שלא נתכוון לו אלא שנתכוון להרוג את זה והרג את זה ואף על גב דכתיב ברישא דקרא אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו לדיני אומדנות אייתו כדדרשינן ליה במסכת סנהדרין בפרק הנשרפין ואלו לענין גלות אייתו שלא מת לאלתר נקה המכה

ואינו גולה דאנן לא אתינן למידרש השתא אלא יתורא דונקה המכה למה לי כנ"ל. הריטב"א ז"ל. ורש"י לא פי' כן:

והקשה מורי יצ"ו האיך אפשר דאי מיית גולה כיון דבכוונה הכהו דכתיב וכי יריבון אנשים והכה איש וגו' וקרוב למזיד ואינו גולה. אפשר דה"ק דילמא בשוגג פי' והכה איש את רעהו שהיה מתכוון להכות חברו והכה רעהו העובר ביניהם ואצל חברו היה שוגג קרוב למזיד אבל אצל זה הוא שוגג גמור. שיטה ישנה:

ר"ל אמר הא מני ר"מ וכו'. ואיכא למידק מאי קא משני ר"ל והא עיקר מאי דאקשה בריש שמעתין היינו משום דקי"ל אדם לוקה ומשלם וכדקאמר וקי"ל דאינו לוקה ומשלם ולא הקשה סתמא אסתמא בלחוד וכיון שכן מאי קא משני ר"ל הא מני ר"מ היא והא המקשן ה"נ קאמר דלר"מ ל"ק אלא דלרבנן דקי"ל כוותייהו קשיא. וי"ל דר"ל לא מיהדר אמאי דקשיא ליה לתלמודא דקי"ל אינו לוקה ומשלם אלא רומיא לבד ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל ר"ל מיהדר ארומיא דרמינן בריש שמעתין וכו' כן כתוב בפירושי רש"י ז"ל כתיבת יד ולפירושים שלנו כתוב ר"ל מיהדר אשינויא דרומיא וכו'. וכפי זאת הנוסחא נמי מצינן לתרוצי מה דאקשינן דר"ל לא מיהדר לתרוצי מאי דרמינן מעיקרא אלא לדחויי שינויא דרומיא דרמינן בריש שמעתין וכדקאמר תלמודא לקמן בשלמא ר' יוחנן לא אמר כר"ל דקא מוקים לה כרבנן אלא ר"ל לא אמר כר' יוחנן כו'. ואיכא למידק עוד מאי קאמר הא מני ר' מאיר היא והא תרווייהו מתני' מיתוקמי שפיר כר' מאיר וההוא דמכות דהא דקתני אלו הן הלוקין אף ע"ג דמשלמי היינו כר' מאיר דאית ליה לוקה ומשלם. ויש לומר דר"ל לא קאי אלא עלה דר' יוחנן ור' יוחנן לא משני אלא מתני' דמוקי לה בדלא אתרו ביה. אבל מתני' דמכות כדקאי קאי בדאתרו ביה ומיהו עולא עביד איפכא דלא עביד אוקמתא אלא במתני' דמכות דמוקי לה באחותו בוגרת והילכך ר"ל דקאי עלה דר' יוחנן להכי קאמר הא מני ר' מאיר היא כו'. ואפשר דלהכי נמי כתב רש"י ר"ל מיהדר שינויא דרומיא דרמינן בריש שמעתין מתני' דמכות אדכתובות. פי' לפי' דכי קאמר תלמודא ורמינהי אלו הן הלוקין כו' רמינן ממתני' דמכות אדכתובות ומתני' דכתובות אדמכות ודלא כפירוש התוספות שפי' לעיל דממתני' דהכא קא קשיא ליה למתני' דמכות אלא תרווייהו קא קשיא ליה וכדפרישנא לעיל ועולא מיהדר לשנויי רומיא דמתני' דכתובות אדמכות ומוקי לה הא דמכות באחותו בוגרת ומתני' דכתובות שביק לה כפשטה באחותו נערה וכדקתני אלו נערות ור' יוחנן מיהדר לשנויי רומיא דרמינן מתני' דמכות אדכתובות ומוקי לה האי דכתובות בדלא אתרו ביה ומתניתין דמכות שביק לה כפשטא בדאתרו ביה דאין מלקות בלא התראה ור"ל אהך שינויא דר'

יוחנן קא מיהדר ומוקי מתני' כר' מאיר כנ"ל:
ועוד אפשר לומר דבשמעתין דבסמוך עסקינן דקשיא הא דרבי יעקב מנהר פקוד ונמצא דלא ידעינן משום קרא חובל בחברו דמשלם ולא לקי דקרא דכי ינתן בו ליכא לאוכוחי מיניה אפילו בדאתרו ביה כיון דעדים זוממין לא צריכי קרא וכדכתיבנא לעיל בארוכה. מעתה הדרינן לקושיין דלעיל והרי חובל בחברו כו' וסמיכות דארבעים יכנו לא סלקא כהוגן והדרינן למימר מנא ליה לר' יוחנן הא והשתא קא מיהדר ר"ל לדחויי נמי עיקר שינויא דרומיא דרמינן כו'. ועוד נראה לומר דלהכי קאמר הא מני ר' מאיר אי משום דרישא דמתני' דהכא ע"כ היינו כרבי מאיר דקתני אלו נערות אין קטנה לא וכדדייקינן בריש שמעתין כנ"ל:
הא מני ר"מ היא דאמר לוקה כו'. ואם תאמר והא מתני' מדקתני הבא על אחותו כו' יש להם קנס דקא מיהדר ותני זימני אחריתי יש להם קנס משמע דדוקא קנס הוא דאית להו ולאו מידי אחרינא. ויש לומר דשפיר אתיא כר' מאיר ומתני' לדיוקי טעמא דר' מאיר קא אתיא דהא טעמא דר' מאיר היינו משום דלא השם המביאן לידי מכות מביאן לידי תשלומין והכא נמי דכותה דבמקום דרבינן להו תשלומין אינן מביאן לידי מכות והשם המביאן לידי מכות אינו מביאן לידי תשלומין הילכך חלקן התנא בתרתי הכא במתני' קתני דינא דקנס וקא הדר נמי למתני' יש להם קנס לומר דהכא בהאי קרא דקנס אין רמז למלקות כלל והתם במכות קתני דינא דמלקות שלא השם המביאן לידי מכות מביאן לידי תשלומין וזהו שכתב רש"י ז"ל הא מני. מתני' דקתני בעל אחותו נותן קנס רבי מאיר היא דאמר לעיל לוקה ומשלם שלא השם המביאו לידי מכות מביאו לידי תשלומין. ע"כ ודוק שרש"י כתב הא מני כו' נותן קנס והביא ז"ל הטעם דשלא השם המביאו לידי מכות כו' כך נראה לי:
אי ר"מ אפילו בתו נמי. הקשה הרא"ש ז"ל דאמאי לא פריך הכי לעיל ברישא ברבי כדאוקי מתני' כר"מ דקתני נערה ולא קטנה. ותי' דנטר ליה עד הכא משום דניחא ליה למיפרך ממת ומשלם על לוקה ומשלם ולי איברא ודאי דאי הוה אתינא לשנויי מתני' דממזרת אתיא כר' מאיר והוה פריך עלה תלמודא אי ר' מאיר אפילו בתו קושית הרב ז"ל הויא קושיא אלימתא והוה צריכנא לתירוצו ז"ל אבל השתא דמהדרינן לאוקמי מתני' דקתני בעל אחותו נותן קנס כרבי מאיר מעתה פריך שפיר אפילו בתו נמי וליכא לשנויי רישא ר' מאיר וסיפא רבנן דהא במתני' דאחותו גופא קתני אף על פי שהן בהכרת אין בהם מיתת ב"ד וה"ל כאלו מתני' דאחותו גופא קתני הבא על בתו פטור מן הקנס וליכא לשנויי רישא ר"מ וסיפא רבנן ולהכי פריך הכא תלמודא שפיר אי ר' מאיר אפילו בתו

נמי. ומיהו אמאי דאוקי בריש פרקין רישא דמתני' כר"מ ליכא לאקשויי כלל דאיכא למימר רישא ר' מאיר וסיפא רבנן כנ"ל. יש ללמוד כן מתירוצו של הרא"ש עצמו שתירץ בריש שמעתין על מאי דקשיא לן אמאי נטר למיפרך ורמינהו כו' עד הבא על אחותו דוק ותשכח לעיל. ויש לדייק כן מלשון רש"י שכתב וז"ל הא מני. מתני' דקתני בא על אחותו נותן קנס. ועוד כתב ז"ל אפילו בתו נמי. דמיקטל עלה לישלם דהא לא פטר ליה ר"מ משום דקלב"מ ואמאי תנא מתני' הבא על בתו פטור מן הקנס. ע"כ. פי' כיון דאוקי מתני' דאחותו כר' מאיר לכך פריך עליה אפילו בתו נמי ולאו דוקא מבתו פריך אלא ממאי דמקטיל עלה והילכך מרישא גופא קשיא דהא קתני בה אף על פי שאין בהכרת אין בהם מיתת ב"ד וה"ל כמאן דקתני בה בהדיא הבא על בתו פטור מן הקנס. ועוד קשיא ליה לרש"י ז"ל מאי הכריעה דתלמודא דקא פריך אפילו בתו נמי דתניא גנב וטבח בשבת כו'. מעיקרא הוה ליה לאתויי אי רבי מאיר אפילו בתו נמי דתניא גנב וטבח כו'. ותירץ ז"ל דמעיקרא פריך מסברא דכיון דלא פטר ליה גבי מלקות משום דקלב"מ מעתה אפילו בתו נמי דמה לי רבה מיניה טובא ופורתא מכל מקום הרי רבה מיניה ולא אמרינן קלב"מ ואם תשאל ומאי פריך מסברא דילמא שאני בתו דכתיב אם לא יהיה אסון ענוש יענש וכדקתני מתניתין דבתו דלקמן להדיא. תשובתך אילו הוה תני עלה דבתו דאין להם קנס שנאמר אם לא יהיה אסון גו' אה"נ דהוה אמרינן הכי דשניא היא דגלי קרא ומיהו במתני' לא קתני הכי אלא מעיקרא תני הבא על בתו פטור מן הקנס בלא קרא כלל ושוב תני וכל המתחייב בנפשו אין משלם ממון שנאמר אם לא גו' ומצינן למימר דתני הכי לרבותא דאפילו המתחייב בנפשו דחמיר איסוריה אין משלם ממון וכל שכן מלקות דלא חמיר איסוריה וכדאמר התם בגמרא עלה דהא דקתני מתני' שנאמר לא יהיה אסון וגו' עיין שם. ואפשר דלהכי כתב רש"י ואמאי תנא מתני' הבא על בתו פטור מן הקנס. דוק ותשכח. ומכל מקום מעיקרא פריך תלמודא מסברא דלר"מ נמי אמרינן מת ומשלם והיינו דהאריך תלמודא וקאמר ולא והתניא כו' פי' מעיקרא פריך ולא בתמיה מסברא ועוד והתניא כו'. כנ"ל:

גנב וטבח בשבת ואיכא למידק אמאי שני בלישניה דגבי שבת וע"ג קתני גנב וטבח בהדי הדדי ואלו גבי שור הנסקל קתני גנב שור הנסקל וטבחו ולא קתני גנב וטבח שור הנסקל. ויש לומר דשבת וע"ג משום הטביחה הוא דפליגי ר"מ ורבנן דמשום דטבח בשבת חייב מיתה וכן לע"ג אבל שור הנסקל גניבתה הוא דלא הויא מידי ובהכי לא פליגי ר"מ ורבנן להכי קתני גנב שור הנסקל וזהו שכתב רש"י ז"ל וטבח בשבת. איכא חיוב מיתה וכן לע"ג. שור הנסקל. לקמן פריך הא לא שוי מידי. כנ"ל. ועוד הוקשה לו לרש"י ז"ל דהכא

אמרינן גנב וטבח בשבת חייב ולקמן נקט רבה כי האי לישנא גופא לפטורא דקאמר גנב וטבח בשבת פטור שאם אין גנבה כו'. ותירץ ז"ל דכל חד וחד מתפרש לפום דוכתיה דהכא נקט לה בהדי ע"ג וכי היכי דלגבי ע"ג אין חייב מיתה אלא בטביחה דאי גנב לשם ע"ג אין כאן מיתה אבל בטביחה שהיא אחד מד' עבודות איכא מיתה ה"נ גבי שבת בטביחה איכא חיוב מיתה ולא בגנבה אבל לקמן ע"כ בגנבה נמי איכא חיוב מיתה וליכא לפרושי מימרא דרבה בענין אחר עיין שם וזהו שכתב רש"י ז"ל הכא וטבח בשבת. איכא חיוב מיתה וכן לע"ג. ע"כ ודוק:

בטובח על ידי אחר פי' רש"י ז"ל הגנב צוה לשלוחו לשחוט. ע"כ. משמע דהשליח יודע שהוא גנבו והיינו דפריך וכי זה חוטא וזה מתחייב וכתבו התוס' בפרק מרובה (בבא קמא דף עט א') דיבור המתחיל נתנו לבכורות בנו דהוה מצי לשנויי דהשליח סבור שהוא שלו אבל משני שפיר והאמת אבל ק"ק היכי יליף מה מכירה על ידי אחר וכו' דילמא דוקא כשסבור שהוא שלו כיון דליכא ייתור. כן כתבו התוס' שם ועיין הרא"ש ז"ל שם:

מה מכירה על ידי אחר פי' ואף על פי שאחר גרם עיקר המכירה אינו נענש אף טביחה על ידי אחר אינו נענש ובדוכתא פירשתי בס"ד. הריטב"א ז"ל:

וז"ל שטה ישנה מה מכירה על ידי אחר שהוא ע"י מוכר וקונה אף טביחה אף על גב דכולהו הני לאו על ידי אחר הא איכא דטבח על ידי אחר כיון דדומיא דמכירה הוה מחייבי על ידי אחר דדרך מכירה להיות על ידי סרסור ע"כ:

או לרבות השליח אם תאמר או מיבעי ליה לחלק וי"ל סבר לה כרבי יונתן א"נ אי איתא לחלק הוה ליה למיכתב ומכרו וטבחו ולא הוה צריך או. שיטה ישנה:

וז"ל תוספות תלמידי הרב אלפס ז"ל בפרק מרובה או לרבות את השליח דלא מיבעי או לחלק כרבי יאשיה ורבי נתן דריש ליה מתחת ונראה דמאו דריש דאו שה מוקי ליה לקמן לרבות כלאים. ע"כ:

מתקיף לה מר זוטרא מי איכא מידי וכו' פירוש תינח דמרבינן השליח מהו ומתחת כיון דהשליח אתי מכח המשלח איכא למימר דדוקא כשמחייב המשלח אילו עביד אז ודאי כדעבד לה השליח נמי חייב דשלוחו של אדם כמותו אבל מי איכא מידי דאלו עביד לה המשלח לא מיחייב ואילו עביד לה שליח יהא חייב המשלח ומי עדיפא כח השליח טפי מהמשלח עצמו:

עביד איהו לא מיחייב אין לפ' דס"ד דמר זוטרא דלא מיחייב כלל ואפילו לצאת ידי שמים ומשני לאו משום דלא מיחייב וכו'. פירוש דלא מיפטר לגמרי דלצאת ידי

שמים מיהא חייב דלא מיפטר אלא משום דקלב"מ וכדאמרינן גבי אתנן אסרה תורה וכדכתיבנא לעיל דהא ודאי ליתא חדא דאם כן הוה ליה לשנויי בקוצר דהרי הוה חייב לצאת ידי שמים ועוד דבשלמא בממון איכא למימר דחייב לצאת ידי שמים דמי פטרו מחיובא דחבריה אלא דב"ד לא נחתי לנכסיה וכדכתיבנא לעיל דקלב"מ אבל קנסא דהא קניס ליה רחמנא מאיזה טעם נאמר שיתחייב לצאת ידי שמים דיו במאי דקנסי ליה רחמנא דמקטיל והלכך ודאי מר זוטרא הכי נמי קאמר דלא מיחייב כלל כיון דהוי קנסא ומשני דאה"נ דאינו חייב כלל ואפילו לצאת ידי שמים ומכל מקום מיהו הרי חיובא רמי עליה אלא משום דקלב"מ פטרינן וכיון שכן כל היכא דליכא למימר קלב"מ הדרא חיובא עליה דהיינו היכא דהויא על ידי שליח וכן כתוב התוספות ז"ל. ואפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל עביד איהו לא מיחייב. קנס דהא מיקטל. וכן כתוב בפירושי רש"י ז"ל כתיבת יד המדוייקים ועוד כתב ז"ל לאו משום דלא מיחייב הוא. דחיובא רמיא עליה אלא משום דקלב"מ. ע"כ ודוק ותשכח:

אי בטובח על ידי אחר מאי טעמייהו דרבנן וכו'. ואין לומר דבהכי פליגי דר"מ אית ליה או לרבות את השליח ורבנן לית להו לרבות את השליח דהא אדמפלגי בשבת לפלגו בחול. וכן כתב הרא"ה ז"ל דלא משמע לן דפליגי רבנן אדרשה דרבי ישמעאל ורבי חזקיה מדלא פליגי אלא בשבת משמע דטעמייהו משום שבת ע"כ. ואכתי איכא לאקשויי דילמא פליגי רבי מאיר ורבנן באתקפתי' דמר זוטרא ובשנויי דרבנן סברי אף על גב דבטבחו שלוחו נמי חייב היינו דוקא בחול אבל בשבת דאלו עביד איהו לא מיחייב כי עבד נמי שליח לא מיחייב ור"מ סבר כיון דמאי דלא מיחייב דלא הויא אלא משום דקלב"מ הילכך משלם תשלומי ד' וה'. וכיוצא בזה כתבו התוספות פרק המפקיד (בבא מציעא דף לה ע"ב) דפליגי תנאי בדברי המקשה והמתרץ עיין שם. והרא"ש ז"ל כתב וז"ל לא בעי למימר דרבנן לא דרשי או תחת לרבות את השליח דלא משמע ליה דפליגי בהכי ע"כ. וכיוצא בזה כתבו בתוספות ז"ל לקמן ובזה מתורץ הכל ומיהו לא נהירא ונראה לי לתרץ לשיטת הרא"ה ז"ל דלהכי לא אמרינן דפליגי באתקפיה דמר זוטרא ובשנוייא דאי הכי לא הוה ליה למיתני גנב וטבח סתם אלא הוה ליה למיתני להדיא וטבח על ידי אחר כיון דהיינו עיקר פלוגתייהו אבל השתא דתני גנב וטבח משמע דלכ"ע מאי דטבח על ידי אחר כאילו טבח הוא עצמו דמי ואפשר דלהכי האריך תלמודא וקאמר אי בטובח על ידי אחר וכו' פירוש אי מאי דקתני בברייתא גנב וטבח דמשמע על ידי עצמו מוקמי לה בטובח ע"י אחר דעלמא משמע דלא שאני לו כלל בין טביחה על ידי עצמו לטביחה על ידי שלוחו מעתה מאי טעמייהו דרבנן דפטרי והאריך עוד תלמודא וקאמר דפטרי

משום דאי פלוגתייהו משום דהויא טובח על ידי אחר לא אתיא שפיר לשון פטור דלשון פטור משמע דנכנס בגדר החיוב אלא דפטרי ליה רבנן אבל אי לא מקרי טביחה אלא ע"י עצמו הרי לא נכנס לכלל חיוב כלל דהרי לא טבח כלל ולמאי דמשנינן דסבירא ליה שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה אתי שפיר דהרי טבח אלא דפטרי ליה רבנן משום דהוי שחיטה שאינה ראויה ואין זה הכרח ומיהו מאי דכתיבנא מעיקרא הוא הכרח גמור כנ"ל:

מאן חכמים ר"ש היא וכו'. פירוש דפליגי רבנן ור"ש באותו ואת בנו ואין להקשות דכרבנן דבאותו ואת בנו נמי אתיא דע"כ לא פליגי רבנן גבי אותו ואת בנו אלא כדמפרש התם טעמא דנין שחיטה משחיטה וכו' אבל הכא גבי תשלומי ד' וה' דכתיב טביחה דילמא ילפי רבנן טביחה מטביחה. דהא בפ' מרובה גבי תשלומי ד' וה' נמי פליגי ואם תקשי אהכא ואהתם בפ' מרובה דמאי טעמא דרבנן הרי אית לן למילף טביחה מטביחה כבר תרצוה התוספות ז"ל. ואם תשאל למה ליה לתלמודא לאורוכי ולמימר מאן חכמים רבי שמעון היא לישני בקוצר דסבירא ליה שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה. תשובתך דבפרק כסוי הדם שנאה ר' דברי ר"ש בלשון חכמים הילכך הכא נמי בברייתא שנאה בלשון חכמים והיינו דקאמר מאן חכמים רבי שמעון ומכל מקום קרי להו חכמים דהמה רבי שמעון משום דר' שנה באותו ואת בנו כלשון רבי שמעון ורבי מאיר כלשון חכמים כנ"ל. ואפשר דלכל זה כיון רש"י ז"ל שכתב ר"ש. בפרק מרובה ובכסוי הדם ובאותו ואת בנו. ע"כ. והקדים פרק כסוי הדם לאותו ואת בנו אף על גב דכסדר המשניות הויא איפכא:

דף לד.

התינח ע"ג ושור הנסקל וכו'. כתבו התוספות ז"ל בפרק המרובה דהך סוגיא אתיא כמאן דאמר בהשוחט אדם אוסר דבר שאינו שלו בעשה בה מעשה דפלוגתא דתנאי היא וכתב הרשב"א ז"ל שם במסכת בבא קמא דכי אוקמיה באומר בגמר שחיטה הוא עובדה הוה מצי למימר דמתניתין אתיא כמאן דאמר אין אדם אוסר אלא לפי סברת המקשה מתרץ ועוד דקי"ל כמאן דאמר אדם אוסר. והקשו בתוספות שם דאפילו למאן דאמר אדם אוסר ה"מ ע"ג אבל ישראל לצעורי קא מיכוון ואכתי שחיטה ראויה היא ותירצו בתוספות דמיירי שנתן רשות לשליח לשחוט כרצונו ואפילו לע"ג והשליח סבור שהוא של הגנב. והריטב"א ז"ל תירץ שם דהיכא דגנבה לא שייך למימר הכי דהא סובר שלא ידעו הבעלים ולא שייך לצעורי במאי דסבור שלא ידעו ומחביא ושוחט:

המבשל בשבת וכו'. כבר הארכתי בחדושי בפי' ברייתא זו בפ"ק דחולין וכתבתי שם שעיקר ברייתא זו סובב' על תלתא טעמא חדא משום קנס וחדא משום דלא ליתהני מאיסורא וחדא משום דקרא אסר בהדיא דכתיב קדש הם. וטעמא דקדש הם ליתא אלא במזיד ולא בשוגג ואינך תרי טעמי איתנהו בין בשוגג בין במזיד למר כדא"ל ולמר כדא"ל וטעמא דקנסא לא שייך אלא לגבי דידיה ולא לגבי אחרינא וטעמא דלא ליתהני מאיסורא שייך בין לגבי דידיה בין לגבי אחריני וכן נמי מטעם דקנסא שייך למיסר אפילו במוצאי שבת לאחר כדי שיעשו ומטעמא דלא ליתהני לא שייך למיסר אלא עד הערב בכדי שיעשה וכבר כתבתי כל זה באורך שם בפרק קמא דחולין. ופירשתי שם אמאי רש"י ז"ל שינה פירושו הכא. ועתה אחזור לפרש כאן מה שהוא ענין שמועתנו דע שרש"י ז"ל בפרק קמא דחולין פי' כשטת הגאונים ז"ל והתוספות ז"ל דמזיד דרבי מאיר היינו שוגג דרבי יהודה מזיד דרבי יהודה היינו שוגג דרבי יוחנן הסנדלר וכבר כתיבנא שם דממקומו שם הוכרח לפרש כן ואיכא למידק עלה דהאי פירושא דקתני רבי מאיר במזיד לא יאכל משמע דדוקא איהו דאסיר אבל אחריני שרי דלא גרסינן יאכל אלא בדרבי יוחנן הסנדלר ותירץ רש"י ז"ל שם דאיידי דתנא רישא בדידיה תני נמי סיפא בדידיה וה"ה דלאחרים נמי אסור וה"נ יש לנו לדחוק בדברי רבי יהודה דקאמר בשוגג יאכל במוצאי שבת פי' ולא בשבת וה"ה לאחריני ואיידי דבעי למיתני סיפא לא יאכל עולמית בדידיה אבל לאחריני שרי וכמו שכתב רש"י ז"ל ומיהו הכא בשמעתי' פרשינן דלרבי מאיר בשוגג יאכל. אפילו בו ביום. במזיד לא יאכל. הוא לעולם אבל אחרים ישראלים אוכלים. ולרבי יהודה בשוגג יאכל. הוא. למוצאי שבת ולא בו ביום דקנסינן שוגג אטו מזיד. במזיד לא יאכל. הוא עולמית אלא אחרים. ולא גרסינן יאכל אלא כרבי יוחנן הסנדל' ולכאורה משמע דסבירא ליה לרב ז"ל דלא פליגי ר"מ ורבי יהודה אלא בשוגג ולא במזיד דלר"מ נמי במזיד לא יאכל הוא לעולם אבל אחרים אוכלים למוצאי שבת והכא נמי מזיד דרבי יהודה וקשה א"כ אמאי איצטריך רבי יהודה לאסוקי מזיד במילתיה כיון דרבי מאיר נמי הכין סבירא ליה דהוה יכלינן לפרושי דלהכי חזר רבי יהודה ואמר במזיד לא יאכל עולמית לאורויי אמאי דתני בשוגג יאכל במוצאי שבת דלאו היינו טעמא משום דקניס שוגג אטו מזיד והילכך אית לן למימר דלדידיה אסור ולאחריני שרי אפילו בו ביום דלא שייך בהו קנסא וכדכתי' להכי חזר ותני במזיד לא יאכל עולמית לשלול טעמא דקנסא בשוגג דאי הכי הוה לן למיסר בשוגג נמי לעולם כיון דקנסינן שוגג אטו מזיד דבמזיד לא יאכל עולמית וכן כתב רש"י ז"ל בפרק קמא דחולין אלא טעמא דשוגג הוי משום דלא ליתהני מאיסורא ומ"ה בשוגג יאכל במוצאי שבת

בין לדידיה בין לאחריני והא דלא מפרש בהדיא בשוגג יאכל במוצאי שבת בין הוא בין אחרים ובו ביום בין הוא בין אחרים לא יאכלו משום דהוה מאריך טובא ועדיפא טפי לומר במזיד וכו' דאינו ארוך כ"כ ושמעינן מילתא בטעמא דלא מצינן לפרושי דטעמא דשוגג משום קנסא או כדכתיבנא, הכי הוה יכלינן לפרושי. ומיהו רש"י ז"ל כתב הכא דטעמא דרבי יהודה דבשוגג משום דקניס שוגג אטו מזיד אלמא דסבירא ליה ז"ל דלרבי יהודה בשוגג לדידיה קניס ולא לאחריני דאחרים יאכלו אפי' בו ביום לכך נראה לפר' דסבירא ליה לרב ז"ל דמזיד דרבי מאיר היינו דהוא לא יאכל לעולם אבל אחרים אוכלים אפילו בו ביום ושוגג דרבי יהודה היינו דהוא לא יאכל בו ביום אלא למוצאי שבת אבל אחרים אוכלים אפילו בו ביום דקנסינן שוגג אטו מזיד ולדידיה קניס ולא לאחריני במזיד לא יאכל הוא לעולם ולא ליתהני מעבירה וקנסוהו נמי דלא יאכל עולמית ואחרים משום טעמא דלא ליתהני לא יאכל בו ביום אבל למוצאי שבת אוכלים נמצא דלרבי מאיר לא קניס שוגג אטו מזיד כלל ולהכי בשוגג יאכל ואפילו בו ביום ובמזיד קניס דלא יאכל הוא לעולם ומיהו לית ליה טעמא דלא ליתהני ולהכי אחרים אוכלים אפילו בו ביום ור"י קניס שוגג אטו מזיד ובמזיד אית ליה טעמא דלא ליתהני הילכך אפילו אחרים לא יאכלו בו ביום. ואם תאמר כיון דקניס שוגג אטו מזיד וכן הקשה רש"י התם בפרק קמא דחולין ואנן הא תרצינן התם בפרק קמא דחולין דטעמא דלא ליתהני פירשו בהדיא טעמא דקניס שוגג אטו מזיד דעיקר טעמא אינו משום דלא ליתהני אלא משום דלא עבד איסורא ולא שייך למיסר ביה כולי האי כי היכי דלא נמטייה הנאה מאיסורא קא אתינא עלה מטעם קנסא וכיון שכן דטעמא דקנסא רכיב על טעמא דלא ליתהני הילכך דוקא לדידיה קניס ובו ביום וכבר הארכנו בזה שם בפרק קמא דחולין ואתי שפי' להאי פירושא דנקט רבי יהודה עולמית לשלול אחרים מעולמית ומיהו בו ביום כולם שוים דבין הוא בין אחרים אינם אוכלים אבל רבי מאיר לא נקט עולמית דבו ביום נמי יש חילוק דהוא לא יאכל בו ביום אבל אחרים אוכלים אפילו בו ביום להכי לא קאמר רבי מאיר במזיד לא יאכל עולמית כדאמר רבי יהודה. ודע שכתוב בתוספות חיצוניות שם בפרק קמא דחולין דאין לפ' דאחרים יאכלו במזיד בו ביום דאי שרית ליה לאחרים אפילו במזיד בו ביום אתי לאערומי ולעולם יבשלו בני הבית זה לצורך זה. ע"כ. ואפשר דלהכי כתב רש"י כאן במזיד לא יאכל. הוא לעולם אבל אחרים ישראל אוכלים. פי' אחרים ישראל דוקא ולא בני הבית ודוק דגבי רבי יהודה לא הזכיר ישראל כך נראה לי פי' לפירושו ז"ל ומיהו במסכת חולין לא פירש כן אלא דמזיד דרבי מאיר שוגג דרבי יהודה ומזיד דרבי יהודה שוגג דרבי יוחנן הסנדלר וכמו שפירשו התוס' וממקומו

שם בחולין הוכרח לפרש כן ונדחה לומר איידי כאשר הארכתי שם בס"ד ומיהו הכא בסוגיין אין אנו מוכרחים לעקם לשון התנאים ולומר איידי אלא מדקאמר רבי מאיר לא יאכל בדידיה משמע דאחריני יאכלו הכי נמי בשוגג דרבי יהודה מדנקט בשוגג יאכל במוצאי שבת בדידיה משמע דוקא דהתם בפרק קמא דחולין מהדרינן לאשכוחי תנא דליתיה במתניתין דהשוחט בשבת ולא מתוקמא מתניתין דהשוחט כוותייהו אלא בהאי פירושא שפרש"י ז"ל התם והכי נמי כתוב בתוספות כאן וכדפרישי' (וכו') התם. ומיהו הכא בשמעתין אדרבה פרכינן ממתניתין דהשוחט אברייתא דילן ומהדרינן דברייתא סבר לה כרבי יוחנן הסנדלר וכל מאי דמצינן למימר דמתניתין דהשוחט לא אתי כחד מינייהו עדיף לן טפי דליכא לאקשויי מינה אברייתא דילן ועוד דאפילו ר"מ דמחייב כאן בברייתא מכל מקום שחיטה שאינה ראויה קרי לה אלא דסבירא ליה דשחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה ואי אמרת דלדידיה אפילו במזיד הוא יאכל למוצאי שבת מעתה הרי שחיטה ראויה היא לכך עדיף לן למימר דלר"מ לא יאכל הוא לעולם ולגבי דידיה מיהא שפיר מקרייה שחיטה שאינה ראויה אף על גב דאחרים יאכלו אפילו בו ביום ואין להקשות דאידך פירושא דפרק קמא דחולין עדיף לן לגבי הכי כיון דאחרים אינם אוכלים בו ביום ולהאי פירושא הרי אחרים אוכלים בו ביום. דהא ודאי ליתא דאיסור עולמית עדיפא טפי למקרייה משום הכי שחיטה שאינה ראויה. ואם תשאל אכתי בפרק מרובה איתא כסוגיין דהכא ממש אמאי לא פירש רש"י ז"ל כמו הכא אלא כפירושו של מסכת חולין. תשובתך הרב ז"ל בגמר לשונו שם בפרק מרובה תירץ הענין וז"ל בפרק מרובה גבי מזיד דרבי מאיר במזיד לא יאכל בו ביום וה"ה לאחרים ואיידי דתנא רישא בדידיה תנא נמי סיפא בדידיה והכי איבעי לן לפרושי בהכל שוחטין ע"כ. פירוש משום דהכי איבעי לן לפרושי בהכל שוחטין הוא דדחקינן ומפרשינן לישנא דרבי מאיר הכא נמי הכי. ומיהו פירושא דברייתא כפשטה הוא כדפרשינן לה בכתובות כנזכר לעיל:

וז"ל (הרמב"ם) [הרמב"ן] ז"ל הא דתניא המבשל בשבת בשוגג יאכל ה"פ יאכל בו ביום ואפילו הוא עצמו במזיד לא יאכל בו ביום לא הוא ולא אחרים ובמוצאי שבת אוכל בין הוא בין אחרים ובדין הוא דהוה ליה למימר לא יאכל לא לו ולא לאחרים אלא איידי דתנא רישא בדידיה תנא נמי סיפא בדידיה ושוגג דרבי יהודה כמזיד דרבי מאיר ומזיד לרבי יהודה אסור לדידיה עולמית ולאחריני בו ביום ובמוצאי שבת שרי והכי מוכח במסכת חולין מההיא סוגיא דהתם וכן פירש רש"י ז"ל בחולין ובבא קמא אבל מה שכתב כאן במזיד דר"מ ובשוגג דר' יהודה ליתא ע"כ. וכבר הארכתי בחדושי למסכת חולין ולכך אקצר כאן:

רבי יוחנן הסנדלר וכו'. דע דרבי יוחנן הסנדלר בעי לאשמועינן נמי דדוקא באכילה הוא דאסור אבל בהנאה מותר והיינו דקאמר במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים דכיון דגריס יאכל פשיטא דאפילו לאחרים אסור אלא לדיוקא נקטיה דדוקא לאחרים ישראל הוא דלא יאכלו אבל מוכרו ונותנו לע"ג ואפילו בו ביום נותנו לע"ג ואם תשאל ומנלן דאחרים היינו ישראל דילמא אפילו ע"ג. תשובתך מרישא שמעינן לה דקתני נמי בשוגג יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו וע"כ האי אחרים היינו ישראל דלא מפיק מכללא אלא לו דוקא וכדקתני ולא לו. וזהו שכתב רש"י ז"ל בדרבי יוחנן הסנדלר גרסינן אי הכי. לאחרים. ישראל. לא לו ולא לאחרים. ישראל אבל מוכרו ונותנו לע"ג. ע"כ:

מ"ט דר' יוחנן הסנדלר אפילו למאי דפריש דרבי יוחנן אתא לאשמועינן דבהנאה מותר אתי שפיר דקא בעי מאי טעמא והכי קא בעי מאי טעמא דרבי יוחנן הסנדלר דאמר מעשה שבת אסורים באכילה ומותרים בהנאה פי' אמאי לא גזר הנאה אטו אכילה כי היכי דגזר שוגג אטו מזיד והרי שניהם שוגג וההנאה הותרה מן התורה לא נאסר אלא במזיד ובאכילה ומשני כדדריש רבי חייא אפתחא דבי נשיאה כו'. והילכך כיון שהיתר ההנאה שמעינן מדכתיב לכם משלכם והא לכך לא גזר בה כיון שהתורה התירה להדיא אבל בשוגג לא שמעינן לה אלא מדאסמכיה למחלליה לומר במזיד אמרתי לך ולא בשוגג וכיון שכן איכא למימר אי קרא לא אסרה יבאו חכמים כדרכם ויעשו משמרת למשמרתה של תורה וה"ק אני לא אמרתי אלא במזיד אבל חכמים יעשו משמרת ויגזרו אף על השוגג וכדאמר רבי יוחנן הסנדלר כנ"ל. וזהו שכתב רש"י ז"ל מאי טעמא דרבי יוחנן הסנדלר. דאמר מעשה שבת אסורים באכילה. ע"כ. ודוק שלא כתב רש"י מאי טעמא דרבי יוחנן הסנדלר דאמר במזיד לא יאכל וכדקאמר בסמוך לקמן מעשה שבת במזיד אסורין מן התורה כו' אלמא דסבירא ליה ז"ל דעל השוגג ועל המזיד בעי מאי טעמא עוד כתב ז"ל מחלליה וגו' היכא דאיכא כו' אסירי באכילה כי קודש. במזיד אמרתי. שהוא אסור כקדש כו' ע"כ. פי' דוקא לאסריה כקדש הוא דלא אמרתי לך אבל יש איסור א' בשוגג דהיינו כדי לעשות משמרת ולגדור גדר. ואם לא תפרש כן למ"ל לרב ז"ל להאריך ולומר כי קדש פעם ושתים כנ"ל:

ת"ל לכם הקשו בתוספות לא לכתוב לא קדש ולא לכם ואנא ידענא דאסירי באכילה מלא תאכל כל תועבה דכל שתעבתי לך הרי הוא בבל תאכל כו'. פירוש לרבי אבהו דאמר כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע לא קשיא אלא דלא לכתוב קדש ומעשה שבת אסורי' תיפוק ליה מכל שתעבתי והיתר הנאה מלכם וקדש למה לי וכן הקשו בתו' שם בפרק כל הבשר ולחזקי'

דפליג אדרבי אבהו בפרק כל שעה לכם נמי מיותר דלא לכתוב לא קדש ולא לכם ואנא ידענא דאסור באכילה ומותר בהנאה מלא תאכל כל תועבה דהיינו דוקא איסור אכילה ולא איסור הנאה והיינו מה שהקשו בתוספות בשמעתין ותירצו התוספות דאי מדכתיב לא תאכל כל תועבה הוה אמינא בין שוגג בין מזיד להכי איצטריך למכתב הכא קדש ולכם למסמכיה למחלליה לומר במזיד אמרתי לך ולא בשוגג וק' ולמה לי למסמכיה למחלליה כלל בלא זה שמעינן שפיר דיש לחלק בין שוגג למזיד מדאיצטריך למיכתב קדש ולכם דאי אין חילוק בין שוגג למזיד מלא תאכל כל תועבה נפקא דאיצטריך למכתב קדש ולכם שמעי' דדוקא במזיד אמרתי לך ולא בשוגג וכיון שכן מאי קאמרי יכול בשוגג וראיתי מי שתירץ דאי לאו הסמיכות הייתי מעמיד קדש ולכם בדמסתב' טפי דהיינו דוקא לו לעצמו אסור במזיד אבל לאחרים מותר אפילו במזיד דאף על גב דכל שתעבתי לך משמע שאסור בין לו בין לאחרים מכל מקום מכח מדאיצטריך קדש ולכם הייתי מחלק בין לו ובין לאחרים. ולא נהירא דאין במשמעות קדש ולכם היתר אחרים כלל ואדרבה להתיר בשוגג משתמע טפי דכתיב ושמרתם את השבת וגו' משמע דבמזיד דוקא מיירי ונראה לתרץ דאי לאו הסמיכות הייתי מחלק בין שוגג למזיד לענין הנאה וה"א דבמזיד אסור בין באכילה בין בהנאה והיינו דכתיב כי קדש היא מה קדש אסור בהנאה אף במזיד אסור בהנאה ובשוגג אסור באכילה ומותר בהנאה והיינו דכתיב לכם והריני מקיים קדש ולכם קדש לענין מזיד ולכם לשוגג דאי מדכתיב לא תאכל כל תועבה ה"א לרבי אבהו בין בשוגג בין במזיד אסורים בהנאה להכי כתיב קדש ולכם ולחזקיה ה"א בין בשוגג בין במזיד מותרים בהנאה להכי כתיב קרא יתירא קדש ולכם לאסור במזיד בהנאה כקדש. ואין להקשות לר' אבהו לא לכתוב קדש ולכתוב לכם בלחוד דא"כ ה"א דלהתיר בהנאה אפילו במזיד אתא קרא ולחזקיה ליכא לאקשויי דלא לכתוב לכם דא"כ ה"א דאפילו בשוגג אסור בהנאה דאף על גב דכתיב לא תאכל כל תועבה דמשמע דוקא איסור אכילה שמא הוה אמינא דמעשה שבת חמירי דאפילו בהנאה אסירי וקרא דלא תאכל כל תועבה לאו במעשה שבת דוקא מיירי אלא בכל מידי שתעבתי לך ומכל מקום אי לאו הסמיכות היינו מחלקים בין שוגג למזיד לענין הנאה לבד והשתא דאסמכיה למחלליה משמע דאיסור האכילה נמי לא נאמר אלא במזיד ולא בשוגג דשוגג באכילה נמי מותר. ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל יכול אפילו בשוגג אסור באכילה וכן כתב ז"ל בפרק מרובה פי' לפירושו דכי קאמר יכול אפילו בשוגג לא קאי אכוליה דרשא דלעיל מיניה ונפרש הכין יכול אפילו בשוגג פי' דבין במזיד בין בשוגג נדרוש קדש לאסור באכילה ולכם להתיר בהנאה דהא ודאי ליתא דהיאך נוכל לומר כן דא"כ אין

הפרש בין שוגג למזיד כלל ומעתה למה לי קדש ולכם כלל דהא מלא תאכל כל תועבה נפקא וכדאקשי' אלא ודאי כי קאמר יכול אפילו בשוגג דמשמע דאין הפרש בין שוגג למזיד היינו לענין איסור האכילה ומיהו לענין ההנאה ע"כ יש לך לחלק דבמזיד אסור ובשוגג מותר כנ"ל. ועוד י"ל דאי לאו הסמיכות הוה דרישנא לקרא הכי כי קדש היא לכם בעוד שהיא קדש מעשיה קדש כלומר ליומיה ואפילו ביומיה מותר בהנאה ושלכם יהא לעולם דאי מכל שתעבתי לך הוה אמינא דמעשה שבת אסורין לעולם להכי אתא קרא דקדש למשרי באכילה למוצאי שבת ולא לחלק בין שוגג למזיד כלל אבל השתא דאסמכיה למחלליה אלמא דמעיקרא להחמיר קא אתי קרא וקאמר עלה מחלליה וכו' במזיד אמרתי לך וכו' ואין לומר דהשתא נמי דכתיב מחלליה דילמא ה"ק בעוד שאסור לחללה וכן כתבו קצת מפרשים ז"ל וכדבעינן למכתב קמן גבי פלוגתא דרב אחא ורבינא בס"ד דלמה לי מחלליה מקדש היא נפקא אלא ודאי הא אתא לאשמועינן דבמזיד אמרתי לך כו' וליכא למימר הכי אם לא שהחמיר קרא עליה מעיקרא וכדכתיבנא ולרבי אבהו אי מכל שתעבתי לך הוה אמינא דאכילה והנאה שוין הם להכי אתא קדש ולכם לחלק בין האכילה ובין ההנאה דהאכילה אסור ביומיה וההנאה מותר ולעולם שוגג ומזיד שוין הם אבל השתא דאסמכיה למחלליה אלמא דמעיקרא קרא להחמיר קא אתי ולא להקל כנ"ל:
יכול אפילו בשוגג כתב רש"י ז"ל אפי' בשוגג תאס' באכילה אם שגג בבישול שלא ידע שהוא שבת. ע"כ. והא פרישנא תחלת לשונו ומיהו מה שכתב בגמר לשונו ז"ל צריך פירוש לפירושו והכין משמע לי דקשיא ליה לרש"י ז"ל היכי קאמר אפילו בשוגג אלמא דבכל גוונא של שוגג מצי מיירי קרא ובשלמא שוגג במלאכה דלא ידע שמלאכת הבישול היא אסורה מצינן למימר שפיר דמיירי קרא בהכי אף על גב דכתיב ושמרתם את השבת דהא יודע שהוא שבת ושומר אותו אבל אי שגג בעיקר שבת שאינו יודע שהיום שבת היכי מצית למימר דקרא דכתיב ושמרתם את השבת מיירי בהכי והרי אין כאן שמירת שבת כלל שאינו יודע שהוא שבת לכך כתב ז"ל אם שגג בבישול שלא ידע שהוא שבת פירוש שכל היום היה יודע שהוא שבת ובשעה אחת נעלם ממנו שהוא שבת ובשל והיינו דכתב ז"ל אם שגג בבישול וכו' פירוש ששגג בשעת הבישול ולא ידע שהוא שבת.
והכי דייקנא קרא שפיר דכתיב ושמרתם את השבת וגו' וכדכתיבנא ואם אתה אומר דלא ידע שמלאכת הבישול אסור לא שייך שפיר ושמרתם את השבת דמאי קא מזהר עליה והרי אינו יודע שמלאכת הבישול היא אסורה ואין לומר דבשעת הבשול נעלם ממנו שמלאכה זו אסורה דלא עבידי אינשי דטעו בהכי לכך כתב ז"ל אם שגג בבישול שלא

ידע שהוא שבת. ואכתי צ"ע לשון זה של רש"י ז"ל ובמסכת בבא קמא פרק מרובה לא כתב סוף לשון זה:

פליגי בה רב אחא ורבינא כו'. יש מי שפירש דאליבא דכ"ע פליגי מאן דאמר דאורייתא נמי ס"ל דרבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוחנן הסנדלר בדרשה דקרא פליגי רבי מאיר סבר כי קדש היא מחלליה מות יומת בעוד שהיא קדש ואסור לחללה מעשיה קדש כלומר ליומיה ורבי יהודה סבר למחלליה היא קדש ולעולם ושאר אינשי דאסירי ביומיה דרבנן ורבי יוחנן הסנדלר סבירא ליה כי קדש היא לעולם והא דאמרינן מ"ט דרבי יוחנן הסנדלר משום דאוקימנא לברייתא אליבא דידיה קאמרינן ודחיק האי מפרש נפשיה בהאי פירושא כי היכי דלא ניקום לפלוגתייהו אליבא דרבי יוחנן דלית הלכתא כותיה ואין צורך לכך דאינהו פירושי מפרש לה ולא משום דס"ל כותיה. הרמב"ן ז"ל:

וכן כתב הרא"ה ז"ל תלמידו וז"ל מחוורתא דמילתא דאליבא דרבי יוחנן הסנדלר פליגי וכדאמרינן ולמ"ד דרבנן מאי טעמייהו דרבנן דפטרי וכדאמרינן לעיל מאי טעמיה דרבי יוחנן הסנדלר וליכא הכרחא מינה דתהוי הלכתא כותיה אע"ג דפליגי בטעמיה דנפקא מיניה נמי דרבנן דפטרי ואיכא דמפרשי דרב אחא ורבינא אליבא דכולהו פליגי ומפרשי טעמא דקרא לכל חד וחד לרבי יוחנן הסנדלר כדאמרן לרבי מאיר נמי דאמר במזיד לא יאכל הכי דריש מחלליה בשעה שמתחללת אסורי' מעשיה ולרבי יהודה נמי דקאמר במזיד לא יאכל דדריש הכי מחלליה למחלליה הוא אסור לעולם ואחרים לרבי מאיר ולרבי יהודה דרבנן והכי נמי שוגג דרבנן לכ"ע והא דאמרינן עלה מאי טעמא דרבי יוחנן משום דמתני' מתוקמא כותיה וליתיה מדלא פירשו בהדיא בגמ' טעמיה דכל חד וחד אבל הנכון כמו שפירשנו. ע"כ:

והרשב"א ז"ל כתב וז"ל פליגי בה רב אחא וכו'. יש מי שפירש דאליבא דרבי יוחנן פליגי דאילו לרבי מאיר ולרבי יהודה מעשה שבת מותרין הן והיינו נמי דאקשינן ולמ"ד דרבנן מאי טעמייהו דרבנן דפטרי כלומר דלא אשכחן טעמא לרבנן אלא משום דשחיטת שבת לאו שמה שחיטה כרבי יוחנן ואי אמרת דרבי יוחנן גופיה לא אסר אלא מדרבנן מאי טעמייהו דרבנן דפטרי בטבוח על ידי אחרים וכן פירש ר"ח ז"ל אלא שקשה לו קצת היאך אפשר דלמ"ד דרבנן קרא דכי קדש היא אתי למשרי לגמרי אליבא דרבי יוחנן ואיהו גופיה מייתי ליה באסמכתא לאיסור והיה לו לומר ומ"ד דרבנן קרא אסמכתא בעלמא ובהכי הוה סגי ע"כ. ולא ידעתי מהו דרבי יוחנן הסנדלר לא מייתי לה להאי קרא כלל אלא דרבי חייא דריש ליה לקרא והיינו כמ"ד מעשה שבת דאורייתא ומיהו מ"ד דרבנן לא דריש לקרא הכין ואדרבה דריש להיתרא היא קדש ואין מעשיה קדש ולא

סגי במה דנימא דקרא אסמכתא בעלמא דאלו קרא צווח ואומר לאסור ואנן נקום ונימא להתיר לכך בעינן למדרש קרא גופיה להתיר כנ"ל:

עוד כתב הרשב"א ז"ל והרי"ף ז"ל שהביא בהלכותיו בפרק כירה האי פלוגתא דרב אחא ורבינא והוצרך לפסוק כרבינא לקולא ומוכח מיניה דליתא לדרבי יוחנן הסנדלר נראה שהוא מפרש דפלוגתא דרב אחא ורבינא בפסקא דמילתא לומר הילכתא כמאן וכאילו אמרו חד אמר הלכתא כרבי יהודה דאמר מעשה שבת דרבנן וחד אמר הלכתא כרבי יוחנן דאמר מעשה שבת דאורייתא ואינו מחוו' כלל דא"כ מאי קאמר ולמ"ד דרבנן מאי טעמייהו דרבנן דפטרי הא אמרינן דרבנן כרבי יוחנן ס"ל ועוד דהו"ל למימר בהדיא חד אמר הלכה כר' יהודה וחד אמר הלכה כרבי יוחנן ואפשר לומר דאף רבינו ז"ל פירש כפירוש ר"ח ז"ל וה"ק דכיון דקי"ל כרבינא לקולא דאמר מעשה שבת דרבנן. אפילו לרבי יוחנן הסנדלר הוה ליה של סופרים וקי"ל בשל סופרים הלך אחר המיקל. ע"כ. וצ"ע למ"ד מעשה שבת דאורייתא למה לי למיכתב היא ולמ"ד דרבנן למה לי לכם:

ולמ"ד דרבנן מאי טעמייהו דרבנן ואין להקשות דלר"מ נמי קשיא למה לי למתני כלל טבח בשבת דכיון דרבנן פליגי עליה לכך הוצרך למתנייה אבל לרבנן קשיא מאי טעמייהו ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל מ"ט דרבנן. דפליגי אדרבי מאיר וכו'. ואין להקשות נמי דאפילו תימא מעשה שבת דרבנן מ"מ הרי אסורין באכילה לעולם לרבי יוחנן והתורה אמרה דבעינן שחיטה הראויה לאכילה. ובכל גוונא דאסו' באכילה אינה ראויה מקרי וכיון שכן מאי בעי מאי טעמייהו דרבנן דיש לומר דלא גזרי רבנן אלא להחמיר ולא להקל למפטריה מקנס ד' וה'. וזהו שכתב רש"י ז"ל מ"ט דרבנן. דפליגי אדרבי מאיר ופטרי מקנס ד' וה' וכו'. ואם תאמר ודילמא אפילו למ"ד מעשה שבת דרבנן היינו דוקא לאחריני אבל לדידיה אסור אפילו מדאורייתא והכי דרשינן לקרא היא קדש ואין מעשיה קדש והיינו דוקא לכם פירוש לכם לשארית ישראל ולא למחלליה דמחלליה מות יומת והיינו דאיצטריך לכם.ויש לומר דאכתי קשיא מאי טעמא דרבנן דפטרי דהא הגנב דפטרי ליה רבנן היינו אחר ולא הטובח עצמו דהא בטובח ע"י אחר אוקימנא ולגבי הגנב עצמו שחיטה ראויה היא ואמאי פטרי ליה רבנן מאחר דרבינהו לשליח מאו ותחת. והקשו בתוס' הכא דדילמא מאן דס"ל מעשה שבת דרבנן ס"ל דרבנן לא דרשי או ותחת לרבות את השליח ולא הקשו כן לעיל בעיקר קושיין דהא פרכינן לעיל אי בטובח ע"י אחר מאי טעמייהו דרבנן דפטרי משום דלעיל הכי קאמרי' אי בטובח ע"י אחר וכו' פי' כך לי טובח ע"י אחר כמו טובח על ידי עצמו מאי טעמייהו דרבנן דפטרי וכיון דמהדרינן דדריש או ותחת היכי משנינן דלא דרשינן או ותחת דהא איהו לא פריך אלא אי דרשי

או ותחת מעתה היכי מצינן לשנויי דלא דרשי או ותחת אבל הכא דמהדרינן לתרוצי למ"ד מעשה שבת דרבנן איכא למימר דקסבר דס"ל לרבנן דלא דרשינן או ותחת ותירצו בתוס' דלא ניחא ליה למימר דפליגי בשליח וכן תירץ הרא"ש ז"ל וכדכתיבנא לעיל וכבר הארכנו בזה לעיל כנ"ל:

כי קא פטרי רבנן אשארא הקשו בתוס' אם כן אמאי איצטריך כלל למתני וטבח בשבת הא אפי' בשחיטה שאינה ראויה נמי מחייב ואין לתרץ דלא מבעיא קאמר לא מבעיא גנב וטבח בשבת דחייב אלא אפי' גנב וטבח לע"ג דהא בכלל שחיטה שאינה ראויה דחייב הויא נמי שחיטה ראויה וכל כה"ג לא אמרינן לא מבעיא קאמר דבכלל מאתים מנה עיין תוס' יומא ד' כ"ג א' ותו' פ' האומנין דף ע"ט ב'. ותי' בתו' דלא זו אף זו קתני פי' ה"ק לא זו איני צריך לומר בזו דהא שחיטה ראויה היא אלא אף בזו דהויא שחיטה שאינה ראויה אני אומר דשמה שחיטה וחייב. ותדקדק יפה בזה החילוק דכי קאמר לא מיבעיא גזרת החיוב קאי על כולם אלא דבקמייתא פשיטא טפי מדבתרייתא מינה ולא מיבעיא קאמר וכדכתיבנא והלכך איכא לאקשויי דלמה למתנייה כלל דבכלל מאתים מנה אבל כי אמרינן לא זו אף זו קתני אין שום גזרה על הפשוטה דהא קאמר לא זו פי' דאינו צריך לומר בה מידי דהא שחיטה ראויה היא ולהכי אתנייה ללמדך דהויא שחיטה ראויה דמעשה שבת מותרין מדאורייתא. ושמור חילוק זה יפה כי הוא מדוקדק ואם לא תפרש כן הרי בכדי שקלו וטרו התוס' ז"ל דבכמה מקומות אמרינן דלא זו אף זו קתני ואם כן מאי הקשו התוס' ז"ל. והרא"ש ז"ל תירץ דאגב דשנוין יחד בפ' מרובה תננהו נמי בברייתא ואיכא למידק מאי קאמר אשארא בשלמא אי הוה רבי מאיר אשמועינן חיובא בגנב וטבח בשבת ולא הוה פליגי רבנן אלא בהני תרי מינייהו שייך שפיר לישנא דאשארא אבל השתא דאמרינן דלא זו אף זו קתני הרי עיקר מאי דאתא לאשמועינן רבי מאיר היינו ע"ג ושור הנסקל ועלייהו קיימי רבנן ופטרי ויש לומר דהכי נמי בע"ג ושור הנסקל דלא זו אף זו קתני לא זו דע"ג דמעיקרא הויא שויא ואיהו הוא דאסרה אלא אף שור הנסקל דמעיקרא לא הויא שויא מידי ופליגי רבנן עלייהו הלכך שייך שפיר לישנא דשארא וק"ל. ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל אשארא. אע"ג ואשור הנסקל. ואפשר דהוקשה לו לרש"י ז"ל דלא שייך לישנא דאשארא אלא למועט הנשאר מן המרובה אבל למרובה דיצא מכללם מועט כגון הכא דמשלשה חלוקות יצא מהן אחד ונשארו השנים לא שייך לישנא דאשארא ותירץ רש"י ז"ל דאם היו שניהם מטעם אחד שוה אה"נ דלא שייך לישנא דאשארא אבל ע"ג הויא מטעם אחר ושור הנסקל מטעם אחר כדלקמן א"כ דע"ג בשחיטתו הוא דאסרה ושור הנסקל מקודם נמי לא שויא מידי

להכי שייך שפיר לישנא דאשארא וזהו דכתב רש"י ז"ל אשארא. אע"ג ואשור הנסקל. כנ"ל. עוד יש לי לפרש דלקמן אמרינן דהיינו טעמא דקא מחייב ר' מאיר בשור הנסקל משום דקסבר כרבי יעקב דאם החזירו שומר לבעליו מוחזר וקא סבר כר"ש דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי ומשמע לכאורה דבהכי תליא פלוגתייהו דרבנן דפטרי פליגי עליה דרבי מאיר וסברי דלא כר' יעקב א"נ דלא כר"ש ומעתה יש לנו לומר דכי קאמר הכא כי קא פטרי רבנן אשארא לא קאי אשור הנסקל דהא הכא קא מהדרי' לתרוצי מאי דקשיא לך תינח ע"ג ושור הנסקל פי' דפליגי אי שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה אי לא אלא שחיטת שבת שחיטה ראויה היא ומהדרינן דאה"נ דלא קיימי רבנן אגנב וטבח בשבת אלא אע"ג ושור הנסקל אלמא דפלוגתייהו תליא בשחיטה שאינה ראויה אי שמה שחיטה אי לא ואי אמרת דפליגי בדר' יעקב כדמשמע במסקנא וכדכתיבנא הרי מצינן למימר דלכ"ע שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה והכא בדרבי יעקב קא מפלגי אלא ודאי משמע דכי קאמר אשארא אע"ג בלחוד קאי וקשה דלישנא דאשארא לא משמע דקאי אחדא בלחוד לכך פרש"י ז"ל אשארא. אע"ג ושור הנסקל. פי' ומאי דאמרינן במסקנא דגבי שור הנסקל סבר לה לרבי מאיר כר' יעקב וכר"ש לאו למימרא דרבנן דפליגי עליה לא ס"ל כר' יעקב וכר"ש והיינו טעמא דפלוגתייהו אלא רבנן נמי כוותייהו ס"ל אלא דס"ל דשחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה ובהכי פליגי תדע דקא אמרינן לעיל מאן חכמים ר"ש היא וכו' ומשמע דהכי קאי לעולם ומעתה היכי מצינן למימר דלא ס"ל כר"ש דאמר דבר הגורם לממון דהא אמרינן דרבנן אינהו ניהו ר' שמעון ובפרק כסוי הדם נמי שנה לרבי שמעון בלשון חכמים ולהכי קאמר נמי לעיל מאן חכמים ר"ש וכדכתיבנא לעיל הלכך ודאי משמע דלעולם בע"ג ושור הנסקל פלוגתייהו היינו אי שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה וכדכתיבנא כנ"ל:

טובח לע"ג כיון כו'. כלומר ומאי טעמיה דר"מ דמחייב בתשלומי ד' וה'. הרשב"א ז"ל. ואיכא למידק מאי שיאטיה הכא האי קושיא והא לעולם איכא לאקשויי הכין בין אם תפרש דפלוגתייהו היינו אם מת ומשלם אי לא או אי שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה לעולם איכא לאקשויי הני קושיי והכא בפרקין לאו היינו דוכתיה דהך שקלא וטריא. ונראה דבמאי דכתיבנא ניחא דהשתא דמשנינן כי פליגי רבנן אשארא פי' בהמת חבירו רבוצה כו' ואין לומר דאתיא דלא כר"מ ודלא כרבנן ומיהו שפיר הוה מצינן למימר דבהכי פליגי ר"מ ורבנן דר"מ דמחייב ס"ל דבעינן מעשה רבה לאסור של חבירו ועד שישחוט שני הסימנים לא אסרה ואיכא מאן דס"ל הכי בפ' שני דחולין בסופו ורבנן דפטרי ס"ל דבמעשה זוטא אסרה אבל השתא דאמרינן דפליגי בשחיטה שאינה ראויה

קשיא דהא דאמר מר היתה בהמה רבוצה כו' כיון דשחט בה סימן א' כו' אתיא דלא מחייבי כר"מ והיכי מצינן לחיובי לדידיה כיון דשחט בה פורתא אסרה כו'. ומיהו קושית שור הנסקל אינו מקושר יפה הכא בשמעתין דוק ותשכח ועל הברייתא עצמה קא פריך לפרושה ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל לעיל על הברייתא עצמה שור הנסקל. לקמן פריך הא לא שוה מידי. כנ"ל:

כיון דשחט בה פורתא איתסר דאפילו למ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף נאסרת בפורתא קמא שהאיסור תלוי במעשה ולא בשחיטה כדאיתא בחולין בסוף השוחט אף ע"פ שאמרו המשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה ואההוא פורתא לא מחייב תשלומי ד' וה' דאפילו למאן דאמר ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף הכא מודה כדאמרינן בבבא קמא וטבחו כלו בעינן. הרא"ש ז"ל:

לאו דמאריה קא טבח ואם תאמר ומאי איכפת לן הא כל טובח דעלמא נמי לאו דמאריה קא טבח דמכי שחיט ביה פורתא קנייה בשנוי אלא בהכי חייביה רחמנא ואם כן הכא נמי לא שנא וי"ל דלא חשיב שנוי מעשה לקנותו בהכי. לשון הרא"ש ז"ל:

וכן תרצו בשיטה ישנה דבשחיטת פורתא לא קני בה ולא הוי שנוי למקנייה. כגון שמסרו למוסר כו' לא גרסינן והועד בבית השומר דאפי' תם הוא נסקל. שיטה ישנה:

ור"מ סבר לה כר' יעקב כו'. הא פרישנא לעיל דרבנן נמי הכי ס"ל אלא דס"ל דשחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה. ואפשר דלהכי כתב רש"י פלוגתא דר' יעקב בב"ק. פי' ולא הכא דהכא לא פליגי אלא בשחיטה שאינה ראויה אי שמה שחיטה אי לא כנ"ל:

וסבר לה כר"ש דאמר דבר הגורם לממון כו'. ומיהו לא ס"ל כר"ש בשחיטה שאינה ראויה דלרבי שמעון כיון דשחיטה שאינה ראויה היא לא מחייב ד' וה'. הראב"ד ז"ל בפ' מרובה. איכא למידק הכא למה לן למימר כר"ש ס"ל הא ר"מ לטעמיה אזיל דדאין דינא דגרמי וכל שכן דסבירא ליה דדבר הגורם לממון כממון דמי וכמו שכתבו התוספות. ותירץ הרמב"ן ז"ל דמאן דדאין דינא דגרמי לאו כממון משוי ליה הואיל ואין גופו ממון אלא מדרבנן בעלמא הוא דדאין דינא דגרמי א"נ מדאורייתא מ"מ לאו ממון הוא והוה אפשר דדבר הגורם לממון לאו כממון הוא לשלומי עליה תשלומי כפל ותשלומי ד' וה'. אלא דקרנא משלם משום דמפטיר ליה ולהכי איצטריך למימר וסבר לה כר"ש דכממון גמור משוי ליה לשלומי עליה ד' וה' כדאיתא בבא קמא ומיהו מאן דאית ליה דבר הגורם לממון כממון דמי אפשר אית ליה דינא דגרמי בדבר שאין גופו ממון וכבר אספתי דינא דגרמי אל מקום אחד וברתי הענין יפה לפי עניות דעתי בסיעתא דשמיא. עכ"ל הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרמ"ה ז"ל בפירושיו בפ' מרובה במסכת בבא קמא הב"ע כגון שמסרו בעליו לשומר בהמותיו והזיק בו שומר והמית בבית שומר ונגמר דינו בי שומר וגנבו גנב מבי שומר וטבחו לטעמא דר"מ חייב דסבר לה כר' יעקב דאמר אף משנגמר דינו אם החזירו וכו'. וסבר לה כר"ש דאמר דבר הגורם לממון איהו גופיה כממון דמי ואשתכח דממונא מעליא קא טבח מיניה אבל לרבנן דס"ל דמשנגמר דינו אם החזירו שומר לבית בעליו אינו מוחזר אשתכח דלאו מידי אפסדיה לשומר ופטור וכ"ש לרבנן דפליגי עליה דר"ש וסבירא להו דדבר הגורם לממון לאו כממון דמי דפטור וקי"ל כרבנן ואי משום דינא דגרמי לא מיבעיא לרבנן דסבירא להו דאם החזירו שומר משנגמר דינו אינו מוחזר דפטור אלא אפי' לר' יעקב דאמר מוחזר לא משלם ליה גנב לשומר אלא קרן אבל תשלומי ד' וה' לא משלם אלא לטעמא דר"ש דס"ל דבר הגורם לממון כממון דמי והוה ליה כמאן דהוי האי תורא ממונא דשומר אבל למ"ד לאו כממון דמי לא משלם אלא קרן ודוקא לטעמיה דרבי יעקב דאשתכח דאפסדיה ממונא לשומר אבל לרבנן דפליגי עליה דרבי יעקב אפילו קרן נמי לא משלם דהא לא אפסדיה ולא מידי וקיימא לן כרבנן. ע"כ:

רבה אמר בטובח על ידי עצמו כו'. פירוש רבה לא קאי לשנויי אוקמתיה דר"ל דלעיל דאדרבה לדידיה אלימא טפי קושיא דבתו דאקשינן לעיל וכדפריך עלה לקמן והלכך מאי קא משני והוה יכלינן הכא לפרושי דהכי קאמר ור"מ לוקה ומשלם אית ליה כו' פי' בקנסא אית ליה לוקה ומשלם מת ומשלם לית ליה ושאני קנסא דתשלומי ד' וה' דחדוש הוא דחדשה תורה שישלם כ"כ הלכך איכא למימר דאע"ג דמקטיל משלם אבל שאר קנסא כגון דאונס ומפתה לא הוי חדוש כל כך דדילמא היינו עונשיה מפני שעינה את הנערה וראוי לכך כמו המיתה והמלקות למאן דמחייב בהו והוה ניחא להאי פירושא קושית התוס' ז"ל מההיא דפ"ק דמכות דמשמע דבממון אינו לוקה ומשלם ומיהו ליתא להאי פירושא דלקמן פריך אליבא דרבה דלר"מ קשיא בתו דמתני' אלא הנכון דאמאי דפירשו כל חבורתא משמיה דרבי יוחנן דברייתא בטובח על ידי אחר קא מהדר רבה וכן כתב רש"י ז"ל וז"ל אמר רבה בטובח בעצמו ור"מ. בעלמא בתשלומי ממון לית ליה מת ומשלם והכא תשלומי ד' וה' קנס הם וכל משפט קנס חידוש הוא כו' ולקמן פריך לרבה אליבא דר"מ בתו דמתני' נמי קנס הוא וקא פטר אבתו. ע"כ:

ויש במקצת נוסחי מפירושי רש"י ז"ל אמר רבה לעולם בטובח כו' והוא טעות דמשמע דקא מהדר לתרוצי מתני' וליתא וכדכתיבנא והכין איתא בנוסחי דוקני מפירושי רש"י ז"ל דלית בהו לעולם וכדכתיבנא:

ומיהו הרא"ה ז"ל כתב וז"ל רבא אמר לעולם בטובח על ידי עצמו דר"מ כו' פי' אליבא

דר"מ הוא דמפרש וטעמיה דנפשיה קאמר ולאו לתרוצי מתני' ולקמן מקשינן עליה מתני' כמאן מוקים לה עד כאן:
וז"ל הרשב"א רבה אמר לעולם בטובח על ידי עצמו ור' מאיר לוקה ומשלם אית ליה מת ומשלם לית ליה ומאי שנא הני חידוש הוא שחדשה תורה בקנס ומכל מקום מתני' דלא כר"מ דאם כן קשיא בתו וכדאמרינן לקמן בסמוך ורבה מוקי לה למתני' באוקמתיה דר' יוחנן בשלא התרו בו וכדאמרינן לקמן ומיהו אף על גב דלא מתרצא ליה מתני' בהכין כר' מאיר אפ"ה ניחא ליה לאוקמי ברייתא דגנב וטבח בשבת בטובח על ידי עצמו חדא משום דפשטא הכין משמע דמאן דגנב איהו טבח ועוד דקושטא דמילתא הכי אית ליה לרבה דחדוש הוא שחדשה תורה בקנס. ואע"ג דמקטיל משלם. ע"כ:
וכן פירש הריטב"א דלא אתא רבה השתא אלא לתרוצי מתניתא דגנב וטבח ולקמן פרכינן ליה ממתני' דבא על בתו שמת ואינו משלם קנס. ע"כ:

דף לד:

ור"מ לוקה ומשלם אית ליה כו' משמע דר"מ אית ליה לוקה ומשלם אף בממון דהא דומיא דמאי דקאמר מת ומשלם לית ליה דמיירי ע"כ בממון הכי נמי מיירי לוקה ומשלם אית ליה דקאמר וקשה דבפ"ק דמכות משמע דר"מ אית ליה נמי דבממון אינו לוקה ומשלם וכמו שכתבו התוס' ולמאי דפרישנא לעיל ניחא ומיהו הא כתיבנא לעיל דליתא להאי פירושא וראיתי להרא"ש ז"ל שדקדק דמ"ה משמע הכא דר"מ סבר לוקה ומשלם אפי' בדבר שאינו קנס משום דבמתני' איכא בושת ופגם דממון הוא ולא ידעתי למה ליה לדיוקי הכין והא לית ליה דקאמר וכדכתיבנא ושמא מפרש הרב ז"ל דרבא לתרוצי מתני' קאתי וכדפרישנא לעיל וליתא וכדכתיבנא ומכל מקום תירוצא דשמעתא היינו דמהיכא ילפינן דאין לוקה ומשלם ע"כ מכדי רשעתו וכדי רשעתו בעדים זוממים כתיב דרישיה דקרא והיה אם בין הכות הרשע מוקמינן בשמעתא קמייתא דמכות בעדים זוממין וכיון דיליף ר"מ עדים זוממין ממוציא שם רע דלוקה ומשלם אם כן ע"כ יעמיד כדי רשעתו הכתוב בעדים זוממין במיתה ומלקות א"נ ע"כ סבירא ליה לוקה ומשלם דמהיכא נמעט דאין לוקה ומשלם וכן תירצו בתוספות והרא"ש ז"ל:
ה"ג בקצת ספרים ומאי שנא הני חדוש הוא שחדשה תורה וגרסת ספרינו ושאני הני חידוש הוא שחדשה תורה אף ע"ג דמקטיל וכו' אין לפרש דהחידוש היינו דמקטיל ולא משלם דהיכן מצינו זה החידוש אלא הנכון דהשתא הוא דמחדש לן רבה האי דינא וה"ק

ושאני הני דחדוש הוא שחדשה תורה וכיון שכן אף אנו נאמר אע"ג דמקטיל משלם וכן פרש"י ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל חדוש הוא שחדשה תורה בקנס דאע"ג דמקטיל משלם פי' רבה אליבא דר"מ קאמר כלומר סבירא ליה לר"מ דאע"ג דמקטיל משלם ורבנן דפטרי פליגי עליה מיהו רבה סבירא ליה כר"מ והא דאמרינן לקמן ולרבה דאמר חדוש הוא שחדשה תורה וכו'. לרבי מאיר אליבא דרבה קאמר ע"כ. ולקמן נכתוב דעת רש"י ז"ל והתוס' ז"ל בס"ד:

וכתב הריטב"א ז"ל דלמאי דאמרינן לעיל דר' מאיר סבר לוקה ומשלם מת ומשלם הא דכתיב כדי רשעתו שאין מחייבין שתי רשעיות מוקמי' לה למיתה ומלקות דתרי בגופיה לא עבדינן אבל חדא בגופיה וחדא בממוניה עבדינן וכדאיתא לקמן בפרקין ע"כ:

ואזדא רבה לטעמיה מעיקרא הוה סברינן לפרושי דה"ק דמאי דאמר רבה התם היה גדי גנוב לו אזדא לטעמיה דהכא והיינו משום אי דלא קא פירש הכא טעמא דחידוש הוה מפרשים דמשום הכי מחלק רבה בין שהוא גנוב לו מעיקרא היכא שגנב וטבח בשבת משום דהיכא שהיה גנוב לו מקודם וכבר נתחייב בקרן להכי נמשך נמי בתריה הקנס אף על גב דטבח בשבת ולאו משום חידושא דקנס הוא והשתא ניחא דקאמר רבה היה גדי גנוב וכו'. חייב שכבר נתחייב בגנבה וכו' משמע דעיקר טעמא דחיובא היינו משום שכבר נתחייב בגנבה ואילו טעמא דחיובא דקנס אע"ג דמקטיל לא נקט כלל משמע כדכתיבנא דמשום דאיכא חיובא דקרן נמשך נמי בתריה הקנס אבל היכא דלא נתחייב בקרן פטור על הכל אבל היכא דאין כאן חיוב קרן כלל אלא חיוב קנס בלחודיה לעולם אימא לך דבקנס נמי מת ומשלם לית ליה ובזה לא תיקשי מבתו כלל אבל השתא דאמרינן דהיינו טעמא דקנס משום דחידוש הוא מעתה לא שני לן בין אי הויא קנס בלחודיה בין אי הויא בהדי חיובא דקרן ולהכי קאמר ואזדא רבה לטעמיה פי' מאי דקאמר התם גבי גדי אזדא לטעמיה דהכא דפריש דקנס חידוש הוא ולהכי מקטיל ומשלם כך נראה לי לפרש דאל"כ היה קשיא לי מאי קאמר ואזדא לטעמיה אדרבה התם לא מפרש טעמא כלל וכדכתיבנא. ושוב מצאתי בספר לרבינו ברוך ז"ל וז"ל מ"ש בפסחים בתמיד נשחט גבי פלוגתא דהתראת ספק דרבי יוחנן ור"ל מסיק תלמודא והא איפליגו בה חדא זימנא ובמכות פ' אלו הלוקין מסיק ואזדו לטעמייהו וחילק לי מרי קרובי דבמסכת מכות דפליגי לפרש הברייתא אי בטלו ולא בטלו אי קיימו ולא קיימו התם שייך לומר ואזדו לטעמייהו מה שזה פי' כך וזה כך משום דאזדי לטעמייהו אבל בפסחים דפליגי בסברא דנפשייהו מ"ה מסיק והא איפליגי בה חדא זימנא ובכתובות פרק אלו נערות מסיק נמי ואזדו לטעמייהו גבי חייבי מיתות שוגגין ודבר אחר משום

דמעיקרא לא פליגי בסברא דנפשייהו כי אם לתרץ המשניות באו דומיא דרבא דאמר התם לעיל מצינו לעולם בטובח ע"י עצמו וכו' ואזדא רבא לטעמיה ובאותו ואת בנו אמר ר"ל לא שנו אלא ששחט ראשון לע"ג וכו' ואזדו לטעמייהו ופליגי בסברא דנפשייהו יש לומר הא מסיק בתר הכי וצריכא אבל בכתובות לא מסיק וצריכא משום דלא פליגי בסברא דנפשייהו והשתא לא קשה נמי בהבא על יבמתו גבי היו לו בנים ונתגייר ואזדו לטעמייהו וכן בבכורות פ' יש בכור ופליג בסברא דנפשייהו כיון דמסיק צריכא לית לן בה. ע"כ בספר החכמה לרבינו ברוך ז"ל:

וז"ל רשב"ם ז"ל בסוף פרק בית כור בששני מקומות שוים ודמו להדדי לא פרכינן והא אמרה חדא זימנא דדילמא חדא מכלל חברתה איתמר ומשום דמילתא דפשיטא היא לא חש התלמוד להקשות ולמימר והא אמרה חדא זימנא אבל היכא דלא דמי אהדדי הנהו תרתי מילי שפיר שיש שנוי לשונות בין זה לזה והטעמים שוים אורחיה דתלמודא לפרושי. ע"כ:

היה גדי גנוב לו פרש"י ז"ל מערב שבת וכן דייק לישנא ומיהו לאו דוקא אלא אפי' בשבת אפשר וכגון דאגבהיה למקנייה והדר אפקיה כדאמרינן לעיל א"נ דלא אפקיה לר"ה ומעידנא דגנביה קנייה ואיתחייב ליה בתשלומין ומתחייב בנפשו לא הוי עד דטבח ליה אלא רבה מאי דפשיטא ליה נקט וה"ה בכל מקום שאינו מתחייב בנפשו בגנבה עצמה. הרמב"ן ז"ל:

וכן כתב הריטב"א ז"ל וז"ל גדי גנוב לו פרש"י ז"ל שהיה גדי גנוב לו מע"ש והכי מוכח לישנא ומיהו לאו דוקא דה"ה אם גנבו בשבת ולא בע"ש כגון שהגביהו והניחו שם או שהוציאו מרשות בעלים לסימטא או לצדי ר"ה וכיוצא בו ע"כ. ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל וטבחו בשבת דלא אתי עליה חיובא דממון באיסור שבת אלא חיוב קנס. עד כאן. פירוש דלאו דוקא שהיה גנוב בחול אלא כל דלא אתי עליה חיובא דממון באיסור שבת בהכי סגי. והקשו המפרשים ז"ל עלה דסיפא דקתני גנב וטבח בשבת דפטור אפי' גנב בשבת וטבח בחול נמי ותירצו דכיון דטבח בחול אע"ג שגנב בשבת בשעה שנתחייב בנפשו כיון דאכתי אית ליה בעין כל היכא דאיתיה ברשות דמאריה איתא והשתא הוא דמחייב אגנבה וטביחה ואם תאמר א"כ ברישא נמי היה גדי גנוב לו בחול וטבחו בשבת אמאי חייב כיון דאכתי אית ליה בעין כל היכא דאיתא ברשותא דמריה איתא ובשבת הוא דמתחייב אגניבה וטביחה ואם אין גניבה אין טביחה וי"ל דבשלמא גנב בשבת וטבח בחול כיון דלא חל אכתי חיובא דגניבה כלל לכך כשטובח בחול מתחייב אגניבה ואטביחה בהדי הדדי אבל גנב בחול וטבח בשבת כיון דכבר נתחייב בקרן היכי אתי

טביחתו דשבת ולפטריה ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל היה גדי גנוב לו. גנב גדי בחול ונתחייב הקרן כנ"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל ואם תאמר ולמה לי גנב וטבח בשבת אפילו גנב בשבת וטבח בחול נמי כבר תירצה רש"י ז"ל שאם טבח בחול הרי הוא כאילו חזר וגנבו בחול ומתחייב אקרן נמי דהא כל כמה דלא טבחו ברשותא דמריה הוה קאי ויפה כיון ז"ל ומתבררין דבריו במה שאמרו בפרק מרובה [בבא קמא סה א'] במאן דגזל חביתא דחמרא מחבריה מעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' איתבר ממילא משלם זוזא תברה או שתיה משלם ד' כי השתא והיכא דמעיקרא שויא ד' ולבסוף שויא זוזא משלם כדמעיקרא לעולם אע"ג דתברה או שתיה והיינו דאמרינן הכא שאם היה גנוב מע"ש וטבחו בשבת חייב ולא אמרינן דטביחתו זו היא גניבתו וליפטר דכיון דבגניבה וטביחה דהשתא לא מחייב דקלב"מ מיחייב אגניבה דחול ע"כ. ולקמן בסמוך גבי סיפא אכתוב מה שכתב הרשב"א ז"ל בזה:

חייב שכבר נתחייב בגנבה וכו'. הא פרישנא לעיל דדברי רבה כפשטן משמע דהיינו טעמיה משום דכיון דכבר נתחייב בקרן נמשך בתריה נמי הקנס אבל לעולם בקנס בלחוד לא אמרינן מת ומשלם וכדכתיבנא לעיל ומיהו תלמודא קאמר ואזדא לטעמיה לומר דעיקר טעמיה היינו משום דקנס חדוש הוא והלכך קשיא דעיקר הטעם חסר דהוה ליה למימר עיקר טעמא דחיובא משום מאי לא אמרינן כיון דטבח בשבת קלב"מ ויש לומר כיון דאיהו סבירא ליה הכין וכבר אמר הכא טעמא דחדוש הלכך לא הוצרך לפרש כן להדיא במימריה וזהו שכתב רש"י ז"ל חייב. ד' וה' דקנס חדוש הוא ורבה סבירא ליה כר' מאיר. כנ"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל שכבר נתחייב בגנבה קודם שיבא לידי איסור שבת פי' ואע"פ שטבחו בשבת אדם מת ומשלם קנס ע"כ. ומיהו התוס' קשיא להו אטו שביק רבנן ועביד כר"מ ולכך פירשו דאליבא דר"מ קאמר ולא משום דסבר הכי והא כתיבנא לעיל מה שכ' הרמב"ם ז"ל בזה ומ"ה קשיא לשיטת התוס' ז"ל כיון דלר"מ קאמר לה הוה ליה לפרושי להדיא טעמיה דר"מ דהכא משום דהיינו דקנס חידוש הוא אבל השתא דקאמר שכבר נתחייב בגנבה וכו' משמע דסברא דנפשיה קאמר ולא תליא בטעמיה דר"מ דקאמר הכא ועוד דאין דרך האמוראים לקבוע מימרא אליבא דלא כהלכתא:

גנב וטבח בשבת פירוש גנב בשבת וטבח בשבת פי' דהקרן נמי אתי עליה באיסור שבת וכגון שהוציאו מרה"י לר"ה ובזה קנהו וכגון בדרך גנבה וכדכתיבנא לעיל ולכך פטור מקרן דאין מת ומשלם וכיון דאקרן לא מחייב קנס נמי לא משלם דתשלומי ד' וה' אמר

רחמנא ולא ג' וד' וקשיא ליה לרש"י ז"ל דהיכי קאתי עליה קרן באיסור שבת ובדרך גרירא והא חי נושא את עצמו והלכך אינו חייב על הוצאתו מרה"י לר"ה ותירץ דלא סבירא ליה כר' נתן א"נ בכפות כ"נ פירוש לפירוש של רש"י ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל גנב וטבח בשבת פטור מוקים לה הרב ז"ל בכפות משמע דאיהו מפרש לה במגררו ויוצא דאיסור שבת וגנבה באין כאחד ולא צריכין להכי אלא במי שהיתה בהמת חברו רבוצה לפניו ברשותו וטבחה על מנת לגנבה דאז חייב לה בקרן ובתשלומי ד' וה' כאחת והואיל ופטור על הקרן שאין אדם מת ומשלם פטור נמי מקנס דתשלומי ד' וה' אמר רחמנא ולא תשלומי ג' וד'. עד כאן:

וז"ל הרא"ה ז"ל היה גדי גנוב לו וכו'. פרש"י ז"ל גנוב לו מע"ש וגנב וטבח בשבת כגון שהיה מגרר ויוצא ודלא כר' נתן דאמר החי נושא את עצמו א"נ אפי' לר' נתן ובכפות דהשתא הוו ליה איסור שבת ואיסור גניבה באין כאחד והלכך כי קא טבח פטור דאם אין גניבה אין טביחה ואין מכירה ודוקא טבח בשבת אבל טבח בחול אף ע"פ שגנב בשבת בשעה שנתחייב בנפשו כיון דאכתי איתא לה בעין כל היכא דאיתא ברשותא דמריה איתא והשתא הוא דמחייב אגניבה וטביחה וזו היא שיטתו ז"ל ואין צורך דאפשר לפרש גנב וטבח בשבת כגון שהיתה בהמת חברו ברשותו וטבחה דגנב ליה ההיא שעתא בטביחה דאתי גניבה וטביחה ואיסור שבת כא'. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל גנב וטבח בשבת פרש"י ז"ל כגון שהיה מגרר ויוצא ואם תאמר ולר' נתן דאמר חי נושא את עצמו הא ליכא איסור שבת. וי"ל דלר' נתן מיירי בכפות ואם תאמר והיכי קני ליה בגרירה דהא גדי דבר שדרכו להגביה וי"ל בשצירף ידו למטה מג' וקבלו ויש לפרשה עוד כשהגביהו על מנת להוציאו ולא עמד דהגבהה צורך הוצאה היא וכן פי' הראב"ד ז"ל ויש לפרשה עוד שנכנס הגדי לרשותו וטבחו שטביחתו זו היא גניבתו ג"כ. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל גנב וטבח בשבת פטור פרש"י ז"ל משום דחיוב ממון דקרן אתי עליה באיסור שבת ולא סבירא ליה כר' נתן דאמר חי נושא את עצמו ולא הבנתי דבריו דהיכי דמי אי דהגביהו הרי נתחייב בממון קודם שיבא לידי איסור שבת ואי במשיכה בהא לא שייכא ההיא דרבי נתן ועוד דאיסור גניבה איכא איסור שבת ליכא לכ"ע [שהרי הגדי הולך ברגליו] וללשון שני נמי שפירש רש"י ז"ל נמי בכפות לא ניחא לי דאי כשהגביהו כבר נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת ואי במשיכה וכעין ההיא דגונב כיס בשבת מסתברא דלא קנה דגדי כפות בר הגבהה הוא דלא מסתרך וכל שדרכו להגביה בהגבהה אין במשיכה לא [ואפשר דאפי' משום שבת אינו מתחייב דאין דרך הוצאת

הגדי בהכי] ואיפשר כגון שהגביהו על מנת להוציאו והוציאו ולא עמד דהגבהה צורך הוצאה היא ובזה אפשר לפרש שני הלשונות וכן מצאתי בפירושי הראב"ד ז"ל אלא שעדיין קשה לי דאם כן מאי שנא טבחו בשבת אפי' טבחו בחול נמי שהרי פטור מכפל דבאיסור שבת בא לו ואם אין גניבה אין טביחה ואין מכירה אלא נראה לפרש כגון שהיתה בהמת חברו רבוצה בחצרו ונתכוון לגנבה ולזכות בה עם שחיטתו דאילו נתכוון לזכות בה קודם שחיטה הרי נתחייב בגנבה משעה שזכה בו ומתחייב לא הוי עד שעת שחיטה ובההיא שעתא מחייב בתשלומי ד' וה' דחדוש הוא דחדשה תורה בקנס והא דנקט היה גדי גנוב לו וטבחו בשבת ה"ה היה גדי גנוב לו קודם שחיטה ואפי' גנבו בשבת ולאחר שעה טבחו בשבת עצמו וכן נמי הא דאמרינן גנב וטבח במחתרת חייב לאו בגונב במחתרת ולאחר שעה טבח במחתרת עצמה דבכי האי [גוונא מ"ש טבח במחתרת אפי' טבח בחוץ נמי פטור אלא] כשהגביהו במחתרת ולא נתכוון לזכות בו בהגבהתו עד שעת שחיטה ועם שחיטתו יזכה בו וההיא שעתא בהדדי אתי ליה ופטור. וא"נ הא דקתני סיפא גנב וטבח בשבת לאו דוקא דטבח בשבת דה"ה בגנב בשבת וטבח אימתי שירצה אלא טבח בשבת דקאמר משום רישא נקטיה. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה גנב וטבח בשבת פי' כגון שגנב וטבח בהמה שנכנסה ברשותו וגנבה וטביחה באין כאחד וכיון דמפטר מקרן מפטר מקנס א"נ כגון שגנב כאשר העביר הבהמה בר"ה ולא סבירא לן כר' נתן דאמר חי נושא עצמו א"נ בכפות וה"ה גנב בשבת באיסור וטבח בחול דפטור שאם אין גניבה אין טביחה ואין מכירה וכן בגנב וטבח במחתרת ה"ה לגנב במחתרת וטבח חוץ למחתרת דכיון דאיפטר ליה מכפל אם אין כפל אין טביחה דתשלומי ד' וה' אמר רחמנא מיהו כשהוציא הבהמה חוץ למחתרת חייב בקרן דאמרינן בפ' בן סורר אמר רב לא שנו אלא שכר אבל נטל לא פי' נטל כלים כיון שהם בעין חייב להחזיר שלא יהא חוטא נשכר מיהו כפל לא מחייב. ע"כ:

היה גדי גנוב לו וטבחו במחתרת פי' גנוב לו שלא ע"י מחתרת כגון שנכנס לבית ברשות והטמין גדי תחת כנפיו וגנבו ואח"כ הלך הגדי למחתרת והלך הוא וטבחו לשם. גנב וטבח במחתרת פטור וכו' פי' אפי' גנב והגביה במחתרת דברשות הבעלים הוה חייב במחתרת פטור דכי תנן גנב וטבח ברשות בעלים פטור הני מילי כשלא הגביה אבל אם הגביה חייב כל היכא דליכא משום מחתרת כגון שנכנס ברשות. שיטה ישנה:

ורש"י ז"ל כתב וז"ל מחתרת. שחתר הבית והוציאו. וטבחו במחתרת. עצמה דההיא שעתא בר קטלא הוא אי הוה אשכחיה בע"ה כדכתיב אין לו דמים. פירוש לפי' מיירי דלא חתר המחתרת בכניסתו אלא נכנס דרך הפתח וגנב הגדי והגביהו וכדי להוציאו

חתר מחתרת וטבחו במחתרת עצמה דהשתא חיוב גניבה קדמה עד שלא יבא איסור מחתרת. ואם תשאל כיון שלא חתר המחתרת כי אם להוציא הגדי מנין דאין לו דמים והרי כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ט' מהלכות גניבה וכן הגנב שגנב ויצא וכו' הואיל ופנה עורף ואינו רודף יש לו דמים. תשובתך אפילו נאמר כן מכל מקום כשעומד לטבחו במחתרת וימצאנו הבע"ה ולא ידע אם הוא חתר המחתרת כדי להוציאו או נכנס מעיקרא דרך המחתרת ויהרגנו אין לו דמים וזהו שכתב רש"י ז"ל דההיא שעתא בר קטלא הוא אי אשכחיה בע"ה כדכתיב אין לו דמים וכ"ש שיש לדון בדין זה דבירושלמי פליגי בה ואיכא מ"ד דאפילו חוץ למחתרת אין לו דמים לפי שממונו של אדם חביב עליו כנפשו חזי ליה אזיל בעי מיסב ממוניה וקאים עלוי וקטליה ועוד שם נטל את הכיס והפך פניו לצאת והלך לו ועמד עליו והרגו אין ההורג נהרג עיין שם. וסיפא דקתני גנב וטבח במחתרת פטור וכו' מיירי כגון שחתר המחתרת כדי ליכנס דרך שם לגנוב הלכך הגנבה מתחלה ועד סוף נעשה ע"י מחתרת והלכך פטור שאם אין גניבה וכו':

דאיסורא איסור עולם פרש"י ז"ל כל זמן שיעידו עליו שחילל שבת ימיתוהו ב"ד הלכך חמירא מיתה דיליה לפטריה מממון ע"כ. והקשו בתוספות דהאי לא הויא חומרא דהא איכא נמי קולא בצד אחר שאם חלל שבת אינו נהרג בו ביום אלא לאחר שב' יעידו עליו ויהרגוהו ומחתרת קילא בצד מה דאחר שיצא תו לא הוי בר קטלא ומיהו מתחייב בנפשו בעודו אסון ענוש יענש אם יהיה אסון לא יענש כדלקמן במתני' הלכך דומיא דאם יהיה אסון בעינן דבשעת האיסור לא יהרג ולאחר שיעידו עליו יהרגוהו והיינו שבת דאיסורו איסור עולם וכדכתיבנא לעיל אבל מחתרת אע"פ שמתחייב בנפשו בעודו במחתרת אחר שיצא תו לא הוי בר קטלא ולא הוי דומיא דאם יהיה אסון ולהכי לא אמרינן ביה קלב"מ.

ויש ליישב פרש"י ז"ל דשפיר חשיבא חומרא מה שאיסורו איסור עולם דאע"ג דקולא נמי שאינו נהרג בו ביום שחילל מ"מ חמירא דכנגד אותו היום דאינו נהרג איכא ימים רבים שנהרג בכל זמן שיעידו עליו שחילל שבת ימיתוהו ב"ד מה שאין כן במחתרת דאין לך אלא יום אחד של מיתה לבד ושוב לא יהרג עוד דאי לא משכח ליה האי שעתא תו לא מקטיל וזה נכון יותר כנ"ל:

אבל שבת דבעיא התראה אימא לא. נראה ממה שכתב רש"י ז"ל שהוא מפרש אימא לך נפטריה מממון קמ"ל ותימה לי וכי עד השתא לא שמעינן דהשוחט בשבת אי נמי העושה בו מלאכה אחרת פטור מממון הא תנן והוא שהדליק גדישו של חבירו בשבת פטור בבבא קמא וכותה בשבועות [ל"ג ע"ב] ומתני' דהכא נמי קתני מפני שמתחייב בנפשו ואע"ג דבעיא התראה וכן גבי מחתרת תנן בפ' בן סורר ומורה [סנהדרין עב א']

הבא במחתרת ושבר את הכלים אם אין דמים פטור ואפשר לפרש דהכי קאמר כלומר אי אשמועינן דבשבת אמרינן אע"ג דמקטיל משלם משום דחמירא איסורא דשבת הלכך אף על גב דמקטיל בדין הוא דלישלם קנס אבל מחתרת דקילא איסורא דהא תלמודא נפק ליה מתמן לא מחייב אימא לא לישלם קנס קמ"ל ואי אשמעינן מחתרת משום דאיכא חומרא דאשכחן דאחמיר בה רחמנא דאפי' בלא התראה מקטיל ולא כדברי רש"י ז"ל ועדיין אינו מחוור. הרמב"ן ז"ל:

והרא"ה ז"ל כ' במ"ה לא מחוור הך פירושא מדקא נקיט בטעמיה דאצרכתא דלא אתיא חדא מאידך חומרא דשבת וחומרא דמחתרת ואם איתא אדרבה קולות הוה ליה למינקט למימר דמחתרת לא אתי משבת דשבת הוא דעבדינן בה תרתי דקיל דבעינן התראה אבל מחתרת דלא בעינן התראה לא א"נ איפכא דמחתרת הוא דאין איסורו איסור עולם אבל שבת דאיסורו איסור עולם לא ולא הוה ליה למינקט חומרי כדנקיט השתא דכל היכא דחמיר טפי כל שכן דליכא לחיובי תרתי. [ע"כ]. והתוספות תירצו זה דהך חומרא לאו חומר מיתה קאמר דחומר מיתה ודאי גורם דנימא קלב"מ אלא חומר איסור קאמר וכיון דחמיר איסוריה הוה אמינא דלעבוד תרתי ומיהו קשיא להו לפי שיטתם ז"ל דרבה אליבא דר"מ קאמר אם כן היכי קאמר אבל שבת דבעיא התראה אימא לא מקטיל ומשלם והא עיקר מילתיה דר"מ גבי שבת תניא לעיל וכיון שכן במאי דהוה קאמר רבה טעמא דר"מ בשמעתין דשאני הני דחידוש הוא וכו' וההיא דמחתרת הוה סגי ולמה לי אידך מימרא דשבת ולפי שיטת התוס' ז"ל יש לי לתרץ עיקר קושית הרמב"ן ז"ל דלעולם הצריכות קאי אפטורא דפטרינן מממון משום דקלב"מ ולא תיקשי וכי עד השתא לא שמעינן דקלב"מ דאיכא למימר דאיברא ודאי מכולהו הני מתני' שמעי' דאמרינן קלב"מ ומיהו לא שמעינן דר"מ ס"ל הכין דאיכא למימר דר' מאיר כי היכי דס"ל לוקה ומשלם הכי נמי אית ליה מת ומשלם וכדסברינן למימר בריש שמעתין ולא נחלק בין ממון לקנס כלל הלכך קא עביד צריכתא דר"מ אית ליה כי הני מתנייתא בין בשבת בין במחתרת אבל לשיטת רש"י ז"ל דאית ליה דרבה ס"ל כר"מ וכדכתבי' לעיל הא ודאי קשיא דמי איכא למימר דרבה לית ליה ככל הני סתמי דפשיטא ודאי דקי"ל דאמרינן קלב"מ בין בשבת בין במחתרת ועוד הקשו בתוספות דהיכי מצינן למימר דמשום דשבת (לא) בעיא התראה דלא נימא ביה קלב"ם והא עיקר קלב"ם ברציחה כתיב דבעי התרא' ולשיטת התוספות ז"ל דאליבא דר"מ קאמר לה וליה לא ס"ל הא נמי מתרצא שפיר אבל לשיטת רש"י קשיא והוה מצינן לפרושי דצריכות קמא דאי אשמועינן שבת משום דאיסוריה איסור עולם כו' קאי אפטורא וצריכות בתרא דאי אשמועינן מחתרת וכו' קאי אחיובא דקנס

דמשלם אע"ג דמקטיל ומיהו אכתי קשיא דשבת ומחתרת תרווייהו תננהו וכמו שהקשו התוספות והרמב"ן ז"ל ותירץ הרא"ה ז"ל דודאי אפטורא קאי ואיצטריך לאשמועינן הכא דאע"ג דמחייב בעלמא הכא שאני דבקנס אדם מת ומשלם ואפ"ה אמרינן הכא כיון דפטור מקרן פטור מתשלומי ד' וחמשה ולא אמרינן דכיון דדינא הוא דמחייב אקנסא מחייב נמי אקרן ואשמועינן הא בתרווייהו דבתרווייהו בין בשבת בין במחתרת בהא פטור וצ"ע. ע"כ. והתוספות תירצו בענין אחר ע"ש:

וז"ל הריטב"א ז"ל וצריכא דאי אשמועינן שבת וכו'. לישנא מוכח בהדיא דבפיטורא הוא דעבדינן צריכותא כדפרש"י ז"ל והיינו דאמרינן דאי אשמועינן שבת הוה אמינא משום דאיסורא איסור חמור דהוי איסור עולם ראוי לומר בו קלב"מ לפטרו ממון ומיהו איכא למידק לגבי פטורא מאי צריכותא איכא כלל דאי משום שפטר מן הקרן ד"ק כר"מ מה לי איסור חמור או איסור קל הא אין לך לחייבו שתי רשעיות ואי משום פטור מקנס הלכה רווחת היא בכל מקום דתשלומי ד' וה' אמר רחמנא ולא תשלומי ג' וד' ויש מתרצין דשאני הכא שפטור הקרן גורם פטור הקנס והוה אמינא דכל כה"ג לא יפטר אף מן הקרן כיון דחדשה תורה בקנס דאף ע"ג דמקטיל משלם קא משמע לן דלעולם פטור מן הקרן בין באיסור חמור בין באיסור קל ואף על פי שפטורו גורם פטורו של קנס. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה וצריכא דאי אשמועינן שבת וכו'. הלכך גנב וטבח בשבת פטור אבל מחתרת דאיסור שעה אמינא דחייב ואם תאמר והא מתני' היא בא במחתרת ונטל כלומר ויצא פטור יש לומר רבא משום שבת נקט לה אי נמי משום קנס אבל התלמוד פירש דשבת ומחתרת לא נפקי מהדדי. והרא"ה ז"ל פירש אבל מחתרת דאיסור שעה אימא דגנב במחתרת וטבח חוץ המחתרת ליחייב דכי נפק ליה ממחתרת איחייב ליה בגניבה ולא נהירא שאין זה מפורש בדברי רבא ע"כ. משום דמחתרת זו היא התראתו דמידע ידיע דאדם בהול על ממונו ואם ימצאנו בע"ה יהרגנו. שיטה ישנה:

ה"ג רש"י ז"ל היתה פרה שאולה לו וטבחה בשבת פטור ול"נ ואם אין גניבה אין טביחה ואין מכירה דאפילו טבחה בחול וליכא אלא חיוב קרן שהרי לא גנבה דשאולה היתה בידו. והרא"ה ז"ל גריס לה ומפרש כגון שטען השואל שהוא שומר וטוען טענת גנב ונשבע ואשתכח בתר הכי דשואל הוא דאילו בחול מחייב ד' וה' ובשבת פטור שאם אין גניבה וכו'. שיטה ישנה:

וז"ל הרשב"א ז"ל בחידושיו למסכת ב"ק פרק הגוזל ומאכיל היתה פרה שאולה לו וטבחה בשבת פטור כלומר מן הקרן דקלב"מ דס"ל לרב פפא דשואל משעת שאלה איחייב במזונותיה אבל אינו חייב באונסיה עד שעה שנאנסה ויש גורסים כאן שאם

אין גניבה אין טביחה ומכירה כלומר אע"ג דחיוב טביחה ומכירה קנס הוא וחידוש הוא ובחידוש לא אמרינן אינו מת ומשלם מ"מ בקרן פטו' וכי מדלית ליה לקרן לא פש אלא תשלומי שלשה וארבעה ותשלומי ד' וה' אמר רחמנא ולא תשלומי ג' וד' ורש"י ז"ל מחק גירסא זו שאין דין גנב אלא בטוען טענת גניבה ופוטר עצמו בטענה זו בש"ח אבל לא משכחת ליה בש"ש וכל שכן בשואל. והראב"ד ז"ל פירש כגון שטען לא שואל אני עליה אלא ש"ח ונגנבה ממני ואשתכח דאיהו טבחה בשבת ואפילו נודע שהוא שואל עליה ואילו טבחה בחול היה חייב בתשלומי ד' וה' הואיל והיה פוטר עצמו בטענת גנב וכשטבחה בשבת פטור מפני שלא נתחייב עד שעת טביחה וההיא שעתא קלב"מ. ע"כ: **והרמ"ה ז"ל בפריטיו פרק הגוזל בתרא כתב וז"ל היתה פרה שאולה לו מע"ש וטבחה בשבת פטור אפילו מקרן שהרי איסור שבת ואיסור גנבתו המחייבתו בקרן והיינו טביחה באין כאחד ואין מת ומשלם וקנסא נמי לא משלם שהרי אין גנבה כלל כאן לפי ששאולה היתה וכיון שאין גנבה אין טביחה ואין מכירה ואין כאן אלא קרן וכיון דמתחייב בנפשו הוא פטור וש"מ דשואל לא מיחייב באונסין דשאלה עד שעת אונסא דאי אמרת דמשעת משיכה איחייב באונסין הכא אמאי פטור מקרן והא כי איחייב בקרן משעת משיכה איחייב בקרן וההיא שעתא לא מתחייב בנפשו הוא ושמעינן מהא דרב פפא דחידוש הוא שחדשה תורה בקנס דאף על גב דמקטיל משלם וליתא לדרב פפא בהא משום דסלקא כר"מ ורבנן פליגי עליה וכו'**. ומיהו כי אידחי ליה מימרא דרבה ורב פפא ה"מ לענין מאי דס"ל דחדוש הוא שחדשה תורה בקנס דאף על גב דמיקטיל משלם אבל לגבי הא דאמר רב פפא גבי שואל שטבח בשבת פטור אפילו מקרן הלכתא כותיה דלא ליכא מאן דפליג עליה בהא ע"כ. וצ"ע דהא בההיא דהשואל נמי פליגי לישני דגמרא דלקמן וכדבעינן למכתב בס"ד ולקמן נתרץ זה בס"ד. והרמב"ם ז"ל כתב בפרק ג' מהלכות גנבה היתה פרה שאולה אצלו וטבחה בשבת דרך גנבה פטור אף מן הכפל שהרי איסור שבת ואיסור גנבה באין כאחד ואם אין גנבה אין טביחה ואין מכירה ע"כ. משמע דגריס ז"ל כגרסת הספרים ולא כגרסת רש"י ז"ל ומפרש כפירוש הראב"ד ז"ל וה"ק וטבחה בשבת דרך גנבה פי' לא שחטה בפרהסיא כדרך מי ששוחט שאולה כדי לפרוע לבעליו דמי פרתו אלא כדרך גנבה בסתר לטעון עליה שלא היה שואל עליה אלא ש"ח ונגנבה ממנו ולמפטר בהכי והילכך בכה"ג בחול מחייב בד' וה' ואף על גב דאשתכח דשואל הוה דמכל מקום הרי רצה לפטור עצמו בטענת נגנבה אבל בשבת פטור אף מן הכפל שהרי איסור שבת ואיסור גנבה המחייבתו בקרן באין כאחת ואם אין גנבה אין טביחה וכו' ואיכא למידק טובא דהא לא אצטריכין להאי טעמא דאם אין גנבה

אין טביחה וכו' אלא למאן דאית ליה דקנס חידוש הוא אף על גב דמקטיל משלם. ומיהו רבינו פסק כמאן דאמר דבקנס נמי אינו לוקה ומשלם וכמו שפסק להדיא בפ"א מהלכות נערה מעתה למה לי האי טעמא כלל כי היכי דפטר ליה מיתה מהקרן הכי נמי פטר ליה מקנסא ונ"ל דבמאי דכתיבנא דרבינו ז"ל מפרש כפירושו של הראב"ד ז"ל ניחא נמי הך קושיא דהא בשעה דטבח בשבת דרך גנבה אכתי לא אתי עליה חיובא דקנסא אלא חיוב הקרן לבד שיטעון ש"ח היה עליה ונגנבה ממנו וכדכתיבנא נמצא דלגבי הקרן איסור שבת ואיסור גנבה באין כאחת ולגבי הקנס נתחייב במיתה קודם ואחר כך נתחייב בקנס וכל כה"ג כבר כתב רבינו ז"ל בהאי פירקא גופיה דהרי זה מת ומשלם כנ"ל. ובזה עלו דברי הרמב"ם ז"ל כהוגן. ועוד איכא למידק עליה ממה שכתב בפ"א מהלכות שאלה ופקדון ולקמן נבאר זה בס"ד:

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי רב פפא פרה אתא לאשמועינן לגרסת הראב"ד והרמב"ם ז"ל פריך שפיר דהני תרתי בבי דרב פפא הוו ממש כאינך תרתי בבי דרבא דמיירי לענין קנסא ולא שני ליה במה שהיתה מושאלת בידו מקודם וכדכתיבנא אבל לגירסת רש"י ז"ל קשה דמה ענין סיפא דרב פפא להההיא דרבא דרב פפא אתא לאשמועינן דטובח שאולה בשבת פטור ולא אמרינן דמשעת שאלה אתחייב ליה אלא בההיא שעתא דקא טבח לה גזיל לה וכדפירש"י ולא מיירי לענין קנסא כלל והילכך מאי קא פריך פרה אתא לאשמועינן ואין לומר דארישא פריך דלמה ליה לרב פפא למימר היתה פרה גנובה לו כו'. דמזה לא תירץ כלום במאי דמשני שאולה אתא לאשמועינן ואין לומר דקא פריך אמאי שנה לשונו מלשון רבו מגדי לפרה דהא נמי לא שנא כלל וגם דאין זו קושיא של כלום כדי שנאמר דשקלו וטרו אמוראי בכי האי קושיא. ופרש"י ז"ל וז"ל פרה אתא לאשמועינן. בתמיה מה למדנו ממנה שלא למדנו מגדי דקאמר רבה. פירוש לפירושו דקשיא ליה דליכא במימריה דרב פפא שום חידוש כלל דלא שמעינן לה ממימריה דרבא לא ברישא ולא בסיפא דרישא היינו ממש דרבא וסיפא מה בא להשמיענו דאי אתא לאשמועינן דשעתא דטביחה הוא עיקר הקנייה הא נמי מרבה שמעינן לה דקאמר גנב וטבח בשבת פטור אבל גנב בשבת וטבח בחול חייב והיינו משום דבתר שעתא דטביחה אזלינן הא קמן אף על גב דגנבה בשבת וקנאה לגמרי להתחייב באונסיה אפילו הכי כיון דאכתי איתא בעין כל היכא דאיתא ברשותא דמריה איתיה וכדכתבינן לעיל וכל שכן בשאולה דלא קנאה לגמרי מעיקרא ומה אתא רב פפא לאשמועינן ומשני שאולה אתא לאשמועינן דשניא גנב בשבת וטבח בחול משום דאכתי לא הויא עליה חיוב תשלומי הקרן משום דגנב בשבת אבל טובח שאולה בשבת איכא

למימר כיון דכבר קנאה קצת בשעת שאלה אימא כבר משעת שאלה נתחייב באונסיה ולא אתיא איסורא דשבת ופטריה והא למה זה דומה להיתה פרה גנובה לו וטבחה בשבת דחייב ולא אמרינן דבשעת טביחה קא גזיל לה דכל כמה דאיתא הדרא בעינא וכדאמרינן לעיל והילכך קמ"ל רב פפא דשניא ההיא דפרה גנובה שכבר קנאה לגמרי אבל שאולה זו לא קנאה דכל כמה דאיתא הדרא בעינא ההיא שעתא דקא טבח לה קא גזיל לה ולהכי טובחה בשבת פטור כנ"ל. ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל שאולה אתא לאשמועינן. דטבחה בשבת פטור. ע"כ דוק ותשכח. ולפי דרכנו ניחא נמי אמאי נקט רב פפא רישא דפרה גנובה כלל אלא לאשמועינן דאף על גב דהיכא דהיתה פרה גנובה וכו' חייב אפ"ה היתה פרה שאולה לו וטבחה בשבת פטור וכדכתבינן כנ"ל:

הניח להם פרה שאולה וכו'. כל ימי שאלתה פרש"י ז"ל כל ימי משך זמן השאלה ששאלה אביהן מן הבעלים פירוש לפירושו שאם קבע זמן משתמשין בה כל אותו הזמן ואם לא קבע זמן משתמשין הזמן הראוי לפי אותו תשמיש ששאלה אבל לא אמרינן בהא סתם שאלה שלשים יום שלא אמרו כן אלא במלוה שנתנה להוצאה וכדכתיבנא בפ"ק דמכות. הריטב"א ז"ל:

ולי אפילו נימא סתם שאלה שלשים יום איכא למימר הני מילי לגבי דידיה אבל מת לא אמרינן הכי לגבי יורשיו ולא ישתמשו אלא הזמן דפריש אביהן להדיא והשתא דייק טפי לשון רש"י ז"ל דהא אשמועינן לגבי יתומים ולא לגבי דין שאלה דעלמא כנ"ל:

משתמשין בה כל ימי שאלתה דכל זכות האב נתרוקן אצל הבנים מתה אין חייבין באונסיה פי' הראב"ד אע"פ שמשתמשין בה שלא קבלו עליהם חוב אביהם ולא נשתעבדו בו ונסתפקו בדינו דבשלמא קודם שנשתמשו בה אי אפשר לחייבם כשואל שהרי הם לא שאלום ומשום שאלת אביהם אינן חייבים או משום דרב פפא שלא נתחייב האב באונסיה עד שעת האונס או משום דלא הניח להם אביהם אחריות נכסים אבל כשנשתמשו בה מיהא הרי נכנסו תחת האב ומה הוריש להם אביהם זכות שיש לו בה שישתמשו בה בקבלת האונסין כשואל דבן כרעא דאבוה הוא וליהוו אינהו כשואלים דבעלים ועוד דהא קי"ל כר' יוסי דאמר בפרק המפקיד [בבא מציעא לה ב']

השוכר את הפרה והשאילה לאחר ומתה כו'. כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חברו אלא תחזור פרה לבעלים כלומר ושואל זה בעל דברים דמשכיר הוי ועוד דאיבעיא לן בעל בנכסי אשתו שואל או שוכר הוי ואוקימנא כגון דאגרא איהי פרה מעלמא ואינסיבה ונשתמש בה בעלה ומתה דאילו בעל בנכסי אשתו שואל הוי משלם לבעלים ולא מצי אמר להו אנא בשל אשתי אשתמשית ואיהי תשתעי דינא בהדייכו וה"ל כאשה שחבלה

באחרים שפטורה והכי נמי אף על גב דאתי לה מכח זכות ירושתן מכל מקום בעלי דינין דשואלין הוו ושמא נאמר דיורש לאו כשואל הוי אלא כשוכר וכן מצאתי לראב"ד ז"ל עצמו שכתב בב"ק בהגוזל בתרא. ואם תאמר אי שואל לא הוי כאבוהון שוכר היכי הוו דממאן אגרי כדאמרינן בפרק המפקיד [בבא מציעא מג א'] (נ"מ) המפקיד מעות אצל שולחני מותרין ישתמש בהן לפיכך אבדו חייב באחריותן ואמרינן עלה אמר רב הונא אפילו נאנסו ורב נחמן אמר נאנסו לא וא"ל רבא לר"נ לדידך דאמרת נאנסו לא אלמא לא הוי שואל עלייהו ואי שואל לא הוי שוכר נמי לא הוי י"ל דשואל לא הוי דהא לא שאל ולא מידי דזכות אביהן הוא דקא ירית ומיהו כשומר שכר מיהא הוי הואיל ונהנה וכדא"ל רבא התם בהא מודינא לך הואיל ונהנה מהני ואף על גב דהתם כל זמן שנשתמש בהן חייב אפילו באונסין לכ"ע התם הוא משום דאיהו שואלה אבל הכא דאינהו לא שאלו מיניה כלום דמחמת אב אתו כי משתמשי בה נמי לא מחייבי אלא משום דנהנו והילכך אפילו נשתמשו בה אין חייבין באונסיה אלא מיהו בגנבה ואבדה [חייבין והיינו דנקט ומתה דאלמא באונסין הוא דאין חייבין אבל בגניבה ואבידה כשומר שכר] מיהא חייבין הואיל [ונהנו והיכא דלא נשתמשו בה נמי איכא למימר דחייבין בגניבה ואבידה הואיל] ויכולין להשתמש בה ואין מונע להם כההיא דתנן בפרק המפקיד מותרין הרי זה משתמש בהן לפיכך אבדו חייב באחריותן ומפרש רב נחמן טעמא התם דכיון דאי מתרמי ליה זבינא דאית ביה רווחא זבין בהו הוי עלייהו שומר שכר אף על פי שלא נשתמש בהן עדיין. והראב"ד פירש מתה אין חייבין באונסה דוקא בעומדת באגם ולא נשתמשו בה ולכך אין חייבין באונסיה אבל היכא דרצו להשתמש בה כל ימי שאלתה ואחזיקו בה בתורת שאלה ומתה חייבין באונסיה הרי שעשאן הרב לאלו כשואלין גמורין ונכנסו תחת אביהן והדבר צ"ע חדא דמתה אין חייבין באונסה לכאורה משמע דאי משתמשין בה קאי דאי לא לימא ואי קיימא באגם ומתה אין חייבין באונסיה ועוד דאם כן טבחוה ואכלוה אמאי משלמי דמי בשר בזול לשלמי דמי כולה דמי גרע אכלוה מנשתמשו בה ומתה ולפי דברי הרב אפי' קיימא בחצר נמי לשלמינהו דקניה להו חצרם לשאלה. הרשב"א ז"ל:

וז"ל הריטב"א טעמא דמשתמשין בה כל ימי שאלתה משום דכל זכות שהיה לאביהן באותו פרה הן זוכין בו דיורש כרעא דאבוה הוא. מתה אין חייבין באונסיה פרש"י ז"ל דאינהו לאו שואלים נינהו עלה ופי' הראב"ד ז"ל שאף על פי שנשתמשו בה אין חייבין באונסיה כי הם זכות אביהם ירשו אבל לא קבלו עליהם חוב שאלה וכיון שכן הרי הם פטורים ממנה כל זמן שלא חל החיוב על אביהם מחיים או שלא הניח להם אביהם

אחריות נכסים ואיכא דקשיא ליה דכיון דאשתמשו בה אמאי לא הוו שואלין עלה כי כיון שאביהם לא היה לו בה זכות אלא בקבלת אונסין אף הוא לא הוריש להם זכותו אלא בקבלת אונסין ואינהו כשואלין דבעלים נינהו וכדאמרינן בשוכר פרה מחברו והשאילה לאחר דקי"ל כר' יוסי דאמר כיצד הלה עושה כו' ושואל הוי בעל דברים דמשכיר והכא נמי אף על פי שירשו זכות אביהם בעלי דברים דמשאיל הוו וכאותה שאמרו בריש פרק השואל [צו א'] בעל בנכסי אשתו שואל הוי או שוכר הוי ואוקימנא כגון דאגרא כו' ויש לתרץ דהא לא דמיא לשוכר את הפרה והשאילה לאחר דהתם כיון שהשני נעשה עליה שואל בפי' דין הוא שיהא שואל דבעלים שלא יהא הלה עושה סחורה בפרתו של חברו מה שאין כן באלו שלא נעשו שואלים מעולם וההיא דבעל בנכסי אשתו נמי לא דמיא להא דהתם רבנן עשאוהו כשואל בכל נכסיה כיון שהוא משתמש בהם בחייה וכאילו השאילום בפירוש דמי דמההיא מדמינן לה התם להיא דר' יוסי אבל הכא כיון שכבר מת אביהם וירשו זכותו למה יתחייבו בשאלה הרי זה כאילו שכר אביהם בית ומת שמשתמשין בו כל ימי שכירותו ואין חייבין בשכרו אם לא הניח להם אביהם אחריות נכסים. וכתב הראב"ד ז"ל דהכא דוקא נקט שאין חייבין באונסיה אבל בגנבה ואבדה חייבים ואף על פי שלא נשתמשו בה עדיין דאף ע"ג ששואלין לא הוו היורשין דאינהו זכות אביהם ירשו מכל מקום כיון שיש להם זכות להשתמש בה נעשין עליה שומר שכר בההיא הנאה וכדאמרינן בפרק המפקיד גבי המפקיד מעות אצל שולחני מותרין כו' ולא גרע נמי משומר אבדה שנעשה עליה שומר שכר משום פרוטה דרב יוסף בעלמא ואף על פי שההנאה שמגעת להם בכאן מחמת ירושה בא להם כיון דאית להו בה הנאה לא סגיא דלא להוו עלה שומר שכר וכן אתה דן במלוה על המשכון ומת שאף בנו נעשה עליו שומר שכר בההיא הנאה דתפוס ליה אזוזיה וכן באומן בכלי אומנתו כנ"ל. וכן דעת מורי הרב ז"ל. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרב המאירי ז"ל בפרק הגוזל בתרא ומכל מקום גדולי קדמוננו שבנרבונא פירשוה דוקא בשלא נשתמשו בה הא אם נשתמשו בה הם עצמם שואלים משעה שנשתמשו בה וחייבין באונסיה ויש מקשים עליהם שהרי באבדה אמרו באלו מציאות שאם אבדו הדמים באונס חייב הואיל ויכול להשתמש בהן ואם הם חייבין כשנשתמשו בה אתה מחייבן אף בשלא נשתמשו בה הואיל ורשאין בכך יתחייבו באונסיה תירצו הם שבאבדה אף אם לא היה יכול להשתמש בה חייב בגנבה ואבדה שהרי שומר אבדה ש"ש כמו שיתבאר ושיכול להשתמש יעלה מדרגה אחת מגנבה ואבדה לאונסין אבל זו אילו לא היו רשאין להשתמש לא היה דינם אלא כשומר חנם. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה מתה אין חייבין באונסיה א"ד דאאינו נשתמשו בה נמי קאי שהם לא נשתמשו בה בתורת שואלים אלא בחיוב שומרים בעלמא מיהו ודאי בעל הפרה יכול לומר ליורשים לא תשתמשו בה אלא בתורת שאלה וא"ד דוקא היכא דלא נשתמשו בה וקי"ל שאין חייבין באונסיה אף על פי שיכולין להשתמש והוו להו כשואלין. ע"כ:

כסבורין שהיא של אביהם כו'. ק"ל בגוה טובא דתנן המניח לפניהם פטורין מלשלם ואוקמה רבא בשאכלום ואמאי פטורין לגמרי לישלמי דמי בשר בזול ואולי נאמר שאני גזלה משאלה דבגזלה מהני בה יאוש לאפוקה מרשות בעלים כדאוקימנא לאחר יאוש וכיון דאיכא יאוש לבעלים תו לית להו דינא בהדי שני אלא בהדי גזלן וגזלן הא ליתא דלתבעינהו משום הכי פטורין לגמרי אבל גבי שאלה ליכא יאוש ולא מהני בה מידי לאפוקה מרשות בעלים הילכך אתו בעלים וגבו מיורשים וטעמא ברורה דלעולם פקדון ושאלה ברשות בעלים קאי והשתא ודאי קשה לי אמאי דמי בשר בזול ותו לא לשלמו כולה לגמרי לאו היינו דרב חסדא גזל ולא נתייאשו הבעלים ובא אחר ואכלו וכו' השתא ומה גזלה דמהני בה שינוי לאוקמה ברשותיה וכן לגיזותיה וולדותיה קני להו ולכחשא דלא הדר נמי דקני לה אמרת בעלים אית להו דינא בהדי שני דכמה דלא מייאשי ברשותייהו קיימא שואל דלא מהני בה שינוי לא לגיזות ולא לולדות לא כל שכן דברשות בעלים קיימא וליתו ליגבו כולה משני ודאי זהו שאלה צריכה לפנים ואולי נאמר דשאני גבי שאולה דבהיתרא אכלי לה דסבורין של אביהם והא דרב חסדא בא אחר ואכלו דלא בצד היתר קאתי הילכך הוא גופיה גזלן הוא וגבי שאלה נמי אם יודעין בה ששאולה היא ואכלוה משלמין כולה ושולחין יד בפקדון הם הילכך הא דתנן המניח לפניהם אם אין גזלה קיימת פטורין ואוקימנא לאחר יאוש הא לפני יאוש חייבין איכא פלוגתא דאם אכלוה שוגג משלמין דמי בשר בזול ותו לא ואם אכלוה מזידין משלמין את כולה כרב חסדא והגוזל ומאכיל את בניו לפני יאוש אם בחזקת שהוא שלו הם אוכלים משלמין דמי בשר בזול ואם על דעת שגזלה היא בידו אכלו משלמין את כולה דשינוי רשות בלא יאוש ליכא למ"ד דקני כך הראונו מן השמים ויש לנו שרש לדברינו מדברי רבא ודברים נכונים הם וראוים לסמוך עליהם והנוטה מזה נוטה מדרך אמת. הראב"ד בחדושיו לבבא קמא פרק הגוזל בתרא:

וז"ל הרמב"ן ז"ל איכא מרבוותא דקשיא להו דהא תנן הגוזל ומאכיל את בניו והניח לפניהם פטורין מלשלם ואוקימנא בדוכתא בשאכלום ואמאי לשלמו דמי בשר בזול והך קושיא טעותא הוא ואי לא דגברא רבה אקשי לה לא חיישינא למכתבה דהא אמר רב חסדא גזל ולא נתייאשו הבעלים ובא אחר ואכלו רצה מזה גובה רצה מזה גובה אלמא

יורשין חייבין ומתני' דקתני פטורין אוקימנא לאחר יאוש ולפני יאוש חייבין ובשאלה ליכא יאוש ומ"ה חייבין. תו קשיא ליה ז"ל אמאי דמי בשר בזול ותו לא הא ודאי הא דרב חסדא דאמר רצה מזה גובה לגמרי משמע וניחא ליה ז"ל התם כגון דבא אחר וגזלו ואכלו אבל האי דברשות קא נחית דכסבורים הם של אביהם היא לא והתם נמי אם בא אחר ואכלו ברשותו כסבור דשלו הוא דמי בשר בזול משלם ותו לא וזה נכון. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל וקשה ואמאי דמי בשר בזול ותו לא והא אמרינן גזל ולא נתייאשו וכו'. ויש לומר התם במידי דמשתרשי ליה לגמרי כגון פת ויין שאפילו בא לקנותו היה אוכל במה שאכל עכשיו אי נמי כגון דאכיל באיסורא אבל הכא דאינהו לא הוו פושעים כלל דקסברי דדידהו קא אכלי ליכא לחיובינהו אלא דמי בשר בזול דקא משתרשי להו. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל כסבורין וכו'. הא דאמרינן התם גזל ולא נתייאשו הבעלים ובאו אחרים ואכלו וכו' והכא בשאלה ליכא יאוש תירצו בתוספות דהתם לפי שיודע השני דגזולה היא בידו של ראשון ואפילו לא ידע נמי הרי גזלה מן הראשון מה שאין כן בזו דכיון שהיו סבורים שהיא של אביהם אין כוונתם לגזול אלא לאכול משלהם וכיון שכן אין להם לשלם אלא דמי בשר בזול והא דאמרינן לעיל גבי תחב לו חברו בבית הבליעה דאי מצי מהדר ליה ולא אהדריה חייב התם כד ידע שאינו של חברו שתחבו בפיו ובדין הוא דכי פרכינן לעיל אי מצי לאהדוריה להדריה הוא דיכילנא לשנויי דמיירי שהוא סבור שהיה שלו אלא דניחא לן לתירוצה אפילו בדידע דלא דיליה היא. ע"כ:

בשר בזול פרש"י ז"ל דכל זוזא חשבינן ארבעה דנקי דהוו תרי תלתי זוזא דהכי אמרינן בפרק מי שמת [בבא בתרא קמו ב'] ורבינו הגדול פירש דההיא דפרק מי שמת אין לשון גמרא אלא פירושא דרב יהודאי גאון ז"ל ואין למדין ממנו למקום אחר כי מה ענין פשרה זו בכאן אלא ה"פ שמשלמין כפי מה שנהנו דהיינו דמי הבשר שהיו אוכלין בזול אילו היו יודעים שאין פרה זו שלהם וכדאמרינן בפרק השותפים דמי קנים בזול ובפ"ק דמי עמוד בזול. הריטב"א ז"ל:

וכתב הר"ם מסרט ס"ט ז"ל בפסקיו לפ"ק וז"ל משלמין דמי בשר בזול והעור כמות שהוא ואי הוו יתמי רברבי משתבעי דלא הוו ידעי דדיליה הוא ופטירי מההוא תילתא דזולא ומסתברא דשבועת חפץ ביד משתבעי. ע"כ:

הניח להם אביהם אחריות נכסים פרש"י ז"ל שהניח להם קרקעות שיש להם אחריות כלומר דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח ונראים דברים שלא תקנו הגאונים ז"ל בזמן הזה שיהיו המטלטלים של יתומים משועבדים אלא לחובות משום שלא ננעול דלת בפני לוין אבל לא לשאר דברים כיוצא בזה וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל. הריטב"א ז"ל.

ונוסחא משובשת נזדמנה לו לרב ז"ל בלשונו של הרמב"ם ז"ל דכתוב בה ואם הניח להם אביהם אחריות נכסים ומיהו נוסחא המדויקת בלשון הרמב"ם ז"ל היינו ואם הניח להם נכסים וכו' והילכך אפילו מטלטלין במשמע לאחר תקנת הגאונים ז"ל. וכן כתב הרב המגיד בפ"א מהלכות שאלה ופקדון ע"ש:

ופליגא דרב פפא דאמר שאינו חייב באונסיה אלא בשעת האונס אבל לא משעת משיכה דלדעת רב פפא אפילו הניח להם אביהם אחריות נכסים אינם חייבים לשלם שלא נתחייב להם כזה האונס כל ימיו והם כמו כן פטורין שאינם שואלים עליה מאן דמתני לה אסיפא טבחוה ואכלוה ואם הניח להם אביהם אחריות נכסים חייבין לשלם הא דמחייבי משום דאביהם פשע שלא הודיעם בשעת מיתתו כי היא שאולה וכיון דאיהו פשע איהו חייב בה ונכסיו נמי מחייבי אבל ארישא דאונס הוא ואיהו לא איחייב בה מחיים נכסים דידיה נמי לא מחייבי והיינו כרב פפא. הראב"ד ז"ל בחדושיו פרק הגוזל בתרא:

וז"ל הרמ"ה ז"ל בפריטיו שם כסבורין של אביהם היא וטבחוה ואכלוה משלמין דמי בשר בזול מאחר דאפסידו בידים ודוקא דמי בשר בזול אבל דמים גמורים לא דאי הוו ידעי דבעי שלומי כולי האי לא הוו אכלי לה מספיקא. ואם הניח להם אביהם אחריות נכסים חייבין לשלם דמי פרה משלם ולא סגיא להו בדמי בשר בזול דטעמא מאי אמור רבנן משלמין דמי בשר בזול ותו לא משום דסבורים דשל אביהם היא וכי טבחוה אדעתא דפטורא טבחוה ה"מ היכא דלא הניח להם אביהם אחריות נכסים דידעי דלא מיחייבי מידי מחמת אביהם ואי מחמת נפשייהו דאי משתכח דשאולה היא מיחייבי כיון דחובייהו בידיעה דידהו תלי והשתא כי טבחי לה לא ידעי דשאולה היא אשתכח דלכי מגליא מילתא דשאולה היא לא מחייבי אלא דמי בשר בזול דניחא ליה לאינש לאיתהנויי אדעתא לשלומי בשעת הזול אבל אם הניח להם אחריות נכסים חייבים לשלם דהשתא לא מצית למימר דאדעתא דפטורא טבחוה אלא אדעתא דאי משתכח דגזלה אבוהון מיחייבי לשלומי מאחריות נכסים דידיה הילכך השתא נמי דלא אשתכח דגזלה אבוהון כיון דטבחוה אינהו דינא לחיובינהו כשיעור חיובא דנחות אדעתא דידיה ואסיקנא וה"מ גבי סיפא דמיירי בשטבחוה ואכלוה אבל רישא דמתה ממילא אף על גב דשביק להון אבוהון אחריות אינם חייבים לשלם דלא מיחייב באונסים עד שעת אונסין [וההיא שעתא הא ליתיה לשואל דליחייב והיינו דרב פפא דאמר לא מחייב שואל באונסין דשאולה עד שעת אונסין] ואיכא לפרושי דטעמא גבי טבחוה ואכלוה דכי הניח להם אביהם אחריות נכסים חייבים לשלם דמי פרה משלם משום דכסבורין של אביהם היא ואשתכח דפשיעה דאבוהון גרמא ליה להאי אונס דאי הוה מודע להון אבוהון

דשאולה היא לא הוו טבחי לה דכיון דפשיעה דמחיים גרמא לא חייל עליה שעבודא מחיים לשלומי מאחריות נכסים דידיה והכין מסתברא אבל רישא דמתה ממילא דלא שייך בה חיובא אלא מחמת אונסים דשואל לא חייל עליה שעבודא מחיים דלא מחייב באונסין עד שעת אונסין והיינו דרב פפא. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל ואיכא דמתני אסיפא דאם הניח להם אחריות נכסים חייבים לשלם פרש"י ז"ל משום דאיבעו להו למידק ולא נהירא אי פשיעה בדידהו תליא אפילו לא הניח נמי אלא ה"פ דאבוהון פשע הוא מדלא אודעינהו בשעת מיתה ואם לא הניח אחריות נכסים פטורים דהא ליכא נכסי דאבוהון ואם הניח להם אחריות נכסים משלמין כולה דאבוהון פשע ונכסוהי ערבין ביה ושמעינן מיניה דשעת פשיעה איחייב ליה באונסיה ואף על גב דלא מטא ליה אונס עד לבתר זימנא ע"כ. וכן כל המפרשים ז"ל דחו פרש"י ז"ל בשתי ידים חדא דאי משום פשיעה נגעת בה אפילו בשלא הניח להם אביהם אחריות נכסים חייבים לשלם דהא משום פשיעתם אתה מחייבם ולא מחמת אביהם ועוד דהא ודאי לא פושעים נינהו כלל דחזקה כל מה שאדם מוצא בבית מורישו בחזקת שלו ואפילו לא היה אמוד כי יש מתרוששׁ והון רב לכך פירשו כפירושו של הרמב"ן ז"ל דאינהו ודאי לאו פושעים כלל נינהו אבל אביהם חשבינן ליה פושע דהוה ליה למימר להו בשעת מיתה ושמעינן מינה דכי קאמר רב פפא דאין חייבים עד שעת האונס לאו שעת האונס ממש קאמר דאם כן היכי מחייב הכא והא בשעת האונס ליתיה לאב אלא משעת פשיעת האונס ובמאי דכתב הרמ"ה ז"ל בפריטיו כלישנא קמא מתורץ פירושו של רש"י ז"ל דוק ותשכח לעיל:

ואפשר עוד לומר דלא אמרינן איבעי להו למידק אלא בשהניח אביהם אחריות נכסים דכיון שהניח להם אביהם מה לפרוע מנכסיו יש להם לחוש שלא יתחייבו מחמתו והכין דייק לשון רש"י ז"ל אי נמי דלא חשבינן לה פשיעה אלא בשהניח אביהם אחריות נכסים כדי לפרוע מנכסי אביו אבל לא חשיבא פשיעה כולי האי שיפרעו הם מנכסיהם. והתוספות ז"ל פירשו כשיטת המפרשים ז"ל ודע דלשיטת התוספות והמפרשים ז"ל הא דקאמר תלמודא והיינו דרב פפא איהו ניהו הויא טעמא דמשום הכי אמרינן ברישא מתה אין חייבין באונסיה משום דלא אמרינן משעת שאלה חייב באונסיה ולהכי קשיא להו ז"ל בסיפא נמי כשטבחוה אמאי משלמין וכמו שכתבו התוספות ז"ל אבל לשיטת רש"י ז"ל טעמא דסיפא משום דאינהו פשעו דאיבעי להו למידק וכדכתיבנא ובריש דלא פשעו אינם חייבים ואין אנו צריכים לטעמו של רב פפא בזה כלל והא דקאמר רב פפא פירושא דלא פליגא אדרב פפא ועוד מצינן לפרושי דמ"ה בסיפא חייבין משום

דלא גרע מגנבה אחר דהם חייבים וכמו שכתבו התו' ז"ל דהם חייבים בגנבה ואבדה. ומיהו קשיא דאם כן אפילו לא הניח אחריות נכסים נמי לחייבו דמי מעליא ושמא כיון דהיו סבורים של אביהם הוא חשיבא ליה אונסא ולא חשיבא אונסא אלא היכא דלא הניח אביהם אחריות נכסים אבל כל שהניח אביהם אחריות נכסים איבעי להו למידק וכדכתיבנא לשיטת רש"י ז"ל. ודע שבקצת פירושי רש"י ז"ל כתוב דאיבעי ליה למידק ומשמע דקאי אאב כמו שפירשו התוס' ז"ל והמפרשים. ומיהו כל המפרשים ז"ל לא כתבו כן בשם רש"י וכדכתיבנא:

והרשב"א ז"ל הקשה אפילו על שיטת התוס' והמפרשים ז"ל דמאי פשיעותא איכא גבי אב דילמא מלאך המות הוא דאנסיה ולא הספיק לצוות וכדאמרינן בפרק המוכר את הבית [בבא בתרא ע ב'] גבי שטר כיס היוצא על היתומים. וכתב עוד וז"ל והרמב"ן ז"ל פסק כמאן דמתני לה ארישא וכל שכן אסיפא שכן בפ"א מהלכות שאלה ופקדון ואם הניח להם אביהם נכסים ומתה או שטבחה משלמין את דמיה מנכסיו ע"כ. ואיני יודע טעם לדבריו דכיון דאיכא מאן דמתני לה אסיפא אבל רישא לא מספיקא היכי מפקינן ממונא [ועוד דלישנא בתרא הוא כמאן דמתני לה אסיפא] ועוד דלמאן דמתני לה אסיפא לא פליגא ברייתא אדרב פפא ומאן דמתני לה ארישא פליגא אדרב פפא ומוטב שנשוה רב פפא עם הברייתא משנעשה רב פפא חולק עם הברייתא ואחר כך מצאתי לרמב"ן גירסא שכתב כן כדברי בב"מ פרק השואל [צז ב'] גמ' המשאיל אומר שאולה מתה והשואל אומר איני יודע חייב דההיא קשיא דקשיא התם שמעת מינה מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב נימא תיהוי תיובתיה דרב נחמן דאתיא כמאן דמתני לה אסיפא וכרב פפא דאינו חייב אלא מאונסין ואילך אבל למאן דמתני לה ארישא ופליגא דרב פפא לא קשיא ליה מתני' לרב נחמן דכיון דמשעת משיכא איחייב ליה באונסיה הויא ליה מתניתין דהתם כמנה הלויתני ואיני יודע אם החזרתיו אם לאו דחייב אפילו לרב נחמן ומקשינן התם אליבא דמאן דמתני לה אסיפא ושקלא וטריא כולה ההיא סוגיא אליביה ש"מ דהכי קי"ל. עכ"ל הרשב"א ז"ל:

והריטב"א ז"ל תירץ ההיא דפרק השואל שם בחידושיו דהא דפריך תלמודא שמעת מינה מנה לי בידך וכו'. אפילו למאן דמתני לה ארישא פריך דאפילו למ"ד דשואל מחייב משעת משיכה לאו בדמחייב חיוב גמור לאלתר דהא ודאי כל מה שהוא בחיים כל היכא דאיתא ברשותא דמריה איתא וליכא על השואל שום חיוב אלא לומר דלכי נגנבה או נאנסה ואיתא חיובא עליה משתעבדי נכסיה למפרע משעת משיכה ונפקא מינה למי שמכר נכסיו בינתיים או לענין ההיא דהניח להן אביהם פרה שאולה מכל

מקום כל שאומר איני יודע אם שאולה אם שכורה מתה הרי הוא כאומר איני יודע אם נתחייבתי לך ונשתעבדו לך נכסי או לא נתחייבתי לך ונכסי לא נשתעבדו לך כלל. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

ועוד הביא הרשב"א ז"ל שם בפרק השואל ראיה דתלמודא נקיט לה כרב פפא דאמרינן התם בפרק השואל מסתברא שבורה ומתה עדיפא שכן חייב במזונותיה ואם לאו שאולה שבורה מאי עביד מסתברא שאלה עדיפא שכן חייב במזונותיה דאלמא דאינו חייב משעת שאלה אלא במזונותיה ולא באונסיה עד שעת שבורה ומתה ע"כ. ואינה ראיה דלא בעי למנקט תלמודא התם אלא עדיפותא דלכ"ע דהיינו חיוב מזונותיה ובהכי סגי ליה ולא בעי עייל נפשיה בפלוגתא. ומכל מקום צריך ליישב פסקו של הרב ז"ל ולהביא ראיה לדבריו אמאי לא פסק כלישנא בתרא . ועוד הקשה הרב המגיד ז"ל בפרק א' מהלכות שאלה ופקדון שהרב פסק בפ"ג מהלכות גנבה כרב פפא כלישנא בתרא ואם כן האיך פסק כלשון ראשון שהוא כנגד רב פפא והניח הדבר בצ"ע. וכתב ז"ל דבודאי יש לרבנן שטה אחרת בלשונות אלו וצ"ע. ויותר אני תמה על הראב"ד ז"ל שפי' לשונות אלו בחדושיו כפירושו של רש"י ז"ל והמפרשים ז"ל וכדכתיבנא לעיל ולא השיגו לרב ז"ל כלל בזה ומשמע לי לחלק בין הטובח בשבת פרה שאולה שלא בדרך גנבה אלא כדי לפרוע דמיה לבעליה להטובח בשבת פרה שאולה בדרך גנבה שכתב הרב ז"ל פ"ג מהלכות גנבה דהא ודאי כל כמה שהיא בחיים כל היכא דאיתא ברשותא דמריה איתא וליכא על השואל שום חיוב אלא הכי קאמרינן כי נגנבה ונאנסה ואתיא חיובא עליה משעבדי נכסיה למפרע וכמו שכתב הריטב"א ז"ל וכדכתיבנא לעיל בסמוך מעתה יש לנו לומר דבשלמא הטובח בשבת פרה שאולה בתורת שאולה כדי לפרוע דמיה לבעליה איכא למימר חיובא דאתיא עליה לבסוף דהיינו מחמת שאלתו מעיקרא משעת שאלה נתחייב עליה והכי נמי גבי הניח להם אביהם אחריות נכסים אמרינן כיון דנאנסה ומתה לבסוף מעיקרא בשעת שאלה הוא דנתחייב אביהם בהאי אונסא כיון דאתיא עליה מחמת שאלתו אבל היכא דטבחה שוב בתורת גנבה הרי כלתה שאלתו וחיוב חדש ופנים חדשות באו לכאן דהיינו גנבתו והיכי תו מצינן למימר דלמפרע משעת שאלה נתחייב בגנבה זו והרי בתורת שאלה באה לידו ושוב כשנגנבה בההיא שעתא רמיא הך חיובא דגנבה עליה ולא משעת שאלה כך נראה לי לחלק לרבינו ז"ל וה"פ דשמעתין לדעתו ז"ל א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי רב פפא פרה אתא לאשמועינן פי' כיון דשוב טבחה בתורת גנבה פשיטא ודאי דאין לחלק בין אם באת לידו מעיקרא בתורת שאלה או בתורת גנבה כי היכי דקאמר רבה גנב וטבח בשבת פטור הכי נמי יש לנו לומר

מדעתנו בההיא דרב פפא דפטור אף על גב דאתיא לידיה בתורת שאלה והילכך מאי אתא רב פפא לאשמועינן ומשני שאולה אתא לאשמועינן פי' להכי שינה רב פפא לשונו מההיא דרבה ונקיט לה בהיתה פרה שאולה לאשמועינן בעלמא דטובח שאולה בשבת בתורת שאולה נמי פטור דלא אמרינן משעת שאלה אתחייב באונסיה וס"ל לרב פפא דתרווייהו כחדא נינהו דאף על גב דשוב טבחה בתורת גנבה איכא למימר דכבר בשעת שאלה אתחייב באונסיה כי היכי דאתחייב במזונותיה משעת משיכה ואפילו אונסא דנפשיה משעת שאלה אתחייב עליה ולא תימא חיוב חדש בא לכאן בשעה שטבחה בדרך גנבה וכיון דשמעינן מדרבה דבההיא פטור ה"ה טובח שאולה דעלמא נמי פטור זו היא סברת רב פפא ולישני דגמרא דלקמן דמר מתני לה אריש ומר מתני לה אסיפא בההיא חידושא דקא יליף רב פפא לבעלמא פליגי דהניח להן אחריות נכסים לגבי ההיא דפרה שאולה ומתה וטובח פרה שאולה בתורת שאלה כחדא נינהו וכדכתיבנא. ומיהו מימרא דרב פפא גופיה דטבחיה שוב בתורת גנבה לכ"ע פטור דחיוב חדש בא לכאן וכדכתיבנא כן נראה לי:

ובזה עלו דברי הרב ז"ל כהוגן ומשום הכי נמי פסק כלישנא קמא דהא רב אחא בריה דרבה הכי ס"ל כיון דקשיא ליה פרה אתא לאשמועינן אלמא דס"ל דשאני ההוא דטבח בדרך גנבה דחיוב חדש בא לכאן והיינו דרבה ודלא כרב פפא דמשוי ליה לטובח שאולה בתורת שאלה בשבת ואף על גב דדחי ליה רב אשי ואמר רב פפא שאולה אתא לאשמועינן לא שבקינן פשיטותיה דרב אחא משום דחייתו דרב אשי דהדוחה דוחה בקש. ובזה גם כן נבא לתרץ מה שכתב הרמ"ה ז"ל דהא דאמר רב פפא גבי שואל שטבח בשבת פטור אפי' מקרן הילכתא כותיה דהא ליכא מאן דפליג עליה בהאי. ואקשינן עלה לעיל דהא לישני דגמרא פליגי בהכי והיכי קאמר הרב ז"ל דליכא מאן דפליג עליה בהאי ודוחק לומר דמשום הכי קאמר הרב ז"ל הכין דפשיטא ודאי דאית לן למיפסק כלישנא בתרא כי היכי דנשוי הברייתא עם רב פפא וכמו שכתב הרשב"א ז"ל וכדכתבינן לעיל דס"ל לרב ז"ל דאף על גב דלא אהני מה שטבח בדרך גנבה לחיוביה קנס כיון דשאולה היתה לשיטתו ז"ל וכדכתיבנא לעיל ודלא כשיטת ראב"ד ז"ל והרמב"ם ז"ל מ"מ אהני מיהא לבטל חיובא דשאלה דמעיקרא ואיסור שבת ואיסור גנבתו המחייבתו בקרן באים כאחת לכ"ע ואפילו למ"ד מתה חייבים באונסיה כשהניח אביהם אחריות נכסים כמאן דמתני לה אריש כדלקמן דשניא ההיא דחיובא דשאלה דהיינו מתה משעת שאלה רמיא עליה ולא נתבטל בחיוב אחר כלל והא דקאמר ופליגא דרב פפא והיינו דרב פפא לאו מימרא דרב פפא גופה קאמר אלא סברתו קאמר אי משעת שאלה רמיא עליה חיובא

או בשעת אונסיה. ומיהו בההיא דרב פפא גופה כ"ע לא פליגי תדע דאי איכא פלוגתא בההיא דרב פפא גופא היכי קשיא ליה להדיא לרב אחא בריה דרבה רב פפא פרה אתא לאשמועינן אטו מאן דפליגי לה לישני דגמרא פשיטא ליה כולי האי דקא פריך פרה אתא לאשמועינן דאין כאן שום חידוש אחר אלא לאשמועינן דנקט בלישניה פרה ורבה נקט גדי והרי סיפא אתא לאשמועינן דנקט שאולה ובמאי דכתיבנא לשיטת הרמב"ם ז"ל והרמ"ה ז"ל אתא שפיר דוק ותשכח. ודע דשיטת הרמב"ם ז"ל והרמ"ה ז"ל אינו שוה בעיקר מימרא דרב פפא וכדכתיבנא לעיל ומיהו בפירוש השמועה קרובים דבריהם זה לזה וכדכתיבנא כנ"ל:

בשלמא ר' יוחנן לא אמר כר"ל ואיכא למידק וכי שייך למימר הכי והא בריש שמעתין רמינן מתני' אהדדי ואקשינן מדקי"ל אין לוקה ומשלם ור"ל לא תירץ אלא רומיא דמתנייתא ולא תירץ הא דפריך וקי"ל אין לוקה ומשלם וכדכתיבנא לעיל גבי תירוצא דר"ל ורבי יוחנן תירץ הכל מעתה מאי קאמר בשלמא רבי יוחנן וכו'. פשיטא ודאי דלא בעי למימר כותיה דלא תירץ עיקר קושיין ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל בשלמא ר' יוחנן. דמוקים מתני' בשלא התרו בו. לא אמר כר"ל. דאוקמה כר"מ. פי' דלגבי מאי דאוקמה מתניתין כל חד וחד הוא דאמרינן הכי דלרבי יוחנן דחיקא שנויא דאוקמה מתני' בדלא אתרו ביה ולר"ל ניחא דאוקמה כר"מ דהא רישא דמתני' ע"כ כר"מ וכדאמרינן ריש פירקין ואפ"ה ניחא דר' יוחנן לא אמר כר"ל דהא מוקים לה כרבנן דאף ע"ג דרישא דמתני' דקתני אלו נערות כר"מ עדיפא ליה לאוקמיה שאר המשנה כולה כרבנן דקי"ל כותייהו וכדפריך תלמודא בריש סוגיין וקי"ל דאינו לוקה ומשלם והילכך ר"ל מ"ט לא אמר כרבי יוחנן ומשני אמר לך ר"ל כיון דאילו אתרו ביה כו' ע"כ לא מצית לאוקמיה מתני' במאי דקי"ל דאינו לוקה ומשלם דהא לא שני לן בין אתרו ביה בין לא אתרו ביה דלעולם פטור הואיל ואיכא צד מלקות וע"כ מתני' ס"ל דלוקה ומשלם וכר"מ. והקשה הריטב"א ז"ל אמאי לא שיילינן לר"ל אמאי לא אמר כעולא דכל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מלקא לא לקי ותירץ בשם רש"י ז"ל דע"כ ר"ל לית ליה דעולא דלר"ל אפילו חייבי מלקיות שוגגין פטורין מן התשלומין וכ"ש כשהם מזידין. והקשה על זה ודילמא שני דאיכא ג"ש דתחת תחת וגזרת הכתוב היא שישלם ולא ילקה אף על גב דבעלמא לוקה ואינו משלם. ותירץ דקים ליה דההוא תחת מבעי ליה ר"ל לכדאביי וכדתריצנא לעיל אליבא דרבי יוחנן ומתוך מה שכתב רש"י ז"ל הכא יש לי לתרץ עיקר קושיא בענין אחר שכתב ז"ל בשלמא רבי יוחנן דמוקים מתניתין וכו' לא אמר כר"ל וכו' וכדכתיבנא בסמוך. פי' דהכא לא שיילינן אלא מר"ל לר' יוחנן משום דאינהו איירי

במתניתין דמר מוקים לה בהכי ומר מוקים לה בהכי ומיהו עולא לא אוקים מתני' במידי אלא אוקי מתניתין דמכות באחותו בוגרת וכדכתבינן לעיל כך נראה לי:
ואזדו לטעמייהו פירוש לא תימא דבטעמא דמתניתין ובתירוצא בלחוד הוא דפליגי דמר דחיקא ליה לאוקמה למתניתין בדלא אתרו ביה ומר דחיקא ליה לאוקמיה כר"מ ומ"ה פליגי דהא ליתא אלא כל חד וחד לטעמיה אזיל ולפום מאי דאית ליה בעלמא הכי מוקי לה למתניתין וכבר כתבי' לעיל בשם ספר החכמה לרבינו ברוך ז"ל דכל היכי דפליגי לפרש משנה או ברייתא ואשכחנא להו בדוכתא אחריתי דפליגי בסברא דנפשייהו אמרינן ואזדו לטעמייהו. ודוק שרש"י ז"ל לקמן פלוגתא דנפשייהו כתב ז"ל כי לא אתרו ביה נמי פטור. ולקמן יליף טעמא. ולעיל גבי פירושא דמתניתין לא כתבינן כנ"ל:
דכי אתא רב דימי אמר חייבי מיתות שוגגין כו'. פירוש ולרבי יוחנן חייב אפי' במזידין כל היכא דלא אתרו ביה כדאיתא לעיל ומשום דלא אתרו ביה קרי להו שוגגין ולר"ל פטור אפילו שוגגין גמורין וכדרהטא סוגיין. ואם תאמר ולרב דימי דאמר דלרבי יוחנן חייבי מיתות ודבר אחר חייבין מאי האי דקתני אף על פי שהן בהכרת אין בהם מיתת ב"ד דמשמע דאי איכא מיתת ב"ד פטורין ולרבי יוחנן ע"כ מתניתין בדלא אתרו ביה כדאיתא לעיל ויש לומר דרב דימי מפרש אף על פי שהן בהכרת לפי שהזידו אין בהם דין מיתת ב"ד כלומר שלא התרו בהם ואינם ראוים לשם עונש ב"ד. וז"ל הרמב"ן ז"ל לקמן וקשיא לי אמאי לא אותביה ממתניתין דתנן אף על פי שהן בהכרת אין בהם מיתת ב"ד ואוקמה רבי יוחנן בדלא אתרו ביה טעמא מפני שהן בהכרת הא חייבי מיתות אע"פ שהן שוגגין פטור וקתני סיפא אין להם קנס מפני שמתחייב בנפשו הא בודאי בדלא אתרו ביה אלמא חייבי מיתות שוגגין וד"א פטור ואיכא למימר לעולם אימא לך חייבי מיתות שוגגין חייב ומתניתין לאפוקי מדרבי נחוניא בן הקנה והכי קתני אף על פי שחייב עליהן כרת בלא התראה אינו חייב עליהן מיתת ב"ד אבל אי חייב עליהם מיתות ב"ד כגון הבא על בתו והתרו בו אין להם קנס ולעולם אימא לך חייבי מיתות שוגגין חייב וסיפא בדאתרו ביה ואף על גב דאיכא למירמא א"ה לפלוג וליתני בדידה הבא על בתו ולא התרו בו אף על פי שהוא בהכרת חייב ואם התרו בו פטור משום האי דיוקא לא ליתותב רבי יוחנן ומדתנא דבי חזקיה אלימא ליה. עד כאן:
וז"ל הרא"ה ויש לומר מתניתין הכי נמי קאמר אף על פי שהן בהכרת שהן מזידין לענין כרת הרי הן פטורין לעולם עד שתהא מיתתן בידי ב"ד והיכי דמי בדאתרו ביה ומכל מקום אכתי קשיא א"כ סיפא דקתני הבא על בתו פטור לפלוג וליתני בדידיה בד"א במזיד אבל בשוגג לא ואפשר דעדיפא ליה למקשי מדתני דבי חזקיה דמפרשא בהדיא מהאי

דיוקא א"נ אפשר דהא תנא ליה מתניתין מדקתני ואין בהם מיתת ב"ד דה"ק דלעולם חייב עד שתהא מיתתו בידי ב"ד. ע"כ:

וז"ל הרשב"א וא"ת אמאי לא אותביה ממתניתין דפטר בהו דהא משמע דכולה מתניתין בדלא אתרו בה היא לרבי יוחנן דומיא דאחותו י"ל דאה"נ אלא משום דהא דתנא דבי חזקיה מפורשת יותר ועוד דמפרשא טעמא ומדלא אצטריך למבעי מנלן ניחא ליה לאותבה טפי מינה ממתניתין דלא מפרשא בהדיא ע"כ. גם התוס' נדחקו בקושיא לקמן ואמרו דכי פריך רבא מדתני דבי חזקיה אקושיא זו דמתניתין סמיך ולי נראה דעיקר קושיא ליתא דכי קא מחייב ר' יוחנן בחייבי מיתות וד"א היינו כשחיוב הממון ברור כגון קריעת שיראין דהא ודאי חייב לחבירו מה שהזיקו אלא דאנן בעינן למפטריה משום דחייב מיתה אפילו בשוגג דקלב"מ ואתא רבי יוחנן וקמ"ל דכיון דלא מחייב מיתה לא מפטר מחיובו דממון דנתחייב בה ובעי לשלומי דהא אין כאן אלא רשעה אחת אבל בתו אין חיובו ברור דהא כתיב ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו אלא דאנן מרבינן מרבויא דנערה הנערה חייבי לאוין וחייבי כריתות אבל חייבי מיתות ב"ד לא נתרבו דאין לנו אלא תרי רבויי כדלעיל הילכך אין להם קנס והא דתנן הבא על בתו כו' אין להם קנס מפני שמתחייב בנפשו שמיתתן מיתת ב"ד וכל המחייב בנפשו אין משלם וכו' ה"ק הבא על בתו אין להם קנס פי' משום מאי דכתיב ולו תהיה לאשה והרי לא נתרבו מפני שמתחייב בנפשו שמיתתן בידי ב"ד וכ"ת מאי שנא חייבי מיתות ב"ד מחייבי מלקות דהא תרוייהו כי הדדי נינהו דכי היכי דאינו מת ומשלם הכי נמי אינו לוקה ומשלם שניא היא דגבי חייבי מלקיות הרי מצינו גבי חובל בחברו ועדים זוממים דמשלמין ואין לוקין אבל גבי חייבי מיתות ב"ד לא מצינו מי שמתחייב בנפשו כגון במזיד והתראה דמשלם אלא כל המתחייב בנפשו אינו משלם ממון שנא' אם לא יהיה אסון וגו' הלכך לא מרבינן ליה ונשאר בכלל מאי דפטריה קרא דכתיב ולו תהיה לאשה כנ"ל לתרץ לרבי יוחנן אליבא דרב דימי ואפשר דזהו שכתב רש"י רבי יוחנן אמר חייב. בתשלומין. ולא נקט חייב בממון כדנקט בסמוך וד"א. ממון ואכולא מלתא כו' אלא דק"ק דוקא בממון דחיובו ברור אלא דמספקא לן אי ישלם משום דקלב"מ בהכי קא מחייב רבי יוחנן אבל בתו אין חיובו ברור דמעיקרא לא חייבה בהו תורה קנס כלל דזו אינה ראויה כלל ואנן אשה ראויה קצת בעינן וכדכתיבנא כנ"ל. ואם היינו מפרשים דמאי חייב דקאמר רבי יוחנן היינו לצאת ידי שמים וכדאמרינן אתנן אסרה תורה ואפי' בא על אמו וכדכתבינא לעיל דחיובא רמיא עליה אלא דלא נחתינן לנכסיה ובהכי פליגי רבי יוחנן ור"ל הוה ניחא ומיהו רש"י ז"ל לא פירש כן דכתב חייב. בתשלומין. פירוש לשלם ונחתינן נמי לנכסיה והיינו נמי דקאמר

דהא לא אתרו ביה. ואין אתה מחייבו אלא משום רשעה אחת דממון. ע"כ. אלא דחייב ממש קאמר חיוב גמור וכן בדין דאם לא תפרש כן לא פריך רבא מידי לקמן מדתנא דבי חזקיה. ואם היינו מפרשים נמי דשוגגין דחייבי מיתות היינו שוגגין גמורים ולהכי קא מחייב רבי יוחנן מיהו שוגגין דחייבי מלקיות היינו מזידין אלא דלא אתרו ביה וכדאוקי איהו מתניתין לעיל אבל חייבי מיתות מזידין אלא דלא אתרו ביה מודה רבי יוחנן דפטור הוה ניחא מתניתין ומיהו רש"י לא פירש כן שפירש ז"ל שוגגין. שלא התרו בהן. ע"כ. וכן בדין דכיון דעריב להו מעיקרא וקאמר חייבי מיתות שוגגין וחייבי מלקיות שוגגין וד"א פירוש ד"א היינו ממון וקאי אתרווייהו וכדפירש רש"י בסמוך אלמא דתרווייהו כי הדדי נינהו ואין בין חייבי מיתות שוגגין וחייבי מלקיות שוגגין כלום. ובזה נדחה נמי פירושא אחרינא דהוה מצינן לפרושי דה"ק חייבי מיתות שוגגין וחייבי מלקיות שוגגין וד"א פי' האי ד"א מפורש בתרי גווני לגבי חייבי מיתות היינו מלקות דחייבי מיתות שוגגין ומלקות כגון דאתרו ביה אמלקות ולא אתרו ביה אקטלא ולגבי חייבי מלקיות היינו ממון אבל חייבי ממון ומיתות ב"ד לכ"ע פטור והיינו דנקט וד"א ולא נקט ממון להדיא ולהאי פירושא ניחא שפיר קושיא דמתניתין ומיהו במאי דכתיבנא ליתא להאי פירושא כלל דהא כיון דעריב להו משמע דתרווייהו נמי לא מיישב' כלל הילכך ליתא להאי פירושא כלל:

וז"ל הרשב"א לקמן אמר רבא ומי איכא למ"ד חייבי מיתות שוגגין חייב כלומר ממון אבל ודאי חייבי מיתות שוגגין ומלקות כגון דאתרו ביה אמלקות ולא אתרו ביה אקטלא לרבי יוחנן חייב מלקות אף על גב דאי אתרו ביה אמיתה פטור ממלקות דהא בהדיא פליגי בה רבי יוחנן ור"ל בריש פרק אותו ואת בנו [חולין פא ב'] גבי שחט ראשון לשלחנו ושני לע"ג ואתרו ביה משום אותו ואת בנו ולא אתרו ביה משום ע"ג רבי יוחנן אמר לוקה ור"ל אמר אינו לוקה וטעמא דמילתא דפטור דחייבי מיתות שוגגין מהיקישא דמכה בהמה ילפינן ליה וההוא בממון הוא והילכך ממון שמענו מלקות לא שמענו ודוקא בכיוצא בזה שהמלקות אינו בא מלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אלא המלקות בא מאותו ואת בנו לא תשחטו והמיתה מזובח לאלהים אבל אם תרווייהו במלקות מלאו דלא תעבדם אינו לוקה דה"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו ורבי יוחנן הוא דאמרה בהדיא בעירובין ספ"ק גבי אל יצא איש ממקומו. ע"כ:

איתיביה ר"ל לר"י לא יהיה אסון ענוש יענש מאי לאו אסון ממש וא"ת ולדידיה מי ניחא והא מכל מקום חייבי מלקות שוגגין וד"א הוא דהא חבל ביה ותירץ רשב"א דשאני חובל בחבירו דבפירוש ריבתה תורה לתשלומין ואפי' ר"ל הכין ס"ל כדמוכח בסמוך

בשמעתין ועוד איכא למידק סיפיה דקרא דכתיב ואם אסון יהיה ונתת נפש תחת נפש היכי פריש ליה ר"ל אי נפש ממש הרי ע"כ מתפרש קרא דין אסון ואם תפרש מאי נפש ממון הרי היינו דרבי יוחנן דקא מחייב ממון בחייבי מיתות שוגגין ומאי קא מותיב ליה ר"ל ויש לומר אי בעית אימא נפש ממש ואי בעית אימא נפש ממון אי בעית אימא נפש ממש ואע"ג דסיפיה דקרא פירושו דין אסון מכל מקום רישיה דקרא דכתיב ולא יהיה אסון דמיניה ילפינן דינא דקלב"מ הוה משמע ליה אסון ממש דהא אמאי דכתיב ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה קאי דאלמא דבעי למימר דלא מתה האשה ומייתר קרא דלא הוה ליה למימר אלא ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה ענוש יענש למה ליה למכתב ולא יהיה אסון פשיטא דבהכי מיירי אלא לדיוקי הא אם יהיה אסון פירוש שמתה האשה לא יענש והכל תלוי במיתת האשה ואפילו לא אתרו ביה וסיפיה דקרא דכתיב ואם אסון יהיה מלתא באפי נפשה קאמר ואם יהיה דין אסון בנוגף כגון דאתרו ביה ונתת נפש וגו' ואי בעית אימא נפש ממון דע"כ לא פליגי ר"י ור"ל אלא בחייבי מיתות שוגגין וד"א דהיינו מיתת האשה ודמי ולדות דבהכי שייך קלב"מ ולהכי פוטר ר"ל אבל בדמי האשה עצמה לא פליגי ואינו מענין פלוגתייהו כלל דלא שייך בזה קלב"מ כלל ולכל זה כיון רש"י שכתב מאי לאו אסון ממש. אם לא מתה האשה יענש הנוגף בדמי וולדות הא אם מתה לא יענש ואפילו לא התרו בו וקשיא לרבי יוחנן. ע"כ דוק ותשכח. ואין להקשות דלרבנן דאמרי נפש ממש ונתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב ע"כ רישא דקרא דכתיב וכי ינצו אנשים גו' מיירי בדאתרו ביה וכדכתיבנא לעיל גבי הא דאמר רב שישא בריה דרב אידי חובל בחברו נמי ממונא משלם כו' מהכא וכי ינצו אנשים גו' מעתה כי דייקינן הא אם מתה האשה יענש היינו בדאתרו ביה וכיון שכן מאי קא מותיב ר"ל לר"י אין זו קושיא דכיון דהאי קרא אתא לאשמועינן דין קלב"מ וכדכתיבנא ותלה הדבר במיתת האשה דהיינו אסון ממש לא בהתראה מעתה שפיר דייקינן אפילו בדלא אתרו ביה וכדפרש"י ז"ל וכדכתבינן כנ"ל:

דף לה.

איתיביה רבי יוחנן לר"ל לא יהיה אסון וגו' מאי לאו דין אסון פי' (לא) דאסון דקרא אהרוג קאי וקאמר קרא דכל היכא דליכא מיתת ב"ד ממש דהורג יענש ממון ומשכחת לה דליכא אסון בהורג אפילו לרבנן דאמרי נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב מיתה בשלא נתכוון להרוג כלל ולר"ש נמי הכי צריכינן לאוקמה דאי לא אף על גב דלדידיה נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתת ב"ד כיון שהיה מתכוון להרוג רודף הוא

שניתן להצילו בנפשו והוה ליה כשובר את הכלים של כל אדם שהוא פטור והשתא מתפרשי קראי שפיר ולא יהיה אסון ממש בהורג כלומר דין אסון דלא אתרו ביה ושלא נתכוון להרוג ענוש יענש אעפ"י שהרג ואם אסון יהיה בהורג ונתת נפש תחת נפש ולא יענש דקלב"מ הוא מפני שנתכוון להרוג והיה רודף או מפני שהרג ממש בהתראה לחבירו או לאשה אליבא דרבנן שהוא חייב מיתה ופרקינן לא אסון ממש כלומר שיש אסון בחבירו או באשה ואפילו לא נתכוון הוא להרוג ולא התרו בו דכיון דכי התרו בו פטור מממון כי לא התרו ביה נמי ובהאי אוקמתא ודאי לא אתו קראי בחדא גוונא דקרא בתרא דכתיב ביה ונתת נפש תחת נפש ע"כ בהתראה מיירי לרבנן ולר"ש דאמר נפש ממש או מפני מיתת האשה או מפני מיתת חבירו ומפרשי קראי הכי ולא יהיה אסון באשה או בנרדף יענש הא יש אסון באחד מהם לא יענש ואף על גב דליכא התראה ואשמועינן קרא קמא דאמרינן קלב"מ אפילו בחייבי מיתות שוגגין ובאידך קרא דמיירי בנתכוון להרוג ובהתראה אתא לאשמועינן דין המיתה במי שנתכוון להרוג את זה והרג את זה דלרבנן חייב ולר"ש פטור דדוקא כשיש אסון בחבירו אמר הכתוב ונתת נפש תחת נפש ובדין הממון לא איירי כלל ומשום דלדין אסון מתפרשי קראי שפיר טפי נקטינן בקושיין להדיא מאי לאו דין אסון ובאידך לישנא נקטינן להדיא מאי לאו אסון ממש משום דפשטיה דקרא באסון דאשה או דנרדף משמע טפי מאסון דרודף כנ"ל.

הריטב"א ז"ל:

ומי איכא למ"ד חייבי מיתות שוגגין חייבים והא תנא דבי חזקיה וכו'. הקשו בתוספות דהכא משמע דליכא מאן דפליג אתנא דבי חזקיה כיון דפריך בפשיטות כולי האי ומי איכא למ"ד כו' ובפרק הנשרפין אמרינן תנא דבי חזקיה מפקא מדרבי ומדרבנן ובגרסת ספרינו גרסינן התם אמר רבא האי דתנא דבי חזקיה מפקא מדרבי וכו' והכא נמי רבא גופיה הוא דקא פריך ומי איכא למ"ד וכו' ותירצו בתוספות דבין רבי ובין רבנן מודו בהיקישא דתנא דבי חזקיה דלא שנא שוגג ולא שנא במזיד פטור מתשלומין והא דקאמר מפקא מדר' ומפקא מדרבנן היינו דבי חזקיה בין מתכוון בין אין מתכוון דמשמע בין נתכוון להרגו בין נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור מלשלם דמי הנהרג דאי למפטריה מממון אחר לא איצטריך דמבין בשוגג בין במזיד נפקא והיינו מדר' דרבי סבירא ליה נתכוון להרוג לזה והרג את זה פטור ומפרש ונתת נפש תחת נפש ממון וא"כ בשאין מתכוון לא סבר ר' כתנא דבי חזקיה ומפקא מדרבנן דלרבנן לא צריך להקיש אין מתכוון למתכוון דהא ס"ל נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב מיתה ופטור מממון משום דקלב"מ אבל באידך מילתא סבירא להו לכ"ע כתנא דבי חזקיה וכן תירצו

בתוספות שם פרק הנשרפין (סנהדרין דף עט ע"א) דהא דפליגי עליה לאו משום דלית להון היקישא לענין ממון אחר דבהדי מיתה כגון זרק חץ וכו' וקרע שיראין או לדמי ולדות דבהדי מיתה דאשה אבל לענין דמי הנהרג דוקא פליגי משום דגלי רחמנא ונתת נפש וגו' ממון ע"כ. אבל קשה לר"י דבריש הנחנקין אמרינן הניחא למאן דאית ליה הקישא דתנא דבי חזקיה אבל למאן דלית ליה וכו' משמע דאיכא תנא דלית ליה הקישא דתנא דבי חזקיה. ואין לתרץ ולומר דהיינו פלוגתא דרבי יוחנן ור"ל אליבא דרב דימי וכן פרש"י ז"ל התם בריש הנחנקין דהא ודאי ליתא דכיון דתנא דבי חזקיה היינו ברייתא לא אמרינן הניחא למאן דאית וכו' אלא אי איכא שום תנא דפליג וכיון דאיכא שום תנא דפליג הדרא קושיין לדוכתי' היכי פריך הכא ומי איכא למ"ד וכו' דמשמע דליכא מאן דפליג והא ע"כ פלוגתא דתנאי ואפילו אם תתרץ דרבי ורבנן לא פליגי עליה בעיקר היקשא דהיינו לענין שוגג ומזיד מ"מ הרי מההיא דהנחנקין משמע דאיכא תנא דלית ליה היקישא כלל דקא פריך למאן דלית ליה דבי חזקיה היקישא למה לי וכדאיתא התם ותירצו בתוס' דהאי תנא דהכא דפליג היינו מתניתא דאייתי ר' חגא מדרומא בפרק שור שנגח ד' וה' דתני ר' חגא מדרומא אנשים שנתכוונו להרוג את זה והרגו את זה אף על פי שיש אסון באשה יענשו בדמי ולדות אלמא לית ליה היקישא למפטר בין שוגג למזיד ומכל מקום קאמר הכא שפיר מי איכא מאן דלית ליה וכו' משום דתנא דבי חזקיה עיקר מהך דר' חגא דחזקיה בריה דרבי חייא הוה כדאיתא בשילהי הבא על יבמתו ובריית דרבי חייא דמותבי' מינה תיובתא הוה מתנו ליה לחזקיה ועיקר הם יותר מברייתא דרבי חגא. וא"ת אכתי היכי מצינן למימר דתנא דפליג אחזקיה דריש הנחנקין דלית ליה היקישא כלל היינו דרבי חגא דילמא אף על גב דלית ליה היקישא לענין שוגג ומזיד מיהו אכתי אית ליה היקישא לענין דרך ירידה ודרך עליה ומאי פריך התם בריש הנחנקין מאן דלית ליה דבי חזקיה היקישא למה לי ואם נפרש היקישא דדרך עליה וירידה דלפטור שוגג דרך עליה כמו דרך ירידה קאמר אתי שפיר כיון דלית ליה היקישא דשוגג ומזיד הך היקישא דעליה וירידה נמי לית ליה מיהו התוס' לא פירשו כן לקמן ובפ' המניח ובפרק הנשרפין אלא דלפטור מזיד איצטריך וה"ק כמו דדרך עליה דלא ניתן שגגתו לכפרה לא שקלינן מיניה ממונא למפטריה ה"נ דרך ירידתו אף על גב שנתנה שגגתו לכפרה וכיון שכן איכא למימר דהיקישא להא לחודא אתא וה"ק מה מכה בהמה אין בה אלא חיוב ממון ואין דרך להפטר מהממון אף מכה אדם יומת ולא ישלם דאין דרך להפטר מהמיתה כלל בין דרך עליה בין דרך ירידה כי היכי דאמרינן לעיל דר' ורבנן אף על גב דלית להו היקישא לגבי מתכוין לשאין מתכוין אפ"ה אית להו לגבי אינך וי"ל דבשלמא

רבי ורבנן איכא למימר דאף על גב דאית להו היקישא משום דגלי רחמנא ונתת נפש וגו' סבירא להו דלא אקשיה רחמנא לגבי הכי אבל ר' חגא מדרומא אי סבירא ליה היקישא לגבי עליה וירידה דלא משתמע היקישא שפיר הכי ואפ"ה אקיש לה לגבי הכי אמאי לא נקשיה נמי לגבי שוגג ומזיד ועוד דהיקש בפשוטו משמע לענין שוגג ומזיד ואגב דאמרינן דאקשיה קרא לגבי שוגג אמרינן דאקשיה נמי לגבי דרך עליה ודרך ירידה אף על גב דלא שייך גבי בהמה כלל כדי שנאמר דלהכי אקשינהו קרא ומיהו היכי נימא דאקשיה קרא לדרך עליה ודרך ירידה לחודה כנ"ל. ומיהו התוספות ז"ל כתבו לקמן גבי הא דפריך תלמודא דילמא בשבת דמצינן למימר שפיר דהיקישא אתיא לדרך עליה ודרך ירידה לחוד ויש לומר דבשלמא אי קרא מיירי בשבת וע"כ נחלק בין שוגג למזיד איכא למימר שפיר דהיקישא אתיא לדרך עליה וירידה אבל אי בחול איירי כדמשני תלמודא לקמן ומצינן לאפלוגי שפיר בין שוגג למזיד ואפ"ה לא מחלק בההיא דר' חגא פשיטא ודאי דלדרך עליה וירידה נמי לא אקשינן ולית ליה היקישא דתנא דבי חזקיה כלל וזה ברור ועוד צל"ע במאי דכתבו התוס' ז"ל בפרק ד' וה' דבור המתחיל בכונה תליא מילתא יעויין שם. עוד תירצו התוספות עיקר קושיין בשם הרב שמשון בר אברהם ז"ל דהא דפשיטא ליה לתלמודא דרבי יוחנן לא פליג אתנא דבי חזקיה משום דאמתניתין קא סמיך דרבי יוחנן אוקי למתניתין בדלא אתרו ביה וא"כ ע"כ סיפא דחייבי מיתות דאלו שאין להם קנס נמי בדלא אתרו ביה מדלא פליג בחייבי מלקיות גופייהו בין התרו בו בין לא התרו בו אלמא קסבר מתניתין חייבי מיתות שוגגין פטורין והא דלא פריך ליה ממתני' משום דלא מצי למפרך אלא מדיוקא ולא תימא דאכתי להך תירוצא נמי איצטריך לתירוצא קמא דלא מפקא מדרבי ורבנן אלא במאי דקאמר בין מתכוין לשא"מ דאי לענין שוגג ומזיד נמי מפקא היכי קאמר ומי איכא למ"ד חייבי מיתות שוגגין וכו' והרי רבי ורבנן הכי אית להו דהיינו כלהו תנאי דליתא דלפי תירוץ זה דאמרינן דאמתניתין סמיך שפיר מצינן למימר דמפקא מדרבי ורבנן בכולה מילתא וק"ק ומי איכא למ"ד דחייבי מיתות שוגגין חייב פי' עלה דמתניתין מי איכא מ"ד הכי דהא מעיקרא פליגי בפירושא דמתני' ושוב אמרינן ואזדו לטעמייהו וכו' דאלמא דעלה דמתניתין בעי רבי יוחנן למימר דחייבי מיתות שוגגין חייב והילכך קשיא ליה מדתניא דבי חזקיה וסמיך אמתניתין כנ"ל:

ומצאתי בקונטריסין וז"ל כתוב בתוספות ולפ"ז מ"ל דמפקא מדרבי ורבנן בכולה מילתא פי' כיון דאית ליה לתנא דבי חזקיה תנא דמתניתין דסבר כותיה מעתה לא חיישינן אי מפקא מדרבי ורבנן בכולהו מילתא ע"כ. לא הבין לשון התוספות ומה שכתבתי הוא ברור ולא תימא נמי כיון דמצינן למימר דמפקא מדרבי ורבנן בכולי מילתא אם כן הא

דאמרינן בריש הנחנקין הניחא למאן דאית ליה וכו' דהיינו רבי ורבנן דהא התם פרכינן למאן דלית ליה היקישא דבי חזקיה הקישא למה לי ולא מכרעא מילתא טובא דרבי ורבנן מפקא מדבי חזקיה בכולה מילתא כדי לאקשויי בהכין דהא שפיר מצינן למימר נמי דלא מפקא מדבי חזקיה אלא בההיא דמתכוון ושאין מתכוון וכדאמרינן מעיקרא ומצינן למימר הכי ומצי' למימר הכי וזיל הכא קא מדחי לה וזיל הכא קא מדחי לה לכך אומר רשב"א עוד דר"י בנו של ר"י בן ברוקא לקמן בפרקין הוא תנא דאית ליה דתנא דבי חזקיה ובזה אידחיא ליה נמי מאי דכתב ר"י ז"ל דמשום דר' חגא מדרומא דאייתי מתניתא בידו איהו ניהו תנא דפליג עליה דבי חזקיה לכך פריך הכא בפשיטות ומי איכא למ"ד וכו' משום דתנא דבי חזקיה עיקר דהא תנא דפליג עליה היינו רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא דלקמן בפרקין דהיינו תנא מפורסם ולגבי דידיה לא מצינן לאקשויי בפשיטות ומי איכא למ"ד וכו' אי לאו דאמתניתין סמיך וכדכתיבנא. ואם תשאל ולמה ליה לרשב"א ז"ל לדחוקי בהכי לומר דעיקר הקושיא דעליה קא סמיך דהיינו מתני' חסר מן הספר אדרבה עדיפא טובא לתרוצי כדלעיל ואפילו תימא דתנא דפליג היינו רבי ישמעאל דילמא רבה פשיטא ליה הא דתנא דבי חזקיה ולהכי קא פריך ומי איכא למ"ד ולא קשיא ליה ממתניתין כלל דהא תריצנא לה לעיל והכי עדיפא טפי לפרושי מלפרושי דעיקר הקושיא חסר. תשובתך ע"כ צריך אתה לפרש כן דהא בההיא דרב דימי אמרינן דמותיב ר"א ארבי יוחנן מלישנא דקרא דעלמא דכתיב לא יהי' אסון דמשמע ליה אסון ממש ואית דאמרי דר"י מותיב לר"ל משום דמשמע ליה דין אסון וכיון שכן היכי פריך רבא בפשיטות ומי איכא למ"ד וכו' משום האי דבי חזקיה והא לדידיה לא מיישבא כלל קרא אם לא בדוחק גדול דצריך לומר דלא יהיה אסון היינו אסון ממש וכו' ככתוב בתוספות ובהכי אדחיא ליה נמי דלא מצינן למימר דסבירא ליה לרבא דאף על גב דמפקא מדרבי ורבנן בההיא דמתכוון ושאינו מתכוון אכתי סבירא ליה דלא מפקא מההיא דשוגג ומזיד דאי הכי כיון דאתי רבא לדחויי הא דרב דימי לא ה"ל לאתויי אלא חצי ההיקש דהיינו בין בשוגג בין במזיד ולמה ליה לאתויי כוליה היקישא דבי חזקיה דאיכא למימר דכיון דרבי יוחנן בעי לישובי קרא דלא יהיה אסון ולדידיה לא מיישבא הא ודאי דלית ליה דבי חזקיה אלא ודאי משמע דכולה הקישא מתלא תלי בהדי הדדי ומאן דלא אקיש בחדא מינייהו לית ליה היקישא כלל כנ"ל:

ודע שהרא"ש בתוספותיו הפך הדבור וקושית הפסוק לתנא דבי חזקיה כתבה קודם דברי רשב"א ז"ל וז"ל ומי איכא למ"ד וכו'. וא"ת דאמרינן בפרק הנשרפין תנא דבי חזקיה מפקא כו' ככתוב בתוספות עד ועיקר הם יותר מברייתא דרבי חגא וא"ת לתנא

דבי חזקיה דפטר מיתה וממון בנתכוון להרוג את זה והרג את זה היאך יפרש הפסוקים דלא אפשר ליה לפרש אם לא רישא באסון ממש וסיפא בדין אסון דלא יהיה אסון ממש ענוש יענש דאי בשמת ולא יהיה דין אסון קאמר בשלא התרו בו א"כ הוי פטור דחייבי מיתות שוגגין פטורין וסיפא אם אסון יהיה ע"כ דין אסון שנתכוון לאשה עצמה דלא אפשר לפרש בנתכוון להרוג את זה והרג את זה דא"כ היכי הוה מפרש ונתת נפש תחת נפש הא איהו פטר ליה ממיתה וממון ויש לומר דלא הוה מוקי לקרא בנתכוון להרוג את זה והרג את זה כרבי אלעזר דאמר במצות שבמיתה הכתוב מדבר אלא שהרג אותו עצמו שנתכוון לו ולא קאי אסון אאשה אלא לחברו וה"ק ולא יהיה אסון בחברו שנתכוון להרוג ענוש יענש ואם אסון יהיה שהרגו ונתת נפש תחת נפש ממש ורבינו שמשון תירץ דהא פשיטא ליה לתלמודא דרבי יוחנן לא פליג וכו' [ע"כ]. הא משמע כדכתיבנא ממה שהפך הרב ז"ל הדיבור דוק ותשכח. ולענין תירוץ הפסוקים לתנא דבי חזקיה הא כתיבנא לעיל גבי אתקפתיה דר' יעקב מנהר פקוד תירוץ אחר בשם הרב דוד בונפיר ז"ל שכתב הר"ן ז"ל בחידושיו לסנהדרין עיין שם והרא"ש והרשב"א ז"ל נדחקו בקושיא זו: וכתב [הרשב"א] ז"ל וז"ל קשיא לי ואם אסון יהיה ונתת נפש תחת נפש ותנא דבי חזקיה במאי מוקי לה דכיון דלדידיה פטור ממיתה ודלא כרבנן ופטור נמי מממון ודלא כרבי כדאיתא התם בפרק הנשרפין היכי מתוקמא קרא וכי אמרינן התם תנא דבי חזקיה מפקא מדרבי ומדרבנן ה"ל למפרך אי הכי נפש תחת נפש במאי מוקי לה וכדפרכינן התם לר"ש ומתוך הדחק יש לי לומר דתנא דבי חזקיה הכי מפרש ליה לקרא ולא יהיה אסון ממש ענוש יענש ואם אסון יהיה לא יענש שאין עונש במקום נפש אלא נפש תחת נפש מכל מקום נפש ממש אי אפשר לחייבו שכבר פטרו הכתוב מוארב לו. ונתת נפש לאו אמצות שבכאן קאי אלא לומר לך שאינך יכול לדון ממון תחת נפש אלא נפש תחת נפש ולא בא הכתוב אלא לפטרו מממון ע"כ. וכתב תלמידו על זה דהוא דחוק מאד ולענין עיקר קושית התוספות ז"ל עלה דשמעתין שקילו בה הרמב"ן ז"ל וז"ל ומי איכא למ"ד כו' איכא למידק הכא היכי פשיטא ליה הא דתנא דבי חזקיה למפרך מינה והא אמרינן בפרק הנשרפין תנא דבי חזקיה מפקא כו' ואיכא למימר נמי דמפקא מדרבנן בסברא דנתכוון להרוג את זה והרג את זה דרבנן מחייבי ליה מיתה ואיהו פטר מיהו אית להו עיקר מילתיה דמקיש מכה אדם למכה בהמה למפטר חייבי מיתות שוגגין וד"א ומיהו ר' פליג אדחזקיה ולא בעי לאוקמיה לרבי יוחנן כר' א"נ ר' גופיה אית ליה היקישא בשוגג כמזיד אבל מתכוין לזה והרג את זה דאמר אוקמינהו לתשלומין במקום מיתה דגמרינן מג"ש דנתינה נתינה כדאיתא התם ולא גמרינן שוגג במיתה עצמה מדנתכוון

לאחר ולשון הזה דאמרינן בפרק הנחנקין אלא למאן דלית ליה תנא דבי חזקיה מאי איכא למימר לא אשכחן דלית ליה אלא מאן דמתני האי לישנא פריכא דר' יוחנן וכן פרש"י ז"ל שם ואין לשון זה מחוור. וקשיא לי אמאי לא אותב' ממתניתין דתנן אף על פי שהן כו' וכדכתיבנא לעיל. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל ויש לומר דרבנן ע"כ לא פליגי עליה דחזקיה אלא בנתכוון להרוג את זה והרג את זה דחייב מיתה אבל ודאי אית להו דחזקיה דמקשינן אדם לבהמה לגבי הא דלא תחלוק בו לעולם לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון ואפילו רבי אפשר דלא פליג אדחזקיה אלא דוקא בנתכוון להרוג את זה והרג את זה שריבתה בו תורה ממון במקום מיתה כדאיתא התם אבל באידך מודה וא"כ הא דאמרי' התם בפרק אלו הנחנקין הניחא למאן דאית ליה כו'. לא משכחת לה מאן דלית ליה לדחזקיה אלא להאי לישנא קמא פריכא דרבי יוחנן הוא דלית ליה לדחזקיה ולא נהירא אלא מחוורתא דר' ודאי פליג אדחזקיה והיינו דקאמר התם אלא למאן דלית ליה דתנא דבי חזקיה מדרבי ומיהו אכתי מקשינן מינה לרבי יוחנן דר"י לא קאמר דלא כרבנן וכדרבי ומיהו אפשר דרבי יוחנן מסברא דנפשיה פליג אחזקיה אלא דקושיא לאו מחזקיה אלא מדרשא ורבי יוחנן מ"ט דלא מודה בהאי דרשא והיינו נמי דאמרינן לקמן אי מהאי דרשא מאי הכרחא דדילמא בשבת כתיב דבבהמה גופא איכא לאפלוגי דאי במזיד פטור ואי בשוגג אימא לך דחייבי מיתות שוגגין חייבין ומהדרי' דע"כ בחול מיירי והילכך שמעינן מינה מההיא אדרשא דבמכה ליכא לאפלוגי דלעולם פטור מממון. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל אי כר"מ קשיא בתו דהא רבא אמר דלר"מ אדם מת ומשלם הילכך אע"ג דניחא ליה אחותו וממזרת תקשי ליה בתו ע"כ. והקשו בתוספות דמאי קשיא ליה לרב פפא עלה דרבא תקשי ליה לרב פפא גופיה דאיהו סבר לעיל כרבא דאמר היתה פרה גנובה לו וכו' ונראה לתרץ דעיקר מאי דאתא לאשמועינן רב פפא לעיל היינו שאולה וה"ק אף על גב דאמר רבא היתה פרה גנובה וכו' שכבר נתחייב בגניבה וכו' דאלמא לא אזלינן בתר שעת טביחה ולא אמרינן כל כמה דמצי הדרא בעינא לא חייל חיובא עליה לא תאמר כן בשאולה דדוקא גבי גנובה הוא דאמרינן הכי משום דכבר נתחייב חיוב גמור משעת גניבה אבל גבי שאולה אין לומר כן דלא נתחייב בשעת שאלה חיוב גמור ומיהו בהאי דסבירא ליה לרבא חידוש הוא שחדש' תורה בקנס לא ס"ל הכין כלל ולא אייתי מימריה אלא משום מאי דקאמר שכבר נתחייב וכו' וכדכתיבנא וזה ברור. ומיהו קשיא להו לתוספות עוד דמאי קשיא ליה לרב פפא והוכרח לאוקמיה דסבירא ליה כרבי יוחנן דילמא לעולם כר"ל ס"ל דחייבי מלקיות שוגגין חייבין ומתניתין מוקי

לה כעולא דדרש תחת תחת דממונא משלם דומיא דחובל בחבירו דגלי ביה קרא. ותירצו בתוספות דהכי פריך רב פפא לאביי לרבא דאמר כו' משום דאת דרשת תחת לדרש' אחריתי מכלל דאיכא בושת ופגם כדלעיל א"כ לדידך אליבא דרבא רבך ומסתמא כותיה סבירא לך היכי מוקמת לה בשלמא לדידי מוקמי' לה כדעולא וההיא דרש' דאביי לעיל נפקא מהשוכב עמה כדרבא אלא לדידך קשה דלא מצית למימר כדעולא והשתא נמי מתרצא פרכא קמייתא. וניחא נמי לשיטתם ז"ל דאי פרכיה דרב פפא היינו לרבא גופיה ולא אליבא דאביי מאי קשיתיה אי ס"ל לרבא כרבי יוחנן עד דשקיל וטרי כולי האי לאסוקי דע"כ כרבי יוחנן ס"ל אבל לשיטתם ז"ל דלאביי פריך קשיתיה טובא דיגרום אביי למימר דלא מצי רבא למסבר כר"ל דאי ס"ל כר"ל מתניתין כמאן מוקי לה והיינו דמסיימי התוספות ז"ל ולהכי קשה ליה אי סבירא ליה כריש לקיש מתניתין כמאן מוקי לה ע"כ. ומיהו קצת קשה לשיטת התוס' ז"ל הא דקאמר הניחא אי סבר לה כרבי יוחנן וכו' דכיון דקא פריך לאביי הוה ליה לאקשויי להדיא אי סבירא ליה כר"ל היכי מוקי ליה ומיהו אי קשיא ליה עליה דרבא אתי שפיר דקא שקיל וטרי לתרוצי סברתו וכדבעינן למכתב קמן בס"ד כנ"ל:

ורש"י ז"ל כתב לקמן דאי ס"ל כר"ל ופליג אדרבי יוחנן דאפילו לא התרו בו פטור כ"ש דפליג אדעולא דאמר אפילו התרו בו משלם ממון ואינו לוקה והתוספות ז"ל דחו זה דדילמא בממון אחר סבר כר"ל אבל בממונא דההוא מילתא גופיה משלם ממון ומפטר ממלקות מג"ש דתחת תחת. משמע לי דכל חד וחד אזיל לשיטתיה דלשיטת רש"י ז"ל דעולא ס"ל הכין בכל חייבי ממון ומלקות וכדכתיבנא לעיל בריש שמעתין הילכך נימא כ"ש דפליג אדעולא ולשיטת התוספות ז"ל דלא קאמר עולא אלא בהנהו תלת דגלי בהו קרא הילכך לא הוה כ"ש וכמו שכתבו כאן. ובקונטריסין כתוב וז"ל ונראה למ"ה שדעת רש"י ז"ל דכיון דאביי דריש רשע רשע וע"כ אין ג"ש למחצה ובין בממון אחר דהיינו קריעת שיראין ובין בממון שעמו כגון קנס ס"ל כר"ל ועוד דעיקר מילתיה דר"ל דאמר חייבי מלקות שוגגין פטורין איירי בקנס דהיינו ממון שעם המלקות ע"כ. והרמב"ן ז"ל כתב ז"ל קשיא לי ודילמא לעולם כר"ל וחייבי מלקות שוגגין וד"א פטור ואשכחת לה כגון דמחייה הכאה שאין בה שוה פרוטה וקרע שיראין דיליה דאיתיה לחיוב מלקות בודאי אבל מתניתין כדעולא דאמר כל מילתא דאית בה ממון ומלקות עקריה רחמנא למלקות לגמרי ואוקמה אממון דומיא דחובל בחברו דגמרי' מיניה דהא תלמודא חובל בחברו לא קשיא להו דלכ"ע לתשלומין אוקמיה רחמנא וגמרינן מיניה דאיכא למימר דהוא הדין אלא סבריה דעולא לא סבירא לן ומפלוגתא דרבי יוחנן ור"ל קאמרינן דכרבי

יוחנן סבירא ליה עכ"ל. ועוד נכתוב בזה לקמן בס"ד ואף על גב שפירשו התוספות ז"ל דקושייתם היינו לאביי לא תגרוס משום הכי רבא משום דמתרצא קושיית רש"י ז"ל דלעיל דקשיא ליה דאי גרסינן רבא מאי שנא דשבקיה רבא ולא שייליה לתרוצי ליה שמעתיה ושייליה לאביי ולשיטת התוספות ניחא האי קשיא דמ"מ צריכין הן לגרוס רבה דאי גרסינן רבא מאי איכפת ליה לאביי אי קשיא בסברתו לרבא אבל אי רבה גרסינן דהיינו רבו ניחא שפיר וכדכתיבנא לעיל. ודע שבפירוש התוספות צריכין אנו לפרש לדעת הרמב"ם ז"ל ולא כפירושם ממש אלא כשיטתם ז"ל דלאביי פריך שכתב ז"ל בפרק ט"ו מהלכות איסורי ביאה וז"ל אחד ממזר שנשא ישראלית או ישראל שנשא ממזרת כיון שבעלו אחר הקדושין לוקין קדש ולא בעל אינו לוקה בעל ולא קדש אינו לוקה משום ממזרת שאין לך בכל חייבי לאוין מי שלוקה על בעילה בלא קידושין אלא כ"ג באלמנה כמו שיתבאר ע"כ. ואיברא דלהרמב"ם ז"ל ניחא הא דרמינן לעיל מאלו הן הלוקין אמתניתין דאחותו ולא רמינן ארישא דמתניתין דקתני הבא על הממזרת וכדכתבי' לעיל בריש שמעתין ומיהו מחי ליה רבו ואתא מאה עוכלי בעוכלא ועיקר קושייתם ז"ל בשמעתין והרמב"ם ז"ל עצמו נשאל על זה מחכמי לוניל וכמו שהביא הרב המגיד ז"ל אותה תשובה בפרק ט"ו מהלכות איסורי ביאה ובעל מגדל עוז בפרק י"ט מהלכות סנהדרין ועל אותה תשובה עצמה הקשה טובא הרמ"ה ז"ל מטוליטולה בכתב אלא דחסלה ואכתוב בקצרה מה שנוגע לשמועתנו. הקשה הרמ"ה ז"ל וז"ל ודקאמר נמי לענין הבא על אחת מחייבי לאוין בלא קדושין שאינו לוקה ואקשו ליה רבנן מקושיין דאלו נערות ודאי קושיא מעלייתא היא ולית נגר ובר נגר דיפרקינה וההיא תשובה דידיה לא הוה חזיא לבר בי רב דחד יומא חדא דקאמר דאיכא למימר דרבי יצחק סבירא ליה שכל הבועל אחת מחייבי לאוין בהתראה לוקה ואף על גב דלא קדש כאביי דלית הלכתא כותיה והא מילתא תמיהא טובא דהא לא שמעינן ליה לרבי יצחק דאיירי בהא מילתא כלל וא"כ היכי תלינן ביה מילתא דלא שמעינן לה לדיליה ולא לדזויד מיניה אליבא דידיה דלבעי קדש ובעל והיכי תלינן לה ברבי יצחק כי היכי דתקשי ליה השתא היכא דאיכא לאוקמי תנא אסברא אחרינא דלא שמעינן ליה בהדיא דסבירא ליה כותיה מוקמינן כי היכי דלא תקשי לן ואנן ניקום ונוקי מימריה דרבי יצחק במילתא דלא שמעינן ליה כי היכי דתקשי לן. ותו דקאמר דאיכא למימר דרבי יצחק ס"ל בממזרת כסברא דעולא באחותו שהרי אמר עולא שהמלקות שבאחותו בבוגר' ולא בנערה כך ר' יצחק אפשר דהכי סבירא ליה בממזרת. ודמי האי מרבנן כדלא גמירי אינשי שמעתא א"כ היכי קשיא ליה ממזרת לרבי יצחק אלא על כרחין מדקשיא ליה ממזרת בנערה הוא

דמוקים לה ע"כ. והשיבו חכמי לוניל ז"ל על זה והרבו דברים וזה הנוגע לשמועתנו כתבו ז"ל וזה לשונם יקבל הרובה את תשובתנו המכוון חצי שמועתנו כתרי אמרותיו אשר לקט ומלא אשפותיו והיורה חצי זיקי דברותיו בקשתות שפתותיו ואמר הלא משחק אני ומקנא לרוכב מרכבת המשנה ולאדם מערכי לב ומה' מענה לשון גדולות מדברת ומלים מחברת וכגבר חלצים אוזרת ונחלצת לעולות לצבא למשמרת הבאה ממרחק להיות ידע עוזרת לחזק קושיות אי רבי יצחק קשיא ממזרת ולהושיבה על כנה ואומרת לית נגר ובר נגר דיפרקינה:

תשובה אנא לא נגר אנא אבל בר נגרא ומפריקנא לה בתלתא פירוקי תריצי ולא סריקי רויחי ולא דחיקי האחד מה שהשיב רבינו הרב די"ל דרבי יצחק ס"ל כל הבועל חייבי לאוין בהתראה לוקה ומשום הכי מקשה אי רבי יצחק קשיא ממזרת דמתניתין ואוסיף בו נופך משלי דרב פפא לדבריו דאביי קאמר דס"ל דבועל לחודיה לקי והכי גרסינן א"ל רב פפא לאביי לרבה דאמר חידוש הוא וכו'. ולדברי רבינו הרב אי בעי אביי הוה יכיל לשנויי אמתניתין דלא קשיא מידי דר' יצחק ס"ל כרבא דאמר אינו לוקה עד שיקדש ויבעול והא ודאי בעל ולא קדש מדמחייבינן ליה קנס ומשום הכי אין בו מלקות אבל אביי לא בעי לשנויי מתניתין דלאו כטעמיה ודלא כהלכתיה וניחא ליה לתרוצי ממתני' לרבי יצחק כטעמיה וכהלכתיה אליבא דרבי יוחנן ועוד דכל הני קושיי דמתניתין כמאן מוקים לה אי רבי מאיר קשיא בתו אי רבי נחוניא בן הקנה קשיא אחותו אי רבי יצחק קשיא מזרת לטעמיה דרבא דאמר חדוש הוא שחדשה תורה בקנס קא מקשי ורבה ודאי רבו של אביי הוה דמשמע דמאי דאמר אביי קדש לוקה בעל לוקה מרבה רביה גמיר לה והכי נמי סבירא ליה לרבה דבעל לחודיה לוקה מ"ה כי אמר קשיא ממזרת לא בעי לתרוצי דלאו כטעמיה אבל לקמן כי אמרינן א"ל רב אדא בר מתנא לאביי לר"ל דאמר בפי' ריבתה תורה וכו' וקא בעי מאן האי תנא דפליג עליה דרבי נחוניא בן הקנה פי' דהיינו מתניתין דקתני הבא על אחותו משלם ואילו לרבי נחוניא ליה ליה כרת ומשלם ומתרץ או רבי מאיר דאמר לוקה ומשלם או רבי יצחק דאמר מלקות בחייבי כריתות ליכא ומשום הכי משלם ולא אקשי ליה אי מתניתין רבי יצחק קשיא ממזרת דאמרינן דר"ל סבר לה כרבא דכל חייבי לאוין חוץ מאלמנה לכהן גדול אינו לוקה עד שיקדש ויבעול ומתני' דהכא ודאי לא קדש ומ"ה לא שייך ביה מלקות ומתני' דמכות דקתני אלו הן הלוקין הבא על הממזרת כשקדש ובעל. ועוד קשיא לן למ"ד דמקשי' לדברי רבינו הרב הא דקאמר קשיא ממזרת ולא משני בה כלל לישני ליה מתני' לא קשיא ולא מידי דסבירא לן כרבה דבעיא קדש ובעל ומשום הכי משלם קנס דהא לא קדש ולא

שייך בה מלקות ומדלא משני הכי ש"מ דאפילו בבעל לחודיה איכא מלקות אליבא דדברי הכל בממזרת ובכל חייבי לאוין ולא יכול לשנויי בה מידי ועלתה בקשיא וקשיא לי לדברי המקשים ולטעמיה נמי אמאי עלתה בקשיא לישני ליה תלתא פירוקי האחד דמתניתין מיירי בגר שבעל ממזרת ואליבא דרבי יוסי דאמר גר נושא ממזרת דלא שייך בה מלקות אי נמי לוקמה בממזר שבעל ממזרת כדמוקים לה בירוש' אי נמי לוקמה למתניתין כרבי יצחק ובלוקה ומשלם סבר לה כר"מ אי נמי ס"ל לרבי יצחק כעולא דאמר כל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מלקא לא לקי אלא מאי אית לך למימר ניחא ליה לאוקמי מתניתין לרווחא דמילתא ולאפוקי נפשיה מפלוגתא ולאוקמי טעמא דרבה רביה כטעמיה לרווחא דמילתא דס"ל כר' יוחנן. ועוד קשיא לי לדברי המקשים על דעת הרב רבינו דסבירא ליה דכל הבועל חייבי לאוין לוקה הרי אמרינן לקמן לר"ל דאמר בפי' ריבתה תורה חייבי מלקות וכו' מאן תנא דפליג עליה דר' נחוניא אי ר"מ אי ר' יצחק בשלמא אי ר"מ לא קשיא בתו דס"ל לר"ל דמת ומשלם לית ליה לר"מ ומתניתין דגנב וטבח בשבת אוקמה בטובח על ידי אחר אלא אי רבי יצחק היכי מוקמי מתניתין כרבי יצחק דהא קשיא ממזרת אליבא דר"ל דאמר כיון דכי אתרו ביה פטור כי לא אתרו ביה נמי פטור ואם כן היכי משלם קנס בממזרת ואף על גב דרבינו שלמה מתרץ להא דאמרינן אי ר' יצחק לא קיימא אמתניתין דהכא אלא אמתניתין דשבועות שנויא דחוקה היא. מיהו לדברי הרב רבינו לא קשיא ולא מידי דלא שייך בה מלקות דהא לא קדש ומשום הכי משלם קנס ומאי דקאמר הרב רבינו ז"ל ויש לומר בעינא לאוקמי דברי רבי יצחק אליבא דהלכתא לימא שר' יצחק ס"ל בממזרת כסברא דעולא באחותו שהרי אמר עולא שהמלקות שבאחותו בבוגרת ולא בנערה כך רבי יצחק אפשר דהכי ס"ל בממזרת שפיר קאמר ומסקנא קאי אליבא דהלכתא ומוקמינן להא הלכתא אליבא דר"ל למתניתין דאחותו דהכא כר' יצחק ולא קשיא ליה ממזרת נערה דיש בה קנס משום דאין בה מלקות דהא לא קדש וכי קתני במכות אלו הן הלוקין וקא חשיב ממזרת התם בממזרת בוגרת דלית בה קנס וכגון שקדש ובעל ומ"ה לוקה. כללא דנקטינן מהאי שמעתא מאן דקא מותיב אי רבי יצחק קשיא ממזרת שפיר קא מותיב לדעתיה דרבה ולדעתיה דאביי תלמידיה דס"ל בעל לחודיה לקי ואי בעי אביי הוה יכיל לשנויי לרווחא דמילתא אליבא דר' יוחנן ומאן דמשני אליבא דר"ל דמתניתין דאחותו ואליבא דר' יצחק אפשר דס"ל כרבא דאמר אינו לוקה עד שיקדש ויבעול וס"ל דמתני' דממזרת דהכא איירי בנערה ובעל ולא קדש דלא שייך בה מלקות ומשום הכי משלם קנס ומתני' דמכות מיירי בבוגרת או אפילו בנערה וקדש ובעל לוקה ואינו משלם דלא שייך בהו

ממון כיון שקדש ומכאן ואילך אי אתה רשאי לחדש ואשר הגדלת והעתרת דבריך על דעת רבינו הרב באמרך דמי האי מרבנן כדלא גמירי אינשי שמעתא דאם כן דר' יצחק סבירא ליה שהמלקות בבוגרת היכי קשיא ליה במזרת לר' יצחק אלא ע"כ מדקשיא ליה ממזרת בנערה הוא דמוקים לה עד כה דבריך. ונראה מתוך דבריך כי בינות בספריו ולא הבינות דבריו כי אתה מקשה עליו לדעת המקשה דס"ל דבעל לחודיה לקי ומ"ה קשיא נערה ממזרת ורבינו מתרץ דמתני' דמכות בבוגרת אליבא דהלכתא ואליבא דמאן דמוקים לה למתני' דהכא כר' יצחק כללו של דבר אתה מקשה לדעת המקשה והוא מתרץ לדעת המתרץ והוא בונה ואתה מהרס וקורא לך פורץ גדר וקורא לו גודר פרץ ע"כ דברי ה"ר אהרן הכהן בר משולם עם חבריו. והשיב עליהם הרמ"ה וז"ל ואשר רגז גבירי ושחק לעוזר קושיא אי ר' יצחק הבאה ממרחק מי יתן איפה ויכתב יושר אמרי מי יתן בספר ויוחק אודה אתכם ביד אל קדוש יושב תהלות ישראל אשר עם שדי לא אכחד ולא אכסה וגם אמנם לא אשאל ולא אנסה ולא מאשר אני יודע ולא ידעוני לדבר כשואל ולא כידעוני לא מצאה ידי לשאול לי במשפט האורים כמבין וכתחכמונים. לא כשואל אוב וידעוני. לכן אמרתי שמעה לי אחוה דעי גם אני. ומה' מענה לשון להשיב על אחרון אחרון על ראשון ראשון. מאי דקאמר מר ולדברי רבינו הרב אי בעי אביי הוה יכול לשנויי מתני' דלא קשיא מידי לר' יצחק דר' יצחק ס"ל כרבא דאמר אינו לוקה עד שיקדש ויבעול ומתניתין ודאי בבעל ולא קדש עסקינן מדמחייבי ליה קנס ומשום הכי אין בו מלקות אבל אביי לא בעי לשנויי מתניתין דלא כטעמיה ולא כהלכתיה וניחא ליה לתרוצי מתני' לרבי יצחק כטעמיה וכהלכתיה אליבא דרבי יוחנן ועוד דכל הני קושיי דקא מקשי מתני' כמאן מוקים ליה אי רבי מאיר וכו' לטעמיה דרבא דאמר חדוש וכו' קא מקשינן ליה ורבה רבו של אביי וכו' ומ"ה כי אמרינן קשיא ממזרת לא בעי לתרוצי דלאו כטעמיה אבל לקמן כי אמרינן אמר ליה רב אדא בר מתנא לאביי לר"ל דאמר בפי' ריבתה תורה וכו' וקא בעי מאן האי תנא דפליג עליה דרבי נחוניא פי' דהיינו מתני' דקתני הבא על אחותו משלם קנס ואילו לר' נחוניא לית ליה כרת דמשלם ומתרץ אי ר"מ דאמר לוקה ומשלם אי רבי יצחק דאמר מלקות בחייבי כריתות ליכא ומשום הכי משלם ולא אקשי ליה אי מתני' ר' יצחק קשיא ממזרת משום דאמרינן דר"ל סבר לה כרבא דכל חייבי לאוין חוץ מאלמנה לכ"ג אינו לוקה עד שיקדש ויבעול ומתני' דהכא ודאי לא קדש ומשום הכי לא שייך בה מלקות ומתני' דמכות דקתני אלו הן הלוקין הבא על הממזרת כשקדש ובעל. עד הנה דבריך לדעת הרב וסברתו אשר אמרת כי הוספת בה נופך משלך והנה הוא מלה מדברי קדמונים ואמרו חכמים אינה מקודשת דהא בכולהו נוסחי דידן עתיקי

וחדתי לא גרסינן לה להא שמעתא דחידוש הוא שחדשה תורה בקנס לרבה ברי"ש בי"ת ה"א דהוא רבה בר נחמני רביה דאביי אלא לרבא גרסינן לה ברי"ש בי"ת אל"ף דהוא בר פלוגתיה דאביי גבי שמעתא דקדושין ומהשתא תקשי ליה למר על חד תרין מכדי כי קא מקשי ליה רב פפא לאביי לטעמיה דרבה קא מקשי ליה ואי ס"ד קסבר רבא דכל הבועל אחת מחייבי לאוין בלא קדושין אינו לוקה היכי מקשי ליה לרבא ממילתא דלא ס"ל ובודאי תירוצי' דרבינו הרב אף על גב דאיכא למפרך ליה כדפרכינן באגרתין קמייתא הוא עדיף טפי מתירוציה דמר דאילו לתירוציה דרבינו הרב כיון דקא מוקים טעמיה דר' יצחק דס"ל דבעל ולא קדש לוקה ע"כ כי מקשי ליה לרבי יצחק צריכינן לאקשויי עליה בטעמיה ולא אכפת לו בטעמיה דרבא דהא לא מצי רבא לתרוצי טעמיה דרבי יצחק אלא לפום מאי דהוה ס"ל לרבי יצחק אבל לתירוציה דמר איכא לאקשויי כדבירנן ואי משום דאקשינן עלה דר"ל מאן תנא דפליג עליה דר' נחוניא מפרקינן אי ר"מ אי רבי יצחק ולא קא מקשינן אי ר' יצחק קשיא ממזרת וקא בעי מר למימר דהיינו טעמא דלא אקשינן הכי משום דניחא לן לאוקמי לדרבי יצחק אליבא דהלכתא כרבא דס"ל לטעמיה דמר דכל הבועל אחת מחייבי לאוין בלא קדושין אינו לוקה ולטעמיה דמר מי ניחא מכדי מאן קא מוקים לה למתני' דאלו נערות לטעמיה דמר כרבי יצחק אביי הוא דמוקי לה דהא רב אדא בר מתנא הוא דקא מקשי לה לאביי מאן תנא דפליג עליה דר' נחוניא וקא מהדר ליה אביי אי ר"מ אי רבי יצחק ואם כן אביי גופיה היכי מצי לאוקמי למתניתין כר' יצחק והא קסבר אביי דכל הבועל אחת מחייבי לאוין בלא קדושין לוקה ומהשתא תקשי ליה ממזרת דרבי יצחק דהא לטעמיה דאביי דאמר בעל לחודיה לקי לא שייכי תשלומין גבי ממזרת כלל אלא מסתברא דהיינו טעמא דלא אקשי הכא אי ר' יצחק קשיא ממזרת כדאקשינן לטעמיה דרבא דאמר חדוש הוא כו' משום דמעיקרא קא מהדרינן לתרוצי למתני' גופיה והיינו דאמרינן מתני' כמאן מוקים לה כלומר היכי מצי לאוקמה לכולה מתני' אליבא דחד תנא אי ר"מ קשיא בתו וכו' אבל לגבי מילתיה דרב אדא בר מתנא דקא מקשי ליה לאביי מאן תנא דפליג עליה דרבי נחוניא לאו אמתניתין דאלו נערות קאי ולא נמי אמתני' דשבועות דההיא מתני' דשבועות הכא מאן דכר שמיה אלא אמימריה דר' נחוניא גופיה דאיירינן ביה בפירקין קאי דקתני רבי נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין דשמעת מינה דאיכא תנא דפליג עליה ואמר רב חסדא הכל מודים בבא על הנדה שמשלם קנס ולאפוקי מדר' נחוניא ואמר רב חסדא מודה רבי נחוניא בגונב חלבו של חברו ואכלו שהוא חייב למאן מודה לאו לאידך תנא דפליג עליה ומדכולהו הני שמעינן דאיכא תנא דפליג עליה דר' נחוניא וקסבר דחייבי כריתות

בני תשלומין נינהו והיינו דקא קשיא לן לר"ל דאמר חייבי מלקיות כחייבי מיתות דמי דאף על גב דלא אתרו ביה נמי פטור מתשלומין מאן תנא דפליג עליה דרבי נחוניא גבי חייבי כריתות למימר דבני תשלומין נינהו נהי נמי דליכא למפטרינהו מדינא דאין מת ומשלם דהא לא ס"ל דכרת שלו כמיתה שלכם אלא למפטרינהו מדינא דאין לוקה ומשלם דהא חייבי כריתות בני מלקות נינהו ואין לוקה ומשלם ומפרקינן אי ר"מ דאמר לוקה ומשלם אי ר' יצחק דאמר מלקות בחייבי כריתות ליכא דייקא נמי דכי מקשינן מעיקרא למתניתין קאמרינן מתני' כמאן מוקים לה דמשמע דאמתני' גופה קיימינן ואילו כי מקשינן ליה לר"ל לבסוף נקט לישנא במאן תנא דפליג עליה דר' נחוניא דמשמע לאו אמתני' קאי אלא בעלמא קאי אתנא דפליג עליה דרבי נחוניא ותו דאי ס"ד דאמתני' קאי מאי קא מבעי ליה הא בהדיא אוקמה ר"ל למתני' אלא מחוורתא כדפרשינן מאי דקשיא ליה למר לדברי המקשים לטעמייהו נמי אמאי עלה בקשיא לישני ליה תלתא פירוקי הא' בגר שבעל ממזרת ואליבא דרבי יוסי דאמר גר מותר בממזרת אי נמי בממזר שבעל ממזרת כדמוקים לה בירוש' אי נמי לוקמה למתני' כר' יצחק ובלוקה ומשלם סבר לה כר"מ אי נמי ס"ל לר' יצחק כעולא דאמר כל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מלקא לא לקי אלא מאי אית לך למימר ניחא ליה לאוקמי מתני' לרווחא דמילתא ולאפוקי נפשיה מפלוגתא דס"ל כר' יוחנן ולא לשנויי שינויי דחיקי לדברי רבינו הרב נמי ניחא ליה לאביי ולאפוקי נפשיה מפלוגתא ולאוקמי טעמא דרבה רביה כי טעמיה לרווחא דמילתא דס"ל כרבי יוחנן. והני מילי דמר כולהו תמיהי לי טובא חדא דהא ברירנא דכי מקשי ליה רב פפא לאביי לטעמיה דרבא דאמר חדוש הוא שחדשה תורה בקנס קא מקשי ליה והיינו רבא ברי"ש בי"ת אל"ף דהוא בר פלוגתיה דאביי לטעמיה דמר גבי בעל ולא קדש וליכא למימר דמקשי ליה לרבא ממילתא דלא ס"ל כדברירנא ומאי דקשיא ליה למר נוקמה בגר או ממזר שבעל ממזרת היכי סלקא דעתיה דמר למימר הכי ופה קדוש יאמר דבר זה ואי הוה מוקים לה הכי מי לא הוה הדר קושיין דריש פרקין לדוכתיה דקא מקשינן אמתני' דאלו נערות שיש להן קנס הני נינהו דאית להו קנס כשרות לא ומפרקינן הכי קאמר אלו נערות פסולות שיש להן קנס הבא על הממזרת וכו' דאף על גב דפסלינן לגביה ולא קרינן בהו ולו תהיה לאשה אית לה קנס ואי בגר שבעל ממזרת ואליבא דרבי יוסי אם כן קשה אחותו דהא לא שמעינן מאן דאית ליה לוקה ומשלם אלא ר"מ בלחוד ודקאמר מר נמי לוקמה כר' יצחק ובלוקה ומשלם סבר לה כר"מ אטו אי לאו דפשיטא ליה לגמרא דלית ליה לרבי יצחק לוקה ומשלם מי הוה אתי קושיא דאי רבי יצחק קשיא ממזרת כלל אלא מדמקשי הכי ש"מ מפשט פשיטא

לן דלית ליה לרבי יצחק לוקה ומשלם דהא בכלל רבנן דפליגי עליה דר"מ ניהו דקתני התם וחכמים אומרים כל המשלם אינו לוקה דשמעת מינה דכולהו רבנן סבירא להו דאין לוקה ומשלם וליכא מאן דאית ליה לוקה ומשלם אלא ר"מ בלחוד ואם כן היכי מצי למהדר ולמימר דרבי יצחק כר"מ ס"ל ותו מאי קשיא ליה לוקמה כרבי יצחק ובלוקה ומשלם סבר לה כר"מ השתא שביק לאוקמה כרבנן ומוקים לה כרבי יצחק ופלגא סבר לה כר"מ ופלגא פליג עליה ודקאמר מר נמי לוקמה כר' יצחק וסבירא ליה כעולא דאמר כל היכא דאיכא ממונא ומלקות ממונא משלם מלקא לא לקי מאי הוה נפקא לה מינה לאוקמה כר' יצחק ואליבא דעולא ולמשבקיה לדר' יוחנן אליבא דכ"ע אלא אי קשיא הא קשיא אם איתא דס"ל לרבא דכל הבועל אחת מחייבי לאוין בלא קדושין אינו לוקה היכי מצי לאקשויי עליה דרבא ממלתא דלא ס"ל ותו בר מכל דין ומכל דין היכי ס"ד דמר לאקשויי ונוקמה כר' יצחק וס"ל כעולא דאמר כל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם וכו' אי סבירא לן כעולא למה לן לאוקמה כרבי יצחק כלל לכ"ע נמי מצי לאוקמה דמאי קא קשיא לך דקא מוקמת לה כר' יצחק משום קושיא דאחותו דקי"ל אינו לוקה ומשלם ומתניתין דקתני הבא על אחותו משלם קנס הילכך צריכה לאוקמה כר' יצחק דאמר מלקות בחייבי כריתות ליכא אפילו תימא נמי רבנן דאמרי חייבי כריתות בני מלקות נינהו ודקא קשיא לך דאין לוקה ומשלם לא קשיא דהא אמרת דסבירא לן כעולא דאמר כל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מלקא לא לקי דהא עולא כי מתרץ לה למתני' לכ"ע מתרץ לה ולטעמיך הכי הוה לך לאקשויי לוקמה כעולא ודברי הכל היא ופירוקא משום דכולהו אמוראי משמטי מלאוקמה למתני' כדעולא לאו משום טעמיה דר' יוחנן בלחוד אלא משום דמוקים לה למתניתין דאלו הן הלוקין במילתא דחיקתא טובא ביתומה שוטה ומפותה ולאו אורח ארעא למינקט מילתא דדחיקא כולי האי ומפסק ומתני' לא סתמה דקתני אלו הן הלוקין וכו' וכתבת ומאי דקאמר רבינו הרב דיש לומר אי בעינא לאוקמי דברי רבי יצחק אליבא דהלכתא נימא שרבי יצחק ס"ל בממזרת כסברא דעולא באחותו שהרי אמר עולא שהמלקות שבאחותו בבוגרת ולא בנערה כך ר' יצחק אפשר דהכי ס"ל בממזרת והוה קשיא לן באיגרתא קמייתא דידי אם כן היכי קשיא ליה ממזרת לר' יצחק וקא אתי מר לתרוצי דרבינו הרב אמסקנא קאי לאוקמה לדרבי יצחק אליבא דהלכתא דקא מוקמינן לה למתני' דאחותו דאלו נערות אליבא דר"ל ולא קשיא ליה ממזרת נערה דיש לה קנס משום דאין לה מלקות דהא לא קדש וכי קתני במכות אלו הן הלוקין וקא חשיב ממזרת התם בממזרת בוגרת דלית בה קנס וכגון שקדש ובעל ומ"ה לוקה. וקאמר מר בתר הכי או אפילו בנערה וכגון שקדש ובעל ומ"ה לוקה

ואינו משלם דליכא ממון כיון שקדש ומכאן ואילך אי את רשאי לחדש והאי מימרא דרב תמיה לי טובא מכמה אנפי חדא דהיכי מוקים מילתיה דרבינו הרב אמסקנא דהא ודאי איהו לא אתי אלא לתרוצי קושיא דאקשו מאי רבי יצחק קשיא ממזרת ואתא איהו לתרוצי בתרי תירוצי תירוצא קמא לאוקמי מימריה דר' יצחק דלא כהלכתא ותירוצא בתרא לאוקמי אליבא דהלכתא וזהו פשוטו של דברי הרב כי נשמאיל וכי נאמין ולא נאמר על השמאל שהוא ימין ותו בר מכל דין ומכל דין דאפילו תימא שהרב אמסקנא קאי דקא מוקמי לה למתני' דאלו נערות כר' יצחק ולא קשיא לן ממזרת כדמעיקרא משום דאיכא למימר דר' יצחק ס"ל בממזרת כסברא דעולא באחותו אפ"ה קשיא כיון דסוף סוף כעולא מוקים לה דאמר כל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מלקא לא לקי מאי אהני למדחק ולאוקמה כר' יצחק דאמר מלקות בחייבי כריתות ליכא לוקמה כרבנן דאמרי אין לוקה ומשלם דאית להו מלקות כדמוקים לה עולא למתני' ולא שנא גבי אחותו ולא שנא ממזרת ממונא משלם מלקא לא לקי דהא לא שנא הכי ולא שנא הכי ע"כ מתני' דאלו נערות כולה בנערה קא מיירי הא בבוגרת לית ליה קנס. ותו תמיה לי מאי דקאמר מר דהיינו טעמיה דלא קשיא ליה לרבי יצחק ממזרת נערה דיש לה קנס משום דאין בה מלקות דהא לא קדש ולטעמיה דרבינו הרב דמוקים לה לטעמיה דרבי יוחנן כדעולא מאי אריא משום דאין בה מלקות אפילו אית ביה מלקות נמי קסבר עולא ממונא משלם מלקא לא לקי ותו תמיה ליה מאי דקאמר מדגבי מתני' דמכות דקא חשיב ממזרת וכן אמר מר דאיכא לאוקמה נמי לדברי הרב אפילו בנערה וכגון שקדש ובעל ומשום הכי לוקה ואינו משלם דלא שייך ביה ממון כיון שקדש ואם כן הוא כדבריך אמאי קא מפלג הרב בתשובה דידיה בין ממזרת בוגרת לממזרת נערה כיון דסוף סוף לא לקי בלא קדושין על כרחך לא שנא כי מוקים לה לממזרת דאלו הן הלוקין בנערה ולא שנא בבוגרת בקדש ובעל הוא דמוקים לה וא"כ מאי דוחקיה ומאי נפקא ליה מינה לאוקמי חדא בנערה וחדא בבוגרת לוקמינהו לתרווייהו בנערה והא דקדיש והא דלא קדיש דאי קדיש ובעל מלקא לקי ממונא לא משלם דהא קדש ולא שייכי בה תשלומין לטעמיה דמר דאמר דכל היכא דקדיש לא שייך בה ממון והיכא דלא קדיש ממונא משלם מלקא לא לקי ואף על גב דקדיש דכי מהני קדושי בהיתרא אבל באיסורא לא מהני קדושי למפטריה מתשלומין דכפיתוי בעלמא דמי הילכך משלם ואליבא דעולא דאמר כל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מלקא לא לקי וגבי בוגרת לא שנא אחותו ולא שנא ממזרת אי קדיש ובעל מלקא לקי ממונא לא משלם דהא בבוגרת ליכא קנס ואי משום צער ובושת ופגם ביתומה שוטה ומפותה לא שנא נערה ולא שנא בוגרת כדמוקים

לה אליבא דעולא ואי איכא למימר דרבינו הרב אמסקנא קאי הרי מתוקם טעמיה ולאו כדקאמר מר ואפילו הכי איכא למפרך עליה כדפרכינן באגרתין קמייתא ובהאי איגרתי אחריתי. ותו היכי מצית למימר דרבינו הרב אמסקנא קאי דמוקמינן לה למתני' כרבי יצחק אליבא דהלכתא כרבא דס"ל לטעמיה דמר דבעל ולא קדש לא לקי והא אביי הוא דמוקים לה כרבי יצחק ואם כן היכי מתרץ לה דלא כטעמיה ודלא כהלכתיה אלא ודאי ש"מ דלאו אמתניתין כלל קיימי כדברירנא לעיל והרי אתברר לך מכמה אנפי דאפילו כי מוקמת לה למילתיה דרבינו הרב אמסקנא נמי מתוקמא שפיר מכל הני טעמי דברירנא. עכ"ל הרמ"ה ז"ל:

ועוד האריכו בכתב במחברת מחלקותם. ואני אתנהלה לאטי ליישב שמועתינו על פי שיטתו של הרב רבינו שלמה ז"ל שלם הוא ושלמה משנתו הוא מאיר עינינו בתורתו:

אי ר"מ קשיא בתו ואיכא למידק ומאי קשיא אטו מי לא מוקמינן רישא דמתניתין דקתני אלו נערות וכו'. כר' מאיר ואפילו הכי שקיל וטרי תלמודא לאוקמה אידך מתני' הכי נמי אף על גב דמאי דקתני אלו נערות שיש להן קנס וכו' אתיא כר"מ מאי דקתני אלו נערות שאין להן קנס וכו' אתיא כרבנן ורבי סבר לה כר' מאיר בחדא ופליג עליה בחדא ואף על גב דלעיל אקשינן עלה דלרבי אי כר"מ אפילו בתו נמי היינו משום דתרצינן לה אבל הכא מאי אולמא קושיא זו לאכרוחי ולמימר דבע"כ כרבי יוחנן ס"ל והא שפיר מצינן למימר דכר"ל וכדכתיבנא ועוד דבתו נמי מצינן לתרוצי לה וכר"מ וכדתריצנא לה לעיל לרבי יוחנן אליבא דרב דימי דקאמר חייבי מיתות שוגגין וד"א חייב ולא פריך תלמודא ממתני' דבתו כלל והיינו משום דשניא ההיא דבתו דליתיה לחיובו של ממון בודאי דאיכא למימר דלא רבי קרא אלא חייבי לאוין וחייבי כריתות אבל חייבי מיתות ב"ד לא נתרבו דאין לנו אלא תרי רבויי ואיכא למימר דלא נתרבו חייבי מיתות ב"ד משום דלעולם במזיד לא מצינו מת ומשלם ממון אבל מלקות הרי מצינו לוקה ומשלם ואפילו לרבנן וכגון מוציא ש"ר ומצינו משלם ממון ואינו לוקה וכגון חובל בחברו ועדים זוממין והיינו דקתני במתני' מפני שמתחייב בנפשו שמיתתן בידי ב"ד וכל המתחייב בנפשו וכו' וכדכתיבנא לעיל גבי הא דרב דימי ודייקנא לה מלשונו של רש"י ז"ל ומיהו מצינו למימר שפיר דמתני' סברה שפיר דחידוש הוא שחדשה תורה בקנס דאף על גב דמקטיל משלם והיינו דוקא כגון גנב וטבח בשבת שחיובו של קנס איתיה בודאי אבל בתו שלא מצינו לה קנסא בהדיא בקרא איכא למימר דס"ל לתנא דמתני' דלא רבינהו קרא וכדכתיבנא. ונראה דאף על גב דלעיל גבי הא דר' יוחנן אליבא דרב דימי מצינו לדחוקי ולתרוצי מתני' הכין משום דבלאו האי קושיא הא דחינן לה להא דרב דימי מדתנא דבי חזקיה

אלא דהוה קשיא לן אמאי לא אקשינן עלה נמי ממתני' ודחיקנא ותריצנא לה כדכתבינן. ומיהו הכא קשיא לן עלה דרבא למה ליה לאוקמה ההיא דגנב וטבח בשבת בטובח על ידי עצמו עד דקשיא עליה בתו דמתני' ואצטריך לדחוקי למתני' ולאוקמה בתרי תנאי אי נמי לעקם לישנא דמתני' דקתני מפני שנתחייב בנפשו וכו' דמשמע להדיא דטעמא דמתני' משום הכין הוא ובשלמא לר"ל דאוקמה להההיא דגנב וטבח בשבת בטובח על ידי אחר לא קשיא ליה מתניתין כלל ולא אצטריך למדחק בה כלל אבל לרבא קשיא בתו ויצטרך למדחק בה טובא וכדכתיבנא. וכדי לתרוצי מתני' אליבא דידיה בלא דוחק כלל צריכינן למימר דס"ל כרבי יוחנן וכדאסיק כנ"ל ואפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל אי כר"מ. דאמר לוקה ומשלם וכדשנינהו ר"ל. קשיא בתו. דבשלמא לר"ל דאוקמה להההיא דגנב וטבח בשבת בטובח על ידי אחר אבל בטובח על ידי עצמו לא משלם לא קשיא דמת ומשלם לית ליה לר"מ אפילו בקנס אלא לרבא קשיא בתו דקנס הוא וקתני מתני' פטור ע"כ. פי' לפי' כי קאמר אי כר"מ קשיא בתו לא בעי למימר דכר"מ לא מצינן לאוקמה מתני' דהא ודאי אילו אמר ר"מ להדיא דבקנס אף על גב דמקטיל משלם לא הוה קשיא לו ולא מידי דשפיר מצינן לתרוצי לה כרבי מאיר וכדכתיבנא אלא ה"פ אי בעית לשנויי דמתני' אמר כר"מ וכדשנינהו ר"ל כמו בתו לדידך מאי דלא קשיא ליה לר"ל דבשלמא לר"ל ניחא מתני' ולא יצטרך לדחוקי כלל ולדידך קשיא בתו ובעית למדחק בה טובא כדי לאוקמה כר"מ והילכך היינו תיובתיה דלמה ליה לאוקמי בברייתא בטובח על ידי עצמו עד שיצטרך למדחק ולאוקמה למתני' בשינויי דחיקי ולא אוקמה נמי כר"ל ואתיא מתני' שפיר כנ"ל. וכתוב בקונטריסין וז"ל כתוב בגליון לפי' ר"י דלעיל אתי שפיר דר"ל מוקי כר"מ. פי' היינו מה שפירש ר"י לעיל בדיבור אלמא קסבר עולא דפי' דחד לחייבי לאוין וחד לחייבי כריתות ואצטריך חד לחייבי כריתות ואצטריך חד לחייבי לאוין אף על גב דס"ל לוקה ומשלם אצטריך לומר דמשלם ואינו לוקה דריבויא מרבי שיהא לוקה ומשלם כיון דנפקא לן מכדי רשעתו שאין לחייבו אלא אחד וחד לחייבי כריתות וגם ליבמה לשוק דשוין הם כיון דלית ליה אסון אסון אין צריך חד לכריתות לחודייהו דהיינו דוקא דמאן דאית ליה אסון אסון חד ריבויי לחייבי כריתות לחודייהו ע"כ. ולפי שלא נמצא בידי הגליון אשר בא עליו דברי הקונטריסין לא הבנתי דבריהם:

אי כרבי נחוניא בן הקנה קשיא אחותו קשיא להו לתוספות ז"ל דר' נחוניא בן הקנה לא איירי לענין מלקות כלל והילכך קשיא ממה נפשך אי לא פתרינן לסברת ר"מ דאמר לוקה ומשלם כסברת שום תנא דהא רבנן פליגי עליה וכולהו תנאי בכלל רבנן הוו והילכך אמרינן אי ר' יצחק קשיא ממזרת ולא אמרינן דר' יצחק ס"ל כר"מ וכמו שכתב הרמ"ה

ז"ל וכדכתיבנא לעיל אם כן קשיא אמאי לא קשיא ליה נמי ממזרת אי ר' נחוניא בן הקנה היא ואי פתרינן סברת ר"מ כר' נחוניא בן הקנה ומשום הכי לא אמרינן אי ר' נחוניא קשיא ממזרת ואחותו אם כן תקשי מאי קאמר אי ר' יצח' קשיא ממזרת נימא דר' יצחק כר"מ ס"ל ולא תקשי ממזרת וכדקאמר לה לרבי נחוניא. ותירצו התוספות דהא ודאי לית לן למימר דרבי יצחק ס"ל כר"מ ולא כרבנן כיון דלא אשכחן בדבריו הכרע לומר כן אבל בדברי ר' נחוניא יש הכרע לומר בע"כ דס"ל כר"מ דנקט יום הכפורים כשבת ולא נקט יום טוב וכ"ש יום הכפורים והילכך אית לן למימר חדא מתרתי או דס"ל כר"מ דאמר לוקה ומשלם או כר' יצחק דאמר אין מלקות בחייבי כריתות הילכך לא נקט יום טוב דמיניה לא הוה שמעינן יום הכפורים שאין בו מלקות. מעתה כיון דע"כ לא אתיא כרבנן או רבנן דר' יצחק או רבנן דר"מ עדיף לן למימר דפליג ארבנן דר"מ ולא תקשי ממזרת מלמימר דפליג ארבנן דרבי יצחק ותיקשי נמי ממזרת אבל אי מוקמת לה לר' יצחק שפיר קשיא לן ממזרת דאין לנו הכרע בדבריו לומר דפליג אדרבנן:

וז"ל הרשב"א ז"ל אי ר' יצחק קשיא ממזרת הו"ל לפרוקי דר' יצחק אית ליה כר"מ דאמר לוקה ומשלם אלא דלא ניחא ליה לאוקמי דר' יצחק כר' מאיר דיחידאה הוא ודלא כדרבנן. ע"כ. וכבר האריך נמי בזה הרמ"ה ז"ל וכדכתיבנא לעיל ורש"י כתב וז"ל ואי כר' נחוניא בן הקנה. דאית ליה נמי לוקה ומשלם כר"מ מדקאמר יום הכפורים כשבת יום הכפורים הוא דפטור מתשלומין ומשום כרת דאית ביה ומג"ש דאסון אסון אבל משום לאו ומלקות דאית ביה לא פטר ומתני' נמי דאית ליה לוקה ומשלם דידיה הוא ומת ומשלם לית ליה אפילו בקנס. ע"כ. ולכאורה משמע דהיינו דקשיתיה לרב ז"ל אמאי לא קאמר נמי קשיא ממזרת לרבי נחוניא וכמו שהקשו התוספות ז"ל ותירץ ז"ל דכיון דטעמא דקא פטר כרת היינו משום אסון אסון מעתה ע"כ כרת ומשלם לית ליה אבל לוקה ומשלם אית ליה ואם תשאל והרי אין טעם אסון אסון מפורש בהדיא בדברי רבי נחוניא ודילמא טעמיה משום דאמרינן קלב"מ בכל מיני חיובי ואפילו בכרת וכל שכן במלקות דהויא בידי אדם ובשלמא לשיטת התוספות ז"ל ניחא שהרי הכרייע הענין מתוך דברי עצמו וכדכתבינן אבל לשיטת רש"י ז"ל זו דכתבינן קשיא תשובתך הא נמי רמיזא בדברי ר' נחוניא דקאמר ר"נ היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין ולמה ליה לאדכורי שבת כלל לימא בקוצר ר"נ היה פוטר ביום הכפורים אלא קא רמיז לן ג"ש דאסון אסון והיינו דקאמר יום הכפורים כשבת. ועוד דאביי גופיה קאמר לעיל דהיינו טעמיה דרבי נחוניא משום דגמר אסון אסון ולדידיה אקשי ומיהו אנן פרכינן לעיל דלשיטת רש"י ז"ל לרבה הוא דאקשינן ולא לאביי כלל אלא תירוץ קמא עיקר. הכין איכא לפרושי

לשון רש"י ז"ל ומיהו כי מעיינת ביה שפיר תשכח דזאת הקושיא תירצה רש"י ז"ל במאי דכתב רש"י ז"ל קשיא אחותו. נהי נמי דמשום מלקות לא פטר ליה לפטריה משום כרת. פי' לפירושו איברא ודאי דאיכא לאקשויי נמי ממזרת מיהו לא מכרעא טובא אבל קושית אחותו מכרעא שפיר דהא קא פטר להדיא משום כרת וכן פי' הריטב"א ז"ל וז"ל אי כרבי נחוניא קשיא אחותו פי' דאפילו תימא דממזרת לא תקשי ליה דסבר לה כרבי מאיר דאמר אדם לוקה ומשלם מכל מקום תקשי ליה אחותו מיהת דהא לדידיה אין אדם חייב כרת ומשלם וכל שכן דאי לא ס"ל כר"מ דקשיא ליה ממזרת ואחותו. ע"כ:

והרא"ה כתב וז"ל אי כר' נחוניא בן הקנה קשיא אחותו אבל ממזרת לא קשיא לר' נחוניא דאפשר דרבי נחוניא לא אמר אלא בכרת ולא בחייבי מלקות וכ"ת והא רבנן דפליגי עליה דרבי נחוניא פליגי בכרת ומודו במלקות וכיון דכן כל שכן לרבי נחוניא דקא פטר בכרת דמודה במלקות הא לאו הכרחא הוא דהיינו לרבנן דחמיר להו עונש דבידי אדם בלחוד וקסברי דכל היכא דענשו בידי אדם לא שנא מיתה ולא שנא מלקות לא עבדינן ביה אלא רשעה אחת ולא חשיב להו עונש בידי שמים אבל לרבי נחוניא בן הקנה חשיב ליה כרת כמיתה ולא איתמר כרת כמיתה אלא אליבא דר' נחוניא דגמר לה מדקאמרינן כרת שלי כמיתה שלכם אי נמי אסון אסון וכיון דכן אף על גב דקאמר רבי נחוניא בן הקנה במיתה דחמורה במלקות לא אמר וכן פרש"י ז"ל. ע"כ:

הילכך למדנו מלשונו של הרא"ה ז"ל דמה שהוקשה לו לרש"י ז"ל היינו דיש הכרע לומר דרבי נחוניא ס"ל כרבנן דאינו לוקה ומשלם דמדרבנן נשמע לר' נחוניא ותירץ רש"י דאין הכרע. ומיהו אכתי לא מכרעא מילתא טובא דע"כ כרבי מאיר ס"ל דשפיר מצינן נמי דלא ס"ל כר"מ להכי לא קשיא ליה ממזרת משום דלא מכרעא אבל אחותו מכרעא שפיר דס"ל דלית ליה קנס וכדכתבינן והיינו דכתב הרב ז"ל קשיא אחותו נהי נמי דמשום מלקות וכו' ודוק. ואכתי לא יצאנו מידי חובת לשון רבינו מאיר עינינו ז"ל שהאריך ומשמע ליה דקשיא ליה טובא חדא דכי היכי דלא מכרעא מילתא כדי לאקשויי ממזרת אי ר' נחוניא בן הקנה הכי נמי לא מכרעא מילתא כדי לאקשויי אחותו דדילמא ע"כ לא פטר רבי נחוניא משום כרת אלא לגבי ממונא אבל לגבי קנסא דילמא ס"ל לר' נחוניא דאף על גב דבכרת משלם משום דחידוש הוא וכדקאמר רבא לר' מאיר במיתת ב"ד דאף על גב דכבר אמרינן לעיל דלא אמר רבא כן אלא לר"מ דילמא אף על גב דלית ליה לרבי נחוניא הכין לגבי מיתת ב"ד מיהו בכרת דילמא אית ליה הכין. ועוד הקשו המפרשים ז"ל אמאי לא מוקמינן מתני' כגון שהוא שוגג באיסור כרת שבה ואית ליה לר' נחוניא חייבי כריתות שוגגין וד"א חייבין:

ועוד קשיא ליה לרב ז"ל דאנן לא מהדרינן אלא בתר תנאי דמתרצא מתני' קצת אליבייהו ולהכי לא אמרינן אי רבנן וכו'. וכדפרישנא לעיל וכיון שכן היכי קאמר אי רבי נחוניא והא מסתמא רבי נחוניא בכלל רבנן דפליגי עליה דרבי מאיר הויא דס"ל אינו לוקה ומשלם דהא אפילו בכרת דמודו אינך רבנן דכרת ומשלם ס"ל איהו דאינו כרת ומשלם כל שכן לגבי מלקות דס"ל דאינו לוקה ומשלם וכמו שהקשה הרא"ה ז"ל וכדכתבינן. מעתה למה ליה למנקט אי ר' נחוניא וכו' כי היכי דשביק רבנן הוה ליה למשבק נמי רבי נחוניא ותירץ כל זה רש"י ז"ל דמדקאמר יום הכפורים כשבת וביום הכפורים אית ביה מלקות וכרת דאין כרת בלא לאו חוץ מפסח ומילה אלמא דמשום כרת דאית ביה הוא דמפטר אבל משום לאו ומלקות דאית ביה לא פטר ומדקתני נמי כשבת ולא קצר וקאמר היה פוטר ביום הכפורים אלמא דטעמיה משום אסון אסון וכיון דהיינו טעמיה ע"כ כי היכי דחייבי מיתות שוגגין וד"א פטור הכי נמי אית ליה בכריתות וכי היכי דלית ליה מת ומשלם אפילו בקנס הכי נמי בכרת. ואין להקשות דדילמא אית ליה לרבי נחוניא חידוש הוא וכו' ואף על גב דמקטיל משלם וכר"מ דהא כתבינן דלא אמר כן רבא אלא לר"מ בדוקא ומשום דאשכחו ליה דקאמר גנב וטבח בשבת חייב בתשלומין ארבעה וחמשה ורבנן פליגי עליה ובכלל רבנן הויא נמי דר' נחוניא ומכל מקום אכתי קשיא דדילמא להכי נקט ר' נחוניא יום הכפורים ללמדך דחייבי כריתות שוגגין פטורין ולית ליה כרת ומשלם אפילו בקנס ומיהו מנין לנו הכרח גמור דאית ליה לוקה ומשלם כר"מ עד דלא קשיא ליה אלא אחותו ולא ממזרת לכך כתב רש"י ז"ל קשיא אחותו. נהי נמי דמשום מלקות לא פטר ליה לפטריה משום כרת. פי' דבאחותו אית בה נמי ממזרת דהא אית בה מלקות וכרת ולהכי לא פירש להדיא ממזרת משום דבאחותו פריך ממה נפשך אי לית ליה לוקה ומשלם הרי קשיא אחותו בין ממלקות דידיה בין מכרת דידיה ואי אית ליה לוקה ומשלם אכתי קשיא מכרת דידה דנהי נמי דמשום מלקות דידה לא פטר ליה ליפטריה משום כרת נמצא דקושית ממזרת לא מכרעא שפיר אבל קושית אחותו מכרעא שפיר וכדכתבינן לעיל וה"ק אי כר' נחוניא ותרצה להכריח מדבריו דאית ליה לוקה ומשלם ולא תקשי לך ממזרת מכל מקום אף על גב שנודה לך זה אכתי לא תרצת מתני' דקשיא אחותו וכדכתיבנא כנ"ל. ודע דהאי דכתבינן לעיל בריש שמעתין דבגליון תוספות פירשו דכי רמינן לעיל ממתניתין דמכות אמתני' דלא קשיא ליה אמתני' דהא רבי קרא חייבי לאוין וכריתות לתשלומין אלא אמתני' דמכות קשיא ליה אמאי לוקה. והילכך קשיא לדידהו מאי פריך הכא בשמעתין אי כר' נחוניא קשיא אחותו דהא אף על גב דהיה עושה יום הכפורים כשבת שניא ההיא דאחותו דרבייה קרא ולשיטת

התוספות לעיל ניחא דפירשו דאמתני' פריך ולא אמתני' דמכות וכדפרישנא לעיל. ואי הוה אמרי' דרבי נחוניא אית ליה דאינו לוקה ומשלם וכרבנן ניחא דפריך שפיר קשיא אחותו על דרך שפירש ר"י ז"ל לעיל בדיבור המתחיל אלמא קסבר עולא וכמו שכתב הגליון תוספות ז"ל עצמו שם בגמר לשונו. שוב מצאתי בקונטרס שכתבו וז"ל כתוב בגליון תוספות אי ר' נחוניא קשיא אחותו דחד ריבויא מוקי לה לחייבי לאוין פי' וגם לחייבי עלה דהשתא קיימינן אליבא דרבי נחוניא דס"ל כר' מאיר דלוקה ומשלם דאילו לרבנן דאמרי לוקה ואינו משלם היה צריך חד ריבויא לחודיה לחייבי לאוין לאשמועינן דמשלם ולא אמרינן לוקה ואינו משלם. עוד כתוב בגליון תוספות וחד ליבמה לשוק דמסתברא טפי וחייבי כריתות לא תוכל ללמוד מלאוין ומיבמה לשוק מביניהו כדפריש לעיל דלא מצית למימר תוכיח דהא לא תפסי בה קדושין וגם לא תוכל לומר חד לנדה וחד ליבמה לשוק דשקולים הם והשני לחייבי כריתות דלא שייך לומר שקולים הם כדפי' לעיל על הגליון שבא לקיים דברי רש"י ז"ל דכיון דהגי' בה לקיים הג"ש דאסון אסון א"כ נקיים הג"ש לגמרי ויהיו כל חייבי כריתות פטורין ואז נצטרך השני ריבוים חד לעשה וחד ליבמה לשוק וגם לא תוכל ללמוד חייבי כריתות ויבמה לשוק מחד ריבוי דכיון דרבי נחוניא יליף ג"ש דאסון אסון צריך חד ריבויא בפני עצמו לכריתות הילכך מוקי חד ליבמה לשוק דמסתבר טפי. עוד כתוב בגליון תוספות או כפירוש רשב"א לעיל בדיבור הכל מודים בבא על הנדה נוקי חד קרא לחייבי כריתות. וקשה מי הביאנו עד חייבי כריתות נוקי חד לחייבי לאוין וחד ליבמה לשוק. ויש לומר שדעת הגי' שאם סובר ר' נחוניא כר' יצחק דחייבי כריתות אין בהם מלקות אם כן שוים הם חייבי כריתות בלא מלקות ויבמה לשוק יש בה מלקות ואין בה כרת אי נמי נוקי חד קרא לחייבי כריתות אי נמי חייבי מיתות הכל נמי כמו שפירש רשב"א. עכ"ל הקונטרס ולא זכיתי למצוא אלו הגליונות ולכן לא ידעתי מה להשיב על הקונטרס והם לפני כדברי הספר החתום ומכל מקום משמע דהגליונות אזלי לשיטתייהו לתרץ מאי דאקשינן וזכיתי להבין דבריהם. ודע דכתבינן לעיל בדיבור הכל מודים דמהר"ם מצא תוספתא בפרק אלו נערות ר' נחוניא אומר הבא על אחותו ועל אחות אביו וכו' אין לה קנס וכן היה עושה יוה"כ כשבת. ע"כ. ולפי זה פריך שפיר הכא קשיא אחותו אפילו לשיטת הגליונות. ולמאי דאקשינן לעיל בשם המפרשים ז"ל דלוקמה מתני' בשוגג וכר' נחוניא וכו' כתב הרמב"ן ז"ל וז"ל אי כר' נחוניא בן הקנה קשיא אחותו איכא למידק ולוקמה כגון שהוא שוגג באיסור כרת שבה דכיון דליכא כרת חייב וכ"ת לר' נחוניא חייבי כריתות שוגגין וד"א פטור הא ליתא דתניא בפרק כל שעה האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש במזיד פטור

מן התשלומין ומדמי עצים ואוקימנא כרבי יוסי הגלילי דאמר חמץ מותר בהנאה וכר' נחוניא בן הקנה אלמא בשוגג חייבי ממון כחייבי כריתות ואיכא למימר דכיון דקתני מתני' אף על פי שיש בהם כרת אין בהם מיתת ב"ד משמע דלאפוקי מדר' נחוניא בן הקנה אזלא ואף על פי שבכרת קאמר דמשלם ע"כ. ועוד האריך בספר המלחמות:

וז"ל הרא"ה ז"ל ואיכא דקשיא ליה ולוקמה כרבי נחוניא וכגון שבא עליה בשוגג דר' נחוניא לא אמר אלא היכא דאיתיה לכרת וליתא דהא ודאי אליבא דר"ל דקסבר חייבי מלקות שוגגין פטור לא סגיא דלא קאמר אליבא דרבי נחוניא נמי דחייבי כריתות שוגגין פטור דהא טעמיה דר"ל מדאיתקוש חייבי מלקיות לחייבי מיתות הילכך אליבא דרבי נחוניא נמי הא איתקוש חייבי כריתות לחייבי מיתות וכיון דכן היינו נמי דקאמר בשלמא אי סבר לה כרבי יוחנן מתרץ לה כר' יוחנן כלומר דמוקים לה בין כרבנן דאלו הן הלוקין הבא על אחותו בין כרבי יצחק או כרבי נחוניא אלא אי סבר לה כר"ל כמאן מתרץ ליה דלר"ל ליכא לאוקמה כחד הילכך קושיא מעיקרא ליתא אבל הרב אדוני זקני רבינו זרחיה הלוי ז"ל בעל המאור פי' דאליבא דרבי נחוניא בין לרבי יוחנן בין לר"ל חייבי כריתות שוגגין פטור ואף על גב דפליג ר' יוחנן בחייבי מלקות שוגגין אף על גב דאיתקוש לחייבי מיתה שאני מלקות דמילתא אחריתי היא וקסבר ר' יוחנן דאף על גב דאיתקיש לחייבי מיתה לא פטרינן ממון אלא חייבי מיתה דאינהו גופייהו איתקוש למכה בהמה והיקישא דמלקות ומיתה אתיא למלתא אחריתי כדדרשינן לה התם במסכת מכות אבל כרת אליבא דרבי נחוניא כיון דאתרבי לאו מילתא אחריתי היא אלא היא היא והיא כרת והיא מיתת ב"ד ולא שני ליה בין מיתה של ב"ד של מטה למיתה של ב"ד של מעלה דדא ודא אחת היא וכיון דכן כיון דאיתקוש חייבי מיתות ב"ד למכה בהמה הוה ליה נמי כמאן דאיתקוש חייבי כריתות גופייהו כדאמרן דדא ודא אחת היא. ויש מקשים לדבריו מההיא דאמרינן בפסחים האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש במזיד פטור מן התשלומין ומדמי עצים ואתינן למפשט מינה דבעלמא תשלומי תרומה לפי מדה משלם דאי ס"ד לפי דמים א"כ הכא בשוגג היכי משלם חמץ בפסח בר דמים הוא ומוקמינן לה כרבי יוסי הגלילי דאמר חמץ בפסח מותר בהנאה ומקשינן אי רבי יוסי הגלילי אימא סיפא במזיד פטור מן התשלומין וכו' ואי רבי יוסי הגלילי אמאי פטור ואמרינן סבר לה כרבי נחוניא ואפ"ה קאמר בשוגג משלם קרן וחומש אלמא חייבי מיתות שוגגין לרבי נחוניא חייב ומכל מקום אפילו לפי דבריהם ההיא לא אפשר דאתיא לכ"ע אלא כרבי יוחנן דהכא דאילו לר"ל כיון דקסבר חייבי מלקות שוגגין פטורין מדאיתקוש אליבא דרבי נחוניא נמי לפום טעמיה לא סגיא ולא קסבר דחייבי כריתות שוגגין חייבין

מיהו ליתא להאי קושיא דהא כבר פרקה רבינו ז"ל התם דשאני ההיא שהרי בפירוש ריבתה תורה הקדש לתשלומין דאי לא תימא הכי א"כ לרבי נחוניא לא משכחת לה נהנה מן ההקדש דמשלם חומש ואשם דהא איכא מיתה אלא דרחמנא רבייה וכיון דאתרבי לענין הקדש אף על גב דאיכא חיוב כרת בלאו טעמא דהקדש כיון דאתרבי אתרבי. וכ"ת הניחא לאביי דגמר אסון אסון וקסבר דרבי נחוניא אפילו במיתה בידי שמים קאמר וכיון דכן ודאי לא סגיא בדלא קאמרינן דרחמנא הוא דרבייה אבל לרבא דקסבר דוקא כרת אבל מיתה לא דלא אמר רחמנא אלא כרת שלי כמיתה שלכם א"כ אי משום הקדש ליכא ריבוייא דהא בעלמא אוכל תרומה מדינא הוא חייב דבמיתה בידי שמים אית לן אדם מת ומשלם וכיון דכן בהא דאיכא כרת דחמץ אפילו בשוגג ליפטר דהא אמרת דלר' נחוניא אין אדם מת ומשלם אפילו בשוגג אי משום הא לא אריא דהתם אביי נמי הוא דקאמר לה דלפי דמים משלם ולפום ההוא טעמא נמי הוא דבעינן לאוקמה כרבי נחוניא ותו דבלאו הכי נמי לא איכפת לן אפילו אתיא ההיא דהתם כאביי דליכא למרמא מינה אמאי לא אמרינן התם ולרבא מאי איכא למימר דהא אוקמינן לה התם כתנאי תדע דהכי איתא מדנקט התם תרומת חמץ דאילו לרבי נחוניא חייבי כריתות שוגגין חייבין אמאי נקט לה בתרומה ליתני בחמץ בפסח אף על גב דלאו תרומה דהא אוקימנא כרבי יוסי הגלילי דקסבר חמץ בפסח מותר בהנאה הלכך בשוגג משלם קרן וחומש דהא קי"ל דחייבי כריתות שוגגין חייבין במזיד פטור דאין אדם חייב כרת ומשלם כרבי נחוניא אלא ודאי כדפרי' דאי בחמץ בעלמא בין בשוגג בין במזיד פטור דחייבי כריתות כחייבי מיתות ב"ד דקי"ל לכ"ע דבין שוגג בין מזיד פטור אליבא דרבי נחוניא והיינו דתנן לה בתרומה דהשתא בשוגג דינא הוא דלחייבי לפי שנתרבתה לתשלומין אבל במזיד מדין תשלומי תרומה לא מחויב שלא ריבתה תורה תשלומי תרומה אלא בשוגג ואי משום דחמץ בפסח בר דמים הוא כיון דאיכא כרת אין אדם חייב כרת ומשלם וזה נכון וברור. ואיכא נמי דאמר דודאי מתני' לא מתוקמא בשוגג בכרת ממאי דקתני אע"פ שאין בה כרת ולא קתני שיש בהן כרת אלמא דאפילו איתיה לכרת איירינן. עכ"ל הרא"ה ז"ל וכהאי תירוצא בתרא תירץ נמי הריטב"א ז"ל דלישנא דמתניתין דקתני ואע"פ שאין בה כרת משמע אע"פ שנכרת כלומר שהזיד בכרת שבהן משלם ולאפוקי מדרבי נחוניא ע"כ. והרא"ש ז"ל תירץ וז"ל ויש לומר וכיון דקתני מתני' אף על פי שיש בהן כרת אין בהן מיתת ב"ד משמע דלאפוקי מדרבי נחוניא קאתי אע"פ שבכרת קאמר דמשלמי ואין לומר כולה ר' נחוניא ובשוגג בכרת חייבי כריתות שוגגין חייבין חייבי מיתות שוגגין

פטורין דא"כ נפלוג בחייבי כריתות גופה בין שגג בין לא שגג ע"כ. והכי משמע מלשון הרמב"ן ז"ל ולא כמו שתירץ הרא"ה ז"ל בלישנא בתרא:

וז"ל הריטב"א ז"ל הא דאמרינן דקשיא אחותו אתיא שפיר לההיא לישנא דכתיבנא לעיל דלרבי נחוניא אפילו חייבי כריתות שוגגין וד"א פטור דאילו לאידך פירושא מאי קשיא ליה לוקמה למתני' בשלא אתרו בו כדאוקמי רבי יוחנן ובשוגג מודה רבי נחוניא דהוא חייב ממון ויש לפרש דהיינו מאי דאמרינן בסמוך הניחא אי סבירא ליה כרבי יוחנן מתרץ לה כרבי יוחנן וכו'. דההיא אהא נמי קאי דאי מוקים לה כרבי יוחנן אתיא שפיר בין לרבי נחוניא בין לרבי יצחק אלא אי סבירא ליה כר"ל היכי מתרץ לה ופרקינן דע"כ כרבי יוחנן ס"ל. עד כאן:

וז"ל שיטה ישנה אי כרבי נחוניא קשיא אחותו דאפי' בדלא אתרו ביה אינו משלם דכרת אינו צריך התראה ועוד דלר' נחוניא כרת כמיתה וחייבי מיתות שוגגין פטור מתשלומין. ע"כ:

אי כר' יצחק קשיא ממזרת הא כתיבנא לעיל דקשיא להו לרב (וא"ת) ודילמא רבי יצח' ס"ל כרבי מאיר דלוקה ומשלם ולא תקשי ממזרת ורש"י ז"ל תירץ זה שכתב ז"ל וז"ל ואי כרבי יצחק. תוקמה דאמר במס' מכות אין חייבי כריתות בכלל מלקות ארבעים ולית ליה האי דאלו הן הלוקין הבא על אחותו ומ"ה חייב לשלומי. קשיא ממזרת. דהכל מודים שהיא למלקות וקתני דאית ליה קנס. ע"כ. פי' לפי' כי מוקמת לה כרבי יצחק ע"כ בעית למימר דאית ליה דאינו לוקה ומשלם דהא קאמר מ"ה משלם קנס באחותו משום דלית ליה דאלו הן הלוקין הא אילו הוה לקי עלה הוה מודי דלא ישלם קנס מעתה קשיא ממזרת דהכל מודים שהוא במלקות וקתני דאית לה קנס ואין להקשות דדילמא באחותו דוקא הוא דהוה אמינא דאילו הוה לקי עלה הוי מפטר משום דאית בה תרתי מלקות וכרת אבל ממזרת דאין בה אלא מלקות לחוד לעולם איכא למימר שפיר דמשלם אף ע"ג דלקי. דאין לחלק בכך דהא לא אקשינן לר"מ מאחותו אלא מבתו אלמא כיון דאית ליה לוקה ומשלם ה"ה דס"ל הכין באחותו אף על גב דאיכא כרת בהדה ולהכי לא אקשינן עליה מאחותו ודוקא לר' נחוניא אקשינן אחותו דאית ליה משום דמכרת שבו בלחוד מפטר אבל מאן דלית ליה הכין אלא דצד כרת בלחוד לא פטר וצד מלקות בלחוד נמי לא פטר ה"ה נמי כי איתנהו תרווייהו בהדי הדדי לא פטרי כנ"ל. וזה ברור ולא ידעתי במה נתחבטו הראשונים ז"ל. ועוד הקשו המפרשים ז"ל דלוקמה בממזר שבא על הממזרת דהכי אוקמה בירושלמי ותירץ הרמב"ן ז"ל דשתי תשובות בדבר חדא דאלו נערות פסולות קתני ואי בממזר שבא על הממזרת פשיטא דהא ישראלית שלמה היא

וכשרה לו וקרינא ביה ולו תהיה לאשה ועוד דקתני כותית ודומיא דרישא קתני ואי כותי הבא על הכותית למה ליה למתנא דינייהו דכותיים דאית להו דינא גבי הדדי ואף על גב דאוקמוה בירושלמי הכי לא אתיא כס' דגמ' דילן. ע"כ:

והרשב"א ז"ל תירץ כתירוצא קמא וכבר הארכנו בזה לעיל בסלע המחלוקת אשר להרמ"ה ז"ל וחכמי לוניל ז"ל. כתוב בשיטה ישנה אי כרבי יצחק קשיא ממזרת ולרבי יוחנן נימא לרבי יצחק ממזרת היכא דלא אתרו ביה משלם ואחותו אפילו בדאתרו ביה כיון דליכא מלקות. ע"כ:

וכתב בקונטרס כתוב בגליון אי כרי"צ קשיא ממזרת דלדידיה מוקמי' חד לחייבי עשה וחד לחייבי כריתות קשה נימא חד לחייבי עשה וחד לחייבי לאוין וגם יבמה לשוק בכלל דצריך לרבות חייבי לאוין בפני עצמן דרבי יצחק סבירא ליה כרבנן דלוקה ואינו משלם א"כ חייבי כריתות מבחוץ והיה לו לספר לומר אי רבי יצחק קשיא אחותו וכ"ת שהגליון פי' לפי' הספר שמקשה קשיא ממזרת א"כ קשה על הספר ויאמר קשיא אחותו כדפי' ויש לומר דלרבי יצחק מסתבר טפי לאוקמי ריבויא לחייבי כריתות שאין בהן מלקות יותר מלחייבי לאוין דאף ע"ג דתפסי בהו קדושין מכל מקום יש בהם מלקות מה שאין כן חייבי כריתות. ע"כ:

עוד כתוב בקונטריסין וז"ל עוד כתוב בגליון תוספות אלא אי סבר כר"ל דחייבי מלקיות פטורין א"כ איצטריך תרי ריבויי חד לחייבי עשה וחד לחייבי לאוין פי' וישארו בחוץ חייבי כריתות. וקשה נימא דאיצטריך חד לחייבי לאוין אליבא דר"ע דאין קדושין תופסין בחייבי לאוין ואתו חייבי לאוין וחייבי כריתות מחד ריבויא וחד לחייבי עשה ויהיה מיושב רבה אפי' אי סבר כר"ל ויש לומר דלפי' ר"ת דלעיל דפי' דחייבי כריתות חמירי יותר מלאוין גרידי א"כ לא ילפינן תרווייהו מחד ריבויא וקשה על תירוץ זה בשלמא לעיל דקאי על הצד השוה שפי' דעל מה הצד פרכינן כל דהו אבל לענין למילף מריבויא ילפינן כולהו בין חמורים בין קלים. אעפ"י שקשה על התירוץ זה קושיא זו אעפ"כ מורי הרב סומך על תירוץ זה כי רבו תירץ תירוץ אחר ולא נתיישב אצלו כלל. ע"כ:

ולפי שלא נמצאו בידי הגליונות עצמן לא הבנתי דברי הקונטריסין כדי לפרשם או להשיב עליהם ואל תשכח מה שכתוב בגליון תוס' בריש שמעתין דרומיין אינו עלה דמתני' דהא רבי קרא חייבי לאוין וחייבי כריתות אלא אמתני' דמכות קא רמי וכדכתבינן בסמוך ובזה ודאי איכא לאקשויי טובא בשמעתין וכדכתבינן לעיל והכא נמי איכא לאקשויי מאי קשיא ליה ממזרת דילמא שניא היא דרביי' קרא ואפילו לר' יצחק ובזה תבין קצת מה שכתבו בקונטריסין לפי קוצר דעתי. הקשו בתוספות אמאי לא קאמר נמי

אי כרבנן ותירצו דלא הוצרך לומר כן דלדידהו קשיא ממזרת ואחותו והא כתיבנא לעיל דלפי מה שפי' רש"י ז"ל גבי הא דקאמר מתני' כמאן מוקים לה אין כאן קושיא מעיקרא כלל דאנן קא מהדרנא בתר תנאי דמתרצי בהו קצת רומיין דאתינן עלה ואי לרבנן לא מתרצה כלל וכדכתיבנא לעיל אבל מלשון התוס' משמע דכי קאמר מתני' כמאן מוקים לה קא מהד' לאשכוחי איזה תנא דתיתי מתני' כוותיה ולאו עלה דרומיין קאי וכדפרישית לשיטת רש"י ז"ל לעיל ולהכי קשיא להו אמאי לא קאמר נמי כרבנן והקשו עוד בתוספות אמאי לא קאמר נמי אי כר' עקיבא דלדידיה סבר עדים זוממים קנסא יליף שפיר ממונא ש"ר ולוקה ומשלם אית ליה מת ומשלם לית ליה דאע"ג דמצינן לדחויי דאית ליה לוקה ואינו משלם מכל מקום הוה ליה למנקט אי כר"ע ולדחויי כדדחי אינך וי"ל דבשלמא אינך הרי מבוררת סברתם דלר"מ ניחא כולה מתני' דהא בהדיא קאמר לוקה ומשלם אלא דקשיא בתו ורבי נחוניא נמי בהדיא סבירא ליה כר"מ וכדבירנא לעיל אלא דקשיא אחותו ורבי יצחק בהדיא קאמר דאין מלקות בחייבי כריתות אלא דקשיא ממזרת אבל לר"ע לא מצינו לו שדבר בענין תשלומין ומלקות כלל ואנן שפיר מצינן למימר דסבר כרבנן דלוקה ואינו משלם ולשיטת רש"י ז"ל ניחא טפי דמעיקרא כי רמי תלמודא וקאמר וקי"ל דאינו לוקה ומשלם אתא לחדותי לן דר"ע נמי אע"ג דאית ליה עדים זוממים קנסא לענין לוקה ומשלם הכי נמי ס"ל כרבנן דאינו לוקה ומשלם וכמו שפי' התוספות לעיל בדיבור המתחיל דאין לוקה ומשלם והלכך כיון דאנן מהדרינן בתר תנאי דמתרצין בהן מאי דקאמר לעיל וקי"ל וכו' וכדפרשי' לעיל לשיטת רש"י ז"ל להכי לא נקט לר"ע כלל כנ"ל:

ודע דסברא דנקט רב פפא כהני תנאי הוא דכתנא בתרא מיתרצא מאי דקשיא ליה בתנא דלקמיה דלר"מ קשיא בתו ולר' נחוניא ניחא בתו וקשיא אחותו ולר' יצחק ניחא אחותו וקשיא ממזרת וכיון שכן כי קשיא להו לתוספות דאמאי לא קאמר אי כרבנן היינו דנתחיל בהו אי כרבנן קשיא ממזרת ואחותו אי כר"מ ניחא ממזרת ואחותו וקשיא בתו אי כר' נחוניא אע"ג דניחא ממזרת ובתו קשיא אחותו אי כרבי יצחק אע"ג דניחא אחותו ובתו קשיא ממזרת ותירצו בתוספות דלא הוצרך למנקטינהו אלא דלא נקט אלא תנא דניחא מאי דקשיא ליה לאידך והני קשיא להם ממזרת ואחותו וכבר דחה לדרבי נחוניא ולדרבי יצחק בחדא מנייהו כ"ש לרבנן דקשיא להו תרווייהו כנ"ל:

הניחא אי סבר לה כרבי יוחנן וא"ת היכי מצי סבר כרבי יוחנן והא רבי יוחנן מוקי מתני' בדלא אתרו ביה הא אתרו ביה פטור אע"ג דהויא קנסא הא קמן דאפילו במלקות לא סבירא ליה האי טעמא דחידוש ומוקי נמי ההיא דגנב וטבח בשבת בטובח ע"י אחר

וכדקאמרי כל חבורתא משמיה דרבי יוחנן ורבה עלה קאי ואמר בטובח ע"י עצמו ולמאי דפי' רש"י ז"ל דרבה גופיה ס"ל כר"מ דגבי קנסא אע"ג דמקטיל משלם קשיא טפי דכיון שכן כל שכן דסבירא ליה דלגבי מלקות ילקה וישלם קנסא ואע"ג דאתו ביה מעתה היכי מצי סבר כרבי יוחנן לאוקמה מתניתין דמיירי לענין קנסא כדאוקים לה רבי יוחנן וי"ל דלכך כתב רש"י ז"ל הניחא אי סבר. רבא כרבי יוחנן כשלא אתרו בו דמשלם דחייבי מלקיות שוגגין וד"א חייבים. איהו נמי. מוקים למתני' בשלא התרו בו כר' יוחנן. פי' לפי' איברא דאי אפשר שיסבור רבי מאיר כרבי יוחנן דהא אית ליה לוקה ומשלם מ"מ רבה דס"ל כותיה בקנסא ואע"ג דמקטיל משלם לגבי ממונא מצי סבר כרבי יוחנן דכשלא התרו בו דמשלם דחייבי מלקיות שוגגים וד"א חייב דאף על גב דלגבי קנסא לא שני ליה בין שוגג למזיד דלעולם חייב מכל מקום לגבי ממונא ס"ל דחייבי מלקיות שוגגין וד"א חייב וכרבי יוחנן וכיון דאית ליה האי חילוקא לגבי ממונא מצי לאוקמה מתני' בהכין אע"ג דלא הוי כסברתיה וכהלכתיה דאיהו ס"ל כר' מאיר לענין קנסא דאע"ג דמקטיל משלם וכדפי' רש"י ז"ל לעיל ומוקי מתני' דמיירי לענין קנסא בשלא התרו בו והיינו דוחקיה דהניחא ועוד דחיקא טובא דבשלמא רבי יוחנן דמוקי מתני' כר"מ ואפי' כרבנן ובדלא התרו ביה אינו דוחק דמוקי מתני' דסתם בדלא התרו ביה אבל רבא דלא מצי לאוקמי מתני' כר"מ כלל דהא קשיא בתו אלא כרבנן בדוקא ובדלא התרו ביה הא ודאי דחיקא טובא דמתני' כייל וסתים ואיהו מוקי לה בדוקא בדלא התרו ביה דכיון דע"כ לא אתיא מתניתין אלא כרבנן אמאי סתים כולי האי דבשלמא לרבי יוחנן כיון דמתני' אתיא נמי כר"מ להכי סתים אבל לרבא קשיא והיינו נמי דוחקיה דהניחא ועוד דחיקא טובא דלגבי קנסא יסבור דאע"ג דמקטיל משלם ולגבי ממונא יפטור אפילו בשוגג של מלקות וזה דוחק דשני ביניהו כולי האי משום דמשפט הקנס הויא חידוש:

אלא כי סבר לה כר"ל פי' בממון ומלקות בדוקא דלגבי קנסא לא מצי סבר כותיה דהא ר"ל מוקי לה בטובח על ידי אחר ואין לחדש סברא אחרת בדברי רבה לומר דלר' מאיר לגבי קנסא אע"ג דמקטיל נמי משלם ורבנן פליגי עליה בענין מיתה ומודו במלקות דכיון דהויא קנסא אע"ג דלקי משלם ופליגי עליה דרבי מאיר לגבי ממונא דבשוגג נמי מיפטר והלכך אף ע"ג דס"ל לרבא כר"ל בממון ומלקות דאפי' לא התרו בו פטור מ"מ ס"ל דאפילו לרבנן לגבי קנסא אע"ג דלקי משלם ותיתוקם מתני' שפיר כותיה דרבנן ומעתה תקשי לה דמאי קאמר אלא כי סבר לה כר"ל היכי מתרץ לה הא מצי לתרוצי שפיר וכדכתיבנא. הא ודאי ליכא לאקשויי כלל חדא דכיון דרבה אתי עליה דאינך אוקמתי דעולא ור' יוחנן ור"ל ומוקי הברייתא בטובח על ידי עצמו משמע דאינו מחדש אוקמתא

אחרת במתני' אלא כחד מהני אוקמתי המוזכרין לעיל מיניה והלכך קשיא ליה היכי מתרץ לה לא כרבי יוחנן ולא כעולא ולא כר"ל והיינו דלא קאמר אלא אי סבר כר"ל קשיא משום דלא קשיא דהא אפשר דס"ל לרבא סברא אחרינא בדרבנן ומוקי מתניתין בהכי וכדכתיבנא ועוד דדוחק לומר כן דממה נפשך אי ס"ל דמשפטי הקנס חידוש הוא הלכך במיתה נמי הוה לן למימר הכי דאע"ג דמקטיל משלם ואי לא סבירא ליה האי טעמא דחידוש אפילו במלקות נמי לית לן לאפלוגי בינייהו כלל ואפי' לא התרו בו נמי פטור ואפילו בקנס כנ"ל.וכן פרש"י ז"ל דוק ותשכח ואכתי איכא לאקשויי דדילמא סבירא ליה כעולא ותירץ רש"י ז"ל דאי פליג אדרבי יוחנן כל שכן דפליג אדעולא וכבר כתבתי לעיל דאזיל הרב ז"ל לשיטתיה דפירש לעיל דעולא בכל מקום דאיכא ממון ומלקות קאמר דממונא משלם מלקא לא לקי והתוספות לא פירשו כן וכדכתיבנא לעיל ושוב מצאתי להרא"ה ז"ל שכתב וז"ל הא דאמרינן ע"כ כרבי יוחנן ס"ל קשיא ליה לרבינו נר"ו ולימא אפילו כר"ל ואע"ג דאית ליה כר"ל דחייבי מלקיות שוגגין וד"א פטור הני מילי דהכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה ובהדי דמחייה קרע שיראין דיליה דחייב מלקות וממון תרווייהו לאו מחד מילתא קא אתו אבל בהא דחיוב מלקות וממון מחד מלתא הא סבר לה כעולא דאמר כל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מלקא לא לקי דומיא דהא אמר ר"ל נמי לעיל בחובל בחבירו הכאה שיש בה שוה פרוטה דממונא משלם מלקא לא לקי וניחא ליה דלא אמרינן השתא כמאן מתרץ לה אלא מדרבי יוחנן ור"ל ולא ניחא לן לאוקמה כעולא א"נ אפשר דקא משמע ליה דעולא ור"ל ודאי פליגי וחדא מפקא מאידך דעולא קסבר בכל דוכתא כל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מלקא לא לקי אפילו הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה ובהדי דמחייה קרע שיראין דיליה ואפילו בחייבי מלקיות מזידין ור"ל סבר בכל דוכתא פטור דחייבי מיתות וחייבי מלקיות שוין לגמרי וכל היכא דאיכא מלקות פטור מממון ואפילו בשוגג לבר מחובל בחברו דוקא דריבתה בו תורה אבל בעלמא אפילו כגון חובל בחברו כלומר דמחייב מלקות וממון משום חדא מילתא כל היכא דאיכא מלקות פטור ע"כ. וזכיתי לדעתו בס"ד:

אמר ליה רב מתנא לאביי לר"ל דאמר בפי' ריבתה תורה חייבי מלקיות וכו'. הא כתיבנא לעיל דחכמי לוניל פירשו דכי בעי מאן האי תנא דפליג עליה דר' נחוניא וכו' דעלה דמתני' קאי וכאילו קאמר מאן תנא דמתני' דהא מתני' הוא ניהו פליג עליה דרבי נחוניא וקשיא עלייהו טובא חדא דמאי שני מלישניה דלעיל דקאמר מאן תנא דפליג ולא קאמר מתני' כמאן מוקים לה כדלעיל. ועוד דהא ר"ל גופיה הוא אוקמה מתניתין לעיל כרבי מאיר והלכך מאי פריך ועוד דהיכי מצי לאוקמה כר' יצחק והא קשיא ממזרת וכדאקשינן

לעיל ואפי' הוה אתיא שפיר כותיה דרבי יצחק למה לדחוק ולמימר דמתניתין פליגא אמתניתין דמכות כיון דמצינן לאוקמה כרבי מאיר ולא פליגי מתניתין אהדדי וכדאוקי לה ר"ל גופיה לעיל. והרמ"ה ז"ל פירש דלאו אמתניתין דאלו נערות קאי אלא אמימריה דרבי נחוניא גופיה דאיירינן ביה בפירקין קאי דקתני ר' נחוניא היה עושה את יום הכפורים וכו' דאלמא משמע דאיכא תנא דפליג עליה ואמר רב חסדא הכל מודים בבא על הנדה וכו' ולאפוקי מדרבי נחוניא ואמר רב חסדא מודה רבי נחוניא בגונב חלבו של חבירו וכו' למאן מודה לאו לאידך תנא דפליג עליה וקשיא ליה מאן תנא דפליג עליה וקא מחייב דנהי נמי דליכא למפטרינהו מדינא דאין מת ומשלם דאי לא סבירא ליה דכרת שלי כמיתה שלכם אלא למפטרינהו מדינא דאין לוקה ומשלם דהא חייבי כריתות בני מלקות נינהו ואין לוקה ומשלם ולשיטתו ודאי ניחא כל מאי דאקשינן וכמו שכתב ז"ל איהו גופיה וכדכתיבנא לעיל והתו' ז"ל נמי אזלי בשיטת הרמ"ה ז"ל ומיהו אכתי קשיא להו דמאי בעי הא אשכחן לר"ל בהדיא דפליג רבי מאיר ארבי נחוניא דהא מוקים מתני' כרבי מאיר ומתני' הא קתני בהדיא דיש קנס בחייבי כריתות ותירצו בתוס' דידע שפיר דרבי מאיר פליג עליה ומיהו קשיא ליה דרבנן לא מצינן למימר דפליגי עליה ואי ר' נחוניא לא אתא אלא לאפלוגי אדרבי מאיר הוה ליה לאורויי בדינא דמלקות ולמימר דאינו לוקה ומשלם ובהכי מפטרי נמי כולהו חייבי כריתות דאין כרת בלא לאו דכיון דבר פלוגתיה היינו רבי מאיר משמע דכי היכי דפליג עליה בכרת פליג נמי במלקות דאין לומר דפליג עליה בכרת ולא במלקות דהא עיקר מאי דשמעינן ליה לרבי מאיר היינו דלוקה ומשלם וכגון דפליג בהדיא אית לן למימר דלגבי מלקות פליגי וסבירא ליה דאינו לוקה ומשלם כיון דהוא ניהו בר פלוגתיה לחודיה ומעתה קשיא דהוה ליה לאפלוגי עליה לגבי מלקות וממילא נפטרו כל חייבי כריתות דאין כרת בלא מלקות ולמה ליה למימר היה עושה את יום הכפורים וכו' ואי לא אתא לאפלוגי אלא אדרבי יצחק לא הוה ליה למימר נמי אלא דיש מלקות דחייבי כריתות ולהכי נפטר בתשלומין דהא אית ליה אינו לוקה ומשלם ומסתמא לא פליג רבי נחוניא אבר פלוגתיה אלא במאי דאיירי ביה בהדיא הלכך אית לן למימר דאיהו נמי סבירא ליה כר' יצחק בר פלוגתיה דאינו לוקה ומשלם ומיהו אי אתא לאפלוגי עלייהו דרבנן ניחא דנקט הכין דהא פליג עלייהו דרבנן בתרתי חדא דלדידהו אינו לוקה ומשלם ואית להו דכרת ומשלם ולדידיה איפכא דמשום כרת נפטר ולא משום מלקות ולהכי נקט יום הכפורים כשבת דוקא יום הכפורים ולא שאר מלקיות ומשני או כרבי מאיר או כרבי יצחק פי' משום הכי נקט בהאי לישנא משום דאתא לאפלוגי עלה דרבי מאיר ועלה דר' יצחק פי' איברא דאם אנו אומרים דבר

פלוגתיה דרבי נחוניא הוא ניהו רבי מאיר בלחודיה או רבי יצחק לחודיה דעל כרחך יש לנו לומר דפליג בהדיא במאי דאיירי ביה בר פלוגתיה להדיא דהיינו אי בר פלוגתא ר' מאיר צריך להעמיד פלוגתייהו לענין מלקות דאיירי ביה ר' מאיר להדיא ולא בכרת בדוקא דלא איירי ביה רבי מאיר בהדיא וכן אי רבי יצחק צריך להעמיד פלוגתייהו לענין מלקות אם איתא חייבי כריתות אי לא ומיהו לענין לוקה ומשלם דלא איירי ביה רבי יצחק אית לן למימר דלא פליגי ומעתה קשיא הא דכתבינן ומיהו אם נפרש דפליג אתרוייהו איכא למימר דסבר כותיה בחדא ופליג עליה בחדא אכל חד וחד דהא רבי מאיר פליג במאי דאית ליה כרת ומשלם אבל בלוקה ומשלם מודה ואדרבי יצחק פליג במאי דאית ליה דאין מלקות בחייבי כריתות אבל במאי דאית ליה דאינו לוקה ומשלם מודה ומשום הכי נקט יום הכפורים כשבת. ואם תשאל ולמה לן למימר דפליג אתרוייהו דלמא לא פליג אלא אדרבי יצחק דלרבי יצחק אין מלקות בחייבי כריתות ומשום כריתות לחודייהו לא מיפטר ולר' נחוניא משום כריתות לחודייהו מפטר. תשובתך דאם כן הדרא קושין לדוכתיה דהכי נמי רבי יצחק לא איירי לפטור תשלומין כלל והיכי נימא דבר פלוגתיה היינו רבי יצחק ופליג עליה במאי דלא איירי ומודי במאי דאיירי ביה. עוד יש לפרש דמאן דפריך היינו דקשיתיה דהיכי נימא דפליגי במאי דלא איירי ביה בר פלוגתיה ומודה במאי דאיירי בר פלוגתיה להדיא ומשני דשפיר מצינן למימר הכין דשמעיה רבי נחוניא לרבי מאיר דקאמר להדיא דכרת ומשלם ופליג עליה אי נמי שמעיה לרבי יצחק דקאמר להדיא דכרת לחודיה לא מפטר ופליג עליה דאפילו כרת לחודיה מפטר ואתי שפיר לישנא דקאמר או ר"מ או רבי יצחק דמשמע דכל חד וחד הוי באפי נפשיה ומיהו קשיא דלא משני דוחקיה דמאן דפריך כלל ולמאי דפרישנא לעיל ניחא וכדי לתרץ קושיא זו הארכתי לבאר כל זה דקשיא לי על לשון התוס' דאם כן מאי משני הרי סוף סוף קא משני דהיינו רבי מאיר ועוד למה ליה לשנויי או כרבי יצחק במאי דמשני או ר' מאיר סגי ובמאי דכתיבנא ניחא כנ"ל. או יש לפרש דהכי מתרצי התוס' דידע שפיר דר"מ פליג עליה אלא דקשיא ליה דרבנן לא מצינן למימר דפליגי עליה ומדקתני רבי נחוניא היה עושה את יום הכפורים וכו' משמע דהוא לבדו פוטר ביום הכפורים והא רבנן פטרי נמי ואי משום דרבנן פטרי בלא השואת יום הכפורים לשבת ואיהו לבדו לא פטר אלא משום דהיה עושה יום הכפורים כשבת אכתי קשיא מאי נפקא מינה כיון דמכל מקום פטור ולרבי יוחנן ניחא שפיר דפליגי רבנן עליה ואע"ג דאי סבירא להו דחייבי כריתות שוגגין חייבין אפילו לרבי יוחנן תקשי דאי בדלא אתרו ביה אפילו לרבי נחוניא אמאי לא מחייב הא תרצה הריטב"א ז"ל וכדבעינן למכתב קמן בס"ד ומ"מ לר"ל קשיא כיון דרבנן

לא מצינן למימר דפליגי עליה ומשני או ר"מ או רבי יצחק וכיון דמצינו תרי תנאי דפליגי עליה מעתה לא תקשי לישנא דהיה עושה דנקט כנ"ל שיטת התוס' ז"ל דמשמע לי דאזלי בשיטת הרמ"ה ז"ל וניחא לשיטה זו דיוק אחר דאיכא למידק למה ליה למימר ור"ל דאמר בפי' ריבתה תורה כו' אמאי נקט טעמיה דר"ל ושביק עיקר לישניה דהוה ליה למימר לר"ל דאמר חייבי מלקיות שוגגין וד"א פטור ולשיטה זו ניחא דקשיא ליה כיון דלא קאי אמתניתין אלא אמימריה דרבי נחוניא גופא קאי וכמו שפי' הרמ"ה ז"ל מאי בעי הרי מצינו אפילו לר"ל דפליג אעיקר ברייתא דתנא דבי חזקיה וס"ל דחייבי מלקיות שוגגין חייבין ואפי' חייבי מיתות שוגגין וכמו שכתבו התוספות ז"ל לעיל בברייתא דתנא דבי חזקיה מההיא דריש הנחנקין דאמרינן הא ניחא למאן דאית ליה היקשא וכו'. ויש לומר דלהכי קאמר לר"ל דאמר בפי' ריבתה תורה וכו' הלכך אידך תנא דפליג הוה ליה כמאן דליתיה וכמו שכתבו התוספות לעיל דפריך תלמודא ומי איכא מאן דלית ליה תנא דבי חזקיה אע"ג דאיכא תנא דפליג והכא נמי דכותיה פריך כיון דקאמר בפי' ריבתה תורה אית לן לאשכוחי תנאי דלא פליגי בעיקר היקישא ופליגי בדינא אחריתא והשתא ניחא דנקט לר"ל דאמר בפירוש ריבתה תורה וכו' ולא נקט לישנא דפלוגתייהו גופיה כנ"ל. ורש"י ז"ל פי' שמעתין בענין אחר דבעי עלה דמתני' דהכא ובעי נמי אמתניתין דשבועות דקתני ושהדליק גדיש בי"ה חייבים ולהכי בעי מאן תנא דפליג עליה פי' במתני' דהכא ובמתני' דשבועות ולהכי קאמר מתניתין מני דהא אמתני' דשבועות נמי קאי ודחיקא ליה לאוקמי תרי סתמי כר"מ ודלא כרבנן ולהכי בעי מאן תנא דפליג דאטו מי נימא דמתני' דהכא וסתם מתני' דשבועות ס"ל כר' מאיר דאדם לוקה ומשלם ומשני או כר"מ או כרבי יצחק פי' מתניתין דהכא כרבי מאיר ולא כרבי יצחק ומתני' דשבועות בין כר"מ בין כר' יצח' ואינו דוחק לאוקמי חדא סתמא בחד תנא אבל לסתום תרי סתמי בחד תנא ודלא כהלכתא הא ודאי דחיקא טובא ומיהו השתא דסתמא דמתני' הוא דאתיא כרבי מאיר דלוקה ומשלם וההיא דשבועות אינו מוכרח לומר דאתיא כר"מ דאיכא למימר דסתים כרבי יצחק הלכך לא קשיא ולא מידי דהא בכמה דוכתי סתים תנא דלא כהלכתא ומיהו לסתום תרי סתמי בחד תנא הוא דוחק כ"נ פי' לפירושו של רש"י ז"ל וניחא כל מאי דאקשינן לעיל וניחא נמי במאי דפרישנא דכיון דלר"מ אתיא שפיר שתי המשניות ולר' יצחק לא מתוקם שפיר אלא ההיא דשבועות למה ליה למנקט ר"י כלל בההיא דר"מ סגי ובמאי דכתיבנא ניחא ואכתי צריך ליישב לשיטתו ז"ל מאי האי דקאמר לר"ל דאמר בפי' ריבתה תורה וכו' ולא נקט מימרא דר"ל גופה דקתני חייבי מלקיות שוגגין וד"א פטור ויש לומר דנקט הכי משום דקשיא ליה דילמא ע"כ לא פטר ר"ל אלא בממון אחר

אבל בממון עצמו כגון ההיא דהדליק את הגדיש דשבועות וקנס דמתני' דילמא לר"ל נמי חייב ולא תקשי כלל וכן חלקו התוספות לעיל וכדכתבינן והרמב"ן ז"ל והרא"ה ז"ל וכדכתבינן לעיל והלכך להכי נקט לר"ל דאמר בפי' ריבתה תורה חייבי מלקיות כחייבי מיתות וכיון דאקשינהו לחייבי מיתות אין לחלק בהכי כלל אליבא דידיה דומיא דחייבי מיתות דלא חלקנו בזה כלל וכדתני חזקיה להדיא וכמו שכתבו התוס' לעיל כנ"ל וזהו שכתב רש"י ז"ל לר"ל דאמר בפירוש ריבתה תורה וכו'. דחייבי מלקיות שוגגין פטורין מלשלם. ע"כ דוק ותשכח:

וכתב הרא"ש ז"ל וז"ל מאן תנא דפליג עליה דרבי נחוניא תימא מאי קא בעי הא לר"ל פליג ר"מ אדרבי נחוניא דהא אוקי מתני' כר"מ אלמא סבירא ליה (לר"מ) כר"ל דר"מ מחייב חייבי כריתות בתשלומין ועוד הוה מצי למימר שמעון התמני הוא דמצריך מיעוט לעיל לחייבי כריתות ע"כ. אזיל בשיטת התוס' ז"ל והרמ"ה ז"ל דלשיטת רש"י ז"ל לא קשיא משמעון התמני כלל דהא מתני' לא אתיא כותיה ואי לתרוצי ההיא דשבועות לחוד וכדתרצינן לה כדרבי יצחק הא ודאי ההיא דרבי יצחק עדיפא דלא קשיא ממתני' אלא ממזרת לחודא ואיפשר לתרוצי אלא בדוחק ומיהו כשמעון התמני בהדיא אתיא דלא כותיה ועוד דילמא הא דאצריך מיעוטא לחייבי כריתות משום דסבירא ליה כר' יצחק וכבר אייתי הא דרבי יצחק:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל מאן תנא דפליג עליה דרבי נחוניא פי' רש"י כגון ההיא דמסכת שבועות דמדליק את הגדיש וכו'. ומתני' דהכא דמחייב קנס באחותו נהי דלא פטר ליה משום כרת דאית ביה לפטריה משום מלקות דאית ביה בין התרו בו בין לא התרו בו אבל לר' יוחנן לא קשיא דאיהו מוקים לה בשלא התרו בו ע"כ. והאי פירושא אתיא כההיא פירושא דסבירא ליה דחייבי כריתות שוגגין לרבי יוחנן פטורין מממון אבל לאידך פירושא דסבר דחייבי כריתות שוגגין חייבין אפילו לרבי יוחנן תקשי הכא דאי בדלא אתרו ביה אפילו לרבי נחוניא אמאי לא מחייב ויש לומר דלרבי יוחנן מוקים לה כשלא התרו בו ממש כלומר שעשה במזיד אלא שלא התרו בו וכיון דכן מלקות ליכא דהא לא אתרו ביה ואי משום כרת הא במזיד עשה ואין אדם חייב כרת ומשלם לרבי נחוניא אבל לרבנן חייב דאדם חייב כרת ומשלם. ע"כ:

וכן כתב הרא"ה ז"ל וז"ל מאן תנא דפליג וכו'. לר"ל הוא דקשיא לן ולא לר"י והא אתיא שפיר לרב סבא ז"ל דקסבר דאליבא דרבי נחוניא בין לר"ל בין לרבי יוחנן חייבי כריתות כחייבי מיתות ואפילו שוגגין פטורין הלכך לרבי יוחנן תנא דפליג עליה דרבי נחוניא רבנן קסברי דחייבי כריתות היו בכלל מלקות ארבעים ואין אדם לוקה ומשלם וכגון

שהוא שוגג דלרבנן חייב דהשתא ליכא מלקות וקסברינן השתא דחייבי מלקיות שוגגין ולרבי נחוניא פטור דאיכא כרת וחייבי כריתות פטורין כחייבי מיתות אבל לר"ל דלא מצי למימר דרבנן פליגי עליה דהא איהו קאמר דחייבי מלקיות שוגגין פטורין קשיא מאן תנא דפליג עליה [דר' נחוניא ואפי' תימא חייבי כריתות שוגגין חייבין לר"נ בן הקנה איכא לפרושה דלר' יוחנן שפיר אתיא דרבנן הוא דפליגי עליה] וכגון שלא התרו בו למלקות והוא מזיד לענין כרת דאיתיה לכרת וליכא מלקות הלכך כיון דליכא מלקות משלם ואע"ג דאיכא כרת דלרבנן אדם חייב כרת ומשלם ולרבי נחוניא פטור כיון דאיכא כרת דאין אדם חייב כרת ומשלם. ע"כ:

לא קנס ולא פיתוי אית דגרסי לא אונס משום דפיתוי נמי קנס הוא ואומר ר"י דשייך למקרי לאונס קנס טפי מלפיתוי משום דאונס אע"ג דשותה בעציצו משלם הקנס אבל מפתה אינו משלם הקנס אלא לכשלא יכנוס ורש"י כתב קנס. דאנוסה. פיתוי. דמפותה. פי' לפירושו לגבי דידה כיון דאנסה ראוי לקנסו ולהכי קרי ליה קנס אבל לגבי מפותה כיון דמדעתה עביד אין ראוי לקנסו ולהכי לא קרי לה אלא פיתוי ועוד דקנס אנוסה הוא על הפעולה עצמה שעשה דאנסה ולהכי מחייבי ליה לשלם אבל דמפותה הוא על תחלת הדבור שפתה אותה אבל גמר המעשה אין ראוי לפרוע שהרי מדעתה עביד הלכך קרי לה פיתוי כנ"ל:

הממאנת אין לה לא קנס פי' רש"י ז"ל דהיינו אחר שבא עליה לאחר שמיאנה בבעלה דלא ישלם קנס משום שהיא בחזקת בעולה והקשו בתוס' דאם כן היכי דייק לקמן הא קטנה בעלמא אית לה דילמא ה"ק הממאנת אין לה קנס אם בא עליה כשהיא נערה הא נערה בעלמא אית לה. ויש לתרץ קושיא זו בקושיא אחריתי דאיכא לאקשויי עליה אמאי נקט ממאנת כיון דבאיש אחר הבא עליה קא מיירי דאשמועינן דאין לה קנס משום דבחזקת בעולה היא א"כ הוה ליה למנקט כל אשה שנשאת ונתגרשה אלמא משמע דלדיוקא אתא וה"ק בעודה ממאנת דהיינו קטנה דממאנת בבעלה הוא דאין לה קנס הא קטנה בעלמא יש לה קנס והיינו חידושא דברייתא דנקט ממאנת ואי תידוק הא נערה בעלמא אית לה קנס הרי אין שום חידוש לא בגופיה ולא בדיוקא הלכך ע"כ ה"ק הממאנת בעודה ממאנת דהיינו קטנה דמי שמיאנה בבעלה כל ימי קטנותה מקרי ממאנת כיון שהיא עומדת במיאונה ויכולה למאן כיון שהיא קטנה אבל ממאנת שגדלה והרי היא נערה כיון שאינה יכולה למאן אם לא מיאנה מקודם בקטנותה לא מקרי ממאנת אע"ג דהיא מיאנה מקודם דלשון ממאנת משמע דעומדת במיאונה ודוקא קטנה ממאנת אין לה קנס אם בא עליה אחר דבחזקת בעולה היא אבל קטנה בעלמא יש לה קנס והשתא אצטריך

לדיוקא. כך יש לתרץ הקושיא הראשונה בקושיא אחריתי ומיהו התוספות ז"ל תירצו קושיא השניה דלהכי לא נקט אשה שנשאת ונתגרשה דהא איכא למ"ד לקמן דאפי' אם נתארסה ונתגרשה אין לה קנס פי' להכי נקט ממאנת דדוקא אם מיאנה בבעלה פי' לאחר שנשאת הוא דאין לה קנס אבל אם לא נשאת עדיין אפי' שקבלה קידושין יש לה קנס ואילו שאר הנשים אפילו נתארסה בלבד אין לה קנס וכיון דתירצו הך קושיא בתרייתא הדרא קושיא דמעיקרא לדוכתא דמנא לן לדיוקי הא קטנה בעלמא אית לה ואפשר דמאן דדייק הכין סבירא ליה כמאן דאית ליה נתארסה ונתגרשה יש לה קנס דהיינו ר"ע דמתניתין דלקמן דהלכה כוותיה מחבירו וכי אמרינן לקמן וכ"ת כולה ר"מ היא ובממאנת סבר לה כר' יהודה סבירא לן כמאן דאמר נתארסה ונתגרשה אין לה קנס דאי לא תימא הכי תקשי דאמאי נקט ממאנת דהא לא איצטריך לא לגופיה ולא לדיוקא דפשיטא ודאי דנערה יש לה קנס כנ"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל הממאנת אין לה לא קנס וכו'. פי' רש"י ז"ל אין לה קנס שאינה בחזקת בתולה הואיל ונשאת ונראה מדבריו ז"ל שאין לה קנס מאחר שבה עליה לאחר שמיאנה קאמר ואיכא דמקשו עליה ז"ל א"כ היכי דייקא לקמן הא קטנה בעלמא יש לה קנס דדילמא הכא כשבא עליה לאחר שהגדילה עסקינן. ויש לפרש לפי דברי רש"י ז"ל דהא דממאנת כיון דלגופה לא נצרכה אלא למידק מינה לעלמא אם כן ע"כ אינו אלא כשנאנסה לאלתר שמיאנה בעודה קטנה ולמידק מינה לקטנה דעלמא דאילו לנערה דעלמא פשיטא שיש לה קנס. ע"כ:

וז"ל הרא"ש ז"ל הממאנת אין לה קנס פרש"י ז"ל שהיא בחזקת בעולה ואם תאמר אמאי נקט ממאנת הוה ליה למימר אשה שנשאת ונתגרשה ויש לומר משום דאיכא למ"ד לקמן דאפי' מן האירוסין אין לה קנס מיהו קשה היכי דייק לקמן הא קטנה בעלמא אית לה דילמא אחר שגדלה ושנעשית נערה קאמר ונראה לפרש ממאנת שאנסה בעלה או פיתה אותה כשהיתה עומדת תחתיו קודם מיאון אין לה קנס ולא פיתוי ולא אמרינן כיון שמיאנה איגלאי מילתא שלא היתה אשתו וקשה מהא דאמרינן לקמן וכ"ת כולה כר' מאיר ובממאנת סבירא ליה כר' יהודה וצ"ל לפי מה שפירשתי דאין לה קנס ולא פיתוי בביאה שבא עליה בעלה כשהיא נערה וקשה אם כן היכי קאמר סבר לה כרבי יהודה אי סבר לה כרבי יהודה אפילו ר' יהודה מודה כשבעל דאינה ממאנת כדאיתא בפ' בא סימן ויש לומר דמיירי שפיר בהדיא שאין בועל לשם קדושין ע"כ. וכתוב בתוספות ועוד דפתוי ואונס לאו (משום) לשם קדושין הוו ע"כ. ואינו מלשון התוספות אלא גליון תוספות והכניסוהו המעתיקים בפנים ובתוספות כתיבת יד ישן לא נמצא כלל:

והרמב"ן ז"ל כתב וז"ל הממאנת אין לה קנס וכו'. פי' רש"י ז"ל שאינה בחזקת בתולה הואיל ונשאת ולא נהירא אי שהתה עמו כדי ביאה פשיטא ואם יש עדים שלא נתייחדה עמו אמאי אין לה קנס ואיכא למימר לעולם כששהתה עמו כדי ביאה ואיצטריך סד"א אוקמה אחזקה והיכא דטענה ליה מנה א"נ לא טענה כיון דליכא סהדי ישלם כדי שלא יהא חוטא נשכר קמ"ל א"נ לאשמועינן דקטנה בעלמא יש לה קנס ועיקר ולפי' לא כתב רבינו הגדול ז"ל שהממאנת אין לה קנס דלא אצטריך לה דהא איהו פסק בהדיא כרבנן דקטנה בעלמא יש לה קנס וכ"ש למאי דאוקמה בגמרא כר"מ דודאי לא אתיא כהילכתא ואיכא דאוקמה כרבי יוסי הגלילי דאמר נערה שנתארסה אין לה קנס ולא פיתוי וכיון שארסה אמה ואחיה הרי היא כארוסה דעלמא ואין לה קנס וכ"ת כיון דאירוסין דרבנן הם אמאי א"ל קנס אמרי אין דהא קי"ל הפקר ב"ד הפקר ולא דמיא להא דאמרינן בשניה כיון דמדאורייתא חזיא ליה אמאי אין לה קנס ולא דמי להההיא דאמרינן לעיל למ"ד כרבנן מאי טעמא דרבנן דפטרי דהתם אע"ג דלא קרינא ביה ולו תהיה לאשה מדרבנן לא מפסדא קנס דהא איכא כמה דלא מנסבן להו ואית להו קנס וההיא דלעיל נמי כיון דטבח חייב בתשלומי ד' וה' אף על גב דאסרוה עליה לכתחילה אבל הכא כיון דתקינו לה רבנן נשואין כארוסה של תורה היא ואין לה קנס ולזה הפירוש עשה יפה רבינו הגדול ז"ל שלא כתבה בהלכות אלא שאין זה מחוור ע"כ. והכין משמע ודאי דלא מחוורא האי פירושא כלל דאי לית לה פתרי להההיא דממאנת אלא לאוקמה כרבי יוסי הגלילי דס"ל ארוסה אין לה קנס לא הוה שביק תלמודא מלפרושה ולאוקמה כרבי יוסי הגלילי כי היכי דפריש תלמודא מאי עריות ואפשר דלדחויי האי פירושא הקדים רש"י ז"ל וכתב עריות ושניות. לקמן מפרש להו. פירוש לפירושו דבנערה קבעי לפרושי עריות נמי וכדקאמר לקמן מאי עריות ומאי שניות אלמא דאעריות נמי קא בעי וכדבעינן למכתב קמן בס"ד והיינו משום דלא ניחא ליה לפרושי עריות המפורשין באחרי מות שהן בכרת משום דא"כ לא אתיא אלא כשמעון התימני שפיר לכך פרש"י ז"ל הממאנת בבעלה כפשוטו כבשאר דוכתי דעלמא ולכ"ע אין לה קנס לפי שכיון שנשאת תו אינה בחזקת בתולה ואין להקשות פשיטא דכיון שנשאת ונתייחדה עם בעלה דשוב אין לה קנס דהא תריצנא לה שפיר דלדיוקא איצטריך וכדפרישנא לה. ועוד יש לי לומר דתלמודא לא קשיא ליה קושיא זו כלל דדילמא הכא הוא דאשמועינן לה דבנשאת ויצאה מחזקת בתולה שוב אין לה קנס ונקט ממאנת אף על גב דאינם נשואין גמורין והיא עומדת וממאנת בו משעה ראשונה תדע דלא קשיא ליה לתלמודא הך קושיא כלל דקתני והיוצאת משום ש"ר וקס"ד שלא מצא לה בעלה בתולים ולא פריך לקמן הא בעולה היא אלא הכי פריך בת סקילה היא

פי' כיון דנסקלת משום דנבעלה כ"ש דאית לן למימר דאין לה קנס ולא פרכינן אבעילת הבעל גופיה כיון שנשאה ואומר הבעל שלא מצא לה בתולים פשיטא דאין לה קנס אלא משמע דלא קשיא ליה הך קושיא משום דאיכא למימר דהיא גופה קמ"ל דבנשואין לחוד הרי היא בחזקת בעולה ומיהו ממאי דנסקלת פריך שפיר דהרי ראוה עדים שנבעלה וזהו שכתב רש"י ז"ל והיוצאת משום ש"ר. קס"ד שלא מצא לה בעלה בתולים ולקמן פריך בת סקילה היא. והא דדייקינן לקמן הא קטנה בעלמא אית לה היינו משום דמשמע לן לישנא דהממאנת בעודה יכולה למאן וכדכתבי' לעיל וסתמא כרבי מאיר דאינה ממאנת אלא שתביא שתי שערות ואפילו לרבי יהודה דאית ליה כשהיא נערה שוב אינה יכולה למאן וסתם ממאנת היינו אפילו בעודה נבעלת לבעלה והיא עומדת וממאנת וכו' ואילו נערה לאחר שנבעלה בעודה נערה שוב אינה יכולה למאן וכדכתבינן אפילו לרבי יהודה ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל הממאנת בבעלה והילכך כיון דממאנת מיירי בעודה קטנה משמע דמאי דאתא לאשמועינן דאין לה קנס נמי בעודה קטנה קאמר והיינו דלא קאמרינן מי שמיאנה אין לה קנס אלא קתני ממאנת דמשמע דעומדת וממאנת והילכך דייקינן שפיר הא קטנה בעלמא אית לה כנ"ל:

וז"ל הרשב"א ז"ל הממאנת אין לה קנס וכו'. פי' רש"י ז"ל שאינה בחזקת בתולה כיון שנשאת וא"ת היכי דמי אי כשנסתרה פשיטא ואי כשיש לה עדים שלא נסתרה אמאי לא יש לומר דאפילו דיש לה עדים שלא נסתרה ואפ"ה לא סמכינן אעדים לאפוקי ממונא בכי הא דעדים לא דייקי שפיר במילתא דלא סלקא אדעתייהו לאסהודי עלה וכדאמרינן בפ"ק כנס הראשון לשם נשואין ויש לה עדים שלא נסתרה אין השני יכול לטעון טענת בתולים אא"כ כשנסתרה ואיצטריך לאשמועינן דקטנה דעלמא יש לה קנס. ע"כ:

ולא פיתוי הקשו בתוספות אמאי נקט פתוי למאי דמוקי לה בסמוך בנערה הא כל נערה יתומה מפותה אין לה קנס דמחלה ואפילו נערה שאינה ממאנת ותירצו דנקט אין לה פיתוי אגב דנקט באידך ועוד יש לתרץ דנקט ממאנת דהיינו יתומה שמיאנה דלגבי קנס אתא למעוטי כל נערה ואפילו יתומה כיון דלא מיאנה ולגבי פיתוי אתא למעוטי נערה דעלמא דיש לה אב דהויא לה פיתוי וה"ק הממאנת הראויה למאן דהיינו שאין לה אב ולגבי קנסא הוי ממאנת ממש:

וז"ל הרא"ש ז"ל הממאנת וכו'. ולא פיתוי תימא אמאי נקט פיתוי אפי' קטנה דעלמא שהיא יתומה אין לה פיתוי לפי שמוחלת כדאמרינן לעיל ביתומה ומפותה וכ"ת דהכא מיירי בקטנה דלאו בת מחילה היא לא היא דהא לקמן מוקמינן לה בנערה וי"ל דאיידי דנקט באידך פיתוי נקט נמי הכא פיתוי. ע"כ:

והרשב"א ז"ל כתב וא"ת מאי קאמר אין לה פיתוי פשיטא דכיון דיתומה ומפותה היא אין לה לא קנס ולא בושת ופגם וכדאמרינן לעיל י"ל דבגררא נקטיה דכיון דקתני הכי בהני אחריני תנא ליה נמי גבי ממאנת אף על גב דלא איצטריך בהיא גופה, ואין לומר דהא קמ"ל דקטנה אין מחילתה מחילה והכא שנשאת ומיאנה אין לה פיתוי הא קטנה דעלמא דכותה חייב דהא לא אפשר דהא קי"ל דאינה מתקדשת למיאונין עד שתגיע לעונת הפעוטות דהא כבת שית כבת שבע כבת עשר כל חדא וחדא לפום חורפה כדאיתא בפרק התקבל וההיא מתנתה מתנה ומחילתה מחילה דהא פעוטות מתנתן מתנה כדאסיקנא בפרק הנזקין אלא מסתברא כמו שתירצנו. ע"כ:

והריטב"א ז"ל כתב לקמן וז"ל הא קטנה דעלמא יש לה פי' בין קנס בין פיתוי ולא אמרינן אחילתיה ואפילו הגיעה לעונת הפעוטות שמחילתה מחילה בעלמא במטלטלין שאני הכא דפתוי קטנה אונס הוא ואין כאן מחילה. כן פירשו בתוספות. ע"כ:

מאי עריות ומאי שניות וכו'. משמע דתרתי קא בעי עריות ושניות דלא סגי ליה לפרושי עריות ממש ולא שניות ממש וקשה דהא לא קשיא ליה אלא עלה דשניות דכיון דמדאורייתא חזיין ליה אמאי אין להם קנס וכיון שכן מעיקרא נמי לא הוה ליה למבעי אלא מאי שניות אלמא שניות מדברי סופרים וכו'. ונראה לפרש דאה"נ דמעיקרא אכולהו בעי דדחיקא ליה למימר דעריות ממש דהיינו המפורשים באחרי מות והן בכרת ונוקי הברייתא כשמעון התימני אלא מיהו הא איכא לשנויי בדוחק דאה"נ דאתיא כשמעון התימני אבל הא דשניות קשיא ליה טובא דכיון דמדאורייתא חזיין ליה אמאי אין להם קנס ולכך פירש רש"י ז"ל וז"ל עריות ממש. המפורשים באחרי מות והן בכרת. ועוד כתב ז"ל כיון דשניות חזיין ליה מדאורייתא. וקרינא ביה ולו תהיה לאשה. אמאי אין לה קנס. בשלמא בעריות איכא למימר כשמעון התימני דלית ליה נערה נערה הנערה אלא שניות קשיא. ע"כ ודוק כנ"ל:

דף לו.

עריות ממש להכי קרי להו עריות משום דמפורשין באחרי מות ולכך כתב רש"י ז"ל עריות ממש. המפורשים באחרי מות וכו' ובקצת ספרים דוקני גרסי' אילימא עריות ממש שניות ממש כיון וכו' ובמקצת ספרים גרסינן שניות מדברי סופרים ולא דייקא שפיר:

שניות וכו'. כיון דמדאורייתא וכו' ואיכא למידק מאי שנא מנתינה דפרש"י בריש פירקין דדוד גזר עליהן ואפ"ה אמרינן בגמרא שם בריש פירקין ממזרת ונתינה איכא בינייהו למ"ד ראויה לקיימה הא אינה ראויה לקיימה אלמא אף על גב דלא הוי אלא מדרבנן

דדוד הוא דגזר עליהן אפ"ה אמעיט לה קרא דמכל מקום הרי אינה ראויה וכדתריצנא לעיל בריש פירקין דאנן אינה ראויה לקיימה קא ממעטינן ואפילו שיהיה מדרבנן והכא נמי מאי פריך אע"ג דמדאורייתא חזיין ליה כיון דמדרבנן לא חזיין אמעיטו מדכתי' ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו והכי סוף סוף הרי אינן ראוים לו וי"ל דלכך כתב רש"י ז"ל שניות. שגזרו חכמים על שניות להן להרחיק מן העבירה כגון אם אמו ואם אביו ושאר השניות כדמפורש בפ"ב דיבמות ע"כ. פירוש לפי דשניא שניות מנתינה דהנתינים דוד גזר עליהן שלא יבואו בקהל כממזרים ושאר הפסולין והלכך מ"מ הרי אינם ראויין לבא בקהל אבל השניות לא אסרום חכמים אלא להרחיק מן העבירה מעתה לענין קנס לא הפקיעו חכמים מה שחייבין להם כנ"ל:

ומני שמעון התימני וקשה קצת אמאי לא קאמר רבי נחוניא בן הקנה דהא אית ליה דחייבי מיתות וחייבי כריתות אין להם קנס אבל חייבי לאוין אית ליה כר"מ דלוקה ומשלם וכדכתיבנא לעיל ויש לומר דלהכי נקט שמעון התימני משום דמיירי בהדיא לענין קנס וכדקאמר לעיל בריש פירקין אשה שיש בה הויה אבל רבי נחוניא לא איירי אלא בהדליק את הגדיש ביום הכיפורים אבל לא איירי בענין קנס ודילמא ס"ל דבקנס אע"ג דמקטיל משלם משום דחידוש וכדקאמר רבה לרבי מאיר להכי נקט שמעון התמני ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל שמעון התמני. בריש פירקין דאמר אשה שיש בה הויה כנ"ל. ושוב מצאתי בקונטריסין וז"ל כתוב בגליון תוספות לא המ"ל מני רבי נחוניא היא תימא בלאו הכי לא הוה מצי למימר רבי נחוניא היא דדילמא רבי נחוניא ס"ל כרבי שמעון התימני ולא צריך ריבוי אלא לחייבי לאוין ולא לחייבי עשה דהא יש בהם הויה ואיצטריך תרי ריבויי חד לחייבי מיתות וחד לחייבי כריתות זו הקושיא לא תירץ אבל הקשה קושיא אחרת נימא דרבי נחוניא סבר כרבנן דר"מ דלוקה ואינו משלם ואיצטריך תרי ריבויי חד לחייבי לאוין לאפוקי דלא נימא לוקה ואינו משלם וחד לעשה וישארו חייבי כריתות מבחוץ וקרינא שפיר חייבי כריתות שניות אפילו לרבי נחוניא לפי שאין בהם הויה. ויש לומר דאם איתא דחייבי כריתות מקרו שניות לפי שאין בהם הויה א"כ גם יבמה לשוק תקרא כמו כן שניה ונמצאת מחלק בחייבי לאוין גופייהו דמקצתן יהיו חייבים לפי שיש בהם הויה ומקצתן דהיינו יבמה לשוק תהיה פטורה לפי שאין בהם הויה לכך אין לומר כן ע"כ. והגיליון תוספות עצמו לא בא לידי לכן לא ידעתי מה אשיבנו ואם באולי תירץ הגיליון דמ"ה לא אמר מני רבי נחוניא היא דבשלמא לשמעון התמני דאית ליה דחייבי מיתות פטור מן התשלומין וחייבי כריתות חייבין בתשלומין ומ"ה קא פטור מקנס משום דבעינן אשה שיש בה הויה הילכך להכי קרי להו לכריתות שניות

דהא חייבי כריתות בעלמא חייבין בתשלומין והכא לגבי קנס דוקא פטורין אבל לרבי נחוניא דחייבי כריתות הרי הן כחייבי מיתות תרווייהו פטורין מן התשלומין אמאי קרי להו שניות א"נ התירוץ כך היה דרבי נחוניא כיון דס"ל כר"מ דלוקה ומשלם א"כ מחד ריבוייא אתי חייבי לאוין וחייבי עשה ומחד ריבויא אתי חייבי כריתות ובזה נבין קצת דברי הקונטריסין:

איכא דאמרי עריות חייבי מיתות ב"ד וחייבי כריתות קשה קצת אמאי שני כל כך מלישנא דלעיל נימא עריות חייבי מיתות ב"ד שניות חייבי כריתות וחייבי לאוין וי"ל דלישנא דשניות לעריות קא דייק ואי קרית לחייבי כריתות שניות לעריות מעתה חייבי לאוין שלישי' לעריות מקרי דהא ודאי כי היכי דנחית דרגא חייבי כריתות מחייבי מיתות הכי נמי נחית דרגא חייבי לאוין מחייבי כריתות וכיון שכן לא יכנסו חייבי לאוין בכלל שניות לעריות אי קרית לחייבי כריתות שניות לעריות להכי אנו מכניסין אותה בכלל עריות דעריות המפורשים באחרי מות הן בכרת ומעתה שפיר יקראו חייבי לאוין בכלל שניות כנ"ל. שוב מצאתי כך בקונטריסין וז"ל כתוב בגליון תוספות המ"ל עריות חייבי מיתות ושניות חייבי כריתות וחייבי לאוין וכו' תימא נימא דכ"ע דריש ריבויי ומחד מרבה חייבי עשה ומחד חייבי לאוין וחייבי כריתות ולא תירץ. אבל נראה שאין להקשות דאית ליה ריבוייא לתנא דברייתא דמשמע דלית ליה ריבויי דהא קאמר דחייבי כריתות אין להם קנס ופליג אתנא דמתני' ולפי זה כל מה שהקשו על אלו הגליונות אינו קשה כלל ע"כ. גם זה הגיליון לא בא לידי ומכל מקום כתבתי לשון הקונט' אם באולי אזכה ואמצא הגיליונות ואכתבם בס"ד:

מני רבנן היא דאמרי קטנה יש לה קנס ואיכא למידק מאי פריך בכולה שמעתין דילמא שנייא איילונית דאפילו לרבנן אין לה קנס דהא מהיכא קא ילפי רבנן לקמן גבי הא דתנן כל מקום שיש מכר וכו'. דקטנה יש לה קנס היינו מדכתיב נערה אפילו קטנה במשמע והילכך יש לנו לומר דמדאפקיה רחמנא בלשון נערה דראויה לימי נערות מיהא בעינן ואיילונית אין לה ימי נערות כלל דמקטנותה יוצאה לבגר וי"ל דתלמודא ס"ל דאדרבה איפכא מסתברא דקטנה כיון שיש לה ימי נערות תמתין עד שיבאו ימי נערות ואז תהיה לה קנס אבל האיילונית דמקטנותה יצתה לבוגרת ימי קטנותה עולות לה לימי נערות וכן כתבו התוספות לקמן בסמוך תדע דהכין הוא דברי' פירקין דייקי עלה דמתני' דקתני אלו נערות נערה אין קטנה לא ומייתי עלה פלוגתא דר' מאיר וחכמים ואי איתא דאית להו לחכמים דבעינן מיהא ראויה לימי נערות נערה אין קטנה לא דילמא להכי קתני אלו נערות דראויה לימי נערות בעינן וה"ק אלו נערות שעתידין להיות נערות

לאפוקי איילונית אלא ודאי משמע דלרבנן כל קטנה יש לה קנס ואפי' איילונית ונערה אפילו קטנה במשמע ולא דייקינן במלת נערה כלל כנ"ל. ואיפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל רבנן היא. דפליגי אדרבי מאיר בריש פרקין ע"כ. ודוקא שרש"י ז"ל הראה מקום אפלוגתא דרבי מאיר ורבנן דרי' פרקין ולא הראה מקום אמתני' דלקמן דכל מקום שיש מכר דהיינו עיקר פלוגתייהו:

ובממאנת סבר לה כרבי יהודה הא כתיבנא לה דמדקתני ממאנת משמע דהיינו עומדת במיאונה ומשמע נמי דהיינו ממאנת בבעלה דאפילו נבעלה יכולה למאן והילכך אפילו תימא כרבי יהודה הא לרבי יהודה נמי כשבעל כשהיא נערה שוב אינה יכולה למאן ומעתה על כרחין דייקינן הא קטנה בעלמא יש לה קנס ויש לומר דלא נידוק הכי הא דאמרינן נערה ממאנת אין לה קנס הא נערה בעלמא יש לה קנס ולא איירי בבעילה כלל ולא תימא דעד כאן לא פליגי רבי מאיר ורבי יהודה אלא כשבעל דלר' מאיר כיון שבעל לאחר שהיתה נערה אינה יכולה למאן ולרבי יהודה יכולה למאן הא בשלא בעל לכולי עלמא יכולה למאן ואפילו לרבי מאיר וא"כ לא פריך מידי ומי סבר לה והתניא עד מתי הבת ממאנת וכו'. דהא איכא לאוקמה כולה אפילו כר"מ וכגון שלא בעל דהא בהדיא אמרינן בפרק בא סימן דמודה רבי יהודה בשבעל וכן פירש רש"י ז"ל הכא בשמעתין כנ"ל. ולמאי דתריצנא לעיל דמשום הכי דייקינן הא קטנה בעלמא אית לה משום דאי לא דייקת הכי תקשי למה ליה למנקט ממאנת והא לא איצטריך לא לגופה ולא לדיוקא וכן תירץ הריטב"א ז"ל וכדכתבינן לעיל מעתה תקשי דהשתא אמרינן דסבר לה כרבי יהודה למה ליה למנקט ממאנת והא לא איצטריך לא לגופה ולא לדיוקא דפשיטא ודאי דנערה יש לה קנס ואפשר דלהך תירוצא איצטריך דיוקא לומר הא נערה בעלמא יש לה קנס ולא קטנה וזה דוחק וכבר תריצנא לעיל שפיר ודע דהשתא דמוקמינן לה בנערה לא מוקמינן לדיוקא אלא לגבי קנסא ולא לגבי פתוי כל זה אני מצדד לפר' לשון רש"י זכרונו לברכה שכתב ז"ל וז"ל ובממאנת סבר לה כר' יהודה. דאמר נערה ממאנת והכי תידוק מינה נערה ממאנת אין לה קנס וכו'. ע"כ כנ"ל:

עד שירבה שחור על הלבן אית דלא גרסי על הלבן משום דאמרינן בפרק בא סימן לא שירבה ממש אלא כדי שיהו שתי שערות שוכבות ונראה כמי שירבה שחור על הלבן משמע יותר מן הלבן ורבינו חננאל פירש על הלבן שהשערות סמוך לבשר הם שחורים ובראשם הם לבנים עכ"ל התוספות ז"ל. פי' לפירושו דבפירוש רבינו חננאל ז"ל ניחא הא דאמרינן בפרק בא סימן לא שירבה ממש וכו' אפילו אי גרסינן על הלבן והכי קאמר לא שירבה ממש שיהיו רבוי שערות אלא בשתי שערות סגי ומיהו בעינן שיהיו השתי

שערות שוכבות דכל עוד שאינם שוכבות הלובן נראה יותר דהרי ראשם הם לבנים וכשהם שוכבות נראה השחרורית יותר ואנן בעינן שירבה השחור שבו על הלבן:
וז"ל הרא"ש ז"ל עד שירבה שחור על הלבן פירש רבינו חננאל ז"ל הלבן שבו השערות סמוכין לבשר הם שחורים ובראשם הם לבנים ע"כ. ורבינו שלמה יצחק ז"ל לא גריס על הלבן ככתוב בפירושו בפרק בא סימן וכן כתב במתניתין וזה לשונו רבי יהודה אומר אם לא בעל לאחר שגדלה ממאנת עד שירבה השחור ובנדה מפרש שתי שערות שוכבות ונראה כמו שירבה השחור. עד כאן פירוש רש"י ז"ל כתיבת יד מדוייק ומה שכתוב בספרי הדפוס הוא טעות:
ואם איתא זו דברי ר"מ ור' יהודה מיבעי ליה וא"ת ומאי קושיא דילמא חדא מינייהו נקט דהיינו ר"מ ומשום דסתם מתניתין ר"מ היא וה"ה דהוה מצי למינקט נמי רבי יהודה וי"ל דמתניתין דריש פירקין הוא דמוקמינן לה כר"מ ואנן בכולה גמרין דלעיל קא מהדרינן למימר דמתניתין לא תיתי כר"מ דלר"מ לוקה ומשלם ואנן שקלינן וטרינן לאוקמי מתניתין דלא כוותיה דלר"ל בלחוד הוא דדחיק ומוקי מתני' כר"מ ומיהו עולא ורבי יוחנן קא מהדרי לאוקמי מתניתין כרבנן ודלא כר"מ וסתמא דתלמודא נמי פריך להדיא ורמינהי אלו הן הלוקין וכו'. וקי"ל דאינו לוקה ומשלם אלמא דלא משמע ליה כלל לאוקמי מתני' כר"מ ומעתה רישא דמתניתין נמי אילו רבי יהודה ס"ל כר"מ דנערה אין קטנה לא הוה ליה למינקט רבי יהודה כי היכי דלא תיתוקם מתני' כר"מ לחודיה במידי ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל זו דברי רבי יהודה וכו' בריש גמר' דפרקין. ודוק שהראה מקום לעיל ולא אעיקר דוכתי' דלקמן. ועוד שהאריך וכתב בריש גמ' דפרקין ולא כתב בריש פרקין. ומיהו התוספות ז"ל קשיא להו דעיקר מאי דמכרחינן לאוקמה רישא דמתניתין דריש פרקין כר"מ היינו משום דסמיך אסיפא דמתניתין דתנן כל מקום שיש מכר אין קנס וכמו שכתבו התוספות לעיל ולשון זו דברי רבי מאיר דקאמר רב יהודה עלה דמתניתין דכל מקום שיש מכר אין וכו' קאמר לה הילכך לא קאי אריש גמרא דפרקין אלא אסוגיא דמתניתין דכל מקום שיש מכר קאי וא"ת א"כ הדרא קושיין לדוכתי' דמאי פריך תלמודא דילמא חדא מינייהו נקט וי"ל דכיון דרבי יהודה בר פלוגתי' דר"מ והוי בכלל חכמים דפליגי עליה אי איתא דלא פליג הל"ל זו דברי ר"מ ור' יהודה ובלאו הכי נמי יש לנו לומר כן בע"כ דקשיא להו לתוספות אמאי פריך הכין עלה דרבי יהודה בלחוד והא רבי יאשיה ורבי יונתן ס"ל כרבי מאיר דתניא בפרק ד' מיתות בסופו ומתו גם שניהם עד שיהו שניהם שוים דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר ומת האיש אשר שכב עמה לבדו פי' דהתם בשמעתין דלעיל מיהא פליגי ר"מ ורבנן גבי הבא על

הנערה המאורסה דלר"מ אינו חייב עד שתהא נערה ולרבנן נערה המאורסה אפילו קטנה במשמע ובעי תלמודא לר"מ הבא על הקטנה מאורסה אי לגמרי ממעט להו דפטרינן לגברא ממיתה לגמרי או מסקילה ממעט ליה ומסיק דהיינו כתנאי פי' דפליגי אליבא דר"מ דרבי יאשיה סבר דבעינן שיהו שוין במיתה אחת וכיון דאמעיט מסקילה מחנק נמי מפטר דקרא דכתיב ומתו גם שניהם גבי נשוא' כתי' דהיינו בחנק וקאמר קרא דאין חייב חנק אלא כשיהיו שניהם שוין בה אבל אי אמרת בא על הקטנה בחנק הרי אין שניהם שוין במיתה אחת דאילו היתה בת עונשין היתה בסקילה הילכך מיפטר לגמרי ורבי יונתן ס"ל דשפיר מחייבינן חנק בא' לבדו דכתיב ומת האיש אשר שכב עמה לבדו הילכך הבא על הקטנה מאורסה בחנק ותרווייהו מפיק מדרבנן דאלו לרבנן הבא על הקטנה מאורסה חייב סקילה דנערה המאורסה אפילו קטנה במשמע הילכך לשיטת ר"ת ז"ל בין רבי יונתן בין רבי יאשיה ס"ל כר"מ ואפילו לשיטת רש"י דפי' הא דקאמר ר' יאשיה עד שיהו שניהם שוים בני עונשים ונמצא דרבי יונתן דס"ל אע"ג דשניהם אינם בני עונשים חייב היינו כרבנן מ"מ רבי יאשיה דבעי שיהו שניהם בני עונשים לא ס"ל אלא כר"מ ולא כרבנן דדרשי לקמן כאן נערה וכו' דהא פטר קטנה מאורסה מעתה תקשי נמי אמאי קאמר זו דברי ר"מ בלחוד נימא נמי זו דברי ר' יאשיה ורבי יונתן לשיטת ר"ת ולשיטת רש"י זו דברי רבי יאשיה אלא מאי אית לך לתרוצי דאדרבי יהודה בלחוד קאי דהיינו בר פלוגתיה וכדכתיבנא ומ"ה קא פריך פירכא זו אע"ג דאיכא למימר חדא מינייהו נקט. ומיהו קשיא להו לתוספות דהול"ל הא מני רבי יאשיה היא ובממאנת סבר לה כרבי יהודה לכך יש לנו לומר בע"כ דאע"ג דפטר רבי יאשיה קטנה מאורסה היינו משום דגלי קרא דכתיב ומתו גם שניהם אבל לגבי קנסא דילמא ס"ל כרבנן דאפילו קטנה במשמע ודע דהאי קרא דכתיב ומתו גם שניהם בנשואה כתיב. וכתב הר"ן ז"ל בחדושיו בפרק ד' מיתות ב"ד דה"ל כאלו קאמר אם אינו ענין דהא באשת איש אי אפשר למעוטי עד שיהיו שניהן שוין דהא אוכחנא לעיל בפרקין דקטן בן ט' שנים ויום אחד הבא על הגדולה היא נחנקת וגדול הבא על הקטנה מג' שנים ויום א' כל העריות כלם מומתי' על ידה וא"ת הא דדרישנא הכא עד שיהו שניהם שוים לא אתיא אלא לנערה מאורסה שאם אין הבועל חייב על הקטנה אלא חנק אין שניהם שוים שהבועל בחנק והאשה בסקילה אם היא גדולה ואצטריך לומר בזה שאם אינו ענין לא"א תנהו ענין לנערה מאורסה והרמב"ן ז"ל אמר שהפסוק הזה נאמר שלא בדקדוק שאין ראוי שנאמר שהראיה היא מפסוק ומתו גם שניהם אלא מפסוק והוצאתם את שניהם שנאמר בנערה

מאורסה והמדרש ממלת שניהם עד שיהיו שניהם שוין והטעות הזה נפל בספרים או שבא בגמרא שלא בדקדוק. עכ"ל הר"ן ז"ל שם בחידושיו בסוף פרק ד' מיתות ב"ד:

האי תנא סבר לה כר"מ בחדא ופליג בחדא לא קאמר סבר לה כרבי יהודה בחדא ופליג עליה בחדא משום דלא מפרש בהדיא סברתי' דרבי יהודה בברייתא ומ"ה נמי לא קאמר ס"ל כר"מ בחדא וכרבי יהודה בחדא משום דלא מפרש בהדיא דס"ל כרבי יהודה אלא ממאי דשמעינן בהדיא בברייתא דס"ל כר"מ בחדא וכדקתני איילונית אין לה קנס שמעינן מינה בע"כ דפליג עליה בחדא דהיינו בממאנת וכו'. עד שירבה השחור וכדפריש רש"י ז"ל ואכתי איכא למידק דבשלמא כדסברי' מעיקרא דר"מ גופיה קאמר לה ניחא דנקט איילונית דהא בעלמא קטנה קתני אין לה קנס והכא בהאי ברייתא אשמועינן דאיילונית נמי אין לה קנס משום דה"א דוקא קטנה דיש לה נערות אין לה קנס וכמו שכתבו התוספות בסמוך אבל אי האי תנא אחרינא הוא ופסק כוותיה דר"מ בחדא ה"ל למנקט קטנה כדנקט ר"מ ולמה נקט איילונית דאיכא למיטעי דדוקא איילונית אין לה קנס וכדכתיבנא לעיל דהא איכא צדדי' לכאן ולכאן וכדכתבינן וי"ל דלכך כתב רש"י ז"ל ס"ל כר"מ. דקטנה אין לה קנס מ"ה איילונית אין לה קנס ע"כ. פי' לפירושו דלא בעי למימר ס"ל כר"מ בחדא דפסק הכא כותי' בחדא פי' במאי דקאמר איהו גופיה דאי הכי קשיא דהוה ליה למנקט קטנה אלא ה"ק סבר לה כוותיה בעלמא דקטנה אין לה קנס ומ"ה קאמ' אין קנס באיילונית לאשמועינן דאיילונית נמי דינה כקטנה כנ"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל ס"ל כר"מ בחדא ופליג עליה בחדא פי' ס"ל כר"מ דקטנה אין לה קנס והיינו דקתני איילונית אין לה קנס ופליג עליה בחדא דקתני בממאנת אין לה קנס דע"כ מיירי בגדולה והיא גופה קמ"ל דגדולה ממאנת כרבי יהודה דאי לא לענין קנס הא לא נצרכה לא לגופה ולא לדיוקא דידה דהא פשיטא דאיהי גופה אין לה קנס ונערה דעלמא יש לה קנס. ע"כ:

רפרם אמר מאי ממאנת הראויה למאן ואע"ג דדחי' לישנא דמתניתין מ"מ ניחא ליה לשנויי הכין כדי לאוקמה כולה כר"מ ולהכי לא קתני קטנה להדיא כדי לכיולי כל קטנה והא כתיבנא לעיל דבאיילונית איכא צדדין לומר דאית לה קנסא טפי משאר קטנה ואיכא צדדין לומר דלית לה קנסא טפי משאר קטנה הילכך כייל מעיקרא דכל קטנה לית לה קנסא ושוב פריט דאיילונית לית לה קנסא דאי הוה תני איילונית הוה אמינא דוקא איילונית ואי לא הוה תני אלא קטנה הוה אמינא דוקא קטנה ובמאי דהוה תני ממאנת לחודה לא הוה שמעינן דראויה למאן קתני אי לאו דתני איילונית כנ"ל. וזהו שכתב רש"י ז"ל מאי ממאנת הראויה למאן. כלו' כל קטנה וכולה ר"מ. ע"כ. ופריך תלמודא

דלמה ליה למתנא הממאנת ליתני קטנה וליתני נמי איילונית והרי כל קטנה במשמע וכן כתבו בתוספות דאע"ג דהוה תני קטנה דאין לה קנס מ"מ תני נמי איילונית דהוה אמינא דוקא קטנה שיש לה נערות אין לה קנס ואנן הא כתבינן לעיל דאי תנא נמי איילונית הוה אמינא דוקא איילונית ויש פנים לכאן ולכאן וכדכתבינן והקשו בתוספות אמאי לא משני דאגב אורחיה קמ"ל דעד מתי הבת ממאנת עד שתביא שתי שערות. ע"כ:

וכתב הרא"ש ז"ל וז"ל דלהכי אמר קשיא ולא אמר תיובתא משום דלא קשה כולי האי דמצי למימר דאגב אורחיה קמ"ל עד מתי הבת ממאנת עד שתביא שערות. ע"כ ויש לפרש דהכי פריך דע"כ הא דתנא איילונית היינו לגלויי עלה מאי דתני הממאנת דראויה למאן קאמר מעתה הוה ליה למתני קטנה במקום איילונית והוה ניחא טפי דאתא לגלויי עלה דממאנת דמאי ממאנת הראויה למאן ואגב אורחיה קמ"ל דעד מתי הבת ממאנת עד שתביא שתי שערות ולא הוה ליה למנקט איילונית דמשמע דדינא באפי נפשה אתא לאשמועינן דאיילונית אין לה קנס כן היה נראה לפרש ומיהו התוספות ז"ל לא פירשו כן כנ"ל:

ודקארי לה מאי קארי לה וא"ת היינו מה שכבר השיב והא מאי רומיא הא ר"מ וכו'. ועוד כיון דפריך מאי רומיא מאי קא משני ליה משום דאית ליה למירמא אחריתי וכו' מכל מקום מאי קא רמי איהו מעיקרא מאיילונית לאיילונית ולא ידע דהיינו פלוגתא דר"מ ורבנן וי"ל דהכי בעי מי שהביא ברייתא זו בבית המדרש כדי להשיב עליה מה עלתה על רוחו אי משום הך דאיילונית וכי לא היה יודע דאיכא לאוקמינהו כר"מ וכרבנן ולאו דהיינו מאי דקאמר מאי רומיא וכו' אלא על הבאתה לבית המדרש קא שאיל וכדכתבינן ומהדר דלא הביאה לבית המדרש אלא לפי שיש להשיב אחרת על זו חרשת ושוטה אחרשת ושוטה כנ"ל וכן פרש"י ז"ל. ואם תשאל אטו כל כך שינויא רויחא הויא הך שינויא דקא מתמה עליה מאי רומיא והא דחיקא טובא לאוקמה תרי סתימאי בתרי תנאי. תשובתך מחלוקת ר"מ ורבנן ידוע וממתני' דריש פרקין קא שקלינן וטרינן בהכי דמתני' כר"מ ולא כרבנן דקתני אלו נערות מעתה הרי התירוץ מבואר הא ר"מ והא רבנן ועוד דהברייתא עצמה דקא אתינן לא מיישבא שפיר אלא בפלוגתא דר"מ ורבנן וכדתריצנא לה סבר לה כר' מאיר בחדא ופליג עליה בחדא הילכך פשיטא דאי אשכחנא ברייתא אחריתי דפליג עליה דבהכי מוקמינן לה כנ"ל:

החרשת והשוטה וכו'. אין להם טענת בתולים פרש"י ז"ל טענת בתולים באונס ומפתה וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל כדבעינן למכתב קמן בסמוך בס"ד הילכך משלמי קנס ומ"מ לספרים דלא גרסי אלא החרשת והשוטה והאיילונית יש להם קנס ותו לא ואפ"ה הוו

רמו מתניית' אהדדי הוה משמע ליה דדומיא דאיילונית קתני דלא מחזקי' להו בחזקת מ"ע כלל דאי הוה מחזקי' להו בחזקת מ"ע לא הוה להו קנס דהמע"ה וכיון דלא חשבינן להו בחזקת מוכת עץ כלל אמאי קתני באידך מתניתין דאין להם טענת בתולים כיון דלא מחזקי' להו בחזקת מוכת עץ הרי שור שחוט לפניך ומפסידה כתובתה דאוקי ממונא בחזקת מריה ולהני ספרים דגרסי הכין והפירכא היינו כדפרשי' איכא לאקשויי נמי וממאי דכי קתני יש להן קנס היינו משום דלא חשבינן להו בחזקת מוכת עץ כלל ואפילו כשלא תמצא בתולה דילמא היינו משום דכיון דאין שור שחוט לפניך ולא אתרעאי כלל להכי מחזקי' לה כשעה שנולדה דהיינו בתולה שלמה ולא מוכת עץ ולהכי יש לה קנס אבל בשלא נמצאת בתולה ושור שחוט לפניך טענינן לה דדילמא מוכת עץ היא משום דחבוטי מחבטן ולהכי אין להם טענת בתולים ולעולם מהדר' לאוקמה אחזקה קמייתא דלאו בחזקת בעולה היא. הכין איכא לאקשויי אלא דעדיפא מינה קשיא ליה לרשב"א ז"ל דאפילו אי גרסינן באידך להדיא יש להם קנס ויש להם טענת בתולים אכתי איכא לשנויי שפיר הא ר"מ והא רבנן וכדכתיבנא. כך משמע לי פי' לפירוש התוספות ז"ל ודוקא שלא חלקו התוספות דחרשת ושוטה מיחבטא טפי משום דאין להם דעת להראות הוה מחזקי' להו בחזקת מוכת עץ גמורה והוה ניחא טפי אלא משמע להו דלא גריעי מסומא דיש לה טענת בתולים ולא מחלקי בהכי כלל דס"ל דחבטא דידהו כשאר נשי דעלמא אלא משום דלא מצו למטען אין כאן שור שחוט והדרי' לאוקמינהו אחזקתייהו קמייתא. ומיהו הרא"ש ז"ל כתב וז"ל נראה לפרש שמעתין הא דאין לה טענת בתולים משום דבחזקת מוכת עץ הוא נושא אותה אע"ג דכולהו נמי חבוטי מחבטן מיהו חרשת ושוטה מחבטה טפי ואין להם דעת להראות אפילו כמו סומא ואפילו אין דרכה לחבוטה אלא כשאר נשים ניחא דשאר נשים נשאות בחזקת בתולות מדלא קאמרי שהן מוכת עץ אבל הנך דלא מצו אמרו בחזקת מוכת עץ נשאתי הלכך לר"ג דאי טענה מוכת עץ אני מהימנא הילכך הכא נמי מחזקי' לה במוכת עץ אבל לרבי יהושע נחבטת לא שכיח דלא מחזקינן לה בחזקת מוכת עץ וניחא להך פירוש' משום דברוב ספרים לא גרסינן בההיא דלעיל אלא החרשת והשוטה והאיילונית יש להן קנס אלמא לא חשבינן לה מוכת עץ והכא חשבינן לה מוכת עץ אבל לפירוש רש"י ז"ל מאי פריך הכא נמי בחזקת בתולה חשבינן לה דהא אמרינן דהשתא הוא שנבעלה משנתארס' ע"כ. והשמיט הרב ז"ל קושיית רשב"א ז"ל ויפה עשה לפי מה שפירש ז"ל:

ודע שאחד מגדולי החכמים שבדורנו ז"ל כתב בתשובותיו וז"ל כתבו התוספות ורשב"א הקשה על פי' ר"י וכו'. וקשה אם איתא דכל הנשים בחזקת מוכת עץ קיימי משום

דחבוטי מחבטן אם כן אמאי קאמר יש להן קנס ואם היא ודאי מוכת עץ אין לה קנס ולאו קושיא היא דאע"ג דהויא בחזקת מוכת עץ מ"מ איצטריך לומר פתח פיך לאלם כדאמרינן ע"כ לא קאמר ר"ג אלא משום דטענה איהי וכיון דאיצטריך להאי טעמא לא אמרינן פתח פיך לאלם אלא להנאתה אבל הכא אי אמרינן פתח פיך לאלם לא הויא להנאתה אלא להפסידה הקנס ע"כ ולא תירץ כל הצורך. ובקונט' כתוב וז"ל כתוב בתוס' ולר"י נראה לפרש הכא דאין להם טענת בתולים לפי שבחזקת מוכת עץ היא וקשה מה צריך הטעם משום דבחזקת מוכת עץ היא נימא דטעמא דאין להם טענת בתולים משום דהוה ספק ספיקא ספק אם היא מוכת עץ ואת"ל שאינה מוכת עץ שמא נאנסה תחתיו ולכך אינו יכול לטעון טענת בתולים להפסידה כתובתה וי"ל דאליבא דרבנן דאמרי לא הכיר בה מנה נסתלק ספק מוכת עץ ולא נשאר אלא ספק א' ולכך צריך לומר דטעמא דאין להם טענת בתולים לפי שבחזקת מוכת עץ היא דאי לאו הכי מצי טעין שפיר טענת בתולים כיון דליכא אלא חד ספיקא ספק תחתיו ספק אין תחתיו. עוד כתבו הקונטריסין וזה לשונו הקשה הגליון על הפנים דלא מצי לשנויי דקמייתא כרבנן דכתובתה מנה דמכל מקום תקשי אמאי יש לה קנס כיון שהן בחזקת מוכת עץ. ונראה למ"ה לתרץ כמו שאמרנו אליבא דרבנן דהיכא דלא הכיר בה יש לה מנה אם כן אין כאן ספק מוכת עץ דאפילו הויא מוכת עץ יש לה מנה מעתה לא נשאר אלא חד ספיקא משום הכי יש לה קנס ובחד ספיקא יכול לטעון טענת בתולים להפסידה המנה שיש לה אליבא דרבנן ע"כ. לא הבנתי דבריו. עוד כתבו הקונטרסין וזה לשונו. ואם תאמר לפי הפי' דאין להם טענת בתולים לפי שבחזקת מוכת עץ היא אם כן מה מתרץ הספר הא ר"ג הא ר' יהושע והא לא איירי במוכת עץ אלא אם נאמנת לומר משארסתני נאנסתי או לא. ויש לומר דשפיר תירץ דהא לעיל אמרו בתוספות דר"ג ס"ל מוכת עץ שכיח מש"ה קאמר הא דקתני אין לה טענת בתולים ר"ג היא דהויא בחזקת מוכת עץ והא דקתני יש לה טענת בתולים רבי יהושע דס"ל מוכת עץ לא שכיח ע"כ. אישתמיטתיה אידך מתניתין דתנן היא אומרת מוכת עץ וכו':

וז"ל הריטב"א ז"ל לקמן כגון פתח פיך לאלם הוא פי' רש"י ז"ל וטענינן לה כי משנתארסה נאנסה. והקשו עליו בתוספות דהאי טענה טענת שמא היא לדידן ואנן בעינן טענת ברי לר"ג כדאיתא בפ"ק ולא קשיא דכי איתא לדינא בי דינא קושטא דמילתא בעינן דטעין בברי אבל השתא דאיהי לאו בת טענה היא אנן טענינן לה אפילו בשמא כמו כל מקום שטוענין ליורש וללוקח ויש שפירשו דהכא טענינן לה שהיא מוכת עץ וכטענת ברי חשיבא כיון דרגילא דמחבטא כדאיתא בסמוך. ע"כ:

ודע שהמפרשים האחרונים ז"ל גרסי בההיא דלעיל החרשת והשוטה והאיילונית יש להן קנס ותו לא ונתחבטו הרבה בשמעתא זו ליישב גירסא זו ולקמן בסמוך נכתוב לשון המפרשים ז"ל איש על מקומו:

הסומא והאיילונית יש להן טענת בתולים. ק"ל והלא אין יודעין שתהא איילונית עד שתהא בת עשרים ונולדו בה סימני סריס וההיא שעתא בוגרת היא ואין לה טענת בתולים ועוד שאם נשאת קודם עשרים כיון דלא הכיר בה אין לה כתובה כלל. ויש לומר כגון שנשאת בשנת עשרים קודם שנגמרו עשרים ולא מצא לה בתולים אף על גב דכשנשלמו עשרים לא נולדו בה שתי שערות ונודע שהיא איילונית הפסידה כתובתה אבל אם מצא לה בתולים יש לה כתובה כגון שהכיר בה אף על פי שעדיין לא נתברר שהיא איילונית כיון שהיתה בשנת עשרים ולא הביאה שתי שערות יכול היה לחשוב ולהכיר שהיא איילונית וצ"ע. שיטה ישנה:

והרשב"א ז"ל כתב וז"ל הסומא והאיילונית וכו' כלומר שלא מצא לה בתולים בעודה נערה וכשגדלה ונעשה בת עשרים נולדו בה סימני איילונית דאיגלאי מילתא דההיא שעתא איילונית היתה וכבוגרת היא ואפילו הכי יש לה טענת בתולים והוא שקבל עליו בפירוש בשעת קדושין אף על פי שתמצא איילונית דאי בלא הכיר וקדש סתם תיפוק לן דאינה מקודשת דמקח טעות הוא ע"כ:

הא ר"ג הא רבי יהושע כלומר הא דקתני אין להם טענת בתולים ר"ג דטענינן ליה מוכת עץ היא תחתיך דפתח פיך לאלם הוא ואין זה הפי' מתחוור לי דכל היכא דקתני אין יכול לטעון משמע בשום ענין והרי אם קדש ובעל לאלתר אי אפשר לטעון תחתיו ויש לומר כיון שחרשת ושוטה אין להם כתובה אלא כשכתב לה טוענין להן מוכת עץ היא ואין המקח טעות דבין הכיר בה ובין לא הכיר בה כתובתה שוה. ומצאתי בהלכות הנגיד ז"ל שמקצת נוסחאות גורסין בהן הא רבי מאיר אליבא דר"ג הא רבי מאיר אליבא דרבי יהושע. ונראה דמוקי לה כר"מ דאי טענינן לה מוכת עץ יש לה מאתים ואין יכול לטעון להפסידה אפילו מנה ואף ע"פ שקדש ובעל לאלתר והא דקתני יש לה קנס רבי יהושע כלומר אף ר' יהושע דלא שייכא בפלוגתא כלל דבדלא טעין עסקינן ואי נמי טעין לא מהימן לאפסודה קנס דמשקר דאם כן מה הועילה התורה בתקנתה ועוד בטלת תורת קנס קטנה שהרי אינה יודעת לטעון ואביה לא ידע בה אלא לעולם לא מהימן. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל הא ר"ג והא רבי יהושע פרש"י דהא דקתני אין להם טענת בתולים ר"ג וה"ק אין עליהם טענת בתולים להפסידה כתובתה וכדמפרשינן בבוגרת ומוכת עץ דתני בהדייהו ואתיא כר"ג דאמר בפ"ק שיכולה אשה לומר משארסתני נאנסתי הילכך

אנן נמי טענינן לה הכי כדמפרש ואזיל הא רבי יהושע דאמר לא מפיה אנו חיין הילכך הכא יש לה טענת בתולים דאי נמי היא טענה קמן לא מהמנינן לה עכ"ל. ותימה דהא מתניתין קמייתא דמוקמינן לה כר' יהושע לא איירי בענין טענת בתולים אלא לענין קנס דקתני יש לה קנס. וי"ל דמרן ז"ל ה"ק דהא דקתני יש לה קנס קנס של כתובה קאמר שמפסדת אותה בטענת בתולים אי נמי דע"כ לא קאמר רבי יהושע אלא לענין כתובה מפני שיש עליה טוען וחזקה אינו טורח בסעודה ומפסידה אבל לענין קנס שאין עליה טוען ברור באמת ודאי בחזקת בתולה מוקמינן לה ויש לה קנס וכי אמרינן הא רבי יהושע הכי קאמר דאפילו לרבי יהושע קאמר ולשונו של רש"י ז"ל מוכיח יותר כפי' ראשון. ויש שפירשו בהפך דקמייתא ר"ג דמוקים לה בחזקת בתולה ולפיכך מאמינה על בעלה דחזקת גופה מסייע לה ואידך דקתני אין להם טענת בתולים רבי יהושע דאמר לא מפיה אנו חיין וכיון שכן אנן לא טענינן לה שנאנסה משנתארסה ולישנא דאין להם טענת בתולים לא אתיא שפיר להאי פי' דאם כן לא הויא פי' דומיא דבוגרת ומ"ע דתני בהדה ע"כ. ולא ידעתי מהו דהא רש"י גרסתו היתה במתני' קמייתא ויש להם טענת בתולים וכדפרי' בהדיא ויש להם טענת בתולים להפסידה כתובה ע"כ. ולגי' זו אתיא השמועה כפשטה:

וז"ל שיטה ישנה ה"ג הא מני ר"ג היא הא דתניא אין להם טענת בתולים פירושו שאם לא ימצא להם בתולים אינו יכול להפסידן כתובתן דאנן טענינן להו דמשנתארסו נאנסו דהא אי הוה טענה איהי מהימנא לר"ג ולא גרסינן הא ר"ג הא ר' יהושע דודאי מודה רבי יהושע דיש להם קנס וכ"ש דלר"ג דאית להו חזקה דגופא אית להו קנס. והר"א ז"ל גריס ליה ומפרש הא ר"ג דוקא ואפילו רבי יהושע דלית ליה חזקה דגופה ולא נהירא ולא גרסינן בברייתא קמייתא החרשת והשוטה יש להם קנס ויש להם טענת בתולים דקתני אחרשת ושוטה פירושו דבחזקת גרסינן לה שפיר דהא ר"ג הא רבי יהושע אתיא כפשטה. ודעתי דדעת המקשה הוא דאין להם טענת בתולים דקתני אחרשת ושוטה פירושו דבחזקת בעולות הן וכתובתן מנה אפילו יש להם בתולים וכן אם לא מצא להם בתולים כתובתן נמי מנה ולגבי בוגרת ומוכת עץ פירושו כתובתן מאתים אף על פי שאין להם בתולים. ע"כ:

ה"ג וכן גרש"י ז"ל אי דקא טעין טענת דמים הכי נמי הכא במאי עסקינן דקא טעין טענת פתח פתוח פי' והבוגרת פתחה פתוח מיהו מתחזיא מילתא דמוכת עץ פתחה סתום ודמים אין לה וכיון שכן היכי קתני להו בהדי הדדי ור"ח ז"ל גריס אי דקא טעין טענת פתח פתוח הכי נמי הב"ע דקא טעין טענת דמים ופי' הא דקתני אין לבוגרת טענת

בתולים בטוען טענת דמים דקאמרינן פרט לבוגרת שכלו בתוליה והא דאמר רב בבוגרת שנמצאו לה דמים דלאו כל בוגרת אין להם דמים אלא יש בוגרת שיש להם ויש שאין להם אלו דברי ר"ח ז"ל וכן כתב רבינו ז"ל בהלכותיו ואף רבינו הגאון כתב הגירסא כדברי ר"ח ולישנא דגמרא לא דייק הכי דהוה ליה למימר איכא דאית לה ואיכא דלית לה ופתח פתוח נמי מאן דכר שמיה ואפשר דה"ק רבנן ז"ל אי דקא טעין טענת פתח פתוח הכי נמי דבוגרת פתחה סתום הוה וכיון שכן איכא דם דאתי מחמת צדדין דפרצה דחוקה היא ומשיר בה צרורות ולהכי אמר רב נותנים לה לילה הראשון אבל טענת דמים אין לה דכיון שכלו בתוליה זימנין דלא אתי דם מחמת צדדין כנ"ל לפום פירושא דרבוותא ז"ל ולהאי פירושא ניחא הא דקתני לה גבי מוכת עץ דתרווייהו פתחן סתום וטענת דמים אין להם אבל מצאתי בירושלמי בפ"ק ר' יונה בשם ר"י קרשפא בוגרת כחבית פתוחה היא ובענין מוכת עץ נמי אמרו הפתח פתוח בין בעץ בין באדם וזה סיוע לדברי רש"י ז"ל והרב ר' משה המחבר כתב כן ואמר בטעות היה בנוסחי הגאונים אבל מה שאמרו במסכת יבמות בוגרת שכלו בתוליה משמע כדבריהם שיש בלשון הזה לשון דמים ואפשר לדחוק שעל הפתח קאמר לומר שפתחה פתוח בין מכדרכה בין שלא כדרכה שאין לדחוק הירושלמי שכתבתי. עכ"ל הרמב"ן:

והרשב"א ז"ל כתב גירסת רש"י ז"ל נכונה יותר והא דאמרינן ביבמות פרט לבוגרת שכלו בתוליה לאו דמיה קאמר אלא שאינה כשאר הבתולות שכל בתולותיה קיימין דאינהו פתחן צר וזו פתחה פתוח. ומיהו בירושלמי מצאתי ביבמות בפרק הבא על יבמתו כדברי הגאונים ז"ל דגרסינן התם בוגרת כלו בתולותיה במעיה מוכת עץ יצאו בתולותיה לחוץ ע"כ. וכבר הארכתי בזה לעיל בשמעתא דפתח פתוח בס"ד:

דף לו:

מפני שנחבטת על גב קרקע פי' רש"י ובתוליה נושרין ופרכינן כולהו נמי חבוטי מחבטן כלומר ואם כן לא יהיה לכולן טענת בתולים ופרקינן כולהו רואות ומראות לאמן זו אינה רואה ואינה מראה לאמה פרש"י כולהו רואות אם נשרו בתוליהן ומראות לאמן ופוסקות עליהן שאינן בתולות ואם לא הודיעתו הטעתו וזו אינה רואה ואינה מראה לאמה ובחזקת נחבטה כנסה ולאו טעות הוא. והקשה ר"ת ז"ל בכולהו שלא הודיעתו מאי טעות איכא דהא לר"מ הוא דתני לה ולר"מ ליכא קפידא במוכת עץ ואפילו לא הכיר בה כתובתה מאתים ועוד כי מה שפירש דהכא אינה מראה לאמה ובחזקת מוכת עץ כנסה אם כן יש לה מנה בלחוד כפום שיטתייהו כל היכא דאמרינן אין להם טענת

בתולים היינו שיש להם מאתים כגון בטענת בתולים דיהודה לכך פר"ת ז"ל כולהו רואות ומראות לאמן וכיון שיודעות בדבר הן טוענות על עצמן הילכך כי לא טענה איהי אנן לא טענינן לה אבל זו אינה רואה ואינה מראה לאמה ואינה יודעת לטעון הילכך אנן טענינן לה דמוכת עץ היא ויש לה מאתים וכר"מ. ואיכא למידק דמכל מקום נפשוט מהכא דכולהו נשי מחבטן וכיון דכן מוכת עץ שכיח ואלו אנן פרשינן בפ"ק דמוכת עץ לא שכיח כדאיתא בירושלמי וכ"ת דחבטה דהשרת בתולים שכיח אבל מוכת עץ לא שכיח מכל מקום התם ניחוש לחבטה. ויש לומר דכיון דרואות ומראות לאמן כי שכיח קלא אית לה למילתא. והרב ר' פנחס הלוי ז"ל אחיו של רבינו ז"ל פירש דתרתי קאמר כולהו רואות ולא שכיח להו חבטה כי יש להם עינים לראות ולהשמע וכשנופלות מראות לאמן ואית ליה קלא למילתא אבל זו אינה רואה ושכיח בה חבטה ואינה מראה לאמה ולית לה קלא. הריטב"א ז"ל:

היוצאת משום ש"ר בת סקילה היא שזינתה אם כן פשיטא דלאו בת קנס היא דהא בעולה היא אבל אין לפרש היוצאת משום ש"ר כגון המאנס ומפתה את הארוסה שעתה היא יוצאה מתחת בעלה משום ש"ר ופריך בת סקיל' היא והואיל ואיכא אונס סקילה פשיטא דלא שייך בה קנס ולא אצטריך ליה למתניא דהא קתני במתניתין הבא על בתו. לשון הרא"ש ז"ל. ויש לתרץ דלא קשיא אמתני' דקתני הבא על בתו דמתניתין אשמועינן רבותא טובא דאפילו בשוגג נמי פטור ומיהו מדקתני היוצאת משום ש"ר פי' שבשבילו יצאה זו משום ש"ר וכמו שכתב הרא"ש ז"ל אלמא דבמזיד ובהתראה מיירי ואי הכי פשיטא דבת סקילה היא וקלב"מ. ומיהו אכתי קשיא דקתני בברייתא גופא עריות ואי מיירי בשוגג הא קמן דאפילו בשוגג אין להם קנס אם כן ע"כ הא דקתני היוצאת משום ש"ר לא מצינו למימר דבמזיד ובהתראה דוקא מיירי ואי אמרת דהיוצאת משום ש"ר לאו דוקא אלא כלומר דאיכא אונס סקילה אף על גב דהוה בשוגג ואפילו הכי פריך פשיטא דקלב"מ א"כ הדרא קושיא לדוכתיה דהא במתני' קתני הבא על בתו ולא פרכינן עלה פשיטא ולא תקשי מברייתא גופא דקתני עריות ולא פרכינן עלה פשיטא דדילמא בכלל עריות חייבי כריתות והיינו רבותיה אבל הכא דלא קתני אלא היוצאת משום ש"ר דהיינו חייבי מיתות ב"ד להכי פריך פשיטא דקלב"מ להכי התוס' ז"ל קשיא להו מתרווייהו שכתבו ז"ל דהא קתני במתני' הבא על בתו ולעיל נמי קתני עריות בברייתא כנ"ל. ומכל מקום פירושא קמא עיקר וכן כתבו תלמידי ה"ר יונה ז"ל וז"ל יוצאת משום ש"ר בת סקילה היא קס"ד דיוצאת משום שם רע ר"ל שיוצאת בעדי טומאה ולפיכך פריך אמאי אצטריך למימר דאין לה קנס פשיטא דכיון שאנו מאמינים לעדים שמעידים שנבעלה

כדי לחייבה סקילה כל שכן שיש להאמינה גבי הקנס שנדון אותה בעולה ולא יהיה בה קנס עד כאן:

ורש"י ז"ל כתב לעיל בברייתא והיוצאת משום שם רע. קס"ד שלא מצא לה בעלה בתולים ולקמן פריך בת סקילה היא ע"כ. וכבר פרישנא לעיל פי' לפי' ז"ל:

יצא עליה שם מזנה בעיר אין חוששין לה פי' אפילו לפסלה לכהונה וכדפי' רש"י ז"ל ואפילו בקלא דאתחזק נמי דפריצות בעלמא הוא דחזו בה וכדאיתא בשילהי מסכת גיטין וכיון שכן קנס נמי יש לה. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

אבל רבינו האיי גאון ז"ל כתב בתשובה וז"ל האי שטרא ריעא וכו'. פירוש הדברים כי השטר הרעוע אין בית דין מגבין בו וחקרו לומר איך יהיה השטר הרעוע שאין מגבין בו. אם תאמר שיצא עליו קול כי מזויף הוא כיוצא בו אשה שיצא עליה קול שזינתה כשם שתשים את השטר רעוע ותחוש לו כך תחוש לאשה לאוסרה על בעלה ואי אתה יכול לעשות כך שהרי רבנן אמרי יצא עליה קול מזנה בעיר אין חוששין לה ואף שטר שיצא עליו קול כי מזוייף הוא אין חוששין לו. ע"כ:

ואלא דאתו בי תרי ואמרי לדידהו תבעה מינייהו באיסורא וכו'. ולא בעי לאוקמי כגון דאתו בי תרי ואמרי אנו שמענו כשתבעה לחד באיסורא ולא שמע לה דמשום שתבעה לאחד באיסורא לא מחזקינן לה כמופקרת דדילמא איקרי דקא תבעה לחד ושוב חזרה בה אבל כשתבעה לשנים הרי הפקירה עצמה לכך ומשום הכי אין לה קנס ואין לפרש דה"ק לדידהו תבעתינהו באיסורא פי' לכל חד וחד באפי נפשיה והילכך אשמועינן רבותא דאף על גב דאין כאן תרי סהדי בבת אחת אפילו הכי מחזקינן לה במופקרת וכל שכן דאתו בי תרי ואמרי קמי דידן תבעה לחד באיסורא דהא איכא תרי סהדי בבת אחת דליתא דהא אי לאו דקשיא לן מאי למימרא הוה מוקמינן לה בשנים שהעידו שראוה שנבעלה אלא משום דקשיא לן מאי למימרא הוא דלא מפרשינן לה הכי הילכך כיון שאינם מעידים שראוה שנבעלה בהכי סגי הרי דאשמועינן רבותא אף ע"ג דשניהם מעידים דלדידהו תרווייהו בבת אחת תבעתינהו באיסורא ובהכי ניחא לאוקמה דתפסת מועט תפסת ואין לך לאחזוקי בבעולה אלא בדברים הקרובים ובעדות ברור קרוב לראוה שנבעלה. ואפשר שזהו מה שכתב רש"י ז"ל אלא. יצא עליה שם רע ה"ד כגון בעדים ולא שאמרו נבעלה דאם כן מאי למימרא הא לאו בתולה היא אלא אמרי לדידהו תבעתינהו לאיסורא והפקירה עצמה לכך ולא שמענו לה. ע"כ. וע"כ יש לך לפרש כן דדכותה בשטרא אין לך לאחזוקי בזיופא אלא בדברים הקרובים אל השכל דאמר זיופי זייפי כנ"ל:

בשלמא התם שכיחי פרוצין וכו'. ואם תשאל דפליג תלמודא מדידיה אדידיה דמעיקרא אקשינן אלמא דנפק קלא עלה דשטרא זייפא וכו' דכותה הכא דנפקא כו' הא אמר רבא יצא עליה שם מזנה בעיר וכו' דאלמא דלגבי שטרא ניחא דבקלא בלחוד לא מגבינן ביה אלא דקשיא לן עליה דידה לגבי קנסא אמאי אין לה קנס ושוב כי אמרינן ואלא דאתו בי תרי וכו' דברירא טפי מקלא לחודיה ניחא דמשום הכי בלחוד לא מגבינן בהאי שטרא כ"ש בכגון האי דריע טפי דמקנסא נלמוד דמשום קלא לא אתרעאי ומשום כגון האי איתרעאי.תשובתך איברא אי הוה קשיא לן דלא מסתברא לאורועי שטרא משום הכי ואפילו אי אמרה רב פפא מסברא דנפשיה שפיר קא מקשה מיהו אנן השתא לא קשיא לן אלא היכי גמר רב פפא מינה דלא מגבינן בשטרא כי האי והכין דייק רש"י ז"ל שכתב וזה לשונו בשלמא התם וכו'. היכי גמר רב פפא מינה דלא מגבינן בשטרא כי האי בשלמא התם שכיחי פרוצים וכו' עד דלאו בחזקת בתולה הואי. ע"כ כנ"ל. ומלשונו של רש"י ז"ל שמענו דלהכי אין לה קנס לזו שיצא עליה קול שם רע בילדותה לפי שאינה בחזקת בתולה כיון שהיתה מחזרת אחר זנות בהא שכיחי פרוצים אבל הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהלכות נערה לא פירש כן אלא דהיינו טעמא לפי שהיא בחזקת שהפקירה עצמה לזה ברצונה ולא חייבה תורה קנס אלא לאונס ומפתה אבל זו שהכינה עצמה לכך הרי זו קדשה ואין בה דין קנס. והקשה עליו הר"ן ז"ל בפירושיו על ההלכות דאינו מחוור לטעמו מאי דאמרינן בגמרא בשלמא התם שכיחי. ונ"ל דהוקשה לו להרמב"ם ז"ל דאין לנו להחזיקה בבעולה כיון שלא העידו העדים בכך והרי היא בחזקת בתולה עד שיודע לנו בעדות ברור שנבעלה ומיהו כיון שהעידו דלדידהו תבעתינהו לאיסורא הרי היא בחזקת שהפקירה עצמה לדבר זה ברצונה והיא קדשה ואף על גב דבא עליה באונס כיון שהוחזקה בקדשה אית לן למימר אלו לא הקדים הוא ואנסה היתה היא שוכרתו ומכל מקום אילולי טעמא דשכיחי פרוצין הוה לן למימר דאף על גב דלדידהו תבעתינהו באיסורא דילמא שוב חזרה בה כיון דהני לא שמעו לה והרי היא בחזקת כשרה ולא קדשה ואין לך עדות ברורה שהפקירה עצמה לזה ברצונה דדילמא בשעה שזה אנסה חזרה בה ולא היתה קדשה ואונסה תוכיח עליה אבל השתא דאיכא סהדי דתבעה אותם לזנות עמה ושכיחי נמי פרוצין דאין מניחין אותה לחזור מפריצותה הילכך הויא לה בחזקת שהפקירה עצמה לדבר זה ברצונה כנ"ל:

כיון דמהדר אזיופא אימור זיופי זייף וכתב כלומר שזייף הוא עצמו כתב העדים הילכך אף על פי שנתקיים בב"ד ואפילו העדים עצמן אומרים כתב ידינו הוא זה איכא למיחש לזיופא כההוא דאמר אין חתימות ידי דידי היא בפרק מי שמת. ומיהו אי אתו סהדי

גופייהו ואמרי דדכירי דחתימו בשטרא או דאתו סהדי ומסהדו דחזינוהו דחתמו בשטרא הרי זה כשר. ויש מרבותי שהיו אומרים דלא חיישינן לזיופא אלא להההוא שטרא גופיה דהוה מהדר לזיופיה כגון דאמרי עדים לדידן אמר לן זיפו לי שטר כך וכך על ראובן כי השטר שיוציא על ראובן מאותו סך ריע אבל על אינש אחרינא או על ראובן ומסך אחר כשר. וכן נראה מדברי ר"ח ז"ל שפי' דכי אתו תרי סהדי ואמרי לדידן אמר לן זייפו לי האי שטרא איתרע ההוא שטרא ע"כ. ואף לפירוש זה כל היכא שהעדים אומרים לדידן אמר לן זייפו שטרא ולא פירשו יותר כל שטרא דמפיק הוי ריע והכי דייק לישנא דגמרא דאמר לדידן אמר לן זייפו שטרא דילמא כיון דאמר הכי האי שטרא דאתרע ואתא כדפרי'. אבל דעת מורי הרב ז"ל דאפילו הוה מהדר בזיופא על ראובן חוששין לשמעון והוא הדין לראובן מסך אחר דכיון דמהדר אזיופא מזייף ואזיל אנפשיה וכן הדעת נותנת. הריטב"א ז"ל. ורש"י ז"ל כתב אלא. לגבי שטר ע"כ. משמע דבעי לפרושי כלישנא קמא: **מתניתין אלו שאין להם קנס הגיורת והשבויה וכו'**. תימא דבכל דוכתא אמרינן בשבויה הקלו משום דמדאורייתא חשבינן לה כבתולה אלא חומרא בעלמא הוא שאסרוה לכהן וכיון דמדאורייתא אינה בחזקת בעולה אמאי אין לה קנס. ויש לומר משום גזרה שלא תנשא לכהן עשאוה כבעולה לכל דבריה. לשון הרא"ש ז"ל. וכן כתוב בתוספות ונראה דאלו בחזקת הפקר הן ונבעלו בגיותם והשבויה בשביותה וכדפרש"י ז"ל. ומיהו היינו דוקא לגבי קנסא משום דלא מפקינן ממונא אלא בראיה ברורה והני אתרע חזקתייהו וכדכתיבנא וחזקת ממונא עדיפא דאוקי ממונא בחזקת מריה אבל בשאר דוכתי אמרינן שפיר בשבויה הקלו כיון דלא ברירא גבן אי נבעלו בודאי כנ"ל:

הבא על בתו מפני שמתחייב בנפשו היל"ל עלה למה לי האי טעמא השתא אלו בא עליה אחר דאביה הוי בא עליה הוא משלם קנס ואיכא למימר דילמא תנן סתמא דאמר יש לה קנס וקנסה לעצמה ומתני' כגון שנתארסה ונתגרשה סד"א ליתיב לה קמ"ל (כר' עקיבא) דמתחייב בנפשו הוא ומשום הכי פטור ואיכא למידק אי הכי קשיא רישא דקתני אשת אחיו והתם כגון שנתארסה ונתגרשה או שמת אחיו דאי בחיי אחיו אשת איש היא ומתחייב בנפשו הוא ואוקימנא בבן סורר רב פפא אמר במפותה וכיון שאמרנו שקנסה לעצמה מפותה האיך יש לה קנס מדעתה עבד ואיכא דסבר להההיא אוקמתא דאוקימנא התם במפותה ודברי הכל מתניתין תרי תנאי תנו לה רישא כמאן דאמר קנסה לאביה וסיפא כמאן דאמר קנסה לעצמה ולהנהו אוקמתא אחריני דאוקימנא התם אפשר דאתיא אליבא דחד תנא ולא דייק לה דסיפא גופא קתני שמיתתו בידי ב"ד וצריך רב פפא לאוקמה במפותה דאי לאו הכי בלא מיתת ב"ד נמי פטור מפני שמצילין אותם בנפשן

אלא אי דייקת עלה איכא למימר להההיא אוקמתא גופא רישא בשוטה מפותה דפתויה אונס הוא דאין מצילין אותה בנפשו שכיון שרוצה לזנות אין אפטרופוס לעריות ויש לה קנס ומצאתי בתוספות לרבותינו הצרפתים שאמרו לעולם כרבי עקיבא דאמר קנסה לאביה וסיפא משכחת לה כגון שבא עליה אביה ולא הספיק לעמוד בב"ד עד שמת או שבגרה סד"א ליחייבו יורשין א"נ הוא, ליתן קנסה קמ"ל דפטור מפני שמתחייב בנפשו וגם אפשר לומר דכולה רבי עקיבא היא דאמר קנסה לעצמה. ואם תאמר הרי מחלה שהרי במפותה אוקימנא לא כל הימנה שתמחול קנסה וכי קא אמרינן בריש פרק נערה שנתפתתה דאי לעצמה אמאי יהיב מפתה מדעתה עבד בבושת ופגם נאמרו הדברים כלומר פשיטא דבושת ופגם של אביה מדקא יהיב מפתה דאי לעצמה אמאי יהיב מפתה ואי משום קנס לא הוה צריך למיתני דקרא כתיב ונתן לאבי הנערה ועוד דמבושת ופגם אתה למד לקנס וטעמא דמילתא דקנסא לא זכתה לה תורה אלא משעת העמדה בדין הילכך לאו כל הימנה למחלו ולא דמי לאומר קרע את כסותי דפטור דהתם כסותו שלו הוא וכמאן דיהביה ניהליה דמי אבל הכא אין קנסא שלה שלא זכתה בו. ואלה הדברים אין דעתי נוחה מהם אבל מה אעשה שהרי מפורשים הם בירושלמי וכך מצאתי שם אלו אחר בא עליה קנסה לאו של אביה הוא דבתר שבא עליה עד שלא מת אביה ומת אביה כרבי יוסי הגלילי ברם כרבי עקיבא יש לה קנס וקנסה לעצמה פי' דלרבי יוסי הגלילי דלא משכחת לה קנס אלא לאביה צריך אתה להעמידה כשמת סד"א ליחייבו יורשים שלא זכה אב עד שעת העמדה בדין קמ"ל דפטורי משום דמתחייב בנפשו אבל לר' עקיבא דאמר שיש לנערה קנס וקנסה לעצמה כגון שנתארסה ונתגרשה מתני' נמי בנתארסה ונתגרשה כדכתבו רבותינו הצרפתים ז"ל. ותו גרסינן התם אפסקא דמתני' יתומה שנתארסה ונתגרשה וכו' אמר רבי יוחנן אתיא דרבי אלעזר בשטת ר' עקיבא רבו כמו דר' עקיבא אמר יש לה קנס וקנסה לעצמה כן ר' אלעזר אמר יש לה קנס וקנסה לעצמה. ומעתה אפילו במפותה אמר רבי ירמיה בשם אלעזר תפתר כשמחלה ויש אדם מוחל דבר שאינו שלו תפתר ביתומה ותני דבית רבי בן היתומה רבי אלעזר אומר האונס חייב והמפתה פטור ומה שאמרו ויש אדם מוחל דבר שאינו שלו נראה לי שעל בושת ופגם קאמר כלומר אפילו שר' אלעזר בשיטת רבי עקיבא רבו אמר דאמר קנסה לעצמה מכל מקום בושתה ופגמה לאביה שהרי לא יצאה מרשותו ואי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין ומפרקינן ביתומה ממש היא משנתנו שהכל שלה ואקשינן התם ויש אדם מוחל דבר שאינו ברשותו פי' והאיך יכולה למחול קנסא שלא זכתה בו עד שעת העמדה לדין נשמיענה מן הדא דאמר רבי בן בר חייא בשם ר' זעירא קנס אין כאן משעה ראשונה

דתנינן תמן עמדה בדין עד שלא מת האב הרי הן של אב מת האב הרי הן של אחין אם אומר את כן קנס משעה ראשונה הרי הן של אחין משעה ראשונה פירוש אם אתה אומר שאדם זוכה בקנס משעה שבא עליה אף על פי שלא עמדה בדין מת האב הרי הוא של אחין מדבעינן העמדה בדין ש"מ שלא זכתה תורה אלא עד שעת נתינה הילכך לא כל הימנה שתמחול ואם כן המפתה אמאי פטור אפילו ביתומה ומפרקינן רבא בר חסדאי בבושת ופגם היא מתני' ואקשינן מה' דר' נחוניא אמר מהו האונס חייב והמפתה פטור האונס חייב בכל והמפתה פטור מן הכל פירוש מה זה שאתה אומר בבושת ופגם היא מתניתא והא ר' מונא אמר חייב בכל ופטור מן הכל ומפרקינן ר' אבין אמר רבי שמאי בעי מהו האונס חייב והמפתה פטור האונס חייב בכל והמפתה פטור מן הבושת ומן הפגם וחייב בקנס והיא רבי עקיבא. זה מצאתי בירושלמי ואם הגמרא שלנו מסכמת עמה יש לנו לפרש הא דתנן רבי אליעזר אומר המפתה פטור מן הבושת ומן הפגם והא דאמרינן בגמרא יתומה שנתארסה ונתגרשה פשיטא כלומר למה לי למתני נתארסה ונתגרשה אפילו לא נתארסה כיון שהיא יתומה הכל שלה אלא ה"ק האשה שנתארסה ונתגרשה כיתומה היא לענין הקנס וזהו שאמר ר' אלעזר בשיטת ר"ע רבו וחזר ואמר בשיטה אחרת לדברי הכל ומהו דינה של יתומה שהאונס חייב בכל והמפתה פטור מן הבושת ומן הפגם אבל בנערה שנתארסה ונתגרשה ודאי המפתה חייב בכל דמשלם בושת ופגם לאביה וקנס לעצמה שאין יכולה למחלו ומאי יתומה דקתני יתומה ממש ודברי הכל. ואף על פי כן נראין הדברים שיתומה מפותה אין לה קנס יכולה היא למחול קנסה אף ע"פ שלא זכתה לו עדיין הא למה זה דומה לאומר לארוסתו דין ודברים אין לי בנכסיך בחייך ובמותך שאם מתה אינו יורשה מפני שאמרו ירושה הבאה לו לאדם ממקום אחר פירוש שעכשיו אין ראוי לה כגון ארוסה זה אדם מתנה עליה שלא ירשנה ולא כדברי המפרש שם כגון זו שהיא מדרבנן אלא אפילו בשל תורה קודם שיהא ראוי ליורשה מתנה הוא עליה והא נמי להא דמיא ועוד קרע שיראין שלי והפטר הוא שלא הקנס בלבד מחלה לו אלא גופה מסרה לו לעשות בה כרצונו והיא שגורמת ועושה הכל הילכך הלכתא כר' מונא דאמר המפתה פטור מן הכל ושמעתא דגמרא דילן כדברי רש"י ז"ל. הרמב"ן ז"ל (בזה). וכבר כתבנו לעיל בריש פירקין על מאי דכתבו התוס' לעיל עיין שם:

וז"ל הרשב"א ז"ל הבא על בתו. ואם תאמר תיפוק ליה משום דקנסה דידיה הוא [השתא אלו בא אחר עליה קנסה לאביה בא עליה אביה משלם קנס]. יש לומר בנתארסה ונתגרשה ורבי עקיבא דמתניתין היא דאמר יש לה קנס וקנסה לעצמה אי נמי אפילו רבי

יוסי הגלילי דאמר נתארסה ונתגרשה אין לה קנס דהכא בשבא עליה אביה ומת דקנסה לעצמה וכדתנן בפרק נערה לא הספיקה לעמוד לדין עד שמת אביה וכו' והכי איתא בירושלמי דגרסינן התם אילו אחר בא עליה לא קנסה לאביה תפתר שבא עליה עד שלא מת אביה ומת אביה כר' יוסי הגלילי פי' אפילו כר' יוסי הגלילי ברם כרבי עקיבא יש לה קנס וקנסה לעצמה. פי' ברם כרבי עקיבא אפילו לא מת אביה ומשכחת לה כשנתארסה ונתגרשה מיהו ניחא לי טפי כרבי עקיבא דאילו לרבי יוסי תמיה לי האיך אפשר שיהא לה קנס מאב דהא בשעה שבא עליה לא חל עליו שום חיוב והרי זו כמפותה יתומה דכיון דמדעתה עביד לית לה והכא נמי מאי שנא דהא אב לא מחסר העמדה בדין דלא שייך ביה ואולי דעת הירוש' כן דכיון דאין לאב עד שעת העמדה בדין גם הוא אינו פטור לעולם ואם מת אי נמי שבגרה קודם שמת קנסה לעצמה ודין זה שמענו מן הירושלמי הזה שלא שמענוהו מן הגמרא גם לדעת הירושלמי אפשר שאם עמד האב ונתן לה כסף קנסה אחר כך חוזר וזוכה בה שהוא יכול לכופה לעמוד עמו בדין ולתובעו כדי שיזכה הוא בקנס כדרך שהוא יכול לכופה לדון עם אחר דלעולם מחמתה הוא זוכה והיא היא שעומדת בדין והיינו דתנן עמדה בדין [עד שלא מת האב, לא הספיקה לעמוד בדין, ולא תנינן עמד בדין] ולא הספיק לעמוד בדין וצ"ע. ע"כ:

ועל בת אשתו כתבו התוספות ז"ל הוה מצי למתני אשת אביו וכלתו דהא חשיב נמי עריות דעל ידי קדושין אלא תנא ושייר. ע"כ:

וז"ל הרא"ש ז"ל תימא אמאי לא חשיב אשת אביו וכלתו דהא חשיב עריות שעל ידי קדושין כמו בת אשתו ע"כ. ויש לתרץ דלא חשיב אלא בתולות שלא נתארסו לאשמועינן דאפילו הכי אין לה קנס מפני שמתחייב בנפשו ואילו אשת אביו וכלתו ע"כ מיירי כשנתארסו ולרבי יוסי הגלילי דלקמן דבמתניתין דלעיל קא חשיב אשת אחיו ואשת אחי אביו היינו לאשמועינן רבותא דאפילו הכי יש להן קנס וכמ"ד יש להן קנס ומיהו הכא במתניתין דקא מני הני דאין להם קנס לא בעי חשיב אלא הני דאית בהו רבותא טפי כך היה נראה לתרץ. ומיהו התוספות לעיל ניחא להו לאוקמי ההיא דבתו בנתארסה וכמ"ד קנסה לעצמה אי לאו משום דקשיא להו למאן דמוקי מתני' במפותה והילכך אין לך לתרץ אלא תנא ושייר וכמו שתירצו התוספות ודוק שהתוספות חזרו וכתבו כאן במתניתין הבא על בתו למאי דמוקי מתני' בפרק בן סורר במפותה צריך לאוקמי וכו' ולא קצרו לומר כבר פירשנוה לעיל כדרכם ואם תשאל ולמה ליה לתנא לממנינהו כלל עד דנימא תנא ושייר ליתני בקוצר הבא על אחת מחייבי מיתות ב"ד והכל יהיו בכלל. תשובתך דע"כ הוצרך לשנות בתו להדיא לאשמועינן בא עליה ובגרה קנסה לעצמה וע"כ

צריך לאוקמה בהכין וכמו שכתבו התוספות ובזה יתורץ גם כן אמאי הצריכו התוס' לחזור להאריך כן כנ"ל:

וכל המתחייב בנפשו פטור מן התשלומין איכא למידק והלא אין מיתה וממון באין כאחד דמכי הערה בה נתחייב מיתה ומתחייב בממון לא הוי עד גמר ביאה כדאמרינן בפרק בן סורר בסופו [עג ב'] גבי חטא אלו חייבי כריתות כלומר דחייבי כריתות נמי ניתן להצילן בנפשו ורמינהו אלו נערות שיש להן קנס הבא על אחותו כלומר אלמא מדמשלם לא ניתן להצילו בנפשו אמרוה רבנן קמיה דרב חסדא אמר להו משעת הערה דפגמה איחייב ליה קטלא ממונא לא משלם עד גמר ביאה. ויש לומר דהתם הוא דמכיון דפגמה שוב לא ניתן להצילו בנפשו דאפגימה קפיד רחמנא כדאיתא התם אבל הכא אף על גב דמשעת הערה איחייב מכל מקום כל שעתא ושעתא עביד חיוב מיתה עד גמר ביאה. וכענין הזה אמרו בירושלמי בפירקין תני החוסם את הפרה משלם ששה קבין לפרה וארבעה קבין לחמור שכן החוסם פרתו לוקה אמר רבי מונא מפתה הבא על אחותו קטנה ילקה וישלם שכן הבא על אחותו בוגרת לוקה חזר ואמר גבי אחותו חלו עליו מיתה ותשלומין כאחת ברם הכא מכיון שרושם נתחייב מכות מכאן ואילך בתשלומין התיב רבי זעירא קומי רבי מונא הרי המצית גדישו של חברו בשבת על שבלת ראשונה נתחייב מיתה [מכאן ואילך בתשלומין ולית אמר כן על כל שיבולת ושיבולת יש בה התריית מיתה] והנה על כל חסימה וחסימה יש בה התריית מכות ומשני לה רבי יוסי בר בון אמר תרי אמוראין וכו' מכל מקום למדנו ממנה דאף על גב דנתחייב מעיקרא נפשות כיון דכל שעתא ושעתא מתעסק בחיוב נפשות פטור מן התשלומין. הרשב"א ז"ל. וכן תירצו בשיטה ישנה דשאני ההיא דפרק בן סורר דכיון דפגמה שוב לא ניתן להצילה בנפשו אבל הכא אף על גב דמשעת הערה אחייב בתר הכי נמי עביד כל שעתא ושעתא חיוב מיתה עד גמר ביאה. עד כאן:

ה"ג בקצת משניות שנאמר אם לא יהיה אסון ענוש יענש ואיכא למידק דקרא לאו הכין כתיב אלא ולא יהיה אסון גו'. וי"ל דתנא הא אתא למימר דהכי דייקינן ולא יהיה אסון ענוש יענש הא אם יהיה אסון לא יענש ולהכי נקט אם לא יהיה אסון ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל ולא יהיה אסון ענוש יענש. הא אם יהיה אסון לא יענש. פירוש לפי' בקרא לא כתיב אלא ולא יהיה אסון ולהכי נקט תנא אם לא יהיה אסון לאשמועינן דהכי דייקינן ברישא דקרא הא אם יהיה אסון לא יענש פי' דדיוקיה דקרא לאו היינו מאי דכתיב בתר הכי ואם אסון יהיה ונתת נפש תחת נפש חדא דאי הכי הוה ליה לתנא לאתויי דכתיב ואם יהיה אסון ונתת נפש תחת נפש ועוד דאין מכאן שום ראיה דדילמא קרא

הכי קאמר ולא יהיה אסון לא תתן נפש תחת נפש אלא ענוש יענש אבל אם יהיה אסון ונתת נפש וגו' ומנין לנו שלא יענש גם כן ועוד דהא לרבי ונתת נפש תחת נפש היינו ממון וכדאמרינן לעיל כדאיתא בפרק הנשרפין אלא ודאי דיוקיה דקרא דמייתינן מיניה ראיה דכל המתחייב בנפשו אין משלם ממון היינו רישא דקרא דדייקינן ולא יהיה אסון יענש הא אם יהיה אסון לא יענש ולהכי דייקינן לה הכין משום דמייתרא קרא דלמה ליה למכתב ולא יהיה אסון לכתוב ויצאו ילדיה ענוש יענש כאשר ישית עליו וגו' ואם אסון יהיה וגו' אלא ודאי להכי כתב ולא יהיה אסון לדיוקי הא אם יהיה אסון לא יענש כנ"ל פירוש לפי' רש"י ז"ל:

ומיהו הרמב"ם ז"ל כתב בפירוש המשנה וז"ל מה שנאמר ולא יהיה אסון עניינו שלא יהיה אסון בין שני האנשים הנצים ענוש יענש הנוגף ואם אסון יהיה בין שני האנשים הנצים רוצה לומר שימות אחד מהם יהרג ההורג ולא יהיה שם עונש כלל והוא אומרו ונתת נפש וגו' ויסתלק מן התשלומין לפי שאין אדם מת ומשלם ואפי' היה שוגג וכו'.

ע"כ. פירש הרב ז"ל מתני' כרבנן דמפרשי נפש ממש משום דס"ל נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב ולפי מאי דפרישנא אנן לשיטת רש"י ז"ל אתיא שפיר מתניתין אפילו כרבי דאמר נתכוון להרוג את זה והרג א"ז פטור ומאי ונתת נפש ממון דמרישא דקרא דייקינן הא אם יהיה אסון לא יענש בדמי ולדות וע"כ יש לך לפרש דאתיא מדיוקא דרישא דקרא וכדכתיבנא. וכן פירש הרב ז"ל עצמו בהלכות נערה פרק ראשון והכין איכא לפרושי מה שכתב ז"ל בפי' המשנה כנ"ל:

רבי יהודה אומר שבויה שנשבית הרי היא בקדושתה. תימה אמאי לא פליג בפרק קמא דקתני השבויה שנפדית יתירה על בת שלש שנים ויום אחד כתובתה מנה ובהדיא פליג רבי יהודה לקמן דקתני כתובתה מאתים וכן בפרק האשה שנתאלמנה דקתני ואם יש עדים שנשבית אינה נאמנת. ויש לומר דנטר להו לרבנן עד לבסוף ופליג על כל מילתייהו.

הרא"ש ז"ל:

ועוד הקשה הרשב"א ז"ל דאמאי לא נחלק בפרק האשה שנתאלמנה דקתני ואם יש עדים שנשבית אינה נאמנת ובבבא דוכן שני כהנים פליג בה רבי יהודה מאי שנא דפליג בהא ושבקה לאידך וצריך עיון. עד כאן:

וכן הקשה הריטב"א ז"ל וז"ל ולא ידענא היכי לא פליג רבי יהודה בפרק האשה שנתאלמנה עלה מאי דתנן ואם יש עדים שנשבית כי היכי דפליג התם בשני כהנים לענין שאין מעלין לתרומה על פי עד אחד. וכתבו תלמידי רבינו יונה ז"ל דלרבי יהודה השבויה בקדושתה עומדת ומותרת לכהן ויש להם קנס ולית הלכתא כותיה ע"כ. ולמאי

דכתבו התוספות לעיל היה נראה לומר דכיון דרבנן לא אמרו אין להם קנס אלא משום גזרה הילכך איכא למימר דר' יהודה נמי דוקא לגבי קנסא הוא דקאמר דיש להם קנס ומשום דלא גזר. ומיהו הוה ליה למימר רבי יהודה אומר השבויה יש לה קנס אבל מדקאמר הרי היא בקדושתה משמע דלא ריע חזקתה כלל והרי היא כשאר בנות ישראל הכשרות כנ"ל:

גמרא אמר רבא דילמא ע"כ לא קאמר רבי יהודה הכא אלא שלא יהא חוטא נשכר אף על גב דמשמע בפרק קמא דרבא לית ליה האי טעמא דקאמר התם אביי לא אמר כרבא התם היינו טעמא שלא יהא חוטא נשכר אלמא דרבא לית ליה י"ל דהכא לרבי יהודה קאמר ומיהו בלאו הכי גרסינן הכא רבה שהרי נזכר קודם אביי. הרא"ש ז"ל:

והתוספות ז"ל תירצו לעיל בפ"ק דמ"ה אית ליה לרבא הכא טעמא דלא יהא חוטא נשכר [משום דמוקמי לה בקדושתה. והרשב"א כתב וז"ל אע"ג דרבא לית ליה טעמא דלא יהא חוטא נשכר] מדאמרינן בפ"ק גבי גר קטן אביי לא אמר כרבא התם כדי שלא יהא חוטא נשכר דאלמא לרבא לא אמרינן לא יהא חוטא נשכר יש לומר דהכא לר' יהודה קאמר א"נ התם הוא דלית ליה דכולי האי לא קנסינן ליה דנותן לה קנס לגיורת קטנה דלכי גדלה ממחייה ונפקא ואזלא ואכלה בגיותה אבל בבת ישראל קנסינן לה כדי שלא יהא חוטא נשכר. ולי נראה דקושיא זו מעיקרא ליתא דאדרבה כל שאתה אומר טעמא דר' יהודה משום שלא יהא חוטא נשכר היא הנותנת לרבא דטעמא דכותית דמתני' לאו משום ההוא טעמא הוא דהא רבנן פטרי בשבויה ומחייבי בכותית דאלמא לית להו לרבנן ההוא טעמא. ע"כ:

וז"ל תלמידו ז"ל י"ל דלרבי יהודה קאמר רבה וליה לא ס"ל הכי אלא כרבנן דמתניתין דלית להו טעמא דחוטא נשכר אלא בכותית דהא בשבויה פטרי. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל איכא דקשיא ליה דהא רבה גופיה לית ליה האי טעמא בפ"ק ולאו קושיא היא חדא דהכא לרבי יהודה קאמר והתם אמר לרבנן דפליגי עליה דר' יהודה הכא ולא חיישינן לטעמא דידיה ואביי דחייש התם להאי טעמא אליבא דרבנן משום דסבירא ליה דלאו היינו טעמא דרבי יהודה הכא ובהא לא איירי הכא כלל ועוד דהכא דיהבינן קנס לבת ישראל כדי שלא יהא חוטא נשכר אתיא שפיר אבל התם לא יהבינן לה דאזלא ואכלה בגיותה משום טעמא דלא יהא חוטא נשכר. ע"כ:

ע"כ לא קאמר ר' דוסא אלא בתרומה דרבנן פרש"י ז"ל בתרומה בזמן הזה דרבנן והקשה רבינו מאיר א"כ הוה ליה למימר בהדיא בתרומה בזמן הזה ופי' דה"ק אלא בתרומה דליכא למיסר אלא מדרבנן משום דשבויה ספק נבעלה ספק לא נבעלה כיון דספק הוא

אית לן למימר אוקמה אחזקתה ומותרת לתרומה מדאורייתא הלכך מאן דאסר בתרומה לא אסר אלא מדרבנן ורבי דוסא האי חומרא לית ליה אבל קנס דאורייתא פירוש דת"ק דרבי יהודה אית ליה דמדאורייתא לית לה משום דספק נבעלה ספק לא נבעלה אע"ג דאיכא למימר העמד אשה על חזקתה האיכא חזקת ממון דקיימא כנגדה וכיון דספק הוא והדבר שקול מספק לא מפקינן ממונא כיון דמדאורייתא אסור לאפוקי מיניה אימא דמודה ר' דוסא דמשום שלא יהא חוטא נשכר לא מפקינן ממונא כיון דמדאורייתא אסור לאפוקי מיניה והשתא ניחא טעמא דת"ק דרבי יהודה דמתניתין ולא נצטרך לדחוק ולפרש טעמא משום גזרה כמו שפירשתי לעיל במתניתין. הרא"ש ז"ל:

ואיכא למידק לשיטה זו כיון דאיכא בקנס חדא לטיבותא דהיינו שלא יהא חוטא נשכר וחדא לריעותא דהיינו קנס דאורייתא דאמרי' הכי והכי נמי בתרומה איכא חדא לטיבותא וחדא לריעותא אם כן שקולין הן שפיר קאמר רבי יוחנן דרבי יהודה ורבי דוסא אמרו דבר א' דשקולין הן קנס ותרומה אבל לשיטת רש"י ז"ל אין כאן שקול כנ"ל דוק ותשכח ולכך אתי שפיר כנ"ל:

הא גופה קשיא אמרת הפודה וכו'. פי' רש"י ז"ל מעיד בה. קס"ד דאפודה קאי שאם היה מעיד בה שלא נבעלה לע"ג לא ישאנה אם כהן הוא. משום דמעיד בה וכו' והא אמרינן הפודה את השבויה ישאנה. ע"כ. פי' לפי' דמאן דפריך לא אסיק אדעתיה דכי קתני הפודה את השבויה ישאנה דהיינו בלא עדות דידיה דהא לא מצינו לשום תנא דסבירא ליה דשבויה כשרה לכהונה אלא רבי יהודה אי מפרשינן ליה דהא דקאמר הרי היא בקדושתה מיירי לכל מילי והלכך לית לן למימר דכי קאמר הפודה היינו בלא עדות ועוד דאי הכי למה ליה למנקט הפודה כלל לימא השבויה כשרה לכהונה אלא היינו דסלקא דעתיה דכי קתני מעיד בה דאפודה קאי וה"פ דברייתא לפום מאי דקס"ד הפודה את השבויה ומעיד בה ישאנה פי' דפדאה ושוב העיד בה אבל אם היה מעיד בה כבר שלא נבעלה לע"ג ושוב פדאה לא ישאנה דמשעה שהעיד בה כבר איתסרא עליו דדילמא עיניו נתן ולכך אפי' אם שוב פדאה לא ישאנה ולהכי אסיק אדעתיה הכין משום דהשתא לא מחסרא בברייתא כלל ורישא וסיפא שוין דברישא מיירי בפדייה ועדות אע"ג דלא נקט אלא פדייה וסיפא נמי איירי בעדות ופדייה ותחלת הדבר נקט בין ברישא בין בסיפא דברישא דקדים פדייה נקט פדייה ובסיפא דקדים עדות נקט עדות ועוד דלשון מעיד בה משמע דאפודה דרישא קאי ופריך תלמודא כיון דסוף סוף הרי יש כאן פדייה ועדות בין ברישא בין בסיפא הרי שניהם שוין דאין לחלק בהכין כלל וקשיא רישא אסיפא דאטו משום דמעיד בה קודם לא ישאנה הרי פדאה לבסוף ולא שדי איניש זוזי בכדי

ומשני הא לא קשיא ה"ק הפודה את השבויה ומעיד וכו' פירוש לא קאי דמעיד בה וכו' אפודה דמעיקרא כי קתני רישא הפודה את השבויה ישאנה פירושו עם עדות בין שהיה עדות קודם או לבסוף וה"ק הפודה את השבויה ומעיד בה פירוש אינו כדאסיק אדעתין מעיקרא הפודה ושוב העיד לאחר כך בדוקא דה"ה העיד קודם דלא שני לן בהכי כלל ושוב קתני סיפא מעיד בה פירוש מעיד בה כדי בלא פדיון כלל לא ישאנה והיינו טעמא דהיכא דאיכא תרתי פדייה ועדות ישאנה משום דאי לאו דקים ליה בגווה לא שדי זוזי בכדי שהרי לישאנה פדאה והלכך אדרבה כי העיד בה ושוב פדאה איכא למימר טפי דישאנה מפדאה ושוב העיד בה דדילמא מעיקרא כי פדאה לשם מצוה בעלמא פדאה ואין כאן טעמא דלא שדי זוזי בכדי.ומיהו קושטא דמילתא דבין כך ובין כך ישאנה כיון דיש כאן פדיה ועדות דדוקא מעיד בה כדי לא ישאנה דשמא עיניו נתן בה אבל כשיש כאן חסרון כיס אמרינן לעולם דישאנה דלא שדי זוזי בכדי ופריך תלמודא מ"מ קשיא דר' יהודה אדרבי יהודה פי' בין למאי דקס"ד מעיקרא בין למאי דתריצנא קשיא אפי' לרבא דהא רבא לית ליה טעמא דחוטא נשכר אלא הכא משום דאיכא נמי טעמא דמוקמי לה בקדושתה וכמו שכתבו התוספות ז"ל בפ"ק וכדכתבינן לעיל דעיקר טעמא דרבי יהודה היינו משום דבקדושתה קיימא וכדקתני במתני' אלא דמסייעי' ליה בטעמא אחרינא אי משום שלא יהא חוטא נשכר אי משום דילמא ממנעי ולא נסבי והכא נמי הא איכא טעמא רבה דלא שדי איניש זוזי בכדי כיון שפודה אותה ומעיד בה והלכך אי אית ליה לרבי יהודה טעמא דבקדושתה קיימא כלל הוה ליה למימר הכא דישאנה כשיש פדייה ועדות והיינו דמקושר יפה הא דפריך תלמודא וסבר רבי יהודה בקדושתה קיימא עם מאי דלעיל מיניה דמעיקרא הוה אמרינן דעיקר טעמיה דר' יהודה היינו משום שלא יהא חוטא נשכר והלכך לא תיקשי לרבא ולא מידי אבל השתא דאמרינן נמי טעמא דדילמא מימנעי ולא נסבי מעתה עיקר טעמיה דר' יהודה היינו משום דבקדושתה קיימא אלא דמסתייעי' נמי בטעמא אחרינא בכל טעמא דליהוי והלכך קשיא דהכא נמי הא איכא טעמא דלא שדי איניש זוזי תדע דבר פלוגתיה דרבי יהודה אע"ג דסבירא ליה דשבויה אין לה קנס אפ"ה סבירא ליה דפודה ומעיד בה ישאנה משום טעמא דלא שדי איניש זוזי בכדי ולא מצינן שום תנא דמיקל בשבויה אלא רבי יהודה בלחוד כנ"ל לפי שיטתו של רש"י ז"ל. ודוק שרש"י ז"ל פי' הכא בתירוץ מאי דפריש תלמודא להדיא לקמן שכתב וז"ל הפודה את השבויה ומעיד בה ישאנה. דאי לאו דקים ליה בגווה לא שדי זוזי בכדי שהרי לישאנה פדאה. מעיד בה כדי לא ישאנה. שמא עיניו נתן בה. ע"כ. כל זה כתב בתירוץ דתרצינן הברייתא כי היכי דלא תקשי אפילו לרבא וכדכתיבנא וסיים נמי ופירש מעיד

בה כדי וכו' משום מאי דכתיבנא לעיל דבין פודה ואח"כ מעיד בין מעיד ואח"כ פודה ישאנה דדוקא מעיד בה כדי משום טעמא דשמא עיניו נתן הוא דלא ישאנה וכדכתיבנא. ומיהו לרב הונא בריה דרב יהושע ע"כ אית לך למימר דמעיקרא לא הוה ידעינן האי טעמא דלא שדי איניש זוזי וכו' דאם כן מאי פריך עלייהו ר' יהודה לדידכו בין כך ובין כך לא ישאנה מבעיא ליה וכדקאמר דלדבריהם קאמר להו ולכך לדידיה נצטרך שוב להקשות ורבנן וכו' וכדפריש עלה תלמודא כנ"ל וקל להבין:

והתוספות ז"ל מפרשים שמעתין בענין אחר דמעיקרא כי פריך הא גופא קשיא וכו'. קס"ד הפודה את השבויה ישאנה בלא עדות קאמר והלכך הא דקתני סיפא מעיד בה לא ישאנה לעולם קשיא בין אם נפרש מעיד בה כדי בין אם נפרש מעיד בה ופודה דאטו משום דמעיד בה לא ישאנה דהא ודאי עדיפא טפי מעיד בה כדי מפודה בלא עדות ואי מעיד בה ופודה קאמר הא ודאי דקשיא טפי ואתיא שפיר לישנא דתלמודא דקאמר משום דמעיד בה לא ישאנה. ולשיטת רש"י ז"ל לא ניחא כולי האי והא דלא פריך תלמודא לפום מאי דקס"ד דפודה בלא עדות קאמר ממה נפשך אי לא סבירא ליה בקדושתה קיימא אמאי ישאנה ואי סבירא ליה דהשבויה כשרה לכהונה משום דבקדושתה קיימא למה לי פודה אפשר דס"ל דכיון דלישאנה פדאה אי לאו דקים ליה בגווה דכשרה היא לא הוה שדי זוזי בכדי ואע"ג דאינו יודע עדות ברורה פודה (אפשר דס"ל דכיון דלישאנה פדאה אי לאו דקים ליה בגווה) ולהכי קתני הפודה את השבויה ישאנה ומ"מ קשיא ליה דמעיד בה אמאי לא ישאנה דהא ודאי עדיפא טפי מעיד בה מפודה בלא עדות ומשני ה"ק הפודה את השבויה ומעיד בה ישאנה מעיד בה כדי לא ישאנה ופריך מ"מ קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה פי' בין למאי דקס"ד מעיקרא בין למאי דתריצנא השתא וקשיא לשיטת התוספות ז"ל כיון דסבירא ליה דס"ד דפודה בלא עדות קאמר מאי קשיא ליה לרבא והא לדידיה ע"כ לא קאמר רבי יהודה בקדושתה קיימא אלא בדאיכא בהדיה טעמא אחרינא כגון שלא יהיה חוטא נשכר א"נ דילמא ממנעי ולא נסבי אבל פודה את השבויה בלחוד בלא עדות אין כאן טעם הגון להתיר ולהכי קאמר רבי יהודה לא ישאנה והלכך מאי קשיא ליה לפי הקס"ד ולשון מ"מ קשה משמע דלפי הקס"ד נמי קשיא ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דלפי הקס"ד נמי פודה ומעיד קאמר והלכך טעמא רבה איכא למשרי ואפ"ה פליג רבי יהודה וקאמר דלא ישאנה אבל לשיטת התוספות קשיא ותירצו בתוספות דאליבא דרבי יוחנן פריך וכן כל הני פירכי דלקמן אבל לרבה דאמר דטעמא דרבי יהודה שלא יהא חוטא נשכר לא קשיא מידי כנ"ל. ודוק שהתוס' ז"ל תפסו הדיבור גבי מ"מ קשה ולא פירשו כן לעיל גבי הא דפריך וסבר רבי יהודה בקדושתה קיימא. אבל הרא"ש ז"ל

כתב וז"ל וסבר רבי יהודה בקדושתה קיימא אליבא דרבי יוחנן פריך דלא מפליג בדברי רבי יהודה אבל ארבא לא פריך מידי דשאני הכא שלא יהא חוטא נשכר. ע"כ:

וז"ל שיטה ישנה והתנא הפודה את השבויה וכו'. אדרבי יוחנן מקשינן בכלה שמעתין דאמר רבי יהודה ורבי דוסא אמרו דבר אחד ולא מפרש טעמא דרבי יהודה שלא יהא חוטא נשכר דהא דאמר רבא דילמא דמחייה בעלמא היא. ע"כ:

אימא רבי יהודה אומר בין כך ובין כך ישאנה. פירוש בין הפודה את השבויה ומעיד בה בין מעיד בה כדי וה"ה דלא מעיד כלל כדקתני מתני' רי"א הרי היא בקדושתה. הרא"ש ז"ל. והקשה הריטב"א ז"ל והא לא ישאנה קתני וכדפרכינן דכותה בפ"ק והא כל שלא נהג קתני ותירץ דשמא הכא באתמהא תני לה וכי בין כך ובין כך לא ישאנה ודכותה איכא בפ' המוכר את הבית גבי סנטר מכור אנקלמוס אינו מכור כדפרישנא התם בס"ד. ע"כ:

דף לז.

וסבר ר' יהודה בקדושתה קיימא כתב הרשב"א מסתברא דרב פפא בר שמואל דמותיב הכין הוה ס"ד דכיון דאית ליה לר' יהודה דבקדושתה קיימא אלמא ס"ל אעפ"י שהע"ג פרוצים בעריות לא מאנסי אלא אם כן נבעלת להם ברצון דלא פריצי כולי האי ואיתתא כיון דאין יצרה גדול כל כך כאיש כל שכן דלא פריצא לזנות מדעת והלכך גיורת נמי כיון דלא אנסי לה איהי נמי לא מזנה מדעת וא"ל דשבויה שאני דישראל קדושים הם ומנטרא נפשה אבל גיורת בגיותה פריצא היתה ולא מנטרא נפשה א"נ איכא למימר דכיון דדעתה לאיגיורי הרי היא כשבויה וכיון דלא אנסי לה איהי מנטרא נפשה כישראלית ואמר ליה דלא. ואני תמה כיון דס"ל לרב פפא בר שמואל דגיורת כשבויה אמאי לא אקשינן מדרבי לרבי יהודה דמתניתין דמפליג רבי יהודה במתניתין בשבויה ש"מ דמודה הוא בגיורת ומאי שנא ונ"ל דמשום דמתניתין לא מפרשא דמודה רבי יהודה בגיורת ואפשר דפליג בשבויה וה"ה והוא הטעם בגיורת מ"ה פריך מברייי' דקתני בה בהדיא צריכה להמתין שלשה חדשים. כן כתב הרשב"א ז"ל:

אבל הרא"ש ז"ל כתב וז"ל ואם תאמר לפי מאי דפריך מגיורת אשבויה אם כן מתני' גופה תקשי ליה דתנן רבי יהודה אומר שבויה שנשבית הרי היא בקדושתה משמע דוקא שבויה אבל גיורת לא וי"ל דמתני' לא קשה מידי דלענין קנס ליכא לדמויי גיורת לשבויה דשבויה מנטרא נפשה אפילו בת שלש שנים ויום אחד אם יש לה דעת כדי שלא תפסל לכהונה ובבת דעת אמר ר' יהודה בקדושתה היא אבל גויה קטנה שדעתה להתגייר

כיון דלא מעברא לא מנטרא נפשה. ול"נ לתרץ דבמתני' ניחא ליה דיש לחלק בין גיורת לשבויה דשבויה מנטרא נפשה אבל גיורת שמא נבעלה קודם שהיה דעתה להתגייר וכיון דנבעלה פעם אחת שוב אין לה קנס אבל לענין הבחנה ה"ל למימר מסתמא כיון דנתגיירה כבר היה בדעתה לפני ג' חדשים להתגייר ומנטרא נפשה הלכך מדמי לה לשבויה ואפ"ה מתרץ ומחלק דאינה חוששת לשמור נפשה כי לאחר שתתגייר תשהה ג' חדשים קודם שתבעל לישראל להבחין בין זרע קדש לזרע פסול. ע"כ:

וכן תירצו בתוספות לענין קנס ודאי יש לחלק בין גיורת לשבויה משום דגבי קנס כיון שנבעלה פעם אחת שוב אין לה קנס והלכך הגיורת היא בחזקת בעולה שנבעלה קודם שהיה בדעתה להתגייר ואפילו היה בדעתה להתגייר משהיתה בת ג' שנים ויום אחד מ"מ לא מנטרא נפשה כיון דאינה ראויה להתעבר אבל לגבי הבחנה דצריכה להמתין ג' חדשים ואע"ג דהיה בדעתה לאיגיורי ומנטרא נפשה וכיון שגלתה לנו דדעתה לאיגיורי זה כמה קודם שנתגיירה ומנטרא נפשה ואפ"ה קתני דצריכה להמתין ג' חדשים דסתמא קתני אלמא דהיינו טעמא משום דאי אפשר לשמור עצמה מן הגוים כל שכן שבויה שהיא אסורה בידם ומשני אע"ג דגלתה דעתה שרצונה להתגייר שלש' חדשים קודם שנתגיירה מ"מ כל עוד שלא נתגיירה היא בחזקת דלא מנטרא נפשה אבל שבויה דישראלית קדושה היא הרי היא בקדושתה ולשיטה זו ניחא דנקט הברייתא כולה כדי לאשמועינן דמיירי בגדולה דהא בראתה דם מיירי דגדולה היא דאלמא מנטרא נפשה ג' חדשים קודם שנתגיירה וכדכתיבנא ואפ"ה קתני רבי יהודה דצריכה להמתין שלשה חדשים אבל אי מיירי בקטנה לא קשיא כולי האי דדילמא מיירי כגון שנתגיירה בשעה דידעה לאנטורי נפשה ומקודם לכן לא הוה ידעה לאנטורי עצמה ומ"ה צריכה להמתין ג' חדשים ואע"ג דקטנה היא ולא מעברא גזר קטנה אטו גדולה וכדבעינן למכתב קמן לשיטת רש"י ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל איכא למידק למאי דס"ל השתא לדמויי גיורת לשבויה תקשי ליה מתניתין דאיירי בתרוייהו ופליג רבי יהודה בשבויה בלחוד ותירצו בתוספות דדילמא לאו דוקא נקט שבויה דה"ה לגיורת ולרבותא נקט שבויה דאע"פ שרשות אחרים עליה בקדושתה קיימא וכל שכן גיורת ולפי שיטה זו יש לומר דרבותא דשבויה דאע"ג דחביבה עליהן בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן אפ"ה בקדושתה קיימא ומיהו מסתברא דהקושיא ליתא דאנן גיורת דהכא קשיא לן שצריכה להמתין ג' חדשים בלבד וקס"ד דאם איתא דשבויה מנטרא נפשה לעולם בין הע"ג הא נמי דהיה דעתה לאיגיורי לא סגיא דלא תנטר נפשה שלשה חדשים קודם גיירותה אבל לענין קנס פשיטא דגיורת בחזקת

בעולה קיימא שהרי לא שמרה נפשה משהיתה בת שלש שנים ועד שנתגיירה ואפילו שנתגיירה תוך שלשה חדשים אחר שהיתה בת שלש שנים מ"מ לא ידעה לנטורי נפשה דקטנה היא. זה נראה ברור. ע"כ:

הגיורת שנתגיירה וראתה דם ואם תאמר כיון דנתגיירה אתמול ומשנתגיירה הרי דמה כדם בת ישראל שראתה תחלה למחר אמאי לא מטמאה מעל"ע יש לומר טומאת מעת לעת חששא דרבנן היא ולא גזרו אותה גזרה על הגיורת אלא משעה שהתחילה לראות דם ואילך. שיטה ישנה:

ורש"י ז"ל לא פי' כן אלא בראתה דם באותו היום מיירי וסבירא ליה לרבי יהודה כיון דליכא מעת לעת מפקידה לפקידה נמי לא גזרו רבנן והא דקאמר רבי יוסי מטמאה מעת לעת לאו דוקא מעת לעת אלא כלומר בתורת מעת לעת מטמאה משנתגיירה וכן כתב הרא"ש ז"ל וז"ל ומטמאה מעת לעת לאו דוקא מעת לעת אלא בתורת מעת לעת מטמאה משעה שנתגיירה. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל דיה שעתה פירוש ואם נתגיירה שחרית ומצאה דם ערבית אין אומרים בה שתטמא למפרע משעת שחרית דכיון דליכא למימר בה מעת לעת דהא ע"ג היתה אתמול לא אמרינן בה מפקידה לפקידה רבי יוסי אומר הרי היא ככל הנשים ומטמאה מפקידה לפקידה כשאין לה מעת לעת כשם שמטמאה מעת לעת כשיש לה זמן זה לאחר שנתגיירה. ע"כ:

שבויה מנטרא נפשה ואם תאמר הא בקטנה נמי אמר רבי יהודה דבקדושתה קיימא דקתני יתרות מבת שלש שנים ויום אחד וקטנה אינה יודעת לשמור גטה ויש לומר כשהיא קטנה יותר מדאי אינה מוסרת עצמה לביאה וכשהיא גדולה קצת אז יודעת לשמור עצמה. לשון הרא"ש ז"ל:

ורמי שבויה אשבויה ואיכא למידק כיון דהוה ליה למרמא דשבויה אשבויה למה ליה למירמי שבויה אגיורת ולפי מאי שכתבו התוספות ז"ל לעיל דמכ"ש הוה פריך דכ"ש שבויה שהיא מסורה בידם ניחא כנ"ל:

יתרות על בנות שלש שנים ויום אחד צריכות להמתין ג' חדשים ק"ל דהכא משמע דאית ליה לרבי יהודה דקטנה צריכה להמתין דגזרינן אטו גדולה ובפ' החולץ תנן וכן שאר כל הנשים לא יתארסו ולא ינשאו עד שיהו להן ג' חדשים ר' יהודה אומר ארוסות ינשאו ונשואות יתארסו דלא גזרינן אירוסין אטו נשואין ואמרינן עלה בגמרא הלכה כרבי יהודה ואקשינן מכלל דיחידאה פליג עליה ומהדרינן אין והתניא הרי שהיתה רדופה ללכת לבית אביה או שהיתה זקנה ועקרה או שהיתה קטנה ושאינה ראויה לילד

כולן צריכות להמתין שלש חדשים דברי רבי מאיר רבי יהודה מתיר ליארס ולינשא מיד וזו היא גרסת רוב הספרים וגרסת רבינו הגדול ז"ל ומקצת נסחי התם רבי יוסי מתיר ליארס ולינשא מיד אמר רבי ישמעאל ב"ר יוחנן בן ברוקה אני שמעתי בכרם ביבנה שכל הנשים לא ינשאו ולא יתארסו עד שיהו להן ג' חדשי' הגיורת והשבויה והמשוחררת צריכות להמתין שלש' חדשים דברי רבי יהודה וכו'. וכן מצאתי שמקצת נסחאות בשמועה זו לא כתיב בהו יתרות על בנות שלש שנים ויום אחד ואוקימנא הכא במאי עסקי' כשראוה שנבעלה ואקשינן אי הכי מ"ט דרבי יוסי אי קשיא לך דילמא טעמא דרבי יוסי משום דלא גזר קטנה אטו גדולה בשלמא אי מוקמת לה בגדולה כדכתיבנא שפיר אלא אי בקטנה מאי קא מבעי' ליה אדרבה טעמיה דרבי יוסי מסתבר טפי ולא קשיא דיתרות על בנות שלש שנים אפילו גדולה יש במשמע ורבי יוסי אכולהו פליג ולהכי בעי' מאי טעמיה ואוקימנא במסקנא קסבר רבי יוסי אשה מזנה מתהפכת וכו'. הרמב"ן ז"ל:

אלא יוצאת בשן ועין וכו'. וכ"ת כל ממילא וכו' והרי אנוסה וכו' ותמיה לי כיון דעיקר קושייתו לא מתוקם אלא מאנוסה ומפותה למה הוקשה מיוצא בשן ועין ולא אמר אנוסה ומפותה מאי איכא למימר ויש לומר דכיון דאקשי ליה מברייתא דהגיורת והשבויה והשפחה ובה שקיל וטרי לתרוצי ניחא ליה לאקשויי נמי הכא שפחה ועוד דמדקתני בברייתא שנשתחררה משמע כל שנשתחררה ואפי' יוצאה לחירות בשן ועין לפי' אקשינן ליה מגופא דברייתא דליכא למימר דשמשה במוך ואגב פירוקא דכל ממילא לא אמר רבי יוסי אקשי ליה מאנוסה כנ"ל. הרשב"א ז"ל:

וז"ל הריטב"א אלא יוצאה בשן ועין וכו'. דלא ידעה דמטי לה פי' ומשמע לן נשתחררה בכל דרכיה קתני ואפי' כשיוצאה בראשי אברים והיינו דאמרינן וכ"ת כל ממילא לא א"ר יוסי וכי קתני נשתחררה היינו ששחררה רבה דשמעה מפי מרה והרי אנוסה ומפותה וכו' ונראה דמהא דאנוסה ומפותה סגי לן למפרך מאי טעמא דר' יוסי אלא דניחא לן למפרך מעיקרא ממתניתא גופא דקתני שנשתחררה כיון דמייתי לה הכא. ע"כ:

הרי אנוסה ומפותה דממילא היא ופליג רבי יוסי. הקשה רבינו מאיר מאי פריך לימא דהכא מיירי בבתולה שנאנסה ונתפתתה וטעמא דרבי יוסי לפי שאין אשה מתעברת מביאה ראשונה ולא גזר אטו ביאה שנייה ורבי יהודה אמר צריכה להמתין ג' חדשים דגזר ביאה ראשונה אטו ביאה שנייה כי היכי דגזר לעיל קטנה אטו גדולה ועוד הקשה אמאי אמר חיישינן שמא לא נתהפכה יפה יפה אמאי איצטריך למימר הכי אפילו אם מתהפכת צריכה להמתין דגזר מתהפכת אטו אינה מתהפכת כי היכי דגזר קטנה אטו

גדולה ותירץ דלפר"י ניחא דלא גריס לעיל בפלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי יתרות על בנות שלש שנים ופלוגתייהו בגדולה ולא גזר רבי יהודה קטנה אטו גדולה וכן מוכח ביבמות פרק החולץ א"כ ע"כ הכא מיירי באשה בעולה שנאנסה ונתפתתה בבתולה לא הוה גזר רבי יהודה. הרא"ש ז"ל:

מתהפכת פרש"י ז"ל וכולן עושות כן משמע מכללא דידיה דאפילו יוצאה בשן ועין נמי וכן פי' בשלהי פ' ד' אחין דאפילו יוצאה בשן ועין נמי ואינו נכון דכיון דלאו דעתה לאיגיורא לא מנטרא נפשה כלל דהא שפחה ידעה מקמי הכי זנות דידה דלאו אנוסה היא ואפי' הכי כיון דלא ידעה אי מגיירא אי לא אמרינן דלא משמשא במוך אלא שהרב ז"ל מפרש במוך טריחא לה ואי לא מגיירא לא עבדא הכי ולא נהירא אלא ה"פ דלמאי דקס"ד מעיקרא משום דמשמשת במוך יוצאה בשן ועין ואנוסה כי הדדי נינהו דממילא הוא ומעיקרא לא ידעה ולהכי אקשינן יוצאה בשן ועין מאי איכא למימר וכ"ת וכו'. והרי אנוסה דממילא ומפרקינן אלא טעמא דרבי יוסי מפני שמתהפכת וגיורת נמי הואיל ודעתה לאיגיורי מפני שישראל שונאי זמה הם מה שאין כן בע"ג הלכך אנוסה נמי מתהפכת ויוצאה בשן ועין צריכה להמתין דלהאי טעמא לא דמיא לאנוסה ומפותה. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל אשה מזנה מתהפכת פר"י ז"ל כולן עושין כך כלו' ואפי' יוצאה בשן ועין דהפוך דבר קל הוא לה מה שאין כן במוך שצריך הזמנה מעיקרא וכן עיקר דודאי כל היכא דאפשר לפרושי מתניתין בכל שחרור ואפילו יוצאה בשן ועין מפרשינן לה וכדדייקא סוגיין אבל יש שפירש דהשתא אנוסה ומפותה בלחוד פרכינן דקפדת על קלונה אבל יוצאה בשן ועין לא הוה קפדא כלל וצריכה להמתין שלשה חדשים דלא דמיא לאנוסה ומפותה ע"כ:

וז"ל הרא"ש ז"ל אשה מזנה מתהפכת והשתא לא תקשי מאנוסה ומיהו יוצאה בשן ועין בהא לא קאמר ר' יוסי דההיא למה תתהפך דהא מיוחדת לעבד ולולדות. ע"כ. וכן כתבו התוספות ז"ל:

וכתוב בשיטה ישנה וז"ל אסיקנא דרבי יוסי אפילו ראוה שנבעלה מתיר ליארס ולינשא מיד ואשה מזנה מתהפכת ורבי יהודה אפילו בלא ראוה שנבעלה דאיכא תרי ספיקי למה צריך להמתין שלשה חדשים דלא מוקמינן בראוה שנבעלה אלא שבויה משום קושיא דמתניתין אבל לא גיורת ושפחה ופסקו הגאונים ז"ל כרבי יהודה ותמה עליו הרי"ף ז"ל דהא קי"ל ר' יוסי נמוקו עמו ופסק כר' יוסי ודבריו כתובין בפ' ד' אחין והר"א ז"ל פסק כרבי יוסי בלא ראוה שנבעלה דאית בה תרי ספיקי ובראוה שנבעלה

כר"י והביא ראיה מהא דאמר שמואל בפ' ד' אחין אבל קטנה בת ישראל אינה צריכה להמתין ג' חדשים הא גדולה צריכה ודבריו תמוהים דהתם משמע דשמואל אפילו כשזנתה אמרה דאמרינן עלה התם אלא בזנות וזנות בקטנה לא שכיח גיורת ומשוחררת דשכיח בהו זנות לגזור הוא דאמר כרבי יוסי דתניא הגיורת והשבויה וכו'. רבי יוסי מתיר ליארס ולינשא מיד אמר רבא מאי טעמא דרבי יוסי אשה מזנה וכו' ע"כ ואם תאמר אם כן בת ישראל גדולה בזנות אמאי צריכה להמתין י"ל בבת ישראל החמירו שלא יתערב זרען אבל בגיורת ושפחה לא החמירו כל כך הלכך הלכה כרבי יוסי כיון דלא שכיחא וטעמא בבת ישראל גדולה משום דשכיחא אע"ג דזנות לא שכיח גזרו על זנותה היכא דזנתה ברצון וכן בשבויה הלכה כרבי יוסי כיון דשבויה לא שכיחא ואפילו בראוה שנבעלה הלכה כמותו דלא גזרו על זנות באונס אלא ברצון. עד כאן:

ולא יהיה אסון וכו'. והא מהכא נפקא וכו' ואם תאמר ואי מכדי רשעתו לא הוה ידעינן הי מינייהו מחייב קא משמע לן ולא יהיה אסון שנדון במיתה ויש לומר דמכל מקום לכתוב רחמנא ולא יהיה אסון כדי רשעתו למה לי ותו דודאי סברא הוא דבאיסור חמור כזה שיש בו מיתה במיתה החמורה הוא נדון ולא בממון הקל. הריטב"א:

חדא במלקות וממון משמע דקרא דכדי רשעתו לא מיירי אלא במלקות וממון ואפילו לבתר דכתיב נמי ולא יהיה אסון וכבר הקשו בתוספות לעיל דלמה לי קרא דכדי רשעתו נילף מלקות וממון ממיתה וממון בג"ש דרשע רשע ותירצו דשמעתין אתיא כרבא דלא יליף בג"ש דרשע רשע אלא בדבר שהוא בגוף המלקות וכדכתבינן לעיל. עוד הקשו בתוספות דבריש החובל פריך הא מבעי ליה קרא דלא תקחו כופר דלא תשקול מיניה ממונא ותקטליה ומשני ההוא מכדי רשעתו נפקא.וקשה דהל"ל ההוא מלא יהיה אסון נפקא דכדי רשעתו אתא למלקות וממון ותירצו בתוספות דהתם טעי כי היכי דטעי הכא מעיקרא לומר דמכדי רשעתו נפקא מיתה וממון והא דלא פריך ליה ההוא במלקות וממון כתיב לא חש להקשות משום דהוה מצי לשנויי מלא יהיה אסון נפקא. עוד הקשה הרא"ש ז"ל עלה הא דרבי מרינן אבל מיתה וממון דחמיר איסוריה אימא לך חייבי סקילה ושרפה מנא לן דהאי קרא בסייף כתיב אבל שאר חייבי מיתות דחמירי לא וכה"ג אשכחן בפ' היו בודקין גבי חקירה דלא גמרי מהדדי אי לאו דמיותר קרא ותירץ דה"מ בדבר השייך בגוף המיתה דבפירכא כל דהו לא גמרי מהדדי אבל ממון שעם המיתה נהי דעביד הכא צריכותא בכל דהו מכל מקום לא חשיב פירכא וכיון דגלי לן במלקות וממון ובמיתה וממון ה"ה בכל חייבי מיתות. ע"כ:

ובזה נ"ל לתרץ כולה שמעתין דאיברא ודאי דאי לא הוה כתיב קרא דלא יהיה אסון לא

הוה מפקינן מקרא דכדי רשעתו אלא מלקות וממון דוקא משום דלא חמיר איסוריה דתפסת מועט תפסת מיהו לבתר דכתיב ולא יהיה אסון גלי לן דכדי רשעתו בכל מידי מיירי וכדאמרינן משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות. וה"פ דשמעתא והא מהכא נפקא מהתם נפקא פירוש דע"כ לא שמעינן סקילה ושרפה מלא יהיה אסון דהא איכא למימר דשניא סייף משום דלא חמיר איסוריה אבל סקילה ושרפה דחמיר איסוריה אימא לא אלא מאי אית לך למימר דמכדי רשעתו נפקא דכייל וקאמר משום רשעה א' אתה מחייבו וכו' מעתה תפוק ליה כוליה מהתם ולמה לי לא יהיה אסון כלל ומשני חדא במיתה וממון וחדא במלקות וממון פירוש חדא במלקות אי לא הוה כתיב אידך קרא וה"ק מבינייהו דהני תרי קראי שמעינן דאין לחלק כלל אלא אמרינן קים ליה בדרבה מיניה פירוש דאין לך לחייבו בשני עונשים אלא סגי ליה בדרבה מיניה בכל דהו דאי לא הוה כתיב אלא קרא דלא יהיה אסון לא הוה אמרינן דטעמא היינו משום דקלב"מ פירוש דרבה מיניה בכל דהו אלא משום דיש כאן עונש חמור דאיבוד נשמה ודיו בכך שענשתו לאבד נשמה ליהרג וה"ה נמי דלא הוה שמעינן סקילה שרפה דכיון דלאו היינו טעמא משום דקלב"מ הוא איכא לחלק נמי דשניא סייף משום דלא חמיר איסורא פירוש דלא עבר עבירה חמורה כל כך ודיו שתענשו עונש אחד אבל סקילה שרפה אף על גב דיש כאן איבוד נשמה מכל מקום משום חומר העבירה אימא דנעביד ביה תרתי אלא משום דאי לא הוה כתיב לא יהיה אסון לא הוה שמעינן אלא מלקות וממון דוקא להכי נקט מיתה וממון וכלפי מלקות וממון נקט הכי. ואי לא הוה כתיב נמי אלא קרא דכדי רשעתו לא הוה אמרינן דטעמא משום דקלב"מ אלא הוה אמרינן דטעמא היינו משום דלא חמיר איסוריה לא עבר עבירה חמורה ודין שתענישנו עונש אחד והלכך נוקי קרא באיסור הקל יותר דהיינו מלקות וממון ולא במיתה כלל והשתא דכתיב ולא יהיה אסון אלמא דאין לחלק בהכי כלל והיינו טעמא דאמרינן כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות משום דקלב"מ לא תחלק כלל ולא תחייב משום שתי רשעיות בכל מידי בין במיתה בין במלקות דלא היינו מחלקים אלא אם היינו אומרים דטעמא דפטור ממון הויא משום חומר העונש או משום חומר העבירה וכדכתיבנא והשתא מבינייהו דהני תרי קראי שמעינן דלאו היינו טעמא אלא משום דקלב"מ והלכך קרא דכדי רשעתו בכל מידי מיירי כנ"ל. וניחא לשיטה זו הא דקאמר והא מהכא נפקא מהתם נפקא דהוה ליה למימר בקוצר והא מכדי רשעתו נפקא וניחא נמי דהאריך וקאמר משום רשעה אחת וכו' דהא פשיט הוא וכדאמרינן לעיל בפירקין בכמה דוכתי וניחא נמי דקאמר חדא במיתה וממון וחדא במלקות וממון

דהא מפורשים קראי בהדיא דקרא דלא יהיה אסון מיירי להדיא במיתה וקרא דכדי רשעתו גבי מלקות כתיב דסמיך ליה ארבעים יכנו והלכך לא הוה ליה למימר חדא וחדא דמשמע כל חד מנייהו ועוד דהוה ליה למימר בקוצר ההוא במלקות וממון אלא משום דלקושטא דמילתא לבתר דכתיבי תרי קראי הא דכתיב כדי רשעתו מיירי בכל מידי לכך נקט הכין ומשום דבעי למנקט חדא במלקות וממון נקט נמי חדא במיתה וממון א"נ ה"ק חדא איצטריך לגלויי עלה דמיתה וממון דהא אי לאו קרא דלא יהיה אסון לא הוה שמעינן מכדי רשעתו אלא מלקות וממון דוקא אע"ג דקרא דלא יהיה אסון לא מיירי אלא בסייף מכל מקום הא גלי לן עלה דכדי רשעתו דמיירי אפילו במיתה וממון וכדכתבינן חדא במלקות וממון פי' המגלה לנו מלקות וממון דאע"ג דכדי רשעתו לפי האמת מיירי בכל מידי מכל מקום עיקר מאי דאתא לאשמועינן היינו מלקות וממון ואף על גב דמיניה נמי שמעינן סקילה שרפה דאי לא הוה כתיב אלא לא יהיה אסון לא הוה שמעינן אלא סייף וכדכתיבנא מכל מקום הצריכות היינו משום אבוד נשמה ולא שייך אלא במלקות וממון ובדרך הצריכות נקט. קצרו של דבר תלמודא אתא למימר דמבינייהו דהני תרי קראי שמעינן טעמא דקלב"מ ואין העונש גורם ולא האיסור גורם אלא דאין לחייב משום שתי רשעיות כלל וקלב"מ וכדכתיב כדי רשעתו והשתא ניחא דלא מצינן למילף רשע רשע דהא אי לא הוה כתיב כדי רשעתו לא הוה שמעינן כל חייבי מיתות דהוה אמרינן דסייף דוקא וכדכתיבנא וניחא נמי דבריש החובל משני ההוא מכדי רשעתו נפקא דהא לבתר דכתיב לא יהיה אסון קרא דכדי רשעתו מיירי בכל מידי וכדכתיבנא כנ"ל:

משום דאיכא אבוד נשמה ואם תשאל תינח בדאתרו ביה אבל לא אתרו ביה הרי אין כאן אבוד נשמה והרי לא חלקנו בין שוגג למזיד תשובתך מכל מקום הרי בעבירה זו יש עונש חמור וזהו שכתב רש"י ז"ל יש כאן עונש חמור וכו' ועוד נשמר רש"י שלא תפרש כדמשמע לכאורה דה"ק דאי אשמועינן דאמרינן קלב"מ במיתה וממון משום דאיכא אבוד נשמה וכו' אבל מלקות וממון דליכא אבוד נשמה אימא לא אמרינן קלב"מ דהא ודאי ליתא דאי אמרינן קלב"מ בכל מידי אית לך למימר דלא נעביד ביה תרתי וכדכתיבנא לעיל כנ"ל:

ולרבי מאיר דאמר לוקה ומשלם ואם תאמר ולדעת המקשן דפריך לעיל גבי אוקמתיה דר"ל אי רבי מאיר אפילו בתו נמי דהוה אסיק אדעתיה דרבי מאיר מת ומשלם נמי אית ליה מאי הוה עביד בהני קראי. ויש לומר דלא הוה דריש ליה בענין קלב"מ כלל אלא לדרשה אחריתי ומיהו השתא דפריך והא מהכא נפקא וכו' ולא מהדר ליה דכדי רשעתו דריש ליה לדרשא אחרינא אלמא דמאן דאית ליה קלב"מ בעי למדרש הני קראי בהכי

הלכך פריך שפיר למאי דאסיקנא לעיל דרבי מאיר לוקה ומשלם אית ליה מת ומשלם לית ליה דכיון דאית ליה קים ליה בדרבה מיניה בעי למדרש להני תרי קראי בהכין ותרתי למה לי כנ"ל:

חדא במיתה ומלקות וא"ת לרבנן מלקות ומיתה מנא להו וי"ל דמכדי רשעתו נפקא להו תרווייהו מיתה ומלקות מלקות וממון וקשיא להו לתוספות דבשלמא לר"מ כיון דלא אתא קרא אלא למיתה ומלקות אע"ג דסמיך ליה ארבעים יכנו איכא למימר דה"ק בשאין כאן אלא מלקות דהיינו רשעה אחת הוא דארבעים יכנו אבל אי איכא נמי בהדיה מיתה לא יכנו ארבעים אלא ימות דקים ליה בדרבה מיניה אבל לרבנן דנפקא להו תרווייהו מכדי רשעתו אית לן למימר דילקה ולא ימות כי היכי שלוקה ואינו משלם משום דסמיך ליה מ' יכנו וכדאמרינן לעיל כיון ddרשינן סמיכותיה דקרא הכי אית לן למימר הכי בתרווייהו ותירצו בתוספות דלא דרשינן סמיכות דארבעים יכנו אלא לגבי מלקות וממון ולא גבי מלקות ומיתה דאטו איתגורי איתגורי ואף על גב דלא איכפת לן בהני טעמא דלגבי ממון ומלקות אמרינן דנדון בממון אפילו ממונא קולא התם משום דחס רחמנא אנחבל. והרשב"א ז"ל תירץ דלרבנן מיתה ומלקות לא צריך קרא דהשתא מלקות וממון לא מחייב מלקות ומיתה לא כ"ש ואי משום דחמיר איסוריה הא אשמועינן מיתה וממון דאע"ג דחמיר איסוריה לא מחייב תרתי ע"כ. ולשיטתנו דפירשנו לעיל בסמוך ניחא דוק ותשכח:

וז"ל שיטה ישנה חדא במיתה וממון וכו'. וא"ת לרבנן מיתה ומלקות מנא לן ותו קשיא לן על הא דאמרינן הכא ולרבנן חדא במיתה ומלקות וחדא במיתה וממון מהא דאמרינן במסכת מכות ולר"מ לוקה ומשלם מנא ליה נפקא ליה ממוציא ש"ר מה למוציא שם רע שכן קנס קסבר עדים זוממים נמי קנסא וכיון דתרי קראי צריכי למיתה ומלקות ומיתה וממון אמאי איצטריך לן קרא ללמד דלוקה ומשלם ומהיכא תיתי דאינו לוקה ומשלם וי"ל מדרשא דרשעה אחת אתה מחייבו ולא שתי רשעיות נפקא לן דאינו לוקה ומשלם ולא לוקה ומת דתרווייהו ממעטי ממילא דהי מינייהו מפקת ולהכי איצטריך ר"מ למגמר ממוציא ש"ר דלוקה ומשלם. מ"מ יצ"ו. וא"ת כיון דמוציא ש"ר קנסא ועדים זוממים קסבר ר"מ דקנסא הוא מנא ליה בממונא דלוקה ומשלם י"ל כיון דאנן בכל מקום לא גמרי' דרשעה אחת אתה מחייבו ולא שתי רשעיות מכדי רשעתו ומכדי רשעתו אי אתה יכול למעט ממון ומלקות דהא גמרת עדים זוממים דבדידהו הוא דכתיב כדי רשעתו ממוציא ש"ר מהיכא תיפוק לן בממונא דאינו לוקה ומשלם. כן תירץ הריב"א הצרפתי ז"ל. עכ"ל שיטה ישנה. ובגליון השיטה מצאתי כתוב דהקושיא השניה של השיטה

אינה קושיא דדילמא ראיה ברורה קא בעי לאוכוחי מקרא למר דלוקה ומשלם ולמר דאינו לוקה ומשלם דאי שתיק קרא מיניה לא חזינן בה ראיה ברורה לר"מ דלוקה ומשלם ולא לרבנן דאינו לוקה ומשלם הילכך איצטריך קרא לתרווייהו מיהו לרבנן ודאי קשיא מהיכא תיתי דאינו מת ולוקה דדילמא כיון דתרווייהו בגופה כמיתה אריכתא היא ולא שתי רשעיות מקרי וצ"ע:

דף לז:

לא תקחו כופר לנפש רוצח למה לי. פירשו התוספות בסוף פרק כיצד הרגל דקס"ד דמיירי בממון אחר בהדי מיתה ומ"ה קא בעי לא תקחו כופר לנפש רוצח למה לי פירוש מלא יהי' אסון נפקא וקשה דממון אחר מאן דכר שמיה והא קרא הכי כתיב ולא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות כי מות יומת ואפשר דה"ק כי מות יומת פי' כיון דמות יומת אמאי תקחו ממון אחר כלל דיו בכך שענשתו לאבד נשמה ולשון כופר היינו כופר השיראין שקרע או הולדות שהוציא ומ"מ קשה דאין במשמעות לשון הכתוב כן דאדרבה הלשון כפשטו משמע דלא תשקול מיניה ממונא ותיפטריה מקטלא ושמא הכי קשיא ליה דאי הכי פשיטא דכיון דקרא ענשיה להדיא מי איכא למימר דנפטריה ולמה לי קרא דלא תקחו כופר ומשני דאמר רחמנא וכו' פירוש דהוה ס"ד למפטריה כדי לקיים נפש מישראל ויש לפרש דקא ס"ד דקרא אתא למעוטי דעל הרציחה לחוד לא תשקול מיניה ממונא מלבד שנהרגנו דחמירא טובא הריגת נפש דלא סגי ליה להתכפר אלא בנפשו ובממונו והיינו דכתיב לא תקחו כופר דומיא דמאי דכתיב גבי שור שהרג את הנפש ואם כופר יושת עליו ומסיים קרא כי מות יומת פירוש דיו מיתתו ולא תענישנו עוד. וא"ת מעליו ולא על האדם נפקא כדאיתא בסוף פרק כיצד הרגל ולמה לי לאקשויי מלא יהיה אסון. וי"ל דהא תירצה רש"י ז"ל שם בפרק כיצד הרגל דעליו ולא על האדם לא איצטריך אלא כגון במזיד ולא אתרו ביה דליתיה בר קטלא ולא בר גלות וכדאיתא התם אבל הכא ס"ד דאתא קרא למפטר מממון כשהוא חייב מיתה וכגון דאתרו ביה ופריך דלמה לי האי קרא מלא יהיה אסון נפקא דאפילו ממון אחר שנתחייב לחבירו פטור כ"ש דלא יתחייב ממון על הרציחה לחוד והיינו דקא פריך לא תקחו כופר לנפש רוצח למה לי ולא פריך כדלעיל והא מהכא נפקא מהתם נפקא וקל להבין. ואפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל לא תקחו כופר. משמע נמי תהרגנו לא תענישנו ממון. פירוש משמע נמי וכו' כי היכי דמשתמע מקרא דאסון יהיה ע"כ. וא"ת בשלמא לשיטת התוספות ניחא דקא משני דאמר רחמנא לא תשקול וכו' פירוש ממון אחר אינו ענין לכאן כלל וכי אתא קרא היינו

לאשמועינן דלא תשקול ממונא מיניה ותפטריה מקטלא אבל לשיטת רש"י ז"ל קשיא דמעיקרא קס"ד דלא סגי ליה בקטלא והתרצן יתרץ דקס"ד דתפטריה מקטלא בממון ואין דרך שהמקשן והתרצן יהיו רחוקים בסברתם כולי האי ועוד דהוה ליה למימר לא ס"ד אלא תשקול ממונא מיניה ותפטריה וכו' וכדאיתא בכמה דוכתי בתלמוד כשהתרצן משיב לו דליכא למיסק אדעתין הכין כלל ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל דאמר רחמנא. שינויא הוא דמשנינן לאו לאשמועינן לא תעביד ביה תרתי אלא לאשמועינן בחיוב מיתה לבדה שלא יפדה בממון. ע"כ:

עוד יש לך לפרש לשון רש"י ז"ל בענין אחר יותר נכון דמעיקרא קס"ד דה"ק ולא תקחו כופר לנפש רוצח פירוש אם תהרגנו לא תענישנו ממון אבל אם לא תרצה להרגו אלא ליקח ממון ולפדותו הרשות בידך והיינו דכתיב ולא תקחו כופר גו' כי מות יומת פי' אם מות יומת דכי משמש בד' לשונות אי דילמא כו'. כדאיתא בס"פ המגרש ובכמה דוכתי וזהו שכתב רש"י לא תקחו כופר. משמע נמי אם תהרגנו לא תענישנו ממון ע"כ. ולהכי פריך תלמודא דלמה לי לאשמועינן הכא דהא מלא יהיה אסון שמעינן לה ושמעינן להדיא דיקחו כופר לפדותו דהויא רבותא טפי ומשני דאמר רחמנא לא תשקול וכו' פירוש לאשמועינן דלא תעביד ביה תרתי וכו' וכדכתיבנא אם כן מאי קא בעי תו לא תקחו כופר לנוס למה לי והא פרישנא למפטריה קאמר ואי משום דקשיא ליה אם כן תרי קראי למה לי הא בלאו הכי נמי קשיא דלמה ליה לאשמועינן דלא תעביד ביה תרתי והא מלא יהיה אסון נפקא וי"ל דהוה ס"ד דבשלמא למפטריה מקטלא איכא למימר דקאמר קרא דלא תקחו כופר למפטריה מקטלא אבל למפטריה מגלות הוה ס"ד דשפיר מצי למיפרק נפשיה מגלות ועדיפא טפי למיהב ממונא ולהכי פריך דס"ד דלא תעביד בי' תרתי קאמר. וליתא להאי תירוצא כלל דע"כ בהאי קאמר בהדיא דלא תשקול ממונא מיניה ותפטריה מן גלות וכדכתיבנא ולא תקחו כופר לנוס וגו' לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן לכנ"ל דודאי הוה ידע שפיר דקרא מיירי נמי שלא יקחו כופר לשוב לשבת בארץ וכדכתיבא קרא אלא דס"ד דאי לא אתא קרא אלא להכי למה ליה למכתב ולא תקחו כופר לנוס וגו' לעיל גבי מאי דכתיב כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן וגו' הוה ליה למכתב ולא תקחו כופר לשוב וגו' אלא מדהאריך הכתוב וכתב ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו וגו' אלמא דקרא תרתי קאמר ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו פי' ולנוס אל עיר מקלטו וכדפרש"י ז"ל בפירוש החומש דלא נעביד ביה תרתי וגם לא תקחו כופר לשוב לשבת בארץ וגו' ורישא דקרא דכתיב ולא תקחו כופר משמע אתרווייהו אמאי דכתיב לנוס ואמאי דכתיב נמי לשוב לשבת וגו' וכדכתיבנא. נמצא דיש שינוי בין

מאי דס"ד מעיקרא במאי דכתיב לא תקחו כופר לנפש רוצח ובין מאי דכתיב לא תקחו כופר לנוס וגו' דבקרא דלעיל הוה ס"ד דה"ק אם תהרגנו לא תענישנו ואם לא תהרגנו תענישנו וכדכתי' לעיל תקחו כופר לנוס לא ס"ד הכין דבהדיא כתיב לשוב לשבת וגו' אלא דקס"ד דלא תעביד ביה תרתי קאמר מדכתיב לא תקחו כופר לנוס. ודוק שרש"י ז"ל שינה פירושו הכא מדלעיל. ומשני לכך האריך הכתוב וקאמר ולא תקחו כופר לנוס וגו' לאשמועינן דלא תשקול ממונא מיניה ותפטריה מגלות פי' קרא תרתי קאמר לא תקחו כופר לנוס פי' לברוח למי שיש לו לברוח לא תקחו כופר לפטרו מן הגלות וגם לא תקחו כופר למי שנס כבר אל עיר מקלטו לשוב לשבת בארץ והא קמ"ל דבשלמא מי שקלטתו כבר עיר מקלטו הרי נתחייב לשבת עד מות הכהן והלכך אין לו ליתן ממון לפטרו אבל מי שלא נס עדיין איכא למימר כיון דלא נקלט עדיין נשקול ממונא מיניה ונפטריה קמ"ל דלא והשתא ניחא לשיטה זו דשפיר מצינן לפרושי קרא לנוס לברוח ולא תקשי מה שהוקשה לו לרש"י ז"ל בפירוש החומש ועי' הרמב"ן ז"ל שם בפירוש התורה וניחא לשיטה זו דעבדינן צריכותא דאי אשמועינן מזיד משום דחמיר איסוריה וכו' ולא עבדינן צריכותא דאי אשמועינן מזיד משום דכי שקלת ממונא מיניה לא מקיימת ביה מיתה כלל אבל שוגג דאפשר לקיומי ביה תרווייהו גלות וממון וכגון שנס כבר דנשקול ממונא מיניה לשוב קמ"ל דלא ומיהו יש לתרץ דניחא ליה טפי למעבד צריכות' דלפרוק נפשיה מגלות לגמרי ולמאי דכתיבנא ניחא טפי. עוד יש לפרש שמעתין בענין אחר ולשונותיו של רש"י ז"ל והאי פירושא ניחא לי טפי ואין להאריך כנ"ל. וכתוב בשיטה ישנה וז"ל ולא תקחו כופר לנוס למה לי דליכא לפרושי לא תפטרו מי שחייב מיתה בגלות דהא בתר הכי כתיב לשוב לשבת בארץ אלמא דשלא לפטרו מגלות מזהיר קרא ע"כ:

וכתב הרא"ש ז"ל לקמן וז"ל אבל מזיד דאיכא איבוד נשמה אימא חס רחמנא עליה. וא"ת אכתי קרא למה לי מעליו ולא על האדם נפקא כדדרשי בב"ק ואם כופר יושת עליו ולא על האדם. וי"ל דמעליו ולא על האדם לא נפקא לן אלא דאינו חייב ממון כלומר דמי הנהרג עם המיתה דומיא דשור שנהרג ובעלים משלמין ממון אבל לא ידעינן מיניה דלא נשקול ממונא מיניה ונפטריה מקטלא להכי איצטריך לא תקחו כופר ואם מלא תקחו כופר ה"א דלא נשקול ממונא דוקא ונפטריה מקטלא אבל אימא דמחייב כופר עם המיתה מק"ו דשור המועד להכי אצטריך עליו ולא על האדם לומר דלא משלם כופר עם המיתה. וא"ת ולמה לי עליו ולא על האדם מלא יהיה אסון נפקא דדרשינן הא אם יהיה אסון לא יענש אלמא אינו משלם ממון עם המיתה. וי"ל דלא יהיה אסון מיירי בממון שעם המיתה כגון דמי הוולדות אבל דמי הנהרג הוה אמינא דמשלם עם המיתה מק"ו

דשור להכי איצטריך עליו ע"כ. וכל זה הוא מתוספות שם בפרק כיצד הרגל ורש"י ז"ל חולק שם וכדכתיבנא לעיל וכבר הארכנו בזה לעיל:

לא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו למה לי דמדתנא דבי חזקיה נפקא שאינו גולה ומשלם דהא איתקש שוגג למזיד. הרא"ש ז"ל. חדא בשוגג וחדא במזיד וא"ת מדתנא דבי חזקיה נפקא מה מזיד לא שקלינן מיניה ממונא למפטריה ממיתה אף שוגג נמי לא תשקול מיניה ממונא ונפטריה מגלות דכה"ג פריך לקמן גבי דרך עליה ודרך ירידה וי"ל דלא שייך לאקושי שוגג למזיד בכה"ג דאין פדיון של זה כפדיון של זה דפדיון של מזיד לפוטרו ממיתה ופדיון של שוגג לפוטרו מגלות ולא דמי להך דלקמן דשניהם איירו במזיד ולפוטרו ממיתה וכן היקשא דשוגג ומזיד לפוטרו מממון שעמו דומיא דמזיד. לשון הרא"ש ז"ל. וכן כתבו התוס' ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל חד בשוגג וחד במזיד הקשו בתוספות לכתוב חד מנייהו ותיתי אידך מדתנא דבי חזקיה שלא חלקת בין שוגג למזיד ותירצו דכיון דכתב רחמנא בשורו שהרג את הנפש שנותן ממון ומתכפ' לו אי לא כתיב הכא אלא מזיד הוה אמינא דבשוגג פטור בממון דומי' דשורו דהוה ליה בשוגג ואי כתב רחמנא שוגג ולא כתב מזיד הוה אמינא דבמזיד כיון דאיכא איבוד לשמה נפטר בממון כשם שבהריגת שורו נפטר בכופר ממיתה בידי שמים. ע"כ:

חדא בשוגג וחדא במזיד ואיכא למידק אמאי שניה מלישנא דצריכותא דלעיל דהוה ליה למימר חדא במיתה וחדא בגלות וכדקאמר ותפטריה מקטלא ותפטריה מגלות וי"ל דאי הוה קאמר חדא במיתה וחדא בגלות דמיירי בעונשין תקשי לן נמי ומלקות מנא לן דלא שקלינן ממונא מיניה ונפטריה ממלקות להכי שינה לשונו וקא מיירי במעשים ומבינייהו שמעינן מלקות דכי היכי דלא שאני לן בין מזיד לשוגג הכי נמי לא שני לן בין מעשה חמור למעשה קל. שוב מצאתי בשיטה ישנה שכתוב בה וז"ל וא"ת מנלן דלא נשקול מיניה ממונא ונפטריה ממלקות דמה לשוגג ומזיד דגבי מיתה משום דחמור איסוריה משום דקטל גברא. י"ל הא לא צריך קרא דלא אשכחן מלקות שניתן לכפרה אבל במומתין בידי שמים אשכחן כפרה בממון גבי כפר ולהכי צריך קרא לאשמועינן במומתין בידי אדם שאין מתכפרין בממון. ע"כ:

וז"ל הקונטריסין כתוב בגליון תו לא איצטריך למכתב גבי מלקות קשה מנלן דלא איצטריך וי"ל משום דכדי רשעתו שאינו חייב אלא אחת דהיינו מלקות ולא תפדה אותו בממון ע"כ מודו שלא יפדה אלא ילקה ע"כ. ואפשר שהגליון בעי לפרושי כדפרישנא והגליון לא בא לידי ולכך הוא לי כדברי הספר החתום. ומ"מ יש לתרץ מאי דדייקינן

לעיל דלהכי שינה לשון הצריכו' ולא נקט כדלעיל חדא במיתה וחדא במלקות דבשלמא לעיל איירינן בתשלומי ממון דעם המיתה והמלקות אבל הכא דמיירינן אי מצי למפרק נפשיה מהמיתה כשעשאה במזיד או מהגלות כשעשאה בשוגג להכי עדיפא למנקט הכא לישנא דשוגג ומזיד כנ"ל:

וצריכי דאי אשמועינן מזיד וכו'. לכאורה משמע דה"ק דאי אשמועינן דבמזיד לא נשקול ממונא ונפטריה מקטלא ה"א משום דחמיר איסוריה וכו' וליתא להאי פירושא ודילמא להקל עליו אמר קרא לא תקחו כופר פירוש שלא יאמרו ב"ד אם גופו חביב עליו מממונו נהרגנו ואם ממונו חביב עליו מנפשו נשקול ממונא מיניה להכי קאמר לא תקחו כופר דלעולם יהרגוהו ואפילו אם ממונו חביב עליו מנפשו. והנכון כמו שפירש"י ז"ל וז"ל וצריכי דאי אשמועינן מזיד. דלא לפרוק נפשיה בממון וכו'. ואיכא למידק דבצריכותא דלעיל אמרינן דמיתה וממון חמיר איסוריה בין בשוגג בין במזיד ואמרינן נמי דמיתה וממון קרי ביה אבוד נשמה בין בשוגג בין במזיד ואילו הכא אמרינן דשוגג לא חמיר איסוריה ולא מיקרי אבוד נשמה. וי"ל דמיתה לגבי מלקות אפילו בשוגג קרי ביה חמיר איסוריה והוה ליה נמי כמאן דאית ביה אבוד נשמה ואפי' בשוגג כיון דבמזיד מיהא אית ביה איבוד נשמה ואלו במלקות לית כאן אבוד נשמה כלל ואפי' במזיד ומ"מ איכא לחלק בהכין בין שוגג למזיד. ועוד יש לדייק קצת דבשלמא לעיל דעבדינן צריכותא אי נפטר מממון דעם המיתה אי לא שייך שפיר לחלק בין אי חמיר איסוריה אי לא אבל הכא לענין אי שקלינן כופר לא שייך שפיר לחלק בהכי כלל דאנן הכי מצינן למימר דבמזיד משום דחמיר איסוריה נשקול מיניה ממונא טובא ובשוגג דלא חמיר איסוריה לא שקלינן מיניה ממונא כולי האי וכיון דאמרה תורה דלא נשקול מיניה ממונא כלל ואפילו טובא נמי אלמא דאין לו דרך להנצל כלל ממה שגזרה עליו תורה מהעונש הכתוב מעתה במאי דכתיב במזיד לחודיה סגי. ועוד יש לדייק דלקמן כתבו התוספות בדבור המתחיל ה"מ היכא דהרגו דרך עליה וכו' דאינו מקפיד התלמוד במה שסקילה ושרפה חמורין מהרג וחנק מעתה הכא נמי הוה ליה למעבד צריכותא דמזיד לא ניתן לכפרה אבל שוגג ניתן לכפרה דלא מצינו מזיד מתכפר בקרבן אבל שוגג הרי מצינו מתכפר בקרבן ואפשר שכל זה תי' רש"י ז"ל שכ' וז"ל וצריכא דאי אשמועינן מזיד. דלא לפרוק נפשיה בממון הוה אמינא משום דחמירא איסוריה ע"כ. ועוד איכא למידק דמאי קאמר ואי אשמועינן שוגג משום דליכא אבוד נשמה פי' ומ"ה לא תשקול מיניה ממונא אדרבה כיון דליכא אבוד נשמה איכא למימר דיש לו כופר אבל במזיד דאיכא אבוד נשמה ליכא כופר דלא יתן

לאלהים כפרו כי ירבה כבוד ביתו והא נמי תירצה רש"י ז"ל וז"ל ואי אשמועינן שוגג. דמשום דאין בגלותו אבוד נשמה להכי לא לפטריה בממון אלא ליגלי. ע"כ:

ואח"כ נמצא ההורג בפי' החומש פרש"י ז"ל דנפקא לן מואתה תבער הדם הנקי ולא עיין כאן או שמא בספרי דורש כדבריו עי"ל שהוא פי' אליבא דמ"ד בפ"ד מיתות חנק קל דאמרינן התם בגמרא במצות הנהרגין היו מתיזין ראשו וכו'. ופריך ואימא דעביד גסטרא וכו' אשכחן דקטל עבדא בן חורין מנלן ק"ו הוא קטל עבדא בסייף בן חורין בחנק הניחא למ"ד חנק קל אלא למ"ד חנק חמיר מאי איכא למימר נפקא מדתניא ואתה תבער הדם הנקי מקרבך הוקשו שופכי דמים לעגלה ערופה א"כ למ"ד חנק קל לא צריך ליה לקרא דואתה תבער הדם לאקושי שופכי דמים לעגלה ערופה אם כן דריש ליה שאם נתערפה העגלה ואח"כ נמצא ההורג שאין פוטרין אותו ואליביה פרש"י בפירוש החומש. וא"ת אם כן קרא דלארץ לא יכופר מאי עביד ליה.וי"ל דאיצטריך לכדאיתא בכריתות שאם עבר יום הכפורים על העגלה אינו מכפר דסד"א דהוי כמו חייבי אשם תלוי דעבר עליהם יום הכפורים דפטירי ואידך דמוקי ליה לארץ לא יכופר שאם נתערפה העגלה האי דרשא דכריתות מנא ליה וי"ל דנפקא ליה מדכתיב כפר לעמך ישראל אשר פדית ודרשינן מיניה ראויה כפרה זו שמכפר' והולכת על כל יוצאי מצרים כלומר אם היו חייבין עגלה ולא הביאו אלמא אף על פי שכבר עברו עליהם כמה יום הכפורים צריכין כפרה. הרא"ש ז"ל. וכן כתבו התוספות ז"ל וקשה דא"כ כי היכי דאמרינן התם בפרק ד' מיתות הניחא למ"ד חנק קל וכו' אמאי לא קאמר הכא נמי כי מפקינן דהוקשו שופכי דמים וכו' מדכתיב ואתה תבער וגו' ולהכי איצטריך הניחא למ"ד חנק חמור אלא למ"ד חנק קל ואתה תבער למה לי ועוד איכא לאקשויי התם בפרק ד' מיתות כי משני דתניא נקום ינקם וכו' הוי אומר נקימה זו סייף פריך תלמודא ואימא דבריז ליה מברז ומשני לפי חרב כתיב ופריך ואימא דעביד ליה גסטרא ומשני אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו אמר קרא ואהבת לרעך כמוך וגו' איכא למידק ומאי משני לפי חרב כתיב והא עלה דהורג עבד קיימי' ומג"ש דחרב נוקמת נקם ברית מייתינן ליה והתם חרב כתיב לפי חרב לא כתיב ואין לומר דכיון דמייתינן דנקום ינקם היינו חרב וכתיב ואהבת לרעך כמוך ע"כ היינו מן הצואר דמהאי טעמא דברור לו מיתה יפה לא הוה שמעינן מן הצואר דאם יתחוב סכין בלבו הוי נמי מיתה יפה וא"כ קשיא אפילו למאן דאמר חנק קל היכי יליף ברוצח מן הצואר תינח דילפינן חרב אבל מן הצואר מהיכא קא ילפת תדע דבברייתא שיילינן אי מה להלן בקופיץ וממול עורף אף כאן בקופיץ וממול עורף וקשיא בעגלה ערופה ממול עורף מנא לן והא וערפו כתיב אלא ע"כ ה"ק אי מה להלן אף על גב דכתיב וערפו איכא

למימר דהיינו ממול עורף אי לאו דכתיב בהדיא בעורף משום דאשכחן מליקה ממול עורף והכא נמי ברוצח איכא למימר ממול עורף אי לאו דכתיב ואהבת לרעך כמוך אלמא דבעינן קרא ללמדנו ברוצח מקום ההריגה מעתה אע"ג דשמעינן חרב מנקום ינקם מנא ידעינן דהיינו מן הצואר ואי משום ואהבת לרעך כמוך הא איכא למימר דהיינו תחיבה בלב. ונראה לפרש דאפילו למ"ד חנק כל עיקר ילפותא היינו מדתני' ואתה תבער הוקשו כל שופכי דמים וכו' וה"ק התם הניחא למ"ד חנק קל פירוש איכא למילף מיהא ברוצח דמיתתו בסייף אף על גב דלא ידעינן היכן מקומו אלא למ"ד חנק חמור מאי איכא למימר הרי לא למדנו סייף כלל ומשני נפקא ליה מדתניא ואתה תבער וכו' פירוש בין למ"ד חנק קל בין למ"ד חנק חמור והא דלא קאמר אלא דנפקא ליה וכו' משום דלא הוזכר שם אמורא לעיל וכמו שכתבו בתוספות שאנץ פרק המניח בשמעתא דהקדרין והזגגין ועיין רשב"ם ז"ל בפרק חזקת (בבא בתרא דף מ"ד) ותוספות פרק המוכר פירות (בבא בתרא צ"ז ע"א). וכתב הר"ן ז"ל בפירושיו על ההלכות פרק כל הצלמים זמנין דנדי מענין לענין ולא קאמר אלא. וכן כתב ר"ח ז"ל בתוספות פרק הזורק (שבת דף צ"ח.) והכין איתא נמי בכמה מקומות בתוספות ז"ל ויש ליישב שמעתא דהתם לפי שיטת רש"י דכיון דכתיב לפי חרב בעיר הנדחת וברוצח נמי הרי למדנו חרב מדכתיב נקום ינקם הילכך אין לך לחלק בינייהו וברוצח נמי הויא מן הצואר ואדרבה תלמוד מדאמרינן מה להלן בקופיץ וממול עורף ולא מצינו ביה בהדיא ממול עורף ואדרבה וערפו כתיב אלא דילפינן לה ממליקה אלמא דמקום ההריגה בקל ילפינן לה ומיהו יש לדחות התם אית לן ג"ש להדיא דגמ' עריפה עריפה אבל ממילא אידחיא לה הראיה דמייתי' לעיל דלהכי בעינן קרא ברוצח ללמדנו מקום ההריגה לפי מאי דאמרינן הוקשו כל שופכי דמים וכו' משום דכיון דהוקשו שופכי דמים לעגלה ערופה ובעגלה ערופה גמר עריפה עריפה הילכך הוה ליה כמאן דכתיב ביה בהדיא ממול עורף ולהכי איצטריך ואהבת לרעך כמוך אבל הא לאו הכי לא הוה צריך קרא ללמדנו מקום ההריגה דשפיר ילפינן לה מעיר הנדחת כנ"ל. ושוב מצאתי להרמ"ה ז"ל שפירש כן בחידושיו לסנהדרין פרק ד' מיתות ואמרו ז"ל אימא דבריז ליה מברז נוחרו בחרב כעין ברז' דחבית' שהוא נקב שהיין יוצא ממנו ומפרקינן לפי חרב כתיב ופי החרב הוא חד משני צדדין לארכה כדכתיב חרב פיפיות אבל חודה של חרב לצד ראשה אינו נקרא כן וי"א לפי שהחרב יש לה שני פיות.וא"ת שדוקרו בה נמצא בשרו נקרע מכאן ומכאן והתורה אמרה לפי חרב חד ואי קשיא לך מכדי כי קיימי' גבי ההורג עבד קיימי' ומקרא דהבאתי עליכם קא גמרינן בג"ש והתם חרב כתיב לפי חרב לא כתיב כלל ואיכא למימר דיליף חרב מהתם מה להלן לפי חרב אף כאן לפי חרב

וצ"ע.ומסתברא לי דכיון דארבע מיתות גמרא גמירי להו לא מצינן למימר דחרב דכתיב בעיר הנדחת לאו היינו חרב דכתיב גבי רוצח דא"כ הוי להו חמשה הילכך כיון דכתיב לפי חרב באנשי עיר הנדחת כמאן דכתיב באידך דמי ע"כ. ומיהו אכתי קשיא שמעתין דהוה ליה למימר הניחא למ"ד חנק חמור וכו' ולהכי כתבו התוספות ז"ל דלא עיין רש"י ז"ל כאן בשמעתין ועוד יש לפרש דאיברא שפיר ידעינן בעבד דהויא בסייף ומן הצואר דומיא דעיר הנדחת וכדכתיבנא ומיהו אין ללמוד ממנו לשאר רוצחים ואפילו למ"ד חנק קל משום דאין עונשין מן הדין והא דקאמר התם הניחא למ"ד חנק קל וכו' הכי קאמר הניחא למ"ד חנק קל איכא לדחוקי ולמימר דכי אמרינן אין עונשין מן הדין ה"מ לחיובי עונש היכא דלא כתיב עונש אבל הכא דכתיב בה מיתה סתם גלויי מילתא בעלמא הוא אלא למ"ד חנק חמור אין כאן ק"ו כלל ומשני נפקא ליה וכו' פי' ואפילו למאן דאמר חנק קל ולא תשני שינויי דחיקי ודע שהתוספות גרסי הוקשו שופכי דמים וכו' ולא גרסי כל שופכי דמים דהא עבד שפיר יליף לה מדכתיב ביה נקום ינקם:

והר"ן ז"ל כתב בחידושיו לסנהדרין בפרק ד' מיתות וז"ל כתיב ואתה תבער הדם הנקי הוקשו שופכי דמים וכו'. אף על גב דהאי קרא דרשינן לה לנמצא ההורג אחר שנערפה העגלה מ"מ מגופיה ש"מ שכיון שמשפט הרוצח הוא נרמז בפסוק זה היא הנותנת שהוקשו שופכי דמים לעגלה ערופה ע"כ. וקשה טובא דא"כ הכא בשמעתין הוה ליה לאקשויי ולארץ לא יכופר לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו למה לי דתרווייהו נפקא מואתה תבער. ושמא לא אקשינן מעיקרא ולארץ לא יכופר וגו' למה לי אלא משום דפשטיה דקרא משמע דה"ק כי אם בדם שופכו ולא בפדיון ממון ומיהו לבתר דנדינן מפשטי' אף על גב דלא איצטריך כולי האי לנמצא ההורג אחר שנערפה בקל יש לתרץ דאיכא לאוקמה נמי לעגלה ערופה אף על גב שעבר י"ה עליה וכדרבא כדאיתא בפרק בתרא דכריתות וכמו שכתבו התוספות ז"ל וכדכתי' ודו"ק כנ"ל:

בקופיץ הוא כעין סכין גדול רחבו כארכו ועב הוא ויש בו כובד ומחתכין בו עצמות ובשר ופעמים שמבקעין בו עצים כדתנן גבי יום טוב אין מבקעין לא בקרדום ולא במגרה אלא בקופיץ לפי שהוא דבר הניטל ביום טוב לקצב בו בשר ולפי כבדו הוא חותך את הראש בבת אחת כדתנן גבי עגלה ופטר חמור עורפו בקופיץ ומאחריו. הרמ"ה ז"ל בסנהדרין פרק ד' מיתות:

ואהבת לרעך כמוך וכל היכא דכתיב רעך משמע אפי' רשע שנתחייב מיתה אתה חייב לחזור אחר זכותו לברור לו מיתה יפה ויש לפרש ואהבת לרעך לשון רעים שבך שנתחייבו מיתה ברור להם מיתה יפה. הרמ"ה ז"ל בפרק ד' מיתות. ולשון קמא עיקר.

ואל תתמה אם קרא אותו הכתוב ריע דריע אהוב נמי מקרי כדכתיב ונקלה אחיך לעיניך אחר שנקלה נקרא אחיך ואמרינן נמי במדרש שוחר טוב בשר חסידיך לחיתו ארץ וכי חסידים היו והלא כתיב סוסים מיוזנים וגו' אלא כיון שנעשה בהם דין חסידים היו כנ"ל: ברור לו מיתה יפה יש אומרים דלכך בקופיץ לא לפי שממיתין אותו בקופיץ כבהמה אבל סייף אין עשוי אלא לאדם. והרמ"ה ז"ל פירש בחידושיו בפרק ארבע מיתות לפי שפי הקופיץ עב ואינו חד כסייף וכשהוא חותך אינו חותך בלבד אלא משבר את הבשר הסמוך למקום חתך מכאן ומכאן ואין לך מיתה מנוולת מזו אבל סייף אינו כן לפי שפיו דק וחד יתר מדאי חותך כדרכו והולך ע"כ. ושמא מצד הסימנין אין דרך לחתוך אלא בסייף ומצד מול העורף בקופיץ. וכולה שקלא וטריא היינו אי הויא מצד הסימנין או מצד מול עורף וברור לו מיתה יפה היינו לגבי צד הסימנין לפי שמצד הסימנין הוא ממהר למות א"נ משום דחתך מול עורף יש בו נוול יתר מדאי כנ"ל:

כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה למה לי. פירוש דאף על גב דבמדרש מביאין ממנו ראיה לעובר על חרם המלך שחייב מיתה וכענין עכן בן זרח ויהונתן בן שאול ההיא אסמכתא בעלמא הוא וגמ' גמירי לה או דנפקא לן מדכתיב כל איש אשר ימרה את פיך וגו'. הריטב"א ז"ל:

יכול אף קודם שנגמר כו' להכי אייתי סיפא דברייתא משום דקשיא ליה דבשלמא אי חרם לשון מיתה הוא ואתא לאשמועינן קרא דלא תשקול מיניה ממונא ותפטריה היינו דכתיב מן האדם פירוש אשר יחרם מן האדם דהיינו מומתין בידי אדם דוקא אבל אי חרם לשון הקדש הוא מאי מן האדם לכך אייתי סיפא דברייתא דדרשי מן האדם ולא כל האדם כנ"ל:

ולר' חנניה בן עקיבא דאמר נערך וכו'. האי כל חרם מאי עביד ליה פירוש דליכא לאוקמיה לאומר דמיו עלי דהא פשיטא דהוא אין לו דמים כלל. הריטב"א ז"ל:

לפי שמצינו למומתין בידי שמים פרש"י ז"ל כגון מי שהרג שורו את הנפש דכתיב ביה וגם בעליו יומת ולא מיתת ב"ד דנפקא לן בסנהדרין מות יומת המכה רוצח הוא על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו והאי יומת בידי שמים הוא ע"כ. כן כתוב ברש"י כתיבת יד. והקשו בתוספות ומנ"ל מהאי קרא דהבעלים חייבין מיתה בידי שמים כלל והא קרא איצטריך לכדדרשינן בפ"ק דסנהדרין כמיתת הבעלים כך מיתת השור ונראה לי דמתוך לשונו של רש"י ז"ל שמענו תירוצו ז"ל דכתיב ביה וגם בעליו יומת ועוד כתב ז"ל דנפקא לן בסנהדרין וכו' והאי יומת בידי שמים הוא. משמע דבעי לתרוצי ז"ל דאיברא ודאי דעיקר קרא אתא לאקושי כמיתת הבעלים כך מיתת השור מדכתיב

יומת דמשמע בב"ד ולא כתיב ימות ומיהו אין מקרא יוצא מידי פשוטו דמשמע דבעלים חייבין מיתה דכתיב ביה וגם בעליו יומת וכדכתב רש"י ז"ל ועוד בשלמא אי איכא שום מיתה בבעלים היינו דאיצטריך קרא מות יומת המכה רוצח הוא למעוטי רציחת שורו ממיתת ב"ד אבל אי ליכא שום מיתה בבעלים כלל אמאי איצטריך קרא למעוטינהו נמי ממיתת ב"ד מהי תיתי דלחייבו מיתה על רציחת שורו עד דמעטינהו קרא והיינו דסיים רש"י ז"ל והאי יומת בידי שמים הוא. ואין לומר דלהכי אתא מיעוטא דרוצח הוא לגלויי דלא תטעה במאי דכתיב וגם בעליו יומת דהיינו מיתה ממש דאם כן קשיא אמאי כתיב לישנא דטעותא כי היכי דנצטרך תו אידך קרא לפרושה הילכך ודאי משמע דעיקר קרא אתא לאקושי כמיתת הבעלים כך מיתת השור ומיהו מפשטיה דקרא שמעינן דבעלים חייבין מיתה והיינו דאיצטריך למעוטינהו ממיתת ב"ד וכדכתיבנא כנ"ל פירוש לפירוש רש"י ז"ל:

והתוס' כתבו וז"ל לפי שמצינו מומתים בי"ש דכתיב וגם בעליו יומת דע"כ לאו בידי אדם קאמר דכתיב מות יומת המכה רוצח הוא גו' משמע מלשונם ז"ל דגופיה דקרא אתא לחיובי הבעלים מיתה בידי שמים דכתיב להדיא וגם בעליו יומת דע"כ לאו בידי אדם קאמר דכתיב מות יומת המכה וגו' וכיון שכן הוה ליה כמאן דמפרש להדיא מיתה בידי שמים וקשיא להו טובא דהא דרשי' מיניה בסנהדרין כמיתת הבעלים כך מיתת השור והיכי נימא דגופיה דקרא אתא לחיובי הבעלים מיתה בידי שמים ואין לתרץ דהיקשא דבעלים דרשינן לה מדכתיב יומת ולא כתיב ימות דלדידהו ז"ל קשיא דא"כ אימא דכולהו קרא להכי הוא דאתא והיכי קא מפרשי ז"ל דמגופה דקרא שמעינן מיתה בידי שמים ותירצו דמדלא כתיב השור יסקל כבעליו א"נ לא לכתוב אלא וגם בעליו למה לי למכתב וגם בעליו יומת ש"מ תרתי והוכרחו התוספות ז"ל לפרושי דמגופיה דקרא שמעינן מיתה בידי שמים מדכתיב וגם בעליו יומת והוה ליה כמאן דכתיב ביה להדיא יומת בידי שמים ולא מכלל מאי דממעט מדכתיב מות יומת המכה רוצח הוא הוא דשמעי' לה דהא יש תימא דהיכי קאמר יכול אף בידי אדם כן היכי בעי למילף מיתה בידי אדם ממיתה בידי שמים ובשלמא אי כתיב להדיא יומת אמיתה בידי שמים הלכך איכא למילף כי היכי דהאי יומת יש לו פדיון בממון ה"נ כל יומת דכתיב בתורה ואע"ג דהאי מיתת ב"ד והאי מיתה בידי שמים ומ"מ אכתי קשיא התינח דבעינן משום הכי קרא ללמדנו דמיתה בידי אדם לא יפדה מיהו היכי כי הוה בעי למילף מיתות קלות לבתר דגלי לן קרא גילוי כל דהו דלא נילף מיתה בידי אדם ממיתה בידי שמים בהכי סגי ומאי קאמר תו ואין לי אלא מיתות חמורות כו'. מיתות קלות מנין ויש לתרץ

לשיטת רש"י ז"ל דשפיר הוה קא יליף דחייבי מיתות ב"ד יפדו בממון אי לאו דכתיב מות יומת המכה רוצח הוא הוה אמרינן דהאי יומת מיתת ב"ד הוא ונהרג על רציחת שורו ואף על גב דכתיב ביה אם כופר יושת עליו ולא אמעיט אלא משום דאי אתה הורגו על רציחת שורו וכדקאמר רוצח הוא על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו. אבל משום מאי דכתיב ביה אם כופר יושת עליו לא ממעיט מעתה שמעת מינה דאפילו חייבי מיתות בית דין יפדו בממון ואם תשאל מאחר דממעט מדכתיב כל חרם וגו' לא יפדה דחייבי מיתות ב"ד לא יפדו למה לי מיעוטא דכי רוצח הוא פשיטא ודאי דקרא דכתיב וגם בעליו יומת לא מצי מיירי במיתת ב"ד דאי הכי מאי דכתיב אם כופר יושת עליו והא כתיב חרם מן האדם לא יפדה וכתיב לא תקחו כופר. תשובתך כבר השיבו כן שם בפרק קמא דסנהדרין ומהדרינן אדרבה משום הך קרא גופיה דכתיב גבי רוצח גופיה דלא תקחו כופר איצטריך למכתב הכא גבי ממונא אם כופר יושת עליו ולא תימא לא תקחו כופר כתיב ואפילו קטיל תוריה נמי לא מצי פריק נפשיה הילכך כתב רחמנא אם כופר יושת עליו לאשמועינן דהיכא דקטל איהו לא סגי ליה בממונא אלא בקטלא והיכא דקטל ממוניה לפרוק נפשיה בממונא ולכך איצטריך מיעוטא דרוצח הוא למעוטי דאינו נהרג על רציחת שורו ומ"מ מעיקרא דלא ידעינן הך קרא דכל חרם שפיר הוה מצינן למילף דמיתה בידי אדם יפדו ממאי דהוה מוקמינן קרא דכתיב וגם בעליו יומת במיתת ב"ד אי לאו מיעוטא דרוצח הוא.כנ"ל לשיטתו של רש"י ז"ל ודוק שכתב רש"י ז"ל יכול אף. חייבי מיתות ב"ד יפדו בממון. שינה ז"ל לישנא דברייתא דקתני יכול אף בידי אדם כן משום דהוה משתמע דכלפי מיתה בידי שמים לחודיה קאי דבעי למילף מיתה בידי אדם ממיתה בידי שמים ואינו כן וכדכתיבנא ודוק מה שכתב רש"י ז"ל והאי יומת בידי שמים הוא כנ"ל. ודע דהתם בפ"ק דסנהדרין פריך תלמודא ממאי דהאי וגם בעליו יומת לכמיתת בעלים כך מיתת השור הוא דאתא אימא לקטלא הוא דאתא והקשו בתוספות ומה בכך אם יומת אתא למיתת הבעלים מ"מ ניחא כמיתת בעלים כך מיתת השור מהיקשא דבעלים כדאמרינן גבי רובע וכו' ותירצו בתוספות הר"ף ז"ל בשם הר' יעקב דהכי פריך לפי המסקנא דהאי יומת חנק הוא א"כ לא שייך לאקשינהו כיון שאין המיתות שוות כמו ברובע ונרבע וכיון שכן קשיא לשיטת התוספות ז"ל דאי מאי דכתיב יומת היינו בידי שמים היכי מצי תו לאקושינהו וכבר תירצו התוספות קושייתם בענין אחר ולא כתירוצם של תוספות הר"ף ז"ל:

יכול אף בידי אדם כן אין להקשות היכי מצינן לדמויינהו והא גבי שור שהרג הרי נהרג ההורג עצמו דהיינו השור ואילו גבי ההורג בעינן למפטר ההורג מכל וכל די"ל דהשור

הנהרג סוף סוף היינו ממונו וה"ל כמי שנתרבה פדיונו והכא נמי גבי אדם נימא דיפדו בממון וירבה פדיונו ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל יכול אף. חייבי מיתות ב"ד יפדו בממון. פי' אינו דומה ממש אלא לגבי יפדו בממון וכדכתיבנא כנ"ל:

ת"ל חרם מן האדם אין לפרש דהכי קאמר חרם מן האדם דהיינו מיתה שבא מן האדם פי' בידי אדם לא יפדה אבל בידי שמים יפדה דאי הכי קשיא טובא חדא דלמה לי לאתויי דמומתין בידי שמים נותנין כופר ומתכפר להם מדכתיב אם כופר יושת עליו והא מהאי קרא דחרם מן האדם שמעינן לה ועוד מאי קאמר תו ואין לי אלא מיתות חמורות וכו'. מהיכא תיתי לחלק בחייבי מיתות ב"ד והא מדכתי' חרם מן האדם ולא בידי שמים משמע דכל בידי אדם לא יפדה דהא לא אמעיט אלא בידי שמים אלא ה"פ חרם מן האדם אדם שמחוייב חרם וכן פרש"י ז"ל והיינו דקאמר עלה ואין לי אלא מיתות חמורות ופרש"י ז"ל וז"ל אלא מיתות חמורות שלא נתנה שגגתן לכפרה. כיון דקרא לא פריש כל מיתות מסתייך אי שדית הך חומרא ואין ממונו מצילו אמיתות חמורות וכו' ואין לפרש דמשום הכי קאמר ואין לי אלא מיתות חמורות וכו' משום דכתיב מן האדם דמשמע ולא כל אדם וכדאמרי' לעיל ולהכי קאמר אין לי אלא מיתות חמורות וכדכתיב אשר יחרם מן האדם פי' מקצת מחוייבי מיתות ב"ד דליתא דאכתי מן האדם כתיב לחלק באדם ולא במיתות ומנא לך לחלק בין מיתות חמורות למיתות קלות אלא הנכון כמו שפירש רש"י ז"ל וכדכתיבנא וצריך ליישב מאי מן האדם דקאמר כנ"ל:

ואין לי אלא מיתות חמורות כו'. ואיכא למידק אמאי קרי להו מיתות חמורות ומיתות קלות אי משום דנתנו שגגתן לכפרה ולא נתנו שגגתן לכפרה לימא בקוצר ואין לי אלא מיתות שלא נתנו שגגתן לכפרה מיתות שנתנו שגגתן וכו' דמאי חומרא וקולא שייך במיתות משום נתנו שגגתן לכפרה ולא נתנו ואדרבה איכא מיתות דמקריין חמורות דהיינו סקילה ושרפה ונתנו שגגתן לכפרה ואיכא מיתות קלות דהיינו חנק וסייף שלא נתנו שגגתן לכפרה והיכי מקריא מיתה חמורה דהיינו סקילה מיתה קלה משום דנתנו שגגתן לכפרה סוף סוף המיתה הרי היא חמורה. וי"ל דמיתות חמורות מקרו כשאין בזדונן כרת תחת המיתה חמורה דאית בהו ונשארו בחומרתן אלא דלא מצינן למקטלינהו משום דהוי בלא התראה ומיהו מיתה חמורה רמיא עלייהו וידון בה מן השמים וכדאמרינן אף על פי שאמרו ד' מיתות בטלו דין ארבע מיתות לא בטלו ומיתות קלות מקרו אותן שניתן תחת חומר מיתתן כרת בזדונן בלא התראה והכרת נקרא מיתה קלה ובה"נ תליא נתנו שגגתן לכפרה ולא נתנו דכל שיש כרת בזדונן חייב חטאת על שגגתן וכל שאין כרת בזדונן אינו חייב חטאת על שגגתן והיינו טעמא דכיון שהתורה

החליפה מיתה תחת מיתה כשהיא בלא התראה הכי נמי החליפה קרבן תחת המיתה כשהיא בשוגג חוץ מן הרוצח לשיטת רש"י ז"ל דאין כרת על זדונו והרי היא בחומר מיתתה ואפילו הכי יש כפרה לשגגתו כנ"ל. וזהו שכתב רש"י ז"ל אלא מיתות חמורות וכו' ומאי נינהו כגון העושה חבורה באביו או גונב נפש מישראל שאין כפרה כתובה בשגגתו שאין כרת בזדונו דלחייב חטאת בשגגתו. מיתות קלות. היינו כל מיתות האמורות בהן כרת על זדונו בלא התראה יש כפרה בשגגתן וכו' ע"כ. ואם לא תפרש כן למה ליה לאורוכי לרב ז"ל ולאתויי הא דכרת על זדונו אלא כיון ז"ל למאי דכתיבנא. ועתה אפרש שורש פלוגתייהו של רש"י ז"ל והתוספות ז"ל בהאי דרוצח דרש"י ז"ל קרי ליה מן הקלות והתוספות ז"ל לא קרו ליה אלא מן החמורות ומשמע לי דרש"י ז"ל ס"ל דרוצח אין לו כפרה בידי שמים כ"א במיתה או גלות אם היה בשוגג דכיון דהרג את הנפש חמירא איסורא דבשוגג נמי לא יכופר לו דהוה ליה למידק בהריגת נפש אדם מועד לעולם תדע דקי"ל גר ותושב שהרג את ישראל בשגגה אף על פי שהוא שוגג הרי זה נהרג אדם מועד לעולם. וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות רוצח הילכך כיון שהקב"ה בחסדו ריחם עליו ונתן כפרה לשגגתו הרי הוא קל ואף על גב דהויא בגלות ואף על גב דלית בה כרת על זדונו ולהכי כתב רש"י ז"ל א"נ רוצח שיש כפרה לשגגתו בגלות. ולא עירב רוצח בהדי אינך משום דשניא רוצח מאינך דאינך איכא כרת על זדונן מה שאין כן ברוצח ומכל מקום חשיב ליה מן הקלות לפי שניתן כפרה לשגגתו בגלות וכדכתיבנא אבל לדעת התוספות לא מקרי קלה דבשלמא כשהכפרה היא חוץ ממנו דהיינו על ידי ממון או על ידי קרבן מקרי שפיר ניתן שגגתו לכפרה דאדרבה חומר הוא שהחמירה התורה עליו דבלאו הכי נמי היה מתכפר אלא להפיס דעתו של גואל הדם הוא גולה דמאי שנא שוגג זה משאר שוגג דעלמא דהוא מתכפר בקרבן וזה צריך גלות. והקשו התוספות ז"ל על פרש"י דכיון דחשיב רוצח מן הקלות אמאי אצטריך חרם וכל חרם כו' בלא תקחו כופר ובחרם סגי דחד לדרך עליה וחד לדרך ירידה שניתן שגגתו לכפרה דהיינו מיתות קלות:

וכתב הרמב"ן ז"ל לקמן וז"ל אצטריך סד"א ה"מ דהרגו דרך עליה קשיא לן אי כשהרגו דרך עליה ולא ניתנה שגגתו לכפרה מן האדם נפקא ומה ת"ל כל חרם אי נמי לאידך גיסא מלא תקחו כופר נפקא לן חייבי מיתות שלא נתנו שגגתן לכפרה מן האדם למה לי ואיכא למימר כיון דאצטריך קרא למכתב מן האדם ולא תקחו כופר חד לחייבי מיתות הקלות וחד לאתויי חייבי מיתות החמורות כתב נמי כל חרם אי נמי יש לומר תלתא קראי צריכי דאי כתב רחמנא מן האדם הוה אמינא אין לי אלא מיתות חמורות שאין

בהם צד קולא שהוא כפרה לשגגתן כגון מכה אביו וגונב נפש מאחיו כתב רחמנא כל חרם ועדיין אני אומר אין לי אלא הורג דרך עליה אבל דרך ירידה שמעשה זה נתן שגגתו לכפרה נשקול מיניה ממונא כתב רחמנא לא תקחו כופר ע"כ. ודבריו סתומים:

וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו ולא ממילא שמעת מינה לא תשקול מיניה ממונא ותפטריה כלומר למה לי מריבויא דכל חרם ממילא ש"מ דהא קרא כתיב ולא תקחו כופר לנפש רוצח והיינו מיתות קלות שניתנה שגגתן לכפרה אמר רמי בר חמא אצטריך סד"א ה"מ הרגו דרך עליה דלא וכו'. פי' והשתא אית לן ארבעה קראי תרי דכל חרם דדרשינן לתרי מריבויא דכל ולא תקחו כופר לנפש רוצח ולא תקחו כופר לנוס ומוקמינן חד לחייבי מיתות חמורות כגון חובל באביו וגונב נפש שאין במינן כפרה וחד לחייבי מיתות קלות שיש במינן כפרה כגון רוצח בדרך עליה וחד לדרך ירידה ובמזיד דהיא גופה נתנה בשוגג לכפרה ואידך לשוגג גופיה דחייבי גלות והיינו לא תקחו כופר לנוס וקשיא לן ואכתי למה לי כולי האי דהא ברוצח כתיב קרא בהדיא ולא תקחו כופר לנפש רוצח וכיון דכן כל שכן מיתות חמורות אם כן קרא למיתות חמורות למה לי הא מסתיין בתלתא קראי חד הא דכתיב ולא תקחו כופר לנפש רוצח דהיינו מיתות קלות וכל שכן חמורות ואידך לרבויי אפילו במזיד בדרך ירידה דנתנה שגגתו לכפרה ואידך לאתויי שוגג גופיה כדכתיב ולא תקחו כופר לנוס ואפשר דאצטריך דלא אתי לן חובל באביו מרוצח ורוצח מחובל באביו דאי חובל הוה אמינא הני מילי חובל באביו דמיתות חמורות אבל רוצח דמיתות קלות שיש במינן כפרה לא ואי כתיב רוצח הוה אמינא אדרבה רוצח חמור שכן הרג את הנפש אבל חובל באביו לא דבכל חד איכא חומרא. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל ואין לי אלא מיתות חמורות שלא נתנה שגגתן לכפרה פי' כגון גונב נפש או חובל באביו שאין כפרה כתובה בשגגתן וכיון שכן אף בזדונם אינו נפדה בממון חייבי מיתות קלות שנתנה שגגתן לכפרה כגון רוצח שיש כפרה לשגגתו בגלות מנין שאין זדונן כפרה בממון ת"ל כל חרם פי' דמחרם כל חרם שמעינן להו תרווייהו. ומיהו אפילו כתב בפירוש חייבי מיתות קלות לא שמעינן מינה חייבי מיתות חמורות דהוה אמינא רוצח כיון שהרג דין הוא שיהרג ולא יפדה עצמו בממון אבל גונב נפש וחובל באביו כיון שלא הרג יפדה בממון קמ"ל. סד"א הני מילי היכא דהרגו דרך עליה וכו' קמ"ל ולא תקחו כופר פירוש והשתא איכא תלתא קראי במזיד דלא תשקול מיניה ממונא ותפטריה מקטלא. חרם כל חרם ולא תקחו כופר חד לחייבי מיתות חמורות שאין במינן כפרה לשגגתן ותרי לחייבי מיתות קלות חד לדרך עליה וחד לדרך ירידה ואיכא קרא רביעתא לשוגג דמיתה קלה בדרך ירידה דאפילו בהא לא נפרקיה בגלות בממון וכל שכן

לשוגגין דאידך. ע"כ:
ומיהו התוספות ז"ל כתבו לקמן דכל חומרי דשמעתין לא תלי אלא במה שלא ניתן לכפרה דאינו מקפיד התלמוד במה שסקילה ושרפה חמורין מהרג וחנק וכיון שכן אי כתב רוצח היכי נימא בו דדין הוא שיהרג ולא יפדה משום דהרג והלא אין הדבר תלוי אלא במה שניתן לכפרה דמ"ה דין הוא שיפדה דהענין שוה ואין הדבר תלוי בחומרות ויש לי לתרץ דאי כתיב רוצח הוה אמינא דוקא מיתה קלה כגון רוצח דיש במינו שלא ניתן לכפרה כגון דרך עליה אבל שאר מיתות קלות כגון שבת ועריות וע"ג דלעולם ניתן שגגתן לכפרה ואין במינן שלא ניתן לכפרה כלל הו"א דנשקול מיניה ממונא ונפטריה קמ"ל. ועוד יש לי לתרץ דאי כתיב רוצח הוה אמינא דוקא רוצח שלא ניתן זדונו לכפרה פי' דאין על זדונו כרת ולעולם חיובא דמיתה רמיא עליה ואף על גב דלא אתרו ביה אלא דלא מצינן למקטליה וכבר כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות רוצח דההורג בפני עדים בלא התראה מכניסין אותו לכיפה וכו'. ע"כ. הילכך כיון שלא נתן זדונו לכפרה בכרת דין הוא דלא נשקול נמי מיניה ממונא ונפטריה אבל התוספות ז"ל פירשו דרוצח לא חשיב אלא מן החמורות דלא חשיב כפרה אלא כפרת ממון או קרבן שהוא דבר חוץ ממנו ולהכי מדמינן להו דכי היכי דנתן שגגתו לכפרה דהיינו כפרת קרבן הכי נמי נשקול ממונא מיניה ואפילו במזיד ונפטריה אבל משום דניתן שגגתו לכפרת גלות לא נאמר משום הכי דנשקול נמי מיניה ממונא ונפטריה דהיכי מדמינן כפרת גלות לכפרת ממון ואין הדבר תלוי בקולא וחומרא כמו שכתבו התוספות לקמן וכדכתיבנא. ועוד אפשר לומר דס"ל לתוס' דגלות לא מקרי כפרה דאדרבה חומרא הוא שהחמירה תורה עליו דלא תסגי ליה בקרבן וכדכתבינן ודרך עליה משום דקיל טפי דהוי אנוס ביותר להכי לא ניתן לשגגתו גלות וכדבעינן למכתב קמן בס"ד וה"פ דברייתא אין לי אלא מיתות חמורות שלא ניתן שגגתן לכפרה על ידי קרבן דהיינו כל מיתות שאין בהם כרת כגון מסית ומדיח ונביא השקר וזקן ממרא ומכה אביו ואמו ומקלל אביו ואמו וגונב נפש ומגדף אליבא דרבנן דאמרי בכריתות [ג ב'] דאין מביא קרבן על שגגתו דכתיב לעושה בשגגה פרט למגדף שאין בו מעשה ורוצח. ומיתות קלות כגון ע"ג ושבת ועריות דיש בהן כרת ומביא קרבן על שגגתן. וקשה ומאי פריך ולא ממילא מלא תקחו כופר וגו' דמשמע דאכל מאי דתני בברייתא פריך והא קרא אצטריך למיתות קלות דלא תקחו כופר ברוצח כתיב דהיינו חמורות. ותירצו בתוספות דאמיתות חמורות פריך ולא הוצרך לפרש כן להדיא לרוב פשיטותו דהא ודאי למיתות קלות צריך קרא אבל אמיתות חמורות פריך דלא צריך קרא דמלא תקחו כופר דכתיב ברוצח נפקא ואף על גב דיש לחלק בינייהו

משמע ליה לתלמודא דכל מיתות חמורות אחת הן ולהכי קאמר תלמודא ולא ממילא שמעת מינה וכו' ולא הקשה להדיא ובקוצר והא מלא תקחו כופר נפקא ולשיטת רש"י ז"ל ניחא טפי הא לישנא דנקט תלמודא ולא ממילא וכו'. ואם תאמר ולשיטת התוספות ז"ל אם כן מאי משני תלמודא והא רוצח מהחמורות מקרי לשיטתם ז"ל וכפרת גלות חשיבא ניתן שגגתו לכפרה. ויש לומר דמכל מקום הא עדיפא כיון דסוף סוף ניתן שגגתו לכפרה על ידי גלות מאידך דלא ניתן שגגתו לכפרה כלל ודוחק עוד לשיטת התוספות דקא משני אמר רמי בר חמא אצטריך סד"א ה"מ היכא וכו' משמע דה"ק דאי מלא תקחו ה"א דוקא היכא דהרגו דרך עליה וכו' לכך כתב חרם לאתויי אפילו דרך ירידה דניתן שגגתו לכפרה והיינו דקתני ואין לי אלא מיתות חמורות שלא ניתן שגגתן לכפרה וכו'. וקשה דהא מחרם מרבינן דרך ירידה ומשום שנתנו שגגתן לכפרה והיכי קאמר ואין לי אלא מיתות חמורות שלא נתנו שגגתן לכפרה וא"ל דה"ק שלא נתנו שגגתן לכפרת קרבן. ומיהו קשה למה ליה לאורויי בכל מיתות חמורות והא כל מיתות חמורות מלא תקחו כופר נפקא ולא אתא חרם אלא ארוצח דרך ירידה לבד. ותירצו בתוספות דה"ק אצטריך תרי קראי למיתות חמורות חד לדרך עליה וכו' ואפשר דתנא דברייתא מיירי בכל החמורות וקרא דלא תקחו כופר מיירי בדרך ירידה והלשון מגומגם ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דה"ק אצטריך סד"א ה"מ היכא דהרגו דרך עליה פירוש דמלא תקחו כופר לא שמעינן אלא דרך עליה ותנא דברייתא נקט מיתות קלות שניתן שגגתן לכפרה. והקשו עוד בתוספות לשיטתם דמאי אצטריך קרא לחייבי מיתות קלות כגון ע"ג ושבת ועריות דמה שייך שם כופר למ"ד כופר היינו דמי ניזק וכ"ת היכא דלא שייך דמי ניזק משלם דמי מזיק. אכתי תימא הניחא למ"ד כופרא כפרה אלא למ"ד כופרא ממונא מאי איכא למימר. ותירצו בתוס' דר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה לטעמיה דאמר בפרק הפרה ונתן פדיון נפשו דמי מזיק וס"ל כופרא כפרה. ומיהו דוחק דהניחא דרבי ישמעאל אזיל לטעמיה אבל רבי חנניא בן עקיבא דמוקמינן כותיה לא שמעינן ליה דס"ל דמי מזיק ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דכייל במיתות קלות רוצח דשייך ביה שפיר דמי מזיק וע"ג ושבת ועריות דכייל נמי בהדייהו היינו לדוגמא בעלמא נקטינהו והיינו נמי שרש"י ז"ל במיתות חמורות לא נקט אלא העושה חבורה באביו או גונב נפש מישראל דשייך בהו שפיר דמי ניזק אבל התוספות ז"ל כיון דבעל כרחם מיתות קלות אינם אלא ע"ג ושבת ועריות ולא שייך בהו דמי ניזק להכי כללו במיתות חמורות נמי כל מידי ולמאי דתריצנא לעיל לשיטת רש"י דחד קרא אתא למיתות קלות שאין במינן כפרה או שיש כרת בזדונן כגון שבת ועריות וע"ג לשיטת רש"י ז"ל נמי קשיא למה לי קרא להכי למ"ד דמי ניזק ולמאי

שתירצו הרא"ה ז"ל והריטב"א ז"ל ניחא טפי ולא תקשי להו ממאי דכתבו בסמוך דאינו מקפיד התלמוד בחומרא וקולא ואין הדבר תלוי אלא במה שלא ניתן לכפרה שהתוס' ז"ל אזל לשיטתייהו וכדבעינן למכתב בס"ד:

והרשב"א ז"ל כתב וז"ל. ואם תאמר אי כשהרגו דרך עליה מן האדם נפקא שכן לא ניתנה שגגתו לכפרה כדתניא בסמוך ת"ל כל אדם וכו' ואין לי אלא מיתות חמורות יש לומר ההיא ה"ק אין לי אלא מיתות חמורות שלא נתנה שגגתן לכפרה בממון מיתות קלות שנתנה שגגתן לכפרת ממון מנין דלא שקלינן ממונא מינייהו למפטרינהו מקטלא ת"ל כל חרם והרי מכל מקום הכי משמע דלא תקחו כופר היכא דהרגו דרך עליה שלא נתנה שגגתן לכפרה לא בממון ולא בגלות אבל הרגו דרך ירידה דנתנה שגגתן לכפרה אימא נשקול ממונא ונפטריה והכי דרשינן להו לקראי מחרם דרשינן מיתות חמורות שלא ניתנה שגגתן לכפרה כלל ומכל חרם מיתות קלות שניתנה שגגתן לכפרה ומלא תקחו כופר דרשינן דרך ירידה במזיד שניתנה שגגתו לכפרת גלות ע"כ. ויש טעות סופר בלשונו ז"ל לכך דבריו אינם מובנים כל הצורך. והרא"ש ז"ל פירש כפירוש התוספות ז"ל דכייל במיתות חמורות כל מידי ומיהו רוצח לא הזכירו לא בחמורות ולא בקלות אבל כתב וז"ל אבל הרגו דרך ירידה אימא נשקול וכו'. ואם תאמר אכתי מאי משני אכתי אייתר ליה חד קרא דהא דרשינן בברייתא מחרם וכל חרם מיתות חמורות ומיתות קלות דהיינו דרך ירידה ודרך עליה. ויש לומר למיתות שניתנה שגגתן לכפרה אצטריך תרי קראי דאי מחד קרא הוה שמעינן מיתות קלות שניתנה שגגתן לכפרת גלות דחמור אבל שאר חייבי מיתות שניתנה שגגתן לכפרת חטאת דקילי אימא לשקול מיניה ממונא ולפטריה להכי אצטריך תלתא קראי ע"כ. ואיכא למידק אמאי בברייתא דלעיל דרשינן האי קרא לערכו עלי לא דרשינן חרם כל חרם ודרשינן מן האדם וכי דרשינן ליה הכא בברייתא דרבי ישמעאל לפדיון חייבי מיתות דרשינן חרם וכל חרם ולא איכפת לן במאי דכתיב מן האדם. ויש לומר דלעיל בברייתא קא פריש חרם לשון הקדש וכייל בין דמי עלי בין ערכי עלי דאף על פי שערך אינו לפי דמים אלא לפי שנים לא אמר כלום ולהכי כתב כל חרם ולא הוצרך למילף כן להדיא והא דלא דריש רבי ישמעאל מן האדם לא אתברר לן שפיר ומיהו אם היינו מפרשים מן האדם ולא בידי שמים הוה אתי שפיר אבל פירשנו כן לעיל ולקמן נבאר עוד בס"ד כנ"ל:

ולאו ממילא מלא תקחו כופר שמעת מינה. ואם תאמר ומאי פריך ודילמא שאני רוצח משום דחמירא שפיכות דמים ויש כאן תיקון העולם ולהכי מוזהרין ב"ד שלא ליקח כופר תדע דבלא התראה נמי מכניסין אותו לכיפה וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות

רוצח. וי"ל אדרבה אימא לאידך גיסא משום שיש כאן קיום נפש מישראל איכא למימר דיציל עצמו בממון וכדאצריכינן להו לקראי לעיל דאפי' לבתר דכתיב נמי ולא תקחו כופר לנוס אצטריך למכתב ולא תקחו כופר לנפש רוצח משום קיום נפש בישראל וכיון דאפילו הכי אשמועינן קרא דלא יציל אם כן כל שאר מיתות ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל ולא ממילא. שמעת לה מלא תקחו כופר הא גבי רוצח כתיב דנתנה כפרה לשגגתו ואשמועינן קרא שלא יציל את עצמו בממון ולמה לי תו כל חרם. ע"כ:

דף לח.

הני מילי היכא דהרגו דרך עליה וכו'. לשיטת רש"י דחשיב רוצח מן הקלות משום כפרת גלות הילכך דרך עליה חשיבה חמורה משום דלא נתנה שגגתו לכפרה דלא סגי ליה בגלות ולהכי קאמר ה"מ דרך עליה שלא נתנה שגגתו לכפרה. אבל לשיטת התוספות ז"ל דחשיב רוצח מן החמורות דלא חשיבא כפרת גלות טיבותא דבלא גלות נמי מתכפר והגלות היינו לאחמורי עליה וכדכתיבנא לעיל הילכך דרך עליה דפטריה רחמנא מגלות היינו דבלאו הכי נמי מתכפר וקיל טפי מירידה משום דאנוס הוא וכיון שכן היכי קאמר ה"מ היכא דהרגו דרך עליה שלא ניתנה שגגתו לכפרה והלא אין צריך כפרה דבלאו הכי נמי מן השמים כפרו לו. ותירצו בתוס' דה"ק שלא ניתן שגגתו לכפרה בידי אדם פי' אף על גב דבידי שמים כפרו לו מכל מקום לא ניתנה כפרה זו בידי אדם ואף על גב דחמירא טפי כפרה שהיא בידי אדם מכפרה שהיא בידי שמים מכל מקום לענין אי נשקול מיניה ממונא ונפטריה איכא טפי קשר ודמיון דבר שכפרתו בידי אדם דמ"ה נימא נמי דנשקול מיניה ממונא ונפטריה כיון שניתן רשות לבני אדם לכפר ממאי דנימא דמשום דקיל דאינו מחוסר כפרה דכבר מן השמים כפרו לו דנשקול נמי מיניה ממונא ונפטריה דאין הדבר תלוי בקולא וחומרא דכל חומרי דשמעתין לא תלי אלא במה שלא ניתן לכפרה ואינו מקפיד התלמוד במה שסקילה ושרפה חמורין מהרג וחנק תדע דאפילו מגדף שאין חמור ממנו חשיבא מן הקלות למ"ד דמביא קרבן על שגגתו. וע"ג ושבת ועריות דאין לך חמורים מהם חשיבא מן הקלות משום דניתן שגגתן לכפרה. כנ"ל פי' לפי' התוספות ז"ל. ולשיטת רש"י ז"ל צריך ליישב אמאי בפרק אלו הן הגולין קאמר קל וחומר ומה דרך ירידה דישראל גלי איהו נמי סגי ליה בגלות דרך עליה דישראל פטור איהו נהרג דאלמא איהו חשיב דרך עליה קיל טפי מדרך ירידה ואפשר דמכל מקום כיון דאין ענשו ניכר לנו דהא פטרינן ליה מגלות עביד התם ק"ו ומה דרך ירידה ישראל גלי איהו נמי סגי

ליה בגלות דרך עליה דישראל פטור אף על גב דמשום דלא סגי ליה הוא מכל מקום הרי פטרינן ליה. ועוד יש לי לתרץ בענין אחר ואין להאריך כאן יותר ושם אפרשנה בס"ד:
אמר ליה רבא הא מדתנא דבי חזקיה נפקא דתנא דבי חזקיה וכו'. הא כתיבנא לעיל גבי פלוגתא דר' יוחנן ור"ל בחייבי מיתות שוגגין דלדעת התוספות ז"ל הא דתני דבי חזקיה מיירי בג' עניני ממון והא דקתני בין דרך ירידה לדרך עליה לפטור מזיד אצטריך וה"ק כמו דרך עליה דלא ניתן שגגתו לכפרה לא שקלינן מיניה ממונא לאפטוריה ה"נ דרך ירידתו אף על גב שנתנה שגגתו לכפרה ולהאי פירושא אתיא שמעתין כפשטה דבהדיא נפקא הך חידושא מדתני דבי חזקיה. וכן כתב הריטב"א וז"ל. ואקשינן דאילו שלא לחלק בין דרך ירידה לדרך עליה מדתני דבי חזקיה נפקא דתניא וכו' ומהא מוכח מאי דפרישנא לעיל דהא דקתני הכא דרך ירידה ועליה היינו שלא לפדותו בממון ועלה מייתינן לה הכא ולא לענין דלא נחייביה תרתי מיתה וממון ומשמע לן ממה שפירש ז"ל דהיקשא וכל עניני ממון אתא שלא נחלוק בשום צד לחייבו ממון אלא לפטרו ממון. ע"כ:
אבל רש"י ז"ל פירש דהיקשא דתנא דבי חזקיה דדרך עליה וירידה לפטור שוגג דרך עליה כמו דרך ירידה קאמר דלא תימא דבשלמא דרך ירידה קאמר דאיכא גלות פוטרו מן הממון אבל דרך עליה דאין כאן גלות אימא לחייביה ממונא שעמו קמ"ל דאין חלוק. וקשה לפירושו דאם כן מאי פריך הא מדתנא דבי חזקיה נפקא והא תנא דבי חזקיה לא איירי בענין פדיון כלל. וכתב רש"י ז"ל וז"ל מדתנא דבי חזקיה נפקא. שאין חילוק בין דרך עליה לדרך ירידה. לחייבו בממון. והוא הדין לפדותו ולא יהיה אסון מיהא אצטריך דאי מהיקשא הוה אמינא אדרבה לאידך גיסא מה מכה בהמה לעולם ישלם אף מכה אדם ישלם והשתא דנפקא לן פטור תשלומין למזיד מלא יהיה אסון ע"כ היקשא לפטור שוגג ודרך עליה. ע"כ. פירוש לכאורה הוה מצינן לפרושי הכין כתיב מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת ואי לא הוה כתיב לא יהיה אסון הוה אמינא היקשא לאידך גיסא מה מכה בהמה לעולם ישלם אף מכה אדם ישלם ולא הוה דייקינן מכה אדם יומת ולא ישלם והכי נמי לא הוה דייקינן יומת ולא יפדה והשתא דנפקא לן פטור תשלומין למזיד והילכך ע"כ כי כתיב מכה אדם יומת דייקינן יומת ולא ישלם והקיש הכתוב פטור ממון דמכה אדם לחיוב ממון דמכה בהמה הילכך הכי נמי דייקינן יומת ולא יפדה כיון דקרא בדוקא נקטיה ומעתה הוא הדין דאקשינן ואמרינן מה מכה בהמה ישלמנה ואין לו דרך להנצל מתשלומיה הכי נמי מכה אדם אין חילוק כלל לענין פדיון והאי פירושא לא נהירא דאי הכי אפילו דלא נקיש כלל לענין פטור ממון מצינן למעבד הך היקשא מה מכה בהמה אין לו דרך אחר אלא בתשלומין אף מכה אדם אין לו דרך אחר ופדיון

כלל אלא במיתה. ומעתה למה לי דכתיב לא תקחו כופר כלל אלא ודאי לא עבדינן הך היקשא כלל דאדרבה עבדינן לאידך גיסא מה מכה בהמה יש לה תשלומין אף מכה אדם אף על גב דיומת מכל מקום אי בעי למפרק נפשיה מצי למעבד ויש לו נמי תשלומין כי היכי דהוה אקשינן לענין פטור ממון אי לא הוה כתיב ולא יהיה אסון והכין פירוש לפירושו של רש"י ז"ל דאיברא ודאי דהיקשא דחזקיה לא אתיא אלא לענין פטור ממון אף על גב דיש סברא לחלק דהיכא דמחייב גלות יפטר מממון כיון דמחייב גלות משום דקלב"מ אבל היכא דאין לו חיוב כלל למה יפטר מהממון ואפילו הכי לא מחלקינן כלל ה"ה לפדותו אין חילוק כלל בין דרך עליה בין דרך ירידה לפטור רוצח מזיד מקטלא כיון דשניהם איירי במזיד ולפטרו ממיתה דומיא דהיקשא דשוגג ומזיד לפטור ממון שעמו דומיא דמזיד ומיהו אי לא הוה כתיב לא תקחו כופר במיתה ובגלות לא הוה מקשינן להו דאין פדיון של זה כפדיון של זה דפדיון של מזיד לפוטרו ממיתה ופדיון של שוגג לפוטרו מגלות וכמו שתירצו התוס' וכדכתבינן לעיל תדע דלפוטרו ממון נמי אי לאו דכתיב ולא יהיה אסון הוה מקשינן לאידך גיסא וכדכתבינן הכי נמי אי לאו דשמעינן מעיקרא דלית להו פדיון לא למיתה ולא לגלות לא הוה מדמינן להו אבל לבתר דידעינן דלית להו פדיון שמעינן מדתנא דבי חזקיה דלא עבדינן חילוקא בינייהו לפדות ממיתה ולא מגלות כנ"ל. ובקצת סי' מפי' רש"י ז"ל יש תוספת ל' וז"ל וה"ה לפדותו שאינו נפדה לעולם לא כשהוא חייב מיתה ולא כשהוא חייב גלות ולא כשהוא פטור מגלות ולא יהיה אסון מיהא אצטריך וכו'. ולא נהירא נוסחא זו דאי הכי לעיל הוה ליה לאקשויי והא מדתנא דבי חזקיה נפק כדמייתי קרא דלא תקחו כופר וגו'. והריטב"א ז"ל תירץ קושיא זו בענין אחר וכדכתבינן לעיל ובהאי תירוצא יש ליישב קצת לשון זה של רש"י ז"ל ומה שכתוב בנוסחא זו ולא כשהוא פטור מגלות פי' אלא ביד המלך להורגו וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות רוצח דאי פטור לגמרי מה צריך פדיון וסיים הרב ז"ל לשונו וכתב והשתא דנפקא לן פטור תשלומין למזיד מלא יהיה אסון ע"כ היקשא לפטור שוגג ודרך עליה ע"כ. כן כתוב בספר כ' מדוייק ונקט הרב ז"ל תרתי שוגג ודרך עליה והשמט מתכוין ושאינו מתכוון משום דלגבי מתכוון ושאינו מתכוון מפקא מדרבי ומדרבנן וכדאיתא בפ' הנשרפין ודחיק ליה קרא טובא וכדכתבינן לעיל גבי פלוגתא דרב דימי ורבין ואדרבה מדכתיב ולא יהיה אסון קאמר ורבי ישמעאל דריש לא תקחו כופר להכי וכל חרם דריש ליה שלא יתן ממון ונפטריה. ולשיטתנו דלעיל ניחא טפי ומיהו לקמן גבי הא דרב אשי קשיא ודאי הך קושיא. וכן הקשה אותה הרא"ש ז"ל לקמן וז"ל סד"א חדוש הוא שחדשה תורה בקנס לכאורה משמע דמכל חרם דריש מדקאמר בתר הכי האי כל חרם מאי עביד

ליה. וקשה דהא רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא לא דריש לקרא הכי אלא דריש מכל חרם שלא יתן ממון ויתכפר אבל להא דלא נשקול ממונא מיניה ונקטליה לא מוקי ליה לקראי הילכך נראה דרב אשי אסיק הכא לתרץ קראי אליבא דחזקיה אבל לר' ישמעאל לית ליה תנא דבי חזקיה [והיינו דאמרינן באלו הן הנחנקין הניחא למאן דאית ליה תנא דבי חזקיה אלא למאן דלית ליה תנא דבי חזקיה] היקשא למה לי היינו רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא. ע"כ:

ורש"י ז"ל כתב נמי לקמן קמ"ל. חד מהנך קראי יתירא שאינו ענין לממון תנהו ענין לקנס. ע"כ. והילכך לא תקשי נמי לדידיה מההיא דלקמן ואף על גב דפריך לקמן האי כל חרם מאי עביד ליה היינו משום דכי מוקמינן חד מהני קראי לענין קנסא כדדריש לה רב אשי ממילא אצטריך כל חרם לדרבי ישמעאל ולרבה דלא מצי למדרש הכי דהא איהו ס"ל כרבי מאיר דהכין הוא קושטא דמילתא דבקנס אף על גב דמקטיל משלם ממילא מייתר כל חרם ושפיר פריך האי כל חרם מאי עביד ליה וגם לשיטתנו דלעיל קשיא מההיא דרב אשי דלקמן דע"כ צריך אתה לפרש ההיא דרב אשי לענין פטור קנסא ולא לפדותו. והתוספות ז"ל כתבו בשם רשב"א דמהכא אסיק אליבא דחזקיה אבל לרבי ישמעאל לית ליה תנא דבי חזקיה וכי פריך רבא הא מדתנא דבי חזקיה נפקא הכי פריך לתנא דבי חזקיה האי כל חרם מאי עביד ליה אבל לא פריך מדתנא דבי חזקיה לרבי ישמעאל דהא שפיר ידע דרבי ישמעאל לית ליה תנא דבי חזקיה ואזלי לשיטתייהו דהם מפרשים דתנא דבי חזקיה מיירי בג' עניני ממון ודרך עליה ודרך ירידה היינו לומר דבכל ענין לא תשקול ממונא מיניה ונפטריה הילכך ע"כ פליג רבי ישמעאל אדחזקיה דאי אית ליה היקשא לא הוה צריך למדרשיה מכל חרם כלל ורמי בר חמא שפיר ידע הא דבי חזקיה ולא אתא אלא לתרוצי קראי אליבא דרבי ישמעאל ושוב הקשה לו רבא דאליבא דתנא דבי חזקיה האי כל חרם מאי עביד ליה וכדכתבינן ואסיק רמי בר חמא אליבא דחזקיה דאצטריך סד"א ה"מ היכא דסימא וכו'. וקשה לשיטה זו מאי קאמר אלא אמר רמי בר חמא וכו' והא תירוצא דלעיל בדוכתה קיימא אליבא דר' ישמעאל ושמא לא הוה גריס אלא. אבל רש"י ז"ל כתב דגרסינן אלא אמר רמי בר חמא וכו'. ואפשר דאזיל לשיטתיה ז"ל דתנא דבי חזקיה לא מיירי בג' עניני ממון אלא בכולה ענין אפטורי ממונא דעם המיתה וכבר הארכנו בזה לעיל ולכך אינו מוכרח לפרושי דרבי ישמעאל פליג אתנא דבי חזקיה. וכבר תירץ קושית התוס' ז"ל במאי דכתב מחד מהני קראי וכו' וכדכתיבנא. עוד תירצו בתוס' דרבי ישמעאל שפיר אית ליה תנא דבי חזקיה והא דדריש שלא יתן ממון ונפטריה מדכתיב כל חרם אלו לא נאמר קאמר פי' אלו לא נאמר היקשא דתנא דבי

חזקיה הייתי דורשו מכל חרם עכשיו שנאמר היקשא דתני דבי חזקיה תו לא צריך כל חרם להכי אלא דלא נשקול ממונא מיניה ונקטליה והכי אמרינן בריש פרק נגמר הדין וכולה שקלא וטריא דתלמודא היינו לאצרוכי קרא דכל חרם דלא להוי מייתר ולא אתא לתרוצי עלה דדברי דרבי ישמעאל דרבי ישמעאל אילו לא נאמר קאמר וכדכתיבנא:

והקשו בקונטריסין על שיטת רשב"א ז"ל דמאי פריך רבא לתנא דבי חזקיה האי כל אדם מאי עביד ליה ודילמא תנא דבי חזקיה כת"ק דר' חנניא בן עקביא ס"ל לענין ערכו עלי ולא תירצו. ונ"ל דאנן השתא מהדרינן לתרוצי לרבי חנניא בן עקביא וכדפריך מעיקרא ולרבי חנניא בן עקביא כו' וכל כמה דמצינן לתרוצי אליביה מתרצינן ומסתמא כל עוד דלא אשכחן תנא דפליג להדיא אדחזקיה לא משוינן פלוגתא בינייהו וכדכתיבנא לעיל להכי לא מתרצינן דתנא דבי חזקיה ס"ל כתנא קמא דרבי חנניא בן עקביא ופליג אדרבי חנניא ואדרבה לקמן בסוף שמעתין דקאמר ולרבה דאמר חדוש הוא וכו' סבר לה כתנא קמא דרבי חנניא בן עקביא איכא לאקשויי דהוה ליה למימר סבר לה כרבי ישמעאל כדי לאוקמי אדוכתיה תירוצא קמא דמתרצינן לרבי חנניא בן עקביא דסבר לה כרבי ישמעאל. ודע דלשיטת הרא"ש ז"ל דס"ל דרב אשי הוא דאסיק לתרץ קראי אליבא דחזקיה ורבי ישמעאל פליג קשיא טפי דכי פריך עליה ולרבה וכו' הוה ליה למימר סבר לה כרבי ישמעאל כיון דאיהו הוא דאסיק הכין אבל לשיטת התוספות ז"ל דמעיקרא הוא דאסיק הכין לא קשיא כולי האי דאיכא למימר דה"ה דהוה מצי למימר הכין אלא דחדא מינייהו נקט. עוד הקשו בקונטריסים לשתוק מלא יהיה אסון ומכל חרם ילפינן בכל ענין. ותירצו דאי לא כתיב לא יהיה אסון הוה מוקמינן כל חרם למסתבר טפי דהיינו לסימא את עינו והרגו בד"א לא הוה ידעינן להכי אצטריך תרווייהו. ע"כ:

עוד הקשו בקונטריסים אמאי לא תירץ דאצטריך כל חרם לרבנן דפליגי עליה דרבי ואמרי נפש תחת נפש מיתה ואתא לאשמועי' דפטור מדמי הנהרג. ועוד הקשו כיון דמכל חרם שמעינן דלא עבדינן ביה תרתי פירוש שפטור מדמי הנהרג דהיינו ממון של עצמו אם כן אמאי אצטריך עליו ולא על האדם לפטור מדמי הנהרג דהיינו ממון של עצמו. ועוד כתבו וז"ל ולרשב"א נראה דהכא מסיק אליבא דתנא דבי חזקיה וכו' פי' דהכא מסיק דלא עבדינן ביה תרתי דהיינו מיתה ודמי הנהרג דהיינו ממון של עצמו מתנא דבי חזקיה אבל ר' ישמעאל יליף הא דלא עבדינן ביה תרתי דהיינו מיתה ודמי הנהרג מכל חרם. והקשה מ"ה דהשתא אמרינן דאצטריך כל חרם דלא עבדינן ביה תרתי מיתה ודמי הנהרג אם כן מלקות וממון דהיינו מלקות ודמי החבלה דהיינו ממון של עצמו מנלן. ע"כ. ולא הבנתי דבריהם כלל דאנן הכי קאמרינן דלרבי ישמעאל דלא יליף

היקשא קא יליף מכל חרם דלא נשקול ממונא מיניה ונפטריה לדרך ירידה ולא תקחו כופר אתיא לדרך עליה וחזקיה קא יליף לה להיקשא שלא תחלק בין דרך עליה לדרך ירידה למשקל ממונא מיניה ונפטריה וכמו שכתבו התו' לעיל דבג' עניני ממון מיירי וכדכתיבנא והשתא קאמר עבדינן צריכותא לכל חרם אליבא דחזקיה ואמרינן דכל חרם לא אתיא לענין פדיון וכדתני רבי ישמעאל אלא דלא עבדינן ביה תרתי פי' בממון אחר היכא דאיכא חיוב ממון בהדיא כגון דמי עין דומיא דדמי ולדות דכתיב גבי ולא יהיה אסון וה"ק דאי מלא יהיה אסון הוה אמינא דוקא היכא דסימא את עינו והרגו בה דומיא דאשה שבהכאה אחת הרג את האשה וגם ולדות הוא דפטור מדמי עין דהיינו ממון שעם המיתה אבל היכא דסימא את עינו והרגו אימא נשקול וכו' פי' נענשיה דמי עין ומיתה בשביל ההריגה וכדפרש"י ז"ל דהיינו ממון אחר ולשון לא יפדה הכי דייק דמיירי בדבר הנפדה או ההיזק שעשה או המיתה דלא נשקול ממונא מיניה ונפטריה אבל לענין אי שקלינן מיניה ממונא ונקטליה פירוש דלא עבדינן תרתי על הרציחה לחוד לא איירי קרא דכל חרם כלל דמעליו ולא על האדם נפקא. הכין הוא פשט השמועה לדעת רשב"א ז"ל ואין כאן קושיא כלל מכל מה שהקשו הקונטריסין:

עוד הקשה הרא"ש ז"ל וז"ל ה"מ היכא דסימא את עינו והרג בה פרש"י ז"ל אצטריך חד מהנך קראי לאשמועינן דלא תעביד ביה תרתי ואף על גב דנפקא לן מלא יהיה אסון ה"מ דלא ענשינן ליה בתרתי היכא דסימא את עינו והרגו בה [באותה הכאה אבל היכא דסימא את עינו והרגו בדבר אחר במכה אחרת ובבת אחת אימא נענשיה דמי עין ומיתה בשביל ההריגה] תימא דהך סוגיא היא אליבא דתנא דבי חזקיה ולדידיה אית ליה נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ואסון דקרא היינו דין אסון שנתכוון לחברו והרגו ונגף אשה ויצאו ילדיה כדפרישנא לעיל ואין זה סימא את עינו והרגו בה אדרבה היינו סימא את ראובן והרג את שמעון ובכי האי גוונא ראוי לחייבו תרתי יותר מסימא את עינו והרג בדבר אחר דהיינו במכה אחרת ובבת אחת וצ"ע. ע"כ:

אזיל לשיטתיה ז"ל דלא קא פריש קרא דאם אסון יהיה וגו' בהרג האשה עצמה ונתכוון לה אלא בהרג אותו עצמו שנתכוון לו ולא את האשה וכדכתבינן לעיל בשמעתא דרב דימי. ומיהו התוס' ז"ל תירצו לעיל עוד תירוצא אחרינא דפי' הכתוב אליבא דחזקיה היינו לא יהיה אסון היינו אסון ממש וקרא דאם אסון יהיה היינו דין אסון וכגון שנתכוון לאשה דאם לא נתכוון לה פטור ממיתה וממון וכדכתבינן לעיל. ועוד נראה דלא עבדינן הכא שקלא וטריא אלא במאי דעביד היקשא בין שוגג למזיד ודרך עליה לדרך ירידה אבל במאי דעביד היקשא במתכוון לשאין מתכוון דמפקא מדרבי ומפקא מדרבנן לא

עבדינן בה שקלא וטריא. וכבר כתבו התוס' ז"ל לעיל דאפילו רבי ורבנן מודו בהיקשא דשוגג ומזיד ודרך עליה ודרך ירידה ולהכי פרכינן מינה כנ"ל. ואין להאריך עוד בזה:

הא נמי מאידך תנא דבי חזקיה נפקא פרש"י ז"ל הא. דסימא את עינו והרגו בה. מאידך דבי חזקיה נפקא. דלא תענשיה תרתי. ולא עין ונפש תחת עין. מיניה קא משמע לן בהחובל דעין תחת עין לאו ממש דאי אמרת ממש דילמא בהדי דסמינן לעיניה מיית והוה ליה עין ונפש תחת עין מיהו שמעינן מינה דלא תעביד ביה תרתי לא שנא מת באותה מכה לא שנא לא מת. פי' לפירושו דאי הוה אמרינן דעין תחת עין ממש הכי נמי הוה אמרינן היכא דסימא את עינו והרגו בה דסמינן לעיניה ואי מיית מיית ואי לא גמרינן למיתתו עד דלימות לגמרי אבל השתא דאמרינן דבעינן דליתב ליה דמי עיניה אי אמרת היכא דסימא את עינו והרגו בה דליתב דמי עין ונקטליה נמי הרי עבדת ביה תרתי חדא דמה לי הרגו דרך עינו או הרגו דרך בטנו או דרך גרונו הכל הוא אחד והרי אתה הורגו דרך גרונו ולוקח ממנו נמי דמי עין והתורה אמרה עין תחת עין ולא עין ונפש תחת עין והכי נמי ולא נפש ועין תחת עין אלמא דמאי דקפדינן היינו דלא ניתב תרתי תחת אחת והילכך לא שנא מת באותה מכה לא שנא לא מת כנ"ל:

וז"ל שיטה ישנה והא נמי מאידך תנא וכו'. פירוש ודאי מלא יהיה אסון נפקא היכא דסימא את עינו והרגו בדבר אחר דאילו הרגו בה מדתנא דבי חזקיה נפקא. ולא נפש ועין תחת עין התם בפרק החובל אמרינן ודילמא עין תחת עין ממש ותנא דבי חזקיה וכו' דאי עין ממש דילמא בהדי דסמינן ליה לעיניה מיית והוה ליה עין ונפש תחת עין והכי נמי איכא למדרש הכא דהיכא דסימא את עינו והרגו בה הוה ליה עין ונפש תחת עין אי עבדינן ליה תרתי ואיכא דאמרי דכעין דרשא דתנא דבי חזקיה דרשינן אנן נפש תחת נפש ולא עין ונפש ע"כ. ומאי דפרישנא אנן היינו כפירושא בתרא וזכיתי לדעת גדולים:

וז"ל הרא"ה ז"ל והא נמי מאידך תנא דבי חזקיה וכו'. כלומר ומאידך דתנא דבי חזקיה נפקא לן דסימא את עינו והרגו בה פטור דהא קאמר דתחת עין לא נעביד עין ונפש וליכא למימר דהאי עין ונפש תחת עין ונפש הוא דלא דהיינו סימא את עינו והרגו בדבר אחר אבל כיון דהרגו בה תחת עין בלחוד מקרי דתחת עין כתב רחמנא סתם הא דקא מטי ליה אמטולתיה וכיון דכן מהך תנא דבי חזקיה נפקא לן סימא את עינו והרגו בה ומהאי דמכה אדם ומכה בהמה הרגו בדבר אחר דהא אייתר ליה. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל והא נמי מאידך תנא דבי חזקיה נפקא עין תחת עין וכו'. פרש"י ז"ל דהיינו מאי דדרשינן בפ' החובל עין תחת עין ממון ולא עין ממש דאילו עין ממש דילמא בהדי דסמינן לעיניה מיית והוה ליה נפש ועין תחת עין. והקשו בתוס' מה ענין ההיא

לכאן דהכא כיון דסימא עינו והרגו עין ונפש תחת עין ונפש הוא וי"ל דמ"מ שמעינן מינה דמשום חדא הכאה לא נתחייב שתים שאם סימא את עינו [ולא הרגו לא ישלם אלא עין וה"ה שאם סימא עינו] והרגו בהכאה אחת שלא נחייב שתים ויתחייב מיתה בלבד ויקום בדרבה מיניה. והר"ם ז"ל מקוצי תירץ דלדוגמא נקטינן לה דמההיא דבי חזקיה נפקא לן דעין קמא דכתיב בקרא שהוא עינו של חובל היינו עין בלחוד ולא עין ונפש ומינה שמעינן נמי דעין בתרא דכתיב בקרא שהוא עינו של נחבל היינו כשהוא עין לבדו ולא שהוא עין ונפש וקאמר רחמנא עין דהיינו ממון תחת עין לבד ולא תחת עין ונפש דהתם ליכא עין דהיינו ממון וקטלא הוא דאיכא מדין רוצח ונכון הוא. ורבינו מנחם גורס עין תחת עין ולא עין תחת עין ונפש ואתיא האי גירסא כהאי פירושא דכתיבנא והכין נמי אתיא שפיר לפירושא קמא.ע"כ:

וז"ל הרא"ש ז"ל עין תחת עין פרש"י ז"ל מהא שמעינן בפ' החובל דעין תחת עין לאו ממש וכו'. מיהא שמעינן מינה דלא תעביד בה תרתי לא שנא מת באותה הכאה לא שנא לא מת באותה הכאה ותימא מנא ליה הא דילמא דוקא היכא דלא הרגו אבל היכא דהרגו ישלם עין ונפש תחת עין ונסמא את עינו ואם לא ימות בכך נהרגנו. ותירץ הר"ם דאיברא דהכי מייתי ולא עין ונפש תחת עין כלומר כי היכי דעין קמא עין דוקא ולא עין ונפש הכי נמי עין בתרא דוקא כלומר תחת עין לבד ישלם עין ולא תחת עין ונפש כי תשלום הנפש שהוא חייב לשלם תחת הנפש פוטרו מתשלומי העין ע"כ. והתוס' ז"ל פירשו דכי קא מהדר ליה הא נמי מאידך תנא דבי חזקיה כו' אסימא את עינו והרגו בד"א דקא בעינן למילף מכל חרם קא מהדר דומיא דמאי דקא מהדרינן לעיל הא מדתנא דבי חזקיה נפקא דהיינו מאי דבעינן למילף מכל חרם ה"נ הכי מהדרינן ולכך פירשו דלאו מההיא דרשא גופה קאמר דנפקא לן דהא ההיא דרשא לא שייכא כלל לסימא את עינו והרגו בד"א אלא הכי דייק דכי היכי דדרשינן ולא עין ונפש תחת עין ה"נ דרשינן נפש תחת נפש ולא עין ונפש תחת נפש וסימא את עינו והרגו בד"א לא חשיב עין ונפש אלא נפש גרידא דמה שסימא את עינו בשעת הריגה לא חשיב כלום דבלאו הכי היה מת אלא שהמיתה בצער מרובה ומ"מ אע"ג דחשיבא נפש גרידא כדי לאצרוכי קראי הוה מפלגינן בינייהו דדוקא דומיא דנגפו אשה הרה ויצאו ילדיה דהיינו בהכאה אחת הוא דפטרינן מממונא דעמיה אבל בשתי הכאות הוה מחייבינן אע"ג דכתיב ולא יהיה אסון וכדכתיבנא זו היא שיטת התוס' ז"ל. ולשיטתנו דפרישנא לעיל דשינויא דהכא נמי מיירי לענין לפדותו ניחא טפי ופריך רבא שפיר וכדפרישנא לעיל. עוד הקשו בתוס' לפי שיטתם ל"ל לאקשויי דמאידך תנא דבי חזקיה נפקא דלא ברירא כולי האי וכדכתיבנא הא נמי מדתנא דבי חזקיה

דלעיל נפקא טפי וברירא טפי דמה מכה בהמה לא חלקת בין סימא את עינה והרגה בה להרגה בד"א וכו'. ותירצו בתוס' דמכה אדם ומכה בהמה משמע ליה בהכאה אחת ולשיטתנו דלעיל ניחא טפי דעיקר תנא דבי חזקיה דלעיל לא אתיא אלא לפוטרו מממון דומיא דמאי דכתיב ולא יהיה אסון דקאי עלה אבל לפדותו לא איירי ודיינו שנלמוד ממנו דכי היכי דלא חלק בין דרך עליה לדרך ירידה לפוטרו ממון דה"ה לפדותו אבל בסימא את עינו והרגו בד"א דלא איירי ביה לא שמענו לענין לפדותו ואפילו לשיטת התוס' ז"ל דפירשו דמאי דקאמר בין דרך עליה לדרך ירידה דמיירי לפדותו מנא תיתי שלא נחלק בין סימא את עינו והרגו בה לסימא את עינו והרגו בד"א לענין לפדותו ולשיטת רש"י ז"ל נמי אע"ג דפריש הך קושיא לענין לפוטרו מ"מ הרי פירש דאסימא והרגו בה קא מהדר דמאידך תנא דבי חזקיה נפקא פי' וכיון שכן הרגו בדבר אחר כיון דאחת עשה שתיהן וחשבת ליה נפש גרידא ולא חשבת ליה עין ונפש ובצער המיתות נדון מה שסימא את עינו דהא קאמרת דכהמיתו בצער מרובה דמי וכיון שכן תפוק לי דפטור מדמי עין אפילו לא הרג דבשעה שסימא את עינו היה רודף וניתן להצילו בנפשו ותירצו בתוס' דמיירי בשיכול להציל באחד מאיבריו שלא נתן להצילו בנפשו ולשיטתנו דלעיל ניחא דהכא לענין פדיון מיירי ולשיטת רש"י ז"ל נמי יש לתרץ דדוקא סימא את עינו והרגו בה חשיבא כנפש לבד וכדפרישנא לעיל אבל סימא את עינו והרגו בד"א חשיבא עין ונפש והלכך על הסמיות לא מקרי רודף ואע"ג דבההיא שעתא היה מבקש להרוג את חברו מ"מ כיון שלא הרגו סד"א דלא מפטר מדמי עין כיון דלא מקרי רודף עלה. עוד הקשו התוס' ז"ל לשיטתם דכיון דלענין לפוטרו ממון לא מחלקי' אלא בין סימא א"ע והרגו בה לסימא א"ע והרגו בד"א ולהכי אצרכינן תרי קראי קרא דלא יהיה אסון וקרא דנפש תחת נפש וקרא יתירא דכל חרם קאמר רב אסי דאתא לאשמועינן דבקנסא נמי כיון דמקטיל משלם ומיהו איירי דאתיא ליה קנסא מחמת מיתה משמע דאם הרגו וקרע שיראין דידה דמחייב דהא לא שמעינן פיטורא משום קרא וקשה דלעיל רב אשי גופיה אוקמה להההיא דאביי דפטר אליבא דרבי נחוניא בן הקנה זר שאכל תרומה כגון שאכל תרומה שלו וקרע שיראין של חבירו ולא הקשו התוס' דמהכא משמע דאם הרגו וקרע שיראין של חברו וכו' משום דכבר פירשו התוספות לעיל גבי הא דאביי וזר שאכל תרומה וכו' חשיבא מיתה ותשלומין לאחר וכיון דמיתה אתיא ליה בשביל שמים ולא בשביל אדם אבל הרגו וקרע שיראין דידיה קשיא להו ותירצו בתוס' דלפי האמת כולהו נפקי מתנא דבי חזקיה והא דפריך הא נמי מאידך תנא דבי חזקיה נפקא פי' דהך חידושא נמי דסימא את עינו והרגו בד"א נפקא מאידך תנא דבי חזקיה והלכך משמע להדיא דהך

חידושא לא נפקא מדתנא דבי חזקיה הא ודאי ליתא דאם כן קשיא וכדכתיבנא אלא ה"פ הא נמי פירוש הך חידושא נמי קשיא ליה מאי דאקשינן על אידך חידושא דלעיל דמדתנא דבי חזקיה דלעיל נפקא ועוד איכא לאקשויי נמי דמאידך תנא דבי חזקיה נפקא וה"ק על תירוצא דלעיל דקא אמרת דכל חרם אתיא לדרך ירידה ליכא לאקשויי אלא מדתנא דבי חזקיה דלעיל ואי לא הוה שמעינן לה מינה כגון שנפרש דרך עליה ודרך ירידה בגונא אחריתי לא הוה שמעינן לה מדוכתא אחריתי והלכך אין הקושיא מכרעא כולי האי אלא לפי מאי דסברינן דהיינו פירושיה דתנא דבי חזקיה ומיהו עלה דהאי תירוצא דקא אמרת דכל חרם אתא למפטריה היכא דסימא את עינו והרגו בד"א מכרעא טובא דע"כ לא איצטריך כל חרם להכי דבתרי דוכתי שמעינן לה דאנן סברינן דכולהו קיימא לן מדתנא דבי חזקיה דפטור ואי הוה צריך קרא למפטריה כגון שנפרש דמכה אדם ומכה בהמה משמע בהכאה אחת וכדתריצנא לעיל מ"מ בלא חרם הוה פטרינן ליה מאידך תנא דבי חזקיה והקשו דאמאי משני דכל חרם אתיא לסימא את עינו והרגו בד"א עד דקא אקשינן עליה דאי הוה צריך קרא למפטריה בלא כל חרם הוה פטרינן ליה לישני מעיקרא דאיצטריך כל חרם להרג חברו וקרע שיראין ואי לאו מדתנא דבי חזקיה דלעיל לא הוה קשיא לן ולא מידי ותירצו בתוספות דכל חרם לא יפדה משמע ליה בממון שבא על ידי אותה חבלה שהמיתה באה על ידה פי' דלא יפדה משמע דקאי אכל חרם דהיינו אחיובא דמיתה דאיכא עליה ומפרשינן דהיינו חבלה שהמיתה באה על ידה כנ"ל פי' לפי' התוס' ז"ל. ובקונטרס כ' וז"ל כ' בתוס' ליכא למפטריה לא מקרא דלא יהיה אסון דההיא איירי בממון לזה ותשלומין לזה וגם לא מקרא דנפש תחת נפש דההוא איירי שפטור מדמי הנהרג. עוד כתוב בתוס' ואם תאמר ולישני דאיצטריך כל חרם להרג את חברו וקרע שיראין וקשה כבר הקשו זו ותירצו אותו דכלהו נפקי מתנא דבי חזקיה ויש לומר שכך הקשו לעיל דהא לאביי זר שאכל תרומה משלו דהוי מיתה לזה ותשלומין לזה אפ"ה קאמר אביי דפטור כ"ש מיתה ותשלומין לאחר דפטור ותירצו דכלהו נפקי מתנא דבי חזקיה אפילו מיתה ותשלומין לאחר פטור וזה שחוזרים ומקשים היינו שהרגו וקרע שיראין של חבירו שזה לא למדנו מתנא דבי חזקיה וכתוב בגליון תוספות ומהשתא שמעינן מינה אפילו הרגו וקרע שיראין מהיקישא דתנא דבי חזקיה וקשה מה צריכין לומר זה כבר אמרו לעיל דהכל אנו לומדים מתנא דבי חזקיה ויש לומר שהוצרכו להזכיר זה משום דמלא יהיה אסון הוי גלוי לזה כיון דמלא יהיה אסון ילפינן דבהכאה אחת פטור משני ממונות דהיינו דמי האשה ודמי הולדות כיון דנהרג כ"ש מיתה וממון בשתי הכאות דהיינו הרגו וקרע שיראין אבל קשה מה צריך עליו ולא

על האדם מאסון ילפינן שפטור מדמי הנהרג כיון שנהרג ויש לומר דאיצטריך עליו ולא על אדם דמאסון לא הוה ילפינן אלא שלא יתחייב שני ממונות עם המיתה דמי האשה ודמי וולדות אבל דמי הנהרג לחוד הוה אמינא שיתחייב לכך איצטריך עליו ולא על אדם לפטור מדמי הנהרג. עכ"ל הקונטריסין. מה שכתב בגליון תוס' לא הבנתי לפי שהגליון לא בא לידי ומה שכתב בפי' התוס' הבנתי בו שלא הבין ולא ירד לסוף דעת התוס' ז"ל ולעומקן ועמם נמוקן ומכל מקום עיקר קושייתם ז"ל היינו לשיטתם ז"ל ומיהו למאי דפרישנא דתירוצא בתרא דרמי בר חמא נמי לענין לפדותו קא מיירי אין כאן קושיא כלל דהא ודאי כל ענייני פטור ממון מדתנא דב"ח נפקא ולא מחלקין בין סימא עינו והרגו בה לסימא עינו והרגו בד"א אלא לענין לפדותו ולשיטת רש"י ז"ל נמי יש לתרץ דכיון דסימא את עינו והרגו בד"א מלא יהיה אסון נפקא אלמא דבהכאה אחת הרג את האשה וגם וולדות חשיבא כתרי הכאות כיון דהויא מיתה לזה ותשלומין לזה דדמי וולדות הויא לבעל וכדכתבינן לעיל מעתה גם הרגו וקרע שיראין דידיה דמפטר מקרא דלא יהיה אסון נפקא ומכל שכן נפקא דהשתא מיתה לזה ותשלומין לזה קא פטר קרא כ"ש הרגו וקרע שיראין דידיה ומיהו רש"י ז"ל כתב לעיל גבי הא דרב אשי דזר שאכל תרומה וכו' דמיתה לזה ותשלומין לזה פטור מעתה אכתי איכא לאקשויי הרגו לזה וקרע שיראין של חברו מנין דילמא שאני לא יהיה משום דהויא בהכאה אחת ושמא נלמוד בה"ה דלא שנא בכל מיתה לזה ותשלומין לזה פטור כנ"ל:

אמר רב אשי איצטריך סד"א לכאורה משמע דה"פ איצטריך סד"א הואיל וחידוש הוא שחדשה תורה בקנס פי' שאינו אלא גזרת הכתוב ולא דין אימא אע"ג דאיכא בהדיה מיתה לישלם קמ"ל חד מהנך קראי (אם כן) [א"נ] כל חרם לחודיה דאע"ג דלא הויא דין אלא גזרת הכתוב אפ"ה מפטר וקשה והיכי מצינן לאוקמה שום חד מהנך קראי בקנס והא בקרא דכל חרם כתיב ולא יפדה ולא שייך פדיון אלא בחיוב ממון אבל דבר דלא הויא דין אלא גזרת הכתוב לא שייך לשון פדיון ולא לשון כופר ועוד קשה דקרא דלא יהיה אסון לא מצי מיירי בקנס והיכי מייתי במתניתין קרא דלא יהיה אסון אחיוב קנס ועוד איכא למידק קצת דאמאי שני רב אשי בלישניה ולא נקט כשינויא דרמי בר חמא דאמר איצטריך סד"א הני מילי היכא וכו'. והכא נמי הוה ליה למימר סד"א הני מילי ממונא אבל קנסא הואיל וחידוש וכו' ונראה דהכי פירושא איצטריך סד"א דקנסא הויא חידושא ואינו דין אלא גזרת הכתוב וכיון שכן דגזרת חוק הוא יש לנו לומר בע"כ דאע"ג דאיכא בהדיא מיתה שישלם קמ"ל דאינו חק וגזרת הכתוב כולי האי עד דנחייבהו בהדיא מיתה דמ"מ דין הוא שישלם וטעם יש בדבר ודמיא לממונא

וכי היכי דבממונא מפטר משום דקלב"מ הכי נמי בקנס דהכל אחד הוא ולא שנא וכיון שכן שפיר מצינן לאוקמי כל חד מהנך קראי בקנס ושפיר מצינן למימר ביה לשון פדיון ולשון כופר דהא מדמינן ליה לממונא בטעמא ואמרינן דקנסא הויא כממונא ואינו גזרת חק דדין הוא שישלם האונס והמפתה חמשים כסף ואינו חק וכיוצא בזה בשאר קנסות וקרא דלא יהיה אסון נמי מצי מיירי בקנס ואם אינו ענין לדמי ולדות דאיירי ביה להדיא תנהו ענין לקנס דקנס וממון שוין הן וכדכתיבנא ומיהו דוחק לומר אם אינו ענין וכו' בדבר החלוק ממנו לגמרי ואינו ענין לו כלל וניחא להאי פירושא דבמתניתין נקט קרא דלא יהיה אסון אף ע"ג דמיירי בענין קנסא דהא אכל חד מהנך קראי אמרינן אם אינו ענין לממון וכו' ואפילו אקרא דלא יהיה אסון כנ"ל. ואפשר דהכין הוא פי' של רש"י ז"ל שכתב וז"ל סד"א חידוש הוא שחדשה תורה. בכל תשלומי קנס שאינו דין אלא גזרת הכתוב בעלמא וכיון דחידוש הוא וגזרת חוק אימא אע"ג דאיכא בהדיא מיתה לישלם. קמ"ל. חד מהנך קראי יתירא שאינו ענין לממון תנהו ענין לקנס ע"כ. ודוק דהכא רש"י ז"ל האריך בפירושו לשון חידוש לומר גזרת הכתוב וחוק ואינו דין ואילו לעיל בשמעתא דרבא דקאמר ושאני הני דחידוש הוא וכו' לא כתב אלא וכל משפט קנס חידוש הוא וכו' אלא ודאי משום דמעיקרא ס"ד דהיינו טעמא דקמ"ל דלא היינו טעמא דאינו גזרת חוק וכו' ולהכי נקט הכין וכדכתבינן וניחא דשני רב אשי בלישניה מלישנא דרמי בר חמא דאי הוה תנא כלישנא דרמי בר חמא הוה משמע דמחלקין בין ממונא לקנסא משום דטעמא היינו דקנסא הוא חוק וגזרת הכתוב אפי' לקושטא דמילתא וקרא רבייה אפי' הויא חוק והשתא בהאי לישנא דנקט משמע דלא רבייה קרא אלא משום דהויא כממונא ולא הויא חוק וגזרת הכתוב כ"נ לפרש. ובשיטה ישנה כ' וז"ל אלא אמר רב אשי אצטריך וכו' פי' איצטריך לא תקחו כופר לאשמועינן דלא נעביד תרתי אפי' בקנס וכתב רש"י ז"ל שאם אינו ענין לממון תנהו ענין לקנס עד כאן. וכבר ברירנא שיטת רש"י זכרונו לברכה ואינו כהאי פירושא:

וז"ל הריטב"א ז"ל ואם תאמר ולרב אשי כיון דמתני' במיתה וקנס מיירי האי קרא דלא תקחו כופר הוה ליה לאתויי במתני' ולא קרא דלא יהיה אסון דמיירי במיתה וממון ויש לומר דבמתני' ה"ק כל המתחייב בעלמא מיתת ב"ד פטור מממון כדנפקא לן מלא יהיה אסון ומינה אייתר לן אידך קרא למיתה וקנס א"נ והוא הנכון דאורחא דתנא הוא וכיון דקושטא הוא ואיכא קראי לא קפיד ונקיט קרא במקום קרא אחרינא (דכיון לדעת) רבינו ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל ואוקמה רב אשי לקנס לאשמועינן דלא תעביד בה תרתי ואע"ג דתנא

דמתני' נקיט קרא לקנס מולא יהיה אסון בתר דאתיא לן מרבויא דקראי אפי' לקנס שפיר איכא למנקט חד קרא היא דלהוי דאין אדם מת ומשלם דקי"ל דמכל מילי קאמר וזה נכון וכן פרש"י ז"ל ע"כ. והוא קרוב למאי דפרשינן וזכיתי לכוון קצת לדעתו יזכני להאיר עיני במאור תורתו ולא יהיה אסון:

מתניתין נערה שנתארסה ונתגרשה וכו'. לא אתא למעוטי שנתאלמנה ולומר דדוקא שנתגרשה הוא דסבירא ליה לרבי יוסי הגלילי דאין לה קנס כיון דאיתעבידא בה מעשה הגירושין אבל נתאלמנה אפי' רבי יוסי הגלילי מודה דיש לה קנס דהא בודאי ליתא דזיל בתר טעמא דהיינו משום מאי דכתיב אשר לא אורשה והלכך לא שנא נתגרשה ולא שנא נתאלמנה ולכך תנא שנתגרשה כדי לאשמועינן דאילו ארוסה שלא נתגרשה חייב מיתה ואין שם קנס. ולא תימא דחידוש הוא שחידשה תורה בקנס ואע"ג דמקטיל משלם וכדאמר רב נחמן לקמן קרי ביה אשר לא אורשה אשר לא ארוסה ופריך תלמודא ארוסה בת סקילה היא ומשני סד"א הואיל וחידוש הוא וכו' ואפשר דנקט הכי לדיוקי טעמא דמתניתין בין לרבי יוסי הגלילי בין לר"מ דמתני' ולא כדדריש ר"ע בברייתא אשר לא ארוסה דאי הכי קשיא ארוסה בת סקילה היא וכדפריך תלמודא. ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל שנתארסה ונתגרשה. דאילו ארוסה שלא נתגרשה חייב מיתה ואין שם קנס. אין לה קנס. טעמא מפרש בגמרא. וכתב עוד רש"י ז"ל ורישא דקתני אשת אחיו ואשת אחי אביו דבנתארסה ונתגרשה עסקינן וקתני יש להן קנס רבי עקיבא היא ע"כ. פי' קשיא ליה ז"ל דאמאי לא מחלקינן בין נתאלמנה לנתגרשה ובהכי פליגי דרבי יוסי הגלילי מוקי מיעוטא דאשר לא אורסה בנתגרשה מיהא ור"מ לא דריש מיעוטא כלל ובהכי אתי שפיר רישא דקתני אשת אחיו וכו' דע"כ לא איירי בארוסה עדיין דאי הכי אמאי יש לה קנס אלא בנתאלמנה איירי ואתיא אפי' כרבי יוסי הגלילי ותירץ רש"י ז"ל דע"כ ר"ע היא דכי קתני אשת אחיו משמע דבנתגרשה איירי דאי בנתאלמנה הוה ליה יבמתו וכדפריך בירושלמי וכמו שכתבו התוס' ז"ל ריש פרקין וכיון דהמשנה כפשטה בנתגרשה מיירי וע"כ ר"ע היא מעתה הדרינן לטעמיה דרבי יוסי הגלילי דכפשוטו משמע דלא שנא דכיון שאורשה שוב אין לה קנס אפילו נתאלמנה כ"נ פירוש לפירוש רש"י ז"ל:

גמרא אלא מעתה נערה ולא בוגרת וכו'. הקשו בשיטה ישנה אמאי לא אקשי אלא מעתה אשר לא אורשה דגבי מפתה הכי נמי דהא אורשה לעצמה ותירצו התם משום דלא שייך למדרש הא לא אורשה לעצמה דהא מדעתה עבד אבל כל היכא דשייך למדרש הא לאו הכי לעצמה אמינא לך דנדרוש הכי להכי לא אקשי ליה אלא מנערה ולא בוגרת דהא הוה שייך למדרש הא בוגרת לעצמה ואפ"ה דרשינן לגמרי ע"כ. והתוספות ז"ל

כתבו בריש פרקין דבירושלמי אמרינן דמפתה אינו פטור אלא מבושת ופגם אבל קנס אינה יכולה למחול וגם כתבו התוס' ז"ל בפרק בן סורר ומורה דלעולם לעצמה ואפילו במפותה וכגון דאמרה בשעה שבא עליה שאינה מוחלת הקנס. מעתה אין כאן קושיא כלל דשפיר מצינן למימר אפילו במפותה הא לא אורשה לעצמה וכ"ש דאנן השתא לרבי עקיבא פרכינן ומשום דלא אשכחן דאשתמיט תנא ומתני בוגרת יש לה קנס עד דנימא ר"ע ואדרבה אשכחן סתמא דמתניתין לקמן דתני הבוגרת אין לה קנס אבל היכי אקשינן הא אורסה דגבי מפתה לעצמה דילמא אה"נ דר"ע הכין סבירא ליה דבין באונס בין במפתה קאמר יש לה קנס וקנסה לעצמה משום דקנס אינה יכולה למחול וכמו שאמרו בירושלמי וכדכתבינן. ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל אלא מעתה. לר"ע הא דכתיב נערה וכו' הא לא אשכחן דאשתמיט תנא ומתני בוגרת וכו' ונימא ר"ע היא ע"כ. פי' אבל מפותה שנתארסה ונתגרשה דלמא אה"נ דר"ע הכין סבירא ליה דקנסא לעצמה דאינה יכולה למחול הקנס דהא סתמא קתני נערה שנתארסה ונתגרשה כו' ר"ע אומר יש לה קנס וקנסה לעצמה כנ"ל. ואיכא למידק עוד אמאי האריך תלמודא וקאמר אלא מעתה נערה ולא בוגרת הכי נמי דלעצמה בתולה ולא בעולה הכי נמי דלעצמה וכו' דמשמע ה"ק אם מתרץ לי ההיא דנערה ולא בוגרת אכתי תקשי בתולה ולא בעולה וכו' והא ודאי תרווייהו כחדא נינהו והלכך ערבינהו ויקשה בקוצר אלא מעתה נערה ולא בוגרת בתולה ולא בעולה הכי נמי דלעצמה אלא לגמרי וכו' ויש לתרץ דאע"ג דנקט ברישא נערה ולא בוגרת ושוב נקט בתולה ולא בעולה היינו משום דסדרא דקרא נקט דכתיב נערה בתולה ומיהו עיקר קושיין מנערה ולא בוגרת דמבתולה ולא בעולה ליכא לאקשויי כולי האי דאיכא לתרוצי התם אשתני גופה הכא לא אשתני גופה פי' אשתני גופה ואין פגמה רב וכמו שפירש רש"י ז"ל לקמן אבל בוגרת לא חשיבא אשתני גופה וכדבעינן למכתב לקמן בס"ד הלכך עיקר קושיין מבוגרת וקושיית בוגרת לא צריכא לקושיית בעולה לכך פלגינהו בתרתי אע"ג דקושיית בעולה צריכא לקושיית בוגרת ואפשר דזהו שכתב רש"י ז"ל אלא מעתה. לר"ע הא דכתיב נערה ולא בוגרת בתולה למעוטי בעולה. פי' משום דכתיב הכי לכך נקט הך סדרא דכסדר הכתוב נקט וכתב עוד הכי נמי דלא ממעט לגמרי ותדרוש נערה לאביה הא בוגרת לעצמה הא לא אשכחן דאשתמיט תנא ומתני בוגרת יש להן קנס וכו' הא קמן דנקט עיקר קושיין מבוגרת. ועוד איכא למימר דבשלמא בוגרת קתני תנא להדיא לקמן הבוגרת אין לה קנס והלכך פריך שפי' דלא לשתמיט תנא ומתני בוגרת יש לה קנס אבל בעולה לא מצינו דקתני בהדיא הבעולה אין לה קנס אלא שמעינן לה מכללא מדקתני הגיורת והשבויה וכו' אין להם קנס והלכך לא שייך שפיר למימר לא

לשתמיט וכו' ולהכי נקט רש"י ז"ל בוגרת. ולעיקר קושיין יש לי עוד לתרץ דהמקשן הוה קים ליה דילפינן מג"ש לענין שקלים וחמשים הואיל והמקראות חתומין וכמו שכתבו התוספות ז"ל לקמן הלכך קשיא ליה מעיקרא מנערה ולא בוגרת ושוב קשיא ליה דתינח דלגבי נערה ולא בוגרת שייך לתרוצי דלא אורשה אצטריך לג"ש ולכך לא ממעטינן מיניה לגמרי אבל נערה דליכא למילף מיניה ג"ש ממעטינן לגמרי אבל אכתי קשיא בתולה ולא בעולה דהא מבתולה נמי איכא למילף ג"ש ומאי חזית וכמו שהקשה לקמן וכדבעינן למכתב קמן בס"ד כנ"ל. ואכתי צריך ליישב לשון אלא מעתה דמאי בשלמא איכא דע"כ היינו טעמיה דר"ע ואלא מאי ניהו טעמיה ויש לפרש דתלמודא פריש מעיקרא טעמיה דר"י הגלילי וטעמיה דר"ע ומאן דבעי מאי טעמא וכו' איהו גופיה קא מהדר אמר קרא וכו' ולא ניהו שואל ומשיב וגדולה מזו כתבו המפרשים ז"ל התם בפ"ק דמציעא דקאמר וכי מאחר שזה תופס וזה תופס שבועה זו למה אמר רבי יוחנן שבועה זו תקנת חכמים וכו' וכתב הר"ן ז"ל בחידושיו דאינו שאלת הגמרא אלא התחלת דברי רבי יוחנן ואיהו ניהו שואל ומשיב וכן כתבו התוס' ריש פרק אלו מציאות דיבור המתחיל וכמה א"ר יצחק וכו' וכן כתבו בפ' לא יחפור דבור המתחיל וכמה אמר רבי ייבא וכו' (דף כ"ב ע"ב) והכא נמי איכא לפרושי הכי וע"כ יש לפרש כן דאי לא תימא הכי מאי בעי מאי טעמא דרבי יוסי הגלילי והא כתיב להדיא אשר לא אורשה וכדפריך בתר הכי אלא מעתה וכו' אלא ודאי לאו תרתי נינהו שואל ומשיב אלא חדא נינהו וכדכתיבנא ופריך עליה אידך אלא מעתה וכו' משום דמשמע וכו' מדקא בעי מעיקרא מאי טעמא דרבי יוסי הגלילי ולא קא בעי מאי טעמייהו דשניהם בשוה אלמא דקרא משמע טפי כרבי עקיבא דהכי ממעיט אשר לא אורשה לאביה הא אורשה לעצמה ולהכי פריך אלא מעתה נערה כו' פי' בשלמא אי הוה בעית מאי טעמייהו דשניהם בשוה א"נ דהוה בעית עלה דרבי עקיבא בלחוד הוה מתרצינן בדוחק דשאני בוגרת ובעולה דאשתני גופייהו ולהכי ממעטינן להו לגמרי מקנסא אבל השתא דאמרת דקרא מוכח טפי כר"ע מלרבי יוסי הגלילי קשיא אלא מעתה נערה ולא בוגרת וכו' ולית לך לתרוצי דשאני הני דאשתני גופייהו ודאטו משום הך שינויא דחיקא דקא משנינן עלה דר"ע נקשה עליה דרבי יוסי הגלילי מאי טעמיה הא ודאי טעמיה ברירא טובא ופשטיה דקרא כותיה משמע ומשני אמר לך ר"ע האי לא אורשה מבעי ליה וכו' פי' וכיון דאיצטריך לא אורשה לג"ש אין לך לומר לגמרי דאם כן לא הויא מופנה כלל כנ"ל. וניחא להא שיטתא דלא משני הכא מיד הני אשתני גופייהו האי לא אשתני ומיהו הרשב"א ז"ל ממונטשליר לא פירש כן וכדבעינן למכתב בס"ד:

מיבעי ליה לכדתניא וכו'. תימא לי מאי קאמר לכדתניא הא ר"ע דברייתא דריש אשר לא אורשה לג"ש משום דס"ל נתארסה ונתגרשה לאביה אבל ר"ע דמתני' אית ליה קנסא לעצמה א"כ היכי דריש מיניה ג"ש ויש לומר דה"ק מבעי ליה לכדתניא דר"ע דברייתא דדריש מיניה ג"ש ליכא למימר דאורשה אין לה קנס דאם כן לגופיה איצטריך לאפוקי אורשה מדין קנס האמור בפרשה אבל השתא דדרישנא אשר לא אורשה לאביה הא אורשה לעצמה ולא מפקינן ליה מדין קנס האמור בפרשה אכתי נוכל לדרוש ממנו ג"ש דהאי דרשה דאורשה לעצמה ממילא משתמע. הרא"ש ז"ל:ובשיטה ישנה כתוב וז"ל ודע שכתבו התוספות ז"ל בפר' המפקיד דאע"ג דאצטריך הפסוק של הג"ש למלתא אחריתי מ"מ יליף שפיר ג"ש לפי שיש כל כך תיבות בזה כמו בזה והכא נמי כתיב כל כך תיבות בזה כמו בזה אשר לא אורשה (עיין דף מ"א ע"ב בפ' המפקיד דבור המתחיל חדא לדין).ובלא זה הא פרישנא שיטת הרא"ש ז"ל לקמן בסמוך וכו'. האי לא אורשה מבעי ליה לכדתניא וכו' כלומר מבעי ליה לג"ש וקשיא לן והא לא מופנה האי דגבי אונס דהא דרשת מיניה הא לא אורשה לעצמה ורש"י ז"ל כתב לקמן בהא דאמרינן בשלמא לר"ע דמתניתין לא אתיא ג"ש ומפקא ליה מפשטיה לגמרי. ואתא פשטיה לאשמועינן אשר לא אורשה לעצמה וחד מתרווייהו לאפנויי א"נ לא מופנה ליכא למפרך מידי ע"כ. ובמה שכתב א"נ לא מופנה ליכא למפרך מידי הא איכא למפרך מה לאונס שכן עבר על דעתה ועל דעת אביה ולכך נותן חמשים ויש לומר כיון דגמר בג"ש אונס ממפתה לשקלים דליכא למפרך מידי ממילא גמרינן בה מפתה באונס לחמשים וצ"ע א"כ לר"י הגלילי נמי תיתי בג"ש דאע"ג דלא אורשה דאונס איצטריך למדרש מיניה הא אורשה אין לה קנס לאו אורשה דגבי מפתה מופנה. ומורי יצ"ו מפרש דר"ע דמתני' לא דריש לא אורשה לג"ש דג"ש מכמוהר הבתולות נפקא ליה והא דדריש הא לא אורשה לעצמה ובבתולה ובנערה דרשינן הא בבעולה ובוגרת לית להו טעמא דמילתא משום דהאי אשתני גופה והאי לא אשתני ולשון זה שאמרו בגמ' אמר לך ר"ע האי לא אורשה מבעי ליה לכדתניא לאו דוקא אמרוהו אלא פירושו מתרצינן לה במאי דמתרצינן בברייי' בשקלא וטריא דעלה דשקלינן וטרינן לסברא דר"ע דברייתא דהיינו מאי דאמרינן האי אשתני גופה ואגב אורחא בעא לאתויי ברייתא ושקלא וטריא דעלה ומעיקרא הוה קס"ד דתלמודא דלדוקא מייתי לה והיינו דמקשה קשיא דר"ע אדרבי עקיבא ומשני תרי תנאי וכו' ובדרך זה מתרץ מאי דקשיא לן כיון דר"ע דמתניתין חזי שקלים באונס וחמשים דמפתה בג"ש דאשר לא אורשה ואנן קי"ל כר"ע דמתניתין ע"כ כמוהר הבתולות לכתובה דרשינן ליה ואנן קי"ל כתובה דרבנן והשתא לפירוש זה רבי עקיבא דמתניתין נמי כמוהר הבתולות

לג"ש דשקלים וחמשים אתי וכן מתרץ מאי דקשיא לן בריש פירקין גבי הא דאמרינן ורב פפא מבעי ליה לג"ש דוקא. ע"כ:

וכן כתב הרשב"א ז"ל בשם הרשב"א ממונטשליר ז"ל וז"ל אם כן מה ת"ל אשר לא אורשה מופנה לדון ממנו ג"ש נאמר כאן אשר לא אורשה וגו' ואיכא למידק דהא קי"ל כר"ע ואם כן אשר לא אורשה לג"ש ואנן בכוליה תלמודא אמרינן מוהר הבתולות לג"ש בריש מכילתין ובריש פרקין ור"ל מ"ט לא אמר כרב פפא ההוא מבעי ליה לג"ש דתניא כסף ישקול כמוה' הבתולות וכו'. ועוד דכיון דג"ש נפקא לן מאשר לא אורשה ע"כ כמוהר הבתולות לכתובה דרשינן ליה כרשב"ג ואנן קי"ל דכתובת אשה דרבנן וראיתי בשם הרשב"א ממונטשליר ז"ל דעיקר ג"ש לר"ע ודאי מכמוה' הבתולות נפקא ליה כר"מ דמתני' דלית ליה ג"ש אלא לגופיה ולאשמועינן אשר לא אורשה לאביה הא אורשה לעצמה והא דדריש אשר לא אורשה הא אורשה לעצמה ולא דריש הכי אבתולה ולא בבעולה ובנערה ולא בבוגרת בתולה ונערה לאביה הא בעולה ובוגרת לעצמה משום דהתם אשתני גופה והכא לא אשתני גופה וכדאמרי' בשקלא וטריא דברייתא מאי חזית דהאי לא אורשה לג"ש ובתולה למעוטי בעולה אימא איפכא ושני ליה הא אשתני גופה והא לא אשתני גופה והיינו עיקר טעמיה דר"ע בעיקרא דמילתא והא דאמרינן בגמרא אמר לך ר"ע אשר לא אורשה מבעי ליה לכדתניא וכו' לאו דוקא וה"ל למימר אמר לך ר"ע הא אשתני גופה הא לא אשתני גופה אלא בעינן לומר דמתרץ ליה במאי דמתרצא ברייתא דשקלינן וטרינן עלה מאי חזית דהאי לא אורשה לג"ש וכו' ותרצינן האי אשתני גופה ואגב אורחיה בעא לאתויי ברייתא ועדיין אינו מיושב היטב מדאיבעיא לן בתר הכי ורבי יוסי הגלילי האי סברא מנא ליה ופרקינן נפקא ליה מכמוהר הבתולות דאלמא לר"ע לא נפקא ליה מכמוהר אלא מלא אורשה. ע"כ:

נמצא לדעת הרא"ש ז"ל בין ר"ע דמתני' בין ר"ע דברייתא אית ליה ג"ש דאשר לא אורשה ובהאי פליגי דר"ע דברייתא סבירא ליה דכיון דאיצטריך אשר לא אורשה לג"ש תו לא מצינן למדרשה מינה כלל ואפי' לעצמה ור"ע דמתני' סבר דנהי דאשר לא אורשה אתיא לג"ש ומ"ה לא מצינן למעט מיניה לגמרי ומיהו לעצמה ממילא משתמע דהא לא מפקינן לה מדין קנס האמור בפרשה והסברא מבחוץ נותנת דמאחר שנתארסה ונתגרשה שיהא לה קנס דאטו מפני שנתארסה תפסיד קנסא הרי עדיין נערה בתולה היא והלכך לא איצטריך קרא לאשמועינן דנתארסה ונתגרשה דיש לה קנס לעצמה ולג"ש אתיא. ואם תאמר ודילמא הא אתא לאשמועינן דבנתארסה ונתגרשה הפסיד אביה הקנס דלא תימא הואיל ואביה זכאי בכסף קידושי' וכו' וכדקאמר ר"ע דברייתא ומנלן דאתיא לג"ש ויש

לומר דבשלמא אשר לא אורשה דכתיב באונס מצינן למימר דאתיא להכי דהא כתיב ביה ונתן לאבי הנערה אבל במפתה לא כתיב נתינה לאביה כלל והיכי מצינן למימר דאתא לאשמועי' דאביה הפסיד הקנס וכתב הרא"ש בתוספותיו בפרק הזהב דלית לן למדרש המיעוט אלא על מה שכתוב בפרשה בהדיא הלכך הכא נמי אין לך לומר דאתא קרא דאשר לא אורשה לאשמועינן מידי בענין הקנס עצמו ולא בנתינה לאביה וקרא דמפתה גלה לנו אקרא דאונס דהכי נמי בעינן לפרושי דתרווייהו בחד לישנא כתיבי ופשיטא לן דבנתארסה לחוד יצאת מרשות אביה לענין קנסה מכל מאי דלא מפרש בקרא להדיא דיש לאביה זכות לא נאמר כן מסברתנו מעתה לא איצטריך קרא לאשמועינן דהיכא דנתארסה יצאה מרשות אביה לענין קנסה ויש לחלק בין כסף קדושיה לכסף קנסה תדע דלקמן בפ' נערה לא ילפינן כסף קדושיה מכסף קנסה וכדאיתא לקמן הכין סבירא ליה ר"ע דמתני' וכן כתבו התוס' לקמן בסוף שמעתין דבור המתחיל הואיל ונשואין וכו' דבסברא מועטת יש להוציאה מרשות אביה עיין שם ולאשמעינן דנתארסה ונתגרשה יש לה קנס לעצמה נמי לא איצטריך אלא לג"ש אתא וכדכתיבנא זאת היא שיטת הרא"ש ז"ל לדעתו ורש"י ז"ל לא פי' כן שכתב לקמן וז"ל לא אתיא ג"ש ומפקא לקרא מפשטיה לגמרי. דאתא פשטיה לאשמועינן הא אורסה לעצמה וחד מתרווייהו לאפנויי א"נ לא מופנה ליכא למפרך מידי. ע"כ. פירוש לפי' איברא ודאי דבין ר"ע דמתניתין בין ר"ע דברייתא אית להו ג"ש דאשר לא אורסה ומיהו בהא פליג דר"ע דברייתא אית ליה דבעינן ג"ש מופנית משני צדדין משום דאיכא למפרך מה לאונס שכן עבר על דעת אביה ועל דעתה ולכך נותן חמשים מה למפתה שאינו כונסה להכי בעינן שקלים אבל אונס כיון ששותה בעציצו סגי ליה בחמשים כל דהו הלכך בעינן שיהא מופנה משני צדדין ואי דרשת מיעוטא כלל ואפילו לעצמה לא הויא מופנה ור"ע דמתני' סבר דלא בעינן מופנה משני צדדין דבמופנה מצד אחד סגי והלכך אי ס"ל דאין לה קנס כלל בעינן תרי קראי למעוטינהו דאי מחד מיעוטא הוה אמינא הא אורסה לעצמה משום דהסברא נותנת שלא יהא חוטא נשכר וכיון דלא אשתני גופה ואכתי היא נערה בתולה שלא תפסיד קנסה הלכך לא אמעיט לגמרי אלא הא אורשה לעצמה לכך איצטריך תרי מיעוטי למעוטינהו לגמרי אבל בעולה ובוגרת דאשתני גופייהו בחד מיעוטא סגי למעוטינהו לגמרי ומשמע לי דכי פריך אלא מעתה נערה ולא בוגרת וכו' שפיר ידע דאיכא לאפלוגי בינייהו דהא אשתני הא לא אשתני מיהו הכי פריך דלמעוטי בוגרת או בעולה אין כאן אלא חד מיעוטא דהא דרשינן לעיל בריש פרקין נער נערה הנערה בתולה בתולות הבתולות וכדפרישנא לעיל ואף ע"ג דליכא אלא חד מיעוטא ממעטינן לגמרי הכא דכתיב תרי

מעוטי אשר לא אורשה אשר לא אורשה אית לן למימר דאמעיט נמי לגמרי דאי לא תימא הכי למה לי תרי מיעוטי דלהכי שפיר ילפינן אונס מהמפתה וכדבעינן למכתב בס"ד ומ"מ לא שייך לומר הכא דאדרבה כיון דכתיבי תרי מיעוטי הוה ליה מיעוט אחר מיעוט ולרבות אתא משום דלא כתיבי גבי הדדי. ומיהו רש"י ז"ל כתב במנחות פ' ר' ישמעאל דדגנך דגנך הוי מיעוט אחר מיעוט ולרבות אע"ג דחד דגנך כתיב בראה וחד בשופטים אבל התוס' לא פירשו כן ומ"מ לא שייך כאן לרבות דהא תורה ממעיט להדיא אשר לא אורשה הא אורשה לא ולא דמי לשאר מיעוטי דשייך בהו קצת לומר לרבות דגנך דמצינן למימר נמי דגנך מכל מקום כל שהוא ברשותך ואפילו של ע"ג וק"ל. ומשני דדריש ג"ש אשר לא אורשה אשר לא אורשה וכיון דאצטריך חד לאפנויי לא דרשינן מיעוטא לגמרי וכדכתבינן ור' יוסי הגלילי דסבר דאין לה קנס כלל ולגמרי מעטינהו ע"כ צריך תרי אשר לא אורשה ולהכי פריך תלמודא לקמן ורבי יוסי הגלילי האי סברא מנא ליה וכו' וכדבעינן למכתב לקמן בס"ד. ואם תשאל ללישנא קמא דפרש"י ז"ל וחד מתרווייהו לאפנויי הניחא למ"ד מופנה מצד א' למדין ואין משיבין אלא למ"ד למדין ומשיבין מאי איכא למימר. תשובתך הא כתיבנא לעיל בריש פרקין בשמעתין דנער נערה הנערה גבי הא דאמרינן ההוא מבעי ליה לג"ש דתניא כסף ישקול וכו' דאפשר דרש"י ס"ל כמו שכתבו תוספות חצוניות במסכת בכורות פרק כל פסולי המוקדשין דלא אקשינן הניחא למאן דאמר מופנה מצד אחד למדין ואין משיבין וכו' אלא היכא דאיכא לאוקמי ההפנאה לדרשא אחריתי אבל אי אין ההפנאה צריכא לשום דרשא הוי יתור למדרש ג"ש אף ע"ג דאיכא פירכא ואינה מופנה אלא מצד אחד. הילכך הכא נמי איכא לפרושי דה"ק וחד מתרווייהו לאפנויי פי' דחד מנייהו מיותר לגמרי וליכא למדרשי' כלל אלא להכי אתא לעשות זאת הג"ש שתהיה מופנה ולא פרכינן עלה כלל ודוק לשון לאפנויי שכתב הרב ז"ל ולא כתב מופנה. וכתב עוד ז"ל א"נ לא מופנה ליכא למפרך מידי פי' א"נ לא חשיבא בהכי מופנה משני צדדין אלא מצד אחד וסבירא ליה כמאן דאמר למדין ומשיבין שפיר ילפינן בג"ש דליכא למפרך מידי דלא חשיבא פירכא אלא מידי דדינא והא כתיבנא לעיל בריש פרקין דדוקא גבי עכובא דאביה לענין נשואין עבדינן ק"ו מעברה על דעת אביה ועל דעת עצמה משום דשייך שפיר האי ק"ו ולגבי עכובא אבל לאפרושי קנסא אין זה טעם דהא אין הקנס לעצמה אלא לאביה ודעת אביה הוא עיקר ובזה שוין אונס ומפתה ואדרבה איכא טעמא לאפרושי קנסא במפתה כיון דמניחה והלך לו וכדכתבינן לעיל הילכך לא חשיב ליה הא דעבר על דעתה פירכא כלל ומיהו לרבי יוסי הגלילי כיון דלא מופנה כלל דתרווייהו מיעוטא איצטריכו למעוטינהו

לגמרי הילכך לא דריש ג"ש כלל דאי דריש ג"ש כלל מנליה דנערה שנתארסה ונתגרשה לית לה קנסא כלל ומעטינהו קרא לגמרי כנ"ל שיטת רש"י ז"ל. והארכתי בה לפי שיש כמה קושיות בשמעתין לפירושו ובמאי דכתיבנא ניחא. וגם ראיתי לאחד מחכמי הדור שהקשה בתשובותיו על מה שכתב רש"י ז"ל וחד מתרווייהו לאפנויי וז"ל תמיה טובא דאי איכא חד מתרווייהו לאפנויי א"כ אמאי לא דרשינן מלא אורשה הא אורשה אין לה קנס לגמרי והוה מוקמינן פשטיה דקרא לגמרי וכדאמרינן לעיל אלא מעתה נערה ולא בוגרת וכו' ופשטיה דשמעתא לא משמע מאי דמשמע פי' רש"י לכאורה אלא דקים לן דאית ג"ש הואיל והמקראות סתומים לענין שקלים ולענין חמשים וכמ"ש התוס' ומ"ה לא מקיימי' פשטיה דקרא לגמרי לאפנויי לג"ש והג"ש נמי לא עקר פשטיה דקרא לגמרי ודרשינן הא אורשה לעצמה ע"כ. והא תריצנא שפיר לשונו של רש"י ז"ל ופשט השמועה שכתב הם דברים שאין בהם טעם וכבר פרישנא שיטת הרא"ש ז"ל שהיא בכיוצא בזה: עוד הקשה החכם נרו דלאו מופנה היא כלל דאצטריכו תרווייהו לעצמה חד לאונס וחד למפתה למילף הא אורשה לעצמה דבלא ג"ש לא הוה יליף אונס ממפתה ולא מפתה מאונס דאורסה לעצמה כי היכי דלא יליף שקלים וחמשים אי לאו ג"ש וכיון דכן הוא דאיצטריך חד מתרווייהו לאפנויי לג"ש הא ליכא שום אחד וכדאמרן ע"כ. ואינה קושיא כלל דבשלמא דבר חדש דהיינו שקלים חמשים בעינן ג"ש דנילף מהדי הדדי אבל לענין יציאת מרשות אביה לגבי קנסא במאי דכתיב באונס או מפתה סגי ושפיר ילפי מהדדי בלא ג"ש כלל דכיון דגלה לנו בחד דוכתא דבאירוסין בלחוד אין קנסא לאביה מהי תיתי באידך דאפילו נתארסה יהא קנסא לאביה והא כתיבנא לעיל לשיטת הרא"ש ז"ל דבלא קרא כלל הוה ידעינן דבאירוסין בלחוד תפוק מרשות אביה לענין קנסה כנ"ל שיטת רש"י ז"ל. ולשיטת הרשב"א ממונטשליר ז"ל ר"ע דמתניתין ור"ע דברייתא בהכי פליגי דר"ע דברייתא דריש ג"ש דאשר לא אורשה ולהכי לא אמעיט כלל מקרא דאשר לא אורשה דבין אורסה בין לא אורסה קנסה לאביה ור"ע דמתניתין לא דריש כלל ושקלים חמשים מפיק ליה מכסף ישקול וכרבי יוסי הגלילי ולהכי דריש מיעוטא ומיהו לא אמעוט לגמרי כיון דלא אשתני גופה דהיינו עיקר טעמיה וכדכתיבנא לעיל. וברישׁ פרקין כתבינן דהרא"ה ז"ל אזיל בשיטת הרשב"א ממונטשליר ז"ל והרמב"ן והרשב"א ז"ל אזלי בשיטת רש"י ז"ל והרא"ש ז"ל וכבר הארכנו בזה לעיל. הרי הצעתי לפניך שלשה שיטות בשמועה זו ומעתה אפרש כל דבר על מקומו לפי שיטת כל אחד ואחד בס"ד:

הואיל ואביה זכאי כו'. וא"ת וממה נפשך אי ילפינן כסף קידושיה וכסף קנסה מהדדי הרי א"כ ניליף כסף קידושיה מכסף קנסה ומעתה היכי מצינן למימר הואיל ואביה וכו'

אדרבה מהכא נילף דבכסף קידושיה נמי אינו זכאי אם נתארסה ונתגרשה ואי לא יליף מהדדי מעתה היכי בעינן למילף הכא וי"ל דאיברא ודאי דלא ילפינן כסף קדושיה מכסף קנסה וכדאמרינן לקמן בפרק נערה ממונא מקנסא לא ילפינן ומיהו לבתר דילפינן עיקר כסף קידושיה דאביה זכאי בה מדוכתא אחריתי הדין נותן שלא נחלק ביניהם לענין דאירוסין לא מפקי מרשות האב. ואם תשאל אכתי יש לחלק דשניא כסף קדושיה דכיון דהקדושין עצמן ברשות האב ואפילו נתארסה ונתגרשה עד שתנשא להכי זכאי בכסף קדושיה נמי עד שתנשא או עד שתבגר אבל בכסף קנסה דאין בידו למוסרה לביאה לשום זנות אף כסף קנסה דיו שיזכה עד שתתארס ומנא תיתי אם נתארסה ונתגרשה. תשובתך הא דזכאי בכסף קידושיה לאו משום דבידו לקדשה דמקרא באפי נפשיה לפי' דשלו הויא כסף קדושיה והלכך שפיר ילפינן מכסף קידושיה לכסף קנסה ואפשר דלהכי כ' רש"י ז"ל הואיל ואביה זכאי בכסף קדושיה. שלו היא בנערותה ולקמן יליף לה בפרק נערה שנתפתתה. ע"כ. ויש בקצת ספרים דגרסי הואיל ואביה זכאי בקידושיה אביה זכאי בכסף קנסה וכו' ולא דייקא וה"ג הואיל ואביה זכאי בכסף קידושיה וכו' והכין נקיט רש"י זכרונו לברכה:

מופנה לדון ממנו ג"ש וכו'. והא פרישנא לעיל היכי מדרשי ליה השתא קראי וא"ת כיון דאיכא ג"ש למה לי דכתב רחמנא בתרווייהו נערה בתולה לכתוב באונס או מפתה וליתו אידך מיניה בהאי ג"ש וכדפרכינן לקמן בפרקין מכדי מגמר גמירי מהדדי להא מילתא נמי לגמרו וי"ל דאין ג"ש זו אלא ללמד על הסתום והכא לא סגיא דלא לכתוב רחמנא כי יפתה איש אשה אשר לא אורשה וה"ל כמפרש כל אשה בין נערה ובוגרת או בתולה או בעולה ותו לא גמר מאידך. הריטב"א ז"ל:

נאמר כאן אשר לא אורשה וכו'. קרי כאן לאונס ולהלן למפתה וכדמסיים ואזיל מה כאן חמשים וכו' והיינו משום דבקרא דגבי אונס קא שקיל וטרי דלא שייך קנסה לעצמה אלא באונס דאילו במפותה דמדעתה עבד מחלה ואין לה קנס כלל ואפשר דזהו שכתב רש"י ז"ל נאמר כאן. באונס. ולהלן. במפתה. כנ"ל:

ורבי עקיבא מאי חזית וכו'. הקשו בקונטריסין ומאי פריך כיון שהדין נותן הואיל ואביה וכו' היכי מצינן למימר בתולה לג"ש ואשר לא אורשה פרט לנערה שנתארסה ונתגרשה שאין לה קנס לא לעצמה ולא לאביה ותירצו דהכי פריך ואימא בתולה לג"ש ונתארסה ונתגרשה יהיה לעצמה כרבי עקיבא דמתניתין שאינך מוציא קרא מפשטו ואמאי ינתן לאביה ותוציא קרא מפשטיה ע"כ. וקושיא מעיקרא ליתא דהא אי הוה אמרינן בתולה לג"ש הדין נמי נותן כן הואיל ואביה זכאי בכסף קידושיה כל ימי נערותה אע"פ שנבעלה

בזנות אף כסף קנסה אע"פ שנבעלה והכי פרכינן מאי חזית דאשר לא אורסה לג"ש ואתה מקיים הדין לגבי נתארסה ונתגרשה ומבטלו לגבי בעולה אימא בתולה לג"ש ויהא קנס לבעולה ונתקיים הדין בכך ואשר לא אורשה פרט לנתארסה וכו' ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל אימא בתולה לג"ש. ולא למעוטי בעולה ויהא קנס לבעולה. ע"כ. עוד כתבו בקונטריסין וז"ל כ' בגיליון תוס' חד לחייבי לאוין ועשה דהיינו חייבי לאוין אליבא דרבנן דסברי דתופסין בהן קדושין שהם שוים לעשה וחד לחייבי לאוין וכריתות פי' חייבי לאוין כגון יבמה לשוק דהויא כמו חייבי כריתות דלא תפסי קדושין כל זה לדידן דלא קי"ל כרבי עקיבא אבל מה שאומר הגי' אח"כ חד לעשה וחד לחייבי לאוין היינו אליבא דרבי עקיבא ע"כ. ולפי שלא בא לידי הגיליון לא הבנתי דבריהם. ומ"מ דע דתלמודא השתא לא פריך אלא אבעולה משום דכתיב בתולה באונס ומפתה אבל בוגרת דלא כתיב נערה אלא גבי מפתה וליכא למידק בה ג"ש ע"כ דרשינן מיעוטא נערה ולא בוגרת והכי נמי איצטריך בתולה לשום דרשא ליכא לאקשויי עלה דברייתא מאי חזית דדוקא אשר לא אורשה דרשינן לג"ש דהויא מופנה משני צדדין אבל בתולה בתולה לא דרשינן לג"ש דלא מופנה אלא חדא מינייהו דאינך כלהו איצטריכו לדרשא ואנן לג"ש בעינן מופנה מב' צדדין וכדקתני ר"ע בברייתא מופנה להקיש וכו' אבל ארבי עקיבא דמתני' פריך שפיר לשיטת רש"י ז"ל דלא מופנה הג"ש אפילו כי דרשי לה מאשר לא אורשה ולשיטת הרא"ש ז"ל אפילו ארבי עקיבא דמתני' לא פריך אי לא אייתר אלא חד בתולה דהא לדידיה אפילו לרבי עקיבא דמתני' הויא הג"ש מופנה משני צדדין ולהכי אפשר דשקיל וטרי הגליון לרבויינהו כלהו מהבתולות כי היכי דלייתרו בתולה בתולה כנ"ל ואין אלו אלא דברי נביאות מאחר שלא בא לידי הגליון ומ"מ תבין מזה פלפול יפה וההפרש שיש בין שיטת רש"י ז"ל והרא"ש ז"ל בזה. עוד כתבו הקונטריסין כתוב בגיליון תוספות כי היכי דיליף מפתה מאונס כתבו נערה דלא כתיב במפתה. תימא לפי זה א"כ מה הקשה הספר ואימא בתולה לג"ש א"כ מה צריך אשר לא אורשה שני פעמים באונס ומפתה למעט אורשה מקנס יכתוב אותו בא' מהם ואחד לומד מחבירו כי היכי דיליף נערה ולא בוגרת מאונס וכן כשאנו אומרים אשר לא אורשה לג"ש מה צריך בתולה שני פעמים באונס ומפתה יכתוב אותו באחד מהם ואחד לומד מחברו בשלמא אי לא הוה אמרינן דיליף מפתה מאונס לענין נערה ולא בוגרת לא היה קשה שהייתי לומד נערה ולא בוגרת במפתה מק"ו דאונס ומה התם דלא שייך לומר מחלה אפ"ה נערה ולא בוגרת כ"ש מפותה דנערה ולא בוגרת דבוגרת אין לה קנס דודאי מחלה ע"כ. ולמאי דכתיבנא לעיל לשיטת רש"י ז"ל אין כאן קושיא כלל ודע דכל היכא דכתיב

מיעוטא להני דאשתני גופייהו בין באונס בין במפתה מינה ילפינן לאידך דכיון דגילה לנו הכתוב דהבעולה אין לה קנס מה לי באונס מה לי במפתה והכי נמי בבוגרת ואם תשאל והרי כתבו התוספות ברישׁ פרקין בדבור המתחיל אייתרו להו תרי וז"ל וא"ת ומנא לן דחד לאתויי חייבי כריתות אימא דתרווייהו אתו לרבויי חייבי לאוין וחד לאונס וחד למפתה וי"ל דלהא לא צריך דמג"ש ילפינן אונס ומפתה ע"כ. אלמא דאי לאו ג"ש לא הוה ילפינן אונס ומפתה תשובתך שאני ההיא דחייבי לאוין וחייבי כריתות דקרא מעטינהו להדיא דכתיב ולו תהיה לאשה הילכך אע"ג דהדר ורבינהו בחד דוכתא צריך ג"ש כדי למילף חדא מחבריה אבל בעולה ובוגרת כיון דאמעיט בחד דוכתא מנא תיתי לרבויינהו באידך הילכך ממילא אמעוט נמי בחברייהו ודוקא בבוגרת ובעולה דהא אשתני גופייהו אע"ג דאי לא איכתיבא אלא בחדא הוה ממעיטנא להו לגמרי בין באונס בין במפתה אבל נתארסה ונתגרשה דלא אשתני גופה אי לא הוה כתיבא אלא בחד לא הוה שמעי' דאמעיט אלא מלאביה אבל לעצמה יש לה קנס ולגבי הכי יליף חד מחבריה וכדכתבינן לעיל ומיהו לא הוה שמעינן דאמעוט לגמרי אי לאו דכתיב באונס ומפתה דהיינו תרי מעוטי וכדכתבינן לעיל והילכך אע"ג דילפינן ג"ש דבתולה אכתי צריך אשר לא אורשה שני פעמים כדי שנדע דאמעי' לגמרי ואם תשאל אכתי קשה כשאנו אומרים אשר לא אורשה לג"ש מה צריך בתולה שני פעמים תשובתך כבר תירצה הריטב"א ז"ל לעיל דלא סגיא דלא לכתוב רחמנא כי יפתה איש אשה וה"ל כמפרש כל אשה וכדכתבינן בסמוך:

דף לח:

אימא בתולה לג"ש תימא אמאי קאמר הכי תקשי ליה דאימא תרווייהו לגופיה ולא לג"ש ועוד דאין אדם דן ג"ש מעצמו ונראה דתלמודא קים ליה דחד מינייהו לג"ש ללמוד זה מזה לענין שקלים חמשים כי המקראות סתומים ולא נתקבלו התיבות הילכך פריך ואימא איפכא וכה"ג אשכחן בפ"ק דסנהדרין ולא נביא השקר אלא בב"ד של ע"א מה"מ אמר רבי יוסי בר חנינא אתיא הזדה הזדה מזקן ממרא ופריך והזדה כי כתיבא בקטלא הוא דכתיבא וקטלא בכ"ג אלא אמר ר"ל גמר דבר דבר מהמראתו והשתא רבי יוסי בר חנינא דאמר תחלה הזדה הזדה וכי מסברת עצמו בעי למידן ג"ש אלא ודאי הוה קים ליה דנביא השקר וזקן ממרא ילפי מהדדי אלא שלא נתקבלו התיבות. כן כתבו התוספות ולא כלשונם ממש. והמפרשים ז"ל כתבו במקום אחר דהתיבות נתקבלו אלא דלא הוו ידעי למאי עיין הרשב"א והר"ן ז"ל בפרק הפועלים על ההיא דאתיא קמה קמה. עוד תירץ הרא"ש ז"ל דשפיר ידע בתולה בתולה לג"ש דבפרק הבא על יבמתו דהיינו בתולה

דכ"ג ולא בתולה דאונס ומפתה. והילכך אכתי לא מתרצא שפיר אמאי לא פריך ואימא תרווייהו לגופייהו ודוק דלכך האריכו התוספות ז"ל וחזרו וכתבו הילכך פריך ואימא איפכא ולא פריך ואימא תרווייהו לגופייהו עיין בלשון התוס' וכן כתב הריטב"א ז"ל וז"ל ממאי דאשר לא אורשה לג"ש אימא בתולה לג"ש פירוש אע"ג דקי"ל דאין אדם דן ג"ש אא"כ קבלו מרבו התם הוא כשלא קבלה כלל אבל רוב הג"ש שבתלמוד הוו גמירי שיש לדון ג"ש אבל לא היו מקובלים מן המלות של הג"ש והיינו דבעינן מופנה מצד אחד או מופנה משני צדדין ויש מהן שלמדין ומשיבין וכן פי' בתוס' ע"כ. ולי נראה דאיברא ודאי דהמקשן ס"ד שנתקבלה ג"ש זו דאי לא נתקבלה לא הוה פריך רבי יוסי הגלילי והיינו דפריך ורבי עקיבא מאי חזית וכו' ולהכי לא פריך אימא תרווייהו לגופייהו משום דבעי לקיימי מאי דקאמר והדין נותן לומר בבעולה מיהא וכדכתיבנא לעיל ואי אמרת דתרווייהו לגופייהו הרי אתה אומר דחלוק כסף קנסה מכסף קדושיה לגמרי ואין הדין נותן כן. עוד יש לי לומר לפי שיטתנו דלעיל דפרישנא לשיטת רש"י ז"ל דהכי פריך לעיל אלא מעתה נערה ולא בוגרת וכו' פי' דשפיר ידע דיש לחלק בין אשתני גופייהו ללא אשתני גופייהו אלא דלעיל ס"ד דאין כאן אלא מיעוט אחד דנערה ובתולה פי' דלא אתיא למיעוטא אלא חדא מינייהו דכולהו אצטריכו לרבויי ולהכי בעי לאשוויי דכך לי הני כיון דלית להו אלא חד מיעוטא כמו הך דנתארסה ונתגרשה דאית לה תרי מיעוטי פי' דתרווייהו לא אתו אלא למיעוטא ודאי לגמרי מעטינהו והשתא פריך עלה דברייתא דכיון דדריש אשר לא אורשה לג"ש ומפיק ליה לקרא מפשטיה לגמרי הכי נמי מצינן למדרש בתולה בתולה ומפקינן להו מפשטיה לגמרי ועיקר קושיא השתא להפך סברת ר"ע לגמרי דיהא קנס לבעולה ואפשר דלהכי כתב רש"י אימא בתולה לג"ש. ולאו למעוטי בעולה ויהא קנס לבעולה. פי' אין כוונת התלמוד לאקשויי דלא יהיה קנס לנתארסה בלחוד אלא בעי לאקשויי דיהא לה קנס לבעולה להפך סברת רבי עקיבא מכל וכל כנ"ל: **מסתברא אשר לא אורשה וכו'**. פי' לא בעי למימר דהך ג"ש עדיפא מצד הג"ש עצמה דאי הכי למה ליה למימר דהיינו טעמא משום שאני קורא בה נערה בתולה הוה ליה למימר דמ"ה עדיפא למילף הך ג"ש משום שיש כל כך תיבות בזה כמו בזה וג"ש עדיפא וכמו שכתבו התוס' בפרק המפקיד וכדכתבינן לעיל אלא ה"פ מסתברא אשר לא אורשה לג"ש ואפילו אורסה אית לה קנס וכדפי' רש"י ז"ל. פי' לפי' אנן השתא עלה דברייתא קיימי' דמפקינן קרא מפשטיה ואי הוה אמרינן דהיינו משום שיש כל כך תיבות בזה כמו בזה לא הוה צריכינן לאפוקי קרא מפשטיה דאע"ג דאיצטריך לדרשא אחריתי שפיר ילפינן ג"ש בכה"ג וכמו שכתבו התוספות ז"ל בפ' המפקיד אלא אמה דמפקינן קרא מפשטיה

קאי וה"ק דעדיף לאפוקי אשר לא אורשה מפשטיה ונימא דאפילו אורסה דבהכי קיימינן נערה בתולה דכיון דבתולה קאמרת דאפילו בעולה במשמע אלמא דלא קפיד קרא אמידי דפגמה כ"ש בוגרת דלא פגמה כלל דאית לן למימר דלא קפיד קרא בהכי ועוד דכיון דבחדא כתיבי נערה בתולה משמע דאי לא קיימא הא לא קיימא הא ועוד דלכאורה אם אני קורא אפילו בעולה מזה הלשון איכא למעוטי דאפילו בעולה מן הנישואין במשמע והרי בטלת נערה דהא כ"ש הוא אם נשואין לא מפקא לה מידי קנס כ"ש בגרות ואע"ג דהא אמעיט אפילו נתארסה מכל מקום כשאני קורא בעולה כל בעולה במשמע והרי הלשון מפקא בנערה ובתולה והילכך עדיפא לקיים הלשון בשני עניינים בנערה וגם בבתולה אע"ג דנבטליה בחד עניינא דהיינו מאי דכתיב אשר לא אורשה מלקיומי בחד עניינא ולא יהיה הלשון צודק בשני עניינים ופריך אדרבה בתולה לג"ש וכו' פי' אדרבה איפכא מסתברא דכדנעביד ג"ש דבתולה אין אני מבטל אלא בחד תיבה ובחד עניינא דהיינו בתולה דאפילו בעולה בזנות במשמע ומיהו נערה מעליא מקרי כיון דלא נשאת עדיין ואכתי היא בנערותה והרי אני מקיים נערה אשר לא אורסה דהיינו שני עניינים וארבעה תיבות ואיני מבטל כי אם תיבה אחת דהיינו בתולה כנ"ל וכל זה רמוז בלשונו של רש"י ז"ל דוק ותשכח:

מסתברא הא אשתני גופה וכו'. לשיטת הרשב"א ממונטשליר דכתיבנא לעיל הך שנויא קאי נמי עלה דבוגרת דבוגרת נמי אשתני גופה מקרי ואיברא דאשתני גופה מקרי כדמשמע לקמן בפרק נערה בשמעתא דשילא ומיהו לשיטת הרא"ש ז"ל ההיא דבוגרת כבר היא מתורצת במאי דאייתי הברייתא דכיון אשר לא אורשה אצטריך לג"ש הילכך ע"כ לא מצינן למעוטי לגמרי ואילו גבי נערה אין כאן ג"ש ולהכי אמעיט לגמרי והשתא אההיא דבעולה קיימי דאיכא למימר ג"ש ולהכי מתרצינן הא אשתני וכו' למאי דכתבינן לעיל לשיטת רש"י ז"ל דמעיקרא נמי שפיר ידע דאיכא לאפלוגי בין אשתני גופה ללא אשתני מכל מקום חידש כאן דעדיפא טובא האי טעמא לגבי בעולה דסגי לאכרועי דנעבד ג"ש דאשר לא אורשה אף על גב דאנו מבטלין משמעותיה דקרא טובא וכדכתיבנא והיינו משום דבעולה אין פגמ' כל כך כיון דאשתני גופה בהכי ואילו הוה מצינן למעבד ג"ש מנערה לא הוי סגי לן האי חילוקא דאשתני לאכרועי אאידך עדיפותא משום דאין לה פגם בהכי כלל. וזהו שכתב רש"י ז"ל מסתברא. דארוסה יש לה קנס ובעולה אין לה. דהא אשתני גופה. ופגמה רב כל כך. והא. דנתארסה ונתגרשה לא נשתנה גופה ע"כ. פי' לפי' לא עבדינן הך חילוקא הכא אלא לגבי ארוסה ובעולה ולא לגבי בוגרת משום דאין פגמה רב וכדכתיבנא ומיהו לא תימא דארוסה ובוגרת כחדא

נינהו כיון דאין להם פגם דהא כתיבנא לעיל דמעיקרא נמי אקשינן אלא מעתה נערה ולא בוגרת כו' שפיר ידע דאיכא לאפלוגי בהכי וכדכתיבנא הילכך לא מקרי לא אשתני לגמרי אלא נתארסה בלחוד וזהו שסיים רש"י והא. דנתארסה ונתגרשה וכו' כנ"ל:

וכתב הרא"ה ז"ל וז"ל הא אשתני גופה וכו'. כלומר כיון דכן הא עדיף לן לקיומי דניחא דבעינן דלא אשתני גופה ע"כ. משמע דבעי לפרושי דהשתא קא מהדרינן נמי עלה מאי דקאמר מסתברא אשר לא אורשה לג"ש שהרי אני קורא בה נערה בתולה ומהדר דהא עדיף לן לקיומי משום דאיכא נמי דלא אשתני גופה ובזה הוא מתורץ דמאי דקאמר מעיקרא מסתברא אשר לא אורשה לג"ש וכו' והא שפיר פריך עליה דאדרבה איפכא מסתברא ולפירושו ניחא והיינו משום דמעיקרא אמאי דקאמר בסוף קא סמיך ומיהו מלשונו של רש"י ז"ל משמע דבהכי סגי לתרוצי קושיא דמעיקרא ואין אנו צריכין לסניפין דלעיל וזהו שכתב ז"ל מסתברא. ארוסה יש לה קנס ובעולה אין לה. ע"כ. אלמא דאעיקר דינא קא מהדר והא פרישנא לעיל שפיר כולה שקלא וטריא ומלשונו של רש"י ז"ל שמעתיה וכדכתיבנא:

ורבי יוסי הגלילי האי סברא וכו'. וא"ת ודילמא ר' יוסי הגלילי שפיר קא יליף נמי הך ג"ש אלא דלא בעי מופנה משום דליכא למפרך מידי וכמו שכתב רש"י ז"ל בסמוך וי"ל הא תריצנא לה לעיל דלא מצינן למעוטי נתארסה ונתגרשה אלא מתרווייהו אשר לא אורשה אשר לא אורשה ואי איצטריך חד מינייהו למידי שוב לא מצינן למעוטינהו לגמרי דעדיפא טובא למימר שלא תפסיד קנסה וכדכתבינן לעיל ואי לאו דמעטיה קרא להדיא לא הוה ממעיטנא ליה אלא מדין אביה בלב' ואין להקשות דדילמא דריש ג"ש דבתולה בתולה ואית ליה נמי מיעוטא דבתולה ולא בעולה ואע"ג דלא מופנה דריש ג"ש דהא ליכא למפרך מידי וכדפרש"י ז"ל דאי דרשת בתולה ולא בעולה לא מופנה כלל ואפי' מצד אחד דלא סגי דלא לכתוב רחמנא כי יפתה איש אשה וגו' וכמו שכתב הריטב"א וכדכתיבנא לעיל ועוד דעלה דברייתא קיימי' וקתני בברייתא אם כן מה ת"ל אשר לא אורשה מופנה וכו' אלמא דס"ל לתנא דברייתא דבעינן ג"ש מופנה ולא משמע דפליגי ר' יוסי הגלילי ור"ע בהכי ולהכי בעי ורבי יוסי הגלילי האי סברא וכו' פי' חמשים שקלים דמשמע דבעינן להכי דרשא גמורה מנא ליה ורש"י ז"ל כתב האי סברא. דחמשים כסף דאונס שקלים הן וכסף ישקול דמפתה יהיו חמשים. פי' לפי' משום הכי בעינן מופנה משני צדדין אליבא דתנא דברייתא משום דילפינן מאונס למפתה וילפינן ממפתה לאונס ולהכי מסתברא לן דבעינן מופנה משני צדדין. והיינו דנקט תלמודא הא סברא וכו' ועוד להכי נקט האי לישנא דלא תימא ודילמא רבי יוסי הגלילי פליג נמי בהא להכי נקט הא

סברא וכו' לומר דהכי מסתברא מעתה ע"כ צריך אתה לומר דלא פליג רבי יוסי הגלילי בהכי וכיון שכן תבעי לן מנא ליה. אי דרשת אשר לא אורשה לג"ש הרי אני מקיים נערה בתולה ואילו דרשת בתולה בתולה לג"ש ע"כ צריך אתה לומר בתולה לאו דוקא דאפילו בעולה והרי אני מבטל נערה בתולה וכדכתבינן לעיל ורבי יוסי הגלילי סבר דשפיר מצינן למדרש הג"ש של בתולה ולא נפיק קרא מפשטיה דבשלמא אשר לא אורשה כיון דלא אישתני גופה צריך כוליה קרא למעטיה ולא מצינן למדרש מיניה ג"ש כלל אבל ג"ש דבתולה אע"ג דאמעיט בעולה שפיר מצינן למדרש ג"ש דמיעוטא ממילא הוי ולא צריך קרא כולי האי לממעטיה דהסברא נותנת דלא יהא לה קנס לבעולה כיון דאישתני גופה אבל להאי שנויא דמשנינן הא דאשתני גופה וכו' דאלמא ר"ע הוא דמפליג בהכי ולא רבי יוסי הגלילי דלרבי יוסי הגלילי לא שני ליה בין אשתני ללא אשתני וכי היכי דלא עביד ג"ש דלא אורשה משום דלא מופנה כיון דאיצטריך למיעוטא הכי נמי לא עביד ג"ש דבתולה משום דלא מופנה דאיצטריך למיעוטא ועוד דהשתא אמרינן משום דלא אשתני גופה עבדינן ג"ש ומפקינן קרא מפשטיה ובעולה משום דאשתני גופה לא מצינן למעבד גזרה שוה דבתולה בתולה וכיון שכן היכי נימא לרבי יוסי הגלילי איפכא דבעולה משום דאשתני גופה עביד ג"ש וארוסה דלא אשתני גופה לא עבדינן ג"ש וה"ל כסברות הפוכות ולא אמרינן ולהכי בעי רבי יוסי הגלילי האי סברא וכו' כנ"ל:

קשיא דרבי עקיבא אדרבי עקיבא ואיכא למידק אמאי לא קשיא ליה הכין מעיקרא כדמייתי הברייתא ואמאי נטר עד הכא לאקשויי הכי ועוד כיון דע"כ תרי תנאי אליבא דרבי עקיבא בלא שקלא וטריא כלל וי"ל דאי לאו הך שקלא וטריא דלעיל לא הוה קשיא לן הך דר"ע אדרבי עקיבא דפשיטא ודאי דהוה סמינן ברייתא מקמי מתני' אי נמי דהוה דחקינן לישנא דברייתא והוה אמרינן דרבי עקיבא לדבריו דרבי יוסי הגלילי קאמר ולדידיה לא סבירא ליה הכין וה"ק יש לה קנס פי' לעצמה ומדינא לאביה נמי בעי דלהוי ואם תשיב לי דלא מצי למימר הכי דאם כן מה ת"ל אשר לא אורשה יש להשיב לך אשר לא אורשה מופנה כו'. מעתה כיון דהדין נותן דלאביה נמי בעי דלהוי אודי לי מיהא דלעצמה אית לה קנס וקושטא דמילתא דשקלים וחמשים מכמוהר הבתולות נפקא ואפילו לר"ע. וכיוצא בזה כתב הרשב"א כדבעינן למכתב קמן בס"ד ומיהו השתא דאמרינן דמתני' לית לה פתרי אלא בטעמא דברייתא ושיילינן ורבי יוסי הגלילי האי סברא מנא ליה וכדכתיבנא אלמא דהך ג"ש דאשר לא אורשה עיקר ואי לאו הך ג"ש הוה אמרינן דלית לה קנס כלל מעתה תקשי מרבי עקיבא דברייתא דאמר קנסה לאביה ארבי עקיבא דמתניתין דע"כ כיון דדריש גזירה שוה מופנה ע"כ דאביה בעי דלהוי וכדכתיבנא

וזהו שכתב רש"י ז"ל קשיא דרבי עקיבא. דברייתא דאמר קנסה לאביה. אדרבי עקיבא. דמתניתין. ע"כ. פירוש ולא אקשינן מרבי עקיבא דמתניתין אדרבי עקיבא דברייתא והיינו מה שנתחדש מתוך שקלא וטריא לעיל דאי לא הך שקלא וטריא הוה קשיא לן מרבי עקיבא דמתני' אדרבי עקיבא דברייתא והשתא קשיא לן איפכא וכדכתיבנא. ומשני לעולם כולהו אית להו ג"ש דאשר לא אורשה בין ר"ע דברייתא בין רבי עקיבא דמתני' אלא דמ"ס כיון דאית ליה ג"ש ע"כ אפקיה פשטיה דקרא לגמרי וקנסה נמי לאביה ומ"ס דלא אפקיה פשטיה דקרא לגמרי וקנסה לעצמה ופריך תלמודא בשלמא ר"ע דמתניתין וכו' פי' כיון דכלהו שמעו מרבי עקיבא דאית ליה ג"ש כל כמה דמצינן לאוקמי פשטיה דקרא וג"ש עדיף טפי ואי משום דלא מופנה משני צדדין בחד מתרווייהו לאפנויי סגי א"נ לא מופנה ליכא למפרך מידי וכדפרישנא לעיל והילכך אף על גב דשמעו הגזרה שוה מרבי עקיבא מנליה לברייתא למימר דלא דריש פשטיה דקרא כלל כיון דמצינן לקיומי תרווייהו כנ"ל. ובזה ניחא מאי דקשיא להו לתוספות בסמוך מההיא דריש הערל וכדבעינן למכתב בסמוך בס"ד:

מי אתיא ג"ש ומפקה מפשטיה לגמרי הא פרישנא בסמוך דבהכי פריך דאיברא ודאי לא מצינן למימר דהכתוב יאמר שקר כדי לאפנויי והכין מצינו בריש הערל דכתיב גבי פסח תושב ושכיר לא יאכל בו כדי לאפנויי וכדבעינן למכתב ומיהו מי דחקו לתנא דברייתא לומר כן כיון דמצינן לקיומי קרא ולקיומי ג"ש כדאמר תנא דמתניתין וכ"ש דלא שמע מר"ע להדיא דאמר הכין אלא משום דדרי' הג"ש סבירא ליה לתנא דברייתא דהכי סבירא ליה וכדכתבינן והא שפיר מצינן לקיומי תרווייהו אבל התוספות ז"ל לא פירשו כן אלא דקשיא ליה היכי נימא דדיוקא הכי הוי שקר דאי אפשר לומר כן ולהכי הקשו דברי' הערל יליף דערל אסור בתרומה מג"ש דתושב ושכיר מפסח והרי כתיב תושב ושכיר לא יאכל בו גבי פסח כדי ללמדך הגזרה שוה אע"פ שאינו אמת דהא תושב ושכיר אוכלין בפסח כדאמרינן התם בריש הערל האי תושב ושכיר דכתב רחמנא בפסח מאי נינהו אי נימא תושב ושכיר ממש משום דהוה ליה תושב ושכיר איפטר ליה מפסח והא קי"ל גבי תרומה דלא אכיל אלמא לא קני ליה רביה הכא נמי לא קני ליה רביה אלא לאפנויי אלמא דבשביל לאפנויי כתב רחמנא שקר ואדרבה איכא התם שקר טפי דהפסוק כפשוטו אינו צודק והכא אינו צודק אלא הדיוק לבד. ותירץ דההוא תושב ושכיר דפסח מיירי בערלים ולהכי לא יאכל בו והא דקאמר תלמודא התם אי נימא תושב ושכיר ממש וכו' איפטר ליה מפסח וכו' לא בעי למימר דמ"ה אתא לאפנויי כיון דמשקר אלא ה"ק דמ"ה מוכח דלאו תושב ישראל קאמר עד דנימא דקרא להכי איצטריך לאשמועינן דאפילו תושב

ישראל לא יאכל בו דהא ודאי ליתא דהא לא קני ליה רביה אלא ע"כ בערל קא מיירי ומכל מקום לגופיה לא איצטריך דלא עדיף מערל ובן נכר ומשום הפנאה כתביה. ויש להביא ראיה לפירוש התוספות ז"ל דהתם בריש הערל פריך עלה ואכתי מופנה מצד אחד הוא וכו' ואי אמרת דקרא משקר אין לך הפנאה גדולה מזו ואפילו מצד אחד הויא ליה כמופנה משני צדדים דעלמא תדע דגדולה מזו כתבו התוספות חיצוניות בפרק כל פסולי המוקדשין דלא אקשינן הניחא למ"ד מופנה מצד אחד וכו' אלא היכא דאיכא לאוקמה ההפנאה לדרשא אחריתי אבל אי אין ההפנאה צריכה לשום דרשא הוי ייתור למדרש גזרה שוה אע"ג דאיכא פירכא ואינה מופנה אלא מצד אחד וכדכתבינן בריש פרקין ובריש שמעתין מעתה כ"ש אי איכא קמן קרא דמשקר דאית לן למדרש הג"ש בע"כ כנ"ל:

אמר רב נחמן קרי ביה אשר לא ארוסה ומסתברא דלאו למימרא דנחליף אשר לא אורשה [באשר לא ארוסה אלא ה"ק פי' אשר לא אורסה כלום' דקרא ה"ק אשר לא אורסה] ועדיין היא באירוסיה עומדת הא אורסה ועדיין באירוסיה עומדת לית לה כלל וקמ"ל דאע"ג דחידוש הוא לא מקטיל ומשלם ותמיה לי אי כדאמר רב נחמן מאי קתני בברייתא א"כ מה ת"ל אשר לא אורשה מופנה לדון ממנה ג"ש והא איצטריך לגופיה לאפוקי ארוסה וי"ל דחד מינייהו מופנה דאי לאשמועינן דלא מקטיל ומשלם הא אשמועינן בחד מינייהו או באונס או במפתה ועדיין קשיא ליה א"כ מאי דקתני בברייתא רבי עקיבא אומר יש לה קנס וקנסה לאביה והדין נותן מה כסף קדושיה וכו'.

אף כסף קנסה אע"פ שנתארסה ונתגרשה לאביה דאלמא אשר לא אורשה דקרא משמע ליה נמי לר"ע כפשטיה וכדמסיק נמי בשקלא וטריא ואימא בתולה לג"ש ואשר לא אורשה פרט לנערה שנתארסה ונתגרשה ועוד דפריק הא אישתני גופה והא לא אשתני וכו' ואי אשר לא ארוסה קאמר מאי נפקא לן מינה אי נפקא לן ג"ש מבתולה או מאשר לא אורסה ומאי אשתני גופה ולא אשתני דקאמר דהא כוליה קרא דוקא קאמר דבין בתולה בין אשר לא ארוסה דוקא הוא בתולה ולא בעולה הא בעולה כלל לא אף לא אורשה דוקא הא ארוסה כלל לא. ועוד קשיא לי מאי קא מתרץ רב נחמן קרי ביה אשר לא ארוסה דא"כ היכי אקשי ולר"ע מאי חזית והאי אשר לא אורשה לג"ש ובתולה למעוטי בעולה אימא בתולה לג"ש כלומר ובתולה ואפילו בעולה דאי מוקמינן בתולה לג"ש אתיא ג"ש ומפקי לה לקרא מפשטיה. ויש לי לומר דר"ע דברייתא לטעמיה דרבי יוסי הגלילי קאמר ליה לדידי קרא לאו למעוטי נתארסה ונתגרשה אלא למעוטי מי שארוסה עדיין אלא אפילו לדידך דמשמע לך קרא כפשטיה לגמרי אשר לא אורשה מעולם הדין נותן שיש

לה דמאי טעמא נמעיט לה קרא הא אשכחן כסף הבא לה מחמת ביאה אחר שנתארסה ונתגרשה שהיא דאב דהיינו כסף קידושיה הלכך אף כסף קנסה הבא לה מחמת ביאתה דלאחר שנתארסה ונתגרשה לאביה וא"ת א"כ מה ת"ל אשר לא אורשה היה לך לפנותו לגזרה שוה וא"ת א"כ אתיא ג"ש ומפקא לה לקרא לגמרי מפשטיה י"ל דהכי קאמר ליה היה לך לפנותו לג"ש ומיהו הכי מדרי' הא אורשה לעצמה וכדתנא דר"ע דמתני' ומאן דשקיל וטרי לעיל ואקשי ולר"ע אימא בתולה לג"ש אמר לך רב נחמן דלא נהירא בפירושא דברייתא דע"כ אי אפשר לומר דג"ש מבתולה דא"כ אתיא ג"ש ומפקא ליה לקרא מפשטיה כנ"ל. הרשב"א ז"ל. וכן כתב תלמידו וז"ל קרי ביה אשר לא ארוסה לאו למימרא דנחליף אשר לא אורשה באשר לא ארוסה אלא לומר פירוש אשר לא אורשה וה"ק קרא אשר לא ארוסה הא ארוסה ולא באירוסי' עומדת יש לה ולאביה הוי הא ארוסה ועומדת באירוסיה לית לה כלל וקמ"ל דאע"ג דחדוש הוא לא מקטיל ומשלם ודמיא לבתולה ולא בעולה הא בעולה לית לה כלל. ואיכא למידק א"כ מאי חזי ר"ע דדריש אשר לא אורשה ולא דריש בתולה ולא בעולה דכולה חדא מילתא היא וסלקין לחד טעמא ועוד דלר"ע דברייתא קרא כפשטיה משמע ליה מדאקשינן ליה ואימא בתולה לג"ש ואשר לא אורשה פרט לנערה שנתארסה ופריק הא אשתני והא לא אשתני דאלמא אי לאו האי טעמא דאשתני קרא כפשטיה משמע ליה לנתארסה ונתגרשה וי"ל דס"ל לרב נחמן דר"ע דברייתא דמשמע דנקיט ליה לקרא כפשטיה לטעמיה דרבי יוסי קאמר ליה והכי קאמר ליה לדידי קרא לאו למעוטי נתארסה ונתגרשה אתא דלא משמע לי קרא כפשטיה אלא אשר לא ארוסה ולמעוטי מי שארוסה עדיין אלא לדידך דמשמע לך קרא כפשטיה לגמרי ולומר דדוקא אשר לא אורשה לעולם יש לה הא אורשה אין לה כלל אמאי ממעטת ליה מקרא שהדין נותן שיהא לה דכי היכי דאשכחן דכסף הבא לה מחמת ביאה אחר שנתארסה ונתגרשה שהוא לאב דהיינו כסף קידושיה אף כסף קנסה הבא לה מחמת ביאתה לאחר שנתארסה ונתגרשה דין הוא שיהא דאביה ואם תשיב לי אם כן אתיא ג"ש זו שאתה אומר שנקיש אותו לגמרי לכסף קידושין ומפקא ליה לקרא מפשטיה לגמרי דמשמע מינה דדוקא כשלא אורשה יש לה הא אורשה אין לה אף אני יכול לתרץ ולומר לך יהיה להפנותו לג"ש דשקלים ולא למעט מיניה נתארסה ונתגרשה והא דאקשינן ורבי עקיבא מאי חזי דאשר לא אורשה לג"ש ובתולה למעט בעולה אימא בתולה לג"ש ה"ק ור"ע מאי חזי ליה לרבי יוסי הגלילי דהוה ליה להפנות אשר לא אורשה לג"ש דמשמע מינה דבתולה לא אתא אלא למעוטי בעולה ושקלי וטרי ומשני מסתברא דאשר לא אורשה הוה ליה למימר לרבי יוסי הגלילי להפנותו לג"ש ולא

בתולה דהאי אשתני והאי לא אשתני ופריך ור' יוסי הגלילי כיון דלא דריש כלל אשר לא אורשה אלא למעוטי נתארסה ונתגרשה חמשים ושקלים מנא ליה ומשני מפקא ליה מכמוהר הבתולות כן נראה מדברי רבינו שהקשה ותירץ כן. ע"כ:

והתוספות ז"ל הקשו עלה מאי דפריך תלמודא ארוסה בת סקילה היא דמאי פריך הא השתא לא נפיק קרא ממשמעותיה ואי לא איצטריך לגופיה כ"ש דניחא טפי דג"ש מופנה היא ותירצו דהכי פריך ארוסה בת סקילה וכיון דלא איצטריך למידי אלא לג"ש הוה ליה למכתב אשר לא ארוסה בהדיא ואמאי שני למכתב אשר לא אורשה דאיכא למטעי ולמימר הא אורשה לעצמה דבשלמא אי הוה בארוסה שום חידוש הוה אתי שפיר במה ששנה הלשון דאמרינן האי דשנה וכתב אורשה למדרש לג"ש ואתא פשטיה לחידושא אבל השתא למה לי ע"כ. ולשיטה זו כל מאי דאמרינן דקרי ביה וכו' דקאמר היינו דנחליף הלשון ולא הויא פירושא וכמו שכתב הרשב"א ז"ל עדיפא טפי דכיון דשנה וכתב אורשה היינו לג"ש וניחא לשיטה זו כל מאי דקשיא ליה להרשב"א:

וז"ל הרא"ש ז"ל קרי ביה אשר לא ארוסה אין צריך להביא הפסוק אלא ה"פ אשר לא אורשה הא אורשה ועדיין עומדת באירוסיה לית לה. ארוסה בת סקילה היא ופשיטא דפטור מקנס תימא מאי פריך אדרבא השתא ניחא טפי הואיל ולא נכתב בטעות מופנה הוא לג"ש דלגופיה לא אצטריך וי"ל דהכי פירושא ארוסה בת סקילה היא ואין בה שום חידוש ואמאי נקט לישנא דאיכא למטעי ולומר אשר לא אורשה הא אורשה לעצמה כרבי עקיבא דמתניתין דבהכי ניחא טפי דנימא דאצטריך קרא לגופה מדנימא לגופיה לא איצטריך ומופנה לג"ש הוה ליה למנקט לישנא דליכא למטעי אשר לא ארוסה דמשמע הא ארוסה אין לה ולהכי לא אצטריך ויהיה מופנה לג"ש ומשני סד"א הואיל וחדוש הוא כלומר אפילו כי דרשת נמי למעוטי ארוסה לגופיה איצטריך מ"מ דרשינן מיניה ג"ש דמופנה מצד אחד כדפרש"י ז"ל. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל קרי ביה אשר לא אורשה לאו דוקא דנסרס קרא דהא לא דייק הכי אלא מקרא ולא מסורת אלא לומר דאשר לא אורסה וגו' הרי הוא כאומר שלא אורשה עכשיו ולמעוטי ארוסה שאין לה קנס ופרכינן בת סקילה היא פרש"י ז"ל ומלא יהיה אסון נפקא והקשו בתוספות מאי קושיא דמשום דלגופיה לא אצטריך דנפקא לן מולא יהיה אסון הוי שפיר טפי דמופנה לג"ש וליכא למימר דהכי פרכינן דכיון דמהכא נפקא לן דארוסה אין לה קנס למה לי ולא יהיה אסון דאם כן מאי קא מהדרינן סלקא דעתך אמינא הואיל וחדוש הוא וכו'. ועוד דכל היכא דלא כתיב ולא יהיה אסון כי דרשינן מהכא דאין אדם מת ומשלם תו לא עבדינן מיניה גזרה שוה דלגופיה אצטריך

והנכון דהכי קאמר דכיון דארוסה בת סקילה היא ומאסון נפקא הא לא חשיב דאתא להכי פשטיה דקרא דאשר לא אורשה ואי הא בעי קרא למימר לכתוב בהדיא אשר לא ארוסה ואנא אמינא דלג"ש אתיא דאי לגופיה מלא יהיה אסון נפקא וכיון דלא כתב אלא אשר לא אורשה ודאי מילתא אחריתי אתא פשטיה דקרא לאשמועינן ולא האי דלית ביה צריכותא ולא אתא נמי מפשטיה דלישניה דקרא ומהדרינן דודאי קצת צריכותא יש בקרא סד"א וכו' ומיהו לאו צריכותא גמורה היא ולהכי הוי מופנה שפיר לגזרה שוה ולהכי לא כתב אשר לא ארוסה ושני בלישניה לאשמועינן תרתי ואף על גב דלעיל אשכחן קראי דאין אדם מת ומשלם קנס הוה מוקמינן לה למדרש לכדדריש רבא לעיל בת"ק דרבי חנניא בן עקביא.ע"כ:

עוד נוכל לתרץ דהכי פריך ארוסה בת סקילה היא פי' והא נמי מקרא מפקא מפשטיה דמשמע דדוקא משום דהויא קנס דלא חייבה תורה ביה משום דהויא בת סקילה והויא ליה אינה ראויה וקרא כתיב ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו וכי היכי דאמעיט קרא בוגרת מקנסא הכי נמי אמעיט נמי ארוסה ולאו משום דקלב"מ דמולא יהיה אסון נפקא דפטור מתשלומין כגון מידי דמחייב ביה כגון דמי ולדות ולאו דוקא קנס ומהאי מיעוטא משמע דדוקא קנסא ומשני דאדרבא איפכא מסתברא דמשום דהויא קנסא אצטריך לאשמועינן דמפטר דלא תימא דכיון דחידוש הוא אע"ג דמיקטיל משלם ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל בת סקילה היא. ומלא יהיה אסון נפקא דפטור מתשלומין. ע"כ. ומכל מקום דייניגן ג"ש מופנה כיון דשינה הכתוב לשונו ומלשונו של רש"י ז"ל משמע דשינוי ממש הוי ומשום דכי היכי דלא תיפוק פשטיה דקרא לגמרי אמרינן הכי וזהו שכתב רש"י ז"ל קרי ביה. כפשטיה אשר לא ארוסה למעוטי ארוסה. ואיכא מ"ד דרש"י ז"ל מפר' שלא נסרס הכתוב כלל וכמו שכתבו הרשב"א ז"ל והרא"ש ז"ל והריטב"א ז"ל וכדכתבינן לעיל. ומה שנראה לי כתבתי ואתה תבחר ולא אני כנ"ל:

לעצמה אמאי. וקשה קצת האיך אסיק אדעתיה דבסתם אנוסה קאי והא כתיב להדיא ונתן לאבי הנערה והוה ליה לאקשויי מדכתיב ונתן לאבי הנערה ואפשר דאסיק אדעתיה דברייתא מיירי בבא עליה ומתה ולהכי בעי קנסה למי ופריך לעצמה אמאי דכיון דמפקת ליה מחיובא דאב מנא תיתי דישלם לעצמה או נאמר דחייב לאב או דפטור לגמרי אבל לעצמה פי' ליורשיה אמאי. ולא נהירא מדקתני קנסה למי סתם ולא פירש להדיא אהיכא קאי משמע דאסתם אנוסה קאי ומשום הכי ס"ד הכי ופריך לעצמה אמאי ומשני דקאי אנערה שנתארסה ונתגרשה וכבר ידוע הך פלוגתא ולא הוצרך לפרושי אהיכא קאי כנ"ל:

אמר אביי בא עליה ומתה פטור פירוש ומתה קודם העמדה בדין וכי כתיב ונתן היינו העמדה בדין שנתחייב על פי ב"ד שאמרו לו תן לו. הריטב"א ז"ל:

לאבי הנערה ולא לאבי מתה. ואם תאמר והא דרשינן לקמן בפרק נערה איפכא גבי סרחה ולבסוף בגרה תדון בסקילה דרשינן הנערה שהיתה כבר. וי"ל דהתם מענינא דקרא והכא מענינא דקרא דהתם ודאי לחיובא קאתי דלפטורא לא צריך דא"כ לשתוק קרא מהנערה ואנן ידעינן דלאו בת סקילה היא דהא לאו נערה היא והכא לחיובא דקנס לא אצטריך דהא נתחייב בשעת ביאה מאי אמרת דאצטריך למכתב למדרש הנערה שהיתה כבר לומר דקנסה לאביה דלא נימא כיון דאשתני גופה יהא קנסה לעצמה ממילא לא הוה אמרינן הכי כיון דבוגרת אין לה קנס וכבר זכה בקנס אביה משעת נערות היכי דרשינן לפטורא למעט מיתה ובוגרת דאי לאו קרא לא הוה אמרינן אי בגרה קנסה לעצמה. לשון הרא"ש ז"ל:

וכן כתב הריטב"א ז"ל וז"ל לאבי הנערה וכו' פ"ה ז"ל דליכא למימר הכא אבי הנערה שהיתה כבר וכדדרשינן לקמן גבי סרחה ולבסוף בגרה דאם כן לשתוק הכא ולכתוב ונתן לאביה אלא ודאי לא אצטריך קרא אלא למעוטי מתה אבל התם אצטריך קרא דנימא הנערה שהיתה כבר דאי לא אנא אמינא דבשעת הדין בעינן דתהוי נערה וכדבעינן לפרש התם:

ומילתא דפשיטא ליה לאביי מבעיא ליה לרבא לפום לישנא בתרא דמר בר רב אשי דבעי אם מיתה עצמה עושה בגרות לאלתר לאפקועי זכותיה דאב כדאמר אביי אם לאו דאילו לאינך לישני קמאי פשיטא ליה לרבא דאין מיתה נעשית בגרות לאלתר וכששהתה לעמוד בדין עד שבגרה בקבר הוא דמבעיא ליה אם בגרה בקבר ופקע אב אם לא, וכן פרש"י ז"ל. הריטב"א ז"ל. ולקמן בסוף השמועה גבי מאי דפי' רש"י ז"ל בזה נכתוב עוד בס"ד:

יש בגר בקבר ודבנה הוי איכא למידק ואפילו תימא יש בגר בקבר היכי הוו דבנה הא לאו ממונא הוא להורישו לבניו וכדאמרינן ללישנא בתרא יש בגר בקבר ופקע אב לפי שאין זה ממון להורישו לבניו וכי היכי דאבא לא ירית ברא נמי לא לירות אטו ברא ירית אבא אבא לא ירית ברא ואיכא לפרושי דהאי ודבנה הוי לאו דוקא אלא ודבנה בעי למהוי ופקע וקס"ד מעיקרא אף על גב דאינו ממון להורישו לבניו כיון דאב מעיקרא אית ליה השתא ודאי אין בגר בקבר לאפוקי מרשותא דאב דיהא איהו ירית לה וכיון דלית לה יד ולא לירתה בתרה זכותא דאב כדקאי קאי ואין בגר בקבר למפקע זכותיה אבל כי אית לה ברא דירושה דידה פקע מאבא דילמא יש בגר בקבר דהא ידא אחרינא

אית לה בר מידא דאבוה הילכך פקע אב וברא נמי ראוי לירש ואין לו. ובלישנא בתרא הדר ביה מהא סברא ואמר אע"ג דלית ליה ברא יש בגר בקבר ופקע אב. והראב"ד ז"ל מפרש דמעיקרא קס"ד דקנס נמי ראוי להורישו לבניו ולבסוף הדר ביה מהאי סברא ואמר דקנס אינו ממון להורישו לבניו ולעניין מפקע קא מבעיא ליה אי פקע אב אי לא וזה הלשון עיקר דמעיקרא לא דק בהכי. ומקשה נמי דעדיפא מינה אקשי וי"מ בעיא קמייתא בבושת ופגם דממונא הוא ויירית לה אב וכל הראוי ליורשה ובעיא בתרא בקנס חמשים ולפי דעתי טעות הוא ויתברר לך לקמן. הרמב"ן ז"ל:

ותלמידו הרשב"א דחה תירוץ הראב"ד ז"ל דהא משמע דלא הדר ביה רבא ממאי דבעא אי הוא דבנה או לא אלא מדוחק קושיות שהקיפוהו דלא אפשר למהוי לה ברא ואוקמה באב לחודיה אבל למרן לימא לן דמסברתיה קמא הדר ביה אלא אם כן נאמר דמכיון דאצטריך למהדר ביה ממאי דבעא דלגמרי הדר ביה ואף מסברתו. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל יש בגר וכו'. קשיא לן והא קי"ל דלאו ממון הוי להורישו לבניו ורבינו נראה מפרש דהאי דקאמר דבנה הוי לאו דוקא אלא כלומר דבנה בעי למהוי ופקע אב ודוקא דאית לה בן דכיון דאיכא בן דראוי לירש אף על גב דאין לו פקע זכותא דאב אבל כי לית לה בן כיון דאיהי לית לה יד ולא לירתה בתרה זכותא דאב לא פקע אלא כדקאי קאי ובמסקנא אתינן למימר דאפילו לית לה בן נמי. והרב אדוני זקני רבינו זרחיה הלוי ז"ל פירשה אליבא דר' שמעון דקסבר דאפילו דעמד בדין אם בגרה קודם נתינה לאב הרי היא לעצמה שלא זכתה תורה לאב אלא עד שעת נתינה. ומיהו כיון שעמד בדין ממון הוי לגבי דידה דאילו זכיא ביה היה מורישו כשאר ממון שלה דלא אתמר דליכא זכיה עד שעת נתינה אלא גבי אב והכא במאי עסקינן כגון שעמד בדין והיינו דקאמר יש בגר בקבר וזכיא בה איהי וזכה בה ברה מחמתה או דילמא אין בגר בקבר והא דבעינן יש בגר בקבר ופקע אב או לא איירי בשלא עמד בדין דאי כשעמד בדין דאב הוא ממה נפשך וזהו הנכון. ואפשר עוד לומר דרבא אמרה הכי סתם למילתיה יש בגר בקבר ודבנה הוי או אין בגר בקבר ודאבוה הוי וכוונתו דדבנה הוי לאו דוקא אלא דבנה בעי למהוי ופקע אב ולא שנא אית לה בן או לית לה כדאסיקנא בסופא ושמע השומע וטעה קסבר דבנה הוי ממש ופרכיה למימרא דלא אפשר דאית לה בן ומפרקינן דרבא נמי מעיקרא הכי קאמר דלאו דשני לן בין אית לה בן בין לית לה והא דאקשו ליה הכי ולא אקשו ליה ומי הוי ממון להורישו לבניו דעדיפא ליה הא דלית לה בן כלל וכיון דכן תו למה לי לגבי האי דינא אי הוי ממון או לא אי נמי הכי הוא מקשה ליה מהא כיון דאיכא תרתי דקשיין עליה מאי הכרחא איכא אי מקשינן מחדא מינייהו וזה נכון.ע"כ:

והרשב"א ז"ל דחה שיטת הרא"ה ז"ל דאינו מחוור דכיון דנאמרו דברים סתם או הכא והכא בהעמדה בדין או הכא והכא כשלא עמדה בדין ועוד דאי אליבא דר' שמעון כיון דלא קיימא לן כותיה לא הוה בעי למסתם והוה ליה לפרושי בעיא אליבא דרבי שמעון מהו:

וז"ל הריטב"א ז"ל הקשו בתוספות למאי דקס"ד השתא דבנה ממש הוי קאמר היכי אפשר דהא ע"כ מיירי בשמתה קודם שעמדה בדין וקי"ל שאין אדם מוריש קנס לבניו קודם העמדה בדין וכדתנן לקמן לא הספיקה לעמוד בדין עד שבגרה או עד שמת האב הרי היא של עצמה אלמא אף על פי שהקנס היה ראוי לאביה כשמת כיון שמת קודם העמדה בדין אינו מורישו לבניו וכ"ש בזו כי כשמתה לא היה ראוי לה אלא לאביה. ותירץ ר"י ז"ל דדוקא בקנס שזוכה האב בבתו אינו מורישו לבניו כדלקמן לפי שאין אדם מוריש זכות שיש לו בבתו לבניו וכדנפקא לן מוהתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לבניכם ולא לבנותיכם ולא בנותיכם לבניכם והכי נמי אינו מוריש זכות שיש לו בקנסיו לבניו אבל בקנס שיש לו לאדם לגבות מחמת עצמו אדם מורישו לבניו ואפילו קודם העמדה בדין דיורש כרעא דאבוה הוא וכדתנן בב"ק גנב משל אביו וטבח ומכר ואחר כך מת אביו משלם תשלומי ארבעה וחמשה ואוקימנא התם בשלא עמד בדין גבי ההיא דבעא מיניה רבא מרב נחמן גנב שור של שותפין וטבחו והודה לא' מהם מהו. והא דאמרינן לקמן באידך לישנא יש בגר בקבר ופקע אב לא דפקע לגמרי דהא כיון דלית לה בן אביה יורשה ואיהי שפיר מוריש קנסה ליורשיה אלא ה"ק ופקע זכותא דאב דאית ליה מדינא דנפשיה ולית ליה אלא מכח ירושתה או דילמא לא פקע אב ואית ליה זכותא מדינא דנפשיה ונפקא מינה דאי מדין ירושתה בעלי חובותיה גובין ממנה ואי מדין זכותיה אין בעלי חובותיה גובין ממנו ואפשר דאי מדין ירושתה אתי עלה שאם מחלה לו מחיים אין לו ירושה של כלום דאף על גב דאינו זוכה בקנס עד עכשיו הא איגלאי מילתא למפרע דדידה בעי מהוי ומחילתה מחילה. ורבינו הגדול ז"ל סובר דבשום קנס אין מוריש קנס לבניו קודם העמדה בדין וההיא דב"ק כשעמד בדין אפילו אמסקנא כדהוה סלקא דעתין מעיקרא אלא דלא פריש לה תלמודא ואף על גב דלא אמר ולטעמיך טובא איכא בתלמודא דמצי למימר הכי ולא קאמר וכדפרישנא התם בס"ד. והכא ה"פ יש בגר בקבר ודבנה בעי מהוי ונקט האי לישנא משום בושת ופגם דהוי דבנה ממש דממון הוא ולגבי קנס נקט ליה לאפוקי דלא הוי דאב ומשום דלא קים ליה שפיר אם מוריש לבניו קנס אם לא ולא נחית נפשיה השתא בהאי עניינא ובודאי דהא פלוגתא היא בירושלמי בין אמוראי אם מוריש לבניו שאר קנסות אם לאו ואפשר דהכי נמי הויא

פלוגתא דאמוראי בגמרא דילן דרבא ורב נחמן דפרק מרובה וכן רבא דהכא סברי דאדם מוריש שאר קנסות לבניו אבל אביי ורבה דלקמן פרק נערה משמע דס"ל דבשום קנס אין אדם מוריש לבניו דהא סתמא נקטי לה או אפשר דכיון דלקמן רהטא סוגיא דרבה ואביי דאין אדם מוריש שום קנס לבניו ולא אשכחן מאן דפליג עליה בהדיא דלא מוקמינן לרבא ורב נחמן בפלוגתא מכיון דלא פריש ליה תלמודא דתהוי פלוגתא ואיכא לפרושי סוגיא דידהו באנפא דלא תפלוג על אביי ורבה וכן עיקר. ע"כ:

ומי מעברא לרבותא קאמר לומר דאפילו לרבנן דס"ל דקטנה יש לה קנס ויש שהות בין ימים שהאונס אותה בהם משלם קנס לבגר בימי עבורה מכל מקום אי אפשר שתתעבר דהא קטנה לא מעברא כדתניא בברייתא וחכמים אומרים אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו כלומר שאינה מתעברת וכל שכן לר"מ דס"ל דאין לקטנה קנס עד שתהיה נערה שאי אפשר לה דהא אין שהות בין אונס לבגר לימי עבור דאין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד ותחלת קושייתו שהקשה ומי מעברא קא הקשה לרבנן והא דמסיק בקושיה והא אמר שמואל אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד קא מקשה בין לרבנן בין לר"מ וזה שלא כדברי הרי"ף ז"ל כמו שאנו עתידין לכתוב לקמן בסייעתא דשמיא. הרשב"א ז"ל:

קטנה שמא תתעבר ותמות וכו'. ק"ל דהא אסיקנא ביבמות [יב ב'] שמא תתעבר ושמא תמות ומדקאמר ושמא תמות אלמא איכא קטנה דמעברה וילדה והיא ובניה חיין ומאן לימא לן דרבא לא איבעיא ליה להאי לישנא. ויש לומר דהא אמרינן התם אמר רב ספרא בנים הרי הן כסימנין ואיכא דאמרי אמר רב ספרא בנים עדיפי מסימנים וה"ק בנים הרי הם כסימנים משעת העיבור והילכך כשילדה והיא ובניה חיין כאילו הביאה סימנין משעת עיבור להוציאה מרשות האב דאגלאי מילתא למפרע שמיהרה גדלותה והרי היא כבוגרת משעת לידה ואם כן מאי קא מבעיא ליה לרבא להאי לישנא אם יש בגר בקבר או לא דהא מחיים פקע זכות אביה ולאו למימרא דבנים עצמן הרי הן כסימנין דקאמר רב ספרא לומר דבשעת לידה חשבינן להו כסימנין אבל משעת עבורה קטנה היתה דהא אמרינן דתוך הזמן הזה חייבות לשמש במוך אף על פי שאינן יולדות עד זמן נערות אלמא כל שמתעברת בקטנות אי אפשר להולדה לחיות אלא ע"כ כיון שהיא ובנה חיין איגלאי מילתא דבשעת עיבורה כנערה היא ובשעה שילדה הרי היא כבוגרת דאין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד והילכך פריך שפיר הכא דאילו בעודה קטנה אינה מתעברת ויולדת אלא היא ובנה מתים ואילו היא ובנה חיין משעת לידה הויא בוגרת [ופקע אב מחיים ואי קשיא לך הא דאמרינן התם בנים עדיפי מסימנים לנ"מ דאפי' לר'

יהודה דאמר עד שירבה שחור על הלבן בבנים מודה ואם איתא דבנים כבוגרת משוו לה אפי' למ"ד נמי בנים ה"ה כסימנים מודה ר"י דמכי ילדה הא הויא לה בוגרת] ולא פליג רבי יהודה בבוגרת. ויש לומר דנפקא מינה דמיאנה בעודה מעוברת ואחר כך ילדה והיא ובנה חיין דלמ"ד בנים עדיפי מסימנין לאו מיאון כלומר דמשעת עבור משוי לה כבוגרת. ולמאן דאמר בנים הרי הן כסימנין מיאונה מיאון ואף ע"ג דאמרינן דבנים הרי הן כסימנין משעת עבור ובימי עבורה יש יותר מששה חדשים של ימי נערות ובאותן ימים המיותרים יכולה למאן ולא משוינן לה כבוגרת אלא משעת לידה ולא אמרינן דהוו כסימנין אלא להוציאה מרשות אב אבל לגבי מיאון מיאונה מיאון. הרשב"א ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל לקמן בסמוך וכ"ת דאעברה כשהיא נערה וכו'. ואיכא דקשיא ליה דהא אסיקנא התם ביבמות אימא שמא תתעבר ושמא תמות דאיכא קטנה דמעברא ולא מתה ומפני זאת הקושיא הוצרכנו לפרש שם הא דאמרינן דבנים עדיפי מסימנין ורב זביד אמר אין בנים בלא סימנין דכיון דנתעברה בימי קטנותה ודאי היא וולדה חיין אימור משעה שנתעברה הביאה סימנין גמורין ונערה היתה וכיון שכן אם איתא דאיעברא וילדה מההיא שעתא הויא לה בוגרת דהא אי קטנה הוה לא היתה מתעברת דתוך הזמן הזה אם מתעברת היא מתה ועוברה מת הילכך מההיא שעתא דאיעברא הויא לה כנערה אי נמי נערה ממש אליבא דרב זביד וקי"ל אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד הילכך בעידנא דילדה כבר איבגרא לה תדע דהא אסורה לשמש עד שתהא בת י"ב ויום אחד אלמא אפילו בא עליה כשהיא קטנה וואולידה כשהיא נערה היא מתה ועוברה מת הילכך בנים הרי הן כסימנין משעת עבור קאמרינן. ואי קשיא לך הא דאמרינן התם בנים עדיפי מסימנין למאי נפקא מינה דאפילו לרבי יהודה דאמר עד שירבה שחור על הלבן בבנים מודה ואי ס"ד כדקאמרינן השתא דכבוגרת חשבינן לה אפילו למ"ד בנים הרי הן כסימנין מודה רבי יהודה דהא אמרת משעת עבורה הביאה סימנין והשתא בוגרת היא ובבוגרת לא פליג רבי יהודה ואיכא למימר נפקא מינה להיכא דמיאנה כשהיא מעוברת ואחר כך ילדה ולא מתה היא וולדה למ"ד עדיפי לאו מיאון הוא למ"ד הרי הן כסימנין מיאונה מיאון. ע"כ:

וכן כתב הרא"ה ז"ל תלמידו ובגמר לשונו כתב ומיהו הכא ודאי בסוגיין משמע לן דאם תתעבר ותמות בודאי קאמר כלישנא קמא דהתם והאי דלא שני ליה הכי הוא כדאמרן. ע"כ:

דף לט.

וז"ל הריטב"א ז"ל ומי מעברא והא תני רב ביבי קמיה דרב נחמן שלש נשים משמשות וכו'. פי' וקושיין מדקתני קטנה שמא תתעבר ותמות והכא כיון שבגרה בקבר ע"כ נתעברה כשהיתה קטנה שאין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד והרי ילדה קודם שתמות ותבגר והתם בפרקא קמא דיבמות איכא בהא תרי לישני דחד אמר שמא תתעבר ותמות ודאי וחד אמר שמא תתעבר ושמא תמות וקשיין הכא אפילו להההוא לישנא דשמא תמות משום דהתם אמרינן דלההוא לישנא בנים עדיפי מסימנין אי הוו כסימנים למפרע משעת עבור ואם כן להההוא לישנא ליתיה לבעיא דרבה דכיון שילדה בנים עדיפי מסימנין והרי בגרה מחיים ואי ס"ל דשמא תתעבר ותמות ודאי אם כן אי אפשר שיהא לה בן כשמתה קודם שתבגר והיינו דפרכינן מינה סתמא. וכן פי' בתוספות בשם ר"י ז"ל. ע"כ:

משמשות במוך. פרש"י ז"ל מותרים לשמש במוך ואינן כמשחיתות זרע משמע ששאר נשים אסורות להשחית זרע ובריש פרק ב' דנדה לא מוכח כן דקאמר התם [יג א'] כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת ומפרש בגמ' משום דנשים לאו בנות הרגשה נינהו פי' אינם בנות איסור הרגשה משום דאינם מצוות בפריה ורביה ואינן אסורות נמי בהשחתת זרע וכנ"ל צריכות לשמש במוך מפני הסכנה או אי נמי נוכל לפרש כפרש"י אף על פי שנשים אינן מצוות בהשחתת זרע מכל מקום אין לה להשחית זרע האיש אם לא מפני הסכנה ולא דמי לקטנה ואיילונית דאע"ג דלאו בנות בנים נינהו המשמש עמהם אין בו משום השחתת הזרע דשאני התם דדרך תשמיש בכך והכא נמי אם היתה נותנת המוך לאחר תשמיש לא היה בו צד איסור אבל בשמעתא קמייתא דכל היד מוכח דנותנת המוך קודם תשמיש הילכך שאר נשי אסור דהוי כזורע על העצים ועל האבנים. לשון הרא"ש ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל שלש נשים משמשות במוך פרש"י ז"ל מותרות לשמש וכו'. ואיכא דקשיא ליה דכולהו נשי נמי מותרות דהא לא מפקדי אפריה ורביה ולדידי לא קשיא לי הא דמכל מקום זרע גברייהו אסור להן להשחית אלא הא קשיא לי אי מותרות קאמר ר' מאיר חכמים במאי פליגי עליו דהא ס"ל לרבנן נמי דלא מעברא כדרבי מאיר ואמאי אסרי לשמש במוך אלא ה"פ חייבות לשמש קאמר כי היכי דלא ליתו לידי סכנה ובלא מוך אסור להן ולבעליהן לשמש וחכמים אומרים הרשות בידה לשמש בלא מוך שמן השמים ירחמו. עד כאן:

וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו פי' רש"י ז"ל מותרות לשמש וכו'. וליתיה להאי פירושא דאם כן לפום האי טעמא רבנן אסרו והא מאי טעמייהו כיון דמסתכנא ואמרינן נמי התם ביבמות לחד לישנא דאילו מתעברא ודאי מתה וכיון דכן רבנן כי קא אמרו מן השמים ירחמו היינו דלא מעברא דאי מעברא לא סגיא דלא מתה וכיון דכן מ"ט לא שריא לה במוך אלא ודאי חייבות לשמש במוך קאמרינן וכו' וחכמים אומרים דאינן אסורות אבל הרשות בידן אבל איסור לבעליהן ליכא שהרי הם אין משחיתים ותו משום עונה נמי מותר. ע"כ:

וכן כתב תלמיד הרשב"א ז"ל דמה שפרש"י אינו נכון דאי כרבנן דקאמרי משמש' כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו ומפני מה נאסור אותן אחר שאין כאן השחתת זרע דלא אמרינן השחתת זרע אלא כשהוא ראוי להזריע וזה כיון שאינו במקום שראוי להזריע לא קרינן ליה השחתת זרע אלא חייבות לשמש במוך קאמר משום סכנה. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל פרש"י ז"ל רשאות לשמש במוך ואפילו שמשחיתות זרע בעליהן שרינן להו משום סכנה דידה או דעובר כלומר דאף על גב דאיתתא לא מפקדא אפריה ורביה אסורה להשחית זרע בעלה וכולן לקו בדור המבול דאף על גב דלגבי דידיה שרינן לבעול בעילה שאין בה זרע כגון קטנה או מעוברת או זקנה או עקרה ולא חשיב השחתת זרע שאני איהו משום מצות עונה ועוד דהוי דרך תשמיש אבל להשחית זרע הראוי להוליד ולאבדו במוך אסור אפילו לדידה ואפילו היה המוך מונח בשעת תשמיש. כל זה למדנו מדברי רבינו ז"ל אבל מכל מקום אין פירושו מחוור חדא דאם כן כי קתני פחות מכאן משמשת כדרכה אסורה לשמש במוך קאמר והא אמאי שהרי אין כאן השחתת זרע ותו רבנן דאמרי אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת היינו שאסורה לשמש במוך והא אמאי כיון שיש סכנה בדבר וכי משום שומר פתאים ה' תהא אסורה בזה ומכניס עצמה בסכנה לכך פירשו בתוספות שלש נשים חייבות וכו'. ע"כ:

שמא תעשה עוברה סנדל. פרש"י שמא תתעבר עובר שני ויפחות השני את צורת הראשון ובפרק כל היד מוכיח דאין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת ואפילו לנפלים ונראה לפרש שמא נתעברה תאומים ויכנס הזרע ביניהם ויפחות צורתן. הרא"ש ז"ל:

אבל הריטב"א ז"ל כתב וז"ל שמא יעשה עוברה סנדל דאף על גב דאין אשה מעוברת חוזרת ומתעברת כדאיתא במסכת נדה קמ"ל שאינה מתעברת עובר של קיימא אבל מתעברת היא ולד שאינו של קיימא ועושה את הראשון סנדל שפוחת צורתו ע"כ:

איזו היא קטנה פי' איזו היא קטנה לענין זה:

מבת י"א שנה דאילו פחות מכאן אינה מתעברת כלל. לאחר הזמן הזה משמשת כדרכה

והולכת פירוש כשהביאה גם כן שתי שערות שהיא גדולה שאם אין אתה אומר כן מצינן חמותו ממאנת למ"ד התם דבנים אינם כסימנים דילדה בקטנותה קודם שתביא שתי שערות ותמאן אח"כ אלא ודאי כדאמרן:

מר בר רב אשי בעי לה הכי פי' להאי בעיא דרבא בעי לה הכי אליבא דרבא והיינו דאמרינן לעיל דמילתא דפשיטא ליה לאביי מיבעיא ליה לרבא דאליבא דהאי לישנא הוא דאמרינן לה כדכתיבנן לעיל וכדפרש"י ז"ל. כל זה מהריטב"א ז"ל:

בעא מיניה רבא מאביי בא עליה ונתארסה מהו פי' רש"י ז"ל מי הוי קנסה לאביה או לעצמה פי' לפירושו דהאי בעיא לאו אליבא דרבי יוסי הגלילי היא דאמר נתארסה אין לה קנס דאם כן הוה לה בעיא דידיה אם יש לה קנס או לא דאי אזלינן בתר שעת ביאה יש לה קנס ואי אזלינן בתר שעת העמדה בדין אין לה קנס דהויא ליה נערה שנתארסה ונתגרשה שאין לה קנס וסוגיין מוכחא דאנן לא מבעיא לן אלא אי הוי לעצמה דהא מייתינן עלה ההיא דבא עליה ונשאת לעצמה הילכך ע"כ האי בעיא לרבי עקיבא היא ואליבא דרבי עקיבא דמתני' דאמר נערה שנתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה דאילו אליבא דרבי עקיבא דברייתא ליכא למבעי דלדידיה לא שני ליה בין שנתארסה ללא נתארסה ולעולם קנסה לאביה. הריטב"א ז"ל. משמע מלשונו ז"ל דצדדי הבעיא היינו אי אזלינן בתר שעת הביאה וקנסה לאביה או דילמא אזלינן בתר שעת העמדה בדין וקנסה לעצמה והיינו אליבא דר"ע דמתני'. וקשה דמשמע דלסברתו דאביי קא בעי ואיהו הא פשיטא ליה דבא עליה ומתה פטור דאלמא דלא אזלינן בתר שעת ביאה אלא בתר שעת העמדה בדין ואפילו לאפטורי נמי מקנסא לגמרי דהוה ליה חוטא נשכר כל שכן דלענין הוצאות מרשות אב מנלן למימר דניזל בתר שעת העמדה בדין ויהא קנסה לעצמה דסוף סוף הרי החוטא פורע קנסו ומה לי אם יפרע לאביה או לעצמה. והיה אפשר לפרש דרבא הא קא מבעיא ליה מאי דפשיטא ליה לאביי וכדאמרינן לעיל והילכך קא בעי נמי מאביי בא עליה ונתארסה והכי קאמר לדידי קא מבעיא לי בא עליה ומתה אי אזלינן בתר ביאה או בתר העמדה בדין ואם תמצא לומר דאזלינן בתר ביאה היינו משום שלא יהא חוטא נשכר ויפטר לגמרי אבל בא עליה ונתארסה מהו דמכל מקום הרי פורע הוא הקנס אלא דמיבעיא לן אי הוי קנסה לאביה או לעצמה. ולא נהירא האי פירושא כלל דכיון דלאביי פשיטא ליה מאי קא בעי מיניה. ועוד דהיינו טעמא דקא מיבעיא ליה בא עליה ומתה היינו משום דמספקא ליה אי מיתה עושה בגרות כו' וכדפריך לה מר בר רב אשי וכדכתיבנא והילכך דוקא במיתה הוא דמסתפקא ליה אי חשיבא כבוגרת או לא אבל אירוסין לא חשיבא כבוגרת ואפשר דקושיא זו תירצו רש"י ז"ל שכתב וז"ל מיתה

עושה בגרות וכו'. עושה דין בוגרת דמפקעא כח אב כי בוגרת. ע"כ. פי' לפירושו לא מיבעיא לן אי חשיבא בוגרת דמי תלה הבוגרת במיתה אלא הכי קא מבעיא לן אי מיתה עושה דין בוגרת דכי היכי דמפקיע כח האב בבוגרת הכי נמי ליפקע כחה דאב במיתה וכיון שכן הכי נמי מצי למבעי אי פקע כח האב באירוסין כבוגרת אי לא. ומיהו ליתא להאי פירושא דהא לאביי פשיטא ליה וכדכתיבנא ואפשר לפרש דלאביי נמי קא מבעיא ליה דדוקא מיתה עושה בוגרת דכי היכי דבבוגרת יצתה מרשות אב הכי נמי במיתה יצתה מרשות אב והילכך איכא למימר דדמיא לבוגרת ופטור מקנס דכיון דפקע כח האב ואיהי הרי מתה הילכך פטור אבל אירוסין דאכתי אגידא ביה באב מי נימא דלא פקע כח האב וכיוצא בזה פירשו התוספות צדדי הבעיא וז"ל לרבי עקיבא דמתני' קא מיבעיא ליה דאמר נתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה דמי אמרינן כיון שיצתה מרשות האב לענין קנס יהא קנסה לעצמה או דילמא כיון דלענין שאר מילי לא נפקא מרשות האב יהא קנסא לאביה ע"כ. והיה אפשר לומר דאפילו לרבי עקיבא דברייתא קא מבעיא ליה דדוקא נתארסה ונתגרשה הוא דקאמר רבי עקיבא דחזרה לרשות אביה אבל נתארסה ע"כ הרי יצאה מרשות אביה במקצת דהא בעלה נמי מיפר נדריה ואינו מופר עד שיפירו שניהם והאירוסין הוו תחלת נשואין וכי היכי דבא עליה ונשאת קנסא לעצמה הכי נמי איכא למימר בבא עליה ונתארסה וליתא דכיון דלרבי עקיבא לעולם קנסה לאביה אין חילוק בין נתארסה ונתגרשה לבא עליה ונתארסה. ומצינן למימר נמי דלרבי יוסי הגלילי נמי בעי אי דמיא לבוגרת או לא וליתא דמילתא דפשיטא היא דלא דמיא לבוגרת דבוגרת אשתני גופה ויצאה מרשות האב אבל נתארסה לא יצאה מרשות האב דעד כאן לא מדמי בתר הכי לבוגרת אלא נשואין משום דמפקי מרשות האב אבל אירוסין דלא מפקי ליכא לספוקי במידי ואף על גב דאיהו ס"ל דלית לה קנס לאו משום מיפק מרשותיה דאב היא אלא גזרת הכתוב הוא דאין לה קנס ולא נפקא באירוסין כלל מרשות אביה דאב זכאי בקדושיה ובמעשה ידיה אף על גב דנתארסה אבל רבי עקיבא דמתני' דס"ל קנסה לעצמה ע"כ היינו טעמא דבקנסא מיהא מפקא מרשות אב והילכך לדידיה קא מיבעיא ליה וכדכתבינן ולא הוצרך לפרש בהדיא לרבי עקיבא דמסתמא אליבא דהלכתא קא בעי והלכה כרבי עקיבא מחברו:

וז"ל תלמיד הרשב"א ז"ל בעא מיניה רבא מאביי בא עליה ונתארסה מהו כלומר לדידך דדרשת ונתן לאבי הנערה ולא לאבי המתה משום דמיתה מוציאה מרשות אב לגמרי לרבי עקיבא דמתני' דאמר נתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה בא עליה ונתארסה מהו מי אמרינן אירוסין מוציאין מרשות אב לגבי קנס במיתה וכיון שכן קנסה שלה או

דילמא כיון דברשות אב נאנסה ולכל מילי לא נפקא מרשות אב קנסה לאביה אבל לר' יוסי הגלילי דאמר קנסה לאביה ולאו מטעמא דנפקא מרשות אב באירוסין אלא גזרת הכתוב היא דדריש ליה לקרא כפשטיה על כרחך בא עליה ונתארסה קנסה לאביה דברשות אביה נאנסה ואהדר ליה דבאירוסין לא מפקא לגמרי מרשות אב דהא תנן נערה המאורסה וכו':

א"ל מי כתיב ונתן לאבי הנערה אשר לא ארוסה פי' אם צדדי הבעיא היינו אי אזלינן בתר ביאה או בתר שעת העמדה בדין הכי קא מהדר ליה מי כתיב ונתן וכו'. פי' דלא הוה ליה למכתב אשר לא אורשה גבי שעת שכיבה כדכתיב כי ימצא איש וגו' אשר לא אורשה וגו' דמשמע דבשעת ביאה בעינן דתהוי אשר לא אורשה והכל תלוי בשעת ביאה אלא הכי הוה ליה למכתב ונתן לאבי הנערה אשר לא ארוסה כי היכי דלשמעינן דבתר שעת נתינה אזלינן וממילא נשמע דבא עליה אחר שנתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה והויא נמי מופנה לג"ש דלאפנויי כך לי אי כתיבא גבי שעת ביאה או אי כתיבא גבי שעת נתינה דהיינו שעת העמדה בדין ואהדר ליה ולטעמיך הא דתניא בא עליה ונשאה לעצמה וכו' פי' לטעמיך דסבירא לך דאירוסין מפקי מרשות אב ומשום דלא כתיב אשר לא אורסה גבי נתינה להכי לא אזלינן אלא בתר ביאה. מעתה תיקשי נמי הא דתניא בא עליה ונשאת לעצמה מי כתיב ונתן לאבי הנערה אשר לא נשואה פירוש דהוה ליה למכתב הכין להדיא כי היכי דלא נילף מארוסה כי היכי דארוסה אף על גב דמפקא מרשות אביה אפילו הכי אזלינן בתר שעת ביאה ולא בתר שעת העמדה בדין הכי נמי איכא למימר בנשואה והילכך הוה ליה למכתב להדיא אשר לא נשואה. ומשני הכי השתא הואיל ובוגרת וכו' פירוש שניא נשואה מארוסה דנשואין מוציאין מרשות אב לגמרי ואילו אירוסין אכתי אגידא בה רשות אב והילכך ליכא למילף נשואין מאירוסין כי קא דמי לה לנישואין היינו בוגרת ומינה ילפינן לנישואין דבוגרת ונשואין כהדדי נינהו וכיון שכן לא אצטריך למכתב להדיא אשר לא נשואה אבל אירוסין אי בתר שעת העמדה בדין אזלינן הוה ליה למכתב ונתן לאבי הנערה אשר לא ארוסה כנ"ל. וניחא להאי שיטתא כמה קושיי חדא דמאי קא מהדר ליה מי כתיב ונתן לאבי הנערה אשר לא אורשה והא אין דרך המקרא להאריך אלא לקצר והיינו דמבעיא לן אי אזלינן בתר שעת ביאה או בתר שעת העמדה בדין וכי כתיב ונתן לאבי הנערה הכי בעי למימר אשר לא ארוסה וסתמא כמפרש דמי ואי היינו קושיא דלא הוה ליה למכתביה גבי כי ימצא איש דהיינו שעת שכיבה אלא גבי נתינה אם כן קשיא מאי קא מהדר ליה ולטעמיך הא דתניא וכו' והא לא כתיב אשר לא נשאת כלל. ועוד מאי לשון ולטעמיך והא מיותר הוא.

ועוד דהוה ליה לשנויי בקוצר מעיקרא דאירוסין לא מפקא מרשותא דאב לגמרי ולמה ליה למהדר מי כתיב ונתן לאבי הנערה אשר לא ארוסה. ועוד למה ליה לאדכורי בשנויה ההיא בהפרת נדרים דסוף סוף הרי בעלה נמי אגידא בה הוה ליה למימר מי קא מפקא מרשות אב לקידושיה ולמעשה ידיה. ולקמן נאריך עוד בתירוץ קושיא זו בס"ד. ומכל מקום במאי דפרישנא ניחא הכל דוק ותשכח. והיינו אם צדדי הבעיא אי ניזל בתר שעת ביאה או בתר שעת העמדה בדין. ומיהו לשיטת התוספות לא מיישבא שפיר וכי מעיינת בה שפיר גם לשיטת התוספות אתיא שפיר דכיון דלא כתביה רחמנא להאי אשר לא ארוסה גבי שעת נתינה אלמא דקנסה לאביה כיון דלענין שאר מילי לא נפקא מרשות אב וכולה שיטתא כדפרישנא לעיל כנ"ל:

ונשואין מוציאין מרשות אב. פרש"י ז"ל כדאשכחן בהפרת נדרים דכל זמן דלא ניסת אביה מפר ומשנשאת אין יכול להפר. ע"כ. ויש לפרש פירוש לפירושו דה"ק מצינו בבגרות דמוציאה מרשות אב לכל דיני ממונות ואשכחן בנישואין נמי דמוציאין מרשות אב לענין הפרת נדרים והילכך אית לן למילף נישואין מבגרות אף על גב דלא דמי לגמרי דהא מכל מקום הרי לענין הפרת נדרים מוציאין מרשות אב לגמרי מה שאין כן באירוסין דאפילו לענין הפרת נדרים לא מפקי מרשות אב לגמרי. וליתא דהא לגבי כל דיני ממונות קי"ל דנישואין מוציאין מרשות אב וכיון שכן ע"כ הכי בעי למימר הרב ז"ל דנישואין מוציאין מרשות אב לכל דיני ממונות דומיא דבגרות ומהפרת נדרים ילפינן לה וכן פירשו בתוספות. וקשיא להו ז"ל דהא ממונא מאיסורא לא ילפינן. ותירצו דהני מילי לאוקמה ברשות אב הוא דלא ילפינן ממונא מאיסורא אבל לאפוקי מרשות אב ילפינן שפיר מהפרת נדרים דבסברא מועטת יש להוציאה מרשות אב. עוד תירצו בתוספות דכיון דגלי לן דלאוקמה ברשות אב איסורא וממונא שוין ה"ה לאפוקה. וז"ל הרא"ש ז"ל הואיל ונשואין מוציאין מרשות אב היינו לענין הפרת נדרים אף על גב דלענין לאוקמי לרשות האב אמרינן בשמעתין דלא ילפינן ממונא מאיסורא אבל לאפוקי מרשות האב ילפינן שפיר מהפרת נדרים דמסתבר טפי להיות יוצאה מרשות האב ממה שתהא ברשותו. ועי"ל דלענין ממון נמי אשכחן דמוציאין מרשות אב מדאמרינן בפ"ק דקידושין איש אמו ואביו תיראו כשהוא אומר תיראו הרי כאן שנים אם כן מה ת"ל איש איש סיפק בידו לעשות אשה אין סיפק בידה לעשות פי' שצריכה לעבוד את בעלה הרי מצינו כשנשאת עובדת את בעלה ואינה יכולה לעשות עוד מעשה ידיה לאביה ואף על פי שמצינו שנישואין מוציאין מרשות אב לענין ממון מכל מקום צריך ללמוד מבגרות משום שנעשה המעשה קודם נשואין דבבוגרת גופה אי לא כתיב לאבי הנערה דדרשינן מיניה

ולא לאבי בוגרת הוה קנסה לאביה אף על גב דאשתני גופה אף על גב דנשואין אינם מוציאין מרשות אב לענין מאה כסף של מוציא שם רע תירץ רמ"ה ז"ל משום דהתם הוציא לעז על האב שיאמרו ארור שזה גדל ולכך נסקלת נמי על פתח בית אביה הילכך עיקר חיוב הממון הוי בשביל גנאי האב. ע"כ:

מה בוגרת בא עליה ובגרה לעצמה לשיטת רש"י דלא שמעינן דנשואין מוציאין מרשות אב לענין דיני ממונות אלא משום דילפינן לה מהפרת נדרים איכא לפרושי דלהכי צריך ללמוד מבגרות דבבוגרת מצינו להדיא שיוצאה מרשות אב לענין ממון והילכך איכא למימר בא עליה ובגרה לעצמה דהרי מצינו להדיא דיוצאה מרשות אב לענין ממון והיינו צדדי הבעיא וכמו שפירשו התוספות לעיל ולא שני לן בין נעשה המעשה קודם בגרות לנעשה אחר כך דבתר שעת העמדה בדין הוא דאזלינן. ומיהו נשואין לא מצינו להדיא דיוצאה מרשות אב אלא בהפרת נדרים ודיינו שנלמוד מהפרת נדרים דנשואין מוציאין מרשות אב אבל בא עליה עד שלא נשאת ונשאת דילמא לעולם קנסה לאביה והילכך בעינן דנלמוד אותה מבגרות כך יש מפרשים. ומיהו התוס' ז"ל לא פירשו כן דקשיא להו עלה דהאי פירושא דסוף סוף הכי נמי נשואין מוציאין מרשות אב לענין ממון ומה לי אי כתוב להדיא או דילפינן לה מהפרת נדרים וכ"ש דבבוגרת לא מצינו בהדיא שיוצאה מרשות אב לענין ממון אלא משום דלא אשכחן בבוגרת דזכתה לו תורה וכדפרש"י ז"ל לכך פירשו התוספות דבא עליה ובגרה קנסה לעצמה נפקא לן מלאבי הנערה דדרשינן לאבי הנערה ולא לאבי בוגרת. ורש"י ז"ל כתב וז"ל לעצמה. דכתיב ונתן האיש (וגו') השוכב עמה לאבי הנערה אם נערה היא בשעת נתינה. ע"כ. וקשה קצת ממה נפשך אם באנו לדייק מאי דכתיב ונתן האיש וגו' לאבי הנערה דנערה בעינן בשעת נתינה אם כן תלמוד בשעת נתינה בעינן ולא סגי בשעת העמדה בדין והא ודאי ליתא דאפילו ר"ש דאמר בריש פרק נערה אם לא הספיק לגבות עד שמת האב הרי הן של עצמה לגבי בוגרת מודה דבשעת העמדה בדין סגי. ואם לא נדייק לגבי שעת נתינה מעתה מנ"ל דלא סגי לן בשעת ביאה לחוד ולא תיבעי לן בע"כ אוחרי כלל. ויש לומר דכיון דכבר נתחייב בדין קרי כאן שעת נתינה ולא בעינן תו שעת נתינה כלל ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל בא עליה. נערה ובגרה. ע"כ. פי' דביאה לבד היתה בעודה נערה ושוב בגרה קודם שעמדה בדין כלל ולהכי אמרי' לעצמה אבל בא עליה ועמדה בדין נערה ושוב בגרה קודם נתינה קנסה לאביה דמאחר שנתחייב לתת הוה ליה כאילו כבר נתן דכל העומד לגבות כגבוי דמי וקרינן ביה שפיר ונתן לאבי הנערה דהויא לה נערה בשעת נתינה דשעת העמדה בדין הויא ליה כשעת נתינה ואם נתעכב לתת עד שבגרה אין בכך כלום כנ"ל:

אלא אירוסין מי מפקא מרשות אב לגמרי והא תנן אביה ובעלה מפירין נדריה פי' דהא ודאי אי לממון בעלמא מדמינן לה כגון מעשה ידיה וחבלותה (מדמינן לה) אירוסין לא מפקי מרשותיה כלל ואפילו תמצי לומר דמדמינן דין קנסה לדין הפרת נדרים מ"מ הא לא מפקא מרשותיה דאב לגמרי כי עדיין כחו קיים בהפרתה כדמעיקרא אלא שנוסף עליה צד הפרת בעל משום שנוסף עליה רשות אחרת. הריטב"א ז"ל:

מתניתין המפתה נותן ג' דברים תנא מניינא למעוטי שבת וריפוי דאע"ג דחלתה מחמת השרת בתולים אינו נותן אלא שלשה דברים אלו ולא דמיא לשאר חבלות:

בושת ופגם לכך הקדים בושת ופגם לקנס אע"ג דקנס מפורש בתורה בהדיא משום דאיידי דחביבא ליה וצריך לפרושי במתני' מהו בושת ופגם לכך אקדמה ואפשר דלהכי כתב רש"י בושת ופגם. במתני' לקמן מפרש להו. ע"כ. ועוד משום דגבי מפתה בושת ופגם נותן מיד וקנס לכשלא יכנוס להכי אקדמינהו כנ"ל:

מה בין אונס למפתה וכו' פי' מדלא קתני אין בין אונס למפתה אלא דהמפתה נותן בושת ופגם וקנס והאונס מוסיף את הצער כדקתני במגילה בפ"ק כמה דברים אין בין אדר ראשון וכו' אין בין מצורע מוסגר כו' אין בין תפילין וכו' אלמא דהכי נמי איכא בינייהו מידי אחריני ומדלא קתני נמי אלא הך הפרשה אלמא דאינך הפרשות לא חשיבי ולהכי קא בעי מה בין אונס וכו' ומהדר האונס נותן את הצער וכו' פי' לא מצי למתני אין בין דהא איכא כמה דברים בינייהו ולא חשיב אלא הך חילוקא דמחלק בינייהו טובא דזה נותן וזה אינו נותן אבל הדברים האחרים לא חשיבי כולי האי חילוקא דסוף סוף זה וזה נותנין קנס ומה לי אי נותן מיד או לכשיוציא ולא איירי אלא בענין תשלומין דבענין נישואיה לא קא מיירי ולהכי לא חשיבא ליה חילוקא וכיון שכן כי נחית מעיקרא למניינא לא קא חשיב אלא צער דמוסיף האונס על המפתה כנ"ל:

לכשיוציא לכאורה משמע מלישנא דמתני' דדוקא כשהעכוב אתי מחמתיה הוא דמשלם קנס אבל אי לא אתי מחמתיה אף ע"ג דלא כנס אינו משלם קנס ולהכי תני לכשיוציא והא ודאי ליתא דהכתיב אם מאן ימאן אביה וגו' אלא במאי דפריך תלמודא ומשני מתרצא נמי הא. ודע דבגמרא פריך אשתו היא ומשני אימא לכשלא יכנוס ואם נפרש דהכי פריך לכשיוציא אשתו היא ופי' דקס"ד דאחר שנשאה קאמר ולהכי פריך דאחר שנשאה אשתו היא והיכי משלם קנס לאחר שנשאת והא אין כתובתה אלא מנה ומשני אימא לכשלא יכנוס. והלכך לא מתרצינן אלא דעד שלא נשאה מיירי מעתה אכתי תקשי לן דמדקתני לכשיוציא משמע דדוקא היכא דעכוב אתי מחמתיה ומיהו אם נפרש דהכי קא קשיא ליה אטו אשתו היא פי' ולישנא בעלמא קא קשיא ליה דלישנא לכשיוציא

משמע דכבר היא אשתו הלכך כי קא משני אימא לכשלא יכנוס כולה לישנא מתקנינן דהכי בעי למימר כשלא כנסה פי' דדוקא אם כונסה אינו נותן קנס ואם מאן ימאן בין היא בין אביה נותן קנס כנ"ל. וכן פרש"י ז"ל דוק ותשכח:

שותה בעציצו רוצה לומר אפי' יהיה בעציץ מאוס שאינו מועיל אלא לזרוע בו חייב לכונסה. תלמידי הר"י ז"ל:

מצא בה דבר ערוה וכו'. אינו רשאי לקיימה והא דלא קתני אינו רשאי לכונסה משום מצא בה דבר ערוה כלומר לאחר שכנסה ואינו רשאי לקיימה כולל הכל. הרשב"א ז"ל:

גמרא צער דמאי תימא מאי קא בעי תלמודא וכי לא ידע שיש צער גדול לבתולה כשהיא נבעלת תחלה הלא רוב קטנות חולות בכך וליכא למימר שאותו צער פשיטא ליה לתלמודא שאותו צער אין לה לגבות שהרי סופה להצטער תחת בעלה ופשיטא שהמשנה לא דברה בו לחייב דהאיכא תנאי בפ' הכונס דלא חיישי לכחש גופנא פירוש בדבר שסופו להיות נכחש בדבר זה ולא ה"ל למפרך כל כך בפשיטות וליכא למימר נמי דהכי פריך צער דמאי דהאי לאו צער בעילה היא כיון דמפתה פטור דאי בצער בעילה ה"ל לחייב כמו באונס דאם כן דיש צער בעילה במסקנא תבעי לך מפתה אמאי פטור ונראה לפרש דצער בעילה בשעת ביאה ליכא דאינה מרגשת מחמת הנאת תשמיש אלא אחר כך בא הצער וכל צער חבלה דמחייב היינו צער דבא לו באותה שעה אבל צער הבא לו אחר מכאן פטור דגרמא בעלמא הוא הלכך בעי צער דמאי כיון דבשעת ביאה אינה מרגשת בצער ובצער של אחר ביאה נמי פטור אם כן איזה צער הוא שחייבתו תורה. לשון הרא"ש ז"ל וכן תירץ ר"י ז"ל בתוס'. ורבינו שמשון פי' דלא קשה דלעולם ידע דיש צער גדול בביאה ומדפטר תנא דמתני' מפתה ע"כ חייש לכחש גופנא אם כן צער דאנוסה אין זה צער הביאה דע"כ אפי' מפותה נמי אלא מדפטר מפתה ע"כ חייש לכחש גופנא ואם כן צער דאונס חייב צער דמאי ובעי למימר צער של חבטה ופריך ליה ושני רב נחמן צער של פסוק רגלים ופריך ליה אי הכי מפותה נמי דכל אשה יש לה צער של פסוק רגלים ומדקא מחייבי באונס אם כן לא חייש תנא לכחש גופנא אי הכי מפותה נמי ומשני רב נחמן בצער של ביאה ומפותות אין להם צער.לשון הרא"ש ז"ל. והתוס' כתבו פי' הר"ש בקוצר ולקמן נאריך בפירושו בס"ד:

וז"ל הריטב"א ז"ל צער דמאי פר"י ז"ל דלהכי לא משמע לן דליהוי צער של השרת בתולים משום דאילו צער שבשעת השרה ממש הנאת התשמיש נוח לה מן הצער ועוד דאם כן אפילו מפותה נמי וכל שכן צער שלאחר גמר ביאה דליכא למימר שאין אדם משלם צער אלא אותו שהוא בשעת חבלה ממש. ע"כ:

וכ"ת ה"נ והתניא ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש אונס אינו משלם וכו'. שסופה להצטער וכו' פירש"י ואי חבוט על גבי קרקע הוא וכי סופה ליחבט על גבי קרקע תחת בעלה. ע"כ. ולכאורה משמע דלפירושו ז"ל הא דמייתי והתניא לא קאי לדחות הא דקאמר וכ"ת ה"נ אלא קאי לדחויי עיקר אוקמתיה דאבוה דשמואל ואין במשמע לישנא דתלמודא כן וש לפרש דה"ק וכ"ת ה"נ דאי חבטה על גב שיראין פטור והתניא ר"ש בן יהודה וכו' אלמא משמע דצער מחייבי ביה רבנן באונס היינו מידי דסופה להצטער תחת בעלה ועל גבי שיראין סופה ליחבט תחת בעלה אבל חבוט על גבי קרקע אטו סופה ליחבט תחת בעלה. ואם תאמר ואמאי לא אקשי להדיא עלה דאבוה דשמואל מדתניא ר"ש בן יהודה וכו' דאלמא דצער לאו היינו חבטה על גבי קרקע ואמאי אקדים אתקפתא דשיראין עד דהוצרך לומר וכ"ת ה"נ כדי לאקשויי מדתניא ר"ש בן יהודה וכו' ויש לומר דאי לאו אתקפתיה לא מצינן לאקשויי מהברייתא דהוה מצינן לשנויי דבהכי פליגי דר"ש בן יהודה סבר דלא מקרי צער כדי לחיובי אלא צער בעילה וצער בעילה נמי פטור מפני שסופה להצטער תחת בעלה ואהדרו ליה רבנן אינו דומה נבעלת באונס וכו' פי' דבנבעלת באונס איכא צער חבטה וברצון אין כאן חבטה הלכך האי צער בעי למיתב לה האונס אבל השתא דאתקיף מההיא דשיראין ולית לה פתרי אלא במאי דנימא דהכי נמי דפטור כשחבטה על גבי שיראין מעתה קשיא ליה שפיר מהברייתא דכיון דהיכא דחבטה על גבי שיראין פטור מאי אהדרו ליה רבנן לר"ש בן יהודה והרי ע"כ ר"ש בן יהודה לא איירי בחבטה ע"ג קרקע מדקאמר שסופה להצטער תחת בעלה ואי חבוט ע"ג קרקע וכי סופה ליחבט על גבי קרקע וכיון שכן מנא להו לרבנן דר' שמעון סבירא ליה דחבטה ע"ג קרקע פטור דמהדרי ליה אינו דומה נבעלת באונס וכו' דילמא לא איירי אלא כשלא חבטה על גבי קרקע דאינהו נמי מודו דפטור ואי הוה אמרינן דאפילו חבטה על גבי שיראין חייב דסוף סוף הרי יש כאן צער של חבטה ואפילו שלא יהיה על גבי קרקע ובכל אונס יש חבטה מעתה הוה אתי שפיר דמהדרי ליה רבנן אינו דומה נבעלת באונס וכו' משום דלר"ש בן יהודה כיון דקא פטור אונס היינו משום דלא חשיב ליה צער חבטה כדי להשתלם צער בעילה הוא דמקרי צער והא נמי פטור משום דסופה להצטער ואהדרו ליה רבנן אינו דומה וכו' ובכל נבעלת באונס איכא צער חבטה וראוי להשתלם ומיהו אבוה דשמואל לא חשיב ליה צער אלא כשחבטה על גבי קרקע אבל על גבי שיראין לא חשיב ליה צער ולהכי אתקיף עליה רבי זירא ופריך עלה מהברייתא וכדכתיבנא כנ"ל:

דף לט:

אלא אמר רב נחמן וכו'. צער של פסוק רגלים פי' רב נחמן ס"ל דחבטה לא חשיבא צער כלל ואפילו על גבי קרקע אלא הא חשיבא צער פסוק הרגלים ומייתי מדכתיב ותפסקי את רגליך וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל וכן הוא אומר ותפסקי את רגליך לכל עובר י"א שמביא הכתוב הזה ללמדנו פירושו של פיסוק הרגלים מהו ואין הלשון של וכן הוא אומר מוכיח כן אלא ה"פ וכן מוכיח שיש צער בפסוק רגלים שכן אמר הנביא דרך גנות ותפסקי את רגליך לכל עובר כי מרוב זנותה לא היתה חוששת לצער והיתה מפסקת רגליה לכל עובר. עד כאן:

אי הכי מפותה נמי אין לפרש דה"ק דמפותה נמי לחייב דאדרבה לאידך גיסא הוה ליה לאקשויי דאונס נמי ליפטר דהא סופה להצטער והסברא נותנת כן והלכך הוה ליה לאקשויי אונס ליפטר וכ"ש לפירוש ה"ר שמעון ז"ל דכתבינן לעיל דמעיקרא מ"ה פריך צער דמאי משום דתנא חייש לכחש גופנא וכמו שכתבו התוספות ז"ל וכדכתבינן לעיל וכיון שכן הכא נמי הוה ליה לאהדורי לקושיא דמעיקרא ולמפרך אכתי צער דמאי חייב האונס ולא לאקשויי איפכא דמפותה נמי ליחייב לכך הנכון כמו שפירשו התוספות דאונס נמי ליפטר הא דפריך וה"ק מפותה נמי יש לה צער פסוק רגלים כמו אנוסה ושפיר קאמר ר"ש דאונס פטור מפני שסופה להצטער ומאי קא מהדרי ליה רבנן אין דומה נבעלת באונס לנבעלת ברצון הרי נבעלת ברצון נמי דהיינו מפותה יש לה צער ופטרינן לה משום דסופה להצטער הכי נמי אונס ושפיר קאמר רבי שמעון ולהכי נקט מפותה כדי לאהדורי עלה דברייתא וכדכתיבנא והקשה הרב דודו של בעל התוס' ז"ל על זה דלמה ליה לאקשויי הכי ולתפוס סברת ר"ש עיקר כדי לאקשויי אונס ליפטר ע"י עקיפין יקשה להדיא עלה דמתניתין אמאי אונס חייב כיון שסופה להצטער בכך תחת בעלה ולמה ליה לאדכורי מפותה כלל ולאהדורי אברייתא כלל ותירץ דאמתני' לא קשיא דאיכא לשנויי מ"ה האונס חייב אפי' בעולה מצטערת בכך ואע"ג דבא עליה עתה סופה נמי להצטער ולא תרויח כלום פי' דבשלמא אי לא היה לה צער אלא פעם אחת בלבד כגון השרת בתולים דאינה מצטערת אלא פעם אחת ובא זה ואנס אותה והשיר בתוליה וציערה מה שהיתה סופה להצטער תחת בעלה הלכך האונס פטור אבל צער פסוק רגלים לעולם איתא והרי זה ציער לה בעל כרחה ולא הרויחה כלום דאכתי תצטער לעולם ולכך האונס חייב ולא אמרינן בכל כה"ג דתפטר מפני שסופה להצטער והמפתה פטור דהא ברצונה היתה ולא הקפידה בכך ומיהו ר' שמעון בברייתא חשיב לה סופה להצטער פירוש דכיון דסופה להצטער תחת בעלה לא חשיבא צער דמה לי

צער של עכשו ומה לי צער שתחת בעלה כחדא נינהו ולא חשיבא אצלה צער וכיון שכן קשיא ליה לתלמודא דלסברת רבי שמעון בן יהודה מאי קא מהדרי ליה רבנן אינו דומה נבעלת באונס כו'. דמשמע דבעי למפלג דבבעילה שתחת בעלה דהויא ברצון אין לה צער והרי ע"כ דומין הן דבין כך ובין כך יש לה צער פסוק רגלים והכי הוה להו לאהדורי דכיון דבין כך ובין כך היא מצטערת ואינה מרווחת כלום לא חשיבא סופה להצטער וכיון דאצעירה בע"כ להכי האונס חייב ואמאי קאמרי אינו דומה נבעלת באונס וכו' ומשני אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה משל דמפותה וכו' פי' אה"נ דלרבנן מ"ה קא מחייבי באונס משום דסופה נמי להצטער ולא תרויח כלום אלא טעמא דמפותה נמי בעו לאהדורי ולהכי קאמרי אינו דומה נבעלת באונס לנבעלת ברצון ולקמן נאריך עוד בהך דרב נחמן בר אבוה בס"ד. כנ"ל פי' לפירוש התוס' וראיתי לאחד מחכמי דורנו שהאריך בתשובותיו לפרש דיבור זה וכתב דברים שאין להם שחר ולא נתנו ליכתב:

וז"ל הקונטרס כתוב בתוספות ואמאי קאמר אין דומה נבעלת באונס וכו'. פי' התוספות מפרשין דהאי אי הכי פריך ארבנן דר"ש בן יהודה דאמרי אינו דומה וכו' ולא קאי אמתני' ומורי דודי וכו' קאי ארשב"א שפיר דאית ליה לתנא דמתניתין כחש גופנא וכיון דסופה להצטער פטור ולא לפי' שאמרו התוספות דהאי תנא לית ליה כחש גופנא וחייב ומפרש מורי דודי דעל כן פי' התוספות דהאי פירכא קאי ארבנן דר"ש בן יהודה ולא קאי אמתני' דאילו אמתני' לא הוה מצי לאקשויי אמאי אונס חייב כיון דסופה להצטער בכך פירוש בפסוק רגלים ומתרץ דהא אפילו בעולה וכו' פי' דאע"פ שהיא נבעלת עתה ועושה לה פסוק רגלים סופה נמי להצטער בפסוק רגלים ואינה מרווחת בזאת הבעילה כלום דבשלמא גבי בעילה הרי מרווחת דאם היא מצטערת עכשו שוב אינה מצטערת תחת בעלה אבל בצער פסוק רגלים אינה מרווחת כלום אבל קשה אמאי קאמר ר"ש בן יהודה דאונס אינו משלם את הצער והרי אינה מרווחת כלום שסופה עדיין להצטער תחת בעלה בפסוק רגלים ויש לומר דסבירא ליה לר"ש כיון שרוב נשים יש להם זה הצער אינו חשוב צער לחייב עליו אבל רבנן ס"ל דחשיב צער ע"כ. ואין בכל דבריהם אלו ישוב לשון התוספות על נכון ומי הכריחם שלא לפרש לשון הגמרא כפשטה ובמה שכתבתי מתורץ הכל דוק ותשכח:

והרמב"ן ז"ל כתב אי הכי מפותה נמי ק"ל מפותה הרי סופה להצטער צער זה תחת בעלה כדאמרי רבנן אינו דומה נבעלת באונס לנבעלת ברצון ואיכא למימר דעלה נמי פרכינן כלומר אי הכי מפותה נמי יש לה צער ולמה זה פטור וזה חייב או שניהם ישלמו את הצער אף על פי שסופה להצטער כשתצא מרשות האב או שניהם יפטרו ע"כ. ובזה נוכל

לפרש עוד דרך אחר בלשון התוס' ז"ל ואין להאריך:

וז"ל הריטב"א ז"ל אי הכי מפותה נמי פי' דאא"ב צער חבטה מפותה לית לה חבטה אבל פסוק רגלים אפילו מפותה יש לה צער זה ע"כ. ואין דרכנו לומר אא"ב כהאי לכך יש לנו לפרש דה"ק אא"ב צער חבטה דאפילו על גבי שיראין איכא צער חבטה וכדכתיבנא לעיל והוה ניחא הכל וכדכתבינן לעיל:

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה משל דמפותה וכו'. משמע דבעי לתרוצי שנויא דבפסוק רגלים וק"ל לשיטת ה"ר שמשון בר אברהם ז"ל דכתיבנא לעיל כיון דהשתא סבירא ליה דטעמא דמפותה פטור משום דמחלה אם כן למה ליה לשנויי פסוק רגלים לישני דצער בעילה קאמר וכמו שהקשו התוספות ז"ל לעיל ומפותה מחלה ומלשונו של הרא"ש ז"ל דכתיבנא לעיל שמענו תירוץ קושיא זו דלשיטת הרשב"א ז"ל בעל התוספות כל זה היינו שקלא וטריא ולאו עיקר אוקמתא ולבסוף אסיק רב נחמן דלעולם צער של ביאה קאמר ומפותה אין לה צער עיין בלשון הרא"ש ז"ל לעיל ומה שכתב נמי הר"ש בן אדרת ז"ל ניחא נמי הך קושיא ז"ל וז"ל משל דמפותה לאדם שאומר לחבירו קרע שיראין וכו' ופרכינן שלו דאבוה הוי וה"ל כאומר לחבירו קרע שיראין של חבירי והפטר דלאו כל כמיניה וק"ל רב נחמן היכי הוה ס"ד לדמויי לקרע שיראין שלי הא ודאי דאבוה הוי ונ"ל דטעמיה דרב נחמן משום דמפותה אין לה צער והלכך כשיראין דידה הוו דהא אי בעיא מפקעא זכות האב וכל שבידה להפקיע זכות האב בפתויה כשיראין דידה הוו אלא שמקשה לא הבין דבריו וסבר דעיקר קנס קאמר שהוא שלה ומדין מחילה קא אתי ליה ומהדרינן דרב נחמן ה"ק פקחות שבהן אומרות אין לה צער שוה פרוטה אלא צער מעט כריבדא דכוסילתא וה"נ אמר רב נחמן ול"ג אלא אמר רב נחמן. עכ"ל הר"ש בן אדרת ז"ל ובזה מתיישב נמי שיטת הר"ש בר אברהם שכתבו התוספות לעיל:

וז"ל הרא"ה ז"ל אי הכי מפותה נמי כלומר בשלמא למאי דקס"ד מעיקרא צער של חבטה היינו דמפותה לית לה דמפותה דלדעת עצמה ליכא חבטה אבל השתא דאמרת צער פסוק רגלים במפותה נמי איתיה להאי צערא ומאי שני לן בהאי בין אונס לרצון וליכא למימר הא קא מחלה דהא דאבוה הוא ומתרצינן דברצון לית לה צער כולי האי כלומר שיהא ראוי לתשלומין. ע"כ. וזו שיטה שלישית דקא פריש ז"ל דהא דקאמר רב נחמן משל דמפותה לאו היינו עיקר אוקמתא אלא דרך שקלא וטריא וכדכתיבנא לדעת הרא"ש ז"ל ומיהו פליגי בזה דלדעת הרא"ש ז"ל קא מסיק דצער של ביאה קאמר ומפותה אין לה צער ולדעת הרא"ה ז"ל דלעולם אוקמתא דפסוק רגלים כדקאי קאי אלא דקא משני דבמפותה צער פסוק רגלים לא חשיבא שיהא ראוי לתשלומין. ולי נראה לפרש שמעתין

כפשטו בלי דוחק כלל דלכולהו פירושי דכתבינן לישנא דתלמודא דחיק טובא וה"פ אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה משל דמפותה וכו' ודע שכתב הרמב"ם ז"ל בפרק ה' מהל' חובל ומזיק וז"ל ועוד יש הפרש בין נזקי גופו לנזקי ממונו שהאומר לחברו סמא את עיני קטע את ידי ע"מ שאתה פטור הרי זה חייב בה' דברים שהדבר ידוע שאין אדם רוצה בכך אבל האומר לחברו קרע את כסותי שבר את כדי ע"מ שאתה פטור הרי זה פטור ואם לא אמר לו ע"מ שאתה פטור הרי זה חייב לשלם אעפ"י שהרשהו להשחית בד"א כשבאו הכלים לידו תחלה בתורת שמירה כגון שהיו שאולים או מופקדין אצלו וא"ל שבר וקרע ועשה כן חייב לשלם עד שיאמר לו ע"מ שאתה פטור אבל אם אמר לו קח כלי זה ושברו וכו' הרי זה פטור ע"כ. והלכך הכי משני רב נחמן דצער של בעילה חשיבא טובא וה"ל נזקי גופה כאומר סמא את עיני וכו' שהוא חייב אי לאו משום דסופה להצטער וכמו שכתב ה"ר שמשון ז"ל וכדכתבינן לעיל אבל צער פסוק רגלים לא חשיבא כולי האי וה"ל כאומר קרע שיראין שלי ולא בעינן נמי שתאמר ע"מ לפטור דה"ל כאומר קח כלי זה ושברו דאע"ג דלא א"ל על מנת לפטור פטור וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל וכדכתבינן. והתוספות תירצו זה דמחמת הנאת בעילה מחלה לגמרי וזה יותר נכון וקס"ד דרב נחמן דלא זכתה תורה לאב אלא גופה ממש וצערה דגופה אבל צער ממונא דהיינו קריעת שיראין שלה דהיינו דבר חוץ ממנה לא זכתה תורה לאב ופריך עליה תלמודא שלי דאבוה הוא דכל שבח נעורים ילפינן לקמן לאביה והיאך יכולה למחול וכדפי' רש"י ז"ל וחזר בו רב נחמן ופירש דטעמא דמפותה לאו משום מחילה נגעו בה אלא דלא חשיבא צערה שיהא בר תשלומין כנ"ל ובזה ניחא שיטת הר"ש בר אברהם ז"ל בעל התוספות דכתבינן לעיל וניחא קושית הרשב"א ז"ל ולא נצטרך למחוק גרסת ספרינו דגרסי אלא אמר רב נחמן פקחות וכו'. ושוב מצאתי להריטב"א ז"ל שכתב וז"ל משל דמפותה למה הדבר דומה לאומר קרע שיראין וכו' כלומר אף ע"פ שיש לה צער הרי היא מוחלת לו ומחילתה מחילה כאומר לחברו קרע שיראין שלי והפטר דכיון שא"ל בפי' והפטר הוי פטור מה שאין כן בחבלות דמסתמא כשאומר חבול בי ע"מ לפטור קאמר וכדאיתא בפרק החובל ופרכינן והאי קרע שיראין שלי הוא אדרבה קרע שיראין של חברי הוא דהא שיראין דאבוה נינהו ואינה יכולה למוחלו וקשה לי היכי טעי רבה בר אבוה בהא. ויש לומר דאיהו סבר שלא זיכתה תורה אלא צער של אנוסה דהויא דומיא דחבלות בעלמא אבל כשהיא ויתרה גופה לא זכי ליה רחמנא מידי ואנן פרכינן דגופה זכי ליה רחמנא לכל צער ובושת שיבא לה ואפי' ברצונה ע"כ. תירץ קושית הרשב"א ז"ל

כדרכי ולא כשיטתי וגם הוא חלוק בדין עם הרמב"ם ובסוף פרק החובל נפרש שיטת כל אחד ואחד בס"ד. ולעיל בשמעתין דאחותו הארכנו גם כן בפירוש שמעתין זו עיין שם:

פקחות שבהן אומרות כו'. כמיא חמימי וכו' הקשה חכם מפורסם שבדורנו נראה בתשובותיו דמכאן קשה לשיטת ר"י ז"ל דפי' לעיל דליכא צער ביאה כי באה אחר כך דמהכא משמע כמיא חמימי על רישיה דקרחה וכו' דמחמת צער ביאה קאמר ותירץ הוא נראה דר"י ז"ל פירש כן לדעת המקשן אבל התרצן לא ס"ל הכי ודוחק שיחלקו המקשן והתרצן במציאות ואנן הא כתבינן לעיל דלשיטת הרא"ה ז"ל לא קאי השתא אלא אצער פסוק רגלים ומיהו צער ביאה לעולם באה אחרי כן ותדע דלשיטת ר"י ז"ל צער ביאה הוא צער גדול וכמה קטנות חולות מזה וכדכתבינן לעיל והיכי נימא בו אנן דאין לה צער אטו נכחיש המוחש ומיהו הרא"ש ז"ל כ' דלשיטת הר"ש ז"ל הכא צער ביאה קאמר וכן כתבו תלמידי רבינו יונה ז"ל במשנה וז"ל אונס נותן את הצער זהו צער פסוק רגלים אבל מפתה כיון דמדעתה עבד אינו נותן את הצער שהצער הוא מועט שעושה מרצונה דבטל אצל ההנאה שיש לה. ע"כ:

ומיהו יש לי לתרץ דהכי קא מתרצי דאיברא שהרבה קטנות חולות מזה היינו מחמת טפשותייהו דלא ידעי בטיב תשמיש ומצטערות. אבל פקחות שבהן מתיישבות בשעת תשמיש ואינן מרגישות אלא כמיא חמימי על רישי דקרחא וכל חדא וחדא לפום פקחותה וטיב דעתה וישובה לא היתה מרגשת כולי האי והיינו דחדא אמרה כמיא חמימי וכו' וחדא אמרה כי ריבדא דכוסילתא וחדא אמרה כי נהמא אקושא ודע דשמואל אמר יכולני לבעול כמה בתולות בלא דם ואפשר דהכי נמי יש פקחות בנשים שיודעות לעשות כיוצא בזה כדי שלא תרגיש בצער ביאה מעתה אע"ג דמצטערות בכך שהרי ראינו כמה קטנות חולות מזה כיון דצערה באה לה מחמתה דין הוא שיפטר אבל כל אנוסה אי אפשר לה להנצל מצער זה דהא בעל כרחה הוא ואינה מדקדקת כלל כנ"ל.

והיינו דקאמר פקחות שבהן אומרות וכו':

פיסקא האונס נותן מיד וכו'. לכשיוציא אשתו היא פרש"י בתמיה כלומר מתי נכנסה זו שאתה אומר לכשיוציא וכי אשתו היא והלא עדיין לא נכנסה אבל הראב"ד פירשה בניחותא כלומר לכשיוציא נמצאת אשתו מכבר ונפטר מקנסה שהוא חמשים שקל שהם מאתים וכשהוא מוציאה אינו חייב לה אלא מנה דבעולה היא וכתובתה מנה [ומדבריו אנו למדים דמפותה אין לה כתובה אלא מנה] ותמיה לי דאם כן הרי זה חוטא נשכר ועוד שיבא להערים יכנוס ואחר כך יגרש כדי להעמידה על מנה וצ"ע. הרשב"א ז"ל:

ועוד איכא למטעי במאי דקתני לכשיוציא דמשמע דדוקא כשהעכוב בא מחמתו

ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דכיון דמתקנינן לישנא בכולה נמי מתקנינן דהכי בעי למימר בין שתמאן היא או אביה או המפתה עצמו וכמו שכתבנו במתני' לעיל:

וז"ל תלמידי ה"ר יונה ז"ל אשתו היא בתמיה וכי אשתו היא כבר דקאמר לכשיוציא שאם היתה אשתו לא היה צריך לתת לה שום דבר דהמפתה כל זמן שנשא את האשה אינו חייב כלום ומתרצינן אימא לכשלא יכנוס שאם לא רצה אביה אז הוא נותן הכל וכ"ש כשלא רצה הוא לכנוס כדכתבינן לעיל. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל לכשיוציא אשתו היא פי' אתמהא קאמר וכי כבר היא אשתו שאתה אומר לכשיוציא ואם תאמר שכבר כנסה הרי אין לה קנס במפותה ופרקינן אימא לכשלא יכנוס כלומר דלאו לכשיוציא בגט קאמר אלא לכשיוציא עכשו בבית דין שיאמר שאינו רוצה בה. עד כאן:

אין לי אלא אביה היא עצמה מנין תימא לר"י במאי מיירי אי בקטנה או בנערה היאך היא יכולה למאן כיון שהאב רוצה והוא יכול לקדשה בעל כרחה למי שירצה ומאי שנא לזה ואי כשאין לה אב או שבגרה אח"כ פי' דבא עליה כשהיא נערה ושוב בגרה עד שלא עמדה בדין דאי בא עליה לאחר שבגרה הרי הבוגרת אין לה קנס ומיהו שפיר מצי מיירי כשבגרה אחר כך ומכל מקום קשה אמאי צריך קרא תיפוק ליה שיכולה לעכב שלא יהא חוטא נשכר כדקאמר אביי בסמוך וכן אביה של קטנה או נערה אמאי צריך קרא לאביי תפוק ליה שלא יהא חוטא נשכר ואפי'לרבא נמי קשיא דאיהו נמי אית ליה הכא טעמא דלא יהא חוטא נשכר כיון דלא משלם קנס אם ישאנה ואפשר לתרץ ולומר דלרבא לא קשיא מההיא דאביה דע"כ צריך למכתב דאביה מצי מעכב גבי מפתה כדי שנלמוד ממנו שוב לאונס בק"ו ואי לא הוה כתיב במפתה ולא באונס שמא היינו אומרים דאין אביה יכול לעכב ואפילו תימא דבמפתה היינו אומרים כן מסברא משום דלא יהא חוטא נשכר היכי הוה ילפינן מיניה לאונס דליכא למימר ביה טעמא דחוטא נשכר כיון דקמשלם קנס. ואין להקשות דאם כן הוה ליה למכתב דאביה מצי מעכב גבי אונס אע"ג דליכא טעמא דחוטא נשכר וכ"ש במפתה דאיכא טעמא דחוטא נשכר דאדרבה רבא מסתבר ליה איפכא דטפי איכא למימר דאביה מעכב באונס מבמפתה וכדעביד ק"ו ומה מפתה שלא עבר אלא על דעת אביה וכו' ולא קשיא ליה מה למפתה שכן איכא טעמא דלא יהא חוטא נשכר תאמר באונס דליכא טעמא דחוטא נשכר וליכא למימר דכיון דפירכא זו הויא מסברא ואינה כתובה בתורה נכניסנה בתוך הקל וחומר נמי הויא מסברא שלא עבר על דעת אביה וכו' היינו סברא ואדרבה סברת חוטא נשכר עדיפא טפי מסברת העברת דעת עצמה דמה לנו בדעת עצמה הרי קנסא הויא לאביה ובין אונס

ובין מפתה עבר על דעת אביה אלא ודאי ע"כ לית ליה לרבא טעמא דחוטא נשכר. ודע שכתבו הריטב"א והרא"ש דבמפתה אפי' אביי סבירא ליה דליכא למימר טעמא דחוטא נשכר דשאני אונס דמשלם קנס בכל ענין ואף כשהוא כונסה ולפי' דין הוא שימאן האב כדי שלא יהא חוטא נשכר שהרי אין אנו מפסידין ממנו אלא האשה אבל במפותה שאם ישאנה פטור מן הקנס משום מיאון האב אין לנו להפסידו שתים האשה והקנס ואין לומר בזה שלא יהא חוטא נשכר ע"כ. ואיברא שהתוספות ז"ל אינם מחלקים כן לדעת אביי משום דהכי נמי איכא למימר איפכא דבאונס ליכא למימר טעמא דחוטא נשכר משום דקא משלם קנסא ואפי' הכי קאמר אביי האי טעמא מעתה לאביי ע"כ אין חילוק בין אונס למפתה דלעולם אמרינן בהו שלא יהא חוטא נשכר ומיהו רבא לית ליה האי טעמא כלל לא באונס ולא במפתה וכי היכי דדחייה רבא להאי טעמא לגבי אונס מטעם דקמשלם קנסא הכי נמי לית ליה האי טעמא גבי מפתה מטעמא דאין לנו להפסידו שתים וכמו שכתבו הרא"ש והריטב"א ז"ל וכדכתבינן דשלא יהא חוטא נשכר אמרו מיהו לית לן לאפסודיה משום האי טעמא ורבא לגבי אונס דחה בכה"ג ולגבי מפתה ידחה בגונא אחריתי. נחזור לענינינו התוס' ז"ל קשיא להו לדעת אביי אי כשאין לה אב או כשבגרה אחר כך מאי צריך להאי קרא דאם מאן ימאן תפוק ליה שהיא יכולה לעכב שלא יהא חוטא נשכר וכן באבי הנערה או קטנה לא צריך קרא מהאי טעמא ולרבא לא קשיא להו כלל וכדכתיבנא ואין לתרץ דהא אתא קרא לאשמועינן דלא תימא דוקא כשהוא מעכב הוא שישלם קנס אבל כשהיא מעכבת כשבגרה או כשאין לה אב א"נ שמת אביה בעודה נערה או קטנה אימא דלא ישלם קנס כיון שאין העכוב מחמתו קמ"ל קרא דבין כשהיא מעכבת ובין כשאביה מעכב משלם קנס דאכתי קשיא למה ליה לאשמועינן הך חידושא בהיא ובאביה בחדא מינייהו סגי דכיון דלאו דוקא כשהעכוב בא מחמתו מה לי אביה כשהיא נערה מה לי עצמה כשבגרה הא ודאי במאי דלשמעינן קרא דאע"ג דאיהו מעכב איהו משלם קנס דבחדא מינייהו דהוה כתיב הוה סגי תדע דאונס משלם קנס לעולם ולא מחלקינן בין מפתה לאונס אלא במאי תלי קרא להדיא דלא לשלם המפתה קנס אבל מסברא לא מחלקינן בינייהו לענין קנסא כלל ועוד כיון דמילתא דפשיטא הוא דמצו מעכבי מעתה במאי דהוה כתיב מהור ימהרנה לו לאשה ואם לא כסף ישקול כמוהר הבתולות בהכי הוה סגי ולמה לי למכתב אם מאן ימאן אביה לתתה לו הא ודאי כיון דבין אביה ובין היא מצו מעכבי פשיטא נמי דמשלם קנס דהא תשלומי הקנס גבי מפתה בנשואין תליא רחמנא כדכתיבנא מהור ימהרנה וגו' וכדכתיבנא וכיון שכן הדרא קושיין לדוכתין ותירץ ר"י ז"ל דמיירי בנערה וקטנה ונהי דאינה יכולה לעכב על אביה שלא

יקדשנה לו מכל מקום מועיל מיאונה לענין שישלם קנס:
וכן כתב הריטב"א ז"ל וז"ל ואם תאמר כיון דאביה רוצה הרי יכול לקדשה ולמוסרה לחופה בעל כרחה ומה היא יכולה לעכב עוד הרי כונסה ושוב אין לה קנס במפותה מיהת ויש לומר דגזרת הכתוב היא שאע"פ שכנסה לא יהא פטור מן הקנס עד שיכנסוה גם מדעתה ע"כ. וכן תירץ הרא"ש ז"ל וז"ל ויש לומר דמיירי בנערה וקטנה והא דאיצטריך לרבויי מקרא היינו לענין שמשלם קנס כשהיא ממאנת אע"פ שנשאת לו וכה"ג פרש"י ז"ל בפרק ב' דקדושין ע"כ לשונו. והא דאיצטריך שכתב הרב ז"ל לא דייק שפי' הכא דהא קושיין בנערה או קטנה היינו דהיכי קאמר דיכולה למאן ואינו קושיא של פשיטא עד דנקט בתירוץ והא דאיצטריך ומיהו התם בקידושין דייק שפי' עיין שם ולשון רש"י ז"ל דהתם נקט הכא ומ"מ עיקר תירוצו כתירוץ התוס' ז"ל ואם תשאל כיון דמאי דקתני היא עצמה מנין מיירי בנערה אם כן הכי נמי הא דתני אין לי אלא אביה פירושו אבי הנערה מעתה תקשי השתא מיאון הבת מועיל לענין שישלם קנס אע"ג דכונס' ברצון אביה כ"ש כשאביה מעכב דאינו כונסה דיועיל לשלם קנס וא"כ לאבי הנערה למה צריך קרא לכתוב אם תמאן בלחוד. תשובתך דדומיא דמיאונה דידה דמיירי לענין שישלם קנס אע"ג דכונסה הכי נמי מיאון אביה מיירי לענין שישלם קנס אע"ג דכונסה בע"כ וכגון שבגרה אח"כ דכבר יצתה מרשות אביה והיא רוצה לינשא לו דאין אביה יכולה לעכב בנשואיה ומ"מ מועיל מיאונו לענין שישלם קנס דומיא דבת. נמצא לשיטה זו כי קתני בין היא בין אביה יכולין לעכב לגבי מפותה היינו לענין קנס אף על גב דכונסה וא"ת תינח מפתה דשייך לפרושינהו לענין קנסא אבל אונס דלעולם משלם קנס ואפילו כשכונסה היכי מצי מיירי בנערה או קטנה דהיכי יכולה לעכב בנשואין כיון דהאב רוצה לקדשה ועדיין ברשותו היא ותירץ הר"ן בפירושו על ההלכות כיון דענה אותה בעל כרחה התורה נתנה לה רשות לעכב בנשואין אע"ג דאביה רוצה והבעל רוצה אבל מפותה דמדעתה עבדה אינה יכולה לעכב מלכונסה כיון שאביה רוצה לקדשה לזה אלא ה"ק שכל זמן שהיא מעכבת מפתה משלם קנס. עוד תירץ דאה"נ שאם האב רוצה לקדשה והאונס רוצה לכנסה כונס בעל כרחה ומאי דאמרינן שהיא יכולה לעכב היינו לומר שאין אונס מצווה לכונסה בעל כרחה:
ורש"י ז"ל כתב וז"ל לכשלא יכנוס. שתמאן היא או אביה או המפתה עצמו. ואפשר דאזיל לשיטתיה ז"ל דדריש בפרק ב' דקדושין כשיטת ר"י ז"ל וכמו שכתב הרא"ש ז"ל וה"ק שתמאן וכו' פי' דמיאונם לחוד סגי לשלם קנס והיינו דנקט לכשלא יכנוס ולא נקט לכשלא כנס דלשון שלא יכנוס משמע דהעכוב בא מחמתו בדוקא והילכך ה"ל למינקט

לכשלא כנס אלא מ"ה נקט כשלא יכנוס דמשמע דממאנין בו לשלא יכנוס אף על גב דסוף סוף הוא כונסה מ"ה נמי עקם התנא לשונו ונקט לכשיוציא דמשמע דיש כאן נשואין. והא דקאמר הרב ז"ל לבתר הכי יכולין לעכב. שלא יכניסנה. אאונס קאי ובעי לפרושי כלשון ראשון דכתב הר"ן ז"ל דאף על גב דהבעל רוצה לכונסה התורה נתנה לה רשות לעכב בנישואין כיון דעינה אותה. כל זה נדחקתי כדי לפרש לשון רש"י ז"ל דלא תקשי מדידיה אדידיה כפי מה שהבין הרא"ש ז"ל בלשונו ז"ל שבפרק ב' דקידושין ומיהו דוחק הוא שכתב הרב ז"ל שתמאן היא וכו' או המפתה עצמו אלמא מדכיילינהו בהדי מפתה עצמו משמע דבהעכבת נשואין מיירי ויש לדחוק לשונו ז"ל שבקדושין ולפרשו בענין אחר ואין להאריך כאן והקשו בתוספות על שיטה זו דמיירי בנערה או קטנה דהכא דרשינן מאם מאן ימאן מ"מ שהיא יכולה לעכב לענין שישלם קנס אע"ג דאביה כונס' בע"כ ובפרק נערה דרשינן מינה לרבות יתומה לקנס ותירצו דלכתוב או מאן מאן או ימאן ימאן מאי מאן ימאן ש"מ תרתי וכה"ג אמרינן במרובה גבי אם המצא תמצא. עוד תירצו בתוספות עיקר קושיין בדרך אחרת וניחא טפי ההיא דפרק נערה דאמרינן לרבות יתומה דלעולם אימא לך דכי קאמר הכא היא עצמה מנין מיירי כשאין לה אב או שבגרה אח"כ ובעכבת נשואין מיירי בין לגבי אביה בין לגבי היא עצמה ואביה מיירי בעודה נערה או קטנה והיא עצמה מיירי כשאין לה אב או שבגרה אח"כ ודקשיא לך מה צריך קרא תפוק ליה שיכולין לעכב בין היא כשהיא בוגרת בין אביה כשהיא נערה כדי שלא יהא חוטא נשכר הא אתא לאשמועינן לרבות קנס בבוגרת או ביתומה דלא תימא דאין קנס אלא כשנותנין אותו לאבי הנערה כדכתיב גבי אונס ונתן לאבי הנערה והיינו טעמא משום דעבר על דעת אביה אבל כל לעצמה לית לה דהא מדעתה עבדה אבל השתא דכתיב מאן ימאן דמרבינן מינה דהיא עצמה יכולה לעכב שלא לכונסה אלמא דיש קנס אע"ג דאין לאביה דאי בקטנה או בנערה היאך היא יכולה לעכב וכדאקשינן מעיקרא אלא ע"כ ביתומה או בבוגרת מיירי וממילא אתרבו לקנס ואהא סמיך לקמן בפרק נערה למימר לרבות יתומה לקנס דאי מיירי קרא בקטנה או נערה ועכובא היינו לענין לשלם קנס וכדפי' לעיל לא מצינן למסמכיה יתומה להאי קרא כלל דמה ענין יתומה להאי קרא דמיירי בנערה שיש לה אב והאב כונסה בע"כ דהקנס תלוי באב אע"ג דאתיא ליה מחמת מיאונה מ"מ קנסה לאביה ליתומה זו שהקנס תלוי בעצמה ולדידה בעי למיהב והיכי תני אם ימאן לרבות יתומה לקנס משום מאי דמרבינן נערה דמועיל מיאונה לקנס אע"ג דאביה כונסה בע"כ אלא ע"כ ביתומה או בבוגרת מיירי ואיצטריך קרא לרבויינהו לקנס וכדכתיבנא ולא תימא דלפר"י נמי שפיר

אתיא ליה יתומה דהא אביה מיירי באבי בוגרת וכדכתבינן לעיל לשיטת ר"י ז"ל דהא מ"מ מאביה אתיא ריבוייא והיכי תיתי מינה לרבות יתומה לקנס ולא תימא דלרבות יתומה לקנס דרשינן לה משום ייתור בפסוק וכדכתבינן לעיל דהוה מצי למכתב מאן מאן וכדכתבינן לעיל ומעתה הדרא קושיא לדוכתי' דלעכב למה לי קרא ביתומה או בבוגרת תפוק ליה מטעמא דלא יהא חוטא נשכר דע"כ לא מייתורא דקרא דריש לה התם דאם כן מאי פריך מינה לרבי יוסי בר חנינא דפטר מוציא שם רע על היתומה דשאני מפתה דרבי קרא אלא עיקר הפי' כדפרישי' וכך פרש"י ז"ל לקמן ומשום דאיכא לאוקמי ריבויא בבוגרת דוקא ומשום דכשבא עליה היתה נערה ואביה קיים אבל ביתומה אימא דלא רבי לה קרא להכי אמרינן דסבר האי תנא דמוציא שם רע על היתומה חייב ולא ממעטי' ליה מדכתיב לאבי הנערה וכדפי'. נמצא קצרו של דבר שהתוספות ז"ל הקשו מעיקרא דהא דאמרינן היא עצמה מנין ליכא לאוקמה לא בקטנה ונערה ולא כשאין לה אב ובבוגרת ור"י תירץ דאיכא לאוקמה בנערה ובקטנה ואף על גב דבע"כ אביה כונסה מ"מ מועיל לענין שיש לה קנס. והתוספות תופסין עיקר הצד האחד דלעולם מיירי כשאין לה אב ובבוגרת ואיצטריך קרא לאשמועינן דיש קנס ביתומה ובבוגרת ואביה איצטריך לאשמועינן דעכוב אביה מהני לשלם קנס דלא תימא דוקא כשהמפת' עצמו מעכב קמ"ל אביה ואם תשאל לכתוב דהיא עצמה מעכבת וש"מ תרתי חדא דיש קנס בבוגרת ויתומה ועוד דעכובא מהני לשלם קנס וה"ה אביה וכדכתבינן לעיל. תשובתך אי לא כתיב אביה הוה אמינא היא עצמה דוקא מציא מעכבא ומשום דענה אותה בעל כרחה אבל לא אביה אבל אי כתיב אביה הוה שמעינן שפיר להיא עצמה אלא דבהיא עצמה אתא לאשמועינן דיש לה קנס ומיהו השתא חוזרים התוספות ממה שפירש ר"י ז"ל וס"ל דלא מהני מיאונה לשלם קנס כיון דסוף סוף הרי כונסה ויכולין לעכב דקתני היינו עכבת נשואין. עוד נוכל לפרש שאינם חוזרים התוספות ממה שפירש ר"י ז"ל והכי פירוש לפירושם ז"ל כי אמרינן לקמן לרבות יתומה לקנס היינו הדרשה דדרשינן הכא היא עצמה מנין וכו' ומ"ד לרבות יתומה לקנס בעי לפרש דה"ק היא עצמה מנין פי' לא בעי למימר מנין שיכולה לעכב דאי בבוגרת פשיטא ואי בנערה אינה יכולה לעכב אלא הכי בעי מנין שיש קנס כשהיא מעכבת כלומר שיש יכולת בידה לעכב הנשואין ואין העכבה תלוי אלא בה ואם היא לא תעכב אין מי שיכול לעכב דאין הדבר תלוי אלא בה והיינו יתומה דמחמת עכבתה הוא שלא תנשא דהא אין לה אב וכן בבוגרת אבל כל זמן שלא בגרה תלוי באב פי' אפילו תימא דמיאונה מועיל לענין שישלם קנס מ"מ אין תשלומי הקנס בעבורה אלא מחמת אביה דהא הקנס לאביה והיא הויא לה

ככרעא דאבוה ומיאונה הויא ליה כמיאונו של אב דכח האב אגידא בה והויא לה כמו האב עצמו והילכך ה"ק אין לי אלא אביה פי' כשיש כח אב הוא דיש קנס והא קמ"ל דאע"ג דמיאנה היא ואביה כונסה בע"כ מ"מ כיון דכח האב קיים הויא ליה כאילו האב מיאן היא עצמה מנין כשאין קנס אלא מחמת עכובה כגון יתומה ובוגרת מנין שיש לה קנס והשתא ניחא דאיצטריכו תרווייהו לאשמועינן אביה והיא עצמה מאביה שמעינן דאפילו מיאנה היא ואינה מועיל מיאונה לענין נשואין אפ"ה מועיל לענין קנסא ומהיא עצמה שמעינן לרבות יתומה ובוגרת לקנס וכדכתיבנא והשתא ניחא כל מאי דאקשינן ואין חילוק בין פירוש ר"י ז"ל למסקנת התוס' ז"ל אלא דמאי דפירש ר"י ז"ל בהיא עצמה קא מפרשי התוס' באביה ובזה תבין כל הדבור ומה שכתוב בתוס' דדוקא בבוגרת או ביתומה יש קנס בעכוב שלהן אבל כל זמן שלא בגרה תלוי באב פי' דוקא בבוגרת או ביתומה מקרי עכוב שלהן ואמרינן שהקנס תלוי בעכוב שלהן אבל כל זמן שלא בגרה תלוי באב אפילו אמרת דמועיל מיאונה לענין שמשלם קנס אין הקנס תלוי בעכוב שלה דמחמת האב פורע הקנס וכדכתיבנא ומ"ה היינו מחלקי' בין כשהעכוב תלוי באביה להיכא דהעכוב תלוי בה משום דכשהעכוב תלוי באביה דהקנס לאביה והמפתה עבר על דעת אביה לכך דין הוא שישלם קנס אבל כשהיא מעכבת שהעכבה תלוי בה והקנס לעצמה אינו דין שיש לה קנס דהא מדעתה עבדה וכבר מחלה ולהכי איצטריך לרבות יתומה או בוגרת כנ"ל. ומאי דכתיבנא מעיקרא מתיישב יותר הלשון ודע שכל זה שכתבו התוספות בהאי לישנא בתר' הוא פירוש לפרש"י ז"ל דלקמן ובתוספות כתיבת יד כתוב אלא כך הוא עיקר פי' שפי' הקונטריסין לקמן. ע"כ:

והרשב"א ז"ל כתב בחידושיו בפרק ב' דקידושין וז"ל וק"ל ה"ד אי כשהאב מתרצה בכך מה מועיל מיאון דידה דהא אביה מצי לקדשה בע"כ ואי כשלא נתרצה האב היינו מיאון דאב ותירצו בתוספות דבמפותה גזרת הכתוב היא דאף על פי שהאב יכול לקדשה בע"כ מ"מ מועיל מיאונה לענין זה שמשלם קנס כשהיא ממאנת א"נ כשפתה כשהיא נערה ולא הספיק לעמוד בדין עד שבגרה או שמת אביה שהקנס לעצמה כדתנן נערה שנתפתתה ולא הספיקה לעמוד בדין עד שבגרה הרי הן של עצמה ולומר אעפ"כ שעכשו היא ברשותה וקנסה לעצמה לא אמרינן שמחלה קנסה מדנתפתתה לו אלא כיון דבשעת פתוי דאב ועכשו שהיא של עצמה אינה מתרצית לו משלם קנס על ידי מיאונה. ע"כ:

והרמב"ן ז"ל כתב שם [מו א'] וז"ל לומר שמשלם קנס במפותה אין פירושו ברור אצלי שאם האב רוצה לקבל בע"כ קידושיה ודאי אינו משלם קנס שהמפתה אינו נותן אלא לכשלא יכנוס ואם אמר האב רוצה אני אם היא רוצה וקמ"ל שכיון שאינה רוצה משלם

קנס פשיטא שזה העכוב של אב הוא שאינו רוצה אלא א"כ רצתה היא ונראה כגון שאמר האב בשעת העמדה בדין רוצה אני ובאה היא אח"כ ואמרה איני רוצה והאב אינו רוצה לקבל קידושין בע"כ וחוזר ותובע קנס או שמת האב וקא משמע לן דמשלם משום מיאונה שאילו משום מיאונו של אב מכיון שאמר בב"ד רוצה אני ונפטר הלה ממנו שוב אינו יכול לחזור לומר אין אני רוצה שהרי לא מיאן בשעת העמדה בדין וכ"ש כשמת ולא מיאן כלל בסוף שנפטר הלה ומשום מיאון שלה משלם ע"כ. ועי' הריטב"א ז"ל בחידושיו שם בפרק ב' דקדושין:

אלא אונס בשלמא איהי וכו'. הקשו בתוספות כיון דאונס ומפתה מגמ' גמירי מהדדי להא מילתא נמי לגמרו מהדדי כדפרי' בסמוך ומאי פריך אלא אביה מנלן ולא קשיא להו נמי דלמה לן קרא דאיהי מצי מעכב דלגמרו מהדדי דלא נתנה גזרה שוה זו אלא ללמד מקראות הסתומים דישקול דמפתה היינו חמשים וחמשים דאונס היינו שקלים ולא אתיא ללמד דין חדש ומאחר דכבר כתיב דאיהי מצי' מעכבא מדכתיב ולו תהיה דמשמע מדעתה יש לנו לומר דאתיא הג"ש לפרש עוד דאבי' נמי ולכך קשיא להו לתוס' דמאי פריך אלא אביה מנלן ומיהו לא מצינן למילף בג"ש דאיהי נמי מציא מעכבא דדין חדש הוא זה דדוקא כשהעכוב בא מחמתו הוא דסברא נותנת שישלם קנס אבל כשאין העכוב בא מחמתו אין לנו שישלם קנס הילכך הך גזרה שוה לא ניתנה למגמר בכיוצא בזה. ומיהו הרא"ש ז"ל תירץ מדכתב רחמנא שהיא יכולה למאן משמע מיעוט אבל לא אביה ואי לאו הכי נשתוק קרא מיניה ונגמרו מהדדי ע"כ. ובמאי דכתיבנא אין מקום לתירוץ זה כלל. ותירצו בתוס' דלהא מילתא לא גמרינן מהדדי דהא מפתה יכול לעכב ואונס שותה בעציצו והוה אמינא הכי נמי אביה יכול לעכב וקשיא להו לתוספות דמהאי טעמא גופיה דלא בעי רבא למגמר מג"ש איכא למפרך נמי על הק"ו ואמאי נדי מהג"ש ויליף לה מק"ו דלא דייק כולי האי וכדפריך עלה אביי ותירצו דהך טעמא גופיה הוא ניהו מאי דקאמר אביי בסמוך ורבא לא מסתבר ליה למימר הכי כיון דאיכא קל וחומר: **וז"ל הרא"ה ז"ל אמר אביי כדי שלא יהא חוטא וכו'**. אע"ג דהא איתקוש להדדי שאני הכא לגבי הא מילתא דחדית בהו רחמנא שהרי אונס שותה בעציצו והמפתה אם רצה להוציא מוציא וכיון דכן הוה אמינא להא מילתא הא גלי רחמנא דלא גמרי מהדדי ומפתה הוא דלדעתו איהי נמי לדעתה ודעת אביה אבל אונס לא כדקאמר אביי ואפ"ה קאמר רבא דק"ו הוא והאי טעמא לא חשיב דאדרבה ק"ו נינהו ובהא מילתא נמי דינא הוא דגמרי מהדדי כי היכי דגמרי לשאר מילי ואביי אמר טעמא דשלא יהא חוטא נשכר. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל אלא אביה מנא לן אביי אמר כדי שלא יהא חוטא נשכר רבא אמר ק"ו וא"ת ולמה לי כולי האי לגמור אונס ממפתה מג"ש וכדפרכינן לקמן וי"ל שאין הג"ש אלא לדברים שהם מפורשים בזה וסתומים בזה אבל בזה כיון שכתב ולו תהיה לאשה הרי פי' שלא יהא הדבר תלוי אלא בעצמה ועוד דסברא היא דלגבי הא לא ליהני ג"ש דדילמא שאני אונס שהוא שותה בעציצו וכשם שהוא אינו יכול לעכב אף אביה ג"כ אינו יכול לעכב וכן תירצו בתוספות. ע"כ:

ודע דמפרש דקרא דמפתה מיירי לענין שמשלם קנס והיא מיירי בקטנה ובנערה ואביה היינו אבי בוגרת ואתא לאשמועינן קרא דאף על גב דכונס' בע"כ מהני מיאונייהו לשלומי קנס מעתה לא מצי למילף אונס ממפתה דמפתה איירי לענין קנסא ואונס מיירי לענין נשואין ואתא לאשמועינן דאע"ג דברשות אביה היא כיון דעינה אותה אמרה תורה דמציא מעכב וכדכתבינן לעיל ואביה דאונס נמי לא מצי למילף ממפתה כיון דלגבי איהי איכא חילוקא בינייהו בין אונס למפתה דלגבי מפתה לא מציא לעכובי מלכנוס כיון שהיא נערה משא"כ באונס וכדכתבינן לעיל ולשיטה האחרונה דפרשינן לעיל דקרא דמפתה דבין היא בין אביה יכולין לעכב מיירי בבוגרת או ביתומה ובין באונס ובין במפתה בענין עכבת נשואין מיירי וכדכתבינן לעיל הלכך לא הוה צריך לטעמא דלא יהא חוטא נשכר ולא לק"ו דרבא דמג"ש הוה ילפינן לה אונס ממפתה. עוד הקשו בתוספות ואיהי גבי אונס אמאי איצטריך למכתב נילף לאביי מסברא דלא יהא חוטא נשכר ולרבא מק"ו ותירצו בתוספות דולו תהיה לאשה אינו מיותר ובזה אידחיא נמי תירוץ הרא"ש ז"ל לקושיא קמייתא דאי הוה יתורא אה"נ דהוה אמרינן דמשמע מיעוטא אבל השתא דלא הויא מיותר לא משמע מיעוטא ולשיטת ר"י ז"ל ניחא נמי קושיא זו דהא איצטריך איהי לגבי אונס ללמדך דאע"ג דאביה רוצה לקדשה בע"כ והרי היא נערה ובידו לקדשה מ"מ התורה נתנה לה רשות לעכב כיון דעינה אותה והא ודאי צריכא רבא וקשיא לי דהכא מתרצים התוס' דולו תהיה לאשה אינו מיותר ולעיל בריש פרקין בשמעתא דנער נער הנערה הקשו התוס' ולשתוק מולו תהיה לאשה וגו' ותירצו דאיצטריך למדרש ולו תהיה לאשה מדעתה וי"ל דכבר מקשי' לעיל קושיא אחריתי דהיאך שואלים התוספות ולשתוק והרי צריך למכתב ולו תהיה לאשה לעשה ותירצו בקונטריסין דאינו ר"ל דלשתוק מהאי קרא ולא לכתביה כלל אלא ה"ק לשתוק ממשמעותא של תהיה דממנו ממעט חייבי לאוין וחייבי כריתות ויכתוב לשון אחר דלשתמע מעוטא כגון וישאנה ומתרצים דלשון תהיה צריך למדעתה. הילכך הכא נמי הכי קאמרי דולו תהיה אינו מיותר פי' דלאו מייתורא קא דריש לה דע"כ צריך לעשה אלא דה"ל למכתב ל' אחר וישאנה וכיון שכן

אי הוה כתיב הכי הוה משמע דבע"כ ישאנה והא ודאי ליתא ומיהו אין צריך קרא מיותר לזה אלא דלא לכתוב לישנא דנטעי ממשמעותיה דקרא קא דריש לה ומיהו עיקר קרא אתא לעשה ומיהו לענין נשואין דבעינן אשה הראויה לו לא איצטריך קרא דפשיטא ודאי דאינו רשאי לקיימה דהא כתיב לא יבא ממזר אלא כי איצטריך קרא לעשה וכדכתבינן כנ"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל אמר אביי שלא יהא חוטא נשכר וא"ת גבי מפתה נמי למאי כתב רחמנא אביה בהדיא תפוק ליה מהאי טעמא וי"ל דשאני אונס שמשלם קנס בכל ענין ואף כשהוא כונסה ולפיכך דין הוא שימאן האב כדי שלא יהא חוטא נשכר שהרי אין אנו מפסידין ממנו אלא האשה אבל במפותה שאם ישאנה פטור מן הקנס משום מיאון האב אין לנו להפסידו שתים האשה והקנס ואין לומר בזה שלא יהא חוטא נשכר. וא"ת ולמה לי למכתב באונס ולו תהיה לאשה מדעתה תיתי לי מהאי טעמא דגמרן באביה שלא יהא חוטא נשכר וי"ל שלא הוצרך הכתוב אלא להיכא שיש לה אב דבלאו הכי נמי יכול לקדשה בעל כרחה כיון שאביה רוצה. רבא אמר ק"ו וכו' וא"ת ולרבא למה לי למכתב ולו תהיה לאשה מדעתה תיתי מיאון דידה מהאי ק"ו וי"ל דאי לא כתבה רחמנא ולו תהיה לאשה לא עבדינן ק"ו דשאני אונס דאיהו לא מצי מעכב וכדפריך אביי בסמוך אבל השתא דכתב רחמנא ולו תהיה לאשה וגלי לן שתהא היא יכולה למאן ואע"פ שהוא אינו יכול לעכב עבדינן ק"ו שפיר להשוות מיאון אביה למיאון דידיה ואביי סבר דאפילו בתר דגלי רחמנא בדידה לית לן למעבד ק"ו כיון דאיכא למפרך כנ"ל. ע"כ:

מפתה דאיהי מצי מעכב וכו'. וא"ת ומאי פירכא היא זו אדרבה היא הנותנת משום דאיהי מצי מעכב ולהתחייב בקנס על עכובה אינו דין שיתחייב בקנס משום עכובא דאביה אטו משום דמתחייב בקנס מחמת עכובו נחייבוהו נמי קנס מחמת עכוב אביה דהא הא בהא תליא אם אין שם נשואין הרי יש כאן קנס וי"ל דאנן לא עבדינן פירכא מהיכא דפיתה שלא לשם אישות דיש כאן קנס אלא מהיכא דפיתה לשם אישות דאין כאן קנס והכי קאמרינן מה למפתה שכן היכא דפיתה לשם אישות יכול לגרשה ולכך דין הוא שאביה נמי יכול לעכב תאמר באונס דאיהו לא מצי מעכב דלא יוכל לשלחה כתיב וכן כתבו התוספות ז"ל והיינו כשיטת רש"י ז"ל התם בפרק ב' דקידושין. ויש מפרשים התם בפרק ב' דקידושין דפתה לשם אישות נמי יש לה קנס עיין תוספות ר"י התם בפרק ב' דקידושין ורש"י כתב כאן וז"ל דאיהו מצי מעכב. שאם רצה אינו כונס כדאמרינן לקמן ימהרנה לו מדעתו. ע"כ. פי' לפי' הרב ז"ל על שיטת התוס' ז"ל דהפירכא היינו מדאינו כונסה בע"כ ולא תליא בקנסא דהא קרא מעטיה באפי נפשיה ואע"ג דבעכובי' תליא נמי

קנסא מ"מ הכתוב באפי נפשיה מעטיה דלא ישאנה בע"כ כדאמרינן לקמן ימהרנה לו מדעתו וקל להבין כנ"ל:

אעפ"י שאמרו אונס נותן מיד וכו'. ואיכא למידק אדרבא היא הנותנת משום דאונס נותן מיד לכך דין הוא דכשתצא דלא יהיה עליו כלום דיצא כסף קנסה בכתובתה ומאי קאמר אף על פי שאמרו וכו' ועוד אמאי שני בלישני' דברישא גבי מתגרשה קתני אין לה עליו כלום וגבי מת קתני יצא כסף קנסה בכתובתה. ויש לומר דהא תירצה רש"י שכתב וז"ל אף על פי שאמרו אונס נותן מיד כשיוציאנה אין לה עליו כלום. ולא אמרינן אין קנסה תחת כתובתה שהרי לאביה נותן מיד אלא כסף קנסה הוא כתובתה וכן אם מת יצא כסף קנסה בכתובתה. ע"כ. פי' לפי' ה"ק תנא דברייתא אף על פי שאמרו אונס נותן מיד ולא הוה לן למימר דיצא כסף קנסה בכתובתה דהקנס כבר נתן לאביה מיד והכתובה לעצמה בעי למהוי אפ"ה אין לה עליו כלום ומשום דאתינן לתרוצי מאי דאמרינן יצא כסף קנסה בכתובתה לכך לא מצינן לסיומי דרישא יצא כסף קנסה וכו' דהיכי מצינן למימר אף על פי שאמרו אונס נותן מיד כשיוציא הוא יצא כסף קנסה בכתובתה והא עלה מאי דאמרינן יצא כסף קנסה בכתובתה קיימינן לתרוצי וכדקאמר אף ע"פ שאמרו וכו' וכדפרישנא הילכך עדיפא טפי לסיומי אין לה עליו כלום. ושוב תני דה"ה אם מת יצא כסף קנסה בכתובתה. ואגב אורחין תלמוד דרבי יוסי בר יהודה פליג אתרווייהו ארישא ואסיפא ואף על גב דתלמודא אפסיק ביניהו בפירושא דרישא מכל מקום רישא וסיפא כחדא נינהו ובחדא טעמא אזלי ומאן דפליג אכולה פליג בין ארישא ובין אסיפא ולקמן נכתוב בס"ד מאי דכתב הריטב"א ז"ל בשם התוספות אמאי שני תנא בלישניה. ודע דאינו מגיה דשפיר מצינן למתני כשיוציאנה דמכל מקום אינו מגרשה אלא לרצונו ולא בע"כ אלא דפריך תלמודא דהוה ליה למנקט כלישנא דקרא דכתיב לא יוכל לשלחה ומשני אימא כשתרצה היא פי' אם יצתה מאליה ותבעה הימנו גט וכדפי' רש"י ומיהו הגט אינו נותן איהו אלא לרצונו ולהכי תני כשיוציא הוא וכו' כנ"ל:

טעמא מאי תקינו לה רבנן כתובה ואף על פי שכתובת בתולה דאורייתא לפי' ר"ת ז"ל זאת בעולה היא. ומיהו תימא דקא פסיק ותני אין לה עליו כלום לא שנא אנסה כדרכה ולא שנא שלא כדרכה ובשלא כדרכה בתולה גמורה היא אפילו לענין קנס וכל שכן לענין כתובה. ונ"ל דלא קשה דהכא בין לרבנן בין לרבי יוסי מדאורייתא אין לה כתובה דכתיב כסף ישקול כמוהר הבתולות אלא כסף קנסה עומד במקום מוהר בתוליה ולא פליגי הכא אלא מדרבנן ורבנן סברי לא תקנו הכא כתובה דמ"ט דתקינו רבנן כתובה במקום שתקנו רבנן בבעולה. ואם תאמר כיון דטעמא דתקנו רבנן כתובה משום שלא תהא קלה בעיניו

להוציאה [אלמנה אמאי תקנו לה רבנן כתובה וי"ל מתוך שהוצרכו לתקן לגרושה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה] תקנו נמי לאלמנה משום חינא. ואם תאמר אמאי קתני מת יצא כסף קנסה בכתובתה ליתני אין לה עליו כלום כדקתני רישא. ויש לומר דנותן טעם לדבר שלא תאמר אמאי אין לה עליו כלום התינח גרושה שלא תקנו לה אלא כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה והא לא מצי מפיק לה אלא במת למה נשתנית משאר נשים כיון דתקנו רבנן כתובה לאלמנה משום חינא והאי טעמא שייך נמי הכא אף על פי שלא תקנו בעלמא אלא אגב שתקנו לגרושה והכא אין לנו לגרושה מיהו כיון דשייך בה חינא כמו בשאר אלמנות אין לנו לשנותה משאר אלמנות הילכך הוצרך לטעם זה דיצא כסף קנסה בכתובתה ולא חשו אם אין לה כתובה. הרא"ש ז"ל:

ודעת ר"ח ז"ל דכתובת בתולה נמי מדרבנן והאריך בזה הרא"ש ז"ל בפסקיו לעיל פ"ק. ויש לי לפרש עוד דלעולם כתובת בתולה מדאורייתא וכמו שפירש ר"ת ז"ל ורבנן תיקנו לאלמנה נמי כתובה דומיא דבתולה שלא תהיה אשה בלא כתובה וכעין דאורייתא תקון וכל אשה בלא כתובה בעילתה בעילת זנות. ומיהו מדאורייתא אי הוה בעי הוה מצי למיתב לה כתובתה על השלחן ולהיות כתובתה תחת ידה ותקינו רבנן שלא יתן לה כתובתה בידה אלא יכתוב עליו כתובה בחוב ויהיו כל נכסיו אחראין לכתובתה וכדתנן לקמן בפרק האשה שנפלו כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ומיהו עיקר נתינת כתובה לאו מהאי טעמא הוא אלא כדכתיבנא ובהא פליגי ת"ק ורבי יוסי בר יהודה דבין למר ובין למר יצא כסף קנסה בכתובתה והוה ליה כאילו פרע כתובתה בשעת נשואיה וס"ל לת"ק דסגי בהכי אפי' מדרבנן דטעמא מאי תקינו רבנן כתובתה פי' שטר כתובה שיהא הכתובה עליו חוב ולא תהיה כתובתה על השלחן תחת ידה משום שלא תהא קלה בעיניו להוציאה פי' שאם תהיה כתובתה תחת ידה ולא יצטרך לפרוע לה מידי הרי תהא קלה בעיניו להוציאה לכך תקנו שתהא הכתובה עליו חוב והכא אף על פי שפורע לה הכתובה קודם דהיינו כסף קנסה לא תהיה קלה בעיניו להוציאה דהא לא מצי מפיק לה ורבי יוסי בר יהודה סבר הא נמי מצי מצער לה וכו' הילכך מלבד כסף קנסה דבעי למיתב לאביה צריך לכתוב עליו כתובת מנה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה כנ"ל. וניחא כל מה שהקשו התוס' ז"ל דוק ותשכח:

ומיהו הריטב"א ז"ל כתב בשם התוספות כמו שכתב הרא"ש ז"ל וז"ל אימא כשתצא אין לה עליו כלום מת יצא כסף קנסה בכתובתה. והקשו בתוספות למה החליף לשונו באלמנה מגרושה ולא אמר גם בזו אין לה עליו כלום. ותירצו דבגרושה שייך למנקט אין לה כלום משום דלית בה משום חינא כדאיתא לקמן במכילתין וכיון דלגרושין

שתהא קלה בעיניו להוציאה ליכא למיחש כדפרישנא בסמוך נמצא שאין לה עליו כלום אבל באלמנה דאיכא למיחש בה משום חינא אצטריך לפרושי טעמא יצא כסף קנסה בכתובתה. ע"כ:

מכדי מגמר גמירי מהדדי וכו'. פי' אף על גב דלא תימא דגמרינן ג"ש דאשר לא אורשה ולא בתולה (בתולה) אלא מדכתיב כסף ישקול כמוהר הבתולות דהיינו היקשא מכל מקום הא מגמר גמירי מהדדי אונס ממפתה לשקלים ומפתה מאונס לחמשים להא מילתא נמי לגמרו מהדדי פי' דליגמר דמאי דכתיב מהר ימהרנה לו שיהא מפתה נושא בע"כ ומאי לו בע"כ דומיא דאונס דכתיב ולו תהיה לאשה דהיינו בע"כ והשתא לפי' זה אין הלמוד הזה אלא לפרש הסתום לבד אבל אביה באונס דמצי לעכב לא מצינן למילף דהא לא מג"ש ילפינן כי היכי דנילף מולו אלא מכסף ישקול כמוהר הבתולות הוא דילפינן לה ומשמע דדוקא לענין חמשים ושקלים הוא דאקשינהו אלא דפרכינן דה"ה דנגמר שיהא מפתה נושא בע"כ וכדכתיבנא. ומשני אמר קרא מהר ימהרנה לו לאשה פי' ולו תהיה לאשה אאתתא קאי שהיא מהוה עצמה לו הילכך לו תהיה מדעתה משמע אבל ימהרנה לו אגברא קאי הילכך לו מדעתו משמע כנ"ל:

דף מ.

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל ג"ה מהר ימהרנה לו לאשה לו מדעתו ולאו למימרא דנפקי לן מדכתיב לו דהא גבי אונס נמי כתיב ולו תהיה לאשה אלא דכיון דכתב רחמנא ימהרנה בדידיה תלה רחמנא ולו מדעתו משמע ואיכא נוסחי דגרסי מהר ימהרנה לו לאשה מדעתו ולהאי נוסחא מימהרנה בלחוד דריש ליה והכל עולה לדרך אחד ע"כ. ורבינו יונה ז"ל תירץ שיש חילוק בין כשכתוב לו קודם המעשה ובין שכתוב בסוף דכשכתוב בסוף מורה שרצונו לומר מדעתו דכיון שאמר מהר ימהרנה לא היה צ"ל יותר וא"כ למה בא לו אלא לדרוש לו מדעתו. כן כתבו תלמידיו משמו ז"ל:

ניתי עשה ונדחי לא תעשה. פירש בתוס' דלאו אמצא בה ערות דבר פריך דהא אית בה לאו ועשה כדאמרינן בפ"ק דיבמות [יא ב'] לא יוכל בעלה וגו' לרבות סוטה שנסתרה לאוקמי עלה בלאו ודרשינן ונטמאה ונטמאה חד לבעל וחד לבועל הרי לאו ועשה אלא אאינה ראויה לקהל פריך. והקשו בתו' ומאי פריך וליתי עשה כו' הא מתני' קרא קאמר ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו וכשאינה ראויה ליכא עשה ועוד הקשו דלמאי דמשני דלא חשיב עשה אמאי אצטריך קרא למעוטי שאינה ראויה לו וכן פירש הרא"ש ז"ל. והקשה גם כן לשיטתו וז"ל. ואם תאמר מאי פריך וליתי עשה וכו' הא מתני' קרא קאמר

ולו תהיה לאשה וגו' ואי מפרש ולו תהיה מדעתה אם כן ליתיה עשה כלל כדקא משני ומאי פריך ותירצו בתוס' דלעולם ס"ד דפי' דמתניתין הוה כדמסקינן דולו תהיה לאשה מדעתה משמע ואי אמרה לא בעינא ליה מי איתיה לעשה כלל הילכך לא דחי והשתא פריך מכל מקום ניתי עשה ונדחי לא תעשה אף על גב דאי אמרה לא בעינא ליתי לעשה מיהו כי אמרה בעינא לדחי דלא מסיק אדעתיה דאין עשה דוחה את לא תעשה אלא כגון מילה בצרעת. עוד תירצו בתוספות דהכי פריך בחייבי לאוין הוה לן למימר דלידחו ונוקי קרא דולו תהיה דמשמע הראויה לו בחייבי כריתות דוקא וכ"ת לחייבי כריתות למה לי קרא פשיטא דלא תנשא לו. יש לומר דסד"א שמותר לנושאן הואיל ואיתרבו לקנס מהבתולות ומהנערות אימא איתרבו נמי לנשואין דמקרא משתמע היכא דאיכא קנס איכא נשואין אבל חייבי לאוין אימא דנדחו דאתי עשה ודחי לא תעשה. ומשני דלא חשיב עשה וקרא דולו תהיה אתא לחייבי לאוין ואצטריך למעטינהו דלא תימא הואיל ואיתרבו לקנס נתרבו נמי לנשואין. וצריך ליישב תירוץ זה עם מאי דכתבו התוס' לעיל בריש פרקין דהקשה ריב"ן עלה הא דאמרינן חד לאתויי חייבי לאוין וכו' דמנלן לחייבי כריתות דילמא חד לחייבי לאוין וחד לחייבי עשה. ותירץ דלחייבי לאוין ועשה לא צריך אלא חד קרא דהא אי לאו דכתיב ולו תהיה לאשה דמשמע שיש בה הויה וראויה לקיימה לא הוה צריך קרא לרבוייהו וכו' עי' לעיל. מעתה מאי פריך והא אי לאו קרא לא מרבינן אלא לאוין ועשה ולא חייבי כריתות וכמו שהקשה ריב"ן ז"ל. ויש לומר השתא דאמרינן דניתי עשה ונדחי לא תעשה לא צריך רבויא לחייבי לאוין דפשיטא ודאי כיון שצריך לנושאן פשיטא דיש להם קנס הילכך לא אתי הריבויין אלא לרבות חייבי כריתות ומאחר דאתרבו לקנס צריך למעטינהו מנשואין ומיהו הקשו התוספות שם דלשתוק מולו תהיה לאשה ולא יצטרך לרבויי. ותירצו דאצטריך למדרש ולו תהיה לאשה מדעתה וכיון שכן איכא לאקשויי להאי תירוצא מאי משני דכיון דלא חשיב עשה אמאי אצטריך קרא למעוטי שאינה ראויה ואי משום דאתרבו לקנס לא לכתוב לא ריבויי ולא מיעוטא דהא הסברא מבחוץ נותנת דאית להו קנס לפסולות וכדמשמע מהתוס' בריש פרקין וע"כ יש לנו לפרש דאצטריך למדרש ולו תהיה לאשה מדעתה והכי מסיק בשינויה נמצא להאי תירוצא מאן דפריך סבר דמייתורא דקרא דריש שאינה ראויה ומשני דאין כאן עשה דולו תהיה אתא למדרש מדעתה ולהכי ממעט במתני' אשה שאינה ראויה לו. עוד תירצו בתו' דהכי פריך ניתי עשה ונדחה לא תעשה וכ"ת שאני הכא דגלי קרא א"כ נגמור מהכא בכל דוכתא דלא דחי ומשני דלא חשיב עשה ומ"מ אצטריך קרא דאי לאו קרא הוה חשבינן ליה דלא אפשר לקיים שניהם וחשיב עשה דעיקר מצוה היא לישא כי היכי דאמרינן

בפרק בתרא דיבמות דחליצה במקום יבום לאו כלום היא:
והרמב"ן כתב וז"ל וניתי עשה ונדחי לא תעשה. פרש"י ז"ל דאינה ראויה לבא בקהל כגון ממזרת וק"ל שהרי אינה ראויה לבא בקהל מקרא נפקא לן דכתיב ולו תהיה לאשה באשה הראויה לו כדתנן במתני' שאף על פי שרבה אותן הכתוב לענין קנס מ"מ אם אינה ראויה לו לא יכנוס אלא אמצא בה ערות דבר קאי דקרא משמע דבשעת הויה תהא ראויה לו. ומיהו לעולם איתיה להההוא עשה ויש לפרש דה"ק ניתי עשה ונדחי לא תעשה ואי גלי ביה רחמנא דלא דחי נגמור מיניה לעלמא דלא אתי עשה ודחי לא תעשה ובכי האי גוונא אמרינן בריש יבמות ומהדרינן אבל הכא אי אמרה לא בעינא מי איתיה לעשה כלל פי' וכיון דאיהי מציא לעכובי כי אסירא ליה נמי אנן סהדי דלא ניחא לה ואפילו אמרה בעינא ליה כייפינן לה עד דאמרה לא בעינא וכי אמרה הכי אנן סהדי דלא ניחא לה שהרי אסורה לו ולדידה נמי איכא איסורא דכל היכא דאיהו מפקיד איהי נמי מפקדא כדאמרינן ביבמות. פ"א מי איתיה לעשה כלל ולא אשכחן עשה דקיל שברשות האדם לבטלו מעיקרו שיהא דוחה לא תעשה דלא גלי לן רחמנא בכי האי עשה ודמי לעשה שאינו שוה בכל דלא דחי ואי קשיא והא סדין בציצית דמצי למפטר נפשיה בטלית של צמר ואפ"ה דחי התם עשה מיהא איתיה אבל עשה דאי בעי ליתיה כלל לא דחי. וזה נ"ל עיקר ע"כ:
וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו וניתי עשה וכו'. פי' רש"י ז"ל וניתי עשה דלו תהיה לאשה ולדחי לא תעשה דלא יבא ממזר דהא אאינה ראויה לבא בישראל קיימינן. ותימא דהא ליכא עשה דמעשה גופיה קא ממעט דהא אמרינן דרחמנא לא אמר ליה לעשה היכא דאינה ראויה לבא בישראל וי"א דאמצא בה ערות דבר קאי דלא קאמר רחמנא אשה הראויה לו אלא בשעת הויה אבל מכל מקום לעולם איתיה לעשה דידה. ואינו מחוור אבל הנכון נראה לומר דודאי מולו תהיה לאשה ליכא מיעוטא כלל דמאי משמע אלא דסברא דרבנן היא ומפרשי קרא וסמכי לטעמייהו כלומר אף על גב דכתיב ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו קאמרינן ולאו דפשטיה דקרא הכי מדריש דהא ודאי ליתא והיינו דקשיא לן מ"ט דרבנן דאמרי מצא בה דבר ערוה או אינה ראויה לבא בקהל אינו רשאי לקיימה ואמאי לא אתי עשה ודחי ל"ת. וגדולה מזו איתא במסכת פסחים ובמסכת סוטה כמו שפירשתי שם בס"ד. והא דמקשינן לעיל בריש פרקין קרי כאן ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו לאו משום דרשא דמתני' דדרשינן לה הכי דהא אמרינן דלאו מקרא הוא דמדריש להו אלא הכי קאמרינן כיון שאמר הכתוב לישא אותה אימא שאין לה קנס אלא כשאני יכול לקיים בה ולו תהיה לאשה ומפרקינן דאתרבו להו וקסברי רבנן דאף

על גב דאתרבו לענין קנס אינו רשאי לקיימה אלא כשהיא ראויה לו והיינו דקשיא לן אמאי לא אתי עשה ודחי לא תעשה ומפרקינן כי אתי עשה ודחי לא תעשה כגון מילה בצרעת דלא אפשר דלא לקיומי לעשה אבל הכא אי אמרה לא בעינא מי איתיה לעשה כלל ופרש"י ז"ל וכיון שכן מלמדין אותה לומר איני רוצה. ותימא ואי לא בעיא אמרה מהו ואפשר דכייפינן לה עד דאמרה לא בעינא ליה כיון דכן אנן סהדי דלא ניחא לה דהא כל היכא דלדידיה איכא איסורא לדידה נמי איכא וליתא והנכון דלא אמרינן דאתי עשה ודחי לא תעשה אלא בעשה קיים דלא סגיא דלא לקיומי כדאמר הכא כגון מילה בצרעת דלא אפשר דלא לקיומיה לעשה דהא לא אפשר דלא לקיומי מצות מילה ובהא הוא דקי"ל דאלים למדחי לא תעשה אבל הכא אי אמרה לא בעינן מי איתיה לעשה כלל וכיון דכן כי האי עשה לא קים לן דלדחי לא תעשה ואף על גב דאיכא עשה דציצית דדחי לא תעשה דכלאים ואי בעי פטר נפשיה בטלית של צמר שאני התם דנהי נמי דאפשר לו למפטר נפשיה במידי אחריתי אבל מכל מקום לעולם איתיה לעשה דהא אי בעי לביש טלית של פשתים לא סגיא ליה דהשתא איתיה לעשה אבל הכא הא ליתא למצוה כלל דאסתלקא לגמרי כיון דאמרה לא בעינא ובכי הא ודאי לא אתי עשה ודחי לא תעשה וזה הנכון. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל וניתי עשה וכו'. פי' רש"י ז"ל לא תעשה שאינה ראויה לבא בקהל כגון ממזרת. וקשיא להו לרבותי דהא אינה ראויה לבא בקהל מקרא דעשה גופיה נפקא לן דלא דחי דכתיב ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו וכדתנן במתני' וע"כ לא ריבה הכתוב כמוהר הבתולות והנערה אלא לענין קנס אבל לבנים לא ריבה אותן ויש מי שפירש דאמצא בה ערות דבר קאי דקרא משמע דבשעת הויה תהא ראויה לו ואי בשעת הויה היתה ראויה לו אלא שקלקלה ונאסרה לא איירי בה קרא ומשום הכי אקשי וניתי עשה דולו תהיה לאשה ונדחה לא תעשה דלא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה אחרי אשר הוטמאה דמרבינן מיניה בריש פרק קמא דיבמות סוטה שנסתרה ועשה דלו תהיה לאשה איתיה לעולם. ומורי הקשה על פ"ה דהאיך יבא עשה דולו תהיה לאשה לדחות לא תעשה דהעשה כבר אינה בעולם תמיד דאחר שבעלה לשם אישות שוב אין כאן עשה כלל. ולי נראה כפירושו של רש"י ז"ל וה"ק וניתי עשה ונדחי לא תעשה דמנא ליה לתנא דולו תהיה לאשה אשה הראויה לו דילמא אשה שיש לו בה הויה קאמר ולמעוטי חייבי מיתות וחייבי כריתות אבל חייבי לאוין לא דהא כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אתי עשה ודחי לא תעשה הכא נמי לא שנא ודחיה דעשה כי האי לא אשכחן דדחי את לא תעשה דאילו הכא אי אמרה לא בעינא ליה ליתיה לעשה כלל

וקיל ליה עשה ולא דחי אלא דקשיא לי דאם איתא דולו תהיה לאשה אשה שיש לו בה הויה קאמר אם כן אפי' חייבי עשה כגון מצרי ואדומי כונס לו לאשה והא מנא תיתי דהא קיימא לן דאין עשה דוחה עשה השוה בכל כגון זה שאיסורו נוהג בכהנים ולוים וישראלים. ויש לומר דעשה דמצרי כיון דאינו עשה גמור אלא לאו הבא מכלל עשה לא עדיף מלאו גמור דנדחה מפני עשה וכן בעולה לכ"ג לא הוי עשה גמור אלא נדחה מפני עשה כלאו. ועוד שהוא אינו שוה בכל ואתי עשה דלו תהיה לאשה שהוא שוה בכל ודוחה אותו וכדמשמע בפרק אלו מציאות דעשה דטומאה הוי עשה שאינו שוה בכל וכמוהו בהרבה מקומות. אי נמי יש לומר דמדקי"ל בעלמא דאתי עשה ודחי לא תעשה נשמע דכי כתב רחמנא לו תהיה לאשה אשה שיש לה הויה קאמר. אבל אי אמרה לא בעינא ליה מי איתיה לעשה כלל כלומר ועשה כי האי קיל ולא אשכחן עשה כי האי דדחי. וא"ת והא סדין בציצית דאי בעי פטר נפשיה בטלית של צמר ואפילו הכי וכו'. ויש לומר דהתם מיהא איתיה לעשה אבל הכא דאי בעיא ליתיה לעשה בעולם כלל לא דחי. אי נמי יש לפרש דכיון דמצינן לעכובי השתא דאסירא ליה אנן סהדי [דלא ניחא לה ואפי' אמרה בעינא ליה כייפינן לה עד דאמרה לא בעינא וכי אמרה הכי אנן סהדי] דניחא לה כדאמרי בעלמא ניחא ליה משום מצוה לשמוע דברי חכמים. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל וליתי עשה וכו'. פרש"י ז"ל וליתי עשה דולו תהיה לאשה ולדחי לאו דלא יבא ממזרת. והקשו עליו דהיכי דחי ליה דהא איהו גופיה ממעיט ליה דולו תהיה לאשה משמע אשה הראויה לו כדתנינן במתניתין וכדאמרינן בכוליה פרקין ויש שפירשו דקושיין אמאי דתנינן או שמצא בה דבר ערוה כלומר שזינתה תחתיו דאית בה לאו דלא יוכל בעלה הראשון וגו' וכדאיתא בפ"ק דיבמות דהא ראויה היתה לו כשכנסה דהיינו שעת הויה. ויש שתירצו דלעולם בממזרת קיימינן כדפי' רש"י ז"ל ואף על גב דכתיב ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו אית לן לאוקמי בחייבי כריתות אבל בחייבי לאוין לא כיון דבכל מקום אתי עשה ודחי לא תעשה ונימא דלו תהיה לאשה אשה שיש בה הויה קאמר. ורבינו הגדול ז"ל תירץ דלו תהיה לאשה בכל אשה משמע דאורחיה דקרא הוא למנקט האי לישנא ולא נקטה אלא לאשמועינן מדעתה והא דנקטי במתניתין ובכל דוכתא אשה הראויה לו אמסקנא דסוגיין סמכינן דקים להו דהאי עשה לא דחי לא תעשה וסמכי ליה אלישנא דקרא וכדפרישנא בריש פרקין:

אבל הכא אי אמרה לא בעינא מי איתיה לעשה כלל פרש"י ז"ל וכיון שכן מלמדין אותה שתאמר איני רוצה. ואינו נכון חדא שכל עיקר התירוץ חסר מן הספר ועוד אם מלמדין אותה לומר איני רוצה והיא אומרת רוצה אני מאי איכא למימר ומאן פסקה לתנא

שתשמע ויש לומר בזו דכיון דלדידיה איכא איסורא כייפינן לה עד דאמרה לא בעינא וכי אמרה הכי מסתמא ניחא לה משום מצוה לשמוע דברי חכמים והנכון דה"ק דעשה כי האי כיון דקיל כולי האי שבידה לעקרו אינו בדין שידחה לא תעשה ואם תאמר והא סדין בציצית דאי בעי פטר נפשיה בטלית של צמר או בטלית שאינה בת ציצית ואפ"ה דחי וי"ל דהתם איתיה לעשה מיהא אלא שהוא פוטר עצמו בטלית שאינה בת ציצית וכי עביד הכי מיענש כדאמרינן התם במעשה דרב קטינא אבל הכא כי אמרה לא בעינא עקרתיה לעשה לגמרי דליתיה לעשה בעולם. ע"כ:

ה"ג כגון מילה בצרעת דלא אפשר דלא לקיומה לעשה ול"ג דלא אפשר לקיומה לעשה וכתב ר"ת ז"ל דהא דנקט בכל דוכתא כגון מילה בצרעת לסימנא בעלמא נקטיה דהא בקוצץ בהרתו איכא עשה ולא תעשה דכתיב השמר לעשות לחד לישנא בפרק רבי אליעזר דמילה ולא אשתראי אלא משום דכתיב בשר דדרשינן אף במקום בהרת יקוץ ואם תאמר הא דאמרינן בכל דוכתא אין עשה דוחה לא תעשה ועשה נגמר מהכא דדחי ויש לומר מה למילה שכן נכרתו עליה י"ג בריתות ע"כ. והיה אפשר לי לפרוש דכל שאין העשה מפרש אלא דאתיא מריבויא אתי עשה דמפורש להדיא ודחי ליה אע"ג דאיכא בהדיה נמי לאו ולכך מצינן לפרושי דאמצא בה דבר ערוה פריך אע"ג דאית ביה לאו ועשה וכמו שכתבו התוס' ז"ל כיון דלא מפרשי בהדיא הלאו ועשה ולזה הוה ניחא נמי שפיר דנקט כגון מילה בצרעת אע"ג דלחד לישנא איכא לאו ועשה דמכל מקום לא מפרש בהדיא העשה דהא פליגי בה לישני ומיהו התוס' ז"ל לא פירשו כן וכתבו דעיקר מילתיה אכלאים בציצית סמיך. ודע שיש ספרים דגרסי בהדיא בגמרא או כלאים בציצית ויש ספרים דגרסי או סדין בציצית ולהני נוסחי אתי שפיר מה שכתבו התוס' ז"ל ומיהו ברוב הספרים לא גרסינן ליה והילכך קשיא היכי סמיך אמאי דלא הוזכר בגמרא כלל והרא"ש ז"ל משמע דהוה גריס לה שכתב וז"ל וכגון כלאים בציצית ואם תאמר הא אפשר לקיים מצות ציצית בלא כלאים שילבוש טלית של צמר ויש לומר התורה לא אסרה ללבוש טלית של פשתים, היכא שיש לו טלית של פשתים אי אפשר לקיים ציצית בלא כלאים ע"כ. הא קמן דתפס הרב ז"ל וכגון כלאים בציצית אלמא דהכי הוה ליה בנוסחיה ז"ל:

מתניתין יתומה שנתארסה ונתגרשה וכו'. הך מתני' מתפרשת בד' גווני או שנפרש דלא מיירי מתניתין אלא ביתומה גמורה בלחוד כפשטא דמתניתין נתארסה ונתגרשה עלה דיתומה קאי. א"נ נוכל לפרש דלא מיירי אלא בנתארסה ונתגרשה ואביה קיים ומאי יתומה יתומה בחיי האב וה"ק יתומה בחיי האב דהיינו שנתארסה ונתגרשה רבי אלעזר

אומר וכו'. אם כן נוכל לפרש דמתניתין תרתי קאמר יתומה גמורה או יתומה בחיי האב וה"ק אחת יתומה גמורה או יתומה בחיי האב שנתארסה ונתגרשה וכו' וכדבעינן למכתב קמן בס"ד ומיהו אתרווייהו קאי מאי דקתני המפתה פטור. ועוד נוכל לפרש דאיברא ודאי דמתני' תרתי קתני יתומה גמורה ויתומה בחיי האב ומיהו לא אקשינהו אלא לענין שקנסה לעצמה אבל מאי דקתני המפתה פטור לא איירי לענין קנס דבקנס לעולם חייב דאין הקנס נמחל אלא לאחר העמדה בדין וכי קתני המפתה פטור היינו מן הבושת והפגם והלכך יתומה בחיי האב דע"כ בושת ופגם לאביה לא מצי למתני עלה המפתה פטור דהא ע"כ המפתה נמי חייב בין בקנס בין בבושת ופגם. אלו הד' פירושים נוכל לפרש במתני' ובגמרא פירש להדיא דלאו ביתומה גמורה בלחוד מיירי מתניתין דאי הכי פשיטא וכדבעינן לפרושי בגמ' בס"ד ומלשונו של רש"י ז"ל דמתני' שמענו דמתניתין תרתי קתני יתומה גמורה ויתומה בחיי האב שכתב וז"ל יתומה שנתארסה ונתגרשה האונס חייב והמפתה פטור. דכיון דיתומה היא וקנס שלה היא ואחילתיה דמדעתה נתפתתה לו פטור ובגמרא מפרש דנתארסה ונתגרשה מילתא אחריתי היא ולאו איתומה קאי. ע"כ. פירוש לפי' מתני' תרתי קתני יתומה גמורה ויתומה בחיי האב דמייתורא שמעינן דאיירי ביתומה גמורה ומדעריב להו בהדדי ולא קתני או שנתארסה ונתגרשה שמעינן דכולה חדא היא וכדבעינן למכתב בגמרא בס"ד ופשיטא לן דבעי למיהב קנסא אע"ג דיתומה היא דהא נערה היא אלא דהא אתא לאשמועינן דמפתה פטור דלא תימא דלא שמה מחילה כיון דאכתי לא עמדה בדין קמ"ל דכיון דמדעתה נתפתתה לו וקנס שלה הוא פטור והא דקתני האונס חייב לאשמועינן רבותא בנתארסה ונתגרשה דהיינו יתומה בחיי האב דיש לה קנס ודלא כרבי יוסי הגלילי דס"ל דגזרת הכתוב הוא דלית לה קנס כדכתיב אשר לא אורשה וכמו שכתבו התוס' לעיל וכדכתבינן. ודע דבגמרא אמרינן דעיקר מאי דאתא רבי אלעזר לאשמועינן דמ"ה קרינן עליה טובינא דחכימי היינו הטעם שנותן לדברי רבו דמה יתומה לעצמה אף נערה שנתארסה וכו' לעצמה פי' דבקרא כתיב ונתן לאבי הנערה ואפ"ה יתומה יש לה קנס לכ"ע וכדתניא בספרי תחת אשר ענה לרבות יתומה לקנס ובירושלמי דפירקין נמי גרסינן תחת אשר ענה לרבות יתומה לקנס דברי רבי יוסי הגלילי אלמא דכל דלא אשתני גופה דרשינן לקרא להכי יש לה אב לאב אין לה אב לעצמה אף אנו נאמר אשר לא אורשה כיון דלא אשתני גופה אשר לא אורשה לאביה הא אורשה לעצמה וכדבעינן למכתב בגמרא בס"ד מעתה קשיא כיון דעיקר חידושיה דר' אלעזר היינו למיהב טעמא למילתא דרבי עקיבא רבו אי אמרת דלא מיירי מתני' אלא בנתארסה ונתגרשה ומאי יתומה יתומה בחיי האב הרי לא שמענו בלשונו של רבי אלעזר

אלא הדין דהמפתה פטור אבל הטעם דדומיא דיתומה גמורה הויא אינו אלא מדברי תנא דמתניתין ולא מדברי ר' אלעזר והיכי קריה עליה טובינא דחכימי ואי הוי מדברי רבי אלעזר הוה ליה למתני הכי ר"א אומר יתומה שנתארסה ונתגרשה האונס חייב וכו' ומיהו אי נפרש דמתניתין תרתי קתני הלכך הכי קתני יתומה פי' דהיינו יתומה גמורה האונס חייב והמפתה פטור וה"ה יתומה נמי בחיי האב שנתארסה ונתגרשה קא מקיש לה ר"א ליתומה גמורה ותני נמי האונס חייב והמפתה פטור משום דדומיא דיתומה גמורה הוי והלכך שפיר שמעינן מדברי רבי אלעזר טעמא דמילתא. כל זה שמענו בלשון של רש"י ז"ל דוק ותשכח. ושמענו נמי מלשונו ז"ל דמתני' בקנס מיירי ושייך ביה שפיר מחילה אע"ג דלא עמדה בדין כנ"ל. ובגמרא האריך הריטב"א ז"ל בזה וכדבעינן למכתב בס"ד:

גמרא בשיטת רבי עקיבא רבו אמרה וכו'. פי' בשיטת רבי עקיבא דמתני' ולאפוקי מדרבי עקיבא דברייתא דאי לאפוקי מדרבי יוסי הגלילי מסתייה דליתני נערה שנתארסה ונתגרשה יש לה קנס למה ליה לאורוכי כולי האי אלא ודאי כדאמרן. ממאי מדקתני סיפא האונס חייב והמפתה פטור פירוש דלהכי טרח לארוכי כולי האי לאשמועינן בה שום רבותא ואי יתומה ממש קאמר שאין לה אב פשיטא שהמפתה פטור. אלא הא קמ"ל דנערה דנתארסה ונתגרשה כיתומה וכו' פי' רש"י ז"ל והך נתארסה ונתגרשה דרבי אלעזר כשיש לה אב וקרי לה יתומה משום דפקע זכותא דאב מינה לגבי קנסא. ע"כ. ונראה מדבריו ז"ל שהוא סובר דהא דקתני יתומה שנתארסה כולה חדא היא וה"ק יתומה בחיי האב דהיינו שנתארסה ונתגרשה האונס וכו' וקשה על זה דאם כן מאי האי דאמר הא קמ"ל דנערה שנתארסה ונתגרשה כיתומה דמשמע דביתומה גמורה מיירי ויש לומר דדייקינן הכי מייתורא דכיון דקתני נערה שנתארסה ונתגרשה בהכי סגי ולמה ליה למימר יתומה אלא ודאי להכי קרי לה בלשון יתומה לאשמועינן דדין יתומה בחיי האב כיתומה גמורה לענין זה ומיהו עדיין קשה לשונו של רש"י ז"ל שבמשנתינו פי' בגמרא מפרש דנתארסה ונתגרשה מילתא אחריתי היא ולאו איתומה קאי ע"כ. ונראה שרבינו ז"ל סובר דר"א האי יתומה בתרתי תני לה וה"ק אחת יתומה גמורה או יתומה בחיי האב שנתארסה ונתגרשה דאיירי ביתומה גמורה ומדעריב להו בהדדי ולא קתני או שנתארסה ונתגרשה שמעינן דכולה חדא היא ויפה דקדק ז"ל כמשפטו. ועוד למדנו מלשונו שכתב כאן דכי קתני המפתה פטור משום קנסא קאמר ובהא הוא דשוו יתומה גמורה ליתומה בחיי האב דאילו לענין בושת ופגם אין המפתה פטור ביתומה בחיי האב דהא דאביה נינהו דאירוסין לא מפקי מרשות האב אלא לענין קנס בלחוד ושמעינן מינה כי אע"פ שאין אדם זוכה בקנס עד שעת העמדה בדין יכולה היא למוחלו קודם לכן ולפי'

המפתה פטור כשקנסה לעצמה. ואיכא דקשיא ליה היאך אדם יוכל למחול מה שלא זכה בו עדיין ויש לומר דהכא גופה מחלה לו וכדאמרינן לעיל משל לאומר לחברו קרע שיראין שלי וכו' ואע"ג דלעיל גבי בושת ופגם דהוי ממונא אמרי' ליה שניתן למחילה מכל מקום מן המשל אנו למדין שהמחילה בגופה היא אבל יש מרבותינו שסוברין דקנס אינו נמחל אלא לאחר העמדה בדין וכי קתני דמפתה פטור היינו מן הבושת והפגם ואיתומה גמורה קאי דאילו ביתומה בחיי האב אין המפתה פטור מכלום ולא הוקשה ליתומה גמורה אלא לענין שקנסה לעצמה והיינו דלא אמרינן מה יתומה מפתה פטור אף נערה שנתארסה ונתגרשה מפתה פטור אלא אמרינן מה יתומה קנסה לעצמה אף נערה שנתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה והא דאמר יתומה פשיטא ה"פ יתומה פשיטא שהמפתה פטור מבושת ופגם דהא דידה נינהו וקרע שיראין שלי הוא דממון גמור הוא ויכולה למוחלו ואיברא דבירושלמי איפליגו אמוראי בהאי מילתא דגרסינן התם אמר רבי יוחנן אתיא דרבי אלעזר בשיטת רבי עקיבא רבו כמו דר"ע רבו אמר קנסה לעצמה כן רבי אלעזר אמר קנסה לעצמה מעתה אפי' במפותה יש לה קנס ופריק שמחלה לו כלומר דמסתמא מוחלת לו כיון דמפותה היא ופריך וכי יש אדם מוחל דבר שאינו שלו כלומר והיאך יכולה למחול בושת ופגם שהיא של אביה ומהדרינן תיפתר ביתומה שהכל לעצמה כלומר דכי קתני המפתה פטור ליתומה גמורה בלחוד קאי ופרכינן וכי יש אדם מוחל דבר שאינו ברשותו כלומר היאך יכולה למחול הקנס ואמרינן נשמעיניה מן הדא דאמר ר' בון בר חייא בשם ר' זעירא קנס אין כאן משעה ראשונה כלומר והיכי קתני המפתה פטור דמשמע פטור לגמרי אפילו מן הקנס ופרקינן רבי אבא בר חסדא בבושת ופגם היא מתניתין כלומר דכי קתני המפתה פטור איתומה קאי ומשום בושת ופגם בלחוד ומקשינן דר' מנא אמר מהו האונס חייב והמפתה פטור האונס חייב בכל והמפתה פטור מן הכל ופרקינן ר' בון אמר רבי שמאי האונס חייב בכל והמפתה פטור מן הבושת והפגם וחייב בקנס והיא ר"ע. ע"כ בירושלמי. למדנו מזה מחלוקת הוא בירושלמי ופשטיה דגמרא דילן משמע כפי' רש"י מדשבקו לה למתני' כפשטה מכלל דכר' מנא דירושלמי סבירא ליה ולא הסכימו בתוס' האחרונות וזה דעת רבינו ז"ל בשם רבו הרמב"ן ז"ל. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה רבו ז"ל בשיטת ר"ע רבו וכו'. ממאי הא קמ"ל וכו' זו קשה לדברי בעלי התוס' ז"ל שהם סבורים שאין אדם יכול למחול קנס קודם העמדה בדין דהא הכא דקסבר רבי אלעזר דנערה שנתארסה ונתגרשה לעצמה וקתני האונס חייב והמפתה פטור ואילו לא היה אדם יכול למחול קנס אם כן הרי הוא חייב לגמרי באונס, על הקנס חייב שהרי אין

אדם יכול למוחלו ועל בושת פגם וצער גם כן הוא חייב דהני דאביה הוו ותו ביתומה נמי כי קתני והמפתה פטור לא אפשר למימר אקנס דהא אמרינן דלא מציא מחלה ותירצו דודאי הכי הוא דהא דאמרי' המפתה פטור לאו אקנס קאמרינן אלא בבושת ופגם ודוקא איתומה אבל נתארסה ונתגרשה הרי הוא חייב בכל ואנן דייקינן דרבי אלעזר בשיטת ר"ע ס"ל ממאי דקתני מתני' יתומה שנתארסה ונתגרשה יתומה פשיטא כלומר פשיטא לן דהכי הוא דינא דיתומה כדקתני בלא טעמא דנתארסה ונתגרשה והא תו למה לי למתני נתארסה ונתגרשה כיון דתני יתומה אלא הא קמ"ל דנערה שנתארסה ונתגרשה כיתומה לענין קנס שאף זו יש לה קנס כמוה וקנסה לעצמה אבל בדינן אינן שוות. ולשון דחוק הוא מיהו בירושלמי אשכחן לה להאי סברא דאמרינן התם אמר רבי יוחנן אתיא דרבי אלעזר כשיטת רבי עקיבא רבו כמו ר"ע אמר יש לה קנס וקנסה לעצמה וכו' תו תקשי התם ויש אדם מוחל דבר שאינו ברשותו כלומר ואכתי היכי מציא מחלה קנס שאינה ברשותה שאינה זוכה בה עד שעת העמדה בדין ואמרינן נשמעינה מן הדא דאמר רבי בון בר חייא בשם רבי זעירא קנס אין כאן משעה ראשונה דתנינן תמן עמדה בדין עד שלא מת האב הרי הן של אב מת האב הרי הן של אחין אם אומר את כן קנס משעה ראשונה הרי הן של אחין משעה ראשונה פי' קנס אין כאן משעה ראשונה שאין אדם זוכה בו משעה ראשונה עד שעת העמדה בדין מדתנן עמדה בדין ואילו היה אדם זוכה בקנס משעה ראשונה א"כ מאי שנא עמדה בדין אפילו לא עמדה בדין נמי מת האב יהא של אחין אלא ודאי דאינו זוכה בו עד שעת העמדה בדין כלומר וכיון דכן קשיא היאך היא יכולה למחול ומפרקינן רבי אבא בר חסדא בבושת ופגם היא מתני' כלומר כי קתני המפתה פטור מבושת ופגם קאמר ומקשינן מה דרבי מנא אמר מהו האונס חייב והמפתה פטור האונס חייב בכל והמפתה פטור מן הכל פי' מה זה שאתם אומרים דכי אמרינן פטור מבושת ופגם קאמר דרב מנא אמר בהדיא דבמתני' חייב בכל ופטור מן הכל קאמרינן ומפרקינן רבי בון אמר ר' שמאי מהו האונס חייב והמפתה פטור האונס חייב בכל והמפתה פטור מן הבושת ומן הפגם וחייב בקנס והיא רבי עקיבא זה אמרו בירושלמי ולפום הא דפלוגתא היא בירושלמי דר' בון בשם רבי שמאי סבר דקנס אין אדם יכול למוחלו ור' מנא סבר שיכול למוחלו אבל נראין דברי רבי מנא שאע"פ שלא זכתה בו עדיין היא יכולה למחלו שהרי למה זה דומה לאומר לארוסתו דין ודברים אין לי בנכסייך בחייך ובמותיך דקי"ל דאם מתה אינו יורשה דנחלה הבאה לו לאדם ממקום אחר אדם מתנה עליה שלא יירשנה ולא דמי לירושת אביו שהיא ראוי' לו וכיון שכן אינו יכול להתנות עליה אבל כאן כיון שעדיין אינה ראויה לו לאדם יכול להתנות על זכות

אחר שלא יהא ראוי לו ועוד שהרי זה כאומר קרע שיראין שלי והפטר שהרי מסרה לו גופה לעשות בה כרצונו ואינו מחילת הקנס בלבד וכן הדין בודאי ולפי שיטתנו זו עולה יפה מה שאמרו בזה דרבי אלעזר בשיטת רבי עקיבא רבו דקסבר נתארסה ונתגרשה יש לה קנס וקנסה לעצמה ממאי כלומר דממתניתין אדרבה איפכא מסתברא מדקתני יתומה דמשמע טעמא משום דהויא יתומה הא לאו הכי אף ע"ג דנתארסה ונתגרשה אין לה קנס לעצמה ומהדרינן מדקתני האונס חייב והמפתה פטור יתומה פשיטא כלומר היא גופה פשיטא כלומר למה לי תרתי ביתומה בלחוד סגיא דיתומה בלחוד איתי לה האי דינא בודאי והיינו פשיטא, ולאו פשיטא דלא איצטריך ומתני' כלל קאמרינן אלא דביתומה בלחוד פשיטא לן והא תו למה לי נתארסה ונתגרשה כלו' קים לן דהוי האי דינא בלאו טעמא דנתארסה ונתגרשה ואי לאשמועינן דטעמא דיתומה הא לאו הכי דאביה ליתני לה בהדיא בנתארסה ונתגרשה דאביה הוי אלא ודאי דתרתי קתני יתומה או נערה שנתארסה ונתגרשה ושמעינן מינה דנערה שנתארסה ונתגרשה כיתומה דמיא דמה יתומה לעצמה אף נערה שנתארסה ונתגרשה לעצמה ובכל חד וחד האונס חייב בכל והמפתה פטור מן הכל וזהו הנכון. ע"כ:

ה"ג ממאי מדקתני האונס חייב והמפתה פטור יתומה פשיטא אלא הא קמ"ל כו'. זאת היא גירסת רוב הספרים והכין גרסי רש"י והתוס' ז"ל וה"פ ממאי דכר' עקיבא דמתני' דילמא כר"ע דברייתא ושאני יתומה משום דאין לה אב להכי קנסה לעצמה והמפתה פטור ומשני מדקתני וכו' וקשיא מאי משני מדקתני האונס חייב והמפתה פטור קא בעי ממאי דבנתארסה ונתגרשה בחיי אביה מיירי דילמא ביתומה גמורה מיירי אבל נתארסה ונתגרשה בחיי אביה דילמא לעולם אימא לך דקנס לאביה וכר"ע דברייתא ותירצו בתוספות דשינויא היינו מאי דקא שקיל וטרי יתומה פשיטא אלא קמ"ל וכו' והוה ליה כאילו קאמר מדקתני האונס חייב והמפתה פטור ש"מ דיש לה קנס וקנסה לעצמה דאי משום יתומה נקט מפתה פטור פשיטא דפטור דהא מחלה אלא ע"כ לא נקט מפתה פטור אלא משום נערה שנתארסה ולא נקט יתומה במתני' אלא ליתן טעם אמאי מפתה פטור והלא קנסה לאביה ואשמועינן דהרי היא כיתומה שקנסה לעצמה. ומיהו אין הפי' דמעיקרא משני מידי במאי דקאמר מדקתני האונס חייב וכו' ושוב פריך עלה יתומה פשיטא ומשני לה. וזה דוחק. ורש"י ז"ל כתב וז"ל ממאי. דכר"ע מדקתני האונס חייב ומפתה פטור. אלמא יש לה קנס ולעצמה הלכך מפתה פטור דמדעתה עבדה ואונס חייב ואפי' אביה קיים דאי יתומה כדקתני פשיטא דמפתה פטור אלא הא קמ"ל וכו'. יתומה פשיטא מסקנא דמילתא דרבי יוחנן היא. ע"כ. פירוש לפי' כי קא בעי ממאי הכי

קא בעי ממאי דכר' עקיבא כלל סבירא ליה דילמא כר' יוסי הגלילי ואם תשאל היכי מצי למימר דכרבי יוסי הגלילי סבירא ליה והא רבי יוסי הגלילי סבירא ליה דגזרת הכתוב הוא דכשנתארסה ונתגרשה לא יהא לה קנס וכמו שכתבו התוס' לעיל וכיון שכן אטו משום דנתארסה ונתגרשה לאחר שנתיתמה עדיפא טפי שיש לה קנס והיכי קתני האונס חייב. תשובתך מצינו למימר דתנא בבושת ופגם איירי ולא בקנס דמאחר שנתארסה ונתגרשה אין לה קנס ולהכי קא בעי ממאי דכר"ע ס"ל ולא כרבי יוסי הגלילי ומשני מדקתני האונס חייב ומפתה פטור אלמא יש לה קנס וקנסה לעצמה פי' דמדקתני האונס חייב אלמא דבקנס מיירי ודלא כר' יוסי הגלילי דאי בבושת ופגם פשיטא דהאונס חייב אטו משום דנתיתמה לא יהא לה בושת ופגם ואכתי לא שמעינן אי כרבי עקיבא דברייתא אי כרבי עקיבא דמתניתין ומדקתני המפתה פטור שמעינן דכרבי עקיבא דמתניתין סבירא ליה דהיכא דנתארסה ונתגרשה ואפילו אביה קיים המפתה פטור משום דקנסה לעצמה וכבר מחלה ואם תשאל ומנלן דילמא ביתומה גמורה מיירי והא אתי לאשמועינן דקנס נמחל קודם העמדה בדין ודלא כמאן דאמר דקנס אינו נמחל אלא לאחר העמדה בדין ולשיטת רש"י ז"ל דמתני' מיירי בתרתי ביתומה גמורה וביתומה בחיי האב אה"נ דאיצטריך למיתני המפתה פטור ביתומה גמורה וכדפרישנא במתני' ואם תשאל אם כן מאי בעי יתומה פשיטא ומשני אלא הא קמ"ל וכו' דמשמע דביתומה גמורה אין שום חידוש למסקנא דשמעתיה. תשובתך כבר תירץ רש"י ז"ל במאי דכתב ז"ל דאי יתומה כדקתני פשיטא וכו' דהוה ליה למימר בקוצר דאי יתומה פשיטא מאי כדקתני דקאמר אלא הא דפריך יתומה פשיטא ה"פ איברא ודאי דביתומה גמורה טובא אתא לאשמועינן דמחילתה מחילה עד שלא עמדה בדין מיהו הך יתומה דקתני דהיינו יתומה שנתארסה ונתגרשה פשיטא דמאי אתא לאשמועינן טפי במאי דנתארסה ונתגרשה מנתיתמה לחודא וכיוצא בזה פי' הרא"ה ז"ל וכדכתיבנא לעיל בשם הריטב"א ז"ל. נמצא לשיטת רש"י ז"ל דמתניתין תרתי קתני יתומה גמורה ויתומה בחיי האב ואשמועינן נמי ביתומה גמורה דהמפתה פטור וכדכתיבנא נמצא דמתניתין אשמועינן רבותא בין ביתומה בחיי האב בין ביתומה גמורה ועיקר מאי דפריך פשיטא היינו דביתומה בלחוד סגי ולמה לי נתארסה ונתגרשה הלכך ליכא לאקשויי דדילמא נקט הכי למידק טעמא דהוי נמי יתומה הא אינה יתומה אפילו מפתה חייב דכיון דעיקר מתני' אתא לאשמועינן דמחילה קודם העמדה בדין מהניא ואפילו ביתומה גמורה אשמועינן רבותא היכי בו נימא דלא נקט יתומה אלא לדיוק כיון דבהיא גופה אשמועינן רבותא ומיהו מלשון התוספות משמע דביתומה גמורה לא אשמועינן שום רבותא וקרוב מאד לומר דקא מפרשי דמתני' לא

מיירי אלא בנתארסה ונתגרשה ואביה קיים בלחוד ולא נקט יתומה במתני' אלא ליתן טעם אמאי מפתה פטור. מעתה כיון דדחקינן מתניתין כולי האי דאמרינן דנקיט יתומה ללא צורך כלל איכא לאקשויי ומנלן הא אדרבה אימא דנקט יתומה למידק טעמא דהוי נמי יתומה הא אינה יתומה אפילו מפתה חייב דקנסה לאביה והכי עדיפא טפי למימר דאתיא מתני' כפשטא ולא תימא דלא איירי ביתומה כלל א"נ דאיירי בה ונקטה ללא צורך כלל ותירצו בתוספות דדחקינן ומוקמינן לישנא דמתני' בהכי דמכל מקום הרי אתא לגופיה לאשמועינן דנתארסה ונתגרשה לעצמה ואף ע"ג דלישנא דיתומה לא דייקא ממאי דנימא דלדיוקא דכל מאי דנוכל לומר דלגופיה אתי עדיף טפי כנ"ל:

וז"ל הרא"ש ז"ל אף נערה שנתארסה ונתגרשה לעצמה ואם תאמר וליתני נערה שנתארסה ונתגרשה ולא ליתני יתומה כלל ויש לומר דנקט יתומה כדי שלא תתמה אמאי מפתה פטור הלא קנסה לאביה להכי נקט יתומה שנותן טעם לדבר להכי מפתה פטור שהיא כיתומה דקנסה לעצמה ואם תאמר מנא ליה האי דיוקא אדרבה אימא דנקט יתומה למידק הכי טעמא דהיא יתומה ולכך מפתה פטור הא אינה יתומה אפילו מפתה חייב דקנסה לאביה ויש לומר כל זמן דמצינן לאצרוכי מתניתין לגופה לית לן למימר לדיוקא אתי ע"כ:

והרמב"ן ז"ל כתב וז"ל הא דאמרינן ממאי מדקתני ר"א אומר וכו'. ה"פ ממאי דבשיטת רבי עקיבא דמתניתין אמרה אדרבה מדקאמר יתומה משמע שאילו לא היתה יתומה היה אף המפתה חייב כרבי עקיבא דברייתא דאמר לאביה ומפרקינן מדקתני יתומה וכו' פשיטא דאי לאשמועינן דיש לבתולה שנתארסה ונתגרשה קנס וקנסה לאביה לאשמועינן בדידה למה ליה יתומה ע"כ. משמע מלשונו ז"ל דכך היתה גירסתו ז"ל ממאי מדקתני יתומה רבי אלעזר אומר וכו' פשיטא אלא הא קמ"ל דנערה שנתארסה וכו' וזאת הגירסא ניחא טפי ולא נצטרך לדחוק למאי דנדחקו בה תוספות לעיל. וראיתי לאחד מחכמי דורנו נראה שהקשה בתשובותיו דאמאי לא משני דמתניתין תרתי קאמר יתומה ושנתארסה ונתגרשה ובתרוייהו חידושא אשמועינן ביתומה אשמועינן דאונס חייב ולא ממעטינן לה מדכתיב לאבי הנערה ובנתארסה ונתגרשה אתא לאשמועינן דמפתה פטור דלא תימא קנסה לאביה ולא הוה דחיק כולי האי כדדחיק במאי דמשני ביתומה מה יתומה וכו'. ואנן הא כתבינן דאיברא דלשיטת רש"י ז"ל מתני' תרתי קאמר וכמו שהארכנו לעיל במשנה ובגמ' מיהו הך חידושא דיתומה ליכא למימר דמאחר דאשמועינן דנתארסה ונתגרשה לעצמה ולאו דוקא דבעי למיתב לאבי הנערה כדכתיב ונתן לאבי הנערה הלכך לא איצטריך תו למתני יתומה כדי לאשמועינן דאונס חייב

תדע דלר' יוסי הגלילי אע"ג דאית ליה דנתארסה ונתגרשה לית לה קנס כלל מכל מקום סבירא ליה דיתומה יש לה קנס וכדאמרינן לקמן בפרק נערה אם מאן ימאן לרבות יתומה לקנס דברי רבי יוסי הגלילי ואמרינן נמי בירושלמי תחת אשר ענה לרבות יתומה לקנס דברי רבי יוסי הגלילי וכדאמרינן לעיל כנ"ל. עוד הקשה החכם נראה בתשובותיו דאמאי קשיא ליה דפשיטא והרי היה יכול לאקשויי קושית למה דמשמע דדוקא משום שנתארסה ונתגרשה הוא דמפתה פטור הא יתומה שלא נתארסה ונתגרשה מפתה חייב ואמאי הרי קנסה לעצמה והיא מחלה. וכתב נראה דאפשר דהכי הוו הספרים גרסי יתומה שנתארסה ונתגרשה הוא דמפתה פטור הא לא נתארסה ונתגרשה מפתה חייב אלא הא קמ"ל וכו'. ואנן הא כתבינן הגירסא שנשמרו ממנה התוספות ז"ל והיא גירסת הרמב"ן ז"ל והכין איתא ברוב ספרנו ועיקר קושיא ליתא דליכא לאקשויי דליחייב המפתה משום דקנסה לעצמה והיא מחלה דהא פלוגתא דרבוותא היא אי קנס נמחל קודם העמדה בדין וכיון דלא ברירא כולי האי היכי מצינו לאקשויי דליחייב המפתה אלא הכי אית לן לאקשויי דלמה לי נתארסה ונתגרשה ביתומה בלחוד סגי דמאחר דהשמיענו רבותא דמהניא מחילה קודם העמדה בדין כך לי יתומה לחודא כמו יתומה שנתארסה ונתגרשה דליכא הפרישא בינייהו כלל ולמה לי שנתארסה ונתגרשה וכדפרישנא לעיל לשיטת רש"י ז"ל וכדפירש הרא"ה ז"ל כנ"ל:

קרי רב עליה דר"א טובינא דחכימי פרש"י מאושר שבחכמים וכו'. וקשה קצת אטו משום דכיון לדעת רבו ואזיל בשיטתיה קרו עליה טובינא דחכימי פי' מאושר שבכל החכמים והרי רבו גופיה דאמרה שמעתא ופליג עליה רבי יוסי הגלילי לא קרינן עליה טובינא דחכימי ויש לומר משום שהיה העולם שמם עד שבא ר' עקיבא ושנאה להם וכו' וכמו שכתב רש"י ז"ל הלכך כל אחד מתלמידיו שהיה מכוון לדעתו הרי הסכים להלכה ורבי עקיבא היה להם במקום משה רבינו אדון הנביאים ע"ה לפי שהיה כבר נשתכח תורה שבעל פה עד שבא הוא ושנאה ומ"ה כל מי שהיה מסכים לדעתו שפיר קרינן עליה טובינא דחכימי כנ"ל:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל קרי רב עליה דרבי אלעזר טובינא דחכימי והא דקלסיה כולי האי משום דהוו רבנן אחריני דאזלי בשיטתא דר' עקיבא דברייתא או דרבי יוסי הגלילי ואילו רבי אלעזר תפס לו השיטה הנכונה יותר מכולם ונתן טעם לדבריו גם כן דכי היכי דלגבי יתומה דרשינן יש לה אב לאביה אין לה אב לעצמה ואע"ג דבקרא לאבי הנערה כתיב הכי נמי דרשינן אשר לא אורשה לאביה הא אורשה לעצמה דהא והא לא אשתני

גופה ולהכי קרי עליה טובינא דחכימי ופסק הלכה כמותו ולא פסק כרבי עקיבא עצמו משום דלא ליחלף לן רבי עקיבא דמתני' ברבי עקיבא דברייתא שאין הלכה כמותו. ע"כ: **מתניתין איזהו בושת אדם הבינוני המבייש בושתו קשה מאדם זולל ומאדם חשוב והמתבייש**. לפי חשיבותו בושתו. כך כתב רש"י ז"ל ובודאי דבמילי אחריני הכי הוא אבל באונס ומפתה נראין הדברים שכל שהוא זולל יותר בושתו מרובה. הר"ן ז"ל על ההלכות. וכן פי' הרמב"ם ז"ל בהלכות נערה בפרק ב' וז"ל כיצד שמין הבושת הכל לפי המבייש וכו' ואינו דומה המתבייש מאדם חשוב וגדול למתבייש מאחד מן הנבלים וקל מן הקלים ולפי זה רואין הדיינין מעלתה ומעלתו ושמין כמה ממון ראוי לאביה ולמשפחתה ליתן ולא יארע להן דבר זה מאדם זה וכמוהו חייב לשלם. ע"כ:

ובליקוטי הגאונים מצאתי וז"ל איזהו בושת וכו'. פירוש כלומר היאך היא הבושת ושומתו הכל לפי המבייש פירוש אם היה אדם חשוב נותן בושת גדולה שכל מי שהוא אדם חשוב ומבייש את חברו גדולה היא הבושת שמבייש. לפי המתבייש לפי חשיבותו אומדין בשתו ע"כ. ואיברא דלפרש"י ז"ל אינו שוה פירוש המתבייש להמבייש ומיהו לפירוש הרמב"ם לא היה צריך למתני (אלא) הכל לפי המבייש והמתבייש דהא ודאי זילותו של המבייש כנגד חשיבותו של המתבייש שיימינן והלכך לא הוה צריך למתני אלא הכל לפי המבייש א"נ הכל לפי המתבייש דחשיבותו של המתבייש כנגד זילותו של המבייש שיימינן ולפרש"י ז"ל ניחא כנ"ל:

וז"ל תלמידי ה"ר יונה ז"ל הכל לפי המבייש והמתבייש שאם היא בת הדיוטות והוא אדם חשוב אין בושתה כל כך ואם המבייש הדיוט והיא בת גדולים בשתה יותר ויש להם לבית דין לשער הכל לפי כבוד המבייש והמתבייש וכתב הרמ"ה ז"ל צער ובושת דקאמרינן היכי שיימינן אילימא דאמרינן בכמה אשה רוצה בזו ליתן ואל תקבל צער כזה ואל תתבייש בושת כזה מאיש כזה אם כן כלהו ג' דברים איכא ובכלל זה הוי הפגם והצער והבושת וזימנין דניחא לה למיתב מאה מנה ולא תקבל כי האי בושתא כלל אלא מסתברא דהכי שיימינן דגבי צער אומרים כמה אשה בתולה כזו שנכנסה לחופה על כרחה רוצה ליתן בין ליבעל לבעלה לרצונה ובין ליבעל לו בע"כ. וגבי בושת אומרים כמה אשה כזו שנמסרה לאיש כזה ליבעל לו בזנות על כרחה רוצה ליתן בין שתבעל לו בחשאי לשתבעל בו בפני עדים דאית לה בושת והא דמיא להההיא דאמרינן בב"ק צער במקום נזק היכי שיימינן ושקלינן בה וטרינן ואסיקנא אומדים כמה אדם רוצה ליתן בידו המוכתבת למלכות לקטעה בין סייף לסם עכ"ד. ונראין למורי הרב נר'. ע"כ:

כאילו היא שפחה נמכרת וכו'. וא"ת למה ליה לאורוכי כולי האי ליתני בקוצר פגם רואין כמה היתה יפה וכמה היא יפה וי"ל דבמאי דמפרש תלמודא מתרצא שפיר דשמין כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה וכו' ולהכי קתני נמי כאילו היא שפחה נמכרת וכו' ולכך כתב רש"י ז"ל כאילו היא שפחה. בגמרא מפרש מאי גריעותה מחמת בעילה. פי' משום דקתני מתני' כאילו היא שפחה וכו' הוצרך לפרש תלמודא מאי גריעותה ולקמן בגמרא נפרש עוד זה בס"ד כנ"ל:

גמרא ואימא חמשים סלעים וכו' עלה דמתני' דלעיל דקתני המפתה נותן ג' דברים וכו' לא בעי הכין משום דאיכא לפרושי דאה"נ דחמשים סלעים מכל מילי קאמר אלא דהאונס מוסיף הצער על החמשים שקלים נמצא דחמשים שקלים דמפתה היינו דמי בושת ופגם וקנס והאונס מוסיף על הני דמי צער ומיהו הכא במתני' דקתני הכל לפי המבייש והמתבייש ע"כ אין הבושת בכלל החמשים דהא החמשים קצובין הן ואילו הכא תנינן דלפעמים מוסיף ולפעמים גורע כנ"ל:

יאמרו בעל בת מלכים וכו'. פרש"י ז"ל יאמרו וכו'. והיכן הוא חלוק שביניהם אצל בושת הילכך בלא בושת. פי' לפי' אף על גב דהשתא נמי הרי שוין הן בת מלכים לבת הדיוטות לגבי קנסא מכל מקום הרי הן חלוקין אצל בושת. והילכך הני חמשים בלא בושת דמלבד הבושת נותן חמשים מעתה פגם נמי דכיון דע"כ יש תשלומין אחרים מלבד הני חמשים ולא הזכירו הכתוב כאן משום דישנו בשאר חובלין פגם נמי בעי למיתב דהיינו נזק הנשום בשאר חבלות. ובפרק יש בערכין כתב רש"י ז"ל וז"ל בעל בת הדיוטות כו' בתמיה אבל השתא כי יהיב בושת יש חילוק בין בת מלכים לבת הדיוטות והכל עולה לענין אחד וכדכתיבנא אלא דהתם בערכין משום דקאי עלה דמתני' דתנן באונס ובמפתה להקל ולהחמיר ועיקר מאי דקשיא ליה דע"כ הרי אין חילוק ביניהם לכך כתב בלשון הזה ומיהו הכל עולה לענין אחד וכדכתיבנא. עוד היה נראה לפרש לשון רש"י ז"ל דבשמעתין דה"ק יאמרו וכו' דכיון דע"כ בושת בעי למיתב היכן הוא חילוק שביניהן אצל בושת דלגבי בושת בע"כ צריך לחלק ואי אמרת חמשים מכל מילי אמר רחמנא הרי לא חלקת הילכך הני חמשים בלא בושת ולזה הפי' לא פריך אבייי שפי' דדילמא שאני בושת דצריך לחלק בע"כ אבל עבד שנגחו שור לא חלקה תורה אמעשה ובהכי חייב' תורה ולא יותר וכך גזרה חכמתו ית' אלא ודאי לא שנא בושת אלא דס"ד דרבי זירא דראוי לחלק בינייהו ופריך עליה אביי גבי עבד נמי יאמרו עבד נוקב מרגליות וכו' פי' גבי עבד שנגחו שור שנתנה תורה קצבה שלשים שקלים יאמרו עבד נוקב מרגליות וכו' אלא מאי אית לך למימר אע"ג דיש לחלק ביניהן מ"מ נתנה תורה קצבה שוה ופעמים

הויא להחמיר ופעמים הויא להקל כדאיתא בערכין פרק ג' כדי שלא נצטרך לשום בכל פעם הכא נמי דילמא בושת בכלל חמשים ואע"ג דראוי לחלק נתנה תורה קצבה שוה להקל ולהחמיר ולא נצטרך לשומת ב"ד. ודע שהקשו התוספות ז"ל פ' יש בערכין עלה מאי דקאמר רבי זירא יאמרו בעל בת מלכים וכו' דבמשנה שם דאתיא עלה הך שקלא וטריא הכי תנינן באונס ובמפתה להקל ולהחמיר כיצד אחד שאנס או פיתה את הגדולה שבכהונה ואת הגדולה שבישראל וכו' וקשיא להו ז"ל דאמאי שני רבי זירא בלישניה דבמשנה תנא גדולה שבכהונה ורבי זירא נקט בת מלכים ולא תירצו ונראה דרבי זירא חייש לדברי העולם שיאמרו משפט מעוקל הוא זה וכדקאמר יאמרו וכו' וכיון שכן להכי נקט בת מלכים שהוא דבר הנראה ותמהין העולם עליו אבל היוחסין אינו נראה כל כך ואין העולם מתמיהין כל כך בדבר זה. ואהדר ליה אביי דאין לחוש לדברי העולם דכך גזרה תורה משפט שוה בזה ולפעמים להקל ולפעמים להחמיר וכדאמרינן גבי עבד:

דף מ:

אלא אמר רבי זירא וכו'. בקצת ספרים גרסינן רבי אלעזר ומיהו ברוב ספרים גרסינן רבי זירא והכין נמי גרסינן בערכין בפרק יש בערכין ולהכי הדר ביה דהא ודאי לא חששה תורה לחלק בין בת מלכים לבת הדיוטות כי היכי דלא חששה גבי עבד דמשפט אחד שוה לכולם גזרה תורה ומיהו בין בעולה לבתולה הרי חלקה תורה להדיא דבעולה אין לה קנס כדכתיב בתולה ולא בעולה הילכך יש לנו לחלק נמי בין בעל שלימה לבעל פגומה שנבעלה שלא כדרכה והיכן הוא הפרש ש"מ גבי בושת שזו שנפגמ' כבר אין בושתה רב כשלימה. ואפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל אלא אמר רבי זירא. מהכא שאין בושת בכלל חמשים דא"כ אין הפרש לבעל שלימה לבעל פגום' שנבעלה שלא כדרכה והיכן הוא הפרש שביניהם ש"מ גבי בושת שזו שנפגמה כבר אין בושתה רב כשלימה. ע"כ. פי' אין הטעם שראוי לחלק ביניהן מפני שזו בושתה רב מזו דאם כן היינו ההיא דבת מלכים ואמאי הדר ביה רבי זירא מהאי דבת מלכים והרי על שניהם איכא לאקשויי מעבד ומאי שנא חשובה זו מזו אלא הטעם היינו דצריך שנפריש ונחלק בין שלימה לפגומה מטעמא דכתיבנא לעיל ולהכי מפקינן בושת מכללא דחמשים וביה עבדינן חילוקא מטעמא דזו בושתה רב מזו ומיהו מעיקרא לא באנו לחלק להאי טעמא. עוד יש לחלק בין זו דפגומה להאי דבת מלכים דזו גריעותא בגופה וזו גריעותא מחמת משפחה דהיינו דבר חוץ ממנה ואביי קא מהדר עלה דהאי חילוקא דבעבד נמי יש לחלק בגריעות דגופה ומיהו אאידך טעמא דכתיבנא לעיל לא חש לאהדורי דהתורה לא חילקה אלא בין בעולה

גמורה לבתולה אבל ביאה שלא כדרכה לא שמה ביאה דאכתי בתוליה קיימין וקרי בה בתולה ואין לחלק כלל בין בתולה שנפגמה בביאה שלא כדרכה לבתולה שלימה ומיהו רבי זירא ס"ל דצריך לחלק וכדכתבינן. כנ"ל על פי דרכו של רש"י ז"ל. ומשמע מתוך לשונו ז"ל דס"ל דלא מחייב קנס אביאה שלא כדרכה:

וכתב הרא"ש ז"ל וז"ל יאמרו בעל שלימה חמשים י"מ בעל שלימה בעלמא כדרכה בעל פגומה כגון זה שבא עליה כדרכה והיא כבר נבעלה שלא כדרכה וכן משמע מתוך פרש"י ז"ל ומשמע לפי זה דלא מיחייב קנס אבעילה שלא כדרכה מדלא פי' הכל באשה אחת ואותו שבעל כדרכה והיא כבר פגומה ישלם כאותו שבעל תחלה שלא כדרכה וכן משמע מתוך שמעתין דאי מחייב האי דבעל שלימה נ' קאי אההוא דבא עליה של"כ א"כ ה"ל למתני באו עליה ב' של"כ ומיהו ע"כ אמת הוא דמחייב קנס אביאה של"כ כדאי' בהדיא בפ"ק דקדושין באו עליה י' ב"א ועדיין היא בתולה פי' שלא כדרכה הראשון בסקילה וכולן בחנק וקאמר התם מודה ר' לענין קנס דכולהו מחייבי וכן משמע בהבא על יבמתו גבי הא דתני ולו תהיה לאשה באשה הראויה לו פרט לאלמנה לכ"ג ופריך היכי דמי אילימא כדרכה מאי אריא משום אלמנה תפוק ליה משום בעולה אלא לאו שלא כדרכה אלמא שיש קנס אפילו שלא כדרכה והאי דלא נקט הכא שבאו עליה שני בני אדם שלא כדרכה לרבותא נקט אעפ"י שבא עליה א' שלא כדרכה ואחד כדרכה אפ"ה תמוה למה ישלם האחרון כמו הראשון וכ"ש דאם באו עליה שנים שלא כדרכה דהוה קשה טפי. ע"כ:

ובמסכת ערכין פ' יש בערכין כתב הרא"ש ז"ל וז"ל יאמרו בעל פגומה חמשים בעל שלימה חמשים פרש"י ז"ל זה שבעל פגומה חמשים ואלו בעל בתולה שלימה לא יהיב אלא חמשים תימה למה הוצרך לפרש בתולה שלימה דעלמא דפשטא משמע דעל אלו שנים קאי בעל שלימה היינו הראשון שבעל שלא כדרכה דכשלא כדרכה נמי יש לה קנס כדאמרינן בפ"ק דקדושין וכו'. וי"ל דלהגדיל התמהון פי' רש"י ז"ל בתולה דעלמא דלגבי הך ראשון שבעל שלא כדרכה אינו כל כך תימה שגם פגם השני שהשיר בתוליה מרובה וא"ת אמאי לא קאמר בא עליה שנים שלא כדרכה וי"ל דאשמועינן דאף בזה יש תמהון אם משלם השני כמו הראשון דאע"פ שבא עליה כדרכה מכל מקום פגומה היא בבעילת הראשון שלא כדרכה ע"כ. ואין אנו צריכין לידחק בלשונו של הרב ז"ל דהרי מצינו להרמב"ם ז"ל שפסק כן להדיא דהבא שלא כדרכה אינו משלם קנס וכן כתבוה גדולי מחברים ויראה שמזו יצאה להם. ויש שמקשים לדבריהם ממה שאמרו בפ"ק דקדושין באו עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה כולן בסקילה ר' אומר הראשון

בסקילה וכולן בחנק ומודה רבי לענין קנס דכולהו משלמי וודאי ביאת הראשונים בשלא כדרכה הוא ומ"מ נראה שהם פירשוה בכדרכה ולשונם בזה באו עליה עשרה והיא בתולה ברשות אביה בזה אחר זה הראשון בסקילה וכולן בחנק בד"א שבאו עליה כדרכה אבל אם באו עליה שלא כדרכה כולן בסקילה ומאחר שכדרכה קורא לה בתולה יראה שביאת הראשונים נאמרה לענין הערה. ואיני מבין שהרי הם פירשו הערה הכנסת עטרה ובסוגי' זו דאין הכנסת עטרה כבעילה גמורה ומ"מ בתלמוד המערב שבכתובות פ"ג מצאתיה כן להדיא הערו בה עשרה בני אדם ואחד גמר את הביאה כולן בסקילה גמרו כולן את הביאה הראשון בסקילה והשאר בחנק. וי"מ לדעתם כולהו משלמי כל הבא בכדרכה אחר כל אלו ואינו נראה דהא כולהו ודאי אאינהו גופייהו קאי וכן קשה להם מה שאמרו פרק אלו נערות אילו באו עליה שנים אחד שלא כדרכה ואחד כדרכה יאמרו בעל פגומה חמשים בעל שלימה חמשים ומדקאמר חמשים אלמא דאפילו קנס איכא ומ"מ יש מפרשים אותה לדעתם בעל שלימה דעלמא בכדרכה שלא נפגמה כלל חמשים בין הכל ר"ל בין בושת ופגם וקנס בעל פגומה זו בכדרכה הואיל ונפגמה בשלא כדרכה חמשים אלא שהם נראה שפירשוה לענין בושת ופגם כמו שבארנו בשלישי של כתובות ולשונם בזה באו עליה שנים אחד שלא כדרכה ואחד כדרכה את שבא עליה שלא כדרכה אם הוא ראשון חייב בבושת ופגם ואם הוא אחרון חייב בבושת בלבד שהרי נפגמה וזה שבא עליה כדרכה בין ראשון בין אחרון חייב בקנס ובשאר הדברים אבל אין בושת ופגם של בת שלא נבעלה כלל כבושת ופגם זו שנבעלה שלא כדרכה מ"מ בפרק הבא על יבמתו אמרו נבעלה שלא כדרכה פסלה לכהונה והקשו שם ממה שנאמר באונס ולו תהיה לאשה הראויה לו פרט לאלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט היכי דמי אילימא בכדרכה מאי אריא משום אלמנה תפוק ליה דהויא לה בעולה כלומר שהרי אנוסת עצמו ומפותת עצמו אסורה לו אלא בשלא כדרכה ומשום אלמנה אין משום בעולה לא אלמא אף בשלא כדרכה משלם קנס שהרי אלמנה שהיא אלמנת כ"ג שבא עליה שלא כדרכה נושאה ומכיון שאתה קורא בה ולו תהיה לאשה למדת שהוא משלם קנס שאילו היה פטור מלשלם קנס פטור היה מלנשאה. ויראה לי שבבעילה כדרכה היא שנויה וה"ה שהיה יכול ליגע בה מטעם בעולה אלא שתפס אחת מהן ושאר הסוגיא שנויה דרך משא ומתן ומ"מ זו עיקר ויש מעמידין שמועות אלו לומר שאף הבא על נערה שלא כדרכה משלם קנס ומפרשינן בכאן ה"ה שאפילו חזר ובא עליה שלא כדרכה משלם קנס אלא שסתם ביאה בכדרכה היא ובראשונה הוא שהוצרך להעמידה בשלא כדרכה כדי לחייב הבא עליה אח"כ בקנס שהרי מיתת מציל אין כאן הואיל וכבר נפגמה בשלא

כדרכה ויש על השני קנס אחר שעדיין בתולה היא הא מ"מ אף כשחזר ובא עליה שלא כדרכה יש בו קנס אלא שהדברים נראין לדחות שאר הסוגיאות בפירוש' או לדחותם מכל וכל מפני זו ובדעת גדולי המחברים וגדולי הרבנים ראיתי בכאן דברים זרים והוא שכתבו שבא עליה הוא או אחר כבר שלא כדרכה שלא ניתן בביאה זו להצילה בנפשו שכבר נפגמה ואיני מבין פה קדוש היאך אמרה וכי אפילו נבעלה אמר כל שהיא ערוה לו לא ניתן להצילה בנפשו ומה שאמרו נעבדה בו עבירה אין מצילין אותה בנפשו פירושו כשהתחיל והערה כמו שכתבנו למעלה. עכ"ל הרב המאירי ז"ל בפרק בן סורר. ודע שכל מקום שמזכיר גדולי המחברים הוא הרמב"ם ז"ל גדולי הרבנים הוא רש"י ז"ל:

וז"ל הר"ן בחידושיו בפרק בן סורר משעת הראה דפגמה איפטר לה מקטלא ממונא לא משלם עד שעת גמר ביאה כלומר משעת הערה שפגם את הנערה איפטר לה מקטלא דהא אמרינן לעיל נעבדה עבירה אין מצילין אותה בנפשו ובתר דאיפטר לה מקטלא יתחייב בקנס דקנס אינו משלם אלא על השרת בתולים דהיינו גמר ביאה כך פרש"י ז"ל ואין כוונת רש"י ז"ל שלא יתחייב קנס על שלא כדרכה כיון שאין בה השרת בתולים דהא אמרינן בפ"ק דקדושין [ט ב'] באו עליה עשרה בני אדם ועדיין בתולה היא כולן בסקילה ור' אומר הראשון בסקילה וכולן בחנק ומודה רבי לענין קנס וכו'. אלמא בשלא כדרכה איכא קנס אלא כך הוא אומר דכשהביאה היא כדרכה אינו חייב עליה בהראה שהיא תחלת ביאה אלא בגמר ביאה שתהא בה השרת בתולים שהוא חיוב הביאה הזאת לענין קנס אבל ביאה בשלא כדרכה מילתא אחריתי היא והוא חיוב אחר לעצמו דהוא משכב אחר אע"ג דלא שייך ביה השרת בתולים והקשו עליו בתוספות דאכתי לא ניחא דהא אמרינן בירושלמי הערו בה עשרה בני אדם כולן משלמים קנס לפיכך פי' בתוס' ז"ל שאין לנו לפרש ממונא לא משלם עד שיהא שעת גמר ביאה שלא יהא חיובו עד שעת גמר ביאה כמו שפרש"י ז"ל אלא לומר שיש חיוב קנס על תחילת ביאה ועל סוף ביאה כמו שאמרו בירושלמי ואע"פ שעל תחלת ביאה הוא מתחייב בנפשו דהא פגמה מ"מ עדיין הוא מתחייב קנס בסוף ביאה לפי שיש בגמר ביאה כדי חיוב קנס בלא תחלת ביאה וה"פ ממונא לא משלם עד שעת גמר ביאה כלומר זה הבא על אחותו דמשלם קנס אינו משלם הקנס מתחלת הביאה דהא מתחייב בנפשו הוי בההיא שעתא אלא מסוף ביאה הוא דמתחייב קנס דבההיא שעתא כבר איפטר מקטלא דהא איפגמה מעיקרא אבל היכא דלא מתחייב בנפשו בתחילת ביאה פשיטא דמשעת הראה מתחייב קנס וכדאיתא בירושלמי וזה נכון. עכ"ל הר"ן בפרק בן סורר. נחזור לענין שמועתנו ודע שבכל הספרים שבידינו גרסינן אחד כדרכה ואחד שלא כדרכה. פי' אחותו שבעל כדרכה

תחלה וכן הקשו בתוספות ערכין פ"ג וכתב הרא"ש ז"ל וז"ל אחד כדרכה ואחד שלא כדרכה ברישא הוה ליה למימר שלא כדרכה אלא כך דרך התלמוד משום שהוצרך לומר שלא, נקט ברישא כדרכה כמו שמצינו לעיל לתנא דבי חזקיה דקתני בין מתכוון בין שאינו מתכוון וה"ל למימר שאין מתכוון ברישא שאינו פשוט כל כך שיהא פטור כמו מתכוון כמו דקתני בין שוגג בין מזיד בין דרך עליה לדרך ירידה אלא כך דרך התלמוד כל מקום שצריך לשנות הן ולאו נקט הן ברישא ע"כ. וכן כתבו התוספות ז"ל. והרב רבינו אליקים ז"ל מרבותיו של רש"י ז"ל פי' בערכין פ"ג וז"ל אילו באו עליה שנים אחד שלא כדרכה ואחד כדרכה שהראשון שלא בעל כדרכה אינו נותן כלום שלא בעלה ואם זה האחרון שבעלה נותן חמשים כאילו בעל אשה שלימה שלא בא עליה אדם מעולם יאמרו בעל פגומה וכו' אלא ודאי פגומה נותן חמשים ותו לא שכבר מבוייש' היא בעל שלימה נותן נ' ובושת ע"כ. משמע דגריס שלא כדרכה תחילה ואזיל בשיטת רש"י ז"ל ולא כפירושו ממש ואפשר דלשיטת התוספות ז"ל משום הכי משמע ליה לרבי זירא דהך דבאו עליה שנים כו' הויא ראיה טפי מההיא דבת מלכים משום דאיכא למיחש טפי למה שיאמרו העולם בההיא דשני אנשים משום שיבאו כא' לפני ב"ד על מעשה אחד והיאך יצא משפט שוה לשניהם דזה יפרע חמשים והלא יאמרו משפט מעוקל הוא זה דאטו בעל שלימה דהיינו אותו שבעל שלא כדרכה חמשים ובעל פגומה חמשים דהיינו אותו שבא עליה אח"כ כדרכה אבל ההיא דבת מלכים וכו' דהויא להו מעשיות מוחלקים אין לחוש בזה שיאמרו העולם ועוד יש לחלק בין בושתה דאתיא מחמתה למאי דאתיא מחמת משפחתה וכדכתיבנא לעיל ואביי לא חש לאהדורי אלא אהך טעמא בתרא ולא אטעמא קמא וכדכתיבנא לעיל כנ"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל יאמרו בעל פגומה חמשים בעל שלימה חמשים פי' א"כ מצינו קנס מתרבה ומתמעט שהרי בפגומה שאין לה בושת ופגם כולו קנס ואילו בשלימה מקצתן קנס ואולי שלא יהא לה קנס כלל שכולן צריכין לבשתה ופגמה. א"ל אביי אי הכי עבד נמי יאמרו עבד בריא שלשים וכו' כלו' דבעבד נמי פעמים שהכל קנס אי (לא) הוא מוכה שחין שאין לו דמים ובעבד מוכחש לא יהא שם קנס כלל אם הוא עבד בריא ששוה הרבה והיינו דנקט הכא עבד מוכה שחין ועבד בריא שהוא דומה בענין לפגומה ושלימה לענין ריבוי קנס ומיעוטו ודומה ג"כ לענין פגומה ושלימה שאף מוכה שחין עבד פגום הוא אבל לעיל נקט עבד נוקב מרגליות ועבד עושה מעשה מחט מפני שזה עבד מלך מן הסתם וזה עבד הדיוט. והא דאמרינן בעל שלימה חמשים בעל פגומה חמשים פי' בעל פגומה כגון שבא עליה אחד שלא כדרכה והשני כדרכה ששניהם חייבים קנס וכן

אמרו בפ"ק דקדושין באו עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה כולם בסקילה ר' אומר וכו' ואמרינן עלה מודה רבי לענין קנס וכו' ובירושלמי אמרו בפירקין [ה"ו] באו עליה עשרה בני אדם שלא כדרכה כולן משלמין קנס ואמרינן נמי התם הערו בה עשרה בני אדם כולן חייבין גמרו הביאה הראשון חייב וכולן פטורין ומיהו איכא למידק מדאמרינן בפרק בן סורר דחייבי כריתות ניתנו להצילם בנפשם ואותביה מדתנן הבא על אחותו משלם קנס ואין אדם מת ומשלם ופרקי' משעת העראה דפגמה איחייב לה קטלא ממונא לא משלם עד גמר ביאה ופרש"י ז"ל שם עד גמר שהוא משיר בתוליה במירוק האבר דאלמא אין קנס בהעראה לבד ולא בשלא כדרכה דליכא השרת בתולים והא לא קשיא לפום מאי דפרישנא לעיל דהתם ה"ק דכי היכי דאיכא קנס בהעראה הכי נמי איכא קנס על השרת בתולים שאם באו עליה שני בני אדם אחד הערה בה ואחד גמר ביאתו שניהם חייבין וה"ה נמי כשבא על אחותו וגמר ביאתו נהי דאהעראה לא מחייב קנס דקלב"מ שניתן להצילה בנפשו מחייב קנס על גמר ביאתו והיינו דפרכינן התם הניחא למ"ד העראה זו נשיקת אבר אלא למאן דאמר הכנסת עטרה בהעראה הויא בעולה ושוב אין כאן קנס ואוקימנא במפותה שלא ניתן להצילה בנפשו הילכך הכא בשמעתין יש לפרש למ"ד העראה זו נשיקת אבר דמיירי כשבאו עליה שניהם כדרכה הראשון הערה בה והשני גמר ביאתו או שהערה בה בלבד ואמרינן יאמרו הראשון שבא עליה כשהיא שלימה חמשים והשני שבא עליה כשהיא פגומה חמשים אבל למ"ד דהעראה זו הכנסת עטרה אי אפשר לפרש כן דבנשיקת אבר בלחוד אין כאן ביאה ואין כאן קנס ואם יש הכנסת עטרה בעולה גמורה היא ואין השני משלם קנס כדאמרינן התם בפרק בן סורר לכך יש לפרש אותה אליבא דהילכתא שהא' בא עליה שלא כדרכה והשני כדרכה כי כשבא עליה השני פגומה היתה כיון שכבר נבעלה כלל ואפילו שלא כדרכה וכל אחד משלם חמשים כנ"ל. וראיתי מי שפי' לדעת רש"י ז"ל אין קנס בביאה שלא כדרכה ולא בהעראה בלבד עד שישיר בתוליה והכא שניהם באו עליה כדרכה בעילה גמורה ובשתי נשים עסקינן שהאחד אנס בתולה שלימה כדרכה והאחד אנס כדרכה בתולה שהיתה פגומה כבר או בהעראה או בבעילה שלא כדרכה וממה שכתבנו נראה שזה טעות. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

תחת אשר ענה וא"ת ומאי מייתי מהכא והא קרא הכי כתיב ולו תהיה לאשה תחת אשר ענה והיכי דדרשינן הני תחת אשר ענה וכו'. וי"ל דמ"מ ולו תהיה לאשה אחמשים כסף קאי והוה ליה הא דכתיב תחת אשר ענה כמאן דכתיב גבי חמשים כסף וזהו שכתב רש"י ז"ל תחת אשר ענה. גבי חמשים כסף כתיב. כנ"ל:

רבא אמר אמר קרא ונתן האיש וגו' ומ"ה נדי מאביי משום דסבר כעולא וכמו שכתבו התוספות לעיל בפירקין בשמעתא דמלקות ודריש מייתורא דהאי קרא דה"ל למכתב ונתן לאבי הנערה השוכב עמה מיותר הוא לאשמועינן דהני חמשים דמי הנאת שכיבה מכלל דבושת ופגם דלאו מחמת הנאת שכיבה נינהו דהרי ישנו בשאר חובלים לא כיילינהו בגווייהו דהני ואפשר דלאביי להכי כתב השוכב עמה לאשמועינן שכל מה שבא מסיבת שכיבה זו הוא לאביה ומהכא ילפינן דבושתה ופגם לאביה והיינו דפריך תלמודא ואימא לדידה וכו'. והכלל המסור בידינו מרבותינו ומהמפרשים ז"ל שכל קושיא היא מקושרת והויא ליה כמו אי הכי ובמאי דכתיבנא ניחא דעלה דרבא הוא דפריך הכין ולאביי ניחא. עוד יש לי לפרש דעלה דאביי ורבא הוא דפריך הכין דלרבי זירא דאמר דמ"ה בושת ופגם אינו מכלל החמשים משום דיאמרו בעל שלימה וכו' הילכך ממילא שמעינן דבושת ופגם לאביה דהא אי לאו משום דיאמרו וכו' הוה אמינא דבושת ופגם הויא בכלל החמשים ועלייהו כתב ונתן לאבי הנערה ומשום יאמרו וכו' איצטרכי' לתת הפרש ביניהם אלמא דדומיא דקנסא הויא ליה אינך תשלומין דהויא להו לאביה אבל לאביי ורבא דמפקי להו בושת ופגם מקרא וה"ק הני וכו' מכלל דבושת ופגם אינו בכלל דהרי ישנו בשאר חובלין מעתה לא הוזכר בהאי קרא בושת ופגם כלל והילכך איכא למבעי דילמא דוקא קנס הוא דהויא לאביה כדכתי' ונתן לאבי הנערה אבל בושת ופגם דאי' בשאר חובלין אימא לדידה דהכי נמי היכא דחבלו בה בשתה ופגמה לדידה אליבא דרב כדאיתא בפ' החובל כנ"ל וקל להבין:

ואימא לדידה הא פרישנא בסמוך היאך היא מקושרת קושיא זו עם מאי דלעיל והקשו בתוספות דלאביי ורבא נמי לא תקשי ולא מידי דהא פרישנא לעיל בשמעתא דבגרה בקבר דאיתקוש בושת ופגם לקנס דכתיב תחת אשר ענה מכלל דאיכא בושת ופגם אלמא דלמי שזה ניתן זה ניתן ותירצו בתוספות דהיינו דוקא בתר דידעינן שהם לאב מקשינן להו לכל דינם אבל משום ההיא היקישא לא מפקינן מינה למתבינה לאביה ואף על גב דלא שמעינן עד השתא מ"ד דלאביה הוי עד דפריך ואימא לדידה מ"מ הא ידעינן דלאביה הוי וכדתנן לקמן בפרק נערה בתחילתו והשתא פריך ואימא לדידה הוי פי' דלהוי לדידה וכן פרש"י:

תפוק ליה מבנעוריה בית אביה פי' מעיקרא כי אמרינן אמר קרא בנעוריה בית אביה קס"ד דכי כתיב בנעוריה בית אביה אבעלמא נמי קאי וה"ק בנעוריה תליא בבית אביה וכן פרש"י והשתא דאקשינן מהא דרב הונא הדרינן למימר דע"כ לא ילפינן מהתם דההיא בהפרת נדרים כתיב ולא קאי אבעלמא ותו אקשינן אע"ג דבהפרת נדרים כתיב ניליף

מיניה ומהדרינן ממונא מאיסורא לא ילפינן. כך פרש"י ז"ל ואם לא תפרש כן קשיא דכיון דקא מהדר ליה ההיא בהפרת נדרים כתיב מאי קאמר תו וכ"ת נילף מיניה וכו' כנ"ל: וכ"ת נילף מקנסא וא"ת כיון דאכתי לא ידע דממונא מקנסא לא ילפינן מאי הוה פריך מעיקרא ואימא לדידה והא איכא למימר דנילף מקנסא וה"ל למימר מעיקרא וכ"ת נילף מקנסא ונראה דודאי מעיקרא לא הוה קשיא ליה דנילף מקנסא דפשיטא ודאי דממונא מקנסא לא ילפינן ומיהו השתא הוה ס"ד דכיון דגלי לן בהפרת נדרים בנעוריה בית אביה וכתיב נמי גבי קנסא ונתן לאבי הנערה הילכך מבינייהו דתרווייהו נילף בושת ופגם ומהדר ליה דמאיסורא ולא מקנסא לא ילפינן ואפילו מתרווייהו בהדדי כנ"ל:

ממונא מקנסא לא ילפינן ונ"ל דוקא ממונא מקנסא הוא דלא ילפינן הא קנסא מממונא ילפינן שאם אתה אומר דלא ילפינן אמאי לא אקשי מינה לרבי עקיבא דלעיל דילף כסף קנסה מכסף קידושיה וכן הורה לי רבינו ונתן טעם לדבר דהיינו טעמא דלא ילפינן ממונא מקנסא משום דקנס חידוש הוא ומחידושא לא ילפינן אבל חידושא מממונא דין הוא למילף מיניה. תלמיד הרשב"א ז"ל:

אלא מסתברא דאביה הוי וכו'. הקשו בתוספות כיון דהשתא קא מהדרינן מסברא ולא מקרא אמאי לא מהדרינן דמסברא דאביה הוי מדקא יהיב מפתה וליכא למימר דדילמא ס"ל לתלמודא דלא שמה מחילה כיון דאכתי לא עמדה בדין דהסברא נותנת דשמה מחילה בבושת ופגם דאפילו מאן דפליג בקנס מודה בבושת ופגם וכדכתבינן לעיל והכין דייקינן לקמן ברישׁ נערה והסברא נותנת דאין חילוק בין אונס למפתה אלא לענין צער משום דמפותה אין לה צער וכדכתבינן לעיל ותירצו בתוספות דעדיפא קא משני דמאי דמצי מסר לה למנוול ומוכה שחין שמעינן לה מקרא להדיא אבל דיהיב מפתה בושת ופגם לא שמעינן לה מקרא דקראי דאביי ורבא באונס כתיבי ודילמא לא יהיב מפתה. ואין להקשות כיון דאונס ומפתה מגמר גמירי מהדדי להא מילתא נמי ליגמרן מהדדי כדפריך לעיל וכמו שהקשו התוספות לעיל דכיון דיש טעם לחלק בינייהו שפיר מחלקי' דמפותה דמדעתה עבדה לית לה בושת ופגם. ואין להקשות דנגמור דהויא לאביה ומעתה אין לחלק בינייהו דמהיכא שמעת לה אי מאונס הא איכא למימר דהויא לאביה הלכך ע"כ נצטרך לטעמא דאי בעי מסר לה וכו' וכן פירש הרמב"ן ז"ל וז"ל ואימא לדידה דבקל איכא לשנויי דבמפתה גופיה מנא לן ולא הקשו כן אלא הכא דמשני מסתברא וכו' פי' דמשנינן מסברא וכדכתיבנא כנ"ל:

דאי בעי מסר לה למנוול וכו'. הקשו בתוס' אמאי לא ילפינן ממעשה ידיה דהויא לאביה ותירצו דמה למעשה ידיה שכן מתזנה מיניה ואע"ג דאי לא רצה לזונה הרשות בידו

ואפ"ה העדפתה שלו כבר תירץ הריטב"א ז"ל בחידושיו פ"ק דקידושין דה"ק דרחמנא זכי לאביה מעשה ידיה משום שירדה תורה לסוף דעתן של בריות ודרך האב לזון את בתו מסתמא אף על גב דלא חייב במזונותי' מ"מ מפני שכן דרכו זיכה לו מעשה ידיה בין כולם כשזן אותה בין העדפתה וכי מתזנה ממעשה ידיה חשבינן כאילו אמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך ולפי' העדפתה שלו. עד כאן:

ותלמיד הרשב"א ז"ל כתב שם בקידושין וז"ל וא"ת והא קרא להעדפה דמעשה ידיה איצטריך דאילו מעשה ידיה גופייהו כיון דמתזנא מיניה ודאי דינא הוא דלהוו ליה מעשה ידיה משום מזונות הילכך נילף קדושין מהעדפה י"ל שאני העדפת מעשה ידיה דדינא הוא דלאביה דזימנין דאיהי נמי אינה מספקא ויהיב לה אביה מזוני ע"כ. עוד הקשו בתוספות אמאי לא ילפינן מכסף קידושיה דהויא לאביה ותירצו מה לכסף קדושי' דמעלמא קא אתי לה וקשה דהא בפ"ק דקדושין אמרינן דמשום דמעלמא קא אתי לה איכא למימר דהויא לדידה דאמרינן התם ואי אשמועינן מעשה ידיה דקא מתזנא מיניה אבל קידושי' דמעלמא קאתי לה אימא דידה הוו צריכא. וי"ל דלגבי מעשה ידיה דשכיחי הויא טעמא שפיר דמשום דמעלמא קא אתי לה איכא למימר כסף קידושי' דליהוו לדידה וכמו שפרש"י ז"ל התם בקידושין וז"ל דקא מתזנא מיניה. ודעתיה על מעשה ידיה דשכיחי דמעלמא קא אתו לה ולא היתה דעתו עליה לזונה בשביל'. ע"כ. אבל לגבי בושת ופגם דתרווייהו לא שכיחי ולא הויא דעתו עלייהו איכא לאפלוגי בגונא אחריתי דכסף קידושיה משום דלא אתיא שבח זה מגופה אלא מעלמא קא אתי לה מ"מ הויא לאביה אבל שבח דאתיא מגופה דידה כגון בושת ופגם הויא לדידה. ואכתי קשיא להו לתוספות ז"ל דניתי במה הצד ממעשה ידיה ומקידושין דכי פרכת מה למעשה ידיה שכן מתזנא מיניה קידושין יוכיחו מה לקידושין שכן קא אתי לה מעלמא מעשה ידיה יוכיחו הצד השוה שבהן שהן שבח נעורים ולאביה אף אני אביא בושת ופגם ותירצו דמ"מ חבלה דגופה שאני ועל מה הצד פרכינן פירכא כל דהו:

וז"ל הרא"ש ז"ל דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין וכיון דהקידושין שלו דין הוא שיהא הפגם שלו שהרי פחתה מכספיה ולא ימצא קידושין גדולים ולאו דוקא נקט מוכה שחין אלא מפני שהוא נותן קידושין גדולים ויש הפסד גדול בדבר וא"ת ונילף ממעשה ידיה מע"י שאני דקא מתזנא מיניה (התם) כדאיתא פ"ק דקידושין ומקדושין ליכא למילף דמעלמא קא אתי לה ומתרווייהו נמי לא דחבלה דגופה שאני. ע"כ:

עוד הקשו בתוספות דהכא לא קים לן בושת ופגם דהויא לאביה אלא מכח שיכול לקדשה למנוול ומוכה שחין וא"כ היכי בעי למימר בריש קידושין גבי קידושי כסף מנא

לן דמיקדש' בכסף וקידושין דאביה הן וכ"ת נילף מבושת ופגם וכו'. הא בושת ופגם לא קים לן אלא מכח שיכול לקדשה. ותירצו דאורחיה דתלמודא דבעי לדחויי אפילו קים לן דבושת ופגם הוי דאביה ממקום אחר וכבר כ' בתוספות דמהיקשא דקנס איכא למילף א"נ מדמפתה חייב אלא דאיכא למדחי וכמו שכתבו בתוספות ז"ל וכדכתי' הילכך איכא למימר דלרווחא דמילתא קא פריך ליה דאפילו נפקא ליה בושת ופגם מדוכתא אחריתי שלא מקידושין כגון מהיקשא א"כ מדמפתה חייב אפ"ה אין ללמוד קידושין מהם. עוד תירצו בתוס' דהתם בעי למילף קידושי נערה מבושת ופגם של קטנה ומקידושי קטנה הוה יליף להו אי לאו דהוה אמינא הני מילי קטנה דלית לה יד ונערה אית לה יד כדאמרי' התם לעיל ולהכי קא מהדר וכ"ת נילף מבושת ופגם דקטנה אף על גב דלהכי אית לה יד כדאמרינן בהחובל יעשה לה סגולה ואפ"ה הוי דאביה הכא נמי קידושי נערה והכא קא יליף בושת ופגם מקידושי קטנה:

וז"ל הרמב"ן ז"ל מסתברא דאביה הוי דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין וכי הויא לה גדולה אית לה בושת ומיפגמא ומיהו בוגרת כיון דנפקא לה מרשותא דאב לכל מילי בשתה ופגמה נמי דידה הוי ובהאי פירושא מפרקא מאי דקשיא לן היכי אמרינן במסכת קידושין ולילף מבושת ופגם דהא בושת ופגם מקידושין הוא דנפקא לן והשתא לא קשיא דמקידושי קטנה גמרינן והנהו בהדיא כתיבי את בתי נתתי לאיש הזה וגו' וכיון שאביה מקבל קידושין איהו שקיל כספא. ומצאתי בהלכות הנגיד רב שמואל הלוי ז"ל שכתב בשם רבינו האי גאון ז"ל בלשון הזה סברא בעלמא הוא דקאמר כיון שהיא קטנה ויש לאביה לקבל קידושיה אפילו ממנוול ומוכה שחין ומשתקעת עמו ואינה יכולה להנצל מידו אלא במיתתו או בגירושין קנסה זה יש להיות שלו וכתב הנגיד ז"ל טעות סופרים יש בפי' זה שאין הדבר אמור אלא בבושת ופגם ועוד בפי' זה חולש' ע"כ. ובאמת בושת ופגם הוא והפי' כדברי הגאון ז"ל עולה ופירושים אחרים יש כתובים אצלנו בפ"ק דקידושין ע"כ:

וז"ל בפ"ק דקידושין וי"מ דבושת ופגם דקטנה יליף וה"ק בושת ופגם דקטנה ודאי דאב הוי אע"פ שיש לה יד לכך דהא ממילא אתו לה ולא בעו יד אף כסף קידושיה דנערה אע"פ שיש לה יד דאב הוו וה"ה לבושת ופגם דנערה ומפרקינן שאני בושת ופגם דאביה נמי שייך בהו כלומר שאני התם לפי שבידו למוסרה למנוול ומוכה שחין שהיא אינה יכולה לקדש את עצמה לפי שאין לה יד אבל כסף קידושיה של נערה וה"ה לבושת ופגם של נערה דידה הוו. ואחרים אמרו דבושת ופגם אף של נערה דאב הוי מפני שבידו למוסרה למוכה שחין ולמנוול כשהיא קטנה והוא פוגמה לעולם. וא"ת א"כ בוגרת נמי

כיון דנפקא ליה מרשותיה לגמרי אין אומרים הואיל וכשהיתה ברשותו יכול לפוגמה יזכה אף כשיצאה מרשותו אבל נערה ברשותו היא למעשה ידיה ולהפרת נדריה. ואין דברים הללו מחוורים כל הצורך ויש מרבותינו הצרפתי' זצ"ל דמפרשים דודאי שהאב רשאי לקדש את בתו נערה דכתי' את בתי נתתי לאיש הזה וכל הנתינות במשמע אף למוסרה לחופה כדפרש"י ז"ל בפרק נערה ואי אפשר לומר כשמסרה כשהיא קטנה דהא כתיב ואם אמת היה הדבר וסקלוה ואי כשמסרה לחופה כשהיא קטנה בחנק היא וכיון שלמדנו שהאב רשאי לקדשה לכל מי שירצה אף כשהיא נערה ממילא למדנו שכסף בושתה ופגמה שלו דאי בעי מוסרה וכו' והא דאמרינן ה"מ קטנה אבל נערה לא ה"פ ואימא ה"מ קטנה שהאב רשאי לקדשה וכיון שהוא רשאי לקדשה ולא היא עצמה א"א לו' שכסף קידושין יהו שלה שהרי האב לא מחמתה הוא זוכה ולא מחמת שליחות שהרי היא אין לה לא יד ולא שליחות אבל נערה דאית לה יד אימא דמצי' נמי איהי לקדושי נפשה ואיהי תשקול כספא כשקדשה עצמה ובעי למפשט מהפרת נדרים שהכל ברשות האב שאילו היתה ברשות עצמה כלל הואיל ונדרה מדעתה היאך יפר האב וכן נמי מכסף קנסה נמי ידעינן דלעולם כסף הוי דאב וכיון שכן ודאי איהי לא מקבלה קידושין דהיאך אפשר שהיא מקבלה קידושין ואביה שוקל כספא. ויש שפירשו דהכא אמעשה ידיה קא פריך ואדרב הונא קאי דקאמר מנין שמעשה הבת לאב וכ"ת נילף מעשה ידיה מנדרים ואכתי למה לי לאומרו כו' וכ"ת נילף מבושת ופגם והיה המקשה רוצה לומר דהאי בנעוריה כל שבח נעוריה קאמר ודרב הונא לאו דוקא ודחיה שאני בושת ופגם וכו' ואין ללמוד מעשה ידיה מבושת ופגם ודרב הונא דוקא ואכתי כסף קידושין מנלן וזה יותר נכון ולשון קצרה לתלמידים וא"ת ונימא נמי נילף מכסף קידושיה איכא למימר הא כבר אמר לך דממונא מאיסורא לא גמרינן והאי דלא תקשי מעיקרא הכי משום דבהפרת נדרים קאי. ויש שאמרו לרווחא דמילתא קא פריך ליה דאפילו נפקא ליה בושת ופגם מדוכתא אחריתי שלא מקידושין אין ללמוד קידושין מהם וזהו האמת לפי דעתי. עכ"ל הרמב"ן ז"ל שם פ"ק דקידושין:

וז"ל הרא"ה ז"ל מסתברא דה"ק מגו דאי בעי מסר לה כשהיא קטנה למנוול ומוכה שחין דהא ודאי לכ"ע אדם יכול לקבל קידושי בתו כשהיא קטנה והיינו דאמרינן התם בקידושין דאתינן למפשט שהאב זוכה בקדושי בתו כשהיא נערה שיהו שלו מבושת ופגם ושמעינן לה הכא מבתו קטנה וכן פי' רבינו האיי גאון ז"ל. [ע"כ:

וז"ל תלמיד הרשב"א ז"ל ושמעתי בשם רבינו האיי גאון ז"ל] דבושת ופגם דנערה אתי מקדושי קטנה דאי בעי מסר לה כשהיא קטנה למנוול ומוכה שחין ובושתה עליה בימי

נערותה וכ"ת א"כ בושת ופגם דבוגרת נמי ליהוי דאב שאני בוגרת דנפקא לה לגמרי מרשות אב ומתוך שאין לו רשות בה לא זכי ליה רחמנא נמי בושת ופגם. והקשה מורי ז"ל על זה נילף מקידושי קטנה גופייהו דאי בעי הוה מקדש לה כשהיא קטנה והוה שקיל כסף קידושיה והוה מתסרא בהנהו קידושין ולא הוה מצי לדחויי לה שאני בושת ופגם דאביה נמי שייך ביה נערה בגווה. ורש"י ז"ל פי' שאני בושת ופגם דאביה נמי שייך ביה דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין נראה דלפרוקי קושיין קאתי הרב ז"ל וה"ק לא נפקא לן בושת ופגם דלאביה אלא משום דאיהו שייך בה דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין והשתא דלא קמו לו קידושי' בושת ופגם נמי לא קמו לו וצ"ע. עכ"ל תלמיד הרשב"א ז"ל בפ"ק דקידושין. ורש"י כתב הכא בשמעתין וז"ל אלא מסתברא. דבושת ופגם דאב הוי שהרי בידו לביישה בבושת בעילה ולפוגמה בפגם בעילה. דאי בעי מסר לה. לקדשה בביאה. למנוול ומוכה שחין. כדתנן לקמן האב זכאי כו' וכיון דבידו ליטול ממון כו' בושת זו השתא אפסדיה וכו'. ע"כ. ונ"ל דבהכי פריק הרב קושיין דבושת ופגם יליף מקידושי ביאה דבידו לקדשה בביאה ובכסף ומיהו שיהא כסף קידושיה של אב הא הוא דהוה בעינן למילף מבושת ופגם בפ"ק דקידושין. עוד נראה לי לפרש שמעתין כדי לתרץ כל הקושיות שהקשו התוספות ז"ל בהאי שמעתא ודע דבושת ופגם שנעשה לה בעודה ברשות אביה בושתה ופגמה עליה אפילו לאחר שתגדיל ותצא מרשותו והילכך הסברא נותנת דהאי בעי למיתי תרי תשלומי בושת ופגם חדא בעי לתשלומי לאביה הבושת והפגם שהגיע לו בעודה ברשותו ובעי נמי לתשלומי הבושת והפגם שיהא נוגע לו כשתצא מרשותו דאב ולדידה בעי לתשלומי ולהכי בעי ואימא לדידה פי' אמאי ישלם כל דמי הבושת והפגימה לאביה ואימא דלדידה נמי בעי לשלומי הבושת והפגם שיהא נוגע לה לאחר שתגדיל ותצא מרשותו של אב דהא בושת זה קא רביע עלה אפילו לאחר שתצא מרשות האב ומשני מדכתי' בנעוריה בית אביה דאלמא כל שבח נעוריה לאביה ואפילו שזה השבח הא אתי נמי לאחר ימי נעוריה כי הבושה נמשכת גם לאחר בגרות' מ"מ בימי נעוריה נולד שבח זה וכל שבחא דקא אתי בימי נעוריה הרי היא לאביה. והא דקאמר וכ"ת נילף מקנסא והא ודאי לא דמו אהדדי דהקנס הוא על המעשה שנעשה בעודה ברשות האב ואילו אנן קא שיילינן אבושת ופגם שימשך לה לאחר שתצא מרשות אב דליהוי לדידה. אפשר דאמעשה ידיה קאמר דנילף מקנסא ומשני תלמודא אעיקר קושיין דמסתברא דאביה הוי כל דמי הבושת והפגם ואפילו דמי הבושה שימשך לה מזה לאחר שתצא מרשות אב ולית לה לדידה כלום דאי בעי מסר לה למנוול וכו' והויא לה מבויישת ופגומה לעולם אפילו לאחר שתצא מרשותו הילכך אף זו אע"ג דבושתה ופגמה

עליה אף לאחר שתצא מרשות אב הכל של אב ולית לה לדידה כלום. כך נראה לפרש וניחא כל מאי דקשיא להו לתוספות זכרונם לברכה דהא איכא למימר דלא אקשינן בושת ופגם לקנס אלא בושת ופגם שיגיע לאביה בעודה ברשותו אבל מה שתתבייש מחמת בעילה לאחר שתצא מרשות אב דהרי בושתה עליה לעולם לדידה בעי למיתב ולא הוקש זה לקנס כלל וניחא נמי דאף על גב דהמפתה משלם איכא למימר דהיינו הבושה שיגיע לאביה בעודה ברשותו וניחא נמי דלא מצינן למילף ממעשה ידיה דשאני מעשה ידיה דהרי כלה בכל יום ואינו בא אלא מידי יום יום אבל בושתה ופגמה דהוא נמשך אף לאחר מכאן איכא למימר דלדידה הויא וכסף קידושיה נמי על שעת הקידושין בא ומיהו בשתה ופגמה הוא נמשך לעולם וכי קא משלם בושת ופגם הא ודאי דקא משלם מאי דאתיא לה לאחר מכאן וניחא נמי קושיית התוספות דהכא לא קים לו בושת ופגם אלא מכח שיכול לקדשה והתם בקידושין אמרינן איפכא ובהאי דכתבינא אתי שפיר דהכא איירינן בבושת ופגם הנמשך לה מזאת הביאה לאחר שתגדיל ותצא מרשות אב וכדכתבינן ואילו התם בקידושין איירי בבושת ופגם הנמשך לאביה בשעה שהיא ברשותו כנ"ל:

היכי שיימינן לה. פי' כיון דהשומא היינו שרואין אותה כאילו היא שפחה נמכרת וכו' מה זו שומא דמאי גריעותא מחמת בעילה לענין מכירה בשוק וכן פרש"י ז"ל במתני':

וכתבו תלמידי ה"ר יונה פגם רואין אותה כאילו היא שפחה נמכרת כלומר אין שמין לפי הפוגם והנפגם דאם כן אשתכח דהוי בושת בכלל אלא שפחה כזו אם היתה נמכרת בשוק כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה וכו'. וכפי זה השיעור בלבד יתן לה. ע"כ:

אמר אבוה דשמואל אומדין וכו'. קס"ד דלשמשו קאמר ודכותא בתלמודא. וקשיא לן לשמשו מאי נפקא לן מינה ופרישנא דלהשיאה לעבדו קאמר. הרא"ה ז"ל:

מאי טעמא דר"מ אף על גב דלכאורה קרא קא מסייע לר"מ דכתיב נערה למעוטי קטנה ומכל מקום בעי מאי טעמא דר"מ דהא איכא למימר למעוטי בוגרת קא אתי ועוד דמשמע דטעמיה דר"מ היינו משום דאין הקטנה ראויה לקנס וכדקאמר כל מקום שיש מכר אין קנס ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל מ"ט דר"מ. דאמר קטנה אין לה קנס. ע"כ. פי' דלא קאמר דנערה דוקא יש לה קנס ולא קטנה כי היכי דמשמע מיניה דטעמיה היינו מדכתיב נערה ולא קטנה אלא קאמר קטנה אין לה קנס אלמא משמע דמצד קטנותה אין לה קנס כנ"ל:

אמר קרא ולו תהיה לאשה ואין להקשות דדילמא דוקא לענין נשואין הוא דבעינן מהוה את עצמה דמכל מקום גבי קנסא הוא דכתיב פי' דקרא הכי כתיב ונתן לאבי הנערה

חמשים כסף ולו תהיה לאשה תחת אשר ענה וגו' וה"ל למכתב תחת אשר ענה גבי חמשים כסף כדדרשינן לעיל הני תחת אשר ענה מכלל דאיכא בושת וכו'. ואמאי כתביה לולו תהיה לאשה גבי קנס ללמדך במהוה עצמה וכו' דליכא קנסא לקטנה וילפינן נמי מפתה מאונס אף על גב דלא כתיב ביה ולו תהיה לאשה כנ"ל. וזהו שכתב רש"י ז"ל דאמר קרא. גבי קנס ולו תהיה לאשה. ע"כ:

הא לאו הכי הוה אמינא אפילו קטנה והא כתיב ואם אמת היה וקטנה לאו בת עונשין היא מקשים התוס' ודילמא אף על גב דלענין עונשין קטנה פטורה לענין הקנס מיהא חייב דהא הבא עליה נסקל כדאמרינן בסנהדרין פרק ד' מיתות לרבנן ואף על גב דפרשת נערה המאורסה בבת עונשין כתיב לא ממעטינן מינה אלא עונשה דידה הא דיני דבועל איתיה לעולם ומתרצינן שאני מוציא ש"ר שלא חייבה תורה קנס אלא שמוציא עליה שם רע לסקילה וזה שלא היה גורם עליה מיתה משום לזות שפתיו אין קונסין אותו. ויפה כוונו אלא דקשה לי הא דגרסינן בפרק יש בערכין [ערכין טו א'] נמצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה. ומקשינן ודילמא משום דקא גרים לה קטלא דכתיב ואם אמת היה הדבר הזה אמר רבא אמר קרא כי הוציא שם רע על ש"ר שהוציא משמע דלאו דוקא משום קטלא דידה ואיכא למימר דההיא אסמכתא בעלמא היא דמשום השם רע בלבד ראוי לחייבו ומכל מקום דוקא משום דאמר עונש מיתה עליה הא בקטנה ש"ר דידה נמי לאו ש"ר גמור הוא. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל וקטנה לאו בת סקילה היא. הקשו בתוספות מאי קושיא דאף על גב דאיהי לאו בת עונשין איהו מחייב קנס כמי שבא על הקטנה מאורסה או אשת איש שהוא במיתה והיא פטורה כדאיתא בפרק ד' מיתות. ותירצו דשאני מוציא שם רע שלא חייבו הכתוב קנס אלא לפי שהוציא עליה שם רע וגרם לה קטלא ואם כן כל היכא דאיהי לאו בר קטלא לא מחייב איהו. ואיכא למידק עלה מהא דאמרינן בערכין מצינו המוציא בפיו חמור מן העושה מעשה פי' דמוציא שם רע מאה כסף ואונס או מפותה חמשים כסף והוינן בה ודילמא משום דגרם לה קטלא ואמר רבא כי הוציא שם רע על ש"ר שהוציא דאלמא דעל הוצאת ש"ר מיחייב ולאו משום דגורם לה קטלא. ויש לתרץ דרבא ה"ק דודאי לאו משום דגרים לה קטלא הוא דמחייב בלחוד אלא מפני שהוציא עליה נמי ש"ר ותרווייהו צריכין לה וכאלו תאמר שהמלקות משום דגרים לה קטלא והקנס לפי שהוציא שם רע ולפיכך אמרו שם שהמוציא שם רע חמור מן העושה מעשה שעל העונש של מאה כסף כתיב כי הוציא שם רע על ש"ר שהוציא כנ"ל לפי תירוץ התוס'. וי"מ כאן וקטנה לאו בת סקילה היא וכיון דהאי נערה בגדולה משתעי ה"ה לנערה דרישא

דהא והוציאו את הנערה נערה דמעיקרא משמע הא כל מקום שנאמר נערה אפילו קטנה במשמע ע"כ. עיין תוס' לקמן פרק נערה דף מ"ד ע"ב:

דף מא.

מתני' האומר פתיתי וכו'. בגמרא פריך וליתני אנסתי ופירשו התוס' לקמן דהכי פריך דליתני אנסתי ולא פתיתי דהוי חידוש טפי דפטור דאף ע"ג דמודה שעשה פריצות. וקשה דאם כן מאי משני לא מבעיא קאמר וכו' פי' להכי תני פתיתי לרבותא דמשלם בושת ופגם. אכתי קשיא דליתני תרווייהו אנסתי ופתיתי ואפשר דבמאי דכתבו התוס' דמוציא שם רע ויוצא בשן ועין אתיא בזה הכלל מיתרצא נמי הך דאנסתי נמי אתיא בזה הכלל. ומיהו הריטב"א ז"ל פי' לקמן בגמרא דהכי פריך וליתני אנסתי פי' ליתני אנסתי נמי מאי שנא דקתני פתיתי לחוד ע"כ. והכין משמע מלשונו של רש"י ז"ל שכתב פתיתי. בגמרא מפרש אמאי לא תנן אנסתי. ע"כ. ואי כפי' התוס' לא הויא פירושא בעלמא אלא פירכא גמורה דליתני אנסתי ולא פתיתי ולכך כתב רש"י ז"ל הכא במשנה פירושא דגמרא לקמן משום דהוקשה לו לרש"י ז"ל דכיון דבפתיתי אשמועינן רבותא לגבי תשלומי בושת ופגם ונאנסתי איכא רבותא לגבי פטורה דקנס אמאי לא תני לשון כולל לשניהם שיאמר באתי על בתו של פלוני וכו' ובכלל זה הוי אנסתי ופתיתי לכך תירץ רש"י ז"ל דבמאי דמפרש בגמרא אמאי לא תני נמי אנסתי דהיינו דבעי לאשמועינן רבותא לגבי תשלומי בושת ופגם מתרצא נמי אמאי לא תני באתי על בתו וכו' דעיקר רבותא בהך היינו מאי דמשלם בושת ופגם דאילו פיטורא דקנס שוין הן אונס ומפתה דהא מאשר ירשיעון אלהים נפקא פרט למרשיע את עצמו והילכך מה לי אונס מה לי מפתה אדרבה כל מאי דמרשיע נפשיה טפי מיפטר ודלא כמו שפירשו התוס' ז"ל וכדכתבינן לעיל. וזה שכתב רש"י ואינו משלם קנס. בב"ק נפקא לן מודה בקנס פטור מאשר ירשיעון אלהים פרט למרשיע את עצמו. ע"כ כנ"ל:

האומר גנבתי וכו'. איכא למידק אמאי לא תנא מוציא שם רע ויוצא בשן ועין. ויש לתרץ דתנא ושייר דהא שייר תרתי ושייר נמי אנסתי וכפי' התוספות ז"ל וכדפרישית לעיל. ומיהו אכתי קשיא דדין מודה בקנס דפטור מאשר ירשיעון אלהים נפקא דכתיב גבי גנבה וכיון שכן הוה לשיורי מאי דמפרש בתורה להדיא דהיינו האומר גנבתי וכו' והוה ליה למתני הני דלא כתיב בהו קרא. ואין לומר דבעי תנא למתני מהיכן למדנו דין זה דאם כן הוה ליה לפתוח באומר גנבתי דמשם למדנו לכולם מעתה הק"ל אמאי שייר הני ותני גנבתי. ותירצו בתוספות דלא שייר מידי דאיכא למימר דאתיא בזה הכלל ואף על

גב דקתני כל המשלם יתר על מה שהזיק וכו' ואילו מוציא שם רע לא הזיק כלל ויוצא בשן ועין עבדו הוא ובשלו הזיק מכל מקום איכא למימר דאתיא בזה הכלל דהא אתא לכיולי דלא לישלם קנס על פי עצמו ומשום חצי נזק צרורות תנא כל המשלם יותר על מה שהזיק כדאיתא בגמרא כנ"ל. ובמאי דכתיבנא תבין מה שכתבו בתוספות ז"ל דאיכא עלייהו כמה דיוקי דוק ותשכח:

משלם את הקרן וכו' להכי תני דמשלם את הקרן לאשמועינן דדוקא משום דמשלם את הקרן על פי עצמו להכי אינו משלם הכפל ולא תשלומי ד' וה' אבל אילו אמר לא גנבתי שפטר עצמו מן הכל ובאו עדים שגנב וחזר ואמר בב"ד טבחתי או מכרתי אם באו עדים אחר כך שטבח או מכר משלם תשלומי ד' וה' לפי שפטר עצמו תחלה מכלום עד שבאו העדים וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות גנבה המית שורי וכו' לאו דקאמר המית שורי בלחוד דאם כן לא מקרי מודה בהכי דאכתי מצי למפטר נפשיה כגון שיאמר שברשות המזיק המית דפטור מן הכופר וכמו כן איכא כמה צדדין למפטר וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"י מהלכות נזקי ממון אלא ה"ק המית שורי את פלוני והריני חייב בכופר וכן פרש"י ז"ל ודוק דבמתניתין קתני האומר פתיתי האומר גנבתי ולא קתני האומר המית שורי כו' משום דאינו אמירה שלימה דהא אכתי איבעי ליה למימר והריני חייב בכופר ומיהו גנבתי ופתיתי היינו אמירה שלמה:

הרי זה משלם על פי עצמו דע דבפרק ארבעה וחמשה פליגי תנאי אי כופר דמי מזיק או דמי ניזק דתניא ונתן פדיון נפשו דמי ניזק ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר דמי מזיק וקס"ד דרב חסדא דבהכי פליגי דרבנן סברי כופרא ממונא הוא ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה סבר כופרא כפרה ואסיק רב פפא דכ"ע כופרא כפרה הוא והכא בהא קמפלגי רבנן סברי בדניזק שיימינן וכו'. ע"כ. ורש"י ז"ל כתב כאן הרי זה משלם על פי עצמו. קסבר כופרא ממונא. ע"כ. ואפשר דקשיא ליה דלמ"ד דמי מזיק הרי משלם יותר ממה שהזיק דלפעמים שוה מזיק יותר מניזק והילכך קשיא אמאי משלם על פי עצמו ולהכי כתב ז"ל קסבר דיהיב דמי ניזק ואפשר משום דאיירי מתניתין לענין מודה בקנס כתב הרב קסבר כופרא ממונא לאפוקי דלא הויא קנסא ואתא למימר דס"ל דמי ניזק. ולהכי דחיקנא לפרושי לשון רש"י ז"ל כן משום דלא מצינו פלוגתא אי כופרא ממונא או קנס ומכל מקום שפיר מצינן לפרושי דס"ל להאי תנא דמי ניזק ולהכי קתני זה הכלל כל המשלם יתר על מה שהזיק וכו' לאשמועינן דלמ"ד דמי מזיק דהויא ליה יתר על מה שהזיק אינו משלם על פי עצמו. ומעתה לא מצינן למימר דכי קתני זה הכלל אתא לאתויי מוציא שם רע ויוצא בשן ועין דהא עיקר מאי דאתא לאשמועינן היינו

דלמ"ד כופרא דמי מזיק דאינו משלם על פי עצמו ומיהו התוספות ז"ל אזלי לשיטתייהו וכתבו ז"ל וז"ל זה הכלל כל המשלם יתר וכו' ואפילו למ"ד בפ' שור שנגח ד' וה' דכופר היינו דמי המזיק לא חשיב יותר ממה שהזיק אף על פי שפעמים שוה מזיק יותר מניזק דפדיון נפשו הוא נותן. ע"כ:

נמצא במאי דכתיבנא השלשה דיבורים מקושרים וליתני אנסתי וכו' האומר גנבתי וכו' זה הכלל וכו' ודוק שהתוס' ז"ל לא תפסו בעיקר בבא דהמית שורי וכו' לחלק מה בין המית שורי את פלוני להמית שורי עבדו של פלוני למ"ד דמי מזיק ואפשר דהוה מצינן לחלק בין דמי מזיק לדבר קצות בתורה אי לאו דתני זה הכלל כל המשלם יותר על מה שהזיק וכו' הילכך עיקר הקושיא אמאי דתנא זה הכלל וכו':

וז"ל הרא"ש ז"ל זה הכלל כל המשלם יתר וכו'. ואם תאמר למ"ד כופרא דמי מזיק והלא פעמים משלם יותר ממה שהזיק כשהמזיק שוה יותר מן הניזק. ויש לומר דלא שייך למימר הכא יותר ממה שהזיק דהא כופרא כפרה הוא ואינו נותן אלא פדיון נפשו ואינו קנס. עד כאן:

גמרא לא מיבעיא קאמר לא מבעיא אנסתי דכיון דלא פגים לה כולי האי דין הוא שלא ישלם הקנס על פי עצמו אלא אפילו פתיתי דקא פגים לה טובא שזהו פגם גדול כשאומר שהיא נתרצתה בזנות אימא משלם על פי עצמו קמ"ל. כן הוא הגירסא בכל ספרי ספרד והכי מפרשינן לה אימא כיון דפגים לה כולי האי דאי נדון אותו כאילו הוי ממונא וישלם קנסא קמ"ל דלא. ויש שגורסין בענין אחר אימא לא משלם קמ"ל. וכן גרס רש"י ומפרש דאבושת ופגם קאי וה"ק אימא משלם הבושת והפגם על פי עצמו ולא נאמין אותו דלאו כל הימנו שיפגום בת אחרים ויאמר שזנתה לדעתה קמ"ל דנאמן הוא ומשלם הבושת והפגם על פי עצמו. תלמידי ה"ר יונה ז"ל. והגאונים גרסי בספרי ספרד וז"ל לא מבעיא קאמר לא מבעיא אנסתי דלא קא פגם לה פי' שאינה מתזלזלת כל כך ואין רוב בני אדם בדלין ממנה הואיל ואנוסה היתה דאינו משלם קנס ע"פ עצמו אבל פתיתי דקא פגים לה אימא משלם הבושת והפגם על פי עצמו קמ"ל. ע"כ מליקוטי הגאונים ז"ל:

רבי שמעון בן יהודה אומר משום ר"ש אף בושת ופגם אינו משלם על פי עצמו. קשיא להו בתוספות דלקמן בריש נערה מייתי הא דתנן בפרק שבועת הפקדון [שבועות לו ב'] אנסת ופתית את בתי והוא אומר לא אנסתי ולא פתיתי משביעך אני ואמר אמן ואחר כך הודה חייב ר"ש פוטר שאינו משלם קנס על פי עצמו אמרו לו אף על פי שאינו משלם קנס על פי עצמו משלם בושת ופגם על פי עצמו ואמרינן בגמרא לקמן בפרק נערה דבהכי פליגי דלר"ש כי קא תבע קנסא קא תבע ומודה בקנס פטור ורבנן סברי כי

קא תבע בושת ופגם קא תבע משמע דלר"ש אי דקא תבע בושת ופגם מחייב ליה קרבן שבועה ואי אינו משלם בושת ופגם על פי עצמו מאי שנא בושת ופגם מקנס. ותירצו בתוספות דר"ש אמתני' דהכא קאי דהוא פתח תחלה ואמר פתיתי את בתך ושניא ההיא דשבועות דהאב תבעו תחלה ואף על גב דהכא בשמעתין אמרינן דאף על גב דניחא ליה לאב אינו משלם על פי עצמו משום בני משפחה ואי אפשר דליכא חד במדינת הים דלא ניחא ליה מכל מקום לא הוציא הוא הלעז אלא האב דתבעו תחלה ובודאי ניחא להו לכל בני המשפחה שישלם מאחר שהאב תבעו ולא שייך למימר לאו כל הימנו וכו' אבל הכא דהוציא הלעז איהו איכא למימר דלאו כל הימנו שיפגום בתו של פלוני ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל לא כל הימנו. שיוציא עליה לעז וכו'. ועוד אומר רשב"א ז"ל דההיא דלקמן איכא לאוקמי בבת גרים וניחא לה לדידה ולאביה דליכא למימר דילמא איכא חד במדינת הים דלא ניחא ליה. ועוד משמע לי מלשון רש"י ז"ל דדוקא דאומר פתיתי הוא דקאמר ר' שמעון דאינו משלם בושת ופגם על פי עצמו שכתב לא כל הימנו. שיוציא עליה לעז מזנה בעיר. ע"כ. אלמא דוקא באומר פתיתי דמוציא עליה לעז מזנה בעיר הוא דאינו משלם בושת ופגם על פי עצמו אבל אנסתי דאין כאן לעז מזנה בעיר משלם בושת ופגם על פי עצמו הילכך לקמן בפרק נערה דקתני תרתי אנסתי ופתיתי וכו' ופרש"י ז"ל אנסתי או פתיתי איכא למימר דכי אמרינן לקמן בפרק נערה דפליגי במאי קא תבע אי תבע קנס או בושת ופגם היינו דוקא באנסתי אבל בפתיתי אפי' תבע בושת ופגם נמי אינו משלם על פי עצמו ומעתה אפילו אי תפרש דר"ש בן יהודה קאי אמתני' דשבועות אין אנו צריכין לפרש דתרי תנאי אליבא דר"ש דמתני' מיירי באנסתי ובריית דהכא מיירי בפתיתי ומיהו התו' ז"ל לא פירשו כן כנ"ל:

סתם שורים לאו בחזקת שימור קיימי. פי' לאו דס"ל דקיימי בחזקת נגחנים דהא סוגיין בכוליה תלמודא דקרן תמה משונה הוא אלא ה"ק דאף על גב דלאו אורחיה להזיק תדיר מכל מקום לאו בחזקת משומר קאי שלא יהא צריך לשמרו כיון דלפעמים שהוא מזיק. הריטב"א ז"ל:

ורחמנא הוא דחס עליה וכן חס במקצת אבל שאר נזקין כשן ורגל שהן פטורין בר"ה בבור פטר אדם וכלים ובאש פטר בו את הטמון. הרא"ש ז"ל:

תנן הניזק והמזיק בתשלומין דרך התלמוד לפתוח במשנה דקיימינן בה ברישא והכי נמי דרך התלמוד דכי פריך ממשנה או ברייתא דמדוכתא אחריתי קאמר בלשון מיתיבי הקושיא הראשונה ושוב אומר ת"ש והכא בשמעתין פתח להקשות בלשון תנן אף על גב דהויא מדוכתא אחריתי ושביק מלפתוח ממתניתין דקיימינן בה משום דהך פלוגתא

שייכא במסכת בבא קמא ופתח לאקשויי ממשנה דבבא קמא ופתח בלשון תנן כאילו קיימינן במסכת בבא קמא והאי שמעתא גופה וכולה הך שקלא וטריא איתא נמי במסכת בבא קמא בסוף פרק ראשון וזהו שכתב רש"י ז"ל תנן. בפ"ק. ע"כ כנ"ל:

הניזק והמזיק בתשלומין. פי' משמע דשניהם מפסידין בשוה והילכך קס"ד דקא מיירי בשעה שאירע הנזק דבאותה השעה שניהם מפסידין ניזק מפסיד פלגא ומזיק פלגא ולא מיירי בשעת התשלומין כדאסיק כי אוקימנא לה בפחת נבלה וכדבעינן למכתב בס"ד לא אתיא שפיר דמשמע דבשעת התשלומין מפסיד הניזק כמו המזיק והא ליתא אלא דבשעת ההיזק הפסיד הניזק מכל מקום שייך ניזק בתשלומין דמפסיד פלגא בממוניה דאנו פוטרין את המזיק בדמי פלגא אף על גב דהיה הדין נותן שישלם כוליה והא אתא לאשמועינן דממונא הוי ולא קנסא וכי מודה ביה מחייב אלא למ"ד פלגא נזקא קנסא אף על גב דסוף סוף הרי מפסיד פלגא דהרי שורו שחוט לפניו מכל מקום בשעת התשלומין הרי מרויח ולא מפסיד הא למה זה דומה למי שנאבדו לו מאה דינרין ובא אחד מן השוק ונתן לו במתנה חמשים אף על גב דאכתי מפסיד חמשים מכל מקום הרווחה מקרי ולא פסידא דהרי אבודין היו כל המאה ובא זה ונתן לו במתנה חמשים הכא נמי דכוותה בשעת הנגיחה היה נפסד כל דמי שורו ושלא כדין חייבנו לזה שישלם מחצה וכיון שכן מה מפסיד הניזק בתשלומין ועיקר אתמהה היינו מאי דקאמר בתשלומין איתיה וכן פרש"י ז"ל דאילו פסידא הא ודאי דמגיע פסידא לניזק כמו למזיק אפילו למ"ד קנסא ומיהו בתשלומין ליתיה כלל וכדכתיבנא כנ"ל:

הקשו בגליון תוספות במסכת ב"ק פ"ק אמאי לא אוקמה בחצי נזק צרורות ושייך ניזק בתשלומין דנימא בדין הוא דלישלם כוליה כדין רגל שמשלם נזק שלם ואתאי הלכתא ואמרה דלא משלם אלא חצי נזק כי היכי דאמרינן לענין שור למ"ד ממונא בדין הוא דבעי לשלומי כוליה [**וכו**'. דלא דמי דבשלמא גבי שור שייך לומר דבדין הוא דלישלם כוליה] תדע שהרי אם הועד בו היה משלם כוליה אבל גבי חצי נזק צרורות אפילו אם הועד מאה פעמים אינו משלם אלא חצי. עוד תירץ ה"ר שמואל ז"ל דלא ניחא ליה לאוקמיה בצרורות דאכתי לא איירי בה והאריך ליישב תירוץ זה שם בפ"ק בבבא קמא. ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל תנן. בפ"ק. פי' אף על גב דמתניתין דהכא דקתני זה הכלל כל המשלם יתר על מה שהזיק וכו' תריצנא לה בחצי נזק צרורות כדאיתא לקמן היינו משום דלא איתניא בדוכתא ואפשר דקתני יתר על מה שהזיק משום חצי נזק צרורות אבל הך מתני' דמתני' בבבא קמא והתם מייתי כל דיני הנזקין על הסדר אין לנו לומר דקתני הניזק והמזיק בתשלומין משום חצי נזק צרורות דאכתי לא איירי בה עד לבתר

הכי לאחר כמה משניות בפרק שני. כן נראה לי:
עוד הקשו שם דנוקי לטורח נבלה. ותירצו דליכא לאוקמה אלא בדבר שהוא בגוף התשלומין ולקמן נתרץ קושיא זו בענין אחר בסייעתא דשמיא:
עוד כתבו הקונטריסין שם בבבא קמא דליכא לאוקמה בהפקיר והקדיש דאי' ההיזק כולו לניזק. ואם תאמר הקדיש חציו כו'. קשה יאמר רבותא הניזק בתשלומין וכן נשיב אם הנזק במקצת. עוד מקשינן אדמשני חד בתם אמאי לא משני חד בבור וחד בקרן. ויש לומר דנראה לספר שקאי על כל היזק דבמשנה כלומר על כל מועד דשור שן ורגל נמי. ע"כ:
לא נצרכה אלא לפחת נבלה פי' דהוי כוליה דניזק. ואם תאמר אכתי היכי שייך בתשלומין דהא כיון דקנסא הוא כל מאי דשקיל ניזק דלאו דידיה שקיל. ויש שתירצו דהשתא בפחת נבלה דמועד מוקמינן מתניתין ואידך דתשלומי נזק מוקמינן בתם אבל רש"י פי' בסמוך דההיא דתשלומי נזק מיירי במועד דקתני בה שמשלם תשלומי במיטב הארץ ולדבריו ז"ל יש לפרש דהכא כיון דאמר רחמנא שישלם חצי נזק ועבדיה שותף בנבלה כדכתיב וגם את המת יחצון אף על גב דמשום קנסא היא כי אפחתיה לניזק מההוא חצי נזק על ידי פחת נבלה ונמצא שאינו גובה חצי נזקו כמו שגובה ניזק דעלמא הא שייך שפיר בתשלומין. ומכל מקום צריכין אנו ליישב למ"ד דהא מיירי במועד ואידך בתם כדפריש ה"ר שמשון ז"ל הא האיך אפשר כיון דבאידך קתני במיטב הארץ. ויש לומר דבבבא קמא אמרינן חבתי בנזקו לא קתני אלא חבתי בתשלומי נזקו תנינן להא דתנו רבנן תשלומי נזק מלמד שהבעלים מטפלים בנבלה ובמתני' דחבתי בנזקו דעלה סמכינן לא תנן ביה מיטב הארץ הילכך שפיר איכא לאוקמה בתם. הריטב"א ז"ל:
והרשב"א ז"ל פירש כפירוש הר"ש ז"ל וז"ל לא נצרכה אלא לפחת נבלה פי' לאו בתם קא מיירי אלא במועד ומאי הניזק בתשלומין דקתני לומר שמטפל בנבלה ואי אפשר לפרש בתם דכ"ש דאיכא למפרך למ"ד פלגא נזקא קנסא השתא דלאו דידיה קא שקיל בתשלומין איתיה אלא ודאי כדפרישנא. ע"כ:
אבל התוס' פי' וז"ל לא נצרכה אלא לפחת נבלה אף על גב דלאו דידיה שקיל מכל מקום כיון דזכי ליה רחמנא חצי נזק חשבינן ליה בתשלומין מה שפחתה הנבלה ע"כ. פי' דהוה ליה כמי שאבד לו מנה ובא אחד ונתן לו במתנה חמשים אף על גב דבחנם באו לו אלו החמשים מכל מקום אם יפסיד מאלו החמשים אפילו פרוטה הפסיד מקרי דהא כבר זכה בחמשים והכא נמי אף על גב דבחנם נוטל פלגא נזקא מכל מקום כיון דכבר זכי ליה רחמנא כל מאי דמפחית מהא כאילו מפסיד מדיליה חשיבא. שם מצאתי להרשב"א

ז"ל בחדושיו לב"ק שפירש כן וז"ל לא נצרכה אלא לפחת נבלה דכיון שזכתה לו תורה תשלומין המחצית הרי זה כאילו זכה משעת המיתה בחצי הנזק וכל שפחת לו לאחר כן בפחת הנבלה הרי הוא כאילו הוא בתשלומין. הא קמן להדיא דשניה פירושו התם בב"ק מהכא בשמעתין. עוד הקשו בתוספות אמאי פחת נבלה כוליה למזיק לימא ליה ניזק למזיק קרנא דתורך קבירא ביה כדאמרינן בשילהי המניח גבי כחש בשעת העמדה בדין. ותירצו דהתם ודאי שייך למימר הכי משום דלא נהרג השור אלא הוכחש מחמת המכה ואין למכור את שורו בשביל כך שסבור שיתרפא ויבריא אבל הכא שמת השור היה לו למוכרו מיד שיודע שתפגום הנבלה ותסריח. וכן תירץ הרשב"א ז"ל בפרק המניח וז"ל דא"ל קרנא דתורך קבירא ביה. ואם תאמר דאם כן כי פחתה נבלה אמאי הוי פחת לניזק לימא ליה קרנא דתורך קבירא ביה לא היא דשאני התם דהוה ליה לזבונה מיד דאין דרך להמתין על הנבלה אבל הניזקין דרכן להמתין עליהם שמא יתרפאו וישביחו. ע"כ:

אבל הראב"ד ז"ל תירץ שם בפרק המניח דהכא ליכא למימר קרנא דתורך וכו'. דיוקרא וזולא ממילא הויא אבל התם כיון דחי הוא ולאו מיוקרא וזולא הוא אלא מתוקף המכה הוא מכחיש חייב דא"ל קרנא דתורך וכו' ע"כ. נמצינו למדין לפי שיטה זו דהיכא דפחת הנבלה הויא מחמת יוקרא וזולא שנתזלזל הבשר ומיהו הנבלה לא נשתנתה כלל הוא דהויא הפחת לניזק אבל היכא דפחת הנבלה לא הויא מחמת יוקרא וזולא אלא מחמת שנפגמה ונסרחה הנבלה הפחת למזיק דא"ל ניזק קרנא דתורך קבירא ביה ואילולי קרנא דתורך שהמית שורי לא היתה מסרחת ונפגמת ובהכי מיתרצא נמי גם קושיא קמייתא דכיון דהיכא דנפחתה הנבלה מחמת סרחון ופגם הפחת למזיק אלמא דפלגא נזקא משלם בעי לשלומי ליה בשעת העמדה ולא לפחות ליה לניזק מידי אם כן מחמת זולא נמי היה הדין נותן שיהיה הפחת למזיק ולא לפחות לניזק מידי דפלגא נזקא בשעת העמדה בדין זכי ליה רחמנא לניזק ואף על גב דיוקרא וזולא ממילא הויא מכל מקום אילולי קרנא דתוריה הוה ממתין על שורו עד שיתייקר ועכשיו שמת שורו צריך למוכרו מיד ואפ"ה אשמועינן תנא דפחת נבלה דמחמת זולא דניזק הוי והילכך שפיר איתיה ניזק בתשלומין דהא אנו מפחיתין מזכותו דזכי ליה רחמנא. אבל התוס' ז"ל לא פירשו כן אלא דאין לו שום זכות כלל בזה דפלגא נזקא דבשעת מיתה הוא דזכי ליה רחמנא ולא בשעת העמדה בדין ומכל מקום כיון דסוף סוף זכי ליה רחמנא חצי נזק חשבינן ליה בתשלומין וכדכתיבנא כנ"ל:

עוד יש לי לפרש שמעתין בענין אחר דעיקר קושיין דמעיקרא דאקשינן למ"ד פלגא נזקא קנסא היינו קושיית פשיטא וה"ק השתא דלאו דידיה קא שקיל בתשלומין איתיה

פי' מאי אתא לאשמועי' דהניזק איתיה בתשלומין פירוש דמפסיד פלגא והרי אפילו מה שנוטל בחנם נוטל והיה לו להפסיד הכל השתא דלא מפסיד אלא פלגא קרית ליה משלם והרי אינו אלא מרויח ולא משלם ומאי אתא תנא לאשמועינן במאי דמפסיד פלגא ומיהו לשון בתשלומי לא קשיא ליה דהא שפיר מצינן לפרש לה לשון הפסד ומשני לא נצרכה אלא לפחת נבלה והשתא טובא אתא לאשמועינן תנא דמתניתין בפחת נבלה דניזק הוי ובבבא קמא יליף לה מקראי כדאיתא התם. והיינו דנקט בשינוייה לא נצרכה וכו' דאלמא קושיא דפשיטא אתא לתרוצי והכין רגילנא לתרוצי בכל דוכתא דתלמודא קא מהדר בלשון לא צריכא דלתרוצי קושיית פשיטא קא מהדר וכך קבלנו ממרנא ורבנא הרב הגדול הר"ד בא"ז ז"ל. והילכך עיקר שינוייה היינו לשנויי דאשמועי' תנא רבותא ואף על גב דלישנא דבתשלומין לא דייק שפיר דמ"מ דלאו דידיה שקיל הא איכא לפרושי דמאי בתשלומין היינו בפסידא דשניהם מפסידין בדבר וכדפרש"י ז"ל בריש שמעתין ובהכי רהטא כל לשונותיו של רש"י ז"ל. והשתא נמי מתרצא שפיר אידך קושיא דקרנא דתורך קבירא ביה דכיון דלא דייקינן לישנא דבתשלומין אלא דלשמועינן תנא רבותא הילכך ברבותא כל דהוא סגי ודוקא בפחת נבלה הוא דאיירי תנא וכדאשמועינן קראי דמינייהו ילפינן פחת נבלה בב"ק דבנבלה דוקא מיירי קראי ולא בנזקין כדכתיב מכה נפש בהמה ישלמנה וכתיב אם טרוף וגו' וכתיב והמת יהיה לו כדאיתא התם בפרק קמא דבבא קמא. ומיהו השתא דבעינן לדיוקי לישנא דבתשלומין אלמא דבעי תנא לאשמועינן דהניזק שייך בתשלומין דבכל תשלומין אפילו דניזקין הניזק נמי משלם והילכך קשיא מההיא דפ' המניח. וכבר תירצו התוס' הכל ולפי שאין כאן מקום סוגיא זו אקצר וכבר כתבתי בה במקומה שם בפרק קמא דב"ק ועוד אכתוב בה שם בעזר העוזר האמתי:

ואם איתא ליתני נמי האי כלומר שהתם אין משלם על פי עצמו והמועד משלם על פי עצמו ומהדרינן תנא ושייר ופרכינן מאי שייר דהא שייר פי' דלאו אורחיה דתנא לשיורי חדא בלחוד ומהדרי' שייר חצי כופר פי' דהוה ליה למתני שהתם פטור אפילו מחצי כופר והמועד חייב בכופר שלם:

ג"ה אי משום חצי כופר לאו שיורא היא הא מני ר' יוסי הגלילי היא. לכאורה נראה דפירכא הוא דפריך דשינויא דשנינן לאו שינויא היא דהא מני רבי יוסי הגלילי אבל אין לפרש כן דמנא לן דר' יוסי הגלילי היא דנפרוק הכי אבל הנכון דכי פרקינן שייר חצי כופר שניין קושין והוה ליה האי פירוקא פירכא לאידך דכיון דשייר חצי כופר על כרחך שייר מידי אחרינא דאי לא מאי שייר דהאי שייר ואית לן לומר דשייר שהתם אינו משלם על פי עצמו ותיובתא דמ"ד פלגא נזקא ממונא ומשום הא מהדרינן דאי משום חצי כופר

לאו שיורא היא עד דנימא למ"ד פלגא נזקא ממונא מאי שייר דהאי שייר דאיכא לדחויי דהא מני רבי יוסי הגלילי היא ואיכא נוסחי דגרסי בהדיא ואידך אי משום חצי כופר לאו שיורא הוא ואתיא פשוטה כי האי פירושא דפרישנא. הריטב"א ז"ל:

והרא"ש ז"ל כתב וז"ל אי משום חצי כופר לאו שיורא הוא. תימא דדחק לאוקמי כרבי יוסי הגלילי לאקשויי למ"ד פלגא נזקא קנסא. ויש לומר דלא אתא למימר אלא דלא תקשי למ"ד פלגא נזקא ממונא מאי שייר דהא שייר ולדידיה לא שייר אלא חצי כופר ופירשו כמו ואידך אי משום חצי כופר וכו' וכה"ג בנזיר בפרק ג' מינין גבי שייר בין הבינים ובסוכה בסוף החליל גבי תקיעות. ורבינו שמחה היה מפרש בלשון קושיא אי משום חצי כופר לאו שיורא ואכתי מאי שייר דהא שייר פי' דהא לא קתני מה בין תם למועד אלא מה ששניהם משלמין ומועד משלם יותר מתם אבל חצי כופר לאו שיורא היא דלא נחת למתני מאי דאיכא במועד וליכא בתם כלל כגון כופר ומשני הא מני רבי יוסי הגלילי היא דאמר שייך כופר בתם וכיון דשייך בה כופר שפיר הוי שיור ומועד משלם כופר שלם ותם חצי כופר ע"כ:

וז"ל הראב"ד ז"ל בחידושיו לב"ק פ"ק ואחד מרבותי היה מתרץ משום דכל היכא דאמרי' תנא ושייר שינויא דחיקא היא ומוטב לאוקמה כיחידאה ולא לשבשה לאוקמה כרבים ותנא ושייר דמדנחית תנא למנינא אמאי משייר ואנו רגילים לתרץ משום דאיכא קושיא לאידך דאי רבנן ושייר חצי כופר קשיא ליה לאידך מאי שייר דהא שייר ואיהו דקא מתרץ לה כרבי יוסי הגלילי ולא שייר מידי ואי קשיא לך לאידך נמי הא שייר דמי ולדות הא לאו קשיא היא דמועד נמי לא משלם ליה כדאיתא בפירקין דלקמן אלא הא קשיא דשייר נמי דמי עבד ולא הוה צריך לאוקמה כרבי יוסי הגלילי ברם נראה דברי המתרץ הראשון ורבי יוסי הגלילי דסבירא ליה תם משלם חצי כופר סבירא ליה תם משלם נמי דמי ולדות ואז לא שייר ולא כלום. כנ"ל מלשון הראב"ד ז"ל בפרק קמא דבבא קמא:

דף מא:

הא מני רבי יוסי הגלילי היא דאמר תם משלם חצי כופר ואם תאמר מכל מקום ליתני שהתם משלם חצי כופר ומועד כופר שלם ויש לומר שזו כבר תרגמה רש"י ז"ל דזה בכלל מה שאמר התם משלם חצי נזק ומועד נ"ש ואם תאמר והיכן שמעינן ליה לרבי יוסי הגלילי סברא זו דר' אלעזר דסבר דתם אינו משלם כופר דנפקא ליה מדכתיב ובעל השור נקי נקי מחצי כופר ואשכחן לר' יוסי הגלילי דדריש נקי מדמי ולדות ואם כן אית ליה דתם משלם חצי כופר ואיכא למידק דדילמא לר' יוסי הגלילי תם פטור מן הכופר

ולא צריך קרא מן הטעם שהשיב ר' עקיבא לר' אליעזר והלא הוא עצמו אינו משלם אלא מגופו הביאו לב"ד וישלם לך ואע"פ שהשיב לו רבי אליעזר אין דינו אלא כשהמית על פי בעלים או על פי עד אחד שאין השור בסקילה הרי לא חזר בו רבי עקיבא דסבירא ליה כדרבא דאמר כל זמן שאין השור בסקילה אין הבעלים משלמין את הכופר ואף כן אפשר לרבי יוסי הגלילי לכך פי' ר"י ז"ל דהא ודאי אפשר דרבי יוסי הגלילי כרבי עקיבא סבירא ליה כדאמרן ותם פטור מן הכופר והכא לא דק ונקט חד מן תנאי דאפשר דסבירי להו דתם משלם חצי כופר ולכשת"ל דלרבי יוסי פטור הא איכא ר' טרפון דסבירא ליה הכי דהא אשכחן ליה בשילהי כיצד הרגל שחייב שור תם כופר שלם בחצר הניזק משום דס"ל משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם וא"כ בר"ה משלם חצי כופר דליכא תם דברשות הרבים פטור וברשות הניזק נזק שלם והא דלא אמרינן הא מני ר' טרפון היא יש לומר דמשום דתנן הכא שהתם משלם חצי נזק ומשמע אפילו בחצר הניזק ודלא כרבי טרפון א"נ דכיון דלר' אליעזר נקי מחצי כופר ור' יוסי הגלילי איירי בההוא קרא ודריש נקי מדמי ולדות ולא השיב לר' אליעזר כלום כמו שהשיב רבי עקיבא משמע טפי דס"ל דתם משלם חצי כופר ואורחא דתנא הוא בהכין דלא דייק הכי ונקט תנא במקום תנא. ע"כ הריטב"א ז"ל. וכבר הארכתי בזה בב"ק פ"ק שכתבתי שם לשון הרשב"א ז"ל ולשון תוס' שאנץ ולשון תוס' רבי' ישעיה. ע"ש:

מאי לאו בתם כלומר ורבי יוסי הגלילי היא דאמר תם משלם חצי כופר וסיפא דקתני עבדו של פלוני אינו משלם על פי עצמו הא על פי עדים משלם ר' יוסי נמי הוא דמחייב ליה בכופר ודמי עבד ואיכא דמוקי לה אליבא דרבנן ולאו בכופר של עבד אלא בדמי חורין ודמי עבד דאע"ג דפטר ליה מכופר ושלשים של עבד מדמים לא פטרי ליה. וליתא דבב"ק מוכח מילתא דפטור לגמרי מדאקשי ליה רבי עקיבא לר' אליעזר דאמר פטור מחצי כופר הא אין משתלם אלא מגופו הביאהו לבית דין וישלם לך ונימא ליה ולטעמיך דמים דקא משלם מהיכא קא משתלמי. הראב"ד ז"ל. הרשב"א ז"ל:

וכן פרש"י ז"ל דכר' יוסי הגלילי מוקי לה ואם תאמר וכי מוקי לה כרבי יוסי הגלילי כדי לאקשויי ויש לומר לפי שיטתו של רש"י ז"ל דפי' לעיל דכי קאמר אי משום חצי כופר לאו שיורא הוא דהיינו פירכא הלכך איכא לפרושי דמאן דקאמר האי ת"ש לאו הייינו ניהו מאן דפריך ת"ש דלעיל דהא כיון דכבר אקשי ליה מת"ש דלעיל לפי דיחויו למה ליה לאקשויי תו אלא אחרינא הוא דפריך אמאן דפריך ת"ש דלעיל וה"ק כיון דמדר' יוסי הגלילי קא פרכת למה ליה לאקשויי ע"י עקיפין הוה ליה לאקשויי מהך מתני' להדיא כיון דסוף סוף לא פריך אלא מדרבי יוסי הגלילי כנ"ל:

לפלוג וליתני בדידה בד"א במועד וכו'. והקשו בתוספות בסוף פ"ק דב"ק דהיכי הוה מצי למימר הכי אבל בתם אין משלם ע"פ עצמו דמשמע דע"פ עדים משלם כשהמית שורו את פלוני דילמא לא סבר כרבי יוסי הגלילי דאמר תם משלם חצי כופר ותירץ ה"ר מאיר דהכי פריך אדתני סיפא עבדו של פלוני דהשתא לא תנא בסיפא אלא חד מהנך תרתי דרישא דברישא תנא המית שורי את פלוני או שורו של פלוני ובסיפא לא תנא אלא עבדו של פלוני וגם דלג מבן חורין לעבד לפלוג בדידיה בחד מינייהו בשור ליתני בסיפא המית שורו בד"א במועד אבל המית שורו של פלוני בתם אינו משלם ע"פ עצמו. הרא"ש ז"ל וכן כתב בסוף פ"ק דב"ק וז"ל שם ותירץ (שם) הר"מ דהכי פריך דברישא קתני תרתי המית שורי את פלוני או שורו של פלוני דהיינו מיתה ונזיקין ובסיפא לא איירי אלא בחדא דהנך תרתי דרישא במיתה ועוד דרישא איירי בבן חורין וסיפא בעבד וא"כ סיפא לא איירי מעין רישא כלל ולפלוג וניתני בדידה חדא מהנך דרישא והכי ליתני המית שורי תם שורו של פלוני אינו משלם על פי עצמו. ע"כ:

וז"ל ה"ר ישעי' שם לפלוג וליתני בדידה תימא היכי הוה מצי למתני אבל בתם אינו משלם על פי עצמו הא הוה משמע למידק הא בעדים משלם ואף בהמית שורי את פלו' משלם בכופר ואנן אמרינן לעיל דמ"ד פלגא נזקא קנסא לא סבר לה כרבי יוסי הגלילי דמסיק לדידיה שייר חצי כופר. וי"ל דה"פ לפלוג בהמית שורי שורו של פלוני דבההוא על פי עדים משלם. ע"כ:

וכתבו תלמידי הר"י ז"ל בקונטריסין מסכת קמא דלא נהירא הך תירוצא דאם כן לישני דבעל המשנה רוצה לחלק הכל אם המית אדם ולא היה לו להזכיר מועד ע"כ. והא כתיבנא לעיל דרש"י ז"ל פי' דהך ת"ש אליבא דרבי יוסי הגלילי קא אתיא וכדפרישנא הלכך פריך שפיר לפלוג וליתני בדידה דהשתא לא קא מפליג אלא בעבד דהיינו במיתה לבד ושביק לחלק בהמית שורו של פלוני נפלוג בדידה בבן חורין ובבהמה נמי פירש דהך חילוקא דתם ומועד קאי אתרתי דרישא וניחא דכי קתני בד"א קאי אגזרה דתרווייהו וה"ק בד"א דמשלם על פי עצמו במועד וכו'. וכך פרש"י ז"ל. ואילו לפי' הר"מ וה"ר ישעיה ז"ל בעינן לפרושי דה"ק בד"א דהיכא דהמית שורי את שורו של פלוני דמשלם כו' דהא אחדא לחוד קאי ומיהו קשה לשיטת רש"י ז"ל דמאי קא משני כולה במועד קא מיירי והא עדיפא טובא אידך חילוקא דקאי אתרתי בבי דרישא ולזה האריך רש"י ז"ל וכתב כולה במועד קא מיירי במועד אתא לאשמועינן דאף הוא יש בו חלוק דאיכא ביה מידי וכו' ע"כ. ומ"מ משמע מתוך פירושו דקא משני דליכא שום עדיפותא בין הך

חילוקא דמועד לתם לעבד ובן חורין והלכך ליכא לאקשויי נפלוג וליתני בדידה כנ"ל:
כולה במועד קא מיירי פי' דבמועד ניחא ליה טפי לשנויה כולה. הריטב"א ז"ל:
ת"ש זה הכלל כל המשלם יתר על מה שהזיק וכו'. ואם תשאל למ"ד פלגא נזקא ממונא אמאי לא תני כל שאינו משלם יותר ממה שהזיק משלם על פי עצמו. תשובתך לא תני זה הכלל אלא לאתויי אונס ומוציא ש"ר וכמו שכתבו התוס' לעיל והיכי הוה מצי למתני כל שאינו משלם כו' משלם על פי עצמו והא אנן בעינן לאתויי הני דלא קא משלמי על פי עצמו דלא הוזכרו במשנה ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל יתר על מה שהזיק. כגון נגיחת עבד וכן אונס ומפתה ומוציא ש"ר ותשלומי כפל וכו' כנ"ל. ואפשר דמ"ה כי פריך בסמוך ליתני זה הכלל כל שאין משלם במה שהזיק אינו משלם על פי עצמו לא גריס רש"י ז"ל זה הכלל דלשון זה הכלל דמשמע דבעי לכיולי כגון הני דתני במתני' ומתני' כולה לא איירי אלא ביתר ממה שהזיק ואילו בפחות ממה שהזיק מתני' לא איירי כלל כנ"ל:
אבל פחות מאי אינו משלם וכו'. פי' דכל פחות אינו משלם דומיא דיתר ומשני לקמן דלא הויא דומיא דיתר ממה שהזיק משום דאיכא פחות ממה שהזיק דהלכתא גמירי לה פי' קא חדית ליה דהלכתא גמירי נמי דממונא הוא ומשלם על פי עצמו. ומיהו הרשב"א כתב בפ"ק דב"ק וז"ל הא דאמרינן כיון דאיכא חצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה [דממונא הוא לא פסיקא ליה, איכא למימר דהא דקאמר דהלכתא גמירי לה אכולה מלתא הדר כלומר דהלכתא גמירי לה] דאינו חייב אלא חצי נזק ועוד דממונא הוא ולא קנסא אע"ג דאינו משלם אלא חצי נזק. ויש לי לפרש עוד דהלכתא גמירי לה אחצי נזק בלחוד קאי כלומר הא איכא חצי נזק צרורות דגמירי לה הלכתא היא דלא משלם כמה שהזיק ואיהו ודאי לכ"ע ממונא הוא דהא כי אורחיה הוא כנ"ל והוא הנכון. ע"כ:
כיון דאיכא חצי נזק צרורות כו'. ומ"ה פסיק ליה כמ"ד פלגא נזקא קנסא דאדרבה השתא קשה למ"ד פלגא נזקא ממונא אמאי לא תני כל שאינו משלם יותר ממה שהזיק משלם על פי עצמו. ה"ר ישעי' ז"ל בתוספותיו לקמא ואנן הא תריצנא לה לעיל שפיר וטעמיה דמ"ד קנסא כבר האריך בה רש"י ז"ל וטעמא דמסתבר הוא דוק ותשכח:
ה"ג השתא דאמרת פלגא נזקא קנסא כלבא דאכל אימרי ושונרא דאכיל לתרנגולי משונה הוא ולא מגבינן בבבל ול"ג לא משלם אלא חצי נזק ולא מגבינן בבבל דמהאי לישנא הוה משמע דלמ"ד קנסא לא משלם אלא חצי נזק אבל למ"ד ממונא משלם נזק שלם ואינו דאדרבה למ"ד קנסא משלם חצי נזק מיהא דילפינן לה מקרן תמה דמשונה הוא ומשלם חצי נזק אף אלו משונין ומשלמין חצי נזק אבל למ"ד ממונא ואורחיה הוא הני דמשונין מנא לן דמשלמין אלא ודאי מפטר פטור. הרשב"א ז"ל בפ"ק דב"ק:

וז"ל הריטב"א ז"ל והא דאמרינן והשתא דאמר פלגא נזקא קנסא היינו משום דבעי למימר דלא מגבינן ליה בבבל דאין קנסות נגבין בבבל כלל דאילו למ"ד פלגא נזקא ממונא מגבי' לה בבבל ואף על גב דמדאורייתא סמוכין בעינן מכל מקום עבדינן שליחותייהו כדעבדי' בהודאות והלואות ובגיטין וכדאיתא בסנהדרין ובפרק החובל ובפרק בתרא דגיטין והא דתנן בפרק קמא דסנהדרין נזק וחצי נזק בג' ופרישנא בשלשה סמוכין ואוקימנא אפילו למ"ד פלגא נזקא ממונא התם בנזקי שור וכיוצא בו דלא שכיחי שהבעלים משמרין אותם שצריכין לעבודה מה שאין כן בכלבא ושונרא דאיידי דלא נטרי להו שכיח היזקייהו טפי ובכל מילתא דשכיח ואית בה חסרון כיס עבדינן שליחותייהו כדאיתא בפרק החובל והיינו דנקטינן סתם חצי נזק תימא והשתא דאמרת פלגא נזקא קנסא לא מגבינן ליה בבבל כנ"ל ובמקומה פירשתי יותר מזה בס"ד. ע"כ:

רבי י"א שאין הפרש בין גדולים לקטנים אלא בתרנגולים אבל בכבשים לעולם אין דרך הכלבים בכך וכן דעת גדולי המחברים ז"ל. הרב המאירי ז"ל בפ"ק דב"ק ורש"י ז"ל בפ"ק דב"ק חולק להדיא ע"ש:

לא מגבינן בבבל מ"מ משלמין במה שנהנו כשן בר"ה דפטור ומשלם מה שנהנית. הרשב"א ז"ל בפ"ק דב"ק:

ואי תפס לא מפקינן מיניה פר"ת ז"ל כשתפס המזיק עצמו ונראין דבריו בזה ובכל נזקי שור תם שאינו גובה אלא מגופו אבל בשאר קנסות שגובין מכל נכסי המזיק כל מאי דתפיס לא מפקינן מיניה. הריטב"א ז"ל. ומהריב"ן ז"ל כתב בחידושיו לקמא פ"ק וז"ל ומורי הרב היה אומר דאפי' אי תפס מידי אחרינא לא מפקינן ודוחק הוא להעמיד שתפס כלב או חתול והא לא קשיא שמא יגזול כל אשר לו ולכי גזל יותר ממה שהוזק אין מוציאין מידו דהא ודאי ליתא דמה שאנו אומרין אין דנין דיני קנסות בבבל ה"מ אי לא תפס אבל אי תפס יותר מחובו בהכי הוי גזלן ודיני גזלות דנין בבבל כדמוכח בריש המניח דשלח רב חסדא לרב נחמן וכו' עד קנסא קא מגבת בבבל משמע דוקא קנסא לא מגבי' אבל דיני גזלות דנין כדמוכח התם. ע"כ:

ולענין פסק כתב הרב המאירי ז"ל וז"ל קי"ל כמ"ד פלגא נזקא קנסא ואינו משלם ע"פ עצמו והרבה כתבו בשם הראב"ד ז"ל שחצי נזק של תם משלם על פי עצמו הואיל וקרן הוא ואינו דומה לשאר קנסות ותמהו עליו מסוגיא זו דהקשו למ"ד קנסא ממה שאמרו המית שורי וכו'. וכן אמרו בפרק ד' וה' אי תם הוה מודינא ומפטרנא ומכל מקום לא כתב דבר זה מעולם והם טעו בנוסח דבריו ומה שכתב הוא שאם כן ב"ד אומרין לו לך ושלם אם הודה אלא שאין כופין אותו משא"כ בשאר קנסות שאין אומרין לו שלם

כלל ואי תפס לא מפקינן מיניה אבל שאר קנסות כל שהודה מוציאין מידו אף בתפס כך כתב בתשובת שאלה ואף בזו יש חולקים לומר שאין אומרים לו שלם כלל. כלב שאכל את הכבשים וחתול שאכל התרנגולים משונה הוא והרי היא תולדה של קרן ואע"פ שאמרו בפ"ב אכילה ע"י הדחק שמה אכילה ההיא בדבר שאינו בעל חיים כגון שונרא דאכל תמרי וחמרא דאכל ביניתא אבל כל שבעלי חיים ודאי משונה הוא ואין דנין דיני קנסות בבבל ואם תפס אין מוציאין מידו. ולר"ת דוקא שתפס גופו של מזיק שהרי הואיל ותולד' של קרן הוא בדין תמות ואינו משלם אלא מגופו ואחר העדאה אף אנו מגבין אותו ואצ"ל שאם תפס שאין מוציאין ויש מפרשים שאף אם תפס שאר נכסים אין מוציאין עד שיגבוהו מגופו של מזיק ובקנס של תשלומי כפל אם תפס יש אומרים שאין מוציאין מיהו דוקא כשיעור הקרן אבל אם תפס שיעור הכפל מוציאין [ויש חולקין לומר שאף שיעור הכפל אין מוציאין] אחר שתורה זכתהו. עכ"ל בפ"ק דב"ק:

מדר' נתן דתניא רבי נתן אומר וכו'. אף ע"ג דהך דר' נתן לא מיירי בהיזק כי הך דשמעתין אלא בסכנת נפשות כדמוכח קרא דלא תשים דמים בביתך ובשבת ניחא דמייתי אהך איתתא דנבחא כלבא והפילה עוברה דהתם סכנת נפשות הוי. מהריב"ן בחידושיו לבבא קמא פרק קמא. ולא ידעתי מהו דאנן הכי קאמרינן כיון דנבח זה הכלב כדי שלא ימית גם כן משמתינן ליה למזיק מיהא להרוג אותוכלב ונסלק הזיקיה:

סליק פרק שלישי.

פרק רביעי

אמר המדפיס תחלת פרק זה נאבד מן ההעתקה והעתקתי מן חדושי הרמב"ן והרא"ה והריטב"א והרא"ש ולכן בא תחלת הפרק שלא כסדרן כהחיבור עצמו:

מתניתין והצער בתפוסה. תמיהא לי צער אמאי הוי דאביה הלא אמרינן בהחובל [פז ב'] דצערה דגופה לא זכי ליה רחמנא ולא קשיא דשאני האי צער שהרי בידו למוסרה למנוול ומוכה שחין והיא נבעלה על כרחה ויש לה צער. והך רישא דלא כרבי שמעון דהא אמר אונס אינו משלם את הצער. ואע"ג דפליג בסיפא לאו מכלל דמודה ברישא וכך הזכירו בירושלמי. ואיכא למימר האי ר"ש בר' יהודה היא משום ר"ש אבל תנא דמתני' סבר מודה ר"ש בצער בתפוסה. ע"כ הרמב"ן ז"ל:

אע"ג דקי"ל דצערא לא זכי ליה רחמנא כדאמרינן בבבא קמא שאני הכא שהרי יכול לצערה בכך שהרי בידו למוסרה לביאה למי שירצה ומתניתין דלא כר"ש דאי ר"ש הא אמר אונס אינו משלם את הצער שסופה להצטער תחת בעלה. ואע"ג דפליג רבי שמעון בסיפא לאו למימרא דמודי ברישא וכן אמרו בירושלמי. אי נמי אפשר דההיא דלעיל רבי

שמעון בן יהודה משמיה דרבי שמעון והכא רבי שמעון גופיה אבל אליבא דרבי שמעון בן יהודה ודאי פליגא והא דאמרינן הרי הן של עצמה אתפוסה קיימינן דאי מפותה אי מדידה הא קא מחלה. אי מדין ירושה הא לאו בת ירושה היא במקום אחין. ובתפוסה נמי דוקא הקנס אבל בושת ופגם הרי הן של אחין שממון גמור הן ומשעה ראשונה זכה בהם האב להורישם לבניו. והא דקתני סיפא מעשה ידיה ומציאתה אע"פ שלא גבתה מת האב הרי הן של אחין הוא הדין דמצי למיתני בדידה בבשת ופגם גופיה אלא מעשה ידיה הוא דאיצטריכא ליה כדאיתא בהדיא בגמרא אבל בתוספות אמרו דהרי הן של עצמה דקתני בין באנוסה בין במפותה במפותה אקנס כטעמייהו דקנס לא מצי מחלה. אבל בשת ופגם לא דודאי הא מחלה כדאמרינן בהדיא בגמרא מפותה מדעתה עבד. ובאנוסה אכל מילי ואפי' אבשת ופגם דכיון דקים לן דאין אדם זוכה בקנס עד שעת העמדה בדין הוא הדין לבשת ופגם דהא מקנס איתרבו כדאמרינן תחת אשר עינה מכלל דאיכא בשת ופגם. וכיון דכן ודאי איתקוש אהדדי וכיון דקי"ל בקנס דאין זוכה בו עד שעת העמדה בדין הוא הדין נמי להכי. וליתיה דאם כן לפום טעמייהו ליהוי נמי בקנס דקי"ל דלא מציא מחלה ונימא בבשת ופגם נמי שלא יהא אדם יכול למחול אותן. והא ליתא כדאיתא בהדיא בגמרא. ותו דטעמא נמי דפרישו משום דאיתרבו להו בושת ופגם מתחת אשר עינה ליתא דודאי לאו מהתם הוא דאתרבו אלא דמהתם ילפינן דליכא למימרא חמשים כסף אמר רחמנא מכל מילי. אבל בשת ופגם מהיכא דנפקא לן לחובל בחבירו דעלמא הוא דגמרינן ליה אלא לאו ודאי כדאמר רבינו נ"ר. ע"כ הרא"ה ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל פי' באנוסה דלישנא דקרא נקט ואע"ג דאמר בפ' החובל דצערה דידה לא זכי ליה רחמנא לאב שאני הכא שיכול האב לצערה בצער זה שהרי בידו למסרה לחופה דאיכא צער של פסוק רגלים וכן פי' בירושלמי עד נראין הדברים שהם באים מחמת ביאה אבל חבל בה סימא את עינה למי משלם או לה או לאביה והא דקתני שמשלם צער בתפוסה דלא כר"ש בר' יהודה משמיה דר"ש דאמר בפרק דלעיל אונס אינו משלם את הצער ואע"ג דר' פליג הכא בסיפא דמתני' ולא פליג בהאי רישא דלמא ר"ש לא שמעה לרישא דהכא ויש לנו כיוצא בזה בפ"ק דמכילתין גבי ב' נשים שנשבו דלא אתא כרבי יהודה כדמוכח בפרקין דלעיל ופליג ר"י בסיפא ולא פליג ברישא וכן אמרו בירושלמי בכאן דהא דלא כר"ש וי"א דר' לית ליה ההיא דרישא כר"ש בר יהודה משמיה דרבי שמעון ותנאי היא ואין צריך לזה:

וז"ל הרמב"ן הרי הן של עצמה אתפוסה אבל לא אמפותה דהא מדעת' עבד וכיון שנתרוקנה רשות לה פטור דהא לאו מחמת ירושת אביה זכה בהם וכן נראה שאינו

לעצמה אלא קנס בתפוסה אבל בשת ופגם וצער דממונא הוא משעה ראשונה זכה בהן האב וכן נראה מפרש"י והא דקתני הרי הן של עצמה לומר דנתרוקנה ר"ל ופקע זכות אב בקנסות בין במפותה בין בתפוסה. ואי אמרת אי הכי אדהדר ותני סיפא מעשה ידיה ומציאתה ליפלוג וליתני בדידה הא אמרינן בגמרא דמעשה ידיה ומציאתה איצטריך ליה. וראיתי בתוס' חכמי הצרפתים שאמרו דבשת ופגם נמי של עצמה הוי משום דכי הדדי כתיבי תחת אשר ענה דמיניה שמעינן בשת ופגם ודיניהם שוים. ואין זה נכון דהא לאו בההיא קרא כתיבי אלא דשמעינן מיניה שאינו בכלל חמשים כסף אלא הנאת שכיבה אבל בשת ופגם ממילא נפקא בחובל בחברו. וליכא למימר ביה לא זכתה התורה אלא משעת נתינה שלא אמרו אלא בקנס והרי אמרו בשת ופגם נותן מיד וקנס כשלא יכנוס. וכן הקשו בבשת ופגם ואימא לדידה וכו' אלמא לאו כי הדדי נינהו. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל לא הספיקה לעמוד וכו'. פרש"י דהאי לאו ממון הוא ורחמנא אמר והתנחלתם אותם לבניכם ולא בנותיכם לבניכם מגיד שאין אדם מוריש זכות בתו לבניו והתוספות הקשו על פי' זה מה ענין והתנחלתם אותם לזה שאין הכתוב ההוא בא אלא למה שלא בא לה אלא לאחר מיתת האב אבל זו שכבר נאנסה או נתפתתה בחיי האב הרי זה כמעשה ידיה שעשתה בחיי האב שהוא של אחין וה"ל למיתי הכא מטעמא דאין אדם מוריש קנס לבניו. ותירצו דמשום דבשאר קנסות אדם מוריש קנס לבניו כההיא דב"ק לפי שהוא מוריש להם הקרן והכא אינו מוריש הקנס הזה לבניו לפי שאינו מוריש הקרן כדכתיב והתנחלתם אותם לבניכם ולא בנותיכם לבניכם וזה כפי שטתו שכתבנו למעלה ולא כפי שטתנו שכתבנו שאין הפרש בין קנס הבת לשאר קנסות ולא ראינו לרש"י ז"ל בשום מקום שחלק ביניהם בזה ונראה שלשון רש"י ז"ל מתוקן כראוי דהאי לאו ממון הוא שיזכה בו האב מחיים ואין הזכיה באה לאחד מהם אלא לאחר העמדה בדין שאין אדם זוכה בקנס אלא בהעמדה בדין וכיון שהעמדה בדין היתה לאחר מיתת האב הרי היא כמעשה ידיה שעשתה לאחר מיתת האב שאין האחים זוכין בו משום והתנחלתם אותם לבניכם. ונראים הדברים דהך סיפא אכולה רישא ואפי' אמפותה ואפי' לשיטתנו שכתבנו למעלה דיתומה מפותה אין לה קנס לפי שכבר מחלה ליה לגופה התם הוא דבשעה שנבעלה לא היה לה אב וגופה שלה היה אבל זו שבשעת ביאה לא היתה של עצמה אע"פ שעתה חזרה וזכתה בקנס בשעת העמדה בדין פנים חדשות באו לכאן ואין מחילתה הראשונה כלום ולא דמי לאשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומת בעלה שזכה הלוקח למפרע דהתם הגוף שלה ואין לבעל אלא אכילת פירות אבל הכא בשעת ביאה גופה של אב וכאומר קרע שיראין של חברי דמי ופשטא דמתני' הכי

דייקא וכן נראה מהירושלמי שכתבנו בפרק דלעיל. וראיתי מי שפי' דהך סיפא אאנוסה בלחוד קאי ולא נהירא לי והא דקתני הרי הן של עצמה פי' בתוס' דברי' כפשוטן דאפילו אבושת ופגם קאי ואע"ג דהוא ממון גמור הוא להורישו לבניו שהרי הוא משלם על פי עצמו שאני הכא דבושת ופגם דאונס ומפתה נפקא לן מדכתיב ונתן האיש השוכב עמה הנאת שכיבה נ' מכלל דאיכא בשת ופגם וכיון דכן ועלה כתב לאבי הנערה גזרת הכתוב הוא שהכל ניתן במקום אחד וכל שהאב או יורשיו זוכים בקנס זוכים בבשת ופגם וכל שאינו זוכה בקנס אינו זוכה בבשת ופגם דאף ע"ג דתנן שהאונס משלם בושת ופגם על פי עצמו ואינו משלם קנס על פי עצמו לא קשיא דלא אקשינהו הכא אלא לענין נתינה דהאב דאלו לענין הודאת אונס אם מתחייב בהודאתו כל חד וחד נידון כדינו. אבל רבינו הרמב"ן ז"ל כתב דכי קתני הרי הן של עצמה אקנס דאונס ומפתה קאי אבל בשת ופגם וחבריהם דממונא נינהו הרי הן של אחין ונראה דבריו ז"ל והא דקתני עמדה בדין ולא הספיק לעמוד לאו למימר שאין האב יכול לתבוע הקנס שלא מדעת' כדסברי קצת מרבנן ז"ל דהא ליתא דכיון דרחמנא אמר ונתן לאבי הנערה הרי האב הוא בעל דבר ולקמן תנן אנסת את בתי והעמדתיך בדין אלא משום דכחה זכי רחמנא לאב ואמטולתא קא תבע תלי תנא תביעת האב בדידיה וקתני עמדה בדין כנ"ל. ר"ש אומר וכו' טעמיה מפרש בגמרא ולית הלכתא כוותיה. עד כאן:

וז"ל הרא"ש ז"ל הרי הן של עצמה אף ע"ג דבמפותה איירי ואית לן למימר דמחלה ליה כיון דבההיא שעתא לא היה בידה למחול שהרי אביה קיים השתא נמי גובה:

דף מב.

מאי קמ"ל וכו'. פשיטא מדקא יהיב מפתה פירוש דאע"ג דבמפתה לא כתיב בהדיא לאביה ובג"ש הוא דיליף מאונס מכל מקום עיקר דינא פשיטא לן ממתניתין דקתני שהמפתה נותן דאי לעצמה אמאי נותן לה הא אחילתיה דבשת ופגם מיהת דממון הוא ניתן למחילה ולפי פי' דידן אפילו מקנס נמי גופה מחלה וכאומר קרע שיראין שלי והפטר. תנן התם אנסת ופתית את בתי וכולה מתניתין כשלא עמד בדין דאלו בשעמד בדין אפי' קנס משלם ע"פ עצמו לרבנן מיהת וקרבן שבועה נמי מחייב וכדאיתא לקמן ולקמן מפרש תלמודא במאי פליגי. הריטב"א ז"ל. לאביה נמי פשיטא מדקא יהיב מפתה. ואע"ג דאיכא למימר דכי מחייבינן לעיל במפותה בקטנה דלא שייך בה מחילה וכרבנן דאמרי שיש קנס במקום מכר ומיהו פשטיה דמתניתין דלעיל משמע דקאי אאלו נערות דרישא. הרא"ש ז"ל:

בעא מיניה אביי (**מרבא**) [**מרבה**] **האומר לחבירו אנסת ופתית את בתי והעמדתיך בדין ונתחייבת לי ממון**. והוא אומר לא אנסתי ולא פתיתי ולא העמדתני בדין ולא נתחייבתי לך ממון ונשבע והודה לר"ש מהו. כיון דעמד בדין ממונא הוי ומחייב עליה קרבן שבועה. או דילמא אף ע"ג דעמד בדין קנסא הוי ומודה בקנס פטור אמר ליה ממונא הוי וכן הוא בספרים ישנים. ורש"י ז"ל לא גריס ומודה בקנס פטור ופירש ז"ל דאביי ודאי מפשט פשיטא ליה דקנס אחר העמדה בדין ממונא הוי לכל מילי להורישו לבניו ולענין נמי דאי מודה בו חייב. ולא קא מבעיא ליה אלא לענין קרבן שבועה. אי קא מיפטר משום דהוה ליה עיקרו קנס תדע דנקט קרבן שבועה וליתיה כדבעינן למימר קמן ובכולהו נוסחי דספרי דוקאני נמי לאו הכי איתנהו. אבל הנכון דאביי אכל מילי קא מבעיא ליה. קנס אחר העמדה בדין אי הוי קנס גמור לכל מילי לענין קרבן שבועה ולהורישו לבניו ולענין מודה בו פטור או ממונא הוי. וכי תימא אם כן מאי שנא קרבן שבועה דנקט ולא אבעיא ליה היא גופה אי הוי ממונא לענין דאי מודה בו פטור. י"ל תרוייהו קא מיבעיא ליה אי הוי קנס אפילו לענין מודה בו דנימא ליפטר או ממון אפילו לענין קרבן שבועה. ומשום דמספקא לן אי איכא לאפרושי בינייהו ומשום דבעי לאותובי ליה נמי מקרבן שבועה נקט קרבן שבועה. והא דבעא מיניה לרבי שמעון משום דאליבא דרבנן ליכא למיבעי דהא רבנן אפילו בלא עמד בדין מחייבי קרבן שבועה בקנס הבת כדקתני מתניתין דהתם בהדי אנסת ופתית את בתי וכו' ואמר אמן חייב. ואלו העמדתיך בדין לא קתני וטעמא כדאיתא לקמן. ומשום הכי קא מבעיא ליה לענין קרבן שבועה אליבא דרבי שמעון דפליג קודם העמדה בדין אי קא מודה אחר העמדה דחשבינן ליה ממון לחייב עליה קרבן שבועה. הוא הדין אליבא דרבנן להורישו לבניו ולענין מודה בו אם פטור או חייב ואמר ליה ממון הוי סתמא סבר אביי למימר דלכל מילי קאמר ליה ואותביה מהא דתניא רבי שמעון אומר יכול האומר לחבירו אנסת ופתית את בתי כו' יצאו אלו שהן קנס מאי לאו כשעמד בדין פי' ואפי' הכי ממעט להו וחשיב להו קנסא וקסבר אביי דכי היכי דתני לענין קרבן שבועה דהוא הדין לשאר מילי דלא שני לן בינייהו ואע"ג דאמרינן דקא סלקא דעתין דמודה בו פטור אפי' אחר העמדה בדין איצטריך קרא למעוטיה אע"ג דהשתא כיון דאמרת דמודה בה פטור לעולם אם כן אשתכח דלאו כפירת ממונא הוא אלא כפירת דברים בעלמא דהיא גופה קמ"ל קרא דבקנס לעולם אין מחייבין עליו קרבן שבועה דלעולם איכא תורת קנס עליה ולעולם אי מודה בו פטור. וכיון דכן פטור מקרבן שבועה ודחינן לה בשלא עמד בדין. ק"ל ואי דלא עמד בדין מאי למימרא דהא פשיטא דכל היכא דלא עמד בדין מודה בו פטור דנפקא לן מאשר ירשיעון אלהים פרט למרשיע

את עצמו. וכיון דכן פשיטא נמי דליכא ביה קרבן דכיון דאי קא מודה בו פטור השתא דקא כפר ביה לאו כפירת ממון הוא אלא כפירת דברים בעלמא. ויש לומר דודאי לשאר קנסות לא אצטריך דהא פשיטא דליכא בהו קרבן שבועה ולא בעי קרא משום טעמא דפרישנא. אלא כי איצטריך קרא לקנס הבת דאם אינו ענין לשאר קנסות תנהו ענין קנסא לקנס הבת. ושמעינן מיניה דבקנס הבת אע"ג דאיכא בשת ופגם דממונא הרי הוא פטור דכי קא תבע קנסא קא תבע דהא אמרן דלשאר קנסו' לא איצטריך וכיון דכן ודאי להכי הוא דאתא והיינו דמקשינן ברישא דמרבי להו לחיוב דאי לא עמד בדין כפילא מי איכא. כלומר והיכי אפשר לרבויינהו לחיוב דהא אלו קא מודה בהו מיפטר. וכיון דכן לא הוי אלא כפירת דברים בעלמא. אבל הכא דמרבינן להו לפטור איכא למימר נהי דלשאר קנסות לא איצטריך דהא פשיטא אבל לקנס הבת איצטריך ואפשר לומר דבדין הוא דהוה מצי לאקשויי ליה אי דלא עמד בדין מאי למימרא אלא דעדיפא ליה פריך. ובריש דמתמהינן אי דלא עמד בדין כפילא מי איכא לאו הכי הוא דקא מתמה דהא לא ניחא למימר דהסיפא אישתמיטיה דלא מקשה לה ואריש מקשינן לה. אלא אריש היינו דמתמהא משום דקתני תשלומי כפל סתמא וכל תשלומי כפל במשמע. וכיון דכן לא סגיא דבלא עמד בדין. דהא איכא תשלומי כפל דשומרין דטוען טענת גנב דלא מיחייב כפילא אלא בשבועה ואחר העמדה בדין. ואף ע"ג דאמרינן יכילנא לשנויי לך רישא בשעמד וסיפא בשלא עמד כיון דלא קיימא לא איכפת לן וקמא עיקר.הרא"ה ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל בעא מניה אביי מרבא האומר אנסת ופתית את בתי וכו'. ג"ה והיא גרסת ר"ח כיון דעמד בדין ממונא הוי או דילמא אע"ג דעמד בדין קנסא הוי ומודה בקנס פטור ולפי גרסא זו אביי תרתי מבעיא ליה מרבה בהעמדה בדין לענין קנס אי משוי ליה ממונא לרבי שמעון לחייב קרבן על כפירתו ולהיות משלם על פי עצמו או לא הוי ממונא לחד מהני ובתרווייהו מספקא ליה לאביי ומיהו להורישו לבניו לא משמע מבעיא דבהא בעי מרבי' חדא דהא מתני' היא בהדיא ר"ש אומר לא הספיק לגבות עד שמת האב קנסא לעצמה ועוד מדלא אדכר ליה בבעיא כדאדכר אידך תרתי וא"ל ממונא הוי ולא גרסינן ממונא הוי ומחייב עליה קרבן דהא כי אותביה אביי ממתניתין דשבועות א"ל מודינא לך לענין קרבן שבועה דרחמנא פטרי' מוכחש וכי קאמרי ממונא הוי להורישו לבניו ואם איתא דבהדיא אמר ליה הכא ממונא הוי ומחייב עליה קרבן היכי הדר א"ל כי קאמינא והיה לו לומר דמהדר הדר ביה וה"ק ליה מודינא לך השתא לענין קרבן וכי קאמינא השתא ממונא הוי להורישו לבניו. אבל אין משמעות הלשון הזה כן בשום מקום בתלמוד לכך הנכון דלא גרס ליה אלא ה"ג א"ל ממונא. ואם תאמר מכל מקום

כיון דאביי לא בעא מניה מידי לענין להורישו לבניו היכי מצי רבה לומר דכי אמר ליה ממונא הוי להורישו לבניו קאמר אם כן מה שטענו לא השיב לו ומה שהשיב לא טענו. וי"ל דהא נמי בכלל בעיא אע"ג דלא פריש לה כיון דעמד בדין ממונא הוי הא ודאי ה"ק ממונא לכל מילי ולא לענין להורישו האב לבניו אלא לענין להורישו הבת לאביה או ליורשיה דה"ל כשאר קנסות ואף על גב (דשאר קנסות) דלקמן כי א"ל רבה ומנא תיתי בא לאיפלוגי דין קנס הבת לשאר קנסות וכדבעינן לפרש לקמן הלכך הכא סתמא אהדר ליה רבא ממונא הוי וקס"ד אביי דלכל מילי א"ל וכ"ש לעיקר קרבן דהיינו עיקר בעיא ומשום הכי אותביה ממתניתין דשבועות ואהדר ליה רבא דלא לכל מילי קאמר ליה דהוי ממונא אלא להורישו לבניו וכ"ש לענין דאי מודה בה לא מפטר ולרבותא נקט להורישו לבניו. כך יש לפרש גרסא זו אבל רש"י ז"ל לא גריס הכי ומודה בקנס פטור אלא ה"ג כיון דעמד בדין ממונא הוא או דילמא אע"ג דעמד בדין קנסא הוי א"ל ממונא הוי ופי' ז"ל דלאביי פשיטא ליה דאי מודה ביה מחייב דפשיטא ליה דממונא הוי ומשלם על פי עצמו ולענין חיוב קרבן מבעיא ליה מי אמרינן כיון דאי מודה מחייב ממונא הוי לענין קרבן נמי ומחייב על כפירתו קרבן או דילמא אע"ג דכי מודה משלם עפ"ע לא מחייב קרבן על כפירתו דלגבי חיוב קנסא הוי וא"ל ממונא הוי וקשה על פי' זה דכיון דלענין קרבן בלחוד מבעיא ליה מסתמא כי א"ל רבא ממונא הוי לענין קרבן קאמר דסתמו כפירושו ואלו לקמן א"ל מודינא לך לענין קרבן וכו' ודוחק הוא לומר דלקמן מהדר ביה רבא וכדפרישנא. ועוד דלקמן פריך אביי לרבא על מתניתין דשבועות אי הכי יצאו אלו שהן קנס ממון הוא ומאי קושיא הוא דלדידיה נמי תיקשי דהא ס"ל דלענין לשלם ע"פ עצמו ממון ומיהו לקמן יש לנו תירוץ על זה ואף על פי כן הגרסא הראשונה היא הנכונה והיא גרסת התוספות:

איתיביה אביי ר"ש אומר וכו'. איכא למידק כיון דהא ידע ליה אביי להההיא מתניתין מאי קא בעי מיניה דרבא וי"א דאורחיה דתלמודא שהתלמיד שואל מרבו שאלה א' לדעת קבלתו ובתר הכי מותיב ליה ממתניתין כי היכי לברורינהו וזה אמת הוא אבל הנראה לי משמועתינו דאביי מתני' הוה קשה ליה דאלו ממתני' דמותיב השתא הוה משמע ליה דר"ש סבר אע"ג דעמד בדין פטור מקרבן וקנסא הוי וכדקתני יצאו אלו שהן קנס ואלו ממתניתין דלעיל משמע דדייק אביי בסוף שמעתא דכל היכא דעמד בדין דמשלם ע"פ עצמו קרבן שבועה נמי מחייב ומשום הכי בעא מיניה סתמא ואלו הוה אמינא ליה דלא הוה ממונא הוה מותיב ליה מיד ממתני' דלעיל וכי אהדר ליה דממונא הוה אותיב ליה מהא מתני' מאי לאו כשעמד כדפרישית משום דרישא כשעמד בדין וכדפי' בסמוך

ופרקינן כשלא עמד בדין וא"ת א"כ פשיטא דפטור מקרבן ואפילו רבנן מודו בהא דהא כפירת דברים בעלמא הוא. ויש לומר דמשום דתביעת קנס ופתוי אית ביה בשת ופגם דהוי ממונא אצטריך לומר דאפ"ה פטור דקנסא קא תבע ואע"ג דהא שמעינן ליה לר"ש הא סברא ממתני' דלעיל וכדאמרינן לקמן ר"ש מהאי קרא שמעינן ליה מדכתב רחמנא וכחש דבעינן דומיא דפקדון שאין בו אלא תביעת ממון וכן תירץ הראב"ד. ועוד י"ל דמשום סימא את עינו כו' איצטריך דאע"ג דקנסא הוא מ"מ הא פתיך ביה ממונא שבזה הוא פטור מדמי עינו ושינו וכן המית שורך את עבדי באותן שלשים הוא פטור מדמי העבד (ואף ע"ג) דאשמועינן קרא דאף על גב דפתיך ביה ממונא לא מחייב עליה קרבן כיון שעיקרו קנס הוא ואי מודה ביה מפטר. ע"כ הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ש ז"ל אנסת ופתית את בתי. ואם תאמר והא אפי' בעושק ובהלואה דכתיב בקרא בהדיא לא מחייבינן קרבן שבועה אלא בייחד לו כלי להלואתו וייחד לו כלי לעושקיו כדאמרינן בהדיא בבבא מציעא בפרק הזהב [בבא מציעא מח א'] בפלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש גבי מעות קונות והשתא מאי יחוד כלי שייך הכא בשלמא בשת ופגם לרבנן אפשר שייחד לו כלי עליהן דממונא נינהו וחייב לשלומי. אלא קנס לר' שמעון היכי דמי דהיאך ייחד לו עליהן כלי אכתי לא מחייב עד שעת העמדה בדין. ואי מודה מיפטר. והכא בשלא עמד בדין מיירי דבעמד מיבעיא ליה לאביי בסמוך. ויש לומר דמיירי שייחד לו כלי לכשיעמוד בדין ויתחייב יהיה כלי זה מיוחד לו לגבות ממנו דמי קנסו. ואם תאמר אם כן נימא דקסבר רבי שמעון אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. [כיון דמהני ייחוד זה להתחייב לו ממון שאינו חייב לו עדיין וחיוב זה לא בא לעולם וכ"ת אה"נ א"כ ליחשביה בהדי הנך תנאי דחשיב אביי בקידושין פ' האומר ראב"י ור"מ כולהו ס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם] ופריך וניחשוב נמי רבי יהודה הנשיא ומשני וניחשוב נמי ר"ע ומשני ויש לומר דבלאו הכי קשה דניחשוב נמי ר' אלעזר בר' שמעון דסבר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם בפרק המוכר את הספינה וצריך לתרץ אמאי לא קא חשיב תרווייהו. ועי"ל דלעולם קסבר אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. וה"ק רבי שמעון פוטר שאינו משלם קנס על פי עצמו וכיון דכן הוא פטור הוא מתרי טעמי חדא דאין הייחוד מועיל דלא בא לעולם הוא דאין מתחייב קנס עד שעת העמדה בדין ואי מודה ביה מיפטר. ועוד אפילו אם היה קונה ביחודו אין כאן כפירת ממון שיתחייב עליה קרבן שבועה כיון דאי מודה מפטר דבעינן דומיא דפקדון. או דילמא אע"ג דעמד בדין פרש"י ואי מודה הוה מחייב אפילו הכי לא מחייב בכפירתו קרבן שבועה הואיל ועיקרו קנס. מתוך פירושו משמע דפשיטא ליה לאביי דאי עמד בדין מחייב בהודאתו ואפילו

הכי מיבעיא ליה לענין קרבן שבועה. וע"י פירושו מוחקין מן הספרים מודה בקנס פטור דהוה משמע דהא נמי מיבעיא ליה וקשה דבשלהי מסקנא דפריך אביי מר"ש פוטר שאין משלם קנס עפ"ע טעמא דלא עמד בדין הא עמד בדין דמשלם קנס עפ"ע קרבן שבועה נמי מחייב אם כן לימא נמי אביי לנפשיה מאי קא מיבעיא ליה הואיל ופשיטא ליה דבכולהו ממונא הוי להתחייב בהודאתו יתחייב נמי קרבן שבועה לכך נראה כגרסת הספרים דתרווייהו מיבעיא ליה דהא בהא תליא. דאי מחייב בהודאתו אם כן ממונא הוא דכפר ליה ומחייב קרבן שבועה. ואי מפטר בהודאתו לאו מידי כפר ליה ולא מחייב קרבן שבועה. ומשום הכי קאמר או דילמא דעמד בדין קנסא הוי לענין קרבן ומודה בקנס פטור אע"ג דעמד בדין ורבה נמי מהדר ליה ממונא לכל מילי ולפי שמצינו מתניתין דא"ר שמעון לא הספיק לגבות עד שמת האב הרי הן של עצמה דמשמע דפשיטא ליה דלא הוי ממון להורישו לבניו ומיבעיא ליה אי לא חשיב ר' שמעון ממונא לענין קרבן שבועה ולענין הודאה. אבל רבנן דסברי דהיכא דעמד בדין פשיטא דהוי ממון להורישו לבניו פשיטא נמי דהוי ממון לענין קרבן ולענין הודאה. אמר ליה ממונא הוי ומחייב קרבן שבועה. יש שמוחקין ומחייב עליה משום דלקמן קאמר ליה כי קאמינא ממונא הוי להורישו לבניו. והלא בהדיא אמר לענין קרבן שבועה. ואם חזר בו הוה ליה למימר אלא אמר רבה. ולשון מודינא לך דקאמר לא משמע שחזר בו אלא שעשה פי' לדבריו. ומיהו נראה דאין צריך למוחקו בשביל כך. דהא במסקנא נמי אמרינן כי קאמר רבה ממון הוי להוריש לבניו בשאר קנסות וע"כ כשהשיב רבה לאביי ממונא הוי אקנס דאונס ומפתה השיב לו דאבעיא דאביי קאי ועוד לקמן דקאמר הא מילתא קשו בה רבה ורב יוסף עשרין ותרתין שנין למה הקשו בה כשראה רבה שלא היו דבריו יכולין להתקיים למה לא חזר בו. הילכך נראה דרבה קבל מרבותיו דממונא הוי בסתם והשיב תחלה דממונא הוי לענין קרבן ולענין הודאה ולכל קנסות. וכשהקשה לו אביי תירץ לו מה שקבלתי ממונא הוי לא לענין קרבן והודאה אלא להורישו לבניו קבלתי ושוב הקשה לו אביי ולא רצה לחזור ממה שקבל מרבותיו עד שתירץ רב יוסף דבשאר קנסות קבל:

הפלת את שני וסמית את עיני. אע"ג דכולהו מיירי בשייחד לו כלי הכא לא בעי יחוד כלי שהרי הוא מוחזק בגופו ואין לך ייחוד גדול מזה והוא תובע את רבו שישחררנו דרבי שמעון סבר בפרק השולח היוצא בשן ועין צריך גט שחרור ועל תביעה זו הוא מוחזק בגופו. וא"ת היאך מחייב על גופו קרבן שבועה והא א"ר יוחנן בפרק שבועת הפקדון [שבועות לז ב'] דאפילו רבי אלעזר דמרבה קרקעות לענין שבועה לענין קרבן שבועה פוטר וה"ה בעבדים. וי"ל דאע"ג דבקרקעות אין קרבן בעבד אפשר דמחייב קרבן

דהא רבי מאיר אע"ג דסבירא ליה דאין נשבעין על הקרקעות על העבדים פשיטא ליה דנשבעין כדאיתא בפר' השואל להכי איצטריך קרא.ע"כ הרא"ש ז"ל:

דף מב:

מאי לאו בשעמד בדין והא קמ"ל הכא דקנסא הוא בין לענין שבועה בין לשאר מילי לא בשלא עמד בדין א"ל א"כ קרא למה לי. ואיכא למימר איצטריך קרא לאנסת ופתית את בתי סד"א ממונא קא תבע קמ"ל קרא דומיא דפקדון מה פקדון כולו ממונא אף כאן שכולו ממון יצא האונס והמפתה דאיכא נמי קנסא והעיקר קנסא הוא. ואף על גב דאיכא בשת ופגם בתביעה כיון דעיקר קנסא הוא תובע דלא שביק אינש מידי דקיץ ותבע מידי דלא קיץ רחמנא פטריה מוכחש בעמיתו. וכיון דאפשר לאוקמי מתנייתא הכי מרישא עדיפא לאקשויי. ואי קשיא לך למאי דאוקימנא רישא רבנן וסיפא רבי שמעון אמאי קאמרי רבנן תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וה' והמוציא שם רע ליפלוג עליה בהדיא באונס ומפתה ושלשים של עבד. ואיכא למימר באונס ומפתה פליגי רבנן ורבי שמעון אפילו בלא עמד בדין וה"ק רבי שמעון אונס ומפתה כשלשים של עבד מה התם אע"ג דעמד בדין דהא כוליה קנסא הוא אף אונס ומפתה ולהכי לא קתני תשלומי ד' וה' דאלו התם אי תבע ליה נמי סתם קא תבע דהא קיץ ורבנן מדמי לה לתשלומי ד' וה' מה התם תבע ליה סתם ולא שלם לו את הקרן אע"פ שלא עמד בדין חייב אף אונס ומפתה היכא דתבע קנסא בפי' אי עמד בדין אין אי לא עמד בדין לא אי נמי קנסא חשבי ואזלי ולאו דוקא. שאני התם דאמר קרא ונתן האיש השוכב עמה וגו' לא זכתה תורה לאב עד שעת נתינה וה"ה למפתה דגמרינן מיניה. ומשמע דה"ה למוציא שם רע דהא כתיב ונתנו. ויש אומרים ונתן לחוד ונתנו לחוד דהתם לב"ד קאמר שיתנו לו וב"ד משבאו לידם זכו לו. הילכך ליכא למימר עד שעת נתינה דידיה אלא משעת עכשו זכה דהיינו העמדה בדין כנ"ל:

וכי קאמינא ממונא הוי להורישו לבניו בשאר קנסות פי' שקנס אינו ממון שלו שיהא יכול להורישו לבניו אלא א"כ עמד בדין. פי' וה"ה לרבנן דבעינן העמדה בדין בשאר קנסות להורישו לבניו דהא לא פליגי רבנן ורבי שמעון אלא גבי אנסת ופתית ואי ונתן דוקא או העמדה בדין כנתינה וגבי שבועה דרחמנא פטריה לדברי רבי שמעון מוכחש אבל בשאר מילי לא פליגי. והאי דקא משני ליה רבא ומחלף ממילתא למילתא איכא לפרושי דלא מטעמו קאי אלא מגו דאביי מילי טובא בעא מיניה העמדה בדין לרבי שמעון מי הוי ממון למודה בקנס חייב ולשבועה ובאנסת את בתי אהדר ליה איהו סתם

קנס לאחר העמדה בדין ממון הוא אביי סבר מדקאמר ליה סתם אף בשבועה ואף בפתוי הבת ואקשי ליה ואהדר ליה והדר גלי ליה ואמר האי דאמרי סתם ממון הוי דממון הוי אף לשאר הדברים כגון להורישו לבניו אבל קרבן שבועה אינו תלוי בדין ממון דמעטיה רחמנא ועדיין טעו בדבריו שהיו סוברים שבפתוי הבת אמר לו עד שפירש רב יוסף דעתו של רבא ואמר שלא אמר ממון הוי להורישו אלא בשאר קנסות אבל זו לענין מודה חייב הוי ממון ולא להורישו. ולפיכך אמר רבא מעיקרא סתם העמדה בדין עושה ממון בכל קנס שבעולם אף לרבי שמעון אבל היכא דגלי רחמנא גלי והיינו קרבן שבועה בכולן והורישו לבניו בפתוי הבת וקנסא ורבה כיון דידע מעיקרא להנך חלוקין ומהדר לפום טענתיה דאביי בין דלא ידע להך חלוקין לאו מטעה טעה כלל דהא קאמר העמדה בדין משוי ליה ממון עד שיפרוט לך הכתוב שדינו בקנס כנ"ל. ואיכא דמותיב אשמעתין מהא דגרסינן בפרק מרובה [בבא קמא עא ב'] בעי מיניה רבא מרב נחמן וכו' אמר ליה חמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר. איתיביה רבא לרב נחמן גנב משל אביו וטבח ומכר ואח"כ מת אביו משלם תשלומי ארבעה וחמשה ואי ס"ד חמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר הכא כיון דמת אביו זכה לו במנתא דידיה אמאי משלם אמר לו מתניתין בשעמד בדין ואקשיה אי הכי אימא סיפא (נמי) כו' אלמא סבירא ליה דבלא עמד בדין מוריש קנס לבניו ולא העמידו משנתנו בשעמד בדין אלא משום דחמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר ולבסוף נמי הדר ביה רב נחמן ואמר אפילו חמשה חצאי בקר לא צריך ליה לאוקמי בשעמד בדין ורבי שמעון נמי מודה בה בההיא דקתני עלה רבי שמעון אומר קדשים שחייב באחריותן חייב אלמא לא פליג ברישא. ועוד דהא אמינא דליכא למימר דפליגי רבי שמעון ורבנן בהא דמנא תיתי. ואיכא למימר פלוגתא דאמוראי היא ורבא ורב נחמן סברי דאדם מוריש כל קנס לבניו בר מקנס דאנוסה ומפותה דתנן הרי הן לעצמה לפי שאין אדם מוריש זכות שבבתו לבניו. וכיון שהיא עצמה אינה מן היורשין אף קנסה אינה שלהם. והא מיניה דאב נמי מפקע בבגרות והרי הן של עצמה אבל בתשלומי ד' וה' כיון שהבהמה של יורשים אף קנסא של יורשים. ואי קשיא הא דאמר רבא בפירקין דלעיל ופקע אב התם הוא משום שהיא לא זכתה מעולם ולא היתה ראויה לזכות בהן שהרי לא בגרה ואין בגר בקבר לזכות ממש שאין קנין למתים אבל שאר קנסות אדם מוריש לבניו קנס ואפילו לא עמד בדין. וללישנא קמא דהתם קס"ד דליכא חלוק בין שאר קנסות לזה לפיכך אמרו דבנה הוי אי נמי שאני קנס פתוי ואונס דגלי רחמנא ונתן לאבי הנערה לא זכה לאב אלא משעת נתינה ואפילו להורישו לבניו או משעת העמדה בדין שהיא כנתינה לרבנן וכן היא לא זכתה אלא משעת נתינה אבל

בשאר קנסות אדם מורישו לבניו לרבא ולרב נחמן. וכל זה אינו מחוור לי דלגבי דידה קנס דאונס ופתוי כשאר קנסות הוא להורישו לאביה או ליורשיה כדאמרן לעיל דהתם כי קא ירית מדידה קא ירית אלא י"ל ללישנא קמא רבא כרב נחמן רביה סבירא ליה בקנסין דאדם מוריש לבניו ללישנא בתרא כרבה סבירא ליה ולדעתיה דרב נחמן מקשה ליה. ובירושלמי מצאתי כן דפלוגתא דאמוראי היא וה"ג התם [ה"א] קנס אימתי מתחייב רבי יונה אמר משעה ראשונה רבי יוסי אמר לבסוף פי' להורישו לבניו וכיוצא בו קא מיפלגי והותיב רבי יוסי לרבי יונה על דעתך דתימא משעה ראשונה והא תנינן עמדה בדין עד שלא מת האב הרי הן של אב מת האב הרי הן של אחין ואמר ליה מטית בה להההיא דתני רבי שמעון בן יוחאי ונתן לנערה ונתן לאבי הנערה. והך סברא דרבי יונה היינו סברא דרבא ורב נחמן כדפרישית ורבי יונה אותיב לרבי יוסי התם על דעתך דתימר בסוף והא תנינן בגרה הרי הן של עצמה ובוגרת יש לה קנס כלומר שהרי היא לא היתה ראויה להם מתחלה והיאך יכולה עכשו לזכות בדבר שאין הלה חייב בו. ומתרץ מטית בה להההיא דתני רבי חייא תחת אשר ענה לרבות שהיתה נערה ובגרה ואיתמר נמי התם אתיאן אילין פלוגתא כהייניו פלוגתא דתנינן תמן גנב משל אביו טבח ומכר ואח"כ מת אביו משלם ארבעה וה'. מתיב ר' חגי לרבי יוסי על דעתך דתי' בעמידת ב"ד הדבר תלוי ניתני גנב משל אביו וטבח ומכר בחיי אביו ולא הספיק לעמוד בדין עד שמת משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ד' וחמשה ותייה דרבי יונה כרבי חגי ורבי יוסי כדעתיה כו' שמעינן מינה דודאי פלוגתא נינהו ורבא ורב נחמן ורבי יונה ירושה אדם מוריש שאר קנסות לבניו אלא זה שבבתו משום קראי ולא מוקמי' להדיא מתני' בשעמד בדין ורב סבר אין אדם מוריש שום קנס לבניו והתם בשעמד בדין וכן סיפא נמי בשעמד בדין על הגנבה ולפי' משלם תשלומי כפל וכולה מתני' חד גוונא קתני דעמד בדין על כל מה שעשה בחיי האב. ואלמלא זה הענין שבירושלמי הייתי אומר שאף לדברי הכל אין אדם מוריש שום קנס לבניו אלא מצינו מקומות הרבה בתלמוד שהוא יכול לומר ולטעמיך ולא אמרו וכי הדר ואמר חמשה חצאי בקר לאו משום מתני' אלא משום דטעם בשרא דתורא וסברה אבל מתניתין בדמעיקרא מתוקמא בשעמד בדין וסיפא בשעמד בדין על הכפל ופטור מארבעה וחמשה משום דלא קרינא ביה וטבחו כולו באיסורא דאי לאו משום האי טעמא מחייב בחמשה חצאי בקר לאחין שירשו הקרן וכגון שאמרו חייב אתה ליתן לו ולא אמרו צא תן לו דהתם אפילו טבח בחיי האב פטור כדאיתא התם במרובה [סט א'] וזה הנכון לפי גמרתנו. וה"ר יצחק הלבן פי' דכל קנס היורש יורשו וכי קאמרה הכא להורישו לבניו ה"ק ממון הוי שאם מת והורישו לבניו והבן תבע אבי

העמידך בדין וכפר ונשבע והודה חייב שאין עיקרו קנס לזה הבן דבשעה שזכה בו כבר היה ממון. והא דאמרינן כגון שעמדה בדין ובגרה ומתה דהתם כי קא ירית מינה דידה קא ירית ואפי' פטור מוכחש משום דלא בעיקר קנס הוא ולא דמי לפקדון אבל לגבי יורש אחר דמי לפקדון וחייב קרבן שבועה. והא דאותביה ממתני' ה"ק אי אמרת מכיון שעמד בדין ממון הוי לחיובי עליה קרבן שבועה ונפקא ליה מתורת קנס דאחין בעי למיהוי אלא אע"ג דעמד בדין שמו עליו. הלכך אין אחין יורשין אותו שהיא קודמת אבל בשאר קנסות שדין היורשין לירש את אביהם ודאי יורשין כל זכות שתבא ליד אביהם. מה שאין כן בזה שאין אדם מוריש זכות שבבתו לבניו ואם לא נעשה ממון לגמרי ויצא מתורתו ראשונה ודייק להאי פי' דהא אביי לענין קרבן שבועה בעא מיניה בהדיא ובענין קרבן שבועה אהדר ליה רבא וזה הפירוש עולה אבל לשון להורישו אינו מחוור לפי' דהוה ליה למימר כשהורישו לבניו. והפי' עצמו אינו אמת כמו שמפורש בירושלמי. עשו אלמנה אצל הבת כבת אצל האחין אכתוב בפרק מי שמת בס"ד. עד כאן הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ש ז"ל מאי לאו בשעמד בדין וא"ת כיון דמסקי' בהזהב דלא מחייב קרבן שבועה אלא בנטלו ממנו וחזר והפקידו אצלו עלה דההיא קרא ומתניתא מסייעא לר"ל א"כ הכא נמי בהכי מיירי. וא"כ אמאי פטר רבי שמעון הואיל ועמד בדין ושוב נטלו וחזר והפקידו אצלו (אם) ממון גמור הוא אטו אם הביא לביתו וגזלו ממנו לא שייכא בה שבועה וי"ל דההיא דהזהב דבעינן שנטלו ממנו וחזר והפקידו אצלו היינו דוקא לר"ל דס"ל דבעינן משיכה אבל רבי יוחנן דסבר מעות קונות והלכתא כותיה בייחוד כלי גרידא מחייב. וכל הני נמי מיירי בשייחד כלי לקנסא [דמקנא קני ליה, ומיהו דין קנס עליו לענין קרבן שבועה עד שיבא לידו, או א"נ אפי' לר"ל מצינא למימר בייחד לו כלי בתורת משכון לקנסו] ונטלו וחזר והפקידו אצלו והואיל ולא קנאו לגמרי בתורת פרעון לא הוי ממון בשביל כך. ופי' קשה מהפלת את שיני וסמית את עיני כיון שעמד בדין ופטרוהו ב"ד ויצא לחירות תו לא מיפטר בהודאתו. ואמאי לא מחייב קרבן שבועה. ושמא יש לומר כיון דמחוסר אכתי גט שחרור דאי מודה שסימא עינו והפיל את שינו אינו יוצא לחירות. איתיביה רבי שמעון אומר לא הספיקה וכו' הקשה רבי מאיר וכי רבה לא ידע לה למתניתין ותי' דודאי רבה נמי ידע לה אלא דהוה מפליג הא דקאמינא ממון הוי להורישו לבניו היינו היכא דמתה הנערה ולענין הא הוי ממונא שלא יפטר הנותן אלא ינתן לבניו אבל היכא דמת האב והיא חיה עדיין יש ליתן לה ולא לאחין כיון דליתיה לאב והיא קיימת והקנס בא ממנה היא זוכה בו. ואביי אותביה ממתני' ולא היה נראה לו לחלק כדמפליג רבה גם לבעל התלמוד אינו נראה חלוקא דרבה על כן לא

נכתב בספר ומכל מקום רבה לא חזר בו לגמרי דהא לא קאמר תיובתא דרבה אלא הא מילתא קשו בה ולא חזר בו והיה אומר חלוק זה כדי ליישב קבלתו אע"פ שגם לעצמו היה נראה דוחק עד דיתיב ר"י ברישא ופרקיה והעמיד קבלתו בשאר קנסות. דאחין בעי מיהוי בשלמא לדידי דהוי קנס לענין כל דבר מדגלי רחמנא לענין קרבן שבועה שפיר אלא לדידך דאחין בעי מיהוי. ונתן אע"ג דבמוציא שם רע כתיב ונתנו לאבי הנערה וי"ל ונתנו לחוד דאב"ד קאי אי הכי ת"ל וכחש ונתן מיבעי ליה בשלמא לדידי דגלי רחמנא לענין שבועה דפטור ה"ה לכל מילי הוו קנס אף להורישו לבניו ומונתן לא גמרי' אלא כולי מלתא מוכחש דאין חלוק בין אונס למפתה לשאר קנסות אלא לדידך דילפת מונתן דלא הוו ממון עד שעת נתינה אע"ג דבעלמא ממונא הוי משעת העמדה בדין ונתן מיבעי ליה וליתניי' באפי נפשה. וא"ת לעיל דבעי לאוקמי בשלא עמד בדין לא מקשה ליה ת"ל וכחש אשר ירשיעון אלהים מיבעי ליה וכיון דשמעינן מהתם דאי מודה ביה מיפטר פשיטא דלא מחייב קרבן שבועה. וי"ל דלהכי לא מקשה ליה לעיל דאיכא למימר קרא אסמכתא בעלמא הוא כדמסמיך עליה דההוא קרא חבלת בי הדלקת גדישי בשבת פטור. והא אסמכתא בעלמא היא דטעמא דפטור משום דקים ליה בדרבה מיניה אבל הכא מקשה שפיר ונתן מיבעי ליה משום דוכחש הוי דוקא דמיירי בשעמד בדין ואיצטריך לגבי שאר קנסות. ומשמע דהוי נמי דוקא לגבי אונס ומפתה. כי איצטריך וכחש כגון שעמדה בדין ובגרה ומתה וכו'. אף על גב דאי מודה ביה מחייב ביה השתא הואיל והוא ביד מי שלא בא לידו בתורת קנס ולא שייך למפטריה משום ונתן אפילו הכי פטור מקרבן שבועה מוכחש. והיינו דפריך יצאו אלו שהן קנס ממון הוא בשלמא אי לא אצטריך וכחש אלא בזמן שהוא ביד האשה שבא לידה מכח קנס אתי שפיר דקרי ליה קנס דהא אי מודה ביה הוה מיפטר אלא השתא דמוקמינן לה לקרא בכה"ג שעמד בדין ובגרה ומתה שהקנס עכשו ביד האב דלא בא לידו מכח קנס אלא מכח ירושה ומילתא דפשיטא היא אי מודה בה דמחייב. וממון נמי הוי להורישו לבניו אמאי קרי ליה קנס ממון הוא ואמאי פטור מקרבן שבועה תני יצאו אלו שעיקרן קנס ומיפטר מקרבן שבועה אע"ג דמתחייב בהודאתו:

איתיביה רבי שמעון פוטר שאינו משלם קנס על פי עצמו. טעמא דלא עמד בדין פי' טעמא משום דאינו משלם על פי עצמו היינו בשלא עמד בדין ובגרה ומתה אלא עמד בדין ובגרה ומתה הא איכא דמשלם על פי עצמו דהיינו היכא דעמד בדין ובגרה ומתה קרבן שבועה נמי מחייב. וקשיא לרבה דס"ל דאע"ג דעומד בדין ובגרה ומתה ואי מודה בה מחייב ואפילו הכי פטור מקרבן שבועה וקאמר ליה אביי בשלמא לדידי דס"ל מדגלי

רחמנא לענין קרבן שבועה דפטור ילפינן נמי דלא הוי ממון לשום דבר לא להורישו ולא להתחייב בהודאתו והא דילפינן לדידי נמי מוכחש דלא הוי ממון לשום דבר היינו דוקא שלא בא לידו אלא מכח קנס אבל היכא שבא לידו מכח ירושה ועמד בדין דאי מודה ביה מחיב הוי ממון לכל דבר אתי שפיר הא דרבי שמעון דמשמע הא עמד בדין ובגרה ומתה דמשלם על פי עצמו שלא בא לידי האב מכח קנס קרבן שבועה נמי מחייב אלא לדידך קשיא. ע"כ הרא"ש ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל. אלא כולה בשעמד בדין רישא רבנן וסיפא רבי שמעון קשיא לן א"כ מ"ש דלא נקט כולהו חדא מילתא דאלו ר' שמעון נקט קנס הבת ושלשים של עבד ושן ועין ורבנן נקטו תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' וקנס הבת ומוציא שם רע וי"ל דמשום דפליגי רבנן ורבי שמעון בקנס הבת אפילו קודם העמדה בדין ורבנן מחייבי ור"ש פוטר. ובשאר קנסו' אחר העמדה בדין ורבנן מחייבי ור"ש פוטר נקט כל חד וחד כטעמיה דרבי שמעון נקט קנס עבד בהדי קנס הבת למימרא דכי היכי דבקנס עבד ודאי פטור בלא עמד בדין מיהת דהא כולי קנסא ה"נ קנס הבת ולפום דעתיה הוא הדין נמי אפילו עמד בדין ורבנן נמי נקטו תשלומי ד' וה' בהדי קנס הבת למימרא דקנס הבת כוותיה מה התם אפילו לא עמד בדין איכא בודאי לכ"ע קרבן שבועה דהא איכא קרנא דקיץ ולא מפטר מיניה לעולם הילכך בהא וודאי ליכא מ"ד דכי תבע קרנא (לא) קא תבע הכא נמי בקנס הבת אפילו לא עמד בדין כי קא תבע ממונא דאית ביה קא תבע ולפום דעתייהו היכא דעמד בדין בכולה נמי חייב. וכי קאמר רבא ממונא הוי להורישו לבניו בשאר קנסות דבשאר קנסות הוי ממונא להורישו לבניו אחר העמדה בדין אבל קודם העמדה בדין לא והא דכולי עלמא הוא בין רבנן בין רבי שמעון דלא פליגי אלא בקנס הבת:

יתן לחוד ונתן לחוד איכא מ"ד דמוציא שם רע דכתיב ביה ונתנו ה"נ אין האב זוכה בו עד שעת העמדה וליתי' דונתנו דהתם לדיינין קאמר רחמנא ונתינה דידהו היינו חיובי דמחייבי ליה. א"ה ת"ל וכיחש ת"ל ונתן מיבעיא ליה. פי' השתא דאמרינן דשני לן בין קנס הבת לשאר קנסות דקנס הבת לא זכתה תורה לאב עד שעת נתינה ואינו ממון להורישו לבניו אפילו אחר העמדה בדין עד שעת נתינה א"כ ה"ה נמי לענין דאי מודה ביה פטור ופשיטא דפטור מקרבן שבועה דהא לא הוה אלא כפירת דברים בעלמא וכ"ת דקמ"ל קרא בקנס הבת דאע"ג דאיכא בושת ופגם דממונא הוא אפ"ה כי תבע קנסא הוא דתבע ומש"ה מיפטר הא ליתא דהא ליכא למשמע מקראי דקראי אתו לשאר קנסות לפוטרן מקרבן שבועה א"כ קנס הבת מסברא הוא דמיפטריה והיינו דמתרצי' דאשמועינן קראי להכי משום דס"ל דלשאר קנסות לא איצטריך כיון דאוקימנא להו

קודם העמדה בדין אבל השתא דלשאר קנסות הוא דאיצטריך וכיון דלא סגי לן בקנס הבת בלאו סברא דקנסא הוא דתבע א"כ היכי מייתי לקרא דוכחש דהא מהתם לא נפקא ליה מידי גבי קנס הבת. בשלמא א"א דלא שני לן בין קנס הבת לשאר קנסות בין דאוקימנ' כר"ש בשעמד ובין שלא עמד בדין ניחא דאי מיירי בשעמד היינו דקמ"ל קרא דלא מחייב עליה קרבן שבועה משום דהוי קנס לכל מילי או משום דאע"ג דלכל מילי ממונא הוא לענין קרבן שבועה קנסא הוא והא קמ"ל קראי אבל השתא היכי נקיט לה אקרא דוכחש דהא לא נפקא ליה מיניה מידי ומהא שמעינן דהא בהא תליא דכל היכא דאמרינן דהוי ממון להורישׁ לבניו ה"ה דכי מודה מחייב דאלת"ה מאי קשיא דהא רבה לא אמר דשני לן קנס הבת משאר קנסות אלא להורישו לבניו דלגבי' הוא דהוי קנס ואכתי מנ"ל דליתׁ ליה דאי מודה בי' חייב ואם איתא דקסבר הא וודאי לא מפשיט לן דפטור מקרבן שבועה ואיצטריך ליה קרא דוכחש למיפטריה בשאר קנסות משום דהוי ממונא להכי דאי מודה ביה חייב אלא ע"כ כדפרישנא דכיון דקאמר דלא הוי ממונא לענין להורישו לבניו הוא הדין דאי מודה ביה פטור דהא בהא תליא. ואם כן וודאי תו לא צריך קרא דוכחש כדאמרן. וכ"ת אמאי לא מיתרצין לקראי בשאר קנס הוא דאיצטריך ולא משום קנס הבת דההוא פשיטא. וי"ל דהא ליתא דמלישנא דמתניתין מוכח דקנס הבת היא עיקר דתני ליה ברישא ואידך תני אגב דידה דתני להו באו או. ולהכי עדיפא ליה מאי דמהדרינן דכי איצטריך קרא כגון שעמדה בדין ובגרה ומתה דכי קא ירית מינה דידה קא ירית דלא אמעיט קנס הבת אלא גבי דידיה דלדידיה הוא דלא זכי ליה רחמנא עד שעת נתינה אבל גבי דידה הרי הוא כשאר קנסות והרי הוא זוכה בו משעת העמדה בדין כדין שאר קנסות והאב יורש אותה ולהכי איצטריך קרא למעוטיה כדין שאר קנסות. ומקשינן אי הכי יצאו אלו שהן קנס ממון הוה פירוש השתא דאמרת ממון הוא להורישו לבניו והוא הדין נמי דמודה בו חייב אחר העמדה בדין ככל שאר קנסות ולא אימעטו אלא לענין קרבן שבועה אם כן אמאי קרי לה קנס הא ממון הוא בשלמא לאביי אתיא שפיר דהא אביי הוה אתי למימר דמודה בו פטור אפילו אחר העמדה בדין היינו דקרי ליה קנס. אבל לרבה אמאי קרי ליה קנס דהא ממון הוא לכל מילי והא אתיא לן שפיר לפום סברא דילן אבל לרש"י ז"ל קשיא דפירש לעיל דאביי מיפשט פשיטא ליה לכל שאר מילי דהוי ממונא ומורישו לבניו ומודה בו חייב. אם כן מאי קשיא לרבה ולאביי מי ניחא ופי' ז"ל אי הכי יצאו אלו וכו' השתא דאוקימתא בשעמדה בדין וליתיה דהא אביי נמי הוא דהוה משמע ליה מתניתא בשעמדה בדין ומקשי ליה לרבה כי אתי לאוקמה בלא עמד בדין ומאי הוי דמקשי ליה ותו קשיא מהא דמותבינן מדקתני ר' שמעון פוטר דאינו משלם

קנס על פי עצמו טעמא דלא עמד בדין דמשלם ע"פ עצמו קרבן שבועה נמי מיחייב ולפי' רש"י ז"ל ולדידיה מי ניחא והא אביי סבר דבעמד בדין משלם על פי עצמו וכיון שכן קשיא מתניתין אהדדי הכא משמע דאלו עמד בדין דמשלם ע"פ עצמו קרבן שבועה נמי מחייב ואלו לעיל קתני ר' שמעון אומר יצאו אלו שהן קנס ומיירי בשעמד בדין דלא סגי בלאו הכי כדפרישית ברישא וקא פטר להו קשיא אהדדי ודאי ליתא לפי' רש"י ז"ל כדאמרן. והשתא מקשי שפיר אליבא דרבה דאלו אליבא דאביי לא קשיא דלדידיה ליכא למימר הא עמד בדין דמשלם על פי עצמו קרבן שבועה נמי מיחייב דהא לדידיה לעולם אינו משלם על פי עצמו והא דאמרינן טעמא דלא עמד בדין הא עמד בדין משלם על פי עצמו קרבן שבועה נמי מיחייב ליכא לפרושי כפשטא דאהא קאי דהא רבי שמעון בקנס הבת מיירי ובקנס הבת אמרן דאפי' אחר העמדה בדין אין אדם זוכה בו עד שעת נתינה דעד שעת נתינה דקנס הבת הוי כעד שעת העמדה בדין דשאר קנסות ואי מודה בו פטור וכיון דכן ליכא למידק עלה הא עמד בדין דמשלם ע"פ עצמו והא ליתא כדאמרן אלא אנן הכי קאמרינן דהא רבי שמעון קתני טעמא משום דאינו משלם קנס על פי עצמו. משמע דכל היכא דליתא להההוא טעמא קרבן שבועה נמי חייב והיינו שאר קנסות כשעמד בדין אליבא דרבה דקסבר דבהא משלם על פי עצמו. ומהדרי' דרבי שמעון לדבריהם דרבנן קאמר להו וקשיא לן רבה היכי מיחלף ממילתא למילתא דהא אביי בעא מיניה בקנס הבת ולענין קרבן שבועה ואיהו אהדר ליה ממונא הוי. והדר אמר ליה דלאו לענין קרבן שבועה קאמר והדר אמר ליה דלאו בקנס הבת קאמר אלא בשאר קנסות והא קשיא לפי' רש"י ז"ל דפריש דאביי לא מיבעיא ליה אלא לענין קרבן שבועה דלכל שאר מילי הוה פשיטא ליה וא"כ היכי משני בדבוריה אבל לפי פירושנו אפשר לפרש דבעיא דאביי מרבה הכי הוה קנס אחר העמדה בדין בין בקנס הבת בין בשאר קנסות קנסא הוי או ממונא הוי ולכל מילי ממונא הוי. ואם איתא הא דאשכחן ליה לרבי שמעון דפליג בקנס הבת קודם העמדה בדין למימרא דליכא קרבן שבועה אבל אחר העמדה בדין מודה דאפילו תימא דכי תבע קנסא קא תבע הא הדר ליה ממונא. או דילמא קנסא הוי וכי פליג רבי שמעון בקנס הבת לענין קרבן שבועה הוא הדין דאפילו אחר העמדה בדין נמי פליג. ואהדר ליה רבא ממונא הוי סתמא אביי סבר לכל מילי אמר ליה כי היכי דאיהו מיבעיא ליה מיניה סתמא לכל מילי ואותביה מקרבן שבועה. ואמר ליה רבה יכילנא לשנויי לך אפילו לפום טענתך דהא דאקשית לי לאו הכרחא הוא מיהו איברא דאנן לאו לענין קרבן שבועה אמינא אלא לשאר מילי תו אותביה ואהדר ליה דאיהו לא אמר בקנס הבת אלא לשאר קנסות. ומיהו דמסדר לה לגמרא לא ארווח בה כולי האי כדבעי ליה

ונקט לה לקנס הבת לרבי שמעון דבעי למימר בלישנא קלילא אבל שיטתיה דרבה ואביי ודאי הכי הוא כדאמרן. וקשיא לן דהכא בסוגיין משמע דאין אדם מוריש קנס לבניו אלא אחר העמדה בדין והא אמרינן התם בבבא קמא בפרק מרובה [בבא קמא עא ב'] בעא מיניה רבא מרב נחמן בגנב שור של שני שותפין וטבחו והודה לאחד מהם מהו. חמשה בקר אמר רחמנא ואפילו חמשה חצאי בקר או לא אמרינן אפילו חמשה חצאי בקר. ואהדר ליה חמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר. ואותביה מדתנן גנב משל אביו וטבח ומכר ואחר כך מת אביו משלם תשלומי ד' וה' והאי כיון דמת אביו זכה ליה במותא בחלקא דנפשיה ואי ס"ד חמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר אמאי משלם אמר ליה הכא במאי עסקינן כגון שעמד אביו בדין דאיחייב ליה לאביו. ומקשינן ליה מסיפא ומסקנא חמשה בקר ואפילו חמשה חצאי בקר. וכיון דכן השתא דאתינן להכי תו לא מוקמי' לה כשעמד בדין אלא בשלא עמד בדין נמי וקתני דמשלם תשלומי ד' וה' לאחין ואמאי והא אמרינן דכל קנס אין אדם מורישו לבניו אלא אחר העמדה בדין. ויש אומרים דהא בפלוגתא דאמוראי היא דרבא ורב נחמן דהתם סברי דכל זכות שיש לו לאדם אדם מורישו לבניו חוץ מקנס הבת דכתיב ונתן לאבי הנערה לא זיכתה תורה לאב עד שעת נתינה לרבי שמעון שעת נתינה ממש ורבנן משעת העמדה בדין דנתינה קרי לה קרא אליבייהו. ואביי ורבה הכא סברי דכל קנס בעולם אין אדם מורישו לבניו אלא אחר העמדה בדין. וקשיא לן דהא רבא הוא דאמר לעיל יש בגר בקבר ופקע אב ואם איתא אמאי פקע ואמאי לא זכי אב מכל מקום או מיניה דידיה או מינה דידה דהא אמרת דיורש יורשו אליבא דרבא ורב נחמן דאע"ג דהוי קנס הבת ליכא למימר דלא זכי רחמנא בקנס הבת אלא גבי דידיה דבדידיה כתיב קרא אבל גבי דידה הרי הוא כשאר קנסות וכדאמרינן הכא אליבא דרבי שמעון כגון שבגרה ומתה דהתם כי קא ירית מינה דידה קא ירית ואפשר לומר דשאני הכא דכיון דמתה אין לה יד לזכות ולזכות לאביה אבל אלו זכתה בו מחיים וודאי פשיטא לן דלא פקע אב דמינה דידה מיהת קא זכי. ובירושלמי איתא להאי סברא בהדיא והכי אמרינן התם קנס אימתי הוא מתחייב רבי יונה אמר משעה ראשונה רבי יוסי אמר בסוף פירוש משעה ראשונה והוא ממון גמור להורישו לבניו. רבי יוסי אמר בסוף אין אדם מורישו לבניו ואותיב ר' יונה לרבי יוסי על דעתך דתימר משעה ראשונה והא תנינן מת האב הרי הן של אחין פי' והוא שעמד בדין אלמא העמדה בדין בעינן ואי לא לא הוי ממון להורישו לבניו. אמר ליה מטית בה להיא דתני רבי שמעון בן יוחאי ונתן לנערה ונתן לאבי הנערה פי' דבירושלמי סברי דאפי' לדידה לא זכי רחמנא עד שעת נתינה לרבנן כדאית להו והיינו שעת העמדה.

ולרבי שמעון כדאית ליה שעת נתינה ממש. והא דלא כסברא דגמרא דילן והיינו דקאמר ונתן לנערה ונתן לאבי הנערה דחשיב ליה האי דכתיב ונתן לאבי הנערה כמאן דכתיב נמי ונתן לנערה. ור' יונה אותיב לרבי יוסי על דעתך דתימר בסוף והא תנינן בגרה הרי הן של עצמה ובוגרת יש לה קנס כלומר כיון דאמרת דאין אדם זוכה בו אלא בסוף כשהיא בוגרת הרי אינה ראויה לקנס וכיון דהאי שעתא הוא דקא זכיא ביה היכי הוי דילה והא אינה ראויה. ומתרץ מטית בה להההיא דתני רבי חייא תחת אשר עינה לרבות שהיתה נערה ובגרה. ותו אמרינן התם אתיאן הלין פלוגוותא כהלין פלוגוותא ותנינן תמן גנב משל אביו טבח ומכר ואח"כ מת אביו משלם תשלומי ד' וה' מתיב רבי חגאי לרבי יוסי על דעתך דתימר בעמידת ב"ד הדבר תלוי ניתני גנב משל אביו וטבח ומכר בחיי אביו ולא הספיק לעמוד בדין עד שמת משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ד' וה' אותביה דרבי יונה כרבי חגאי ורבי יוסי כדעתיה. שמעינן מהכא דפלוגתא היא ורבא ורב נחמן ורבי יונה ורבי חגאי דירושלמי סברי אדם מוריש קנס לבניו אפילו קודם העמדה בדין חוץ מקנס הבת דכתיב ביה קרא. וההיא דבבא קמא מוקמי לה כפשטא קודם העמדה בדין ורבא ואביי ורבי יוסי דהתם סברי אין אדם מוריש קנס לבניו קודם העמדה בדין. ומוקמי לה להההיא דהתם כגון שעמד בדין. כך נראה לומר לפי גרסא ירושלמית. אבל אי משום הא דגמרא דילן לאו הכרחא הוא דאפשר דכולהו אית להו הכא והתם דקנס לאו ממון להורישו לבניו והתם מאי קשיא לן משום דאתינן לאוקמה להההיא דקתני גנב משל אביו וטבח ומכר ואחר כך מת אביו משלם תשלומי ד' וה' כשעמד בדין משום הכרחה דלא תפשוט מינה חמשה בקר ואפילו חמשה חצאי בקר וא"כ דכל קנס אין אדם מורישו לבניו לימא ליה רב נחמן לרבא דמותיב לה ולדידך מי ניחא לדידך נמי מאי טעמא משלם והא אין אדם מוריש קנס לבניו. אין הכי נמי דהוה מצי למימר הכי ואשכחן טובא דכוותא בתלמודא דיכלינן למימר ולטעמך ולא אמרינן ליה. ומיהו הא דהדר ביה התם במסקנא ואמר ליה חמשה בקר אמר רחמנא ואפילו חמשה חצאי בקר איברא דהשתא דאתינן להכי תו לא צריכי' משום הכרחא דהאי טעמא לאוקמא כגון שעמד בדין. אבל מ"מ לא מיתוקמא בלאו הכי משום טעמא אחרינא דהוה ליה קנס ואין אדם מורישו לבניו אלא אחר העמדה בדין. וכ"ת והא קתני סיפא גנב משל אביו ומת אביו ואחר כך טבח ומכר משלם תשלומי כפל ואינו משלם ארבעה וחמשה ואם איתא דבעמד בדין על הגנבה מיירי ואי לא לא הוה משלם תשלומי כפל אם כן מאי שנא טבח אחר מיתת אביו אפילו טבח בחיי אביו דנעשה גזלן ותו לא משלם תשלומי ארבעה וחמשה. יש לומר דמיירי כגון שעמד בדין ואמרו לו צא תן לו דלא פסקיה בי

דינא למילתיה דהכי אמרינן התם בבבא קמא והתם נמי בגמרא בעינן כי אתינן לאוקמה בשעמד בדין אם כן אדתני סיפא גנב משל אביו ומת וטבח ומכר משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ד' וה' ליפלוג וליתני בדידיה ואפילו טבח בחיי אביו במה דברים אמורים בשעמד בדין אבל לא עמד בדין על הטביחה ועל המכירה פטור ומהדרינן דאיידי דתנא רישא ומת אביו אחר טביחה ומכירה תנא סיפא מת אביו קודם טביחה ומכירה כלומר וסתמא דמילתא קתני שעמד בדין על כל מה שעשה בחיי אביו. רבינו נר"ו:

אבל ר"י הלבן ז"ל פי' דכל זכות שיש לו לאדם יורשו קם תחתיו בכל דבר ואביי ורבה נמי אית להו האי סברא חוץ מקנס הבת דבקנס הבת ודאי מתוך דקי"ל דאין אדם מוריש זכות שבבתו לבנו אף קנסה אין אדם מורישו אלא אחר שנעשה ממון גמור. לרבנן אחר העמדה בדין דנעשה ממון גמור דמודה בו חייב כשאר קנסות. ולר"ש אחר נתינה שאינו דומה לשאר קנסות כגון קנס עבד שהרי אדם מוריש גופו ליורשו וכיון שכן אף קנס שלו מה שאין כן בקנס הבת. ורבה לא איחלף ליה לאביי למילתא דלענין קרבן שבועה הוא דאהדר ליה בכל מאי דקאמר ליה ואתיא שפיר דאביי בעא מיניה מרבה מעיקרא קנס אחר העמדה בדין בין בקנס הבת בין בשאר קנסות ממונא הוי לענין קרבן שבועה ולענין דאי מודה בו חייב או דילמא קנסא הוי ואפי' אי מודה בו פטור וכל דכוותו דליכא קרבן שבועה ואהדר ליה בהדיא ממונא הוי ומחייב עליה קרבן שבועה. ואותביה ממתניתא דהתם דר"ש ואהדר ליה מודינא לך לענין קרבן שבועה גבי דידיה דרחמנא פטריה מוכחש משום דגבי דידיה הוי ליה עיקרו קנס וכי קא אמינא אנא ממון הוי לענין קרבן שבועה להוריש לבניו כלומר לגבי בניו שאם הורישן אחר העמדה בדין והם תבעו אותו אנסת ופתית אחותנו והעמידך אבי בדין ונתחייבת לו ממון ונשבע והודה חייב קרבן שבועה דגבי בניו עיקרו ממון שהרי לא זכו בו אלא אחר העמדה בדין ומינה דממון הוי דאי מודה בו חייב דאי לא לא אפשר דליחייב עליה קרבן שבועה דאילו הוה מודה מיפטר אם כן השתא אשתכח דלאו כפירת ממון הוא אלא כפירת דברים בעלמא. ואותביה ממתניתא דקתני רבי שמעון אומר אי לא הספיק' לגבות עד שמת האב הרי הן של עצמה אי אמרת ממונא הוי להורישו לבניו לעצמה אמאי דאחין בעי למהוי פירוש אי אמרת בשלמא דקנסא הוי לענין קרבן שבועה אפי' לגבי בניו היינו טעמא דהוי לעצמה דכיון דאכתי תורת קנס עליו מתוך שאין אדם מוריש זכות שבבתו לבניו אף זה אין יורשין זוכין בו אלא הרי הוא לעצמה אלא אי אמרת דממון גמור נעשה אצל בניו שהרי חייבין עליו קרבן שבועה כיון שיצא מתורת קנס לגמרי ונעשה ממון גמור לעצמה אמאי דאחין בעי למיהוי שהרי הוא כשאר ממון שיש לאב. ומפרקינן דשאני קנס הבת דשעת נתינה

דידיה כשעת העמדה בדין דשאר קנסות. וכיון שכן בהאי אי אפשר דהוי ממון לענין קרבן שבועה דהא אי מודה מיפטר ולא הוי אלא כפירת דברים בעלמא. והיינו דאמרינן דהוי לעצמה וכי קאמר רבה בשאר קנסות דאביי בעא מיניה סתמא ואכלהו. ומקשינן אי הכי תלמוד לומר וכחש ת"ל ונתן מיבעי ליה כלומר השתא דאתינן להכי דאמרינן דבקנס הבת עד שעת נתינה איכא עליה תורת קנס ואי מודה ביה מפטר למה לי קרא דוכחש כדפרישנא לדידן. ומוקמינן לה כגון שעמדה בדין ובגרה ומתה דכי קא ירית מינה דידה קא ירית ואפילו הכי פטרינן ליה מקרבן שבועה. ואף על גב דאמרינן לעיל דלגבי יורשין קנס ממונא הוא לענין קרבן שבועה שאני הכא גבי אב דאף על גב דהשתא מינה דידה קא ירית גבי דידיה עיקרו קנס הוה ומקשינן אי הכי יצאו אלו שהן קנס ממון הוא כלומר השתא דאתינן להכי דאמרינן דממון הוי גבי בניו לענין קרבן שבועה ומינה דמודה בו חייב כדפרישית אם כן אמאי קרי ליה קנס ממון הוא. בשלמא לאביי דסבר דמודה בו פטור היינו דקרי ליה קנס. אלא לרבה קשיא וכולה כדפרישנא לדידן. והשתא שפיר דהא לא שני רבה בדיבוריה דהא לא אהדר ליה אלא לענין קרבן שבועה ואינו מחוור דלשון להורישו לא אתיא ליה ותו כדאיתא בירושלמי. ע"כ הרא"ה ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל. והא מדרישא עד כפילא מי איכא פרש"י מי יימר דגנבי. והקשו בתוס' דבכל תביעות שבעולם נוכל לומר מי יימר דהכי הוא לכך פי' כפילא מי איכא דליהוי תביעתו תביעה וכפירתו של חברו כפירה והא איכא מודה ביה מפטר וכפירת דברים בעלמא הוא דבשלמא סיפא דקתני פטור בשלא עמד בדין אפילו תימא דהוה קשיא לן למה לי קרא ומאי קמ"ל לא קשיא כולי האי דדילמא קרא אסמכתא בעלמא וכ"ש דהא פריש בה טעמא אבל הכא היכי קתני שהוא חייב קרבן על כפירה זו דאילו מודה בה מפטר וה"ה דמצי פריך ליה ממוציא שם רע דלכ"ע קנסא אלא דחדא מינייהו נקט. א"ל יכילנא לשנויי לך רישא כשעמד בדין וסיפא וכו' עד רישא רבנן וסיפא ר"ש פי' והא דנקט ר' שמעון סימא את עינו והפיל את שינו ואילו רבנן נקטי ותשלומי ארבעה וחמשה ומוציא שם רע הא לא קשיא דכל חד מינייהו רבותא נקט ר"ש אשמועינן דאפי' בהנהו דפתוך ממונא בתביעתו פטור ורבנן אשמועינן דאפילו שכל תביעתו קנס חייב קרבן וכי קאמר ממונא הוי [להורישו לבניו פי' דאנא הכי (אמרה ליה) [קאמינא לך] דשורת הדין ממונא הוי] מן הסתם כל היכא דליכא גזירת הכתוב דומיא דקרבן דבעי ר"ש דומיא דפקדון שהוא ממון גמור:

איתיביה ר"ש אומר אם לא הספיקה כו'. הא מילתא קשו בה רבה ורב יוסף כ"ב שנין ולא אפריק עד דיתיב רב יוסף ברישא ופרקה שאני התם דאמר קרא ונתן האיש השוכב

עמה לאבי הנערה לא זכתה תורה להאב עד שעת נתינה וכי קאמר רבה ממונא הוי להורישו לבניו בשאר קנסות. א"ל אם כן רבה גופיה אמאי לא פרקה הכי לאלתר והרי יתיב בה כ"ב שנין ולא פרק דהא מאי דפריק השתא רב יוסף אליבא דרבה פריק מדקאמר וכי קאמר רבה דאלמא רבה גופיה הכי ס"ל. ויש לומר דמאי דהוה ק"ל לרבה ורב יוסף כ"ב שנין היינו דלא ידעי לפרש מאי שנא בין קנס הבת לשאר קנסות בענין זה והיינו דאשכח רב יוסף טעמא משום דגזירת הכתוב הוא בקנס הבת דכתיב ביה ונתן אלא מעתה גבי עבד דכתיב כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו הכי נמי דלא זכתה תורה לאדון עד שעת נתינה אליבא דר"ש. ואם תאמר מאי אלא מעתה דקאמר דמשמע דלדידיה משעת העמדה בדין הוי ממונא. ויש לומר דלדבריו דרבה פריך אמאי לא מפיק מינה אלא קנס הבת בלחוד דהא אית ליה לאפוקי נמי מכללא קנס שלשים של עבד. יתן לחוד ונתן לחוד. פרש"י ז"ל יתן משמע לשון צווי ונתן משמע דבר הנתון כבר. ואינו מחוור דבכמה מקומות משמע ונתן לשון להבא ולשון ציווי ונתן לכהן ואחריני טובא והנכון דמלישנא דקרא דייק דאיכא הפרש בינייהו ולישנא קלילא נקט והפי' שיתן משמע הכי נתינת ב"ד שאמרו לו תן לו דהא סמוך לנגיחת השור אם עבד יגח השור כסף שלשים שקלים יתן. אבל גבי קנס הבת כתיב ותפשה ושכב עמה ונמצאו דמשמע מציאה בב"ד שנתברר הדבר בב"ד וכ"ת ה"נ ונתן דהיינו נתינת אונס גופיה למימר דעד לאחר נתינה לא זכה האב ואיכא דכותא בתלמוד בההיא דאמרת אשר שברת יישר כחך ששברת ולא נפקא לן מהתם אלא מדכתיב ושמתם בארון וכדפרישנא התם וה"ק הכא ע"כ האי ונתן לחוד ויתן לחוד אי הכי ת"ל וכחש ת"ל ונתן מיבעי ליה פרש"י ז"ל אי הכי דשאני קנס הבת משאר קנסות דאפי' עמד בדין לאו ממונא הוא ת"ל וכחש בתמיה כלומר מאי אריא דנסיב ליה תלמודא לפטור מוכחש כי היכי דיליף שאר קנסות כלומר ולא דמי לתשומת יד (כלומר) דהוי עיקר תחלתו ממון ת"ל דהשתא נמי לאו ממונא הוא דרחמנא אמר ונתן לא זכתה תורה עד שעת נתינה עכ"ל. פי' לפי' דאף על גב דשאר קנסות דהוו טובא נפקי מוכחש כיון דאונס ומפתה לא נפיק מהתם לא הוה ליה לערובינהו בהדייהו כלל אלא דלנקוט שאר קנסות באנפי נפשייהו ולדרשינהו מוכחש ולנקוט אונס ומפתה באנפי נפשה ונפק ליה מונתן. ומיהו איכא למידק לפי' ז"ל דלפום פירושו משמע דאביי משמע ליה דהא דקתני תנא וכחש ה"ק ת"ל וכחש דבעינן דומיא דפקדון ותשומת יד שעיקרו לממון ואם כן כי קתני יצאו אלו שהן קנס בעי למימר יצאו אלו שעיקרן קנס ואם כן מאי האי דהדר פריך ליה א"ה יצאו אלו שהן קנס ממון הוא. ויש לומר דאביי השתא לא נחית ליה למפרך מלישנא דסיפא והשתא פריך ליה להכא לפום טעמיה והכי קאמר

בשלמא לדידי כולהו קנסות שוים הם וכולהו מחד קרא נפקי וה"ק ת"ל וכחש מה אלו שהם ממון לכל דבר יצאו אלו שהן קנס למקצת הדברים כגון להורישו לבניו מיהת אלא לדבריך דשני לך בין קנס הבת לשאר קנסות אמאי ערבינהו כולהו כחדא ופריק ליה דכי אצטריך קרא וכו' הדר פריך ליה דאפילו לשיטתיה קשיא לישנא דסיפא דקתני יצאו אלו שהן קנס ואלו לדבריו ממון הוא. כנ"ל לפרש לפי שיטת רש"י ז"ל:

הקשו בתוספות מאי אי הכי דהא לדידיה כולהו קנסות ואפילו קנס הבת כי היכי דלענין קרבן לא הוה ממונא הוא הדין להורישו לבניו ושלא לשלם על פי עצמו ואם כן מה ת"ל וכחש תיפוק ליה דה"ל כפירת דברים ומאשר ירשיעון אלהים נפקא לן דכיון דכי מודה בה מיפטר ממילא ידעינן דלא מחייב ליה קרבן ת"ל אשר ירשיעון אלהים מיבעי ליה. ותירצו דלאביי לא קשיא דאף על גב דנפקא ליה מאשר ירשיעון נקיט וכחש בעמיתו לאסמכתא ומכל מקום שפיר פרכינהו כולהו כחדא. ועוד נ"ל לפי שיטה זו דאף ע"ג דכי מודה ביה מפטר אי לאו דכתיב וכחש בעמיתו אנא אמינא דאפילו על כפירת דברים חייבו רחמנא קרבן כיון שנשבע שלא כדין וחזר והודה דכל שכפר שום כפירה בב"ד ונשבע וחזר והודה חייבו הכתוב קרבן. וכבר כתבתי לעיל דברים אחרים דאשמועינן רבותא משום וכחש בין בקנס הבת ובין בשאר קנסות משום דפתיך בהו ממון. כי אצטריך וכחש כגון שעמדה בדין ובגרה ואחר כך מתה דכי ירית אב מינה דידה קא ירית פרש"י ז"ל דכי היכי דפליג ר"ש בלא הספיק לגבות עד שבגרה דלת"ק הוא של אב ולר"ש הוא של עצמה ואם מתה אחרי כן ירית אב מכחה והוו ממון אף על גב דלא מטא לידה דלגבי דידה לא שאני בין קנס הבת לשאר קנסות הילכך מונתן לה מצי למפטרה ונסב תלמודא מוכחש משום דעיקרו קנס ע"כ. ופי' ר"ש מקוצי ז"ל דדוקא שבגרה ואחר כך עמדה בדין קודם שבועה דאי עמדה בדין קודם שבגרה סוף סוף הויא ליה העמדה בדין בשביל אב ולא זכתה לה תורה אלא מיירי שבגרה מתחילה ואז הוי העמדה בדין בשביל הבת ובדידה לא כתיב ונתן עד כאן. ואינו מחוור אלא לעולם כפשוטא דגמרא אפילו עמדה בדין ולבסוף בגרה דכיון דבגרה זכתה תורה בהעמדה בדין דמעיקרא וכאילו עמדה בב"ד מדין עצמה ומהשתא הוי ממון להורישו לאביה. ולקמן פריך א"ה יצאו אלו שהן קנס ממון הא מכאן הקשו בתוספות על פי' רש"י ז"ל דלעיל מאי אי הכי דהא לדידיה נמי קשיא דהא אפילו אביי מודה דהעמדה בדין הוי ממון אפילו לר' שמעון לענין דאי מודה ביה משלם על פי עצמה ואם כן לדידיה נמי תקשי מאי יצאו אלו שהן קנס. ורש"י ז"ל נראה שרצה לה שמרמזה שפי' אי הכי דמשעמדה בדין מיירי כדאוקימנא אינו קנס אלא ממון נראה לכאורה דבעי לומר דלדידיה לא קשיא דמוקים

ליה בשלא עמד בדין וזה תימה דהא אביי הא דאוקמיה למתני' כשעמד בדין ואכרח הכי לרבא מכח דרישא דמיירי בשעמד בדין ועל כרחין יש לנו לפרש דמרן ז"ל ה"ק דאביי מקשי השתא לפום שיטתיה דבשלמא למאי דקס"ד לתרוצי ליה מעיקרא דמתני' בשלא עמד בדין לא תקשי לן סיפא ולדידן נמי לא תקשי אבל השתא דאוקימתא דסברא דנפשאי דמיירי בשעמד בדין היכי מתרצא לן הא דקתני יצאו אלו שהן קנס. ואם תאמר מכל מקום לאביי גופיה היכי הוה ליה סיפא. ויש לומר דהא לא קשיא דאין הכי נמי דלדידיה לא דייק לישנא דמתני' שפיר [ולהכי שקיל וטרי בה קמיה רביה (דלישניה) [דלישני] ניהליה שפיר] ואותביה מעיקרא מעיקרא הדין דקתני פטור מקרבן והשתא פריך ליה מלישנא דסיפא. והאי אי הכי לאו אי אמרת בשלמא הוא ויש כיוצא בו במסכת עבודה זרה ובשאר מקומות כנ"ל לפי שיטת רש"י ז"ל. ועוד יש לי לפרש לפי שיטתו דאביי ה"ק בשלמא לדידי אף על פי דלשלם ממון על פי עצמו הוי ממון כיון דלהורישו לבניו הוי קנס שפיר קתני מה אלו שהן ממון לכל דבר יצאו אלו שהן קנס קצת דהיינו להורישו לבניו אלא לדידך דאמרת שאני להורישו לבניו הוי ממון א"כ מאי יצאו אלו שהן קנס ממון הוא:

איתיביה ר"ש פוטר שאינו משלם על פי עצמו טעמא דלא עמד בדין הא עמד בדין דמשלם על פי עצמו קרבן שבועה נמי מחייב. מכאן הקשו לפר"י ז"ל דפריש לעיל דלאביי אף לענין הודאה מספקא ליה אם משלם על פי עצמו ואילו הכא משמע דפשיטא ליה דמשלם על פי עצמו. ויש לומר דלדבריו דרבה פריך ליה וה"ק הא עמד בדין דמשלם על פי עצמו לדידך קרבן שבועה נמי מחייב. ואם תאמר והא לרבה נמי גבי קנס הבת אף על פי דעמד בדין אינו משלם ע"פ עצמו דרחמנא אמר ונתן לא זכתה ליה תורה כלל עד שעת נתינה. ויש לומר דאיהו לאו מקנס הבת מקשי אלא מדתלי תנא טעמא דידיה משום שאינו משלם קנס על פי עצמו דמשמע דכל היכא דמשכחת דמשלם על פי עצמו כגון שאר קנסות או קנס הבת דהוי דומיא דשאר קנסות קרבן שבועה נמי מחייב. ומיהו לרש"י ז"ל קשיא מאי קא מבעיא ליה לאביי לעיל מהכא משמע להדיא דכל דמשלם על פי עצמו לפי מה שפי' רש"י בבעיא דאביי לעיל. ויש לומר כדפרשינן לעיל דלאביי מתני' דלעיל דמס' שבועות הוה קשיא ליה אמתני' ובעי דלפרקינהו רבה ניהליה כתלמיד שהוא דן לפני רבו ורבו השיב ליה מתחילה מה שהיה מקובל אצלו מרב עיקר הדין ואחר כך מפרש ליה המעניות והכרחות מסברא וזו שיטת התלמוד בכמה מקומות ואף על גב דכולה סוגיין לר"ש היא ודאי ולא לרבנן וכדמוכח להדיא מכל מקום אגב אורחיה שמעינן דלרבנן לא הוי ממון להורישו לבניו אלא כשעמד בדין

וכדאמרינן לעיל מרישא דמתני' בשבועות דאיירי ביה רבנן ואי דלא עמד בדין כפילא מי איכא דאלמא כל היכא דליכא העמדה בדין לא חשיב כפירת ממון אלא כפירת דברים ואי מודה ביה מיפטר וה"ה להורישו לבניו דחמיר טפי לפום סוגיין וההיא בכולהו קנסות הוא ולא בקנס הבת לחוד. ועוד דלר"ש הוא דמפליג רבא בין קנס הבת לשאר קנסות משום דכתיב ונתן אבל לרבנן ליכא הפרש בינייהו ובכולהו בעי העמדה בדין וכיון דכן שמעינן דלאביי ורבה אין אדם מוריש שום קנס לבניו אלא לאחר שעמדה בדין וההיא דפרק מרובה מבטבחו גנב גמר וטבח ואחר כך מת אביו דמשמע לפום פשטא דאדם מוריש קנס לבניו קודם העמדה בדין פליגא אסוגיא דהכא וההיא סוגיא דרבא ור"נ היא דאינון בתראי וסבירא להו דבשאר קנסות מיהת אדם מוריש קנס לבניו וכן נראה שהוא מחלוקת אמוראין בירושלמי בין ר' יונה ור' דוסא דר' יונה סבר דאדם מוריש שאר קנסות לבניו ומוקים ההיא דפרק מרובה כפשוטה בשלא עמד בדין ור' דוסא סבר שאין אדם מוריש אפילו שאר קנסות לבניו קודם העמדה בדין ומוקים לה ההיא דפרק מרובה כשעמד בדין וכן מפורש שם. ולפי שיטה זו הלכתא כרבא ור"נ דבתראי נינהו ופשטא דמתני' דפרק מרובה מסייע להו דבשאר קנסות לא בעינן העמדה בדין לרבנן ואף ע"פ שלא הזכירו המחלוקת הזה מפורש בגמרא דילן. הרבה סוגיות סתומות כזאת יש בתלמוד וזו שיטת הר"א ז"ל מיסודו של רבו רבי' הגדול הרמב"ן ז"ל ומיהו לפום מה דפרישנא בסוגיא דהתם בדוכתה בס"ד אפשר לומר דליכא פלוגתא כלל ואפילו לרבא ור"נ ההיא בהעמדה בדין היא וזה יותר נכון בעיני. הריטב"א ז"ל:

דף מג.

אלא בשאינה ניזונת מן האחין אבל ניזונית היא מן האב דאי לא דאב נמי לא הוי. ומהדרינן בשאינה ניזונית כו' מאי למימרא דמתניתין גופה לא אצטריכא לן דהא פשיטא דאי משום דיוקא דטעמא בחיי האב הא לאחר מיתת האב לעצמה בשאינה ניזונית הא נמי פשיטא דבשאינה ניזונית אפילו אב נמי לא זכי בהו. איתמר נמי אמר רב יהודה אמר רב בת הניזונת מן האחין מעשה ידיה לעצמה פירוש בין מדרבנן בין מדאורייתא. מדרבנן דלית ליה דרב ששת דלעיל דרבי אבינא דאיבעיא ליה מדרבנן קא מיבעיא ליה כדמוכח לישנא וסבר לה רב כותיה דלא דמי לאלמנתו. ומדאורייתא נמי לית לה כדפרישנא טעמא משום קרא דכתיב והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם אותם לבניכם ולא בנותיכם לבניכם מגיד שאין אדם מוריש זכות שבבתו לבנו דהלכתא כוותיה דרב. ע"כ לשון הרא"ה ז"ל:

וז"ל הרא"ש. לא בשאינה ניזונת. פי' מן האחין אבל מן האב היתה ניזונת. ומילתא דפסיקא היא שהאב זן את בתו אבל לא האחין ופריך מאי למימרא פשיטא דלאחר מיתת האב היא לעצמה ומשום דמת האב הרי הן של אחין נמי לא אצטריך דפשיטא דכגבוי דמי. יש ספרים דגרסי אי בשאינה ניזונית אמאי ולא גרסי מאי למימרא וכן עיקר. ומיירי השתא בשאינה ניזונת לא מן האב ולא מן האחין ופריך אמאי אם מת האב הרי הן של אחין הא אפילו האב עצמו אין לו מאחר שאינה ניזונת ממנו ע"כ:

בעא מיניה ר' אבינא מרב ששת בת הניזונת מן האחין מעשה ידיה למי במקום אב קיימי וכו'. א"ל תניתוה אלמנה ניזונת מנכסי יתומים מעשה ידיה שלהן פרש"י ז"ל בת הניזונת מן האחין משום תנאי כתובה בנן נוקבן דיהוין ליכי מיני אינון יתבן בביתי ומתזנן מנכסי מעשה ידיה למי א"ל תניתוה אלמנה ניזונת מנכסי יתומים דהא נמי תנאי כתובה היא את תהא יתבא בביתי ומיתזנא מנכסי ומעשה ידיה שלהם אלמא במקום אב קיימי ע"כ. ושמעינן דרבינא לא מיבעיא ליה אלא מדרבנן כיון דתקון לה מזונות מן האחין אם תקנו מעשה ידיה לאחין תחת מזונות והיינו דבעי לה בבת הניזונת דאי לא ה"ל למבעי מעשה ידיה דבת לאחין או לא וכלישנא דרב הונא דאמר לקמן מנין שמעשה הבת לאב ולא קאמר מעשה הבת ניזונת ורב ששת נמי מדרבנן אהדר ליה מעשה ידיה לאחין מדקא מייתי לה מאלמנה שאינה עושה אלא מתקנת חכמים הילכך אפילו רבינא ורב ששת אית להו דמדאורייתא מעשה הבת לעצמה ואפילו בניזונת מכח תנאי או מכח צוואת האב. ואם תאמר אם כן מאי האי דאמר לקמן גבי הא דאמר רב בת הניזונת מן האחין מע"י לעצמה. אמר רב כהנא מ"ט דרב דכתיב והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם ולא בנותיכם לבניכם מגיד וכו' דהא רב ששת נמי הכי אית ליה ובדרבנן הוא דפליגי וי"מ דה"ק מ"ט דרב דאמר בת הניזונת מעשה ידיה לעצמה דבשלמא אי פשטיה דמדאורייתא מעשה ידיה לעצמה ואחין לאו במקום אב קיימי איכא למימר דה"נ לא זכו בהן מדרבנן דלאו מדידהו מתזני ומיהו מדאורייתא אמאי לא זכו בהן ואמאי לא הוו במקום אביהם ואפילו לכופה שתהא ניזונת ועושה ומפרש לה מדכתיב והתנחלתם אותם לבניכם ונכון הוא זה. ועוד יש לי להוסיף דמשום דלרב הונא אמר רב מעשה הבת לאב מדכתיב וכי ימכור איש את בתו לאמה מה אמה מעשה ידיה לרבה אף בת מעשה ידיה לאביה הוה ומינה הוא דנפק ליה לרב הונא בשם רב שאין מעשה ידיה לאחין דהויא ליה בת כאמה לרבה ואין מעשה ידיה ליורשיה שאינה עובדת לא את הבן ולא הבת ואי מהתם נפקא להו ליכא מניעותא משום דהא ליכא דתקינו רבנן שיהו מעשה ידיה לאחין משום איבה וכשם שתקנו באלמנה שתהא ניזונת מהם בע"כ ותהא עושה להם להכי אשמועינן רב

כהנא דטעמא דרב מדאורייתא מדכתיב אותם לבניכם ולא בנותיכם לבניכם וכיון דקפיד רחמנא כולי האי שלא תהא כדין העבד כדי שלא תהא אצלם כאמה קפידא דאוריי' הוי ואף רבנן לא תקון לה מע"י לאחין אבל רב ששת מוקי ליה לקרא בפיתוי הבת קנסות וחבלות ומדאורייתא ליכא קפידא בהא הילכך רבנן נמי מצי לתקוני באלמנה שתהא מעשה ידיה לאחין כנ"ל. ע"כ לשון הריטב"א:

וכתב בגי' תוספות ודוחק לחלק בין אלמנה לבת דניחא ליה בהרוחה דמכל מקום סברא היא איפכא ע"כ. ונראה לפרש דהכא עיקר בעיין היינו אי במקום אב קיימי אי לא והילכך אי ניזונית בעל כרחם מכח תנאי כתובת אמן לא דמו לאב דאב אינו חייב לזונה ואחין חייבים לזונה מכח כתובת אמן ואי אינה ניזונית בע"כ דמו לאב ועיקר בעיין היינו אי דמו לאב אי לא והכי פירושו איברא דמדאורייתא אין אדם מוריש זכות בתו לבנו מיהו לגבי מעשה ידיה כיון דניזונת מהן במקום אב קיימי וכמו שמן התורה מעשה ידיה לאב הכי נמי מעשה ידיה לאחין כיון דניזונת מהן דבמקום אב קיימי או דילמא לא הויא דומיא דאב והילכך מעשה ידיה שלה. ומיהו לא מיבעיא ליה אי תקינו להו רבנן מעשה ידיה תחת מזונות אלא דמבעיא לן מעיקר דינא אי מעשה ידיה של אחין וכדפרישנא. והשתא ניחא קושית הרשב"א בעל התוס' ז"ל דוק ותשכח:

בלקוטי הגאונים כתוב וז"ל בעא מיניה וכו'. מעשה ידיה למי פי' מי שמת והניח בנים ובנות הבנים יירשו והבנות נזונו מעשה ידיה למי פירוש קנס לא תבעי לך דשל עצמה הוא אם נאנסה לאחר מיתת האב כי תבעי לך מעשה ידיה דשייך בתר מזונות כדאמרינן לקמן תקנו מזונות תחת מעשה ידיה והשתא כשנזונת מן האחים מאי מי אמרינן אחים במקום אב קיימי וכיון דזייני לה מעשה ידיה שלהן כדהוי לאב כדילפינן בפרק דלעיל בגמרא וכי ימכור איש את בתו לאמה מה אמה מעשה ידיה לרבה אף בת מעשה ידיה לאביה או דילמא וכו' לאו מדידהו מתזנא שאביה הניח להן מזונותיה בנכסיו שכך הוא תנאי כתובה בנן נוקבן וכו'.ע"כ:

אף אלמנה אצל הבת וכו'. פירשו בתוספות שאין דין זה אלא כשיש שם בן ובת והנכסים מועטין שאין בהם לזון הבן והבת עד שתבגור הבת שמעבירין חכמים הנחלה מן הבן ונותנים לבת וחוזרין ומעבירין מן הבת לאלמנה משום דזילותא דאלמנתו חמירא ליה וכיון שנדחית ירושה דאורייתא תדחה אבל אם אין שם אלא בת או בן לבדו שירושתן מן התורה אין מעבירין אותה בשביל האלמנה שאם כן אתה מעביר נחלה מהם אפילו בנכסים מרובים שהרי מזון האלמנה אין לו שיעור דהא מתזנא אם תרצה כל ימי חייה ואפילו אלף ליטרין מועטין הן אצלה אלא ודאי לא העבירו נחלה דאורייתא אלא במקום

נכסים מועטין שאין בהם עד שתבגור הבת דכי איתא משערינן בדידה ונכון הוא. הריטב"א ז"ל. ורש"י ז"ל לא פירש כן:

ה"ג מאי לאו בנזונת לא בשאינה נזונת אי בשאינה נזונת מאי למימרא ופירושא בשאינה נזונית מן האחין אבל בשאין נזונת מן האב ליכא למימר דאם כן אפילו בחיי האב לעצמה. ואקשינן אי בשאינה נזונת מן האחים מאי למימרא דאיהי גופא לא אצטריכא ליה לתנא אלא לאשמועינן דאחר מיתת האב לא הוי דאחין ואוקימנא להעדפה וקמשמע לן דלא הוי דאחין שאין זוכין בה כלל אבל בנזונת מן האחין לעולם אימא לך דידהו הוי וכך הוא פרש"י ז"ל ולא כדברי הרב אב ב"ד ז"ל. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל מאי לאו בנזונת לא בשאינה ניזונת פי' שאינה ניזונת מן האחים שלא הניח אביהם אחריות נכסים אבל מן האב ניזונת היתה דאי לא כשמת האב אמאי מעשה ידיה שעשתה בחיי האב לאחין וכ"ת מאן פסקא יש לומר דסתמא דמילתא האב מפרנס את בתו ואין האחין מפרנסין אותה והיינו דאמרינן וכן גרש"י ז"ל אי כשאינה נזונת מאי למימרא כלומר אם בשאינה נזונת מן האחין מאי למימרא ומה קמשמע לן מתניתין דהא לגופא לא נצרכה דהא פשיטא כי מה שעשתה בחיי האב אף על פי שלא גבתה דאחין בעי מהוי כיון דמתזנא מיניה דאב דממון גמור הוא ואי משום דוקיא דידה שאין מעשה ידיה שעשתה לאחר מיתת האב לאחין הא נמי פשיטא כיון שאינה נזונת משלהם אבל הר"מ מקוצי ז"ל לא גריס מאי למימרא אלא כך הוא גריס אי כשאינה נזונת אפילו למ"ד יכול הרב וכו'. עד וכ"ש בתו וה"פ דאי בשאינה נזונת אפילו בחיי האב לא הוי לאב דאפילו למ"ד יכול וכו' ואין צורך למחוק ג"ה. ע"כ:

אפילו למאן דאמר וכו'. ל"ג הכא כי טוב לו עמך דבספרי לא מפיק ליה מהאי קרא אלא מכשכיר כתושב יהיה עמך דמיותר הוא דהוה מצי למכתב כשכיר כתושב יהיה עד שנת היובל וגם כתוב בלשון צווי אבל כי טוב לו עמך סיפור דברים בעלמא הוא. לשון הרא"ש:

לא נצרכה אלא להעדפה כלומר לעולם בשאינה נזונת ולא נצרכה דוקיא דמתניתין אלא להעדפה דאע"ג דהויא דאב אף בשאינה נזונת ממנו לא הויא דאחין:

אלא לרב יוסף הכי קשיא ליה וכו'. פי' והא דדייקינן לעיל טעמא דבחיי אב לאב הא לאחר מיתת האב לעצמה לא מדוקיא מייתי לה אלא מדקתני אף על פי שלא גבתה דלא קאי אלא אמעשה ידיה בלחוד וקתני מציאתה משנה יתירה לאשמועינן דמעשה ידיה לעצמה. הריטב"א ז"ל:

מה מציאתה בחיי האב לאב וכו'. פרש"י ז"ל משום איבה שלא יתן לה מזונות אבל לאחר מיתת האב לעצמה משום דלאו מדידהו קא מתזנא ואינה חוששת לאיבתן וקשה דאם כן מאי פריך לרב ששת דהא לית ליה לרב ששת האי סברא דהא איהו סבר דמעשה ידיה לאחין אף על גב דלאו מדידה קא מתזנא דבתנאי ב"ד קא אכלה אפ"ה כיון דמפרנסין אותה מעשה ידיה שלהן וה"נ איכא למימר במציאה ועוד לקמן במתניתין משמע דמציאת הבת לאב אע"פ שאינו מפרנסה דומיא דכסף קדושיה ומעשה ידיה הלכך נראה לפרש דטעמא דמציאתה לאב משום איבה דילמא מסר לה למנוול ומוכה שחין. הרא"ש ז"ל. והתוס' ז"ל האריכו בזה לקמן בפירקין דיבור המתחיל משום איבה דף מ"ז א':

אמר רב כהנא מאי טעמא דרב דכתיב וכו'. פי' נ"ל דאפילו רב ששת נמי לא קאמר שתהא הבת נזונת ועושה בעל כרחה לאחין כמו שאביה כופה לעשות וליזון מן התורה אלא רב ששת מדרבנן קאמר דקסבר לא תקינו רבנן מזוני אלא בעושה ואוכלת דומיא דאלמנה ורב פליג עליה ואמר סתם דמעשה ידיה לעצמה והשתא בעי רב כהנא מ"ט דרב בשלמא מדרבנן לא כייפינן ליה דלאו מדידהו מתזנא אלא דאורייתא אמאי אין הבנים במקום אביהן ואפילו לכוף אותה שתהא נזונת ועושה ומפרש לה מדכתיב והתנחלתם אותם. הרמב"ן ז"ל וכבר הארכנו בזה לעיל:

מגיד שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו תימה מאי איצטריך להאי קרא דהא דמעשה ידיה לאב לא נפקא לן אלא מדאיתקשא לאמה ואמה גופה אינה עובדת לא את הבת ולא את הבן כדאיתא בפ"ק דקדושין אם כן בת נמי לא תעבוד את הבנים ויש לומר דאיצטריך קרא משום קטנה דלא נפקא לן מהיקשא דהיקשא לא הויא אלא לנערה כדאמרינן לקמן אבל קטנה לא צריכה קרא דהשתא זבוני מזבין לה מעשה ידיה מבעיא וכיון דלא אתיא מהיקשא הא דמעשה ידיה לאחין קמ"ל האי קרא דאין אדם מוריש זכות בתו לבנו. לשון הרא"ש ז"ל. א"נ אי לאו קרא הוה אמינא לאמה לקטנה איצטריך לאשמועינן דאין מעשה ידיה לאחין דומיא דאמה ולא הוה ידעינן נערה אבל תימה דהשתא קטנה מזבין לה והוי קל וחומר ונימא דיו. גליון תוספות:

מתקיף לה רבה ואימא בפיתוי וכו'. הכתוב מדבר שאינן לאחין אבל מעשה ידיה לעולם לאחין הוו שיירלינן חבלות פשיטא שהן לעצמה אמר ר' יוסי בר חנינא כגון שפצעה בפניה דיש להן לאחין בושת בדבר והוצרך לאשמועינן דאפ"ה לא הוי לאחין. תוספות יצחק בר ראובן. כך מצאתי בגירסת רש"י ז"ל כתיבת יד ורש"י ז"ל לא פירש כן:

ואימא בפיתוי הבת וכו'. אבל מעשה ידיה דשכיח וחסרי בה מזוני דהא מתזנא מינייהו אימא דידהו הוי. חבלות צער דגופא הוא פרש"י ז"ל וצערא דגופא לא זכי ליה רחמנא דתניא בפרק החובל [בבא קמא פז ב'] בבנו ובתו הקטנים יעשה להם סגולה ומסתברא דלישנא בעלמא הוא דפרכינן היאך איפשר לאוקמי קרא בהכי אבל אכתי קיימא אתקפתא דרבא בדוכתיה דדילמא קרא בפתוי הבת ושאר קנסותיה ולא בחבלות ולא במעשה ידיה. ואם תאמר ולוקמא לענין שהוי כאב בחייו ואשמועינן קרא שאינו לאחין ויש לומר דהא ליתא דאם איתא דמעשה ידיה לאחין ודלא כרב אמאי לא הוי שבת שלהן דהא בכל מקום שבת במקום מעשה ידיה קאי. הריטב"א ז"ל. ול"נ דעיקר אתקפתיה היינו דדילמא בחבלות הכתוב מדבר אלא משום דלא בעי לאוקמי קרא בדבר אחד פרטי דמשמע מיעוטא דולא בנותיכם לבניכם דממילי טובא אמעיט להכי פריך בהדי חבלות פיתוי הבת וקנסות ומיהו עיקר מיעוטא איצטריך לחבלות ועוד דדומיא דאותם לבניכם דמיירי במידי דעבדות ובמידי דממון כי אמעיט נמי ולא בנותיכם לבניכם בהכי נמי מיירי הא אין לך לומר אלא דבמעשה ידיה או בחבלות הכתוב מדבר ולא אתא כולי קרא לפיתוי הבת ולקנסות בלחוד. ועוד משמע לי דעיקר אתקפתיה היינו מכח הברייתא דתני רב חנינא כדלקמיה ולהכי פריך תלמודא חבלות צערא דגופא הוא וצערא דגופא לא זכי ליה רחמנא כדתניא החובל בבנו וכו' וכדפרש"י ז"ל וכיון שכן כי היכי דלא קיימא הך ברייתא במאי דאוקי קרא בחבלות הכי נמי לא מתוקמא במאי דלא אוקי קרא במעשה ידיה ומשבשתא היא ולית לן לאוכחא מינה מידי ומשני שפצעה בפניה. ואין להקשות ומנלן דאפילו פצעה בפניה היא דאב דילמא דידה הויא וכדאית ליה לרב ור"ל בפרק החובל ומאי קא מתקיף עליה דרב ויש לומר דמכח הברייתא אחריתי וכיון דמצינן לאוקמא במידי דלית לן לשיבושא מכח ברייתא אחריתי הדרינן לאותבה מינה וכדכתיבנא. ומיהו קשיא להו לתוספות דרב אמר תרי מימרי חדא הא דהכא דאין אדם מוריש מעשה ידי הבת לאחין ומותבינן עליה מהך ברייתא וכדכתבינן ואית ליה נמי בפרק החובל דפצעה בפניה לא הוי דאב וכיון שכן כי היכי דפרכינן עליה דרב מהך ברייתא אמאי לא אקשינן נמי עליה דרב מהך ברייתא במאי דקאמר פצעה בפניה דלא הויא דאב דהא מהך ברייתא משמע להדיא דהויא דאב אלא דממעטינן מקרא דאין האב מוריש זכות זה שבבתו לבנו ותירצו בתוס' שני תירוצין עיין בתוספות ובגליון תוספות תירצו בענין אחר וז"ל וריצב"א מפרש דאף ע"ג דפליגי בפצעה בפניה קצץ לה ידיה מודה כ"ע דהויא לאב ומוקי הך ברייתא דהכא בחבלות וסברי נמי דאין מוריש מעשה ידיה לאחין. עד כאן:

וז"ל הריטב"א ז"ל כגון שפצעה בפניה פרש"י ז"ל דאפחתה מכספא דאילו איתיה לאב דידיה הוי דהא יש לו בה מכר והקשו בתוספות ומאי שנא פצעה בפניה משאר חבלות דאע"ג דאפחתה מכספא לא הוי לאב ותירצו דהתם כיון דאיכא צער ובושת דלא שקיל האי נמי לא שקיל ועוד הקשו דהתם אפליגו ר"ל ורבי יוחנן בפצעה בפניה דר"ל אמר דאפילו פצעה בפניה לא זיכתה תרה לאב אלא שבח נעורים בלבד ורבי יוחנן אמר פצעה בפניה לאב ואם כן הכא ניחא לרבי יוחנן אלא לר"ל מאי איכא למימר ותירצו דע"כ לא פליג ר"ל התם אלא כשפצעה בפניה פציעה רבה שאינה מתרפאת עד שבגרה דלדידה נמי איכא פחיתה דר' יוחנן אמר כוליה לאב כיון דבשעת חבלה ברשותיה קיימא ור"ל סבר שלא זכתה תורה לאב אלא שבח נעוריה בלבד ושקיל אב מנתא דידיה ושקלא איהי מנתא דידה דאפחתה מכספא משום בגרות אבל הכא כשפצעה בענין שתתרפא בנערותה דכוליה פחתה דאב הוא. ועי"ל דקושיין הכא מדר' יוחנן ואליבא דידיה פרכינן לרב דאילו רב כריש לקיש ס"ל כדאיתא התם בהדיא ומשום דפרכינן ואימא בחבלות הכתוב מדבר והוה משמע דבכל ממון דחבלות אמרינן פרכי' אאתקפתין ואמתנית' דכלהו חבלות היכי הוו דאב דהא צערא לאו דידיה הוא לכ"ע ואין צריך לומר ריפוי דההוא דרופא הוא ושבת נמי במקום מעשה ידיה קאי ומהדרינן דלא איירי אלא בנזק בלחוד. וכ"ת היכי נקטינן חבלות סתם מיירי בפצעה בפניה דליכא אלא נזק בלחוד והתם נמי נקטינן פלוגתא דר"ל ורבי יוחנן בפצעה בפניה דלית בה אלא נזק בלחוד כנ"ל.וכן נראה דעת רבינו הגדול ז"ל וכדפרישית בדוכתה בפרק החובל בס"ד ע"כ. וגבי הא דפריך תלמודא חבלות דידה נינהו האריכו נמי התוספות ע"ש:

וז"ל הרא"ש ז"ל חבלות דידה נינהו תימה מאי קא פריך וכי קטעה ידיה או רגליה לא תהיה חבלה לאב הרי הפסידו לו מעשה ידיה ואמרי' נמי בהחובל הקוטע יד עבד עברי של חבירו נותן שבת גדולה לעבד ושבת קטנה לרב ורב אמר הכל ינתן לעבד וילקח בהן קרקע והרב אוכל פירות ויש לומר דפשיטא ליה למקשה דכיון דרבא בעי למימר דמעשה ידיה לאחין ע"כ חבלות דקאמר בחבלות קטנות איירי דאי באותן שיש בהן הפסד דמעשה ידיה הוו כמו מעשה ידיה והלכך פריך חבלות דידה נינהו. ע"כ:

דף מג:

מתני' המארס את בתו וגרשה אירסה וכו'. השיאה וגרשה השיאה ונתארמלה וכו' לא ידענא אמאי נקט כל חדא תרי זימני דבחדא זימנא ידעינן שפיר פלוגתא דרבנן ורבי יהודה ואי משום דיוקא דגמרא למידק כרבי הא ליתא דלא דייק בגמרא אלא אגב דנקט

תרי זימני ונקט בכה"ג אבל לא משמע דתנא לישנא יתירא למיסתם כרבי. הרא"ש ז"ל. ולקמן בגמרא אכתוב בזה בס"ד:

כתובתה שלו י"מ דהכא בדכתב לה כתובה מיירי ולהכי ליכא למפשט מהכא אי ארוסה יש לה כתובה או לא וכן כתבו התו' לקמן דיבור המתחיל והלכתא אחד זה ואחד זה מן הנשואין ומיהו רש"י ז"ל כתב דקסבר האי תנא יש כתובה לארוסה. והיינו דאצטריך למתני כתובתה שלו דס"ד באירוסין תצא מרשות האב קמ"ל דכתובה שהיא גובה משני אירוסין אלו הויא של אב אבל אי ס"ל לתנא דארוסה אין לה כתובה והכא מיירי בדכתב לה פשיטא דהויא שלו דכתובתו הוא שגרמא למיתב כתובה והלכך פשיטא דלדידה בעי למיהביה ומיהו כי קתני השיאה וגרשה וכו' ע"כ מיירי בדכתב לה וס"ל לרבנן דאזלינן בתר גוביינא ולא בתר כתובה ור' יהודה אזיל בתר כתובה וכדמפרש טעמא בגמרא ואם תשאל אכתי למה לן לאוקמי רישא בדלא כתב לה וס"ל לתנא דמתניתין דארוסה יש לה כתובה וסיפא בדכתב נוקי רישא נמי בדכתב דומיא דסיפא והא קמ"ל דארוסה אין לה כתובה. תשובתך ע"כ מסוגיית הגמ' משמע דרישא דמתני' מיירי בדלא כ' דמ"ה שיילינן בגמ' מאי טעמא דר"י משום דאיכא לפרושי דטעמא דר"י משום דמשעת אירוסין זכה בהן או משום דברשותו נכתבה אבל אי רישא דמתני' מיירי בדכתב לה וארוסה אין לה כתובה ע"כ טעמא דרבי יהודה משום דברשותו נכתבה דבאירסה אין שום זכות לאב כנ"ל.ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל הראשונה של אב. טעמא מפרש בגמרא. ע"כ ואיכא למידק הא כבר כתב רש"י ז"ל ובתר גוביינא אזלינן וגוביינא בתר הכי הוא ולא אזלינן בתר כתובתה לומר הואיל כו' ע"כ. וכיון שכן הרי מפורש טעמו של ר' יהודה דאיהו אזיל בתר כתובה ולמה ליה לרש"י ז"ל שוב למימר טעמא מפרש בגמרא ובמאי דכתיבנא ניחא דוק ותשכח כנ"ל. עיין תשובות ריב"ש ז"ל סי' רל"ג:

אמרו לו אם משהשיאה אין לאביה רשות בה ובקצת משניות לא גרסי' אם ומשמע לי דהכי קא מהדרו ליה דר' יהודה מודה לרבנן במארס את בתו כשהיא קטנה ובגרה ואח"כ נשאת שאין לאביה רשות בה והלכך קא מהדרי ליה רבנן כיון דקא מודית לן דמשעת אירוסין לא זכה כיון שנשאת דאם נתארסה ולא כתב לה ונשאת נמי בדלא כתב לה וכגון באתרא דלא כתבי כתובה מודה רבי יהודה דכיון דנשאת אין לאביה רשות בה הכי נמי בדכתב לה לא אזלינן בתר כתובה אלא בתר נשואין כנ"ל:

גמרא טעמא דהשיאה וגרשה השיאה ונתארמלה וכו'. ריב"א מוקי לה לכולה מתניתין באשה אחת אירוסין ונשואין והשתא מדקדק שפיר מלשון התנא דהקדים גרושין לאלמנות דאי (לא) הקדים אלמנות לגרושין לא הוי מצי למיתני נשואין ברביעית דכבר

נתארמלה שני פעמי' ולא נהירא דאם כן תקשי למ"ד מעין גורם דלפי האי דיוקא חשיב אלמנות באירוסין וזהו דווקא למ"ד מזל גורם כדאיתא בפרק הבא על יבמתו הלכך נראה כפרש"י ז"ל ולא תיקשי לפירושו למאן דאמר מעין גורם אמאי נקט גבי אירוסין אירסה ונתגרשה די"ל דתנא רישא אגב סיפא.לשון הרא"ש ז"ל עיין תשובת ריב"ש ז"ל סימן מ"ג: וז"ל הרשב"א ז"ל. ה"ג טעמא דהשיאה וגרשה השיאה ונתאלמנה הא נתאלמנה תרי זימני תו לא חזיא לאנסובי ואגב אורחיה קא סתים לן תנא כר' דאמר בתרי זימני הויא חזקה וכן גרש"י ז"ל ופי' דלהכי לא קתני נתארמלה תרי זימני ונקט חדא בגירושין וחדא באלמנות משום דלא בעי למנקט לישנא דקלקולא משום דלא חזיא לאנסובי כר' ומיהו בגירושין הוי מצי למנקט תרווייהו דהא לא מקלקלא ואפילו בתלתא זמני דהא איהי לא קא גרמא אלא בעל קא גרים דמדעתיה מגרש אלא הא דלא נקט לן בנתגרשה תרי זימני משום דלא הוה שמעי' מינה דהלכתא כר' דהוה אמינא דה"ה לנתאלמנה תרי זימני דתו חזיא לאינסובי אבל השתא אשמועינן דהלכתא כרבי. ואיכא מ"ד דנתגרשה תרי זימני לא מצי למנקט דאף היא אסורה להנשא ולישנא דקלקולא הוא מדאמרינן בשלהי כיצד אשת אחיו מאי לאו מיתה אמיתה וגירושין אגירושין ודלא כר' לא מיתה אגירושין וגירושין אמיתה אלמא נתגרשה תרי זמני לר' תו לא חזיא לאנסובי ואף רש"י ז"ל כן פי' שם ואינו נכון מן הטעם שאמרנו דגירושין איהי לא גרמא בהו מידי אלא בעל דמדעתיה מגרש וכן כתב הראב"ד ז"ל. עוד נ"ל לדקדק ממאן דיהיב טעמא משום מעין גורם ולית ליה מזל גורם דבנתגרשה ליכא למימר אלא טעמא דמזל וכיון דלמאן דלית ליה מזל גורם נתגרשה לא מתסרא אף למ"ד מעין גורם לא מתסרא דבטעמא דנתאלמנה פליגי בעיקר דינא לא פליגי דלימא האי בין נתאלמנה בין נתגרשה [ולימא אידך נתאלמנה דווקא אבל נתגרשה לא דאם איתא כי קאמר התם א"ב שעלה לדקל ונפל ומת לימא נתגרשה] איכא בינייהו ועוד דא"כ הוה ליה למימר הכא טעמא דהשיאה וגרשה השיאה ונתארמלה הא נתארמלה או נתגרשה תרי זמני תו לא חזיא לאנסובי וההיא דפרק כיצד אינו ראיה של כלום דהתם משום מיתה אמיתה אמר איהו נמי גרושין אמיתה ומיתה אגירושין וה"ה דהוה מצי למימר לא מיתה אגירושין ותו לא וזו אינה צריכה לפנים. והר"מ בר יוסף גריס אבל נתארמלה תרי זמני דתו לא חזיא לאנסובי לית לה כתובה משני ואגב אורחיה קא סתים לן תנא כר' ופי' דלר' כיון שאינה יכולה לינשא לשלישי אף משני אין לה כתובה שאין אני קורא בה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי וה"ה לרשב"ג דמשלישי ואילך לית לה כתובתה מהאי טעמא. והרב אב ב"ד ז"ל הקשה מהא דאמרינן לקמן בשלהי אע"פ דרבא פסק מזוני לחומה דביתהו דאביי תליתאי הואי

כדאיתא התם ביבמות אלמא מדפסק לה מזוני כתובה אית לה. וזו אינה ראיה דהתם משום דהכיר בה הוה ורצה ליזוק בנכסיו ואע"ג דאביי טעה וסמך על רבי יצחק דאמר ליה משמיה דרבי יוחנן דהלכה כרשב"ג כדאיתא ביבמות דא"ל חזי דקא שרית איסורא וסכנתא לומר דלא קטלנית היא אלא משלישי ואילך מ"מ הכיר בה ולא הטעתו כלל והוה ליה למיחש לר' ותדע לך דע"כ אית לך למימר הכי דאי לא, שמעת מהא דחומה דאף משלישי אית לה כתובה ואף לדידן דקי"ל כר' והא ליתא. עוד הביא הרב ראיה מדאמרינן ביבמות פרק יש מותרות [יבמות פה א'] אלמנה לכ"ג יש לה מזונות או אין לה מזונות תנאי כתובה נינהו ומדאית לה כתובה אית לה מזוני וההיא אוקימנא לה התם בלאחר מיתה ואף זו אינה ראיה דההיא נמי איכא לאוקמא בשהכיר בה וכל שהכיר בה חייב ליתן לה דומיא דעקרה ואיילונית שאם הכיר בהם יש להן כתובה כדאמרינן לקמן במכלתין א"נ אפילו לא הכיר בה אלא שעלה בדקל ונפל ומת או שטבע בנהר דלאו קטלנית היא וכמ"ד מעין גורם דעדיין אני קורא בה לכשתנשאי לאחר. והראב"ד ז"ל הביא ראיה מהא דתניא בפ' הבא על יבמתו [יבמות סה א'] נשאת לראשון ולא היו לה בנים לשני ולא היו לה בנים לשלישי לא תנשא אלא למי שיש לו בנים ואם נשאת תצא בלא כתובה משלישי אין משני לא אבעיא להו נשאת לשלישי ולא היו לו בנים מהו דלתבעוה הנך קמאי משמע דמשני מיהא קודם שנשאת לשלישי היה לה ממנו כתובה והתם לר' קאמר מדבעי לה גבי ברייתא דלשלישי לא תנשא דאתיא כרבי ובהכיר בה לא מצית לאוקמא דאם כן משלישי ומרביעי נמי אית לה כתובה. ואיני מכיר בראיה זו דהתם הא שייך למימר בה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי דהא יכולה להנשא לשלישי שיש לו בנים ואי מטעם מדרש כתובה אפילו מרביעי וחמישי נמי אבל בנתאלמנה תרי זימני אימא לך דלית לה אפי' משני דמספר כתובה נלמוד ומיהו עיקרא דמילתא הכי הוא דמשני ודאי אפי' לרבי אית לה כתובה ואני קורא בה בזו כשתנשאי לאחר דהא מחמת זיקתן לא אסירא לאנסובי ואילו בעיא למעבד קיימא ומנסבא ויכולה להנשא ולא ממעט כשתנשאי לאחר אלא מיתה דארוסה כההיא דאמרי' בשלהי פרקין מת הוא גובה כתובתה טעמא דמת הוא הא מתה היא אין לה כתובה מ"ט אמר רב הושעיא שאין אני קורא בה לכשתנשאי לאחר וא"נ בדלא מציא לאנסובי מחמת זיקתו כההיא דאמרינן בשלהי האשה שנפלו והא בעינא כשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי וליכא אמר רב אשי יבם כאחר דמי דעיקר תנאה הכי הוה כשתהא נפרדת ממני שלא תהא אגידא בי ותרצי להנשא לאחר תטלי מה שכתוב ליכי והלכך כשמתה תחתיו או שאינה יכולה לינשא מחמת זיקתו אינה יכולה לגבות כתובתה אבל זו שהיא יכולה

להנשא ונפרדה מן הבעל אע"פ שדבר אחר גרם ליפסל כשתנשאי לאחר קרינא בה אלא מיהו משני הוא דאית לה כתובה אבל משלישי לית לה אא"כ הכיר בה ולא משום מדרש כתובה אלא משום מקח טעות אבל משני לית בה מקח טעות דבשעה שנשאת לו ראויה היתה לו ובתר תחלה אזלינן ועוד שיכולה היא לומר השתא הוא דאיתרע מזלה או נתקלקל המעין ומתחלה ראויה הייתי ונסתחפה שדהו וכן כתב הראב"ד ז"ל והביא ראיה מההיא דאמרה בפ' הבא על יבמתו גבי ברייתא דכתיבנא לעיל דאסיקנא התם מסתברא מציא אמרה להו השתא הוא דכחשי וה"נ מציא אמרה ליורשי שני בשעה שנשאתי לו ראויה הייתי והשתא הוא דאתרע מזלה ותו דאיבעיא לן התם נשאת לרביעי והיו לו בנים מהו דתתבע כתובה משלישי משלישי אין משני לא אלמא כבר שקלא כתובה משני והנך כולהו אההיא ברייתא דשלישי לא תנשא איתאמרו דאמרי כרבי וכן כתב רב אחא גאון ז"ל גבי האי דמשנשאת לראשון ולא היו לו בנים לשני ולא היו לו בנים דאף על גב דקיימא לן דלשלישי לא תנשא אית לה כתובה משני. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל. טעמא דהשיאה וגרשה השיאה ונתאלמנה אבל נתאלמנה תרי זמני תו לא חזיא לאנסובי פרש"י ולא בעי התנא למנקט דרך פורענות כלומר אלא במה דמצי למנקט גרשה לא נקט נתאלמנה אבל אי תנא תרווייהו בגרושין לא שמעינן מינה דרבי אלא מדתנא נתאלמנה ולא תני תרווייהו באלמנות ושני בדיבוריה ש"מ לאשמעינן דרבי ע"כ. ופירש הרא"ה ז"ל דברי רבו ז"ל וז"ל טעמא דהשיאה וגירשה וכו' פרש"י דתנא דידן הוה ליה למנקט להו בחד גוונא או תרווייהו באלמנות או תרווייהו בגרושין בשלמא תרווייהו באלמנות לא נקט דהוה ליה לפורענות אלא תרווייהו בגרושין ודאי הוה ליה למתני מדשני בדיבוריה ותנא חדא באלמנות וחדא בגרושין שמעינן מינה דהיכא דתרווייהו באלמנות אכתי איכא פורענות טפי דמקלקלא דלא חזיא לאנסובי וסתם לן תנא כר' דאמר בתרי זימני הויא חזקה. ע"כ:

עוד כתב הרמב"ן ז"ל וז"ל ואיכא דדייק מינה להאי פירושא שאין אשה קטלנית לעולם יוצאה בלא כתובה וכיון דאמר ר' בתרי זמני הוי חזקה ולא מפסדה כתובתה בההיא זימנא לעולם לא הפסידה כתובתה דמן שמיא הוא דקא אנסו לה ולא משום לתא דידה ולאו מילתא היא דהא מכל מקום מקח טעות היא וכ"ש למאן דאמר מעין גורם דבעלת מום היא כעקרה אלא דלענין כתובה לא מחזיקא בשני דכיון דכי נשאת לא הוחזקה עדיין יש לה כתובתה אבל משלישי אין לה. ודכותה כתב רב אחא גאון ז"ל גבי מי שנשאת לראשון ולא היו לה בנים לשני ולא היו לה בנים דאע"ג דקי"ל כרבי דלשלישי לא תנשא אית לה כתובה משני וכבר כתיבנא הא מילתא בפרק הבא על יבמתו ואי

קשיא לך הא דאמרינן בפרקין לקמן דכל היכא דלא קרינא ביה לכשתנשאי לאחר תטלי וכו' והכא נמי הא אסירא להנשא ואיכא למימר התם כגון שמתה שאינה יכולה להנשא הכא אע"ג דאסירא להנשא לכשתנשאי לאחר קרינא ביה כיון שנפטרה ממנו ונשואין תופסין בה. ואיכא מאן דמפרש הכא תו לא חזיא לאנסובי וכיון דלא חזייא לאנסובי לית לה כתובה דבעינן לכשתנשאי לאחר תטלי וכו' וליכא. והרב אב ב"ד ז"ל השיב דהא דאמרי' גבי חומה דביתהו דאביי וכו' וביבמות [פה א'] נמי אמרינן אלמנה לכ"ג יש לה כתובה פירות ומזונות וההיא בלאחר מיתה דהכי אוקימנא התם ושמעת מינה דאית לה מזונות וכיון דמזוני אית לה כתובה נמי אית לה ולא נתגלה לי דעתו בזה דא"ה משמע דאפי' מבעל שלישי אית לה כתובה ואע"ג דקי"ל כר' ואינו כן ושדינא נרגא בהנך ראיות דההיא דחומה דביתהו דאביי היינו טעמא דאית לה מזוני משום דכבר אינסיבא לתרי גברי ומתו ואחזקה לה בקטלנית כר' ואביי הכיר בה ורצה ליזוק בנכסיו כדאמרינן ביבמות [סד ב'] דא"ל לרב יצחק דאמר משמיה דר' יוחנן הלכה כרשב"ג חזי שרית איסורא וסכנתא ונסבה לחומה וכל דהכיר בה דכ"ע מודו דאית לה כתובה דומיא דעקרה ואיילונית שאם הכיר בהם יש להן כתובה ואע"ג דאביי טעה וסמך על רבי יצחק למימרא דלא מיקריא קטלנית אלא בג' מ"מ הכיר בה ולא הטעתו היא דקי"ל כר' והוה ליה נמי למיחש למילתא ולא למעבד עובדא בנפשיה וההיא דאלמנה לכ"ג נמי איכא לאוקמה בהכי כגון שהכיר בה שהיא קטלנית כגון שנתארמלה מתרי גברי א"נ כגון דארסה קמא ומית א"נ נפל מדקלא ומית ואליבא דמאן דאמר מעין גורם דלאו קטלנית היא ומיהו ודאי עיקר פירושא דהא מלתא כדברי רש"י ז"ל דההוא פירושא לא דייק דהוה ליה למימר נתאלמנה תרי זימני לית לה כתובה דטעמא דפסדא כתובה בחזקת קטלנית לאו משום דלא חזיא מלאנסובי אלא משום מקח טעות כדאמרן ומינה דלעולם אית לה כתובה משני אבל מג' לא וכן שנשאת לראשון ולא היו לו בנים לשני ולא היו לו בנים אית לה כתובה מתרווייהו כדכתב גאון ז"ל אבל מג' לא כדאמרינן התם ואם נשאת למי שאין לו בנים תצא בלא כתובה אא"כ הכיר בה ואביי הכיר בה הוה וטעמא דמילתא משום דבתר מעיקרא אזלינן וכי אינסיבא לשני עדיין לא הוחזקה והטעם צריך מיתוק וביבמות הארכתי.ע"כ:

וגם הרא"ה תלמידו האריך בזה וכתב דליתא להא דרמב"י ז"ל דכתב דמשני נמי לית לה כתובה דאם כן ודאי טעמא משום דחשבינן לה מקח טעות. ולא נהירא דאם איתא דקטלנית מקח טעות הוא אם כן כי אתיא לשלישי דהא הויא לה קטלית אפילו מראשון דינא הוא דלית לה דהא אגלאי מילתא למפרע דהויא לה מקח טעות אפילו לראשון

תדע דאילו איילונית דקי"ל דהויא מקח טעות אילו נשאת ונתגרשה פחותה מבת עשרין דאכתי לא קים לן דתיהוי איילונית והויא לה כתובה לכי הויא לה בת עשרין דאיגלאי מלתא דהויא לה איילונית מי לא מחייבא לאהדורה לכתובתה ולפום שיטתא דגמרא משמע דקטלנית אית לה כתובה לעולם מדינא דספיקא בעלמא ואין כאן טענת מקח טעות אלא מן השני ואילך לפי שאסרו עליה חכמים להנשא השתא הוא דחשבינן לה מקח טעות שהטעתו שנשאת שלא כדין אבל כל זמן שהיא רשאה להנשא יש לה כתובה כגון שני ואליבא דרבי ושלישי ואליבא דרשב"ג ואתיא ליה נמי כטעמיה דנשאת לראשון ולא היו לו בנים לשני ולא היו לו בנים לשלישי לא תנשא וכו' ואם למי שאין לו בנים תצא בלא כתובה ואילו משני משמע ודאי דאית לה כתובה משום טעמא דפרישנא דהכא נמי ספיקא הוא ואין כאן טענת מקח טעות אלא לפי שאסרו חכמים הדבר שהטעתו בכך תדע דכי נשאת למי שיש לו בנים יש לה כתובה ואילו איילונית כה"ג ודאי לית לה כתובה אלא ודאי כדפרישנא דהכא כיון דאית ליה בני ולא אסרו בה רבנן לאנסובי להאי תו ליכא מקח טעות ולהכי אית לה כתובה וזה נכון ע"כ:

וכן כתב הריטב"א ז"ל תלמידו וז"ל והר"ם בר יוסף ז"ל גורס אבל נתאלמנה תרי זימני דתו לא חזיא לאנסובי לית לה כתובה משני ואגב אורחין וכו'. ופי' הוא דלר' כיון שאינה יכולה לינשא לשלישי אף משני לית לה כתובה חדא דהא הטעתו ותו שאין אני קורא בה לכשתנשאי לאחר תטלי וכו' ואינו נכון דליכא למימר לכשתנשאי לאחר אלא למעוטי כשאינה ראויה להנשא משום אישות דאגידא ביה אבל הכא שהיא מותרת לכל העולם ואין מניעותא להנשא אלא משום חשש סכנה אין זה אלא כחולה או מוכת שחין שיש לה כתובה וזה ברור ודקאמרת דאטעיתיה והוה לה כאיילונית שאין לה כתובה אם כן אפילו ראשון נמי תהדר ליה כתובה כדאמרינן גבי איילונית במסכת יבמות אלא ודאי לא דמו כלל דאיילונית סימניה מוכיחין עליה ודאי שהיא מקח טעות והיא גרמה מה שאין כן בזו דאיפשר דאינהו גרמו לנפשייהו אלא דמשום סכנה חשו שמא היא גרמה וכיון דכן אין לה להפסיד כתובה אלא אחר שהוחזקה שהיא נשאת שלא ברשות וכבר בררנו זה במסכת יבמות בס"ד. ע"כ:

ואגב אורחיה קא סתים לן תנא וכו'. לכאורה משמע דה"ק דאגב אורחיה דבעי לאשמועינן דיניה קא סתים לן תנא כרבי מדשני תנא בלישניה דלא נקטינהו תרווייהו בחדא גוונא. וליתא להאי פירושא דאם כן משמע דלא מייתי תנא שום לישנא כדי לסתום כרבי דכוליה לישנא איצטריך לאשמועינן דיניה אלא דאגב אורחיה שני בלישניה לסתום כרבי ואין כאן אלא שינוי לשון והא ודאי ליתא דהא ייתור לשון נמי יש כאן

דלמה ליה למנקט תרי זימני דבחדא זמנא מצי לאשמועינן פלוגתא דר' יהודה ורבנן וכמו שהקשה הרא"ש ז"ל במתניתין הלכך ודאי דתנא קתני לישנא יתירה לסתום כר' והא דקאמר ואגב אורחיה קא סתים וכו' ה"ק אגב אורחיה דבעי לאגמורי' משפט הכתובה ומחלוקת ר"י ורבנן קא מייתר לן לישנא ושני בה לסתום כר' ומשום לאו בדיני קטלנית אלא בדיני כתובתה להכי נקט ואגב אורחיה וכו' וזהו שכתב רש"י ז"ל ואגב אורחיה. דבעי לאגמורינן משפט הכתובה ומחלוקת רבי יהודה ורבנן נקט לישנא דידיה למסתם לן כרבי וכו' ודוק כנ"ל:

מ"ט דרבי יהודה רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו הואיל ומשעת אירוסין זכה בהן פי' שכבר היה לה כתובה מן האירוסין כדקתני רישא כתובתה שלו ומאותה שעה זכה בהן האב שעדיין לא יצתה מרשותו והא דקתני דארוסה יש לה כתובה פירשה רש"י ז"ל משום תנאי ב"ד שתקנו לארוסה כתובה ובודאי דסוגיין דאמוראי לפום פשטא הכי ריהטא אבל ממתני' ליכא ראיה דדילמא מתניתין בדכתב לה כתובה מן האירוסין או בשטר או בקנין שקנו מידו ותדע דהא בבבא מציעא ולקמן במכילתין שקלינן וטרינן ארוסה מנא לן דאית לה כתובה ולא פשטוה מהכא ומאי דלא פשטוה מסוגיא דאמוראי דהכא היינו משום דהתם קים להו דהכי דינא אלא דבעו למפשטה ממשנה או ברייתא וכדאשכחנא דכוותא בנדרים גבי בעיא דכהני שלוחי דידן וכדפירשו התם בתוס'. ור"ח ז"ל ומקצת הגאונים ז"ל פירשו משנתינו וכל השמוע' בשכתב לה הא לאו הכי אין כתובה לארוסה מכיון דלא איפשיטא התם ולקמן ומיהו תמיה מלתא אמאי לא פשטוה מהא דתנן ביבמות [קיח ב'] קדש אחת מחמש נשים ואינו יודע איזו מהן קדש וכל אחת מהם אומרת אותי קדש נותן גט לכולן ומניח כתובה ביניהם ומסתלק ואם איתא דארוסה אין לה כתובה אלא בשכתב לה נחזייה לכתובה בשמא דמאן מינייהו כתבוה ודוחק הוא להעמידה כששמותיהן שוין ועוד דאפילו בזה נחזי מאן מפקא ליה לשטר כתובה דודאי מההיא דנפק מתותי ידה משמע כדאיתא בפ' גט פשוט ואי נפקא מתחת יד סהדי או יד שליש נחזי מאי קאמרי ודוחק הוא לומר דכולן אדוקות בשטר הכתובה ויש לומר דאיכא לדחויה כשקנו מידו שנתחייב בכתובה לאותה אשה שקדש ועדיין לא נכתבה כתובה בענין זה דכיון דהתם לא מבעיא לן אלא ארוסה מנא לן דאית לה כתובה אלמא דעיקר דינא מיקם קים להו. ובהכי אתיא שמעתין ברווחא וכן דעת רבינו הר"א ז"ל והיינו דאמרי הכא הואיל ומשעת אירוסין זכה בהן דמשעת אירוסין תקינו לה רבנן כתובה הילכך כיון שכתב לה כתובה באירוסין ובנשואין בין שלא כתב באחת מהן כלל או שלא כתב באירוסין אלא בנשואין משעת אירוסין הוא עיקר התקנה וזכה בהן אב

ואותיב רבה מהא דתניא ומודה רבי יהודה במארס את בתו כשהיא נערה ובגרה ואחר כך נשאת שכתובה שלה ואין לאביה רשות בה ואמאי הכא נמי נימא הואיל ומשעת אירוסין זכה בהן אלא רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו הואיל וברשותו הם נכתבים פירש רש"י ז"ל שאף מנה ומאתים דמן הנשואין דרכן היה לכתוב בהן כתובה קודם נשואין והאב זוכה בהם אי היא נערה לפיכך כשבגרה קודם נשואין הרי ברשותה נכתבו ואין לאביה רשות בהן. הריטב"א ז"ל. ולקמן יתפרש עוד שמעת' זו בלשון של הרשב"א והרמב"ן ז"ל שאכתוב בסמוך בס"ד:

ומגבא מאימת גביא פרש"י ז"ל הרי לענין זכותו של אב חזינן דאפי' לרבי יהודה לא אזלינן בתר שעת אירוסין אלא בתר כתובה לענין מטרף לקוחות מאימת טרפא ממשעבדי משעת אירוסין דההיא שעתא איחייב לה בתקנתא דרבנן או דילמא עד שעת כתובה דהויא לה מלוה בשטר לא טרפה. אמר רב הונא מנה מאתים דמתקנתא דרבנן מחייב לה טרפא ממשעבדי מזמן אירוסין ואילך דמההיא שעתא אשתעבד לה ותוספת שמעצמו הוא מתחייב לה לא מתחייב לה עד זמן כתיבת הכתובה שקנו מידו וכתב. ורב אסי אמר אחד זה ואחד זה מן הנשואין דהיא גופה מחלה לשעבודא קמא ונתרצה מזמן הכתוב בשטר הכתובה כל המפורש בה בין עיקר ובין תוס' ע"כ. והקשו עליו בתוס' חדא דלישנא דמאימת גביא אפי' מבני חרי משמע שאם לא כן הוה לן למימר מאימת טרפה ובאידך דרב הונא דבסמוך כל היכא דלא גבי אפילו מבני חרי לא גביא ותו דהא פשיטא דאם איתא דגביא מבני חרי מן האירוסין דה"ה אפילו ממשעבדי דכל תנאי ב"ד קלא אית ליה וכמלוה בשטר היא ועוד אמאי לא מבעיא לן הא גבי כתובה דמן האירוסין דמתניא ברישא דמתניתין אי טרפא ממשעבדי או לא ועוד כשפירש רבינו ז"ל בטעמו של רב אסי אחד זה ואחד זה מן הנשואין לא פירש משום דהויא כמלוה על פה אלא משום דאחוליה אחילתיה לשעבודא קמא והוה ליה לפרושי דהויא מלוה על פה אלא לפי שראה רבינו ז"ל שהזכירו בשמועתנו טעמא דאחולי אחלתיה באידך דרב הונא דפרכינן מינה פריש הכא בדרב אסי וא"כ היא הנותנת דמאן דבעי לה וחייש דלא גבי' מן האירוסין מטעמא דאחילתיה לשעבודא קמא הוא ולא משום דהויא כמלוה על פה. ועוד ק"ל שלפי פירושו של רבינו ז"ל כלהו בעיין בשלא כתב לה תוספת עד שעת נשואין וא"כ למה הזכירו כאן תוס' כלל פשיטא שאין לה קודם נשואין כלל שהרי לא נשתעבד להבא כלל ואי משום דרב הונא ולומר שאע"פ שבשעת הנישואין חזר וכתב לה מנה ומאתים וכללו עם התוס' דאפ"ה גובה מנה ומאתים מן האירוסין ולא אמרינן דאחילתיה לשעבודא קמא מ"מ היה לנו להשיב בתחלה על עיקר השאלה שאינה אלא

בעיקר כתובה ונימא דלכ"ע מן האירוסין ובתר הכי איירי בחזר וכתב לה כתובה ותוספת בשעת נשואין רב הונא אמר וכו' לכך הנכון דאפילו כשכתב לה תוס' מן הנשואין ומן האירוסין אייריגן ואמרינן מגבא מאימת גביא מי אמרינן דגביא מן האירוסין ואפילו ממשעבדי כשכתב לה תוספת מיהת דאלו עיקר כתובה תנאי ב"ד הוא ואית ליה קלא ואף על פי שחזר וכתב לה מן הנשואין אינו אלא לכבוד ולחנופי ולא מחלה שעבודא דאירוסין כלל דאע"ג דלגבי זכותו של אב לא אזלינן בתר שעת אירוסין כשבגרה התם רבנן הכי תקון שיפקע זכות אב בבגרות שבין אירוסין לנשואין אבל היא עצמה זוכה היא למפרע משעת אירוסין או דילמא אחילתיה למאי דכתב לה מן האירוסין ולא גביא אפילו מבני חרי אלא מן הנשואין ואילך רב הונא אמר מנה מאתים שהם תנאי ב"ד מן האירוסין ואפילו ממשעבדי ואפילו שלא כ' לה ותוס' שאינו אלא שעבוד מעצמו מן הנשואין שלא כתב תוספת דאירוסין אלא ע"מ לכונסה וההוא עיקר ואידך פקע ליה בשעת נשואין. ורב אסי אמר אחד זה ואחד זה מן הנשואין כי כל מה שכותב ומשתעבד לה מן האירוסין הן מעצמו הן מתנאי ב"ד אינו אלא לענין גרושין או אלמנות דאירוסין שלא תצא בלא כלום שאילו היו בטוחין שלא תתגרש ולא תתאלמן מן הנשואין לא היה כותב לה כלום ורבנן נמי לא הוו מתקני לה כלום. ואסיקנא דהלכתא כרב אסי ומיהו כל שנתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין דכ"ע גובה עיקר כתובה ואפילו מנכסין משועבדין וכדאמרינן לקמן בפרק אע"פ מן האירוסין גובה מאתים וסתמא אפילו מן המשועבדים משמע כדבעינן לפרושה בדוכתה בס"ד ובעיין דהכא לא שייכא בפלוגתא דפליגי התם רבנן ור"א בן עזריה דהתם כשנתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין דתנא קמא סבר גובה את הכל ואפי' תוס' ור"א בן עזריה סבר דאינה גובה תוספת שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה אבל כשבא לגבות לאחר הנשואין בהא לא איירו התם כלל ודכ"ע איפשר לאוקמה או כרב הונא או כרב אסי דלר' אלעזר גובה את הכל מן האירוסין שעל מנת לכונסה כתב והרי כנסה או כלך לדרך זו דאפי' לרבנן מכיון שכנסה אחילתיה לשעבודא קמא כוליה או מקצתה. ומסתברא דבעיין בדכתב לה בשעת נשואין כתובה ותוספ' סתם כדרך העולם ואפ"ה קים לן שאינה גובה את הכל כי הדבר ידוע שאין אדם מתחייב בשתי כתובות ושתי תוס' אחד מן האירוסין ואחד מן הנשואין (ומסתברא) דאי בדכתב השתא ואוסיפית לך על מאי דכתיבית לך מן האירוסין כדפר"ח ז"ל דכ"ע יעשה כפירושו וגובה את הכל וכן הסכימו בתוס' והוא הנכון. ומסתברא נמי דהכא מילתא פסיקא קתני ואפילו בשסך שתי הכתובות שוה או שאחד מהם מרובה משל חבירו וליכא למימר בהא ביטול שני את הראשון ולא אבעיא בהי גביא דשאני הכא שדרך העולם לכתוב שתי

כתובו' אלו על דעת לגבות אחת מהן אלא דלא קים לן שפיר מסתמא איזו מהן עיקר ולהכי אפליגו בה. ע"כ הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרשב"א ז"ל.מגבא מאימת גביא כלומר כיון דלכ"ע לענין אב אזלינן בתר כתובה לענין מטרף לקוחות מאימת טרפא ממשעבדי רב הונא אמר מנה מאתים מן האירוסין פירש רש"י ז"ל דהא מההיא שעתא איחייב בתקנתא דרבנן תוספת משעת נשואין דההיא שעתא כתיבה ורב אסי אמר אחד זה ואחד זה מן הנשואין דהיא גופא אחלה לשעבודא קמא ונתרצית מזמן הכתוב בשטר הכתובה בין בעיקר בין בתוספות ומדבריו אתה למד דארוסה אית לה כתובה ואפי' לא כתב והיינו דרבה ורב יוסף דאמרי הואיל ומשעת אירוסין זכה בה דמההיא שעתא איחייב ליה בעל בתקנת חכמים בין כתב בין לא כתב והדרי ואמרי הואיל וברשותו נכתבה דלא אזלינן לגבי אב לשעת חיוב תקנת חכמים אלא אחר זמן כתיבה וכן דעת רבותינו הספרדים ז"ל שארוסה יש לה כתובה והביאו ראיה לדבריהם מההיא דאמרינן בפרק האיש מקדש היא אומרת קדשתני והוא אומר לא קדשתיך היא אסורה בקרוביו ואמר עלה אמר רב כופין ומבקשין. ואקשינן תרתי. ופרקינן ה"ק מבקשין ליתן גט ואם נתן גט מעצמו כופין ליתן כתובה וההיא לכאורה בדלא כתב מיירי דאי בשכתב היאך יכול להכחיש לומר לא קדשתיך ועוד דהא אסיקנא לקמן דאחד זה ואחד זה מן הנשואין ואי בדכתב מאי שנא מדרב נחמן דאמר דאי אוסיף לה דקלא לתוספ' כתביה והכא נמי הא אוסיף לה. אלא דההיא דרב נחמן בדכתב והואיל והשטר הראשון בידו אמרינן שלא לבטלו כתבו לשני אלא לתוספת שבו אבל בכתובה שאין בידה שטר הכתובה מזמן הראשון אמרינן ודאי בטל תנאי הראשון על ידי שטר הכתובה שכתב בשעת נשואין ודר"א בן שמוע נמי דאמר מנה מאתים מן האירוסין תוספת מן הנשואין בדלא כתב הוא והקשו הם ז"ל אם כן האי דמבעיא לן בשילהי הכותב ובפ"ק דמציעא ארוסה מנלן דאית לה כתובה ולא איפשיטא תפשוט מהכא דאית לה לכולהו ועד כאן לא פליגי אלא לענין מגביא מלקוחות וא"נ מההיא דבפרק האיש מקדש דכופין ומבקשין וניחא להו דלענין הלכתא מפשט פשיטא להו דאית לה אלא דבעי למפשט התם ממשנה או מברייתא ויש להם כיוצא בה בפרק אין בין המודר דמבעיא לן הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו או שלוחי דידן אינון ולא איפשיטא התם ואף על גב דמצי למפשטא ממימרא דרב הונא דאמר בפרקא קמא דקדושין גבי עבד כנעני קונה א"ע בכסף דכהני שלוחי דרחמנא נינהו משום דהתם בנדרים לא בעי למפשטא אלא ממשנה או ברייתא. ואם תאמר תפשוט מדרבי אלעזר בן שמוע דמהיכא איכא למימר ההיא נמי מימרא היא דרב יהודה אמר שמואל אמרה משמו ולא אשכחן בברייתא

להדיא או ממתניתין דהמארס נמי לא מצי למפשטא דאיכא לאוקמה בדכתב ואם תאמר תפשוט מדתניא מודה ר' יהודה במארס כשהיא קטנה ובגר' ואח"כ נשאת שאין לאביה רשות בה וההיא ע"כ בדלא כתב היא לפי מה שכתבנו שאם בדכתב דאב הויא הואיל וברשותו נכתבין ואי ארוסה לית לה כתובה מאי מודה פשיטא דאחר שבגרה אין לו בה כלום וי"ל דאפשר היה לו לדחות דבכתב לה מיירי ואין לאביה רשות בה דקתני במה שהוסיף לה בשעת נשואין קאמר דסד"א כיון דמנה ומאתים שלו תוספ' נמי שלו קמ"ל. ורבותינו הגאונים ז"ל כתבו דארוסה אין לה כתובה אא"כ כתב לה ויש מביאים ראיה לדבריהם מדאיבעיא לן התם בשילהי הכותב ובפ"ק דמציעא מנלן דאית לה כתובה ואתינן למפשטא ממתני' דפרק אע"פ ומדתני רבי חייא ולא קמו וכאן דלא אפשיטא לית לה ובשלהי פירקא נמי הכי משמע לכאורה מדאמר בת ארוסה יש לה מזונות או אין לה מזונות כיון דאית לה כתובה אית לה מזוני או דילמא כיון דלא תקינו לה רבנן כתובה עד נשואין לית לה דאלמא ארוסה אין לה כתובה מן התקנה אלא מן הנשואין ואילך אבל משעת אירוסין לית לה אלא אא"כ כ' ורש"י ז"ל כתב שם כיון דאית לה כתובה כגון שכתב לה מן האירוסין דלא אמרי רבנן תקנו נמי לארוסה או דילמא כיון דלא תקון רבנן למכתב עד שעת נשואין תנאי כתובה נמי לא חייל מקמי הכי ע"כ. ושמעתין דהכא הכי מפרש לה ר"ח ז"ל כגון שכתב לה מנה ומאתים מן האירוסין ובשעת נשואין כתב לה צביתי ואוסיפית לך אמנה ומאתים דאית לך עלי מן האירוסין כך וכך ולפי' אמר רב הונא מנה מאתים מן האירוסין ותוס' מן הנשואין ואע"ג דהדר כתב לה תוס' מן הנשואין לא אחלה לשעבודא דמנה מאתים מזמן ראשון ורב אסי סבר כיון דהדר כ' לה תוס' מן הנשואין אחלה לשעבודא דזמן ראשון ולפי פירושו משנתינו דהמארס את בתו ובריתא נמי כולהו בדכתב מן האירוסין אלא שצריכין לחזור ולכתוב מן הנשואין עם התוס' וזהו הואיל וברשותו נכתבין כלומר שחוזרין וכותבין בנשואין והלכך שאלו כיון דלגבי אב אין הולכין בתר כתובה ראשונה אלא בתר כתובה דנשואין אם נאמר כן לטרוף מן הלקוחות אם לאו ואע"ג דקי"ל כרב נחמן בשני שטרות היוצאין בזה אחר זה דאי אוסיף לה דיקלא לתוס' כתביה וקיימא לן בכתובה דזה וזה מן הנשואין שאני כתובה דלא נתכוון זה אלא דאי מגרש או נתארמלה מן האירוסין דלא תפוק בלא כלום והשתא דהדר וכתב לה מן הנשואין עם התוס' אחוליה אחליה לשעבודא קמא והיינו נמי דלגבי אב לא אזלינן בתר כתובה ראשונה כיון דליתא עיקר ונמחל שעבודא בשעת נשואין וההיא דפרק האיש מקדש נמי בדכתב לה ובמקום שכותבין כתובה והדר מקדשי דיש מקומות שנהגו כן כדאיתא התם בשמעתא דסבלונו' א"נ כשלא מצאו לקיימה וכמו שכתבתי שם במקומו

בס"ד והא דתנן ביבמות פרק האשה קדש אחת מחמש נשים ואינו יודע איזה קדש וכל אחת אומרת כו' ומניח כתובה ביניהם ומסתלק איכא מ"ד בשכתב לה אלא ששמותיהן שוין וזה דבר רחוק דאילו שטר כתוב' יוצא מתחת אחת מהן מההיא דנפיק מתותי ידה משמע כדאיתא בפרק גט פשוט ואי מתחת ידי סהדי נחזי סהדי מאי קאמרי ואין לך אלא בכולן אדוקות בו וזה רחוק מאד אלא יש לי לומר במודה שכתב ונשרף או שאבד ועוד י"ל כשקנו מידו והלכו להם עדים למה"י ולא ירדתי לדעת רבותינו ז"ל במה שנתחבטו בסוגיא זו דזה מפרשה בשכתב מן האירוסין משום דסבירא ליה דארוסה אין לה כתובה והוצרכו לדחוק עצמן בה וזה מפרשה אפילו בשלא כתב ומדקדקין ממנה דארוסה יש לה כתוב' והוצרכו לדחוק מפני מה לא פשטוה להההיא דבשלהי הכותב ובפרק קמא דמציעא מהא וכן בההיא דפרק האיש מקדש ונ"ל דאף כשתמצא לומר דארוסה אין לה כתובה אפשר היה לומר דסוגייתינו אפילו בדלא כתב לה משום דרב ורב אסי ודאי ס"ל יש לה כתובה כדאיתא בפרק הכותב ובפ"ק דמציעא דאמרינן התם אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב אלמנה מן האירוסין במאי גביא בעידי מיתה ועלה קא מבעיא ליה למר קשישא התם מנלן אלמא רב ורב אסי כולהו ס"ל דארוסה יש לה כתובה ורב הונא נמי דתלמידו דרב הוא מסתמא כרב סבירא ליה וכן רבה ורב יוסף מתלמידי דרב הוו וס"ל כוותיה וכיון שכן בעיין דהתם היכי פשטי' לה מהא דרב הונא ורב אסי ואינהו אדרב אסי ורב כהנא ורב בעו לה מנא להו וההיא נמי דבפרק האיש מקדש רב הוא דאמר לה והילכך אפילו בדלא כתב לה הוא כפשטא דמילתא. ולעיקר דינא מסתברא דאית לה מדאמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב אלמנה מן האירוסין במאי גביא אלמא מילתא דפשיטות' היא דאית לה ומר קשישא דבעא מיניה מדרב אסי מנלן דאית לה לאו לאפלוגי עלייהו אתא אלא מנא לן הוא דקאמר נפק ודק ולא אשכח לה ראיה מכרעת דדילמא איכא לדחוייהו בוכתב ואע"ג דלא אשכחן בה ראיה מ"מ קושיא לא אשכחן והיכי דחינן דרב ודרב כהנא ודרב אסי בלא ראיה ואפילו מספקא ליה למר קשישא לא שבקינן מאי דפשיטא להו לרב ורב אסי ורב כהנא משום ספיקא דמר קשישא ועוד דאף על גב דדחי מר קשישא הא דתני רבי חייא בר אמי ואוקמה בדכתב לא מפשט פשיטא דבכתב הוא אלא דילמא קאמר ובדילמא לא דחינן מאי דפשיטא להו לרבנן קשישי דדילמא הכי קבילו לה דאפילו בדלא כתב לה ולא שבקינן קבלה אמיתית שלהם בלא קושיא ובלא ראיה ומר קשישא נמי אפשר דהכי קיימא ליה לענין דינא משום דרב ורב כהנא ורב אסי אלא דדק ולא אשכח מנא להו. ולא ידעתי איך נתלו בדבר זה הגאונים ז"ל שדקדקו משם שאין לה ושמא הם גורסין בה בסוף ותו לא מידי וכן מצאתי שם לבעל

הלכות ומתניתין ובריייתא דהמארס לכאורה בסתם ארוסות היא מדלא פירשו בהדיא בדכתב ואף בגמרין לא אתפרש עלייהו כלל וכיון דבשאר ארוסות אין דרכן לכתוב לא הוה שתיק גמרא מיניה והא נמי דאמרינן בגמרא הואיל ומשעת אירוסין זכה בהן ודחקי' ופרקינן הואיל וברשותו נכתבין ובלישנא קמא קאמר הואיל ומשעת אירוסין זכה הוה ליה למימר נמי בלישנא קמא הואיל ומשעת אירוסין כתב לה ועוד דלישנא דהואיל לא אתי אלא אמלתא דפשיטותא ואדרבה הכא אי לאו דכתב לה מן האירוסין לא זכה בהן וכיון דרובא דאינשי לא כתבי מן האירוסין הוה להו לפרושי הכא במאי עסקינן בכתב לה הואיל וזכה בהן משעת אירוסין ועוד דאמר בשלהי פירקין יתיב רב נחמן ועולא ואבימי בר פפי ויתיב רבי חייא בר אמי גבייהו אתא ההוא גברא דשכיב ארוסתו אמרי ליה זיל קבור לה או הב לה כתובתה ואם איתא דבלא כתב לית לה והכא בדכתב לה הוה לן לפרושי בהדיא אתא ההוא גברא דשכיב ארוסתו וכתב לה הוה אמרי ליה וכו' והא דבעא רבא בשילהי פירקין בת ארוסה יש לה מזונות כיון דאית לה כתובה אית לה מזונות לכאורה הכא נמי מכרעא מדקאמר סתם בת ארוסה כיון דאית לה כתובה דאלמא כל ארוסה אית לה דאי דוקא בדכתב הוה ליה לפרושי בהדיא ארוסה שכתב לה כתובה יש לה מזונות וה"פ כיון דאית לה כתובה דכולהו ארוסות אם נתאלמנו או נתגרשו מן האירוסין יש להן כתובה מעתה נתקיימו תנאי הכתובה דכל שיש לה כתובה יש לה תנאי כתובה או דילמא דעיקר כתובה ותנאיה לא תקינו אלא משום נשואין וחבתן והיינו נמי דבתולה יש לה מאתים ואלמנה אין לה אלא מנה וכל ארוסה כשנשאת אינה גובה מזמן האירוסין אלא מן הנשואין ואילך דהוא עיקרו של דבר אלא דלארוסה נמי תקינו כי היכי דלא תפוק בכדי הילכך תנא כתובה לית לה אלא מן הנשואין ואילך דלא חששו לולדות שהולידו דרך זנות שאין תנאי כתובה אלא לאותן שבאו דרך נשואין ועיקר בעיא דרבא היינו אם תנאי כתובה נגררין אפילו אחר כתובה מן האירוסין אע"פ שעיקרן מן הנשואין ואילך או דילמא אין תנאי כתובה כלל אלא בדרך נשואין והכי איתא בירושלמי גבי את תהא יתב' בביתי דגרסינן התם בון בר חייא בעא קומי דרבי זעירא בא עליה עודה בבית אביה מעכשיו נתקיימו התנאין של כתובה או אינו דרך נשואין ע"כ בירושלמי וכ"ש לפי מה שפירש שם הראב"ד ז"ל בת ארוסה כגון שילדה לו בת ואח"כ נשאה דעכשו אינו קשה כלל דה"ק כיון דלא תקינו לה רבנן כתובה עד שעת נשואין כלומר דמשעה שנשאת נמחל שעבודא דמשעת אירוסין עד שעת נשואין דהוא עיקר התקנה וכמו שנפרש בסוגיית השמועה בס"ד כנ"ל לענין הדין אבל לענין פירוש שמועתנו קשיא לי בין לפירושו של רש"י ז"ל בין לפירושו של ר"ח ז"ל דאי לא כתב לה

תוס' עד שעת נשואין למה הזכירו בכאן כלל תוספת מן הנשואין פשיטא דאין לה עד זמן שיכתוב ואי משום דרב הונא ולומר דאע"פ שחזר וכתב לה תוספת משעת נשואין וכלל מנה ומאתים עמו אפ"ה גובה מנה ומאתים מן האירוסין דלא מחלה בשעת כתובה זו שעבודה דמן האירוסין ועד שעת נשואין מ"מ היה להם להשיב תחלה לעיקר הדין ששאל ומאימת גביא ולימא דכ"ע מן האירוסין וחזר וכתב לה תוספות בשעת נשואין רב הונא אמר מנה מאתים וכו' ומסתבר ליה דאפילו רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו הואיל ומשעת אירוסין זכה בהם כתקנת חכמים דארוסה יש לה כתובה ואקשי' מדתנא מודה רבי יהודה במארס את בתו כשהיא קטנה ובגרה ואחר כך נשאת שאין לאביה רשות בה דאלמא לגבי אב לא אזלי' בתר חיוב אירוסין אלא בתר כתובה דנשואין ופרקינן אלא הואיל וברשותו נכתבין דעדיין קטנה או נערה היא ומגבא מאימת גביא מן הלקוחות מי אזלינן בתר חיוב אירוסין דמ"מ הרי נתחייב מאותו זמן כי היכי דלא תפוק בכדי אם תתאלמן או תתגרש או דילמא כיון שנשאת נמחל שעבוד הראשון ואינו עיקר ואינה גובה אלא מן הנשואין ואילך דהא עיקר רב הונא אמר מנה מאתים לעולם מן האירוסין בין כתב ובין לא כתב דמאותו זמן נתחייב לה ותנאי ב"ד כמאן דנקיט שטרא בידיה דמי. תוספת מן הנשואין לעולם בין כתב בין לא כתב דלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה כרבי אלעזר בן עזריה וכדתנן בפרק אע"פ ורב הונא מילתא פסיקתא קאמר מנה מאתים לעולם מן האירוסין ואפילו ממשעבדי ותוספת לעולם אינה גובה מן האירוסין ואפילו מבני חרי ורב אסי אמר אפילו מנה ומאתים מן הנשואין דאין כתובת ארוס' ואפילו כתב אלא כדי שלא תצא בלא כלום אילו נתגרשה או נתאלמנה מן האירוסין אבל מכיון שנשאת אינה גובה מן הלקוחות אלא מנשואין ואילך ואפילו בכותב מן האירוסין שלא כתב לה זה אלא משום חשש מיתה וגרושין קודם נשואין הא אילו היו בטוחין שלא תתאלמן ושלא תתגרש מן האירוסין לא היה כותב לה כלל והלכך כשבאה לכלל נשואין כאילו מחלה שעבודא דמן האירוסין דאמדן דעת שניהם הוא וכ"ש בתוספת דלא כתב לה כלל אלא על מנת לכונסה ואסיקנא כותיה ומ"מ אם נתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין גובה מאתים מן הלקוחות ואפילו לרב אסי וכר"א בן עזריה דאמר מן הנשואין גובה את הכל מן האירוסין בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה שלא כתב לה כלומר תוספת אלא ע"מ לכונסה וגובה מן המשועבדין משמע כנ"ל. והרמב"ם ז"ל שכתב המארס את האשה וכתב לה כתובה ומת או גרשה גובה עיקר מבני חורין ואינה גובה תוספת כלל הוא ז"ל פי' ההיא דרבי אלעזר בן עזריה גובה מבני חרי לפי שלא נחלקו שם רבי אלעזר בן עזריה וחכמים במשעבדי ובני חרי אלא באומד הדעת רבנן סברי דכיון דכתב לה באומד

הדעת כתב לה ובין מן הנשואין בין מן האירוסין גובה את הכל ורבי אלעזר בן עזריה סבר אומדין דעתו ומן הסתם עיקר כתובה כתב לה באומד הדעת כי היכי דלא תיפוק בכדי אבל תוספת כלל לא ומ"מ בין לרבנן בין לרבי אלעזר בן עזריה מן הלקוחות לא גביא דאמדן דעתא הוא דלא כתב לה זה על דעת דאילו בעי לזבוני בנתים לא מצי מזבין. וכן כתב רבינו שרירא גאון ז"ל. עכ"ל הרשב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל הואיל ומשעת אירוסין זכה בהן פי' רש"י ז"ל זכה בהן מתקנתא דרבנן דתקינו לארוסה אף על פי שלא כתב לה בנשואה ובאידך לישנא דרב' ורב יוסף אמרינן הואיל וברשותו נכתבין שדרכן היה לכתוב כתובה בשעת נשואין ואע"פ שיש לה מן הארוסין ואותה שבשעת נשואין היא עיקר לפיכך אין האב זוכה בה עד אותה שעה של נשואין שהיא עיקר הכתובה ברשותו ומספקא לן מגבא מאימת גביא כלומר כיון דאמרינן דמן האירוסין אית לה מתקנתא דרבנן ואפ"ה הדרי וכתבי לה כשנשאת אלמנה וגרושה מן הנשואין מאימת גביא ופליגי בה רב הונא ורב אסי והאי פירושא לא אתיא כדעת הגאונים ז"ל דאילו אלייהו ז"ל ארוסה לית לה כתובה אלא כשכתב לה ולפום דעתייהו אית לן לפרושי מתניתין דאמרינן בה דאית לה כתובה אלא בשכתב לה והיינו דאמרינן הואיל ומשעת אירוסין זכה בהן שכתב לה כשהיא ארוסה כשהיא נערה והיא ברשות האב ובאידך לישנא אמרינן הואיל וברשותו נכתבין שכן דרכן לעולם אפילו אותן שכותבין כתובה לארוסה שחוזרין וכותבין לה כשנשאת ואף על פי שכבר כתבו לה מ"מ אותה שבשעת נשואין הוא עיקר כתובה ואין האב זוכה בה אא"כ אותה של נשואין שהיא עיקר הכתובה ברשותו ומספקא לן מגבה מאימת גביא כלומר כיון דאית לה תרתי מן האירוסין ומן הנשואין מאימת גביא אמר רב הונא מנה ומאתים מן האירוסין ותוספת מן הנשואין ורב אסי אמר אחד זה ואחד זה מן הנשואין פי' ר"ח ז"ל בדכתב לה ואוסיפית לך כך וכך אמנה דאית לך עלי מן האירוסין משמע דטעמא משום דכתב לה הכי הא לא"ה לא אר"ה מנה מאתים מן האירוסין אלא אי בעיא בהא גביא אי בעיא בהא גביא כדאיתמר באידך דרב הונא הוציאה עליו שתי כתובות אחת של מאתים ואחת של שלש מאות באת לגבות מאתים גובה מזמן ראשון וכו'. ומפרשינא טעמא מדלא כתב לה צביתי ואוסיפית לך תלת מאה אמאתים והכא נמי בעינן דלכתוב לה אוסיפית לך אמנה מאתים דאית לך עלי מהאירוסין. והא ליתא דא"כ לא הוה אמר רב אסי בהא אחד זה ואחד זה מן הנשואין כיון דכתב לה בהדיא אמאתים דאית לך עלי מן האירוסין. ורב שרירא גאון ז"ל הוסיף לומר דאליבא דרב אסי אפילו נתגרשה מן האירוסין אינה גובה מן המשועבדים והיינו טעמא דקאמר אחד זה ואחד זה מן הנשואין

דאע"ג דכתב לה מן האירוסין אדעתא דהכי הוא דכתב לה דלא תגבי אלא מבני חרי. והא ליתא דהא רבי אלעזר בן עזריה דאית ליה דארוס' אינה גובה תוספת משמע דקסבר דגביא ממשעבדי דקתני סתם בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה ובגוביינא מדינא משמע מסתמא אבל הנכון כמו שפרש"י ז"ל דהכא במאי עסקינן דכתב לה אמאי דאית לך עלי סתמא ותו לא והאי לישנא מסתמא דייניגן ליה דאמאי דאית לך עלי מדינא קאמר ולפום הכי חזינן עיקר דינא היכי ודייניגן עליה לישנא והיכא דנתגרשה מן האירוסין דכ"ע שקלה לה לכתובתה מן המשועבדין אבל השתא דנשאת פליגי דרב הונא סבר דאכתי לא מחלה שעבודא דמנה מאתים דאית לה מן האירוסין אבל תוספת מחלה כר"א בן עזריה דאמר לא כתב לה אלא ע"מ לכונסה וכיון שכן דאתיא לכלל נשואין אין לה אלא משעת נשואין ואפילו אליבא דרבנן דפליגי עליה דרבי אלעזר בן עזריה דלא אמרי רבנן אלא בנתגרשה מן האירוסין אבל כי אתא לכלל נשואין מודו רבנן דמחלה שעבודא דמאירוסין עד שעת נשואין דמודה רב הונא לרב אסי בתוספת וכיון דכן דהכי דינא אמרינן דמאי דכתב אמאי דאית לך עלי הכי קאמר מן האירוסין ודוקא אמנה מאתים הוא דאמרינן ולאו אתוספת דמאי דאית לך עלי דכתב לה לאו אתוספת קאמר לה אע"ג דאפשר דהוי משמע משום דהא פרישנא דאמאי דאית לך עלי מדינא ותוספת לאו דינא דתגביה ליה מן האירוסין אלא העיקר בלבד הכי סברא דרב הונא דמדינא ליה לה מן האירוסין אלא מנה ומאתים דאלימי דעיקר כתובה ולא תוספת ורב אסי סבר אחד זה ואחד זה מן הנשואין דאף על גב דאלו נתגרשה מן האירוסין אית לה לרבנן כל מאי דכתב לה ולרבי אלעזר בן עזריה מנה מאתים כי אתיא לכלל נשואין מחלה אכולהו בין אמנה מאתים בין אתוספת שעבודא דמאירוסין ועד נשואין ואית לך עלי דכתב לה מדינה קאמר ואקשינן ליה לרב הונא מאידך דאמרינן הוציאה עליו שתי כתובות אחד של מאתים ואחד של שלש מאות באת לגבות מאתים גובה מזמן ראשון שלש מאות גובה מזמן שני ואמאי לא אמרינן דתגבי מאתים מזמן ראשון ומאה מזמן שני כי הא דאמרינן דגובה מאתים מן האירוסין ותוספות מן הנשואין ומהדרי ולטעמיך דלא קים לך טעמא דהך שמעתא דרב הונא תקשי לך אמאי לא גבי חמש מאות כולהו אלא חמש מאות ה"ט דלית לה משום דאם כן הוה ליה למכתב אוסיפית לך תלת מאה אמאתים מדלא כתב לה הכי הכי קאמר לה אי מזמן ראשון גבית גבי מאתים אי מזמן שני גבית גבי תלת מאה מהאי טעמא נמי לא אמרינן דתגבי מאתים מזמן ראשון ומאה מזמן שני משום דא"כ הוה ליה למכתב לה אוסיפית לך מאה אמאתים קמאי ומדלא כתב לה הכי ש"מ דאי בעי מידי בשטר שני אחולי אחליה לשעבודא דשטר ראשון אבל הכא ליכא

למימר הכי דהא כתב לה דאית לך עלי וכיון דאמרת דדינא הוא דלא מחלה מאתים דאית לה מן האירוסין איכא למימר דלישנא הכי נמי קאמר דאית לך עלי מן האירוסין וגובה מאתים מן האירוסין אבל תוספות אין לה כלל מן האירוסין לעולם אפי' תוספות כתובה זו שניה של נשואין מרובה מן האירוסין דרב הונא אית ליה בתוספת סברא דרב אסי בין במאתים בין בתוספות ולא אמרי' בהא לענין תוספת אי בעיא בהא גביא ואי בעיא בהא גביא ואף על גב דכתב לה בשני' אמאי דאית לך עלי סתמא דקא משמע נמי אתוספות לית לה תוספת אלא מן הנשואין כדפרישנא והיכא דתוספת כתובה זו שניה אינה מרובה על הראשונה וכתוב בה אמאי דאית לך עלי גובה עיקר משעת אירוסין ותוספת מן הנשואין ואמרינן דלהכי כתב לה תרתי ומיהו לא מחוורא האי סברא דמשמע לפום האי שיטתא דהיכא דלא כתב לה בכתובה שניה מן הנשואין תוספת כלל אמרי' בטל שני את הראשון והא לא מסתברא דרב הונא סתמא קאמר מנה מאתים מן האירוסין ולא קא מפליג בהו כלל ולהאי סברא נמי היכא דלא כתב לה בכתובה דאית לך עלי וכתב לה תוספת בכתובה שניה אמרינן אי בעיא בהא גביא עיקר כתובה בכתובה ראשונה בלבד ואי בעיא גביא עיקר כתובה ותוספת בכתובה שניה. והא נמי לא נהירא כלל אבל נראה לומר דודאי הא דרב הונא לעולם ליתא ואע"ג דאמרי' בעלמא אי בעיא בהא גביא ואי בעיא בהא גביא הני מילי בעלמא דשתי כתובות אחר נשואין למה לי וודאי אי שוו אהדדי משום דאימחיל שעבודא קמא אי בדלא שוו אלא דאידך יתירתא אמרינן אי בעיא בהא גביא ואי בעיא בהא גביא אבל הכא ליכא למימר דלבטל ראשון כתבו שני בדשוו ובדלא שוו אי בעיא בהא גביא אי בעיא בהא גביא והא ליכא למימר תרתי למה לה דהכי אורחייהו דאף על גב דאית לה כתובה מן האירוסין כותבין כתובה בשעת נשואין משום דעיקר כתובה דנשואין היא ומשום דאיכא נמי דמוסיפין לה בשעת נשואין ולא בשעת אירוסין והיינו דאמר רב הונא מאתים מן האירוסין דלא מחלה שעבודא דאירוסין ותוספת מן הנשואין דתוספת ודאי כיון דאתיא לכלל נשואין מחלה שעבודא דאירוסין ורב אסי סבר אחד זה ואחד זה מן הנשואין דכיון דאתיא לה לכלל נשואין אכולהו מחלה לשעבודא דאירוסין ומקשינן ליה מאידך דרב הונא משום דאכתי לא קים ליה טעמא דההיא דחמש מאות כולהו תגבי אלא התם היינו טעמא משום דהוה ליה למכתב לה צביתי ואוסיפית לך תלת מאה אמאתים א"נ אוסיפית לך מאה אמאתים ומדלא כתב לה לא הכי ולא הכי ודאי אמרי' דאי בעיא בהא גביא ואי בעיא בהא גביא והשתא דקי"ל טעמא דמילתא ודאי פשיטא לן טעמא בהא דליכא למימר בה בטל שני את הראשון ולא טעמא דאי בעיא בהא גביא ואי בעיא בהא גביא כיון דהכי אורחייהו מעיקר' נמי

לא הוה מקשינן אמאי לא אמרינן בהא בטל שני את הא' ולא אי בעי' בהא גביא דהא ליכא למימר כדפרישנא אלא קשיא לן התם מאי טעמא לא אמרי' תגבי מאתים מזמן ראשון ומאה מזמן שני דומיא דהא דהכא דאמרינן מנה מאתים מן האירוסין ותוספת מן הנשואין ופרישנא טעמא דשאני ההיא ותו לא קשיא ולא מידי והא דאמרי' דהוה ליה למכתב לה צביתי ואוסיפית לך תלת מאה אמאתים או מאה אמאתים כלומר דכתב לה הכי בהדי' אמאתים קמאי אבל היכא דלא כתב לה הכי בהדיא אלא שכתב לאשתו כתובה שניה אחר נשואין כלשון כתובות שלנו וכתב לה ואוסיפית לך כך וכך לאו הכי קאמרינן בין תוספת בכלל לתוספת בפרט ולא אמרינן אלא דכתב לה אמאתים קמא בהדי' ופשוט הוא ואינו צריך לפני' וזהו הנכון. ע"כ:

וז"ל תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל. מגבא מאימת גביא. למאי דקתני במתניתין השיאה ונתאלמנה כתובתה שלה קאי והכי קא מבעיא ליה כיון דארוסה יש לה כתובה משעת אירוסין נאמר שתטרוף לקוחות ג"כ משעת אירוסין דמאותה שעה חל השעבוד או נאמר שלא תטרוף אלא משעת נשואין דמשעת אירוסין עד שעת נשואין דייניגן ליה כמלוה על פה ומלוה על פה אינה טורפת לקוחות. ולמאן דס"ל דארוסה אין לה כתובה מפרשין לה לאבעי' בשפסק בשעת אירוסין לתת לה כתובה ומבעי ליה אם תטרוף משעת אירוסין או משעת נשואין. אמר רב הונא מנה מאתים מן האירוסין ותוספת מן הנשואין כלומר מנה מאתים שהוא עיקר כתובה ונשתעבד לה מיד בתקנת חכמים טורפת מזמן האירוסין אבל התוספת שהוא מוסיף ומשעבד עצמו אליה אינה טורפת אלא מזמן הנשואין שבאותה שעה קנו מידו ונשתעבד לה. ואית דמפרשי' דמיירי כשפסק שיעור התוספת בשעת האירוסין והא קמ"ל שאף על פי שפסק בשעת האירוסין אינה טורפת אלא מזמן הנשואין שכתב. והרב מורי נר"ו אמר דהא קמ"ל שלא נאמר בשכתב התוספת בשעת הנשואין דאחולה אחליה לשעבודא ולדעת זה כתב לה התוספת שאם תרצה התוספת תניח מנה מאתים ותטרוף התוספת משעת נשואין ואם תרצה מנה מאתים תטרוף מזמן האירוסין המנה מאתים בלבד ותניח התוספת אלא אמרינן תגבה זה וזה ותטרוף מנה מאתים משעת אירוסין ותוספת מן הנשואין. ורב אסי אמר אחד זה ואחד זה מן הנשואין פרש"י ז"ל דכיון שלא כתב לה כתובה מן האירוסין אינה טורפת אלא משעת הנשואין ואילך שנכתב כתובה. ונראה מדבריו שאם היה כותב לה כתובה משעת אירוסין היה מודה רב אסי שהיתה טורפת מנה מאתים מן האירוסין. והקשה רבינו צרפתי ז"ל דהא קי"ל דכתובה אף על פי שלא כתב כמי שכתב לה דמי ולמה נחלק בין כתב ללא כתב. ולפיכך פירשו דטעמי' דרב אסי דאמר דאינה טורפת מנה מאתים אלא מן הנשואין דבשעה

שכתב לה בשעת נשואין כתובה ותוספת אחולי אחלתיה לשעבודא קמא ונתרצתה שלא תטרוף אלא משעת נשואין אבל אם גרשה מן האירוסין ודאי טורפת מזמן האירוסין ואף על פי שלא כתב לה דהשתא ליכא למימר אחולי אחלתיה כיון שלא הגיע לנשואין. ורבינו שרירא גאון ז"ל ורוב הגאונים ז"ל אומרי' דלא מבעיא בשלא כתב לה שאינה טורפת אלא אפילו כתב לה אם נתאלמנה מן האירוסין אינה טורפת ממשעבדי כלל וגם רבינו משה ז"ל כן כתב ויש לתמוה על דבריהם דאי בשכתב לה אחריות למה לא תטרוף מן הלקוחות על כן נראה למורי הרב נר"ו להעמיד דבריהם בשלא כתב לה אחריות ואכתי קשיא דאפ"ה למה לא תטרוף דהא קי"ל שאע"פ שלא כתב לה אחריות כמי שכתב דמי דאחריות טעות סופר הוא ולא מצית לדחויי ולמימר דלא איתמר לגבי כתובה דהא חזינן בהדיא דגבי כתובה נחלקו בדין האחריות רבנן ורבי מאיר דרבנן ס"ל דאמרינן אחריות טעות סופר הוא זהו כשנכתבה מן הנשואין דתקנת שמעון בן שטח דכל הנכסים יהיו אחראין וערבאין לכתובה בנשואין תקן ובזה היו חולקין רבי מאיר וחכמים דרבנן ס"ל דכיון שתקן דכל נכסיו יהיו אחראין וערבאין אע"פ שלא כתב בה אחריות כמי שכתב דמי ורבי מאיר סבר דמפני התקנה די כשנכתב האחריות בפי' שנדון אותו אבל כל זמן שלא נכתב לא אמרינן דטעות סופר הוא. וע"כ לא פליגי אלא בנשואין שבזה היתה התקנה אבל כשנכתבה באירוסין ד"ה ס"ל שאם לא נכתב בפי' האחריות לא אמרינן דט"ס הוא ואינה טורפת לקוחות ויש סיוע לזה מדאמרי' לקמן אמר רב נחמן שני שטרות היוצאין בזה אחר זה בטל שני את הראשון בשטרי דקרקעות ובמאי דדמי לה מיירי דאי בשטרי הלואות אי אפשר כדמפרש ואזיל הריא"ף ז"ל וטעם דבטל שני את הראשון משום דאמרינן דכשנכתב שטר המכר האחרון אחולי אחליה לשעבודא קמא ונתבטל כח השטר הראשון ואינו טורף לקוחות אלא מזמן השטר השני אבל אם בשטר המכר האחרון שכתב שהיה מוכר לו אותו הקרקע בעצמו הוסיף במכירה אפילו דקלא לא נאמר בזה בטל שני את הראשון אלא אמרינן דמפני תוספת הדקל נכתב השטר האחרון ויזכה בכל ויש לשאול למה זוכה בכל והא אמרינן הוציאה עליו שתי כתובות אחת של מאתים ואחת של שלש מאות אמר רב הונא באת לגבות מאתים וכו' אלמא אף על גב דהוסיף בכתובה שניה לא נאמר שתגבה מאתים מזמן ראשון ומאה מזמן שני אלא אם תרצה בתוספת לא תזכה בכתובה ראשונה כלל והכא נמי הוה לן למימר שאם ירצה בדקל לא יזכה מזמן ראשון כלל. ותירץ הריא"ף ז"ל בתשובותיו דהכא נמי מאי דאמרינן דאי אוסיף ביה דקלא לתוספת כתביה אינו רוצה לומר שיזכה בקרקעו' מזמן ראשון ובדקל מזמן שני אלא שאם ירצה לזכות בכח השטר השני בקרקע ובדקל יזכה

ויתבטל כח השטר הראשון ואם ירצה להניח הדקל ולזכות בקרקע לבדו מכח השטר הראשון כי ירא כי שמא המוכר לקח מעות בהלואה בין זמן ראשון לזמן שני ואם יזכה בכח השטר השני יבא בעל חובו ויטרוף ממנו הרשות בידו. והר"י בר ברוך הספרדי ז"ל תירץ דלא דמו אהדדי דכתב שדרך העולם כשמוסיפין על עיקר כתובה שכותבין ואוסיף לך כך וכך והשתא לא עבד הכי אלא שכתב שתי כתובות סתם ולא הזכיר באחרונה לשון ואוסיפית כמנהג העולם מוכחא מלתא שלא נתכוון להוסיף על המנה הראשון אלא לזכות בזה שיתבטל הראשון ולפיכך דין הוא שלא תזכה אלא או בזו או בזו אבל במכר שאין דרך בני אדם שמוכרין לכתוב ואוסיפית כשכתב לשון מכר על הקרקע שמכר מתחלה ועל הדקל אע"פ שלא כתב ואוסיפית מוכחא מילתא דמפני תוספת בלבד נכתב השטר האחרון ולא נתבטל השטר הראשון ויזכה בקרקע מזמן הראשון ובדקל מזמן שני. עכ"ל תלמידי הר"י ז"ל:

הוציאה עליו שתי כתובות אחת של מאתים פרש"י והיא מוקדמת דדוקא כסדר נקט. ולי נראה דהיינו טעמא דרש"י דאם היתה של שלש מאות קודמת היתה גובה שתיהן דהא דלא גבה תרווייהו משום דה"ק לה אי מזמן ראשון גבית גבי מאתן וכו' והא לא שייך למימר אם קדמה של שלש מאות. הרא"ש ז"ל:

ולטעמיך תגבי חמש מאות כולהו כלומר ולטעמיך ולשבושך דלא ידעת טעמא דידי הוה לך לאקשויי אמאי לא גביא חמש מאות כולהו אלא ודאי דלא הא קשיא ולא הא קשיא דחמש מאות כולהו טעמא דלא גביא משום כיון דלא כתב לה וכו'. כלומר דאנן סהדי דמסתמא אין אדם מתחייב בשתי כתובות לאשה אחת וכשחוזר ומוסיף לה שום דבר אינו אלא כעין חליפין שאם הורע כחה בדבר אחד שיפה כחה בדבר אחר והכא נמי הוסיף לה מאה דינרין אם תמחול שעבודה הראשון שלא תוכל לטרוף אלא מזמן שני ואם לא תמחול שעבודה נתרצה לגבות כתובתה הראשונה מזמן הראשון שלא תזכה בשום דבר מכל מה שכתב לה עכשו ולא היה לו לפרש כן ודברים שבלב כל אדם הן שעל מנת כן כותב שאין אדם דעתו לחזר ולחייב חיוב אחר אחר חיבת חופה ונשואין ואם דעתה להוסיף זכות על הראשון היה לו לפרש. הריטב"א ז"ל:

דף מד.

הכא נמי הא אוסיף לה פי' שכתב בכתובה שניה יותר מן הראשונה ואדעתא דכן כתב לה דאם באת לגבות ראשונה גובה מזמן ראשון באת לגבות שניה גובה הכל מזמן שני אבל אין לפרש אוסיף לה שכתב צביתי ואוסיפית לך דאם כן היתה גובה שתי כתובות

כדאמרינן לעיל. הרא"ש ז"ל. הקשה הריטב"א ז"ל דהא מדקאמר ולאו מי איתמר עלה מכלל דמאן דקרי לא ידע לה להא וא"כ מאי קארי לה. ותירץ דאיהו סבר דוקא דאוסיף דקלא בפירוש שאמר בשטר השני מכרתי לך שדה פלוני עם הדקל שבתוכו דלהכי אדכריה בהדיא לגלויי דמשום ההוא תוספת הדר וכתביה אבל אם לא הזכירו בפירוש אף על פי שהוא בכלל השדה אמרי' בטל שני את הראשון ודכותא בהא שכתב שלש מאות סתם. והשתא משנינן דכל שהוסיפו במכר אף על פי שלא הזכירו בפירוש לתוספת כתביה ולא אמרינן בטל שני את הראשון. עד כאן:

גופא אמר רב נחמן שני שטרות וכו'. פרש"י ז"ל שטרות של מכר או של מתנה כלו' דבשטרי של הלואה שניהם קיימים לעולם ואפילו הם ביום אחד וכ"כ רבינו אלפסי ז"ל והביא ראיה מהא דאמרי' בפרק גט פשוט דמאן דנקיט תרי שטרי חמשין חמשין ואמר שויוה ניהלי חד בר מאה וכו' וטעמא דמילתא לפי שאין דרך לכתוב שני שטרי מכר או של מתנה על שדה אחת אלא כשיש שום יפוי כח בשטר האחרון אבל אדם עשוי ללוות ולחזור וללוות ושטרי כתובה כשטרי מכר הם דאשה כשדה דמיא ואחר שכנסה בכתובה אחת אין דרך לחזור ולכתוב כתובה אחרת ובירושלמי אמרו לית הדא אמרה מאן דאוזיף והדר יזיף צריך למכתב ליה בר מקמסיא קמא דאית לי עלך אורחא דאיתתא מימר אבד פורנא דידי עביד לי אוחרי אורחא דבר נש מימר אבד קרטיסא דידי עבד לי אוחרא בכל זה אפשר יודי ליה וה"פ דמעיקרא אמרינן דמהכא שמעינן דשני שטרי מלוה צריך לכתוב באחרון שזה תוספת על ההלואה הראשונה וקס"ד דמשורת הדין קאמרינן ופרכינן דלא דמי לפי שבשתי כתובות אדם כותב כתובה שנית כשאבד הראשון מה שאין כן בהלואה ומהדרינן דלא בשורת הדין אמרינן אלא דלשופרא דשטרא ומשום ב"ד טועין טוב וכשר הדבר שיזכיר החוב הראשון בשטר השני וזה הפירוש מסכים לדעתו של רבינו אלפסי ז"ל. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל כתב הרי"ף ז"ל. דהא דאמרי' שני שטרות היוצאין כו' דוקא בשטרי מכר כו' אבל בשטרי הלואה לא דעביד איניש דיזיף והדר יזיף וכי היכי דבדלא שוו אהדדי הא ודאי ליכא למימר אי בעיא בהאי גביא וכו' בדשוו אהדדי נמי ליכא למימר בטל שני את הראשון דאיכא למימר שתי הלואות הן והביא ראיה לדבריו מהא דאמרי' התם בבבא בתרא האי מאן דנקיט תרי שטרי בר חמשין וכו' והא התם דשוו הדדי ואמרינן דגבי ליה תרווייהו דאיכא דדחי לה דילמא ההיא כגון שיוצאין ביום אחד בעדי שטר ראשון וליתא דנהי דליכא למימר אחליה לשעבודא דמאי מחיל אבל ודאי איכא למימר טעמא דאודויי אודי ליה דסהדי ההיא שעתא הוו פסולין או גזלנין ובההוא יומא הדרו

להו בתשובה א"נ שטרא זייפא הוא ואיהו גופיה זייפיה מיהו איברא דאי משום ההיא לא איריא דהתם במאי עסקינן כגון שכתוב בכל אחד מהן שהעדים עצמן ראו המלוה כשמנה לו המעות ושהיו הלואות חלוקות כגון שכתוב בזו בא' בניסן ובזו בשני בניסן וכתיב ביה בזמניה כתבנוהו א"נ כגון שכתוב בשטר שני חוץ מן השטר הראשון דלא איכפת לן אי כתבי הכי דלא פסיד מידי דהא אפילו פרעי' לשטר ראשון והדר מפיק ליה להאיך וכתיב ביה חוץ מהשטר הראשון אינו גובה אלא חמשים אלו אא"כ מוציא שטר ראשון ואין כאן בית מיחוש. ובירושלמי אמרו לית הדא אמרה האי מאי דיזיף מן חבריה צריך למכתב ליה בר מן קרטיסא קמא דאית לך עלי אורחא דאיתתא למימר אבד פורנא עבד לי אוחרי אורחא דב"נ למימר אבד קרטיסא עבד ליה אוחרי דכי לא פשר יודי ליה ואינו מוסכם עם הגמרא שלנו בטעם שהרי לפי אותו ירושלמי הטעם בין שני שטרות או שתי כתובות הוא בשביל שאבד הראשון ולא משום דאחליה לשעבודא ולא דאודי ליה אבל עולה כדברי רבינו ז"ל וכן הדין נותן כ"ש שאין דבריו צריכין חזוק. ע"כ:

ומודה רב נחמן דאי אוסיף לה דקלא לתוספת כתביה פרש"י ז"ל לתוספת כתביה ולאו לבטוליה לשטרא קמא אלא דאי מזמן שני אתי למגבי לקני עיקר ותוספת ואי מזמן ראשון ניחא ליה משום דקדים לא לגבי תוספת ע"כ. והצריכו לפרש כן דהא לעיל מדמינן לה לההיא דרב הונא דהוציאה שתי כתובות ואמרינן לאו מי איתמר עלה ומודה רב נחמן דאי אוסיף לה דקלא לתוספת כתביה הכא נמי הא אוסיף לה וכן פירש רבינו מאיר הלוי ז"ל שאינו גובה שדה בשטר ראשון ודקל בשטר שני אלא או שדה לבדו בשטר ראשון או שדה ודקל בשטר שני אבל הרב בעל הערוך ז"ל פירש דלא אתינן לדמינהו לעיל אלא לענין דלא נימא בטל שני את הראשון דכיון דאוסיף ביה דקלא לתוספת כתביה לא לבטל אבל לא דמיא לשטרי כתובה לומר אי בעיא בהאי גביא ולעולם גובה עיקר קרקע מזמן ראשון ודקל מזמן שני. הריטב"א ז"ל:

פשיטא ראשון במכר ושני במתנה ליפות כחו הוא דכתב ליה משום דינא דבר מצרא פי' דהוה סבר דכביש ליה לשטר מכר ומפיק ליה לשטר מתנה וקי"ל מתנה לית בה משום דינא דבר מצרא אבל כל היכא דמפיק ליה לשטר מכר אית בה משום דינא דבר מצרא דאפילו במתנה גרידא אי אית בה אחריות אית בה משום דינא דבר מצרא דאמרינן איערומי קא מערים. ואם תאמר כי כביש לה לשטר מכר נמי טעין ליה דמכר הוה ואיערומי מערים ומבעי ליה אשתבועי על טענת ברי או לאחרומי באנפיה על טענת שמא וי"א דכיון דמצרנות אינו אלא משום הישר והטוב אין לנו עליו כלום אלא בדבר מבורר בעדים או בשטר וכל שאין שם ראיה אין להשביעו ולא להחרים בפניו שאין זה

הישר והטוב וכן היה אומר מורי רבינו בשם רבינו הרמב"ן ז"ל אבל מדברי הרמב"ם ז"ל נראה שמשביעין אותו ולדבריו ז"ל י"ל דהכא לפי דעתו של לוקח אנו מדברין כי הוא סבור כי כשיוציא שטר מתנה לחוד לא יערערו עליו או יתפשר עם בן המצר בכדי וכל דאיכא למתלי תלינן ולא אמרינן בטל שני את הראשון. הריטב"א ז"ל:

וכ"ש אם השטר הראשון במתנה וכו'. דלא אמרינן בטל שני את הראשון אלא אמרינן דלתועלת הלוקח נתכוון וכו' ויש לשאול ואפילו אם היינו אומרים בטל שני את הראשון מה היה מפסיד הלוקח בזה דכיון שאין במתנה אחריות לא יוכל לטרוף אלא מזמן שטר המכר ואילך ויש אומרים דנפקא מינה לענין פירא שאם אירע הדבר שהמוכר לקח הפירות מזמן שטר המתנה עד שעת המכירה ואכלם לא היינו מחייבין אותו להחזירם דאמרינן בטל שטר המכר לשטר המתנה והואיל וכבר אכלם לא נחייב אותו להחזירם אבל השתא דאמרינן דליפות כחו נתכוון יחזיר הפירות שאכלם ואף ע"פ שאינם בעין ואף על פי שדבר זה אינו ברור כל כך אומרם מודה הרב נר"ו שיש לו מעט סיוע מלישנא דאמרינן בסמוך ומכנס פירי דמשמע שהפירות שעומדים בעין בלבד יש לו להחזיר. תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל:

טעמא מאי רפרם אמר אודויי אודי ליה פרש"י ז"ל אודויי אודי ליה שהשטר הראשון מזויף היה ונתרצה על האמת לקנות מזמן שני רב אחא אמר אחולי אחיל לשעבודיה יש שפירשו אחולי אחליה לאחריות דהוה ליה עליה דאילו לגופא דארעא לא מהניא מחילה אלא כשקנו מידו דמגופה דקרקע קנו מידו וכדאיתא לקמן בריש הכותב והכא מסתמא אמרינן דאחליה. ואין פירושו נכון חדא דא"כ הא דרב אחא לא אתיא אלא במכר דאית ביה אחריות. ועוד מאי מרווח בשטר שני זה דאחליה לשעבודא קמא דהא לא כתב שום תוספת בבתרא ולאו אודויי מודי דשטרא קמא פסיל לכך י"ל דה"ק אקנויי אקנייה ניהליה מעיקרא ולהקנאה קרינן אחולי כההיא דאמרי' בפרק חזקת [בבא בתרא מא א'] אחולי אחיל לי דאתא וסייע בגודא בהדאי דבעי לומר אקנויי אקנייה ליה והכא חיישינן דמשום דבתר דזבנה מיניה הדר אקנייה ניהליה בקנין או בשטר הדר השתא וקבליה במתנה או זבניה מיניה. הריטב"א ז"ל:

וכתב הרמב"ן ז"ל וז"ל רב אויא אמר אימר אחולי אחליה לשעבודא פירוש נ"ל דרב אויא אוסופי מוסיף לפרושי ביה טעמא אחרינא ולא פליג אאודויי אודי דהא שניהם במתנה בטל שני את הראשון וליכא למימר ביה אחוליה אחליה לשעבודא דאילו לענין קרקע עצמו כיון דברשותו הוא לא מהניא מחילה ובטול השטר ואפי' החזירו נמי לא חזרה מתנתו כדאיתא בגט פשוט [קסט ב'] אלא לענין שעבוד שבו בדין האחריות קאמרינן

ומתנות דלית בהו אחריות ליכא למימר בהו הכי אלא ע"כ אודויי אודי קאמרינן ורב אויא ה"ק כל היכא דאיכא למימר אחולי אחיל לא אמרינן דאודי ולא מורעינן סהדי ולא משלם פירי ופרע טסקא וטעמא דאחולי אחיל עדיף לענין הלכתא דלא מורעי סהדי ומבטלין שטריה בלא ראיה ומה דאמרינן איכא בינייהו אורועי סהדי פירושא דמילתא דאי אית ליה להאי גברא שטרי אחריני מחתימות ידייהו דהני סהדי לא מגבינן ליה בהו דהא אודי דשקרי נינהו וכגון דקאמרי סהדי חתימות ידינו היא זו דאי לא אמרינן איהו צייריה הילכך האי גברא דפסיל לשטרא סהדי נמי פסיל ומהימן לגבי נפשיה ולא כדברי הראב"ד. ומיהו דוקא ללוקח אבל למוכר לא מורעינן סהדי דאיכא למימר מוכר לאו מידי אודי אלא משום דליהדר ליה לוקח פירי ולמחול שעבוד ראשון הוא דמשמע ליה ומשמע לי דאיכא בינייהו טובא דהיכא דנמצאו עידי שטר שני קרובין או פסול ומוכר אינו מכיר בהן ובא לידון בו בב"ד דודאי אודויי אודי בפסול ראשון ומוכר אינו מודה בשני דפסול הוא הילכך תחזור שדה לבעלים ולמ"ד אחולי אחיל שעבודא אחיל וקרקע ברשותו הוא. ותו נמי איכא בינייהו כגון דכתב ליה בשני חצי שדה שבראשון דלמ"ד אודויי אודי ליה לא קני מיניה אלא חצי שדהו ולמאן דאמר אחולי קני כוליה אלא הא דלא אמרינן איכא בינייהו הוי משום דשני שטרות כשהם שוין היוצאין זה אחר זה קאמר רב נחמן. ובתוספות מפרשין אחולי נמי לענין גופה של קרקע ואינו מתחוור בדינם לפי שאי אפשר במחילה להוציא קרקע מידו כדפרישית. עד כאן לשון הרמב"ן ז"ל:

וכן כתב הרא"ה ז"ל תלמידו וז"ל. ותו איכא בינייהו היכא דאשתכחו סהדי דשטרא אידך קרובין או פסולין למ"ד אודויי אודי ליה אם כן הדרא לה ארעא למוכר דהא ליכא שטרא למ"ד אחולי אחליה לשעבודא שעבודא הוא דאחיל מזמן ראשון עד השתא אבל ארעא דידיה הוא ובדידיה קיימא בשטרא קמא אי נמי כגון דבשטר ראשון איכא כוליה שדה וכו' אבל בגמרא לא אמרינן אלא מאי דאיכא בינייהו בעדים כשרים ושני שטרות שוין והיכא דעידי שטר שני היינו עדי שטר ראשון היינו נמי בפלוגתא דלמ"ד אודויי אודי ליה הכא נמי איכא למימר הכי דאף על גב דהא הדר זבנא וכו'. ע"כ לשון הרא"ה ז"ל:

וכתב עוד הריטב"א כו'. נראין דברי האומרים דאף על גב דסהדי קמאי גופייהו חתימי בשטרא בתרא אמרינן נמי אודויי אודי ליה כי בתחלה שלא כדין חתמו או שום פסול היה בהם אלא שחזרו בתשובה וחזר והחתימם בשטר שני בהכשר וריעי עליה לכל שטרא דנפיק מידיה דחתימי ביה קודם שטר זה השני דאי לא הוה לן לומר דאיכא בינייהו דסהדי דשטרא קמא חתימי בשטרא בתרא דאמרינן אחולי אחיל ולא אמרינן אודויי אודי ליה אלא ודאי כדאמרי'. עד כאן:

לשלומי פירי ולטסקא פרש"י ז"ל דלמאן דסבר אודויי אודי ליה הילכך שטרא קמא לאו שטרא הוא ולוקח שלא כדין אכלה עד השתא וחייב לשלומי פירי למוכר וכיון דמוכר נקיט פירי משלם נמי טסקא דאף על גב דלוקח לא מהימן אלא אנפשיה ולא לחוב על האחרים וכיון שכן לאו דינא דמהימן גבי טסקא לחיובי מוכר לשלומי ליה שאני טסקא דהכי דינא דמלכותא דמאן דאכיל פירי משלם לה ומיהו דוקא בשוו פירי טפי מטסקא אבל אי טסקא טפי לא מהימן. הרא"ה ז"ל. והרי"ף ז"ל גריס למכנס פירי ולטסקא:

וכתבו תלמידי ה"ר יונה ז"ל וז"ל איכא בינייהו למכנס פירי ולטסקא דלמ"ד אודויי אודי ליה שהשטר מזוייף אם כן כל הפירות שבין השטר הראשון והשטר השני יהיו של מוכר ואפי' אותם שהם בעין והוא גם כן יפרע הטסקא של אותו הקרקע ולרב אחא דאמר דטעמא משום דאחוליה וכו'. זוכה הלוקח בפירות מזמן השטר הראשון והוא יפרע הטסקא כיון שזוכה בפירות נמי שאוכל הפירות חייב לשלם הטסקא ופירוש טסקא מס ידוע שפורעים בעבור הקרקעות ומדקאמרי לישנא דמכנס פירי ולא אמר ולפירי משמע דדוקא הפירות שהן בעין יחזיר המוכר ללוקח אבל הפירות שאכל כבר אפשר דאפילו לטעמיה דרב אחא ישארו אצלו ולא נחייב אותו לשלם אותם ללוקח. עד כאן:

וז"ל הריטב"א ז"ל א"נ לשלומי פירי ולטסקא פי' דלמ"ד אודויי אודי ליה שטרא קמא כמאן דליתיה דמי וקרקע בחזקת מוכר קיימא והדר ליה פירי דקודם שטר שני ואיהו נמי משלם טסקא למלכא דמאן דאכיל פירי יהיב טסקא ולמ"ד אחולי אחיל ארעא ופירי בחזקת לוקח ואיהו יהיב טסקא ולא מבעיא למאן דמפרש דלא אוחיל אלא לאחריות בלחוד אלא אפילו למאי דפרישנא דאקנויי אקניה ניהליה כיון דלא ידעין אימת אני אומר היום מכרה וחזר ולקחה דכיון שהשטר הראשון שריר וקיים על זה להביא ראיה אימת קנייא דאקנייה ניהליה והלכתא כרב אחא. ע"כ:

שניהם במכר כתוב בהשלמה שניהם במכר פי' אם מכר המוכר קרקעות בין ניסן לתשרי ונמצאת שדה שאינה שלו לא טריף מיניה לוקח זה ואי שניהם במתנה איכא לעיוני למאי הלכתא בטל שני את הראשון שאם נמצאת שדה שאינה שלו או שבא ב"ח של מוכר וטרפה כיון דמתנה היא לא טריף לוקח מן קרקעות של מוכר לא מניסן ולא מתשרי ואי אמרת דאהני כשביטל שני את הראשון שאם לוה המקבל בין ניסן לתשרי ולא כתב ליה דאקני דאי אמרת לא ביטל שני את הראשון טורף אותו המלוה משדה זו ואי אמרת ביטל לא טורף משדה זו אם מכרה המקבל דהא לא כתב לוה דאקני הא לא מצית אמרת דהא טעמא דבטל משום אודויי אודי ליה וכיון שחב לאחרים אין הודאתו הודאה. ואי

אמרת דאי זבין ליה מוכר לאיניש אחרינא בין ניסן לתשרי שהמכר קיים התינח למ"ד אודויי אודי ליה אלא למ"ד אחולי אחיל השתא הוא דאחיל גביה ולמ"ד נמי אודויי אודי ליה אימור קאמר וספק הוא ואמאי מפקינן ליה מיניה ואי אמרת דאי יזיף נותן בין ניסן לתשרי וכתיב ליה דאקנה אם לא בטיל לא טריף אותו המלוה משדה זו הא לא מצית אמרת דהא אימר קא אמרינן וספיקא היא ואוקי ממונא בחזקת מריה ואמאי מפקינן ליה מיניה ומסתברא דהאי אימור בודאי הוא דאשכחינן אימור שהוא בודאי כההיא דאלו טרפות ספק כלבא ספק שונרא אימור כלבא וכההיא דמסכת חגיגה בתולה שעיברה כשרה לכהונה אימור באמבטי עיברה הכא נמי כגון שכתב לו שני שטרות על שדה אחת למאי הלכתא כתב ניהליה שני שטרות בודאי אודויי אודי ליה או אחולי אחליה דאי אמרת שטרא קמא אירכס ופייס מיניה דלכתוב שטרא אחרינא לא הוה עביד להו (לוקח) [מוכר] הכי דילמא טריף והדר טריף. והראב"ד ז"ל דחיק אנפשיה לאוקמי בשבח כמו שכתוב בפירושיו הא דאמרינן אימור אודויי אודי ליה ונפקא מינה לאורועי סהדי כגון דאיכא אחרינא בהדיה אי נמי כגון דמפיק האי מקבל או האי לוקח שטרא דחתימי ביה שטרא קמא וכיון דאודי איהו גופיה דחתימי בהאי שטרא ריעא הודאת בעל דין כמאה עדים. ע"כ השלמה. ואפשר לומר דטעמא דאחולי אחליה לשעבודא גבי שניהם במתנה נפקא מינה למתנה באחריות. אי נמי משום שניהם במכר נקט ליה. עד כאן לשון הרמב"ש המעילי ז"ל:

מאי הוי עלה דכתובה ת"ש וכו'. ולעיל לא ידעינן לה להאי ברייתא ולהכי לא אמרינן דתנאי היא. הריטב"א ז"ל:

והלכתא אחד זה ואחד זה מן הנשואין. תימה לר"י דהשתא מסקינן דאחד זה וכו' ככתוב בתוספות. ועי"ל דמיירי כולה שמעתין בדכתב לה והא דאמר רב אסי אחד זה ואחד זה מן הנשואין היינו כשהיא באה לגבות התוספת דס"ל לרב אסי אף על גב דכתב לה צביתי ואוסיפית לך בטל שני את הראשון כשהיא באה לגבות התוספת ומיהו מודה רב אשי כשהיא רוצה לגבות רק מנה או מאתים מן האירוסין ולא בטל שני את הראשון וכן מילתא דרב נחמן דקאמר אי אוסיף לה דקלא מיירי שכתב צביתי ואוסיפית דקל זה על השדה הראשון ואמרינן דלתוספת כתביה ואי בעי גבי השדה מזמן ראשון או הדקל עם השדה מזמן שני והא דפסיק הכא הלכתא אחד זה ואחד זה מן הנשואין היינו כשבאה לגבות התוספת. כן נראה לי ומצאתי קצת סעד בשם הר"מ מאיברא. הרא"ש ז"ל. וכבר האריכו המפרשים בכל זה לעיל וכדכתיבנא:

מתניתין הגיורת שנתגיירה בתה עמה כו'. פי' הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה וז"ל וזנתה ר"ל שזנתה והיא נערה המאורסה ולא נמצאו לה בתולים מיתתה בחנק כמו כל אשת איש שזנתה לפי שאינה בחזקת בתולה מפני שהיא גיורת ובעלה אינו חייב מאה סלע אם הוציא עליה שם רע ואפילו נתפרסם שקרו דמאמר הכתוב כי הוציא שם רע על בתולת ישראל וזו אינה בתולת ישראל. ע"כ:

וכן פירש ה"ר יהונתן הכהן ז"ל בפי' על ההלכות דבנתגיירה הבת יתירה מבת שלש שנים ויום אחד מיירי וסוגיא דשמעתא דלקמן לא משתמע הכי וכדבעינן למכתב בס"ד והנכון כמו שפירשו רש"י ז"ל ותוספות ז"ל דבפחותה מבת שלש שנים ויום אחד מיירי דבחזקת בתולה היא .וכן כתב הריטב"א ז"ל וז"ל הא דתנן הגיורת שנתגיירה בתה עמה ה"ה דהוה מצי למתני הגיורת שנתגיירה פחותה מבת שלש שנים ויום אחד אלא דאיידי דאיירי סיפא באמה כדקתני הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה דהיינו קדושת האם איירי רישא נמי באמה שנתגיירה לאחר שילדה. ע"כ:

אין לה פתח בית אב פירוש שאינה צריכה פתח בית אב ואפילו למצוה כבת ישראל וכן פרש"י ז"ל. הריטב"א ז"ל. תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל והתוספות. (וא"ל) [וז"ל] אין לה פתח בית אב כלומר דכי כתב רחמנא על פתח בית אביה לא נאמר אלא בסקילה וזו כיון שאין מיתתה בסקילה אין לה פתח בית אב. ועוד דאין לה אב דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ע"כ. ובלקוטי הגאונים ז"ל כתוב היתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה אין לה פתח בית אב דהא אין לה אב שאינה מיוחסת אחר אביה כיון שהוא ע"ג והיא יהודית ולאו משום שלא יהא לע"ג יחס דכתיב מרודך בן בלאדן. עד כאן:

ולא מאה סלע. פי' שהמוציא שם רע עליה אינו משלם מאה סלע וה"ה נמי שאינו לוקה ונקט חדא והוא הדין לאידך דהא כי הדדי כתיבי ויסרו וענשו. והיינו דפרכינן עלה בגמרא מלקה נמי לילקי ומאה סלע נמי לשלם. הריטב"א ז"ל. וה"ה נמי כשאין לה אב ולא פתח בית אב וכדמסיים ואזיל לא נאמר פתח בית אב אלא למצוה כן נראה לי:

דף מד:

גמ' מה"מ לא קאי לא אארישא ולא אסיפא דא"כ מאי קא מהדר ליה אמר קרא ומתה כו'. אלא אמציעתא קאי דקתני היתה הורתה שלא בקדושה כו' איכא למידק דמ"ש דקא בעי טפי אמציעתא מאינך דהא אאינך נמי הוה מצי למבעי וכדבעי תוב תלמודא לקמיה ואימא לרבות הורתה ולידתה בקדושה וכו' ואימא לרבות הורתה ולידתה שלא בקדושה. ויש לומר דברישא ובסיפא דליכא חילוק בין המיתה ומאה סלע לא בעי ומיהו

באמצעיתא דקתני הרי זו בסקילה ואין לה פתח בית אב ולא מאה סלע להכי בעי מנא ה"מ דהרי היא בסקילה כיון דאין לה פתח בית אב ולא מאה סלע דהיה לנו להשוות הדינין ומשני אמר ר"ל דאמר קרא ומתה וכו' פי' כיון דומתה נתרבתה מעתה דוקא למיתה נתרבתה ולא לקנס וכדמפרש ואזיל תלמודא בלשון שקלא וטריא ודיוקא נמי דנקיט תלמודא לשון מנא הני מילי דתרי מילי קא בעי והכא נמי תרי מילי קא בעי דקתני הרי זו בסקילה ואין לה פתח בית אב ולא מאה סלע וכדפרישנא כנ"ל ואפשר דלהכי כתב רש"י מנא הני מילי. שהורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה בסקילה. ע"כ. פי' אמאי היא בסקילה כיון דאין לה פתח בית אב ולא מאה סלע. ולשון אי הכי מילקא וכו' לא דייקא להאי שיטתא והנכון כמו שפירשו התוספות ז"ל דמ"ה קא בעו עלה דאמציעתא דבשלמא רישא ניחא דהא בישראל כתיב וסיפא נמי ניחא דישראל מעליא הוא אבל במציעתא כיון דהורתה שלא בקדושה אמאי בסקילה והא בישראל כתיב וזהו שכתבו התוס' ז"ל מה"מ. משום דכתיב בישראל קא בעי. ע"כ. אי נמי קשיא להו לתוספות ז"ל דמאי קא בעי עלה דמציעתא דאדרבא עלה דרישא הוה ליה לפרש למבעי דכיון דאיירי בפחותה מבת שלש שנים ויום אחד והרי היא בתולה אמאי אשתני קטלא דמה לי הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה או הורתה ולידתה שלא בקדושה כיון דבתולה שלמה היא. ותירצו בתוספות דמשום דכתיב בישראל קא בעי:

וז"ל הרא"ש ז"ל מנא הני מילי דהורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה הרי זו בסקילה ידע שפיר דכתיב בקרא בישראל לכך מצריך ריבוי ע"כ. כי הא ודאי כולי עלמא ידעי דכתיב בישראל ואפילו דרדקי דבי רב בקיאי בקרא אלא דאיכא למימר דכי כתיב כי עשתה נבלה בישראל לאו דוקא דהיא עצמה מישראל אלא כיון דבאת לכלל יהדות ושם ישראל עליה ועשתה נבלה זאת הרי פגמה שם ישראל ובישראל נעשתה תועבה זו וגם הנואף הרי היה ישראל והרי אנו מקיימין בו כי עשתה נבלה בישראל. ומיהו אכתי ביותר בישראל הוא דהא ודאי בישראל נעשתה הנבלה אלא ודאי למיעוטא אתיא ולהכי קא בעי מנא הני מילי וכדכתיבנא. ולשיטת התוספות והרא"ש ז"ל אתיא שפיר לישנא דתלמודא דאסיק אם כן בישראל מאי אהני ליה דאלמא מעיקרא נמי אהכי שקיל וטרי. ודוק. כנ"ל:

וגם לשון רש"י ז"ל יש לפרשו כן דהכי קא בעי מנא הני מילי שהורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה בסקילה הרי כיון שהורתה שלא בקדושה לא קרינן בה בישראל:

וז"ל (הריטב"א) [הרשב"א] ז"ל מה"מ דהורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה נדונת

בסקילה אמר רבי שמעון בן לקיש דאמר קרא ומתה לרבות הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה ואף על גב דכתיב בישראל הא איכא לידתה בישראל. ע"כ:

עוד יש לפרש דהכי קא בעי דהא ודאי משום הכי אין לה פתח בית אב ולא מאה סלע משום דכתיב בתולת ישראל מעתה נימא דאכוליה פרשה קאי וכל דינין שבפרשה אינן נוהגין אלא בבתולת ישראל ולא בבת גרים אפילו לידתה בקדושה כיון דהורתה שלא בקדושה ומיהו בישראל לא אסיק אדעתיה דאתא למעוטי וכדפרישנא ומשני אמר ר"ל דאמר קרא ומתה וכו'. פי' ואין במשמעות לשון זה דאתא לרבויי הורתה שלא בקדושה אלא מקרא יתירה דרשינן לריבויא וכן פירש רש"י ז"ל וז"ל והאי. ומתה קרא יתירה הוא. ע"כ. ולהכי קא פריך אי הכי מלקא נמי לילקי וכו' פי' דמכיון דקרא יתירא הוא דריש אלמא לכוליה פרשה מדריש ורבי הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה לכל הדינין שבפרשה. (והרשב"א) [והריטב"א] ז"ל כתב וז"ל אמר קרא ומתה פי' דלישנא יתירא הוא ורבתה תורה מיתות הרבה:

אי הכי מלקא נמי לילקי וכו'. פי' דלדידי אורחא דקרא הוא ולאו לדרשא אתא כדכתיב וסקלתו באבנים ומת אי נמי לדרשא אחריתי אתא ע"כ. [הריטב"א ז"ל]. והא דבעי מנא הני מילי הוה יכילנא לתרוצי דכי כתיב בתולת ישראל אמאה כסף בלחוד קאי ולא קאי אמיתה ומדאצטריך למעוטי בת גרים ממאה כסף אלמא דהסברא נותנת דלידתה בקדושה שוה לבת ישראל הגמורה ואצטריך בתולת ישראל למעט וכי אמעיט מקנסא הוא דאמעיט אבל ממיתה לא אמעיט ובדינה קיימא כשאר בנות ישראל כיון דבתולה הויא אבל השתא דתירץ ליה דומתה אתא לרבות אי הכי מלקא נמי וכו'. פירוש דבתולת ישראל ממעיט הורתו ולידתו שלא בקדושה ומתה קא רבי לידתו בקדושה בין לענין מיתה בין לענין מלקות וקנס ואפשר דר"ל גופיה בעי מנא הני מילי וכמו שכתבו התוספות ז"ל בכמה דוכתי בריש פרק אלו מציאות גבי וכמה אמר ר' יצחק וכו' כנ"ל:

אי הכי מלקא נמי לילקי וכו'. הא פרישנא בסמוך מאי אי אמרת בשלמא איכא ויש לדקדק קצת ל"ל למנקט בקושיא ענין מלקות כלל כיון דלא הוזכר במשנה ובשינויא לא נקט אלא קנס וכדקאמר למיתה נתרבתה ולא לקנס ואילו מלקות לא אדכר. ויש לתרץ דמאה סלע הויא מידי דהנאתה ונוגע לה והמלקות לא מטי לה הנאה מיניה מידי דמה לה אם ילקה הוא הילכך כי פריך בעי למפרך לרבות דאפילו מלקא נמי לילקי דלכל מילי רבי לה רחמנא וכי משני דאמעיט לה רחמנא קא אשמועינן רבותא דאפילו קנס לא יהבינן לה דלמיתה נתרבתה ולא לקנס ולהכי במתני' לא נקט אלא מאה סלע ולא איירי בענין המלקות כלל דקא מרמז לן תנא הדרשא כנ"ל. וכבר כתבתי לעיל במשנה

מה שכתב הריטב"א ז"ל:
ואימא פי' השתא דאמרת דהך ריבויא הויא נמי מיעוט לרבות הורתה ולידתה בקדושה לגבי קנסא מעתה אימא לרבות הורתה ולידתה בקדושה דכי אקשית לי למה לי ריבויא פשיטא דמהי תיתי למעוטינהו עד שהוצרך לרבויינהו הא ודאי כיון שהורתו ולידתו בקדושה כישראל מעליא הוי ומשנינא לך כי אצטריך קרא היינו למעוטינהו מקנסא ומשני ההוא כישראל מעליא הוא וליכא למימר דמעוטינהו מקנסא. והקשו בתוספות דהא בפרק מצות חליצה אמרי' גבי חליצה ב"ד של ישראל ולא ב"ד של גרים שנאמר ונקרא שמו בישראל ודרשינן עד שיהא אביו ואמו מישראל אלמא מבישראל ממעטינן אפילו הורתו ולידתו בקדושה וליכא למימר דמיתורא דקרא הוא דממעטינן הורתו ולידתו בקדושה משום דמקרב אחיך ידעינן דבעינן גבי דין מקרב אחיך וממעטינן הורתו שלא בקדושה עד שתהא אמו מישראל ואייתר ליה בישראל למדרש עד שיהא אביו ואמו מישראל דאכתי איכא לאקשויי אימא דבישראל אתי לאפוקי הורתו שלא בקדושה דלא מצי דאין אפילו גרים דמקרב אחיך לא דרשינן אלא למפסליה בדין ישראל אבל חברו מצי דאין. ותירצו דחליצת גרים לא משכחת לה אלא בהורתן ולידתן בקדושה וכיון דישראל מעליא הוא קרינן ביה שום תשים עליך מלך מקרב אחיך דאף עליו אין לשום שימה אלא ממובחר שבאחיך אם כן בלאו קרא הנקרא שמו בישראל שמעינן שפסול גר לחליצת גרים עד שתהיה אמו מישראל ולא אצטריך בישראל אלא לאשמועינן דבעינן לחליצה עד שיהא מישראל. וכ"כ הרא"ש ז"ל:
ואימא לרבות הורתה ולידתה שלא בקדושה פי' דמשמע לן דלגבי הא אי מפקא להא אית לך לאפוקי נמי כשהורתה שלא בקדושה ואי מעיילת להא עיילינהו תרווייהו כיון שנתגיירה פחותה משלש שנים דקיימא בחזקת בתולה ושקולות הן ויבא שתיהן מחדא יתורא ופרקינן דא"כ בישראל יתורא מאי אהני ליה. הריטב"א ז"ל:
וכן כתבו בתוספות דס"ד דמקשן דכיון דמרבי הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה גלי לן קרא דבישראל לאו דוקא אם כן ממילא נתרבית אפילו לידתו שלא בקדושה. ע"כ:
ולפי דרכנו יש לפרש דהכי פריך דכיון דאמרת דהורתה ולידתה בקדושה דישראל מעליא הוא וליכא למימר דמעטינהו מקנסא ואיכא קמן תרי מיעוטי חד בתולת ישראל ואידך מיעוטא דשמעינן מגו ריבויא דומתה דע"כ קרא אתא לריבויא ולמיעוטא מדאפקיה לריבויא בלשון ומתה ולא אפקיה בלישנא אחרינא והילכך איכא למימר דמיעוטא דבתולת ישראל אתא להורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה למפטריה מקנסא וריבויא דומתה אתא להורתו ולידתו בקדושה ואין לך לומר דלהורתו ולידתו שלא בקדושה אין

סברא לרבות דהא מדאצטריך קרא למעטינהו אלא דהסברא היתה נותנת לאשוויינהו לבת ישראל ועדיפא טפי למימר דמעוטא דבתולת ישראל אתיא להורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה וריבויא ומעוטא דומתה אתא להורתה ולידתה שלא בקדושה דבהכי לא מחלקין ביניייהו כלל ומיהו השתא דאמרינן דבתולת ישראל אתיא להורתה ולידתה שלא בקדושה ורבויא דומתה אתיא ללידתה בקדושה הרי אתה מחלק ביניייהו ואינה סברא וכמו שכתב הריטב"א ז"ל דשקולות הן והכי מסתבר מדאצטריך בתולת ישראל למעטיה כנ"ל:

אם כן בישראל מאי אהני ליה. הקשו בתוספות דנימא אהני שלא ילקה ולא ישלם מאה כסף. ותירצו בתוספות דסברא הוא שיהנה לכל הכתוב בפרשה. עוד תירצו דלענין מלקות ומאה כסף לא אצטריך למעוטי מבישראל דמבתולת ישראל ולא בתולת גרים ממעטינן לה והשתא נמי שפיר דלא תקשי אמאי אצטריך בתולת ישראל ולא בתולת גרים ת"ל מבישראל ואע"ג דלגבי מיתה כתיב מ"מ גמרינן מינה קנס כדמשמע בסמוך דקאמרינן טעמא דכתב רחמנא נערה הא לאו הכי ה"א אפילו קטנה והא כתיב אם אמת כו' אלמא דילפינן קנס ממיתה ולעיל נמי דקאמר אי הכי מלקא נמי לילקי אלא ודאי אי לא כתיב בתולת ישראל ה"א דאפילו הורתה ולידתה שלא בקדושה הוה מרבינן וכו' ככתוב בתוספות ז"ל:

ואיכא למידק דמאי קשיא להו הא כי מרבינן מיתה להורתה ולידתה שלא בקדושה ממילא אמעיט קנסא וכדאמרינן למיתה נתרבתה ולא לקנס והילכך בישראל מאי אהני. ותירץ הרא"ש בתוספותיו דכי אמרינן למיתה נתרבתה ולא לקנס ה"מ כל כמה דלא מרבינן אלא הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה הילכך כיון שאין אנו מרבין הורתה ולידתה שלא בקדושה גם במה שרבינו יש לנו לרבות המועט שנוכל הילכך למיתה נתרבית ולא לקנס אבל אי מרבינן אף הורתה ולידתה שלא בקדושה אם כן אין חלוק בין גיורת לישראל מעתה יש לנו לומר דגם לקנס נתרבה אי לא כתוב בישראל. ע"כ:

עוד יש לי להקשות על התירוץ האחרון של התוספות דאכתי הקושיא במקומה עומדת דדילמא תרווייהו מיעוטי בתולת ישראל ובישראל אהני שלא ילקה ולא ישלם מאה כסף וחדא בהורתה ולידתה שלא בקדושה וחדא בהורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה ומיהו ומתה בא לרבות סקילה אפילו להורתו ולידתו שלא בקדושה ולהכי איצטריכו תרי מיעוטי לענין מלקות ומאה כסף דלא גרמי להו למיתה ונימא כי היכי דלענין מיתה שוו לבת ישראל אפילו הורתו ולידתו שלא בקדושה הכי נמי נשוה לענין מלקות ומאה כסף לכך מיעט וחזר ומיעט למעוטי תרווייהו ואין זה מיעוט אחר מיעוט דהרי הוא

לרבות כיון דאצטריכו תרוויהו. וכתב הרמ"ה ז"ל בחדושיו לסנהדרין פרק נגמר הדין וז"ל אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות פי' למיעוטא לא צריך דהא נפקא ליה ממיעוטא קמא אם אינו ענין למיעוט תנהו ענין לרבות ואיכא לפרושי כיון דמיעוטא בתרא לא אצטריך למיעוטא דנפקא ליה ממיעוטא קמא איכא למימר דלגלויי עליה דמיעוטא קמא הוא דאתא לאשמועינן דכי היכי דמיעוטא בתרא לא אתא למעוטי מיעוטא קמא נמי לא אתא למעוטי אלא דוגמא בעלמא נקט ומאחר שטרח קרא ואשמועינן דלא למעוטי ההוא מדעם קאתי ממילא שמעינן דדעתיה לרבויי ויש לפרש אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות כלומר המיעוט השני ממעט מן המיעוט הראשון ונמצא מרבה בעיקר והכי נמי איכא לפרושי גבי אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט כי הני תרי טעמי דכתיבנא וטעמי מעלי אינון. ע"כ:

הלכך שפיר איכא למימר דבתולת ישראל אתא למעוטי הורתו ולידתו שלא בקדושה ובישראל בלידתו בקדושה וכולהו אהנו לענין מאה כסף וכדכתיבנא והדרא קושיית התוספות לדוכתא. ונראה דקושיא זו מתרצת קושיית הרא"ש ז"ל ואין אנו צריכין לתירוצו ז"ל דהא ודאי ומתה מיעוט גמור הוי לגבי קנסא מדאפקיה רחמנא לריבויא בלשון ומתה והכי קשיא להו לתוספות ז"ל דמאי קא מהדר תלמודא אם כן בישראל מאי אהני ליה דילמא לעולם לגבי מיתה נתרבתה אפילו הורתה ולידתה שלא בקדושה וממילא אמעיט לגבי קנסא ובישראל אהני למעט מקנסא אפילו הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה. ותירץ ר"י בלישנא בתרא דאיכא נמי מיעוטא אחרינא בתולת ישראל והרי לנו תלתא מיעוטי והלכך בישראל לענין מלקות ומאה כסף לא אצטריך דהרי לנו תרי מיעוטי למעט בין הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה בין הורתה ולידתה שלא בקדושה ממלקות ומאה כסף ולא אצטריך בישראל אלא למעט הורתה ולידתה שלא בקדושה דאינה בסקילה אלא בחנק כנ"ל פי' לפירוש התוספות ז"ל וקל להבין. ורש"י ז"ל תירץ בקוצר כדרכו קושיית התוספות ז"ל שכתב וז"ל בישראל. כי עשתה נבלה בישראל. ע"כ. פי' לפי' ע"כ נצטרך לומר דלגבי מיתה אהני ולא לענין מאה כסף דהא כתיב כי עשתה נבלה בישראל אלמא כשעשתה נבלה בעינן לממעטיה ולא כשלא עשתה כנ"ל ודוק. ועוד משמע מלשונו ז"ל דמעיקרא כי בעי מנא הני מילי לאו משום דכתיב בישראל קא בעי דהא השתא מורה לנו הפסוק דאלמא עד השתא לא איירינן ביה וקל להבין. ועל תירוץ האחרון של התוס' כתוב בגליון אבל קצת קשה דכי פריך אי הכי מלקא נמי לילקי וכו' הוה ליה לשנויי מיד דמבתולת ישראל נפקא כיון דהשתא אהא סמיך ע"כ.

ואפשר דפשיטא ליה הך מיעוטא ולא אתיא לשנויי אלא דבכלל מאי דמשני אמר קרא ומתה כל מאי דאיכא לאקשויי עלה ולשיטתנו דפרישנא לעיל ניחא דוק ותשכח:
המוציא שם רע על היתומה וכו'. תימה דתקשי ליה ממתניתין דקתני וכו'. ויש לומר דמוקי מתני' אליבא דר"ע דאמר לעיל נערה שנתארסה וכו' ככתוב בתוספות ז"ל וכתוב בגליון תוס' ומיהו לפי' משמע דלא דריש רבי עקיבא הא אורסה לעצמה אלא משום דאשר לא אורסה אתי לג"ש הא אי לאו הכי הוה דריש ליה נמי הא אורסה אין לה. ע"כ:
וז"ל הרא"ש ז"ל בתוספותיו בבא עליה ואחר כך נתייתמה תימה היכי מצי למימר דר' יוסי בר חנינא ס"ל יתומה מעיקרא אין לה קנס הא קתני מתני' היתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה אין לה פתח בית אב ולא מאה סלע משמע טעמא דגיורת היא הא ישראלית כה"ג יש לה דהיינו יתומה מעיקרא. ועוד תנן בפרק אלו נערות הבא על הגיורת וכו' שנתגיירה פחותה מבת שלש שנים וזו יתומה מעיקרא הואי שהרי אף לידתה שלא בקדושה ע"כ. פירוש מתניתין איכא לדחויי דדילמא מתני' הכי קאמר הרי זו בסקילה אף על פי שאין לה פתח בית אב ולא מאה סלע דהרי היא יתומה ולאו דאתא לאשמועינן דאין לה פתח בית אב וכו' כי היכי דתידוק מינה הא ישראלית גמורה דכותא וכו' אלא עיקר מאי דאתא לאשמועינן מתניתין היינו דהרי היא בסקילה ומכל מקום ש"מ דכיתומה חשיבא אף על פי שאביה קיים דהא דאין לה פתח בית אב וכו' משום דאין לה אב ומעטה מאידך מתניתין דפרק אלו נערות דקתני הבא על הגיורת וכו' ואין לדחות דדילמא שניא היא יתומה גמורה שמת אביה מהגיורת דמכל מקום הרי יש לה אב. וזה שכתבתי מדוייק בלשון התוספות שכתבו ולעיל נמי תנן דגיורת פחותה מבת שלש וכו' ולא נקטי ועוד תנן וכו' אלמא דבהכי שני המשניות כחדא קשיא דוק ותשכח:
והרא"ש ז"ל האריך בלשון התוספות ועוד כתב הרא"ש ז"ל ויראה לפרש דדוקא אליבא דרבי יוסי הגלילי אמרה רבי יוסי בר חנינא למילתיה דקסבר לאבי הנערה דכתיב גבי קנס דוקא ה"ה לאבי הנערה למוציא שם רע דוקא אבל ר"ע דאמר יש לה קנס וקנסה לעצמה אלמא לאו דוקא וה"ה נמי הך דמוציא שם רע ולא ממעטין מיניה יתומה והשתא מתני' דהכא ומתני' דאלו נערות כר"ע ופריך (והאמר) **רבי יוסי בר אבין וכו'**. דברי רבי יוסי הגלילי וה"ג בפירוש ר"ח ומדר' יוסי הגלילי אדר' יוסי הגלילי פריך לדברי רבי יוסי בר חנינא כדפרישנא ומשני בבא עליה ואחר כך נתייתמה וכן נמצא בירושלמי דגרסינן התם א"ר יוסי בר חנינא האונס והמפתה היתומה פטור אמר ר' אבא בר ממלא מחלוקת כר' יוסי הגלילי פירוש חילוק זה שמחלק ליתומה לשאינה יתומה כרבי יוסי הגלילי אבל לר"ע יש לה קנס אמר ר' מתנה מתני' אמרה פחותה מבת שלש שנים ויום אחד

ולא יתומה היא ותניא תחת אשר ענה לרבות יתומה לקנס דברי רבי יוסי הגלילי אמר ר' אחא שבא עליה קודם מיתת אביה ומת אביה כבר נראה ליתן לאביה ומן הירושלמי מוכחא גרסינן הכא רבי יוסי הגלילי והא דמסיק רבא אמר חייב מדתניא אמאי לאו מדתני אמאי מייתי סייעתא דדילמא ר"ע היא אלא מקרא מייתי סייעתא משום דמשמע ליה האי בתולת ישראל ליכא למדרש אלא בדדריש אמאי. ע"כ הרא"ש ז"ל:

מתיב רבי יוסי בר אבין וכו'. ואם מאן ימאן אביה לרבות יתומה לקנס פירוש ואם אינו ענין למפותה דיתומה מפותה אין לה קנס תנהו ענין לאנוסה. ואם תאמר ואכתי דילמא דאונס הוא משום דגלי ביה קרא אבל מוציא שם רע פטור מדכתיב ביה לאבי הנערה וכ"ת נילף מיניה קנסא מקנסא לא ילפינן. יש לומר דהא דתניא לרבות יתומה לקנס במוציא שם רע קאמר דאונס נמי לא נפיק לן מהאי קרא דבספרי דריש ליה מתחת אשר ענה לרבות יתומה לקנס ואם מאן ימאן אם אינו ענין לאונס תנהו ענין למוציא שם רע והרי זה כאילו הקשה ממוציא שם רע עצמו ותדע לך דאי לאו הכי ליתבי מדתנן בפרק אלו נערות יתומה שנתארסה ושנתגרשה האונס חייב אף על גב דכתיב ביה לאבי הנערה אי נמי מדתנן אלו נערות שיש בהן קנס הבא על הגיורת ועל השפחה שנפדו כו' אף על גב דביתומה נינהו אלא משום דקנסא מקנסא לא ילפינן והכא ממוציא שם רע קא פריך. הראב"ד ז"ל. ומיהו לאו ראיה היא דאינהו מתניתין דאלו נערות אליבא דרבי עקיבא תני להו ולר"ע ודאי לאבי הנערה כי היכי דאשר לא אורסה לאו דוקא אלא לא אורסה לאביה הא אורסה לעצמה ה"ה נמי במוציא שם רע בין איתיה לאב בין ליתיה לאב חייב דכי קא אמרינן הכא פטור אליבא דרבי יוסי הגלילי וכו' ומה פריך ליה מהא ברייתא דאם מאן ימאן אביה דרבי יוסי הגלילי וכו' והכי איתא בכולהו נסחי דוקני ופירושי ר"ח ז"ל. ואפילו למקצת ספרים דגרסי בה ר' יוסי בר יהודה איכא למימר בשיטת רבי יוסי הגלילי אמרה כך תירצו בתוספות והכי איתא בהדיא בירושלמי דפרק אלו נערות וכו' ורש"י ז"ל פירש בענין אחר. הרשב"א ז"ל:

והרמב"ן ז"ל כתב וז"ל ה"ג וכן כתוב בעיקר נוסחי דוקאני ופירוש ר"ח ז"ל ובהלכות הנגיד ז"ל ואם מאן ימאן אביה לרבות יתומה לקנס דברי רבי יוסי הגלילי ופרש"י ז"ל [אע"ג] דכתיב באונס ונתן לאבי הנערה ואונס ומפתה מהדדי גמרינן מחייב קנס איתומה קשיא ליה לרב ז"ל ודילמא שאני הכא דרבי רחמנא וניחא ליה דמריבויא לא משתמע מיניה יתומה אלא דבין היא ובין אביה יכולין לעכב ויתומה לא אתרבי הכא אלא דס"ל לתנא דלאבי הנערה לאו דוקא. נראה מכלל דברי הרב ז"ל דהא דאצטריך למימר אם מאן ימאן דאי לאו הכי הוה אמינא אביה יכול לעכב ולא היא הילכך יתומה אין לה

קנס דאי אביה קיים דילמא יהיב לה ניהליה. וק"ל הא מילתא דהא גבי מפותה ליכא למימר הכי דהא יתומה מפותה אין לה קנס הואיל ומדעתה עבד לפי דברי רש"י ז"ל ואי אמרת יתומה אנוסה קאמרינן שאם אינו ענין למפותה תנהו ענין לאנוסה. אם כן אי סבירא ליה לתנא דלאבי הנערה לאו דוקא למה לי ריבויא דאם מאן ימאן הרי האונס נותן מיד ואפילו תנשא לו. ותו דאנוסה דמציא לעכב מולו תהיה לאשה נפקא לן ואיכא דמפרשי לה הכי דהא ודאי רבויא ממש הוא דמרבינן יתומה ואם אינו ענין לאונס דהא כתיב תחת אשר ענה לרבות יתומה לקנס דהכי תניא בספרי תנהו ענין למוציא שם רע ביתומה בקנס וקנס דמוציא ש"ר קאמר דאילו מאונס קאמר תקשי ליה ממתניתין דתנן האונס חייב א"נ מדתנן אלו נערות שיש להן קנס וכו' ואע"ג דכיתומות נינהו אלא ש"מ לאו מאונס מקשינן דהתם איכא למימר שאני התם דרבי רחמנא וכ"ת נילף מינה קנסא מקנסא לא ילפינן א"נ כדקאמר התם גלי בה רחמנא בהדיא ואין זה נכון דבשלמא בקרא אית לן למימר אם אינו ענין למפתה ואונס תנהו ענין למוציא ש"ר אלא הא ברייתא גבי מפתה תנא ולא גבי אונס ולמוציא ש"ר ולדברי מי שאומר דיתומה מפותה יש לה קנס דלא כל הימנה שתמחול ניחא דמפרשינן לה כדפירש רש"י ז"ל א"נ משכחת לה ביתומה קטנה מפותה שאם כנס אינו נותן לה קנס דהא כתיב בה נערה וקטנה במשמע ואפילו יתומה יש לה קנס אם לא כנסה שאין כאן לומר שמחלה לו שאין מחילתה מחילה וה"ק תנא אם מאן ימאן מגיד לך הכתוב שאפי' היא יכולה לעכב שאם אינה יכולה לעכב קטנה מפותה אין לה קנס שאלו היה אביה קיים שמא לא היה מעכב וכיון שלמדנו שהיא עצמה יכולה לעכב למדנו לקטנה יתומה מפותה שיש לה קנס ואע"ג דכתיב בה לאבי הנערה דכיון דכתיב באונס כמאן דכתיב במפתה דמי כדפרש"י ז"ל. ובריייתא זו לא מצינו עיקרה היכן היא שנויה ופשפשנו אחריה ומצינו דתניא במכילתין בסדר' דנזיקין ואם מאן ימאן אין לי אלא שיש לה אב אין לה אב מנין ת"ל אם מאן ימאן מ"מ דברי רבי יוסי הגלילי ומכלל ברייתא זו נתרבתה יתומה מפותה לקנס שאם פיתה לשום אישות אמאי יכולה למחות אלא ודאי שפיתה שלא לשם אישות וכיון שכן למה לי קרא אלא לומר לך שמשלם קנס כמפותה כדאיתא בפרק האיש מקדש [קידושין מו א'] ומכלל למדת שעיקר הדבר כמו שפרש"י ז"ל דמקרא לא שמיע לן אלא שהיא עצמה יכולה לעכב ויש קנס לאביה שאם אמר אביה רוצה אני והיא אמרה איני רוצה משלם קנס לאביה אבל כשאין לה אב אין ללמוד ממקרא זה אלא שדעת התנא הוא שאין חלוק בזה דאביה דכתב רחמנא לאו דוקא וההוא תנא דתני תחת אשר ענה לרבות יתומה לקנס דהיינו באונס לא סבר לה הכי ואמסקנא לא קשיא דלאבי הנערה דוקא הוא לכ"ע אלא שנתרבו

כל אחת מקרא יתירא והשתא לא חיישינן לה א"נ שנתארסה קא מרבי והכי קתני לה ודקא קשיא לך תקשי מגיורת ומדתנן יתומה שנתארסה ונתגרשה וכו' דאלמא יתומה יש לה קנס איכא למימר התם באונס ומשום דרבייה רחמנא אבל לא במפתה ולא במוציא ש"ר ובירושלמי מצאתי עיקר תירוצו של דבר דאמרינן התם דלרבי עקיבא דאמר בנערה שנתארסה ונתגרשה יש לה קנס וקנסה לעצמה לאבי הנערה לאו דוקא שהרי מצינו קנס לעצמה הילכך אי אקשי ליה ממתניתין דאלו נערות דקתני גיורת הוה אמר ליה מתני' רבי עקיבא היא דסבר דאבי הנערה דכתיב גבי אונס לאו דוקא וכ"ש ממתניתין דיתומה שנתארסה ונתגרשה שנאמרה בשטת רבי עקיבא ומ"ה אקשינן מברייתא דרבי יוסי הגלילי ונסחי דכתיב בהו רבי יוסי בר יהודה משתבשין. ע"כ:

וכן כתב הרא"ה ז"ל תלמידו וז"ל. ואם מאן ימאן אביה לתתה לו לרבות יתומה לקנס דברי רבי יוסי הגלילי פי' אלמא לאביה לאב דוקא וכ"ת מאי קושיא דאביה דהתם כתיב גבי מיאון והא אפשר דאף על גב דיתומה יהא לה קנס אבל הכא דבקנס גופיה כתיב ונתנו לאבי הנערה אפשר דממעטינן יתומה פרש"י ז"ל דהאי קרא במפותה כתיב ובמפותה לא כתיב לאבי הנערה מיהו באנוסה כתיב וגמרי מהדדי ולהכי איצטריך קרא לרבויי יתומה מפותה וקשיא ליה אכתי מאי קושיא שאני התם דרבי ביה קרא בהדיא וניחא ליה הא ודאי יתומה לא מתרביא מהכא דהא אפיקניה לעיל דדרשינן מיניה דבין היא בין אביה יכולין לעכב אלא ודאי האי תנא לאו מרבויא דקרא הוא דקא מייתי לה אלא דס"ל דלאבי הנערה לאו דוקא. וכי היכי דאמרי' בההוא קרא דלאו דוקא הוא הדין להאי דמוציא ש"ר והיא קושיין דכ"ת אם כן אמאי נקט ליה תנאי האי קרא דאם מאן ימאן דמשמע דמיניה אתיא לן י"ל דאיצטריך דאי לאו ואם מאן ימאן הוה אמינא דהיא אינה יכולה לעכב אלא אביה ואם איתא ודאי אפי' תימא דלאבי הנערה לאו דוקא האי זמנין דלא משלם קנס כגון שהיא ממאנת לישא אותו דיכול למימר דילמא אילו איתיה לאביה קיים הוה יהיב לה ניהליה ותו לא משלם קנס ולדידה נמי ליכא למימר דכייפינן לה ומסבינן לה ניהליה על כרחה כיון דקיימא לן דאינה יכולה לעכב דהא לא אפשר דקדושין בע"כ לא אשכחן ביתומה אבל השתא דילפינן מקרא דבין היא בין אביה יכולין לעכב איתרבי לן יתומה לקנס גמור כנערה בעלמא כיון דקי"ל לאבי הנערה לאו דוקא זהו תורף פירושו של רש"י ז"ל. וקשיא לן יתומה מפותה היכי אפשר דאית לה קנס והא מדעתה עבדה וכ"ת דבין במפותה בין באנוסה קאמר דהא גמרי מהדדי ומפותה ראויה ליטול ואין לה דהא מחלה ואנוסה כיון דלא קא מחלה שקלא. שתי תשובות בדבר חדא דכיון דמקרא לא מתרביא ליה אלא דשמעינן מינה דבין היא בין אביה יכולין לעכב למה לן למיתי עלה מהאי קרא

דהא אנוסה בהדיא כתיב בה ולו תהיה לאשה מדעתה דהכי אמרינן לעיל בהדיא. ותו אנוסה למה לי טעמא דבין היא בין אביה יכולין לעכב דהא קי"ל האונס נותן מיד בין כנס בין לא כנס. וי"מ בענין אחר דהא ודאי הא דהכא רבויא ממש הוא דמרבינן מקרא ואע"ג דדרשינן מיניה לעיל דבין היא בין אביה יכולין לעכב א"כ לכתוב קרא אם מאן ימאן אביה למה לי ואם מאן ימאן ודאי שמעת מינה נמי דמרבינן יתומה לקנס ולמאי אי לאנוסה קרא אחרינא כתיב דמרבינן לה מיניה כדאיתא בספרי תחת אשר ענה לרבות יתומה לקנס אי למפותה נמי מפותה לית לה דהא מדעתה עבדה וכיון דכן אם אינו ענין לא לאנוסה ולא למפותה תנהו ענין למוציא ש"ר. ולא נהירא דאם כן הוה ליה למתני בהדיא האי טעמא במתניתין כיון דאמרת דאמוציא ש"ר קאמר ולימא בהדיא אם אינו ענין למפותה תנהו ענין למוציא ש"ר ומחוורתא כרש"י ואמפותה ממש קא אמרינן וכ"ת מפותה הא מדעתה עבדה י"ל בקטנה ואליבא דרבנן דלאו בת מחילה ומ"מ ש"מ דלאבי הנערה לאו דוקא ובהא לא שני בין רבנן לרבי מאיר א"נ בשוטה ומפותה ואליבא דכ"ע תדע דהאי פירושא מחוורתא דהא במכילתין בנזיקין דאיתיה לעיקרא דהא מתניתא תנינן לה הכי ואם מאן ימאן אין לי אלא שיש לה אב אין לה אב מנין ת"ל ואם מאן ימאן מ"מ פי' אין לי שהיא יכולה לעכב אלא בחיי האב אין לה אב מנין שתהא יכולה לעכב ת"ל ואם מאן ימאן מ"מ ש"מ דעיקר דרשא דההיא קרא לא מפקי' ליה אלא לעכבה דידה לומר שהיא יכולה לעכב בין בחיי האב בין לאחר מיתת האב וכי קא מרבי יתומה סברא דנפשיה הוא דלאבי הנערה לאו דוקא והתם דקא מרבי עכבה דידה אחר מיתת האב אפשר דמייתי לה מריבויא דה"ל למכתב אם מאן וכתב ואם מאן א"נ אפשר דהתם נמי אתינן עלה משום דקסבר דמאי דכתיב לאביה לאו דוקא וכ"ת א"כ למה לי ריבויא כלל לעכבה דידה נימא לאביה לאו דוקא יש לומר שניא הא דכיון דהיא ברשות אביה לקבל בה קדושין לכל מי שירצה הייתי סבור שכן הוא יכול לעכב ולא היא אבל כיון דגלי רחמנא דהיא יכולה לעכב בחייו ממילא אית לן תו דלאביה לאו דוקא וכן הדין אחר מיתתו כי היכי דקיימא לן נמי דלאבי הנערה לאו דוקא ולדידן השתא האי תנא לית ליה דרשא דספרי דדריש תחת אשר ענה לרבות יתומה לקנס ולדידן לא צריך קרא לרבויי. ומיהו אמסקנא לא קשיא דודאי אמרינן דלאבי הנערה דוקא אלא מוציא ש"ר אתרבי מדכתיב בתולת ישראל כדתני ר' אמי ואנוסה מדכתיב תחת אשר ענה ומפותה משום דגמרי מהדדי ומיהו איצטריך אם מאן ימאן לרבויי דהיא יכולה לעכב דאילו לא היתה יכולה לעכב מפותה לית לה קנס כדפרישנא. ומיהו אכתי קשיא לן דלפום האי פירושא אמאי לא אקשי ממתניתין דאלו נערות וכו' ככתוב בלשון הרמב"ן ז"ל משום הכי אקשי

ליה מדרבי יוסי הגלילי דהא רבי יוסי הגלילי דאית ליה בנערה שנתארסה ונתגרשה דאין לה קנס ואפ"ה אמר דיתומה מפותה יש לה קנס אלמא קסבר לאבי הנערה דאונס ומפתה לאו דוקא דמוציא ש"ר נמי לאו דוקא ומפרקינן בבא עליה ואחר כך נתייתמה כלומר דודאי אמרינן לאבי הנערה דוקא הוא ונוקי ליה ההוא מתניתין בבא עליה ואחר כך נתייתמה דודאי לאבי הנערה קרינן ביה כיון שהיה קיים בשעה שבא עליה ומרבי לה מדאתרבי איהי לומר שיכולה לעכב דאילו לא היתה יכולה לעכב פטור אע"ג דלא ממעטא משום דאבי הנערה כדפרש"י. ולפי' דידהו אית להו למימר דודאי משום דאבי הנערה ממעטה בא עליה בחייו ונתייתמה ולפום הכי איצטריך רבויא לרבויא מדכתיב ואם ולא כתב אם וגמרינן מינה נמי למוציא ש"ר לבא עליה ואח"כ נתייתמה אבל בא עליה אחר מיתת האב זו אין לנו דהא אמעיטא מדכתיב לאבי הנערה ותו לא אתרבי לה וליתיה כדאמרן. ע"כ:

רבא אמר חייב מדתני ר' אמי בתולת ישראל ולא בתולת גרים תמיה לי למה לא דייק לה ממתניתין דקתני גיורת שנתגיירה בתה עמה וזינתה וכו'. אין לה פתח בית אביה ואינו נותן מאה סלע הא דכוותה גבי ישראל נותן מאה סלע וזו ביתומה היא וי"ל דאדרבה הייתי אומר דטעמא דגיורת שהיא כיתומה וה"ה לכל יתומה ובירושלמי דייק מינה הכי דגרסינן התם מתניתא אמרה כן אין לה פתח בית אביה אינו לוקה ואינו נותן מאה סלע ולא כיתומה היא כלומר ומ"ה פטור וכן ליתומת ישראל אבל מהא דתני ר' אמי שמעינן לה בהדיא אי נמי יש לומר דהא דתני רבי אמי עדיפא ליה דקרא קא דריש דמדאיצטריך קרא למעוטי בתולת גרים מכלל דבתולת ישראל דכוותה משלם כנ"ל. הרשב"א ז"ל:

בתולת ישראל ולא בתולת גרים וא"ת אמאי איצטריך אם מאן ימאן לרבות יתומה לקנס כיון דשמעינן מהשתא דלאבי הנערה לאו דוקא אפילו לרבי יוסי הגלילי וי"ל אי לאו דמרבי' יתומה מאם מאן ימאן אלא ה"א לאבי הנערה דוקא לא הוה דרשי' בתולת ישראל ולא בתולת גרים כיון דלגופיה לא איצטריך דמונתנו לאבי הנערה נפקא ולא הייתי דורש המקרא לענין שגוף הדרשא לא צריך אלא למידק הא בישראל כה"ג חייב אבל השתא דמרבי' יתומה אלמא לאבי הנערה לאו דוקא איצטריך לגופיה למעוטי גרים. לשון הרא"ש ז"ל:

הא לאו הכי הוה אמינא אפילו קטנה והכתיב ואם אמת היה וכו'. התוספות לעיל תירצו בשם ר"י שני תירוצים גבי הא דמשני תלמודא א"כ בישראל מאי אהני ליה ולתירוץ בתרא ניחא דאיצטריך בתולת ישראל ומיהו לתירוץ קמא דתירץ ר"י קשיא גם לעיל בסוף פרק אלו נערות דמייתי נמי הך שמעתתא הוקשה לו לר"י דמאי אתקיף הא לאו הכי הוה

אמינא אפילו קטנה וכו' דמה בכך אם קרא איירי בבת עונשין מ"מ מצינו למימר דהיא קטנה דהא בא על הקטנה מאורסה בסקילה לרבנן בפרק ד' מיתות ב"ד אע"ג דההיא פרשה דנערה המאורסה בבת עונשין כתיבה ונדחקו בתירוץ קושיא זו ככתוב בתוספות לעיל ועתה בא ר"י ז"ל לתרץ הכל ביחד לפירושא רויחא וז"ל התוספות נראה לר"י דלא בעי רב אדא למילף קנס ממיתה דכל היכא דלא מחייב מיתה לא מחייב קנס ולא בעי למימר נמי הואיל וקרא איירי בגדולה כל דינין שבפרשה אין נוהגין אלא בגדולה. ע"כ. פי' לפי' איברא דשפי' מצינו למילף קנס ממיתה דדומיא דנער דכתיב במיתה הויא נמי משמעות נער דכתיב בקנס ומיהו לא ילפינן קנס ממיתה דכל היכא דלא מחייב מיתה לא מחייב קנס דהא קמן קטנה מאורסה לרבנן בסקילה אע"ג דאיהי פטורה והשתא ק"ו הדברים ומה במיתה גופה לא ילפינן מיתה דידיה ממיתה דידה לומר דכל היכי דלא מחייב איהי מיתה לא יתחייב נמי הוא כ"ש דלא ילפינן קנס דידיה ממיתה דידה. ואם תשאל מצינן למימר דרב אדא ה"ק דא"כ למה ליה לאורוכי ולמימר הא כתיב ואם אמת היה הדבר הזה וכו' הוה ליה למנקט בקוצר והא קטנה לאו בת עונשין היא. תשובתך אפשר דרב אדא נמי בעי לאוכוחי מלישנא דקרא דהואיל וקרא איירי בגדולה כל דינין שבפרשה אין נוהגין אלא בגדולה ורב אדא אמר תרתי בחדא אתקפתא. וזו שכתבו התוס' ולא בעי למימר נמי הואיל וקרא וכו' פי' תרווייהו כחדא פריך להו וחד פירושא הוי וקל להבין:

וז"ל הרא"ש ז"ל. הא לאו הכי הוה אמינא וכו' דלאו מעונשין קא פריך רב אדא למילף לגמרי דכל היכא דלאו בת עונשין היא לא מחייב קנס דא"כ תיקשי ליה מהבא על הקטנה מאורסה כדפרי' לעיל שלהי אלו נערות אלא ה"פ טעמא דכתב רחמנא נערה הא לאו הכי אפילו קטנה במשמע משום דחסרון הה"א מוציא הנערה ממשמעותיה דמשמעות דנערה גדולה משמע והכתיב ואם אמת היה הדבר הזה לא נמצאו בתולים לנערה וקטנה לאו בת עונשין היא אלא דחסרון ה"א לא מבטל משמעות נערה אלא כאן נערה כלומר לאו משום דחסרון הה"א מבטל ממשמעות נערה דהא חזינן הכא אע"ג דכתיב נער חסר איירי דוקא בגדולה אלא הכי דייק ר"ל למה נכתב כאן ה"א יתירה אלא ללמדנו כל מקום שנאמר נער אפי' קטנה במשמע דע"כ יתרון הה"א לדרשה אתא לומר דבכל מקום דכתיב נער אפילו קטנה במשמע בר מהכא משום דקטנה לאו בת עונשין היא ואיפכא ליכא למימר דנערה מלא איירי אפילו בקטנה ונער איירי דוקא בגדולה דכיון דאיכא למימר הכי ואל"ה מסתבר להעמיד כל הפרשה בענין אחד והשתא לא תקשי מנא להו לרבנן דהבא על הקטנה חייב סקילה דמלתא דפשיטא היא דאע"ג דקרא

כתיב בבת עונשין ה"ה קטנה לגבי הבעל דהכא לא ממעטינן קנס בקטנה מדכתיב קרא בבת עונשין אלא להכרח בעלמא כיון דאיכא למ"ה ואל"ה ולא תקשי נמי לעיל דתפוק ליה קנס מבישראל דהא גבי סקילה כתיב ולא ילפינן להו מהדדי. ע"כ הרא"ש ז"ל. ובזה נתחוורו דברי התוספות ז"ל:

הא כל מקום שנאמר נער אפילו קטנה במשמע ומהכא ילפי רבנן באונס ומפתה ורבי מאיר סבר דאפילו נערה גדולה משמע והא דאיצטריך קרא דלו תהיה בשילהי פרקין דלעיל היינו לאפוקי מהך דרשא לרבנן. לשון הרא"ש ז"ל. והתוספות וז"ל הא כל מקום שנאמר נער אפילו קטנה במשמע ורבי מאיר נמי הוה דריש הכי אי לאו משום דלו תהיה לאשה דדריש לעיל במהוה עצמה וא"ת הואיל ומסתבר למדרש דכל מקום שנאמר נער אפילו קטנה במשמע כרבנן נימא לר"מ דוקא באונס ומפתה וכו' ככתוב בתוספות פי' לפירוש' ס"ל ז"ל דרבי מאיר נמי דריש הכי כאן נערה כל מקום שנאמר נער אפילו קטנה במשמע ולהכי כתב רחמנא ה"א יתירה דאי לאו ה"א יתירה הוה דרשינן ולו תהיה לאשה במהוה עצמה וכו' דוקא באונס ומפתה אבל בכל מקום נדרוש דאפילו קטנה במשמע ואילו בפרק ד' מיתות אמרינן עלה דמתני' דתנן הבא על נערה מאורסה אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה וכו' אמרי' עלה אמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר"מ אבל חכמים אומרים נערה מאורסה אפילו קטנה במשמע ופרש"י ז"ל התם וז"ל זו דברי ר"מ דאמר בכתובות באלו נערות קטנה אין לה קנס וכו' ע"כ. אלמא דמאונס ומפתה גמרינן לכל דוכתא ואי לאו ה"א יתירה הוה אמרינן היכא דגלי גלי היכא דלא גלי לא גלי והשתא דכתיב ה"א יתירה דמשמע מינה כאן נערה הא כל מקום שנאמר נער אפילו קטנה במשמע אילו הוה בעי קרא למימר דכי כתיב ולו תהיה לאשה במהוה עצמה דדוקא באונס ומפתה הוא דאמרינן הכי ובשאר מקומות נדרוש אפילו קטנה במשמע למה ליה לרבויי בלשון ולו תהיה כיון דלא אהני אלא לדוכתיה לכתוב נערה מלא כדכתב במוציא שם רע אלא ודאי מדאפקיה בלשון ולו תהיה לאשה בא ללמד דבכל מקום שנאמר נער כמו הכא במהוה עצמה איירי ואי לא הוה כתיב נערה מלא בשום דוכתא לא הוה דרשינן האי דכתיב ולו תהיה לאשה הכי אלא הוה אמרינן היכא דגלי גלי דמהיכא תיתי לן לאקשויי דלכתוב נערה מלא ה"א אין לנו לאקשויי דלכתוב הדרשה בלשון אחרת אם לא שמצינו בלשון הזה בדוכתא אחריתי ועוד דדילמא הוה אמרינן דנערה מלא משתמע קטנה וכמו שהקשה הרא"ש ז"ל כדכתיבנא לעיל. ומיהו השתא דכתיב נערה מלא בדוכתא אחריתי וע"כ אית לן למדרש ביה כאן נערה הא כל מקום שנאמר נער אפילו קטנה במשמע מעתה איכא למימר מדשני קרא לישניה

ואפקיה למיעוטא דקטנה בלשון ולו תהיה לאשה ולא אפקיה בלשון נערה בה"א אלמא דהיינו כדי לאשמועינן דכל מקום שנאמר נער כמו הכא במהוה עצמה ואם לא היה כותב התורה לא ה"א דנערה ולא קרא דולו תהיה לאשה הוה אמינ' דנער אחת גדולה ואחת קטנה במשמע והשתא דאמעיט קרא קטנה בתרי דוכת' ושני בלישניה שמענו דבכל מקום דכתיב נער דוקא גדולה במשמע כנ"ל:

תני שילא שלש מדות בנערה וכו'. אע"ג דאכתי איכא מדות טובא כגון אין לה פתח בית אב וכגון עיר שרובה ע"ג מ"מ במיתת נערה מאורסה פי' חלוקין התלוין במיתתה אינם אלא ג' דאילו אין לה פתח בית אב ועיר שרובה ע"ג אינו תלוי בנערה אלא במקום ואפשר דזהו שכתב רש"י ז"ל שלש מדות. במיתת נערה המאורסה. ע"כ:

באו לה עדים בבית חמיה וכו'. משמע לי דלדעת רש"י ז"ל מיירי בין במוציא ש"ר בין שלא הוציא ש"ר. הריטב"א ז"ל כתב וז"ל באו לה עדים בבית חמיה שזינתה בבית אביה סוקלין אותה על פתח בית אביה כלומר ראו גדולים שגדלתם פי' זהו דין מש"ר שבאו לה עדים אחר שנכנסה לחופה או בנבעלה או בלא נבעלה בפלוגת' דר' אליעזר ורבנן דלקמן וכדמוכחי קראי להדיא ואקרב אליה והזנות היה בבית אביה קודם שנכנסה לחופה כדכתב קרא בהדי' לזנות בית אביה וסקילתה על פתח בית אביה כדאיתא בקרא בהדיא והוציאו את הנערה אל פתח בית אביה וסקלוה כלומר ראו גדולים שגדלתם כלומר מכאן יצא סרחון זה שלא יהו העולם סבורים שזנתה בבית חמיה לפי שבאו העדים שם וכן פרש"י ז"ל והא דקתני באו לה עדים דברים כפשוטן אפי' באו מאיליהן שלא בהוצאת ש"ר והכי תניא לקמן לא אמר לעדים בואו והעידו והם באים ומעידין אותו מאיליהן הוא אינו לוקה ואינו נותן מאה סלע היא וזוממי' מקדימין לבית הסקילה וההיא דברי הכל היא דלא אשכחן מאן דפליג עלה. ע"כ:

וכתב רש"י ז"ל סוקלין אותה על פתח בית אביה. דהכי כתיב והוציאו את הנערה אל פתח וגו' וההיא בבאו עדים בבית חמיה כתיב דהא במוציא ש"ר כתיב דמפר' ביה קרא ואקרב אליה אלמא כשנשאת. עד כאן. ויש לדקדק קצת למה ליה לאתויי מדכתיב ואקרב אליה דמיירי כשנשאת הוה ליה לאתויי מדכתיב כי יקח איש אשה ובא אליה ושנאה דכתיב ברישא. וי"ל דאי מרישא הוה אמינא דבא עליה עודה ארוסה אבל מדכתיב ואקרב אליה אלמא דמיירי כשנשאת ולהכי קאמר בפני ב"ד ואקרב אליה ובלשון נקיה לשון קריב' דמיירי בבא עליה בעודה ארוסה לא היה מעיז פניו לומר שבא על ארוסתו בבית חמיו וקרא לא היה מגיד הדבר בלשון חוצפה אבל מדכתיב ובא אליה דהיינו לישנא דקרא ליכא ראיה דמיירי בשנשאת כדכתיבנא. ומ"מ משמע מלשון רש"י ז"ל דרישא מיירי

בין הוציא ש"ר בין לא הוציא רק שנשאת דכיון דמשנשאת באו עדים שזנתה באירוסין סוקלין אותה על פתח בית אביה דזיל בתר טעמא דהיינו כלומר ראו גדולים וכו' שלא יהו העולם סבורים שזנתה בבית חמיה הילכך לא שנא ולקמן נכתוב עוד בזה בס"ד:
וז"ל הרא"ה ז"ל באו לה עדים בבית חמיה כו' פי' היינו מוציא ש"ר דכתיב והוציאו את הנערה אל פתח בית אביה דלא שני לן בין שהוא על ידי הוצא' ש"ר בין באו עדים מאיליהן אלא לענין מאה סלע שחייב הבעל לשלם כשהוא גורם אבל היא בין כך ובין כך היא בסקילה כדאיתא לקמן בהדיא לא אמר לעדים בואו והעידוני והם מעידין אותו מאיליהן הוא אינו לוקה ואינו נותן מאה סלע היא וזוממיהן כו' ע"כ:

דף מה.

ג"ה והיא גרש"י באו לה עדים בבית אביה שזנתה בבית אביה סוקלין אותה על פתח שער העיר ההיא פי' זהו דין נערה המאורסה כדכתיב כי יהיה נערה בתולה מאורסה לאיש ומצאה איש בעיר ושכב עמה והוצאתם את שניהם אל שער העיר ההיא וכיון שהכל יודעים שזנתה בבית אביה רצתה תורה לפרסמה לידון על שער העיר ההיא. ויש שגורסין באו לה עדים בבית אביה שזינתה בבית חמיה ופירשה הראב"ד ז"ל שזינתה כשהיתה הולכת לבית חמיה ליכנס לחופה אבל עדיין לא נכנסה לחופה ולכך אמר בה הכתוב ומצאה איש בעי' ומפני כן נדונית בשער העיר שאילו זינתה בבית אביה ממש בבית אביה היתה נדונית כדין מוציא ש"ר דהא קרינא בה לזנות בית אביה ולרבות' נקטא קרא כשבאו עדים בבית חמיה ולהכי נקטא תנא בהכי כלישנא דקרא ולא קתני סתם כל שזינתה בבית אביה. ואין לשון זה נכון חדא דלא דייק שפיר דקתני שזנתה בבית חמיה ותו שלא מצינו דין מוציא ש"ר אלא כשבאו עדים אחר שנכנסה לחופה ואין לנו לחדש דינין מסברתנו ויש גורסין והיא גרסת הרמב"ם ז"ל באו לה עדים בבית חמיה שזינתה בבית חמיה סוקלין אותה על שער העיר ההיא. וליתא שאין דין זה כתוב בתורה כלל שהרי אין זה לא דין נערה המאורסה שהכל בבית אביה ולא דין מוציא ש"ר דההיא ליתיה אלא כשבאו עדים אחר שנכנסה לחופה אבל הזנות בבית אביה וכדכתיב לזנות בבית אביה ולא עוד אלא דההוא דינא בפתח בית אביה וגרש"י ז"ל היא עיקר והיא גירסת התוס' ורבינו מאיר הלוי ז"ל. הריטב"א ז"ל. והרב המגיד ז"ל כתב בפ"ג מהלכות איסורי ביאה וגרסת הרמב"ם ז"ל באו לה עדים בבית אביה שזנתה בבית חמיה עיין שם.
וכתב הרשב"א ז"ל באו לה עדים בבית אביה לאו דוקא אלא אפילו בגרה קודם שתכנס לחופה סוקלין אותה אל שער העיר ההיא. ע"כ:

סרחה ולבסוף בגרה תדון בחנק פי' אסיפא קאי דמיירי בדין נערה המאורסה דאילו רישא דמיירי בדין מוציא ש"ר אפי' בגרה תדון בסקילה כדמעיקרא וכדאיתא בברייתא בסמוך ואמרינן עליה מוצי' שם רע קאמרת שאני מוציא שם רע וכו'. וטעמא דשמא בהא משום דס"ל דסברא הוא דניזיל בתר השתא וכיון שאילו זינתה השתא דינה בחנק כדכתיב כי יהיה נערה ודרשינן בפרק ד' מיתות נערה ולא בוגרת ה"ה לסרחה ולבסוף בגרה שתדון בחנק שהכל הולך אחר שעת גמר דין והיינו דהדר כתב קרא את הנערה על דבר אשר לא צעקה בעיר לאשמועינן שתהא נערה בשעת הדין גם כן ומשום דמשמע ליה שכן הדין נותן כי פרכינן ליה לקמן ממוציא ש"ר אמרינן שאני מוציא ש"ר דחדוש הוא ומנא ליה דההיא חדושא הוא אדרבה אמינא דההוא דינא הוא ונגמר מינה אלא ודאי כדאמרן והיינו דכי דחינן לה להאי דשילא ואמרינן תני תדון בסקילה פריך תלמודא והא הנערה כתיב ופרקינן הנערה שהיתה כבר דאלמא מעיקרא ס"ל דהנערה דהשתא משמע דהיינו דפרכינן למימרא דכל היכא דאשתני גופה אשתני קטלא כלומר דניזיל בתר השתא שתדון כאלו זינתה השתא. הריטב"א ז"ל:

למימרא דכל היכא דאישתני גופה וכו'. הא כתיבנא בסמוך מאי דפריש הריטב"א ועוד היה נראה דמאן דפריך ס"ד דכי קתני סרחה ולבסוף בגרה קאי נמי אריש' דקתני באו לה עדים בבית חמיה וכו' דהיינו נמי מוציא ש"ר ולהכי רמי מתנייתא אהדדי ואהדר ליה מוציא ש"ר קאמרת וכו' כלומר לא תתני סרחה ולבסוף בגרה אלא אסיפא דבאו לה עדים בבית אביה וכו' דאילו אירשא בגרה נמי תדון בסקילה וליתא להאי פירושא כלל דלישנא דלמימרא לא משמע הכין כלל אלא דברייתא דשילא לא מיירי אלא בנערה המאורסה בלחודא אלא דאנן בעינן למידק מסברא דנפשין דה"ה בכל דוכתא והיינו דקאמר ליה רבא מוציא ש"ר קאמרת כו' דאלמא דאיהו קאמר הכין ולא הברייתא ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל לקמן מוציא ש"ר קאמרת. לאותובי אסרחה ולבסוף בגרה דתני תנא דאיירי בבאו לה עדים בבית אביה. ע"כ כנ"ל:

מקדימין לבית הסקילה פי' רש"י ז"ל ישכימו לבקר לשם כי אין להם ניסה והמלט' מן המיתה הזאת ובתוספות פירשו היא מיתה הקודמת להם ולאפוקי שאם אין אנו יכולין להמיתו במיתה הכתוב' בו שממיתין אותו בכל מיתה שיכולין להמיתו ובספרי מפיק לה מדכתיב ובערת הרע מקרבך והא דדרשינן ליה בפרק ד' מיתות מדכתיב מות יומת המכה תירץ הר"י טוב עלם דאי מובערת הרע הוה אמינא דדוקא לדונו באחת מארבע מיתות ואשמועינן קרא ברוצח ועיר הנדחת דה"ה בכל מיתה שבעולם אם אי אפשר במיתה הכתובה בו. הריטב"א ז"ל:

היא וזוממיה ס"ד אלא או היא או זוממיה והיינו יכולין לתרץ בענין אחר דהיינו זוממי זוממיה ועתה לא תקשי מתניית' אהדדי דלהכי קתני בהך מתניתין דהיא בסקילה משום דהא ודאי אע"ג דלגבי דידה אשתני גופ' ואשתני קטלא מ"מ העדים שהעידו עליה שזנתה בעודה נערה ארוסה ונמצאו זוממין כיון דלא אשתני גופייהו ואינהו קא מחייבי קטלא אההיא שעתא דקא מסהדי הא ודאי דאינה בסקילה וכיון שכן זוממין זוממיה כחדא הילכך שלא לחלק במיתתן אנו דנין אותן בסקילה אבל כשאנו דנין אותה לבדה תדון בחנק וכדתני שילא כך היינו יכולים לחלק דהדוחה דוחה בקש כי היכי דלא נשבש הא דתני שילא לכך תלמודא מתרץ לישנא דמתניתין דהיא וזוממיה פירושו או היא או זוממיה ואין לתרץ דהיינו זוממי זוממיה דהא משמע דמאחר דיצא הדבר באמת לא הוה שם שום ערעור כדי שנאמר שהיה שקר עד שיהיו שם זוממים וזוממי זוממים לכך עדיף טפי לשנויי או הוא או זוממיה. ואין להקשות דמאי פריק דאו קתני דהא קתני נמי הוא אינו לוקה ואינו נותן מאה סלע היא וזוממיה וכו' וע"כ או קתני הוא אינו לוקה וכו' אם שקר, היא וזוממי' וכו' אם אמת היה הדבר די"ל דמאחר שהיה אמת אין לומר שהיה שקר וזה שכתב רש"י ז"ל היא וזוממיה ס"ד. אם אמת היה אין שקר. והילכך מאחר דקתני היא אין לומר זוממיה ואם תשאל דהוה ליה לתנא לאקדומי זוממיה בהדי מאי דקתני הוא אינו לוקה לכך כתב רש"י ז"ל הוא אינו לוקה. אם כחש. פי' ואם היה תני בהדי אינו לוקה וזוממיה הוה משתמע דהמלקות היה בא לו על ידי עדיו שהוזמו והא ודאי ליתא דמפני שעדים הוזמו לאו בר מלקות הוא דאפשר שאמת היו דבריו אלא שהעדים הוזמו אבל לא הוכחשו לכך בעינן שיכחיש הוא עצמו את דבריו הראשונים. והרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות נערה לא כתב כן שכתב וז"ל כיצד הוצאת שם רע הוא שיבאו לב"ד וכו' ואם הביא האב עדים והוזמו עדים שהביא הבעל ונמצאו שהעידו שקר יסקלו וילקה הוא ונותן מאה סלעים וכו' ע"כ. ואפשר לומר דבעינן תרווייהו שיזימו העדים שהביא הבעל וגם שהבעל עצמו יודה ששקר דבר ובהזמ' העדים לא סגי דהרי הוא צווח ואומר שזינתה תחתיו ואע"ג דעדיו הוזמו הרי לא הוכחשו והיום או למחר יביא עדים אחרים ואין ללקות על הספק אבל מאחר שהוזמו עדיו וגם הוא מכחיש דבריו הרי הדבר שקר בודאי לכך לוקה ויש לדייק כן מלשון הרמב"ם ז"ל שכתב וז"ל ונמצאו שהעידו שקר וכו' והרי לשון זה מיותר אלא ודאי כדכתיבנא. וזהו שכתב רש"י ז"ל הוא אינו לוקה. אם כחש. פירש שכחש דבריו הראשונים ולא בעי למימר שדבר שקר דאם כן הוה ליה למנקט אם שקר ודוק כנ"ל:

אמר רבא מוציא ש"ר קאמרת כו'. ה"פ למאי דתני שילא דכל היכא דאשתני גופא אשתני קטלא דבדהשתא דיינין לה. כל מוציא ש"ר דאמר רחמנא בסקילה לאחר שנכנסה לחופה הוא דהא אפי' מוציא ש"ר שלא בעל נמי אילו השתא זנאי בחנק וכי זנאי מעיקרא בסקילה אלמא לאו בתר השתא אזלינן הכא נמי אי בגרה לאו בתר השתא אזלינן אבל באו עדים בביה אביה דלא חדית בה רחמנא מידי אם בגרה בתר השתא אזלינן ובחנק ולאו למימרא דלדידן חידוש הוא אלא ס"ל לשילא דחידוש הוא וכי היכי דלא אותבת עליה מדאמר רחמנא מוציא שם רע בסקילה לא תותביה מברייתא ואקשינן ודילמא כי חדית רחמנא וכו' כלומר מנא לך הא דילמא שני התם דלא אשתני גופא ודינא הוא ותידון כדמעיקרא אבל היכא דאישתני גופא לא אמר רחמנא הכי ולא חדית במוציא ש"ר כלום. א"נ לעולם חידוש הוא וכי חדית ביה רחמנא בשלא נשתנה הגוף אבל לא חדית כל כך דאפילו נשתנה הגוף לא ישתנה הדין וליכא למגמרה מהדדי וכיון דהכי הוא האי תנא דסבר כדמעיקרא דיינינן לה אפילו בלא הוצאת ש"ר נמי אית ליה הכי דהא כי הדדי נינהו להך מלתא דלא חדית בה רחמנא מידי כך פירש רש"י ז"ל. אבל יש לדקדק אם כן מאי טעמא דמקשה אמאי לא אקשי ליה ממוציא ש"ר גופיה דאמר רחמנא בסקילה אי אמרת דס"ל שאני התם דלא אשתני גופא אם כן היינו דרב יהושע ולא קשיא דס"ל למקשה דמוציא ש"ר גופיה לשילא ודאי חידוש הוא ואין ללמוד מחידוש אפילו בדבר כיוצא בו ורבא אמר כיון דחידוש הוא גמרינן מיניה כל דבר דבתר מעיקרא אזלינן ביה ורב הונא אמר אפילו תימא דבר שכיוצא בו למדין ממנו שלא כדברי המקשה מיהו זו אינה דומיא לזו. אי נמי איכא לפרושי הכי בהדיא דקס"ד דמקשה טעמיה דשילא משום דאישתני גופא הוא וליכא למקשה מוציא ש"ר וחידוש נמי לאו חידוש הוא וא"ל רבא טעמא דשילא משום דאזיל בתר ידיעה הוא הלכך מוציא ש"ר חידוש ואין הדין נותן אלא בהוצאת ש"ר וא"ל רב הונא בריה דרב יהושע אפילו לדידך שאמרת משום דאזיל בתר ידיעה הוא ומ"ה אמר חידוש הוא דילמא כי חדית רחמנא וכו' וזה נכון. ורבינו הגדול ז"ל כתב שאני מוציא ש"ר דחידוש הוא דהא נערה מאורסה בעלמא בסקילה ואם נכנסה לחופה ולא נבעלה בחנק אע"ג דהשתא נמי נערה בתולה היא כדמעיקרא כיון דאתיא לה לרשות הבעל אשתני דינא ואילו מוציא ש"ר אחר כניסתה לחופה אע"ג דאתיא לה לרשותיה לא דיינינן לה כדהשתא וכו' כדכתיב בהלכות ופי' לדברי הרב ז"ל כיון דקי"ל דנכנסה לחופה ולא נבעלה בחנק ואף על גב דהשתא נערה בתולה היא אשתכח דרשות הבעל משוי לה כאילו אשתני גופה והוה לה כמי שבגרה ומשני קטלא, וכיון שכן מוציא ש"ר היכי משכחת לה לעולם אפילו מוקמת ליה דוקא בשלא בעל נימא רשות הבעל

משנה והוה ליה כמי שבגרה ותדון כדהשתא לתנא דבי שילא דאית ליה אשתני גופה אשתני קטלא אלא ש"מ חידוש הוא וכדפירש רש"י ז"ל. ויש בהלכות הנגיד רב שמואל הלוי ז"ל בשמועה זו פירושים רבי' בשם גאוני עולם ז"ל ולא נתנו ליכתב ועליהם אמר רבינו הגדול ז"ל דליכא חד פירושא דסליק כהוגן. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו. מוציא ש"ר קאמרת שאני מוציא ש"ר דחידוש הוא דהא נכנסה לחופה ולא נבעלה בעלמא וזינתה בחנק ואילו מוציא ש"ר בסקילה פירוש שאני מוציא ש"ר דאילו אליבא דשילא מוציא ש"ר לא משכחת לה בלא חידוש דכיון דקסבר שילא דהכי דינא דכל היכא דאשתני גופא אשתני קטלא כל מוציא ש"ר נמי הא אשתני דינא דכיון דנכנסה לחופה הא אשתני דינא דהויא בחנק אפילו לא נבעלה ואפ"ה לא אשתני קטלא והיא בסקילה כי בגרה נמי לא אשתני דינא והויא בסקילה אף ע"ג דבעלמא דינא הכי דכל היכא דאשתני גופא אשתני קטלא שאני הכא דגלי ביה רחמנא וקשיא לן ומאי דקא איירי לה אמאי מקשה לה ממתני' ליקשי ממוציא ש"ר גופיה דאורייתא. וי"ל דהמקשה ס"ל דמוציא ש"ר דאורייתא לאו קושיא דהא שילא לא אמר אלא היכא דאשתני גופא אבל אשתני דינא מודה שילא דאפ"ה לא אשתני קטלא ואפילו בעלמא הלכך מוציא שם רע דאורייתא לאו חידוש הוא דהא הכי דינא אפילו בעלמא והיינו דמקשי ממתני' דקתני בהדיא בגרה ורבא אתא למימר דלאו הכי הוא אלא שילא בין באשתני דינא בין באשתני גופא אית ליה דהכי הוא דינא דאשתני קטלא הלכך מוציא ש"ר גופיה דלא אשתני קטלא חידוש הוא דהא אשתני דינא וכיון דכן הוא הדין נמי לאשתני גופא וא"ל רב הונא בריה דרב יהושע אפי' לפי דבריך דמוציא שם רע חידוש הוא אכתי היכי מצי למגמר מינה תנא לבגרה דילמא כי חדית רחמנא היכא דלא אישתני גופא היכא דאישתני גופא לא חדית רחמנא והיכי מצי תנא למגמר חדושא רבה מחדושא זוטא אלא טעמא ע"כ משום דאע"ג דאשתני גופא לא אשתני קטלא ותיובתא דשילא. אבל מתוך דברי הרי"ף ז"ל נראה שהוא מפרש מוציא ש"ר חידוש הוא דכיון דקי"ל דנכנסה לחופה ולא נבעלה בחנק ואע"ג דהשתא נערה בתולה היא אשתכח [דרשות הבעל משוי לה כאלו אישתני גופה וה"ל כמי שבגרה ומשתני קטלא וכיון שכן מוציא שם רע היכי משכחת לה] לעולם אפילו מוקמת לה דוקא בשלא בעל נימא רשות הבעל משנה והוה ליה כמי שבגרה ותדון כדהשתא לתנא דבי שילא דאית ליה אשתני גופא אישתני קטלא אלא לאו ש"מ חידוש הוא כדפרש"י ז"ל אבל אין לשונו מכריע יפה והנכון כלשון הראשון ומן התימה במה שכתב הרמב"ם ז"ל שנערה שזנתה אחר כניסתה לחופה ובאו עדים מאליהן בחנק הביא הבעל עדים הרי היא בסקילה ונראה שהוא מפרש דברים כפשטן

ואילו מוציא ש"ר כי הא דאמרינן דהיינו נכנסה לחופה ולא נבעלה וזינתה בסקילה וזהו חידוש שבמוציא ש"ר וזה תימה ומאי קאמר וכי חדית בה האי חידושא מאי הוי אטו משום דחדית ביה רחמנא בחדא מילת' אית לן לחדותי בה במילי אחריני אדרבה אית לן למימר אין לך בו אלא חידושו ותו דאי לא אשכחן דשני לן במוציא ש"ר בין הביא הבעל עדים לבא מאיליהן אלא לענין מלקות ולשלם מאה סלע אבל לא לענין מיתתה כלל ותו הא לזנות בית אביה דממעטינן מיניה לקמן מסר האב לשלוחי הבעל וזינתה לומר שהיא בחנק במוציא ש"ר כתיב וליתא. עד כאן:

וז"ל הריטב"א ז"ל. אמר רבא מוציא ש"ר קאמרת שאני מוציא ש"ר דחידוש הוא דהא נערה המאורסה דעלמא שזינתה בסקילה נכנסה לחופה ולא נבעלה וזינתה בחנק ואילו מוציא ש"ר בסקילה ופי' ז"ל דברי' כפשוטן דאם נכנסה לחופה ולא נבעלה וזינתה בלא הוצאת ש"ר דינה בחנק כא"א ואם הוציא עליה בעלה ש"ר אע"פ שזינתה אחר שנכנסה לחופה דינה בסקילה וזה ודאי חדוש גדול מפני הוצאת ש"ר וה"ה לסרחה ולבסוף בגרה שתדון בחנק. ואם תאמר וכי מפני שחדשה תורה דין א' נחדש בו דין שני אדרבה אין לך אלא חידושו בלבד. י"ל דכוליה חד חידוש הוא שגזרת הכתוב שכל דין מוציא ש"ר בסקילה וכן נראה שמפרש אותה הרמב"ם ז"ל ממה שכתב בספר קדושה פ"ג דין חדש יש בהוציא ש"ר וכו'. ואין פירוש זה נכון שאין דין מוציא שם רע לעולם אלא כשזנתה בבית אביה וכדאיתא בקרא בהדיא לזנות בית אביה ואמרינן לקמן פרט לנכנסה לחופה ולא נבעלה ואמרינן נמי פרט למסר האב לשלוחי הבעל וגם לא מצינו בדין מוציא ש"ר שיהא חלוק בין שהוציא ש"ר או שבאו עדים מאיליהן לענין דינא וכדתניא לקמן לא אמר לעדים בואו והעידוני וכו' ועוד כי לפי זה לא היה צריך לומר כאן דהא נערה המאורסה בעלמא שזנתה בסקילה אלא דלימא הכי דהא נכנסה לחופה וזנתה וכו' לכך הנכון כדפי' רש"י ז"ל שאני מוציא שם רע דחידוש הוא דחזינן בה דאע"ג דאשתני דינא בין חטאת לקטלא לא אשתני קטלא שהרי נערה המאורסה שזינתה בסקילה ואם זנתה לאחר שנכנסה לחופה בחנק ואילו בדין מוציא ש"ר שזינתה כשהיא מאורסה ונכנסה לחופה ובאו עדים נדונת בסקילה כדמעיקרא ואע"ג דאילו זינתה השתא בחנק אלמא אע"ג דאישתני דינא לא אישתני קטלא ולפי דברי שילא היה לנו לומר כיון דאשתני דינא לשתני קטלא אלמא גזרת הכתוב הוא במוציא ש"ר למיזל בתר מעיקרא ולפיכך דנו בה דאע"ג דאשתני גופא לא אשתני קטלא ותדון בסקילה כדמעיקרא והא דאמרינן ואילו מש"ר בסקילה לאו דוקא אלא דין מש"ר אמרינן ואפי' באו עדים מאיליהן. ושמעינן מהכא דבעילה לא חשיב שינוי הגוף דאי לא לייתי לה מנכנסה לחופה ונבעלה וזינתה

בעלמא שהיא בחנק ואילו בדין מוציא ש"ר בסקילה כדכתיב ואקרב אליה וש"מ דאשתני גופא לא אשתני קטלא אלא ודאי כדאמרן דבעילה לא חשיב שינוי הגוף ובדין הוא דמצי למנקט לה לענין שנוי דינא כשנכנסה לחופה ונבעלה שזהו דין מוציא ש"ר לדברי הכל דאילו כשלא נבעלה פלוגתא דר' אלעזר ורבנן היא והא דנקט בשלא נבעלה משום דלא תסוק אדעתין דמשום שינוי הגוף נקיט ליה למימרא דנבעלה חשיב דאשתני גופא ואף ע"ג דאשתני גופא לא אשתני קטלא א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרבא ודילמא כי חדית רחמנא היכא דלא אשתני גופא אבל היכא דאשתני גופא לא פי' דמשום דחדית דאשתני דינא דלא לישתני קטלא לא הוה לן למימר ביה דאשתני גופא לא אשתני קטלא אם איתא דבעלמא אשתני גופא אשתני קטלא דשינוי גופא עדיפא משינוי דינא אלא ודאי מדין מש"ר שמעינן דאשתני גופא לא אשתני קטלא כ"ש וכו' והקשו בתוס' כיון דסבירא לן דאשתני גופא לא אשתני קטלא כ"ש דאישתני דינא לא אשתני קטלא ואם כן היכי אמרינן דחדית רחמנא במש"ר היכא דאשתני דינא דהא לא חדית ביה רחמנא מידי ותירצו דלדבריו דרבא קאמר לדידך דחשבת לה חדוש לא חדית רחמנא אלא היכא דלא אשתני גופה:

וז"ל הרשב"א ז"ל. ורמינהו נערה המאורסה וכו' אבל מדידיה אדידיה לא קשיא דאף על גב דתני שילא באו לה עדים בבית חמיה שזינתה בבית אביה סוקלין אותה וכו' כדמעיקרא השתא לא משמע ליה דכניסה לרשות הבעל הוי שינוי לשילא אלא שינוי הגוף לבד וא"ל רבא מוציא ש"ר קא רמית עליה דשילא, לשילא כל מוציא שם רע חדוש הוא דמדינא כל מוציא ש"ר אפילו לא בעל היה לן למימר שתדון כדהשתא ובחנק דכניסה לרשות בעל הוי שינוי ומשני קטלא דהא נערה המאורסה בעלמא בסקילה ואילו נכנסה לחופה ולא נבעלה וזנתה השתא בחנק אע"ג דלא אשתני גופה כלל דמעיקרא נערה בתולה והשתא נמי אכתי נערה היא אלמא כניסה לרשות הבעל חשבינן כבגרות ומשני קטלא ואפ"ה ע"י הוצאת ש"ר תדון בסקילה כדמעיקרא אלמא חדוש הוא ואי לאו חדוש הוא הוה קשיא לדתני שילא מרישא לסיפיה ומיהו לדתני שילא הוה חידוש אבל לדידן לאו חידוש הוא כלל דלעולם בתר מעיקרא אזלינן:

אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרבא ודילמא כי חדית רחמנא כלומר אף כשת"ל דמוציא ש"ר חידוש הוא אכתי לא חדית לן אלא בדלא אשתני אבל היכא דאשתני גופה לא חדית ומחידוש לא גמרינן והלכך כשזינתה ומשבגר' הוציא עליה ש"ר אם איתא דבעלמא אזלינן בתר השתא הכא נמי הוה לן למימר דתדון בחנק כדהשתא. ע"כ [הרשב"א ז"ל]:

ודע דהתוספות פירשו דלא שני לן בין אשתני גופא לאשתני דינא ובהכי פליגי דהמקשן סבור דהא דתניא משבגרה הוציא עליה ש"ר וכו'. היא וזוממיה וכו' היינו מסברא ומשני רבא דחידוש הוא וקשיא להו כל מאי דמקשי ורש"י ז"ל לא פירש כן וניחא לשיטתו כל הקושיות ועל שיטת התוספות כתוב בגליון תוספות והא דקאמר ואילו מוציא ש"ר אף על גב דהכל איירי במוציא ש"ר ה"פ ואילו במוציא ש"ר על האירוסין דאיירי קרא דהוי בסקילה. ע"כ:

עוד כתוב בגליון תוספות אבל ק"ק דתניא בשמעתין לא אמר לעדים בואו והעידוני והם מעידין מאיליהן היא וזוממיה מקדימין לבית הסקילה אלמא אפילו בלא הוצאת ש"ר לא אמרינן הואיל ואשתני דינא אשתני קטלא וקשיא לרבא מיהו יש לתרץ דאע"ג דלא אמר לעדים דמכל מקום הרי הוציא ש"ר וחדית ביה רחמנא ע"כ. ויש לי להאריך בשיטת רש"י ז"ל והתוספות ז"ל אבל אין הפנאי מסכים ועוד אחזור על זה בעזר העוזר האמיתי:

אלא אמר רב נחמן בר יצחק אשתני ולא אשתני תנאי היא הקשו בתוספות והא הכא ליכא אלא שינוי דינא והיכי מייתי לאשתני גופא דלעיל ותירץ הרשב"א ז"ל דמינויין כאשתני גופא הוא וכן פי' רש"י ז"ל ומיהו אכתי יש לחלק בין אשתני גופא דמינויין לאשתני גופא דבגרות ומשמע לי דהא ודאי תנא דשילא ותנא אחריתי תנאי הוה ומצינו למימר דפלוגתא דתנאי היא אפי' דלא אשכחן דפליגי תנאי אחריני בהכי אלא דמ"מ בעינן לאשכוחי תנאי דפליגי בכיוצא בזה כי היכי דלא נחדש פלוגתא חדשה בין התנאים ולכך מהדרינן לאשכוחי דפליגי תנאי באשתני קטלא מיהא אע"ג דלא שוו בענין דהא (לא דמיא) אשתני דינא והא אשתני גופא ממש הא אשכחינן דפליגי מיהא באשתני ולא אשתני וכיון שכן איכא למימר דתנא דשילא ותנא אחריתי פליגי נמי באשתני גופא אי אשתני קטלא ואפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל וז"ל אלא א"ר נחמן בר יצחק. הא דתני שילא תדון בחנק הואיל ואשתני גופא אשתני קטלא ותנא אחריתי סקילה ואע"ג דאשתני גופא לא אשתני קטלא תנאי היא. אשתני ולא אשתני. אי אמרת אשתני קטלא או לא אשתני קטלא תנאי היא. ע"כ דוק ותשכח בקצת פירושים כתיבת יד אין כתוב זה הלשון האחרון אשתני ולא אשתני אי אמרת אשתני קטלא וכו' ונוסחת פירושים הוא מדוייק כדכתיבנא כנ"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל אשתני כלומר אי אזלינן בתר השתא אי בתר מעיקרא תנאי היא דרבי שמעון ורבנן דרבנן סברי בתר מעיקרא ור"ש אזיל בתר השתא. ע"כ:

והריטב"א כתב וז"ל. אמר רב נחמן בר יצחק אשתני ולא אשתני תנאי היא פי' אשתני גופא אי אמרינן אשתני קטלא או לא אשתני תנאי היא דתנן חטאו עד שלא נתמנו כו'

פי' וכיון דאמרו רבנן הרי הן כהדיוטות כדמעיקרא אלמא סבירא ליה דאשתני דינא אשתני חיובא דידהו ור"ש דאמר משנתמנו פטורין ס"ל דאשתני דינא אשתני חיובא ופירשו בתוספות דמדרבנן לא מוכיחין מידי דדילמא אע"ג דאשתני דינא לא אשתני חיובא אשתני גופא אשתני חיובא אלא סייעתא לשילא מייתינן דר"ש סבירא להו כוותיה דאפי' (לא) אשתני דינא אשתני חיובא וכ"ש אשתני גופא ובריית דלעיל פליגא אדרבי שמעון וסבר לה כרבנן דהכא ולא מפליגי בין שינוי דינא לשינוי גופא א"נ תנאי ממש קאמר ולפום סברא דרבא דלעיל דחשיב אליבא דשילא שינוי דינא כשינוי גופא. ע"כ:

וז"ל הרא"ש ז"ל תנאי היא דתנן חטאו וכו'. תימה היכי מייתי תנאי מאשתני דינא לאשתני גופא דלעיל וי"ל הא דמפליג כן היינו דוקא לרבא דהוה בעי למימר דחדית רחמנא במוציא ש"ר מה שאינו סברא וגם אינו נוהג בשאר חייבי מיתות הלכך פריך ליה רב הונא הואיל ואמרת דחדש רחמנא אע"ג דלאו סברא הוא אם כן יש לך להעמיד האי חידוש בפחות שתוכל והיינו בלא אשתני גופא אבל רב נחמן דמתרץ לה לברייתא ומוקי לה כתנאי והתנא דאית ליה לא אשתני קטלא מסברא קאמר ולאו מחידושא אין לחלק בין אשתני דינא לאשתני גופא הלכך מייתי שפיר תנאי. א"נ י"ל דמדר"ש מייתי ראיה הואיל וס"ל אשתני דינא אשתני קטלא כ"ש אשתני גופא הא אשכחן תנא דאית ליה ההיא דשילא אבל מדרבנן לא מייתי שום ראיה וגם אין אנו צריכין דההיא דשילא הוא דמשבשינן לה משום דלא מיתני' בר' חייא ורבי אושעיא ותדע דהא במסקנא קאמר לה רבי יוחנן להך תנא תני תדון בסקילה. ע"כ:

דף מה:

אימור דשמעינן ליה לר"ש דאזיל אף בתר ידיעה פי' דבעי חטאה וידיעה בתר גופא דאזיל בתר ידיעה דהשתא ולא בתר חטאה דמעיקרא מי שמעת ליה אם כן ליתו קרבן כי השתא משיח פר ונשיא שעיר וקשה לי דהא ודאי פירכא רבה היא והיכי ס"ד לומר דר"ש דאמר כשילא וי"ל דאיהו סבר דמאי דלא ליתו קרבן כי השתא גזרת הכתוב דבעינן אשר נשיא יחטא ואם הכהן המשיח יחטא והשתא פרכינן דאם איתא דכללא הוא דאשתני דינא אשתני חיובא ודייניגן ליה כי השתא הכא נמי אי אזלינן בתר ידיעה דהשתא הוה לן למידייניה כאילו חטא השתא וקרינן ביה אשר נשיא יחטא כנ"ל. הריטב"א ז"ל. והתוספות ז"ל הקשו להפך דמאי פריך מכל מקום מייתי שפיר מדר"ש דתדון בחנק לכל הפחות כיון דבחטאה מחייב בסקילה ובידיעה מחייב חנק מידי דהוה אנחנקין שנתערבו בנסקלין דנידון בחנק כיון שאינו יכול לקיים בו מצות סקילה ולא דמי לקרבן

כיון דלא ידע אי קרבן לייתי פטור דלא שייך למימר דיביא קטן שבהם ואפילו יביא גדול לא יתכפר אם הוא מחוייב קטן ונמצא מביא חולין לעזרה ע"כ. כתוב בגליון תוספות חטאה מחייבי ביה כשבה או שעירה שהוא קרבן קטן וידיעה לפר למשיח שהוא קרבן גדול ע"כ . מכל מקום שמעינן דבקושית התוספו' מיתרצא שפיר קושיית הריטב"א ז"ל מיהו צריך לתרץ קושיית התוספו'. וכתב הרמב"ן ז"ל וז"ל ואשתני ולא אשתני תנאי היא פירש"י ז"ל אי אמרינן אשתני גופא אשתני קטלא דמ"ד הכא אשתני דינא כל שכן בדשילא ואקשי' אימר דשמעת ליה לר"ש וכו' דאזיל (אף) בתר ידיעה לחודה מי שמעת ליה פי' דאילו לא אזיל ר"ש בתר חטאה היה לך לומר כאן תדון בחנק אבל ר"ש בתר חטאה אזיל אלא לגבי קרבן כיון שא"א לו להביא קרבן עד שיודע לו ולא נודע לו אלא לאחר שהוא משיח או נשיא אינו מביא קרבן כדמעיקרא דהשתא הוא דחייל עליה חיוב קרבן אבל גבי נערה שזינתה משעה שזינתה נתחייבה בסקילה הילכך נדון באותה מיתה החמורה. זהו תורף הפירוש. עד כאן:

וע"פ דרך זה משמע לי לפרש דרב נחמן סבר דהיינו תנאי דפליגי מיהא באשתני ולא אשתני דכי היכי דתני שילא תדון בחנק משום דאזיל נמי בתר השתא ולהכי תדון בסקילה מיהא דהיינו חנק הכי נמי קא פטר ר"ש מקרבן משום האי טעמא דאזיל נמי בתר השתא ולא ידעינן הי קרבן ניתי ולהכי פטור וכמו שהקשו התוספו' ז"ל. והיינו משום דסבירא ליה לרב נחמן דמטעם דאשתני גופא הוא דקא פטר ר"ש ולהכי איכא למימר כיון דטעמיה היינו משום דאשתני גופה ומ"ה קא פטר ר"ש מטעמא דכתבו התוספו' ז"ל וכדכתיבנא דהילכך גבי קטלא דלא שייך למימר הכי אלא אדרבה קי"ל דהנחנקין שנתערבו בנסקלין דנדון בחנק אזלינן בתר השתא ותידון בחנק וזהו שכתב רש"י ז"ל פטורין. לגמרי אלמא דמשום דאשתני גופא אשתני קרבן. ע"כ. פי' כיון דאשתני גופ' ע"כ אשתני קרבן ולא ידעי' מאי ניתו הלכך פטורין לגמרי וכדכתיבנא. ואפשר היה לפרש לשון רש"י ז"ל בענין אחר דה"ק דכיון דמשום דאשתני דינא קא פטר היכא דאשתני גופא יחייב קרבן כדהשתא דמינוי לא חשיב שינוי הגוף לגמרי וליתא אלא הנכון כדכתיבנא. ופריך עלה אימור דשמעת ליה לר"ש וכו' פי' דטעמא דקא פטר ר"ש לאו משום דאשתני גופא בלחודה כי היכי דנילף מקרבן לקטלא אלא משום דגבי קרבן בעינן ידיעה דאי אפשר לו להביא קרבן עד שיודע לו וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל הילכך ליכא למגמר מקרבן לקטלא ואילו הוה קאמר ר"ש דליתי כדהשתא משוח פר ונשיא שעיר הא ודאי דהוה שמעי' מיניה הא דתני שילא דתדון בחנק דאלמא משום דאיכא שינוי הגוף אזיל בתר ידיעה ולא בתר חטאה דלא חשיב שעת חטאה כיון דאשתני גופא

אבל השתא דקא פטר לגמרי מקרבן לאו משום דחשיבא ליה שינויא דגופא אלא טעמא דידיה משום דבעי ידיעה וחטאה בחד גופא פי' דאין קרבן בלא ידיעה והרי הידיעה בשעה שהוא נשיא הויא אבל גבי נערה דכל חיובא אתיא לה משעה שזינתה אין לנו לילך אלא בתר מעיקרא ושינוי הגוף לא חשיב ולא מידי כנ"ל.והכל הוא מובן בלשונו של רש"י המאיר עינינו בתורה דוק ותשכח:

וז"ל הרא"ה ז"ל. אימר דשמעת ליה לר"ש דאזיל אף בתר ידיעה דאזיל בתר ידיעה ולא אזיל בתר חטאה מי שמעת ליה אם כן כלומר דאזיל לגמרי בתר השתא ליתי קרבן כדהשתא משיח פר ונשיא שעיר כשילא דאזיל לגמרי בתר השתא אלא ודאי ר"ש בתר מעיקרא לגמרי קא אזיל אבל שאני קרבן דלא חייל חיוביה אלא בחטאה ובידיעה הלכך בתר מעיקרא לא אזלינן דלא הות ידיעה בתר השתא נמי לא דלאו דינא הוא דניזול בתר בסוף אבל בההיא דשילא כוליה חיובא בשעתא דזנאי הוה וכיון דכן אזלינן בתר מעיקרא. עד כאן. ובשיטת רבו הרמב"ן ז"ל אמרה:

האמר ליה רבי יוחנן לתנא תני כו'. ואיכא למידק לפי מאי דפרישנא לעיל דכי קאמר אשתני ולא אשתני תנאי היא ולא משום דצריכינן לאשכוחי תנאי דפליגי בהכי הוא דאמרינן דתנא דשילא ותניא אחריתי תנאי היא דבלאו הכי נמי שפיר מצינן למימר תנאי היא דהא אינהו גופייהו תנאי הוו אלא משום דבעי' לאשכוחי פלוגתא קצת בכה"ג כי היכי דלא ליהוי פלוגתא חדשה מעתה תקשי אתו' משום דלא אתיא ר"ש כותיה דשילא משבשינן לדשילא דלמא הא דתני שילא הויא תנא בפני עצמו דס"ל הכין ופליגי תנאי בהכין ויש לומר דלהכי כתב רש"י ז"ל האמר ליה כו'. שינויא הוא. פי' כלומר שינויא בעלמא הוא דבפ' בן סורר משום קושיא אחריתי צריכין אנו להגיה כן בדשילא ולהכי אמרינן הכא נמי הכין ודייקא נמי דקאמר הא אמר ר' יוחנן וכו' אע"ג דהוי הודאת הקושיא ולא תירוצא כנ"ל. ואכתי איכא למידק היכי מצינן למתנייא להא דשילא כלל והא אי תנינן בסקילה אין כאן אלא שתי מדות בנערה ולא שלש ואפשר ולבסוף בגרה תדון בבית הסקילה ולא בשער העי' ולא בפתח בית אביה שהרי היא בוגרת לפנינו נשתנה מיהא מקום סקילתה כנ"ל:

ואמאי נערה המאורסה וכו'. הא כתיבנא לעיל בשם הריטב"א ז"ל דדעת המקשן מעיקרא הויא דהכל הולך אחר גמר דין ולהכי כי דחינן להא דשילא ואמרינן תדון בסקילה פריך תלמודא והא הנערה כתיב ועוד יש לי לפרש שמעתין בענין אחר דמעיקרא פריך למימרא דכל היכא דאשתני גופא כו' פי' ואפילו במוציא ש"ר מדקתני רישא באו לה עדים בבית אביה וכו' דאלמא דלא אשתני אלא מבית אביה לבית חמיה פי' שנשאת אבל גופה

לא אשתני כלל דאלו אשתני גופה כגון סרחה ולבסוף בגרה תדון בחנק וכדקתני סיפא ואפילו במוציא ש"ר הדין כן ולהכי פריך מדתניא נערה המאורסה שזינתה ומ"ש בגרה הוציא עליה ש"ר וכו' ומיהו אי הוה שמיע ליה דבנערה המאורסה דוקא תני כן ולא במוציא ש"ר לא הוה קשיא ליה ולא מידי אלא עיקר רומייה אמוציא ש"ר וכדכתיבנא ומשני רבא מוציא ש"ר אמרת וכו' פי' דבעית למידק מדתני שילא באו לה עדים בבית חמיה וכו' דבמוציא ש"ר נמי אמרינן דאי בגרה אשתני קטלא שאני מוציא ש"ר וכו' ולעולם במוציא ש"ר לא אשתני קטלא ולהכי נקט באו לה עדים בבית חמיה וכו' משום דבעי לאשמועינן טעמו של דבר דהיינו מאי דקאמר רבא דהא נכנסה לחופה ולא נבעלה וכו' הלכך תנא דברייתא נמי קאמר הכין אלא שקצר ופריך עלה רב הונא בריה דרב יהושע דאין זה טעם הדבר דדילמא כי חדית וכו' והלכך הדרינן לדיוקן דמעיקרא דמדקתני באו לה עדים בבית חמיה וכו' אלמא דבמוציא ש"ר אילו בגרה תידון בחנק ומשני אלא אמר רב נחמן וכו' ופרכינן עלה אימור דשמעת ליה לר"ש וכו' ומהדרינן האמר ליה רבי יוחנן וכו' פי' ואפילו נערה המאורסה נמי בלא מוציא ש"ר תדון בסקילה ולא היינו צריכין לשבושי כולי האי אלא דנימא שמוציא ש"ר דוקא הוא שתדון בסקילה אבל בנערה המאורסה דכתיב בהדיא נערה המאורסה אית לן למימר דסרחה ולבסוף בגרה תדון בחנק אלא משום דבדוכתא אחריתי צריכין אנו לשנויי הכין משבשינן לה ה"נ הכין וכדכתיבנא ולהכי פריך ואמאי נערה המאורסה וכו' דבשלמא לדידי לא הוה רמינן אלא ממוציא ש"ר למוציא ש"ר ומיהו בנערה הוה ניחא דתדון בחנק אבל לדידך דתרצת לי דבנערה המאורסה נמי תדון בסקילה והא נערה המאורסה כתיב. כנ"ל:

אמר קרא הנערה שהיתה כבר פרש"י ז"ל דכתיב והוציאו את הנערה ולא כתיב והוציאוה וקשה דהא במוציא ש"ר כתיב ודילמא במוציא ש"ר חדית רחמנא דהכי נמי חדית ביה חדושא אחרינא דנכנסה לחופה ולא נבעלה וכו' וכדקאמר רבא לעיל ותירצו בתוספות דכיון דדרשינן הנערה שהיתה כבר לומר דבתר מעיקרא אזלינן הלכך מהכא שמעינן דבכל דוכתא אמרינן הכי דכל היכא דאשתני גופא לא אשתני קטלא ואילו לא הוה שמעינן לה אלא מהדין הכתוב בה הוה פרכינן שפיר ודילמא כי חדית רחמנא וכו' וכדפרי' רב הונא לעיל בכיוצא בזה אבל השתא דמקשינן לה מייתורא דקרא דכתיב הנערה דמשמע דנזיל בתר מעיקרא וכדכתיבנא הלכך יש ללמוד כן בכל דוכתא כנ"ל:

וז"ל הרא"ש ז"ל אמר קרא הנערה שהיתה כבר ומהאי ילפינן בכל מקום דכל היכא דאשתני דינא לא אשתני קטלא. ע"כ:

אי הכי מלקא נמי לילקי ומאה סלע נמי לישלם יש לפרש דה"ק בשלמא למ"ד דמוציא

ש"ר חידושא הוא כדשנינן אליבא דשילא לא קשיא ליה הא דבדידה חדית רחמנא בדידיה לא חדית רחמנא אלא לדידך דאמרת דינא הוא אמאי. הריטב"א ז"ל:

על פתח ב"ד פי' סמוך לב"ד ולא בפתח ב"ד ממש דהא בעינן לרחוקיה כי היכי דתהוי ליה הצלה ע"י רוכב הסוס כדאיתא בסנהדרין. הריטב"א ז"ל:

וכתבו התוספות ז"ל ריש פרק נגמר הדין כהאי טעמא דכי היכי דתיהוי ליה הצלה א"נ דלא מתחזו ב"ד רוצחין דאמרינן התם בפרק נגמר הדין לא קיימינן אלא אמאי דמרחיקין רחוק מב"ד בית הסקילה אבל חוץ לב"ד מקרא מלא הוא דכתיב הוצא את המקלל וכדדרשינן התם במתניתין וכיון שכן הכא דבעינן ע"כ שיהא על פתח ב"ד טעמא דהצלה לא שייך הכא דמפתח ב"ד ממש לסמוך לפתח לא שייך טעמא דהצלה דהצלה פורתא לא שמה הצלה. ומיהו טעמא דלא לתחזו ב"ד רוצחין שייך נמי הכא דעל הפתח ממש מתחזו ב"ד מתפארין ברציחה אבל סמוך לפתח לא מתחזו כולי האי ולהכי כתבו התוספות לאו דוקא על פתח ב"ד אלא חוץ לב"ד כי היכי דלא ליתחזי בית דין רוצחין כדאמרינן בפרק נגמר הדין אמילתא אחריתי ע"כ. ומיהו איכא למימר דכיון דכתיב שעריך ולא אפשר משום דרובא ע"ג שערי ב"ד מקרו שעריך וכל כמה דמצינן לקיומי מאי דכתיב שעריך טפי עדיף והלכך על פתח ב"ד ממש בעי מיהוי ומ"ה נמי לא בעינן דליהוי חוץ לשלש מחנות אע"ג דכל הנסקלין ילפי' מפרים הנשרפים דצריכין ליסקל חוץ לג' מחנות כדאיתא בפרק נגמר הדין. וכ"ת תינח היכא דכתיב שעריך כגון בעבודת כוכבים אבל בנערה המאורסה דלא כתיב שעריך אדרבה אית לן למילף מפרים הנשרפים דליהוי חוץ לשלש מחנות ואמאי הויא על פתח ב"ד ומסתמא בית דין לאו חוץ לשלש מחנות יתבי דהא דגמרי' לקמן פתח מפתח כו' אינו אלא אסמכתא בעלמא וכדפי' רש"י ז"ל לקמן כדי ללמד שעריך ולא שערי ע"ג ומשום הך אסמכתא לא סמכינן דרשא גמורה דפרים הנשרפים. וי"ל דגבי נערה המאורסה נמי הכתיב על פתח בית אביה דהיינו תוך שלש מחנות וכשאין לה פתח בית אב פתח שער העי' במקום פתח בית אב קאי והיינו דקתני אין לה פתח בית אב סוקלין אותה על פתח שער העיר ההיא והכי איתא בספרי דוקני וכן גרסי התוספות ז"ל פי' ולהכי נקט שער העיר ההיא לומר דהרי היא במקום פתח בית אב ובעיר שרובה ע"ג פתח בית דין הויא במקום פתח בית אב ומעתה לא תיקשי אמאי לא הויא חוץ לשלש מחנות כשאר הנסקלין לא כנערה המאורסה ולא כעו"ג וכדכתיבנא:

ומיהו התוספות ז"ל לא פירשו כן וקשיא להו דאמאי נסקלת על פתח בית דין והא חוץ לשלש מחנות בעינן ותירצו בעיר שרובה ע"ג בטלה קדושת היקף חומה ככתוב בתוספות והא דקתני סוקלין אותה על פתח שער העיר ההיא לא בעי למימר שער

העיר ההיא שהאב בתוכה אלא שאין לו בית ונמצא דפתח שער העיר במקום פתח בית אב קאי וכדכתיבנא אלא להכי קתני ההיא לאורויי דהיינו עיר שסרחה בו והוה ליה כהאי דתני גבי ע"ג על שער שעבד בו ולכל מאי דתני הכא גמרינן מע"ג ולא לענין עיר שרובה ע"ג לבד וכיון דלא קפדינן שתהא נסקלת על שער העיר שהאב בתוכה אלמא לאו במקום פתח בית אב קאי ומעתה תקשי אמאי לא הויא חוץ לשלש מחנות ואין לתרץ משום דכתיב שעריך וכמו שתירצו התוספות בפרק נגמר הדין דהא נערה המאורסה לא כתיב שעריך וכדכתיב' הא אין לך לתרץ אלא כמו שתירצו התוספות ז"ל דבעיר שרובה ע"ג בטלה קדושת היקף חומה כנ"ל ודוק שהפכו התוספות הדיבורים דמעיקרא נקטו על ב"ד ושוב נקטו סוקלין אותה על פתח שער וכו'. וקל להבין אבל רש"י ז"ל כתב וז"ל שעריך. בעו"ג כתיב והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אשר עשו וגו'. ע"כ. ומשמע לי דס"ל ז"ל דדוקא בע"ג בעינן על שער שעבד בו כדקתני בברייתא אבל בנערה המאורסה לא בעינן דדוקא ממלת שעריך גמרינן לנערה המאורסה ומיהו מאי דבעינן שער שעבד בו גמרינן מדכתיב אשר עשו אצל שעריך ומאי דגמרי' בסמוך נאמר שעריך למטה ונאמר שעריך למעלה וכו' היינו לומר בשעריך קאי אצל מאי דביני שעריך דלמטה ולמעלה והלכך לא גמרי' מיניה לנערה המאורסה אבל מאי דילפינן ממלת שעריך לבד דהיינו שעריך ולא שערי ע"ג ילפינן נמי מינה לנערה המאורסה כנ"ל: גרש"י ז"ל גמר פתח מפתח ופתח משער ושער משעריך ויש גורסין גמר פתח מפתח שער ושער משעריך והכל דרך אחד. הריטב"א ז"ל. ג"ה תנו רבנן המוציא שם רע לוקה ונותן מאה סלע רבי יהודה אומר וכו' ולא גרסינן בין בעל בין לא בעל דהא בסמוך אוקימנא כשבעל דוקא והיינו נמי דאמרינן באוקמתא קמייתא הכי קאמר המוציא ש"ר לוקה ונותן מאה סלע בין בעל בין לא בעל אלמא אוקמתא הוא דעבדינן לברייתא ולא למתניא הכי בהדיא. הריטב"א ז"ל:

רבי יהודה אומר ללקות לוקה מכל מקום וכו'. כרבי אליעזר בן יעקב פרש"י ז"ל כראב"י. דאמר לקמן לא נאמרה פרשת מוציא שם רע אלא כשבעל הילכך מאה סלע לא מחייבינן ליה אלא כשבעל אבל מלקות דמשום אזהרת לא תלך רכיל הוא לקי ואפילו לא בעל דהא הלך רכיל ואי משום דהוי לאו שאין בו מעשה ר' יהודה לטעמיה דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו במסכת מכות וכו'. והוא שבעל. כראב"י וקסבר ת"ק אליבא דראב"י לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ומלקות דמוציא שם רע חידוש הוא דמויסרו אותו נפקא וההיא קרא כשבעל כתיב. רבי יהודה אומר ללקות לוקה מכל מקום. דמלקות משום אזהרת לא תלך רכיל הוא ולאו שאין בו מעשה לוקין עליו. ע"כ:

והקשו עליו דלקמן בעי תלמודא אזהרה למוציא שם רע מנין מלא תלך רכיל משמע בתר דילפינן מלקות מויסרו מהני האי לאו לאזהרה אבל למלקי לא. ועוד כל אדם שיחרף את אשתו מזנות לילקי ועוד אמאי אצטריך ויסרו לרבי יהודה. ותירץ רשב"א דאי לא כתיב ויסרו לא הוה מוקמינן לא תלך רכיל לאזהרה דמוציא שם רע אבל השתא דשמעינן דלקי מויסרו אנו צריכין למצוא אזהרה ומוקמינן ליה לאזהרה דלא ענש אלא אם כן הזהיר. ובזה נתרץ הכל דס"ל לרש"י ז"ל דכיון דלמלקות צריך לקרא מבחוץ ולא סגי במאי דכתיב גבי מוציא שם רע ויסרו כדי להלקותו הילכך לא אמרינן ביה דברים ככתבן דדוקא למאי דעניש קרא להדיא במוציא שם רע ואין אנו צריכין לקרא אחרינא מבחוץ הוא דקאמרינן ביה דברים ככתבן כגון מאה סלע אבל מלקות אף על גב דכתיב ביה נמי ויסרו הרי אי לאו אזהרה דלא תלך רכיל לא הוי לקי הילכך לא אמרינן ביה דברים ככתבן אלא בין בעל בין לא בעל לוקה ושאר כל אדם שמחרף אשתו כיון דלא כתיב ביה ויסרו לא לקי כנ"ל. וזהו שכתב רש"י ז"ל אבל מלקות דמשום אזהרת לא תלך רכיל הוא וכו'. פי' כיון דאין המלקות אלא על ידי אזהרת לא תלך רכיל אף על גב דעיקר המלקות משום ויסרו דכתיב גבי מוציא שם רע מכל מקום הרי אינו לוקה אלא משום אזהרת לא תלך רכיל הילכך לא שאני לן בין בעל בין לא בעל ולא אמרינן ביה דברים ככתבן ולכן שני ליה בין מלקות למאה סלע כנ"ל. ומיהו אכתי קשיא ליה להרא"ש ז"ל דבכל סוגיא דלעיל פריך תלמודא אי הכי מלקא נמי לילקי ומאה סלע נמי לישלם משמע דלכ"ע אין זה בלא זה. ועוד הקשה על מה שפירש ז"ל דמוציא שם רע הוי לאו שאין בו מעשה דא"כ לחשבינהו גבי הנך דתנא בפ"ק דתמורה דתני תנא קמיה דרבי יוחנן כל לא תעשה שבתורה לא עשה מעשה פטור חוץ מנשבע וממר ומקלל חברו בשם. ונראה לר"ת דלכ"ע אין מלקות אלא כשבעל אליבא דרבי יהודה ולא שני ליה בין מלקות למאה כסף כיון דעיקר המלקות כתוב ביה דהיינו ויסרו דלא תלך רכיל לא הויא אלא אזהרה בעלמא ולוקה היינו מכת מרדות לכ"ע ואפילו לדעת המקשן ורב פפא והכי קשיא ליה והתניא רבי יהודה אומר בעל לוקה לא בעל אינו לוקה פי' קס"ד דאינו לוקה כלל קאמר דאין לו לשנות אינו לוקה הואיל ומדרבנן מיהא לקי ומשני אמר רב נחמן ה"ק בעל לוקה מדאורייתא לא בעל אינו לוקה מדאורייתא אבל לוקה מכת מרדות מדרבנן והא נמי דקתני ללקות לוקה מכל מקום היינו מלקות מדרבנן והא דקאמר רב פפא מאי לוקה ממון לא אתא לאפלוגי אהא דמפרש דלוקה היינו מכת מרדות וכו' ככתוב בתוספות. כנ"ל לפרש שיטת התוספות ז"ל דהמקשן נמי הוה ס"ל דמלקות מדרבנן דאי ס"ד דמקשן דמלקות דאורייתא קאמר ורמי מתנייתא אהדדי וכדבעינן לפרושי לשיטת רש"י ז"ל הרי

גם לשיטת ר"ת ז"ל צריך ליישב דעת המקשן ובהכי נמי ניישב כולה שמעתתא ומאי קשיא ליה לר"ת על שיטתו של רש"י ז"ל:

ושוב מצאתי להריטב"א ז"ל שכ"כ וז"ל. רבי יהודה אומר ללקות לוקה מכל מקום פרש"י ז"ל לוקה משום לא תלך רכיל בעמך דס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין. והקשו עליו בתוספות דא"כ אפילו המוציא שם רע על הבוגרת ועל כל אשה נמי ועוד לא תלך לא אדכריה תלמודא אלא לאזהרה בלחוד ומלקות מויסרו נפקא דאי לא לר' יהודה ויסרו אותו למה לי לכך נראה להם כמו שפירש ר"ת ז"ל דמלקות דרבנן קאמר והא דפרקי' לקמן לוקה מכת מרדות דרבנן לאו למימרא דהשתא סבירא לן דמלקות דאורייתא קאמר אלא משום דקתני לא בעל אינו לוקה ומשמע אינו לוקה כלל להכי פרקינן דלעולם לוקה מכת מרדות דרבנן. ע"כ:

והרא"ש ז"ל כתב וז"ל. ונראה כפי' ר"ת ז"ל שפירש דלוקה דקתני היינו מכת מרדות והאי דלא ניחא ליה לרב פפא תירוצא דרב נחמן לאו משום דפליג עליה דלדידיה נמי הוי פירושא הכי כדפרשינן אלא אהא מהדר רב פפא דקבל רב נחמן הקושיא מההיא הברייתא דתניא בעל לוקה לא בעל אינו לוקה ומשום אותה קושיא תירצו לוקה מכת מרדות מדרבנן וקא"ל רב פפא מהא ברייתא לא קשיא מידי דע"כ לוקה דקתני בברייתא היינו ממון דלא מסתבר שיניח התנא לשנות מאה סלע דכתיבי בקרא בהדיא וישנה מלקות דרבנן דלא כתיבא בהדיא דבכולהו מתני' דלעיל לא קתני מלקות גרידא אלא בהדי מאה סלע. ועוד קשה לרב פפא דאין לו לשנות אינו לוקה בברייתא בתרייתא כיון דמדרבנן מיהא לוקה מכת מרדות ע"כ. לא ביאר הרב ז"ל מה היה דעת המקשן. ולכאורה משמע מדבריו ז"ל דמאן דרמי מתנייתא אהדדי לא אסיק אדעתיה דלוקה מכת מרדות מדרבנן קאמר והנכון מה שכתבתי. ומכל מקום קשיא להו לתוספות ז"ל על שיטת ר"ת ז"ל דהא אפילו לרבנן דס"ל בעלמא לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו הכא במוציא שם רע סבירא ליה דלוקין כשבעל אף על גב דהויא ליה לאו שאין בו מעשה דעל דיבורו הוא דלקי וכיון שכן לרבי יהודה כיון דס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו לא הוה לן לפלוגי הכא במוציא שם רע בין בעל ללא בעל דהוה לן למימר דאהני לן מאי דס"ל בעלמא דלוקין על לאו שאין בו מעשה דלא נימא לגבי מלקות דברים ככתבן אלא דילקה אפילו לא בעל דאף על גב דלא תלך רכיל לא הויא אלא אזהרה בעלמא מכל מקום כיון דכתיב ביה ויסרו ואזהרתיה מלא תלך רכיל ובכל מקום לוקין על לאו שאין בו מעשה לרבי יהודה הוה לן למימר דילקה אפילו לא בעל:

ותירצו בתוספות דלא אהני מידי מאי דסבירא ליה בעלמא לאו שאין בו מעשה לוקין כיון

דלא איירי קרא אלא דוקא כשבעל הרי גלה הכתוב כאן דלא לקי אלא כשבעל דדברים ככתבן בעינן אבל מאי דכתיב בפרשה ועיקר מלקות מויסרו נפקא דלא תלך רכיל לא אתא אלא לאזהרה בעלמא. ועוד תירצו בתוספות דאילו הוה ידעינן מעלמא דלוקין על לאו שאין בו מעשה אין הכי נמי דהכא נמי הוה אמרינן דלוקה אף על פי שלא בעל וכדכתיבנא ומיהו מהכא הוא דקיימא ליה לרבי יהודה דלוקין על לאו שאין בו מעשה וכיון שכן יש לנו לומר דברים ככתבן אפילו לגבי מלקות ותקשי נמי לשיטת רש"י ז"ל מהכא דהיכי מצינן למימר דטעמיה דרבי יהודה דלוקה מכל מקום משום דהוי לאו שאין בו מעשה והרי מהכא הוא דקיימא ליה לרבי יהודה הכין. ודע שבקצת נוסחאות מהתוספות כתוב ואם תאמר לרבי יהודה דאמר לוקין על לאו שאין בו מעשה אמאי אצטריך והיה אם בן הכות הרשע וגו'. ויש לומר דלרבי יהודה איכא לשנויי משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ע"כ. וזה גליון תוספות ואינו מהפנים ועל קושיא זו נמי קאי הא דקאמר ועוד דהא דלוקין לאו שאין בו מעשה וכו' ועיין בתוס' סנהדרין פ"ק דף י':

לוקה מכת מרדות דרבנן. פירש בעל הערוך ז"ל דמכת מרדות מכין אותו עד שתצא נפשו וכן כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות פסחים גבי האוכל מצה בערב הפסח ובפי' המשנה למסכת נזיר פירש שמכין אותו לפי אומד ב"ד. וכן כתב הרמ"ה ז"ל שמכין אותו באומד ולהקל ממלקות של תורה ונראין הדברים דכל מכת מרדות שהיא על עבירה נמשכת ויש בו לחוש להבא מכין אותו עד שתצא נפשו או עד שיקבל עליו כראוי דברי חכמים וכל שהיא על עבירה שאינה נמשכת אלא לייסרו לשעבר דנין אותו באומד ב"ד ובפחות ממלקות של תורה ונראין דברי האומרים שאין לדקדק במכת מרדות ברצועה של מלקות האמורה במסכת מכות. הריטב"א ז"ל:

דף מו.

ת"ר וענשו אותו זה ממון כו'. ואיכא למידק אמאי הפך סדריה דקרא דכתב ויסרו קודם וענשו. ועוד מאי אתא לאשמועינן במאי דקאמר וענשו אותו זה ממון והא מקרא מלא הוא דכתיב וענשו אותו מאה כסף. ועוד מאי קאמר בשלמא וענשו זה ממון וכו' מאי דוחקיה פשיטא דהכי כתיב ונ"ל דמאי דכתיב וענשו אותו מאה כסף וכו' מצינו לפרושי דה"ק וענשו אותו ומהו עונשו שיתן מאה כסף לאבי הנערה וגם שלו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו. ואם נפרש כן הא ודאי דלא מצית לפרש ויסרו אותו זה מלקות שאם היה שום עונש אחר מלבד אלו שני העונשין שהזכיר הכתוב בתר הכי הוה ליה

למנקטיה לבתר מאי דכתיב וענשו אותו דהא עונשי קא מני ואזיל וכדכתיבנא לכך קאמר וענשו אותו זה ממון פי' דלא קאי וענשו אלא אממון לבד מעתה שפיר מצינן לפרושי ויסרו זה מלקות. ופריך תלמודא בשלמא וענשו זה ממון פי' ממון לבד כי היכי דלא תיקשי לן דהיכי מצינן לפרושי ויסרו זה מלקות שפיר וקרא מכרעא הכי דכתיב וענשו אותו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה ואי קאי אדלקמיה אמאי דכתיב ולו תהיה לאשה וגו' לא הוה ליה למכתב אלא וענשו ונתנו לאבי הנערה מאה כסף וגו' אבל השתא דכתיב וענשו אותו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה אלמא משמע דאין וענשו אלא ממון לבד ולא קאי אדלקמיה ומעתה לא תקשי אמאי דאמרינן ויסרו זה מלקות אבל מכל מקום קשיא מנלן דויסרו זה מלקות דאף על גב דאין שום קושיא על זה ומיהו בעינן הכרעה למילתא כנ"ל:

למדנו ויסרו מויסרו ויסרו מבן וכן פרש"י ז"ל בשמעתין כתיב הכא ויסרו אותו וכתיב גבי סורר ומורה ויסרו מה להלן בן עמו אף כאן בן עמו והיינו ויסרו דהכא מויסרו דהתם והדר יליף בן דאייתי הכא מבן והיה אם בן הכות מה התם מלקות אף הכא מלקות ע"כ. וכן כתוב ברש"י ז"ל ובפרק בן סורר ומורה גרסינן מלקות בבן סורר ומורה היכא כתיבא כדר' אבהו דאמר רבי אבהו למדנו יסרו מויסרו וכו' ופרש"י ז"ל התם למדנו ויסרו דמוציא ש"ר דכתיב ביה ולקחו זקני העיר ההיא את האיש ויסרו אותו מויסרו אותו דבן סורר ומורה וההיא ויסרו דבן סורר ומורה למדנו בן מבן דכתיב גביה בן וההוא בן למדנו מבן והיה אם בן הכות הרשע ע"כ. כן נמצא בספר כתיבת יד מדויק:

ומה שפירש ז"ל בפרק בן סורר נראה דהוא הנכון דלמה לי למילף מויסרו דבן סורר לאתויי הכא נילף ויסרו מויסרו דבן סורר ויסרו דבן סורר מבן הכות הרשע וכמו שפירש בפרק בן סורר ומורה. וכן כתב הרא"ש ז"ל וזה לשונו למדנו יסרו מויסרו ויסרו מבן גזרה שוה גמורה היא והכי פירושו ויסרו מויסרו ומנא לן דויסרו דהתם מלקות מבן שכתוב אצלו דילפינן בן מבן והיה אם בן הכות הרשע ולא דמי להאי דלעיל גמר פתח מפתח ופתח משער דההיא אסמכתא בעלמא היא. בשם רבינו מאיר הלוי ע"כ. ולכך כתב רש"י ז"ל כאן בן ולא פי' הכא כמו שפירש בפרק בן סורר משום דהתם בפרק בן סורר שאלנו מלקות בבן סורר היכא כתיבא ומשני כדרבי אבהו דאמר רבי אבהו וכו' אלמא משמע דלא שקיל וטרי תלמודא אלא לאשכוחי מלקות בבן סורר דאילו במוציא שם רע פשיטא ליה דאית ביה מלקות ואם הפירוש כמו שכתב הרא"ש ז"ל ורש"י ז"ל התם הרי ע"כ שמעינן נמי מלקות לבן סורר ומאי בעי מלקות בבן סורר היכא כתיבא אלא ודאי דמעיקרא הוה משמע דמאי דאמר רבי אבהו למדנו יסרו כו' הוי פירושא כמו פתח

מפתח וכו' דלעיל וכמו שפירש ז"ל הכא בשמעתין והיינו משום דלא הוה משמע ליה דיש מלקות בבן סורר כלל דהא פירש קרא עונשיה להדיא ורגמוהו כל אנשי עירו וכו' ואינו במשמע ויסרו לשון מלקות כלל דה"ק קרא ויסרו אותו ולא שמע אליהם פי' לשון מוסר דברים או הכאה שאביו ואמו מייסרין אותו ולא מלקות ב"ד ולהכי בעי תלמודא התם מלקות בבן סורר היכא כתיבא ומשני כדרבי אבהו וכו' והפירוש הוא הכין דג"ש גמורה היא וכדפרש"י ז"ל התם כנ"ל ולא תקשי על רש"י ז"ל מדידיה אדידיה. ואפשר נמי דלא נתקבלה הג"ש אלא בן ויסרו מבן ויסרו דהיינו דומיא דבן הכות ולא בן מבן לבד ולא ויסרו מויסרו לבד ולהכי פירש"י ז"ל הכא מאי דפריש ויתיישב קצת בזה מה שכתוב בספרי הדפוס בפרש"י ז"ל דוק ותשכח:

רבי יהודה אומר אינו חייב עד שישכור עדים אין להקשות דאם כן הוה ליה לאו שיש בו מעשה דהיינו השכירות. ותקשי לרש"י ז"ל ולתוספות ז"ל למאי דכתבו לעיל דעיקר המלקות על דיבורו קא אתיא דאין לו מעשה כנ"ל:

אתיא שימה שימה לאו גזרה שוה ממש היא אלא גלוי מילתא בעלמא היא דפריש שימה דהכא כשימה דהתם דאי מג"ש ממש היא מאי קא מבעיא ליה לקמן שכרן בקרקע מהו בפחות משוה פרוטה מהו פשיטא דלא מחייב דומיא דרבית ואין לך לומר דברבית נמי קא מספקא לן ומבעיא ליה הכא גבי עדים וה"ה דאיכא למבעי נמי הכין גבי רבית דהא ברבית פשיטא דאין רבית בקרקע דמכלל ופרט וכלל ממעטא ליה בפרק איזהו נשך וכן פחות משוה פרוטה וכו' וכמו שכתוב בתוספות ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל אתיא שימה שימה פי' דלהכי שני קרא וכתב הכא ושם לה עלילות דברים כלומר הוצאת שם רע הבאה על ידי שימת ממון בעי ר' ירמיה שכרן בקרקע מהו בפחות משוה פרוטה מהו פרש"י ז"ל שכרן בקרקע מהו כיון דמרבית גמר כסף או אוכל בעינן דהוה מטלטלין כדכתיב לענין רבית או דילמא לממון הוא דגמר גזרה שוה ואפילו מקרקעי ומכאן למדו בתוספות שהנותן קרקע ברבית מלוה אין בו משום רבית דאורייתא ואף על גב דכתיב נשך כל דבר אשר ישך ההוא לרבות כל מטלטלין הדומין לפרט אבל לא עבדים וקרקעות ושטרות והא דאמרינן בערכין [לא א'] גבי בתי ערי חומה הרי זו רבית גמורה אלא שהתורה התירתה התם משום דזוזי דזביני חשיבי כהלואה ופירי דאכיל הוי שכר מעותיו וכן אמרינן השתא בנותן קרקע בשכר מעותיו וכן למדו מכאן דפחות משוה פרוטה אין בו משום רבית של תורה וכן נראה ממה שאמרו בריש פרק איזהו נשך למה לי דכתב רחמנא לאו בגזל לאו ברבית ואם איתא הא בעי לאו ברבית לפחות משוה פרוטה שאינו בגזל אלא ודאי כדאמרן ומיהו רבית דרבנן יש

אפילו בקרקע ופחות משוה פרוטה דרבנן בכל מילי גזור. ע"כ:
הוציא שם רע על נשואין הראשונים מהו פי' כגון שכנסה ולא הוציא שם רע וגרשה והחזירה ואחר כך הוציא עליה שם רע לא מצאתי בתולים בנשואין ראשונים וכן פרש"י ז"ל והכי דייק לישנא דהוציא שם רע על נשואין הראשונים ודכוותה איכא לפרושי אידך דמייתי בהדה על נשואי אחיו מהו שכנסה אחיו ומת בלא בנים ויבמה זה והוציא שם רע כי זינתה תחת אחיו ולא מצא לה אחיו בתולים דאילו בשטוען כי הוא לא מצא לה בתולים לא חשיב ש"ר על נשואי אחיו. ויש מקשין על נשואי אחיו מאי קא מבעיא לן דהא לא קרינא ביה ואקרב אליה ויש אומרים דבעיין למ"ד ואקרב אליה בדברים והא דתני יונה את בתי נתתי לאיש הזה ולא ליבם אליבא דידיה הוא ודלא כרבי אליעזר. הריטב"א ז"ל:
בשלמא לראב"י היינו דכתיב ופרשו השמלה. תימא ע"כ קרא מיירי שיש עדים שזינתה דבדיבורו לא מחייבי לה סקילה וכן רבי יהודה דס"ל כראב"י לעיל קאמר אינו חייב עד שישכור עדים ואם תאמר למה פרישת שמלה פשיטא דעדים לא מתכחשי בהכי דיש לתלות דהנואף הטה. ויש לומר דודאי מיירי בשיש עדים והאב הביא עדים והזימו לעדי הבעל ואפילו הכי סבר ראב"י דלא מחייב אלא כשהסודר מלא דם והוא מחציף לשנות את הידוע. לשון הרא"ש ז"ל:
וז"ל הרשב"א והלא הוצאת שם רע אינו אלא בעדים ובמקום עדים פרישת שמלה מאי עבידתא אטו בפרישת שמלה מכחישין את העדים. ותירץ דלא באו המקראות אלא להראות שנבעלה ויביא האב השמלה כדי לחזק טענתו ולחזק עדות המזימין עדי הבעל. ע"כ:
וז"ל הריטב"א ז"ל הקשו בתוס' שמלה זו מה טיבה לרבי אליעזר דאי איכא עדים שזינתה אע"ג דאיכא דם מקטלא דדילמא ממקום אחר הוא ואי ליכא עדי זנות כי ליכא דם בשמלה לא מקטלא דדילמא ראה ואבד. ותירצו דאפילו הכי מהניא שמלה לחוצפא דבעל וחוצפא דעדים ולא קנסו הכתוב אלא היכא דאיכא חוצפא טובא ויש שפירשו בשלמא לראב"י היינו דכתיבא שמלה כלומר שראוי לשמלה ומסתמא עביד הכי אביה לתת הוכחה לדבריו אף על פי שאינו בירור גמור בעיקר הדין. ע"כ:
וכתב הרמב"ן ז"ל ראב"י אומר דברים ככתבן שמלה ממש פירוש קסבר ראב"י שאינו חייב אא"כ בעל והוציא סודר לבית דין להוציא עליה שם רע דטענת בתולים להפסידה כתובתה או לאוסרה עליו ואחר כך נשתרש בחטא והלך והביא עדים לקיים דבריו לומר שזנתה בבית אביה הא לא בעל אף על פי שהביא עדים פטור לפי שאין דרך הארץ

להוציא שם רע אלא כשבעל וידע בה וכן אם בעל ולא טען טענת דמים ופתח פתוח פטור אף על פי שהביא עדים והוזמו לפי שאין דרך הוצאת שם רע אלא כן והיינו ופרשו השמלה ויש לפרש דכל שבעל חייב אף על פי שלא טען טענת דמים וכן מדתני יונה ולא ליבם שאין במשמע שיטעון טענת דמים על נשואי אחיו ופרשו השמלה לאשמועינן דכשבעל הוא וללשון ראשון נ"ל דלזה ולא ליבם לרבנן הוא ולראב"י לא משמע ליה. ע"כ:
דברים ששם לה פירוש לא דדריש הכי לשון שמלה שזה רחוק הוא ועוד דהא קתני בברייתא כשמלה חדשה אלא לישנא בעלמא נקט משום דכתיב ושם לה עלילות דברים ודריש ופרשו לשון ופרשו שיפרשו ויבררו דברים ששם לה כשמלה חדשה. הריטב"א ז"ל. וכן פירשו בתוספות:
דברים ככתבן. יש שפירשו דלאו ככתבן ממש אלא שראוי לכך לומר דמיירי כשבעל ובירושלמי פירשו ככתבן ממש שבעל וטען טענת בתולים ובאו עדים וכל הפרשה ככתבה. הריטב"א ז"ל. והא כתיבנא בסמוך לשון הרמב"ן ז"ל:

דף מו:

מתני' האב זכאי בבתו בקידושיה בכסף וכו'. להכי בקדושיה בכסף לאשמועינן דאפילו נערה שקבלה היא עצמה כסף קדושיה הויא של אביה ובגמ' שקיל וטרי בה וכדבעינן למכתב בס"ד כנ"ל ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל בקדושיה בכסף. שכסף קדושיה שלו. ע"כ. ולא הוה סגי במאי דהוה תני בקדושיה דהא כבר תני בהדיא בריש קדושין הנהו קדושין אלא משום דאיכא לאפלוגי בינייהו ואינן דומין זה לזה וכדפרש"י להכי פריט ותני בכסף בשטר ובביאה כנ"ל:
וז"ל ה"ר יהונתן הכהן ז"ל האב זכאי בבתו בכסף כלומר שכסף קדושיה שלו בשטר אם כתב לו על הנייר דבתך מקודשת לי יכול האב לקבל ממנו השטר ומקנה אותה לו בו וכן מקבל הכסף מידו והיא נקנית לו בו בביאה זכאי למסרה לו לבא עליה לשם נשואין ואם אומר לו הילך עשרים דינרים ומסור לי בתך להתקדש בביאה הרי היא שלו ובפ"ק דקידושין מפרש דבכל הני מתקדשת וכו'. ע"כ:
זכאי במציאתה להכי חזר ותנא זכאי במציאתה משום דמדינא לית ליה בגווה זכות במציאתה אלא משום איבה אי נמי כי היכי דליתני עליה נשאת יתר עליו הבעל וכו' פי' דמלבד שהבעל זוכה בכל השנויים למעלה יתר עליו הבעל וכו' ואי לא הוה תני זכאי במציאתה הוה משתמע דקאי נמי אבקידושיה בכסף וכו' והא ודאי לא שייך לגבי בעל להכי פתח ואמר נמי וזכאי במציאתה והשתא שפיר קתני נשאת יתר עליו הבעל וכו'

וכדכתיבנא כנ"ל:
ומקבל את גיטה פי' בנתגרשה מן האירוסין אבל מן הנשואין כיון שנשאת שוב אין לאביה רשות בה. הרשב"א ז"ל:
ואינו אוכל פירות בחייה ומשום איבה נמי לא תקינו רבנן פרי לפי שהאב לא יהיה קפיד עמה בדבר גדול כזה. ה"ר יהונתן הכהן ז"ל. ולא תטעה לומר דלהכי תנא בחייה לומר דבחייה דוקא הוא דאינו אוכל ושוב לאחר מיתתה יאכל פירות דהא ודאי ליתא דהגוף נמי יורש דהאב יורש את בתו אלא ה"ק בחייה דאילו מתה הרי הוא יורשה מכל וכל וכן פרש"י ז"ל בחייה. אלא אם כן מתה והוא יורשה. ע"כ. ולא הוה צריך למתני בחייה אלא משום דבעי למתני נשאת יתר עליו הבעל שאוכל פירות בחייה להכי תנא נמי גבי אב בחייה. ואין להקשות אמאי לא תנא נמי האב זכאי בירושתה דהא לא קתני אלא מאי דזכאי בבתו בקטנות ובנערות דאילו ירושתה אפילו בבוגרת נמי איתיה ומכל מקום האריך התנא קצת דקתני בחייה לאורויי נמי דזכאי בירושתה כנ"ל:
וחייב במזונותיה לקמן בגמרא אמרינן דפרקונה תחת פירות והלכך קשה קצת דהוה ליה לאקדומי פרקונה לאסמוכי אמאי דתני יתר עליה הבעל שאוכל פירות בחייה. ויש לומר דפרקונה לא שכיח דאפשר שלא תשכח לעולם ומיהו מזונות שכיח ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל וחייב במזונותיה ובפרקונה. אם נשבית שהוא תנאי ב"ד וכו'. ואם תשאל אם כן הוה ליה לאקדומי קבורתה דודאי אתי דאילו שבייה אפשר דלא אתיא לעולם. תשובתך להכי אקדים פרקונה שהוא תנאי ב"ד כדתנן במתניתין דאילו קבורתה לא תנן במתניתין אלא דאמרינן לקמן קבורתה תחת כתובתה וכו' וכן כתב רש"י ז"ל. ועוד דפרקונה תחת פירות ופירות שכיחי וקבורתה תחת כתובתה דהיינו נדוניה ואשה שיש לה נכסי מלוג לא שכיחי הילכך אקדים פרקונה אף על גב דדילמא לא אתאי משום דקבורתה הויא תחת מידי דלא שכיח וכדכתיבנא כנ"ל. ודוק ותשכח בלשון רש"י ז"ל:
גמרא הך שמעתתא עיקרה בקידושין ולכך נקצר כאן:
ואימא לדידה הוי פירש"י ז"ל וקרא כי אתא לאשמועינן אתא שהיא נקנית לבעל בקידושי כסף והכי מדרשא אין כסף ביציאה זו אבל יש כסף ביציאה אחרת ולעולם דידה הוי. ע"כ:
וכתבו תלמידי הרשב"א ז"ל בפ"ק דקדושין וז"ל אין כסף ביציאה זו לא לה ולא לאדון אבל יש כסף ביציאה אחרת לדידה. ואם תאמר כי נפקא מאדון זה נמי יש כסף לדידה דהיינו הענקה וי"ל אין היציאה תלויה באותו כסף אלא צדקה בעלמא אבל יציאתה מאביה תלויה היא בכסף. וא"ד ואימא לדידה וה"ק כשיוצאה מאדון זה אין לה כסף מאביה שהיא נכנסת ברשותו אבל יש לה כסף ביציאה אחרת מבעל שנכנסת לרשותו.

ואם תאמר אי לדידה ג"ש דקיחה קיחה למה לי דבשלמא כי אמרינן לאביה אצטריך כי יקח דלא תימא דיהבה איהי לאביה וקדשה נפשה בשטר ובביאה אבל לא מקנייא בכסף לבעל אלא אי אמרת דלדידה הוא דיש כסף הא ודאי למקנייא ביה הוא דיהיב לה בעל כי יקח למה לי ויש לומר רב לית ליה ג"ש דקיחה קיחה תדע דאמרינן לקמן ותנא מייתי לה מהכא כי יקח וגו' משמע דלא מייתי לה מהכא מיהו תנא ודאי אצטריכא ליה דרב דלא תימא קידושין דידה הוו ואצטריכא ליה ג"ש דכי יקח דלא תימא דיהבא איהי לאבוה וכו' כדלקמן וכי אמרינן ותנא מייתי לה מהכא לאו למימרא דתנא לא דריש דרב דהא מצרך צריכא ליה כדכתיבנא אלא למימר דרב לית ליה הך ג"ש דהאי תנא. ע"כ:

והקשו עוד בתוספות ז"ל היכי מצי פריך הכא שיהא שלה הא אמרי' בריש קידושין אצטריך למכתב כי יקח ואצטריך למכתב ויצאה חנם דאי כתב רחמנא כי יקח הוה אמינא קידושין דידה הוו כתב רחמנא ויצאה חנם. ותירצו דהתם מיירי אליבא דמסקנא דשמעתין דאמרינן מסתמא יציאה דכוותה קא ממעט אבל אם לא היה שום משמעותא מן הפסוק שיהיו של אב מייתורא לא הוה אמרינן שיהו שלו דאטו בשביל שאין אנו יודעין לדרוש הפסוק נאמר דאתא קרא יתירא ליתן ממון ראובן לשמעון ע"כ. כן כתב הרא"ש ז"ל. ונ"ל דאיברא דהך צריכותא דתלמודא היינו למסקנא דשמעתין כמו שכתבו התוספות ומיהו לא מייתרא קרא דאי מכי יקח הוה אמינא דלא מקנייא בכסף אלא אשה דברשות עצמה דמקדשה נפשה לבעל אבל נערה או קטנה ברשות אביה אימא דלא מקנייא בכסף דכדי להוציאה מרשות אביה לא סגי בכסף אלא בביאה להכי אצטריך ויצאה חנם אין כסף אפילו דלדידה ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל ואימא לדידה וקרא כי אתא לאשמועינן אתא שהיא נקנית לבעל בקדושי כסף וכו'. אם כן יש לפרש דהכי פריך דאימא לדידה פירוש דפשיטא דכי מקדש לה דדידיה הוי ומיהו אימא דגם היא תוכל לקדש עצמה ומהוי לדידה כשמתקדשת היא את עצמה וכן יש לדייק מלשון רש"י ז"ל דכתיבנא ולקמן נאריך בזה בס"ד:

השתא אביה מקבל קידושיה וכו'. הקשו בתוספות למאי דס"ד השתא אמאי אצטריך ויצאה חנם דמקדשה בכסף שמעינן מכי יקח ומאת בתי שמעינן דלא הוי לדידה ושמא אי לאו ויצאה הוה אמינא דיפה כח האב דמקדשה בנתינה לבד ואינו צריך אפילו כסף וכדכתיב את בתי נתתי והא דכתיב כי יקח וילפינן קיחה קיחה היינו כשהיא מקדשת את עצמה כנ"ל:

ואימא הני מילי קטנה וכו'. הקשה רש"י ז"ל דהא גבי מוציא שם רע כתיב וההיא נערה כתיב התם כדכתיב ואמר אבי הנערה וגו' את בתי נתתי לאיש וגו' והמוציא שם רע על

הקטנה פטור ומעונשין לא קשיא ליה דהא כתיב והוציאו את הנערה וגו' וסקלוה דאיכא לשנויי דהא ע"כ קרא מיירי נמי אף על גב דהשתא בוגרת דסרחה ולבסוף בגרה בסקילה דכתיב הנערה שהיתה כבר וכדאמרי' לעיל וכיון שכן איכא למימר נמי דסרחה כשהיתה נערה ונתקדשה כשהיתה נערה. ומיהו ממוציא שם רע דכתיב ואמר אבי הנערה איכא לאקשויי שפיר דע"כ קרא איירי בנערה דוקא דאילו הוציא עליה שם רע שזנתה כשהיא נערה ועכשיו היא בוגרת הרי הוא פטור דהא לא מצית מקיימה ונתנו לאבי הנערה. ותירץ רש"י ז"ל דה"ק קרא את בתי נתתי לו בקטנותה ועתה נערה פירוש לפירושו להכי קאמר האב דנתתי לו בקטנותה ועתה נערה לומר דהרי היא ברשותו מתחלה ועד סוף דאפילו עתה הרי היא נערה ועדיין רשותו עליה דאפילו תימא שהיא יכולה לקדש עצמה מכל מקום אביה נמי יכול לקדשה ושתי ידים זוכות בה וכיון דמתחלה נתתיה לו כשהיא קטנה אף על גב דעתה היא נערה מכל מקום לא יצאה מרשותו לגמרי ומיהו אילו נתנה לו כשהיא נערה דילמא אינו הדין כן ולא ינתן מאה כסף לאבי הנערה דנערה יש לה יד ואיהי מקדשת נפשה ואיהי תשקול כספה כנ"ל פי' לפי' רש"י ז"ל. והתוספות הקשו בענין אחר דקרא בבת עונשין איירי והיכי פריך תלמודא ואימא הני מילי קטנה והילכך לא מצי לשנויי דקרא ה"ק את בתי נתתי כשהיא קטנה ועתה היא נערה דגבי עונשין לא בעינן שתהיה נערה עכשיו בשעת סקילתה דאף על גב דהרי היא בוגרת מכל מקום הרי היא בסקילה דהכתיב הנערה שהיתה כבר ואף על גב דעתה היא בוגרת וכיון שכן ע"כ לא מצי לשנויי אלא דקרא ה"ק את בתי נתתי כשהיא קטנה בלחוד וקשיא להו לתוספות על זה דאם כן כיון דלא אתא קרא אלא לקטנה בלחוד אמאי אצטריך קרא השתא זבוני מזבין לה כסף קדושיה מבעיא. ולשיטת רש"י ז"ל כפי מאי דפרישנא ניחא ולהכי נדו התוספות משיטתו של רש"י ז"ל משום דלא מכרעא טובא ההיא דמוציא שם רע כדי לאקשויי מיניה דדילמא ס"ל למקשה דמוציא שם רע על הקטנה חייב והכי פריך ואימא הני מילי קטנה וכו' פי' דמוציא שם רע על הקטנה חייב ומיהו מעונשין מקשו שפיר דפשיטא ודאי דלכ"ע קטנה לאו בת עונשין היא כנ"ל. וכל זה כתבתי לפי דרכנו שאין דרך התוספות לפרש כפירושו של רש"י ואין מזכירין את שמו ז"ל לכך צריך לחלק בכיוצא בזה בין מה שכותב רש"י ז"ל למה שכותבין התוספות ז"ל:

ומיהו הריטב"א ז"ל כתב וז"ל ואימא ה"מ קטנה דלית לה יד אבל נערה וכו'. והקשה רש"י ז"ל דהא ע"כ קרא בנערה מיירי דקטנה לאו בת עונשין היא. ותירץ דה"ק דדילמא כי כתיב את בתי נתתי בשקדשה בעודה קטנה והגדילה וזנתה. והקשו בתוספות דהא לקמן אמרינן בהדיא שיכול האב למסרה לחופה בעודה נערה והיינו משום דכתיב את

בתי נתתי כפירש"י ז"ל לקמן ואמאי לא פרכינן דדילמא קרא בקטנה מיירי לכך פירשו דה"ק דדילמא ה"מ קטנה דלית לה יד כי עכ"פ זכאי האב בקדושיה והוא הדין לנערה כשהאב מקדשה אבל כשהיא מקדשת עצמה היא תשקול כספה והיכי פסיק ותני האב זכאי בבתו בקדושיה.ע"כ:

וז"ל הרא"ש ז"ל ואימא הני מילי קטנה אף על גב דקרא בבת עונשין איירי ה"ק את בתי נתתי לאיש הזה כשהיתה קטנה ואם תאמר הא קטנה לא אצטריך קרא דהשתא זבוני וכו'. ובכה"ג פריך לקמן גבי מעשה ידיה לאו פירכא היא דמה ענין כסף קדושיה למעשה ידיה דשאני התם דמעשה ידיה הוא מפקיע במכירה זו אף על גב דקדושין נמי מפקיע במכירה שיכול האדון ליעדה התם אין האב מקבל ממון תחת הקדושין אלא שהאדון מייעדה בכסף קנייתה ועוד קרא דאת בתי נתתי וגו' לאו להכי הוא דאתא שמקבל קדושיה דאם כן במסקנא דדרשינן אפילו נערה למאי אצטריך אלא עיקר קרא אצטריך לכדאמר רב הונא מנין לאב שנאמן לאסור את בתו כדאמרינן לעיל בפרק האשה והא דדרשינן מיניה דאביה מקבל קדושיה היינו מפשטיה דקרא את בתי נתתי לאיש הזה. ע"כ:

וז"ל תלמיד הרשב"א ז"ל בקדושין. ואם תאמר קטנה אמאי צריכה קרא השתא זבוני מזבין לה קדושיה מבעיא לא היא דמאי קא מדמית קדושין דאסר לה איסור עולם לזבוני שאין מוכר בה אלא מעשה ידיה עד ימי שעת נערות שעדיין כי נפקא לה מאדון תיקום ברשותה עד ימי בגרות מיהו מעשה ידי קטנה ודאי איכא למילף ממכירה דהשתא זבוני מזבין לה מעשה ידיה מבעיא דכי לא זבנה מעשה ידיה כשהיא קטנה שלו כדאיתא בפרק נערה. ואם תאמר לרבי יוסי בר יהודה דאמר מעות ראשונות לקדושין נתנו קדושי קטנה אמאי צריכי קרא. יש לומר שאני קדושי ייעוד דכיון דעיקר מעות מדזכי ליה רחמנא לזבונה מגו דחיילי זביני בההוא כספא חיילי בה נמי מת האדון ולעולם הוה אמינא שאין האב זוכה בקדושין עוד יש לומר דאף על גב דלקדושי קטנה לא אצטריך קרא דאת בתי נתתי לאשמועינן דזכי לה רחמנא לאב למסרה לחופה קא אתי דהא ע"כ למסקנא דאמרינן יציאה דכוותה קא ממעט את בתי נתתי למגמר חופה קא אתי. ע"כ.

נמצא בו מקומות מטושטשות:

כל שבח נעורים לאביה פי' מדזכי ליה רחמנא בהפרת נדרים שהיא איסורא ילפינן דלקדושיה נמי זכי לה וכיון דאיהו מקבל קדושיה ודאי איהו שקיל כספא. תלמיד הרשב"א ז"ל בפ"ק דקדושין. ורש"י ז"ל כתב שם וז"ל בנעוריה בית אביה. הכי דריש לה כל זמן שבנעוריה היא של אביה דכל שבח הבא לה לאביה הוא. ע"כ. ומשמע לי דייתורא

דקרא קא דריש דהא כתיב ואשה כי תדור וגו' בבית אביה בנעוריה ואם הניא אביה אותה ביום שמעו וגו' וכיון שכן למה לי למכתב תו בסוף הפרשה בנעוריה בית אביה אלא למדרש דבעלמא הכי דריש לה כל זמן שבנעוריה היא של אביה וכו' וכדפרש"י ז"ל כנ"ל:

אלא ההוא בהפרת נדרים הוא דכתיב. ואם תאמר אם כן קרא יתירה למה לי והא כתיב ואם הניא אביה כו' וכדכתיבנא. ויש לומר דמסקנא דקושיא היא וה"ק דע"כ לרב הונא הכי אית לך למימר וכיון שכן לרב הונא כסף קדושיה בנערה מנלן דלאביה ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל אלא ההיא בהפרת נדרים כתיב. מסקנא דקושיא היא ולא שינוייא הוא. ע"כ. ודוק דלקמן בגמרא דילפינן הפרת נדרים מדכתיב בנעוריה בית אביה הוקשה לו לרש"י ז"ל דהא בהדיא כתיב כי הניא אביה אותה. ותירץ ז"ל וכדאיתא לקמן ואילו הכא לא הוקשה לו ז"ל כלל וקל להבין. ועוד היה נראה לפרש שמעתין דמעיקרא קא דריש דבנעוריה כל שבח נעוריה לאביה פי' מייתורא דקרא קאמר הכי כל זמן שבנעוריה היא של אביה כלומר ללמדך אבעלמא כל שבח נעורים לאביה ולכך פריך שפיר מהא דרב הונא דמעשה ידיה נמי נילף מהתם ושוב מהדרינן אלא ההוא בהפרת נדרים הוא דכתיב פי' לא מייתרא קרא לומר דכל שבח נעורים לאביה אלא אתא קרא למילף דומיא דהפרת נדרים דהיינו איסורא מאיסורא ולהכי לא ילפינן אלא קדושין דאביה יכול לקדשה דהיינו איסורא וכמו שפי' תלמיד הרשב"א ז"ל וכדכתיבנא. וכן הקשו בתוספות וממילא שמעינן דכספא דאביה הוי כדאמרינן לעיל השתא אביה מקבל קדושיה וכו' ומיהו מעשה ידיה לא ילפינן מהפרת נדרים דהיינו ממונא מאיסורא וכדמפרש ואזיל תלמודא ולהאי שיטתא כוליה שקלא וטריא דבתר הכי וכ"ת נילף מקנסא וכו' לא קאי אקידושין אלא אמעשה ידיה וכן פירשו תוספות ריד התם בפרק קמא דקדושין וכדבעינן למכתב בס"ד וקשיא טובא לשיטה זו דאם כן מאי קא מסיק אלא מסתברא דכי ממעט רחמנא יציאה דכוותה וכו' והא שפיר משנינן לה במאי דאמרינן אלא ההוא בהפרת נדרים הוא דכתיב וכדפרכינן ויש לפרש דהיינו קושיא מעיקרא דכי משנינן אמר קרא בנעוריה וכו' כל שבח נעורים וכו' אכתי הוה צריכנא לדרשא דמעיקרא ויצאה חנם וכו' דאכתי הוה אמינא דדילמא שבח דמגופה הויא לאביה כגון מעשה ידיה וחבלתה אבל קידושין דמעלמא קא אתי לה כדאמרינן בפ"ק דקדושין לאו בכלל שבח נעורים איתיה ולא הוי אלא ביה ולכך אצטריך ויצאה חנם וכו' וכדשניא מעיקרא אלא כדי לאכרוחי דלא נימא הני מילי קטנה כו' וכדאקשינן מעיקרא הוא דמשני מבנעוריה בית אביה ועיקר סמוכי אדרב יהודה אמר רב דמייתי לה מויצאה חנם וכו' והיינו דלא קאמר

אלא אמר קרא בנעוריה כו' ומיהו אי ילפינן לה מהפרת נדרים וכדאסיק ומשני דהויא איסורא מאיסורא וכדכתיבנא ולא אתא למעשה ידיה כלל מעתה אין אנו צריכין לדרשא ויצאה חנם והכי קא פריך תלמודא אלא ההוא בהפרת נדרים הוא דכתיב פי' וממה נפשך תיקשי דאי בעית למימר דבהפרת נדרים הוא דכתיב ולא תילף מינה מידי מעתה תיקשי קושיין דמעיקרא בכסף מנלן ואי בעית למימר דשפיר נילף מהפרת נדרים לענין קדושין וכדכתבינן אם כן תקשי למה לי לדרשא דויצאה חנם כלל ושקיל וטרי תלמודא ומסיק אלא מסתברא כו' פי' ולעולם לא ילפינן מהפרת נדרים כלל אלא מויצאה חנם כן נראה לפרש שמעתין ורש"י ז"ל לא פי' כן וזהו שכתב ז"ל אלא ההיא בהפרת נדרים הוא דכתיב. מסקנא דקושיא היא ולא שינויא הוא. פי' ולא פריך בדרך ממה נפשך כלל וכדפרישנא וקל להבין:

ממונא מאיסורא לא ילפינן הקשו בתוספות נילף שיוכל אביה לקדשה מהפרת נדרים דקדושיה נמי הוי איסורא וממילא שמעינן דכסף דאביה הוי כדאמרינן לעיל אביה מקבל קדושיה ואיהי שקלא כספא. ואין לתרץ דבשלמא כדאתיא מייתורא דקרא דיכול לקדשה עבידנא ק"ו דאביה זכתה לו תורה דמקבל קידושין ואיהי שקלא כספא אבל כי ילפינן לה מהפרת נדרים דוקא לענין איסורא הוא דילפינן לה ולא לענין ממונא כלל דהא כי אמרינן הכי לעיל היינו כדילפינן לה מאת בתי נתתי והא קאמרינן לעיל דעיקר קרא לאסור את בתו קא אתיא וכמו שכתבו התוספות לעיל ואפ"ה עבידנא ק"ו ואמרינן השתא אביה מקבל קידושיה וכו' והדרא קושיין לדוכתא ותירצו בתוספות דכיון דע"כ נפיק דינא דממונא מהאי איסורא דבע"כ איהו שקיל כספא הלכך לא ילפינן דלא ילפינן מאיסורא גרידתא איסורא דאית בה ממונא:

והרא"ש ז"ל תירץ דלעולם פשיטא ליה דיכול האב לקדשה מקרא דאת בתי נתתי וגו' כדלקמן דזכי ליה רחמנא לאב לממסרה לחופה וע"כ בנערה איירי דאי בקטנה וזינתה קודם נשואין לא בת עונשין היא ואי זינתה לאחר נשואין כי גדלה מיתתה בחנק וכמו שיכול למוסרה לחופה הכי נמי יכול למוסרה לקידושין והא דמבעיא ליה כסף קדושיה אי דידיה הוו אי לאו ה"פ לעיל כשהיא מתקדשת עצמה יהו הקידושין שלה. ע"כ:

וכ"ת נילף מבושת ופגם שאני בושת ופגם וכו'. ואם תאמר והא בושת ופגם מקידושין ילפינן כדאיתא בפירקין דלעיל היכי מוכחין קידושין מינה ויש לומר לתירוץ התוספות דלכ"ע יכול האב לקדשה אף כשהיא נערה ושפיר ילפינן מינה לבושת ופגם שבידו לביישה למוסרה למנוול ומוכה שחין ואנן השתא לכסף קידושיה הוא דבעינן למילף מכסף בושת ופגם ולפי' רש"י ז"ל יש לפרש דבשת ופגם יליף מקדושי קטנה שהיה בידו

לקדשה למנוול ומוכה שחין כשהיא קטנה שמביישה ופוגמה גם בנערות. הריטב"א ז"ל: וז"ל תלמיד הרשב"א ז"ל בפ"ק דקידושין. וכ"ת נילף מבושת ופגם ק"ל והא בושת ופגם לא קי"ל דלאבוה הוו אלא משום דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין דאכתי לא קי"ל דאביה מקבל קדושיה ושמעתי בשם רבינו האי גאון זל"ה דבושת ופגם דנערה אתיא מקדושי קטנה דאיבעי מסר לה כשהיא קטנה למנוול ומוכה שחין בשתה עליה בימי נערותה. וכ"ת אם כן בושת ופגם דבוגרת נמי להוו דאב שאני בוגרת דנפקא לה לגמרי מרשות אב ומתוך שאין לו רשות בה לא זכי ליה רחמנא נמי בושת ופגם. והקשה מורי נר"ו על זה נילף מקידושי קטנה גופייהו דאי בעי הוה מקדש לה כשהיתה קטנה והוה שקיל כסף קידושיה והוה מתסרא השתא בהנהו קידושין ולא הוי מצי לדחויי ליה שאני בושת ופגם דאבוה נמי שייך בה צערא בגווה. ור"י ז"ל פי' שאני בושת ופגם דאבוה נמי שייך בה דאי בעי מסר לה למנוול וכו' נראה דלפרוקי קושיין קא אתי הרב וה"ק לא נפקא לן בשת ופגם דלאביה אלא משום דאיהו שייך בה דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין והשתא דלא קמו לן קדושי בשת ופגם נמי לא קמו לן וצ"ע. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ונילף מבשת ופגם פי' מבשת ופגם דאי בעי מסר לה השתא כשהיא קטנה למנוול ומוכה שחין דהא האב זכאי בבתו בקידושי' כשהיא קטנה דכתיב את בתי נתתי לאיש הזה כדאמרן לעיל וכדפרכינן באידך פירקין ודחינן שאני בושת ופגם דאבוה נמי שייך בהו דאיהו נמי אית ליה בושת ופגם בדידה ואי קשיא לך אלא מעתה ביישה בעני בן טובים הכי נמי דיהיב בושת לבני משפחה איכא למימר שאני התם דלאו בגופה הוא אבל בתו בגופיה ואם תאמר אי הכי ניתיב לדידה ולדידיה כדעביד באשתו אנן הכי קאמרינן ליכא למילף קדושין דלא שייך ביה כלל מבושת ופגם דשייך ביה א"נ שאני התם דאביה שייך ביה כלומר דאיהו מצי מסר לה למנוול ומוכה שחין ומצי לפגמה ולביישה כך פירש"י ונכון היה הדבר אלא שבמסכת קדושין אמרינן בהדיא דאביה נמי אית ליה צערא בגווה והכי איתא בכולהו נסחי:

והרא"ה ז"ל כתב וז"ל שאני בושת ופגם דאביה נמי שייך ביה מסתברא דה"ק דאביה נמי אי"ל בושת ופגם ולא למימרא דמ"ה ליהוי דידיה דשקיל ליה דאפי' בבעל דהקי"ל דהוי כאשתו אמרינן לקמן דלא שקיל ליה לכוליה בשתה אלא הכי קאמרינן כיון דשמעינן ליה לבושת ופגם דהוי דידיה מתוך שבידו למסרה למנוול ומוכה שחין כדאיתא לעיל ליכא למגמר מיניה דשאני התם דאיכא חומרא שכן אף הוא יש לו בושת ופגם. אבל רבינו שלמה ז"ל פירש דה"ק שאני בושת ופגם דאביה נמי שייך ביה דמהאי טעמא שמעינן ליה דהוו דאב מתוך שבידו למסרה למנוול ומוכה שחין וכיון שכן תו ליכא למגמר מיניה

דשאני התם דאיכא האי טעמא דאמרן מיהו במסכת קידושין בכולהו נוסחי גרסינן שאני בושת ופגם דאביה נמי אית ליה צערא בגויה והאי לישנא אתיא כלישנא קמא:
וז"ל הריטב"א ג"ה והיא גרש"י ז"ל שאני בושת ופגם דאביה נמי שייך בה כלומר שבידו לביישה ולפגמה ולמסרה למנוול ומוכה שחין ויש גורסין שאני בושת ופגם דאבוה נמי אית ליה צערא בגויה ויש שפי' כן בגרסא הראשונה לומר דאבוה נמי שייך בבשתה ובפגמה שיש לו בושת ופגם בזה ויש מקשים דמטעם זה למה יהיה שלו דהא בעל לגבי אשתו דאית ליה בשת בבושתה ואין לו אלא שליש כדאיתא בפ' החובל ויש לומר דזכות אב שאני שיפה כחו בכמה דברים וכיון דשייך בקצת זכי ליה רחמנא כוליה והגירסא הראשונה ופירושה הוא הנכון. עד כאן:
אלא מסתברא דכי ממעט קרא יציאה דכותה ממעט ק"ל דהא גבי אב לא ממעט קרא מידי אדרבה רבי ביה קרא שיש לו כסף וי"ל דמיעט מתורת אדון ומשפטו קאמרינן כן פרש"י ז"ל ועוד י"ל דאעיקר קרא קיימינן דכי כתב רחמנא גבי אדון אין כסף מיעט אותו מדין אב שלא יהא לו כסף ביציאה זו כמו שיש לאב ביציאה שלו כנ"ל. הריטב"א ז"ל:
יציאה דכוותה קא ממעט פי' סברא הוא דלגמרי קא ממעט מדין הך יציאה דהתם דאין כסף לאדון זה ביציאתה אבל יש כסף לאדון אחר ביציאתה ממנו להכי נמי גמרינן מההיא יציאה מה התם בנערה הכא נמי להאי אדון מרבינן כסף בנערה דהא דכוותא מתמעט לגמרי דאל"כ לא ידענא דבנערה איירי וכן פר"ח וכיון דשמעינן דכסף קידושיה שלו ממילא שמעינן דמקבל קדושיה דסברא איהו שקל כספא ואיהי מקבלה קידושין:
התם לגבי אדון נפקא ליה מרשות אדון לגמרי דשוב אין לו רשות במעשה ידיה הלכך דין הוא שאם היה שם כסף יהיה של אדון אבל הכא אכתי מחסרא מסירה לחופה ולא יצאה מרשות האב כלל ואינו מפסיד כלום בקידושין הללו א"כ למה יהיה הכסף שלו ומשני בהפרת נדרים מיהא נפקא לה מרשותיה הלכך הוא מפסיד ביציאה זו הלכך דין הוא שיהא הכסף שלו ולהכי נמי לא משני לענין אכילת תרומה מיהא נפקא ליה מרשותו ואם היא בת כהן ונתארסה לישראל אינה אוכלת בתרומה כדאיתא ביש מותרות משום דבעי לאשכוחי שהאב נפסד ביציאה זו שאינו יכול להפר נדרים דומיא דיציאת האדון א"נ אשמועינן דין השוה בכל הנשים. הרא"ש ז"ל:
מהפרת נדרים מיהא נפקא ליה דתנן נערה המאורסה כו'. כלומר הלכך הך נמי נפקא ליה מרשותיה דאב אבל רב חננאל ז"ל גריס מהא מילתא הא נפקא לה לגמרי דאמר מר אין אדם מוכר את בתו לשפחה אחר אישות והא אתיא לה שפיר דהשתא הויא לה האי יציאה כי הך. הרא"ה ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל והא לא דמיא כו' עד להפרת נדרים מיהא נפקא לה מרשותיה דתנן וכו' וכן גרש"י פי' וכיון דאיכא יציאה זו שפיר איכא למימר אין כסף ביציאה זו לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר ביציאה שלו ואע"ג דלא דמו יציאות לגמרי ויש גורסין לגבי הא מילתא נפקא ליה מרשות האב לגמרי וכן ר"ת ז"ל גרסתו ופירושה דכיון שקדשה ויצאה מרשותו שאינו יכול שוב למכרה אפילו בעודה קטנה וכדאמרינן שאין אדם מוכר בתו לשפחה אחר אישות ע"כ:

מציאתה משום איבה כלומר משום דמתזנא מיניה ולא תהא לה איבה ולא יהיב לה מזוני אבל מדינא לית ליה דלא דמיא למעשה ידיה שהן באין מחמת גופה ושבחא דגופה זכי ליה רחמנא ולקדושין נמי לא דמי דאינהו נמי מחמת שבח גופה הן אבל מציאתה דלאו מחמת שבח גופה הן דידה הוו אלא דרבנן תקון ליה משום איבה. הרשב"א ז"ל:

איבה וכו'. התוס' ז"ל האריכו ולאפס פנאי כעת לא יכולתי לפרש דבריהם וכתוב בגירסת תוספות נערה נמי חשיב לה קטנה כלומר כשאינה בוגרת ע"כ. עוד כתוב בגליון תוספות וטעמא דהתם דתלי בסמוך על שלחן אביו הוי ידו כיד אביו אבל אם סמוך על שלחן אחרים אין מציאתו שלהם כמו שפירשו התוספות בב"מ ובעירובין ע"כ. עוד כתוב בגליון תוס' ז"ל ובירושלמי אמרו טעם אחר שלא תגנוב משל בעלה ותאמר מצאתי ע"כ. ובעזר העזר האמיתי עוד אשוב לבאר גליונות אלו עם התוספות ז"ל בס"ד:

דף מז.

הא דזכי ליה רחמנא וכו'. כתב הרמב"ן ז"ל הא דאמרינן כי זכי ליה רחמנא לממסרה לחופה פרש"י ז"ל דכתיב את בתי נתתי כל נתינות במשמע ואין צורך לכך דאי ס"ד לא מצי מסר לה לחופה כסף קדושי' היכי זכי להו הרי על מנת לכנסה נתנו לה. ע"כ:

וכן כתב הרשב"א ז"ל דהיינו משום דכסף קדושיה דאב ואי ס"ד לא מצי מסר לה לחופה כסף קדושיה היכי זכי בהו הרי על מנת לכנסה נתן לו. ע"כ:

והתוספות ז"ל פירשו כפרש"י ז"ל וקשיא להו דדילמא נתתי כשהיתה קטנה קאמר כדפי' לעיל ותירצו בתוספות דמאחר דכבר למדנו שיש לו כח לקדשה תו לית לן לאוקמה קרא בקטנה דוקא. א"נ דתנן הכי ילפינן את בתי נתתי כל נתינות שבה במשמע לקדשה ולמסור אותה לחופה ומאחר דלמדנו דנתינה דקדושין אפילו בעודה נערה במשמע הלכך גמרי' חופה מקידושין ולמאי דפריש רש"י ז"ל לעיל דזנתה אחר החופה לא הויא בסקילה ניחא שפיר ואין אנו צריכין לדחוק כלל דע"כ חופה הויא בנערות מדנסקלת על זנות בית אביה דאי בקטנה וזינתה קודם נשואין לאו בת עונשין היא ואי זנתה לאחר נשואין

כי גדלה מיתתה בחנק ומיהו קשיא להו לתוס' על זה דאם כן למה ליה לתלמודא לעיל למהדר בתר ילפותא למגמר דקדושיה לאביה אמאי לא גמרינן קידושין מחופה. ותירצו בגליון תוספות דלהכי לא גמרינן לפי שיש ממון בקידושין ובחופה אין ממון כלל:

דמסר לה בשבתות וימים טובים אף על גב דאמרי' במ"ק [ח ב'] ושמחת בחגך ולא באשתך ודרשא גמורה היא כדאמרינן בחגיגה פ"ק אפשר דמן התורה בנשואין בלא סעודה שרי דליכא שמחה כולי האי דמדרבנן הוא דאסור אפילו נשואין בלא סעודה כדאיתא במועד קטן כן כתבו בתוספות:

אלא קטנה לא צריכה קרא פי' דמשום קטנה לא הוה צריך למכתב לאמה דהוי יתירה דכי כתב רחמנא וכי ימכר איש את בתו לחוד הוה ילפינן מעשה ידיה מקל וחומר וכי כתיב לאמה לנערה איצטריך. הריטב"א ז"ל:

השתא זבוני מזבין לה וכו'. הקשה ר' יעקב מאורלינש דבמסכת ערכין פרק בתרא [כט ב'] גבי הא דפליגי רב ושמואל במוכר שדהו בשעת היובל אמרינן מ"ט דשמואל ק"ו ומה מכורה כבר יוצאה שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר ופריך תלמודא ולרב לא אמרינן ק"ו כה"ג והתניא יכול ימכור אדם את בתו כשהיא נערה אמרת ק"ו ומה מכורה כבר יוצאה עכשו שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר וקשיא דלמה לי למילף מהאי ק"ו דאין אדם יכול למכור את בתו כשהיא נערה דמשמע דלא עדיף האי ק"ו כולי האי מדפריך תלמודא ולרב לא אמרינן ק"ו כה"ג וכו' תפוק ליה מהכא מדאיצטריך לאמה דאי יכול למוכרה מה צריך קרא פשיטא דהשתא זבוני מזבין לה מעשה כו' ותירצו בשם הר"ם דמהכא נמי לא ידעי' אלא מכח ק"ו דהשתא זבוני מזבין לה מעשה ידיה וכו' פי' והאי ק"ו נמי דמיא לאידך ק"ו דערכין דלא עדיף כולי האי כיון דלא גמרינן מענינא לענינא דהני קלי וחמורי דמי לסברא ואינו כעין ק"ו דשאר דוכתי דיש לבעל דין לחלוק ולומר דאה"נ דמכורה כבר יוצאה ואפ"ה תמכר מחדש דכן גזר הכתוב וה"נ איכא למימר דמצי מזבין לה ואפ"ה מעשה ידיה שלה דהכי גזר הכתוב ושאר כל הקלין וחמורין דבכל התורה אנו לומדין מק"ו שיהא הדין כאן כן כמו שמצינו בדוכתא אחרינא ומיהו כי האי ק"ו לא מצינו אלא בהני דוכתי כנ"ל. עוד תירץ ה"ר אליעזר משוך דאי לאו ק"ו דהתם הוה אמינא דהוה מצי מזבין לה והוה דרשינן מלאמה דמעשה ידיה לאביה אפילו בבגרות ובזה מתרצא פירכא אחריתי דמאי איצטריך אין כסף ויצאה חנם חד לבגרות וחד לנערות לכתוב חדא וע"כ מוקמי לה בנערות דאי בבגרות אמאי איצטריך לאמה אלא ע"כ דהוה מוקמינן ליה בבגרות והוה דרשינן מלאמה דמעשה בוגרת לאב. ובגליון תוספות תירצו עוד דאי לאו ק"ו דערכין ה"א מצי מזבין לה ולאמה איצטריך לנערה שנתארסה ונתגרש'

דאינו יכול למוכרה דכיון שפירש טליתו עליה שוב אינו יכול למוכרה והקשה הר' ידידיה ממצכפורק דא"כ אמאי צריך ק"ו דע"כ לא מצי מזבין לנערה דאי מצי מזבין אמאי איצטריך לאמה דע"כ לנערה איצטריך ולא לנתארסה ונתגרשה מדאיצטריך בבגדו בה ומיהו אין זה כ"כ פשוט לכך נקט ק"ו דהתם בפשיטות ע"כ בגליון תוספות. ורש"י ז"ל כתב וז"ל כי איצטריך קרא לנערה. אע"ג דעיקר קרא בקטנה כתיב מיהו קרא יתירה דכתיב לאמה לאקושי בת לאמה להיקשא דנערה אתי. ע"כ. פי' לפי' הוקשה לו ז"ל דהאי לישנא יתירא הוא דלמה ליה לאורוכי כולי האי דלא הוה ליה למימר כי איצטריך קרא לנערה ותירץ דהוקשה לו לתלמודא דעיקר קרא בקטנה וכו' וכמו שהקשה רש"י ז"ל ותירץ התלמוד כדתריץ רש"י ז"ל. ומ"מ כיון דקרא יתירה הוא אי לאו ק"ו דערכין שמא הוה ילפינן מקרא יתירה דהאב יכול למכור את בתו אפי' כשהיא נערה אבל השתא דידעינן מק"ו דאינו יכול למוכרה ע"כ ק"ו לא אתיא אלא למעשה ידיה כנ"ל:

בנעוריה בית אביה כתב רש"י ז"ל גבי הפרת נדרים כתיב והכי קאמר בנעוריה ברשות אביה היא וכ"ת הא בהדיא כתיב כי הניא אביה אותה אי לאו האי הוה אמינא בקטנה משתעי ע"כ. ואין זה מספיק דהא איכא קרא אחרינא דכתיב ואסרה איסר בבית אביה בנעוריה והנכון דאורחא דתלמודא דנקיט חד מתרי קראי ההוא דמרגלא בפומא טפי. הריטב"א ז"ל. ונראה פי' לפי' רש"י ז"ל דמתחלה הוקשה לרש"י דהא קרא דבנעוריה בית אביה בסוף הפרשה כתיב ומשמע דקאי נמי אבעלמא ללמדך דבנעוריה ברשות אביה היא לכל דבר ותירץ רש"י ז"ל דגבי הפרת נדרים כתיב ועל זה קשיא ליה עוד דאמאי לא אייתו לה ממאי דכתיב בהדיא בהפרת נדרים גופא דכתיב כי הניא אביה אותה ותירץ דהא בקטנה משתעי פירוש והא דכתיב ואסרה איסר בבית אביה בנעוריה ה"א דאסרה איסר בבית אביה בנעוריה בעודה קטנה ושוב נעשית נערה כששמע בנדרה אבל מדכתיב בנעוריה בית אביה משמע דאסרה איסר בנעוריה. ועוד היה נראה לחלק בין הקמה להפרה ולא נהירא כנ"ל:

בלאו הכי נמי פריק לה אינו ר"ל שיחייבו אותו ב"ד לפדותה דכיון שאינו אוכל פירות אין מחייבין אותו לפדותה אלא מדרך רחמנות קאמר שאין דרך בני ישראל להיות אכזרים ולהניח זרעם בין הע"ג. תלמידי הר"י ז"ל:

תנו רבנן כתב לה פירות כסות וכלים שיבאו עמה מבית אביה לבית בעלה וכו'. רש"י ז"ל פירשה בארוסה שפסק לה אביה כלים הללו בנדונייתה שתכניס לבעלה וכותבין לה מן האירוסין ומתה מן האירוסין דרבנן סברי לא זכה הבעל בדברים הללו ור' נתן סבר זכה ואף ע"ג דבארוסה בעלמא אמרינן לקמן שאע"פ שכתובתה בבית בעלה אם מתה אביה

יורשה התם הוא לפי שעדיין לא כתבן הבעל עליו אבל הכא מיירי שכתבן הארוס עליו מן האירוסין בתוך הכתובה שכתב לה והא דקתני שיבאו עמה מבית אביה לבית בעלה לא שהתנה כן בפי' דא"כ מ"ט דר' נתן אלא לישנא דתלמודא הוא וה"ק כתב לה פירות כסות וכלים שיהו לה בנדונייתה שתנשא בהם ואשמועינן תנא אגב אורחיה שעדיין עתידין לבא עמה שעדיין לא כנסה. ואמרינן לימא בפלוגתא דר' אליעזר ורבנן קא מפלגי דתנן אע"פ שאמרו וכו' מאן דאמר לא זכה כר' אלעזר בן עזריה שכשם שהיא זוכה מן האירוסין בתוספת אע"ג שכתבו בשטר הכתובה דמסתמא לא כתב אלא על דעת לכונסה כך הוא אין זוכה בכלי נדונייתה אע"פ שכתובין בשטר הכתובה סתם ומ"ד זכה כרבי יוחנן שכשם שתוספת הארוס קיים לה מן האירוסין לפי שכתוב בשטר הכתובה ואם מת הוא זכתה היא מן האירוסין כך הוא זוכה בנדונייא אם מתה מן האירוסין כיון שכבר כתבוהו בכתובה ומהדרינן דכ"ע כרבי אלעזר בן עזריה שהלכה כמותו ומאן דאמר זכה אמר לך ע"כ לא אמר רבי אלעזר בן עזריה אלא מדידיה לדידה דאנן סהדי שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה משום חיבת חופה אבל מדידה לדידי' אפילו רבי אלעזר מודה דמשום אחתוני הוא והא איחתנו לה ומעתה גמר האב והקנה לארוס כלים אלו שיזכה בהם משעת כתיבה דאע"ג דאין ארוס יורש ארוסתו הכא לאו מכח ירושת ארוסה הוא זוכה אלא מכח האב שהקנה לו מעכשו בהנאת חתון דאיחתנו בהו. זו שיטת רש"י ז"ל. ור"ת ז"ל הקשה לפירושו חדא דאם כן דבארוסה מיירי היכי מייתי לה הכא אפסקא דנשואין ועוד דלישנא דאיחתוני לא שייך אלא (איקרבא ליה ועוד נימא דגמר האב והקנה לבתו כלים אלו משום דאיחתנו) והוה ליה למימר משום אקרובי דעתא דהאי לישנא אמרי' לקמן עליה בפ' אע"פ דרבנן סברי משום אקרובי דעתא הוא והא איקריבא ליה ועוד נהי דגמר האב והקנה לבתו כלים אלו משום דאיחתנו להו מכל מקום כשמתה יירשנה אביה כי אין הבעל יורש את אשתו אלא מן הנשואין כדאיתא במתניתין ולקמן ובכל דוכתא. לכך פירש ר"ת ז"ל דמתניתין בנשואה ואפי' הכי אמרי רבנן שלא זכה הבעל בהם ואעפ"י שנכנסה לחופה ונכתבה כתובה דאומדן דעתא הוא שלא הקנם האב אלא ע"מ שיבאו עמה לבית בעלה ותהנה בתו בהם שעה אחת בבית בעלה וכיון שמתה קודם לכן שוב לא תהנה והא דאמרינן לקמן נכנסה עמו לשם נשואין אע"פ שכתובתה בבית אביה מתה בעלה יורשה ההיא דר' יונתן היא א"נ אפילו לרבנן דהכא והתם הוא שפסק האב כלים מסויימין שאינם מחוסרין שומא ולא שום גוביינא דכיון דפסק קננהו באמירה בכל מקום שהם אבל הכא מיירי שלא סיים לה עדיין כלים ידועים אלא שפסק סך ידוע של כלים אלא שעדיין הם מחוסרין גוביינא ושומא ולפיכך לא זכה בהם הבעל. והא דמדמינן

לה להאי פלוגתא לפלוגתא דרבנן ור' אלעזר בן עזריה דאיירו בשמת הוא מן האירוסין הא לא קשיא דאנן הכי אמרינן דמ"ד לא זכה כרבי אלעזר בן עזריה דכי היכי דהתם אזיל ר' אלעזר בן עזריה בתר אומדנא ולא בתר כתובה הכי נמי לרבנן דהכא אזלינן בתר אומדן דעתא דאף שלא עלה על דעתו ליתנם אלא כדי שתהנה בתו בהם וע"מ כן נתנם אע"פ שלא פי' דהא אומדנא דמוכח הוא ולא דברים שבלב ור' נתן דאמר כרבנן דאזלי בתר כתובה שכתב סתם ולא התנה דאמרינן מהשתא גמר והקנה ואמרי' דכ"ע כר' אלעזר בן עזריה דהלכתא כותיה ומ"ד לא זכה כרבי אלעזר בן עזריה וכדאמרן. ומ"ד זכה אמר לך ע"כ לא אמר רבי אלעזר אלא מדידיה וכו' וכ"ת ולמה לי כולי האי לימא מ"ד זכה כרבי אלעזר בן עזריה דאיהו קאמר שלא כתב אלא ע"מ לכונסה והרי כנסה. י"ל דאה"נ אלא דתלמודא מפרש לה ואמר לה דטעמא דלית לן למעבד הכא אומדנא אחרינא לגבי אב אלא דנימא דעל מנת לכונסה הוא והרי כנסה דכל מדידיה לדידה משום אחתוני הוא והא אחתנו להו ושוב אין דעתו להקפיד עד שתהנה בתו בהם זו שיטת ר"ת ז"ל. ופסק הוא הלכתא כרבנן דהא להדיא אוקימנא מ"ד לא זכה כרבי אלעזר בן עזריה דאיפסיקא הלכתא כותיה בפ' אעפ"י ואף ע"ג ddחינן דכ"ע כרבי אלעזר בן עזריה ההיא דחיה היא אבל פשיטא דרבנן כר"א בן עזריה ומיהו ע"כ לא אמרי רבנן אלא שעדיין לא באו לבית הבעל אבל אם באו לבית הבעל אע"ג שמתה לאלתר שנכנסה לחופה אפילו רבנן מודו דבעל יורשה. ומיהו אומרין בתוספות שהחרים ר"ת ועשה תקנה דכל שתמות תוך שנתה שתחזור פורנא לבית אביה אבל אין דנין כתקנתו בדורות האלו שלא תקן אלא לדורו ויש שהוקשה להם פי' ר"ת ז"ל הא אמרי' לקמן בפרק האשה הפוסק מעות לחתנו ומת חתנו יכול הוא שיאמר לאחיך הייתי רוצה ליתן ולך אי אפשי ליתן ואמרי' עליה בירושלמי ולא דברים הנקנין באמירה הם ומשני פוסק הוא ע"מ לכונסה דאלמא כל שכנס נותן הוא לאחיו שכבר זכה בהם הבעל. וזו אינה קושיא דשאני התם שעדיין בתו קיימת וראויה ליהנות בהם ולפיכך אפי' ר' נתן מודה שנותן לאחיו בגין שכבר כנסה. אבל עם כל זה הגאון ר"ח ז"ל ושאר כל הגאונים ז"ל פירשו דבארוסה כפשוטא דשמעתין אבל בנשואה דכ"ע זכה הבעל לאלתר משנכנסה לחופה ואף על פי שכתובתה בבית אביה וכמתניתא דלקמן. ומה שהקשה ר"ת ז"ל היכי מייתי לה בגמרא על פסקא דנשאת יתר עליו הבעל וכו'. ויש לומר דעל כרחיה איצטריך תלמודא למעבד הכי משום דבמתניתין לא איירי כלל לענין זכות הארוס בארוסתו אלא לגבי אביה בלחוד וקתני נשאת יתר עליו הבעל וכו' ומשמע דס"ל לתנא דמתניתין שאין הבעל זוכה בשום דבר מכל הדברים ההם אלא לאחר נשואין לכך הוצרכו להביא בגמרא מחלוקת רבנן ור' נתן לאשמועינן דמתני'

כרבנן ומסתמינן לה סתימי דלא אמרינן דמתניתין דלא כר' נתן משום דאיכא למדחי דמתניתין כשלא כתב לה כן בכתובתה דמן האירוסין וזה דעתו של רבינו אלפסי ז"ל שהביא משנתינו ולא הביא מזה המחלוקת של חכמים ור' נתן כלום דס"ל ז"ל דמתני' רבנן היא והלכתא כותייהו דקיימי כרבי אלעזר בן עזריה והא דנקט לישנא דאחתוני הכי נמי אשכחן לישנא דחתון באירוסין בלחוד כדאמרינן התם גבי כמה אתה נותן לבנך כך וכך עמדו וקדשו קנו דבההיא הנאה דמיחתני אהדדי גמרי ומקנו אהדדי וזהו כללו של דבר דכל היכא דמיירי במידי דאבי חתן ואבי כלה או אחד מהם נקיט לישנא דאיחתוני וכי מיירי במידי דבין ארוס לארוסה כההיא דרבנן ור' אלעזר בן עזריה נקיט לישנא דאיקרובי דעת' וכיון דאפריקו להו קושייתו דר"ת ז"ל נקטינן כפירושו דרש"י ז"ל וכולהו רבוותא ז"ל דפשטא דשמעתתא הכי רהטה דמדמינן לה לפלוגתא דרבנן ורבי אלעזר בן עזריה ותו לא מידי. הריטב"א ז"ל:

וז"ל גליון תוספות. פי' מכח אלו הקושיות דפירוש הקונטרס עיקר והא דקבעי אמתני' משום דרבנן לא זכה משום דלא נשאת והא דקתני שיבאו עמה לא שכתב בשטר כן אלא נתינת טעם למילתיה דת"ק דטעם דלא זכה לפי שלא כתב אלא ע"מ שיצאו עמה לבית בעלה ולישנא דאחתוני הוי כמו דכתיב לא תתחתן בם. ע"כ:

כתב לה פירות וכו'. פירש"י ז"ל בארוסה ומ"ה לא זכה בהן הבעל שלא כתב לה האב אלא על מנת לכונסה משום רבי נתן אמרו זכה הבעל בדברים הללו דמשום אחתוני הוא והא איחתנו להו פי' שכבר נקרא חתנו ורוצה הוא ליתן במה שיקרא חתנו והרי נקרא. ואם תאמר והא קי"ל לאשתו ארוסה אם מתה אינו יורשה אם כן קשיא אפילו לת"ק דאמר לא זכה הבעל משום שלא כתב אלא ע"מ לכונסה והא מדינא נמי לא זכה הבעל בירושתה וכ"ש דקשיא לר' נתן דאמר זכה הבעל בדברים הללו. וי"ל דהתם בנכסי מלוג שלא כתבן הבעל עליו אבל נכסי צאן ברזל שקבלן הבעל בכתובתה ושמאן וקבלן על עצמו הרי זכה בהן הבעל משעת כתיבה ואם מתה יורשה לדעת ר' נתן ולרבנן לא משום אומדן הדעת וקי"ל כת"ק דאמר לא זכה הבעל בדברים הללו דפשטיה קאי כר' אלעזר בן עזריה דאיפסיקא הלכתא כותיה לקמן בדוכתא ואפילו כתובתה בבית בעלה אביה יורשה והיינו ברייתא דקתני לקמן הלך האב עם שלוחי הבעל אע"פ שכתובתה בבית בעלה אביה יורשה ואתיא כת"ק ודלא כר' יונתן דהיינו לא חש הריא"ף ז"ל להביא פלוגתא דת"ק ור' נתן בהלכות כלל לפי שסמך על אותה ברייתא שכתב ולת"ק נמי אתיא שפיר הא דתנן בפרק מציאת האשה הפוסק מעות לחתנו ומת חתנו אמרו חכמים יכול הוא שיאמר לאחיך הייתי רוצה לתת וכו' ומקשו בירושלמי ולא דברים הנקנין באמירה

הן ומשני פוסק ע"מ לכנוס כלומר כל הפוסק ע"מ לכנוס הוא ומיהו לר' נתן לא מצי לאקשויי מינה דאפשר לומר דההיא בשלא כתבן לה הבעל עדיין בכתובתה אבל משעה שכתב גמר האב והקנאן לו. ור"ת ז"ל פירשה בנשואה אלא שכתובה עדיין בבית אביה ומ"ה אמר ר' נתן דזכה בהן הבעל משעת כניסה לחופה ות"ק סבר שלא כתב לה אלא ע"מ שתתקיים עמו עד שיבאו נכסים הללו לידו והביא ראיה משום דמייתי' לה בפסקא דנשאת ועוד מדאמרינן משום אחתוני הוא והא איחתנו להו ואי בארוסה לא מקרי חתון אלא קרוב דעת ועוד דאפי' ת"ל כל קרובי דעתה קרי הכא חתוני היכי אמרינן אפי' לרבי אלעזר בן עזריה מודה ר"א דמשום אחתוני הוא והא איחתנו להו דהא אמרי' לקמן בריש אע"פ דראב"ע לית ליה כי האי סברא אלא עד דאחתנו להו לגמרי ולפי פירושו הא דתניא לקמן אף על פי שכתובתה בבית אביה בעלה יורשה והעמידוה בתוס' בשגבאן הבעל ואחר כך הפקידן בבית אביה וזה אינו מחוור דמאי אפילו כיון שכבר גבאן וחזר והפקידן ואפשר שלפי דבריו אתיא כרבי נתן.ומיהו עיקר פירושו אינו מחוור דאי אמרת אומדן הדעת הוא שלא כתב לו אלא ע"מ שתתקיים עמו עד שעה שיגבה אותן נכסים בחייה הגע עצמך זו שנכנסה אמש והביאה עמה נכסיה ומתה היום הבעל יורשה וזו שהזקינה עם בעלה אין הבעל יורשה אומדן הדעת כזה לא שמענו. ועוד דא"כ מאי קאמר מ"ד לא זכה הבעל כרבי אב"ע ומ"ד זכה הבעל דלא כראב"ע אדרבא מ"ד זכה הבעל אתיא שפיר טפי לראב"ע דהא לראב"ע הכל הולך אחר כניסה לחופה וכיון שנכנסה לחופה כבר זכה בהן הבעל. ועוד למאי איצטריך לפלוגי בין לדידיה לדידה וביו מדידה לדידיה לימא ולמ"ד זכה אמר לך הכל הולך אחר כניסה לחופה וכיון שנכנסה לחופה זכה הוא בדידה וזכתה איהי בדידיה ובהכי ניחא טפי. ותו דאיכא לאקשויי עליה מדתנן בפ' מציאת האשה הפוסק מעות לחתנו ומת חתנו אמרו חכמים יכול הוא שיאמר לאחיך וכו' ומקשו בירושלמי וכו' ומשני פוסק על מנת לכנוס וכו' ואמאי והא לת"ק דר' נתן לא זכה בהן הבעל עד שעת גוביינא וזה לא הספיק לגבות עד שמת ואנן קי"ל כת"ק דר' נתן וקשיא הלכתא אהלכתא ובזה י"ל דהכא שאני שהבת קיימת כו' ומה שאמר הר"מ ז"ל אם בארוסה למה הביאוה בפסקא נשאת יתר עליו הבעל כו' יש לומר דטעמו של דבר משום דהא דתנן נשאת יתר עליו הבעל משום שאין הבעל זוכה בכתובה כלל ואפי' במה שכתב לה מו האירוסין וקבל על עצמו ואינו אוכל פירות עד שעת כניסה לחופה קמ"ל הכא דפלוגתא דתנאי היא ומתניתין כת"ק דר' נתן. ומיהו לא נתחוור לי זה דאם כן ה"ל מתניתא דלא כר' יונתן אלא איכא למימר דפירושא דמתניתין אתא לאשמועינן ולומר דמתני' בפירות ואליבא דכ"ע אבל נכסי צאן ברזל פלוגתא דתנאי היא דהא דקאמר

משום אחתוני ולא אמר משום אקרובי דעתא לא קשיא דמדידיה לדידה שייך למימר אקרובי ואחתוני אבל במה שפסק האב להכניס לו אקרובי דעתא היינו אחתוני דידה לומר שיקרא הוא חתנו והרי נקרא חתנו משעת אירוסין וראב"ע נמי כי לית ליה לאקרובי דעתא היינו מדידיה לדידה דעל מנת לכנסה ושתהא לו לאשה לשמושו כתב לה ולא משום קרוב הדעת לבד אבל מדידה לדידיה משום אקרובי דעתא ואחתוני שיקרא חתנו הוא כותב לה כמו שאמרנו ולקמן נמי בפרק הנושא גבי עמדו וקדשו אמרינן בההיא הנאה דקא מיחתנו אהדדי גמרי ומקנו אהדדי הרי שקראו חיתון משעת האירוסין. ע"כ [הרשב"א ז"ל]:

דף מז:

שלא כתב לה אלא על מנת לכנסה תימה דהכא ובכמה מקומות בתלמוד אנו אומרים כסברא זאת ואם כן הלוקח פרה מחבירו ונטרפה אנן סהדי דע"מ כן לא קנאו וי"ל דלא דמי דהתם באותו ספק הוא רוצה ליכנס בשעת מקח ואם היו אומרים לו שמא תטרף לא היה נמנע בשביל זה ליקח שכן דרך לוקח בהמות אינן נמנעין ליקח בשביל ספק טרפות והכא אנו הולכין בתר אומדן דעתו דאנן סהדי שלא היה כותב לה אם היה חושש למות קודם הכניסה. לשון הרא"ש ז"ל. ועיקר החילוק היינו דבלוקח פרה אע"ג דנטרפה מ"מ הרי נהנה מהמקח אלא שמפסיד ודרך הלוקחים ליכנס על ההפסד והריוח אבל אם מת קודם הכניסה הרי לא נהנה מהמקח כלל ובכה"ג אנן סהדי שלא היה כותב לה אם היה חושש למות קודם הכניסה וכן זבין ואיצטריכו ליה זוזי דמשום דהיה דחוק לזוזי הוא דזבין וכיון דאין כאן דוחק דלא איצטריך ליה זוזי אנן סהדי דלא הוה זבין. עוד כתב הרא"ש ז"ל והא דפריך תלמודא בשלהי הגוזל קמא יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תפוק בלא חליצה דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה ואע"ג דמסתברא דמחמת אותו ספק לא היתה נמנעת מלינשא לו לא קשיא מידי דבלאו הכי האי שמועה תמוה היא אמאי לא פריך אם נעשה בעלה בעל מום תצא בלא גט דהא אדעתא דהכי לא נתקדשה לו וגם נמי אמאי לא מקשה כל מקח יבטל אם יארע בו שום אונס הלכך נראה דלא פריך התם אלא דומיא דנתן הכסף לאנשי משמר ומת שהוא שלהן ומסיק התם ש"מ כסף מכפר מחצה דאי לא מכפר לימא אדעתא דהכי לא יהיב דסברא היא הואיל והכפרה אינה תלויה אלא בזה הנותן את הכסף יש לנו לומר דאזלי' בתר דעתי' הואיל ובו תלוי הדבר לא היה לו לפרש ולא דמי ללוקח חפץ דאין לומר אדעתא דהכין לא זבין דהא איכא כמו כן דעת המקנה שלא היה מקנה לו לדעתו אם לא שפיר' הלכך לא מקשינן התם אלא

במה שתלוי בדעתו ואין אחר מעכב על ידו כגון חטאת שמתו בעליו שתלוי בו להקדישו לפי דעתו וכן היבמה שנפלה למוכה שחין פריך שפיר דלא היה לו לפרש דברור לנו שלא היה הוא מעכב בשביל אונס שיארע אחרי מיתתו שלא יחוש במה שיהיה אחריו ולהכי לא פריך מאשה שנעשה בעלה בעל מום דאותו תנאי ודאי היה מעכב. ע"כ לשון הרא"ש ז"ל:

תנו רבנן תקנו מזונות תחת מעשה ידיה פי' ולפום האי גירסא מעשה ידיה עיקר תקנה ואם אמרה איני נזונת ואיני עושה אין שומעין לה אבל לקמן בפרק אע"פ פליגי בה אמוראי ואיכא מ"ד דמזונות עיקר ומהפך לה הגירסא דמתני' דה"ק תקנו מעשה ידיה תחת מזונות ולההיא סברא אי אמרה איני נזונת ואיני עושה שומעין לה והכי סוגיין בתלמודא ומיהו בין למר ובין למר הוא אינו יכול לומר לה איני זן ואיני נוטל מעשה ידיה בשלא סיפקה שאין רצון חכמים שתהא היא אופה ומבשלת ומניקה ותמות ברעב אבל אם ספקה יכול לומר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך והיינו דלא נקיט תלמודא בשום דוכתא דאיכא בינייהו הא והכי משמע בריש פרק המדיר דאוקימנא למתני' דהתם באומר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך ופרכינן אי הכי פרנס למה לי ופרקינן בדלא ספקה וכן בפ"ק דגיטין דאמרינן דכותה גבי אשה דאמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך אמאי לא ופרקינן כשלא ספקה. הריטב"א ז"ל:

ותלמידי ה"ר יונה ז"ל כתבו וז"ל. תקנו מזונות וכו' האי לישנא לאו דוקא דמהאי לישנא משמע מע"י עיקר ותקנו מזונות במקום מע"י ואינו כן דודאי מזוני עיקר שהם מן התורה דכתיב שארה כסותה וגו' ודרשינן שארה אלו מזונות דכתיב ואשר אכלו שאר עמי רוצה לומר שגזלו אותם ואכלו מזונותיהם ותקנו מעשה ידיה תחת מזונות תדע מדאמרי' כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו כו' ושיילינן מאי כגון זו כגון הא דאמר רב יהודה אמר רב יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונת כו' הנה נראה מכאן שהמזונות הם עיקר ומעשה ידיה תקנתא דרבנן הילכך האי דקאמר תקנו מזונות תחת מעשה ידיה ה"ק תקנו מעשה ידיה תחת מזונות. ע"כ:

וקבורתה תחת כתובתה. כתב רש"י ז"ל דהיינו תחת הנדונייא שהכניסה לו פירוש לפירושו מ"ה קרי לה כתובה משום דהיא כתובה בשטר הכתובה ולהכי לא מצינן לפרושי דהיינו כתובתה ממש מנה מאתים דמשמע בעי להוציא עליה צרכי קבורתה תחת מה שהכניסה לו ואי מנה מאתים מדידיה יהיב לה ומה הנאה הגיע לו ממנה ומה ירש ממנה עד שנאמר קבורתה תחת כתובתה אבל התוספות ז"ל פירשו דלהכי לא מצינן לפרושי תחת מנה מאתים דהא אמרינן לקמן דארוסה אין לה קבורה. ע"כ. ואילו הוה

אמרינן תחת מנה מאתים הוה לן למימר דארוסה נמי יש לה קבורה דהא ארוסה יש לה כתובה ומדאמרינן דארוסה אין לה קבורה ש"מ דאינו אלא תחת הנדונייא ואילו לא הכניסה לו נדונייא אפשר דאינו חייב בקבורתה דומיא דארוסה ולפרש"י ז"ל כיון שכבר תקנו זה תחת זה אפילו לא הכניסה נמי הדין כך והר' יהונתן הכהן ז"ל פי' וז"ל וקבורתה תחת כתובתה שמסתלק החוב מעליו. ע"כ:

וז"לתלמידי ה"ר יונה ז"ל וקבורתה תחת כתובתה האי כתובתה לאו מעיקר כתובה אלא מנדונייתה קאמר שאותם הנכסים היה ראוי שיהיו ליורשיה והוא זוכה בהם מיד שמתה ולפיכך תקנו שיהיה חייב בקבורתה במקומם אבל אין לפרש תחת עיקר כתובתה דעיקר כתובתה אינה ראוי להיות לקרוביה שהרי בכתובה היה כתוב לכשתנשאי לאחר תטלי כתובתך וזו כיון שמתה לא קרינן בה לכשתנשאי לאחר ונפסד זכות כתובתה. ע"כ:

פירות מאן דכר שמייהו כלומר כיון שעדיין לא הזכיר תחילה שם ענין שתקון כנגד אכילת פירות כמו שמצינו שתקנו כנגד כתובתה למה אמר לפיכך הבעל אוכל פירות. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

מאי לפיכך שאמר ופרקונה תחת פירות מאי איצטריך למימר לפיכך. הרא"ש ז"ל וכן פירשו תלמידי הר"י ז"ל דהכי פריך כיון שאמר תחלה שחייב לפדותה מטעם שאוכל הפירות למה היה צריך לחזור ולומר לפיכך בעל אוכל פירות ע"כ. ולי אי משום יתורא שפיר מצינן לשנויי דלהכי חזר ותני לפיכך הבעל וכו' לאשמועינן דאינה יכולה לומר איני נפדית ואיני נותנת פירות דאי מרישא דקתני ופרקונה תחת פירות הוה משמע דמציא למימר כך לכך הדר ותני לפיכך הבעל אוכל פירות ומ"מ לישנא דלפיכך לא אתיא שפיר והיינו קושיא דתלמודא דוק ותשכח כנ"ל:

מהו דתימא מיכל לא ניכלינהו אנוחי נינחינהו. הקשו בתוספות א"כ מה הועילו חכמים בתקנה זו ומה זכות יש לו בפירות ההם ותירצו דה"ק מיכל לא לכלינהו לפירי אלא אנוחי נינחינהו שיהו הקרן שלהם קיים וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות. הריטב"א ז"ל. והתוס' שלנו תקנו דהכי קאמר אנוחי נינחינהו כל זמן שיש לו להתפרנס ממקום אחר:

קמ"ל דהא עדיפא וכו'. כלומר לפיכך חזר ואמר דבעל אוכל פירות להודיענו שיאכל אותם לאלתר ויותר טוב הוא לה שיאכל אותם ושיתחייב לפדותה משיהיו מוצנעים כי פעמים שלא יהיה שיעור בפירות ולא ירצה להשלים אבל עכשיו שנתחייב לפדותה אע"פ שלא יהיה שיעור בפירות שאכל כשיעור הפדיון ישלים מביתו. והא דקאמר ופרקונה תחת פירות אומר מורי הרב נר"ו שאינו רוצה לומר שהפירות עיקר ופרקונה תקנה שזה אי אפשר דאם איתא שהפירות עיקר היכי קאמר מהו דתימא מיכל לא

ניכלינהו וכיון שמן הדין הפירות שלו היאך יעלה על דעת שום אדם לומר שלא יוכל לאכלם אלא ודאי פרקונה עיקר והוי כאילו אמר ופירות תחת פרקונה א"נ דתרווייהו בהדי הדדי אתקון ולא קדים זכותא דחד מנייהו אחבריה. ומפורש בירושלמי אע"ג דגבי מזונא יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונת ואיני עושה גבי פירות אינו כן שאינה יכולה לומר לא תקח פירות ולא תפדה אותי דלאו כל הימנה שתאכל הפירות וכשישבו אותה תשאר בין הע"ג בחזקת הפקר. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל הא דתניא ופרקונה תחת פירות לאו למימרא דפירי עיקר דהא כולה סוגיין פרקונה עיקר כדאמרינן מיכל לא ניכלינהו וכו' ולעיל נמי אמרינן בהדיא בשלמא בעל תקינו ליה רבנן פירי דא"כ ממנע ולא פריק וטעמא דרבי יוסי בר יהודה נמי מוכחא דאף לאב יהיב פירי משום פרקונה ותנן נמי מפני שהוא תנאי ב"ד וכל תנאי ב"ד איהו עיקר אלא מדבעי למתנא סיפא לפיכך בעל אוכל פירות אלמא פרקונה עיקר משום הכי לא קפיד א"נ מתהפכא סיפא כדמפיך רב הונא מעשה ידיה תחת מזונות לקמן באידך פירקין ויש במשמע לפום מאי דאמרן שאם אמרה איני נפדית ואיני נותנת פירות רשאה היא וכן דעת מקצת מחכמי הדורות אלא לדידי מסתברא דתנאי פרקונה לתרווייהו ניחא להו ואף על גב דתקנתא דידה עיקר לדידיה נמי אית ליה תקנתא דמילתא שהרי קנה שפחה לשמשו וצריך הוא לפדותה לפי' יכול הוא לומר אוכל אני ופודה דאי אכלת להו את זימנין דלא מלו ורמית עלאי לפרוקך ונראה שכן דעת הגאונים ז"ל שלא פירשו שתהא אשה רשאה לומר לא תאכל פירות וכן בקבורתה שתחת כתובתה אין אחד מהם יכול לומר איני רוצה בתקנת חכמים כגון זו שהירושה עיקר ואינו יכול לבטל כדאיתא לקמן בהכותב וכ"ש היא אלא ע"כ קובר ויורש ע"כ:

וכן כתב הרא"ה ז"ל תלמידו ז"ל הא דקתני פרקונה תחת פירות לאו למימרא דפירות עיקר דהא ליתא כדאמרינן לעיל בשלמא בעל תקינו להו פירי דא"כ ממנע ולא פריק כו'. והכא נמי משמע הכי במאי דאמרינן מהו דתימא מיכל לא ניכלינהו אנוחי נינחינהו דא"כ ממנע ולא פריק ואי אמרת דפירות עיקר א"כ הא לא הויא אלא עצה טובה בעלמא דאמרינן לה נינחינהו והא היכי תיסק אדעתין אי בעיא תינח אי בעיא תיכול אלא ודאי דפרקונה עיקר ותקנתא דידיה ודידה היא שאף הוא צריך שפחה לשמשו והיינו דאמרן מהו דתימא מיכל לא ניכלינהו שלא יהא הבעל רשאי לאכלן אבל יהא יכול לכופ' שאף לא תאכלם אלא שיניחו אותם ואם אולי תצטרך לפדיון יפדו אותה מהן דא"כ ממנע ולא פריק כלומר דא"כ כדאמרינן דאכיל להו אתי לאמנועי שיבא לעכב שלא יהא רוצה לפדות ואין הדבר מצוי לכופו בכל שעה בב"ד והא עדיפא לה דקיימי בעין ומזמנא מלתא

קמ"ל דאדרבא הכי עדיפא לה דאי כדקאמר' קא מנחינן להו זמנין דלא מלו מדידה ואם איתא דלא אכיל להו כיון דלא אהניתיה איהי איהו נמי ממנע ולא פריק אבל השתא כיון דאכלינהו ודאי מפרק פריק. ותו איכא ראיה דאמרינן לעיל בשלמא בעל תקינו ליה וכו' ומדקא מהדר רבי יוסי בר יהודה אב נמי ממנע ולא פריק ומדאמרינן במתניתין דפרקונה הוי תנאי ב"ד והא דקתני הכי אפשר דלא איכפת ליה מדקא בעי למתני בסוף לפיכך בעל אוכל וכו' א"נ דמפרקי' לה וכו' והשתא דאתינן להכי היכא דאמרה איהי איני נפדית ואיני נותנת פירות אע"ג דפרקונה עיקר אשכחן להו לגאונים ז"ל דלאו כל כמינה דהא תקנתא דידיה נמי היא כדפרישנא שאף הוא רוצה שפחה לשמשו וכל זמן שזו קשורה בו אינו מוצא אחרת דומיא דקבורתה תחת כתובתה דודאי מסתברא דלא תליא מילתא בחד מינייהו לא ברשותיה ולא ברשותה שהוא אינו יכול לומר איני יורש ואיני קובר כדמוכח לקמן שאינו יכול להפקיע ירושתו שהוא יורשה אחר שנשאת אלא בעודה ארוסה וכן היו נראין הדברים שאינה יכולה לומר שלא יירשנה ולא אמרו אלא במזונות ע"כ:

וכן כתב הריטב"א ז"ל וז"ל קמ"ל דהא עדיפא לה דזמנין כו'. וכתבו התוס' דמהא שמעינן דתקנת פרקונה לטובת האשה הוא ולהכי מהדרינן בסוגיא עדיפותא דידה וש"מ דפרקונה עיקר ואין הבעל יכול לומר איני אוכל פירות ואיני פודה והכי משמע ממתניתין דתנן להדיא לא כתב לה אם תשתבאי אפרקינך חייב מפני שהוא תנאי ב"ד דאלמא תנאי מוחלט הוא כשאר תנאי כתובה והא דקתני בברייתא פרקונה תחת פירות דמשמע דפירות עיקר נקט הכי לאשמועינן דאף פירות עיקר תקנה ואין האשה יכולה לומר איני רוצה שתפדה ולא תאכל פירות אלא תקנת שניהם קיימא הוא אוכל פירות על כרחה והוא חייב לפדותה בעל כרחו ואין אחד מהם יכול לעקור שום דבר מן התקנות הללו וטעמא דמילתא משום דלא תהא משוקעת בין ע"ג כשתהא נשבית ויהא לה פדיון על כל פנים. ע"כ:

והתוספות והרא"ש ז"ל כתבו דודאי תקנתא דידה היא ואפ"ה אינה יכולה לומר איני נפדית ואיני נותנת לך פירות וצריך ליתן טעם בדבר דכיון דתקנתא דידה היא מ"ש ממעשה ידיה למ"ד מזוני עיקר וי"ל דשאני התם דלא מפקעא תקנת מעשה ידיה לגמרי שאם אמרה איני נזונת היום ואיני עושה היום למחר תעשה ואית לה מזונות אבל הכא מיד שאמרה איני נפדית ואיני נותנת פירות מפקעת תקנת פירות דפירות כל ימיה הן תחת פרקונה ואפילו את"ל שיכול' לגמרי להפקיע מעשה ידיה ולומר איני נזונת לעולם ואיני עושה לעולם אכתי מצינו למימר דפרקונה היינו טעמא כדי שלא תטמע בין הע"ג

א"נ שאני פירות משום שהוא זוכה בגוף הקרקע לפירות אבל מעשה ידיה לא שייך למימר שיזכה בהם בגוף הידים. עכ"ל הרא"ש ז"ל וכן בתוס':

ואיפוך אנא פי' בשלמא אי הוה אמינא דקושטא דמילתא הוא דאנוחי נינחינהו לפירות כל זמן שיש לו להתפרנס ממקום אחר (**ולפיכך**) **ולהכי קתני ולפיכך וכו'**. לאשמועינן דלא נימא דלעולם לא יאכל פירי גופייהו ואפי' לא יהא לו במה להתפרנס אלא נינחינהו שיהו הקרן שלהן קיים וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות קמ"ל שהבעל אוכל פירות פי' פירות גופייהו ולא פירי פירות ומיהו דוקא בשלא יהיה לו במה להתפרנס מעתה לא תקשי דניפוך דהיכי מצינן למימר דתקנו מזונות תחת פירות והמזונות בכל יום והפירוק שכנגדם לא הוו אלא עד שלא יהא לו במה להתפרנס אבל השתא דקא מפרישנא דיאכל הפירות להדיא ולא יונחו כלל דהיינו תקנתא דידה הילכך שפיר מצינן למימר דתקנו מזונות תחת פירות כנ"ל. וטרחתי לכתוב בו לפי הכלל המסור בידינו ממרנא ורבנא הרדב"ז ז"ל והמפרשים דכל מקום דפריך תלמודא פירכא בוא"ו הוא כמו אי הכי וצריך לפרשו בדרך בשלמא:

ואיפוך אנא כתב רש"י ז"ל ואיפוך אנא. מזונות תחת פירות ופרקונה תחת מעשה ידיה ונפקא מינה דאי אמרה איני נזונית ואיני עושה לאו כלום קאמרה. פי' לפי' דאי אמרינן מזונות תחת פירות לא מציא אמרה איני נזונת ואיני נותנת פירות משום דפירות ידו כידה וזוכה בגוף הקרקע וכמו שכתבו התוספות וכן נמי אי אמרינן פרקונה תחת מעשה ידיה לא מציא אמרה איני נפדית ואיני נותנת מעשה ידי שלא תטמע בין הע"ג וכמו שכתבו התוספות אבל השתא דאמרינן מזונות תחת מעשה ידיה מציא אמרה איני נזונית ואיני עושה ואע"ג דתני' תקנו מזונות תחת מעשה ידיה הא תריצנא לה לקמן בפרק אע"פ והוה ליה כאילו קאמר מעשה ידיה תחת מזונות כיון דמתלא תליא הא בהא הוה ליה כאילו קאמר זה תקנו תחת זה ולאו דוקא דמעשה ידיה עיקר וכדכתיבנא לה לעיל. ודע שהתוספות לקמן בפירקין גבי הא דאמרינן והיו מבקשין עד עשרה בדמיה ראשונה פודה מכאן ואילך רצה פודה רצה אינו פודה. כתבו ז"ל וז"ל רצה פודה פ"ה דלא תקינו רבנן אלא חד פדיון משמע מתוך פירושו דאם נשבית פעם שנית דאינו פודה כלל אפי' בדמיה וקשה דלעיל מסקינן תקנו מצוי למצוי דמשמע דפירות ופרקון מצויין יותר מכתובה וקבורה לפי שאלו אינם אלא פעם אחת כל ימיה אבל פירות ופירקון אפשר להיות כמה פעמים וצ"ל לפי' דאדרבה פירות ופירקון אינו מצוי אבל וכו' ע"כ. משמע דבעו לפרושי דכי פריך הכא ואיפוך אנא אכולהו בבי קיימי אקבורתה תחת כתובתה נמי קא בעי ואיפוך אנא דפרקונה תחת כתובתה ומשני אכולהו תקנו מצוי למצוי וכו'.

וא"נ אע"ג דלא פריך אלא אמזונות ופירקונה מ"מ מסקנא דשינויא אכולהו קאי וכן משמע מלשון תלמידי רבינו יונה ז"ל וז"ל והטעם שתקנו מזונות תחת מעשה ידיה ולא תקנו תחת פירות מפני שתקנו מצוי למצוי ושאינו מצוי לשאינו מצוי כלומר מעשה ידיה שהם מצוים בכל יום תקנו כנגד המזונות שגם כן צריכין לה בכל יום ופרקונה דאינו דבר מצוי תקנו כנגד פירות נכסי מלוג שאינו מצוי שיפלו לה נכסי מלוג תדיר. וקבורתה שאינו אלא פעם אחת כנגד ירושת הכתובה שאינה אלא פעם אחת ע"כ. ומיהו רש"י ז"ל כתב וז"ל איפוך אנא. מזונות תחת פירות ופרקונה תחת מעשה ידיה ונפקא מינה דאי אמרה איני נזונת ואיני עושה לאו כלום קאמרה מזונות ומעשה ידיה מצויין שבויה ואשה שיש לה נכסי מלוג לא שכיחי. ע"כ. משמע דבעי לפרושי דלא פרכינן ואיפוך אנא אלא אמזונות ופרקונה דאילו אקבורה וכתובה לא קשיא ולא מידי דפשיטא ודאי דמתקנינן מידי דאתיא מחמת מיתה למידי דמחמת מיתה הילכך קבורה אכתובה שייכי בהדי הדדי דכיון דהוא זוכה באותם הנכסים מיד שמתה דין הוא שיקברה נמי ולא קרובי' כיון דהוא יורשה ועוד לא פרכינן אלא אמזונות משום דנפקא מינה דאי אמרה איני נזונת ואיני עושה דלא אמרה כלום אבל אקבורה למה לן לאפוכה ומאי נפקא לן מינה דהא לעולם לא מציא אמרה איני נקברת ואיני מורשת וכמו שכתבו הרמב"ן והרא"ה ז"ל לעיל ומעתה צ"ע מאי קא מקשי התוספות ז"ל לקמן על פירושו של רש"י ז"ל והא כפי שיטתו ז"ל לא קשיא ולא מידי ולקמן בדוכתי' בתוספות ניישב זה בעזר העוזר האמיתי כנ"ל:

האי תנא סבר מזונות דאורייתא מסתברא דלאו דמפיק בודאי מהך תנא דלעיל דאפילו להאי תנא דאית ליה מזונות דאורייתא ודאי אית ליה דהך תנא דלעיל ומהפכינן לה כדמפכינן לה לקמן לרב הונא אלא לתנא דלעיל לא מכרע אי אית ליה מזונות דאורייתא. הרא"ה ז"ל:

וכן הוא אומר אם תענה את בנותי וא"ת אדרבה מהאי קרא משמע דענוי זו אינה תשמיש דבפרק בתרא דיומא מוכח מהאי קרא דמניעת תשמיש איקרי עינוי נפש דדריש קרא הכי אם תענה את בנותי היינו שימנע מהן תשמיש וי"ל דהכא נמי דריש הכי אמר קרא ועונתה לא יגרע שהוא עינוי לה כשמונעין ממנה דהיינו תשמיש לא יגרע. לשון הרא"ש ז"ל וכן תירץ הריטב"א ז"ל דה"ק וכן הוא אומר אם תענה וגו' כלומר ולשון עונתה דבר המענה אותה כשימנע ממנה. ע"כ:

דף מח.

רבי אליעזר בן יעקב אומר שארה כסותה לפום שארה כן כסותה וכו'. גרש"י ז"ל רבי אליעזר אומר לפום שארה תן כסותה שלא יתן של ילדה לזקנה וכו' כסותה ועונתה לפום עונתה תן כסותה שלא יתן לה חדשים בימות החמה וכו' כלומר לפי זמנה שעומדת בו תן כסותה ור"ח ז"ל גורס בהפך לפום שארה תן כסותה שלא יתן חדשים בימות החמה וכו' כלומר לפי מה שיוכל לסבול שארה דהיינו גופה כסותה ועונתה לפום עונתה תן כסותה כלומר לפי שניה שלא יתן של ילדה לזקנה והכל ענין א'. הריטב"א ז"ל. לכאורה משמע דרבי אליעזר בן יעקב סבר דמזונות דרבנן דהא דריש כוליה קרא לענין כסותה בלחוד וכי קאמר רבא האי תנא סבר מזונות דאורייתא היינו ת"ק ורבי אליעזר ומיהו בירושלמי פרושו שאף מזונות ועונה לרבי אליעזר בן יעקב מן התורה דמייתי להו מק"ו ומה דברים שאין בהם חיי נפש וכו' דרך ארץ מנין אמרת ק"ו ומה דברים שאינה נשאת עליהן מתחילה אינו רשאי למנוע דברים שנשאת עליהן מתחילה כו' וכן כתבו בתוספות והלכך הא דקאמר רבא האי תנא סבר מזונות דאורייתא אכולה מתני' קאמר והקשו בתוספות דא"כ הא דקתני לעיל תקנו מזונות תחת מעשה ידיה דמשמע דמזונות דרבנן כמאן אתיא וכתב הרא"ה ז"ל דאפשר דאית ליה כרבי אליעזר בן יעקב ולית ליה ק"ו א"נ דאפשר דסבר כי הא דתני רב יוסף שארה כמשמע' קרוב בשר שלא ינהוג בה מנהג פרסיים וכו' ומוקים שאר לקרוב בשר ומוקים כסותה לבגדי מטה שלא ישמש מטתו אלא במטה מוצעת ופסקו כל המפרשים האחרונים ז"ל דמזונות דרבנן ורבא האי תנא סבר קאמר וליה לא ס"ל:

האומר אי אפשי אלא אני בבגדי וכו'. יוציא ויתן כתובה פירוש ואף על פי שעושה כן לצניעות וה"ה כשהיא אומרת כן מורדת מתשמי' חשיבא שאין דרך חיבה וכל שכן בשאינו נזקק לה כלל שיוציא ויתן כתובה וכדכתיבנא בשילהי נדרים. הריטב"א ז"ל:

מכלל דת"ק סבר הני לא פי' מכלל הקושיא הוא לשון זה אלא הא בעי לאשמועינן דכי קאמר ת"ק וקבורתה דוקא צרכי קבורה קאמר אבל לא לשכור לה מספידין ומקוננות כלל ורבי יהודה סבר שצריך לשכור לה מספידים ומקוננות ואפילו עני שבישראל לא יפחות כו'. והיינו רבי יהודה אומר וכו' דקתני דאין לומר דלת"ק נמי צריך לשכור מספידין ומקוננות אלא דבכל דהו סגי ובכלל קבורתה הויא דהיינו נמי צרכי קבורה אלא דלא בעינן כולי האי שיהא ההספד לפי כבודה וכבודו ואתא רבי יהודה לאוסופי דלא סגי בהספד כל דהו דאפילו עני שבישראל לא יפחות כו' דא"כ היה לו לת"ק לפרש כיון דעיקר פלוגתייהו בהספד היאך יעשה אבל השתא דאמרינן דלת"ק לא בעינן הספד

כלל ניחא דקא מפרש להדיא דהא לא קתני אלא קבורתה ואתא רבי יהודה לאפלוגי עליה ומוסיף אף ההספד ומפרש אליבא דידיה כמה יהיה שיעור ההספד וזהו דקאמר תלמודא מכלל דת"ק סבר הני לא פירו' דלא בעינן חלילין ומקוננות כלל ופריך תלמודא היכי דמי אי דאורחה אע"ג דלא אורחיה מ"ט דת"ק דאמר דלא פי' דאמר דלא צריך הספד כלל דאילו הוה מצריך הספד כלל אע"ג דלא הוה עדיף כהספד דרבי יהודה לא הוה מקשינן מ"ט דת"ק אבל השתא דס"ל לת"ק דלא בעינן הספד כלל מאי טעמיה דאע"ג דלאו אורחיה מ"מ דרך בנות משפחת' בכך וכל הנושא אשה מהם אדעתא דהכי נושא להספיד אותה כשתמות. והיינו דהאריך התלמוד וקאמר מ"ט דת"ק דאמר דלא הוה ליה למימר אלא מ"ט דת"ק וזהו דכתב רש"י ז"ל דאורחה. דרך בנות משפחתה בכך. פי' דהנשים מספידות אותן בעליהן ושוכרין מספידין ומקוננות. עוד כתב ז"ל מ"ט דת"ק. דאמר לא צריך. פי' דאמר לא צריך כלל כנ"ל. ואי דלאו אורחה מ"ט דר' יהודה פי' ופשיטא דלת"ק לא צריך כלל ולמה לך למימר מכלל דת"ק סבר הני לא פשיטא דכיון דלאו אורחה דלא בעינן הספד כלל ומשני לא צריכא כגון וכו' פי' לעולם דלאו אורחה ודקשיא לך מ"ט דרבי יהודה ופשיטא דת"ק לית ליה לא צריכא כגון דאורחא דידה וכו' כנ"ל. והיינו דנקט בתירוצין לישנא דלא צריכא דמשמע דאתא לתרוצי קושיית פשיטא וכך קבלנו ממרנא ורבנא הרדב"ז ז"ל דכל תירוצא דמתאמרה בלשון לא צריכא צריך למצוא בקושיא צד קושיית פשיטא כי היכי דתיתי שפיר האי לישנא דעל קושיית למה לא מיישבת שפיר האי לישנא. ומיהו תלמידי הרב ר' יונה כתבו במשנה וז"ל רבי יהודה אומר אפילו וכו' ובגמרא פריך מכלל דת"ק סבר שלא יביא חלילין ומקוננת אחת היכי דמי וכו' ע"כ. משמע דהתחלת הקושיא הויא מלישנא דמכלל וכו' וכיון שכן לא אתיא שפיר האי דפרישנא ומה שנ"ל כתבתי:

דאורחיה דידיה ולא אורחה דידה פרש"י שדרך בנות משפחתו בכך ואין דרך בנות משפחתה דרבי יהודה סבר עולה עמו ואפילו לאחר מיתתה והקשה ר"ת ז"ל אם כן אמאי יהיב רבי יהודה קיצותא שני חלילין ומקוננת הרי הכל לפי דרך בנות משפחתו וי"ל דסבר רבי יהודה דכל כיוצא בזה דיה שתעלה עמו לאחר מיתה שלא לפחות לה משני חלילין ומקוננת כיון דבגנות משפחתה אין עושין כן. הריטב"א ז"ל. ותלמידי ה"ר יונה כתבו וז"ל ותימא הוא מאי דנקט רבי יהודה האי לישנא דכיון דס"ל דאף לאחר מיתה עושה לה כפי כבודו למה היה לו לומר שני חלילין ומקוננת אחת דוקא וי"ל דמיירי כגון שדרך המשפחה שלו לעשות הספד ואין דרך משפחתה והא קמ"ל רבי יהודה דכיון

שדרך משפחתו לעשות הספד סתם הספד לא הוי בפחות מזה ואפילו עני שבישראל לא יפחות מזה. ע"כ:

עולה עמו ואינה יורדת עמו ה"מ מחיים וכו'. לא קאי הך חילוקא אלא אעולה עמו דאילו אאינה יורדת אדרבא טפי איכא למימר דאינה יורדת לאחר מיתה מבחיים וכמו שכתבו התוספות ז"ל לקמן ועוד דהא קאמר אי דאורחה מ"ט דת"ק פי' אע"ג דלאו אורחה דידיה דאינה יורדת עמו לכ"ע אלא ודאי לא אמרינן ה"מ מחיים וכו' אלא אעולה עמו והא דנקט עולה עמו ואינה יורדת משום דנפקא לן מבעולת בעל בעלייתו של בעל ולא בירידתו וכו' הילכך בעי למנקט בלישנא דדרשי' ולכך האריך בלישניה ונקט מאי דלא איצטריך כנ"ל ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל עולה עמו ואינה יורדת עמו. מבעולת בעל נפקא לן בעלייתו כו':

מי שנשתטה ב"ד כו'. ומפרנסין לאשתו ולבניו פי' מיירי בקטני' שהיה הוא מפרנסן קודם לכן ואע"פ שלא היה חייב בכך דאילו בקטני קטנים הרי הוא חייב לפרנסן כדאיתא בפ' אע"פ ואילו בגדולים דהיינו שאינן סמוכים על שלחנו הא ודאי אין לנו לפרנסן מנכסיו והא דאוקימנא להיא דמי שהלך בפרק שני דייני גזרות בדלא מתזני מיניה ואפילו הכי אמרינן דמ"ש מדמר עוקבא י"ל דההיא לאו דלא מתזני מיניה קודם לכן אלא דלא מתזני מיניה כשהלך וכשהשר' לאשתו על ידי שליש ולא השרה אותם והיינו דפרכינן מינה ומשנינן דשאני התם שיצא לדעת ולא הקפיד להניח להם מזונות מה שאין כן במי שנשתט' או שנשבה שיצא שלא לדעת. הריטב"א ז"ל:

ודבר אחר כתב רש"י ז"ל ודבר אחר. לקמן מפרש. ואזיל לשיטתו וכדבעינן למכתב קמן בס"ד ולה"נ הפך לשונו ז"ל דכתב בתר הכי זנין מזונות וכו' וכדבעינן למכתב בס"ד. ויש לפרש דרש"י ז"ל תפס בברייתא דקתני מי שהלך למ"ה ואשתו תובע' מזונות וכו' וזנין ומפרנסין ונותנין לה יותר ממה שתבעה ותירץ דזנין היינו מזונות ומפרנסין היינו לבוש וכסות והיא תובעת כל דבר כשצריכה לו והמזונות צריכין בכל יום לכך קתני ואשתו תובעת מזונות וקתני נמי תנא דכשתבעה כסות ולבוש דיתנו לה דהיינו מפרנסין דקתני וקל להבין ויש ספרים דלא גרסי כשנשתט' מפרנסין לאשתו ובברייתא קתני זנין ומפרנסין ואפשר דזו היתה גרסתו של רש"י ז"ל ולגרס' ספרינו נמי הא תריצנא לה שפיר אמאי לא פרש"י ז"ל כן אלא בברייתא ואת"ל דרש"י ז"ל הפך פירושו לקמן בס"ד נפרש אמאי הפך כנ"ל:

ולא שאני לך בין יוצא לדעת וכו' ואיכא למידק אמאי לא שני בהדיא כדרך תירוצו דמחלק ולא הוה ליה למימר אלא שאני התם דיצא לדעת דאטו מי פשוט כולי האי עד

דמשני בההיא לישנא ולא שאני לך בין יוצא לדעת וכו' ודע דבפרק בתרא מוקי ההיא דמי שהלך למ"ה בשהשרה אשתו ע"י שליש ולא בניו ובנותיו דלכאורה משמע דהיינו שהיה משרה אשתו על ידי שליש קודם שהלך ועכשו אחר שהלך משך ידו השליש דליכא למיחש לצררי ובניו ובנותיו לא היה משרה על ידי שליש דאילו היה משרה אותם גם אנו היינו זנין אותם כיון דניחא ליה והלכך ההוא דנשתטה זנין בניו ובנותיו אפילו לא היה משרה אותם מתחילה ולא נהירא דא"כ כשנשתטה נמי כיון דלא השרה אותם מתחלה על ידי שליש כי היכי דהשרה אשתו ואמאי מפרנסין אותם אלא ודאי מיירי כשהיה מפרנסם קודם וכן ההיא דמי שהלך למ"ה והא דמוקי לה כשהשרה ע"י שליש לאשתו אבל לא לבניו היינו בשעה שהלך הניח מעות ביד שליש לפרנס אשתו ולא הניח לפרנס בניו אבל קודם שהלך היו כולם נזונין משלו ולהכי משני לו בתמיה ולא שאני לך בין יוצא לדעת וכו' פי' כיון דאוקימנא לה כשהשרה את אשתו על ידי שליש ולא בניו הרי לנו בהדיא דמ"ה אמרינן אבל לא בניו כיון דיצא לדעת והשרה את אשתו ע"י שליש אבל לא בניו אבל כשנשתטה דיצא שלא לדעת ולא השרה שליש כלל וקודם שנשתטה היו כלם נזונין משלו הא ודאי דמפרנסין נמי בניו ובנותיו כנ"ל:

מאי דבר אחר רב חסדא אמר זה תכשיט וכו'. כ"ש צדקה מ"ד צדקה אבל תכשיט לא ניחא ליה דתינוול כך גירסת קצת הספרים והכי גרסינן בפרק בתרא ויש לפרש דאמתניתין קיימי והכי קאמר מ"ד תכשיט לא יהבינן כ"ש שאין עלינו לעשות צדקה מנכסים מ"ד צדקה אבל תכשיט יהבין משום דלא ניחא ליה דתנוול אע"פ שלא צוה בלכתו עבדינן דהיום או מחר יחזור ואומדן דעת הוא שרוצה למצוא אותה מקושטת שתשא חן בעיניו ויש לפרש איפכא דאמילתא דמר עוקבא קאי וה"ק מ"ד תכשיט יהבינן כ"ש צדקה דיהבינן דמצוה היא וניחא ליה דנעביד מצוה בממוני' ומ"ד צדקה דוקא צדקה הוא דיהבינן אבל תכשיט לא כלומר לא יהבינן דניחא ליה דתינוול כלומר אומדן דעתא הוא דניחא ליה דתינוול כדי שלא תבא לידי זימה מתוך שהוא שוטה היא אינה חוששת ממנו ויש לחוש לדבר וכן פירשו תלמידי ה"ר יונה ז"ל ולא נהירא דברוב הספרים גרסינן ומ"ד צדקה אבל תכשיט יהבינן לה דלא ניחא וכו' ועוד דהא ודאי אומדן דעתא דאע"ג דצדקה הויא מצוה לא ניחא ליה דאחריני ליעבדו צדקה מנכסיו אלא איהו בעצמו בעי למעבד ותכשיט כיון דהרי היא אשתו אינו רוצה שתהיה מנוול' וזהו שכתב רש"י ז"ל מ"ד תכשיט. לא יהבינן לאשתו כ"ש שאין לעשות צדקה מנכסיו וכו' ע"כ. ורש"י ז"ל פי' דאדמר עוקבא קיימי וגריס איפכא מ"ד צדקה כ"ש תכשיט ומ"ד תכשיט אבל צדקה לא כו'. פי' ונפקא מינה בין שתי הגרסאות ופירושיהן דאי אמרינן דהכא קיימי אמתניתין

הלכך איכא למימר דאדמר עוקבא אין חילוק כלל לכ"ע דבין צדקה ובין תכשיט יהבינן ואי אמרינן דאדמר עוקבא קאי הלכך פליגי בין בדמר עוקבא בין במתניתין דמר אמר תכשיט ומר אמר צדקה וליכא למימר לפום האי פירוש' דדוקא בדמר עוקבא פליגי אבל אמתניתין לכ"ע בין תכשיט בין צדקה לא יהבינן דהא בהדיא פליגי עלה דההיא דמי שהלך בפרק בתרא אלא ודאי הנפקותא היא כדפרישנא ומ"ה לא רצה לפרש רש"י ז"ל דהכא בשמעתין נמי אדמתניתין קיימי משום דאי הכי בדמר עוקבא לכ"ע בין תכשיט בין צדקה יהבינן ואי הכי קשיא כי היכי דחילק המזונות מהפרנסה אע"ג דשייכי בהדי הדדי וקתני וזנין ומפרנסין הכי נמי הוה ליה למפלג בינייהו להדיא ולמתנינהו בתרתי תכשיט וצדקה. ולא לכיילינהו בחד תיבה דקתני דבר אחר למכלל צדקה ותכשיט ומיהו אמרינן דאדמר עוקבא קיימי למ"ד צדקה אע"ג דתרווייהו בעינן למיתב מ"מ מאי דבר אחר צדקה ותכשיט במכ"ש נפקא כנ"ל. וזהו שכתב רש"י ז"ל בתחילת השמועה וד"א. לקמן מפרש. זנין. מזונות. מפרנסין. לבוש וכסות. פי' לפי' וד"א לקמן מפרש דעלה קאי פלוגתא דלקמן. תדע דהא זנין היינו מזונות ומפרנסין היינו לבוש וכסות. ואם תפרש דלא קא מפרש לקמן אלא מתניתין אבל הא דמר עוקבא יהבינן תרווייהו הוה ליה לאפלוגי נמי הא בתרתי כנ"ל. והתוס' גרסי להדיא מאי ולא ד"א וגרסינן נמי ומ"ד צדקה אבל תכשיט יהבינן לה דלא ניחא ליה דתינוול וכו' וכמו שכתוב בתוספות ולא כתבו דגרסינן נמי מ"ד תכשיט כ"ש צדקה דהא איכא לפרש האי לישנא בין אדמר עוקבא בין אמתניתין וכדכתבינן והקשו בתוספות דאמרינן בפרק המדיר פוסקין קשוט לאשה ותירצו היינו כל זמן שהוא עמה וכו'. ורש"י ז"ל במהדורא קמא כתב וז"ל דהקשוט עליו משום דיתאוה לה אבל הלך למ"ה כיון דליתיה בהדה לא בעי למיתב לה קשוט ונשתטה נמי דאין לו דעת להתאוה לה אין אשתו מתקשטת משלו. ע"כ:

מי שהלך למ"ה ומתה אשתו ב"ד יורדין לנכסיו וקוברין אותה לפי כבודה לפי כבודה אין לפי כבודו לא אימא אף לפי כבודה ה"ג בקצת ספרים והקשו בתוספות חדא דאמאי נקט מי שהלך למ"ה אדרבא טפי הוי חידוש אם הוא אצלה ואפ"ה קוברין אותה לפי כבודה דאינה יורדת עמו כדמוכח לקמן בשלהי אע"פ גבי הא דתניא אין נותנין לה כר וכסת ומדקתני מי שהלך למ"ה אלמא לפי כבודו בעי לאשמועינן ואף לפי כבודה קאמר ולא רצו התוספות להקשות להאי גירסא דמאי פריך לפי כבודה ולא לפי כבודו דילמא רבנן היא ולא רבי יהודה דאדרבה אלימא להו שנויא דקא משני דאף לפי כבוד' קא' מדקתני מי שהלך למ"ה וכדכתיבנא והיכי בו נקטי דדילמא אה"נ דלפי כבודו ולא לפי כבודה דא"כ למה ליה למתני מי שהלך למ"ה וקל להבין. ויש לתרץ קושיא זו דמ"ה

נקט מי שהלך למ"ה לאשמועינן דנחתינן לנכסיה דבכמה דוכתי אמרינן דכייפינן ליה ולא נחתינן לנכסיה כנ"ל. ועוד הקשו בתוספות מאי קאמר הקמ"ל דאינה יורדת עמו אפילו לאחר מיתה מאי רבותא היא זאת דין הוא שלא תרד עמו לאחר מיתה ממחיים כן כתב הרא"ש לשון קושיא זו ובספרים שלנו גרסינן הא קמ"ל עולה עמו ואינה יורדת עמו ואפילו לאחר מיתה. וכיון שכן איכא למימר דנקט אפילו לאחר מיתה משום עולה עמו תדע דלעיל נמי קאמרינן כי אמרינן עולה עמו ואינה יורדת עמו הני מילי מחיים וכו' וע"כ לא קשיא אלא אעולה עמו וכדכתיבנא לעיל:

ומיהו אכתי קשיא דבשלמא לעיל לא נקט ואינה יורדת אלא בגררא דעולה עמו אבל הכא כיון דקתני אף לפי כבודה וקאמר עלה הא קמ"ל עולה עמו ואינה יורדת ואפילו לאחר כו'. אלמא דעיקרא חידושי' נמי אינה יורדת וכיון שכן קשיא מאי אפילו לאחר מיתה. עוד הקשו בתוספות דקאמר אימא אף לפי כבודה אדרבה לפי כבודו הוי רבותא טפי דלא הוי אלא לרבי יהודה אבל לפי כבודה דאינה יורדת עמו לא הוי רבותא כולי האי דהא לעיל פריך אי דאורחה מ"ט דת"ק משמע דמילתא דפשיטא הוא. עכ"ל התוספות ז"ל. והאריכו טובא בלשונם ז"ל דבמאי דכתבו ז"ל דלא הוי אלא לרבי יהודה בהכי מקשו שפיר ולמה להו לארוכי ולמימר אף לפי כבודה וכו' ונראה דבעו למימר דאפילו לא תיתני אף לפי כבודה אלא דנתני תרווייהו בלא אף אכתי תיקשי דלמה לי למתניה כלל דמלתא דפשיטא הוא והיינו כדי לדחויי שיטתו של רש"י ז"ל וכדבעינן למכתב בס"ד. ודע רש"י ז"ל כתב וז"ל לפי כבודו ולא לפי כבודה. בתמיה מידי דאורחה ולאו אורחיה מי לא בעי למעבד לה הא ודאי אינה יורדת עמו ואפילו למאן דלית ליה עולה עמו לאחר מיתה אינה יורדת אית ליה. ע"כ. פי' לפי' קא גריס הרב ז"ל לפי כבודו לפי כבודו ולא לפי כבודה אימא אף לפי כבודו וקמ"ל וכו'. וקא פריש הרב ז"ל דמאן דקא מתמה ס"ד דה"ק וקוברין אותה לפי כבודו דאם כבודו גרוע בתר דידיה אזלינן דיורדת עמו ולהכי קא מתמה לפי כבודו ולא לפי כבודה מידי דאורחה ולאו אורחיה מי לא בעי למעבד כו' וכדפרש"י ז"ל ומשני אימא אף לפי כבודו הא קמ"ל וכו' פי' ה"ק קברינן אותה לפי כבודו ואי כבודו דידיה מעליא טפי קברינן לה אף לפי כבודו דעולה עמו ואינה יורדת עמו. ואע"ג דאיהי נמי חשיבא וכבודה עמה והוה לן למימר כיון דסוף סוף הרי יש לה כבוד תסגי לה בהכי ולמה לן לעלוייה כולי האי מ"מ נעלה אותה נמי במעלתו וכבודו כיון דמעלי טפי ואין צריך לומר אי איהי גריעא טובא ואיהו חשוב טובא דבתר דידיה אזלינן. ועוד יש לפרש דה"ק אימא אף לפי כבודו ופירוש דלא עסקינן דאיהי גריעא טפי מיניה ולא דעדיפא מיניה אלא דיש בקצת דבר מענייני הקבורה דאיהי עדיפא טפי ויש

בקצת דברים דאיהו עדיף טפי וקמ"ל רב הונא דקברינן לה לפי כבודה ואף לפי כבודו דתרתי עדיפא דידיה ודידה יהבינן לה (דידיה ודידה) וקמ"ל דעולה עמו ואינה יורדת וכו' פי' דתרתי איתנהו כחדא וכדפרישנא נמצא דקא אתא לאשמועינן תרתי דבתר דידה אזלינן ובתר דידיה נמי אזלינן והוה ליה כאילו תני נמי דאינה יורדת עמו וקל להבין:

וכיון שכן אכתי קשיא מאי אפילו לאחר מיתה דקאמר ועוד למה לי לאשמועינן כלל דאינה יורדת עמו וצריך לעשות לה הך עדיפותא דאיתנהו בדידיה אע"ג דליתנהו בדידה פשיטא ודאי דאינה יורדת עמו אפילו לאחר מיתה לכך גרס ר"ת ז"ל קוברין אותה לפי כבודו לפי כבודו אין לפי כבודה לא אימא אף לפי כבודו. פי' כי קתני לפי כבודו פי' דעולה עמו כגון דאיהי לאו אורחה ואיהו אורחיה וכי קתני לפי כבודה פירושו דאינה יורדת עמו כגון דאיהו לאו אורחיה ואיהי אורחה והוה קס"ד דכי קאמר לפי כבודו פי' דדוקא עולה אבל (לא) יורדת עמו ולא אמרינן לפי כבודה להכי פריך לפי כבודו אין לפי כבודה לא פי' מי מצינן למימר דעולה עמו אית לן ואינה יורדת עמו לית ליה ומשני אימא אף לפי כבודו פי' ולא מבעיא קאמר לא מבעיא היכא דאיהי אורחה ואיהו לאו אורחיה דאינה יורדת אלא אפילו היכא דאיהו אורחיה ואיהי לאו אורחה אינה יורדת נמצא לפי שיטה זו דלא אשמועינן רב הונא אלא דינא לעולה עמו ולא תקשי ולא מידי. ומיהו לרשב"א דאמאי קא מתמה לפי כבודו ולא לפי כבודה פשיטא ודאי דלא מיבעיא קאמר ולשיטת רש"י ז"ל ניחא כנ"ל. כל זה הארכתי לחלק בין שיטתו של רש"י ז"ל לשיטתו של ר"ת ז"ל ליישב כל מה שכתבו התוספות ז"ל ונראה לר"ת דגרסי כו' ולא כתבוהו בשם רש"י דהכי נמי גריס איהו ז"ל והיינו רבם הזקן ז"ל ועל דבריו ופירושו ז"ל באו המה להוסיף:

גם הרא"ש ז"ל דחה הגירסא האחרת וז"ל יש ספרים שכתוב בהן וקוברין אותה כפי כבודה לפי כבודה ולא וכו'. וקשה עלה טובא אמאי נקט מי שהלך למ"ה וכו' ועוד מדפריך לפי כבודה ולא לפי כבודו ומשני אף לפי כבודה א"כ סבר דלפי כבודו נמי יהבינן לה כרבי יהודה והלכתא כותיה וא"כ הוה ליה למימר קוברין אותה אף לפי כבודו וכ"ש לפי כבודה דאינה יורדת עמו דלפי כבודו הוי רבותא טפי מדפריך לעיל אי דאורחה מ"ט דת"ק משמע דמילתא דפשיטא הוא דהיכא דאורחה יהבינן לה ועוד מאי קאמר דקמ"ל דאינה יורדת עמו אפילו לאחר מיתה וכו' ונראה לר"ת דגרסינן וקוברין אותה לפי כבודו לפי כבודו ולא לפי כבודה אימא אף לפי כבודו ע"כ. וזה הלשון אינו עולה יפה עם מאי דכתיבנא ובתוספות אין הלשון כן אלא גירסת ר"ת היינו לפי כבודו

אין לפי כבודה לא אימא וכו' וגרסת רש"י ז"ל לפי כבודו ולא לפי כבודה אימא וכו' זה הפרש כדכתיבנא והנלפע"ד כתבתי:

אלא האומר אם מת הוא אל תקברוהו מנכסיו אין שומעין לו. כלום דהא דקאמר האומר אם מתה אשתו אל תקברוה מנכסיו שומעין לו לאו משום גופא אמרה אלא משום אידך דוקי' א"נ משום אידך דאיתמר בהדה שהאומר אל תקברוהו מנכסיו אין שומעין לו והא דמספקא לן במסכת סנהדרין [מו ב'] דמ"ד לא תקברוני' להההוא גברא אם שומעין לו אם לאו מסתב' לי דלא דמו כלל דהתם הוא דאמר דלא לקברוהו כלל ואי קבורה משום כפרה הוא לא קברי' ליה דהא לא ניחא ליה בכפרה וכי קברינן ליה לא הוה ליה כפרה אבל הכא רוצה הוא בקבורה וכפרה אלא שאומר שלא יקברוהו מנכסיו ולפי' אין שומעין לו (אלא) שלא כל הימנו שיפיל עצמו על הצבור כדי שיעשיר את בניו. הריטב"א ז"ל. וזהו שכתב רש"י ז"ל בקיצור לשונו ורוב חכמתו לא תקברוהו מנכסיו. אלא מן הצדקה. ע"כ: מתניתין לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לחופה ל"ג לרשות הבעל לחופה או לרשות הבעל לנשואין דלשון זה משמע עד שימסור האב לשלוחי הבעל כדמוכח בגמרא אמר רב נחמן בר יצחק אף אנן נמי תנינא הבא על אשת איש כיון שנכנסה לרשות הבעל לנשואין קתני מיהא נכנסה לרשות הבעל בעלמא אף על גב דלא נכנסה לחופה ומתניתין דהכא מוקמינן בגמרא לענין תרומה לאפוקי ממשנה ראשונה מדקתני לעולם א"כ מאי פריך בגמרא ממתניתין לרב אסי דאמר דמסירתה מועלת לתרומה אדרבה מתני' דייקא כוותיה דעל ידי מסירה אוכלת בתרומה והוי תיובתא דרב. ומיהו נראה דאפילו גרסינן לרשות הבעל לחופה לא משמע מסירת האב לשלוחי הבעל מדקתני לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לרשות הבעל לחופה דמשמע עד גמר הכניסה דהיינו חופה ובגמרא דייק רב נחמן מדקתני כיון משמע תחלת כניסה לרשות הבעל דהיינו מסירה. הרא"ש ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל ה"ג לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לחופה ואיכא דגריס עד שתכנס לרשות הבעל לנשואין. וקשה להאי גירסא כי אותבינן לרב אסי דאמר מסירתה אף לתרומה מהא מתני' מאי קושיא נימא כניסתה לרשות הבעל זו היא מסירתה. ויש לומר דמדקתני לישנא יתירה שתכנס לרשות הבעל לנשואין הוה משמע דלנשואין גמורין דהיינו כניסתה לחופה ע"כ. וקשה דהא בההיא דר"נ בר יצחק דלקמן בגמרא קתני נמי לרשות הבעל לנשואין ואפילו הכי דייק רב נחמן בר יצחק נכנסה לרשות הבעל בעלמא אף ע"ג דלא נכנסה לחופה וכמו שכתבנו. ומכל מקום כתב הריטב"א ז"ל דהגירסא הראשונה היא המצויה ברוב הספרים והיא המחוורת:

דף מח:

מסר האב לשלוחי הבעל הרי היא ברשות הבעל וק"ל למ"ד שאין מסירתה מועיל לתרומה עד שתכנס לחופה קשיא הני בבי ארישא דרישא משמע כי לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לחופה והדר קתני מסר האב לשלוחי הבעל הרי היא ברשות הבעל. ויש לומר דה"פ לעולם היא ברשות האב או לכל הדברים או למקצתן עד שתכנס לחופה. ומיהו כיון שמסר האב לשלוחי הבעל הרי היא ברשות הבעל למקצת דברים הלך האב עם שלוחי הבעל הרי היא ברשות הבעל לכל הדברים. הריטב"א:

מסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל כגון ששלח אותה האב עם שלוחיו ופגעו בשלוחי הבעל שהיו באין בעבורה ומסרוה להם וחזרו לדרכם הרי היא ברשות הבעל ודוקא כשנתן להם האב רשות לתת אותה לשלוחי הבעל אבל אם לא נתן להם רשות לא מהניא מסירה זו דידהו להוציאה מרשות האב. תלמידי ה"ר יונה ז"ל. ומלשון רש"י ז"ל לא משמע כן אלא אפילו לא נתן להם רשות הרי היא ברשות הבעל:

גמרא מאי לעולם כלומר למה שינה לשון לעולם היא יכול לומר כל זמן שלא נכנסה לחופה הרי היא ברשות האב. תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל:

לאפוקי ממשנה ראשונה. הקשו בתוספות דבהדיא תנן בפרק אף על פי זו משנה ראשונה וכו' ותירצו דדרך התנא ללמד בקיצור מה שכבר השמיעה במקום אחר. וכן תירצו תלמידי ה"ר יונה ז"ל דדרך התנא דכשיכול ללמוד הדבר בדרך קצרה מתוך הלשון מלמד אותו ואף על פי ששנינו אותו בפירוש במקום אחרת. ורש"י ז"ל כתב ממשנה ראשונה. בפרק אף על פי. אפשר דלתרץ קושיית התוספות כתב כן ולומר דכיון דלא מתניא בפירוש אלא בפרק אף על פי דבתר הכין שפיר מצי למתנייא בקוצר מאי דמתניא בתר הכי בפירוש כנ"ל:

מסירתה לכל שברשות הבעל היא לכל דבריה לאחר שמסרה האב לשלוחי הבעל חוץ לתרומה דאינה אוכלת בתרומה עד שתנשא דקנין כספו גמור בעינן ע"כ. כן מצאתי במהדורא קמא של רש"י ז"ל ובמהדורא בתרא הכתובה בספרינו לא כתב כן. רב אסי אמר אף לתרומה. פרש"י ז"ל קסבר הא דאמרו רבנן ארוסה לא תאכל בתרומה משום שמא ימזגו לה כוס בבית אביה ותשקה וכו'. פי' לפי' ס"ל ז"ל דשלש מחלוקות בדבר דעולא לקמן בפרק אף ע"פ סבר דטעמא דמשנה ראשונה שמא ימזגו לה כוס בבית אביה ובתרייתא משום סמפון כדאיתא לקמן בפרק אע"פ ורב שמואל בר יהודה סבר דקמייתא משום סמפון ובתרייתא משום סמפון אלא דמשנה ראשונה סבר בדיקת חוץ שבדקה ביד קרובותיה שמה בדיקה וקודם שיוציא מעותיו במזונותיה כבר בדקה הילכך תו ליכא

למיחש לסמפון וב"ד של אחריהם סברו אינה בדיקה עד שמתייחד והוא עצמו בודקה ורבי דס"ל מסירתה לכל חוץ מתרומה איבעית אימא דס"ל כעולא ואי בעית אימא דס"ל כרב שמואל בר יהודה דהא אמשנה אחרונה קאי ורב אסי סבר דטעמא דמשנה ראשונה ואחרונה משום שמא ימזגו לה כוס בבית אביה כו' אלא דמשנה ראשונה סבר דכיון דמייחד לה דוכתא לזון אותה שם כדאיתא לקמן בפרק אע"פ תו ליכא למיחש לשמא תשקה לאחיה ולאחותה דהא אינן מצויין עמה תמיד. וב"ד של אחריהן גזרו כיון דאכתי לא נכנסה לרשות בעלה לגמרי לפעמים מצויין אחיה ואחיותיה ואכתי איכא למיחש לשמא תשקה לאחיה ולאחיותיה דלפעמים באים אצלה כיון דאכתי לא נכנסה לרשות בעלה לגמרי אבל מסר האב לשלוחי הבעל הרי אחיה ואחיותיה אינן עמה כלל ולהכי אוכלת בתרומה דתו ליכא למיחש לשמא תשקה כלל. זו היא שיטת רש"י ז"ל:

שוב מצאתי להרשב"א ז"ל שכתב וז"ל אמר רב מסירתה לכל וכו'. פרש"י ז"ל דאית ליה טעמא דסמפון ורב אסי אמר מסירתה לכל אף לתרומה דאית ליה דעולא ונכון ואף על גב דמתני' כמשנה אחרונה היא דקתני לעולם ולקמן בפרק אע"פ לכאורה אפילו עולא למשנה אחרונה משמע דאית ליה טעמא דסמפון ליתא אלא לעולם עולא לית ליה אלא משום מזיגת הכוס ובמקומה אאריך בס"ד ולא כדברי המקשים לפירושו של רש"י ז"ל ע"כ. וכיוצא מה שפירשתי לרב אסי פי' הוא ז"ל אפילו לעולא לקמן וזכיתי לדעתו. והתוספות ז"ל סוברין דאין לנו לאפושי פלוגתא ואין לנו אלא פלוגתא דעולא ורב שמואל בר יהודה לקמן בפרק אע"פ ואפילו עולא דמפרש טעמא דמשנה ראשונה שמא ימזגו וכו' מודה דטעמא דמשנה אחרונה משום סמפון ורב אסי מיירי למשנה אחרונה כמו שכתבו התוספות ולכך פירשו דטעמא דרב אסי נמי משום סמפון ואף על גב דבהגיע זמן ולא נשאו דמייחד לה דוכתא ואפילו הכי סברינן דלא בדיק לה למשנה אחרונה וחיישינן לסמפון מכל מקום במסר האב לא חייש לסמפון דמסתמא בדקי לה ובדיקת חוץ שעל ידי שלוחין שמה בדיקה. וקשיא להו לתוספות דסברתו הפוכה מסברת סוגיא דשמעתא דפרק אע"פ דקאמר איכא בינייהו הכל מסר והלך פי' מסר האב לשלוחי הבעל מ"ד משום סמפון איכא אף על גב דבהגיע זמן לא חיישינן השתא לפי משנה ראשונה משיטת רש"י ניחא דאיברא ודאי דסברא היא בסוגיא דשמעתא דלקמן פרק אע"פ דלמשנה אחרונה דחיישינן לסמפון בהגיע זמן כ"ש במסר האב ורב אסי הכא לא מסברא אומר כן אלא דמתניתין דחקתו לומר הך סברא דקתני מסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל הרי היא ברשות הבעל משמע ברשות הבעל לגמרי ואף לתרומה. ועוד איכא לפרושי ההיא סוגיא דפרק אע"פ דה"ק איכא בינייהו מסר משום סמפון ליכא

שמא ימזגו איכא ואף על גב דליכא משום השקאת אחיה ואחיותיה דהא כבר מסר האב לשלוחי הבעל מכל מקום איכא שמא תשקה לשלוחי הבעל כנ"ל. [וז"ל] הריטב"א ז"ל. פירשו בתוספות ודרב ורב אסי בטעמא דסמפון פליגי ורב סבר דאף על גב דמסר האב איכא למיחש לסמפון דלא בדקי לה שפיר עד שתכנס לחופה דבדיקת חוץ לא שמה בדיקה ורב אסי סבר דבדיקת מסירה זו שמה בדיקה. ע"כ:

איתיביה רב הונא ואמרי לה חייא בר רב לרב אסי לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לחופה ה"ג בקצת ספרים ובקצת ספרים גרסי עד שתכנס לרשות הבעל לנשואין אפשר דמאן דמותיב שינה לשון המשנה ופירשה דהיינו הכנסת חופה כדי לאותובי מינה. וכן כתב הרמב"ן ז"ל בחידושיו פרק הפקדון וז"ל דרך בעלי התלמוד להביא משניות בחסר ויתר לפי הצורך וכ"ש בברייתות ע"כ. והתוס' כתבו במסכת בכורות (דף כ"ז) שדרך התלמוד להאריך ולקצר כשמביא המשניות מטהרות ומזרעים ומשנה הלשון כפי הצורך עיין שם. ואם תאמר ומאי קא מותיב לרב אסי והא לרב נמי תקשי למאי דס"ל דמסירתה לאו היינו כניסתה לחופה דהא ס"ל מסירתה לכל חוץ מתרומה כי לכל דבר איש באשתו קיימת מסירת שלוחין במקום חופה חוץ וכו' וכדפרש"י ז"ל ואילו מתניתין קתני דלכל הדברים הרי היא ברשות האב עד שתכנס לחופה ואפילו מסר האב לשלוחי הבעל ואין לפרש דאה"נ אלא לדרב אסי קשיא טפי ורב הונא אשכח לרב אסי ואותיב ליה ומיהו רב הונא לא ס"ל לא כרב ולא כרב אסי אלא דוקא לירושתה א"נ לכתובתה הוא דנכנסה ברשות הבעל וכדשמואל ור"ל דלקמיה והיינו דקא מהדר להו רב לא תזלו בתר איפכא ואי ס"ל כרב אמאי קאמר דסברתייהו הויא איפכא והא איהו נמי ה"ק ולסיועי לדידהו קא מותבי לרב אסי אלא ודאי דלמה דסלקא דעתייהו לרב נמי קשיא ממתני' וכדכתיבנא דהא ודאי ליתא פירושא כלל דמדקאמר איתיביה רב הונא לרב אסי משמע דלדידיה דוקא קשיא. ועוד דרב הונא היינו תלמיד של רב וחייא (הונא) היינו בנו ומסתמא לא פליגי עליה והנכון כמו שפירש רש"י ז"ל דלהכי קשיא ליה לרב אסי ולא לרב משום דהך מתניתין לא מיירי אלא בתרומה וכדאוקימנא לה בסמוך דמדקתני לעולם דלאפוקי ממשנה ראשונה מתניא:

וא"ת והא לרב נצטריך לאוקמי דאתיא וכו'. לא דאתיא לאפוקי ממשנה ראשונה דהא לדידיה מצינן לתרוצי דה"ק לעולם היא ברשות האב ואפילו מסר האב לשלוחי הבעל. וכן כתב הריטב"א ז"ל לעיל וז"ל מאי לעולם לאפוקי וכו' בדין הוא דיכילנא לומר לעולם לאפוקי ממסירת האב אלא דניחא לן לפרושה אפילו לרב אסי דאמר מסירתה אף לתרומה ע"כ. ויש לומר דמכל מקום האי לעולם משום אכילת תרומה נקט לה

בין לרב בין לרב אסי וזהו שכתב רש"י ז"ל לעולם היא ברשות האב. ואוקימנא דהאי לעולם משום אכילת תרומה נקט לה וקתני עד שתכנס לחופה. ע"כ. ואם תאמר אם כן מה אהדר להו רב לא תזלו בתר איפכא. ויש לומר כבר תירצה רש"י ז"ל דה"ק להו לא תשיבו בבית המדרש ממשנה הנהפכת לב' צדדין שיוכל המתרץ לתרץ משמעה אחרי דבריו כנ"ל. וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לחופה ואוקימנא דבתרומה קאמר דהויא ברשות האב וקשיא לרב אסי. בתר איפכא דמצי למפרקה ולתרוצי מסירתה זו היא כניסתה לחופה כיון שמסרה לשלוחי הבעל אין לך חופה גדולה מזו ע"כ. עוד כתב רש"י אמר להו רב. לתלמידו ובנו. ע"כ. במאי דכתיבנא מובן נמי לשון זה. ועוד יש לומר דהוקשה לו לרש"י ז"ל דהא ואמרי לה חייא בר רב לרב קאמרינן וכיון שכן מאי אמר להו דקאמר בלשון רבים דהא חדא הוה מאן דמותיב או רב הונא או חייא בר רב. ותירץ דכיון דחד הוה בנו וחד הוה תלמידו אף על גב דמאן דמותיב הויא חד תרווייהו הוו שכיחי קמיה דרב ולתרווייהו קא מהדר להו לא תזלו בתר איפכא כנ"ל:

ושמואל אמר לירושתה פי' רש"י ז"ל לירושתה הוא דמהניא מסירה שאם מתה בדרך בעלה יורש נדונייתה דאף על גב דאמרי' אשתו ארוסה מתה אינו יורשה הכא כיון דמסרה אחולי אחיל אב מהשתא מחמת קרוב נשואין אבל לתרומה ולהפרת נדרים שלא בשותפות ולמציאתה דאינה אלא משום איבה ואכתי ליכא למיחש להכי לא מהניא מסרה לחופה ע"כ. והקשו בתוספות דהא תניא לקמן דכיון דיצאה שעה אחת מרשות אב שאינו יכול להפר [וי"ל דנהי דקתני התם שיצאה מרשות אב שאינו יכול להפר] ואפילו בשותפות מכל מקום אין זו ראיה שנכנסה לרשות הבעל להפר שלא בשותפות דאפשר דיצאתה מרשות אב ולרשות בעל לא נכנסה ולענין זנות מודה שמואל דכיון שמסר האב דינה בחנק כדקתני לקמן בהדיא ולא איירי הכא אלא לענין זכיותיה וזכות הבעל. ובתוספות פירשו דשמואל אף לירושתה קאמר ולא מיעט אלא תרומה כסברא דרב והא דנקט ירושתה משום דסבר ירושת הבעל דרבנן והוה ס"ד שלא תפקיע ירושת האב שהיא מן התורה עד שתכנס לחופה קמ"ל ולשון הגמרא מוכיח יותר כפירוש רש"י ז"ל. הריטב"א ז"ל:

ובמהדורא קמא כתב רש"י ז"ל וז"ל. שמואל אמר מסירתה מהני לירושתה שהוא יורשה מעכשיו מה שאין כן מן האירוסין אבל לתרומה לא וכן ליטמא לא מהני מסירה. ע"כ:

וז"ל הרא"ש ז"ל פי' רש"י ז"ל אבל לתרומה ולהפרת נדרים שלא בשותפות לא מהני המסירה לחופה ולא נהירא דהא מסקינן לקמן מונדר אלמנה וגרושה דהוי כנשואה.

ועוד מדגלי קרא גבי זנות ונדרים דהויא כנשואה מנליה לשמואל למימר דבשאר מילי לא הוי כנשואה הילכך נראה דשמואל לא אתיא למעוטי אלא לענין תרומה אבל לענין שאר דברים הוי כנשואה כמו לענין ירושה והאי דנקט ירושתה טפי משאר דברים לרבותא נקט דאף על גב דירושת אשתו לא הויא אלא מדרבנן וס"ד דלא תקון אלא בנשואה ממש וכן למ"ד ירושת אשתו דאורייתא נפקא ליה משארו דס"ד דלא מקריא שארו עד כניסת חופה קמ"ל. וכן ברייתא דקתני בד"א לירושתה אבל לתרומה אינה אוכלת בתרומה רישא לאו דוקא אלא אף ירושתה קאמר אבל סיפא לתרומה דוקא קאמר משום דתרומה איכא למימר טעמא משום סמפון ע"כ. ודע דבפרק ואלו נדרים תנן זה הכלל כל שיצאה לרשות עצמה שעה אחת אינו יכול להפר ואמרינן עלה בגמרא זה הכלל לאתויי מסר האב לשלוחי הבעל או שמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל שאין הבעל מפר בקודמין ופרש"י ז"ל לאתויי מסר האב לשלוחי הבעל ולא הלך הוא עמהם באותה שעה יצאה מרשות האב עד שתגיע לרשות הבעל ויצאה לרשות עצמה ואין הבעל מפר נדריה שאין הבעל מפר בקודמין. ע"כ:

והרב ר' נתן בר יוסף ז"ל תלמידו של הרמב"ן ז"ל בפירושיו על הלכות נדרים שחבר רבו ז"ל כתב וז"ל. הא דאמרינן זה הכלל לאיתויי מסר האב וכו' פי' ונדרה והדר נתגרשה בו ביום והחזירה בו ביום דאינו יכול להפר משום דאינו מפר בקודמין וקשיא לן ואכתי מאי קמ"ל באם נדרה באותו הפרק שמסרה האב לשלוחי הבעל ונתגרשה והחזירה דאינו יכול להפר דאי לאשמעינן דמסירת האב נשואין עושה הא לענין נדרים לא איכפת לן מידי דהא אפילו תימא דאינו עושה נשואין ולא אירוסין אין הבעל מפר מה שנדרה באותו הפרק שמסרה האב לשלוחי הבעל. ויש לומר דרבותא בזה הכלל קמ"ל דמסירת האב נשואין עושה ונפקא מינה שאם נדרה בעודה ארוסה ואחר כך מסר האב לשלוחי הבעל אין הבעל מפר באותו הפרק של מסירה זו מה שנדרה קודם לכן בימי אירוסין דמפר בקודמין מיקרי ואי מסירת האב לא היתה עושה אלא אירוסין ודאי יכול היה הבעל להפר בהדי אב כדין נערה מאורסה דאביה ובעלה מפירין נדריה והאי כלל דקתני לאו אגופה דנתגרשה ואח"כ החזירה אתא אלא למידק מינה הא דאמרן. ואיכא מאן דמפרש דכל שיצאת לרשות עצמה שעה אחת היינו אותה שעה שמסרה האב לשלוחי הבעל שאם נדרה באותו הפרק אין אביה ובעלה מפירין נדריה לפי שיצאת מרשות אביה לגמרי טפי מבימי אירוסין ולכלל נשואין לא באה. ודין זה צ"ע אם הוא אמת דהא לענין מעשה ידיה ומציאתה לגמרי נתרוקנה רשותה לבעל במסירת האב לשלוחי הבעל ומ"ש נדרים ע"כ. ומכל מקום הא משמע מלשון רש"י ז"ל כפירושא בתרא והיינו מה שפירש

בשמעתין וכמו שתירץ הריטב"א ז"ל וכדכתיבנא לעיל ולקמן גבי הא דתנא דבי רבי ישמעאל נאריך עוד בזה בס"ד:

ר"ל אמר לכתובתה י"מ דר"ל מוסיף הוא ואף לכתובתה קאמר וי"א דלכתובתה דוקא קאמר ופליג אדשמואל וכן נראה הלשון. הריטב"א ז"ל:

ורש"י ז"ל פי' בלישנא בתרא וז"ל לכתובתה. הוא דמהניא מסירה והשתא קבעי תלמודא למילתיה. ע"כ. פי' לפירושו איכא למידק אמאי אפסיק ביני פלוגתא דאמוראי בהך פירכא דפריך כתובתה מאי וכו' הוה ליה לסיומי כולי פלוגתא דהא רבי יוחנן היינו בר פלוגתיה דר"ל וכיון שכן הוה ליה לאתויי כולי פלוגתא ושוב הוה ליה לפרושי פלוגתייהו:

ודע שהכלל בידינו דכשהיא קושיא אלימתא ואין דברי האמורא או הברייתא מובנים כלל לא שביק לסיומי הברייתא או הפלוגתא עד דפריך עליה וכשאינה קושיא אלימתא כולי האי דדבריו מובנים אלא דאיכא למיפרך עליה שביק לסיומי לכולה ברייתא ושוב קאמר אמר מר וכו'. ושקיל וטרי בה וזה פשוט ומבואר בכמה דוכתי בתלמודא וכיון שכן אי נפרש דר"ל אף לכתובתה קאמר בקל יש לתרץ למילתא דה"ק דשמואל קאמר לירושתה פי' מה שירשה מאביה ואמה או שאר קרוביה כגון נכסי מלוג דזכה בהן ואתא ר"ל לחדותי אף כתובתה פי' נדונייתה שהכניסה לו שאף זה ירית לה בעל דלא תימא דבשלמא מה שירשה ולא הכניסה לו ירית לה בעל וזכה בהם הבעל מאחר שמסר האב לשלוחי הבעל אבל הנדונייא שפסק לה האב לא זכה בהן דלא פסק האב אלא ע"מ שתכנס לחופה ויתחתן בה חתון גמור וכדאמרינן לעיל. ואפילו תימא דאין נראה לו לתלמודא לחלק בהכי כלל דכל מידי דירושה חדא היא מכל מקום לאו קושיא אלימתא היא כולי האי והילכך הוה ליה לסיומי פלוגתיה ולבתר כן הוה ליה למבעי למילתיה מאי הוא. ומיהו אי פירושיה דר"ל דלכתובתה דוקא הוא דמהני מסירה וכדמשמע הלשון כפשטו אין לך לתרץ בהכין כלל דאטו משום חילוקא כל דהוא דמצית למפלוג בינייהו בין שאר ירושות לנדונייא נימא ר"ל דדוקא לכתובה ולא לירושתה הילכך הוי ליה קושיא אלימתא ודברי ר"ל אינם מובנים כלל ולהכי לא שבקי לסיומי פלוגתא והשתא קבעי תלמודא למילתיה כנ"ל. והתוספות ז"ל כתבו דאפשר דר"ל לא מבעיא קאמר ולא אתא למעוטי אלא תרומה אי נמי ממעט נמי ירושה עיין בתוספות ובסמוך אכתוב לשון הרמב"ן והרא"ה ז"ל תלמידו ותראה מה שפירשו ז"ל בהך דר"ל ושמואל:

אמר רבינא לומר כתובתה מאחר מנה פי' עדיין בתולה היא שעדיין לא נכנסה לחופה מ"מ משעת מסירתה וכו'. הרשב"א ז"ל:

הא דתניא הלך האב עם שלוחי הבעל ה"ג בכלהו נוסחי ובהלכות הלך האב עם שלוחי הבעל או שהיתה לה חצר ובסיפא גרסינן מסרו או שהיתה לו ופירשו לה בגמרא דסתמי קתני סתם חצר דידה ללון ואי קשיא לך אכתי טעמא דחצר דידה ללון הוא הא חצר של שניהם סתמא לנשואין והדר אמר חצר דידיה סתמיה לנשואין הא דלאו דידיה אלא חצר של שניהם ללון לא תיקשי דחצר דידיה לאו דוקא וה"ה לחצר של שניהם וטעמא דמילתא דלא נסבי אינשי נשייהו אלא בגו דידהו אבל לא בשלה לגמרי וכ"ש בשל אחרים אבל כיון שיש לו רשות בה נושא בה אשתו וכ"ש בשל שניהם שדעתם מתיישבת לדור שם ולנשואין ואוקימנא תיובתא דכולהו בר משמואל דמדקתני בד"א לירושתה אף על גב דלא מפיק אלא תרומה משמע מכל מקום דלא מהניא מסירה אלא לירושתה והאי דמפיק תרומה סד"א לא גרעה מסירה מהגיע זמן קמ"ל דחופה ממש בעינן וכן פרש"י. תיובתא דכולהו בר משמואל וטובא דכותא בתלמודא. ומיהו נהי דמסירתה אינה מכניסתה לרשות הבעל אלא לירושתה מרשות האב יצאה אף להפרת נדרים כדאמר תנא דבי ר' ישמעאל לקמן ואפשר נמי לומר שכתובתה מאחר מנה ובריתא לא קתני אלא דברים שברשות הבעל וכן נמי שמואל מודה בדר"ל אבל ר"ל הוא דאמר לכתובתה מאחר מנה בלבד ולא לדבר אחר וכן פר"ח ז"ל אבל שאר דבריו בכאן אינם נכונים שהוא גורס הלך האב עם שלוחי הבעל והיתה לה חצר ומסר האב לשלוחי הבעל והיתה לו חצר ואמר תיובתא דכולהו ואף דשמואל ור"ל משום דקתני ונכנסה עמו מכלל דמסירה בלבד לא וק"ל אכתי מאי קושיא לשמואל איהו במסירה דמתני' איירי אי התם מסירה וכניסה לרשות הבעל דשמואל נמי בהכי מתוקמה והא דתנן לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לחופה דאקשינן מינה לרב אסי רשות האב קרי ליה מדלא אכלה בתרומה דכל דלא הויא ברשות הבעל קרי רשות אב ולמסקנא כרב מתרצי לה דמסירה זו היא כניסתה דלא איירינן ברישא במסירות אלא קאמר לעולם אפילו הגיע זמן ברשות האב היא א"נ למסקנא שפיר אתיא דהכי קתני לעולם היא ברשות האב שאין הבעל זוכה במציאה ומעשה ידיה והפרת נדרים ומתחייב במזונות עד שתכנס לחופה וארישא קאי וכל דלא נכנסה לרשות הבעל רשות האב קרי לה כדפרישית ויש נוסחי שכתוב במשנתנו עד שתכנס לרשות הבעל לנישואין. עד כאן לשון הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ה תלמידו בזה ר"ל אמר לכתובתה ופרישנא כתובתה מאחר מנה דר"ל ודאי פליגא אדשמואל דר"ל לית ליה דהויא ברשות הבעל אלא לכתובתה בלבד לומר שתהא כתובתה מאחר מנה אבל לא לירושתה אבל דשמואל אפשר דלא פליג אדר"ל אע"ג דאמר לירושתה אפשר דלא פליג לכתובתה דכ"ש הוא אלא לאפוקי מהנך דר"א ודרב

והא דמותבינן להו מהברייתא דקתני הלך האב וכו'. או היתה לה חצר בדרך וכו' אביה יורשה מסר האב לשלוחי הבעל וכו' או היתה לו חצר בדרך ונכנסה עמו לשם נישואין אע"פ שכתובתה בבית אביה מתה בעלה יורשה בד"א לירושה אבל לתרומה אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה תיובתא דכולהו לבר מדשמואל דאילו שמואל לישנא דמתני' אמר לירושתה ודכוותה איכא בתלמודא וכיון דפרישנא בדשמואל דמודה לר"ל דכתובתה מאחר מנה דכיון דאמר לירושתה כל דכן הוא לכתובתה ה"ה נמי במתניתא דכי קתני לירושתה ה"ה לכתובה. ומיהו תיובתא דר"ל לא אמר אלא לכתובתה בלחוד ולא לירושתה ואילו מתניתא קתני בהדיא לירושתה ומיהו הא דאמרינן לירושתה לרשות הבעל הוא דאמרינן דלא נכנסה אלא להכי אבל מרשות אב כיון דקי"ל דיצאה מרשותו להפרה כדקתני בהדיא תנא דבי ר' ישמעאל ה"ה נמי לכל מילי ומרשות האב יצאה אבל לכלל רשות הבעל לא נכנסה אלא לירושתה זהו פרש"י ז"ל אבל ר"ח ז"ל גריס והיתה לה והיתה לו ופירש דתנא דברייתא תרווייהו קא בעי חצר דידיה ומסירה והיינו תיובתא לכולהו ואפילו דשמואל דאפילו שמואל הני תרתי לא בעי דלא בעי אלא מסירה וזה אינו נכון דהא מאי קושיא לשמואל דשמואל אמתניתין קאי והא אמתניתין נמי קשיא דהא במתניתין לא בעינן אלא מסירה אלא מאי אית לך למימר דכי קתני מתניתין מסירה בחצר דידה דשמואל נמי לא קשיא דשמואל אמתניתין קאי כדאמרן אלא עיקר כדפרי' והשתא אתיא שפיר לפום האי גירסא דכתיבנא הא דדייקי הא גופא קשיא אמרת נכנסה עמו ללון טעמא דללון הא סתמא לשם נשואין אפילו בחצר דידה אימא סיפא נכנסה עמו לשם נשואין הא סתמא ללון אפילו בחצר דידיה אבל אי גרסינן איפכא דרישא חצר דידיה וסיפיה חצר דידה כדכתיב במקצת נוסחי מאי קושיא הא שפיר אתיא דברישא הוי חצר דידיה והיינו דבעינן דוקא ללון דמסתמא לא הוי אלא לשם נשואין ובסיפא דהויא חצר דידה בעינן לנשואין הא סתמא ללון דבהא ודאי ליכא למימר ולאתמוהי כדלעיל שפיר אתיא דחצר דידיה עדיף ודאי לנשואין טפי מדידה ואסקינן סתמי קתני וכו'. ומיהו אכתי איכא למידק הא גופא קשיא אמרת רישא חצר דידה סתמא ללון הא של שניהם לנשואין והדר תני סיפא חצר דידיה סתמא לשם נשואין הא של שניהם ללון. ויש לומר דהא ודאי ליכא למימר דכיון דאמרינן דחצר דידה לשם נשואין כ"ש של שניהם דהויא לשם נשואין כיון שהם שותפין כל שכן שדעתן מתרצים לינשא בו וכן כשאמרו דחצר דידה ללון כ"ש חצר של אחרים. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל ה"ג הלך האב עם שלוחי הבעל או שהיתה לה חצר בדרך ונכנסה עמו ללון ואוקימנא דסתמא דנכנסה עמו ללון היא דגנאי הוא לו לישא בחצרה וכ"ש בחצר

של אחרים אלא בחצרו והאי דקתני ת"ק הלך האב עם שלוחי הבעל אף ע"פ שנכנסה עמו בחצרה ולומר דלא בעינן שלא תזוז ידה מתוך ידו אלא אפילו נכנסה עמו ללון אם היתה חצר שלה כמי שלא נכנסה עמו כלל לשם נשואין אלא ללון לבד אע"פ שכתובתה בבית בעלה אביה יורשה:

מסר האב לשלוחי הבעל וכו' או שהיתה לו חצר בדרך כלומר אף על פי שעדיין האב או שלוחיו הולכין עמה כיון שנכנסה עמו לחצרו סתמא כניסה לשם נשואין הוא ואף על פי שכתובתה בבית אביה בעלה יורשה בד"א לירושתה אבל לתרומה אין אשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה:

ותיובתא דכולהו פרש"י ז"ל חוץ מדשמואל דשמואל נמי לירושה דוקא קאמר וכיוצא בזו ביש נוחלין גבי המחלק נכסיו על פיו וכו'. תיובתא דכולהו תיובתא לימא תיהוי תיובתא דריש לקיש נמי ואסיקנא דלא ואף על גב דאיירי בה ריש לקיש והרבה כיוצא באלו ודרב נמי דאמר מסירתה לכל חוץ מתרומה הוא תיובתא דהא בברייתא פורט ירושה דוקא ואף על גב דמפיק תרומה לא למימרא דלא מפיק אלא תרומה לחוד אלא לרבותא נקט לה דלא תימא לתרומה הויא מסירה דלא גרעא מהגיע זמן קמ"ל. ואיכא למימר דר"ל נמי לא הוה תיובתיה דברייתא לא מיירי אלא בדברים של בעל אבל במילי דעלמא לא מיירי ושמואל נמי אפשר דס"ל כר"ל אבל ר"ל לית ליה דשמואל דלדידיה לא מהניא מסירתה כלל אלא להא בלחוד אבל לא לדברים שבינו לבין בעלה כלל. וכן פי' ר"ח ז"ל בהא אבל הוא ז"ל פי' דאפילו לשמואל הויא תיובתיה דאיהו ז"ל גריס כו'. וכתב עליו הרמב"ן דמאי קושיא לשמואל וכו'. ע"כ [הרשב"א ז"ל]:

והתוספות ז"ל כתבו וז"ל תיובתא דכולהו לאו דוקא דכולהו אלא להנהו דאמרי אף לתרומה וכענין זה מצינו ביש נוחלין גבי המחלק נכסיו על פיו תיובתא דכולהו לאו דוקא אף על גב דלא הוי תיובתא אלא לחד ע"כ. ולפי מה שכתבו לעיל דר"ל ממעט נמי ירושה הרי אף לר"ל הוי תיובתא וצ"ע:

הא גופא קשיא אמרת נכנסה כו'. ואסיקנא אמר רב אשי סתמי סתמי קתני סתם חצר דידה ללון דגנאי הוא לישאנה בחצר של אחרים שאין לו חלק בה סתם חצר דידיה כלומר שהוא כולו שלו או שיש לו שותפות בו דכולהו חצר שלו מקרי סתמי כמי שנכנסה עמו בפירוש לשם נשואין. ואם תאמר ולדברי המקשה שהיה סבור דנכנסה עמו בפי' לשם נשואין היכי קתני לירושה אבל לא לתרומה דהא אין אחר חופה כלום יש לומר דקסבר דחופה שבדרך אינה מוציאה מידי סמפון דבדרך אינו יכול לבודקה היטב ואף על גב דאסיקנא דמסירתה לא מהניא להכניסה לרשות הבעל אלא לירושתה

מיהו להוציאה מרשות אב מהניא אף להפרת נדרים כדתנא דבי רבי ישמעאל בסמוך ודייק לה מונדר אלמנה וגרושה ואף על גב דקתני במתני' האב זכאי בבתו בקדושיה וכו' ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה וקתני בתר הכי לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לרשות הבעל לנשואין לאו למימרא שתהא ברשות האב לכל דבר עד שתכנס לרשות הבעל לנשואין דהא קתני סיפא מסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל הרי היא ברשות הבעל אלא מתניתין כללי ופרטי קתני וה"פ לעולם היא ברשות האב כלומר לא יצתה מרשות האב לגמרי עד שתכנס לרשות הבעל לנשואין דאף על פי שמסרה האב לבעל עדיין רשות האב עליה למעשה ידיה ולקבל את גיטה עד שתכנס לחופה ופעמים שהיא ברשות האב לגמרי ופעמים שאינה ברשותו לגמרי אלא למקצת דברים כיצד הלך האב עם שלוחי כו' הרי היא ברשות האב לגמרי כאילו היא בביתו ואפילו לירושתה ואף על פי שכתובתה בבית בעלה אביה יורשה ואם מסר האב לשלוחי הבעל הרי היא ברשות הבעל לירושתה ועדיין היא ברשות האב למעשה ידיה ולעכבה מלאכול בתרומה. הרשב"א ז"ל:

תנא מסר האב וכו'. הרי זו בחנק אין לפרש דה"ק הרי זו בחנק לפי שהיא כנשואה גמורה דאם כן פליגא אמתניתין דלעיל דקא מותבינן מינה תיובתא להנך אמוראי דדוקא לירושתה אמרו ולהך מתניתא הויא לה כנשואה גמורה דמ"ה הויא בחנק אלא הנכון דלא הויא כנשואה וגם לא כארוסה וה"ק הרי זו בחנק ודינה כדין הנשואה בזה אף על גב דלא הויא כנשואה ממש ולא בסקילה כארוסה ולהכי קא בעי מנא הני מילי ולא בעי מנלן משום דתרתי מילי קא בעי דאי הויא כנשואה ממש אם כן פליגי אמתניתין דבסמוך וכדכתיבנא ועוד למה ליה למפרט הך והא בכלל מאי דתני מתניתין הרי היא ברשות הבעל איכא נמי דהויא בחנק אלא ודאי דה"ק דלא הויא בסקילה כארוסה מעתה בעי מנא הני מילי דלא הוי כנשואה ממש ואפילו הכי הויא בחנק והיינו דלא בעי מנלן אמתניתין אלא אהך ברייתא. ואין לומר דמספקא ליה לתנא אי דיינין לה כנשואה ממש אי כארוסה ולהכי מספיקא תדון בקלה דהיינו חנק. ומעתה תקשי מאי בעי מנא הני מילי דהא מדקתני הרי זו בחנק משמע דמדינא קאמר דהכין משמע לישנא דהרי זו כנ"ל. וכל זה דקדק רש"י בלשונו הקצר והטהור שכתב וז"ל הרי זו בחנק. כנשואה ולא בסקילה כארוסה. ע"כ:

וז"ל במהדורא קמא הרי זו בחנק. שיצאתה מכלל נערה המאורסה משעת מסירה. ע"כ. ועוד מצינן למימר דלהכי בעי מנא הני מילי בלשון רבים ולא בעי מנלן משום דקאי נמי אמתניתין דלעיל דקתני מסר האב וכו' הרי היא ברשות הבעל ונטר למבעי עד הכא

משום דמהכא שמעינן דלא לכל מילי הויא ברשותו ומשני מדכתיב לזנות בית אביה מקרי ומיהו רשות הבעל נמי לא אקרי ולקמן נכתוב עוד בזה בס"ד:

ואימא פרט לשנכנסה לחופה וכו'. ואיכא למידק והא מיעוטא דלזנות בית אביה משמע דאתא למעוטי כל היכא דלאו בית אביה וכשמסר האב לשלוחי הבעל לאו בית אביה קרינא ביה. ויש לומר דהא תירצה רש"י ז"ל שכתב וז"ל ואימא פרט לשנכנסה לחופה ולא נבעלה. דייך אם מעטת כגון זו דלא תימא נערה בתולה כתיב גבי סקילה והא אכתי בתולה הואי אבל זו שאף לחופה לא נכנסה לא מיעטה הכתוב ואכתי בית אביה קרינא ביה. ע"כ:

חופה בהדיא כתיב משמע לכאורה דה"ק דכי ממעטינן מאורסה ולא נשואה היינו כניסת חופה דבהכי מקריא נשואה וכל עוד שלא נכנסה לחופה מאורסה מקריא. וקשה דאם כן קשיא קראי אהדדי דמלזנות בית אביה קא ממעטינן מסירה ואילו בהאי קרא לא ממעטינן אלא נשואה דהיינו כניסה לחופה וכל עוד שלא נכנסה לחופה מאורסה מקריא והרי היא בסקילה אלא ודאי דהכי קאמרי' חופה בהדיא כתיבא פי' בלא בעילה דכי ממעטינן ולא נשואה ע"כ היינו בלא בעילה ולאו דהיינו חופה בע"כ דאפשר לומר דבמסירה לחוד מקריא נשואה והכין הוא קושטא דמילתא. ומיהו אי לאו לזנות בית אביה הוה אמינא דייך אם מעטת מקרא דמאורסה כנסה לחופה ולא נבעלה אבל השתא דכתיב לזנות בית אביה ע"כ ממעטינן ולא נשואה היינו אפילו מסורה כנ"ל ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל חופה. בלא בעילה דוק ותשכח. ואם תשאל אכתי דילמא לזנות בית אביה אתא למוציא שם רע דכתיב גביה וכולהו קראי אתו לנכנסה לחופה ולא נבעלה תדע דהא רשב"ם ז"ל ס"ל דגבי מוציא שם רע אפילו נכנסה לחופה ולא נבעלה בסקילה וכמו שכתבו התוספות לעיל וכן פסק הרמב"ם בפ"ג מהלכות איסורי ביאה ואף ע"ג דרש"י ז"ל לא ס"ל הכין מכל מקום אפשר דלהכי אצטריך לזנות בית אביה לאשמועינן דאפילו במוציא שם רע בסקילה. תשובתך דהרמב"ם ז"ל ורשב"ם ז"ל לא ס"ל אלא דחידוש הוא שחדשה תורה כן ומיהו אם אין הדין כן ולא חדשה התורה בזה דבר אין לנו רבותא במוציא שם רע יותר משאר נערה מאורסה דאין סברא לחלק בינייהו כלל אי נמי אכתי איכא לאקשויי כיון דנכנסה לחופה ולא נבעלה בחנק אפילו במוציא שם רע כ"ש בנערה המאורסה וא"כ למה לי מיעוטא דמאורסה ולא נשואה ומיהו איכא לאקשויי אם כן למה ליה לאהדורי חופה בהדיא כתיב וכי תהיה גו' פי' ולמה לי לזנות בית אביה איפכא הוה ליה לאקשויי כיון דכתיב לזנות בית אביה למה לי מאורסה ולא נשואה והוה ליה לאהדורי בקוצר אמר רבא אמר לי אמי הא כתיב וכי תהיה וגו' והוה

מפרישנא דהכי קא פריך דכיון דכתיב לזנות בית אביה למה לי מאורסה ולא נשואה ועוד איכא למידק לשיטת רש"י דמאי קא מהדר רבא דילמא תרתי קראי אצטריכו לנכנסה לחופה ולא נבעלה חדא להיכא דלא הדרא לב"נ וחדא להיכא דהדרא לבי נשא וכמו שפירשו התוספות לקמן בפשט השמועה. ויש לומר דס"ל לרש"י דאיברא דקרא לזנות בית אביה איכא למימר דכל היכא דהדרא בית אביה קרינא בה ומיהו מאי דכתיב מאורסה ולא נשואה במשמע וכיון שהיתה שעה אחת נשואה שוב לאו בת סקילה היא ובהכי מתרצה נמי קושיא אחריתי דלהכי קא מהדר ליה חופה בהדיא כתיבה וכי תהיה וגו' פי' דמקרא דמאורסה ולא נשואה ידעינן דנכנסה לחופה לאו בת סקילה היא ואפילו הדרא לבי נשא ומעתה ע"כ לזנות בית אביה אתיא למסירה ואפשר דלהכי כתב רש"י בהדיא כתיבא דלא בסקילה היא וכי אצטריך האי למסירה כנ"ל דוק ותשכח:

היינו בתולה ולא בעולה. הקשו בתוספות אימא ולא נשואה שנכנסה לחופה ונבעלה שלא כדרכה דאכתי בתולה היא כדאמרינן בפרק קמא דקידושין באו עליה עשרה וכו'. ותירצו בתוספות דקא אמרינן התם דבעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה. ומיהו הריטב"א כתב שם דהיינו טעמא דכ"ע עושה אותה בעולה שלא כדרכה דכיון דאהניא ביאתו לקנותה אהניא לעשות ביאה גמורה ולדונה כבעולה אבל ביאת אחר לא עביד לה בעולה שלא כדרכה לרבנן ע"כ. משמע דדוקא כשמקדשה בעל בביאה שלא כדרכה הוא דאהניא לעשות ביאה גמורה אבל מאחר שכבר קנאה בעל ונכנסה לחופה ושוב בא עליה שלא כדרכה לא שני לן בין בעל לאחר והתוספות לא שני להו דכל לגבי בעל הויא בעולה אף על גב דהתם בקדושין לא איירי אלא בקניית האשה ע"ש:

דף מט.

ואימא היכא דהדרא לבי נשא הדרא למילתא קמייתא ה"ג רש"י ז"ל ופי' ז"ל דאמתני' קאי דקתני מסר האב הרי היא ברשות הבעל ואימא היכא דהדרא וכו'. ולאו קושיא ממש היא דדילמא מתניתין בדלא הדרא למילתא קמייתא אלא בעיא בעלמא היא משום דמתניתין קתני סתם הרי היא ברשות הבעל ומשמע לכאורה אפילו היכא דהדרא לבי נשא ולא בעי אמתני' דתנא בסמוך מסר האב לשלוחי הבעל וזינתה הרי זו בחנק דאההיא ליכא בעיא כלל דאין במשמעה כלל דמיירי אפי' היכא דהדרא דאדרבה כפשטה משמע דבעודה ביד שלוחי הבעל זנתה ולא חזרה מן הדרך לבית אביה. ומיהו מהיכא דנפקא לן דבמסירת שלוחין הוי בחנק מינה נמי שמעינן למתני' דלכולהו אינך מילי נמי הויא ברשות הבעל ולא ברשות האב למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה והילכך כיון דלא

נפקא לן מסירת שלוחין אלא מקרא יתירה דבית אביה אימא היכא דהדרא בית אביה קרינן בה ואם זנתה תהא בסקילה והשתא ניחא דנטר למבעי כה"ג עד הכא ולא בעא אמתניתין מיד דאמתניתין ליכא למבעי דדילמא משום דס"ל דמסירה זו היא כניסתה לחופה ופשיטא ודאי דלאחר שנכנסה לחופה לא הדרא תוב למילתא קמייתא אבל השתא דאמרינן דהיינו טעמא משום דכתיב לזנות בית אביה איכא למימר דכל דהדרא בית אביה קרינן בה ומיהו אברייתא זו לחודא אי לאו מתניתין ליכא למיבעי דאיכא למימר דאה"נ דדוקא היכא דלא הדרא וכו' ולכך תפס רש"י ז"ל החבל השני בשני ראשים אמתניתין ואההיא ברייתא דקתני הרי זו בחנק והיינו מדכתיב לזנות בית אביה כנ"ל פי' לפי' רש"י ז"ל:

ומשני אמר רבא ההוא כבר פסקה תנא דבי רבי ישמעאל וכו'. פירוש ע"כ מלזנות בית אביה ממעטינן מסירה אפילו היכא דהדרא דהא ע"כ לענין הפרת נדרים כבר פסקה תנא דבי רבי ישמעאל ומעתה היכא דהדרא לאו בית אביה קרינן בה דהא לא הדרא למילתא קמייתא למיהוי כמי שלא נמסרה דהא ע"כ אהני בה מסירה לענין הפרת נדרים כנ"ל. וזהו שכתב רש"י ז"ל כבר פסקה תנא דבי רבי ישמעאל. דלא הדרא למילתא קמייתא למיהוי כמי שלא נמסרה. ע"כ. והתוספות ז"ל פירשו בענין אחר דפירכא אלימתא קא פריך ואפירכא קמייתא קא מהדר וה"ג ואימא ה"מ היכא דלא הדרא לבי נשא כו' והכי פריך מנלן דאייתר בית אביה למעוטי מסר דילמא תרווייהו צריכי לנכנסה לחופה ולא נבעלה דאי לא כתיב אלא חד קרא הוה מוקמי' לה היכא דלא הדרא אבל היכא דהדרא אימא תהדר למילתא קמייתא להכי אצטריך קרא אחרינא. ואכתי מסירה מנלן דאע"ג דהיכא דנבעלה קים לן דלא הדרא דהא בחד מיעוטא סגי לן ולא בעינן תרי מיעוטי היינו משום דאשתני גופה אבל לא נבעלה דאכתי בתולה היא ולא אישתני גופה אימא תהדר ולהכי בעינן תרי מיעוטי ומשני אמר רבא כבר פסקה תנא דבי רבי ישמעאל שאשמועינן דלא הדרא והיינו לכל הפחות בנכנסה לחופה ולא נבעלה וגלי קרא בנדרים וה"ה בכל מקום אם כן אייתר חד מהנך קראי למסר למפטריה מסקילה. ואם תשאל אם כן אכתי לפום קושטא דמלתא נימא דבמסר היכא דהדרא לבי נשא הדרא למלתא קמייתא. תשובתך הואיל ואשכחנא דלא הדרא מתנא דבי ר' ישמעאל סברא הוא דלא הדרא בכל הנך דאמעיט מסקילה כגון מסר והיינו דנקט תנא דבי רבי ישמעאל במילתיה מסר. והקשו התוס' לפי שיטתם דהיכי ילפינן מנדרים דלא הדרא למילתא קמייתא נהי דגבי נדרים לא הדרא היינו משום דגלי לן קרא דכיון דיצאה מרשות האב שעה אחת שוב אין לו כח בה מ"מ לענין סקילה היכי שייך לומר דהא הדרא אע"פ שנכנסה לחופה כיון שלא

נבעלה ונתאלמנה או נתגרשה וחזרה ונתארסה למה לא תהיה בסקילה כיון שהיא נערה בתולה מאורסה ואע"ג דיצאת מרשות האב מכל מקום תהא כמו יתומה שאין לה אב דהויא בסקילה ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דהא פרשינן דעיקר בעיין מעיקרא היינו דקרא דלזנות בית אביה דמינה נפקא לן מסירת שלוחין דילמא מיירי היכא דהדרא דקרינן בה בית אביה ומשני שפיר דכיון דלא הדרא למילתא קמייתא לענין הפרת נדרים כשנמסרה אין את קורא בה בית אביה מעתה למדת בע"כ דלא שנא הדרא ולא שנא לא הדרא לענין מסירה אבל לשיטת התוספות דבעיין היינו דקראי איצטריכו לנכנסה לחופה ולא נבעלה ומנלן מסירה ולאו משום משמעות בית אביה קא פרכינן אלא דהדרינן לקושיין דמעיקרא דמנלן מסירה ומהדרינן דמתנא דבי ר' ישמעאל נפקא היכא דהדרא לבי נשא להיכא דלא הדרא ואייתר חד מהנך קראי למסר האב הלכך איכא לאקשויי דאכתי לא שמעינן מסירה דדילמא לענין סקילה שאני לן בין הדרא ללא הדרא אע"ג דלענין הפרת נדרים לא שאני לן ותירצו בתוספות דכי הוה פרכינן ואימא הני מילי היכא דלא הדרא וכו' לאו משום דהוה סברינן דלאחר שנכנסה לכלל נשואה תהדר למילתא קמייתא דהא פשיטא ודאי דאי שום פעם נקראת נשואה שוב לא תכרת שם זאת מעליה והרי היא לעולם נשואה דומיא דבעולה דכל שנבעלה שוב לא הדרא אלא הכי הוה סברינן למימר דכל שלא נבעלה ונתאלמנה ונתגרשה בטלו להו שם נשואין מינה והויא כלא נשאת מעולם. ומיהו בבעולה פשיטא דלא נתבטלו הנשואין כיון דאשתני גופה ואהכי משני שפיר דכיון דגלי לן קרא בהפרת נדרים דעל ידי אלמנות וגירושין לא נתבטלו הנשואין כאילו לא הוו ה"ה לענין סקילה. ולשיטת רש"י ז"ל כיון דמאי דתני דבי רבי ישמעאל אתיא למסר וכדכתיבנא הלכך בעי לפרושי נמי דאיצטריך למילף על מה שנדרה בדרך והבעל קיים אם הבעל מפר לבדו או האב כדין ארוסה אבל לשיטת התוספות לא איירי תנא דבי רבי ישמעאל במסר אלא דאנן ממילא שמעינן לה וכדכתיבנא הלכך ע"כ עיקר מלתא דרבי ישמעאל לא אתא לאשמועינן אלא דלא נימא דהיכא דהדרא לבי נשא כגון שנתאלמנה דהרי היא חוזרת לבית אביה כיון שנתאלמנה דתיהדר למילתא קמייתא וכל שאר מילי נמי ילפינן מנדרים ואפילו לשיטתו של רש"י ז"ל קשיא להו לתוספות דכיון דבעינן דאימא לזנות בית אביה מיירי אפילו במסר וכגון שהדרא לבי נשא והלכך למה לי למגמר מנדרים על מה שנדרה בדרך והא מלזנות בית אביה נפקא וגמרינן נדרים מהתם ורש"י ז"ל אזיל לשיטתו שכתב לעיל דשמואל דאמר לירושתה אתא לאפוקי הפרת נדרים אלמא בעינן קרא להפרת נדרים ומדתנא דבי רבי ישמעאל נפקא ולישנא דתנא דבי ר' ישמעאל הכי דייקא וכדבעינן למכתב בס"ד:

וז"ל הרמב"ן ז"ל. ואימא ה"מ היכא דלא הדרא לבי נשא כו' פרש"י ז"ל בעיא בעלמא היא ולאו קושיא כלל ואפשר לפרש דקושיא היא וה"ק מנא לך דלזנות בית אביה פרט למסר האב לשלוחי הבעל דילמא לחופה איצטריכא ואם תאמר חופה בהדיא כתיב אי מהתם הוה אמינא ה"מ היכא דלא הדרא לבי נשא אבל אי הדרא תהדר למילתא קמייתא וה"ה איצטריך לזנות בית אביה לומר שהיתה בבית אביה לעולם ולא יצאה משם ומפרקי' להא לא איצטריך דמנדר אלמנה וגרושה נפקא דכל היכא דנפקא מרשות אב לא הדרא ליה והא דאמר תנא דבי ר' ישמעאל מסר האב לשלוחי הבעל אמסקנא דמילתין קאמר דכיון דכ' רחמנא לזנות בית אביה למסר האב לשלוחי הבעל ולמדנו שיצאה מרשותו נפקא לן מקרא דונדר אלמנה וגרושה שאינה חוזרת לרשותו דהא אמר רחמנא כיון שיצאת מרשות אב שוב אינה חוזרת לו ולשון הזה פר"ח ז"ל ואמר ליה רב אדא ה"מ אם לא חזרה לבית אביה אבל אם חזרה לבית אביה הייתי אומר ארוסה נקראת אתא קרא למעוטא ודחאה רבא להאי סברא דרב אדא מדפסק תנא דבי רבי ישמעאל. עד כאן. כתב הרב אב ב"ד ז"ל והלא מוצאת מכלל אב דכיון שנשאת אין לאביה רשות בה מנלן משמע דבנעוריה בית אביה ואי תיקשי לפר"ח ז"ל מבנעוריה בית אביה נפקא דלא הדרא מנשואי חופה לבי נשא לא קשיא דאנן הכי קאמרינן אי בעלמא שאין לאביה רשות בה כגון בוגרת פשיטא אלא הא קמ"ל שאינה חוזרת לו ויש לפרש כדרך הרב אב ב"ד ז"ל דחופה לא כתיבא התם דהוה אמינא כל זמן שלא נבעלה חוזרת היא ובנעוריה קרינא בה כענין שנאמר ושבה אל בית אביה כנעוריה. עד כאן:

וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו. ואימא ה"מ היכא דהדרא לבי נשא וכו' פרש"י ז"ל דאמסר האב לשלוחי הבעל קיימינן דקי"ל מסר האב לשלוחי הבעל וזינתה הרי זו בחנק ואמרינן השתא מנלן דאילו הדרא לבי נשא לא הדרא למילתא קמייתא ומיהו לאו קושיא היא דאימא הכי נמי ומאן אמר לך דהא אנן לא אמרי' אלא דכי מסר האב לשלוחי הבעל דינה בחנק אבל נתאלמנה או נתגרשה אחר המסירה והדרא לבי נשא לא אמרן אבל מסתברא ליה למקשה דהכי קושטא דמילתא דלא הדרא למילתא קמייתא ואפשר דקים ליה דודאי דהכי איתא אלא קשיא ליה אמאי ומנא לן הא אבל אנשואה לא קשיא דנימא דהיכא דהדרא לבי נשא דהדרא למלתא קמייתא דהא פשיטא לן דלא הדרא וכדתנא דבי ר' ישמעאל מה תלמוד לומר והלא מוצאת וכו' ופירש הרב אב ב"ד ז"ל דהיינו טעמא דפשיטא ליה משום דהא כתיב בה בנדרים בנעוריה בית אביה וכיון דנשאת תו לא קרינן בה בנעוריה אבל אפשר לומר דודאי גבי נדרים בנשואה הא פשיטא לן דלא אמרינן דהיכא דהדרא לבי נשא הדרא למילתא קמייתא דכיון דכבר נתרוקנה רשות האב ממנה

לגמרי ובאת לרשות הבעל שהוא מיפר בלבד הא פשיטא לן דתו לא הדרא לרשות האב וגמרינן מינייהו אבל כי מספקא לן במסר האב לשלוחי הבעל דהא כל עיקר נתרוקנה רשות האב אינו אלא בשביל רשות הבעל וכיון דלא הספיקה לבא לכלל רשות הבעל עד שחזרה לרשות האב בזו אפשר לספק אם חזרה לרשות אביה אם לאו ואמרינן הא כבר פסקה תנא דבי ר' ישמאל דממעט בהדיא אפי' במסר האב לשלוחי הבעל דלא אמרינן דהיכא דהדרא לבי נשא הדרא למילתא קמייתא אלא כיון שיצאה מרשות האב שעה אחת שוב אינו יכול להפר אבל ר"ח ז"ל פי' דהאי קושיא היא ואנשואה מקשינן וקאי אמאי דמקשינן ואימא פרט לשנכנסה לחופה ולא נבעלה ואמרינן חופה בהדיא כתיבא ואכתי קשיא לן אימא דלזנות בית אביה אנשואה קאי ואע"ג דנשואה הא כתיבא אפילו נכנסה לחופה ולא נבעלה איצטריך דאי לאו לזנות הוה אמינא הני מילי בעודה נשואה אבל היכא דנתאלמנה והדרא לבי נשא תיהדר למלתא קמייתא קמ"ל לזנות דאע"ג דהדרא לבי נשא לא הדרא למילתא קמייתא ומיהו ה"מ נשואה אבל ארוסה לעולם אימא לך אף על פי שמסר האב לשלוחי הבעל שהיא בסקילה עד שתכנס לחופה ולפום הא לית ליה לר"ח ז"ל האי טעמא דהראב"ד ז"ל דהא קא מצטרך ליה קרא דלזנות לנשואה אי נמי אפשר דאית ליה וקסבר דלא ממעיט מדכתיב בנעוריה אלא נשואה אחר שנבעלה דתו לא קרינא בה כנעוריה מלחם אביה תאכל ואכתי איצטריך לזנות למעוטי נכנסה לחופה ולא נבעלה והדרא לבי נשא ומהדרינן ההיא כבר פסקה תנא דבי רבי ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל ונדר אלמנה וגרושה מה ת"ל והלא מוצאת מכלל אב ומוצאת מכלל בעל כלומר מה תלמוד לומר בבוגרת שהרי כבר יצאה מרשות שניהם א"נ מה ת"ל כשנשאת ונבעלה אפי' הדרא לבי נשא דהא פשיטא שהרי מוצאת מכלל אב ומוצאת מכלל בעל ונפקא לן מבנעוריה דכיון דנבעלה תו לא קרינא בה בנעוריה אלא הרי שמסר האב לשלוחי הבעל וכו' והשתא דחוק הוא דלא הוה ליה למנקט לתנא דבי רבי ישמעאל אלא פרט לשנכנסה לחופה ולא נבעלה והדרא לבי נשא אלא הכי נמי קאמר וקסבר תנא דבי רבי ישמעאל דכיון דנפקא לן מהכא אפילו להדרא לבי נשא בנשואה אפי' נכנסה לחופה ולא נבעלה ומתרבה לן נמי מלזנות בית אביה ארוסה שמסר האב לשלוחי הבעל שדינה בחנק כנשואה ה"ה נמי דאמרי' בה דהיכא דהדרא לבי נשא לא הדרא למלתא קמייתא כנשואה והיינו דנקט מסר האב לשלוחי הבעל דעדיפא ליה ופירוש רש"י מחוור ממנו ותו לא מידי. ע"כ:

והרא"ש ז"ל כתב דפרש"י ז"ל לא נהירא דאי אמתני' קאי אמאי המתין כל כך לפרשו ועוד דלשון ואימא משמע לשון קושיא ועוד מאי מספקא ליה לימא אין הכי נמי דאם חזרה

לרשות האב שהיא ברשות האב דממתניתין לא משמע שהיא ברשות הבעל אלא לאחר שמסר ולא הדרא וכן הריטב"א ז"ל כתב דפירוש רש"י ז"ל דחוק ועוד דבכל הספרים גורסין כפי' ר"ח ז"ל וה"פ ודילמא אכתי אימא לך דלזנות בית אביה פרט לכשנכנסה לחופה ולא נבעלה ואי משום מאורסה ולא נשואה ההוא לנכנסה לחופה ועדיין היא בבית בעלה כשזינתה דלא הדרא לבי נשא אבל הדרא לבי נשא וזינתה הוה אמינא שהיא בסקילה במילתא קמייתא קמ"ל לזנות בית אביה ולעולם אימא לך דמסר האב וכו' ופרקינן דלהא לא איצטריך קרא מונדר אלמנה וגרושה נפקא דכל שיצאת מרשות אביה שעה אחת תו לא הדרא למילתא קמייתא וגלי בה רחמנא לענין נדרים וה"ה לענין זנותה דלא קרינא בה בית אביה הילכך כי איצטריך קרא למסר האב לשלוחי הבעל איצטריך: **והלא מוצאת מכלל אב וכו'**. הקשה הרב אב ב"ד מנלן דמוצאת מכלל אב אי לאו ונדר אלמנה וגרושה ותירץ דכיון דכתיב בנעוריה בית אביה ממילא שמעי' דכיון דנכנסה לחופה אע"פ שנתאלמנה תו לא הדרא ולא קרינא בה בית אביה. אלא הרי שמסר האב לשלוחי הבעל פי' דאלו להיכא דלא הדרא ועדיין היא ברשות בעלה הא ודאי הבעל מפר. ואילו להיכא דמסר האב ועדיין היא בדרך ולא הדרא א"נ לנכנסה לחופה ונתגרשה או נתאלמנה אפי' קודם שנבעלה לא צריך קרא דמבנעוריה בית אביה נפקא וכי איצטריך קרא היינו למסירה והדרא לבי נשא והיינו דמוכיחין שפיר לענין זנותה דמאורסה ולא נשואה למעוטי נכנסה לחופה ולא נבעלה ולזנות בית אביה למעוטי מסר האב לשלוחי הבעל וכי אמרת מנא לן דלא שני לן בין היכא דהדרא לבי נשא להיכא דלא הדרא ילפי' מהא דהפרת נדרים דגלי רחמנא דליכא הפרשא בינייהו ולגלויי בעלמא הוא ושפיר ילפי מהדדי כיון דבתרווייהו כתיב בית אביה ואין זה אלא כעין ילמד סתום מן המפורש וכן פירשו בתוספות. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

דתנא דבי ר' ישמעאל ונדר אלמנה וגרושה וכו'. הקשו בתוספות דהא איצטריך לכדפרש"י ז"ל בפרק בתרא דתנן התם ונדר אלמנה וגרושה יקום עליה כיצד אמרה הריני נזירה לאחר שלשים יום וכו' ודע דיש מי שפירש שם בנדרים דהא דקתני שם במשנה ונדר אלמנה וגרושה יקום עליה לישנא דמתניתין הוא ולא אקרא קאי ולהך פירושא לא קשיא כולי האי ומיהו רוב המפרשים ז"ל פירשו שם דקרא קא דריש דכה"ג מיירי ויש לתרץ דקרא כתיב ונדר אלמנה וגרושה כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה ואי לא אתא קרא אלא להההיא דפרק בתרא דנדרים לא הוה ליה למכתב אלא ונדר אלמנה וגרושה יקום עליה דהיינו נדר שנדרה בעודה אלמנה אף על פי שלא חל עד שנשאת כגון שאמרה הריני נזירה לאחר שלשים יום ונשאת בתוך שלשים יקום עליה דבתר שעת הנדר אזלינן

ומדכתיב כל אשר אסרה על נפשה משמע דאתא לאשמועינן מידי דאסרה על נפשה מיד דחל והיינו מסר האב כו' וכדדרשינן הכא והיינו דהתם בפרק בתרא דנדרים נקט מהאי קרא ונדר אלמנה וגרושה יקום עליה ודלג כל אשר אסרה על נפשה והכא נקיט קרא כמו שהוא. וזהו שכתב רש"י ז"ל במהדורא קמא וז"ל מה ת"ל דלא צריך למימר כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה דמאן בעי לבטולה הלא מוצאת מכלל אב משנשאת ומוצאת מכלל בעל משנתאלמנ' ע"כ. ועוד מדנקט אלמנה וגרושה ולא נקט אשה סתם פנויה או בוגרת דייקא דדרשינן הך דרשא דהכא ולהכי נקט נמי תרתי אלמנה וגרושה. כן נראה לי:

אלא הרי שמסר האב לשלוחי הבעל וכו'. פי' רש"י ז"ל כלומר לא בא הכתוב לאלמנה וגרושה מן הנשואין דהא כתיב בה אם בית אישה נדרה אישה יפירנו והרי אישה קיים אלא אלמנה על ידי מסירת שלוחין שעד עכשו לא פירשו לך הכתובים אלא משפט נודרת בבית אביה ומשפט נודרת בבית אישה וזו שנדרה בדרך משמסרוה לשלוחין אין אני יודע איך אני קורא בה אם בית אביה אם בית אישה לפיכך בא כתוב זה ולמדך שלא תקרא לה בית אביה אלא בית אישה ולא נתרוקנה רשות לאב במיתתו של בעל ושוב אינו יכול להפר אלמא לא הדרא למילתא קמייתא דאילו נתאלמנה מן האירוסין עד שלא נמסרה לשלוחין תנן במסכת נדרים מת הבעל נתרוקנה רשות לאב וילפינן לה מקראי. ע"כ. פי' לפי' מהאי קרא נמי שמעינן דלענין הפרת נדרים הרי היא ברשות הבעל ואם נדרה בדרך הבעל מפר ולהכי לא נתרוקנה רשות לאב במיתתו של בעל דאילו הות קרית לה ארוסה לאחר שנמסרה לשלוחי הבעל הוה לן למימר דנתרוקנה רשות לאב במיתתו של בעל ואיצטריך למגמר מהכא לשיטתו של רש"י ז"ל וכדכתיבנא לעיל ולא תיקשי מהכא לשמואל דס"ל דלענין הפרת נדרים לא מהניא מסירה לחופה וכדכתיבנא לעיל דהא במתני' דנדרים פרק בתרא משמע דלא הויא ברשות הבעל אלא ברשות עצמה וכדכתיבנא לעיל דתנן התם זה הכלל כל שיצאת לרשות עצמה וכו' ואמרינן עלה בגמרא זה הכלל לאתויי מסר האב לשלוחי כו' וכבר כתיבנא לעיל שיטתו של רש"י ז"ל בזה ומיהו פירשו שם בשיטה וז"ל לאתויי מסר האב לשלוחי הבעל ונדרה ואח"כ נכנסה לחופה שאין הבעל מיפר בנדרים באלו הנדרים הקודמין לכניסת חופה דאף על גב דלענין חנק חשבינן לה כנשואה כדתנן בכתובות הרי היא ברשות הבעל הכא לענין נדרים חשבינן לרשות האב ולרשות עצמה באין כאחד כל זמן שלא נכנסה לחופה דהתם הוא דרבי קרא כדאמרינן התם מנא הני מילי אמר רמי בר חמא אמר קרא לזנות בית אביה פרט לשמסרה האב לשלוחי הבעל אבל לענין נדרים דלא רבי קא חשבינן לה

רשות האב ורשות עצמה באין כאחד הלכך קודמין הוו ואף ע"ג דלענין נתרוקן רשות לא חשבינן לה רשות האב כדאמרינן התם מסר האב לשלוחי הבעל ונתארמלה או נתגרשה שוב אינו יכול להפר דלא חשבינן לה כארוסה להתרוקן רשות לאב במיתת הבעל התם טעמא כדמפיק לה תנא דבי רבי ישמעאל מונדר אלמנה וכו' והכי משתמע לה ממתניתין כל שיצאה לרשות עצמה פי' כל שהיא ברשות עצמה שלא נכנסה לרשות הבעל לגמרי כגון מסר האב דהיינו קודם מסירת חופה אינו יכול להפר. ע"כ. אבל רש"י ז"ל השוה דין נדרה בדרך והבעל קיים לנתרוקן רשות לאב במיתתו של בעל וכדכתיבנא ולא רצה לפרש דרבי ישמעאל סבר דבדרך הרי היא ברשות עצמה דמרשות האב יצאה ולכלל רשות בעלה לא נכנסה והרי היא ברשות עצמה וכמו שפירשו קצת מפרשים וכדכתיבנא לעיל דמדקאמר היאך אני קורא בה בית אביה של זו או בית בעלה של זו אלמא דאין לנו בשעת מסירתה אלא תרתי או רשות אב או רשות בעל אבל רשות עצמה אין לנו כנ"ל.

ועוד יש לנו להאריך בלשונו ז"ל ליישב לשון הברייתא ואין הפנאי מסכים:

וז"ל הרא"ה ז"ל בחידושיו ליבמות בפ' יש מותרות דתנא דבי רבי ישמעאל ונדר אלמנה וגרושה כל אשר אסרה על נפשה וגו' מה ת"ל והלא מוצאת מכלל אב ומכלל בעל אלא הרי שמסר האב לשלוחי הבעל וכו'. ונתאלמנה בדרך או נתגרשה היאך אני קורא בה בית אביה של זו כלומר לכך יצא המקרא הזה לומר לך כיון שיצאה שעה אחת מרשות האב שוב אינו יכול להפר. ע"כ:

נכנסה לרשות הבעל בעלמא לא קתני נכנסה לחופה אלא נכנסה סתם דכל היכא דנכנסה לרשות הבעל לנשואה קא חשבי' לה ובחנק היא. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

מתניתין בכרם ביבנה בתוך הישיבה ביבנה משנה היא בפ' דייני גזרות ורבי אלעזר בן עזריה דריש לה הבנים יירשו והבנות יזונו. שתי תקנות הללו חכמים תקנו זו דומה לזו מה הבנים אינן יורשין וכו' דממקום אחד העמידו חכמים את שתיהן. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

גמרא הכי גרסינן אי ר"מ האמר בנים מצוה אי רבי יהודה האמר בנים נמי מצוה ויש לפרש דלהכי שינה תלמודא בלשונו דגבי רבי יהודה נקט בנים נמי מצוה לאלומי פירכיה גבי ר' יהודה וה"ק אם ר"מ האמר בנים מצוה וממתני' שמעי' דמזונות בנו חייב וכדדייקינן ואי רבי יהודה קשיא טפי דאפי' לגבי מצוה גריעא מצות הבן טפי ממצות הבת דמצות הבת עדיפא משום זילותא וממתניתין שמעי' דגבי הבן חובה נמי איכא והיינו דנקט תלמודא בנים נמי מצוה פי' הבנים טפלים לגבי הבנות במצוה זו כך היה נראה לפרש. ומיהו רש"י ז"ל כתב וז"ל האמר בנים נמי מצוה. ולא חובה. ע"כ. אלמא לא

בעי לפרושי הכין והדין עמו דאי הכי הרי התירוץ מובן בלשונו של המקשן דכיון דגריעי הבנים במצוה לגבי הבנות אם כן בקל יש לתרץ דלהכי נקט בתו לאשמועי' דאפי' גבי הבת ליכא חיובא ומעתה איכא לאקשויי ודקארי לה מאי קארי לה לכך פרש"י ז"ל דה"ק בנים נמי מצוה פי' דגבי הבנים נמי הוצרך ללמדך דמצוה הוא דאיכא ולא חובה דה"א דחובה לזון הבן והבת קמ"ל דמצוה הוא דאיכא ולא חובה. כנ"ל:

דף מט:

כשהן קטנים פי' רש"י ז"ל עד שיביאו שערות. ואיכא למידק דהאמורא דרכו לפרש והלכך הוה ליה למתני' למתני שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו עד שיביאו שערות ותירצו בתוספו' דלהכי נקט כשהן קטנים לדיוקי דקטני קטנים חייב לכ"ע כדאמרי' בסוף אעפ"י כנ"ל:

הלכתא כותיה כלו' יש לסמוך על דברי ר' אילא שכך התקינו. רש"י ז"ל במהדורא קמא: יארוד ילדה ואבני מתא שדיא פי' ירוד תנין כדמתרגמי' מעון תנים מדור ירודיא ופי' בתוספות הירוד הזה הוא אכזר וכמעט שהוא אוכל את בניו לולי שהקב"ה נותן לו רחמנות בלבו והופך פניו מלראותם כדי שלא יחשוב לאוכלם וחולץ שד ומניק הה"ד גם תנין חלצו שד הניקו גוריהן והיינו דקאמר הכא ירוד ילדה שהוא אכזר ולבסוף מניקו וזה אכזרי יותר דשדי בניו אבני מתא והלשון הזה דחוק לפי' זה וכך י"ל אותו לפי' זה, זה האיש ירוד היולדת ואינה מניקה מה שאין כן ברוב הירודים שהם מרחמים בסוף על בניהם. הריטב"א ז"ל. ורש"י ז"ל כתב במהדורא קמא יארוד י"מ שהוא עוף אכזר. תלמידי הר"י ז"ל וז"ל פירוש יארוד חיה טמאה ועל שם שהיא אכזרית כמו תנין שהוא אכזר קורא אותה כך, התרגום תנין יארוד ולפיכך אומרים לו זהו אכזר כמו היארוד שמטיל בניו על אנשי עירו. ע"כ:

הא בחיוורי הא באוכמי פרש"י כי כשהוא קטן הוא לבן ואביו ואמו בדלין ממנו כסבורין שאינו שלו עד שמשחיר ובתוספות פירשו כי שני מיני עורב הם לבנים ושחורים והמין האחד אוהב את בניו וכדאמרי' בפרק אלו טרפות למינו זה עורב העמקי ומאי עמקי לבן כדאמרי' כמראה חמה עמוקה מן הצל ולשון הגמרא מוכח יותר כפירוש זה. הריטב"א ז"ל. פי' דלשיטת רש"י ז"ל לא הוה ליה למימר אלא הא בזוטרי הא ברברבי דלשון בחיוורי באוכמי משמע דשני מינין הן ולי פירושו של רש"י נראה יותר דאי מיירי במין שאוהב את בניו מאי רבותיה דעורב דקאמר עורבא בעי בני וכו' והא הכי נמי הוי מצי למנקט כל עופות שבעולם ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דה"ק עורבא בעי בניה אף ע"ג

דמתחילה הרחיקן שוב מקרבן והאי גברא איפכא דבקטני קטנים היה זן אותם וכדאמרי' לעיל דלכ"ע חייב לזון אותם והשתא דהגדילו לא בעי אותם. כנ"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא הא בחיווריו וכו'. כשהן קטנים הן לבנים ושונאן דאומר לא שלו הם ולאחר שגדלו משתחרין ואוהבן והיינו דקאמרי' בעי בני מכי גדלי אע"פ שאכזר עליהם בקטנותם וההיא וכו' ע"כ. והיינו כדדייקנא וזכיתי לדעתו. ובלקוטי הגאונים ז"ל כתב הא בחיווריו הא באוכמי יש מין עורב שבניו לבנים ושונאן ויש מין שבניו שחורים ואוהבן. ע"כ:

וז"ל תלמידי ה"ר יונה ז"ל עורבא בעי בני וכו'. פי' דרך העורב כי כשהם קטנים נראים לבנים והעורב מתוך שאינו רואה אותם שחורים כמותו מואס אותם שחושב שאינם בניו ומניחם והקב"ה מזמין להם פרנסתם ובאים יתושים ואוכלים אותם יתושים והיינו דכתיב לבני עורב אשר יקראו ואחר כך כשחוזרים שחורים העורב מרחם עליהם ולפיכך אומרים לו העורב אע"פ שנולד לו ספק בבניו חוזר ומרצה את בניו והאי גברא לא בעי בני. ורבא לא היה רוצה להלבין פניו בצבור אלא היה מפתה אותו בדברים והיה אומר ניחא לך דליתזנו בניך מצדקה. ע"כ:

אכפייה רבא וכו'. הקשו בתוספות והיאך אכפי' בשביל צדקה והא מתן שכרה בצדה דכתיב למען יברכך ה' אלהיך ואמרינן בפרק כל הבשר [חולין קי ב'] כל מצוה שמתן שכרה בצדה אין ב"ד של מטה מוזהרין עליה ותירץ ר"ת ז"ל אכפייה בדברים ואם תשאל והא בשמעתין מיירי בכפיית דברים ועלה אמרי' ולא אמרן אלא דלא אמיד אבל אמיד כייפינן ליה אלמא דהיכא דאמיד בעי' כפייה טפי מדברים ואמרינן עלה כי הא דרבא כפייה לרב נתן וכו'. תשובתך רבא אפי' כפיית דברים לא הויא אלא פיתוי דברים בעלמא לומר ניחא לך דמיתזני וכו' הלכך היכא דאמיד אסקי' דרגא דכפינן ליה בדברים שוב מצאתי שהר"ן ז"ל בפירושיו על ההלכות הקשה קושיא זו ולא תירצה. עוד תירצו בתוספות דבעירו של רבא היו מטילין קצבה ביניהם ליתן לחדש או לשנה כך וכך הלכך אכפייה בדין כדאמרי' רשאין להסיע על קיצתן. א"נ איכא לאו דלא תקפוץ וגו':

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל אבל היכא דאמיד כייפינן ליה פי' מדין צדקה ואף ע"ג דהיא מצות עשה שמתן שכרה כתובה בצדה וקי"ל דכל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין ב"ד מוזהרין עליה התם הוא בשאר מצות כגון כבוד אב ואם וכיוצא בזה אבל לענין צדקה כייפינן מפני מחסורם של עניים וכדכתב רחמנא ועשית אזהרה לב"ד שיעשוך ואף על גב דההוא גבי נודר כתיב גלי רחמנא בצדקה שהוציא בפיו וה"ה לכל צדקה משום מחסורם של עניים. ע"כ:

באושא התקינו הכותב נכסיו לבניו הוא ואשתו נזונין מהם. ירושלמי בניו קטנים מהו רבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינא ואית דאמרי בשם רבי יהודה בר חנינא הוא ואשתו ובניו קטנים נזונים מהם. עוד גרסי התם מהו מסבתיה אשה אמר ר' חנינא אנא ליה אנא מסב ליה אתת אמר ר' מונא לא מסתברא אגרין ליה שמשא פי' בתמיה ומנסבין ליה אתת כמן היא שמשא ע"כ. ומכאן ראיה דטעמא דתקנת אושא משום אומד הדעת הוא שלא נתן על דעת שיתבזה הוא לאפות ולבשל לעצמו אלא שוכרין אפילו שמש לשמשו ולא התקינו ממש קאמר אלא שירדו לסוף דעת הבריות. הכותב נכסיו לבניו פי' כולן. הוא ואשתו נזונין מהם פי' אע"פ שכתבן מעכשו דאומדן הדעת הוא שלא כתבן לו על דעת שימות הוא ברעב והוה ליה שכתבן לו מעכשו אם לא יצטרך הוא להם ולא עוד אלא אפי' אשתו נזונת מהם אע"פ שלא שייר בהן כלום לפי שאומדן הדעת הוא שאינו רוצה שתתבזה אשתו ותמות ברעב ואין מתנה זו אלא כירושה ולמה כתבן לו עכשיו שאם ימותו הן ולא נצרכו להן שיהא הוא יורשן ודוקא לבניו אבל לאחרים לא משום דמתנת אחרים כמכר הוא דאי לאו דעבד ליה נייח נפשא לא הוה יהיב ליה מתנה אבל מתנת בנו ליכא למימר הכי וכמו שפרש"י ז"ל ואקשי' גדול' מזו אמרו אלמנתו נזונת מנכסיו נשאת הבת אלמנתו נזונת מנכסיו ואפי' מתה הבת דבעל כלוקח הוי ואין מוציאין למזון האשה מנכסים משועבדים אפ"ה אלמנתו נזונת מנכסיו דמשום פסידא דאלמנתו שויוה רבנן כיורש הכא דהוא ואשתו קיימין מבעיא דשויא כיורש. וא"ת א"כ מאי גדולה מזו הכא חד טעמא והכא חד טעמא. נ"ל דקסבר ר' זירא דטעמא דאלמנתו נזונת מבעל הבת ולא שויה רבנן כלוקח כדשויוה בעלמא משום דאמידנא לדעת הבעל שאינו רוצה שתתבזה אשתו וכל זמן שהנכסים ביד יורשים או ביד יורשי יורשים שתהא אשתו נזונת מהן ותדע לך דאילו רצתה הבת למכרן לאחר לא היתה נזונת מהן שאין הבעל רוצה לשעבד כל כך לאשתו שלא יוכל היורש למכרן וזו עשאוה חכמים כאילו מכרתן לבעל ואפי' אלמנתו נזונת מהן משום אומד דעת הבעל שירצה לשעבדן לה אפילו במקום מכר כזה והיינו דקרינן לה גדולה מזו דהשתא לאלמנתו דכבר מת הוא אזלי' בתר אומדן דעתו לו ולאשתו שהוא חושש לה יותר בחיים לא כ"ש ותדע לך דאל"ת הכי מאי גדולה מזו איכא אדרבה התם מדינא בעל יורש הוי ומשום פסידא דבעל שויוה רבנן כלוקח ובמקום אלמנתו משום פסידתה אוקמוה לבעל אדיניה וה"ל יורש ואלמנתו נזונת ממנו כמו שהיא נזונת מן היורשין אבל הכא דמדינא זכה בהו מהשתא ודאי צריכא למימר וטובא קמ"ל. ומה שתירץ הראב"ד ז"ל דה"ה דהוה מצי לשנויי ליה הכין אלא דעדיפא מינה שני ליה דאף כשת"ל דבעל לוקח הוי מדינא התם הוא דאיכא לתקוני לאלמנה משום דליכא איניש

דטרח אבל הכא דאיכא בעל נטרח לדידיה ולדידה. אינו מחוור דמ"מ רבי זירא היכי הוה ס"ד דזו גדולה מזו והיכי נשוי ליה לרבי זירא טועה במילתא פשיטא כי האי אלא שהיה תולה הענין באומדן הדעת כמו שכתבתי ומשני אף כשת"ל דטעמא משום אומדן הדעת הוא צריכא למימר דהוה סד"א התם הוא משום דודאי תתבזה אשתו לפי שאין טורח בשבילה אבל הכא דקאי הוא איהו טורח לדידיה ולדידה ומהשתא גמר ויהיב כנ"ל. ומה שפרש"י ז"ל הוא ואשתו נזונין מהן מתקנת חכמים ולא מן הדין אינו מחוור לי מן הטעם שכתבתי דאם כן מאי גדולה מזו אדרבא איפכא מסתברא. ואסקינא דלית הלכתא כר"ש בן לקיש אלא קנה הבן מעכשו גוף ופירות כיון דלא שייר במתנתו בפירוש ואפ"ה קי"ל דמתה הבת אלמנתו נזונת מנכסיו ואע"ג דאמר רבי זירא דזו גדולה מזו הא דחינן דליתא דהתם הוא דליכא איניש דטרח אבל הכא דקאי הוא איהו טרח לדידיה ולדידה ואומדן הדעת כי האי לא אמרינן וא"נ דהתם לאו משום אומדן הדעת הוא כדקס"ד דרבי זירא אלא משום דאוקמוה רבנן לבעל אדיניה משום פסידא דאלמנתו אבל הכא דמדינא קני מהשתא לגמרי משום תקנתא לא מרעינן כחו דבן. הרשב"א:

וז"ל הרמב"ן גדולה מזו אמרו אלמנתו נזונת מנכסיו פרש"י גדולה מזו היא משום דאמרי' שויוה רבנן כיורש משו' פסידא דאלמנתו אע"פ שהוא לוקח מן הדין כיון שלא לקח ממש בדמים חששו לפסידתא דידה ושויה כיורש ה"נ גבי בנו כיון דלא לקח ממש בדמים הוה לן למימר אלמנתו נזונת ולא היה צריך לומר הוא ואשתו ואע"ג דמתנה כמכר לענין שעבוד ה"מ מתנת אחרים דאי לא דעבד ליה נייח נפשא לא הוה יהיב ליה אבל מתנת בנו ליכא למימר הכי הלכך כיורש הוי כי היכי דהוי הבעל בנכסי אשתו כיורש משום פסידא דאלמנתו זהו תורף פירושו של רש"י ז"ל. ויפה פירש ומאי דאמרינן הוא ואשתו מבעיא לאו דוקא דהא ודאי צריך היה לאומרו דהא מ"מ מחיים קנה הבן אלא אפילו אלמנתו נזונת מהם והוה ליה למימר אלמנתו וכל שכן הוא ואשתו דלאו משועבדין הן דשויוה רבנן כיורש. ומיהו אכתי ק"ל כיון דקי"ל דליתא לתקנת אושא ובכותב כל נכסיו אינו נזון מנכסיו לא הוא ולא אשתו ולא אלמנתו גבי נשאת הבת היכי קי"ל דאלמנה נזונת מנכסיו דהא אמרי' בגמרא דגדולה מזו היא. ונראה דמעיקרא לטעמיה אקשי ליה וה"ק כיון דאמרת דאומדן דעתא הוא דלא נתן לו אלא ע"מ שיזון מנכסיו וכיורש משוית ליה שלא היה דעתו אלא שיקנה גופא מהיום ופירא לאחר מיתה במאי דמשייר על מזונותם שלא יקנו אחרים אבל הוא נזון אפילו מן הגוף אם כן אלמנתו נמי תזון מהם והיכי אמרת אשתו ומיהו אנן לא קי"ל הכי דמדהוה ליה לאתנויי ולא אתני איהו דאפסיד אנפשיה ומחיים נמי קנה גוף ופירות. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל קשיא לן דהא התם מבעי לן הא מילתא דהיינו לותה כשהיא פנויה ונשאת בעל אי לוקח הוי אי יורש הוי ואסיקנא לבעל שויוהו רבנן כיורש וכלוקח כל היכא דאיכא פסידא לאחריני שויוהו רבנן כיורש ומפרשי' דהיינו טעמא דההיא דרבין משום דשויוהו כיורש משום פסידא דאלמנתו אוקמוה אדיניה דמעיקרא דיניה יורש הוא וכיון דכן מאי ראיה איכא תו להא דהכא דאושא דהוא מקבל מתנה גמורה ועיקר הדין נותן (כל) שלא יזונו מהם ואיצטריכא ודאי להכי תקנת אושא ואילו בההיא דרבין מדינא הוי יורש גמור וכי אמור רבנן באלמנתו ה"ה בכל מלוה על פה דעלמא דלותה כשהיא פנויה דגביא מבעל וכיון דכן מאי קושיא שאני התם דהא הכי דינא בכל מלוה על פה נמי דעלמא ואלמנתו כחד מינייהו מה שאין כן בזו בכותב נכסיו לבניו דאילו מלוה על פה דעלמא לא גבי מיניה דבכל דוכתא מתנה כמכר לענין שעבוד ומחוורתא דמילתא מסתברא דהכא בסוגיון דשמעתא וקושיין לא קי"ל סברא דהתם דרב אסי דאמר דבעל לא תקון רבנן דהוי לוקח במקום דאיכא פסידא דאחריני אלא כדקס"ד התם מעיקרא דמספקא לן בעל אי הוי כלוקח גמור דעלמא והיינו דמקשינן הכא דהא בעל דהוי דיניה כלוקח גמור דעלמא דהא פשיטא דמלוה על פה לא גביא מיניה ובמקום מזונות אלמנה אפקוה מדיניה ועבדוה כיורש אלמא דאחמור רבנן במזוני כל שכן הכא במתנת בנו דהוי דיניה דלשויוהו כיורש גבי אשתו וקושיין מאשתו הוא ולאו מדידיה דהא ודאי אע"ג דשמעי' בעלמא דאיהי נזונת לא שמועינן מינה לדידיה דשאני הוא דלא מחלה כלל אבל הוא דיהיב מדעתא אימא לא ומהדרינן מ"ד התם הוא דליכא איניש דטרח אבל הכא נטרח לדידיה ולדידה קמ"ל ואיצטריך לאשמועינן תרווייהו דאיהו לא אתי מינה ואיהי לא אתי מיניה דאי מיניה הוה אמינא איהו דיהיב מדעתא דנפשיה ומסתמא שיורי שייר אבל איהי לא ואי איהי הוה אמינא איהי הוא דאית לה מזונות דמן הדין אבל איהו לא ופשטינן דליתא לתקנת אושא וסתמא קא אמרינן דליתא בין לדידיה בין לדידה ואע"ג דקי"ל דאיתא לדרבין ואמרי' הכא דגדולה מזו הוא ומשמע מינה דאם איתא להההיא כל שכן הא דהכא י"ל דהשתא אמסקנא אית לן טעמא דרב אשי דהתם דרבנן ולא שויוהו לבעל לוקח אלא במקום דליכא פסידא דאחריני אבל כל היכא דאיכא פסידא אוקמוה אדיניה ואילו מדינא בעל יורש הוי וכיון דכן תו ליכא למקשי מהא לתקנת אושא דשאני הכא דאילו מדינא יורש הוי וכל היכא דאיכא פסידא דאחריני מוקמינן ליה אדיניה אבל בההיא דאושא מן הדין מקבל מתנה הוא והרי הוא כלוקח ודינא הוא דלא גביא איהי מיניה כלל כלוקח אחר וכיון דכן לא מפקינן ליה מדיניה ולא תיקשי לך א"כ מאי טעמא לא פירשו לה הכא

במסקנא בהדיא להההיא דרב אשי כיון דמינה דידה הוא דאתיא לן דאילו הוה דחינן לה להההיא דאושא ממימרא או משמעתתא בדין הוא דמרווחינן לה ומייתינן לה להההיא דרב אשי אבל הכא עובדא אמרינן דאשכחן דלא דנו הכי אלמא ליתא לתקנת אושא ותו לא פירשו עלה אי איתא להא דרבין או ליתא ואי שייכן אהדדי ואנן כיון דקי"ל כרב אשי דהתם אתיא לן שפיר דסברינן לה להא דרבין ולית לן להההיא דתקנת אושא דהא לא שייכן אהדדי כלל כדפרישנא וקי"ל הכי דהיינו נמי הוי סברא דרבי יונתן דעבד עובדא דלא כתקנת אושא דאית ליה לרבין וכדאמרן והשתא דאתינן להכי דאמרינן דאם לותה על פה ואכלה ונשאת דגביא מיניה דבעל דשויוה רבנן כיורש במקום פסידא וה"ה לוה האב ע"פ ואכל ומת והניח בת ונשאת ומכ"ש לותה בשטר ואכלה ונשאת ואיכא לעיוני היכא דלותה כשהיא פנויה ונשאת ולותה אחר שנשאת ונפלו לה נכסי מלוג דהא מלוה ראשון אתי ומפיק מידה דבעל משום דקדים קודם נשואין והדר מלוה שני מפיק פלגא מיניה דההוא ראשון משום טעמא דלוה ולוה ואחר כך קנה וכל שכן היכא דמלוה של ראשון מלוה על פה ושני מלוה בשטר דאתי ראשון מפיק מיניה דבעל משום דקדים ליה קודם נשואין ושויוה לבעל גביה כיורש והדר אתי מלוה שני דהוא בשטר מפיק לגמרי מידא דמלוה ע"פ דמלוה בשטר ומע"פ מלוה בשטר קודם כדאיתא לקמן במכילתין והדר אתי בעל מפיק מידא דהאי דמלוה בשטר משום דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה דלא הוה ליה למיזף לאתתא דיתבא תותי גברא והוה ליה בעל כלוה ואי אפשר לב"ח לטרוף כיון דאינו מוקדם לו ותו דלא חשבינן ליה זוכה מידה כדפרשי' לעיל והדר אתי מלוה על פה גביא מיניה דבעל וחוזרין חלילה ונראה בודאי דמלוה על פה זכה דמלוה בשטר לגמרי פקע זכותיה גבי בעל והדר מע"פ גבי מיניה דבעל ול"מ למה דתקון באושא דבעל מוציא מיד הלקוחות דאפילו ליתא לתקנת אושא דקי"ל דלקוחות זוכין ה"מ אחר מיתתה אבל בחייה ובחיי הבעל בעל אוכל פירות דכיון דכשנשאת משועבד לו קרקע זה לפירות והרי הוא מוקדם ללקוחות לענין פירות בחייה כדאמרינן בהדיא האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה כו'. אלמא דאינהו לא איצטריכו לתקוני אלא לאחר מיתתה דלענין הפירות הוה ליה כמקבל מתנה שהיא כנותנת לו גוף הקרקע כל ימי חייה וכיון שכן אחר נשואין אינה יכולה למכור זכות הבעל שיש לו בחייה שהרי הוא מוקדם שזכה בהם משעת נשואין ומיהו ה"מ בשעבוד שנשתעבדה היא אחר נשואין שכבר זכה הבעל בנכסים אבל שעבוד ששעבדה קודם שנשאת ואפי' מלוה על פה ודאי לאלתר גביא לה ואפי' בחייה ומפסיד ממנו פירות שאין נכסיה אצל הבעל לשעבוד הקודם לבעל כמשועבדין אלא כבני חורין בין לחיים בין

לאחר מיתה וכיון שכן ראוי הוא שהקודם לו זכה תדע דהא קיימא לן גבי אלמנתו דנזונת הבת מנכסיו בין אחר מיתת הבעל בין בחייו וסתמא קאמרינן בין בגופה של קרקע בין מן הפירות ולא עוד אלא דפשיטא לן מילתא בחייה טפי מאחר מיתתה דלעולם עדיף לו זכותו אחר מיתתה לפי שנתרוקנו הנכסים אצלו לגמרי ומפרשים טעמא התם בפרק יש נוחלין משום דגבי אלמנתו כיון דליכא למימר טעמא דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה אוקמוה רבנן אדיניה דליהוי כיורש ואע"ג דלא גביא ממשעבדי דעלמא אלמא דבנכסי דאשה גבי בעל במקום דאיכא פסידא דאחריני כל היכא דליכא למימר טעמא דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה לא חשבינן להו משעבדי אחר מיתת אשתו וכ"ש בחייה דקליש זכותה לגבי מוקדמין כדמוכח בהדיא בסוגיין ול"ש אלמנתו ול"ש מלוה אחריתי בעלמא דהתם בב"ב משוינן להו לכולהו וחד טעמא לכולהו משום דכל היכא דאיכא פסידא לאחריני שויוה רבנן כיורש כל היכא דליכא טעמא דאיהו הוא דאפסיד כלומר שקדמה הלואתו לנשואין וכן בדין שלא ייפה זכותו בחייה מאחר מיתתה במה ששעבדה קודם שנשאת וכו'. ע"כ הרא"ה ז"ל:

דף נ.

אי אמרת בשלמא לאו דינא מ"ה עשיתינהו אלא אי אמרת דינא עשויינהו בעי פרש"י ז"ל הא דקאמר עשיתינהו לפנים משורת הדין קאמר דאי בדינא עבד אמאי הוה מנשק ליה אכרעיה ויפה פירש ולפי פירושו בניחותא גרסינן ליה דאי אמרת דינא הא עשויינהו בעי ולמה החזיק לו טובה ואחרים פירשו דעשיתינהו בדברים בעלמא קאמר וי"מ גם כן בתמיה משום דעשויינהו משמע שכפאן בנדוי וכיוצא בו לפנים משורת הדין עד שנתן מעצמו דאי דינא הוא הוה ליה למימר חייבתינהו ולמה ליה לעשויה ליחות לנכסיה וליפוק ליה מזונות מיניה. הריטב"א ז"ל:

ובמהדורא קמא כתב רש"י ז"ל וז"ל ועשיתינהו הכרחתיה לזונה ועכשו מבקש ממני שלא לכופו עוד. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל אלא אי אמרת דינא עשיתינהו בעי פי' בתמיה דלא הוה ליה למימר עשיתינהו אלא חייבתינהו ועשוי משמע לפנים מן השורה ואיכא דמפרש בניחותא כלומר כך היה לו לעשות ומה זה טובה שהיה מחזיק לו וכי כל דן את הדין לאמתו מחזיקין לו טובה ונושקין רגליו. ע"כ:

המבזבז כתב רש"י ז"ל המבזבז. לעניים. ובמהדורא קמא כתב המבזבז. נכסיו להקדש. ע"כ. ואמרו במדרש רבות פרשת בהר רבי טרפון יהב לרבי עקיבא שית מאה קנטרין

דכסף א"ל כו' עד א"ל אית בר נש יהב מגן אפוכי דידה הן היא א"ל גבי דוד מלך ישראל דכתיב ביה פזר נתן לאביונים וצדקתו עומדת לעד ע"כ. ומשמע לי דה"פ אית בר נש דיהיב מגן פי' שאין לו ונותן כל אשר לו דהא המבזבז לא יבזבז יותר מחומש ופירוש מגן בחנם כלומר על לא דבר נותן אפוכי דידה הן היא פי' שכרו היכן הוא ומשני ליה מדכתיב פזר נתן לאביונים וגו' פירוש אע"ג דהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש מ"מ אם עבר ופזר צדקתו עומדת לעד פירוש דלעולם יהיה לו ממון כדי לעשות צדקה ולא יחסר לו. ויש לנו לחלק דלא אמרינן הכי אלא לתלמוד תורה וכמו שעשה רבי עקיבא אבל לחלק לעניים לא וזהו שכתב רש"י ז"ל הכא לעניים. ועוד יש לי לפרש המדרש בענין אחר ואין להאריך כנ"ל. וכתבו תלמידי ה"ר יונה ז"ל המבזבז אל יבזבז וכו' פי' אל יבזבז לצדקה יותר מחומש בבת אחת ואח"כ יעשה צדקה כפי השגת ידו וה"מ מחיים אבל בשעת מיתה יכול לבזבז ולעשות כרצונו כדחזינן בעובדא דמר עוקבא שעשה צדקות הרבה בחייו ובשעת פטירתו מנה הכל ואמר זוודין קלילין ואורחא רחיק' מני ובזבזינהו לכולהו נכסי. ואפילו בשעת מיתה נראין הדברים שאע"פ שיכול לבזבז יותר מחומש, מ"מ אין לו לבזבז הכל לגמרי אלא שיניח קצת ליורשיו ע"כ:

גרסינן בירושלמי [ה"ח] **עד היכן רבי ירמיה ור' אבא בר כהנא חד אמר עד כדי תרומה ותרומת מעשר וחד אמר כבד את ה' מהונך וכו'**. במראשית כל תבואתך בעו קומי לחמש שנין הוי מכלה את הכל אמר ר' מונא שנה ראשונה חומש לקרן מכאן ואילך חומש לשכר. הריטב"א ז"ל:

מאי קרא וכל אשר תתן לי וגו'. והא דאפקיה לחומש בלשון שני מעשרות ולא כתב חומש בבת אחת לאורויי דעדיפא טפי ליתן הצדקה בזה אחר זה מליתן בבת אחת וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל במסכת אבות עלה הא דתנן והכל לפי רוב המעשה דטפי עדיף ליתן אלף זוז באלף פעמים מליתן אלף זוז בבת אחת כנ"ל. וכתב הרב המעילי ז"ל וז"ל ובירושלמי גרסינן באושא התקינו שיהא אדם מבזבז חומש ממונו למצוה ומפרש התם בתחל' על הקרן ואח"כ על הריוח ונראה סמך לדבר זה שבכל שנה ושנה היו ישראל חייבין להפריש שני מעשרות שנה ראשונה ושניה מעשר ראשון ומעשר שני שלישית מעשר ראשון ומעשר עני ונראה מזה שמן המעשר הא' יש לו רשות להוציאו לכל דבר מצוה ואפילו לצורך עצמו ובניו ובני ביתו כגון שיכתוב מהם ספרים ללמוד בהם הוא ובניו ולהשאילן לאחרים שהרי מעשר שני היה נאכל לו ולבניו ולבני ביתו בירושלים אבל מן המעשר האחר יש לו לתת לצדקה לבני עניים כמו שהיה נותן מעשר ראשון לכהנים וללוים למען יחזקו בתורת ה' ומעשר עני שהיה נותן לעניים וכל המדקדק

בזה מובטח לו שיצליח בנכסיו וכמו שדרשו במסכת תענית עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר ואמרו בכל דבר אסור לנסות הקב"ה חוץ מזו שנאמר הביאו את המעשר וגו'. ע"כ:

מגלגל עם בנו להתגלגל ולהתנהג עמו לאט שלא לכופו לעסוק בתורה יותר מדאי. יורד עמו לחייו כופהו לעסוק בתורה בכל כחו. רש"י במהדורא קמא. ותלמידי ה"ר יונה ז"ל כתבו וז"ל יורד עמו לחייו כלומר מכה אותם על הלחי ומכריחם לתלמוד תורה:

הא למקרא וכו'. ויש לשאול היכי קאמר דמשתים עשרה שנה למשנה והלא שנינו בן עשר שנים למשנה י"ל דכי אמרינן דבן עשר למשנה זהו להכניסו וכי אמרינן דבן שתים עשרה זהו לכופו דמשתים עשרה שנה ואילך יורד עמו לחייו אבל בשתי שנים הראשונים אין כופין אותן והיינו דאמר לשון מגלגלין כלומר מעשר ועד שתים עשרה שנה מגלגלין ועדיין יש לשאול דהכא אמרינן בר שית למקרא ובאבות אמרו בן חמש למקרא ואומר מורי הרב נרו שנוכל לתרץ גם את זה על הדרך הא' ולומר דבן חמש מכניסין אותו מעט מעט אבל מבר שית כופין אותו ומלעיטין אותו בעל כרחו כמו שמלעיטין את השור ומ"מ אם הבן בריא טוב הוא להכניסו קודם לכן ולהרגילו דהכי אמרינן בגמרא כל המכניס את בניו בפחות משש חביריו רצין אחריו ואין מגיעין אותו ויש מתרצין הכי הא דאמרינן בן ה' למקרא ר"ל בסוף חמש ומאי דאמרינן הכא בן ו' ר"ל בתחלת שש ונמצא שהכל א'. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל עד בר שית לא תקבל יש שפירשו שיהא בתחילת שית דהא תנן בן חמש שנים למקרא ואחרים פירשו בר שית שלימות ומתניתין דאבות ללמדו אביו והכא ללמדו בבית רבן של תינוקות. ע"כ:

בר תריסר לתעניתא מעת לעת ובתנוקת פי' הראב"ד ז"ל ששלמו י"ב שנה מעת לעת ודוקא בתנוקת שהגיעה לכלל שנותי' בכך אבל בתנוק עדיין לא הגיע לכלל שנותיו עד י"ג שנה ויום אחד הילכך השלמה דדבריהם ליכא כרבי יוחנן דס"ל הכי ביומא ע"כ. וכן כתב הרב ר' יצחק בן גיאת ז"ל בהלכותיו דליכא השלמה דדבריהם כלל בין לתינוק בין לתינוק' כר"י אבל הרי"ף ז"ל פסק במסכת יומא כרב הונא ורב נחמן דבריא אינון ואית להו השלמה דרבנן והפי' הנכון דמעת לעת דהכא אתעני' קאי כלומר תנוקת להתענות מעת לעת מכיון שהיא בת י"ב שנה כלומר תוך י"ב דהיינו מכי מטיא לי"א ויום אחד והיינו כפסק הרי"ף ז"ל שפסק שם בתינוקת דמשלמת בת אחת עשרה וכן פרש"י ז"ל והוא עיקר דאם כדברי הראב"ד ז"ל היה לו לומר בת תריסר מעת לעת לתעניתא ועוד דה"ל למימר בת תריסר ויום אחד דאינה גדולה אלא בהכי והכא מעת לעת קאמר דאלמא

אין לה אפילו יום אחד משל י"ג שנה ואם לומר שהיו לה י"ב שנה קודם יום התענית ועד יום התענית תהיה גדולה ממש וגדלתה ותענית' באין לה כאחד א"כ מה לנו ללמוד מאומנתו של אביי דבר תורה גדולה היא לכל דבריה וכמו שכתב רש"י ז"ל אלא שי"ל בזו דקמ"ל דאינה מתענה כלל עד שתגיע לכלל שנותיה דאינה משלמת מדרבנן וגם זה אינו מחוור דא"כ אמאי נקט תנוקת לימא הכי בפי' ודברי ריי"ף ז"ל עיקר בתינוקת מיהא דמשלמת מדרבנן אלא שיש לדקדק עליו ז"ל שהוא פסק שם דאפי' תנוק משלים מדרבנן מבן י"א כתנוקת והכא משמע דוקא תנוקת הוא דאית לה השלמה מדרבנן אבל תינוק לא וכן נראה ודאי עיקר ופשטא דמתניתין דהתם הכין מכרעא לכאורה מדקתני התנוקת אין מענין אותן אבל מחנכין אותם ומדקתני אין מענין אותם ולא קתני אין חייבין להתענות משמע דאנן נמי אין מענין אותן כל היום כלל לא מדאורייתא ולא מדרבנן דאלמא השלמה לית להו כלל אלא חנוך בלבד ואע"ג דדחינן התם דחנוך היינו השלמה ותרי חנוכי הוי שנויא הוא ולא סמכינן עלה ואע"ג דלא אקשינן על רב הונא ורב נחמן מלישנא דאין מענין אותן כדדייקנא אנא היינו משום דמצו לתרוצי מאי אין מענין מדאורייתא ומ"מ לישנא הכין מכרעא ואי לאו הא דאביי ה"א דאפי' תנוקת לית לה השלמה כלל כפשטה דמתני' דתינוקות בין תינוק בין תינוקת משמע ואתיא מתניתין לגמרי כרבי יוחנן דלית ליה השלמה דרבנן כלל בין לתינוק בין לתינוקת אלא מהא דאביי משמע דבתנוקת מיהא איכא השלמה דרבנן משום דכחה גדול משל תנוק ומתניתין דהתינוקת אין מענין אותן מיירי דוקא בתינוקות זכרים אבל נקבו' מענין אותן מדרבנן שנה אחת סמוך לפרקן ואע"ג דאומנתו דאביי אמרה כן כיון דאביי אמר לה משמה ש"מ הכין ס"ל וקי"ל כותיה דבתר' הוא ואפשר נמי דרב הונא ורב נחמן לא מיירי אלא בתנוקת וכדמשמע נמי התם לכאורה שלא כדברי הרב אלפסי ז"ל. ומקצת ספרים מצאתי שם שכתבו בהם מפורש כדברי רב הונא ורב נחמן בתינוקת ואף הרז"ה ז"ל כן כתב שם דרב הונא ורב נחמן מיירו בתינוקת ור' יוחנן מיירי בתנוק אלא שהוא ז"ל מודה לדברי הרי"ף ז"ל דאיכא השלמה דדבריהם אפילו בתינוק אבל מהא דהכא לא משמע לו כן ועוד דאם איתא כדברי הר"ז ז"ל דאית להו השלמה אפילו בתינוק אמאי שבקו ליה לתינוק ואיירי בתינוקת זו אינה לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ דכל מקום שאפשר לדבר בדיני הזכרים והנקבות שמניחים הזכרים ומדברים מן הנקבות אלא אדרבה מדברים בזכרים ומניחין את אלו ואי משום דזמנייהו קודם לימא דיני נקבות ולימא ה"מ בתינוקת אבל בתינוק וכו' כדאיתא במימריה דרבי יוחנן ומן הנראה שזו דחקתו לרב אלפסי ז"ל לומר דרב הונא ורב נחמן בתינוק מיירו ונראין היו דבריו אלא שיש עליו מן הקושיות משום

דלדברי הרב ז"ל נצטרך לומר דרב הונא ורב נחמן סברי תוך הפרק כלאחר הפרק לעונשין ודלא כהלכתא ועוד דלדבריו תקשי טובא אי אית להו הכין היכי פסק איהו ז"ל דבין תינוק בין תינוקת משלימין בני אחת עשרה אדרבה תנוקת דדבריהם משלמת בת עשר ומשלמת דאורייתא בת אחת עשרה ואי לדידן דקי"ל תוך הפרק כלפני הפרק קאמר ה"ל למימר תנוקת משלמת דדבריהם בת עשר ותנוק בן אחד עשר כדברי הרז"ה ז"ל והנכון בעיני לפי הסוגיא שלהם וסוגייתינו זו שאין השלמה לתינוק כלל אבל תינוקת משלמת כמו שכתבנו. הרשב"א ז"ל:

מאי אסותיה מקמי ההוא יומא דאיטריק ליה עקרבא בההוא יומא דחיי. רצין אחריו להגיע לחכמתו ואינן מגיעין אותו אבל מחלש לא חלש כולי האי כיון דבריא הוא ואי כחיש לא יכניסנו משום דחליש והיינו דקתני רץ מאחריו ואינו מגיעו שרוצה לרפאותו ולא יועיל. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

הבעל מוציא מיד הלקוחות אע"ג דאפליגו בה קמאי הא כבר אמר רבינו הגאון ז"ל דודאי בלא דמים דהא בעל לא ירית מינה מידי דבכולהו נכסי דאשה לוקח הוי ואילו לותה נמי לא משלם ולא מידי דתנן פגיעתן רעה וכדמוכח בדוכתא והכי נמי הסכימו ר"ח ורבי' ז"ל ואין צריך לפנים אלא מיהו אשכחינן בה דוכתא דדינא יהיב דגבי לוקח דמי מקחו כגון דנפלו לה נכסי בתר שמכרה וקבלה עליה אחריות דבעל אי אפשר דקני אלא מאותה שעה שנפלו לה נכסים והלכך הוה ליה כלוה ולוה ואחר כך קנה דקי"ל יחלוקו אלא איכא למימר כיון דאמר מר ידו עדיפא מידה לא קניא מידי הלכך אע"ג דכתבה ליה ללוקח שעבודה בדאקנה א"נ לותה מה דאתיא לה ברשות הבעל לאו דאקנ' הוא דלא קניא מידי אע"ג דמינה אתי ליה וזה צ"ע ועוד כיון דהבעל לוקח הוי ולוקח ראשון דלקח נכסים אחרים הוי ב"ח באלו משום אחריות ותרווייהו כי הדדי אתו ברשות לוקח קיימי נכסי וב"ח לא מצי טריף כיון דלא קדים דכל כי הדדי לוקח זכי וליכא טרפא אלא לקדים. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו הבעל מוציא מיד הלקוחות מוציא מיד זכותן קאמר א"נ מוציא ממש וכגון דכתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן דקי"ל דאינו אוכל פירות והחזיקו הלקוחות בנכסים לאלתר וכשמתה בא הבעל ומוציא מידן ובלא דמים כלל דלא חיילא עלייהו שעבוד מכירה כלל קא אמרינן ראיה לדבר מהא דאמרינן התם בב"ק דשמעינן מינה דאיתא לתקנת אושא דקתני מעיד אני באיש פלו' שגירש את אשתו ונתן לה כתובתה והרי היא תחתיו ומשמשתו ונמצאו זוממין אין אומרין משלמין לה כל כתובתה אלא טובת הנאת כתובתה כמה אדם רוצה וכו'. ואי ס"ד ליתא

לתקנת אושא אמאי אם מתה יירשנה בעלה כו' ואם איתא להאי סברא דבעל מהדר דמי ללקוחות אם כן ההיא דהתם אפילו תימא איתא לתקנת אושא קשיא אמאי לא משלמי עדי' זוממין אלא בכדי טובת הנאת כתובתה דהא לדידה טפי שוו לה דהא אי איכא אלו דרחים לה ומזבין מינה הני נכסי מלוג הוו כולהו דמי דידה ולאו דבעל כלל ואם איתא דמתה היא בחיי הבעל אית ליה לבעל לאהדורי זוזי להאי א"כ עדים זוממין אשתכח דכולהו דמי דנכסי מלוג קא מפסידי מינה אלא לאו ש"מ כדפרישית. ותו איכא ראיה להאי סברא מהא דאמרינן התם בבבא בתרא [קלט ב'] דבעל כל היכא דאיכא פסידא מיניה גבי אחריני שויוהו רבנן כיורש ומקשי' עלה הא דרבי יוסי בר חנינא דאיכא פסידא דלקוחות ומהדרי' התם אינהו הוא דאפסידו אנפשייהו דלא הוה להו למזבן מאתתא דיתבא תותי גברא ואם איתא דבעל מהדר דמי מאי קושיא מדרבי יוסי ברבי חנינא דהא ליכא פסידא אלא לאו ודאי כדאמרן וכתב הרי"ף דאילו איתנהו להנהו זוזי הדרי ללוקח והא קושטא דבעל בהנהו זוזי לא זכי ולא מידי דחד פירא תקינו ליה רבנן פירא דפירא לא תקינו ליה רבנן וכדאמרינן נמי התם ואם איתא דליתא לתקנת אושא תיזבון לנכסי מלוג דידה ותיתב ליה אלמא דאילו מזבנא לית ליה לבעל רשות בהו כלל ואם איתא דאכיל פירי כי מזבנא מאי הוי הא הוי לבעל ואכיל פירי אלא ודאי דלית ליה לעולם אלא חד פירא וכיון דכן כי איכא נמי לתקנת אושא לית ליה זכות בהנהו זוזי כלל אלא דאי איתנהו הדרי ללוקח א"נ דאיכא מידי מינייהו או דאית ליה לאתתא מידי לעצמה שלא יהא לבעלה רשות בו כלל משתלם מיניה וזה ברור. ומיהו צ"ע היכא דמכרה נכסי מלוג וקבלה על עצמה אחריות מהן הנהו ודאי לית ליה היכא דנפלו לה לאחר מכאן נכסי מלוג מאי הוי ואיכא דאמרין דחולקין דהוו ליה כלוה ולוה ואח"כ קנה דקי"ל יחלוקו והא ליתא דלא דמי דהתם הוא דכי קני ליה להאי ארעא הא מקמי הכי חל שעבודא דהני תרי מלוים מדידיה עליה אבל הכא זכותא דבעל לא אתי עד דאתו לנכסי מלוג ואידך קדים ליה ודינא הוי דלוקח שקיל ליה לכוליה מיהו מסתברא דרבנן אלמוה לזכותיה דבעל וכיון דאינהו הוא דאפסידו אנפשייהו דלא איבעי להו למזבן מאתתא דיתבא תותי גברא אלמוה רבנן לזכותיה וכי נפלו השתא לאו איהי הוא דקא זכיא ובעל זכיא מינה אלא איהו הוא דזכי מנפשיה ולא מדידה וכדאמרינן לקמן ידו כידה א"נ ידו עדיפא מינה א"נ אפילו היכא דהוי להו שוין נמי לגמרי לוקח ובעל דינא הוא דלא טריף לוקח אחריות דידיה מיניה דבעל דכיון דהוי בעל כלוקח והוו להו שוין ולא חזינן בשום דוכתא ב"ח דטריף מלוקח אלא מוקדם. עד כאן:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא שמכרה בנכסי מלוג מכר' הקרקע של נכסי מלוג שהיה

בעלה אוכל ממנה את הפירות ומתה הבעל מוציאה מן הלקוחות דלוקח ראשון היה הבעל בחיי אשתו והיתה קנוי' לו לפירות וקנין פירות כקנין הגוף דמי לפי' נמי לאחר מיתה שהוא יורשה טורפה מן הלקוחות וכך היתה תקנת אושא שיהא אדם לוקח בנכסי אשתו לטרוף לקוחות (ובפ"ק) [ובב"ק] מפרש אי הלכתא כי הך תקנתי'. אוכלוסא דאושא ששים רבוא. זה הזן בניו וכו' משום דאיירי לעיל ממזונות בנים נקיט הך. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

זה הזן בניו ובנותיו כשהן קטנים והוא דלא אמיד אבל אי אמיד אין עושה צדקה בכל עת דמפני כבודו הוא עושה. מפי מורי הרב נר"ו. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד צדקה שהוא עושה מעשה עומדת ונראית לעולם היכי משכחת לה אלא זה הלומד ומלמד ושני מקראות הללו כתובי' במזמור אחד ודריש להו הכא כי הדדי. וראה בנים לבניך משום דר' שמואל בר נחמני נקט ליה דאיירי נמי לעיל. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

שלום על דייני ישראל דלא ליתו לאנצויי פרש"י ז"ל כי כשאין לו בן יש קטטה בין הקרובים זה אומר אני יורש קרוב יותר וזה אומר אני קרוב יותר והקשו בתוספות דכי איכא ברתא נמי היא היורשת וליכא קטטה דקרובים לכך פרש"י ז"ל כי כשיש בנים לבניו מניח הירושה לבניו בשוה אבל כשהאחד יש לו בן והאחד אין לו בן הוא מרבה למי שיש לו בן ובאין לידי קטטה. ור' יחיאל ז"ל פירש שלום לדייני ישראל דלא אתו לאנצויי בהדי צדוקין שהיו אומרים שהבת תירש עם בת הבן מק"ו ומה בת בני הבאה מכח כחי תירשני בתי הבאה מכחי לא כל שכן וכדאיתא בפרק יש נוחלין וכשיש בן לבן הכל מודים שלא תירש הבת עם בן הבן. הריטב"א ז"ל:

דף נ:

הא דאמרינן יתיב רב יוסף קמיה דרב המנונא ויתיב וכו'. דמשמע שרב המנונא גדול מרב יוסף קשיא להו בתוספות בפ"ק דקידושין בעובדא דסבי גזייתא דלא אתו לפרקיה דרב חסדא משמע דרב המנונא קטן מרב חסדא שהיה חבירו של רב יוסף ופירשו דתרי רב המנונא הוו וזה שבכאן היה גדול מרב יוסף והיינו דאמר ליה רב יוסף מר דגברא רבה ידע מאי קאמינא. הריטב"א ז"ל:

אמר ליה רב יוסף ודילמא כתובת בנין דכרין וכו'. ואיכא למידק מאי ודילמא דקאמר הא ודאי דהכין הוא דאי לא תימא הכי קשיא טובא דשביק ארעא הוא דירתו ליה בניה וכו' וכדאושי עלמא ועוד מאי קאמר מר דגברא רבה הוא וכו' מאי רבותיה והא ע"כ

צריך לומר כן ונראה דשמעתין דאיהו קאמר כשם שאין הבנים יורשין וכו' ואוושי עליה כ"ע פי' רננו אחריו לומר דכיון דהאמורא דרכו לפרש ואיהו לא פירש אלמא דבסתם ירושה קאמר דאי בכתובת בנין דכרין היה לו לפרש ובא רב יוסף ותירץ דהוה ליה כאילו פירש דאין ללמוד מזון הבנות אלא מכתובת בנין דכרין דהוו שתי תקנות שתקנו חכמים ולומדות זו מזו ואהכי קאמר ליה מר דגברא רבה הוא וכו' וזהו שכתב רש"י ז"ל אוושי עלי' כ"ע. והוא לא פי' וכו'. עוד כתב ז"ל דילמא כתובת בנין דכרין קאמר לפי ששתי תקנות הללו כו'. עוד כתב ז"ל דגברא רבה הוא ידע. שאין ללמוד מזון בנות מירושת בנים אלא בירושת כתוב' בנין דכרין וכו' ודוק שלא כתב רש"י מר דגברא רבה הוא ידע דכתובת בנין דכרין קאמינא משום מאי דאוושי עליה כולי עלמא. ונראה עוד דלהכי קאמר רב יוסף ודילמא וכו' משום דה"ק ליה ודילמא בלא טעמא דאוושי כולי עלמא כתובת בנין דכרין קאמר מר ונפקא מינה דבמתניתין דליכא אוושא אירי נמי בכתובת בנין דכרין והיינו טעמא משום דאין ללמוד אלא תקנות דשוו אהדדי ולא מזון הבנות מירושת בנים וכדכתיבנא ולהכי קא מהדר ליה מר דגברא רבה הוא וכו'. ובהכי דייקי שפיר לשונותיו של רש"י ז"ל כנ"ל:

דילמא כתובת בנין דכרין וכו'. האריך רש"י ז"ל לפרושי דין כתובת בנין דכרין משום דהוקשה לו דאמאי פשיטא לך דכתובת בנין דכרין מן הקרקע טפי ממזונות ולהכי מייתי הא דרבי שמעון ותוב הוקשה לו דדילמא ר"ש לא בעי קרקע אלא אדינר דיותר על שתי הכתובות וכדקתני עד שיהא שם נכסים שיש להם אחריות מותר על שתי הכתובות דינר אבל כתובת בנין דכרין גופיה ירתי אפילו מהמטלטלין להכי האריך הרב ז"ל עוד וכתב והתם מפרש להלכתא בנין דכרין דתנן וכו' פי' וכיון דמאי דבעינן מותר דינר היינו כדי שיתקיים ירושה דאורייתא היכי מצינן למימר דהמותר יהיה קרקע ושאר הירושה אפי' מטלטלין ודע דלקמן בפ' מי שהיה נשוי כתב הרא"ש ז"ל בפסקיו דמודו רבנן לר"ש דבעינן מקרקע שעור שתי כתובות דתני כתובה ככתובה ולא פליגי רבנן ור"ש אלא במותר דינר דלר"ש בעינן שיהא המותר נמי מקרקע ולרבנן המותר דמקיים בהם נחלה דאורייתא אפי' הוי מטלטלין סגי וכן כתבו תלמידי ה"ר יונה ז"ל לקמן בפרק מי שהיה נשוי דפלוגתא דר"ש ורבנן הויא בהכי דר"ש ס"ל דבעינן שהניח בקרקעי שיעור שתי כתובות ומותר דינר ולרבנן ס"ל דכיון שמניח שתי כתובות בקרקעי לא ניחוש אם יניח הדינר במטלטלי דמותר דינר לא איצטריכוהו אלא כי היכי דלא מיעקרא נחלה דאורייתא וכי היכי דלא מיעקרא כשחולקין אותו ממקרקעי ה"נ לא מיעקרא כשחולקין אותו במטלטלי ע"כ. ואפשר דלהכי נקט רש"י ז"ל סברת ר"ש משום דלר"ש דס"ל דאפילו

מותר דינר בעיא שיהא במקרקעי מתרצא שפיר טפי לישניה דרב המנונא דקאמר כשם שאין הבנים יורשין אלא מן הקרקע כו' דמשמע דבירושה דאורייתא קא מיירי. ויש לי לפרש לשון רש"י ז"ל על דרך זה ואין להאריך כנ"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא. כתובת בנין דכרין דקתני בהאי פרקין בנין דכרין די יהויין ליכי מנאי וכו' שאם נושא אשה ומתה בחייו ונשא אחרת ומת הוא שנייה קודמת ליטול כתובתה מפני שהיא בעלת חוב וחוזרין בני הראשונה ונוטלין כתובת אמן אם נשתייר שם כתובת אמן ועוד מותר דינר שיהו חולקין בשוה כי היכי דלא מיעקרא נחלה דאורייתא ואע"פ שאביהן לא היה חייב כתוב' לאמן שהרי בחייו מתה והוא יורשה תקנת חכמים שיהו הם יורשין כתובת אמן וטעמא מפרש לקמן כדי שיקפוץ אדם וכו' ואותה כתובת בנין דכרין אינה נגבית אלא מן הקרקע כשאר כתובה כדתנן בפרק מי שהיה נשוי ר"ש אומר אע"פ שיש שם נכסים שאין להם אחריות אינן כלום ליטול כתובת בנין דכרין עד שיהו שם נכסים שיש להם אחריות מותר על כתובות דינר וליכא דפליג עליה והיינו דקאמר רב המנונא כשם שאין יורשין כתובת בנין דכרין אלא מן הקרקע וכו'. ע"כ:

לפרנסה שמין באב פרש"י ז"ל ואפילו להוסיף על עשור נכסי ומשמע דלהכי קרו ליה עילויא דאב ואפילו תימא דמשום דיהבינן אפילו מן המטלטלין קרו ליה עילויא מ"מ שמעינן מינה דכי היכי דמעלינן לה בהא משום אומדנא דאב דהוא הדין להוסיף על עשור נכסי דהא ע"כ כל היכא דיהבי' אפילו מטלטלין תוספת על עשור נכסי הוא דדין עשור נכסי אינו אלא בקרקעות וכן פירשו בתוספות וכן עיקר ושלא כדברי ר"ח ז"ל שכתב שאין מוסיף על עשור נכסי משום אומדנא דאב. הריטב"א ז"ל:

ולפירוש ר"ח ז"ל קשה דאמרינן הכא מאי עילוי דאב כדשמואל משמע דשמואל לעילוי אמרה וי"ל דה"פ מאי עילויא כלומר מה שזן אותם בחיטי היינו מעילויא דאב וכדשמואל דשמואל תרתי קאמר ששמין באב לעילויא להגבות ממטלטלין ולהור' כחה לענין שומא דלא שיימין יותר אלא לפחות. לשון הרא"ש ז"ל:

לימא למזוני וכדר' יצחק בר יוסף תימא מאי אולמי' הא דשמואל יותר מההיא דרבי יצחק בר יוסף דמבעיא לן אי אמר רב כוותיה אי לא וי"ל משום דשמואל עבד עובדא מייתי מיניה אף על גב דהשתא נמי מצינא למימר דרב פליג עליה י"ל דאין צריך התלמוד להביא אלא סעד בעלמא דמשמעותי' דמילתיה דרב דאמר זן משמע מזונות ממש והא דמבעיא ליה היינו משום דלא ניחא ליה למימר שיחלוק רב על המשנה דאית ליה דמזון הבנות הויא כירושת בנין דכרין ומייתי ראיה משמואל דעבד עובדא ואיהו נמי לא פליג אמתניתין אלא מאי אית לך למימר כי חכמי הדורות של אחר המשנה שנו התקנה ומיהו

תימא מאי מייתי מהאי לישנא דא"ל שמואל זיל זון הא רבי חייא בר יוסף קאמר רב זן ומבעיא לן וי"ל דר' חייא בר (רב) יוסף היה שונה קבלתו ולא דקדק כל כך בלשונו אבל שמואל שפסק הוראה בבית המדר' מסתמא דקדק בלשונו שלא יטעה אדם בדבריו. לשון הרא"ש ז"ל. ולהאי קושיא בתרייתא יש לי לתרץ בשלמא בלישנא דרב חייא בר יוסף איכא לספוקי משום דקתני מחיטי דעליה אי עילוי דאב קאמר אבל בלישנא דשמואל דלא קאמר אלא זיל זון פשיטא ודאי דמזונות דאילו פרנסה הוה ליה לפרושי כמה יתן לפרנסה ומשני התם לפרנסה הוא ושמואל לטעמיה כו' פירוש וכיון דלטעמיה אזיל לא הוצרך לפרש כמה יתן. כך היה נראה לתרץ ומיהו לא מכרעא כולי האי כדי למפשט דשמואל חולק על המשנה ולהכי לא סגי להו לתוספות ז"ל הך תירוצא. ויש לי לפרש שמעתין בענין אחר דרב המנונא לאו היינו מתניתין דהמשנה לא השוה התקנות אלא לענין שיזונו הבנות לאחר מיתה ומיהו לענין מטלטלי יש לחלק דבשלמא כתובת בנין דכרין הרי היא במקום הכתובה עצמה דוקא ירית כתובת אמן וכי היכי דהכתובה אינה נגבית אלא מן מקרקעי הכי נמי כתובת בנין דכרין אבל מזונות הוי מלתא באפי נפשה ואיכא למימר שיזונו אף מן המטלטלים אע"ג דכתוב' אינה נגבית אלא ממקרקעי והילכך איכא לפרושי בעיין דהכי קא מבעיא ליה אמר ר' חייא בר יוסף רב זן מחיטי דעלייה אבעיא להו פרנסה וכו' פירוש ולא תקשי מרב לרב המנונא או דילמא מזוני ממש הוה ותקשי לרב המנונא מרב דמרב ושמואל מקשינן לכולהו אמוראי משום דרב גובריהו וכמו שכתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל בחידושיהם במסכת בתרא בפ"ק וכן כתב רש"י ז"ל במסכת קמא דף ל"ג דמאדם חשוב כרב או רבה פרכינן כאילו הוא כתוב בברייתא או במשנה ועיין רש"י ז"ל בפ"ק דביצה ובתשובות מהר"י קולון ז"ל שורש נ"ד ופשיט מדשמואל דקאמר ליה זיל זון משמע דמזונות קאמר מדקתני זיל זון סתמא וכדכתיבנא ומרב ושמואל פרכינן לכולהו אמוראי וכדכתיבנא ולהכי פרכינן מינייהו ולא מר' יצחק בר יוסף דלא מפורסם כולי האי כדי לאקשויי מיניה כנ"ל:

דף נא.

סוף סוף כל העומד לגדור כגדור דמי וכו'. והא דתנן בפרק שבועת הדיינין [שבועות מב ב'] עשר גפנים מסרתי לך והלה אומר אינן אלא חמש וכו' ואמר רבי יוסי בר חנינא עלה ענבים העומדות ליבצר איכא בינייהו ר' מאיר סבר כבצורות דמיין ורבנן סברי לא כבצורות דמיין שאני התם דלאו למבצרינהו מסרינהו ניהלי' והילכך כל שהן מחוברין בקרקע באותה שעה כקרקע דמו והא דתנן בפרק המוכר את הבית [בבא בתרא סח

ב'] מכר את השדה מכר את התבואה המחוברת לקרקע ופרישנא בגמרא אע"ג דמטא למחצד התם משום אומד הדעת הוא דכיון דמחוברת לקרקע ה"ל לשיורה והא דקי"ל דב"ח גובה את השבח אפילו שבח המגיע לכתפים התם טעמא משום דארעא בחזקת בעל קאי ולא בחזקת לוקח וכל שלא החזיק לוקח בפירות ממש ולא תלשן הרי הן של ב"ח וכן כתב הריא"ף בפרק קמא דמציעא אמר שמואל ב"ח גובה את השבח שבח אין פירות לא פירוש פירות דלא גבי להו ב"ח פירות דאכל להו אי נמי פירות דתלישי אבל פירות דאיתנהו האידנא מחוברי' בארעא גבי להו בעל חוב והיינו דאמרי והא מעשים בכל יום וקא מגבי שמואל אפילו בשבח המגיע לכתפים והם פירות שהגיעו ליבצר והרב בעל המאור ז"ל חולק עליו שם לומר דאין ב"ח גובה את הפירות ופי' שבח המגיע לכתפים הבא מחמת טרחו ועמל ידיו והוא הפירוש הנכון וכן פירש רבינו האיי גאון ז"ל וכן כתב ר"ת ז"ל והכין מוכח בפרק יש נוחלין גבי זה אחי אינו נאמן ונוטל עמו בחלקו. הרשב"א ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל סוף סוף כל העומד לגדור וכו'. פי' דאפילו לרבנן דאמרי במסכת שבועות ענבים העומדות ליבצר לאו כבצורות דמיין התם בדצריכי לארעא אבל כל היכא דלא צריכי לארעא אפילו רבנן מודו דכבצורות דמיין. ע"כ:

דצריכי לדקלא קאמינא פירוש דצריכי ולא צריכי כלומר שראויין ללקט ואי קיימי התם משבחן טפי דאי בדצריכי לארעא לגמרי פשיטא ומאי רבותיה ועוד היכי קאמר דחזיין לבודיא קא אמינא אלא ודאי כדאמרן ואתיא כרבנן דאמרי ענבים העומדות ליבצר כבצורות דמיין וכקרקע נינהו דהתם נמי פלוגתייהו בדצריכי ולא צריכי לארעא וכדפרישנא התם בס"ד וזהו הנכון. הריטב"א ז"ל:

ממקרקעי ולא ממטלטלי כתבו בתוספות דכי היכי דמחלקין בפרק מציאת האשה בין אמידניה ללא אמידניה לענין שמין באב להוסיף על עשור נכסי הכי נמי נחלוק בין אמידניה ללא אמידניה לענין שתגבה ממטלטלי דאי לא תימא הכי קשיא דרבא אדרבא וכמו שכתבו התוספות ואין להקשות דא"כ כי היכי דתקינו הגאונים דכתוב' ומזונות גבי ממטלטלין הכי נמי הוו להו למתקן לענין פרנסה כיון דאנו מחלקין אף לענין דין התלמוד בין אמידניה ללא אמידניה די"ל דבזה לא הוצרכו לתקן מידי דאנן סהדי שכל בני אדם רגילין להשיא בנותיהן ממטלטלין וחשיב כמו אמידניה דפסק רבא כר' יהודה. ועוד יש לי לפרש דבכלל מאי דחילק הגמרא לקמן בפרק מציאת האשה איתא נמי לענין מטלטלי והא בהא תליא דאם אתה אומר עשור נכסי הא ודאי ממקרקעי ולא ממטלטלי ואי שמין באב הויא נמי במטלטלי ובכלל מאי דפריך לקמן בפרק מציאת

האשה מדרבא אדרבא איתא נמי קושיית התוספות אלא לדידהו מתרי מימרי דרבא נקט והשתא אתי שפיר דלא תקינו רבנן בתראי בפרנסה מידי דהתלמוד כתב להדיא דהכא דאמידנ' ממטלטלי ועתה בזמן הזה כולי עלמא חשיבי כאמידניה כנ"ל:

דאמר רבא הלכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי בין לכתובה בין למזוני בין לפרנסה ואיכא למידק אמאי לעיל כד אייתי מימרא דרבא דלג בין לכתוב' ואי לא בעי לאתויי לעיל אלא מאי דאיצטריך ליה לא הוה ליה לאתויי נמי אלא בין למזוני למה ליה לאתויי בין לפרנסה ואפשר דאה"נ דלא בעי לאתויי אלא מאי דצריך ומאי לפרנסה כסות ולבוש ולאו היינו נדוניא והכא כד מייתי עיקר מימרא דרבא ע"כ פי' לפרנסה היינו לנדוניא. ולהכי כתב רש"י ז"ל כאן לפרנסה. לנדוניא. ולא פירש כן לעיל ודוק כנ"ל:

מתניתין לא כתב לה כתובה וכו'. ואע"פ שמנהג המקום לכתוב כתוב' הוא והוא לא כתב כמי שכתב דמי ולא מבעיא בשלא כתב אלא אפי' התנה עמה בפירוש שלא יתן לה כתובה אין התנאי כלום ויש לה כתובה. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

כתב לה שדה שוה מנה וכו'. חייב פירוש חייב במאתים חיוב גמור ואפילו מנכסים משועבדים מפני שהיא תנאי ב"ד ומיירי כגון שכתב לה שדה בכתובתה דאמר לה ויהיבנא ליכי מוהר בתוליכי שדה פלוני והא קמ"ל דאע"ג דבעלמא אין אונאה לקרקעות הכא אינו נשום אלא במנה בשוייו וכאילו לא כתב לה אלא מנה דמי וחייב להשלים אבל היכא דכתב לה מאתים ויחד לה קרקע שוה מנה באפותיקי מפורש יש אומרים שאינו חייב שכבר נתחייב במאתים כתקנתא דרבנן ואם יסלקנה בדמים חייב הוא לה במאתים ודבר זה צ"ת דודאי הא ככותב לה מאתים והיא כותבת לו התקבלתי דמיא שאינו רשאי לעשות כן לר' מאיר ואפשר דגריעא מינה דכיון דאפותיקי מפורש כתבו לה ושעבודא עליו לבדו אין כאן אלא מאה ואף זה בכלל דין משנתינו כנ"ל. הריטב"א ז"ל:

וז"ל תלמידי ה"ר יונה ז"ל כתב לה שדה שוה מנה וכו'. כלומר אע"פ שלא כתב לה אחריות כתובה כי אם על שדה בלבד וזו השדה אינה שוה אלא מנה גובה כתובתה משאר הנכסים דכל הנכסים הם אחראים לכתובתה דקי"ל כר' יהודה דאחריות ט"ס הוא ואע"פ שלא כתב אחריות כי אם על שדה זו בלבד כמי שכתב דמי ולוקחת זו השדה בשוויו והמנה האחר לוקחת משאר נכסים ואם מכר או נתן טורפת משאר לקוחות דקי"ל כרבי יהודה דאמר דהאי חייב דקתני במתני' רוצה לומר חייב ואפילו ממשעבדי. ע"כ:

לא כתב לה אם תשתבאי אפרקינך וכו' פי' תקנת חכמים הוא שהבעל יהיה חייב לפדות את אשתו דתקנו פרקונה תחת פירות כדכתבינן לעיל ובכלל התנאי הוא שתהי' אשתו כמו מתחלה שאע"פ שעמדה ברשות הע"ג ואי אפשר שלא נבעלה דרוב ע"ג פרוצין

בעריות הם אפ"ה אם בעלה ישראל מותרת לחזור אליו דמסתמא לא נבעלה כי אם באונס ואנוסה מותרת לישראל דנפקא לן מדכתיב והיא לא נתפסה הא נתפסה מותרת:

בכהנת כלומר בנשי כהנים לא היה התנאי שיחזירנה שאע"פ שלא נבעלה כי אם באונס אסורה לבעלה ולפיכך היה תנאי חכמים שיפדנה ויחזירנה לעירה ומתני' אתא לאשמועינן שאעפ"י שלא כתב לה אלו התנאי' כמי שכתב דמי כיון שהוא תנאי ב"ד. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

נשבית חייב לפדותה וכו'. לא היה צריך זה אלא משום סיפא דאיצטריך לאשמועינן החילוק שיש בין פדיון לרפואה נקטה. תלמידי ה"ר יונה ז"ל. ורש"י ז"ל כתב וז"ל אינו רשאי. שכבר נתחייב בפדיונה משנשבית. ע"כ. פי' בעי לפרושי דמתניתין הכי קתני לפי דמשנשבית חייב לפדותה לפיכך אמר הרי גיטה וכתובה וכו' אינו רשאי והשתא ניחא דלא מייתי האי לישנא כנ"ל:

אמר הרי גטה וכו'. פירוש אינו רשאי להפטר מפדיונה בכך אלא מגרשה ופודה אם ירצה. לקתה חייב לרפאותה פי' רבינו דלהכי קתני לקת' ולא קתני חלתה לאשמועינן שאם חלתה בפשיעותא אינו חייב לרפאותה. הריטב"א ז"ל:

ורש"י ז"ל כתב במהדורא קמא לקתה בחלאים ע"כ. ואפשר דלרמוזי רפואה שאין לה קצבה נקט הכי ולהכי כתב רש"י ז"ל נמי חייב לרפאותה. שהרפואה כמזונות:

ועוד אמרו ז"ל בשם רבינו הגדול ז"ל דאפילו ברפואה שיש לה קצבה חייב לרפאותה שלא חלקו בין רפואה שיש לה קצבה אלא באלמנה לגבי יורשין שאין חיוב רפואתה עליהם אלא מטעם מזונות אבל בעלה חייב הוא לרפאותה משום תקנה דרבנן ולא מדין מזונות והיינו דלא אדכרו סוגיין דגמרא אלא באלמנה. אבל הרב בעל העיטור ז"ל כתב דבעלה ג"כ דינו כיורשין מדאמרינן בירוש' [ב"ב פ"ט ה"ד] קריבתיה דר"ש בר אבא חששא עינא אתיא קמיה דרבי יוחנן אמר לה אין קציץ הוא אסייך מפורניך ואי לא בעליך יהיב ליה ע"כ. ואמרינן נמי התם בעלה אמר הן דקצצין והיא בעיא דלא קצין למאן שמעינן לאו לבעלה ע"כ. ורבינו הגדול ז"ל אומר דהאי ירושלמי פליג אגמרא דילן ואגמרא דילן סמכי' וא"נ אפשר דלא פליגי ובעליך יהיב לאו דוקא אלא מנכסי בעליך קאמר ובעלה בעי היינו היורשין הבאין מכח בעלה וזה דחוק אלא ודאי פליג אגמרא דילן לפום האי סברא דמרן ז"ל. הריטב"א ז"ל ובגמרא אכתוב לשון הרא"ה ז"ל בזה בס"ד:

אמר הרי גטה וכתובתה תרפא את עצמה רשאי פי' הראב"ד דדוקא כשאינה מוטלת על המטה אבל אם מוטלת במטה אינו רשאי והביא ראיה לדבריו מדתניא בספרי ושלחתה לנפשה מלמד שאם היתה חולה ממתין לה עד שתתרפא וכ"ש בבנות ישראל הקדושות

שאין לו לשלחה אלא ודאי דמתניתין דהכא כשאינה מוטלת על המטה ומתני' דהתם במוטלת על המטה וכן דעת הרשב"א וטעמא דמסתבר הוא ולגבי אלמנה אין רשאים לפרוע כתובתה ושתרפא את עצמה דהא רפואתה מדין מזונות הוא וקי"ל כאנשי גליל שאין היורשין יכולין לפרוע כתובתה ושתאזון את עצמה. הריטב"א ז"ל:

כתב הרמ"ה ז"ל ומה הפרש יש בין פרקונה לרפואתה שהשבוי' משעה שנשבית נתחייב לה הבעל בכדי פרקונה ומידי דחייל עליה חיוב' בבת אחת הוא שאילו שלח פדיון שמבקשי' ממנו מיד היתה נפדית לפיכך אינו יכול לפטור את עצמו מדבר שכבר נתחייב בו אבל רפואה לאו מידי דחייל עליה חיובא מעיקרא הוא שהרי אילו נתן לרופא כפלי כפלים מרפואתה לא היה יכול לרפאותה מיד ונמצא שאינו מתחייב בכל רפואתה בבת אחת אלא בכל יום ויום הוא מתחייב בה דבר יום ביומו ורפואת אותו היום כבר נתנה ורפואת מחר עדיין לא נתחייב בה נמצא שאינו פוטר עצמו מדבר שכבר נתחייב בו הא למה זה דומה למזונותי' וכשם שהוא יכול לפטור עצמו ממזונות הראויות למחר בגט שהוא נותן לה היום כך יכול להפטר מרפואתה. תלמידי ה"ר יונה ז"ל. וקרוב לזה פרש"י ז"ל ולקמן בגמרא פירש טעם אחר שהרפואה היא בכלל מזונות והיא קבלה בכל יום תשלום שכר מעשה ידיה עד עכשו אבל רשאי לומר הרי זה גיטך וכתובתיך ותפדה עצמך לפי שלא קבלה עד עכשו תשלום פירות שאכל ועכשו יש לו לשלם:

גמרא הא דמקשינן מני רבי מאיר היא דאמר כל הפוחת פי' רש"י ז"ל דקס"ד גובה דקתני מתני' אפי' מחלה וזה אינו במשמע ולי נראה דקס"ד שזה שנשא בלא כתובה אין דיננו לכופו אלא בפחות שבדין הכתובות וכל כמה דאפשר דתשתרי ליה בההיא כתובה לא מפקי' מיניה טפי ולהכי קאמר רבי יהודה נכוף אותו לכתוב או ליתן מאתים ותמחול לו מנה דלא גרע נשאת בלא כתובה מו המוחלת והיינו דמפרקי' בסוף התם כתב' ליה וכו'. לומר דרבנן תקנו מאתים וכל הנשאת על דעת כן נשאת עד שתמחול קצתן לאחר כתיבה שלו דלא מבטלת תקנתא דרבנן. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו מתוך פרש"י ז"ל נראה דהכי מקשי' דמשמע לן דמתניתין דהכא דתני לא כתב לה כתובה לאו כלל קא אמרינן אלא כתובה הראויה כגון לבתולה מנה ולאלמנה חמשים וכתבו לה כן לדעתה לומר שידעה ושתקה בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה והא כרבי מאיר דקסבר ר"מ שאין האשה יכולה למחול מכתובתה דהא קאמר כל הפוחת לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה הרי זו בעילתו בעילת זנות דאי לרבי יהודה הא אמר דמציא מחלה וקס"ד השתא דשתיקתה דמתני' דלא כתב לה ושתקה היינו מחילה ומפרקי' במסקנא דאפילו לרבי יהודה אתיא דכי אמר רבי יהודה הני מילי

כי מחלה בהדיא דכתבה ליה התקבלתי אבל מתניתין דלא מחלה להדיא מסתמא לא אמרינן דמחלה. ואינו נכון דודאי אפי' ר"מ לא קאמר במחילה דהא ודאי פשיטא דיכולה למחול שאין לך זכות שיהא לו לאדם ברשותו שלא יכול למוחלו ולא אמר רבי מאיר אלא שאם כנסה מתחילה ע"מ שלא תהא כתובתה כראוי לא שתנאי בטל דומיא דאידך דאמר רבי מאיר בעלמא במקדש את האשה ע"מ שאין לה עליו שאר כסות ועונה שהיא מקודשת ותנאו בטל ואילו הכונס את האשה ואחר שכנסה מחלה לו כסות אין ספק שמחילתה מחילה גמורה והכי מוכח לקמן בפרק אע"פ דלר"מ ודאי אחר נשואין יכולה היא למחול אפילו הראויה לה שתהא בעילתו בעילת זנות אבל לפי שיטתו אפשר לפרש דמשמע לן מתניתין דקתני לא כתב לה כתובה כתובה הראויה קאמר ושכנסה מתחילה ע"מ כן וקאמר דבתולה גובה מאתים ואלמנה מנה והא כר"מ ודאי אית ליה דאם כנס מתחילה ע"מ כן תנאו בטל ודלא כרבי יהודה דקס"ד השתא דלרבי יהודה יכול הוא לכנסה מתחילה על מנת כן בבתולה שלא תהא כתובתה אלא מנה ובאלמנה חמשים זוז ובמסקנא מפרקי' התם כתבה ליה התקבלתי הכא לא כתבה ליה התקבלתי כלומר דאפי' רבי יהודה לא אמר אלא שאחר שכנסה היא יכולה למחול מכתובתה ויכול לשהותה כן ומותרת לו ולית ליה סברא דר"מ דמשוי ליה בעילתו בעילת זנות אבל מודה ר' יהודה דאם כנסה מתחילה ע"מ כן תנאו בטל ואית לה לבתולה מאתים ואלמנה מנה. ואכתי ליתיה להאי פירושא דמאי קשיתיה דמשמע ליה במתני' הכי וקשיא ליה דהא פשטא דמתניתין לא הוי הכי אלא דמשום דהוי תנאי ב"ד ואע"פ שלא כתב כמי שכתב דמי ואתי' בין לר' מאיר בין לר' יהודה אלא ודאי פירושא הכי הוא דהא במתניתין אמרינן דאע"פ שלא כתב כמי שכתב דמי ולבסוף בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה כמי שכתב דמי והא אתיא כר"מ דהא אמר ר"מ שאין אדם יכול לכנוס אשה להתנות עמה לפחות מכתובתה מתחלה אבל לר' יהודה כיון דקסבר שהוא יכול לעשות כן ויכול לכנסה מתחלה על מנת שלא תהא כתובתה אלא מנה או חמשים או פחות היכי קתני מתני' בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה ואמאי לא מהימן למימר מתחלה על מנת כן כנסתיה שלא תהא כתובתה אלא כך ותהא היא צריכה להביא ראיה ואם לא יפטר בשבועה אבל אליבא דר"מ אף על גב דאמרינן דמציא מחלה אחר שכנסה כיון שאי אפשר לכנוס אלא בכתובה הראויה אי קא טעין עלה מידי דמחלה ליה בתר הכי עליו להביא ראיה. ע"כ: **והרשב"א ז"ל כתב וז"ל ר"מ היא דאמר כל הפוחת כו'**. פירוש ותנאו בטל וגובה מאתים דאי רבי יהודה דאמר רצה כותב לה מאתים והיא כותבת לו התקבלתי וכו' ואף ע"ג דאסיקנא התם דאפילו לרבי יהודה דוקא כתבה אבל בעל פה לא הכא קס"ד דגובה

דקתני במתניתין אפילו מחלה כן פי' רש"י ז"ל ואינו מחוור דה"ל למתני הכי בפירוש דלישנא דגמרא לא משתמע מיניה אלא דכנסה סתם בלא כתובה. והרמב"ן נר"ו פירש דקס"ד דזה שנשא בלא כתובה לא נכופנו לר"י אלא בפחות שבכתובות דלא גרעה ממוחלת והילכך נכוף אותו לכתוב כתובה של מאתים ואח"כ תכתוב לו היא שנתקבלה היא ממנו מנה. וגם זה אינו מחוור בעיני דמגרע גרעא זו ממוחלת בפי' והלא מחלה בפי' כופין אותו ליתן מאתים ואין אומרים יכתוב הוא מאתים ותמחול היא מנה ועוד דהא שמעי' לרבי יהודה דחייש לבעילת זנות אלא דינא קתני דכתובה תנאה קיים ומוחלת אין תנאה קיים והילכך אם אתה אומר כאן דמחילתה מחילה אם כן נעשה זו כאילו כתב לה ואחר כך מחלה היא שהרי לא כתב לה הוא מנה לבד כדי שנאמר שעשה זה שלא כרצון חכמים ואם אין מחילתה מחילה למה נכוף אותה לכתוב לו התקבלתי. ומסתברא לי דהכא הוה ס"ד לרבי יהודה כותבת לאו דוקא וה"ה למוחלת והילכך רואין את זו כאילו יש לה כתובה של מאתים דמסתמא הכי אית לה מתנאי ב"ד וכיון דלא חששה לכתוב הרי זו כאילו מחלה וויתרה מקצת כתובתה ולא תגבה אלא מנה ושני ליה לעולם רבי יהודה והתם כתבה ליה התקבלתי כלומר וכותבת דוקא אבל מחלה לא והילכך אפילו כשת"ל בזו שהיא כמוחלת אפילו הכי גובה מאתים כתנאה דע"פ וכ"ש דסתם בטל כנ"ל. עד כאן לשון הרשב"א ז"ל:

והתוספות כתבו וז"ל מני ר"מ היא דאמר כל הפוחת וכו'. בפרק אף על פי דייק כל הפוחת אפילו בתנאה אלמא דתנאו בטל ואית לה וכיון דאמרינן לית לה לא סמכה דעתה והויא בעילתו בעילת זנות ופי' ריב"ן דבכל מקום דאית לה ואין האשה בטוחה בו דלא סמכה דעתה תקנו חכמים שיהא בעילתו בעילת זנות אבל אם היה תנאי קיים כיון דלית לה אין בעילתו בעילת זנות ע"כ. וקשה אם כן אמאי קאמר ולאלמנה מנה דהויא בעילת זנות והא תנאי קיים דכל בדרבנן תנאי קיים ולשיטת ר"י ז"ל דלא מבעיא קאמר וכדבעינן לפרושי קמן בס"ד ניחא דהא כ"ש אי תנאי קיים דהויא בעילתו בעילת זנות ולגבי הכי קתני גבי אלמנה דהרי זו בעילתו בעילת זנות אף על גב דלישנא דכל הפוחת לגבי אלמנה לא דייקא מכל מקום איכא למימר דמשום בתולה נקט הכי אבל לשיטת ריב"ן ז"ל קשיא. ותירצו בתוספות דגבי אלמנה נמי אף על גב דהויא בדרבנן תנאי בטל דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. ודע דלשיטת ריב"ן ז"ל מאי דהויא בעילתו בעילת זנות היינו משויא לה בעילת זנות דנבעלת אדעתא דלית לה ואין הדין כן אלא דאית לה וכיון דאית לה תקנו חכמים שיהא בעילת זנות אבל היכא דקושטא דדינא הוא דלית לה אין כאן בעילת זנות ומיהו איסורא איכא דאסור לאדם שישהא עם

אשתו שעה אחת בלא כתובה אבל אין כאן בעילת זנות אלא בהדיא לא סמכה דעתה שלא כדין וככתוב. ולשיטת ר"י ז"ל איהי נמי משויא בעילת זנות דכיון דקלה בעיניו להוציאה הרי בעילתו בעילת זנות ושמעתין הכי מתפרשא לשיטת ריב"ן דר"מ ור' יהודה בהכי פליגי דר"מ סבר דכל הפוחת לעולם תנאי בטל ואפילו כתבה התקבלתי מינך מנה והילכך תקינו רבנן דליהוי בעילתו בעילת זנות ורבי יהודה סבר דאם רצה כותב לבתולה כו' והיא כותבת התקבלתי וכו' וכיון דכן אפילו לא כתבה לו כן כיון דאפשר לפחות לה מכתובתה אף על גב דידעינן דאית לה ואיהי סמכה דעתה דלית לה אפילו הכי לא תקינו רבנן דליהוי בעילתו בעילת זנות מאחר דאפשר לפחות לה ור"מ סבר דלעולם אית לה וסמכה דעתה דלית לה ולהכי הויא בעילתו בעילת זנות ומתני' נמי משמע בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה כר"מ ומאי לא כתב לה כתובה היינו דלא כתב לה כתובה הראויה ואפילו כתבה התקבלתי ואפ"ה בתולה גובה מאתים כר"מ והכין דייק סיפא דקתני בתולה גובה מאתים דאלמא לעולם הכין דינא ומסיק תלמודא דאפילו כרבי יהודה אתיא מתני' וכי קתני מתניתין דוקא בדלא כתב לה התקבלתי והכי דייק לישנא דלא כתב לה דקתני מתני' והא דאמרינן לקמן בפרק אף על פי מחלוקת בתחלת חופה אבל בסוף ביאה דברי הכל מוחלת ה"פ לדעת ריב"ן ז"ל מחלוקת בתחלת חופה אבל בסוף ביאה אי אתני בעל בסוף לפחות מכתובתה לא הויא בעילתו בעילת זנות דאף על גב דאתני בעל היא אינה מוחלת ובטוחה היא דאית לה ואין בדברי בעלה כלום כבר כיון שזכתה משנכנסה לחופה ונבעלה אבל בתחלת חופה סבירא ליה לר"מ דאין האשה בטוחה בו דלא סמכה דעתה וכיון דאית לה הויא בעילתו בעילת זנות ומיהו אם היא מעצמה מוחלת בפירוש פשיטא ודאי דיכולה למכור ולמחול. הנה הצעתי לפניך פירושו של ריב"ן ז"ל ואין על פירושו שום קושיא ממה שהקשו התוספות ז"ל דוק ותשכח כנ"ל: **וז"ל הריטב"א ז"ל מתני' מני ר' מאיר היא דאמר כל הפוחת כו'**. פרש"י ז"ל דמתני' לא כתב לה כתובה היינו לפי שמחלה לו בפי' כלומר שהתנה עמה שלא תהא לה כתובה כלל או שלא תהא לה כתובה שלימה והיינו כר"מ דאמר כל הפוחת לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה הרי זו בעילת זנות ואמרינן לקמן בדוכתא כל הפוחת ואפילו בתנאה למימרא שאין פחיתתו כלום ותנאו בטל דאי ר' יהודה דאמר רצה כותב לבתולה מאתים והיא כותבת לו התקבלתי ואסיקנא דאפילו תימא ר"י התם כתבה ליה התקבלתי הכא לא כתבה ליה התקבלתי כלום דמתניתין דקתני לא כתב לה לא שהתנה עמה כן ומחלה לו דאם כן ודאי תנאו קיים אלא מתניתין שכנסה סתם שיכולה לומר לא מחלתי לו אלא שסמכתי על תנאי ב"ד זו שיטת רש"י ז"ל. ונראה עוד מדבריו ז"ל דלר"מ כשם שאם

כנסה בפחות ממאתים תנאי בטל כך אם כנסה במאתים ומחלה לו אחרי כן אין מחילתה מחילה שכן כתב ז"ל שאינה יכולה למחול תחתיו. וזה אינו נכון שאין תנאי ב"ד אלא שיכנסוה במאתים אבל אם מחלה לו אחרי כן מחילה כפרעון היא ומחילתה מחילה אלא שלדברי ר"מ בעילתו בעילת זנות משום דלא סמכה דעתה דאי לא כולה סוגיא דלקמן דמיירינן בדין מוחלת כתובתה לבעלה אם יש לה מזונות דלא כר"מ והא ליתא דהא קיימא לן כר"מ כדאיתא בפרק אף על פי והא דקתני ר' יהודה אומר רצה כותבת לו וכו' ופליג עליה ר"מ התם מפני שמחלתו בתחלת הנשואין ועל מנת כן כנסה שתכתוב לו שובר לאלתר שאין כתיבתו אלא לפנחיא בעלמא וכאילו כנסה בפחות ממאתים אבל כל שכנסה בכתובה שלימה שלא בתנאי ואח"כ מחלה לו דכ"ע מחילתה מחילה אלא שאסור לשהותה בלא כתובה לדעתו של ר"מ. והשתא אתיא שפיר סוגיין דאמרינן מתני' מני רבי מאיר היא פירוש דמתני' משמע שלא כתב לה כתובה מפני שהתנה כן עמה או שלא כתב לה או שכתב לה ומחלה לו לאלתר לפי שכנסה בתנאי שתמחול לו מיד ואתיא כר' מאיר דאמר כל הפוחת וכו' דאי ר' יהודה האמר רצה כותב וכו' וקס"ד דה"ה כולה ר' יהודה אם כנסה בהדיא בפחות ממאתים שתנאי קיים אלא שלכתחלה ראוי לו לכתוב לה מאתים מפני הרואין והיא כותבת לו התקבלתי ומהדרינן דאפילו תימא רבי יהודה שלא אמר ר' יהודה אלא דוקא היכא שכנסה במאתים וכתבה לו שובר דחשבינן לה כאילו מחלה לו לאחר זמן מדעתה אבל מתני' שלא כתב לה כתובה שלימה אפילו ר' יהודה מודה שתנאו בטל. ואם תאמר ולכולהו פרושי מהיכן שמעינן לר"מ דס"ל תנאו בטל אדרבה מדקתני שבעילתו בעילת זנות מכלל דתנאו קיים ולי"ל תירצו בתוס' דדייק לה מדלא קתני כל בתולה שאין לה מאתים ואלמנה שאין לה מנה הרי זו בעילת זנות וקתני כל הפוחת דהיינו שבקש לפחות ואף על פי שלא פחת דודאי תנאו בטל וחייב לה ואפילו הכי בעילתו בעילת זנות משום דלא סמכה דעתה כי סבורה שדעתו לגרשה ולפיכך נתכוון לפחות לה כדי שתהא קלה בעיניו להוציאה ע"כ. ולשיטת ריב"ן ז"ל זאת הקושיא דקשיא לכולהו פירושא ליתא דוק ותשכח:

אתאן לרבי יהודה דאמר אחריות טעות סופר הוא איכא למידק אם כן מאי מפני שהוא תנאי בית דין דמשמע תנאה דכתובה ותו למה לי למתנא כתב לה שדה שוה מנה בין למאי דקס"ד בין למאי דקא אמרינן השתא ותו הא ר"מ ורבי יהודה בתר תקנתא דשמעון בן שטח הוו ואם כן היכי אפשר דלא שני ליה לר"מ בין כתובה לשאר שטרי ואיכא מאן דפריק דאעיקר כתובה קאי תנאי ב"ד וה"ק אף על גב דכתב לה שדה שוה מנה לא נתקבלה כתובתה דתנאי ב"ד שיהא לה מאתים ולא פחות ממאתים ואפילו לר' יהודה

עד שתמחול אותם דכיון דאיהו חייב לה מאתים כל נכסיו אחראין לה דאחריות טעות סופר הוא ואף ע"ג דגבי לוה ומלוה בעלמא אם כתב לו מלוה ללוה שדה שוה מנה סתם גבי משאר נכסים באפותיקי סתם התם היינו טעמא דאנן סהדי דלא מחיל לו אבל הכא אפשר דבמנה נמי ניחא לה להנשא ומשום הכי אצטריך תנאי ב"ד לומר דכתובה מאתים היא והרי הוא כאילו הלוית לו מאתים ומאי דקשיא לן הא דרבנן בתר שמעון בן שטח הוו איכא למימר דלא קשיא כלל דשמעון בן שטח תיקן שיהא כותב לה כן לא כתב לה מאי הוי לשמעון בן שטח הרי הוא כשאר שטרות לר' יהודה טעות סופר הוא לר"מ לא ואי קשיא אי סבר לה שמעון בן שטח כר' יהודה למאי איצטריך לתקנתא הרי כל נכסיו אחראין לה לאו מילתא היא דאיהו תקון שלא יהו מייחדין לה כתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה אלא שיכתוב לה כל נכסי אחראין לך ומיהו בסתם נמי נתקיימה תקנתו לדברי רבי יהודה. הרמב"ן:

וז"ל הרא"ה ז"ל אתאן לרבי יהודה דאמר אחריות טעות סופר הוא דאי ר' מאיר דאמר אחריות לאו טעות סופר בין בשאר שטרי בין בכתובה ואסיפא סמיך דתני לה בהדיא קשיא לן לרבי יהודה מי ניחא אם כן למה לי דקתני טעמא מפני שהוא תנאי ב"ד תיפוק ליה מהא טעמא דאמרינן אחריות טעות סופר הוא ואפילו בשאר שטרי נמי דינא הכי דודאי מאי דקתני חייב שהוא תנאי ב"ד טעמא דהא מילתא הוא דמשום הכי נכסיו אחראין מפני שהוא תנאי ב"ד ואהא בלחוד נמי קאי ולא סגיא נמי בלאו הכי לפום פשטא ולפום מאי דפירשו כולהו רבוותא ז"ל דה"ק דכתב לה כתובה הראויה לבתולה מאתים ולאלמנה מנה כתב לה בכתובתה שדה שוה מנה ששעבד אותה שדה בלבד לכתובתה ולא שעבד לה שאר נכסיו על כל נכסיו מפני שהוא תנאי ב"ד והא קשיא לן כיון דאמרינן דרבי יהודה היא דאית ליה אחריות טעות סופר הוא הא דמתני' היכי מתוקמא אי אפותיקי מפורש הוא אמאי אית ליה הכא דהא בשאר שטרי כה"ג לית ליה אלא אותה שדה דידע וקא מחיל ואי אשתדיף נמי לא גבי משאר נכסיו ובהא ודאי לא שני לן בין כתובה לשאר שטרי דכתובה נמי ודאי מציא מחלה אחר שכנסה בכתובה הראויה לה כדפרישנא לעיל ואי באפותיקי סתם מאי איריא כתובה בשאר שטרי נמי איתא בודאי דגבי משאר נכסי ולמה לי טעמא דמפני שהוא תנאי ב"ד. ונראה לפרש דבמתני' הכי קאמרינן כתב לה שדה שוה מנה וכו' לומר שכנסה תחלה על מנת כן שלא תהא כתובתה אלא שדה זו שהיא שוה מנה והרי הוא כאילו כנסה בפירוש על מנת שלא תהא כתובתה אלא מנה וזהו ודאי אליביה דר' מאיר תנאו בטל וכדאיתא רישא נמי בהך טעמא אליביה וכיון דכן בדין הוא דיכול למימר דסיפא גופא לא אתיא

אליבא דהאי תנא דהיינו רבי יהודה אלא לר' מאיר ומשום דפרישנא דאלו לר' יהודה למאי דקס"ד השתא כיון דקסבר דאפשר לפחות לבתולה ממאתים כתב לה שוה מנה תחת מאתים אין לו אלא אותה שדה אלא דמחוור ליה למקשי מסיפא ארישא דאתיא בהדיא כר"מ מלמידק סיפא גופא דאתיא בתרי תנאי ובמסקנא הא איפרקא שפיר והאי דתנא כתב לה שדה בדין דהוה ליה למתני כנסה על מנת שלא תהא כתובתה אלא מנה אלא דאורחא דתנא למתני כתובה בקרקע וכדאמרינן נמי באותן שלש שדות אחד שכותב לה בכתובתה אי נמי אפשר דהאי דתנא לה הכי רבותא קמ"ל דכיון דקיימא לן בעלמא דאין אונאה לקרקעות הוה אמינא כיון דהכי הוא דהאי דכנסה על מנת שלא תהא כתובתה אלא שדה זו ליקום האי שדה במקום מאתים קמ"ל דאנן נהי דאית לן דאין אונאה לקרקע אבל דמים יש להם ואילו נתחייב אדם לחברו בדמי שדה אחת סתם ב"ד שמין ונותנין לו אף בזה כיון שכנסה והתנה עמה שלא תהא כתובתה אלא שדה זו סתם ודמי שדה זו אינן אלא מנה תנאי בטל וחייב לה מאתים כאילו כנסה בפירוש על מנת שלא תהא כתובתה אלא מנה שתנאי בטל וחייב לה מאתים אבל אלו גרשה ונתן לה לכתובתה שדה שוה מנה או חמשים נתקבלה כתובתה ואין כאן אונאה שאין אונאה לקרקעות ולא עוד אלא אפילו כנסה בכתובתה הראויה לה וכשכנסה נתן לה בכתובתה שדה שוה מנה או חמשים באפותיקי מפורש אין לה אלא אותה שדה ואין כאן אונאה לפי שאין אונאה לקרקעות. כללו של דבר כל זמן שנותן לה בשומת דמים שדה אפילו שוה חמשים באלף זוז נתקבלה כתובתה וכן ב"ח בחובו אבל נתן לה סתם אין דנין אותה אלא בשוויה והשתא דאתינן להכי לא קשיא לן נמי מאי דמקשי' לר' יהודה נמי היכי ניחא דמתני' תרתי קתני לומר שאף על פי שהתנה עליה בשעה שכנסה שלא תהא כתובתה אלא מנה או שדה שוה מנה תנאו בטל וכתובתה מאתים וגובה מן המשועבדים והכי מוכח לישנא דמתני' דתני ולא כתב לה כל נכסין דאית לי אחראין לכתובתיך חייב שהוא תנאי ב"ד כלומר חייב על כתובתה וכל נכסיו אחראין וערבאין לה ושהוא תנאי ב"ד דתנא קאי אחיובא דכל כתובתה אבל לא אשעבודא דכל נכסיו שיהו כל נכסיו אחראין וערבאין לה דהא לאו משום דכתובה תנאי ב"ד הוא אלא מדינא והא כרבי יהודה דלא כר"מ דאי ר"מ הא אמר לקמן אפילו בכותב לה כתובה בפירוש ולא כתב אחראין דאינה גובה מן המשועבדים אלא ודאי דרבי יהודה היא דאית ליה בכל דוכתא דאחריות טעות סופר והכא נמי כיון דאית ליה לרבי יהודה בהא לא כתב לה כתובה מאתים דהוה ליה כמי שכתב לה כתובה של מאתים כיון דכן חשבינן לה כמאן דאיכתביה גובה מן המשועבדים דאחריות טעות סופר הוא ומתני' דקתני טעמא

מפני שהוא תנאי ב"ד לאו אהא קאי כדפרישנא ואי קשיא לך והא ר"מ ורבי יהודה בתר שמעון בן שטח הוו ואמרינן לקמן דתיקן שיהא כותב לה כל נכסיו אחראין לכתובתך יש לומר דשמעון בן שטח לא תיקן אלא שהיא כותב לה כן אבל אם לא כתב לה הרי זה במחלוקת ר"מ ור' יהודה דאליבא דר"מ מן הסתם אחריות לאו טעות סופר הוא ואליבא דרבי יהודה מסתמא נמי אחריות טעות סופר הוא ולרבי יהודה תקנתא דשמעון בן שטח לא הואי אלא להוציא ממה שנהגו ליחד כתובתה וכשהוא כועס עליה הוא אומר לה טלי כתובתך וצאי ותיקן שלא יהו עושין כן ומיהו פשטא דמתני' דלקמן אליבא דר"מ אתיא. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל אתאן לרבי יהודה וכו'. ואם תאמר אדרבה כיון דקתני מפני שהוא תנאי ב"ד מכלל שזהו המחייבו ולא משום דאחריות טעות סופר. ויש לומר דמשום דס"ד דבכתובה הקלו שיהא צריך אחריות מפורש לכך אמר שזה אינו דאדרבה כתובה תנאי ב"ד הוא ואע"פ שלא כתב כמי שכתב דמי ועדיפא מחוב דאמרי' ביה אחריות טעות סופר הוא אי נמי דכי קתני מפני שהוא תנאי ב"ד לאו משום אחריות נקטי אלא למימרא שחייב לתת לה מאתים אע"פ שלא היה שוה אלא מנה מפני שכתובה תנאי ב"ד. ע"כ:

דף נא:

חמשה גובין מן המחוררין ואלו הן כו'. פי' חמשה גובין מן המחוררין אף על פי שהן כתובין בשטר והיינו דלא קתני מלוה על פה ומזון האשה והבנות לפי שאינם כתובים. הריטב"א ז"ל:

והמקבל עליו לזון את בת אשתו. פי' רש"י ז"ל והא דתנן בפרק הנושא והיא נזונת מנכסים משועבדים מפני שהיא כבעלת חוב אוקימנא התם כשקנו מידו:

וגט חוב שאין בו אחריות פי' והא פליגא אדשמואל דאמר בפ"ק דמציעא אומר היה ר"מ שטר שאין בו אחריות אינו גובה לא מנכסים בני חורין ולא מנכסים משועבדים והא דלא אותביה התם מינה משום דמצי למדחי דלעולם רבנן היא ומאי גט חוב שאין בו אחריות שמפורש בו שלא יהא בו אחריות דהכי נמי דחי התם חדא מתניתא אי נמי דלא שמיעא להו התם מתניתא דהכא והא אתותב התם ממתניתא אחריתי ודכוותה בתלמודא. הריטב"א ז"ל:

אב"א רבי יהודה התם כתבה ליה וכו'. פי' דודאי מודה ר' יהודה שאין יכול לכונסה על מנת שלא תהא כתובתה כראוי אלא פחות מן הראוי ואם עשה כן תנאו בטל לא אמר רבי יהודה אלא שהיא יכולה למחול לו בין אחר נשואין בין מתחלת נשואין ובהא פליג ר'

מאיר עליה למימרא דודאי בתחלת הנשואין אינה יכולה למחול כלל ולפום סברא דרבין לקמן אלא בסוף הנשואין יכולה למחול ומיהו בעילתו בעילת זנות והיינו דאתיא השתא כולה מתני' שפיר אליבא דרבי יהודה דתני לא כתב לה כתובה בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה דהא אפילו אליבא דרבי יהודה נמי לא סגיא דלא הוי אלא כתובה הראויה לה וכיון דכן אי טעין עלה מידי בתר הכי עליו להביא ראיה וסיפא דקתני כתב לה שדה שוה מנה תחת מאתים זוז שכנסה מתחלה על מנת שלא תהא כתובתה אלא אותה שדה דין הוא שיהא חייב לה במאתים זוז דהא מודה רבי יהודה בכונסה על מנת כן שתנאי בטל וגובה מן המשועבדים משום דס"ל לר' יהודה אחריות טעות סופר הוא ואי בעית אימא ר"מ מאי חייב דקתני מן המחוררין כלומר ומאי חייב דקתני דמשמע דהכי קאמר חייב וכל נכסיו אחראין וערבאין לה לאו למימרא לטרוף מן המשועבדין אלא לומר שגובה משאר נכסיו לתשלום מאתים ומבני חורין וזה הפירוש נכון. הרא"ה ז"ל:

אשת ישראל שנאנסה אסורה לבעלה וכו'. עיקר הפירוש דמדרבנן קאמר וכדקאמר חיישינן שמא וכו' והא דפרכינן אונס דשרי רחמנא כו' ה"פ היכי משכחת לה הלכה למעשה דהא בכל דוכתא אמרינן דאפילו מדרבנן אונס בישראל משרא שרי. הריטב"א ז"ל. והתוספות ז"ל לא פירשו כן:

חיישינן שמא תחלתה וכו'. אין לפרש תחלתה של תפיסתה באונס וסופה של תפיסתה כשנבעלת ומיהו בתחלת הבעילה היא ברצון דא"כ מאי פריך לקמיה אונס דשרי רחמנא היכי משכחת לה דהא שפיר משכחת לה כגון בצווחת בתחלת הבעילה דבקל יש לתרץ כן אלא הנכון כדפרש"י ז"ל דתחלתה של בעילה וסופה של בעילה קאמר הילכך פריך שפיר אונס דשריא רחמנא וכו' דאטו תהא עומדת וצווחת מתחלת הבעילה וסופה של בעילה דזו ודאי כיון דצווחת בתחלת הבעילה סגי למקרייה אונס ורחמנא שרייה ומשני שלא התירה התורה אנוסה אלא בצווחת מתחלה ועד סוף דכיון שהיתה צווחת מוכחא מילתא שלא נתרצתה כלל. והקשו בתוספות דאסתר היכי הוה שריא למרדכי ניחוש שמא תחלתה באונס וסופה ברצון. ותירצו דצדקת גמורה היתה ומסתמא תחלה וסופה באונס היתה אף על גב דלא צווחה מתחלה הויא לה כאילו צווחה מתחלה ועד סוף:

ופליגא דרבא דאמר רבא וכו' ויש לדקדק קצת למה ליה למימר ופליגא דרבא פשיטא דפליג להדיא ולא הוה ליה למימר אלא ורבא אמר והכין אורחיה דתלמודא דלא קאמר ופליגא אלא כדלא בריר להדיא ונראה דהכא לא בריר דהא איכא לפרושי דאבוה דשמואל ה"ק שמא תחלתה של תפיסה וסופה של תפיסה אבל כל שהתחילה ליבעל באונס אף על גב דלבסוף אומרת הניחו לו וכו' אבל כיון דפריך תלמודא אונס דשריא

רחמנא וכו' ולא משני אלא כגון דקאמרי עדים שצווחה מתחלה וכו' הילכך פליגא דרבא אי נמי כולה שקלא וטריא דלעיל נמי פליגא אדרבא דע"כ לא אותיב ליה רב לאבוה דשמואל אלא משבויה דלא קאמרה הניחו לו אבל היכא דקאמרה הכין לרב נמי אסורה ואילו לרבא שריא כנ"ל:

והיא לא נתפסה אסורה הא נתפסה מותרת פי' מדהוה מצי למכתב ולא נתפסה בלחוד וכתב והיא לא נתפסה משמע דלמעט בא וקרי ביה הכי והיא לא נתפסה כלל אסורה הא נתפסה מותרת כלומר היא נתפסה אבל לא לגמרי מתחלה ועד סוף מותרת גם כן לבעלה ואיזו זו שתחלתה באונס וסופה ברצון שאף על פי שמתרצת בסוף הבעילה כיון שע"י האונס הראשון תקף לה יצרה אונס קרינן בה שאם לא מפני האונס שאנסה תחלה לא היה יצרה תוקפה ומותרת לבעלה ישראל. תלמידי ה"ר יונה ז"ל. ורש"י ז"ל לא פירש כן דוק ותשכח:

תניא אידך והיא לא נתפסה וכו' פירוש להכי אייתי לה הכא הך ברייתא כדי לשנויי יתורא דהיא אליבא דאבוה דשמואל כנ"ל:

ואיזו זו שקידושיה קידושי טעות פרש"י ז"ל כגון שקדשה על תנאי ולא נתקיים התנאי שאף על פי שבנה מורכב על כתפה ממאנת והולכת לה לומר שאינה צריכה גט דלא אמרינן כשבעל אחולי אחליה תנאיה שלא תהא בעילתו בעילת זנות ולקמן מפרשינן לה בפרק המדיר בס"ד. הריטב"א ז"ל:

הא קא ממטיאן להו נהמא. ואם תאמר ומאן אמר להו לרבנן דר' יהודה קא מיירי אף על גב דממטיאן להו נהמא דקא פרכי ליה להדיא והא קא ממטיאן להו נהמא. ותירץ רש"י ז"ל דכיון דאנו רואים שבעודן אצלו מוליכות להם לחם ומזון מסתמא רבי יהודה בהכי קא מיירי דאי לא הוה ליה לפרושי ואין לפרש דאה"נ דהוה מצי לאהדורי להו לרבנן מי קאמינא היכא דממטיאן להו אלא לפי דעתייהו קא מהדר להו והילכך הא דקא מהדר להו מחמת יראה לא הויא שינוייא אלא דלפום דעתייהו קא מהדר ולאו היינו קושטא דמילתא וליתא דהא משמע דשינויא גמורה הויא ואין לפרש נמי דכי קא מהדר מחמת יראה פי' כי ממטיאן להו נהמא היינו דאינהו קאמרי להו דלאמטינהו להו נהמא ומחמת יראה עבדן מאי דקאמרי להו ומיהו הכא דעבדן מנפשייהו אה"נ דאסירן דאם כן כיון דלאו בכל גוונא קא מיירי ר' יהודה לשני נמי דלאו בהכי מיירי כלל אלא כגון דלא ממטיאן להו כלל אלא ודאי קא בעי לשנויי דאפילו עבדן מנפשייהו מחמת יראה הוא דעבדן ושינויא גמורה הויא ולאו דקא מהדר הכי לפום שיטתיה וזהו שכתב רש"י ז"ל ומשני מחמת יראה הוא דעבדן ודוק כנ"ל:

והא קא משלחן להו גירי פירוש משלחן לשון הושטה דאפילו בשעה שנלחמים דלא היה להן לסייעם שמא יפלו ויצאו מתחת ידם הרי אנו רואין דמושיטות להם חיצים לירות אלמא לאו מחמת יראה קא עבדן. ומשני דאפילו הכי מחמת יראה הוא דעבדן דחוששות פן בלאו הכי נמי ישתזבו ויהרגו אותם לכך מסייעות להם:

ודאי שבקינהו ואזלן מנפשייהו וכו' ואף על גב דקא פרכי ליה רבנן והא קא ממטיאן להו נהמא משום דאם לא כן היה לו לפרש וכדפרישנא מכל מקום היכא דשבקינהו ואזלן מנפשייהו אסירן אפילו לרב יהודה ולא הוצרך לפרש לרוב פשיטותו ולהכי נקט תלמודא ודאי שבקינהו וכו' כנ"ל:

שבויי מלכות הרי הן כשבויין פי' הרי הן כשבויין שמותרות לבעליהן וחייב לפדותן גנובי לסטות אינן כשבויין ואסורות לבעליהן ואינו חייב לפדותן לפי שחזקה היא שנבעלו ברצון ואפילו למ"ד דבמדיר אשת ישראל או שנדרה היא שהוא חייב לפדותה דבתר מעיקרא אזלינן שאני הכא שהיא נתרצית בביאה זו ואסרה נפשה על בעלה בבעילה אשר ראוי לקנסה ואפילו באשת כהן דקרינא בה ואהדריניך למדינתיך דלא אמרינן הכי אלא כשאיסור דבר אחר גורם לה אבל כשגורם לה איסור ביאת זנות ברצון דכ"ע בעינן למקנסה והכין מוכרח בתוספתא דתניא נשבית אינו חייב לפדותה במה ד"א בשבויי מלכות אבל בגונבי לסטות הרי הוא חייב לפדותה והיינו ברייתא דאמרינן הכא דתניא איפכא וכן פי' רבינו בשם רבו הגדול ז"ל. הריטב"א ז"ל:

הא במלכות אחשורוש הא במלכות בן נצר פרש"י ז"ל אחשורוש מלך גדול היה וידוע שלא ישא אותן לנשים ואונס הוא קשיא עליה אי הכי אסתר תיתסר שהרי הושם כתר מלכות בראשה ואמרינן באגדה [מגילה יג ב'] דהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי דאנוסה היא ורבי ז"ל אמר אכתי סברה היא דילמא מגרש לה שמא ימצא אחרת נאה הימנה שהרי כתוב ובהקבץ בתולות שנית ואף על גב דכתיב והנערה אשר תיטב וגו' תמלוך תחת ושתי אלמא לשם נישואין הוא מכל מקום כל אחת ואחת היא אומרת בלבה שלא ישאנה שלא תמצא חן בעיניו יותר מכמה וכמה ואם לא תמצא חן תהיה צרורה באלמנות חיות בבית הפילגשים. ועדיין אין דעתי נוחה שאלמלי הגידה אסתר עמה לא היו מקבצין עוד בתולות כדאיתא באגדת מגילה שאין דרכו של מלך בכך מאחר ששם כתר מלכות בראשה שיגרשה ויבקש עוד בתולות. ועוד דכיון שנתפסה בפנינו ואנוסה היא אין לחוש שמא נתרצית מפני כבודה שרוצה להנשא לבן נצר דכל כה"ג לא חיישינן לרצון עד שיהא ענין הרצון מוכיח מתוך מעשיה שאם כן ניתן דברינו לשיעורין באשת עני לעשיר ובאשת עשיר למלך ובאשת מלך להדיוט

אלא אין הפירוש נכון בעיני כלל. ור"ח ז"ל כתב שבויות דאחשורוש הרי הן כשבויות ומותרות לישראל גנובי לסטות כגון בן נצר וכיוצא בו אינן כשבויות דאי הוו מצווחן הוו אתו אינשי ומהדרי להו. אלו דברי הרב. ותמיה לי מילתא אם מבן נצר אתו אינשי ומהדרו להו כ"ש [מלסטים דעלמא ונראה דלסטים דעלמא כיון דלא מעלו אנן סהדי דאונס הוא והאי דלא צווחן מחמת יראה עבוד] אי נמי דליסטים בעלמא כל יומא נמי מטמר מאינשי ואי צווחה קטיל לה אבל בן נצר א"נ צווחה לא קטיל לה שמלך היה ואין דרכו להרוג נשי העם בחנם ושמא היו מורידין אותו או עולין עליו למלחמה והורגין (עמו) [אותו]. ובגליוני ראשונים ראיתי פירוש מחוור משניהם לתרווייהו לישני בן נצר אינן שבויות דאשכחן באגדה דאכרוזי אכריז הזהרו בנשואות שאלהיהם שונה זמה הוא וזה אינו פירוש נכון כלומר שאלו היתה אומרת אשת איש אני לא נשבית עמהן משנשבית בידוע שנתרצית בהן ולא אמרה להן כלום והשאר כולן בין של מלכות בין של לסטות אנוסות הן מן הסתם ולזה הפירוש בן נצר היינו נבוכדנצר ואגדה זו מצאתיה (עליו) באיכה רבתי בפסוק נשים בציון ענו ולפי שחיילותיו שוללין לעצמן בליסטות קרי ליה ליסטים לגבי אחשורוש שהוא מקבץ נשים במלכות שלו כדרך המלכים בשלהם וקשה עלי לומר כן לפי שראיתי בבראשית רבה שדורש וארו קרן אחרי זעירא סלקת בינייהו זה בן נצר ותלת מן קרנתא קדמייתא אתעקרא מן קדמה זה מקרוס וקרוס וקדרוס ואילו עיינין כעיני אינשא בקרנא דא ופום ממלל רברבאן זו מלכות הרשעה אלמא בן נצר ממלכות של חיה רביעית היה ושמא קבלו הראשונים שנהג כנבוכדנצר. ופי' עיקר הברייתא כך הוא שבויי מלכות הרי הן כשבויין ומותרות לבעלן ישראל וחייב לפדותן שהרי אני קורא בה ואהדריניך לי לאנתו גנובי ליסטות אינן כשבויין ואסורות ואינו חייב לפדותן וכך כתב הנגיד ז"ל בשם גאון ז"ל ואף על גב דאיסור שביה גרם לה כן כיון דמשום שמא נתרצית הוא אינו פודה והכי תניא בתוספא נשבית אינו חייב לפדותה במה דברים אמורים בשבויות מלכות אבל בשבויות לסטות פודה אם רצה לקיים יקיים ואם לאו יוציא ויתן כתובה והיינו ההיא דאקשינן מינה בגמרא והתניא איפכא מכל מקום למדת ממנו שהפירוש כמו שכתבתי. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו הא במלכות אחשורוש וכו'. פרש"י ז"ל וכו' וקשיא וכו' ור"ח פירש דבמלכות אחשורוש הן כשבויות ומותרות לפי שהן אנוסות מן הסתם ואפילו סבורות לינשא לו שכל אשה מן הסתם אנוסה היא לעבירה ואין לחלק בין עני לעשיר אלא אם כן מחשבתה ניכרת מתוך מעשיה לפיכך במלכות אחשורוש אפילו הן שותקות כשלוקחין אותם אין לחוש אחריהן שהיו יודעות שאפילו צווחות אינו מועיל להם כלום

ואפשר שמסכנות בעצמן לפיכך הן בחזקות אנוסות ומותרות אבל במלכות בן נצר דין הוא שאסורות מכיון שהן שותקות שבן נצר לא היה מלך אלא אדם נכבד ונשוא פנים כהמן בחצר אחשורוש והיו עבדיו תוקפין נשים ומביאין אותם אליו בפרהסיא ולא בצנעא שגנאי היה לו ולפיכך חוששין אחריהן שמא מתרצות מתוך שאינן צווחות כי אילו היו צווחות היו מצילות אותן מידו כי לא היה הוא האדון והיינו דלגבי אחשורוש קרי ליה ליסטים ולא משום חשיבותא דאחשורוש אלא לגבי כל מלך נמי ליסטים מקרי כדפרשינן דלאו מלך הוא אלא גבי ליסטים דעלמא מקרי מלך והיינו דקרי ליה התם באידך ברייתא מלך דתני שבויי מלכות אינן כשבויין שהן אסורות שחוששין שמא מתרצות מן הטעם שפירשנו והכא קרי ליה ליסטים דתני גנובי ליסטים אינן כשבויין ואידך מתניתא דתני גנובי ליסטים הרי הן כשבויין לומר שהן מותרות מיירי בליסטים בעלמא משום דליסטים מטמר מאינשי ובצינעא הן לוקחין אותן במקום שידם תקיפה עליהן שאילו היו צווחות מסכנות בעצמן שמא הורגין אותן והוא נכון. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל הסכימו רוב המפרשים ז"ל דבן נצר אינו נבוכדנצר חדא דבשום דוכתא לא קרי ליה בן נצר ותו דאמרינן דבן נצר לגבי אחשורוש לסטים הוא ואין לומר כך במלך נבוכדנצר. ופרש"י ז"ל וכו'. והקשו עליו בתוספות דודאי חזקת בנות ישראל כשרות ומשום הבטחת נשואין שתנשא לו אינן נבעלות ברצון. ועוד אמאי נקט אחשורוש טפי משאר מלכים שהם חשובים והרבה פירושים נאמרו בזה והמחוור שבכלם דמלכות אחשורוש לאו דוקא אלא הוא וכיוצא בו שהיה אוהב נשים וכל שאונס אשה במלכותו לא היה מקפיד אבל בן נצר היה ליסטים שמלך כדפרש"י ז"ל ומכל מקום היה מקפיד מאד על הזמה והיה בזה דומה לנבוכדנצר שהיה מכריז במלחמותיו הזהרו וכו' הילכך שבויי אחשורוש הרי הן כשבויות דחזקתן נבעלו באונס ומה שלא צווחו מפני שלא היה להן מצילין אבל בבן נצר אסורות שאילו צווחו היה להן מצילין וכיון שכן ברצון נבעלו וליסטים בעלמא מותרות דחזקה שאין גונבין נשים אלא במקום שאין מצילין. ותלמידי ה"ר יונה ז"ל פירשו כפרש"י ז"ל. וכתב עוד וז"ל ויש ששואלין נהי דאסתר בפעם הראשונה היתה אנוסה ולא היה ראוי לאוסרה לבעלה הרי בפעמים האחרות היתה נבעלת ברצון והאיך היתה מותרת לבעלה למרדכי יש לתרץ דכיון שמצינו באסתר שלא היתה שואלת תמרוקין כמו שאר הנשים דכתיב לא בקשה דבר מוכחא מילתא שלעולם לא נבעלה ברצון. עוד נוכל לומר שאני אסתר שהיה בעלה עמה כמו שאמרו במדרש חזית שהיתה הולכת מחיקו של אחשורוש לחיקו של מרדכי וכיון שהיה בעלה עמה ודאי אינה מתרצה. מפי מורי הרב נר"ו. עכ"ל תלמידי הר"י ז"ל:

דף נב.

לא הכא במאי עסקינן כגון שנדרה היא וקיים לה איהו פרש"י ז"ל אי באיסור ד"א שלא על ידי נדר אי נמי בכהנת על ידי נדר דכ"ע או כאביי או כרבא והכא באשת ישראל וכו'. כדכתיבנא בפירושו פירוש לפירושו לאו מכלל דבכהנת על ידי נדר איכא פלוגתא בין אביי לרבא דהא למ"ד הוא נתן אצבע בין שיניה לאו כאיסור דבר אחר גורם לה הוא דאי הכי רבי אלעזר מאי טעמיה נהי נמי דאיסור אחר הוא מכל מקום לא קרינא ביה ואותבינך לי לאנתו ודר' יהושע נמי קשיא טעמא דהיא נתנה אצבעה בין שיניה הא לאו הכי פודה ואי באשת ישראל בלחוד אמאי הא לא קרינא בה ואותבינך לי לאנתו ולכ"ע באיסור דבר אחר אינו חייב לפדותה אלא ה"ק אי באיסור דבר אחר א"נ בכהנת דוקא על ידי נדר ליכא לאוקמה דאי הכי חשבת נדר כאיסור דבר אחר דמשום הכי מוקמת לה בכהנת דוקא ואם כן תנאי היא אלא אף באשת ישראל היא ונדר לא כאיסור דבר אחר דמי ולא פליגי ביה אביי ורבא אלא בנדרה היא וקיים איהו קמפלגי ובסברא בעלמא דרבי אליעזר סבר הוא נתן אצבע בין שיניה והואיל וכן אפילו באשת ישראל חייב לפדותה שהוא פשע ולא כל הימנו להפסידה תנאיה ור' יהושע סבר היא נתנה. ולא מחוור לן דאי באשת ישראל אמאי אצטריך לפרושי טעמיה דרבי יהושע משום דהיא נתנה אצבע בין שיניה וקשיא ליה כתובה מאי עבידתיה לימא דכאיסור ד"א דמי ובאשת ישראל אינו חייב לפדותה. ואיכא למימר משום דסבר השתא דאיסור הבא מעצמו לאו כאיסור הבא מאליו דמי לענין פדיון ע"כ או הוא גורם או היא גרמה ואי הוא גורם הא אמרת פודה הילכך לר' יהושע ע"כ היא גרמה וכיון שכן אמאי נותן כתובה ולא משום חיוב פדיה הוא דאצטריך למימר הכי. ואיכא מקצת נוסחי דלא כתוב בהן ור' אליעזר סבר הוא נותן אצבע בין שיניה ופירשו לה באשת כהן ולרבא ודאי תנאי היא ורבי אליעזר סבר פודה דלא כרבא דהא איסור דבר אחר גורם לה הוא ואביי אמר לך אנא דאמרי אפילו לר' יהושע וטעמיה דרבי יהושע משום דקסבר היא נתנה אצבע בין שיניה וזה הפי' היה נכון אלא שלשון הגמרא קצר ביותר לפי הפירוש. ויש עוד מפרשים דמעיקרא קס"ד לאוקמה באשת כהן בלחוד ובפלוגתא דאביי ורבא משום דקס"ד דאיסור נדר כאיסור ד"א הוא ודחינן אי בשהדירה הוא דכ"ע פודה כיון דאיהו גרם האיסור ובאיסור ד"א ככ"ע או כאביי או כרבא והכא בין באשת כהן בין באשת ישראל פליגי ובנדרה היא וקיים לה איהו ורבי אליעזר סבר אפילו באשת ישראל נמי פודה דאיהו פשע וכמי שהדירה הוא דמי ואיסור הבא מעצמו ומעצמו של בעל לאו איסור הוא ורבי יהושע סבר היא נתנה אצבעה בין שיניה לאביי דאמר באשת כהן חייב לפדותה הכא כיון דאיהי נדרה אבדה

זכותה והאי טעמא לאביי אצטריך דאלו לרבא אף על גב דאיסור ד"א הוא אינו חייב לפדותה ואקשינן לאביי אי הכי כתובה נמי הפסידה ואמאי קתני נותן לה כתובה אי נמי לרבא גופיה נמי אקשינן כיון דאמרת דסבר רבי יהושע שהוא לא נתן ע"כ סבר דהיא נתנה אצבעה בין שיניה אם כן דין הוא דתפסיד כתובתה ואף על גב דהכא לא שמעי' ליה בהדיא דאמר הכי מכללא שמעינן ליה כדפרישית לעיל והדר אסקינן דאפילו נדר הוא נמי כאיסור דבר אחר דמי אלא משום דאזלינן בתר מעיקרא. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ה תלמידו כגון שנדרה וכו'. פרש"י ז"ל וכו'. וקשיא לן להאי פירושא דרבי אליעזר היכי אתיא כרבא השתא באשת ישראל דלא מקיים תנאה דאותבינך לי לאנתו קאמר ר' אליעזר חייב משום טעמא דהוא נותן אצבע בין שיניה באשת כהן דמקיים תנאה דקרינא בה ואהדרינך לא כל שכן ותו בנדרה היא וקיים לה איהו חשבינן לה הוא נותן אצבע בין שיניה ומחייבינן לה בהכי כשהוא מדירה לא כל שכן ורבי יהושע לאביי נמי באשת ישראל למה לי טעמא דהיא נתנה אצבעה בין שיניה תיפוק ליה בלאו הכי נמי שהרי אין אני קורא בה ואותבינך לי לאנתו והשתא משמע לפום האי טעמא דאי לאו הכי לא אמר רבי יהושע והא ממזרת ונתינה דאמרינן דאינו חייב לפדותה ויש גורסים הכא במאי עסקינן כגון שנדרה היא וקיים לה איהו ור"י סבר היא נתנה אצבעה בין שיניה וכן הוא במקצת נוסחאות ישנות. והרב אדוני זקיני ר' זרחיה הלוי ז"ל פירש דהכי קאמר לעולם באשת כהן ודרבא ודאי תנאי היא דרבא ודאי לית ליה דר' אליעזר דאפילו תימא הוא נותן אצבע בין שיניה מכל מקום איסור ד"א הוא ואלו לרבא אינו חייב לפדותה אבל אביי אמר לך אנא דאמרי אפי' לר"י התם היינו טעמא דר' יהושע דאמר נותן לה כתובה ואינו פודה משום דקסבר היא נתנה אצבע בין שיניה אבל בעלמא ודאי כגון אלמנה לכהן גדול חייב לפדותה ולבסוף אמרינן אלא לעולם דאדרה איהו כלומר באשת ישראל פליגי. וליתא דהני תרתי סברי מישוי שוין אהדדי ואי אמרת כר"א דאע"ג דקסבר דהוא נותן אצבע בין שיניה מכל מקום איסור ד"א הוא וחייב לפדותה ה"ה דאיכא למימר לר"י דאע"ג דהיא נתנה אצבע בין שיניה עדיין אני קורא בה ואהדרינך למדינתיך וחייב לפדותה. ואי אמרת נמי לר' יהושע דכיון דהיא נתנה אצבע בין שיניה פטור הוא הדין דאיכא למימר לרבי אליעזר דכיון דהוא נותן אצבע בין שיניה פטור אבל לפי גירסת הספרים אפשר לפרש דרבי אליעזר סבר הוא נותן אצבע בין שיניה ורבי יהושע סבר היא נתנה אצבע בין שיניה ופליגי בין באשת כהן בין באשת ישראל. ורבא אמר לך אנא דאמרי אפי' לרבי אליעזר והתם היינו טעמא דר' אליעזר משום דקסבר הוא נותן אצבע בין שיניה הלכך כיון דהכי הוא אפילו באשת ישראל חייב אבל באיסור ד"א

הבא מאליו מודה ר"א דכל שאיסור דבר אחר גורם לה אינו חייב לפדותה ואפילו באשת כהן ואביי אמר לך אנא דאמרי אפילו לרבי יהושע התם היינו טעמא דר' יהושע משום דקסבר היא נתנה אצבע בין שיניה וכיון דהכי הוא אפי' באשת כהן פטור אבל בעלמא באיסור הבא מאיליו מודה רבי יהושע שהוא חייב לפדותה והיינו אליבא דאביי. אבל רבא סבר דרבי יהושע לאו היינו טעמא ולית ליה דלהוי הא מהאי טעמא אלא דקסבר דהא כאלמנה לכהן גדול וכי היכי דאלמנה לכ"ג אינו חייב לפדותה משום דאיסור דבר אחר גורם לה הוא הדין נמי להאי ומקשינן אי היא נתנה אצבע בין שיניה כתובה מאי עבידתיה כלומר דהא מורדת היא וכיון דכן אליבא דרבי יהושע דאמרת דאית ליה האי סברא דהיא נתנה אצבע בין שיניה אמאי אית לה כתובה. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל פרש"י ז"ל לעולם ר' אליעזר ור' יהושע לאו בפלוגתא דרבא ואביי פליגי ואי באיסור ד"א שלא ע"י נדר א"נ בכהנת כגון אלמנה לכ"ג דכ"ע אי כאביי אי כרבא והכא באשת ישראל עסקינן וכגון שנדרה היא וקיים לה איהו וכו'. והקשו כיון דאמרת דבמדיר אשת כהן מודה ר' אליעזר לרבא שאינו חייב לפדותה היכי מחייב לפדותה כשנדרה היא וקיים לה איהו באשת ישראל מפני שנתן אצבע בין שיניה והלא מדיר אשת כהן נתן אצבע בין שיניה יותר ויותר והא לא קשיא דלא אשכחן נתינת אצבע אלא באשת ישראל שגרם בזה לבטל תנאה ולאסרה עליו מה שאין כן באשת כהן דבלאו הכי נמי לא היתה ראויה לו ואין תנאה מתבטל בכך דהא בלאו הכי לא היתה ראויה לו וכיון שכן כשהדירה קודם שנשבית אפשר שאינו חייב לפדותה כיון שד"א גורם לה. עוד הקשו עליו ז"ל דכיון דטעמא דר' יהושע מפני שנתנה אצבע בין שיניה מכלל דכל שלא נתנה אצבע אפי' באשת ישראל חייב לפדותה והא ממזרת ונתינה שלא נתנה אצבע ודכ"ע אינו חייב לפדותה כדאיתא לעיל. ויש מתרצין דלא נקטינן לר' יהושע טעמא שנתנה אצבע כו' אלא משום דהוי קושטא דמלתא לר' יהושע דלית ליה הוא נותן אצבע בין שיניה וכיון דכן ע"כ ס"ל היא נתנה אבל ה"ה דאע"ג דלא נתנה אצבע כל שנתן הוא אינו חייב לפדותה. עוד הקשו כיון דמעיקרא הוה מוקמינן לה באשת כהן דוקא והשתא מוקמינן לה באשת ישראל דוקא הוה ליה לתלמודא לפרושי הכי ולא קשיא חדא דכיון דנקטינן קפידא דפלוגתייהו בנתינת אצבע ממילא שמעינן דבאשת ישראל עסקינן שמתבטלת תנאה בכך ועוד דפשטא דמתניתא באשת ישראל אלא דהוה ס"ד לדחוקה לאוקמה באשת כהן ולאוקמה כתנאי והכי מוכח לישנא דאמרי' מעיקרא מאי לאו במדיר אשת כהן קא מפלגי ומשום דלא הוה ידעינן פתרא לאוקמה באשת ישראל. ואחרים פירשו דהשתא בכל הנשים מוקמינן לה בין באשת כהן בין באשת ישראל וה"פ

דבאלמנה לכ"ג כ"ע או כאביי או כרבא והכא בשנדרה היא וקיים לה איהו ורבא אמר לך אנא דאמרי אפילו לר"א וטעמא דר"א משום דסבר הוא נתן אצבע בין שיניה ולפיכך אפילו באשת ישראל דלא מקיים תנאה חייב לפדותה וכ"ש באשת כהן דאפשר לקיומי תנאה לאהדורה למדינתה מה שאין כן באלמנה לכ"ג וחברותיה שאין כאן נתינת אצבע דמודה רבי אליעזר שאינו חייב לפדותה כ"ש ממזרת ונתינה דלא מקיים תנאה וה"ה דפליג רבי אליעזר במדיר אשת כהן וכל שכן דאיכא למימר הוא נותן אצבע ולא אוקימנא כשנדרה היא אלא משום ר' יהושע ואביי אמר לך אנא דאמרי אפילו לר' יהושע ושאני הכא שהיא נתנה אצבע בין שיניה ולפיכך אפי' באשת כהן דמקיים תנאה אינו פודה וכ"ש באשת ישראל דלא מקיים תנאה הא באלמנה לכ"ג או כשהדירה שלא נתנה אצבע מודה רבי יהושע שהוא חייב לפדותה כיון דאפשר לקיומי תנאה והני טעמי נקטינן להו חד כאביי וחד כרבא כדפרישנא אבל טעמיה דר"א באשת כהן לאביי מפני שאני קורא בה ואהדריניך למדינתיך וטעמא דר' יהושע לרבא משום דאיסור ד"א גורם לה ואפילו בלאו טעמא דהיא נתנה אצבע בין שיניה. עד כאן:

אלא לעולם דאדרה איהו ואביי מתרץ לטעמיה וכו'. לכאורה משמע מהאי לישנא דכפי אוקמתיה דמוקי כל חד פלוגתייהו דר"א ורבי יהושע נפיק דיניה והא ודאי ליתא דכיון דפלוגתייהו אי אזלינן בתר מעיקרא ובתר בסוף שפיר מצינן למימר כאביי או כרבא ואינו מוכרח מתוך אוקמתיה למימר כדיניה והנכון כדפרש"י ז"ל וז"ל ואביי מתרץ טעמיה. למימר לאו תנאי היא אלא דכ"ע כוותיה קיימין וכן רבא מתרץ לטעמיה. ע"כ כנ"ל:

וכתב הרא"ה ז"ל וז"ל אלא לעולם אדרה וכו'. כלומר אלא הכא דכ"ע בין לר"א בין לרבי יהושע לית להו טעמא דהוא נותן אצבע וכו' ובמדיר אשת כהן סברי לה דהויא כאלמנה לכ"ג דאיסור ד"א הוא ובמדיר אשת ישראל הוא דפליגי לאביי ולרבא בין באשת ישראל בין באשת כהן דר' אליעזר אזיל בתר מעיקרא ורבי יהושע אזיל בתר בסוף והלכתא כרבא כדקי"ל בכל דוכתא דאביי ורבא הלכתא כרבא אבל בהאי פלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע כיון דקי"ל לקמן בהמדיר דאפילו נדרה היא וקיים לה איהו אמרינן דהוא נתן אצבע בין שיניה והכא אמרינן דכל היכא דהוא נתן אצבע בין שיניה אפי' באשת ישראל שאין אני קורא בה ואותבינך לי לאנתו חייב לפדותה הלכך כל על ידי נדר חייב לפדותה דאפילו נדרה היא וקיים לה איהו אמרינן דהוא נתן אצבע בין שיניה וזו היא שיטת הרי"ף ז"ל שפסק כאן כרבא ולא הביא מחלוקת בין רבי אליעזר ור' יהושע ולפנינו פסק דהוא נותן אצבע בין שיניה ואינו מחוור דאפשר דלקמן גבי נדרים חשבינן אפי' בנדרה היא וקיים לה איהו הוא נותן אצבע בין שיניה שלא להפסידה כתובתה בשביל

נדרנית כיון שהוא פושע והכא גבי פדיון לא איכפת לן כלל אלא כל שאיסורה מחמת ד"א שלא מחמת שביה דינה כאלמנה לכ"ג וליכא לספוקי אלא אי אזלינן בתר מעיקרא או בתר בסוף והלכתא כרבי יהושע דאזיל בתר בסוף וזה מחוור יותר אבל לפי פירוש הרב אדוני זקני ז"ל ושיטתו אין זה הפסק ראוי שהרי לפי שיטתו יש לנו לומר דהא דמוקמינן רבא כרבי יהושע משום דאפילו תימא דהוא נותן אצבע בין שיניה מ"מ איסור ד"א הוא ואפי' באשת כהן אינו חייב לפדותה כ"ש באשת ישראל וכיון דכן אע"ג דקי"ל דהוא נותן אצבע בין שיניה לית לן למימר מיהו דליחייב לפדותה ולפי זה ראוי לפסוק כפלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע וכדמסקינן להו כרבי יהושע דר"א ורבי יהושע הלכה כר' יהושע ובאדר' איהו ומשמע דה"ה נדרה היא וקיים לה איהו דהא ודאי קיימא לן דלא אמרינן היא נתנה אצבע בין שיניה אלא בתר בסוף אזלינן ואינו חייב לפדותה. והלשון הראשון הוא הנכון. ע"כ:

הכיר בה בעלה שנודע לבעלה שנשבית אשתו ועד שלא מת לא הכיר כיון שלא ידע בה עד שמת לא אשתעבדו נכסיו. רש"י ז"ל במהדורא קמא. כ"ג בספרינו נשבית לאחר מיתת בעלה אין היתומים חייבין וכו' ובמהדורא קמא של רש"י ז"ל כתוב אין היבמין חייבין לפדותה שאין אני קורא בה ואותבינך לי לאנתו דהא מת. ע"כ:

וזה לשון תלמידי ה"ר יונה ז"ל אין היבמין חייבין לפדותה שאף ע"פ שהיורשין חייבין במזונותיה אינם חייבין בפרקונה לפיכך אין פודין אותה מנכסיו דכיון שמת אין אני קורא בה ואותבינך לי לאנתו ומאי דקתני אין היבמין חייבין לפדותה לאו דוקא דה"ה נמי כי יורשים נמי אינם חייבין אלא דנקט יבמים לרבותא שאפי' היכא שהיא זקוקה לו אינו חייב לפדותה וכ"ש שאר יורשין וכיון דאין חייבין לפדותה לית להו פירי כדמפרש ואזיל. ע"כ:

רצה אינו פודה פרש"י ז"ל דלא תקינו בה רבנן אלא חד פדיון. פירוש לפירושו אם נשבית פעם שנית אינו פודה כלל אפי' בדמיה ואין לפרש פירושו לפירוש דה"ק דלא תקינו רבנן שיפדנה אפילו עד עשרה בדמיה אלא בחד פדיון אבל מכאן ואילך אינו פודה אותה אלא בדמיה דלישנא דכתב הרב ז"ל אלא חד פדיון משמע דאין כאן אלא חד פדיון ודוק שקצרו התוס' לשון רש"י וכתבו פה דלא תקינו רבנן אלא חד פדיון. ואין לפרש נמי דמשום דבפעם ראשונה פדה אותה בעשרה בדמים לכך אינו חייב לפדותה עוד אבל אם בפעם ראשונה לא פדה אותה אלא בדמיה יפדנה עוד פעם אחר פעם דהא ודאי ליתא דעד כמה יותר מדמיה יפדנה בפעם ראשונה עד שנאמר דלא יפדנה עוד ולשון הרב ז"ל דנקט לא תקינו רבנן וכו' משמע דאעיקר פדיון שתקנו לפדותה קאי הלכך ע"כ

דעת רש"י ז"ל שפעם ראשונה נתחייב לפדותה אפילו יותר מדמיה תחת הפירות שאכל אבל אח"כ אם לא ירצה אינו פודה אותה כלל ואפי' בכדי דמיה שפעם אחת בלבד תקנו חכמים לפדותה והקשו התוס' על פירושו ז"ל דלעיל מסקינן תקנו מצוי למצוי דמשמע דפירות ופרקון מצויין יותר מכתובה וקבורה לפי שאלו אינן אלא פעם אחת כל ימיה אבל פירות ופירקון אפשר להיות כמה פעמים וכבר אסקינן לעיל דלפי מאי דפירש רש"י ז"ל גבי הא דפריך תלמודא לעיל ואיפוך אנא לא קשיא ולא מידי וצריך לתרץ מאי קשיא להו לתוספות ז"ל לפי שיטתו של רש"י ז"ל דלעיל ואפשר דס"ל לתוספות דאע"ג דרש"י ז"ל פי' לעיל דכי פריך ואיפוך אנא לא קאי אלא אמזונות ופרקונה ומשום דנפקא מינה דאי אמרה איני נזונת ואיני עושה דלא אמרה כלום היינו כדי לתרוצי דלא נימא דלא בדוקא נקט הברייתא תקנו מזונות תחת מעשה ידיה וכו' אלא למימר דתקנו אלו השלש כנגד אלו השלשה והלכך לא פריך תלמודא מידי ואיפוך אנא לכך כתב רש"י ז"ל אי אמרה איני נזונת וכו' ופי' ז"ל דאמזונות ופרקונה קאי מאי דפריך תלמודא וכי קא משני דבדוקא נקט תקנו מזונות תחת מעשה ידיה מעתה גם מאי דנקט וקבורתה תחת כתובתה הוי בדוקא ואיכא לאקשויי נמי עלה ואיפוך אנא ונצטרך לשנויי מטעמא דמצוי כדמסיק תלמודא דמשום טעמא אחרינא דכתיבנא לעיל דקבורה אכתובה שייכי בהדי הדדי ליכא למימר דמ"ה להוי בדוקא אלא מטעם דפריש תלמודא להדיא והאי טעמא אכלהו ריהטא ואע"ג דרש"י ז"ל לא כתב כן אלא אתרי מינייהו לאו בדוקא נקט כנ"ל ועוד צריך טוב טעם ודעת:

וז"ל הרא"ש ז"ל רצה פודה וכו'. מצינא לפרושי יותר על כדי דמיה אבל בכדי דמיה חייב לפדותה אבל רש"י ז"ל לא פי' כן אלא אינו חייב לפדותה כלל דלא תקנו לאשה אלא פדיון אחד ולפירושו הא דאמרינן לעיל תקנו קבורתה תחת כתובתה ופרקונה תחת פירות איפוך אנא בשלמא אי חייב לפדותה בכל פעם שנשבית אז ניחא דפרקונה ופירות מצויין אבל אם אינו חייב בפרקונה אלא פעם אחת איפוך אנא וי"ל אפ"ה ניחא דתקנו מצוי למצוי שרוב נשים יש להם קבורה שממהרות יותר למות מן האיש שרוב נשים יש להן נדוניא ורוב נשים אינן נשבות ואין להם פירות. ע"כ:

דף נב:

רשב"ג אומר אין פודין את השבויין יותר על כדי דמיהן אין לפרש דרשב"ג קאי אמאי דקתני נמי בסיפא מכאן ואילך רצה פודה כו'. דמשמע דאילו רצה פודה אפי' עד עשרה בדמיה ואתא רשב"ג לאפלוגי דאפי' אי רצה נמי אין פודין את השבויין יתר על כדי

דמיהן דהא ודאי ליתא דבפרק השולח תנן אין פודין את השבוין יתר על כדי דמיהן כו' ואיבעיא לן עלה טעמא מאי אי משום דוחקא דצבורא או משום דלא ליגרו בהו ונפקא מינה כגון דאמר חד אנא פריקנא ליה דאי משום דוחקא דצבורא ליכא ואי משום דלא ליגרו בהו איכא ולא איפשיטא בעיין התם ואי רשב"ג קאי אסיפא וכדכתי' אמאי לא פשטוה מהכא ואין לפרש דבהכי פליגי תנאי דת"ק סבר דמשום דוחקא דצבורא הוא והכא כיון דבעל לחודיה פריק לה ליכא משום דוחקא דצבורא ולפי' פודה ורשב"ג סובר דטעמא משום דלא ליגרו בהו ולכך אינו פודה והתם הלכתא כמאן הוא דמבעיא לן דלישנא דהתם לא דייק הכי כלל אלא הנכון דרשב"ג אירשא קאי ואמאי דקא מחייבי רבנן לפדות עד עשרה בדמיה קא פליג רשב"ג ושפיר מצינן לפרושי דטעמיה משום דוחקא דצבורא וה"ק שאינו חייב לפדותה דחיישי' לדוחקא דיליה כי היכי דאין פודין צבור את השבויין יותר על דמיהן משום דוחקא דצבורא ומיהו אם רצה פודה ולא אתא רשב"ג אלא לאפוקי מדרישא דת"ק דאמר שהוא פודה על כרחו. וכן כתבו בתוספות אין פודין את השבויין וכו' אירשא קאי כנ"ל ורבנן נמי מצי סברי דטעמא משום דלא ליגרו בהם ואפ"ה כל לגבי נפשיה דמפריק בממוניה לא חיישי' להכי ופריק נפשיה כי כל אשר לאיש יתן בעד נפשו ואשתו כגופו דמיא וכן תירצו בתוספות. ותלמידי ה"ר יונה ז"ל תירצו דס"ל לרשב"ג דתקנת חכמים היא שלא יפדו לעולם השבויים יותר מכדי דמיהן מפני שרוב הפעמים הצבור פודין אותם עשו התקנה בכולם ואפילו באותם שאין על הצבור לפדותן ע"כ. ורש"י ז"ל כתב וז"ל מפני תקון העולם. שלא ירגילו להעלות על דמיהן. ע"כ. פירש ז"ל טעם דסובל נמי טעמא דדוחקא דצבורא דכיון דרוב הפעמים הצבור פודין לא רצו לחייב לבעל להעלות על דמיה שלא ירגילו בכך וידחקו הצבור בזה שלא יוכלו להתאפק לראות בצרת אחיהם אשר בשביה והוא קרוב למה שתירצו תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא מפני תיקון העולם שיהו השבאין מעלין את השבויין לדמים יקרים לפיכך אין מלמדין להם לפדות שבוים מידם יותר מכדי דמיהם. ע"כ:

תרי קולי כדי דמיה וכדי כתובתה אבל טפי מדמיה אף על גב דבציר מכתובתה א"נ טפי מכתובתה אע"ג דבציר מדמיה לא פריק לה. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

הרי הן כמזונות פי' דבר זה הלכו בו חכמים לחייב את היתומים ע"מ לזכות להם שכיון ששנינו ומעשה ידיה שלהן לפי' אמרו יוציאו היתומים עליה ההוצאה עד שתתרפא ותעשה מלאכה ויקחו מעשה ידיה. לקוטי הגאונים ז"ל:

רפואה שיש לה קצבה וכו'. וכתב בעל העטור ז"ל דה"ה בחיי בעלה והביא ראיה לדבריו מהא דגרסינן בירושלמי בפרק מי שמת קריבתיה דר' שמעון בר אבא חששה עינה וכו' ומסתברא דליתא להאי סברא דרבינו ז"ל דודאי בחיי בעלה לא שנא בין שיש לה קצבה בין שאין לה קצבה דפרקונה ורפואתה שניהם תנאי ב"ד ולא חלקו בהן שאם אי אתה אומר כן אלא מעתה לקתה בחיי בעלה ברפואה שיש לה קצבה במה תתרפא והלא כתובה אין כאן ותו מדנקט לה במתניתא דהכא באלמנה אלמא באלמנה בלחוד הוא דפליגי וטעמייהו דת"ק סבר כיון דהיתומים חייבין במזונותיה מתנאי ב"ד אף לרפואתה היה תנאי שהרי שניהן שוין ששניהן חיוביה ודינא עם היתומים בשניהם כבעלה ונזונת משלהן ומתרפאת משלהן בין ברפואה שיש לה קצבה בין שאין לה קצבה ורשב"ג שאין תנאי ב"ד אלא במזונות אבל נתרבתה רפואתה ברפואה שאין לה קצבה מדין מזונות והלכתא כותיה ומההיא ירושלמי נמי ליכא ראיה דאלמנה הוה ומן בעלה דקאמר מנכסי בעלה וזה נכון ואין בו בית מיחוש ומיהו בחיי הבעל מפני שאינה ראויה לו כשהיא חולה נתנו הרשות בידו אם רצה לגרשה ותרפא היא עצמה. הרא"ה ז"ל וכבר כתבתי לשון הריטב"א ז"ל במשנתינו:

שיש לה קצבה פי' כגון שיאמר לה הרופא רפואתיך בכך וכך זוזים מתרפאת מכתובתה דכיון שיש לה קצבה כמה רופא לוקח עליה לא דמי למזוני דמזוני לית להו קצבה וז"ל גאון ז"ל כל מכה דקיצי עלה לרופא דמי ומקביל אנפשיה לרפאה מתרפא' מכתובתה ורפואה שאין לה קצבה דלא קיצי עלה לרופא דמי מתרפאה מן הנכסים וכמזונות היא. ליקוטי הגאונים ז"ל:

עשו הקזת דם. ב"ד שבארץ ישראל עשו הקזת דם כרפואה שאין לה קצבה שפעמים שאין מקיזין מצויין כל כך ונוטלין יותר ממה שהיו רגילין. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ותלמידי ה"ר יונה ז"ל כתבו וז"ל עשו הקזת דם וכו' פירוש בארץ ישראל היה מנהגם להקיז תמיד ולפיכך עשו ההקזה כמו המזונות והיתומים יהיו חייבים לפרוע ההקזה כמו המזונות אבל במקומות אחרים שאינם מקיזים תדיר כל כך אלא פעמי' שלש בשנה כבר ידוע כמה יגיע ההוצאה ודיינינן לה כרפואה שיש לה קצבה. ע"כ:

הוו להו איתת אבא. היו מפרנסין אשת אביהן. קוצו לה מידי לרופא כי היכי דתהוי רפואה שיש לה קצבה ומתרפאה מכתובתה. כעורכי הדיינין כדיין שמסדר ומלמד לבעל דין לטעון לפניו. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ותלמידי הר"י ז"ל כתבו כעורכי הדיינין פירוש כשאחד מבעלי הדינין יש לו אוהב מטעים לו זכותו לדיין ועורך הדין לפני הדיין כדי לזכותו ואותם האנשים נקראים עורכי הדיינין על שם שעורכין הדין לטובתו של זה.

ע"כ. וכן פרש"י ז"ל בפירושנו:
גרסינן בירושלמי ולא כן תנינן אל תעש עצמך כעורכי הדיינין ומר ר' חגי אסור לגלות דינו ליחיד אימר ידע ר' יוחנן דאיתתא כשרה הות בגין כך גלי לה אמר ר' מתנא בגין דלית דינא עמיה אמרינן לה מילתא וכתב הרב בעל העטור ז"ל מהאי ירושלמי שמעינן דהיכא דאי שתיק מחייב אסור לגלות דינו כי היכי דלפטר מדינא בטענתיה אבל אי לא מסדר טענתא אלא דינא הוא דמחוי ליה מצי מחוי ליה והא דגמ' דילן נמי לא הוה דינא עמיה דהא לא קייץ ור' יוחנן הוא דאמר לקריביה זיל קוץ ומ"ה אית ביה משום עורכי הדיינין כשאינו קרובו א"נ בקרובו כשזה אדם חשוב ושמעינן מינה דכל שהוא קרובו ולא הוה האי אדם חשוב מותר לגלות לו דינא ואע"ג דלית דינא עמיה אלא בטענה דאגמריה והוא דלא ליגמריה שקרא. הריטב"א ז"ל:
וכתבו רבינו שרירא ורב האיי ז"ל בתשובה וז"ל וששאלת אמאי אמר ר' יוחנן הכי והלא ראש ישיבה הוא וכל הדינין על פיו נפסקין כיון דדינא כרשב"ג באלמנה אם צריכה רפואה שיש לה קצבה מתרפאה מכתובתה וכו'. והני לא קריב להו לדינא ולא דן ר' יוחנן ביניהן ואי שתיק ולא אמר להו מידי הוה שקלא מנכסי המת להתרפא בהדי מזונות ומשום דאגמרינן מילתא דא חסרוה דתיהוי רפואתה מכתובתה נתחדש דכי הא מילתא דאגמרינן טענתא המשיא עצה לזה לחסר את זה מעשה עורכי הדיינין הוא ותנן אל תעש עצמך כעורכי הדיינין ולא דינא הוא דדן ר' יוחנן ביניהון ומעיקרא לא איכוון ר' יוחנן למעבד מאי דמחרט מיניה ולמיהוי כעורכי הדיינין אלא סבר ומבשרך לא תתעלם הני קריביה כיון דאית ליה אורחא לארווחינון לא ליעלם לבסוף איחרט ודמיא מעשה כעורכי הדיינין ודומיא מעשה דרב נחמן בהכותב דאסבר עצה להההיא קריבתיה דמחלה לכתובתה דאמה לגבי אבוה ויחרט אמר עשינו עצמנו כעורכי הדיינין ומעיקרא סבר ומבשרך לא תתעלם. ע"כ:
מתניתין הא דתנן את תהא יתבא בביתי ומתזנא מנכסי ובנן נוקבן דהוו ליכי מנאי יתבן בביתי ומתזנן מנכסי כתבו בתוספות בשם ר"י ז"ל שאין בכלל זה לבושא וכסויא אלא מזונות ממש והקשה עליו הרמב"ן ז"ל דאם כן אפי' כלי תשמיש בית לא יהיב לה ואנן קי"ל שמשתמשת בכרים וכסתות כדרך שהיתה משתמשת בחיי בעלה ותו דהא אמרינן לקמן בפרק הנושא פסוק לי מזוני פסק לה פסוק לי שיראי פסק לה ותו דהרפואה שאין לה קצבה חייבין לרפאותה מפני שהיא כמזונות וכל שכן לבושא וכסויא ובירושלמי גרסינן אינון יתבין בביתי ומתכסיין בכסות ומיהו דוקא בהני דהני תקון רבנן ז"ל ולא דקדקו בלשון המשנה לגמרי דזמנין דהוו קרי מזון אפי' לפרנסה כדאמרינן לעיל אמר

ליה זין זון ופרישנא דלפרנסה קאמר אבל המקבל עליו לזון את חבירו אינו חייב אלא במזונות ממש כלשון הנהוג בין בני אדם והמוציא מחבירו עליו הראיה דאף ללבוש ולפרנסה קאמר. הריטב"א ז"ל:

כל ימי מיגר אלמנותיך כל הימים שתהיה נגררת באלמנותיך לאחר מיתתי כן קבלתי לא כל יומי מיגר ארמלותיך כל הימים שתמשך אלמנותיך. רש"י ז"ל במהדורא קמא ללשון אחרון כתב מיגד בדלת מלשון משכו דמתרגמינן נגידו וכן פירשו תלמידי ה"ר יונה:

כך היו אנשי ירושלים כותבין כלומר כמו לשון התנאי ששנינו למעלה במשנה היו כותבין אנשי ירושלים ואנשי גליל אבל אנשי יהודה היו מוסיפין בתנאי וכותבין עד שירצו היורשין ליתן לה כתובתה לפיכך אם רצו היורשים נותנין לה כתובה ופוטרין אותה. יש לשאול אמאי איצטריך למתני שנותנין לה כתובתה ונפטרין מן המזונות פשיטא דכיון דבפי' התנו התנאי קיים בכל מקום שבעולם. ויש לתרץ דהא קמ"ל דביהודה כיון שמנהגם היה לכתוב זה התנאי בפי' אע"פ שלא כתב כמי שכתב דמי אבל בגליל שלא היה מנהגם לכתוב אם לא כתב אין היורשין יכולין לפוטרה ובזה נחלקו רב ושמואל דרב אמר הלכה כאנשי גליל שאין התנאי מועיל אלא כשנכתב בפירוש אבל מסתמא אין היורשין יכולין לפוטרה. מפי מורי הרב נר"ו. תלמידי הר"י ז"ל:

כך היו אנשי ירושלים וכו'. גרסינן בירושלמי אנשי גליל חסו על כבודן ולא חסו על ממונם ואנשי יהודה חסו על ממונם ולא חסו על כבודם. הריטב"א ז"ל:

גמרא כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו שאלמלי לא תקנו היה כל אחד דן בעצמו ואומר אני לא אתן לבתי נכסי שמא תמות בחיי בעלה וירשנה ותהא ירושתי נופלת ביד אחרים אם כן עכשו נותן לה הרבה ואומר אפי' מתה בחיי בעלה יירשוה בניה וכן בתי חביב עלי כבני ואתו רבנן ותקנו כתובת בנין דכרין כי היכי דתירות ברתא כדקתני כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו בנו בידו לבקש לו אשה בתו מי בידה שאין דרך אשה לחזור אחרי הבעל. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ויש לי לפרש בשלמא בנו בידיה קיימי כו' דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו הלכך בנו בנקל ימצא אבל בנתיה מי קיימן בידיה אבל רש"י ז"ל לא פי' כן:

וז"ל תלמידי הר"י ז"ל כדי שיקפוץ אדם וכו'. דכיון שיודע האב שבני בתו יירשו כתובת אמן יקפוץ בשעת נשואין ויכתוב לה משלו ומתוך כך יקפצו עליה בני אדם ויקחו אותה ואין בזה משום אעבורי אחסנתא שגם זו מצוה היא דכתיב ואת בנותיכם תנו גו' ודאי אינו אומר שיחזר לה אחר בעל שאין זה דרך העולם לחזר האשה אצל האיש אלא הא קא משמע לן דלרבייה נכסיה וכתיב לה מידי כי היכי דקפצי וכו'. ע"כ:

הא נמי דאורייתא היא פירוש מצוה דאורייתא היא מדברי קבלה אבל לא חובה והיינו דלא עבדו תנאי ב"ד כתנאי מזונות ואם אמר אל יתפרנסו בנותיו מנכסיו שומעין לו כדאיתא לקמן במכילתין. הריטב"א ז"ל:

ועד כמה עד עשור נכסי כלומר שאם אינו מוצא אדם הגון שיקחנה בפחות מצוה עליו לתת עד עשור נכסי. תלמידי הר"י ז"ל. ורש"י כתב במהדורא קמא וז"ל ועד כמה זקוק ליתן לה. ע"כ:

ואימא דאב לירות דבעל לא לירות כלומר כיון שהטעם הוא כדי שיקפוץ אדם וירבה בנדוניא של בתו ואם כן מאי דכתב אב לבתו בנדונייתה דהיינו נכסי צאן ברזל ירתון בניה אבל מאי דכתב בעל מדידיה דלא שייך ביה הדין טעמא לא לירות ואמאי אמרינן לקמן בפ' אף על פי דתנאי כתובה ככתובה דמי ויורשים אפילו התוספת שכתב לה הבעל משלו ומהדרינן אף אב נמי מימנע ולא כתב כלומר אם ידע שלא ירשו בני בתו משל בעל לא ירצה לכתוב לה כל כך שיאמר בלבו למה ארבה אני בנדוניית בתי שמא לא תניח בנים שמא לא יהיה להם מותר דינר ויתבטל דין כתובת בנין דכרין ולמה אכניס עצמי בספק שאפסיד ולא ארויח אבל עכשיו שידע שאם יהיו לה בנים ירתון משל בעל לא ממנע שיאמר בלבו כיון שפעמים אפשר שירויחו בני בתי בדבר שהם יורשים התוספת שכתב אביהם גם אני אוסיף בנדונייתה על הספק. תלמידי הר"י ז"ל:

אימא היכא דכתב אב לכתוב בעל היכא דלא כתב אב לא לכתוב בעל פירוש לא לכתוב בנין דכרין כלומר לא ליחייב ביה דליכא לפרושי לא לכתוב תוספת דהא ודאי אם לא רצה לכתוב הרשות בידו. הריטב"א ז"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא אימא כיון דטעמא דכתובת בנין דכרין כדי שיקפוץ וכו'. היכא דכתב אב לבתו נדוניא שתביא עמה לכתוב בעל תנאי כב"ד די הוויין וכו' והיכא דלא כתב אב לבתו כלום לא לכתוב בעל תנאי כתובת בנין דכרין אם כן מה הועילו חכמים בתקנתם. עד כאן:

וז"ל תלמידי הר"י ז"ל ואימא היכא דכתב וכו'. כלומר כיון שהטעם שיורשים התוספת שכתב אביהם לאמן הוא כדי שיקפוץ אביה לכתוב לה נדוניא טובה אם כן נאמר דהיכא שכתב לה אביה נדוניא יירתו בנתיה התוספת שכתב לה הבעל והיכא דלא כתב אב לא לירות מאי דכתב הבעל ומתרצים לא פלוג רבנן דכיון שהוצרכו לתקן שיירשו בניה מפני שיכתוב לה האב לא רצו לחלק בתקנותיהם ובין כתב ובין לא כתב יורשין התוספת שכתב אביהן לאמן. ע"כ:

בת בין הבנים נמי תירות אם יש לו בת מהאשה הראשונה ומהשניה בנין תירת נמי הך בת כתובת אמה כיון דטעמא כדקאמרת כדי שיקפוץ אדם דהשתא נמי אי לא שקילא לה קא חשיב איניש דילמא לא יהוי ברא לברתא דלירות כתובתה ולא יהיב לה מידי ואמטי הכי קאמר תנא דמתני' בנין דכרין אבל בנין נוקבן לא כנחלה שויוה רבנן כדקתני מתניתין אינון ירתין כסף וכו'. ונחלה אינה בבנות. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

כנחלה שויוה רבנן כמו שבשאר נחלות אין האב יכול להוריש את הבת בין הבנים גם בכאן אין הבת של זו האשה יורשת כתובת אמה ותוספת כיון שיש לו בנים מאשה אחרת הראויין לירש ממונו מדין תורה ומקשינן בת בין הבנות תירות כלומר היכא שיש לו בת מזו האשה ויש לו שתים או ג' בנות מאשה אחרת ואין לו בן לא מזו ולא מזו נאמר שזו הבת הא' תירש כתובת אמה והתוס' שכתב אביה לאמה ושאר הבנות יורשות גם כן כתובת אמן ומהדרינן לא פלוג רבנן כלומר לא רצו חכמים לחלק בתקנתם ולומר דבת בין הבנים לא תירש ובת בין הבנות תירש אלא כיון דבת בין הבנים לא תירש גם כן בת בין הבנות אינה יורשת דאי אמרת בת בין הבנות תירות אמה כי ירתא מכח אמה הוא דקא ירתא וכי מתרמיא נמי בת בין הבנים כגון דהוו ליה בת מחדא ובנים מאחריתי אתי למימר נמי תירות הבת כתובת אמה וכי קא ירתא מכח אמה קא ירתא לפיכך אמור רבנן אפילו בת בין הבנות נמי לא תירות בת כי היכי דלא ליתי למירת בין הבנים. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

ותיגבי ממטלטלי כלומר כיון דאמרת כנחלה שויוה רבנן תגבי אף ממטלטלי דנחלה הא איתא בין ממקרקעי בין ממטלטלי ככתובה שויוה רבנן כלומר כיון דמכח כתובת אמן קא ירתי לא עדיפי מכתובה עצמה וכי היכי דכתובה אינה גובה ממטלטלי הכי נמי כתובת בנין דכרין לא גביא ממטלטלי. תלמידי הר"י ז"ל:

וז"ל הרשב"א ז"ל תגבה ממטלטלי ככתובה שויוה רבנן פירוש דכיון דתנאי כתובה היא ומשום שיקפוץ אדם לבתו כבנו די לה אם תהיה ככתובה עצמה. ע"כ:

תטרוף ממשעבדי כיון דאמרת דככתובה שויוה רבנן כמו שכתובה תטרוף לקוחות כתובת בנין דיכרין נמי תטרוף לקוחות ואמאי תנן בפרק מי שהיה נשוי שניה ויורשיה קודמין ליורשי א' דמשמע שאין יורשי ראשונה יכולין לטרוף מבני שניה ומתרצינן ירתון תנן כלומר אע"ג דככתובה שויוה רבנן עיקר תקנתא לא הוה אלא למהוי כירוש' ושיגבו מכל תרי דלהכי נקט לישנא דירתון ולא נקט לישנא דיסבון לאשמועינן דהוי כירושה וכמו שהיורשין לא טרפי ממשעבדי כתובת בנ"ד נמי לא טרפי ממשעבדי. תלמידי הר"י ז"ל:

תטרוף ממשעבדי ירתון תנן המקשה עצמו היה יודע נמי דירתון תנן מדפריך תטרוף ממשעבדי אלמא פשיטא ליה דלא טרפא ממשעבדי ולקמן בפרק אע"פ אמרינן דמ"ד דלא טרפה ממשעבדי קתני ירתון אלא בלשון קצר השיב לו כלומר לא רצה ליתן להם אלא דין ירושה הואיל וגובה ירושת אמו ומ"ה ירתון תנן ולעיל דקא משני כנחלה שויוה רבנן לא שני ירתון תנן משום דבעי לשנויי אפילו למ"ד יסבון תנן. לשון הרא"ש ז"ל. נמצא עכשו דמאי דאמרינן ככתובה שויוה רבנן וכירושה שויוה רבנן לא אמרינן אלא להקל כלומר להפסד יותר כתובת בנין דכרין שלא תטרוף ממשעבדי ושלא תירש הבת בין הבנים. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

למכתב לה כתובה לידע כמה הוא נותן לבתו לנדונייתה וכנגדה יוסיף בנו ויכתוב בכתובתה אתחזי ליה לרב פפא משום כבודו. ממהדורא קמא של רש"י ז"ל:

דף נג.

מכרה כתובתה לבעל' יש לה כתובת בנין דכרין וכו'. כתב רש"י ז"ל או אין לה. מי אמרי' כיון שמכרה לבעלה פקעה לה תורת ירושת אביה מלהוריש נדוניא שלה לבני בתו שהרי מכרה ואין כל הירוש' באה מעכשו אלא מכח הבעל ויחלקו כל בנים בשוה בני שתי נשיו. ותבעי לך מוחלת. שהוא דבר מצוי מן המכר ואי משום דלא מטא הנאה לידה מ"מ פקעה זכותה בחייה. השתא מוכרת מבעיא לי. כלומר מי סברת דמשום הנאה דמטא לידה תיסק אדעתא דפקעה זכותה. השתא מוכרת. דאנוסה היא ס"ד דפקעה זכותה ומבעיא כ"ש מוחלת דלא אניסא. ע"כ. פי' לפי' מעיקרא דקא מבעיא ליה עיקר מאי דחדית לן בעל הבעיא היינו לומר דאין לה דמאי דפשיט לן היינו דיש לה אע"ג דמכרה כתובתה לבעלה דהא כי ירית לה נמי כתובתה והרי היא שלו עקרוה רבנן מיניה ויהבו' לבנין דכרין הילכך כי מכרה נמי יש לנו לומר דאכתי כח בנין דכרין בדוכתי' קאי אלא דהא מסתפקא ליה לרב יימר סבא דמי אמרינן כיון שמכרה לבעלה פקעה לה תורת ירושת אבי' ואין הירושה באה אלא מכח הבעל ויד כל בניו שוים בה ופריך עליה רבא ותבעי לך מוחלת פי' אי לא הוה שום חילוקא בין מוכרת למוחלת אלא שזה מצוי טפי לא הוה קשיא ליה דאפ"ה איכא למימר חדא מינייהו נקט ואדרבא כדי להודיעך חריפותו המציא מציאות חדש ושאל בעייתו בדבר שאינו מצוי כיון דליכא למטעי לחלוקי בינייהו אבל השתא דיש חילוקא בינייהו במוכרת מטא הנאה לידה ומוחלת לא מטא הנאה לידה הילכך איכא למטעי ולחלוקי בינייהו דדוקא במוכרת סבר דדילמא פקעה זכותה בחייה אבל מוחלת לא פקעה ולהכי קשיא ליה דהא ודאי ליכא לחלוקי

בינייהו משום הכי דאע"ג דלא מטא הנאה לידה מ"מ פקעה זכותה בחייה מעתה תבעי לך מוחלת כי היכי דלא נטעי ואי הוו שניהן מצויין לא הוה נמי קא פריך דבודאי ליכא למטעי בהכי כלל וחדא מינייהו נקט אבל השתא דמוחלת מצוי טפי ולא מטא נמי הנאה לידה ושבקת מלמבעי מוחלת ובעית מוכרת אלמא משום דסבירא לך דבמוחלת פשיטא דלא פקעה זכותה בחייה משום דלא מטא הנאה לידה להכי לא קא בעיא לה והא ודאי ליתא וכדכתיבנא דאי סבירא לך דבמוחלת נמי תיבעי אלא דחדא מינייהו נקט תיבעי מוחלת דליכא למיטעי ומשני השתא מוכרת וכו' פי' מי סברת דמשום דמטא הנאה לידה איכא למימר דפקעה זכותה טפי אדרבא איפכא מסתברא משום דמטא הנאה לידה איכא למימר טפי דלא פקעה זכותה משום דאנוסה היא מעתה אין כאן אלא דמוחלת מצוי טפי ומ"ה ליכא לאקשויי וכדכתיבנא וכל שכן דבמוכרת איכא רבותא טפי דאפילו דמטא הנאה לידה ואיכא למימר דאנוסה הויא אע"פ כן איכא למבעי דדילמא פקעה זכותה ועיקר מאי דחדית לן הוא הצד האחרון שאין לה וכדכתיבנא ומיהו בין במוכרת בין במוחלת קא מבעיא ליה ואין לפרש דמעיקרא לא פריך אלא משום דמוחלת מצוי טפי ואהדר ליה דאע"ג דמוחלת מצוי טפי מ"מ נקט מוכרת כדי לאשמועינן הך רבותא דאף על גב דאיכא למימר זוזי אנסו' מ"מ פקעה זכותה בחיי' והא אמרינן דהצד האחרון היינו עיקר מאי דחדית לן בעל הבעיא ואהכי מהדר לאשמועינן רבותא דהא ודאי ליתא דלישנא לא משמע הכין כלל דהוה ליה לאהדורי אע"ג דזה מצוי טפי מ"מ נקט מוכרת כדי לאשמועינן הך רבותא ולמה ליה למעבד ק"ו ממוכרת למוחלת דבהאי ק"ו מאי קא מהדר ליה דשביה מצוי ושכיח טפי ונקיט מידי דלא שכיח כנ"ל פי' לפי' רש"י ז"ל והתוספות ז"ל לא פירשו כן אלא דעיקר פירכיה היינו דאבעיא ליה למנקט בעייתו במוחלת דשכיח טפי. וקשה דא"כ מאי קא משני השתא מוכרת וכו' אכתי הקושיא במקומה עומדת דכי היכי דאיכא רבותא טפי במוכרת בצד דאין לה איכא נמי רבותא טפי במוחלת בצד שיש לה והרי שניהם שוין מעתה הדרא קושיא לדוכתיה דתבעי מוחלת דמצוי טפי ועוד למה לי למעבד ק"ו ממוכרת למוחלת לישני בקוצר דמשום רבותא דזוזי אנסוה נקט מוכרת. ותירצו בתוס' דלאו שנוייא הוא אלא מסקנא דאסיק דדעתו נוטה דאפילו במוכרת הפסידה אע"ג דאיכא למימר דזוזי אנסוה וכ"ש מוחלת דפשיטא ודאי דלית לה כתובת בנין דכרין הילכך לא בעי אלא מוכרת אבל במוחלת פשיטא ליה והלשון מגומגם ועוד דה"ל לאהדורי בקוצר דמוחלת לא קא מבעי ליה כיון דאין כאן אונס זוזי ולשיטת רש"י ז"ל ניחא טפי. וא"ת בשלמא לשיטת התוס' היינו דרבא גופיה לבתר הכי פשיטא ליה דמוחלת אין לה כתובת בנין דכרין דלבתר דשמעה מרב

נחמן רביה קבלה מיניה אבל לשיטת רש"י ז"ל קשיא דמעיקרא פריך רבא דתבעי לך מוחלת ואהדרו ליה דאה"נ דמבעיא ליה מוחלת וחדא מינייהו נקט וכדכתיבנא ושוב איהו גופיה פשיטא ליה מוחלת. וי"ל דמעיקרא כי קא בעי רב יימר סבא מכרה כתובתה וכו' לאו במוכרת בטובת הנאה בלחוד קא מבעיא ליה דאפילו מכירה גמורה וקבלה רוב דמיה או כל דמיה הוה קא מבעיא ליה דדילמא אכתי יש לה דהא כי ירית לה בעל נמי עקרוה רבנן מיניה ויהבוה לבנין דכרין או דילמא אין לה דכיון דמכרה לבעלה פקעה לה תורת ירוש' וכו' וכדפרישנא ולהכי קא פריך עליה רבא דהני צדדין גופייהו איכא נמי במוחלת ותיבעי נמי מוחלת ומיהו רבא בעי בגונא אחריתי מכרה לבעל בטובת הנאה בעלמא שאם מת הוא לא תגבה אבל אם מתה היא אינו ענין במכירתה כלל הלכך איכא למימר כיון דלא מת הוא אלא היא מתה כח בנין דכרין בדוכתיה קאי שהרי כשמתה היא אין כאן שום מכירה כלל דומיא דמוכרת לאחרים או דילמא כיון דבידו הכתובה והוקל בעיניה להחליטה כמוחלת דמי וכדפרש"י ז"ל לקמן הילכך במוחלת לפי צדדי בעייתו אין בה ספק כלל כנ"ל. והיינו דהוצרך רבא להקדים פשיטא לי מוכרת וכו' כדי למבעי בעייתו וקל להבין:

ובמהדורא קמא פרש"י ז"ל וז"ל יש לה כתובת בנין דכרין דהא כי ירית לה נמי כתובתה והרי היא שלו עקרוה רבנן מיניה ויהבוה לבנין דכרין השתא נמי לא שנא דילמא זכות בניה מכרה לבעלה וחולקין אותה הבנים לגמרי בשוה ונהי דאם מת הוא בחייה או אם בא לגרשה אינה נוטלת כתובתה דהא מכרה והכא נמי מבעיא לן מוכרת יותר לאשמועינן השתא מוכרת מספקא אי מכירתה מכירה אף על גב דאיכא למימר דודאי לא מכרה לפי שלא גמרה לעקור זכות בניה ולמכור תנאי כתובתה דהיינו תקנת כתובת בנין דכרין אלא כתובתה בלבד כגון מנה מאתים שהיא מוכרת מתוך אונסה ודוחק' דדמי' עליה כמאן דמחו לה מאה עוכלי בעוכלא (עוכלי בסטונייר עוכלא משקל בהמוכר את הספינה) כאילו מכין אותה מאה חבטות במשקל א' של אבן מוחלת דמדעתה עבידא לא חיישינן לזכות את בניה שהרי מעצמה ומחפצה גומרת למחול את תנאי כתובה וכתובה מבעיא דהא ודאי לא כלום שיירה ואין לה כתובת בנין דכרין. כ"ש. ולמאן דפריש זוזי אנסוה ומכירת אונס לא כלום הוא קשיא ליה הא דאמר בפרק חזקת הבתים תלוהו וזבין זביניה זביני. אמר רבא פשיטא לי וכו' רבא אזיל ובעי נמי מאי דבעי רב אויא סבא. מוכרת כתובתה לאחרים בטובת הנאה שהרי אם מתה היא בחיי בעלה יירשנה בעלה ויפסידו את ממונם ועל הספק נותנין את ממונם שמא ימות הוא בחייה או יגרשנה ונוטלין כתובתה מ"ט זוזי אנסוה לא גרסינן הכא דהא ודאי פשיטא לן דיש לה כתובת

בנין דכרין שאע"ג שמכרה לאחרים היה הבעל יורש' כשמתה ושקלי לה בנין דכרין כמוכרת לאחרים דמי ויש לה כתובת בנין דכרין משום דזוזי אנסוה ומשום אונס לא גמרה דעתה למכור לבעל זכות בניה. עכ"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא ומה שנ"ל פי' לפי' במהדורא בתרא כתבתי:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל מוכרת כתובתה לבעלה יש לה כתובת בנין דכרין או לא פי' מוכרת כתובתה בטובת הנאה דאי בכל דמיה היינו נפרעת ופשיטא דליכא כתובת בנין דכרין וק"ל היאך יכולה למכור זכות בניה דהא אינהו מכח תקנתא דרבנן אתו ואין זכותם אלא כשמתה היא בחיי בעלה דפקע זכותה בב"ד וי"ל דמ"מ לא תקנו חכמים כתובת בנין דכרין אלא כשלא נתפרעה מכתובתה ולהכי מספקא לן אי הויא מכירה זו כפרעון או לא ותבעי לך מוחלת פרש"י ז"ל ותבעי לך מוחלת שהוא דבר מצוי מן המכר ולא נהירא ואחרים פירשו ותבעי לך מוחלת נמי דקס"ד דדוקא במוכרת מספקא ליה משום דמטי לה הנאה אבל מוחלת דלא מטי לה הנאה פשיטא ליה דלא מחלה זכות בניה אלא טובת הנאה שלה ולהכי אמר ליה דהכי נמי איכא למבעי מוחלת דהא אי לא דעבד נייח נפשה לא הוה מחלה ואהדר ליה דאדרבא במוכרת הוא דמספקא ליה משום דאיכא למימר דבאונסא הוא דזבנא אבל מוחלת פשיטא ליה דפרעון הוי דאחולי אחילתיה והריני כאילו התקבלתי והיינו דהדר רבא גופיה ואמר דפשיטא ליה דמוחלת אין לה כתובת בנין דכרין דאחולי אחילתיה דשמעה רבא מרב נחמן רביה וקבלה מניה. ורבינו יוסף איש ירושלים ז"ל פירש ותבעי לך מוחלת דממוחלת ידעינן מוכרת דאי אמרת מוחלת דלא מטו זוזי לידי' יש לה כתובת בנין דכרין כ"ש מוכרת דיש לה ואי אמרת מוחלת אין לה ממילא שמעינן דמוכרת דקבילא זוזי יש לה דאי אין לה מרתח רתח השתא מוכרת אין לה מוחלת מבעיא. וא"ת הכי נמי נימא איפכא דממוכרת שמעי' למוחלת ואי במוכרת אמר אין לה כ"ש מוחלת דאין לה ואי אמרת מוכרת יש לה אבל מוחלת אין לה דאי יש לה מרתח רתח השתא מוחלת יש לה מוכרת דקבילא זוזי מבעיא ותירץ דלחומרא לא רתח דאף על גב דהויא ממונא דליכא קולא וחומרא מ"מ כל היכא דאמרת יש לה דמקיימא טפי מצות פרנסת הבת ליכא רתחא ואין צורך לכל זה כי הפירוש שכתבנו נכון ופשוט. ע"כ:

והרא"ש ז"ל לא כתב אלא פי' הר"י איש ירושלים ז"ל וז"ל אבעי לך מוחלת שמעת מינה תרתי דאיתמר מוחלת יש לה כ"ש מוכרת דזוזי אנסוה ואי אמר לך מוחלת אין לה כתובה ממילא ידעת דמוכרת יש לה דאי אין לה א"כ מרתח קא רתח השתא מוכרת אין לה מוחלת מבעיא וא"ת ונימא נמי איפכא דממוכרת ידעינן מוחלת וכו'. וי"ל דלחומרא

לא קא רתח אע"ג דבממונא לא שייך קולא וחומרא מ"מ הוי חומרא להעמיד ירושה דאורייתא ע"כ. וכיוצא בזה הפירוש של הר"י איש ירושלם ז"ל איתא בפרק אלו טרפות גבי נשתברו רוב צלעותיה ובסוף פרק שני דזבחים. והרא"ה ז"ל פירש וז"ל ותבעי לך מוחלת פי' דהוה קסבר רבא דכי הוה מבעיא ליה מוכרת דוקא במוכרת הוא דמטי לידה הנאה מספקא ליה אם היא מכורה בכל זכות לגמרי ואין לה כתובת בנין דכרין אבל מוחלת לא וא"ל רבא וכל דכן הוא דקא מבעיא ליה הא דהשתא מוכרת מבעיא ליה וכו'. ע"כ:

איכא דקשיא ליה מוחלת כתובתה היכי אבעיא ליה תימא נחת רוח עשיתי לבעלי דהא בכל מילי יכולה למימר הכי בר מנכסי מלוג דלא כתיבי בכתובה כדאיתא בפרק חזקת הבתים. והרב אב ב"ד ז"ל מפרש להא כגון דקבלה עליה אחריות ואיכא למימר דודאי אם נתנה לבעלה נכסי צאן ברזל ושלש שדות שבכתובה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי לאכול פירות בחיי ולמוכרם וליתנם במתנה ואי גבינא כתובה גבינא מנייהו אבל מוחלת עיקר כתובה אין זה נחת רוח שהרי כל הנשי' יש להן כתובה והוא הוא שנתן עיניו בגירושי' ובמיתה. וכך כתב הראב"ד ז"ל בתשובותיו. הרמב"ן ז"ל. וכן תירץ הרא"ה ז"ל דהא דמציא למימר בעלמא נחת רוח וכו' היינו טעמא דאי לא בעי מזבנא אמר לה עיניך נתת בגירושין ובמיתה אבל הכא אדרבא איהי היא דיכלה למימר ליה אתה הוא שנתת עיניך בגירושין. ע"כ:

עוד הקשו מוחלת כתובתה לבעלה היכי משכחת לה והא קיימא לן אסור לו לאדם שישהא עם אשתו בלא כתובה וי"ל מוחלת כתובתה בשעת מיתה קאמר והכי נמי הא דאמרי' לעיל מוחלת כתובתה לבעלה אין לה כתובת בנין דכרין וההיא דלעיל איכא למימר נמי מוחלת נדוניא ותוספת ולא מנה מאתים ואין לה כתובת בנין דכרין לומר שאין להם בכתובת בנין דכרין לא נדוניא ולא תוספת מה שמחלה. אבל הרב בעל העיטור ז"ל תירץ בשתיהם דהכי קאמר שמחלה כתובתה אם תתאלמן ולא תתגרש. ולשון ראויה הוא. הרא"ה ז"ל:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל ואחרים פירשו שלא מחלה עיקר כתובה וכתובת בנין דכרין במקום תוס' ונדוניא היא ונראין דבריהם שאין צורך לכל זה דאע"ג דאסור להשהותה מ"מ מחילתה מחילה ולהכי איירינן היכא דמחלה ליה מאי דינא לענין מזונות או לכתובת בנין דכרין כל שכן דיכול לתקן איסורו שיחזור ויכתוב לה עיקר כתובה ע"מ שאין לה מזונות. ע"כ:

אמר רבא פשיטא לי מוכרת כתובתה לאחרים יש לה כתובת בנין דכרין מ"ט זוזי אנסוה

כן הגירסא בכל הספרים שלנו וכן גורס רש"י ז"ל ואיכא דמדחקי ליה דלמה לי מהאי טעמא תפוק לי דכל שמוכרת בטובת הנאה אינה מוכרת אלא זכות אלמנות וגרושין ואילו כתובת בנין דכרין אינו אלא כשמתה היא בעודה תחת בעלה ורש"י נשמר מזה ופי' ז"ל דאפ"ה הוה ס"ד דמשום דהוקל בעיניה למכור כתובתה ולהפסידה לבניה באלמנות או בגירושין אמרו רבנן דנקנסה דלא תהוי לה כתובת בנין דכרין ולהכי איצטריך לומר טעמא דזוזי אנסוה וי"א דלפום האי טעמא דזוזי אנסוה נתנה כתובתה לאחרים בטובת הנאה לית לה כתובת בנין דכרין הואיל וזלזלה בה וי"א דאפילו להאי טעמא מתנה כמכר דמשום נייח נפשא דעבדו לה הוא דיהבא להו ולמאן דלא גריס האי טעמא דזוזי אנסוה ה"ה למתנה דהא טעמא משום שהיא לא מכרה ולא נתנה אלא זכות אלמנות וגרושין וזו הגירסא היתה נכונה מאד אלא שהספרים גורסין כמו שאמרנו. ע"כ [הריטב"א ז"ל]:

וז"ל הרשב"א ז"ל מ"ט זוזי אנסוה ואיצטריך לטעמא דזוזי אנסוה אע"ג דעדיין שעבוד כתובתה על בעלה ועוד דהיא לא מכרה כתובתה אא"כ ימות בעלה בחיי' אבל אם מתה היא בחייו לא וכתובת בנין דכרין ליתא אלא כשמתה היא בחיי בעלה משום דאי לאו טעמא דזוזי אנסוה הוה מפסדת כתובת בנין דכרין משום דזלזלה בכתובתה ולפום האי טעמא נתנה כתובתה לאחרים לית לה כתובת בנין דכרין ואיכא מ"ד דאפי' נתנה אית לה משום דמתנה כמכר דאי לאו דעבד לה נייח נפשא לא יהבה ליה מתנה. ויש מי שאינו גורס זוזי אנסוה אלא טעמא משום דעדיין שעבודה על בעלה וכשמתה היא בחייו נתבטלה המכירה למפרע ונכון הוא ע"כ:

ובהלכות הרי"ף ז"ל כתוב אמר רבא פשיטא לי מוכרת כתובתה בין לאחרים בין לבעלה יש לה כתובת בנין דכרין מ"ט זוזי אנסוה. ומצאתי בפירוש ישן על ההלכות וז"ל זוזי אנסוה דאילו היה הבעל מספיק לה מה שחייב לה בצורכי' לא היתה מוכרת כתובתה והוא גרם לה למכור כתובתה להסתפק בצרכיה ולפיכך לא פקעה כתובת בנין דכרין בין לאחרים להסתפק וכו' לאחרים שהרי אם מתה היא בחיי בעלה אף על גב דכתובתה מכורה יירשנה בעלה ויפסידו הלוקחין את ממונם שעל הספק הם נותנים את ממונם שאם ימות בעלה בחיי' או יגרשנה יזכו הלוקחים בקניינם ונוטלין את כתובתה ואם תמות היא בחיי בעלה יירשנה בעלה ויאבדו ממונן ולא שייך לומר על אחרים זוזי אנסוה דהא ודאי פשיטא לן שאף על פי שמכרה כתובתה לאחרים ומתה יש לה כתובת בנין דכרין שהרי הבעל יורשה כשמתה ולכשימות הבעל שקלי בניה כתובת בנין דכרין להכי שייך למימר זוזי אנסוה על בעלה שאפי' מתה היא המכר במקומו עומד ואין מתבטל ואלמלא טעם זוזי אנסוה לא הוו ירתי בניה מכתובתה ולא פרוטה מכתובת

בנין דכרין ולפיכך הוצרכנו לומר האי דזבנה כתובתה לבעלה לא גמרה בדעתה למכור לבעלה זכות בניה ובטיל כתובת בנין דכרין אלא מתוך דוחק' זוזי אנסוה וזבנה ולא גמרה ומקניא ויש לבניה כתובת בנין דכרין אבל מוחלת דמדעתה ומרצונה גמרה ומחלה לפיכך אין לבניה כתובת בנין דכרין. ויש להקשות אהא דאמרינן זוזי אנסוה דאלמא מכירת אונס לאו מכירה הוא דאמרינן בבבא בתרא בפרק חזקת תלוהו וזבין זביניה זביני. ואני אומר בפירוק קושיא זו דשייך לומר על אחרים נמי זוזי אנסוה וע"כ אתה צריך לומר על אחרים דזוזי אנסוה שאלמלא האי טעמא הוה לן לומר אין לבניה כתובת בנין דכרין ואע"ג דכי מתה בחיי הבעל בטל המכר ויורש בעלה כתובתה כתקנת חכמים מאי טעמא משום דמצי אביהן למימר להון מנן לכון כתובת בנין דכרין אמכון מכרה כתובתה ואבדה זכותכם ברצונה ואביכם לאו בתורת ירושת אמכם באה הכתובה בידו אלא בכח התקנה שתקנו חכמים לבעל בנכסי אשתו שיהא דינו בהם כדין לוקח ואם מכרתן לאחרים ומתה אתי ומפיק לה מן הלקוחות דחשו חכמים לפסידא דידה ולא חשו חכמים לפסידא דלקוחות דאפסידו אנפשייהו דלא איבעי להו למיזבן מאתתא דיתבא תותי בעלה וראיה לדבר דהא כל ימי חייה לא היה יכול לבטל מכירתה אלא לאחר מותה היא בטלה מאיליה כתקנת חכמים כמו שאמרנו הילכך אלמלא טעם זוזי אנסוה שבא ולימד שהמכירה בטלה מעיקרא לא הוו זכו בכתובת בנין דכרין אלא הואיל וזוזי אנסוה והמכירה בטלה מעיקרא הדרא זכות כתובתה למקומה וכי זכה בה אביהם בתורת ירושה ולא בתקנת אושא הילכך כתובת בנין דכרין במקומה עומדת. עכ"ל פי' ישן על ההלכות:

בתר דבעיא הדר פשטה מוכרת לבעלה וכו'. דלא מכר לו אא"כ ימות הוא בחייה הא אם תמות היא בחייו אין מכירתה מועילה כלום. וא"ת ממאי פשטא י"ל דפשטא מהא דתניא בפרק החובל [בבא קמא פט ב'] כשם שלא תמכור והיא תחתיו כך לא תפסיד והיא תחתיו ופי' רבא התם כשם שהמוכרת כתובתה לאחרים יש לה כתובת בנין דכרין כך המוכרת לבעלה ותמיה לי אי מהתם פשטא אמאי לא אייתי לה הכא ולימא הדר פשטא מדתניא. הרשב"א ז"ל. וכן כתב הריטב"א ז"ל דהנכון דמסברא מיפשיט ליה מדלא אייתי הכא ההיא מתני' דהתם וטובא איכא בתלמודא דבתר דמבעיא ליה אמרינן דהדר פשטה ולא אשכחן מהיכן פשטה. ע"כ:

אי לאו דאמרת לה משמיה דגברא רבא כו'. כלומר ויש לה מזונות וכן הילכתא ויש שפירשו דדוקא במוחלת כתובתה לבעלה שאין מזונות תנאי כתובה אלא חוב באנפי נפשיה הוא מדאורייתא או מדרבנן ואיכא למימר דכתובתה מחלה ולא מזונותיה אבל

באלמנה לגבי יורשין שמזונותיה משום תנאי כתובה כל שמחלה להם כתובה הרי הוא כאילו מחלה להם מזונות בפירוש והיינו דאמרינן בפרק הנושא בעובדא דחמתיה דרבי חייא אהבה דיתבא עשרין וחמש שנין ולא תבע' כתובתה ולבסוף אמרה לו הב לי כתובה וא"ל לית ליך הב לי מזוני מזוני נמי לית ליך דאלמא כיון דמחלה כתובתה אין לה מזונות. אבל בירוש' אמרו אמר שמואל המוחלת כתובתה ליורשין יש לה מזונות מטעמא דמשיב רעה תחת טובה ומשמע דפליגא אגמרא דילן מההוא דפרק הנושא ויש אומרים דלא פליגא וההיא דפרק הנושא אתיא כאנשי יהודה שהרשות ביד היורשין להגבותה כתובתה ולאבדה מזונות וכיון שכן כשמוחל' להם אבדה מזונות שאל"כ יכולם לכופה במזונותיה שתמחול להם כתובתה אבל דהכא והירושל' כאנשי גליל ושמואל דאמרה בירושלמי פסק לקמן הלכה כאנשי גליל וא"כ ליתא להיא דבפרק הנושא דהא קי"ל דהלכה כאנשי גליל וזה דוחק מדלא פירשוה בגמרא וגם כל הגאונים ז"ל קבעוה הלכה וכן עיקר. הריטב"א ז"ל:

או הב לה כתובתה פי' דקס"ד דתקנו קבורתה תחת כתובתה היינו תחת עיקר כתובתה ודחי' לה שהרי לא ניתנה כתובה לגבות מחיים וכשמתה בחייו לא זכי מינה כלום ותקנו קבורתה תחת נדונייתה הוא ומיהו לא פלוג רבנן כיון דרוב נשי' יש להם נדונייא והיינו דלא אמרו תחת ירושתה דזמנין דלא ירית ומיחייב בקבורתה. הריטב"א ז"ל ובסמוך נאריך בזה בס"ד. וכתב (הריטב"א) [הרשב"א] ז"ל וז"ל או הב לה כתובה לפי מה שכתבו הגאונים ז"ל דארוסה אין לה כתובה אלא כשכתב לה הכא נמי מירי בהכי דכתב לה א"נ שנהגו שם לכתוב לארוסות אבל לפי מה שכתב רש"י ז"ל דארוסה יש לה כתובה אתי שפיר מדלא אומרין וכתב לה כתובה הוה וכבר הארכתי בפרק הניזקין ובריש פירקין בס"ד. ע"כ:

תנינא. אינו משנה בשום מקום פרש"י ז"ל תנינא. אני שונה שאין לארוסה שמתה משפט כתובה דהיינו קבורה. ע"כ. פי' הוקשה לו אטו הוא שונה ברייתא זו והלא ברייתא מתניא לכ"ע ובסוף פרק הכותב רב חייא בר אבין הוא דתני לה להך ברייתא לכך תריץ ז"ל דהיינו דאיהו קא דייק הכין שאין לארוסה שמתה משפט כתובה וכדדייק הא מתה היא וכו' כנ"ל. אבל במהדורא קמא כתב ז"ל וז"ל א"ל רב חייא בר אמי תנינא ברייתא אני שונה דאיכא למשמע מינה דאינו חייב בקבורת ארוסתו ובכולא תלמודא מיתניא הך ברייתא בדידיה כדאמרינן בבבא מציעא ולקמן בפרק הכותב נמי דתני ר' חייא אשתו ארוסה וכו' וה"ק תנינא ע"כ. ובספרנו גרסינן לקמן בפרק הכותב רב חייא בר אבין וכדכתיבנא:

ולא מטמאה לו לא שאסרוה ליטמא דהא אין בנות אהרן מוזהרות שלא ליטמא לרחוקים דבני אהרן ולא בנות אהרן כתיב אלא לומר שאינה חייבת ליטמא כיון שאינה שארו ואתיא כמאן דאמר חובה ליטמא לקרובים דס"ל לה יטמא חובה ויש שפירשו בתוספות שאסורה ליטמא לו ומיירי ברגל שכל אדם חייב לטהר עצמו ברגל ואסור לו ליטמא כי אם לקרובים. הריטב"א ז"ל:

לא אונן לה לאסור את עצמו אף במעשר הקל דכתיב ביה לא אכלתי באוני אין אנינות אלא בלב ואין אנינות אלא יום אחד כדאמרינן במ"ק מואחריתה כיום מר ובשעה שמתו מוטל לפניו. אינו יורש נכסי מלוג שלה שאע"פ שהבעל יורש את אשתו דהיא לאו אשתו היא. מת הוא גובה כתובתה מנה מאתים ולקמן בפרק הכותב מהדר לאוקומה בדלא כתב לה מן האירוסין ואפ"ה גובה כתובתה משום דרבנן תקינו לה כתובה לאלמנה מן האירוסין ואמרינן בדכתב לה וכ"ת אי בדכתב מאי למימרא מתה אינו יורשה איצטריכא ליה אבל תוספת אין לה עד שנשאת והא דאמרינן לעיל הילכתא אחד מנה וכו' ואחד תוספת אינה גובה אלא מן הנשואין הני מילי למטרף לקוחות דמזמן נשואין טרפא ממשעבדי שלא כתב לה אחריות אלא מנשואין ואילך אבל לא מן האירוסין. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

טעמא דמת הוא וכו' פי' דאלת"ה הוה ליה למתני בקוצר ויש לה כתובה ולמה לאורוכי ולמימר מת הוא גובה כתובתה אלא לדיוקי טעמא דמת הוא וכו':

אין לה כתובה פרש"י ז"ל דין כתובה וקבורה תחת כתובתה דתניא לעיל בנשואה תניא ותחת נדונית בית אביה שהוא יורש אבל כיון דכי מתה אינו יורשה אף הוא לא נתחייב לקוברה. מ"ט. כי מתה היא בחייו אין לה תביעת כתובה ותקבר בשביל מנה מאתים שהוא יורש. שאין אני קורא וכו'. וכך היו כותבין בשטר כתובה הלכך כל זמן שלא מת ולא נתגרשה לא נשתעבד לה ולא יורש ממנה כלום. ע"כ. פי' לפי' הא ודאי כי קאמר אין לה כתובה דלא כתובה ממש קאמר דמאחר דמתה מה כתובה שייך בה והרי מתה אלא דין כתובה קאמר פי' קבורה דהויא תחת כתובה והוקשה לו לרש"י ז"ל דע"כ הא דתניא לעיל קבורתה תחת כתובתה היינו תחת נדונייתה ולא תחת כתובת ק' ר' דאי תחת ק' ר' בארוסה נמי ה"ל לקוברה וכיון שכן מאי דין כתובה דקאמר והיכא מצינו דקבורה להוי דין כתובה עד דנקריוה דין כתוב' והרי לעולם אין לקבורה שייכות בכתובה כלל עד דנקריוה דין כתובה. ותירץ דהא דתניא קבורה תחת כתובתה לעולם כתובת מנה מאתים הוא דהויא ובנשואה תניא ומשום דיורש נדוניית בית אביה הוא דתקינו לנשואה קבורה תחת מנה מאתים אבל בארוסה כיון דכי מתה אינו יורשה לא נתחייב

לקוברה משום מנה ר' ולהכי לא תקינו קבורה תחת נדוניא ממש ולא תחת מנה מאתים כלל משום דאי הכי בשלא הכניסה לו נדוניא לא היה מוטל עליו לקוברה אבל השתא דתקינו תחת מנה מאתים לא פלוג רבנן בנשואה כלל בין הכניסה לו ללא הכניסה אבל בארוסה אע"ג דעיקר התקנה היתה בעבור מנה מאתים כיון דכי מתה אינו יורשה אף הוא לא נתחייב לקוברה והנהו דאמרי ליה זיל קבור או הב לה כתובתה הוו סברי דתחת מנה מאתים שתקנו לה חכמים הויא קבורתה וכיון דאינו פורע מה שתקנו לה חכמים מוטל עליו לקוברה ואע"ג דאינו יורשה ואהדר להו רב חייא דמשום שאינו פורע לה מה שתקנו לה חכמים לא נתחייב לקוברה כיון שאינו יורשה אבל בנשואה כיון דיורשה אם הכניסה לו נדוניא אפילו לא הכניסה נמי חייב לקוברה כיון דהרי נשכר בכתובת מנה מאתים נמצא דרב חייא תרתי קאמר חדא דלא נשכר בארוסה במה שנפטר מכתובתה ועוד דכיון דאינהו יורשה לא נתחייב לקוברה ובעי תלמודא מ"ט פי' לא קאי אמאי דאמר דכיון דאינו יורשה לא נתחייב לקוברה דהא נמוקו עמו והדין נותן כן דכיון דאינו יורשה דלא יתחייב לקוברה ומיהו אמאי דאמרינן דלא נשכר בפטור כתובתה קא בעי אמאי אין לה תביעת כתובה ותקבר בשביל מנה מאתים שהוא יורש והרי מרויח בזה והוה ליה כאילו יורש מנה מאתים. אבל לא בעי דאפילו לא ירויח כלל דאין לה תביעת כתובה מ"מ אילו לא מתה הויא גביא כתובתה והשתא נפטר ממנה במיתתה ולהכי היה ראוי לקוברה דפשיטא דמ"ה אינו מתחייב בקבורת' ומהדר רב הושעיא שאין אני קורא בה כשתנשאי לאחר וכו' פירוש דאין כאן שעבוד כתובה כלל אלא כשתנשא דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים ואין זה מדרש כתובה דהא הכי אתני בהדיא ופשיטא דתנאי שבממון קיים כנ"ל שיטת רש"י ז"ל. והתוספות לא פירשו כן אלא כי בעי מ"ט אמאי דלא מתחייב בקבורתה קאי דאע"ג דאינו מרויח כלום בפטור כתובתה ואינו יורש בזה כלום דאינו מגיע לידו שום הנאה דלא נתנה כתוב' לגבות מחיים מ"מ הרי נפטר במיתתה מחיוב כתובתה ואם היתה מתגרשת ביה מתחייב בכתובתה ובהכי סגי לאחיובי בקבורתה ומ"ט לא מחייב בקבורתה ואהדר ליה דממדרש כתוב' נלמוד דהכי כתיב כשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי דאלמא אין לה שום גביה אחרת אלא מה שהיא גובה כשנשאת לאחר ואם מתה מחייב בקבורה משום מאי דבעי לאחיובי אלו גרשה וכדכתיבנא הרי כאן גביה אחרת ואין לנו אלא מה שכתב בתנאי כתובתה כשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי אבל אין לה שום חיוב אחר מחמת כתובתה ומהאי טעמא לא מצינן למימר אפי' בנשואה דיהיה קבורתה תחת מנה מאתים כלל והא דתניא לעיל קבורתה תחת כתובתה היינו נדוניית כתובתה לבד אבל לשיטת רש"י ז"ל

דלא דרשינן מדרש כתובתה להכי אלא מאי דמפרש להדיא דלא נתנה כתובה לגבות מחיים וכדפרי' אכתי מצינן למימר דבנשואה הויא קבורתה תחת מנה מאתים דמ"מ כיון דאילו גרשה הוה מיחייב השתא דמתה יתחייב מיהא בקבורתה ולהכי פי' רש"י דלעולם הכין הוא קושטא דמילתא וכדכתיבנא אבל לשיטת התוספות ז"ל לא שני להו בין ארוסה לנשואה וקבורתה אינו אלא תחת נדוניית' לבד. וא"ת לשיטת התוספות היכי קא קרו לנדוניא כתובה והא סתם כתובה היינו מנה מאתים. וי"ל דשפיר מקריא נדוניא כתובה דהכי מצינו לעיל דקתני נכנסה עמו ללון אע"פ שכתובתה בבית בעלה ולשיטת רש"י ז"ל ניחא וכדכתיבנא. וא"ת והא מדרש כתובה לא דרשי אלא ב"ש כדאמרינן בפרק האשה שלום וכו' ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דאינו מדרש כתובה דהא בהדיא הכי אתני דכשתנשאי לאחר תטלי וכו' ולאו מדרש כתובה דפליגי בה תנאי אלא בדלא מיפרשא להדיא אלא דבעינן לדיוקי כן מלישנא דכתוב' אבל כד מפרשא להדיא פשיטא דיש לנו לקיים מאי דקא מתני להדיא אבל לשיטת התוספות ז"ל קשיא דהא נמי לא מפרשא להדיא אלא דאנן דרשינן לישנא דכתוב' והויא לה פלוגתא דב"ש וב"ה וכמו שהאריכו התוספות ז"ל ותירצו עיין בתוספות כנ"ל. ודוק דרש"י ז"ל הוקשה לו הא דתניא קבורה תחת כתובתה גבי הא דאמרינן אין לה כתובה וכו' והתוספות ז"ל הקשה כן גבי הא דאמרינן שאין אני קורא כו' ועוד דלכאורה אין חילוק בין רש"י לפירוש התוספות ובמאי דכתיבנא ניחא וגם שדרכנו להקשות קושית התוספות ז"ל ובמאי דכתיבנא ניחא הכל ובמהדורא קמא כתב רש"י ז"ל וז"ל מ"ט אין לה כתובה הואיל ואמרינן דאינו יורשה אמאי לא גבו כתובת' יורשין דידה כשמתה היא שאין אני קורא בה וכו' תנאי ב"ד הוא זה אפילו לא כתב לה הילכך לא מחייב למיתב לה כתוב' ולא לקברה דקבורתה תחת כתובתה ונשואה שמתה אף על גב דאין אני קורא בה כשתנשאי וכו' אפ"ה קוברה הואיל והוא יורש כתובת נדוניא שהביאה עמה מבית אביה ותחת אותה ירושה תקנו קבורתה ומן האירוסין אינה מכנסת לו כלום עד שעת נשואין ע"כ. ומה שנ"ל בפי' במהדורא בתרא כתבתי:

וז"ל הריטב"א שאין אני קורא בה לכשתנשאי לאחר תטלי וכו'. איכא דקשיא ליה דהא ב"ה לית להו מדרש כתובה זה כדאיתא לקמן במכילתין וביבמות אלא דהכא לאו מפני מדרש כתובה ממש אלא משום דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים דבעל לדברי הכל ולישנא בעלמא נקט הכא ויש מתרצין דב"ה לית להו מדרש כתובה ליפות כחה בכך כגון האשה שבא עד א' שמת בעלה שנשאת ואינה גובה כתובתה לב"ה אבל הכא שהוא להורע כחה שלא תגבה אפי' ב"ה מודו ואין לתירוץ הזה טעם בעצמו אלא שהוא מתפרש

עם מה שכתבנו. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל הא דאמרינן זיל קבור או הב לה כתובתה קס"ד דקבורתה תחת עיקר כתובתה תקינו לה וזה שכתב לה מן האירוסין ראוי הוא מן הדין לפרוע לה כתובתה אלא לא יפו חכמים כחה יותר מן הנשואה שאם רצה לקבור יקבור ולא יתן והיינו דאקשינן עלה טעמא דמת הוא הא מתה היא אין לה כתובה דאי כדאמרת לעולם דינה לגבות אלא שאם אמר לקבור יפטר בכך ואסקינן דכל דלא קרינא בה לכשתנשאי לאחר תטלי לית לה עיקר וכי תקינו רבנן קבור' לנשואה תקון ותחת נדונייתה שהוא יורש דההיא ליתא בכלל מדרש לכשתנשאי לאחר תטלי דהא ארוסה אינו יורשה. וקשה לי כיון דכי שקול בעל נדוניא ירושה היא היכי אמרינן קבורתה תחת כתובתה והלא אף נכסי מלוג הוא יורש ועוד למ"ד ירושת הבעל תור' היא היאך תקנו להחזירה במקצת. ואיכא למימר דה"ק כיון דכתובתה לבעל אי מדאורייתא אי מדרבנן במה תקבר והלא קרובים כיון דאיהו קירית לה קריא ולא ענו לה לפיכך תקנו לה קבורה ממנו שלא נשאת ע"מ להשליכה לכלבים ולפי' לא אמרו תחת ירושת נכסי מלוג שתקנו מצוי למצוי אבל נכסי מלוג אינו מצוי כלל כנ"ל. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו זיל קבור או הב לה כתובה פי' קסברי קבורתה תחת עיקר כתובתה דהיינו מנה מאתים וכתוב' ניתנה לגבות אפילו אחר מיתתה ואע"פ שאין אדם יורש ארוסתו סבורים לומר שכך היתה התקנה מתחילה כשאמרו קבורתה תחת כתובתה שאם מתה קובר ופטור אם ירצה קובר ופטור מכתובתה וסתרינן לה דליתא שלא נתנה כתוב' לגבות אלא במיתת הבעל וכיון שכן ממילא אית לן למימר דקבורתה תחת כתובתה לאו תחת עיקר כתובתה קא אמרינן דהא אמרינן דלית לה אלא ודאי תחת עיקר נדוניא קאמרינן וכי תימא כיון שהבעל יורש בכל מה שיש לה למה אמרו תחת נדונייתה יאמרו תחת ירושתה י"ל תקנו מצוי למצוי. ומיהו קשיא לן ולמה לי למתקן הא פשיטא דהא כולהו יורשין דעלמא הכי הוו שהם חייבים לקבורת המוריש י"ל דהא עדיפא דאפילו כשאין שם ירושה כלל הוא חייב בקבורתה אע"פ שיש שם קרובים אחרים ולהכי אהני לן תקנתא וזה נכון. ע"כ:

דף נג:

כבר תרגמא רב הושעיא לפי שאין אני קורא בה וכו'. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

רב תני עד דתילקחן פי' במתני' כמו שהיא שנויה עכשו במשנתינו ולוי תני במתני' עד דתיבגרן וכי אקשינן ולרב אע"ג דבגרה ה"ה דקשיא לן למתני' דקתני הכין אלא משום

דאכתי לא ידעי' דיוקא דמתני' הכי לא מצינו לאקשויי עלה כנ"ל ואיכא מאן דמפרש דפלוגתא דידהו היא אבל במתני' לכ"ע עד דתלקחן תניא והאי דלא אקשי למתני' מאי דאקשי לרב משום דאיכא למימר דמתני' חדא מנייהו נקט ולא דוקא דתלקחן אבל רב ולוי משמע דפליגי אהדדי. ואינו מחוור בעיני דאם כן הוו להו לאקשויי ממתני' ללוי ולישני ה"מ לבגר וחדא מנייהו נקט. הרשב"א ז"ל:

לרב אע"ג דבגרה ולא נסיב וכו'. פי' אתמהה היא משום דתני' להדיא לקמן בפרק אע"פ דבין בגרו עד שלא נשאו ובין נשאו עד שלא בגרו אבדו מזונותיהן וכן פרש"י ז"ל. הריטב"א ז"ל:

כי פליגי בארוסה נערה שלא בגרה. רב אמר עד דתלקחן וקיחה דאירוסין שמה קיחה ולא מחייב במזונות. ולוי תני עד דתבגרן אבל נערה אע"פ שנתארסה יש לה מזונות. רש"י במהדורא קמא:

והראב"ד ז"ל דכתב אית דפרשי ארוסה יתומה שקדשוה אחיה ואמה לדעתה כשהיא קטנה והגיע זמנה לינשא שאיבדה מזונותיה מן האחין דהא קידושי' קידושין מדרבנן ומזונותיה מדרבנן אתי דרבנן ודחי דרבנן לא נראו דבריהם. הרשב"א ז"ל ועיין בהר"ן ז"ל על ההלכות:

והלכתא כרב דקאי כרבנן ומיהו קטנה שקדשוה אמה ואחיה כיון שיכול' למאן י"א דאף רב מודה שלא הפסידה מזונות שאין זה אלא כשדוכין בלחוד ולא דבר רב אלא בקידושי נערה שקידושי' גמורין והכין משמע לקמן בבעיא דממאנת. הריטב"א ז"ל:

או ימטי זמניהון לאתנסבא עד שעת כניסתן לחופה. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

מי שמיע לך מיניה דרב יהודה כמאן ס"ל בהך ארוסה נערה דאפליגו רב ולוי שמת אביה ואכתי לא אבגר דתיפוק מרשותא דאחיה נותנין לה מזונות אע"פ שנתארסה כלוי דתני עד דתבגרן או אין לה מזונות כיון דנתארסה וכרב דתני עד דתלקחן דמשמע שום לקיחה אפילו אירוסין כיון דארסה לא ניחא ליה דתתזיל דטעמא מאי אמור רבנן הבנים ירשו והבנות יזונו משום זילותא דבנות והכא אע"ג דאין לו לארוס להעלות לה מזונות עד שעת נשואין כדתנן הגיע זמן ולא נשאו אוכלות משלו אפ"ה אי לא יהבי לה אכילה אתיא לידי זילותא דאיהו יהיב לה משום דלא ניחא ליה דתתזל. אי משמע לא שמיע לך מסברא אית לה מזוני עד שתבגר או עד שתנשא דכיון דלא קים ליה בגווה שאינו יודע אם יחזרו בהו ולא יתנוה לו א"נ אינו מכיר בה ובמעשיה לא שדי זוזי בכדי דשמא יראה בה מום ויחזור בה. ובנמוקי רבוותא כתוב דבארוסה שמת הארוס שלה קא בעי אם יש לה מזונות מבני הארוס שיש לו מאשה אחרת או לא ולאו מילתא היא דהא

אלמנה מן האירוסין מוכח בהדיא לקמן דאין לה מזונות מנכסי ארוס דתנן בפ' אלמנה נזונת ר"ש אומר אלמנה מן הנשואין מוכרת שלא בב"ד מנכסי בעלה למזונותיה אלמנה מן האירוסין לא תמכור אלא בב"ד לפי שאין לה מזונות ואפי' ת"ק דר"ש דאמר התם בין מן האירוסין בין מן הנשואין מוכרת שלא בב"ד לאו משום דסבר דאית לה לארוסה מזוני אלא לענין כתובה קאמר כדפריש עולא בגמרא ומשום חינא ובארוסה שהלך בעלה למדינת הים נמי ליכא לאוקמה דמתני' היא הגיע זמן ולא נשאו וכו' ואמרי לה איפכא לא גרסי'. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וכתב הריטב"א ז"ל ארוסה יש לה מזונות או אין לה מזונות פרש"י ז"ל דמבעיא ליה אם יש לה מזונות מן האחין או לא ולא שמיע ליה ממתני' דלעיל א"נ שמיע ליה ובעי הלכתא כמאן והוא ז"ל גורס משמע לא שמיע לי אבל מסברא לית לה כיון דארוסה היא לא ניחא ליה דתינוול כלומר מסברא לית לה מזונות מן האחין דכיון דאירסה אידך לא ניחא ליה דתינוול ואע"פ שאינו חייב במזונותיה יהיב לה מזוני כדי שלא תתבזה לשאול מאחרים ואהדר ליה מסברא לית לה דלא שדי ארוס זוזי בכדי למיתן לה מזוני. ואין פירוש זה מחוור דהיכי תיסק אדעתיה לפטרה ממזונותיה של אחין על סמך שיתן לה ארוס מזונות שאינו חייב בהן ועוד דאדרבה מימר אמר ארוס כי לא יהיבנא אנא אינהו יהבי לה ולא מיתזלא. ורבינו אלפסי ז"ל גורס בהפך משמע לא שמיע לי מסברא אית לה כיון דארסה לא ניחא ליה דתיתזול וא"ל מסברא לית לה דלא שדי זוזי בכדי ופי' הוא ז"ל דמיירי בארוסה שנתארמלה ויש לה כתובה אם יש לה מזונות מן היורשין משום תנאי כתובה או לא דאף על גב דתניא ארוסה לא תמכור אלא בב"ד מפני שאין לה מזונות התם הוא שלא הגיע זמן בחיי ארוס אבל הכא מיבעי' לן כשהגיע זמן בחיי ארוס והיתה אוכלת משלו ומת וא"ל מסברא אית לה מזונות מיורשין דכיון דארסה לא ניחא ליה דתתזיל אלמנתו אחר שהגיע זמן בחייו ונעשית כאשתו. ועדיין אין הפי' מחוור חדא דהוה ליה לפרושי ארוסה שנתאלמנה אם יש לה מזונות ובירושלמי איתיה להאי דינא ואמרי להדיא הגיע זמן ומתו בעליהן אוכלות משלו. והנגיד פרשה בארוסה בחיי ארוס שלא הגיע זמן אליבא דרב דבאירוסין אין לה מזונות מן האחין אם יש לה מזונות מן הארוס כיון שאירוסין גרמו להפסידה מזונות דהא דתנינן דארוסה אין לה מזונות עד שהגיע זמן בשלא הפסידה מזונות באירוסין שאירסה בחיי אביה או לאחר מיתתו אחר שבגרה או דילמא כל ארוסה אין לה מזונות קודם שהגיע זמן ואהדר ליה דמסברא אית לה וכו' וקי"ל כלישנא בתרא ואית לה וכדפסק רבינו אלפסי ז"ל ונראין הדברים שאף ע"פ שבגרה אחרי כן יש לה מזונות ולא מצי למימר לה דהשתא בלאו דידי מפסדת מזוני

דכיון שהתחיל לזון שוב אינו פוסק ע"כ:
ובלקוטי הגאונים כתוב על פי' הרי"ף ז"ל ור"ח ז"ל וז"ל ואנן קא מיפרכא עלה טובא דהא מתני' בהדיא קתני הגיע זמן ולא נשאו אוכלות משלו לאו ממילא ידע מינה דארוסה אין לה מזונות וטעמא דהגיע זמן הוא דאוכלת משלו הא לאו הכי לא אי הכי אמאי קא בעי לה מבעיא ועוד כי אמרינן הלכתא כלישנא בתרא בעלמא בתרי לישני דתליין בגמרא או במתניתא אבל הא דתליא בסברא בעלמא וה"ק אי משמע לא שמיע בה מידי דסמכינן עלה ועבדינן כותיה האי סברא דסברת אהאי צד איכא למימר ביה סברא אחרינא מצד אחר והואיל וכן ליכא למסמך עליה ולא למעבד ביה עובדא ע"כ. אבל רבינו האיי גאון ז"ל כתב בתשובה דכיון דתרי לישני אינון ולא פשטא עבדינן לקולא ולא יהבינן מזוני לארוסה אלא כההיא דתנן הגיע זמן ולא נשאו אוכלת משלו והכין נוהגין רבנן דילנא דאם הגיע זמן ולא נשאו ותבעה בב"ד מיתמר ליה או דאנסבתא או דזנית ואי לא נסיב מחייבין ליה במזוני. וגם ר"ח ור"ש בן חפני ז"ל פסקו כהאי לישנא בתרא בפי' דאית לה.
ע"כ בלקוטי הגאונים ז"ל:
וז"ל הרמב"ן ה"ג בנוסחי עתיקי וכך היא גירסת כל הגאונים ז"ל ארוסה יש לה מזונות או אין לה מזונות א"ל משמע לא שמיע לי מסברא אית לה כיון דארסה לא ניחא ליה דתתזיל. ור"ח ור' יצחק ז"ל אוקמוה לאחר י"ב חדש ופירשוה אם יש לה מזונות מן היתומים או לא ומשמע דבכתב לה כתובה עסקינן וכיון שהיתה נזונת משלו בחייו אף לאחר מיתתו אוכלת כל יומי מיגר אלמנותה. והנגיד רב שמואל השיב דהא תנן אלמנה מן האירוסין אינה מוכרת אלא בב"ד מפני שאין לה מזונות ומילתא פסיקא קתני לא שנא הגיע זמן ולא שנא לא הגיע זמן ותו מאי שייטיה דהך בעיא בהך פסקא ונ"ל דהואיל ואיירי בענין ארוסה אם יש לה מזונות מן האחין אמר נמי אם יש לה מזונות מיורשי ארוס. ומה שאמר הנגיד דכל אלמנה מן האירוסין אין לה מזונות מצאתי בירושלמי הגיע זמן ולא נשאו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה מתו בעליהן אוכלות משלו ואוכלות בתרומה פי' אוכלות בתרומה במקום יבם קתני מיהא אוכלות משלו ומשום יבם ודאי לא מתזנא משל בעל אלא לבתר ג' חדשים נזונת משל יבם והוא שעמד בדין וברח אבל בנכסי הבעל אחד יבמה ואחד כל הנשים שוות. ונוסחא אחרת ראיתי בירושלמי מתו בעליהן אוכלות משלו ואין אוכלות בתרומה והיא נראית עיקר. שוב ראיתי בתוספת' יבמה מה היא למזונות כל זמן שנתחייב הבעל יבמין חייבין לא נתחייב הבעל אין יבמין חייבין וזה לרבות הגיע זמן ועל אותה משנה נשנית בתוספתא לקמן וש"מ דאוכלת משל יורשי ארוס לבתר י"ב חדש. ומיהו לפר"ח ברייתא לא שמיע להו. והנגיד ז"ל פירש

דהכא ביתומה שנתארסה קאמרינן וכיון דמשום אירוסי הבעל הפסידה מזונות מן האחין אית לה מזונות דלא ניחא ליה לבעל דתתזיל מחמת אירוסין שלו הילכך על מנת כן נתארסה לו שיהא זנה ונכון הוא ופרש"י ז"ל היה יותר מחוור אילו היתה גירסתו כתובה בנוסחאות אבל להגיה הספרים אי אפשר. ע"כ:

ואף ר"ח ז"ל כתב תוספ' זו ביבמות פרק החולץ גבי היבמה לא תחלוץ ומיהו יש לבעל הדין לחלוק דיבמה שאני דכיון שהיא אסורה לעלמא ואפילו ליבם מחמת זיקתו של בעל ואף לאחר ג' חדשים נפלה קמי יבם מחמתו הדין נותן שתהא נזונת כל ג' חדשים משל בעל כיון שאינה יכולה לינשא אפילו ליבם אף על גב דשאר נשים ארוסות אינן אוכלות משום שאינן אסורות לבתר ג' חדשים לעלמא דלא אגידה ביה כלל וצ"ת. הרשב"א ז"ל: וכתב הרא"ה ז"ל תלמידו דפי' רש"י ז"ל ליתא דנוסחא דספרי לאו הכי איתא ותו דמאי האי דקא מהדר ליה כיון דאירסה לא ניחא ליה דתיתזיל ואימא תיהוי לה מזונות ותו לא מיתזלא ותו דלישנא נמי לא ניחא לה דקאמר מסברא לית לה וקאמר מן האחין והדר יהיב טעמא לבעל ואמאי לא מיירי כולה או בבעל או באחין. [אבל גרסת הספרים היא הנכונה דגרסי מסתמא אית לה כיון דאירסה לא ניחא לי' דתיתזיל. והרי"ף ז"ל פירשה בארוסה אלמנה וכשהגיע זמן ואכלה בחיי הבעל וקא מיבעיא לי אם אוכלת אחר מיתת הבעל אי קרינא בה כל יומי מיגר אלמנותיך בביתי. איכא דקשי' לי' דהא תנן אלמנה מן האירוסין לא תמכר אלא בב"ד מפני שאין לה מזונות וליתא דההיא קודם שהגיע זמן ודינא וודאי הכי איתיה ובהדי' איתא בירושלמי הגיע זמן או שמתו בעליהן אוכלות משלו] ופירוש הרי"ף ז"ל לא נהירא דמאי שייאטיה דהאי דינא הכא ותו דלא שייך עלה טעמא דלא שדי זוזי בכדי שכבר היתה נזונת ולא יהא חמור עליו ממונו לאחר מיתה מחיים ותו דהא לפום טעמא מאי דבעינן למימר קמן בס"ד משמע דהא מתני' היא. והנכון כמו שפירש הרב ר' שמואל הלוי הנגיד ז"ל [וכו'] ופסק הרי"ף ז"ל כמסקנא דאידך לישנא הילכך אית לה. ומסתברא לפום האי פירושא דכיון דלית לה מזוני מיניה אלא משום דאמטולתיה פסדא להו דלית לה אלא מאי דפסדא והיינו עד שעת בגרות אבל בגרה ולא הגיע זמן תו לית לה עד שיגיע זמן ואפשר גם כן שכבר נתחייב ארוס במזונותיה הרי הוא חייב לעולם. והראשון מחוור. ע"כ:

וכן כתב הר"ן ז"ל והא כתיבנא לעיל דהריטב"א ז"ל כתב כלישנא בתרא. גם הרשב"א ז"ל הקשה על פירוש הרי"ף ז"ל דכיון שהגיע זמן לינשא ואוכלת משלו בחייו אף הוא בודקה על ידי קרובות ואפילו ת"ל דכיון דקי"ל כמשנה אחרונה בדיקת חוץ לא שמה בדיקה ה"מ לתרומה ומשום חומר תרומה בלבד אבל בחולין לא ומאי קאמר דלא קים

ליה בגווה ועוד דאף כשת"ל בדיקת חוץ לא שמה בדיקה כלל כיון דבחייו לא מקפד בה כל שכן במותו דאחר מיתה מאי איכפת ליה בסמפון הרי היא כעבד דלית ביה משום סמפון ומאי לא שדי זוזי בכדי דקאמר. ע"כ:

ותלמידי ה"ר יונה ז"ל כתבו וז"ל הרי"ף ז"ל לא הביא בהלכותיו אלא האי לישנא בתרא. ונראה מדבריו דמפרש דאם יש לה מזונות לארוסה מיורשי הארוס שלה קא מבעיא ליה וכ"ת היכי מצינן לפרושי לבעיא והא קי"ל דארוסה אין לה מזונות מן הארוס וכיון דבחייו אינו חייב לזונה האיך נזונת מנכסיו לאחר מותו. הא לאו מילתא היא דמיירי כשהגיע זמן י"ב חדש דמשם ואילך נתחייב במזונותיה ובכה"ג מבעיא ליה כיון שכבר נתחייב בחייו אם מת אם נאמר שגם כן יהיה לה מזונות מנכסיו עד שתתארסה לאחר או לא וא"ל רב יוסף מסברא לית לה דכיון דלא קים ליה בגווה שלא היה יודע אם יתבטלו האירוסין לא ירצה שתזון משלו שאין אדם רוצה להפסיד ממונו בחנם וא"ל רב חסדא אם אין לך קבלה מן הדבר מסברא אני אומר דיש לה מזונות דכיון דארוסה אין לה מזונות מן האחים אם לא תזון משלו תצטרך לחזור ולשאול ולא ניחא ליה דתתזל ויאמרו ארוסת פלוני היא זו שחוזרת על הפתחים. זו היא שיטת ר"ח ז"ל והרי"ף ז"ל. וקשיא ליה למורי הרב נר"ו לפום האי פירושא לישנא דקאמר כיון דלא קים ליה בגווה לא שדי איניש זוזי בכדי שזה הלשון ר"ל כיון שאינו יודע אם ישאנה אם לא והכא לא שייך למימר האי לישנא דודאי כיון שמת קים לן שלא ישאנה לעולם. ועוד דטעם שהאלמנה נזונת מנכסיו הוא מתנאי כתובה שמתנת עמו שתיזון מנכסיו כל ימי מיגר אלמנותיך בביתי והאי לאו בביתי קרינא ביה דאכתי בבית אביה קיימא ע"כ נראה כפי' רש"י ז"ל וגירסתו. עד כאן: ממאנת יש לה מזונות או לא י"מ אף על גב דארוסה איבדה מזונותיה כרב ממאנת שעוקרת הנשואין לגמרי יש לה או אין לה וזה כפי דעת הראב"ד ז"ל שכתבתי למעלה אבל לדברי ר"ח ז"ל דהיכא דארוסה קטנה לא אבדה מזונותיה מפרשים איפכא אף על גב דבאירוסין גרידי לא איבדה מזונותיה הא ודאי משנשאת אבדתן אלא אם חזרה ומיאנה ועקרה הנשואין לגמרי מעיקרן מי אית לה או מכיון שנשאת ואבדתן שוב אינה חוזרת ואוכלת. הרשב"א ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל ממאנת יש לה מזונות או לא פי' קטנה שהשיאוה אמה ואחיה ומיאנה בעודה קטנה והדרא לבי נשא יש לה מזונות עד שתבגר או לא מי חשיבי נשואין דידה נשואין או לא. א"ל תניתוה אלמנה בבית אביה וגרושה בבית אביה יש לה מזונות נראה כי רש"י ז"ל מפרש לה שנתאלמנה או נתגרשה לאחר מיתת אביה בעודה נערה והדרא לבי נשא ולא נהירא דאי באלמנה מן הנשואין הרי כבר הפסידה מזונות לאחר מיתת

אביה והיכי הדרא לה ואי באלמנה מן האירוסין הא אליבא דרב כבר הפסידה מזונות מן האירוסין ולא מסתברא דתהוי כרב ורבנן דמתניתא דלעיל דלא כרבנן דהכא ודלא כר' יהודה מדלא מייתי לה תלמודא לעיל בפלוגתא דרב ולוי לכך פר"ת ז"ל דהכא כשנתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה והדרא לבי נשא ועדיין היא נערה כשמת אביה אחרי כן ואפילו באלמנה מן הנשואין אמרי רבנן ור' יהודה שיש לה מזונות דכיון דבחיי אביה הדרא לבי נשא נעקרו אותן נשואין דתנאי כתובה הוא דמתזנן עד דתינסבן לאחר מיתת אביהם כל שהניחן פנויות ונערות. ואחרים פירשו דדוקא באלמנה וגרושה מן האירוסין אבל אם נשאת בחיי אביה כבר יצאת מרשותו לכל שבח נעוריה ונשואין כבגרות חשיבי ותו לא תיקן לה רבנן מזוני וכדברי ר"ת ז"ל עיקר מדתני לה סתמא. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל. אלמנה בבית אביה וכו' כתב רש"י ז"ל מן האירוסין דאי מן הנשואין אין לה מזונות עד דתלקחן תנן ואפי' ללוי בנשואין מודה ולפי דבריו הא אליבא דלוי הוא דאילו לרב דאמר עד שתתארס הרי כבר הפסידה ואין לנו מפסדת וחוזרת למזונותיה דהא תנאה הכי משמע עד שתתארס וה"ה לממאנת שעקרה הנשואין בכל דהוא כאילו לא יצאה מבית אביה נזונת. ור"ח ז"ל פירשה כגון שקדשה ונתאלמנה ומת האב ע"כ. וכיון דברשות האב היא בשעת מיתתו יש לה מזונות מן האחין מה שאין כן בנשאת ונתארמלה אפילו בחייו שכיון שיצאה מרשותו אינה נזונת דומיא דבגרות ומ"ה קי"ל כת"ק ואילו נתארסה לאחר שמת אביה בין בחיי בעלה בין לאחר מיתת בעלה אין לה מזונות דקי"ל כרב דאמר עד שתתארס כדברי רבינו הגדול ז"ל. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל תניתוה אלמנה בבית אביה שומרת יבם בבית אביה וכו'. פרש"י ז"ל שנתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין אבל מן הנשואין אין לה מזונות דעד דתלקחן תנן ואפילו ללוי בנשואין מודה ולפי פירושו האי בעיא אליבא דלוי היא דאי לרב הא מכיון שנתארסה איבדה מזונותיה ושוב אינה חוזרת ואוכלת ור"ח ז"ל פירשה כשנתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה וכיון דבשעת מיתתו פנויה היא יש לה מזונות מן האחין ודוקא נתאלמנה מן האירוסין הא מן הנשואין לא דכיון שנשאת יצאת מרשות אב לגמרי וכן פירש הראב"ד ז"ל. וכתב ר"ח ז"ל ושמעינן מהכא דלכ"ע ארוסה קטנה יש לה מזונות וקי"ל כת"ק ועוד פר"ח ז"ל כגון שהלך בעלה של קטנה למדינת הים ולותה ואכלה ועמדה ומיאנה כמו שיש בפרק שני דייני גזרות ופשטוה לה מהא אלמנה בבית אביה וכו' ואסיקנא ממאנת איכא בינייהו ת"ק סבר אית לה ור' יהודה סבר לית לה וקיימא לן כר' יהודה. עכ"ל הרשב"א ז"ל:

אלא לאו ממאנת איכא בינייהו ת"ק סבר אית לה ור"י וכו'. פירוש ושמעינן לה מדתני ר' יהודה לישנא יתירא אינה בבית אביה אין לה מזונות דהא מרישא שמעינן לה אלא ודאי תנא לישנא יתירה למעוטי ממאנת דכיון שנשאת ולא היתה בבית אביה שעה אחת תו לית לה מזוני ומשום דשמעינהו לרבנן דאמרי דאפילו ממאנת עודה בבית אביה מקריא. והלכתא כרבנן ומסתברא דאפילו רבי יהודה לא קאמר אלא בממאנת מן הנשואין אבל ממאנת מן האירוסין לא הפסידה מזונות באירוסיה כלל ואפילו אליבא דרב כדפרישנא לעיל וכן פירשה רש"י ז"ל בממאנת מן הנשואין. הריטב"א ז"ל:

בת יבמה יש לה מזונות וכו'. פרש"י ז"ל הכונס את יבמתו וילדה לו בת יש לה מזונות לאחר מיתת האב מן האחין מנכסי אביה או לא. כיון דאמר מר. כתובתה אינה על נכסי יבם וכו'. או דילמא. כיון דאמרינן התם וכו' כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. אית לה. נמי תנאי כתובה להיות בתו נזונת. ע"כ. ומשמע לי פי' לפי' ביש נכסים לאחר מיירי והיינו דקאמר הכונס כו' מנכסי אביה וכו' דאלמא דוקא אי אית לה מזונות מנכסי אביה קא מבעיא ליה וביבמה גופא פשיטא ליה דלית לה מזונות מנכסי יבם דהא אינו כונס אותה מחמתו אלא כונס יבמתו דאשה הקנו לו מן השמים הילכך מזונותיה אינו אלא על נכסי בעלה הראשון דדוקא כתובה תקינו לה רבנן כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה אבל מזונות דהויא מכח תנאי כתובה לית לה אבל בת יבמה מבעיא ליה דכיון דלא הויא אלא תנאי כתובה וכתובתה אינה על נכסי יבם הכי נמי תנאי כתובה או דילמא כיון דהויא לה בתו תהיה נזונת דאמדינן דעת האב דבעי שתהא בתו נזונת מנכסיו דמה לו בתו מאשתו או בתו מיבמתו הכל שוין לפניו פי' לפי' ז"ל ודוק לשון הכונס את יבמתו וילדה לו בת כו' בהקדים ז"ל ודוק נמי שהוצרך להאריך ולפרש טעמא דכדי שלא תהא קלה בעיניו והאריך וכתב ז"ל אית לה נמי תנאי כתובה להיות בת נזונת:

שוב מצאתי רש"י ז"ל במהדורא קמא שכתב וז"ל בת יבמה שיבם את אשת אחיו והוליד ממנה בת יש לה לאותה בת מזונות אצל האחין בנכסי האב או לא כיון דאמר מר בהחולץ כנסה הרי היא כאשתו לכל דבר ובלבד שתהא כתובתה על נכסי בעלה הראשון הואיל ואין לה כתובה על השני תנאי כתובה ככתובה כדלקמן בפרק אף על פי ואף על גב דנכסי קמה קמי יבם שהרי הוא קם לנחלה אפילו הכי אין על הבנים של יבם לזון בת היבמה שהרי הראשון לא כתב לה בנן נוקבן דיהויין ליכי מתזנן מנכסי אלא ליכי מנאי הוא דאתני בהדה או דילמא כיון דלית לה מראשון שלא הניח נכסים שיעור כתובתה דתקינו לה משני כדמפרש טעמא בהחולץ כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה הילכך תנאי כתובה נמי כגון מזון הבת יש לה על השני ויש לה מזונות אצל

הבנים והאי דלא מבעיא ליה ביבמה גופה כה"ג משום דגבי יבמה ודאי פשיטא לן דאין לה מזונות מנכסי יבם אצל הבנים שהרי מכח נשואי ראשון נזדקקה ליבם וכשמת היבם נתארמלה זו עכשיו מנשואי ראשון והרי אלמנת ראשון היא וקורא אני בה מה שהתנה הוא עמה ואת תהא יתבת וכו'. לפיכך מזונותיה על נכסי בעלה הראשון ואם אין לו נכסים אין לה מזונות ע"כ. וזכיתי להסכים לדעתו קצת. והשתא ניחא דהך בעיא דבת יבמה הויא דומיא דבעיא דבת שניה ממש דשניה גופה לית לה מזונות ומבעיא ליה בבתה. ותוספות ז"ל לא פירשו כן אלא דביבמה גופה פשיטא דיש לה מזונות. ועוד פירשו דבין בדלית ליה בין בדאית ליה לראשון קבעי ואף על גב דלדידה פשיטא דאית לה מזונות אפילו בדלית ליה אפילו הכי מבעיא בעי בבתו ואפילו בדאית ליה דלגבי דידה אין חילוק בין אית ליה בין לית ליה וכמו שהאריכו התוס' ז"ל:

ואי בעיין הויא בדלית ליה פשיטא דליכא למבעי לענין כתובת בנין דכרין דהא כתובת בנין דכרין מכח נדוניא דהכניסה לבעל הא' קאתי והרי אין כאן נכסים אלא ליבם אבל אי בעיין הויא נמי כדאית ליה וכמו שפירשו התוספות ז"ל הילכך צ"ע אי הוה מצי למבעי נמי לענין כתובת בנין דכרין ואפשר דכיון דבבת ארוסה לא מצי למבעי לענין כתובת בנין דכרין לכך כולהו בעי להו לענין מזונות. וי"מ דדוקא בדאית לה קא מבעיא אבל לית לה פשיטא דיש לה מזונות. ועיין הר"ן על ההלכות:

וז"ל הריטב"א ז"ל בת יבמה יש לה מזונות או לא פי' כשהיו נכסים לראשון שכתובת יבמה עליו דאי לית ליה נכסים לראשון הרי כתובתה על השני ואית לה נמי עליו כל תנאי כתובה ובמזונות יבמה גופה לא מבעיא ליה דהא פשיטא דמהיכא דאית לה כתובה אית לה מזונות אבל בבתה איכא למבעיא משום דלגבי ראשון דכתובתה עליו לא קרינן ביה בנן נוקבן דיהוו ליכי מנאי להכי מבעיא ליה אי תיקן לה תנאי כתובה מן השני כיון דמראשון לית לה ולא איפשיטא הילכך לית לה ופירש הרב בעל העיטור ז"ל דה"ה דמבעיא לן לגבי כתובת בנין דכרין דהא שייך בה טעמא כדי שיקפוץ ויתן לבתו כבנו דמסיק אדעתיה שפיר דנפל לפני יבם ותפסיד כתובת בנין דכרין וממנע ולא כתב. ע"כ:

דף נד.

בת ארוסה כלומר אדם שבא על ארוסתו וילדה ממנו בת ומת בעודה ארוסה מי אית לה מזוני מן האחין או לא מי אמרינן דכיון דאית לה לארוסה אית לה לבת מזוני מנכסי אביה עד שתבגור או עד שתתארס או דילמא כיון דלא תקינו לה רבנן כתובה עד שעת נשואין לית לה לבת מזוני תיקו וה"ה דהוה מצי למבעי בארוסה גופה אי אית לה מזוני.

ויש לשאול דמעיקרא קאמר אית לה כתובה ואחר כך אמר דלא תקינו לה רבנן כתובה. ויש לתרץ דה"ק כיון דלא תקינו רבנן למכתב כתובה עד שעת נשואין ודוחק הוא דהל"ל כיון דלא תקינו רבנן למכתב אמאי אמר כיון דלא תקינו רבנן כתובה סתם, ע"כ נראה למורי הרב נר"ו דה"ק או דילמא כיון דלא תקינו לה רבנן אחריות עד שעת נשואין מזוני נמי לית לה דשמעון בן שטח שתקן כל הנכסים אחראין וערבאין לכתובה לא תיקן אלא משעת נשואין כי מתחלה ודאי היו כותבין כתובה אבל לא היו כל הנכסים אחראין עד שבא שמעון בן שטח ותיקן אחריות והוא לא תיקן אלא משעת נשואין ואילך. ולמאן דס"ל דארוסה אין לה כתובה נצטרך לפרש דמאי דאמרינן דכיון דאית לה כתובה אית לה תנאי כתובה היכא דכתב לה. תלמידי ה"ר יונה ז"ל. ויש לפרש בעיין בגוונא אחריתי ולא תיקשי ולא מידי בת ארוסה פי' כגון שבא על ארוסתו וילדה ממנו בת ושוב נשאה מי אמרינן כיון דסוף סוף הרי נשאה ויש לה כתובה למפרע חיילא שעבוד כתובה זו לגבי בת זו שנולדה לו בעודה היתה ארוסה לו או דילמא כיון דבשעה שנולדה לא היתה כתובה לאמה שוב אין לה תנאי כתובה וכן פירש הראב"ד ז"ל ככתוב בפסקי הרא"ש ז"ל: **וז"ל הריטב"א ז"ל בת ארוסה וכו'**. יש שפירשו דלא מבעי ליה אלא כשהגיע זמן שהאם אוכלת משל יורשין כדאיתא בירושלמי אי אכלה ברתא נמי אוכלת אבל כל היכא דלא הגיע זמן פשיטא מילתא דכי היכי דאיהי לא אכלה ולי"ל תנאי כתובה דה"ה לברתא וכן נראין הדברים או דילמא כיון דלא תקינו רבנן עד שעת נשואין פי' דאף על גב דארוסה יש לה כתובה מדרבנן אף על פי שלא כתב לה מכל מקום לא תיקן רבנן למכתב ולעשותה עיקר עד שעת נשואין וכן פרש"י ז"ל ובכתובת בנין דכרין לא מבעיא לן דהא פשיטא שאין כתובת בנין דכרין אלא בנשואין שזוכה בה הבעל דאילו קודם לכן אף על פי שכתובתה בבית בעלה אם מתה אביה יורשה. ע"כ:

אליבא דר' יוסי בר יהודה לא תיבעי לך דאמר יש לה כתובה מנה אין לפרש דה"ק דצריך שיכתוב לה כתובה מנה ואסור לשהות עמה בלא כתובה כשאר כל הנשים וטורפת נמי ממשעבדי כשאר הנשים דאם כן פשיטא דלרבי יוסי בר יהודה יש לה מזונות דמ"ש כתובה זו משאר כל הכתובות דהא אי כתיב לה כתובה תנאי כתובה דבנן נוקבן נמי אית לה ואף על גב דלא כתב וכדתנן לעיל וכיון שכן למה ליה למימר אליבא דר' יוסי לא תיבעי לך וכו'. פשיטא דלדידיה ליכא למבעי כלל לכך נראה לפרש דה"ק יש לה כתובה פירוש דצריך לתת לה כתובה מנה אם יגרשנה או ימות ואין צריך לכתוב לה כתובה דהא כתיב לא יוכל לשלחה כל ימיו ומבני חרי הרי הוא דגביא וזהו שכתב רש"י יש לה כתובה. מנכסיו. ודוק והיינו טעמא דכיון דבלאו הכי הרי אינה קלה

בעיניו להוציאה דלא יוכל לשלחה כל ימיו אלא דחייש דילמא יצער לה כדאיתא לעיל בפרק אלו נערות הילכך בחיוב כל דהו סגי כנ"ל:

או דילמא כתובה טעמא מאי תקינו לה רבנן כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה והא לא מצי מפיק לה דהא כתיב גבי אונס ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו ואף על גב דלית לה כתובה כיון דמצד אחר אשכחן דמיקיים בה טעם הכתובה נאמר גם כן דאית לה תנאי כתובה והבת תיזון מנכסיו. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל טעמא מאי תקינו רבנן כתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה וכו'. פרש"י ז"ל ומשום דלא מצי מפיק לה לא תקון לה כתובה דליכא למיחש בה אבל תנאי כתובה דלאו משום שלא תהא קלה בעיניו להוציאה איתקון אית לה. עכ"ל הרב ז"ל. וממנו אתה למד דה"ה דמבעיא ליה מהאי טעמא למזונות ארוסה גופה ואגב ריהטא דלעיל נקטוה בבתה וכן עיקר. ע"כ:

עוד כתב ז"ל ולענין כתובת בנין דכרין פשיטא דאי איכא נדוניא דאב דאיכא כתובת בנין דכרין דכל שכן בארוסה לא קפיץ למיתן האב נדוניא אלא על דעת שיזכו בה בניה. ע"כ:

בביתי ולא בבית עקתי שאינה יכולה לכוף את היתומים לבנות לה מדור קטן בפני עצמה כי עקתא בית קטן וצר אבל מזוני אית לה אי ואית לה ביתא לדידה שנפלה לה מירושה על היתומים להביא לה מזונות לשם, כן קבל רבי. וקשיא ליה הא דאמרינן בפרק הנושא אמרה אי אפשי לזוז מבית אבא יכולין היורשים לומר לה אם את אצלנו יש ליך מזונות כו' ומפרש טעמא מפני שברכת הבית מרובה לפיכך נראה בעיניו כן בביתי ולא בבית עקתי בבית גדול ורחב עומדת היא עמהם אבל אם יש (לה) בית צר וקטן הרשות בידם להוציאה מעליהם ולהרויחם אבל מזוני יהבי לה בכל מקום שהיא שהרי הם אין מניחין אותה לדור. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

והרמב"ן ז"ל האריך בזה וז"ל יש מי שפירש לומר שאם היה הבית קטן וצר מהכיל היתומים והאלמנה אינה יכולה לומר אני אדור כאן ואתם לכו לכם אלא שוכרים בית ראוי לה לפי כבודה. והוצרכו לזה הפירוש מפני שמצינו בירושלמי מפורש כלשון הזה רבי זעירא שאל לרב נחמן בר יצחק ולרב אבימי בר פפי לא היה שם בית א"ל היורשים שוכרין לה בית מכאן ואילך היא אומרת קרקע והם אומרים מעות הדין עם היתומים כהדא חדא איתתא הוה פורנא עשרים דינרין והוה חד בית טב עשרה דינרין אתא עובדא קומי ר' חנינא ואמר או איתבון לה ביתא או יתבון לה עשרין דינרין אמר ליה ר' מונא מכיון דלית ביתא טב אלא עשרה דינרין כמאן דלית פורנא אלא עשרה דינרין מכאן ואילך היא אומרת קרקע והם אומרים מעות הדין עם היתומים וכך פירושו אם לא היה

שם בית ראוי לדירת האלמנה והיתומים מהו א"ל היורשין שוכרין לה בית ואם היא אומרת אותו בית אני רוצה לא כל הימנה שאין גוף הקרקע קנוי לה אלא שעבוד בעלמא הוא וכיון שכן הם שוכרין לה בית אחר כהדא וכו' פי' אדר' מונא סמיך דאמר באותה אשה שהיו בכתובתה עשרין דינרין כיון שלא הניח בעלה נכסים אחרים אלא אותו בית ואינו שוה רק י' דינרין נותנין לה עשרה דינרין והבית שלהן שאין גוף הבית קנוי לה אלא משועבד הוא לה ומסלקינן בדמיו דהיינו עשרה דינרין והכי נמי אם הם רוצים לשכור לה בית לא כל הימנה לומר אותו בית שהניח בעלי אני רוצה והוי יודע שאם היה שם בית ראוי לדירת שניהם הדין עמה דה"ג התם אלמנה שאמרה הריני מגננה אלמנותי בבית בעלי שומעין לה מעתה למדנו לפי הירושל' שהיתומים חייבין לשכור לה בית וכמדומה לי שכך שמעתי דרך פירושו כמו שכתבתי אבל אינו מחוור ולא נכון ולי אפשר לפרשו בע"א וכך הוא לא הוה שם בנכסי המת בית כלל היורשין שוכרין לה בית לפי כבודה ואם רצו נותנין לה דמי שכירות בית כמו שהוא והיא טורחת ושוכרת לעצמה ואם היא אומרת איני רוצה לטרוח אלא שכרו לי אתם אין שומעין לה כהדא דההיא איתתא דהוה כתובתה בעשרין דינרין כלומר שכתב לה בעלה שישכור לה מדור לפי כבודה עד עשרין דינרין והיה בית אחד לפי כבודה נשכר בעשרה והיתה אומרת להם או תנו לי עשרין דינרין או טרחו אתם ושכרו לי ודן ר' מונא שיתנו לה דמי הבית לפי מה שהוא והיא תשכור לה בית. ואם זה הפירוש אמת אפשר שלא נאמרו הדברים אלא במי שאין לו בית כלל שכיון שתנאי ב"ד הוא למיתב בביתיה ויורשיו צריכין לשכור לעצמן ישכרו בית ראוי לדירת כולם ומקום שהיורשין דרין בו זהו ביתו אבל מי שיש לו בית ואינו ראוי לדירת כולם אינן שוכרין לה לבדה משום מעוטא דכתובה דכתבי בביתי תרי זמני. וסברתי כן מפני שאין צורך הגמרא שלנו שישכרו לה יורשין כלום אלא משמע דלגמרי הפסידה דירתה מדאמר מר בר רב אשי אפילו מזוני לית לה אף על גב דלית הלכתא כמר בר רב אשי אבל מקצת חכמים הראשונים פירשו כמו שהזכרתי תחלה. והנגיד ז"ל כתב זה הירושלמי והביא בתשובה לרב צמח ז"ל אם יש לו בית קטן אין עליה מן הדין לדור בו והולכת לבית אביה או שוכרת בית גדול ויושבת ושכר מן היורשין. וזאת התשובה איני סומך עליה שנראית כמשובשת שהלשון שלה נוטה שלתקנת האשה אמרו כן שאין מכריחין אותה לדור בקטן אלא שוכרת גדול וזה אינו כלום. ושוב ראיתי בחיבורים אחרים שהשכר על היתומים ולרב ר' משה המחבר ז"ל נפל הבית או שלא היה בית אלא בשכר נותנין לה מדור לפי כבודה ומזה הירושלמי הוציא דבר זה אבל היה לו לכתוב אם היתה שם ביקתא מה דינא ונראה שדעתו שישכרו לה היתומים מדור לפי

כבודה וכיון שכן יש לדחוק ולומר דה"ק בביתי ולא בבקתי שאינה יכולה לומר הניחו הבית לי לבדי מאחר שאין כלנו יכולין לדור בו בריוח לפי כבודנו או שתאמר אתגלגל עמכם בדוחק אלא הם דרים בביתם ושוכרין לה מדור לפי כבודה כלומר ביקתא כמו שלא היה לו לבעלה בית כלל דמי משום מיעוטא דלישנא וזו שאמר מר בר רב אשי אבל מזוני לית לה משום ברכת הבית קאמר כאותה ששנינו יכולין היורשין לומר לה אם את אצלנו יש ליך מזונות ואם אי את אצלנו אין ליך מזונות. ומיהו מודה דלפי ברכת הבית יהבי לה כי התם ואפילו הכי לית הלכתא כוותיה דכיון דלאו מינה הוא מזונות שלמים נותנין לה שאם רצו ובאו אף הם לדור עמה. ואף על פי שאין זה מחוור אנו נותנים ראשינו תחת כפות רגלי הראשונים. עכ"ל הרמב"ן ז"ל אדון האחרונים ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל תני רב יוסף בביתי ולא בבית עקתי וכו'. פרש"י ז"ל דרב יוסף דייק דלהכי קתני בביתי תרי זמני וכו' ולפירוש [זה כ"ש דהיכא שלא הניח שום בית שאין לה דירה ואין היורשין חייבין] להשכיר לה בית דהא בביתי קאמר ואפילו מאן דלית ליה דרב יוסף מודה בהא. אבל בירושלמי אמרו שאם אין שם בית היורשין חייבין להשכיר לה בית ולפיכך יש שפירש דאפילו רב יוסף לא קאמר אלא שאינה דרה עמהם אבל נותנין לה דירה ומה שנחלקו במזונות אינו אלא אם נותנין לה מזונות שלמים או לפי ברכת הבית דרב יוסף אמר דאית לה מזונות שלמים ומר בר רב אשי אמר דאין לה מזונות שלמים ולא נהירא דאם כן היכי קאמר מר בר רב אשי אפילו מזוני לית לה מאי אפילו דקאמר כיון דאית לה דירה דדילמא הא דאמור רבנן ולא בביקתי לתקנתא דידה הוא כדי שלא תדור בדוחק ועוד למה לא יהיו לה מזונות שלמים כיון דאית לה דירה מכל מקום ועוד דלישנא דמזוני לית לה משמע דלית לה מזוני כלל. והירושלמי חולק הוא על תלמוד שלנו בזה ואגמרא שלנו סמכינן. ואי ק"ל דהכא דרשינן בביתי ולא בביקתי לגריעותא דידה ואילו לקמן בפרק הנושא דרשינן מינה שמשתמשת במדור כדרך שנשתמשת בחיי בעלה והא ודאי קשיא לפי' זה אבל יש לומר דסוף סוף תרווייהו לחדא עניינא סליקו דתקנתא דרבנן היה שתהא לה דירה עמהם בריוח והיכא דאיתא לרווחא אית לה והיכא דליתא דתפוק ותיזיל כי לא תוכל לדור בהצנע כאלמנה ובהא לא תיקן לה רבנן בית כלל. ע"כ:

ונתפייסה נתרצית לינשא אין לה מזונות מן היתומים כיון דדעתה לאנסובי לא קרינא ביה מיגר אלמנותיך אמרה איני רוצה להנשא מחמת פלוני בעלי יש לה מזונות מן היתומים שאינן מהוגנים לה אין לה מזונות דאי הוו אתו מהוגנין מינסבא להו כיחלה ופירקסה שערה אין לה מזונות מעשיה מוכיחין שדעתה להנשא ולא קרינא בה מיגר אלמנותיך.

תובעת כתובתה דעתה לינשא. רש"י ז"ל במהדורא קמא:
ולית הלכתא ככל הני שמעתתא ופירשו הגאונים דברים כפשוטן דאכלהו קאי ואפילו תבעוה לינשא ונתפייסה ולא משום דתיקשי לאידך דשמואל דאמר תובעת כתובתה בב"ד דאם כן קשיא דשמואל אדשמואל אלא ודאי שפיר אפשר דאיתנהו לתרווייהו דתובעת בב"ד אין לה מזונות ותבעוה לינשא ונתפייסה אין לה מזונות אלא סברא דתלמודא הוא למדחינהו להני מסברא דנפשיה ודכוותה איכא במסכת ברכות פרק כיצד מברכין ובדוכתי אחריתי אבל בתוספות פירשו דלא דחינן אלא ההיא דזנתה וההיא דכיחלה אבל לא ההיא דשמואל דתבעוה לינשא ויש כיוצא בו בפרק במה מדליקין לפירוש ר"ת ז"ל שפי' שם. ומיהו לשון דכל הני שמעתתא כדברי הגאונים ז"ל והיינו דמשום הני תרתי בלחוד לא הוה ליה למימר כל הני שמעתתא וכן פסק הרמב"ם. הריטב"א ז"ל. וממה שכתב רש"י ז"ל במהדורא קמא דטעמא דתובעת כתובתה היינו משום דדעתה לינשא שמעינן דאיתנהו לתרווייהו תבעוה לינשא וכו' ותובעת כתובתה דהא בחד טעמא סלקין:
התובעת כתובתה בב"ד פי' בין על ידה בין על ידי שליח ודוקא תובעת אבל הנשבעת על כתובתה כדי שלא יפסידו יורשיה זכותה פשיטא שיש לה מזונות וכתובה נמי אמרו בירושלמי [פי"א ה"ב] ובלבד מן השופי אבל לא מן האונס כהדא ארמלתא דרמון בה ואמר לה ר' אבא בר כהן בעי לן תבעה פורנא ואבדה מזונא מן דאתידעון מילייא עיילון עובדא קומי ר' יוסי ואהדרה למזונא. הריטב"א ז"ל:
כתב הרא"ה ז"ל דמהך ירושל' נמי משמע דתבעוה לינשא ונתפייסה יש לה מזונות דהא התם דנתפייסה ולא אבדה מזונות אלא בשביל שתבעה כתובתה ומסתברא דלאנשי יהודה ה"ה דתובעת כתובה אבדה מזונות דאנשי יהודה תרווייהו הוו כתבי לקולא דידה. עכ"ל הרא"ה ז"ל. ודוקא שתובעת כל כתובתה אבל אם שיירה מקצתה הא קי"ל דאפילו דנפרעת מקצת כסף ככל כסף כדאיתא לקמן בפרק הכותב. הריטב"א ז"ל. וכיון דתבעה כתובתה בב"ד לאו מיגר אלמנותיך בביתי קרינא לה ומיד משעת התביעה ואילך מפסדת המזונות ואע"פ שלא נפרעה מכתובתה על תביעה זו כלל. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:
מכרה כתובתה משכנה כתובתה פי' שמכרתה או משכנה כולה כדפרש"י ז"ל וכ"ת כי משכנה כולה עדיין יש מקצת כסף כי בודאי לא משכנה אותה ככל הכתוב בה. ויש לומר דמכל מקום כיון ששעבדה כולה לאחרים כמי שגבתה כולה דמי לענין זה. הריטב"א ז"ל. וכן כתב הרא"ה ז"ל דכיון דשעבדה לכולה כמי שגבתה כולה דמי:

והא לנהרדעא נסיבא וכו'. ושמעינן מיניה דמאן דנסיב אתתא מדוכתא אחריתי אדעתא דתידור עמיה בדוכתיה הולכין בה כפי מנהג מקומו שבאה לשם. הריטב"א ז"ל:

ועד היכא דנהרדעא וכו'. הא דיהביה קיצותא לנהרדעא לאו למימרא דשאר עלמא עבדי כרב אלא משום דבבבל עבדי כרב ותחומי בבל ותחומי נהרדעא היו סמוכין אלו לאלו לפיכך רצה לידע עד היכן נינהו תחומי דנהרדעא אבל בכל דוכתא כשמואל עבדי. תלמידי ה"ר יונה:

שמין מה שעליה פי' ששמין מה שעליה בפרעון כתובתה מטעמא דמפרש לקמן דלא אקני לה אדעתא למשקל ולמיפק ומיהו אינם יכולים לסלקה מהם במעות שאינו בדין שיפשיטוה ערומה ותלך והא דאמרינן ארמלתא שלח ופוק לישנא בעלמא הוא דהוו אמרי לומר שאינם שלה לגמרי או תקבלי אותם בדמיהם או תפשיטום. הריטב"א ז"ל:

וחילופא בלקיט אם יש שכיר בביתו ולא קצב לו שכירות מתחלה ובתוך כך שהיה עוסק במלאכתו נתן לו בגדים כשיגיע לסוף מלאכתו באין לפרש את שכרו אין שמין מה שעליו אליבא דרב אמרינן דבאשה היינו טעמא דשמין לרב כדמפרש לקמן דכי אקני לזה אדעתא למיקם קמיה אדעתא דמיפק ולמשקל לא אקני לה אבל בלקיט שהיום עמו ולמחר הולך לו ודאי לגמרי אקני ליה לשמואל באשה אין שמין דכל ספוקה עליו וגמר ומקני לה אבל לקיט אין עליו להלבישו ומסתמא לא נתן לו כסות. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

יתמא לקוטי שלח ופוק הפשיטהו מבגדיו ויצא שמין מה שעליו ויתמא קרי ליה על שם שנוהגין בו מנהג יתומים לצאת בלא תלבושת. רש"י ז"ל במ"ק:

לכאורה כשמואל רהיטא לכאורה כמו לכעורה כלומר לאדם כעור שאין מעיין ומדקדק לדבר נראה לו לפום ריהטא למתני' כדשמואל וכי אקני לאתתיה הנך מאני אדעתא למיקם קמיה שתעמוד עמו ויתכבד בה לפיכך אין לה בכסות אשתו ובניו כלומר אדעתא למשקל ולמפק כגון אלמנה שהולכת ונשאת לאחר לא אקני לה. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ואומרים מקצת מפרשים ז"ל דדוקא באלמנה שתובעת כתובתה אבל בגרושה לא ובלקיט נמי דוקא היכא שיוצא מעצמו אבל אי מפקין ליה אין שמין מה שעליו. תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל:

והרא"ה ז"ל כתב וז"ל אדעתא למשקל וכו'. וכל שכן גרושה דהא אלמנה דמן שמיא אנסי לדידה ולדידיה ע"כ. ואזיל בשיטת זקנו הרז"ה ז"ל עיין בספר המלחמות להרמב"ן ז"ל ודעת האחרונים כדעת הריא"ף ז"ל. וכתבו הגאונים דוקא בהא אבל הנותן מתנה לאשתו ודאי אית לה דלא שייך בה האי טעמא דאטו האי מאן דיהיב מתנה לרחמיה

ונפל ביניהן אוסיא הכי נמי דהדר מתנה הא לאו טעמא הוא דהא איכא מ"ד התם בבבא בתרא במתנה קנתה והבעל אוכל פירות ואם איתא דליתא האי סברא אם כן האי מתנה מאי אהני לה שהרי בחייה אוכל פירות ואם מתה יורשה ואם מת הוא אינה זוכה אם כן מאי אהני לה אלא כדאמרן. הרא"ה ז"ל:

זילא לן מילתא וכו'. אלא תתקן עצמך בבגדים שלך והם היו מתכוונים כדי שיהו ב"ד רואין אותה ושמין מה שעליה. רש"י ז"ל במהדורא קמא. נדוניא לברתא שהיה גוסס ואמר תנו נדוניא לבתי כשאר בנות הנישאות ואותה שעה היתה נדוניא ניקחת במאתים ואחר כך זל נדוניא ועמד על מנה פורנא פי' רווח כמו שהפרין את מדותיו לשון ריבוי. פרנא ליתמי אף על גב דאיכא למימר כי אמר אבוה למיתן לה נדוניא מידע ידע דבמאתן מזבנא ומאתן זוזי שבק לה השתא נמי כי זל ליתבי לה מאתן זוזי אפילו הכי לית לה אלא נדוניא. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וז"ל תלמידי הר"י ז"ל ההוא דאמר ליה נדוניא וכו'. פירוש צוה בשעת מיתתו תנו בגדים ותכשיטים לנדונית בתי ובשעת מיתתו לא היו מוצאים בגדים ותכשיטים הראוין לתת לה בפחות ממאה ואח"כ הוזלו ומוצאים בחמשים אמר רב אידי בר אבין פורנא ליתמי כלומר הריוח של היתומים ואינם קונים לה אלא בחמשים כיון שבזה מספיקין לה לנדוניא הראוי לה כמנהג המקום ולא אמרינן כיון שבשעה שצוה לתת לה נדוניא לא היו מוצאים בפחות ממאה כוונתו היה לתת לה שוה מאה אלא אמרינן כוונתו היה לתת לה נדוניא הן ביוקר הן בזול וי"מ דנדוניא לבתי ר"ל שאמר בפירוש בגדים ותכשיטין כך וכך לבתי. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל ההוא דאמר ליה נדוניא לברתא כו'. פי' וש"מ היה דמקנה באמירה וכלים של נדוניא הרגילים היו ידועים ובשעה שצוה עליהם היו נמכרים ביוקר בשוק ובתר הכי זל נדוניא והיתה היא תובעת העודף מן המעות ההם כי לפי אותה שעה של צואה הקנה לה אביה ואמר רב אידי פורנא ליתמי שלא נתכוון האב אלא שיתנו לה נדוניא הרגילה הן ביוקר הן בזול וה"ה דאי איקר דיוקרא ליתמי. ושמעתי מרבותי שאין להם לתת לה עד שתנשא ותצטרך לכך ואם מתה אין ליורשיה כלום אבל האומר תנו מאתים זוז לפלונית לנדוניא חייבים לתת לה ר' מעכשיו ויוקרא וזולא דידה הוי ולא עוד אלא אפילו מתה קודם שתנשא זכו בהן יורשיה דכה"ג לאו קפידא הוי אלא כמראה מקום וכההיא דפרק השוכר בנותן דינר לעני ליקח בו חלוק שרשאי ליקח בו טלית. וכן דעת הרשב"א ז"ל. ע"כ:

דף נד:

ארבע מאה זוזי מן חמרא יין שיעור ארבע מאות זוזי נתן לו ואותה שעה נקחין ק' מדות של יין בארבע מאות זוז לסוף נתייקרו ועמדו השלשה מדות בארבע מאות זוז. רש"י במהדורא קמא:

רווחא ליתמי פירוש וה"ה לזילא וה"ה אם נשפך מקצת היין או החמיץ שלא להפסידו כלום דכוליה חמרא משתעבד להכי וכדאמרינן בגיטין בעובדא דגנבה מחמרא כדי ליפות את כחו ושם פירשנו בארוכה בס"ד. הריטב"א ז"ל:

וכן כתבו תלמידי ה"ר יונה ז"ל רווחא ליתמי וה"ה אם הוזל דהיה ההפסד עליהם דהכי אמרינן בכיוצא בזה במסכת בתרא בפרק מי שמת לא כתב לה מחמרא אלא כדי ליפות כחה שהראה מקום שיהיו המעות מזומנים אבל ודאי כוונתו היה שאם יפסד היין שלא יפסיד הוא. מפי מורי הרב נר"ו. ע"כ:

מפסדא מזוני לא היתה חוששת לשמור מזונות שבבית ומאבדתן וסומכת על הבנים שיספיקו לה מזון כל צרכה. אמרו ליה לאבוכון גוסס היה שנייחד לה ארעא למזונא נייחד לה קרקע שיעור מזונותיה שממנה תיזון ולא תסמוך עליכם ולא תפסידו אותן. כל שכן שריבה לה מזונות לקמן מפרש. רש"י במ"ק. ותלמידי הר"י כתבו וז"ל דהוה קא מפסדא מזוני כלומר היה דרכה בחיי אביהם לבזבז הממון ולהוציא יותר מדאי והיו יראים שתעשה כך אחר מיתת אביהם כי חייבין היתומים לזון את האלמנה על השפע ועל ההנהגה שהיתה נזונת עם בעלה ולפיכך נתן להם ר' יוחנן עצה לייחד לה אביהם קרקע ידוע למזוניה בשעת מיתתו כדי שאח"כ לא תוכל לבקש ענין אחר ולא תבזבז ממונא וכשבא המעשה לפני ר"ל אמר דלא מהני מידי דכ"ש שריבה לה מזונות ונוכל לומר דמפני שהכיר בה שהיתה מוציאה הרבה ושיקפידו היתומים אם תוציא כל כך נתן לה זה השדה להעדפה. ע"כ:

דנייחד לה ארעא למזונותיה פרש"י ז"ל שתצוה כן בפניה אולי תקבל עליה דאפילו לכתובתה תנן הכותב כל נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא איבדה כתובתה ר' יוסי אומר אם קבלה אף על פי שלא כתב לה ע"כ. ודוקא כשפיחת מן הראוי לה בעינן שתקבל עליה אבל כשנותן לה כראוי אלא שלא תוכל להרבות מזונות שלא לצורך אפילו שלא בפניה נמי ואיכא דקשיא ליה אמאי לא אמר ר' יוחנן הכא עשינו עצמנו כעורכי הדיינין ולא קשיא שהרי אינו עושה כדי לפחות מו הראוי לה ואם פיחתו מן הראוי לה אינו מועיל אלא כשקבלה עליה ונתרצית בדבר. הריטב"א ז"ל. ובפרש"י ז"ל כתיבת יד מצאתי וז"ל והא דלא אמר רבי יוחנן הכא עשינו עצמנו כעורכי הדיינין כמו שאמר לעיל

משום שזה המעשה היה תחלה ואחר כך היה אותו המעשה ולאחר כל הדברים אמר עשינו עצמנו כעורכי הדיינין. כך שמעתי:

למזונות ריבה לה מזונות דכי קאמר לה הילך קרקע זו למזונות משמע דלרווחא הוא דקאמר דאי לא ספקא במאי דיהבי לה יתמי הא ארעא להשלמת מזונות. לישנא אחרינא למזונות ריבה לה מזונות פירוש תקח זו והשאר מכדי ספקא משאר נכסיו. למזונות קצץ לה מזונות אם אמר אותו גוסס קרקע פלוני יתייחד ליך במזונותיך משמע בשביל מזונות שאני חייב הילך קרקע זו וכגון שהיה בה כדי מזונותיה. לא קצץ לה מזונות וייחד לה מזונותיה בקרקע זו שוב אינה נזונת מנכסי יתומים. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

ותלמידי ה"ר יונה ז"ל כתבו וז"ל למזונות ריבה וכו'. פרש"י ז"ל כשאמר במזונות רצה לומר בעבור המזונות ונמצא שבזה קצץ לה הכל אבל כשאמר למזונות לא נתכוון אלא להעדפה כדאמרן והסכימה דעת המפרשים דמיירי במחלק לפניה והיא שותקת כדאמרינן בפרק מי שמת כתב לה קרקע כל שהוא אידה כתובתה ומוקמינן לה במחלק לפניה ושותקת הכא נמי לא אידה מזונותיה אלא בכה"ג. ונראה למורי הרב נר"ו להעמידה אפילו בשלא חילק לפניה ומאי דאמרינן גבי כתובה שלא אידה כתובתה אלא במחלק לפניה והיא שותקת מיירי בשלא כתב אלא קרקע מועט ולפיכך אם לא היה לפניה לא אידה כתובתה דלאו כל כמיניה להפסיד כתובתה בדבר מועט אבל הכא מיירי כשייחד לה קרקע הראוי למזונות אשה בינונית ולפיכך כשאמר במזונות מוכחא מילתא שקצץ לה במזונות ואין בה כח לבקש מהם העדפה אח"כ ואע"פ שלא אמר בפניה כיון שנתן לה דבר הראוי לאשה בינונית:

סליק פרק רביעי

אע"פ שאמרו בתולה גובה מאתים וכו'. ואיכא למידק אמאי נקט גובה ולא נקט כתובתה מאתים כלישנא דמתני' דפ"ק דתני בתולה כתובתה מאתים כו' וה"נ מסיים ואזיל אם רצה להוסיף וכו' דהיינו בעת הכתיבה ולא בעת הגבייה. ודע דבגמרא פריך פשיטא ומפרקינן מהו דתימא קיצותא עבדו רבנן וכו' וכתב הר"ן ז"ל בפירושיו על ההלכות דמהא שמעינן דמצי למכתב סתמא ויהיבנא ליכי מוהר בתולייכי כך וכך דאם איתא דלא שרי אלא במפרש עיקר כתובה והדר מוסיף כך וכך היכי תיסק אדעתין דליתסר ומאי כסופא איכא בהכי וכו' ע"כ. והלכך ה"פ דמתני' אע"פ שאמרו בתולה גובה מאתים פי' א, על גב דנאבד כתובה גובה מאתים מתנאי ב"ד וכדתן הוציאה גט ואין עמה כתובה גובה כתובתה כדאיתא בפ' הכותב ואלו התוס' אלו לא הוציאה שטר כתובתה לא גבייא לה כלל וכיון שכן אית לן למימר דלא מצי למכתב סתמא ויהיבנא ליכי מהר בתולייכי

כך וכך דהא לא ראי זה כראי זה אפ"ה אם רצה להוסיף אפילו מאה מנה וכו' פי' למכתב סתמא ויהיבנא ליכי וכו' וכדכתיבנא. ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ך אם רוצה.בגמרא פריך פשיטא. פי' הוקשה לו לרש"י ז"ל דלישנא דאם רוצה להוסיף משתעי בשעת הכתיבה וקא פתח ותנא אע"פ שאמרו בתולה גובה וכו' דקא משתעי בשעת הגבייה ותירץ ז"ל דבגמרא פריך פשיטא ובמאי דמשני לה תלמודא מתרצא נמי הך קושיא. וכתב עוד ז"ל שלא כתב לה תוספת שמדעתו אלא ע"מ לכונסה. ע"כ. פי' הוקשה לו דכיון דמיירי בכותב סתמא ויהיבנא ליכי וכו' וכדכתיבנא היכי מחלקינן בינייהו והא כי היכי דהמנה מאתים הויא מן האירוסין הכי נמי התוספת דהא כיילינהו בחד לישנא ובסך אחד ותי' ז"ל דכיון דסוף סוף התוספת כתב לה מדעתו הרי הוא מוחלק ועומד דמאי דכתב לה מדעתו לא כתב לה אלא ע"מ לכונסה כנ"ל ולקמן בגמרא גבי הא דפריך פשיטא נכתוב מאי דכתבו המפרשים ז"ל בס"ד:

אם רוצה להוסיף וכו'. לכאורה משמע דכי פריך תלמודא בגמ' פשיטא אמאי דאמרינן דיכול להוסיף מאה מנה קא פריך ומשני מהו דתימא קיצותא עבדו רבנן וכו' וכיון שכן אכתי קשיא דלמה ליה לאורוכי במתני' כולי האי ליתני בקוצר אע"פ שאמרו בתולה גובה מאתים וכו' יכול להוסיף אפילו מאה מנה. לכך נראה לפרש דהא ודאי ליכא לאקשויי פשיטא אעיקרא דמתני' דיכול להוסיף דהא מצי לשנויי דהא אתא לאשמועינן דתנאי כתובה ככתובה א"נ נקט הכי משום פלוגתא דראב"ע ורבנן אלא הכי פריך דאי לא אתא לאשמועינן דתנאי כתובה ככתובה למה ליה למיתני אם רוצה דמשמע דהא אתא לאשמועינן דאם ירצה לעשות כן יעשה פשיטא ודאי דהאדם רשאי בשל עצמו ומשני מהו דתימא קיצותא עבדו רבנן וכו' ואפשר דזהו שכתב רש"י ז"ל אם רוצה. בגמרא פריך פשיטא. פי' אמאי דקתני אם רוצה פריך בגמ' פשיטא כנ"ל. ובמהדורא קמא כתב רש"י ז"ל אפילו מאה מנה יוסיף ובגמרא פריך פשיטא. ע"כ. והכל אחד דכיון דקתני אם רוצה צריך להאריך נמי ולמיתני יוסיף ובמהדורא בתרא תקן ותפס כתחלת לשון המשנה דקתני אם רוצה וכו' וכדכתיבנא. וז"ל הריטב"א ז"ל אם רצה להוסיף וכו' בגמרא מפרש מאי קא משמע לן ואמאי קתני כי האי לישנא רצה להוסיף. ע"כ:

אפילו מאה מנה וכו' מדהאריך ותני אפילו מאה מנה ולא קצר ותני אם רוצה להוסיף יוסיף דמה לי חד מנה או מאה מנה דכיון דלא עבדו רבנן קיצותא הכל שוה שמעינן דאפילו אין לו מאה מנה יכול להתחייב ואין להקשות דא"כ מאי פריך תלמודא פשיטא דילמא הא אתא לאשמועינן דמדקתני אף על פי שאמרו בתולה גובה מאתים וכו' משמע דלא מצי לאוסופי כלל אפי' ביש לו קא אשמועינן רבותא ומכל מקום יש לדחוק

לישנא דמתני' ולמימר דלא איירי מתני' אלא דוקא ביש לו והא דקתני אפילו מאה מנה לאשמועינן אף על גב דאיכא כיסופא טובא דזה כתובתו מרובה וזה מועטת ומיהו נהגו שכותב החתן לכלה מאה לטרין אף על גב שאין לו שוה פרוטה וכו' עיין בתוספות ובפסקי הרא"ש ז"ל:

וז"ל תלמידי ה"ר יונה ז"ל אם רצה להוסיף וכו'. ובגמרא פריך פשיטא שתנאו קיים ומתרץ מהו דתימא קיצותא עבדו רבנן שלא לבייש את מי שאין לו קמ"ל כלומר מתניתין אתא לאשמועינן דאפילו אם בעיקר הכתובה עצמה רצה להוסיף לכתוב במקום זוזי מאתן אלף זוז או יותר מוסיף ולא אמרינן כיון דחכמים תקנו לבתולה מאתים ולאלמנה מנה עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע אלא אם רצה מוסיף. ושואלים רבני צרפת ז"ל על מה נהגו העולם לכתוב תוספת אפילו מי שאין לו שום דבר והלא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם והיאך יכול להקנות לה מה שעתיד להרויח דבשלמא מה שנוהגין לכתוב בשטרות מה שקניתי ושאקנה מפני שזה אינו הקנאה אלא שמשעבד נכסיו אבל הכא שמקנה האיך יועיל הקנאה כזו. והנראה נכון למורי הרב נ"ר דהכא כיון שמקנה לה בסודר הוה ליה כלוקח שאע"פ שהסודר אינו שוה אלא פשוט הוא קונה אותו הסודר שנוטל בו הקנין באלף זוז או אלפים וגבי לוקח לא דיינינן ליה מקנה דבר שלא בא לעולם אלא שמשעבד מה שעתיד להרויח בעבור מה שלקח. ובתוספות מתרצי' דכיון שמודה לה הודאת פיו כמאה עדים דמי. ע"כ:

וז"ל הריטב"א מן הנשואין גובה את הכל פי' ואע"פ שלא קנו מידו דכיון דבשעת נשואין קבל על עצמו מתחייב הוא באמירה כההיא דאמרינן בשטת פסיקתא שהן דברים הנקנין באמירה בההיא הנאה דמתחתנין אהדדי ואע"פ שלא היה לו כלום באותה שעה מתחייב הוא וכדאמרינן לקמן חייב אני לך מנה בשטר חייב דאע"ג שאין אדם מקנה דשלב"ל מתחייב הוא בדשלב"ל כיון ששעבד עצמו לכך בלשון חיוב ושעבוד וכן מתחייב כאן באמירה וכאותה שאמרו מתנה ש"ח להיות כשואל ובירושלמי הוסיפו עוד לומר שאפילו אחר נשואין הוא מתחייב בדברים דבעי למיתן כמה ולא מהדר ביה ואמרינן ויכולה היא בתמיה ופריקו מעיקא ליה ומשבק ודעת רבותי דכיון דלא פירשו הכי בגמרא דילן לא עבדינן בהא עובדא וכן הסכימו רבותי דמתנה לחוד שאדם כותב לאשתו בשעת נשואין הרי היא זוכה בה לגמרי כפי מה שפירשו ומוכרת ונותנת למי שתרצה אם התנה כן ולא אמרינן שלא כתב לה אלא לפנחייא בעלמא כדברי הרב אלברצלוני ז"ל וכן כתב רבינו הגדול ז"ל בתשובת שאלה שהכל לפי תנאי וכאלו נתן לה לאחר נשואיו ומיהו מתנת מעות שנוהגין לכתוב אינה כלום אם לא נתחייב לה בלשון חיוב ואפילו

היו ברשותו באותה שעה שאין מתנה אלא על דבר מסויים שיזכה בו המקבל לשעתו ויטלנו לעצמו ואם נאנס נאנס לו וזה ברור. ע"כ:

גובה את הכל אפילו תוספת והא דאוקימנא בפירקין דלעיל הלכתא אחד זה ואחד זה מן הנשואין ה"מ לטרוף לקוחות מזמן נשואין שלא כתב לה אחריות עד שעת חופה שכותב לה כתובה אבל מן המחוררין גובה אפילו מן האירוסין. רש"י ז"ל במהדורא קמא. וכתבו תלמידי ה"ר יונה ז"ל ומיירי כשכתב לה כתובה ותוספת משעת אירוסין ולפיכך ס"ל לת"ק דכיון דאקני לה מיד זכתה בכל ור' אלעזר בן עזריה סבר כת"ק בנשואין דגובה הכל דחיבת חופה קונה אפילו התוס' אבל מן האירוסין אינה גובה אלא עיקר כתובה בלבד אבל תוספת לא שלא כתב לה תוספת אלא לדעת שהוא כונסה ואפילו כשהוא מגרש אותה בע"כ אינה גובה התוספת דלעולם אין לה שום זכות בתוספת עד שעת נשואין. ע"כ:

מן האירוסין בתולה גובה מאתים פי' הרמב"ם ז"ל שגובה מבני חרי וכן פי' רבינו שרירא ז"ל שלא עלתה על דעתו שאלו רצה למכור מנכסיו עד שעת נשואין שלא ימכור ואינו נכון חדא דגובה סתם אפי' מן מהשועבדין משמע ועוד דקתני גובה מן האירוסין דומיא דגובה מן הנשואין דהוי אפילו מן המשועבדין ות"ק נמי בהדדי תני להו גובה את הכל ולא לצדדין נקט לה. הריטב"א ז"ל. וכן פירש הרשב"א ז"ל:

רבי יהודה אומר וכו'. מלתא באפי נפשה קאמר ולא מפלג פליג. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

גמ' פשיטא מהו דתימא וכו'. וה"ה דהוי מצי למימר דמשום פלוגתא דר' אלעזר בן עזריה ות"ק תני לה וא"נ משום דינא דתנאי כתובה ככתובה אתא לאשמועינן מדקתני רצה להוסיף אלא ההוא טעמא דכדי שלא לבייש מי שאין לו עדיף ליה למינקט משום דחשו ליה רבנן בכמה דוכתי כנ"ל. ועוד נ"ל דרבה קא קשיא ליה דאי לאשמועינן תנאי כתובה ככתובה אם כן משום פלוגתא דר' אלעזר ות"ק ליתני אף על פי שאמרו בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה אם הוסיף לאלמנה מנה בין מן האירוסין בין מן הנשואין גובה את הכל וכו' אבל השתא דקתני רצה להוסיף יוסיף משמע דאתא לאשמועינן שהרשות בידו להוסיף וזה פשיטא ומה קא משמע לן. זה נראה לי יותר נכון. הרשב"א ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל פשיטא כלומר למה ליה למיתני אם רצה להוסיף מוסיף דאי משום דבעי לאשמועינן דתנאי כתובה ככתובה דמי א"נ משום פלוגתא דר' אלעזר בן עזריה ורבנן הוה ליה למיתני אף על פי שאמרו בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה אם הוסיף לה אפילו ק' מנה נתאלמנה או נתגרשה בין מן האירוסין בין מן הנשואין וכו'. למה ליה

למיתני אם רצה להוסיף מוסיף פשיטא ע"כ. וכיוצא בזה דקדקנו מלשונו של רש"י ז"ל במשנתינו ומיהו במהדורא קמא כתב רש"י וז"ל פשיטא דמוסיף. קיצותא עבדו רבנן מנה מאתים אין טפי לא שלא לבייש את מי שאין לו להוסיף כל כך ע"כ. ומשמע נמי מלשונו דכי קתני מתני' אם רצה להוסיף ביש לו מירי וכבר כתבנו במתני' דהתוס' חולקין: **וכתב הרא"ה וז"ל מקשינן אריש דמתני' פשיטא ומהדרינן מהו דתימא קיצותא וכו'**. ותמיה לן הא מלתא אכתי פשיטא אטו אי קא בעי למיתן לה מתנה מי לא מצי יהיב ומסתברא לפרושי דאורחייהו הוה דכתבי ליה לתוספת בכלל כתובה שהיו כותבין ויהיבנא ליכי בכתובתיך מאה מנה והיינו דאיכא כיסופא וקמ"ל דלא חיישינן אבל היכא דכתב לה כתובה והדר יהיב לה במתנה טפי הא פשיטא מלתא ולא צריכא למימר. ע"כ: **וז"ל הריטב"א ז"ל מהו דתימא כו'**. קיצותא וכו' האי טעמא תמיה טובא מאי לבייש את מי שאין לו איכא ולמה להו לרבנן למיתן קיצותא שלא יתן מנכסיו לאשתו כשם שנותן לעוברי דרך ויש לומר דהא קמ"ל שאפילו אם רצה לכלול התוס' עם הכתובה ולומר לה ויהבינא ליכי מהר בתולייכו מאה מנה רשאי סד"א דקיצותא עבדו רבנן לכתובה שלא יכלול עמה כלום כדי שלא יהא בושת לבנות ישראל שזו כתובתה מרובה וזו כתובתה מועטת ואם רצה להוסיף יוסיף לה באפי נפשה קא משמע לן שכולל וכותב ואינו נמנע. כן פירשו בתשובת הגאונים ז"ל ולפום האי פירושא הא דנקט שלא לבייש את מי שאין לו ולא קאמר שלא לבייש את מי שאין לה יש לומר דכלא חדא היא וה"ק שלא לבייש את מי שאין לו נכסים לתת נדוניא גדולה לבתו כדי שיכתבו לה כתובה גדולה כנ"ל ע"כ. ומלשון רש"י ז"ל שבמהדורא קמא לא משמע כן וכדכתי'. עוד כתב הרא"ה ז"ל ויש מן הגאונים ז"ל שכתבו שאין התוס' צריך קנין אלא הרי היא זוכה באמירה בעלמא דכי היכי דקיימא לן דאיתא לדרב גידל בשעת קדושין דה"ה בשעת נשואין מההוא טעמא גופיה ובירושלמי אמרו דאפילו אחר נשואין היא קונה באמירה ופירשו הטעם לפי שרוצה הוא ליתן כמה שלא תחזור בה ואמרינן ויכולה היא אמרינן כן מעיקא ליה ומשבק ליה וצ"ת: **אלא רצה להוסיף דמשמע בעל פה שאע"פ שלא כתב לה נתחייב בה באמירתו אלמא דתנאי כתובה ככתובה דכי היכי דאמרינן לא כתב לה כתובה בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה הכי נמי תוספ' ומה כתובה נקנית באמירה דאמר רב גדל כמה אתה נותן לבנך כך וכך וכו'**. תוספ' נמי כיון דאמר הכי והכי מוסיפנא לה אף על גב דלא כתב לה חייב דהן הן הדברים הנקנין באמירה כך שמעתי ולא דייק דאם כן הוה ליה למחשב האי אנפא בהדי הני אנפי דקא חשיב דמאי נפיק מיניה לפיכך נ"ל כלשון הנמצא בתשובות רצה לכתוב לא קתני אלא רצה להוסיף דכל להוסיף משמע כולה כתובה חדא מלתא

היא כמו מוסיפין על העיר ועל העזרות ועל הלשכות דעבדי לה חדא קרתא רבתי חדא לשכה רבתי חדא עזרה רבתי אבל לכתוב משמע תרי מילי נינהו דהא כתיבה לחודה והא כתיבה לחודה ומדקתני להוסיף דעריב כלהו לחדא כתובה ש"מ דתנאי כתובה ככתובה דמי ונפקא מינה לכל הני אנפי. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וז"ל הריטב"א ז"ל רצה לכתוב לא קתני אלא רצה להוסיף פי' דרצה לכתוב משמע שכותב לה מתנה וחיוב מדעתו ואינו בדין כתובה אבל השתא דקתני מוסיף משמע שנעשה טפל לכתובה וכאלו הם דבר אחד וכדאמרינן מוסיפין על העיר ועל העזרה שקדושת התוס' כקדושת העיקר. ע"כ:

וז"ל תלמידי ה"ר יונה ז"ל רצה לכתוב לא קתני כו'. פי' אם היה שונה לשון כתיבה על התוס' הוה משמע דאפי' התוס' כמו שטר אחד דעלמא שיש לו בו דין אחר בפני עצמו אבל עכשו ששנה להוסיף מלתא אגב אורחין אתא לאשמועינן שהתוס' שמתנה להוסיף עליה הכל הוא ענין אחד עם הכתובה ודין אחד וכמו שבשאר התנאים שהם תנאי ב"ד מזונות וכתובת בנין דכרין אמרינן תנאי כתובה ככתובה דמיא דלדעת זה כתבו. ע"כ:

מסייע ליה לר' איבו אמר ר' ינאי כו'. תנאי כתובה וכו' פרש"י ז"ל תנאי כתובה תוס' שהוא מתנה להוסיף לה וכן מזונו' וכל הנך דתנן בפרקין דלעיל ככתובה דמו והקשו עליו בתוס' שהרי המוחלת כתובת' יש לה מזונו' ומוכרת יש לה כתובת בנין דכרין ועוד מדקאמר ולכתובת בנין דכרין מכלל בההוא תנאה לא קא' שתנאי כתובה ככתובה ה"ה דלא איירי בשאר תנאי כתובה אלא הנכון דלענין תוספ' איירי בלחוד דעליה עסקי' השתא וקרי ליה כתובה מפני שהוא דבר שמתנה מעצמו כדפרש"י ז"ל והריטב"א ז"ל. ומשום דקשיתיה לרש"י לשון תנאי כתובה אי קאי אתוספ' בלחוד דעליה עסקינן השתא וקרי ליה כתובה דבתוספ' לא דייק שפיר לשון תנאי כתובה דוק ותשכח להכי פריך ז"ל בהדי תוספ' כלהו אינך תנאי כתובה ועיין בהר"ן על ההלכות:

למוכרת ולמוחלת מכרה כתובתה לבעלה או מחלה מכרה ומחלה נמי תוספ'. רש"י במהדורא קמא:

למורדת פירוש דתנן בפרקין המורדת על בעלה פוחתין לה מכתובתה כו'. עד מתי הוא פוחת עד כנגד כתובתה לא תימא כנגד מנה מאתים לחודייהו פוחתין אבל אינו משהה לפסוק אף על התוספת ולהפסידה ממנה דמתנה יהיב לה ע"מ לכונסה והרי כנסה וה"נ אמרי' גבי אילונית דמתנה בעלמא יהיב לה מחמת חיבת ביאה ראשונה וכמו שכתבו התוס' בסמוך וכן פרש"י ז"ל להדיא במהדורא קמא וז"ל למורדת דתנן במתני' המורדת על בעלה פוחתין לה נמי תוספ' ע"כ וקשה במתני' דלקמן פליגי תנאי דר' יוסי סבר

לעולם הוא פוחת והולך עד שאם תפול לה ירושה ממקום אחר גובה ממנה. והלכך לדידיה אפילו לא הוי תנאי כתובה פוחת לה ויש לפרש דה"ק למורדת לא תימא כנגד מנה מאתים הוא דפוחת והולך בכל שבוע ז' דינרין אבל התוספ' אינו פוחת והולך אלא בשבוע הראשונה תפסיד כל התוספ' דאדעתא למשקל ולממרד לא יהיב לה והשתא ניחא דאפילו לרבי יוסי איצטריך ויש לדייק כן מפירושו של רש"י ז"ל במהדורא בתרא שכתב ז"ל בסוף לשונו אלא אף התוספ' פוחתין והולכין. ומיהו התוס' לא כ"כ כנ"ל:

לפוגמת שאם פגמה כתובתה ואמרה שנפרעה ממנה במקצת כשם שאינה יכולה לגבות הכתובה אלא בשבועה כך אינה גובה התוספ' אלא בשבועה דכתובה ותוספת חדא מלתא נינהו וכמאן דפגים להו לכל דיינינן להו ואפילו יהיה התוספ' לשטר אחר בפני עצמו כגון שכתב לה ואוסיפית על עיקר כתובתיך כך וכך אינה נפרעת אלא בשבועה ואע"פ שבשאר שטרות אינו כן אלא הפוגם שטר אחד נפרע מן האחר שלא בשבועה הכא כיון דתנאי כתובה ככתובה דמי כמו שטר אחד דיינינן ליה. תלמידי ה"ר יונה ז"ל. וכן כתב הרא"ש ז"ל בפסקיו:

וז"ל הרא"ה לפוגמת פירש"י ז"ל לומר שאם פגמה התוספ' אינה נפרעת אלא בשבועה כדין הכתובה שאמרו לפנינו שאם פגמה אותה אינה נפרעת אלא בשבועה וקשיא לן והאי מאי למימרא פשיטא דהא בכל חוב דעלמא נמי הכי דינא דהכי קי"ל דהפוגם שטרו לא יפרע אלא בשבועה אבל הנכון שאם פגמה הכתובה הרי היא כמי שפגמה הכל ואינה נפרעת אפי' התוס' אלא בשבועה וכן פר"ח. ע"כ:

לתובעת י"מ שאם תבעה כתובתה סתם אפילו התוספ' בכלל והפסידה מזונותיה דלא תימא שאינה תובעת אלא עיקר אבל התוס' לא קמ"ל ואינו מחוור לי דאי לאשמועינן שהתוס' בכלל לשון כתובה הא שמעינן ליה ממאי דקאמר למוכרת ולמוחלת ויש לומר דקמ"ל דלא תימא כי תבעה עיקר תבעה ולא תוספת אלא אף התוספ' תבעה בכלל כתובה דהכל אחד הוא. ויש מי שמפרש דמקצת כסף ככל כסף כשלא תבעה בב"ד אבל אם תבעה בב"ד מקצת לאו ככל כסף דכיון שהעיזה פניה בב"ד על המקצת כאלו העיזה על הכל ולא מגר אלמנותה ומדברי בעל ההלכו' ז"ל נראה שאינו מפרש לתובעת תוספ' אלא לומר לתובעת בב"ד תנאי הכתובה אחר הכתובה פי' כי תביעת כתובתה אנו חוששין כגבייה לענין מזונותיה שהוא תנאי כתובה ואבדה אותו כי משעת תביעה ואילך לא קרי בה מגר אלמנותיך וקמ"ל בדרב יהודה אמר שמואל דאמר תבעה כתובתה בב"ד אין לה מזונות ולמדתי' ממה שכתב הוא ז"ל אמר רב יהודה אמר שמואל התובעת כתובתה בב"ד אין לה מזונות תנאי כתובה ככתובה עכ"ל. והרמב"ן ז"ל פירש דברי רבינו אלפסי

ז"ל דלאו למימרא שהפסידה מזונות בתביעת התוספ' לבד כל שנשאר לה עיקר כתובה אלא לומר לך שדין תביעה נוהג בתוספת כמו שהוא נוהג בעיקר פי' כשם שמפסדת מזונותיה בתביעת העיקר ואף על פי שלא הספיקה לגבות ה"ה בנזונת מחמת תוספת אם תבעה תוס' בב"ד כאלו גבאתו ומפסדת מזונותיה וקמ"ל שלא תאמר דעיקר כתובה שהוא תנאי ב"ד הוא דהויא תביעה כגבייה אבל התוס' דמדעתיה יהיב הרי הוא כחוב בעלמא ולא תהא תביעה כגבייה ותזון עד שעת גוביינא קמ"ל. הרשב"א ז"ל:

דף נה.

לשבח פריש בה הרי"ף תרי פירושי עיין בהלכו'. וכתבו תלמידי ה"ר יונה ז"ל בפירושם על ההלכות וז"ל לשבח הפי' הנכון שאם לא היה לבעל קרקע שישוה שיעור כתובתה ואחר כך השביחו היתומים או הלוקח את השדה ושוה עכשו כשיעור הכתובה או נתאלמנה או נתגרשה אינה טורפת כל השדה עם השבח ועם הכל אלא מנחת שיעור השבח וטורפת השאר וכשם שעיקר הכתובה אינה גובה מן השבח הכי נמי תוס' ויש בזה דעת אחרת וזה עיקר. ע"כ:

לשבועה כשם שאינה נפרעת העיקר מן היתומים אלא בשבועה כך אינה גובה התוספ' אלא בשבועה ואם תשאל מאי איריא אלמנה אפילו ב"ח נמי דהא קי"ל הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה. ויש להשיב כתובת אשה איצטריכא ליה סד"א משום חינא תשקול בלא שבועה קא משמע לן תדע דהא תנן אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה ואקשו עלה בגמרא מאי איריא אלמנה אפילו ב"ח נמי דהא תנן הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה ומהדרינן איצטריכא ליה סד"א משום חינא אקילו בה רבנן קא משמע לן. הרי למדת דאי לאו האי מתני' אין אלמנה נפרעת וכו' לא הוה מחייבי' לה לאלמנה שבועה כלל אלא יהבינן לה בלא שבועה משום חינא הלכך איצטריכא השתא לאודועי דכי היכי דעיקר כתובה לא גביא לה אלא בשבועה מהאי מתני' ולא מפסדינן להו משום חינא. ה"ר יוסף הלוי ן' מיגאש ז"ל:

והראב"ד ז"ל פירש דנפקא מיניה למיחד מטלטלי או ארעא במצרנהא לכתובה דאמרינן בסמוך דנוטלת בלא שבועה אם ייחד לה לתוספ' נמי נוטלת בלא שבועה מה שאין כן בחוב דעלמא דאף על גב דייחד לה חוששין לצררי משום דלפרעון קאי ואינו נפרע מן היתומים אלא בשבועה ואינו מחוור דלא הול"ל בשבועה אלא ליחוד וי"מ שאם פטרה מן השבועה בכתובה אף התוס' בכלל וגם אינו מחוור לי דהא שמעינן לה ממורדת ומוחלת דלשון כתובה כולל הכל וכיון דכולהו אינשי קרו לעיקר ולתוס' כתובה אי איתא דהוא

לא נתכוון לפוטרה אלא על העיקר בלבד עליה דידיה רמיא לגלויי דומה למה שאמרו בפרק חזקת כיון דכ"ע קרו ליה בי סיסין והוא אמר להו בר סיסין עליה דידיה רמיא לגלויי דלאו בי סיסין הוא ועוד יש לפרש לענין שבועה שאין משביעין אותה אלא חוץ לב"ד ומדירין אותה בב"ד כדין העיקר. הרשב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה ולשבועה פירש"י ז"ל דכל היכא דקי"ל דנשבעת על כתובתה כגון נפרעת שלא בפניו וכו'. ואינו נכון דמאי שנא תוס' אפילו חוב אחרינא דעלמא נמי הכי דינא ויש מתרצים דאינצריך דאלו מדינא כל כתובה ראויה לגבות מן היתומים בלא שבועה דהא בתוך זמנו הוא וכדאמרינן בבבא בתרא שמתוהו ומית בשמתיה הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע אלא משום דכתובה הוי תנאי ב"ד ואלימא מלתא דבי דינא חיישינן לצררי אבל תוספ' מהו דתימא דליכא למימר ביה האי טעמא ובתוך זמנו לגמרי הוא ותגבה בלא שבועה קא משמע לן וליתא דשעת מיתה זמנו הוא כדאיתא בבבא מציעא והכי מוכח בגיטין בפרק השולח ע"כ. וכ"כ הרמב"ן ובתוספו' מפרשים שאם נשבעת לא נטלתי כלום מכתובתי אף התוס' בכלל שבועה ואיני מודה בדינם לפי שהבא לגבות בשבועה צריך הוא לפרש שמא מורה היא לעצמה. הרמב"ן ז"ל. וכ"כ הרא"ה ז"ל תלמידו וז"ל ויש מפרשים לשבועה שאם נשבע' סתם שלא נפרעה כתובתה סתם אף התוספ' במשמע וליתא דהא ודאי ליכא למפטריה בהכי דהא לישנא דכתובה הכי והכי משמע ואפשר דלא אשתבעה אלא אכתובה בלחוד. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ולשבועה פרש"י לכל הצריכין לישבע על הכתובה כגון הנפרעת שלא בפניו כו'. ואף על גב דפוגמת בהאי כלל איתיה איצטריך למנקטיה בהדיא לאשמועינן דפגימת תוספ' מהניא להשביעה אף על הכתובה שלא פגמה כלומר דאלו אידך שבועה דמנה מרן ז"ל בכולן היא נשבעת על מה שיש לה בו ריעותא שבכולן יש חשד בין בכתובה בין בתוס' ואין פירוש זה מחוור דמ"ה לא צריך לומר תנאי כתובה ככתובה דמי שאף בחוב בעלמא יש שבועה וכו' לכך פירשו בתוס' ז"ל דהא קמ"ל דאם נשבעה על כתובתה סתם או שפטרה בעלה שתגבה כתובתה שלא בשבועה אף התוס' בכלל וק"ל לענין פטור שבועה למה לא נאמר יד בעל השטר על התחתונה וכן לענין שבועתה שמא לא נשבעה אלא על עיקר כתובתה בלבד וידה על התחתונה והנכון דהא קמ"ל דכשם דהרשות ביד היורשים להשביעה או להדירה על כתובתה כן הדין בתוספ' משא"כ בחוב דעלמא שגובה בשבועה. עד כאן:

לשביעית פירש הרי"ף שאם פגמה וזגפה משמטת הכל בין כתובה בין תוס' ותמהו עליו האי מאי קמ"ל פשיטא אם כתובה משמטת כל שכן תוס' דהוא חוב דעלמא

ולא קשיא דה"ק ככתובה דמי דחוב א' הוא ואם פגמה עיקר הכתובה לבד וזקפה גם התוספ' משמט שכך מצינו מפורש בדברי ר"ח ז"ל כגון שזקפה כתובתה עליו במלוה משמטת התוספת. ורש"י ז"ל פירש לומר שאין שביעית משמטת תוספ' כתובה כשם שאינה משמטת העיקר שהוא תנאי ב"ד ודבריו יותר נכונים שלדברי ר"ח ורבינו ז"ל היה לו לומר אם אינה משמטת התוספת קודם שילמדנו דין פגימתה וזקיפתה. זה כתבתי תחלה עד שראיתי במס' גיטין לרבינו בעל התוס' שפירש דכתובה ותוספת אין משמטין מן הדין בלא תנאי ב"ד לפי ששנינו שם הקפת החנות אינה משמטת רבי יהודה אומר הראשון ראשון משמט וקתני נמי שכר שכיר אינו משמט דאלמא לא משמט אלא מלוה וקתני סיפא האונס והמפתה והמוציא שם רע וכל מעשה ב"ד אין משמטין ומפרש עלה בירושלמי דרבי מאיר היא דאמר במלו' הדבר תלוי וההיא דקתני התם השוחט את הפרה וחלקה בר"ה אם היה החדש מעובר משמט מוקי לה בירוש' כרבי יהודה אלמא לת"ק דהוא סתם מתני' לא משמט אלא מלוה ממש הא כתובה ותוס' לכ"ע אין משמטין אלא כדפי' ר"ח ורבינו עיקר. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל ה"ר יוסף הלוי ן' מיגאש ולשביעי' שאם פגמה כתובתה וזקפה השאר על בעלה בתורת חוב דהויא לה כהלואה דעלמא כשם שמשמטת העיקר כך משמטת התוספ'. ועיקר דבר זה מפורש במס' שביעית דתניא כתובת אשה פגמה וזקפה וכו' וגרסינן נמי בגטין אתמר מאימתי כתובה משמטת וכו' והיינו טעמא דלא משמט אלא עד דפגמה וזקפה משום דכתובה מעשה ב"ד כלומר אינה חוב שעשאה על עצמו אלא הדין הוא שעשאו עליו והלכך כי לא פגמה וזקפה עדיין לאו חוב הוא כי היכי דשמיט ליה אלא מעשה ב"ד הוא ומעשה ב"ד אינו נשמט כדתנן האונס והמפתה וכל מעשה ב"ד אינן נשמטין אבל כי פגמה וזקפה נפקא לה מתורת מעשה ב"ד והויא כחוב דעלמא ומחייבה בשמיטה וראיה לדבר דכתובה מעשה ב"ד מיקרייא הא דגרסינן בפ' שנים אוחזין אמר רבה בר בר חנה הטוען אחר מעשה ב"ד לא עשה כלום אמר לפניו לא משנתנו היא זו הוציאה גט ואין עמה כתובה וכו' אלמא כתובה מעשה ב"ד היא ויש לפרש ובשביעית שאם לא פגמה וזקפה כשם שאינה משמטת העיקר כך אינה משמטת התוספ' שלא תאמר העיקר הוא שאינה משמטת לפי שהוא מעשה ב"ד אבל התוס' כיון שאינו מעשה ב"ד שהרי לא היה מחוייב בו מן הדין אלא הוא כתבו על עצמו לשמוט כשאר כל החובין שבעולם קא משמע לן דכיון דתנאי כתובה ככתובה דמו הויא לה כעיקר ואינה משמטת. ע"כ.

וכל זמן שהיא בבית אביה פירש"י ז"ל דתנן בפרק הנושא כל זמן שהיא בבית אביה

במשך אלמנותה גובה כתובתה לעולם וכל זמן שהיא בבית בעלה גובה כתובתה עד כ"ה שנה בלבד וכן תוספת. ע"כ. ולא בעי מרן ז"ל לומר שכן תוס' גובה אותה לעולם כל זמן שהיא בית אביה דאם כן מאי אירא משום דתנאי כתובה ככתובה ה"ה לחוב דעלמא אלא הא קא משמע לן דכשם שאין הכתובה נגבית אלא עד כ"ה שנה כך התוספ' לרבנן כשהיא בבית אביה ולר' מאיר כשהיא בבית בעלה ותלמודא דנקט הכא בכל זמן שהיא בבית אביה אתיא כרבנן דהלכתא כותייהו ורבינו ז"ל נקט כדר"מ דהויא רישא דמתני' והרי"ף ז"ל גם כן כתב וכל זמן שהיא בבית אביה גובה כתובתה לעולם וגם הוא ז"ל רישא דמתני' נקט וכדכתיבנא לפרש"י ז"ל והכין אמרינן התם בפרק הנושא א"ר אבהו א"ר יוחנן אפי' תוספת אין לה דאמר ר' איבו א"ר ינאי תנאי כתובה ככתובה דמי. הריטב"א ז"ל. וכפי הנוסחא הכתובה בפירושי רש"י שלנו מפורשת כונתו להדיא עיין לקמן בפרק הנושא בלשון מהר"י מטראני ז"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא כל זמן שהיא בבית אביה גובה כתובתה לעולם כל זמן שהיא בבית בעלה גובה כתובתה עד כ"ה שנים שיש בעשרים וחמש שנים שתעשה טובה כנגד כתובתה מכאן ואילך אבדה כתובתה וגם התוספ' עמה דתנאי כתובה ככתובה וכו'. עד כאן:

ולכתובת ב"ד. יש לפרש דה"ק דתנאי כתובה ככתובה לכתובת בנין דכרין פי' דכי היכי דהכתובה עצמה טרפה ממשעבדי הכי נמי תנאי כתובה דהיינו כתובת בנין דכרין וגרסינן דאתמר ועד השתא מיירי לענין תוס' והשתא מיירי בשאר תנאי כתובה וכבר פירש"י ז"ל דכי קאמר תנאי כתובה ככתובה בכולהו תנאי מיירי, ולא נהירא הך פירושא דאם כן אמאי נקט תנאה דבנין דכרין טפי מאינך תנאי כגון מזונות ואי משום דפליגי בה אמוראי דמר סבירא ליה דטרפה ממשעבדי ומר סבירא ליה לא טרפה נקט הך לרבותא הא נמי ליתא דהא קי"ל דלא טרפה וכדפסיק תלמודא והנכון כדפרש"י ז"ל דלענין תוספ' מיירי באינך אחריני ואתמר גרסינן ול"ג דאתמר כנ"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא ולכתובת בנין דכרין דבנין דכרין גובין כתובה ותוס' ותמיהא לי היינו תנאי כתובה דכתובת בנין דכרין גופה כתובה היא. ה"ג אתמר כתובת בנין דכרין וכו' ע"כ. לא טרפה ממשעבדי מן הלקוחות לאחר שנכתבה כתובת אמן דחנן ירתון בפרקין דלעיל אינון ירתון כסף כתובתיך וירושה לא שייכא אלא במחוררין שביד אביו להורישן לו. רש"י במהדורא קמא:

ליתנהו בעינייהו וכו'. פי' הרי"ף ז"ל דהאי ליתנהו בעינייהו לאו דוקא אלא ה"ק שאותם בעצמם שייחד לה לכתובתה אינם בעין אבל איכא אחריני דידעי דבאי' מכח אותם

מטלטלין והוצרך לפרש כן מפני שאם היה רוצה לומר שאינן בעין בעולם לא הם ולא הבאים מכחם לא הול"ל ליתנהו בעינייהו אלא אבדו או נפסדו ועוד אי ליתנהו בעולם כלל קאמר היכי אמרינן דגובה בלא שבועה דכיון שאינן בעולם אמאי לא חיישינן להתפסת צררי אלא ודאי בדאיכא אחריני מיירי. מפי מורי הרב נ"ר תלמידי ה"ר יונה ז"ל: וכתב ר' האיי גאון ז"ל וז"ל מטלטלי בעינייהו מפרשין רבנן כגון שהיו לה מטלטלין תכשיטין כתובתה כגון בגדים וכיוצא בהן וכלו או אבדו והעמיד לה הבעל אחרים תחתם וידוע הדבר וברור שבגד זה תחת בגד פלוני שהיה כתוב על הבעל בכתובתה ואבדה הני כמטלטלי דאיתנהו בעייניהו דמו וכי שקלה להו ליכא עלה שבועה אבל אי תבעה לאפוקי מיורשין לבד מאי דבהדה מלתא דמייחד לה ופסיק ויהיב לה חלופי מאי דהוה בכתובתה אינה נפרעת אלא בשבועה ע"כ. ורש"י כתב ליתנהו בעינייהו. כגון שאבדו. ואיכא למידק עליה למה ליה למינקט בעינייהו ואפשר דרש"י מודה לפירושו של הרי"ף ז"ל דלמ"ד בשבועה אפילו דאיכא מידי דאתי מחמתייהו ישבע ומ"ה נקט דליתנהו בעינייהו אלא דס"ל דמאן דאמר לא ישבע אפילו ליתנהו כלל קאמר דלא ישבע והיינו דאסמוך ז"ל בלא שבועה דכיון דאבוד וכו' והשתא ניחא דלכאורה פליג רש"י מדידיה אדידיה דכתב ז"ל מטלטלי ואיתנהו בעינייהו המייחד מטלטלין וכו' והן בעין וכו' אלמא דוקא כשהוא בעין ממש הוא דקא מיירי בלא שבועה ושוב כתב ז"ל ליתנהו בעינייהו כגון שאבדו אלמא דוקא ליתנהו כלל הוא דאיכא מאן דאמר בשבועה אבל אי איכא מידי דאתי מחמתייהו פשיטא דלכ"ע בלא שבועה. ובמאי דפרישנא ניחא. ומיהו רש"י ז"ל כתב במהדורא קמא וז"ל מטלטלי ואיתנהו בעינייהו אם ייחד לה מטלטלין בכתובתה וכשבאת לגבות כתובתה מהן לאחר מיתת הבעל עדיין ישנן בעין נוטלתן ואינה נשבעת על כתובתה ולא חיישינן דלמא צררי אתפס' בעל כיון דיחד לה מקום לגבות ממנו לא פרע לה ממקום אחר. ליתנהו בעינייהו ואנן סהדי שבלו או נשרפו בחיי הבעל ובאת ליפרע מנכסים אחרים של יתומים שהרי כל נכסי הבעל אחראין לכתובתה אע"פ שייחד לה מקום כדאמרן בפרקין דלעיל כתב לה שדה שוה מנה תחת מאתים ולא כתב לה כל נכסים וכו' בלא שבועה דכיון דייחד לה מאלו ודאי לא פרע לה ממקום אחר. בשבועה אימור כי חזא דליתנהו בעינייהו אתפסה צררי ע"כ. ואפשר משום דמיירי דאנן סהדי שנשרפו להכי נקט ליתנהו בעינייהו דהא בעי למיתב לה אחריני לייחד כתובתה אלו אתו לקמן לדינא והלכך הוה ליה כאלו אתו מחמתייהו. ליכא סהדי דנאבדו לית ליה לבעל למיתב אחריני ליחוד כתובתה דליתנהו בעולם כלל ודוחק כנ"ל. והריטב"א כתב וז"ל ליתנהו בעינייהו פי' האי לישנא מוכח דאיכא מידי דאתי מחמתייהו ובהא

הוא דפסיק שגובה בלא שבועה אבל ליכא אפילו מידי דאתי מחמתייהו שבועה בעיא דאי לאו דאתפסה צררי לא הוה שבקא לה דלפקעינהו לגמרי וכ"כ הרב אב ב"ד ונראין דבריו ע"כ. אבל מתוך פרש"י ז"ל נראה דאפילו ליתנהו כלל דכיון דאתפסה חדא זמנא תו לא מתפיס לה. כ"כ הרא"ה ז"ל.

עוד כתב הרא"ה וז"ל וכתב הראב"ד דוקא בכתובה אבל בבעל חוב צריך שבועה איכא למימר דטעמיה דכתובה הוא דלאו בר גוביינא בודאי דאפשר דלא אתיא לידי גוביינא וכיון דכן לא חיישינן דאתפיס לה תו אבל בב"ח דודאי אתיא לידי גוביינא חיישינן דלמא מתפיס לה צררי ומיהו לא נהירא דהא כתובה בת גוביינא היא בשעת מיתה וזמנה נמי הוא ואמאי לא חיישינן דלמא אתפיס לה ההיא שעתא וצ"ת. ע"כ:

וז"ל ה"ר ישעיה מטראני ז"ל מטלטלי ואיתנהו בעינייהו וכו'. פירש המורה המייחד מטלטלין לכתובת אשתו ומת והן בעין והיא נפרעת מהן נוטלתן בלא שבועה ואינו נראה לי דכי היכי דאמרינן לקמן ייחד לה קרקע בארבע מצרנהא אמאי לא אמרינן הכא נמי ייחד לה מטלטלין ורב משה גאון ור"ח ז"ל פירשו מטלטלי דכתיבי בכתובתה בין דהנעלת ליה בין דכתב לה איהו וליתנהו בעינייהו פירוש כגון דחלפינון וידיעא מלתא דהני מטלטלין מחמת מטלטלין קמאי נינהו הלכך גביא להון בלא שבועה וזה הפירוש נ"ל. ע"כ:

ייחד קרקע בכתובתה בד' מצרנהא כדרך שנותנין ומוכרין מצר פלוני של פלוני שקלא לה להיא ארעא בלא שבועה לאחר מיתתו. בחד מצרא שלא ייחד לה אלא מצר אחד לצד צפון או לצד דרום בלא שבועה כיון דייחד לה קרקע ודאי לא פרע לה ממקום אחר וכמאן דייחד להו לכולהו מצרי דמי. בשבועה דהא לא ייחד לה כלום דאיכא למימר מלא אצבע לצד פ' מצר פ' ייחד ולא יותר כיון שלא ייחד לה כל מצרים לפיכך חוששין שמא פרע לה ונשבעה שלא נפרעה. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל ה"ר יוסף הלוי ן' מיגאש ז"ל בשבועה דכיון דלא סיים אותה בד' מצרנהא גלי אדעתיה דההוא יחוד לאו עלה קא סמיך בלביה והאי דייחד לה ארעא מלתא בעלמא הוא דעבד לה ולא קא סמיך בלביה לאקנויי לה ההוא ארעא כי היכי דליסיימה לה בארבע מצרניה הלכך חיישינן דילמא מקמי דלימות אתפסה צררי כי היכי דלסלקה מההיא ארעא ומ"ה לא סלקא אלא בשבועה. ע"כ:

אמר לעדים כתבו וחתמו פירוש אמר לעדים כתבו כך וכך תוספת והבו לה אי קנו מיניה לא צריכי לאמלוכי ביה ולמימר ליה גמרת בדעתך לאקנויי דכיון דקנו מיניה הא גמר ומשעבד נפשיה ולית ליה למהדר ביה אבל אי לא קנו מיניה צריכי לאמלוכי ביה אי

גמר ומקני או לא דכיון דלא קנו מיניה איכא למימר דלא גמר בדעתיה לאקנויי ואית ליה למהדר שכיון שלא הקנה לה בקנין יכול לחזור במתנה דקנין גומר בכל. ואית מן רבנן קשישי דפריך על האי פירושא דהני מילי באמירה בעלמא מקנין ולא אמרינן דקנין גומר בהו ופירוקה דהאי פירכא דהיכא דאמרינן עמדו וקדשו קנו הן הן דברים הנקנים באמירה גבי כמה אתה נותן אבל לגבי בעל דכתב לאשתו לא מקני באמירה בעלמא אלא בכת יבה והקנאה. ובירושלמי כשם שהבעל פוסק כך האב פוסק אלא שהבעל מזכה בכתב והאב אינו מזכה בכתב אלא בדברים ובלבד דברים שהם נקנין באמירה ואית דמפרשי צריכי לאמלוכי ביה היכא דלא אמר אתם עדי הלכך אי קנו מידו אף על גב דלא אמר להו אתם עדי לא צריכי לאמלוכי ביה. גאון ז"ל:

וז"ל ה"ר יהוסף הלוי ן' מיגאש אמר לעדים כתובו וחתומו והבו לה פירוש כגון שהקנה לה ממון או שנתן מתנה ואמר לעדים כתובו וחתומו והבו לה שטרא דקני בה האי מתנה. קנו מיניה לא צריכי לאמלוכי ביה בשעת המתנה דכי קנו מיניה כבר קניא לה ההוא מידי ושטרא ראיה בעלמא דאקנו מיניה הלכך כיון דלאו בגופיה דשטרא הוא דקניא לה להוא מידי אלא לראיה בעלמא הוא דכבר קנו מיניה לא צריכי לאמלוכי ביה אי יהבי לה ניהלה או לא דאי נמי אמר להו לא תי בו ניהלה לא צייתי ליה דהא כבר קנו מיניה. לא קנו מיניה מאי פומבדיתא אמרי לא צריך לאמלוך ביה אחר הכתיבה והחתימה אם יתנו לה שהרי אמר להם כתובו וחתומו והבו לה בני מתא מחסיא אמרי צריך לאמלוכי ביה אחר הכתיבה והחתימה ויתנו אותו לה דחיישינן דלמא הדר ביה ואיהי אכתי לא קניא ליה דהא לא קנו מיניה ואלו שטרא אכתי לא מטא לידה ואינהו נמי לא זכו לה להוא שטרא דהא לא אמר להם זכו לה הלכך בשעה שרוצים ליתן השטר שהיא שעת קנייתה צריכי להמלך בו אם יתנו אותו לה כדי שתגמר לה המתנה או לא. והלכתא צריך לאמלוכי ביה וה"ה נמי אם נתן מתנה לאחר ואמר לעדים כתובו וחתומו והבו ליה דכיון דההוא אחר לא קני באמירה בלחוד אל א עד דמטי שטרא לידיה צריכי העדים בשעת הנתינה לאמלוכי ביה אי יהבי ליה ניהליה אי לא דחיישינן דילמא הדר ביה הנותן מקמי דלמטי שטרא בידיה. והאי דקתני גבי אשתו דלא תאמר כיון דאשתו היא לא צריך לאמלוכי ביה דלא הדר ביה קמ"ל דאפילו אשתו נמי צריך לאמלוכי ביה. ואי קשיא לך הא דאמרינן הודה בפני שנים צריך לומר כתבו וחתמו דש"מ דכיון דאמר להו כתבו לא צריך לאמלוכי ביה היינו טעמא דלא צריכי לאמלוכי ביה משום דההוא מידי דאודי ליה ביה לאו בההוא שטרא הוא דקני ליה כי היכי דצריכי לאמלוכי ביה אי יהבי ליה ניהליה אי לא אלא ההוא אודיתא גלויי מלתא בעלמא הוא דאית ליה גביה ההוא מידי

והאי שטרא לשעבודי נכסיה הוא צריך ליה ולמהוי כמו מלוה בשטר כי היכי דלא מצי בתר הכי למימר ליה כבר פרעתיך הלכך כיון דאודי ליה גבייהו וא"ל כתבו וחתמו והבו ליה לא צריכי בתר הכי לאמלוכי ביה דמכי אודי גבייהו וא"ל אתם עדי איתחייב ליה בההוא מידי דהא גלויי מלתא בעלמא הוא ולא קני בהאי שטרא מידי כי היכי דלימלוך ביה בשעת נתינה והא דאמרינן כתבו וחתמו והבו לה קנו מיניה כו' דשמעת מיניה דלא קניא לה איתתא להיא מתנה אלא עד דקנו מיניה א"נ עד דמטי שטרא לידה דוקא היכא דכתב ניהלה בשעת קדושין ושלא בשעת הנשואין אבל אי כתב ניהלה בשעת הקידושין או בשעת הנשואין קניא ואף על גב דלא קנו מיניה ולא מטי שטרא לידה דאי בשעת הקידושין כתבה ניהלה קניא מדרב גדל דאמר כמה אתה נותן לבנך כך וכך כל מה דיזכה לה בשעת הקידושין לא צריך קנין אלא באמירה בלבד הוא דקניא לה ואי בשעת הנשואין כתבה ניהלה נמי קניא לה דהא קי"ל דתנאי כתובה ככתובה דמו וכי היכי דכתובה לא בעיא קנין מדרב גדל ועוד דתנאי ב"ד היא הכי נמי תנאי כתובה לא בעיא קרן וכי היכי דלא בעי קנין ה"נ לא בעי חד מן תנאי ההקנאה כגון שיהא מצוי אצלו בשעת ההקנאה וכגון שלא יהא מטבע בחליפין אלא דאע"ג דאינו מצוי דהוא דבר שלב"ל ואף על גב דמטבע בחליפין הוא קניא ליה באמירה בלחוד משום דתנאי כתובה ככתובה דמו. והק' גאון ז"ל וזה נוסח דבריו בשאלה ותשובה ומדבריו אנו שומעים שזה שכותבים על החתן בשעת הקדושין שאם יחזור בו ולא יכניס אותה יהא עליו כך וכך קנס שאף על פי שאינו בתורת הקנאה שהרי אסמכתא היא ומטבע בחליפין ודבר שלא בא לעולם אפ"ה אם יחזור בו מחויב הוא באותו קנס מדרב גדל. וכיון דאמר גאון ז"ל דמדברי רב גדל שומעין אנו דמאי דמקבל הבעל לארוסתו על עצמו אינו צריך קנין הא נמי אינו צריך קנין וכיון דאינו צריך קנין אפילו יהיה זה הקנס שקבל על עצמו יותר מהמנהג הידוע באותו מקום מתחייב הוא בו הואיל וחייב את עצמו בשעת הקדושין כדרב גדל לאפוקי ממי שדן ואמר שאין החתן מתחייב בקנס שמקבל ע"ע בשעת הקדושין אלא עד שיקבל ע"ע כפי המנהג אבל ביותר ממנו ה"ל כשאר ההקנאות והמתנות הרי דברי הגאון סותרין דבריו ומסתברא כדאמר הגאון ז"ל ע"כ:

והר"י מטראני כתב וז"ל אמר לעדים כתבו וחתמו וכו'. פי' דמודה דהיא מתנת קרקע ומשמע מפירושו דמ"ה צריך לאמלוכי ביה דכל כמה דלא מטי שטרא לידיה דמקבל מצי נותן למהדר ביה אבל באודיתא אמרינן בל' כתבו ומכי אמר לעדים כתבו וקבל עליו שתהיה מלוה בשטר תו לא צריך לאמלוכי אלא כתבי שטרא ויהבי ליה למלוה דמשעת הלואה אשתעבדו נכסיו וכיון דקבל עליו מלוה בשטר תו לא צריך לאמלוכי

ביה וכן כתב גם רבינו יהוסף הלוי ן' מיגאש ואינו נראה לי לחלק בין שטר אודיתא לשטר מתנה דגם בשטר אודיתא אע"פ שהמעות בידו כיון שבשעת הלואה לא קבלה על דעת מלוה בשטר אלא הוא רוצה לעשותה עכשיו מלוה בשטר כיון שלא הגיע השטר ליד המלוה יכול לחזור בו אף על פי שאמר כתבו וצריך לאמלוכי ביה דבאודיתא נמי פליגי ולא קשיא מאי דאמרינן בחזקת הבתים ובפרק דיני ממונו' בתרא הודה בפני שנים צ"ל כתובו דמשמע מכי אמר כתובו די לנו ולא צריכי לאמלוכי ביה אלא לעולם צריכי לאמלוכי ביה והאי דנקט צריך לומר כתבו משום דבקנין ובהודאה בפני שלשה אין צריך לומר כתבו אמר בהודאה בפני ב' צריך לומר כתובו אבל מיהו ה"ה נמי דצריך לאמלוכי ביה כדאמרינן הכא. עד כאן:

וז"ל הריטב"א ז"ל קנו מיניה לא צריך לאמלוכי ביה פירוש לא צריך לאמלוכי ביה אם חזר בו דמסתמא עומד הוא בדבורו אף לענין הכתיבה כיון שכבר זכתה בקרקע משעת קנין ולשון רש"י ז"ל בזה אינו מחוור שכתב לא צריך לאמלוכי ביה דכיון דקנו מיניה סתם קנין לכתיבה עומד ואיני יורד לסוף דעתו דאף על גב דסתם קנין לכתיבה עומד שמא חזר בו ועוד אפילו תימא דסתם קנין לאו לכתיבה עומד הא אמר בהדיא כתבו וחתמו ונראה שרש"י סובר דכיון דקי"ל סתם קנין לכתיבה עומד שוב אינו יכול לחזור בו על הכתיבה וזה אינו נכון כדברירנא בפרק הספינה גם אין זה במשמע מה שאמרו סתם קנין לכתיבה עומד אלא הפי' הנכון כמו שכתבנו וכן פירשו בתוספות עד כאן:

וז"ל רש"י במהדורא קמא אמר לעדים וכו'. אדם שאמר לעדים כתבו וחתמו מכירה זו או מתנה זו ותנו אותה לפ' וקנו מיניה קנין דיהיב ליה לא צריך לאמלוכי ביה כשבאין עדים לכתבה אין צריכין להועץ בו אם בלב שלם ובנפש חפצה רוצה שיכתבו לו שהרי קנו ממנו בקנין וסתם קנין לכתיבה עומד. צריך לאמלוכי ביה דכיון דלא קנו מיניה דילמא הדר ביה דהרשות בידו לחזור כל כמה דלא קנו ממנו אע"ג דאמר מעיקרא באפי סהדי כתבו וחתמו והני מילי שאינן נקנין בשטר בלא קנין דקרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה. ע"כ:

והלכתא צריך לאמלוכי ביה פירוש דכיון שהוא רשאי לחזור בו חוששין שמא נמלך וק"ל שאלו היה נמלך היה לו לחזור אחריהם ולהודיעם דסתם שליח עושה שליחותו ראיתי לר"א אב ב"ד שכתב דהב"ע שאמר להם מן האירוסין כתבו בשעת הנשואין דכיון שגלה דעתו שאינו רוצה שיכתבו לה מעתה חוששין שמא חזר בו אבל כשאומר כן בשעת הנשואין אין צריכין לימלך בו שאלו חזר בו היה רץ אחריהם וכן נראין הדברים

ומסתברא דקנו מיניה לאו דוקא אלא ה"ה כל שזכו לה באחד ממיני זכיות וכדאמרינן התם זכו בשדה זו לפ' חוזר בשטר דוקא שחזר בפירוש. הריטב"א ז"ל:

תסתיים דר' נתן וכו'. עד הלכה כר"ש שזורי עיין תוס' פרק מי שמת (בבא בתרא דף קמו ע"ב). דאזיל בתר אומדנא כגון הכא דאזלינן בתר אומד דעתו ואמרינן דלא כתב לה תוספת אלא משום חיבת כניסתה לחופה:

הלכה כר"ש שזורי בחולה מסוכן במסכת גיטין בראשונה היו אומרים היוצא בקולר ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו ואף על גב דלא אמר תנו דאזלינן בתר אומדנא ואמרינן דאי לאו דבעי למיתנא לא הוה אמר כתבו גט אלא מתוך שהוא בהול על עצמו לא נזכר לומר תנו חזרו לומר אף המפרש והיוצא בשיירא ר"ש שזורי אומר אף המסוכן. רש"י ז"ל במהדורא קמא ובמהדורא בתרא כתב ז"ל המסוכן הגוסס וכו'

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל פירש"י ז"ל דמסוכן היינו גוסס וק"ל דאם כן מאי טעמא דרבנן דפליגי עליה מי גרע מן היוצא בשיירא והנכון דמסוכן כל שקפץ עליו החולי ג' ימים כדברי הירושלמי או שחשב עצמו מסוכן דאמר ווי ליה להההוא גברא דמיית. ע"כ:

דף נה:

ובתרומת מעשר של דמאי אגרא נסבא ולאו משום אומדנא ובפ"ג דמנחות דמתני' אגרא דתנן תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה ר"ש שזורי אומר אף בחול שואלו ואוכלו על פיו דלא מיבעיא אם חזרה ונפלה לתוך התבואה בשבת דמשום עונג שבת שואל לעם הארץ אם תקנה כל צרכה ואוכל על פיו אלא אף בחול אוכל על פיו דהואיל ומדמע כל התבואה דשוב אין לה תקנה בהפרשת דמאי לא אסרינן עליו כל התבואה משום תרומת מעשר דמאי דבדמאי הקלו כ"כ רש"י במהדורא קמא ובמהדורא בתרא כתב וז"ל ובתרומת מעשר של דמאי. משנה היא במסכת דמאי תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה ואסרה את החולין משום מדומע ר"ש שזורי אומר אף בחול שואל לעם הארץ שלקח ממנו הפירות הללו ואוכלן על פיו אם אמר הפרשתי מעשרותיו כראוי עד שלא מכרתים לך סומך עליו דהואיל ומדרבנן הוא הימנוהו במקום פסידא כי הכא שאין תקנה לחזור ולהפריש אלא למכרה לכהנים בדמי תרומה והפסד הוא לו והאי דנקט אף בחול משום דקתני התם מלתא אחריתי ויש בה חלוק דבשבת שואלו ואוכל על פיו מפני עונג שבת ולמוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר ע"כ. והתוס' לא פירשו כן דהא ודאי הא דמייתי הכא ובתרומת מעשר של דמאי משום אומדנא נסבא ולא משום גרא תדע דרישא דמתני' הכי איתא הלוקח פירות דמאי ממי שאינו נאמן בשבת שואלו ואוכל על

פיו חשכה ליל מוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר ואיכא למידק ל"ל למתני חשכה ליל מוצאי שבת כו' פשיטא דדמאי לא התירו אלא בשבת וכי עד השתא לא שמעינן דדמאי בעי לעשורי. וי"ל דהא אתא לאשמועינן דאף על מה שהעיד היום לא יאכל בלילה דלא שרו ליה רבנן אלא בשבת שאינו יכול לתקן. ולשיטת רש"י ז"ל דפי' דטעמא משום עונג שבת אכתי קשיא פשיטא דמה לי מה שמעידו עליו בשבת ומה לי מה שמעיד עליו בתחלה הרי לא התירו אלא משום עונג שבת ואחר עבור השבת מיד אסור לאכול על פיו עד שיעשר הלכך ודאי היינו טעמא דרישא משום אימת שבת על עם הארץ משום דשבת קובעת למעשר ואתא לאשמועינן רבותא דאפי' מה שנשתייר ממה שהעיד עליו בשבת לא יאכל עד שיעשר דגזרינן אטו אחר שאין אימת שבת עליו מעתה כיון דטעמא דרישא משום אימת שבת ר"ש שזורי נמי דקתני אף בחול שואלו וכו' הכא נמי קאמר כשם שאימת שבת על ע"ה כך אימת תרומה על ע"ה פי' דע"ה לא נחשד על התרומה מפני שהיא במיתה כדאיתא בפרק בתרא דסוטה אבל על תרומת מעשר נחשדו דסברי אינה במיתה כל זמן שלא הופרש אבל השתא דכבר הופרש אלא שחזרה למקומה ירא הוא לשקר מאחר שקרא עליו שם תרומה ואע"ג שחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו הכא דאימת דימוע עליו נאמן וכיון דהיינו טעמיה דר"ש שזורי ש"מ דאזיל בתר אומדנא דאמיד דעתיה דע"ה דירא לשקר טפי מת"ק ואם תשאל הא רבנן נמי אזלו בתר אומדנא בשבת וכדקתני רישא אלא דפליגי בסיפא משום דירדו לסוף דעתו של ע"ה שאינו ירא מהדימוע ואין אימת דימוע עליו וכיון שכן אמאי נקט ר"ש שזורי טפי מדרבנן. תשובתך אי איתא דאית להו לרבנן אומדנא בעלמא כלל הכא משום פסידא כיון דלית ליה תקנתא לא הוה להו לאפלוגי עליה דר"ש שזורי אלא ודאי מאחר דפליגי עליה אע"ג דלית ליה תקנתא אלמא דלא אזלי בעלמא בתר אומדנא ובריש לאו היינו משום אומדנא אלא דירדו לסוף דעתו של ע"ה דאימת שבת עליו וכדכתיבנא. ודע שאין להוכיח מלשונו של רש"י דבמהדורא בתרא דטעמיה דר"ש השזורי לאו היינו משום דאימת דימוע על ע"ה ממאי דכתב ז"ל דהואיל ומדרבנן הוא הימנוהו במקום פסידא וכו' דאיכא למימר דכונת הרב לומר דמש"ה אית ליה דאימת דימוע על ע"ה ודלא כרבנן דפליגי עליה משום פסידא דלית ליה תקנתא ומיהו מדכתב ז"ל דטעמא דרישא משום עונג שבת והא דנקט ר"ש שזורי אף בחול לאו היינו משום אימה אלא משום דרישא קתני חלוק דבין שבת לשאר יומי הלכך שמעינן דס"ל לרש"י ז"ל דטעמיה דר"ש השזורי לאו היינו משום אימה אלא משום פסידא בלחוד כי היכי דמשום עונג שבת בלחוד קא שרי' ליה לאכול דמאי ומ"ה לא שקלו וטרו התוס' אלא ברישא דמתני' וכמאי דכתב רש"י ז"ל דטעמא דרישא משום

עונג שבת ודוק כנ"ל והתוס' כתבו במסכת מנחות פ"ג דפלוגתא היא בירושלמי דאיכא מאן דמפרש היינו טעמא דרישא משום עונג שבת וצ"ע במאי דכתבו הכא בשמעתין:

מתנת ש"מ שכתוב בה קנין וכו'. בתוס' פליגי רבוותא בפירושא דהך שמעתא דריב"ם ז"ל פירש דדוקא שכתוב הקנין בתוך השטר הוא דס"ל לרב דהוי כמתנת בריא דאלומי אלמיה כיון שכתב כן בתוך השטר אבל אם כתב כל נכסיו וקנו מידו ולא נכתב הקנין בתוך השטר לא הוי לרב כמתנת בריא ואם עמד חוזר ושמואל דאמר שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר וכו' לרבותא נקט שטר דמגרע כח המתנה מחמת הקנין בשטר והאריכו בו תוס' בזה והעלו כן בשיטת ריב"א ורשב"ם. וקשה לשיטתם לשון ואין שטר לאחר מיתה ותירצו דהו"ל כאלו קאמר ואין קנין לאחר מיתה וכ"כ הרא"ש בתוספותיו בפרק מי שמת דהאי דקאמר שמואל אין שטר לאחר מיתה לאו דוקא שטר כלומר זכות הכתוב בשטר והיינו הקנין ועוד יש לגמגם לשיטתם ז"ל דקאמר לאחר מיתה דמשמע דאם הקנה לו לאחר ל' יום קנה אם הוא חי בקנין סודר דהשתא ובכמה מקומות לא משמע הכין וכמו שכתבו התוס' בהאשה רבה ולשיטת ריב"ם ניחא דלהכי יפה כח השטר דמחיים מקנה אפי'הקנה לו לאחר שלשים יום דהא איתא לשטרא בידיה אבל בקנין לחודיה לא דהא הדר סודרא למאריה.

וז"ל ה"ר יונה ז"ל בעליותיו בפרק מי שמת ושמואל אמר לא ידענא מאי אדון וכו'. דשמואל ס"ל דאע"ג דאיכא קנין ודאי מחיים לא קנה דבידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה ועוד ס"ל דאיכא לספוקי שמא לאחר מיתה נמי לא קנה וגריע משאר מתנות ש"מ דשמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ועקרה מתורת ש"מ שקונה בדברים ואין שטר לאחר מיתה. וא"ת כיון דקי"ל כרבי יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ליהוי כמאן דכתוב בשטר מהיום וליקני מהשתא דאע"ג דאמר שמואל בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה מ"מ מודה שמואל היכא דאמר מהיום כדמוכח בשמעתין בענין ההוא שטרא דהוה כתיב בחיים ובמות וכו' לא קשיא כיון דאזלינן בתר אומדנא ואמרינן שלא היה קנין אלא מחמת מיתה מהאי טעמא נמי לא אמרינן בשטר מתנת ש"מ זמנו של שטר מוכיח עליו משום דאזלינן בתר אומדנא ואמר כיון דלאחר מיתה קא יהיב לא גמר ומקני אלא לאחר מיתה ולא דמיא למתנת בריא אע"פ שכתוב בה לאחר מיתה דהתם איכא למימר כיון דהשתא כתיב ליה שטרא וכתוב ביה זמן גופא קא מקני מהיום וכ"כ רש"י במסכת כתובות ועוד נראה דזמן שכתוב בשטר מתנת ש"מ אינו מוכיח עליו שיקנה מהיום שאינו אלא לגריעות כח מקבל המתנה דאי הדר יהיב ליה לאיניש אחרינא שיזכה האחרון דקי"ל דייתיקי מבטלת דייתיקי וכדי להודיע איזה ראשון ואיזה אחרון כותבים

בו זמן. הא דנקט שמואל שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ה"ה דהוה מצי למנקט שמא לא גמר להקנותו אלא בקנין ואין קנין לאחר מיתה משום דאיזה קנייה איכא לאחר מיתה לא בשטר ולא בקנין ולא בחזקה והאי מתנת ש"מ מיירי כגון דקנו מיניה ואמר להם כתבו וחתמו והבו ליה דאי לא אמר להו הכין אלא שקנו ממנו והן כותבין לו שטר מעצמו משום דסתם קנין לכתיבה עומד לא שייך למימר בהא שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר כיון שהוא לא צוה בפירוש על כתיבת השטר ולא הקפיד עליו ולא הוה ליה למימר אלא שמא לא גמר להקנותו אלא בקנין אלא ודאי מיירי כגון שצוה להם בפי' כתבו וחתמו והבו ליה והא דאיירי בכה"ג להודיעך כחו דשמואל שאע"פ שהוא מקנה לו בשתי הקנאות אפ"ה לא אמרינן שהוא מתכוין להקנאת בריא להקנות לו מעכשו אלא אמרינן שלא היה קנין אלא מחמת מיתה ולהכי נקט שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ולא נקט שמא לא גמר להקנותו אלא בקנין לאשמועינן דכה"ג נמי אמרה שמואל למלתיה אע"פ שצוה בפירוש על כתיבת השטר ועשו כן מחיים וכתבו וחתמו ונתנו לו ונמצא שהקנה לו בשתי הקנאות אפ"ה לא אמרינן הרי הוא כמתנת בריא כדפי' כנ"ל. ע"כ:

ועוד האריך ז"ל ואני קצרתי ובפרק מי שמת כתבתי כל לשונו ז"ל בס"ד עוד כתב וז"ל עוד אני אומר דלהכי לא נקט שמואל שמא לא גמר וכו'. אלא בקנין לרבותא דלא מיבעיא קנין לבד ובלא שטר דלא קנה דהא כל שלא חל הקנין לקנות מעכשיו אינו קונה לאחר זמן וכדאמרינן בנדרים פרק השותפין וכן דעת ר"י ז"ל בשמועה ההיא וטעמא רבה איכא דמדמינן לה למשיכה דאם אמר לו משוך פרה זו ולא תיקני לך עד לאחר ל' יום לא קנה אא"כ עומדת בחצרו לאחר ל' יום ולכסף לא דמי' כיון דחליפין איתנהו בפחות משוה פרוטה ועוד דסודרא אהדר למאריה אשתכח שאין בידו כלום לאחר מכאן ולהכי נקט שטר לאחר מיתה דאפי' דשטר קונה לאחר זמן שאם אמר לו לא תקנה בשטר זה עד לאחר שלשים יום כיון שהשטר בידו קונה לאחר שלשים יום מ"מ לאחר מיתה אינו קונה שאין שום זכיה לאחר מיתה ע"כ. ועוד איכא נפקותא אחריתי בהך פלוגתא דרבוותא שכתוב בתוס' דגבי שאם אמר הלוואתו לפ' וכו' פרש"י ז"ל דמש"ה לא מהניא ביה קנין משום דאין מטבע נקנה בחליפין ולא פירש מטעם דאינו בעין משום דכיון דכתיב בשטר מהני אע"ג דליתיה בעיני' ומ"מ כיון דעיקר הקניה הכתובה בשטר היינו הקנין ובה קני כיון דאין מטבע נקנה בחליפין לא זכה בה אלא משום דדברי ש"מ ככתובין וכמסורין דמו אבל מאחר שהקנין הכתוב בשטר קני אע"ג דליתיה בעיניה וכדכתיבנא והיינו לשיטת ריב"ם ז"ל אבל ריב"א ורשב"ם ליתיה לפירש"י וכמ"ש התוס' בד"ה שאם

אמר הלואתו וכו' שהוא נמשך בזה וכדכתיבנא. ועוד קשה לשיטת ריב"א ורשב"ם ז"ל דבשלמא לשיטת ריב"ם היינו דמשמע ליה דרב אזיל בתר אומדנא ולא שמואל משום דכיון דאמר הרי היא כמתנת בריא וארכבה אתרי רכשי והקנין בלחודיה לא מהני ולא מידי ואם עמד חוזר ומשום דכתביה בשטר הוא דאמר דהרי הוא כמתנת בריא וארכבה אתרי רכשי אלמא דאזיל בתר אומדנא דהא קנין בלא שטר לא מהני ולא מידי ואם עמד חוזר ומשום דכתביה בתוך השטר אמדינן דעתיה ואמרינן אלומיה אלמיה לפי שכתב כן בתוך השטר והיינו אומדנא ואע"ג דכתב כן בתוך השטר אמדינן דעתיה נמי שאם אמר הלואתו לפ' הלואתו לפ' דאמדינן דעתיה דלארכביה אתרי רכשי עביד ואע"פ שלא פירש מפיק רב המנונא בהכי וכדפרש"י ז"ל אבל לשיטת ריב"ם ורשב"ם אין כאן אומדנא לרב דהא משום דאלים ליה כח הקנין ס"ל דהרי היא כמתנת בריא והרי הוא מפורש כן בהדיא ואין כאן אומדנא וכיון דעביד כן כד קציר ורמי על ערסיה אלמא דבעי דליהוי דידיה נמי כדין מתנת ש"מ ותרי רכשי מפורשין ביה בהדיא ואין אנו צריכין לאומדנא ותירצו התוס' דמשמע ליה דרב אזיל בתר אומדנא מדקאמר הרי היא כמתנת ש"מ דאי לא אזיל הוה ליה למימר הרי היא כמתנת בריא לבד ואע"ג דכתוב בשטר כד קציר ורמי וכו' היינו משום דהכי הוה מעשה כו' ככתוב בתוס' ע"ש כנ"ל. וז"ל רש"י במהדורא קמא שכתבו בה קנין מתנת ש"מ אין צריכה קנין שהרי דבריו של ש"מ ככתובין וכמסורין דמו והיינו שכתב להקנין דקאמר לא שנכתב השטר מתנה ע"פ ש"מ אלא שהעדים שקנו מידו כתבו צואת המתנה וקנין לזכרון בעלמא שכן היה דרכם לכתוב כדגרסינן בפרק יש נוחלין דהא אמר רב יהודה שלשה שישבו לבקר את החולה רצו כותבין רצו עושין דין שנים כותבין ואין עושין דין והכי מוכח לקמן דלא קא מיירי בשטר מתנה שנכתב על פי ש"מ. ארכבה אתרי רכשי הרכיבה על תרי רכשים רוכבי הרכש דרומיי"ל בלעז כלומר מתנה מעולה היא על ידי שתי כחות כדלקמיה לא ידענא מאי אדון ביה ואינה כלום אם עמד אינו חוזר כיון דשוייה מתנת בריא על ידי קנין דעבד בה דדייניגן לה כמתנת בריא שאם עמד זה מחוליו אינו חוזר מה שאין כן בשאר מתנת ש"מ דאם עמד חוזר דלא אמרינן דברי ש"מ ככתובין וכמסורין אלא לאחר מיתה. שאם אמר הלואתי נתונה לפ' שבמדינת הים שהיה חייב לי וקנו עדים מידו וכתבו הקנין אע"ג דלא קאי איהו קטן בשעת קנין מתנתו מתנת ש"מ דהרי דבריו ככתובין וכמסורין דמו מה שאין כן בבריא דקנין לא מהני אלא בפני מקבל כדמוכח בפ"ק דקדושין דאמר רב יהודה מעשה באדם א' שחלה בירושלים וכו' ובמסקנא אמרינן אלא מאי אית לך למימר דליתיה למקבל מתנה הכא נמי מאי דפרכת נקנינהו ניהליה בחליפין כגון דליתיה למקבל מתנה אלמא

דחליפין לא הוו אלא בפני מקבל ופליאה היא בעיני דהא מעשים בכל יום דקנינן שלא בפני מקבל (יש כאן חסרון) קנין לכתיבה עומד כדאמרינן באינך פרקין דלקמן הילכך אינה כלום דכל מתנת ש"מ אינה נקנית אלא לאחר מיתה ולאחר מיתתו של זה היאך כותבין ונותנין שטר מתנה כיון שלא נכתב מחיים דהאי שכתב בה קנין כדקתני צוואת ש"מ שהעדים כותבין לזכרון קא מיירי דאי בשטר מתנה א"כ כיון שנכתב מחיים אמאי אין שטר לאחר מיתה אע"ג דלא יהיב' ניהליה מחיים דהא קי"ל הלכה כרבי יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ובבבא בתרא בפרק יש נוחלין נמי מוכיח דבלא אכתיב שטרא מחיים עסקינן דאיתמר ש"מ שאמר כתבו ותנו מנה לפ' ומת אין כותבין ונותנין שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה אלמא דכי לא אכתוב שטרא מחיים אמרינן דאין שטר לאחר מיתה סוף סוף הא דקאמר רב ארכבה אתרי רכשי והרי היא כמתנת בריא וכו' מכלל דאזיל בתר אומדנא ואמרינן דאדהכי עביד בה קנין דבעי למיהב ליה שתי כחות ע"כ.

וז"ל הריטב"א ז"ל שאם אמר הלואתו לפ' וכו'. פרש"י ואלו בבריא משום קנין לא זכו בה דאין מטבע נקנה בחליפין אלא אגב קרקע ונראה מדבריו דאגב קרקע זכו בה בבריא וליתא דבפרק יש נוחלין אמרינן בהדיא דליתיה בבריא אלא במעמד שלשתן וכן בדין דהא מלוה להוצאה ניתנה ואינו יכול להקנותה אלא כשהיה מלוה בשטר שנותן לו השטר וכל שעבודו ומיהו כותבין הרשאה על הלואה שבע"פ דהרשא' שליחות הוא וכדכתבי' בפרק מרובה בס"ד. ומסתברא דרב חדא מינייהו נקט וה"ה לכל יפוי כח שיש במתנת ש"מ יותר ממתנת בריא דנין בה כמתנת ש"מ:

שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר פי' שמואל מפשט פשיטא ליה שזו מתנת ש"מ היא כיון שמצוה בלשון ש"מ ואין כאן מתנת בריא כלל אלא דמספקא ליה אם כתב בה קנין במיפה את כחו או משום שלא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה ואפילו תפס מפקינן מיניה דנכסים בחזקתן כדאמרינן התם הוא מוציא מתחת ידו בלא ראיה והן אין מוציאין מתחת ידו אלא בראיה:

ואין שטר לאחר מיתה פרש"י שמא להכי כתב בה קנין שלא גמר בלבו להקנות לו מתנה זו על ידי דברי ש"מ אלא ע"י קנין וכתיבה כבריא דסתם קנין לכתיבה עומד ושטר ש"מ אינו קונה מחיים שאין דעתו ליתן כלום אלא לאחר מיתה ואפילו לרבי יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ה"מ בנותן נכסיו לבנו לאחר מותו דדעתו לאקנויי גוף הקרקע מעכשו ופירות לאחר מיתה אבל זה אין דעתו ליתן בחייו כלום וכיון דמית תו לא מצינן למכתב שטרא בשמיה ונראה מדבריו ז"ל שאם כתבוהו מחיים שהוא קונה וכ"כ רשב"א

והרמב"ם וזה אינו דכיון שאינו רוצה ליתן לו כלום מחיים היאך זכה בשטר זה מחיים אלא ודאי הכי פירושו שמא לא גמר להקנותו מתנה זו על ידי דברי ש"מ אלא ע"י קנין וכתיבה ואין דין הקנאת קנין וכתיבה לאחר מיתה דהא ליתיה דליקנייה ורבנן הוא דתקון דליקני באמירה כדי שלא תטרף דעתו עליו אבל להקנות בקנין ושטר לא תקנו כיון שלא אמר בפירוש שיקנה מעכשו כדין בריא אלא או כולה כבריא או כולה כדברי ש"מ. ע"כ:

דף נו.

תרווייהו רב ור' נתן אזלי בתר אומדנא הא נמי דשקלא תוספת מן הארוסין אומדנא היא דהא משום איקרובי דעתא שישא חן בעיניה הוא מוסיף לה אפילו בארוסין. ר' חנינא קרי כו' בקי במקראות רב אבדימי משום רבינו רב. ואע"ג דלט לא ידענא מנו לט. נראה שיש טעות בספר. הכי והכי תהוי קללה הוא והלכה למעשה דלא תימא הלכה ואין מורין כן אלא אי אתי עובדא קמן דנינן כותיה. רש"י במהדורא קמא:

בעי רבין נכנסה לחופה וכו'. אין לפרש דלענין הלכה קא בעי דמפשט פשיטא ליה דרבי אלעזר בן עזריה ס"ל דלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה פי' ביאה דחיבת ביאה קונה אלא דמבעיא ליה אנן לענין מעשה היכי עבדינן כשנכנסה לחופה ולא נבעלה מי עבדינן כרבנן בהא מיהת ומשום דמסתבר מיהא כותייהו דחיבת חופה קונה. או דילמא חיבת ביאה קונה פי' ופסקינן כותיה דרבי אלעזר בן עזריה לגמרי והיינו דפשטינן מדתני רב יוסף וכו' דהא ודאי ליתא להא פירושא כלל דהא פסיק תלמודא כרבי אלעזר בן עזריה להלכה למעשה אלא ודאי אליבא דרבי אלעזר בן עזריה קא בעי לפרושי מלתיה וכן פרש"י והלכה למעשה וכו' תלמודא קא פסיק שכך נמנו לגמרי בני הישיבה. מהו לר"א בן עזריה. ע"כ. וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא נכנסה לחופה ולא נבעלה אליבא דרבי אלעזר מהו יש לה תוספת או לא חיבת חופה קונה וגובה את הכל או חיבת ביאה קונה ואינה גובה אלא מנה מאתים:

דתני רב יוסף כלשון הזה היה שונה בברייתא דבריו של ר"א ראב"ע אומר מן הנשואין וכו'. שלא כתב לה אלא לחיבת לילה הראשונה. היינו דאמר לילה הראשון דכניסת חופה אינה אלא לילה הראשון בלילה הראשון איתא מכאן ואילך ליתא כלומר אמאי פסיק ותני לילה הראשון כלום איכא בלילה הראשון הכי הוה ליה למיתני שכך לא כתב לה אלא לחיבת ביאה על אימת דהואי. הא לא קשיא כלומר אי משום פירכא קמייתא פרכינן אלא אי אמרת וכו' הא פירכא מיהא לא קשיא דלהכי קתני חיבת לילה הראשון דאורח ארעא קמ"ל אלא חופה קשיא דאי אמרת מאי חיבת לילה הראשון חיבת חופה

איכא למפרך כדפרכינן חופה בלילה איתא ביממא ליתא דסתם חופה לביאה קיימא כדאמרת וביאה בלילה היא. רש"י ז"ל במהדורא קמא.
וכתב ר"ח ז"ל ואיפשיטא דחיבת חופה קונה מדתני רב יוסף שלא כתב לה אלא מפני חיבת לילה הראשון אע"ג דאקשינן עלה פרקה להההוא קושיא ומדבעי רב אשי דהוא בתרא ופירסה נדה מהו ש"מ דחיבת חופה קונה ס"ל ואע"ג דנקט את"ל וכן פסק רבינו אלפסי. הריטב"א ז"ל:
נכנסה לחופה ופירסה נדה מהו יש (לפרש) שפירשו דלהכי נקט שנכנסה לחופה ופירסה נדה משום דאילו פירסה נדה קודם שנכנסה לחופה אינה חופה לשום דבר וכארוסה היא דחופה דחזיא לביאה בעינן וליכא וליתא כדפרישנא בשמעתתא קמייתא דפרקין אבל הכא נקט נכנסה לחופה ופירסה נדה משום שאילו פירסה נדה קודם לכן פשיטא דלא אקני לה תוספת לר"א בן עזריה ומיהו שמעתי בשם הרב ר' פרץ ז"ל שאם היא נדה בשעת כניסה לחופה צריך להודיע לחתן כן שאם לא הודיעוהו אסור לעשות חופה דהוו חופה וקידושין בטעות וראוי לחוש לדבריו ז"ל לכתחלה. הריטב"א ז"ל. ולי היה אפשר לומר דדוקא נכנסה לחופה ופירסה נדה אבל פירסה נדה קודם והודיעוהו ואפ"ה כנסה לחופה הא ודאי דגמר ויהיב דאדעתא דהכי כנסה לחופה וחיבת חופה קונה ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל ופרסה נדה. ופירש ממנה ומת. ע"כ. ולא פירש כיוצא בזה לעיל גבי נכנסה לחופה ולא נבעלה אלא דבעי למימר כדכתי' דדוקא כשנכנסה לחופה אדעתא דביאה ופרסה נדה ופירש ממנה ומת אבל פרסה נדה ושוב נכנסה לחופה ומת לא מבעיא לן וכדכתי'. כנ"ל והרא"ש בפסקיו האריך בבעיא זו:
מתני' רבי יהודה אומר רצה כותב וכו'. פי' קסבר ר' יהודה דבהדיא אסור לפחות לבתולה ממאתים שלא יעבור על תנאי ב"ד אבל בענין זה ע"י תחבולה מותר שכותב לה מאתים והיא כותבת לו שובר שהתקבלתי ממך מנה ואע"פ שלא נתן לה כלום ור"מ סבר דכל הפוחת לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה אפי' ע"י תחבולה זו הרי זו בעילת זנות. ר' ישעיה מטראני ז"ל:
רצה וכו'. ואע"פ דידעי ודאי שלא נתקבלה הודאתה זהו שוברה כאלו נתקבלה ואינה צריכה לומר הריני כאלו נתקבלתי וכן הדין בכל חוב אע"פ שיש עליו שבועה. התקבלתי ממך מנה ולאלמנה התקבלתי ממך חמשים גרסינן בירושלמי מסבר סבר רבי יהודה שאין פוחתין לבתולה ממנה ולאלמנה מחמשים ופריק בפוחת והולך היא מתניתא וליתני התקבלתי ממך כך וכך אשכח בר קפרא תני נתקבלתי ממך כך וכך ע"כ ופירושו ברור הריטב"א ז"ל. וז"ל הרא"ה ז"ל והיא כותבת לו התקבלתי אפשר דהתקבלתי לאו

דוקא דהא שקרא הוי ואם בא לצאת ידי שמים חייב לתת לה הכל אלא כלומר כאלו התקבלתי ומחילה הוא דקאמר דמחלה ליה ומסתברא דאפי' מאן דכתב ליה לחבריה בעלמא נמי כי האי לישנא פטור אפילו מדיני שמים דהיינו מחילה דכיון דאודי ליה באפי סהדי דפרעי' דעתיה נמי דקא מחיל ליה ולרבי יהודה דוקא בדמחל ליה בתר דאיחייב ליה אבל אם התנה מתחלה כשנכנסה שלא תהא כתובה כדינה הראוי תנאו בטל כדאיתא בגמרא מיהו תמיה מלתא ולרבי יהודה נהי נמי דלא יכול לאתנויי בהדה מעיקרא ואי עבדא הכי תנאו בטל אכתי למה ליה למעבד הכי לחייב נפשיה אדידיה במאתים ותמחול איהי לדידיה מנה ולכתוב לה כתובה במנה ותו לא וליתא כדאסיקנא בפרקין דלעיל דאליבא דר' יהודה כיון דקסבר דליכא בתולה דבצירא ממאתים ואלמנה ממנה והיכא דלא כתיבי כמו שכתב דמי ואפילו היכא דכתב לה נמי ולא כתב לה אלא מנה אלו קא טעין דמחלה ליה מידי עליו להביא ראיה אליבא דנאונים ז"ל דקא סברי דכי אמרינן הטוען אחר המעשה ב"ד לא אמר כלום ה"ה אפי' במקום שכותבין ואפילו אין שטר כתובה יוצא מתחת ידה ואפילו לדידן אפשר דאתיא דשאני התם דכיון דהוה ליה כסתם שאר כתובה ולא מפיק ליה אמרינן מהדר אהדריה ואירכס ליה אבל הכא דאיתא לשטר כתובה ולא כתיב ביה אלא מנה אמרינן דאיהו הוא דלא בעי למכתב לה טפי ולא מפסדה בהכי ואי אמר דמחלה ליה ליתי ראיה ולזכי הלכך לא סגיא ליה אלא דכתיב לה שטר של מאתים ואיהי כתבה ליה שובר דמנה וה"ה כתב לה שטר של מנה והיא כותבה לו שובר של מנה שנתקבלה מנה אבל לא נפקא ליה מינה מידי והאי דקאמר והיא כותבת לו התקבלתי מינך מנה וכו' לאו דוקא דה"ה בציר מהכי והכי אמרינן בירושלמי מסבר סבר רבי יהודה שאין פוחתין לבתולה ממנה ולאלמנה מחמשים ולכתוב כן משעה ראשונה אלא בפוחת והולך ולכתוב כך שנתקבלתי ממך כך וכך אשכח תני בר קפרא שנתקבלתי ממך כך וכך פי' מאי האי דקאמר ר' יהודה מי סגיא דלכתוב התקבלתי בבתולה מנה ולאלמנה בחמשים כלום סבור ר' יהודה שכך דין עיקר כתובה לבתולה מנה ולאלמנה חמשים וכ "ת אה"נ א"כ לכתוב כן משעה ראשונה לכתוב לבתולה מנה ולאלמנה חמשים ותו לא לכתוב מיד אחריתי אלא ודאי מדלא כתיב הכי משעה ראשונה סובר ר' יהודה שכך דין עיקר כתובה לבתולה מאתים ולאלמנה מנה אלא שה מוא פוחת לה מדינא וכיון דכן אמאי סיים ליה שיעורא לאלמנה חמשים ולבתולה מנה לא הוה ליה למיתני אלא רצה כותב לבתולה וכו' והיא כותבת לו התקבלתי ממך כך וכך ולאלמנה וכו' אשכח תני בר קפרא והיא כותבת לו וכו' כך וכך. עכ"ל הרא"ה ז"ל:

גמרא וסבר רבי יהודה כותבין שובר וכו'. תמיה לי וכי מה קאמר רבי יהודה באלו נתרצו שניהם לכתוב שובר דלא מצו כתבי ומתרצי' לאו בדיני כפייה קמיירי אלא בדינא דפוחת לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה אם תנאו קיים ואם לאו ולא בדיני השובר אם כופהו לקבל שובר על כרחו אם לאו. ויש לי לפרש דהכי קאמר מדקאמר רבי יהודה רצה כותב והיא כותבת לו התקבלתי אלמא תקנה התקין ולמד לכתוב שובר ואמאי והא רבי יהודה אין כותבין שובר ס"ל משום דנפיק מיניה חורבא והכא נמי אע"ג דמדעת שניהם קאמר מ"מ אנן לא מתקנינן מידי דנפיק מיניה חורבא בעלמא דמאן דחזי סבר בעלמא כותבין שובר ואיכא למיחש או לב"ד טועין או משום דטעו בה אינשי ולא יהו נזהרין מלכתוב שובר דעלמא והלכך לא הוה ליה למימר והיא כותבת לו התקבלתי אלא והיא מחזרת לו את השטר וכותב לה שטר אחר ופריק ר' ירמיה כששוברתה מתוכה דלא אתו למילף מיניה דהא הכא ליכא משום חשש העכברים ואביי אמר אפי' כשאין שוברתה מתוכה ואפ"ה ליכא למיחש דלא אתו למילף מיניה בעלמא דמידע ידעי דלא דמי לשובר דעלמא דהכא מלתא בעלמא הוא דעבדה בהדיה ואי מזדהר מזדהר ואי לא איהו דאפסיד. והא דאמרינן ר' ירמיה לא אמר כאביי גזרה שובר דהכא אטו שובר דעלמא לאו למימרא דאביי לית ליה נמי גזרה אטו שובר דעלמא דהיינו עיקר קושיין דאקשינן וסבר ר' יהודה כותבין שובר ור' ירמיה לא אמר כאביי משום דקסבר דאע"ג דהכא מלתא בעלמא דקא עבדא בהדיה מ"מ הרי הוא כשאר שוברין דעלמא ולא רמו אינשי אנפשייהו ולמימר התם ודאי פרעי והכא מלתא בעלמא הוא דקא עבדה בהדיה ואכתי איכא למיגזר אטו שובר דעלמא ואביי סבר בכל כי הא ליכא למיגזר כנ"ל. הרשב"א ז"ל וכן תירץ הריטב"א דקס"ד דכיון דלר' יהודה אין כותבין שובר ויש בו חשש הפסד ללוה לא הוה ליה לתקוני הכא דליעבדו הכי דנפיק מיניה חורבא דמאן דחזא סבר בעלמא כותבין שובר וכדקאמר ר' ירמיה גזרה שובר וכו' וכך היה לו לומר כותב לה מאתים והיא מחזרת לו את השטר וכותב לה שטר על מנה שנשארו מכתובתה. ע"כ:

וז"ל הרא"ש ז"ל וסבר רבי יהודה וכו'. וא"ת מאי קא פריך שאני הכא שנתרצו שניהם לכתוב שובר דמתניתין לאו בדין שובר איירי אלא בדין פחיתת כתובה לאשמועינן דאינו מועיל אלא בכתיבת שובר. וי"ל דדייק מדלא קתני בדברי ר' יהודה לאחר מחילת התקבלתי שיכתוב לה כתובה אחרת של מנה וירמוז לה שהיא כתובה שנייה שנכתב' לאחר הנשואין אלא קאמר והיא כותבת התקבלתי ממך חמשים זוז אלמא משמע דדינא הכי למכתב שובר ע"כ.

והרא"ה ז"ל כתב וז"ל וסבר ר' יהודה כותבין שובר ורמינהי מי שפרע וכו'. ואע"ג דקי"ל דכל היכא דלא אפשר ודאי כותבין שובר י"ל אי הוה ס"ל לר' יהודה אין כותבין שובר לא הוה קאמר הכי כדקתני מתני' למימר דלכתוב ליה שטר של מאתים והיא כותבת לו שהתקבלתי ממך מנה ולאלמנה מנה וכו' אלא לא היה כותב לה אלא שטר של מנה לבתולה ולאלמנה שטר של חמשים וכותבת לו התקבלתי ממך חמשים ולבתולה התקבלתי מנה וכ"ת השתא נמי כביש ליה לשטר כתובתה ותבעה ליה ואם איתא דמרכס תברי' מחייב למפרעי' אליבא דגאונים דקסברי הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום ואפי' במקום שכותבין כתובה ואע"ג דלא נקיטא כתובה ולדידן נמי אי איתא דמרכס תברי מפיק לה לכתובה דכתיב לה בבתולה מנה ובאלמנה חמשים וגם לה מאתים בבתולה ובאלמנה מנה דהא לא מהימן למטען עלה כלל אי לאו דקא מייתי ראיה דאע"ג דלא כתיב לכתובה אלא מנה או חמשים הא לאו ראיה היא דאמרה איהו הוא דלא בעי למכתב לה טפי ולא מפסדה בהכי כדפי' ויש לומר מ"מ אלו הוה סבירא לן דאין כותבין שטר דחיישינן לעכברים הרי עדיפא ליה דלא לכתוב לה כתובה אלא מנה בבתולה או חמשים באלמנה דאע"ג דסוף סוף הא יכלה למתבעיה מ"מ קילא לה מלתא טפי למתבעיה בשטר כתובתה והכי עדיפא ליה דכתיב בה בהדיא מאתים בבתולה ומנה באלמנה ועדיפא ליה נמי כדשני כרבי ירמיה דאמר כששוברתה בתוכה. מיהו קשיא לן אליבא דגאונים דקסברי דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום אפילו כשאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה כששוברתה בתוכה מאי אהני לן דלמא כביש לה לשטר כתובתה ותבעה ליה בדינא. ואפשר דאליבא דהגאונים ז"ל בהא אע"ג דשוברתה מתוכה כותבין לה שובר אחר ולהא ליכא למיחש למידי דאי כביש לה לשטר כתובתה ותבעה ליה על פה מפיק ליה לשובר מאי אמרת דלמא מרכס תברא וכבישת לשטר כתובה לגבי' הא לא אפשר וכל היכא דלא אפשר כותבין לה שובר ע"כ. ולי אפשר דקס"ד דמקשה דמדקתני רצה כותב וכו' והיא כותבת וכו' אלמא דשובר באפי נפשה הוא דכתבה ואי ס"ל לר' יהודה אין כותבין שובר דעלמא משום דחייש לעכברים הכא נמי הוה ליה למיחש דלא לכתוב שובר באפי נפשה אלא בכתובה עצמה לכתוב הסופר והיא אמרה בפנינו התקבלתי ובזה מתוקן הכל אבל מדקתני רצה כותב וכו' והיא כותבת וכו' אלמא דלא חייש לעכברים וס"ל דכותבין שובר ומשני ר' ירמיה דאין הכי נמי דמתני' כששוברתה מתוכה ותדחוק ותפרש מתני' בהכי ואביי מאוקמתיה משום דמתני' לא קתני הכי וכדקאמר בגמרא בסמוך ובשלמא אביי לא אמר כר' ירמיה לא קתני שוברתה מתוכה כנ"ל לפרש שמעתתא כפשטא ולא דחיקא כלל:

רבי יוסי אומר יכתוב שובר פירש רש"י ז"ל דהיינו טעמא דלא מרעינן כח המלוה לגבות מזמן שני ולא פירש לפי המסקנא בגט פשוט דמפרש האי טעמא כדי שיכוף לפרוע לפי שיש עליו שטר גדול. לשון הרא"ש ז"ל. ולכך פירש רש"י ז"ל כן כדי לאלומי פירכא דתלמודא דהא קמן דס"ל לר' יהודה יחליף ומרע כח המלוה להדיא למחול שעבודו מזמן הראשון משום ספק פסידא דלוה דאפשר דיזדהר בתבריה ולא מירכס ליה כ"ש הכא בכתובה דאין כאן ריעותא כלל ואפשר דאתי פסידא לבעל בשובר פשיטא ודאי דהא היה לנו לומר דלא יכתבו שובר ולהכי אלים לפירכיה משום דאסיק אדעתיה חילוקיה דאביי ואלו למסקנא דהתם כי קאמר ר' יהודה יחליף היינו מזמן ראשון ואפשר דס"ל לרש"י ז"ל דלא מכרעא מלתא בגט פשוט דליהוי הכין מסקנא עיין שם כנ"ל:

כששוברתה מתוכה אין לפרש כגון שתכתוב האשה אחורי הכתובה התקבלתי והיינו דקתני מתני' והיא כותבת דאם כן התם נמי גבי מי שפרע מקצת חובו ליעביד הכין ואמאי קאמר ר' יהודה יחליף ומרע כח המלוה וכדכתיבנא אלא ודאי דאין זו תקנה כלל דהא אפשר לגרור ולמחוק והנכון כדפי' רש"י כששוברתה בתוכה. בתוך הכתובה עצמה יכתוב הסופר והיא אמרה בפנינו התקבלתי חציה ע"כ. וכן כתב הריטב"א ז"ל וז"ל כששוברתה בתוכה פירש"י בתוך הכתובה עצמה יכתוב הסופר והיא אמרה התקבלתי חציה וכו' ע"כ. ונראה לי מלשונו ז"ל אמתתן של דברים כי בתוך השטר יכתוב כן הסופר קודם חתימת העדים וכן בדין דאם לא כן הא גייזא ליה ומחקה ליה ומשום גזיזא או מחיקה כי הא לא מיפסל שטרא וכדכתי' בבבא מציעא בס"ד. ע"כ:

ומיהו רש"י ז"ל במהדורא קמא כתב וז"ל כששוברתה בתוכה בתוך הכתובה עצמה כתבה התקבלתי ממך מנה דהשתא ליכא למיחש דילמא מרכס והדר גביא מאתים ע"כ. ואם תאמר לרבי יוחנן דאמר הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום מאי נפקא מינה ששוברתה בתוכה תשרוף כתובתה ותגבה מאתים בעדי הינומא. ויש לומר דלדידיה ודאי כותבין שובר היכא דלא אפשר כדכתבינן לעיל בפ"ב. הרא"ש ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל. ויש לומר דמתני' במקום שכותבין כתובה עסקינן וכיון שכן יכול לומר פרעתי או מחלה לי דאילו במקום שאין כותבין לא סגיא אלא בשובר ובמקום דלא אפשר דכ"ע כותבין שובר כדאיתא בפ"ב. ויש מתרצין דליכא למיחש דכבשא ליה משום דאית ביה תוספת ונדוניא דלא גביא אלא בשטרא וליתא דר' יהודה סתמא קאמר ואפילו היכא דליכא תוספת ונדוניא ולא עוד אלא דמסתמא אין בהם תוספת שהרי מעיקר כתובה הוא פוחת לה ע"כ. ויש לי לתרץ עוד דבשלמא כשאין דרך להנצל מהמעשה ב"ד הא ודאי דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום אבל הכא כיון דאפשר לר' יהודה לכתוב

בתוך הכתובה והיא אמרה בפנינו התקבלתי חציה הא ודאי לא כבשה לה לכתובתה דהא יכול למטען דבתוך הכתובה היה כתוב שובר דהא יכול למעבד הכין ועוד דבשלמא התם גבי מי שפרע מקצת חובו חייש ר' יהודה שלא יכתוב שובר משום דילמא מרכס ואפיק שטריה וגבי ליה לכוליה דאלים כחו דשטריה בידיה אבל הכא לא חייש ר' יהודה למידי דאי כביש שטריה הרי גם זכותיה לא הוה בידיה ומרתתא דילמא גם המנה לא תגבה דיטעון דפרע לה כולה כתובתה ונשי לאו דינא גמירי דהטוען אחר מעשה ב"ד וכו' והכין דייק לשון רש"י שהאריך וכתב וז"ל דטעמא מאי אמר ר' יהודה אין כותבין שובר משום דלא יצטרך ליה לשמרו וכו' כנ"ל:

טעמא דכתבה ליה וכו'. פי' לר' ירמיה לא תיקשי ולא מידי דמ"ה נקט ר' יהודה והיא כותבת משום דחייש לפסידיה דבעל ולכך הוצרך לכתוב השובר בתוכו אבל על פה חייש דילמא ימותו העדים והדרא וגבתה לכתובתה כולה אבל לאביי דלא חייש לפסידא דבעל דהא אף על גב דבעלמא אין כותבין שובר הכא ס"ל דכותבין שובר באפי נפשה משום מילתא בעלמא היא דאמרה ליה וכו' וכדקאמר אביי מעתה למה לי דנקט והיא כותבת הוה ליה למנקט אומרת להדיא לאשמועינן דלא חיישינן הכא לפסידא דבעל ומיהו בעלמא אין כותבין שובר ולא הוה ליה למנקט והיא כותבת דאיכא למטעי דס"ל לר' יהודה דכותבין שובר אלא ודאי מדנקט והיא כותבת ש"מ דוקא דכתבה ליה אבל ע"פ לא מהני דהוה מתנה על מה שכתוב בתורה כנ"ל. וניחא מאי דקשיא ליה לתוס' אמאי לא משני מאי כותבת אומרת וכיוצא בזה כתב הריטב"א וכדבעינן למכתב בסייעתא דשמיא:

אבל על פה לא. פרש"י אבל על פה דהוה ליה תנאה בעלמא לא הוי תנאה דמתנה על מה שכתוב בתורה הוא משמע מתוך לשונו דבכתיבה לא הוי מתנה על מה שכתוב בתורה ולא מסתברא דלר"מ מהני תנאי בקדושין על ידי כתיבה דכיון שאין אדם מתנה על מה שכתוב בתורה מה לי בכתב מה לי בעל פה וכן משמע דלר"מ לא מהני תנאי אפילו בכתיבה דר"מ קאי אהא דקאמר רבי יהודה והיא כותבת לו התקבלתי וקאמר כל הפוחת לבתולה ממאתים וקאמר בגמרא כל הפוחת אפילו בתנאי כלומר אפילו בתנאי זה שאמרה אף על גב דתנאי בטל כיון דלא סמכה דעתה הויא בעילת זנות ונ"ל לפרש טעמא דכתבה ליה כלומר שמתחלה היה התנאי מאתים וכתבה ליה התקבלתי אבל על פה כלומר שהתנאי היה מתחלה מנה לא משום דמתנה על מה שכתוב בתורה הוא והאי דפריך לר' יהודה מפירות מוקמינן לקמן בכותב לה בעודה ארוסה ומתנה שלא יזכה בפירות בשעת נשואין ומתנה לעבור על תקנת חכמים שתקנו לו הפירות. ומה שכתוב

בספרים וקי"ל מאי כותב אומר לאו דוקא אלא משום דגרסינן לעיל טעמא דכתבה ליה אבל על פה לא טעו לחלק בתנאי בין בכתב לעל פה. הרא"ש ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל טעמא דכתבה ליה אבל על פה לא לפי פשוטו של לשון זה משמע דבעינן לומר דאף על גב דאמרה ליה בעל פה התקבלתי כך וכך לא מהני ליה דהוה ליה תנאה והיינו דפרכינן מהא דתניא האומר לאשה הרי את מקודשת לי וכו'. אבל בתוספות כתבו כי אי אפשר לפרש כן דכיון שהודה שנתקבלה ממנו באמירה בעלמא סגי ליה ואין השטר אלא לראיה ומשום דהוי ע"פ לא חשיב טפי מתנה על מה שכתוב בתורה דא"כ לר"מ אם כתב בשטר ע"מ שאין ליך עלי שאר כסות ועונה תנאו קיים והא ליתא דמה לי על פה מה לי בשטר הרי מכל מקום מתנה הוא על מה שכתוב בתורה ועוד מאי קשיא לימא מאי כותבת אומרת וכדתני ר' חייא מאי כותב אומר אלא ודאי ה"ק דטעמא דכתבה ליה שובר כי הוא כתובה שלימה כתב לה ובכתובה שלמה כנסה הא בעל פה שהתנה עמה מעיקרא לפחות לה מכתובתה אפילו לר' יהודה תנאו בטל וקרי ליה לתנאה בעל פה משום דכל היכא דאמרת תנאו קיים ואפשר לכנסה בתנאי זה אין הבעל צריך לכתוב בזה שטר אלא שיכתוב לה כתובה כפי מה שהתנו דהא במקום שכותבין אי כבשה לשטר כתובתה לא גביא ואפשר דאפילו במקום שאין כותבין הוא נאמן לטעון כך כיון שאפשר להתנות כן ואין חיוב כתובה ברור והמע"ה. ורש"י כתב אבל על פה דהוה ליה תנאה בעלמא לא הוי תנאה ומתנה על מה שכתוב בתורה הוא ולשונו סתום שאם כונתו לומר שאם אמרה לו על פה התקבלתי תנאה בעלמא הוא ולא מהני אמאי דהא מחילה באמירה סגי לה בכל דוכתא ובהודאה לא צריך שטרא ולא קנין. ואולי רבינו ז"ל סובר דכיון דהכא ודאי לא פרעה אלא מילתא בעלמא קאמרה ליה כי כתב מהודאתה דילה שטרא אז חשבינן לה כהודאה גמורה וכפרעון אבל כשלא עשו כן אלא באמירה מוכחא מילתא דהערמה הוא דעבוד בינייהו ודינו בזה כאילו לא כנסה אלא בכתובה חסרה וע"מ שאין לה מעיקרא אלא כך וגם זה נ"ל נכון ויבא לשון הגמרא כפשוט. ואם תאמר ולימא ליה מאי כותבת אומרת. ויש לומר דהכא כיון דתקנתא עביד ר' יהודה מסתמא לישנא דנקיט דוקא הוא משא"כ בההיא דתנן הכותב לאשתו דאיכא למימר דמאי כותב אומר כנ"ל ע"כ:

וז"ל רש"י במהדורא קמא טעמא דכתבה דלאו היינו מתנה ע"מ שכתוב בתורה דכיון דכתבה ליה התקבלתי אחולי אחלה ליה ומעלה היא לו כאילו קבלתה אבל בעל פה שהתנית עמו באמירה שאינה מתקדשת לו אלא על מנת שאין לה עליו אלא מנה תנאה בטל ויש לה מאתים. ע"כ:

וז"ל ה"ר יוסף הלוי ן' מיגש דייקינן כר' מאיר לר' יהודה טעמא דכתבה ליה התקבלתי הא אמרה ליה על פה התקבלתי ממך מנה ולא נשאר לי אצלך אלא מנה כיון שהדבר ידוע שלא נתקבלה ממנו כלום ההיא אמירה לאו כלום היא ואית לה מאתים. והא שמעינן ליה לר' יהודה דאמר כל דבר שבממון תנאו קיים דתניא האומר לאשה הרי את מקודשת על מנת שאין ליך עלי וכו' פירוש והכא נמי כיון דעל מנת כן בא עליה שלא ישאר עליו אלא מנה תנאו קיים ואמאי אית לה מאתים ומהדרינן קסבר ר' יהודה כתובה דרבנן היא וחכמים עשו חזוק וכו' הילכך אף על פי שעל תנאי זה בא עליה שלא יהא לה אצלו אלא מנה ההוא תנאה ולא כלום הוא ואית לה מאתים אבל ודאי אי כתבה ליה דלית לי עלך אלא מנה בלחוד קני ליה להההוא מנה בההיא כתיבה ולית לה גביה אלא מנה בלחוד כדכתב ליה. ואקשינן והרי פירות לבעל מדרבנן הם ולא עבדו להו רבנן חזוק אלא כי אמר לה מקמי דלכנוס דין ודברים אין לי בפירות זו שהן מנכסיך מהניא אמירתו ואין לו בפירות נכסיה ומבטלת תקנתא דרבנן באמירתו דתנן הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן וכו' וקי"ל מאי הכותב האומר כדקתני עלה תני ר' חייא האומר ואמאי התם נמי לימא כיון דפירות לבעל מדרבנן היא באמירה בלחוד לא מיעקרא האי תקנתא אלא עד דכתיב ליה. ופריק אביי לכל יש כתובה ולא לכל יש פירות ומילתא דשכיח עבדו רבנן חזוק ומילתא דלא שכיח וכו' נמצא עכשיו שסובר ר' יהודה שבאמירה בלחוד לא מיעקרא תקנתא דרבנן אלא התקנה מתקיימת ואותו התנאי בטל הוא ובכתיבה מיעקרא ואם תשאל כיון דס"ל לר' יהודה דכתיבה מהניא מדרבנן ומתקיים התנאי שבו לבטל תקנתא דרבנן אפילו כתבה לו התקבלתי ממך מאתים נמי ליהוי התנאי קיים הואיל ובכתיבה הוא ואמאי קתני רצה כותב לבתולה מאתים והיא כותבת לו התקבלתי ממך הכל ולית לי ממך מידי אחר דלאו כלום הוא יש להשיב כי אמת דכתיבה מהניא מדרבנן ומתקיים התנאי ובטלה התקנה של רבנן כולה הני מילי כגון פירות דלא שייכי בבעילה כלל הילכך כי כתיב לה דאין לי פירות שתקנו לי רבנן בנכסיך מתקיים התנאי ובטלה התקנה אבל גבי כתובה דשייכא בבעילה שהרי דמי הבתולים היא אם תכתוב לו שובר שכבר התקבלתי ממך הכל ואין לי עליך כלום והיא לא נתקבלה נמצאת בעילתו בלא כתובה כלל והויא לה בעילתו בעילת זנות הואיל והכתובה דמי הבתולים היא הילכך לא אפשר שלא ישאר לה עליו מנה שהיא דמי הבתולים כדי שלא תהא בעילתו בעילת זנות ואם התנית שלא ישאר לה עליו כלום תנאו בטל הוא ואפילו כתבה לו דבמנה האחר הוא שיש לה לכתוב לו התקבלתי ותמחול לו עליו הואיל ודבר שבממון הוא. עכ"ל ה"ר יוסף הלוי ז"ל:

וכתב הרשב"א וז"ל דטעמא דכתבה ליה הא בעל פה וכו'. קשיא לי אמאי לא אקשי ליה מרישא רצה כותב לה טעמא דכתב לה הא לא כתב לה ואפילו בתנאי לא והא שמעינן ליה לר' יהודה דאמר בדבר שבממון תנאו קיים. ויש לומר דמשום דכל עיקרו של דבר בדכתבה ליה התקבלתי הוא לר' יהודה ניחא ליה לאקשויי טפי מינה וה"ה דהוה מצי לאקשויי מרישא ע"כ. ועיין במה שכתב הרא"ש ז"ל לעיל:

: וז"ל הרא"ה ז"ל טעמא דכתבה ליה וכדאמרן במתני' דכתב לה תחלה שטר של מאתים והיא זוכה בו ואחר שזכתה בהן מוחלת לו מקצת אבל ע"פ לא כלומר ע"פ שלא כתבה ליה שטר של מאתים ולא זכתה בהן אלא שכנסה מתחלה על מנת שלא תהא כתובתה אלא מנה ולא כתב לה אלא מנה ובאין לב"ד ושניהם מודים שכך היה מעשה לא מהני כלל דאי לא כן למה לו לר' יהודה למימר הכי ליתני רצה כותב לבתולה שטר של מנה ולאלמנה של חמשים ותו לא אלו היה יכול מתחלה לכנסה על מנת כן והיינו על פה דליכא ליה לבעל שובר מינייהו כלל אלא שאין לה כתובה אלא של חמשים או מנה בבתולה אלא ודאי מודה רבי יהודה דלא מצי לאתנויי בהדה מעיקרא ואילו אתני נמי תנאו בטל. ומיהו האי לישנא דאמרינן אבל על פה לא מכרע בההוא לישנא דכתיבנא לעיל למימרא דאליבא דרבי יהודה כיון דלא סגיא דאיכא בתולה דלית לה מאתים ואלמנה מנה בשעת נשואין אפילו שטר כתובתה יוצא מתחת ידה ואין כתוב בה אלא מנה לבתולה ולאלמנה חמשים ואין ביד הבעל שובר הרי היא גובה כל כתובת' בתולה מאתים ואלמנה מנה דכיון דלא סגיא דלא הויא כתובתה מעיקרא הכי אילו הוא אומר שמחלה לו עליו להביא ראיה ואין כתובה זו ראיה לפי שאין כתוב בה אלא מנה לבתולה או חמשים לאלמנה דאימר בעל הוא דלא בעי למכתב לה טפי ואמטו הכי איהי לא מפסדא מדינא כלל ואם איתא אשתכח דלא סגיא ליה לבעל לעולם בלא שובר והיינו דקאמר אבל על פה לא אבל לאו הכרחא הוא כדאמרן. ע"כ:

הרי את מקודשת ותנאו בטל כתבו בתו' ע"כ בדכפליה לתנאיה איירי דאמר לה אם אין ליך עלי שאר כסות ועונה וכו'. ותימא דאם כן אמאי היא מקודשת וכו' ואין לומר דלכך מקודשת לפי שמקדשה על מנת שתמחול וכו' דהא תניא בפרק ב' דנזיר הריני נזיר על מנת שאשתה יין וכו' הרי זה נזיר ואסור בכולן מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה והתם לא שייך לשנויי הכי ואומר ר"י דאי לאו דילפינן מתנאי בני גד ובני ראובן הוה אמינא וכו' ע"כ. משמע מתוך לשונם ז"ל מדאקשו מההיא דנזיר על מנת שאשתה יין והוצרך ר"י ז"ל לתרץ דאי לאו דילפינן וכו' אלמא משמע דס"ל ז"ל דבההיא דנזיר נמי בעי תנאי כפול דאלת"ה מאי מקשה מההיא דנזיר שניא ההיא דנזיר דמיירי בדלא

כפליה לתנאיה ואיכא למימר דה"ק אם אפשר להיות נזיר ולהטמא למתים אטמא ואם לאו אהא נזיר לגמרי תדע דעיקר קושיית התוס' בההיא דשאר כסות כו' לא הויא אלא משום דבע"כ מיירי בדכפליה לתנאיה וכמו שהקדימו ואמרו ע"כ בדכפליה וכו' ובלשון קושייתם נמי כתבו ז"ל ותימא א"כ אמאי היא מקודשת הרי התנה בפירוש שאם יהיה לה עליו שאר כסות ועונה שאינה מקודשת אלמא דעיקר קושייתם היינו משום דכפליה לתנאיה ואם איתא דבנזיר לא בעינן תנאי כפול אם כן לא קשיא מינה ולא מידי אלא ודאי משמע דס"ל ז"ל דההיא נמי מיירי בדכפליה לתנאיה מההוא הכרחא גופיה דקא מכריח מההיא דשאר כסות דשמעתין דסתם מתני' ר"מ ומשנה היא בפ"ב דנזיר וס"ל ז"ל דבנדרי עצמו נמי בעינן תנאי כפול. אם תשאל אמאי כיון דאזלינן בתר כוונתו ופיו ולבו שוין בעינן בגלוי דעת כל שהוא סגי ולמה לי תנאי כפול תשובתך הרי הרב בעל מגיד משנה כתב בפ"ו מהלכות אישות דלדעת הרמב"ם והגאונים הראשונים יותר הוא מועיל בדיני ממונות גלוי דעת או אומדנא דמוכח מתנאי שלא נעשה כתיקונו. וכ"כ התוספות וזה מוכרח ע"כ. ובנדרי עצמו איכא למימר דכוותה דעדיפא גלוי דעת או אומדנא מתנאי שלא נעשה כתקונו כנ"ל מלשון התוספות ז"ל וכך השבתי בתשובת שאלה בארוכה ומיהו בפרק יש נוחלין מייתי נמי תלמודא ההיא דהרי את מקודשת לי על מנת שאין ליך עלי שאר כסות וכו' ועלה נמי מייתי הרמב"ן בחידושיו שם הא דתנן הרי אני נזיר על מנת שאטמא למתים וכתב ז"ל דכי גמרינן מתנאי בני גד ובני ראובן הני מילי דהתנה ורוצה לקיים תנאו ע"כ. ועיקר הטעם היינו דבנדרים הולכים אחר כוונתו דבעינן פיו ולבו שוין הילכך בגלוי דעת כל דהו שמגלה לומר אדעתא דהכי נדרתי סגי. וכ"כ הריב"ש ז"ל בתשובותיו סימן קס"ה ומייתי ההיא דהרמב"ן ע"ש. ויש לפרש דהתוס' נמי הכי סברי דבנדרים שנודר אדם בינו לבין עצמו לא בעי תנאי כפול דכיון דבעינן פיו ולבו שוין בתנאי כל דהו סגי וכדכתיבנא והיכא דאמר הריני נזיר ע"מ שאשתה יין אף על פי שלא כפל הרי הוא שוה ממש להאומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין ליך עלי שאר כסות כו' וכפל ואמר ואם יהא ליך לא תהיה מקודשת ואם כן כי היכי דאיכא לאקשויי עלה דההיא דאומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין ליך וכו' וכפל תנאו דאמאי מקודשת הרי התנה בפירוש שאם יהיה לה שאר וכו' לא תהיה מקודשת הכי נמי איכא לאקשויי בההיא דנזיר אע"פ שלא כפל דהא אמרינן דלא בעי תנאי כפול פיו ולבו שוין בעינן ולכך בתנאי כל דהו סגי משום הכי קשיא דאמאי הויא נזיר הרי התנה וקאמר על מנת שאשתה יין ובנדרים שבינו לבין עצמו בתנאי כזה סגי והו"ל כאלו כפל וכדכתיבנא והיינו קושית התוס' ז"ל ואף על גב דמלשון הרמב"ן בחידושיו פרק יש

נוחלין משמע בהדיא דאי אמרינן גבי נזיר דלא בעי תנאי כפול תו לא קשיא לן בה ולא מידי דעיקר קושיין היינו היכא דכפליה לתנאיה מכל מקום איכא למימר דמאי דניחא ליה להרמב"ן קשיא להו לתוספות וכדכתיבנא כנ"ל. תדע דלא ערבו התוס' בקושייתם דלעיל ההוא דנזיר אלא דאקשו מיניה לדחויי דלא נפרש דה"ק על מנת שתמחול וכו'. ע"כ ודוק:

וז"ל הריטב"א ז"ל הרי זו מקודשת ותנאו בטל. ואם תאמר כיון דתנאי בטל האיך מקודשת שהרי תלה הקידושין בתנאי זה ולא עוד אלא דלר"מ בתנאי כפול אמר כן. ויש לומר דכיון דמתנה על מה שכתוב בתורה אינו אלא כמפליגה בדברים וכו' ע"כ. והכריחו התוספות דמיירי בדכפליה לתנאיה מדקאמר לקמן דטעמא דרבי מאיר דתנאי בטל משום דמתנה על מה שכתוב בתורה וכו' ולא הכריחו מדפריך תלמודא הכא ושמעינן ליה לרבי יהודה דאמר דבר שבממון תנאי קיים כו' משום דאיכא למימר דאף על גב דר' יהודה לא מיירי אלא בענין מעמש"ב מכל מקום אפשר דר"מ חד מתרי טעמי קאמר תנאי בטל חדא משום דלא כפליה לתנאיה ועוד משום דהוה ליה מתנה על מה שכתוב בתורה ומיהו מדקאמר תלמודא לקמן והא שמעינן ליה לר"מ וכו' תנאי בטל ודייקינן הא בדרבנן תנאי קיים אלמא משמע דלית ליה לר"מ טעמא אחרינא בברייתא דמשום הכי להוי תנאי בטל אלא משום דהוה ליה מתנה על מה שכתוב בתורה ולהכי דייקינן הא בדרבנן תנאי קיים דאלו ר"מ חד מתרי טעמי קאמר לא הוה מצינן לדיוקי הכי דע"כ מטעמא דכפילא כך לי בדרבנן כדאורייתא כנ"ל:

וז"ל הרא"ש ז"ל הרי זו מקודשת ותנאי בטל ע"כ בדכפליה לתנאיה ותנאי קודם למעשה והן קודם ללאו מיירי כגון שא"ל אם אין לך עלי שאר כסות ועונה הרי את מקודשת לי ואם יש לך לא תהיה מקודשת מדמסקינן לקמן טעמא דר"מ משום דמתנה על מה שכתוב בתורה ואי לא כפליה לתנאיה תיפוק ליה דבטל דשמעינן ליה לר"מ דבעי תנאי כפול בקדושין פרק האומר. ותימה האיך היא מקודשת הרי התנה בפי' שאם יהיה לה שאינה מקודשת ואין לפרש שאמר לה הרי את מקודשת ע"מ שתמחלי לי שאר כסות ועונה ואם לא תמחלי לא תהוי מקודשת משום הכי מקודשת שהרי מחלה וחלו הקדושין ומכל מקום אין מחילתו מחילה דהא תנן בפרק שני דמסכת נזיר הריני נזיר על מנת שאשתה יין ושאטמא למתים הרי זה נזיר ואסור בכולן מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה והתם לא שייך מחילה ואומר ר"ת דהיינו טעמא דכל תנאי שאדם עושה להתנות על מה שכתוב בתורה אין דעתו שיהא התנאי קיים אלא כמפליג בדברים בעלמא בדרך ליצנות ודמיא להא דגיטין הרי זה גיטך ע"מ שתרדי לתהום שתעלי לרקיע וכו' אינו

אלא כמפליגה בדברים בעלמא וכשר ומאן דפליג התם מודה הכא מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה. ועוד נראה לומר משום דכל תנאי גמרינן מתנאי בני גד ובני ראובן ובעינן שיהא דומה לאותו תנאי בכל ענין שיכפול התנאי ושיהא התנאי קודם למעשה והן קודם ללאו ותנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר וגמרינן נמי מיניה שלא יהא לעבור על דברי תורה. וא"ת הא דתנן פרק החובל קרע כסותי על מנת לפטור פטור ואמאי הרי מתנה לעבור על דברי תורה דניזקין כתיבי בתורה. ויש לומר דלא דמי לקידושין דקידושין היינו טעמא דאין קדושין לחצאין שאין לך קדושין שאין בהן שאר כסות ועונה וכן גבי נזיר אבל בניזקין דממונא שייך ביה לחצאין. ולא נהירא דהא לקמן בפרק הכותב גבי ירושת הבעל דהיינו דבר של ממון קרי ליה מתנה על מה שכתוב בתורה והר"ר אלחנן תירץ דההיא דחובל לא קאמר קרע כסותי ע"מ שאין ליך עלי דין נזיקין כי הכא דאמר על מנת שאין ליך עלי שאר כסות ועונה דהיינו מתנה על מה שכתוב בתורה שהתורה חייבתו והוא מתנה שלא יתחייב אבל קאמר על מנת לפטור דמשמע לאחר שאתחייב תפטרני הילכך לא הוי מתנה על מה שכתוב בתורה. ואם תאמר הא דתנן בפרק השוכר את הפועלים מתנה ש"ח להיות פטור מלישבע ש"ש להיות פטור מלשלם ופריך והא מתנה על מה שכתוב בתורה הוא ומסיק לה כר' יהודה אי נמי אפילו כר"מ שאני הכא דמעיקרא לא שעבד נפשיה ומאי שינויא מכל מקום אין לך ש"ח פטור מן השבועה ואין ש"ח לחצאין ואי משום דמעיקרא לא שעבד נפשיה הכא נמי לא קדשה אלא על מנת כך ולא שעבד נפשיה. ויש לומר דלא דמי דהכא ובכל דוכתא דחשיב מתנה על מה שכתוב בתורה היינו דחייבתו תורה ממון על ידי דבר אחר ולא מחמת שהעלה בדעתו לתתו כגון שאר כסות ועונה שחייבתו תורה מחמת שקדשה סתם וכן כתובה אבל שומרין ריבתה תורה שומרין הרבה שומר חנם ושואל נושא שכר ושוכר והדבר תלוי בדעת עצמן ולפי הנאתן משעבדים עצמן כאדם הקונה מקח ומתנה מה שירצה הילכך במקום שאין משעבדין עצמן פטורים ותנאי קיים. ע"כ:

והרא"ה ז"ל תירץ עיקר קושיין דשמעתין דקסבר ר"מ דכל תנאי בעולם כל היכא דלא מקיים לא אלים ליה לבטולי מעשה אלא התנאי בטל והמעשה קיים תדע דהא שמעינן ליה לר"מ בעלמא נמי דאי"ל דבעינן תנאי קודם למעשה ולפום הא האומר לאשה הרי את מקודשת לי אם תתני לי מאתים זוז ואם לא תתני לי מאתים זוז לא תהוי מקודשת דודאי כיון שהזכיר מעשה קודם לתנאי התנאי בטל והמעשה קיים דכל היכא דלא מקיים תנאה לא אלים ליה ומבטיל ליה והוה ליה תנאי בטל ומעשה קיים. ע"כ:

וז"ל הרשב"א הרי זו מקודשת ותנאי בטל ואף על גב דע"מ קאמר לה כיון דמתנה

על הכתוב לאו בדוקא קא מתנה ואינו אלא כמפליגה בדברים ור' יהודה דאמר בדבר שבממון תנאו קיים לאו למימרא דסבר דמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל וקי"ל נמי כר' יהודה דאמר בדבר של ממון תנאו קיים אלא דר"מ סבר דעל מנת שאין ליך דין שאר כסות ועונה קאמר ועל כרחו יש לה עליו דין שאר כסות ועונה דהכתוב חייבו וכן באומר על מנת שאין לך עלי אונאה כאומר שאין לך עלי דין אונאה ור' יהודה סבר דלאו דין שאר ודין אונאה קאמר אלא מחילת ממון יש כאן כלומר שתמחול לי ממון האונאה שיש לך עלי או שתמחלי ממון השאר והכסות שיש לך עלי וממון ניתן הוא למחילה והרי זה כאומר לחברו קרע את כסותי והפטר דמחילת ממון יש כאן וקיים אבל אלו אמר לו קרע את כסותי על מנת שאין לי עליך דין נזיקין תנאו בטל דע"כ הכתוב רמיא עליו דין נזק. זהו דרכן של רבותינו בעלי התוס' שכתבו במס' גיטין. והיינו נמי דבממון דוקא תנאו קיים מפני שניתן למחילה אבל דבר שאינו של ממון כגון צערא דגופא דהיינו עונה לא ניתן למחילה ולא התנה עמה אלא להפליגה בדברים וכ"ש כשהתנה עמה בדבר שאינו בידה למחול כגון ע"מ שלא תהא זקוקה ליבם שזו מקודשת ותנאי בטל וכן מצאתיה מפורשת בירושלמי בפרק האומנין דגרסינן התם כל המתנה על מה שהוא כתוב בתורה את שהוא של ממון תנאו קיים שאינו של ממון תנאו בטל כיצד התנה עמה ואמר לה הרי את מקודשת לי ע"מ שאין ליך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת ותנאו קיים ע"מ שאם מתי לא תהא זקוקה ליבם הרי זו מקודשת ותנאו בטל תניא זה הכלל שאמר ר' יהודה בן תימא כל דבר שאי אפשר להתקיים והתנה עמה לא נתכוין זה אלא להפליגה בדברים בין שאמר בפה בין שאמר בכתב כל המתקיים בפה מתקיים בכתב. ע"כ גירסת ירושלמי:

רבי יהודה אומר בדבר שבממון תנאו קיים פרש"י בדבר שבממון כגון שאר וכסות וכן פי' הרמב"ם ז"ל דעונה לאו דבר שבממון הוא ואינו נכון דכל הנאת הגוף כממון חשוב לענין זה. ועוד דבירושלמי אמרו על זה ועונה לא דבר של ממון הוא הי ניהו דבר שאינו של ממון שלא תצטרכי גט שלא תהי זקוקה ליבם ע"כ. והא דאוריך רבי יהודה בלישניה בדבר של ממון תנאו קיים היינו משום דבעי לאשמועינן דמודה הוא בדבר של איסור שתנאו בטל. הריטב"א ז"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא בדבר של ממון שאר כסות תנאו קיים דממון עשוי לימחל אבל צער הגוף כגון עונה לא מחלה ליה ותנאו בטל. ע"כ:

והרי פירות דרבנן תקינו ליה לבעל דניכול פירות תחת פרקונה כדאמרן בפירקין דלעיל ולא עבדו להו רבנן חזוק אלא בשל תורה דכי היכי דבדאורייתא תנאו קיים בדבר של

ממון לר' יהודה הכי נמי בפירות דרבנן דמצי לאתנויי בהדה בעל פה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן ותנאי קיים דקאמר ר' יהודה עד שיכתוב דין ודברים וכו'. מכלל דאי כתב הכי תנאו קיים וקי"ל לקמן בריש פרק הכותב דכתיבה זו היינו אמירה בעל פה דתנאי מעליא ולא מחלה להו פירי פירות והיכי קאמר רבי יהודה לעולם אפילו כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן ותו לא נהי דפירי לא אכיל הרי הוא אוכל פירי פירות עד שיכתוב. רש"י במהדורא קמא:

דף נו:

וקי"ל מאי כותב אומר. וקשה לי דאפילו תימא כותב ממש אכתי תיקשי דהא לרבי יהודה לא אהני בההיא דכתובה אלא משום דכתבה בלשון שובר התקבלתי וכו' אבל אלו כתבה ליה בלשון סלוק אין לי עמך אלא מנה לא מהני אפילו לרבי יהודה ואלו הכא אמרינן לר' יהודה דמהני האי לישנא דכתב לה אין לי בנכסיך וכו' ואפשר דאי לאו דאמרינן מאי כותב אומר הוה אמרינן דהא דקאמר דין ודברים אין לי בנכסיך וכו' היינו דכתב לה בלשון התקבלתי ולא תיקשי ולא מידי אבל השתא דאמרינן מאי כותב אומר הא ודאי בכל גוונא דקאמר קשיא כנ"ל:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל וקי"ל מאי כותב אומר פי' דלא תימא מאי כותב מקנה שחזר ונתן לה זכותו בשטר כההיא דתנן הכותב נכסיו לבניו אלא האי כותב שטר ראיה הוא שהתנה עמה כן בשעת נשואין ע"כ. ועיין בלשון הרא"ש לעיל:

וז"ל הרא"ה וקי"ל מאי כותב אומר לקמן בריש פרק הכותב אמרי' בהדיא תני ר' חייא האומר ומסתברא פירושיה דרבי חייא קמ"ל לאפוקי דלא תימא מתני' שקנו מידו דאי לאו דר' חייא הוה אמינא הכי כדאשכחן בכמה דוכתי דקרי לנתינה כתיבה כדתנן הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפטרופא ואמר לעיל הכותב כל נכסיו לבניו הוא ואשתו נזונין מהן ונתינה בהקנאה ממש קאמרינן ובקנין ודאי מהני כדאיתא התם אבל השתא דאתא ר' חייא וקאמר דלאו כותב קתני אלא בלא הקנאה קאמרינן בודאי אית לן דהאי לישנא דמתני' דוקא דהא הכי קאמר האומר לאשתו דין ודברים אין לי בנכסיך וה"ה כותב בלא הקנאה אחריתי דלא שאני לן בשום דוכתא בין דברים שבע"פ לדברים שבכתב אלא בשטר קנין כגון שדי מכורה לך שדי נתונה לך אבל בעלמא כגון מחילה ודכוותה וכל היכא דלאו שטר קנין כי האי דאמרן לא שני לן כלל בין שהוא ע"פ בין שהוא בכתב ואף על פי שפקפקו רבים בדבר הרי הוא ברור ואין בו בית מיחוש ולא אתא ר' חייא לפרושי אלא דלא תימא מאי כותב נותן כדפרישנא אבל כיון

דאמרת כותב כותב ממש לישנא דכותב ואומר חד הוא לגמרי והיינו דקשיא לן התם בתר דפירש ר' חייא וכי כתב לה מאי הוי והתניא האומר לחברו דין ודברים אין לי על שדה זו ואין לי עסק בה וידי מסולקות ממנה לא אמ"כ כלומר השתא דאתא ר' חייא ופירש דכותב דמתני' לאו נותן בקנין וכיון דכן דודאי לישנא דמתני' דוקא כותב בלחוד דהיינו אמירה בעלמא והא היכי מהני אבל אילו הוה שמעינן לה למתני' דמאי כותב נותן בקנין לא הוה קשיא לן כלל ומוקמינן לה בכותב לה ועודה ארוסה דאכתי לא זכה בה אם כן תנאה הוא דקא מתנה בהדה דלא ליזכי ביה כלל מדאמרינן עלה אדם מתנה עליה שלא יירשנה והיינו דקשיא לן הכא והיכי מהני תנאה לר' יהודה ואמאי לא אמרינן חכמים עשו חזוק לדבריהם יותר משל תורה וליהוי תנאו בטל והיינו דאמרינן וקיימא לן מאי כותב אומר דמההיא הכרחא אית לן לאוקמה בכותב לה ועודה ארוסה דהיינו תנאה וכדפרי' ומהדרינן משום דהויא מילתא דלא שכיח וכו'. ע"כ:

והרי חמרין דשכיחי דתנן החמרין שנכנסו וכו'. עד ר' יהודה אומר נאמנין פי' קושיין הכא בההיא לישנא דאמרינן לעיל בפרק ב' דר' יהודה בעלמא חייש לגומלין בדאורייתא והכא משום דהוי דרבנן לא חייש לגומלין דלמ"ד התם דר' יהודה לא חייש לעולם לגומלין אפילו בדאורייתא לא קשיא הכא ולא מידי דהא דינא הוא דלא ניחוש לגומלין בשום דוכתא אליבא דרבי יהודה. וכן פירשו בתוספות. הריטב"א ז"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא אין נאמנין דחיישינן לגומלין אלמא דחכמים לא עשו חזוק לדבריהם אף בשל תורה. ע"כ:

ספק דדבריהם כגון דמאי שנוטל על הספק בדמאי הקלו דרוב עמי הארץ מעשרין הם אבל בשאר ספיקי לא. רש"י במהדורא קמא:

רבא אמר בדמאי הקלו. ותימה דהא אביי גופיה תירץ הכי בפ"ב ואלו הכא לא פריק הכי. ויש לומר דהתם מתרץ בדמאי הקלו יותר משל תורה אבל לא ניחא ליה לומר כן שהקלו בו יותר משל דבריהם בדברים אחרים ורבא ניחא ליה לתרוצי הכי ואף על גב דמודה הוא בעלמא דדמאי ספק דדבריהם הוא וכדאמרינן לה בפרק במה מדליקין. הריטב"א ז"ל. והתוס' האריכו בזה לעיל בפ"ב:

כל הפוחת אפילו בתנאה וכו'. כי היכי דדייק ואזיל כלומר מדלא קא מהדר ר' מאיר לר' יהודה הרי זו בעילת זנות ותו לא דהשתא משמע דאכתיבה התקבלתי מנה לחודא מהדר וקאמר כל הפוחת משמע כל היכא דפחית לה אפילו בתנאים והאי אפילו לאו דוקא אלא כלומר משמע נמי תנאה שהתנה נמי בעל פה לפחות לה ממאתים ומדקא חשיב ליה כה"ג בעילתו בעילת זנות אלמא קסבר תנאו בטל ויש לה מאתים אם כן אמאי

בעילתו בעילת זנות הא סמכה אכתובה מעליא כיון דתנאי בטל כיון וכו' דאתני סמכה דעתה דאמנה קא מנסבא ליה הילכך הויא בעילתו בעילת זנות. רש"י ז"ל במהדורא קמא וזה הלשון של רש"י ז"ל נזדמנה לו להרב בעל המאור שכתב וז"ל כל הפוחת ואפילו בתנאה וקשיא לן עליה הא דאמרינן לעיל בגמרא טעמא דכתבה ליה הא ע"פ לא ולהלן נראה כי תנאי ע"פ הוא פחות מכתיבה וכאן נראה שהוא גדול ממנה. וה"ר שלמה ז"ל פירש דהאי אפילו לאו דוקא ולי נראה פירוש הדבר כן כל הפוחת מדלא אמר הפוחת ואמר כל הפוחת כל אע"פ שאינו פוחת במעשה אלא בתנאי כלומר שתנאי בטל ואינו קיים והיינו דאמרינן אלמא קסבר תנאו בטל ואית לה. עכ"ל ספר המאור ז"ל:

וכתב עליו הרשב"א ז"ל וז"ל. וקשיא לי דאם כן עיקרא דמילתא לומר דאף על גב דתנאו בטל במעשה אפילו הכי כיון דאתני בהדה בדברים בעלמא לא סמכה דעתה ובעילתו בעילת זנות א"כ הכי הוה ליה למימר אלמא קסבר אף על גב דתנאו בטל ואית לה כיון דאמר לה לית ליך וכו' אלא ודאי מלישנא דגמרא משמע דעיקר מאי דדייקינן ממתני' היינו דתנאו בטל. ונראה לי לפרש דתרתי קא דייק ממתני' דרבי יהודה דאמר רצה כותב לה מאתים והיא כותבת לו התקבלתי ה"ק והיא כותבת לו התקבלתי וקיים ואמר לו ר' מאיר אינו קיים אלא בטל שהפוחת לבתולה ממאתים בעילתו בעילת זנות ואילו קתני הפוחת היה משמע הפוחת לאחר שכנסה שהשתא הוא דאיכא למימר דלא סמכה דעתה דמימר אמרה היום פוחת לי מנה למחר פוחת לי השאר ומוציא אותי בלא כלום אבל אם פחת לה בתנאי שהתנה עמה בתחלת חופה אפילו לרבי מאיר תנאו קיים משום דמדעת נכנסה ועל תנאי זה נשאת לו וסמכה דעתה וכרבין דאמר לקמן מחלוקת לבסוף אבל בתחלה דברי הכל מוחלת אבל השתא דקתני כל הפוחת משמע בכל ענין תנאו בטל ואף על פי שהתנה עמה קודם כניסה משום דמכל מקום לא סמכה דעתה ואנן סהדי דעל זנות נבעלה לו ועל דעת כן נתרצית לו והילכך תנאו בטל כדי שלא תהא בעילתו בעילת זנות וכדאמר רב דימי מחלוקת בתחלה והיינו דאמרינן אלמא קסבר תנאו בטל ואף על פי שתחלת כניסתו על תנאי כך היתה. וכיון דאמר לה לית ליך וכו' כלומר ואי קשיא לך אם כן אמאי קתני כל הפוחת בעילתו בעילת זנות דאם תנאו בטל אין בעילתו בעילת זנות ואם בעילתו בעילת זנות אין תנאו בטל דתרתי דסתרן אהדדי נינהו קסבר כיון דאמר לית ליך לא סמכה דעתה עד שיבטל תנאו בפירוש ויתנה עמה במאתים כנ"ל. עכ"ל הרשב"א ז"ל:

ורש"י ז"ל במהדורא בתרא כתב וז"ל כל הפוחת ואפילו בתנאי. מדלא תנא כל בתולה שאין לה מאתים ואלמנה שאין לה מנה הרי זו בעילת זנות שמע מינה דהכי אשמועינן

שאף על פי שהיה גובה לבסוף דאין תנאו קיים אפילו הכי כיון דמעיקרא אתני קרי לה בעילת זנות משום דבשעת ביאה לא הוה סמכה דעתה אכתובה. אלמא קסבר תנאו בטל. דבלאו הכי לאו רבותא היא דנקט כל הפוחת. ע"כ. פירוש לפי' הוקשה לו אמאי דכתב במהדורא קמא דתינח דליכא למימר דאכתיבת התקבלתי מנה לחודא קא מהדר דלא קתני בקוצר הרי זו בעילת זנות מיהו אכתי איכא למימר דלהכי האריך וקאמר כל הפוחת וכו' משום דר' יהודה תרתי קאמר חדא דאי כתבה התקבלתי מנה אין בעילתו בעילת זנות ועוד דוקא דכתבה ליה אבל בעל פה תנאו בטל וכדדייקינן לעיל ואתא ר' מאיר למימר דתנאו קיים והילכך הויא ליה פוחת לבתולה ממאתים וכו' והרי זו בעילת זנות ופליג ר' מאיר אכתיבה ואבעל פה ולכך אוריך בלישניה לכך כתב רש"י ז"ל במהדורא בתרא דאי הכי לכתוב כל בתולה שאין לה מאתים וכו' והוה שמעינן דפליג אכתיבה ואבעל פה מדהאריך בלישניה ולא קצר ותני הרי זו בעילתו בעילת זנות השתא דהאריך טפי ותני כל הפוחת וכו' אלמא קסבר תנאו בטל הוא דקאמר אפילו בתנאה ה"ק לא מיבעיא כשפוחת בפועל ובמעשה דלא נשאר לה כי אם כתובת מנה דבעילתה זנות אלא אפילו כשאין הפחיתות אלא בתנאי ושוב יתבטל ותשאר כתובתה מאתים אפ"ה כיון דמעיקרא אתני קרי לה בעילת זנות ואף ע"ג דמהכא שמעינן ההיא דלא סמכה דעתה כיון דאתני כך אף על גב דתנאה בטל מדקאמר אפילו וכדכתבינן תוב אסיק וקאמר אלמא קסבר וכו' וכיון דא"ל וכו' כדי לפרושי מילתיה. ורש"י ז"ל בפירושו מאי דמייתי תלמודא במסקנא דמילתיה מייתי ליה איהו בפירוש אפילו בתנאה ושוב לא אסיק אלא אלמא קסבר תנאו בטל והיינו כדכתיבנא דוק ותשכח כנ"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל כל הפוחת ואפילו בתנאה אלמא קסבר תנאו בטל ואית לה וכו'. ואם תאמר אדרבה משום דתנאו קיים קתני שבעילתו בעילת זנות פרש"י ז"ל דדייקינן לה דלא קתני כל בתולה שאין לה מאתים ואלמנה שאין לה מנה הרי זו בעילת זנות וקתני כל הפוחת ש"מ דהכי אשמועינן דאף על פי שהיא גובה לבסוף שאין תנאו קיים אפילו הכי כיון דמעיקרא אתני עלה בעילתו בעילת זנות ע"כ. פי' לפירושו דלישנא דכל הפוחת דייק שהוא מתנה לפחות ואף על פי שלא פיחת ויש תירוצים אחרים וזה מספיק. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל כל הפוחת אפילו בתנאה אלמא קסבר תנאו בטל ואית לה וכיון דאמר וכו'. פי' מדלא תנא כל העושה כן בעילתו בעילת זנות אי נמי רבי מאיר אומר אינו רשאי מפני שבעילתו בעילת זנות ותנא כל הפוחת ודאי רבותא קמ"ל דאפילו היכא דודאי אית לה כתובה הראויה לבתולה מאתים ולאלמנה מנה אלא דתיטעי איהי וסברה דלית לה הרי בעילתו בעילת זנות דלא סמכה דעתה והא היכי דמי דאית לה ותיטעי איהי וסברה

דלית לה ודאי בתנאה כגון שכנסה מתחלה ע"מ שלא תהא כתובתה כראוי אלא לבתולה מנה ולאלמנה חמשים והרי תנאו בטל דהא רבי מאיר אפי' בעלמא אית ליה במתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל וכ"ש הכא דאפי' רבי יהודה מודה ואית לה בודאי מדינא כל כתובתה הראויה לה אלא דאיהי טעתה וסברה דלית לה אלא מאי דאתני בהדה ולא סמכה דעתה ואפילו בהא הוי בעילתו בעילת זנות ושמעינן מהכא דלא אשכחן לר"מ גוונא אחריתי דתהוי לה מדינא כתובתה הראויה ותטעי איהי דלית לה אלא בתנאה וכדפרי' ותפשוט מינה דאלו מחלה ליה אחר שכנסה אפי' שהתה עמו כמה אחר כן כיון דמחלה ליה וקי"ל ודאי יכולה היא למחול אחר שכנסה תו לית לה ולאפוקי ממאן דאמר כיון דמשהה לה הדרא וזכיא בכתובתה דכיון דבעילתו בעילת זנות הדר ומזכי לה כתובתה ממילא בשהייה בעלמא והא ליתא דהא הכא לא אמרינן אלא בתנאה ולא אשכח מידי אחרינא בכה"ג דתהוי לה כתובה ותטעי איהי וסברה דלית לה אלא כה"ג דהיינו בתנאה וטעמא נמי לא נהיר דזכיה ממילא לא אשכחן לר' מאיר דליכא אלא בעילתו בעילת זנות ואלו איתא ודאי הוה ליה למימר ותו דהא אפי' לר"מ אפי' הדרא וזכיא כי משהי לה הוי בעילתו ב"ז משום דלא סמכה דעתה אם כן אמאי הדרא ומזכי לה דהא לא מהני ליה מידי דהא סוף סוף בעילתו בעילת זנות עד דידעה איהי וסמכה דעתה אלא ודאי לר"מ תו ליכא דאית לה וסברה דלית לה אלא בתנאה. ע"כ לשון הרא"ה ז"ל: **ושמעינן ליה לרבי מאיר דאמר מתנה וכו'**. יש לפרש דמשקלא וטריא דלעיל הוא דשמעי' לה דמדפריך תלמודא לעיל טעמא דכתבה ליה וכו' ופריך מדר' יהודה אדר' יהודה ולא פריך אלא לאביי ולא לרבי ירמיה וכדכתבינן לעיל אלמא דרבי מאיר לאו כ"ש בדרבנן קאמר דאי הכי הוה ליה לאקשויי מדר"מ אדר"מ אליבא דכ"ע ולשנויי דר"מ ה"ק כ"ש דבדרבנן דעבוד חזוק טפי וממילא הוה מיתרצא מדר"י אדר' יהודה לדעת אביי אבל מדשקיל וטרי ואקשויי מדר' יהודה אדרבי יהודה לדעת אביי ולא מהדר להו אביי ולדידכו מי ניחא דהא מדר"מ אדר"מ נמי קשיא ובמאי דתרצת ליה לר' מאיר הכי נמי מתרצא לרבי יהודה אלמא משמע דמשום דשמעינן לר' מאיר דאמר להדיא כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל דאלמא הא בדרבנן תנאו קיים להכי לא שקיל וטרי תלמודא אלא לרבי יהודה וכדכתיבנא כך יש לפרש. ואפשר דזהו שכתב רש"י והא שמעינן ליה לעיל. ומיהו התוס' כתבו פירוש בקונטרס דשמעינן ליה בברייתא דלעיל אלמא דקא מפרשי אינהו ז"ל דדעת רש"י ז"ל דמהברייתא גופה מבלי שום שקלא וטריא הוא דשמעי' הכי וקשיא להו דמנא ליה למידק מהברייתא הא מדרבנן תנאו קיים דילמא כ"ש דבדרבנן דעביד חזוק טפי ותנאו בטל כמו לרבי יהודה ותירצו דדייק מדלא קתני

לעיל ע"מ שאין ליך עלי שאר כסות ועונה וכתובה כיון דאיכא מאן דאמר דלא עשו חיזוק לדבריהם אפי' בשל תורה אע"ג דרבי יהודה מודה בכתובה מכל מקום הו"ל לשנות כי היכי דקתני עונה אע"ג דמודה בה רבי יהודה. ואם תשאל א"כ לפי מאי דמשני נמי קסבר ר' מאיר כתובה דאורייתא אמאי לא קתני לעיל כתובה כיון דאיכא מאן דאמר כתובה דרבנן. תשובתך פלוגתא דכתובה אי מדרבנן אי מדאורייתא הויא לה פלוגתא באפי נפשה ולא מתלא תליא בהכי וכיון דסבירא ליה בעלמא כתובה דאורייתא למה ליה למינקט הכא כתובה הרי היא הכתובה בשאר וכסות דתני ולמה ליה למנקט כתובה אבל ההיא דעשו חזוק לדבריהם יותר משל תורה תליא בההיא גופה דתני ע"מ שאין ליך עלי שאר כסות כו' ולאו מטעמייהו דאינך דתני הלכך אי ס"ל בכתובה דכל המתנה בו תנאו בטל משום דעשו חזוק יותר משל תורה היה ליה למתנייה תדע דהא איכא מידי דלכ"ע לא עשו חזוק כגון פירות דלעיל משום דהויא מלתא דלא שכיח ועוד כיון דמרחקא הסברא כולי האי דאיכא מאן דאמר דלא עשו חזוק אפי' בשל תורה ואיהו סבור דעבוד חזוק טפי הלכך ה"ל למתנייה. כנ"ל:

וז"ל הריטב"א הא בדרבנן תנאו קיים הקשו בתוס' הא מנא לן דילמא ה"ק שאפי' המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל וכל שכן בדרבנן שעשו חזוק טפי משל תורה דהא לרבי יהודה בדאורייתא תנאו קיים ובדרבנן תנאו בטל ותירצו דנפקא לן מדתנן בפרק השוכר מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל ולהכי אוריך כולי האי משום דבדרבנן תנאו קיים. ותמיה מילתא דהא התם אתינן לאוקמה כרבי יהודה ובדבר שאינו של ממון ואף ע"ג דלרבי יהודה בדרבנן תנאו בטל ועוד תירצו דשמעינן לה מדפריט שאר כסות ועונה ולא נקט שום מידי דהוי מדרבנן שמע מינה דבדרבנן מודה דתנאו קיים. ע"כ:

קסבר רבי מאיר כתובה דאורייתא אף על גב דכתובת אלמנה דרבנן מכל מקום עיקר כתובה דאורייתא היא וכעין זה אמרינן בסוף הערל אמר לו רבי יוחנן לריש לקיש מי סברת תרומה בזמן הזה דרבנן א"ל אין שאני שונה עיגול בעיגולין עולה פי' ואי תרומה בזמן הזה דאורייתא לא היה עולה אע"ג דתרומת תאנים דרבנן כיון דעיקר תרומה מיהא דאורייתא. ויש לחלק ולומר דשניא ההיא דתרומה דכל שם תרומה אחד הוא ואיכא למגזר תרומה דרבנן אטו תרומה דאורייתא אבל בההיא דכתובה ליכא למגזר כתובת אלמנה אטו כתובת בתולה וכן פי' רש"י ז"ל דההיא דתרומה משום דגזרה נגעו בה והריטב"א ז"ל כתב וז"ל קסבר ר' מאיר כתובה דאורייתא ואם תאמר והא במתניתין קתני בין בתולה בין אלמנה ואילו אלמנה מנא ליה דכתובתה מדאורייתא ויש לומר מדקרי

לה אלמנה על שם מנה א"נ דלעולם כתובת אלמנה דרבנן ומיהו לא פליג ר' מאיר בין כתובה לכתובה. ע"כ:

והרא"ה ז"ל כתב וזה לשונו קסבר כתובה דאורייתא פירוש והשתא דאתינן להכי תו לא דייקינן כל הפוחת ואפי' בתנאה אלא בכתובת בתולה אבל אלמנה אפילו בתנאה תנאו קיים וכיון דכן דינא הוא דהוי בעילתו בעילת זנות א"נ אפשר דלא פלוג רבנן. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל קסבר ר' מאיר וכו'. פי' ואפילו דאלמנה כיון דכתובה דבתולה דאורייתא ולא פלוג בכתובות ובכולן תנאו בטל. פירוש אחר נ"ל דבתולה דאורייתא ובטל דאלמנה תנאו קיים וכי קתני הפוחת משום בתולה. ע"כ:

רבי יוסי אומר רשאי יש לפרש דבהכי פליגי רבי יוסי ורבי יהודה דר' מאיר תרתי קאמר כל הפוחת ואפי' בתנאה ואתא ר' יוסי למימר דכיון דתנאו בטל רשאי לפחות בתנאה דהרי אין תנאו קיים ומיהו היכא דפוחת בהדיא והרי המעשה קיים בעילתו בעילת זנות ואתא ר' יהודה ופליג דאפי' היכא דלית לה אלא מנה אין בעילתו בעילת זנות וכגון דכותב לבתולה מאתים והיא כותבת לו התקבלתי וכו'. וליתא להאי פירושא כלל חדא דלישנא דרשאי לא משמע הכי כלל ועוד דמאן לימא לן דלא יודה נמי ר' יוסי לר' יהודה דהיכא דכתב לבתולה מאתים והיא כתבה ליה התקבלתי וכו' דאין כאן מיחוש כלל דאיכא למימר דגריעה טפי היכא דאתנה עליה בעל פה אף ע"ג דתנאי בטל מהיכא דכתב לה כתובה מאתי' והיא כותבת התקבלתי מנה אע"ג דאין לה אלא כתובה מנה דהא סוף סוף הרי כתב לה כתובה של מאתים. והנכון כמו שכתב רש"י ז"ל וזה לשונו ר' יוסי אומר רשאי. ואפילו על פה נמי תנאו קיים ואתא ר' יהודה למימר נמי רשאי וכו' ע"כ. פי' דמדרבי יהודה שמעי' דפירושו של ר' יוסי הכי וכדכתיבנא כנ"ל. וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא רשאי לפחות אף בעל פה בתנאי ולר' יהודה אי כתבה שובר אין אבל בעל פה לא כדאמרינן טעמא לעיל. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל תניא ר"מ אומר כל הפוחת וכו'. פי' בדיעבד תנאו בטל ובעילתו בעילת זנות ולר' יוסי רשאי לעשות כן לכתחלה ואפי' בתנאה ותנאו קיים ובעילתו כשרה ולרבי יוסי אין לו לעשות כן בתנאה ותנאי בטל אבל בכתיבת התקבלתי רשאי ואפילו לכתחילה. עד כאן:

אין עושין כתובת אשה מטלטלין ואם תאמר והא אמרינן לעיל בריש פרקין מטלטלי ואיתנהו בענייהו וכו'. אלמא דעושין כתובה מטלטלי ויש לומר דהתם בדעבר וייחד עסקינן אי שקלא בלא שבועה ומיהו קשיא דאמרינן בפרק קמא אתפסוה מטלטלי התם בערב שבת בין השמשות היה שלא היה שהות ביום לקנות ולקבל אחריות ותירצו

בתוס' דמיירי בדקבל עליו אחריות אם יאבדו או יזולו ורש"י כתב לעיל בפרק קמא אתפסוה מטלטלי תנו לה מטלטלי תחת ידה במשכון לשעבוד כתובתה עד שיכתבו שטר כתובתה בשעבוד קרקעות. ע"כ. פי' אתא לתרוצי הא דאקשינן דדוקא לייחד לה מטלטלין לכתובה שיהיו לעולם תחת ידה הוא דאסור והיינו דאמרינן אין עושין כתובת אשה מטלטלין פירוש דהכתובה תעשה לעולם מטלטלין אבל למשכון מטלטלין בדרך עראי יום או יומים עד שיכתבו שטר כתובתה הא ודאי שריא כנ"ל. ומיהו התוספו' לא רצו לתרץ כן דדוקא כשקבל עליו אחריות שריא דליכא למיחש שמא יאמר לה טלי כתובתיך וצאי דכיון שיכול ליהנות מהן שלא תקפיד האשה אם יעשה בהם שום סחורה שריא אבל בכל מידי אחרינא שאינו יכול הבעל ליהנות מהן לא וכמו שחלקו התוס' בסמוך ואין חילוק בין יום להרבה ימים כנ"ל:

וסבר רבי יוסי רשאי ורמינהי וכו'. ואיכא למידק למה לי כולה הם שקלא וטרי' והא בלא הך שקלא וטריא מצי למרמי אהדדי דהא רבי יוסי אמר להדא והלא אין קצובים ופוחתין ועוד אמאי פריך בהאי לישנא ת"ק נמי אין עושים קאמר והרי ברייתא זו אין לה הבנה כלל הלכך הוה ליה לאקשויי מאי קאמר דאין לברייתא זו שום הבנה כלל ונראה לפרש דהוה מצינן לפרושי דר' יוסי הכי קאמר וכי מה תיקון העולם יש בזו פירוש דליכא למתקן מפני תיקון העולם אלא כשהיא לא סמכה דעתה שחושבת שיש לה כתובה וכשנאבדו מטלטלים הרי אין לה כתובה והיא לא אסקה אדעתה דיאבדו והלכך הוי לה תיקון העולם שכל העולם יטעו בכך שיחשבו שיש להם ואין להם אבל כשהוא מצוי לפחות הרי מתחלה אדעתא דהכי נשאת ואין לנו לתקן מפני ת"ה דהיינו נמי מאי דקאמר ר"י לעיל רשאי לכך שקיל וטרי תלמודא ופריך ת"ק נמי אין עושין קאמר פי' דליכא לפרושי דברי ר' יוסי הכי דהא ת"ק נמי כי קאמר מפני תיקון העולם הכי נמי קאמר שמא יאבדו או יפחתו וכיון דהפחיתה נמי בכלל תיקון העולם הוא מאי מהדר ליה ר' יוסי וכי מה תיקון העולם יש בזו והא ת"ק משום הכי קאמר דאין עושין אטו פליגי מהן ללאו כנ"ל. ועוד צריכה לי עיון שמעתא זו ולאפס פנאי לא יכולתי להאריך:

ואתא ר' יוסי למימר וכו'. ואיכא למידק כיון דקבל אחריות אמאי לא נתקן העולם בכך והא אם יאבדו או יאנסו כל נכסיו אחראין לכתובתה והרי לא נעשית כתובתה מטלטלין ואמאי פליג ר' יוסי ועוד היכי קאמר ר' יוסי והלא אין קצובין ופוחתין ומה לנו אם יפחתו והלא כבר קבל עליו אחריות אם יפחתו ואין לומר משום דלא סמכא דעתה דאם כן מאי קא משני תלמודא התם לא ידעה דתחיל וכו' ותירץ רש"י ז"ל דשמעיניה לת"ק דקאמר דלא בעינן קבלת אחריות אלא לענין אבידה ולא חייש לזולא אלא לאונסא וקאמר ליה ר'

יוסי דכיון דלא קבל עליו אחריות דזולא מה נתקן העולם בכך והלא אף כשהן קיימין אין קצובים ופוחתין ופירושו דחוק דממאי דתנא קמא הא קאמר ואע"ג דתריץ ז"ל דפריש ליה תנא קמא הכי אכתי דחוק ושמא מדקתני אין עושין כתובת אשה מטלטלין ולא קתני אין מייחדין מטלטלין לכתובה שמע מינה דתנא קמא הכי קאמר דאין עושין כתובת אשה מטלטלין פי' דתצא מכלל כתובה ותהיה בכלל מטלטלין ולא יהיה בהן צד כתובה כלל דהיינו צד אחריות כלל דאי איכא צד אחריות כלל הרי לא נעשית הכתובה מטלטלין דהמטלטלין אם יאבדו או יזולו אחריותן עליה ואלו היה חוזק הכתובה קיים לא היה האחריות כי אם עליו ולא עליה אלא ודאי מדקתני אין עושין כתובת אשה מטלטלין ה"ק דדוקא כי נתרוקנה כח הכתובה לגמרי ואין לה אלא מטלטלין הוא דאין עושין אבל כל שיש אכתי קצת כח כתובה עושין ופריש ליה תנא דלא חיישינן לזולא אלא לאונסא וקאמר ליה רבי יוסי וכי קביל וכו' וכדפרש"י ז"ל. כנ"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא אין עושין כתובת אשה מטלטלין אין מייחדין מטלטלין לכתובת אשה מפני תקון העולם שמא יאבדו ונמצאת בלא כתובה. וכי מה תיקון העולם יש בזו וכו' כלומר לא יהא אסור אלא מפני שמטלטלין אין דמיהן קצובין פעמים שמתייקרים ופעמים שמתזלזלין ופוחתין ממאתים הכי קאמר תנא קמא בד"א כו' וה"ק ר' יוסי וכי מה תיקון העולם יש כי קבל אחריותן עליו ואפילו הכי אין עושין לפי שאין דמיהן קצובין ופוחתין מדמיהן ונמצאת בלא כתובה דאע"ג דקבל אחריותן עליו אם נאבדין אם נשרפין יוקרא וזולא מיהא לא קבל עליה. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל הא דשרי ת"ק כשקבל עליו אחריות היינו אחריות גנבה ואבדה ואף ע"ג דלא קביל עליה פחתא או יוקרא וזולא והיינו דא"ל רבי יוסי וכי קבל אחריות מאי הוי שהרי הן פוחתין והולכין והוא אינו חייב בפחת וזולא אבל אם קבל עליו פחתא וזולא אפילו ר' יוסי שרי וכן פירש"י ז"ל ע"כ וכתב עוד הריטב"א ז"ל וז"ל אבל קבל עליו אחריות עושין והקשו בתוספות וכי כתב לה אחריות נכסים מאי הוי והתנן לא יאמר אדם לאשתו הרי כתובתיך מונחת ליך על השלחן אלא כל נכסים אחראין לכתובה ואמרינן עלה בגמרא בראשונה היו כותבין לבתולה וכו' ועדיין כשהוא כועס עליה אומר לה טלי כתובתיך וצאי עד שבא שמעון בן שטח והתקין שיהא כותב לה כל נכסי אחראין לכתובתיך וכיון דמשום שלא יאמר לה טלי כתובתיך וצאי הוא דאתקין אפי' קבל עליו אחריו' נמי והני תנאי בתר שמעון בן שטח הוו ותירצו דאמר לך ת"ק דר' יוסי דתקנתא דשמעון בן שטח כשלא קבל עליו אחריות הוא דכיון שכן אף היא אינה מנחת לו ליגע בהן והיו מיוחדין לה בכל עת אבל כשקבל עליו אחריות אינה מקפדת אם

הבעל משתמש בהן ומוציאן לעצמו ומפני זה אם הוא משתמש בהן ואינה קלה בעיניו להוציאה ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל וקשיא לן דהא תנא קמא אמר הכי דאם קבל עליו אחריות עושין והא תיקן שמעון בן שטח שלא יהא מייחד לה כתובתה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה שלא יאמר לה טלי כתובתיך וצאי ויש לומר דהתם הוא שהיו עושין מתחלה כלי אחד בכדי כתובתה לשם כך והי' מייחד לה אבל כאן רוצה לומר שמייחד לה מטלטלין שיש לו בביתו ומשתמש בהן כמו שהיה משתמש בהן והן בודאי פוחתין והוא חייב באחריותן וכיון שכן שוב אינה קלה בעיניו להוציאה שאינו עשוי לרקן ביתו לגמרי וליתן לה א"נ דהכא מדינא פליגי ובר מתקנתא דשמעון בן שטח וקסבר תנא קמא דאם קבל עליו אחריות תו ליכא בעילת זנות וצ"ת.ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל אין עושין כתובת אשה מן המטלטלין איכא למידק לתנא קמא בדקביל עליה אחריות אמאי עושין והא התקין שמעון בן שטח שיהא כותב לה כל נכסי אחראין לכתובתיך כדי שלא יאמר לה טלי כתובתיך וצאי ומשמע שלא יהא מייחד לה כלום שאם כן מה הועיל הרי אומר לה טלי כתובתיך וצאי ואיכא למימר כיון דקביל עליו אחריות וסמכא דעתה ליכא למיחש משום שמא תהא קלה בעיניו להוציאה דכיון דמטלטלי נינהו צריכין הם לו וכיון שקבל אחריותן עליו אף היא רוצה שישתמש הבעל בהן ואינה קלה בעיניו להוציאה ומיהו כשלא קבל עליו אחריות אסור שמא תפחת דאם תפחת תהא בעילתו בעילת זנות דלא סמכה דעתה ולא ידענא מ"ט קרי לה תיקון העולם ויש לפ' דאם לא יקבל עליו אינן רוצות לינשא כדאמרינן היו מזקינין ולא היו נושאין נשים. ע"כ:

הכי השתא התם לא ידעה ומחלה וכו'. פי' לא ידעה דתמחול אלא סברה דאית לה כל כתובתה ובהא ודאי דכ"ע בעילתו בעילת זנות כיון דסברה היא דאית לה אבל היכא דאיהי מחלה מדעתה בהא לא איכפת לן. הרא"ה ז"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא התם לא ידעה שיהו עתידים להפחת ולהזלזל דתמחול ליה פחתא כשמייחדם ואהכי חייש ר' יוסי לדילמא פחתי. ע"כ:

וז"ל הריטב"א התם לא ידעה דתחיל פי' ואיכא למאן דאמר מחילה בטעות הויא מחילה לא שרי לה בכתובתה כי היכי דלא שרו ר"מ ור' יהודה תנאה. ע"כ:

דף נז.

הא דאמרינן זו דברי ר"מ כלומר דסבר אף על פי שתנאי בטל ואית לה כיון דלא סמכה דעתה בעילת זנות היא וכ"ש בזו שאבדה כתובתה שאם יבעול בעילת זנות היא דסברה השתא דמפיק לה וטעין פרעתיה ואיפסיקא הלכתא כר' מאיר בגזרותיו דהיינו בהא דבעי למסמך דעתא דאיתתא אבל בהא דקאמר כתובה דאורייתא ודאי לא קי"ל כותיה דהא א"נ דאורייתא בשל ממון קיים ואפי' נמי במאי דקאמר תנאו בטל לא קי"ל כותיה ולא כר' יהודה אלא תנאי קיים ובעילתו בעילת זנות וזהו שכתב רבי' ז"ל משנתינו לא שתדקדק ממנה כל הפוחת ואפילו בתנאה ויש שאומר הלכה כר"מ ולאו מטעמיה דכתובה דאורייתא אלא משום דחכמים עשו חיזוק בה יותר משל תורה וזה דעת הרב ר' משה הספרדי שכתב תנאי בטל והוי יודע שלא אמרו תנאי בטל וקיים בין במוחלת כגון התקבלתי בין במתנה עליה בעל פה לפחות אלא כשדעתן שתהיה עומדת אח"כ עמו ומשמשתו הא כשרוצה לצאת בין בתחלה בין בסוף מחילתה קיימת כיון שלא ע"ד שתנשא לו במותר הכתובה עשו כן ובתוספות ז"ל משתבשין בזה שהוקשה להם מוחלת כתובתה לבעלה דבכולה תלמודא משמע דיכולה למחול והוא כמו שפירשתי שלא התנו להשאר תחתיו בשאר אלא מוחלת ותצא ותטול שאר הכתובה. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו זו דברי ר"מ וכו'. פי' זו דברי ר"מ דקסבר דאלו היכא דאית לה אלא דלא סמכה דעתה הוי בעילת זנות וכיון שכן הא נמי דאע"ג דאית לה כיון דאירכסא לא סמכה דעתה והוי בב"ז אבל חכמים אומרים משהה וכו' עד א"ל אי הכי זיל כתוב לה וקי"ל כר' מאיר ומיהו דוקא בהא למימרא דכל המשהה אשתו בלא כתובה אפי' רק בלא שטר כתובה בב"ז ומשום דקי"ל הלכה כר"מ בגזרותיו אבל ודאי אית לן דמציא מחלה ואפי' בתנאה כר' יוסי דאמר רשאי דבהא פליגי רבי יוסי סבר דלא הוי בעילתו בעילת זנות ואפי' בתנאה יכולה למחול דר' יוסי בתרתי פליג ור' יהודה סבר בתנאה ודאי לא מציא מחלה אלא בתר הכי ובתר הכי יכלה מחלה ולא הורי בב"ז ור"מ סבר בתנאה לא יכלה מחלה ואפי' הכי אלו אתני בהדיא אע"ג דתנאי בטל הוי בב"ז משום דלא סמכה דעתה ור"מ לטעמיה דקסבר דמתנה עמש"ב תנאו בטל ואפי' בדבר שבממון והא ודאי קי"ל בעלמא דליתא להא דר"מ אלא כר' יהודה דאמר מעמש"ב בדבר שבממון תנאו קיים אלא דאכתי איכא פלוגתא דר' יהודה ור' יוסי דר' יהודה סבר דמתנה על דבריהם אפי' בדבר שבממון תנאו בטל ור' יוסי סבר תנאו קיים ואית לן למפסק כר' יוסי דקי"ל בעלמא דר' יוסי ורבי יהודה הלכה כר' יוסי אבל הרמב"ם פסק כר"מ דמסתבר ליה דהכא פסקינן ליה כר"מ לגמרי ולאו מטעמיה דאלו לר"מ סבר מעמש"ב תנאו בטל

ואנן אית לן בדבר שבממון תנאו קיים אלא דרבנן עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה ולשון ראשון נראה דהא לא פסקינן כר' מאיר הכא אלא משום כללא דקי"ל בעלמא הלכה כר' מאיר בגזרותיו. ע"כ:

וז"ל רש"י במהדורא קמא זו דברי ר"מ דאמר כל הפוחת לבתולה מק"ק הרי זו בב"ז וממילא שמעינן דכ"ש היכא דלית לה כתובה לגמרי דהא הוא דאמר אסור לו לאדם שישהא עם אשתו שעה אחת בלא כתובה משהה אדם עם אשתו לאחר שאבדה כתובתה. בגזרותיו בחומרותיו. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל זו דברי ר"מ פרש"י ז"ל זו דברי ר"מ דאפילו היכא דתנאי בטל ואי"ל עביד בב"ז ולדידיה נמי הכא דאירכסא כתובה אע"ג דאית לה כתובה עביד בב"ז עד שיכתוב לה כתובה אחרת והא דתנן לא כתב לה כתובה בתולה גובה מאתים כו'.

ואוקימנא לר"מ התם במקום שאין כותבין שכולן סומכות על תנאי ב"ד אבל הכא במקום שכותבין א"נ דהתם גובה קאמר ולעולם בב"ז במקום שכותבין מיהת עד שיכתוב לה אבל חכמים אומרים משהה וכו' בלא כתובה פי' בלא שטר כתובה וקסבר דזו ולא ס"ל קאמר. א"ל אבי"י והאמר רב נחמן הלכה כר"מ בגזרותיו פרש"י בדבר שהוא מחמיר וכו' ותימא דלא שייך לשון גזרותיו אלא בדבר שהוא משום גזרת דבר אחר כההיא מסכת יבמות דגזר קטנה ועקרה אטו גדולה וראויה לילד דעלה איתמר הא דשמואל. ויש לומר דהכא נמי צד גזירה איכא קצת דגזר היכא דתנאו בטל אטו היכא דתנאו קיים א"ל אי הכי כתוב לה ושמעינן מינה דהלכתא כר' מאיר בזו ומיהו נראה שאין הלכה כמותו אלא לענין מה שהוא מכלל גזרותיו שתהא בב"ז אפילו היכא דאית לה כתובה אבל לענין הפוחת לבתולה וכו' דקסבר שתנאו בטל אין הלכה כמותו דר"מ גופיה לא קאמר אלא משום דס"ל כתובה דאורייתא וס"ל דמעמש"ב תנאו בטל ואנן קי"ל דכתובה דרבנן ואע"ג דר' יהודה סבר דבדרבנן תנאו בטל. והמוכרת או המוחלת כתובתה לבעלה נראה ודאי שאפילו לר' מאיר אין לה כתובה שלא נחלק ר' מאיר אלא בכותבת התקבלתי בתחלת ביאה או בסוף ביאה והוי כתנאי אבל במוחלת לאחר זמן מרצון נפשה מודה ר' מאיר שמחילתה מחילה ושלא כדברי רש"י ז"ל ומיהו אנן לא קי"ל כר' מאיר מכל מקום מודינן דאסור לשהות בלא כתובה כר"מ שהלכה כמותו בגזרותיו כדפסיקא הלכתא הכא כותיה. ע"כ:

כי אתא רב דימי אמר ר' שמעון בן פזי וכו'. מחלוקת בתחילה כו' פרש"י ז"ל במהדורא קמא מחלוקת דר"מ ור' יהודה בתחלה כדמפרש לקמן בתחלת חופה לר' יהודה כיון דסמכה דעתה דמנסבא ליה אמנה לא הויא בעילתו של זנות אבל לבסוף לאחר שבא

עליה דברי הכל אינה מוחלת דהואיל ובשעת ביאה סמכה דעתה אמאתים אלו מחלה נמצאת בעילתה למפרע של זנות דבההוא שעתא סמכה אמאתים כ"ש ע"כ. ובמהדורא בתרא לא פירש כן:

והריטב"א כתב וז"ל כי אתא רב דימי אמר ר' שמעון בן פזי אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא מחלוקת בתחלה אבל בסוף דברי הכל אינה מוחלת פרש"י ז"ל מחלוקת ר' יוסי ור' יהודה דר' יהודה אמר דעל פה תנאו בטל ור' יוסי סבר תנאו קיים בתחלת ביאה כדאמרינן לקמן דכיון שעל מנת כן נכנסה לביאה מוחלת היא בלב שלם אבל בסוף דברי הכל אינה מוחלת שכבר זכתה בכתובה ואמירתה לאו כלום הוא עד שתכתוב שובר התקבלתי וכן נראה מסוגיין דאפלוגתא דר"י ור' יוסי קאי דהא בלישנא דדרבנן אמרינן אבל בתחלה ד"ה מוחלת וכן הגי' בכל הספרים ואלו לר"מ אינה מוחלת בתח-תה דמתני' דכל הפוחת לבתולה ממאתים סתמא היא ואפי' בפוחת מתחלה וכן ההיא דהאומר לאשה הרי את מקודשת ע"מ שאין ליך עלי שאר כסות ועונה ומיהו מה שכתב רבינו ז"ל דבסוף אינה מוחלת לפי שכבר זכתה בכתובתה ואמירתה אינו כלום תמיה מלתא היכי ס"ד דר' יוחנן דאמר בין בזו בין בזו מחלוקת דלר' יוסי רשאי להתנות באמירה בסוף ביאה שכבר זכתה בכתובה כלומר לא מהני תנאה אלא בתחלת זכיה ומכאן ואילך מחילה בעי אבל יש לומר לפי שיטה זו דה"ק דמחילה ע"כ לא מהני ליה בסוף ביאה שכבר זכתה ואף על גב דבעלמא מחילה מהני באמירה הכא לא מהני בתקנתא דרבנן דאנן סהדי דלא מחלה בלב שלם ורבין אמר דבתחלתה דברי הכל מוחלת באמירה דתנאי שעל מנת כן נכנסה סמכה דעתה ולא נחלק ר' יהודה אלא במתנה עמה בסוף והיא מוחלת לו ור"מ פליג אפילו בההיא משום דהוי כתנאה ואחרים פירשו דאמחלוקת דר' מאיר ורבי יהודה במוחלת בשובר התקבלתי קיימינן וכן פירשו בירושלמי ולרבין הא דתנן כל הפוחת לבתולה היינו במוחלת בסוף וההיא דהאומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאין ליך עלי שאר כסות ועונה דתנאו בטל בתחלה לר"מ אמר לך רבין דבכתובה החמירו טפי א"נ דה"נ בדרבין דברי הכל אינה מוחלת א"נ דלהאי פירושא כולה שקלא וטריא בכותבת התקבלתי דברי ר' יהודה ור"מ פליג עליה ומיהו לא פליג ר' מאיר אלא לכתחלה ומשום דסבירא ליה דבעילתו בעילת זנות אבל מודה הוא דמחילתה מחילה לענין שאין לה כתובה ורב דימי סבר מחלוקת בתחלה ובהא שרי ר' יהודה אבל בסוף דברי הכל אינה מוחלת לכתחלה ואם עשאה כן בעילתו בעילת זנות ולא סמכה דעתה כסבורה שמואס בנישואיה ודעתו לגרשה ורבין אמר מחלוקת לבסוף אבל בתחלה דברי הכל מוחלת בכתיבת שובר ואין בעילתה בעילת זנות דאדעתא דהכי עיילה ומיהו כתוב'

יש לה דהו"ל כתנאה כיון דבתחל' היא. ונכון הוא זה. ע"כ:
מחלוקת לבסוף אבל לכתחלה דברי הכל מוחלת וכל הפוחת לרבות תחלת ביאה אע"פ שהתנה עמה קודם ביאה ומאי תחלה תחלת ביאה וכי קאמינא אנא דבין בזו ובין בזו מחלוקת בתחלת ביאה וסוף ביאה כך היא גירסת הספרים וקשיא לי דאם כן ודאי פליגי דהא לר' יוחנן אפילו בתחלת חופה פליג ר"מ וכדקאמר ר' אבהו גופיה להההוא לישנא דרב דימי דליכא למימר דלהאי לישנא הדר ביה ר' אבהו ממאי דאמר אדרב דימי וליכא נמי למימר דמאן דאמר דארבין אמרה סבר דאדרב דימי לא אמר ר' אבהו מידי והו"ל כאיכא דאמרי דהא לא משמע הכין דאם איתא אף דרב דימי ורבין נמי נימא לא פליגי דמ"ד דרב דימי אמרה סבר דרבין לא אמר ולא מידי ולמאן דאמר דרבין אמרה סבר רב דימי לא אמר מידי. עוד קשיא לי דאפי' בסוף ביאה נמי פליגי דלר' יהושע בן לוי משמע להאי לישנא דרבין בסוף ביאה מודה ולא פליגי אלא בסוף חופה אלא שבזו יש לומר בסוף חופה וכל שלמטה ממנה קאמר והראב"ד ז"ל גריס וכי קאמינא אנא בסוף חופה ותחלת חופה וכל שכן דקשיא לי לגירסא זו דבהדיא פליגי בתחלת חופה. הרשב"א ז"ל:
והריטב"א כתב וז"ל פרש"י מאי בתחלה דקאמר ר' יהושע תחלת ביאה ומאי סוף סוף ביאה ויש גורסין מאי בתחלה תחלת חופה ולפי גירסא זו תחלת חופה לאו דוקא דה"ה לסוף חופ' דהא פי' דלבסוף היינו סוף ביאה ושלשה זמנים תחלת חופה דהיינו בשעת כניסה לחופה וסוף חופה דהיינו תחלת ביאה שזהו לאחר שנכנסה לחופה קודם שתבעל וסוף ביאה זהו לאחר שנבעלה ותחלה וסוף לאו דוקא אלא כאלו אמר קודם ביאה ואחר ביאה. אמר רב פפא אי לאו דאמרה ר' אבהו לדידי מפרשא לי מיניה דר' יוחנן ור' יהושע לא פליגי וכו' פי' אבל כיון דאסהיד ר' אבהו דר' יהושע ור' יוחנן לא פליגי ע"כ אית לן למימר דרב דימי ורבין פליגי פי' דאי רבין ורב דימי לא פליגי הרי לדברי הכל בתחלה מוחלת ולדברי הכל בסוף אינה מוחלת ולא אפשר דפליגי תנאי אלא בחדא מילתא ואם כן מאי בין בזו ובין בזו מחלוקת דאמר רבי יוחנן אלא ע"כ רב דימי ורבין פליגי ולרב דימי בין בתחלת חופה ובין בסוף ביאה מחלוקת והודאה בסוף ביאה ולרבין בין בתחלת ביאה ובין בסוף ביאה מחלוקת וההודאה בתחלת חופה דהוה אמינא ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי פליגי רב דימי ורבין לא פליגי פי' ותחילה דאמר רב דימי תחלת ביאה ולבסוף סוף ביאה ולרבין תחילת חופה וסוף סוף חופה והיינו תחלת ביאה ויש גורסין לעיל על דברי כי אתא רבין וכו' אמר ר' אבהו לדידי מפרשא לי מיניה דר' יוחנן דאנא ור' יהושע בן לוי לא פלגינן ומאי תחילה תחילת חופה ומאי סוף סוף חופה וכי קאמינא אנא בין בזו בין בזו מחלוקת בתחילת ביאה וסוף ביאה ואיכא למידק דאם כן ודאי פליגי ר'

יוחנן ור' יהושע דהא כלישנא דרב דימי אסהיד דר' אבהו גופיה משמיה דר' יוחנן דלר' יוחנן פליגי בתחלת חופה ואילו הכא קאמר דבתחלת חופה מודו ואיכא למימר דמאן דמתני האי לישנא דרבין סבר דלא אמר ר' אבהו להההיא דאמרינן על לישנא דרב דימי א"נ דהדר ביה מההיא סברא וכ"ת אם כן נימא דרבין ורב דימי לא פליגי ומאן דמתני הא לא מתני הא דרב דימי כלל והוה ליה כאיכא דאמרי ויש לומר דהא ודאי ליתא דהתם אורחא דרבין ורב דימי לאפלוגי אליבא דרבי יוחנן מדקאמר מר אמר הכי אמר ומר אמר הכי אמר אבל הני תרי לישני דר' אבהו לא איפשר דאיתמרו תרווייהו דאם כן קשיא דרבי אבהו אדרבי אבהו. ולענין פסק למאן דמפרש דהאי סוגיא על מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה לא מסקינן מינה מידי לענין ממונא ותו דאנן כר' יוסי קי"ל לענין ממונא ולענין איסורא נראין דברים שהלכה כרב דימי ואפי' בתחלה אסורה למחול כר"מ ואתיא מתני' דהפוחת כפשטיה ואפי' בתחלת חופה וכן נראה מדברי הרי"ף ז"ל שהביא משנתנו כצורתה ולדברי רש"י ז"ל שהוא מפרש הסוגיא על מחלוקת ר' יהודה ור' יוסי לענין תנאה אם הוא קיים אם לאו. הלכתא כרבין ואתא הלכתא כר' יוסי דבין בתחלה ובין בסוף תנאו קיים כר' יוסי וכדקתני סתמא רשאי דאלו לרב דימי לא אמר כן ר' יוסי בסוף ביאה ויש בשמועה זו כמה פירושים וגלגולים ומה שנראה בעיני שהוא מחוור כתבתי. עכ"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל רבו של הריטב"א ה"ג וכן גירסת רבינו שלמה ז"ל כי אתא רב דימי אמר ר' שמעון בן פזי אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא מחלוקת לכתחלה אבל לבסוף דברי הכל אינה מוחלת ור' יוחנן אמר בין בזה ובין בזה מחלוקת ובאידך כי אתא רבין אמר רבי שמעון בן פזי אמר ר' יהושע וכו'. מחלוקת לבסוף אבל לכתחלה דברי הכל מוחלת ופרש"י ז"ל מחלוקת לכתחילה דרבי יוסי ורבי יהודה דר' יוסי סבר דיכולה למחול ע"פ אמירה בעלמא ורבי יהודה סבר דאינה יכולה למחול באמירה בעלמא אלא בכתיבה לכתחלה דאכי לא זכתה בכתובתה וכיון שכן יכולה להפקיע זכותה באמירה אבל לבסוף אחר שזכתה דברי הכל אינה יכולה למחול באמירה בעלמא אלא בכתיבה דמודה ר' יוסי בהא לר' יהודה ובאידך מחלוקת לבסוף אבל לכתחלה ד"ה מוחלת אפי' באמירה בעלמא. וזה הפירוש מתמיה דלא אשכחן שום דוכתא דשני לן בין דברים שבעל פה לדברים שבכתב ופלוגתא דרבי יוסי ור' יהודה לאו בהכי הוא כדפרישי' אלא דר' יוסי סבר דיכולה למחול בתנאי ורבי יהודה סבר דלא וכן מוכיח כל הסוגיא של מעלה כמו שכתבנו שלא כשיטת רש"י. ורבינו ר' אברהם אב ב"ד סובר כרבינו שלמה ז"ל ופי' אידך דרבין כוותיה והוסיף לנו תימה בדבריו שכתב בההיא דרב דימי אבל לבסוף דברי

הכל אינה מוחלת משום דכיון דבעל אי מחלה בתר הכי לכ"ע הויא לה בעילתו בעילת זנות למפרע ולפי דבריו א"כ הא דאמרינן לעיל מוחלת כתובת' לבעלה יש לה כתובת בנין דכרין ויש לה מזונות שלא ברצון חכמים הוא וכל מה שבעל עד עכשיו בעילתו בעילת זנות. ותו קשיא ל"ן בהא דרבין היכי קאמר דלכתחלה דברי הכל מוחלת והא אמרינן לעיל דלרבי יהודה בתנאי לא דקסבר חכמים עשו חזוק לדבריהם יותר משל תורה ואע"פ שמתנה על מה שכתוב בתורה בדבר שבממון תנאו קיים הכא בדרבנן תנאו בטל אלמא דכ"ע לכתחילה חמיר לן מבסוף ומנא לן נמי לענין מחילה דאית לן למימר דכל לכתחילה חמיר מבסוף והיכי נימא הכא דלכתחילה דברי הכל מוחלת. ומתוך תשובת שאלה לרבינו האיי גאון ז"ל נראה שאין גירסת הספרים נכונה ואין לעמוד מתוך דבריו על גירסתו ומתוך הירושלמי נראה דגרסינן בדרבין מחלוקת לבסוף אבל לכתחלה דברי הכל אינה מוחלת אם איתא להאי גירסא אפשר לפרושי דרב דימי ה"ק מחלוקת לכתחלה כלומר בתחילת חופה וכדפירשה ר' אבהו משמיה דרבי יוחנן דבתחלת חופה קאמר דבהא פליג ר' מאיר ורבי יהודה דרבי מאיר סבר שאם מחלה בעילתו בעילת זנות לר' מאיר לא סגיא בלא"ה כלומר דלר' מאיר לעולם הויא בעילתו בעילת זנות ואפילו בתנאה דאית לה אלא דלא סמכה דעתה כל שכן בפיחת ממש דהויא לר' מאיר לעולם בעילתו בעילת זנות ורבי יהודה סבר דיכולה למחול ולא הוי בב"ז ולא בתנאי דאלו בתנאי אפי' רבי יהודה מודה דתנאו בטל ואית לה שכבר כתב לה כתובתה של מאתים וזכתה בה ואח"כ בתחלת חופה מחלה לו ולא בתנאי ובהא הוא דמודה רבי יהודה דיכולה למחול ולא הוי בב"ז ור"מ נמי מודה דיכולה למחול אלא דהויא בב"ז אבל בסוף דברי הכל אינה מוחלת כלומר בסוף שבעל כדפריש עלה ר' אבהו דברי הכל אינה מוחלת דמודה ר' יהודה בהא לרבי מאיר דאלו מחלה הוי בב"ז משום דכיון שכבר בעל בתחלה על דעת כתובתה אלו בא לפחות לה אחר בעילתו לא סמכה דעתה ומירתתא סברה דילמא עיניו נתן בגירושין והוה ליה מה דבעיל מהשתא ואילך בעילת זנות דבשלמא כשמוחלת קודם בעילה אי אתי עלה סמכה דעתה במאי דאית לה בכתובה אבל אחר בעילה חוששת שמא אין המקח ערב עליו וסברה מאי האי דקמאי דהשתא בעי למפחת מן פורני ולא אמר מעיקרא ובהא מודה רבי יהודה דהוי בב"ז מה שבועל מכאן ואילך ורבי יוחנן אמר בין בזה ובין בזה מחלוקת כלומר בין בתחלת חופה וסוף חופה וכדפריש ר' אבהו בהדיא ובהא פליגי ר' מאיר ורבי יהודה דרבי מאיר סבר דאם מחלה בעילתו בעילת זנות ורבי יהודה סבר דלא הוי בעב"ז ולאו בתנאי אלא במחילה אחר שזכתה בכתובתה אבל מודה רבי יוחנן לריב"ל דמודה רבי יהודה דאחר שבעל אינה יכולה

למחול שאלו מחלה בב"ז מכאן ולהבא ורבין אמר מחלוקת לבסוף דהיינו אחר בעילה דבהא פליגי רבי יהודה ורבי מאיר דר"מ סבר דודאי אחר שזכתה בו כיון דלאו בתנאה יכולה למחול אלא שאם מחלה בעילתו בעילת זנות ורבי יהודה סבר יכולה למחול ולא הוי בב"ז ופליגא אדרב דימי אבל לכתחלה דברי הכל אינה מוחלת כלומר לכתחלה כדפרי' בתחלת חופה כל היכא דלא בעל אינה מוחלת כלומר דברי הכל בין ר"מ בין רבי יהודה שאינה יכולה למחול שאין עיקר זכותה אלא אחר חופה וכיון שכן אלו מוחלת מתחלה קודם חופה אע"פ שכתב לה כתובה חשיב להו כתנאי ודכ"ע אית להו דאלו בתנאי תנאו בטל ורבי יוחנן אמר בין בזו ובין בזו מחלוקת כלומר בסוף ביאה ותחלת ביאה דבהא פליגי ר"מ ור' יהודה דר"מ סבר דאלו מחלה בעב"ז ור' יהודה סבר דמחלה ולא הויא בעב"ז ודכ"ע ודאי יכולה היא למחול בין בסוף ביאה בין בתחלת ביאה כיון דהויא אחר חופה שכבר זכתה בכתובתה ומודה ר' יוחנן לר' יהושע בן לוי דבתחלת חופה אינה יכולה למחול ואפי' לרבי יהודה אפי' אחר שכתב לה כתובתה דלא הוי תנאי מ"מ כיון שאין עיקר זכייתה אלא אחר חופה אלו מחלה מקמי הכי חשיב ליה כתנאי ודכ"ע בתנאי תנאו בטל והכי איתא בירושלמי בהדיא אמתני' דליכא פלוגתא אלא דר"מ ורבי יהודה בלחוד א"ר יוחנן לא אמר ר"י אלא בסוף אבל לכתחלה אף ר"י מודה כלומר לר"מ דהוא בר פלוגתיה במתני' דסבר אינה מוחלת שאינה יכולה למחול. איזהו בסוף ואיזהו בתחלה חברים בשם ר' יוחנן עד שלא בעל ומשבעל ר' זעירא בשם ר' יוחנן עד שלא כנס ומשכנס והרי זה מבואר כמו שפירשנו אמר רב פפא אי לאו דאמר ר' אבהו לדידי מפרשא וכו' כלומר ורב דימי הכי קאמר מחלוקת לכתחלה בתחלת ביאה אבל לבסוף ביאה דברי הכל אינה מוחלת. ורבין אמר מחלוקת לבסוף בסוף חופה דהיינו תחילת ביאה אבל לכתחלה בתחילת חופה דברי הכל אינה מוחלת ואם איתא דרבין ורב דימי לא פליגי שלש דינין בדבר דבתחלת חופה דברי הכל אינה מוחלת כלומר אינה יכולה למחול דחשיב לה כתנאי ובתנאי דכולי עלמא תנאו בטל ואית לה. סוף חופה בהא פליגי ר' מאיר ור' יהודה ודכולי עלמא יכולה למחול ור' מאיר סבר דבעילתו בעילת זנות ור' יהודה סבר דלא הוה בעילתו בעילת זנות סוף ביאה בהא נמי אינה מוחלת ולאו למימרא שלא תהא יכולה למחול דהא ודאי יכולה היא אלא דאי מחלה בעילתו בעילת זנות. ופרכינן מאי קמ"ל דהא ודאי כיון דאמר ר' אבהו כותיה קי"ל ואמרינן דקמ"ל דפלגינן תרי אמוראי אדעתא דנפשייהו ולא פלגינן תרי אמוראי אדעתא דחד אמורא ונפקא לן מינה בעלמא ולענין הלכתא מסתברא דקי"ל כרבין וכלישנא דירושלמי דקאי כותיה ושמעינן מינה שאינה יכולה למחול בתחלת חופה ואע"פ שכבר נכתבה כתובתה

וזכתה בה דחשבינן לה כתנאי אבל בתר הכי יכולה למחול ואע"ג דקי"ל כרבי מאיר דאמר בעילתו בעילת זנות איסורא הוא דעביד כי משהי לה אבל מאי נפקא לן מינה דאי מגרש לה מאי דמחלה אימחיל ולית לה כך נראה וצ"ת. ומיהו אליבא דרב אלפסי דסבר לה כר' יוסי דאמר רשאי ואפי' בתנאי לא נפקא לן מינה מידי והיינו דלא אייתי לה. עכ"ל הרא"ה ז"ל:

עוד כתב רש"י במהדורא קמא וז"ל לדידי מפרשא לי מיניה וכו'. דהכי אמר לי ר' יוחנן אנא ור' יהושע לא פליגי דמאי בתחלתה דקאמר ר' יהושע תחלת חופה וה"ה לתחלת ביאה דהיינו סוף חופה ודהוא פסיק ותני מחלוקת בתחלתה ומאי סוף סוף ביאה וכי קאמינא וכו' נמצאו שוין ר' יהושע ור' יוחנן בתחלת חופה וסוף חופה ומסתמא נמי דר' יוחנן סבר דבסוף ביאה דברי הכל אינה מוחלת והכי נמי הוה מצי למימר מאי בתחלה דקאמר ר"י תחלת ביאה אלא דתו לא מתקיימת שפיר מלתא דרבין אי לאו דא"ר אבהו לדידי מפרשא לי וכו' פי' מאי בתחלה תחלת ביאה ומאי בסוף סוף ביאה הוה פרישנא האי בתחלה ובסוף בעיניינא אחרינא דר' יוחנן ורבי יהושע הוו פליגי ורב דימי ורבין לא פליגי דהכי מסתברא טפי כדמפרש לקמיה מאי קמ"ל וכו' והכי הוה פרישנא מלתיה דרב דימי מחלוקת בתחלת ביאה דהוא סוף חופה אבל סוף ביאה דברי הכל אינה מוחלת ור' יוחנן אמר בין בתחלת ביאה בין בסוף ביאה מחלוקת והשתא נמי פליג ר' יוחנן ור' יהושע אבל השתא דפריש ר' אבהו תחלה וסוף דרב דימי תחלת חופה וסוף ביאה כל היכי דפרשת ליה למלתיה דרבין ודאי פליגי אדרב דימי דאי אמרת מחלוקת לבסוף סוף ביאה הא אמר רב דימי בסוף ביאה דברי הכל אינה מוחלת ואי אמרת מחלוקת לבסוף סוף חופה דהוא תחלת ביאה תינח הכא דהכי נמי קאמר רב דימי מחלוקת בתחלה לא שנא תחלת חופה ולא שנא תחלת ביאה כדאמרינן לעיל אליבא דרבי אבהו דמשוינן תחלת ביאה דרבי יוחנן ותחלת חופה דרב דימי בהדדי אבל בהא פליג רבין דקאמר אבל בתחלה דמשמע או תחלת חופה או תחלת ביאה. אבל ר' יוחנן ורבי יהושע לא פליגי כדקאמר ר' אבהו לעיל ובמלתיה דרבין נמי לא פליגי כי מעיינת בה מאי קמ"ל רב פפא דמפלגי' תרי אמוראי אטעמייהו כגון ר' יהושע ור' יוחנן דמר אמר הכי הוה מחלוקת ומר אמר הכי הוה מחלוקת ולא מפלגינן תרי אמוראי כגון רב דימי ורבין אליבא דר' יהושע בן לוי דודאי חד מינייהו משקר דכחד מינייהו אמר ר' יהושע ואידך משקר עכ"ל רש"י במהדורא קמא:

והריטב"א כתב עוד וז"ל מאי קמ"ל רב פפא כלומר דמאי האי דקאמר אי לאו דאמר ר' אבהו הוה אמינא דהא מ"מ כבר אמרה רבי אבהו ומהדרינן דנפקא מינה לעלמא

דכל כה"ג טפי אית לן למימר דפליגי אמוראי גופייהו אליבא דנפשייהו מלמימר דפליגי אליבא דחד אמורא כלומר דטפי שייך לומר דפליגי רבי יוחנן ורבי יהושע גופייהו שזה אומר מה שנראה לו לפי דעתו וזה אומר מה שנראה לו לפי דעתו ולא תשקר חד מינייהו אלא אלו ואלו דברי אלקים חיים אבל כשאנו אומרים שהתלמידים חולקים בדברי רבותיהם זה אומר כך אמר וזה אומר כך אמר נראה דחד מינייהו משקר או שכח קבלתו והא ליכא למימר כל היכא דאפשר וכפרש"י ז"ל ואע"ג דהא פליגי ר' יוחנן ור' יהושע אליבא דתנאי התם נמי בסברא פליגי שהרי לא למדו מן התנאים ולא קבלו מהם אלא שאומר כל אחד מאלו האמוראים מה שנראה לו שהוא ראוי לומר שנחלקו התנאים. ע"כ:

מתני נותנין לבתולה שנים עשר חדש ולאלמנה שלשים יום משתבעה הבעל לפרנס את עצמה ואסיקנא בגמרא דבין הוא ובין היא יכולה לעכב ולא חשיב מרד ומתני' כשלא קבעו זמן לנשואין בשעת שדוכין שאם קבעו זמן מחלוקת ומאן דמעכב מאותו זמן ואילך מורד מוא וכותבין אגרת מרד למ"ד לקמן שכותבין אגרת מרד על ארוסה. הריטב"א ז"ל:

וכתב רש"י נותנין לבתולה. זמן לכניסתה לחופה מיום שתבעה הבעל לאחר שקדשה להזהירה על עסקי חופה להכין תכשיטיה ע"כ. פי' לפי' דהזמן שנותנין מתחיל מיום שתבעה הבעל לאחר שקדשה ולכך נותנין הזמן הזה כדי להזהירה על עסקי חופה להכין תכשיטיה ומיהו אין צריך שיפרש הבעל בתביעתו שתזהר להכין תכשיטיה רק שיתבענה לינשא והיא מעצמה תכין את עצמה והכי קתני מתני' נותנים לבתולה שנים עשר חודש מעת שתבעה הבעל ולכך צריך ליתן לה זמן זה כדי לפרנס עצמה. ולעיל בפרק נערה פרש"י פרנסה נדוניא והכא נמי לפרנס עצמה היינו בתכשיטין ולפרנס עצמו היינו בצרכי חופה ובמהדורא קמא פרש"י וז"ל נותנין לבתולה וכו' ונפקא מינה דאי לא בעי הבעל לאחר אירוסין להכניסה לחופה. לפרנס עצמה לזמן תכשיטין ומלבושים הראוים לה אלמנה אינה מתעסקת בתכשיטין לפיכך לא נתנו לה אלא ל' יום כך נותנין לאיש משתבעה היא ונ"מ שאם הגיע זמן ולא נשאו וכו'. ע"כ:

וכשם שנותנין לאשה כך נותנין לאיש לפרנס את עצמו יש לפרש נושא את הבתולה נותנין לה שנים עשר חדש ונושא את האלמנה נותנין לה שלשים יום ואין משגיחין בו בין שהוא בחור בין שהוא אלמן וכן נראה מדברי הרמב"ם שכתב שכשם שנותנין זמן לאשה משתבעה הבעל לפרנס את עצמה ואח"כ תנשא כך נותנין לאיש זמן לפרנס את עצמו משתבעה האשה וכמה נותנין לו כמו שנותנין לה אם י"ב חדש י"ב חדש אם שלשים יום שלשים יום ויש לפרש דלאלמן שלשים ולבחור י"ב חדש וכן נראה מן הירושלמי דגרסינן הוא אלמן והיא בתולה והוא בעי מיסב יכלא היא ממר אירתת עלי

יתר מן הבחור הוא בחור והיא אלמנה והיא בעיא מיסב יכול הוא מימר אירתת עלי יתר מן הבתולה. הרשב"א ז"ל. ולליישנא בתרא ה"ק כשם שנותנין לאשה פי' כשם שחלקו באשה בין בתולה לאלמנה כך חלקו באיש בין בחור לאלמן והלכך קשיא דה"ל לאקדומי ולאלמנה שלשים ולפי' הרמב"ם זלה"ה לא קשיא כולי האי ואפשר משום דזמן הבתולה שמעינן לה מקרא לכך תנייה באפי נפשה ולקמן בגמ' אכתוב עוד בזה בס"ד כנ"ל והר"ן ז"ל בפירושיו על ההלכות הכריע כפי' הרמב"ם ע"ש:

ולאלמנה שלשים יום פי' הראב"ד ז"ל הני מילי אלמנה מן הנשואין שכבר פרנסה את עצמה מבעל ראשון אבל נערה אלמנה מן האירוסין שנים עשר חדש ונראין דבריו אלא שאין אני מכיר בטעמו דאי משום שכבר פרנסה מבעל ראשון מי שנתאלמנה לאחר כמה שנשאת שכבר אבדה פרנסתה מאי איכא למימר אלא טעמא דמילתא משום דכל שנתאלמנה מן הנישואין מידע ידעה דלא משהו להו ומעתה היא מפרנסת את עצמה כבוגרת שעברו עליה י"ב חודש בבגרותה שאין נותנין לה אלא שלשים יום כאלמנה ותרווייהו מדמי' להו בגמרא אלמא חד טעמא אית להו ומיהו אע"פ שנתקדשה תוך שנים עשר חודש לאלמנותה אין נותנין לה אלא שלשים יום דלא קי"ל כרב הונא דמדמי לה לבוגרת ואע"ג דלבוגרת נותנין (לה) תוך י"ב חודש כדאיתא בגמרא אלמנה כיון דנתאלמנה מן הנשואין בטל חינה ואינה מפרנסת עצמה כל כך והיינו דנקט במתני' אלמנה סתם דאלמנה אין לה לעולם אלא שלשים יום אבל נתאלמנה מן הארוסין אין חינה בטל כלל לא לכתובה ולא לפרנסה. הרשב"א ז"ל. ורש"י במהדורא קמא כתב אלמנה אינה מתעסקת בתכשיטין לפיכך לא נתנו לה אלא שלשים יום ויש לפרשו כפירושו של הרשב"א ז"ל ומיהו במהדורא בתרא האריך עוד וכתב ולאלמנה כו' שכבר יש בידה והיינו כלשון הראב"ד ז"ל. ולא נשאו וכו' עיין בריש מכלתין:

אוכלת משלו פירוש שחייב במזונותיה וה"ה בכסותה ופרנסתה כאלו נכנסה לחופה והוא ג"כ זוכה במציאתה ומעשה ידיה ומסתברא שאינה יושבת כן ע"כ ויכולה לכופו שיכנוס או יפטור. הריטב"א ז"ל:

ואוכלת בתרומה פי' שיכולה לאכול תרומה דעד השתא לא יכלה למיכל אפי' ארוסתה רוצה ליתן לה דרבנן גזור הכין וכיון שכן ע"כ מיירי בבת ישראל לכהן דאי בבת כהן אמאי גזור והא ליכא משום משקה לאחיה ולאחיותיה ולא משום סמפון ומעתה הא דאמר אביי לקמן בגמרא מחלוקת בבת כהן לכהן וכו'. לא קאי אלא אפלוגתא דרבי טרפון ורבי עקיבא ופלוגתייהו דרבי טרפון ורבי עקיבא לא קיימא אמאי דקתני לעיל מיניה ואוכלת בתרומה אלא מלתא באפי נפשה קא אמרי דבבת כהן פליגי בה רבי טרפון

ורבי עקיבא וכן פירש"י ז"ל אוכלת בתרומה. אם כהן הוא והיא ישראלית כו'. כנ"ל:
נותן לה הכל תרומה וא"ת א"כ לרבי טרפון לא תוכל להספיק מזונותיה כי לא יגיע דמי תרומה לחולין שהיא צריכה וי"ל דטעמא דרבי טרפון משום דבת כהן לכהן כשהיא ארוסה היא בבית אביה ויחליף לה אביה תרומה לחולין בימי טומאתה אבל הנשואה אינה בבית אביה. הרא"ש:
וז"ל רש"י במהדורא קמא נותן לה הכל תרומה ואם הוא רוצה נותן לה כל פרנסתה תרומה אם כהן הוא אע"פ שטורח היא לה שצריכה לשמור ולא תטמא ועוד שאם נטמאה אינה יכולה לאכול תרומה בימי טומאתה וצריכה לטרוח ולמכור בזול לכהן וליקח חולין מחצה חולין שתאכל בימי טומאתה וה"מ בארוסה אבל בנשואה דברי הכל מחצה חולין ומחצה תרומה והכי אמרי' בגמ' רש"י במהדורא קמא שארית המשנה תתפרש לקמן בגמרא בס"ד:

דף נז:

גמרא מה"מ ואיכא למידק מאי בעי והלא חדש כדי שנבעי עלה מה"מ אלא מסתבר להו לרבנן לתקוני זמן כדי לפרנסה את עצמה ומסתבר להו דלבעולה צריך שנים עשר חדש ולאלמנה סגי בשלשים יום. והריטב"א ז"ל כתב וז"ל מה"מ כלומר אהיכא אסמכוה רבנן ע"כ. ואפשר דמשום דחלק המשנה הבתולה מהאלמנה ולא תני להו בהדדי אלמא דהבתולה יש לה סמך מן התורה ולהכי תני להו באפי נפשה וכדפרישנא במתני' ולהכי בעי מה"מ כנ"ל:
אלא מאי ימים שנה ועשור אלו עשרה חדשים שכן דרך בני אדם לשאול זמן קטן אחר זמן גדול. רש"י במהדורא קמא:
קטנה בין היא בין אביה יכולין לעכב י"מ מלינשא עד שתגדיל ואין כותבין עליה אגרת מרד אע"פ שכתב לה כתובה ומיהו אינה אוכלת ויגיד עליו ריעו דאמר רבה בר ליואי תנא אין פוסקין על הקטנה להשיאה כשהיא קטנה וקשיא לי דאם כן בפסקא דמורדת הוה ליה לאתויי ולא בהאי פסקא דנותנין לה שנים עשר חדש ונראין דברי מי שפירש לה כעין משנתנו לומר יכולין לעכב מלינשא עד שנים עשר חדש משעת תביעה ומשום דמפרשי' טעמא השתא דלא ידעה למחר ממרדה ונפקא אייתי בעל הגמ' סמוך לה הא דתני תנא אין פוסקין על הקטנה ומיהו בירוש' משמע כפירושא קמא דגרסינן התם היא קטנה והיא רוצה להגדיל שומעין לה. הרשב"א ז"ל וכן פרש"י ז"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא יכולין לעכב שאם נתארסה יכולין לעכב משנים עשר חדש להשיאה לו עד שתגדיל ע"כ:

וז"ל הרמב"ן זלה"ה הא דתניא קטנה בין היא בין אביה יכולין לעכב לאו למימרא דאית לה מזוני דלעולם לית לה מזוני אלא בדמעכבן אינהו אלא לומר שאין כותבין עליה אגרת מרד אפי' כתב לה כתובה ומשנתנו נמי דקתני נותנין לבתולה וכו'. הכי נמי קאמר לומר שבתוך הזמן אינו יכול לכופה לינשא כך שמעתי ומ"ד מזונות נמי אית לה דתקנתא דידיה היא דלא תמרוד ותיפוק ואע"ג דקי"ל דהכא דאיתנוס אינהי כגון חלה וחלתה א"נ פירסה נדה לית להו מזוני הכא אית לה דהתם איכא למימר מן שמיא קנסוה אבל קטנה לאו בת נשואין היא משתבעה שהרי אם הן רוצות לינשא והבעל מעכב אין להם מזונות ואע"פ שתקנה שלו היא ועוד דבין היא בין אביה קאמרינן דיכולין לעכב אבל הוא לא מצי מעכב ולא אמרינן ליעכב כדמעכבן אינהי ע"כ. ובסמוך אכתוב לשון הר' יהוסף הלוי בזה בס"ד.

וז"ל הריטב"א ז"ל קטנה בין היא בין אביה יכולין לעכב פי' שלא תנשא עד שתגדיל כדפרש"י ז"ל וכן נראה בירוש' שאמרו היא קטנה ורוצה להגדיל שומעין לה ושלא כדברי מי שפירש יכולין לעכב שלא תנשא עד שנים עשר חודש משעת תביעה ומסתברא דאפי' כשקבעו זמן לנישואין ג"כ בפי' יכולה היא לעכב ואין קביעותו של אב כלום לגבי דידה שאינו יכול למחול זכותה זה כשם שבזה יכולה לעכב ואע"פ שהוא רוצה וכן הלכה הילכך אם נתחייב האב בזה בשום קנס הרי הוא פטור כיון דפייסה ולא איפייסה דאנוס הוא ויש טענת אונס לענין שבועה ולענין ממון ואין לו לתת הנדוני' שפסק על עצמו שהרי לא פסק אלא ע"מ לכנוס כדאיתא בירושלמי ושמעתי שאף ארוס יכול לעכב משום דיכול למימר מימרדה ונפקא מינאי ונראין הדברים כשלא קבעו זמן אבל קבעו זמן כבר קבל על עצמו ומחילתו מחילה דגדול הוא. ע"כ:

מציא מעכבא שקטנה היא ותשמיש קשה לה. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

אי איהי ניחא לה אביה מאי נפקא מינה פירשו בתוספות דכיון דלא נפקא ליה מינה הוי מרידה ופוחתין מכתובתה וכן פירש הרא"ש דיכתוב עליה אגרת מרד. פי' לפי' ואפי' אם תרצה לכשתגדיל הרי כתובתה נפחתה ועומדת. ואזיל לשיטת דפירשו הרשב"א ז"ל והריטב"א ז"ל בסמוך מתוך הירוש' ומיהו למאן דפריש יכולין לעכב מלינשא עד י"ב חדש אין הפירוש כן והקשו בתוספות אמאי ותפחות כתובתה ותכתוב עליה אגרת מרד ואפי' אם תרצה לכשתגדיל דמה היא יכולה לעשות אם אין אביה רוצה למוסרה לחופה כי בו תלוי הדבר דכתיב את בתי נתתי לאיש הזה ומה פשעה היא לקונסה בכתובתה

אם היה האב רוצה וי"ל דהוה לן למימר יגרשנה בלא כתובה שהרי כתובתה לאב ומיהו לא אמרינן שתדון כמורדת שיגיע הנזק לדידה וכדכתיבנא:

השתא לא ידעה עכשיו אינה יודעת מנהג אשה וענין תשמיש ואי תנשא לו היום ולמחר כשאינה יכולה לסבול תשמיש וטורח הבית תמרוד בו עד שיגרשנה ותחזור בביתי ומפני טענה זו יש בידו לעכב. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל ה"ר יהוסף הלוי ן' מיגש ז"ל בין היא בין אביה יכולין לעכב פי' שלא תכנס לחופה עד שתגדיל כלומר שאם אמרו חוששין אנו שמא תמות ולא נכניס אותה עד שתגדיל יכולין לעכב בשלמא איהי מציא מעכבה פי' מליכנס לחופה עד שתגדיל ואע"פ שאביה רוצה למסור אותה לבעלה כשהיא קטנה מציא מעכבא עליה וטעמא מאי משום דכי זכי ליה רחמנא לאב למימסרה לחופה הני מילי כשהיא נערה דבת מסירה לחופה היא אבל כשהיא קטנה דלאו בת מסירה היא לאו כל כמיניה הוא אבל אביה אי איהי ניחא לה במסירתה לבעלה כשהיא קטנה אביה מאי נפיק ליה מיניה פי' אילו לא קבל בה אביה קדושין מהאי בעל הוה יכול לעכובי עליה מאסובי ליה דהא לדידיה הוא דזכי רחמנא לאנסוב' לבעל השתא דאיהו הוא דקביל בה קדושי מהאי בעל שאשתכח דהני קידושין מדעתיה הוו כי ניחא לה לדידה השתא לאמסורי לה לבעלה כשהיא איהו היכי מצי לעכובי עלה ומאי נפקא מיניה ולאחר מימרדה פי' שלא תוכל לסבול ונפלה עילואי ומ"ה לא מסירנה לה לבעלה אלא עד דגדלה כי היכי דלא תמרוד עליו ותהדר לביתי ותצטרך לנשואין אחרים ותכשיטין אחרים ושמעינן מינה דהיכא דניחא להו לתרווייהו לאמסורה לבעלה כשהיא קטנה שפיר דמי וליכא איסורא:

אין פוסקין על הקטנה להשיאה כשהיא קטנה ואומרים רבני צרפת ז"ל שבזמן הזה שאנחנו בגלות וישראל מפוזרים מותר הוא כי שמא אם לא יקח כשיזדמן לו לא יזדמן לו אח"כ כי זה לא נאמר אלא בימיהם שהיו רוב המקומות ישראל והיו דרים ביחד. תלמידי הר"י ז"ל:

אבל פוסקין על הקטנה וכו'. פירש"י ז"ל פוסקין בשדוכין בלבד דהא דאמרינן בפ"ב דקידושין אסור לאדם שיקדש לבתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה ואחרים פירשו דהא פליגא אההיא ולא נהירא מדלא פירשו כן בגמרא ואחרים פירשו דהתם כשיש לה אב שאם לא יקדשנה עכשו יהא דואג לקדשה כשתגדיל אבל כשאין לה אב שאין האחין דואגין עליה כל כך אין לנו לאחר קדושיה. ולא נהירא. הריטב"א ז"ל:

פשיטא וכו'. אסיפא קאי מעיילל לה מהשתא פחדא בלבה מעכשו נותנת בלבה פחד תשמיש וטורח הבית הואיל ומזכירין לה בקטנותה נשואין קמ"ל. רש"י במ"ק:

בגרה יום אחד ונתקדשה וכו'. הקשו בתוספות ומתניתין דקתני דמשתבעה נותנין לה שנים עשר חודש היכי משכחת לה כיון דאין נותנין לעולם אלא שלשים יום בבגרות דמסתמא לא איירי בשקדשה כשהיא קטנה דאסור לקדש בתו קטנה. ואין לומר דאיירי מתניתין כגון שעבר וקדש את בתו כשהיא קטנה דהא קתני נותנין לבתולה שנים עשר חדש וכו' וקא פסיק ותני אפילו כשנגמרו השנים עשר חדש ועדיין היא קטנה וקי"ל דאין פוסקין על הקטנה להשיאה כשהיא קטנה והיכי קא פסיק ותני נותנין לבתולה וכו' ואפילו לכתחלה ואפילו כשכלו שנים עשר חדש ועדיין היא קטנה ותירצו בתוס' דדוקא בבגרה ואח"כ נתקדשה קאמר רב הונא דאין לה אלא שלשים יום אבל נתקדשה קודם בגרות יש לה שנים עשר חדש משעת תביעה וטעמא דמילתא דמסתמא היא מכינה כל תכשיטיה מקודם שיגיע ימי הבגרות שאם יהיה לה בעל שתהיה מזומנת ומסתמא נמי כל עוד שמקרבת לימי הבגרות היא ממהרת להכין יותר ואפשר שביום אחד לפני הבגרות היא מכינה יותר מכל הימים שעברו לפניה ולכך כשנתקדשה אפילו יום אחד או שנים לפני הבגרות אינה מקפדת להכין כיון שכבר היא מקודשת ואפי' מה שהכינה כבר על הספק היא מקלקלת אותו כדי להכין תכשיטין אחרים בענין אחר לפי האיש שנתקדשה לו ולפי הזמן ולפי שכבר נתקדשה אינה מקפדת להכין ואפילו לקלקל מה שהכינה כבר כנ"ל פי' לפי' התוס' ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל בגרה יום אחד ונתקדשה וכו'. פרש"י דכיון שבגרה היא מכינה תכשיטיה קודם בגרות שאינה רוצה לשהות עוד וכתבו התוס' דדוקא נקט שבגרה ואח"כ נתקדשה אבל נתקדשה ואח"כ בגרה יש לה שנים עשר חדש משעת תביעה דאי לא מתני' דקתני נותנין שנים עשר חדש משעת תביעה היכי משכחת לה אי כשקדשה בקטנותה הרי אסור לעשות כן ובאיסורא לא מיירי תנא ועוד דהא תניא דקטנה יכולה לעכב וליתא בדינא דמתניתין ואם כשנתקדשה כשהיא נערה אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד והרי אין לה אלא ז' חדשים בלבד אליבא דרב הונא אלא ודאי כדאמרן דכל שנתקדשה ואח"כ בגרה יש לה שנים עשר חדש משעת תביעה וטעמא דמלתא דכיון שנתקדשה כשהיא נערה לא חששה להכין תכשיטיה אבל כשרואה שהולכת ליבגר ולא היתה מתקדשת היתה מכינה עצמה. ומ"מ עדיין הדבר תימה איך חסרו ממנה כל כך שאפילו תכין עצמה ככל הנערות אין לה אלא ששה חדשים וי"ל דיותר היא מכינה לעצמה ביום אחד ממה שתכין ע"י תביעת הבעל בזמן מרובה ואפילו לא תכין אין לה לחוש לכך דכיון שבגרה קודם נשואין נעשית כבעולה ודי לה בתכשיטין כזמן אלמנה כנ"ל. ע"כ:

וז"ל רש"י במהדורא קמא בגרה יום אחד כלומר אפילו לא בגרה אלא יום אחד נותנים לה שלשים יום כאלמנה ואינה צריכה להמתין י"ב חדשים לפרנסה דמאחר שבגרה שוב אינה רוצה לשהות עוד ומשעת קריבת זמנה לעמוד על פרקה זימנה תכשיטיה לפיכך אין נותנין לה אלא זמן מועט משבגרה כדי לתקן שאר דברים קטנים ע"כ:

והרשב"א כתב וז"ל בגרה יום אחד ונתקדשה נותנים לה שנים עשר חדש ומש"ה נקט יום אחד שאלו בגרה יותר מיום אחד אין נותנין לה אלא לתשלום י"ב חדש ובלבד שיהו לה שלשים יום דלעולם פחות משלשים יום אין נותנין לשום אשה וכדאמרינן עברו עליה שנים עשר חדש בבגרותה ונתקדשה נותנין לה שלשים יום ולענין אלמנה מן האירוסין מבעיא לי אם עברו עליה ששה חדשים בפני הראשון משתבעה לינשא ומת ונתקדשה לאחר אם נותנין לה עוד שנים עשר חדש לתביעת השני או אם יעלו לה מה שפרנסה בפני הראשון ונראין היו הדברים שעולין לה כבוגרת אלא שמצאתי בירושלמי עשתה שנים עשר חדש בפני הראשון ואח"כ בא השני אומרים לה כבר המתנת יכולה היא למימר חבתו יתר עלי מן הראשון ויש לפרש דשנים עשר חדש דוקא קאמר ולומר דנותנין לה עוד שלשים יום כמו שנותנין לבוגרת שעברו עליה י"ב חדש. ע"כ:

ת"ש בגר הרי היא כתביעה מאי לאו כתביעה דבתולה פי' ולא מצינן לאוקמה כשנתקדשה ואחר כך בגרה דאם כן אין הבגרות כתביעה כלל ומשעת תביעה נותנין לה שנים עשר חדשים והיינו נמי קושיין מהבוגרת ששהת' משום דמשמע דמשעת בגרות שהתה י"ב חדש. הריטב"א ז"ל. ובתוספות כתבו בשם ר"ת דסתם האי לישנא דבגרה משמע דנתקדשה בבגר ולא קודם ולא ידעתי מהו דאדרבא לישנא דבגרה משמע דנתקדשה קודם ושוב בגרה ואי גריס בגר הרי היא כתביעה כדגרי' הריטב"א ניחא טפי ומ"מ הויא לה שינויא דחיקא. וז"ל רש"י במהדורא קמא הרי היא כתביעה שאם בגרה ונתקדשה בגרות כתביעה דבתולה כשם שמונין לבתולה שנים עשר חדש משתבעה הבעל כך מונין משבגרה שנים עשר חדש וקשיא לרב הונא כתביעה דאלמנה שלשים יום משבגרה ואי בגרה שלשים יום קודם קדושין לרב הונא לא יהבינן מידי דבוגרת אין דעתה לשהות. ע"כ:

ת"ש בוגרת ששהתה שנים עשר חדש ואיכא למידק ומאי פריך דילמא ה"ק בוגרת שכבר שהתה י"ב חדש ר' אליעזר אומר יפר ומיהו משעה שבגרה ואילך לא בעינן שתשהה וי"ל דרבי אלעזר הא אתא לאשמועינן דיפר בלא שותפות דאב מעתה טפי הוה אשמועינן רבותא בנערה ששהתה שנים עשר חדש דעדיין כח אביה עליה ממאי דאשמועינן בבוגרת ששהתה כבר והלכך תיקשי למה ליה למנקט בוגרת כלל אי לאו לאשמועינן

דבוגרת נמי אינו חייב במזונותיה עד שתשהה י"ב חדש וזהו שכתב רש"י יפר נדריה בלא שותפות דאב שמעינן מינה דבוגרת נמי אינו חייב במזונותיה עד שתשהה י"ב חדש ודוק. והשתא ניחא נמי דליכא לאקשויי הכא מה שהקשו התוספות לעיל על ההיא דבגרה הרי היא כתביעה ודלא כהריטב"א וק"ל כנ"ל ומיהו במהדורא קמא כתב רש"י יפר דאע"ג דגבי אירוסין קי"ל דאביה ובעלה מפירין נדריה זו כיון שהגיע זמנה לינשא ואוכלת משלו הרי היא ברשות בעלה ומפר נדריה אלמא משבגרה מונין לה י"ב חדש כתביעה דבתולה דקתני הואיל ובעלה חיב במזונותיה הא מקמי הכי לא מחייב דאכתי לא מטא זמנה ע"כ. ומ"מ מאי דכתיבנא ניחא וניחא נמי קושיא אחריתי דאיכא לאקשויי מאי פריך ולדידיה מי ניחא והא לכ"ע בוגרת שעברו עליה י"ב חדש בבגרות ונתקדשה נותנין לה שלשים יום כאלמנה ולא משכחת לה שיתנו לה י"ב חדש אלא בנתקדשה ביום שהתחילה להבגר והכי פסיק ותני בוגרת ששהתה שנים עשר חדש דבוגרת אין לה זמן קצוב שאי אפשר לפחות ממנו אלא שלשים יום אבל לא משכחת לה כל שקדשה כשהיא בוגרת שתהא צריכה י"ב חדש אלא כשנתקדשה ביום ראשון לבגרותה ומשום האי אנפא דחיקא לא הוה ליה למיתני בבוגרת י"ב חדש ובמאי דכתיבנא ניחא דהא לא קשיא דה"ק בוגרת ששהתה י"ב חדש פי' אם נתקדשה ביום ראשון לבגרותה בעינן שתשהה שנים עשר חדשים מיום בגרותה ואי נתקדשה לאחר שבגרה חדש או שנים מונין מימי בגרותה הי"ב חדש ומ"מ הא אשמועינן רבותא במאי דנקט בוגרת ששהתה יב"ח דבוגרת נמי אינו חייב במזונותיה עד שתשהה יב"ח אבל לרב הונא קשיא טובא ותו דלכ"ע פריך תלמודא הכי בפרק נערה המאורסה וכדכתיבנא ומשני תני בוגרת וששהתה יב"ח ומיהו לדידן בקל משנינן הכי דה"ק בוגרת כדינה שזמנה בחסר ויתר כדכתי' והנערה ששהתה זמן הקצוב לה דהיינו י"ב חדש הואיל ובעלה חייב במזונותיה יפר אבל לרב הונא לא סגי במאי דמשני בוגרת וששהתה יב"ח דאכתי איכא לאקשויי דזמן הבוגרת לא ידעינן ובמתניתין הכי תניא בוגרת ששהתה יב"ח ואלמנה ל' יום ר' אליעזר אומר יפר וכו' וכיון שכן אי זמן הבוגרת קצוב כזמן האלמנה הוה ליה למנקט להדיא זמן הקצוב לה ולדידן ניחא כיון דאין זמן להבוגרת להכי סתים ליה תנא וכדכתיבנא אבל לרב הונא קשיא וצריכינן לדחוקי ולשנויי דה"ק אימא בוגרת וששהתה כו' פי' ומגיהי' ודחקי' נמי דה"ק בוגרת לסוף ל' והנערה ששהתה יב"ח ואפשר דלהכי כתב רש"י וששהתה. והכי קאמר בוגרת לסוף שלשים והנערה ששהתה י"ב חדש. ודוק ותשכח. ובמהדורא קמא כתב רש"י וז"ל אימא בוגרת או ששהתה כו' דמשמע בוגרת ששהתה ל' יום או נערה ששהתה י"ב חדש יפר ע"כ. ובמאי דכתיבנא ניחא מאי דקשיא להו לכל המפרשים ז"ל דהא לכ"ע

נצטרך להגיה כן ומאי פריך לרב הונא טפי ועיין בתוס' לקמן והר"ן שם בנדרים בפרק נערה המאורסה. וז"ל הריטב"א ואוקימנא הבוגרת או ששהתה וכיון דליתא לדרב הונא דהא איתותב בסמוך דמשמע דהדרא לה מתני' כפשטה ומיהו בנדרים אוקימנא הבוגרת או ששהתה משום דמשמע לן דלית לן למפסק ולמתני הבוגרת ששהתה כיון דאיכא בוגרת שנותנין לה ל' יום אם עברו עליה יב"ח וכדאי' לקמן ודכותה בתלמודא. עד כאן:

המארס את הבתולה בין שתבעה הבעל כו' ובין שתבעה היא כו' נותנין לה יב"ח

ואע"פ שלא אמרו יב"ח אלא לקשט את עצמה אע"פ שהיא רוצה יכול הוא לעכב כדי שתפרנס את עצמה. הרא"ה:

תיובתא דרב הונא דהא דינא קתני בהדיא בגרה יום אחד ונתקדשה נותנין יב"ח. רש"י במ"ק:

ולארוסה ל' יום אין להקשות אטו עד השתא לאו בארוסה מיירי ולאו היינו דפריך תלמודא מאי ולארוסה וכו' דא"כ ה"ל לשנויי רב פפא ה"ק ויש ארוסה בוגרת כגון שעברו עליה כו' אלא ודאי פשיטא ליה דה"ק ויש ארוסה שאין נותנין וכו' ותלמודא מפרש הי ניהו וכן פרש"י ז"ל:

ה"ק ארוסה בוגרת שעברו עליה וכו'. פי' אם עברו עליה יב"ח אחר בוגרת ונתארסה אין נותנין לה אלא שלשים יום ואלו נתארסה בתוך יב"ח לבגרותה ויש לתשלום יב"ח ל' יום או יותר הרי זו נותנים לה כל תשלום יב"ח ולא עוד אם לא היה לתשלום יב"ח כדי שלשים יום נותנין לה תשלום יב"ח ואח"כ תשלום שלשים יום וכגון שהיה לתשלום יב"ח חמשה עשר ימים נותנים לה אותן חמשה עשר ימים ואח"כ ט"ו ימים אחרים לתשלום ל' יום וזה פשוט. הרא"ה ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל ה"ק ארוסה בוגרת וכו'. פי' ואם עדיין לא עברו כל י"ב חדש ונשארו מהם פחות משלשים יום משלימין עליהם לשלשים יום כדי שיהיו לה לכל הפחות שלשים יום משעת תביעה ע"כ. וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא ארוסה בוגרת שעברו עליה וכו' ארוסה שהיתה בוגרת כל שנים עשר חדש עד שלא נתקדשה נותנין לה משנתקדשה שלשים יום כאלמנה דכיון דעמדה כל כך בבגרות זימנה הכל ואינה צריכה להמתין לארוסין אלא זמן מועט אבל אם לא עברו עליה בבגרותה אלא חודש או שנים או שלשה נותנין לה שנים עשר חדש. עד כאן:

וז"ל ה"ר יהוסף הלוי ן' מיגאש ז"ל מסקנא דשמעתא המארס את הבתולה נותנין לה שנים עשר חדש משעת תביעה ואם היתה בוגרת בין שהיתה בוגרת ואח"כ נתקדשה בין נתקדשה ואחר כך בגרה אין נותנין לה אלא שנים עשר חדש משעת הבגר ואע"פ

שהתביעה לאחר הבגר היתה אין נותנין לה אלא תשלום שנים עשר חדש משעת הבגר לפי שהבגר הרי הוא כתביעה ואם לא תבעה אלא לאחר שנים עשר חדש משעת הבגר אין נותנין לה אלא ל' יום כאלמנה. והאי דאמרינן בבוגרת דבין שהיתה בוגרת ואח"כ נתקדשה ובין נתקדשה ואחר כך בגרה אין נותנין לה אלא יב"ח משעת הבגר והוא שיש באותו תשלום שלשים יום אבל אם אין בו ל' יום כגון שתבעה לאחר שעברו עליה משעת הבגר י"א חדש ומחצה נותנין לה זמן לא פחות משלשים יום תדע שהרי ארוסה שעברו עליה י"ב חדש בבגרותה נותנין לה שלשים יום וכ"ש אם לא שלמו לה עדיין יב"ח שנותנין לה שלשים יום לימים שעברו עליה בבגרותה כו' יתר מיב"ח אין נותנים זמן פחות מל' יום משעת תביעה ע"כ. ותלמידי ה"ר יונה ז"ל כתבו וז"ל ה"ק ארוסה בוגרת וכו' נראה למ"ה נ"ר דדוקא שנתקדשה אחר שעברו עליה יב"ח של בגרות הוא דאמרינן בגר הרי היא כתביעה אבל אם בגרה ולסוף חדש אחד או שני חדשים של בגרות נתקדשה אין אומרים נמנה שנים עשר חדש משעת הבגרות אלא מונין אותה משעה שנתקדשה ואם נתקדשה תחלה ואח"כ התחילה לבגור אין מונין לה אלא משעת תביעה שלא אמר בגר הרי היא כתביעה אלא כשהקדושין אחר הבגרות. ע"כ:

פסקא אמר עולא דבר תורה בת ישראל אוכלת וכו'. איכא דקשיא ליה הא דאמרינן בנדרים פרק נערה אמר רבא ר' אלעזר ומשנה ראשונה אמרו דבר אחד דתנן זו משנה ראשונה כו' ואי דבר תורה אוכלת בתרומה וליכא אלא משום שמא ימזגו לה כוס מה ענין נדרים לתרומה ולדידי לא קשיא דלמשנה אחרונה דחייש לסמפון היא נמי לא סמכה דעתה שמא לא תמצא חן בעיניו ואינה נודרת על דעת בעלה שכל טעמו של דבר אינו אלא משום שאמרו כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת כדאיתא התם. ורבותי מפרשים דרבה ס"ל דארוסה לא תאכל בתרומה אלא בהגיע זמן היינו בחופה ונשואה היא כדקס"ד בשמעתין דאקשינן אי הכי הגיע זמן ולא נשאו נמי אלמא קס"ד דארוסה לא אכלה והגיע זמן אכלה מדאורייתא ואיכא תנא דס"ל דארוסה לא אכלה בתרומה מדאורייתא פ"ק דקדושין וליתא. ואיכא למידק נמי דאמר אביי התם בפרק נערה לא היא ע"כ לא אשמועינן משנה ראשונה אלא למיכל בתרומה דרבנן וכו' ולפוס סוגיין אף בתרומה דאורייתא כן ושמעתי דהתם ה"פ בתרומה דאיכא חששא דרבנן דאלו מדאורייתא כל ארוסה אכלה ולא חיישינן שמא תשקה לאחיה ולאחיותיה ולא משום סמפון אבל נדרים דאורייתא הוא שלא זכתה לו תורה אלא עד שעת נישואין שאפי' בהגיע זמן אינה נודרת על דעת בעלה. ואינו מחוור. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו וקשיא לן הא דתנן בנדרים ומייתינן לה הכא בוגרת ששהתה יב"ח ר' אליעזר אומר הואיל ובעלה חייב במזונותיה ואמרינן עלה בגמרא אמר רבה ר' אלעזר ומשנה ראשונה אמרו דבר אחד דתנן נותנין לבתולה וכו'. וא"ל אביי דילמא לא היא עד כאן לא אשמועינן משנה ראשונה אלא בתרומה דרבנן וכו' ואם איתא להא דעולא דארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה משעת אירוסין א"כ היכי קא ס"ד דרבה למימר דר' אלעזר ומשנה ראשונה אמרו דבר אחד וכו'. וי"ל דהיינו הא דמהדר ליה אביי דלמא לא היא ע"כ לא אשמועינן משנה ראשונה אלא למיכל בתרומה דרבנן פי' מדרבנן הוא דאסירא ארוסה למיכל בתרומה דאורייתא דאי מן התורה ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה אלא דרבנן גזרו בה משום שמא תשקה או משום סמפון וכיון דהגיע זמן ואוכלת משלו חשבינן לה כנשואה ותו ליכא למגזר בה לשמא תשקה דדוכתא מייחד לה ולא משום סמפון דבדיקת חוץ שמה בדיקה אבל נדרים דאורייתא כלומר דמדאורייתא אין ארוס מפר אלא בעל לא חשבינן לה נשואה עד שתכנס לחופה ועד כאן לא שמעת ליה לר' אליעזר אלא גבי נדרים כדרב פנחס משמיה דרבא דאמר כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת כלומר בנדרים דאיכפת ליה כגון עינוי נפש ושבינו לבינה וכיון דכן הכא נמי כיון דאוכרלת משלו בהגעת זמן סמכה דעתה ועל דעתו היא נודרת ושפיר מפר ואף על גב דמשתכח סמפון בתר הכי אבל תרומה אפילו מדרבנן לא אכלה דאיתא לחששא דרבנן שמא תשקה או משום סמפון ונמצאת זרה למפרע. והא דאמרינן אי הכי הגיע זמן ולא נישאו נמי אי הכי לאו דוקא דלדידן מי ניחמא לדידן נמי מ"ש דעד השתא לא אכלה והשתא אכלה והא דכ"ע הוא דארוסה מן הדין אוכלת בתרומה מן התורה כדמוכח בקדושין וליכא תנא דפליג עליה ואפילו אם ת"ל דקסבר דארוסה אינה אוכלת בתרומה אפילו מדין תורה אם כן אכתי קשיא כי הגיע זמן אמאי אכלה ואיכא דאמרי הגיע זמן כנכנסה לחופה דמי וליתא אלא ודאי מחוורתא דאי הכי לאו דוקא וכדאמרן. ע"כ:

והאי נמי קנין כספו הוא שקנאה בכסף קדושין ומהאי טעמא אמרו במשנתנו אינה אוכלת בתרומה עד לאחר י"ב חדש משנתארסה הואיל ודבר תורה אוכלת משנתארסה לכהן דמדקתני ואוכלת בתורמה מכלל דעד השתא לא אכלה. ימזגו לה כוס של תרומה. רש"י במהדורא קמא:

שמא ימזגו לה כוס וכו'. ואיכא למידק למה ליה לאדכורי מזיגה כלל הוה ליה למינקט בקוצר שמא תשקה לאחיה ולאחיותיה. ויש לומר דהא ודאי אם היו מוזגין לה בבית חמיה והיו שולחין אותו לה מזוג מבית חמיה לבית אביה לא היינו חוששין שמא תשקה דשולחין לה מה שצריכה לשתות בצמצום ואין לה כדי לחלק לאחרים אבל אם שולחים

אותו חי מבית חמיה והיא מוזגת אותו בבית אביה אינם מצמצמים כולי האי כדי צרכה לאחר המזיגה דודאי יוסיפו לה וא"א לצמצם ולא כל היינות שוין אי נמי אגב דמזגי לה בבית אביה יטעו אחיה ואחיותיה ויטעמו אם הוא מזוג יפה ודאי אין לחוש שמא תשקה במזיד אלא שישכחו ותשקה בשוגג וכדבעינן למכתב בס"ד והילכך אגב המזיגה משכח שכיח לאטעויי וכדכתיבנא. ואם תאמר אמאי נקט כוס דמשמע דבר מועט והא כשאין כאן אלא דבר מועט לא שכיח למטעי וכדכתיבנא. ויש לומר דלאו דוקא נקט כוס אלא כלומר תרומה ואפשר דלהכי כתב רש"י שמא ימזגו לה כוס של תרומה דהא ודאי פשיטא דבתרומה איירי ולמה ליה להרב ז"ל לפרושי כן. ואפשר עוד לומר דקשיא ליה לרש"י מאי שמא ימזגו לה כוס בבית אביה דקאמר הא ודאי בבית אביה היא יושבת ושם אוכלת ושותה ושמא מוזגין לה ומאי שמא דקאמר דבשלמא המזיגה בבית חמיה הוא במקרה אבל בבית אביה לעולם הוא כן ובשלמא שמא תשקה ניחא אבל שמא ימזגו כו' קשיא ודוחק לומר דשמא קאי אתשקה לאחיה לבד. ותירץ רש"י דלהכי נקט שמא ימזגו משום דבתרומה איירי וה"ק מ"ט אמרו אינה אוכלת פי' תינח לאכול התרומה בבית אביה ליתסר שמא יאכלו ממנה בבית אביה אבל כשתלך בבית חמיה תאכל בתרומה דאז ודאי ליכא למיחש למידי ואמאי אמרו חכמים שלא תאכל תרומה כלל ואפילו בבית חמיה ומהדר שמא ימזגו לה כוס בבית אביה וכו' פי' אף על גב דהם נזהרין שלא להאכילה תרומה בבית אביה איכא למיחש שמא יפול במקרה וימזגו לה כוס בבית אביה ותשקה לאביה וכו'. וברוב הספרים כתיבת יד גרסינן שמא ימזגו לה בבית חמיה ותשקה לאחיה וכו' ואפשר דה"פ דהא ודאי בבית אביה אין נותנין לה תרומה כלל. ומיהו איכא למיחש שמא תלך לבית חמיה עם אחיה ואחיותיה ושמה בבית חמיה ימזגו לה כוס של תרומה ותשקה לאחיה ולאחיותיה א"נ בבית אביה הכל בדלין מן התרומה ויש לה כלים בפני עצמן מפני שהזר חייב עליה מיתה ולא אתו למטעי אבל בבית חמיה שהכל אוכלין שם תרומה ואינן בדלין ממנה איכא למיחש דילמא אתו למטעי ולהכי נקט בבית חמיה. ורש"י ז"ל הכא לא גריס בבית חמיה ובדוכתא אחריתי גריס לה. וז"ל הריטב"א ז"ל ה"ג וכן גרש"י ז"ל שמא ימזגו לה כוס בבית אביה ול"ג בבית חמיה דאיהי בבית אביה קיימא. ע"כ:

ותשקה לאחיה ולאחיותיה פי' לא שתשקה במזיד אלא שתשקה בשוגג או שיטלו הן מעצמן בשוגג איידי דרגילי בהו ונקטינן השקאה שהשתיה קלה לעשות בשוגג יותר מן האכילה. הריטב"א ז"ל. א"כ במקום יין ושכר שכיח טעותא כנ"ל:

אי הכי הגיע זמן ולא נשאו לאו אי אמרת בשלמא הוא דהא אי אמרת טעמא משום סמפון

כל שכן דקשיא לן טפי דאפילו נכנסה לחופה ולא נבעלה קשיא לן עלה לקמן ודוחק הוא לומר דהשתא סבירא לן דמשהגיע זמן ליכא למיחש לסמפון ולקמן ס"ל דאפילו משנכנסה לחופה אם לא נבעלה איכא למיחש לסמפון שאין זו שיטת התלמוד אלא ודאי כדאמרן. הריטב"א ז"ל:

והא כתיבנא לעיל בסמוך מה שכתבו הרמב"ן והרא"ה ז"ל בזה:

והרא"ש ז"ל כתב וז"ל אי הכי הגיע זמן ולא נשאו נמי אא"ב משום סמפון איכא למימר דהיינו טעמא כיון שחייב במזונותיה בהגעת זמן בדיק לה דלא שדי איניש זוזי בכדי אבל משום הכוס איכא למיחש עד שתבא לרשותו. ע"כ:

אלא מעתה לקיט כהן וכו'. איכא דקשיא ליה ולימא לקיט ישראל בכהן ותו ליכא לפרוקי כדפרקינן בהא השתא מדידהו ספו ליה מדידיה אכלי. וליתא דאנן אפילו בלקיט כהן לא חיישינן דילמא יהיב להו איהו דכהן מיזהר זהיר בתרומה אלא דקס"ד דהוי אגירייהו גייסי ביה ואתו למנסב ממאי דאכיל ולא אדעתיה אי נמי דלא חזי ואהדר ליה דהא לאו מילתא דשכיח הוא דהשתא אינהו סזפו ליה כל שכן דלא נסבי מדידיה אבל לקיט ישראל בכהן למאי ניחוש לה דליספי ליה בע"ה ליכא למיחש דכהן מזהר זהיר בתרומה לקיט נמי לא עביד דנסיב מבע"ה אי איהו לא יהיב ליה ולעיל נמי דאמרי' שמא תשקה ואפשר דלאו דוקא אלא שמא יטלו הן מעצמן ממנה כוס אי נמי אפשר דשניא בת ישראל שאינה בקיאה בתרומה. הרא"ה ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל פירשו בתוס' דלא מצי לאקשויי לקיט ישראל בכהן לא ליכול הכהן בתרומה שמא יאכיל לישראל לקיטו דהא ליתא שהלקיט בדיל הוא מנכסי האדון ולא יגע בו בלא רשותו וגם אין האדון מחניף לו ולא דמי לארוסה זו שמחנפת לאחיה ולאחיותיה שעובדין אותה וליכא לדמויי לה אלא ללקיט כהן בישראל שהלקיט מחניף לאדונו ולא בדיל האדון מיגע בשל לקיט ואפילו בהא שנינן דמדידיה ספי ליה ולא אכיל מדידיה. ע"כ:

אי הכי נכנסה לחופה ולא נבעלה נמי אא"ב שמא תשקה ליכא כיון שיצאת מבית אביה אא"א משום סמפון נכנסה לחופה ולא נבעלה נמי משהגיע זמן ולא נשאו לא קשיא ליה דכיון שחייב במזונותיה בדיק לה אבל נכנסה לחופה ס"ד דלא בדיק לה עד שעת בעילה שהוא בודקה בעצמו. הרא"ש ז"ל:

והרשב"א כתב וז"ל הא דפרקינן התם מבדק בדיק לה ה"פ למשנה אחרונה איהו בדיק לה משעת כניסתה לחופה ולמשנה ראשונה בדיק לה על ידי קרובות כיון שהגיע זמנה לינשא משום דכיון דיהיב לה מזונות לא שדי איניש זוזי בכדי. ע"כ:

סמפון בעבדים ליכא גבי עבדים לא חשבינן מקח טעות משום סמפון דהא קא חזי ליה וסבר וקביל נמצא גנב או קוביוסטוס גונב נפשות הגיעו ומקחו קיים ואינו חוזר דסתם עבדים גנבים הם ולא הוי מקח טעות. ליסטים מזויין שמפורסם לכל העולם כל מוצאו יהרגנו מוכתב למלכות שצוה המלך להרגו דנכתב ונגזר ונחתם למיתה דגברא קטילא זבין ליה ומקח טעות הוא. כיון דקלא אית להו סבר וקביל. רש"י במהדורא קמא:

דף נח.

הנהו קלא אית להו ופרש"י וסבר וקביל. וקשה לר"ת דבריש המוכר פירות אמר בהדיא לסטים מזויין או מוכתב למלכות אומר לו הרי שלך לפניך. ותירץ ר' אליה דהתם מיירי קודם שנתן הלוקח מעות תדע דבפרק המוכר פירות פריך מהך ברייתא לשמואל דאמר דלא אזלינן בממונא בתר רובא אלא המוציא מחברו עליו הראיה דקתני המוכר עבד לחברו ונמצא גנב וכו' הגיעו לסטים מזויין או מוכתב למלכות אומר לו הרי שלך לפניך רישא מאי טעמא לאו משום דרובא הכי איתנו ואיכא למידק ומאי פריך הא שמואל לא איירי אלא שהמעות ביד המוכר וכך ברייתא נימא דאיירי הכי ולהכי הגיעו דהמוציא מחברו עליו הראיה. ותירץ הרא"ש ז"ל שם דע"כ מיירי נמי אף על גב דאכתי איתנהו למעות ביד הלוקח אמרינן הגיעו ומוציאן מידו דאי המעות ביד המוכר מאי איריא דרובא הכי איתנהו אפילו מום אחד דמיעוטא הכי איתנהו נמי נימא סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע לה רובא והרבה מומין איתנהו בעבדים כגון הנך דהשוכר את האומנים נכפה ושוטה ושעמימות וכיוצא בהן שרגיל להיות חולה ולא ידע לוקח אלא ע"כ מיירי נמי שהמעות ביד הלוקח דמום אחד דלא שכיח לא היינו מוציאין מידו דיכול לומר הלוקח הייתי סבור שלא היה מום זה בו דברוב עבדים אינו אבל גנב או קוביוסטוס הגיעו ומוציאין מידו אלמא אזלינן בתר רובא ולא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה. ע"כ:

והרמב"ן ז"ל תירץ התם דקים להו בגמרא דבשלא נתן דמים קאמר שמחייבין אותו ליתן ממאי דקתני סיפא אומר לו הרי שלך לפניך ולא קתני מקח טעות משמע דמיירי כולה ברייתא שהלוקח מוחזק. אבל הרשב"א ז"ל פירש הנהו קלא אית להו ואם איתא דהכי הוא מידע הוה ידיע ומיהו אם נמצא כן מקחו בטל כדאמרינן בריש המוכר פירות לסטים מזויין וכו' אומר הרי שלך לפניך. וכן פי' ר"ח ז"ל:

קבל מסר והלך. רש"י ז"ל פי' קבל הבעל מומין לרב יהודה ליכא משום דעולא איכא. מסר האב לשלוחי הבעל והלכו להם משום דעולא ליכא משום סמפון איכא. והר"א אב ב"ד והראב"ד ז"ל פירשו קבל האב קדושין ומיד מסרה לבעל והלך לו דמשום סמפון

איכא משום דעולא ליכא. הרשב"א ז"ל:
והתוספות לעיל בפרק נערה גבי רב אמר אף לתרומה פירשו דאיכא בינייהו למ"ד סמפון ליכא דבמסר ליכא למיחש לסמפון ולמ"ד שמא ימזגו איכא דחיישינן שמא תשקה לשלוחי הבעל. ע"כ:
בבת כהן לכהן בת כהן בקיאה בטורח תרומה לשומרה ולמוכרה אם כן כיון דעודה בבית אביה יכולה למוכרה לו. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ור' ישעיה מטראני ז"ל פי' כלישנא בתרא וז"ל בת כהן אם תטמא יחליפו לה אביה חולין בתרומה דחזיא להו ולא תצטרך למוכרה לכהנים בזול ולקנות חולין ביוקר אבל בת ישראל לכהן אין מי שיחליף לה והיא צריכה למכור לכהנים בזול הילכך נותנין לה מחצה חולין ע"כ:
מחלוקת בארוסה דכיון שלא נשאת לו עדיין אין מזונותיה עליו כל כך הילכך סגי בתרומה לחודה לרבי טרפון אבל בנשואה כגון המשרה אשתו על ידי שליש הואיל וכל חסרונה עליו חייב במזונותיה משלם בלא טורח דברי הכל מחצה חולין מחצה תרומה שכל כבודה בת מלך פנימה ואביה ואחיה אינן אצלה שיתעסקו. רש"י ז"ל במהדורא קמא:
וז"ל הרא"ה ז"ל מחלוקת בבת כהן לכהן וכו'. לפי שבקיאה ויודעת לשמור את עצמה בטהרה אבל בת ישראל שכיחא לה טומאה ובהא דכ"ע מחצה חולין ומחצה תרומה ואמר אביי מחלוקת בארוסה משום דעיקר חיוב מזונות ליתא עד שעת נשואין אבל בנשואה דברי הכל מחצה חולין ומחצה תרומה מסתברא דאפילו אנשואה פליג ואפשר דלא שני ליה בין ארוסה לנשואה והכי נמי לר' יהודה ורשב"ג דלא איתמר ההוא הפרשה אלא לר' עקיבא ור' טרפון והא דאמרינן מאי בינייהו כלומר בין ר' יהודה לר' עקיבא דרבי עקיבא אומר בארוסה מחצה חולין ומחצה תרומה ור' יהודה אומר בכולהו נותנין לה תרומה כדי שתהא לוקחת חצי חולין בדמיה ולענין ארוסה אמר מאי בינייהו. ע"כ:
רבי יהודה אומר נותנין לה הכל תרומה והיא מוכרת ולוקחת בדמיה חולין. פרש"י ז"ל דהיינו דאיכא בין ר' טרפון לר' יהודה דאילו לר' טרפון נותנין לה הכל תרומה כדי מזונות ואף על פי שהיא צריכה לחולין ובאת למכור תרומה אין דמי תרומה מגיעין ליקח בהם חולין שהרי יקרים הם מן התרומה שהכל קופצין עליהם ולר' יהודה נותנין לה תרומה כשיעור שאם באת ליקח מחצה חולין לא תפחות דמי מחצה חולין אבל טורח מכירה מוטל עליה למכור תרומה בשוויה וליקח חולין ולר' עקיבא עליו לטרוח ולתת מחצה חולין רבן שמעון בן גמליאל אומר כל מקום שהזכירו תרומה נותנין לה כפלים בחולין קסבר לא מטרחינן לה למכור בשוויה אלא נותנין לה תרומה הרבה כדי שאם ימכרנה

בזול תמצא לוקחין הרבה. מאי בינייהו כלומר בין רבי יהודה ורבן שמעון בן גמליאל איכא בינייהו טירחא דמכירה למכור בשוויה שיש בו יותר טורח. כן פירש רש"י ז"ל. ויש שפירשו דרבן שמעון בן גמליאל מפרש הוא דברי ר' יהודה והכי אמרינן מאי איכא בין ר' עקיבא לר' יהודה איכא בינייהו טירחא דמכירה לר' יהודה צריכה לטרוח למכור תרומה ליקח מחצה חולין וכדפרש"י ז"ל. הריטב"א ז"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא כל מקום שהוזכרה תרומה לאשתו במזונותיה לתת לה. נותנין לה כפלים תרומה על שראוי ליתן לה בחולין שאם היה ראוי לה קב חולין נותן לה תרומה קביים מאי בינייהו בין לר' יהודה לרבן שמעון בן גמליאל הא תרווייהו קאמרי דנותן לה הכל תרומה. איכא בינייהו טירחא רבי יהודה אומר נותן לה הכל תרומה כמדת חולין והיא טורחת ומוכרת ולוקחת בדמיה חולין ולרבן שמעון בן גמליאל יהיב לה כפלים כי היכי דלא תטרח טפי וכיון דקא מזבנא לה בזול קפצי כהני וזבני לה. ע"כ:

וכתבו תלמידי רבינו יונה ז"ל בפירוש המשנה דלר' טרפון דאמר הכל תרומה לא נתכוון לומר שיתנו לה תרומה כשיעור שהיו נותנין לה חולין אלא מוסיפין לה מן התרומה כדי שאם תצטרך לקנות בימי טומאתה חולין תצטרך למכור התרומה יותר בזול שהתרומה מתוך שאין אוכלין אותה אלא מעט נמכרת בזול ולפיכך צריך להוסיף לה מן התרומה יותר משיעור החולין ע"כ. ולפי זה תתפרש הברייתא בדרך אחרת:

מתני' היבם אינו מאכיל בתרומה את יבמתו ועד שיכנוס כדמפרש בגמרא דקנין כספו אמר רחמנא והאי קנין דאחיו הוא אבל משנכנסה כתיב ולקחה לו לאשה ואמרינן כיון שלקחה הרי היא כאשתו לכל דבר. שעשתה ששה חדשים וכו' פירושא הוא כלומר כיצד אינו מאכיל שאם עמדה חצי זמן התביעה של שנים עשר חדש אע"ג דאילו השתא הוי בעלה קיים הויא אכלה בתרומה כדתנן הגיע זמן ולא נישאו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה אפילו הכי לא אכלה בתרומה קמי יבם עד שישאנה אפילו כל זמן התביעה עמדה לפני בעלה ומת אין זיקת היבם מאכילה והוא הדין נמי אם כל זמן התביעה עמדה לפני יבם אינו מאכילה דקנין אחיו קרינא ליה אלא הא לא אצטריך לאשמועינן דהא בעלמא שמעינן לה דתנן ביבמות היבם והעובר והארוסין פוסלין ולא מאכילין אינו מאכיל בתרומה אע"פ שכלה זמן שלו דיבם בת ישראל שהיתה אוכלת בחיי אחיו אלא איידי דאירי במתני' תביעה הגיע זמן ולא נשאו קא מפרש להא דיבם בתביעה או בפני היבם שמת הבעל בו ביום שנתארסה ועמדה בפני יבם כל זמן התביעה אינה אוכלת עד שעת נשואין. ה"ג ואפי' כולן בפני הבעל או בפני היבם ולא גרסינן חסר יום אחד ומאן דגריס ליה מפרש הכי כי רמיא קמי יבם לא אכלה הא עמדה בפני הבעל

י"ב חדשים חסר יום אחד דבחיי הבעל עדיין לא היה לה שעת הכושר באכילת תרומה מעולם הילכך כי רמיא קמי יבם לא אכלה הא עמדה כולהו י"ב חדש שלמים בפני הבעל ואכלה בחייו תרומה היא אכלה אין לשנות בספרים דתנן היבם פוסל ואינו מאכיל. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ויש קצת טעות סופר בלשון:

עוד כתב בגמרא וז"ל קנין אחיו משום דעדיין לא כנסה היבם אינו מאכילתה אבל כנסה הרי היא כאשתו לכל דבר והכתוב קראה אשתו דכתיב ולקחה לו לאשה דקנייה בביאה וכי היכי דקדושי ביאה מאכילה בארוסה דאיתקש הויות כך מאכילין בתרומה דאקליש קנין דאחיו דמת ופקע ליה השתא כלן בפני הבעל דהוי קנין דאחיו גמור בתרומה ועמדה בפני הבעל עד שעת כניסה לחופה אפילו הכי אמרת דלא אכלה כולהו בפני יבם דלית ביה כח קנין דאחיו להאכילה בתרומה דהא מיית לאלתר מה אכלה והא זיקתו של יבם לא מהניא בה כלל עד שלקחה ולמה לי למתני כולן בפני היבם או כולן בפני הבעל לא אכלה אף על פי שעשתה עמו כל זמן תביעה ויש לו כח יפה ואין צריך לומר זו דכולן בפני יבם דכיון דפקע לכח קמא לאלתר דמית מחמתיה דזיקת יסם לא תיכול כלל כל זמן שלא כנסה. עכ"ל רש"י במהדורא קמא:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל היבם אינו מאכיל בתרומה אמרינן בגמ' טעמא דמשום קנין כספו אמר רחמנא וכו'. ופרש"י ז"ל עלה והא קנין אחיו הוא וכיון דמית פקע קניניה ונראה מדבריו ז"ל דאפי' הגיע זמן בחיי הבעל והיתה אוכלת מחמתו אינה אוכלת בפני היבם וכ"ת אם כן ליתני היבם פוסל יש לומר דלא שייך פוסל אלא כשהפסול בא ממנו אבל בכאן מיתת הבעל פוסלתה. והקשה עליו ר"ת א"כ היכי תני היבם אינו מאכיל ליתני היבמה אינה אוכלת בתרומה דאפילו תימא דפשיטא ליה דכל שאין היבם מאכילה אין לה לאכול בתרומה מחמת הבעל שכבר מת מכל מקום ליתני לישנא רויחא ותו היכי דייק למיתני כולן בפני הבעל חסר יום אחד בפני היבם הרי אפילו כולן בפני הבעל ושהתחילה לאכול כמה ימים נמי. ותו דבהדיא אמרינן ביבמות דכל שהבעל מאכיל היבם מאכיל והיינו למשנה ראשונה דאלו למשנה אחרונה אין היבמה אוכלת בתרומה עד שתבעל וסתמא קתני לה ואפילו בארוסה ותו דבירושלמי קתני למשנה ראשונה הגיע זמן ולא נשאו או שמתו בעליהן אוכלות משלו ואוכלות בתרומה. ותו דבתוספתא אמרו משנה אחרונה אמר אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה ולא היבמה עד שתבעל דאלמא למשנה ראשונה אף היבמה אוכלת עד שלא תבעל לכך פר"ת דהיבם אינו מאכיל אם לא הגיע זמן בחיי הבעל אבל אם הגיע זמן בחיי הבעל הרי היא אוכלת כדינה ולהכי קתני סיפא חסר יום אחד בפני היבם וטעמא דמילתא

דשורת הדין מן התורה דיבמה אוכלת בתרומה דקנין יבם הוא דאשה הקנו לו מן השמים אלא שחכמים גזרו עליו שלא יאכיל הוא דילמא לא מייחד לה דוכתא או דלא בדוק לה שפיר ואיכא סמפון והא דאמרינן בגמרא קנין כספו אמר רחמנא והאי קנין אחיו הוא דרשא דרבנן בעלמא הוא תדע דהאי קרא דקנין כספו אינו לענין אשת כהן כלל שאינו אלא לענין עבד כהן דאשת כהן נפקא לן בספרי מדכתיב כל טהור בביתך יאכל אותו ורבנן נקטי אידך קרא לרווחא דמילתא בכל דוכתא והכי נמי לאסמכתא נקטי ליה דלא תקון רבנן אלא כשהגיע זמן בחיי אחיו. ואיכא למידק על פי' זה מהא דאמרינן ביבמות גבי יבמה בנשואין כ"ע לא פליגי דאכלה כי פליגי כשבא עליה ביאה גרועה כגון באונס או בשוגג רב אמר עשו ביאת שוגג כמזיד ושמואל אמר לא עשו ביאת שוגג כמזיד דאלמא לכ"ע אין היבמה אוכלת בתרומה עד שתבעל וכ"ת דההיא משנה אחרונה דוקא והא התם מן הנשואין היא דליכא למיחש לסמפון וכיון דכן ליכא בה מידי בין משנה ראשונה לאחרונה דהא כולה פלוגתא דמשנה ראשונה ומשנה אחרונה בחשש סמפון תליא דקמייתא לא חיישא ובריית חיישא אלא ודאי דלענין יבמה ליכא הפרשה בינייהו וגזירת חכמים היא שלא תאכל שום יבמה בתרומה עד שתבעל כיון שקנין אחיו הוא וליתיה לאחוה לכך פי' ר"י ז"ל כפרש"י ודחה כל קושיותיו של ר"ת ז"ל והכניס עצמו בעובי הקורה דהא דתני בירושלמי הגיע זמן ולא נשאו או שמתו בעליהן אוכלות משלו ואוכלות בתרומה לצדדין היא ואהגיע זמן בלחוד קאי ובתוספתא כך אמרו משנה אחרונה שאין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה כשם שאין היבמה אוכלת עד שתבעל וכן דחק עצמו בההיא דיבמות וכבר כתבתי כל דחיותיו במסכת נדרים בס"ד. והנכון כפר"ת וההיא דיבמות למשנה אחרונה היא ובדין הוא דיבמה מן הנשואין תאכל בתרומה דהא ליכא למיחש לסמפון אלא דכיון דדמיא לארוסה ואין ארוסה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה גזרו אף בזו שלא תאכל עד שתנשא או עד שתבעל אבל למשנה ראשונה דארוסה אוכלת בהגיע זמן אף זו תאכל לאלתר כיון דליכא למיחש שמא תשקה כנ"ל. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

ותלמידי רבינו יונה ז"ל אזלי בשיטת רש"י ז"ל וכתבו ז"ל דלפי שיטתו צריך לגרוס ואפילו כולן בפני הבעל או כולן בפני היבם אינה אוכלת בתרומה. ומה שמקשים התוספות ז"ל דקתני וב"ד של אחריהם אמרו אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה ולא היבמה עד שתבעל אבל למשנה ראשונה היתה אוכלת קודם שתבעל תי' במאי דקתני עד שתבעל לאו למימרא דקודם לכן היתה אלא איידי דאצטריך למימר דלמשנה אחרונה אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה שנה כל הדין ואמר

ולא היבמה עד שתבעל אבל ה"ה דקודם משנה אחרונה לא היתה היבמה אוכלת עד שתבעל דאין חילוק בין משנה ראשונה למשנה אחרונה ביבמות אלא בארוסה. ומה שהקשו דבמתני' תנן הגיע זמן ולא נשאו או שמתו בעליהן וכו' אינה קושיא דבכל הספרים המדוייקים אינם גורסין או שמתו בעליהן אבל בתוספתא גורסין אותו ולפי זה נצטרך לומר דמאי דקתני או שמתו בעליהן לא קאי אאוכלות בתרומה אלא אאוכלות משלו בלחוד קאי. והרמ"ה ג"כ פי' דלכ"ע אפילו מן הנשואין לא אכלה כדאיתא בהדיא ביבמות אלא שגוסס חסר יום אחד וכתב האי דקתני חסר יום אחד לאו למימרא דאי עשתה כולן בפניו אכלה דהא אפילו מן הנשואין נמי ונפלה לפני יבם לא אכלה עד שיכנוס ורישא דמתני' בהדיא קא פסיק ותני גבי שומרת יבם מן האירוסין היבם אינו מאכיל בתרומה ומשמע אפילו עמדה י"ב חדש בפני הבעל משעת תביעה אלא תנא זו ואין צריך לומר זו קתני אשמועינן ברישא היבם אינו מאכיל ואפילו עשתה כולן בפני הבעל והדר קתני ואין צורך לומר בזמן שיש מקצתן ששה חדשים בפני הבעל וששה חדשים בפני היבם או כולן בפני הבעל חסר יום אחד שהיה בפני היבם והכי מתנינן לה בגמרא ע"כ. כן כתבו תלמידי ר' יונה ז"ל:

והרשב"א ז"ל אזיל בשיטת ר"ת ז"ל דלמשנה ראשונה שומרת יבם שאכלה בחיי הבעל גם בפני היבם אוכלת אלא שאם לא אכלה בפני הבעל אינה מתחלת לאכול עכשיו מחמת היבם והיינו דקתני היבם אינו מאכיל כלומר מי שלא אכלה ובאה לאכול מחמת היבם אין היבם מאכיל אותה והיינו דאמרי בגמרא מ"ט קנין כספו אמר רחמנא והאי קנין אחיו הוא לומר והאיך יהא חמור מן הקונה עצמו מחמת הקונה לא אכלה מחמת היבם שבא מחמתו אכלה הילכך כיון שאין ליבם ביבמתו אלא זכות אחיו שנתרוקנה לו כיון שמחמת אחיו לא אכלה אף מחמתו לא אכלה. ומיהו מדרבנן הוא אבל מדאורייתא מיכל אכלה דמכל מקום קנינו הוא ומיגד אגידה ביה עד שיתירנה בחליצה אלא מדרבנן אינו מאכיל כיון שלא אכלה בפני הבעל משום דאינו חייב במזונותיה אא"כ עמד בדין וברח ולאו דוכתא מייחד לה דרוב יבמין אין זנין אלא כונסין או פוטרין מיהו כשהגיע זמנה ואכלה בפני הבעל אף בפני היבם אכלה אבל למשנה אחרונה שאינה אוכלת בתרומה לעולם עד שתכנס לחופה ואפילו נשאת ומת אין היבם מאכיל עד שתכנס לו לחופה. והא דתנן בפרק אלמנה לכהן גדול העובר והיבם והאירוסין פוסלין ולא מאכילין ומפרש בגמרא מאי טעמא קנין כספו אמר רחמנא והאי קנין אחיו הוא מדרבנן בעלמא הוא וכמשנה אחרונה אבל מדאורייתא ודאי אכלה ולמשנה ראשונה נמי אכלה והאירוסין נמי מדרבנן הוא דאין מאכילין הא מדאורייתא מאכילין דארוסה בת ישראל

אוכלת בתרומה דקנין כספו הוא והא דתנן בת ישראל מאורסת לכהן מעוברת מכהן שומרת יבם לכהן לא תאכל בתרומה למשנה אחרונה היא וכן הא דגרסינן בפרק הבא על יבמתו בשוגג רב אמר קנה לכל וכו' ואמרינן התם מן האירוסין כ"ע לא פליגי דלא אכלה דהא לא אכלה בחיי בעלה וכו' וע"כ לא פליגי אלא בביאת שוגג. וכו' ההיא נמי כמשנה אחרונה היא הא למשנה ראשונה אכלה וכן כתב ר' אפרים ז"ל. והביא עוד ראיה מדגרסינן במסכת נדרים פרק נערה המאורסה גבי הבוגרת וששהתה י"ב חדש ר' אליעזר אומר הואיל ובעלה חייב במזונותיה יפר ר' אליעזר ומשנה ראשונה אמרו דבר אחד דתנן עשתה ששה חדשים בפני הבעל וששה חדשים בפני היבם או כלן בפני הבעל חסר יום אחד בפני היבם אינה אוכלת פי' טעמא דחסר יום אחד בפני היבם הוא דלא אכלה למשנה ראשונה הא אכלה בפני הבעל או שעשתה בפני הבעל כלומר הגיע זמן בפני הבעל אוכלת בפני היבם כר' אליעזר דאמר שהתה י"ב חדש הואיל ובעלה חייב במזונותיה יפר. ומיהו אין ראייתו ראיה דהתם הכי קאמר כשנפלה לפני יבם הוא דלא אכלה הא עשתה כלם בפני הבעל ועודנו חי אכלה לומר דבהגעת זמן אוכלת בתרומה וה"ה דהוה מצי למידק מרישא דמתני' דקתני בהדיא הגיע זמן ולא נשאו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה והתם לא דייק מיבם אלא מבעל וכן פירשו שם המפרשים ויש ספרים דלא גרסי חסר יום אחד בפני היבם אלא או כלן בפני הבעל. ובתוספתא מצאתי כאן שפי' כדברי ר"ת ז"ל דהתם תניא יבמה מה היא למזונות כל זמן שנתחייב הבעל היבמין חייבין לא נתחייב הבעל אין יבמין חייבין ובההיא ע"כ בארוסה קמיירי מדקתני לא נתחייב הבעל דהיינו קודם שהגיע הזמן. עכ"ל הרשב"א ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל היבם אינו מאכיל בתרומה ה"ג רש"י ז"ל עשתה ששה חדשים בפני היבם ואפילו כלן בפני הבעל חסר יום אחד בפני היבם אינה אוכלת בתרומה ופי' דה"ה אם עשתה י"ב חדש בפני הבעל ואכלה בחייו שאינה אוכלת בתרומה עכשיו בפני היבם משום דקנין כספו אמר רחמנא והאי קנין אחיו הוא וכשמת פקע ליה קנייניה. וקשיא ליה לר"ת ז"ל בספר הישר אי הכי מאי האי דקתני אפילו כלן בפני הבעל חוץ מיום אחד בפני היבם הא אפילו אכלה בפני אחיו כמה שני השתא פקע קניינו ואפילו נשאת נמי ומת בעלה אינה אוכלת ומאי דאמר רש"י ז"ל דאי עשתה יב"ח בפני הבעל היתה אוכלת בפני הבעל לאו כלום הוא דלמאי הלכתא קתני לה בסופה גבי יבם. ותו קשיא ליה ז"ל דאם כן הוה ליה למימר קנין כספו אמר רחמנא והאי לאו קנין כספו הוא אי נמי והאי פקע ליה ותו דה"ל למיתני שומרת יבם לא תאכל בתרומה וכו' ולהכי פי' הרב ז"ל שאם אכלה בחיי הבעל אכלה נמי בפני היבם אלא היבם אינו מאכיל מי שאינה אוכלת קתני

ופירשו בגמרא קנין כספו אמר רחמנא והאי קנין אחיו הוא והאיך יהא הוא חמור מן הקונה אין לו ליבם באשת אחיו אלא זכותו של אחיו וכיון שזו אינה אוכלת מחמת אחיו אי מדאורייתא אי מדרבנן אינה מתחלת לאכול ברשות יבם דומה למה שאמרו ביבמות כל שהבעל מאכיל יבם מאכיל כל שאין הבעל מאכיל אין יבם מאכיל (וכן והתם) וטעמא דמילתא לפי שאינו חייב במזונותיה אלא אם כן עמד בדין וברח ולאו דוכתא מייחד לה דרוב יבמין אינן זנין אלא או כונסין או פוטרין ומדרבנן בעלמא הוא וכן משמע לי שיטת משנתנו דקתני היבם אינו מאכיל במשנה ראשונה ומפרש בסוף זו משנה הראשונה ב"ד של אחריהם אמרו אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה ואפי' עשתה כמה אין היבם מאכיל ואפילו מן הנשואין אינה אוכלת לעולם אלא בנשואה ממש. ועוד האריך ז"ל וכתוב בהר"ן ז"ל שעל ההלכות ובמפרשים ז"ל שכתבתי:

וז"ל הרא"ה תלמידו היבם אינו מאכיל וכו'. פרש"י וכו'. והקשה ר"ת אם כן מאי שנא דתני חסר יום אחד וכו' ותו אם כן למה ליה לפרושי עשתה ששה חדשים בפני הבעל וששה חדשים בפני היבם כיון דהיא לא אכלה ליתני היבם אינו מאכיל בתרומה ותו לא. ותו אכתי אם איתא לא סליק לישנא שפיר דהיבם אינו מאכיל דמשמע דדוקא דמאכיל הוא דלא אכלה מחמתיה אבל מפסל לא פסיל ולפום הא לא סגיא דלא מהני אלא אפי' מפסיל נמי (לא) פסיל דאפילו אכלה בחיי הבעל כשהיא בפני היבם אינה אוכלת ולא ה"ל למיתני הכי אלא שומרת יבם אינה אוכלת בתרומה. ותו קשיא ליה לישנא דגמרא דאמרינן קנין כספו אמר רחמנא והאי קנין אחיו הוא ולפום האי סברא דאפילו אכלה בחיי הבעל אינה אוכלת בפני היבם לא הוה ליה למימר האי לישנא דלהוי נמי דקנין אחיו הוא הא כי אכלה אמטולתיה אכלה שכבר אכלה בחייו מאי אמרת דה"ק והאי קנין דאחיו והא ליתיה לאחיו כל כה"ג הול"ל בהדיא והאי קנין דאחיו הוא ופקע ליה קניניה אי נמי קנין כספו אמר רחמנא והאי לאו קנין כספו הוא והיינו דלא אכלה בפני היבם לעולם. ור"ת ז"ל פירש דדוקא חסר יום אחד אבל כלם בפני הבעל אוכלת שהיבם אינו פוסל אלא שאינו מאכיל וכו' לפי שעיקר קנינו של יבם בה אינו אלא מחמת הבעל וכיון שלא זכתה מחמתו אין יבם זוכה להאכילה והשתא א"ש לישנא דגמרא דאמרינן והאי קנין דאחיו הוא כלומר והרי לא זכתה לאכול מחמתו. ומיהו קשיא עליה כיון דקי"ל דאיתא לדעולא דאמר ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה דבר תורה אם כן ליכא ארוסה דלא אכלה בחיי בעל וכל היכא דאכלה בחיי בעל אוכלת בחיי יבם וכיון דכן אשתכח דליכא יבם דלא מאכיל דהא ליכא ארוסה דלא אכלה ואם כן היכי מייתי לה קרא דאורייתא דהא מדאורייתא ליכא דלא אכלה. ויש לומר דקרא אסמכתא בעלמא

הוא ולא קא מייתי ליה אלא לגלויי מיניה טעמא דמילתא דהיינו הוא דמשום דיבם לא זכי בה אלא אמטולתיה דאחוה לא יישר חיליה מיניה וכל היכא דלא אכלה מחמתיה אפילו מדרבנן לא אכלה מיניה דיבם דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון כי היכי דאלו מדינא דאורייתא לא אכלה בפני יבם. ואכתי קשיא לן כיון דהא מדאורייתא יבם מאכיל וכל ארוסה דעלמא נמי אוכלת מ"ט דרבנן דתקון ביבם שלא יהא מאכיל אחר שהגיע זמן ומאי שנא מבעל. ויש לומר דהא ניחא בין לעולא דמפרש טעמא דבעל משום שמא תשקה וכו' בין לרב שמואל בר יהודה דמפרש טעמא משום סמפון לעולא ניחא דהיינו גבי בעל דהתם הוי דינא דאכלה כיון שהגיע זמן דוכתא מייחד לה ותו ליכא למיחש שמא תשקה ומיהו היינו בבעל דחביב עליו קניניה אבל משל יבם הרי אינה אוכלת משלו אלא אחר שלשה חדשים והוא שעמד בדין וברח ולא איכפת ליה מינה ולא מייחד לה דוכתא ואכתי חיישינן לשמא תשקה ולרב שמואל בר יהודה נמי היינו דאכלה גבי בעל בשהגיע זמן משום דהא איכא בדיקת חוץ וקא ס"ד בדיקת חוץ שמה בדיקה ומיהו היינו גבי בעל אבל גבי יבם לא חביבה ליה ולא איכפת ליה מינה ואפילו בדיקת חוץ לא עביד עד דנסיב לה. ואתיא מתני' כי ההיא דאמרינן התם ביבמות כל שהבעל מאכיל יבם מאכיל וכו' היינו כמשנה ראשונה. וההיא דאמרינן התם ביבמות פרק אלמנה העובר והיבם והאירוסין פוסלין ולא מאכילין ומפרשינן לה יבם אי בת כהן לישראל פסיל עליה דכתיב ושבה אל בית אביה כנעוריה אמר רחמנא פרט לזו שהיא זקוקה ליבם אי בת ישראל לכהן אינו מאכיל לה דקנין כספו אמר רחמנא והאי קנין אחיו הוא וההיא מתני' סתמא קתני ומסתברא ואי כמשנה אחרונה אתיא ואליבא דהלכתא ולעולם קתני דאין מאכילין לומר אף על פי שאכלה בחיי הבעל אינה אוכלת בפני היבם ונקיט ליה האי קרא דהכא דמייתינן ליה הכא למשנה ראשונה. יש לומר דהתם לאו דוקא אלא דפירשו טעמא מיהת דסגי למשנה ראשונה ואפילו למשנה אחרונה נמי איכא למינקט טעמא מיניה דכי היכי דחזיא במשנה ראשונה דקאמרי דכיון דיבם מכח אחוה הוא דקא זכי לא יישר חיליה מיניה וכיון דלא זכה אחוה דתיכול מחמתיה לא אכלה נמי משום האי טעמא הכי נמי איכא למימר למשנה אחרונה דכיון דתקון רבנן שלא תהא אשה אוכלת באירוסין עד שתנשא ה"ה נמי ליבמה דלא אכלה מיבם עד שתכנס דלא פלוג רבנן ואף על גב דליכא למיחש לסמפון אלא דלא פלוג רבנן והכי אמרינן בתוספתא בהדיא ב"ד שלאחריהם אמרו וכו' ולא היבמה עד שתבעל והתם נמי ביבמות אמרינן כי פליגי מן הנשואין רב אמר עשו ביאת שוגג וכו' שמעינן מכל הני דאליבא דמשנה אחרונה יבמה אפילו מן הנשואין אינה אוכלת עד שתבעל אף על פי דליכא למיחש לסמפון שכבר

נשאת לראשון לא פלוג רבנן ואכלהו תקון והשתא אתיא שפיר דתנא להא דיבם מקמי מתני' ב"ד של אחריהם דהשתא ב"ד של אחריהם אכלהו תקון שלא תהא אשה אוכלת לעולם אחת ארוסה ושומרת יבם עד שתכנס לחופה דאלו לרש"י ז"ל גבי יבם לא שני לן בין משנה ראשונה למשנה אחרונה ולדידיה איכא לדחוקי דתנא יבם דלא מאכיל לעולם עד שכנס ובתר הכי תנא ב"ד של אחריהם דתקון בכולהו נשי דעלמא נמי הכי ולא נהירא ובירושלמי גרסינן הגיע זמן או שמתו בעליהן אוכלות משלו ואוכלות בתרומה פי' במקום יבם והכי איתא בנוסחאות ישנות ולפום האי שיטתא גרסינן בגמרא לא זו אף זו קתני דלא מבעיא עשתה ששה חדשים בפני הבעל וששה חדשים בפני היבם דלא אכלה אלא אפילו כלם בפני הבעל חסר יום אחד אינה אוכלת ובמקצת נוסחי גרסינן בגמרא זו ואין צריך לומר זו קתני ואפשר דהכי נמי קאמר לא זו אף זו ואשכחן דכוותה בתלמודא חד לישנא בתרי דוכתי בתרי פירושי אבל רש"י גריס במתני' ואפילו כלם בפני הבעל חסר יום אחד וכו' או כלם בפני היבם. ומקשינן בגמרא השתא כלם בפני הבעל אמרת לא כלם בפני יבם מבעיא ומשני זו ואצ"ל זו קתני והאי גירסא ופירושא לפום שיטתא דר"ת ז"ל נמי אתיא אלא דלא נהירא דכיון דתנא עשתה ששה חדשים בפני היבם וכו' או כלם בפני הבעל דליתני כלם בפני היבם וכי האי פשיטותא יתירתא לא אשכחן בשום דוכתא בתלמודא דתני לה. ומיהו בירושלמי משמע דתני לה ולא חשיב למילתא פשיטא אלא לרבותא דעדיפא ליה כי הוו להו כלהו בפני יבם דחשיבא ליה כארוסתו כאלו זכה בה מעצמו ולא מחמת אחיו ושיטתא דגמרא דילן לאו הכי אתיא ומחוורתא כדפרישית. עכ"ל הרא"ה ז"ל:

זו משנה ראשונה וכו'. פרש"י זו משנה ראשונה דמשהגיע אוכלת בתרומה ע"כ. ואזיל לשיטתיה דאילו לשיטת רש"י קאי נמי איבם וכמו שהאריכו בזה הרמב"ן והרא"ה וכדכתיבנא לעיל:

גמ' זו ואצ"ל זו קתני ה"ג בספרים ולכך הגיה רש"י ז"ל במשנה או בפני היבם כדי לקיים גירסת הספרים אבל ברוב המשניות אין כתוב בהן אלא כלן בפני הבעל חסר יום אחד בפני היבם ולפי גירסא זו צריך לגרוס לא זו אף זו קתני וה"פ לא מבעיא ששה חדשים בפני הבעל וששה חדשים בפני היבם דלא אכלה אלא אפי' כלן בפני הבעל חסר יום אחד לא אכלה ולא זו אף זו קתני וה"ג בירושלמי. הרא"ש ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל יש ספרים שגורסין אפילו כלן בפני הבעל חסר יום אחד לפני היבם או כולן בפני היבם וכן גורס רש"י ז"ל והיינו דאמרינן השתא כולן בפני הבעל חסר יום אחד אמרת לא כולן בפני יבם מבעיא ופרקינן זו ואצ"ל זו קתני ואיכא דקשיא ליה דאפילו

משום זו ואצ"ל זו לא הוה ליה למיתני גוזמא כי הא דכולן בפני היבם לא אכלה ובנוסחי טובא לא גרסי ליה והא דפרכינן בגמרא השתא כולן בפני הבעל אמרת היינו קושיין דלא הוה צריך למיתני עשתה ששה חדשים בפני היבם וה"ג בפני יבם מבעיא וגרסי' לא זו אף זו קתני ובנוסחי דגרסי זו ואצ"ל זו לא דייק תלמודא ולא זו אף זו קאמר ע"כ. וכן כתב הרא"ה ז"ל וכדכתיבנא במשנה וגם כתבנו במשנה מה שכתב רש"י ז"ל במהדורא קמא בזה:

בשלמא לעולא קמייתא שמא ימזגו וכו'. אין לפרש דה"ק דמשנה ראשונה חייש לשמא ימזגו לה ובתרייתא לא חייש אלא לסמפון דאם כן מקילי רבנן בתראי אקמאי כגון קבל עליו בעל את המומין דלמשנה ראשונה אכתי איכא למיחש לשמא תשקה ולמשנה אחרונה תו ליכא למיחש למידי והא ודאי ליתא דרבנן לא אתו לאקולי אקמאי אלא לאחמורי אלא הנכון כדפרש"י ז"ל דמשנה ראשונה לא חיישא אלא לשמא תשקה ולא לסמפון כלל ומשנה אחרונה חיישא נמי לסמפון וה"ה דחיישא נמי לשמא תשקה ודוק ותשכח. כנ"ל:

וכתב הרשב"א ז"ל וז"ל בשלמא לעולא קמייתא שמא ימזגו וכו'. קשיא לי דהכא משמע דמשנה אחרונה אפי' לעולא משום סמפון היא ובפ"ק דקדושין משמע דלעולא אפי' משנה אחרונה משום מזיגת הכוס הוא דאמרינן התם אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים אין ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה משום דעולא א"נ משום סמפון ומדקאמר עד שתכנס לחופה היינו כמשנה אחרונה וקאמר משום דעולא א"נ משום סמפון אלמא מזיגת הכוס לעולא אפי' למשנה אחרונה הוא וביבמות בפרק אלמנה לכ"ג נמי שנינו העובר והיבם והאירוסין פוסלין ולא מאכילין ומפרש בגמרא דאירוסין אי בת ישראל לכהן הוא משום דעולא וההיא כמשנה אחרונה מדאמרינן האירוסין אין מאכילין ויש לומר דסמפון דהכא כמאן דאמר משמיה דעולא והנהו דבפרק קמא דקדושין ודפרק אלמנה לכ"ג כאיתימא רב שמואל בר יהודה. ואפשר לי עוד לומר דאפי' למאן דאמר לה משמיה דרב שמואל בר יהודה הכא ה"ק בשלמא לעולא איכא למימר משום סמפון ולאו למימרא לעולא על כרחיה הכי מפרש לה אלא לומר דאי נמי משום סמפון ניחא לה דקמייתא משום מזיגת הכוס ובתרייתא משום סמפון וה"ה נמי דאי כולהו משום מזיגת הכוס לא תיקשי ליה דב"ד ראשונים סברי דכיון דמייחד לה מקום כשהגיע זמן ליכא משום מזיגת הכוס דאזדהורי מזדהרי אבל ב"ד של אחרונים אמרו דעד שתכנס לרשות הבעל ממש אחיה ואחיותיה שייכי בהדה דמייחד לה ואכתי איכא משום מזיגת הכוס וטעמא דמסתבר הוא א"נ דמעיקרא הוה ס"ל לתלמודא דמשנה

ראשונה ואחרונה פלגין בחששות מחודשות מ"ה קאמר דלעולא איפשר לומר דראשונה משום מזיגה ואחרונה משום סמפון אבל לרב שמואל בר יהודה קשיא אבל בתר דפריקו לרב יהודה דכולהו משום חדא חששא אלא דראשונים סברי דהאי חששא מסתלקת בהגעת זמן ואחרונים סברי דאינה מסתלקת אלא בכניסה לחופה לעולא נמי כולהו משום מזיגה וכמאן דאמר לה משמיה דרב שמואל בר יהודה אלא דב"ד ראשונים אמרו שהיא מסתלקת בהגעת זמן ובית דין של אחריהם אמרו שאינה מסתלקת עד שתכנס לרשות הבעל כמו שכתבתי וזה דעת נכון ובזה נתיישב לי מה שפרש"י ז"ל למעלה בפרק נערה שנתפתתה גבי מתני' דקתני לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לרשות הבעל לנשואין מסרה האב לשלוחי הבעל הרי היא ברשות הבעל ואמרינן עלה בגמרא אמר רב מסירתה לכל חוץ מתרומה ולוי אמר מסירתה לכל אף לתרומה ופרש"י ז"ל דרב אית ליה דרב יהודה אמר שמואל משום סמפון והלכך לא אכלה עד שתכנס ממש לחופה דליבדקה בעל ולוי אית ליה כעולא דאמר משום מזיגת הכוס ומתני' דהתם כמשנה אחרונה היא כדדייקינן התם האי לעולם לאפוקי ממשנה ראשונה ואי ממשנה אחרונה אפי' לעולא משום סמפון לוי דאמרה כמאן אבל למאי דפרישנא אתי שפיר דלעולם לעולא אפילו למשנה אחרונה משום מזיגת הכוס הוא כנ"ל. ע"כ:

דף נח:

מאי בינייהו כלומר מאי פלוגתייהו דמשנה ראשונה וב"ד של אחריהם בדיקת חוץ כשהגיע זמן עדיין לא בדקה אלא מבחוץ הכיר בה במשנה ראשונה סברי בדיקת חוץ שמה בדיקה ומהשתא ליכא למיחש לסמפון ואוכלת וב"ד של אחריהם סברי לא שמה בדיקה עד שתכנס לחופה ולבדקה שפיר. בדיקת חוץ שבדק ע"י קרובותיה לידע אם יש באשתו מום מסתמא. כך שמעתי רש"י במ"ק:

וכתב הרשב"א ז"ל איכא בינייהו בדיקת חוץ מ"ס בדיקת חוץ שמה בדיקה ומ"ס כלומר ב"ד של אחריהם אמרו בדיקת חוץ לא שמה בדיקה פי' בדיקה שעל ידי קרובות וכשאין שם מרחץ בעיר אבל אם יש שם מרחץ בדיקה מעליא היא ועדיפא מכניסה לחופה דשפיר בדקי לה קרובות על ידי מרחץ וכדתנן בפ' המדיר היו בה מומין בעודה בית אביה וכו'. נכנסה לרשו' הבעל הבעל צריך להביא ראיה שעד שלא נתארסה היו בה מומין והיא מקח טעות דברי ר' מאיר וחכמים אומרים בד"א במומין שבסתר אבל במומין שבגלוי אינו יכול לטעון ואם יש עמו מרחץ באותה העיר אף מומין שבסתר אינו יכול לטעון מפני שבודקה ביד קרובותיה אלא מיהו לענין אכילת תרומה אינה אוכלת עד

שתכנס לחופה כדי שלא נחלוק בארוסה. הראב"ד ז"ל. עכ"ל הרשב"א ז"ל:
מתני' המקדיש מעשה ידי אשתו שהיא עתידה לעשות אפי' קי"ל אדם מקדיש דשלב"ל אין הקדשו הקדש והרי היא עושה ואוכלת אי לרב הונא דאמר בגמרא אפי' הבעל רוצה להעלות לה מזונות יכולה היא שתאמר לו איני נזונת משלך ואיני עושה לצרכך דמעשה ידיה לא משתעבדי אלא משום איבה הלכך לא חייל עלה הקדש והרשות בידה לעשות לעצמה אי לריש לקיש דמוקים לה כשאינה נזונת דהשתא לא שייך כלל במעשה ידיה דניחול עלה הקדש דהא מזונות תקנו תחת מעשה ידיה. והמותר לאו אמקדיש מעשה ידי אשתו קאי אלא מילתא באפי נפשה היא כדמוכח בגמרא וה"ק אם לא הקדיש מעשה ידי אשתו אלא המותר שהקדיש מה שהיא עושה יותר על שיעור חכמים שפסקו עליה לעשות לו בשדה דאמרינן לקמן מה היא עושה לו וכו' ובעל שייך ביה באותו מותר שתחת אותו מעה שהיה נותן לה לצרכיה כדלקמן במתני' תקנו לו מותר מעשה ידיה כדאמרן לקמן בגמרא. פלוגתא דר"מ ור' יוחנן מפרש בגמרא. רש"י ז"ל במהדורא קמא. וכן פי' במהדורא בתרא וז"ל מעשה ידי אשתו. במתני' מפני מה היא עושה לו משקל חמש סלעים וכו'. הרי זו עושה ואוכלת. אין מעשה ידיה קדוש על פיו ובגמרא מפרש לה. המותר הקדיש את מותר ידי אשתו מה שהיא עושה לו יותר על הראוי שפסקו חכמים ולא הקדיש מעשה ידיה עצמן והמותר קנוי לו במעה כסף שתקנו לה חכמים שיתן לה בכל שבת מעה כסף לצרכיה לבד המזונות כדתנן במתני'. ר"מ אומר הקדש וכו'. מפרש בגמרא. ע"כ פירוש לפירושו אי נפרש דכי קתני המותר וכו' קאי אמקדיש מעשה ידי אשתו ניחא דהכי קתני המקדיש מעשה ידי אשתו פירוש שהקדיש כל מעשה ידיה אבל למאי דבעי לפרושי ז"ל דהמותר לא קאי אמקדיש אלא מילתא באפי נפשה קתני צריך לדחוק ולפרש דכי קתני המקדיש מעשה ידי אשתו לאו היינו כל מעשה ידי אשתו אלא שיעור אחד מוגבל וזה דוחק דלישנא דמתניתין משמע דכל מעשה ידי אשתו קאמר ותירץ רש"י ז"ל דכיון דבמתני' קא מפרש מה היא עושה לו וכו' הוה ליה כמאן דמפרש הכא מהו הקדשו וכאלו קאמר המקדיש מעשה ידי אשתו המפורש בדוכתיה וכ"ש דבמתני' דבפרקין קא מפרש לה. וא"ת ולשיטת רש"י למה ליה למיתני הרי זו עושה ואוכלת הוה ליה למיתני אינו הקדש ואי נפרש דכי קתני המותר וכו' קאי אמקדיש מעשה ידי אשתו ניחא אבל לשיטת רש"י קשיא ולמאי דכתבו התוספות לקמן בגמרא בסמוך דאי זן אותה ממש בשעה שמקדיש הרי מעשה ידיה קדוש וכדבעינן למכתב קמן בס"ד א"ש דלהכי לא קתני אין הקדשו הקדש דלא לישתמע דאפי' בזן אותה קאמר אבל השתא דקתני הרי זו עושה ואוכלת משמע שפיר דמשום מזונותיה קא אתינן עליה ואי

זן אותה הויא הקדשו הקדש ומיהו משמע לו דרש"י סבירא ליה כדבעינן למכתב בס"ד ומ"מ י"ל דאי לרב הונא הרי טעמא דמתני' משום דמציא למימר איני ניזונת ואיני עושה ואי לר"ל משום דאינה נזונת וכדהאריך הרב ז"ל במהדורא קמא וכיון דמכל מקום משום מזונותיה אתינן עליה להכי קתני הרי זו עושה ואוכלת וזהו מ"ש במהדורא בתרא ה"ז עושה ואוכלת. אין מעשה ידיה קדוש על פיו ובגמרא מפרש לה. ע"כ:

כתב הרא"ש וז"ל והמותר פרש"י הקדיש מותר מעשה ידיה ולא הקדיש מעשה ידיה ממש ופשטא דמתני' לא משמע הכי אלא אריש קאי שהקדיש מעשה ידיה ועושה ואוכלת כשיעור המפורש במשנה שזה נתקן תחת מזונותיה והמותר שאינו תחת מזונות בו נחלקו ומה שפרש"י ז"ל כן כדי לתקן לישנא דגמרין כמו שאפרש בס"ד. ע"כ:

והתוספות ז"ל מפרשין משנתנו דארישא קאי ונדחקו הרבה בפירוש הסוגיא וכדבעינן למיכתב בס"ד וכן פירש ה"ר ישעיה מטראני וז"ל המקדיש מעשה ידי אשתו וכו'. פי' אפילו למאן דאמר שאין האשה יכולה לומר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה אתיא מתני' וטעמא דמלתא מפני שיכול להערים ולומר איני רוצה לזונך והיא זקוקה להתפרנס ממעשה ידיה הלכך הרי זו עושה ואוכלת ואין ההקדש חל על מעשה ידיה מפני שמעשה ידיה הרי שלה שאם לא יפרנסנה בעלה שתתפרנס ממנו והמותר מה שעשתה יתר על מזונותיה שאותו המותר הוא של בעל והכי תניא בתוספתא המקדיש מעשה ידי אשתו הרי זה מעלה לה מתוכן פרנסה והשאר הקדש. ר"מ אומר הקדש דקסבר אדם מקדיש דשלב"ל ר' יוחנן הסנדלר אומר חולין דקסבר אין אדם מקדיש דשלב"ל ע"כ. אזיל בשיטת הרא"ש ואינו כפירושו ממש דוק ותשכח:

ותלמידי ה"ר יונה ז"ל כתבו וז"ל מעשה ידי אשתו פי' מעשה ידיה של אשה הם של בעל כדאמרינן תקנו מזונות תחת מעשה ידיה שהבעל חייב לתת לאשתו מזונות וכל מה שתעשה האשה של הבעל והיאך לא יחול ההקדש עליהן י"ל דכיון שהאשה יכולה לומר איני נזונת ואיני עושה ושוב אין לבעל זכות במעשה ידיה והכא כמי שאמרה דמי ואין ההקדש חל עליהן ואפי' ר"מ דאמר אדם מקדיש דבר שלב"ל מודה דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו והכא אין לו שום זכות במעשה ידיה ומש"ה קתני הרי זו עושה ואוכלת. והמותר ר"מ אומר הקדש לכאורה נראה שר"ל מה שתותיר ממעשה ידיה על מה שצריכה למזונות יהיה הקדש וצריך לשאול מאי קאמר דכיון שעיקר מעשה ידיה אינם של בעל ואינם של הקדש שלא חל עליהן שם הקדש היאך נאמר שעל המותר יחול הקדש ומתרץ בגמרא רב ושמואל דאמרי תרווייהו במותר לאחר מיתה כלומר כשתמות האשה יורש את אשר הותירה משבעה יהיה קדוש וצריך לדקדק על זה התירוץ שעושין

בגמרא שהיאך אפשר שנאמר שאין הקדש חל על מעשה ידיה כלל שאינם של בעל ולכשתמות וזכה הבעל בהן יחול עליהן הקדש והוא לא הקדיש אלא מעשה ידיה בשעתן כלומר אם אומר אדם שדה שלי מקודשת תרצה לומר שאם יקחנה ממנו יחול עליה ההקדש נהי שאם היה אומר שדה של חברי קדושה לכשאקחנה ממנו אז ודאי אם יקח אותה תהיה קדושה אך נהי נמי שאם היה יד מעשה אשתו קדוש לאחר מיתה אז ודאי יהיה קדוש אבל הוא לא הקדיש אלא מעשה ידיה וכיון שלא זכה בהן מן הטעם שכתבנו לא חל הקדש עליהן אף על פי שזכה בהן אח"כ וכתב רש"י בפירושיו והמותר הקדיש המותר נראה שר"ל כי ודאי כשאמר אני מקדיש המותר לאחר מיתה רצה לומר וכמו שפירש ואמר אני מקדיש המותר מעשה ידי אשתי לאחר מיתה ואם תאמר והרי בגמרא מעמיד משנתנו במעלה לה מזונות י"ל דלאו דוקא במעלה לה מזונות אלא רוצה לעלות והיא אינה רוצה לקבל הרי זו עושה ואוכלת ועדיין דברים הללו צריכים לעיין בסוגיית הגמרא. עד כאן:

וז"ל ה"ר יהונתן הכהן ז"ל המקדיש מעשה וכו'. שהיא עתידה לעשות וסבירא ליה לר"מ דאדם מקדיש דשלב"ל הלכך היה חל שם הקדש ויפסיד מעשה ידיה וכיצד תעשה האשה שלא יפסיד הבעל תאמר לבעל איני רוצה להתפרנס מנכסיך וגם לא תזכה במעשה ידי אלא ממה שאשתכר מאחרים אוציא בפרנסתי. המותר כלומר ואם היא מרווחת יותר ממה שהיא מוציאה במזונות ובאותו מותר זכה בו הבעל מיד והלכך חל שם הקדש עליו כיון דס"ל לר"מ אדם מקדיש דשלב"ל ומפרש בגמ' דלא קדיש אלא עד מיתתה אבל מחיים לא דשמא תחלה היא חדש או שנה ולא תוכל לעשות מלאכה ולא יהיה בידה ממה שתתפרנס לכך לא מיקרי מותר אלא עד שתמות ור' יוחנן הסנדלר ברישא נמי פליג דלדעתיה אפי' יעלה לה הבעל מזונות אינו חל עליו שם הקדש כלל דאינו בעולם בשעה שיצא הקדש מפיו אלא נטר ליה לר"מ עד דסליק מילתיה והדר פליג אכולה מילתא ותרווייהו ס"ל דמזונות עיקר ומעשה ידיה לבעל משום איבה הלכך אם רוצה לומר לבעל איני ניזונת ואיני עושה הרשות בידה דתו ליכא איבה עלה כיון שלא תתפרנס ממנו דאי הוה ס"ל דמעשה ידיה לבעל מן התורה ומזונות תקנת חכמים דתקינו לה לטובתה לא הוה יכולה למימר לבעלה איני עושה וכיון דס"ל לר' מאיר דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם הלכך חייל מיד הקדש על מעשה ידיה בעל כרחה כיון שהוא רוצה לזונה אע"פ שהיא אינה רוצה עכ"ל במשנה.

ושוב כתב בגמרא וז"ל המשנה שפרשתיה המותר ר"מ אומר הקדש כו'. ובמה שהיא אינה יכולה לאכול והיא מותירה משבעה ובשאין מעלה לה הבעל לא מזונות ולא

מעה כסף מיהו אליבא דגמרא אינה מתפרשת כן דבגמרא משמע כך דהאי המותר לאו אמקדיש ידי אשתו קאי אלא מלתא באפי נפשה היא וה"ק אם לא הקדיש ידי אשתו אלא המותר שהקדיש מה שהיא עושה יותר על שיעור חכמים שפסקו עליה לעשות בשבת דאמרינן לקמן וכמה היא עושה לו ובעל שייך ביה במותר שתחת מעה כסף שהיה נותן לצורכה כדלקמן במתני' ומוקי לה בגמרא במעלה לה מזונות חוץ ממעה כסף ופשיטא לן דמחיים לא קדיש אותו מותר אפילו לר"מ דס"ל אדם מקדיש דשלב"ל דכיון דלא יהיב לה מעה כסף דין הוא שיהא אותו המותר שלה כל ימי חייה לעשות ממנה צורכיה אלא לאחר מיתה פליגי דלר"מ קדיש דסבר אדם מקדיש דשלב"ל ואע"פ דכשבא לעולם נמי אינו יכול כי הכא דמחיים אין לו בו כלום אלא עד שתמות היא ויירשנה אפ"ה חייל ביה הקדש וקדיש לאחר מיתתה ור' יוחנן סבר אין אדם מקדיש דשלב"ל וכ"ש הכא דאיכא תרתי דאפי' כשיבוא לעולם אינו שלו מיד אלא לכשתמות היא ויירשנה הלכך לא חייל באותו מותר הקדש כלל. ע"כ:

ועוד מצינן לפרושי מתני' בענין אחר המקדיש ידי אשתו פי' דהקדיש כל מעשה ידי אשתו הרי זו עושה ואוכלת פי' לא חל ההקדש כלל דלעולם היא עושה ואוכלת ואפילו מה שיותר נמי ממעשה ידיה שכנגד מזונותיה לא קדיש דכיון דאיהו הקדיש מעשה ידיה סתם והרי עיקר מעשה ידיה משועבדים למזונותיה ולא חל עליהן שם הקדש הרי נסתלק מכאן שם הקדש מכל וכל ועוד דאין כאן מותר דשמא מה שהותירה היום תצטרך אותו למחר שלא תוכל לעשות מלאכה כל כך ואפילו כנגד מזונותיה וכמו שכתב רבי יהונתן ז"ל בפירוש המשנה וכדכתיבנא ולאחר מיתה נמי לא קדיש דאיהו לא נתכוון להקדיש אלא מעשה ידיה בשעתן וכיון דלא קדישי בשעתן היאך יקדישו לאחר מיתה. המותר פירוש אם הקדיש בפירוש מה שיותיר ממעשה ידיה שכנגד מזונותיה ר' מאיר אומר הקדש למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה לרב ושמואל דסברי דמעה כסף תחת מותר והוא אינו מעלה לה מעה כסף הרי כל ימי חייה הם שלה ומיהו לאחר מיתה הוא קדוש דהוה ליה כמי שקדיש בפי' מה שיותיר לאחר מיתה דלא הויא מותר עד ההיא שעתא וכמו שכתבו תלמידי רבינו יונה ז"ל וכדכתיבנא לעיל ולרב אדא בר אהבה מחיים קדיש דכיון שמעלה לה מזונות הרי המותר שלו. כך היה נראה לפרש על פי דרכו של רש"י ז"ל דפירש דכי קתני המותר מילתא באפי נפשה קאמר ומיהו רש"י ז"ל לא פי' כן והדין עמו וכדבעינן למיכתב לקמן בגמרא. בס"ד:

גמרא יכולה אשה לומר לבעלה איני ניזונת כתבו התוס' לעיל בפ' נערה גבי הא דתניא תקנו מזונות תחת מעשה ידיה בדבור המתחיל זימנין דלא מלו וז"ל טעמא דרב הונא

משום דאינה מפקעת התקנה לגמרי שאם אמרה היום איני ניזונת ואיני עושה אם רצתה למחר או כשתרצה לומר הריני עושה הרשות בידה.

וכן כתב הריטב"א ז"ל בשמם וז"ל דעת התוספות כי אף ע"פ שאמרה האשה בבית דין איני ניזונת ואיני עושה אם רצתה למחר או כשתרצה לומר הריני עושה לך וניזונית משלך הרשות בידה דמזונות דכל יומא חוב הוא באפי נפשה אבל מורי הרא"ה ז"ל היה אומר דכיון שאמרה כן בפעם אחד בב"ד פקעה מינה תקנת מזונות דלא ליהוו מילי דרבנן כי חוכא ונראין דבריו ז"ל. עד כאן:

ורש"י כתב איני נזונת. משלך. ואיני עושה. לך כלום אלא לעצמי. פי' הוקשה לו דלכאורה משמע דאינה רוצה ליזון כלל לא משלה ולא משלו ולא לעשות לא לו ולא לעצמה והא ודאי לא מהניא לבטל תקנתא דרבנן וע"כ תעשה לבעל ותזון משל בעלה ואפי' ביום ראשון ולא נפרש למילתא דודאי משל בעלה קאמרה דהא אי אפשר לה בלא מזונות אלא הויא לה כמי שלא אמרה מידי כיון שאי אפשר לה בלא מזונות לעולם תדע דכתב הר"ן ז"ל בפירושיו על ההלכות הכא בשמעתין ולקמן בפרק המדיר דדוקא כדאמרה איני נזונת ואיני עושה הא אמרה איני עושה בלבד לא אמרינן דמהני ולא יהא בעל חייב לזונה דהא כו' אלמא לא מבטלה תקנתא לעולם עד דאמרה בהדיא איני ניזונת ע"כ. הכא נמי דכותה בעינן דתאמר בהדיא לישנא דמהני וכי אמרה איני נזונת כלל ואיני עושה כלל עד שתפרש להדיא איני נזונת משלך ואיני עושה לך כלום אלא לעצמי וכדפי' רש"י ז"ל. ואי ס"ל לרש"י ז"ל כדעת התוס' דמציא למימר לחדא יומא איני נזונת ואיני עושה ולמחר תהדר ותאמר איני נזונת ועושה לבעלי שפיר הוה מצינן לפרושי דאיני נזונת כלל קאמרה דלחדא יומא מציא שפיר למיתב בתעניתא וליקח לעצמה מעשה ידיה ומדכתב הרב ז"ל דאיני נזונת משלך קאמרה אלמא דס"ל כדעת הרא"ה ז"ל. כנ"ל: איני נזונת ואיני עושה פי' וכיון שאמרה כן אין הבעל חייב במזונותיה וכסותה ופרנסתה אבל ברפואתה חייב למאי דפריש לעיל דרפואתה תקנתא באפי נפשה מפני שהיא חייב לשמשו וכי אמרה הכי שעושה לעצמה דוקא לענין מלאכת צמר וכיוצא משאר מלאכות שמרווחת לעצמה וזנה אבל חייבת היא לשמשו בשאר מלאכות להיות אופה ומבשלת ומצעת מטה ומניקה שאין מלאכות אלו תחת המזונות אלא משועבדת היא למלאכות אלו בין נזונת לשאין נזונת וכן כתב ה"ר אפרים ז"ל בתשובת שאלה ותדע לך דהא דאמרינן לקמן בפירקין דרב הונא אמר מורדת מתשמיש אבל מלאכה לא ואם איתא דיכולה לומר איני נזונת ואיני עושה מלאכות אלו פשיטא דאינה מורדת. וליכא למימר דרב הונא מהאי טעמא הוא דאמר עלה דאם כן הוה לן למימר דרב הונא לטעמיה דאמר

יכולה אשה לומר לבעלה וכו' אלא ודאי כדאמרן.
ועוד כתב הר"א ז"ל בתשובה דאלמנה ודאי יכולה לומר ליתומים כן דלא משתעבדא להו אלא מחמת מזונות ויכולה היא לומר איני מניקה אלא בשכר ויכולה היא לתבוע כתובתה לאלתר אף ע"פ שהיא אסורה לינשא כשהיא מניקה ולא אמרינן בהא לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי שזו אינה מעוכבת מחמת הבעל אלא מחמת סכנת הולד ואין התנאי ההוא אלא כשהיא מעוכבת מחמת איסור הבעל וכן כתב הראב"ד ז"ל בתשובה. ובפרק שני דייני גזרות אפסיקא הלכתא בהדיא כרב הונא. וכיון שיכולה אשה לומר לבעלה איני נזונת ואיני עושה כ"ש שיכולה לומר איני נוטלת מעה כסף ואיני נותנת מותר והא פשיטא דכי אמרה הכי הרשות בידה (פי') שהאומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעים לה כדאיתא בפרק הכותב. הריטב"א ז"ל.
וכן כתב הרא"ה ז"ל דה"ה למותר וכל שכן הוא דהשתא במעשה ידיה דעיקר יכולה לומר איני נזונת ואיני עושה כל שכן במותר דלא עביד דאתיא. עד כאן:
וז"ל הרב ר' ישעיה מטראני ז"ל יכולה האשה שתאמר לבעלה וכו'. פי' דהאי סברא אפי' אותו המותר שהיא עושה יתר על מזונותיה הוא שלה דאי לאו הכי מה מרווחת האשה בכך אלא ודאי הכל שלה ומפני שהיא עושה יתר על מזונותיה מפני זה היא אומרת לבעלה איני נזונת ואיני עושה ואי קשיא והא אמרינן לקמן קונם שאיני עושה לפיך אינו צריך להפר אלמא שמעשה ידיה הוא משועבד לבעל ואין הנדר חל עליו ואי אמרת יכולה האשה לומר לבעלה איני נזונת ואיני עושה אמאי לא חייל. תשובה אע"ג דמציא למימר כ"ז שלא אמרה משועבדת היא ומעשה ידיה לבעל והלכך אינו צריך להפר. ע"כ:
וז"ל הרמב"ן ז"ל וכו'. פי' איני נזונת ואיני עושה לא נוטלת כלום משל בעל בין מזונות בין מעה כסף ולא עושה לפיו כלום בכל שומעין לה וכן כתב רב אחא בשאלה ופשוט הוא וחכמי הצרפתים ז"ל מפקפקים בה בחנם ולקמן אפרש. ע"כ:
אבל ה"ר יוסף בן מיגאש ז"ל כתב וז"ל הא דאמר רב הונא יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונת וכו'. מסתברא לן דדוקא עיקר מעשה ידיה שהוא חמש סלעים אבל היכא דעבדה והותירה יותר מחמש סלעים דבעל הוי ולא מציא אמרה ליה איני נוטלת ממך מעה כסף ואיני נותנת לך המותר ע"כ.
ואפשר דעד דלא עבדה והותירה יותר מחמש סלעים מציא אמרה ליה איני נזונת ולא נוטלת מעה כסף וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל ומ"מ אכתי יש לחלק בין מזונות ומעשה ידיה ולמותר ומעה כסף וכדבעינן למכתב קמן בס"ד. ע"כ:
קסבר כי תקינו רבנן מזוני עיקר הקשה רבינו מאיר מדקאמר קסבר אלמא אין זו מדברי

רב הונא אלא תלמודא הוא דמפיק הכי טעמא דרב הונא מנא ליה לתלמודא דילמא קסבר רב הונא מזוני דאורייתא כתנאי לעיל בפ' נערה ולהכי יכולה לומר איני נזונת אבל למאן דאמר מזוני דרבנן לעולם איכא למימר דמעשה ידיה עיקר ולא תיקשי ברייתא דבסמוך דקתני מזונות תחת מעשה ידיה דנימא דההיא ברייתא כמ"ד מזוני דרבנן. ותירץ משום דתלמודא ס"ל דמזוני דרבנן להכי לא בעי לאוקמי למילתא דרב הונא דאמר רב דלא כותיה ועוד תירץ דהאי קסבר דקאמר מסקנא דמילתיה דרב הונא היא דמסיק לפרש דברי רב רבו כלומר כך קבלתי ממנו דמזוני עיקר. הרא"ש ז"ל:

אבל הרשב"א ז"ל כתב וז"ל כי תקינו רבנן מזוני עיקר. כלומר עיקר התקנה לא היתה אלא על מעשה ידיה שיהיו תחת מזונותיה ועל המזונות לא הצריכו לתקן שהן עיקר לפי שהוא מחויב לה מדין תורה דלמ"ד מזוני עיקר מן התורה הן ונפקא ליה משארה כסותה ועונתה כדאיתא בפרק נערה ורבנן הוא דתקון ליה לבעל מעשה ידיה משום איבה. ואם תאמר אם כן אף למאן דאמר מזוני דאורייתא מעשה ידיה עיקר התקנה והיאך היא יכולה לבטל תקנת הבעל. יש לומר דעיקר התקנה מכל מקום לא לתקנת הבעל היתה אלא לתקנתה כדי שיתן לה מזונותיה בלא איבה ויכולה היא לומר איני רוצה בתקנת חכמים ומיהו אלמוה רבנן לתקנתן דכל שאינה עושה אפקעינהו למזונותיה ממנו ומדין הפקר נגעו בה כנ"ל ע"כ.

וקשיא על פירושו ז"ל דאם כן מאי פריך מהברייתא דבסמוך נימא דההיא ברייתא כמ"ד מזוני דרבנן ואיהו דאמר כמאן דאמר מזוני דאורייתא ולעיל בפרק נערה אמר רבא האי תנא סבר מזונות דאורייתא דתניא כו' ולפי' רשב"ם דלעיל כולהו תנאי ס"ל מזונות דאורייתא וקשיא להו לתוספות ז"ל לעיל דברייתא דקתני תקנו מזונות תחת מעשה ידיה דמשמע דמזונות דרבנן כמאן אתיא ושמא משמע ליה לתלמודא דההיא ברייתא עיקר תדע דקתני לה בלשון תנו רבנן וכל כי האי לישנא עיקרית כמו משנה כמו שכתבו בתוס' שאנץ בבא קמא פרק קמא ומדקאמר רבא לעיל בפרק נערה האי תנא סבר מזונות דאורייתא משמע שהיא יחידאה ואין לסמוך עליה ואף על גב דאדכר כמה תנאי כולהו כיחידאה חשיבי ואין לסמוך עלייהו ודוחק ופי' הרא"ש ז"ל עיקר וכן פי' רש"י ז"ל:

אבל תלמידי רבינו יונה ז"ל כתבו וז"ל כי תקינו רבנן מזוני עיקר כלומר עיקר תקנת חכמים לא היתה אלא בעבורה שתקנתן שתקנו שתתן מעשה ידיה לבעלה משום שאם לא תתן מעשה ידיה יכעוס ויאמר אני זן אותה והיא לוקחת מה שמרווחת וכיון שחכמים תקנו לתועלתה זה במקום המזונות אם היא אומרת איני רוצה בתקנה זו ואף על פי שהוא חייב לזון אותי מדין תורה אני רוצה להניח לו המזונות ושיהיו מעשה ידי לעצמי

הרשות בידה אבל אם היינו אומרים דמעשה ידיה עיקר שהיא היתה משועבדת במעשה ידיה לכ"ע והמזונות שהבעל נותן לה כנגד מעשה ידיה אינם אלא תקנת חכמים שחששו לטרחא לא היתה יכולה לומר איני ניזונת ואיני עושה מפני שהבעל יכול לטעון ולומר איני רוצה להניח השעבוד שיש לי עליך בעבור הנחת המזונות אלא קחי המזונות וע"ש ע"כ:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא מזוני עיקר ואפילו לא עבדא מידי יהבי לה מזוני ומעשה ידיה לבעל משום איבה וכיון דלא תקינו ליה מעשה ידיה אלא משום איבה בעלמא יהבי ליה דכיון דמתזני מדידיה לא ניחא ליה דהוי מעשה ידיה שלה הלכך הרשות בידה לומר אעשה לעצמי ואזון משלי תחת מעשה ידי אלמא דמעשה ידיה עיקר ובעל כרחה הוי לבעל כל זמן שרוצה להעלות לה מזונות עושה ולא מציא למימר איני ניזונת ואיני עושה דלאו כל כמינה לאפקועי מבעל מלתא דמשעבדא ליה לגמרי. ע"כ:

אימא מעשה ידיה כו' וקצת קשה היכי משני אימא תקינו מעשה ידיה וכו' פי' דהכי קאמר תקנו מזונות תחת מעשה ידיה כלומר תקנו מזונות ותחתם מעשה ידיה ולהכי הפך ועקם הלשון ולא קאמר להדיא תקנו מעשה ידיה תחת מזונות משום דעיקר מאי דאתא לאשמועינן היינו לאפוקי מהני תנאי דסברי מזונות דאורייתא וכיון דכן להכי פתח ותני תקנו מזונות לומר דמזונות דרבנן כנ"ל:

לימא מסייע ליה וכו' אם תאמר מעיקרא פריך עליה דרב הונא ושוב קא מסייע ליה אטו המקשן גופיה היכי הוה מיישב הברייתא עם המשנה ויש לומר דהמקשן הוה משמע ליה דשניהם שוים ובבת אחת נתקנו זה על זה ואין שום רבותא זה על זה והיא יכולה לומר איני ניזונת ואיני עושה ואיהו נמי יכול לומר צאי מעשה ידיך במזונותיך דחכמים לטובת שניהם נתכוונו ולתקנתם והלכך כל חד מצי למימר אי איפשי בתקנת חכמים כגון זו והשתא ליכא לאקשויי לא מהברייתא ולא לסייעי מהמשנה דהברייתא חדא מינייהו נקט תקנו מזונות תחת מ"י וה"ה מ"י תחת מזונות כלומר זה כנגד זה נתקן וליכא חדא אחברתה שום יתרון ומהמשנה נמי ליכא סייעתא דאי ממתניתין הוה אמינא הרי זו עושה ואוכלת משום דמזוני עיקר וקמ"ל דשניהם שוים ובעל נמי יכול למימר צאי מעשה וכו'. ומשום דאיהי נמי מציא למימר איני נזונת ואיני עושה להכי אין לו כח להקדישן והרי היא עושה ואוכלת. ואין להקשות השתא נמי מאי סיעתא דילמא הא קמ"ל דאי ממתני' הוה אמינא דשניהם עיקר קמ"ל רב הונא דמזוני עיקר ודוקא איהי מציא אמרה איני ניזונת ואיני עושה אבל איהו לא מצי למימר צאי מעשה ידיך במזונותיך דהא ודאי ליכא לאקשויי כלל דא"כ לא הוה ליה לרב הונא לאשמועינן

אלא דאין הבעל יכול לומר צאי מעשה ידיך וכו' ולמה ליה לאשמועינן דיכולה אשה לומר איני ניזונת כו' היינו מתניתין. כנ"ל:

מאי לאו בנזונת פרש"י ז"ל שיש לו נכסים ומבקש לזונה ואפי' הכי תנן אין מעשה ידיה ברשותו להקדישן. כשאינה נזונת. שאין לו במה לזונה. ע"כ. פי' לפירושו הא ודאי בשעה שהקדיש ויצא ההקדש מפיו היה זן אותה ובזה ליכא קפידא כלל ומיהו לאחר שהקדיש ובאנו לגזור הדין מה יעשה במעשה ידיה ואנו פוסקין דהרי זו עושה ואוכלת שקיל וטרי תלמודא אי מיירי בנזונת ולא בעי למימר דנזונת ממש דאם כן היכי קתני הרי זו עושה ואוכלת והרי היא אוכלת משל בעל אלא ודאי בעי למימר דיש לו נכסים ומבקש לזונה כבתחלה בשעה שנדר ואפילו הכי תנן דאין מעשה ידיה ברשותו להקדישן דאף על גב דהיתה נזונת עד השתא ועכשיו נמי בעי לזונה יכולה לומר איני נזונת ואיני עושה שמעת מינה דיכולה אשה לומר לבעלה איני נזונת ואיני עושה ומשני כשאינה נזונת ולא בעי למימר דלא בעי לזונה דאטו איערומי קא מערים על ההקדש כיון דבשעה שהקדיש היתה נזונת ואיהי נמי בעיא לאתזוני חל ההקדש והיכי קאמרינן הרי זו עושה ואוכלת כיון דאין העכבה באה אלא ממנו אלא ודאי ה"ק כשאינה נזונת דאין לו במה לזונה. כנ"ל פירוש לפירושו של רש"י ז"ל:

והתוספות לא פירשו כן אלא דבעינן דבשעה שהקדיש לא היתה נזונת דאי היתה נזונת אמאי לא קדשי מעשה ידיה הרי חל קדושה על מעשה ידיה דברשותו הוו קיימי כיון דהיתה מתזנה מיניה תדע דבהכי מיירי התוספות ולא אתו לדחויי דלא מיירי בזן אותה לאחר שהקדיש וכדפרי' לדעת רש"י ז"ל דאי הכי לא הוה להו לדחויי אלא ממתניתין דקתני הרי זו עושה ואוכלת והיכי מצי מיירי בנזונת והולכת אלא דאינהו אתו למימר דלא מיירי בנזונת בשעת הקדשו וכדכתיבנא ומייתי ראיה מדקאמר לקמן אי במעלה לה מזונות מ"ט דלמ"ד לאחר מיתה קדוש פי' גם מחיים יהא קדוש הילכך פי' בנזונית שהוא חפץ לזונה והיא אינה רוצה.

ודע ששיטת התו' בכולה סוגיין דמתניתין חדא קתני וכי קתני המותר עלה דרישא קאי וה"ק המקדיש מעשה ידי אשתו פי' כל מעשה ידי אשתו הרי זו עושה ואוכלת פי' מה שכנגד מזונותיה לא קדשי ומה שיותיר על כנגד מזונותיה ר' מאיר אומר הקדש וכו'. רב ושמואל ס"ל דלא מיקרי מותר אלא מה שישתייר לה לאחר מותה אבל כל עוד שהיא בחיים לא מיקרי מותר דאפשר שיצטרך לה וכדכתיבנא לעיל וכדבעיא למכתב עוד בס"ד. וכי פריך רב פפא אי לימא במעלה לה מזונות כו' מ"ט דמ"ד לאחר מיתה קדוש ה"פ כיון דמעלה לה מזונות אמאי קתני רישא הרי זו עושה ואוכלת אמאי קאמר

דכל עוד שהיא בחיים תעשה ותאכל עד שתמות ותותיר גם מחיים יהא קדוש ואמאי תני במתני' הרי זו עושה ואוכלת והלכך שמעינן מינה דבנזונת ממש בשעת ההקדש קדשי מעשה ידיה דשלו הם. אבל רש"י ז"ל קא מפ' דסוגיא דלקמן לא קאי אלא אמותר לחוד וה"ק אי במעלה לה מזונות ומעלה לה מעה כסף בין שיהיה המזונות תחת המותר בין שיהיה המעה כסף תחת המותר אמאי לא קדיש המותר עד לאחר מיתה והא מחיים קדוש וכן פי' רש"י ז"ל להדיא במהדורא קמא וכדבעינן למכתב קמן בס"ד. והלכך איכא למימר דדוקא המותר הוא דקנוי לו בשעה שנותן לה מעה כסף או מזונות למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה שכך תקנו לו חכמים כדתנן במתניתין וזהו שכתב רש"י במתניתין והמותר קנוי לו במעה כסף שתקנו לה חכמים שיתן לה בכל שבת מעה כסף לצרכה לבד המזונות כדתנן במתניתין. ע"כ:

ואפשר דס"ל לרש"י כדעת הרב יהוסף הלוי ן' מיגש דהיכא דעבדה והותירה יותר מה' סלעים לא מציא אמרה איני נוטלת ממך מעה כסף ואיני נותנת לך המותר מפני שכבר הקנו לו חכמים המותר ולכך פריך תלמודא לקמן אמותר דבמעלה לה מזונות או מעה כסף דליקדיש המותר מחיים שכבר קנוי לו המותר אבל אמעשה ידיה אפילו בנזונת בשעה שהקדיש הרי יכולה לומר מכאן ולהבא איני נזונת ואיני עושה ואין מעשה ידיה קנויין לו אלא משום איבה דקא מתזנא מיניה אמרו חכמים שתתן היא לו דבר כנגד המזונות וכשהיא אומרת איני נזונת ואיני עושה הרי אין כאן איבה ואפילו עשתה נמי כשיעור חמש סלעים אי לא זנה כנגדן מציא אמרה איני נוטלת ממך מזונות ואיני נותנת לך שיעור ה' סלעים שעשיתי מפני שאין מעשה ידיה קנויין לו אלא משום איבה בעלמא דקא מתזנא מיניה הוא דתקון הכין וכדכתי' ולקמן נאריך עוד בזה בס"ד כנ"ל:

וז"ל הרשב"א ז"ל מאי לאו בנזונת ואשמועינן דאפ"ה יכולה היא להפקיע הקדשו ואומרת איני נזונת ואיני עושה ואפילו היכא שהיתה נזונת בשעת הקדשו לפי שאין מעשה ידיה עיקר. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל מאי לאו בנזונת פי' מאי לאו דמתני' מילתא פסיקת' קתני ואפילו כשמעלה לה מזונות וקתני שהיא עושה ואוכלת והיינו מפני שיכולה לומר איני נזונת ואיני עושה ומהדרינן דמתני' כשאינה נזונת דוקא ופי' רש"י כשאינה נזונת שאין לו נכסים לזונה ע"כ. ואשמעינן מרן ז"ל דאפילו למאי דסבירא לן השתא דמעשה ידיה עיקר התקנה אלו היו לו נכסים לזון זן אותה על כרחו ואינו יכול לומר איני נוטל מעשה ידיה ואיני זן והטעם מפני שיש עליה לעשות לו כל אותן המלאכות ואם לא יוכלו להספיק מעשה ידיה למזונותיה אינו בדין שתעשה לו מלאכות ותשאל על הפתחים וכבר פירשנו

כן לעיל ע"כ:

וה"ר ישעיה מטראני ז"ל כתב וז"ל מאי לאו בנזונת פי' שהבעל רוצה לזונה ואפ"ה היא עושה ואוכלת וטעמא דמילתא משום דמציא למימר איני נזונת ואיני עושה וכל מעשה ידיה שלה ואין ההקדש חל עליו ואפי' המותר שלה כדפרישית והאי דתני והמותר ר"מ אומר הקדש הוא לאחר מיתה שמה שנשאר לה ממעשה ידיה ירש הבעל אחר מיתתה והלכך ההקדש חל עליו שאדם מקדיש דשלב"ל. לא כשאינה נזונת פי' מהכא לא תסייעיה דלעולם לא מציא למימר הכי וטעמא דמתני' מפני שמערים ואינו רוצה לזונה והלכך היא נזונת ממעשה ידיה ולא חייל הקדש עילויה כדפרישית והמותר שעשה יותר על מזונותיה הוא של בעל וקדוש מהיום אליבא דר"מ. ע"כ:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא לימא מסייע ליה לרב הונא מאי לאו בנזונת דאיהו מצי למיתב לה מזוני ואפי' הכי תנן דאין מעשה ידיה ברשותו להקדישו ואע"פ שהוא מבקש לזונה ואיהי אמרה לא בעינא אלמא מציא אמרה איני נזונת ואיני עושה לצורכך אלא לעצמי. לא כשאינה נזונת שלא רצה להעלות לה מזונות לפיכך נתנו לה חכמים רשות שתהא עושה ואוכלת בכדי חייה אע"ג דמעשה ידיה עיקר ואי הוה בעי למיתב לה מזוני לאו כל כמינה למימר איני נזונת ואיני עושה דעל כרחה משעבדא ליה מעשה ידיה ולא מסייעיה לרב הונא. עד כאן:

אפי' למ"ד יכול הרב כו'. לכך האריך כל כך ולא קצר לומר דבעבד עברי אינו יכול לומר עשה עמי ואיני זנך וכ"ש אשתו משום דפלוגתא דעבד כנעני מפורש בהדיא במסכת גיטין פ"א ולא מפרש בהדיא דין עבד עברי אלא מכללא דעבד כנעני שמעינן לה ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל אפילו למאן דאמר וכו'. פלוגתא במסכת גיטין פרק א'. וכיוצא בזה כתב רש"י ז"ל לעיל בפרק נערה ובפרק החובל ועוד לכך האריך לאלומי ופירש דאפילו עבד כנעני איכא מ"ד דאינו יכול לומר לו עשה עמי ואיני זנך ולכך כתב נמי רש"י פלוגתא במסכת גיטין ודוק כנ"ל:

וכל שכן אשתו פי' שחייב לזונה כשיש לו וכשאין לו שאין לו להקדיש מעשה ידיה. הריטב"א ז"ל:

סיפא איצטריך ליה וא"ת ולשיטת רש"י דפריש במתני' דכי קתני המותר וכו'. דמילתא באפי נפשה קאמר מאי קא משני סיפא איצטריך ליה אטו לא הוה יכול למתני סיפא בלא רישא וכי מי תלאן זה בזה ולשיטת התוס' ניחא דמתני' הכי קתני המקדיש כל מעשה ידי אשתו הרי זו עושה ואוכלת ומה שיותיר ר"מ אומר הקדש כו' והלכך רישא וסיפא חדא קתני ומשום סיפא איצטריך אבל לשיטת רש"י קשה דהא בבא באפי נפשה

היא ואין לה ענין עם הרישא ויש לומר דהך סיפא איצטריך ליה פירוש להכי קתני רישא דמיירי באינה נזונת לאשמועינן דהמותר לא תליא במזונות ואע"ג דאינה נזונת חל עליה שם הקדש אלא דהיא תופסת בו משום מעה כסף ולא פקעה זכותא דבעל וכמו שכתב הריטב"א ז"ל וכדבעינן למיכתב קמן בס"ד. והלכך כשמתה וירשנה קדישי אבל מעשה ידיה דהיינו חמשה סלעים מתלא תלו במזונותיה וכל שלא זן אותה אין מעשה ידיה שלו ולא חל עליה קדושה כלל דאין מעשה ידיה קדוש על פיו כיון שאינה נזונת דלא תקינו לה חכמים מעשה ידיה אלא כשנזונת ממנו והלכך אפילו לאחר מיתה לא קדיש מה שיותיר ממעשה ידיה אבל המקדיש המותר פירוש מותר מעשה ידי אשתו מה שהיא עושה לו יותר על הראוי שפסקו חכמים ולא הקדיש מעשה ידיה עצמן אע"ג דאינו מעלה לה מעה כסף קדיש לאחר מיתה לדעת ר"מ. והיינו טעמא דהמותר לא שייך במה שכנגדו שחכמים הקנו לו המותר ואמרו לו שיתן כנגד המותר מעה כסף והרי קנוי לו במעה וכשאינו נותן המעה כסף דמים הוא חייס לה ותחת חוב זה היא אוכלת המותר ולא משום דפקעה זכות דבעל אלא שהיא ממשכנת המותר תחת מעה כסף והלכך כשמתה דפקעה חיוב' דילה והוא יורש אותה חל ההקדש על המותר אבל מעשה ידיה מעולם לא נתקן כי אם תחת מזונותיה דאינו בדין שתמות ברעב והוא יזכה במעשה ידיה הלכך כשאינה נזונת אין לו שום זכות במעשה ידיה ולא חל עליה שם הקדש כלל ואפילו לאחר מיתה לא קדיש.

וזהו שכתב רש"י סיפא איצטריך ליה. לאשמועינן פלוגתא במותר דלא שייך במזונותיה ואף על גב דאינה נזונת איכא למ"ד קדיש לאחר מיתה כשיירשנה וכדלקמן. ע"כ. קצר במהדורא זו ובמהדורא בתרא פירש יותר וכדכתי' ומיהו לקמן כתבינן דבמהדורא קמא אזיל בשיטה אחרינא וכדבעינן למכתב ומ"מ מאחר דאשמועינן סיפא דקדיש לאחר מיתה אף על גב דאינה נזונת רישא נמי אשמועינן רבותא דאע"ג דבמותר קדיש לאחר מיתה מעשה ידיה לא קדשו. לקמן בס"ד פרישנא לשון זה של רש"י ז"ל בענין אחר יותר פשוט כלל כשאינה נזונת ומיהו אי לאו סיפא לא הוה רבותא כלל ברישא דפשיטא ודאי דלא קדשי כלל אפילו לאחר מיתה אבל השתא דאשמועינן דבמותר קדיש לאחר מיתה רבותא אשמועינן ברישא דאפ"ה לגבי מעשה ידיה לא קדיש כלל ואפילו לאחר מיתה וכדכתיבנן וזו היא שיטת ריש לקיש וכדבעינן למכתב קמן בס"ד:

ופליגא דר"ל פירוש לא קאי אמאי דקאמר קסבר כי תקינו רבנן מזוני עיקר וכו'. נימא דכי היכי דהיא יכולה לומר איני נזונת ואיני עושה הכי נמי איהו יכול לומר צאי מעשה ידיך במזונותיך דשוי' הם מעשה ידיה ומזונותיה להכי קאמר קסבר כי תקינו רבנן מזוני

עיקר כו' הלכך ודאי דוקא איהי מציא למימר איני נזונת ואיני עושה אבל איהו לא מצי למימר צאי מעשה ידיך וכו' וכי פליג ר"ל אדרב הונא לא פליג עליה אלא במאי דקאמר דמציא אמרה איני נזונת ואיני עושה אבל במאי דקא פריש קסבר כי תקינו רבנן מזוני עיקר וכו' לומר דאיהו לא מצי למימר צאי מעשה ידיך במזונותיך ר"ל נמי מודה. וכן כתבו התוס' ז"ל לעיל פרק נערה דר"ל נמי ס"ל דאין הבעל יכול לומר לאשתו צאי מעשה ידיך וכו' וכמו שהאריכו התוס' לעיל בדבור המתחיל תקנו מזונות כו' ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל ופליגא. דרב הונא אר"ש בן לקיש. פי' ההיא דרב הונא גופא דאמר יכולה אשה לומר הוא דפליגא אר"ל מיהו ההיא דקא פריש וקאמר קסבר כי תקינו כו' לומר דאין הבעל יכול לומר צאי מעשה ידיך כו' בהא לא פליג ר"ל תדע דלא אמרינן ופליגא דר"ל אלא מאי דמשתמע בהדיא מדברי ר"ל דפליג ולא שמעינן דקאמר ר"ל אלא דיכול לכופה כו' ומיהו לא שמעי' מיניה אי איהי יכולה לכופו או לא הלכך לא קאי הא דקאמר ופליגא דר"ל אלא אמאי דקאמר רב הונא יכולה אשה לומר לבעלה איני נזונת כו' וכן כתוב במהדורא קמא הא דרב הונא דאמר יכולה אשה לומר לבעלה כו' פליגא אדר' דאמר לא תימא וכו':

וכן כתב הרא"ה ז"ל וז"ל יכולה אשה לומר כו'. יש אומרים דכיון דאמרה הכי לאלתר נתבטלה התקנה ושוב אינה יכולה לחזור בה ונראין דבריהם. ומסתברא דדוקא אליבא דרב הונא אבל אליבא דר"ל דפליג עליה דרב הונא דסבר דאינה יכולה לבטל התקנה בין הוא בין היא דלא אתי ר"ל למימר אלא שאין מזונות בלבד עיקר לומר שתהא ברשותה בלבד וכן מוכיח מהא דתנן ארבע יושבת בקתדרא ואמרינן עלה בגמ' לא הכניסה לו ממש אלא כיון שראויה להכניס אע"פ שלא הכניסה כלומר שדרך משפחתו להכניס כן וכן מוכיח בירו'.

ואמרינן נמי אחר שהכניסה לו ואחר שמצאתה לו בתוך ביתו והא תמיה מלתא כיון דקי"ל מזונות תחת מעשה ידיה היאך תהא נזונת משל בעלה ואינה נותנת לו מעשה ידיה והא לית לה קיום אליבא דר"ל אם איתא דלר"ל יהא הוא יכול לומר איני נוטל מעשה ידיה ואיני זנך א"כ אמאי לא אמר לה הכי ואפילו כשנמצאת לו בתוך ביתו כמה אלא משמע דאפילו לר"ל אין הדבר ברשותו אשתכח השתא דאליבא דרב הונא היא יכולה לבטל מעשה ידיה ממנו ואליבא דר"ל אינה יכולה לבטל ולפיכך אם הכניסה לו שפחות או ראויה להכניס או מצאת לו בתוך ביתו פוטרה ממעשה ידיה ומ"מ מזונות במקומן הן עומדין.

ומסתברא דפרנסה בכלל מזונות והאומרת איני נזונית ואיני עושה שנזונית לעצמה

מתפרנסת לעצמה דכסות בכלל מזונות וארוסה הנזונת כגון שהגיע זמן בודאי חייב בכסותה וצ"ע. עכ"ל הרא"ה ז"ל:

אלא טעמא דר"מ מתוך שיכול לכופה כו'. פי' וכיון דאמר ר"ל שיכול לכופה על מעשה ידיה מכלל שאינה יכולה לומר איני נזונת ואיני עושה דאי כשאוכלת משלו מה כפייה צריך פשיטא שאין כפייה אלא במרד שאומרת שאיני נזונת ואיני עושה ולר"ל מתני' כשאינה נזונת כדאיתא לעיל שאם הוא מעלה לה מזונות האיך היא אינה עושה ואוכלת אלא ודאי כדאמרן. הריטב"א ז"ל. ורש"י ז"ל כתב לעושיהם. למי שבראן וידים איתנהו בעולם אלמא קסבר יכול לכופה ואינה יכולה לומר איני נזונת ואיני עושה. ע"כ. פי' לפי' הוקשה לו דדילמא יכול לכופה כל עוד שלא אמרה איני נזונת כו' וכיון דלא מציא אמרה איני נזונית כו' ומ"ה מצי קדיש דידיה ברשותו הוין דאי מציא אמרה איני נזונת וכו' היכי מצי קדיש לידיה והרי ידיה לא הוו ברשותו דהא מציא אמרה איני נזונית ואיני עושה אלא ודאי כדכתי' כנ"ל. ומה שכתב הריטב"א ז"ל לא דייק שפיר:

וכתב הרשב"א ז"ל וז"ל אלא טעמא דר"מ משום דקסבר מתוך שיכול לכופה במעשה ידיה נעשה כאומר לה יקדשו ידיך לעושיהן וידים איתנהו בעולם והוה ליה כמקדיש דקל לפירותיו דקדשי אלמא מדקאמר מתוך שיכול לכופה שמעינן מיניה דמעשה ידיה עיקר ותקנו מזונות תחת מעשה ידיה. ותמיה לי דהא ע"כ מזונות לר"מ דאורייתא הן כדתני' האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאין ליך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת ותנאו הרי זה בטל דברי ר"מ כלומר דהוה ליה מתנה על מה שכתוב בתורה וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל ואי אפשר לומר מדרבנן ועשו חזוק לדבריהם יותר משל תורה דלית ליה לר"מ הכי מדאמרינן בריש פרקין כל הפוחת אפילו בתנאי אלמא קסבר תנאו בטל וכו' והא שמעינן לר"מ דאמר כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל בדאורייתא אין בדרבנן תנאו קיים אלמא לר"מ שאר כסות ועונה דאורייתא הן וי"ל דר"ל דריש ליה לקרא כרבי אליעזר בן יעקב דדריש כסותה ועונתה לפום שארה תן כסותה שלא יתן של ילדה לזקנה ושל זקנה לילדה כדאיתא לעיל בפרק נערה אבל מזוני דרבנן נינהו ולית להו ק"ו דדרשינן במכילתא ומה דברים שאין חיי נפש ולא נשאת עליהן מתחילה כגון כסות אי אתה רשאי למנוע ממנה מזונות ועונה שהמזונות חיי נפש והעונה נשאת עליה מתחילה לא כל שכן. א"נ י"ל דכיון דלא תקנו אלא מעשה ידיה והן היו תקנה לבד א"כ אינה יכולה לבטל תקנתא ודלא כרב הונא ע"כ.

והרא"ש ז"ל כתב מה שתירץ הרשב"א ז"ל דכיון דלא תיקנו אלא מעשה ידיה והם היו תקנה לבד לתקנת הבעל אם כן אינה יכולה לבטל תקנתם לא נהירא דכי היכי דאמרינן

למ"ד מזוני עיקר דמעשה ידיה [תקנו לבעל משום איבה ה"ה למאן דאית לי' מזוני דאורייתא דמע"י] היתה לטובת האשה משום איבה ונראה הא דכייל ר"מ לעיל שאר כסות ועונה לא משום דאית ליה שלשתן דאורייתא אלא עונה לכ"ע ושאר וכסות למאן דאית ליה ע"כ.

ופי' הרשב"א ז"ל לאו משום תקנת הבעל קא אתי עלה אלא משום דהיתה תקנה יחידה פירוש דבשלמא כשהיתה התקנה במזונות ומעשה ידיה ניחא שפיר דמציא אמרה איני נזונת ואיני עושה דאגב דמציא למעקר תקנת מזונות קא מצית למעקר נמי תקנת מעשה ידיה דמילתא תליא בהא אבל אם לא היתה תקנת חכמים אלא במעשה ידיה לבד היכי כו'. מציא עקרה תקנת חכמים תדע דבעינן דתימא איני נזונת ואיני עושה ואילו אמרה איני עושה לבד לא מהני וכדכתיבנא לעיל. (עכ"ל):

מתוך שיכול לכופה וכו'. איכא למידק היכי דמי אי כשאין מעלה לה מזונות אינו יכול לכופה ואי משום שיכול לכופה לכשירצה השתא מיהא ידיה לא משעבדן ליה ולכשיעלה לה הוה ליה דשלב"ל ואי כשמעלה לה מזונות היכי קתני רישא הרי זו עושה ואוכלת. והראב"ד ז"ל העמידה כשאינה נזונת ומ"ה עושה ואוכלת כל זמן שאינו מעלה ומיהו כיון דמשעבדא ליה כל אימת דבעי איהו וכי זכה במעשה ידיה לאלתר קדישי והיינו מותר מזונותיה לאחר מיתה וליכא למיחש הכא בדבר שלב"ל דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי אלא באומר לכשיהיה הדבר שבידו לעשות כאותה שאמרו בפרק האומר בקדושין [סב א'] בעא מיניה רב אסי מרבי יוחנן אמר פירות ערוגה זו מחוברין יהו תרומה על פירות ערוגה זו תלושין לכשיתלשו ונתלשו מהו א"ל כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי וכדקתני בברייתא בהדיא אין תורמין מן התלוש על המחובר וכו' כיצד אמר פירות ערוגה זו תלושין יהו תרומה על פירות ערוגה זו מחוברין או פירות ערוגה זו מחוברין יהו תרומה על פירות ערוגה זו תלושין לא אמר כלום אבל אמר לכשיתלשו ונתלשו דבריו קיימין ועוד דאפילו באומר לכשיתלשו קודם שנתלשו אינה תרומה ואין הפירות התלושין מתוקנין וכדקתני ונתלשו ור' אסי נמי ונתלשו קאמר וכיון שכן הכא אינו קדוש חדא דלא קאמר לכשאזונך ועוד דאפי' באומר הא לא זנה ולאחר מיתה מחמת ירושה באו ולא מחמת כפייתו ומזונותיו ודבר שב"ל הוא.

אלא נראה לי כך י"ל מותר מה' סלעים ומחיים דוקא קאמר ולא לאחר מיתה דכיון דשמעינן ליה לר"מ דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה נעשה כאומר לה לכשאזונך ואעלה לך מעה כסף וכיון שיכול לכופה הוה ליה כאומר שדה זו שמשכנתי לך

לכשאפדנו ממך תקדוש דקדשי דבעל כלוקח הוי והילכך לכשיעלה לה מעה כסף לצרכ' דמותר דידיה הוי ההיא שעתא קדיש דאין יכול לכופה על המותר מ"מ כיון דיכול לכופה על מעשה ידיה דידיה הוו ויכול הוא להקדישו דכל מה שיעשו אלא דכל שאין מעלה לה אינו יכול לכופה שאינו יכול לומר עשה עמי ואיני זנך ומותר לרבותא נקטיה דאע"ג דאינו יכול לכופה על המותר עצמו ועוד דלא שכיח כולי האי אפילו הכי יכול להקדישו וקדיש לכשיעלה לו מעה כסף וכ"ש מעשה ידיה דקדיש לכשיזונה דיכול לכופה עליו ושכיח כנ"ל.

ומיהו לעיקר קושיין אין אנו צריכין לכך אלא ר"ל מוקי לה למתני' במעלה לה מזונות ואינו מעלה לה מעה כסף לצורכה וקסבר תקנו מזונות תחת מותר ומעה כסף תחת מעשה ידיה כדרב אדא דלקמן ומותר מחיים קדיש ועושה ואוכלת דקתני פירושו עושה ומספקת צורכיה והכין מפורש בירו' [ה"ה] דגרסי התם ר"ל אמר במותר מחיים מה' סלעים פליגין לה כשמעלה לה מזונות ואינו נותן לה מעה כסף לצרכיה ותנינן אם אינו נותן לה מעה כסף לצרכיה מעשה ידיה שלה.

ושמעינן מיהא דלרב הונא אפי' במעלה לה מזונות ואפי' אמר לה בהדיא יקדשו ידיך לעושיהן לא קדיש דהא לר"ל סתמא כמאן דאמר לה בפירוש יקדשו ידיך לעושיהן ואפ"ה טעמא דיכול לכופה הא אינו יכול לכופה לא קדוש ואע"ג דמעלה לה מזונות שהן כנגד המותר וטעמא דמלתא משום דלרב הונא כיון דיכולה לומר איני נזונת ואיני עושה נמצא שאין לבעל בידי אשתו אלא שעבוד לבד וקי"ל כרבא [פסחים לא א'] דאמר אקדי' מלוה וזבין מלוה אינו מכור ואינו קדוש אבל לר"ל הוה ליה שעבודו של בעל כמקח והלכך יכול להקדיש ידיה לעושיהן כנ"ל. הרשב"א ז"ל:

וכתב הרא"ש וז"ל דקדק הרשב"א ז"ל היכי דמי מתני' לר"ל אי כשאין מעלה לה מזונות אינו יכול לכופה ואי כשמעלה לה מזונות היכי קתני רישא עושה ואוכלת ואין לומר כשאין מעלה לה מזונות ומעלה לה מעה כסף דהא מלתא דלא שכיח היא כדמוכח לקמן ותירץ דלר"ל מוקי למתני' במעלה לה מזונות ואין מעלה לה מעה כסף וקסברי תקנו מזונות תחת מותר ומעה כסף תחת מעשה ידיה כרב אדא דלקמן ולפי' רש"י ז"ל שפי' מתני' דסיפא לא קיימא אריש ניחא דסיפא איירי במעלה לה מזונות ומעלה לה מעה כסף ורישא איירי באין מעלה לה. ע"כ:

והתוספות ז"ל פירשו כשיטת הרשב"א ואזלי לשיטתייהו דמפרשי דכולה מתניתין חדא קתני וכי קתני המותר עליה דרישא וה"ק מה שיותיר רב אומר וכו'. ואיכא למידק אמאי האריך וקאמר נעשה כאומר לה יקדשו ידיך לעושיהן הוה ליה לקצר ולמימר נעשה

כאומר לה יקדשו ידיך ולמה ליה למינקט לעושיהן. ועוד אי נפרש לעושיהן למלאכתן תיקשי לשיטת התוס' דמשמע דקאי אהקדיש כל מלאכת ידיה וכיון דאוקימנא לר"ל דמוקי מתני' כרב אדא במעלה לה מזונות ואינו מעלה לה מעה כסף וקסבר תקנו מזונות תחת מותר ומעה כסף תחת מעשה ידיה הרי ע"כ אין לו כח בידו להקדיש מעשה ידיה כיון דאינו מעלה לה מעה כסף והיכי קאמרינן נעשה כאומר יקדשו ידיך לעושיהן פי' למלאכתן כיון דבעיקר מעשה ידיה אין לו רשות ומגו דלא חל הקדשו אעיקר מעשה ידיה לא חל נמי אמותר ומתניתין חדא קתני המקדיש ידי אשתו פי' כל מעשה ידי אשתו וכו' וכדפרישית לשיטת התוס'. ויש לומר דלשיטת התוספות אין פי' לעושיהן למלאכתן אלא להקב"ה שעשאן והילכך חייל הקדשו אמאי דאית ליה ביה רשות ולהכי נקט לעושיהן שלא נפרש למלאכתן דכי בעי תלמודא למימר למלאכתן נקיט למעשיהן כדאמרינן בספ"ק דנדרים והילכך משום דאיירי ר"ל במעלה לה מזונות ואינו מעלה לה מעה כסף וכדכתיבנא. וזהו שכתבו התוס' יקדשו ידיך לעושיהן פי' להקב"ה שעשאן אבל אין לפרש למלאכתן דאם כן היל"ל למעשיהן כדאמרינן בספ"ק דנדרים ע"כ. ולכאורה הם דברים פשוטים ורש"י ז"ל פירש כן להדיא ואין דרך התוס' כן ובמאי דכתיבנא ניחא דוק ותשכח.

ולשיטת רש"י שפיר מצינן לפרושי לעושיהן למלאכתן דהא פריך דאיירי במעלה לה מזונות ומעה כסף וכדכתב הרא"ש ומיהו לשון מיותר הוא וכדכתיבנא. אבל אי נפרש לעושיהן למי שבראן ניחא טפי דאורחא דמילתא נקיט דנוח לו לאדם להזכיר בוראו בהקדשו וכ"כ להדיא במהדורא קמא וז"ל לא תימא טעמא דר"מ דמתניתין משום דקסבר כו' דודאי סבר אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם כגון מותר והכא היינו טעמא מתוך שיכול לכופה למעשה ידיה כלומר מתוך שהמותר שלו תחת המעה כסף שהוא נותן לה ויכול לכופה על המותר לעשות שאינה יכולה לומר איני מקבלתו ואיני עושה אלמא דידים גופייהו דידיה נינהו וברשותיה קיימי ואמרינן דכמאן דאקדיש ידים דמי וידים הא איתנהו בעולם וחייל הקדש עלייהו אבל רישא דמתני' להכי אין הקדשו הקדש דהא אוקימנא בשאינה נזונת דכיון דאינו מעלה לה מזונות אינו יכול לכופה למעשה ידיה ועושה לעצמה ואוכלת ורבי יוחנן הסנדלר סבר כיון דלא אמר לה בהדיא יקדשו ידיך לעושיהן לא אמרינן נעשה כאומר לה מדקאמר שיכול לכופה אלמא לא מציא למימר איני נזונת ואיני עושה. לעושיהן למי שבראן ואורחא דמילתא נקט דנוח לו לאדם להזכיר בוראו בהקדשו. ע"כ. ואיברא דמאי דפריש לעושיהן למי שבראן הכי נמי פי' במהדורא בתרא מיהו משמע לי דבמהדורא בתרא לא פי' סברת ר"ל ושיטתו כדפרי'

במהדורא קמא:

ודע דבמשנתנו כתב ז"ל במהדורא בתרא וז"ל המותר. הקדיש את מותר מעשה ידי אשתו וכו' והמותר קנוי לו במעה כסף כו' ע"כ. ולעיל גבי מאי לאו בנזונת פרישנא דדעת רש"י לחלק בין מותר לעיקר מעשה ידיה דהמותר קנוי לו במעה כסף שתקנו לה חכמים ולהכי אפשר דס"ל לרש"י כדעת ה"ר יהוסף הלוי ן' מיגש ז"ל דהיכא דעבדה והותירה יותר מה' סלעים דלא מציא אמרה איני נוטלת ממך מעה כסף ואיני נותנת לך המותר מה שאין לומר כן במעשה ידיה דאין מעשה ידיה קנוין לו אלא משום איבה וכדאמרן לעיל מעתה תיקשי היכי מוכח תלמודא מדקאמר ר"ל שיכול לכופה למעשה ידיה פי' המותר וכדכתב ז"ל במהדורא קמא דר"ל פליג אדרב הונא דילמא ע"כ לא קאמר ר"ל דיכול לכופה אלא מותר דוקא משום דהמותר קנוי לו וכדכתי' ולהכי לא מציא למימר איני נוטלת מעה כסף ואיני נותנת המותר אבל מעשה ידיה ממש דילמא ס"ל כרב הונא דיכולה לומר איני נזונת ואיני עושה.

ואיכא למידק דלעיל פריך תלמודא שאינה נזונת מאי למימרא ומשנינן סיפא אצטריך ליה. וקשיא לן עליה דלשיטת רש"י ז"ל דפי' במשנתנו דכי קתני המותר ר' מאיר אומר וכו' מילתא באפי נפשה קאמר ולא קאי אירישא מאי קא משני סיפא אצטריך ליה אטו לא מצי למיתני סיפא בלא רישא אכתי רישא למה לי ולעיל משנינן דלהכי קתני רישא לאורויי דסיפא אף על גב דאינה נזונית קדיש לאחר מיתה דמותר לא שייך אמזונות מה שאין כן במעשה ידיה וכדכתיבנא לעיל ודייקנא הכין מלשונו של רש"י ז"ל שכתב סיפא אצטריך ליה. לאשמועינן פלוגתא במותר דלא שייך אמזונות ואע"ג דאינה נזונת איכא למ"ד קדוש לאחר מיתה כשיירשנה וכדלקמן. ע"כ:

וכיון שכן היכי מצינן למימר דר"ל מוקי רישא דמתני' באינה נזונת וסיפא במעלה לה מעה כסף אם כן הדרא קושיין לדוכתא אי כשאינה נזונת מאי למימרא וליכא לשנויי סיפא אצטריכא ליה דהא סיפא מיירי במעלה לה מעה כסף. ויש לפרש לשונו של רש"י ז"ל דלעיל דה"ק סיפא אצטריך ליה לאשמועינן פלוגתא במותר דלא שייך אמזונות כו' פי' דברישא אמרינן משום דאינה נזונת אין הקדשו הקדש והרי היא עושה ואוכלת להכי קתני סיפא לאשמועינן דדוקא בעיקר מעשה ידיה דשייך אמזונות דתקח מזונות תחת מעשה ידיה אבל המותר לא שייך אמזונות ואף על גב דאינו מעלה לה מזונות אם הקדיש המותר קדוש אם מעלה לה מעה כסף דמעה כסף תחת מזונות ולא מזונות תחת מותר ולדעת רב אדא דאמר מחיים קדוש וס"ל תקנו מזונות תחת מותר אפילו לאחר מיתה ומעה כסף תחת מעשה ידיה דוקא בנזונת הוא דקדוש המותר מחיים אבל באינה

נזונת לא קדיש כלל המותר אפילו לאחר מיתה דהא איהו לאלתר בעי לאקדושי וכיון דלא חל לאלתר היכי בו ניחול לאחר מיתה הילכך לא מצי לשנויי אליבא דידיה סיפא אצטריך ליה וכו' דאי מיירי סיפא באינה נזונת אמאי המותר הקדש ואי מיירי סיפא בנזונת והכי קאמר המותר הקדש מחיים ורישא מיירי באינו מעלה לה מעה כסף ולהכי עושה ואוכלת דמעה כסף תחת מעשה ידיה והא דקאמר תלמודא באינה נזונת פירושו העלה מעה כסף לצורכיה אם כן תיקשי מאי למימרא וליכא לשנויי סיפא אצטריכא ליה פי' ללמדך פלוגתא במותר דלא שייך אמעה כסף דאף על גב דאינו מעלה לה מעה המותר הקדש משום דלא שייך מותר אמעה כסף דהא פשיטא דכיון דמעלה לה מזונות אף על גב דאינו מעלה לה מעה כסף סגי אטו מעה כסף דהויא לה מילתא זוטרתי לא סגי ליה דיהבינן כנגדו מעשה ידיה אלא דליהב נמי מותר ואף על גב דלא יהיב לה מעה כסף שכנגד המותר ס"ל דלאחר מיתה מיהא קדוש הילכך לדידהו מצינן לאוקמי שפיר מתניתין באינה נזונת ולהכי הרי זו עושה ואוכלת וסיפא אשמועינן דאף על גב דאינה נזונת כלל דאפילו מעה כסף לא קדיש לאחר מיתה וזהו דסיים רש"י ואזיל ואף על גב דאינה נזונת איכא למ"ד קדיש לאחר מיתה כשיירשנה וכדלקמן. פי' ולא סגי ליה דנימא דרישא באינה נזונת ולהכי עושה ואוכלת ואף על גב דמעלה לה מעה כסף דמזונות תחת מעשה ידיה וסיפא אשמועינן דאף על גב דאינה נזונת המותר קדיש מחיים כיון דמעלה לה מעה כסף דאכתי תקשי מאי למימרא אי לאו דאתא לאשמועינן דאף על גב דאינו מעלה לה נמי מעה כסף קדיש לאחר מיתה דהא ודאי הויא רבותא ואפשר דה"ה במעשה ידיה וכדבעינן למכתב בס"ד ובמהדורא קמא קצר וכתב סיפא אצטריך לאשמועינן פלוגתא דר"מ ורבי יוחנן הסנדלר במותר דלא שייך אמזונות. ע"כ. ופירושו כדכתיבנא דלא אתא לאשמועינן אלא דמותר לא שייך אמזונות ובמהדורא בתרא דק טפי מרנא נר ישראל ז"ל ומכל מקום לפי הא דפרישנא השתא איכא למימר דאין בין המותר לעיקר מעשה ידיה מידי דבעיקר מעשה ידיה נמי אף על גב דאינה נזונת אי מייתא קדיש לאחר מיתה דדוקא מחיים קאמר דהרי היא עושה ואוכלת אלא דאשמועינן רבותא במותר דאפילו מותר דלא עביד דאתי ואינו מעלה מזונות ולא מעה כסף קדיש לאחר מיתה ואפשר דמה שכתב רש"י ואע"ג דאינה נזונת איכא למ"ד קדיש וכו' לא קאי אמותר לחוד אלא גם אמעשה ידיה ומכל מקום מה שכתב הרא"ש לעיל דלשיטת רש"י ז"ל שפירש מתני' דסיפא לא קיימא ארישא ניחא דסיפא איירי דמעלה לה מזונות ומעלה לה מעה כסף ורישא איירי דאין מעלה לה כו' ליתא כלל דאם כן תיקשי מאי למימרא וליכא לשנויי סיפא אצטריכא ליה וכדדייקנא לה מלשונו של רש"י ז"ל כך היה נראה

לי לפרש.
אבל מה שנ"ל נכון בלשונו של רש"י ז"ל דיש חילוק בין מעשה ידיה למותר דדוקא מותר הוא דקדיש לאחר מיתה ואף על גב דאינה נזונת אבל מעשה ידיה כשאינה נזונת כיון דלא חל עליה קדושה מחיים גם לאחר מיתה לא קדיש וכדכתיבנא לעיל דדוקא מותר הוא דקנוי לו אבל מעשה ידיה לא נתקנו לו אלא תחת מזונותיה וכדכתיבנא לעיל בארוכה והכי משמע מלשונו של רש"י ז"ל בפרק ואלו נדרים דמייתי התם הך משנה וכתב שם ז"ל הרי זו עושה ואוכלת לדברי הכל ואמרינן התם במסכת כתובות בפי' אף על גב דכשאין מעלה לה מזונות קא מיירי ואמרינן עושה ואוכלת פשיטא דכיון דאין מעלה לה מזונות ודאי עושה ואוכלת דממאי מתפרנסת. ואמרינן סיפא אצטריכא ליה למתני המותר ר"מ אומר הקדש דסבר אף על גב דמעשה ידיה אינו יכול להקדיש הואיל ואינה ניזונת משלו מכל מקום מותר על מזונותיה יכול להקדיש שיהא קדוש לאחר מיתה ע"כ. ואין לך לפרש דרש"י ז"ל שם בעי לפרושי דמתניתין חדא קתני וכי קתני המותר קאי עלה דרישא דבהדיא פירש כאן במשנתנו דמילתא באפי נפשה קתני וכדכתיבנא לעיל. ומכל מקום יש לדקדק דהתם בנדרים קרי רש"י ז"ל מותר מה שיותיר על המזונות שלה והכא במתני' לא פי' כן אלא דמותר היינו מה שהיא עושה לו יותר על הראוי שפסקו חכמים כו' ואפשר לומר דלדעת ר"ל תתפרש המשנה כך המקדיש מעשה ידי אשתו פי' דהקדיש כל מעשה ידי אשתו והיא אינה נזונת הרי עושה ואוכלת כיון דאינה נזונת לא קדיש כלל ואפילו לאחר מיתה דאיהו לכל מעשה ידיה אכוון וכיון דעיקר מעשה ידיה לא קדישי הרי לא חל אמעשה ידיה שם קדושה אבל אם הקדיש בפי' מה שיותר על מזונותיה קדיש לאחר מיתה ועד ההיא שעתא לא הויא מותר דדילמא תצטרך לה וכדפרישית במתני' נמצא דאיהו מעשה ידיה קא קדיש דשייך שפיר למימר מתוך שיכול לכופה למעשה ידיה אבל אי נפרש דמותר היינו מה שהיא עושה יותר על מה שפסקו לה חכמים היכי קאמר מתוך שיכול לכופה למעשה ידיה אטו מי מצי לכופה לעשות יותר על מה שפסקו לה חכמים ומה שתירצו המפרשים בזה דוחק וכדבעינן למכתב קמן בס"ד.
אלא הנכון ודאי דאיהו ה"ק מה שיותירו יותר על מזונותיה מעשה ידיה יהיו קדושים דאיהו אינו מעלה לה מזונות ובעי לאקדושי מעשה ידיה לכך מניח לה ממעשה ידיה כנגד מזונותיה ומה שיותיר תקדוש ואך ע"ג דאינו מעלה לה מזונותיה ואינו יכול לכופה וכדכתב הרשב"א וכדכתיבנא לעיל מכל מקום אפשר דה"ק מתוך שיכול לכופה למעשה ידיה פי' דאי בעי הוי מיהב לה מזוני וכייף לה על מעשה ידיה ולא מציא אמרה איני

נזונת ואיני עושה השתא נמי דמניח לה ממעשה ידיה כנגד מזונותיה ומקדיש המותר הוה ליה כאלו אמר יקדשו ידיך לעושיהן וידיה משועבדין לו והוה ליה כאילו מעלה מזונות כיון דלא קא קדיש אלא מותר מזונותיה אי נמי דמיירי סיפא במעלה לה מעה כסף ואינו מעלה לה מזונות דכיון דמעלה לה מעה כסף ואיהו נמי מניח ממעשה ידיה כנגד מזונותיה שפיר מצינו למימר מתוך שיכול לכופה כנ"ל שיטת רש"י ז"ל במהדורא בתרא ודוק שכתב רש"י ז"ל דשב"ל. כגון מעשה ידיה שהקדישה עד שלא עשאתן. ע"כ. אלמא דס"ל ז"ל דשקלא וטריא דר"ל היינו על עיקר מעשה ידיה אבל במהדורא קמא כתב דשב"ל כגון מותר וכדכתיבנא לעיל. ונדחק לפרש סיפא באינה נזונת וכדכתיבנא כדי לתרוצי קושיית מאי למימרא דפריך תלמודא דלא מתרצא שפיר אלא אי מוקמת לה סיפא נמי באינה נזונת וכדפרישנא ולא מתוקמיה ר"ל שפיר אלא כשיטת רב ושמואל דקא מפרשי' למתניתין דקדוש לאחר מיתה קאמר וכדכתיבנא והשתא ניחא קושיא אחריתי לקמן וכדבעינן למכתב קמן בס"ד:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל לר"ל מתניתין בשאינה נזונת דאיתא לעיל שאם הוא מעלה לה מזונות האיך היא עושה ואוכלת אלא ודאי כדאמר' ואם כן לא אתי רישא וסיפא בחדא גוונא דרישא בשאינה ניזונת וסיפא בניזונת ויש מתרצים דסיפא כשאינו מעלה לה מעה כסף ור"ל כרב ושמואל ס"ל בפי' דסיפא דלר"מ מותר לאחר מיתה קדיש ולא מחיים ומיהו לרב ושמואל ע"כ טעמא דר"מ משום דאדם מקדיש דשב"ל דהא לדידהו כיון שיכולה לומר איני ניזונת ואיני עושה כל שאינה ניזונת פקע קניניה לגמרי ואינו יכול לומר שיקדשו ידיה לעושיהן אבל לר"ל כיון שכל שיש לו נכסים יכול לכופה על מעשה ידיה ואינה יכולה להפקיע זכותו ידיה קנויין לבעל וכשאין לו נכסים לזונה שהיא עושה ואוכלת לא משום דפקעה זכותה דבעל אלא מפני שהיא ממשכנתו למזונותיה כאילו תפסה מנכסיו דהוו ידיה אצלה כאילו הם אפותיקי מפורש למשכנו בהם יותר משאר נכסיו שעל מנת כן נישאו הילכך כשמתה ויש שם מותר שהוא קדוש אין קדושתו חלה לאחר מיתה אלא מחיים חל למפרע כי כל מה שלא משכנתו מהם דבעל היא וקדיש קדושה גמורה.

וכ"ת הניחא אילו אמר בפירוש יקדשו ידיך לעושיהם הא אמרינן דלר"מ כיון דאין אדם מוציא דבריו לבטלה נעשה כאומר כן הילכך לר"ל מותר מחיים קדוש אלא שאין קדושתו מתבררת אלא לאחר מיתה ובחייה הרי היא עושה ואוכלת כדקתני רישא ולקמן נפרש אמאי נקט תנא האי דינא במותר דהיינו העדפה דה"ה במה שלא אכלה מעיקר מעשה ידיה. ועוד י"ל דלר"ל מותר מחיים קדוש ממש כסברא דרב אדא וכשמעלה לה מזונות

ואינו מעלה לה מעה כסף וקסבר תקנו מזונות תחת מותר ומעה כסף תחת מעשה ידיה הילכך מותר קדוש מחיים ממש דהא יהיב לה מזונות ומעשה ידיה היא עושה ואוכלת שמשכנתו על מעה כסף כמו שאמרה והכא הקשה דכיון שיכול לכופה למעשה ידיה ידיה קנויות לו ויכול לומר יקדשו ידיה לעושיהן וה"ל מקדיש דבר שבא לעולם משא"כ לרב הונא דכיון דיכולה לומר איני ניזונת ואיני עושה לא אלים שעבודא של בעל [שיוכל להקדיש דשעבוד גרידא היא וה"ל כמקדיש מלוה וזבין מלוה שאינו מכור ואינו קדוש אבל לר"ל הוי שעבודן לבעל] כלוקח אי נמי לרב הונא אילו אמר בפירוש כן יכול לומר יקדשו ידיה לעושיהן אבל כל שלא אמר כן לא אמרינן נעשה כאומר מכיון שלא אלים שעבודיה ויכולה היא להפקיעו ובכי האי מוציא דבריו לבטלה כיון שאין הממון קנוי לו לגמרי וזה יותר נכון לפי התירוץ הזה האחרון וכן דעת הרמב"ם דאפילו לרב הונא כל שלא אמר יקדשו ידיך לעושיהן מהני ואף על פי כן בירושלמי נראה כתירוץ הראשון והא דאמר ר"ל שיכול לכופה על מעשה ידיה משמע אפילו על המותר דהיינו העדפה דהא סיפא דמתני' אמרה. ואם תאמר האיך יכול לכופה לעשות העדפה י"ל דאנן ה"ק שיכול לכופה על המותר ההוא שיהא שלו ויעלה לה מעה כסף שלה כשטרחה והותירה שכך ידיה משועבדות לבעל למותר ההוא כשהעדיף כמו שמשועבדות לעיקר מעשה ידיה וזה ברור.ע"כ:

והא לא אמר ליה הכי. ואם תאמר ואמאי בעי והא איהו נמי נעשה קאמר ואי קאי אמותר שפיר דפריך דהיכי מצי אמרה דהא לא מצי למימר כאילו קאמר יקדישו ידיך כו' והא לא קדיש אלא המותר על חמשה סלעים וכן כתוב במהדורא קמא והא לא אמר לה יקדישו ידים לעושיהן פי' שלא קדיש הידים אלא המותר לבד אבל אי קאי אמעשה ידיה הרי קאמר נעשה כאומר לה כו' ואף על גב דלא קאמר נעשה כמי שאמר. ותירץ רש"י במהדורא בתרא דה"ק דכיון דאיהו לא קאמר אלא מעשה ידיה היכי מצינן למימר אנן דידים קאמר וזהו שכתב רש"י ז"ל והא לא אמר. יקדשו ידיך אלא מעשה ידיה. ומשני דכיון דשמעינן ליה לר"מ דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה כו'. פי' דה"נ אשכחן דאית ליה לר"מ גבי המעריך פחות מבן חדש דאף על גב דהוציא ערך מפיו כיון דאין ערך לפחות מבן חדש אית ליה לר"מ דגמר ואמר לשם דמים הכא נמי דכותה ואע"ג דשניא ההיא דערכין דכ"ע ידעין דאין ערך לפחות מבן חדש וזיל קריב רב הוא ולהכי אמרינן דאדם יודע דאין ערך לפחות מבן חדש וגמר ואמר לשם דמים אבל הא דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם לאו כ"ע בקיאים ביה ואיכא למימר דמעשה ידיה ממש קאמר ולא ידים מכל מקום איכא למימר דכיון דאין השנוי כל כך וכדכתיבנא מתקנינן

לשנויי כיון דלא אפשר בענין אחר לדברי ר"מ אבל מערך לדמים שינוי גדול ומשום דידוע לכל אמרינן דלשם דמים קאמר:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא אין אדם מוציא דבריו לבטלה במסכת ערכין בפרק האומר משקלי גבי האומר ערך כלי עלי והמעריך פחות מבן חדש ר"מ אומר יתן דמיו אדם יודע שאין ערך לכלי ולפחות מבן חדש וגמר ואמר לשם דמים והכא נמי אליבא דר' מאיר כיון שאדם יודע שאינו יכול להקדיש דבר שלא בא לעולם יקדשו ידיך קאמר לה דלא הוציא דברים אלא על דבר שאפשר ע"כ. האריך ומייתי נמי האומר ערך כלי עלי והא ודאי לא דמי כלל להא דהכא דכ"ע בקיאי דאין ערך לכלי ובודאי דדמים קאמר מה שאין לומר כן בהא דמקדיש דבר שלא בא לעולם ואפשר דה"ק דלעולם אין דעת מקדיש להוציא דברים אלא על דבר שאפשר ואף ע"ג דבשעת הקדשו לא היה יודע דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם מ"מ איהו לדבר שאפשר איכוון וכל היכא דמצי למיחל ליחול וכיון דאי אפשר בלא ידים מתקנינן לישניה דה"נ קאמר ובמהדורא בתרא לא הביא רש"י ז"ל ההיא דהאומר ערך כלי עלי אלא ההיא דהמעריך פחות מבן חדש ואפשר דס"ל דההיא דפחות מבן חדש נמי לאו כולי עלמא בקיאי ביה אי נמי כגון דאמר ערך תנוק זה עלי ואף על גב דלא היה יודע אי חייב פחות מבן חדש אפילו הכי סבירא ליה לר' מאיר דמסרסים לישניה וגמר ואמר לשם דמים וזה פשוט כנ"ל:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל כיון דשמעינן ליה לר"מ דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה פי' גבי הקדש כדפרש"י ז"ל ודוקא כשאי אפשר לקיים פשט דבריו בשום ענין אבל אם אפשר לקיים דבריו בשום ענין לא מסרסינן לישניה לגבי הקדש וכדפרישנא במסכת גיטין גבי המקדיש עבדו יצא לחירות דאמרינן לדמי לא קאמר להוי עם קדוש קאמר וההיא אפילו לרבי מאיר איתמרה וכדכתיבנא התם בס"ד. עד כאן:

וסבר ר"מ אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אי ר"ל במותר על חמש סלעים קאמר לא תימא טעמא דרבי מאיר כו'. וכדמשמע ממהדורא קמא שכתב רש"י וכדכתיבנא לעיל מסקנת ר"ל היינו דר"מ סבר אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם וכדפתח וקאמר לא תימא טעמא דר"מ משום דקסבר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם וכו' פי' דודאי סבר אין אדם מקדיש דשלב"ל וכן כתוב במהדורא קמא וכדכתיבנא לעיל. והכי פירושו דשמעתין וסבר ר"מ אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם פי' דלעולם ס"ל לר"מ אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ואפילו במידי דעבידי דאתי דכיון דקא אמרת אין אדם מוציא דבריו לבטלה אלמא דס"ל לר"מ דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ואפילו במידי דעבידי דאתי דאי אית ליה לר"מ בשום מידי דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם

ליכא למימר אדם יודע דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם דאטו כולי עלמא בקיאי לחלק בין מידי דעביד דאתי למידי דלא עביד דאתי עד דנימא אדם יודע דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ואין מוציא דבריו לבטלה אלא ודאי משמע דסבירא לך דאית ליה לרבי מאיר דלעולם אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ולהכי קאמרת אין אדם מוציא דבריו לבטלה ופריך והתניא האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר וכו' דהכא כיון דהגוף בעולם הוה ליה כמידי דעבידי דאתי ולא בעינן בהו דלהוו עבידי דאתי ומשני מההיא אין מהא ליכא למשמע מינה פי' אנן הכי קאמרינן דממתניתין לא תשמע מינה דס"ל אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם דאם כן נשמע מיניה דס"ל לר"מ דאפילו במידי דלא עבידי דאתו אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם דמותר לא עביד דאתי הוא ומיהו מהא איכא למשמע דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ומעתה תחלק ותאמר דבמידי דעבידי דאתו ס"ל לר' מאיר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם דההיא דלאחר שאתגייר חשיבי דעבידי דאתו כיון שהגוף בעולם וכמו שכתבו התוספות אבל מידי דלא עבידי דאתו כגון מותר הא ודאי דס"ל לר"מ דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם והילכך טעמא דמתניתין לאו משום דס"ל לר"מ אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אלא מתוך שיכול לכופה כו' וכדקאמר ר"ל בתחלת דבריו:

עוד יש לפרש דהכי פריך וסבר ר"מ אין אדם מקדיש כו'. מדקאמרת דטעמא דר"מ משום דכיון דיכול לכופה למעשה ידיה כו' אלא דסבירא לך דסבר אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם והתניא האומר לאשה הרי את מקודשת כו' ואהדר ליה מההיא אין כו' פי' מהך ברייתא שמעינן שפיר דטעמא דר"מ דמתניתין משום דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ומיהו ממתניתין גופא ליכא למשמע ונפקא מינה דאי שמעת ליה ממתניתין גופא הילכך נשמע מינה דאפילו לא עבידי דאתי אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם דלכאורה מותר מעשה ידיה לא עבידי דאתו אבל השתא דנשמע פי' משנתנו מכח ההיא ברייתא הילכך נחלק ונאמר דדוקא כעין ההוא ברייתא היא משנתנו וההיא ברייתא עבידי דאתי מקרי כיון דהגוף בעולם ומשנתנו נמי עבידי דאתי מקרי כיון דבידה לעשות מלאכה ולהזדרז בה ולעשות יותר מדאי ולא מקרי לא עביד דאתי אלא כגון כפלא דפרק המפקיד דאיכא כמה מי יימר מ"י דמגנבא ואת"ל דמגנבא מי יימר דמשתכח גנב ואי משתכח גנב מי יימר דמשלם דילמא מודי ומיפטר וכדאיתא התם נמצא דלמסקנא טעמא משום דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ועיין לקמן ולשון הרא"ה ז"ל גבי הוי בה רב פפא.

וכן פרש"י ז"ל במהדורא קמא וז"ל מההיא אין מהך מתניתין דהאומר לאשה שמעינן שפיר דס"ל לר"מ אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אבל מתניתין ליכא למשמע מינה דהא איכא לאוקמי טעמא דר"מ לפי שנעשה כאומר לה כו'. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל מההיא אין מהא ליכא למשמע מינה פי' ונפקא לן מינה דאי טעמא דר"מ משום דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם הא ודאי לית הלכתא כותיה אבל אי טעמא דידיה משום דנעשה כאומר יקדשו ידיך לעושיהן אפשר דהלכתא כותיה ואף ע"ג דלא קי"ל כותיה במעריך פחות מבן חדש התם הוא שאתה משנה לשונו מערך לדמים אבל הכא כי אמר שהוא מקדיש מעשה ידי אשתו יש לומר דה"ק שהוא מקדיש אותם בדין חכמים ובדין תורה דהוי כאלו אמר בפי' יקדשו ידיה לעושיהן ואלו המוכר פירות דקל לחברו שיזכה כתיקון חז"ל הא ודאי זכה כאילו אמר גוף לפירות כנ"ל. ע"כ:

לאחר שאתגייר וכו'. כי האי לישנא גופא קתני במתני' פרק האומר דקידושין וקא סתים ותני אינה מקודשת ולפי זה לא זו אף זו קתני לא מיבעיא שאתגייר דמקרי דבר שלא בא לעולם ואינה מקודשת דהא מחוסר מילה אלא אפילו לאחר שתתגיירי נמי מקרי דבר שלא בא לעולם ולא מבעיא גירות דהא ודאי בריה חדשה בא לעולם אלא אפילו שחרור דמסתמא כשנתגייר כבר מיירי אלא דמחוסר שחרור דאכתי הוו עבדים דהא אסור להשהות עבד כנעני גוי בתוך ביתו יותר מי"ב חדש דמגלגל עמו עד י"ב חדש. וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל בהלכות עבדים פ"ח ובהלכות מילה פרק ראשון ולא מבעיא איהו דמקרי דבר שלא בא לעולם דכל עוד שלא נשתחרר לא שייך במצות שהזמן גרמא והרי הוא כאשה ושוב הרי הוא כישראל גמור אבל האשה אין שום שינוי בין קודם שחרור בין לאחר שחרור לענין המצות ולא מבעיא כל הני דהא ודאי איכא חסרון בגופייהו דהוו להו גוים או עבדים אבל לאחר שימות בעליך אין שום שינוי בגופא אלא דמעלמא קא אתי ולא מבעיא לאחר שימות בעליך דמכל מקום הרי בעלה עמה וקא מעכבא לה מלהנשא אלא אפילו לאחר שתמות אחותיך דהרי היא פנויה וראויה להתקדש אלא דמעלמא קא אתי לה עכובא ולא מבעיא לאחר שתמות אחותיך דמכל מקום הרי עכוב הקדושין ביה וקאי עלה בכרת אלא אפילו לאחר שיחלוץ ליך יבמיך דלא קאי עלה אלא בלאו והרי היא פנויה והוא פנוי אפ"ה מקרי דבר שלא בא לעולם ולא הויא מתקדשת כנ"ל:

לאחר שאתגייר לאחר שתתגיירי. ואם תאמר הא דאמרינן בפרק א' דגיטין [יג ב'] אפילו ר' מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ה"מ לדבר שישנו בעולם אבל לדבר שאינו בעולם לא אמר והא שמעינן ליה הכא דאפילו לדבר שלא בא לעולם קאמר כגון לאחר שאתגייר. ויש לומר דלא חשיב לאחר שאתגייר כ"כ דבר שלא בא לעולם כיון

שהגוף בעולם אלא שמחוסר גירות אבל התם בנולדים איירי דאכתי לא בא לעולם כלל וכענין זה תירץ ה"ר אלעזר משונא אהא דקאמר בריש המפקיד ע"כ לא קאמר רבי מאיר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אלא כגון פירות דקל דעבידי דאתו. וקשה דהא כל הני דהכא לא עבידי דאתו דמי יימר שישחררנו רבו וימות בעלה ואחותה. ותירץ דלא בעינן דעבידי דאתו בדבר שאינו בעולם כלל אבל הנך שהגוף בעולם אף על גב דלא עבידי דאתו. ואם תאמר אם כן אמאי קאמר מההיא אין מההוא נמי לא שמעינן שיוכל להקדיש דבר שלא בא לעולם כלל כגון מעשה ידיה ואכתי מצינן למימר דלא הוה מעשה ידיה אי לאו משום דנעשה כאומר יקדשו ידיך לעושיהן. ויש לומר כיון דשמעינן לר' מאיר דס"ל כר' אליעזר בן יעקב בדבר שלא בא לעולם מסתמא סבר לגמרי כותיה ושמעינן לרבי אליעזר בן יעקב דקסבר אף על פי שלא בא לעולם כלל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם בפרק האשה רבה [יבמות צג ב']. ועוד מתרצים דאפשר דהני דעבידי דאתו כגון ששמע מרבו שישחררנו לאחר שימות בעליך ואחותיך בגוססין לאחר שיחלוץ ליך יבמיך כגון שפסלה עליו בגט ומיהו מקדיש ידי אשתו דאמר ר"מ דקדוש לאחר מיתה לא אפשר לאוקמיה בגוססת כיון דעושה מלאכה אלא בזקנה. לשון הרא"ש.

ואין צורך לאוקמה בזקנה דכיון דבידו להעלות לה מעה כסף ויהיה המותר שלו אפילו מחיים חשיב עביד דאתו ולא דמי לאחר שימות בעליך ואחותיך כנ"ל. ובמאי דכתיבנא לעיל ניחא כל הני קושיות דקשיא להו לתוספות ז"ל ודוק ותשכח:

אימת קדוש אליבא דר"מ לאחר מיתה לכשתמות חל הקדש עליו שאותה שעה הוא יורשה וכל הנמצא בידה שלו הוא הכל נקרא מותר במותה אבל מחיים לא חל הקדש אמותר מעשה ידיה וטעמא דלקמן מותר אפילו מדחיים קדיש וטעמא לקמן. רש"י ז"ל במהדורא קמא ולקמן נפרש לשונו ז"ל בס"ד:

הוי בה רב פפא במאי אילימא במעלה לה מזונות ומעה כסף לצרכה רב פפא לא אתי למידק אי מעלה לה תרווייהו דהא הני אמוראין רב ושמואל ורב אדא לא אפליגו בעיקר מעשה ידיה אלא במותר בלחודיה אלא משום דאכתי לא קים לן הי מינייהו תקינו תחת מותר אי מזונות אי מעה כסף הילכך בעי בתרווייהו וה"ק במאי מתוקמא סיפא דמתניתין אי מזונות תקינו תחת מותר והוא העלה מזונות אי מעה כסף תחת מותר והוא העלה לה מעה כסף ורישא חד טעמא וסיפא חד טעמא דהא רישא אוקימנא לה במעלה לה מזונות תחת מעשה ידיה אם כן מ"ט דמ"ד לאחר מיתה הא כיון דיהיב לה מה שתחת המותר הויא ליה מותר דידיה ואף מחיים קדיש לר"מ דהא הוא דאמר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אלא כשאין מעלה לה מזונות:

ואין וכו'. כלומר בין דליהוו מזונות תחת מותר בין דליהוו תחת מעה כסף מתוקמא סיפא דמתניתין כשאין מעלה לה כלום ורישא וסיפא בחד טעמא הוא. מ"ט דמ"ד מחיים כיון דלא יהיב לה מידי מותר דידה הוא ואין לבעלה רשות בה עד שתמות ויירשנה לעולם רישא וסיפא בחד טעמא דסיפא דמתוקמא דמעלה לה מזונות משתמעה וכדרב דמוקים לה בנזונת להא דקתני הרי זו עושה ואוכלת וה"ה נמי דמצי מוקים כשאין מעלה לה מזונות ושאין מעלה לה מעה כסף אלא משום דרב דאית ליה יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה ואוקי רישא דמתני' דקתני עושה ואוכלת בניזונת להכי מוקי סיפא בניזונת ובהא הוי פלוגתייהו דרב ושמואל ורב אדא אי הני מזונות דמעלה לה הוי תחת מותר או לא רב ושמואל סברי תקנו מזונות תחת מעשה ידיה לאו דוקא נמי הכא תחת מעשה ידיה דמעשה ידיה להוו עיקר דהא הוא דאמר לעיל מזוני עיקר ויכולה אשה שתאמר לבעלה כו' וכיון דלא יהיב לה מעה כסף מותר דידה הוי ולא חייל הקדש עלייהו עד לאחר מיתה שיירשנה תחול איסור הקדש עליו ורבי יוחנן הסנדלר סבר אף על גב דבעלמא אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם הכא שאני דאף על גב דבשלא בא אינו שלו דהא לעולם מחיים אין לו חלק באותו מותר לכשיבא לעולם אינו שלו לאו כל כמיניה לאקדושי דתרתי איכא דבר שלא בא לעולם ודבר שאינו שלו וכיון דקא יהיב לה מזונא אינו מקדיש דבר שלא בא לעולם וה"ה דמצי לשנויי איפכא לעולם בשאין מעלה לה מזוני ומעלה לה מעה כסף וליפוך נמי למילתייהו דרב ושמואל סברי תקנו מזונות תחת מותר ומעה כסף תחת מעשה ידיה וכיון דלא יהיב לה מזוני מותר דידה הוי ורב אדא סבר תקנו מעה כסף תחת מותר ומזונות תחת מעשה ידיה וכיון דיהיב לה מעה כסף מותר דידיה הוי אלא אורחא דמילתא נקט דדרך בני אדם להעלות לה שתי מזונות ואין דרך להעלות לה מעה כסף. רש"י במהדורא קמא ולקמן נפרש שיטתו ז"ל שבמהדורא זו בס"ד:

וז"ל הרמב"ן ז"ל לאחר מיתה קדוש דהא ירית לה ואתא לידיה וקא סברי טעמיה דר"מ משום דקסבר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ודלא כר"ל. הוי בה רב פפא כו' מאי טעמיה דמ"ד לאחר מיתה קדוש איכא למידק דילמא בהא פליגי דרב אזיל לטעמיה דאמר יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה ורב אדא דאמר מחיים קדוש משום דסבר לה כר"ל דאינה יכולה הילכך מחיים קדוש. ואם תאמר אי הכי רישא הכי קתני הרי זו עושה ואוכלת אליבא דרב אדא הא לאו מילתא היא דרישא כשאינה ניזונת ומשום הכי אפילו מעשה ידיה אינן קדושין וסיפא בניזונת ואפילו מותר נמי קדוש דהשתא נמי בכה"ג מתרצי לה בגמרא איכא למימר סיפא גופא לא מצית לאוקמה

בדאמרה איני ניזונת ואיני עושה ומאי קדוש קדוש לאחר מיתה דאם כן ליתני המקדיש מעשה ידי אשתו הרי זו עושה ואוכלת ועושה צרכיה ומה שהותירה ממזונותיה ר' מאיר אומר הקדש מאי האי דקתני המותר דמשמע בשהקדיש את המותר נוהג הדין הזה אבל מעשה ידיה עצמן דין אחר יש להן ש"מ בשאינה אומרת איני ניזונת ואיני עושה עסקינן ולהכי קתני המקדיש את המותר סד"א כיון שאינו יכול לכופה לעשות מותר אפילו היכא דאינה אומרת איני ניזונת ואיני עושה לאו דידיה הוי קמ"ל.

וכן היא הצעה של משנה לרב ושמואל רישא אפילו בניזונת כלומר שרוצה ליתן לה מזונות והיא אומרת איני ניזונת ואיני עושה וסיפא בניזונת ממש הילכך מעשה ידיה קדוש אם הוא מקדיש אותן אבל אם הוא הקדיש את המותר אינו קדוש אלא לאחר מיתה וה"ה למעשה ידיה עצמן בשאינה ניזונת ממש אלא דרבותא קא משמע לן ולרב אדא כולה מתניתין מתוקמא בחד גוונא והכי קתני הזן את אשתו ואינו מעלה לה מעה כסף והקדיש עיקר מעשה ידיה הרי זו עושה ואוכלת כלומר עושה צרכיה ואם הקדיש את המותר קדוש מחיים ובדין הוא דהוה ליה למתנייה במעלה לה מעה כסף ולמעשה ידיה ממש דמחיים קדישי אלא דרבותא קמ"ל אף על גב דלא שכיח דאתי ור"ל ע"כ לא מוקי לה כשמואל דקדוש לאחר מיתה דאי אינו מעלה לה האיך יכול לכופה אלא כרב אדא מוקי לה דקדוש מחיים וכשמעלה לה מה שתחת המותר או מעה כסף או מזונות ומפורש נמי בירושל' ר"ל אמר במותר מחיים מחמש סלעין פליגי בו פתר לה כשמעלה לה מזונות ואינו מעלה לה מעה כסף והיינו כרב אדא לגמרי והיינו טעמא דקתני מותר דאף על גב דאינו יכול לכופה לכך כיון דכי עבדא דידיה הוי וידיה דידיה נינהו נעשה כאומר יקדשו ידיך לעושיהן דהא הקדיש מעשה ידיה כלן אלא שאין הקדש חל על מה שאינו מעלה לה כנגדו וטעמיה דרבי יוחנן הסנדלר דאמר חולין משום דס"ל כיון שאינו יכול לכופה למותר הוה ליה מקדיש דבר שאינו שלו ובמותר דוקא הוא דפליג אבל במקדיש מעשה ידיה והוא מעלה לה מעה כסף או מזונות אפשר דס"ל דהקדשו הקדש ואפשר דטעמיה משום דלית ליה נעשה כאמר לה שאדם מוציא דבריו לבטלה ולרב ושמואל דאמרי לאחר מיתה קדוש ע"כ פלוגתייהו דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם וזהו הדרך שכתבו המפרשים.

ומיהו תמיה לי רב ושמואל אמאי מוקי מתניתין במעלה לה מזונות ואינו מעלה לה מעה כסף ולאחר מיתה קדוש ורישא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא לוקמיה במעלה לה מעה כסף אינו מעלה לה מזונות או שאינה רוצה לקבל או שאינו רוצה ליתן לה רישא וסיפא בחד טעמא וכדפרישית לרב אדא ואי איכא מאן דדחי לי משום דאורחא דמילתא הכי

לא מדחינא בגילא דחטה שיותר היה ראוי בדין להעמיד משנתנו כפשטא לפרושי בחד טעמא אף על גב דלאו אורח ארעא הכי מלהעמידה בב' טעמי. ועוד שאין זה מנהג רחוק כל כך שלא נעמיד משנה בו.

לפיכך נ"ל לומר דרב ושמואל ודאי בהכי מוקמי לה למתני' כשאינה נוטלת מזונות ונוטלת מעה כסף וכולה חדא קתני ופלוגתייהו לאו אאוקמתא דמתניתין אלא דאיתמר מי שמעלה לאשתו מזונות ואינו מעלה לה מעה כסף והקדיש המותר לרבי מאיר לאחר מיתה קדוש. ואם תאמר לפלגו בעלמא איכא למימר משום רב אדא דמוקי לה למתניתין כהאי גוונא במעלה לה מזונות ואינו מעלה לה מעה כסף ורב ושמואל אמר אי הכי לא הוה קדוש אלא לאחר מיתה ולא מתוקמה מתני' אלא במעלה לה מעה כסף ולא מזונות ולא תיקשי לך מאי דאמרינן בגמרא אמתניתין מותר מאימת קדוש דלאו מותר דקתני מתניתין קאמרינן אלא משום שיטה דרב אדא קאמר הכי כדפרישית ומעיקרא נמי הכי אקשינן אי בנוטלת הכל מ"ט דמ"ד לאחר מיתה קדוש ואי כשאינה נוטלת כלום מ"ט דמ"ד מחיים דאם כן באומרת איני נוטלת ואיני עושה מאי שנא מותר דפליגי ומ"ש מעשה ידיה דלא פליגי להכי מוקי פלוגתייהו בנוטלת מקצת ופליגי במותר דוקא ומתניתין נמי מותר דוקא קתני כדפרישי'.

וי"ל נמי דה"פ דמתניתין לרב ושמואל המקדיש מעשה ידי אשתו אף על פי שהוא מעלה לה מזונות אם רצתה עושה ואוכלת שתאמר איני ניזונת ואיני עושה ולאחר המיתה אפילו זה מותר הקדש ואף על גב דלא עביד דאתי ולא יהיב לה מעה כסף כלל ולרב אדא קתני הרי זו עושה ואוכלת שמעשה ידיה שלה כיון שאינו מעלה לה מעה כסף והמותר הקדש לפי שהוא שלו כיון שמעלה לה מזונות וגם זה הלשון הגון ואוקמתא דגמרא קיימא אמתניתין ומכל מקום לרב ושמואל כל שכן דמתוקמא במעלה לה הכל והיא אינה רוצה אלא שיטה דפלוגתייהו מפרש בגמרא ומוקמי מתני' בהכי וכולה חד גוונא הוא זה נ"ל ועולה יפה.

ובפרש"י ז"ל כך כתוב וה"ה דמצי לאוקמה כשאינו מעלה לה מזונות אבל מעלה לה מעה כסף ורב ושמואל סברי תקנו מזונות תחת מותר וכיון דקא יהיב לה מעה כסף מותר דידיה הוי אלא משום רב דאית ליה יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה ואוקי רישא דמתניתין בניזונת אוקי סיפא בניזונת ואין זה נכון דלא דמי ההוא ניזונת להאי דאילו התם מאי ניזונת שרוצה לזונה והיא אומרת איני ניזונת והרי הרב אומר כן ואילו האי ניזונת שהוא נותן לה והיא מקבלת מזונות דאי לאו הכי לא הוה רב פפא הוי מ"ט דמ"ד מחיים קדוש ועיקר קושיא מתרצה במאי דאמר רב יכולה אשה שתאמר

לבעלה איני ניזונת ואיני עושה אלמא תקנו מזונות תחת מעשה ידיה ולא תיקשי לך לישנא דגמרא דקאמרינן רב ושמואל סברי תקנו מזונות תחת מ"י ואילו לרב הוה ליה למימר תקנו מעשה ידיה תחת מזונות דלישנא דגמרא הוא ולאו דוקא אלא לומר לך זה תחת זה ולאפוקי מדרב אדא וללשון ראשון שפי' למעלה משום שמואל לא קפיד בה דלא שמעינן ליה דסבירא ליה כרב בההיא ולפי' תפס לו לשון הברייתא דקתני מזונות תחת מעשה ידיה ועוד דאין קושיא זו צריכה לתרץ דמאי נפקא לן מינה אי אפיך סברא דרב ושמואל לרב אדא וסברא דרב אדא לשמואל הא לא מתרצא שמעתא שפיר ועוד דנקט ליה אורחא דמילתא שכל אדם מעלה לאשתו מזונות ויש כמה שאין מעלין לה מעה כסף. עכ"ל הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ה תלמידו הוי בה רב פפא כו'. וכי תימא רב אדא בר אהבה מוקים לה במעלה לה מזונות ומעלה לה מעה כסף והיינו דאמר מחיים קדוש ורב ושמואל מוקמי לה בשאין מעלה לה מזונות ולא מעה כסף והיינו דאמרי לאחר מיתה קדוש. הא ליתא דאם כן במאי פליגי ומפרקינן לעולם במעלה לה מזונות ואין מעלה מעה כסף לצרכה רב ושמואל סברי תקנו מזונות תחת מעשה ידיה ומעה כסף תחת מותר. וכיון דלא יהיב לה מעה כסף מותר דידה הוי פי' ומתני' אתיא שפיר וכולה בחדא גונא קתני והכי קאמר המקדיש מעשה ידי אשתו ואינו מעלה לה מה שכנגד מעשה ידיה שהקדיש דהיינו מזונות דאינה ניזונת הרי זו אוכלת ונוטלת מעשה ידיה למזונותיה. והמותר כלומר אם הקדיש מותר מעשה ידיה דהיינו מותר חמש סלעים ואינו מעלה לה מה שכנגד מה שהוא מקדיש דהיינו מעה כסף שהוא מותר דומיא דרישא דאינו מעלה לה מה שכנגד מה שהקדיש דהיינו מזונות שהם כנגד מעשה ידיה רבי מאיר אומר הקדש לאחר מיתה דכיון דאין מעלה לה מעה כסף אינו זוכה בו מחיים.

ומיהו האי דקאמר במעלה לה מזונות אליבא דרב ושמואל לאו דוקא דהוא הדין אינו מעלה לה לא מזונות ולא מעלה לה מעה כסף. אלא לרב ושמואל אתיא סיפא דמתני' בין בשמעלה לה מזונות בין שאינו מעלה לה דלא איכפת ליה דמ"מ מתני' במאי דתני בחדא שיטתא אתיא דרישא מיירי בשאינו מעלה לה מה שכנגד מה שהוא מקדיש דהיינו מזונות דהוא תחת מעשה ידיה בין שהוא אינו רוצה להעלות לה בין שהוא רוצה להעלות לה והיא אינה רוצה לקבל כרב הונא דאמר משמיה דרב יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונית ואיני עושה ולהאי סברא בוודאי כל היכא דאמרינן אינו מעלה לה מזונות כלומר אינה ניזונת אפילו הוא רוצה להעלות לה וסיפא מיירי בשאינו מעלה לה

מה שכנגד מה שהוא מקדיש דהיינו מעה כסף שהוא תחת מותר שהקדיש ואי ניזונת או אינה ניזונת לא איכפת לן:

דף נט.

רב אדא בר אהבה סבר תקינו מזונות תחת מותר ומעה כסף תחת מעשה ידיה וכיון דיהיב לה מזוני מותר דידיה הוי. קשיא לן ולרב אדא אם כן היכי תני מתניתין המקדיש מעשה ידי אשתו הרי זו עושה ואוכלת ע"כ אמותר קאי דהא לרב אדא מותר תחת מזונות ובשאינה ניזונת סיפא דקתני והמותר בניזונת רבי מאיר אומר הקדש מחיים והא קשיא טובא כיון דרישא דמתניתין איירי גם כן במותר מאי איכא דברישא קרי ליה מעשה ידיה ובסיפא מותר. ותו דמיירי רישא בשאינה ניזונת וסיפא בניזונת ויש לומר דמתני' נמי לרב אדא בר אהבה כולה בחדא גוונא נמי אתיא ומעשה ידיה דרישא דמתניתין דוקא וכולה מתניתין אליבא דרב אדא כשהוא מקדיש מה שכנגד מה שהוא מעלה לה שהוא סבור לזכות בו והכי קאמר המקדיש מעשה ידי אשתו ומעלה לה מה שכנגד מה שהוא מקדיש דהיינו מעה כסף. וכיון שכן הוא סבור שיזכה בהן ויהא יכול להקדישן והיא אינה נזונת הרי זו עושה ואוכלת ונוטלת הכל לצורך מזונותיה אפי' עיקר מעשה ידיה שהן כנגד מעה כסף כיון שהיא צריכה להן דלא גרעה מעבד עברי דקיימא לן דאין הרב יכול לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך והמותר כלומר אם הקדיש המותר ומעלה לה מה שכנגדו כדפי' דמתני' הכי קאמר שמעלה לה מה שכנגד מה שהוא מקדיש דהיינו מזונות שהן תחת מותר אליבא דרב אדא בר אהבה בין שמעלה לה מעה כסף בין שאינו מעלה לה דהשתא לא איכפת לן דאליבא דרב אדא בר אהבה כולה מתני' אפשר דמיירי במעלה לה מעה כסף. ולא קאמר לעיל דאינו מעלה לה מעה כסף אלא משום רב ושמואל כדפרישית ולא קאמר במעלה לה מזונות אלא משום רב אדא בר אהבה. ומיהו אסיפא הוא דאמרינן דאליבא דתרווייהו מיירי בניזונת ואינו מעלה לה מעה כסף אבל רישא אתא ודאי באינה ניזונת לכ"ע ואליבא דרב אדא במעלה לה מעה כסף. והאי דאשמעינן מתני' דין הקדש במותר רבותא קמ"ל דאפי' במותר דלא עביד דאתי קאמר ר"מ דקסבר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. וכל שכן אליבא דרב אדא דקמ"ל רבותא דאפילו מעשה ידיה שאינן תחת מזונות נוטלת אותן בשאינה ניזונת והוא שצריכה להן.

ואיכא דקשיא ליה ואמאי לא אוקמי פלוגתייהו דרב ושמואל ורב אדא בר אהבה בפלוגתא דרב וריש לקיש דלעיל דרב ושמואל לטעמייהו דהיינו כרב דאמר יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונית ואיני עושה. ומתני' רישא בשאינה נזונת בין שהבעל אינו

רוצה או שהיא אינה רוצה וסיפא באינו מעלה לה מעה כסף ומותר לאחר מיתה קדוש כדמוקמי לה השתא. ורב אדא סבר לה כריש לקיש דל"ל דרב הונא ומפרש טעמיה דר"מ מתוך שיכול לכופה במעשה ידיה נעשה כאומר לה יקדשו ידיה לעושיהן. וכיון דהכי קאמר ודאי בניזונת מוקים לה לסיפא ובמעלה לה מעה כסף דלא סגיא ליה בלאו הכי דאי בשאינה ניזונת ליכא למימר שיכול לכופה במעשה ידיה כו' אם אינו מעלה לה מעה כסף. אלא לאו ודאי דהכא אתיא בניזונת ובמעלה לה מעה כסף ומוקים לה רישא בשאינה ניזונת וסיפא בניזונת ובמעלה לה מעה כסף. ואיפשר דרב אדא סבר לה כוותיה ולא איכפת ליה אי אתיא כולה מתני' בחדא שיטתא כריש לקיש דלדידיה ודאי לא סגי אלא הכי והשתא אפשר דכלהו אית להו מזונות תחת מעשה ידיה ומעה כסף תחת מותר ואפי' הכי אמר רב אדא מחיים משום דמוקים לה לסיפא בניזונת ובמעלה לה מעה כסף כריש לקיש.

ואם תאמר ומאי טעמא מוקמינן פלוגתא אחריתי בינייהו בכדי ולא פלוגתא דמשמע מדרב וריש לקיש. יש לומר דהתם הוא דאתי מעיקרא למימר ריש לקיש דמהא ליכא הכרחה דקסבר ר' מאיר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם דאיפשר דסיפא בניזונת ובמעלה לה מעה כסף והיינו טעמא דר"מ דאמר הקדש. אבל כיון דאית לן בודאי הכי דסבר לה רבי מאיר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ריש לקיש כולה בשאין ניזונת מוקים לה בחדא שיטתא ומפרש לה כרב ושמואל דרבי מאיר דאמר הקדש לאחר מיתה קאמר. והלכך ליכא לפרושי לרב אדא מתני' אלא בחדא שיטתא כולה דהא לא חזינן מאן דמפרש לה הכי אי נמי אפשר דודאי ר"ל אפילו מעיקרא מוקים לה לכולה מתני' באינה ניזונת וסיפא בשאין מעלה לה מעה כסף. והאי דקאמר מתוך שיכול לכופה לאפוקי מדרב הונא דקסבר יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה. ואם איתא להא דרב הונא ודאי כל היכא דאינה ניזונת ואין מעלה לה מעה כסף לא אפשר ליה לר"מ למימר הקדש לאחר מיתה אלא משום טעמא דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אבל השתא דקסבר ריש לקיש שתקנה קבועה היא ואין אחד מהן יכול להפקיע נמצאת שמעשה ידיה של אשה כשעושה אותן ראשון זוכה בהם הבעל והם שלו בכל מקום שהן והוא חייב גם כן במזונותיה ואם אינו נותן לה מזונות גוזל אותה ואע"פ כן הוא זוכה בודאי במעשה ידיה אלא שהיא יכולה ליטול אותן כשהיא צריכה להם כשאר נכסי הבעל שהרי הוא חייב במזונותיה כמו שפרשתי שאין אחד מהם יכול להפקיע את עצמו וכיון שכן ראוי הוא שיהא יכול לכופה במעשה ידיה שהרי מעשה ידיה שלו הם לעולם. ולפום האי סברא הקדש דקאמר רבי מאיר לאחר מיתה קאמר וחייל עליה ואף

על גב דלית ליה לר"מ אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם וא"ת והאי כיון דלא חייל מחיים היכי חייל לאחר מיתה דבר שלא בא לעולם הוא כדאמרינן לקמן מי איכא מידי דאלו השתא לא קדוש לקמיה קדוש הא ליתא דלא דמיא דלקמן הוא דאיכא למימר הכי משום דמדינא השתא לא חייל עלייהו הקדש אלא לאחר מיתת הבעל או אחר גירושין. וכיון דמדינא השתא לא קדיש לקמיה נמי לא קדיש כיון דאית לן אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. אבל הכא מדינא מהשתא קדוש אלא שהאשה כבעלת חוב במזונותיה והיא מוקדמת. וקיימא לן דקדושת דמים אינו מפקיע ושיעבודה עדיף והיא הטורפת מן ההקדש כשם שהיתה טורפת שאר נכסי הבעל וגובה מאלו אע"פ שיש שאר נכסים בני חורין משום דהוי לה אפותיקי מפורש שמעשה ידיה כאפותיקי מפורש למזונותיה ולא שייך ביה למימר פדיון מפני מראית העין כדאמרינן בההיא דערכין מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו גזרה שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון. משום דהכא אגופייהו דידיה לא שייך פדיון ואמעשה ידיה נמי לא מפני שאינן מסוימין ותו ליכא בהו מפני מראית העין וכיון דכן לאחר מיתתה דתו ליכא שיעבודא דידה גבי ליה הקדש בדיניה דהא מדינא הקדש הוא ואע"ג דמותר זמנין דאתי וזמנין דלא אתי ואין עיקר חיובא אלא בעיקר מעשה ידיה. וכיון שכן היכי קאמר שיהא יכול לכופה על המותר יש לומר בשהשלימה מעשה ידיה בתוך השבת כופה אותה שלא תבטל לא מדין משנתנו שהבטלה מביאה לידי שיעמום או זמה אלא מפני מעשה ידיה שהם שלו אבל ודאי יכולה היא להוציא כל ימי השבוע בעיקר מעשה ידיה מתחילה אבל השלימה בתוך השבוע כופה אותה לעשות.

ואיכא דקשיא ליה אכתי אמאי לא אמר פלוגתייהו איפכא ונימא הכי לעולם במעלה לה מעה כסף לצרכה ואינו מעלה לה מזונות. רב ושמואל סברי תקנו מזונות תחת מותר ומעה כסף תחת מעשה ידיה וכיון דלא יהיב לה מזונות מותר דידה הוי. ורב אדא בר אהבה סבר תקנו מזונות תחת מעשה ידיה מעה כסף תחת מותר וכיון דיהיב לה מעה כסף מותר דידיה הוי וקדוש. ויש לומר דהא לא ניחא ליה למימר דאם כן לא אתיא מתני' בחדא שיטתא לא לרב ושמואל ולא לרב אדא בר אהבה לא לרב ושמואל דאליבייהו רישא בשאינה ניזונת ומעלה לה מעה כסף מדקתני הרי זו עושה ואוכלת ואי בשאין מעלה לה מעה כסף אמאי עושה ואוכלת אפי' בניזונת נוטלת מעשה ידיה לעצמה משום מעה כסף נמצא שהקדיש כנגד מה שהוא מעלה לה וסיפא מיירי נמי בשאינה נזונת ומקדיש המותר שהוא תחת מזונות נמצא שמקדיש כנגד מה שאינו מעלה לה. ואליבא דרב אדא בר אהבה נמי רישא בשאינה ניזונת והקדיש מעשה ידיה שהקדיש מה שכנגד

מה שאינו מעלה לה. וסיפא במעלה לה מעה כסף שהוא תחת מותר לדעתו וזהו שקדוש מחיים נמצא שמקדיש מה שכנגד מה שהוא מעלה לה ותו דרב אדא בר אהבה לפום האי אוקימתא ודאי סיפא לא סגי ליה אלא בנזונת דאי בשאינה נזונת ודאי מותר לאו קדוש מחיים שהיא נוטלת הכל לצורך מזונותיה דלא גרעה מעבד עברי כדפרי' לעיל ותיתי רישא בשאינה ניזונת סיפא בניזונת סיפא במעלה לה כנגד מה שהוא מקדיש ורישא בשאינו מעלה לה ומשום הכי מחוורתא כדאוקימנא. עכ"ל הרא"ה ז"ל:

וז"ל הרשב"א ז"ל. הוי בה רב פפא במאי אילימא במעלה לה וכו' האי מעלה לה מזונות כדי נסבה דהא עיקר קושיא אינו אלא ממעה כסף שהוא כנגד המותר למאי דקס"ד השתא וכן נמי במאי דקאמר אלא כשאין מעלה לה מזונות לאו דוקא אלא עיקרה משום שאין מעלה לה מעה כסף לצרכה ומעלה לה מזונות ואין מעלה לה משום דבעי לאוקמא כולה בחד גונא. וראיתי מי שפירש משום דאכתי לא ידעינן אי מזונות תחת מעשה ידיה או תחת מותר ונכון הוא ואיכא למידק אמאי לא אוקמא בנזונת ורב לטעמיה דאמר יכולה אשה לומר לבעלה איני נזונת ואיני עושה ואיני נוטלת מעה כסף ואיני עושה מותר ומיהו לאחר מיתה קדוש משום דקסבר שאין אדם מקדיש דשב"ל ורב אדא סבר אינה יכולה לומר איני נזונת כו' כר"ל ומתוך שיכול לכופה נעשה כאומר לה יקדשו ידיך לעושיהן א"נ משום דאדם מקדיש דשב"ל. ואם תאמר אם כן לרב אדא היכי קתני רישא הרי זו עושה ואוכלת. ויש לומר דלצדדין קתני ורישא כשאינה נזונת.

ויש מתרצין דסיפא גופה לא מצית לאוקמה בדאמרה איני נזונת ואיני עושה ומאי קדוש לאחר מיתה דאם כן ליתני המקדיש מעשה ידי אשתו הרי זו עושה ואוכלת ועושה צרכיה ומה שהותירה ממזונותיה ר"מ אומר הקדש מאי האי דקתני המותר דמשמע כשהקדיש את המותר נוהג הדין הזה אבל מעשה ידיה עצמן דין אחר יש להם שמע מינה כשאינה אומרת איני נזונת ואיני עושה עסקינן להכי קתני המקדיש את המותר סד"א כיון שאינו יכול לכופה לעשות מותר אפילו היכא דאינה אומרת איני נזונת ואיני עושה לאו דידיה הוי קמ"ל. ולא ירדתי לסוף דעתם בתירוץ זה דאפילו באומרת איני נזונת ואיני עושה סיפא דמתני' שפיר קא אתיא וה"ק במקדיש אפילו המותר דלא שכיח ואינו יכול לכופה אף במעלה לה קדיש לאחר מיתה וכל שכן מעשה ידיה עצמן ורישא דקתני עושה ואוכלת הכל בכלל אוכלת לומר מספקת צרכי מזונות וקשוטין.

ונ"ל דטעמא דמילתא לפי שלא רצה להעמיד משנתנו לצדדין כל שהוא יכול להעמיד כולה בחד גונא ובחד טעמא אי ברוצה לזונה והיא אינה רוצה לקבל או דשאינו רוצה לזונה ואוקימנא סיפא במעלה לה מזונות כלומר והיא מקבלת אבל אין מעלה לה מעה

כסף לצורכה ואי אפשר לפרש רישא וסיפא במעלה לה והיא אינה רוצה לקבל וכן נראה עיקר ולרב ושמואל הוא הדין שהיא יכול להעמיד סיפא ברוצה לקבל מזונות ואינה רוצה לקבל מעה כסף אלא מכיון שאין עיקר תלוי כאן בין אין מעלה ממש למעלה והיא אינה רוצה לקבל ועוד דלרב אדא הוצרך לומר כשאינו מעלה דוקא אבל במעלה והיא אינה רוצה לקבל לאו כל כמיניה כטעמיה דר"ל דבחד שיטתא קיימי ומ"ה נקט בשאין מעלה מעה כסף לצרכה ואם תאמר רב ושמואל אמאי מוקמי לה במעלה לה מזונות ואין מעלה לה מעה כסף ולאחר מיתה קדוש לוקמוה איפכא במעלה לה מעה כסף ואינו מעלה מזונות הילכך עושה ואוכלת והמותר קדוש מחיים ומסתברא משום דלכולהו אמוראי מתני' בחד גוונא מתוקמא ולא אפליגו באוקימתא דמתני' דלכולהו אי בנזונת אי בשאינה נזונת ולרב אדא אי אפשר להעמידה באין מעלה לה מזונות ומעלה לה מעה כסף והילכך לרב ושמואל נמי לא מוקמי לה בהכי.

ועוד יש לי לפרש דכולה מתניתין בדבר מוכרח קא מיירי כלומר במה שאינו הקדש אלא מדעת האשה ומה שהוא מוקדש שלא מדעתה והלכך לרב ושמואל אין כאן הקדש מוכרח אלא לאחר מיתה דמחיים דאשה הרי היא יכולה לומר איני נזונת ואיני עושה ואיני נוטלת מעה ואיני עושה מותר אבל לאחר מיתה אפילו המותר דלא שכיחי קדוש משום דקסבר ר"מ אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם וכ"ש מעשה ידיה עצמן דשכיחי טפי ומותר לרבותא נקטיה כדאמרן ורב אדא סבר דאפילו מחיים דאשה קדוש ואפילו מותר ואינו יכול לכופה עליו ועוד דלא שכיחי משום דמעלה לה מזונות וע"כ יהבה ליה מותר כי איתיה וכ"ש מעשה ידיה עצמן במעלה לה מזונות ורב ושמואל הכי מפרשי לה למתני' המקדיש מעשה ידי אשתו אפילו הרוצה לזונה הרי יכולה להפקיע הקדשו במה שתרצה אילו רצתה אינה נוטלת מזונות אלא עושה לעצמה ואוכלת וכ"ש שאינה נוטלת מעה כסף ואינה עושה מותר דלכ"ע אינו יכול לכופה עליו ועוד דלא שכיחי אבל לאחר מיתה ע"כ קדוש ואפילו המותר משום דקסבר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ואפילו בזה דלא שכיח כוליה האי ורישא נקט עושה ואוכלת לרבותא לומר דאפילו מעשה ידיה עצמן יכולה להפקיע הקדשו מחיים וסיפא נקט לרבותא כדאמרן וה"ה למותר בדינא דרישא ולמע"י עצמן בדינא דסיפא וכ"ש וכן אילו רצתה נוטלת מזונות דמזוני עיקר ומעשה ידיה עצמן קדושין ואינה נוטלת מעה כסף ואין המותר קדוש עד לאחר מיתה ולרב אדא הכי קתני המקדיש מעשה ידי אשתו הרי זה מקדיש מהן ואילו רצה לזונה ואינו מעלה לה מעה כסף לצרכה הרי זו עושה ואוכלת כלומר מספקת ומתקנת צרכיה ולומר דאפילו שאין מעלה לה מעה כסף שהוא כנגד עיקר מעשה ידיה דשכיחי ויכול

לכופה עליהן כיון שהוא מעלה מזונות שהן כנגד המותר הרי המותר קדוש מחיים אע"פ שאינו שכיח ואינו יכול לכופה עליו דמשום דמ"י עיקר ונעשה כאומר לה יקדשו מעשה ידיך לעושיהן וידים איתנהו בעולם וכ"ש מעשה ידיה במעלה לה מעה כסף לצרכה ור"ל כרב אדא כדמפרש בירושלמי אמר ר"ל במותר בחמשה סלעין פליגי בו פתר לה במעלה לה מזונות ואינו מעלה לה מעה כסף לצרכה ותנינן אם אינו מעלה לה מעה כסף לצרכיה מעשה ידיה שלה הרי ר"ל מוקי לה לגמרי כרב אדא דגמרין ורבי יוחנן הסנדלר סבר אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם וקסבר שאדם מוציא לפעמים דבריו לבטלה וכיון דלא קאמר בפי' יקדשו ידיך לעושיהן [לא אמרינן נעשה כאומר ופליג במותר וה"ה במעשה ידיה עצמן ואפי' במעלה לה מעה כסף ומעלה לה מזונות ואיכא למימר דאפי' יקדשו ידיך לעושיהן] נמי לר"י הסנדלר אינו קדוש דכיון שהוא אינו יכול לכופה על מעשה ידיה לא עדיף קנינו בה להקדיש גוף ידיה והיינו דאיצטריך ר"ל לפרש מתוך שיכול לכופה דאלמא אי לאו שיכול לכופה אע"ג דאית ליה דאין אדם מוציא דבריו לבטלה והוה ליה כמפרש יקדשו ידיך לעושיהן לא קדוש והלכך לרבי יוחנן הסנדלר אפשר דלא קדוש וכמו שכתבתי למעלה ור' יוחנן הסנדלר נמי בדין ההכרח קא מיירי כלומר שאין כאן לעולם הקדש לא מחיים ולא לאחר מיתה ואפילו במעלה לה מזונות ומעלה לה מעה כסף ואפילו באומר יקדשו ידיך לעושיהן. אבל ראיתי להרמב"ם ז"ל שאם אמר לה יקדשו ידיך לעושיהן הואיל והן משועבדין לו הרי כל מעשה ידיה קדוש ואפשר שהוא ז"ל סבר שאע"פ שיכולה לומר איני נזונת ואיני עושה כל שלא אמרה הרי ידיה משועבדין לו ואלמוה רבנן לשעבודא ואינו מחוור בעיני כמו שכתבתי למעלה.

ומה שכתב רש"י ז"ל וה"ה דמצי לאוקמה בשאינו מעלה לה מזונות ומעלה לה מעה כסף וכו'. אלא משום דרב אית ליה וכו' ע"כ אינו מחוור דרישא ברוצה לזונה והיא אינה רוצה לקבל וסיפא בנזונית ממש אלא דאי אפשר להעמידה בכך דע"כ לרב מעשה ידיה ממש תחת מזונות ולא תחת מעה כסף דהא אמר יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונת ואיני עושה ולא קאמר איני מתפרנסת ואיני עושה מיהו זה אינו קשה כל כך שהוא ז"ל יפרש כולה במעלה מזונות ואינה רוצה לקבל וכפי הפי' השני שכתבתי למעלה אלא דקשיא לי עוד דודאי משמע דעיקר הדין הזה היה ידוע אצלם וקבלה בידם דרב ושמואל סברי תקנו מזונות תמ"י ורב אדא סבר תקנו מזונות תחת מותר ולישנא דגמרא דאמר רב ושמואל סברי תקנו מזונות תמ"י לאו דוקא ולא דק דלרב ושמואל מזוני עיקר והל"ל רב ושמואל סברי תקינו תחת מעשה ידיה מזונות אלא דלא דק משום דלישנא דברייתא

נקט ואע"ג דמפרכינן לה כך היתה שגורה בפיהם א"נ משום דלרב אדא דוקא ועיקר מחלוקתן אינו תלוי כאן לא דק. עכ"ל הרשב"א:

וז"ל הריטב"א ז"ל הוי בה רב פפא במאי עסקינן אילימא במעלה כו'. ק"ל למה ליה לרב פפא למנקט מזונות בפירכיה כלל דהשתא אסיפא קיימינן שאין בה אלא דין מותר ומעה כסף ויש לומר דמשום דלא קים לן איזה מהם תחת מותר אם מזונות או מעה כסף נקטינהו לתרווייהו.

לעולם במעלה לה מזונות ואין מעלה מעה כסף לצרכה רב ושמואל סברי וכו'. פרש"י דבדין הוא דמצי לאוקמה כשאין מעלה לה מזונות ואין מעלה לה מעה כסף אלא משום דרב אוקי רישא דמתני' הרי זו עושה ואוכלת בנזונת כדאיתא לעיל להכי אוקי סיפא נמי בנזונת ואינו מחוור דרישא מיירי כשרוצה לזונה והיא אינה רוצה לקבל וסיפא מיירי בנזונת ממש ולפירושו קדוש מחיים לרב אדא והא דאוקמוה הכא במעלה לה מזונות משום דרב אדא נקט לה כי היכי דנקט שאין מעלה לה מעה כסף משום רב ושמואל ומיהו תמיה מלתא היאך נעלם זה מרבינו ז"ל והיאך ס"ד דיכול לאוקמה כשאינו מעלה מזונות ואפשר שרבינו כך רצה לומר דאפשר לאוקמי בשאינו מעלה לה מזונות ומעלה לה מעה כסף לצרכיה פי' לפירושו דרב ושמואל סברי תקנו מזונות תחת מותר וכיון דלא יהיב לה מזונותיה לא קדיש מחיים הלכך לאחר מיתה קדיש ורב אדא סבר מעה כסף תחת מותר וכיון דיהיב לה מעה כסף קדיש מחיים וכן מצאתי בפירוש במדויקים ואף בזה י"ל דהא דלא אוקימנא בהכי משום דמיקם קים להו דלרב מזונות תחת מעשה ידיה ממש ולא תחת מותר וכדאמרי' לעיל בדרב הונא אמר רב והא דאמר רב ושמואל סברי תקנו מזונות תחת מעשה ידיה לא דייקינן בלישנא דהא לרב מזונות עיקר ומעשה ידיה תחת מזונות ולא דייקינן בהכי משום דהשתא לא נחתינן להכי.

ואיכא למידק אמאי לא אוקימנא בשמעלה לה מזונות ומעלה לה מעה כסף והיא אינה רוצה לקבל שאומרת איני נזונת ואיני עושה ואיני מתפרנסת ואיני נוטלת מעה כסף הלכך בחייה עושה ואוכלת כדרב הונא אמר רב אבל לאחר מיתה אפילו המותר דלא שכיח קדוש לר"מ דסבר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ולרב אדא מותר מחיים קדוש שיכול לכופה על מותר מעשה ידיה וכיון דיהיב לה מעה כסף הרי קדוש מחיים בע"כ ויש לומר דאם כן אתיא מתני' לרב אדא לצדדין דהא ע"כ לדידיה רישא דקתני הרי זו עושה ואוכלת בשאינו נותן לה מזונות היא שאלו היה נותן לה לא כל הימנה לומר איני נזונת ואיני עושה כדאיתא לעיל ואילו סיפא הוה מיירי בשמעלה לה ואינה רוצה לקבל ולא אתיא רישא וסיפא בחד גונא אבל השתא לרב אדא כולה בחד גונא שמעלה לה מה

שהוא כנגד מה שהקדיש בלבד וברישא מעלה לה מעה כסף כנגד מעשה ידיה ואפ"ה קתני רבותא שעושה ואינו מעלה לה מזונות ואוכלת מפני שיכולה למשכנו במעשה ידיה מפני מזונותיה כי ידיה אפותיקי מפורש הם לה למזונותיה ובסיפא מעלה לה מזונות שהוא תחת מותר אלא שאינו מעלה לה מעה כסף וכיון שכן והוא לא הקדיש אלא המותר הרי הוא קדוש מחיים ואינה יכולה למשכנו במותר מפני המעה כסף כי דיה שתמשכנו עליהם בעיקר מזונותיה. ואם תאמר השתא נמי לרב ושמואל לא אתו רישא וסיפא בחד גונא דאילו רישא מיירי במעלה לה מזונות שהוא כנגד מה שהקדיש כדאיתא לעיל וסיפא מיירי בשאינו מעלה לה מעה כסף שהוא כנגד מה שהקדיש ויש לומר דלרב ושמואל כולה מתני' בחד גונא וכולה מתני' בין בנזונת בין בשאינה נזונת ורישא אשמועינן שאפילו בנזונת כלומר שמעלה לה מזונות אינו יכול להקדיש מעשה ידיה מחיים שלא ברצונה והרי היא עושה ואוכלת ואפילו עיקר מעשה ידיה דשכיח טפי יכולה לעקור זכותו של בעל לומר איני נזונת ואיני עושה וכל שכן שיכולה לומר איני נוטלת מעה כסף ואיני נותנת מותר אבל לאחר מיתה המותר קדוש ואפילו בע"כ ואפילו בשאינה נזונת כלל דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ונקט בסיפא מותר לרבותא דאפי' מותר דלא עביד דאתי כולי האי יכול להקדישו לאחר מיתה ונקט ברישא מעשה ידיה דאפילו בהנהו אינם קדושים מחיים בע"כ.

ובזה נסתלקה קושיא גדולה שמקשין כאן רב ושמואל אמאי מוקמי לה במעלה לה מזונות ואין מעלה לה מעה כסף ולאחר מיתה קדוש לוקמה איפכא בשמעלה לה מעה כסף ואינו מעלה לה מזונות וכיון שכן עושה ואוכלת מפני המזונות ומותר קדוש מחיים כיון שנותן מעה כסף ולא הוו צריכי למימר דטעמא דרבי מאיר מפני שאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם.

ומתרצינן ליה דאין הכי נמי אבל לרב אדא לא מצי לאוקמה באינו מעלה לה מזונות ומעלה לה מעה כסף כדאמרת דכיון דמעלה לה מעה כסף שהוא תחת מעשה ידיה היכי קתני רישא שהיא עושה ואוכלת הא ודאי לא אפשר ואנן לכולהו אמוראי בעינן לאוקמה מתני' בחדא אוקימתא שאם אין אתה אומר כן נימא דרב אדא כרב ושמואל ס"ל דמעה כסף תחת מותר ומשנתנו במעלה לה מעה כסף אלא הטעם כמו שאמרנו דבחדא אוקימתא אית לן לאוקמה למתני' אליבא דכולהו וזה נכון הוא אבל עם מה שכתבנו אין זו קושיא כלל דלכולי עלמא בעינן לפרש הא דקתני המותר הקדש שיהא הקדש מוכרח דהכי דייקי לישנא ואילו לרב ושמואל אין לך שום הקדש מוכרח מחיים דאפילו מעלה לה מה שהוא כנגד מה שהקדיש יכולה היא לומר איני רוצה בו ותעקור הקדשו

ולכן לא מצאו הקדש מוכרח אלא לאחר מיתה ור"מ לטעמיה דאמר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אבל לרב אדא דהקדש מוכרח אפילו מחיים כל שיש לו נכסים לזונה ורישא דקתני עושה ואוכלת כשאינה נזונת ואשמועינן רבותא שאפילו מעלה לה מעה כסף יכולה למשכנו בהם על המזונות וכדפרישנא לעיל. ויש בשמועה זו כמה פי' וכמה שיטות ואני כתבתי מה שנראה יותר מחוור מתרומות התוספות ושאר המפרשים ז"ל. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

ושיטת התוספות בכולה סוגיין היינו דמתני' חדא קתני וכדפרישנא במתני' וכי קתני המותר רבי מאיר וכו' עלה דרישא קאי ומה שיותיר קאמר ולהכי בעי תלמודא אימת קדוש והא כל ימי חייה אפשר דתצטרך לה ולא יותיר כלל וכדפרישנא במתניתין משמע דמחיים קאמר דקדיש ועוד כיון דבדעתו הוא להקדישו בחיים אי לא חל ההקדש בדעתו ורצונו אימת הוא יהיה קדוש ומשני רב ושמואל דאמרי תרווייהו מותר לאחר מיתה קדוש פירוש לא מיקרי מותר אלא לאחר מיתה והוה ליה כאלו פירש התנא להדיא לאחר מיתה ואיהו נעשה כאילו אמר מה שיהיה שלו ויותיר משלה יהיה קדוש ואף על גב דאיהו סתים וקאמר דמעשה ידי אשתו יהיו קדש דאדם יודע שאינו יכול להקדיש שאינו שלו דהיינו מעשה ידי אשתו כל עוד שהיא בחיים וגמר ואמר מה שיותיר לאחר מיתה ולכך הדר וקאמר מותר לאחר כו' רב אדא בר אהבה מותר מחיים קדוש מה שיותיר על מעשה ידיה שפסקו חכמים מחיים קדוש:

הוי בה רב פפא במאי אילימא במעלה לה מזונות ומעלה לה מעה כסף כו'. ואם תאמר ומאי פריך כיון דמתני' חדא קתני דילמא ה"ה המקדיש מעשה ידי אשתו והוא מעלה לה עד עתה מזונות ומעה כסף הרי זו עושה ואוכלת פי' דיכולה לומר איני נזונת ואיני עושה ומיהו מה שיותיר על מזונותיה דהיינו לאחר מיתה הרי הוא הקדש דלא הויא מותר כי אם לאחר מיתה דבחיים חיותה דילמא תצטרך ליה וכדכתיבנא במתניתין אבל לאחר מיתה מה שישתייר לה הרי הוא שלו וחל עליה הקדש ופירשו בתוספות דהכי פריך דאי במעלה לה מזונות וכו' פירוש דבשעת הקדשו היה מעלה לה מעה כסף ומזונות הרי חל ההקדש כבר ואע"ג דשוב תאמר היא איני נזונת ואיני עושה אף על גב דמצי אמרה הכי הרי קדשו כבר מעשה ידיה ואם כן מ"ט דמאן דאמר לאחר מיתה קדוש אבל מחיים הרי היא עושה ואוכלת אמאי עושה ואוכלת הרי קדשו מעשה ידיה כבר ולא מציא למימר איני נזונת ואיני עושה כן כתבו בתוספות לעיל גבי האי דאמרי' מאי לאו בנזונת דאפי' למ"ד יכולה אשה לומר לבעלה איני נזונת ואיני עושה בשעה שהקדיש היה זן אותה כבר חל ההקדש ושוב לא מהניא מה שתאמר איני נזונת ואיני עושה להפקיע מידי הקדש.

וקשיא להו לתוספות ז"ל כיון דעיקר קושיין היינו אמאי קתני במתניתין עושה ואוכלת וכדפרישנא אמאי לא פריך אלא למאן דאמר לאחר מיתה קדוש גם למאן דאמר מחיים קדוש מצי למפרך כיון דמעלה לה מזונות ומעה כסף וחל ההקדש אמאי עושה ואוכלת ומיהו מאן דפריש מתניתין דסיפא לא קיימא אריש ניחא אבל לשיטת התוספות קשיא דהוה ליה למפרך אמאי קתני רישא עושה ואוכלת והוה קשיא לתרווייהו ותירצו בתוספות דאיידי דבעי למימר אי אין מעלה לה מזונות ומעה כסף מאי טעמא דמאן דאמר מחיים הוא קדוש נקט נמי הכא מאי טעמא דמאן דאמר לאחר מיתה הוא קדוש. ומשמע לי פי' לפירושם דאי הוה פריך מעיקרא אי במעלה כו' אמאי עושה ואוכלת ושוב הוה פריך אי באין מעלה כו' מאי טעמא דמאן דאמר מחיים קדוש הוה משתמע דבאין מעלה כו' איכא לתרוצי לרב ושמואל ותיקשי לרב אדא ומיהו לאו היינו עיקר אוקימתיה דרב ושמואל דהא מעיקרא פרכינן לתרווייהו ולבסוף כי אקשינן לחד משמע דלאידך ליכא לאקשויי מיהא ומיהו עיקר אוקימתיה לאו היינו אלא כדאוקי לבסוף במעלה לה מזונות ואינו מעלה לה מעה כסף והא ליתא דלרב ושמואל ליכא לאוקמי אלא באינו מעלה לה כלל וכמו שכתבו התוספות ז"ל בסמוך להכי נקט מעיקרא אי במעלה מאי טעמא דמאן דאמר לאחר מיתה קדוש דהשתא כי קאמר אי בשאין מעלה כו' מאי טעמא דמאן דאמר מחיים כו' פירושו למאן דאמר לאחר מיתה קדוש היינו אוקמתיה וקל להבין והא דאוקי מתניתין במעלה לה מזונות ואין מעלה לה מעה כסף כבר פירשוה בתוספות ז"ל:

ואלא בשאין מעלה לה מזונות כו'. פי' אין מעלה לה בשעה שהקדיש אף על גב דשוב רוצה להעלות לה ואינה יכולה לומר איני נזונת ואיני עושה מאי טעמא דמ"ד מחיים קדוש הרי לא חל ההקדש בשעה שהקדישו דלא היה מעשה ידיה שלו. לעולם במעלה לה מזונות ואינו מעלה לה מעה כסף וכתבו בתוספות דאליבא דרב אדא מוקי לה הכי אבל רב ושמואל לא מצי מוקמי לה במעלה לה מזונות דכיון דסברי דתקנו מזונות תחת מעשה ידיה א"כ אמאי עושה ואוכלת הרי בשעה שהקדיש היו מעשה ידיה שלו וחל עליהם ההקדש אלא רב ושמואל מוקמי מתני' בשאין מעלה לה מזונות ולא מעה כסף ולהכי קדוש לאחר מיתה דמחיים לא קדיש דכיון דאינו מעלה לה מזונות ולא מעה כסף אין מעשה ידיה שלו והוה ליה כמקדיש מעשה ידיה לכשיבאו לידו וכשתמות הרי באו לידו וחל עליהם קדושה דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם והקשו בתוספות ז"ל מאי דוחקיה דרב כו' ככתוב בתוספות:

וז"ל הרא"ש בתוספותיו מאי טעמא דמאן דאמר לאחר מיתה קדוש. גם למ"ד מחיים קדוש לא ניחא כיון דמעלה לה מעה כסף הכל יהא קדוש מחיים הואיל ונזונת ממש

אלא אגב דבעי למימר בתר הכי מ"ט דמאן דאמר מחיים נקיט נמי הכא מאי טעמא דמאן דאמר לאחר מיתה ולפי' רש"י דפירש מתניתין דסיפא לא קיימא אלישא ניחא:
במעלה לה מזונות ואין מעלה לה מעה כסף הא דנקט מעלה לה מזונות לא נקט אלא לרב אדא אבל לרב ושמואל לא מצי לאוקמי במעלה לה מזונות דכיון דסברי דתקנו לה מזונות תחת מ"י היכי תני הרי זו עושה ואוכלת הא קדישו כיון דמעלה לה מזונות והא דנקט לעולם במעלה לה מזונות ולא חשש לתרץ רישא לרב ושמואל משום דלא שקלו וטרו אלא אסיפא מותר אימת קדוש והא דקא משני לעולם במעלה לה מזונות ואינו מעלה לה מעה כסף לרב אדא קאמר במעלה לה מזונות ולהכי מותר קדוש מחיים לרב באינו מעלה לה מעה כסף ולהכי קדוש לאחר מיתה וא"ת מי דחקו לרב לאוקמה מתני' לאחר מיתה לוקמה מחיים ובמעלה לה מעה כסף ואין מעלה לה מזונות וי"ל דלאו אורחיה דמלתא שיעלה לה מעה כסף ולא יעלה לה מזונות ולפי' רש"י ניחא דלא קאי האי כי אם אסיפא ע"כ.
ולשון לעולם במעלה כו'. לא דייק שפיר לשיטת התוספות ואית ספרים דלא גרסי לעולם אלא הב"ע במעלה וכו'. ושיטת רש"י ז"ל כבר הארכנו בה לעיל בכמה דוכתי ועיקר שיטתו ז"ל דמתני' דקתני המותר כו' מילתא באפי נפשה קאמר ודוקא במותר מצינו למימר לאחר מיתה קדוש באינו מעלה מעה כסף דהמותר קנוי לו וכדכתיבנא לעיל אבל במעשה ידיה באינו מעלה לה מזונות לא קדישי כלל ואפילו לאחר מיתה ור"ל דמוקי רישא באינו מעלה לה מזונות לית ליה פתרי אלא כרב ושמואל משום דס"ל דרב אדא ס"ל אי דלא קדיש מחיים גם לאחר מיתה לא קדיש וכדכתבינן לעיל הילכך מאן דמוקי רישא באינה נזונת ע"כ צריך לאוקמי גם רישא בהאי שיטתא משום קושיית מאי למימרא דאקשינן לעיל ולא מצינן לשנויי אי לאו דמוקמינן סיפא נמי באינה נזונת וכדכתיבנא לעיל וכיון שכן ר"ל בע"כ בשיטת רב ושמואל קא אזיל וניחא קושיית המפרשים ז"ל ולשיטת רש"י ז"ל דאע"ג דהיתה נזונת בשעת ההקדש אי אמרה שוב איני נזונית ואיני עושה עוקרת ההקדש והרי היא עושה ואוכלת לדעת רב דסבירא ליה יכולה אשה לומר לבעלה איני נזונת כו' וכן היא שיטת כל המפרשים ז"ל חוץ מהתוספות וכדכתיבנא ועוד יש להאריך בסוגיא זו ואתה המעיין הפוך במאי דכתבו המפרשים ובמאי דכתיבנא ותמצא הכל ותן לחכם ויחכם עוד:
במאי קא מפלגי רב ושמואל ורב אדא דמר אמר הני מזוני דמסיק לה תחת המותר. מידי דשכיח מזונות ממידי דשכיח מעשה ידיה. ומעה כסף דלא שכיח תחת מותר דלא שכיח נמי מידי דקייץ מעה כסף ממידי דקייץ כגון מעשה ידיה דאמרינן במתניתין מה

היא עושה לו וכו' ומזונות דלא קייצי תחת מותר דלא קייץ. רש"י ז"ל במהדורא קמא: מר סבר מידי דקייץ ממידי דקייץ ואיכא דקשיא ליה דהא מזונות מיקץ קייצי כדתנן במשרה את אשתו ע"י שליש ואי משום דבמכובד הכל לפי כבודו גבי מעה כסף נמי הכל לפי כבודו ותירצו דמזונות יקירי וזילי ותו דבאוכלת על שלחנו מזונות לא קייצי ואילו מעה כסף מיקץ קייצא שאף באוכלת על שלחנו אינו נותן לה אלא מעה כסף כסתם נשים. הריטב"א ז"ל:

מיתיבי תקנו מזונות כו'. פי' דעת המקשן היה דאיברא דמזונות תחת מעשה ידיה ומעה כסף תחת מותר מיהו עשו חכמים חזוק לדבריהם דאם אינו נותן לה מעה כסף אע"ג דיהיב לה מזונות דליהוי מעשה ידיה שלה ובהכי לא תיקשי מהמשנה לברייתא אבל מפלוגתייהו דרב ושמואל ורב אדא שמעינן דתקנו זה כנגד זה ואי לא יהיב לה חדא אינו שלה אלא ההוא שכנגדו ומיהו אידך דיהיב לה כנגדו הויא שלו וחל עליה קדושה מעתה תיקשי מהברייתא לרב אדא ומהמשנה לרב ושמואל. כנ"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא מיתיבי תקנו מזונות כו'. תיובתא דרב אדא אם אינו נותן לה מעה כסף תיובתא דרב ושמואל דאמרי מעה כסף תחת מותר. ע"כ:

והא עלה קתני כו'. וא"ת כיון דמותיב מעיקרא לרב אדא ופריקו לה אימא תחת מותר מעשה ידיה מאי קא מותיב תוב ממתני' והא איכא לשנויי נמי אימא מותר מעשה ידיה ובחדא פירוקא טפי דוק ותשכח ואי משום מאי דפריך עלה והא עלה קתני מה היא עושה לו כו' דאלמא ליכא לשנויי אימא מותר מעשה ידיה א"כ הו"ל לאורוכי ולאסוקי קצת טפי ממתני' והכי הו"ל לסיומי ת"ש אם אינו נותן לה מעה כסף לצרכיה מעשה ידיה שלה ומה היא עושה משקל כו' ושוב לא הוה מצי לדחויי אימא מותר וכו'. תשובתך אין הכי נמי דהכי בעי לאותובי מעיקרא ואילו הוא ברייתא או משנה חיצונית מדוכתא אחרינא אין ה"נ דהוה מאריך ומייתי כל המשנה אבל משום דמתני' היא לא הוצרך לאורוכי ומיהו עיקר תיובתיה מעיקרא מדתני עלה ומה היא עושה לו כו' וקצר במפורסם וידוע וכי קא מהדר ליה אימא מותר כו' קא מהדר עליה והא עלה קתני פי' לא הבנת עיקר תיובתין דהיינו ממאי דתני עלה דאלמא במעשה ידיה איירי ולא במותר כנ"ל. ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל והא עלה קתני. במתני'. ע"כ.

ובמהדורא קמא כתב ז"ל וז"ל והא עלה קתני וכו'. אלמא דלאו במותר קמיירי. וא"ת ומאי פריך והא עלה קתני כו' ודילמא ארישא דמתני' קא מהדר דקתני המשרה את אשתו ע"י שליש וכו' ומה שהוא צריך לתת לה ושוב תני מה שהיא צריכה לעשות לו תדע דלא קתני ומהו מעשה ידיה משקל כו' אלא קתני ומה היא עושה לו משקל וכו'

אלמא דארישא קאי וכדכתיבנא. וי"ל דאי הכי לא הו"ל לפרושי בתר מעשה ידיה אלא באידך מתני' דלעיל מינה דקתני ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה כו' עושה בצמר הו"ל לפרושי ומה היא עושה לו וכו'. וא"ת א"כ מאי משני הכי קאמר מעשה ידיה כמה הוי דלידע מותר דידה כו' אטו אי הוה פריש מעשה ידיה באידך מתני' דלעיל גבי ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה כו' לא הוה ידעינן מותר דידה וי"ל דלבתר דפריש מלאכות שהאשה עושה לבעלה כו' ודיני המותר קא פריש תרווייהו כמה הוי מעשה ידיה דלידע מותר דידה ואין להקשות אטו בעי לפרושי כמה הוי מעשה ידיה דלידע מותר דידה. (וקא) [והא] סתים תנא בלישניה ותני אם אינו נותן לה מעה כסף מעשה ידיה שלה ולא פריש להדיא מותר דסמיך התנא על המובן ואנן הכי קאמרי דמאי מעשה ידיה מותר מעשה ידיה ופריש ותני מה היא עושה לו משקל כו' פי' כמה היא מעשה ידיה דלידע המותר כו' ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל ומה היא עושה לו. ומה פריש בתר מעשה ידיה ומה היא עושה לו מכלל דרישא במעשה ידיה איירי ולא במותר. הכי קאמר. לעולם במותר איירי ברישא והכי קאמר סיפא ומה היא עושה לו עיקר דלידע מותר מאי ניהו. ע"כ. כן כתוב ברש"י כתיבת יד מדוייק ודוק ותשכח כל מאי דכתיבנא. ויש הפוך לשון בפירש"י דפריש מעיקרא שתי קשה וכו' וכ"כ בכל הפירושים המדוייקים שבידי ולא ידעתי לפרשו כהוגן. ובמהדורא קמא כתב וז"ל והא עלה קתני וכו' אלמא דלאו במותר קא מיירי שתי נטוה דק מערב ויש בו טורח בטויתו יותר מערב לפיכך תקנו בשתי חמש משקלות סלעים ובערב משקל עשרה אמר שמואל כו' ע"כ. הרי האריך וקצר במהדורא בתרא ואפשר דשיטפיה דמהדורא קמא קא נקיט ולכך הסמיך שתי קשה כו' בהדי והא עלה כו':

ומי אמר שמואל הכי פירש"י ז"ל והא אמר שמואל לעיל במותר לאחר מיתה פליגי ועלה א"ר יוחנן הסנדלר חולין ואע"פ דהשתא דידיה הוא אלמא טעמא דרבי יוחנן משום דבר שלא בא לעולם הוא שעדיין לא מתה ואין לו רשות במותר הואיל ואינו מעלה לה מעה כסף ובהא אמר שמואל הלכה. ע"כ. ולכאורה משמע דפריש הרב ז"ל כן כי היכי דנפרש פלוגתא דרבי מאיר ורבי יוחנן הסנדלר בגוונא אחריתי וכרב אדא ומיירי במעלה לה מזונות ואינו מעלה מעה כסף דרבי מאיר סבר תקנו מזונות תחת מותר ומעה כסף תחת מעשה ידיה ולהכי הויא הקדש מחיים ורבי יוחנן הסנדלר סבר תקנו מזונות תחת מעשה ידיה ומעה כסף תחת מותר ולהכי לא קדיש מחיים והויא לה חולין ומיהו לאחר מיתה לכ"ע קדוש ולכך כתב רש"י ז"ל דהא אמר שמואל לעיל במותר לאחר מיתה פליגי כו'. וליתא דאפילו לרב אדא נמי טעמא דר' יוחנן הסנדלר משום דקסבר אין אדם מקדיש

דבשב"ל ולא משום דסבר תקנו מזונות תחת מעשה ידיה וכו' דאי לא תימא הכי מאי פריך עליה דרב אדא מדתניא תקנו מזונות תחת מעשה ידיה ומשני אימא תחת מותר לישני דהיינו כרבי יוחנן הסנדלר אלא משמע דרב אדא ס"ל דלכ"ע תקנו מזונות תחת מותר וטעמא דרבי יוחנן משום דאין אדם מקדיש דבשב"ל.

ונ"ל דהוקשה לו לרש"י ז"ל בעיקר סוגיין דמאי משני תלמודא כי אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי להעדפה והא אכתי הקושיא בדוכתא קאי ולא משני ולא מידי דמעיקרא הכי פרכינן דהכא קא פסיק שמואל הלכה כרבי יוחנן הסנדלר דס"ל אין אדם מקדיש דבשב"ל והכא קא פסיק הלכה כרבי יוחנן בן נורי דאית ליה דאדם מקדיש דבשב"ל מעתה מאי קא משני והא עדפה נמי דבשב"ל הוא. לכך פירש הרב דמעיקרא הכי פרכינן ומי אמר שמואל כו' פירוש אפילו תימא דע"כ לא קאמר שמואל הלכה כרבי יוחנן הסנדלר אלא משום דאיכא תרתי לריעותא חדא שעדיין לא בא המותר לעולם ועוד דאפילו לכשיבא לעולם אין לו רשות במותר ומיהו היכא דאיכא חדא לריעותא כגון פירות דקל דהדקל הוא ברשותו אלא מיהו הפירות לא באו לעולם אפילו לרבי יוחנן הסנדלר הוי הקדש אפילו תימא הכי אכתי קשיא דהא בההיא דרבי יוחנן בן נורי נמי איכא תרתי לריעותא דהמלאכה לא בא לעולם ולא הרשות באה לידה עד שיגרשנה ואפ"ה פסק שמואל כותיה דהויא קדש וצריך להפר ומיהו כי מוקמינן לה בהעדפה דליכא אלא חדא לריעותא דהעדפה שלה היא ולא מחסרא אלא דלא באה לעולם לא תיקשי כולי האי דאיכא למימר דרבי יוחנן הסנדלר נמי מודה בהא דהוי הקדש כיון דליכא אלא חדא לריעותא ומיהו כי היכי דקא מקשה קושייתו לקמן עלה דהאי שינוייא הוה מצי לאקשויי נמי סוף סוף לא בא לעולם הוא דהא לא נעשה דהך חלוקה דקא מחלקינן לא ברירא כולי האי וכדבעינן למכתב קמן בס"ד. כנ"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן הסנדלר דאפילו מותר הוי חולין לאחר מיתה שהרי בחייה דידה הוו דשמואל הוא דמוקים פלוגתייהו בלאחר מיתה לעיל אלמא קסבר שמואל אין אדם מקדיש דבשב"ל כי האי מותר דכיון דכשבא לעולם אינו שלו עד שתמות לכשיבא לאדם לאחר מיתה לא תיחול עליה הקדש. ע"כ:

קונם שאני עושה לפיך כו' פירש"י ז"ל במהדורא קמא וז"ל קונם שאני עושה לפיך אשה שאמרה מלאכה שאני עושה יהא אסור לפיך בקונם א"צ להפר מסתמא במעלה לה מזונות ומעה כסף עסקינן כסתמייהו דנשי ומשו"ה א"צ להפר דכיון דמשעבדה ליה למעשה ידיה לא מציא לאפקועי מיניה:

שמא תעדיף כו'. לקמן בריש פירקין דמציאת האשה מפרש דבהעדפה ע"י הדחק פליגי שטורחת יותר מדאי ומעדפת על משקל חמש סלעים בטורח ובדוחק גדול ת"ק סבר אפילו העדפה דע"י הדחק הויא לבעלה שעל מנת כן נותן לה מעה כסף להיות כל המותר שלו ורבי עקיבא סבר העדפה דע"י הדחק לעצמה ומעה כסף דיהיב לה הוי תחת סתם העדפה שלא ע"י הדחק דהוי לעצמה אבל מדחיק נפשה ועבדא דידה הוי הילכך שמא תעדיף ע"י הדחק ואינו ראוי לו ויהא חל נדרא עליו והוא יהנה ממנה באיסור ור' יוחנן בן נורי סבר לה כת"ק דאמר אפילו העדפה שע"י הדחק משעבדא ליה ואפ"ה צריך להפר משום דלעתיד נהי השתא לא חייל נדר משום דמשעבדא ליה לכשיגרשנה מיהא חייל דההיא שעתא לא משעבדא ליה ותהא אסורה לחזור לו כדי שלא יהנה ממעשה ידיה ועצה טובה קמ"ל וקסבר רבי יוחנן אדם מקדיש דבשב"ל אע"ג דכשבא לעולם אינו שלו דהיינו כשהיא תחת בעלה לכשיבא לידה מיהא דהיינו כשהיא מגורשת תיחול עליה איסור הקדש ועלה קאמר שמואל הלכה כרבי יוחנן ולעיל היכי אמר הלכה כרבי יוחנן הסנדלר דאמר אין אדם מקדיש דבר כי האי גוונא ורבי עקיבא סבר דאדם מקדיש דבשב"ל כשיהא שלו לאלתר כגון העדפה דכי אתיא לעולם דידיה הוי אבל כה"ג דרבי יוחנן דאפילו לכשבא לעולם אינו שלו אין אדם אוסר. כי אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי אהעדפה קאמר והכי קאמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי דאמר יפר ולא מטעמא דאמר שמא יגרשנה דהא אין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם דכשבא לעולם אינו שלו ולכשיבא לעולם לידו לאחר זמן אין איסור חל עליו אלא טעמא הוי משום שמא תעדיף דכה"ג ודאי אית ליה לשמואל אדם מקדיש דבשב"ל דלכשיבא בעולם יהא העדפה שלה לאלתר והשתא נמי מצי לאקשויי סוף סוף לא בא לעולם עכשו אלא אקשי ליה קושיא אחריתי ע"כ.

שמעינן מלשונו ז"ל דעיקר פלוגתייהו תליא בהעדפה ע"י הדחק אי הויא שלו או שלה וכן פי' להדיא בריש מציאת האשה ע"ש ומיהו הכא בשמעתין במהדורא בתרא כתב וז"ל קונם שאני עושה לפיך. מה שאני עושה יהיה קונם לפיך יהי עליך כהקדש מליהנות לו. אינו צריך להפר. נדר זה שאין בה כח להקדישו לפי שהוא שלו. שמא תעדיף עליו. יותר ממה שפסקו לה חכמים משקל ה' סלעים דמותר זה אינו שלו ויכולה להקדישו. רבי יוחנן בן נורי אמר. אף עיקר מעשה ידיה צריך הפרה. ע"כ. הא קמן דלא הזכיר בלשונו ז"ל העדפה ע"י הדחק שהאריך בה במהדורא קמא והכא במהדורא בתרא השמיטה וכתב נמי רבי יוחנן בן נורי אמר אף עיקר מעשה ידיה כו' אלמא משמע דרבי יוחנן בן נורי נמי מודה לרבי עקיבא בטעמיה דשמא תעדיף אלא דלא קאמר ליה דלאו דוקא

משום העדפה צריך הפרה דאפילו משום עיקר מעשה ידיה צריך הפרה ואי ס"ל לרבי יוחנן בן נורי העדפה דידיה הוא א"צ הפרה משום העדפה כלל:

ודע דגבי הא דמתרצינן כי קאמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי להעדפה פירשו ר"ח ז"ל ור"ת ז"ל דה"ק להעדפה דס"ל לשמואל כרבי יוחנן דהעדפה דבעל ופירושו שם ז"ל ברור ואין בו גמגום ורש"י ז"ל לא פירש כן וכדבעינן למכתב קמן ופירושו מגומגם ונדחק לפרש כן מפני גרסת הספרים דגרסי לקמן א"נ אין הלכה כת"ק א"נ הלכה כר"ע ור"ח ז"ל ור"ת ז"ל גרסי איפכא ומיהו רש"י לפי גרסתו הוכרח לפרש כן והוקשה לו דאמאי תלמודא לא תירץ כן כי קאמר שמואל להעדפה דס"ל לשמואל דהעדפה לבעל כרבי יוחנן בן נורי ולכך לא רצה לפרש כן דפלוגתייהו דהני תנאי בע"כ מתלא תליא בהעדפה ע"י הדחק דאפשר לפרש דכולהו סבירי להו דהעדפה דידה הוי ואפ"ה פליגי דת"ק סבר אע"ג דהעדפה דידה מ"מ עיקר נדרה היינו לאסור כל מעשה ידיה וכדקאמרת קונם שאני עושה לפיך פי' מה שאני עושה יהיה לפיך בקונם וכדפר"י ז"ל וכיון דאין בה כח לאסור עיקר מעשה ידיה הרי כל נדר זה א"צ להפר ור"ע סבר אע"ג דמשום עיקר נדרה א"צ להפר מ"מ צריך להפר שמא תעדיף והמותר אינו שלו ורבי יוחנן בן נורי סבר איברא דמשום העדפה צריך להפר מיהו משום עיקר מעשה ידיה נמי צריך הפרה ודלא כר"ע דסבר דמשום העדפה צריך להפר ואפשר דמיירי הני תנאי במעלה לה מזונות ואינו מעלה לה מעה כסף. תדע דכתב הרב ז"ל בדברי ר"ע דמותר זה אינו שלו ולא הזכיר העדפה ע"י הדחק כלל וכיון דאיכא לפרושי פלוגתייהו בענין אחר ולא בהעדפה ע"י הדחק היכי מצינן לפרושי דכי משנינן לקמן כי אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי להעדפה דהיינו דהעדפה לבעלה והא אפשר דס"ל לרבי יוחנן בן נורי דהעדפה לאשה וכר"ע אי לאו דחדית לן רבין בפרק מציאת האשה דפליגי בהכי ואפילו לבתר דאתא רבין מאן לימא לן דר"ע ורבי יוחנן בן נורי פליגי בהכי דילמא כי קאמר רבין כי פליגי בהעדפה שע"י הדחק את"ק ור"ע קאי אבל רבי יוחנן בן נורי כר"ע ס"ל דהעדפה דידיה הוי וכדפרישנא ותלמודא נמי בתחלת פרק מציאת האשה לא הזכיר בפלוגתא דהעדפה אלא ת"ק ור"ע אבל לא הזכיר רבי יוחנן בן נורי מטעמא דכתיבנא ואפשר נמי לפרש דאע"ג דת"ק סבר דהעדפה דבעל רבי יוחנן בן נורי סבר דהעדפה דידה ומיהו ס"ל דאי א"צ הפרה משום עיקר מעשה ידיה אף משום העדפה א"צ דעיקר נדרה לאסור כל מעשה ידיה וכיון דלא חל אעיקר מעשה ידיה לא חל נמי אמותר וכדכתיבנא לעיל לת"ק אבל משום עיקר מעשה ידיה צריך להפר וכיון שכן ע"כ כי קאמר לקמן כי אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי להעדפה על כרחין ה"ק הלכה כרבי יוחנן בן נורי

דיפר ולאו מטעמיה דאילו רבי יוחנן בן נורי עיקר מעשה ידיה צריך הפרה ולשמואל משום העדפה ולקמן נאריך עוד בזה בס"ד. זו היא שיטת רש"י ז"ל במהדורא קמא דדייק בפירושים ופריש הכין אבל התוספות לא פירשו כן ועיקר שורש פירושם במלת קונם שאני עושה לפיך דרש"י ז"ל פירש דה"ק מה שאני עושה יהיה קונם לפיך הילכך כיון דכל מעשה ידיה קא אסרה עליה איכא למימר דהיינו טעמא דת"ק א"נ רבי יוחנן בן נורי דסבר דא"צ להפר משום העדפה וכדכתיבנא אבל התוספות כתבו קונם שאני עושה יהיה קונם לפיך אפילו גרסינן שאיני לא הוי דבר שאין בו ממש דהא תנן בפרק בתרא דנדרים קונם שלא אתן תבן לפני בקריך אינו יכול להפר. עד כאן: אלמא משמע דפירוש שאני עושה לפיך דומיא דשאיני עושה לפיך וה"ק קונם יהיה מה שאני אעשה לפיך פי' מה שאעשה לך ויהיה שלי וברצוני אעשה לפיך יהיה קונם עליך והילכך אי העדפה דידה הוי הרי בפרטות אסרה עליו וחל עלה נדרא מעתה ע"כ פלוגתא דהני תנאי מתלא תלו אי העדפה שע"י הדחק דידה הוי וע"כ פלוגתייהו הויא במעלה לה מזונות ומעה כסף ולכך אליבא דת"ק אינו צריך להפר שהמותר הכל שלו ואי משום העדפה שע"י הדחק גם הוא שלו ויש לפרש דלעולם ת"ק נמי ס"ל דהעדפה שע"י הדחק דידה הוי ולכך אינו צריך להפר משום דהעדפה שע"י הדחק לא עביד דאתי וכל כהאי גוונא ס"ל לת"ק אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ואע"ג דקתני רישא קונם שאני עושה על פי אבא ועל פי אביך כו' אינו יכול להפר אלמא דאע"ג דהויא לה דבשב"ל חל הנדר איכא למימר דההיא מיירי בעיקר מעשה ידיה דעביד דאתי וחשיב בא לעולם וסיפא דקתני א"צ להפר משום העדפה משום דאין אדם מקדיש דבשב"ל הוא דקאמר.

וליתא להאי פירושא דא"כ בחנם נקט שאני עושה לפיך דליתני המקדיש מעשה ידיו אינן קדושין ועוד דהול"ל לא אמר כלום אבל השתא דקתני א"צ להפר משמע דנדרה ודאי נדר הוא אלא דלא חייל משום טעמא אחרינא והיינו משום דס"ל דהעדפה שע"י הדחק דידיה הוי ור"ע אמר יפר דקא סבר העדפה שע"י הדחק הויא לאשה כדאמרינן בריש מציאת האשה והקשו בתוספות והיאך יכול להפר והא אין זה מדברים שבינו לבינה ואם היינו מפרשים דמיירי במעלה לה מזונות ואינו מעלה לה מעה כסף וטעמיה דר"ע משום דחייל אמותר אע"ג דהויא כיילא לכולה מעשה ידיה בנדרה מ"מ חייל אמאי דהוו שלה ודלא כת"ק וכדפרישנא לעיל ניחא משום דכיון דבלשון נדרה כוללת כל מעשה ידיה אע"ג דא"צ הפרה אלא משום העדפה חשיבא בינו לבינה משום עיקר הנדר דכללה בלישנא דלגבי מאי דצריך הפרה מחלקינן העדפה ממעשה ידיה ולגבי מאי דמהניא הפרה כתבינן העדפה בהדי מעשה ידיה ואפילו תימא נמי דפליגי בהעדפה שע"י הדחק

אי הוה מפרשינן דלשון קונם שאני עושה לפיך פירושו כל מה שאני עושה יהיה קונם לפיך וכדכתב רש"י ז"ל ניחא נמי דוק ותשכח. אבל לשיטת התוס' ז"ל דקא מפרשי דכי קאמר קונם שאני עושה לפיך פירושו מה שאעשה ברצוני לפיך יהיה קונם הרי פרטה העדפה לבדה ונדר חל עליה מעתה אמאי יכול להפר והא לא הויא מדברים שבינו לבינה ותירצו בתוספות דלכך יפר דאי איפשר שלא יהנה מהם:

וכן כתב הריטב"א ז"ל וז"ל ובודאי דלר"ע הבעל ממש מפר דאע"ג דאין כאן ענוי נפש לאשה הרי זה מדברים שבינו לבינה שלא יהא אסור בשום דבר משלה בעודה תחתיו שהרי לא יוכל לצמצם בין מעשה ידיה להעדפתה וכדפרש"י ז"ל. ומ"מ נמצינו למדין לשיטת התוספות דבהכרח פליגי הני תנאי בהעדפה ע"י הדחק אי שלה הויא ולהכי פירשו ז"ל כר"ח ור"ת ז"ל דכי קאמר כי אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי להעדפה פירושו דסבר לה כר' יוחנן בן נורי דהעדפה לבעל וכדבעינן למכתב קמן בס"ד:

ובפרק אלו נדרים יש מי שפירש דכולהו הני תנאי פליגי במקדיש דבשב"ל וז"ל שיטתו לנדרים קונם שאני עושה לפיך א"צ להפר דכיון דמשתעבדא ליה למעשה ידיה לאו כל כמינה לאסור מעשה ידיה לבעלה רבי עקיבא אומר יפר שמא תעדיף עליו יותר מן הראוי לו כדתנן כמה היא עושה לו כו'. והמותר דהיינו עדפה דידה הוי וכיון דהעדפה דידה הוי הילכך יפר שמא תעדיף דאדם אוסר דבשב"ל דהיינו העדפה כיון דלכשיבא לעולם הוי לאלתר שלה לפיכך יכולה לאסור הילכך יפר. רבי יוחנן בן נורי אומר יפר דאע"ג דליכא למיחש להעדפה אפ"ה יפר שמא יגרשנה דליהוי השתא מעשה ידיה שלה וחייל עלייהו הקדש בשעת גרושין ותהא אסורה לחזור לו דהוי אסור ליהנות ממעשה ידיה דקסבר אדם אוסר דבשב"ל אע"ג דלכשיבא לעולם דהיינו נמי כשהיא תחת בעלה אינו שלה הואיל דלכשיבא לידה דהיינו כשהיא מגורשת שיהא איסור חל עליו ור' עקיבא סבר אדם אוסר דבשב"ל (ורבנן סברי אין אדם מקדיש דבשב"ל) כיון דהוי שלו לאלתר כש"ל אבל בהא דרבי יוחנן דחייש לגירושין סבר אין אדם אוסר דבשב"ל ורבנן סברי אין אדם מקדיש דבשב"ל כלל דאפילו להעדפה לא חיישינן. ע"כ:

וז"ל הר' אליעזר ממיץ בפרושיו לנדרים קונם שאני עושה לפיך א"צ להפר דמשועבדת לו תימא דלא חייש כאן להעדפה וי"ל משום דלא נדרה אלא לפיו ואם יש העדפה אין זה לפיו ומותר בה הרי ממה נפשך מותר לת"ק ולר"ע דעתה לאסור גם העדפה מדנעשה לפיו מיהו הסוגיא מוכחת שהיא נודרת מלעשות מלאכתו ות"ק לא חייש להעדפה ומיירי במעלה לה מזונות וגם מעלה לה מעה כסף לצרכה והשתא בפשיטות חיישינן שמא תעדיף לר"ע וי"ל טעם ת"ק מאחר שגם בעלה חייב במזונותיה ובכסותה

אינו מצמצם לכך גם מעשיה כאילו כולן משועבדין ואין כאן העדפה ולר"ע כיון שהיא מקפדת ואוסרת הנאת ידיה עליו אם כן יפר שמא תעדיף עליו וכ"ש אם ידוע שהיא עודפת במעשיה וס"ל אדם אוסר דבשב"ל ומיד כשתעדיף הוא נאסר ובפרק מציאת האשה אמרינן בהעדפה שלא ע"י הדחק כ"ע לא פליגי בהעדפה שע"י הדחק ת"ק סבר לבעלה ור"ע סבר לעצמה ור' יוחנן בן נורי לא חייש להעדפה משום דלא שכיח וא"נ כת"ק שהעדפה היא שלו משום דלא מצמצם לה במזונות ובכסות ותקנת חכמים להיות משלו משום כן ומכל מקום יפר לה שמא יגרשנה ומעתה תאסר עליו (כל מה שאוסרת עליו) כל מה שעושה ותחזור לו כי ס"ל נמי אדם אוסר דבשב"ל כשיזכה בו ויבא לידו והיינו מה שעשתה בנתים אבל מנשואין שניים הוו מעשיה לבעל כבתחילה או שמא מנשואין שניים יאסרו עליו מעשיה ולאו כל כמיניה להפקיע במזונות שנותן לה שעבודו של איסור קונם. עכ"ל:

וז"ל הרשב"א ז"ל קונם שאני עושה לפיך אינו צריך להפר כלומר דמעשה ידיה ואפילו העדפה שע"י הדחק דבעל הוי ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ואפילו לרב הונא דאמר יכולה האשה שתאמר לבעלה איני נזונת ואיני עושה ה"מ כשאמרה כן בפירוש אבל זו שאוכלת אע"פ שהקדישה מעשה ידיה לא אמרינן נעשה כאומרת איני נזונת ואיני עושה וטעמא דת"ק משום דאפילו העדפה שע"י הדחק דבעל הוי כדאמרן ולא משום דאין אדם מקדיש דבשב"ל דהא קתני רישא קונם שאני עושה על פי אבא ועל פי אביך אינו יכול להפר אלמא אדם מקדיש דבשב"ל ס"ל. וא"ת לת"ק יפר שמא יגרשנה ותהא אסורה לו כרבי יוחנן בן נורי י"ל דת"ק לא חייש לגירושין דגירושין לא שכיחי א"נ י"ל דלמאי דקס"ד השתא דלא אמרה לכי מגרשנה לא קשיא ולא מידי דכיון שהקדישה מעכשו והשתא לא קדוש והיינו נמי דלא חייש ת"ק לשמא תאמר למחר איני נזונת ואיני עושה דכיון שהקדישה מעכשו והשתא לא קדוש לקמיה נמי לא קדוש ולמסקנא נמי דאסקא רב אשי דטעמא דרבי יוחנן בן נורי משום דקונמות כקדושת הגוף לת"ק נמי לא צריך דקסברי דיש מעלה בקונמות ולאו כקדושת הגוף דמו והילכך אי משום גירושין לא צריך דלא חלה קדושה דבהקדש נמי הוא דאינו מפקיע מידי שעבוד.

ור"ע אומר יפר שמא תעדיף יותר מן הראוי לו וקסבר דהעדפה ע"י הדחק דידה הוי ואית ליה נמי אדם מקדיש דבשב"ל ואע"ג דר"ע ור"מ בדבר שלב"ל בחדא שיטתא קיימי כדאיתא ביבמות [צג א'] דר"מ כר"ע ואמרינן בעלמא אימר דשמעת ליה לר"מ כגון פירות דקל דעבידי דאתו והעדפה שע"י הדחק לא עבידא דאתיא י"ל דהעדפה נמי עבידא דאתיא כי היכי דקרי פירות דקל דעבידי דאתו ואע"ג שהוציא יתר מאד מן הראוי לדקל

זה להוציא אלא דהכא והכא לא שכיח ודבר דלא שכיח כיון דעביד דאתו קדוש לר"מ ולרבי עקיבא. ע"כ:

רבי יוחנן בן נורי אומר יפר שמא יגרשנה וא"ת והלא אין הבעל מתיר אלא בדברים שיש בהם עינוי נפש וכאן אין בו ענוי נפש ודברים שבינו לבינה אין כאן דהא בעודנה תחתיו אין אסורה דאילו באוסרת מעכשו הו"ל דברים שבינו לבינה ואע"פ שאין כאן ענוי נפש מפר כדאמרינן בנדרים פירות חנוני עלי יפר איכא למידק דכל נדר שתדור בעודנה תחתיו שיוכל להגיע לו לידי חסרון הנאה אפי' לכשתצא מתחתיו יפר שהרי מחסרו הנאת אשה אחת ואע"פ שאינו מתחסר עכשו עד שתתגרש כיון שהנדר כשהוא בין איש לאשתו קרינא ביה. כך תירץ הראב"ד ז"ל.

ומדבריו נראה שהפרתו תועיל אפילו לאחר שתתגרש ותנשא לאחר שהרי מחסרתו הנאת אשה לאחר שתתגרש ותנשא ואינו נראה כן מדקתני ותהא אסורה לחזור לו וא"כ למה ליה משום שתהא אסורה לחזור ליתני שמא יגרשנה ויהא אסור במעשה ידיה אלא נראה כמו שפירשו התוס' בריש פרק ואלו נדרים שהוא מפר, דכשהבעל מפר לעצמו דברים שבינו לבינה היינו כל זמן שאנו קורין בהן בין איש לאשתו כלומר כל זמן שהיא תחתיו והילכך כשהוא מגרשה ומחזירה לאחר מכאן הרי הנדר לגבי דידיה אפילו לאחר גירושין וחזרה דעכשו בין איש לאשתו וגזרת הכתוב הוא ובדין היה שנאמר דימים שבנתים כלומר בין גירושין לחזרה שיחול הנדר דעכשו לא הוי בין איש לאשתו אלא שלא מצינו נדר שחל ואח"כ כשתתגרש חוזר ונעור ואח"כ כשתחזור ותנשא לו יסתלק דכל שהיא ראויה לקרות ביה עדיין בין איש לאשתו ריבה הכתוב להפר אלא מ"מ היכא דנתגרשה ונשאת לאחר דמעתה אינה ראויה להיות אשתו חל הנדר ואפילו לגבי דיליה דלא קרינא בהו מעתה בין איש לאשתו. וזהו קרוב יותר לפי שמועתינו כמו שכתבתי.

היאך הנדר שהופר ע"י הבעל חוזר וניעור והא טעמא דהפרה כדרב פינחס דאמר כל הנודרת ע"ד בעלה היא נודרת ואם כן הרי הופר לגמרי ושמא נאמר דבעל מיגז גייז ולא עקר אף הוא אינו מופר לגמרי ואף היא אינה תולה בו אלא במה שצריך בו. הרשב"א ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל רבי יוחנן בן נורי אומר יפר שמא יגרשנה ותהא אסורה לחזור לו פי' אבל בעודה תחתיו לא קדוש כלל דקסבר דאפילו העדפה ע"י הדחק דבעל הוי הילכך צריך להפר מעכשו שבאותה שעה אינו יכול להפר שאין הבעל מפר בקודמין כלומר שום נדר שנעשה קודם אותה הויה שהוא מפר מכחה ואפילו נעשה תחתיו כן פירשו התוס' ז"ל אבל י"א דיכול הוא להפר באותה שעה ואין זה נקרא קודמין כיון דבעודה תחתיו נדר' אלא דחיישינן שמא ישכח ולא יפר באותה שעה אלא לאחר שיהנה ויכשל

בדבר והראשון יותר נכון וכדכתיבנא במסכת נדרים בס"ד. ומיהו איכא למימר כיצד הבעל מפר עכשו דהא כיון דלא חייל השתא בעודה תחתיו הרי אין כאן לא נדרי עינוי נפש ולא דברים שבינו לבינה וי"א דהכא יפר ע"י חכם קאמר ואשכחן דקרו ליה להתרת חכם הפרה בשתוף הלשון כדאמרינן על דעת רבים יש לו הפרה ולא נהירא.

והראב"ד ז"ל תירץ דכיון דהנדר זה איפשר לבא לידי חסרון שיגרשנה ויהא מחוסר שלא יהי' לו אשה לשמשו דברים שבינו לבינה הוא ולפי' זה יש לנו לומר דבדין הוא דמסתייה דילמא שמא יגרשנה ותהא אסורה לו ולא היה צ"ל ותהא אסורה לחזור לו אלא דלאלומי מילתא נקרא דאפילו לאישות שיהיה ביניהם איפשר שיבא בנדר זה איסור וחסרון לו כנ"ל אבל אין זה מחוור. ובתוס' כתבו בריש פרק אלו נדרים דכיון דרחמנא אמר בין איש לאשתו והנדר היה בעודה תחתיו והוא ראוי ג"כ לבא לדברים שבינו לבינה כשתהא תחתיו בשום ענין ואע"פ שבינתים הוא מחוסר מעשה מכל מקום דברים שבינו לבינה הוי ובין איש לאשתו קרינן ביה והבעל מפר אע"פ שלא חל עדיין הנדר כדאיתא בפרק אלו נדרים ואפי' בכי הא היא נודרת ע"ד לרב פנחס דאמר טעמא דהפרה משום דכל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת. ומיהו אם נתגרשה ונשאת לאחר דמעתה אינה ראויה להיות אשתו חל הנדר ואפילו לגבי דיליה דלא קרינא ביה מעתה בין איש לאשתו ובדין הוא דכשגרשה יחול הנדר לאלתר לגבי דידיה נמי אלא שלא מצינו נדר שנעקר ואח"כ נעור ואח"כ חוזר ונעקר. כן פי' שם בתוס' ואין הדברים האלו מתיישבין על הלב כל הצורך.

ויותר נראה לומר דהשתא הוה ס"ד דכיון שאם מחלה לו מעשה ידיה יהא אסור בהם או אם תאמר איני נזונת ואיני עושה אליבא דרב הונא כדברים שבינו לבינה חשיב אלא דרבי יוחנן נקט דינא שהוא אסור בה כשיגרשנה ותחזור לו ואמסקנא דסוגיין לא קשיא ולא מידי דהא פרישנא טעמא דאי לאו דאלמוה רבנן לשעבודיה דבעל הוי נדרה חל מעכשו לגמרי מדאורייתא וכיון דכן נהי דאלמוה רבנן לטובתו שלא תוכל להפקיע שעבודו לא אלמוה לחובתו שלא יהא כח לו להפר בדין תורה ולא עוד אלא דאפילו למאי דס"ד השתא שאין קונם מפקיע מידי שעבוד מ"מ שעבודו גורם שאין הנדר חל אבל לא יגרום לענין שלא יוכל להפר והרי הוא כאילו מוחל שעבודו לענין שתהא הפרתו הפרה כדי שאם יגרשנה לא תהא אסורה לחזור לו וזה תירוץ נכון ועיקר. ע"כ:

שמא יגרשנה וכו'. הקשו בתוס' ז"ל ולרב דאמר יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונת כו' למה ליה למנקט שמא יגרשנה דהויא ליה דבשב"ל כפול דאף הגירושין לא באו לימא שמא תאמר איני נזונת ואיני עושה ותירצו דהא לא שכיח שתהא אומרת כן. ולי

אינה קושיא כלל דרבי יוחנן בן נורי ה"ק שמא יגרשנה ותהא אסורה לחזור ופירש"י ז"ל ותהא אסורה לחזור לו. לפי שנאסר מעשה ידיה עליו ואי אפשר לו ליזהר שלא תטחון ולא תאפה וכל שאר המלאכות השנויות במשנה. ע"כ. וכבר כתבו המפרשים ז"ל דכי אמרה איני נזונת ואיני עושה לא מיפטרה עצמה אלא מלעשות בצמר אבל לא מציא למפטרה עצמה משאר מלאכות וכיון שכן אמאי יפר משום הכי אע"ג דאמרה איני נזונת ואיני עושה מציא למיתב בהדיה ותעשה לו שאר מלאכות ואילו רבי יוחנן לא חייש אלא דלא ליתי למיסר כל מעשה ידיה ואי אפשר לו ליזהר שלא תטחן וכדכתב רש"י ז"ל. כנ"ל:

כי אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי להעדפה פי' רש"י ז"ל דשמואל פסק הלכה כרבי יוחנן בן נורי ולאו מטעמיה מה שהוא צריך להפר אינו אלא העדפה דהויא דידה וחייל עליה נדרה מהשתא ובודאי דהשתא נמי העדפה דבר שלא בא לעולם הוא ובדין הוא דיכול לאקשויי עלה הכין אלא דניחא ליה לאקשויי מצד אחר ופרכינן ולימא הלכה כרבי יוחנן בן נורי להעדפה א"נ אין הלכה כת"ק דאמר אינו צריך להפר לימא דהעדפה דבעל הוי אי נמי הלכה כרבי עקיבא דהוי כהלכתיה וכטעמיה זו שיטת רש"י ז"ל.

ואינו מחוור חדא דכיון דאכתי להאי פירוקא יש בהעדפה דבר שלא בא לעולם א"כ מאי פירוקא עבדי' לקושיין דהא אנן לפרוקי אתינן דלשמואל אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ובהא לא שנינן מידי ועוד מאי האי דעבדינן קושיא לימא הכי ולימא הכי והא לא הוה ליה למימר אלא דלימא הלכה כרבי עקיבא דאיהו פסיק כהלכתיה וכטעמיה לגמרי. לפיכך הנכון כדפר"ח ז"ל כי אמר הלכה כרבי יוחנן בן נורי לאו בכל הלכתיה ולענין הפרה אלא לענין העדפה לחוד דמשמע מתוך דבריו דהעדפה דבעל ופרכינן ולימא הלכה כרבי יוחנן להעדפה. ה"ג א"נ אין הלכה כרבי עקיבא א"נ הלכה כת"ק פי' דהא ת"ק נמי הכי ס"ל דהעדפה דבעל כיון דאמר אינו צריך להפר ואם תאמר ודילמא הא דקאמר אין צריך להפר היינו משום דס"ל אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם וי"ל דהא ליכא למימר דהא קתני רישא קונם שאני עושה על פי אבא ואביך אינו יכול להפר אלמא אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ס"ל ותו דאי משום דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם הוה ליה למימר לא אמר כלום. הריטב"א ז"ל:

וגם הרשב"א ז"ל כתב דליתא לפירוש רש"י דמי איכא למיתלי כי האי בגמרא דאתיא לאקשויי מינה לשמואל ולומר דשמואל בהא אית ליה אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ואתי' לפרוקי דלית ליה ופריק פרוקא דטעותא דמינה נמי אית ליה לשמואל אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ועוד מאי קא מהדר ועביד קושיא לימא הכי ולימא

הכי לא הוה ליה לאקשויי וכו'. אלא מחוורתא כדפי' ר"ח כי אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי בהעדפה כלומר לא הלכה שצריך להפר קאמר וכדר' יוחנן בן נורי אלא הלכה כרבי יוחנן בן נורי דאית ליה העדפה דבעל הוי דמיתלי טעמא בשמא יגרשנה אלמא הא משום העדפה ליכא דההיא דבעל הויא ואינו יכול להקדיש דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ובההוא הוא דקא פסק שמואל כר"י בן נורי אבל לעולם א"צ להפר כלל ואפילו משום גירושין דדבר שלא בא לעולם הוא.

וכן הרמב"ן ז"ל דחה פירושו של רש"י בשתי ידים ולי דברי רש"י ז"ל נראין עיקר דהא כתיבנא לעיל דלא מכרעא מילתא דרבי יוחנן בן נורי ס"ל דהעדפה הוי דבעל ומיהו הרמב"ן תירץ זה בלשונו שכתב וז"ל דכיון דא"ר יוחנן משום העדפה לא צריך הפרה אע"ג דאית ליה אדם מקדיש דבשב"ל אלמא דבעל הויא וכן כתב הרשב"א וכדכתיבנא אבל לא מכרעא כלל דאיכא למימר דר"י בן נורי ס"ל דהעדפה הויא לאשה כר"ע ואיהו ה"ק דלאו דוקא משום העדפה צריך להפר אלא אף משום עיקר מעשה ידיה צריך הפרה א"נ דר' יוחנן ה"ק דאי משום העדפה אע"ג דהויא לאשה א"צ להפר דכיון דעל עיקר מעשה ידיה א"צ להפר על העדפה נמי א"צ דאיהי אכולהו מעשה ידיה קא נדרה. ומיהו קושטא דמילתא דאעיקר מעשה ידיה נמי צריך הפרה ולעולם כולהו ס"ל דהעדפה לאשה וכדכתיבנא לעיל וכיון דלא מכרע דרבי יוחנן בן נורי ס"ל דהעדפה הויא דבעל ממילא אידחיא לה פירושו של ר"ח ז"ל ומה שהקשו על רש"י ז"ל הא תריצנא לה לעיל שפיר דמעיקרא הכי רמינן דשמואל אדשמואל לעיל קאמר במותר לאחר מיתה פליגי והילכך איכא למימר דמשום דאיכא תרתי לריעותא חדא שלא בא לעולם המותר ואפילו כשיבא לעולם אינו ברשותו עד שתמות לכך ס"ל דהויא חולין דדבשב"ל כה"ג אין אדם מקדיש ואפילו הכי קא רמי עליה דהא מציינו כה"ג גופיה דקא פסיק שמואל דהויא הקדש דהא שמא יגרשנה נמי איכא תרתי לריעותא ומיהו בהעדפה אע"ג דהויא דבשב"ל לא דמי להכא דלית ביה אלא חדא לריעותא דומיא דפירות דקל הילכך כי מתריצנא כי אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי להעדפה מיתרצא שפיר וכדכתיבנא ומיהו כי היכי דקא עביד קושיא ואימא הכי נמי הוה מצי לאקשויי סוף סוף לא בא לעולם הוא ומה לי איכא תרתי לריעותא או חדא לריעותא ומאי אהני לן אי הויא ברשותו השתא מיהו כשנדר לא הויא בעולם וכיוצא בזה פריך לקמן ומי איכא מידי דאלו השתא לא קדיש ולקמיה קדיש וכדבעינן למכתב קמן בס"ד.

והא דקא מגבב קושיות ולא אקשי מעיקרא ולימא הלכה כר"ע לאורויי דאית ליה חבר לר"ע דלא תימא דר"ע הוא דס"ל דהעדפה לבעל להכי קאמר הלכה כר' יוחנן בן נורי

לאורויי דר' יוחנן בן נורי נמי כוותיה דר"ע ס"ל בהעדפה ולמיפסק הלכה כטעמיה דמשום דרבי יוחנן בן נורי ס"ל כר"ע בהעדפה והוי ליה תרי כנגד ת"ק לכך פסיק הילכתא כוותייהו ופריך ולימא הלכה כר"י בן נורי להעדפה ובהכי משתמע שפיר דקא פסיק בתרווייהו כר"ע וכר"י בן נורי ואם תתרץ דלא בעי לאורוכי דממילא משתמע דלהעדפה קאמר דכיון דקא פסיק בדוכתא אחריתי כרבי יוחנן הסנדלר דמשום דאיכא תרתי לריעותא לא חל ההקדש ממילא משמע דכי קא פסיק כר"י בן נורי דלהעדפה קא פסיק דליכא אלא חדא לריעותא אכתי קשיא דלימא בקוצר אין הלכה כת"ק ובהכי משתמע שפיר דרבי יוחנן בן נורי ור"ע תרווייהו ס"ל דהעדפה לאשה ואיכא למיחש שמא תעדיף דמדקאמר אין הלכה כת"ק ולא קאמר הלכה כר"ע שמע מינה דת"ק הויא יחידאה לגבייהו ואם תתרץ דקא בעי למפסק הלכתא להדיא ולא למפסק בלשון שלילה אכתי תיקשי דעיקר טעמא ליתא דשפיר הוה מצי לאיפסוקי הלכה כר"ע ואנן מנפשין הוה מפרישנא דר"ע ורבי יוחנן בן נורי לא פליגי בהעדפה דכיון דקא פסיק הלכתא כוותיה נגד ת"ק ור' יוחנן בן נורי אלמא משמע דר"ע הוא דפליג אדר"י ולא ר' יוחנן אדר"ע. כנ"ל ליישב שיטת רש"י ז"ל מאיר עינינו בתורתו ז"ל:

אלא אמר רב יוסף קונמות קא אמרת וכו'. פירשו בתוס' דרב יוסף בעי למילף ממה שאדם אוסר פירות חברו עליו לדבר שלב"ל וה"ק קונמות קאמרת שאני קונמות כו' פי' מאי קא פרכת מהקדש לקונמות אף על גב דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אדם אוסר דבשב"ל דאשכחן מילתא דאיתא בקונמות וליתא בהקדש שהרי אף על פי שאין אדם מקדיש פירות חברו אדם אוסר פירות חברו עליו וכיון שכן אדם אוסר נמי דבשב"ל דהא פירות חברו לדידיה כדבשב"ל דמו דהא לית ליה בהו מידי נמצא לפי' זה דילפי' בקונמות ממה שאדם אוסר פירות חברו עליו דה"נ דין הוא שיאסור דבשב"ל דתרווייהו כחדא נינהו ואהדר ליה אביי דאין ודאי קושטא קאמרת דפירות חברו כדבשב"ל דמו מיהו ממקום שבאת לא משכחת בקונמות דאדם אוסר אלא היכא דהוי חד מינייהו ברשותיה או הפירות או האדם הנאסר בהם ומיהו הרי אדם אוסר פירות חברו עליו דנהי שהפירות אינן ברשותו גופיה מיהא ברשותו היא דכי היכי דאדם אוסר פירותיו על חברו אף על פי שחברו אינו ברשותו כיון שהפירות ברשותו דאלמא בחד מינייהו סגי. ומיהו שפיר איכא למילף דאדם אוסר דבשב"ל כפירות חברו דמי אלא יאסור דבשב"ל על חברו דומיא דמתני' שאוסרת מעשה ידיה שב"ל על בעלה הא לא מצי למפשט לאיסורא אדרבה ממקום שבאת איכא למילף היתרא שהרי אין אדם אוסר פירות חברו על חברו ודבר שלא בא לעולם על חברו כפירות חברו על חברו דמי זו היא שיטת התוס'. וכן פי'

הר"ן ז"ל בפרק אלו נדרים.
ורש"י ז"ל לא פי' כן דקשיא ליה על שיטה זו דהיכי מצינן לדמויי פירות חברו לדבר שלא בא לעולם והרי איכא לחלוקי דשאני פירות חברו דסוף סוף הרי הם בעין אבל מידי דלא אתי לעולם לא חל עליה כיון דליתיה בעין מידי דליחול עליה קדושה. ועוד דלפי שיטתו ז"ל דמעיקרא כי רמינן מדשמואל אדשמואל היינו במאי דקאמר לעיל במותר לאחר מיתה פליגי דאיכא תרתי לריעותא חדא דליתיה בעולם ולכשיבא לעולם נמי ליתיה ברשותיה ומיהו להכי קסבר ר' יוחנן הסנדלר חולין ואהא קא רמינן דאשכחן נמי כה"ג ממש וקא פסיק שמואל דקדיש וצריך להפר דקאמר רבי יוחנן בן נורי יפר שמא יגרשנה כו' וקא פסיק שמואל כוותיה אלמא דאפילו בדבשב"ל כה"ג ממש דאיכא תרתי לריעותא ס"ל לשמואל דקדיש ובעינן לתרוצי כי קאמר שמואל להעדפה פי' דליכא אלא חדא ריעותא ודחינן להאי תירוצא והשתא קא מהדר רב יוסף לאוקמי דלעולם הלכה כוותיה ומטעמיה קאמר ומשום שמא יגרשנה וכיון שכן היכי מצינן למילף ממה שאדם אוסר פירות חברו עליו דליכא אלא חדא לריעותא לדבר שב"ל כזה דמשנתנו דשמא יגרשנה דאיכא תרתי לריעותא.
והיה נראה לתרץ דהכי קא מהדר רב יוסף קונמות קאמרת שאני קונמות כו'. פי' וכיון שכן דל הכא מקונמות חדא ריעותא דהיינו מה שאין המלאכה בעולם דאדם אוסר דבשב"ל וכי מדלית חדא אין כאן אלא חדא ריעותא שהרשות לא באת לידה עד שתתגרש ובמקום דליכא אלא חדא ריעותא שפיר אדם מקדיש ואלו משנתנו דהמקדיש הריעותות בדוכתייהו קיימי דאין אדם מקדיש דבשב"ל ולהכי הויא חולין. והא ודאי ליתא דאנן הכי קאמרינן דדבר שב"ל כזה בכחו קאי ואין אדם מקדיש ולא מדלינן חדא מינייהו ועוד אמאי קא מדלית ריעותא דדבשב"ל ולא מדלית ריעותא דאין הרשות באה דדמי ממש לאדם אוסר פירות חברו עליו ואמאי קאמר רב יוסף מתוך שאדם אוסר פירות חברו עליו אדם מקדיש דבשב"ל אלמא ודאי לא מדלינן שום ריעותא וישאר האחרת אלא כולהו כחדא בעינן למדלינהו. ומעתה הדרא קושיין לדוכתין היכי מייתינן ממה שאדם אוסר פירות חברו עליו דליכא אלא חד ריעותא לדבשב"ל דר' יוחנן בן נורי דאיכא תרתי לריעותא דלא המלאכה באה ולא הרשות באה.
ועוד איכא למידק היכי מדמי אביי ההיא דר' יוחנן בן נורי לפירות חברו על חברו והא ההיא דר' יוחנן בן נורי כדבעינן דליחול ההקדש דהיינו אחר שיגרשנה הויא ליה פירות שלו על חברו ואילו פירות חברו על חברו בשעת חיילות ההקדש לא מצי חייל דהויא ליה פירות חברו על חברו. והר"ן ז"ל תירץ זה בלשונו וכדכתיבנא ודוחק לכך פירש"י

דרב יוסף הכי קא מתרץ קונמות קא אמרת שאני קונמות וכו' פי' קונמות אינו הקדש לכל אלא על אדם אחד ולכך הסברא נותנת דתמהר לתפוס אבל הקדש גמור דהויא לכל העולם אינו ממהר לתפוס דבעינן רבוותא וגברוואתא לאסור אכולי עלמא. תדע שכן מצינו חומרא אחת בקונם מה שא"כ בהקדש דאדם אוסר פירות חברו עליו בקונם ואין אדם מקדיש בסתם הקדש דבר שאינו שלו וכי היכי דמצינו חומרא בקונם מבסתם הקדש הכי נמי מחמרינן דאדם אוסר בקנין דבשב"ל כזה אף על גב דאיכא תרתי לריעותא ואין אדם מקדיש בסתם הקדש דבר שב"ל ולהכי במשנתנו דמיירי בסתם הקדש פסק שמואל הלכה כר' יוחנן הסנדלר דהויא חולין דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם:

נמצא לפי שיטה זו דלא קא יליף רב יוסף דבר שלא בא לעולם מפירות חברו אלא קא מחלק מסבריה בין קונם להקדש מסתייע מהאי חומרא דאדם אוסר פירות חברו. וקשה אם כן מאי קא פריך עליה אביי בשלמא אדם אוסר וכו' והא לאו מאוסר פירות חברו עליו קא יליף אלא הכי קאמר כי היכי דמצינו חומרא זו בקונם מה שאין כן בהקדש הכי נמי מחמרינן כמה חומרי בקונם מבהקדש ועיקר חילוקו היינו דקונם אינו הקדש לכל אלא על אדם אחד והקדש הוא לכל. ויש לומר דהכי קא מהדר ליה אביי בשלמא חומרא חיצונית דלית דכותה קולא בקונם שפיר מצינן למימר דכי היכי דאיכא האי חומרא בקונם מה שאין כן בהקדש הכי נמי אמרינן חומרא אחרת בקונם מה שאין בה בהקדש אבל אי הך חומרא גופא דבעית למימר בקונם אית דכוותה קולא בקונם היכי מצית למימר דכי היכי דמחמרינן בקונם הכי נמי מחמרינן כי האי גוונא אדרבה אימא כי היכי דמקילינן בכי האי גוונא בקונם הכי נמי נקיל דהא אין אדם אוסר פירות חברו ע"כ. ונדון דידן נמי להא דמיא דעכשיו היא משועבדת לו למעשה ידיה ואינה ראויה להתפיסו בקונם ולא תימא דכיון דאין כאן אלא שעבוד בעלמא לא דמי לפירות חברו על חברו דהוו להו של חברו ממש דהא לכשיגרשנה קאמר דחייל אלמא דהשעבוד מילתא אלימתא הויא והויא ליה כשל חברו ממש כיון דלא אלים כח הקונה לבטוליה ואף על גב דלכשיגרשנה תהא שלה מכל מקום עדיין לא נעשית המלאכה עד לאחר גירושין וחזרה ואין לפנינו אלא שעבודו של זה וקונמה של אשה זאת הילכך יש לך לדון ולומר דכי היכי דאין אדם אוסר פירות חברו על חברו הכי נמי בהא דר' יוחנן בן נורי אף על גב דהויא קונם לא תאסור ואין צריך להפר דומיא דהקדש דאין אדם אוסר בכי האי גוונא דכל כי האי גוונא הקדש וקונם שוין הן וכיון דקאמר דבהקדש אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אלא דוקא בקונם ומטעמא דפירות חברו בההיא דרבי יוחנן בן נורי הוה

לן למימר נמי דאין אדם אוסר דבכי האי גוונא הקדש וקונם שוין הן אלא מאי אית לך למימר דבהקדש נמי אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם.

ומיהו היכי קאמר ר' יוחנן ן' נורי יפר והדרא קושיין לדוכתין דתיקשי דשמואל אדשמואל והיכי קאמר אביי בשלמא אדם אוסר פירות חברו עליו וכו'. פי' דרב יוסף סבירא ליה דהך דרבי יוחנן בן נורי לא דמיא לפירות חברו על חברו חדא דאין כאן אלא שעבוד בעלמא ולאו של חברו ממש הויא ועוד דלכשיגרשנה דהיינו שעת חיילות הנדר הויא שלו על של חברו וכיון שכן אית לן למימר דכי היכי דמחלקינן בין קונם להקדש לגבי פירות חברו עליו הכי נמי לגבי ההיא דרבי יוחנן בן נורי דהויא מילתא אחריתי דלא דמי לא להא ולא להא אלא דאנן הכי קאמרינן כי היכי דמחמרינן חדא חומרא בקונם מה שאין כן בהקדש הכי נמי מחמרינן חומרא אחריתי דמאי שנא חומרא זו מזו ואהדר ליה אביי דשנא ושנא דבשלמא אדם אוסר פירות חברו כו' פי' כי היכי דאדם שליט בשלו למעבד מיניה מאי דבעי הכי נמי שליט האדם אנפשיה למיסר עליה מאי דבעי ולהכי פשיטא לן טפי מאי דאדם אוסר פירותיו של חברו משום דלא שני לן בין קונם להקדש דהא בשלו מצי למעבד ואפילו להשליכו לים אבל של חברו עליו היינו דוקא באונס דהא אינו שולט על עצמו וכיון דמכח דאדם אוסר פירותיו על חברו דהוי בין בקונם בין בהקדש הוא דאמרינן אדם אוסר פירות חברו עליו היכי נילף מידי דאין כאן לא עצמו ולא שלו דהיינו דבר שלא בא לעולם דרבי יוחנן בן נורי דלא המלאכה באה ולא הרשות באה לידה להתפיס עד שתתגרש ובזה כבר נגמרה תמיהתו של אביי דע"כ כי קאמר יאסר דבר שלא בא לעולם על חברו פירוש דבר שלא בא לעולם דרבי יוחנן בן נורי דלא דמי להני כלל אלא דבעי לאסוקי שממקום שבא אינו יכול ללמוד אסור וכדפרש"י ז"ל. כנ"ל פי' לפרש"י ז"ל ואתה המעיין דוק ותשכח:

ורש"י ז"ל במהדורא קמא שינה פירושו מבמהדורא בתרא וז"ל אלא אמר רב יוסף קונמות קאמרת כלומר לעולם אימא לך כי אמר שמואל הלכה כר' יוחנן בן נורי אמעשה ידיה קאמר ודקא מותבת דקאמר שמואל הלכה כרבי יוחנן הסנדלר דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם כי האי גוונא שאני קונמות דלשון חמור הוא דמתוך שאדם אוסר בקונם פירות חברו דהיינו דבר שלא בא לעולם לגבי דידיה דדבר שאינו שלו אדם מקדיש אדם אוסר נמי בקונם דבר שלא בא לעולם כי האי גוונא דאפילו לכשיבא לעולם אינו שלו כההיא דר' יוחנן בן נורי וכי קאמר שמואל הלכה כר' יוחנן הסנדלר דאין אדם מקדיש לענין הקדש קאמר שאינם ממהרים לתפוס בקונם כדקתני מתניתין המקדיש מעשה ידי אשתו כו' דלשון קל הוא דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו כגון פירות חברו כדאמרינן

בבבא קמא איש כי יקדיש את ביתו קדש מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו הילכך לא חייל הקדש אמותר דחולין הוא ונהי דאם אמר הקדש פירות חברי עלי אסור בהן דכיון דאמר עלי הוי כמאן דאסר להו בקונם דגבי הקדש לא שייך עלי דסתם לשון קדש דבדק הבית ואיכא למימר דודאי גמר לשם קונם כך שמעתי:

שכן אדם אוסר פירותיו על חברו כלומר דמה לי גופו ומה לי פירותיו גופו בידו ולא חייל בשל אחרים הכא נמי יכול לאסור פירותיו על אחרים דגופו ופירותיו בידו הם יאסר דבר שלא בא לעולם על חברו כגון זו שאוסרת על בעלה מעכשיו לכשיגרשנה דבר שעדיין משועבד לו. שכן אין אדם אוסר פירות חברו על חברו והאי נמי כפירות חברו דמי ואוסרתן על בעלה דהיינו דומיא דעל חברו דודאי אילו אדם יכול לאסור פירות חברו על חברו היתה היא נמי יכולה לאסור דבר שלא בא לעולם על בעלה אבל עכשיו אין הנדון דומה לראיה דלא דמי למאן דאסר על אחרים והיכי מדמית להו להדדי. ע"כ:

והריטב"א ז"ל פירש קצת שיטת רש"י בשיטת התוספות והר"ן ז"ל וז"ל קונמות קאמרת כו'. פי' אלא אמר רב יוסף דלעולם לגמרי פסק שמואל הלכה כרבי יוחנן ושאני קונמות שאינה הקדש לכל אדם אלא איסור חפצא למי שנידר בהם ומתוך שאדם אוסר פירות חברו עליו אדם מקדיש כו' א"ל אביי בשלמא אדם אוסר פירות חברו עליו שכן אדם אוסר פירותיו על חברו פי' דלגבי קונמות מסתיין דלהוי ברשותו או האדם הנאסר או הדבר הנאסר הילכך אדם אוסר פירותיו של חברו שאינם ברשותו על עצמו שהוא ברשותו או פירותיו על חברו כיון דהפירות ברשותו אבל האיך יאסור דבר שלא בא לעולם על חברו שהרי אין אדם אוסר פירות חברו על חברו שהרי אין ברשותו לא האדם הנאסר ולא דבר הנאסר.

והא דמשמע הכא שאדם אוסר עליו דבר שלא בא לעולם פי' הרב רבינו שלמה בר' אברהם מן הה"ר ז"ל דאליבא דרב יוסף הוא דאמר ליה אביי דאפילו לדידך דמדמית דבר שלא בא לעולם לדבר שאינו ברשותו נהי דאדם אוסר דשב"ל על עצמו לא יאסור דשב"ל על חברו אבל לאביי אפילו על עצמו אינו יכול לאסור דבר שלא בא לעולם ולא דמי לפירות חברו דהתם איתנהו הכא ליתנהו. ודברים אלו אינם נכונים דבכולה מכילתא דנדרים מוכחא דאדם אוסר על עצמו דבר שלא בא לעולם וכדתנן האומר לאשתו קונם מעשה ידיך לפי אסור בחילופיהן ובגידוליהן וכדתנן הנודר מן הנולדים כו' והרבה כיוצא באלו וכדפרישית בדוכתה בס"ד וכן פירש הרשב"א נר"ו. ע"כ:

ודע שבספרינו הכא בסוגיין גרסינן מתוך שאדם אוסר עליו פירות חברו אדם מקדיש דבשלב"ל ולא דייקא ובנדרים גרסינן שמתוך שאדם כו'. אדם אוסר דבר שלא ב"ל. והך

נוסחא דייקא שפיר:
באומרת יקדשו ידי לעושיהן וידים איתנהו בעולם פי' והוי כמקדיש דקל לפירותיו דחייל עליו איסור קונם ואף על פי דאין המלאכה יוצאת מגוף הידים כשם שהפירות באים מגופו של דקל קים להו לרבנן דכיון שהידים טורחות בכך לתקנו הרי הוא לדין זה כדקל לפירות ולא כמקדיש מצודה לפירותיה דלא חשיב כלום דמצודה לא עבדא אלא מעשה עץ בעלמא והכי גמיר לה. הריטב"א ז"ל:
וז"ל הרשב"א ז"ל ולעיקר מאי דאמר בשמעתין יקדשו ידיך לעושיהן דלכולי עלמא מעשה ידיה קדושים כדין מקדיש דקל לפירותיו תמיה לי דבשלמא אילן תפיס הקדש בגוף האילן להיות הפירות כפירות דקל של הקדש אבל לידי האשה אין הקדש חל בהן חדא דאינן שלו להקדיש וכמקדיש דבר שאינו שלו ולא קרינן ביה כי יקדיש את ביתו ומי עדיפא אשתו מעבדו ושפחתו העברים וכדתניא [ערכין כח א'] מאדם אלו עבדיו ושפחותיו הכנענים אבל לא עבדיו ושפחותיו העברים ועוד שאין חל הקדש בבן חורין דגופיה לא קדיש כלל ואפילו לרבי מאיר דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה לא קדיש אלא לדמי כלומר שנותן דמיו כאילו אמר דמי פלוני עלי או דמי עלי ואין מעשה ידיו הקדש אלא הרי זה עושה ואוכל וכדאמרינן בגיטין פרק השולח [גיטין לח ב'] תא שמע המקדיש עבדו עושה ואוכל שלא הקדיש אלא דמיו ודחינן הא מני רבי מאיר היא דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה הכי נמי מסתברא דקתני סיפא וכן הוא שהקדיש את עצמו עושה ואוכל שלא הקדיש אלא דמיו אי אמרת בשלמא ר' מאיר שפיר אלא אי אמרת רבנן הוא בשלמא עבדו לדמי קאי אלא איהו לדמי קאי אלמא לרבנן לא אמר ולא כלום ואפילו לרבי מאיר הרי זה עושה ואוכל דלא הקדיש אלא דמיו אם כן המקדיש ידי אשתו האיך יקדיש ידיה והאיך יקדיש מעשה ידיה דהא לא דמי לדקל לפירותיו ואפילו במקדיש ידי עצמו כדאמרן.
ועוד קשיא לי דהא לא דמו ידים לדקל דדקל לפירותיו דינא הוא דבקניית הדקל יקנה הפירות דעבידי דאתו מיניה דמגופו של דקל הן אבל מעשה דלאו מגופן של ידים נפקו אלא מעלמא אתו בהקדש הידים האיך יקדשו מעשיהן הא למה הדבר דומה למקדיש מצודתו למה שתעלה דלכאורה לא קנה הקדש ותדע לך דמה שתעלה מצודתי מכור לך היום דקנה הוצרכו לתקן שיקנה משום כדי חיי יום ואם איתא דמצודתו למה שתעלה קנה כדין מוכר דקל לפירותיו אפילו מה שתעלה מצודתי היום לא ליקני ולמה תיקנו משום חיי יום הואיל ואפשר להקנות מן הדין באומר מצודתי למה שתעלה מכור לך והכי נמי משמע לכאורה בפרק השולח במאי דאיבעיא להו עבד שמכרו רבו לקנס מכור

או אינו מכור תבעי לרבי מאיר תבעי לרבנן ואי מאי דאתי ממילא ולא מגופו של דבר קנוי כדין מוכר דקל לפירותיו מאי קא מבעיא ליה דהא לכולי עלמא מכור ובהא לא איפליגו רבנן ורבי מאיר וכן יש להוכיח בריש פרק המפקיד דאמרינן נעשה כאומר לו לכשתגנב פרתי ותרצה ותשלמני הרי פרתי קנויה לך מעכשיו ודחקינן ומוקמינן דנעשה כאומר חוץ מגזותיה וולדותיה ולא אוקמינן באוקמתא רויחא דנעשה כאומר לו לכשתגנב פרתי ותרצה ותשלמני הרי פרתי קנויה לך מעכשיו לכפילא דאלמא כל דאמר ליה הכי לא קני הואיל ומעלמא נינהו ולא מגופא כפירות מן הדקל.

ומיהו בירושלמי הוה משמע דקני דגרסינן בפרק חזקת הבתים [ה"א] המוכר עובר פרתו לחברו לא עשה ולא כלום המוכר ולד שפחתו לחברו לא עשה ולא כלום המוכר מעשרות שדהו לא עשה ולא כלום המוכר אויר חצרו לא עשה ולא כלום אבל מוכר הוא פרה ומשייר עוברה ושפחה ומשייר וולדותיה מוכר הוא שדה ומשייר מעשרותיו מוכר הוא אורבה ומשייר אוירה כלומר דמשייר בעין יפה משייר והרי הוא כמשייר שדה למעשרותיו ופרה לעוברה וחצר לאוירה ועל דרך מה שאמרו בפרק מי שמת [בבא בתרא קמח א'] בנותן דקל לאחר ומשייר פירותיו לעצמו דכל דמשייר לגבי נפשיה בעין יפה משייר וכמי ששייר דקל לפירותיו אלמא משייר חצר לאוירה מהני והוא הדין למוכר חצרו לאוירה קנה האויר אף על פי שאין האויר יוצא מגופה של חצר ואולי נאמר בזה דלקנות לשעה כדי לקנות בו דבר אחר כגון דקל לפירותיו וחצר לאוירה וידים למעשיהן כדי דמכל מקום אין הכוונה ועיקר ההקנאה לגוף הדבר שהוא בעולם אלא לקנות על ידיהן דבר שאינו בעולם בקנייה כל דהו סגי ואף על פי שאינו יוצא מגופו לגמרי כפירות מן הדקל אלא כל שבאין ממנו קצת כגון המלאכה שהיא באה מן הידים בטרחן ותנועתן וכן האויר שנראה כאלו הוא מן החצר אבל מצודתי למה שתעלה שאין הצידה בטורח המצודה אלא שהדגים נכנסין בתוכה וכן קנס על ידי נזקין אחרים שהזיקו את העבד או שגנבו את הפרה שאינן מגופן כלל ולא באין בסבת עצמן אינם נמכרים על ידיהן והיא עצמה אבעיא לן בפרק השולח ולא איפשיטא אבל עדיין תיבעי לי המקדיש ידי עצמו אי נמי מקדיש ידי אשתו למה מעשיהן קדושין שהרי המקדיש עצמו שנינו הרי זה עושה ואוכל וכמו שכתבתי וצריך עיון ובסוף המסכתא כתבתי בה יותר בס"ד. עכ"ל הרשב"א ז"ל:

ה"ג במקצת ספרים אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע באומרת יקדשו ידי כו'. אבל הרא"ה ז"ל כתב וז"ל אמר רב הונא בריה דרב יהושע באומרת יקדשו ידי לעושיהן כו' פי' אלא קאמרינן דתו לא בעינן טעמא דרב יוסף וכיוצא בה בתלמוד. ע"כ:

עוד כתב ז"ל ופרכינן וכי קאמרה הכי מי מקדשא והא קא משתעבדן ידיה לבעל ומהדרינן דאמרה דכי מגרשנה ולאו דוקא דאם כן היכי קאמר ר' עקיבא יפר שמא תעדיף עליו יותר מן הראוי והא לא אמרה אלא לכי מגרשנה אלא ודאי הכי קאמרה השתא ולכי מגרישנא ואיכא נוסחי דלא כתיב בהו האי קושיא ופירוקא ומסתברא דהיינו טעמיה משום דליכא לאקשויי ליה השתא דהא מעיקרא נמי דקס"ד אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אית לן דאמרה הכי דאפי' מאן דאית ליה אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם הני מילי דקאמר לכשיבאו לעולם כדקתני בההיא דרבי מאיר לכשתתגיירי לכשתשתחררי וכדאמרינן בעלמא לכשאקחנה קנויה לך וכיון דכן הכי אית לן למימר לעיל דקאמר לכשאזכה בהן דהיינו לכי מיגרשה ויבאו לעולם. ומיהו איכא למימר דאפילו הכי קשיא לן הכא דקא ס"ד השתא דכיון דמוקים לה רב הונא בריה דרב יהושע באומרת יקדשו ידי לעושיהן דתו לא צריך והיינו דפריך אכתי היכי מיקדשא דהא משתעבדין ידיה לבעל ופרקינן באומרת לכי מיגרשא כו'. עכ"ל הרא"ה. ומלשונו של רש"י ז"ל משמע דלא הוה גריס הך קושיא ופירוקא שכתב ז"ל ומי איכא מידי כו' כלומר תרצת כו' ודוק:

וכן כתב להדיא במהדורא קמא וז"ל מתניתין בנדרים באומרת כו'. דידים איתנהו בעולם ואהכי מציא לאקדושינהו דגופא דידים הוא דחייל עלייהו הקדש מהשתא לכשיגרשנה למתניתין דהכא דלא אמר יקדשו ידיך אלא מעשה ידיה בעלמא אקדיש מיהו הכי אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן דלא חייל הקדש בדבר שלא בא לעולם ולא קשיא דשמואל. ובנדרים פריך וכי אמרה הכי מי מקדשן והא משעבדן ידיה לבעל דאמרה לכי מגרישנא והאי תירוצא דנדרים לא אתאן אלא לרבי יוחנן דלר' עקיבא אמאי יפר שמא תעדיף הא לא חיילא עד דמגרישנא ע"כ. הא קמן להדיא דלא גריס לה הכא בסוגיין וכן משמע מלשון התוספות לקמן גבי לכשאקחנה דלא הוה גריס לה וכדבעינן למכתב קמן בס"ד:

וז"ל הריטב"א ז"ל ופרכינן והא משעבדא ידיה לבעל כלומר דאכתי היכי מציא מקדשא דבר שאינו שלה כלום אדם אוסר פירות חברו ואף על גב דרבי יוחנן בן נורי שמא יגרשנה קאמר וההיא שעתא לא משעבדן ידיה לבעל אנן הכי קאמרינן דכל שמקדיש שום דבר סתם ולא חייל הקדשא לשעתיה לא חייל נמי לקמיה ופרקינן לכי מיגרשא. תמיהא מילתא אי אמר הכי היכי קאמר ר' עקיבא יפר שמא תעדיף עליו דהא בעודה תחתיו דהעדפה דידה לא אסרה כלום וכי מיגרשה אפילו עיקר מעשה ידיה נמי אסורין לו. ויש מתרצין משמו של רש"י דהא אוקמתא לרבי יוחנן בן נורי בלחוד היא אבל לרבי עקיבא לא מיירי אלא במקדשה סתם ואינו מחוור דמסתמא כולהו תנאי דפליגי בחדא גוונא איירי והנכון דמתניתין סתמא היא בין בסתם בין באומרת מעכשיו ובין באומרת

לכשאתגרש ור' עקיבא אמר דאפילו בסתם נמי צריך להפר משום העדפה דהוי דידה ורבי יוחנן בן נורי אמר דלעולם אינו צריך להפר משום העדפה אלא משום גירושין ובאומרת לכשאתגרש. וכן פירשו רבותי ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל וכי אמרה הכי מי מקדשא והא משעבדן ליה לבעל ואף על גב דרבי יוחנן בן נורי שמא יגרשנה קאמר וההיא שעתא לא משעבדא ליה הכי קאמר והא משעבדא ליה לבעל והשתא ודאי לא קדשן ואפילו אמרה לכי מגרישנא כיון דהשתא לא קדוש לקמיה נמי לא קדוש דמי איכא מידי דהשתא לא קדוש ולקמיה קדוש וכולה חדא קושיא היא.

כתב הראב"ד ז"ל ולכי מגרשה גרסינן כלומר קונם שאני עושה לפיך מעתה ולכשאתגרש הילכך לכי מגרשה חייל נדרה כמו שנדרה. ותמיה לי דהא כל היכא דליכא למימר גופא מהיום ופירא לאחר מיתה מעכשיו ולאחר זמן ספוקי מספקא לן אי תנאה הוי אי חזרה הוי והילכך הכא נמי אי תנאה הוי כ"ש דמגרע גרע דהא השתא לא קדיש וכיון דהשתא לא קדוש לקמיה נמי לא קדוש ואי חזרה הוי הרי מעכשיו בטל וכמי שאינו ועוד דיגיד עליו רעו מה שהביא עליו דמיון דר' אילא והרי האומר לחברו שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה ממך תקדוש דקדשה והתם הא לא קאמר מעכשיו ולכשאקנה אלא מסתברא דלכשאתגרש גרסינן. ואם תאמר למאי דאוקימנא דאמרה לכי מגרשה מאי האי דאמר רבי עקיבא יפר שמא תעדיף עליו יותר מן הראוי דהא כל היכא דלא מגרשה לא הקדישה כלום ולכשתתגרש מאי שנא העדפה אפילו כל מעשה ידיה נמי אסורין עליו. ויש לומר דלכי מגרשה לרבי יוחנן בן נורי בלבד הוא דמוקמי לה הכי אבל לר"ע במקדשה סתם כך שמעתי משמו של רש"י, ומסתברא דמילתא פסיקתא קתני דלר' יוחנן בן נורי בין האומרת מעכשיו בין האומרת לכשאתגרש אינו צריך להפר אלא משום שמא יגרשנה אבל משום העדפה לא ור"ע אמר אפילו בסתם נמי צריך להפר משום דהעדפה דידה הוי והכי קתני ר"ע אומר לעולם יפר דאפילו בסתם איכא משום העדפה ור' יוחנן בן נורי אומר אינו מפר אלא משום גירושין והיינו באומרת לכשאתגרש כנ"ל. ע"כ:

ומי איכא מידי דאילו השתא וכו'. פרש"י במהדורא קמא ומי איכא מידי דניהוי השתא בעין והשתא לא קדיש ולקמיה קדיש כגון הכא דלא אסר עד שיגרשנה ע"כ. ובמהדורא בתרא כתב וז"ל ומי איכא מידי כו'. כלומר תרצת לא בא לעולם דמלאכה לא בא לעולם דגירושין לא תרצת דאילו השתא לית לה רשותא לאקדושי והיכי קדיש לקמיה. ולעיל מהא כתב רש"י עוד באומרת יקדשו ידי כו'. שהמלאכה כמי שבאת לעולם ומתניתין באומרת מעשה ידיך הקדש ועל הגרושין שלא באו קא מסיק ואזיל. ע"כ.

ומשמע לי פי' על פירושו דרב הונא לא חש לתרץ אלא עיקר רומיין דשמואל אדשמואל והא כתיבנא לעיל דבדבר שלא בא לעולם כה"ג הוא דדמי דהא קמן דפסיק שמואל כרבי יוחנן בן נורי דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם כזה דאיכא תרתי לריעותא דלא המלאכה באה ולא הרשות באה לידה והילכך קא תריץ רב הונא באומרת יקדשו ידיך כו'. ומתני' באומר יקדשו מעשה ידיך וממילא אתרצא עיקר רומיין דלהכי במתניתין לא חלה הקדש משום דאיכא תרתי לריעותא דהמלאכה לא באה ולא הרשות באה אבל ההוא דנדרים דהמלאכה כמי שבאה לעולם ולא מחסר אלא הרשות אדם מקדיש. ופריך תלמודא ומי איכא מידי כו' פי' בשלמא לדידי דאמינא דטעמא דר' יוחנן בן נורי משום דס"ל אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם בכל גוונא ניחא אבל השתא דתריצנא דאיברא דס"ל דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם והכא מיירי כגון דאמרה יקדשו ידי וכו' שהמלאכה כמי שבאת לעולם מעתה תיקשי ומי איכא מידי כו' פי' דכיון דהגרושין לא באו אף על גב דהמלאכה באה הרי לית ליה רשותא לאקדושי השתא והיכא קדיש לקמיה לדידך דבעית למימר דרבי יוחנן בן נורי סבר דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אין סברא דאילו השתא לא קדיש ולקמיה קדיש דמה לי לא בא לעולם מחמת המלאכה או לא באה לעולם מחמת הגירושין מכל מקום הרי לא באה לעולם לגבי דידה דלית לה רשותא השתא לאקדושי והיכן מצינן מידי דלא קדיש השתא ולקמיה קדיש עד דלא נקפיד על חסרון הגירושין למאן דסבר אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם והויא ליה כעין מה שכתב רש"י לעיל דאתירוצא דהעדפה הוה מצי לאקשויי סוף סוף לא בא לעולם דהא לא נעשה אלא דלעיל מחסרא ביאתה לעולם והרשות באה לכשיבא לעולם והכא הויא איפכא דלא מחסרא אלא הרשות. כך נ"ל פי' לפירושו למאי דפריש במהדורא בתרא וזהו דכתב ז"ל ומי איכא מידי כו' כלומר תרצת לא בא לעולם דמלאכה כו' פי' מאחר דתרצת לא בא לעולם דמלאכה הרי לא תרצת לא בא לעולם דגירושין ואכתי תיקשי לדידך ואם לא היית מתרץ מידי על המשנה דנדרים עצמה לא תיקשי ולא מידי וכדכתיבנא ושקיל וטרי תלמודא לומר דלא בא לעולם דגירושין גריעא ולא קפדינן בה ואף על גב דהגרושין לא באו לא איכפת לן אלא על המלאכה שיבא ועל הגירושין לא איכפת לן ולא מידי.

נמצא לשיטה זו דכי פריך ומי איכא מידי וכו'. פירכיה היינו היכי קדיש לקמיה. אבל במהדורא קמא לא פי' כן אלא דהכי פריך ומי איכא מידי דניהוי השתא בעין כו' וכדכתיבנא ופירכיה היינו דהוה לן למימר דלקדיש מהשתא כיון דהויא בעין ואי השתא לא קדיש אף על גב דהויא בעין אמאי קדיש לקמיה דליכא מידי דאיתא בעינא דהשתא

לא קדיש ולקמיה קדיש ולשיטה זו קשיא דכי אסיק רב אסי קונמות קאמרת כו' אדרבה אלימא לה קושיא דמעיקרא ומי איכא מידי כו' דכ"ש דאיכא לאקשויי ונקדשו מהשתא וכיון שכן רב אשי מנפשיה הוה ליה לאסוקי שינוייא דאלמוה רבנן כו' דהיינו עיקר מאי דאתינן עלה ואמאי נטר עד דפריך לה תלמודא ומשני לה ובמאי דפריש במהדורא בתרא ניחא וכדבעינן למכתב קמן בס"ד כנ"ל.

אבל הרא"ה ז"ל פי' לדעת ר"ת דס"ל דהקדש דמים מפקיע מידי שעבוד כדלקמן בענין אחר דמעיקרא פריקנא באומרת יקדשו ידיך לעושיהן שההקדש על גוף הידים ואהני לן למימר דתו לא הוי דבר שלא בא לעולם. וקשיא לן עלה ומי איכא מידי כו' משום דלא הויא עיקר כוונה בהקדש זה אלא למעשה ידיה להכי סברינן דאכתי הוה ליה כמקדיש מעשה ידיה דכיון שההקדש הוא על מעשה ידיה והשתא לא חייל עלייהו הקדש ודאי הויא ליה דבר שלא בא לעולם שהרי אינו מקדיש מעשה ידיה של עכשיו אלא אותן שיבאו והיינו דמקשינן מי איכא מידי דאלו השתא לא קדוש ולקמיה קדוש ואתא רב אשי לפרוקא דלאו כדקא ס"ד מעיקרא אלא ודאי ההקדש על גוף ידיה הוא חל וכיון שכן דהשתא חייל ליכא למימר דלהוי דבר שלא בא לעולם דודאי מה שהקדיש דהיינו גוף הידים מעכשיו חל עליהן ההקדש ומהשתא ולעולם קדישי אלא שהמעשה אינו קדוש עד שתתגרש וכיון שגוף הידים שהוא עיקר ההקדש קדוש מעכשיו תו לא הוי דשלב"ל אלא דבר שבא לעולם קרינא ביה. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל ומי איכא מידי דהשתא לא קדוש ולבסוף קדוש ואפילו באומר כן בפי' ע"כ. והא כתיבנא דרש"י ז"ל לא גריס הכא הך קושיא ופירוקא דכי קא אמרה הכי והתוס' נמי לא גרסי לה וכדבעינן למכתב בס"ד:

אלמה לא אלו האומר לחברו שדה זו שאני מוכר לך פי' ואומר כן בעוד שעסוקין בענין המכר. הריטב"א .

ואיכא למידק היכי הוה מדמי לה ר' אילא וקא מתמה עלה דפריכא דהא ודאי לא דמי דהכא ברשותו לא קדשה וכו'. וכדאתקיף עליה רבי ירמיה וז"ל דעיקר תמיהתו היינו אלמה לא פי' דהיכי פרכת ומי איכא מידי וכו' דמשמע דליכא כה"ג ולא כיוצא בה והרי מצינו באומר לחברו כו' אף על גב דלא דמי לגמרי דמי קצת והילכך ליכא למימר כי האי לישנא ומי איכא מידי כו' וזהו שכתב רש"י אלמה לא. בתמיה. היינו עיקר תמיהתו. ואם תאמר אכתי מה דמיון יש להההיא דאשה והא לא דמי כלל. ויש לומר אף על גב דשדה עכשיו הוא ברשותו לגמרי מכל מקום בין שעה זו לשעה דיחול דהיינו לכשיקחנו יש זמן שהשדה יוצאת מרשות מקדיש לגמרי גופא ופירא מה שאין כן גבי אשה שגופה

לעולם ברשותה הוא ומ"ה קא מדמי אשה לשדה זו שאני מוכר לך וזהו שכתב רש"י ז"ל מי לא קדשה. אם מכרה וחזר ולקחה. וכן כתב הר"ן ז"ל להדיא בפרק אלו נדרים.

ואם תאמר אם כן מאי קא אתקיף עלה ר' ירמיה והא שפיר קאמר ר' אילא. ויש לומר דהכי אתקיף עלה דדילמא האי צד דאיכא בשדה למעליותא דמצי מקדיש לה מעכשיו עדיף טפי מההוא צד דאיכא באשה דאף על גב דגופה בידה מאי נפקא לן מינה כיון דלא מציא לאסור עכשיו עד שתתגרש ואנן הכי בעינן למימר דכיון דאילו אקדשה השתא קדשה כי אמר נמי תקדיש לקמיה קדשה וכיון שכן צד דמעליותא דשדה עדיפא טפי וכן פרש"י ז"ל. וכן כתב הר"ן להדיא שם בנדרים פרק ואלו נדרים.

ואם תאמר מכל מקום שפיר קא מתמה ר' אילא אלמה לא וכדפרישנא דמכל מקום הרי מצינו בכיוצא בזה קאמר ומי איכא מידי וכו'. ויש לומר דמסקנא דקושיא היא הא דקאמר הא לא דמי כו' ובהכי קא אתקיף אמאי דמתמה אלמה לא וה"ק דכי קא פריך ומי איכא מידי וכו' ה"ק ומי איכא מידי בכה"ג דאין בידה להקדישה עכשיו דהשתא לא קדיש ולקמיה קדיש דהאי צד מעליותא דאיכא באשה דגופה בידה לא נפקא לן מינה מידי כיון דלא מציא לאסור שיחול איסורא עכשיו ולא דמיא אלא לאומר לחברו שדה זו שמכרתי כו' וזהו שכתב רש"י הא לא דמיא. מסקנא דקושיא היא. כנ"ל. וכתב הר"ן ז"ל בפרק אלו נדרים דהא דפשיטא ליה לר' אילא דכה"ג קדשה לאו ממתני' שמיע ליה הכי אלא סברא דנפשיה קאמר דודאי קדשה. ע"כ:

הא לא דמיא אלא לאומר לחברו שדה זו שמכרתי כו'. ויש לדקדק קצת דלמה ליה שמכרתי מאי רבותא איכא כיון שכבר מכרה לא הוה ליה למימר אלא שדה זו לכשאקחנה ממך וכו' דמה לי כשהיתה שלו מעיקרא ומכרה או כשלא היתה שלו מעולם. ויש לומר דהכא מיירי שמכר השדה לחברו והתנה המוכר ואמר ללוקח כשיהיו לי מעות תחזיר לי קרקע זו והיינו דקאמר לכשאקחנה ממך כו' ואף על גב דהפירות של מוכר וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהלכות מכירה אפילו הכי אתקיף שפיר רב פפא מי דמי התם כו' דהיינו טעמא דהמוכר אוכל פירות לפי שאנו חוששין שמא המוכר יביא המעות ונמצא שאכל לוקח שכר מעותיו לפיכך המוכר אוכל פירות ומדין רבית נגעו ביה אבל כל עוד שלא הביא המוכר מעות גופא ופירות בידא דלוקח והיינו דאתקיף רב פפא מי דמי התם גופא ופירות בידא דלוקח וכו' ודוק לשון רש"י ז"ל שכתב לקמיה התם גבי מכרתי לך אין לו עכשיו לא גוף כו' כנ"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא מדין קנייה שמכרתי לך וכו'. דעכשיו אין יכול להקדישה כדרך שאין בידה לגרש עצמה דלא קדשה לכשיקחנה הכי נמי לא קדשה ידיה לכשתתגרש ואמאי יפר אי לאו משום דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. ע"כ:

לכשאקחנה ממך תקדש מי לא קדשה. הקשו בתוס' דהתם קאמר לכשאקחנה והכא לא קאמרה לכשאתגרש ומתוך קושייתם משמע דלא גרסי הכא בשמעתין האי קושיא ותירוצא דלעיל דפריך תלמודא וכי קאמרה הכי מי מקדשה כו' ואפשר דס"ל לתוס' דכי מתרצינן לעיל דאמרה לכי מתגרשנה לאו דאמרה בפי' כן דא"כ תקשי היכי קאמר רבי עקיבא יפר שמא תעדיף עליו וכו' וכמו שהקשו המפרשים ז"ל וכדכתיבנא לעיל. ועוד היכי מציא להפר כיון דאמרה בפי' לכי מתגרשנה והרי לא הוו לא דברים שבינו לבינה ולא נדרי עינוי נפש וכדשקלו וטרו בה המפרשים ז"ל וכדכתבינן לעיל לכך ס"ל לתוספות ז"ל דה"ק דאמרה לכי מתגרשנה פי' נעשה כמי שאמר לכי מתגרשנה דכיון דאיהי בעיא לתקוני נדרה כי היכי דליחול ואמרה בפירוש יקדשו ידי לעושיהן הא ודאי דכוונתה נמי היתה לכי מתגרשה ואדעתא דהכי נדרה וה"ל כאילו אמרה כן בפירוש ולהכי קשיא לתוספות דלא דמי דהכא לא קאמרה בפירוש לכשאתגרש. ותירצו דאין נראה לו לחלק דסוף סוף הא אמרינן דהוה ליה כאילו אמרה בפירוש לכי מתגרשנה כנ"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל לכשיקחנה ממך אף על גב דהכא לא קאמרה לכשתתגרש נראה לו לדמותם יחד ע"כ.

והריטב"א כתב וז"ל לכשאקחנה ממך תקדוש מי לא קדשה כיון דאמר הכי בהדיא. ע"כ:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא לכשאקחנה דהיינו דומיא דהך אתתא שמקדישה את ידה מעכשיו ולכשיגרשנה מי לא תיחול:

ה"ג מי דמי התם בידו להקדישה הכא אין (בידו) [בידה] להקדישה ולא גרסינן אין בידה לגרש את עצמה דהשתא לא איירינן בהכי אלא לקמן כלומר כשאמר כן בידו היה להקדישה מעכשיו שהרי עדיין לא נגמר המכר אבל הכא בשעה שמקדשת ידיה לכשתתגרש אין בידה להקדיש מעכשיו והרי הוא כמוכר שדהו לגמרי ואחר שנמכר המכר אמר שדה שמכרתי לכשאקחנה תקדוש לא קדשה למ"ד אין אדם מקדיש דבשב"ל. הריטב"א ז"ל:

והתוספות ז"ל גורסין כן ויש להשיב דלכך נקט הכין דאי הוה נקט הכא אין בידה להקדישה הוה משמע דכיון דעכשיו אין בידה להקדישה עד שלא אמרה איני ניזונת ואיני עושה אף על גב דמציא למימר הכין כיון דלא אמרה כן עדיין הרי אין בידה להקדישה מקרי וסבירא ליה לרב פפא דאיברא ודאי כל היכא דמציא להקדישה אפילו

ע"י שתאמר איני ניזונת ואיני עושה שפיר מקרי בידה להקדישה ודאי לשדה ממש. ומיהו לר"ל לא מציא למימר איני ניזונת ואיני עושה ואין בידה להקדישה עד שתתגרש והרי אין בידה להתגרש ואנן בעינן ליישב הא דשמואל אפילו לר"ל ואף על גב דחבריה רב דאמר נמי כוותיה לאחר מיתה ע"כ פליג אדר"ל דאיהו הוא דאמר יכולה אשה לומר לבעלה איני נזונת ואיני עושה מכל מקום שמואל בעיא ליישב אליבא דכ"ע כנ"ל. ולקמן אכתוב מה שכתבו המפרשים ז"ל בזה בס"ד גבי התם בידו לפדותה כו':

מתקיף לה רב פפא מי דמי וכו'. ואיכא למידק דרב פפא אתא לתרוצי רומיין ולאוקמי מילתיה דר' אילא בדוכתי' וכיון שכן לא שייך לשון אתקפתא דאטו מאן דמשני ודחי קושיא אתקיף ליה ויש לומר דמשום סיום דבריו דקאמר הא לא דמיא אלא לאומר לחברו וכו' נקט לשון אתקפתא דהא פריך נמי עלה דשינוייא דר' אילא דאמאי קא מדמי לה לאומר לחברו שדה זו שאני מוכר כו' דהא לא דמי אלא לאומר לחברו שדה זו שמשכנתי כו' הילכך כיון דאקשי עלה דשינוייא דר' אילא נקט לשון מתקיף ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל הא לא. מסקנא דאתקפתיה הוא. ודוק כנ"ל:

מי דמי התם גופא ופירות כו'. ואם תאמר א"כ משום האי חילוקא נהדר למימר דלא דמי אלא לאומר שדה זו שאני מוכר לך וכו' וכדקאמר רבי אילא ואמאי נדר מדמי וכו' ודמי ליה לאומר שדה זו שמשכנתי כו' דאף על גב דבשעת הקדשו גוף ופירות בידו מכל מקום בין שעת הקדשו לשעת שיחול דהיינו לכשיקחנו יש זמן שהשדה יוצאת מרשות מקדיש לגמרי מה שאין כן באשה שגופה לעולם בידה היא ולכל הפחות מיהא ראוי להשוותם. ויש לומר דוקא גבי מכרתי הוא דמחלקין בכה"ג משום דעכשיו בשעת הקדשו אין לו בה לא גוף ולא פירות ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו אבל גבי שאני מוכר כיון דבשעת ההקדש הרי גוף ופירות בידו מאי איכפת לן אם שוב תצא השדה מתחת ידו ולא יהיה בו לא גוף ולא פירות הא ודאי הכל תלוי בתר שעת ההקדש ואפשר דזהו שכתב רש"י ז"ל התם. גבי מכרתי לך אין לו עכשו בה לא גוף ולא פירות כו' כנ"ל: הכא גופה בידה ואם תאמר ומאי נפקא מינה כיון דלא מצי לאסור שיחול איסורה עכשו עד שתתגרש ויש לומר דמ"מ הרי יקדשו ידי אמרה וכן פרש"י ז"ל ובנדרים איכא נוסחא אחרינא מי דמי התם גבי זביני פסיקא מילתייהו גבי אשה מי פסיקא מילתא.

ובמהדורא קמא גריס הכין רש"י ז"ל וז"ל התם גבי זביני פסיקא מילתייהו דגופא ופירות בידא דלוקח ומאחר שאין לו שום שייכות בשדה דין הוא שאינו יכול להקדיש אבל הכא גוף האשה בידה הוא ולעולם אימא לך דיכולה להקדיש ויש נסחאות דלא גרסי פסיקא מלתא כלל לא הכא ולא בפ' אף על פי אלא כך גורסין מי דמי התם גופא ופירא בידא

דלוקח אבל הכא גופה בידה היא. והיא ישרה בעיני כי מה לייתר לשון ללא צורך. ע"כ: הא לא דמיא אלא לאומר לחבירו שדה זו שמשכנתי לך דפירא ביד לוקח וגופא הוי ברשותיה דלא בעי פריק לה. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

דף נט:

לכשאפדנה ממך קדוש קדשה משמע לכאורה דוקא דאמר לכשאפדנה ממך אבל אמר מעכשו לא קדשה והיינו דדמיא למידי דאילו השתא לא קדוש ולקמיה קדוש וכן הא דאמרינן בסמוך שדה זו שמשכנתי לך לעשר שנים לכשאפדנה ממך תקדוש דקדשה אבל בתוך עשר שנים לא קדשה, וק"ל **הא דגרסינן במסכת ערכין בפרק האומר** [**כ ב**'] **המשכיר בית לחבירו ונתנגע אף על פי שחלטו כהן אומר לו הרי שלך לפניך נתצו חייב להעמיד לו בית הקדישו הדר בו מעלה שכר להקדש ואקשינן הקדישו הדר בו היכי מצי מקדיש ליה איש כי יקדיש את ביתו אמר רחמנא מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו כך כתוב בנוסחאות ושיטפא הוא אבל מה ביתו שלו אף כל שלו קאמר ומתרצינן הקדישו משכיר הדר בו מעלה שכר להקדש ואקשינן הקדישו משכיר היכי דייר בה במעילה קאי כו**'. אלמא משכיר מצי מקדיש ביתו מעכשו דגופא שלו הוא אע"ג דאגירא לו לשוכר ומ"ש ממשכון ועוד קשה לי שאפילו בהדיוט נמי ממשכן שדה יכול הוא למכרו וגובה משאר נכסים כדאמרינן בפ' השולח [גיטין מא א'] העושה שדהו אפותיקי לאשה בכתובתה ולב"ח בחובו ומכרה גובה משאר נכסים ופירשו הגאונים ז"ל אפותיקי סתם כגון משכונה ועוד שאפי' באפותיקי מפורש מכרו המכר קיים ומסלקו לוה בדמים או שגובה ממנו חובו בזמנו ואפשר לומר דההיא דוקא בבית סתם וכדקתני נתצו חייב להעמיד לו בית דהיינו במשכיר בית סתם דאילו בבית זה נפל אזדא ליה ומ"ה אם הקדישו מעכשו חייב נמי להעמיד לו בית אחר והקדשו הקדש מהשתא דכיון דמתחלה לא קנאו לזה הקדישו השתא ודאי מוקדש אבל בבית זה אין משכיר מקדיש. ומיהו אכתי קשיא הא דאמרן ממשכן שדה לחבירו מאי טעמא לא ליקדיש מהשתא ונ"ל דודאי אם אמר מהשתא יקדש קדוש הוא אלא שאינו מפקיע שעבודו של מלוה דהקדש דמים הוא ולא מפקיע שעבוד כדברי רש"י ז"ל והלכך אם משכונה דאפותיקי סתם היא גובה משאר נכסים ואם לא מצא שאר נכסים גובה מזו ואם משכנה באפותיקי מפורש לגוף ולפירות אוכל משכונתו עד עשר שנים וגובה חובו ממנה בסוף עשר ולא באו לומר אלא דכיון דבידו לפדותה לעשר שנים כולה שלו הוא וחייל הקדש בכולה לכשתפדה ואע"ג דהשתא לא חייל להפקיע שעבודו של מלוה וה"ה למשכיר בית זה דאין הקדש

מפקיע שכירותו של שוכר ולא אמרינן במעילה קאי שוכר אלא בבית סתם אבל בבית זה דר בו עד זמן הקבוע להם ומ"מ קדוש מעכשו שאלו במכר נמי משכיר בית זה מוכר הוא ביתו והשוכר דר בו עד זמנו ולה"כ בפ' השואל [קא ב'] וגרסינן בירושלמי במס' פסחים בפ' מקום שנהגו [ה"ט] ר' בא בר כהנא בעא קומי ר' אמי המשכיר בית לחבירו ונצרך לדמיו א"ל לא עלה על דעת שימות ברעב ר' זעירא ורבי אילא תרווייהו אמרין מסתיו סיית באונית היא ונקנית במקח תני המשכיר בית לחבירו ועמד והקדישו הרי זה דר בתוכו ומעלה שכר להקדש אימתי בזמן שלא הקדים לו שכרו אבל בזמן שהקדים לו שכרו הרי זה דר בתוכו חנם והכי נמי מסיק התם במכר שהוא מכור והלה דר בו כל זמן שכירותו.

ומצאתי בתוספות בפ"א מבבא מציעא השוכר שדה מחבירו ועמד השוכר והשכירה לאחר רשאי בע"ה שיאמר לו אין לי חשבון עם כל אדם אלא עמך עמד בע"ה והשכירה לאחר רשאי השוכר שיאמר לו אין לי חשבון עם כל אדם אלא עמך עמד בע"ה ומכרה מחשבין עם בעל הבית וכדרך שהאריס השני נהנה כך משלם לראשון פי' לאריס שלו אלמא מכורה היא עמד בעל הבית והקדישה אינה מקודשת עד שתחזור לרשותו וכל מה שנהנה ממנה הרי הוא הקדש עמד השוכר והקדישה הרי זו מקודשת עד שתצא מרשותו ומעלה שכר לבעלים ומעלה שכר להקדש. ובריייתא זו אף על גב דקתני שכירות דהוא במעות בקבלנות היא וקתני שאם עמד בע"ה והקדישה הקדש חל עליה מעכשיו אלא שאינו מפקיע דינו של מקבל הלכך מקבל נוטל אריסותו למחצה לשליש ולרביע וחלקו של בע"ה הקדש ואם השוכר הקדישה חלקו מוקדש ומעלה לבעלים חלקם ולהקדש חלק שהיה נוטל למחצה לשליש ולרביע וקשה לי קרי כאן איש כי יקדיש את ביתו מה ביתו שלו אף כל שלו כדאמרן בערכין וא"ת התם בשוכר בית סתם כמו שפירשנו אבל בבית זה שוכר מקדיש חלקו ובע"ה אינו מקדיש להפקיע חלקו אי הכי לוקמוה בגמרא לברייתא דערכין בבית זה ומעלה שכר להקדש חלקו של שוכר ושמא נאמר משום דכולה ברייתא בבית סתם כדפרישית והא דקתני בתוספתא במכירה כדרך שהאריס השני נהנה כך משלם לראשון דאלמא מכורה היא מעכשו לגמרי ולוקח מוריד בה אריס דכיון דמשלם ליה בע"ה לאריס מה הוא מפסיד.

ושמעינן מינה להאי פירושא דשכירות ושאלה וה"ה למשכנתא באתרא דלא מסלקא גופא קני ליה למילתיה ויכול הוא למכור זכותו וקונין ממנו בכסף בשטר ובחזקה דהא קרינא ביה ביתו שלו לענין הקדש וכן כתבו מקצת הראשונים וכן במטלטלין שאולין ושכורין שואל מקדיש לפי טובת הנאה שבו ונותן ומקנה חלקו לאחרים במשיכה והוא

שיהא רשאי להשכיר וכדתנן [ב"מ לה ב'] בהשוכר פרה מחבירו והשאילה לאחר ומתה השואל ישלם לשוכר דאלמא משאיל הוא זכותו ואפילו רבי יוסי לא פליג אלא משום דכיון דגופא דמשאיל הוא אין הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו אבל זכותו דשוכר קנין גוף הוא. וסמך לדבר שדה מקנה בשעה שהיובל נוהג דאפילו למאן דאמר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי מקדישו ומוכרו עד שתחזור לרשותו ובעל שדה נמי מקדיש ומוכר כדפרישית ודמיא להיא דאמרינן בפרק איזהו נשך [בבא מציעא סז ב'] האי משכנתא באתרא דלא מסלקי בע"ח גובה ממנה ובכור נוטל בה פי שנים כו' דשמא מוחזקת היא למלוה וה"ה נמי דבכורו של לוה נוטל פי שנים בגופה כמו שכתבתי בה' בכורות והא דמסקינן בפסחים ובע"ז דשכירות לא קניא. לומר דאף על פי שהיא שכורה ביתו דמשכיר היא וקרינא ביה לא תביא תועבה אל ביתך ומיהו שוכר נמי כיון דקני ליה גוף לפירותיו יש לו בקרקע. זהו דרך ישרה שבררתי לי בשמועות הללו. (ונ"ל) [וי"ל] דתוס' באומר לכשיבא אריסותי יקדש וכרבי מאיר דומיא דאוקמתא דמוקמי בגמרא למתני' דערכין הוא בשוכר שהוא מקדיש בית סתם אינו הקדש דלאו ביתו הוא ולא מחוור.

ולענין קונמות ודאי בעל הבית אוסרו בין על מלוה בין על אחרים דגופה דידיה הוה ומפקיע מידי שעבוד והכי נמי מוכח בפרק אלמנה לכהן גדול דכל דמצי מסלק ליה בזוזי דידיה הוא ומצי אסר ליה בקונם ואפילו באתרא דלא מסלקי יש לומר דאסר דהא בידו לסלקו מן הגוף ובידו לסלקו לגמרי בסוף עשר. ומיהו שוכר ובעל משכונא מספקא לי אם נאמר אינו אוסרו דומיא דשחרור דיוצאין לבעלים ולא לשואל ולא לבעל אשה וכדאיתא התם בפרק אלמנה ואם תאמר יאסור פירות שהוא אוכל, דבר שלא בא לעולם הן ואינו יכול לאוסרן ודאי במטלטלין דשעבוד וליכא קנין פירות מסקנא בפסחים דשעבוד לעולם לא הוי קנין הגוף לוה מצי מקדיש ומפקיע מידי שעבוד בקונם מלוה לא מצי מזבין ולא מצי מקדיש או דילמא גופה קני לפירות ומצי אסר ליה בקונם דמתסרי פירות על בע"ה וכל שכן על אחרים כשם שמקדיש הקדש דמים כדפרישית וכדאמרינן מתוך שיכול לכופה למעשה ידיה נעשה כאומר לה יקדשו ידיך לעושיהן וה"ה לקונמות וצ"ע. הרמב"ן ז"ל:

וכתב הרא"ה ז"ל וז"ל ושמעינן מהכא דמשכונא סתם הרי היא כאפותיקי מפורש לומר שאינו יכול למוכרה ממאי מדאמרינן הכא בשדה שמשכנתי לך לכשאפדנה ממך תקדוש אלמא לא קדשה אלא לכשתפדנה ומינה דלהדיוט נמי אינה מוכרת דמה לי

מכרה לגבוה מה לי מכרה להדיוט והכי מוכח התם בבבא מציעא בההוא עובדא דרב מרי בר רחל ורבא בפרק איזהו נשך וכן הלכה. ע"כ:

והרשב"א ז"ל כתב וז"ל אלא להא דמיא האומר לחבירו שדה זו שמשכנתי וכו'. תמיה לי דהכא משמע דהממשכן שדה לחבירו הקדישו מעתה אינו קדוש אא"כ אמר לכשאפדנו דקדוש והא ודאי ליתא דכל היכא דאקדיש לוה וזבין לוה מוקדש כל שיש לו נכסים אחרים לגבות ממנו אלא דכשאין לו נכסים אחרים אין הקדשו מוציא מידי שעבוד ויש לומר דהכא ודאי גבי שדה אי אקדיש ליה מעכשו קדוש לכשיפדנו אלא הכא משום דאתי לדמויי למעשה ידי האשה דאין עיקר הקדשה לגוף הידים אלא למעשיהן ומעשיהן משועבדים לבעל ואתיא למימר דאפ"ה קדשי ואקשי דליכא מידי דאין עיקרו קדוש מהשתא ולקמיה קדוש ואתיא למפשט משדה דדכותיה במקדיש שדה לפירותיו דאילו משכנו מקדיש להו לפירות מעתה לא קדשי דהא משעבדן ליה לב"ח ואפ"ה באומר לכשאפדנו תקדוש לפירותיו קדשה כנ"ל. ומיהו אלו רצה להקדיש כוליה שדה מעכשו ההקדש חייל למה שהוא יתר על החוב אבל כנגד החוב לא חייל ואח"כ מצאתי כן לרבותינו בעלי התוס' ז"ל בפרק השותפין בנדרים ושם כתבתי יותר מזה בס"ד ע"כ:

והיינו דאמרינן בערכין המשכיר ביתו והקדישו השוכר מעלה שכר להקדש לפי שההקדש חל על מה שהוא יותר על החוב מעתה ולפיכך צריך להעלות שום שכר להקדש מפני מראית העין ואחרים פירשו דמשכנתא דנחית בה מלוה ואכיל פירא אי אקדשה לוה מהשתא אינה מקודשת כלל ואפי' יש לו נכסים אחרים וכאפותיקי מפורש הוא לענין זה ואינו נכון. הריטב"א ז"ל:

בידו לפדותה ולקיים את הקדשו אבל אשה אין בידה להתגרש שיתקיים נדרה אותה שעה אלא ודאי להא דמיא וכו'. דקדשה אע"ג דאין בידו לפדותה קודם י' שנים הכא נמי אע"ג דאין בידה להתגרש חל עליו איסור קונם. ה"ג מי דמי התם לעשר שנים מיהא בידו לפדותה הכא אין בידה לגרש את עצמה לעולם. רש"י במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא כתב וז"ל ה"ג הכא אין בידה לגרש את עצמה. אלא לאומר לחבירו שדה זו שמשכנתי לך לעשר שנים דאין בידו לפדותה ולהקדישה עכשו. דקדשה. דהא שלו היא. ע"כ. כן הוא ברש"י כתיבת יד:

ואם תאמר ולימא ליה דהכא נמי בידה לפדות את עצמה שהרי היא יכולה לומר לבעלה איני נזונת ואיני עושה תירצו בתוספות דהכא לכשתמצי לומר אין הלכה כרב הונא קאמר אבל לרב הונא ודאי קדשה ואינו מחוור בעיני דהכא לפרוקא לדשמואל אליבא דהלכתא קא אתינן בעיקר שמעתין ואנן כרב הונא קיי"ל.

והרמב"ן נר"ו תירץ דאפי' לרב הונא קאי דליכא מאן דאמר דליקדוש מהשתא משום אלימותא דהך שעבודא דבעל דלדידיה נינהו עד דאמרה הכי בפירוש וכיון דמהשתא לא קדוש לא קדוש לכי מגרשא משום האי טעמא דיכולה לומר איני ניזונת דהאי טעמא הא לא מחיילא להו מהשתא וכי היכי דלא חיילי מהשתא לא חיילי לעולם ודמיא הא לאומר לחבירו שדה זו שמכרתי לך מעכשו אם לא באתי לכשאקחנה ממך תקדוש דלא קדשה אף על פי שבידו לבטל המקח, פי' לפירושו לפי שזו לא תלתה בלכשתאמר איני נזונת שאילו ודאי אמרה לכשאומרת איני נזונת ואיני עושה קדשה משום דתלתה בדבר דקאי בידה למעבד וכן באומר שדה זו שמכרתי מעכשו אם לא באתי ואמר לכשאבא תקדוש דקדשה אבל השתא דתלתה במה שאינו בידה אף ע"פ שיש בידה מצד אחר לא קדוש משום דדמי לאומר שדה זו שמכרתי לך מעכשו אם לא באתי לכשאקחנה ממך תקדוש לא קדשה אלא דהיא גופה מבעיא.

ואיני יודע דמיון זה שעשה רבינו נר"ו אם קדשה אם לאו דדילמא הוא גופא כיון דבידו לבטל המקח בשום צד ויכול הוא להקדישו אם ירצה דידיה הוא וביתו שלו קרינן ליה והוה ליה כההיא דלעיל דהאומר לחבירו שדה זו שאני מוכר לכשאקחנה ממך תקדוש דקדשה [ונראין דברי רבינו נר"ו דכל שהוא תולה בדבר שאותו דבר אינו בידו אע"פ שבידו בענין אחר שלא תלה בו כמי שאינו בידו דמי, והכא נמי הא לא אמר אלא לכשאקחנו ממך, ובענין קנייה אינו בידו שאם לא נתקיים תנאו כלומר שלא בא לזמן שקבע שוב אין בידו לקנותו אם לא רצה לוקח זה למוכרה לו, ואינו דומה לשדה זו שאני מוכר לכשאקחנו ממך תקדוש דקדשה] דהתם עדיין לא נמכר כלל ושלו היא עדיין לגמרי ובידו להקדישה מעכשו אבל זה שמכרו כבר. ואם רוצה לבטל ממכרו צריך עדיין לקיים תנאו וכל שלא קיים אינו שלו אלא מכור ומ"מ לענין קושיין איכא למימר דכיון דאלמוה רבנן לשעבודיה דבעל עשאוהו כלוקח גוף האשה ובעלמא קנין כספו קרינן לה וכשהיא אומרת איני נזונת ואיני עושה רואין אנו אותה כאילו היא קונה עצמה ממנו ואע"פ שאינה קונה עצמה ממש אלא פודה כל שלא פדתה עצמה הרי היא ביד הבעל בקנין חזק ודמיא לאומר לחבירו שדה זו מכורה לך לכשתביא מעות ואומר לוקח לכשאביא לך מעות תקדוש דלא קדשה דעד דמביא מעות לאו דידיה הוא. הרשב"א ז"ל: וז"ל הרא"ה ז"ל לעיל התם בידו להקדישה הכא אין בידה לגרש את עצמה לעולם. קשיא לן והא קי"ל יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונת ואיני עושה ואם כן אף היא הרי בידה לגרש את עצמה. ויש מתרצים אי אמרה הכי נמי אבל כל היכא דלא אמרה הרי ידיה לבעל ואינו שלה להקדישן מה שאין כן בשדה זו שאני מוכר לך שהרי בידו להקדישה

וליתא דקאמר אין בידה לגרש את עצמה והרי בידה. תו קשיא נמי אהא דאמרינן לקמן מי דמי התם בידו לפדותה הכא אין בידה לגרש את עצמה והכא ודאי בידה לפדות את עצמה שהרי יכולה לומר איני נזונת ואיני עושה וי"א אפ"ה כיון דאוקימנא באומרת לכי מגרשה והרי אין בידה לגרש את עצמה לא חייל. ולא נהירא דמ"מ כיון דבידה להפקיע את עצמה עכשו ודאי דין הוא שתהא יכולה להקדיש לכשתתגרש דהא ודאי עדיפא משדה זו שמשכנתי לך לעשר שנים דקדשה כיון שיש זמן קצוב שהוא יכול לפדותה וכל שכן בזו שבידה לפדות את עצמה עכשו.

ואפשר לומר דלישנא ודאי לאו דוקא במאי דקאמר אין בידה לגרש את עצמה שהרי בידה בודאי להפקיע את עצמה אלא מהא איברא דלא דמיא לשדה שמשכנתי דהתם ברשות הבעלים היא בודאי ולפדותה עומדת אבל הכא נהי דמציא אמרה אבל ודאי אינה עומדת לכך אלא שיהו מעשה ידיה לבעל ושתהא היא נזונת. ולא נהירא ובתוספות אמרינן דהכא הכי מקשינן את"ל ליתא לדרב הונא וי"א דסוגיין לרב פפא מרא דאתקפתא ולדידיה ודאי לית ליה דרב הונא אלא כר"ל והכי מוכח לקמן בפרק שני דייני גזרות כדבעינן למימר התם בס"ד והאי נמי ליתיה חדא דהא מקמי רב פפא אקשי ליה ר' ירמיה לר' אילא התם בידו להקדישה הכא אין בידה לגרש עצמה ותו היכי אפשר דתיתי כוליה סוגיין דלא כהלכתא ורב אשי וכולהו אמוראי שקלי וטריא בה.

ונראה לומר דאפילו לרב הונא לא קאמר אלא על מעשה ידיה שהם תחת מזונות ומינייהו קאמר שיכולה להפקיע את עצמה לומר איני נזונת ואיני עושה אבל שאר מלאכות השנויות במשנתינו כגון טוחנת ואופה בודאי הרי היא חייבת עליהן ואין בידה להפקיע את עצמה לעולם בלא גירושין ואילו רבי יוחנן בן נורי קאמר יפר שמא יגרשנה ותהא אסורה לחזור לו לפי שאסרה עליו כל מעשה ידיה ואי אפשר לה לעשות שום מלאכה והיינו דקשיא לן בהא ודאי דאינה יכולה להפקיע את עצמה לעולם בלא גירושין והרי אין בידה לגרש את עצמה וזהו הנכון. ע"כ:

וכן תירץ הריטב"א ז"ל וז"ל והנכון דנהי שיכולה לפטור עצמה שלא תעשה בצמר אינה יכולה לפדות ידיה משעבודו של בעל שהם משועבדות לו לשאר מלאכות וכיון שמשועבדות כולם לבעל לשאר מלאכות אפילו למעשה ידיה אין לה כח להקדישן שהרי עיקרן של בעל. ע"כ. ואיהו ממש כפי' הרא"ה ז"ל:

אלא אמר רב אשי קונמות קא אמרת וכו'. הא כתיבנא לעיל דרב אשי קאי לשנויי הא דאקשינן ומי איכא מידי כו' דלעולם בעינן דתימא יקדשו ידי לעושיהן וכדאוקי לה רב הונא ויש עוד לפרש דרב אשי קאי לשנויי עיקר קושיין דשמואל והכי קאמר קונמות קא

אמרת שאני קונמות דקדושת הגוף נינהו פירוש כיון דקדושת הגוף נינהו ומפקיעין מידי שעבוד הכי נמי אלומי למתפס דבר אפי' שלא בא לעולם דהא מידי דמשעבד לאחריני הוה ליה כמי שאינו ברשותו ואפילו הכי מפקיע מידי שעבודיה הכי נמי אלים קונם לאסור דבר שלא בא לעולם דמה לי אינו ברשותו ומה לי אינו בעולם הא מידי דמשועבד לאחריני לגבי דידיה הוה ליה אינו בעולם והילכך מתני' דנדרים דמיירי בקונם להכי אדם אוסר דבר שלא בא לעולם ומשנתינו דמיירי בהקדש דמים דאינו מפקיע מידי שעבוד להכי נמי אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם.

וליתא להאי פירושא דאם כן מאי פריך תלמודא ולקדשו מהשתא והא ליכא מידי בשעת הקדשו דליחול עליה איסוריה עד שיבאו.ומיהו יש לפרש דה"ק ונקדשו מהשתא למה ליה לנטורי עד שיגרשנה משעה שיבאו לעולם לקדשו ולגבי שעת גירושין קרי לשעת ביאתן לעולם השתא אבל אכתי קשיא דמאי פריך אטו לא סגי לן דנימא דמשום האי טעמא קדשי לכשיגרשנה אע"ג דבשעה שנדר לא הוו ברשותיה ולא הוו בעולם אלא דנימא נמי דמיד לכשיבאו לעולם קדשי ודילמא כי אמרי' מפקיע מידי שעבוד היינו דוקא כי ההוא מידי איתיה בעיניה אלא דמשועבד לאחריני אבל כי ליתיה בעיניה לא מפקע אלא כדאיתיה ברשותיה יחול עליה הקדש דמעיקרא משום דהויא ליה קדושת הגוף לא חייל עליה כלל.

ויש לפרש עוד דלעולם רב אשי אעיקר קושיא קא מהדר דאנן הכי אקשינן לעיל מדשמואל אדשמואל דשמואל אמר במותר לאחר מיתה פליגי דאיכא תרתי לריעותא והאי נמי דרבי יוחנן בן נורי איכא תרתי לריעותא והלכך אפילו תימא דשמואל כגון ההיא הוא דקאמר דהויא חולין אבל היכא דלא הויא אלא דבר שלא בא לעולם בלחוד כגון פירות דקל אפי' שמואל נמי יודה דהויא הקדש אפ"ה איכא לאקשויי דהא קמן בההיא דר' יוחנן בן נורי דאיכא תרתי לריעותא ואפ"ה ס"ל דאדם מקדיש בכיוצא בזה והשתא אתא רב אשי לתרוצי דקונמות מפקיעין מידי שעבוד והלכך דל מהכא ריעותא דקא משעבד מעשה ידיה לבעלה ופש לה חדא דהיינו דלא אתא לעולם וכל כה"ג הויא לה כפירות דקל דאדם מקדיש וכדכתיבנא אבל משנתינו דהויא ליה הקדש דמים דאינו מפקיע מידי שעבוד הריעותות בדוכתייהו קיימי ולהכי לא הוו הקדש ופסק שמואל כרבי יוחנן הסנדלר דהוו חולין ופריך תלמודא ונקדשו מהשתא פירוש מיד כשיבאו לעולם ולמה לי עד שיגרשנה כך היה נראה לפרש ומיהו רש"י כתב לעיל עלה דתירוצא דהעדפה דהוה מצי לאקשויי סוף סוף לא בא לעולם דהא לא נעשה ויש לחלק ובדוחק. אבל מצאתי לרש"י ז"ל במהדורא קמא שכתב וז"ל אלא אמר רב אשי שאני קונמות

דהיינו טעמא דאדם אוסר דבר שלא בא לעולם אע"פ דלכשיבא לעולם אינו שלו עד לאחר זמן דאלימא קדושתייהו כקדושת הגוף דמפקיע שעבוד כדרבא קונמות נמי מפקיעין שעבודא דבעל מיניה ואהכי חייל ולקמיה פריך ולקדשו מהשתא כיון דמפקע שעבודא דבעל ולמה לי למימר שמא יגרשנה הא מהשתא נמי קדישי קדושת הגוף קדושת מזבח כגון מקדיש בהמה דנחתא לה קדושת הגוף תו לא נפיק מידי הקדש דכל הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח לעולם והמקדיש עצים ואבנים קדושת דמים נחתא להו ונפקי לחולין ע"י פדיון. ע"כ:

וכתב עוד לקמיה אלמוה רבנן לשעבודא דבעל דבדין הוא דתקדיש מהשתא שהרי מפקיע מידי שעבוד אלא אלמוה רבנן לשעבודא דבעל דשוינהו רבנן כלוקח גמור בעודה תחתיו ולא כמלוה דכל זמן דלא מגרש לה לא תיחול בה איסור הקדש דאי אמרת תקדוש מהשתא אשתכח דכל איתתא דמקניטה בעלה הויא אמרה הכי ונפיק מינה חורבא אבל כשמגרשה חל האיסור משום דקדיש קדושת הגוף הלכך קאמר שמואל התם הלכה כר' יוחנן בן נורי ומתני' דהכא בסתם הקדש דלא קדיש אלא לדמיו וקדושת דמים אינה מפקעת מידי שעבוד מ"ה אמר שמואל הלכה כר"י הסנדלר דחולין הוו ות"ק דאמר נמי קונם אין צריך להפר משום דמעשה ידיה משועבד לבעל קסבר קונמות לא הוו כקדושת הגוף דנפקעו שעבוד דסבירא לן כמאן דאמר בשבועות יש מעילה בקונמות וכיון דאית בהו מעילה נפקי לחולין דאין מעילה בכל מקום אלא שינוי שמוציא לחולין וכיון דנפקי לחולין לא הוו כקדושת הגוף ורב אשי דאמר אליבא דרבי יוחנן בן נורי קונמות כקדושת הגוף קסבר אין מעילה בקונמות. עכ"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא.

משמע מלשונו ז"ל דלא קא מהדר רב אשי אשינויא דרב הונא דלדידיה לא בעינן דנימא יקדשו ידי לעושיהן ואעיקר קושיין קא מהדר וכדפרישנא והא כתיבנא לעיל דלפי מאי דפריש דאקשינן לעיל ומי איכא מידי כו'. קשיא טובא אי רב אשי קאי לתרוצי הך קושיא עיקר תירוצו חסר דהיינו מאי דמשני תלמודא לקמן אלמוה רבנן וכו' ולא הוה ליה לנטורי רב אשי עד דלפרוך עליה ונקדשו מהשתא אלא דאיהו מנפשיה הוה ליה לאסוקי שינויה שפיר וכמו שהארכנו בזה לעיל ואי קאי רב אשי אעיקר קושיין ניחא ומתוך מאי דכתב במהדורא בתרא משמי דקאי עלה דשינוייא דרב הונא שכתב לעיל גבי אוקמתיה דרב הונא באומר' יקדשו ידי. שהמלאכה כמי שבאת לעולם ומתני' באומר ידיה הקדש ועל הגרושין שלא באו לעולם קא מסיק ואזיל. ע"כ. אלמא דמסקנא דרב אשי עלה דגירושין קאי ובאומרת יקדשו ידי כו' מיירי וניחא לפי שיטתו הא דפריך ונקדשו מהשתא כנ"ל:

וז"ל הרשב"א ז"ל אלא אמר רב אשי קונמות קדושת הגוף נינהו וכדרבא כו' כלומר ולאו באומרת לכי מגרשנה אלא אפי' באומרת יקדשו ידי לעושיהן מעתה דאף על גב דמשעבדן ליה לבעל כיון דקדושת הגוף נינהו מפקעת מידי שעבוד אלא דמהשתא לא קדוש משום דאלמוהו רבנן לשעבודיה דבעל דלא תקדוש מהשתא אלא מ"מ כל היכא דמשכח דוכתא לחול חייל וטעמא דת"ק דאמר אינו צריך להפר איכא למימר משום דלא חייש לגירושין א"נ דקסבר יש מעילה בקונמות ולאו כקדושת הגוף הן ואינן מפקיעין מידי שעבוד וזה עיקר:

וז"ל הרמב"ן ז"ל וטעמא דרבנן דאמרי אינו צריך להפר משום דקסברי כיון דהשתא לא חייל לקמיה נמי לא חייל א"נ כיון דידים עצמן לא קדישי דבר שלא בא לעולם הוא א"נ משום דקא סבר לאו קדושת הגוף הוא ולא מפקיע מידי שעבוד וזה עיקר ורבי יוחנן סבר כיון דכמאן דמקדיש גוף הידים דמי ובדין הוא דתיחול מהשתא אף על גב דאלמוה רבנן ולא חייל מ"מ מתלא תלי וקאי וכי משכח דוכתא חייל.

והא דאמרינן קדושת הגוף נינהו מפורש בפרש"י ז"ל דה"ק קונמות לקדושת מזבח דמי ולאפוקי קדושת דמים דלא מפקיע מידי שעבוד ור"ת ז"ל מפרש לומר דלא תימא כמי שמקדיש ידיה דמי שהרי אין הקדשו לידים עצמן וכיון דלא חיילי אלא לבתר דנפקי משעבודא דבעל לא חיילי מהשתא אלא כמקדיש גוף ידיה דמי דמעשה ידיה אגידי בידה וחייל עלייהו נדר ומפקיע מידי שעבוד כדרבא והלכך חייל נדרה אידיה ומהשתא לא קדוש מעשה ידיה דאלמוה רבנן לשעבודא דבעל גבי מ"ז גוף ידיה מיהא קדיש כדיניה כך מפרש ר"ת ז"ל. ויש ספרים שכתוב בהם רב אשי אמר קונמות שאני וכדרבא וכל זה כדי שיאמרו שהקדש דמים נמי מפקיע מידי שעבוד שלא כרש"י ואף על פי כן דברי רש"י ז"ל עיקר וכן אמרו הגאונים ז"ל וכבר כתיבנא הא מילתא בפ' החולץ. עד כאן:

וז"ל הרא"ה תלמידו אלא אמר רב אשי קונמות קא אמרת קונמות קדושת הגוף כו'.

פרש"י קונמות קדושת הגוף כקדושת מזבח שהן קדושת הגוף שאין להם פדיון קונמות נמי אין להם פדיון וכקדשי מזבח נינהו דקי"ל דמפקיע עצמו מידי שעבוד תדע מדאמרינן התם מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו ופרישנא טעמא גזירה שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון דוקא משום האי טעמא הא לאו הכי מן הדין אינו צריך פדיון אלא יוצא בולא כלום.

והקשה עליו ר"ת ז"ל מאי אריא משום קדושת הגוף בלאו הכי נמי לא יהא אלא הדיוט הא קי"ל עשה שורו אפותיקי ומכרו אין הבעל חוב גובה ממנו ואילו בקדושת דמים אתינן למימר השתא דאינו מפקיע מידי שעבוד וי"ל אהני לן טעמא דקדושת הגוף היכא דכתב

לה מטלטלי אגב מקרקעי דאילו בעלמא גבי הדיוט קי"ל דגבי מטלטלי וגבי מקרקעי ובקדושת הגוף מופקע מידי שעבוד אבל הכא דלא כתב ליה הכי בין בקדושת הגוף בין בקדושת דמים מפקיע את עצמו מידי שעבוד דקדושת דמים בהדיוט וכל היכא דבהדיוט מופקע כגון היכא דלא כתב ליה אגב בהקדש מופקע אבל היכא דבהדיוט לאו מופקע כגון דכתב ליה אגב בקדושת דמים נמי לאו מופקע אלא בקדושת הגוף.

אבל ר"ת ז"ל סובר דכל הקדש מפקיע עצמו מידי שעבוד בין הקדש דמים בין קדושת הגוף ופירש ז"ל דרב אשי ה"ק דאתי השתא לתרוצי קושיין דקשיא לן מי איכא מידי דאילו השתא לא קדוש כו'. וכדכתיבנא לעיל גבי הא דפריך תלמודא ומי איכא מידי וכו' ואינו נכון מההוא דאמרינן לעיל ותו אם איתא דקדושת דמים מפקיע כי מקשינן משדה שמשכנתי לך א"נ שמשכנתי לך לעשר שנים ומהדרינן התם בידו לפדותה א"נ התם לעשר שנים מיהא בידו לפדותה לימא ליה מי דמי התם בידו להקדישו עכשו דהא קדושת דמים מפקיע אלא ודאי ליתא ובמקומו יתבאר עוד בס"ד. עד כאן:

וכן כתב הרשב"א ז"ל וז"ל הא דאמר רבא הקדש מוציא מידי שעבוד פרש"י דוקא קדושת מזבח דאין לו וה"ה לכל דבר שאין לו פדיון דלא עדיף שעבוד מפדיון ואם פדיון אינו מוציאו מידי הקדש כל שכן שעבוד והני קונמות משום דאיסורא רביע עליה ולית ליה פדיון והיינו חמץ ושחרור שאין להם פדיון וכן איצטלתא דמילתא דפרסוה יתמי אמיתנא דבפ' אלמנה לכ"ג [יבמות סו ב'] אבל קדושת דמים אינו מוציא מידי שעבוד כדאמרינן בערכין [כג ב'] מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו ור"ת ז"ל לא פירש כן וכבר הארכתי בזה בפ' השולח בס"ד ודברי רש"י עיקר. עד כאן:

והקשו בתוספות כיון דקונמות מוציא מידי שעבוד א"כ יכול להפקיע נכסיו מידי שעבוד בע"ח דאסר להו עליה ולא שבקת חיי לכל מלוה דבשלמא במאי דאמרינן הקדש מפקיע מידי שעבוד לא קשיא שאין הדבר מצוי שיקדישו בני אדם נכסיהם להפסיד לבעלי חובם אבל בקונמות קשיא דיאסור נכסיו על המלוה שלא יגבה ממנו חובו והרי נעלת דלת בפני לוין. ותירצו בתוספות דלאו דוקא שעבוד דבעל אלמוה רבנן אלא ה"נ דאלמוה לשעבודא דבע"ח כדמוכח בריש המדיר דפריך וכיון דמשעבד לה היכי מצי מדיר לה ולימא דמפקיע מידי שעבוד ע"י קונם אלא ודאי דאלמוה נמי לשעבודא דאשה.

ורש"י כתב וכיון דקדושת הגוף הוא מפקיע מידי שעבוד שהיא משועבדת לבעלה וחייל ולקמן פריך כו'. ע"כ. ונ"ל מתוך לשונו דאנן הכי קאמרינן דהא ודאי בקונם לא מצי לאסור נכסיו שהם משועבדים לב"ח דהוה ליה כאילו הם של ב"ח ממש כיון דמשעבדי ליה אבל מה שהיא משועבדת לבעלה ליכא מידי בעינא דליחול עליה שעבודא וליהוי

כדידיה דבעל דאע"ג דהיא משועבדת למעשה ידיה לבעלה מ"מ לית ליה בה קנין הגוף ממש ולהכי כיון דקדושת הגוף הוא דלית להו פדיון אף ע"ג דלאו כאומרת קדושת הגוף ממש הוו דאדרבה מתוך קולתו דאינו הקדש גמור אתי לידי חומרא דלא תפיס פדיונו ובהכי הוא דמדמים להו לקדושת מזבח מיהו אין להם חומרת קדושת מזבח דאילו קדושת מזבח מפקיע מידי שעבוד ממש כגון ששעבד שורו לבעל חוב אבל קונם אינו מפקיע אלא כגון שעבוד שהיא משועבדת לבעלה דלא הויא שעבוד ממש וכדכתיבנא והא דקאמר וכדרבא הכי קאמר שאני קונמות דדמו קצת לקדושת הגוף וקדושת הגוף הרי מצינו דמפקיע מידי שעבוד הלכך הכא נמי קונמות מפקיעין מידי שעבוד שהיא משועבדת לבעלה אע"ג דלא חמירי כקדושת מזבח ממש הלכך פי' שיטה זו לא אלמוה רבנן אלא לשעבודא דבעל ושעבודא דאשה נמי לגבי מזונות ומשום דתקנו מזונות תחת מעשה ידיה וכיון דאלמוה רבנן לשעבודא דבעל לגבי מעשה ידיה ה"ה נמי דאלמוה לשעבודא דאשה לגבי מזונות והיינו ההיא דמדיר כנ"ל מלשונו של רש"י ז"ל. אבל לשיטת התוספות דמשמע דלעולם אלמוה לשעבודא דאשה דומיא דבעל חוב דקא אתינן עלה ותקשה לשיטתם דבפרק אלמנה ביבמות גבי אצטלא דפרסוה אמיתנא קאמר רבא דקנייה מיתנא ואמאי והא אלמוה רבנן לשעבודא דאשה ותירצו בתוס' דדוקא בקונמות אלמוה אבל ההיא דמיתנא דנאסר לכל העולם ליכא למיחש להכי ומפקיע מידי שעבוד כמו הקדש.

וריב"ש ז"ל כתב בחידושיו לקמן בפרק המדיר דדוקא שעבוד מזונות אלמוה רבנן לשעבודא דאלים טפי לפי שצריכה להם ביותר כך כתוב בתוספות ועוד נראה לי טעם אחר דבמזונות אלמוה רבנן לשעבודה כי היכי דאלמוה לשעבודי' במעשה ידיה שהם תחת המזונות. ע"כ:

והקשו בתוספות דאמרינן בפרק החובל [בבא קמא צ א'] דעבדי מלוג אין יוצאין בשן ועין לא לאיש ולא לאשה ופריך תלמודא לימא דרבא תנאי היא ומשני לא דכ"ע אית להו דרבא והכא אלמוה רבנן לשעבודא דבעל הא קמן דאע"ג דשחרור דמי להקדש אלמוה רבנן לגבי שחרור שעבודא דבעל ומ"ש מההיא דאיצטלא דלא אלמוה לשעבודא דאשה משום דדמי להקדש ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דשניא שעבודא דבעל משעבודא דאשה וכדכתיבנא לעיל אבל לשיטת התוספות ז"ל קשיא דלא חלקו בין שעבוד דבעל לשעבודא דאשה ותירצו בתוספות דלגבי שחרור מצינו מאן דמחלק בין שעבודא דבעל לשעבודא דאשה דאמרינן בפרק אלמנה ביבמות [סו א'] המכנסת שום לבעלה היא אומרת כלי אני נוטלת והוא אומר דמים אני נותן הדין עם מי רב יהודה אמר הדין עמה ור' אמי אמר

הדין עמו ואמרינן בגמרא עבדי צאן ברזל יוצאין בשן ועין לאיש אבל לא לאשה ופירש בתוספות דדייק מאבל לא לאשה ומחיים לא איצטריך דפשיטא אלא לאחר מיתה קאמר דאין יוצאין לאשה משום דהדין עמו ואמרינן נמי התם דרבא ס"ל כרבי יהודה דאמר הדין עמה וכיון שכן תקשי כיון דהדין עמה אמאי אינם יוצאין בשן ועין לאשה אלא משום דאלמוה רבנן לשעבודא דבעל להכי אינם יוצאין בשן ועין לאשה ולא אלמוה לשעבודא דאשה ולהכי יוצאין לאיש ורבא סבר לה כהך ברייתא ולהכי גבי איצטלא דהוו נמי נכסי צאן ברזל לא אלמוה לשעבודא דאשה ובעבדי מלוג אמרינן דאלמוה לשעבודא דבעל ועוד תירצו דלהכי אמרי' בעבדי מלוג דאלמוה רבנן לשעבודא דבעל ואינה יוצאה בשן ועין לאשה משום דידו עדיפא מידה כיון דאכיל פירות בחייה כנ"ל:

והרשב"א ז"ל אזיל בשיטת התוספות שכתב וז"ל ורבינו הרב נר"ו כתב בשם רבותינו בעלי תוספות דאין הלוה יכול לאסור בקונם נכסים המשועבדין למלוה דא"כ נעלת דלת בפני לווין אלא אלומי אלמוה רבנן לשעבודיה דמלוה וכדאמרינן אלומי אלמוה רבנן לשעבודא דבעל ודאמרינן הקדש מפקיע מידי שעבוד לא יאמרו אלא במקדיש שאין הדבר מצוי שיקדישו בני אדם נכסיהם ולהפסיד לבעלי חובם מ"ה לא תקון בה לאלומי לשעבודיה דמלוה אבל לענין קונמות הוצרכו לתקן פן יאסור נכסיו על המלוה שלא יגבה ממנו חובו ע"כ. ובירושלמי נמי משמע לי הכין דגרסינן בפרק המדיר [ה"א] גבי המדיר אשתו מליהנות לו כו' וכי אדם נודר שלא לפרוע חובו ומשני כמ"ד אין מזונות לאשה מדבר תורה ע"כ. (פירושא) אלמא בע"ח שהוא גובה דבר תורה לא מפקע משום איסור קונם כמו שכתב רבינו נר"ו. ע"כ:

והרא"ה ז"ל כתב וז"ל ושמעינן מינה שיכול אדם להפקיע משכונא שמשכן לחבירו בקונם וכן יכול לאסור עליו כל מה שיש לו ונפקע שעבודו מנכסיו אבל נראין דברים שב"ד יורדין לנכסיו ומוכרין לאחרים ונותנין לזה ואם אסר נכסיו לכל העולם ב"ד כופין אותו להפקיר נכסיו על תנאי שלא יוכל זה לזכות בהן אלא בחובו ומיד שהפקיר נכסיו חל שעבודו של זה עליהן דבתר דפקע איסורייהו חל שעבודא דהאיך עלייהו למפרע ואם הם שני לווין הראשון מוקדם בדינו ואם אמר נכסים אלו דהשתא לא סגי ליה במכר או בהפקר נראה בודאי שב"ד מנדין אותו עד שימצא פתח לנדרו. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל הא דאמרינן אלמוה רבנן לשעבודא דבעל פרש"י ז"ל אלמוה רבנן לשעבודא דבעל דשויוהו כלוקח גמור ולא כמלוה ונראה מדבריו ז"ל דיכול הלוה להפקיע נכסיו בקונם משעבודו של ב"ח ותימה דא"כ נעלת דלת בפני לווין וי"ל דכי עביד הכי משמתינן ליה עד דמתשיל לקונם דידיה דאפי' על דעת רבים יש לו הפרה

משום פריעת ב"ח וזהו כשאסר נכסיו על כל העולם שאם לא אסרם אלא לב"ח הרי אנו יורדין לנכסיו ומוכרין לאחרים ומגבין לבע"ח. ע"כ:

וכדרבא דאמר רבא הקדש כו'. ואיכא דקשיא ליה רבא אמאי לא חשיב נמי מת דמפקיע עצמו מידי שעבוד כדאמרינן התם ביבמות בההיא איצטלא דמילתא דפרסוה אמיתנ' וי"ל דהא חשיב חמץ וכל איסורי הנאה בכלל. הרא"ה ז"ל. והא דעביד חמץ אב וכל אינך בכלל משום דאית בה רבותא טפי משום דאיכא לאקשויי עלה מדתנן נכרי שהלוה את ישראל על חמצו כו' ואיפשר דלכך האריך רש"י וכתב קושיא זו ותירוצא כאן בפירושיו אף על פי שאין דרכו להאריך ולמנקט שקלא וטריא דבדוכתא אחריתי כנ"ל.

ובמהדורא קמא כתב וז"ל הקדש כגון דקדיש קדושת הגוף כדמוכח הך דגרסינן ביבמות בפרק אלמנה דההיא איתתא דעיילא לגברא אצטלא כו'. ואמר קניא מיתנא רבא לטעמיה דאמר הקדש כו' דכי פרסוה אמיתנא קדיש קדושת הגוף דתכריכי המת אין להם פדיון אי נמי שיעבד שורו לבע"ח וחזר והקדישו למזבח מפקיע שעבוד המלוה וגובה חובו ממקום אחר וזה כשר לקרבן ואינו גזול דלא הוה קני ליה אלא לגוביינא בעלמא ואסור הנאה בין בהקדש דגמר שם שם מעגלה ערופה בסנהדרין ואף על גב דהויא משועבדת לכתובה ההקדש מוציא מידי שעבוד וקנייה מיתנא ודוקא קדושת הגוף כה"ג אבל קדושת דמים לא מפקע שעבוד דתנן בערכין מוסיף עוד דינר כו'. ע"כ:

חמץ כיצד נכרי שהלוה מעות לישראל על חמצו של ישראל וא"ל הישראל הלוה לגוי אם איני מביא לך אלו המעות מכאן ועד ששה עשר בניסן הרי הוא שלך מעכשו והגיע זמן ולא פרעו אף על גב דאיגלאי מלתא למפרע שקנה הגוי אותו חמץ מעיקרא ובאלו ימי הפסח של הגוי יהיה אפ"ה כיון דכי מטא איסור חמץ ומפקיע ליה לשעבודיה דגוי והוה ליה חמץ של ישראל ואסור בהנאה אחר הפסח והוא דהוה קאי החמץ ברשותיה דישראל אבל אי הוה קאי ברשותיה דגוי מותר הוא. הריטב"א ז"ל במסכת נדרים:

ותקדוש מהשתא אלמוה רבנן וכו'. ואיכא נוסחי דכתיב בהו תו לא תקדוש כלל כלומר וכיון דאלמוה רבנן לשעבודיה דבעל לא תקדוש כלל אפילו לאחר שתתגרש ומתרצי גזירה דילמא אתי לאחלופי בשדה שמשכנתי לך לאחר עשר שנים כלומר דאע"ג דהשתא לא חייל עליה הקדש לאחר עשר שנים כשנפדית חל עליה ואלו גבי אשה הוה מוקמי' לה אדינא למימר דלא חייל עליה הקדש לעולם הוה טעו למימר הכי בשדה ונוסחא זו משובשת דא"כ השתא דאתינן להכי למה לי טעמא דרב אשי דקונמות קדושת הגוף נינהו מעיקרא כי מקשינן ומי איכא מידי דהשתא לא קדוש ולקמיה קדוש הוה יכול לשנויי ליה הכי דבדין הוא דלא תקדוש אלא היינו טעמא דלקמיה קדוש לכי מגרשה

גזרה דילמא אתי לאחלופי בשדה שמשכנתי לך לעשר שנים.
ורבנו נסים ז"ל נראה שהוא מפרש דכולה תירוצא הוא וה"ק דאילו אנן מקשינן ותקדוש מהשתא ומהדרינן אלמוה רבנן לשעבודיה דבעל דלא תקדוש כלל גזרה דילמא אתי לאחלופי בשדה שמשכנתי לך לאחר עשר שנים כלומר בדין הוא דמקדשה מהשתא אלא תקנתא דרבנן הויא לאפקועי לה השתא עד דמגרשה וטעמייהו דאי הוה מוקמי לה אדינא הוה טעו ביה עלמא וסברי דלא קדשה ומדמו לה לשדה שמשכנתי לך לעשר שנים דבהנהו עשר שנים לא חייל עלה הקדש כיון דסוף סוף קא אתו למשרי לה אמור רבנן מוטב ליהוי בהיתר ולא ליהוי באיסור ואתו ופקעי ליה לנדרא עד דמגרשה ואינו נכון דהא כה"ג נמי בשדה כלומר בקונם פקע שעבודה לאלתר. ותו דכי האי גזרה לא אשכחן בשום דוכתא ומאי חזו רבנן דשרו לה הכא אטו שדה שמשכנתי לך לאחר עשר שנים אדרבה הוו להו למימר בשדה שמשכנתי לך לאחר עשר שנים דתקדוש גזרה אטו הא אבל הנכון דלא גרסינן אלא ותקדוש מהשתא אלמוה רבנן לשעבודיה דבעל דלא תקדוש כלומר דכיון דמדינא מהשתא חייל הקדשה מתלא תלי וקאי וכי פקע שעבודיה דבעל חייל בהו הקדש ות"ק דאמר אינו צריך להפר דקסבר דאפילו גרשה אינה אסורה לחזור לו קסבר דאף על גב דכי לא קדיש השתא מדרבנן הוא מ"מ כל היכא דהשתא לא קדיש לקמיה נמי לא קדיש. הרא"ה ז"ל:
מתני' ואלו מלאכות וכו'. פירוש מלאכות גדולות שהאשה עושה לבעלה וכן אמרו בירושל' [ה"ו] שבעה גופי מלאכות מנו חכמים והשאר לא הוצרכו חכמים למנותן פי' ששאר מלאכות קטנות שהיא חייבת לו כמזיגת הכוס וחברותיה משאר תשמישין קטנים לא הוצרכו חכמים למנותם דהא פשיטא שהיא חייבת בהן ואפילו הכניסה לו כמה שפחות. הריטב"א ז"ל:
וז"ל רש"י במהדורא קמא ואלו מלאכות כו'. מוזגת את הכוס ומרחצת פניו ידיו ורגליו לא גרסינן במתניתין דהני ודאי פשיטא ליה דעבדא ליה דדברים המרגילים חיבה הן מדקאסרי לה לנדר דלא תעביד לבעלה מזיגה והרחצה כדאמרינן בגמרא. ע"כ:
וכתבו תלמידי ה"ר יונה ז"ל וז"ל טוחנת ואופה וכו'. וה"ה לישה ותנא טחינה ואפייה וממילא ידעינן הלישה שהיא בנתים ע"כ. ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל אופה. פת ע"כ. וכתבו עוד תלמידי ה"ר יונה ז"ל וז"ל ומתניתין לא תני הני בדוקא אלא תני הני שהם מלאכות גדולות וממילא ידעינן המלאכות האחרות שהם קלות כגון הרחצת פניו ידיו ורגליו וליתן תבן לפני בקרו וה"ה להפשיטו ולהלבישו וכתב ר"מ הלוי ז"ל דכל הני מלאכות לא מחייבינן לה לאיתתא בגווייהו אלא היכא דנהיגי נשים בהדה וכשיעורא

דנהיגי עושות עניות דכוותה או עשירות דכוותה. ומסתברא דדוקא לו אבל קמי בניו ובני ביתו לא מחייבה למטרח כדקתני בברייתא וכ"ש קמי גבראי והא דאמרינן לקמן קמי ארחי ופרחי מאן טרח לאו למימרא דאיהי גופא היא מחייבא למטרח באורחין דידיה אלא משום דהני שפחות אית ליה לדידיה נמי זכותא לאשתמושי בהו ולא מבעיא אי מנכסי צאן ברזל נינהו דממונא דבעל נינהו אלא אפילו בנכסי מלוג כיון דפירי דבעל נינהו לא מציא איתתא למפטרא נפשה בגינייהו אלא לבתר דקיימא בכולה תשמישתיה דבעל ואפילו הכי לא מצי למימר בעל דהני שפחות מכרנא להו לעלמא למרמא כוליה טירחא דביתיה עילויה דאיתתא דלאו אדעתא דהכי עיילי ליה מידי דהוה אבעל שמכר קרקע לפירותיו דלא עשה כלום משום ריוח ביתא כדבעינן למימר קמן במכלתין והדעת נוטה כמו שכתבנו דלישנא דקתני ומצעת לו את המטה לא משמע אלא לעצמו דמאיזה טעם תתחייב היא לטרוח עם אנשים זרים.

ועוד מצאתי בתוס' דמאי דאמרינן קמי ארחי ופרחי מאן טרח ה"ק אף על פי שאת אינך חייבת לשמש לאורחים כשהיינו אני ואת יחידים עכשו שהבאת שפחות יש ליך לתת מי שיטרח בהם כי כשיודעים שיש לנו שפחות באים אכסנאים לבית ואת גרמת לי דבר זה. עכ"ל תלמידי הר"י ז"ל:

הכניסה לו שפחה אחת כו'. יש שפירשו דדוקא כשהיא זונה את שפחותיה אלו דאי הוא חייב לזונם מה הרויח כדאוקים לה איתתא בחריקאי אדרבה טורח והוצאה הן לו וכן פי' ר' שמשון ז"ל וי"ל דכיון שהכניסה לו בנדוניא או בנכסי מלוג ויש לו זכות בהן והוא חייב לזונן ע"מ כן נכנסה וכאלו קבל עליו בפירוש דמי שתפטר היא ממלאכות אלו וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל והכין פשטה דמתניתין. הריטב"א ז"ל:

שתים אין מבשלת וכו'. ואיכא למידק אמאי בשפחה אחת דלינן מינה שלש מלאכות ובשתי שפחות לא דלינן אלא שתי מלאכות וי"ל דבמאי דפריך בגמ' ומשני מתרצא נמי הך דבגמ' פריך אמאי לא אפטרא מכולהו בחדא שפחה ומשני דבשפחה אחת לא סגי משום דידה ובשתי' לא סגי משום ארחי ופרחי ופרש"י לקמן שבמקום שיש בני בית רבים נוהגים להתארח עוברי דרך הילכך בשתי שפחות או בשלש דשכיחי ארחי ופרחי לא דלינן אלא שתי מלאכות כנ"ל. ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל שתים אינה מבשלת וכו'. בגמרא פריך אמאי לא אפטרה כו'. ודוק שלא תפס רש"י ז"ל בהכניסה שפחה אחת דעלה נמי פריך תלמודא וקל להבין.

וכן כתב הרא"ה ז"ל להדיא וז"ל הכניסה לו שפחה אחת לא טוחנת כו' שאלו שלש מלאכות ראויה לשפחה אחת שתים אינה מבשלת כו' סגיא לה לשפחה אחת בהדי

ארחי ופרחי נמי דנפישי איידי דנפיש ביתא שלש אינה מצעת כו' ובהא נמי סגיא לה בהדי ארחי ופרחי דנפישי טפי ע"כ:

גירסת מקצת ספרים שלש אינה מצעת את המטה ואינה עושה בצמר ולגירסא זו הא דאמרינן בגמ' הא שארא עבדא מיירי משום מזיגת הכוס וחברותיה וכן פי' רש"י ז"ל וכ"ת הנהו אפילו יושבת בקתדרא נמי כדאיתא בגמרא אע"פ שאמרו ארבע יושבת בקתדרא אבל מוזגת לו את הכוס כו'. ההיא כבר תרגמה רש"י ז"ל דהתם אינו בתורת חיוב אלא דרך עצה טובה להכניס ביניהם אהבה וחיב' אבל הכא שלא הכניסה לו אלא שלש מוזגת לו את הכוס וחברותיה בחיוב. והא דאמרינן במסכת נדרים [פא ב'] קונם שלא אמזוג לו את הכוס אינו צריך להפר דאלמא משעבדא ליה מיירי כשלא הכניסה לו אלא שלש שפחות ומ"מ קשה שהרי בירושלמי [ה"ו] אמרו רב הונא אמר אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות לו דברים של יחוד סכה לו את גופו ומרחצת לו את רגליו ומוזגת לו את הכוס ויש דוחין דהתם כפייה בדברים קאמר ולא נהירא. והנכון כגירסת הספרים דגרסי שלש אינה מצעת לו את המטה ותו לא וכי אמרינן בגמרא הא שארא עבדא היינו משום עושה בצמר ומזיגת הכוס ובארבע יושבת בקתדרא שאינה עושה בצמר אבל מוזגת לו את הכוס וחברותיה בחיוב ואם נדרה עליהם אינו צריך להפר וכן עיקר. ויש נוסחאות דגרסי במתניתין להדיא אינה מצעת את המטה אבל עושה בצמר ולא נהירא כיון דתני מה שאינה עושה ממילא שמעינן דשארא עבדא והכי רהטה כולה רישא דמתניתין דלא פירש גבי שפחות אלא מאי דלא עבדא. ומיהו עדיין קשיא דאילו במתניתין תנן בהדיא דשלש אינה מצעת לו המטה ואלו בגמרא פירשו דאפי' בארבע מצעת לו את המטה ופרישנא השתא דההיא נמי בחיוב וכפשטיה דירוש' וי"ל בזה כדפי' רש"י דהתם אינו אלא הצעת לבדין בעלמא ועוד דהתם במטה שלו בלחוד וכדקתני מצעת לו ואילו הכא מיירי בשאר תקון המטה ובכל המטות שבבית דכל היכא דקתני מתניתין שחייבת להצעת המטה לא מטתו לבדו אלא ה"ה לכל הסמוכין עליו וכדמוכח בגמרא כדבעיא לפרושי עלה בס"ד. הריטב"א ז"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא שלש אינה מצעת את המטה ואינה עושה בצמר אבל שאר צרכים קטנים שבבית שאין בהם טורח כל כך כגון ליתן תבן לפני בהמה היא עושה וכיון שהכניסה לו ארבעה אינה עושה לו שום דבר ויושבת בקתדרא אבל מזיגה ורחיצה אכתי עבדא כדאמרינן בגמרא. ע"כ. ובמהדורא בתרא פי' בענין אחר:

ארבעה יושבת בקתדרא הא פרישנא לעיל דמהכא משמע דאפי' לר"ל דפליג אדרב הונא דאמר יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונת וכו'. וקסבר ר"ל מעשה ידיה עיקר

לאו למימרא שיהא הוא יכול לומר איני נוטל מעשה ידיך ואיני זנך דא"כ אפילו הכניסה לו מאה שפחות היאך תפטר מעשה ידיה והלא הרשות בידו שלא לזונה אא"כ נותנת לו מעשה ידיה אלא ודאי ר"ל לא אתא אלא לאפוקי מדר"ה למימר דאינה וכו' ואף מעשה ידיה עיקר סבירא ליה ותקנות קבועות הן ואינן תלויות זו בזו ובין היא ובין הוא אין יכולין לבטל. והשתא דאתינן להכי היינו טעמא דכי הכניסה לו ארבע שפחות יושבת בקתדרא דאע"ג דמדינא נמי מעשה ידיהן דבעל לפי שהאשה עולה ואינה יורדת כיון שהיא חשובה שמכנסת לו ארבע שפחות ראויה היא ליפטר וכדאמרינן נמי בגמרא שה"ה כשראויה להכניס אע"פ שלא הכניסה כלומר שראויה להכניס שכן בבני משפחתה שהן מכניסות ואינן עושות מלאכה והיא עולה עמו ומסתברא דה"ה הכניסה לו כספים דמי ארבע שפחות:

רבי אליעזר אומר אפילו הכניסה לו מאה שפחות וכו'. פירשו רבותי שאינו כופה לעשות השיעור הנזכר לקמן אלא שתעשה כמו שתרצה ובלבד שלא תהא בטלה ומיהו מה שעושה דבעל הוי דלא עדיף מהעדפה שעל ידי הדחק דהוי דבעל אע"ג דעבדה מרצונה שלא בחיוב ויש לדחות דשאני העדפה דכיון שהיא מחוייבת לעשות לו עיקר מעשה ידיה עשו את הטפל כעיקר וזיכו לו העדפתה אבל בזו דמשורת הדין היא פטורה מן העיקר ואינה עושה אלא כדי שלא תבא לידי זמה מה שעושה עושה לעצמה כנ"ל. והלכה כרבי אליעזר כדאיתא בגמרא. הריטב"א:

ותלמיד הרשב"א כתב כפירוש רבותינו והקשה אמאי לא פליג רבי אליעזר ברישא דקתני שלש אינה מצעת את המטה ואינה עושה בצמר ואמאי נטר לה עד סיפא ותירץ כיון דטעמא דרבי אליעזר משום בטלה לא מצי פליג ברישא דהתם אע"פ שהיא פטורה משבעה מיני גופי מלאכות עדיין נשאר לה שהיא עושה מלאכות קטנות שלא הוצרכו חכמים למנותן הלכך אזיל טעמא דבטלה אבל השתא דקתני יושבת בקתדרא דמשמע שאינה עושה כלום ואפילו מלאכות קטנות ואדר' לילך בשליחותו מבית לעליה איכא טעמא דבטלה ומ"ה פליג רבי אליעזר דאפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות בצמר. ע"כ:

גמרא טוחנת ס"ד אע"ג דדרך התנא לשנות כן וכדקתני נמי בעלמא אשת חבר טוחנת עם אשת ע"ה מ"מ הכא דנחית תנא לאשמועינן מלאכות שהיא עושה הוה ליה למידק בלישניה:

וז"ל הריטב"א ז"ל טוחנת ס"ד פרש"י ז"ל דטוחנת משמע שהיא טוחנת בידיה ופרקינן אימא מטחנת אע"ג דהתם תנן אשת חבר טוחנת עם אשת ע"ה ולא דייקי' עלה הכי

משום דהתם לא נחתינן בה משום מלאכת טחינה אבל הכא דנחית תנא לפרושי מלאכות שהיא חייבת אית ליה לתנא למידק בלישניה כן פירשו בתוספות. ע"כ:
טוחנת ס"ד כלומר וכי תעלה על דעתך שהיא עצמה חייבת לסבב במרוצה סביב הריחים כמו הבהמה שעבוד כזה ודאי לא נתחייבה אלא אומר מטחנת כלומר טורחת בטחינה ומחמרת אחר החמור המסבב את הריחים ואי בעית אימא טוחנת ממש ומשכחת לה במקום שטוחני' בריחים של יד דכיון שדרך בני אדם לסבב הריחים ביד משועבדת היא לו בכך. תלמידי ה"ר יונה ז"ל.
ורש"י ז"ל לא פירש כן שכתב ז"ל טוחנת ס"ד. המים מגלגלין האופן וטוחן דוק ותשכח: הא דתני ר' חייא אין אשה אלא ליופי פירשו בתוספות שלא בא אלא למעט מלאכות שמכחישין יפיה כגון אופה ומבשלת ומניקה הא שארא עבדא שלא תבא לידי זמה. הריטב"א ז"ל.
ולשון התוספות שלנו אינו כן אלא קא מסיימי לומר דאעושה בצמר לא פליג דמעשה ידיה תחת מזונות:
לימא מתניתין דלא כב"ש דתניא נדרה שלא להניק כו'. קשיא לי האי נודרת היכי דמיא אי בנודרת ממש שלא להניק אינו נדר דאין הנדרים חלין על דבר שאין בו ממש דכל שלא אעשה או אעשה דבר שאין בו ממש הוא ועוד דאין נדר אלא באוסר חפצא אנפשי' ואי באוסרת על נפשה פירות אם תניק לב"ה נמי תניק ויפר לה משום נדרי ענוי נפש ואי אסרה הנאת הנקה על בעלה הא תניא [נדרים לח א'] המודר הנאה מחבירו זן את אשתו ובניו ובנותיו ואמרינן עלה ואע"פ שחייב במזונותיהן וי"ל מאי נודרת נשבעת ולא דק וראייתם שאמרו [שם ח א'] האומר אשנה פרק זה נדר גדול נדר לאלהי ישראל. עי"ל דבנודרת ממש ואוסרת הנאת הנקתה על בעלה והא דתנן הזן את בניו התם בזן מדעת עצמו ומשום דאינו אלא כמבריח ארי מנכסיו וגרמת הנאה בלחוד אבל הכא בדיני כפייה איירי' וכדתניא ב"ה אומר כופה ומניקתו ובכי הא ודאי אסור דהתם הא משמע דאפילו בזן מדעת המודר ובשליחותו אסור משום דשליחותיה קא עביד וכדמוכח התם בר"פ אין בין המודר וכ"ש הכא שהבעל כופה להניק ולהאי טעמא הכא נמי אילו רצתה להניק מדעת עצמה מותר והא דקתני שומטת דד מפיו אילו רצה הבעל לכופה קאמר.
וב"ה אומר כופה ומניקתו כלומר ואינו צריך להפר דבמידי דמשעבדא ליה לבעל אינה יכולה לאסור עליו וכדתנן [שם סה א'] קונם שאני עושה לפיך אינו צריך להפר ולב"ה אפילו קיים לה הוא דאמר לה אי דנדרת מדידך היית אינו צריך להפר משום דכיון דהנדר אינו כלום אין קיומו אלא על מילי דכדי. הרשב"א ז"ל:

והריטב"א ז"ל כ' וז"ל לימא מתניתין דלא כב"ש נדרה שלא להניק כו'. לפי' לאו דוקא נדרה שלא להניק דהא נדרי איסור איסור חפצא נינהו ולא חיילי באעשה ולא אעשה אלא משכחת לה כגון שאסרה על בעלה דדיה להנאת חלבה. ומיהו ק"ל למאי דדחי' בסמוך דאפילו תימא ב"ש והכא משום דקיים לה איהו והוא נתן אצבע בין שיניה אמאי שומטת דד מפיו דהא כיון דמודו ב"ש דהיא משעבדא ליה לא חייל נדרה והויא לה כאומרת הנאת תשמישי עליך שכופה ומשמשתו ואע"ג דשמע וקיים לה בתר הכי דכשהוציאה נדרה מפיה לא היה כח בידה לאסרה עליו וי"ל דלתירוצא דלקמן סבירא לן שנדרה שלא תאכל פרי ידוע אם תניק את בנה דהא ודאי חייל נדרה אאותו פרי אם תניק ולב"ש דאמרי כיון דקיים לה איהו הוא נתן אצבע בין שיניה שומטת דד מפיו כדי שלא תאסר בפרי ההוא ולב"ה היא נותנת אצבע בין שיניה ומניקה את בנה ותהא אסורה באותו פרי או תצא בלא כתובה ע"כ. ואזלי בתר שטתייהו ז"ל דכתבו לעיל קונם שאני עושה לפיך כך הגירסא ולא גרסי שאיני עושה שאין הקונם חל על לא אעשה דקונם איסור חפצא הוא כך כתבו הרא"ש והריטב"א לעיל אבל התוספות ז"ל כתבו לעיל דשפיר גרסינן שאיני ולא הוי דבר שאין בו ממש דהכי נמי תנן בפרק בתרא דנדרים קונם שלא אתן תבן לפני בקרך אינו יכול להפר והילכך לדידהו עיקר קושיא ליתא ותירוצא לקמן פירשו לה בענין אחר וכדבעינן למכתב בס"ד:

שומטת דד מפיו דס"ל דאין חייבת להניק את בנה וכיון שאינה משועבדת לבעל בכך חל האיסור ולפי' שומטת דד מפיו מיד שאין מאכילין את הקטן בידים דברים האסורים ובה"א כופה ומניקתו דס"ל משועבדת היא להניק את בנה ולא חל האיסור. תלמידי ה"ר יונה ז"ל.

וכתב תלמיד הרשב"א שומטת דד וכו'. ה"ה דהוה מצי למתני ב"ש אומר' אינו יכול להפר אלא משום דקא בעי למתני ב"ה אומרים כופה ומניקתו נקט איהו נמי לישנא דכפייה. ע"כ:

נתגרשה אינו כופה יש שפירשו דאפילו בשלא נדרה אינו כופה גרושתו שתניק לו בנה אפילו בשכר כל שאינו מכירה והא דאמרינן לקמן במניקה שמת בעלה שחייב להניקו עד כ"ד חדש ואסורה להנשא מפני כן ולא מפליגינן בין מכירה לשאינו מכירה דוקא נקטינן התם אלמנה דכיון שמת בעלה ליכא דמסמסא ליה בביעי וחלבא אבל גרושה כיון שהבעל קיים הרי הוא נזהר בו וממסמס ליה וכדרך שאמרו באשה שהיא תחת בעלה במסכת יבמות וכן דעת רבינו שמשון ז"ל וכן נראה מדברי הרמב"ם.

אבל ר"ת ז"ל כתב דאפילו בגרושה נמי אסורה להנשא עד כ"ד חדש כי אע"פ שהבעל

קיים כיון שהיא באיבה עמו ואינה רגילה בו ואם נשאת אסורה לדור עמו במבוי ולתבוע ממנו שום תביעה כדאיתא בפרק שני כשנאבד חלבה בושה לתבוע לו צרכיו וליכא דמסמסא ליה בביעי וכן פסק רב אחא בשאלתות שלו והכין משמע ביבמות [מב א'] בהא דאמרינן שלא ישא אדם מניקת חבירו ומעוברת חבירו וכי היכי דמעוברת חבירו לא ישא אפילו בגרושה ה"ה למינקת ולא עוד אלא דבמעוברת גופה איתמרו התם תרי טעמי חדא משום דיחסא דעובר וחדא משום חלבא וכי היכי דטעמא דדיחסא איתיה בגרושה ה"ה לטעמא דחלבא והא דהכא אירישא קאי דכיון דנדרה אין לו לכופה דתיתסר בפירי דעלמא אלא כשהתינוק מכירה כיון שנדרה בעודה תחתיו שאילו נדרה לאחרי כן כדי שתוכל להנשא קנסינן לה שלא תוכל להנשא שאם לא כן בטלת תקנת חכמים. הריטב"א ז"ל.

אבל ה"ר יונה ז"ל כתב כדעת ה"ר שמשון ז"ל וז"ל נתגרשה אינו כופה כו'. מלתא באנפא נפשא הוא ור"ל אם גירש את אשתו אינו יכול לכופה להניק את בנה ואפילו בשכר ואם היה מכירה ואינו רוצה לינק מאחרת נותן לה שכרה וכופין אותה להניקו מפני הסכנה ע"כ. וכן כתב רש"י ז"ל במהדורא קמא וז"ל ואם היה בנה מכירה שאינו רוצה לינק מאשה אחרת אלא ממנה נותן לה שכרה כשאר אשה אחרת דעלמא וכופה ומניקתו אע"ג דלא משעבדא ליה משנתגרשה וכל כך למה מפני הסכנה שלו והא דקתני נתגרשה לאו אנדרא קא מהדר ע"כ:

וכן כתב ר' ישעיה מטראני ז"ל וז"ל ואם היה מכירה כופה ומניקתו מפני הסכנה ומעלה לה שכרה ודוקא גרושה אבל אלמנה חייבת להניק את בנה בלי שכר כמו שהיתה עושה בחיי בעלה מ"ה אסורה להנשא עד כ"ד חדש והיתומים כופין אותה להניק ואין מעלין לה שכר הנקה כי אם נזונת מהם מזונות מרווחים ופוחתין לה ממעשה ידיה כדין מניקה בחיי בעלה שאותו השעבוד שהיה מוטל עליה להניק את בנה בחיי בעלה מוטל עליה אף לאחר מיתתו.

ורב צמח זצק"ל כתב שגם האלמנה מעלין לה שכר הנקה ואינו נ"ל אבל כשגרשה אדרבה פקע שעבודו מעליה ואינו כופה אותה אף אם מכירה ובשכר. וגרושה מניקה כיון שאין מוטל עליה להניק את בנה היא רשאה להנשא מיד ואינה צריכה להמתין כי אם שלשה חדשים אך אם היה מכירה. כלל אומר המשועבדת לינק אינה רשאה להנשא עד כ"ד חדש ושאינה משועבדת לינק היא רשאה להנשא מיד ומ"ה אמרי' לקמן מניקה שמת בעלה בתוך כ"ד חדש ולא קתני מניקה סתם למימר דדוקא שמת בעלה אבל אם נתגרשה אינה צריכה להמתין ובפרק החולץ דאמרינן סתם לא ישא אדם מעוברת חבירו ומינקת

חבירו דמשמע אף גרושה הא אמרינן התם ותתבעינהו ליורשים דאלמא לא מיירי אלא באלמנה אבל בגרושה כיון שהיא יכולה להשליך בנה לבעלה למה היא צריכה להמתין אך אם היה מכירה שב"ד כופין אותה מפני סכנת הולד ע"כ. ואיכא למידק כיון דהא דקתני נתגרשה הויא מילתא באפי נפשה למה ליה לאייתוייה בלאו הכי נמי קאמר שפיר דמתניתין דלא כבית שמאי. וי"ל דאי לא הוה מייתי סיפא הוה אמינא דב"ש וב"ה במכירה מיירו וכגון שנתגרשה דלא משעבדא ליה ומתני' לעולם אפילו כבית שמאי:

ואם היה מכירה פי' המורה שאינו רוצה לינק מאשה אחרת ואינו נראה לי דא"כ אמאי בעינן ועד כמה ופליגי אמוראי בשיעורא לכשנראה שאינו רוצה לינק מאשה אחרת אז נכוף אותה ועוד ההיא דאותבוה בדרא דנשי מה צורך בבדיקה זו נבדוק ונראה אם יונק מאשה אחרת מ"ה נ"ל שאע"פ שהוא יונק מנשים אחרות אם הוא מכיר את אמו כופין אותה שכיון שהוא מכירה אם תניחנו תקשה לו פרידת אמו ומסתכן ומ"ה בעי ועד כמה שבכמה זמן יוכל התינוק להכיר את אמו שיסתכן בפרידתה וגם בבדיקה חוזרת הנער על כל הנשים לראות אם יכיר את אמו ואילו כפי' המורה כיון שלא היה יונק מאשה אחרת מה לו לומר הוה קא מסוי לאפה אלא ודאי יונק היה מהן ואפ"ה מפני שהיה מכיר את אמו כפו אותה. והלשון מוכיח דקאמר אם היה מכירה ולא קאמר ואם היה יונק אלא ממנה. ר' ישעיה מטראני ז"ל:

ותלמידי ה"ר יונה ז"ל אזלי בשיטת רש"י וז"ל בן כמה הוא מכירה ואסיקנא בן חמשים כלומר מחמשים יום ואילך הוא ראוי להכיר וצריך לבדוק אם מכירה אם לא ואם מכירה אז כופין אותה ואם לאו לאו אבל פחות מחמשים יום לא חיישינן להכי והרי הוא בחזקת שאינו מכירה כל זמן שלא יתברר לנו אבל אם יתברר לנו שמכירה כופין אותה להניק אחר שיש סכנה בדבר ע"כ:

אפילו תימא ב"ש הב"ע כגון כו'. הקשו בתוספות כיון דהשתא ס"ל דקסברי ב"ש שהיא משועבדת לו להניק את בנו היכי מציא נדרה שלא להניקו הא משעבדא ליה ופי' בתוס' דמיירי כגון שאסרה הנאת הנקה על עצמה שהיא נהנה בהנקה כדאמרינן לקמן היא אומרת להניק שומעין לה משום צער דידה ומיהו הרמב"ם פי' בפרק כ"א מה' אישות דהיינו צער פרישת הולד וכיון שכן הוה שייך לה הנאה בהנקה אבל בפרק ר' אליעזר דמילה [שבת קלה א'] אמרינן נמי דבן שמונה חי דאמו שוחה עליו ומניקתו מפני הסכנה אלמא שיש לה הנאה בהנקה והנאה זו מציא שפיר למיסר אנפשה אבל אי אסרה הנאת יניקתה עליו אין הנדר חל כיון דמשעבדא ליה. ואם תאמר אם כן היכי פליגי בית שמאי ובית הלל אי כופה ומניקתו אי לא והא כיון דאסרה עלה הנאת יניקתו לא מציא להניק

אליבא דכ"ע ותירצו בתוספות דלאו דוקא כופה ומניקתו קאמר ושומטת דד מפיו אלא בהכי פליגי דב"ש סברי דהוא נותן אצבע בין שיניה ואינו כופה לשכור מינקת וב"ה סברי דהיא נתנה אצבע וכו' וכופה שתשכור לו מינקת או תצא בלא כתובה.

ואין להקשות דלמה לי לאוקמה פלוגתייהו בהוא נתן אצבע ובהיא נתן לימא כי קאמר בית שמאי כגון שאסרה הנאת הנקה על עצמה ולהכי קאמרי בית שמאי שומטת דד מפיו דיש לומר דאם כן מאי טעמייהו דבית שמאי ואפשר דלהכי כתב רש"י הב"ע. ברייתא. פי' דכולה ברייתא בעינן לתרוצה ואי אפשר לתרוצה אלא בכה"ג ועוד בעי ליישב לשון הכא במאי עסקינן דלא שייך לשון עסקינן אלא עלה דשקלא וטריא ונדחק רש"י וכתב דאברייתא קאי ומשום דהויא ברייתא הויא ליה בשקלא וטריא דידן ודוחק:

והרא"ש ז"ל תירץ דמיירי כגון אמרה יאסרו פירות עולם עלי אם אניק את בנו וקיים לה איהו ב"ש סברי איהו נתן אצבע בין שיניה ושומטת דד מפיו ולא יהו פירות אסורין עליה ואם רוצה לגרשה יתן לה כתובה שהרי פשע במה שקיים לה וב"ה סברי דהיא פשעה וכופה ומניקתו ויהיו הפירות אסורין עליה (וכופה ומניקתו) ואם אינה רוצה להניק יגרשנה בלא כתובה. ע"כ. וכן תירץ הריטב"א ז"ל וכדכתיבנא לעיל.

ורש"י ז"ל במהדורא קמא תירץ עיקר קושיין בדרך ברור ופשוט כדרכו ז"ל שכתב וז"ל וקיים לה איהו שלא הפר לה כלום ביום שמעו וקסברי ב"ה הוא נותן אצבע בין שיניה כלומר דומה כאילו הוא הדירה מלהניק ואזיל ליה שעבודיה לפיכך תשמוט דד מפיו וב"ה סברי היא נתנה ואין שומעין לה להפקיע שעבוד בעלה ע"כ. ואפשר דהתוספות דחיקא להו לפרושי הכין דאי אין כאן נדר משום דמשעבדא ליה מאי מהניא שתיקתו פשיטא דכל שאינו צריך להפר שהוא שותק:

וכתב הרשב"א ז"ל וז"ל הכא במאי עסקינן כשקיים לה איהו פירשו המפרשים ששתק לה ביום שמעו. ותימה הוא דכיון שאין נדרה נדר דהא משעבדא ליה שתיקתו מאי מהניא דכל שאינו צריך להפר היינו שותק ויש לי לדחוק לפי פירושם בשסבור שהוא נדר ושתק על מנת לקיים ואין לזה טעם אלא נראה כשקיים לה כשאמר לה בפי' אי לא נדרת מדירך אני א"נ במקיים לה בפי' ואומר מקיימו אני ואפילו הכי לב"ה כופה ומניקתו דכיון דעיקר נדרה לא חל אין זה קיום שאין קיום במקום שאין נדר. ע"כ:

ונפלגו בכתובה דעלמא כגון שנדרה בנזירה וקיים לה הוא אבל בנדרה שלא להניק לב"ה לא מפסדה כתובתה דהא קיומו אינו קיום ואינה אסורה להניק ולמה תפסיד כתובתה. הרשב"א ז"ל. וכן פרש"י ז"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא. ונפלגו בכתובה דעלמא כיון דלא שמעינן מפלוגתייהו

אלא למר הוא נותן ולמר היא נתנה מאי איריא דפליגי במניקה נשמעינן האי פלוגתא היכא דנדרה איהי בנזירות או בדבר אחר קשה ומקיים לה איהו אם יש לה כתובה אם לאו למר כטעמיה ולמר כטעמיה כדפליגי בהא נמי רבי מאיר ור' אלעזר בפרק המדיר אלא ש"מ הנקה אצטריכא לאורויי להו אם היא משועבדת לו להניק את בנה אם לאו.

ועוד תניא בהדיא דאף על גב דלא נדרה קאמר בית שמאי אינה מניקה ע"כ:

ואיכא למידק בעיקר שמעתין טובא חדא מאי קא מתמה לימא מתני' דלא כב"ש ויהיה כן הרי ב"ש במקום ב"ה אינה משנה וכ"ש דהך מתני' אתיא דלא כר' חייא וכדאמרינן לעיל מתני' דלא כר' חייא ולא מתמהינן ולא מידי. ועוד אי פליגי ב"ש וב"ה אי משועבדת האשה להניק אי לא למה להו לאפלוגי בענין נדר ונפלגו להדיא בהנקה ולימא ב"ש אומר' אינה מניקה וב"ה אומרים מניקה וכדפריך בכיוצא בזה ונפלגו בכתובה. ועוד למה ליה סיפא נתגרשה ואינו כופה דלא שייך מידי לענין קושיין דלכ"ע הכי הוא דינא ואף על גב דתריצנא לה לעיל מתרצא שפיר. ועוד כיון דידע הא דתניא להדיא ב"ש אומרים אינה מניקה למה ליה לאהדורי בתר ברייתא סתמא דסביל פירושיה ה"ל לאתויי מיד הא דתניא להדיא ואפשר דאגב בעי לפרושי אידך ברייתא דבהכי פליגי והכין אורחא דתלמודא ודוחק. ועוד מאי קאמר אלא מחוורתא מתני' דלא כב"ש פשיטא ולא היה צריך הדבר לאומרו. ועוד דמעיקרא דחיקא ליה למימר הכי וכדאמר לימא מתני' דלא כב"ש ושוב קאמר דהיינו מחוורתא. ועוד אמאי לא אוקימנא דבהכי פליגי ב"ש וב"ה אי קונמות מפקיעין מידי שעבוד אי לא והכא כגון שנדרה בקונם ב"ש סברי דמפקיע מידי שעבוד ולהכי שומטת דד מפיו וב"ה סברי אינו מפקיע ולהכי כופה ומניקתו וכדאוקי רב אשי לעיל פלוגתייהו דת"ק ורבי יוחנן בן נורי וכדכתיבנא לעיל. ולזה יש לומר דאי הכי כיון דמשעבדא ליה אלא דמפקיע לה על ידי נדרה אמאי קאמרי ב"ש שומטת דד מפיו יפר לה הבעל דהא הוו להו דברים שבינו לבינה אם כן רבי יוחנן בן נורי אתיא כב"ש ושמואל פסק לעיל כר' יוחנן בן נורי. ועוד אדמפלגי בהנקה לפלגו בקונמות אי מפקיעין מידי שעבוד אי לא ומיהו אינך קושיי בדוכתייהו קיימי.

ונ"ל לתרץ דה"פ דשמעתין לימא מתניתין דלא כב"ש פי' הא קאמרינן לעיל דמתני' פליגא אדר' חייא דתני רבי חייא אין אשה אלא ליופי והילכך היינו דוחקיה דליתי ר' חייא כב"ש ואי הוה אמרינן דלא פליגי ב"ש וב"ה אלא בהנקה בלחוד אבל בשאר מלאכות אפשר דכולהו סבירא להו דמשעבדא א"נ לא משעבדא אינו דוחק דאמר לך רבי חייא אנא דאמרי אפי' כב"ה וע"כ לא פליגי ב"ה אלא בהנקה דהיינו צורך לבנים ואשה לבנים וכדתני איהו גופיה אין אשה אלא לבנים אבל בשאר מלאכות לא

משעבדא לכך לא בעי לאתויי מעיקרא מדתניא ב"ש אינה מניקה משום דלא איירי אלא בהנקה אבל מאידך ברייתא דמיירי בנדרה מייתי דאיכא למשמע מינה דלב"ש לא משעבדא לשום מלאכה מהשנויות במשנתנו דאי לא פליגי אלא בהנקה לחוד לפלגו להדיא אי משועבדת להניק אי לא וממילא שמעינן אי חל הנדר אי לא אבל מדמפליגי בנדרה שלא להניק משמע דבהכי פליגי ב"ש סברי דלא משעבדא לשום מלאכה ולהכי אפילו בזו דאיכא למימר דאף על גב דלא משעבדא ליה כופה ומניקתו ולא תחול נדרה שיש בדבר פקוח נפש תדע דבסיפא קתני ואם היה מכירה נותן לה שכרה וכופה וכו'. אלמא אף על גב דלא משעבדא ליה כופה ומניקתו הכי נמי הכא קמ"ל דכיון דלא משעבדא ליה שומטת דד מפיו ולא תניקנו שחל הנדר ואי איכא סכנה במילתא ימצאו פתח לנדרה וכל שכן בשאר המלאכות דחל הנדר כיון דאפילו במקום דיש סכנת נפשות חל וב"ה סברי דמשעבדא ליה בכל המלאכות השנויות במשנתנו ולא תימא דוקא בהנקה ומטעמא דכתיבנא אלא בכל המלאכות השנויות משעבדא ליה ולא חל הנדר.

ואם תאמר אכתי לפלגו בהנקה אי משעבדא ליה אי לא דע"כ השתא נמי לא נקט הנקה אלא להודיעך כחן דב"ש דהכי נמי הוה מצי למנקט פלוגתייהו בנדרה שלא לטחון. ויש לומר דאי הוה נקיט ב"ש אומרים אינה מניקה הוה משמע דלא פליגי אלא בחלוקה חדא השנויה במשנתנו אבל בשארא מודו דמשעבדא אבל השתא דנקט לה בנדרה שלא להניק וקאמרי ב"ש שומטת דד מפיו ולא חלקו כלל בין מכירה לשאין מכירה אלמא דלא משעבדא ליה בשום מלאכה סבירא להו ומשום דאיכא סכנת ולד היה אפשר לומר דאף על גב דלא משעבדא ליה בשום מלאכה לא יחול הנדר קא משמע לן דשומטת דד מפיו וכדכתיבנא וב"ה נמי דקאמרי כופה ומניקתו ולא חלקו כלל בין מכירה לשאין מכירה אלמא דמשעבדא ליה בכל המלאכות דכשאין מכירה גריעא טפי הנקה משאר המלאכות שהם תשמישי הבית וצורך גופו של אדם אבל במכירה עדיפא טפי מאידך מלאכות וכיון דפליגי בכל המלאכות מעתה תיקשי היכי אתיא ר' חייא כב"ש ומשני אפילו תימא ב"ש כגון שנדרה וקיים לה איהו כו' פי' ואמר לך ר' חייא דאפילו באסרה הנאת יניקתה עליו קא מפלגי דלא משעבדא ליה ובהוא נתן אצבע והיא נתנה קא מפלגי ולמשנתנו לא פליגי אלא באסרה הנאת הנקה על עצמה וכמו שפירשו בתוספות וכדכתיבנא פריך תלמודא ונפלגו בכתובה וכו' ועוד דתניא כו' אלא מחוורתא מתני' דלא כבית שמאי פי' וב"ש וב"ה בהנקה בלחוד פליגי ורבי חייא אפשר דאתי כב"ע דבהנקה איהו נמי מודה דמשעבדא ליה ונקט פלוגתייהו בנדרה שלא להניק להודיעך כחן דב"ה דלא חל הנדר

כלל וכבר שמעינן בברייתא אחריתי דבהנקה בלחוד קא אמרי ב"ש דאינה מניקה כלל. וכל זה יש לדקדק מלשונו של רש"י שכתב וז"ל שומטת דד מפיו. לא תניקנו שחל הנדר אלמא לא משעבדא ליה. כופה ומניקתו. דמשעבדא ליה ולא חל הנדר. ע"כ. ומיהו במהדורא קמא כתב וז"ל שומטת דד מפיו אינה מניקתו מדחייל נדרה אלמא דאינה משועבדת לו להניק את בנה כופה ומניקתו קא סברי דמשועבדת לו להניק את בנה ע"כ. ואיברא דמהאי לישנא לא משמע כדפרישנא דבהדיא כתב ז"ל דבהנקה פליגי ומיהו כיון דבמהדורא בתרא השמיט הרב ז"ל ההנקה משמע דחזר ופירש כדפרישנא כנ"ל:

דף ס.

עד כמה מכירה כיון דנותן לה שכרה וכופה. רש"י במהדורא קמא. והא כתיבנא לעיל מה שכתבו תלמידי רבינו יונה ז"ל וכדבריהם כתוב במהדורא בתרא דוק ותשכח:

ושמואל אמר עד ל' מדפליג עלה רמי משמיה דשמואל ואמר כל זמן שמכירה מכלל דהשתא מסתמא קאמרינן ואף על גב דלא קיימא לן אי מכירה אי לא כיון דאית ליה שלשים יום כופה ומניקתו ורבי יצחק אמר רבי יוחנן חמשים יום ואפילו בסתמא נמי וקיימא לן כרבי יצחק משמיה דרבי יוחנן דקאמר עד חמשים יום כדפסק רב שימי בר אשי הלכתא כותיה בהדיא. ודברי הרב אלפסי זצ"ל. צ"ת הרא"ה ז"ל:

וכן פסק הריטב"א ז"ל וז"ל והלכתא כר' יוחנן חדא דהא איפסיקא הלכתא כותיה בהדיא ועוד דשמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן ואף על גב דשמואל עבד עובדא כסבריה אין מביאין ראיה ממעשה שלו לפסוק כמותו. ע"כ:

בשלמא רב ורבי יוחנן כל חד וחד כו'. יש לפרש דה"ק דקשיא ליה היכי פליגי אמוראי במציאות היכי הויא ומרחקא בינייהו כולי האי דלמר חמשים ולמר ג' חדשים ולמר שלשים יום והא איכא למברר האי מילתא לשיטת רש"י ז"ל וכדכתיבנא לעיל ולהכי קאמר בשלמא רב ור' יוחנן לא מרחקא בינייהו כולי האי ויש תנוק חריף ומכירה בחמשים יום ויש שאינו מכירה עד ג' חדשים ולמר כיון דיש תנוק חריף דמכיר בחמשים יום להכי קאמר חמשים יום ומר סבירא ליה כיון דיש שאינו מכירה עד שלשה חדשים לה"ק עד שלשה חדשים ומיהו מל' יום עד שלשה חדשים מרחקא טובא דהא ודאי למ"ד ג' חדשים ליכא שום תינוק שיכיר בל' יום דלרבי יוחנן מי משכחת לה תינוק שיכיר בל' יום כך יש לפרש וניחא דלא פרכינן עלה דשמואל מהמציאות הכי כה"ג מי משכחת לה דדילמא איהו ידע דמשכחת לה אבל השתא ניחא דפרכינן מדרבי יוחנן וכדכתיבנא. ומיהו רש"י במהדורא קמא כתב וז"ל בשלמא רב ורבי יוחנן כל ינוקא וינוקא לפום

חורפיה מכיר את אימיה יש שמכיר בשלשה חדשים ויש שמכיר בחמשים יום אלא לשמואל מי איכא דמכיר בשלשים יום. ע"כ:
הני כללי הלכות דכייל יהודה אחי היינו רב יהודה תלמידיה דשמואל וכן יחזקאל הוה אמר משמיה דשמואל אי לאו דשמיע לה משמיה דשמואל לא הוה אמר. רש"י במהדורא קמא.
משמע מלשונו ז"ל דלעיל הוה גריס ורב יהודה אמר שלשים יום. ומיהו בנוסחי דוקני גרסינן ורב יהודה אמר שמואל אמר שלשים ואפשר דשוב מצא גירסא זו ולכך השמיט לשון זה במהדורא בתרא:
ההיא גרושה דאתיא לקמיה דשמואל שהכריחה בעלה שהיה כופה ומניקתו בשכר זיל בדקה אם בנה מכירה אם לאו הוה מהדר לבניה עלויהו דנשי היה נותנו בחיק כל אחת ואחת אם יכיר מתוכן את אמו. הוה ינוקא מסוי לאפה מסתכל בה. כבשתינהו לעינהא כדי שלא יכירנה. א"ל רב דימי נטוף עיניך. לשון קללה יבלעו עיניך חוץ לגולגולת. נטוף כדאמרן לקמן בני נטפי עינא. ל"א נטוף עיניך יזקפו עיניך כמו שפיל ואזל בר אווזא ועינוהי מיטייפי. סומא מנא ידע אם התינוק סומא כלומר במה הוא מכירה. בריחא ובטעמא דחלב. רש"י ז"ל במהדורא קמא:
וז"ל תלמידי ר' יונה ז"ל ההיא דאתיא לקמיה דשמואל פי' היתה גרושה והיתה צועקת על בעלה שלא היה רוצה לתת הבן להניק והיה בן חמשים יום ומעלה אמר ליה רב דימי זיל בדקה אם מכירה אם לא אותבה בדרא דנשי כלומר הושיבה בשורה אחת של נשים ולקח הבן והיה מחזר עמו על כל אחת ואחת ולא היה מתפייס באחת וכשהגיע לאם היה מסוי לאפה כלומר היה מסתכל בה והיא חשבה לרמותו וכבשתינהו לעיניה מיניה כדי שלא יכירנה ורב דימי הכיר ברמאותה ואמר לה נטוף עיניך קום דרי בריך כלומר זקפי עיניך והוליכי לבנך ולא יבא לידי סכנה. סומא דלא אפשר ליה בטביעות עינא מנא ידע ומהדרי בריחא ובטעמא כלומר על ידי ריח הפה או בטעם החלב יוכל להכיר. ע"כ:
עד כ"ד חדש במדרש מסמיך לה אהאי קרא לא תבשל גדי בחלב אמו תבשל בגימטריא הכי הוו וב' יתירה הם ב' ימים היתרים על כ"ד חדש כדאמרינן חוץ מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארסה בו ותו דאמרינן בפ"ק דתעניות דנ"ב שנה היו שנותיו של שמואל הרמתי וכתיב וישב שם עד עולם ומפרש בתלמוד ירושלמי עד עולמו של לוי דכתיב ומבן חמשים שנה ישוב אלמא הא דכתיב עד הגמל הנער כ"א חדש הוו. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ובהאי לישנא בתרא כתבו תלמידי ה"ר יונה מכאן ואילך כיונק שקץ כלומר אסור להניקו כמו שאסור להאכילו דבר טמא שאין מאכילין את הקטן בידים

דברים טמאים. ע"כ:
רבי יהושע אומר אפילו ד' וה' שנים אבל אם פירש לאחר כ"ד חדש מודה ר' יהושע דהוי כיונק שקץ והוא שפירש מתוך כחו אבל אם פירש מתוך חליו כלומר שלא היה יכול להניק מפני החולי מותר ולא פליג ר' יהושע אר' אליעזר אלא באיסור היניקה אבל אם האשה אינה רוצה להניקו יותר מכ"ד מודה דלא כייפינן לה דלא מחייבא טפי ואומרים רבני צרפת ז"ל דד' וה' לאו דוקא אלא אפי' יותר. תלמידי רבינו יונה ז"ל:
והתוספות ז"ל לא כתבו כן אלא דבדוקא נקט ד' וה' מדפריך לקמן מחבילתו על כתפו ומשני אידי ואידי חד שיעורא. וכן כתב הריטב"א ז"ל וז"ל אפילו ד' וה' ולקמן מוכח דהאי מניינא דוקא דהא פרכינן עלה מאידך דקתני אפילו חבילתו על כתפו והא דלא פרכינן הכא כדפרכינן בעלמא השתא חמש יונק ארבע מבעיא משום דאיכא למימר דארבע בבריא וחמש בכחוש. ע"כ:
אמר מר מכאן ואילך כיונק שקץ קס"ד דשקץ ממש קאמר כלומר דאיכא איסורא דאורייתא והא דשרינן תוך כ"ד חדש מפני שסתם תנוק מסוכן אצל חלב תוך זמן זה. הריטב"א ז"ל:
ולפי שיטה זו אינה בהכרח לגרוס לקמן ואמר רב ששת כו'. דבלא רב ששת נמי רמי שפיר. ומיהו רש"י ז"ל כתב לקמן ואמר רב ששת גרסינן אלמא היינו עיקר קושיא דאפילו תימא כיונק שקץ מדרבנן קאמר אכתי קשיא מדרב ששת דאמר דאפילו מצות פרוש אין בו. ואפשר דלכך כתב רש"י נמי כיונק שקץ. כאילו יונק דבר משוקץ. פי' דאי הוה פריש כיונק מן השקץ הילכך הוה מצינא למימר דכ"ף הדמיון היינו דהאשה לא הויא שקץ ממש ומיהו דבר משוקץ הויא אפילו מדאורייתא אבל השתא דקא פריש כאילו יונק דבר משוקץ אלמא דלא הויא משוקץ ממש לכ"ע כנ"ל.
ומיהו בפרק דם שחיטה פליגי לישני בגמרא רב ששת אהיכא קאי דאיכא מאן דאמר דרב ששת ה"ק דם מהלכי שתים אפילו מצות פרוש אין בו ואפשר דלהאי לישנא נמי כ"ש בחלב דס"ל נמי לרב ששת הכין ולעולם תקשי מדרב ששת כנ"ל:
בהמה שהקלת במגעה פרש"י ז"ל שאינה מטמאה מחיים אדם שהחמרת במגעו שמטמא בחיים כגון זב וזבה ונדה ומצורע ור"ח ז"ל פירש הקלת במגעה דאילו נגעה במת אינה מקבלת טומאה לטמא אחרים אדם שהחמרת במגעו שמקבל טומאה במגעו לטמא אחרים. עוד פירש הקלת במגעה בנוגע בנבלת בהמה טמאה שאינה מטמאתו אלא עד הערב והנוגע באדם מת טומאתו טומאת שבעה וכן יש לי לפרש שהנוגע בנבלת בהמה אינו טמא לטמא אדם וכלים ונוגע במת מיטמא לטמא אדם וכלים. הרשב"א ז"ל:

החמרת בחלבה. אין לפרש משום דכל היוצא מן הטמא טמא דא"כ מנא ליה דבאדם בשרו טמא עד דעביד ק"ו כיון דעיקר בנין הק"ו משום דכל היוצא מן הטמא טמא לכך פירש"י החמרת בחלבה כדאמרינן בבכורות גמל גמל שני פעמים חד לאסור חלבו. וקשה על פירושו דרבנן דדרשי התם בפ"ק דבכורות מגמל גמל שני פעמים חד לאסור חלבו הוא ניהו דדרשי גמל טמא הוא הוא טמא ואין טמא הנולד מן הטהור טמא אלא טהור והכא דרשינן מגמל טמא הוא וכדפירש"י וכדבעינן למכתב בסמוך בס"ד ואין חלב מהלכי שתים טמא אלא טהור ואין לומר דממעטינן מחד קרא כמה מעוטי וכמו שכתבו התוס' ז"ל בסמוך וכדבעינן למכתב בס"ד דהא רש"י גריס גבי חלב הוא וגבי דם זה אלמא דכל חד בעי מיעוטא באפי נפשה לכך פירשו התוס' החמרת בחלבה. כדדרשינן בבכורות מואת הגמל. פי' דהיינו כר"ש ומגמל גמל שני פעמים קא דריש אחד גמל הנולד מן הגמלה ואחד גמל הנולד מן הפרה והילכך גמל טמא הוא אתא להתיר חלב מהלכי שתים כדאמרינן בשמעתין בברייתא דילן.

ואפשר ליישב פירושו של רש"י ז"ל דמשום דהני תרי מיעוטי כתיבי בחד קרא להכי מייתי להו לחלב ודם מהני מיעוטי. ומיהו עיקר ילפותיה דדם מדכתיב לעוף ולבהמה כדאיתא בפרק דם שחיטה בכריתות והשתא לא אייתר שום מיעוט דגמל טמא הוא אצטריך לרבנן למעט טמא הנולד מן הטהור ואת זה לא תאכלו אצטריך לחלב ולעוף ולבהמה אצטריך לדם ומשום דמההוא קרא דלעוף ולבהמה לא מצי למשרי דם לגמרי לכך אצטריך מיעוטא לחלב וכמו שכתבו התוס'. ואם תאמר ולכולהו פירושי מאי האי ק"ו והא איכא למיפרך מה לבהמה שכן בשרה טמא תאמר באדם שלא מצינו שבשרו אסור. ויש לומר דהיא גופה תיתי בק"ו ומה בהמה שהקלת במגעה החמרת בבשרה אדם שהחמרת במגעו אינו דין שתחמיר בבשרו לכך אצטריך הוא וזה.

וכתבו בתוס' דבת"כ גרסי' בשר במקום דם וקאמר ת"ל זה אוציא חלב שאינו נוהג בכל ולא אוציא את הבשר שהוא נוהג בכל. ואם תאמר בשלמא חלב כנגד דם הויא לה חלב שאינו שוה בכל שהרי בטהורה טהור אבל דם איסורו נוהג בכל בין מחיים בין לאחר מיתה אבל חלב כנגד בשר דהיינו ברייתא דת"כ הרי חלב ובשר שוין הן דבטהורה טהורין ובטמאה טמאין. ויש לומר דה"ק אוציא חלב שאינו נוהג בכל פי' דאף על גב דהיה מן הדין דנאסור חלב משום אבר מן החי דליכא דאתי מחי ושריא רחמנא כדאיתא בפ"ק דבכורות אפילו הכי חלב בהמה טהורה טהור ולא אוציא את הבשר שהוא נוהג בכל שאף בבהמה טהורה אסור בשר מן החי ת"ל זה טמא זה בלא תעשה על אכילתו ואין בשר מהלכי שתים כו'. ומיהו ה"ר אליקים פי' בפרק דם שחיטה חלב אין שוה בכל שאין

לזכרים חלב דם מהלכי שתים שוה בכל בזכרים ובנקבות יש להם דם ע"כ. וקשיא להו לתוס' דפשו להו דרשות ומנלן למעט כולי האי. ותירצו בתוס' דמחד מיעוטא ממעטינן כמה דברים אלא דבת"כ דרשי מזה כמה מיעוטין ובגמרין דרשי להו מהוא. ומעתה פליגא ברייתא דילן אברייתא דפרק דם שחיטה דממעט דם מהלכי שתים מדכתיב לעוף ולבהמה דלמה לן מיעוטא כלל לדם הא מחד מיעוטא נפקי שפיר חלב ודם ובשר וכדכתיבנא ויש ספרים דממעטין חלב מדכתיב הוא ודם מדכתיב זה:

וז"ל הרא"ש ז"ל הכא ממעט חלב ודם ובת"כ פרשת שמיני ממעט חלב ובשר והתם דריש מזה והכא דריש מהוא ואפשר בין לגרסת הספרים שלנו ובין לת"כ דמציא למעוטי חלב ובשר ודם כולהו מחד קרא וכן מצינו בהרבה מקומות שממעט מחד קרא כמה דברים במעילה פרק הנהנין ממעט כמה דברים מתמעול מעל והוי השתא פליגא אההיא ברייתא דכריתות פרק דם שחיטה דממעט דם מהלכי שתים מלעוף ולבהמה. מיהו יש ת"כ שכתוב בהן ת"ל זה והוא וכן יש ספרים דגרסי הכא זה והוא ואי גרסינן בשמעתין בשר כו'. עד כאן:

והקשו בתוספות דמנלן לאוקמה מיעוטא אדם דסברא הוא יותר לאוקמה אבשר ולהתיר בשר מדם דאין איסור בשר נוהג בכל אלא מחיים אבל דם איסורו נוהג כן בין מחיים בין לאחר מיתה ואי סמיך אמיעוטא דפרק דם שחיטה דכתיב לעוף ולבהמה אם כן למה לי הני מיעוטי כלל השתא דם דאיסורו נוהג בכל שרייה רחמנא חלב ובשר לכ"ש. ותירצו בתוס' דקראי כולהו צריכי ואי הוה גרסינן בשמעתין בשר במקום דם הוה אתי שפיר וליכא שום קושיא כלל דמההוא קרא דכריתות לא מצינא למשרי דם לגמרי דלא ממעטינן ליה אלא מאיסור דם אבל מאיסור טמא לא ממעטינן ליה הילכך אצטריך הכא למעוטי חלב וממנה נמי ממעטינן דם דהואיל ונתמעט מאיסור דם מעתה דם וחלב שוין ואצטריך מיעוטא אחרינא לבשר שאיסורו נוהג בכל טפי מדם וחלב מאחר דנתמעט מאיסור דם דבשר מן החי אסור ולא חלב ודם מאחר דאין כאן איסור דם דאיסור חי בדם ליכא דומיא דחלב. והשתא אפשר לתרץ ברייתא דשמעתין דלהכי נקיט דם בדרשיה לאורויי דדם נמי מהכא נפקא וכדכתיבנא ולאורויי דבשר נמי נפקא מהכא דבכה"ג דדם אתינן עלה דבשר דקס"ד שלא להוציאו משום דשוה בכל השתא אשמועינן דאפי' דם בלא דרשה דלעוף ולבהמה הוה אתיא כ"ש בשר וכיון שכן איכא למימר דמרמז לנו בדם אתרי מילי ולהכי נקט דם כדי לקצר וכדכתיבנא כנ"ל:

וכתב הרא"ה ז"ל וז"ל כתב הרמב"ם שבשר מהלכי שתים אסור בעשה. ונסבין למימר דטעמיה מדכתיב זאת הבהמה אשר תאכלו ולא אדם ולאו הבא מכלל עשה עשה. ודברי

תימה הם דאנן לית לן למידרש קראי דלא דרשי להו רבנן ויש מביאין ראיה מהא דאיתא במקצת נוסחי בספרי יכול יהא בשר מהלכי שתים אכלו עובר בלאו כו' לאו הוא דליכא הא עשה איכא ואי משום הא לא אריא דהא התם נמי דאמרינן ליה להאי לישנא גבי חלב ודם ואמר רב ששת אפילו מצות פרוש אין בו ולא נקיט בלאו אלא איידי דבעי למיתני ודין הוא דאפילו בלאו יהא חייבין עליו. ואפשר לדון עליו שהוא מותר דאלו הוה אסור בשרו חלבו ודמו נמי הוה אסור דהא קיימא לן כל היוצא מן הטמא טמא. ותו אלו הוה בשר אסור דמו נמי אף על גב דאימעיט נמי מכלל דם היו חייבין עליו משום בשר בשהתרו בו כדאמרינן התם במסכת כריתות גבי דם שרצים שממעטינן ליה מכלל דם דאמרינן דאם התרו בו משום שרץ לוקה. והיינו מדינא אבל לא משכחת לה דודאי אם איתא דלישתרי הרי הוא טעון שחיטה. ובתר מיתה נמי הרי הוא אסור בהנאה דגמרינן שם שם ממרים בהדי עגלה ערופה. ולא שני לן בין גוי לישראל ומיהו לא נהירא האי סברא דאם כן דבשרו מותר מן הדין אמאי אצטריך מיעוטא לדמו וחלבו. ותו מ"ט אמרינן מכאן ואילך הרי הוא כיונק שקץ ומ"ש מבהמה טהורה. ותו היכי מייתינן ליה מעיקרא מדינא לאיסורא מבהמה טמאה והא איכא למיפרך מה לבהמה טמאה שכן בשרה אסור תאמר באדם שבשרו מותר.

אלא ודאי מסתברא דבשר מהלכי שתים אסור הוא ואיסורו בלאו דהא אתי מדינא מבהמה טמאה והכי אשכחן בספרי בנוסחי דוקאני דלא גרסי יכול יהא בשר מהלכי שתים אכלו עובר עליו בלאו אלא יכול יהא דם מהלכי שתים והכי ודאי איתא. תדע דהא בהנהו נוסחי נמי דגרסינן ליה ממעטי' ליה להיתרא מאך את זה והכא מוקמינן ליה לחלב אלא ודאי אנן לית לן אלא תרי מיעוטי אך והוא וחד מוקמינן ליה לחלב וחד מוקמינן ליה לדם. ודקא קשיא לן כיון דבשרו אסור היכי שרינן דמו ומ"ש מדם שרץ יש לומר דלא דמי דדם שרץ לא אמעיט אלא מכלל דם מדכתיב וזה לכם הטמא ובהדיא אימעיט נמי מהלכי שתים ממיעוטא דזה דכתיב אך את זה לא תאכלו. ואי משום ההוא מיעוטא ה"נ דחייבים עליו משום בשרו כדם שרץ והיינו דהדר מעטיה רחמנא הכא למישרייה לגמרי. והא נמי סייעתא היא להאי סברא דאי כי קושיין תרי מיעוטי בדם מהלכי שתים למה לי אלא לאו כדפרישית. והאי דמוקמינן להני מיעוטי לחלב מהלכי שתים ודמו משום דלא איתסר בקראי בהדיא אלא דמדינא הוה אתי לאיסורא חלבו ודמו ולפום הכי מוקמינן מיעוטא לחלבו ודמו. כך פי' מורי החכם רבי יצחק הלוי ז"ל בן אחי ר' בנבנשתי הלוי נר"ו וזה הנכון. עכ"ל הרא"ה ז"ל:

וכן כתב הריטב"א וז"ל ולענין בשר מהלכי שתים אשכחן נוסחא דגרסי יכול יהא בשר מהלכי שתים טמא ודין הוא כו'. ולא פליגא אגמרא דילן דכולהו איתנהו ואפילו נפקי מחדא מיעוטא כי בכמה מקומות ממעט התלמוד דברים הרבה ממיעוט אחד וה"נ הוא טמא ולא בשרו ולא חלבו וכ"ש דהכא איכא תלת מיעוטי אך הוא זה חד לבשרו וחד לדמו וחד לחלבו. ומיהו שמעינן מההיא דבשר מהלכי שתים מותר מן התורה דליכא למימר דהתם מלאו בלחוד הוא דממעטינן ליה דדכותה דרשינן הכא בחלב ודם וממעטינן ליה לגמרי דלית ביה שום איסורא אבל יש אומרים דבשר מהלכי שתים אסור בלאו מק"ו דעביד תלמודא הכא דלא מייתי בגמרין היתרא אלא לדם וחלב אבל בשר אסור דאי לא למה לי קרא לדם וחלב שהרי היוצא מן הטהור טהור והתם בת"כ לא אשכחן בנוסחי דוקני דגרסי אלא חלב ודם כי הכא בשמעתין תדע דהתם אפילו בנוסחי דגרסי בשר ממעטינן ליה מדכתיב זה ואלו הכא דרשינן ליה למעט דם אלא ודאי משום דבשר אסור וה"א היוצא מן הטמא טמא כו' דממעטינן ליה מדין דם והתם ממעטינן ליה מדין בשר וכדאמרינן בכריתות [כ ב'] גבי דם שרצים דאף על גב דאימעיט להיתרא מכלל דם אמרינן שאם התרו בו משום בשר לוקה עליו להכי הדר כתב ביה מיעוטא אחרינא מאך את זה וזה נראה נכון ומיהו בלאו הכי נמי לא משכחת בשר מהלכי שתים להיתרא דאי בעודו חי הא איכא משום אבר מן החי ולא אשכחן דשרא לן מידי רחמנא בלא שחיטה חוץ מדגים וחגבים ואי לאחר מיתה הא אסור בהנאה דגמר שם שם מעגלה ערופה. וזה ברור מפי רבינו ז"ל. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

והר"ן ז"ל האריך בזה בפירושיו על ההלכות והעמיד דברי הרמב"ם ז"ל בדברים נכונים ראוים אליו ז"ל. ורש"י ז"ל במהדורא קמא כתב וז"ל טמא גרסינן לגבי שרצים כתיב טמא הוא לכם שאינו שוה בכל יש חלב בהמה שמותר כגון חלב בהמה טהורה. ת"ל זה טמא וזה לכם הטמא ואמרינן במעילה בפרק קדשי מזבח לרבות דם שרצים ואמר רחמנא זה דם טמא ולא דם מהלכי שתים ע"כ. ובמהדורא בתרא גריס הוא בחלב וזה בדם וז"ל הוא טמא. גמל גמל טמא הוא שאינו שוה בכל שהרי בטהורה טהור. זה טמא. מחד קרא נפקא ליה דכתיב ברישיה דקרא אך את זה לא תאכלו זה מיעוטא הוא ע"כ כ"כ בספר מדויק. ולכך הקדים בברייתא מיעוטא דהוא ולא נקט סדר הכתוב משום דממיעוטא דהוא שמעינן היתר גמור וממיעוטא דזה לא שמעינן אלא דאינו בלא תאכל ומיהו באיסור עשה איתיה.

וכן כתב הר"ן ז"ל בפירושיו על ההלכות אבל השתא דאקדים בברייתא מיעוטא דהוא וכולה שקלא וטריא דברייתא עלה קא מהדר ש"מ דבין חלב ובין דם אפילו מצות פרוש

אין בו ולא תימא הא כדאיתיה והא כדאיתיה דמכל מקום מחד קרא נפקא ליה מרישיה וסיפיה דקרא ש"מ דכולהו בחדא גוונא אימעיטו כך משמע לי מלשונו של רש"י ז"ל:
ואכתי איכא למידק אשמעתין דמדאצטריך הוא או זה למעט חלב של מהלכי שתים ש"מ דחלב בהמה טמאה אסור דאי חלב בהמה טמאה מותר למה לי מיעוטא למעט חלב מהלכי שתים וכיוצא בזה הקשו בתוס' בפ"ק דחולין בשמעתא בתוך תוכו ע"ש בכמה דוכתין וכיון שכן למה לי גמל הגמל אי נמי ואת הגמל ודרשה דגמל גמל לא הויא יתור גמור דהא כל פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בו אלא דאמרינן ביה בפרק קמא דבכורות דכל היכא דאיכא למדרש דרשינן וכיון שכן לא אקשינן עלה קושיות מדאצטריך ומיהו או את הגמל אקשינן דלמה לי ואת דמדאצטריך טמא הוא ידעינן דחלב הטמא אסור ושמא אי לאו ואת הוה דרשינן טמא הוא להתיר חלב וה"ק הוא טמא ואין חלבו טמא ומיהו כיון דאיכא למדרשיה לדרשא אחריתי אין סברא למדרשיה הכי דכל היוצא מן הטמא טמא. ועוד דהתניא הטמאין לאסור צירן כו' כדאיתא בפרק קמא דבכורות. ויש לומר דאי לאו ואת הוה דרשינן טמא הוא כדדרשי לה רבנן הוא טמא ואין טמא הנולד מן הטהור טמא ור"ש דדריש ואת לאסור חלבו לא דריש האי אבל השתא דאית לן ואת לאסור חלב טמאה סברא טפי למדרש טמא הוא להתיר חלב מהלכי שתים מלמדרש להתיר טמא הנולד מן הטהור ואף על גב דהא אמרינן דלא יתור גמור הוא אלא משום דכל היכא דאיכא למדרש דרשינן כנ"ל:
עוד כתב רש"י ז"ל ואמר רב ששת גרסינן אפילו מצות פרוש. מדרבנן. אין בו. דמדאורייתא שרי ורבנן נמי לא גזור ביה דאמרינן חלב בהמה טהורה טהור. ע"כ. ואפשר לפרשו דה"ק ורבנן נמי לא גזור דהא לא שייך למגזר דאמרי אינשי חלב בהמה טהורה הוא וטהור:
וז"ל תלמידי ה"ר יונה ז"ל החלב אסור דרך יניקה ומותר כשהוא כנוס והטעם שאסרו יותר דרך יניקה מפני שגזרו שמא יבא להתיר חלב טמא שיחשוב האשה אינה מעלה גרה וחלבה מותר ה"נ מבהמה שאינה מעלה גרה מותר להניק אבל כשהוא כנוס שיכול אדם לומר של עז או של רחל הוא לא גזרו ביה רבנן ובדם האדם הוא בהפך דהיכא שהוא כנוס אסור דאתו למימר דם בהמה וחיה הוא והיכא דלא פריש מותר דתניא דם שעל הככר כו'. ע"כ. הילכך ה"נ יש לפרש לשון רש"י ז"ל וכדכתיבנא. ומיהו אין במשמע לשונו כן. ונראה דהוקשה לו לרש"י ז"ל דאנן הא דייקינן לעיל מדכתב רש"י ואמר רב ששת גרסינן ע"כ. דעיקר קושיא מדרב ששת וכדכתבינן לעיל מעתה הוקשה לו לרש"י דמנליה דקאי רב ששת אחלב דילמא לא קאי אלא אדם דאיברא דמדאורייתא

איכא לאחמורי בדם מבחלב כדאמרינן בברייתא ומיהו טפי איכא למגזר בחלב מבדם דהכל פורשין מהדם שנפשו של אדם קצה בו ולא מהחלב ולכך גזרו בחלב ולא בדם. ותירץ ז"ל דבחלב רבנן נמי לא גזור דהא אמרינן חלב בהמה טהורה טהור ולא גזרו ביה משום אבר מן החי אלמא כיון דהתיר רחמנא לא גזרו ביה רבנן ה"נ כיון דמן התורה שרי לא גזרו ביה רבנן כנ"ל. ובמהדורא קמא כתב וז"ל ואמר רב ששת גרסינן אפילו מצות פרוש אין בו שאם יש לו דם בתוך פיו אינו מצווה לזורקו חוץ אפילו פרישה דרבנן אלא דם שבין השנים מוצצו ואינו חושש ע"כ. וטוב תקן במהדורא בתרא.

ורבינו אליקים ז"ל בפרק דם שחיטה כתב וז"ל אפילו מצות פרוש אין בו אלא כל זמן שהוא ראוי לתינוק שעדיין יונק ולא פירש לגמרי מותר אפילו לגדול למוצצו מן הדד בעודו בדד שלא פירש ע"כ. ומלשון רש"י ז"ל שבשמועתינו משמע דכל היכא דלא פריש אסור לגדול לינק והוה ליה כיונק שקץ מדרבנן ואפילו בתוך כ"ד חדש. אבל במהדורא קמא כתב וז"ל דפריך אם נתלש החלב מן הדד של אשה והרי הוא בכלי מותר לגמעו אבל במחובר אסור ליונקו לאחר כ"ד חדש מדרבנן שלא יאמרו אשה זו אינה בת אכילה כבהמה טמאה האסורה באכילה וכשם שחלבה מותר כך חלב בהמה טמאה מותר. ע"כ:

גונח יונק חלב בשבת. איכא למידק דהא אמרינן ביבמות פרק חרש [קיד א'] נוהגין היינו יונקין חלב מבהמה בי"ט ואוקימנא דאיכא צערא ושבת דאיכא איסור סקילה גזור בה רבנן וי"ט דלאו איסור סקילה לא גזור אלמא אף על גב דאיכא צערא בשבת אסור ואיכא למימר דפליגי רבנן עליה דר' מרינוס ואבא שאול דהתם דאמר כרבנן תדע מדאמר רב יוסף הלכה כר' מרינוס מכלל דפליגי רבנן עליה וזהו דעת רבינו הגדול ז"ל ועיקר ומיהו ת"ק דאבא שאול משמע דאסר אפילו ביו"ט דקתני ומכלן יונק מהן אפילו בשבת ובגדול אסור כלומר אסור לינק משקצים ורמשים ואסור לינק בשבת ופירשו התם דגדול בעי אומדנא. נמצאו שלש מחלוקות בדבר ת"ק אסר בין ביום טוב בין בשבת ואבא שאול סבר ביום טוב מותר [ובשבת אסור ור' מרינוס סבר בין ביו"ט בין בשבת מותר והלכתא כוותיה]. ור"ת כתב וז"ל בספר הישר דצערא דהתם לאו דוקא אלא דבעי למשתי חלב כדאמרינן בשבועות [כו א'] נשבע על הככר ומצטער עליה מהו כלומר שהוא תאב לה ורוצה לאכלה אבל במקום צערא דגונח לא גזור ודיקא נמי דהתם לא אמרו ובמקום צערא לא גזור דמשמע דלאו משום צערא אלא משום קולא דיום טוב ולא נהירא דאי הכי אמאי אוקמה במקום צערא דמשמע דמשום האי צערא לא גזור בלא צערא נמי דמשום צערא דתאבון לא שרו ליה רבנן אי גזור בה כלל אלא מאי צערא דהתם נמי גונח וכיוצא בו ולא דמי לקוץ בר"ה דחשש חבלה נזק גדול הוא.

ור"ח כתב כאן האי צערא סכנה הוא כי היכי דלא תיקשי לך הא דיבמות ולאו מילתא היא. וי"א דגונח איכא סכנה אם אינו שותה לעולם כדאמרינן בפרק מרובה אין לו תקנה אלא אם כן יונק חלב רותח וכו' וכיון שכן אף על פי שאם אינו שותה בשבת אינו מסתכן בכך מותר אבל התם בחולה שאין בו סכנה כלל אפילו לא ישתה לעולם. וכיוצא בה במסכת שבת בפרק תולין [שבת קלט א'] אבל הכא כיון דאשתי חמשא ומעלי שבתא אי לא שתי בשבת מסתכן ולאו סכנה ממש היא דאי הכי לא הוה אמר שורה בצונן אלא דאי לא שתי לעולם מסתכן וכיון שכן לא שרו ליה בשבת אלא דלא ליתי לידי סכנה. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הריטב"א גונח יונק חלב בשבת כו'. עיקר הפירוש משום דהוה ליה שבות דרבנן על ידי שינוי ומשום הכי לא גזרו ביה רבנן בחולה שאין בו סכנה אבל שבות גמור שלא בשנוי לא התירו בחולה שלא התירו בו אלא אמירה לעכו"ם שהוא שבות שאין בו מעשה שהוא קל משבות שיש בו מעשה כדאיתא בעירובין והיינו דאמרינן כל צרכי חולה נעשין על ידי עכו"ם בשבת. והקשו הראשונים ז"ל מהא דאמרינן ביבמות אבא שאול אומר נוהגין היינו יונקין מבהמה טהורה כו'.

ור"ת ז"ל תירץ דהתם מיירי דליכא אלא צער תאבון בלחוד וכההיא דאמרינן במסכת שבועות נשבע על הככר ומצטער עליה מהו ולא נהירא חדא דאם כן הוה ליה לפרושי התם דצער תאבון בעלמא הוא ועוד דצער תאבון לא מעלה ולא מוריד להקל בשבילו כלום ואי שרינן ליה משום צורך יום טוב למה הזכירו דאיכא צערא. והנכון מ"ש רבינו אלפסי ז"ל דההיא דאבא שאול פליגא אהא דר' מרינוס כו'. ואפשר דאבא שאול סבר דחולב ביד איסורא דאורייתא הוא דיש מפרק אפילו שלא בגידולי קרקע וכסברא דר"א שבמסכת שבת גבי החולב והמגבן וכי הוי יונק בפיו הוי שבות גרידא ובשבת לא שרו ליה רבנן ולית הלכתא כותיה כדלית הלכתא כר"א דהתם כנ"ל. ע"כ:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא גונח מפליט מחולי הלב. יונק חלב מדד בהמה בפיו בשבת דזו היא רפואתו וכדאמרינן בתמורה בפ' יש בקרבן ובמרובה מעשה בחסיד אחד שהיה גונח מלבו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שיינק חלב רותח שחרית והביאו לו עז וקשרו אותו בכרעי המטה. מפרק הנותק דבר ממקום שגדל בו ולא מן המחובר אלא מן התלוש ותולדת דש הוא שמפרק התבואה מקשין כך שמעתי וכן איכא בתשובת רבינו משולם מפרק כלאחר יד הוא שהחולב אינו אסור אלא משום מפרק וזה מפרק כלאחר יד שהרי מפרקו בפיו. עד כאן:

וכתב הרשב"א ז"ל וז"ל כתב רש"י ז"ל דמפרק שהוא כותש דבר ממקום שגדל בו ולא

מן המחובר אלא מן התלוש הוי תולדה דדש ואיכא למידק דהא אמרינן בפ' כלל גדול אין דישה אלא בגידולי קרקע ור"ת ז"ל פירש מפרק דבד שאינו מגידולי קרקע כגון זה הוי תולדה דממחק והר"ש בר אברהם פירש דמפרק דבעלי חיים הוי תולדה דגוזז שהוא מפרק הצמר מן הבהמה. ע"כ:

צנור המקלח מים מגגות. ועלו בו קשקשים דורסן ברגלו וליכא למיחש משום מתקן ובמקום פסידא דגג או שצריך לאותן מים. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וכמה פירוש שאם חזר כיונק שקץ בתוך כ"ד חדש שנולד הולד לא תנשא ולא תארס דגזרינן אירוסין אטו נשואין ונשואין אסירי שמא תתעבר ונעכר החלב וימות בנה שזמן יניקתו כ"ד חדש. הן הן דברי כו' במחלוקת זה של רבי מאיר ורבי יהודה נחלקו כמו כן ב"ש וב"ה ואני אכריע דבריו של כל אחד לאמתו לפי שאין החלב נעכר אלא לג' חדשים לעבורה דעד ג' חדשים אין עבורה ניכר ואין חיות כל כך לולד שבמעיה לעכור חלבה ואותן ג' חדשים ועשרים ואחד חודש דקודם הרי כ"ד. רש"י ז"ל במהדורא קמא.

ואפשר דר' נתן ורבן שמעון בן גמליאל בפירושא דבית שמאי ובית הלל פליגי דודאי ר' מאיר ור' יהודה בהדיא פליגי לענין נשואין דר"מ קאמר בהדיא לא תארס ולא תנשא עד כ"ד חדש ורבי יהודה סבר עד י"ח חדש ומיהו בדברי ב"ש וב"ה איכא לפרושי דהכי קאמרי ב"ש אומרים כ"ד חדש פירוש שיעור היניקה כ"ד חדש ומיהו אינה צריכה להמתין מלהנשא כי אם כ"א חדש וב"ה סברי שיעור היניקה י"ח חדש ומיהו אינה צריכה להמתין מלהנשא אלא עד ט"ו חדש. א"נ איכא לפרושי דב"ש וב"ה בשיעור הנשואין נמי פליגי ור' נתן סבר דכי היכי דפליגי רבי מאיר ורבי יהודה בשיעור הנשואין וכדקתני להדיא הרי זו לא תארס ולא תנשא כו' ה"נ פליגי ב"ש וב"ה דהן הן דברי ב"ש הן הן דברי ב"ה ורשב"ג סבר דב"ש וב"ה בשיעור היניקה פליגי ולדברי האומר כ"ד חדש מותרת לינשא בכ"א חדש ולדברי האומר י"ח חדש מותרת להנשא בט"ו חדש והא דהשיב אביי להההוא אריסא דבעי ליארס בט"ו חדש מדר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה היינו לומר דשיעור היניקה אינה אלא י"ח חדש ועיקר סמיכותיה הוא מדמר עוקבא דאמר לי התיר רבי חנינא לשאת לאחר ט"ו חדש כנ"ל:

דף ס:

אריסיה דאביי כו'. א"ל חדא דר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה אביי אינשי ליה לשמעתיה דהא איהו אמר לעיל משמיה דשמואל לרב יוסף רבי' הלכה כר' מאיר בגזרותיו והא דר' מאיר חורא היא והיינו דאמר אביי לקמן אנא הוה גמירנא להא דרב

ושמואל ולא מיסתייעא לי מלתא למימר כי אתא לקמיה דרב יוסף רביה רהט אביי בתר אריסיה בחלא ארץ חול שהרגל נשקע בתוכה ולא הדרכיה לא השיגו כמו כתרו את בנימן הרדיפוהו מנוחה הדריכוהו אל מקום מנוחתו השיגוהו. רש"י ז"ל במהדורא קמא: **אפי' ביעתא בכותח' פרש"י במהדורא קמא ביצה בחלב כותח' העשוי מנסיובי דחלבא בפרק אלו עוברין**. משמע מתוך לשונו דבסתם ביצים מיירי וצריכין היתר כי היכי דלא נגזור אטו ביצים הנמצאות בתוך התרנגולת דאסור לאכלן בחלב דומיא דביצת נבלה דאסרי ב"ה אפי' כמוה נמכרת בשוק אבל בערוך פיר' דלאו בסתם ביצה מיירי דאותם אינן צריכין היתר דאין לך עם הארץ שלא ידע שהן מותרות בחלב אלא בשוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות איירי שמותר לאכלן בחלב כדתניא בפ"ק דביצה. ואם תאמר אמאי מותר לאכלן בחלב מאי שנא מביצת נבלה דאסרי ב"ה אפי' כמוה נמכרת בשוק כדתנן במסכת עדיות ואפילו אם תחלק בין ביצת נבלה לאיסור בשר בחלב מ"מ קשיא אמאי פשטה הוראה זו כולי האי כיון דצריך לחלק וצריכה רבה.

ותירץ בה"ג דגבי איסור נבלה דאורייתא החמירו וכ"ת אם כן מאי אפילו דהא הוראה גמורה היא ויש לומר דפשיטא ודאי דיש לחלק בבשר עוף בחלב דרבנן וליכא למגזר בה מידי ומיהו קשיא אכתי אמאי פשטה הוראה זו יותר משאר הוראות הא פלוגתא היא ואיכא מ"ד דבשר עוף בחלב דאורייתא ולדידיה ודאי אסירא מידי דהוה אביצת נבלה ויש לומר דפשוטה היתה הוראה זו בימיהם שהכל היו נוהגין בו היתר וכן תירץ הריטב"א דהלכה רווחת היתה אצלם שהיו מותרות ובהדיא פרכינן מינה התם ביו"ט למימרא דהלכה פסוקה היא ע"כ. ור"ת תירץ דבביצת נבלה החמירו משום דנבלה דבר איסור וגזרו בביצה אטו נבלה עצמה אבל בשר עוף בחלב לא שייך להחמיר דאין איסור עד שתפול לתוך החלב ואז לא ידיע שנמצאת בתרנגולת ולא שייך למגזר אטו בשר:

נתנה בנה למניקה או גמלתו שהפרישתו או מת מותרת להנשא מיד כהא מתני' דהתם נתנתו למניקה מותרת לינשא. ואסר לי רב נחמן משום דחיישינן שמא תחזור ותטלנו לאחר שתנשא וימות. שאני דבי ריש גלותא דלא הדרי בהו שאין המניקה חוזרת בה לאחר שקבלתו להניק משום אימתו וגם הם אינן חוזרין בהן מתוך חשיבותן וליכא למיחש למיתת הבן. א"ל רב פפי לרב פפא ורב הונא ואתון שבעיתון למשרייה מיד אמאי לא תסברו מהא דאסורה להנשא עד ג' חדשים. רדופה רגילה לילך לבית אביה ואין בעלה עמה. עקרה נעקרו כותלי בית הרחם. איילונית דוכרניתא דלא ילדה ואינה מביאה שערות לזמן שאר נשים. קטנה פחותה מי"ב שנה דאמרן לעיל פחות מכאן משמשת והולכת כדרכן שאינה ראויה לילד על ידיהן כולהו צריכות להמתין דלא פלוג רבנן דאע"ג

דליכא למיחש בהני לולד אסורות להנשא מיד משום גזרה דשאר נשים שנישאו' מיד ומתעברות ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון וגבי נתנה בנה למניקה נמי אסורה לינשא מיד גזרה אטו ההיא דלא נתנה ודאי דלא פריך דרב נחמן אדרב נחמן דלעיל דשרא לדבי ריש גלותא דהנותנת בנה למניקה תנשא ולא גזר מידי והכא אמר רב נחמן הלכה כר"מ בגזרותיו דגזר כל הני שאין ראויות לילד אטו ראויות לילד משום דהני ס"ל לרב נחמן שאינן ראויות לילד מחלפן אבל זו מניקה שלה מוכחת עליה ולא מחלפא נותנת בנה למניקה באינה נותנת. רש"י ז"ל במהדורא קמא.

ובמהדורא בתרא כתב וז"ל בגזרותיו. בכל מקום שהוא מחמיר מדרבנן אלמא אף על גב דאין כאן להבחין בין זרעו של ראשון לשל שני דהא לא מיעברא לא פלוג רבנן בתקנת גזרות שלהם בין אשה לאשה וגזרו סתם שתמתין כל אשה שלשה חדשים והכא נמי לא פלוג רבנן במניקה שמת בעלה בין שהיא מניקתו בין שאינה מניקתו. ע"כ. פירוש לאו משום גזרה נגעו בהו בהני כלל אלא משום דבסתם גזרו חכמים ולא פלוג רבנן והני דבי ריש גלותא לא שכיחי ובמלתא דלא שכיחי לא גזרו ביה רבנן הלכך לא נכנסו בכלל גזרתם מעיקרא. כן נראה לי:

אבל הריטב"א ז"ל פירש במהדורא קמא שכתבו וז"ל ואמאי לא תסברוה מהא דתניא כו'. עד ואמר שמואל הלכה כר"מ בגזרותיו פי' והכא נמי איתי לן למגזר גבי נתנה בנה למניקה ואיכא למידק קשיא הלכתא אהלכתא דהכא קי"ל מת מותר גמלתו אסור שמא תגמלנו קודם זמנו הא לאו הכי הוה מותר ואילו התם קי"ל כר"מ בגזרותיו ותלמודא מדמי להא אהדדי ורב נחמן שרא הכא לדבי ריש גלותא ולא גזור אטו אינשי דעלמא.

והנכון בזה מה שתירצו בתוספות דכי גזרי ה"מ במילתא דלא מינכר לעלמא כגון התם גבי קטנה ועקרה שאין הכל יודעין בה שאינה ראויה לילד אבל הכא כשמת או נתנה בנה למינקת הרי קברו יוכיח עליו והרי מניקתו מוכחת עליו ולא הוה קשיא לן בסוגיין אלא דהוה לן למגזר היכא דלא הדרא בה אטו היכא דהדרא בה דהא לא מינכר לאינשי אי הדרא בה או לא והיינו דשרי רב נחמן לבי ריש גלותא משום דהכל יודעין דלא הדרא בה הלכך באיניש דעלמא אפי' נשבעת המניקת או קנסה עצמה שלא תחזור בה אסור משום גזרה דהא לא מינכר לאינשי וכן פי' רבינו יהודה ז"ל אבל יש מבעלי התוס' האחרונים שכתבו שאם נשבעה המניקת בדבר הרי היא כבי ריש גלותא וקלא אית לה ומותר. ע"כ:

וז"ל הרא"ש ז"ל הלכה כר"מ בגזרותיו אין לפרש דהכא גבי מניקה גזרינן מת אטו לא מת וכן נתנה בנה למנקת אטו לא נתנה וכן גמלתו אטו לא גמלתו דאם כן היכי שרא רב נחמן לדבי ריש גלותא אלא ודאי מינכר בין נתנה ללא נתנה ובין מת ללא מת אלא

גזרינן במת שמא תהרגנו ונתנה בנה למניקה שמא תחזור בה המינקת וגמלתו שמא רוצה להנשא ותגמלנו קודם זמנו והשתא ניחא דשרינן בי ריש גלותא דהתם משום דידיע לכל דלא הדרי וליכא למיטעי אבל בעלמא אפילו נתנה בנה ובשבועה וקנין ואז ודאי לא הדרא אפ"ה לא שרינן לה דאין הקנין והשבועה ידועין לכל ואתו לחלופי בדליכא שבועה וקנין. ע"כ:

וכן פסקו תלמידי רבינו יונה ז"ל דצריכה להמתין כ"ד חדש חוץ מיום שנתארסה וחוץ מיום שנולד בו דכ"ד חדש שלמים בעינן ובתר הכי נפיק לה זמן חיובא לדברי הכל ומותרת להנשא אבל בתוך כ"ד חדש אסורה להנשא ואף על פי שלא הניקה אותו מעולם ואפילו להתארס ואפי' נתנה בנה למניקה או גמלתו ואפילו אשה שאינה מחוייבת להניק כגון שהכניסה לו שפחות א"נ אשה חשובה ואפי' היכא שאין לחוש שמא תחזור בה המניקה ולא מבעיא היכא שמכירה אלא אפילו היכא שאין מכירה דליכא סכנה כל כך שהרי יכולים למצוא לה מינקת אחרת אפ"ה אסור דדבר שיש בו סכנה יש לחוש אפי' לדבר רחוק ומהאי דאמרינן בגמרא רב נחמן שרא להו לדבי ריש גלותא דיראתם גדולה כמו שמצינו גבי חזקה ובעניינים אחרים והמיקל בזה ובכיוצא בזה עליו נאמר ופורץ גדר ישכנו נח"ש. ע"כ:

ודע שרבינו שמשון הזקן אומר דגרושה מותרת להנשא ואפשר דמ"ה קאמר בגמרא והלכתא מת מותר גמלתו אסור ואיכא למידק למה ליה למימר גמלתו אסור פשיטא לא הוה ליה למפסק אלא דמת מותר דאיסורא מידע ידיעא אלא ודאי דה"ק דוקא גמלתו אסור כיון דמעיקרא הוה משעבדא ליה אבל גרושה דלעולם לא משעבדא ליה מותר:

אבל הרא"ה ז"ל כתב דה"ה דנתגרשה אסור כדאמר ביבמות בסתמא לא ישא אדם מינקת חבירו ומעוברת חבירו ואע"ג דסברי רבנן אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת התם הוא דאיתיה לאבוה והוי בעלה נמי מה שאין כן במת ונתגרשה דהתם דאיתיה לאבוה ממסמס ליה בביעי וחלבא והכ' ודאי אפילו כשאין מכירה אייריגן והכי נמי אסרינן לקמן בנתנה בנה למניקה אלמא דלא מכירה ואפ"ה אסורה דאף ע"ג דלא משעבדא ליה מדינא אלא בעודה תחתיו מ"מ כי היכי דמשעבדא ליה במכירה מפני הסכנה דלמא לא בעי למינק מאחריתי לאונוקי בשכר מיהת אע"ג דאיתתא אחריתי כה"ג לא מחייבא הכי נמי אף על פי שאינו מכירה אם לא היו מוצאין אחרת משועבדת להניק אותו בשכר. ע"כ:

פסקה קמעא אוכלת הרבה פי' רש"י ז"ל במהדורא קמא פסקה המניקה עם אם התינוק מזונות קמעא אוכלת הרבה משל עצמה כדי שימצא תינוק מה לינק. ע"כ:

אבל תלמידי רבינו יונה פירשו וז"ל פסקה קמעא אוכלת הרבה כלומר אם פסקה עם

בעלה לתת לה דבר ידוע למזונות ואותו השיעור הוא דבר מועט מחייבין אותה להוציא משלה ולהרבות במאכלה כדי שיהיה לה חלב הרבה. ע"כ:

וכן פי' הרמב"ם בפרק כ"א מה' אישות דבאשה המניקה את בנה קא מיירי ואף על פי שתחלת הברייתא לא מיירי אלא באשה המניקה את בן חברתה בשכר דקתני הרי שנתנו לה בן להניק הרי זו לא תניק עמו לא בנה ולא בן חברתה. [וז"ל] פסקו לה מזונות הראויות לה והרי היא מתאוה לאכול יותר או לאכול מאכלות אחרות מפני חולי התאוה שיש לה בבטנה הרי זו אוכלת משלה כל מה שתרצה ואין הבעל יכול לעכב כו'. ע"כ:

והקשו עליו במה שכתב או תאכל מאכל רע כו'. שהרי שנינו ולא תאכל עמו דברים הרעים והרב המגיד ז"ל תירץ דמאי דאמרינן בגמרא היינו באינה מצטערת על אותן דברים אבל במצטערת וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל ודאי צערה קודם שחייה קודמין. ומיהו אכתי קשיא טובא דאמאי לא הזכיר הרב ז"ל דינא דגמ' כלל ואין דרך הרב ז"ל אלא להעתיק לישנא דגמ' ושוב מחדש איהו מאי דבעי ואפשר דה"ק פסקה קמעא אוכלת הרבה דהיינו מזיק לולד דרוב המאכל מזיק ולא תאכל עמו דברים הרעים פי' דעם רוב המאכל לא תאכל דברים הרעים והיינו דקתני ולא תאכל עמו כו' דתרתי לא עבדא לאכול יותר מדאי ממאכלים רעים ומיהו כל אחד בפני עצמו מצי למעבד והיינו דכתב הרמב"ם ז"ל והרי היא מתאוה לאכול יותר או לאכול מאכלות אחרות כו' ע"כ ומיהו תרתי לא עבדא.

שוב מצאתי בלקוטי הגאונים ז"ל שכתבו בשם רבינו האיי גאון ז"ל הא דתנו רבנן הרי שנתנו לה בן להניק לא תניק עמו בנה אקטן קאי מאי עבדא ליה שבקא ליה ומאית ואי אבן כ"ד חדש קאי לא ידעי'. ופסקה קמעא אוכלת הרבה מאי פירושיה דאשכחן בה פירושא דלא מסתבר לן הכין נקיט לה בהני תרי מילי דהכי קא מגמר לן שלא תשכיר אשה עצמה להניק עד שתגמול את בנה או שבנה נטלו אביו ונתנו למינקת אחרת וכיוצא בזה ולעולם אם נטלה בן להניק לא תניק את בנה עמו ואם היה בו חולי וקשה לה שתאכל קמעא כדי צרכה והיא בחליה מצטערת אם לא תאכל הרבה כתאותה אינה חייבת לעשו' כמו שפסקו עמה אלא שאם פסקו לה מזונות כפי צרכה (ו)אין לה לתבוע אותם במה שהיא מתאוה אלא אוכלת משלה ואף על פי שמוסיף חלייה. עכ"ל שאלה ותשובה לר' האיי גאון.

וז"ל הר' יהוסף הלוי בן מיגש ז"ל אם פסקה המינקת עם אביו של תינוק שיתן לה מזונות מועטין ואינן מספיקין לה אלא צריכה ליותר ממה שפסק לה אבי התנוק כופה אותה בב"ד שתאכל הרבה כדי צורך כל המניקות כדי שלא ימות התינוק ע"כ. הא קמן דכולהו

הני רבוואתא אזלי בשיטת הר"מ ב"מ ז"ל.
וז"ל רבינו יהונתן הכהן ז"ל פסקה קמעא כלומר פסקה המניקה עם אם התינוק מזונות מועטין אוכלת הרבה. מפרש בגמרא אוכלת משל עצמה כדי שימצא התינוק מה לינק דכיון דנתרצתה בכך מוטלין עליה מזונות התינוק ונסתלק האב משעבוד מזונותיו ונכנסה היא במקומו ע"כ. נקט לשון רש"י ופריך בהדיא על שיטת הרמב"ם:
ממציא לה טפי שתמציא דדיה מן החלב לבנה שימצנו כולו דהוה מותר לה שיש לה חלב בשפע יתר מדאי. הזיז שחת. אדמה כמשמעה. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ובלקוטי הגאונים ז"ל כתוב חזיז הצמחין של חטים ושל שעורים כשהן רכין עד שלא יצאו השבלים קורא בערבי אל ג'ומאר כופרא בערבי אל טל"ע שמכי בצלים ע"כ.
ובמהדורא קמא כתב רש"י ז"ל כופרא תמרים שלא נתבשלו כל צרכן אפילו כמכא והרסנא כמכא כותח הרסנא ציר. אית ספרים דכתוב בה שמכא והרסנא בלע"ז אשקלאנש. ה"ג מינייהו פסקי חלבא יש בדברים הללו שפוסקין חלב האשה ויש בהן שאין מפסיקין אלא עוכרין. נכפה חולי המפיל את האדם ומנענע כל איבריו. בני שמוטי שצוארן ארוך לכתפיה יותר מדאי. דדרכה על דמא דחמרא הפוסעת על דם חמור. נטיפי עיני שבולטין עיניהם חוץ לגולגלותן. עיננ עיניהם יפים וגדולים. וחננ בעלי חן חיננ רחמנים. זותני יפה תואר. ריחני ריחם טוב וכל אלו כשאכלם כשהיא מעוברת. דאכלה אתרוגא כשהיתה מעוברת. ע"כ במהדורא קמא:

דף סא.

בדיק לן רב הונא היה שואל אותנו כדי להבחין אותנו אם אנו יודעין אם לאו. צערא דידה הוא פי' הר' יוסף הלוי ן' מיגש הצער עליה הוא כשהיא רוצה בצער עצמה מאי איכפת ליה איהו בצערה דידה הלכך לה שומעין. ע"כ בלקוטי הגאונים ז"ל.
ורש"י ז"ל לא פירש כן אלא דיש לה צער ממש ברבוי החלב שבדדיה והרמב"ם ז"ל בפ' כ"א מהלכות אישות כתב וז"ל היא אומרת אני אניק את בני והוא אינו רוצה שתניק אשתו כדי שלא תתנוול אע"פ שיש לה כמה שפחות שומעין לה שצער הוא לה לפרוש מבנה. ע"כ:
כל היכא דהיא לאו אורחא אם אין דרך בנות משפחתה להניק את בניהם אלא נותנות למניקה מרוב עושר ודרך בנות משפחתו להניק לה שומעין בעלייתו של בעל עולה עמו לחיים נתנה לו לטובתה נזדווגה לו שתהא עולה עמו ואסמכתא בעלמא היא. רש"י במהדורא קמא:

משום דאמר לה קמי ארחי ופרחי מאן טרח ודייקי רבנן דמהכא שמעינן שהיא חייבת לטרוח לפני כל בני הבית הסמוכין עליו והא דאמרינן לקמן אינו כופה לעמוד לפני אביו ולפני בנו התם בבן שאינו סמוך עליו ושמא לא חייבוה אלא קמי ארחי ופרחי דלא קביעי וצ"ע. והקשו בתוספות דהא כי ליכא אלא היא לחודה היתה טורחת לדידיה ולדידה ולארחי ופרחי וכ"ש היכא דאיכא תרתי דמצי למימר הא איכא איתתא אחריתי בחריקאי ותירצו דמצי למימר נפיש ביתא נפישי ארחי ופרחי ואף על גב דבתר הכי פריך לימא ליה עיילית איתתא אחריתי לארחי ופרחי ומשני נפש ביתא נפישי ארחי ופרחי דמשמע דעד השתא לא הוה ידעינן ההוא טעמא ה"מ בשלש דהוה סבר דכיון דאיכא תלת מסיין אהדדי אבל בשתים לעולם הוה ידעינן דנפיש ביתא נפישי ארחי ופרחי. הריטב"א ז"ל:

שלש אינה מצעת את המטה הא שארא עבדא כלומר עושה בצמר אמאי ותימא ליה עיילית לך איתתא אחריתי לארחי ופרחי פי' דהא גבי שתים נמי קשיא לן הכי השתא אמאי לא מפטר' דהא מציא אמרה ליה אייתי לך איתתא אחריתי דקיימא בחריקאי לגמרי דעבדא לדידך ולדידה ומהדרינן לעיל משום דאיכא ארחי ופרחי הא לאו הכי דינא הוא דתיפטר לגמרי והיינו דקשיא לן הכא אשלישית דעביד חדא לארחי ופרחי ותיקום אידך בחריקה לגמרי דעבדא לדידיה ולדידה משום דאמר נפיש ביתא כו'.

הרא"ה ז"ל:

לא שהכניסה לו ממש אלא כיון שראויה כו'. פרש"י ז"ל לא שהכניסה שפחות ממש אלא שהכניסה לו נדוניא שוה שפחה אחת או שתים או שלש כאילו הכניסה לו שפחות ממש ואינו מחוור לפום מאי דגרסי' ברובי דנוסחי תניא נמי הכי אחת שהכניסה לו ואחת שמצאתה לו בתוך ביתו ולפי' זה מאי תניא נמי הכי דהא לא דמו כלל. ומיהו יש נוסחאות דגרסי תניא א' שהכניסה לו כו' ונוסחי אחריני גרסי ואחת שמצאתה לו משלה ופר"ת ז"ל לפי אותה גרסא כיון שהוא חייב ליתן לה תכשיטין כגון קופה של בשמים צמצמה כל כך שיכול לקנות שפחות הרבה וכל זה דוחק.

והנכון דה"פ לא שהכניסה לו ממש בין שפחה בין שוה שפחה אלא אפילו לא הכניסה לו אלא שהוא נכבד שראויה להכניס לו מצד חשיבותו ושלא תעשה היא מלאכה בביתו וכל שכן שראויה להכניס מצד חשיבותה שבנות משפחתה אינן עושות מלאכות אלו דעולה עמו ואינה יורדת עמו והכי משמע בירושלמי [ה"ו] דגרסי התם אמר ר' שמואל בר רב יצחק לא סוף דבר הכניסה אלא ראויה להכניס בהדה דתניא אשתו עולה עמו ואינה יורדת עמו ובתוספתא תניא אחת שהכניסה לו משלה ואחת שהכניסה לו משלו.

הריטב"א ז"ל:

אע"פ שאמרו ארבע יושבת בקתדרא אבל מוזגת לו את הכוס ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו גרסינן ול"ג ומצעת לו את המטה. מוזגת שני חלקי מים ושליש יין ולא אמרן דנדה לא מצעת לבעלה את המטה אלא בפניו שלא יתאוה לה. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

שמואל מחלפא ליה דביתהו בידא דשמאלא. ולכאורה נראה שהיתה נותנת מידה לידו אלא שהיתה מחלפת ומעתה אין להביא ראיה מכאן למה שכתבו תלמידי רש"י ז"ל שרבם ז"ל היה נזהר שלא ליתן מפתח מידו לידה כיון דשמואל היה נוטל מידה אלא שהיה מחליף משום דכוס הויא דבר של חיבה ולהכי אינך אמוראי עבדי הרחקה יתירה שלא להביא לפניו על השלחן אלא למר מנחא ליה אבי סדיא כו' ולהכי נמי הא דכתב רש"י ז"ל מחלפא ליה. בימי ליבונה. פירוש ולא בימי נדתה דכיון דהיה מיקל ונוטל מידה וכתב רש"י בימי ליבונה אלמא פירושו דוקא בימי ליבונה ולא בימי נדתה וצריך ליישב דהיו רגילין לטבול אחר שבעה לראיה וכמו שכתבו בתוספות.

ומיהו הנכון דשמואל לא היה נוטל מידה כלל ח"ו אלא דהיתה מנחת לפניו בשמאל דאפילו להניח לפניו על השלחן היתה עושה על ידי שינוי וכיון שכן בדברים אחרים שאינם של חבה יש להביא מכאן ראיה שאין ליטול מידה דכיון דכולהו הני אמוראי עבדי הרחקה יתירה בכוס אלמא דבמידי אחרינא מיהא להושיט ממש מידו לידה אסור ואפשר נמי הכי קאמר רש"י מחלפא ליה בימי ליבונה פירוש אפילו בימי ליבונה כלומר דהרחקה יתירה זו אפילו בימי ליבונה הוה עביד ולא נחלק לפי האמת בין בימי ליבונה בין לימי נדתה כלל כנ"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא שמואל מחלפא ליה דביתהו לכסא בימי נדותה בידא דשמאלא דעבדה שינוי מ"ה מזיגת הכוס דוקא דהמשכת חיבה היא ויש לחוש משום הרגל דבר אבל מידי אחרינא יכולה להושיט לו בזמן הזה דמגע נדה בזמן הזה אינו אלא משום הרחקה בעלמא שהרי טמא נפש וטמא שרץ נוגעין וכיון דאיכא שינוי סגי ליה וימי ליבונה של אשה חמירי כימי נדתה דהא אמרינן במסכת נדה תהיה בנדתה בהווייתה תהא עד שתבא במים. מנחא ליה דביתהו אפומא דכובא על פי הקנקן מנחת את הכוס ומוזגתו והוא נוטלו. עד כאן:

וז"ל הרמב"ן ז"ל מחלפא ליה דביתהו מימינא לשמאלא כתב ר"ח ז"ל הא דשמואל ודביתהו דאביי מנחא ליה לכסא אפומא דכובא כו'. כל הני בימי ליבונייהו ובהלכות היה כתוב כן בלשון יש מי שאומר ומחקו ז"ל ורש"י ז"ל כתבה אדשמואל בלחוד ורב אחא משבחא גאון ז"ל כתב בשאלתות (דאחרי מות) שמואל כי משקה ליה בימי נדתה

משניא ליה ויהבה ליה בשמאלא ור"ת ז"ל היה אומר שאין להקל בימי ליבונה יותר מבימי נדתה לפי שהיא בנדתה עד שתבא במים והא דאמר התם בימי ליבוניך מהו אצליך כו' דמשמע דקילי ימי ליבון מימי נדות התם אליהו הוא דידע דההוא תלמידא טעי ומיקל ולא שעשה כדין שאין להקל בו יותר כלל ואני תמה על רש"י ור"ח ואין טעם בדבר אלא שנפרש שטובלות היו בסוף ימי נדות של תורה ואחר כך נוהגות חומרא דרבי זירא ויש מי שאומר דמזיגת הכוס לאו דוקא אלא אסור ליטול כל דבר מידו לידה וכן כתבו תלמידי רש"י ז"ל שרבם היה נזהר מכל דבר ואפילו ליטול מפתח מידה לידו.

ויש מי שאומר גדר היה הדבר אבל לא אסרו אלא זו שהיא מרגלת לידי מעשה וכן כתוב בספר היראים מאחר דמזיגה בלא הושטה שרי דהא שרי בהושטת שינוי והזכירו מזיגת הכוס ללמדנו שאין אסור אלא כששניהם יחד מזיגה והושטת הכוס אבל הושטת שאר דברים שלא בכוס ומזיגה מותרת אך שלא יגע בבשרה ע"כ. ובמסכת ברכות ירושלמי לשון סועד לזה כלה לביתה אסורה כל שבעה ואסור ליטול ממנה כוס.

ול"נ שמזיגת הכוס שאסרו לא ליתן מידו לידה שזה בכל דבר הוא אסור אלא שלא תמזיגנו ותניחנו לפניו בשולחן ושמואל מחלפה ליה משום שינוי ומניחתו לפניו בשמאל ואביי משניא ליה בהנחת אפומא דכובא שאינו מקומו והרחצת פניו שאסרו לשפוך לו מים מן הקיתון אבל ליגע בה חס ושלום. ובתוספות מצאתי שהביא ראיה דבסדר אליהו רבה אמרינן באותו תלמיד שמא הבאת לו את הפך ונגע ביך או את השמן ונגע ביך כלומר שהיא אסורה להביא לו כלום משום חשש נגיעה והם דחו דילמא ה"ק שמא מתוך שנטל כלום מידך נגע ביך לא שהנטילה אסורה אלא שהנגיעה אסורה. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל שמואל מחלפא ליה בשמאל פירוש דמזגא ליה כסא ומנחא קמיה בשמאלא דידה אביי מנחא ליה אפומא כו'. פרש"י ז"ל דכל הני מילי בימי ליבונה אבל בימי נדתה לא והא דמפלגי בין ימי ליבונה לימי נדתה בדורות ההם שהיה מנהגם לטבול לשמיני כדין תורה וקודם שבעת ימי נקיים כו' והא דאסרו מזיגת כוס יש אומרים שלא גזרו אלא מזיגה שהוא דבר המביא לידי הרגל עבירה וכו' ואחרים פירשו דמזיגת כוס אורחא דמילתא נקט וה"ה שאר דברים שאסור ליטול ממנה בימי נדתה ומיהו ע"י שינוי מותר בשאר דברים אפילו בימי נדותה מה שאין כן במזיגת כוס וכן ראוי לנהוג.

וכתבו בתוספות דלשתות בכוס אחד שניהם בזה אחר זה אין לאסור ואף על גב דלא יאכל הזב עם הזבה על השלחן שאני התם דכי הדדי אכלי אבל הכא בשעה שהוא שותה אינה שותה. וי"א דמזיגת הכוס האסורה היינו כשנותנת מים ביין ונותנת לפניו דאיכא חיבה אבל להריק מן הכלי לכוס ולתת לפניו על השלחן מותר ואינו נכון ומ"מ נראה

דכל היכא דאיכא בני חבורה דנחזי מינייהו מותרת למזוג כוס ולתת לפניו ועם כל זה ראוי להחמיר בזמן הזה. ע"כ:

וכתבו תלמידי ר' יונה ודוקא מזיגת הכוס בפניו אסור אבל לשתות עמה בכוס אחד או לאכול עמה על שלחן אחד לא מצינו האיסור מפורש בתלמוד שלא מצינו איסור אלא באכילה בקערה אחת אבל היכא שכל אחד ואחד אוכל בקערה שלו או כששותין בכוס אחד לא נאסר בתלמוד בפירוש ומ"מ ראוי להחמיר בדבר ושלא ישתו בכוס אלא אם כן ידיחו אותו או יעשו בו שום שינוי וכמו כן בשעה שאוכלין על שלחן אחד שיהיה לה שתי מפות להיכרא ובהכי סגי וכן הוא המנהג וכמו שאסור ליגע בה עד שתטבול כמו כן אסור להושיט לה שום דבר דהושטה כנגיעה דיינינן ליה וכן כתבו רבני צרפת ז"ל ולישב שניהם במטה אחת מותר שלא מצינו איסור אלא כשישנים ביחד כדאיתא בפרק קמא דשבת. ע"כ:

הכל משהין לפני השמש כל דבר יכול רבו לאכול בפניו ואינו צריך ליתן לאלתר חוץ מבשר ויין שמצערין את השמש מרוב תאותו עליהם דמאכל חשוב הוא בתקופות תמוז אז יין יפה לחמימות ונתאוה מאד תבשילא דאדרי בוליד ר"ן. ושמואל היה רגיל בהם כדאמרינן בפסחי' כגון אדרלי גרגלידי דלפתא חתיכות גדולות של לפתות. תמרתא דהינוניתא תמרה שמנה כמו קריב לדהנא. תמרתא ריחניתא שריחה נודף. רש"י ז"ל במהדורא קמא.

ותלמידי רבינו יונה ז"ל כתבו וז"ל תבשילא דאדרי תבשיל ירקות בחומץ. תמרתא דהינוניתא י"מ תמרה שלא נתבשלה כל צרכה והרי היא קרובה לבוסר ומתוך שהדבר חמוץ השמש מצטער ע"כ. וי"מ תמרה דהינוניתא שם מקום הוא והתמרין שגדלין שם שמנות הרבה וי"מ תחלת בכורים של כל פירות כשמתחילין לבשל פירותם קורין אותם בלשון ארמי הינוניתא בין לתמרא בין לשאר פירות. ע"כ בלקוטי הגאונים ז"ל:

כל דאית ליה ריחא ואית ליה קיוהא דהיינו טעם חומץ חייב ליתן לו ורב ענן ורב פפא לא באו לחלוק למאי דאמרינן מעיקרא הכל משהין בפני השמש חוץ מבשר שמן כו'.

אלא מלתא באפי נפשיה אתו לאשמועינן דחייב לתת לו מכל דבר שיש לו ריחא וקיוהא אבל אין אסור להשהות אלא מהני. ע"כ תלמידי רבינו יונה ז"ל:

קיוהא שרף חזק שמצער את הרואה שאוכלין אותו והוא אינו אוכל ועל כן נמשכין מים לתוך פיו כגון פירות אזדגידר שר המלך וישראל היה אטורנגא דמלכא מתקן מאכל המלך ומביאו לפניו דחוור אפיה שמתלבנין פניו מרוב תאוה דחוור אפיה צרעת פרחה בו אנח בפומיה ואפסיל ליה מיכלא דגנאי הוי למלכא למיכל. אמרו ליה אמאי אנחת

אצבעך במאכל מלכא אמר להו רב אשי מאן דעביד האי פסיל למיכל מלכא ואנא נמי למפסלא איכווני ד"א חזירי. וטורנג' דמלכא לא חזא כי אנח רב אשי המאכל בפומיה דמר זוטרא דאם כן הוה מצי לאותוביה אי דבר אחר חזית ביה לחברך אמאי ספית. מאי טעמא סמכתא אניסא שנתת אצבעך במאכל מלכא וחשבת בלבך שיעשה לך הקב"ה נס. חזאי רוח צרעת דפרחא ביה במר זוטרא מרוב תאוה ומסרתי עצמי למיתה. ענין אחר דבר אחר צרעת שהיה המאכל שור שמן מאי טעמא סמכת אניסא לומר דבר שלא חזית במאכל ובטחת על נס אמר להו חזאי רוח צרעת דפרחא על המאכל. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא פירש כלישנא קמא:

דף סא:

וכתב הרא"ה ז"ל וז"ל חזאי רוח צרעת כו'. ומכאן יש ללמוד שסכנה היא לו ודנין אותו כעוברה שהריחה דלא סוף דבר עוברה אלא אפי' איניש דעלמא ואורחא דמילתא נקט וכאן וכאן מאכילין אותו הקל הקל עד שתתיישב נפשו. ע"כ:

עד דזג כולה והיה בשרה צלול בלעז קלירי"א שכן דרך בשרה מתנפח כגון אי לאו דחזיתיה דזיג בזוגא חיוורא בכיצד צולין. תוף שדי רקוק והשליכי חוץ. תוף רוק כדאמרן בערבי פסחים לא תף בהו רוקא. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

ולא ליתן תבן לפני בקרו אבל כופין אותה ליתן תבן לפני בהמתו כך היה הגירסא בספרי ספרד ובהלכות הרי"ף ז"ל וז"ל לפני בקרו העומדת לחרוש או לחלב אינו כופה מפני שאין זה תשמיש גופו ממש אבל לתת לפני בהמתו אשר הוא רוכב עליה יכול לכופה שזה תשמיש גופו הוי וצורך גדול הוא לו ודוקא נתינת התבן שהוא נקל אבל שאר צרכי הבהמה דאית בהו טירחא לא ובספרי צרפת הגירסא בהפך ולא ליתן תבן לפני בהמתו אבל כופה ליתן תבן לפני בקרו ולפי גירסא זו כך צריך לפרש דלפני בקרו העומדת לחרישה או לחלב כופה אותה מפני שזה צורך גדול הוא לביתא אבל שאר הבהמות שאינם צורך כל כך לבית לא והגירסא הראשונה עיקר. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

ובמהדורא קמא כתב רש"י ז"ל וז"ל לא יתן תבן בפני בהמתו כמו סוס המזוין ביצרו ושמא ירבענה או יקלקלה ברגלו שכן דרך לבעט ברגליו. ליתן לפני בקרו ולא לעמוד ולשמרם ע"כ:

לכל הגירסאות איכא למידק מיה' דתניא בפרק בתרא דנדרים נדרה שלא תתן תבן לפני בקרו ולפני בהמתו כו'. דאלמא לא משעבד' ליה דאי משעבדא ליה לבעל ליתן לפני בקרו אמאי אינו יכול להפר ואדרבה לא היה צריך להפר דכיון דמשעבדא ליה

לא חייל נדרה. ותירצו בתוספות דכי משעבדא ליה לבעל ליתן לפני בהמתו או לפני בקרו ה"מ כשהכניסה לו ארבע שאינה עושה מלאכות אחרות הילכך עושה לו את אלו אבל בשלא הכניסה לו שפחות דיה במלאכות האחרות ואינה חייבת ליתן תבן לא לפני בהמתו ולא לפני בקרו. ואינו מחוור דארבע יושבת בקתדרא כל שכן שלא תתן תבן לפני בקרו אלא דברים של יחוד כדי לחבבה עליו ושמא במכנסת לו אחת ושתים אבל ארבע לא. אח"כ מצאתי שם בנדרים בשם ריב"א זצ"ל דהכא בשלא הכניסה לו שפחות אבל התם כשהכניסה לו והיינו דתניא בההיא שלא אציע מטתך ולא קתני שלא אופה ושלא אבשל לך משום דאפילו הכניסה לו כמה מוזגת לו את הכוס ומצעת לו מטה ואינה אופה ואינה מבשלת. הרשב"א ז"ל:

והריטב"א ז"ל כ' וז"ל יש גורסין ולא ליתן תבן לפני בקרו ואין צריך למחוק הגירסא משום דהא ממלאכות קטנות שאינו צריך לה כל כך לא אלמוה לשעבודיה בענין דלא תיחול לנדרה וכההיא שאמרו נדרה שלא תארוג בגדים לבנים לבנה תצא שלא בכתוב' מ"מ חיילא נדרה ומיהו התם שהצורך יותר גדול קנסוה בכתובה אבל הכא לא קנסוה בכתובה אלא כופה הבעל במשכון במזונותיה וכיוצא בו.

ונמצא שלשה דינין בדבר דבמלאכות הגדולות והרגילות אם נדרה לא חייל נדרה וכדאמרינן לעיל כופה ומניקתו ובשאר מלאכות קטנות לא חייל נדרה ואם היא המלאכה הצריכה תצא בלא כתובה ואם לאו כופה הבעל בדברים אחרים ע"כ. וכן תירץ רבינו יונה ז"ל שאף על פי שהיא משועבדת לו אפ"ה יחול האיסור דקונמות מפקיעין מידי שעבוד ואע"ג דאמרינן בעלמא דאלמוה רבנן לשעבודיה היינו במלאכות הגדולות השנויות במשנה או למלאכות הצריכות יותר אבל שעבוד נתינת התבן שהוא דבר נקל מאוד הקונם מפקיע אותו ולפי' אמרו שאין הבעל יכול להפר ע"כ. וכן תירץ הרא"ה ז"ל:

ומשרבט את השפתים יש מפרשים מתחדקות השפתים ונעשות כעין פגימות ובערוך פי' שנעשות נפוחות. וה"מ בכיתנא רומיתא כי אותו הפשתן טבעו לעשות זה ההיזק אבל בשאר מיני פשתן כופה אותה לטוות. תלמידי רבינו יונה ז"ל.

והא דדייקינן ממתניתין בצמר אין בפשתן לא הכי קאמר בצמר כופין בפשתן לפעמים אין כופין כגון בכיתנא רומיתא וכן כתבו בתוספות ז"ל:

רב פפא אמר וכו'. רב פפא קאי אהנך דמוקמי' ארב מלכיו ג' ואתי לגרועי מנייהו שפחות דמשנה היא אבל אפר מקלה כדרב מלכיא כדקיימא קיימא וה"ק להו מתניתין ומתניתא אוקמינהו כדרב מלכיא. מתניתין מלכתא משניות ובריייתות חשובות הן ועיקר דמינייהו פרכינן לאמוראי ודבר זה יהא שגור בפיו ומתוך כך יזכור מתניתין מלכי' דהנך תיבות

דמי למתניתא מלכתא ובהכי ידע דמתניתא ומתניתין רב מלכיא. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וז"ל הריטב"א ז"ל איכא בינייהו שפחות פר"ת ז"ל שפחות ושכנגדו שהוא באמצע כמו שפחות דהיינו אפר מקלה דההיא שמעתא היא ואיכא לחלופה לרב מלכיו א"נ דלא חש אלא למאי דצריך לתרוצי דדרב מלכיא דהיינו סימניה דקאמר מתניתא מלכתא. ע"כ:

היינו ת"ק כלומר היינו ת"ק דידיה דהיינו רבי אליעזר דאמר שהבטלה מביאה לידי זמה ואע"ג דרבי אליעזר איירי לענין אחר ור"ש לענין אחר אפ"ה שניהם מודים שהבטלה קשה לאשה וכיון דקשה לה מאי נפקא לן מינה אם נאמר שקשה לה מפני השעמום או מפני הזמה דבין מטעם זה ובין מטעם זה כופין אותה:

איכא בינייהו דמטלייא כו'. למ"ד שהבטלה מביאה לידי זימה איכא דתנן שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה ולמ"ד משום שעמום אינו יכול לכופה שהרי עוסקת בענייני שחוק ולא תבא לידי שעמום ושעמום הוא מלשון ובתמהון לבב דמתרגמינן ובשעמימות ליבא וכתב הריא"ף ז"ל וכבר אפסיקא הלכתא כו' ורבני צרפת ז"ל חולקין ואומרין דלא איפסיקא הלכתא כרבי אליעזר אלא במאי דאמר אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות בצמר אבל במחלוקת שחלק בענין הטעם עם רשב"ג לא פסקו הלכה כמותו ואי מטלייא בגוריתא או בנדרשיר אינו יכול לכופה ומסתיי' לה למילתא מדקי"ל כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו. תלמידי רבינו יונה ז"ל.

והתוספות תירצו שאין זה אותו רשב"ג שהיה בימי ר' אליעזר. והריטב"א ז"ל כתב וז"ל מסתברא דרבי אליעזר ורשב"ג לא פליגי ובדרבי אליעזר שהוא כופה למלאכה יש לו לטעון טענת זמה ובדרשב"ג שהוא כופה אותה שתעשה מלאכה יש לה לטעון טענת שעמום משום דקס"ד דבעיקר דינא לא נפקא מינה מידי בינייהו איצטריך תלמודא לפרושי דהא איכא בינייהו. ע"כ:

מתני' המדיר את אשתו וכו'. ומיירי כדאמר הנאת תשמישך עלי שאין מאכילין לאדם דבר האסור לו אבל אמר הנאת תשמישי עליך לא חייל נדרא דהא משועבד אליה והוה ליה כאוסר פירות חבירו על חבירו וכדאיתא בנדרים וכן פירש רש"י ז"ל. הריטב"א ז"ל. וליכא לפרושי דבמדירה בקונם מיירי וקונם מפקיע מידי שעבוד וכדאמרינן לעיל דהא כי היכי דאמרינן לעיל אלמוה רבנן לשעבודא דבעל הכי נמי אלמוה רבנן לשעבודא דאשה וכן פירש הר"ן ז"ל בפרק ואלו מותרין ועוד האריך ע"ש:

והרשב"א ז"ל שם בפרק ואלו מותרין כתב וז"ל באומר הנאת תשמישך עלי פי' מסתברא דלאו דוקא אומר אלא נעשה כאומר הנאת תשמישך עלי דהא לא קשיא לן אלא משום

דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה כיון דאי אמר הנאת תשמישך עלי מצי אסר עליה תשמישה אף אנו נאמר דאיני משמשך דקאמר היינו לאסור תשמישה עליו ולא לאסור תשמישו עליה דשאני משמשך משמע הכין ומשמע הכין וקי"ל דסתם נדרים להחמיר ופירושי הוא דקא מפרש דשאני משמשך לא לאסור תשמישו עליה קאמר כלומר קונם יהא לך מה שאני משמשך אלא קונם יהא לי מה שאני משמשך קאמר ע"כ. ולקמן גבי פלוגתא דרב ושמואל אכתוב מה שכתב בזה ה"ר יהוסף הלוי ן' מיגש ז"ל בס"ד ובריש פרק המדיר אכתוב מה שכתבו הגאונים בזה בס"ד:

ב"ש אומרים שתי שבתות כו'. פרש"י ז"ל שהדירה שבת אחת או שתי שבתות אבל אם הדירה יותר לא תמתין והיינו דאמרינן בגמרא מחלוקת במפרש כלומר שפירש שבת אחת לב"ה או שתי שבתות לב"ש ולא נהירא חדא דלישנא דמתניתין לא דייק הכי ועוד דא"כ היכי אמר שמואל דבסתם נמי תמתין שמא ימצא פתח לנדרו והא פירש תנא שאם הדירה ליותר משבת אחת לב"ה או שתים לב"ש לא תמתין כלל וב"ש כשהדירה סתם דמשמע לעולם.

לכך הנכון דמתניתין קתני סתם המדיר את אשתו דב"ש אומר שתמתין שתי שבתות וב"ה אומר תמתין שבת אחת אבל לא למדנו מתוך משנתינו אם הוא כשהדירה לזמן או שהדירה סתם וזהו שנחלקו בה רב ושמואל דרב אמר מחלוקת כשפירש שום זמן ואפי' מרובה דמ"מ גלי דעתיה שדעתו לחזור עליה והיום או מחר ימצא פתח לנדרו הלכך תמתין אבל אם הדירה סתם שלא קבע שום זמן לנדרו גלי דעתי' דמסנא סני לה ולא ימצא פתח לנדרו ותצא לאלתר ושמואל אמר דאפילו בסתם שמא יסור כעסו וימצא פתח לנדרו הלכך תמתין שבת אחת לב"ה ושתים לב"ש והא דמייתי הכא דתנן המדיר את אשתו מליהנות לו עד ל' יום יעמיד פרנס שפירש רש"י שהדירה עד ל' יום ההיא נמי ליתא מטעמא דאמרן וה"ל למתני המדיר את אשתו מליהנות לו ל' יום אלא ודאי ה"פ המדיר את אשתו מליהנות לו יעמיד פרנס עד ל' יום ואפליגו רב ושמואל אם כשקבע זמן לנדרו או אפילו כשהדירה סתם וכן נראה פי' בירושלמי. הריטב"א ז"ל. וכן פירש הרא"ה ז"ל לקמן בפרק המדיר:

ובמהדורא קמא כתב רש"י וז"ל שתי שבתות יכול לקיימה מכאן ואילך כופין להוציא וליתן כתובה שלא תשב תחתיו עגונה ע"כ. וזה קרוב למה שפירש הריטב"א ז"ל ובמהדורא בתרא לא פי' כן. ומשמע לי דאדרבה איפכא מסתברא דכל שפירש להדיא בנדרו יותר משתי שבתות לבית שמאי ושבת אחת לב"ה הרי בתוך הזמן הזה לא ימצא פתח חרטה דאדעתא דלהמתין הזמן הזה שפירש להדיא קא נדר והיא אין לה לשבת

עגונה יותר משתי שבתות לב"ש ושבת אחת לב"ה לכך לא תמתין כלל אבל כשנדר סתם אימשר שימצא פתח חרטה לומר דאדעתא דהכי לא נדר וכדפי' רש"י ז"ל לק' דהא ודאי אין בדעתו לאסור אותה לעולם ובנקל ילמוד למצוא פתח חרטה וכ"ש דלשון סתום יסבול לפרשו אדעתא דהכי הוה אבל לשון מפורש לא יסבול פירושי' וטענות וכבר נאסר ונקשר בכבלי הקונם. ומעתה יש לי לפרש דבין לרב ובין לשמואל מתניתין במפרש קא מיירי ללמדך דדוקא כשפירש שבת א' לב"ה או שתי שבתות לב"ש אבל יותר מכאן יוציא לאלתר אלא דרב ושמואל פליגי אי ה"ק בסתם אי לא ומיהו מתניתין במפרש מיירי והיינו דאמרינן בגמרא מחלוקת במפרש אבל בסתם דברי הכל יוציא לאלתר וכו' וזה הלשון משונה דלא אמרי' מחלוקת וכו' אלא כדאסיק כחד מינייהו אבל הכא דאסיק בסתם דברי הכל יוציא לאלתר כו' דלא הוי כחד מינייהו לא אתי שפיר האי לישנא ולא הוה ליה למימר אלא לא שנו אלא במפרש וכו' וכדקתני עלה דאידך מתני' דהא עלה דכולא מתניתין קא מהדר ובמאי דכתיבנא ניחא דהכי קאמר מחלוקת במפרש כו' פי' פלוגתייהו לכ"ע הויא במפרש מעתה אית לן למימר דדוקא במפרש פליגי אבל בסתם ד"ה יוציא לאלתר כו' ושמואל אמר אף על גב דפלוגתייהו הויא במפרש וכדכתי' ומיהו ה"ה נמי בסתם נמי ימתין לב"ש שתי שבתות ולב"ה שבת אחת ודוק לשון רש"י ז"ל לקמן בגמ'. כנ"ל פי' לפרש"י ז"ל:

התלמידים יוצאים לת"ת שלא ברשות ל' יום כו'. וכתב הר"ן ז"ל בפירושיו על ההלכות בשם התוס' דה"פ דשלשים יום שוהין חוץ לעירן אם צריכין ללמוד בעיר אחרת וביום שלשים וא' יהיו בעירם אפילו אם אותו יום יחזרו לצאת להיות שלשים יום בחוץ וכן פועלים שהולכים לעיר אחרת ועומדים שם כל השבוע למלאכה דהיינו שבעת ימים ובשמיני יחזרו לביתם וכן לעולם דהיינו עונה האמורה בתורה לגבי תלמידי' ופועלים הצריכין ללמוד ולעשות מלאכתן בעיר אחרת אבל תלמידים הלומדים בעירם עונתן מע"ש לע"ש ופועלין העושין בעירם עונה שלהם שתים בשבת.

נמצא לפי שיטה זו כי קתני מתניתין עונה האמורה בתורה קאי נמי אדלעיל מיניה דהני דלעיל נמי הוי עונה האמורה בתורה לתלמידים שלשים יום ולפועלים שבעה והאי דלא תני ברישא עונה האמורה בתורה משום דלא אפשר דהיכי ליתני עונה האמורה בתורה לתלמידים שלשים ולפועלים שבעה כי היכי דקתני סתמא בכל אינך הטיילין כו'. א"כ הוה משמע אפי' בתלמידים ובפועלים העושים בעירם וכמו שהאריך הר"ן ז"ל וזהו שיטת הר"י בר יצחק ברוך לקמן בגמרא וכמו שכתבו התוספות וכדבעי' למכתב בס"ד. וכל זה דוחק ועוד אי עונה האמורה בתורה אתא לאשמועינן בהך רישא מאי שנא

דקתני הכא התלמידים יוצאין שלא ברשות והרי גדולה מזו קתני מתניתין הספנים אחד לשלשה חדשים ולא הוצרך לומר שלא ברשות.

לכך פירש ר"י בתוס' דהך רישא לאו בעונה האמורה בתורה קא מיירי דאין לה עונה קבועה לתלמידים אלא מע"ש לע"ש והפועלים שתים בשבת ופועלים העושים חוץ לעירן בכלל חמרין הוו וכן כתב רש"י ז"ל להדיא במהדורא קמא לקמן בגמרא גבי הך דפריך תלמודא איפכא תנא כו'. אלא הא אתא לאשמועינן רישא דהך מתניתין דאע"ג דמנהגם היה ללמוד ולעשות מלאכה בעיר ועונת ת"ח מע"ש לע"ש ושל פועלים שתים בשבת אפ"ה רשאין לשנות ולבטל עונה ממנה שהיה מנהג תחלה לצאת שלא ברשות נשותיהן ולעולם יכולין לעשות כן ל' יום בחוץ ויום אחד בבית וכן הפועלים ז' ימים אבל החמרין והגמלין והספנין אינן רשאין להוסיף יותר על שיעור עונתן דדוקא פועלין דעונתן שתים בשבת רשאין לשנות עד שבוע כמו החמרין אבל יותר משבוע אין להוסיף שלא ברשות. והתלמידים משום תלמוד תורה התירו להם עד שלשים יום ומשום דויתרו להם כל כך זמן לכך לא הוזכר עונתן במשנה דהיינו מע"ש לע"ש. והר"ן ז"ל תירץ לפי דאין להם עונה קבועה עיין בפירושיו על ההלכות. זאת היא שיטת ר"י ז"ל בעל התוספות ז"ל והר"ן ז"ל יש לו שיטה אחרת עיין בפירושיו על ההלכות:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל התלמידים כו'. הפועלים שתים בשבת לא קאי אירישא דמדיר את אשתו אלא מילתא באפי נפשה וה"ק אע"ג שעונתן של תלמידים פעם אחת בשבוע ושל פועלים שתי פעמים בשבוע הני מילי כשעומדים בעיר אבל אם הולכים חוץ לעיר אינן חייבין התלמידים לבא עד שלשים יום שיכולים ללכת שלא ברשות עד שלשים יום ולסוף שלשים יום יבאו פעם אחת ויחזרו וס"ל להאי תנא דעל זה הדרך יכולים לעמוד ברצונם אפי' שלא ברשות והא קמ"ל דאע"ג דמדיר לא יהבינן ליה זמן אלא משתי שבועות לב"ש ושבת אחת לב"ה הכא שיוצאין לת"ת יהבינן להו עד שלשים וכן הפועלים אע"פ שעונתן שתי פעמים בשבוע דעונה האמורה בתורה הטיילין כו' החמרין אחת בשבת שכן דרכן ללכת מהלך ג' ימים ולחזור. והגמלין אחת לשלשים יום שכן דרכם להשכיר עצמן עם גמליהם מהלך ט"ו יום ולחזור לסוף שלשים יום. הספנין אחת לששה חדשים שכן דרכם להשכיר ספינותיהם מהלך שלשה חדשים ולחזור לסוף ששה ומיירי כשיודעין בזמן הנשואין מלאכתם דכיון דידעי מעיקרא מוכחא מילתא דנתרצו בכך ומחלה וגמרה לסבול בלבה וכל אלו העונות לא נתנו אותם אלא לאדם בריא אבל מי שהוא חולה או חלוש שאינו יכול לקיים מצות עונה אינו חייב בזה אלא אומדין אותו כפי כחו. ע"כ:

גמרא גמרי מיולדת נקבה פי' ב"ש סברי כיון שאנו רואין דהיכא שילדה אשתו נקבה שצריכה להמתין בע"כ שתי שבתות דכתיב אם נקבה תלד וטמאה שבועים אין לה להקפיד כשהדירה בעלה אם ממתנת זה השיעור שהרי בלעדי זה דרכה להמתין. תלמידי ה"ר יונה ז"ל ולקמן אכתוב בס"ד לשון ה"ר יהוסף הלוי ן' מיגש ז"ל:

וב"ה נמי נגמרו מיולדת נקבה וא"ת אמאי פריך טפי לב"ה מלב"ש ותירץ רש"י ז"ל דכיון דאשכחן מיהא אורחא דארעא בשום דוכתא לשהות אין לנו לכופו להוציא. וא"ת א"כ מאי משני מנדה גמרי לה מ"מ הרי מצינו ביולדת נקבה דהיא שוהא שבועים מעתה היאך נכוף אותו קודם הזמן הזה כיון דאשכחן אורח ארעא בשום דוכתא לשהות כשיעור הזה. וי"ל לכך לא קצר התלמוד ותירץ ב"ה מנדה גמרי לה אלא האריך וקאמר אי מיולדת גמרי הכי נמי. ופירושו אי מאי דקאמרינן מעיקרא וב"ה גמרי מיולדת זכר פירושו דגמרי ממש הכי נמי דאיכא לאקשויי דאדרבה יש לנו ללמוד מיולדת נקבה דכיון דאשכחן בשום דוכתא דאורח ארעא לשהות כל כך אין לנו לכופו. ומיהו סבירא להו לב"ה דלית לן למגמר מיולדת כלל משום דיולדת אגב צירים וחבלים שעברו עליה בשעת הלידה אינה מתאוה כל אותן הימים לתשמיש ובלבה שלא תשמש לעולם וכשהיא כדרך העולם לתשמיש לאו אורח ארעא לשהות כל כך ואפשר דלהכי כתב רש"י ה"ג אי מיולדת גמרי ה"נ ודוק אלא ב"ה מנדה גמרי לה פי' והא דקאמר מעיקרא גמרי מיולדת זכר פירושו מנדה דהא כתיב כימי נדת דותה תטמא ומשום דב"ש נקטי יולדת נקבה נקטינן נמי לב"ה יולדת זכר ומיהו עיקר ילפותא מנדה. כנ"ל:

במאי קא מפלגי כלומר כיון שכל אחד ואחד הוא יהיב טעמא למילתיה אמאי לא גמרי ב"ה מטעמייהו דב"ש וב"ש נמי אמאי לא גמרי מנדה כמו ב"ה ויהיו שוין בזמן. תלמידי ה"ר יונה ז"ל. ולפי מאי דכתיבנא טעמא רבא איכא לב"ה אמאי לא גמרי מטעמא דב"ש אלא ודאי לפי שטתינו נראה דהכי קא בעי במאי קא מפלגי פי' אמאי קא גמרי ב"ש מיולדת ולא מנדה וב"ה אמאי קא גמרי מנדה דאיברא דס"ל דמיולדת לא מציא למגמר וכדכתיבנא גם לנדה לא דמיא כדי למגמר מיניה ומהדר מ"ס מידי דשכיח כו' ופרש"י במהדורא קמא תשמיש ונדה שכיח וכן פירשו תלמידי ה"ר יונה ז"ל וז"ל ב"ה סברי לא ילפינן מיולדת דטפי עדיף דנילף מנדה דהוא גרם לה דשכיח דהיינו תשמיש ממידי דשכיח דהיינו נדה וב"ש סברי לא ילפינן מנדה דטפי עדיף דנילף מידי דהוא גרם לה דהיינו תשמיש ממידי דהוא גרם לה דהיינו מלידה ע"כ. ואופן פירושם היינו כפי שיטתם ז"ל ומיהו לשיטתנו ה"פ ב"ה דמיון דנדה היינו משום דהויא מידי דשכיח ממידי דשכיח

ולא קא בעי למיהב טעמא אמאי לא ילפינן מיולדת דבלאו הכי נמי איכא טעמא רבא דמשום הכי ליכא למילף מיולדת כנ"ל.

שוב מצאתי גם להרב רבינו יהוסף הלוי ן' מיגש דקא יהיב טעמא אחרינא דליכא למגמר מינה דיולדת וכדכתיבנא וז"ל אמר רב מחלוקת במפרש אבל בסתם כו'. כגון שנדר שלא ישמש מטתו שתי שבתות לב"ש או שבת אחת לב"ה דב"ה סברי שבת אחת היא שיכולה האשה להמתין בלא תשמיש שהרי אלו היתה נדה היתה יושבת בלא תשמיש ח' ימים הילכך תראה את עצמה כאילו היא נדה אבל ב' שבתות אינה יכולה להמתין שלא מצינו לה עת כזה שתשב בלא תשמיש כדי שתראה זו עצמה כאילו היא עומדת באותו העת. וא"ת הרי יולדת נקבה דיושבת שבועים בלא תשמיש וצריכה זו שתראה לעצמה כאילו יולדת נקבה. היינו טעמא דלא גמירי לה ב"ה מיולדת חדא דיולדת לאו מידי דשכיח בכל עידנא ומידי דשכיח שהוא הנודר ממידי דלא שכיח שהוא היולדת לא ילפינן. ועוד דהיולדת אגב צירים וחבלים וחלחלות ומכאובות שעברו עליה בשעת הלידה אינה מתאוה כל אותן הימים לתשמיש ולא יש בלבה אלא שלא תשמש לעולם משום הכי לא גמרי ב"ה מיולדת כי היכי דנגמר מיולדת נקבה שהיא מוספת על יולדת זכר אבל אם נדר סתם שלא ישמש מטתו ולא נתן לדבר קצבה כיון דסוף הדבר לגירושין הן עומדין אינה ממתנת כלום לפי שההמתנה אינה מועלת כלום ושמואל אמר אפילו בסתם נמי ימתין לב"ש ב' שבתות ולב"ה שבת אחת שמא ימצא פתח לנדרו.

ואי קשיא לך מדקאמר שמא ימצא פתח לנדרו אלמא נדרא דיליה חייל על תשמיש המטה דהא הכא ליכא למימר דמשום דלא ציית לן לשמש מטתו הוא דיוצא אלא משום דחייל נדריה הוא דהא שמא ימצא פתח לנדרו קתני אלמא איהו קא מפייס לשמש מטתו ונדרא הוא דעכיב ליה ואילו אמרינן ליה זיל שמש דנדרך לא חייל הוה ציית לן ומשמש ואמאי חייל כיון דמשועבד לה לעונה לאו כל כמיניה דמפיק ליה לשיעבודא מיניה. יש להשיב דכי אמרינן דהיכא דמשועבד לה לא חייל נדריה הני מילי דלא מטיא ליה איהו הנאה מההוא מידי אבל תשמיש כיון דהנאה דיליה כהנאה דילה אי משמש אשתכח דקא מהני ממידי דאשתעבדא עליה דלא למעבדיה דהא לא אפשר ליה לפלוגי התשמיש הילכך חייל נדריה וראיה לזה הפירוש הא דאמרינן בפרק המדיר הנאת תשמישך עלי יפר לפי שאין מאכילין לו לאדם דבר האסור לו אלמא אע"ג דמשועבד לה לתשמיש כיון דלאו מידי דאפשר לאתהנויי הוא בלא היא חייל נדרה וצריך הפרה וזה ראיה הוא לדברינו. עכ"ל הר"י ן' מיגש:

מחלוקת דב"ש וב"ה במפרש שב"ש אומרים יכול לפרש שתי שבתות בנדרו וב"ה

אומרים שבת אחת אבל בסתם דברי הכל יוציא לאלתר ויתן כתובה ושמואל אמר אפי' בסתם נמי ימתין לב"ש כדאי"ל ולב"ה כדאית ליה. שמא ימצא פתח לנדרו בשאלה. רש"י ז"ל במהדורא קמא. הא כתיבנא בסמוך לשון ה"ר יהוסף הלוי ן' מיגש ז"ל וכבר הארכנו בזה במשנה וכתבנו שיטת הריטב"א ז"ל והרא"ה ז"ל בשמועה זו.

ורבינו יונה ז"ל פירש כפירושו של רש"י ז"ל וז"ל מחלוקת במפרש כו'. כלומר לא נחלקו ב"ש וב"ה אם צריכה להמתין שתי שבתות או שבת אחת אלא היכא שפירש בשעת הנדר ואמר עד זמן פלוני דב"ש סברי אם באותו הזמן שקבע שתי שבתות תמתין ואם יש בו יותר יוציא ויתן כתובה לאלתר וב"ה סברי אם פירש יותר משבת אחת יוציא ויתן כתובה לאלתר דסתם לעולם משמע ומה תועלת יש לה להמתין ושמואל אמר אף בסתם נמי תמתין שבת אחת לב"ה ולב"ש שתי שבתות דיש לה להמתין זה השיעור שמא ימצא פתח לנדרו. ע"כ:

והריטב"א והרא"ה פירשו דאפילו פירש זמן מרובה צריכה להמתין זה השיעור למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וכדכתיבנא במתני':

מליהנות לה עד שלשים יום קונם את נהנית לי עד שלשים ולא הדירה מהנאת תשמיש דהא לא חייל משום דמשועבד לה וגבי מזונות נמי מוקמי' באומר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך ופרנסה משום דלא ספקה ואית דמוקמי כגון שהוא מן הגמלים או מן הספנין שאין לכופו בשביל תנאי תשמיש ולאו מילתא היא דהא מוקמינן לקמן בשמעתין אכולהו קאי לענין מדיר. רש"י ז"ל במהדורא קמא וכן כתב במהדורא בתרא ובמאי דכתב הר"י ן' מיגש ז"ל ניחא אפי' אתשמיש וכדכתבינן בסמוך ובסמוך אכתוב מה שכתב הריטב"א בס"ד בזה:

יעמיד פרנס שיספיק לה מזונות משלו עד שלשים יום ובפרק המדיר פריך ופרנס הא שליחותיה קא עביד ומפרש נמי מאי שנא שלשים יום גבי תשמיש קאמר רב דבסתם יוציא לאלתר משום דתשמיש לא אפשר בבעל אחר ומיעגנא.רש"י ז"ל במהדורא קמא: אבל התם דאפשר בפרנס פירוש דהתם לא הדירה מגופו אלא מנכסיו ופרש"י ז"ל דאתשמיש לא חייל נדרא דהא משועבד לה והא דחייל אנכסים אוקים בדוכתה בשאמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך פי' לפי' דאמתני' דהכא דקתני המדיר את אשתו אפשר לפרושה שפיר בהדירה עליו דאמר הנאת תשמישה עלי אבל הכא דקתני ליהנות לו ולא קתני ליהנות לה לא משמע אלא שאסר הנאתו עליה וכיון דכן לא חייל נדר' דהוה ליה כאומר הנאת תשמישי עליך ובירושלמי הקשו מזו לזו ותירצו תמן במדירה מגופו ברם

הכא במדירה מנכסיו ולפי' רש"י ז"ל יש לפרש דמתניתין דהכא לא חייל נדרא אלא על נכסיו בלחוד. הריטב"א ז"ל:

ברשות אשתו כמה יכול לצאת. וקא מתמה ברשות כמה דבעי כל כמה דיהבא ליה רשותא מצי אזיל. אורחא דמילתא דרך ארץ שלא ישא עליו חטא אפי' הוא יכול לפתותה. רש"י במהדורא קמא:

דף סב.

אורחא דמילתא כמה פרש"י שלא ישא עליו חטא וא"ת אם כן היאך שהה רבי עקיבא י"ב שנה ברשות. ויש מתרצין דהכא אפועלים קיימי' אבל בתלמידים כל שנתנה לו רשות אין כאן נשיאות חטא ואחרים תירצו דאפילו לת"ת יש נשיאות חטא וכדפרש"י ז"ל לקמן שאני התם דאיכא ריוח ביתא מה שאין כן ליוצא לתלמוד תורה דליכא ריוח ביתא וההיא דר' עקיבא שניא היא שפסק כן עמה בשעת קדושין וזה יותר נכון. ואחרים פירשו אורחא דמלתא כמה אם נתנה לו רשות סתם בלא קביעות זמן כמה יהא סתמו וגם זה נכון. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרשב"א ז"ל ואי קשיא לך הני רבנן דלקמן דפסק י"ב שנים איכא למימר דהנהו רבנן שאני דתורתן אומנותן ואינו מחוור דהא ר' פסק על בנו וי"ל דקודם כניסה שאני דעל ידי תנאי נשאו ונתרצו בכך ויש עוד לפרש דלא אמרו כן אלא למלאכה אבל לתלמוד כל כמה דיכול לפתותה וזה נכון ע"כ.

וז"ל הר' יהוסף הלוי ן' מיגש ז"ל והתלמידים היוצאין שלא ברשות וכו'. כלומר יש להן רשות לישב חוץ לביתו כדי ללמוד תורה ל' יום שלא על דעת אשתו ואע"פ שהיא מתרעמת עליו אינו משגיח עליה ואיבעיא לן בגמרא ברשות כמה כלומר אם נתנה לו אשתו רשות כמה דיתיב כמה יתיב ומתמהינן כמה יתיב כמה דיהב' ליה איהי רשותא אלא אורח ארעא דלית לה על בעלה תרעומת כמה אמר רב חדש כאן בבי רב וחדש בביתא ורבי יוחנן אמר חדש בבי רב ושני חדשים בביתו נמצא עכשו לדעת רב שכשיושב שלשים יום בתלמוד תורה ואינו יושב שלשים יום אחרים בביתו ולאו אורח ארעא שאשתו אינה רוצה בכך ואינה מתפייסת אלא מתרעמת עליו אף על פי כן אינו משגיח לתרעומת שלה אלא שיש לו רשות לישב בתלמוד תורה שלשים יום ואע"פ שלא ישב עמה שלשים יום ואם הוא מחליף ויושב שלשים יום בביתו ושלשים יום בתלמוד תורה אורח ארעא שהאשה מתפייסת בכך ורוצה בו ואין דרכה להתרעם עליו. ע"כ:

לכל דבר המחלקות הבאה והיוצאת חדש בחדש. בדברי הימים במחלקות שהיו עובדים את דוד כל מחלקות חדש דמשמעות הענין משמע דלא היה חוץ מביתו אלא חדש אחד בשנה ואין ללמוד משם אלא חדש כאן ואחד עשר בביתו אלא דמקרא יתירא דהבאה והיוצאת דריש דהוה ליה למכתב והמשרתים את המלך לכל דבר המחלקות חדשי השנה וכתב דבר המחלקות הבאה והיוצאת חדש בחדש לכל חדשי השנה משמע שהיו שם שתי מחלקות נציבים ומשרתים (עוד) שמשרתים עם שאר המחלקות זו ששה חדשים בדלוג זו באה וזו יוצאת מידי חדש בחדשו הרי חדש בבית המלך וחדש בביתם אף כאן חדש בבית רבו וחדש בביתו לכל דבר המחלקות הבאה והיוצאת שהיו משמרות חלוקות לעבדות המלך משמרה לחדש אלמא בדרך ארץ יכול לצאת חוץ לביתו שלא ברשות. רש"י במהדורא קמא וכן כתב במהדורא בתרא:

וז"ל הריטב"א ז"ל לכל דבר המחלקות הבאה והיוצאת חדש בחדש לכל חדשי השנה פי' דאע"ג דענינא דקרא בשנים עשר נציבים שהעמיד שלמה ולפום פשטיה לא היה אחד מהם חוץ לביתו אלא חדש בשנה הכא לישנא יתירא דייקי' דלא היה צריך למכתב אלא המשרתים את המלך לכל דבר המחלקות לכל חדשי השנה אלא ודאי מדקאמר הבאה והיוצאת חדש בחדש משמע שהיה חוזר ובא לסוף חדש וזהו כי הי"ב נציבים העמידו תחתיהם שני אנשים לפרנס את המלך זה חדש וזה חדש. ע"כ:

וכן כתב הרא"ה ז"ל וז"ל שנאמר הבאה והיוצאת חדש בחדש כו'. שהיו הממונים לפרנס את המלך י"ב (חדשים) ששה מפרנסין אותו בימות החמה וששה בימות הגשמים וכלם מנו במקומם שנים והם מפרנסין אותו כסדר הזה שהיו חדש אחד בביתם וחדש עם המלך ודריש ליה מדכתיב הבאה והיוצאת. ע"כ:

חדש יהיו בלבנון שנים חדשים בביתו ואיכא למידק דילמא קרא ה"ק שהיו עובדים למלך לעולם חדש היו עובדים בלבנון ושנים חדשים היו עובדים בביתו פירוש בביתו של המלך והיינו דכתיב בביתו ולא כתיב בביתם וי"ל דהא ודאי ליתא דהא המס היה שלשים אלף והיו מתחלקים לעשרה אלפים ומתחלפים כל עשרה אלפים בחדש ואי קרא נמי בעי למימר שהיו אלו העשרה שבאו מהלבנון עובדים בבית המלך תקשי אמאי היה להם לנוח אלו העשרה והעשרה שנשארו שלא הלכו אל הלבנון היה להם לעבוד בבית המלך ואמאי מטרחינן כולי האי עלייהו דהני עשרה שבאו יגעים מהלבנון ואי כל העשרים אלף שנמצאים בבית המלך עובדים יחד בבית המלך הא ודאי ליתא דהא לא כתיב אלא וישלחם לבנונה עשרת אלפים בחדש חליפות גו' אלא ודאי משמע דקרא לא משתעי אלא בעבודת הלבנון והא דכתיב שנים חדשים בביתו פירוש האיש

בביתו וכן פרש"י להדיא ודוק דקא מפרש ז"ל שהרי שלשים אלף איש וכו'. וקשה דאמאי אצטריך הרב לאורוכי כולי האי ולאתויי ראיה אמאי דכתיב בקרא להדיא כנ"ל: **דאפשר על ידי אחרים לפיכך עומדים ב' חדשים בביתם**. דאית להו רווחא שמתפרנס בעלה מבית המלך לפיכך יכול לצאת חדש לעבודת המלך אבל בדוכתא אחריתי ליכא למשמע מהכא דליהוי חדש חוץ מביתו ולית ליה הא דאמרן לקמן רוצה אשה בקב ותפלות כו'. רש"י במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא כתב שאני התם דאית ליה הרווחא. שהיו נהנים מבית המלך ואיכא רווח ביתא לפיכך מקבלת עליה שיהיה בבית המלך חדש אחד משני חדשים שכיון שיש לו שכר יש לה מזונות מרווחים ותכשיטים אבל תלמוד תורה מצוה דיליה הוא ע"כ.

ומשמע לי דבהכי תירץ תירוץ מרווח דליכא לאקשויי מההיא דלקמן דרוצה אשה בקב וכו'. דההיא דלקמן מיירי שלא ברשותה כגון נשאת לו כשהוא חמר ובעי ליעשות גמל שלא ברשות והכא מיירי בשכבר נתנה רשות אי איכא נשיאות חטא עליה אי לא הילכך איכא למימר דמשום הרווחה כיון דכבר נתנה רשות דלבה נכון עמה ומקבלת עליה בשמחה ואין כאן נשיאות חטא כלל. ועוד יש לומר דהכא ליכא אפילו קב דתלמוד תורה מצוה דיליה הוא אבל ההיא דלקמן בין חמר לגמל הא איכא קב מיהא ורוצה היא בקב ותפלות כו'. ותירוץ ראשון הוא נכון יותר וברור דייק לה רש"י ז"ל הכא ולקמן גבי חמר ונעשה גמל דוק ותשכח כנ"ל. והתוס' תירצו לחלק בין עבודת המלך לשאר הרווחות דעבודת המלך איכא רווחא טפי ודוחק. ומה שכתבתי הוא יותר נכון וברור:

חצי גופו חצי כחו מתנים באמצע גופו עומד טבורו של אדם. לא מצי גוי לסגויי בהדיה לא היה יכול ללכת יפה ולהשיג את ישראל. רש"י במהדורא קמא:

והטיילין אין לפרש מלשון טיול דהא בני פרקי לא מטיילי ורב שמואל בר שילת לא הוה מטייל אלא טורח ויגע עם התלמידים אלא על שם דדרים בטולא דאפדנייהו וכדאמרינן גבי רב שמואל בר שילת. כך פירשו בתוספות:

ובמהדורא קמא כתב רש"י ז"ל וז"ל בני פירקי תלמידים הלומדים פירקן בעירן ולפני רבן ואינן יוצאין חוץ לעירם ולשון טיילין על שם שלומדים בהנחתן בעירן בלא עמל אלא דרך בדיחות ושחוק. ע"כ:

שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת אוכלי לחם העצבים כן יתן לידידו שנא. שוא לכם בעלי אומנות דמשכימים קום ומאחרים שבת בלילה במלאכתן ואוכלין בעצב ובטורח כן יתן הקב"ה מזון למנדד שינה מעיניו בעבורו בלא טורח. לידידו למנדד בשבילו. שנא כמו שנה בה"א אל"ף מתחלפת בה"א דכתיב והאיש משתאה לה כמו משתהה והיינו

דמתרגמינן וגברא שהי. שמנדדות שינה מעיניהן ממתינות את בעליהן כששוהין ללמוד תורה ואת אמרת דבני פירקי משמשין מטותן בכל לילה מפני עגון נשותיהם נשי בה"ג הרי ודאי לא איכפת להו בהכי מפני בטול תורה. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

כגון רב שמואל בר שילת שילת שם אמו ולמה מייחסו לאמו מפני שהיא גדולה ביחוס מאביו שהיא אחותו של רבי חייא דאמר מר איבו וחנא ושילת ומרתה ורבי חייא כולהו בני אבא בר אחא סלא מכברי. רבינו האי גאון ז"ל:

רב שמואל בר שילת מלמד תינוקות היה כדגרסינן בפ"ב דבבא בתרא ובפרק נערה שנתפתתה נמי דאמר ליה רב בר שית קביל ואוכל ושותה משכר טורחו בבית ולא היה צריך לצאת חוץ לסחורה ונזון בלא יגיעה. פריסתקא שליח שלא היה שלוחו של מלך נכנס בביתו לתבוע מפרקמטיא שלו. רש"י במהדורא קמא:

וכתבו תלמידי רבינו יונה ז"ל וז"ל כגון רב שמואל בר שילת דאכיל מדידיה כו'. יש אומרים שאוכל שכר טרחו ועמלו ועומד לבטח בבית ומתפרנס משכר הלומדים נמי והוא ישן בביתו בלילה שאין התינוקות לומדים בלילה. ומאי דאמרינן עונת תלמידי חכמים מערב שבת לערב שבת היינו בתלמידים דלומדים תורה לפני רבן שלומדים בלילות וטורחין יותר. וכן כתב ה"ר יהונתן הכהן.

ואין זה נראה שאם היה צריך לטרוח בתינוקות מתורת שכירות איך יעלה על דעת שום חכם שזה יקרא טייל. שזה צער ויגיעה הוא אלא שלא היה מלמד אותם בשכר והיה אוכל ושותה מממונו והיה סובר רב דמתוך ההנאה גדולה שהיתה לו מפני שהיה מתעסק במצוה רבה כזאת בלא שכר לא היה מרגיש ביגיעה כל כך ולא היה לו צער והיה אומר דכל מי שלומד בדרך הנאה כמו זה דין טייל יהבינן ליה וכן כל אדם שאוכל ושותה משלו בלא צער ויגיעה טייל הוי אף על פי שלא יהיה מעונג במלאכתו יותר משאר בני אדם. וגאני בטולא כלומר היה ישן בצל היכלו שלא היה צריך לטרוח ולצאת לשום דבר מלשון ויטע אהלי אפדנו. ולא חליף פריסתקא דמלכא אבביה כלומר לא היה עובר נוגש המלך אצל פתחו לבקש ממנו מס דת"ח שתורתן אומנותן פטורין מן המס כדאיתא בפ"ק דבבא בתרא.

ובגמרא אמרין כי אתא רבין אמר כגון מפנקי דמערבא כלומר מאי דקתני במתניתין הטיילין בכל יום לא נאמר אלא באנשים מעונגים ומפונקים ביותר שאינם טורחים בשום דבר ויש בהם כח לקיים מצות עונה בכל יום. ותימה הוא על הרי"ף ז"ל איך סומך על דברי רב ולא הביא דברי רבין דבמסקנא דגמרא הכי איתא. וכן כתב רבינו ז"ל. וכן הדעת נוטה דודאי ת"ח אף על גב דאכיל מדיליה ושתי מדיליה ומלמד בחנם אין כחו חזק כל

כך והעונה שלו אינה אלא מע"ש לע"ש שהתורה מייגעת אותו כמו שאמרו במדרש למה נקרא שמה תושיה שמתשת כחו של אדם ואין לנו לחלק בין התלמידים בזה כמו שהיה סובר רב. עכ"ל תלמידי רבינו יונה בפירושן על ההלכות:

בי בני כעין אשתיבא והיתה קרקעיתה של נסרים כעין של כו'. ותחת הנסרים חלל שהמים יורדין וזוחלין שם. איתרמי ליה עמודא סליק ואסקינהו עמד על העמוד וסלק את עבדיו עמו שלא יפלו בחלל המרחץ שתחת הנסרים ומאחר דהכי שיש בו כח כל כך ל"ל למסמכיה. מה אניח לעת זקנה אם אכלה עתה כחי בטורח תשמיש. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

והתניא הפועלים אחת בשבת. ואם תאמר מתני' גופיה תקשי ליה דתני הפועלים שבת אחת. ויש לומר דממתני' ליכא למפרך דפשיטא דאיירי בעושה מלאכה בעיר אחרת דקאי אתלמידים יוצאין כן נמי פועלין יוצאין אבל ברייתא לא איירי בעושה מלאכה בעיר אחרת דאם כן הוה ליה למתני שבת אחת כאן כמו מתניתין דהוה משמע שבת אחת יוצאין לעשות מלאכתן אבל אחת בשבת משמע בעושה מלאכה בעירן ומשני ברייתא בעושה מלאכה בעיר אחרת ולנין בלילה בעירן ומחמת טורח הדרך אינן יכולין לסבול טורח תשמיש וסיפא דמתני' בעושין מלאכה בעירן דיכולין לסבול טורח תשמיש שתים בשבת ורישא דמתני' דעונתן אחת לח' ימים בעושין מלאכה בעיר אחרת ואינם חוזרין לביתם עד יום ח' והשתא יש לומר שלש מדות בפועלין כך פי' מר"י בר ברוך. הרא"ש ז"ל: ומיהו אכתי דוחק קצת דמכל מקום הוה ליה לאקשויי מרישא דאף את"ל דפשיטא ליה דאיירי בעושה מלאכה בעיר אחרת דומיא דברייתא מכל מקום תקשי אברייתא דבמתני' קתני יוצאין שבת אחת אלמא דעונתן אחת לשמונה ובברייתא קתני אחת בשבת אלמא אחת לז' ולמאי דפריש ר"י ז"ל דרישא לא בדין עונה איירי וכדכתבינן לעיל במתניתין דאדרבה אשמועינן רישא דשרי לשנות ולבטל עונה ממה שהיה מנהגו תחלה לא תיקשי ולא מידי מרישא דמתניתין כלל לא אסיפא דמתניתין ולא אברייתא כלל. ואין להקשות אכתי דילמא ברייתא מיירי נמי במשנה ממנהג ולא בדין עונה ומעתה לא תקשי אסיפא דמתני' אלא ארישא דמתניתין והילכך הוה ליה לאתויי רישא דמתני' כדי לאקשויי אברייתא ממה נפשך או מרישא דמתניתין או מסיפא דהא ודאי ליתא דמדקתני בברייתא אחת בשבת ולא קתני שבת [אחת] ש"מ דבדין עונה האמורה בתורה איירי ולא ביציאה שלא ברשות. ואם תאמר בשלמא לשיטת ר"י בר ברוך משני שפיר דמעיקרא קס"ד דברייתא מיירי בעושה מלאכה בעירן ומשני ליה דברייתא מיירי בעושה מלאכה בעיר אחרת אבל לשיטת ר"י דשפיר הוה ידע דאיכא לחלק בין עושה מלאכה בעירן לעושין

בעיר אחרת וכדקתני רישא דמתניתין אלא דהוה ס"ד דברייתא בדין עונה מיירי ולא שלא ברשות וכדקתני רישא דמתניתין מעתה מאי משני דמיירי ברייתא בעושין מלאכה בעיר אחרת. והרי אכתי תקשי דממתניתין משמע דאין כאן עונה האמורה בתורה אלא שתים בשבת ובברייתא קתני אחת בשבת ועיקר התירוץ חסר מן הספר. ויש לתרץ בדוחק דכי קא משני בעושין מלאכה בעיר אחרת פירושו שהיה דרכם ומנהגם בכך. ואם תאמר אכתי מאי משני דא"כ תקשי מאי אתא לאשמועינן בברייתא במאי דקתני אחת בשבת דמאי איריא כשמנהגם כך. והרי כתב ר"י ז"ל לעיל דהתלמידים יוצאין לעולם שלשים יום ויחזור לביתו יום אחד וחוזר לצאת אפילו בו ביום וכן לעולם וה"ה נמי מפועלים והילכך אפילו לשנות יכולין שבת אחת ומאי אריא כשמנהגם כך. ותירצו בתוס' דלהכי קתני בברייתא הפועלים אחת בשבת לאשמועינן דוקא אחת בשבת ולא יותר אף על פי דמנהגם כך לעשות מלאכה בעיר אחרת אם רוצים לשנות ולשהות יותר אין הרשות בידם.

ואם תשאל אכתי תקשי דע"כ אנו מתירין שלא ברשות לשהות יותר מז' ימים מהברייתא דהעונה אחת לשבעה ובריש דמתני' קתני דהפועלין יוצאין שלא ברשות שבת אחת ועונתן לשמנה. תשובתך לא מצינו מי שחילק כן אלא ר"י בר ברוך דהיה אומר ג' מדות בפועלים. ומיהו ר"י לא פירש אלא שתי מדות ולא בעי לאפלוגי בהכי כלל דכי קתני ברישא דמתני' שבת אחת פירושו דבכל שבת עושין עונה אחת דהיינו אחת לשבעה ואין כאן אלא שתי מדות שתים בשבת ואחת בשבת תדע דר"י בר ברוך הוצרך לחדש דג' מדות הן אלמא דמן הסתם אין לנו אלא ב' מדות ודוק שכתבו התוספות ור"י בר ברוך היה אומר דג' מדות בפועלים וכו' אבל ר"י לא פירש אלא ב' מדות וכו' כנ"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל ואם תאמר ותקשי ליה מרישא דמתני' דקתני והפועלים אחת בשבת. ויש לומר דההיא לא קשיא דהא באקראי בעלמא כשיצא פעם שלא ברשות אבל בעודו בעיר עונתו שתים בשבת להכי אקשינן מברייתא וזה ברור. ע"כ:

כאן בעושין מלאכה בעירן. לכאורה משמע דה"ק כשעושין מלאכה בעירן פי' דדרכן לעשות בעירן שתים בשבת והא ודאי ליתא דאפילו כשדרכן לעשות בעירן אי בעו משנין עונתן לאחת בשבת וכדקתני רישא דמתניתין הפועלים שבת אחת אלא ודאי ה"ק דבעירן פי' כל עוד שהן בעירן עונתן שתים בשבת ואפשר דלהכי כתב רש"י בעירם. שתים בשבת. ודוק כנ"ל:

איכפל תנא דקאמרינן במתניתין שבת אחת טייל ופועל וחמר שיש להם תשמיש המטה בכל שבת ושבת לא יהבי אלא שבת אחת לסתם מדיר דהא הנך אחריני גמל וספן

ותלמידים ליתנהו בהאי שיעורא דבלא נדר נמי אינן משמשין אלא אחת לשלשים יום או לששה חדשים חמר לא כתוב בספרים דבכלל פועל הוא אכולהו משוו ב"ה האי שיעורא ואגמל וספן והא ששה חדשים קתני מזמן גדול פריך אלמא דבלא נדר נמי אין ששה חדשים לספן דלא משמש. רש"י במהדורא קמא.

ובמהדורא בתרא כתב וז"ל אכולהו. נמי קאמר דעל ידי נדר יתר משבת אחת לא. והא. בלא נדר ששה חדשים קאמר בספנים. ע"כ. פי' לפירושו ולכאורה משמע דמעיקרא קא מהדר אכולהו בלא טעם כלל. ומעתה תקשי אמאי לא פריך אלא ששה חדשים לבד והא הכי נמי הוה מצי למפרך מתלמידים ומגמלין לכך פרש"י ז"ל דמעיקרא נמי כי קא משני אכולהו דבר בטעמו דעל ידי נדר אין לשהות יותר משבת דאינו דומה מי שבידו לעשות הדבר למי שאין בידו והקשה ששה חדשים דמרחק טובא ולא סגי האי טעמא למי שזמנו ששה חדשים לומר דעל ידי נדר יותר משבת אחת לא ומשני דאפילו הכי אינו דומה כו' פרש"י ז"ל אינו דומה. לענין תענית מי שיש לו כו' פירוש דקיימא לן כל תענית שלא קבל אותו מבעוד יום לא שמה תענית והיינו טעמא משום דאינו דומה מי שיש לו פת בסלו כו' כנ"ל:

ובליקוטי הגאונים ז"ל כתוב וז"ל איכפל תנא ותנא המדיר כו'. עד הטייל ופועל פירוש שנדרו מתשמיש המטה שהרי אי אתה מוצא מי שמחוייב בעונה בתוך שבת כדי שתמחול עליה אשתו אלא הטייל והפועל. ואם תאמר חמר נמי הרי הוא חייב בעונה בתוך השבת ויתכן שתהיה משנתנו ואפילו על החמר שנדר את אשתו מתשמיש המטה שתמתין עליו שבת אחת ותמחול לו על אותה בעילה שהוא חייב לה באותו השבת. תשובתך חמר כיון שאינו חייב אלא פעם אחת בשבת אם באותה שבת תמתין עליו אינה מפסדת כלום לפי שבועל אותה לאחר יציאת השבת ואין עליה בכך הפסד דמה לי בעל אותה זו הלילה או לילה אחרת הילכך אי אתה מוצא מי שמפסדת בעילה בשבת אחת אלא טייל או פועל אבל אשתו של חמר אינה מפסדת בשבת אחת בעילה שהרי לאחר תשלום השבת נבעלת אותה בעילה באותה הלילה. ע"כ:

וז"ל תלמידי רבינו יונה איכפל תנא ותנא כו'. קס"ד דמאי דקתני במתניתין המדיר כו' ב"ש [אומרים] שתי שבתות כו' לא נאמר אלא באדם שהגיע זמן חיוב עונתו בתוך זה הזמן כגון טייל ופועל אבל אם היה חמר או גמל כו' כיון שזמן עונתה נמשכת יותר מזה הזמן לא נחייב אותו להוציא וליתן כתובה אלא אם כן נדר לזמן ארוך יותר מן הזמן שחייבין בעונה ולפיכך היה מקשה וכי טרח התנא להשמיענו דין טייל ופועל לבד. ומתרץ יותר לא אכולהו קתני כלומר כי מאי דקתני במתניתין ב"ש [אומרים] שתי שבתות וכו' אפילו

בחמר גמל ספן קאמרי ואף על גב דזמן עונתן יותר מזה כיון שהדירה מיד היא מקפדת כלומר דאינו דומה מי שיש לו פת בסלו כו' ע"כ.
ואין לתרץ דמתני' בכולהו מיירי וה"ק המדיר את אשתו יותר מהזמן הקצוב לו כל חד וחד כדאיתיה ב"ש אומרים שתי שבתות וכו' פירוש יותר על הזמן הקצוב לו דהיינו שתי שבתות על הששה חדשים דספן וכן בגמלים וחמרים ותלמידים דהא ודאי ליתא דאם כן לקתה מדת הדין דאמאי השוו חכמים מדותם שמי שזמנו ארוך כגון הספנין יהיה כמי שזמנו קצר כגון החמרים והוה לו למיהב קצבה לכל חד וחד כפי אריכות זמנו לכך תירץ תלמודא דלעולם אין לנו אלא שתי שבתות לב"ש ושבת אחת לב"ה דאינו דומה מי שיש לו פת בסלו כו' כנ"ל:

דף סב:

אינו דומה מדיר לשאינו מדיר דהא מי שאין לו פת בסלו רעב יותר ממי שיש לו והכא נמי כל אימת דהדירה לא סמכה דעתה לתשמיש כל אימת דאתי ומצטערא. רש"י ז"ל במהדורא קמא.
וז"ל הגאונים ז"ל אינו דומה מי שיש לו פת בסלו ולבו סמוך עליו כי בכל עת שיחפוץ פושט ידו ואוכל אינו רעב אבל כשידע שהשלים הפת מן הסל וכבר פת אין לו לבו רעב אפילו בשעה אחת כך זו האשה אף על פי שעונתה לששה חדשים לבה סמוך כשיהיה עמה בעלה נותן לה עונתה והיא יושבת לבטח וכשידעה שהדירה לבה רדוף רעב וצמא לפיכך אפילו זה שעונתה לששה חדשים אם הדירה אפילו שבת אחת יוציא ויתן כתובה. ע"כ:
חמר פירוש היה חמר והיתה עונתה פעם אחת בשבת ונעשה גמל דאית ליה הרווחה מהו מי אמרינן אף על גב דנעשה גמל אין עונתו אלא כדמעיקרא בעת דהוה חמר או לא. כן כתוב בליקוטי הגאונים וכן פי' גאון ז"ל וז"ל חמר שאין שכרו מרובה דליכא הרווחה דביתא אפילו נעשה גמל דאית ליה הרווחה הרבה עונה דילה כדמעיקרא בעת דהוה חמר דרוצה אשה בקב כו'. ע"כ:
וכן פרש"י במהדורא קמא וז"ל חמר שעונתו אחת בשבת אם נעשה גמל יש לו רשות להרחיק מביתו שלשים יום כדרך שאר גמל אחת לשלשים יום או לא ע"כ. ובמהדורא בתרא לא פי' כן אלא הכי קא מבעיא חמר מהו ליעשות גמל שלא ברשות כו' ואיברא דלשון התלמוד אתי שפיר למה שפירש במהדורא קמא ומיהו הדין קשה דמאחר שכבר נעשה גמל ברשות אמאי לא יהא דינו כגמל לגמרי וכן פירש רבינו יונה ז"ל וז"ל חמר

ונעשה גמל מאי יכולה לעכב עליו כדי שלא לבטל עונתה שיכולה לומר לא נתרציתי מתחלה אלא לדעת חמר או לא. ע"כ:

רוצה אשה בקב ותפלות כו'. נוח לה להתגלגל במועט ותטפל עם בעלה מהעשרה על ידי פרישות ההולך למדינת הים לסחורה הגמל משתכר יותר מחמר שהרי הולך במרחקים ונח לה שיהא חמר וישתכר מעט ויהיה עמה משיהיה גמל וישתכר הרבה ויתרחק ממנה. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

ותלמידי רבינו יונה ז"ל כתבו וז"ל רוצה אשה בקב כו'. כלומר רוצה האשה יותר שיהיה בעלה חמר ויבא תדיר לעיר ותטפל עמו באותה המעט שמרויח משיהיה גמל וירויח ט' חלקים יותר ולא תוכל לראותו עד ג' חדשים הילכך יכולה לעכב עליו ואם לא ירצה להניח דייניין ליה כמורד על אשתו.

וה"ר יהונתן נתן טעם אמאי נקט ט' קבין וזה לשונו וסמך לדבר דכשהאיש אינו מורד על אשתו אינו נותן לה אלא מעה כסף לצרכה חוץ מכל מזונותיה וכשהאיש מורד על אשתו מתשמיש נותן לה שלש טרפעיקין בכל שבת ושבת חוץ ממזונותיה דהוו להו תשעה מעין ועם כל זה היא צועקת וקובלת עליו והיינו דנקט שיעור תשעה קבין ע"כ. עכ"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל רוצה אשה כו'. יש לפרש דט' קבין לאו דוקא אלא לישנא תלמודא היא כדאמרינן בעלמא רוצה אדם בקב חטין שלו מתשעה קבין של חברו אבל בתשובת הגאונים ז"ל פירשו ובדוקא נקט הכי כי המשרה את אשתו על ידי שליש נותן לה ב' קבין ומשמשת עמו מלילי שבת ללילי שבת והמורד על אשתו נותן לה תוספת על כתובתה שלשה דינרין שהם שלשה סאין לחשבון ד' סאין בסלע והשלש סאין הם י"ח קבין הרי תשעה קבין לזו כנגד הקב של זו ואף לפי' זה דרך צחות אמר כן הספר דבמורד בר מג' דינרין שמוסיף לה חייב במזונותיה ופרנסתה. ע"כ:

ה"ג דברי ר' אליעזר אמר רב ברונא אמר רב הלכה כר' אליעזר אמר רב אדא בר אהבה כו'. ואל תטעה דכי קאמר דברי ר' אליעזר קאי אדלעיל מיניה דקאמר רוצה אשה בקב וכו' וכן פרש"י ז"ל דברי ר' אליעזר. אמתניתין קאי וסיפא דמתניתין נקט. ע"כ.

זו דברי ר' אליעזר אבל חכמים כו'. אף על גב דלכאורה ר' אליעזר לא קאי אלא אעונות וכיון שכן קשיא דמאי קאמר אבל חכמים אומרים התלמידים כו' דילמא ר' אליעזר נמי ה"ק דרישא דמתני' לאו דברי רבי אליעזר יש לומר דכי קתני מתניתין דברי רבי אליעזר אעונות ויציאות שלא ברשות דמתניתין כו' וכן כתב רש"י ז"ל. ה"ג הוה יתיב באיגרא איפחית איגרא מתחותיה ונח נפשיה ע"כ. וכן פרש"י ז"ל במהדורא קמא וז"ל עובדא

בנפשייהו שמסכנין בנפשותן שמתוך שמעגנות נשותיהן על עמדם הם מתים. מסכיא מצפה לו. הוה יתיב רב רחומי באיגרא. ע"כ:

וכתבו תלמידי רבינו יונה בפירושן על ההלכות וז"ל תימא על הרי"ף למה הניח מלהביא בהלכותיו דברי רב אדא בר אהבה והביא דברי רב ברונא שיותר היה ראוי לפסוק הלכה כמו הלשון של רב אדא בר אהבה דהא אמרינן בגמרא סמכי רבנן אדרב אדא בר אהבה ועבדי עובדא בנפשייהו וכן פסק רבינו משה ז"ל ומאי דמייתי בגמרא עובדא דרב רחומי דהוה שכיח כו'. אחית' דמעתה מעינהא הוה יתיב באיגרא איפחית מתותיה נח נפשיה לאו למימרא דליתא לדרב אדא בר אהבה אלא לאשמועינן שאף על פי שיכול ללכת שלא ברשות עד שלש שנים אפילו הכי אין לו לעגנה כל כך כי מדרך הרחמנות יש לו להקדים כדי שלא תצטער יותר מדאי ולא יענש בסבתה כמו שנענש רב רחומי וכ"ש אם רואה שיצרו תקפו או שמרגיש באשתו שהיא מקפדת ביותר שיש לו ליזהר כדי שלא תהיה מצוה הבאה בעבירה. ע"כ:

מערב שבת לערב שבת כלומר פעם אחת בשבת ואותה הפעם מלילי שבת ללילי שבת וטעמא דמילתא מפני עונג שבת ועוד שאינם מתבטלים מלימודם ואית דבעו למימר דבכלל ע"ש הוי מיום רביעי ואילך ונותנין טעם לדבר משום שאין האשה יולדת אלא או לרע"א או לרע"ב או לרע"ג וכשתשמש בליל ה' או בליל ו' או בליל שבת על פי החשבון אי אפשר שתלד בשבת. וזה אינו מתקבל כלל. ויתיב בבי רב וכל בי שמשי הוה אתי לביתיה וכי הוה אתי חזו קמיה עמודא דנורא יומא חד משכתיה שמעתיה לא אתא א"ל ר' ינאי וכו' ובי שמשי שבכל התלמוד לא נאמר אלא על בין השמשות של שבת. תלמידי רבינו יונה ז"ל בפירושן על ההלכות:

וכן כתב גאון ז"ל וז"ל עונה של ת"ח מלילי שבת ללילי שבת וראיה לדבר דאמרינן בריש מסכת ובין כך ובין כך לא בעיל לא במוצאי שבת ולא בליל שבת ואמרינן עלה בשלמא בע"ש משום חבורה אלמא ע"ש הוא ליל שבת. ע"כ:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא עונתן של תלמידי חכמים שכבר למדו לעצמן בגירסא עונתן אימת ולא מיירי בבני פירקי דזמנייהו מפרש במתני' מע"ש לע"ש דוקא ע"ש דיום תענוג ועוד דבלילי שבת ליכא בטול תורה בבי רב בבית רבו. עמודא דנורא מפני כבודו על שמקיים מצות עונה בשעתה. ע"כ:

שפטיה בן אביטל בן דוד היה ור' אתי מיניה והיה מיוחס טפי מר' חייא דהוה אתי מאחוה דדוד דרבי בא מזרע המלוכה מ"ה שכיבא שהיו מקפידין שלא להדבק אלא בזרע המלוכה כן לשון מורי ז"ל הזקן. יתיבו ועיינו ולא אשכחו מידי דתרווייהו מיחסי טובא

פסקו ליה בשעת אירוסין תרתי סרי שני בבי רב ללמוד בהן תורה קודם נשואין. אחלפוה קמי' העבירו ארוסתו לפניו וראה את יפיה. אמר אכנוס והדר איזיל. מכסיף מאבוה על שהיה חוזר מתנאו מאהבתו אותה. מעיקרא כתיב תביאמו ותטעמו והדר מכון לשבתך ועשו משכן קודם מאהבתו לישראל. איעקרא נעשית עקרה לפי ששהתה אחר בעלה י' שנים שוב אינה מתעברת וכגון שאין דעתן לינשא באותן עשר שנים. לשוא שמרה המתינה. סוי לבה הביטה בו ממורך לב כדאמרינן לעיל היה מסוי לאפה. ופרח רוחה שמתה. חזא ר' חמא דמחדדן שמעתתיה דר' אושעיא ולא ידע דבריה הוא קם ר' חמא מקמיה רבי אושעיא אמר' ליה דביתהו מי איכא דאקים מקמי ינוקיה. החוט המשולש שהיה שלישי לר' ביסא למלא מקום אבותיו בחכמה דשלשתן תלמידי חכמים ר' ביסא ור' חמא ור' אושעיא. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וכתבו בתוספות דמ"ה קרו עלייהו והחוט המשולש וגו' אף על גב דהוו נמי כמה אחריני דהיו משולשין משום דשלשה אלו ראו זה את זה ורישא דקרא דייק הכין דכתיב ואם יתקפו האחד השנים יעמדו נגדו והחוט המשולש לא במהרה ינתק פי' אם באו לסטים עליו לתקפו אם שנים הם יעמדו לנגדו וכ"ש אם ג' הם החוט המשולש כו' כן פירש"י בפ' קהלת אלמא דבשלשתן קיימין עסקינן וכן הוה דייק מורי ורבינו מהר"ר ישראל דיקוניאל זצ"ל:

דהוה צניע ומעלי. ואם תאמר והא אמרינן בפסחים [מט ב'] אמר ר"ע כשהייתי עם הארץ הייתי אומר מי יתן לי ת"ח ואנשכנו כחמור. ויש לומר שזהו קודם לכן אבל אחרי כן חזר למוטב שהיה צנוע ומעלי ואחרי כן קבע עצמו לתורה כדאיתא הכא. הריטב"א ז"ל:

דף סג.

קמדחפי לה שמעיה ותלמידיו שמא תטריחנו. שלי ושלכם שלה היא תורה שלמדתי ושלמדתם על ידה היא דמתחלה ר' עקיבא עם הארץ היה כדאמרינן בפסחים אמר רבי עקיבא כשהייתי עם הארץ כו'. רש"י במהדורא קמא:

א"ל ההוא חתנך אי צורבא דרבנן הוא אדעתא דהכי מי נדרת א"ל רבי אפילו פרק אחד כו'. איכא למידק והא קי"ל דאין פותחין בנולד כדתנן בנדרים [פד א'] ר' אליעזר אומר פותחין בנולד וחכמים אוסרין כיצד אמר קונם שאני נהנה מפלוני ונעשה סופר ואמר אילו הייתי יודע שיעשה סופר או שהיה משיא את בנו לא הייתי נודר והכא נמי בשעת הנדר לא היה רבי עקיבא חכם יש לומר דר"ע לאו בהכי שרא נדרא אלא שנתכוון לראות אילו היה יודע שחתנו ת"ח אם היה מתחרט או שרצה להודיעו שהוא היה חתנו

וכשראה שנתחרט פתח לו ממקום אחר בכבוד בתו כדתנן פותחין לאדם בכבוד אשתו ובניו וכדאמרינן בירושלמי במסכת נדרים פרק רבי אליעזר [ה"ז] חדא איתתא נדרה מברתה אתת לגביה דר' יוחנן אמר לה אילו הויא ידעת דברתך נסבת שום ביש מי הות נדרת אמרה ליה לא ושרא לה והכא נמי כיון דברתיה הוה נסבה שום ביש כדאמר לה ההוא גברא מדברת אלמנות חיות ומכסיף לה. ובנדרים פרק הנודר [נדרים נ א'] אמרי' גבי האי עובדא דא"ל חד רשע לדביתהו דר' עקיבא שפיר עבד לך אבוך דלא רחים לך דדברת אלמנות חיות כו'. הרשב"א ז"ל:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל והקשו בתוספות והא נולד הוא וכו'. ותירצו דהתם הוא שהיה עם הארץ בשעת הנדר אבל הכא כבר היה יודע רבי עקיבא פרק אחד כשקדש את בתו ולאו נולד הוא. ועוד יש לומר דשאני הכא כי היא לא נתקדשה לו אלא על דעת שיהא צורבא מרבנן ואילו ידע אביה כן לא היה נודר והוה ליה כעין נדרי טעות אלא דכיון שנדר סתם צריך התרה ולא הוה נדרה טעות ממש ואפשר כי הוא בפירוש תלה נדרו כשהוא עם הארץ והוה ליה נדר טעות ממש כאומר קונם אשתי נהנית לי שגנבה את כיסי והיינו דלא אמרינן דשריא ליה משמע שהותר הנדר מאליו כנ"ל. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל לאו נולד הוא דהא אההוא תנאה איקדשה אי הוי צורבא מרבנן ואילו לא הוה גמיר לא הוו קדושיה קדושין דהא לא איקיים תנאיה וכיון שכן לא סגיא דלא ליהוי חתניה צורבא מרבנן דאי לאו הא לאו חתניה הוא. ע"כ:

עבדה ליה לבן עזאי הכי נתקדשה לו על מנת שילמוד בלא ידיעת אביה. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וכתב הרשב"א ז"ל וז"ל ואם תאמר והא משמע דבן עזאי לא נשא אשה מדאמרינן ביבמות פרק הבא על יבמתו [יבמות סג ב'] גבי מצות פריה ורביה שהיה דורש בה בן עזאי אמרו לו תלמידיו רבינו אתה נאה דורש כו'. יש לומר בן עזאי נשא ופירש א"נ אירס ולא נשא ופלוגתא היא בהדיא גבי שיעור סתירה דאיירי בן עזאי ואמרינן התם כל אחד ואחד בעצמו שיער ואקשינן והא איכא בן עזאי ופרקינן אי בעית אימא נשא ופירש ואי בעית אימא סוד ה' ליראיו ע"כ. וכן כתבו בתוספות הנ"ל:

מתני' המורדת על בעלה פוחתין לה מכתובתה ז' דינרין הכי איתא בקצת ספרים ולא ניחא שפיר דאם כן מאי בעי שוב עד מתי הוא פוחת וכו'. והרי קאמר מעיקרא פוחתין לה מכתובתה וכו' אלמא דכנגד כתובתה הוא דפוחת ובקצת ספרים דוקני איתא פוחתין לה ז' דינרין כו' ואכתי איכא למידק אמאי קתני ז' דינרין הגע עצמך אי קיימא במרדה עד אמצע השבוע אין פוחתין לה ג' דינרין וחצי והרי הפחיתות כנגד הימים הוא ובכל יום

ויום פוחתין לה דינר וכיון שכן הכי הוה ליה למתני פוחתין לה דינר בכל יום ואפשר דאיידי דתנא גבי המורד ג' דינרין בשבת דלא קא מוסיף דינר בכל יום אלא דוקא בימות החול ולא בשבת והלכך לא מצי למתני בכל יום להכי נמי לא קתני ברישא דינר בכל יום. וליתא דבסיפא נמי הוה מצי למתני וכן המורד על אשתו מוסיפין על כתובתה בכל ימי החול דינר בכל יום ואף על גב דהוה מאריך בלישניה בסיפא מכל מקום הוה מקצר ברישא והוה אשמועינן רבותא דהתוס' והפחיתות הויא בכל יום ויום וכל שתעמוד במרדה אפי' יום אחד פוחתין לה ואע"ג דחזרה בה באמצע השבוע וה"ה נמי המורד והלכך הדר' קושיין לדוכתיה.

ובירושלמי מפרש כנגד ז' מלאכות שהאשה עושה לבעלה וגבי המורד דמוסיפין ג' דינרין מפרש כנגד שארה כסותה ועונתה ובהכי מתרצא אמאי נקט מתני' ז' וג' ולכאורה משמע דהאי טעמא היינו אליבא דמ"ד מורדת ממלאכה תדע דר' יוסי בר חנינא גופיה הוא ניהו דאמרה התם בירושלמי תלמוד שלנו דמפרש לקמן טעמא אחרינא כמאן דאמר מתשמיש הויא מורדת ואע"ג דלקמן בעי תלמודא מה בין מורד למורדת דאלמא לכ"ע בעי הכין איכא למימר משום דאמרינן לקמן דלכ"ע מורדת מתשמיש הויא מורדת אבל קשה דבשלמא מאי דמפרש בירושלמי כנגד ז' מלאכות שייך שפיר בפלוגתא דרבי יוסי בר חנינא ורב הונא דלקמן דהיינו כמ"ד ממלאכה הויא מורדת אבל מאי דמפרש ג' דינרין כנגד שארה כסותה ועונתה הא ודאי לכ"ע מצינן למימר הכי דהיינו סימנא בעלמא ולא שייך בפלוגתא דלקמן כלל.

לכך כתבו התוס' דהא דמפרש בירושלמי פליגא אתלמוד דידן ופליגי בטעמי דהירושלמי קא פריש האי טעמא ותלמוד שלנו אין סובר כן ומפרש טעמא אחרינא ולאו היינו דטעמא דירושל' שייך במאי דס"ל מורדת ממלאכה הויא מורדת וטעמא דתלמוד שלנו שייך במאי דס"ל מתשמיש הויא מורדת ולעולם תלמוד שלנו יסבור כטעם הירושלמי למ"ד ממלאכה הויא מורדת והירושלמי יסבור כטעם תלמוד שלנו למ"ד מתשמיש אלא טעם הירושלמי לכ"ע וסימנא בעלמא קאמר וטעם תלמוד שלנו לכ"ע דוק ותשכח. כן משמע מלשון התוספו' ז"ל וצ"ע דבתלמוד הירושלמי גופיה מייתי נמי טעם תלמוד שלנו עיין שם:

ורש"י ז"ל במהדורא קמא כתב וז"ל מורדת מפרש בגמרא וכו'. פוחתין לה מכתובתה ז' דינרין בשבת כנגד ז' מלאכות שהיא חייבת לו ואינה עושה אלו הן טוחנת ואופה ומבשלת מניקה את בנה מכבסת מצעת ועושה בצמר. ולא נהירא דהא בגמרא אמרינן

מאי מורדת מתשמיש מכלל דשאר מלאכות עבדה ליה ותו מפרש התם המורד מוסיף על כתובתה ג' דינרין בשבת כנגד שאר כסות ועונה שהוא חייב לה. ע"כ:

והרשב"א ז"ל כתב וז"ל המורדת על בעלה כו'. אפליגו בה בגמרא מורדת ממאי אי מתשמיש דוקא או אפילו ממלאכה ופירשו בירושלמי טעמא דפוחתין לה ז' והמורד על אשתו אין מוסיפין לה אלא ג' אמר ר' יוסי בר חנינא היא על ידי שחייבת לו שבע הוא פוחת ממנה שבעה והוא על ידי שהוא חייב לה ג' מוסיף לה ג' והקשו שם הגע עצמך שהכניסה לו עבדים הרי אינה חייבת לו כלום הגע עצמך שהתנה עמה שאין לה עליו שאר כסות ועונה הרי אינו חייב לה כלום מאי בדין דאמר ר' יוחנן צערו של איש מרובה יותר משל אשה ונראה שהיו נותנין טעם מתחלה כמאן דפריש בגמרא מורדת ממלאכה ולא עמד טעמו בו וחזרו לפרש כמאן דאמר מתשמיש ומשום קנס ושבעה כנגד שבעה ימי השבוע ושלשה שלה כנגד ו' ימי החול ושל שבת לא משום דמחזי כשכר שבת כדאמרינן בגמרא וקנסו אותה טרפעיק ליום ולו לא קנסו אלא חצי טרפעיק לפי שצערו גדול מצערה והשתא דאתית להכי למ"ד ממלאכה נמי משום קנס הוא ולפי שמרדה בהרבה דברים יותר ממרדו קנסו יותר.

ומסופק אני בדבר זה למ"ד ממלאכה אם שבעה טרפעיקין אלו כולן קנס ושוכר עליהם ממקום אחר מי שישמשנו לטחון ולאפות ולבשל כדרך שהוא עושה למ"ד מתשמיש אבל ממלאכה לא או נאמר דלמ"ד ממלאכה נתנו לו אלו השבעה על ביטול הכל ולכאורה נראה שכולן קנס ומשלמת ממקום אחר שכר מי שישמשנו או בפחיתת כתובתה או שימכרו לה ב"ד מכתובתה בטובת הנאה כדי שישכור לו שפחה או עבד לשמשו שאם אין אתה אומר כן היאך השוו חכמים מדותם בכך בכל המקומות יש מקומות שצריך להוציא בשמשו כפלים ומקומות יש שאין צריך אלא למחציתן ואפילו תאמר מדתן של חכמים כך הוא לתקן בדרך המיצוע וכעין דאורייתא דבעל שלמה חמשים בעל פנומה חמשים עבד נוקב מרגליות שלשים מוכה שחין שלשים מכל מקום מורד על אשתו שאינו מוסיף אלא ג' טרפעיקין ופרישנא בגמרא באומר איני זן ואיני מפרנס ע"כ אי אפשר שיספיקו לה למזונות ופרנסה שלשה טרפעיקין אלא אלו קנס ולוה עליו מזונותיה ופרנסתה ואיהו משלם שאם אין אתה אומר כן נמצא הרמאי משתכר במרדו ולא עשו חכמים תקנה לרמאין וזה אינו צריך לפנים וממנו אתה דן למורדת שהיא משלמת ממקום אחר ואלו משום קנס וצ"ת. עכ"ל הרשב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל קשיא לן עלה בירושלמי הכא איתמר שבעה והכא איתמר שלשה כלומר מאי שנא בדידה כי הוי מורדת דפוחתין לה שבעה ובדידיה כי הוי מורד אין מוסיפין לה

אלא שלש ומפרש ר' יוסי בר חנינא היא על ידי שחייבת לו שבע פוחתין לה שבעה הוא שחייב לה שלש מוסיפין לה ג' ר' יוסי בר חנינא לטעמיה דמפרש בגמרא דילן מורדת ממלאכה קאמר. ואם תאמר אם כן תמניא הוו דאחייבא ליה שבעה מלאכות ועונה דהכי חשבינן לה בדידה דמפרשינן דעל ידי שהוא חייב שלש מוסיפין לה שלשה והיינו ודאי שלש דחייב לה שאר כסות ועונה איכא למימר דעושה בצמר לא חשיב ליה דאפי' ר' יוסי בר חנינא דאמר מורדת ממלאכה מודה דמינה לא הוי מורדת ולא קנסינן עלה דלא הוי אלא חוב בעלמא אלא מסתיינן לאגבויי עלה דמי חמש סלעים ופוחתין אותה מכתובתה בטובת הנאה כשם שאם חבלה משלמת לו מכתובתה בטובת הנאה ודין הוא שהרי אילו הוה לה מעות ולא היה לבעלה רשות בהן כגון שנתנו לה אחרים ע"מ כן רצתה נותנת לו דמי מעשה חמש סלעים ואינה עושה בצמר מה שאין כן בשאר מלאכות שאינה יכולה ליתן לו דמי שכר שפחה שתעשה אותן ותפטר אלא עליה לעשותן ואם רצתה תצא היא ותטרח אחר שפחה לשכור אותה לעשות אבל אינה יכולה להפטר בדמים והשתא הוו להו שבעה ו' גופי מלאכות ועונה.

ומקשי' עלה התם הגע עצמך הכניסה לו עבדים ושפחות הרי אינה חייבת לו כלום הגע עצמך שאמר לה על מנת שאין ליך עלי שאר כסות ועונה הרי אינו חייב לה כלום כלומר שאין לך עלי שאר או כסות או עונה דליכא למימר כפשטה דאל"כ מאי הוי תו מורד אלא או קאמר ואיכא למשמע מינה דעונה דבר שבממון מקרי והיינו דמהני ליה תנאה דקי"ל כר' יהודה דאמר דבר שבממון תנאו קיים אף על גב דאפשר נמי דעונה לאו דבר שבממון ולכ"ע לא מהני ליה תנאה והיינו דקאמר על מנת שאין לך עלי שאר וכסות ועונה ואעונה לא מהני תנאה אבל שאר וכסות מיהא לא מחייב לה והשתא כי הוי מורדת תו ליכא טעמא דע"י שהוא חייב לה ג' דהא לא מחייב לה אלא חדא והיינו דקשיא לן אטעמא דר' יוסי בר חנינא דומיא דאידך דמקשי נמי באידך טעמא דמרד דידה דעל ידי שהיא חייבת לו שבעה פוחתין לה שבעה מהכניסה לו עבדים ושפחות דתו ליכא שבע ואיפריכא לה דר' יוסי בר חנינא התם והדר ר' יוחנן מפרש לה כרב הונא דמורדת מתשמיש וטעמא דמילתא משום דצערו של איש מרובה משל אשה כדאמרינן בגמרא דילן צא ולמד משוק של זונות מי שוכר את מי א"נ זו יצרה מבפנים וזה יצרו מבחוץ ומיהו בגמרא דילן לא אתפרש טעמא דר' יוסי בר חנינא ונקטי מינה רבוואתא ז"ל דלאו הלכתא כותיה ואפשר דטעמא משום דלדידה איכא למקנס טפי כי מרדה דלאו אורחא מדידיה א"נ אפשר דטעמיה כדמפרש איהו גופיה אע"ג דמקשינן עלה בירושלמי אפשר דקסבר רבי יוסי בר חנינא דקנסא דרבנן מעיקרא הוה מהאי טעמא איידי דחיובא דידה

נפיש מדידיה במורדת לגמרי מדהוא מורד לגמרי וכיון דתקון רבנן לא פלוג בתקנתייהו ואפילו במורדת או מורד באחד מהן קנסוהו כשיעור הזה. עכ"ל הרא"ה ז"ל:

ובהכי משתני לן טעמא דגמרא דילן אפילו לר"י בר חנינא דהא לדידיה נמי מורדת מתשמיש הויא מורדת ובמורדת מתשמיש ע"כ חיובא דידה נפיש מחיובא דידיה דצא ולמד משוק של זונות וכו'. א"נ זה יצרו מבפנים וכו' מעתה לא פלוג רבנן בתקנתייהו ואפילו במורדת ממלאכה נמי הכי תקון ואפשר דבזה נמי צערו מרובה וצא ולמד מתשמיש כנ"ל וע"כ צריכים אנו לומר כן לשיטת התוספות ז"ל וכדכתיבנא לעיל ורש"י כתב המורדת על בעלה. בגמרא מפרש ממאי. ושוב כתב עוד ג' דינרין. בגמרא מפרש מ"ש הוא מינה דידה. ע"כ. אלמא דטעמא דגמרא אכולהו בין ארב הונא בין ארבי יוסי בר חנינא.

ותלמידי רבינו יונה ז"ל כתבו דלמ"ד ממלאכה הויא מורדת נפרש דטעמא דמתני' דקתני פוחתין ז' הוא כנגד ז' מלאכות ולמ"ד מתשמיש הויא מורדת הטעם הוא כנגד שבעת ימי השבת דכיון שעונת הטיילין אחת בכל יום ובעבורה מפסיד אותה יפחות לה דינר על כל פעם ופעם אליבא דת"ק ואליבא דר' יהודה שבעה טרפעיקין שהם ג' דינרין וחצי ולא תימא דוקא בטיילין שעונתן בכל יום והצער שלהם בכל יום ויום יפחות זה השיעור שאחר שמצאו חכמים אנשים שעונתן בכל יום אמרו שכל אדם יפחות זה השיעור ע"כ. וכתבו עוד שהמורד על אשתו מוסיף שלש כנגד ג' דברים שהוא חייב לה שארה כסותה ועונתה ואף ע"ג דמ"ד מתשמיש אינו מורד אלא באחד מהם בלבד אפילו הכי כיון שמורד באחד חייבו אותו בשלשה כנגד שלשתם. ע"כ:

עד מתי הוא פוחת עד כדי כתובתה פי' מתניתין במורדת גמורה דאמרה בעינא ליה ומצערנא אבל האומרת מאיס עלי דינא אחרינא אית לה. והא דקתני שפוחת והולך עד כדי כתובתה יש בלשון הזה עיקר כתובה ותוספת שהוא תנאי כתובה וקי"ל תנאי כתובה ככתובה ויש בו עוד נכסי נדוניא שאף היא נקראת כתובה כדכתיבנא לעיל אבל היה נראה שאין נכסי מלוג בכלל דהנהו לא מקרי כתובה בשום דוכתא וכדתנן התם מה יעשה בכתובתה ובנכסים הנכנסין והיוצאין עמה דאלמא אין נכסי מלוג בכלל כתובה ועוד מדאיצטריך ר' ינאי לומר בריש פירקין דתנאי כתובה ככתובה לענין מורדת אבל בירושלמי [ה"ח] אמרו מהו למפחת מפרא פורנין דידה ושמעינן מן הדא ר' יוסי אומר לעולם הוא פוחת והולך וכו' לא אמרו אלא ירושה דבר שאינו מצוי הדא אמרו אפילו לפחות מפרא פורנין דידה פוחת ע"כ.

וי"מ דלנכסי צאן ברזל קרו פרא פורנין כדאמרינן לקמן אשה גובה פורנא מהם ולא נהירא

לי דא"כ למה להו למפשטה מדר' יוסי הרי הוא בכלל כתובתה אלא ודאי כי הירושלמי סובר שפוחתין אפילו מנכסי מלוג שלה לא הוצרך ר' יוסי להוסיף אלא ירושה הבאה אחרי שנפחתו כתובתה ונכסיה כדדייק לישנא דקתני שאם תפול ירושה יחזור ויגבה אבל בנכסי מלוג שכבר היו לה בשעת מרדה אף רבנן מודו והא דלא קתני אלא כדי כתובתה לאו דוקא אלא דנקט דבר הנוהג בכל כי לכל יש כתובה ואין לכל נכסי מלוג כדאיתא בפרקין לעיל והא דאיצטריך ר' ינאי לומר שתנאי כתובה ככתובה דמי למורדת אינו אלא לדעת רבותינו שבגמרא שמפקיעין כתובתה בפעם אחת לסוף ד' שבתות דהתם כתובתה דוקא אבל לדברי משנתנו שפוחתין והולכין קונסין אותה לפחות מכל נכסיה והא קי"ל כרבותינו כדבעינן למימר בגמרא בס"ד. הריטב"א ז"ל:

והרשב"א ז"ל פירש דפרא פורנין היינו נכסי צאן ברזל שלה ופרא הוא שבח כגון פורנא ליתמי בשילהי פרק נערה שנתפתתה כלומר פוחת אפילו מן השבח שלה כלומר משבח בית אביה שהביאה לו בנדונייתה ויש מי שפירש פרא פורנין נכסי מלוג לומר דאפי' לרבנן פוחת מנכסי מלוג שהיו לה בשעה שמרדה שלא נחלקו רבנן ור' יוסי אלא בנכסים שנפלו לה אחר שמרדה ואינו מכיר בטעמן וכי מה איכפת להו לחכמים אם נפלו לה קודם שמרדה או לאחר שמרדה כאן וכאן משום שמרדה על בעלה הוא וכיון שהוא פוחת מנכסי מלוג שנפלו לה כבר אף מה שנפל לה לבסוף ועודה מורדת תפחות דכל שעתא ושעתא מורדת היא ומה בין שעה ראשונה למרדה ובין שעה אחרונה. עכ"ל הרשב"א.

ודעת הרא"ה ז"ל דאפילו מנכסי מלוג הוא פוחת ואפילו נתן לה אחד במתנה ע"מ שאין לבעלה רשות בה דמדר' יוסי נשמע לרבנן דע"כ לא פליגי רבנן עליה דר' יוסי אלא שאין פוחתין כנגד מה שאין לה אבל כנגד כל מה שיש לה פוחתין והכי אמרינן בירושלמי מהו לפחות מן פרא פורנין כו':

וכתב עוד ז"ל ומסתברא דהא דפחתינן לה שבעה דינרין לאו שבעה דינרין דמי טובת הנאה בכתובה קאמרי דנפישי להו משבעה דינרין בכתובה גופה אלא שבעה דינרין ממש וכן בנכסי מלוג כשפוחתין לו מהן אין פוחתין לו מהן מלבד הפירות אלא כמות שהן. ואם יש לה נכסים שאין לבעלה רשות בהן או שמחל לה בעלה פירות נראין הדברים שנותנין לו מהם שבעה דינרין. ואע"ג דהשתא הני שבעה דינרין עדיפי לה טפי מדתנן הכי סתמא שבעה דינרין משמע דלא שני לן בהו כלל דאי לא תימא הכי בשבעה דינרין דכתובה גופה נמי איכא למיפלג בינייהו דהא לא שוו דזמנין דהיא ילדה והוא זקן וראויה שתבא לידי גביית כתובתה ואלו אתו לזבונה בטובת הנאה מזבני מינה טפי. אלא קנסה דידה הוא ולדידה הוא דקנסו רבנן ואף על גב דלדידיה עדיפי ליה הני שבעה דינרין מהני

לדידה כולהו שוו להו דהא מסרינן ליה בידיה ואי בעי מגרש לה והוה חזיא למשקל נכסי מלוג וכתובתה ופסדא מינייהו שבעה דינרין לכל שבת ושבת ולפיכך רואין אותה לעולם כאלו נתגרשה והשתא שוו להו כולהו ואע"ג דבדידיה כי הוי מורד תנן מוסיפין לה על כתובתה ג' דינרין בשבת ולא יהבינן להו לדידה לאלתר אלא לתוס' כתובה התם הוא משום דלא יהיה אלא מתנה דקא יהיב לה אחר מי לא מיקני לבעל לאכילת פירות והרי מה שקנתה אשה קנה בעלה. הכא נמי חשבינן לה דכוותה ומסתיין דמוספינן לה אכתובתה ולאו למימרא דתיזבין בהו קרקע והכי מוכח לישנא דמוסיפין לה על כתובתה וצ"ת. עכ"ל הרא"ה ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל ושבעה דינרין אלו שבעה דינרין ממש לא שיפחתו מהן דבר השוה היום ז' דינרין כשתמכר בטובת הנאה דכולי האי לא קנסוה רבנן ודעת גדולי המפרשים שמתחילים לקנסה ממה ששוה יותר שאם יש לה נכסי מלוג מגבין לו מהם שבעה דינרין ואם לאו פוחתין מנדוניא ואחר כך מעיקר כתובה ותוספת דבתחלה מנדוניתה בעינן דליקנסה טפי כי היכי דתהדר בה ויש חולקים בדבר ולא נפקא לן מינה מידי דכרבותינו קי"ל. ע"כ:

וכן המורד על אשתו כו'. כתב הרמ"ה ז"ל דאע"ג דאדחייא ליה מתני' דמורדת הא מתני' דמורד על אשתו כדקיימא קיימא דהא לא עבדא רבנן תקנתא אחריתי דקי"ל כת"ק וה"מ כל כמה שלא תבעה גירושין אבל היכא דתבעה גירושין מחמת דמרד עליה מתשמיש מתרינן ביה למהדר ביה ממרדיה אי ציית ציית ואי לא איכא לפלוגי דאי אישתמוטי קא משתמיט עד ו' חדשים מוסיפין לה על כתובתה מכאן ואילך יוציא ויתן לה כתובה ולא סגיא לה בתוספת דרוצה אשה בקב ותפלות וכו' וכל שכן מתוספת כתובה דספק הנאה לאחר זמן היא ואי פסיק למילתא דאמר לא ניחא לי לשמושי בהדה יוציא מיד ויתן כתובה. תדע דהא קרוב בשר משאר הוא דילפינן כי היכי דכי פסק למילתיה גבי שארה יוציא ויתן כתובה גבי עונה נמי יוציא ויתן כתובה. תדע נמי דהא גבי המדיר את אשתו מתשמיש המטה ב"ש אומרים שתי שבתות וב"ה [אומרים] שבת אחת וקי"ל דיותר מכאן יוציא ויתן כתובה וכ"ת אי הכי כי פסקה למילתיה נמי לינטר ליה שבת אחד דלמא הדר ביה מידי דהוה אמדיר דאע"ג דפסקא למילתיה בנדר סתם נטרינן ליה שמא ימצא פתח לנדרו לא דמי למדיר דאלו התם אע"ג דפסקא למילתיה מעיקרא בעידנא דאדרה כל שעתא ושעתא לאו מורד על דעת ב"ד הוא דאי הוה משכח פתח לנדריה הוה הדר ביה ואיסורא הוא דמעכב עליה ואמטו להכי נטרינן ליה שמא ימצא פתח לנדרו אבל מורד גרידא דיכול למהדר ביה ולא קא הדר ביה כל שעתא ושעתא מורד על דעת ב"ד הוא

ואמטו להכי יוציא מיד ויתן כתובה מידי דהוה אאומר אי אפשי אלא אני בבגדי והיא בבגדה ומהא טעמא נמי לא שייכא פלוגתא דב"ש וב"ה אלא במדיר דאי במורד גרידא ובמאי אי כד פסקא למילתיה יוציא מיד ויתן כתובה ואי דקא משתמיט אשתמוטי ו' חדשים בעי ומתני' דהמורד דלא קא יהבא שיעורא אלא קא פסיק ותני תנא מוסיפין לה על כתובתה ותו לא בדלא תבעה גירושין וכדפרישנא ע"כ. כן כתבו תלמידי רבינו יונה ז"ל בפירושן על ההלכות:

גמרא מורדת ממאי רב הונא אמר מתשמיש וכו' איכא למידק ומאי קא בעי ובמאי פליגי הא ודאי דבכל מה דמחייבא בהו אי ממרדא בהו הויא לה מורד' ופי' בתוספות דבפלוגתא דרב הונא ור"ל דלעיל קא מפלגי דרב הונא אזיל לטעמיה דיכולה אשה לומר איני נזונת ואיני עושה ור' יוסי בר חנינא ס"ל כר"ל דאינה יכולה לומר איני ניזונת ואיני עושה ואכתי קשיא למאי דס"ד השתא דר' יוסי בר חנינא ס"ל כר"ל דדוקא ממלאכה הויא מורדת ולא מתשמיש אמאי לא הויא מורדת והא משעבדא ליה כבר כתב הריטב"א ז"ל וז"ל הא דקס"ד מעיקרא לרבי יוסי בר חנינא דמתשמיש לא הויא מורדת לאו למימרא דלא ניחוש למרדה כלל דהא אמרינן הנאת תשמישך עלי כופה ומשמשתו ועוד איך אפשר שתבטל ממנו מצות פריה ורביה ולא יהא עליה קנס אלא ודאי הכי ס"ד דלא הויא מורדת לדונה כדין משנתנו אלא שקונסין אותה לצאת בלא כתובה וכדרך שאמרו בקולנית שתצא בלא כתובה והיא המשמעת קולה על עסקי תשמיש וכבר האריך רבי' הגדול ז"ל בזה בספר הזכות ע"כ:

ולעיקר פירוש שמועתנו כתב הריטב"א ז"ל וז"ל רב הונא אמר מתשמיש כו'. ואסיקנא דמתשמיש כ"ע לא פליגי דהויא מורדת כי פליגי ממלאכה דר' יוסי בר חנינא סבר דממלאכה נמי הויא מורדת ורב הונא סבר דמלאכה לא הויא מורדת. והקשה הראב"ד ז"ל היאך אפשר דאיתתא שקלא מזוני מבעלה ולא תהא מורדת וכי יהא הבעל זנה ומפרנסה ויהא הוא טוחן ואופה ומבשל לעצמו ומה יעשה בהנקת בנו ועוד הא תניא נדרה שלא להניק את בנה כופה ומניקתו ואם אין פוחתין מכתובתה במה הוא כופה אי בדברים בדברים לא יוסר עבד ואם בשוטים ושמתא איתתא לאו בת הכי היא הא ודאי ליכא כפיה אלא בכתובתה. ותו דהא תניא נדרה שלא תארוג בגדים לבנים לבנה תצא שלא בכתובה וכ"ש בשאר גופי מלאכות ואיך לא הקשו ממנה לרב הונא דבשלמא ר"י בר חנינא מצי לתרוצי כדאמרי' בסוגיין ולאו לאמלוכי בה בעי אלא לר"ה קשיא.

לכך פי' ר"י ז"ל דמשאר גופי מלאכו'. שהם לתשמיש גופו דכ"ע מורדת הויא ולא נחלקו אלא במלאכת מעשה ידיה ורב הונא לטעמיה דאמר יכולה אשה שתאמר לבעלה איני

נזונת ואיני עושה הלכך אין כאן מרד כלל ור' יוסי בר חנינא סבר שיכול לכופה על מעשה ידיה כסברא דר"ל. ואם תאמר כי אקשינן לקמן מנדה ופרכינן נדה בת תשמיש היא לוקמה בשאר מלאכות דהויא מורדת אפי' לרב הונא ויש לומר דתלמודא משמע ליה נדה דומיא דחולה דלאו בת מלאכה היא ואין מרדותה אלא מתשמיש ולא נהירא דהא ודאי שפיר מצי לתרוצי תלמודא בשאר מלאכות ועוד דאם כן הוה לו למימר ממעשה ידיה כדאמרינן בכל דוכתא דלישנא דממלאכה בכולהו מלאכות משמע ותו דהוה לו למימר דרב הונא לטעמיה. ותו דלעיל לא אשכחן דפליג אדרב הונא אלא ר"ל כדאמרינן ופליג אדר"ל וכו' ועוד מדאמרינן לקמן מה בין מורד למורדת מפני שצערו של איש קשה משל אשה הניחא במורד מתשמיש אבל במורד ממלאכה מאי איכא למימר דהא ודאי מרדו של איש שאומר איני זן ומבטל ממנה חיי נפשה קשה ממרד ממלאכה שלה אלא ודאי דבכולהו מלאכות נחלקו וכן פירשו הגאונים ז"ל וכן פירשו בתוס' ומ"ד דממלאכות לא הויא מורדת לאו למימרא שתצא נקיה מב"ד ותטול מזונות כדברי הראב"ד ז"ל דהא ליתא אלא רב הונא קאמר שאינה מורדת לדון אותה בפחיתת שבעה דינרין דכיון דבמילתא דממון היא מורדת אין לנו לקנסה בכך אלא שנגבה מנכסיה או שנפחות מכתובתה כדי שפחה אחת לשמשו ואם לא נוכל לקנסה בכך שנקנסוה להוציאה בלא כתובה ור' יוסי בר חנינא אמר דממלאכה נמי הויא מורדת ולאו למימרא שתהא פטורה בכך דאם כן שאין די בשבעה דינרין שפוחתין מכתובתה לדמי שפחה לשמשו ושהוא צריך להניק את בנו היאך יהא די בכך ועוד המורד שאומר איני זן ואיני מפרנס היאך יהא די לה בג' דינרין למזונותיה ופרנסתה והלא המשרה את אשתו על ידי שליש נותן במכובד לפי כבודו ובמורדת יד הכל שוה אלא שאף לר' יוסי בר חנינא גובין מכתובתה דמי שפחה לשמשו ולקונסה יותר פוחתין מכתובתה ז' דינרין ותדע לך דמעיקרא ס"ד דמתשמיש לא הויא מורדת והא ודאי לאו למימרא דלא ניחוש למרדה כלל דהא אמרינן הנאת תשמישך כו' וכדכתיבנא לעיל עד כאן. הריטב"א ז"ל:

ותלמידי רבינו יונה ז"ל כתבו וז"ל יש להקשות היכי קאמר ר' יוסי שאם אינה רוצה לעשות מלאכה דהויא מורדת והא קי"ל יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונת ואיני עושה ומסתמא לא פליג ר' יוסי אהא. ויש לתרץ דמיירי כשלקחה מן הממון והיא נזונת משלו ואינה רוצה לעשות מלאכה. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל ר"ה אמר מתשמיש כו'. פי' ר"ה אמר מתשמיש אבל ממלאכ' לא הויא מורד' דרמינן עלה האי קנסא אלא מגבין אותו דמי שכר שפחה אחת שתשמשנו ופוחתין לה מכתובתה בטובת הנאה כנגד שכר זה כשם שאם חבלה בו שזה ממון גמור הוא

שהיא חייבת לו ואע"ג דבקנסא דמתני' לא פחתינן לה מכתובתה אלא שבעה דינרין ממש התם הוא קנסא אבל הכא תשלומין. ר' יוסי בר' חנינא אמר ממלאכה כלומר דבמורדת ממלאכה נמי קנסינן לה למפחת לה שבעה דינרין לבד ממאי דמגבינן ליה מינה דיהבינן ליה מכתובתה בטובת הנאה כנגד דמי שכר שפחה אחת שתשמשנו ותעשה לו מלאכות שהיא חייבת אבל ליכא למימר דלרבי יוסי בר חנינא דסבר מורדת ממלאכה כיון דקנסינן לה בכולי האי לא יהבינן ליה תו דמסתייע שבעה דינרין בכל מילי דאם כן נתת דבריך לשיעורין ולא שוו קנסה לכולהו וזימנין נמי אפשר דלא סגי ליה בהכי לשכר שפחה אחת. וכל שכן למאי דאמרינן להא סברא דר' יוסי בר חנינא דאמרינן דאיהו הוי נמי מורד ממלאכה באומר איני זן ואיני מפרנס ואי אמרת דהשתא נמי יהבינן לה מיניה שלשה דינרין למזונות ופרנסה האי ודאי אפשר דלא ספקא ולא נהירא דיהבי רבנן קצבה למזונה אלא ודאי כל כמה דצריך לה. ותו דהא פרישנא דהני שלשה דינרין דקנסינן ליה לאו למימרא דיהבינן להו לדידה אלא שהן לתוספת כתובתה והכי דייק לישנא דקתני מוסיפין לה על כתובתה. אלא ודאי אליבא דר"י בר חנינא כיון דקסבר דמורדת דהויא ממלאכה למימרא דלבד ממאי דמגבינן ליה מינה כנגד שכר שפחה אחת קנסינן לה בפחת שבעה דינרין והיינו פלוגתייהו דרב הונא סבר דתו לא קנסינן לה בקנסא אחרינא. ומיהו ר' יוסי בר חנינא גופיה לא אמר אלא בשאר מלאכות חוץ ממעשה ידיה אבל במורדת במעשה ידיה בהא לא קנסי' לה אלא דמגבינן ליה מינה ופחתינן לה מכתובה בטובת הנאה דמי מעשה חמש סלעים שאינו אלא כחוב כדפרישנא במתני'.

ולפום מאי דקס"ד השתא דוקא ממלאכה הוא דהויא מורדת אבל מתשמיש לא הויא מורדת למימרא דקנסינן לה למפחת לה מכתובתה אלא דמשמתינן לה. ואיברא דתמיהא מלתא דאפי' במשמעת קולה על עסקי תשמיש ודמקשטא ליה תכא ומקשטא ליה פומא תנן לקמן דיוצאה בלא כתובה ובדין הוא דיכלינן למקשי מינה ובמסקנא הא אמרינן דמתשמיש כולי עלמא לא פליגי דהויא מורדת כי פליגי ממלאכה ולמאי דמסקינן דמתשמיש ודאי מורדת היא הוא הדין דקולנית נמי חשבינן מורדת אבל רבי טרפון סבר לקמן דקולנית גרעה דמכשרת עצמה ואינה מונעת עצמה לו ומריבה עמו על עסקי תשמיש והא כסיפא ליה מלתא טפי דשמעי שכניה וראויה לאלתר להפסיד כתובתה ומיהו בתר התראה. עכ"ל הרא"ה ז"ל:

ורבינו יהוסף הלוי ן' מיגש כתב וז"ל אבל ממלאכות לא הויא מורדת פי' כדי שתפסיד כתובתה אלא משמתינן לה עד דעבדא ליה למלאכות דמחייבה בהו דהויא ליה ככל מי שמחייב מן הדין בדבר ואינו עושה אותו דמשמתינן ליה עד דעביד ליה ולא מפסדינן לה

ממון והכין קאמר רבינו האי גאון זצוק"ל ודוקא מורדת הוא דאמרינן מתשמיש הויא מורדת ממלאכה לא הויא מורדת אבל במורד אפילו ממלאכה נמי הוי מורד דהא אמר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה ור' יוסי בר חנינא אמר אף ממלאכה הויא מורדת פירוש ותפסיד כתובתה. עד כאן:

בשלמא למאן דאמר מתשמיש לחיי. ואם תאמר למאן דאמר נמי מתשמיש אבל ממלאכה לא הויא מורדת דוקא בדידה אבל האיש לכ"ע הוי מורד ממלאכה וכמו שכתב הרא"ש ז"ל בפסקיו וכדכתיבנא בסמוך בלשון הר"י הלוי ן' מיגש ז"ל ומעתה תקשי ליה נמי מאי וכן המורד וכו' דקתני במתני' והא לא דמו אהדדי דמורדת דוקא מתשמיש הויא מורדת אבל מורד אפילו ממלאכה הויא מורד וי"ל דע"כ האומר איני זן ואיני מפרנס דהיינו מדידה דאיש לא הויא מלאכה ממש וכדבעיא למכתב בסמוך לשיטת רש"י והלכך בשלמא למאן דאמר תשמיש הרי בתשמיש שווין הן המורדת והמורד ולא איכפת לן במאי דלא שוו אהדדי במרידת איני זן ואיני מפרנס דהויא כנגד מלאכה אבל למ"ד ממלאכה מאי וכן המורד כו' הרי בתשמיש אינן שוין ובמלאכה גופה נמי מי משועבד לה ומשני דהוי השואה שפיר במאי דאמר רב האומר איני זן כו' דמ"מ זן ומפרנס הוא כנגד מלאכה של אשה ומסקנא דאסיק דמתשמיש כ"ע לא פליגי דהויא מורדת אתי שפיר טפי לר' יוסי בר חנינא הא דתנן וכן המורד וכו' ממאי דאתיא לרב הונא. א"נ מ"ד מתשמיש סבר דהאומר איני זן ואיני מפרנס יוציא לאלתר ויתן כתובה ואינו דומה למשנתנו דמוסיפין והולכין ומיהו הר"י ן' מיגש והרא"ש ז"ל לא כתבו כן וכדכתיבנא והדין עמהם דבשלמא למ"ד ממלאכה קס"ד השתא דמתשמיש יוציא לאלתר וכדכתיבנא לעיל בשם הריטב"א משום דתשמיש חמירא טפי דהיינו מעיקר האישות אבל למאן דאמר ממלאכה היכי בו נימא דבמידי דממונא דאינו מעיקרה אישות נחמיר ביה טפי ויוציא לאלתר ובמידי דעיקר האישות מוסיפין והולכין ויש פנים לצדד להפך וכדבעינן למכתב בס"ד וסברת רבוואתא ז"ל מכריע כנ"ל.

[וז"ל הריטב"א ז"ל בשלמא למ"ד מתשמיש לחיי.] ויש מקשים ולדידיה היכי ניחא והלא מה שמוסיפין לה אינה גובה אותו אלא כשיגרשנה והיא לא תצא אלא לרצונו ותשב עד שתלבין ראשה ותירצו דהשתא שפיר ידעינן טעמא דלאו לאמלוכי בה בעי וכל היכא דבעיא למיפק כייפינן ליה מפני בטול עונה שאפילו משום הוא בבגדו והיא בבגדה יוציא ויתן כתובה וטובא איכא בתלמודא דמצי למימר ולטעמיך ולא קאמר. הריטב"א ז"ל וכן כתוב בתוספות ובסמוך נאריך בזה בס"ד:

והאמר רב האומר איני זן וכו'. כתב רש"י ז"ל והאמר רב יוציא. ומתני' מוסיפין תני ואינו מוציא לאלתר. ע"כ. והיה אפשר לומר דרש"י ז"ל ס"ל דלכ"ע פריך ואפילו למ"ד מתשמיש והיינו דהשמיט הרב ז"ל האומר איני זן כו' ולא נקט אלא יוציא דקאמר רב ומ"ה נמי לא בעי לאקשויי מרב לכולהו ואפילו למ"ד מתשמיש ובזה ניחא כל מאי דקשיא להו לתוספות ז"ל וליתא להאי פירושא כלל דלשון הגמרא משמע דלמ"ד ממלאכה דוקא קא פריך ואין לשון רש"י ז"ל מורה כן.

ונ"ל דהכי קא פריך דמדקתני יוציא משמע לאלתר ומתניתין מוסיפין תנן דאינו מוציא לאלתר ומשני ולאו לאמלוכי ביה בעי פי' כי קאמר רב יוציא לא הוי לאלתר דאטו לא לאמלוכי ביה בעי וכדפירש"י ז"ל והשתא ניחא נמי כל מאי דהקשו התוס' דמשמואל ליכא למפרך דאף על גב דאמר יכפוהו לזון מאן לימא לן דבגוונא דמתני' לא ליהוי כפייתו דילמא בהכי כייפינן ליה דמוסיף והולך על כתובתה ומשמתינן ליה נמי עד שיזון וכל עוד שעומד במרדו מוסיף והולך והיינו מתני' ולמאן דאמר מתשמיש נמי ליכא לאקשויי מרב דאיכא לאפלוגי בין אומר איני זן למורד מתשמיש דבאומר איני זן לא בעינן לאמלוכי בה דהא ודאי לא יכלה למיקם עלה דהא מלתא דאי אפשר בלא מזונות ופרנסה בלא ספקה מעשה ידיה וסתמן לא ספקה אבל אפשר לה בלא תשמיש ולכך נמלכין בה אי בעיא לנטורי ודרך בנות ישראל הצנועות שאינן רוצות להתגרש לכך שנינו סתם שמוסיפין לה על כתובתה אבל למאן דאמר ממלאכה ומוקי סיפא דמתני' דמורד על אשתו באו' איני זן כו'. תקשי דרב קאמר יוציא דמשמע לאלתר ומתני' קתני מוסיפין דאינו מוציא לאלתר כנ"ל פי' לפירוש רש"י ז"ל. ודברי רבינו ישעיה מטראני ז"ל מטין כן וכדבעינן למכתב קמן בס"ד.

והתוספות לא פירשו כן דאיברא דהלשון כפשטו משמע דיוציא לאלתר דלמה להו לנטורי ומיהו לא מכרעא לשון יוציא כולי האי דמשמע לאלתר עד דמתיב עלה ממתניתין דאפשר לדחוק הלשון ולומר מאי יוציא לאחר המלכה בה אלא הכי פריך דכיון דכופין אותו מה שייך תוספת פי' כיון דעבדינן לה חדא תקנתא למה להו עוד לאוסופי על כתובתה דהא במאי דכופין אותו לגרשה ויתן כתובה בהכי סגי ומאחר שמגרשה מה שייך תוס' ולכך קשיא להו דמשמואל נמי דפליג עליה דרב תקשי דמאחר דאת' כופה אותו לזון מה שייך תוספ' ולמה ליה לאוסופי ומתרצי דשפיר שייך תרווייהו מזונות ותוספ' מאחר דאינו רוצה לזונה אלא ע"י כפייה דאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת אבל גרושין ותוספת לא שייך בהדי הדדי דמאחר שכופין אותו לגרשה מה שייך תוספת וקשיא להו לשיטתם ז"ל דלמ"ד מתשמיש נמי תקשי דע"כ מורד מתשמיש נמי כופין

להוציא דאטו לעולם יוסיפו על כתובתה ותתעגן כל ימיה ומאחר דבע"כ מגרשה מה שייך תוספת דגירושין ותוספת לא שייכי בהדי הדדי וכדכתיבנא ותירצו דהוה מצי למימר ולטעמיך כנ"ל פי' לפי' התוספות ז"ל.

ודע שיש חילוק גרסאות בהך שינויא דקא משני תלמודא דרש"י ז"ל גריס ולאו אמלוכי ביה בעי והרא"ש וכל האחרונים ז"ל גרסי בה פי' שנמלכין בה מה היא רוצה או שיוסיפו לה או יוציא ויתן כתובה ואיזו שתרצה יעשו לה ולקמן נכתוב לשונם ז"ל בארוכה בס"ד: וז"ל ה"ר ישעיה מטראני ז"ל תנן וכן המורד על אשתו בשלמא למ"ד מתשמיש שפיר דכי היכי דאיהי משעבדא ליה לדידיה איהו נמי משעבד לה לדידה אלא למאן דאמר ממלאכה מלאכה מי משעבד לה אין באומר איני זן ואיני מפרנס פי' והמזונות הם תחת המלאכה. והאמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה פי' והיכי תנן מוסיפין לה ג' דינרין ותו לא ומהדר ולאו לאמלוכי ביה בעי פירוש אע"ג דאמר רב יוציא ויתן כתובה לא מיד אלא נמלכין בו ומתרין בו שאם לא יתרצה להוציא וליתן כתובה ואחרי כן אם לא ישמע כופין אותו להוציא וליתן כתובה ומאי דתנן מוסיפין לה על כתובתה באותן הימים שנמלכין בו שאע"פ שנתפייס נותן לה בכל שבוע ג' דינרין כל הימים שעמד במרדו.

ומכאן מוכיח שאם האשה טוענת ואומרת אי אפשי לעמוד בתוספת זו או תתרצה ותשלים עמי או תן לי גטי וכתובתי שהדין עמה כדכתבינן לעיל אבל אם הבעל אומר לאשה כשהיא מורדת אי אפשי לעמוד בתוספת זו שאי אפשי לעמוד בלא אשה או תתרצה עמי או תצא בלא כתובה אין שומעין לו שאין דומה האיש לאשה שעיגון האשה גדול שהיא אסורה לכל אבל האיש אפשר לו באשה אחרת לפיכך אין דינם שוה ואין לו אלא הפחת שפוחת לה בכל שבוע. א"נ טעמא דמילתא מפני שהמורדת היא מפסדת את דינה והבעל מרויח מה שלא היה ראוי לו אבל המורד אינו מפסיד משלו כלום והאשה אינה מרווחת כלל אלא נוטלת דינה שמשעה שכנסה נתחייב בכתובתה אלא שלא ניתנה כתובה לגבות מחיים כל זמן שעומד עמה לשלום אבל אם הוא בוגד בה דין הוא להוציא וליתן כתובה מיד אם האשה תובעתו ואם ברח או שאינו שומע לדברי חכמים מוסיפין לה ג' דינרין בשבת וכשכופין אותו נותן לה כל כתובתה וכל הדינרין שהוסיפו לה וכל אלה המעגנין נשותיהן הן חייבים ליתן ג' דינרין בשבת תוספת על כתובתה והדינרין הללו הם כסף צורי מדתני ר' יהודה שלשה טרפעיקין ואמרינן בגמרא מאי טרפעיקין אמר רב ששת אסתירא וכמה אסתירא פלגא זוזא ואסתירא הוא סלע מדינה כדאמרינן מעי איסתירא וחצי זוז הוא סלע מדינה שהאחד שוה שמנה ואמרינן נמי התם תניא נמי

הכי רבי יהודה אומר שלשה טרפעיקין שהן תשע מעין מעה וחצי בכל יום אלמא דינר צורי הוא שיש לו שש מעה כסף. ע"כ:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל והאמר רב כו'. איכא דקשיא ליה דמשמע השתא דהא לר' יוסי בר חנינא קשיא לחוד ואדרבא לרב הונא קשיא טפי דאמר ממלאכה לא הויא מורדת ויש לומר דהא לא קשיא למאי דפרישנא לעיל דרב הונא ה"ק שאין דנין אותה מדין מורדת בפחיתת כתובה במשנתנו אלא או יוציא ויתן כתובה כרב או יכפוהו לזון כשמואל אבל לרבי יוסי בר חנינא דאמר דהיינו מורדת המוזכרת במשנתנו קשיא אדרב וה"ה דקשיא ליה אדשמואל דאמר עד שאתה כופהו להוציא יכפוהו לזון אלא דחדא מנייהו נקט. ע"כ:

והרא"ה ז"ל כתב וז"ל תנן וכן המורד וכו'. והאמר רב כל האומר איני זן כו'. קשיא לן ותיקשי נמי לרב הונא דאמר מתשמיש הויא מורדת ולא ממלאכה. מ"ש מיניה דידה דחשבינן ליה מורד באומר איני זן ואיני מפרנס ואפשר לומר אליבא דרב הונא דהא לא קשיא דמרדו של איש קשה משל אשה כשהיא מורדת אפשר לו לכופה בדברים ושוטים ומזונותיה וכיוצא בזה בכפיית הבעל לאשתו. ותו דהא מגבינן ליה מינה דמי שכר שפחה אבל כשהוא מורד במזונות ופרנסה היאך אפשר לה שלא תאכל עד שתבא לב"ד ויכפוהו ויהיו חייה תלוים לה. ומהאי טעמא נמי אפשר דאמרינן דכשהוא מורד כופין להוציא וליתן כתובה וכשהיא מורדת לא אמרינן תצא בלא כתובה דמרדו קשה ממרדה שהיא אסורה באחר והוא מותר באשה אחרת. והא דאמרינן נמי וכן היא שנדרה שלא תארוג בגדים נאים לבנה תצא שלא בכתובה אע"ג דקסבר רב הונא דממלאכה לא הויא מורדת. י"ל ה"מ בשאר מלאכות שיש בהן דין ממון וכדאמרינן דמגבינן ליה מינה בכדי דמיהן אבל בהא דלית בה דין ממון ובמקום נדר דליכא תקנתא אחריתי דין הוא דתיפוק בלא כתובה. וכ"ת אמאי לא אקשינן נמי לרב הונא דאמר מורדת מתשמיש דידיה אדידיה דהא אמר רב הונא לעיל האומר אי איפשי אלא הוא בבגדו והיא בבגדה יוציא ויתן כתובה והיינו מורדת מתשמיש. י"ל בדין הוא דמצי לאקשויי ואקשי לר' יוסי בר חנינא איידי דנקט טעמא דאיני זן ואיני מפרנס. ולרב הונא נמי איכא לפרוקי כדמפרקינן לדידה דאמרי' ולאו לאימלוכי בה בעי.

ואיכא דגרסי ולאו לאימלוכי ביה בעי. ופירשו שנמלכין בו ונותנין לו זמן המלכה ובאותו זמן מוסיפין לה ואם לא חזר בו יוציא ויתן כתובה. וליתיה להאי פירושא דעד אימת נטרינן ליה. וכ"ת ל' יום שכן זמן ב"ד ל' יום כל כה"ג ודאי הוה להו לפרושי לה בגמרא בהדיא. ותו דקא מתמה עלה דמלתא דקאמר ולאו לאימלוכי ביה בעי מכלל דפשיטא מילתא והא מנא ליה. אבל הגרסא הנכונה ולאו לאימלוכי בה בעי. כלומר אף

על גב דהוי דינא נמי להוציא וליתן כתובה נמלכין בה. אי בעיא דלא תיפוק ונכפייה בהכי דנוסיף לה שלשה דינרין בכל שבת ושבת ואי ניחא לה למיקם בהכי תיקום ואי ניחא לה נמי ובעיא למיפק כייפינן ליה נמי לאפוקה. והשתא אתיא שפיר הא דמתמיה עלה ולאו לאימלוכי בה בעי דהא ודאי מילתא דפשיטא הוא דבדידה תליא מילתא ואפילו לרב הונא נמי דסבר דמורדת לא הויא אלא מתשמיש בדידה נמי תליא מלתא ואי לא בעיא למיפק לא נפקא אלא כופין אותו לזונה כיון שהיא רוצה בכך ואינה רוצה לצאת.

ומיהו אפילו לר' יוסי בר חנינא דקסבר דממלאכה הויא מורדת ה"מ ממלאכות השנויות במשנתנו אבל לא בשאר מלאכות והא דתניא כופה אותה ליתן תבן לפני בקרו לאו בכפיה ממש קאמרינן אלא כפיה בדברים וכיוצא בענין זה שהבעל כופה את אשתו וכדאמרינן אין הבעל כופה את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת וההיא דאמרינן נמי לעיל נדרה שלא להניק את בנה ב"ה אומר' כופה ומניקתו אליבא דרב הונא דקסבר דממלאכה לא הויא מורדת ולכולי עלמא נמי אין עיקר הלשון בכאן כפיה ממש אלא לומר שאין הנדר חל וכעין אותה ששנינו בנזיר חומר בנשים מבעבדים שהאיש כופה את עבדו ואינו כופה את אשתו לומר שנדרי אשתו קיימין כל זמן שלא הפר לה. אבל בעבדו אינו כן שאין צריכין הפרה כל עיקר אלא אומר לו טול אכול טול ושתה שאינו חל כלל. וכן אותה שאמרו קונם הנאת תשמישי עליך כופה ומשמשתו למימרא דכיון דמשעבדא ליה לאו כל כמינה דקא מפקא ליה לשיעבודיה מינה ולא חל הנדר ולא בעי הפרה כלל. ע"כ:

באומר איני זן ואיני מפרנס. מכאן הוכיח הר' אליהו מפריש ז"ל שחייב הבעל להשכיר עצמו למלאכה כדי לזון את אשתו שאם לא כן באו' איני זן מאי מורד ממלאכה איכא ועוד אמר כי מספר כתובה נלמוד כי לכך הוא כותב לה אנא אפלח ואוקיר ואזון וזה ודאי דין חדש מאד שיכופו על מזונות מה שאין כופין כן לבע"ח ומהכא ליכא ראיה דה"ק שאומר איני זן כיון שהמזונות תחת מלאכת מעשה ידיה כשאומר איני זן קרינן ליה מורד ממלאכה כלומר מורד ממה שהוא תחת מלאכה וכן פרש"י. ומ"ש בספר כתובה ואנא אפלח נראה לי שאין כותבין כן אלא משום חלתה שהוא חייב לזונה במזונות ורפואה כדתנן לקתה חייב לרפאותה א"נ שופרא דשטרא הוא ולישנא מעליא שיטרח לעבדה ולכבדה במזונותיה ופרנסתה בכל כחו. הריטב"א ז"ל.

והתוספות פירשו דאפלח אינו ר"ל שכירות אלא היינו עבודת קרקע פי' אחרוש ואנכש ואעדור את השדה ואביא מזונות לבית ואפשר לתרץ בזה הקושיא האחרת דמשום הכי

מקרי מורד ממלאכה האומר איני זן דזימנין מורד ממלאכה כגון מלאכת שדהו שלא לחרוש וכיוצא בזה כן נראה לי:

ולאו לאימלוכי ביה בעי ה"ג רש"י ופי' ז"ל שנותנין לו זמן להמלכה אולי יחזור ממרדו ובתוך כך מוסיפין על כתובתה ג' דינרין ואם לא יחזור בו יוציא ויתן כתובה והקשו עליו דאם כן הוה לן לפרושי כמה זמן נותנין לו להמלכה דאע"ג דבעלמא זמן ב"ד שלשים יום דילמא הכא מוספינן או מבצרינן ולא עוד אלא דפשטא דמתניתין משמע דלעולם מוסיפין לה עד שיגרשנה מדעתו ועוד דלהמלכה הוא דיהבינן ליה זמן היאך אנו קונסין אותו בינתים והנכון כגירסת הספרים דגרסי ולאו אמלוכי בה בעי כלומר שנמלכין בה ואם רצתה לצאת כופין אותו להוציאה ולתת כתובה לאלתר ואם לא רצתה להתגרש כופין אותו לעולם במרד השנוי במשנתנו ומפני שדרך בנות ישראל הצנועות שאינן רוצות להתגרש לכך שנינו סתם שמוסיף לה על כתובתה. הריטב"א ז"ל.

ובמהדורא קמא כתב רש"י כגירסת שאר המפרשים וז"ל ולאו אמלוכי בה בעי אי נוח לה שיגרשנה מיד ויתן לה כתובתה או שתהא תחתיו ויוסיפו לה על כתובתה ע"כ. והא כתיבנא לעיל לשון הרא"ה ז"ל בזה בס"ד:

מיתיבי אחת ארוסה ואחת נשואה כו'. גרסת הספרים בשלמא למ"ד ממלאכה שפיר אלא למ"ד מתשמיש נדה בת תשמיש היא ומהדרינן אינו דומה מי שיש לו פת בסלו כו' איכא דאמרי בשלמא למ"ד מתשמיש כו' ואיכא למידק אי במלאכה מאי אפילו דהא נדה בת מלאכה היא כשאר כל הנשים וי"ל לפי שדרך נדה להיות מרוחקת ממלאכת אפיה ובשול מחמת נדותה ואימא דכיון שכן לא הויא מורדת משום מלאכה קמ"ל דאדרבה מכולן הויא מורדת כיון דבשורת הדין מותרת לעשות כל המלאכות אלא שאינה קוצה חלה ואינה מוזגת לו את הכוס וחברותיה כנ"ל. ורש"י נשמר מזה וכתב דה"ג דבשלמא למ"ד מתשמיש ניחא אלא למ"ד ממלאכה נדה בת מלאכה היא אלא מתשמיש כ"ע לא פליגי וכו' ופי' ז"ל דה"ק דבשלמא למ"ד מתשמיש שייך לומר אפילו נדה וקמ"ל דאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו אלא למ"ד ממלאכה מאי אפילו נדה דהא שפיר הויא בת מלאכה אלא ע"כ מתשמיש כ"ע לא פליגי וכו' וק"ל אמאי לא פרכינן מארוסה למ"ד ממלאכה מאי מרד דמלאכה איכא. וי"ל כגון שהגיע זמן והיא אוכלת משלו שהיא חייבת לעשות בצמר ודאי ואולי חייבת ג"כ לאפות ולבשל וא"כ דכל ארוסה והיא מורדת מלכנוס מפני כדי שלא תעשה לו המלאכות שהאשה עושה לבעלה וכדרך שאנו דנין אותה במורדת מתשמיש מפני שאינה רוצה לכנוס לחופה כנ"ל. הריטב"א ז"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא שומרת יבם שמרדה ביבם ואומרת לא תנשא עכשו. אחת לי

שא"נ הן מורדות פוחתין להם. בשלמא למ"ד מתשמיש שפיר ולקמן פריך נדה הא לאו בת תשמיש ואפילו מרדה אמאי פוחתין לה מכתובתה. חולה מי הויא בת מלאכה והכי נמי הוה מצי פריך ארוסה בת מלאכה היא הא אין מעשה ידיה לבעל עד שתנשא ותזון משלו ממלאכה נמי הויא מורדת והא מתניתין במרד תשמיש קא מיירי במרד מלאכה לא קא מיירי ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל ה"ג בשלמא למ"ד מתשמיש שפיר אלא למ"ד ממלאכה חולה בת מלאכה היא פי' למ"ד מתשמיש ניחא נדה וחולה ואע"פ שאינן עכשו בנות תשמיש מ"מ איכא צערא משום שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו כו'. וכדאמרינן בסמוך אבל למ"ד ממלאכה חולה לאו בת מלאכה היא ובמלאכה לא שייך למימר אינו דומה מי שיש לו פת בסלו וה"ה דהוה מצי למיפרך בשלמא למ"ד תשמיש היינו דקתני אפילו נדה אלא למ"ד ממלאכה מאי אפילו.

ונדה דהויא מורדת מתשמיש דוקא בשמרדה בלא עת נדתה דהא איכא למימר אינו דומה מי שיש לו פת בסלו אבל התחילה למרוד בעת נדתה לא דהתורה האמינתה ושמא רצתה לשחק בו עד שתטבול והכין איתא בירושלמי דגרסינן התם מה נן קיימין אי כשמרדה עליו והיא נדה התורה המרידתה עליו אלא כן נן קיימין שמרדה עליו עד שלא באה לנדה ובאה לנדה. ע"כ:

ולענין פסק הרי"ף ז"ל וכל הראשונים ז"ל פסקו הלכה כרב הונא ויש מביאין ראיה מהא דאמרינן לקמן היכי דמיא מורדת דאמרה בעינא ליה ומצערא ליה ואינה ראיה ברורה דאנן בעינן לפרושי היכי הויא מורדת מתשמיש דהא קי"ל דבתשמיש כ"ע לא פליגי והראב"ד הביא ראיה מהא דאמר ליה רב חייא בר יוסף לשמואל נדה בת תשמיש היא ואם איתא מאי קשיא לימא ליה דמתניתא במורדת ממלאכה ואינה ראיה דדילמא לישנא דאפילו נדה לא דייקא ליה שפיר למ"ד מורדת ממלאכה ולא ניחא ליה בפירוקא דכתיבנא לעיל א"נ דמשמע ליה דומיא דחולה משמע ליה כולה ברייתא משום מלאכה ומ"מ עיקר הדין כמו שכתבנו דהלכתא כרב הונא וכל שמורדת ממלאכה כופין אותה בשוטי או שאינו זנה או שמוכרין ב"ד מכתובתה בטובת הנאה כדי שישכור עליה שפחה או עבד לשמשו. הריטב"א ז"ל:

והרב רבינו יהוסף הלוי ז"ל כתב וז"ל היכא דאימרדא לה ממלאכה ולא אימרדא ליה מתשמיש לא הויא מורדת אלא יתבה לה תותי בעלה וכתובתה קיימת ומשמתינן לה עד דעבדה לגברה מאי דחייבת למעבד ליה אבל כתובה לא מפסדת כלל דהא לא אימרדה מעיקר האישות שהוא התשמיש והיכא דאימרדה מעיקר האישות שהוא התשמיש אי

אמרה מאיס עלי כו' ע"כ:
והרמב"ן כתב וז"ל תמהני היכי קי"ל דממלאכה לא הויא מורדת מאי שנא מיניה דידיה דבאומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה ובכמה מרדים פחותים מזה אמרו כן ונ"ל מפני שמרדו של איש קשה משל אשה לפי שיש ספק בידו לעשות כדאמרינן עד שכופין אותו להוציאה יכפוהו לזון ומהדרינן אין אדם דר עם נחש בכפיפה כלומר אי אפשר לה להתענות עד שתבא לב"ד ויהיו חייה תלויין לה מנגד אבל כאן אפשר לכופה בשוטי' לעשות מלאכה ואם נתבטלה עד שיכפוה לא הפסיד כל כך וגם אפשר לו למנוע תשמישה ומזונותיה עד שתחזור בה ואע"פ שאמרו שלא תארוג בגדים נאים לבנה תצא שלא בכתובה שאני התם שנדרה ואי אפשר לכופה אבל זו הוא עצמו יכול לכופה שב"ד משמתין אותה שכן כתבו מקצת המפרשים ראשונים ע"כ:
ורבותינו חזרו ונמנו שיהו מכריזין וכו'. ונראין דברים דבהנך ארבעה שבתות אלו לא הפסיד כלום אם תחזור בה. וא"ת א"כ עכשיו תחזור בה ולמחר תחזור למרדה ותצערנו שלש שבתות הא ליתא דכל שחזרה בה מתרין בה שאם תחזור עוד למרדה תשבור כתובתה לאלתר אבל יש שפירש דאפילו תחזור בה תפסיד שבעה דינרין בכל שבוע שעמדה במרדה כדין משנתנו. ואינו מחוור. הריטב"א ז"ל:
אינו דומה מי שיש לו פת בסלו כו'. פי' דנדה יש לו פת בסלו חשיב כיון שהוא עומד בבטחון שתטבול בסוף נדתה ותהא ראויה לו. הריטב"א ז"ל:
וז"ל רש"י במהדורא קמא אינו דומה כו'. כך זה הואיל ויודע שהוא אינו עתיד לשמש עמה מצטער יותר. ע"כ:

דף סג:

אלא בבתי כנסיות וכו'. דאיכא רבים מכספא והדרא בה. ארבע שבתות בשבת מקבצין ובאין לשמוע הדרשא. הריטב"א ז"ל.
דיקא נמי דקתני ארבע שבתות פרש"י ז"ל דשבתות דנקט שבתות ממש שאין בהם מלאכה והכל מצויין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות פי' לפירושו שאלו היה רוצה לומר ארבע שבועות הו"ל למימר שלשים יום כדאמרינן בעלמא. ויש גורסין דיקא נמי דקתני ארבע שבתות זו אחר זו ומפרש לה דכיון דקתני זו אחר זו ודאי שבתות ממש קאמר דאי ארבע שבועות פשיטא דסתם ארבע שבועות רצופות נינהו אבל בשבתות ממש הואיל ואיכא ימי חול בינתים ואינן תכופות ממש הוי ס"ד דדלמא לאו רצופות נינהו. הריטב"א ז"ל:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל דיקא נמי דקתני ארבע שבתות זו אחר זו כלומר ממה שהצריכו לומר שההכרזות יהיו בשבת למדנו שאין מכריזין אלא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שהכרזה זו אינה אלא כדי שתתבייש ותחזור בה ודי כשתהיה במקום שמתקבצים כל בני העיר ואינו צריך להכריז בשווקים וברחובות ואע"פ שהכרזה אסורה בשבת לדבר אחר הכרזה זו שהיא למצוה כדי שתחזור האשה לבעלה מותרת.

וכ' הרמ"ה ז"ל וכי תימא ממאי דהני ד' שבתות דקתני יומי שבת בלחוד נינהו דילמא שבועי נינהו דמכרזינן בהו בכל יומא א"כ למה ליה למתני זו אחר זו דילמא ארבע שבתות ותו לא דמסתמא זו אחר זו משמע כדתנן גבי מדיר ב"ש אומרים שתי שבתות אלא להכי איצטריך למיתני זו אחר זו דמשום דמיירי ביומי דשבת סד"א כיון דלא סגיא דלא מפסקי ימי החול בינתים לא ליבעי זו אחר זו קמ"ל זו אחר זו דכל היכא דמיקרביה ימי מכרזה מנכר טפי דאושא מלתא ואית לה כסופא טפי דיקא נמי מדאיצטריך רבא לאתויי זו אחר זו בדוקייה דאלמא לא סליק דוקייה אלא בתרווייהו. עכ"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל:

שתי פעמים שולחין לה אחת קודם הכרזה לכאורה נראה דה"ק פעם אחת שולחין לה קודם הכרזה וא' לאחר הכרזה קודם שיתחילו שאם תעמוד במרדה שתפסיד כל כתובתה וכמו כן שולחין אליה אחר כל ההכרזות אבל מורי הרב נר"ו אומר דשתי פעמים על כל הכרזה והכרזה קאמר דהוו להו שמונה הכרזות וסיועא למילתיה מן התוספות דתנינן התם ורבותינו חזרו ונמנו שיהיו מכריזין עליה ארבע שבתות ושולחין לה פעמים בכל שבת ורמי בר אבא בא לפרש התוספות ולומר לא תחשוב שאלו השתי פעמים שתיהן קודם הכרזה או שתיהן אחר הכרזה אלא אחת קודם הכרזה ואחת אחר הכרזה. תלמידי רבינו יונה ז"ל.

וז"ל [רש"י] במהדורא קמא לאחר הכרזה לאחר שבת רביעית. ע"כ:

הא דאמר רבא הא בורכא איכא למידק דאטו כל מאן דפסיק כרבותינו קריא ליה בורכא וליכא למימר בורכא אלא באמורא דאמר דבר חידוש מטעמא דנפשיה כההיא דבשילהי פרק כסוי הדם ואין לפרש דאדרמי בר חמא דאמר פעמים שולחין לה מב"ד קאי ולומר דאין שולחין לה אלא בסוף ההכרזה וכדרבה בר רב הונא דאמר אין נמלכין בה דא"כ לא היה לו להפסיק בה בהא דדריש רב נחמן. ואולי אמר דמשום דהא מלתא לא תליא בטעמא אלא תקנתא בעלמא הוא דתקון אם איתא דברייתא לא משבשתא הוא לא הוה שביק ליה רבי ופסק כתקנתא קמייתא אלא בחזרה אלמא משבשתא היא דאי ר' לא שנאה ר' חייא מנין לו וא"ל רב נחמן בר יצחק דלא משבשתא היא דגברא רבא אסהיד

עליה דמקובלת היתה בידם מן הגדולים ששנאוה בבית המדרש ואפילו הכי לא הדר ביה רבא ואמרינן איהו דאכתי לא הדר ביה כמאן סבירא ליה כי הא לומר דאשכח נמי רב ששת דלא סבר לה ואמר דמשבשתא היא ולא נשני' בבית המדרש. הרשב"א ז"ל. ורש"י תירץ עיקר קושיא שכתב ז"ל הא בורכא. דבר שאינו הגון. ע"כ.

עוד כתב הרשב"א ויש ספרים דגרסי אמר רבא אמר רב ששת הלכה נמלכין ולפי גירסא זו פי' נמלכין בה שפוחתין בה מעט מעט ונמלכין בה עמה בכל יום אם תחזור בה או תפחות מכתובתה ואין מפסידין ממנה כל כתובתה בשעה אחת אחר ד' שבתות כרבותינו ורב הונא אמר רב ששת הלכה אין נמלכין בה אלא מודיעין אותה ואם לא חזרה בה מפסידין כל כתובתה אחר ארבע שבתות של הכרזה ואינו נראה כן מדברי רבינו אלפסי שהוא ז"ל כתב הא דרבותינו והא דנמלכין בה [דאלמא מ"ד נמלכין בה] כרבותינו ולפי דבריו גרסינן ביה וכך היא גרסת הראב"ד ולדברי רבינו אלפסי יש לפרש נמלכין בה קודם הכרזה ואחר הכרזה דזו ודאי היא המלכה שמזהירין אותה אם תחזור בה ואם לאו שנפסיד ממנה כתובתה אבל למתניתין דפוחתין כתובתה מעט מעט ואין נמלכין בה כלל אלא היא תחוש לעצמה. ע"כ:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל דרש רב נחמן בר רב חסדא הלכה כרבותי' כלומר שמפסידין כל כתובתה לסוף ד' שבתות ולא שיפחתו לה בכל שבוע כדין משנתנו אמר רבא האי בורכא ואמרינן ואיהו כמאן סבר כלומר רבא דאמר בורכא כמאן סבר ואמרינן כי הא דאתמר הלכה נמלכין בה כלומר שפוחתין מכתובתה מעט מעט כדין משנתנו כן פרש"י ז"ל. וא"ת והיכי אמרינן ואיהו כמאן סבר דהא פשיטא דסבר כמשנתנו וי"ל דמשום משנתנו לא היה לו לומר הא בורכא דהא רבותי' ידעי לה למשנתנו ורצו לתקן תקנה זו שהתקינו דאיצטרכינן לתרוצי דאיהו אשכח אמוראי אחריני דבתר רבותינו דמחו לה לרבותינו אמוחא ומ"ה אמר דמאן דפסק כרבותי' אמר בורכא ועדיין אין הפירוש מחוור ועוד דאי מ"ד נמלכין בה רוצה לדונה כדין משנתנו גנובי גנבא למה ליה לימא הלכה כמשנתנו ועוד דלישנא דנמלכין בה לא אתי שפיר משום פחיתת כתובה דמשנתנו.

ור"ת ז"ל פירש הלכה כרבותינו כלומר במשמעות פשט לשונם שאין מתרין בה אלא פעם א' ולאפוקי מדרמי בר חמא דאמר ב' פעמים שולחין לה ורבא אמר הא בורכא דס"ל כרמי בר חמא ואמרינן ואיהו כמאן סבר דדחי לה לדרב נחמן בר רב חסדא משום דרמי בר חמא וקרי לה בורכא ואמרי' דסבר לה כי הא דאמר נמלכין בה כלומר שנמלכין בה גם לאחר ארבע שבתות ולנוסחי דגרסי ואינהו כמאן סברוה פירושו על רבא ורמי בר חמא ועדיין אין פירוש זה מחוור דלא אתי ביה שפיר לישנא דנמלכין בה.

והראב"ד פירש דר"נ הוה אמר הלכה כרבותינו ואין דנין אותה כמשנתנו כלל ואמר רבא דהא בורכא שאף רבותינו לא דחו דין משנתנו לגמרי אלא שהוסיפו עליה שאם תרצה יותר בדין רבותינו שדנין אותה בו והיינו דאמרינן ואיהו כמאן ס"ל ומהדרינן דסבר לה כמ"ד נמלכין בה כלומר שתברור באיזה מהם היא רוצה אם בדין רבותי' שתפסיד כל כתובתה בפעם א' לאחר ארבע שבתות ולא תפסיד כלום בנתים או בדין משנתנו שפוחתין והולכין ז' דינרין בכל שבוע ואם תחזור בה שתפסיד כל מה שעבר. וא"ת ומאי המלכה בעי והלא טוב לה דין משנתנו שיש לה מתון הרבה מדין רבותי' שאין לה שום מתון לאחר ארבע שבתות וטוב להפסיד שבעה דינרין בכל שבוע מד' שבתות אם חזרה בה. וי"ל דלמשנתנו איכא חומרא טפי שפוחתין לה אפילו מנכסי מלוג מה שאין כן בדין רבותינו ובדרמי בר חמא ליכא שום פלוגתא דאמוראי והכל מודים שכן תקנו רבותינו להתרות בה שתי פעמים.

ולהני פירושי דר"ת ז"ל והראב"ד ז"ל הלכה כרבותינו דכולהו מודו בה ולענין המלכה כיון דרב נחמן בר רב חסדא ורב נחמן בר רב יצחק ור' חנינא ורבא משמיה דרב ששת סברי דאין נמלכין בה הכין הלכתא וגם לפירוש רש"י יש לפסוק הלכה כרבותינו כו'.

ע"כ:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל נמלכין בה פרש"י דרב ששת בא לחלוק על כל אותם שאמרו שמכריזין עליה וס"ל דאין מכריזין כלל אלא נמלכין בה כלומר ומחזירין אחריה שתחזור ממרדה ובינתים פוחתין לה מכתובתה כדקתני במתניתין וזה אינו נראה שהיאך אפשר לפרש שרב ששת חולק על תקנת רבותינו ועוד דלא ה"ל למימר האי לישנא אלא פוחתין לה מכתובתה. על כן נראה כמו שפירש רבינו יעקב ז"ל שנמלכין בה ר"ל דקודם שיכריזו צריך לימלך בה ולהודיעה שמפסדת כתובתה וגם רב שרירא גאון ז"ל כך פי' ולפי זה הפי' נמצא דרב ששת ורמי בר אבא תרווייהו ס"ל דנמלכין בה קודם הכרזה ואחר הכרזה ורבותינו ס"ל שאין מכריזין עליה אלא פעם אחת אחר המלכה ופלוגתא דאינך ורב ששת הויא עם רב נחמן בהכי.

וקשיא ליה למורי הרב נר"ו דהא בהדיא חזינן בתוספתא דבריהם כדכתיבנא לעיל והיכי מצינן למימר דרמי בר אבא דאמר שתי פעמים חולק עם רבותינו דאדרבה לפרש בא על כן נראה לי לפרש דמאי דאמר רב ששת הלכה נמלכין בה לא קאי (אלא) על התקנה הראשונה שהתקינו שיהיו מכריזין עליה ד' שבתות אלא על התקנה השנייה שהתקינו שאפי' אחר ההכרזות לא תפסיד כתובתה לאלתר אלא משהינן לה תריסר ירחי שתא ובתוך זה הזמן נחזר אחריה לחזור בה ועל זה אמר רב ששת הלכה נמלכין בה כלומר

אף על פי שהכריזו עליה ארבע שבתות ושלחו לה ב"ד ב' פעמים אפ"ה לא יהבי' לה גיטא לאלתר אלא משהינן לה תריסר ירחא שתא הם היו יודעין אותה והתלמוד הזכירה לבסוף בשנגמר כל הענין. עד כאן:

וז"ל הרמב"ן ז"ל הא דאמרינן הלכה נמלכין בה ה"פ אומרין לה הוי יודעת שאם תעמדי במרדך לצער אותו אפי' כתובתיך מאה מנה הופסדה ואי בעית מפקי ליך ואי אמרה כתובתי אני רוצה ואם אי אפשר לי לגבותה ממנו איני רוצה להיות צרורה עמו מכריזין עליה ארבע שבתות ובתר הכי נפקא בלא כתובה ואם אמרה איני רוצה לצאת ממנו ובעיא דתפחות כתובתה ז' דינרין שומעין לה וכן פי' הראב"ד ז"ל.

אבל הרב ר' יהוסף פי' נמלכין בה פוחתין ז' דינרין בכל שבת ושבת עד שתגמר כל כתובתה ופסק הילכתא הכי אבל דעת רבי' הרב ר' יצחק אלפסי נראה שהוא נוטה לפירוש הראשון שמפני כך כתב דברי רבותי' ודברי רמי בר אבא שני פעמים שולחין דאתי' אליבא דרבותינו אע"פ שלא כתב ר"ח ז"ל כן. ע"כ:

גרסת הספרים רבה אמר רב ששת הלכה נמלכין בה ורב הונא בר יהודה אמר רב ששת הלכה אין נמלכין בה וק"ל דא"ה מאי מסייעין מינה לרבה סתם דהא פלוגתא דאמוראי היא אליבא דרב ששת ויש לפרש דאנן לא מייתינן לסייעתא אלא דרבה בר רב ששת דאמר נמלכין בה ומסדר תלמודא הוא דאייתי בתר הכי לאידך דרב הונא בר יהודה ויש גורסין בהיפך ולא נהירא משום קושיא דאמרן וי"ג בתרווייהו נמלכין בה ולא נהירא דהול"ל וכן אמר רב הונא בר יהודה. הריטב"א ז"ל:

היכי דמיא מורדת דאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה אבל אמרה מאוס עלי לא כייפינן ליה כן גורס רש"י ז"ל ופירש כן היכי דמיא מורדת שכופין אותה ופוחתין מכתובתה דאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה שיש לכופה ע"י פחיתת כתובה אבל אמרה מאיס עלי ואיני רוצה לא בו ולא בכתובתו לא כייפינן לה להשהותה אלא נותן לה גט ויוצאת בלא כתובה ע"כ.

ונראה מלשונו שהאומרת מאיס עלי כופין אותו לתת גט ותצא בלא כתובה. ואף הרמב"ם כן כתב שכופין אותו לגרש לאלתר שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה ור"ת ז"ל כתב כמה פעמים יצאה הוראה בטעות בפנינו שהיו אומרים שהאומרת מאיס עלי כופין אותו לגרש וא"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו תחת בעלה וכשתתן עיניה באחר תאמר על בעלה מאיס עלי ובפרק בתרא דנדרים [צ ב'] חשו לזה ואמרו שהאומרת טמאה אני לך אינה נאמנת שמא עיניה נתנה באיש אחר ומה הועילו בכך שהרי יכולה לומר מאיס עלי וכן בפרק המגרש [גיטין פח ב'] שאמרו שלא תהא תולה עצמה בגוי ומפקעת עצמה

מיד בעלה והרי בטענת מאיס עלי תפקיע עצמה. ואף על פי שיש לדחות דהתם הוא שנוטלת כתובה אבל הכא שמפסדת כתובה לא תאמר מאיס עלי להפקיע עצמה מיד בעלה והא ליתא שאם נתנה עיניה באחר כל הממון כאין נגדה לתור אחרי עיניה ולבה ועוד דא"כ האומרת טמאה אני לך תהא נאמנת לחומרא אם רוצה להפסידה כתובתה והא לא אשכחן וכל גדולי הפוסקין הסכימו בזה לדעת ר"ת ז"ל שאין כופין בטענת מאיס עלי שמא עיניה נתנה באחר והביאו לזה כמה ראיות הן כתובות בחידושי' הארוכין שבהן הא דתנן אלו שכופין אותן להוציא מוכה שחין ובעל פוליפוס והנהו באומרת מאיס עלי דלא הוינא בהדיה כדאיתא בפרק המדיר ואפ"ה טעמא דחזינן שהיא טוענת אמת הא לאו הכי אין כופין. ואע"פ שהרמב"ם ז"ל כתב בפירוש המשנה שלו דהתם הוא לכופו להוציא ולתת כתובה אבל בלא כתובה בכל מקום כופין כשאמרה מאיס עלי הא ליתא דאנן לא אדכרי' בההיא מתני' כתובה כלל אם החדוש שחדש שם היינו שכופין אותו להוציא ולתת כתובה איך הניח כו' אלא ודאי דדין כפיה בלחוד אתא לאשמועינן וזו ראיה ברורה.

ור"ת פי' היכי דמיא מורדת דאמרה בעינא ליה כיון שאינו רוצה לתת לה כתובה אבל מצערנא ליה עד שיגרשני ויתן לי כתובה אבל אמרה מאיס עלי לא כייפינן לה כיון שאומרת איני רוצה בו ולא בכתובתו ובלבד שיגרשני אם בא לימלך עמנו ניתן לו עצה שיגרשנה ויפטרנה מיד בלא איחור ולא כופין לה להיות עגונה ומר זוטרא אמר כייפינן לה שניתן לו עצה שלא יגרשנה עד שיפחות כל כתובתה שמא יבא שום ב"ד טועין ויאמרו דבאונס מחלה ולא הפסידה כתובתה ולישנא דכופין לא דייק כי האי פירושא. והר"י הלבן ז"ל פירש לא כייפינן ליה שימתין מלגרשה כדי שיפחתו אפילו נכסי מלוג שלה ומר זוטרא אמר כייפינן לה כדי שיפחתו כל נכסי מלוג שלה דבהא דאמרה מאיס עלי אפי' רבנן דמתני' מודין שפוחתין אפי' מנכסי מלוג שלה ואין פי' זה נכון דהא קי"ל כרבותינו ששוברת כתובתה בפעם אחת ושוב אין כאן פחיתה וי"ג אבל אמרה מאיס עלי לא כופין ליה ומר זוטרא אמר כופין ליה וה"פ דבמורדת גמורה הוא דכופין ליה שלא תפסיד כתובתה אלא בפחיתה בכל שבוע כדין משנתנו או לאחר ד' שבתות כרבותינו אבל האומרת מאיס עלי לא כופין ליה בכך שימתין כל כך אלא תפסיד כתובתה לאלתר ואע"פ שחזרה אין לה תקנה וכ"ש בנתגרשה או נתאלמנה ומר זוטרא אמר כייפינן ליה שלא תפסיד כתובתה לאלתר אלא כדין מורדת גמורה כי אולי תחזור בה ויסור מאיסותה דהא הוה עובדא ואכפיה מר זוטרא ונסתלק מאיסותה וחזרה בה ונפק מיניה רב חנינא מסורא ודחינן דהתם סייעתא דשמיא הוה ולעולם לא כייפינן ליה והא דאמרי' דמשהינן

לה תריסר ירחי שתא אגיטא היינו לאחר שתפסיד כתובתה כדי לעגנה.
ורבינו ז"ל פי' היכי דמיא מורדת דדייני' ליה כדין משנתנו או כדין רבותינו דאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה שהרי היא מודה על עצמה שאינו שנוי לה אלא שרוצה לצערו מפני איבה שיש ביניהם וכיון שכן ראוי לקנסה כדי שתחזור בה אבל אמרה מאיס עלי כייפינן לה בשום קנס בכתובתה ואין נזקקין להן כלל כי אולי הוא כדבריה שנכנס לה מאיסותא בלבה ואם הוא כן ודאי אין לנו לכופה לחזור לו דאסור להזקק לה בשנאה ובנים שיהיו לו ממנה יהיו מבני תשע מדות דכתיב בהו המורדים והפושעים כדאיתא במסכת נדרים [כ ב'] והילכך מוטב שלא נזקק לה ויכופנה הבעל בכל כפיות שיוכל הן בעכוב מזונות הן בכיוצא בו ומר זוטרא אמר כייפינן לה בדין מורדת שהדבר קרוב יותר דבשקרא קאמרה ואפילו הוה קושטא מתוך כפיה זו תתן לבה על עצמה ותסור מאיסותה והדרא ליה דאי לאו דאזדא מאיסותא לא הוה הדרא ליה והיינו דמייתי' ראיה דאכפייה רב חנינא מסורא ונפק מיניה גברא רבא ואי לאו דאזדא מאיסותא לא הוה גברא רבה דבן מורדת ושנואת הלב הוא ודחינן דאין למדין מן החידוש דדילמא ההיא סייעתא דשמיא הוה אבל בעלמא תקנתא למאיסותא לא עבדינן. והילכתא כאמימר וזה היה נראה פי' נכון וחדש אבל לא מצינו לאחד מרבותינו שפירשו כן אלא כולם הסכימו שהאומרת מאיס עלי ראוי לקנסה יותר בכתובתה ועובדא דבסמוך לא אתי שפיר להאי פירושא אבל י"ל דהא דאמרינן דלא כייפינן לה היינו דלא כייפינן לה לאלתר אלא דעבדי' כדאמרינן לקמן ומשהינן לה י"ב חדש אגיטא ובתוך כך לא תפסיד כלום כי אולי האמת עמה ואינו בדין שתבעל לשנוי לה וכן עיקר. הריטב"א ז"ל:
כלתיה דרב זביד אימרדא הוה תפיסא חד שירא פירש"י ז"ל דאימרדא דאמרה מאיס עלי והוה תפיסא חד שירא שהכניסה לו בכתובה ונראה שהצריכו לפרש כן משום דקשיא ליה דאי במורדת גמורה דאמרה בעינא ליה הא לדין משנתנו פוחתין והולכין נדונייתה ואף על פי שהיא תופסת בהן ולרבותינו ג"כ הרי היא מפסדת כל כתובתה שהיה לה לפחות ואף על פי שתפסה ואם נאמר שהשירא הזאת מנכסי מלוג שלה היה אם כדין משנתנו הרי פוחתין מנכסיה אפי' מה שתפסה ולדעת הירושלמי אפילו לרבנן ולפי הפי' הראשון לא קנסי לה רבנן בנכסי מלוג שלה כלום. ואם לדין רבותינו הרי לא קנסוה אלא בכתובתה לדברי הכל וכדתניא הוי יודעת שאפילו כתובתיך מאה מנה הפסדת הכל אבל בנכסי מלוג שלה לא קנסוה כלל ואפילו במה שלא תפסה כלל וא"ת והיכי קרינן לה דאימרדא דהא לא מקריא מורדת אלא היכא דאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה כדאיתא לעיל הא ליתא דכל שמסרבת על בעלה מורדת היא ואין לך מסרבת יותר מן

האומרת מאיס עלי ולעיל הכי אמרי' היכי דמיא מורדת שנדונת בדין משנתנו או בדין רבותינו האומרת בעינא ליה ומצערנא ליה אבל מורדת האומרת מאיס עלי אינה בדין זה. ויש שפירשו דהאי אימרדא היינו שאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה ואף על גב דבדין משנתנו פוחתין מנדונייתה ואפי' מנכסי מלוג שלה ואפילו שתפסה לרבותינו שקנסוה להפסידה הכל בפעם אחת כשם שהקלו שלא לקנסה בנכסי מלוג שלה הקלו עליה ג"כ לענין בלאותיה קיימין. והראשון יותר נכון. הריטב"א ז"ל:

איכא דאמרי יתבי וקאמרי מרדה לא הפסידה בלאותיה קיימין אמר להו רב גמדא משום רב זביד גברא רבא הוא אפכיתו ליה לדינא עילויה פירוש לפי שאתם יודעים דלא יערער עליכם מרוב ענותנותו. והא אמר רב כהנא מבעי בעי לה רבא ולא פשט הקשו בתוס' מאי קושיא אדרבא משום דלא פשט הוי דינא דנכסי היכא דקיימי לוקמי ותירצו דאינהו הוו אמרי שלא הפסידה בלאותיה קיימין ואפילו מה שלא תפסה אלא שהוא ברשות הבעל ורב גמדא אמר להו דכיון דמבעי בעי לה רבא ולא פשיט לית לן לאפוקי מיניה מאי דתפיס בעל ואין זה נכון כל הצורך דא"כ מאי דקאמר רב גמדא השתא הוי מאי דפסיק תלמודא דתפסה לא מפקינן מינה ודלא תפסה לא יהבינן לה ולפי זה הוה לן למימר והלכתא כרב גמדא ומאי האי דאמרינן והשתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר דמשמע דלא אתינן למפסק כחד מהני אמוראי אלא דעבדינן הכרעה שלישית.

לכך יש לפרש דרב גמדא לפום האי לישנא בתרא סבר דכיון דמבעי בעי לה רבא ולא פשיט נכסי בחזקת בעל קיימי כיון שקבלם עליו כנכסי צאן ברזל ואפי' מאי דתפסה מפקינן מינה אבל אמימר וחביריו היו סבורים דאדרבה נכסי צאן ברזל בחזקתה דאשה קיימי משם שבח בית אביה ואם אמרה שלי אני נוטלת שומעין לה הלכך אפילו מאי דתפס בעל מפקינן מיניה ויהבינן לה ותלמודא פסק דכיון דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר ולא איתברר נכסי בחזקת מי נכסי היכא דקיימי קיימי ומאי דתפסה אפילו תפסה בעדים לא מפקינן מינה ומאי דלא תפסה לא יהבינן לה וכן הלכתא ובקרקעות דלאו בני תפיסה נינהו חולקין. הריטב"א ז"ל.

ויש ליישב שיטת התוספות דסברת התלמוד היא דלא שבקינן סברת אמימר וחביריו דהוו רבים ועבדינן כרב גמדא דהויא ליה יחידאה ולא שבקינן פשיטתו דידהו דהוו בתראי משום ספיקא דרבא הלכך אי הוו ידעינן סברייהו הוה פסקינן כוותייהו והשתא דלא ידעינן היכי קא אמרי אי הפסידה אי לא הפסידה לכך אי תפסה לא מפקינן מינה ואי לא תפסה לא יהבינן לה והיינו דקאמר השתא דלא אתמר לא הכי ולא הכי פירוש דלא ידעינן אמימר וחביריו מאי קא מיירי כנ"ל. ואע"ג דכתבו התוספות במסכת ע"ז (דף

סג ב') דבכל מקום שהוא אומר ויתיב פלוני גבייהו מזכירו כן לפי שהוא הודה להם דבר חדוש הרי דהכא נמי הודה להם רב גמדא דבר חידוש אלא דאמימר וחביריו לא הודו לו לחידושו ופשיטא להו מאי דמבעיא ליה לרבא וכדכתיבנא:

דף סד.

ומשהינן לה תריסר ירחי שתא אגיטא לפי' רש"י ז"ל ופירושו הנכון אאמרה מאיס עלי קאי כדהוה עובדא דכלתיה דרב זביד דעלי' קיימינן דמשהינן לה תריסר ירחי שתא אגיטא דלא כייפינן ליה כלל אולי תחזור בה ואם חזרה בינתים לא תפסיד כלום וכן נראה עיקר דאילו בדאמרה בעינא ליה היא מפסדת הכל לאחר ד' שבתות לדעת רבותינו ולמה משהין אותה יותר אבל יש אומרים דאפילו במורדת גמורה משהינן לה תריסר ירחי שתא אגיטא ואין מכריזין עלה כלל אלא לאחר י"ב חדש ולא נהירא ויותר יש לומר לפי שיטה זו דלבתר שהכריזו עליה ארבע שבתות והפסידה כתובתה משהין גיטה שלא תתגרש עד י"ב חדש אע"פ שרצה הבעל לגרשה אי משום קנסא שתתענן ואי משום תקנתא כי אולי תחזור בה ואע"פ שאינה מרווחת כלום בחזרתה מ"מ גנאי הוא לבנות ישראל שמתגרשות מבעליהן בטענת מרד וכדרך שאמר במסכת נדרים מה ראה אמן של אלו להתגרש הלכך אם תחזור בה בינתים תשאר עם בעלה ויחזור ויכתוב לה כתובה. והרמב"ם פירשה באומרת בעינא ליה ומצערנא ליה דוקא וכן פי' ר"ת ז"ל לפי פירושו. והנכון דאכולהו קאי ומטעמא דכתיבנא ומיהו במורדת גמורה הפסידה הכל לאחר ארבע שבתות לאלתר וכן באומרת מאיס עלי לדעת הראשונים ז"ל מפסדת הכל לאלתר אלא דמשהינן לה אגיטא שתא ולפי' רבינו ז"ל דאמר דבמאיס עלי אין נזקקין לה אפ"ה משהינן לה אגיטא תריסר ירחי שתא משום קנסא כדי שתתענן ומשם ואילך אם רצה לגרש יגרש ואין נזקקין לה כלל בענין הכתובה א"נ דכיון דגירשה מדעתה גובה הכל וכבר כתבנו שאין לנו לזוז מזה משיטת הראשונים. הריטב"א ז"ל:

אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל כותבין אגרת מרד על ארוסה ואין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם פירוש על כרחן הא דשמואל כשתובע ליבם והיא אינה רוצה דדכותא דרישא הויא סיפא ואלו באגרת מרד דארוסה היינו כשתובע לכנוס ואינה רוצה היא דאי כשתובע לגרש והיא אינה רוצה להתגרש מאי מורדת איכא הרי האשה יוצאה שלא לרצונה אלא ע"כ כשתובע לכנוס מיירי והיינו דבכולה סוגיין לא מוקמינן להא דשמואל בתביעת חליצה דוק ותשכח:

מיתיבי אחת לי ארוסה כו'. אלמא כותבין אגרת מרד על שומרת יבם להפסידה כתובתה אם יש לה כתובה כגון שכתב לה לדעת הגאונים ולדעת רש"י ז"ל אפי' בסתם וה"ה דמפסדא תוספת אם כתב לה לרבנן דפליגי עליה דרבי אלעזר בן עזריה. הריטב"א ז"ל: אגרת מרד אם מרדה שלא רצתה להנשא לזמן שנתנו חכמים לבתולה עד י"ב חדש ושלשים יום לאלמנה ב"ד כותבין ליה אגרת מרד שיהא פוחת והולך מכתובתה שלא תאמר היום או מחר לא מרדתי ותתבע כתובתה על שומרת יבם אם לא רצתה להתייבם אינו פוחת לה מכתובתה לכתוב אגרת מרד:

לא קשיא כאן שתבע הוא כאן שתבעה היא וכדאמר רב תחליפא כו'. פי' מתנית' בשתבע הוא ליבם והיא אינה רוצה להתייבם אלא לחלוץ או שאינה רוצה לא להתייבם ולא לחלוץ ולפיכך כותבין עליה אגרת מרד ומתני' כשתבעה היא להתייבם והוא אינו רוצה דהוה ליה מורד מתשמיש ואפ"ה אין כותבין עליו אגרת מרד וכדשמואל דאמר תבע הוא נזקקין לו לכתוב עליה אגרת מרד תבעה היא אין נזקקין לה לכתוב עליו אגרת מרד והשתא לא ידעינן מאי שנא ובסמוך פריך לה תלמודא. ופרכינן מעיקרא אלישנא דמימרא דשמואל ואמרינן דאם כן רישא נמי כשתבעה היא והאי כותבין אגרת מרד על ארוסה לארוסה מבעי ליה ובדין הוא דמצינן למפרך מסיפא גופא דאיירי' בה דא"כ לשומרת יבם מבעיא ליה והא דנקטי' קושיין מרישא משום דסיפא בתרה גרירא והוה יכול לומר דאגב רישא נקט ההוא לישנא בסיפא ובודאי דמעיקרא בדאוקמינן בהכי הוה ס"ד דעל ארוסה ועל שומרת יבם לישנא קלילא הוא ובעי למידק על טענת ארוסה ועל טענת שומרת יבם ותלמודא לא ניחא ליה בהכי שאין לשמואל לעקם לשונו כך שפשוטו של לשון הוא הפך כוונתו כנ"ל. הריטב"א ז"ל.

ולא מחוור ועוד מאי קאמר במאי אוקימנא להא דשמואל כו'. הוא לשון מיותר הוא ועוד מאי קאמר הא לא קשיא תני לארוסה אטו (ש)מאן דמגיה הברייתא מחמת קשיא. ונראה דהא ודאי יש לדחוק לשון על ארוסה ועל שומרת יבם דפירושו על טענת וכמו שפי' הרב ומיהו דחיקא טובא דלמה ליה לעקם הלשון ובשומרת יבם לא הוי עקום לשון כולי האי דכבר שמואל גופיה אמר בדוכתא אחריתי תבעה היא אין נזקקין לה והלכך הכא נמי ה"ק אין כותבין אגרת מרד על טענת שומרת יבם והא דנקט שמואל במימריה תבע הוא תבעה היא ולא נקט להדיא מורדת ומורד היינו משום דמלתא בטעמא קאמר דמ"ה תבע נזקקין לו משום דמפקד אפריה ורביה ותבעה היא אין נזקקין לה משום דלא אפקדה אפריה ורביה דהאי טעמא דרב תחליפא אמר שמואל בדוכתיה קאי וכגון שלא באה מחמת טענה א"נ שיש לה בנים מבעל אחר וכדבעינן למכתב קמן בס"ד וזהו שכתב

רש"י ז"ל לעיל שתבע הוא. והיא מורדת. תבעה היא. והוא מורד. אין נזקקין. לכתוב לה אגרת מרד להוסיף על כתובתה ולקמן מסיק פירושא ואזיל משום דלא מפקדא אפריה ורביה. ע"כ. פי' לפירושו שתבע הוא והיא הויא מורדת גמורה תבעה היא והוא מורד גמור ואם תשאל אמאי לא קאמר להדיא מורדת ומורד תשובתך משום דרב תחליפא נקט הכי ורב תחליפא גופיה מלתא בטעמי' קאמר לאורויי דהיינו טעמיה משום דלא מפקדא אפריה ורביה וכדכתיבנא.

ומ"מ שמעת מינה דמאי דקאמר אין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם פי' על טענת שומרת יבם ואידך דשמואל קא מגלי לן על האי פירושא וכדכתיבנא. ומיהו אכתי פריך תלמודא דכולא מימרא דשמואל אוקימנא בשתבעה היא וניחא שומרת יבם וכדכתיבנא אבל ארוסה דלא מיירי בה שמואל בשום דוכתא אמאי קאמר על ארוסה לארוסה מבעי ליה ומשני הא לא קשיא תני לארוסה פי' כיון דניחא לך שומרת יבם תני נמי בארוסה לארוסה כנ"ל וקל להבין. ועוד מצינן לתרוצי דמ"ה נקטינן קושיין מארוסה ולא משומרת יבם דגבי שומרת יבם הא אדכר יבם במאי דקאמר שומרת יבם ולא קאמר יבמה ועוד דאיכא לחלק בין מאי דקאמר כותבין למאי דקאמר אין כותבין ומאי דכתיבנא ניחא טפי כנ"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא כאן שתבע הוא והיא מעכבת פוחתין לה אבל תבעה היא והוא מורד אין נזקקין לכתוב לה אגרת מרד עליו דאמרינן לה זילי דלא מפקדת אפריה ורביה והאי דקאמר שמואל כותבין אגרת מרד על ארוסה מוקמינן במסקנא בדתבע הוא ותבע הוא נזקקין לו לארוסה על הבעל מבעי ליה והכי נמי אין כותבין אגרת מרד על היבמה על היבם מבעי ליה. ע"כ:

מ"ש שומרת יבם דלא דאמרינן זילי לא מפקדת אפריה ורביה ארוסה נמי נימא וכו'. ולמה כותבין אגרת מרד עליו וא"ת ותקשי לן נשואה אמאי כותבין אגרת מרד על המורד על אשתו בתשמיש המטה נימא לה זילי לא מפקדת אפריה ורביה וי"ל דשאני נשואה שנתחייב לה בעונה כשכנסה. וא"ת הא דתניא ביבמות [לט א'] מצוה בגדול ליבם לא רצה חוזרין על האחין לא רצו חוזרין אצל הגדול ואומרין לו עליך מצוה או כנוס או פטור ומשמע התם דכופין אותו בכך ואמאי נימא לה זיל לא מפקדת. ותו הא דתניא התם [קיא ב'] יבמה שנדרה הנאה מיבמה בחיי בעלה כופין אותו לחלוץ נימא זיל לא מפקדת וכן יבמה שנפלה לפני מוכה שחין שכופין אותו לחלוץ. ויש מתרצים דהנהו בבאה מחמת טענה ואחרים תירצו והוא הנכון דלא אמרינן האי טענה דזיל לא מפקדת אלא כשתובעת יבום והוא אינו רוצה ותובעת לכתוב עליו אגרת מרד משום הא לא דיינינן

ליה במורד לקנסו ממון כיון דלא מפקד' אפריה ורביה אבל ודאי כופין אותו לכנוס או לפטור כשאפשר בשתיהן או כופין אותו לחלוץ בשאינו ראוי לכנוס שלא תהא אלמנות חיות. הריטב"א ז"ל.

והרא"ה כתב וז"ל קשיא דאמרי' התם הנודרת הנאה מיבמה בחיי בעלה כופין אותו לחלוץ ולא אמרינן לה זילי דלא מפקדת ואיכא למימר דה"ה דיכול לאקשויי מינה ובמסקנא הא ליתא להאי טעמא א"נ אפשר דשאני התם במקום נדר דכיון דקי"ל דתו לית ליה תקנתא אי אפשר לעגנה לעולם ולא נהירא דהכא נמי הא פרישנא דאיהו לא בעי לא לחלוץ ולא ליבם והרי הוא מעגנה וליכא למימר במקום נדר שאני דמ"ש אלא כדפרישנא ע"כ. ואנן הא כתיבנא לעיל דשיטת רש"י ז"ל היינו דטעמא דלא מפקדא אפריה ורביה לרב תחליפא בר אבימי אמר שמואל בדוכתיה קאי דמ"ה מחלק ביבמה בין תבע הוא לתבעה היא:

עוד כתב הרא"ה אלא בבאה מחמת טענה הכא נמי בבאה מחמת טענה כלומר אלא ארוסה מאי טעמא נזקקין לה דהא ודאי הכי הוא דינא כדאמרינן כותבין אגרת מרד לארוסה דאתיא מחמת טענה דאמרה בעינא חוטרא לידה ומרא לקבורה ולאו דוקא דקא בעיא איהי למטען אלא כלומר דאיכא נמי טעמא ואפילו היו לה בנים שאינה יודעת איזה יכשר הכא נמי בבאה מחמת טענה דכיון דפרישנא דהוא אינו רוצה לא לחלוץ ולא ליבם לאו כל כמיניה דמעגן לה ולעולם לא שני לן בין ארוסה לשומרת יבם והשתא דאתינן להכי דאידחי ליה האי פירוקא הילכך תו ליכא לפרושי להיא דשמואל כדפרישנא תבעה היא והוא אינו רוצה לא לחלוץ ולא ליבם דבהא ודאי כופין אותו ודומיא דארוסה דחשבינן ליה ודאי מורד כשאינו רוצה לא לפטור ולא לכנוס אלא דשמואל ה"ק תבעה היא ליבם והוא אינו רוצה ליבם אלא לחלוץ אין נזקקין לה דבדידיה תלא רחמנא וברשותיה הויא ואי בעי חליץ ואי בעי מייבם וכיון דכן תו ליכא לאוקמיה דההיא דשמואל בשתבעה היא לייבם והוא רוצה לחלוץ דא"כ אפילו בארוסה נמי דכותה שתבעה היא לכנוס והוא רוצה לפטור אין נזקקין לו אלא אידי ואידי שתבע הוא כו'. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל אלא בבאה מחמת טענה דאמרה בעינא חוטרא כו'. יש שפירשו דלא בעינן דטענה הכי בהדיא אלא דכיון דמציא טענה הכי אנן טענינן לה ולא נהירא אלא אידי ואידי שתבע הוא וכו'. ואם תאמר מכל מקום אידך מימרא דשמואל דאמר בהדיא תבעה היא אין נזקקין לה היכי מיתרצא אמאי אין נזקקין לה ויש לומר דהתם כשאינה באה מחמת טענה או שיש לה בנים מבעל אחר שאינה יכולה לטעון כן אי

נמי דההיא מוקמינן לה כשתבעה היא ליבם והוא רוצה לחלוץ וכיון שכן אין נזקקין לה דבדידיה תלא רחמנא ליבם או לחלוץ ולא אמרינן השתא דנזקקין לה בבאה לה מחמת טענה אלא בשתובעת ליבם והוא אינו רוצה לא ליבם ולא לחלוץ וכ"ת דנוקי קמייתא דשמואל בהכי ולפיכך אין כותבין עליו אגרת מרד הא ליתא דאם כן דכותה הויא רישא דארוסה כשהיא תובעת לכנוס והוא רוצה לגרש ואם כן למה כותבין עליו אגרת מרד והלא האשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה. ע"כ:

אלא אידי ואידי שתבע הוא ולא קשיא כאן לחלוץ וכאן לייבם וכדר' פדת אמר ר' יוחנן דאמר תבע לחלוץ נזקקין לו תבע לייבם אין נזקקין לו ומימרא דשמואל כפשטה כותבין אגרת מרד על ארוסה ואין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם כשתבעה ליבם ופרש"י ז"ל תבע לחלוץ והיא אינה רוצה אלא להתייבם נזקקין לו לכתוב עליה אגרת מרד תבע ליבם והיא אינה רוצה אלא לחלוץ אין נזקקין לו לפי שאינו מתכוון לשם מצוה וכמשנה אחרונה אמרינן לה. והקשה עליו ר"ת ז"ל דאם כן כי פרכינן השתא על האי אוקמתא מאי שנא לייבם ומאי שנא לחלוץ מאי קושיא נימא שנא ושנא אליבא דמשנה אחרונה. לכך פי' ר"ת ז"ל דהשתא הכי שמעינן לה תבע אף לחלוץ כלומר שהוא תובע אף לחלוץ וכ"ש ליבם והיא אינה רוצה לא זה ולא זה נזקקין לו תבע לייבם דוקא והיא אינה רוצה אלא לחלוץ אין נזקקין לו שאלו לא היתה רוצה לעשות שום דבר הא ודאי נזקקין לו. ואם תאמר אם כן לא אתיא כולה מימרא דר' יוחנן בחדא גוונא דרישא מיירי כשאינו רוצה לא לחלוץ ולא לייבם סיפא בשרוצה לחלוץ ואינו רוצה לייבם. ויש לומר דכולא חד גוונא היא שהיא אומרת הפך דבריו. ואם תאמר כיון דסיפא מיירי שהוא רוצה לחלוץ היכי אמרינן בסמוך דתבע ליבם מצי למימר כמה דאגידה בי לא יהבי לי אחריתי ליחלוץ כדקאמר ויהבי ליה אחריתי ויש לומר דכיון דאי חליץ מפסיד נכסי אחיו שפיר מצי למימר כיון דאגידה ביה לא יהבי ליה אחריתי כן תירץ ר"ת דטענת לא יהבי לי אחריתי לאו דוקא אלא חדא מינייהו נקט כשתמצא לומר דמצי טעין הכי כי יהבי ליה אחריתי נמי מצי למימר לא יהבי לי אחריתי דכותה דהא ובהא מיתבא דעתאי טפי ונוסחי איכא דגרסי לקמן הכא נמי אמרינן אחריתי לא יהבי ליה והיינו כדפרישנא דטעין דלא יהבי ליה אחריתי דכוותה והכל עולה לענין אחד.

ופרכינן מאי שנא לייבם דלא דאמרינן ליה זיל נסיב אחריתי לחלוץ נמי נימא ליה זיל נסיב אחריתי. ואם תאמר בלאו הכי מצינן למפרך דאם כן ארוסה נמי למה כותבין עליה אגרת מרד נימא ליה זיל נסיב אחריתי ויש לומר דבארוסה כיון דאיהו גופיה קרבה ובחר

בה ליכא למימר הכי וביבמה דאקנו ליה מן שמיא איכא למימר הכי ועוד דאנן השתא למימרא דר"י פרכינן נמי אמאי מפליג בין תבע לייבם לתבע לחלוץ. הריטב"א ז"ל:
וז"ל הרא"ה ז"ל אלא אידי ואידי שתבע הוא ולא קשיא כאן לחלוץ וכאן לייבם דאמר ר' פדת אמר ר"י תבע ליבם אין נזקקין לו כו'. ומתני' בשתבע לחלוץ ודשמואל מיירי בשתבע ליבם ואידך דשמואל הכי קאמר תבע הוא כלומר לחלוץ נזקקין לו תבעה היא כלומר לחלוץ אין נזקקין לה כשהוא רוצה ליבם שאין כופין אותו לחלוץ לעולם כשרוצה ליבם. ופרכינן מאי שנא ליבם דלא דאמרינן ליה זיל נסיב איתתא אחריתי לחלוץ נמי נימא ליה זיל נסיב אתתא אחריתי והוא הדין דהוה יכול לאקשויי מאי שנא שומרת יבם מארוסה בארוסה נמי נימא זיל נסיב איתתא אחריתי דהא פרישנא לעיל דלא שני לן בינייהו אלא דכי אמר הכי למאי כו' הוה ליה לאסוקי ודאי לכדאסיקנא השתא למימרא דהאי טעמא ליתא בארוסה דליכא למימר זיל נסיב איתתא אחריתי דיכול למימר ההיא הוא דקא בעינא דלא משכחנא איתתא אחריתי דמיתבא דעתאי מינה ואפילו היה לו אשה אנן לא אמרינן ליה איידי דקא בעית הא זיל נסיב אחריתי בחריקה ולאו משום אינסובי איתתא בלחוד.
ונקטינן מינה דליתיה להאי טעמא נמי בשומרת יבם דיכול למימר בשומרת יבם נמי אחריתי לא יהבו לי דקא מיתבא דעתאי מינה דלא מפלגינן בהו כלל כדאמרי' נמי השתא. וכיון שכן הכי עדיפא ליה למקשי דנקט עיקר טעמא דמילתא דהיינו אחריתי לא יהבי לי דהוה ליה למנקט נמי אלו אקשי ליה מארוסה ואלים אלומי לקושיא מינה ובה. ומעיקרא נמי אקשי ליה בק"ו דהשתא ליבם דקא בעי ליה אמרינן דליזיל לנסובי איתתא אחריתי כל שכן לחלוץ דהא סוף סוף הא לא בעי לה להך וכיון שכן מאי איכפת ליה תו ליזיל לנסוב אחריתי אלא דאפילו לחלוץ ליתיה להאי טעמא דאף על גב דלא בעי לה גרמה ליה דאיהו בעי למנסב איתתא ולא משכח אחריתי משום דאגידא ביה ואפילו מהאי טעמא כותבין עליה אגרת מרד והשתא הוא דאיהו סוף סוף לא בעי לה משום גרמא דמפסדת מיניה אחריתי חשבינן לה מורדת כל שכן לייבם דקא בעי לה ואיהי מעכבא דהוי דינא דחשבינן לה מורדת דליכא למימר זיל נסיב איתתא אחריתי דיכול למימר אחריתי לא יהבו לי דמיתבא דעתאי מינה בר מהך ובודאי דק"ו הוא כדפרי'.
ולא גרסינן הכא נמי כמה דאגידא בי אחריתי לא יהבו לי דהא פרישנא תבע ליבם והוא רוצה לחלוץ והילכך הא לא אגידא ביה שהרי רוצה לפטרו ואפילו אתית לפרושי תבע ליבם והיא אינה רוצה לא לחלוץ ולא ליבם דהשתא איכא למימר ה"נ כמה דאגידה בי אחריתי לא יהבי לי אכתי תקשי לן אמאי לא מתרץ לה דה"ק תבע ליבם והיא רוצה

לחלוץ והיינו טעמא דרוצה לחלוץ והיא רוצה ליבם נזקקין לו דבדידיה תלא רחמנא והוא הרי אינו רוצה ליבם וכי תימא אכתי מה איכפת ליה אי לא בעיא לחלוץ ליזיל לינסב אחריתי כמה דאגידא ביה אחריתי לא יהבו ליה אבל תבע ליבם והיא רוצה לחלוץ אין נזקקין לו דכל כמה דלא נשאת לא משתעבדא ליה ואמרינן ליה זיל נסיב איתתא אחריתי וליכא למימר כמה דאגידא ביה אחריתי לא יהבו ליה שהרי רוצה לחלוץ ולפטרו. אלא ודאי לא גרסינן אלא ה"ג לימא זיל נסיב איתתא אחריתי והכי איתא בכולהו סיפרי וכדפרי' דבתבע לחלוץ הוא דאיכא למימר כמה דאגידה ביה דהא סוף סוף איהו לא בעי לה אלא דגרמא ליה דלא משכח אחריתי אבל הכא איהו הוא דקא בעי וקאמר דאיכפת ליה משום דלא משכח אחריתי דמיתבא דעתיה מינה דאלו הוה משכח אחריתי דמיתבא דעתיה מינה כי הא ודאי לא איכפת ליה מינה ומיהו איהו הוא דמהימן והיינו דשבקה לארוסה גופה דלא אקשי מינה כלומר מאי שנא שומרת יבם מארוסה ונקט עיקר טעמא דהוה קאמר אלו הוה מקשי מארוסה דהיינו טעמא דאחריתי לא יהבו לי דהכי ודאי הוה קאמר מאי שנא שומרת יבם דלא דאמרינן ליה זיל נסיב איתתא אחריתי ארוסה נמי נימא ליה זיל נסיב אתתא אחריתי אלא דאמר אחריתי לא יהבו לי הכי נמי אחריתי לא יהבו לי ולהכי שבקה ונקט עיקר טעמא דהוה ליה למנקט נמי כי הוה מקשי מינה ואלים ליה אלומי נמי לאקשי מיבמה כדאמרן.

ומיהו הא נמי לאו טעמא דצריכה להתברר היא דאפילו משכח אחריתי יכול למימר לא משכחנא דמהוגנת לי ומיתבא דעתאי מינה ואפילו אי נסיב איתתא ואפילו כמה נשי נמי לא נפקא לן מינה מידי דאכתי אחריתי קא בעי אלא דאנן הוה אמרינן ליה מאי איכפת לך מהא זיל נסיב אחריתי דעלמא בחריקאה אי לאו דיכול למימר לא משכחנא אחריתי דמהוגנת לי ומיתבא דעתאי מינה כדפרישנא. ע"כ:

וז"ל רש"י במהדורא קמא כאן לחלוץ כאן ליבם תבע לחלוץ והיא מעכבת שרוצה להתייבם נזקקין לו לכתוב אגרת מרד עליה ודחויא בעלמא היא דמרד חליצה לאו כלום היא ובמסקנא לא מיתוקמא בהכי תבע ליבם והיא לא בעיא אלא חליצה אין נזקקין לו לפחות מכתובתה לכתוב אגרת מרד ולקמיה מפרש ואזיל מ"ש ליבם דלא דאמרינן ליה וכו'. דאמר רבי פדת תבע לחלוץ נזקקין לו לאו לענין כתיבת מרד מייתי דאם כן סוף סוף במסקנא דמילתא מאי טעמיה אלא ה"ק תבע לחלוץ והיא מעכבת דבעיא ייבום ב"ד נזקקין לו לחלוץ כדבריו תבע לייבם והיא מעכבת דחליצה בעיא אין ב"ד נזקקין לו לייבם אלא שיחלוץ לה דס"ל כמשנה אחרונה דמצות חליצה קודמת למצות יבום כך שמעתי. והכי נמי אמרינן לענין אגרת מרד כדפרישנא אלא כי תבע לחלוץ אהכי נזקקין

לו לפחות מכתובתה ולא אמרינן ליה זיל נסיב אחריתי כו' כמשנה ראשונה תבע לייבם והיא מעכבת פוחתין לה מכתובתה דהא מצות יבום קודמת אבל למשנה אחרונה אין פוחתין דהא אמרינן מצות חליצה קודמת ושומעין לה לחלוץ והכי נמי מצי לתרוצי אידי ואידי שתבע לחלוץ ולא קשיא כאן במשנה וכו' אלא ניחא ליה לתרוצי דתהוי מורדת מתשמיש כדאוקימנא השתא דאיהו תבע לייבם ואיהי לא בעיא אלא חליצה. עד כאן:

אלא אידי ואידי שתבע לייבם ולא קשיא כאן למשנה ראשונה כו'. עיקר הפירוש אידי ואידי שתבע לייבם דוקא והיא אינה רוצה לא לחלוץ ולא ליבם או שאינה רוצה אלא לחלוץ ומתניתא כמשנה ראשונה דאמרינן מצות יבום קודמת למצות חליצה וכיון שכן הוא רוצה לייבם טוען כדין וכותבין עליה אגרת מרד ושמואל כמשנה אחרונה כי הוא תובע שלא כמצוה וכיון שכן אין לכתוב עליה אגרת מרד כלל אף בשאינה רוצה גם לחלוץ כיון שהוא אינו רוצה בכך וכל שכן כשהיא רוצה לחלוץ אבל לא אפשר לאוקמי דשמואל כמשנה ראשונה כלל דאי כשתובע לחלוץ הא פרישנא לעיל דליכא לאוקמה בהכי כלל ואי כשתובע לייבם למשנה ראשונה כל שתובע לייבם והיא אינה רוצה נזקקין ואע"פ שרוצה לחלוץ ואידך דשמואל דאמר תבע הוא נזקקין לו תבעה היא אין נזקקין לה איכא לאוקמה בין למשנה ראשונה ובין למשנה אחרונה למשנה ראשונה נזקקין לו כשתבע לייבם ולמשנה אחרונה כשתבע לחלוץ ותבעה היא אין נזקקין לו בשרוצה לחלוץ או לייבם ואף על פי שמהפך דבריה דמכל מקום אין כותבין עליו אגרת מרד דבדידיה תלה רחמנא אבל אינו רוצה לחלוץ ולא לייבם נזקקין לה בין למשנה ראשונה ובין למשנה אחרונה ואומרים לו או כנוס או פטור ולא עוד אלא דאי אתיא מחמת טענה דבעיא חוטרא לידה ומרא לקבורה ולעולם אין הפרש בין משנה ראשונה למשנה אחרונה אלא כשתבע הוא אבל כשתבעה היא לא פליגי כלל ודר' יוחנן דאמר תבע לחלוץ נזקקין לו וכו' לפום פשטא דשמעתא כמשנה אחרונה היא.

ויש שכתבו דליכא הפרשה בין משנה ראשונה למשנה אחרונה כשתבע הוא אלא כשתובע לייבם אבל כשתובע לחלוץ והיא אינה רוצה אלא לייבם אף למשנה ראשונה נזקקין לו מטעמא דאמרינן לעיל דיכול לומר כמה דאגידא ביה לא יהבי לי אחריתי דההוא טעמא לא אידחי לעיל כלל. ואם תאמר א"כ לוקמינהו כדמעיקרא כאן שתבע לייבם וכאן שתבע לחלוץ ודשמואל כמשנה אחרונה ומתניתא כמשנה ראשונה כדמוקמינן השתא ודשמואל כשתבע לייבם ומתניתא כשתבע לחלוץ דכל היכא דאפשר לקיומי פסקא קמא דקיימא לית לן למעקריה בכדי ויש לומר דלא מתוקמא להו מתניתא שפיר כשתבע לחלוץ מדקתני נמי ארוסה והוה לן לאוקמה בתובע לגרש ואינה רוצה

היא דלא שייך בה מרדות כלל ואין זה מספיק דבשלמא במימרא קמייתא דשמואל כיון דקאמר כותבין אגרת מרד בזו ולא בזו על כרחין בחדא גוונא מיירי והיינו רבותא דידה אבל מתניתא דקתני אחת ארוסה ושומרת יבם שפיר מצינו לאוקמה הא כדאיתא והא כדאיתא ארוסה כשתובע לכנוס ושומרת יבם כשתובע לחלוץ והא ודאי עדיפא לן מלמסתר אוקמתין ולמעבד אוקמתא אחריתי.

לכך הנכון כדברי רבינו הגדול ז"ל וכן דעת התוספות דכשתובע לחלוץ והיא אינה רוצה אלא לייבם או שאינה רוצה לא לחלוץ ולא לייבם הא נמי בפלוגתא דמשנה ראשונה ומשנה אחרונה היא דלמשנה ראשונה אין נזקקין לו ולמשנה אחרונה נזקקין לו והא דלא אוקמינהו תרווייהו בשתבע לחלוץ ושמואל כמשנה ראשונה ומתני' כמשנה אחרונה ומשום דמימרא דשמואל לא מתוקמא כשתבע לחלוץ כדכתיבנא ומהאי טעמא נמי לא אוקמיה בפירוקא קמא כאן שתבע לייבם וכאן שתבע לחלוץ ותרווייהו כמשנה ראשונה ומתניתא כשתבע לייבם ודשמואל כשתבע לחלוץ הילכך למשנה אחרונה תבע לחלוץ אף על פי שהיא רוצה לייבם אין נזקקין לו ולא מצי למימר כמה דאגידא בי לא יהבי לי אחריתי דכיון דמצות יבום קודמת והוא טוען שלא כמצוה והיא טוענת כמצוה אין שומעין לו כלל לכתוב עליה אגרת מרד ואף על גב דבדידיה תלה רחמנא.

מעתה הדרינן למאי דפרישנא לעיל דאידך מימרא דשמואל אתיא בין למשנה ראשונה בין למשנה אחרונה ודר' יוחנן לא אתיא אלא כמשנה אחרונה דוקא דאילו למשנה ראשונה איפכא מבעיא ליה וכבר כתבנו מחלוקת הפוסקים בזה במסכת יבמות שרבינו אלפסי ז"ל והגאונים ז"ל פסקו הלכה כמשנה ראשונה וכמתניתא דהכא דאוקימנא בהכי וכיון שכן לפי דבריהם תבע לייבם נזקקין לו תבע לחלוץ אין נזקקין לו וכן פסק הרמב"ם ור"ת ז"ל ורוב בעלי התוספות פסקו הלכה כמשנה אחרונה וכדר' יוחנן ומימרא קמייתא דשמואל הילכך תבע לחלוץ נזקקין לו תבע לייבם אין נזקקין לו ומיהו כי אמרינן דלמשנה ראשונה תבע לייבם נזקקין לו ה"מ כשהיבם הגון אבל אם אינו הגון לפי ראות ב"ד אין נזקקין לו לכופה כלל אלא מחזירין ביניהם דרך פשרה ואטעויי נמי מטעינן ליה כל היכא דאפשר וכדאמרינן בפרק מצות חליצה [יבמות קו א'] בההיא איתתא דאתיא לקמיה דר' חייא בר אבא וכן בבת חמוה דרב פפא ומיהו אם אינה רוצה לא לחלוץ ולא לייבם כופין אותה ונזקקין לו כל שהוא תובע למצוה לפום פסקי דלעיל. ורבינו הרמב"ן הכריע כדברי הגאונים ז"ל שהלכה כמשנה ראשונה שכן חזרו לה בדורות האחרונים וכן דעת רבותי. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל אלא אידי ואידי שתבע ליבם ולא קשיא כו'. עד דתנן מצות יבום קודמת כו' פי' דמתניתא כמשנה ראשונה דסבר דמצות יבום קודמת ומשום הכי נזקקין לו. אבל ההיא דשמואל כמשנה אחרונה דאמרינן מצות חליצה קודמת והיינו דקאמר אין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם ור"י נמי דמשום הכי קאמר תבע ליבם אין נזקקין לו תבע לחלוץ נזקקין לו. אבל אליבא דמשנה ראשונה דתבע לחלוץ אין נזקקין לו תבע ליבם נזקקין לו. וכי תימא אם כן למה לי הך תירוצא לישני ליה כפירוקא קמא כאן לחלוץ כאן ליבם מתניתא ליבם ומשום הכי נזקקין לו אבל לשמואל לחלוץ מ"ה אין נזקקין לו וכלהו כמשנה ראשונה. אי נמי לימא אידי ואידי שתבע לחלוץ ומתניתא כמשנה אחרונה לפום הכי נזקקין לו ודשמואל כמשנה ראשונה דודאי עדיפא לן דאתיא הא דשמואל כמשנה ראשונה דהוא אליבא דהלכתא איכא למימר דשמואל לחלוץ לא מצית אמרת דהא דומיא דארוסה אמר ואי לחלוץ מאי שנא שומרת יבם אפילו ארוסה נמי דכוותה שהוא תובע ליתן גט לפוטרה אין כותבין עליו אגרת מרד. אלא ודאי דשמואל לא מיתוקמה אלא בשתבע ליבם ומיהו ודאי אכתי הוי יכול לשנויי ליה כדשני כאן לחלוץ כאן ליבם. ומתניתא בתובע לחלוץ ודשמואל בתבע ליבם כדשנין ואליבא דמשנה אחרונה אלא דהשתא בתר דשמיע לן משנה אחרונה ומשנה ראשונה לא ניחא לן לאוקמי תרווייהו מתניתא ודשמואל דלא כהלכתא.

ואיכא מאן דאמר דהא כולי עלמא הוא דתבע לחלוץ נזקקין לו כדחזינן סברא דגמרא מעיקרא דמצי למימר כמה דאגידא בי לא יהבו לי אחריתי ואנן לית לן למידחי להא דר"י אלא מהכרחא ואי מהכרחא דקיימא לן כמשנה ראשונה הוא לאו הכרחא הוא אלא למשמע מינה דתבע ליבם נזקקין לו אבל אפשר דאפילו למשנה ראשונה תבע לחלוץ נזקקין לו דבהא לא פליגי וכולי עלמא הוא דיכול למימר כמה דאגידא בי לא יהבו לי אחריתי. אלא דביבם פליגי דלמשנה ראשונה דאית להו מצות יבום קודמת אית להו תבע ליבם נזקקין לו והוא הדין לחלוץ דאף על גב דמצות יבום היא הקודמת מכל מקום בדידיה תלה רחמנא וברשותיה הוא ואהי מינייהו דקא תבע נזקקין לו אבל למשנה אחרונה כיון דקסברי דמצות חליצה קודמת תבע ליבם אין נזקקין לו אלא אם כן תבע לחלוץ אף על גב דדכוותה בארוסה כשתובע לפטור בגט אין נזקקין לו שאני גט דברשותו תליא מילתא והרי הוא יכול לגרשה על כרחה לזורקו לתוך ביתה או לתוך קלתה מה שאין כן בחליצה שאי אפשר לו לכופה לחלוץ ואם איתא להאי סברא אם כן אליבא דמשנה ראשונה דקיימא לן כוותה הכי הלכתא דבין תבע ליבם בין תבע לחלוץ נזקקין לו לעולם לכל דבריו. וכ"ת והא פרישנא לעיל דלא נאדי מפירוקא דפריק כאן

לחלוץ כאן ליבם אלא כי היכי דלא לתוקמה תרווייהו כמשנה אחרונה ודלא כהלכתא דהשתא מיהת אתיא חדא מינייהו והיינו מתניתא אליבא דהלכתא כמשנה ראשונה ואם איתא להאי סברא אכתי לא הוה ליה לזוז מיניה מהאי טעמא אלא דכי מקשינן מאי שנא ליבם מלחלוץ לימא ליה דאתיא כמשנה אחרונה ואתיא ההיא דשמואל בתבע ליבם ואליבא דמשנה אחרונה כדקא אתיא נמי השתא ומתניתא בתבע לחלוץ ולכולי עלמא בין למשנה ראשונה בין למשנה אחרונה הא לא קשיא דהאי אוקמתא ניחא ליה כיון דהשתא אסיק אדעתיה משנה ראשונה ומשנה אחרונה והא סוף סוף לא סגיא ליה בדלא אתיא חדא מינייהו דלא כהלכתא הכי עדיפא ליה לאוקמי תרווייהו בחדא שיטתא בתבע ליבם הכי פשטא דמתניתא נמי בתבע ליבם אף על גב דלאו הכרחא הוא ואף על גב דקתני נמי ארוסה דמיירי ודאי בתבע לכנוס ונימא דחדא דומיא דאידך קתני דאיכא למימר מידי איריא הא כדאיתא והא כדאיתא ולא אתיא מתניתא למימר אלא דבכולהו איכא מרד והא לאו הכרחא הוא אלא בדשמואל דקאמר כותבין אגרת מרד על ארוסה ואין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם דהא ודאי מדקאמר כותבין אהא ואין כותבין אהא ודאי לא סגיא ליה אלא חדא דומיא דאידך כדפרישית לעיל אפילו הכי מחוורתא דמילתא כדפרישנא דכולא מתניתא בתבע ליבם.

ואיכא מאן דפליג ואמר דכי היכי דבארוס בשתובע לגרשה לא הויא מורדת ה"ה נמי בתובע לחלוץ דכל תובע לפוטרה והיא אינה רוצה סברא הוא דלא הויא בהכי מורדת אלא דאליבא דמשנה אחרונה בלחוד הוא דכיון דמצות חליצה קודמת ומצות יבום קרובה לאיסור רואין כאלו אין כאן אלא מצות חליצה אהא דינא הוא דכפינן לה דכיון דלא סגיא לה אלא בהכי אמאי לא יחלוץ לה מהשתא כי לא ניחא ליה דאגידא ביה אבל אליבא דמשנה ראשונה כיון דאיכא נמי מצות יבום מצות חליצה במקום גט קיימא וכי היכי דתובע לגרש ארוסתו ואינה רוצה לא חשבינן לה מורדת ה"נ תובע לחלוץ דכל תובע לפטור והיא אינה רוצה אין נזקקין לו. אבל אין הדברים מוכרעין לדחות סברת הגמרא וטעמא דאמרינן כמה דאגידא בי לא יהבו לי אחריתי והדבר צריך תלמוד.

והראב"ד ז"ל כתב דכי קים לן השתא אליבא דמשנה ראשונה דהוא אליבא דהלכתא דכי תבע ליבם נזקקין לו הני מילי כשהוא אינו רוצה לא לחלוץ ולא לייבם דאיכא למימר כמה דאגידא בי אחריתי לא יהבו לי אבל אילו היתה היא רוצה לחלוץ אין נזקקין לו וכ"ת א"כ דכותה נמי הא דאמר ר' יוחנן אליבא דמשנה אחרונה כשאינה רוצה לחלוץ ולא לייבם ואם כן אפילו כי אמרינן דמצות חליצה קודמת כיון דהיא אינה רוצה לא בזו ולא בזו אמאי אין נזקקין לו לימא כמה דאגידא בי אחריתי לא יהבו לי. יש לומר

אפילו הכי כיון דמצות חליצה קודמת וכי קא תבע ליבם שלא כדין תבע אין נזקקין לו כלל ולפי שיטתו נראה שהוא סובר דאליבא דמשנה ראשונה תבע לחלוץ נמי נזקקין לו דכיון דאיהי אינה רוצה לא לחלוץ ולא לייבם מה לי הכי מה לי הכי הא ודאי ליכא למימר כמה דאגידא בי אחריתי לא יהבו לי דהכא ליכא למימר כולי האי דשלא כדין קא תבע דהא בדידיה תלה רחמנא וכן הוא מפרש דר' פדת משמיה דר' יוחנן תבע לייבם והיא אינה רוצה לא לחלוץ ולא לייבם אין נזקקין לו תבע לחלוץ והיא אינה רוצה לא בזו ולא בזו נזקקין לו ומקשינן עלה מ"ש הא מהא דהא בתרווייהו איכא למימר כמה דאגידא בי אחריתי לא יהבו לי ולא מצי לתרוצי דתבע לייבם והיא רוצה לחלוץ קאמר דדומיא דאידך נקט ליה מה אידך בתובע לחלוץ והיא אינה רוצה לא בחליצה ולא לייבם אף כי תובע ליבם נמי באינה רוצה לא בחליצה ולא ביבום דאי לא תימא הכי למה לי דנקט תובע לחלוץ כלל כולה הוה יכול למנקט בתובע ליבם ואם היא אינה רוצה לא לחלוץ ולא לייבם נזקקין לו ואם היא רוצה לחלוץ אין נזקקין לו אלא כדכתיבנא ולבסוף כי מוקמי לה אליבא דמשנה אחרונה מפרשינן לה דה"ק תבע לייבם והיא אינה רוצה לחלוץ ולא לייבם אין נזקקין לו דכיון דשלא כדין תבע, תבע לחלוץ נזקקין לו אף על פי שהיא רוצה לייבם דכיון דמצות יבום קרובה לאיסור רואין כאילו אין כאן אלא מצות חליצה ואיכא למימר נמי כמה דאגידא בי אחריתי לא יהבו לי ומוקמינן לברייתא ושמואל תרווייהו בתבע ליבם והיא אינה רוצה לא לחלוץ ולא לייבם ומתניתא כמשנה ראשונה ודשמואל כמשנה אחרונה.

ואם תאמר אם איתא כדקאמר רבינו ז"ל לוקמינהו לתרווייהו אליבא דמשנה ראשונה דהוא אליבא דהלכתא ומתניתא בתבע לייבם והיא אינה רוצה לא לחלוץ ולא לייבם לפיכך נזקקין לו ודשמואל בתבע לייבם והיא רוצה לחלוץ לפיכך אין כותבין אגרת מרד עליה דליכא למימר כמה דאגידא בי אחריתי לא יהבו לי דהא לא אגידה ביה שהרי רוצה לחלוץ. איכא למימר דאי משום הא לא איריא דלפום האי שיטתא לא סגי בדלא אתיא דשמואל כמשנה אחרונה ודלא כהלכתא ממאי מאידך דאמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל תבע הוא נזקקין לו ולפום האי שיטתא תבע הוא מאי ניהו כשאינה רוצה לא לחלוץ ולא ליבם בין שהוא תובע לחלוץ או לייבם הרי היא אינה רוצה לא בזו ולא בזו ודכותה נמי תבעה היא והוא אינו רוצה לא לחלוץ ולא לייבם ובהא אמאי אין נזקקין לה הא ודאי יכולה למימר בעינא חוטרא כו' דאף על גב דמעיקרא הוה משמע לן הכי תבעה היא והוא אינו רוצה לא לחלוץ ולא לייבם הא פרישנא דאמסקנא כיון דמשמע לן טעמא דבאה מחמת טענה ודאי לא קיימא אלא ודאי דשמואל כמשנה אחרונה וה"ק

תבע הוא לחלוץ אף ע"פ שהיא רוצה לייבם נזקקין לו כדאמרן דלמשנה אחרונה כיון דמצות יבום קרובה לאיסור רואין כאילו אין כאן אלא מצות חליצה וכייפינן לה דלא תהוי אגידא ביה ודכותה תבעה היא לחלוץ והוא רוצה לייבם אין נזקקין לה דבדידיה תלה רחמנא ומחוורתא כלישנא קמא דלא שני לן כלל בין שומרת יבם לארוסה והכי צורתא דשמעתא אלא ודאי כי היכי דארוסה חשבינן לה מורדת כשתובע לכנוס והיא אינה רוצה הוא הדין לשומרת יבם וכדכתיבנא.

הילכך כללא דמילתא אליבא דהלכתא דתבע לייבם אף על פי שהיא רוצה לחלוץ נזקקין לו ואפשר דה"ה לחלוץ אבל תבעה היא לעולם אין נזקקין לה אלא אם כן הוא אינו רוצה לא לחלוץ ולא לייבם והא דכ"ע היא בין למשנה ראשונה בין למשנה אחרונה דבדידיה תליא מילתא אי בעי חליץ אי בעי לייבם. למשנה אחרונה בהדיא איתא הכא דאמר שמואל תבע הוא אין נזקקין לה ואי בשאינו רוצה לא לחלוץ ולא לייבם ליתא דהא מציא אתיא מחמת טענה אלא ודאי כשרוצה באחת מהן וכדאמרן דברשותיה תליא מילתא ואליבא דמשנה ראשונה נמי דהויא אליבא דהלכתא אמרינן לה ביבמות משמיה דרב דאין כופין אותו אלא דהיא קודמת למצוה וכי אתו לקמיה דרב אמר ליה אי ניחא לך יבם דבדידך תלא רחמנא אם לא יחפוץ האיש הא חפץ מייבם ואי לא ניחא לך חלוץ ורב יהודה נמי אמר אין כופין וההוא עובדא דאמרינן לקמן בההוא גברא דנפלה ליה יבמה בי חוזאי ואתא לקמיה דר' חנינא וא"ל מהו למיחת ליבומי א"ל אחיו נשא כותית ומת א"ל ברוך המקום שהרגו והוא ירד אחריו. לאו משום משנה אחרונה אלא שהיו חוששין שמא לא תבא עמו וירד להשתקע עמה אבל ההיא דתני התם בר קפרא לעולם ידבק אדם בשלשה בחליצה ובהבאת שלום ובהפרת נדרים הא ודאי אתיא כמשנה אחרונה והכי איתא התם בדוכתא בפרק ב"ש דבר קפרא אתיא כאבא שאול דתניא אבא שאול אומר הכונס את יבמתו לשם נוי כאילו פוגע בערוה אבל לרבנן לעולם ידבק ביבום והיא מצוה מן המובחר ומיהו אף ע"ג דאמרינן תבע לייבם נזקקין לו אבל היה יבם שאינו הגון נזקקין לו והכי אמרינן התם ביבמות מנין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין שאין חוסמין אותה שנאמר כי ישבו אחים יחדו וסמיך ליה לא תחסום שור בדישו ומהכא איכא למשמע ליה תרווייהו דכי הוי הגון חוסמין לה וכופין אותה לייבם וכי לא הוי הגון אין כופין אותה כדאמרינן התם ודברו אליו שמשיאין אותו עצה ההוגנת לו ובפרק מצות חליצה אמרינן ההיא איתתא דאתיא לקמיה דר' חייא בר אבא כו' ע"כ:

ולענין פסק הלכה במורדת דעלמא כתב הריטב"א וז"ל מורדת דעלמא הא פסיקנא לעיל דהלכתא כרב הונא דאמר ממלאכה לא הויא מורדת בשמורדת מתשמיש ואמרה בעינא

ליה ומצערנא ליה הלכה כרבותינו שמכריזין עליה ארבע שבתות זו אחר זו ומתרין בה שני פעמים כדברי רמי בר חמא דליכא אמורא דפליג עליה לפי הפי' הנכון ואם חזרה בה לא תפסיד כלום ואם לא חזרה בה מפסדת כתובה לאלתר עיקר כתובה ותוספת ונדוניא אבל מנכסי מלוג אינה מפסדת כלום ומתנה שנתן לה בעלה מפסדת לדעת הגאונים דאדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה אלא אם כן התנה עמה בפירוש שתזכה בו אף כשהיא מורדת בו דתנאי ממון הוא וקיים כדאמרינן בירושלמי [ה"ח] הלין דכתבין אין שנא אין שנאה תנאה ממון הוא וקיים ולענין בלאותיה הקיימין לדעת הגאונים ז"ל כל שתפסה מהם לא מפקינן מינה ובקרקעות יחלוקו וזה דעת מורי הרב הלוי אבל יותר נראה דמורדת גמורה מפסדת אפילו בלאותיה הקיימין משום קנסא ואף על גב דכי זינתה לא מפסדת להו כשמעתין לעיל באומרת מאיס עלי. וזה דעת הרשב"א נר"ו.

והאומרת מאיס עלי שאיני רוצה בו ולא בכתובתו אין לנו לזוז משיטת הגאונים ז"ל שכתבו דקנסי לה טפי ממורדת גמורה ואין ממתינין לה ארבע שבתות אלא מתרין בה ואם לא תחזור בה לאלתר הפסידה כל כתובתה ומתנה שנתן לה הבעל סתם, ולא הפסידה בלאותיה הקיימין מה שתפסה בהן ובקרקעות חולקין ובנכסי מלוג שלה לא הפסידה כלום. ולדעת הרי"ף והרמב"ם כופין אותו לגרשה לאלתר וכל שלא גרשה אינה מפסדת כלום אבל לדעת ר"ת ז"ל וכל רבותינו ז"ל אין כופין לגרש כלל ואם רצה לגרש מעצמו משהינן לה תריסר ירחי שתא אגיטא בין במורדת גמורה ובין באומרת מאיס עלי לדעתנו ולדעת הגאונים ז"ל והרמב"ם ז"ל מורדת גמורה דוקא ומיהו במורדת גמורה נראין דברי האומרין דאע"ג דמשהינן לה מכל מקום מפסדת לד' שבתות כל כתובה לאלתר ואף על פי שחזרה בה אחרי כן לא תרויח כלום ואם רצה הבעל לקיימה כותב לה כתובה אחרת אבל באומרת מאיס עלי נראין דברים דכיון דאפשר דקושטא קאמרה לא כייפינן לה כלום תוך שנים עשר חדש ואם חזרה בה לא תפסיד כלום ובלבד שלא תחזור כל ימיה לעשות כן נמצאת לפי זה שהאומרת מאיס עלי אינה מפסדת כלום אלא לאחר י"ב חדש ולאחר י"ב חדש מפסדת עיקר ותוספת ומה שלא תפסה מנדונייתה ומתנה סתם שנתן לה בעלה.

ולענין ירושת המורדת נראין דברים דכל שמתה קודם שתתגרש בעלה יורשה כדינו דלית לן למקנסה במידי בין במורדת גמורה ובין באומרת מאיס עלי וכן מתנה ומכר שעשתה מנכסיה בחייה תוך זמן זה הבעל מוציא מיד הלקוחות כדין אשה דעלמא. ע"כ הריטב"א ז"ל:

וז"ל ה"ר ישעיה מטראני ז"ל כתב ר"י זצוק"ל ולדברי הכל כל מאן דכייפינן ליה לאפוקיה

בין מעיקרא דדינא כדתנן אלו שכופין אותן להוציא ומאי דדמי להון ובין מעיקר תקנתא אם מתה לה איתתא מקמי דתפוק מיניה דבעל בגט בעל ירית לה ולא מפקעא ירושתיה דבעל אלא בגירושין וכן הלכתא. ונ"ל דדוקא המורדת על בעלה וכן אותן שכופין להוציא ירית לה בעל אבל אם הדיר את אשתו אם הוא מורד בה ואינו רוצה להתפייס עמה אלא רוצה לגרשה ומתה אשתו קודם גירושין אינו מן הדין שיירש אותה שהרי אינו נוהג בה מנהג בעל ודוקא בעל יורש את אשתו שהנהיג מנהג בעל אבל זה שאינו נוהג בה מנהג בעל אינו מן הדין שיירשנה ע"כ:

ולענין מזונות המורדת ושאר תנאי כתובה כל שהיא מורדת גמורה תוך ד' שבתות לא הפסידה כלום והבעל אוכל פירות נכסיה וחייב בפרקונה אבל לאחר ד' שבתות כיון שאין לה כתובה אין לה תנאי כתובה וכיון שאינו חייב לפדותה אף הוא אינו יכול לאכול פירות מנכסי מלוג ולא קנסינן ליה ולא מידי לא בגוף ולא בפירות. והאומרת מאיס עלי שמשהין אותה י"ב חדש נראין דברים שאפי' למה שכתבנו שלא הפסידה כלום תוך זמן זה אין לה מזונות מבעל ולא פרקון שלא תקנו חכמים מזונות למורדת ולא תנאי כתובה וכן אמרו בירושלמי [ה"ח] המורדת והיוצאת משום שם רע אין לה מזונות ואם מת הבעל תוך י"ב חדש הרי היא גובה כל כתובתה שהרי עדיין לא הפסידה כלום. אלו הם דיני המורדת לפי שיטת התלמוד.

והגאונים ז"ל תקנו בזה תקנות שלא כדין התלמוד וכמו שכתב רבינו אלפסי ולדורים תקנו ואין לנו לזוז בזה משיטת הגאונים ז"ל וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל ובמקום שיש בו תקנת בני העיר הרי זה תנאי ממון וקיים בכל מקום שהסכימו על הממון אבל על הגט אין יכולין לתקן כלום כנגד דין התלמוד ומאן דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ולאו אדעתא דידהו. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

וכתב רבינו יונה ז"ל וז"ל דאף על גב דאין כופין לתת גט באומרת מאיס עלי היינו כפייה בשוטים אבל ב"ד מודיעים לו שמצוה עליו לגרשה ונותנין לו עצה שיגרשנה ואם לא יגרשנה האי מאי דאמרינן האי מאן דעבר אדרבנן מצוה למקרייה עבריינא. ורבינו תם ז"ל היה אומר שאפילו זה לא נאמר לו אלא שאם יבא לימלך אם יגרשנה בלא כתובה ב"ד נותנין לו עצה שיגרשנה לאלתר. כן כתבו תלמידי רבינו יונה:

עוד כתבו י"א דלסוף תריסר ירחי שתא נכוף אותו בשוטים לגרש אבל מורי הרב נר"ו אומר דלעולם לא ניכוף אותם בשוטים אלא דמשם ואילך הוא מצוה לגרשה ואם לא יגרשנה קרינן ליה עבריינא כדכתיבנא לעיל אבל אם יכופו אותו הוה ליה גט מעושה בישראל דפסול.

עוד כתבו ויש מקומות שנוהגין לכתוב בכתובות שתגבה הכתובה ואפילו שתמרוד בו ואף על פי שמנהג זה מנהג של שוטים אפילו הכי כיון שמתנה בדבר שבממון תנאו קיים מיהו אם מנהגם שאפילו שכותבין התנאי זה אין דנין אותו אינה יכולה היא לומר תדונו אותי כפי מה שכתב לי מפני שהוא לא נתכוון אלא להפיס דעתה שהיה עושה לשופרא דשטרא כמנהג מקומם וסמך על המנהג שהיה בעיר שלא היו דנין תנאי זה. ע"כ:

מאי שנא איהו דיהבינן ליה פחיתיה דשבת דקאמר במתני' שבעה טרפעיקין דהיינו טרפעיק לכל יום ומ"ש איהי דלא יהבינן לה תוספת דשבת כדקתני בברייתא תשעה מעין מעה וחצי בכל יום של ששת ימי השבוע. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וכן כתב הרב רבינו יהוסף הלוי ן' מיגש דליכא למימר דהני שלש טרפעיקין אגר שבעה יומין אינון ועל שבעה יומי מתפלגן דהא בהדיא קתני מעה וחצי בכל יום ע"כ. ומיהו אכתי קשה קצת ומנלן דמתני' טרפעיק דקאמר בכל יום קאמר עד דהויא שבת בכלל דילמא הני שבעה טרפעיקין לשתא יומין אינון ועל שתא יומי מתפלגין. ויש לומר דבשלמא שלש טרפעיקין איכא למימר כן כיון דע"כ אתה מחלק הטרפעיק אבל שבעה טרפעיקין כיון דכי הוו לשבעה יומי הרי טרפעיק שלם לכל יום אין לך לחלק טרפעיק לששה חלקים כנ"ל.

ודע שקבלה בידינו ממרנא ורבנא הרדבא"ז ז"ל שכל מקום שאומר התלמוד מאי שנא ומאי שנא פירושו דאדרבא איפכא מסתברא ואפשר דהיינו כד נקיט בקוצר כגון מאי שנא רישא ומ"ש סיפא אבל הכא שאינו מפורש אי שבת בכלל הפחיתות ואי אינו בכלל הפחיתות לכך הוצרך להאריך ולומר מ"ש איהו דיהביה ליה כו' ומ"ש איהי כו' לאורויי דהכי הוא קושטא דמילתא אי נמי דאה"נ דקא פריך דאיפכא מסתברא דהתוספת דקא מוסיף על כתובתה אינו נותן בידה מידי אלא דאוסופי קא מוסיף בלבד אבל הפחת אי קא מפסיד כנגד נכסי מלוג שלה הרי לוקח מידי יום ויום מנכסי מלוג שלה ומחזי טפי שכר שבת ודוק דנקט תלמודא פיסקא עד מתי הוא פוחת כו' ועיקר פיסקא כדי לאתויי הא דבעי ר' חייא בר יוסף משמואל ואקדים ובעי מאי טרפעיקין דאי הוה טרפעיק מן המטבע גדול היינו אומרים דלשתא יומין אינון ועל שתא יומין מתפלגין דמטבע גדול מתחלק שפיר למטבעות קטנים והוה יכלינן למימר טרפעיק ומנה בכל יום ואין השבת בכלל ולא הוה קשיא הא דפריך ר' חייא בר יוסף כלל אבל השתא דלא הויא לה טרפעיק אלא אסתירא בלחוד אין לך לחלק לחלקים וע"כ טרפעיק ליום קאמר ולכך פריך שפיר מ"ש איהו דיהביה ליה פחיתיה דשבת כו' כנ"ל:

דמפחת פחית לכתובתה ואף על גב דמוסיף אממוניה בהך פחיתה כיון דכולה כתובתה

בידו עם שאר ממון שלו לא מחזי כמשתכר בשבת דהא תפיס וקאי מעיקרא בכולה. רש"י במהדורא קמא.

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל מכאן היה נראה ללמוד שאין משום שכר שבת בדבר שהוא פוחת מחובו אבל יש לדחות דשאני הכא דלאו משום שכר שבת פחתינן לה ממש ולמראית העין הוא דאיכא למיחש וכל דפחית ליכא מראית העין אבל כל שפוחת מחובו בפי' לשכר שבת אסור כנ"ל. ע"כ:

וכתב ה"ר יהוסף הלוי ן' מיגש ז"ל לא תימא הני מילי בטייל דמחייב בכל יום בעונה הוא דיהבינן לה לדידה אגר שתא יומי ולדידיה אגר שבעה משום דכל יום קא מפסיד בעילה אלא אפי' גמל וספן נמי יהבינן לה אגר שתא יומי ולדידיה אגר שבעה יומי וטעמא דמילתא משום דאינו דומה מי שיש לו פת בסלו כו'. ע"כ:

דף סד:

מחזי כשכר שבת ואף על גב דשכר שבת מותר בהבלעה כדאמרינן בבבא מציעא [נח א'] אם היה שכיר חדש כו'. הכא אסור דלא בהבלעה הוא שאין מוסיפין בכדי השבת ביחד אלא מה שעולה לכל יום ויום שאין מצרפין שבעת ימי שבת ונותנין לה ביחד דיש לחוש שמא יתפייס היום או מחר. תלמידי רבינו יונה ז"ל וכן כתבו התוספות ז"ל:

מתני' המשרה את כו'. פי' משרה מי שאינו אוכל אשתו עמו ונותן לה מזונותיה על ידי אחר ומצינו לשון שדומה לזה האי בר בי רב דיתיב בתעניתא כלבא ליכול שירותיה ור"ל סעודתו. הכא נמי ר"ל המאכיל לאשתו על ידי אחר ואית דמפרשי משרה מלשון מחנה דמתרגמינן משריתא ור"ל מי שנותן תחנות לאשתו ע"י אחר. תלמידי רבינו יונה. ורש"י ז"ל פי' כלישנא קמא וז"ל במהדורא קמא המשרה אשתו וכו' שאינו מפרנסה בביתו אלא מספק מזונותיה על ידי שליש. משרה לשון סעודה כדאמרינן בעלמא כלבא ליכול שירותיה. ע"כ:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל לפי דברי הרמב"ם ז"ל הרשות ביד הבעל להשרותה על ידי שליש כשנותן לה כל צרכה כדין משנתנו אבל אינו נכון כי האיך תהא זולתו והא זילא בה מילתא טובא ולקמן בפרק המדיר דתנן עד שלשים יום יעמיד פרנס אמרינן בגמרא עד שלשים יום לא שמעו ביה אינשי משלשים יום ואילך שמעו ביה אינשי וזילא ביה מילתא. ובירושלמי [פ"ז ה"א] הקשו ממשנתנו על משנת המדיר ואמרו כאן שקבלה עליה כאן שלא קבלה עליה כלומר דמתניתין דהכא כשקבלה עליה וכן עיקר הילכך כל שלא קבלה עליה אינו יכול להשרותה על ידי שליש יותר משלשים יום אלא או אוכלת

עמו על שלחנו או יוציא ויתן כתובה. וכן פסקו רבינו והרשב"א נר"ו. והראב"ד ז"ל כן סובר שפי' משנתנו נמי שמלאכתן בעיר אחרת שעונתו מלילי שבת ללילי שבת שע"מ כן נכנסה ע"כ.

וכיוצא בזה כתב ה"ר ישעיה מטראני וז"ל המשרה את אשתו כו'. פי' שהוא עני ונשכר לאחרים ואוכל עמהם כדרך הפועלים שאוכלין במקום שעושין מלאכתן ואומר לבעל ביתו שיפרנס את אשתו משכר פעולתו ומשרה הוא לשון ויכרה להם כרה גדולה מתרגמינן שירותא. עד כאן:

לא יפחות לה משני קבין חטים במס' עירובין נחלקו רבי יוחנן בן ברוקה ור"ש גבי שיעור עירובי תחומין דר' יוחנן סבירא ליה דיש בקב אחד ח' סעודו' אשתכח דהוו בשני קבין ט"ז סעודו' ור"ש ס"ל שיש בהם י"ח סעודו' ובין למר ובין למר קשיא משנתנו אמאי נותן לה ב' קבין דבפחות מהאי שיעור סגי לה בשתי סעודו' בכל יום ומתרץ בגמרא דלר' יוחנן לא קשה דמששה עשר סעודו' תוציא אח' לאורחים ישארו ט"ו שנים לכל יום ויום ושלשה לשבת ולר"ש דאמר י"ח ס"ל שצריכים שלשה סעודות לאורחים וט"ו לאכילתה כדאמרן.

והקשו רבני צרפת ז"ל היאך אפשר שבזה השיעור יספיק לה דהא אמרינן בפרק כיצד משתתפין [עירובין פג א'] ת"ר ראשית עריסותיכם כדי עיסתכם כדי עיסת מדבר מכאן אמרו כל האוכל במדה זו הרי זה ברוך ומבורך פחות מזה הרי זה מקולקל במעיו הנה שעל האוכל פחות מעומר ביום אמרו שהוא מקולקל במעיו והעומר הוא שני קבין פחות חומש ואומרים שנוכל לתרץ דה"מ בלא לפתן אבל הכא שנותנין לה שאר דברים אינה אוכלת כל כך לחם ועוד דנשים מתוך שאינם עוסקים במלאכה כמו האיש אינן אוכלו' כל כך. תלמידי ר' יונה ז"ל:

וז"ל ה"ר ישעיה מטראני ז"ל אי קשיא היאך יספיקו לה שני קבין בשבוע והרי העומר היה מאכל כל איש ואיש ליום שנמצא שתי סעודו' לעומר והעומר הוא מ"ג ביצים וחומש ביצה קרוב לשני קבין ששני קבין הן מ"ח ביצים מצאתי ששאלה זו נשאלה לרב שר שלום גאון זצוק"ל והשיב כל מדות חכמים כך הם כל דבר ודבר נתנו בו שיעור למטה ושיעור למעלה כו'. עד אף כאן לענין המשרה את אשתו זהו שיעור קטן למטה כדי קיום נשמה ולא לכל אדם פוסקין כך אלא לעני שכך שנינו בד"א בעני שבישראל אבל במכובד הכל לפי כבודו ועד כמה עד שבעה רבעים ועוד שהם מ"ג ביצים וחומש ביצה. ע"כ:

אמר רבי יוסי לא פסק שעורים אלא ר' ישמעאל שהיה סמוך לאדום ובגמרא פריך באדום

הוא דקא אכלי שעורים בכ"ע לא ומהדרי' ה"ק לא פסק שעורים כפלים בחטים אלא רבי ישמעאל שהיה סמוך לאדום מפני שהשעורים אדומיות רעות הן אבל בשאר מקומות שאינן רעות כל כך אינו נותן לה כפלים אלא כפי ראות ב"ד ות"ק סבירא ליה בכל מקום נותן לה כפלים והלכתא כת"ק. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

וקב גרוגרות או מנה דבילה י"א משקל קב אחד מגרוגרות דהיינו תאנים יבשים או משקל מנה דבילה דהיינו ככרות שעושין מן התאנים בעודן לחים וכתב ר"מ הלוי ז"ל ונראין הדברים שהדבילה היתה נעשית בימיהם מתאנים טובים ושמנות יותר משאר תאנים לפי' פיחתו שיעורן משיעור הגרוגרות דנמכרים במדה והדבילה במשקל וכי קתני גבי גרוגרת במדת קב קאמר ואם אין לו בעירו גרוגרות ולא דבילה פוסק לעומתן פירות ממקום אחר כלומר ממקום אחר במדה זו מפירות אחרות המצויות בעיר. וה"מ במשרה אשתו על ידי שליש אבל היכא דאכלה בהדיה אכלה כמה שאוכל איהו ואי לא סגיא לה במאי דסגיא ליה לדידיה מחייב לאשלומי לה להאי שיעורא דמתני' ודוקא היכא דאית ליה אבל היכא דלית ליה לא מחייב לזבוני כולהו מאני לסעודתא דחדא שבתא כללו של דבר הרי היא בכשיעור הזה כבעל חוב לכל דבריה והא קי"ל דמסדרין בב"ח וכן אתה אומר בכסותה. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

ונותן לה מטה ומפץ מטה לשכב עליה מפץ להציע על גבי המטה לשכב עליה ואם אין לו מפץ נותן לה מחצלת של קש שהיא רכה ולא של קנים מפני שהיא קשה ואוקימנא באתרא דמלו פוריא בחבלים אבל במטה של עור שנוחה לשכיבה אפילו מפץ או מחצלת נמי לא יהיב לה ובמהדורא קמא כתב רש"י וז"ל מטה לאכול עליה שכן היה דרכם מפץ של גמי לשכב עליה מחצלת של קנים. תלמידי ה"ר יונה ז"ל.

ומלשון התוספות ורש"י לקמן בגמ' משמע דתרי בעי למיהב לה מפץ ומחצלת וכדבעינן למכתב קמן בס"ד:

וחגור של עור למתנה לחגור בו על בגדיה בשעת מלאכה ומנעל ממועד למועד מסתברא דבשלשה רגלים דמרחקי מהדדי כדי שיהיה לה מנעל חדש בכל רגל ואוקימנא באתרא דנפישי טרשין אבל שלא במקום טרשין בחד מנעל בשנה סגיא לה וכן בגדים ללבושה יפים חמשים זוז משנה לשנה ומדהכא קתני בכל שנה וגבי כפה וחגור לא קתני ש"מ דכי יהיב לה כפה וחגור לאו בכל שנה יהיב לה אלא כל כמה דמשמשין למלאכתן לא יהיב לה אחריני דומיא דמטה ומפץ ומחצלת ולא מצינו למימר דכי קתני ממועד למועד אכפה וחגור נמי קתני דאם כן מאי שנא דלא קא מתמהינן בגמ' אלא אמנעל לחודיה תקשי ליה נמי אהנך.

והא דקתני אינו נותן לה לא חדשים בימות החמה ולא שחקים בימות הגשמים לאו למימרא דתרי גווני יהיב לה אלא ה"ק אם התחיל לתת לה בימות החמה לא יאמר הריני נותן לה עכשיו חדשים שיספיקו לה לשנה אחת והיא מתכסה בבלאות בימות הגשמים וכן אם התחיל לתת לה בימות הגשמים והיו לו בלאות שחקים לא יאמר לה הריני נותן שחקים הללו לימות הגשמים ובימות החמה אתן לה כלים חדשים של חמשים זוז שיספיקו לה לשנה אחרת לפי שהכלים החדשים חמים והבלאות השחקים קרים ונמצא זה מלבישה בגדים חמים בימות החמה וקרים בימות הגשמים אלא נותנין לה כלים חדשים של חמשים זוז בימות הגשמים והיא מתכסה בבלאותיהן בימות החמה והשחקים שלה ודוקא שהתחיל ליתן לה בימות הגשמים אבל אם לא התחיל לתת לה אלא בימות החמה נותן לה שמספיקין לימות החמה ולכשיגיעו ימות הגשמים נותן לה כלים חדשים של חמשים זוז והיא מתכסה בבלאותיהן בימות החמה והא דקתני סיפא והשחקים שלה אינון מותר בלאות שנתכסית בהן בימות החמה ומאי טעמא הוי דידה כדי שתתכסה בהן בימי נדותה כדבעינן למימר קמן. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

נותן לה קב קטנית גרסינן ונותן לה פת ונר ופתילה וכוס וחבית וקדרה וכן הוא בתוספתא מפורש ותנא דידן אכילות קתני הכשר אכילות לא קתני. הריטב"א ז"ל:

ואם אינו נותן לה מעה כסף מעשה ידיה שלה. לאו למימרא דכל כמיניה דלא יהיב לה מעה כסף דאם כן מאי אהנו רבנן בתקנתייהו דהא קיימא לן כרב הונא דאמר יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה ואם כן דברשותיה נמי תליא מלתא דכל חד וחד מצי מעכב הא תו מאי תקנתא היא אלא אפשר דלא קאמר אלא דאלו שתקי מסתמא כל אחד ויתר לחבירו ולא יכלי בתר הכי חד מנייהו למתבע חבריה. ולא נהירא. ואפשר דקמ"ל דאף על גב דקאמר לעיל דהיכא דלא יהיב לה מזוני שקלה להו לכולהו מעשה ידיה במזונותיה בין עיקר מעשה ידיה בין מותר כדתנן המקדיש מעשה ידי אשתו הרי זו עושה ואוכלת ה"מ במזונא אבל לצרכה אע"פ שאין מעלה לה כלום דהיינו מעה כסף אינה רשאה ליטול אלא מה שכנגדן דהיינו מותר א"נ עיקר מעשה ידיה אליבא דמאן דאמר מעה כסף תחת מעשה ידיה. וצ"ת הרא"ה ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל והא דקתני ואם אינו נותן לה לאו למימרא שהרשות בידו שלא לתת לה דאם כן לרב הונא אמר רב שהוא אינו יכול לכופה על מעשה ידיה אם היא אינה יכולה לכופו מה הועילו חכמים בתקנתן אלא ה"ק שאם אינו מעלה לה מעה כסף לפרנסתה והיא שותקת לא ויתרה מותר וה"ה למזונות ומעשה ידיה אלא רבותא קמ"ל דאפילו למעה כסף שאינה צריכה לו כל כך לא אמרינן ויתרה וכן כתב רבי' הרמב"ן ומיהו אם

כבר נתנה לו העדפתה ולא תבעה ממנו מעה כסף כלל מסתמא ויתרה והיינו דקתני מותר מ"י שלה שיכולה לתפוס בו דעל משכונה סמכה ולפיכך מחלה כנ"ל:
מעשה ידיה שלה פירוש מותר מעשה ידיה שלה כדפרישנא לעיל בפירקין אליבא דרב ושמואל דהלכתא כותייהו. הריטב"א ז"ל:
גמ' מני מתניתין דבקביים ספקא בשבוע דמשמע דט"ו סעודות איכא בקביים י"ב סעודות ימי השבוע וג' סעודות לשבת לא ר"י ולא ר"ש ולא גרסינן לא רבי מאיר ולא ר' יהודה דאינהו לא איירו במנין סעודות הקב כלל. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ואי הוה מפרשינן דר' יוחנן ור"ש קיימי לפרושי מילתייהו דר"מ ור' יהודה ולמיהב להו קצבה שפיר הוה מצינן למיגרס לא ר"מ ולא ר' יהודה ומיהו לא משמע הכין כלל ואם תשאל ודילמא לרבי מאיר ולרבי יהודה שיעור הקב במתני' ומאי בעי תלמודא לא לר"י ולא לר"ש. תשובתך ר"מ ור' יהודה לא איירי בשיעור הקב כלל ולא נתנו קצבה כלל וכי היכי בו נימא דמתני' אתיא כותייהו ולא אתיא כמאן דנתנו קצבה לדבריהם כנ"ל:
וכמה שיעורו דעירוב תחומין דחשוב למקנייי' שביתה ואמרינן דמקום שביתה גורם לכל אחד ואחד לכל מי שירצה לילך למחר שנצריך שיהא עירובו מזון ב' סעודות כשיעור אכילת יום השבת דבהכי חשיב למיקנא שביתה ושניהם להקל בשיעור סעודה דר"מ סבר בשבתא אכיל נהמא טפי מבחול משום דאית ליה מיני לפתן דמבסמי ליה לנהמא ולר' יהודה אכיל בחול נהמא טפי דלית ליה לפתן וממלא כריסו מנהמא. רש"י ז"ל במהדורא קמא:
חציה לבית המנוגע פרש"י ז"ל חציו של ככר זו לבית המנוגע בין לר' יוחנן בן ברוקה בין לר"ש ואם תאמר אם כן לר"ש נפיש ליה דהא שיעור בית המנוגע כדי אכילה אחת ויש בככר לפי דעתו שלש סעודות תירץ רש"י ז"ל דבעירוב הקלו לשער הככר בשלש סעודות בינוניות אבל לעלמא אין בו אלא שתי סעודות ולגבי בית המנוגע נמי אזלינן לקולא ובעינן לסעודה זו חצי הככר דהכי גמירי לה. הריטב"א ז"ל:
וחצי חצי חציה דהיינו ביצה לטמא טומאת אוכלין דאוכלין טמאין אינן מטמאין אחרים בפחות מכביצה אבל הן עצמן מיטמאין בכל שהן כדתניא בתורת כהנים מכל האוכל יטמא מלמד שהאוכל מיטמא בכל שהוא יכול יטמא אחרים בכל שהוא ת"ל אשר יאכל אוכל שנאכל בבת אחת ושיערו חכמים בכביצה. רש"י ז"ל במהדורא קמא.
כדאמר רב חסדא בפ' כיצד משתתפין צא מהן שליש לחנוני דרב חסדא מפרש התם מילתיה דר' יוחנן בן ברוקה קאמר דהא לא חשיב ר' יוחנן אלא ד' סעודות לקב לבד השליש שחנוני משתכר בטרחו קאמר דשליש הקב דהיינו שתי סעודות משתכר דהוו

להו ו' סעודות בקב ובקביים י"ב סעודות והא דאמר המשתכר אל ישתכר יותר משתות הני מילי דלא טרח ביה ורווחא ממילא אתי אבל היכא דטרח ביה וע"י טרחו משתכר בדבר לית לן בה כדמוכח בבבא מציעא יהיב ליה אגר טרחיה כו'. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

אוכלת עמו כו'. ואם תאמר ומאי קא משני דילמא אוכלת משלה קתני והיינו דקתני עמו דמשמע דהיינו מאי דמטביל לה שתאכל עמו וי"ל דנקט התרצן עמו משום דהכי קתני במתני' ומיהו לכאורה אוכלת משלו קאמר והכי קתני בירושלמי ואם תאמר דהכא משני כמ"ד אוכלת ממש ולקמן קא משני כמאן כר' חידקא והיינו ע"כ כמ"ד אוכלת תשמיש דלמ"ד אוכלת ממש שיבסרי הויין וי"ל דהכא היינו שינויא דתלמודא דס"ל במתני' כמ"ד אוכלת ממש כפשטה דמתני' ואילו לקמן היינו שינויא דמאן דקא מתמה דאפ"ה קשיא דנוקי מתני' כר' חידקא. ואפשר דלהכי כתב רש"י ומשנינן אוכלת עמו ליל שבת. כדתנן במתני'. ולקמן כתב כמאן כר' חידקא. בתמיהא נימא כר' חידקא סתם למתני' וכו'. ודוק כנ"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא אוכלת עמו לילי שבת כו'. תנן לפי שאותו לילה זמן עונה היא ואוכלת עמו ומשמשת עמו דהא אית לה כל ספקה לימות השבוע ולשבת ולקמיה פריך הא לא הוו אלא תריסר סעודה בהדי הך דלילי שבת ויומא דשבתא גופא מאי אכלה. הניחא כו' לקמן בפלוגתא תשמיש ואינה אוכלת עמו כלל אלא משמשת בלילי שבת אם כן תריסר הויין ועוד אפי' למ"ד אוכלת עמו לילי שבת ממש י"ג הויין ולמחר מאי תיכול. צא מהן מחצה לחנוני דד' סעודו' בקב לר' יוחנן בן ברוקה לבד מחצית הקב דהיינו ח' סעודו' בקב ובקביים ט"ז ולקמיה פריך דהא פשו להו. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

הכא נמי צא מהם מחצה לחנוני והשתא הוה ליה דרבי יוחנן בן ברוקה דאמר ככר בפונדיון לוג והיינו ששה בצים וחצי' דהיינו שלש בצים לבית המנוגע וחצי חציה דהיינו ביצה ומחצה לפסול בה את הגוייה אבל לר' שמעון הככר שלישי' הקב שהוא ח' בצים חציה ד' בצים לבית המנוגע וחצי חציה דהיינו ב' בצים לפסול כו'. אשתכח דשיעורא דר' שמעון נפיש שהרי ככר שלו גדול משל רבי יוחנן בן ברוקא אבל לענין עירוב אכתי דר"י בן ברוקא נפיש דהא דר' יוחנן בן ברוקא הוי לוג דהוא ששה בצים ודר"ש שתי ידות של ככר של שמנה בצים והיינו חמשה בצים ושליש וקיימא לן כר' יוחנן בן ברוקא כדאמרינן התם אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מככר בפונדיון מארבע סאין בסלע מזונו ליום ולילה והא כתיבנא לה במסכ' עירובין בס"ד. הרא"ה ז"ל:

קשיא דרב חסדא אדרב חסדא דהא לעיל קאמר דחנוני לא מרווח אלא שליש. רש"י ז"ל במהדורא קמא.

וכתב הריטב"א ז"ל קשיא דרב חסדא אדרב חסדא פי' דקים להו דתרווייהו אמרינהו רב חסדא ע"כ. והכי נמי דייקא לישנא דתלמודא דקאמר אלא כדקאמר רב חסדא כו' אלמא דתרווייהו אמרינהו רב חסדא כנ"ל:

באתרא דיהבי ציבי דבעל הבית זבין ביתא דחנוני ויהיב לה ציבי לאפיית הפת לא מרווח חנוני משום טירחא וטיפול מעותיו אלא תלתא. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וכתב הרשב"א ז"ל וז"ל הא דאמרינן לא קשיא הא באתרא דיהבי ציבי הא באתר' דלא יהבי ציבי קשיא לי אכתי בצרי להו דהא בעי לאפוקי מנייהו רביע משום ציבי דבשלמא שכר אפייה לא יהיב לה דאיהי חייבת לאפו' ובשלא הכניסה לו שפחות אבל ציבי ודאי יהיב לה וי"ל דממקום אחר נותן לה ציבי ולא הזכירו אותן בגמרא כמו שלא הזכירו נר וקדרה וחבית אף על פי שחייב ליתן לה וכמו שמפורש לעיל בתוס' שלא הזכירו במשנתינו אלא אכילות אבל הכשר אכילות לא כנ"ל. הרשב"א ז"ל:

אי הכי שית סרי הויין איכא דקשיא ליה למ"ד אוכלת ממש שבסרי הויין ודחקו עצמן בתירוץ קושיא זו דאוכלת עמו משלה וזו שלא כסוגייתנו ובירושלמי שאמרו מפורש אוכלת משלו ואיכא מ"ד דכי אמרינן שית סרי הויין למ"ד אכילה מתשמיש אבל למ"ד אכילה ממש שבסרי הוויין וזה נכון אף על גב דקי"ל כמ"ד דאכילה ממש לרווחא דמילתא קא מקשה כלומר אפי' למ"ד אכילה תשמיש לא משכחת לה אלא כר' חידקא ופריק אפילו תימא רבנן זיל חדא לארחי ופרחי וכשתמצא לומר אכילה ממש זיל תרתי לארחי ופרחי. הרשב"א ז"ל.

וכן פי' הריטב"א ז"ל דקושיין למ"ד אוכלת תשמיש דלמ"ד אוכלת ממש שית סרי הויין וחדא מנייהו פרכינן ולמסקנא למ"ד אוכלת ממש מוספינן חדא יתירתא לארחי ופרחי טפי ממאי דקא מוספינן למ"ד אוכלת תשמיש. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן אי הכי שית סרי הויין וכו'. איכא דקשיא ליה למ"ד אוכלת עמו שבסרי הויין ולא קשיא דאוכלת עמו משלה היא אוכלת ומעיקרא קס"ד דמשלו היא אוכלת כדי שיספיקו לה אבל השתא סברינן דמאי אוכלת עמו משלה אבל בירושלמי גרסינן שמעון בר בא בשם ר' יוחנן אכילה ממש ואמרינן עלה על דעתיה דרבי יוחנן אוכלת משלו אלמא למ"ד אכילה ממש משלו היא אוכלת ואיכא למימר גמר' דילן לא ס"ל הכי ואיכא למימר כי אמרינן שית סרי הויין כו' למ"ד אכילה תשמיש אבל למ"ד אכילה ממש שיתסרי הויין לרבנן דל תרי לארחי ופרחי לר' חידקא דל חד לארחי ופרחי. ע"כ:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא דר' חידקא דאמר בפ' כל כתבי ד' סעודו' כו'. דהשתא ד' סעודות דשבת ותריסר דשבוע הא שית סר אפי' תימא רבנן דפליגי עליה ואמרי שלש דהשתא לא צריכה אלא חמיסר וחדא דנפישי דל לארחי ואי הוה פריך לה הניחא למאן דאמר מאי אוכלת תשמיש אלא למאן דאמר אכילה ממש פשו להו תרי לרבנן ולר' חדקא חדא הוה מתריץ דל תרתי לארחי לר' חדקא דל חדא לארחי. ע"כ:

ואלו יין לא קתני מסייע ליה לר' אליעזר כו'. הקשו בתוספו' מאי קמ"ל דהא מתני' היא בהדיא מדלא קתני ליה וי"ל דאי לאו דרבי אליעזר ה"א דמתני' באתרא דלא שתו נשי חמרא כלל בביתן בעליהן אבל היכא דשתו פוסקין יין להון קמ"ל ר' אלעזר דאפי' בששותות עמו אין פוסקין להן יינות כשאין בעלה עמה ומשום הא הוה קס"ד דרבי אלעזר אמרה אפילו ברגילה לגמרי והיינו דפרכינן ליה בסמוך מדתניא רגילה נותנין ופרקינן רגילה שאני ולא אשמעינן ר' אלעזר אלא כשהיתה שותה לפעמים אבל רגילה תדיר נותנין לה. הריטב"א ז"ל.

ותלמידי רבינו יונה ז"ל כתבו וז"ל תירוץ התוספו' דחוק ואפשר לומר דמשום דלא תנא ליה במתני' להדיא. ע"כ:

דף סה.

ושקויי משמע יין דאלו מים כתיבי להדיא לחמי ומימי וקרא באשה משתעי דכתיב כי אמרה אלמא בדרך אשה ביין. רש"י במהדורא קמא:

ותקם חנה אחרי אכלה בשילה ואחרי שתה כך נקוד בספרים מדוייקים ואיננה מפיק ה"א ולפיכך כתבו רש"י והרד"ק ז"ל בפי' הנביאים דהוא מקור בתוספ' ה"א ואין הה"א לנקבה וכן שתה מקור ופי' אחרי שאכלו ושתו ואפשר כי חנה גם כן אכלה אף על פי שאמר ותבכה ולא תאכל אפשר כי אחר שאמר לה בעלה ולמה לא תאכלי ופצר בה אכלה מעט. כן כתבו ז"ל ולפי זה לא תתיישב הדרשא אבל התוספו' כתבו דהוה ליה כמאן דכתיב אחרי אכלה מפיק ה"א כיון דאיכא ה"א יתירה מאי דלא כתיב הכין גבי שתה דלא כתיב שתותה הלכך דרשינן דרשא כמו מפיק ה"א והא דלא כתיב מפיק ה"א ממש משום דקושטא דמילתא היא דלא אכלה כדכתיב ותבכה ולא תאכל ומכל מקום כיון דכתיב ה"א יתירה הוה ליה כמאן דכתיב מפיק ה"א וה"ק אחרי שעת אכילתה שהיה לה לאכול ואילו היה מפיק ה"א ממש הוה משמע שאכלה ממש והא ליתא וכדכתיבנא. ומאי דכתיב אחרי שתה פירוש אחרי שתה אלקנה וביתו חוץ מחנה שלא היה לה לשתות ואי הוה כתיב מפיק ה"א באכלה הוה משמע גם כן אחרי אכלה שבאותה שעה אכלה

חנה ואחרי שתה פי' שבאותה שעה לא שתתה ומיהו פעם אחרת שתתה אבל השתא משמע שלא היה לה לשתות כלל לעולם והיינו דכתיב ויחשבה עלי לשכורה פי' דאי היה לה לשתות כלל אמאי חשבה עלי לשכורה אטו משום שהיתה מתפללת בלחש כל כך חשבה עלי לשכורה ודילמא שתויה לבד היתה ואמרינן בפרק הדר [עירובין סד א'] שתוי אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תפלה ושכור אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תועבה ועוד דאי חשבה עלי לשכורה היה לו לעכב שלא תתפלל כלל משום דתפלתה תועבה אלא ודאי משום דלא היה לה לשתות כלל כל מה ששתתה שכורה נקראת כיון שעברה על ההרגל ומנהג הנשים ומ"ה כל שיכולה לדבר בפני המלך אין לה דין שכורה כדאיתא בפרק הדר. פירוש לפירוש התוספו' דוק ותשכח:

שתה ולא שתתה ואם תאמר השתא דאכתי לא אסיק אדעתין טעמא דמדשני קרא היכי משתמע שתה ולא שתתה והא פשטי' דקרא משמע דהיא נמי שתתה כדכתיב ותקם חנה אחרי גו' וכיון שכן לא הוה ליה לאקשויי אלא מאי קאמר ולא הוה ליה למפרך אלא מעתה אכלה ולא אכלו ותירצו בתוספו' דשפיר אסיק אדעתיה מדשני קרא וכתב שתה ולא קאמר שתותה דומיא דאכלה אי נמי לכתוב אחרי אכול ואחרי שתה אלא דהוה ס"ד דמדשני קרא אלמא משמע דשתה ולא שתתה דאלקנה וביתו שתו וחנה לא היה לה לשתות פירוש דפשטיה דקרא הכי משמע ולהכי פריך אלא מעתה אכלה ולא אכלו פירוש כיון דקא דרשת מכח השינוי דפשטיה דקרא הכי משמע שתה ולא שתתה הכי היה לך לדרוש אכלה ולא אכלו דהא אמרת דהויא ליה כמו אכלה מפיק ה"א וכיון שכן הוה לנו לדרוש נמי כמו כן אחרי אכלה דהיינו שעת אכילתה שהיה לה לאכול ולא אכלו שלא היה לו לאכול ומי מצית למימר כן שאין פוסקין מזונות לאיש וכי היכי דאכלה ולא אכלו לא מצית למדרש דאטו מי איכא למדרש שאין פוסקין מזונות לאיש הכי נמי לא תדרוש שתה ולא שתתה ואכלה ושתה מקור כמו שכתבו המפרשים ז"ל ואפשר דלהכי כתיב ה"א יתירה באכלה לאורויי דאחר שהפציר בה בעלה אכלה ולא שתתה ומיהו דרכה היתה לאכול ולשתות.

ומשני אנן מדשני קרא בדיבוריה כו'. פירוש אנן לא אמרינן דמכח השינוי נימא דפשטיה דקרא דכתיב שתה פירושו שתה ולא שתתה דשתה מקור הוא וכמו שכתבו הפשטנים וכדכתבינן לעיל אלא מכח השינוי דרשי דהא אתא לאשמועינן דאין פוסקין יין לאשה ולא דרשינן אלא במקום השינוי דהיינו שתה דאילו אכלה כדרכו כתיב כדכתיב ותקם חנה דבגוה קא עסיק ולכך כתיב נמי אכלה אבל שתה הויא ליה שינוי ודרשינן מיניה ומיהו פשטיה דקרא לאו היינו הכין א"נ הכי קא משני מכדי בגוה קא עסיק כו' פי'

איברא דאילו הוה דרשינן מדשני קרא ולא כתיב שתותה כמו אכלה שפיר דאיכא לאקשויי דהכי נמי לדרוש אכלה ולא אכלו ומיהו אנן הכי קאמרינן דכיון דבגוה קא עסיק ואתי כדכתיב ותקם חנה וכדכתיב נמי אכלה אם כן לכתוב נמי שתותה א"נ לא לכתוב ותקם חנה אחרי אכלה אלא לכתוב ותקם אחרי אכל ושתה וכיון דקושיין מדעסיק קרא בגוה למאי דכתיב שתה הלכך ליכא לאקשויי דהכי נמי נדרוש אכלה ולא אכלו כנ"ל.

ומעתה בין ותדע כי מה שכתב הרד"ק בפירושו על הנביאים וז"ל ובעל הדרש אמר שתה ולא שתתה לא דקדק עד כאן. ובא וראה מה שכתב הרב החסיד הר"מ ב"מ ז"ל בפירוש המשנה לסדר זרעים בתחלת מס' תרומו' וז"ל אמרם בכל המשנה תרם ותורם ויתרום בעלי הלשון האחרונים מקשים על זה ואומרים כי השורש רים והיה ראוי לומר הרים ומרים וירים וזו אינה קושיא אמיתית כיון שעיקר כל הלשון מן הלשונות הוא חוזר למה שמדברים בו בעלי אותו הלשון ומה שנשמע מהם ואלו בעלי המשנה בלא ספק עבריים היו במקומן ר"ל בארץ הצבי ונשמע מהם לשון תרם כו' נשתמשו ובנו ממנו בניינים תרם ותורם הנה זו ראיה שהוא מקובל בלשון ושזו המלה לשון מלשונות העבריים ועל זה הדרך תהיה תשובתך לכל מי שיאמר מן האחרונים שלשון המשנה אינו צח או שנשתמשו במלות שאינו כראוי בלשון. ע"כ:

וזה בעל הדרש היה מכפר נכוריא והוא מקום בארץ ישראל ואני זכיתי והייתי שם כן אזכה להיות שם על אדמת הקדש כל ימי חיי שבתי בבית ה' בעסק דברי רבותינו ז"ל לאורך ימים וכל שכן דדרשא קא דריש מדשני קרא וכדכתיבנא ועלו דבריו כהוגן ואין דבריהם צריכין חזוק. האל יצילנו מהכשל בדבר הלכה אמן:

וז"ל רש"י במהדורא קמא דכתיב שתה כמו שתו דמשמע הוא שתה והיא לא שתת ה"נ שתה ולא שתת אכלה ולא אכלו דמשמע היא אכלה והוא לא אכל והא ודאי אכל מאחר שהכתוב מגיד ששתה מכדי בגוה עסיק קרא ואתי דכתיב אכלה מאי טעמא שני וקאמר שתה לשון זכר. ע"כ:

מיתיבי אלמנה הנזונת מנכסי יתומים אם רגילה לשתות יין בחיי בעלה נותנין לה. רש"י במהדורא קמא:

רגילה כו'. כתב ר"מ הלוי ז"ל דלעולם לא פסקינן לה אלא כוס א' לסעודה אחת ואפי' רגילה לשתות הרבה ומייתי ראיה מהא דאמרינן שמואל אמר כוס אחד יפה לאשה שנים גנאי הוא לה וכיון דגנאי הוא לה היכי נקום אנן ונפסוק לה וכן אם היתה רגילה פחות מכוס אחד אין פוסקין לה אלא שיעור מה שהיתה רגילה ושיעור כוס אחד כשיעור כוס של ברכה והיינו רביעית לוג. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

תוספתא המשרה את אשתו על ידי שליש לא יפחות לה משני קבין וכו'. כולן במדת האיטלקי אפילו [נדה ואפי' חולה ואפי'] שומרת יבם נותנין לה כוס חבית קדרה פך נר ופתילה יין אין לה שאין נשותיהן של עניים שותות יין כר אין לה שאין נשותיהן של עניים יושבות על הכר. ה"ר ישעיה מטראני ז"ל:

אינה רגילה בפני בעלה וכו'. והיינו דקאמר שמואל שאינה רגילה נותנין לה שתי כוסות כלומר שאינה רגילה שיתנו לה ב' כוסות בחיי בעלה אלא כוס אחד שלא בפני בעלה אין נותנין לה כלל. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

לציקי קדרה אשדור"א לבסם התבשיל אבל לשתות לא. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ויש לפרש דאדשמואל קאי וה"ק רגילה לשתות שפוסקין לה יין לשתות אין נותנין לה לציקי קדרה אלא כוס אחד דכבר נותנין לה יין לשתות ויכולה ליטול ממנו גם כן אם תצטרך עוד לקדרה. אינה רגילה כיון דאין פוסקין לה יין לשתות נותנין לה לציקי קדרה שני כוסות א"נ דלעולם אין פוסקין לה יין כלל לשתות ולהכי אם היתה רגילה לשתות אפי' לציקי קדרה אין פוסקין לה אלא דבר מועט כגון כוס אחד שלא תבא לשתות ממנו שאינה רגילה נותנין לה שני כוסות דהא ודאי כיון שאינה רגילה לא תבא לשתות ממנו כן נראה לי. והתוס' לא פירשו כן:

כוס כדי רביעית יין חי שלהם דדרי על חד תלת מיא. תובעת תשמיש בפה לית לן בה דאפילו תבעה לא איכפת לן מבעלה קא תבעה כיון דבעלה עמה. רש"י במהדורא קמא.

בכלתו של נקדימון בן גוריון שומרת יבם היתה ופסקו לה מזונות משל יבם. ולא ענו אחר ברכתה אמן שלא תהיינה בנותיהם שומרת יבם. רש"י במהדורא קמא. ובהא מתרצא הא דאמרינן לקמן בפ' מציאת האשה וענו אחריה אמן. והתוספו' ז"ל לא פירשו כן לקמן בפרק מציאת האשה.

חומה אתאי לקמיה דרבא שהיתה אלמנה ותובעת מזונות נחמני הוא אביי על שם שרבה בר נחמני גדלו כדאמרינן במגילה אמר אביי כי נפקי מבי מר שבענא כו'. רש"י במהדורא קמא:

ידענא ביה בנחמני דלא שתי חמרא שהיה עני כדאמרינן במועד קטן דלא אשתכח בגו ביתיה פיתא דסמידא. הרא"ש ז"ל.

בשופריזי כו'. כי האי בזרועה הראתה לו כלומר בכוסות גדולים וארוכים כזרוע היה משקה אותי והן אותן כלי זכוכית שקורין מדרנ"ש. על לביתיה ותבעה לבת רב חסדא אתתיה שבא לידי הרהור לפי שראה יופיה דחומה. מחתא בקלופא דשירא הכתה במנעול של ארגז. קטלת לך תלת. תלת בעלים היו לה ומתו ואלו הן רחבא דפומבדיתא

ורב יצחק בריה דרבא ואביי בתראה בפרק הבא על יבמתו אתית למקטל אחרינא שנתכוונתה להראות יופייך כדי שתנשאי. רש"י במהדורא קמא. לך ולחברך ולחברורך כדי שיקפצו עלי אנשים חשובים כמותך וכיוצא בך אני רוצה להתקשט חברורך כמו חבר חברך ולישנא בעלמא. רש"י במהדורא קמא.

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל אמרה ליה לחבריה ולחברוריך יש שפירשו כדי שאמצא חן בעיני האנשים ויקפצו עלי לישא אותי ויש מקשים על פירוש זה דאם כן הוה ליה למימר דלית לה מזוני דהא רב יוסף הוא דאמר בפרקין דלעיל כחלה ופרכסה אין לה מזונות ואף על גב דתלמודא מחא ליה אמוחא איהו גופיה לא חזינן דהדר ביה וי"ל דכחלה ופרכסה שאני דעבדה מעשה אבל משום אמירה כזאת בעלמא מודה רב יוסף שלא הפסידה מזונות ועם כל זה הנכון כפירוש רש"י שפי' לחבריך ולחברוריך שאוכל להתראות בפני מי שכמותך ולא אתבזה על הבריות ע"כ:

ותלמידי רבינו יונה כתבו וז"ל פסוק לי שיראי אמר לה שיראי למה לך לחבריך ולחברוריך כן היא הגירסא במקצת ספרים ומפרשי לה הכי דרב יוסף אמר לה מה את צריכה בבגדי משי והיא השיבה לו כדי שאלבש בגדים חשובים ויקפצו עלי חביריך והחברים של חביריך ואוכל להנשא בכבודי. ויש ספרים שכתוב בהן לחבריך ולחברותיך כלומר מפני רעותי ורעותיך שבאו לבקרני מפני כבוד בעלי אני צריכה מלבושים נאים להתראו' בהם. ואומר ר"מ הלוי ז"ל דאפי' הכי לא פסק לה שיראי דאם איתא דפסק לה לא הוה שתיק גמרא מיניה ותו דבהדיא אמרינן לקמן מותר בלאו' אלמנה ליורשים שחייבים היורשין להלביש את האלמנה כשם שחייבין לזונה והכי נמי אמרינן בפרקין דלקמן על הבנות הנזונות מן האחין שהן חייבין להלבישן. עד כאן:

ונותן לה מטה ומפץ כו'. הא כתיבנא לעיל במתני' מה שכתב רש"י במהדורא קמא וז"ל מטה לאכול עליה שכן היה דרכם מפץ של גמי לישכב עליה מחצלת של קנים ע"כ. והכא בגמרין פי' ז"ל וז"ל למה לה דיהב לה הואיל ונתן לה מעה וקס"ד דמקשה דבמטה של עור עסקינן שנוחה לשכיבה ומשני דמלו פוריא בחבלים מתקנין ואורגין מטותיהם בחבלים כמו שאנו עושים דאי ליכא מפץ מבגר לה מקלקל אותה כמו בגר ליה קלא ע"כ.

והקשו בתוס' דבפרק המקבל [**ב"מ קיג ב**'] **אמרינן גבי סדור דנותנין לו מטה ומפץ משום דשמואל דאמר שמואל כל מילי ידענא אסותייהו לבר מהני תלת כו'**. ומאן דאכיל נהמא ולא מסגי ארבעה גרמידי לכך יהבינן ליה מטה שנייה ומושיבה ברחוק ארבע אמות ממקום אכילתו וע"כ ירגיל לעמוד וללכת ואם כן מ"ש הכא נמי לא יהבינן לה שתי מטות ותירצו בתוספו' דגבי אשה לא הטריחוהו לבעל כל כך דהא אפשר לה שתלך

ארבע אמות אחר אכילה ואינה טורחת כל כך עד שנחוש שלא תישן סמוך לאכילתה ולא תקום ותלך. וכפי מה שכתב רש"י במהדורא קמא במשנה היינו יכולין לומר דאה"נ דמטה ומטה יהבינן לה וה"ק מטה לאכול עליה וזאת המטה אינה צריכה מפץ ועוד מטה לישן עליה וזאת המטה צריכה מפץ והיינו ומפץ דקתני במתני' דהוא ניהו מה שיתר מטה של שכיבה על המטה של אכילה ותלמודא פריך על המטה של שכיבה דלמה לה מפץ כיון שיש למטה עור ומשני באתרא דנהיגי כו' ואם תאמר אכתי למה לי מפץ ומחצלת והרי המפץ לשכיבה ולמה לי מחצלת ור"ת לא גריס מפץ ומחצלת למה אלא ומחצלת למה דמפץ שהוא רך צריכה לסמיכה דלשכיבה ודאי אין צריך דהא איתי לה מטה אבל לסמיכה צריכה וכפי מאי דכתבינן דהמטה שבמתני' היינו לאכול עליה וכדכתיבנא הרי אינה צריכה מפץ כלל:

וכתב רש"י ז"ל לתרץ הקושיא במהדורא בתרא וז"ל מפץ ומחצלת למה לה. הרי עור שטוח על מטה טוב מן המפץ ומשני באתרא דמלו פוריא בחבלים כו'. פירוש משום היזק החבלים צריך מפץ ומחצלת שיכנסו נגד העור שהוא טוב אפי' מן המפץ שהוא רך ממחצלת והלכך תחת העור צריך מפץ ומחצלת ולמאי דכתבינן לעיל במתני' בשם תלמידי רבינו יונה ז"ל דמפץ או מחצלת קתני אין כאן קושיא כלל כנ"ל:

הא דאמרינן כגון דאורחיה דידיה ולאו אורחא דידה ופרש"י ז"ל שדרך בנות משפחתו לישן על גבי כרים וכסתות ואין דרך בנות משפחתה בכך וכן נראה מדברי רבינו אלפסי ז"ל שלא כתבה כלל כלומר דאין הלכה כחד מנייהו דהא קי"ל דעולה עמו וכיון דאורחיה דידיה אף לדידה יהבי. ויש מי שפירש דלא אמרו עולה עמו אלא כשהיא עמו ואינו מחוור כלל.

והראב"ד פירש דכר וכסת יתירא קאמר אבל לדידה ודאי יהיב לה משום דקי"ל דעולה עמו והאי דאוקמה באורחיה דידיה ולאו אורחא דידה משום דאורחיה בכך ודאי יהבינן לה כר וכסת יתירא משום לתא דידיה דזימנין סגיאין דמתרמו ליה דאתי בין השמשות ולא מייתי כר וכסת לדידיה ושקיל דידה ומגני לה על ארעא אבל בדאין אורחא דידיה לא חיישינן להכי. ואינו מחוור בעיני דכיון דבמתניתין לא תני כר וכסת דמשמע דלא יהבינן לה כלל ועלה תניא פלוגתא דר' נתן ורבנן אי נותנין לה כר וכסת אי לא ע"כ בכר וכסת דידה איפליגו ולא בכר וכסת יתירא דאם איתא הוה להו לפרושי בהדיא א"נ בעל הגמרא דתני ברייתא גבי מתני' הוה להו לפרושי ועוד דאי בכר יתירא היכי מקשו הכין להדיא דאי דאורחא דידה מאי טעמא דרבנן ומנא לך דיהבי לה יתירא משום לתא דידה ואי מעיקרא הוו מיירי בכר וכסת דידיה והשתא אהדר ליה דביתירא קאמר דכל שכן

דהוה להו לפרושי ועוד דבתוספתא נמי הכי משמע דבדידה היא.
והרמב"ן נר"ו פירוש אורחא דידה ואורחא דידיה דהכי רגילה ולא דרך משפחתו ומשפחתה קאמר דבההיא הא קי"ל דעולה עמו אבל כשאין דרך משפחתו ומשפחת' אלא שהוא רגיל בכך ובכי הא לא אמרינן ועולה עמו ואין הלשון מיושב בכך ועוד דתמיה לי אפ"ה למה נותן לה כר וכסת לשכב עליהם כיון דאינה רגילה לא בבית אביה ולא בבית בעלה וכי מפני שהוא בא בין השמשות לפעמים מעלין לה ליתן לה כר וכסת שתישן היא עליהן כל ימות החול ונותנין לה לשכב היא עליהן משמע ועוד דמשום חששא דזמנין דאתי בין השמשות ושקיל מפץ או מחצלת דידה ומגני לה על ארעא לא הוה ליה למיתן לה אלא מפץ ומחצלת דאי לא מייתי גני הוא במפץ יתירה וגניא היא אדידה.
וצ"ל דהכי פירושא כגון דאורחיה דידיה כלומר דרך בנות משפחתו ולאו אורחא דידה אין דרך בנות משפחתה כמו שפירש רש"י וכיון שכן כשהוא עני אין מחייבין אותו לחזור וליתן לה כר וכסת דאילו הוה אורחא דידה הוו מחייבי ליה משום דאינה יורדת עמו לעולם אלא מחזר בעיר וטרח ומייתי לה אבל כשאין לה אלא מצד עלייתו של בעל אין מחייבין אותו ליתן לה לכשהוא עני והלכך לת"ק אינו נותן לה כלל ואי משום שהוא דרכו ושוכב לעולם על כר וכסת כי אתי מייתי ליה בהדי' ולרבי נתן יהיב לה משום דזמנין דאתי בין השמשות וכי לא משכח כר וכסת אפי' מנח בהד' מפץ יתירא שקיל דידה נמי וגני על תרויהון דליהוו ליה תרויהון ככר וכסת וכיון שהוא צריך להניח אצלה כר וכסת משום ליתיה גניא איהי עלייהו כל אימת דלא אתי לה משום דכיון דמניחתם ואיהי סלקא בהדיה כי איתנהו מיהא גניא עלייהו והכין משמע בתוספ' דתני התם [פ"ה] יין אין לה שאין נשותיהן של עניים שותות יין כר אין לה שאין נשותיהן של עניים ישנות על כר מותר מזונות שלו ומותר בלאות שלה העשיר עולה עמו העני אין יורדת עמו אלמא לאו משום רגילותא ורגילותו הוא ולאו כר יתירא קאמר אלא משום דאין דרכן של עניים לישן על גבי כר וכסת וכשאין דרכה הא דרכה בכך אינה יורדת עמו אע"פ שהעני וגרסינן נמי בירושלמי כר אין לה שאין נשי העניים ישנות על הכר אלא דאכתי קשיא לישנא דגמרא דקאמר זימנין דאתרמי בין השמשות ולא מצית מייתי להו לדידך ושקלת להו לדידי דמשמע דידי דומיא דידך דאלמא איהי נמי כר וכסת אית לה וכדברי הראב"ד ז"ל דאי לא הוה ליה למימר לא מייתית לדידך ושקלת למפץ דידי וצ"ע. הרשב"א ז"ל:
וז"ל הריטב"א ז"ל היכי דמי אי דאורחיה כו'. פרש"י ז"ל שדרך בני משפחתו לישן על גבי כר וכסת ואין דרך בנות משפחתה והא דאמרה שקלת דידי פי' ז"ל שקיל מפץ דידי

או כר שאקנה משלי. פי' לפי' דלפום פשטא משמע שקיל דידי שקיל כר שלי ואיהי הא לית לה כר והקשו בתוספו' דהא קי"ל עולה עמו מחיים והכא בין לר' נתן בין לרבנן אינו נותן לה כר לשכיבתה ותירצו דכי אמרינן עולה עמו ה"מ כשהיא עמו אבל לא כשאינה עמו כגון משנתנו והקשו על זה דהא קתני סיפא בד"א בעני שבישראל אבל במכובד הכל לפי כבודו שאינה יורדת עמו אע"פ שאינה עמו. כן פי' בשם ר"י ז"ל. וק"ל מהא דאמרינן לקמן חמשים זוזי פשיטי דאי ס"ד זוזי ממש עני שבישראל חמשין זוזי מנא ליה דאלמא האי עני שבישראל דקתני מתני' אבעל קאי. ויש לי לדחות לפי דבריו ז"ל דה"ק כיון שהבעל נותן לה חמשים זוז אף אביה נותן לה ואביה עני מנא ליה ואחרים פירשו דת"ק ורבי נתן דהכא ס"ל שאינה עולה עמו אפי' מחיים ולית הלכתא כותייהו וזה דעת הרי"ף שלא כתב ברייתא זו כלל. והראב"ד פירש דהכא בכר יתירא פליגי אי יהבינן לה משום דילמא מתרמי בין השמשות ושקיל דידה וכדמפרש ואזיל דרבנן סברי כו' ואין זה מחוור כו'.

והרמב"ן פי' אורחיה דידיה דקפיד אכרים וכסתות ולאו אורחא דידה למקפד על כרים וכסתות ולא באורחא דבני משפחה עסקינן דהב"ע כשאין דרך בני משפחתה ולא בני משפחתו שאילו היה דרך בני משפחתו דכ"ע עולה עמו ובזה לשון הגמרא מיושב יפה ומהאי פירושא היה נראה דהא דקתני נותנין לה כר וכסת לא שתשתמש בו דמשום חששא דילמא אגני לה על ארעא אמאי יהיב לה כר ליתן מפץ יתירא דאי לא מייתי כר דידיה ליגני איהו אמפץ דידיה ואיהי על מפץ דידה ולמה יתן לה כר וכסת שתשתמש בו כל השבוע אלא נותנין לה כר וכסת לצרכו קאמר ואע"ג דלישנא דנותנין לה כר וכסת דקאמר רבי נתן משמע שנותנין אותו לה שתשתמש בו כל השבוע דומיא דנותנין דקתני במתניתין תלמודא פרשי לן השתא דלא קאמר ר' נתן אלא שנותנין אותו לה שיהא בביתה מוכן לכי אזיל לבין השמשות אבל יותר י"ל כיון דאורחיה בכר וכסת הא בעי למיתן לה כר וכסת לצרכי לילי שבת הלכך מבעי ליה למתבה מהשתא והא עדיף לה מלמיתן לה מפץ לדידיה וליצטריך בתר הכי לאתויי כר וכסת וכיון שהכר עומד בטל בביתה כל השבוע גנאי גדול הוא שיהא לו כר וכסת בטלין ואיהי גניא על המפץ וזה יותר נכון.

ויש שפירשו עוד כשיטת רש"י דאורחא דבנות משפחתו ולאו אורחא דבנות משפחתה ומתניתין היא כדקתני סיפא ובהא נמי איירו רבנן ור' נתן וכי אמרי' עולה עמו ה"מ כשיש לו אבל כשאין לו אין מחייבין אותו לחזר בעיר וליתן לה מטעמא דעולה הא אלו הוה אורחא דבנות משפחתה חייב לחזור וליתן לה כדי שלא תהא יורדת ואפ"ה חייש ר' נתן דדילמא אתי בין השמשות ומגני לה על ארעא הלכך בעי למשבק כר דידיה בהדה

לכי אזיל התם בלילי שבת וכיון שיש לו כר בטל הא ודאי שוכבת עליו דהוה ליה כעשיר ועולה עמו וזהו פירוש נכון והתוספת' שכתבנו למעלה מסייע לו והא דאמרה שקיל דידי בכר פירש' רש"י ז"ל יפה וכ"ת כשתקנה כר לעצמה כי שקיל ליה בעל היא גניא על המפץ ולא גניא על ארעא. וי"ל דכיון דרגילה כל השבוע לשכב על מפץ וכר וכסת כי שקיל מינה כר דידה כמאן דגניא על ארעא דמי לה א"נ דאיהי כי זבנה כר וכסת מזבנא למפץ ומוספת על דמיו ליקח כר וכסת ועוד יש לומר דשקיל מפץ דידי קאמרת דכיון דאיהו רגיל בכר וכסת אפילו הוה שביק לה מפץ כי לא מייתי כר דיליה בין השמשות לא בעי למגנא על מפץ אחד ושקיל דידיה ודידה וגני על תרויהון ומגני לה על ארעא. עד כאן:

מה שכתבו ז"ל בשם רש"י אינו כפירושנו דכתב ז"ל אי דאורחה. דרך בנות משפחתה. אורחיה. דרכו לישן על כרים וכסתות ואנן קי"ל עולה עמו כו' ע"כ. ומשמע מתוך לשונו דאיברא דכי פריך תלמודא להדיא אי דאורחה כו' פירושו דדרך בנות משפחתה דאין לאשה שום הרגל תענוג אם לא מבעלה או מבנות משפחתה. ומיהו כי משני דאורחיה דידיה כו' אין פירושו דדרך בני משפחתו בכך מ"מ כיון שהוא רגיל בכך עולה עמו ודוקא בפניו וכשהוא הרגיל עצמו בכך אבל כשלא ישן הוא על כרים אף היא לא תישן אע"ג דפעמים אחרות רגיל הוא בכך בכל שעה שלא ינהוג כן כיון דאין דרך בני משפחתו בכך אף היא לא תנהוג כן אבל כל שדרך בני משפחתו בכך בע"כ היא תנהוג כן ותעלה כבני משפחתו ואפילו שלא בפניו כן משמע מתוך לשונו ז"ל שכתב במהדורא בתרא.

ומיהו במהדורא קמא כתב וז"ל כגון דאורחיה דבני משפחתו אורחייהו בכר וכסת ולאו אורחיה דמשפחתה כי אזילנא לעשות מלאכה בעיר אחרת שקילנא להו בהדאי וכי אתינא בע"ש לזמן עונה מייתינא להו ואיגני עלייהו ואיהי נמי גניא בהדיה דכי אמרינן עולה עמו ואינה יורדת עמו הני מילי כי הויא היא בהדיה אבל הכא כיון דאזיל לעיר אחרת למלאכתו לא אמרינן הכי. זימנין דמיתרמי בין השמשות של ע"ש כשתבא ע"ש ממלאכתיך ולא מצית מייתית להו לכר וכסת ושקלת למפץ ומחצלת דידי ומגנת לי על ארעא ומ"ה בעינא כר וכסת דא"נ שקלת להו מינאי כי מתרמי בין השמשות אכתי לא גנינא על ארעא דליהוי לי מפץ ומחצלת ע"כ. וקשיא למה לה להוסיף בתרעומתה ושקלת לדידי וכו' במאי דקאמר דלא מייתי להו סגי לסתור טענת בעלה דהא אמרי רבנן כו' והתוספות לא גרסי ושקלת לדידי:

והרא"ש ז"ל כתב וז"ל ת"ק סבר כי אזילנא שקילנא להו כו'. דהא דאמרינן עולה עמו היינו דוקא כשהיא אצלו. וא"ת הא דאמרינן לעיל אבל מכובד הכל לפי כבודו ואמאי

והא אינה עולה עמו אלא כשהיא אצלו והרי השרה אותה על ידי שליש. וי"ל דה"ק בד"א בעני שבישראל כלומר שנשא בת עני אבל במכובד שנשא בת עשיר הכל לפי כבודו של עשיר דכיון דבת עשיר היא אינה יורדת עמו אפילו שלא בפניו כיון שידו משגת. ולי נראה דבמאכל ובמשתה ובמלבושים שהם לתענוג הגוף ולכבוד עולה עמו אפילו אינה אצלו דחייב אדם לאהוב את אשתו כגופו ולכבדה יותר מגופו כדאיתא בהבא על יבמתו אבל תענוג יתירא בכר וכסת וכן לענין חלילין ומקוננות בהני הוא דאמרינן דאינה עולה עמו כשאינה אצלו.

זימנין דמיתרמי בין השמשות נראה דלא גרסינן ושקל להו לדידי אלא ה"פ זימנין דמיתרמי בין השמשות ולא מצית מייתית להו לדידך ואז יש לי לעלות כשתאכל עמי ליל שבת ומגנת לי על ארעא ולא אהיה עולה עמך אע"פ שגם לך אין כסת מ"מ אני רוצה שיהיה לי כסת מאחר שיש לי לעלות עמך וכן נראה דאדרבנן קא מהדר לסתור אותו טענה דקטעין בעל אליבא דרבנן. עכ"ל הרא"ש ז"ל:

דף סה:

האי תנא שליח ערטילאי ורמי מסאני בתמיה כלום היה דרכו להיות ערום ומנעליו ברגליו תמיד שהרי לכל השנה אינו פוסק לה אלא כלים של חמשים ואמרינן לקמן חמשים זוזי פשיטי ואינו פוסק לה אלא כפה אחת לראשה בכל השנה ומנעלים הוא פוסק ממועד למועד עד שמרבה לה במנעלים ירבה לה בבגדים. דלא סגי לה בלא תלת זוגי מסאני בשתא בשביל האבנים המטרפין אותן. רש"י ז"ל במהדורא קמא.

ובמהדורא בתרא כתב וז"ל האי תנא שליח וערטילאי ורמי מסאני. מופשט וערום שאין לו חליפות בגדים אלא משנה לשנה ומנעלים קאמר ממועד למועד ושאר בגדים לא תחליף במועד. ע"כ. משמע דעיקר תמיהתו היינו דהיכי תחליף המנעלים חדשים במועד ושאר בגדים לא תחליף במועד משמע ליה דקפיד תנא דתחליף (מנעלים) [בגדים] במועד ולהכי קא מתמה שליח וערטילאי וכו' והיינו דקא משני ואגב אורחיה קמ"ל דנתבינהו ניהלה במועד כו'. כנ"ל:

אמר אביי חמשין זוזי פשיטי ממאי מדקתני וכו'. ובלאו הכי נמי מצינן למפשטה מדרב יוסף דאמר בפ"ק דקידושין [יא ב'] שכל כסף של דבריהם מדינה אלא דעדיפא ליה למפשטיה מגופה דמתני' ואפילו למאן דלא מודי בדרב יוסף והכין אורחא דתלמודא. הרשב"א ז"ל וכן כתב הריטב"א ז"ל:

מאי אוכלת פי' קשיא ליה ממה נפשך אי אוכלת היינו תשמיש תקשי דהא אוכלת קתני

ואי היינו אכילה ממש תקשי אמאי לא תאכל עמו אלא בלילי שבת והא כבוד יום עדיף ולכך בעי מאי אוכלת ופליגי בה אמוראי ופריך מלישנא דמתני' למ"ד תשמיש וניחא ליה לישנא דמתני' למ"ד אוכלת ממש אף על גב דקשיא ליה אמאי אוכלת עמו לילי שבת לבד.

וכתב הריטב"א וז"ל מסתברא דמ"ד אוכלת ממש אף אוכלת ממש וה"ה דאיכא עונה ומ"ה נקט לילי שבת דאי משום אכילה אף ביום שבת יש לו לאכול עמה דכבוד יום עדיף כדאיתא בפרק ערבי פסחים ע"כ. וראיתי מאן דמחק תנן אוכלת עמו לילי שבת ואין צורך כנ"ל:

רב אשי אמר תשמיש כתבו רבני צרפת ז"ל דרב אסי בתלמידי חכמים מיירי דעונתן מלילי שבת ללילי שבת דאי בטייל עונתו בכל יום ואי בפועל עונתו שתים בשבוע ואי בגמל וספן אין זה עונתן אלא בבעינת תלמידי חכמים דלא תנא ליה במתני' דלעיל איירי והלכה כר' נחמן דאמר אוכלת ממש דחייב להאכילה עמו כדי שלא תנהג מנהג בזיון דאילו עונה לא הוה צריך למיתנא דפשיטא דחייב כל אדם ואדם כדינו. תלמידי רבינו יונה ז"ל.

והתוספות לא כתבו כן דאפילו דגמל וספן קאמר רב אסי הואיל ומשרה אותה על ידי שליש:

רשב"ג אומר אוכלת וכו'. תמיה מילתא למ"ד תשמיש בשבת מי מחייב ואי אמרת בטייל ופועל שעונתן שתים בשבת וכיון דמשרה לה על ידי שליש אוכלת עמו ליל שבת ושבת רבנן היכי פליגי עליה הרי חייב לה בשבת ואיכא למימר קסברי רבנן אפילו במשרה אשתו על ידי שליש עונה עביד לה בזמנה אחת בליל אחד מימי השבוע ואחד בלילי שבת ורשב"ג סבר שתיהן בשבת ומיהו קי"ל כרב נחמן דאמר אוכלת ממש ואיני יודע מאיזה טעם ונ"ל מפני שאוכלת עמו הוא מצוי לבא עליה והיא ליל עונה ואם תאכל בבית אחר גנאי הוא לה לבא אחר אכילה ועוד שמתוך כך מתפייסין ומרגילין זה עם זה. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל הא אמר רבא בבית אפל מותר איכא למידק נהי דמותר לעת הצורך למה מחייבו רשב"ג בכך וי"ל דמיירי בטיילין או בפועלין שעונתן שתים בשבת וסבר רשב"ג דאף על גב דקבלה עליה להשרות ע"י שליח ושתהא אוכלת עמו בלילי שבת אין לו למעט מעונתה כל מה שאפשר ונותן לה שתי עונות לתשמיש לילי שבת ושבת. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל מאי אוכלת רב הונא אמר אוכלת ממש ורב אסי אמר תשמיש ורשב"ג נמי ס"ל תשמיש וכדרבא דאמר בבית אפל מותר. ותמיהא מלתא לענין תשמיש מאי

פלוגתא איכא והתנן לעיל עונה הראויה ומסתברא למימר דרובא דעלמא דינייהו כפועלים דתנן שתים בשבת והני מילי בעלמא אבל במשרה את אשתו על ידי שליש כיון דלא שכיח גבה אין עונתה אלא אחת בשבת דהא ברשותה הוה והיא קבלה עליה לעמוד ע"י שליש דבלאו הכי לא כל כמיניה כדאיתא בירושלמי וכדבעי' למימר קמן וכיון שכן הרי זה כאלו נתרצית לכך שלא תהא עונתה אלא אחד בשבת ורשב"ג סבר דמשלים לה לאידך ביום שבת אבל בעלמא לאו כל כמיניה אלו עבדי הכי לא יצא ידי חובה וזה נראה נכון:

אעפ"י שאמרו אין אדם זן כו'. בפרק נערה שנתפתתה בקטנים עסקי' דלא כייפינן ליה למיזן אלא אמרינן ליה יארור ילדה כו'. קטני קטנים אותם שקטנים ביותר. רש"י ז"ל במהדורא קמא.

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל אבל זן אותם קטני קטנים כלומר בקטני קטנים כייפינן ליה לזון אותם ואע"ג דלא אמיד דאי באמיד אפילו בקטנים כייפינן ליה ע"כ.

וכתב הר"ן בפירושיו על ההלכות דכי אמרינן דזן אותם קטני קטנים דוקא כשאמן קיימת ומדין מזונות אמן נגעו בה וכו' ע"כ ולא משמע כן מהתוס' ז"ל:

מ"ט לאו משום דבעי למיכל בהדה. תמיה לי דא"כ אפילו בשאינה מניקה נמי כל שבנה פחות מבן שש והוה ליה למתני ואם יש לה ולד פחות מבן שש מוסיפין לה על מזונותיה וי"ל דמשום פוחתין ממעשה ידיה נקט לה במניקה דוקא שהיא מתבטלת בהנקתה הוא שפוחתין לה ממעשה ידיה אבל מכאן ואילך אין פוחתין לה ממעשה ידיה אלא שמוסיפין לה על מזונותיה. הרשב"א ז"ל וכן כתב הריטב"א ז"ל.

ובמהדורא קמא כתב רש"י מ"ט מוסיפין על מזונותיה לאו משום דבעי למיכל בהדה יפה לחלב אלמא משום כן מחייב לטפויי לה מזונות ע"כ:

והילך לשון ה"ר יהוסף הלוי ן' מיגש ועד כמה עד בן שש כדאמר רב אסי קטן בן שש יוצא בעירוב כו'. מימריה דרב אסי מפורש בפרק כיצד משתתפין ועיקר דבר זה דקי"ל שהאשה שעירב בעלה לרוח זה להלך ממנו אלפים אמה לכל רוח ולא איכפת לה בעירוב בעלה לפי שאין לבעלה לערב עליה אלא מדעתה אבל שלא מדעתה יכולה היא למחות בידו ולערב עירוב א' לרוח אחרת כדתנו רבנן מערב אדם על ידי בנו ובתו הקטנים ועל ידי עבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתן בין שלא מדעתן אבל אינו מערב על ידי בנו ובתו הגדולים ולא ע"י עבדו ושפחתו העברים ולא ע"י אשתו אלא מדעתן וכיון דקי"ל הכי, קאמר רב אסי דהיכא דעירב אדם לרוח זו ונעשית שביתתו במקום עירובו ומודדין לו ממנו אלפים אמה לכל רוח והיה לה בן קטן בן שש אותן בן יוצא בעירוב אמו ואינו

יוצא בעירוב אביו כלומר כרגלי אמו הן ולא כרגלי אביו וטעמא דמלתא שהדבר ידוע שבן שש בתר אמו גריר ולא בתר אביו ומ"ה שביתתו במקום שביתת אמו ולא במקום שביתת אביו זהו מימריה דרב אסי בפירושו.

ונראה מדבריו שבן שש בתר אמו גריר ועלה רמי ועמה אכיל ומ"ה קאמר עליה רבא אף על פי שאמרו אין אדם זן בניו ובנותיו וכו'. דשמעת מינה מדרב אסי שקטן בן שש בתר אמו גריר ועמה אכיל וכיון דבתרה גריר ועמה אכיל צריך הוא להרויח עליה במזונותיה בשביל בנו שהוא נמשך אחריה ואוכל עמה ואמרינן ממאי כלומר ממאי דהיכא דהוי בנו ממשך בהדה ואכיל בהדה דצריך הוא להרויח עליה במזונותיה בשביל בנו דילמא לעולם אימא לך דכיון דלא מחייב לזון את בנו אפילו כי ממשך בתרה ואכיל בהדה לא מיחייב למיזן ליה ולארווחי לה במזונותיה ומהדרי מדקתני אם היתה מניקה פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפין לה על מזונותיה מ"ט מוסיפין לה על מזונותיה לאו משום דבעי למיכל בהדה אלמא כיון דרמי עלה וקא אכיל בהדה ולא אפשר ליה דלא למיכל בהדה צריך להוסיף לה על מזונותיה מחמתו הכא נמי לענין קטן בן שש כיון דקא ממשיך בהדה ואכיל בהדה מדרב אסי ולא אפשר דלא אכיל בהדה צריך לארווחי במזונותיה בשבילו אלמא חייב הוא במזונות בניו קטני קטנים עד בן שש. ודחינן ודילמא לעולם אימא לך שאין חייב לזון אותם ואפילו קטני קטנים והא דקתני מוסיפין לה על מזונותיה לאו משום דאכיל בהדה הוא דאיהו לא מחייב במזונותיו ולא איכפת ליה ביה כלל אלא משום דהיא עצמה כיון דחולה היא מחמת דקא ינקא ליה לתינוק צריכה היא שתאכל יתר ממה שהיתה אוכלת קודם לכן כדי שתתחזק ותתרפא גופה ולאו משום דאכיל בהדה התינוק הוא ומהדרינן א"כ דמשום חליה הוא ולאו משום דאכיל התינוק בהדה מאי אריא דקתני אם היתה מניקה אטו ליכא חולה בעולם אלא מניקה ליתני אם היתה חולה דמשמע כל חולה שבעולם שהוא צריך להוסיף במזונותיה כדי שתאכל הרבה וישוב כחה לכמות שהיה ויבריא גופה אלא מדקתני מניקה ולא קתני חולה ש"מ דהאי דינא במניקה בלחוד הוא ולא בשאר חולות וטעמא דמניקה משום דקא אכיל בהדה התינוק הוא ולא משום דהיא חולה שהרי שאר חולות אינו חייב להוסיף לה כלום. ודחינן ואכתי איכא למימר דטעמא דמילתא משום דחולה היא ולאו משום דקא אכיל בהדה התינוק והאי דקתני מניקה ולא קתני חולה סתם הא קמ"ל דסתם מניקות חולות נינהו ונפקא מינה שאף על פי שלא נראה בה חולי אין יכול לומר כיון שאינה חולה אין אני מוסיף לה כלום אלא כופין אותו להוסיף לה ואף על פי שלא נראה בה חולי ואילו קתני חולה סתם הוה אמינא שהמניקה אינו חייב להוסיף לה עד שתהא חולה ממש

קמ"ל מניקה להודיעך סתמא חולה היא ואף על פי שאינו נראה בה.
איתמר אמר רבי יהושע בן לוי מוסיפין לה יין שהיין יפה לחלב והא דרבי יהושע בן לוי לא תימא דהאי תוספת שמוסיף לה להברות גופה הוא כדי שירבה החלב ולא יכחש גופה בהנקת התינוק מינה דהוה ליה מימריה פליג אדעולא דאמר שהתוספת בשביל מזונות התינוק דקא אכיל בהדה אלא לעולם ר' יהושע בן לוי נמי ס"ל דמוסיף לה בשביל מזונות התינוק דקא אכיל בהדה כדדרש עולא והאי דקאמר מוסיפין לה יין נמי כדי שירבה החלב מחמתו ולא יכחש התינוק ולעולם מוסיפין לה נמי מזונות בשביל התינוק שאוכל עמה כדדרש עולא אפיתחא דבי נשיאה. עכ"ל ה"ר יהוסף הלוי ן' מיגש ז"ל:
סליק פרק חמישי
@"**רק שישי@ מציאת האשה וכו**'. כתב רש"י ז"ל בריש המדיר במהדורא קמא פירקא דהמדיר גרסינן ליה בתריה דאף על פי דאמתניתין דפירקא דלעיל קא מהדר דקתני בהמדיר את אשתו מליהנות לו שלא תהנה ממנו ע"כ. והתוספות ז"ל כתבו בקונטרס גריס המדיר אחר אף על פי אגב דתנא באף על פי המשרה את אשתו ע"י שליש קתני המדיר את אשתו וכו' יעמיד פרנס שהוא כעין שליש ואחר ששנה המדיר חוזר לענין ראשון למעשה ידיה אבל בפר"ח ובירושלמי ובתוס' וברוב ספרים גרסינן מציאת האשה אחר אע"פ איידי דסליק אם היתה מניקה פוחתין לה ממעשה ידיה ואיידי כו' ככתוב בתוס' ז"ל וכן פי' הרא"ה ז"ל איידי דתנא בפרקין דלעיל ואם אינו נותן לה מעה כסף לצרכיה מעשה ידיה שלה ומה היא עושה לו תנא בתריה מציאת האשה ומעשה ידיה לבעלה. ע"כ:
וז"ל הרמב"ן אגב דתנינן באף על פי ומה היא עושה לו תנן נמי הכא בסמוך מעשה ידיה שלו ובגמרא פריך הא תנינן חדא זימנא. ע"כ:
ומעשה ידיה לבעלה מפני שהבעל חייב במזונותיה תקנו חכמים שיהיו מציאתה ומעשה ידיה לבעלה כי היכי דלא תהוי איבה. תלמידי רבינו יונה ז"ל:
וירושתה ואכילת פירות בחייה. פי' גם אלו לבעלה ומפני שהזכיר מתחילה לבעלה לא הוצרך לחזור ולומר פעם אחרת לבעלה שכן דרך התלמוד בהרבה מקומות והטעם שלא ערב אותם התנא ביחד מפני שאין דינם שוה שהמציאה ומעשה ידיה זוכים בהם לאלתר לגמרי בין בגוף בין בפירי מה שאין כן בשאר. ואית דמפרשי דתרי מילי נינהו וה"ק וירושתה נמי לבעלה שאם נפלו לה נכסים ומתה בחייו הוא יורש אותה דהבעל יורש את אשתו וגם מהנכסים שנפלו לה הבעל אוכל פירותיהם ור"מ הלוי ז"ל סייעיה להאי פירושא מדתנא ירושתה ולא תנא נפלו לה נכסים סתמא ואם איתא דאכילת פירות בלבד

אתא לאשמועינן הוה ליה למימר נפלו לה נכסים סתם דמשמע דבין שנפלו לה ירושה בין שנתנו לה במתנה הבעל אוכל פירותן.
ואית דמפרשי דחדא מלתא הוי וה"ק אם נפלה ירושה הוא אוכל פירות אותה הירושה בחייה דכי היכי דשאר מילי דמתני' איירי בחיים הכי נמי איירי בחיים. ורבני צרפת ז"ל הכריעו בזה הפירוש מדמקשינן בגמרא מאי קמ"ל תנינא האב זכאי כו' ומהדרינן בושתה ופגמה איצטריכא ליה לאשמועינן פלוגתא דפליגי ביה רבי יהודה ורבנן כדמפרש ואזיל במתני' ואם איתא דהאי דקתני וירושתה רוצה לומר שהבעל יורשה היה יכול לתרץ וירושתה איצטריכא ליה דלא תנן התם ואפשר לדחות ולומר דניחא ליה לתרוצי בושתה ופגמה איצטריכא ליה שאינו דבר פשוט שהוא מחלוקת ר' יהודה ורבנן. תלמידי ר' יונה ז"ל:
וז"ל הריטב"א ז"ל גרש"י ז"ל וירושתה הוא אוכל פירות בחייה ופי' ז"ל אם נפלה לה ירושה הוא אוכל פירות בחייה וא"ת ולמה ליה למתנא וירושתה ליתני הוא אוכל פירות בחייה וכדקתני במתני' בפרק נערה יתר עליו הבעל שהוא אוכל פירות בחייה וי"ל דבעי לאשמועינן אגב אורחיה דאפילו נפלה לה ירושה ממקום אחר לאחר שנשאת הוא אוכל פירות אע"פ שלא היה דעתו עליה וה"ה למתנה שנתנו לה אלא שנקט ירושה דשכיח טפי ועוד דאיכא מתנה שאינו אוכל פירות כגון שנתנו לה ע"מ שאין לבעלה רשות בהם כנ"ל. ויש שגורסים וירושתה והוא אוכל פירות בחייה ותרתי קאמר שיורשה ואוכל פירות בחייה וק"ל למה הקדים ירושה דלאחר מיתה לאכילת פירות דמחיים ולישנא דירושתה נמי לא דייק שפיר להאי פירושא ותו אמאי לא אמרינן בגמרא דירושתה אתא לאשמועינן דלא תנן ליה דאף על גב דתנן ליה לקמן בפרק הכותב וכן בפרק יש נוחלין מ"מ לא תנן ליה במתני' דפרק נערה דפרכינן מינה ובעי למתנייה הכא אגב אידך ולא עוד אלא שבתוספתא סיוע לפירוש רש"י ז"ל דגרסינן התם [פ"ד ה"א] יתר עליו הבעל שהוא אוכל פירות בירושתה בחייה מה שאין כן באב. עכ"ל הריטב"א ז"ל.
ולי נראה לתרץ לישנא קמא דכתב רש"י ז"ל דלהכי קתני וירושתה ולא קתני והוא אוכל פירות בחייה כדקתני במתני' דפרק נערה יתר עליו הבעל שהוא אוכל פירות בחייה דבשלמא בפרק נערה עיקר מאי דאתא לאשמועינן במתני' היינו אכילת הפירות דמעיקרא קתני דאין האב אוכל פירות ושוב תני יתר עליו הבעל שהוא אוכל פירות בחייה הילכך עדיף ליה למתני סתם אינו אוכל פירות כו'. כי היכי דליהוי בכלל בין שנפלו לה בירוש' בין שנתנו לה במתנה אבל הכא במתני' עיקר מאי דאתא לאשמועינן דדוקא מציאתה הויא לבעלה בין קרן בין פירות אבל ירושתה אין לבעל אלא אכילת

פירות והקרן שלה והיינו דלא ערבינהו והזכיר מתחילה לבעלה משום דלא דמו הילכך להכי פריש להדיא ירושתה לומר דאפילו ירושתה דמיא למציאה טפי אין לו לבעל בה אלא אכילת פירות והקרן שלה דאלו מתנה פשיטא דלדידה אקני לה ולא לבעלה ולכך כתב רש"י וירושתה. אם נפלה לה ירושה הוא אוכל פירות בחייה והקרן שלה. ודוק דלעיל במתני' דפרק נערה דקתני נמי אוכל פירות בחייה לא כתב רש"י והקרן שלה כמו הכא כנ"ל. וכן לשון הרא"ה אשמעינן דבירושתה דנפלה לה דהיינו נכסי מלוג הוא אוכל פירות בחייה אבל לא אשמעינן השתא דיורשה דהכא לאו דוכתה והא תנינא כמה זימני בעלמא והא מילתא פשיטא הוא. ע"כ:

בושתה ופגמה שלה ה"ג וכן גריס רבינו חננאל אבל ר"ת היה גורס בושתה ופגמה שלו ולא נהיר' דא"כ הוה לן למימר בגמרא בשתה ופגמה אצטריכא ליה למתני דלא תנן דהא מסתמא כל היכא דלא תנן דהוי שלו הרי הוא בחזקת שלה ואלו אנן לא אמרינן בגמרא אלא בושתה ופגמה קמ"ל פלוגתא דרבי יהודה בן בתירה ורבנן ועוד אמאי לא תני ליה במתני' דנשאת יתר עליו הבעל דהא בושתה ופגמה אינו לאב כי אם באונס ומפתה משום דאי בעי פגים לה בביאה דמסר לה למנוול ומוכה שחין לכך חזר ר"ת וגורס כגירסת ר"ח ז"ל. והא דלא קתני אלא דין בושת ופגם משום דצער פשיטא דדידה הויא דצערא לא זכי ליה רחמנא ושבת הרי היא תחת מעשה ידיה והנוטל מעשה ידיה זוכה בו ורפוי דרופא בעי מהוי ואי אמדוה לתמני יומי ואיתסיאת בסמא חריפא בחד יומא צערא דידה הוא ודידה הוי. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרשב"א ז"ל בשתה ופגמה שלה וצערא לא אצטריכא ליה למתני דפשיטא דצערה דידה הוי כדאמרינן בהחובל [פז א'] צערא דגופה לא תקינו ליה רבנן ושבת דבעל הוי דהא מעשה ידיה שלו ובאומרת איני ניזונת ואיני עושה פשיטא דדידה הוי משום הכי כיון דתנא מעשה ידיה לבעלה תו לא איצטריך למתני שבת ורפוי דרופא לדידיה בעי למיתן דהא איהו מחייב לרפאותה ואי אמדנוה לעשרה יומי ועבדי לה סמא חריפא ואיתסיאת בחמשה צערא אית לה בגויה ודידה הוי. ע"כ:

שלה למ"ד בהחובל דקוטע יד עבד עברי של חברו ינתן הכל לעבד וילקח בהן קרקע והרב אוכל פירות אתי שפיר דהכא נמי הכל לאשה וילקח בהן קרקע ובעלה אוכל פירות אבל למ"ד ינתן שבת גדולה לעבד ושבת קטנה לרב צריך לחלק בין עבד לאשה דעבד הואיל וקנאו בדמים תקנו לרב שבת קטנה אבל גבי אשה דמה שמעשה ידיה שלו תקנה דרבנן הוא לא תקנו לו שבת. ע"כ. הרא"ש ז"ל:

רבי יהודה בן בתירא אומר בזמן שבסתר כו'. פי' בין אבשת בין אפגם קאי וכדמשמע בגמרא דאמרי בשתה ופגמה איצטריכא ליה פלוגתא דרבי יהודה ורבנן אלמא לרבי יהודה בין בבשת בין בפגם פליגי אע"פ שאין נראה כן מן התוספתא דגרסי התם בבבא קמא פרק תשיעי החובל באשתו בין שחבל בה הוא בין שחבלו בה אחרים מוציאין מידו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות רבי יהודה בן בתירא אומר בושת בזמן שבסתר לה שני חלקים ושמא בתוספתא נקט בשת לרבותא וכל שכן לפגם דהוא מצטער בו יותר. הרשב"א ז"ל:

וז"ל תלמידי ה"ר יונה ז"ל בשתה ופגמ' שלה פגם הוא הנזק שעושה בה ושמין כמה היא שוה עכשיו וכמה היתה שוה מתחלה דהכי אמרינן בהדיא בפ"ק דב"ק פגם היינו נזק ובשת הוא במקום נזק כגון שהכה אותה ועשה בה מום בין שלא במקום נזק כגון שפרע ראשה או שרקק והגיע בה הרוק וכיוצא בזה ות"ק ס"ל דאם חבל בה הכל שלה בין בשת בין נזק לא שנא שחבל בה נזק במקום נסתר לא שנא במקום הנראה לא שנא מום קבוע לא שנא מום עובר ורבי יהודה ס"ל דבזמן שהמום שעשה בה הוא במקום הנסתר לה שני חלקים ולו אחד דרוב הבשת שלה הוא אבל אם עשה לה בגלוי כגון בפנים או בצואר וכיוצא באלו לו שני חלקים ולה אחד דרוב הבשת שלו הוא ששעה שמשמשת לפניו ורואה אותה בעלת מום מתבייש מן הדבר ולפיכך שני חלקי הבשת שלו והנזק נמי שני חלקים שלו דכי משערין לה משערין כמה היתה שוה מתחלה וכמה היא שוה עכשיו כמו השפחה ומשום דאפחתה גבי בעלה מסתמא אי הוה בה האי מומא מעיקרא לא הוה נסיב לה משום הכי יהבי' ליה שני חלקי הנזק שהרי אינה שוה אצל בעלה כמו בתחלה והאי פלוגתא דרבי יהודה ורבנן לא משכחת לה אלא בבושת במקום נזק אבל היכא שביישה בלא עשיית מום כגון שפרע ראשה וכיוצא בה לא שייך למתני בזמן שבסתר לה שני חלקים ולו חלק אחד דבשלמא סיפא דקתני שבגלוי כו'. משכחת לה דאי ביישה בפני אחרים לו שני חלקים ולה חלק אחד שרוב הבושת שלו אבל אם ביישה בסתר לית להו ולא מידי שאין שם בושת כלל וכ"ת משכחת לה שביישה בינו לבינה וחייב תשלומין כגון שהודה אח"כ שבייש' ה"ל בשעת אמירה ביישו בדברים דפטור ע"כ.

והתוספות לא כתבו כן אלא דרבי יהודה קאי בין אבושת בין אפגם ופגם שבסתר היינו במקום שאין בני אדם יכולין לראות שבגלוי שפצע' בפנים במקום שנראה לכל ונפגם הוא עצמו עמה בושת שבסתר שביישה בינו לבינה שבגלוי שביישה בפני כל אדם:

והרא"ש ז"ל כתב וז"ל פגם שבסתר במקום שאין בני אדם יכולין לראות שבגלוי כגון

שפצע' בפניה במקום שהיא נראה לכל אדם והבעל נפגם עמה בושת שבסתר כגון שביישה בפני שני עדים בגלוי כגון שביישה בפני הכל. ע"כ:

וז"ל הר"י מטראני ז"ל בושתה ופגמה דהיינו נזק חבלתה מה שפוחתים דמיה מחמת חבלתה היא שלה כנכסי מלוג שלה ר' יהודה בן בתירא אומר בזמן שהחבלות הן בסתר היא לוקחת שני חלקים והוא חלק אחד ובזמן שהם בגלוי במקום הנראה שהבעל נעלב עליהם לוקח הוא שני חלקים והיא חלק אחד. ע"כ:

שלו ינתן מיד וכו'. לאו למימרא דשלה אין נותנין מיד דבין שלו בין שלה מוציאין מיד המזיק מיד אלא לומר שלו יתנו לו מיד והוא שלו לגמרי ואין לאחר חלק בו אבל שלה אינו שלה לגמרי אלא ילקח בהן קרקע כו'. תלמידי הרשב"א ז"ל:

גמרא מאי קמ"ל תנינא וכו'. לא פרכינן ממאי דתנינא בפרק הכותב ופרק יש נוחלין דין הירושה ללשון שני שפרש"י דפרק הכותב לא מתני ופרק יש נוחלין אורחיה דתנא למתני בקוצר מאי דאתניא בדוכתי' אחריתי כמו שכתבו התוספות בריש ברכות ובריש יבמות. הרמב"ן והרשב"א והרא"ש ז"ל ריש מציעא ותוספות גטין דף ל"ד ע"ב (ודף ל"ה) גבי החולית והצור ותוספות בתרא דף ק"ח א' והריטב"א ז"ל בפרק נערה ובכמה דוכתי בתוספות אלא מפרק נערה דלעיל פרכינן תנינא וא"ת ללשון שני לישני יורשה איצטריכא ליה וי"ל דהא נמי תנינא לעיל בפרק נערה דמדקתני ואינו אוכל פירות בחייה דמשמע דדוקא בחייה הוא דאינו אוכל אבל אם מתה יורשה וכן פי' רש"י ז"ל לעיל ועלה קאמר יתר עליו הבעל אלמא בעל זכאי בכולן ודוק.

ומיהו אכתי קשיא להו לתוספות דאכתי הוה מצי לשנויי יורשה לאחר מיתה איצטריכא ליה דהא לא הוה שמעינן דקתני יתר עליו הבעל אע"ג דאבי' יורשה הני מילי בשאין לה בנים אבל יש לה בנים אין האב יורשה ואשמועינן מתני' אפילו כשיש לה בנים בעלה יורשה ואפשר דמדקתני מתני' יתר עליו הבעל שהוא אוכל פירות בחייה ולא קתני נמי שיורשה אפילו כשיש לה בנים אלמא דלא מחלקים בהכי כלל דהא ודאי כשנשאת יצתה מרשותו לגמרי ומיהו הבעל כשיש לו בנים ממנה אגידא בה ואית ליה עמה אישות טפי ופשיטא דיורשה טפי ולהא לא איצטריך מתני' לאשמעינן כנ"ל:

תני תנא קמיה דרבא מציאת אשה לעצמה כו'. פי' דמ"ד לעצמה קסבר דלא תקנו מציאת האשה לבעלה כי אם מעשה ידיה ולא תהא אלא אמה העבריה שקנאה בדמים שמעשה ידיה לרבה מציאתה שלה ומ"ד לבעלה קסבר אע"ג דדינא הוא דתהוי לעצמה תקנו רבנן דתהוי לבעל משום איבה כדאמרינן בפרק נערה שהאב זכאי במציאת בתו מ"ט משום

איבה וכדאמרינן בפרק האשה רבה לא זה וזה זכאין במציאתה טעמא מאי אמור רבנן מציאת האשה לבעלה משום איבה והאי תהוי ליה איבה.

א"ל השתא ומה העדפה דמעשה ידיה היא אמר רבי עקיבא לעצמה מציאתה לכ"ש דתנן קונם שאני עושה לפיך אינו צריך להפר רבי עקיבא אומר יפר כו'. פי' ת"ק סבר אינו צריך להפר משום דמשעבדא ליה ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואפילו העדפה הויא דידיה ורבי עקיבא סבר יפר שההעדפה דידה הויא וחייל עלה נדרה אם לא יפר לה והשתא בהעדפה שהיא מעשה ידיה קפיד רבי עקיבא ואמר דהויא לעצמה ולא חייש משום איבה ואע"ג דבאמה העבריה הויא לרבה התם משום דקנאה בדמים אבל הכא לא משעבדא ליה אלא לשיעורה אבל העדפה דידה הויא מציאתה שגם באמה העבריה הויא דידה כ"ש גבי אשה דתהוי דידה אלא ודאי איפוך ותני הכי מציאת האשה לבעלה דאית ליה לת"ק משום איבה וכ"ש ההעדפה לבעלה ורבי עקיבא אומר לעצמה דהשתא העדפה דמעשה ידיה הויא דידה ולא חיישינן לאיבה כ"ש מציאתה. ה"ר ישעיה מטראני ז"ל:

דף סו.

העדפה שלא על ידי הדחק דעמלנית היא דיכולה להעדיף בריוח בלא השכמה וע"י הדחק דאינה עמלנית כל כך ואינה יכולה להעדיף אלא אם כן תשכים ותעדיף. בגליון דרש"י ז"ל כתיבת יד ולקמן אכתוב מה שכתב רבינו חננאל ז"ל בזה:

ה"ג והא כי אתא רבין כו'. וקס"ד מציאתה כהעדפה שלא על ידי הדחק היא והיכי פליגי בה. ומשני אמר רב פפא מציאתה כהעדפה שעל ידי הדחק היא דרוב מציאות צריך לחזור אחריהם כגון דגים שנשרו ליבשה או צבי שבור או לחפש סימא בקרקע. לשון רש"י ז"ל והבינו התוספות לשונו של רש"י ז"ל דהכי פריך תלמודא כי היכי דהעדפה הוי דבעל הכי נמי מציאתה הוי דבעל. והקשו עליו דמאי פריך מהעדפה למציאה והא לעיל אמרינן דשייך טפי להיות מציאתה לעצמה מההעדפה דקאמר השתא ומה העדפה אמר רבי עקיבא לעצמה מציאתה לכ"ש וא"כ אפשר דהעדפה לכ"ע הוי לבעל ובמציאה (מה) פליגי.

ולי נראה דרש"י ס"ל דכי פריך תלמודא והא כי אתא רבין כו'. לאו דסברינן למימר דהעדפה הויא מילתא באפי נפשה ומציאתה הויא מילתא באפי נפשה אלא דבעינן לדמויינהו אהדדי אלא הכי קסבר דמציאתה היינו העדפה גופה דמה לי מה שהיא מעדפת בטויה על מה שפסקו לה חכמים בטויה והמציאה ג"כ הויא לה כמלאכה שהיא עושה שטורחת להגביה ולישא אותה אלא דקס"ד דהויא לה כהעדפה שלא על ידי הדחק

ומעתה לא תקשי ולא מידי דבריש סוגיא דפרכינן השתא ומה העדפה כו' היינו משום דמצינו דפליגי ת"ק ור' עקיבא בהעדפה וע"כ בעינן לפרושי במאי פליגי והילכך אית לן למימר דהיינו טעמייהו דת"ק סבר כי תקינו מעשה ידיה לבעלה לא חלקו בזה כלל וכל מעשה ידיה הויא לבעל ואפילו מה שהעדיפה על מה שפסקו לה חכמים אלא שחכמים רצו לפסוק לה שלא תפחות מזה ורבי עקיבא סבר לא תקנו מעשה ידיה לבעל אלא מה שפסקו ומה שהעדיפה הויא לדידה. ומעתה תקשי דכ"ש מציאתה דהשתא ומה העדפה דשייך למימר שיהא שלו דמכל מקום היינו מעשה ידיה ממש ותקנו מעשה ידיה תחת מזונות ס"ל לרבי עקיבא דלא היתה בכלל מה שתקנו תחת מזונות כ"ש מציאתה דאף על גב דמכל מקום מעשה ידיה מקרי וכדכתיבנא מכל מקום לאו היינו מעשה ידיה ממש אבל השתא במאי דקאמר דבין בהעדפה שלא על ידי הדחק כו' עיקר חילוקו היינו לחלק בין מה שתעשה יותר על מה שפסקו לה חכמים על ידי הדחק או שלא על ידי הדחק דמה שתעשה שלא על ידי הדחק הרי הוא בכלל מעשה ידיה שתקנו תחת מזונות ומה שתעשה על ידי הדחק לא תקנו תחת מזונות וכיון שכן אין לחלק בין מציאה להעדפה דמה לי מה שהעדיפה במלאכה עצמה שהיא עושה או במלאכה אחרת ומציאה למלאכה אחרת דמיא דמכל מקום הרי הרויחה יותר על מה שפסקו לה חכמים והילכך קשיא כיון דבהעדפה שלא על ידי הדחק כ"ע לא פליגי דבעל הויא היכי פליגי במציאה מציאה היינו העדפה שלא על ידי הדחק ממש ומשני רב פפא מציאתה כהעדפה שעל ידי הדחק דמי ובכל הספרים כתוב פלוגתא דרבי עקיבא ורבנן:

ועוד הקשה הריטב"א ז"ל על פרש"י וגירסתו דמעיקרא מאי סבר כד הוה ס"ד דמציאה כהעדפה שלא על ידי הדחק דמיא ולבסוף מאי סבר בדאמר לן רב פפא דכהעדפה שעל ידי הדחק דמיא דהא לא יהיב לן רב פפא בהא שום טעמא. ורש"י ז"ל תירץ קושיא זו בלשונו ז"ל דאיכא מציאה דבאה שלא בטורח ורבי עקיבא ורבנן פליגי בכל מציאה ולהכי הוה קשיא לן היכי פליגי בה ומשני רב פפא דכיון דרוב מציאות צריך לחזר אחריהם כגון דגים וכו' וכדפרש"י ז"ל הילכך פליגי רבי עקיבא ורבנן דס"ל לר' עקיבא דלא תקנו במציאתה שתהא לבעלה כלל אפילו הבאה שלא על ידי הדחק כיון דרוב מציאות צריך לחזר אחריהם ורבנן סברי כיון דאיכא מציאה דבאה שלא על ידי הדחק וע"כ צריך למהוי דבעל הילכך לא חלקו רבנן בתקנותיהם וכל מציאתה לבעל ואפילו הבאה על ידי הדחק ולהכי נקט רב פפא פלוגתא דר' עקיבא ורבנן דאי לא הוה קאמר הכי הוה משמע דקא משני מהן ללאו דמאן דפריך הוה ס"ד דמציאה כהעדפה שלא על ידי הדחק דמי ואיהו קא מהדר ליה דכהעדפה שעל ידי הדחק דמי והא ודאי דחיקא

טובא לכך האריך רב פפא בלשונו וקאמר פלוגתא דרבי עקיבא ורבנן לומר דהא ודאי איכא מציאה דבאה על ידי הדחק ואיכא מציאה שלא באה על ידי הדחק אלא דפליגי רבי עקיבא ורבנן דמר עביד עיקר ממציאה שלא ע"י הדחק ומר עביד עיקר ממציאה הבאה על ידי הדחק כנ"ל פי' לפי' של רש"י ז"ל:

ורבינו ישעיה מטראני גריס וז"ל והכא כי אתא רבין אמר בהעדפה שלא על ידי הדחק דכולי עלמא דבעל הויא פי' במעה כסף שהוא נותן לה כי פליגי בהעדפה שעל ידי הדחק פי' לרבנן אתו לתרוצי מתניתין דלא תיפוך אלא ת"ק סבר מציאת האשה לעצמה ולית ליה תקנת איבה שגם ההעדפה הוא של בעל משום דמעשה ידיה לבעל אבל מציאתה לה שתהיה זוכה בה כאמה העבריה הקנויה בדמים ורבי עקיבא סבר לבעלה דאית ליה תקנת איבה ומאי דקשיא לך מהעדפה אמאי אמר רבי עקיבא דלא הויא לבעל ולא חייש לאיבה באיזו העדפה פליג ר"ע ואמר דהויא דאשה באותה שעושה על ידי הדחק שמצערת עצמה לנדד שינה מעיניה בלילות דהתם ליכא איבה אבל מה שמעדפת בלי שום דוחק אלא שהיא בעלת מלאכה יותר משאר חברותיה דבעל הויא ומציאה נמי בלי דוחק הויא הילכך אי לא יהיבי לה לבעלה הויא לה איבה.

אמר רב פפא מציאתה על ידי הדחק כהעדפה שלא על ידי הדחק דמיא דמודה בה ר"ע פי' רב פפא אתי לדחויי לדרבנן ולאוקמי מילתיה דרבא דאמר איפוך ואמר מי סברת דמציאתה כהעדפה שלא על ידי הדחק דמיא דמודה בה ר' עקיבא לא דמיא אלא להעדפה שעל ידי הדחק שרוב מציאות אדם צריך לחזר אחריהם כגון דאקפי נהרא בבור והרודף אחר צבי שבור והחופר בקרקע למצוא סימא והילכך אי אמר ר"ע מציאת האשה לבעלה קשיא דידיה אדידיה אלא ודאי איפוך ותני הכי מציאת האשה לבעלה ר' עקיבא אומר לעצמה ע"כ. וכפי שיטה זו הוה מצינן למגרס והא ופריך אמאי דאפיך רבא ומשני רב פפא דשפיר אפיך.

והתוספות ז"ל גרסי כגירסת ר"ח ז"ל דלא גריס והא ומפרשינן דמילתא באפי נפשה היא הא דרבנן ואתא לפרושי פלוגתא דרבי עקיבא ורבנן דאיירי במתניתין במציאתה ובמעשה ידיה ומפרש רבין דבהעדפה דמעשה ידיה שלא על ידי הדחק הויא דבעל היינו משום מעה כסף ומעה כסף היינו תחת מותר ולא תחת מציאתה הילכך מציאתה הויא לעצמה כי פליגי בהעדפה דעל ידי הדחק דהויא כעין מציאה דפליגי נמי בה ואף על גב דלא דמי דבשלמא מעשה ידיה הרי כבר עשתה מה שפסקו לה חכמים ולהכי מה שתעדיף על ידי הדחק ס"ל לרבי עקיבא דהויא לעצמה אבל מציאה דהויא בשעת מלאכתה ובטלה ממלאכתה איכא למימר דלכ"ע לבעלה ולהעדפה שלא על ידי הדחק

דמיא מכל מקום להעדפה שעל ידי הדחק דמיא וכי היכי דפליגי במציאה הכי נמי פליגי בהעדפה שעל ידי הדחק דע"כ מציאה דאמר ר"ע לעצמה מיירי בדלא בטלה ממלאכה דאי בטלה ממלאכה הויא חייבת שכר הפקעתה דקא בטלה בשעת הגבהת מציאה וקא א"ר פפא הא לא קא מבעיא לי דמציאה כהעדפה שעל ידי הדחק דמי.

ואם תשאל אמאי קאמר רב פפא מציאתה כהעדפה שעל ידי הדחק דמי הוה ליה למימר איפכא העדפה שע"י הדחק כמציאתה דמי דהא בעי עלה רב פפא עשה לו שתים וכו'. אי מדמינן לה למציאתה. תשובתך איידי דקאי רב פפא עלה דרבנן ורבין נקט הכי דהא שמעינן מדרבא דקא מדמה לעיל מציאה להעדפה ורבין דקאמר דפליגי בהעדפה על ידי הדחק אם כן פליגי נמי במציאתה כגון דמגבהת מציאה עם מעשה ידיה ולכך לא מבעיא ליה במציאה אלא בעי רב פפא עשתה לו שתים כו' ככתוב בתוספות:

וז"ל הרא"ש ז"ל נראה כגירסת ר"ח ז"ל כי אתא רבין אמר רבי יוחנן ולא גרסינן והא דמילתא באפי נפשה היא ולפרושי פלוגתא דר' עקיבא ורבנן אתא אגב דאיירי לעיל במציאתה ובמעשה ידיה ומפרש רבין דבהעדפה דבמעשה ידיה שלא על ידי הדחק כ"ע לא פליגי כו'. אף על גב דבמציאתה פליג ר' עקיבא דע"כ מציאה דקאמר ר' עקיבא לעצמה מיירי שלא על ידי הדחק כגון שלא בטלה ממלאכה דכי בטלה ממלאכה היתה צריכה ליתן לבעלה ביטול המלאכה שבטלה בשעת הגבהת המציאה ומשמע מציאתה לעצמה ואין לבעל כלום חלק בה מכל מקום בהעדפה מודה הואיל ובא ממעשה ידיה ועלה קאמר רב פפא מציאתה כהעדפה שעל ידי הדחק כלומר בהא לא קא מבעיא לי דהא שמעינן מדרבין דאמר דפליג בהעדפה שעל ידי הדחק אם כן פליגי נמי במציאתה שעל ידי הדחק כגון שמגבהת המציאה עם מעשה ידיה ואפילו הכי אמר ר' עקיבא לעצמה ובעי רב פפא עשתה מלאכות הרבה בבת אחת מהו להגבהת מציאה עם מלאכתה דמי והויא לעצמה או דילמא כיון דמעשה ידיה הן הוי הכל לבעל והא דאמר רבי עקיבא שהעדפה שעל ידי הדחק שלה לא הוי אלא כשהיא עושה מלאכה בשעה שבני אדם ישנים והא דלא קאמר רב פפא פשיטא משום דלא קאמר דמציאתה כהעדפה שעל ידי הדחק אלא מתוך דברי רבין ולא מסברא דנפשיה. ע"כ:

העדפה שלא על ידי הדחק כגון שהיה דרכה לטוות משקל חמשה סלעים ונזדמן לה פשתן טוב נמשך בטויה ועשתה ששה סלעים וכיוצא בזה או כגון שהיה דרכה לאכול ככר ונזדמן לה ככר שלישתו ועריכתו טובה ואכלה ושבעה והותירה וכיוצא בזה דברי הכל לבעל הוא כי פליגי בהעדפה שעל ידי הדחק כגון שישבה לטוות בלילה שלא כדרכה ודחקה עצמה ועשתה משקל יותר מחמש סלעים או הרעיבה עצמה והותירה

ממזונות ת"ק סבר לבעלה מאי טעמא כיון דזמנין דנפלה בחולי ממה שדחקה עצמה למלאכה או במיעוט אכילתה וצריכה רפואה והבעל חייב לרפאותה הילכך העדפה זו לבעל הוא ור' עקיבא אומר לעצמה. ר"ח. מלקוטי הגאונים ז"ל:

מציאתה כהעדפה שעל ידי הדחק דמי. כתבו בתוספות משמע דמציאתה תחת מזונות כמעשה ידיה מדמדמי מציאה להעדפה. וקשה דבפרק האשה רבה [יבמות צ ב'] גבי לא זה ולא זה זכאין במציאתה ובמעשה ידיה משמע דמציאתה משום איבה ומעשה ידיה תחת מזונות ולמאי דכתיבנא לעיל לשיטת רש"י ז"ל דהעדפה היינו מציאה עצמה ניחא דאיכא למימר דהעדפה ומציאה תרווייהו כהדדי נינהו ומשום איבה ומעשה ידיה עצמן דהיינו מה שפסקו לה חכמים תחת מזונות אבל לשיטת התוספות דהוו תרי מילי מציאה לחוד והעדפה לחוד העדפה בכלל מעשה ידיה הוא ובעינן לדמויינהו אהדדי אי לא דמחד טעמא הוו לא מצינן לדמויינהו הילכך משמע דמציאתה תחת מזונות כמו מעשה ידיה דהעדפה תחת מזונות הויא וק"ל כנ"ל.

ובגליון רש"י כתיבת יד כתוב מציאתה כהעדפה דעל ידי הדחק דמי אי אפשר דלא בטלה פורתא כגון שרצתה לאחר הצבי שבור או דילמא כי אמרינן מציאתה לבעלה היכא דקא בטלה ממעשה ידיה שהרי עשתה שתים שלש מלאכות או ארבעה בבת אחת לא קא בטלה ממעשה ידיה שע"י הדחק או לא ע"כ. ויש בזה הלשון קצת טעיות ומיהו הענין טוב ודוק ותשכח:

בעי רב פפא עשתה שנים בבת אחת מהו וכו'. פי' ר"ח דאליבא דר' עקיבא קא בעו דאלו לרבנן העדפה שלא על ידי הדחק ושעל ידי הדחק דבעל הויא ומינה שמעינן דהלכתא כרבי עקיבא אבל רבינו האי גאון ז"ל פסק כת"ק ואמר דבעיא דרב פפא ורבינא אליבא דרבנן שייכא והכי קא מבעיא להו דדילמא ע"כ לא קאמרי רבנן בהעדפה שעל ידי הדחק דלבעל הוי אלא משום דמכל מקום מלאכה אחת היא וכל שהיא עושה במלאכה אחת דבעל הוי אבל שתי מלאכות לא תקינו לה רבנן משום דלא שכיחי כולי האי למעבד בבת אחת ואתי רבינא למימר דאף כשתמצא לומר דשתי מלאכות בבת אחת נמי שכיחי ודבעל הוי שלש וארבע דלא שכיחי דלא עבדא להו בבת אחת צריכה. הרשב"א ז"ל:

ורבינו ישעיה מטראני ז"ל כתב דהלכתא כרבנן חדא דקי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים ועוד דכמה סתמי סתם ר' כרבנן הכא דתנן מציאת האשה לבעלה כרבנן והכי נמי תנן בשנים אוחזין ואף על גב דבעיא דרב פפא ורבינא שייכי אליבא דר' עקיבא לאו דס"ל כוותיה אלא דייקי אמילתא למידע טעמא דידיה ולעולם לא ס"ל כוותיה ומשום הכי לא שבקינן אורחא דהלכתא דקי"ל הלכה כרבים והלכה כסתם משנה. ע"כ:

מתקיף לה רבא בר רב חנן בריש פרק המפקיד עלה דאתקיף לה רמי בר חמא והא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וכו'. הקשה הריטב"א ז"ל על רש"י דפירש שם דקאי אמתני' דלישנא דמתקיף לה לא אתמר בשום דוכתא כדקשיא ליה גופיה דמתניתין לכך פי' שם בענין אחר ומהכא תקשי עלה דליתא לקושייתו דהא הכא קשיא ליה גופא דמתני' ונקט לישנא דמתקיף ואפשר דמשום דאדר' יהודה בן בתירא פריך נקט לישנא דמתקיף ומצינו בפרק שבועת העדות לשון מתקיף על תנא דברייתא מתקיף לה רבה בר עולא או או דביטוי יוכיחו דף ל"ד א':

אלא מעתה בייש סוסתו וכו'. לא מצינו לשון אלא מעתה בתחלת שקלא וטריא אלא על שקלא וטריא או על מימרא כדרך אי אמרת בשלמא. ועוד הקשה בתוספות מאי פריך אי הוה מתני' ותניא שיתנו לאשה בשת משלם ועוד יוסיפו לאיש דמי בשתו הוה פריך שפיר אבל במתני' קתני שנותנין לבעל מבשתה של אשה ופוחתין לה והא אשה בת בושת היא ולא דמי לסוסתו כלל ולא לבגדו. וכן הקשה הרא"ש ז"ל והא דמהדר תלמודא וסוס בר בשת הוא ה"ק וסוס בר בשת כלומר בר הכי הוא שיתבייש האדון בחבלתו ואם לא תפרש כן מאי פריך תו אלא רקק בבגדו כו' אטו בגדו בר בשת הוא וכדמהדר עלה דסוס אלא ודאי כדפרישנא והדרא קושית התוס' לדוכתה.

ודע דבירושלמי פרכינן עלה מאי דתני במתניתין בזמן שבסתר לה שני חלקים ולו אחד דכיון דלא מחסר לה בסתר מפני מה הוא נוטל ומשני מפני צערו שנצטער עמה ואפשר דתלמודין נמי על מאי דתנן בזמן שבסתר וכו'. קא אתקיף אלא מעתה בייש וכו' פי' דכי היכי דבזמן שבסתר אף על גב שלא נתבייש כלל נוטל חלק אחד מבושתה הכי נמי בייש סוסתו אף על גב דלאו בר בשת הוא כיון דנתבייש הוא ניתב ליה בשת דכך לי בזמן שבסתר כיון דלא נתבייש הוא במאי דיהבינן ליה בשת כמו בייש סוסתו אף ע"ג דלאו בר בשת הוא דניתן לאדון בשת במכל מקום הרי נתבייש דכל היכא דאיכא צד בשת יהבינן למאן דשייך ליה אף ע"ג דליכא בכל הצדדין ואדרבה בייש סוסתו ניחא טפי דניתב לאדון בשת וכ"ש אי בייש סוסתו בעודו רוכב עליה ואי היינו מפרשים דכי קאמר רבי יהודה בזמן שבסתר וכו' לא קאי אלא אפגם ופירושו במקום שאין בני אדם יכולין לראות וכמו שפירשו התוספות ז"ל במתניתין לא הוה קשיא כלל אמאי לו חלק א' דהא ודאי אף על גב דהויא ליה פגם שבסתר לגבי דידיה אינו בסתר והיא נמאסת עליו ולכך לו חלק אחד אבל מדקתני בשתה ופגמה וקאי עלה רבי יהודה משמע דאתרווייהו קאי ואפילו אבשת והילכך תקשי אמאי בסתר לו חלק כלל ואי ניחא לך כיון דאגידא ביה דליתב ליה בשת אף על גב דאין לו בשת מעתה בייש סוסתו של חברו נמי כנ"ל

ליישב שמועתנו וניחא דנקט לשון אלא מעתה בתחלת שקלא וטריא. ודוק דתפס פיסקא בשתה ופגמה ופריך עלה דרבי יהודה בן בתירא אלא מעתה בייש סוסתו כו'.
והר"ן ז"ל הקשה במשנתנו דנהי נמי דס"ל לרבי יהודה שהבעל מתבייש בבושתה למה ממעט בסך בשת האשה הוה ליה למימר שיתן לכל אחד דמי בשתו ותי' דס"ל דבשת האשה מועט מפני שהיא ברשות בעלה ע"כ. ואיברא דבמסקנא דאסיקנא אשתו גופיה היא הכי בעינן לפרושה לה מיהו השתא כדאקשינן אלא מעתה בייש סוסתו וכו' קס"ד דטעמא דר' יהודה דאף ע"ג דאין הבעל מתבייש בבושתה בעיא למיתב ליה מדמי בושתה כיון דברשותיה הויא וס"ד דה"ק בייש סוסתו אף על גב דלאו בר בשת כיון דברשותיה הויא ואיהו נתבייש בעיא למיתב לה דמי בשת אע"ג דאין הסוס מתבייש וכ"ש הוא דהשתא ומה כשנתביישה האשה בסתר דלא נתבייש כלל יהבינן ליה חלק בבשת כ"ש היכא דבייש סוסתו דהויא ברשותו ונתבייש הוא בזה דבעיא למיתב ליה בשת וכדכתיבנא כנ"ל ובסמוך אכתוב שיטת הרא"ה בשמועה זו דניחא ליה קושית התוספות וקושית הר"ן ז"ל:
וסוס בר בשת הוא הא כתיבנא לעיל דהכי פריך אטו בר הכי הוא שיתבייש האדון בחבלתו וכן פי' הרשב"א וכיון שכן מהדר ליה אלא רקק בבגדו של חברו וכו'. פי' דהא ודאי מתבייש הוא ברקיקה עליו קא בעי לרוק והגיע הרוק בבגדו שעליו ואפשר דלא קא מהדר מאתקפתא קמייתא אלא דפרושי קא מפרש דכי אתקיף מעיקרא מסוסתו דומיא דבגדו קאמר וכגון שהיה רוכב על סוסתו ובעי לרוק עליו והגיע הרוק בסוסתו וכגון זה הא ודאי מתבייש האדון ומייתי ראיה דפטור מדתנן רקק והגיע בו הרוק ופרע ראש האשה וכו' ואמר רב פפא וכו' והוצרך להביא כל המשנה לאתויי סייעתא לדברי רב פפא דלא שנו אלא בו אבל בבגדו פטור דאי אמרת דבהגיע בבגדו מיירי מתניתין אם כן רישא דמתניתין הויא זו ואצ"ל זו דהא ודאי טפי איכא לחיובי ברקק בה מדפרע ראש האשה וסיפא לא זו אף זו דטפי איכא לחיובי ברקק בו ובפרע ראש האשה מהעביר טליתו ממנו ואין דרך התנא לשנות כן אלא או כולה בזו ואצ"ל זו או כולה בלא זו אף זו. וכן כתבו בתוספות ריש פ"ק דמעילה דאין אומרים במשנה אחת השתי בבות הראשונות לא זו אף זו והדר בשניות זו ואצ"ל זו. וכן כתב הריטב"א ז"ל ביבמות פ"ק.
ומשני בגדו לית ליה זילותא אשתו אית ליה זילותא ה"ג בכל הספרים כתיבת יד קלף ישנים שבידי וה"פ בגדו לית ליה זילותא פי' אין מזדלזל בעל הבגד ברקיקת בגדו ואם יתבייש בטלה דעתו בהך אבל אשתו מזדלזל הבעל בבשתה ולהכי בעי למיתב ליה בשת ופריך עלה אלא מעתה בייש עני בן טובים כו' פי' כיון דמשום דמזדלזל הבעל בבושתה

קאמרת דניתיב ליה בושת עני בן טובים דאית ליה זילותא לכלהו בני המשפחה הכי נמי דבעי למיתן להו בושת לכל בני המשפחה והא דנקט עני בן טובים משום דעל בני משפחתו מוטל לשמרו מן המביישו אבל עשיר בן טובים אין מתביישים שעליו לשמור את נפשו להנקם מן הקמים עליו כן תירצו התוספות:

וז"ל הריטב"א ז"ל נקט עני בן טובים דאין בני המשפחה קפדים עליו כל כך כי הוא ינקום את עצמו ע"כ. ומשני התם לאו גופייהו אשתו גופיה פי' והוה ליה כמו שביישו לאיהו גופיה דאשתו גופיה היא ובהכי מתרצא ההיא דבגדו וסוסתו נמי כנ"ל:

אבל הרא"ה ז"ל כתב וז"ל ה"ג בגדו לית ליה זילותא אשתו אית ליה זילותא פי' בגדו לית ליה זילותא לבגד ואף על גב דגופיה מתזיל מחמתיה כיון דבגד גופיה לאו בר בשת הוא לא מחייב דהא איהו לבגד בייש אבל אשתו אית לה זילותא ובר בשת היא. ואכתי קשיא לן איהו אמאי שקיל בבושת דידה ומ"ש מעני בן טובים ומהדרינן התם לאו גופיה אשתו גופיה היא ע"כ.

פי' לפירושו השתא לשיטתו ז"ל לא תקשי מאי דקשיא להו לתוספות ז"ל גבי אתקפתא דסוסתו דהיינו מאי דאהדר ליה תלמודא ומעיקרא אהדר אטו סוס בר בשת פי' דאינו בכלל בר בשת כלל כדי שיתבייש האדון בכך שאין האדון מזדלזל בזה כלל ופריך עלה מבגדו דהא ודאי איהו גופיה מתזיל מחמתיה ומשני דאף על גב דמתזיל מחמתיה כיון דלית ליה זילותא לבגד לא מחייב ואלו ר"י בן בתירא לא קאמר דיתנו בשת לאשה ובשת לאיש באפי נפשיה אלא מחלק האשה נותנין לבעל הילכך בעינן שתהא האשה בת בשת והיינו כקושית התוספות דלעיל. והדר פריך קושיא אחריתא דאעיקרא דדינא פירכא אמאי דקאמר ר' יהודה דאיהי שקיל בבושת דידה וממעט בבושת דידה היה לו לומר שיתן לכל אחד דמי בושתו והיינו קושית הר"ן ז"ל דלעיל דמ"ש מעני בן טובים.

ואפשר דלהכי נקט עני בן טובים לומר דאף ע"ג דעני הוא ובושתו מועט הוא לא מחסרינן מבשתו ויהבינן ליה לבני משפחתו הכי נמי גבי אשה הוה לן למימר כן דאף על גב דבושת האשה מועט לא בצרינן ליה ויהבינן לבעלה ומשני התם לאו גופייהו ולכך משום דמזלזלי בבושתיה לא בצרינן מדמי בושתיה כלל אבל אשתו כגופיה לכך בושתה מועט דהוה ליה כמבייש אבר מאברי האדם דבכלל בשתו הוא ואין לה בשת בפני עצמה שהרי ברשות בעלה היא. וכדתריץ הר"ן ז"ל והכי נמי כתב ז"ל בפירושיו על ההלכות דהכי מתפרש בגמרא אלא מעתה בייש עני בן טובים. ע"כ כנ"ל:

וכתב הריטב"א ז"ל וסוגיין כולה אליבא דר' יהודה בן בתירא לרבנן בשתה ופגמה שלה לפום גירסא דייקא. ולכך פסק ר"ח הלכה כרבי יהודה בן בתירא משום דסוגיין כותיה

וכן פסק הרמב"ם והוסיף עוד וכתב בד"א כשחבלו בה אחרים אבל חבל בה הבעל חייב לשלם לה מיד כל הנזק והצער והבשת והכל שלה ואין לבעל בהן פירות כו' והגיה עליו הראב"ד ז"ל בספר השגות תמה הוא כו' ואולי טעה בדברי הגאונים ז"ל שלא אמרו לו על מה שראוי לה כו' ע"כ. ותמהני כיון שלענין הפירות אמרו הגאונים ז"ל שלא לו מפני שעשה שלא כהוגן למה לא יאמרו כן לעיקר החבלה שאף זכותו בחבלותיה מדרבנן ונימא דכשחבל בה לא תקנו ולא עוד אלא דטעמא רבה איכא דהא לכך אמר רבי יהודה שיהא לו חלק בבשתה ופגמה מפני שיש לו בשת וצער מפני שהיא כגופו כדאיתא בשמעתיה וכן מפורש בירושלמי ואם כן כשחבל בה הוא ולא חשש על בשתה ופגמה הרי אין לו זכות בה ואם נתבייש ונפגם הוא בייש ופגם לעצמו ומיהו בתוספתא [ב"ק פ"ט ה"ה] שנינו שלא כדבריו ז"ל דקתני בין שחבלו אחרים ובין שחבל בה הוא מוציאין מידו וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות:

ורבינו ישעיה מטראני ז"ל כתב בפסקיו וז"ל נראה לי דאף על גב דמקשו ומפרקו אליבא דרבי יהודה בן בתירא לא שבקינן משום הכי כללא דנקטינן יחיד ורבים הלכה כרבים דאטו אי קשיא להו לאמוראי בדברי היחיד לא בעו לדיוקי ולתרוצי מילתא דידיה דלא תיקשי להו למידע טעמיה ומאי היה סובר ומשום הכי לית לן למשבק רבים ולמעבד כיחיד עד דפסקי בפי' דהלכתא כיחיד ולית למימר האי סברא דכל מאי דמקשינן ומפרקינן אליבא דידיה דהלכתא כותיה אלא כי איפליגי תרי תנאי או תרי אמוראי ולא איפסיקא הלכתא כחד מינייהו התם עבדינן כמאן דשקלי וטרו אליבא דחד מינייהו אבל ביחיד ורבים לא עבדינן הכי עד דפסקי בפירוש כיחיד דהאי דשקלי וטרו אליבא דיחיד אורחא דתלמודא הוא לגלויי כל ספיקא ולמפשט כל קושיא ולאו למפסק הלכתא כותיה. ע"כ:

מתני' הפוסק מעות לחתנו כו'. יכול הוא שיאמר לאחיך כו'. והקשו בירושלמי ולאו דברים הנקנים באמירה הן פירוש בתמיה לומר שכיון שזכה האח בחייו הרי אחיו זה שהוא מייבם יורש כל זכותו ופרקינן פוסק הוא על מנת לכנוס. ופי' רבינו האיי ז"ל דמתניתין כשפסק בפי' האב על מנת לכנוס ולא נהירא לפי לשון הירושלמי וגם בגמרא דילן דשבקו למתניתין כצורתה לפיכך הנכון כמו שפי' רבינו אלפסי ז"ל שסתם הפוסק דעתו על מנת לכנוס וכיון שלא כנס אחיו לא זכה בו. וכתב רבינו ז"ל בהלכותיו כפי' הירושלמי וחזינן מאן דכתב ביה פי' אחרינא ואנן לא סבירא לן אלא מאי דכתבינן ע"כ ואומרים כי כוונת רבינו ז"ל על פי' רבינו האיי גאון. הריטב"א ז"ל:

וכן כתבו תלמידי רבינו יונה דפי' הרי"ף עיקר דלפי' רבינו האיי גאון ז"ל אם פסק עמו

בסתם לתת לו דבר ידוע מתחייב לתת לאחיו והא ודאי ליתא דמסתמא לא מפקינן ממונא ולא מחייבינן ליה לתת לאחיו. ע"כ:

וכתב עוד הריטב"א ז"ל וכתבו בשם רבינו האיי גאון ז"ל דדוקא בפוסק מעות לחתנו שאמר לו לכשתכנוס את בתי אתן לך כך וכך אבל בפוסק לבתו שאמר בשעת קדושין כך וכך אני נותן לבתי הרי קנתה הבת ואפילו שמת חתנו שאינו יכול לומר לא פסקתי לבתי אלא ע"מ שתבא לידי נשואין עם הראשון דמכל מקום לבתו פסק ובתו קנתה ע"כ. ואומרים רבותינו שזה הוא לפי פירושו שפי' בירושלמי אבל לדעת רבינו אלפסי ז"ל אפילו באומר אני נותן לבתי כך וכך לא פסק אלא על מנת שיכנוס ודוקא שפסק לה בשעת קדושין אבל אב שנתן מתנה לבתו ארוסה לנדוניא זכתה לגמרי ואף על פי שמת הארוס או שבטלו הקדושין והוא שהקנה לה כראוי וכן כתב הרב בעל העיטור. הריטב"א ז"ל:

הא דתנן ולך אי אפשי ליתן פרש"י ז"ל אבל לאחיו הוא נותן או שתשב עד שתלבין ראשה ע"כ. ואין זה נכון אליבא דהלכתא דקי"ל כאדמון דאמר בפרק בתרא דמכלתין יכולה היא שתאמר אבא פסק עלי מה אני יכולה לעשות או כנוס או פטור הילכך אף לאחיו אם היה בחיים ולא היה האב נותן אינו כופה לבת אלא יוציא מן האב בדיינין אם יוכל דדברים הנקנים באמירה הן ולדידיה בין שיוציא מן האב בין שלא יוציא כופין אותו לכנוס או לפטור. הריטב"א ז"ל:

והרב רבינו ישעיה מטראני פי' כפי' רש"י ז"ל וז"ל יכול הוא שיאמר לאחיך וכו'. פי' אלו היה חתנו קיים היה יכול לכופו ליתן לו המותר שנדר לו וגם אם היה רוצה לעגן את בתו עד שיפרענו הוה יכול כדאמרינן בשלהי מסכתין תהא יושבת עד שתלבין ראשה ועכשיו שמת חתנו אין היבם יכול לכופו וגם לא לעגן את בתו אלא אומר לו או כנוס או חלוץ. ע"כ:

פסקה להכניס לו אלף דינר הוא פוסק כנגדן ט"ו מנה פי' מפני שהוא משתכר במעות לכך מוסיף לכתוב לה השליש יותר וכן פי' רש"י ז"ל וכן הוא בירושלמי. הריטב"א ז"ל: וז"ל הר"י מטראני ז"ל פסקה להכניס לו אלף דינר וכו' פי' אם פסקה והתנית עמו שתתן לו אלף זוז הוא כותב בשטר כתובתה שהכניסה לו אלף ות"ק שהן ט"ו מנה ואם תתאלמן או תתגרש היא גובה אלף ות"ק והטעם מפורש בירושלמי מפני שמשתכר בהם וכן אם הכניסה לו פרגמטיא ששוה אלף דינר הוא פוסק עליו וכותב בשטר כתובתה אלף ות"ק כדאמרינן בגמרא לקמן בשמים של ערביא הרי הן ככספים והטעם מפני שמשתכר בהם ע"כ:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל הוא פוסק כנגדן ט"ו מנה פי' מנהג העולם כשהאשה מכנסת נדוניא לבעלה במעות שכותב לה השליש יותר ולפום הכי קתני שאם פסקה עמו עשרה מנים כותב לה ט"ו מנה ואין בזה משום רבית דמתנה הוא דיהיב לה כדאמרינן בבבא מציעא גבי תלמידי חכמים המלוים זה את זה בריבית ידעי דריבית אסורה וקא מחלי אהדדי וכל שכן בענין זה שאם תמות היא בחייו לא יתן כלום ואשתכח דהוה ליה קרוב לשכר וקרוב להפסד. ע"כ:

וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש פי' רש"י ז"ל מפני שדרך הנועדים למזמוטי חתן וכלה לשומן החומש יותר משוויים לכבוד הכלה ולחבבה על בעלה והוא אין לו לקבל עליו כנכסי צאן ברזל אלא בשוויין. שום במנה ושוה מנה אין לו אלא מנה שאם פסקה לתת לו שום במנה כלומר שיכתוב לה בכתובתה מנה ושוה מנה בשוק אין לו אלא מנה ואין יכול לומר כיון שיש לי לכתוב מנה יתנו לי מנה וחומש שלא אמרו לפחות חומש בכתובה אלא בכלים הנשומים בבית הכלה שמוסיפין על שווין חומש שאם תתן שום במנה יש לו לתת חומש יותר כדקתני ואזיל. זו שיטת רש"י.

אבל בירושלמי נתנו טעם אחר לדבר וכן אמרו שמה ראו לומר בכספים מוסיף שליש ובמטלטלים פחות חומש שמו דעתו של איש רוצה הוא לישא וליתן בכספים ולהוסיף שליש שמו דעתה של אשה שרוצה לבלות בכלים ולפחות חומש כלומר דשורת הדין שהנדוניא שהאשה מכנסת לבעלה שלא יהא הבעל רשאי ליגע בהן אלא שתהא עומדת קיימת ומיוחדת בעין משום שבח בית אביה ולפיכך עשו חכמים תקנה דניחא לתרווייהו שאם הן כספים שישתכר בהם הבעל ויקוים לה שליש יותר ובכלים שתשמש היא בהן בבית משום שבח בית אביה ויקבל עליו פחות חומש מפני פחיתות תשמישן ולשון גמרא דילן משמע כפירוש זה דאמרינן בגמרא מאי לאו בכלים של זהב דלא פחתי לא בכלים של כסף דפחתי דאלמא פוחת שומתן מפני פחת תשמישן דלישנא דפחתי הכי משמע וכדאמרינן בפרקין דלעיל והלא פוחתין והולכין. ודוחק הוא לפרש דפחתי שפוחתין מהן משומתן.

והא דקתני סיפא שום במנה ושוה מנה אין לו אלא מנה פירש ר"ח ז"ל שאם אמרה לו כלשון הזה שתכניס לו שום במנה ושוה מנה אין לו אלא מנה אף על פי שלא הכניסה לו אלא מנה יכתוב לה מנה בכתובתה שכן משמעות הלשון הזה וכל תנאי שבממון קיים אבל אם פסקה לו סתם להכניס לו שום במנה נותנת לו החומש יותר בין שנשום בבית החתן ובין ששוה מנה בשוק. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרב ר' יהוסף הלוי בן מיגש ז"ל כיון שאמר התנא שהשום נכתב על הבעל בפחות

חומש דקא דק התנא ואמר אם פסקה להכניס לו בגדים שנשומין במנה מה היא חייבת להכניס לו אם בגדים שהם שוין מנה שהם נכתבים על הבעל בפחות או בגדים שנכתבין על הבעל במנה שנמצא שהן שוין קכ"ה דינרין וזהו שאמר התנא שום במנה ושוה מנה אין לו אלא מנה ויכתוב עליו שהרי פירשה ואמרה אינן שוין אלא מנה ואם אמרה לו שום במנה סתם חייבת היא להכניס לו שום ששוה סלע ודינר אחד שהן קכ"ה דינרין כדי שתכתוב על הבעל במנה שכיון שלא אמרה שום במנה ושוה מנה אלא שום במנה סתם הכי קאמרה שום שיכתוב עליך במנה ולא יתכן שיכתבו עליו במנה אלא אם כן תכניס לו שום ששוה קכ"ה דינרין. ע"כ:

עוד כתב הריטב"א ז"ל וז"ל אמרינן בירושלמי דלעיל אמר ר' יוסא הדא אמרה אין אדם רשאי למכור כלי אשתו וי"א שאין זה אלא במקום שפוחתין החומש כדי שתשמש בהן וזה דעת הרמב"ם שכתב שלא ימכור כלי אשתו לכתחלה משום שבח בית אביה ואם מכרן מכורין אבל רבותי אומרים שאינם מכורים דכל היכא דאמור רבנן לא לזבון לא הוי זביני כדאיתא בפרק אלמנה לכה"ג והירושל' הזה כך פירושו דכיון שהוצרכו לתקן להוסיף בכספים שליש ולפחות חומש בכלים ש"מ דכלי נדוניא ראוין להיות קיימין ואין הבעל רשאי למכרן כלל וכן עיקר. הריטב"א ז"ל:

ותלמידי רבינו יונה ז"ל כתבו וז"ל ירושלמי הדא אמרה אין אדם רשאי למכור כלי אשתו כלומר מדחזינן הכא שתקנו חכמים ז"ל לפחות חומש מטעם שרוצה אשה לכלות כליה למדנו שאין לו למוכרם אלא להניחם אליה להשתמש בהם ולכלות ולא מבעיא היכא דפיחת חומש אלא אפילו היכא דלא פיחת לא חומש ולא מידי אין לו למוכרם שיכולה לומר תקנת חכמים היא כך שלא תוכל למכור ושתפחות ליה החומש אם אתה פשעת ולא רצית לפחות החומש אתה גרמת לעצמך שמחלת הדבר ואין לי להפסיד בעבור זה כלום דתקנת חכמים היא. ע"כ:

עוד כתבו וז"ל שום במנה ושוה מנה אין לו אלא מנה כלומר אם פסקה עמו בזה הלשון נותנת לו מנה גם הוא פוסק לה מנה ואינו פוחת לה חומש ואינו מוסיף לה שליש שאם היתה אומרת לו שום במנה בלבד היינו אומרים שחייבת להוסיף ולתת לו חומש יותר דהיינו מנה וכ"ה דינרין ומה שאומרת לו שום במנה רצתה לומר שום שראוי ליכתב במנה ואם היתה אומרת לו שום מנה בלבד היינו אומרים שלא יכתוב לה אלא שמונים דינרים בלבד דכיון שאינה נותנת לו אלא בשומא יש לה לפחות חומש אבל עכשיו שאמרה שתי הלשונות לא יוסיף ולא יגרע אלא יכתוב לה מנה דאהני לה שום במנה שלא יכתוב לה שמונים ואהני לה שוה מנה שלא יצטרך לכתוב לה קכ"ה דינרין וה"ה אם

הכניסה לו כלי זהב או גרוטאות של זהב ששמין אותן כשוויין לא פחות ולא יותר. ע"כ.
והרא"ש ז"ל כתב דלישנא יתירא לטפויי לדידה אתי ע"כ:
עוד כתבו שום במנה נותנת שלשים ואחד דינר כלומר אם אמרה לו בלשון הזה שום במנה אתן לך כאלו אמרה שום הראוי ליכתב במנה דייניין ליה ולפיכך חייבת לתת לו שלשים ואחד סלע ודינר דה"ל החומש יותר שהמנה אינו אלא כ"ה סלעים וששה סלעים ודינר הנותרים הוא החומש דה"ל בין הכל קכ"ה דינרים שהסלע ד' דינרים וכן אם אמרה לו שום בארבע מאות אתן לך רצתה לומר שום הראוי ליכתב בארבע מאות ולפיכך חייבת לתת לו חמש מאות ואף על גב דתנא ליה רישא הדר ליה זימנא אחריתי דתנא רישא שומא זוטא והדר תאני שומא רבה דלא תימא בשומא זוטא סגי בחומש דאיידי דזוטא סגי בשומא אחד אבל בשומא רבה שצריך שני שמאים או שלשה אימא לא סגי ליה בחומש קמ"ל. ע"כ:
וז"ל רבינו האיי גאון ז"ל פסקה האשה להכניס לבעלה אלף דינר שהם עשרה מנים כדי שיהו בידו כספים לישא וליתן ולהשתכר בהן היה מנהגם שכותב על עצמו כי קבלתי ממנה ט"ו מנה שהם כמנהג אותו מקום ואותו העת לפי שהיא לא היה לה הנאת כלום באותן הכספים אבל אם הכניסה לו שום בגדים כגון בגדים וכלי תשמיש ששמין אותם לשומן עליו צאן ברזל כל כמה שהיא שוה מאה כספים כותבו הבעל עצמו בשמונים כספים פחות חומש ממה שהוא שוה מפני שהיא משתמשת בהן ומכלה אותן והוא חייב באחריותן לפי מנהגן שהוא משלם לה תחתיהם פחות חומש.
שום במנה ושוה מנה כו'. כלומר אם כתבה לו שום במנה והכניסה לו דברים שאין דרכן לבלות כשתשמש בהן אלא כל זמן שהם קיימין שוין מנה כגון קרקע שוה מנה כשתביא אליו אין עליה לתת חומש ואין לו אלא קרקע ששוה מנה וגם אם כתבה לו שום במנה בהמה אין לו עליה אלא בהמה במנה בלבד וכן פירשו בתלמוד ארץ ישראל רב אחא בר סבא בעא קמי דרב אמי הכניסה לו בהמה א"ל כשוויה הכניסה לו קרקע א"ל כשוויה ובתלמודנו פירשו אמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן הכניסה לו זהב שמין אותו והרי הוא כשוויה ואין דבר זה כדינרי זהב שנושאין ונותנין בהן. ע"כ:
והראב"ד ז"ל כתב שום במנה אם פסקה לו מנה ומכניסה לו בשעת נשואין שום השוה מנה אין מוספת לו כלום אלא אותו המנה המביאה לו בשום הוא פוסק לה פחות חומש מפני שהלשון הזה שום מנה אינו אלא שום השוה מנה, [אבל אם פסקה להכניס לו מנה והכניסה לו שום תחת אותו מנה היא מוספת לו חומש כדי שיכתוב לה מנה] בכתובתה והיא גופה קמ"ל ואף על פי שהתנית להכניס לו כספים ולא רצתה מכנסת לו שום כנגדן

ובלבד שתוסיף על החומש. הרשב"א ז"ל:
ומה שהחתן פוסק הוא פוסק פחות חומש פרש"י ז"ל אם שמו הם תחלה והכניסה לו בין שום גדול ובין שום קטן הוא כותב בשטר פחות חומש עכ"ל. והוא לשון סתום אבל הוא מתברר ממה שאמר בגמרא על הא דאמרינן תנא שומא דידה ותנא שומא דידיה שפירש ז"ל דקרי שומא דידיה היכא דקתני חתן פוסק כי היא מכנסת לו השום בתחלה והוא שם אותו וכותבו בכתובה וקרי שומא דידה היכא דקתני היא נותנת לו כי הוא כותב לה הכתובה בתחלה שמה היא נדונייתה ונותנת לו ואשמועינן הך סיפא שאפילו כשהוא נשום בבית החתן מוסיפין על שוויו חומש ולכן הוא פוסק לה בכתובה שכתב לה פחות חומש בין בשום גדול ובין בשום קטן כדקתני גבי שומא דידה זה תורף פירושו ז"ל ולפי פירוש הירושלמי ופי' ר"ח ופי' ר"י ז"ל מה שהחתן פוסק מכלים שלו שנותן לה להיות תחת מעות שהכניסה לו אף הוא פוסק פחות חומש דבהנהו נמי איכא משום שבח בית אביה והיא רוצה לכלות' לפחות שומא. הריטב"א:
וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל מה שחתן פוסק כו'. כלומר שום שהחתן פוסק בשעת אירוסין לכלה להכניס לה ותכשיטין שמשתמש בה אינו פוסק כפי מה שברצונו לתת שאם ברצונו לתת לה חמש מאות דינרין לא יפסוק אלא ארבע מאות שאם היה פוסק חמש מאות היינו מחייבין אותו לתת לה שומא ששוה חומש יותר דהיינו שש מאות וכ"ה בין הכל דכי היכי שאם האשה אמרה שום במנה חייבת להוסיף החומש הכי נמי אם אמר לה שום בכך וכך נחייב אותו להוסיף החומש ולפיכך יש לו ליזהר בשעה שפוסק שיפסוק החומש פחות והיינו דאמרינן בגמרא תנא שומא דידיה ותנא שומא דידה. ואם תאמר בשלמא שומא דידה דין הוא שתוסיף חומש ממה שכתוב לה דשמו דעת האשה רוצה לכלות כליה ולפחות חומש אבל בשומא דידיה אמאי צריך להוסיף חומש וי"ל דאורחא דעלמא כי קא פסיק חתן להכניס שום לכלה כנגד שום שהכלה מכנסת קא פסיק ולא מבעיא היכא דיהיב לה איהו מידי אלא אפילו היכא דלא יהיב לה מידי פוסק חומש דמסתמא כי קא פסיק למנהגא דשאר חתנים נחית. זו היא שיטת ר"ח ז"ל וחכמי ספרד ז"ל והוא עיקר.
אבל רש"י ז"ל פירש על דעת אחרת דהא דתנן שום במנה ושוה מנה אינו רוצה לומר שאמרה כל זה הלשון אלא שאמרה שום במנה בלבד ואותה השומא שנתנה במנה שוה מנה בשוק לכל אדם כל כך היו חפצים שנתנה טובים שאין לו לומר תן לי החומש יותר או לא אכתוב אלא שמונים לפי שלא אמרו לפחות חומש אלא כשנותנת לו המנה על פי שמאין ששמין אותו בבית חתנים שדרכן לשום הדבר ביותר משוויין לכבוד החתן

והכלה אבל היכא שנותנת לו בענין ששוה לאלתר לכל אדם המנה יכתוב לה המנה שלם ואינה צריכה להוסיף לו כלום. וזה הפירוש אינו עולה לפי הטעם שאמר בירושלמי דשמו דעת האשה שרוצה לכלות ולפחות חומש דמשמע שאף על פי שיהיה שוה זה השיעור לכל אדם אינו כותב לה כפי שוויו.

והא דתנן מה שהחתן פוסק הוא פוסק פחות חומש ג"כ פירש אותו רש"י בדרך אחרת דהיכי קאמר דכי היכי דאם היא הביאה לו כנגד השום הוא פוחת לה חומש הכי נמי אם החתן התנה להביא בבגדים שומת דבר ידוע אינו חייב להביא כל הסכום שהתנה אלא פחות החומש כגון שהתנה להביא לה מלבושים שישוו ת"ק ונותן לה ששוים ת' לא נחייב אותו יותר שלא נתכוון לומר אלא מלבושים שישומו אותן בת"ק ודרך אותן השמאים ששמין מה ששוה ארבע מאות בחמש מאות לכבוד החתן והכלה וגם בזה הלך לפי שיטתו שתולה הטעם דשמאין שדרכן לשום ביותר משוויין והוא דבר רחוק אבל נוכל להעמיד זה הפירוש אפילו לטעם הירושלמי דכי היכי דאמרינן שמו דעתה של אשה שרוצה לבלות כלים כו'. ה"נ רוצה לבלות כלים שהבעל מכניס לה שלא יוכל הוא למכרם ושתקבלם ביותר משוויין חומש מיהו לישנא טפי משמע כאידך פירושא מדתנא פוסק פחות חומש ולא תנא פוחת חומש. עד כאן:

וז"ל רבינו האיי גאון ז"ל ומה שהחתן פוסק וכו'. פי' שאף אם הכניס לה שום משלו ושוה שלשים ואחד ודינר אין כותב לה אלא מנה פחות חומש ואם שוה חמש מאות אין כותב לה אלא ארבע מאות ומה שהחתן פוסק פוסק פחות חומש כלומר אשר יפסוק הוא לתת לה מן השום משלו אין עליו לתת לה אלא פחות חומש. ע"כ:

וז"ל ר"ח ז"ל כצורתו מה שהחתן פוסק כלומר ואם פסק לה גם על עצמו שיכניס לה בגדים וישום אותם עליו ויכתבו עליו בתורת צאן ברזל כענין מה שאמרנו ביבמות ולא עוד אלא אפי' הכניס לה שום משלו וכו'. הוא פוסק פחות חומש פי' מה שפסק לה אינו אלא פחות חומש ממה שהיא כותבתה על עצמה כלומר חייבת היא לכותבן על עצמה ביותר חומש על מה ששוה מפני ששמו דעתה שרוצה ליהנות בהן בלבישה ויכתבו וינתנו עליה ביותר חומש כמו ששמו דעת הבעל בדינרין שהם נכתבים עליו ביותר מחצה ע"כ. וכתב הר' יהוסף הלוי ן' מיגאש ז"ל שזה הפי' פי' נכון הוא:

והילך לשון הר"י מטראני ז"ל בפסקיו וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש פי' כמו שמוסיף שליש על הכספים כך הוא פוחת חומש משומת הכלים שאם מכנסת לו כלים ששוין אלף זוז ונישומו באלף זוז כפי מה ששוין לימכר בשוק אינו מקבל עליו לכתוב בכתובה אלא פחות חומש דהיינו שמונה מאות והטעם מפורש בירושלמי מפני

שהאשה מכלה אותם ולובשתן והן פוחתין ואובדין והוא חייב באחריותן תקנו לפסוק פחות חומש וזו היא שומא דידה ששם עליו מקבל עליו אחריותן וזה מדבר בדבר שלא פסקו בשעת אירוסין ליתן לו אלא מה שנותנין לו בשעת הנשואין ואתא לאשמעינן שעל כל שוה חמשה הוא כותב בשטר כתובתה ארבעה מפני שהן עתידין לבלות והוא חייב באחריותן ומכאן מוכיח שפחת הבלאות הוא על הבעל ולאפוקי ממאן דמפרש ביבמות בפרק אלמנה לכהן גדול דתנן התם אם מתו מתו לו כעבדי צאן ברזל ודייק טעמא דמתו דליתנהו אבל אי איתנהו ופחיתו מדמיהם לא משלם לה פחת דכל נכסי צאן ברזל נוטלת בלאותיה כמות שהן ולא משלם פחתייהו ומ"ה לא תני אם פחתו פחתו לו. וליתא דהכא משמע דאפי' פיחת מקבל עילויה שום במנה ושוה מנה אין לו אלא מנה פירוש זה מדבר על הפסק שפסקו לו בעת האירוסין ואירשא דמתניתין קאי דקתני פסקה להכניס לו כספים וה"ק פסקה להכניס לו כלים שום במנה שישוו מנה אין לו לבעל לתבוע ממנה אלא כלים שישומו לו במנה אע"פ שהוא לא יכתוב בשטר הכתובה אלא שמונים זוז ולא מצי למימר הב לי כלים שישוו וישומו טפי ממנה שאכתוב בשטר הכתובה שום במנה דכיון דהכי קאמרה ליה שום במנה ושוה מנה לא התנית לו אלא שתתן לו כלים השווים ונישומים מנה ולאו כשומא דקא כתיב איהו בשטר הכתובה קא פסקה ליה.

שום במנה נותנת שלשים ואחד ודינר פי' אבל אם פסקה לו שתכניס לו כלום שום במנה כיון שלא פירשה ושוה מנה בודאי במנה הנכתב קא אמרה ליה הלכך נותנת לו ל"א סלע ודינר שכשיפחות הוא החומש כדין החתן יכתוב בשטר הכתובה מנה אחד וזהו שומא דידה כמה חייבת להכניס לו. בארבע מאות נותנת חמש מאות פי' אם פסקה להכניס לו שום בארבע מאות כיון שלא אמרה ושוה ארבע מאות נותנת לו חמש מאות שיכתוב הוא בכתובה ארבע מאות והיינו הך אלא תנא שומא זוטא גבי דידה וקתני שומא רבה. ומה שהחתן פוסק הוא פוסק פחות חומש פי' זה מדבר בשומא דידיה שאם מכנסת לו כלים בעת הנשואין מה שלא פסקה ליתן לו הוא פוסק ומקבל עליו פחות חומש והיינו רישא דקתני וכו' וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש דקא מיירי בשומא דידיה אלא תנא רישא שומא רבה בשומא דידיה וקתני סיפא שומא זוטא. עכ"ל ה"ר ישעיה מטראני ז"ל:

דף סו:

גמ' שומא רבה כספים שנכתבים בא' ומחצה שומא זוטא שום שנכתב פחות חומש. שומא דילה מה שפוסק לה. רבינו האיי גאון ז"ל:

ורבינו יהוסף הלוי בן מיגש כתב וז"ל לפי שאמרה המשנה וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש ושנתה עוד ואמרה שום במנה נותנת שלשים ואחד ודינר ובארבע מאות נותנת חמש מאות והוא כולו ענין אחד שמכולם למדנו שמה שהאשה פסקה להכניס בנדונייתה הבעל כותבו על עצמו בפחות חומש ממה ששוה ואמרינן בגמרא ששנינו אותן שני פעמים משום שלא שנינו למעלה אלא מה שצריך הוא לשום על עצמו בשום שהכניסה לו כלומר במה שהוא כותבו על עצמו וזהו ששנינו וכנגד השום הוא כותב פחות חומש והוצרך אח"כ התנא להזכיר שומא שלה כלומר היכא דפסקה סתם שום במנה כמה היא חייבת להכניס לו אם שום ששוה מנה שנמצאו שהן נכתבין בשמונים או שום שנכתב עליו במנה שנמצא קכ"ה וכן אם פסקה להכניס לו שום בארבע מאות מה היא חייבת להכניס לו אם בבגדים ששוין ארבע מאות שנמצא שנכתבין עליו בש"כ שהן פחות חומש או בגדים שנכתבין עליו בארבע מאות שנמצאו ששוין ת"ק וזהו שאמרנו תנא שום דידיה וקתני שומא דידה כלומר תנא רישא מה שצריך הוא להכניס וקתני סיפא מה שצריכה היא להכניס לו בשומא שקבלה עליה ותנא שומא רבה וקתני שומא זוטא כלומר וכשהזכירה המשנה השומא שלו כמה הוא צריך לכתוב לה כנגד השומא שהכניסה לו תנא שומא רבה שהוא אלף דהיינו דקתני וכנגד השום הוא כותב פחות חומש כלומר ואם זו האלף שפסקה להכניס לו אינו נכסים אלא שום אלף הוא כותב כנגדן פחות חומש וקתני שומא זוטא פירוש שהיא מנה ות'. ויש מי שגורס הכי תנא שומא דידה וקתני שומא דידיה ומפרש הכי תנא ברישא השום שתכניס לו היא וקתני סיפא השום שהכניס לה הוא. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל גרס רש"י ז"ל תנא שומא רבה וקתני שומא זוטא ופי' ז"ל תנא שומא רבה היינו רישא דקתני וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש דארישא קאי דקתני פסקה להכניס לו אלף דינרין ושומא זוטא שום במנה נותנת שלשים ואחד ודינר ואיכא למידק אכתי למה ליה למתני ובארבע מאות נותנת חמש מאות.

לכך הנכון כגרסת ר"ח ז"ל תנא שומא זוטא וקתני שומא רבה ושומא זוטא שום במנה נותנת שלשים ואחד ודינר שומא רבה ובארבע מאות נותנת חמש מאות אבל מאי דקתני רישא וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש ההוא כללא הוא דקאמר כדקתני בכספים דינא דתוספת שליש. ע"כ:

מתניתין רשב"ג אומר הכל כמנהג המדינה פי' אשום ואכספים קאי דמקום שנהגו לפחות ולהוסיף עושה ומקום שנהגו שלא לפחות ולא להוסיף הכל כמנהג המדינה והכי איתא בתוספתא דקתני התם [פ"ו ה"א] אמר רבי יוסי מקום שנהגו שלא לפחות ושלא

להוסיף על הכספים אין משנין ממנהג המדינה ות"ק אפשר דלא פליג עליה דרשב"ג ויש כיוצא בדבר בתלמוד במסכת שבת רשב"ג אומר לא כל הביברין שוין ובפרק ואלו קשרים רבי אליעזר אומר קושרין לפני הבהמה ולא פליג ת"ק דידהו עלייהו ואם תמצא לומר דפליג ת"ק ארשב"א לא כשנהגו שלא לפחות מן השום ושלא להוסיף על הכספים פליג דבכי הא ודאי לכ"ע הדין עיקר אלא כשלא נהגו לפחות ולהוסיף והלכך קסבר ת"ק כיון דלא נהגו [ממש אעפ"י שלא נהגו לפחות ולהוסיף אם באו לדין אומרים להם לפחות בשום ולהוסיף במעות ורשב"ג סבר כיון של נהגו] ולהוסיף אלא שהן כותבין כנגד מה שהיא מכנסת בין שום בין כספים הרי מנהג לבטל הדין כיון שאין דין זה גמור וקי"ל כרשב"ג וכן פסקו רבותינו ז"ל דמסתבר טעמיה שכל כיוצא בזה אין הדין עיקר אלא המנהג ומיהו בעיר חדשה דנין לפחות ולהוסיף לכ"ע. הרשב"א ז"ל:

ותלמידי רבינו יונה ז"ל פירשו דרשב"ג קאי נמי אמאי דסמיך ליה דהיינו י' דינרין לקופה וכדבעינן למכתב בסמוך בס"ד:

וז"ל הרא"ה ז"ל רשב"ג אומר הכל כמנהג המדינה פירוש אכולה מתני' קאי והכי תניא בתוספתא רבי יוסי אומר מקום שנהגו שלא לפחות מן השום ושלא להוסיף על הכספים הכל כמנהג המדינה ואפשר דהאי דרשב"ג פליג את"ק ואם איתא ליכא לפרושי הכל כמנהג המדינה מנהג קבוע שהתנו כן בני העיר ביניהם דבהא ליכא מאן דפליג דכיון דהכי הוא ודאי במנהג תליא מלתא וליכא לפרושי נמי בעיר חדשה ובהכי פליגי מדקאמר הכל כמנהג המדינה אלמא לא קאמר אלא דאיכא מנהג וליכא לאוקמי אלא בעיר ישנה שאין בה מנהג קבוע שהתנו כן ביניהם אלא שנהגו כן בעצמן ובהא פליגי דת"ק סבר אזלינן בתר דינא ורשב"ג סבר אזלינן בתר מנהג.

אי נמי אפשר דלא פליגי כדאשכחן דכוותא בתלמודא דלא פליגי במסכת שבת בפרק אלו קשרים רבי אליעזר אומר קושרין לפני הבהמה ולאו דפליג את"ק כדאיתא התם. ובמסכת יום טוב רשב"ג אומר לא כל הביברין שוין ואם איתא רשב"ג מנהג קבוע קאמר ואשמעינן בכי הא מנהג מבטל הלכה. ומיהו לישנא דמתני' מכרעת כלישנא קמא למימרא דלאו מנהג קבוע קאמר מדקתני מקום שנהגו שלא לפחות מן השום. דבכל דוכתא דקתני כי האי לישנא מקום שנהגו לאו מנהג קבוע קאמר אלא שנהגו כן בעצמן. כדאמרינן בבבא בתרא מקום שנהגו לבנות גויל גזית כפיסים לבנים כו' ואפי' הכי אפשר דהא דרשב"ג לא פליגא ות"ק עיקר דינא קמ"ל ובעיר חדשה דליכא מנהג כלל והכי סברא דרבואתא ז"ל דפסקי הלכתא כרשב"ג:

גמ' ואי אשמועינן עסקא וכו'. אבל אשומא רבה ושומא זוטא ושומא דידיה ושומא דידה לא עביד אצרכתא דהא פשיטא מלתא דלא אתיא חדא מאידך. הרא"ה ז"ל:
זיונא פירוש הוצאתו וטרחו. הרב ר"י מטראני ז"ל.
ורבי' יהוסף הלוי ן' מיגש ז"ל פירש דזוטר זיוניה כלומר שאם יהיה בו הפסד אינו אלא מעט שהפסד עיסקא זוטא מעט הוא משום הכי רוצה וכותבין על עצמו באחד ומחצה אבל עסקא רבה שיש לחוש שמא יפסיד ויהא הפסדו מרובה אימא אינו נכתב עליו באחד ומחצה קמ"ל ע"כ. וכשני הפירושים פירש רש"י בלשונו הקצר:
לא נאמרו דברים הללו אלא בירושלים שהיו עשירים והיו נותנין בזמן עושרם שיעור גדול כזה לנשותיהן אבל בשאר מקומות מודה ת"ק דלא יהבינן לה כולי האי. בעי רב אשי במנה הנשום וכו' שבת ראשונה או לכל שבת ושבת חדש ראשון או לכל חדש וחדש תיקו ומפני שלא נאמרו דברי ת"ק אלא בירושלים היה מסופק רב אשי על איזו דרך היה המנהג שלהם אבל למסקנא אין אנו צריכין לכל זה דהל' כרשב"ג דאמר הכל כמנהג המדינה דבין בזה ובין בכל עניני הנשואין בתר מנהגא אזלינן דכל דנסיב אדעתא דמנהגא קא נסיב ויש ששואלין היכי מסתפקא ליה לרב אשי אם רוצה לומר עשרה דינרין לכל שבוע ושבוע או לשבוע ראשונה שאם אתה אומר לשבוע ראשונה מכליא קרנא ומתרצים רבני צרפת ז"ל דהכי קא מבעיא ליה אות' עשרה דינרין שמקבל עליו החתן לכל מנה וכן אותם כולם בשבוע ראשונה וכן אלא כפי צרכיה ולא יותר. עכ"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל ויש בלשון הקושיא והתירוץ טעות סופר.
והתוספו' הקשו אותה כן דמאחר דאמרינן מעיקרא ואת"ל כל יום ויום ועלה קיימינן לומר דבכל שנה ושנה יתן הן מעתה ותירצו בתוספ' דהא ודאי אינו נותן לה אלא עשרה דינרין לכל מנה להתקשט לעולם אלא דקא מבעיא ליה אם יתנם בבת אחת או לא יתן בבת אחת אלא כדי קשוטה ליום ואת"ל דלא יתן בבת אחת יחלק בין בשבוע ראשונה לבד וכשישלים שבת ישלים כל דמי קשוטה או כל שבת ושבת ואת"ל כל שבת ושבת חדש ראשון פי' עד חדש ראשון ישלים לה כל דמי קשוטה וכן אינך בעיא ולפי שיטה זו כי קאמר מעיקרא את"ל מנה המתקבל יום ראשון וכו'. לא מתליין בעיי בהכי דה"ה אם תמצא לומר מנה הנשום אבל אי הוה אמרינן דיתן לעולם הא ודאי ליכא למימר מנה הנשום דאין השומא אלא לפעם ראשונה ושוב בתר כתיבת הכתובה אזלינן דהיינו פחות חומש ועוד דלא מחמרינן עליה כולי האי שיתן עשרה דינרין לכל מנה לעולם ויהיה כן למנה הנשום והוה מצינן לפרושי דמעיקרא יהבינן ליה עשרה דינרין לכל מנה שקבל ושוב עשרה דינרין במה שנשתייר מהמעה דומיא דעישור נכסים דלקמן והלכך הסברא

נותנת שיהא במנה המתקבל לא במנה הנשום וקל להבין כנ"ל.
והריטב"א ז"ל פי' כפי התוספות דאותם מנים שיש לו לתת לה לקופה ביום אחד יתנם לו או בכל שבוע או בכל חדש או בכל יום כפי הראוי לה עד שיכלו. ע"כ:
וכן פירש הרא"ש ז"ל וז"ל לא קא מבעיא ליה אם יתן לה לעולם עשרה דינרין מכל מנה ומנה בכל יום ויום דאם כן במהרה יכלה לו כל הממון אלא ודאי עשרה דינרין מכל מנה ומנה להתקשט בהם לעולם ולא יותר ומבעיא ליה אם יתנם כולה בבת אחת והיא מתקשטת בו עד שתכלה או לא יתן לה בבת אחת אלא כדי קישוטיה ליום ואת"ל כדי קישוטיה ליום בשבת ראשונה יתן לה הכל או בחדש ראשון או בשנה ראשונה. ע"כ:
ויש בלבול נוסחאות בהני בעיי ורש"י ז"ל סדרן כאשר כתוב בספרינו. והרא"ה ז"ל כתב וז"ל איכא נוסחאות דכתיב בהו בעי רב אשי שבת ראשון או כל שבת ושבת חדש ראשון או כל חדש וחדש ואפשר לפרש דה"ק אם יש לה להסתפק מאלו עשרה דינרין שנותנין לה לכל מנה ומנה שבת ראשון ולא יותר ונפקא לן מינה לענין מעה כסף שהוא נותן לה לכל שבת לצרכה דלהשבת ראשון לא יהיב לה דהא אית לה הני. והיינו דמספקא לן אי אית לה לשבת אחת ומכאן ואילך חוזרת לדינה וחייב ליתן מעה כסף או אם יש לה להסתפק בהן יותר. ותו איבעיא לן חדש ראשון כלומר אם יש לה להסתפק בהן חדש ראשון או כל חדש וחדש אבל אם תמצא לומר כל חדש וחדש תו לא איבעיא ליה עד אימת דהא פשיטא ליה דכיון דאמרת טפי מהכי דודאי אית לה לאסתפוקי מינייהו לפי חשבון מעה כסף לכל שבת ולא אמרו עשרה דינרין לכל מנה אלא להקדים לה הא בעלמא אינו נותן לה אלא של אותה שבת בשבת:
שפסקו לה ארבע מאות זהובים הקשו בתוס' לפי שיטתם דלא בעיא שיתנו לה לעולם עשרה דינרין מכל מנה אלא י' דינרין מכל מנה ומנה להתקשט בהם לעולם אמאי לא פסקו לה לפי חשבון הקצוב בכתובה אלף דינרין כדלקמן ותירצו דכיון שלא היתה צריכה יותר לא פסקו לה יותר ואין לתרץ שלא היתה זאת כל הפסיקה הקצובה לפי חשבון כתובתה אלא שחלקו הפסיקה לימים וליום א' ממה שהיה קצוב לה פסקו לה ארבע מאות זהובים על דרך מה שפירשו התוס' בעיי דלעיל דהא ודאי ליתא מדחשיב להם כך תפסקו וכו' כנ"ל:
וענו אחריה אמן למעלה בסוף פרק אף על פי גבי פסיקת יין לא ענו אמן שלא היה בעלה חי אבל כאן שהוא חי ענו אחריה אמן ובעלה הטיל על חכמים כדי שיפסקו לה כי היא היתה תובעת לפי חשבון כתובתה ולא היה בעלה רוצה כי לא היתה צריכה כל כך ודלא כפירוש הקונטרס. הרא"ש ז"ל.

ורש"י יתרץ דאיברא ודאי דהכא נמי איירי שהיה בעלה מת ומיהו לעיל היתה שומרת יבם והא ודאי פורענותא הויא ולכך לא ענו אחריה אמן והכא לא היתה שומרת יבם ודרך העולם כן כנ"ל:

דף סז.

הכניסה לו זהב שמין אותו זהב והרי הוא כשוויו פירש רש"י הכניסה לו זהב שבור שמין אותו כשוויו לא מוסיף שליש ולא פחות חומש. פי' לפירושו לא מוסיף שליש שאין משתכרין בו ולא פוחת חומש שאין השמאין רשאין להוסיף בשמותם מיתיבי זהב הרי הוא ככלים מאי לאו ככלים של כסף דפחתי כלומר שפוחתין מהם חומש לפי שמזומנים לישבר ומהדרינן בכלים של זהב שאין מזומנים לישבר וגם שמותם ידועה ואין השמאים מוסיפין בה כלום ובמסקנא תריצנא דברייתא בדהבא פריכא א"נ בממלא והן גרוטאות קטנות דק דק של זהב שנופל מהן כשמשמשין בהן לפי' פוחתין משומתן חומש וכי אמר רבי יוחנן בגרוטאות גדולות זו שיטת רש"י ז"ל והיא דחוקה לפי פירושו שפירש במשנתנו כי טעם פחיתת חומש בכלים מפני שהנועדים לשומן מוסיפין בהן חומש ולישנא דגמרא לא דייק הכי וגם מה שפי' בדהבא פריכא שהם גרוטאות קטנות לא משמע לישנא הכי כלל וכל שאינו עשוי כלים נקרא בכל מקום דהבא פריכא ואפי' הוא עשוי חתיכות גדולות.

ובתוספות פירשו לפי שיטת ר"ח ז"ל והירושלמי זהב שמין אותו בשוויו כלומר זהב שהוא התכשיטין אע"פ שמשתמשים בהן שמין אותו בשוויו שאין פוחתין כלום בתשמישן כדי שנפחות משמושן ואותביה מדתניא זהב הרי הוא ככלים קס"ד דתכשיטין של זהב קאמר מאי לאו ככלים של זהב שפוחתין במשמושן לא ככלים גדולים של זהב דלכ"ע לא פחתו מפני שתשמישן מועט ובמסקנא אסיקנא דמתניתין בדהבא פריכא או בממלא שפוחתין והולכין מדמיהם כי אמר רבי יוחנן בזהב שהוא עשוי בתכשיטין שעומד קיים גם אינו פוחת מחמת שמושו. הריטב"א ז"ל:

והנני מפרש פי' התוס' ועל הלשון הכתוב בתוס' שלנו זהב הרי הוא כשווין פי' ר"ח ז"ל דבכלי זהב איירי כגון נזמים וטבעות והקשו על זה דאם כן מאי קאמר לא ככלים של זהב דלא פחתי הא בכלים איירי ותירצו בתוס' דהאי מאי לאו ככלים של כסף דפחתי פי' אע"פ שכל תכשיט של זהב אינו נפחת מתוך שהיא מתקשטת בהן תמיד רוצה לפחות חומש אע"פ שאינן נפחתין הרי הן ככלים של כסף שנפחתים לפחות חומש ומשני לא ככלים של זהב דלא פחתי פי' כגון כוסות וקערות של זהב דאף על גב דכי משתמשי

בהן פחתי כשל כסף מיהו אגב יוקרייהו אין משתמשין בהן תמיד ולהכי פשיטא בהו טפי שהם כשווים כיון דלא משתמשי בהון ומדמי להו התנא לנזמים וטבעות אף על גב דהיא רוצה להתקשט בהן משום הקישוט כיון דאינו נפחת בהכי אינו רוצה לפחות.

ונמצא לשיטה זו הא דקאמר בכלים של זהב דלא פחתי פירושו היינו אינה רוצה לפחות ולא דמי למאי דקאמר בכלים דכסף דפחתי דפירושו היינו דנפחתין ממש בתשמישן וזה דוחק ועוד קשה לשיטה זו דמאי פריך תלמודא אם כן בכליו מבעי ליה דמשמע דלישנא בעלמא קשיא ליה ובשלמא לשיטת רש"י פריך שפי' דלישנא דהרי הוא ככלים משמע דהויא מלתא באפי נפשה דאין הכלים ממין הזהב דאי הויא ממין הזהב בכליו מבעי ליה אבל לשיטת התוספות מאי פריך הרי בשני מיני כלים קא מיירי ושפיר קאמר דכלי תכשיט של זהב ותירצו התוספות דהכי פריך דכיון דהתנא בעי למימר דהרי הוא כשוויו לא הוה ליה למימר הרי הוא ככלים דמשמע דלא הויא בשוה עם הזהב וכדי לאשמועינן דהרי הוא כשוויו בכליו מבעי ליה פי' שעומד בכלותיו ובחשיבותו ואינו פוחת חומש ועוד קשה לשיטת התוספות ז"ל דבשלמא לשיטת רש"י ז"ל כי מתרצינן ואי בעית אימא הב"ע בדהבא פריכא לא נדינן ממאי דסברינן עד השתא כדברי ר' יוחנן ובמתניתין דקא מותבינן מינה דלעולם זהב דהיינו חתיכות זהב אלא דמחלקינן בין גרוטאות גדולות לגרוטאות קטנות דקות והוה ליה לשנויי כעין שינויא דלעיל דקא מתרצינן קושיין בלחוד אבל לשיטת התוספות ז"ל דנדינן ממאי דסברי עד השתא דפי' זהב (היינו) [אינו] תכשיטי זהב וקא מפרשינן דהיינו תכשיטי זהב אין משמעות לשון התלמוד כן מדלא קאמר אלא משמע דמאי דסברינן כדקאי קאי אלא דמתרצינן תיובתא בלחוד ועוד דמשמע דקיימינן לתרוצי מאי דשקלינן וטרינן מעיקרא מאי לאו ככלים של כסף כו'. דהשתא בעי לתרוצי חד מהני גווני דלעיל דמלת כלים מסתפקא לן מאי ניהו ובעי' לתרוצי נינהו דאלו במאי דקאמר הזהב לית בה פירושי ואלו במסקנא הדרינן לפרושי מלת הזהב דאינו כדסברי' ואין במשמעות לישנא דגמרא כן ועוד קשה מאי פשיטא ליה בכלים טפי והרי אכתי לא ידעינן כלום אי בשוה אי פוחתין וכיון שכן כי קא מתרצינן בדהבא פריכא אכתי לא ברירא אי כרבי יוחנן אי לא וכל זה תירצו התוספות בלשונם דוק ותשכח.

ועוד קשיא דבשלמא לשיטת רש"י מהדר רב אשי לאוקמה בממלא דהיינו דק כי היכי דניחא טפי דמ"ה פחתי אבל לשיטת התוס' למה ליה לאוקמה בממלא כיון דלא מיירי בכלים אלא בדהבא פריכא בהכי סגי לשנויי ולמה ליה לרב אשי לאוקמה בממלא ויש לומר דממלא היינו זהב הניטל מן הארץ ממוצאו והלכך להכי הדר רב אשי למוקמי

בהכי משום דקשיא ליה לישנא דהזהב דמשמע זהב הידוע ואי דהבא פריכא לא הוה ליה למתני הזהב אבל ממלא דהיינו זהב הניטל מן הארץ ממוצאו מקרי שפיר סתם זהב ושיטת רש"י ניחא טפי ומאי דקשיא ליה להריטב"א ליתא דהרב ז"ל פריך שני הטעמים יחד במשנתינו משום דפוחתין כשמשתמשין בכלים ומשום דדרך הנועדים לשומן בתוס' חומש וכי ליתא חדא טעמא יהבינן ליה אידך טעמא והא דקרי דהבא פריכא איברא דבכל דוכתא כל שאינו עשוי כלים נקרא דהבא פריכא מיהו על חתיכות זהב דקאמר מעיקרא גרוטאות דקות נקרי דהבא פריכא כנ"ל:

אילימא אסיפא לכאורה משמע דה"ק דמעיקרא קאמר ת"ק דינרי זהב הרי הם ככספים בין במקום שנהגו לפורטן בין במקום שנהגו שלא לפורטן ופליג רשב"ג וקאמר דבמקום שנהגו שלא לפורטן הרי הן בשוויהן ואיכא למידק מאי קאמר מכלל דת"ק סבר אפילו במקום שנהגו שלא לפורטן כו'. פשיטא דע"כ אי קאי רשב"ג אסיפא דת"ק הכי ס"ל ומאי מכלל דקאמר ועוד כי קא מהדרינן אלא לאו אירישא אמאי מחסריה ממלתיה אוחרא דקאמר שמין אותן והרי הן בשוייהן ודילמא רשב"ג נמי קאי אירישא וה"ק רשב"ג אומר במקום שנהגו כו' פי' הא דקאמרת דינרי זהב הרי הן ככספים ע"כ לאו כללא הוא דבמקום שנהגו שלא לפורטן שמין אותם והרי הן כשווייהן מעתה הא דקאמר ברישא זהב הרי הוא ככלים פירוש ככלים של כסף ליתא דזהב כדינרין של זהב במקום שנהגו שלא לפורטן דמי נמצא לפי זה דרשב"ג מלתא בטעמא קאמר.

ונראה דמעיקרא דקאמר אילימא אסיפא לאו היינו דפליג אסיפא וכדקאמרינן דהא ודאי פשיטא דליתא דאטו מי קאמר ת"ק דאפי' במקום שנהגו שלא לפורטן הן ככספים והא לא נפקי אלא ודאי לעולם אירישא פליג וה"ק אילימא אסיפא דקאי רשב"ג אדינרי זהב לאתויי מנייהו סיעתא למימר דכי היכי דבדינרי זהב במקום שנהגו שלא לפורטן מודית לי מיהת דהרי הן בשוויהן ה"נ זהב דכותייהו ולא הוו ככלים של כסף וכדפרש"י ומעתה ליכא לאותובי מהך ברייתא לרבי יוחנן דאדמותבת ליה מת"ק תסייע ליה מרשב"ג דנמוקו עמו ומייתי סיעתא לדבריו ופריך עלה מכלל דת"ק סבר אפי' במקום שנהגו שלא לפורטן וכו' פי' כיון דרשב"ג מייתי סיעתא מהך ולא מזכיר עיקר דינו אלא הסייעתא משמע דהך סייעתא מכרעא טובא דמאן דאית ליה דדינרין במקום שנהגו שלא לפורטן הרי הן בשוויהן ע"כ אית ליה נמי דזהב אינו ככלי כסף והרי הן בשוויהן ומדפליג ת"ק מכלל דאסייעתא נמי פליג דדינרין במקום שנהגו שלא לפורטן נמי הרי הן ככספים והא ודאי ליתא דהא לא פסקי אלא לאו אירישא וה"ק זהב הרי הוא ככלים וכו' פי' רשב"ג אירישא בלחוד קאי דת"ק קאמר זהב הרי הוא ככלים פי' ככלי כסף ורשב"ג קאמר דאינן

ככלי כסף והוקשה לו דסברת ת"ק ניחא טפי דאיכא לדמויינהו לכלי כסף ולהכי קאמר דאינן אלא כדינרי זהב במקום שנהגו שלא לפורטן ואיכא לחלק בינייהו דדינרי זהב סוף סוף כיון שהם טבועים אף על פי שנהגו שלא לפורטן בכלל מטבע הוו ואין פוחתין חומש ולכך שמין אותם והרי הן בשוויהן אבל חתיכות זהב אינן בכלל מטבע כלל והרי הן ככלי כסף דפחתי דמקבלין בפחות חומש מעתה סברת רשב"ג שוברו בצדו הוא ות"ק נמוקו עמו והלכך פרכינן שפיר עליה דר' יוחנן אמאי שביק ת"ק וסבר כרשב"ג והיינו תיובתין כנ"ל ודוק מה שכתב רש"י אי נימא אסיפא אדינרי זהב וקל להבין:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל אלא לאו ארישא וה"ק שברי זהב הוא ככלים ומאי כלים כלים של כסף דפחתי רשב"א אומר זהב הרי הוא כדינרין פי' וקושיא דרבנן דהבא ממש כנ"ל. ע"כ:

עוד יש לי לפרש שיש לדייק בלשון רש"י ז"ל דבמלתיה דרבי יוחנן פי' רש"י זהב חתיכות זהב ובברייתא פי' ז"ל זהב הרי הוא ככלים זהב שבור הרי הוא ככלים ומפרש ואזיל מאי כלים שינה פי' בברייתא ממה שפירש ברבי יוחנן. וי"ל דזהב שבור כיון דקא אתו מכלים הסברא נותנת טפי דלא יפחתו חומש מחתיכות זהב דחתיכות זהב הוי להו כפרקמטיא דדרך הנועדים להוסיף חומש אבל בשברי כלים אין מוסיפין הלכך ת"ק דס"ל דשברי כלי זהב הרי הן ככלים של כסף כש"כ שיסבור כן בחתיכות זהב דפוחתין חומש ומיהו רשב"ג דפליג עליה דת"ק בשברי כלים אפשר דבחתיכות זהב יודה דפוחתין חומש דכלים שבורים של זהב דמו טפי לדינרין במקום שנהגו שלא לפורטן מחתיכות של זהב הלכך מת"ק הויא תיובתיה ומרשב"ג ליכא סייעתא. כנ"ל לפרש לפי שיטתו של רש"י ז"ל אבל לשיטת התוס' ע"כ כי קאמר אלא ארישא מדרבנן בלחוד פריך וכן כתבו ז"ל:

חסורי מחסרא והכי קתני שרשב"ג אומר במקום שנהגו כו'. ואיכא למידק מאי חדית לן במאי דקאמר שרשב"ג אומר וכו' דמשמע דהויא ליה מלתא באפי נפשה והא היינו מאי דקאמר אבל במקום שנהגו שלא לפורטן וכו' דברי ר"ש בן גמליאל ודע שבקצת ספרים גרסינן לעיל אבל במקום שלא נהגו לפורטן וכו' שרשב"ג אומר במקו' שנהגו שלא לפורטן ומשמע דמעיקרא ה"ק דנהגו לפורטן היינו שיש לה קצבת מטבע להחליפן תמיד בדינרי כסף ובפרוטות וכו' וכדפרש"י ז"ל ובמקום שלא נהגו לפורטן היינו דאין לה קצבת מטבע להחליפן תמיד ומיהו נפקי ע"י הדחק ולפעמים נפרטין אלא דאינו בהתמדה ואפילו הכי ס"ל לרשב"ג דהרי הן בשוויהן שהיה רשב"ג אומר במקום שנהגו שלא לפורטן כו' ואע"ג דמשמע מהאי לישנא דאינן נפרטין כלל ולא נפקי אפי' ע"י הדחק קמ"ל דלא שני לן דכיון דלא נפקי לה אלא ע"י הדחק לא משבחינן לה וכדאמרינן בסמוך

כנ"ל. ומיהו בקצת ספרים גרסי' נמי אבל במקום שנהגו שלא לפורטן כו' כדגרסינן גבי שרשב"ג אומר כו':

מתני' וכן המשיא את היתומה. פירש רש"י ז"ל גבאי צדקה. ותלמידי רבינו יונה פירשו וכן המשיאין את היתומה לא יפחתו לה מחמשים זוז ע"כ. ונפקא מינה למאי דכתב הריטב"א וז"ל הא דתנן גבי המשיאין את היתומה שאם יש בכיס מפרנסים אותה לפי כבודה דייקינן מינה בירושלמי דדוקא שיש בכיס אבל אין מחייבין את הפרנסי' ללות ומינה דברישא חייבין ללות כדי שלא לפחות מחמשים זוז ולגבאי צדקה איכא למימר דחייבין ללות אבל לב"ד אין שום כפייה וחיוב:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל ואם יש בכיס של צדקה יותר מפרנסין אותה לפי כבודה כלומר משיאין אותה לפי כבודה שלא אמרו זה השיעור אלא כשאין בכיס כלום שמגבין לה מאנשי העיר בזה השיעור א"נ כשאין בכיס יותר מזה שאינן חייבין לחזר ולבקש יותר אבל אם יש בכיס יותר חייבין להוסיף לה לפי כבודה ע"כ.

והרשב"א כתב וז"ל וכן המשיאין את היתומה כו'. ואם יש וכו' [ומסתברא דחמשים זוז נותנים לה בין יש בכיס בין אין בכיס ומחייבין את הגבאים ללוות ולתת, דאי בשישנן בכיס דוקא מאי שנא] דוקא חמשים אפי' טובא נמי לפי כבודה אלמא חמשים אפי' אינן בכיס מחייבין את הגבאי לגבות וללות. וראיתי בשם רבינו האיי גאון ז"ל שנסתפק בדבר זה ומיהו פלוגתא היא בגמרא דבני מערבא דגרסינן התם [ה"ה] וכן הפרנסין המשיאין את היתומים אמר ר' חנינא זאת אומרת שאומרים לפרנסים ללות ופתר לה כשאין בכיס לווין עד חמשים אבל יש בכיס מוסיף אמר ר' יוסי זאת אומרת שאין אומרים לפרנסים ללות דו פתר לה כשיש בכיס אבל אין בכיס פוחת ונראה שר' יוסי מפרש אם יש בכיס מפרנסים אותה לפי כבודה כלומר אם יש בכיס מעות הרבה שיספיקו לפרנס זאת ואחרות עמה אם תבאנה להתפרנס אבל אם יש בכיס כדי לפרנס זאת בלבד אין נותנין לה כל מה שיש בכיס והכי נמי מוכח התם מדאמר' הדא בולדר אתא ביומוי דר' אמי א"ל ישתביק למועדה אמר ליה ר' זעירא ודמיית יפסיק אלא יתכל ומריה דמועדה יקיים ותייה דר' חנינא בר זעירא ודר' יוסי בר אמי. ע"כ:

גמ' אמר אביי חמשים זוזי פשיטי ממאי מדקתני סיפא אם יש בכיס כו' הקשו בתוספות אמאי אצטריך למפשט ממתניתין תפשוט מדרב יהודה אמר רב דאמר בפ"ק דקדושין בשל דבריהם כסף מדינה ולא הקשו התוס' כן לעיל בסוף פרק אע"פ גבי הא דאמר אביי נמי חמשים זוזי פשיטי ומייתי נמי מדקתני בד"א בעני שבישראל אבל במכובד כו' משום דאין זו קושיא דאטו משבקינן למפשט ממתני' ופשטי' לה מדברי אמוראי ומיהו

השתא דחזינן דאיצטריך אביי לדיוקי נמי כן מהך מתניתין קשיא להו לתוס' דלמה ליה לאביי לדיוקי כן בכל פעם ממשנה הבא ובסוף פרק אע"פ תפשוט מדרב יהודה דהוא כולל בכל דוכתא דבשל דבריהם כסף מדינה כנ"ל:

וז"ל הרא"ש אמר אביי חמשין זוזי פשיטי ממאי מדקתני כו'. וכן לעיל בשלהי אע"פ גבי כלי' של נ' זוזי אמר אביי נ' זוזי פשיטי מדקתני בד"א בעני שבישראל כו' וא"ת מאי אצטריך אביי למידק תפשוט מדרב יהודה אמר רב דאמר בקידושין כל כסף קצוב האמור בתורה סתם כסף צורי ושל דבריהם כסף מדינה דהיינו זוזי פשיטי ואומר ר"ת דרב יהודה לא מתנח סימנא אלא היכא דכתיב סלעים לחודייהו הן של תורה הן של דבריהן אבל אזוזי ואמנה לא מתנח סימנא תדע דאמרינן לעיל בפרק קמא דכתובות אלמנה הוי פלגא דכתובת בתול' בין למ"ד מדאורייתא בין למ"ד דרבנן אלמא כתובת אלמנה שהיא מדרבנן היא מאה זוזי צורי וכן למ"ד כתובת בתולה מדרבנן מודה דאית לה מאתים זוזי צורי דע"כ לא פליגי אלא נשא אשה בקפוטקיא וגרשה בארץ ישראל דלמ"ד דרבנן נותן לה מעות ארץ ישראל ולמ"ד דאורייתא נותן לה ממעות קפוטקיא אבל לענין מנה מאתים זה וזה שוים ולמ"ד דאורייתא מאתים צורי קאמר דהא כסף כתיב כסף ישקול כמוהר הבתולות ועוד ראיה מדאמרינן בהחובל התוקע לחברו כו' ר' יוסי הגלילי אומר נותן לו מנה ומסיק התם מנה צורי תנן ועוד ראיה מפ"ק דקידושין דפריך רב יהודה מאי קמ"ל תנינא חמשים של אונס ומפתה ושל מוציא ש"ר כולם בשקל הקודש ומנה צורי ומשני סלע מדינה איצטריכא ליה דלא תנן ואם איתא דרב יהודה אצל כסף מתנח סימנא אמאי לא משני דאשמעינן טובא כסף דכתיבי באורייתא דלא תנן דלא קתני התם אלא סלעים לחודייהו אלא ש"מ דלא אירי ר' יהודה אלא בסלעים. ע"כ:

ואמרינן מאי כיס אמר רחבה ארנקי של צדקה פי' קופה של צדקה ולכך פריך שפיר דאי ס"ד חמשים זוזי ממש מאי כיס ניתיב ליה מקופה של צדקה ומיהו אם היינו מפרשים דכיס היינו כיס של יתומות פי' כיס מסוים להשיא יתומים ויתומות לא הוה קשה כולי האי דאיכא למימר דכיון דיש הרבה בכיס של יתומות משיאין אותן לפי כבודם ואפילו יתר מחמשים זוזי ממש כנ"ל:

יתום ויתומה שבאו להתפרנס פי' פרנסה כסות מפרנסין את היתומה ואח"כ מפרנסין את היתום וכדתנן בהוריות [יג ב'] האשה קודמת לכסותה ולפדותה אבל במזונות מפרנסין את היתום ואח"כ מפרנסין את היתומה וכדתנן התם האיש קודם להחיותו דכתיב וחי אחיך עמך אחיך קודם לאחותיך. הרשב"א ז"ל:

ובליקוטי הגאונים ז"ל כתוב להתפרנס מזונות וכסות ואח"כ מפרנסים את היתום פי'

ואחר כך גובין ומפרנסין והאשה אין דרכה לחזר כלומר האשה אין דרכה לחזר על הבעל שישא אותה הלכך כשיבוא אדם לתובעה לישא אותה אין אנו מאחרין את הדבר שמא יחזור בו אבל האיש אין אנו חוששין לו שאפילו אם תחזור בו האשה שרצתה להנשא לו ימצא אחרת ע"כ. מה שכתבו ז"ל אמאי דאמרינן והאשה אין דרכה לחזר אינו מתיישב לפי נוסחת גמרא שלנו וצ"ע:

דף סז:

אפילו סוס לרכוב עליו כו'. ודוקא בעשיר שירד מנכסיו שהוא מורגל מתחלה בתענוגים גדולים אבל בשאר עניים שלא הורגלו בכך לא מחייב כולי האי. תלמידי רבינו יונה ז"ל. והגאונים ז"ל כתבו דכל הני מעשיות דעני בן טובים בעני שאינו מפורסם בעניות שעושין לו כבוד שלו כדי שלא יתפרסם אבל עני שנתפרסם אין לו אלא כא' מעניי ישראל. ע"כ: **ואם אינו מקבל נותנין לו לשם הלואה ואין מבקשים ממנו אחר כך אלא מוחלין לו תעביטנו זה שיש לו כו'**. מכפל הלשון קא דייק וחוזרין ונפרעין ממנו לאחר מיתה אבל בחיים לא משום חשש דלמא ממנע ולא שקיל מכאן ואילך. תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל: דברה תורה כלשון בני אדם פי' וקסבר דאע"ג דאיכא למדרש לא דרשינן דהא איכא תנא במסכת יבמות דס"ל הכי א"נ דהכא ליכא למדרש הוא שהדעת נותנת שכל שיש לו ואינו רוצה להתפרנס משלו שלא יהו נזקקין לו כלל. הריטב"א ז"ל:

היא מוצאת פי' ר"ח ז"ל שהוא חסר אל"ף והוא מלשון ויצת אש ולא מצינו כן בכל הספרים אלא לשון יציאה הוא וכדפי' רש"י ואע"ג דההיא במלבין פני חבירו ברבים מה שאין כן בזו של מר עוקבא מ"מ למדנו ממנו כי הלבנת פנים דבר קשה מאד. הריטב"א ז"ל:

דף סח.

בטלי כסף או בטלי זהב פי' רש"י ז"ל מפות לבנות ככסף או מפות ירקות של משי כזהב והא דלא עייפינהו ניהלי' כדעביד לעיל משום דהא ודאי מפנקותא יתירה הוא ואי לאו דאית ליה מדילי' נכסי טובא לית ליה למעבד הכי. הריטב"א ז"ל:

המסמא את עינו פרש"י ז"ל כלומר מראה כאלו עינו סמויה כדי שידמה לבני אדם שיתנו לו צדקה והוא אינו צריך. והמקפא את שוקו שמראה כאלו יש לו כאב בשוק שאינו יכול להעמיד רגלו על הקרקע ומוליכה כאדם שצף על המים והוא מלשון ויצף הברזל דמתרגמינן וקפא פרזלא ויש שגורסי' המקפח את שוקו ורוצה לומר שמראה את שוקו

שבור. תלמידי רבינו יונה ז"ל.
והגאונים פירשו והמקפה את שוקו פי' מלשון להקפות כדגרסינן בבמה מדליקין מאי לאו להדליק לא להקפות שפירושו להעבות את הפתילה וזהו שאמרנו המקפה את שוקו כלומר המעב' את שוקו כדי להראות שיש בו חולי כדי שיקח מן הצדקה. ע"כ:
והמצבה את כריסו פי' מנפח את כריסו ומראה עצמו לבני אדם כאלו יש בו חולי מלשון לצבות בטן ומתרגמינן לאפחא מעין. רש"י ז"ל במהדורא קמא:
במחרישה דכספא ומחרישה שמתקן בה גנו דכלי כסף כאלו מחייבין אותו למכור קודם שיקבל מן הצדקה כיון שאינם צורך גופו אבל שאר כלים שהם צורך גופו אין מחייבין אותו למכור כלום ויש שפי' מגרדת שמגרדין בה במרחץ שזה הוא דרך העולם לעשותה מכסף כדאמרינן במסכת שבת בפרק חבית [שבת קמז ב'] רב שמואל עבדא ליה אימי' מגררת דכספא שאע"פ שהם כלים הצריכים לגופו כיון שאין דרך לעשות תשמיש זה מכסף אלא אחד מני אלף מחייבין אותו למכור כלי כזה אבל כלי כסף וכלי זהב ששותה בהן או אוכל בהן אין מחייבין אותו למכור כלל. תלמידי רבינו יונה ז"ל:
כאן קודם שיבא לידי גיבוי כו'. כלומר כי קתני אין מחייבין אותו למכור היינו קודם שבאו לידי גיבוי כלומר שיצטרך שיתנו לו מן הגבוי של קופה או של צדקה הניתן בפרהסיא דכיון שעדיין לא בא למדה זו אלא שלקח בצינעא אין מחייבין אותו למכור כלל אבל אחר שבא למדה זו שנצטרך ליקח מן הגבוי של קופה או של צדקה אין נותנין לו אלא לאחר שמוכר. כך פירשו הריא"ף ז"ל וחכמי ספרד ז"ל ועיקר.
וי"מ בדרך אחרת כי קתני אין מחייבין אותו למכור הוא קודם שיבא לידי גיבוי כגון שבא ליטול לקט שכחה ופאה ולא היו לו מאתים זוז ואם היה מוכר כלי תשמישיו היה משלים למאתים אין מחייבין אותו למכור כלי ביתו כדי להשלימם ולא יצטרך לקחת מן הצדקה אלא נוטל לקט שכחה ופאה וכי קתני מחייבין אותו למכור זהו לאחר שהביא עצמו לידי גיבוי כגון שהיו לו מאתים זוז מלבד ביתו וכלי תשמישו ולקח לקט שכחה ופאה שלא כדין ואח"כ נתברר לב"ד שנטל שלא כדין יורדין לנכסיו ונפרעין ממנו כל מה שנטל ואם ירד בין כך ובין כך מנכסיו מחייבין אותו למכור כליו החשובים וישתמש בגרועין כדי שנפרע ממנו ממה שלקח שלא כדין ואע"ג דממון שאין לו תובעין הוי אפ"ה מחייבין אותו מתורת קנס וכן פי' רש"י.
ואומרים רבני צרפת ז"ל דכי אמרינן דקודם שבא לידי גיבוי אם היה משמש בכלי זהב או בכלי כסף לא נחייב אותו למוכרן ולקנות פחותים מהם זהו כשאין לו כל כלי וכלי אלא מזהב בלבד או מכסף בלבד אבל אם היה כלי של זהב ואותו הכלי בעצמו יש לו

של כסף ודאי מחייבין אותו למכור האחד מהם קודם שיקח צדקה בין מן הקופה בין משום אדם בעולם בתורת צדקה וראיה לדבר מהא דאמרינן בגמרא ר' חנינא הוה ליה ההוא עניא דהוה רגיל לשדורי ליה ד' זוזי כל מעליה יומא דשבתא יומא חד שדרינהו ניהליה ביד דביתהו אתאי אמרה ליה לא צריך אמרה שמעי דקאמרה ליה במה אתה סועד היום בטלי כסף או בטלי זהב כלומר במפות של מילת המרוקמות בחוטין של זהב אמר היינו דאמר רבי אלעזר בואו ונחזיק טובה לרמאין שאלמלא הן אנו חוטאין בכל יום כשאנו מעלימין עין מן הצדקה אבל עכשיו שיש כאן רמאין הרי קולר תלוי בצוארם שהם גורמין לנו ואם איתא דאפי' היכא שיש לו כלים מב' מינים לא נחייב אותו למכור הוא למה לא נתנו המעות לאותו עני כמנהג' הראשון ומה רמאות היה עושה שהרי לא היה מחויב למכור מהם כלום אלא ודאי מפני שהיו לו מפות של כסף ומפות של זהב והיה מחויב למכור האחת מהם כדי שלא יצטרך לקחת מן הצדקה משום אדם ולא עשה קרא אותו רמאי.

ואומר ר"מ הלוי משנחייב אותו למכור האחד נחייב אותו למכור המשובח יותר שאם היה רגיל במפות של זהב ובמפות של כסף ימכור של זהב קודם שיקח מן הצדקה דמאי דאמרינן דלא מחייבינן ליה לאשתמושי בפחות ממה שהיה רגיל תחלה זהו כשהיה דרכו להשתמש באותו המין בלבד שאם היה רגיל במפות של זהב בלבד לא נחייב אותו למכרם וליקח של כסף אבל אם היו לו של כסף ושל זהב הואיל ורגיל להשתמש בשניהם אין לחוש אם מוכר החשוב ומשתמש באחד כיון שמתחלה היה דרכו גם כן להשתמש בו. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

והריטב"א ז"ל כתב דאין לשון הגמרא מתיישב כפי' רש"י ואחרים פירשו כאן בכלים שהיו לו קודם גיבוי אין מחייבין למכרם דדלמא לא מקבלי עליה כלים פחותים וכאן בכלים חשובין שלקח לאחר שבא לידי גיבוי דבהני מחייבין אותו למכרם וגם לזה הפי' אין הלשון מתיישב יפה. ופר"ת עיקר וכן פי' הראב"ד. כן כתב הריטב"א ז"ל ובתוספות הקשו על פי' ר"ת ז"ל עיין בתוספות:

מתני' יתומה שהשיאה אמה או אחיה מדעתה פי' ה"ר ישעיה מטראני ז"ל דהא דתני לדעתה משום דשלא לדעתה אין נשואיה נשואין כדתנן ביבמות בפרק בית שמאי השיאוה שלא לדעתה אינה צריכה למאן ע"כ. פי' לפירושו וקמ"ל מתני' דאע"ג דכבר נשאת והרי הם נשואין לענין מיאון לא תימא אבדה פרנסתה אבל נשאת שלא לדעתה אין כאן נשואין ואפילו מיאון אינה צריכה ופשיט דיכולה היא כשתגדיל להוציא מידן מה שראוי וכו' ורש"י אכתי הוקשה לו דלמה ליה למתני מדעתה פשיטא דכיון דתני

שהשיאתה מדעתה משמע דשלא מדעתה לא מקרי נשואין כלל ולכך תירץ ז"ל דלהכי נקט מדעתה לאשמועינן רבותא דאף על פי שנתרצית אין מחילתה מחילה ע"כ.
ולכאורה משמע דהכי קאמר שנתרצה בק' או בחמשים שפסקו לה ומחלה על השאר ולפי שהיא קטנה אין מחילתה מחילה וקשה דא"כ הוה ליה למתני יתומה שהשיאתה אמה או אחיה וכתבו לה מדעתה בק' או בחמשים דהשתא קאי מדעתה על הפסיקה ולא הוה ליה למתני מדעתה על הנשואין ועוד קשיא דאטו אם הגיעה לכלל פעוטות דמחילתה מחילה במטלטלין מי נימא דלא איירי בה מתניתין והרי בגמרא משמע דכל דלא באה לכלל נערה הרי היא יכולה משתגדיל להוציא מידן וליכא למימר משום דפרנסה לא גביא אלא ממקרקעי מ"ה לא הויא מחילתה מחילה דאם כן מאי איריא קטנה אפילו בוגרת נמי לכך פי' רבינו ברוך ז"ל דלכך נקט מדעתה דאפילו שנתרצית לא מקרי מחילה כיון דלא מחלה להדיא ומיירי מתני' אפי' בפעוטות ועיין במרדכי ומ"מ דייקינן בגמרא הא גדולה ויתרה משום דנשאת אע"ג דלא מחלה להדיא ואפשר דרש"י סובר דאע"ג דהפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין מ"מ אין מחילתן מחילה וכן דעת הראב"ד ז"ל בהשגות פ' כ"ט מה' מכירה והא דנקט מדעתה גבי הנשואין דאלו היה תנינן גבי הפסיקה הוה אמינא כיון דנקט מדעתה גבי הפסיקה ולא גבי נשואין דלמא מיירי דלא נתרצית בנשואין אבל בפסיק' נתרצית ולהכי יכולה היא משתגדיל להוציא מידן וכו'. אבל השתא דתנא לישנא יתירה דהיינו מדעתה גבי נשואין שמעינן דהכל היא ברצונה הנשואין והפסיקה ואפ"ה אין מחילתה מחילה ועוד דבכל שעת נשואין אלימא טפי דהן הן דברים הנקנין באמירה ואפ"ה אין מחילתה מחילה כנ"ל.
ועוד י"ל דרש"י ז"ל ה"ק דאיברא ודאי אי מחלה בפירוש כיון שהגיעה לכלל הפעוטות הויא מחילתה מחילה דומיא דאמרינן מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין ומיהו היינו מדרבנן דאלו מדאו' אין מעשה קטן כלום ולכך כיון דנתרצית ולא מחלה בפירוש אין מחילתה מחילה ואלו היתה גדולה רצוייה הויא לה כמחילה אבל מאחר דקטנה היא ואין מחילתה מחילה מדאורייתא אלא מתקנת חכמים כדאיתא בפרק הנזקין וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ' כ"ט מה' מכירה הלכך אי לאו דמחלה בפירוש לא הויא רצוייה מחילה ולכך לא נקט מדעתה גבי הפסיקה דאם כן הוה משמע דמחלה עליה בפי' כנ"ל:
וכתב הרשב"א ז"ל וז"ל יתומה שהשיאה אמה או אחיה לדעתה כו'. ואע"פ שלפרנסת הבעל זכו לה חכמים וזו כבר נשאת מ"מ היא זכתה בנכסים בכדי מה שראוי לינתן לה ואין יכולין להפקיע זכותה וליכא למימר הכא הא איכא ריוח ביתא כדאמרינן בגמרא

גבי שתי בנות ובן וקדמה הראשונה ונטלה עשור נכסים ולא הספיקה השניה לגבות עד שמת הבן דהא אסיקנא התם דריוח ביתא מהנהו נכסים קאמר וזו נמי שאין לה ריוח ביתא מהנהו נכסים כיון דלא יהבו לה מאי דחזי לה מינייהו וגרסינן בתוספות אע"פ שכתב לה הבעל דין ודברים אין לי עמה יכולה היא משתגדיל להוציא מידן מה שראוי לינתן לה. ע"כ:

וכתבו לה במאה או בחמשים זוז פירוש שהוא פחות ממה שראוי להנתן לה וכמה הראוי להנתן לה רבי יהודה אומר כו'. אי השיא כו' פירוש האב בחייו. אלא שמין את הנכסים פירוש לא פורש איך שומת הנכסים ולא כמה מהן. פ"א ונותנין לה עשור נכסים. מלקוטי הגאונים ז"ל.

וז"ל ריב"ש ז"ל בחדושיו מה שראוי לינתן לה פי' לרבי יהודה לפי דעתו של אב ולרבנן לפי שומת הנכסים דהשתא האי תנא לא אתא אלא לאשמועינן דאע"ג שלפרנסת הבעל זכו לה חכמים וזו כבר נשאת מ"מ היא זכתה בנכסים אלו לצורך פרנסתה ואף על פי שנשאה הבעל בלא כלום לא אבדה זכותה שאין כח ביד האחים להפקיע זכותה ואין לומר שהיא מחלה כשנשאת דהא קטנה היא. ורש"י ז"ל פי' מה שראוי להנתן לה דהיינו עשור נכסים נקיט לה כרבי דהלכתא הכין כדאיתא בגמרא בדלא אמדינן לאב ע"כ. ולפי מה שפירש רש"י ז"ל דנקט מדעתה לרבותא דאע"פ שנתרצית אין מחילתה מחילה וכפי מאי דפרי' בלשון ראשון מוכרח הוא לפרש דמאי דקתני כמה ראוי ליתן לה דהיינו עשור נכסים דהויא ליה דבר קצוב דאלו הוה אזלינן בתר אומדנא לא הויא דבר קצוב.

וכתב הרמב"ם ז"ל בפ' ט"ו מה' מכירה שהמוחל צריך לידע הדבר שימחול לו בו ויפרש אותו והלכך אי מה שראוי ליתן לה היינו עשור נכסים מקרי שפיר דבר קצוב דהרי כתב הרשב"א ז"ל בתשובה שהמחייב עצמו בקנין לתת בכל שנה מעשר פירות היוצאים בשדה זו שנה שנה הרי זה כקנין וחייב והכא נמי דכוותא אבל אי אזלינן בתר אומדנא לא מקרי דבר קצוב כלל ופשיטא דאפילו בגדולה בכל כי האי גונא לא הויא מחילה ולמה ליה למתני מדעתה ומאי רבותי' הלכך ודאי מוכרח הוא לפרש דלת"ק היינו עשור נכסים כנ"ל:

אם השיא את הבת כו' אין לפרש דרבי יהודה אתא לאפלוגי אמאי דקאמר ת"ק יכולה היא משתגדיל כו' וה"ק אם השיא כו' פי' כי אמרינן דיכולה היא משתגדיל להוציא מידן היינו דוקא כשגלה האב דעתו והשיא בת בחייו אבל אם לא גלה האב דעתו ולא אמידניה דעת האב מה שעשו האחים עשו ואינה יכולה משתגדיל להוציא מידן דהא ודאי ליתא להאי פירושא דא"כ לא הוה ליה לרבי יהודה למתני אלא אם השיא האב

בת בחייו ינתן לזו כדרך שנתן האב אבל השתא דשני אם השיא את הבת הראשונה כו' משמע דלא אתא לאפלוגי אלא אעשור נכסים דקאמר ת"ק וכדדייקי לה מדברי ת"ק ופליג עליה רבי יהודה דאם השיא האב בחייו את הבת הראשונה ינתן כו' בין שהוא עשור בין שהוא פחות בין שהוא יותר ומיהו לעולם אית לן למימר יכולה היא משתגדיל להוציא מידן מה שראוי לינתן לה וכן פרש"י כנ"ל:

אלא שמין את הנכסים ונותנין לה. פי' שרואין שכנגדן היאך מתפרנסות מנכסים כיוצא באלו וכן מפורש בתוספתא ובודאי דלר"י כל היכא דליכא אומדנא דאב אזלינן בתר שומת נכסים בדרבנן והכין מוכח בתוספתא דגרסי התם [פ"ו ה"א] כיצד הבנות נזונות ומתפרנסות מנכסי אביהן אין אומרים אלו היה אביהן קיים כך וכך היו נוטלות אלא רואין שכנגדן כיצד נזונות ומתפרנסות ונותנין להם רבי אומר כל אחת ואחת נוטלת עשור נכסים ר' יהודה אומר אם השיא בת ראשונה ינתן לשנייה כדרך שנתן לראשונה ע"כ. ואמרינן לקמן בגמרא דאליבא דרבי כי איכא אומדנא אזלינן בתר [אומדנא כרבי יהודה ואי היכא דליכא אומדנא אזלינן בתר] עשור נכסים מאי איכא בין רבי יהודה לרבי וליכא למימר דלרבי יהודה כי ליכא אומדנא לא שקלי מידי הלכך ע"כ לרבי יהודה כי ליכא אומדנא אזלינן בתר שומת נכסים כרבנן ושלש מחלוקות בדבר והלכתא כרבי. הריטב"א ז"ל.

וכן פי' ריב"ש דהא דתנן שמין את הנכסים כו'. לאו היינו עשור נכסים אלא שמין את הנכסים ורואין את שכנגדן שיש להם עושר כזה כמה נותנין לבתם דר' לחוד הוא דאית ליה עשור נכסים הכי איתא בתוספתא כיצד הבנות נזונות ומתפרנסות כו' עד כדרך שנתן לראשון משמע דשלש מחלוקות בדבר כו' ע"כ. והתוס' לא פירשו כן אלא כי תנן שמין את הנכסים פי' לתת להם עשור נכסים וכן משמע מלשון של רש"י דאין כאן אלא שתי מחלוקות דמר אמר עשור נכסים ומר אזיל בתר אומדנא דאב ובגמרא נפרש עוד בזה בס"ד:

גמ' אמר שמואל לפרנס' שמין באב כתב רבינו חננאל דכי אזלינן בתר אומדנא דאב ה"מ לפחות מעשור נכסי אבל לא להוסיף דלפחות אשכחן כדאמרינן מעשה ונתן לה ר' אחד משנים עשר בנכסים אבל להוסיף לא אשכחן ועוד יש ראיה מדאמרינן לעיל בפרק נערה תקנו כתובת בנין דיכרין כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו ואמרינן עלה עד כמה אבייי ורבא דאמרי תרווייהו עד עשור נכסי אלמא אפילו בחיים דאב לית ליה למיהב טפי ועוד הביאו ראיה מדאמרינן בפרק הנזקין גבי הא דאמר רבי חנינא גדולה מזו אמרו מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות והא פרנסה דמיקץ קיצא מכתב לא כתיבא והשתא אי

אמרת בשלמא אין מוסיפין אעישור נכסי הוא דקיצה אלא אי אמרת מוסיפין וגורעין מאי קיצה. ואינן ראיות כלל דמאי דקרינן לפרנסה מיקץ קיצה היינו שבשעת לקיחת הלוקח ואפשר לעמוד על דעתו מ"מ יוכלו להושיב ב"ד ולאמר לו שיניח לה בכדי אותה אומדנא מה שאין כן במזונות שאי אפשר לעמוד עליהם בשעת לקיחת הלוקח ועוד דהתם עלה דהא דאמר ר' חנינא גדולה מזו אמרו קאי ורבי חנינא בדלא אמדינן אמרה שנוטלת עשור נכסים עלה דההיא דמי שמת והניח שתי בנות כו' וקדמה הראשונה ונטלה עשור נכסים כו' והיכא דלא אמדינן קא קיצה עשור נכסי והא דפ' נערה נמי כיון דבחייו מיירי ליכא למימר שאם רצה להוסיף לה שלא יוכל להוסיף אלא תלמודא דבעי עד כמה היינו עד כמה היא אמדה בינונית לתת לבתו וקאמר עד עשור נכסי וההיא דמעשה דנתן לה רבי י"ב מנכסין מעשה שהיה כך היה וה"ה דאי אמדי' לדעתיה בטפי מעשור נכסי דהוו יהבי לה טפי.

ויש מקשים על ר"ח ז"ל מדתנן במתני' פעמים שאדם עני והעשיר עשיר והעני אלא שמין מכלל דרבי יהודה סבר אפילו עשיר והעני כדמעיקרא יהבינן לה ואוקמינן מאי עשיר עשיר בדעת וש"מ דר' יהודה מוסיף דאית ליה שמין באב ורבנן פחתי ואינה קושיא כלל דרבנן הכי קאמרי אומדנא דידך לא כלום היא שאי אפשר לעמוד על דעתו של אדם ועוד שכבר פירשתי במתניתין דשמין את הנכסים לאו היינו עשור נכסי וא"כ אפשר דר' יהודה מוסיף על שומת הנכסים אם דעתו של אב רחבה יותר משאר בני אדם אבל אפשר דבין לר' יהודה בין לרבנן אין להוסיף על עשור נכסי. ועוד מקשינן על ר"ח ז"ל מדקרו ליה בפרק נערה מאי מעלויא דאב וכדשמואל ולא לאפחותי ולא לאוסופי מאי עלויא גריעותא היא דאי לא אמדיניה יהבינן לה עשור נכסי י"ל מפני שמוסיפין על שומת הנכסים מחמת אומד הדעת דאב ודלמא שמואל נמי לא סבר לה כר' ומיהו אחר שאין ראיה מכרעת בדעת ר"ח ולא בהיפוך והדברים כפשוטן נראין בין להוסיף בין לגרוע הוא על ר"ח ראיה שלא נאמר אלא לפחות וכן דעת מקצת הגאונים ז"ל דבין לפחות ובין לגרוע וכן פי' רש"י במתני' וכן דעת הראב"ד והרמב"ן ז"ל.

ומצאתי בפסקי הרב ר' ישעיה מטראני דלעולם אין מוסיפין לבת על חלק הבן או אחד מן הבנים כדאמרינן לעיל כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו אבל למשקל טפי מבן לא דאי לא תימא הכי זימנין דמתעקרא נחלה מדאורייתא כגון שנתן לראשונה כל מה שהיה לו אז ואם נאמר שיתן עתה לשנייה לא יהיה לבן כלום אלא דיה שתטול כחלק הבן שלעולם אין דעת האב שיצא הבן נקי מנכסיו והבת תטול הכל לפרנסת הבעל ולזה קשה א"כ מה הקשו לר' לדבריך מי שהניח עשר בנות ובן אין לבן במקום בנות כלום לימא להו

היכא דמיעקרא נחלה דאורייתא לא קאמינא אלא נוטלות כחלק הבן ואפשר דקושטא דמלתא קא מהדר להו דעשור כל מה ששיירה כל אחת ולא מכל הנכסים. ריב"ש ז"ל.
והתוס' לעיל בפ' נערה האריכו בזה בפי' של רבינו חננאל ז"ל:
מאי לאו פרנסת הבעל קשיא ליה לרשב"א ז"ל בתוספות דהשתא לא הוי שמין את הנכסים דנזונות ומתפרנסות שוה דלענין פרנסת הבעל הוי שמין את הנכסים לתת להם עשור נכסים דאין כאן אלא שומא אחת לידע כמה הם הנכסים ושוב אין צריך אומדנא ושומא כלל דעשור הנכסים מידע ידיע ולענין נזונות שמין את הנכסים אם עני הוא ונותנין כמו שמפורש באף על פי במשרה אשתו ע"י שליש ואם הנכסים מרובים הכל לפי הכבוד פי' והרי כאן שני שומות שומות הנכסים ואומדנא דהכל לפי הכבוד והיינו לשיטת התוס' דקא מפרשי שמין את הנכסים דמתני' דהיינו עשור נכסים אבל לשיטת הריטב"א וריב"ש ז"ל דקא מפרשי שמין את הנכסים כו'. שרואין שכנגדן היאך מתפרנסות מנכסים כיוצא באלו אין כאן קושיא כלל דהרי השומות שווין אלא דהאי כדאיתא והאי כדאיתא ומיהו צריך שומא ואומדנא בתרווייהו. ולשיטת התוס' יש לתרץ דכי קתני כיצד אין אומרים אלו אביהן קיים כו' לא קאי אלא אפרנסת הבעל דאלו המזונות מידע ידיע שומת הנכסים ולא הוצרך לפרש אבל אפרנסת הבעל דאיכא מאן דאמר דאזלינן בתר אומדנא דאב לכך הוצרך לפרש כיצד אין אומרים אלו אביהן קיים כו' כנ"ל. והכריחו דבפרנסת הבעל קא מיירי משום דס"ד דכי היכי דבפרנסת הבעל שמין הכי נמי אית לן למימר בפרנסת עצמה דמאי שנא הא מהא ומשני לא בפרנסת עצמה ושאני פרנסת עצמה שהוא חייב בתנאי ב"ד אבל פרנסת הבעל תלוי בדעת האב כדתניא בסמוך האומר אל יתפרנסו בנותיו שומעין לו אל יזונו אין שומעין וכן פי' בתוס' ומיהו לקמן אית דגרסי איפכא וכדבעינן למכתב בס"ד. ולכך פרישנא דהיינו הכרח דמאי לאו ולא מאי דפריך עלה הא נזונות ומתפרנסות קתני משום דהדר וקאמר מאי לאו אחת פרנסת הבעל כו' וכיון דחזר וקאמר מאי לאו משמע דמעיקרא לאו משום הא אתינן עלה.
ואכתי איכא לאקשויי בהא שמעתא כי משנינן מעיקרא בפרנסת עצמם ע"כ בעי למימר אכילה ושתייה ולבוש וכסות דהכל נכנס בכלל פרנסה מעתה מאי פריך הא נזונות ומתפרנסות קתני בקל יש לדחות דמזון לחוד ופרנסה לחוד וכדאמרינן לעיל בפרק נערה זנין ומפרנסים את אשתו ובניו ודבר אחר ופרש"י זנין מזונות מפרנסין לבוש וכסות והכי איתא נמי בכמה דוכתי הלכך מאי שקלא וטריא דהכא ומאי כולי האי דאיצטריך לאורוכי בשנויי לא אידי ואידי בפרנסת עצמה ולא קשיא הא באכילה כו'. ועוד כי קא פריך והא נזונת ומתפרנסת קתני למה ליה למהדר ולמימר מאי לאו

אחת פרנסת הבעל כו' ועוד איכא למידק דהרמב"ם ז"ל פסק כשמואל דשמין באב כדאיתא בפרק עשרים מהלכות אישות ובפ' י"ט כתב ז"ל האשה פוסקין לה לפי כבודה וכבוד הבעל ולבנות פוסקין להן דבר המספיק להן ובפרק י"ג מה' אישות כשכתב ז"ל דין האשה דאיתא בפרק אע"פ בדין המשרה את אשתו ע"י שליש וסיים בד"א בעני שבישראל וכו' כתב עוד ולא האשה בלבד אלא בניו ובנותיו הקטנים בני שש או פחות חייב ליתן להם כסות וכו' ואינו נותן להם לפי עושרו אלא כפי צרכן בלבד וכתב הרב המגיד דהיינו טעמא לפי שלא הוזכר חילוק בין העשיר לעני אלא באשה ע"כ. ואין לחלק בין הבת לאחר מיתתן לבניו ובנותיו קטנים וכ"ש דכבר כתב ז"ל בפרק י"ט דין הבת נמי וכדכתיבנא וכתב הרב המגיד ז"ל שם בפרק י"ט דכן מפורש בירושלמי דהבת לא עולה ולא יורדת מעתה קשיא היכי מצינן לתרוצי הך ברייתא לדידיה דפסק כשמואל ומאי שמין את הנכסים וכו' דקתני והרי אין כאן לא עליה ולא יריד' וכפי צורכן לבד בעי למיתב להו בין עני בין עשיר ויש לתרץ דעת הרמב"ם ז"ל הכין דכתב ז"ל בפרק י"ט בד"א כשהניח נכסים שאפשר שיזונו מהם הבנים והבנות. והעולה מכלל דבריו כשהנכסים מרובין הבנות נזונות תחת יד אחיהן וכל הנכסים עומדים ברשותן ובמועטים מניחין מזונות הבת תחת יד ב"ד או ביד אפוטרופוס שמנוהו ב"ד לצורך הבנות וכן כתב הרב המגיד ז"ל הלכך איכא למימר דלהכי שמין את הנכסים כדי להניחן ביד אחיהן וה"ק אין אומרים אלו אביהן קיים כך וכך היה נותן וניתב להו מזונות וכסות כפי מה שהיה נותן להן אביהן לפי עושרו וותרנותו אלא שמין את הנכסים ויהיו מונחים ביד אחיהן או ביד אפוטרופוס ונותנין להו לפי צורכן. כ"נ ליישב דעת הרמב"ם ורש"י והתוס' לא פירשו כן. ודע כשכתב הרמב"ם פוסקין לבת מזונות וכסות וכו' כתב הרב המגיד ז"ל [פי"ט הלי"א] דין הכסות מבואר בירושלמי ונזכר בהלכות יתבן בביתי ומתזנן *סא מנכסי ע"כ. ופשוט הוא שהכל נכלל בכלל מזונות ע"כ. ונראה דנעלם מעיני הרב המגיד סוגי' זו.

ונ"ל לפר' שמעתין לדעת רש"י הכין ודע דלעיל בפרק נערה גבי הא דאמר רבי חייא בר יוסף דבזן מחיטי דעליה מבעיא לן מאי זן אי מזוני הויא אי פרנסה הויא וכולה סוגיא ריהטא בהכין דפרנסה דהיינו נדוניא מקרי שפיר בלשון זן כדאיתא התם ומעתה נבאר שמועתנו דמעיקרא קאמר מאי לאו פרנסת הבעל פי' דמאי דקתני ומתפרנסים היינו פרנסת הבעל ונזונות היינו מזונות ממש והלכך ע"כ כי קתני כיצד אין אומרי' כו'. אמאי דסליק מינה קאי ומשני לא בפרנסת עצמה פי' מזונות בעודה אצל האחין דאכתי לא אסיק אדעתי' דאי' לבת כסות כלל דמתזנן מנכסי כתיב אלמא לית לה אלא מזוני לבד ורב נחמן ה"ק דהא דקתני נזונות ומתפרנסות נזונות היינו נדוניא ומתפרנסות היינו פרנסת

עצמה פי' מזונות וכדכתיבנא וכי קתני כיצד אין אומרין כו' אמאי דסליק מניה קאי דהיינו אמזונות וכדפרישנא לעיל לדעת הרמב"ם ז"ל ולא קאי אנדוני' דנדוניא שמין באב וכדאמר שמואל ופריך עלה הא נזונות ומתפרנסות קתני פי' תינח היכא דקתני זן בלחוד דאיכא לפרושי דהיינו נדוניא מיהו כי קתני תרווייהו בהדי הדדי נזונות ומתפרנסות היכי מפרשי' לשון נזונות לנדוניא ולשון מתפרנסות למזונות ואכתי הוה מצינן לפרושי דאע"ג דנזונות היינו מזונות ממש ומתפרנסות היינו נדוניא דילמא כי קתני כיצד אין אומרין כו' אמאי דפתח ביה קאי ולא אמאי דסליק מניה לכך האריך וקאמר מאי לאו אחת פרנסת הבעל כו' פי' הא ודאי דתנא דברייתא לאו מילי מילי קתני לאשמועינן דהבנות נזונות ומתפרנסות דלהא לא אצטריך למתני דכיון דהשתא קס"ד דאין לבת אלא מזונות ומאי נזונות מזונות ממש ולא כסות פשיטא דנזונות ולמה ליה למתני נזונות אלא ודאי ה"ק אחת פרנסת הבעל ואחת פרנסת עצמה פי' בין בין הוא דקתני כמו אחת ארוסות ואחת נשואות ועיקר חדוש התנא היינו לאשמועינן מאי דקתני בסיפא כיצד אין אומרין כו' וה"ק אחת פרנסת הבעל ואחת פרנסת עצמה כיצד הן נזונות ומתפרנסות מנכסי אביהן אין אומרין כו' ועיקר חידושא דתנא בין אנזונות בין אמתפרנסות היינו מאי דקתני עלה כיצד אין אומרין כו' וכיון שכן ליכא למימר דכי קתני כיצד כו' קאי אחדא ולא אאידך כיון דתנא בין בין קתני והוה ליה כאלו קתני כיצד הבנות נזונות ומתפרנסות אין אומרין וכו' והוה מצי לשנויי דהתנא לאו בין בין קתני ומאי נזונות אכילה ושתיה ולבוש וכסות ומתפרנסות היינו נדוניא ותנא מילי מילי קתני וכי קתני כיצד אין אומרין וכו' לא קאי אלא אנזונות ולא אמתפרנסות אלא דדחיקא ליה הך שינוייא דקאי כיצד אמאי דפתח ביה ולהכי משני דאיברא ודאי דאית לבת כסות ודלא כהס"ד עד השתא אידי ואידי בפרנסת עצמה ולא קשיא הא באכילה וכו' וכי קתני כיצד אין אומרין כו' קאי אתרווייהו.

ואם תשאל כיון דאין נותנין לבנות לפי הכבוד אלא כפי צרכן לבד בין במזונות בין בכסות אמאי *סו יחלקו כדי לשנויי עלייהו כיצד אין אומרין כו'. דמשמע דעיקר חידושיה אדלקמיה קאי וכדכתיבנא והרי בהכי אין לחלק כלל ביניהם. תשובתך לכך כתב רש"י ז"ל הא באכילה ושתיה כו'. שמין הנכסים אם עני הוא נותנין לו כפי מה ששנינו באע"פ במשרה את אשתו כו' עד הכל לפי הכבוד וכיון דלגבי הבנות נמי אזלינן לפי הכבוד להכי חלקן דאיכא למימר דדוקא בכסות איכא כבוד אבל במזונות מאי כבוד איכא לכך איצטריך למתני דבין בזו בין בזו שמין את הנכסים אם עני הוא וכו' וכדכתב

רש"י ודוק שרש"י ז"ל לא פירש כן לעיל בסמוך כי קא משני לא בפרנסת עצמה אלא כי קא משנינן הא באכילה ובשתיה כו' דוק ותשכח כנ"ל:

אי נימא עני עני בנכסים כו'. קשיא להו לתוספות ז"ל ומאי מרווחנ' במאי דלהוי עני עני בנכסים עשיר עשיר בנכסים ואפילו יהיה פי' המשנה כן אכתי תקשי לשמואל דהא מתניתין הכי קתני כיון דפעמים שאדם עני והעשיר או עשיר והעני אין ללכת אחר אומדנא ותירצו בתוספות דאלו הויא מתניתין עני ועשיר ממש שפיר אתיא כשמואל פי' כלפי שהיה אומר רבי יהודה שינתן לשנייה כדרך שנתן לראשונה היו אומרין חכמים שזה אינו אומד יפה כי פעמים שהוא מעני או שהוא מתעשר אלא אומדין דעתו של אב לפי הנכסים שהיה לו באותו שעה וכפי הנכסים שיש לו עכשיו והוקשה להם דא"כ היכי פריך מכלל דת"ק סבר אפילו עשיר כו' הא לית ליה דמשמע דמשום דלית ליה כלל הוא דקשיא לן והא אפילו אית ליה טובא נמי כיון דלית ליה השתא כדהוה ליה בשעה שהשיא את הראשונה אין זה אומד יפה ותקשי לת"ק אמאי יתן לשנייה כדרך שנתן לראשונה ותירצו בתוס' דלאו דלית ליה כלל קאמר אלא כלומר לית ליה כמו שהיה לו מתחלה.

ויש לי לפרש שמעתא בענין אחר דתלמודא שקיל וטרי כדי לאותובי' לשמואל דרבנן לא אזלי בתר אומדנא כלל משום דאיכא תרי אומדני או אומדנא דאב או אומדנא דעלמא לראות שכנגדן היאך מתפרנסות בנכסים כיוצא באלו וכמו שפירשו הריטב"א וריב"ש דעת חכמים שבמשנתנו ואם אנו מפרשי' מאי עני עני בנכסים כו' אלמא משמע דכי קתני חכמים שמין את הנכסים כו' פירושו אומדנא דעלמא וכדכתיבנא ואינו דבר קצוב כגון עשור נכסים והילכך לא תותביה לשמואל כיון דסוף סוף קא אזלי רבנן בתר אומדנא אע"ג דאומדנא דעלמא קא אמרי מ"מ יודו רבנן דהיכא דאמידניה דעת האב דאומדנא דידיה עדיף והיינו דשמואל דקאמר שמין באב פי' היכא דאמדיניה ופריך עלה תלמודא מכלל דת"ק סבר אפילו עשיר והעני כו' פי' דהא לדעת חכמים נמי היכא דאמדיניה דעת האב אזלינן בתר דעת האב מכלל דת"ק ס"ל דאפילו לא אמדיניה דעת האב אם השיא בת הראשונה ינתן לשנייה כו' ואפילו עשיר והעני והא לית ליה אלא לאו עני עני בדעת כו' והלכך ע"כ כי קתני שמין את הנכסים ע"כ דבר קצוב קאמרי ולא אזלי בתר אומדנא כלל ואפילו אומדנא דעלמא דדבר קצוב תקנו חכמים דהיינו עשור ואין לך להוסיף ולא לפחות ותיובתא דשמואל דחכמים נתנו קצבה לדבריהם ונמוקן עמן דפעמים שאדם עני כו' ואיהו נמי לא קא' כדקאמר רבי יהודה ומשני הוא דאמר כרבי יהודה כו' כנ"ל:

והרא"ה ז"ל אזיל בשיטת התוספות וז"ל אלמא לא אזלינן בתר אומדנא ותיובתא

דשמואל. קשיא לן ולמה לו למיתב עלה מהאי דיוקא והא פשיטא מלתא דרבנן לא אזלי בתר אומדנא מדר' יהודה דאזיל בתר אומדנא ופליגי רבנן עליה וי"ל דאי לאו הכי הוה אמינא דרבנן נמי אזלי בתר אומדנא ולא פליגי עליה דרבי יהודה אלא למימר דליכא למיזל בתר ההיא אומדנא דשמא לא היו נכסיו אח"כ כאותה שעה אבל אלו היינו יודעים נכסיו של אותו שעה ושל עכשיו ודאי אזלינן בתר אומדן דעתו לפי הנכסים של אותה שעה ושל עכשיו ומשום הכי מוכיחין דודאי לאו עני ועשיר בנכסים קאמר והשתא ודאי הויא תיובתא. ע"כ:

אי אמר הלכה כרבי יהודה כו'. ק"ו ותפוק ליה דאי אמר הלכה כר' יהודה הוה אמינא שהלכה כמותו לגמרי וכי ליתא אומדנא דאב אמדי' בתר שומת הנכסים קמ"ל דבפרנסה שמין באב כי איכא אומדנא וכי ליכא אומדנא לא פסק מידי וי"ל דכיון דרבי יהודה לא איירי במתני' בהדיא היכא דליכא אומדנא כי אמר הלכה כרבי יהודה לא הוה משמע אלא לענין אומדנא בלחוד כנ"ל. הריטב"א ז"ל:

ומי אמר רבא הכי והתניא רבי אומר בת הנזונת וכו' וא"ת דילמא כי פסק רבא הלכה כרבי יהודה היינו דוקא בהשיאה דגלאי דעתיה אבל לא השיאה לא ופליג עליה דשמואל דס"ל דנקט רבי יהודה השיאה להודיעך כחן דרבנן דדוקא נקט השיאה ולהכי פסק כוותיה וכי פסק כדעתיה דרבי היינו בדלא גלאי דעתיה ואם היינו גורסין בשנויא הא דגלאי דעתיה הא דלא גלאי דעתיה הוה ניחא דהוה אמרי' דהיינו דקא משני אבל לפי ספרינו דגרסינן הא דאמדיניה הא דלא אמדיניה דמשמע דלא מחלק בין השיאה ללא השיאה מעתה הדרא קושיין לדוכתיה תדע דרבא פסק לעיל ממקרקעי ולא ממטלטלי כו' בין לפרנסה וה"נ פסק בסוף שמעתין ואי ס"ל שמין באב כשמואל מקרקעי ומטלטלי שוין בכך וכן הקשו בתוספות לעיל בפרק נערה ואי הוה משנינן הכי לא הוה קשיא ולא מידי וי"ל דאי רבי לא הוה מיירי אלא בדלא השיאה א"כ אין בין רבי יהודה לרבי מידי ולא חדית רבי מידי אדרבי יהודה וכיון שכן לא הוה ליה למתני מלתא באפי נפשה אלא הוה ליה למימר נראין דברי רבי יהודה ואם לא השיאה נוטלת עשור נכסים ועוד מדסתים רבי במתני' ושנה דברי רבי יהודה בלשון יחידאה ומאן דפליג אדרבי יהודה בלשון חכמים אלמא לא ס"ל כר' יהודה והלכך ע"כ כי קתני נוטלת עשור נכסים ס"ל דאין שמין באב כלל ומשני הא דאמדיניה כו' פי' הא דאמר רבי עשור נכסים בדלא אמדינא לאב ואע"ג דשני רבי במשנתנו דברי רבי יהודה בלשון יחידאה לאו משום דלית הלכתא כוותיה אלא דבעי לפרושי מאן אמרה ואיהו פריש דבריו בברייתא דר' יהודה לאו דוקא בדהשיא דגלי דעתיה אלא כל דאמדיניה שמין באב והיכא דלא אמדיניה נוטלת עשור

נכסים והשתא חדית רבי טובא אדר' יהודה ומיהו לא פליגי וכדכתיבנא והא דלא קצר תלמודא וקאמר כי קאמר רבי בדלא אמדיניה ולמה ליה לאורוכי ולמימר הא דאמדיניה היינו משום דבעי לאתויי עלה הכי נמי מסתבר' פי' דמודה רבי באמדינא דשמין באב לכך נקט להדיא הא דאמדיניה וקל להבין כנ"ל:

ה"נ מסתברא דאמר רב אדא כו'. ומיהו לאו הכרחא הוא דאיכא למימר חזר בו רבי מדבריו ואי נמי דהתם לפי שאמר האב שלא יתנו יותר וקמ"ל שהרשות בידו והיינו דאמרינן ה"נ מסתברא. הריטב"א ז"ל:

ודע דלכך הוצרך למימר הכי נמי מסתברא דאי ממאי דפריך בסמוך מדרבא אדרבא הוה אמינא דלעולם רבי איירי בכל גוונא בין דאמדיניה בין דלא אמדיניה אלא דרבא לא פסק כותיה דרבי אלא בדלא אמדיניה לכך מייתי דמסתברא דרבי גופיה מודה דבדאמדיניה שמין באב כנ"ל:

דף סח:

כל חדא וחדא דנפשה שקלה פי' קס"ד דהראשונה נשאת בתחלה ושוב נשאת השניה והיינו מדנקט לשון ראשונה דקאמר כך אני אומר ראשונה כו'. אלמא דקדמה בנשואין ולכך קרי לה ראשונה ואף על גב דמדאמרו לו לרבי מי שיש לו עשר בנות ובן כו' משמע דכולן באו להנשא כאחת ולהכי מקשו עלה דאם כן אין לבן במקום בנות כלום דהא ודאי כולהו שקלי עשור ממאי דשבק אבוהון דאין כאן קודמת לזכות אבל אם קדמה ראשונה בנשואיה פשיטא דאין לשניה אלא במה ששיירה ראשונה דסתמא דמילתא אין הבת זוכה בעשור נכסים עד שתנשא ולא בשעת מיתת האב וא"כ מאי מקשו עלה דרבי אלא ודאי דלכאורה מתוך שקלא וטריא דאמרו לו לרבי שמעינן דכולן באו להנשא כאחת וכיון שכן מאי פריך תלמודא. ויש לומר דלשון ראשונה קשיתיה דמשמע דבאה ראשונה לינשא ודחי תלמודא דלאו דוקא נקט ראשונה משום דקדמה בנשואין אלא משום דהיא נוטלת עשור נכסים ממאי דשבק אבוהון מה שאין האחרות נוטלות ושוב חוזרות וחולקות בשוה ולכך השיב להא רבי בלשון הזה כדי ליישב לשניה דנקט בת הנזונת מן האחין נוטלת עשור נכסים אמאי דקא מהדר להו לבסוף וכדקאמר כך אני אומר כו' פי' דמעיקרא הכי קאמר וה"פ בת הנזונת מן האחין פי' בת אחת היא דנוטלת עשור ממאי דשבק אבוהון ולא השאר כנ"ל. ודוק מה שכתב רש"י ראשונה. קס"ד הבאה ראשונה לינשא.

והקשו בתוספות אמאי פריך אה"נ דאטו משום דנשאת תחלה דנפשה שקלה הא משעת

מיתת האב להוו ב"ח דאחי וכיון דמשעה ראשונה נשתעבדו להו הנכסים דינא הוא דחולקות בשוה וליכא למימר דאין האחין חייבין כלום עד שעת נשואין דר"ח הוא דאמר מוציאין לפרנסה. ותירצו בתוספות משום דלפרנסה שמין באב וסתמא דמילתא אם היה האב קיים היה נותן נדוניא הראויה לראשונה כשהוא משיאה ולא היה פוחת לה בעבור האחרות שעומדות להנשא לחלוק להם בשוה. וכן כתב הרא"ש:

וז"ל הרשב"א הא דאקשינן חוזרות וחולקות בשוה כל חדא וחדא דנפשה שקלה קשיא לי דהא משעת דמית ליה אב הויין להו בעלי חוב דאחי וכיון דמשעה ראשונה נשתעבדו להו נכסים דינא הוא דחולקות בשוה דמאי חזית דטפית להאי ובצרת להאי ואי אמרת דאין האחין חייבין להו כלום עד שעת נשואין הא רבי גופיה הוא דאמר לקמן בין מכרו בין משכנו מוציאין לפרנסה אלמא משעת מיתת האב נשתעבדו להן נכסים. ויש לומר דאין האחין חייבין להם אלא כדרך שהאב נותן להן דכל שקדמה ונשאת נותן לה לפי עילוייו ולפי נכסיו שיש לו באותו הזמן וכן באחין כל שקדמה ונשאת זכתה בחלקה ואין לשניה אלא במה ששיירה ראשונה ומיהו כשבאין האחין לאבד זכותן ומכרו או משכנו לאו כל כמיניייהו שהרי נשתעבדו להם נכסים לכמות שהיה לאב ליתן לכל אחת בשעת נשואיה. ע"כ:

והריטב"א כתב וז"ל אם באו כלן לינשא כאחת חולקות בשוה פי' כי זכות כולן בא כאחת הא אלו לא נשאו אלא בזו אחר זו כל אחת נוטלת עשור נכסים שנשארו מאחותה ושמעינן מהכא להדיא שאין הבת זוכה בעשור נכסים עד שתנשא ולא בשעת מיתת האב והכי מוכח נמי מהא דתניא לקמן כיצד הן עושות שוכרות להם בעלים וזה ברור. ע"כ:

וז"ל תלמידי ה"ר יונה ז"ל חוזרות וחולקות בשוה כל חדא וחדא כי קא שקלה דנפשה קא שקלה כלומר ואמאי חוזרות וחולקות בשוה שהרי בשעת שלקחה הראשונה העשור זכתה בו כאלו לא היתה שם בת אחרת הואיל ולא היו עדיין באות האחרות לנשואין וכן השניה זכתה במה ששיירה הראשונה ולמה תחזור ותחלוק עם השלישית ותו דלא גרע משני שטרות היוצאים ביום אחד שאם קדם האחד וגבה אין מוציאין מידו. ומהדרינן ה"ק אם באו כולן לינשא כאחת חולקות בשוה שהרי לא זכתה האחת קודם חברתה והוו להו כשני שטרות ביום אחד זה מנה וזה מנה ובאין לגבות כל אחד ואין שם אלא מנה דחולקין בשוה הכא נמי אם באו כולן לינשא כאחת משערין ב"ד על זה הדרך וחולקות לאלתר בשוה והשאר ישאר לבן נמצא לפי החשבון שאם הבנות תשעה והבן אחד והממון אינו אלא מנה לוקחין הבנות כ"ה דינרין והבן מ"ה דינרין. ע"כ:

בין נשאו עד שלא בגרו מכאן משמע דלא כרב דאמר לעיל בשילהי נערה עד שתלקחן

דהיינו אירוסין דאי אית ליה לרב הוה ליה לאשמועינן רבותא טפי דאפילו נתארסה עד שלא בגרה אבדה מזונותיה וכ"ת נקט נשאו משום רבותא דאפילו הכי לא אבדו פרנסתן א"נ דבא לאשמועינן רבותא דפרנסה ליתני בגרו ונשאו נמי לא אבדו פרנסתן הואיל ומחאי כדלקמן ואין לומר דנקט נשאו משום דאמר אף אבדו פרנסתם דאם בדנתארסו לא פליג דאין זו סברא לומר דנקט רבי למילתיה בשביל רשב"א. לשון הרא"ש ז"ל. וכן כתבו התוספות ז"ל.

והשתא ניחא דהאריך רבי ונקט בין בגרו עד שלא נשאו ובין נשאו עד שלא בגרו ולא קצר ותנא בין בגרו בין נשאו א"נ אף על גב דאצטריך למיתני בין בגרו עד שלא נשאו לאשמועינן דדוקא בגרו עד שלא נשאו אבל בגרו עד שלא מת האב הא ודאי דאבדו פרנסתן וכמו שכתב הרא"ש בפסקיו מכל מקום לא הוה ליה לאורוכי ולמתני ובין נשאו עד שלא בגרו אלא הוה ליה לקצר ולמתני ובין נשאו לבד אלא הא אתא לאשמועינן דלא כרב דדוקא נשאו אבדו מזונותיהן אבל לא נארסו ואי הוה תני ובין נשאו לבד הוה אמינא דקאי אבגרו והוה ליה כאלו קאמר ובין נשאו ובגרו והילכך איכא למימר דלהשמיענו רבותא בפרנסה נקט נשאו ולא משתמע דרבי אתיא דלא כרב אבל השתא דנקט להדיא ובין נשאו עד שלא בגרו אלמא דלא בא להשמיענו רבותא דפרנסה נקט נשאו דאי לאשמועינן רבותא דפרנסה ליתני בגרו ונשאו אלא ודאי מדקתני ובין בגרו עד שלא נשאו חידושא במזונות הוא דאתא לאשמועינן ודלא כרב וכמו שכתבו התוספות כנ"ל.

ורש"י ז"ל כתב אבדו מזונותיהן. שכתב להן או עד דתבגרן או עד דתלקחן לגוברין. ע"כ: ואפשר דהוקשה לו לרש"י ז"ל דלמה ליה למיתני דאבדו מזונותיהן פשיטא דאבדו מזונותיהן ומספר כתובה נלמוד ואפילו נתארסו איכא למימר דאבדו מזונות כ"ש בגרו או נשאו ותירץ ז"ל דלמיהב טעמא דלא אבדו פרנסתן נקט אבדו מזונותיהן וה"ק היינו טעמא דאבדו מזונות משום שכתב להם או עד שתבגרן או עד שתלקחן כו' הא אלו לא היה כותב לה הכין היתה נזונת והולכת אפילו אחר בגרות או נשואין מעתה פרנסה דלא כתב כן אפילו נשאו או בגרו לא אבדו פרנסתן ולפי זה לא נשמע מדרבי דאתיא דלא כרב כנ"ל:

וז"ל ריב"ש ז"ל בין בגרו עד שלא נשאו בין נשאו כו'. אע"ג דקי"ל כרב דאמר בפרק נערה דבאירוסין אבדו מזונותיהן והכא הוה ליה רבותא טפי דאירוסין לא פסיקא ליה למתני הכא נתארסו משום ר' שמעון ב"א דאמר אף אבדו פרנסתן ובאירוסין ליכא למימר דאבדו פרנסתן. ע"כ:

רשב"א אומר אף אבדו פרנסתן. לכאורה משמע דרשב"א ה"ק כי היכי דאבדו מזונותיהן ה"נ אבדו פרנסתן והיינו דקאמר אף אבדו כו' ור' טעמיה היינו משום דאבדו מזונות ומעתה משמע דכל היכא דאיכא אבידת מזונות איכא נמי אבידת פרנסה ומעתה אפילו נשאת בקטנות דאבדה מזונות אבדה נמי פרנסתה והא ודאי ליתא מדאותביה רבא לרב נחמן מדתנן יתומה שהשיאתה אמה או אחיה כו' טעמא דקטנה הא גדולה ויתרה וסתם לה תנא כרשב"א אלמא דבנשאת בקטנות לא פליג רשב"א אלא טעמיה דרשב"א חלוק לשנים דבבגרות היינו טעמא משום דקסבר דלא תקון לה נדוניא אלא היכא דמנסבא בקטנות או בנערות אבל בגרה אסתלקה לה מההיא ביתא לגמרי. ובנשאת היינו טעמא דכיון דנתרצית מחלה ואין לה אלא מה שפסקו לה ודוקא נערה דגדולה היא אבל קטנה אין מחילתה מחילה כך פרש"י. וריב"ש כתב בסמוך גבי הא דמשני הא דמחאי כו' דפרנסה הרי היא כמזונות כו' עיין לקמן בלשונותם:

ותלמידי רבינו יונה כתבו וז"ל בין נשאו עד שלא בגרו אבדו מזונותיהן שהמזונות אינם אלא על ידי תנאי כתובה והתנאי לא הוי אלא עד שתבגרן או עד דתנסבן אבל פרנסת הבעל דהיינו עשור נכסים לא אבדו דחוב זה מוטל על היתומים ואין החוב נפקע לא בבגרות ולא בנשואין. ורשב"א אומר אף אבדו פרנסתם דכיון דנשאו או בגרו ולא תבעו פרנסתן או לא מיחו מוכחא מילתא שמחלו דס"ל לרשב"א שלא תקנו חכמים עשור נכסים אלא כשתבעו בשעת נשואין או בשעת בגרות וכי קאמר ר"ש שאם נשאו עד שלא בגרו אבדו פרנסתן דוקא כשנשאו בימי הבגרות אבל אם נשאו בזמן הקטנות מודה ר"ש דלא אבדו פרנסתם דהא אמרינן לקמן בברייתא שאם השיאוה בעודה בקטנותה ולא נתנו לה עשור נכסים דלא אבדה פרנסתה ולכשתגדיל יכולה להוציא מידן מה שראוי ליתן לה והלא כך הוא הדין הקטנה כמו גדולה היכא דמחאי דקטנה כיון דלאו בת מחילה היא אין מחילתה מחילה וכמאן דמחיא הויא וכיון דס"ל אף על גב דמחאי אבדה פרנסתה הכי נמי הוה לן למימר דקטנה נמי אבדה פרנסתה.

ונראה למורי הרב נר"ו לתרץ דשאני קטנה דנשואיה לאו נשואי תורה הן ולפיכך יכולה להוציא מידן ואף על גב דנשאת אבל בשנשאת בזמן הנערות הוו להו נשואין גמורין ולפיכך היה סובר דאבדה פרנסתה ולפי זה נצטרך לומר דאי אמרי' שאם נשאת בעודה קטנה יכולה היא משתגדיל להוציא מידן דוקא כשלא בא עליה אחר שגדלה או שבא עליה ולא בא עליה לשם קדושין הראשונים אבל אם בא עליה אחר שגדלה לשם קדושין גמורין הוו להו קידושי תורה ואינה יכולה להוציא מידן. ע"כ:

כיצד הן עושות כלומר לר"ש שסובר שאם בגרו אבדו פרנסתן כשמגיעות לימי בגרות

מה תקנה יכולות לעשות כדי שלא יפסידו פרנסתן שוכרות להן בעלים כלומר אם אינם מוצאות בעלים בחנם יש להן לשוכרן קודם הבגרות כדי שלא יפסידו זכותם עד שנתארסו זכו בפרנסה ובעלים תובעין לאחיהם ומוציאין להם פרנסתם. ואין לפרש דמוציאין להם פרנסתם דקאמר ר' שמעון ר"ל לאחר נשואין דהא חזינן דר"ש ס"ל דלאלתר שנשאו אבדו פרנסתן וכ"ת לעולם מוציאין להם פרנסתן דקאמר ר"ש ר"ל אחר נשואין וכגון דמחאי קודם הנשואין זה אי אפשר דהא אמרינן בסמוך דמאי דאמר רבי ולא אבדו פרנסתן היינו היכא דמחאי ואפילו הכי פליג עליה ר' שמעון ואומר אף אבדו פרנסתן. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

וז"ל ריב"ש ז"ל כיצד הן עושות שוכרות להן בעלים פי' שיהיו מזומנים לישא אותם קודם בגר ומוציאין להם פרנסתן כלומר ואח"כ נושאין אותן. ע"כ:

שוכרות להם בעלים ומוציאין להם פרנסתם מהא שמעינן דאינה נוטלת עשור נכסים עד שעת נשואין והכי נמי שמעינן לה מדאמרינן לעיל באו כולן לינשא כאחת נוטלות עשור כאחת וה"ה להיכא דאמידניה לאב ומסתברא ליה דהיכא דאזלינן בתר אומדנא אף על גב דאין מוציאין לה עד שעת נשואין אומדנא מיהא מהשתא עבדינן דהא אמדינן ליה לפי נכסי מקרקעי ומטלטלי וכדכתיבנא לעיל והשתא הוא דידעינן לפי אומדן דעתא מאי דשבק אב ואי דאתי לקמי בי דינא דילמא לא ידעי כמה אמדין אלא מהשתא אומדין ב"ד ופוסקין לה מאי דחזו לה למשקל כנ"ל. הרשב"א ז"ל:

טעמא דקטנה הא גדולה ויתרה. פי' טעמא דקטנה שאין מחילתה מחילה הא גדולה שמחילתה מחילה כגון שהיתה נערה ויתרה אבל לא פרכינן מבוגרת דשאני התם דאיכא תרתי בגרות ונשואין ובהא אפילו רבי מודה שאבדה פרנסתה אם שתקה. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרב ר' יהוסף הלוי ן' מיגאש טעמא דקטנה טעמא דנשאת כשהיא קטנה שזכתה בפרנסה ונתחייב לה כשהיא קטנה משום הכי אף על פי שהגדילה לאחר מכאן ואף על פי שנשאת נמי לא אבדה פרנסתה הא משהגדילה קודם שתנשא ותזכה בפרנסתה מעת שהגדילה אבדה הפרנסה ואוקימנא הא דמחאי כו'. ע"כ:

הא גדולה ויתרה. ואם תאמר ומאי פריך והא רב נחמן פסק כרבי ודילמא מתני' פליגא עליה. ותירץ רש"י דכיון דסתם לן תנא כרשב"א ליתי ליה לרב נחמן למפסק דלא כותיה משום דרבי גופיה סתם כרשב"א. ותלמידי ר' יונה ז"ל כתבו דברייתא היא זו וכדכתיבנא לעיל ולא ידעתי מהו דהא מתניתין דלעיל היא אות באות.

ודע דרש"י כתב במשנתנו דלהכי נקט מדעתה לאשמועינן דאף על פי שנתרצית אין מחילתה מחילה והילכך כי דייקינן הא גדולה ויתרה היינו דמחלה בפירוש ומשום

דמחילתה מחילה. ומעתה תקשי מאי פריך שאני הכא דמחלה בפירוש ורבי מיירי בדלא מחלה בפירוש. ויש לומר דכי דייקינן הא גדולה ויתרה אין פירושו דמחילתה מחילה אלא אף על גב דלא מחלה כיון דנשאת אמדינן אנן מדעתינו דמחלה על השאר ואבדתו דאי בדמחלה בפירוש נמצא שאין שום חידוש במשנה לא במאי דתני להדיא ולא בדיוקא דפשיטא ודאי דמחילת קטנה לא שמה מחילה ומחילת גדולה שמה מחילה ואבדה דבמאי דקתני מתני' מדעתה אשמועינן רבותא טפי דאף על גב דנתרצית אין מחילתה מחילה מיהו לא הויא רבותא כולי האי ועוד דא"כ למה ליה לאשמועינן יתומה שהשיאתה אמה או אחיה מדעתה דאי לאשמועי' דאין מחילתה מחילה במאי דהוה תני דכתבו לה מדעתה במאה או בחמשים זוז אף על גב דלא השיאה הוה סגי אבל השתא דתני יתומה שהשיאתה אמה או אחיה מדעתה משמע דתנא בעי לאשמועי' רבותא בין במאי דתני להדיא ובין במאי דדייקינן ודיוקין היינו מדתני השיאה דדוקא יתומה שהשיאה יכולה היא משתגדיל כו' אבל גדולה שהשיאה ויתרה והשתא אשמועינן רבותא בדיוקין והוה ליה כאלו תני מתניתין להדיא גדולה ויתרה ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל והא דקתני מתניתין גדולה ויתרה בשלא מיחתה ע"כ. ואיכא למידק מאי האי לישנא דכתב ז"ל דמשמע דמתני' קתני הכי להדיא והא דיוקא הוא דדייקינן הכין ולאו דתני הכין להדיא אלא דהוקשה לו לרש"י דלמה ליה לשנויי הא דמחאי הא דלא מחאי לא הוה ליה לשנויי אלא הא דמחלה הא דלא מחלה. ותירץ ז"ל משום דבעי לאשמועינן רבותא בדיוקא הילכך הוה ליה כאלו תני מתני' להדיא גדולה ויתרה וכדכתיבנא. וק"ל כנ"ל:

לא קשיא הא דמחאי הא דלא מחאי. קשיא להו לתוספות אמאי לא משני מהכא הא דמשנינן לקמן הא דמתנא מינייהו וכו'. ותירצו בתוספות דלא מצי לשנויי הכין דכיון דקתני אבדו מזונותיהן משמע דאין רוצים עוד לזונן. ורש"י כתב הא דמחאי. הא דאמר רבי לא אבדו ואמר רב הונא הלכתא כותיה בשמיחתה על מותר עשור נכסיה. ולקמן כתב ז"ל הא דאמר רבא נשאת בנערות אינה צריכה למחות כגון דקא מתנא מינייהו לאחר שנשאת דמשום דקא מתנא הוא דשתקה ולא מחלה על פרנסתה והא דקתני גדולה כו'. פירוש לפירושו הא דמשנינן לקמן הא דמתנא כו' קאי אשנויא דמחאי דאי לא מחלקינן מעיקרא בין מחאי ללא מחאי לא סגי לשנויי הך חילוקא דמתנא מינייהו דמשום דמתנא מנייהו אינו טעם מספיק כדי שנאמר משום הכין דלא אבדו פרנסתן דכיון דלא אבדו פרנסתן כיון דנשאו או בגרו אבל כי מחלקינן בין מחאי ללא מחאי הא ודאי דסגי לשנויי הא דמתנא מינייהו כו' דכיון דקמתנא מינייהו אינה צריכה למחות

דמשום דקא מתזנא מינייהו הוא דקא שתקה ולא מחתה על פרנסתה וכיון דע"כ צריכין אנו לחלק בין מחאי ללא מחאי דבלאו הכי אין טעם לחלק וכדכתיבנא לכך חלק מעיקרא בין מחאי ללא מחאי ושוב חלק בין דקא מתזנא מינייהו ללא מתזנא מינייהו וקאי עלה דשנויא דמחאי וכדכתיבנא. והתוספות סוברין דבלא חילוקא דמחאי ללא מחאי שפיר מצינן לחלק בין דקא מתזנא מינייהו ללא מתזנא מינייהו דכי קא מתזנא מינייהו אכתי אגידא בהו ולא אסתלקא מהאי ביתא לגמרי ולהכי לא אבדה פרנסתה אבל בנשאת ובגרה ולא קא מתזנא מינייהו הרי אסתלקא מהאי ביתא לגמרי ושוב אין לה פרנסתה. ותירצו ז"ל דלהכי לא חלק כן מעיקרא משום דאבדו מזונותיהן משמע דאין רוצה עוד לזונם ויש לדחות דתנא מילי מילי קתני אבדו מזונותיהן כשאין רוצים לזונם ולא אבדו פרנסתן כשרוצים לזונם וזנין אותם.

ודע דלפי מאי דפרישנא לעיל מדעת רש"י טעמיה דרשב"א הוא חלוק דבבגרות מכל מקום אבדו פרנסתן דלא תקון רבנן נדוניא אלא היכא דמנסבא בקטנות או בנערות אבל בגרה הרי אסתלקא לה מהאי ביתא לגמרי וטעם הנשואין משום דנתרצית ומחלה הילכך הא דמחלקינן מעיקרא בין מחאי ללא מחאי לא קאי אלא אנשואין דמותבינן מינה אבל אבגרות אינו מחלק בהכין כלל ולהכי אייתי נמי דהכי נמי מסתברא כו'.

כדי לחלק בהכין נמי אבגרות. אבל לשיטת תלמידי רבינו יונה ז"ל טעמא דרשב"א שוה בין אנשואין בין אבגרות וכדכתיבנא לעיל ולהכי נמי כתבו ז"ל הכא נמי וז"ל הא דמחאי כו' כלומר כי אמר רבי לא אבדו פרנסתן היינו היכא שמחתה קודם הנשואין או קודם הבגרות והודיעה להם שאינה מוותרת להם חלקה וכי אמרינן גדולה ויתרה היינו היכא דלא מחאי דכיון דלא מחאי הפסידה ואינה יכולה לתבוע אחר כך דמסתמא מחלה והכי נמי מסתברא דפליג רבי בין מחאי כו'. ע"כ:

ועוד נראה לי מלשונו של רש"י ז"ל דמעיקרא לא מחלקינן בין מחאי ללא מחאי אלא לרב הונא דפסק הלכתא כותיה דרבי ואפשר דרבי אינו מחלק בכך דכי קתני בברייתא לא אבדו פרנסתן הויא בין מחאי ללא מחאי אלא משום דאקשינן עליה כרב הונא היכי פסק דלא כסתם משנה לכך משני הא דמחאי הא דלא מחאי פי' דרב הונא לא פסק הלכתא אלא בדמחאי ואכתי מצינן למימר ורבי אינו מחלק בהכין כלל לכך קאמר הכי נמי מסתברא וכו'. לומר דרבי גופיה נמי מחלק בהכין וזהו שכתב רש"י ז"ל הא דמחאי. הא דאמר רבי לא אבדו ואמר רב הונא הלכתא כותיה כו' כנ"ל:

וז"ל ריב"ש ז"ל הא דמחאי הא דלא מחאי פי' מתניתין בדלא מחאי דהא יתומה פשיטא דבלא מחאי מיירי דהא לא ידעה למחות וכי דייקינן הא גדולה ויתרה היינו גדולה דכותה

דלא מחאי ובריית דקתני נשאו עד שלא בגרו לא אבדו פרנסתן מיירי בדמחאי ואפ"ה סבירא ליה לרשב"א אבדו פרנסתן משום דכיון דנשאת או בגרו אסתלקא מהאי ביתא לגמרי דפרנסה הרי היא כמזונות מה במזונות בנשואין או בבגרות איבדתן ולא מהניא מחאי אף לפרנסה כן. עד כאן:

ה"נ מסתברא כו'. פי' אבל לא הוי הכרחא דדילמא נקט בת הנזונת לאפוקי בת יורשת דאיכא רווח ביתא דלית לה עשור נכסים כדאמר רבי יוחנן לקמן שניה ויתרה. הריטב"א ז"ל:

וז"ל תלמידי רבינו יונה והכי נמי מסתברא דפליג רבי בין מחאי בין לא מחאי דאי לא תימא הכי קשיא דרבי אדרבי דתניא רבי אומר בת הנזונת מן האחין נוטלת עשור נכסים וכי נזונת אין שלא נזונת לא והא שמעינן ליה לרבי דאמר דאפילו אינה נזונת יש לה עשור דקאמר לעיל דאם בגרו עד שלא נשאו לא איבדו פרנסתן וסתמא קאמר בין נזונות בין אינם נזונות ואם תפרש הכא דדוקא נזונת אשתכח דקשיא דרבי אדרבי אלא לאו ע"כ יש לנו לחלק בין מחאי בין לא מחאי היכא דנזונת מנכסים נוטלת עשור נכסים ואף על פי שבגרה או שנשאת ואף על גב דלא מחאי והיכא שאינה נזונת עם האחין אי מחאי קודם בגרות או קודם נשואין אית לה ואי לא לית לה. ע"כ:

בגרה ונשאת צריכה למחות פי' ודוקא נקט שבגרה בתחלה אבל נשאת ואחר כך בגרה אינה צריכה למחות דהא בנשואין לחוד אינה צריכה למחות וכיון דזכה הבעל אין לה מחאה גדולה מזו שאפילו חזרה ומחלתה אין במעשיה כלום. הריטב"א ז"ל. וכן כתב הרא"ה ז"ל וכמו שכתב הר"ן:

וז"ל הרשב"א ז"ל בגרה ונשאת צריכה למחות ואוקימנא בנזונת מן האחין הא לאו הכי אפילו בגרה ולא נשאת נשאת ולא בגרה צריכה למחות וכדאמרינן לעיל דשני ליה רב נחמן לרבא ומסתברא לי דבנזונת מן האחין דוקא בגרה ונשאת הא נשאת ואחר כך בגרה אינה צריכה למחות דכל שאינה צריכה למחות כשנשאת שוב אינה צריכה למחות והיינו מתני' דקתני שהשיאתה אמה או אחיה דלכשתגדיל יכולה להציל מידן מה שראוי לינתן לה הא גדולה דכותה אינה יכולה להוציא ואוקימנא בדלא מחאי אלמא קטנה אף על גב דגדלה משנשאת ולא מחאי לאחר שגדלה לא הפסידה והיינו נמי דאמרינן בגרה ונשאת ולא קאמר נשאת ובגרה כנ"ל. ע"כ:

ושני ליה הא דמחאי פי' ושתק ליה רבא אלמא קבלה. הריטב"א ז"ל.

וקשיא לי אפילו אי לא קבלה נמי תיקשי ליה דהא לפי מאי דאותיב הא קא דייק דגדולה ויתרה ואלו איהו גופיה קאמר נשאת אפילו לא מחאה לא אבדה פרנסתה ולמה ליה

לתלמודא לאדכורי מאי דשני ליקשי ממאי דאותיב רבא ונימא ומי אמר רבא הכי והא אותביה רבא לרב נחמן יתומה דאלימא קושיא טפי דאלמא ס"ל דלעולם גדולה ויתרה ואלו איהו קאמר נשאת אפילו מחאה אינו צריך. ויש לומר דאי מדאותיב רבא לרב נחמן לא תקשי ולא מידי דאיברא ודאי דכי נשאת אינה צריכה למחות שאפילו לא מיחתה לא אבדה פרנסתה היינו משום דהדברים סתומים ולא ידעינן אי מחלה אי לא מחלה. ומיהו אי גליא דעתה דמחלה הא ודאי דמחילתה מחילה דגדולה היא ולכך אבדה פרנסתה הילכך כי דייק רבא הא גדולה ויתרה היינו דכותה דקטנה דמיירי בה מתני' דהשיאוה אמה או אחיה לדעתה.

וכתב רש"י ז"ל דלרבותא נקט לדעתה דאפילו נתרצית אין מחילתה מחילה ודכותה דייקינן הא גדולה ויתרה ואפי' הכי הוה מותיב רבא לרב נחמן משום דהוה משמע ליה לרבא דכי אמר רבי לא אבדה פרנסתה היינו אפילו בדגליא דעתייהו דמחלו ומאן דמשני הא דמחאי כו'. לא בעי לשנויי הא דגליא דעתייהו דמחלי הא דלא גליא דעתייהו מטעמא דכתבינן לעיל הילכך אמאי דאותיב רבא לא קשה אבל אמאי דמשני הא דמחאי כו' ומשמע דקבלה מיניה קשיא ועיקר קושיא היינו ממאי דאוקי הא דדייק הא גדולה ויתרה בדלא מחאי דאלו ממחאי דאוקי הא דרבי דאמר לא אבדו פרנסתן בדמחאי לא תיקשי כולי האי דאיכא למימר דרב נחמן הוא דאוקי לה הכי אבל רבא ס"ל כרבי אפילו בדלא מחאי קאמר ואפילו בדגליא מילתא דמחלה וכדכתיבנא ואיהו לא פסיק כותיה אלא דוקא בדלא מחאי ומיהו הא דאוקימנא דיוקא דמתני' דגדולה ויתרה בדלא מחאי מוכרח הוא דהא יתומה פשיטא דבדלא מחאי מיירי דהא לא ידעה למחות וכי דייקינן הא גדולה ויתרה היינו גדולה דכותה דלא מחאי והילכך עיקר קושיין היינו מינה וזהו שכתב רש"י ושאני ליה דהא דתני גדולה ויתרה בדלא מחאי אלמא נשאת בנערות ולא מיחתה אף על פי שאינה בוגרת ויתרה ואת אמרת נשאת אינה צריכה למחות ואפילו נערה. ע"כ:

והקשו עוד בתוספות כיון דבעי לאקשויי מדרבא אדרבא אמאי לא פריך להדיא מדפסק לעיל רבא כרבי דאמר בת הנזונת מן האחין נוטלת עשור נכסים נזונת נזונת אין שאינה נזונת לא. ואם היינו אומרים דכי אותיב מעיקרא רבא לרב נחמן מיתומה הוה מצי לשנויי הא דמתזנא מינייהו וכו' היינו מתרצים דלהכי פריך תלמודא מדאותביה רבא לרב נחמן יתומה ושני ליה הא דמחאי כו' ולא שני ליה הא דמתזנא מינייהו וכו' אלמא דלא מחלק בהכין כלל ומשני הא דקא מתזנא מינייהו כו' פי' אף על גב דלעיל לא תריצנא הכי הכא מאחר דמחלקין בין מחאי ללא מחאי שפיר מחלקין עליה בין דקא מתזנא מינייהו כו'

וכדפרישנא לעיל לדעת רש"י. ומיהו התוספות כתבו דלא מצי לשנויי לעיל הא דמתזנא וכו' משום דאבדו מזונותיהן משמע דאינן רוצים עוד לזונם מעתה לא מצינן לפרושי הא דפריך תלמודא הכא ומי אמר רבא הכי כו' הכין כלל והדרא קושית התוספות לדוכתא דאמאי לא פריך מדפסק לעיל רבא כרבי כו' ויש לתרץ דהא לא מכרעא טובא דאיכא למימר דבת הנזונת אתיא למעוטי בת היורשת וכמו שכתב הריטב"א וכדכתיבנא לעיל א"נ דרבי הכי קאמר נזונת אין שאינה נזונת לא ומיהו כי קא פסק רבא כותיה דרבי לאו לגמרי פסק כותיה אלא לגבי עשור נכסים דוקא ודלא כרבי יהודה דמתני' כנ"ל:

הא דקא מתזנא מינייהו כו'. פי' ומתניתין דקתני שהיא צריכה למחות בדלא מתזנא מינייהו והיה אפשר לומר דדוקא בנשואין דמיירי בהו מתניתין אבל בבגרות אף על גב דלא מתזנא מינייהו אינה צריכה למחות דכל זמן שאינה משתדכת לא חששה לתבוע פרנסתה או למחות שלא מחלה ומיהו מסוגיין משמע דהא ליתא דנשואין ובגרות שוין אפילו בענין זה ומן התימה על הרא"ש שכתב דבגרה צריכה למחות בדלא מתזנא אבל נשאת ולא בגרהאינה צריכה למחות אף על גב דלא מתזנא וזה הפך סוגייתנו.

נמצא פסקן של דברים דהיכא דלא מתזנא צריכה למחות בין בבגרות בין בנשואין אבל מתזנא מינייהו אינה צריכה למחות אלא כשבגרה ונשאת. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרב ר' יהוסף הלוי ן' מיגש הא דקתני בת הנזונת למעוטי בגרה כשם שאין לה מזונות מן האירוסין דאסיקנא בפרק נערה שנתפתתה דאמרינן אנסיב ולא בגר בגר ולא אנסיב כולי עלמא לא פליגי דלית לה כך אין לה פרנסה ואם מיחתה ואמרה זה שאני שותקת ואיני תובעת הפרנסה מפני שעדיין לא נזדמן לי הבעל אבל כשיזדמן לי בעל אתבע פרנסתי יש לה והוא שתאמר זה הדבר קודם שתבגור ולפיכך אפילו בגרה אחר כן יש לה פרנסה מן האחין ודוקא באינה נזונת מן האחין אבל אם נזונת היא מן האחין אף על פי שלא מיחתה לא אבדה פרנסתה דכיון דנזונת מהן כסיפא לה למחויי אבל ודאי אם בגרה ונשאת צריכה למחות ואף ע"ג דמתזנא מינייהו צריכה למחות שכך שנינו יתומה שהשיאה אמה או אחיה יכולה היא משתגדיל להוציא מהן מה שראוי להנתן לה הנה אף על פי שנשאת כיון שעדיין לא הגדילה לא איבדה כלום וזהו מסקנא דשמעתא דא כולה.

וההיא דכתב רבינו בהלכות דיליה דהיכא דאינסיבא ואף ע"ג דלא בגרה בין מתזנא מינייהו בין דלא מתזנא מינייהו אלא בבגרה ולא נשאת אבל נשאת בלא בגרה אף על גב דלא מתזנא מינייהו נמי לא צריכה למחויי משום דקטנה לאו בת מחאה היא תדע דהא אוקימנא להא דתנן טעמא שהשיאתה אמה או אחיה יכולה היא משתגדיל להוציא מידן

מה שראוי להנתן לה דשמעינן מינה דטעמא דקטנה היא הא גדולה ויתרה בדלא מתזנא מינייהו ולא מחאי אלמא היכא דלא מתזנא מינייהו ולא מחאי גדולה היא שויתרה אבל קטנה לא ויתרה ואף על פי שנשאת דהא יתומה שהשיאתה אמה או אחיה קתני ואמרינן לא קשיא הא דמתזנא מינייהו הא דלא מתזנא מינייהו אבגרה הוא דאמרינן לה משום דבגרה אבגרה הוא דקשיא ליה ועלה הוא דקא משנינן לא קשיא הא דמתזנא מינייהו הא דלא מתזנא מינייהו אבל קטנה שנשאת לא קשיא ליה מידי כי היכי דמשני בה הא דמתזנא מינייהו הא דלא מתזנא מינייהו ע"כ:

וכתב הרא"ש ז"ל הא דקא מתזנא מינייהו פי' בשעת נשואין פסקו שיזונו אותה ולכך לא מחתה. ע"כ:

והא מעשים בכל יום מוציאין לפרנסה כו'. הקשו בתוס' ומאי פריך דילמא הא דמעשים בכל יום היינו משום דרבי אמרה ורב הונא נמי ה"ק הא דחזינן דבכל יום ויום מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות רבי אמרה. ותירצו בתוספות משום דאמרה רב הונא בבי מדרשא לשם חדוש משמו של רבי להכי מתמה תלמודא מה בא רב הונא לחדש והא פשיטא מילתא טובא דמעשים בכל יום. ואם תאמר אכתי מאי קא מתמה והא טובא אשמועינן רב הונא דרב הוה מסתפקא ליה לקמן האחין ששעבדו מהו ורבי יוחנן נמי פליג לקמן. ותירצו בתוספות דבימי רב לא נתפשטה עדיין אותה הוראה של רבי אבל בימי רב הונא נתפשטה הוראה זו ולא היה צריך לאומרה.

ונראה לפרש דרב הונא הא אתא לאשמועינן דאף על גב דרבי יוחנן פליג ורב נמי מסתפקא ליה אנן לא חיישינן להו דהא רבי אמר להדיא בפשיטות דמוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות ופריך עלה תלמודא ומאי אתא לאשמועינן פשיטא דלית דחש להא דרבי יוחנן ורב דמעשים בכל יום דמוציאין לפרנסה כו'. ואי אתא לאשמועינן דרבי אמרה הא נמי פשיטא דכיון דמעשים בכל יום לא פסק מפומייהו דבית דינו דרבי הוא ניהו דאמרה דאלו היה בא הדבר לשנים רחוקות אפשר שהיה משתקע שם רבי מהבתי דינין אבל כיון דהויא לה מעשים בכל יום לא נשתקע שם רבי משמעתיה והכל יודעין דרבי אמרה אי נמי דהכי פריך דמה לנו לידע דרבי אמרה כיון דהכי דייני דייני בכל יום מה לי אי רבי אמרה או אחרינא.

ומעתה שפיר מצינן לפרושי דכי אמרינן דאלו פרנסה טרפה ממשעבדי דאפילו במה ששעבד האב מיירי. ואם יקשה בעיניך אמאי טרפה ממשעבדי דשעבד האב והרי האב אינו חייב בכך אלא למצוה בעלמא משום ואת בנותיכם תנו לאנשים ואם אמר אל יתפרנסו מנכסי שומעים לו. תשובתך היינו דחדית לן רב הונא משמיה דרבי ואפילו

ממשעבדי דאב טרפה למפרע כיון דלא אמר אל יתפרנסו הויא לה בעלת חוב דאב וכדבעינן למימר קמן גבי הא דבעי תלמודא בעלת חוב הויא דאבא או דאחי ואכתי קא מתמה עלה תלמודא דאף ע"ג דהויא רבותא טפי מכל מקום פשיטא להו לדייני ומעשים בכל יום עושין כך ולא היה צריך הדבר לאומרו וכדפרישנא. אבל לשיטת התוספות לא מצינן לפרושי דמשעבדי היינו ששעבד האב אלא ששעבדו האחין ולהכי פריך עלה תלמודא מה בא רב הונא לחדש דהדין פשוט טובא.

וז"ל הריב"ש מאי קמ"ל והא מעשים כו'. ואף על גב דרבי יוחנן פליג עלה לקמן אפילו הכי מתמה כיון דמעשים בכל יום למאי אצטריך לאשמועינן הא מילתא. ע"כ. והוא קרוב למאי דכתיבנא:

וז"ל הרא"ש ז"ל מאי קמ"ל הא מעשים בכל יום. ואם תאמר הא מעשים בכל יום משום דרבי אמרה. ויש לומר משום דאמרה רב הונא בבי מדרשא לשם חדוש משמו של רבי להכי מתמה תלמודא מה בא רב הונא לחדש כבר פשטה הוראה זו משמיה דרבי ואע"ג דרב מספקא ליה לקמן האחין ששעבדו מהו בימי רב לא פשטה עדיין אותה הוראה של רבי [ע"כ]. והשמיט הרב ז"ל קושית ר' יוחנן משום דכיון דפריש דקא מתמה תלמודא דכבר פשטה הוראה כו' ליכא לאקשויי מר' יוחנן משום דר' יוחנן פליג עליה דרבי וכדכתיבנא. אבל מרב קשיא ליה דשאל מרבי מהו דוק ותשכח ולשיטת התוספות ז"ל קשיא מתרווייהו כנ"ל:

לרבי אידי ואידי מגבה גביא ויש ספרים דגרסי הא שמעינן ליה לרבי דאמר תנאי כתובה אפילו ממטלטלי נמי גבו. וא"ת לימא איפכא דפרנסה ממקרקעי כדאמר רבא לקמן ותנאי כתובה בין ממקרקעי בין ממטלטלי ולהכי קאמר פרנסה אינה כתנאי כתובה הא לא אפשר דאי לרבי תנאי כתובה אינה ככתובה וגבו בין ממקרקעי בין ממטלטלי כ"ש פרנסה דאינה כתנאי כתובה. ריב"ש ז"ל. וכן כתב הרא"ש.

והקשה ר"ת אמאי לא פרקינן שהפרנסה אינה כתנאי כתובה לענין שאם נשאת או בגרה אבדה מזונות ולא אבדה פרנסתה. ותירץ דההיא הא אמרה רבי חדא זימנא במתני' לעיל והא תו למה לי. לשון הריטב"א ז"ל:

ה"ג וכן גרש"י ז"ל האומר אל יזונו בנותיו מנכסיו אין שומעין לו דחיובי מחייבי ומשתעבד נכסי לכל תנאי כתובה אל יתפרנסו בנותיו מנכסיו שומעין לו דאיהו לא מחייב דבעלת חוב דאחי הוא ואיהו אה"נ דתקנתא דרבנן היא אבל לעשוייה לא הילכך כי אמר למעקריה שומעין לו וכך אמר רבינו הגדול ז"ל בתשובה שיש שבוש בספרים שכתוב בהם הגירסא בהפך ואנו כך דעתינו שבמזונות אין שומעין לו שהן תנאי ב"ד אבל

הפרנסה שאינה מתנאי ב"ד אין כופין אותו. ע"כ. וכן נמי ראיתי בהלכות ראשונות שלו שכתוב בטופסין דמזונות תנאי כתובה הן כדתנן לא כתב בנן נוקבין וכו' ואי הוה בעל יכול לבטולינהו ולמימר אל יזונו בנותי מנכסי מאי אהני תנאי ב"ד הילכך לא אמרינן הכי אלא כנוסחא שכתבנו למעלה היא הדייקא. כל זה נכתב תחלה בהלכות ומחקו לקצר. ור"ח גריס אל יזונו בנותיו מנכסיו שומעין לו אל יתפרנסו אין שומעין לו ויהיב טעמא למילתיה שאין הבנות נזונות אלא לאחר מיתת אביהן ומחיים ליכא עליה שעבודא ואלו פרנסה מחיים נמי תקנתא דרבנן היא. וק"ל נמי עלה נהי נמי דתקנתא היא אבל לעשוייה לא והא קאמר לא בעינן ותו מאי אינה כתנאי כתובה אטו תנאי כתובה מצי למיעקרה בדבוריה והוה ליה למימר שהפרנסה אינה כמזונות ותו דהא אסיקנא בעלת חוב דאחי היא והכא משמע דבעלת חוב דאבא היא. ובשם רבינו האיי גאון ז"ל מצאתי תשובה שמפרשה במתנה עם אשתו בשעת נשואין ובמזונות דהוא תנאי כתובה שומעין לו שכבר התנה עמה ובפרנסה שהיא מצוה דגופיה אין שומעין לו. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרשב"א ז"ל ה"ג האומר אל יזונו בנותיו מנכסיו אין שומעין לו [**והכי גרש"י ז"ל ופי' אל יזונו בנותיו מנכסיו אין שומעין לו**] **משום דתנאי כתובה הוא ואי שומעין לו תנאי ב"ד מאי אהני ליה ותנן לא כתב לה בנן נוקבין כו**'. לפי שהוא תנאי ב"ד אבל פרנסה לא חייבוהו חכמים ליתן אלא כתובת בנין דיכרין תקינו ליה כדי שיקפוץ אדם מעצמו ויתן לבתו עשור נכסי ותנן המשיא את בתו סתם לא יפחות לה מחמשים זוז ואם איתא הוה ליה למתני לא יפחות לה מעשור נכסים וכן הלכה דאינו יכול להפסידה מזונותיה ובידו להפסידה פרנסתה ואף על גב דקי"ל דבע"ח דאחי הוא ולא בע"ח דאבא מכל מקום אינה בע"ח דאחי אלא מנכסי האב וכיון שסלקה האב בפירוש מנכסיו אין לה על האחין מחמת נכסי האב כלום. ור"ח ז"ל גריס איפכא כו' עד ובהלכות כתב שתי הגרסאות ואמר דלפי הגירסא הראשונה קי"ל כרבי ולפי הגירסא השניה אין הלכה כרבי ע"כ.

ובגליון כתוב ותימה על הרי"ף דאמר מילי דסתרן אהדדי ברישא אמר ולהנהו נוסחי לית הלכתא כרבי מכלל דפרנסה קלה היא מתנאי כתובה ופסק בסיפא קי"ל כרבי דמוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות אלמא דפרנסה חמורה מתנאי כתובה דהיינו המזונות דלית הלכתא כרבי. ע"כ בשם רבינו מאיר ז"ל:

וז"ל רבינו האיי גאון ז"ל כמה מן הגרסנים שינו הא מתניתא כי אמרו שתנאי כתובה הן כחוב על אדם וחמורין מן הפרנסה ואיך יאמר האומר אל יזונו בנותיו מנכסיו שומעין לו ואל יתפרנסו אין שומעין לו. ואם תאמר כך הרי הרוחה לאדם לבטל תנאי כתובה

מיורשיו לפיכך הפכו אותה ושנו האומר אל יזונו בנותיו מנכסיו אין שומעין לו אל יתפרנסו שומעין לו ודאי ששמועה זה למשמע אוזן נוח מן הראשון אלא שלא כך גרסתנו ולא כך גרסו הראשונים ואין לנו לתקן את המשניות ואת התלמוד בעבור קושיא שקשה לנו.

אלא כך היא הגירסא שמקובל מפי רבותינו אנשי מסמך האומר אל יזונו בנותיו מנכסיו שומעין לו אל יתפרנסו בנותיו מנכסיו אין שומעין לו ואף דברי שמועה זו מוכיחין לזאת מתוך שהוא תובע חומר לפרנסה מתנאי כתובה בשער הראשון ובשער השני והקושיא שקשה על מי שמחליף וגריס שלא כהוגן יש לנו לפורקו למימר כי לאו לענין המצוה נשנית במשנה זו אלא לענין המתנה עם אשתו ע"מ שאין לך עלי תנאי כתובה שתנאו קיים לפיכך האומר לה ע"מ שלא יזונו בנותיו מנכסיו שומעין לו אבל האומר ע"מ שלא אפרנס אין שומעין לו לפי שצוהו המקום לפרנס ולא צוהו לזונם ואין מזונות בנותיו מנכסיו לאחר מותו אלא בתנאי כתובה לפיכך שומעין לו להתנות ולבטלם אבל הפרנסה מצוה ולא בתנאי כתובה הם לפיכך אין שומעין לו להתנות שלא לפרנסם אבל צוואת אדם שלא לזון את בתו אם תנאי כתובה קיימין עליו אינה קיימת אבל אם גירש את אשתו ונפטר מתנאי כתובה או שהתנה מעיקרא שאין עליו אלו התנאים או שמחלה לו או כיוצא באלו אם צוה שלא לזון את בתו שומעין לו ואם צוה שלא לפרנסה אין שומעין לו וכך היא השמועה המועתקת באמת ומי שמחלפה טועין הם ע"כ. והרב רבי יהונתן הכהן ז"ל בפירושיו על ההלכות הביא קצת לשון זה:

וז"ל תלמידי ר' יונה ואיכא נוסחי דאית בהו איפכא אל יזונו שומעין לו אל יתפרנסו אין שומעין לו ולא יתכן חדא דמזונות כתנאי כתובה נינהו וחוב הוא המוטל עליו משעת נשואין היאך יכול להפקיעו ועוד שהפרנסה היאך אין שומעין לו והא חזינן דרבי גופיה ס"ל דאזלי' בתר דעתיה דאב למפחת לה מעשור נכסים כדאמרינן מעשה ונתן לה א' מי"ב בנכסים מפני ששיערו באומד דעתו שהאב לא היה נותן יותר והיאך יאמר שאם אמר אל יתפרנסו אין שומעין לו דמסתמא כי היכי דאזיל בתר אומדין דעתיה למפחת ה"נ ס"ל דאי חזינן בדעתו דלא בעי למיתן לה מידי אנן נמי לא יהבינן לה.

אבל רבינו האיי גאון ז"ל מעמיד גירסא זו ומפרש לה במתנה עם אשתו בשעת נשואין דמזונות כיון דלא מחייב בהו אלא בתנאי כתובה ובשעת נשואין מתנה שלא יתן תנאו קיים דכל דבר שבממון תנאי קיים אבל פרנסה דלאו מכח הכתובה הויא אלא תקנת חכמים היא שתקנו לבנות יזונו בממון שהניח אביהן אף על פי שהתנה אביהן עם אמן בשעת נשואין שלא יקחו הבנות עשור נכסים אחר מיתתו אין שומעין לו ואף ע"ג דגלי

דעתו בשעת נשואין שאינו רוצה לתת לבתו שום דבר וקי"ל דבפרנסה שמין באב ה"נ כשמצוה בשעת מיתתו אבל מה שגילה דעתו בשעת נשואין לאו מלתא היא דאפשר שלא היתה כוונתו שלא יתנו לבנות אלא שלא היה רוצה להתחייב ועוד שאין לנו ללכת אחר מה שגילה דעתו קודם שיהיו לו בנות שאפשר שרואה בנותיו מתחילות להגיע לפרקן היה מרחם עליהם וע"ז הדרך יש להעמיד הגרסא הזו ויהיה הל' אבל הגרסא הראשונה עיקר ע"כ:

והכי גריס הר"י מטראני ז"ל אל יזונו בנותיו מנכסיו אין שומעין לו אל יתפרנסו בנותיו מנכסיו שומעין לו שהפרנסה אינה בתנאי ב"ד פי' פרנסת הבנות אינו תנאי ב"ד במזונותיהם אלא חוב הוא המוטל על היתומים מפני שאנו אומדין דעתן של בני אדם שאין אדם רוצה שיתבזו בנותיו אלא יקחו נדונייתן מנכסיו והלכך אע"פ שלא צוה האב על נכסיו אנו מחייבין היתומים ליתן להם פרנסתן אבל היכא דצוה האב שלא יתפרנסו מנכסיו הכל לפי צוואתו ואין לנו כח לחייב את היתומים. עד כאן:

דף סט.

תלה ליה רב לרבי ביני חיטי פי' היה שולח לו כתב, אחר שכתבה עלה על דעתו לשאול ממנה השאלה הזו וכתב זו השאלה בין תפירות הכתב ויש מפרשים בין השיטין. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

וז"ל רבי יהוסף הלוי ן' מיגש ז"ל ביני חיטי פי' שיגר אליו כתב שאלות הנקרא דר"ג ולאחר שסיימו נזכר שאלה זו וכתבה בין השורות נ"א ביני חיטי ופירושו בין חבור היריעות כלומר לקח נייר וכתב שם זאת השאלה וחברו בין יריעה ליריעה שנעשה כיריעה אחת ושאל רבי' האיי גאון ז"ל אין ענד מה תוצל אל יריעות בעצה"א כבע"ץ יכלו מן אכר כל ואחד' ומן אולא אלא כדי מקאדר יסיר בלא כתאבה ופירש דאליך אל מזדע כתב רב מסאלו לרבי. ע"כ:

אמר ליה מכרו או משכנו כתב רש"י אמר רבי חייא מאי שעבדו דקא מבעיא ליה מכרו או משכנו. ע"כ. פי' לפי' דלכאורה משמע דר' חייא שאל לרבי אחר שידע תשובה מכרו או משכנו והיינו דקאמר אמר ליה פי' לרבי לפי מאי דהשיב לו והא ודאי ליתא דעל התשובה ליכא להסתפוקי כלל דפשיטא ודאי דלא שני לן מידי בין מכרו למשכנו אלא כשבאת שאלה זו לפני רבי אמר ר' חייא מאי שעבדו דקא מבעיא ליה הוה ליה למבעי בהדיא איזה שעבוד קאמר ועל לשון הבעיא קא בעי והיינו דהשמיט רש"י ז"ל מלת ליה ולא נקט אלא אמר רבי חייא ודוק. ואהדר ליה רבי דלקושטא דמלתא לא נפקא לן מינה

מידי בין מכרו למשכנו ובעי תלמודא סוף סוף שפיר מקשי רבי חייא על שאלת רב דאי מכרו קא מבעיא ליה לכתוב ליה מכרו כו' ומאי לשון שעבדו דנקט כנ"ל:

וז"ל הגאון ז"ל הוה יתיב ר' חייא קמיה דרבי כשבאת שאלה זו לפניו אמר ר' חייא מאי שעבדו דקא מבעיא ליה מכרו או משכנו דמשמע שעבדו להכי ולהכי אמר לו פי' רבי ע"כ:

ותלמידי רבינו יונה כתבו וז"ל יתיב ר' חייא קמיה דרבי כשהגיע לו הכתב ושאל רבי חייא לרבי אם היה שואל רב היכא שמכרו האחים או היכא שמשכנו וא"ל רבי מאי נפקא לך מינה שעבדו סתם קא מבעיא ליה בין מכרו בין משכנו בנות מוציאות מידן לפרנסה כו'. ע"כ. ודוחק שישאל ר' חייא מרבי כוונת שאלת רב טרם ישמע תשובתו לכך נראה שלא שאל מרבי כלל אלא הוה קא מגמגם על לשון שאלת רב אמאי לא פירש באר היטב לשון שאלתו וכדבעי תלמודא וכדכתיבנא:

וכתב ריב"ש ז"ל מכרו מבעיא ליה או משכנו יש מי שהקשה מאי האי דמספקא ליה לרבי חייא והיכן מצינו חלוק בין מכירה למשכונה גבי ממשעבדי וצ"ע. עד כאן:

וז"ל הר"י מטראני מכרו קא מבעיא ליה או משכנו עד זמן קצוב ולא מכרום לגמרי. א"ל מאי נפקא לך מינה בין מכרום כו' מוציאין לפרנסה פי' האחין שמכרו נכסים אחר מות אביהן מוציאין מן הלקוחות לפרנסת הבנות שמשעה שמת אביהן חוב מוטל עליהם לפרוע פרנסתן ולאו כל כמינייהו למכור נכסי אביהן שנשתעבדו להן משעת מיתת אביהן ואין מוציאין למזונות כדתנן אין מוציאין למזון האשה והבנות כו' שאין להם קצבה אבל פרנסת הבת יש לה קצבה עשור נכסים ודמיא לכל חוב דעלמא דטריף ממשעבדי ע"כ.

ואפשר לפי דלא דמיא לחוב דעלמא ממש דהא אי הוה בעי אב הוה מפטר כגון דהוה מצוה אל יתפרנסו בנותיו מנכסיו לכך הוה מספקא ליה לרב דדילמא דוקא כשמשכנו האחים לזמן קצוב ולא מכרום לגמרי הוא דמוציאין לפרנסת הבנות אבל מכרום לגמרי מה שמכרו מכרו דלא אשתעבוד לפרנסת הבנות אלא הני נכסי בעודן דאיתנהו בידא דאחי אבל לא מה שמכרו כבר כנ"ל:

ואי שלח לי דמוציאין אכתי מכרו קא מיבעיא יש מקשים דאמאי מבעיא ליה מכרו דאי במשכנו אמר ליה מוציאין בניחותא מכלל דמכרו אין מוציאין דאי במכרו נמי מוציאין מרתח הוה רתח ומתרצינן דלא עדיף כולי האי מכרו טפי ממשכנו דלרתח בהכי אכן לי נראה דקושיא מעיקרא ליתא דריתחא לא מנכרא במלתא דאתיא בכתיבה והכא על פי הכתב היה משיב לו. הריטב"א ז"ל. ובכתיבה נמי איכא לישני דמשתמע ריתחא

ועיקר האי עניינא דריתחא איתא בפרק אלו טרפות גבי נשתברו רוב צלעותיו ובפרק ב' דזבחים בסופו:

מי שמת והניח שתי בנות ובן כו'. ודוקא נקטה בהכי שאלו לא הניח בן כלל אין כאן פרנסה כלל דיורשות נינהו ואף על פי שהשיא האחת בחייו אין לשניה ליטול כשיעור ההוא דמתנה בעלמא הוא דיהיב לה אביה והכין איתא בהדיא בפרק מי שמת.

אמר ליה ר' חנינא גדולה מזו אמרו מוציאין לפרנסה כו'. פי' דקס"ד דמשום שבאו הנכסים לרשות יורשין אמר רבי יוחנן השניה ויתרה דרשות יורש כרשות לוקח ולהכי אמר ליה דאפי' מן הלקוחות שאין מלוה על פה גובה מהם מוציאין לפרנסה וכל שכן מן היורשין דמלוה על פה גובה מהם. הריטב"א ז"ל:

וכן פי' ה"ר ישעיה מטראני ז"ל שניה ויתרה פי' אבדה חלק פרנסתה כיון שנפלו לה הנכסים בירושה ולא אמרינן תטול פרנסתה תחלה כי היכי דשקלה ראשונה והדר תפלוג בהדה אלא כיון דלא הספיקה לגבות פרנסתה עד שנפלו לה נכסי קמה לירש חציין הפסידה פרנסתה.

א"ל ר' חנינא גדולה מזו כו'. פי' השתא אלו מכרו האחין הנכסים דליתנהו קמה אזלה וטרפה מלקוחות והשתא דאיתנהו קמה אמרת דויתרה וקסבר ר"ח דטעמא דר' יוחנן דכיון שנכנסו הנכסים בירושה דין היורש כדין הלוקח דמי וכמו שאינה גובה מן הלקוחות כך אינה גובה מן היורשין ואם מתו האחין אין הבנות גובות מיורשיהן ועכשיו שהן בעצמן יורשות את אחיהן אין זו גובה על זו ומ"ה א"ל גדולה מזו אמרו שאף מן הלקוחות היא גובה וכ"ש מן היורשין ואהדר ליה ר' יוחנן שאני הכא דאיכא רווח ביתא כו'. ע"כ:

ואם איתא לימא ליה מאן אמרה פי' אי אמרת בשלמא שמיע ליה ולא קבלה היינו דלא חש לאהדורי ליה מידי אלא אי אמרת לא שמיע ליה מיניה דרבי דאי הוה שמיע ליה מיניה הוה מקבלה הוה ליה למימר ליה לר"ח מאן אמרה למידע אי בר סמכא הוא. ריב"ש ז"ל:

וז"ל הריטב"א ואם איתא דלא שמיע ליה לימא ליה מאן אמרה פירוש אלא ודאי שמיע ליה ולא קבלה ומש"ה לא הדר ביה השתא. עד כאן:

גרש"י ז"ל לעולם לא שמיע ליה ושאני הכא דאיכא רווח ביתא פי' רש"י ז"ל לעולם לא שמיע ליה מעיקרא כדאמר לה למימרא דלעיל ומיהו מקמי הא עובדא שמעה וקבלה והא דלא הדר ביה משום קושיא דרבי חנינא משום דלא קשיא כלל דטעמא דר' יוחנן הכא דשניה ויתרה משום דכיון דאיכא ירושה ורווח ביתא תו לית לה פרנסה ויש

שקשה להם מי הכריחו לרש"י ז"ל לפרש כן כי קודם המעשה הזה שמעה וקבלה לימא דמעיקרא לא שמיע ליה והשתא דשמעה וקבלה ושאני הכא משום רווח ביתא. וי"ל דמ"מ אילו לא שמעה עד השתא הוה ליה למימר מאן אמרה. הריטב"א ז"ל:

רווח ביתא פי' שהגיע בידה רווח באלה הנכסים לירש חציין וטעמא דפרנסה הוא כדאמרן שאנו אומדין דעתו של אב שאינו רוצה שתתבזה בתו והשתא דאית לה חולקא בנכסיו אין רצונו שתטול פרנסתה שהרי יש לה ואינה מתבזה אבל לעולם גובה מן הלקוחות בין מיורשין האחין אם מתו. רבינו ישעיה מטראני ז"ל:

וכתב הריטב"א ונראין דברי האומרים דבעינן דמטי לה בירושתה רווח ביתא כשיעור פרנסתה ואם לאו מוסיפין לה משל ראשונה ע"כ. והתוס' ז"ל נסתפקו היכא שמת הבן ונשארו עשר בנות שלא נשאו דהכא ליכא רווח ביתא שאפי' בתורת ירושה לא תטול אחת יותר מעשור:

ולענין פסק פסקו הגאונים ז"ל הלכתא כר' יוחנן דרב אשי הכי ס"ל מדקאמר אנא רווח ביתא מהני נכסי קא אמינא ולא קאמר רבי יוחנן רווח ביתא מהנהו נכסי קאמר ואף על פי שבירושלמי [ה"ו] פסקו בפירוש הלכה כר"ח אנן אגמרא דילן סמכינן ובעל הלכות גדולות פסק כרבי חנינא דרביה דרבי יוחנן הוה ומשום דבירושלמי פסקו כמותו. הריטב"א ז"ל:

אמר ליה רב אשי לאמימר אלו בעי לסלוקה בזוזי לכאורה משמע דרב אשי שייל מאמימר פי' דבריו דלמאי נפקא מינה הויא יורשה אלו בעי לסלוקינהו כו'. וליתא דפשיטא דלהכי הוי יורשת דלא מצי לסלוקה בזוזי כדין יורשת ועוד דמאחר דא"ל אין עלה מאי דשייל מיניה לענין סלוק זוזי מאי תו שייל מיניה לענין סלוקה בחדא ארעא הא ודאי דחדא מלתא הויא לכך נראה דרב אשי קא מתמה עליה דאמימר אטו לפי דבריך אלו בעי לסלוקה כו' ולא מצאנו מי שדן כן לעולם ואהדר ליה אין פי' באמת צריכין למידן הכין וכדפרש"י ז"ל. וכי קאמר רב אשי בת בעלת חוב הויא משום הני קושיי דקשיא ליה עליה דאמימר הוא דאמר הכין וזהו שכתב רש"י בעלת חוב הויא. ומצי לסלוקה בזוזי או בחדא ארעא. ע"כ:

וכן פי' הריטב"א וז"ל ואי בעי לסלוקה בחדא ארעא לא מצי מסלקי לה פי' כלום שויוה רבנן כיורשת אפילו להא. ע"כ:

ושתק ולא אמר להו ולא מידי פי' וכל כה"ג אין לו לדיין לשתוק שלא יסתמו טענותיו של בעל דינו שהוא סבור דכיון שהדיין שותק כן הדין וכן למדנו דין זה מכאן. הריטב"א ז"ל:

וז"ל ריב"ש ז"ל ושתק כו'. מכאן היה ר"ת רגיל כשהיה בדין ורואה אחד מבעלי דין אומר לחברו אלו הייתי רוצה לטעון טענה פלונית הייתי נאמן או אלו היה דבר פלוני היית מתחייב לי בדין ואין הדין כן היה ר"ת ז"ל מכחישו כדי שלא יטעו השומעים דמדאשתיק אודויי אודי ליה כי האי עובדא דאמימר. ע"כ:

אבל הרא"ה כתב ואשתיק ולא אמר כו'. הא מלתא לא אתיא כפשטה דמאי קא אמרי בו אלא מסתברא דאינהו הוו בעי לסלוקה בחדא ארעא ואמרינן הא כטעמייהו דדינא גבייהו כיון דאלו הוו בעו לסלוקה בזוזי הוו מסלקי לה ואישתיק ולא אמר להו ולא מידי. עד כאן:

והשתא דאמרת בעלת חוב הויא דאבא או דאחי וכו'. ואיכא למידק הא ודאי דאחי הויא דתניא אל יתפרנסו בנותיו מנכסיו שומעין לו וכדאיתא לעיל. ועוד למה ליה למפשט ממר בר רב אשי ומבריה דרב סמא כחד מינייהו הוה פשיט שפיר וי"ל דאף על גב דאי קאמר אל יתפרנסו בנותיו מנכסיו שומעין לו מכל מקום לא מחייבי אחי בפרנסת הבנות אלא מחמת הני נכסי דשבק אבוהון ואיברא דלא הויא יורשת ממש כי היכי דנימא דלא מצו לסלוקה בזוזי ולא בחדא ארעא מכל מקום איכא למדיינה כבעלת חוב דאבא משום דכיון דלא צוה האב אל יתפרנסו הרי חיובא מוטלת על הנכסים דשבק אביה והויא לה כבעלת חוב דאבא ומיהו לא מצינן למקרייה בעלת חוב דאבא ממש ולא בעלת חוב דאחי ממש והיה אפשר לומר דתגבה בבינונית ובשבועה א"ל בזבורית ושלא בשבועה דוק ותשכח. לכך הוצרך התלמוד לפרש למגבה בבינונית שלא בשבועה וזבורית בשבועה והוצרך נמי למפשט ממר בריה דרב אשי ומבריה דרב סמא לומר שהדין מתחלף כפי הנושא והלכך בעלת חוב דאחי הויא דאי לאו הכי הוה אמינא דדין הפרנסה כן לעולם דאינה נגבית אלא מן הבינונית ושלא בשבועה א"נ מן הזבורית ובשבועה דתקנת חכמים בפרנסה כן הוא ולא הוה ידעינן אי בעלת חוב דאבא או דאחי כנ"ל:

וז"ל ה"ר ישעיה מטראני והשתא דאמרת בעלת חוב הויא דאבא או דאחי פי' היאך הטילו חכמים חוב זה על היתומים כאלו לפרוע חוב אביהן או כאלו לפרוע חובם.

למאי נפקא מינה לבינונית כו'. פי' אי אמרת בעלת חוב דאבא לא גביא אלא מזבורית ובשבועה דלא אתפסה צררי אבוה כדין הבא ליפרע מנכסי יתומים ואי בעלת חוב דאחי הויא גביא מינייהו בינונית ושלא בשבועה כדין כל בעלי חובות דידהו. ע"כ:

והרשב"א כתב וז"ל ומבריה דרב סמא ובריה דרב אשי מן הזבורית ובשבועה ומינה דהא דאמר ר' לעיל בין מכרו בין משכנו מוציאין לפרנסה דוקא בשבועה בבא ליפרע מנכסי משועבדים קשיא ליה שבועה זו למה והא תוך זמן הוא ולא עביד אינש דפרע גו

זמניה ואפי' לגבות מיתמי ובלא שבועה כדאיתא בריש פרק קמא דבבא בתרא [ה ב'] ולא חיישינן לא לפרעון ולא לצררי ואם תאמר דשאני הכא דדעת האחים קרובה אצל אחותם ומתפסי לה צררי הא לא משמע הכי בריש פרק הנזקין [נא א'] ואפי' לגבי בתו אלא במה דקא אכלה בתנאי ב"ד במזון הבנות וכדאמרינן התם בתו כיון דבתנאי ב"ד קא אכלה מתפיס לה צררי.

ומדוחק יש לי לומר חשש דצררי דהתם היינו להפסידה מזונות לגמרי מן הלקוחות מיהא ועושין הספק בודאי לגמרי לגבי לקוחות ודוקא בבתו ובמקום תנאי ב"ד הא בעלמא לא אבל לחוש לשמא התפיסה צררי אפילו לגבי קרובים לפרנסה חוששין ולא תטול אלא בשבועה הא בב"ח דעלמא לא חיישינן. ואם תאמר מ"מ גבי מזונות נמי דהוו תרתי דהוי תנאי ב"ד ועוד שדעתו קרובה אצלה אמאי יטול מן היתומים בלא שבועה ואפשר לומר דלגבי מזונות אין דעתו כל כך קרוב אצלה להתפיסה צררי וכו'. ואכתי תמיה לי למזונות נמי כשבאה ליטול מבני חרי דאחי לא תטול אלא בשבועה והיאך מחמירין לענין פרנסה שלא תטול אפילו מן האחין אלא בשבועה ומקילין גבי לקוחות ליטול בשבועה מיהא ולגבי מזונות מקילין ליטול שלא בשבועה מן האחין ומחמירין לגבי לקוחות שלא יטול אלא בשבועה וצ"ע. ע"כ:

וכתבו הרא"ש והריטב"א וריב"ש ז"ל הא דקאמר ומבריה דרב סמא וכו'. צריך לפרש שרב סמא נפטר מיד אחר רב אשי שלא הספיקו להגבות לבתו עשור נכסים עד שנפטר רב סמא ומ"ה כשבאה ליפרע מבנו היתה נפרעת מן היתומים ממש אבל ליכא לפרושי כדפרש"י דרב סמא נפטר בחיי רב אשי דאם כן בריה דרב סמא במקום רב סמא קאי ובע"ח דידיה ממש הויא ולא מקרי' ב"ח ליפרע מן היתומים והיתה נוטלת ממנו בינונית שלא בשבועה. ע"כ:

וכן פירש הר"י מטראני ז"ל וז"ל פי' מת רב אשי והניח שני בנים ובת מר בר רב אשי ורב סמא וחלקו נכסי אביהן וקודם שתגבה הבת פרנסתה מת רב סמא ובאה עכשיו לגבות ממר בר רב אשי ומבריה דרב סמא ואגביה רבינא ממר בר רב אשי חצי העשור מבינונית ושלא בשבועה דב"ח דידיה הות ולא דאביה ומבריה דרב סמא חצי העשור מזבורית ובשבועה דלא אגבייה רב סמא דהוה בעל חוב דידה אלמא בעלת חוב דאחי היא ע"כ. וכן כתב הרמ"ה וכדבעינן למכתב קמן בס"ד:

ואסיקנא דבת בעלת חוב דאחי הויא ואי בעי לסלוקה בזוזי או בחדא ארעא מצי לסלוקה ונוטלת מהן בבינונית בלא שבועה כדין בע"ח דעלמא והיכא דאיכא בן ואלמנה ובת והאלמנה תובעת מזונות או כתובה והבת תובעת פרנסה אלמנה קודמת דהויא לה בע"ח

דאבא והא דאמרינן בירושלמי בפרק מי שהיה נשוי פרנסה וכתובה פרנסה קודמת ההיא בכתובת בנין דכרין מיירי דכירושה שווייה רבנן וכי היכי דנוטלת פרנסה מן האחין הכי נמי נוטלת במקום כתובת בנין דכרין. ריב"ש ז"ל:

וכתב הרמ"ה ז"ל ומסתברא דאי מיית האח בחיי האב ואחר כך מת האב הרי הבת גובה מיורשי אבוה מבינונית ושלא בשבועה ויורשי האח במקום אח קיימי ומכח אבוה דאבוה קא אתו וברתא בעלת חוב דידהו ומשום דאכתי לא זכה האח בהני נכסי ולא אחייב ליה מידי לאחותיה כי היכי דתהוי גבי יורשין כבא ליפרע מנכסי יתומים.

ואתמר משמיה דרב יהודאי גאון ז"ל כיון דקי"ל דבת בעישור נכסים בעלת חוב הויא דשמעינן דהיכא דלא הוה ליה לאביה מידי ומת בחיי האב ואחר כך מת אביו אינה נוטלת עשור נכסים מנכסי אבי האב דאין ב"ח נוטל בראוי כבמוחזק. ומסתברא כותיה וכי תימא אדרבה כיון דקי"ל בעלת חוב דאביה הויא והוי מוחזק לגבי אחיה תגבה מינייהו ותסברא אימור דאמרינן בעלת חוב דאחי הויא בנכסי דאבוהון בשאר נכסי דידהו מי אמרינן אלו זבני אחי נכסי דעלמא מי הוה שקלא מנייהו מידי השתא נמי הני נכסי דירתי מאבא דאבוהון כיון דלא זכה בהן אבוהון מחיים כמאן דנפלו להון מעלמא דמו ולא גביא מינייהו. והא דאמרינן דגביא מאחין בלא שבועה דוקא דלא קא טענה טענת ברי דפרעוה אבל אי טענה טענת ברי דפרעוה אמרינן להו זיל שלימו אי אמרי תשבע לן ברישא משביעין לה והדר מגבינן לה ואי לא טעני אינהו תשבע לן לא משביעין לה אנן מאי טעמא דלא עדיפא ממלוה בשטר שאין בו נאמנות.

והשתא דקי"ל דבת לענין פרנסה בעלת חוב הויא וקי"ל נמי דמי שהניח עשר בנות ובן ראשונה נוטלת עשור נכסים ושנייה במה ששיירה שמעינן מינה דבע"ח היכא דקדים וגבי מקמי דגביא ברתיה ממעיט עשור נכסי דאי ס"ד לא ממעטא ראשונה אמאי ממעטא בעשור דשניה ושניה אמאי ממעטא בעשור דשלישית והא קי"ל דבת בע"ח הויא אלא משום דבע"ח נמי היכא דקדים וגבי נמי מעוטי ממעיט. ועוד דהשתא פרנסה שיכול אב לאפקועה ממעטה ב"ח דלא הוה יכול האב לאפקועי זכותיה לא כ"ש וה"ה היכא דאתו למגבי בהדי הדדי ב"ח ובת דממעיט ב"ח בעשור נכסי מידי דהוה אם באו כולן לינשא כאחת דממעטי בחלקה דהדדי והתם הוא דשקלן בהדדי משום דכולהו בהדדי נינהו אבל הכא דבע"ח קדים שהבת לא זכתה עד שעת מיתת האב ושעבוד דבע"ח היה מקודם דין הוא שימעט ב"ח בעשור נכסים, וה"מ היכא דאתו למגבה בהדי הדדי וכל שכן היכא דקדים בע"ח וגבי אבל היכא דקדמה ברתא למגבי מקמי דאתי בע"ח למגבי לא ממעיט דאס"ד ממעיט הכא גבי בנות נמי כיון דקי"ל דכבעלת חוב הויא כי קדמה ראשונה

ואנסובי נמי אמאי נוטלת עשור דכולהו נכסי כולהו תשעה נמי למעטן בעשור ראשון וכי תימא דילמא שאני פרנסה דכיון דאי מתה ברתה מקמי נשואין לית לה כל כמה דלא גביא לא ממעטא אבל בע"ח דאי נמי מיית מקמי דגבי אית ליה ממעיט דכמאן דגבי דמי דלא ס"ד דקי"ל בב"ח דאמרינן שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי וכיון דבעידן דקא אתיא למגבה אכתי ארעא בחזקת יתמי קיימא דינא הוא דלא ממעט וכיון דגביא לה בת פרנסה דידה משלם אע"ג דאתי בע"ח בתר הכי וגבי לחובו משאר נכסים אמרינן אגלאי מלתא למפרע דמשעת מיתת האב כמאן דגבי דמי דקי"ל בע"ח מכאן ולהבא הוא גובה כדאיתא בפרק כל שעה ואשתכח דהשתא הוא דאמעיט נכסי ומעיקרא כי גביא כדין גביא ואפילו היכא דשוויה אבוהון שדה אפותיקי לבע"ח אם קדמה הבת וגבתה עשור נכסי מה שגבתה גבתה כיון דיכלי יתמי לסלוקה בזוזי אבל באפותיקי מפורש כגון דאמר לו לא יהא לך פרעון אלא מזה ממעיט ואף על גב דגבי הדרי יתמי ושקלי מניה ההוא טובינא דכיון דלא יכלי יתמי לסלוקי לבע"ח מיניה בזוזי כמאן דגבי דמי. ומשכנתא נמי ממעיטה כיון דלא קיימא ברשותא דיתמי לא לגופה ולא לפירי עד דמסלקי ליה בזוזי.

תלמידי ר' יונה ז"ל:

מאיצטרובלא דריחיא הוא עיגול שסביב הריחים שמעכב את הקמח שלא יתפזר ומידי דקביע בקרקע הוא ואף על פי שעשויה ליטול ממקום למקום כל זמן שהיא מחוברת לקרקע כקרקע היא חשובה לגבות ממנה. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

מעמלא דבתי הפי' הנכון דדוקא במה שהשכיר האב בחייו ולא הגיע זמן עד שמת האב דכיון שלא הגיע זמן ושכירות אינה משתלמת אלא בסוף הוה ליה השכירות כנגד מה שנשתמשו בו בחיי האב בגוף הקרקע או בפירות המחוברין בקרקע שהן לכ"ע כגוף הקרקע ובתוס' שנראה שבשכירות ששכרו האחין אחר מיתת אביהן אלא שלא הגיע הזמן כשבאה היא לגבות. ריב"ש ז"ל.

ותלמידי רבינו יונה ז"ל כתבו וז"ל הוה מגבי אפי' מעמלא דבתי כלומר משכירות הבתים דכיון דמכח קרקע קא אתו כקרקע דמי ודוקא מאגרא דאתי מיניה לאחר מיתת האב דזכי בהו בנות בההוא קרקע וכי אשבח לדידהו אשבח וכל שכן בפירי דלא גמירי בשוליה אלא לאחר מיתת האב ואף על גב דאיתלישו בתר הכין אבל אגרא דאתי מיניה בחיי האב מטלטלין גמורין נינהו ומשעת מיתה זכו בהן יתמי ולית להו לבנות זכות בגווייהו ואע"ג דלא מטא לידיה דאב מחיים דהוה ליה כמאן דזבין ארעא ולא הספיק למגבא מיניה דלוקח עד דמיית דהנהו זוזי כמלוה בעלמא דמי ולית להו לבנות זכותא בגווייהו ולא לפרנסה וכן הלכתא. ואי קשיא לך ואפילו באגרא דאתיא לאחר מיתת האב ופירי דאתו

לאחר מיתת האב אמאי גביא והא קי"ל דבת לענין עשור נכסים בעלת חוב הויא ובע"ח לית ליה פירי דאמר שמואל בע"ח גובה את השבח שבח אין פירות לא, לא תקשי לך דכי שויוה רבנן כבעלת חוב לענין סילוקא בזוזי ולחדא ארעא ולענין מגבא מיתמי דאמרת מזבורית בשבועה וכו' כל כמה דלא גביא ארעא בחזקתה קיימת בין לענין אגרא בין לענין פירי וכי מסלקי לה הוא דמסתלקא מעיקרא כי אתקון להכי אתקון. ע"כ לקטתי מתוך דברי ר"מ הלוי ז"ל.

אבל רבני צרפת אומרים שהשכירות כיון שהגיע ליד אחים כמטלטלין שלהן הוי ואע"פ שהשכירו הקרקע לאחר מיתת האב אינו גובה מהם אותו שכירות ומאי דאמרינן הכא דמגבה אפי' מעמלא דבתי מפרשי דמיירי כגון שהשכירו האחים הקרקע אחר מיתת אביהן לשנה אחת ובתוך השנה באה לב"ד לתבוע פרנסתה ופסקו לה ב"ד לטרוף גובה כל אותו השכירות של כל השנה דכיון דקיימא לן דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף כאלו בא כל השכירות אחר שפסקו לה ב"ד דיינינן ליה וזה נראה למורי הרב נר"ו עיקר. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל הוה מגביא אפילו מעמלא דבתי פרש"י שכירות הבתים והקשו בתוספות היכי דמי אי כשמסר לה הבתים לשוכרם צריכה למימר והלא גוף הבית יש לו להגבותם כ"ש השכירות ואי מיירי משכירות שגבו היתומים כבר האי מטלטלי דיתמי נינהו ותירצו שלא נצרכה אלא שבאת לגבות בתוך זמן השכירות וקאמר דטרפה מן השוכרים כל השכירות שעבר דכיון שאין שכירות משתלמת אלא בסוף אין דינו כגבוי וכפירות המחוברים הצריכים לקרקע חשיב. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ואפילו מעמלא דבתי איכא דמפרש שהיה מגבה לה עשור משכירות הבתים מלבד עשור שמגבה לה מגוף הקרקעות דשכירות מכירה ליומיה הוא וכי היכי דאלו מכרו קרקע אחת נוטלת עשור דמיו הכי נמי הכא נוטלת עשור של שכירות עצמה. ולא נהיר דאלו מכרו קרקע לפירות לזמן מכיון דלית לה מפירי מי אית לה מדמי פירי הא ודאי לית לה אלא ודאי עיקר פירושא משכירות הבתים ששכר האב ולא הספיקו לפרוע השכר עד שמת האב קודם שהגיע זמן הפרעון כו'. עד כאן:

זיל אימא ליה ובשמתא מאן דלא אמר ליה ושמעינן מהכא שיכול הרב לנדות את תלמידו אפילו על דבר הרשות כיוצא בזה שהרב מקפיד עליהם מפני חשש כבודו ומשום הכי חש רב ששת לנידויו של רב הונא. הריטב"א ז"ל.

ואי היה צריך הפרה אפילו שהיה על תנאי כדאמרינן בפרק אלו הן הגולין נדוי על תנאי צריך הפרה מנלן מיהודה כו' הוה קשיא טובא היכי רב הונא שדי שמתא אתלמידיה

בחנם מידי דבעי הפרה אפילו יקיים תנאו ומיהו פי' ר"ת דהכא אין צריך הפרה כיון שבידו לקיים התנאי וכמו שכתבו התוס' ז"ל:
ומאן יתיב בי מרזחא ברישא איכא מאן דאמר דגס רוח קראו לשון זחוחי הלב דאי לא היכי שלח ליה הכי וכי יודע היה שהוא לא היה יודע מרזחא מאי היא ואיכא מאן דאמר שביזהו כששאל לו שאלה קלה כזו לומר דאפילו הא מילתא איכא לספוקי אי ידע לה והנכון שכיון לבזותו לומר כשהאבל יושב בראש לא מפני חשיבותו כן רב ענן נעשה ראש עירו ולא מפני חשיבותו. ריב"ש ז"ל:

דף סט:

אמר רב נחמן בר יצחק כתיב ינחם פי' רש"י ז"ל ינחם אין לך לומר פת"ח בשום מקום אלא אם כן אל"ף או ה"א סמוכין לה או על פי נקודות שתחתיה והיא באה במקום אות כאלו כתוב ינחם באלו נקודות וכיון דלא כתב כאן אל"ף על כורחיך על פי מסורת הכתב אתה קורא ינחם וזהו המנוחם עצמו כלומר כאבל המנוחם. ע"כ פרש"י כתיבת יד מדוייק. ובפי' רש"י ז"ל דכתיבת יד אחר מדוייק אתה קורא ינחם בנקודות פי' לפירושו כשאני רואה הכתב ע"פ מסורת בלי נקודה אין לי לפתוח מדעתי אם לא יהיה אל"ף או ה"א סמוכין לה אבל כשהוא נקוד בפירוש הנקודה שתחתיה היא באה במקום אות הלכך הכא דכתיב ינחם היינו על פי מסורת הכתב אתה קורא ינחם בנקודות אלו והלכך הא דקאמר ר"נ ינחם כתיב היינו על פי המסורת ולא על פי הנקודה שתחתיה שהוא נקוד ינחם כנקודו. עוד הוה מצינן לפרושי לשון רש"י ז"ל הכי דלעולם אין לך לומר פתח אלא אם כן אל"ף או ה"א סמוכין לו על פי הנקודה שתחתיה פירוש שתחת הפתח והויא לה קמץ ולכך הויא כאלו כתוב ינחם בנקודות ומיהו ליתא דכל התור' מלא פתח בלא אלף וה"א סמוכין לה אלא כדפרישנא הוא נכון בלשון רש"י.
והריטב"א ז"ל כתב וז"ל ינוחם כתיב לא אשכחן הכי בשום נוסחא וליכא לפרושי דמשמע לן הכי דפרשי' מסורת מדלא כתיב אל"ף לאחר הנו"ן שאין זה מצוי בשום מקום אלא משמע דמהכרחא דקרא משמע לן שעניינו כאלו כתוב ינוחם מדלא כתיב כאשר מנחם אבלים וכתיב כאשר אבלים ינחם נסמוך אבלים תחשב ראש. ע"כ:
וז"ל ריב"ש ז"ל ינחם כתיב ואע"ג דמשמע ינחם אפ"ה כיון דמשמע נמי הכי הוה ליה למכתב מנחם כי היכי דלא נטעי ומדלא כתיב הכי מ"מ דרשינן ינחם ופרש"י דחוק. ע"כ:
וז"ל הרא"ש ינחם כתיב אע"ג דקרו ינחם בשב"א מ"מ דרשי' מדהוה ליה למכתב מנחם כי היכי דלא ליתי למטעי ולמקרו ינחם בחירי"ק ומדכתב לישנא דמשמע הכי ומשמע

הכי ש"מ דבעי למימר שהאבל יושב בראש דסברא הוא דאית לן למימר הכי שמנחמין מושיבי' את האבל בראש לנחמו ולפקע צערו:

אמר רבא הלכתא ממקרקעי כו'. וראיתי בתשובת הגאונים תקינו במתיבת' בימי מר רב הונא גאון ז"ל בר מר רב יצחק למגבי בע"ח וכתובה אפילו ממטלטלי דיתמי וכתבי רבוואתה דדוקא מזוני דאינון תנאי כתובה גבו ממטלטלי כתקנתא דבתראי אבל פרנסה דאינה תנאי כתובה כדקיימא קיימא ולא גביא אלא ממקרקעי ואינו נראה לי דאטו תקנתא דבתראי בכתובה בלחוד הוה בכל מילי תקון בין לכתובה בין לבע"ח וה"ה לפרנסה דכל גובייא גבי אפילו ממטלטלי אדרבה פרנסה כיון דשמין באב אית לן למימר דניחא ליה לאב דתתפרנס אפי' ממטלטלין דידיה כו' דאמרן לעיל דבת בעלת חוב הויא ואם כן לא שנא חוב דידה מכל חוב דעלמא וכי היכי דכל בע"ח דעלמא גבי אפילו ממטלטלי דיתמי בהאי תקנה הכי הבת ולא שנא. ה"ר ישעיה מטראני:

מתני' המשליש מעות כו'. פרש"י המשליש מעות לבתו. מסר מעות ביד שליש לצורך בתו לקנות שדה או נדוניא לכשתנשא. והיא אומרת. לאחר שנשאת. נאמן בעלי עלי. שלא יעכבם לעצמו תנם לו והוא יקנה לי שדה כשארצה. ע"כ. וכתבו עליו בתוספות דלא דק דבגמרא מסקי' דליכא בין ר"מ ובין ר"י אלא גדולה מן האירוסין ע"כ. ובספר ישן הביא לשון רש"י בלשון אחר וז"ל כתב רש"י המשליש מעות לבתו כו' פירוש מסר מעות ביד שליש לצורך בתו לקנות לה שדה או נדוניא לכשתנשא והיא אומרת כשהיא ארוסה נאמן בעלי עלי שלא יעכבם לעצמו תנם לו כו' ע"כ. ולהך נוסחא ליכא קושיא כלל ובקצת פירושי רש"י כתיבת יד כתוב והיא אומרת לאחר שתנשא נאמן בעלי עלי שלא יעכבם לעצמו תנם לו כו' והך נוסחא יש לפרשה דהכי קאמרה כיון שלאחר שתנשא נאמן בעלה עליה שלא יעכבם לעצמו מעתה אף קודם שתנשא מאחר שנתארסתה תנם לו והוא יקנה לי שדה כשארצה. ומיהו ברוב הפירושים כתוב והיא אומרת לאחר שנשאת הא אין עליך לפרש אלא כמו שהבינו התוספות מלשונו ז"ל וצריך לתרץ פירושו אשר מפיו אנו חיין והוא האיר עינינו בתורתו ואין לך לומר שנעלם ממנו סוגי' דשמעתין דקיימא עליה דמתני'.

ויש לדקדק דבמתני' קתני והיא אומרת נאמן בעלי עלי ובברייתא קתני והיא אומרת ינתנו לבעלי ועוד דבמתניתין קתני המשליש מעות לבתו ובברייתא קתני המשליש מעות לחתנו ליקח מהן שדה לבתו ועוד דבגמרא אסיקנא דכי קתני בסיפא דמתניתין בד"א בגדולה כו'. דר"מ קתני לה מעתה תקשי אמאי אסמכיה לדברי רבי יוסי בסיפא דמתני' ועוד מה בעי תלמודא בגמ' מאן קתני לה הא ודאי מתני' כפשטא משמע דר'

יוסי קתני לה ואי משום דקשיא ליה עלה הוה ליה לאקשויי להדיא הא מרישא שמעת מינה. ועוד דקשיא דאמרינן בגמרא אילימא קטנה מן הנשואין כו' משמע דדוקא קטנה מן הנשואין איכא בינייהו אבל גדולה מן האירוסין הרשות בידה לכ"ע מעתה תקשי דא"כ הוה ליה ר' מאיר לקולא ור' יוסי לחומרא דהא לא פליגי אלא בקטנה מן הנשואין דלר"מ הרשות בידה ולרבי יוסי קטנה בין מן האירוסין בין מן הנשואין יעשה שליש מה שהושלש בידו ובמתני' משמע דרבי מאיר לחומרא ורבי יוסי לקולא ועוד מאי פריך תלמודא דאי רבי יוסי מרישא שמעת מינה כו' דילמא סיפא איצטריך לקטנה מן הנשואין דאפילו מן הנשואין לא תמכור ועוד דקאמר לקמן בגמרא הא מני ר"מ היא דאמר מצוה לקיים דברי המת משמע דרבי יוסי לית ליה דמצוה לקיים דברי המת מעתה למה ליה למימר במתני' לא יהא אלא שדה ולמתלי טעמא בהאי תיפוק ליה משום דלית ליה מלד"ה.

לכך יש לפרש דר"מ ורבי יוסי בתרתי פליגי והוא שזה מצוה שלא יהיו המעות בעין אלא מסר המעות ביד שליש לצורך בתו לקנות נדוניא לכשתנשא והיא לא רצתה לקיים דברו לקנות השדה אלא שיהיו המעות בעין ביד בעלה והוא נאמן עליה לקנות השדה כשתרצה ואם לא תרצה לא יקנה השדה כלל ובהא פליגי ר"מ ורבי יוסי דרבי מאיר סבר דעכ"פ יקנה השדה ואין שומעין לה שלא לקנות דמצוה לקיים דברי המת ור"י סבר דמה תועלת לו לקנות אין כאן מעות אלא כבר נקנה השדה והיא רוצה למכרה הרי היא מכורה הלכך שומעין לה וכיוצא בזה שאין כאן תועלת לקיים דבריו לא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אבל ר"מ סבר דבכל גונא מצוה לקיים דברי המת ואפילו לשעה ובהך פלוגתא אין כאן חילוק בין מן האירוסין למן הנשואין דאפילו אמרה כן משנשאת ס"ל לרבי מאיר יעשה שליש מה שהושלש בידו ויקנה השדה ור"י סבר הרשות בידה ולא יקנה דמה טעם יש לחלק בינייהו. ומסקי' בגמרא דמתני' חסורי מחסרא והכי קתני יעשה שליש מה שהושלש בידו בד"א מן האירוסין כו' בד"א בגדולה כו' ולהכי הדרינן למימר בחסרון יעשה שליש מה שהושלש בידו לא סגי לן לאוסופי בד"א מן האירוסין כו' משום דאתינן לאוסופי פלוגתא אחריתי במתני' דהיינו פלוגתא דברייתא והא דשמעינן ר"מ לר' יוסי דאם צוה שיהיו המעות ביד שליש לצורך חתנו ליקח בהם שדה לבתו ולא יהיו ביד חתנו והיא אומרת ינתנו לבעלי דאין הפרש בהוויית הקרקע אלא ביד מי יהיו המעות או השדה לאחר שיקנה דה"נ ס"ל לרבי יוסי דהרשות בידה וכדאיתא בהדיא בברייתא וכדבעינן למימר בס"ד ובהא איכא לאפלוגי בין מן האירוסין למן הנשואין דמן הנשואין לכ"ע הרשות בידה שאף האב לא עלה בדעתו למוסרם ביד שליש אלא עד

שתנשא דמשנשאת הבעל זכאי בפירות וכיון דבעי למיכל פירי א"כ היכי יהיו המעות או השדה ביד שליש בידיה דבעל בעי מיהוי כי היכי דלשבח ליה למעבד פירי טפי וס"ל לרבי יוסי דמן האירוסין נמי כיון דסוף סוף לאחר שתנשא בידא דבעל בעי למיהוי מהשתא נמי אפילו מן האירוסין הרשות בידה ור"מ סבר דמכל מקום מצוה לקיים דברי המת ויעשה שליש מה שהושלש בידו ויהיו בידו המעות או השדה עד שתנשא.

והשתא ניחא כל מאי דאקשינן לעיל דברישא דמתני' דההפרש הוא אם יקנה השדה או לא ומיירי בנשואה לכך נקט נאמן בעלי עלי דכיון שנשאת נאמן הוא בעיניה שלא יעכבם לעצמו ויקנה השדה כשתרצה אבל בברייתא דההפרש הוא אם ישארו ביד השליש או ינתנו לבעל לכך נקט ינתנו לבעלי ובמתני' דאין ההפרש אלא אם יקנו השדה או הנדוניא אם לאו לכך נקט המשליש מעות לבתו פי' לצורך בתו לקנות שדה או נדוניא לכשתנשא אבל בברייתא לא מיירי בקניית נדוניא לכשתנשא אלא בשלישית מעות לצורך החתן דהיינו שיקחו שדה לצורך בתו והפירות יהיו לבעל ושיהיו המעות ביד שליש ולכך נקט המשליש מעות לחתנו וניחא נמי דסיפא דקתני בד"א בגדולה כו'. היינו פלוגתא אחריתי וכדכתיבנא ולא קאי אדברי ר' מאיר דלעיל. וניחא נמי דבעי תלמודא עלה דסיפא מאן קתני לה דהא לפי שיטתם מודה רבי מאיר בשדה שאם רוצה למכרה דהרי היא אסורה ואפשר דכי קאמר בד"א עלה דהמכירת השדה קאי אלא דבמאי דאידחיא דלא מצי קאי עלה דר"מ ובמכירת השדה דפשיטא דקטנה לאו בת זביני היא. וניחא נמי דכי קאמר תלמודא אילימא קטנה מן הנשואין כו' אף על גב דהוה ליה ר"מ לקולא ור"י לחומרא לא תקשי ממתניתין דלא שייך הא פלוגתא דברייתא בדמתני' כלל דבמתני' איירי לענין מצוה לקיים דברי המת ואלו פליגי בברייתא בקטנה מן הנשואין לא שייכא פלוגתייהו במצוה לקיים דברי המת דאיכא למימר דכ"ע ס"ל מלד"ה וכל מן הנשואין אין כאן מצוה כלל דהא אמרינן שאף האב לא עלה בדעתו למוסרה ביד שליש אלא עד שתנשא וס"ל לר' מאיר דאפילו בקטנה נמי הכין אמדינן דעתיה דאב ורבי יוסי סבר דלגבי קטנה יש טעם למצות האב וכל כה"ג מצוה לקיים דברי המת אבל כשאין טעם נכון למצותו ואין תועלת למצותו אין לנו לומר מלד"ה וניחא נמי דפריך תלמודא שפיר מרישא שמעת מינה כו' דברישא נמי בדנשאת מיירי וכדפרישנא וניחא נמי דקאמר רבי יוסי וכי אינה אלא שדה והיא רוצה כו' פירוש מה תועלת לו לקנות כיון דאי נקנה כבר והיא רוצה למוכרה הרי היא מכורה וכה"ג דוקא הוא דלית ליה מלד"ה ומיהו כשיש תועלת ונפקותא במצותו הא ודאי דר' יוסי נמי אית ליה מלד"ה:

וכתב ריב"ש בחידושיו וז"ל אמר רבי יוסי וכי אינה אלא שדה כו'. פירוש ואפשר דרבי יוסי לית ליה מלד"ה או אפשר דאית ליה ושאני הכא מטעמא דאם רוצה למכרה מוכרה מעתה ואפ"ה תני תלמודא בכל דוכתא האי סברא דמצוה לקיים דברי המת לר"מ משום דרבי יוסי לאו ברירא הוא דאית ליה הכי. ע"כ. כנ"ל שיטת רש"י. אבל התוס' קא מפרשי דליכא בין רבי מאיר ובין רבי יוסי אלא גדולה מן האירוסין והפרישא דבינייהו הוא דהיא אומרת שהמעות יהיו ביד בעלה ולא ביד השליש ובהכי פליגי ר"מ ור"י דר"מ סבר דמצוה לקיים דברי המת ויהיו המעות ביד שליש לקנות השדה ורבי יוסי סבר דכיון דאלו נקנה השדה והיא רוצה למוכרה וליתן המעות לבעלה היא מכורה ולא מקיימי דברי המת שצוה שיהיה ביד שליש עד שתנשא השתא כשמתרצה שיתנו המעות לבעלה שומעין לה כיון דבת זביני היא ור"מ כי היכי דס"ל דמצוה לקיים דברי המת במעות שיהיו ביד שליש הכי נמי סבר דאינה יכולה למוכרה מן האירוסין וליתן המעות לבעלה משום דמצוה לקיים דברי המת שצוה שיהיה מונח ביד שליש עד שתנשא כן פירשו התוספות ולשיטת רש"י אין אנו צריכין לכך דאע"ג דס"ל לר"מ דהרי היא מכורה כיון דבנשואה מיירי וכדכתיבנא מ"מ בעי לקיומי דבריו בקניית השדה ואע"ג דאין כאן תועלת וכדכתיבנא.

גם הרשב"א פי' דפלוגתא דר"מ ור"י במתני' בגדולה מן האירוסין דר"מ סבר אע"פ שהיא גדולה ומעשיה קיימין בעלמא הכא משום מצוה לקיים דברי המת יעשה שליש וכו'. ורבי יוסי סבר כיון שהיא גדולה מיד נתרוקנה זכות הנכסים לבת ומוכרת ונותנת וקיים אבל בעודה קטנה לא משום דאין מעשיה כלום אבל גדולה מן הנשואין לכ"ע מוכרת ונותנת וקיים ואפילו לר"מ לפי שלא עלה על דעת האב להעמיד שליש אלא עד שעת נשואין אבל משנשאת והיא גדולה לא. ע"כ:

וז"ל הר"י מטראני ז"ל המשלי' מעות וכו'. פירוש מסר מעות ביד שליש לצורך בתו שיקנה לה שדה והיא אומרת נאמן עלי בעלי שהוא יקנה לי ותנו המעות בידו יעשה השליש מה שהושלש בידו ואל יתנם ביד בעלה דמצוה לקיים דברי המת ולקמן נפרש דבעודה ארוסה קאמר ר"מ אבל בנשואה מודה. אמר רבי יוסי וכי אינה אלא שדה מה תועלת יש לקיים דברי המת אפילו אם יקנה לה שדה השליש והיא רוצה למוכרה וליתן המעות לבעלה מי יכול לעכב בידה הלכך גם המעות נמי שומעין לה ונותנין לבעלה כיון שהיא רוצה ודוקא לגדולה שומעין אבל אם היא קטנה אין מעשה קטנה כלום. ע"כ:

ותלמידי רבינו יונה ז"ל כתבו וז"ל המשליש מעות לבתו כו'. פירוש מי שנותן מעות ביד חברו הנאמן לו ונותנה על דעת שיקח בהם שדה או נדוניא לבתו ארוסה ושינתנו

לחתנו ומת אביה והיא אומרת תנו אותם לבעלי דנאמן הוא עלי שהוא יקנה השדה או הנדוניא אין שומעין לה אלא יעשה שליש מה שהושלש בידו דמלד"ה דברי רבי מאיר ומסקנא דאפילו בגדולה היה סובר ר"מ דיעשה שליש מה שהושלש בידו וכל זמן שלא נשאת אבל נשאת הרשות בידה וקטנה בין מן האירוסין בין מן הנשואין יעשה שליש מה שהושלש בידו ורבי יוסי פליג על ר"מ בגדולה מן האירוסין דס"ל דאפילו מן האירוסין הרשות בידה ויתנו לארוס דאמאי מעכבין בידה והלא אם היתה השדה קנויה והיא רוצה למוכרה יכולה למוכרה ומי שקנאו ממנה ומן הארוס זכה בו שלא עשאו שליש אלא על המעות וכשקנה השדה זכתה מיד דכיון שהיא גדולה יכולה היא לזכות בה מיד השתא נמי כשמתרצית שינתנו המעות לבעלה שומעין לה כיון דבת זביני היא.

והא דקתני סיפא בד"א בגדולה וכו'. מפרש בגמרא דלא קאי ארבי יוסי דלרבי יוסי לא אצטריך דהא בהדיא משמע דרבי יוסי בגדולה איירי דהא בקטנה לא היה אומר שאם הוא שדה ורוצה למוכרה דהרי היא מכורה דקטנה אינה יכולה למכור אלא ודאי כי קתני סיפא בד"א בגדולה אר"מ קאי ומתני' חסורי מחסרא והכי קתני יעשה שליש מה שהושלש בידו בד"א מן האירוסין אבל מן הנשואין הרשות בידה ובד"א שהרשות בידה בגדולה כיון דאיכא תרתי גדולה ונשואה הרשות בידה שלא עלה על דעת האב שיהיו המעות ביד שליש לעולם אבל לעולם בקטנה אין מעשה קטנה כלום ואפילו מן הנשואין יעשה שליש כו' ע"כ. פליג אשיטת רש"י ואינו כמו שיטת התוספות ממש דוק ותשכח:

וז"ל ריב"ש ז"ל המשלי' מעות לבתו פירוש לקנות לה שדה כדי להכניסו לבעלה כשתנשא והיא אומרת נאמן בעלי עלי כלומר שיתן המעות לבעלה יעשה שליש כו' דברי ר"מ בגמרא מפרשי' טעמיה דר"מ משום דמצוה לקיים דברי המת הא לאו הכי נותנין לה שהמעות שלה הם לגמרי אלא על תנאי נתנם לה ע"כ:

וז"ל הרב ר' יהונתן הכהן המשליש מעות לבתו כו'. כלומר מסר מעות ביד שליש לקנות לה שדה או נדוניא לכשתנשא והיא אומרת לאחר שנשאת נאמן בעלי עלי שלא יעכבם לעצמו תנם לו וירווח בהם בתוך זמן זה עד שיזדמן לו קרקע יעשה שליש מה שהושלש בידו כלומר אין שומעין לה אלא יעמדו הנכסים ביד השליש עד שיקנה קרקע דסבר ר"מ מלד"ה.

א"ר יוסי וכי אינה אלא שדה כלומר ולמה אין שומעין לה הרי אפילו היה הקרקע קנוי מאלו המעות כמו שצוה האב דהיה דעתו שלא ילכו לאיבוד והיאך היה יכול לשומרו שאם נתרצתה זאת הבת לבעלה שימכרהו יכול אדם לקנותו מהם והמכר קיים עולמית הלכך עכשו שנתרצי' לבעל ליתן בידו המעות שומעין לה לפי שאין בידינו לשמרו

עולמית ואין לנו לחוש לדברי האב כיון דבת זבוני היא אבל בקטנה מודה רבי יוסי דאין שומעין לה כיון דאין בידה להפסיד הקרקע אם היה בידינו ג"כ לא נפסיד המעות כל זמן שנוכל לשומרן.

בד"א בגדולה וכו'. מפרש בגמרא דר"מ קתני לה וחסורי מחסרא והכי קתני יעשה שליש מה שהושלש בידו בד"א מן האירוסין כו' בד"א בגדולה כו' כלומר גדולה מן האירוסין אין שומעין דשמא יתבטלו הקדושין אבל משנשאת לא חשש האב עליה שהרי יודע שברשות בעלה תהיה ורבי יוסי פליג בגדולה אפילו מן האירוסין שומעין לה כיון דבת זבוני היא אבל בקטנה בין מן האירוסין בין מן הנשואין דברי הכל אין שומעין לה ובגדולה מן הנשואין שניהם שוין דשומעין לה ובגדולה מן האירוסין פליגי. ע"כ:

וכי אינה אלא שדה והיא רוצה למוכרה כו'. פירש ר"ח אלו לא הניח לה אביה מעות לקנות לה שדה והיא רוצה למוכרה הלא מכירתה מכירה. ע"כ:

וכתב הרשב"א ז"ל וז"ל וא"ת והא קי"ל ולמכור בנכסי אביו עד שיהיה בן עשרים כבר נשמר מזה רש"י ז"ל בפירושיו שפי' לא יהיה אלא שקנה לה השליש השדה אלו רצתה היא למוכרה אח"כ הרי היא מכורה מעכשיו פירוש לפירושו שאין זה נכסי האב אלא מעות של אב ואע"פ שקנו מהם קרקע אינו אלא כקרקע דעלמא אבל הראב"ד כתב דלא אמרינן למכור בנכסי אביו אלא בקרקע שהיא ירושה לו מאביו אבל הכא בתו אינה אלא כמקבלת מתנה וכן נראה מדברי ר"ח ז"ל. ע"כ הרשב"א ז"ל:

גמ' מאי בינייהו אילימא קטנה כו'. דר"מ סבר כו' פירש רש"י ז"ל בהי פליגי בגדולה או בקטנה. דר"מ סבר הרשות בידה. דהאי דקאמר רבי מאיר (הרשות בידה) מן הנשואין הרשות בידה אפי' בקטנה נמי אמר. ע"כ. משמע מתוך פירושו דהשתא קא בעי בהי פליגי וכי קאמר דבקטנה מן הנשואין פליגי דוקא בקטנה בלחוד קאמר ולא תקשי לדידיה וכדפרישנא לעיל. אבל לשיטת התוס' קשיא דאי ס"ד השתא דבקטנה בלחוד פליגי אבל בגדולה מן האירוסין לכ"ע יעשה שליש מה שהושלש בידו ובגדולה מן הנשואין דכ"ע הרשות בידה א"כ יותר סובר רבי יוסי מרבי מאיר שמצוה לקיים דברי המת דהא בקטנה מן הנשואין לרבי יוסי יעשה שליש מה שהושלש בידו ולר' מאיר הרשות בידה ואלו במתני' איפכא משמע דטפי אית ליה לר"מ מצוה לקיים דברי המת מרבי יוסי אלא ע"כ ה"ק אילימא דקטנה מן הנשואין נמי איכא בינייהו כי היכי דאיכא בינייהו גדולה מן האירוסין אימא סיפא כו' ומהדר' דגדולה מן האירוסין בלחוד איכא בינייהו:

אימא סיפא אבל בקטנה וכו' מהאי לישנא משמע דמתניתין ובריית בחדא גונא

מתפרשי ולהכי קאמר אימא סיפא סתם דמתני' ובריייתא חדא היא אבל לשיטת רש"י דבמתניתין פליגי בחדא פלוגתא ובברייתא פליגי בפלוגתא אחריתי אמאי סתים וקאמר אימא סיפא וצריך לפרש דה"ק אימא סיפא דמתני' וכן פירש מורי ז"ל כנ"ל:

מן הנשואין הרשות בידה וטעמא דרבי מאיר דקסבר מצוה לקיים דברי המת והיינו טעמא דבגדולה מן הנשואין הרשות בידה משום דהא נפקא מרשות לגמרי בנשואין ובבגרות ואומדן דעתא הוא דלא השלישן שתהא אצל השליש לעולם א"כ עד מתי צוה שיהו משולשין הילכך אומדן דעתא הוא שלא השלישן אלא עד שתבגור ותנשא והלכה כר' מאיר. ה"ר יהוסף הלוי ן' מיגש ז"ל:

אלא גדולה מן האירוסין כו'. כתב רבינו האיי גאון וז"ל לא אמר רבי מאיר יעשה שליש מה שהושלש בידו אלא למזבן לה ארעא כשהיא ארוסה אבל גדולה מן הנשואין הכל מודים שהרשות בידה ובתר דזבין שליש ארעא הכל מודים שאם מכרה ונתנה קיים וכן גדול דהורמני' לנפשיה לא אמור רבנן שאם השליש אביו מעות יעשה שליש מה שהושלש בידו אלא שהרשות ביד הבן וכגדולה מן הנשואין דמי שהרשות בידה וכי מהני אפוטרופוס לענין פעוטות דאמר רפרם לא שנו אלא שאין שם אפוטרופוס אבל יש שם אפוטרופוס אין מקחן כו' אבל אצל גדול לא עבדינן עובדא. ע"כ:

רבא אמר רב נחמן (אמר) הלכה כר"מ והלכה כרב נחמן בדיני הלכך פסקא דשמעתא דקטנה אפילו מן הנשואין יעשה שליש מה שהושלש בידו ובגדולה מן האירוסין יעשה שליש מה שהושלש בידו וגדולה מן הנשואין הרשות בידה ואומר ר"מ הלוי דהני מילי כשהניח האב יורשין אחרים שאין לבת זכות במעות הללו אלא מכח השלישיות אבל אם מת אביה ולא הניח האב יורשים אחרים אלא זו הבת בלבד אם היא קטנה יעשה שליש מה שהושלש בידו ואם היא גדולה הרשות בידה ואפילו מן האירוסין שמיד זכתה בממון מכח ירושה ואתיא ירושה דאיתתא ומבטלת שלישות דממון זה לא ניתן ביד שליש בתורת מתנה אלא בתורת פקדון וירושה של תורה חלה על כל הממון בכל מקום שהוא ואע"פ שצוה האב בפירוש לא תתנו לה עד שתנשא או עד זמן פלוני יתנו לה דה"ל מתנה על מה שכתוב בתורה ותנאו בטל. תלמידי רבינו יונה ז"ל. ואין במשמע לשון רש"י לחלק בהכין כלל דוק ותשכח:

האומר תנו שקל לבני בשבת והן ראוים לתת להם סלע נותנין להם סלע פירוש אם הניח ממונו ביד אחרים ואמר להם תנו שקל לבני בשבת והם ראוין לתת להם סלע שהוא כפלים מן השקל נותנין להם סלע ולא מבעיא היכא שאינם יכולין להספיק אפילו ע"י הדחק אלא אפילו יכולין להספיק על ידי הדחק בשקל נותנין להם סלע כיון שאינו

מספיק להם לפי כבודו מדקאמר תנו שקל לבני ולא קאמר אל תתנו להם אלא שקל מוכחא מלתא דכך רצה לומר אם יספיק להם שקל תנו להם שקל ולא יותר כדי שלא יפזרו הממון ואם לא יספיק להם זה תנו להם די ספוקם לפי כבודו דסתמא דמלתא אינו רוצה שיעמדו בניו בדוחק.

ואם אמר אל תתנו להם אלא שקל אין נותנין להם אלא שקל כלומר כיון דגלה דעתו בפירוש ואמר אל תתנו להם אלא שקל אע"פ שאינם יכולין להספיק בשקל אלא על ידי הדחק לא יתנו להם אלא שקל. מיהו נראין הדברים דאע"ג דאמר בפירוש אל תתנו להם אלא שקל אם אינם יכולין להספיק בשום ענין ואפילו על ידי הדחק נותנין להם סלע דסתמא דמלתא לא נתכוון זה האדם להמית את בניו ברעב ולא להפילם על הצבור וכי היכי שאם אמר פלוני בני לא יירש עם אחיו לא אמר כלום הכי נמי אם אומר שלא יתנו להם כל צורכם אין שומעין לו ובכה"ג לא אמרי' דמצוה לקיים דברי המת במדת סדום אלא דנותנין להם סלע עד שיגדילו ולכשיגדילו יזכו בכל הממון מכח ירושה כדכתיבנא לעיל. כך פירש ר"מ הלוי ז"ל, ותלמידי רבינו יונה ז"ל אזלי לשיטתיה ורש"י ז"ל לא כתב כן:

ואם אמר אם מתו יירשו אחרים תחתיהם בין שאומר תנו כו'. דכיון שירשו אחרים תחתיהם גלה דעתו שרוצה שישאר הממון לאחרים ולפיכך אע"פ שלא אמר אל תתנו סלע לבני ואף על גב שאינו מספיק להם בשום ענין אין נותנין להם אלא שקל לא שנא שיהיו אותם האחרים ראויין לירש לא שנא אנשים זרים דעלמא דכיון שהקפיד בדבר ואמר בפי' שישאר הממון לאחרים. ויש להקשות היכי אמרינן הכא דכי אמר אם מתו יירשו אחרים תחתיהם שיזכו אותם האחרים והא אמרינן בפרק יש נוחלין [בבא בתרא קכט ב'] נכסי לך ואחריך לפלוני והראשון ראוי ליורשו אין לשני במקום ראשון כלום שאין לשון מתנה אלא לשון ירושה וירושה אין לה הפסק והכא נמי בשאמר תנו אמאי אין נותנין להם כל צורכיהם דאע"ג דאמר יירשו אחרים תחתיהם כיון שהזכיר לבנים בלשון מתנה כאלו הזכיר לשון ירושה הוי וירושה אין לה הפסק דלאו כל הימנו לפסוקי הירושה כיון שחלה.

והרב רבי זרחיה בעל המאור כתב דמאי דאמרינן גבי נכסי לך ואחריך לפלוני שאין לשון מתנה אלא לשון ירושה אין רוצה לומר דלשון מתנה לא דיינינן ליה בכל מקום אלא בלשון ירושה אלא ה"ק שאין זה הלשון של נכסי לך לשון מתנה אלא לשון ירושה ובירושה נתכוון לומר שיירשנה ושיקחם הא' וירושה אין לה הפסק אבל היכא שאמר בפירוש בלשון מתנה ודאי יש לה הפסק וזכו לאחרים. ודוגמתו הא דאמרינן (בפסחים)

[בתרומות פ"י מ"ד] תנור שהסיקוהו בכמון של תרומה הפת מותרת שאין טעם כמון אלא ריח כמון ור"ל שאין זה טעם כמון ה"נ ר"ל שאין הלשון הזה של נכסי לך לשון מתנה אלא לשון ירושה אבל היכא שהלשון הוא מבואר בלשון מתנה יש לה הפסק. ועוד יש לתרץ דכי אמרינן דאין לה הפסק ה"מ כשאומר נכסי לך שיזכה לא' בכל הממון וכיון שיזכה בממון אין בירושה הפסק דכי קאמר בתר הכי ואחריך לפלוני אין בדבריו כלום שהירושה שזוכה הראשון אינו יכול לעוקרה אבל הכא בשעה שאמר שלא יתנו להם אלא שקל או ממטלטלי או מפירות קרקע נמצא שלא ירשו כלום בממון הנשאר לאחר מיתתן שלא הורישן אלא אותו השיעור בלבד ולפיכך כשימותו ירשו הנשאר אותם האחרים שהם הזוכים ראשונה בכל אותו הנשאר. כך נראה למורי הרב נר"ו עיקר.

ורבינו יעקב ז"ל מתרץ דכי אמרינן ירושה אין לה הפסק ה"מ בשאין הממון ביד שליש כגון שאמר נכסי לך שהראשון זוכה הוא עצמו בממון אבל הכא שהממון ביד שליש ולעולם לא הגיע ליד היורש לא שייך למימר ביה ירושה אין לה הפסק. תלמידי ה"ר יונה ז"ל:

וז"ל ה"ר יהוסף הלוי ן' מיגש איכא לאקשויי עלה דהא מתניתין דהכא קי"ל נכסי לך ואחריך לפלוני והראשון ראוי ליורשו אין לשני במקום ראשון כלום שאין לשון מתנה אלא לשון ירושה וירושה אין לה הפסק וכיון דירושה אין לה הפסק הכא שאמר אם מתו יירשו אחרים תחתיהם אמאי אין נותנין להם אלא שקל דאלמא אם מתו ירשו הנך אחרים תחתיהם והא בניו יורשים נינהו וירושה אין לה הפסק ופירוק קושיא זו אליבא דהלכתא דכי אמרינן אין לשון מתנה אלא לשון ירושה ה"מ היכא דאמר ליה נכסי לך דמשמע דאקנינהו ניהליה לכולהו נכסי דאע"ג דבלשון מתנה אקנינהו ניהליה כיון שראוי ליורשו הוא אמרינן אין לשון מתנה אלא לשון ירושה הוא וירושה אין לה הפסק וכל שכן היכא דלא אקני ליה מידי לא בלשון מתנה ולא בלשון ירושה אלא שקנה למלתא סתם ואמר ליה נכסי אלו יירשם פלוני אחריך דאמרינן כיון דלא אפקיה מן הירושה דהא אחריך קאמר ירושה אין לה הפסק והא דקאמר אחריך לא כלום הוא דהוה ליה מתנה על מה שכתוב בתורה דתנאו בטל אבל הכא כיון דלא אמר נכסי לבני ליתן להם מהם שקל בשבת אלא תנו שקל לבני בשבת הוא דקאמר אשתכח דלא אקנינהו מנכסים אלא שקל בלחוד ושארם להנהו אחרים הוא דאקנינהו לאחר מיתת בניו וה"ל כמאן דאמר פלוני יירשני לבדו משאר אחיו שדבריו קיימין דהא אוקימנא להאי דקתני ואם מתו יירשו אחרים תחתיהם בראויים לירשו ורבי יוחנן בן ברוקה היא וזה שאמר אם מתו יירשו אחרים תחתיהם אינו דומה לאחריך שהרי לא נתן להם הכל כדי שיהא אם מתו יירשו

אחרים תחתיהם כאחריך אלא שקל בלבד הוא שנתן להם וכמה שמתו לא הגיע לידן אלא מלתא שלא הקנה אותה להן כלל לא בלשון מתנה ולא בלשון ירושה אלא להני יורשין אחרים הוא שהקנה אותם בלשון ירושה דקנו ליה כרבי יוחנן בן ברוקה. ע"כ:

הא מני ר"מ היא שאמר מצוה לקיים דברי המת וכן הלכתא כדאמרינן בסמוך להדיא והא קי"ל כר"מ כו'. והקשה ר"ת כיון דהלכתא כר"מ למה הוצרכו חכמים לתקן שיהו דברי ש"מ ככתובין וכמסורין דבשלמא הא דר"מ אצטריך משום דאיתא בברייתא האומר לעשות דבר לאחר מיתתו שמצוה לקיים דבריו כדאיתא בפ"ק דגיטין אבל כיון דאיתא להא למה להו תקנתא דהתם וכ"ת דמשום הא אין כופין דליכא אלא מצוה בעלמא הא ליתא מדאמרינן בגיטין [מ א'] האומר פלוני' שפחתי עשו לה קורת רוח כופין את היורשין לעשות לה קורת רוח דמצוה לקיים דברי המת אלמא כופין על מצוה זו. ותירץ ז"ל דלא אמרי' דמצוה לקיים דברי המת אלא בדבר שהושלש בידו מתחלה לכך דומיא דמתניתין דהכא וההיא דהאומר תנו שקל לבני כל הממון הושלש בידו לכך הא לאו הכי אין בו מצוה והביא ראיה לדבריו ממעשה דרבא ואיסור גיורא דלא הוה משכח רבא אנפא היכי זכי בהו רב מרי בהנהו זוזי ואמאי והא איכא מצוה לקיים דברי המת אלא ודאי דכיון שלא הושלש הממון בידו מתחלה לכך אין בו משום מצוה לקיים דברי המת והוקשה לו ז"ל ההיא דשפחה שאמרו כופין את היורשין לעשות לה קורת רוח והתם אין השפחה ביד שליש. ותירץ דכיון שהיא ברשות עצמה וזוכה מעצמה מיד וגם יש בה זכות לשמים לזכות בה מיד הרי דינה כממון דעלמא שהושלש לכך וזה דוחק גדול.

אבל הנכון שאין אומרים מצוה לקיים דברי המת אלא במי שאומר בלשון צואה שאומר עשו כך וכך אבל אם אמר בלשון מתנה נתתי דבר פלוני לפלוני או הריני נותן דבר פלוני לפלוני אין בזה מצוה לקיים דברי המת ולפיכך הוצרכו לתקן דין מתנת ש"מ שהוא מקנה באמירה ואפילו כשאומר בלשון צואה אין בו מצוה אלא כשאמר למי שספק בידו לעשות כגון שצוה ליורשין או לאחרים שהממון ברשותן או שנתן להם כח בדבר ושאמר כן בפניהם ושתקו או קבלו עליהם הא לאו הכי אין כאן מצוה ואלו דברים שהכל מסכימים עליהם. והשתא אתיא שפיר ההיא דשפחה כי לשם אמר כן ליורשין ושתקו אבל ההיא דאיסור גיורא הא אמר רבא אי שלח לי לא אתינא וא"כ אפילו יצוה איסור שיתנם רבא לרב מרי אין על רבא מצוה לקיים דבריו. הריטב"א ז"ל:

דף ע.

והא דאמר הכי לזרוזינהו הוא דעבד כלומר אף על גב דאמר בלשון התראה אל תתנו להם אלא שקל נותנין להם כל צורכן דאומדן דעתא הוא שלא נתכוון זה האדם לצער את בניו אלא לזרזם שלא יסמכו על זה הממון וישתדלו להרויח מצד אחר ודוקא כשלא אמר אם מתו יירשו אחרים תחתיהם דאלו אמר הכין בין שאמר תנו בין שאמר אל תתנו אין נותנין להם אלא שקל דאין לנו להפסיד על האחרים כיון שהקפיד בשיעור גילה דעתו שהיה נהנה אם היה נשאר להם. תלמידי רבינו יונה.

וכן כתב ריב"ש ז"ל דבאם מתו יירשו אחרים תחתיהם לא פסיק רב חסדא מידי אלא לעולם אין נותנין להם אלא שקל. ע"כ:

וכתב רבינו האיי גאון ז"ל וז"ל האומר תנו סלע לבני בשבת עיקרה ויסודה ממשנתנו מזו דר"מ דסבר מצוה לקיים דברי המת דקאמר יעשה שליש מה שהושלש בידו נמצאת קיימת אליבא דר"מ במקום שאמר אם מתו יירשו אחרים תחתיהם שאין נותנין להם אלא מה שאמר ובזאת מצוה לקיים דבריו אבל אם לא אמר כך אומד נכון וברור הוא כי אין אדם חפץ לצפון את נכסיו לבניו אחרי שיגדלו ולהיותם בקטנותם מסופגנים ומתפרנסים מן הצדקה ושמא לא יפרנסום בהודע שיש להם נכסים צפונים לפיכך אף על פי שאמר אל תתנו להם אלא שקל אחד בשבת למזונותיהם אומדין אנו שאין כוונתו אלא לזרז את אפוטרופין והמשגיחים בעסק בניו למען לא יאבדו את נכסיהם ולא יתנו להם אלא במצוק דומה דפסק להם בלי ריוח ע"כ.

ומדבריו אתה למד שאין ממש בדברי ר' יצחק סחאב אל סראגא שאמר אפילו כי אמר אם מתו ירשו אחרים תחתיהם נותנין להם כל צורכן. ע"כ מליקוטי הגאונים ז"ל:

הפעוטות מקחן מקח כו'. כתב רש"י אבל בקרקעות לא עד שיביא שתי שערות או עד שיהיה בן עשרים פי' לפי' האי דקאמר עד שיביא שתי שערות או עד שיהיה בן עשרים היינו בקרקעות שלו אבל מה שירש מאביו אפילו הביא שתי שערות אינו מוכר עד שיהיה בן עשרים אבל כשהוא בן עשרים מוכר אפילו נכסי אביו אם הביא שתי שערות ואם לא הביא שתי שערות אינו מוכר לא בנכסי עצמו ולא בנכסי אביו אפילו הוא בן עשרים אלא אם כן נולדו בו סימני סריס עד רוב שנותיו כדאיתא התם בפרק מי שמת. ריב"ש ז"ל:

אבל יש שם אפטרופוס אין מקחן מקח כו'. פי' כל אפוטרופוס דמשמע בין שמינהו ב"ד בין שמינהו אבי יתומים ואפשר דה"ה ליתומים שסמכו אצל בעל הבית שדינו

כאפוטרופוס לענין זה שהרי יש לו רשות לעשר פירותיהם ולמכור בנכסיהם כדמוכח התם בעובדא דההיא סבתא וצ"ע. הריטב"א ז"ל:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל הפעוטות מקחן מקח כו'. במטלטלין פעוטות נקראים כבן שש כבן שבע כל חד וחד לפום חורפיה ולפיכך אמרו שאם מכרו במטלטלין שהניח להם אביהם ממכרם ממכר וכן אם קנו מאחרים מקחן מקח שאם אי אתה אומר כן לא יהיה להם מה שיאכלו ומשום כדי חייהם תקנו חכמים שיוכלו למכור מטלטלים אבל כשיש שם אפוטרופוס שיוכל לראות ענייניהם ולתת להם מחייתן אין ממכרן ממכר. ע"כ:

ממאי מדקתני אין מעשה קטנה כלום פי' והכא מעות נינהו דדמו למטלטלין דילמא היכא דאיכא שליש שאני פי' דשליש אלים זכותיה ומגרע כח היתום מאפוטרופוס. ומשני אם כן ניתני אבל בקטנה יעשה שליש מה שהושלש בידו מאי אין מעשה קטנה כלום וכו' פי' דהוה מצי למיתני אבל בקטנה יעשה שליש מה שהושלש בידו דהכי תנא ברישא כי האי לישנא אלא משום הכי נקט האי לישנא בסיפא לאשמועינן מילתא אגב אורחין דאין מעשה קטנה כלום בין במקום שליש בין במקום אפוטרופוס ל"ש אפוטרופוס שמינהו ב"ד ל"ש אפוטרופוס שמינהו אבי יתומים. ע"כ:

מאי אין מעשה קטנה כלום דאפילו בעלמא וש"מ דדוקא קטנה אבל גדולה אפילו במקום אפוטרופוס מעשיה קיימין ואף ע"פ שהשליש האב בידו לזמן ידוע אם שמטו היורשין הממון מרשותו הרי מה שעשו עשוי דאין עליהם מצוה מכאן ואילך שהרי אין סיפק בידו לבטל דבריהם. הריטב"א ז"ל:

וז"ל ריב"ש ז"ל מדאמרינן דקטן שיש לו אפטרופוס אין מקחו מקח ואין ממכרו ממכר במטלטלים שמעינן דדוקא בקטן הוא דהוי דינא הכי אבל בגדול שיש לו אפטרופוס כמו שרגילים לפעמים שממנה אב היתומים אפטרופוס עד שיהיו בן עשרים מיד כשהוא גדול מקחו מקח וממכרו ממכר שהרי הנכסים שלו הן ואפי' בקרקעות ה"ה אלמלא שאינו מוכר בנכסי אביו עד שיהיה בן עשרים ולא עוד אלא אפילו אם קדם היתום ותפס בנכסיו אחר שהוא גדול אין אפטרופא מוציא מידו דהא נכסים שלו הם וראוי לפקח כיון שהוא גדול אלא שבעוד שהנכסים ביד האפטרופוס אינו רשאי לתתם לו משום דמצוה לקיים דברי המת וכיון שאין הנכסים בידו בודאי א"א לו לקיים דברי המת והיתום אינו מצוה בכך שהרי לא צוה לו כלום ולא בכל שהמצוה צוה בצואתו שייכא מצוה לקיים דברי המת אלא במה שמצוה לאחרים או ליורשיו לעשות כגון שאמר תנו מנה לפלוני או שמפקיר נכסיו לאחרים ואומר שיעשו מהם כך וכך וכמו שכתבו המפרשים בפרק קמא דגיטין והילכך זה היתום כל שבאו נכסים לידו באיזה ענין ואפילו חטפן מיד אפטרופוס

אין ב"ד מוציאין הנכסים ממנו דשלו חטף. כך כתבו בשם הרא"ה ז"ל וכן הסכים בזה מורי הרב הגדול רב חסדאי בר' יהודה ז"ל:

ועוד כתב מורי ז"ל שאם הניח אביו קרקעות הרי הם בחזקת היתום מיד שהגדיל דקרקע בחזקת בעליה עומדת ואי אפשר ששום אדם יהא לו תפיסה בהם אלא מי שהם שלו והילכך לבקשת היתום אחר שהגדיל מצווין ב"ד לאפטרופוס שלא יכנס בקרקעות ולא יפקח בהם כלל ואף על פי שהאב מינהו בפי' אף בקרקעות וצ"ע. ע"כ:

וכתב ר"ח דמתנתם מתנה אפילו במקום אפטרופוס דהא טעמא דמתנה מפרש התם משום דאי לאו דעביד להו נייח נפשא לא הוו יהבי לאידך מתנה והאי טעמא איתיה אפי' במקום אפטרופוס ואין זה נכון דבמקום שמקחן מקח וממכרן ממכר עשו חכמים מתנתו כממכרו מן הטעם ההוא אבל במקום שאין ממכרם ממכר כלום אין מתנתם כלום דבמקח וממכר נמי איכא נייח נפשא ואפילו הכי אין מעשיהם כלום במקום אפטרופוס וכן עיקר. מפי רבינו ז"ל. הריטב"א ז"ל:

וכן כתבו תלמידי רבינו יונה ז"ל דאינו נראה כפי' ר"ת דלישנא דאין מעשה קטנה כלום בכל ענין משמע לא שנא מכר לא שנא מתנה תדע דהא חזינן דמתניתין דנאמן בעלי דכמתנה דמי שיהיה מתרצה ועלה קתני דאין מעשה קטנה כלום דמשמע לא שנא מכר לא שנא מתנה אין מעשה קטנה כלום בין במקום שליש בין במקום אפטרופוס לא שנא אפטרופוס שמינהו ב"ד לא שנא אפטרופוס שמינהו אבי יתומים לא שנא בפני אפטרופוס לא שנא שלא בפני אפטרופוס. וכך הורה מורי הרב נר"ו הלכה למעשה. ע"כ:

וז"ל ריב"ש ויש מי שאומר דכיון דאסיקנא דהיכא שיש לו אפטרופוס אינו מוכר הכי נמי אינו נותן במתנה דהא אפילו באין להם אפטרופוס דמוכר איכא פלוגתא בהניזקין אי מתנתו מתנה אלמא טפי יכול למזבן מלתת במתנה ואם כן כיון שאינו מוכר כ"ש שאינו נותן.

אבל רבינו האיי ז"ל כתב דכיון דאסיקנא התם דכשאין לו אפטרופוס מתנה כמכר יכול לתתם במתנה אע"פ שיש לו אפטרופוס שאין אפטרופוס מגרע כח היתום אלא במכר שיכול האפטרופוס למוכרה אבל במתנה שאין כח ביד אפטרופוס לתת במתנה נשאר כח ליתום לתת במתנה וכן כתוב בתוספות. עכ"ל ריב"ש:

וז"ל רבינו יהוסף הלוי ן' מיגש ז"ל ממאי מדקתני פי' במתניתין דילן אין מעשה קטנה כלום ולא קתני יעשה שליש כו'. דאי תנא אבל קטנה יעשה שליש מה שהושלש בידו הוה משמע דהיכא דליכא שליש ואיכא אפטרופוס מה שעשה קטנה עשוי ואין האפטרופוס יכול לבטל מעשיה להכין תאנא אין מעשה קטנה כלום אבל היכא דליכא

לא זה ולא זה מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין.
ש"מ אין מעשה קטנה כלום בין במקום שליש פי' שהמעות תחת ידו ופירש לו האב מה יעשה בנכסיו ואם ימכרוהו או יקחו שלא מדעתו הרי שנו מצות המת ואין מעשיהם כלום בין במקום אפטרופוס פי' שהמעות אינן אצלו אלא אצל הפעוטות והוא אינו עשוי אלא לעשות צרכי היתומים ואם מכרו אין בזה שינוי ממצות המת שאף האפטרופוס עתים שהוא מוכר לצורך מזונותיהם אפילו הכי במקום אפטרופוס אין מקחן מקח ואין ממכרן ממכר. ע"כ:
ורבינו יצחק סחאב סראגא כתב וז"ל שליש מדעת אבוה עביד אפטרופוס מדעתיה דנפשיה עביד ואף על גב דקי"ל דהיכא דאיכא אפטרופוס לפעוטות אין מקחן מקח ואין ממכרן ממכר אפי' במטלטלין אבל מתנותיהן מתנה כדאמרינן בגיטין פרק הניזקין מתנתו מתנה אחת מתנת בריא ואחת מתנת שכיב מרע ואחת מתנה מרובה ואחת מתנה מועטת הילכך לא אמרינן לענין מתנה דהיכא דאיכא אפטרופוס אין מעשה קטנה כלום אלא מתנה היא אבל לענין שליש אם רוצה הקטנה ליתן אותם המעות לבעלה במתנה ואפילו היא גדולה מן האירוסין אין מתנתן מתנה וכל שכן קטנה וכל שכן לאחרים זולתי בעלה.
ואמר רבינו האיי גאון ז"ל הכי פסקו ראשונים דכיון דפליג רבנן בין זביני למתנה מאי דאתמר בזביני לא נהיג במתנה ומאי דיהיב ממטלטלי קיים ואף על גב שיש שם אפטרופוס. ע"כ מלקוטי הגאונים ז"ל:
סליק פרק ששי
המדיר את אשתו פירקא דהמדיר גרש"י ליה בתריה דאף ע"פ דאמתניתין דפרק דלעיל קא מהדר דקתני המדיר את אשתו מתשמיש המטה ואהכי נקט נמי הכי לאחריו המדיר את אשתו מליהנות לו שלא תהנה ממנו. רש"י ז"ל במהדורא קמא:
מליהנות לו עד שלשים יום יעמיד פרנס פרש"י ז"ל אבל אתשמיש המטה לא חייל נדרו כלל דהא משועבד לה דאלו הוה חייל לא היה יכול להשהותה אלא שבת אחת לב"ה או שתי שבתות לב"ש כדתנן בפרק אף ע"פ. והקשה עליו ר"ת ז"ל דלמאי דאוקימנא מתניתין בעודה ארוסה הא חייל נדרא אפילו אתשמיש המטה כשם שחל על שאר ההנאות ועוד כי פרכינן מעיקרא כיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה אדפרכינן ממתניתין דקונם שאני עושה לפיך נפרוך ממתניתין גופא דאתשמיש לא חייל נדרא משום דמשועבד לה כדפרש"י ז"ל.
ויש לתרץ לפי דברי רש"י דמרן ז"ל פי' משנתנו בקוצר כמנהגו וה"ק דהא דקתני

יעמיד פרנס שלשים יום ואף על גב דתשמיש המטה לא אפשר בפרנס היינו טעמא דמילתא דלמאי דאוקימנא מתני' כשהיא ארוסה פשיטא דלא קשיא תשמיש המטה דהא לאוקימתא דאוקימנא כשהגיע זמן אינו מחויב לה בעונה ולמאי דאוקימנא כשהדירה כשהיא ארוסה ונשאת הא סברה וקבלה ולאוקימתא קמייתא דאוקימנא כשהדירה כשהיא נשואה אמזונות חייל נדרא משום דאמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך אבל אתשמיש המטה לא חייל והיינו דפסיק ותני יעמיד פרנס והא דלא פרכינן מעיקרא ממתני' גופה דמוכח מינה דאתשמיש לא חייל נדרא מדקתני עד שלשים יום יעמיד פרנס, טפי ניחא לן למפרך ממתניתין דעלמא דמפרש בהדיא מלמפרך מדוקיא דמתני' דהכא ותו דההיא ניחא לן טפי דפרכינן ממעשה ידיה למזונות דשייכי אהדדי ודינם שוה מלמפרך מעונה דדילמא בעונה אפקעוה רבנן לנדריה טפי משום בטול פריה ורביה וכבר פירשתי בפרק אף על פי אמאי לא אמרינן דיכול למיחל נדרא אתשמיש המטה באומר לה הנאת תשמישך אסור עלי.

ור"ת ז"ל פי' דלישנא דליהנות לו לא משמע אלא איסור נכסיו ולא איסור גופו אי נמי דבתר דאיירי תנא לעיל במדירה בתשמיש המטה איירי הכא במדירה מנכסיו וכן מוכח בירושלמי דרמו מתניתין דהכא אמתניתין דהמדיר את אשתו מתשמיש המטה והכין אמרינן התם [ה"א] תמן תנינן שתי שבתות והכא אתמר שלשים יום ופרקינן תמן במדירה מגופו ברם הכא במדירה מנכסיו פירוש שהדירה מנכסיו בפירוש או שהיו מדברים קודם לכן בענין שמוכיח שלא הדירה אלא מנכסיו. הריטב"א ז"ל:

והרא"ש פי' כפי' ר"ת דליהנות לו משמע איסור הנאת ממונו שהיא נהנית והוא אינו נהנה אבל תשמיש ששניהם נהנין אינו בכלל לשון זה. ע"כ:

וז"ל ריב"ש המדיר את אשתו מליהנות לו כו'. ואם תאמר תינח מזונות דאפשר בפרנס תשמיש מאי איכא למימר כתב רש"י ז"ל אין הנאת תשמיש נאסר עליה משום דכיון דמשועבד לה לא מצי מדיר לה וההיא דהמדיר את אשתו מתשמיש המטה כתב הרא"ה לא כשאומר הנאת תשמישי עליך אלא כשאמר הנאת תשמישך עלי שאין מאכיליין האדם דבר האסור לו כדאיתא בפרק שני דנדרים. משמע מתוך פירושו ז"ל שיש בלשון הזה לשון תשמיש. והקשו בתוספות עליו דאם כן כי בעי לאוכוחי בגמרא דכיון דמשועבד לה לא מצי מדיר לה אמאי אצטריך לאתויי ההיא דקונם שאני עושה לפיך ממתניתין גופה שמעינן לה דמדלא אמרו יוציא ויתן כתובה לב"ש בשתי שבתות ולב"ה בשבת אחת ש"מ דכיון דמשועבד לה לא מצי מדיר לה. ועוד למאי דבעי לאוקמא למתניתין כשהדירה כשהיא ארוסה ונשאת תקשי ליה הניחא מזונות תשמיש מאי איכא

למימר.
אלא הנכון כמו שפי' ר"ת ז"ל דלישנא דמדיר את אשתו מליהנות לו לא משמע אלא הנאת נכסיו אבל לא הנאת גופו וטעמא משום דמשמע מדמדיר לה לדידה ולא לדידיה משמע דהיינו הנאת נכסיו ולא תשמיש דאיכא צערא נמי לדידיה וכן בירושלמי נמי דאמרינן התם תמן תנינן המדיר את אשתו מתשמיש המטה יוציא ויתן כתובה וכה אתמר הכין תמן במדירה מגופו ברם הכא במדירה מנכסיו ופי' דמדירה מליהנות לו אין במשמע אלא הנאת נכסיו ומיהו ודאי אם כשהדירה בפי' מתשמיש אינו נאסר עליה כיון דמשתעבדא ליה אלא באומר הנאת תשמישך עלי כדברי רש"י ז"ל שהדין אמת הוא אלא שאין אנו צריכין לו במשנתנו כיון שאין במשמע לשון זה תשמיש. עד כאן:
וז"ל הרא"ה ז"ל פרש"י דאלו אתשמיש לא חייל נדריה דמשועבד לה אלא אנכסיו כדאיתא בגמרא והיינו דקאמר דיעמיד פרנס וקשיא לי דהא אוקימנא בגמרא כשהדירה כשהיא ארוסה ונשאת וכיון שכן הא חייל לה נדרא אתשמיש נמי דהא ההיא שעתא דאדרה לא הוי משועבד לה ואפשר דכיון דלא קאי ההוא פירוקא לא איכפת לן אבל בירושלמי אמרינן תמן תנינן המדיר את אשתו מתשמיש המטה שתי שבתות או שבת אחת והכא איתמר הכין תמן במדירה מגופו ברם הכא במדירה מנכסיו [ולא נהיר מאי קאמר אי קאמר דהכא במפרש שאינה מדירה אלא מנכסיו] אי נמי דאפילו בסתם לא משמע נדריה מסתמא אתשמיש אלא אנכסיה ע"כ.
ואפשר לי לפרש דתלמודא תרתי קא פריך חדא מכח משנתנו מדלא אמר יוציא ויתן כתובה לב"ש בשתי שבתות ולב"ה בשבת אחת ש"מ דכיון דמשועבד לה לא מצי מדיר לה ואם באת לחלק בין תשמיש למזונות דשאני תשמיש דהיינו עיקר אישות להכי מייתי מהא דתנן קונם שאני עושה לפיך כו'. פי' דמזונות ומעשה ידיה שייכי אהדדי. וכמו שכתב הריטב"א ז"ל וכדכתיבנא לעיל והיינו דהאריך תלמודא ופריך וכיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה כל כמיניה דמפקע לה לשעבודא כו' וזהו שכתב רש"י ז"ל המדיר את אשתו מליהנות לו. אין הנאת תשמיש נאסר דהא משועבד לה הילכך בשביל תשמיש אין לנו לכופו להוציא וליתן כתובה והנאת מזונות בגמרא פריך והא משועבד לה. ע"כ. פי' כיון דע"כ אין הנאת תשמישו נאסר דהא משועבד לה ומ"ה קתני מתניתין יעמיד פרנס עד שלשים יום מעתה שפיר פריך תלמודא אהנאת מזונות והא משועבד לה בלא הא דתנן קונם שאני עושה לפיך כו' והתוס' ז"ל קצרו בלשון הגמרא לומר דאין בגמרא אלא חדא פירכא מהא דתנן קונם שאני עושה כו' ולכך הקשו על פירושו של רש"י דמגופא דמתניתין הוה מצי למפרך.

ועוד היה נראה לפרש דכי קתני במתני' המדיר את אשתו מליהנות לו לאו כדקאמר הכין סתם דכיון דלא חייל אהנאת תשמיש משום דמשועבד לה גם אהנאת מזונות לא חייל ואף על גב דמצי לומר לה צאי מעשה ידיך כו'. דלא פלגינן דיבוריה בכה"ג אי נמי מליהנות לו משמע טפי הנאת תשמיש דהיינו הנאה מגופו ממש הילכך בעינן שיפרש להדיא מליהנות לו במזונות וכן משמע לשון הירושלמי כפשוטו ותלמודא דפריך וכיון דמשועבד לה כו' משמע ליה דמתניתין איירי בפירש להדיא מזונות ואע"ג דהתנא סתם ותני מליהנות לו ולא פירש להדיא מזונות כתב רש"י ז"ל דבפריש כן מיירי דהא אין הנאת תשמישו נאסר דהא משועבד לה. ואם תשאל דבהנאת מזונות נמי איכא למפרך כן. תשובתך תלמודא פריך לה ומשני לה ולפי זה אין במשנתנו איסור הנאת תשמיש דבדפריש להדיא מזונות מיירי מתניתין והילכך ליכא לאקשויי על פירוש רש"י ז"ל מכל מאי דאקשו עליו התוס' דוק ותשכח. ומיהו אין במשמע לשון רש"י כן אלא דבמדיר מליהנות סתם מיירי ויש במשמע לשונו הנאת תשמיש והנאת מזונות ופלגינן דיבוריה דאף על גב דלא חל אהנאת תשמיש משום דמשועבד לה אהנאת מזונות מיהא חל כן משמע מלשונו של רש"י והא תריצנא לעיל מאי דאקשו עליו התוס' ז"ל. והר"ן פירש לשון רש"י בדרך יותר נאות וליכא לאקשויי עליו ולא מידי עי' עליו בפירושיו על ההלכות:

וז"ל הרמב"ן ז"ל המדיר את אשתו מליהנות לו פרש"י אין הנאת תשמישו נאסר עליה דהא משועבד לה הילכך בשביל תשמיש אין לנו לכופו להוציאה וליתן כתובה והקשו עליו ללישנא דמוקמינן ליה בגמרא שהדירה כשהיא ארוסה הנאת תשמיש נמי נאסר עליה. וזו אינה קושיא דללישנא דהגיע זמן אין כופין אותו משום תשמיש שהרי לא נשאת וללישנא דכשהיא ארוסה ונשאת יש לומר דעדיפא מינה פריך ובטל ליה ההוא לישנא אבל בירושלמי מצאתי בלשון הזה תמן תנינן המדיר את אשתו מתשמיש המטה יוציא ויתן כתובה והכא אתמר הכין תמן במדירה מגופו הכא במדירה מנכסיו ואיני יודע אם ר"ל דמתניתין במפרש מנכסיו או שאין בלשון הזה מליהנות לו אלא מליהנות משלו דהיינו מנכסיו אבל מגופו אינו במשמע. ע"כ:

והרשב"א כתב וז"ל מליהנות לו עד שלשים יום כו'. ואם תאמר תינח מזונות דסגי לה בפרנס תשמיש מאי איכא למימר דתהנה לו כולהו הנאות במשמע ולב"ש יוציא לב' שבתות ולב"ה לשבת אחת פרש"י דתשמיש כיון דמשועבד לה לא מצי מדיר לה. ויש מקשים דהא לאוקמתא דמוקמינן לה בגמרא בשהדירה כשהיא ארוסה הא ודאי חייל נדריה דההיא שעתא לא משועבד לה ולאו קושיא היא דההיא לא שייך למימר ביה

כפייה דתשמיש דהא ארוסה היא ולאידך אוקמתא דמוקמינן לה כשהיא ארוסה ונשאת ודאי הא מצי למפרך תינח מזונות תשמיש מאי איכא למימר אלא דעדיפא מינה אקשינן ליה והמחוור כשהדירה בפירוש מנכסיו והכי איתא בירושלמי דגרסינן התם תמן תנינן וכו' תמן במדירה מגופו ברם הכא במדירה מנכסיו. ע"כ:

וז"ל ה"ר ישעיה מטראני ז"ל המדיר את אשתו כו'. פי' אין זה מודר שהמודר הוא אומר איני זן ואיני מפרנס הילכך יוציא ויתן כתובה מיד ובעוד שנמלכין בו אם ברח ואינו לפנינו שנוכל לכופו או אם הוא גברא אלמא שאינו שומע לדברי חכמים מוסיפין לה על כתובתה שלשה דינרין בשבת כדאמרן בפרק אף על פי אבל זה אינו מודר שהרי זן על ידי פרנס הילכך עד שלשים יום יעמיד פרנס אבל יותר מכאן יוציא ויתן כתובה ואם אינו רוצה להוציא או שברח ומעגן את אשתו הוי מודר ומוסיף לה ג' דינרין בשבת וכן המדיר את אשתו מתשמיש המטה אינו מורד שהוא עושה בעבור נדרו ומחזר למצוא פתח לנדרו הילכך נותנין לו זמן שבת אחת אבל אם הוא מורד מתשמיש בלא נדר יוציא ויתן כתובה מיד ואם ברח או בעוד שנמלכין בו לפייסו מוסיף לה ג' דינרין בשבת.

ואי קשיא והא כשהדירה שלא תהנה ממנו נאסר בתשמיש המטה ואל נמתין לו אלא שבת אחת כדתנן בהמדיר את אשתו מתשמיש המטה. המורה פי' שאין הנאת התשמיש נאסר עליה בנדר זה דהא משועבד לה ואינו נ"ל דהא לקמן בגמרא בעי לאוקמה בנדר והיא ארוסה דחייל נדרא ואכתי תקשי כיון דחייל נדרא גם נדרא דתשמיש חייל כיון דנדר ועודה ארוסה ואל ניתן לו אלא שבת אחת אלא כך יש לפרש כגון שהדירה שלא תהנה מנכסיו שאין הנאת תשמיש בכלל. ע"כ:

יותר מכאן יוציא ויתן כתובה פי' כופין אותו להוציא וליתן כתובה דהא דאמרינן בעלמא האומר איני זן ואיני מפרנס רב אמר יוציא ויתן כתובה ושמואל אמר עד שאתה כופהו להוציא אכפהו לזון דאלמא רב כופין קאמר וכן אמרו בירושלמי מפני ריח הפה כופין מפני חיי נפש לא כל שכן ועד כאן לא פליג שמואל אלא התם דאפשר לכופו לזון אבל הכא דאי אפשר דהא מודרת היא מנכסיו דכ"ע כופין אותו להוציא. ומיהו יש מקומות דקתני יוציא ויתן כתובה ואין במשמע שכופין וכדגרסינן בירושלמי [פי"א ה"ז] על הא דאמרי' שאין מעשין אלא לבתולות והא תנינן המדיר יוציא ויתן כתובה ופרקינן שמענו שמוציא שמענו שכופין בתמיה כלומר דאף על גב דקתני יוציא לא משמע כפיה בכל דוכתא עד דאיכא הכרחא אחרינא דלא גרע ממוכה שחין כגון הא דמדירה מליהנות לו או המדירה מתשמיש המטה דהתם ודאי כופין שאפילו באומר אי אפשי אלא בבגדי יוציא ויתן כתובה הא באידך אין משמעותו כפיה על הגט אלא מבקשין על הגט וכופין

על הכתובה. הריטב"א ז"ל:
רבי יהודה אומר חדש אחד יקיים שנים יוציא ויתן כתובה פי' אם נכנס נדרו בתוך השני כלומר שנדר יותר מחדש והיה לו לומר אלא יותר מכאן יוציא ויתן כתובה כלשון ת"ק אלא משום דבעי למתני ובכהנת שנים יקיים תנא נמי הכא שנים יוציא ותחלת שנים קאמר ומשום דקתני בהא שנים תנא נמי בכהנת שלשה יוציא ויתן כתובה ולא קאמר יתר מכאן ובירושלמי משמע דבכהנת בסוף שלשה דוקא יוציא ויתן כתובה ושנים יקיים משום דקתני בישראל שנים יוציא דגרסינן התם ר"י אומר בישראל אחד יקיים שנים יוציא ויתן כתובה בתחלת שנים בכהנת שנים יקיים שלשה יתן כתובה בסוף שלשה דתנינן בסוף ג' דברי הכל ע"כ. ובתוספתא נמי משמע הכי דבכהנת אינו מוציא עד סוף שלשה לכ"ע דגרסינן התם עד שלשים יום יעמיד פרנס ובכהנת שלשה חדשים דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בישראל חדש אחד יקיים כו'. הרשב"א ז"ל:
המדיר [וז"ל] רש"י במהדורא קמא שנים יוציא ויתן כתובה וכיון שנכנס יום אחד בשני יוציא מיד ובכהנת הנשאת לכהן שאינו יכול להחזירה לאחר שגרשה וכהנת לאו דוקא דה"ה לישראלית הנשאת לכהן אלא כלומר ובאשת כהן שני חדשים יקיים ויעמיד פרנס ולא יוציא שמא בתוך זמן גדול כזה ימצא פתח לנדרו שהאריכו לו הזמן לפי שמאחר שיגרשנה תאסר עליו עולמית ואפילו ימצא פתח לנדרו. עד כאן:
המדיר את אשתו שלא תטעום אחד מכל הפירות פי' לאו מפירות דידיה בלחוד דאם כן אמאי חמירא הא מרישא דאדרה מכל נכסיו אלא ודאי ע"כ מתניתין מפירות דעלמא. ואם תאמר והא אין אדם אוסר פירות העולם על חברו ואף על גב דבגמרא אוקימנא מתניתין בשנדרה היא וקיים לה איהו וקרי ליה מדיר לפי שקיים לה ה"מ לשמואל אבל לרב מתניתין במדיר ממש משמע לן. ויש לומר דלרב מתניתין כשהדירה מנכסיו או מתשמיש המטה אם תטעום א' מכל הפירות. וכי תימא תיכול ותתסר ותמתין שלשים יום במזונות ושבת אחת בתשמיש המטה הא אמר רב דאין לה להמתין אלא בדמפרש והא בסתם וכדאיתא בגמרא בהדיא. הריטב"א:
שלא תטעום אחד מכל הפירות לא בכל הפירות מדירה אלא במין אחד מכל הפירות כדמוכח בתוספתא דתניא שלא תטעום אחד מכל המינים בין מאכל רע כו'. הרא"ש ז"ל בתוספות ובפסקיו עי':
גמ' וכיון דמשועבד לה כו'. פירוש להכי פתח וכיון דמשועבד לה כו' בוא"ו משום דקאי אתשמיש והכי קאמר דהא בלשון מליהנות לו תרי משמע תשמיש ומזונות והנאת תשמיש לא מתסר דהא משועבד לה ומשום מזונות יעמיד פרנס וכדפריש ז"ל במתניתין

והילכך פריך תלמודא וכיון דמשועבד לה למזונות היכי מצי מדיר לה כי היכי דלא מצי מדיר לה אתשמיש משום דמשועבד לה הכי נמי אמזונות היכי מצי מדיר לה.

ודע שהתוספות לעיל בפרק אף ע"פ גבי קונמות קאמרת שאני קונמות דקדושת הגוף כו'. קשיא לההו דמאי פריך תלמודא הכא וכיון דמשועבד לה וכו' ולימא דמפקע שעבודא על ידי קונם. ותירצו דאלמוה נמי לשעבודא דאשה. וקשיא לי ומאי קושיא והא תלמודא פריך הכא מכח הא דתנן קונם שאני עושה לפיך כו' דהיינו נמי קונם ואפילו הכי לא מפקע שעבודא. ותקשי מקונם אקונם ואפשר דלהכי כתב רש"י במהדורא קמא וז"ל וכיון דמשועבד לה למזונות היכי מצי מדיר לה והא תנן קונם כו' מסתם משנה אסתם משנה פריך ע"כ. פי' אף ע"ג דפליגי עליה ר"ע ור' יוחנן בן נורי וס"ל יפר ואמרינן לעיל דשניא קונמות וכדאמרי' לעיל בפרק אף על פי מכל מקום מתנא קמא דהיינו סתם משנה קא פריך דס"ל דקונמות נמי לא מפקע ומכל מקום הא איכא למדחי קושית התוספות דפרק אף על פי.

ואפשר דס"ל לתוספות דהכא תרתי קא פריך מכח סברא דכיון דמשועבד לה לא מצי מדיר לה ושוב מקשה עוד מדתנן קונם שאני עושה כו'. ואקושיא קמייתא קשיא להו לתוס' דמאי פריך תלמודא וכיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה ולימא דמפקע על ידי קונם דמסתבר הכי דקונמות מפקעי מידי שעבוד וכדאמרינן לעיל. ותירצו בתוספות דאלמוה נמי לשעבודא דאשה והשתא מכולה מתניתין קא פריך דע"כ לא קאמר רבי יוחנן בן נורי דיפר אלא שמא יגרשנה ותהא אסורה לחזור אבל בעודה תחתיו לא קדשי דאלמוה רבנן לשעבודא דבעל הכי נמי הוה לן למימר גבי מזונות דאלמוה רבנן לשעבודא דאשה ולא מצי מדיר לה. אבל מלשונו של רש"י שבמהדורא קמא משמע דדוקא שעבודא דבעל הוא דאלמוה רבנן ולא שעבודא דאשה וקונם מפקיע מידי שעבוד ולכך כתב ז"ל דמסתם משנה אסתם משנה פריך דוק ותשכח:

שוב מצאתי להר"ן ז"ל בפירושיו על ההלכות שפי' כן ליישב דברי הרמב"ם עיין שם ולפי מאי דכתיבנא לשיטתו של רש"י ז"ל דהכא מכח תשמיש קא פריך דכי היכי דבתשמיש לא מצי מדיר משום דמשעבדא לה הכי נמי במזונות דמליהנות לו תשמיש ומזונות משמע וכדכתב רש"י במשנתנו אפילו אמאי דפריך וכיון דמשועבד לה וכו' בלא הא דתנן קונם שאני עושה לפיך וכו' לא תקשי ולא מידי דכי היכי דמתפרש לישנא דהמדיר אמזונות הכי נמי מתפרש אתשמיש וכי היכי דאמרינן אתשמיש דאין קונמות מפקיעין מידי שעבוד הכי נמי אית לן למימר במזונות ואם תחלק בין שעבודא דתשמיש לשעבודא דמזונות הא תנן קונם שאני עושה לפיך כו' הא קמן דאפילו מעשה ידיה דהויא לה

כמזונות לגבי דידיה אין קונם מפקיע מידי שעבודה ולא בעי למפרך ממתניתין לחודיה דקתני קונם שאני עושה לפיך וכו' משום דאיכא לימר דתנא דמתני' לא ס"ל כהאי תנא אלא כהנך תנאי דפליגי אבל כיון דבהאי לישנא שייך תשמיש ולא חייל עליה נדרא ש"מ דכת"ק דאמר אינו צריך להפר ס"ל ולכך פריך מת"ק דאמר אינו צריך להפר:

והרמב"ן אזיל בשיטת התוספות וז"ל וכיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה והא תנן קונם וכו'. ואי קשיא לך נימא התם טעמא משום דאלמוה רבנן לשעבודיה דבעל וכיון דלא חייל מהשתא לא חייל לבתר שעתא. ובשלמא לרש"י ז"ל איכא למימר האי תנא סבר קונמות לאו קדושת הגוף נינהו ולא מפקע מידי שעבוד ולא בעי לאוקמי מתני' כר' עקיבא אלא לפי' ר"ת קשיא ואיכא למימר ודאי לדברי הכל כי היכי דאלמוה רבנן לשעבודיה דבעל דאית ליה עלה אלמוה לשעבודא דאית לה עליו דכי הדדי נינהו ע"כ כנ"ל.

ואין להקשות אמאי דקשיא להו לתוספות ז"ל במתניתין על שיטתו של רש"י דמאי פריך מדתנן קונם שאני עושה לפיך מגופה דמתני' ה"מ למפרך דמאי קושיא להכי פרכינן מדתנן קונם שאני עושה כו'. דאי מגופא דמתניתין בקל יש לדחות דשניא תשמיש דליכא מידי תחתיה אבל מזונות דאיכא מעשה ידיה תחתיה איכא למימר דשפיר מצי מדיר לה דהרי מעשה ידיה תחת מזונות והוה ליה כאלו קאמר צאי מעשה ידיך במזונותיך תדע דהכי מהדר תלמודא אלא מתוך שיכול לומר לה צאי מעשה ידיך וכו' והדר פריך עליה מדרב הונא דשייכא בהא דתנן קונם שאני עושה לפיך כו' והילכך דל מהכא קושית התוספות ולא תיקשי ולא מידי.

ויש לומר דשפיר מקשו התו' דמאן דפריך להכי מייתי הא דתנן קונם שאני עושה לפיך וכו' לאסתיועי דלא שאני לן בין קונמות לאיסור אחר דהא תנן קונם שאני עושה לפיך כו' אלמא דאלמוה רבנן לשעבודא דבעל הכי נמי אלמוה לשעבודא דאשה ולא כל כמיניה דמפקע לן לשעבודה והילכך קשיא להו לתוספות דמגופא דמתניתין דהיינו מתשמיש מצי לאוכוחי דאין קונמות מפקיעין ומיהו לא מייתי תלמודא הא דתנן קונם שאני עושה לפיך כו' למימר דלא נחלוק בין שעבודא לשעבודא דא"כ ממה נפשך אי מעיקרא סברינן דהאשה יכולה לומר איני נזונת ואיני עושה דומיא דאיש דיכול למימר צאי מעשה ידיך כו' ולהכי פרכינן שפיר דהאשה נמי יכולה לומר כן ואי סברינן מעיקרא דאין האשה יכולה לומר איני נזונת וכו' וכן האיש אינו יכול לומר צאי מעשה ידיך כו' ומהדר ליה דהאיש יכול לומר צאי מעשה ידיך כו' ולא האשה אם כן מאי פריך ואם איתא לדרב הונא כו' הא תריצנא דליתא לדרב הונא אלא הנכון דלא מייתי הא דתנן קונם שאני

עושה לפיך כו' אלא משום קונמות דלא נימא דשאני קונמות דמפקיעין וכדכתיבנא ולכך קשיא להו לתוספות שפיר והא תריצנא לה שפיר לשיטתו של רש"י כנ"ל:

וכתב הרשב"א ז"ל וז"ל לאו כל כמיניה דמפקע שעבודה. ואם תאמר מאי קושיא דהא אסיקנא בפרק אף על פי טעמא דהיא אינה יכולה להפקיע שעבודו משום דאלמוה רבנן לשעבודיה דבעל הא מדינא מפקעת. וי"ל דכי היכי דאלמוה רבנן לשעבודיה דבעל אלמוה לשעבודה דכי הדדי נינהו אי נמי קסבר האי מקשה דקונמות לאו כקדושת הגוף דמו ומדינא לא מצי לאפקועי שעבודיה דבעל דאין קדושת דמים מפקיע וזה כדברי רש"י ולא כדברי ר"ת דלא חלק בין קדושת הגוף לקדושת דמים כמ"ש בפרק אף על פי ובפרק השולח.

ואם תאמר ומאי מקשה כיון דמשועבד לה וכי המקדיש נכסיו אשתו נזונת מהן ומי אמרו כיון דמשועבד לה לא מצי לאפקועי השעבוד ויש לומר דלא אמרו אלא בקונם שאינו אלא איסור דארבע על נכסיו כדי להפקיע שעבודה ובהא הוא דאלמוה לשעבודה וטעמא דמילתא משום דאי לא אלמוה רבנן לשעבודה לגביה הא אין לך בעל שאינו מפקיע שעבוד אשתו אבל כשהוא מקדיש נכסיו היא אינה נזונת מהם ואפילו לקדושת דמים דלא אלמוה רבנן לגבי הקדש כדאמרינן בבע"ח דעלמא בהקדש הגוף הקדש מפקיע מידי שעבוד לפי שאין אדם עשוי להקדיש נכסיו ולהפסידם כדי להפקיע שעבוד אשתו מהם והילכך אינה נזונת מהם לפי שאין מוציאין מנכסים משועבדים ומה לי משועבד לגבוה ואף על פי כן היא שהקדישה נכסיה ומעשה ידיה אינה יכולה להפקיע שעבודו ואפילו בקונם שהוא קדושת הגוף דשאני בעל לפי שעשאוהו כלוקח לכל דבריו וכאלו נכסיה שלו לגמרי ואי מכרה או שעבדה מכרה ושעבודה אינן מוציאין ממנו כדאמרינן באושא התקינו האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות ולענין לוותה בשלהי יש נוחלין ולענין אחריך בשלהי מי שהיה נשוי וכיון שעשאוהו כלוקח לכל דינין הרי היא כמקדשה דבר שאינו שלה ולא קרינן ביה איש כי יקדיש את ביתו כנ"ל ע"כ.

עוד הקשה הרשב"א דמאי פריך תלמודא והא לא פקע שעבודה דיעמיד פרנס קתני ואיהו לא משועבד לה לזונה בידו. ותירץ יעמיד פרנס לאו חייב להעמיד קאמר דאם איתא הוה ליה למיתני חייב להעמיד פרנס עד שלשים יום ועוד דאי איתא דלא מצי לאפקועי שעבודה פרנס ל"ל הוא גופיה יפרנס דאיהו לא אסר מידי אנפשיה אלא ודאי משום דחל נדריה הוא דלא מצי לזון אלא על ידי פרנס ובדלא עביד שליחותיה כדאוקימנא באומר כל הזן אינו מפסיד ויעמיד פרנס דקתני מותר ורשאי קאמר כלומר

על ידי פרנס מותר באומר כל הזן אינו מפסיד אף על גב דבאיסורי שבת אסור למימר כן. ורשאי להעמיד לה כל שלשים יום ואינו חייב להוציא וליתן כתובה. ע"כ:
וכתב גאון וז"ל שמעינן מהכא דמאן דנדר במידי דמשתעבד לה אין נדר חל עליו וכל שכן מי שנודר בדבר מצוה שנתחייב בו אף על פי שאסור לנדור בכמות דברים הללו כי אין נדר חל עליו ואיכא לאקשויי כיון דקיימא לן דמידי דמשועבד לה לא מצי למידר ולאפקועי מתני' דאמר המדיר את אשתו מתשמיש המטה אמאי מפקע לה שעבודא דעונתה לב"ש תרי שבתות ולב"ה שבת אחת ואית דמפרק להאי קושיא דלא דמיא עונה למזונות דהתם אי אפשר לעמוד שעה אחת בלא פרנסתה אבל עונה דלאו כל שעה היא נתנו בו חכמים שיעור לנדרו ואנן לא מקררה דעתין מהא פירוקא דקושיין כדקאי קאי דכלום משהינן לה אלא שימצא פתח לנדרו כיון שאין נדר חל עליו אמידי דמשתעבד לה אמאי משהינן ליה אפילו שעה אחת עד שיותר נדרו מהשתא אמרינן ליה האי נדרא לא כלום הוא דלאו כל כמינך לאפקועי שיעבודא דעלך.
והכי סלקא בידן ומפרקא לן דהאי קושיא גופה ופירוקא דילה משכחת לה בנדרים בפרק אלו מותרים האומר לאשתו קונם שאיני משמשך הרי זה בלא יחל דברו והתם מקשינן והא מן התורה משועבד לה דכתיב שארה כסותה ועונתה לא יגרע ומפרקינן באומר הנאת תשמישך עלי והא לא קא ניחא ליה בתשמיש דאמר רב כהנא קונם תשמישי עליך יפר שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו וכיון דמתוקמא מתניתין דהתם באומר הנאת תשמישך ולא ניחא ליה בתשמיש דידה הכא נמי מתני' דהמדיר מתשמיש היכא דאמר לה הנאת תשמישך עלי דהא ודאי צריך שאלת חכם ופתח לנדרו ולא שנא בין דתאני הכא מתשמיש ולא שנא דתאני התם קונם שאיני משמשך קושיא דמפרכת אהאי מפרכת נמי אהאי ופירוקא דאתרצה אידך הוא הדין דאתרצה ביה האי אף על גב דהוה ליה לשנויי כי האי דהתם בהאומר לאשתו הרי את עלי כאמך פותחין לו פתח אחר ומוקי לה אביי דצריך שאלה מדרבנן ואף על גב דמדאורייתא לא אמר כלום ורבא מוקים לה בעם הארץ וההוא דלא אמר כלום בתלמיד חכם אלא מיהו שנויי דחיקי כי הא לא משנינן וכל שכן היכא דסלקא שמעתא אליבא דהלכתא ומתוקמה כתקנה. ע"כ:
וכתב הרב ר' יהוסף הלוי ן' מיגש לית ליה רשותא לאפקועי שעבודה דמזוני בדלא אמר לה צאי מ"י כו'. דהוו ליה כמאן דאסר על אשתו פירות שלה אי נמי פירות דעלמא דלא חייל ונקטינן מהא דלא חייל נדריה אלא במאי דאיכא בידיה למעבד וליכא עליה ביה שעבודה אבל מאן דאדר על חבריה מידי דליכא בידיה לאדוריה עליה לא חייל נדריה ואי קשיא לך הא דתנן המדיר את אשתו שלא תטעום מאחד מכל מיני פירות

יוציא ויתן כתובה דהא ליכא בידיה לממנעה מאכילת פירות ולא מאכילת דבר בעולם ואפילו הכי קתני יוציא ויתן כתובה אלמא חייל נדריה התם הא אוקימנא לה דנדרה היא וקיים לה איהו ומ"ה חייל נדרא אבל הכא דנדר איהו בכי האי לא חייל נדריה דהא ליכא בידיה לממנעה מאכילת מידי והני מתני' כולהו דאיתנהו בהאי פירקא כגון המדיר את אשתו שלא תתקשט כו' הכי נמי מתוקמא כגון דנדרה איהי וקיים לה איהו אבל היכא דנדר הוא בכי הא לא חייל נדריה דקשוטי לאו בידיה הוא ליכא בידיה רשות לממנעה מלאתקשוטי.

מיהו אי קשיא הא מתני' קשיא דתנן המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה או לבית האבל או לבית המשתה והא הכא ליכא לאוקמה בנדרה היא וקיים לה איהו דהא לית ביה ענוי נפש כי היכי דליפר לה אלא איהו הוא דנדר ואפילו הכי קא חייל נדריה ואע"ג דלאו מידי דאיתא בידיה הוא ולית ליה בהא מידי אלא דהאי דקתני יוציא ויתן כתובה לאו משום דקא חייל נדריה הוא אלא משום דלא שביק לה למיזל לבית אביה הוא ובכל זימנא וזימנא דבעיא ומיזל לא שביק לה ואפי' אמרינן ליה נמי האי נדרא דידך לאו כלום הוא לא שביק לה איהו לפיכך יוציא ויתן כתובה אבל אילו אתא לבי דינא לשיולי אי חייל נדריה או לא הוה אמרינן ליה האי נדרא לא כלום הוא ומתני' דתנן המדיר את אשתו מליהנות לו כו'. דאקשינן עלה דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה היינו טעמא דמקשינן הכי משום דקתני בה עד שלשים יום יעמיד פרנס דאלמא הא דלא קא יהיב לה איהו השתא משום נדריה הוא דלא קא יהיב לה ואלו אמרינן ליה דהאי נדרא דילך ולא כלום הוא קא יהיב לה מזוני ומ"ה אקשינן מדקתני יעמיד פרנס אלמא חייל נדריה ואמאי כיון דמשועבד לה אמאי חייל נדריה וצ"ע.

ויש לפרש דהא דתנן נמי המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה כשנדרה איהי וקיים לה איהו נמי מתוקמא דהא כוליה פירקין הכין אוקמוה בגמ' ומוקמינן לה כגון שאמרה יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם אלך לבית אבי דכיון דהוה ליה להפר דהא דבר שיש בו ענוי נפש הוא ולא הפר הוא נתן אצבע בין שיניה וזה הפי' הוא הנכון. א"נ יש לפרש אותו כשנדר הוא כמשמעו אלא שתלה אותו בתשמיש כגון שאמר לה תאסר הנאת תשמישך עלי אם תלכי לבית אביך וגם זה הפי' נכון ע"כ:

הקשו בתוספות דמאי פריך תלמודא כיון דמשועבד לה כו'. אמאי לא משני כגון דתלה למזונות בתשמיש המטה שאמר יאסר הנאת תשמישך עלי אם תהנה מנכסי ותירצו דאה"נ דלרב הוה מצי לשנויי הכי דלאחר ל' כשתהנה צריך להוציא לאלתר דרב דאמר בסתם יוציא לאלתר אבל שמואל דאמר אפילו בסתם ימתין שמא ימצא פתח לנדרו אם

כן לדידיה לאחר שלשים תהנה ותאסר לב"ה שבת אחת ולב"ש תרי שבתות וניחא ליה לשנויי חדא שינוייא לתרוייהו.

והקשה ה"ר יוסף קלצון ולוקמא לשמואל נמי כגון דתלה בתשמיש המטה וכגון דאמר אם תהנה משלי עד שלשים יום תהא תשמישך אסור עלי ז' ימים קודם סוף שלשים או לב"ש שתי שבתות אם כן לסוף ל' יום אם תהנה תהא אסורה למפרע ט"ו ימים ונמצא ששמשה באיסור ולכך צריך לפרש שתי שבתות כדאמרינן בנדרים קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר לא ישן היום שמא ישן למחר והשתא מתוקם שפיר יוציא לאלתר לאחר שלשים יום שהרי פירשה כבר ט"ו ימים קודם. וי"ל דלא משמע ליה לאוקמי מתני' הכי משום דלא פסיק ליה דזימנין דהוי יותר או פחות כגון שאמר לה שתאסר שלשה שבועות למפרע אם תהנה נמצא שלא יעמיד פרנס אלא שלשה שבועות. כן כתב הרא"ש ז"ל.

עוד הקשה הרא"ש ולוקמה כגון שנדרה איהי מליהנות משלו וקיים לה איהו ותירץ הר"ף ז"ל דלא ניחא ליה לאוקמי כולהו המדיר דמתני' דנדרה איהי הלכך אוקי המדיר קמא במדירה הוא וכל הני אחריני נקט המדיר אגב רישא.

והריטב"א כתב וז"ל ולא ניחא לן לאוקמה כשנדרה איהי שלא ליהנות משלו משום דלישנא דהמדיר לאו משמע לפום פשטא אלא בדאדרה איהו ועוד דאי נדרה היא הא שמעינן לר' מאיר דאמר דהיא נתנה אצבע בין שיניה כדאיתא לקמן וסתם מתני' ר"מ וא"כ למה יוציא ויתן כתובה דהכי פרכינן לקמן כדאוקימנא לסיפא דמתני' כשנדרה היא. ע"כ:

דף ע:

נעשה כאומר לה צאי מעשה ידיך וכו'. ואם תאמר ואמאי לא פרכינן הכא כדפרכינן בפרק אע"פ דהא לא אמרה הכי ויש לומר דהתם דהקדישה מעשה ידיה ואנו מסרסין לשונו לומר דידיה למעשיהן קאמר פרכינן דהא לא אמרה הכי אבל בכאן אין אנו מסרסין לשון נדרו כלל אלא שאנו אומרין דסתם המדיר כך משמעותו. הריטב"א ז"ל:

וכן תירצו בתוספות וכן כתב הרא"ש דבהא אין אנו אומרין מה שהוא אינו אומר אלא טעם בעלמא למה הוא מדירה משום שרוצה שתהא מעשה ידיה לעצמה ואין צריך להוסיף על לשונו כלל אבל התם המקדיש מעשה ידי אשתו אין קדוש כלום אלא דצריך לתקן דבורו שצ"ל יקדשו ידיך לעושיהם הלכך פריך והלא לא אמר הכי. ורש"י כתב במהדורא קמא וז"ל נעשה כאומר לה כו' ואף על גב דלא אמר אין אדם מוציא דבריו

לבטלה דודאי אדעתא דהכי אסרה הלכך תו לא משועבד לה למזונות ע"כ. משמע מתוך לשונו ז"ל דהכא סמיך תלמודא אמאי דפריך תלמודא ומשני לעיל בפרק אע"פ ומיהו במהדורא בתרא חזר ופירש כפירוש התוספות ז"ל:

ואם איתא לדרב הונא כו'. ואם תאמר אמאי לא הקשו לרב הונא דאמר יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונת ואיני עושה אלמא (מעשה ידיה) [מזונות] עיקר ואינו יכול לומר צאי מעשה ידיך במזונותיך מאי איכא למימר ויש לומר דאפילו לרב הונא יכול הוא לומר צאי מעשה ידיך במזונותיך ואי ספקה ספקה ואי לא ספקה יספיק הוא מכיסו והיינו דמקשה לקמן א"כ פרנס למה ומתרץ בדלא ספקה אבל למ"ד מעשה ידיה עיקר יכול הוא לומר צאי מעשה ידיך כו' בין ספקה בין לא ספקה לא יתן לה כלום יותר. הרשב"א ז"ל:

וז"ל ריב"ש הא דאמרינן שיכול לומר לה צאי לאו אליבא דר"ל בלחוד אתא דאמר מעשה ידיה עיקר אבל לרב הונא דאמר מזונותיה עיקר לא דאם כן היכי אמרינן הכא שיכול לומר לה והא לא קי"ל כר"ל אלא כרב הונא וכדאיפסקא הלכתא כותיה לקמן בפ' שני דייני גזרות אלא ודאי אפילו לרב הונא וכו'. ואין כן דעת הרמב"ם ז"ל פרק עשרים מהלכות אישות גם רש"י כתב בפרק אחרון דדוקא כשקבלה עליה. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל ואם איתא לדרב הונא כו'. מהאי לישנא שמעינן דהא [דאוקימנא מתני' דהכא באומר לה צאי מע"י במזונותיך דאפי' לר"ה הוא, דאי לא היכי אמרי' השתא אם איתא לדר"ה דהא] אוקימנא מתני' דהכא דלא כותיה ואם כן ליתא לדרב הונא והוה לן למימר ולרב הונא דאמר אלא ודאי כדאמרן וכן בדין דאע"ג דלרב הונא מזונות עיקר יכול הוא לפורעה כנגד חובו ממעשה ידיה למה שמספיקין. ע"כ:

וכן כתב הרא"ה ז"ל דאפי' לרב הונא דקסבר מזונות עיקר יכול ליתן לה מעשה ידיה שהיא חייבת לו בדמי מזונות ואם אינה מספקת משלים לה ואם מספקת פטור בכך דהשתא ודאי אליבא דכולי עלמא מפרקינן לה ואפילו לרב הונא. תדע מדאמרינן ואם איתא לדרב הונא ואלו האי פירוקא לא אתי לדרב הונא מאי קאמר אם איתא פשיטא דליתא דהא מתני' תיובתא אלא ודאי אליבא דכ"ע קא אמרינן וכולה סוגיין נמי אליבא דכ"ע בין לרב הונא בין לר"ל.

ומאי דמקשינן נמי אי הכי פרנס למה לה ומתרצינן בדלא ספקה אתיא נמי אפילו אליבא דר"ל ואפילו לר"ל כשאינה מספקת חייב לה במזונותיה ולא פליגי להו ר"ל ורב הונא אלא אם היא יכולה לומר לבעלה איני נזונת ואיני עושה אבל דברי הכל שהוא חייב במזונותיה ואינו יכול להפטר דהא ארוסה שהגיע זמן חייב במזונותיה ואינו נותן לה

מעשה ידיה כדמוכח לקמן במכילתין בפרק שני דייני גזרות וכיון שכן נשואה שחייב במזונותיה מן הדין ועיקר חיוב מזונות עליה שאם אינה מספקת שהוא חייב לה וכן דעת רבינו הרב רבינו משולם בן הרב ר' משה ז"ל:

ורש"י כתב במהדורא קמא וז"ל מתוך שיכול לומר כו'. דקסבר מעשה ידיה עיקר אמאי אינו צריך להפר הא קא חייל נדר שפיר ולא משעבדא לה למעשה ידיה לפי שנעשית כאומרת לו איני נזונת ואיני עושה דכיון דמזוני הוא עיקר לרב הונא ואיהו לא בעי מזונות תו לא הויא מעשה ידיה דידיה ע"כ.

משמע מלשונו ז"ל דבהכי נמי פליגי דלרב הונא אינו יכול לומר צאי מעשה ידיך כו' דמזוני עיקר ומ"ד דיכול לומר צאי מעשה ידיך כו' קסבר מעשה ידיה עיקר וצריך לתרץ שמעתין אליביה ז"ל ובמהדורא בתרא השמיט כל זה:

לא תימא נעשה אלא אימא באומר לה צאי כו'. לא הוה מצי למימר הכא מתני' ר"מ דאין אדם מוציא דבריו לבטלה ומ"ה נעשה כאומר כדאמרינן לעיל בפרק אע"פ דלא דמי דמשום דאין אדם מוציא דבריו לבטלה יש לתקן דבורו אבל להוסיף על דבריו דברים אחרים שאינו אומר לא. כתוספות. ולי נראה שלא אמר ר' מאיר אין אדם מוציא דבריו לבטלה אלא בהקדש וצ"ע ובדיקה בתלמוד. ריב"ש ז"ל:

אי הכי פרנס למה לי ושמעינן מהכא שהאומרת איני נזונת ואיני עושה הבעל פטור מכסויה ולבושה דאי לא נימא דפרנס לשאר צרכיה חוץ ממזונות דאף ע"ג דשאר פרנסה כיון דלא אתיא אלא מזמן לזמן רחוק לא הוה ליה למתני שלשים יום מ"מ לא הוה לן למפרך פרנס למה לי והוה לן למפרך אמאי ל' יום ותו לא אלא ודאי כדאמרן. הריטב"א ז"ל:

וז"ל גאון ז"ל אי הכי פי' שעושה ואוכלת פרנס למה לה פי' תעשה ותאכל. ע"כ. ונראה דה"ק אי הכי פרנס למה אי אמרת בשלמא דמתני' איירי בנדרה איהי וקיים לה איהו דומיא דאינך דקתני המדיר את אשתו שלא תטעום אחד מכל הפירות כו' ניחא דאיצטריך פרנס אבל השתא דעושה ואוכלת פרנס למה כנ"ל:

הדר קושיא לדוכתיה דכיון דמשועבד מי מצי מדיר לה דהכא נמי משועבד לה למה דלא ספקה למעשה ידיה לגדולים כגון לחם ובשר ויין ופירות ושמן ושאר דברים קטנים. רש"י במהדורא קמא:

במספקת לדברים גדולים ואינה מספקת לדברים קטנים פי' ובדברים קטנים לא אלמוה רבנן לשעבודא וחייל נדרה. הריטב"א ז"ל.

וצ"ע דאם כן מאי פריך תלמודא הא רגילה בהו איברא דמשועבד לה כיון דרגילה בהו

ומיהו קונם מפקיע שעבודא בהאי ולא אלמוה רבנן כל כי האי שעבודא וכל כיוצא בזה פירשו התוס' לקמן גבי הא דמשני שהגיע זמן ולא נשאו והיינו לפי שיטתם ז"ל וכדבעינן למכתב בס"ד והלכך הכי נמי משמע דבעי לתרוצי הכא לפי פירושו של הריטב"א ז"ל מעתה קשיא מאי פריך תלמודא הא רגילה בהו ואפשר דמ"מ פריך דכיון דרגילה בהו הוה לן לאלומי נמי לשעבודה בהא. ורש"י ז"ל לא פי' כן שכתב ז"ל וז"ל הא רגילה בהו ומשועבד לה. ע"כ.

ובמהדורא קמא כתב וז"ל הא רגילה בהו ומשועבד לה דאינה יורדת עמו. וקא מגלגלא בהדיה בדברים גדולים שדרכן של בע"ה ולא היתה מבקשת דברים קטנים שהיא רגילה אף על פי שהיתה בידה לבקש דאינה יורדת עמו. עד כאן:

השתא דאדרתן כו'. ואי קשיא אכתי כיון דרגילה בהו בבי נשא קי"ל דעולה עמו ואינה יורדת עמו והא משועבד לה והדר קושיין לדוכתיה יש לומר כיון דמגלגלא בהדיה הנה מוחלת לו את כבודה ואינה רוצה לתובעו בהם וכיון שבתורת מחילה הא קא מגלגלא בהדיה ובשעה שנדר לשלם היתה עומדת וחייל נדרא אף על פי שעכשו שהוא מורד בה היא יכולה לתובעו הנדר חל כבר וכיון שחל רגע אחד שוב אינו בטל הלכך אינו יכול ליתן לה אותם הדברים שהיתה רגילה בהם אלא ע"י פרנס. רבינו ישעיה מטראני ז"ל:

ותלמידי רבינו יונה ז"ל כתבו וז"ל ויש ששואלין כיון דמן הדין חייב בדברים קטנים הדרא קושיא לדוכתא אמאי צריך להעמיד פרנס נאמר דכיון דמשועבד לה לא מצי מדיר לה ומתרצינן שאע"פ שאין הנדר חל על דברים גדולים אבל על דברים קטנים שאינה צריכה להם כל כך יחול הנדר ע"כ:

וז"ל הריטב"א השתא דאדרתן כו'. פי' ולכך לא מחלה לו ומיהו חייל נדרה כיון דכי אדרה הות מגלגלא בהדיה לא אלמוה רבנן לשעבודה. ע"כ:

והרשב"א פי' כר"י מטראני ז"ל שכתב וז"ל השתא דאדרתן כו'. וכיון דבעידנא דאדרתן מגלגלא בהדיה חייל נדרא ומיהו כיון דהוה רגילה בהו בבי נשא ואיהי לא מחלה עד השתא אלא משום דהוה מגלגלא בהדיה לא מפקע ליה נדרא לגמרי אלא מעמיד פרנס ומפרנס. ע"כ:

וכן פירשו בתוספות בלישנא קמא וכן פי' ריב"ש וז"ל דאמרה ליה עד האידנא וכו'. פי' ומכל מקום כיון דבעידנא דאדרה הוה מגלגלא בהדיה חייל נדריה דהא מחלה להו אלא דלא מחלה להו לגמרי אלא כל זמן דמגלגלא בהדיה וכיון דאדרה דלא מצי מגלגלא בהדיה מחוייב הוא לה בדברים אלו ולפי' חייב להעמיד פרנס. ע"כ:

וז"ל ר"ח בדספקה בדברים גדולים כלומר שמספיקין לה מעשה ידיה בפת וקטנית והיא

היתה רגילה בבית אביה לאכול בשר ודגים ונכנסה אצלו והוא אין דרכו לאכול אלא פת וקטנית והיתה אוכלת עמו כמנהגו וטוענת עתה כמה דהוינן כחדא הוינן מצותא בהדך ואוכלית מה שאתה אוכל השתא דאדרתן לא מצינא בפת וקטנית לפיכך חייב להעמיד לה פרנס להספיק לה דברים קטנים כגון בשר ודגים וכיוצא בהם. ע"כ:

ומ"ש עד שלשים יום פי' בשלמא אי אמרינן דיעמיד פרנס אכולהו מזונות ניחא עד שלשים יום ותו לא דטפי לא מצי לאתזוני ע"י פרנס שיהו מזונותיה תלויין ע"י אחר אבל כיון דאמרת דלדברים קטנים בלחוד הוא מ"ש עד שלשים לעולם הוה לן למימר דאפשר להתפרנס כו'. ומשני אלא משום זילותא הוא דטפי משלשים יום שמעי אינשי בנדר וזילא בה מלתא שאומרים שמפני שמצא בה ערות דבר הדירה אבל כל שאינה מספקת לדברים גדולים ודאי אפילו שלא ע"י נדר יכולה להתעכב שלא להתפרנס ע"י פרנס אלא ע"י בעלה יותר משלשים יום וההיא דלעיל דהמשרה את אשתו ע"י שליש מיירי כשהתנה עמה.

וכן הוא בירושלמי דמקשינן התם ויעמיד פרנס כלומר לעולם ומהדרינן רשות היא ביד האשה לומר אי אפשי להתפרנס מאחר אלא מבעלי ופרכינן עלה והא תנינן המשרה את אשתו ע"י שליש כאן שקבלה עליה כאן שלא קבלה עליה פי' המשרה את אשתו כשרצתה וקבלה עליה אבל בעל כרחה לא אבל מדברי הרמב"ם דלעולם יכול הבעל להשרותה ע"י שליש שלא ע"י הדרה דלא זילא בה מלתא אבל בהדרה דזילא בה מלתא לא וכן היה סבור הרמב"ן אלא שחזר בו מפני הירושלמי. ריב"ש ז"ל:

וז"ל הרשב"א ז"ל עד שלשים יום לא שמעי אינשי ולא זילא בה מלתא כו'. כלומר שמעי דאין אני מתפרנסת על ידי בעלי וזילא בי מלתא ולאו משום דהשרה לעצמה קאמר דזילא אלא משום שמשרה אותה ע"י אחרים וכן מפורש בירושלמי ויעמיד פרנס לעולם כו' עד כאן שקבלה עליה כאן שלא קבלה עליה ומסתברא דאפילו להשרותה לעצמה ושלא ע"י שליח כן דגנאי הוא לה ושמעי אינשי וזילא בה מלתא דמה יאמרו הבריות מה ראתה זאת להתגרש מעל שלחן בעלה וזה נ"ל יותר נכון ומה שאמרו בירושלמי לאו דוקא ע"י שליש אלא אי אפשי להתפרנס אלא מבעלי ועמו קאמר ע"כ.

ורש"י ז"ל כתב במהדורא קמא וז"ל וזילא בי מלתא להיות תחתיך מודרת הנאה. ע"כ:

ואי בעית אימא כשהדירה כשהיא ארוסה ארוסה מי אית לה מזוני פי' וכיון שכן פרנס למה לה כשהגיע זמן ולא נשאו ואי קשיא אם כן הדרה קושיין לדוכתא כיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה כתב רש"י משום דשאני מזונות דארוסה מדרבנן פי' לפי' וכי אמרינן דמשום דמשועבד לה לא מצי מדיר לה ה"מ במזונות דנשואה דמחייב בהו מדאורייתא

ואינו דין דהא סוגיין בכולא מכילתין כמ"ד מזונות אשת איש דרבנן ועוד דהא מקשינן אמתני' דמזונות מהא מתני' שאני עושה לפיך והא לכ"ע מ"י מדרבנן נינהו ומדמי לה למזונות אלמא אף ע"ג דמדרבנן משעבדי כיון דתקינו להו רבנן לא חל נדרה ומיהו בירושלמי משמע לכאורה כדברי רש"י דהתם מקשינן אמתני' וכי אדם נודר שלא לפרוע חובו ופריק כמ"ד אין מזונות לאשה דבר תורה אבל אין זו שיטת גמרתנו.

והנכון דהכא מיירי כשהדירה סמוך להגעת זמן דאכתי לא חל חיובא עליה דהשתא ליכא למימר סברה וקבילת כמו בנשאת דהגעת זמן ממילא קא אתי א"נ אפילו שהדירה אחר הגעת זמן וטעמא משום דקונמות מפקיעין מידי שעבוד דלא אלמוה רבנן אלא לשעבודא דאשתו נשואה אבל לא הארוסה. ריב"ש ז"ל.

וכן תירצו בתוספות והך תירוצא בתרא היינו כפי שיטת התוספות דכתבינן לעיל דתלמודא הכי פריך וכיון דמשועבד לה וכו' והתנן קונם שאני עושה לפיך כו' פי' מכולה מתניתין קא פריך דע"כ לא פליג ר' יוחנן בן נורי דיפר אלא משום שמא יגרשנה ותהא אסורה לחזור אבל מהשתא לא קדיש משום דאלמוה רבנן לשעבודא דבעל והכי נמי איכא למימר הכא דאלמוה רבנן לשעבודא דאשה וכיון דהיינו קושיין משני שפיר דלא אלמוה רבנן לשעבודא דאשה כל זמן שלא נשאת אבל לשיטת רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל דפריך מדברי ת"ק דאמר אין צריך להפר דאין קונמות מפקיעין מידי שעבוד וכדפרישנא לעיל לא שייך לשנויי הכין כלל דוק ותשכח:

וז"ל הרשב"א בשהדירה כשהיא ארוסה פרש"י שהדירה אחר שהגיע זמנה לינשא דאע"ג דחייב לזונה מדאורייתא מיהא לא משועבד לה ולפיכך חל הנדר וכיון דמדרבנן חייב לזונה יעמיד פרנס ויש מקשים עליו דהא מעשה ידיה אע"ג דלא משועבד ליה לבעל אלא מדרבנן נדרה לא מפקע ליה ומ"ש איהי ועוד דאפילו נשואה אינה נזונת דבר תורה דמזון האשה תקנת חכמים היא וכדאמרינן תקנו מזונות תחת מעשה ידיה ולרב הונא נמי אמרינן כי תקינו רבנן מזוני עיקר.

ונ"ל דאי משום הא לא קשיא דמאי דאקשו מדלא מפקע נדרה שעבודיה דבעל אע"ג דליתא אלא מדבריהם ליתא דהתם עשאוהו לכל דבריו אבל איהו שעבודא בלחוד הוא דאית לה עליו ומדרבנן ומאי דהקשו דנשואה נמי אינה נזונת אלא מדרבנן איכא למימר דמדאורייתא היא נזונת דכיון דאשכחן תנאי דס"ל בפרק נערה דמזונות דאורייתא ודרשי לה משארה כסותה ועונתה ולא אשכחן תנא דפליג עלייהו בהדיא אלא תנא דברייתא דתני תקנו מזונות תחת מעשה ידיה וההיא כבר תריצנא לה בפרק אע"פ ואמרינן תני תקנו מעשה ידיה תחת מזונות אמאי מפליגינן תנא בכדי והרמב"ם כן כתב דמזונות

דאורייתא בפרק י"ב מהלכות אישות והא דאמרינן בפרק הכותב [פג א'] ובפרק חזקת הבתים [בבא בתרא מט ב'] אמר רבא האומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו מאי כגון זו כדרב הונא דאמר רב הונא אמר רב יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונת ואיני עושה דמשמע דמזונות תקנת חכמים היא ליתא אלא משום דאפקעינהו רבנן למזונותיה אלא אם תתן מעשה ידיה לבעלה ונמצאו מזונותיה תלויין במעשה ידיה שהם מדרבנן משום דהפקר ב"ד הפקר לפום כך קרי להו תקנת חכמים כנ"ל. אלא דקשיא לי לפירושו של רבינו ז"ל דמשמע דעיקר מה שאינו יכול להפקיע שעבוד מזונותיה של נשואה היינו משום שהם דבר תורה ואינו דהא הקדש מוציא מידי שעבוד ואף על גב דשעבודא דאורייתא אלא הכא משום דאלמוה רבנן לשעבודה אינו יכול להפקיעו וכיון שכן אדרבא בשל דבריהם היה להם לעשות חזוק יותר והפי' המחוור כשהדירה קודם שהגיע זמנה לינשא ואחר כך הגיע זמן וכן פי' הראב"ד ומיהו בירושלמי נראה כפירושו של רש"י ז"ל דגרסינן וכי אדם נודר שלא לפרוע חובו ומשני כמאן דאמר אין מזונות לאשה מדבר תורה ע"כ.

ובמהדורא קמא כתב רש"י וז"ל שהדירה כשהיא ארוסה דאכתי לא משועבד לה ומצי לאדורה מי אית לה מזוני שיעמיד פרנס שהגיע זמן ולא נשאו כלומר שהדירה קודם שיגיע זמן דאכתי לא משועבד למזוני לפי' הדירה ולמחרת יום נדרו הגיע זמן ונתחייב במזונותיה מדרבנן והיינו דקתני עד שלשים יום יעמיד פרנס. ובמהדורא בתרא תקן פירושו וכמו שכתבו המפרשים וכדכתיבנא בסמוך:

וז"ל הרא"ה פרש"י כשהדירה כשהיא ארוסה דמזוני דידה דרבנן ואיכא דקשיא ליה אכתי היכי מצי מדיר לה כל כמיניה למפקע ליה לשעבודא דומיא דמעשה ידיה. וי"ל דשאני הכא דאפשר בפרנס וכיון דכן הא דמקשינן לעיל וכיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה בדין הוא דיכלי לתרוצי דקסבר מזונות דרבנן דקי"ל הכי והכי נמי סוגיין בכל דוכתא אלא דשני ליה לרווחא דמלתא ואליבא דכ"ע. ובירושלמי נמי אמרינן וכי אדם נודר שלא לפרוע חובו ואמרינן תפתר כמאן דאמר אין מזונות לאשה דבר תורה.

אבל ה"ר יהוסף הלוי בן מיגש פי' שהדירה כשהיא ארוסה קודם שהגיע זמן ואחר כך הגיע זמן וכדמוקמינן לה נמי כשהגיע זמן ואתיא כאידך נמי דאמרינן שהדירה כשהיא ארוסה ונשאת למימרא דכיון דמקמי דחל שעבודא דידה עליו אדרה תו לא חייל עליה שעבודא דהוה כמי שהדיר את חבירו מנכסיו ואח"כ הלוהו מנה שאין ספק שאסור לו להפרע ממנו. ע"כ:

ומאי שנא עד שלשים יום יש לפרש דלאו היינו מאי דבעי לעיל דלעיל בעי ומאי שנא עד שלשים יום אפילו טפי נמי אמאי לא כיון דלדברים קטנים בלחוד יעמיד פרנס וכדפרישנא לעיל והכא בעי כיון שהוא מפרנסה מכל דבר ע"י פרנס אף בציר משלשים יום זילא בה מלתא ומשני עד שלשים יום עביד שליח שליחותיה וכו'. פי' ברצון טוב ובפנים יפות ואינה מצטערת ולא מתביישת כלל דממטי לה מזונא לגו ביתא די סיפוקה מבלי שאלה. ואין לך לומר דאם כן אפילו טפי נמי דחזקת שליח עושה שליחותו לעולם דטפי לא עביד שליח בפנים יפות ותבא לידי זילזול ובושה. ולא נהירא הך פירושא דכיון דלא בעי אלא ומאי שנא עד שלשים דבציר משלשים נמי לא הוה לסיומי בשנויה טפי לא עביד שליח כו':

וז"ל הרשב"א ומאי שנא עד שלשים יום עביד שליח שליחותיה טפי לא עביד כלומר לא עביד בחפץ אלא ברוע פנים והיא בושה ומצטערת ואע"ג דמעיקרא נמי ע"י שליח היתה מתפרנסת לא היה קבוע אלא פעם על ידי זה ופעם על ידי אחר וכולן בחפץ. עד כאן:

וז"ל הריטב"א ז"ל ומ"ש עד שלשים יום פי' דהכא ליכא למימר כדאמרינן לעיל דעד שלשים יום לא זילא מלתא טפי זילא מלתא דדלמא הכא אפי' יותר משלשים יום ליכא זילותא כיון דעדיין אינה נשואה ואינו מפרנסה לעולם אלא על ידי שליח א"נ דהכא אפילו תוך שלשים יום זילא בה מלתא כיון שהוא מפרנסה מכל דבר על ידי פרנס העושה כן מעצמו כדלקמן עד שלשים יום עביד שליח שליחותיה מכאן ואילך לא עביד שליחותיה פי' דאפילו משכח פרנס דאמר דעביד הכי כל ימיה אנן לא סמכינן בהא דאנן ידעינן בודאי דלא עביד שפיר שליחותיה כיון דמנפשיה עביד מה שאין כן במשרה את אשתו על ידי שליש שהוא עושה בשליחות גמורה ומשל בעל ועוד דהתם קבלה עליה. והא דאמרינן דארוסה שהגיע זמן יכול להשהותה שלשים יום או טפי משלשים יום כל היכא דעביד שליח שליחותיה כראוי ה"מ כשאומר שרוצה לכנוס אלא שאינו יכול לכנוס עכשיו הא לאו הכי לא כל הימנו לעגן אותה אלא כופין אותו לכנוס או לפטור. ע"כ:

והתוספות מפרשים דהכא נמי לא קבעי אלא כדלעיל דמ"ש עד ל' יום אפילו טפי נמי מדקא מסיים ואזיל בשנויה טפי לא עביד שליחותיה ולא שייך הכא טעמא דזילותא דכיון דלא נשאת לא מזדלזלא במידי. והקשו בתוספות ויעשה לה תקנה אחרת כגון שיתן לו לחברו במתנה והלה יתן לה כמו גבי בא בדרך דמייתי לקמן ולמאי דפרישנא לעיל ניחא דכל כי האי גונא זילא בה מלתא ליטול במתנה משום אדם ואפילו בדרך ערמה אבל ע"י פרנס כיון דהפרנס ישתלם מהבעל לא זילא בה מלתא אבל לשיטת התוספות

דכל שלא נשאת ליכא זילותא פי' שום זילותא וכדכתיבנא קשיא דיעשה לה תקנה זו ויחיה לעולם אפילו טפי משלשים יום ותירצו דאה"נ אלא שאינו מצוי לפרנס בזה הענין שהוא ירא שמא יחזיק בו אותו שנתנם לו.

עוד הקשו בתוספות דיתן לה על ידי הפקר כדתנן גבי בא בדרך ואין שם אחר מניחו על גבי סלע ואומר הרי הן מופקרין לכל מי שירצה והלה נוטל ואוכל ולשיטתינו דפרישנא לעיל ניחא נמי הא דבהכי נמי איכא זילותא טפי שתטול בדרך הפקר אבל ע"י פרנס דהויא ליה כשליח דבעל ליכא זילותא אבל לשיטת התוספות קשיא דכל שלא נשאת ליכא שום זילותא ותירצו בתוס' דהא ודאי לא שרי' אלא לבא בדרך הואיל ולא נכנסו המזונות לרשות אחר משיצאו מיד המדיר דנראה כאלו הן עדיין ברשותו ותקנתא נמי דחנוני הרגיל דלקמן לא אפשר למעבד דטפי משלשים לא שכיח דעביד כה"ג הואיל והמדיר אינו נותן לו מעות תחלה והך דחנוני נמי זילא מלתא טפי מפרנס ולהכי ניחא למאי דפרישנא לעיל.

ורש"י במהדורא קמא כתב וז"ל מאי שנא עד ל' יום הא לאחר שלשים יום נמי על ידי פרנס הא זן אותה דהא בבית אביה היא ותירוצא דלעיל לא ניחא לתרוצי הכא דכיון דבבית אביה קיימא מאי זילותא אית לה אי אדרתה הא לא קיימא תותיה ע"כ. ואפשר נמי לתרץ לשיטת רש"י כל מאי דקשיא להו לתוספות דאיברא ודאי דזילותא דמזונות דעל ידי פרנס לית לה דהא בבית אביה היא אבל זילותא דלקבל מתנה מאחר וליטול מההפקר ודחנוני אית לה אבל למאי דתירצו התוספות דכל שלא נשאת ליכא זילותא קשיא להו כל מאי דהקשו ז"ל ואי מפרשי זילא בה מלתא דאמרינן לעיל דהיינו משום דאדרה דאמרי אינשי אי לא דמשכח בה שום גנות לא הוה מדיר בה א"נ למאי דפירשו התוספות בסמוך והר"י ן' מיגש דהדירה כשהיא ארוסה עד שלא הגיע זמן ולכך חל הנדר ושוב הגיע זמן ולכך יעמיד פרנס והלכך משמע דאפילו הדירה זמן טובא עד שלא הגיע זמן וכיון שכן ליכא לשנויי כדלעיל עד ל' יום לא שמעי בה אינשי כו' דהא יש לה זמן רב שהדירה והזלזול מזמן הנדר קא אתיא ולכך חזר התלמוד ובעי עלה דהאי שינויא דהגיע זמן ומ"ש עד שלשים ודע דרש"י נשמר במהדורא קמא מקושיא זו ופי' ולמחרת יום נדרו הגיע זמן כו' וכדכתיבנא לעיל ומיהו אי זילותא היינו מאי דמפרנסה על ידי פרנס וכדכתב הרשב"א וכדכתבינן לעיל ליכא למימר הכי אבל רש"י במהדורא קמא כתב זילא בי מלתא להיות תחתיו ומודרת הנאה ע"כ. וכדכתיבנא לעיל.

עוד כתב רש"י במהדורא קמא עביד שליח שליחותיה לאו משום דהוי פרנס שליח לבעל דהא לקמן מוקמינן דלאו שליחותיה הוא אלא ה"ק דמתני' מלתא דשכיח קתני דעד

שלשים יום אדם עומד בטובתו לזון אשת חברו משלו בלא ציוויו יותר מכאן לא דטריחא ליה מלתא ע"כ. והרשב"א והריטב"א לא פירשו כן וכדכתיבנא לעיל:

וז"ל הרא"ה ומאי שנא עד ל' יום השתא הוא דקשיא לן כיון דמוקמינא לה בארוסה מאי שנא עד שלשים דליכא למימר טעמא דזילותא כשהיא מתפרנסת על ידי אחר דארוסה בלאו הכי נמי הרי מתפרנסת ע"י אחר ואמרינן עד ל' יום עביד שליח שליחותיה טפי לא עביד שליח שליחותיה לאו למימרא דבתר הכי לא אשכחן מאן דבעי לפרנסה אלא אפילו אשכחן נמי תנן דבתר הכי יוציא ויתן כתובה דמסתמא קתני למימרא דעד ל' יום עביד שליח שליחותיה כראוי. ע"כ:

וז"ל ריב"ש ז"ל ומ"ש עד שלשים יום כלומר דהשתא ליכא למימר טעמא דשמעי אינשי וזילא בי מלתא דהא כל ארוסה לעולם היא מתפרנסת ע"י אחר. טפי לא עביד שליח שליחותיה פי' כראוי וכ"ת יעמיד פרנס אחר לשלשים יום י"ל דכל שהפרנס רואה שלא מצא פתח לנדרו בשלשים יום ראשונים אף הוא מתייאש ואינו מפרנסה כראוי ע"כ. ולכל מאי דפירשו המפרשים אכתי איכא למבעי אמאי לא תירץ הך תירוצא לעיל ואפשר דמשום דדחיקא ליה הך שינויא דהא איכא לאקשויי עלה וכמו שנדחקו בה הרא"ה וריב"ש.

וכתב הר"ן בפירושיו על ההלכות דלא סגי לן טעמא דעד שלשים יום עביד שליח שליחותיה ומשום הכי מוקמינן לה בשנשאת דזילא בה מלתא ואוקימתא בתריית' נמי אדחייא לה בגמרא הילכך לא פש לן אלא אוקימתא קמייתא ואפשר דהיינו דקא מסיק תלמודא ואמר מחוורתא כדשני מעיקרא ע"כ. ובפרק השולח עלה מאי דתנן מי שחציו עבד וכו' (דף מב ע"א) דאמרינן נמי אלא מחוורתא כדשני מעיקרא לא פי' רש"י כן דכתב ז"ל כדשני מעיקרא בהנך לישני כולהו ע"כ. ולעיקר קושיין יש לי לומר דבדברים קטנים אפילו בציר משלשים יום נמי לא עביד שליח שליחותיה דכיון דדברים קטנים נינהו ולא איצטריכא לה כולי האי מתייאשי מנייהו ולא עבדי שליחותיה כראוי כנ"ל.

נשאת אמאי יוציא הרי מודרת ועומדת היתה וסברה וקבלה לגבי מומין כדקתני בסיפא דמתני' יכולה היא שתאמר סבורה הייתי שאוכל לקבל כו'. אבל לגבי מזונות מי אמרינן הכי דמידע ידעה דלא סגי לה בלא מזוני וסברה וקבלה. לשון רש"י במהדורא קמא:

וכתב הרשב"א ז"ל וז"ל הא דאמרי' אימור דאמרי' הכי גבי מומין לענין מזוני מאי איכא למימר פי' רש"י לענין מזוני מי אמרי' סבורה הייתי יודעת היא שאי אפשר לה בלא מזונות פי' לפי' דכיון דמתחלה היתה יודעת סברה ומחלה לגמרי ואינו מחוור דהא משמע דהא אמרינן סברה וקבילה לא להפסיד מזונותיה לגמרי קאמר דאם כן הכי הוה

ליה למימר נשאת סברה וקבלה ופרנס למה לי אלא משמע דלא מקשינן אלא דסברה וקבלה שלא להתפרנס על ידו. ולי נראה דה"פ אימור דאמרינן אינה יכולה לקבל גבי מומין דאין אדם מתפייס במומין ואנן סהדי דאינה יכולה לקבל אבל לגבי מזוני טענת רמאות היא שאמרה שהרבה מתפרנסות בפרנס וכיון שקבלה על עצמה בתחלה הרי זו מאותן שדעתן קצה בפרנס ומיהדר דקא הדר בה ולעולם יעמיד פרנס ע"כ.

וריב"ש כתב וז"ל אימור דאמרינן כה"ג לענין מומין וכו'. שמעינן משמעתיה דמי שמדיר ארוסתו ממזונות ונשאת אינו חייב לזונה משום דסברה וקבלה אי לאו משום דידעה דאפשר לה לאתזוני ממקום אחר אבל מומין דאיכא נשי דמקבלי סבורה היא לקבל כמו שמקבלות אחרות ועכשו שאינה מוציאה שתוכל לסבול יכולה היא שתאמר כסבורה הייתי כו' ותשמיש למומין דמי שאין חיי נפש תלויין בכך מ"מ לענין הלכתא לא נפקא לן מינה מידי דאפילו גבי מומין לא אתמר האי טעמא בשלהי פרקין אלא לר"מ ורבנן פליגי עליה אפילו גבי מומין ולית להו שתוכל לומר יכולה אני כו' אלא אמרי' סברה וקבלה הלכך בין במזונות בין בתשמיש אמרי' סברה וקבלה. ע"כ:

ופרנס לאו שליחותיה קא עביד פירש הרא"ה דקס"ד שהוא ממנה אותו שליח בפירוש ומשני באומר כל הזן אינו מפסיד דלא ממנה ליה שליח ע"כ. פי' לפירושו דלהכי קא מקשי בכח משום דקס"ד בממנה אותו שליח להדיא שיזון אותה ויתן לו דבר קצוב בכל חדש תחת מזונותיה והשתא פריך שפיר דשלוחו של אדם כמותו כיון דנתחייב בדבר קצוב ואי קס"ד דמעמיד פרנס ונותן לו הוא דמי מזונותיה עד שלא יזין אותה הא ודאי דהויא פירכא אלימתא טפי דהוה ליה כאלו הוא זן אותה ממש.

ואפשר דאי אמר ליה ספק לה מזונות ואני פורע דשרי כיון דלא קצב לו חיובו והכי נמי מסקינן בריש פרק בתרא דע"ז אומר אדם לחנוני הרגיל אצלו תן פירות לחמרי ולפועלי ואינו חושש לא משום שביעית ולא משום יין נסך והלכך לא פריך תלמודא בכל כי האי גונא ופרנס לאו שליחותיה קא עביד דהמקשה צריך להקשות בכח ומיהו רב הונא לא מוקי מתני' אלא באומר כל הזן אינו מפסיד ולא מוקי לה בהכי כגון דאמר ספק לה מזונות ואני פורע דומיא דההיא דפרק בתרא דע"ז משום דמשמע ליה לחלק בין הכא שהאיסור תלוי בנהנה והתם שהאיסור תלוי במהנה.

אבל התוספות קשיא להו דאי הכי הוה ליה לתלמודא לאקשויי להדיא והא שלוחו של אדם כמותו ואמאי פריך בלשון אתמהא ופרנס לאו שליחותיה קא עביד ולכך פירשו דס"ד דאמר ליה ספק לה מזונות ואני פורע הלכך כי פרע ליה איגלאי מלתא דשלו היה מה שנתן לה ובשליחותו נתנה וקשיא להו דהמקשה מקשה בכח ואמאי פשיטא

ליה לתלמודא כולי האי דכל כי האי גונא שליחותיה קא עביד ואסור והא בפ"ב דע"ז התירו לומר לחנוני הרגיל אצלו תן לפועלי כו'. ואינו חושש לא משום שביעית ולא משום יין נסך אלמא לא אמרינן כי יהיב להו איסורא שלו הויא ובשליחותו יהיב להו ותירצו דלא דמי כלל הא דהכא לדהתם דהתם לא קאמר ליה דליתיב להו איסורא הלכך לאו שליחותיה עביד כי יהיב להו יין נסך אבל הכא כל מה דאמר למיהב לה איסורא הוא ושליחותיה קא עביד.

ועוד יש לי לפרש דכי מתמה תלמודא ופרנס לאו שליחותיה קא עביד ה"ק כיון דפרנס הוא בכל גונא דמוקמת לה לאו שליחותיה קא עביד. אתמה' ואפילו באומר כל הזן אינו מפסיד והיינו דנקט ופרנס לאו שליחותיה וכו' וכי מהדר ליה באומר כל הזן כו' פריך עליה ובאומר הכי לאו שליחותיה קא עביד ויש לדייק כן מלשון רש"י כנ"ל. מיהו במהדורא קמא כתב ז"ל וז"ל ופרנס לאו שליחותיה קא עביד בתמיה כלומר שלוחו הוא ואינו יוצא ידי נדרו ועובר על נדרו. עד כאן:

באומר כל הזן אינו מפסיד והקשו בתוספות אמאי לא מוקי האי פרנס בחנוני הרגיל אצלו ותירצו דלשון פרנס משמע שאומר לו לפרנס אבל חנוני הרגיל אצלו לא מפרש ליה מידי פי' לפירושם קשיא להו לתוס' דכיון דבגמרא לקמן עלה דברייתא משנינן דלא מבעיא קאמר לא מבעיא כל הזן אינו מפסיד דלעלמא קאמר אבל האי דרגיל אצלו וקא אזיל קא אמר ליה כו'. מעתה הוה ליה לשנויי בחנוני הרגיל אצלו דהויא רבותא טפי ותירצו דאיברא דהויא הך רבותא בחנוני טפי וכדמשני תלמודא מיהו איכא רבותא אחרינא איפכא דבפרנס אומר לו להדיא לפרנס ולחנוני לא מפרש ליה מידי וממתני' שמעינן דעדיפא ליה לאשמועינן הך רבותא מדנקט לשון פרנס ואע"ג דדייקי' מלישנא דמתני' דמשמע שמפרש לה מזונות מדנקט לשון פרנס מיהו לא דייקינן לה נמי ממתני' מדנקט יעמיד פרנס דמשמע דבאומר לחוד אם תזון לא תפסיד נמי מודי דאומר רבינו שמואל דדוקא בכה"ג דאמר בסתם כל הזן אינו מפסיד שרי במודר הנאה אבל למימר ליחיד אם תזון לא תפסיד אסור דמחזי כשלוחו כו' ככתוב בתוספות.

וריב"ש ז"ל כתב דה"ה דהוה מצי לשנויי בחנוני הרגיל אצלו כדתניא לקמן המודר הנאה מחברו ואין לו מה יאכל כו'. אלא דניחא ליה למנקט אפי' בשאר אינשי דלאו חנוני הרגיל א"נ כיון דאוקימנא למתני' לחד לישנא במספקה לדברים גדולים ואינו מספקה לדברים קטנים ופרנס לדברים קטנים אצטריך לפרנס שיקנה לה דברים קטנים ואין דרך חנוני הרגיל אלא בדברים גדולים כגון לחם ויין ובשר. ע"כ:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל באומר כל הזן אינו מפסיד פי' דבכי האי גונא אלו לא היה רוצה

בעל לפרוע לו כלום הרשות בידו ומאי דעביד פרנס מדידיה עביד וכי יהיב ליה בעל כלום מכאן ולהבא הוא זוכה ולא נהנית האשה בשעת הנדר משל בעלה כלום ודוקא באומר כן דרך כלל כל הזן אינו מפסיד אבל באומר לחברו אם תזון לא תפסיד שליחותי' עביד וחייב לפרוע לו.

ושמעינן מהכא שהנכנס ערב לחברו או המתחייב בשבילו בשום דבר שלא במאמרו אינו חייב לשלם לו כלום ולפיכך צריך לכתוב בשטרי ערבות שנכנס ערב על פיו שאם לא כן אין הערב גובה כלום מן הלוה וכן כתב הראב"ד ז"ל וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל. ע"כ:

וכי אמר הכי לאו שליחותי' קא עביד לומר שיהא כאילו ממנה אותו בפי' ויהא חייב לשלם לו והא תנן מי שהיה מושלך כו'. ומפרקינן דלא דמיין דהכא לא קאמר אלא כל הזן וכיון דכן אינו חייב לשלם לו מן הדין ואינו יכול להוציא ממנו מן הדין . הרא"ה ז"ל. וא"ת ודקארי לה מאי קארי לה וי"ל דהכא מיירי אע"פ שהיה אומר בפני אוהביו והיה פשוט לו שיתנו לה מזונות ואפ"ה לא דיינינן ליה כשלוחו אבל המושלך בבור אינו יודע מאדם ואפילו הכי דיינינן ליה כשלוחו ועוד דגבי גט בעינן שיאמר לסופר לכתוב ואפי' הכי דיינינן האי לישנא כאלו מנייה שליח כ"ש הכא גבי מודר דבעיא שלא יהנה מהמדיר וכל כי האי גונא הרי נהנה ממנו ומשני דכיון דלא קאמר יזון הנאתו מעלמא קאתי ליה כנ"ל:

כל השומע קולי זה שאני צווח לך ויכתוב גט לאשתו יכתבו ויתנו ואע"ג דלא אמר לסופר כתוב דאזלינן בתר אומדנא כרבי נתן בפרק אע"פ . רש"י במהדורא קמא:

מי קאמר יזון הקשה בתוספות וכי אמר יזון מאי הוי והתנן המודר הנאה מחברו תורם לו תרומתו ואוקימנא באומר כל הרוצה לתרום יתרום דלאו שליחותיה הוא לענין מודר הנאה ואף על גב דהוי שליחות לתרום ותירצו דשאני התם דאמר כל הרוצה וא"ת והא גבי גט דאמר כל השומע וחשבי' ליה שליחות וי"ל דטובא איכא בין האומר כל הרוצה לאומר כל השומע וכל שכן התם במושלך בבור ולא סגיא דלא לימא כל השומע קולו. הריטב"א ז"ל:

וז"ל ריב"ש ז"ל מי קאמר יזון כל הזן קאמר משמע מהכא דאי אמר יזון שליחותיה קא עביד ואסור ותימה דלענין הרמת תרומה תניא המודר הנאה מחברו תורם לו את תרומתו ומפרשי' עלה התם בגמרא כגון דאמר כל הרוצה לתרום יתרום משום דהפרשה לדעת בעינן ואמאי כיון דקאמר יתרום הוה לן למימר דשליחותיה קא עביד וכתבו בתוספות דהכא נמי אי אמר כל הרוצה ליזון יזון הכי נמי דשרי ולאו שליחותיה קא עביד ולא

אמרינן דיזון שליחותיה קא עביד אלא באומר כל השומע קולי יזון שזה הוא שליחות גמור אבל כי קאמר כל הרוצה הא לאו שליחותיה הוא ואפ"ה תרומתו תרומה דכל דמגלי דעתיה דניחא ליה בהפרשתו תרומתו תרומה וצ"ע. ע"כ:

מאי לאו למעוטי כה"ג דמדיר את אשתו אינו יכול לומר כל הזן אינו מפסיד. שאר איסורי דשבת דאסור לומר כל המדליק את האור או קוצר תבואתו אינו מפסיד אבל גבי כבוי התירו כדמפרש טעמא בפרק כל כתבי מתוך שאדם בהול על ממונו אי לא שרית ליה אתי לכבויי. רש"י במהדורא קמא:

וכתב הריטב"א ז"ל למעוטי שאר איסורי דשבת פירשו בירושלמי ואפי' בבדקא ומטרא פירוש דאף על גב דאיכא פסידא טובא אם לא יצילו כמו בדליקה אין אדם בהול על ממונו כל כך דנחוש שמא יעשה מלאכה בידו כדי להציל.

ואיכא מרבנן דפרשי דנקט איסורי שבת משום דדליקה מיירי בשבת אבל הוא הדין לשאר איסורין שבתורה שלא התירו לומר שם כל העושה כן אינו מפסיד וכבר פירשנוה בפרק איזהו נשך בס"ד. ע"כ:

כמ"ד ליה זיל הב ליה דמי ושמעינן מהכא דמ"ד הב לפלוני או זון לפלוני ע"מ לשלם הוא ואע"פ שלא פי'. הריטב"א ז"ל:

המודר הנאה מחברו כו'. הולך אצל חנוני וכו' הרי זה נותן לו ובא ונוטל מזה. כתב הרא"ה ז"ל דלא על כרחו קאמרי שאם כן היה שלוחו והיה אסור אלא אם רצה בע"ה לפורעו רשאי וקמ"ל שאף על פי שהדבר ניכר שברצונו הצריך לו והוא ג"כ חוזר ופורעו לא הויא הערמה. ריב"ש ז"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא ילך חברו אצל חנוני אם קרוב הוא או איש המרחם המודר ילך אצל חנוני הרגיל אצלו שעושה צוויו ברמיזה ואינו צריך להזכיר לו סכום מקח. חנוני נותן לו ובא ועושה חשבון עם זה. ע"כ:

ורבי יוסי אוסר פי' כשנותן לאחר והלה נוטל ואוכל אי נמי מניח על גבי הסלע ומפקיר וכטעמא דרבא דאמר משום מעשה דבית חורון דאין זו מתנה גמורה אלא מתנה הערמה כמתנת בית חורון.

וכתב ר"ח ז"ל דהלכה כרבי יוסי מדקא מפרש רבא טעמיה והרמב"ם ז"ל פסק כרבנן דרבים נינהו ולפי דבריו מפרשים דלא דמי למתנת בית חורון דהא דהכא לא קאמר ליה ע"מ ואלו רצה זה להקדיש מקדיש ואף על פי שלא היה נותן לו מתנה אלא כדי שיתפרנס זה ממנה מה בכך מ"מ זה זוכה בה לגמרי ובידו להקדיש אלו רצה. הרשב"א ז"ל:

דף עא.

היינו ת"ק ואיכא למידק ומאי פריך והלא בהדיא פליג רבי יהודה את"ק דת"ק לא מפליג בין ישראל לכהנת ורבי יהודה מפליג ואי פריך דהיינו ת"ק במאי דהדר וקאמר בישראל חדש כו'. דלא הוה ליה למימר אלא בקצור רבי יהודה אומר בכהנת שנים יקיים כו' ולמה ליה למהדר ולמתני בישראל חדש אחד כו' דהיינו עיקר קושיין ויש לפרש דהכי פריך מדשני רבי יהודה לישניה וקאמר חדש אחד כו' ולא קאמר בישראל שלשים יום כדקאמר ת"ק משמע בישראל נמי בעי לאפלוגי עלה דת"ק ובמאי פליגי הרי היינו ת"ק ומשני אביי דמשום דבעי למימר ובכהנת שנים יקיים נקט בישראל נמי חדש וכיוצא בזה כתבו התוספות כנ"ל. ועיין בלשון ריב"ש דבסמוך גבי חדש מלא:

וכתב הרשב"א ז"ל רבי יהודה אומר כו'. היינו ת"ק אמר אביי כהנת אתא לאשמועינן מדקאמר כהנת אתא לאשמועינן ולא קאמר כהנת איכא בינייהו משמע לכאורה דת"ק לא פליג בה כלל ומשתק הוא דשתיק מינה ואתא ר' יהודה ולימד וכן מצאתי בתוספות דקתני עד ל' יום יעמיד פרנס בכהנת שלשה חדשים דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בישראל חדש אחד יקיים שנים יוציא ויתן כתובה ובכהנת שנים יקיים שלשה יוציא ויתן כתובה ומיהו לקמן ודאי משמע דת"ק פליג בכהנת ולא מפליג בין כהנת וישראלית כלל גבי המדיר אשתו שלא תלך לבית אביה דאמרי סיפא אתא לכהנת ורבי יהודה היא וסתמא דמתני' דלא כרבי מאיר דתוספתא וכדאוקימנא לה למתניתין נמי בסמוך סתמא דלא כרבי מאיר וי"ל דהתם משום דלא אמר רבי מאיר בהדיא בכהנת ואפשר לך לומר דרבי מאיר פליג בה תלי לה ברבי יהודה דאמרה בהדיא ע"כ.

ואפשר דלשיטתו ז"ל הכי מפרשינן לה דמעיקרא ס"ד דרבי יהודה אתא לאפלוגי עלה דת"ק ולהכי פריך דלא הוה ליה לרבי יהודה למנקט אלא כהנת דהיינו פלוגתייהו ולמה ליה למנקט בישראל כלל דהיינו ת"ק דאיהו נמי שלשים יום קאמר ומשני אביי דלא פליגי ר' יהודה ות"ק אלא רבי יהודה אתא ולימד דכי קאמר ת"ק היינו בישראל דחדש אחד יקיים כו' אבל בכהנת שנים יקיים וכו' כנ"ל:

רבא אמר משום כהנת לא אכפל תנא למהדר ולמתני בישראל חדש אחד יקיים אלא חדש מלא וחדש חסר איכא בינייהו ת"ק סבר חדש מלא כדקאמר עד שלשים כו'. ורבי יהודה חדש חסר קאמר וכיון שנכנס יום שלשים הרשות בידו להוציא וליתן כתובה. רש"י במהדורא קמא:

חדש מלא וחדש חסר כו'. משום דסתם חדש הוי חסר כדאמרינן בפרק קמא דסנהדרין [יא א'] גבי עבור שנה רצו חדש רצו שלשים יום ומיהו בריש מסכת נזיר [ה א'] משמע

סתם חדש מלא דפריך ואימר שלשים דכתיב עד חדש ימים ובפרק החולץ [יבמות מח ב'] דאמרי' ירח ימים שלשים יום ושמא חדש דקרא כו' כך כתוב בתוספות ולי נראה דשאני הכא דכיון דסתים חדש גבי שלשים יום משמע דחדש חסר וכן ההיא דסנהדרין. ריב"ש ז"ל:

לא שנו אלא במפרש כו'. פירוש במפרש כל שנתן זמן לנדרו ואפילו זמן מרובה כיון שנתן זמן אין כופין אותו כל שלשים יום אלא נזונית ע"י פרנס אבל בסתם יוציא לאלתר ויתן כתובה כלומר שכיון שלא נתן זמן לנדרו או שנדר לעולם אין ממתינין לו כלל שכיון שכן שוב אין דעתה סובלתו דסברה מסנא הוא דסני ושמואל אמר אפילו בסתם לא יוציא שמא ימצא פתח לנדרו דאפילו בסתם תנן דשלשים יום יעמיד פרנס.

ובירושלמי אמר' אית תניי תני שלשים יום ואית תניי תני עד שלשים מאן דתני שלשים מסייע ליה לרב ומאן דתני עד שלשים מסייע ליה לשמואל פירוש מאן דאמר שלשים מסייע ליה לרב דאמר במפרש דמאי דתנינן שלשים מוכח דבמפרש עסקי' ומיהו שלשים דתני במתני' לאו דוקא לענין זמן הנדר שהוא נודר דה"ה אפילו טובא נמי כיון שנתן זמן כלל לנדרו וכדפרישית לעיל אלא לענין לומר שאינו רשאי להעמידה על ידי פרנס אלא עד כאן ומאן דתני עד שלשים מסייע ליה לשמואל למימר דלא מפקע מיניה דאידך וה"ה נמי דלא מפקע מיניה דרב. ורש"י ז"ל פי' בע"א וזהו הנכון. הרא"ה ז"ל. וכן פי' הריטב"א וכדכתבינן לעיל בפרק אף על פי גבי מתניתין דהמדיר את אשתו מתשמיש המטה.

עוד כתב כאן וז"ל וגרסינן בירושלמי [ה"א] איתי תנא תני שלשים ואית תנא תני עד שלשים מאן דתני כו'. פירוש דעד שלשים יום משמע דאפרנס קאי אבל נדר גופיה סתם היא ומיהו לא הוי תיובתא דרב כדמוכח סוגיין אלא דלשמואל ניחא טפי ואנן דאמרינן עד שלשים משמע לן דלכ"ע אפרנס קאי אלא דלרב ס"ל דכי קתני מתני' המדיר את אשתו בשקבע זמן לנדרו ומסברא אמר כן שמשום דמשמע ליה דכל שהדירה סתם לא ימצא פתח לנדרו. ע"כ:

אבל (הרשב"א) כתב וז"ל לא שנו אלא במפרש הפי' הנכון כמו שפירש רש"י דמפרש היינו דמפרש שלשים יום אבל בסתם יוציא לאלתר וה"ה במפרש יותר משלשים יום דטעמא דסתם אינו אלא משום דכיון דלא נתן זמן לנדרו חיישינן שמא לא ימצא פתח לנדרו וכיון שכן מה לי סתם מה לי מפרש יותר משלשים הרי לא ימצא פתח לנדרו אבל מפרש שלשים יום אינו צריך לפתחו ושמואל אמר אפילו בסתם לא יוציא תוך שלשים שמא ימצא פתח לנדרו ובכדי לא משהינן לה והכי מוכח בירושלמי דמפרש היינו מפרש ל' יום דגרסינן התם איתי תנא תני שלשים יום ואית תנא תני עד ל' יום

מאן כו'. פירוש אית תנא תני במשנתנו ומסייע לרב דאמר מתני' במפרש וה"ק המדיר את אשתו שלשים יום דמתני' משמע שהדירה בפי' שלשים יום ומאן דתני עד שלשים מסייע לשמואל דמשמע דמתני' בסתם וה"ק המדיר את אשתו סתם עד שלשים יעמיד פרנס. ע"כ:

וכתב הרשב"א וז"ל אמר רב לא שנו אלא במפרש כו'. ושמואל אמר אפילו בסתם כו' קשיא לשמואל היכי מצי לאוקומי מתני' בסתם דהא ע"כ משמע דאינו אלא דוקא במפרש כרב מדקתני עד שלשים יום דמשמע שהנדר היה מפורש עד שלשים יום דאי לא הוה ליה למתני יעמיד פרנס שלשים יום מכאן ואילך יוציא והכי נמי משמע מדקתני רבי יהודה אומר חדש אחד יקיים שנים יוציא ויתן כתובה דמשמע המדיר חדש אחד יקיים המדיר שנים יוציא דאי לא הוה ליה למתני רבי יהודה אומר יקיים חדש אחד.

ומסתברא דלא פליג שמואל אלא במדיר סתם אבל במפרש יתר מחדש א"נ באומר לעולם יוציא לאלתר דלא אמר שמואל ימתין שמא ימצא פתח לנדרו אלא במדיר סתם דכיון דלא פירש יותר מחדש סברה השתא מיתבה דעתיה אבל במפרש לעולם או יותר מחדש סברה כיון דפי' לעולם יעמוד בנדרו דעביד איניש לאחזוקי דבוריה ולעולם מתניתין לכ"ע במפרש וכיון דפי' יוציא לאלתר והכי נמי מכרעת לישנא דבפירוש דמתני' לא פליגי מדקאמר רב לא שנו אלא במפרש אבל בסתם לא ואמר ליה שמואל אפילו במפרש ואי בפירושא פליגי הכי הוו להו למימר אמר רב מתני' במפרש אבל בסתם יוציא לאלתר ושמואל אמר מתני' בסתם וכן מכרע כדפרישנא בגמרא דבני מערבא אלא דמהפך סברתן של רב לשמואל ושל שמואל לרב דגרסינן התם שמואל אמר במדירה סתם אבל במדירה לעולם יוציא ויתן כתובה ר' זעירא בשם ר' אבינא בשם רב אפילו במדירה לעולם מגלגלה עמו עד שלשים יום שמא ימצא פתח לנדרו אית תנייי תני שלשים יום ואית תנייי תני עד שלשים יום מאן דאמר עד שלשים יום מסייע לשמואל אף על פי שזה במקצת שלא כגמרתנו מכל מקום למדנו שלשון עד שלשים יום מכריע שהוא במפרש וכן למדנו משם דהפרש יש בין סתם למפרש יותר מחדש ומה שהקשינו לשמואל מהמדיר את אשתו שלא תטעום אחד מכל מיני פירות יוציא ויתן כתובה ודחקיה לאוקמה בשנדרה היא וקיים איהו לה ולא אוקמוה במפרש יותר מחדש התם מלשון דהמדיר סתם קאמר ואם איתא דטעמא משום דמפרש יותר מחדש לא הוה שביק מתניתין עיקרא ותני לה סתם והוה ליה לפרושי המדיר את אשתו וכו' עד שלשים יום יקיים יותר מכאן יוציא ויתן כתובה כדקתני ברישא כנ"ל וצ"ת ע"כ:

ובמהדורא קמא כתב רש"י וז"ל אלא במפרש דכיון דעתידה דיבעל לו לסוף הזמן לא

מצערא כולי האי ויכול לקיימה שלשים יום אבל בסתם כיון דלא סמכה דעתה אתשמיש מצערא טפי לפי שאין דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו הלכך יוציא מיד. ע"כ. ודבריו צריכין עיון:

משום דלא אפשר בפרנס התשמיש לא אפשר בפרנס ה"ג ואי אמרת בההיא בההיא קאמר שמואל אבל בהך מודה ליה לרב צריכא ול"ג צערא דתרווייהו וצערא דידה לחודיה. רש"י במהדורא קמא:

והרא"ה כתב וז"ל ה"ג צריכא דאי אתמר בההיא בההיא קאמר רב משום דלא אפשר בפרנס אבל בהא דאפשר בפרנס אימא מודה ליה לשמואל צריכא. ואי אתמר בההיא בההיא אמר שמואל משום דצערא דתרווייהו אבל בהא דצערא דידה לחוד הוא אימא מודה ליה לרב צריכא. ופירושא דאע"ג דאיתמר ההיא דלעיל איצטריכא הא דהכא בין לרב בין לשמואל. והוא הדין דאע"ג דאיתמר הא דהכא צריכא ההיא דלעיל בין לרב בין לשמואל כדמוכח בהדיא טעמא דאתמר עלה לעיל אמתני' דהמדיר:

וז"ל הריטב"א ז"ל ואי איתמר בההיא בההיא קאמר שמואל משום דאיכא צערא לתרווייהו כו'. ורש"י לא גריס ליה דהא לא אמרינן הכי לעיל בפרק אף על פי ובצריכותא קמייתא סגי בין לרב בין לשמואל כדאמרינן התם דנקטו חדא משום רב ואידך משום שמואל. ע"כ:

תנן המדיר את אשתו שלא תטעום כו'. כתבו בתוספות דהא דתנן שלא תטעום אחד מכל הפירות לאו בכל פירות מדיר לה דא"כ לא הוה חייל דאי אפשר לה לקיימן כדאמרינן בריש פרק שני דנדרים דכי אמר קונם עיני בשינה לא חייל נדר למיסר שינה אלא שלא תטעום במין אחד שבפירות כדמוכח בתוספתא דתניא שלא תטעום אחד מכל המינין בין מאכל רע בין מאכל יפה אפילו לא טעמה אותו המין מימיה יוציא ויתן כתובה ע"כ. ובתוספות זו מתרצא דכיון דבמין אחד מיירי אמאי נקט שלא תטעום אחד מכל הפירות לא הוה ליה למנקט אלא שלא תטעום אלא פרי אחד אלא הא אתא לאשמועינן מכל הפירות אפילו לא טעמה מין זה לעולם.

עוד כתבו התוספות דלמאי דס"ד דאדר' איהו ותלנהו בתשמיש חל אפילו הדירה מכל פירות כיון דאפשר לה לאכול וליאסר בתשמיש המטה כי ההיא דשילהי נדרים דאמר מיתסר כל ההנאות דעלמא עלי אי נסיב אתתא כי לא תנינא הלכתא רהיט בגפא ותובליא ולא אמצי למתנא אתא רב אחא בר רב הונא ושבשיה ואנסיב איתתא ושרקיה טינא ואתייה לקמיה דרב חסדא וכו'. פי' שרקיה טינא שלא יהנה מן העולם אלמא חל הנדר. אבל ר"ת ז"ל כתב דאף בזו לא חל הנדר דמ"מ נדר שוא הויא כיון שהוציא בפיו

כל פירות שבעולם. וכמו שכתב הרא"ש בפסקיו בריש פירקין ואיברא דיש לחלק דדוקא קונם עיני בשינה סתם הוא דלא חייל הנדר משום דלא אפשר למיקם עליה דבע"כ יישן ואין בידו דלא יישן אבל פירות שבעולם אף על גב דאי אפשר למיקם עליה מ"מ בידו הוא שלא לאכול וקל להבין מיהו התוספות לא חלקו בזה ולהם שומעין כנ"ל ובסמוך אכתוב לשון רש"י שבמהדורא קמא בס"ד:

בשלמא לרב כאן בסתם כו'. קס"ד כגון שהדירה מנכסיו אם תטעום אחד ממיני פירות דבלאו הכי ודאי לא כל הימנו לאסור עליה שלא תטעום כו' ולפי מאי דקס"ד השתא מיירי כשאמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך ומספקת לדברים גדולים ואינה מספקת לדברים קטנים וכדאוקימנא מתני' דלעיל ומפרקינן הכא במאי עסקינן שנדרה היא וקיים לה איהו וקסבר האי תנא דבשקיים לה נתן אצבעו בין שיניה ונשכתו ולפיכך יתן כתובה ואין ממתינין לו כלל דכיון דנדרה היא מה יש לו עוד להמתין אי ניחא לה לדידה למשקל כתובה ומיפק לא תבעי פתח לנדרה אבל היכא דאדרה איהו ימתין שמא ימצא פתח כך פרש"י. לשון הר"ן:

וז"ל רש"י במהדורא קמא באחד מכל מיני פירות כגון דאמר לה קונם אם נהנית לי אם תאכל המין הזה כגון אפרסקין או אגוזים או רמונים ודוקא קתני אחד כלומר מין אחד בשלמא לרב לא קשיא סיפא ורישא דמתני' דרישא דקתני חדש אחד יקיים במפרש וסיפא דקתני יוציא מיד בסתם ע"כ. ובמהדורא בתרא סתם הרב ז"ל ולא פירש בקס"ד היכי נדר דהא ודאי לאו כל הימנו לאסור עליה שלא תטעום אלא דתלה נדרו במידי והיינו משום דבכל מידי דמצי לאדורה ותלה ביה נדריה דשלא תטעום פריך שפיר לשמואל דאמאי קתני במתני' יוציא ויתן כתובה לאלתר דלעולם היה לנו להמתין שמא ימצא פתח לנדרו ואע"פ שאין הנדרים שוין שיש נדר שצריך להמתין שלשים יום ויש נדר שצריך להמתין שתי שבתות או שבת אחד ויש שזמנו חדש או רגל כגון המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה כו' כדתנן לקמן במתני' מ"מ פריך לשמואל אמאי יוציא ויתן כתובה לאלתר כדכתיבנא ואפשר דלהכי כתב רש"י הכא בפירכא יוציא ויתן כתובה. לאלתר. דלשון מיותר הוא ובמאי דכתיבנא ניחא דוק ותשכח.

עוד פירשתי לשון זה של רש"י בענין אחר יותר נכון לקמן גבי המדיר את אשתו שלא תשאל ושלא תשאיל נפה וכברה כו'. ומשני בשנדרה היא וקיים לה איהו דכל שנדרה היא אין להמתין כלל דכיון דאיהי בעיא למיפק ולמישקל כתובה לא משכחת פתחה לנדרה והקשו עליו חדא דאף על גב דהשתא כעוסה היא ובעיא למשקל ולמיפק כי יהבת לה זימנא מייתבא דעתה ומשכחת פתחא לנדרה וכדאמרינן לגבי דידיה. וי"ל דשמואל

חדא קאמר שמא ימצא פתח לנדרו תרתי לא קאמר שמא יתפייס וימצא פתח לנדרו לא קאמר. עוד הקשו עליו דאפילו תימא דאיהי לא משכחא פתח לנדרה דילמא משכח איהו פתח להקמתו ומפר לה דהא קי"ל דנשאלין על ההקם ומיהו בלאו פירושו של רש"י עלה דשמעתא גופה בסוף שמעתין הקשו התוספות קושיא זו ותירצו דאין נשאלין על ההקם אלא ביום שמעו אבל עבר יום שמעו אינו יכול לשאול וכן תירץ הר"ן על פירושו של רש"י עיין בהלכות. עוד הקשו עליו דהיאך הקשו לקמן אליבא דשמואל ותתקשט ותאסר אי לב"ש כו' דהא אמרינן הכא דכל שהיא נדרה תו לא משכחת פתח לנדרה ואין לנו לעגנה ופי' הראב"ד שנדרה היא וכיון שקיים לה סברה דמסנא סני לה.

וכתב הריטב"א דלפי פירושו י"ל דבדין הוא דהוה לן למפרך הכא כדלקמן ותאכל הפרי ותאסר ונימא דאמרה מסנא סני לי אלא דאידך פירכא דפרכינן מדר' מאיר אדרבי מאיר עדיפא לן וא"ת וכיון דנדרה מגופו של פרי כי מגרש לה מאי הוי דהא קיימא באיסוריה ובעל שני אינו יכול להפר שאין הבעל מפר בקודמין. וי"ל דמ"מ יכולה היא לומר לא בעינא למיקם בהדי גברא דמקיים לי נדראי. ע"כ הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרשב"א והראב"ד פי' משום דכיון דנדרה היא וקיים הוא לה סברה מסנא סני לה ויש לה צער לשבת עם שונאה וכדאמרינן לקמן בשילהי שמעתין ולפי פירושו כי היכי דבעינן לקמן ותתקשט ותאסר אי לב"ש שתי שבתות כו'. כלומר למה יוציא לאלתר ומשני היכא דנדרה איהי סברה מיסנא סני לה ה"ה דהוה למבעי הכא אלא מדאשכח בה פירכא מדתנן האשה שנדרה בנזיר וסבר למדחי ההוא פירוקא לא בעי למשאל טעמא ובהאי טעמא נמי ניחא מאי נפקא לן מינה כי מפקי' לה לאלתר דכיון דקיים לה תו לא מצי בעל שני להפר לה שאין הבעל מפר בקודמין דמ"מ לא ניחא לה למיתב תותי גברא דסני לה ע"כ.

ובמהדורא קמא כתב רש"י וז"ל הא דפירות שנדרה היא וקיים לה הוא שלא הפר לה הלכך יוציא לאלתר דשוב אין יכול להפר ומשום דשמא תמצא פתח לנדרה בפני חכם לא משהינן לה תותיה דהא במסקנא דסוגיא בסופה דהלכתא אמרינן דכי נדרה איהי ושתק לה סברה מסנא סני לה ולא בעי למיתב תותיה ולא מהדרה למשכח פתח לנדרה ע"כ. והיינו כפי' הראב"ד ומיהו במהדורא בתרא לא הזכיר הכא בפירושו מסקנא דשמעתא כלל ולכך הקשו עליו ודוק שכתבו בתוס' ותימה לפירושו כו' ואנו רגילין לדייק כד נקטי התוספות האי לישנא דפשיטא דלפירושו קא מקשו ולמה להו למנקט לפירושו וזהו לחדד לתלמידים ובמאי דכתיבנא ניחא דוק ותשכח.

ולעיקר קושיין יש לי לתרץ דאיברא ודאי דמאי דפריש רש"י ז"ל היינו כפי המסקנא אלא דמעיקרא לא מחלקינן אלא בין היכא שנדרה היא לנדר הוא דהיכא דאדרה איהי מליהנות לו ימתין שמא ימצא פתח לנדר וכל נדר שתדור היא אין להמתין כלל דאי ניחא לה לדידה למשקל כתובתה ולמיפק לא תבקש פתח לנדרה ואין לחלק בנדרים כלל אלא בין היכא דנדר הוא לנדרה היא וכדכתיבנא ואכתי פריך תלמודא לקמן ותתקשט ותאסר פי' אע"ג דנדרה היא כיון דניחא לדידה למיפק ולמשקל כתובתה לא תבקש פתח לנדרה מ"מ אף על גב דהשתא כעוסה היא ובעיא למשקל ולמיפק כד יהבא ליה זמנא מתייתבא דעתה ומשכחא פתחא לנדרה וכמו שהקשו המפרשים וכדכתיבנא לעיל ומשני הני מילי היכא דאדרה איהו וכו'. אבל היכא דנדרה איהי סברה מסנא הוא דסני לה פירוש ולעולם לא תתפייס בו ולהכי לא פרכינן הכא מיד ותאכל הפרי ותאסר ונטר מלאקשויי הכין עד לקמן בסוף שמעתין משום דהכא לא מפרשא בהדיא דתלתה נדרה במידי ואפשר דלא תלתה במידי.

ובמתני' פי' רש"י אחד מכל הפירות. קונם פרי פלוני עלי וקיים לה איהו. והיינו הא דמשני הכא כגון שנדרה איהי וקיים לה איהו דהשתא לא אצטריך למימר דתלתם נדרה במידי ואפשר דסבירא לן הכא דנדרה דפירי אין להמתין כלל דלא תנינן בשום משנה שתמתין אנדרה דפירי דכיון דהיא מצטערת בינתים אין לנו לצערה על הספק ולא אמרו שתמתין אלא כגון רישא דמתני' דאפשר בפרנס א"נ בתשמיש שהוא שוהה בדרך כל הארץ אפילו כשאין שם נדר או בנדה או ביולדת ולהכי לא פריך תלמודא הכא מידי וכיון דאיכא לדחויי הכין ומיהו במסקנא דנצטרך לשנויי ההיא דשלא תתקשט דתלתה נדרה במידי פריך תלמודא ותתקשט ותאסר ומה שפי' רש"י הכא היינו קושטא דמלתא ואינו מוכרח לפרש כן הכא ולהכי לא פריך תלמודא הכא מידי א"נ אנדרא דפירי כיון שהיא מצטערת אין לנו לצערה על הספק פי' ספק אם תתרצה או לא תתרצה וכשתרצה ספק אם תמצא פתח לנדרה דלא אמר שמואל תמתין אלא בחדא דהיינו שמא ימצא פתח לנדרו אבל היכא דנדרה היא לא אמרינן תמתין שמא תמצא פתח לנדרה שהרי היא רוצה לצאת דלא אמרי' ודאי יוציא ויתן כתובה אלא מדעתה אבל כי תלתה נדרה בתשמיש כיון דדרך כל הארץ להמתין כגון בנדה או ביולדת וגם הוא מעמיד עצמו לפעמים בלא נדר כי היכי דבמדיר הוא נטרינן ליה עד שימצא פתח לנדרו הכי נמי בנדרה היא נטרינן לה דילמא מתייתבא דעתה ומשכחת פתח לנדרה כדאמרינן לגבי דידיה כיון דשוהה בנדה וביולדת וכדכתיבנא ולהכי פריך תלמודא לקמן כי מוקמינן לה בתלתה קשוטיה בתשמיש ותתקשט ותאסר וכי משני מסנא סני לה תו איצטריך לחלק בין נדר לנדר דכל

הנדרים שוין דהיכא דנדר הוא יש לו זמן שמא ימצא פתח לנדרו אבל בנדרה היא סברה מיסנא סני לה ולעולם לא תתפייס ולא תמצא פתח לנדרה כנ"ל שיטת רש"י:

והר"י מטראני אזיל בשיטת רש"י וז"ל בשלמא לרב כאן בסתם כו'. פי' ברישא דתנן שלשים יום הוי במפרש הלכך ממתינים לו עד שלשים יום אבל הכא דלא פי' עד זמן פלוני אלא הדירה סתם יוציא ויתן כתובה מיד אלא לשמואל דאפילו בסתם לא יוציא עד שלשים יום הכא אמאי תניא יוציא ויתן כתובה מיד ומהדר הב"ע כגון שנדרה היא וקיים לה איהו וקסבר הוא נתן כו' פי' אין כח לבעל להפר את אשתו שלא תטעום או שלא תתקשט אלא כגון שנדרה היא והוא שמע ולא הפר לה אלא קיים לה וקסברי הני תנאי בין תנא קמא בין רבי יהודה בין רבי יוסי דהוא נתן אצבע כו'. כלומר אפילו שהיא נדרה כל הפשע מוטל עליו שהיה כח בידו להפר לה ולא הפר והיא כשנדרה ע"ד שיפר לה בעלה נדרה וכיון שלא רצה להפר לה כל הפשע מוטלת עליו הלכך יוציא ויתן כתובה וכיון שהיא נדרה אין לנו ליתן לו זמן שמא תמצא פתח לנדרה דאי ניחא לה לנדרה למשקל כתובה ומיפק לא תבקש פתח לנדרה אבל ברישא דנדר הוא שלא תהנה מנכסיו ימתין אפי' נדר בסתם שמא ימצא פתח לנדרו ע"כ.

אבל התוספות פירשו דמיירי שנדרה הנאה מכל פירות כל זמן שהיא תחתיו ולא תלנהו בתשמיש ואע"ג דהתוספות ז"ל כתבו לעיל דכי מדיר לה בכל פירות לא חייל דאי אפשר לה לקיים שאני הכא דקאמר' כל זמן שהיא תחתיו והוה ליה כמי שאמר קונם עיני בשינה ימים דחייל נדרא וקשה דכתבו התוספות דאם נדרה לעולם א"כ מה תרויח במה שיוציא דתיפוק לי דאם נדרה לעולם לא חייל נדרה כיון דאי אפשר לה לקיים וי"ל דה"ק דאם נדרה וכגון דנדרה ממין אחד לבד א"כ מה תרויח במה שיוציא ודוחק ונראה דקשיא להו לתוס' דהיכי מוקמינן לה דנדרה הנאה מכל פירות כל זמן שהיא תחתיו והרי העיקר חסר מן הספר לכך כתבו דאם נדרה לעולם א"כ מה תרויח במה שיוציא פי' דהוה ליה כמאן דמפרש בהדיא מכל פירות כל זמן שהיא תחתיו כיון דלתקן מידי נדרו קתני יוציא ויתן כתובה דאלת"ה מה תרויח במה שיוציא מעתה כיון דמיירי בנדר של כל פירות אינה יכולה לסבול אפילו יום אחד ולא לנדר של תשמיש.

עוד כתבו בתוס' בשלמא לרב כאן בסתם וכו'. וס"ד בדתלה בתשמיש דאמר יאסר הנאת תשמישך עלי אם תטעום מאותו המין ע"כ. ואיכא למידק אמאי כתבו ז"ל אם תטעום מאותו המין והרי כתבו ז"ל לעיל דהיכא דתלנהו בתשמיש חל אפילו הדירה מכל פירות ונראה דלהכי כתבו כן דאיברא ודאי דלמאי דס"ד דאדרה איהו יתלנהו בתשמיש חל אפילו הדירה מכל פירות מיהו כי פרכינן בשלמא לרב כו' לאו היינו הכרחיה משום

דתנן אחד מכל הפירות דמשמע דהדירה מכל הפירות ואי לאו דתלנהו בתשמיש המטה היכי חייל דאי הכי כי משני הכא במאי עסקינן כגון שנדרה היא כו' הוה ליה נמי לשנויי דלאו בכל פירות אדרה דהיינו עיקר שנוייא אלא כי ס"ד נמי בדתלה בתשמיש במין אחד שבפירות קאמר דלא שני ליה בין תלנהו בתשמיש ללא תלנהו דלעולם הויא נדר שוא כיון שהוציא מפיו כל פירות שבעולם וכדכתב ר"ת ז"ל וכדכתיבנא לעיל ומיהו לענין קושטא דדינא כי תלנהו בתשמיש חל אפילו הדירה מכל פירות וכמו שכתבו התוספות א"נ אי מיירי בדמדיר כל הפירות דלא הויא נדר אלא משום דתלנהו בתשמיש וכמו שכתבו התוספות לעיל תקשי נמי לרב כיון דחילוקיה דרישא מסיפא היינו דהאי בסתם והאי במפרש אמאי שני תנא לישנא דנדרא דא בסיפא וקתני שלא תטעום אחד מכל הפירות לא הוה ליה למנקט אלא המדיר את אשתו מתשמיש המטה דהיינו עיקר נדרא דאלו איסור כל הפירות לא חייל כלל ולא הוי נדר אבל השתא דאמרי' דבמין אחד שבפירות קאמר ניחא דלהכי נקט בסיפא שלא תטעום אחד מכל הפירות לאשמועינן דאע"ג דתלי נדריה במידי דאפשר למידר וחייל נדריה לא אמרינן דחשיבא כמפרש וימתין לב"ש שתי שבתות ולב"ה שבת אחת אלא חשיבא סתמא ויוציא לאלתר.

ודע דלהכי כתבו התוספות ז"ל דס"ד בדתלה בתשמיש כו' ולא פירשו בדתלה במזונות וכדפי' רש"י ז"ל וכדכתיבנא לעיל משום דקשיא להו דא"כ הא דקתני ברישא מליהנות לו קאי נמי אסיפא דקתני שלא תטעום אחד מכל הפירות מעתה תקשי היכי מצינן לתרוצי כאן בסתם כאן במפרש כיון דחד לישנא קאי אתרתי בבי דהיינו מליהנות לו דקאי נמי אשלא תטעום לכך פירשו בתוספות דקא ס"ד בדתלה בתשמיש לאפלוגי בינייהו ומאי דקתני בפרק אף על פי המדיר את אשתו מתשמיש המטה מיירי במפרש והא דקתני הכא מיירי בסתם כנ"ל:

והרמב"ן כתב וז"ל פירשו קצת רבותינו הצרפתים דכל שנדרה היא שלא תטעום ושלא תתקשט מכיון שנאסרה מיד יוציא שלא נתנו לו חכמים זמן אלא בהדירה מנכסיו דאפשר בפרנס א"נ שבת אחת בתשמיש לפי דרך ארץ ואפילו בסתם דמעיקרא קס"ד דמתני' בהדירה הוא ואסר עליה מין אחד מפירותיו א"נ יאסרו נכסי עליה אם תטעום דאפשר בפרנס ויש לו שיעור שלשים יום במפרש וכן אמרו בירושלמי המדיר את אשתו שלא תטעום ויש אדם מדיר את אשתו מחייו כו'. ככתוב בהר"ן ז"ל על ההלכות.

והריטב"א כתב בשם ר"י דהכי פירושא דשמעתין שנדרה היא ואסרה עליה גופו של פרי דכיון דכן כל מה שאתה אומר עליה שתמתין היא מצטערת בינתים ואין לנו לצערה על הספק שלא אמרו שתמתין אלא כגון רישא דמתני' שהוא מפרנסה ע"י פרנס א"נ

במדיר אותה מתשמיש המטה שהיא שוהה בדרך כל הארץ אפילו כשאין שם נדר או בנדה או ביולדת ובלא נדר גם כן הוא מעמיד עצמו לפעמים ע"כ. עיין הר"ן בפירושיו על ההלכות.

גם הרא"ה דחה פירוש זה וז"ל וקשיא לן והא דאמרינן לקמן ותתקשט ותאסר אי לב"ש כו'. ולא אתינן עלה מהאי טעמא ומההוא טעמא נמי דקא אתינן עלה דאמרינן הני מילי כי אדרה איהו דסברה מרתח רתח עלי כו' עד מיסנא הוא דסני לי ליכא למיתי עלה דהא אכתי לא קים לן ההוא טעמא ומסברא נמי ליתא להההוא טעמא דאמר רבינו ז"ל דכיון דאיהי בעיא למיפק לא משכחת פתח לנדרה דאכתי איכא למימר תמתין שמא תמלך בה ותמצא פתח לנדרה [ותו דהא קיימא לן דנשאלין על ההיקם וכיון דכיון אכתי איכא למימר תמתין שמא ימצא פתח להקמתו ויפר לה.] אבל הפירוש הנכון דכיון שנדרה וקיים לה הוא ליכא למימר תמתין שאין אומרים כן אלא במזונות שהדירה הוא דאפשר בפרנס א"נ בתשמיש משום טעמא דגמרינן מנדה ויולדת אבל כשנדרה מאחד ממיני הפירות דלא אפשר לה בפרנס יוציא לאלתר ויתן כתובה ובירושלמי אמרינן המדיר את אשתו שלא תטעום ויש אדם מדיר את אשתו מחייו כו' ע"כ. וכבר תריצנא שפיר שיטת רש"י בס"ד.

עוד כתב [הרא"ה] שתא דמוקמינן לה למתני' לרב בסתם דוקא סיפא דקתני הדירה שלא תתקשט באחד מכל המינין ה"נ מיתוקמא לרב בסתם וקאמר דאם הדירה מנכסיו סתם אם תתקשט באחד מכל המינין יוציא לאלתר ויתן כתובה רבי יוסי אומר בעניות שלא נתן קצבה לאיסור הקישוט ובעשירות שלשים יום אבל לעולם איסור הנאת נכסיו שאסר עליה סתם היא שלא נתן בה קצבה ולשמואל מפרשינן לה כפשטה שאסרה הנאת קישוט עליה ולקמן מפרשינן טעמא אמאי יוציא דכיון דנדרה היא וקיים לה איהו סברה דסנא הוא דמסני לה. ולפום דשמעינן לה כפשטה קשיא לן לקמן בעל היכי מצי מיפר דהא שמעינן ליה לרבי יוסי שאין הבעל מיפר בקישוט. וכי תימא אמאי לא אוקמא כגון שנדרה היא וקיים לה איהו וכגון דאסרה עליה הנאת בשר ויין אם תתקשט באחד מכל המינין דהשתא נמי אם היתה מתקשטת מיתסרא לה ולא אפשר לה בפרנס ולפי' יוציא י"ל דעדיפא לן מאי דתריצנא לה כגון דתלנהו לקישוטים בתשמיש דאמרה הנאת תשמישך עלי קונם אם אתקשט ואשמעי' דאע"ג דבעלמא במדיר את אשתו מתשמיש ימתין שבת אחת הכא יוציא לאלתר כיון דנדרה היא וקיים לה איהו וכי תימא דהא דמדיר את אשתו מכל מיני פירות דפרישנא בנדרה היא כיון דכן כי מפקינן לה מאי אהני והא אכתי מיתסרא יש לומר דאמרה לא בעינא גברא דמקיים לי נדרי. ע"כ:

הב"ע כגון שנדרה היא וקיים לה הוא מסתברא שקיים לה בפירוש כגון דאמר לה קיים ליכי אבל שתיק ולא הפר לה לא משום דמצי למימר איידי דטרידנא אישתלאי והיינו דקרי ליה מדיר ואם במקיים דרך שתיקה לא שייך למקרייה מדיר והא דתנן האשה שנדרה בנזיר ושמע בה בעלה ולא הפר לה רבי יוסי ורבי אלעזר אומר הוא נותן אצבע בין שיניה לאו דוקא ולא הפר לה אלא שקיים לה אלא שקשה לי קצת הא דאמרינן לקמן אבל היכא דנדרה היא ושתק לה סברה מסנא סני לה דאלמא בשתק לה בלבד יוציא ויתן כתובה. ויש לומר דשתק לאו דוקא אלא שקיים לה ולישנא דקרא נקט דכתיב כי החריש לה ולעולם הכא קיים לה ממש. הרשב"א:

וכן כתב הריטב"א ומיהו מלשונו של רש"י שכתב במהדורא קמא משמע איפכא דלאו דוקא קיים אלא שלא הפר דוק ותשכח לעיל. אבל במהדורא בתרא לא כתב כן ואדרבא כתב ז"ל וקסבר הוא שקיים דיש במשמע כהרשב"א וכדבעינן למכתב קמן בס"ד:

וסבר ר"מ הוא נותן אצבע וכו'. ואיכא למידק טובא אמאי פריט לאקשויי הכא מדר' מאיר אדר' מאיר דוקא והא מדר' יהודה אדר' יהודה נמי הוה מצי לאקשויי דבמתני' קתני להדיא ר' יהודה אומר בישראל יום אחד יקיים כו' דאלמא הוא נותן אצבע כו' ובברייתא קתני להדיא רבי מאיר ורבי יהודה היא נתנה וכו' ואמאי נטר לאקשויי מדרבי יהודה אדרבי יהודה עד לבסוף ונראה דהכא לא פריך מר' מאיר אדר"מ דהא איכא לשנויי דמתני' איירי בדקיים לה בפי' ולהכי אמרינן הוא נותן אצבע כו' ובברייתא קתני ולא הפר פי' מקיים בדרך שתיקה ולהכי סבירא ליה לר' מאיר ור"י היא נתנה דמצי למימר איידי דטרידנא אישתלאי וכמו שכתב הרשב"א וכדכתיבנא לעיל אלא אמאי דקאמר וקסבר ר' מאיר הוא נותן אצבע כו' דמשמע דלא מתוקמא סתם מתניתין אלא כרבי מאיר וכדפריש רש"י וסתם מתני' ר' מאיר היא קא פריך וסבר רבי מאיר הוא נותן כו' פי' כיון דלא אשכחת תנא לאוקמי סתם מתני' כותיה אלא כר' מאיר אלמא דר' מאיר הוא דס"ל בעלמא אפילו בשלא הפר דהוא נותן אצבע כו' דאי איהו ס"ל בשלא הפר היא נתנה ואינך תנאי סברי הוא נותן אמאי קאמר סתם מתני' ר"מ אדרבה אינך תנאי דהיינו ר' יוסי ור' אליעזר עדיפא מיניה סברי דאפילו בלא הפר דסבר ר"מ היא נתנה סברי אינהו דהוא נותן והילכך אמאי נדית מלאוקמי מתניתין כאינך תנאי ומוקי לה כר' מאיר אלא ודאי דסבירא לך דר"מ הוא דאית ליה הוא נותן בלא הפרה והילכך סתם מתניתין כותיה בודאי דהשתא ומה דלא הפר קסבר הוא נותן כ"ש בקיים בפירוש אבל אינך תנאי דסברי היא נתנה בלא הפר אפשר דלא מחלקי בין קיים ללא הפר ולהכי לא מוקמינא מתני' כותייהו.

והא דתניא האשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה ולא הפר לה ר"מ ור' יהודה אומרים היא נתנה אצבע כו'. ומשני איפוך ר"מ ור"י אומרים הוא נותן כו' פי' ר' יוסי ור"א אומרים היא נתנה אפילו בקיים בפירוש והילכך לא מצינן לאוקמא מתני' כותייהו כלל אלא כרבי מאיר בלחוד והיינו דהאריך בלשונו איפוך ר"מ ורבי יהודה אומרים הוא נותן רבי יוסי ורבי אלעזר אומרים היא נתנה דהוה ליה לשנויי בקוצר איפוך ר"מ ורבי יהודה אומרים הוא נותן אלא ודאי להכי סיים נמי ר' יוסי ורבי אלעזר אומרים היא נתנה לומר דבכל גוונא סברי כן ואפילו בקיים בפירוש לאכרוחי דלא מתוקמא מתניתין אלא כר"מ בדוקא ולהכי פריך וסבר ר' יוסי היא נתנה פי' בכל גוונא והוה מצי לדחוקי ולמימר דכי קאמר ר' יוסי היא נתנה היינו בלא הפר אבל בקיים מודה להו לר' מאיר ולר' יהודה דהוא נותן והא דאוקימנא לסתם מתני' כר"מ משום דעדיפא ליה דס"ל דבכל גוונא הוא נותן אלא דנראה לו דוחק ואמטו להכי פריך נמי דר' יוסי משום דס"ל דמאן דאית ליה היא נתנה אינו מחלק כלל בין קיים ללא הפר ולהכי פריך וסבר רבי יהודה כו' כנ"ל פי' שמועה זו והוא נכון ויש לדייק קצת כן ממה שכתב רש"י וז"ל וקסבר הוא שקיים נתן אצבע בין שיניה להשיבה לפיכך יתן כתובה וסתם מתניתין ר"מ היא ע"כ. וכי משני לקמן אימא רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי אומרים הוא נותן ורבי אלעזר אמר היא נתנה להכי נקט הכא ר"מ ושביק בר זוגיה ר' יוסי משום דסתם מתניתין רבי מאיר כנ"ל: שנדרה בנזיר הזירה עצמה מן היין ואחד מענוי נפש שהבעל מפר נקט נזירות לשון פרישות והנחה הוא כמו וינזרו מקדשי בני ישראל ולא שייך אלא ביין וענבים דכתיב ואת ענבי נזירך. רש"י במהדורא קמא:

לפיכך אם רצה הבעל כו'. פירש"י שאם רצה הבעל מתחלה להפר שיפר. ואם לא רצה וקיים לה ואמר אי אפשי וכו' ע"כ. וקשיא לי דלמה לי למתני דאם רצה הבעל מתחלה להפר שיפר פשיטא ודאי דעד שלא קיים הבעל מפר נדרי אשתו. עוד הקשו [בתוספות] דהיכי מצינן למימר דאית ליה לר"מ היא נתנה ולהכי יוציא בלא כתובה והתניא לקמן ר"מ אומר כל היודע באשתו שנודרת ואינה מקיימת יקניטנה כדי שתדור לפניו ויפר לה אמרו לו אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת פי' ולכך יוציא בלא כתובה משמע דלר"מ לא יוציא ואם יוציא יתן כתובה. ותירצו דאיברא ודאי דס"ל לר"מ דאם יוציא בשביל כך דלא יתן כתובה מיהו אם אינו רוצה להוציאה הרשות בידו על ידי תקנה זו אבל חכמים סבירא להו דמצוה לגרשה ואף על גב דבסוטה אבעיא לן עוברת על דת אם מותר לקיימה אם לאו ולא אפשיטא מכל מקום פשיטא דמצוה להוציא אבל רבי מאיר סבר ע"י תקנה זו יכול לקיימה ואין מצוה להוציאה והילכך בהכי נמי מתרצא

קושיין דה"ק לפיכך אם רצה הבעל להפר כו' פירוש כשיודע בה שאינה מקיימת אם רוצה הבעל לעשות תקנה להפר יפר ואינו מצווה להוציאה ואם אמר אי אפשי כו' פי' אם בא להוציא יוציא בלא כתובה וכדכתיבנא ואינך תנאי דפליגי סברי כיון דסבירא לך דאינו מצווה לגרשה ואם רצה להפר יפר וישב עמה אף אנו נאמר אם אמר אי אפשי באשה כו' יוציא ויתן כתובה כנ"ל:

ורש"י כתב במהדורא קמא וז"ל לפיכך אם רצה הבעל להפר ביום שמעו מתחלה יפר והאי לפיכך אאם אמר אי אפשי באשה נדרנית כו'. קאי כלומר לפי שהיא נתנה אצבע בין שיניה לפיכך תצא בלא כתובה אם רצה לגרשה ואם רצה הבעל להפר יפר לא אצטריך למימר אלא ריהטא דמילתא הוא כלומר רשאי הוא בשני דרכים הללו או להפר או לומר אי אפשי כו'. ע"כ:

ואם אמר אי אפשי באשה נדרנית כו'. פי' ר"י דדוקא בנדרים שהם בני הפרה דהיינו נדרים של ענוי נפש אבל נדרים דעלמא אין קפידא בדבר והיינו דתנן גבי היוצאות שלא בכתובה הנודרת ואינה מקיימת דאלמא נודרת ומקיימת יש לה כתובה וההיא דברי הכל היא אלא ודאי דההיא בנדרים דעלמא שאין בהם ענוי נפש ולא דברים שבינו לבינה ותדע שהא רב אשי אסיק לקמן אפילו במקדש על מנת שאין עליה נדרים שלא אמרו אלא בדברים של ענוי נפש וכל שכן בזו שלא התנה כלום דאפילו אביי מודה בה וכן עיקר. הריטב"א ז"ל:

וכן כתב הרא"ה ז"ל דהא דאמרינן דיכול למימר אי אפשי באשה נדרנית דוקא בנדרי עינוי נפש שיכול לומר שאינו רוצה להפר ואף על פי כן כיון שנדרה בדברים שיש בהם עינוי נפש דין הוא שתצא בלא כתובה. תדע דהא במתני' אמרינן הנודרת ואינה מקיימת דוקא אינה מקיימת אבל המקיימת לא ובודאי אפילו למאן דאמר הוא נותן אצבע בין שיניה דוקא בנדרים שיכול להפר אבל בנדרים שאינו יכול להפר בודאי ליכא למימר. ואפילו הכי תנן דוקא בשאינה מקיימת אבל מקיימת בודאי לא הפסידה כתובתה והיינו מהאי טעמא דאמרן. והכי משמע מההיא מתניתא דאמרינן לקמן וכן היא שנדרה שלא תשאל ושלא תשאיל נפה וכברה ריחיים ותנור ושלא תארוג בגדים נאים לבנה תצא בלא כתובה מפני שמוציאתו שם רע בשכנותיו דוקא בהני נדרים מהאי טעמא אבל בנדרים אחרים לא וכן עיקר. ע"כ לשון הרא"ה ז"ל:

לפיכך אם רצה הבעל להפר כו'. מהא שמעינן דכל כי הא אפילו למ"ד הוא נותן אצבע בין שיניה אין כופין אותו להוציא אלא שאם בא להוציא כופין אותו על הכתובה וכי

קתני יוציא ויתן כתובה היינו שמבקשים על הגט ואחרי כן כופין ויתן כתובה כנ"ל. אבל י"א דהכא לא דק התנא ואגב דקתני סיפא אם רצה וכו' נקט ליה בסיפא. הריטב"א ז"ל: **ורש"י כתב במהדורא קמא וז"ל ר' יוסי ור' אלעזר אומרים הוא נותן כו'**. לפיכך דהוא נותן אצבע בין שיניה אפילו אמר אי אפשי באשה נדרנית צריך שיתן כתובה הואיל והוא נותן שקיים לה ע"כ. פליג הריטב"א ואזיל בשיטת י"א.

והרא"ה כתב להדיא כי"א וז"ל הא דקתני ואמר אי אפשי באשה נדרנית לאו דוקא דבלאו הכי נמי בודאי כייפינן ליה להוציא וליתן כתובה אלא איידי דאמר רבי מאיר ורבי יהודה ואם אמר אי אפשי כו'. אמרי לה נמי רבי יוסי ורבי אלעזר לומר שאינו יכול לומר כן ואלו רוצה לגרשה יתן לה כתובתה ואלו היתה היא רוצה גם כן אף על פי שהוא אינו רוצה כופין אותו להוציא וליתן כתובה. ע"כ:

וכן סובר הריב"ש וז"ל ואם אמר אי אפשי באשה נדרנית כו'. לאו למימרא דברשותיה תליא מילתא דודאי על כרחו יוציא ויתן כתובה אחר שלא הפר לה כיון דס"ל הוא נתן אצבע בין שיניה אלא ה"ק ואם אמר הבעל אי אפשי באשה נדרנית ומשום הכי לא הפר לה יוציא ויתן כתובה. ע"כ:

והתנן רבי יוסי אומר בעניות שלא נתן קצבה לשיטת רש"י דאינו מחלק בנדרים לא בין נדר הוא לנדרה היא הילכך כי מוקמינן לה לעיל בנדרה היא כו'. אכולה מתני' קאי ואם כן פריך שפיר הכא מדר' יוסי אדר' יוסי וזהו שכתב רש"י בעניות שלא נתן קצבה. יוציא ויתן כתובה אלמא הוא נותן דהא בנדרה היא וקיים הוא אוקימתא למתני' ע"כ. אבל לשיטת התוספות דקא מחלקי בנדרים דכי משני לעיל הכא במאי עסקינן כגון שנדרה היא וקיים לה איהו היינו משום דנדרה הנאה מכל פירות דאינה יכולה לסבול אפילו יום אחד מעתה היכי פשיטא ליה לאקשויי מדר' יוסי דמתניתין והא אפילו דאוקמת לה בנדרה היא אכתי תקשי לשמואל דהא יכולה לסבול שלא תתקשט מעתה לא מפרשינן מתניתין להדיא כי היכי דתקשי מינה בפשיטות כל כך. ותירצו בתוספות דע"כ מתניתין לשמואל בנדרה איהי וקיים לה הוא דאי בהדירה הוא הא קאמר שמואל ימתין עד שימצא פתח לנדרה פי' כיון דבהדירה הוא אי אפשר לאוקמה אליבא דשמואל הוה ליה כמאן דמפרש להדיא דבנדרה היא מיירי כנ"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא והתנן במתניתין דהכא המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל המינין שהאשה מתקשטת כגון כחל ודוגמתן יוציא מיד ויתן כתובה רבי יוסי אומר בעניות אם לא נתן קצבה לנדר עד כמה אז יוציא לאלתר אבל אם נתן קצבה תמתין עד אותו זמן מלהתקשט שהרי עניה היא ואין דרכה להתקשט תדיר ולא מענה

בהכי ולקמן מפרש וכמה קצבה שימתין עד הזמן ולא יוציא לאלתר ואמרינן עד י"ב חדש אבל אם הדירה יותר היינו לא נתן קצבה לר' יוסי יוציא לאלתר והא נמי כשנדרה היא וקיים לה הוא דאי לאו הכי אתיא נמי תיובתא דשמואל וקאמר ר' יוסי הוא נותן אצבע מדקא נותן לה כתובה. ע"כ:

ה"ג בנוסחי וסבר רבי יהודה היא נתנה והתנן רבי יהודה אומר בישראל חדש אחד יקיים ומשמע דקס"ד השתא דכולה מתניתין כשנדרה היא וקיים לה הוא והיינו דמקשינן מינה ואע"ג דאמסקנא לא קיימא דהא אמרינן דהיכא דנדרה איהי ושתיק לה סברה מסנא סני לה אף על גב דבמדירה מתשמיש בעלמא תמתין לב"ה שבת אחת ולב"ש שתי שבתות הכא יוציא לאלתר והוא הדין נמי למדירה מנכסיו ואף על גב דמדינא איכא למימר דתמתין שלשים יום על ידי פרנס כיון דנדרה היא ושתיק לה איהו סברה מסנא סני לי ויוציא לאלתר איכא למימר דהכא אכתי לא קים לן האי טעמא ולא מהני לן מידי דאכתי תקשי לן מאידך דתנן ר' יהודה אומר בישראל יום אחד יקיים אבל רבינו שלמה גריס הכי ר' יהודה אומר בישראל יום אחד יקיים והא ודאי אתיא בנדרה היא כדמוקמינן מתני' בהמדיר את אשתו בשנדרה היא וה"ה לסיפא ומתניתין כולה. הרא"ה ז"ל:

והריטב"א כתב וז"ל ויש ספרים שגורסין והתנן רבי יהודה אומר בישראל חדש אחד וכו' וטעותא היא דההיא סיפא דהמדיר את אשתו מליהנות לו דמירי אפילו לשמואל בשהדירה הוא ע"כ:

ואת"ל זוגי קתני דזוגות זוגות נשנו בברייתא דשנים חולקין כנגד שנים ואת מוקמת להו שלשה מצד אחד ואחד חולק כנגדן. רש"י במהדורא קמא:

והא סתמא דקתני במתניתין דהמדיר את אשתו שלא תטעום וכו'. ואוקימנא בנדרה היא וקיים הוא וקתני יתן כתובה אלמא הוא נותן אצבע דלא כרבי מאיר. רש"י במהדורא קמא. ואפשר דכי קאמר לעיל וקסבר רבי מאיר הוא נותן אצבע וכו' היינו את"ל דלאו זוגי זוגי קתני כנ"ל:

וסבר ר' יוסי בעניות שלא נתן קצבה פי' קושיין לשמואל דעל כרחיה מוקי מתני' בשנדרה היא שלא תתקשט דאלו לרב מתני' כפשטא שהדירה מנכסיו סתם אם תתקשט וכיון שהדירה סתם יוציא לאלתר אבל לשמואל ליכא למימר שיוציא לאלתר ויתן כתובה אלא כשנדרה היא וקיים לה איהו ומשום דהוא נותן אצבע בין שיניה וש"מ דאפילו לרבי יוסי בעל מצי מפר נדרים כאלו. הריטב"א ז"ל.

ולהכי נקט בעניות שלא נתן קצבה בתיובתיה כדי לאקשויי דאפילו נוול לעולם ס"ל לרבי יוסי דלא שמיה נוול וכמו שכתבו התוספות כנ"ל:

אלמא בעל מצי מפר מדמחייב למיתב לה כתובה אלמא משום דקסבר הוא נותן אצבע אלמא בדידיה תליא הקמת נדריה והפרתו דכיון דאי הוה בעי הוה מצי מפר לה נדר זה של קשוט ולא הפר חייב בכתובתה. רש"י במהדורא קמא:

ורמינהו אלו נדרים שהבעל מפר נדרים שיש בהן ענוי נפש אם ארחץ וכו'. ריש פירקא הוא בנדרים וצ"ת דהתם לא תנן לה בהאי לישנא דמייתי לה הכא. הרא"ה ז"ל:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל אמר ר' יוסי אין אלו נדרי ענוי נפש ואלו הן נדרי ענוי נפש כו'. התם במתניתין לא אשכחן ואלו הן נדרי ענוי נפש כו' ובמתניתא הוא והכא נקטינן מתניתא משום דמפרש טפי והוי פירושא דמתני' והכין אורחא דתלמודא ע"כ.

והתוספות לא כתבו כן אלא דכיון דמצי למפרך ממתניתין לא שביק מתניתין ומייתי ברייתא ואינהו בקיאי באורחא דתלמודא טפי מהבאים אחריהם:

אם ארחץ ואם לא ארחץ פרישנא בדוכתא דלאו בנדרה שלא תרחץ ולא תתקשט דהא נדר שאין בו ממש הוא ולא כלום הוא ואם כשאמרה הנאת רחיצה עלי אם לא ארחץ אם כן תרחץ ולא תאסר אלא שאמרה הנאת רחיצה עלי אם ארחץ או אם אתקשט ושבועה שלא ארחץ ושלא אתקשט ומאי אלו נדרים אלו נדרים ושבועות. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל מפרשינן לה התם במסכת נדרים [פ ב'] אם ארחץ דקאמרה קונם הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ היכי תעביד תרחוץ תיתסר הנאת רחיצה עליה לעולם לא תרחוץ איכא ניוול כלומר ואיכא משום עינוי נפש. אם לא ארחץ דקא אמרה שבועה שלא ארחץ ולהכי מפרשינן לה בשבועה דבנדר ליכא למימר דאין הנדרים חלין על דבר שאין בו ממש וקמ"ל דבעל מפר בין נדרים בין שבועות. וקשיא לן האי אלו נדרים נדרים ושבועות מבעי ליה ומהדרינן תני נדרים ושבועות ואף על גב דהתם פרשינן מעיקרא אם ארחץ דקאמרה הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ ובתר הכי כי אתינן לפרושי אם לא ארחץ אמרינן דקאמרה הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ ושבועה שלא ארחץ. לאו למימרא דכולה פירושא דאם לא ארחץ אלא דלבתר הכי דאשכחן פירושא דאם לא ארחץ הדרינן פירושא דכולה דאם ארחץ ואם לא ארחץ והיינו דקאמרינן בסוף בפירושא הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ והיינו אם ארחץ ושבועה שלא ארחץ היינו פירושא דלא ארחץ וה"נ אם אתקשט.

אמר ר"י אין אלו נדרי עינוי נפש ואלו הן כו'. שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין ושלא אתקשט בבגדי צבעונין. ובמסכת נדרים יש לנו שטה אחרת נכונה בזה וסוגיין דהכא לא דייקא ואתיא כחד לישנא דהתם בנדרים דר' יוסי אית ליה דרחיצה לעולם לא הויא עינוי נפש והוא לישנא מציעאה דפרישנא דה"ק הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ ורבי יוסי

סבר לא תרחוץ לעולם. ודלא כלישנא בתרא דפרישנא דר' יוסי לא קאמר אלא ברחיצה דחד יומא בלחוד והוא מן הסוגיות המתחלפות בתלמוד. עד כאן:

וכן כתב ריב"ש ז"ל דהך קושיא דמקשה אתיא אליבא דההוא לישנא דמוקי לה התם דקאמר הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ לעולם דלר' יוסי רחיצה וקשוט אפילו דלעולם לא הוי ענוי נפש אבל להההיא לישנא דמוקי לה התם דקאמר הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ היום ופליגי בנוול דחד יומא דלר' יוסי לא שמיה נוול לא קשיא מידי הכא דהא אפילו לר' יוסי רחיצה וקשוט דלעולם נדרי ענוי נפש הם. ע"כ:

וכן כתב הריטב"א ז"ל דקושיין הכא להההוא לישנא דאמרינן התם דלר' יוסי נוול דלעולם לא הוי נוול דאלו להההיא לישנא דאוקימנא דר' יוסי בנוול דחד יומא ובאומרת הנאת רחיצה עלי אם ארחץ היום דבנוול דחד יומא לא שמיה נוול לא קשיא ולא מידי דהכא טפי איכא מנוול דחד יומא ואורחא דתלמודא הוא דזימנין דפרכינן סתמא במידי דאיכא פלוגתא וכדפרישנא בדוכתי אחריני ע"כ:

ורש"י כתב במהדורא קמא וז"ל נדרים שיש בהם ענוי נפש אם ארחץ ואם לא ארחץ בפרק אלו נדרים מפרש היכי קאמרה ומסקי דאמרה הכי הנאת רחיצה עלי אם ארחץ היום ושבועה שלא ארחץ היום ורבי יוסי סבר לנוול דיומא לא חיישינן אלא אלו הן נדרי ענוי נפש שלא אוכל ושלא אשתה ושלא אתקשט בבגדי צבעונין דקשוט זה של תלבושת ענוי נפש הוא לה ויכול להפרם אבל קישוט לא הוי ענוי נפש ולא מצי מפר ותני דידן פסיק ותנא סתם קישוט דמצי מפר. עד כאן:

הקשה הרשב"א ז"ל אמאי לא מוקי מתני' דהכא בקישוט צבעונין. ותירץ משום דסתם קישוט לא משמע אלא קשוט הגוף כהשרת שער ודומה לו וכמו שפרש"י:

וז"ל רש"י במהדורא קמא לקמן בסוף שמעתין הא דדחיק לאוקמא הכי ולא מוקים לה בקשוט בגדי צבעונין כדקאמר ר' יוסי משום דקשוט בגדי צבעונין לא קרי במתני' קשוט סתם דסתם קשוט היינו כחל ושרק ומיני בשמים עד שיפרש לה בגדי צבעונין. ע"כ:

וריב"ש ז"ל תירץ דלא מצינן לאוקמא מתני' בבגדי צבעונין דהא בכל אחד מן המינין קתני. והריטב"א תירץ דכיון דקתני בעשירות שלשים יום ובעניות כל שלא נתן קצבה אין לומר כן בקשוט של בגדי צבעונין דההיא קודם לכן צריכה לכך כדי שלא תתגנה על בעלה:

דף עא:

הכא במאי עסקינן בדברים שבינו לבינה. פרש"י ז"ל דקשוט דמתניתין מיירי בקשוט המיוחד בינו לבינה דהיינו קשוט של מטה ואמרינן הניחא למ"ד דברים שבינו וכו' ופלוגתא היא התם דאיבעיא להו מהו שיפר בדברים שבינו לבינה רב הונא אמר בעל מפר כו'. והקשו בתוס' דהא גבי מתני' דהתם דקאמר ר' יוסי אין אלו דברי ענוי נפש אית בו האי פלוגתא דרב הונא ורב אדא ואלו מתני' דהתם בקשוט של מעלה כדפרקינן הכא לפירושו של רש"י. לכך פירשו בתוספות דהכי קאמר הב"ע בדברים שבינו לבינה דמתני' דהכא דקתני שהבעל מפר לא במפר מטעם ענוי נפש אלא שמפר משום דברים שבינו לבינה דהיינו מאי דאבעיא לן התם עלה דההיא דהתם מהו שיפר בעל לר' יוסי משום דברים שבינו לבינה ואיפליגו בה רב הונא ורב אדא דרב הונא סבר דכי קתני התם אין אלו נדרי ענוי נפש דוקא קתני שאינו מפר מדין נדרי ענוי נפש אבל משום דברים שבינו לבינה שיש בהן ענוי נפש מפר ונפקא מינה דכיון דמפר משום ענוי נפש מפר בין לעצמו בין לאחרים ואפילו נתגרשה מותרת וכשהוא מדין דברים שבינו לבינה לעצמו מפר לאחרים אינו מפר ואם גרשה אסורה וכדתנן נטולה אני מן היהודים יפר חלקו ומשמשתו והיינו דאמרינן הכא הניחא למ"ד כו' וזה הפירוש נכון אלא שקשה קצת לישנא דאמרינן הב"ע בדברים כו'.

ונוסחי איכא דלא גרסי הב"ע וה"ג בדברים שבינו לבינה כלומר משום דברים שבינו לבינה ולכולהו פירושי הא דאמרינן הכא דדברים שבינו לבינה לרב אדא בר אהבה אינו מפר לאו בכל דברים שבינו לבינה קאמר כדמשמע פשטא דלישנא דהא כ"ע מודו דדברים שבינו לבינה הבעל מפר דהא קרא כתיב בין איש לאשתו ותניא בפרק בתרא דנדרים שלא אכחול ושלא אפרכס ושלא אשמש מטתי יפר משום דברים שבינו לבינה ובתוספתא ובירושלמי איתא בהדיא שהבעל מפר בין נדרים של עינוי נפש בין נדרים שבינו לבינה ומוכח לה מקראי ולא נחלקו רב אדא בר אהבה ורב הונא אלא במה שכתבנו לפרש"י בקשוט של מטה ולפי' התוספות אפילו ברחיצה וקשוט של מעלה וזה מן הלשונות שבתלמוד שפירושם מתחלף.

ור"ת ז"ל אינו גורס בדברים שבינו לבינה וה"ג הניחא למ"ד בעל מפר אלא למ"ד אינו מפר מאי איכא למימר וה"פ ורמינהו אלו נדרים כו'. עד אין אלו נדרי ענוי נפש והניחא למ"ד התם דבעל מפר משום דברים שבינו לבינה אלא למ"ד אינו מפר מאי איכא למימר ואין צריך והא דאמרינן הכא דאתמר אף על גב דהתם לא הוה שמעתא אלא שעל ידי שאלה דאבעיא להו איפליגו התם רב הונא ורב אדא לא דק הכא תלמודא וקאמר

דאיתמר. הריטב"א ז"ל:

ודע דהכא גרסינן רב הונא אמר הבעל מפר ורב אדא בר אהבה אמר אין הבעל מפר והתם בנדרים גרסינן איפכא רב אדא בר אהבה אמר מפר רב הונא אמר אינו מפר ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דהכא מיירי בקשוט של מטה והתם מיירי בקשוט של מעלה ורחיצה וס"ל לרב הונא דקשוט של מעלה אינו מפר דלא הויא לא ענוי נפש ולא דברים שבינו לבינה דאין קפידא כלל בקשוט של מעלה אבל קשוט של מטה מבטלת את התשמיש ויש ענוי נפש בדבר ורב אדא ס"ל איפכא דבקשוט של מטה ליכא קפידא שלא מצינו שועל וכו' שהרי רגיל בדבר וכן שער זה אינו מבטל את התשמיש כיון דדש בה וליכא ענוי נפש אבל קשוט של מעלה קרו לה מנוולת והרי כאן ענוי:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא ומשני מתני' נמי בקשוט שיש בו ענוי נפש אפילו אליבא דר' יוסי כגון דברים שבינו לבינה ומאי ניהו תשמיש שנדרה שלא תתקשט באנפקינון שמן זית שלא הביא שליש המשיר את השער שבאותו מקום דעכשיו מבטלת את התשמיש ויש ענוי נפש בדבר. שמת בעפר פיר שמת בחורו בעפר מחמת העפר שהרי רגיל בדבר וכן שער זה אינו מבטל את התשמיש כיון דדש בה וליכא ענוי נפש. פיר גומא כמו פירא דכווריי בעשרה יוחסין וכדכתיב לחפור פירות ולעטלפות ע"כ.

הא קמן דניחא לשיטת רש"י חלוף הגרסאות וזה א' מן הלשונות שבתלמוד שפירושם מתחלף וכמו שכתב הריטב"א. אבל לשיטת התוספות ז"ל צריכין למחוק גירסת רוב הספרים ולמגרס הניחא לרב אדא בר אהבה דאמר בעל מפר וכן כתבו התוספות כנ"ל:

והרא"ה כתב וז"ל הב"ע בדברים שבינו לבינה כלומר בקישוט המיוחד יותר בינו לבינה והיינו קישוט של מטה דקס"ד השתא דאף על גב דאית ליה לר' יוסי דהני לאו נדרי עינוי נפש אבל בקישוט של מטה מיהת מפר משום דברים שבינו לבינה ונפקא לן מינה דאלו בנדרי עינוי נפש מפר בין לעצמו בין לאחרים אבל כשמפר משום דברים שבינו לבינה אינו מפר אלא לעצמו. ומקשינן הא ניחא למאן דאמר דברים שבינו לבינה הבעל מפר לאו דוקא דהא לכולי עלמא הוא דבדברים שבינו לבינה הבעל מפר. אלא זהו אחד מן הלשונות שבתלמוד שנאמר לשון אחד בשני מקומות ופירושן אינו שוה דהתם במסכת נדרים אמרינן דברים שבינו לבינה כפשוטו והכא אתינן למימר דבמתניתין לאו בכל קישוט איירינן אלא בדברים המיוחדים יותר בינו לבינה ואיידי דאמרינן הכי נקטינן נמי האי לישנא בקושיין.

והיינו דקאמר הניחא למאן דאמר דברים שבינו לבינה כלומר כי הא דהכא הבעל מפר אלא למאן דאמר אין הבעל מפר דלא חשיבי הני דברים שבינו לבינה דאמרה תורה

דהבעל מפר מאי איכא למימר דאתמר דברים שבינו לבינה כו'. והאי נמי לאו דוקא דפלוגתייהו לאו שמעתא באפי נפשה היא אלא דהתם איבעיא לן לר"י מהו שיפר משום דברים שבינו לבינה כלומר מי חשיבי ליה הני דברים שבינו לבינה רב הונא אמר מפר רב אדא אמר אינו מפר אלא דאיידי דהני ליכא לאתויי הכי נקט ליה כאלו שמעתא באפי נפשה ואף על גב דמוכח התם בהדיא דמאן דאית ליה מפר והיינו רב הונא ה"ה לכל קישוט שבעולם ואפילו כיחול ופרכוס ורב אדא נמי דאסר ה"ה לכל קישוט ונקט האי למימרא דאפילו האי לא חשיב דברים שבינו לבינה שלא מצינו שועל שמת בעפר פיר וכיון שכן מאי האי דמוקמינן מתני' בקישוט של מטה דהא לא שני לן בהו. יש לומר דהשתא לא ס"ד סוגיין דהתם ולא קים לן בה ומוקים לה לרווחא דמלתא בדברים המיוחדים יותר בינו לבינה דהיינו קישוט של מטה וקס"ד דבהאי מיהת מיפר וכ"ת ולרב אדא דאית ליה בהני דאין הבעל מפר דברים שבינו לבינה דאמרה תורה דבעל מפר מאי נינהו איכא למימר דאמרה הנאת תשמישו עלי קונם והכי מוכח נמי התם. תדע דהא לרבנן דאית להו דהני הוו נדרי עינוי נפש אם כן דברים שבינו לבינה מאי נינהו אלא דאיכא מילי אחריני לרבי יוסי נמי אליבא דרב אדא איכא מילי אחריני. ע"כ:

וז"ל הרשב"א הב"ע בדברים שבינו לבינה פרש"י מתני' דהכא נמי בקשוט שבינו לבינה כגון שנדרה שלא תתקשט בשמן אנפוקינון שמשיר את השער כלומר ומתניתין דהתם בשאר קשוטין שאינם דברים שבינו לבינה ואינו מחוור מדאמרינן הניחא למ"ד דברים שבינו לבינה הבעל מפר וכו'. דאתמר דברים שבינו לבינה כו' ופלוגתא דרב הונא ורב אדא גבי קשוטין דהתם אי מודה בהו רבי יוסי שמפר משום דברים שבינו לבינה אף על פי שאינו מפר משום נדרי ענוי נפש או אפילו משום דברים שבינו לבינה אינו מפר אלא ה"פ הב"ע בדברים שבינו לבינה כלומר אף על פי דשלא אתקשט אינו מפר משום נדרי ענוי נפש משום דברים שבינו לבינה מפר ונפקא מינה כו' הניחא למ"ד דברים שבינו לבינה מפר כלומר דברים שבינו לבינה כאלו שלא אתקשט ושלא ארחץ אבל לכ"ע יש דברים שבינו לבינה שהוא מפר דהא כתיב בין איש לאשתו וגו' ותנן נטולה אני מן היהודים וכו' ותניא בפרק בתרא דנדרים [פא ב'] שלא אכחל כו' ואמרינן עלה מאן שמעת ליה דאמר שלא אכחול כו' דברים שבינו לבינה הוויין ר' יוסי וקתני מפר משום דברים שבינו לבינה ור"ת גריס הניחא למ"ד מפר אלא למאן דאמר אינו מפר מאי איכא למימר ולא גריס דברים שבינו לבינה דמשמע דבכל דברים שבינו לבינה פליגי. ע"כ:

וז"ל ריב"ש הב"ע בדברים שבינו לבינה פרש"י קשוט של מתניתין בקשוט של מטה דהוי דברים שבינו לבינה ואינו כן דבקשוט של מטה לכ"ע בעל מפר דדברים שבינו

לבינה ליכא מאן דפליג דהבעל מפר מדכתיב בין איש לאשתו ובריתא היא התם בהדיא והא דפליגי הכא רב הונא ורב אדא בר אהבה בדברים שבינו לבינה כגון תשמיש וקשוט של מטה פליגי ולאו מימרא בפני עצמה היא והכי מוכח התם בפרק בתרא דנדרים דאף על גב דלא הוי ענוי נפש אי מצי מפר משום דברים שבינו לבינה ונפקא מינה כו'. ועוד קשה דליכא לאוקמא בקשוט של מטה דוקא דהא אחד מכל המינין קתני ומשום הכי לא מוקמינן לה בקשוט בגדי צבעונין אלא ה"ק מאי דאמר ר' יוסי במתני' דקשוט דבעל מפר לאו משום נדרי ענוי נפש אלא משום דברים שבינו לבינה אבל לשון שלא מצינו שועל מתיישב יותר לפרש"י כו' ע"כ.

ובמאי דכתיבנא ניחא שיטת רש"י וחילוף הגירסאות יוכיח ומסייע ליה לרש"י וכדכתיבנא לעיל והא דקתני באחד מכל המינין היינו אחד מן המינין שמשירין השער כגון שמן אנפוקינון ומלישנא דקשוט דייק רש"י דלא מיירי בבגדי צבעונים וכדכתיבנא לעיל כנ"ל:

שלא מצינו שועל שמת בעפר פיר כלומר אין השועל מת בעפר חפירה שלו כיון שהורגל בה ואינו חושש לה הכא נמי אין הבעל מקפיד בקשוט ורחיצה שלה כיון שיכול להרגיל עצמו בכך. הריטב"א ז"ל. ורש"י לא פי' כן וכבר הארכנו בזה בסמוך:

אלא הכא במאי עסקינן כגון דתלינהו בתשמיש כשנדרה תלתה סתם קשוט בהנאת תשמיש דאמרה תשמישך עלי קונם אם אתקשט באחד מכל המינים דהשתא על ידי קשוט יכולה לבא לידי ענוי נפש שאם מתקשטת נאסר עליה הנאת תשמיש הילכך מצי בעל מפר והא דדחיק לאוקמא הכי ולא מוקי לה בקשוט בגדי צבעונים כו'. וכדכתיבנא לעיל. רש"י במהדורא קמא.

והקשו בתוספות אמאי לא מוקי לה בשתלתה קשוטה בשאר פירות שבעולם שאמרה יאסרו פירות עולם עלי אם אתקשט שאם תתקשט ותאסר בפירות אין לה להמתין ובכך מרויחין דלא תקשי ותתקשט ותאסר אי לב"ש כו'. ותירצו בתוספות משום דאכתי הוה קשה ליה דתתקשט ותאסר לרבי יהודה יום אחד פי' לפי' דמדמפליג רבי יהודה ברייתא דשלא תטעום ולא פליג גבי שלא תתקשט אלמא דלר' יהודה נמי בההיא דשלא תתקשט יוציא ויתן כתובה לאלתר והילכך אי מוקמית לה בשתלתה קשוטה באיסור פירות שבעולם אכתי תקשי דתתקשט ותאסר לרבי יהודה יום אחד ואף על גב דהשתא נמי קשיא ותתקשט ותאסר אי לב"ש שתי שבתות כו' ועדיפא הך קושיא מההיא קושיא דרבי יהודה מכל מקום כיון דאצטרכינן לשנויי ה"מ היכא דאדרה איהו כו' אבל הכא דנדרה היא ושתיק לה סברה מסנא הוא דסני לה רבותא קמ"ל במאי דמשני דתלנהו

לקשוטיה בתשמיש דאפילו בתשמיש דעלמא היכא דאדרה איהו לא יוציא לאלתר הכא דנדרה היא וקיים לה איהו יוציא לאלתר משום טעמא דמסנא סני לי דקאמר בתר הכי דעדיפא ליה לאשמועינן. ואי לא הוה קשה מההיא דר' יהודה לא יכילנא לתרוצי הכין דכיון דלא צריכינן לטעמא דמסנא סני לי היכי מצינן למימר דרבותא קמ"ל ונוקי בתלתה קשוטה באיסור פירות שבעולם ולא נצטרך לשינויא דמסני סני לי כלל אבל השתא דאמרי' דסוף סוף תקשי מדר' יהודה ונצטרך לשינויא דמסנא סני לי הילכך נתרץ דרבותא קמ"ל וכדכתיבנא כנ"ל פי' לפירוש התוספות ז"ל.

וז"ל ריב"ש ז"ל ותתקשט ותאסר אי לב"ש כו'. הא דלא מוקי לה בשתלתה קישוטיה בבשר ויין דהויא ענוי נפש אפילו לרבי יוסי ולא תקשי ליה תתקשט ותאסר דהתשא לא אפשר בפרנס וע"כ יוציא ויתן כתובה לאלתר רבותא קמ"ל דאפילו בתשמיש דבעלמא היכא דאדרה איהו לא יוציא לאלתר הכא דנדרה היא וקיים לה איהו יוציא לאלתר משום טעמא דמסנא סני לי דקאמר בתר הכי דהא עדיפא ליה לאשמועינן. ועוד אומר ר"י דאפילו בבשר ויין היה לו עדיין לרבי יהודה לומר תתקשט ותאסר יום אחד ע"כ. ולתירוץ התוספות היינו כתירוץ ראשון דכתב הרב וכדפרישנא. וכבר כתיבנא לעיל בשם הרא"ה כתירוץ הראשון של ריב"ש ז"ל.

והריטב"א כתב לקמן גבי הא דפריך ותתקשט ותאסר אי לב"ש וכו'. ואם תאמר ולישני ליה דהב"ע בשתלתה קשוטה באיסור פירות שאמרה יאסרו פירות כו'. ויש לומר דאה"נ אלא דניחא ליה לתרוצי קושטא דמילתא לפום אוקימתא דאוקמה דתלנהו לקשוטיה בתשמיש. ע"כ:

כדרב כהנא להכי לא מוקים לה בדקאמרה יאסר הנאת תשמישי עליך אם אתקשט משום דבכה"ג לא שייך הפרה כדרב כהנא. כופה ומשמשתו שהרי משועבדת לו לתשמיש ולאו כל כמינה למיסר עלה הנאה שלא בתשמישה אבל כי אמרה הנאת תשמישך עלי עכשיו אוסרת על עצמה הנאת גופה שיש לה מתשמישו וגופה בידה היא והרשות בידה לומר כן הילכך צריך הפרה ואין כופין אותה לשמשו לפי שאין מאכילין כו'. רש"י במהדורא קמא:

ולא תתקשט ולא תאסר פי' לא פריך אמאי יוציא ויתן כתובה הואיל ובעי למימר שיכולה היא לסבול שלא תתקשט אלא הכי פריך היכי מצי מפר נדר התשמיש משום דברים שבינו לבינה כיון שהוא על תנאי אם תתקשט והקשוט אינו דברים שבינו לבינה לא תתקשט ולא תאסר ומשני אם כן מקרייא מנוולתא כלומר היא אינה יכולה לסבול שלא תתקשט דלא לקריוהא מנוולתא ואם כן הוי כאלו נדרה בתשמיש בלא שום תנאי.

ריב"ש ז"ל:

וכן כתב הרא"ש ז"ל וז"ל לא תתקשט ולא תאסר פי' והיכי מצי מפר אבל הא לא פריך אמאי יתן כתובה דאם כן עד השתא אמאי לא פריך לרב דאוקי מתני' כשהדירה הוא אמאי יוציא ויתן כתובה הואיל ואיכא למימר שיכולה לסבול שלא תתקשט ע"כ. וכן כתוב בתוספות.

ורש"י כתב וז"ל ולא תתקשט ולא תאסר. לרבי יוסי כיון דאמר אין אלו נדרי ענוי נפש האיך יכול להפר ואי משום דתלנהו בתשמיש לא תתקשט ולא תאסר ע"כ. פי' לפי' אקשוט פריך דאמאי מפר כיון דאין אלו נדרי ענוי נפש וממילא קשיא אמאי יוציא ויתן כתובה דכיון דלא מצי מפר אמאי קניס ליה כתובה על שקיימו ואי משום דתלנהו בתשמיש ולכך אימא דמצי מפר לא תתקשט ולא תאסר וריב"ש לא פי' כן אלא דאתשמיש קא פריך וכדכתיבנא. כן נראה לי:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא לא תתקשט ולא תאסר לר' יוסי כיון דאמר אין אלו נדרי ענוי נפש האיך יכול להפר ואי משום דתלתה הנאת תשמיש בקשוט אמאי מפר הא ודאי לא אתיא לידי ענוי נפש שתעמיד עצמה מלהתקשט ולא תאסר בתשמיש לעולם אם כן קרו לה מנוולתא וכי מבזו לה מקשטא אשתכח דנדר זה אוסרה עליו לפיכך יכול להפר משום דברים שבינו לבינה. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל ופרקינן דאם כן קרו לה מנוולתא כלומר דאע"ג דלר' יוסי לא חשיב מניעת קשוט דברים שבינו לבינה ולא נדרי ענוי נפש לענין שיהא הבעל מפר מודה הוא שיש לה בזוי בדבר שחברותיה קוראות אותה מנוולתא. ע"כ:

ותתקשט ותאסר אי לב"ש וכו'. כלומר מידי הוא טעמא אלא לשמואל דהא כולה האי סוגיא לא מתניא אלא אליבא דשמואל דאמר בסתם לא יוציא לאלתר לכשתתקשט תאסר בתשמיש ועדיין לא יוציאנה עד שתי שבתות לב"ש או עד שבת אחת לב"ה שמא ימצא פתח לנדרה ומשני הא אוקימנא לעיל מתניתין בנדרה היא וקיים הוא הילכך יוציא לאלתר דהני מילי דקאמר ב"ש שתי שבתות תשהה תחתיו היכא דהדירה הוא דניחא לה למשהי תותיה דסברה מרתח וכו'. רש"י ז"ל במהדורא קמא.

הקשו בתוספות שמא ימצא פתח להקמתו דנשאלין על ההקם כדאמרינן בפרק נערה מאורסה בשילהי פירקא ואיברא דלשיטתם לא קשיא הך קושיא עד השתא. ומיהו על שיטת רש"י ז"ל הוה להו לאקשויי לעיל הך קושיא אלא כיון דסוף סוף לשיטתם ז"ל נמי קשיא הך קושיא במסקנא דשמעתא להכי לא אקשו מידי לעיל:

וכמה קצבה אמר רב יהודה אמר שמואל י"ב חדש כו'. וא"ת כשלא נתן קצבה למה יוציא מיד תמתין ולא תתקשט עד שיעור הקצבה. ויש לומר דכל שלא נתן קצבה מעתה היא מצטערת ואמרה דמסני סני לה. הריטב"א ז"ל:

וכמה קצבה דאמרינן אם לא נתן קצבה אז יוציאה אם נתן קצבה תמתין עד אותה קצבה ולא יוציא לאלתר עד חדש יכולה לעמוד בנדר טפי לא הילכך אם יותר מי"ב חדש אפילו זמן מועט לא נתן קצבה קרינן ביה ויוציא לאלתר. י"ב מדת חכמים כך היא שכן אשה חשובה אשה עשירה אינה נהנית מריח קשוטיה אלא שלשים יום ומכאן ואילך חוזרת ומתקשטת וזו נהנית מריח קשוטיה שנתקשטה לפני הנדר אבל עניה נהנית יותר לפי שאין בידה להתקשט תדיר. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וז"ל גאון ז"ל שכן אשה חשובה כו'. פירוש אפילו אשה חשובה שדרכה להתקשט כל זמן כדי שלא תתנוול די לה להתקשט מל' יום לל' יום ואינה צריכה לקשוט אחר בתוך ל' יום. עד כאן:

מתני' המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה וכו'. הקשה הרב ר' יהוסף הלוי ן' מיגש היכי מצי מדיר לה וליכא לאוקמא בנדרה היא וקיים לה איהו דהא לית בה ענוי נפש כי היכי דליפר לה ותירץ דאיהו הוא דנדר ואפ"ה יוציא ויתן כתובה ולאו משום דקא חייל נדריה הוא אלא משום דלא שביק לה למיזל לבית אביה הוא ובכל זימנא וזימנא דבעיא למיזל לא שביק לה ואפי' אמרינן ליה נמי האי נדרא דידך לא כלום הוא לא שביק לה איהו לפיכך יוציא ויתן כתובה אבל אי אזיל איהו לבי דינא לשיולי אי חייל נדריה או לא הוה אמרינן ליה האי נדרא ולא כלום הוא ומתני' דתנן מליהנות לו וכו' אקשינן עלה כיון דמשועבד לה כו' וכדכתיבנא לעיל. עוד תירץ הר"י מיגש דהך מתני' מתוקמא בשנדרה איהי וקיים לה איהו דהא כוליה פירקין הכין אוקימנא לה בגמרא כגון שאמרה יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם אלך לבית אבי דכיון דהוה ליה להפר דהא דבר שיש בו ענוי נפש הוא ולא הפר הוא נתן אצבע בין שיניה א"נ כשנדר הוא כמשמעו אלא שתלה אותו בתשמיש כגון שאמר לה תאסר הנאת תשמישך עלי אם תלכי לבית אביך וגם זה הפירוש נכון. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ואם תאמר והיאך הוא יכול להדירה את בית אביה או בית האבל או בית המשתה הרי אין אדם אוסר הנאת עולם על חברו ויש לומר שתלה הנדר בהנאת תשמיש או באיסור נכסים בסתם לרב דאמר בסתם יוציא לאלתר ולשמואל בשאסרה היא עליה פירות העולם אם תלך שם וקיים לה הבעל וקסבר הוא נותן אצבע בין שיניה וסברה מסנא סני לה וכדפריש תלמודא לעיל. ע"כ:

בזמן שהן עמה אביה ואמה בעיר אינה יכולה לעמוד בעצמה מלילך לביתם יתר מחדש רגל אחד יקיים אפילו לא הדירה אלא יום א' סמוך לרגל אין יכול לקיימה יותר מאותו רגל לפי שהאשה מצטערת כשאינה מקבלת פני אביה ברגל ויותר מרגל אחד לא מוקמא אנפשה ואזלא שלשה יוציא כיון שנכנס יום ברגל שלישי יוציא ובגמרא מפרש. רש"י במהדורא קמא.

ובמהדורא בתרא כתב וז"ל כשהם בעיר אחרת. דרך בתם ללכת אצלם ברגלים. רגל אחד מציא מוקמה אנפשה שלש לא מציא מוקמה ובגמרא פריך הא שנים מאי. ע"כ. פי' דאין טעם הרגל משום הזמן דמרחקא בינייהו דאם כן לא פריך בגמרא מידי דאיכא למימר דהא דקתני רישא רגל אחד כגון לאחר החג מיד דעד הפסח רחוק זמן טובא וסיפא דקתני שנים יקיים מיירי כגון שהדירה סמוך לפסח דשני הרגלים הבאים מקרבי אהדדי אלא ודאי טעם הרגל משום דדרך הבת להקביל פני אביה ברגל והלכך לא שני לן אי מקרב הרגל משעת הנדר אי מרחק והשתא פריך תלמודא שפיר הא שנים מאי כנ"ל:

כתב הרא"ה ה"ג המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה בזמן שהם עמה בעיר חדש אחד יקיים שנים יוציא ויתן כתובה ובזמן שהן בעיר אחרת רגל אחד יקיים ג' יוציא ויתן כתובה הדירה שלא תלך לבית האבל כו'. ע"כ:

שלא תלך לבית האבל או לבית המשתה יוציא ויתן כתובה מפני שנעל בפניה. הקשה הר"י ן' מיגש ז"ל מאי טעמא לא קא יהיב בה שיעורא כדקא יהיב בהמדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה ותירץ דלא דמי הא להא דאלו גבי בית אביה ליכא נעל בפניה דהא אי לא אזלה לגביה בהאי חדש אזלה לגביה בתר הכי ומ"ה חדש אחד יקיים אבל לגבי בית האבל או בית המשתה כיון דאפשר דהוי האי חדש אבל או משתה לאינשי ולא קא אזלה לגביה הוי איהי נמי כי הויא לה אבל או משתה ואף לבתר החדש לא אזלי לגבה הנך נשי דלא אזלה איהי לגבייהו בהך חדש ונמצא שנעל בפניה:

גמ' הא גופא קשיא אמרת רגל אחד וכו'. והא מה פריך הכי גבי חדש ויום משום דהתם הימים והחדשים רצופים ויכול לומר שנים יוציא לומר בתחלת שנים אבל הכא שהרגלים מפוזרים ליכא למימר דבתחלת רגל שני קאמר אלא כל שהוא יותר מרגל אחד יוציא כנ"ל. הריטב"א ז"ל. ודבריו צריכין עיון דהא גבי חדש לא גרסינן שלשה אלא גבי רגל וכמו שכתבו התוספות:

סיפא דקתני ג' יוציא ותמיה לי ברישא כשהן עמה בעיר לאשמעינן נמי כהנת אליבא דאביי לאו מלתא היא דקא מתרץ לה שפיר. רש"י במהדורא קמא. ודבריו צריכין לי עיון ולתרץ עיקר קושיא ז"ל יש לי לתרץ דגבי חדש כבר אמרה ר' יהודה לעיל במשנה להדיא

הלכך לא הוצרך להשמיענו כן ברישא אבל בסיפא גבי רגל דאכתי לא שמעינן ליה לרבי יהודה קתני משנה יתירא לאשמועינן הא דרבי יהודה א"נ כי קתני שלשה יוציא ויתן כתובה קאי בין ארישא בין אסיפא ואשמועינן אכהנת בין כשהן עמה בעיר בין כשהן בעיר אחרת. ואפשר דלהכי כתב רש"י סיפא דקתני שלשה יוציא הא שנים יקיים אתאן לכהנת. פי' שתים וקאמר סיפא דקתני שלשה וכו' ולא פריש להדיא שלשה רגלים כי היכי דליקו אתרווייהו בין ארישא בין אסיפא ודוק כנ"ל:

כאן ברדופה וכו'. פירש"י ז"ל רדופה ללכת לביתה אביה תמיד שנים יוציא שאינה רדופה שנים יקיים. ע"כ:

וז"ל במהדורא קמא ברדופה שרגילה ללכת לבית אביה תדיר שנים יוציא טפי מהכי לא מוקמה אנפשה ואזלא כשאינה רדופה שנים יקיים ע"כ. ובהכי מתרצא נמי אפילו אי גרסינן שלשה ברישא גבי חדש ואפילו אי ל"ג נמי שלשה גבי חדש שנצטרך להאי תירוצא דהא איכא לדיוקי נמי אמרת חדש א' יקיים דחדש אחד מצי מוקמה אנפשה הא טפי לא אימא סיפא שנים יוציא דאלמא עד שני חדשים מוקמה אנפשה וזה כבר תירצה הריטב"א דהימים והחדשים רצופין ויכול לומר שנים יוציא בתחלת שנים ומיהו אי גרסינן גבי חדש שלשה איכא לאקשויי נמי מרישא אסיפא ולשיטת רש"י במאי דמתרצי סיפא מתרצים נמי רישא אפילו אי גרסינן שלשה.

אבל קשיא להו לתוספות דאי גרסינן שלשה גבי חדש אמאי לא דייק בגמרא הכין גבי חדש כדדייק גבי רגל אלא ודאי משמע דלא גרסינן גבי חדש שלשה והלכך ע"כ ליכא לפרושי גבי רדופה כדפי' רש"י דאי הכי אמאי לא גרסינן הכי גבי חדש ונחלק נמי בינייהו בין רדופה לשאינה רדופה לכך פירשו כדפריש ר"ח כגון שנכנסה לרשות בעלה ונמצאת שלמה רגל ראשון היא רדופה לילך ולהגיד שבחה בבית אביה ושאר רגלים אינה רדופה ומתני' דקתני רגל אחד יקיים ויותר אינה יכולה להתאפק היינו באותו רגל שהיא רדופה להגיד שבחה שלא הלכה עדיין אפילו פעם אחת והא דקתני שנים יקיים כשאינה רדופה כלומר ברגל שני או שלישי של חופה שאינה רדופה אף על פי שלא הגידה עדיין שבחה הואיל ואיחרה רגל הראשון מלילך והכי איתא בירושלמי [ה"ד] **אמר רבי יוחנן ברגל רדופין שנו איזה רגל רדופין אמר רבי יוסי בר בון רגל ראשון שהיא רדופה לבית אביה ולפירושו ניחא הא דגרסינן בספרי דכתיב כו'**. ואמר ר' יוחנן כו' ואי גרסינן שלשה גבי חדש איכא לדיוקי מרישא לסיפא נמי וליכא לשנויי כן כלל.

ואיכא למידק אמאי לא מחלקינן בין שהגידה כבר שבחה לבית אביה בין שלא הגידה ואיברא דמדקאמר כאן ברדופה כאן כו'. לא משמע הכין אלא כדפריש ר"ח דתרווייהו

מיירי בשלא הגידה מיהו אמאי לא משנינן הכי ואפשר דכל שהגידה כבר שבחה גס לבה בבעלה ואינה חפצה בבית אביה עוד כלל והלכך אפילו טפי משלשה רגלים נמי מוקמה אנפשה ואפשר דלהכי מייתי נמי והיה ביום ההוא נאם ה' תקראי אישי גו' ומיהו בזמן שהן עמה בעיר כיון דאכתי שייכי אהדדי לא מוקמה אנפשה טפי מחדש וקל להבין כנ"ל.

והר"י מטראני פי' כפירושו של רש"י וז"ל כאן ברדופה כו'. פי' אם היתה נהוגה ללכת בשנים יוציא ויתן כתובה ואם אינה נהוגה בשלשה. והר"י ן' מיגש פי' כפי' ר"ח וז"ל כאן ברדופה כו' פי' הכלה כשתכנס לחופה מתייראה היא וקרובותיה שמא ימצא בה החתן דבר ערוה ושמא לא ימצא לה בתולים וכשיבא עליה בעלה וימצא לה בתולים תלך להגיד שבחה בבית אביה וזו היא רדופה ולכך אם נדר עליה רגל אחד שלא תלך לבית אביה יקיים שנים יוציא ויתן כתובה אבל מי ששהתה שלא הלכה לבית אביה שנה או שנתים שאינה רדופה אם נדר שלא תלך לבית אביה שנים רגלים יקיים כו'. עד כאן:

וז"ל הריטב"א כאן ברדופה כו'. פי' רש"י רגילה ללכת כו'. ול"ג דכתיב וה"ג אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום אמר רבי יוחנן כו' מלתא באפי נפשה היא ואיידי דאיירי הכא ברדופה נקט אידך דרשא והכין אורחא דתלמודא. ואחרים פירשו לפי גירסת הספרים דהא דקתני חדש אחד יקיים שנים יוציא מיירי בכלה חדשה דסתמא היא תאבה ללכת לבית אביה להגיד שבחה שבבית חמיה ואינה יכולה להמתין בזה יותר מרגל אחד אבל בכלה שאינה רדופה שכבר עברו עליה רגל אחד שהלכה לבית אביה שנים יקיים שלשה יוציא והכין איתא בירושלמי משנתנו ברגל ראשון של רדופין ומאי רגל ראשון של רדופין רבא בשם רבי יוחנן שרגילה ללכת להגיד שבח חמיה בבית אביה ע"כ.

ובסוף פסחים נמי איתא בכה"ג דתנן האשה בזמן שהיא בבית בעלה שחט עליה אביה שחט עליה בעלה כו'. ואמרינן נמי התם כאן ברדופה כאן בשאינה רדופה. ע"כ:

וז"ל רש"י במהדורא קמא ה"ג אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום ולא גרסינן דכתיב ואיידי דסליק ממילי רדופה נקט לה דקתני בגוה ורדופה להגיד שבחה בבית אביה ונראה בעיני דהאי כמוצאת שלום משמע ליה לשון אשה כמו מצא אשה מצא טוב ובמערבא נמי הוו אמרי מצא או מוצא ושלום משמע כמו שלמה והיינו דדריש כמוצאת שלום ככלה שלמה בתולה איש משמע אישות שיש לו בה אישות ככלה בבית חמיה שכבר כנסה ואיכא חיבת חופה בעל לשון אדנות בעלמא הוא כמו ובעל השור נקי והיינו ככלה בבית אביה דאכתי ארוסה היא ואין לו בה אישות. ע"כ:

בשלמא לבית המשתה איכא נועל בפניה שנועל דלת בפניה שאינה יכולה לשמוח בבית

המשתה ועוד למחר הוא עושה משתה ואין חברותיה באות אצלה. רש"י במהדורא קמא. דלואי ילווניה העושה לויה למת לא הפסיד שכמו כן עושין לו דטען שנשא את המטה. רש"י במהדורא קמא:

דף עב.

והחי יתן אל לבו דברים של מיתה דספד כו'. אפשר לפרש דסופד היום יספד למחר והקובר היום יקבר למחר כלומר סוף אדם למות אבל בירושלמי אמרו ספוד דיספדון לך כלומר ספוד שתספד קבור שתקבר. הרא"ה ז"ל: והריטב"א כתב וז"ל והחי יתן אל לבו דברים של מיתה דספד יספדוניה כלומר במדה שהוא מודד לבריות בדברים אלו בה מודדין לו והיינו כמתניתין דתני שאין כל בריה סופדה ויש שפירשו דספד יספדוניה וכו' שיתן אל לבו עניני המיתה כי סוף כל האדם למות וזה באמת מורה ענין הפסוק ואע"פ שאינו ענין למאי דאיירי ביה בשמעתין ע"כ. וקרא נמי לא מתיישב לאידך פירושא דלמה לו למכתב והחי יתן אל לבו הא כבר כתוב טוב ללכת אל בית אבל וגו' באשר הוא סוף כל האדם ולמה ליה למכתב והחי יתן אל לבו אלא היינו כפירושא דמתני' ולהכי תפס ר"מ כוליה קרא ודוק כנ"ל:

אלא דאתחזק בית האבל או בית המשתה בחזקת פרוצין. ותימא כלומר ותאמר לאותו פלוני מה שצוה עליה בעלה ואמאי יוציא. דברים של קלון צוה עליה לחורפו לפיכך אין שומעין לו שמשיאה ש"ר עם שכניה ויוציאנה. רש"י במהדורא קמא:

שתהא ממלאה ונופצת הדירה דלכשתקבל שכבת זרע ממנו תתהפך עד שתהא פולטתו כדי שלא תתעבר. נופצת כמו ותער כדה ונופצת. עשרה כדים עשרה לאו דוקא. בשלמא לשמואל מ"ה מוציא דאמרה בעינא חוטרא לידה ומרא לקבורה. רש"י במהדורה קמא: וז"ל ריב"ש ז"ל שתמלא ותנפצי מפרש בירושלמי כמעשה ער ואונן כלומר דאיכא השחתת זרע כהתם ולאו כמעשה ער ואונן ממש דהתם דש בפנים וזורה בחוץ וטעמא דהכא דיוציא או משום דאמרה בעינא חוטרא לידה ומרא לקבורה או משום דאיכא איסורא בדבר דאף ע"ג דלא מפקדא אפריה ורביה אסור לה להשחית זרע בעלה. עד כאן: וז"ל הריטב"א שתהא ממלאה ונופצת פרש"י שתנפץ השכבת זרע כו' ומדברי שמואל היה נראה דלא גרסינן במתני' שתהא ממלאה ומערה לאשפה דאלו להאי אוקימתא מאי לאשפה איכא וי"ל דשפיר גרסינן ליה ולאשפה לישנא בעלמא שהיא כמו נוטלת בניה ומטילתן לאשפה:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל בשלמא לשמואל דמפרש דעל מנת שתהא ממלאה ומערה

ר"ל שתנפץ בשעת תשמיש כדי שלא תתעבר מ"ה יוציא ויתן כתובה אלא למתניתין דמפרש מלתא דלית בה איסור תעביד דכל אשה שבעולם מצווה לעשות רצון בעלה ומהדרינן מפני שאינה רוצה להחזיק עצמה כשוטה. ע"כ:

המדיר את אשתו שלא תשאל ולא תשאיל פי' לרב אפשר לפרשה כשאסר עליו תשמיש או נכסיו אם תשאל או תשאיל אבל לשמואל דאמר אפילו בסתם ימתין וליכא למימר הכי וליכא לאוקמא בשנדרה היא וקיים לה איהו דהא מדסיפא כשנדרה רישא כשלא נדרה והנכון דהכא כשאסר כליו על אחרים שלא תוכל להשאילם ואסר עליו ג"כ כלים של שכנותיה והיא אינה יכולה לשאול כדי שלא תתן מכשול לפניו וסיפא כשנדרה היא שאסרה כלי הבית על שכנותיה וכלי שכנותיה עליה או שנשבעה בכך את"ל שאינה יכולה לאסור כלי הבית על אחרים לפי שהם ממונו של בעל ומיהו משכחת לה שיכולה לאסרם כגון שהם מנכסי נדונייתה שיש לה זכות בהם להשתמש ושלא ישתמשו בהם אחרים שלא מדעתה או שהם מנכסי מלוג שלה שאין הבעל יכול להשאילם שלא מדעתה וכל אחד מהם יכול לאסרם על אחרים ואין אותן אחרים יכולין לומר בשל חברך אני משתמש כדאמרינן גבי חצר שאין בה דין חלוקה דהכא אין אחד מהם רשאי לבלותם ולא להשתמש בהם אלא בצורכי הבית בלבד ויש בזה כמה שיטות וזהו הנכון בעיני וכן פירשתי לפני רבינו ז"ל. הריטב"א ז"ל:

והרשב"א ז"ל כתב וז"ל המדיר את אשתו שלא תשאל ולא תשאיל כו'. יוציא ויתן כתובה לשמואל לאו יוציא לאלתר קאמר אלא לאחר שלשים יום והא דלא קתני בה שתמתין לפי שלא הוצרכה הברייתא אלא ללמוד שעיקר הנדר קשה לה או ישאל על נדרו או יוציא ויתן כתובה ע"כ.

והקשה הריב"ש ז"ל על זה דליכא למימר הכין דהא כל היכא דאמרינן יוציא ויתן כתובה לאלתר משמע דהא פרכינן לעיל לשמואל מההיא שלא תטעום מדקאמר יוציא ויתן כתובה דמשמע לאלתר וליכא למימר דהתם משום דממלתיה דרבי יהודה דפליג עליה ואמר יום אחד שמעינן דלת"ק לאלתר אבל בעלמא לא אמרינן הכי דהא פרכינן עליה נמי מההיא דשלא אתקשט ולא שמעינן ליה מדר' יוסי אלא ודאי כל היכא דאמרינן יוציא ויתן כתובה לאלתר משמע. עד כאן.

וזהו שכתב רש"י ז"ל גבי הא דפרכינן לשמואל מההיא דשלא תטעום כו'. יוציא ויתן כתובה לאלתר. ע"כ. ולעיל פרישנא לה בלשון אחרת וזה יותר נכון בכונת לשון רש"י:

עוד כתב הרשב"א וז"ל וכן היא שנדרה כו'. תצא שלא בכתובה פי' הראב"ד דמיירי כגון שנדרה איהי וקיים לה איהו וקסבר האי תנא היא נתנה אצבע בין שיניה ואין נראה כן

בדברי הרי"ף שפסק כמ"ד הוא נותן ופסק גם כן כי האי ברייתא דתצא שלא בכתובה וכן כתב הרמב"ם כמוהו.

ומסתברא לי דהכא בשנדרה היא ולא קיים לה איהו ואפילו למ"ד הוא נותן אלא דאין אלו דברים שבינו לבינה ולא נדרי ענוי נפש ולפיכך אינו יכול להפר ותצא שלא בכתובה ורישא דקתני יוציא ויתן כתובה מפרישנא לה לשמואל בשנדרה היא וקיים לה הוא והתם כגון דתלנהו בתשמיש אבל הכא בדלא תלנהו בתשמיש תני ברישא המדיר משום דבדידיה תלי קיומו של נדרו כאלו הוא המדיר ובסיפא תני וכן היא שנדרה שאין כאן אלא נדרה לבד א"נ יש לי לומר לפי מה שכתבתי למעלה דרישא בשקיים לה בפי' וסיפא בששתק לה ולפיכך אם אמר אי אפשי באשה נדרנית תצא שלא בכתובה שהיא נתנה ואע"פ שלא הפר לה משום דמטריד ולא רמי אנפשיה כנ"ל ע"כ. ועיין הר"ן בהלכות:

וז"ל תלמידי רבינו יונה המדיר את אשתו שלא תשאל ולא תשאיל נפה וכברה רחיים ותנור לכאורה נראה דברחיים ותנור המטלטלין דומיא דנפה וכברה מיירי או אפשר שלא תשאיל להם בביתה ויש לשאול בשלמא שלא תשאיל יכול לאסור אלא שלא תשאל היאך יכול לאסור של חברו ויש לתרץ דמיירי כגון שאמר אסור עלי כל הנאה שבעולם שיש לי בשאלת כלי חרס. כך תירצו רבני צרפת ז"ל. עוד אפשר לומר יאסר הנאת תשמישך עלי אם תשאל ואכתי איכא למידק בשלמא אם לא תשאיל שייך למימר טעמא דמשיאה ש"ר בשכנותיה אלא שלא לישאל מהם מאי ש"ר איכא ויש לומר שמפני שאומרות השכנות מתוך כך אינה רוצה ליקח בשאלה כדי שלא נבקש ממנה. ע"כ:

ושלא תארוג בגדים נאים לבנה נראה שמנהגם היה לארוג אותם הם בעצמם לבניהם א"נ שהדירה שלא תצוה לאורג לארוג אותם. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

תצא שלא בכתובה אע"ג דקי"ל דממלאכה אינה מורדת אלא כופה בשוטים ועושה שאני הכא דכיון דנדר ואי אפשר לכופה תצא שלא בכתובה. הרשב"א ז"ל:

שמשיאה ש"ר שהרואה אותה אומר אין בעלה מניחה להשאיל ולא לשאול כלי משכניו כדי שלא ישאלו גם הם אותם שלו ונמצאת שגרמה לו ש"ר שאומרין עינו צרה בכליו. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

מתני' דת יהודית דברים שאינם אסורין מן התורה אלא מנהג בנות ישראל הם לצניעותא בעלמא והיא עוברת על דת המנהג. מאכילתו שאינו מעושר ומשמשתו נדה דעל אלו בידו לגרשה לפי שמחטיאתו. ונודרת ואינה מקיימת נמי ממיתה את בניו דבעון נדרים בנים מתים כדאיתא בפרק במה מדליקין ונפקא לן מקרא למה יקצוף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך. מעשה ידיו אלו הבנים. ומאכילתו טבל לאו דוקא דה"ה אם

מאכילתו חלב או חזיר והא דלא חשיב נמי זינתה ומשמשת עמו דהשתא נמי ספיא ליה איסור שהרי אסורה עליו משזנתה משום דההוא ודאי פשיטא משזנתה אבדה כתובתה הואיל ואסרה עצמה עליו ומוציאין אותה מתחתיו על כורחו ואין שומעין לו כל עיקר לקיימה. רש"י במהדורא קמא. וכן כתבו תלמידי רבינו יונה ז"ל הא דנקט הני אורחא דמלתא נקט דאלו שכיחי על ידה אבל ה"ה לשאר איסורין שבתורה כגון אכילת חלב ודם וכיוצא בהן. ע"כ:

וכן כתב הריטב"א ז"ל וז"ל מאכילתו שאינו מעושר פי' כגון הני קתני וה"ה לשאר איסורין כגון שמאכילתו בשר שאינו מנוקר או שאינו מלוח כדינו וכיוצא בו ע"כ.

עוד כתב הריטב"א וז"ל הא דקתני יוצאת שלא בכתובה פי' שאם רצה להוציא תצא שלא בכתובה אבל אין כופין אותו להוציא אם הוא אומר שיזהר בה מכאן ואילך שלא תכשילנו וכולה מתני' בשהתרה בה והכי סוגיין במסכת סוטה [כה א'] שהעוברת על דת וחברותיה צריכות התראה ואף ע"ג דמעיקרא משמע דבעי' היא התם ולא אפשיטא מסקנא דסוגיין אפשיטא התם כדפרישנא התם וכן אמר בירושלמי תמן תנינן נשים שאמרו חכמים שיוצאות שלא בכתובה צריכות התראה ואם לא התרה בהן יוציא ויתן כתובה וכן פסק הרי"ף והרמב"ם. עד כאן:

וז"ל הרשב"א ז"ל ואסיקנא בסוטה פרק ארוסה [סוטה כה א'] העוברת על דת צריכה התראה להפסידה כתובתה ואילו רצה הבעל לקיימה איבעי' להו התם אי יכול לקיימה או לא ולא אפשיטא ומספיקא לא כייפינן ליה ומיהו מצוה לגרשה כך כתב הראב"ד. ומסתברא דפשיטא דאם רצה לקיימה מקיימה דהא בעל שמחל על קנויו קנויו מחול כדאסיקנא התם מדרבי יאשיה שלשה דברים סח לי זעירא מאנשי ירושלים בעל שמחל על קנויו קנויו מחול והשתא בתר קנויו מחיל ומקיימה קודם קנויו לא כל שכן והא דאיבעי' לן התם על העוברת על דת ורצה הבעל לקיימה והדר בעי בעל שמחל על קנויו בדרך את"ל כלומר את"ל מקיימה כיון דאכתי לא הקפיד הוא בדבר היכא דהקפיד וקני לה מצי תו למחול על קנויו או לא ואסיקנא דמחיל וכל שכן היכא דלא הקפיד דמחיל ומקיימה ע"כ.

עוד כתב הריטב"א העוברת על דת משה ויהודית פי' ואפי' לא עברה אלא פעם אחת כיון שהתרה בה דבכמה דוכתי העושה כך וכך משום פעם א' העובד ע"ז המברך את ה' ההוגה את ה' באותיותיו המבזה רבותיו וכן רבים לאין סוף.

קשיא להראב"ד משום דת יהודית היאך תצא שלא בכתובה דהא תניא בשילהי מסכת גיטין אכלה בשוק גרגרה בשוק הניקה בני' בשוק בכולן ר"מ אומר תצא אמר ליה ר'

יוחנן בן נורי אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה כו'. וקי"ל כר' יוחנן בן נורי וי"ל דהתם קאמר ת"ק תצא ור' יוחנן אמר אין כופין אותו להוציא שאם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו אבל מודה הוא שאם רצה להוציא שיתן כתובה. והנכון דהתם כשעשתה כן בלא התראה ומתני' בהתראה כדפרישנא והיינו דלא קתני התם האוכלת בשוק כו'.

והרמב"ם כתב שהעוברת על דת יהודית אפי' הבעל רוצה לקיימה הפסידה כתובתה דמה טעם תקנו חכמים כתובה לאשה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה וכיון שהיא פרוצה ניחא לן שתהא קלה בעיניו להוציאה ורוב רבותי חולקין עליו בזה. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

ונודרת ואינה מקיימת דאמר מר בעון נדרים בנים מתים פי' ומתני' בשאר הנדרים שאין יכול להוציא בלא כתובה עליהן ואע"פ שאינו מוציאה בשביל הנדרים אם אינה מקיימתן מוציא אותה בלא כתובה אבל שלשה נדרים דתנן לקמן בפרקין אע"פ שמקיימן מוציאה בלא כתובה מפני שאומר אי איפשי באשה בעלת נדרים א"נ יש להעמיד גם באותן השלשה נדרים וטעמא דאינה מקיימת הא לאו הכי לא מצי מפיק לה דמצי מפר לה ואי לא מפר לה הוא נתן אצבע בין שיניה דהא אפי' באותן שלשה נדרים ונמצאו עליה נדרים תנן ומשמע דאין הבעל מפר בקודמין הא נדרה תחתיו לא משמע דמצי מפר לה ואם לא הפר לה הוא נתן אצבע בין שיניה.

וקשיא לי בעל נמי אם נודר ואינו מקיים יוציא ויתן כתובה שקובר את בניו ועוד שקובר את אשתו דכתיב אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיך ונראה לי דכ"ש הוא האשה שהיא מפסדת דינה ומה שראוי להנתן לה המשועבד לה בעת שנשאה קנסינן לה שתצא בלא כתובה כ"ש בעל דלא מפסיד מידי אלא מה שנשתעבד לה דיוציא ויתן כתובה וכן נמי אם מאכילה דברים האסורים או טבל או נבלות וטרפות שתוכל אשתו לתבוע גירושין ממנו ויוציא ויתן כתובה. הר"י מטראני. וכן כתב ריב"ש בחידושיו בלי שום חולק כלל:

גמ' היכי דמי אי דידע יפרוש מכאן משמע דכל שלא האכילתו ממש אינה יוצאה שלא בכתובה שיכולה לומר משטה הייתי בו וכשיבא לאכול הייתי מונעת לו והיינו דאמרינן דאי ידע יפרוש והיינו דקתני מאכילתו וכן פי' בתוספות בשם ר"י אבל רבינו ז"ל אומר בשם רבותיו דכל שרצתה להאכילו יוצאה בלא כתובה והכא לישנא דמתני' דייקינן היכי קתני מאכילתו והא מסתמא לא משכחת ליה דאי ידע יפרוש כו'.

הריטב"א. וכהאי לישנא בתרא משמע מלשונו של רש"י שכתב וז"ל ה"ד דהאכילתו

ע"כ. וז"ל במהדורא קמא אי ידע דאינו מעושר יפרוש ולא ליכול וכל כמה דלא אכל לא אבדה כתובתה מנא ליה שטבל היה מאכילתו שתפסיד כתובתה ע"כ. ואם תשאל כיון דאפילו רצתה להאכילו יוצאה שלא בכתובה אמאי נקט במתני' מאכילתו תשובתך מדנקט מתני' הכי שמעינן דהיכא דאמרה פלוני כהן תקן לי הכרי ושיילוהו ואמר לא תקן תצא שלא בכתובה אע"ג דאין כאן אלא עד אחד כיון דתלתה ביה והיינו דנקט תלמודא בשינויא לא צריכא כו' דלא שייך האי לישנא אלא אקושיא דפשיטא ובמאי דכתיבנא ניחא ובכל דוכתא דאיכא כי האי לישנא קבלה בידינו ממרנא ורבנא הרדב"ז ז"ל דקאי לתרוצי קושית פשיטא ובעיקר הדין דכתיבנא יש חולקין דלעולם צריך שני עדים להפסידה כתובתה וכדבעינן למכתב קמן בס"ד ומיהו רבינו ז"ל ורבותיו של הריטב"א ז"ל אפשר דסוברין כן וכדכתיבנא כנ"ל:

אי דלא ידע מנא ידע פי' כיון שנאכל כבר מנא ידע אחרי כן ומיהו קודם שנאכל אפשר לידע שמכירין באותה תבואה שלא נטלה ממנה המעשר והיינו דלא פריך להדיא מנא ידע.

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל מנא ידע פי' רש"י מי הודיעו אחרי כן שהוא בא להוציאה ואם תאמר ולימא ליה כגון שהודית אחרי כן וליכא למימר כדפירש הראב"ד ז"ל שאין אדם נאמן לשום עצמו רשע שאין אומרים כן לענין תשלומי ממון שהמודה לחברו שגזלו או שחבל בו או שגנב ממנו חייב הוא לשלם ממון ולא אמרו אלא שאינו משלם קנס על פי עצמו אבל יש לפרש דלא מסתברא לן לאוקמי כשהיא מודה ברשעותה דמלתא דלא שכיחא היא. עד כאן:

פלוני כהן לאו דוקא כהן אלא אורחא דמלתא נקט שהכהן היה מתקן את הכרי ונוטל את הראוי לו. ואית ספרים דלא כתיב כהן בהו. רש"י במהדורא קמא:

גרסינן בירושלמי [ה"ו] וכולהון בעדים פלוני כהן עשר לי פלוני כהן ראה כתמי פלוני כהן קצה לי חלתי פלוני חכם התיר לי נדרי בודקין כולהון ולא משתכחין ע"כ. ונחלקו רבותי בפי' זה הירושלמי כי יש אומרים שצריך עדים שיכחישוהו במה שאמרה פלוני כהן עשה לי כך שאמרו עמנו היה במקום פלוני או לא זזה ידינו מתוך ידו כל אותו היום ולא עשה כן. אבל על פי הכחשת הכהן לבדו אינה מפסדת כתובתה דעד אחד הוא וזה דעת הרשב"א.

ומיהו אף לפי' זה הכהן נאמן כעד אחד ובעד אחד מן השוק סגי ורבינו ז"ל היה אומר דהכהן נאמן עליה דכיון דתלתה מלתא בדידיה הא המניה ואיהו נאמן להפסידה כתובתה שהרי רגלים לדבר וכמו שאמרו בסמוך גבי משמשתו נדה שהיא מפסדת

כתובה על פי שכנותיה שאומרות שהוחזקה נדה ביניהן ואף על פי שאין זו עדות ברורה סמכו עליה לקונסה כיון שרגלים לדבר ובודאי שלשון הגמרא מכריע אלי קצת בפרק זה מדאמרינן ואזל שייליה ואשתכח שקרא ומדאמרינן שייליה משמע דבדידיה בלחוד סגי ומה שאמרו בירושלמי וכלהון בעדים היינו לומר שצריך עדים שאמרה לו כן ושאמר הכהן כן כי התלמוד אומר טענתו כי הוא טוען שאמרה לו כן ודאזל שייליה לכהן ואשתכח שקרא ואמר הירושלמי בזה שצריך לברר וכיון שבירר דבריו בהכי סגי ליה ולא אמרינן ליה ערבך ערבא צריך כנ"ל וכן נראה דעת הרמב"ם. הריטב"א ז"ל:

ומשמשתו נדה היכי דמי אי דידע יפרוש ואי דלא ידע יסמוך עליה פירשו בתוספות דהא דלא אמרינן הכא כדלעיל מנא ידע דהכא אפשר ליה למדע כגון שראה כתם בחלוקה והיא אומרת טהורה אני ואותו כתם מעלמא הוא שעברתי בשוק של טבחים וכיוצא בזה ופלוני כהן טהר לי ולהכי פרכינן דלסמוך עלה דרחמנא הימנה כדכתיב וספרה לה ומדלא אמרינן לעיל כי הכא אי דלא ידע יסמוך עלה יש מדקדקין שאין האשה נאמנת באיסורין של תורה אלא בנדותה בלבד דכתיב וספרה לה ומהתם לא ילפינן דשאני התם דלא סגיא בלאו הכי כי אי אפשר לו לבעל לדעת מתי וסתה ושלמו ימי ספורין שלה אלא על פיה ואם לא תאמינה בטלת מצות פריה ורביה והיינו דאמרינן בפ"ק דפסחים הכל נאמנים על בעור חמץ אפי' נשים ועבדים וקטנים ופרישנא טעמא דכיון דבדיקת חמץ דרבנן היא הימנוה רבנן בדרבנן הא אלו הוי דאורייתא לא מהמני.

ואין פירוש זה נכון שכל מקום שהאמינה תורה עד אחד באיסורין האשה כאיש וכל שכן בעניני הבית המוטלין עליה ומעשים בכל יום שסומכין עליה בנקור הבשר ומליחתו ועל מצה בפסח וכיוצא בהן הרבה וההיא דפסחים כבר אמר בירושלמי לית כאן נשים א"נ אית כאן נשים ומתוך שהן עצלניות בודקות כל שהן כלומר שלא יבדקו כראוי מפני הטורח לראות חורין וסדקין ומה שלא אמרו לעיל נסמוך עליה כי הכא משום דגבי נדה כתיב קרא בהדיא וממנו אנו למדין לכל האיסורין לכך סתם התלמוד לשונו לומר מנא ידע ומ"מ הכל ענין אחד דע"כ ה"ק כיון שכבר אכל וסמך עליה כדינו מנא ידע שהרי אין לחקור אחריה כי היא נאמנת לו ולא עוד אלא שאילו היה הדין נותן שלא יהא מאמינה לא היה לנו לקונסה בכתובה דאדרבה הוא עשה שלא כדין שאכל על פיה ומימר אמרה דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין אלא ודאי זאת נראה לי ראיה ברורה שהיא נאמנת ולקמן אמרו עוד היודע באשתו שאינה קוצה לו חלה יחזור ויפריש אחריה אלמא כל שאינה חשודה לו אינו צריך להפריש אחריה וזו ג"כ ראיה ברורה כנ"ל וכן פסקו הגאונים ז"ל וכן הוא בתוספות. הריטב"א ז"ל:

לעצמה בפני עצמה שאין צריך לספר את חשבונה אלא סומך עליה. רש"י במהדורא קמא.

הקשו בתוספות אמאי אין מברכת זבה על ספירתה כמו שמברכין על ספירת העומר דהא כתיב וספרה ובשלמא למ"ד שאין האשה נאמנת באיסורין של תורה כדכתיבנא לעיל ניחא דמאי דכתיב וספרה לה אתיא למיעוטא דוקא לענין ספירה היא דנאמנת אבל בשאר איסורי תורה לא מהימנא הלכך שניא הא דכתיב וספרה לה ממאי דכתיב גבי ספירת העומר וספרתם לכם אבל לשיטת התוספות דבכל האיסורין אשה מהימנא הלכך הא דכתיב וספרה לה הוה ליה כמאן דכתיב וספרתם לכם גבי עומר והלכך קשיא מאי שנא דלא מברכת זבה על ספירתה ותירצו בתוספות דאין מברכין אלא ביובל שמברכין ב"ד בכל שנה שלעולם נוכל למנות כסדר וכן עומר אבל בזה שאם תראה תסתור אין לה למנות כנ"ל:

הוחזקה נדה בשכנותיה וכו'. פרש"י ז"ל שראוה לובשת בגדי נדות ולבעלה אמרה טהורה אני ושמשה בעלה לוקה עליה אם התרו בו ובכה"ג משכחת לה למתני' דלאחר תשמיש הודיעוהו שכנותיה שהוחזקה נדה. הריטב"א ז"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא הוחזקה נדה בשכנותיה שיודעים יום וסתה וראוה לובשת בגדי נדותה והחזיקה נדה בעלה לוקה עליה אף על פי שאמרה לבעלה טהורה אני וכגון שהתרו בו ולאו התראת ספק הוא דכיון שהוחזקה נדה לשכנותיה בודאי נדה חשבינן לה אף על גב דוסת עשוי להשתנות והכא נמי אם הוחזקה נדה ואמרה טהורה אני יוצאה בלא כתובה. ע"כ:

מנא ידע כי סמיך עליה דהא עליה רמיא מלתא כדנפקא לן בפרק במה מדליקין דכתיב ראשית עריסותיכם תתנו לכהן להניח ברכה אל ביתך. רש"י במהדורא קמא:

תניא היה ר"מ אומר היודע באשתו שנודרת ואינה מקיימת יחזור וידירנה כו'. ופרישנא לה שיחזור ויקניטנה כדי שתדור בפניו ויפר לה פרש"י שאין לו להוציאה אלא כך יתקננה ולפי זה מתניתין דלא כרבי מאיר והאי סתמא דמתניתין לאו ר"מ היא ותמיהא מלתא היכי לא מפרש לה תלמודא כדאמרינן בעלמא מתניתין דלא כר"מ דתניא ועוד והלא לר"מ אפי' בנודרת ומקיימת יכול להוציאה מפני שהיא נתנה אצבע בין שיניה וכדאסקינן בשמעתא דלעיל וליכא למימר דהכא בנדרים שאין בהם ענוי נפש דהא קתני יפר.

וי"א דלא גרסינן הכא ר"מ אלא רבי יהודה דס"ל הוא נתן אצבע בין שיניה כדאיתא לעיל וכדאשכחן ברובי נוסחי דגרסינן באידך ברייתא רבי יהודה ואחרים פירשו דלעולם ר"מ

היא ואלו רצה להוציאה הכי נמי שיוציאה שלא בכתובה כסתם מתניתין דההיא דברי הכל היא ומתניתין מיירי במי שאינו רוצה להוציאה לפי שיש לו טיפול ממנה או כיוצא בו ואמר רבי מאיר כיצד יוכל לתקן שידור עמה ואמרו לו חכמים שאין זו תקנה ברורה אבל לכ"ע מצוה להוציאה.

ואיכא למידק למה יקניטנה וידירנה יאמר לה כל נדרים שתדורי מכאן ואילך יהיו מופרים ואת"ל דרבי מאיר לית ליה כרבי אליעזר אלא כרבנן דפליגי עליה ואמרי שאין הבעל מפר קודם שתדור מ"מ יאמר לה בכל יום נדרים שנדרת יהיו מופרין דהא קי"ל התם בפרק רבי אליעזר שהבעל מפר נדרים שכבר נדרה אע"פ שלא שמע. ומורנו ז"ל היה מתרץ שלא נצרכה תקנתו של ר"מ אלא לנדרים שצריכין חכם וה"ק יחזור ויקניטנה כדי שתדור לפניו ומה שיוכל הוא להפר יפר ומה שאינו יכול להפר יפר ע"י חכם . ולא נתיישב לי כי מה שיפר ע"י חכם לא סגיא שלא מדעתה ומאן לימא לן שלא תחזור ותדור אחרי כן דבשלמא מה שיפר הוא הרי הוא מופר אף על פי שלא שמעה.

ויותר נראה לומר דלהפר אחר נדרה טורח גדול הוא וכל שעה צריך לעשות כן שמא תעבור על נדרה קודם הפרה ודלמא מישתלי נמי ולא יפר לכך תקן ר' מאיר שיעשה בענין שתדור לפניו כל נדרים שרגילה לידור ויפר לה שלא מדעתה וכיון שכן שוב לא תחזור ותדור ואף על פי שלפי דעתה עוברת על נדריה ובעיא סליחה כדאיתא התם וכמי שנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר כבש מ"מ אין בעון זה בנים מתים ומוטב שתאכל בשר תמותות שחוטות ולא תאכל בשר נבילות ואמרו לו חכמים אין אדם דר עם נחש בכפיפה כי הרגיל בנדרים דרכו לידור ולחזור ולידור באותו דבר עצמו כנ"ל. הריטב"א ז"ל:

וידירנה באותו נדר שהיא רגילה לנדור בו במאי מתקן לה הא אינו יכול להפר נדר של עצמו ותדור בפניו אותו נדר שהיא רגילה בו וישמענו ויפר לה ביום שמעו אין אדם דר דזימנין דלאו אדעתיה להפר. ה"ג מאן דמתני אהא כ"ש אהא כלומר רבי יהודה קתני תקנתא דאינה קוצה לו חלה כ"ש דתני נמי תקנתא אנדרים דלא שכיחי כר"מ אבל ר"מ לית ליה תקנתא אהא דאינה קוצה לו חלה דזימנין דמקרי ואכיל בלא הפרשה מגו דלאו עליה רמיא מלתא דחלה. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

ופרע את ראש האשה ואמרינן במסכת סוטה היא גלתה לו את ראשה לפיכך הכהן מגלה את ראשה אלמא דלא היה לה לגלות את ראשה ומכאן לבנות ישראל שלא יצאו בפריעת ראש כלומר מדאמר רחמנא גבי סוטה לגלות ראשה משמע ששאר הנשים צריך שלא ילכו בפרועת ראש אלמא שמעינן מהכא דמדאורייתא הוי דהא מדיוקא דקרא נפקא

לן והיאך אתה קורא אותו דת יהודית ומהדרינן אמר שמואל בקלתא כלומר הא דתנן דיוצאה וראשה פרוע העוברת על דת יהודית מיירי שיוצאה בקלתא דבלא קלתא אסור מן התורה ועם קלתא מותר מן התורה ואין בה משום פרוע ראש אבל דת יהודית אפילו קלתא נמי אסור ופי' קלתא כפה שמנחת על ראשה לכסות בה את השער. ע"כ:

וז"ל ריב"ש ז"ל לא נצרכה אלא לקלתה פי' ששערה מגולה בלי רדיד כדרך שאר הנשים אבל קלתה על ראשה בהא לאו דאורייתא אלא משום דת יהודית ע"כ.

וז"ל רש"י במהדורא קמא קלתה סל שמנחת את פלכה בו ומניחתו על ראשה כשהיא פרועת ראש אפילו קלתה נמי לא משום צניעות דאי אפשר שלא יראו שערותיה בין הנסרים א"כ בחצר קפדת אפריעת ראש וסגי לה בקלתא בחצר קא אמרת לא הנחת וכו'. שהרי כולן רגילות לצאת בחצר פרועות ראש. ע"כ:

דף עב:

ואלא בחצר אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו וכו'. פרש"י א"כ דבחצר יש בה משום פריעת ראש פי' לפירושו דכיון דאמר רבי יוחנן קלתה אין בה משום פריעת ראש בחצר מכלל דבלא קלתה יש בה משום פירוע ראש אפי' בחצר וא"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה שרובן הולכות בחצרן בפירוע ראש כיון שאין שם רואין. ואסיקנא מחצר לחצר ודרך מבוי.

ושלשה דינין בדבר דבחצר אפילו בלא קלתה אין בה משום פירוע ראש ובשוק אפילו בקלתה דת יהודית היא ובמבוי בקלתה אין שלא בקלתה לא. ואמרו בירושלמי [ה"ז] יש חצר שהוא כמבוי ויש מבוי שהוא כחצר מבוי שאין הרבים בוקעים בו דינו כחצר וחצר שהרבים בוקעין בו דינו כמבוי. הריטב"א ז"ל.

פי' חצר שהרבים בוקעים בו הרי הוא כמבוי כלומר כמבוי המפולש ותצא שלא בכתובה ומבוי שאין הרבים בוקעין בו הרי הוא כחצר כלומר כחצר שאין הרבים בוקעין בו דאי נפקא התם בקלתה או בסדין על ראשה אינה מפסדת כתובתה. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

מחצר לחצר ודרך מבוי אומר מורי הרב נר"ו דמלישנא דקאמר ודרך מבוי משמע דדוקא כשעוברת מחצר לחצר במרוצה כמי שהולך דאין יכולה משום פריעת ראש אבל אם יצאתה מחצר זו וקודם שתכנס לחצר אחרת מסבבת המבוי יש בו משום פרוע ראש. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא ודרך מבוי דמשום בני מבוי איכא משום פריעת ראש ואי קלתה בראשה שפיר דמי שהרי אינה שוה כלום ואין שערותיה נראין כל כך לבני מבוי

בין הנסרים:

בטווה ורד כנגד פניה שטווה ומערבת את הפתיל בכפה על ירכה והחוט מתפשט ורד כנגד פנים התחתונים ורד כמו וירקעו דמתרגמינן ורדידו כן לשון מורי מפי השמועה וי"א בטווה ורד כנגד פניה שטווה דבר צבוע אדום כורד כנגד פניה ממש כדי שיאדמו פניה ויאירו באדמימות החוט. רש"י במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא לא פי' אלא כלישנא קמא. לשון רבותינו ז"ל.

והריטב"א כתב עליו דפי' דחוק הוא מאוד ואין הלשון מודה לו וכתב ז"ל דהנכון כמו שפירש הרמב"ם שנותנת ורד סמוך לפדחתה או בפילכה כנגד פניה ממש והורד נותן אדמימות בפניה וכדרך שעושות נשי הגוים וזה דרך פריצות ע"כ.

ותלמידי רבינו יונה כתבו וז"ל בטווה ורד כנגד פניה רש"י ז"ל מפרש ורד מלשון רידוד כלומר בשעה שטווה בדרך ועוברים בני אדם מרדה החוט כנגד פניה של מטה כדי שיסתכלו בה יותר ויבואו לידי הרהור וי"מ שטווה בירך כדרכה ומשימה הורד שמראהו נאוה כנגד פניה של מטה ומתוך שיראו הורד יבואו לידי זימה. ע"כ:

במשחקת עם הבחורים משמע דתרווייהו בעינן והא דאמרינן בסמוך מדברת עם כל אדם אמר בה ואף על גב דהתם לא שחקה לא משחקת ממש אמרינן אלא מטיילת ומדברת דברי בטלה כנ"ל. הריטב"א ז"ל:

ותלמידי רבינו יונה כתבו וז"ל במשחקת עם הבחורים מסוגיא דגמרא משמע דלאו דוקא משחקת אלא כיון שמדברת עמהם בשחוק או שאוהבת להאריך עמהם בדברים יותר מדאי תצא בלא כתובה. ע"כ:

ערביא ישמעאלית שדיתיה משום דבעיא לאשתעויי בהדיה ולארגולי ביה כדאמרינן עלם אייתי לי פלך נער הבא לי אותו פלך שנפל לי והיינו דקאמר לקמיה שכגון זה שאמרו חכמים מדברת עם בני אדם על דברים בטלים טווה בשוק אמר בה כגון זו אמרו בה חכמים יוצאה בלא כתובה משום טווה בשוק. רש"י במהדורא קמא:

גרש"י ז"ל במקללת יולדיו בפני מולידיו דכתיב אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי ופי' ז"ל דשמואל אתא לפרושי דהא דתנן שמקללת יולדיו לפניו לא סוף דבר בפני בעל ממש אלא אף בפני בניו של בעל שבני בנים הרי הם כבנים וסימנך לזה שאמר אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי ולפי זה הא דאמר שמואל במקללת יולדיו אינו לשון דוקא כדמשמע פשוטיה והרי הוא כאלו אמר אף במקללת יולדיו בפני מולידיו והוא דחוק קצת ועוד שבכל הספרים גורסין דכתיב ומולדתך אשר הולכת אחריהם לך יהיו. ולפי ג"ה יש לפרש במקללת יולדיו בפני מולידיו שקללה הזקן בפני בעלה שזה בזיון

הבעל שאין לומר דכיון שלא היה שם הזקן אין לו להקפיד דכיון שקללו בפני בנו הרי הוא כאלו קללה גם בפניו של זקן ממש הא אלו קללו שלא בפני בעלה אף על פי שקללה הזקן בפניו אינה יוצאה שלא בכתובה ונקיט קרא לסימנא שבניו כמותו מדכתיב ומולדתך אשר הולדת אחריהם לך יהיו שהבן כאביו.

ואפשר דכל שקלל הזקן בפניו אפילו שלא בפני בעלה יוצאה בלא כתובה והא דקאמר במקללת יולדיו בפני מולידיו למעוטי שקללה הזקן שלא בפניו ושלא בפני מולידיו וכן נראה מדברי הרמב"ם אבל פשוטו של לשון נראה כלשון הראשון. באפי בריה לפי' הרמב"ם באפי בריה דסבא דהיינו בעלה ולפירוש רש"י באפי בריה דבעלה שהוא בר בריה דסבא. הריטב"א ז"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא יולדיו של בעל והוא אביו שילדו מולידיו מה שבעלה מוליד והיינו וה"ק רב יהודה לא תימא וכו'. דהא בפני בני הבעל דומה כמי שמקללתו בפני בעל עצמו וכגון דאמרה בפני בני הבעל יכול אריא לסבא אבי אביך שהוא חמיו וסיוע כראובן ושמעון יהיו לי ומולדתך אלמא דחשיב להו לבני יוסף כראובן ושמעון והכי נמי כיון שמקללת אבי הבעל בפני בנו כמאן דאמרה באפי בעל גופיה דמי. והאי סימן לא נהירא לי ע"כ:

וז"ל הר"י מטראני ז"ל במקללת יולדיו כו' פירוש יולדיו קורא הזקן דהיינו חמיה ומקללתו בפני בן בעלה כדכתיב ומולדתך אשר הולדת אחריהם שהם בניו פי' כולי האי דייק שמואל מדתני יולדיו דאי בפני הבעל קאי היה לו לומר במקללת אביו בפניו אמאי תני יולדיו דמשמע זקנו אלא ודאי האי בפניו אבן הבעל קאי שקללה אבי הבעל שילדו בפני בנו של בעל שאבי הבעל הוא זקנו וכ"ש אם קללתו בפני הבעל שיוציא ע"כ:

וז"ל תלמידי רבינו יונה במקללת יולדיו בפני מולידיו כלומר שמקללת לחמיה או לחמותה בפני בנה ואמר רבא לא תימא שמקללת לאב ולבן דהיינו בעלה אלא כיון שמקללת לאב בפני בעלה אע"פ שאינה מקללת לבעל תצא שלא בכתובה וי"מ לא תימא דכשמקללת לאב בפני בנו שהוא בעלה הוא דאמרינן דתצא שלא בכתובה מפני שלא חששה לכבוד בעלה אלא אפילו קללה אותו בפני בני הבעל תצא שלא בכתובה ואפילו לא קללה אותו בשם ולא בכנוי תצא שלא בכתובה כיון שהפקירה עצמה ולא חששה לכבוד חמיה ואישה ע"כ:

וכתב ה"ר שמעון חמעל"י וז"ל ולא תימא דאמרה ליכליה אריה לסבא ולבריה אלא כגון דאמרה ליכליה אריה לסבא באפי בריה ופי' הראב"ד שהפקירה היא כשאומרת שיראה הוא שבן אביו או אבי אביו שיאכלנו הארי בפניו אבל תיכליה אריה סתם אי לא אמרה

שיראה היא כשיאכלנו לא ע"כ.
והא דאמרינן במקללת יולדיו כל שכן לבעל גופיה בפניו שהדין נותן שהיא יוצאת שלא בכתובה ותו לא מידי. הרא"ה ז"ל:
במשמעת קולה על עסקי תשמיש ממאנת לילך לבית הטבילה ומסרבת בתשמיש עד שמרבה עליה רעים והקול נשמע וחרפה היא לו ונשמע קולה בחצר אחרת שאינה יכולה לקבל זכר והיינו מום גמור ונתני קולות גבי מומין בסיפא דמתני' הואיל ובמום מוקמת לה ולתני הכי כל מומין שפסולים בכהנים פוסלות בנשים והקולנית. רש"י במהדורא קמא:
אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא ומיהו י"ל דתנא ברא לא משתבש דאיהו גבי מומין תני לה אלא דאנן הוה ס"ד דגבי חברותיה דעוברת על דת תני לה. הריטב"א ז"ל:
וכן כתב רש"י במהדורא קמא וז"ל אלא מתני' מחוורתא כדשנין מעיקרא במשמעת קול' על עסקי תשמיש דהאי לאו מום הוא ומתניתין דמפרש לה לקולנית במום גבי מומין נשנית. ע"כ:
מתני' המקדש את האשה כו'. אינה מקודשת ואפילו גיטא לא בעיא ע"מ שאין עליה מומין תימא לי למה ליה למתני נדרי' ומומין היא היא ורבי' אמר כנסה סתם איצטריך' ליה במומין דהא קמ"ל דאיכא אינש דקפיד אמומין בסתמא. רש"י במהדורא קמא.
הקשו בתוס' מאי איריא ע"מ אפילו בסתם נמי דהא אמרינן בפרק אע"פ דחיישינן לסמפון שלא תהא זרה אוכלת בתרומה למפרע מכלל דאפילו קדשה סתם ונמצא עליה נדרים אינה מקודשת. ונדרים ומומין חדא נינהו. וסמפון מיקרי כל מאי דמבטל הקידושין ולשון סמפון הוא בטול וכדפירש"י ז"ל לעיל ואין לך מום גדול מאשה נדרנית דבעון נדרים בנים מתים ונדרים ומומין חדא נינהו וכדפירשו ז"ל בסמוך הלכך קושיית התוספות קאי נמי אנדרי' ובחידושי ריב"ש כתיב דיש מי שמחלק ואומר דהכא בסתם מומין כגון כל המומין הפוסלין בכהנים ובההיא דארוסה בת ישראל משום סמפון דמומין גדולים כגון בעל פוליפוס ודכותיה והתוספות לא חלקו כן משום דס"ל דאין לך מום גדול מאשה נדרנית ולכך הקשו קושייתם על אירשא ובנדרים הקשו להדיא על אסיפא דמומין דהיינו סמפון ממש ודוק.
ותירצו בתוס' דלהכי נקט מתניתין בעל מנת לאשמועינן דכותה לרב בסיפא דאע"ג דקדשה על תנאי בעיא גט ולשמואל נמי נקט על מנת למימר דבכל ענין אינה מקודשת אפילו כנסה סתם כדאמרינן בגמרא. עוד תירצו בתוס' דבגמרא אמרינן דבסתם מקודשת מדרבנן או מספיקא וא"כ לא תאכל בתרומה כיון שאינה מקודשת מדאורייתא וקשיא

להו להאי תירוצא הא דקתני כנסה סתם ונמצאו עליה נדרי' תצא שלא בכתובה ממה נפשך אי עיקר חידושא דמתניתין היינו האי דקתני להדיא תצא שלא בכתובה א"כ לרב דמוקי לה בקדשה על תנאי וכנסה סתם מאי אריא קדשה על תנאי אפי' קדשה סתם נמי תצא שלא בכתובה ואי עיקר חידושיה היינו דיוקא דדייקינן כתובה הוא דלא בעיא הא גיטא בעיא אם כן אמאי נקט במתניתין לשמואל וכנסה אפילו לא כנסה נמי בעיא גט ותירצו בתוס' דלשמואל נקט כנסה לאשמועינן רבותא דא"ה לית לה כתובה ולרב נקט קדשה על תנאי לאשמועינן דה"ה צריכה גט.

עוד הקשו בתוס' עלה דהאי תירוצא דפרי' דקדשה סתם צריכה גט מ"ש דבנמצא איילונית אינה צריכה גט דתנן ברישׁ יבמות וכלן שנמצאו איילונית כו'. ותירצו דשאני מום דאיילונית דעיקר דעתו של אדם הנושא אשה בשביל בנים ולהכי הוי איילונית קדושי טעות וכן תירץ הרא"ש בפסקיו. עוד הקשו בתוס' דבפרק השולח משמע דאיילונית צריכה גט דתנן המוציא את אשתו משום איילונית לא יחזיר כו' תירצו דהתם מיירי בסתם איילונית ולכך צריכה גט מספק. עוד היינו יכולין לתרץ דההיא דרישׁ יבמות מיירי בקדש האיילונית ולא כנסה ולהכי אינה צריכה גט כלל אפילו מדבריהם וההיא דפרק השולח מיירי בכנסה כדתנן המוציא את אשתו משום איילונית ולהכי צריכה גט דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובעל לשם קידושין וכדפרש"י ז"ל התם בפרק השולח דומיא דשאר מומין אליבא דרב לתירוצא קמא דבקידושין בלחוד בין קדשה על תנאי בין קדשה סתם אינה מקודשת וכשיכנסה צריכה גט אבל לתירוצא בתרא דשאר מומין קדשה סתם צריכה גט ושניא מום של איילונית דעיקר דעתו של אדם בשביל בנים ולכך הויא קדושי טעות אין לחלק נמי באיילונית בין כנסה ללא כנסה דאמדינן דעתו של אדם שאין בדעתו לישא איילונית כלל כנ"ל.

והר"י מטראני תירץ כתירוצו של ריב"ש שכתב וז"ל ודאי בשאר המומין כגון הני דתנן שכל המומין הפוסלין בכהנים פוסלין בנשים אי אתני עלייהו הוא דלא הוו קידושין אבל מסתמא הוו קידושין אבל במומין המכוערים כגון ריח הפה וריח החוטם ומכות שבגופה אפי' מסתמא הוי מקח טעות ועלייהו קאמרו דחיישינן משום סמפון. ע"כ:

שכל המומין הפוסלין בכהנים כו'. כתב הרמ"ה מסתבר דאסתמא קאי וה"ק מה טעם תצא שלא בכתובה משום דלא מיבעיא בתנאי דאיפסלה לה מכתובתה אלא אפילו בסתם נמי היכא דקד' סתם ובעל סתם ולא הוה ידע דאית בה מומין ואשתכח בה מומין לית לה כתובה שכל המומין הפוסלין בכהנים לעבודה פוסלין בנשים מכתובתן דכיון דלגבי גבוה מומא איקרי יכול למימר אי אפשי באשה בעלת מומים. תלמידי רבינו יונה:

גמרא ותנן נמי גבי קדושין כה"ג מדנקט הכי ולא אתמוהי קא מתמה תנינא חדא זימנא בקדושין משמע לכאורה דקא מתמה דאמאי תצא הכא ובקדושין בחדא גונא דהכא הוה ליה לאקדומי דין כתובה ברישא דהיינו עיקר מכילתין והא ודאי ליתא דא"כ לא משני מידי ואיכא לדחוקי דהכי קא משני כיון דבעי למיתני קידושין הכא אטו כתובות הלכך קדים ברישא קידושין שהקידושין קודמין לעולם לכתובות במעשה ולכך ראוי להקדימה ג"כ בדיבור. ואכתי ליתא להאי פירושא כלל דמדנקט ותנן נמי גבי קידושין כה"ג משמע דעלה דההיא דקידושין נמי קא מתמה ולהאי פירושא עיקר תמיהתו היינו עלה האי דהכא ועוד לא הוה ליה לאורוכי בשינוייה ולמימר התם קידושין אצטריכא ליה דהא עלה ההיא דהתם לא קשיא ולא מידי ואיכא לפרושי דהכא פריך אמאי תנא גבי קידושין כי האי גונא דהכא הוה ליה למתני גבי דין כתובה והתם בקדושין דין קדושין. וליתא דאם כן הוה ליה לשנויי בקוצר דהכא תני דין קדושין אטו כתובות והתם תני דין כתובות אטו קידושין.

אלא הנכון כדפרש"י שכתב ז"ל וז"ל כה"ג. משנה זו שנוייה בקידושין בפרק האיש מקדש ומאי שנא דסתמה רבי תרי זימני. פירוש הא דקאמר ותנן נמי גבי קידושין כה"ג היינו מורה מקום היכא תנן והתמיה מבחוץ דהיינו מאי שנא דסתמה רבי תרי זימני ומשני הכא בכתובתה איצטריכא ליה כו' והא דנקט הכא קדושין ברישא היינו משום דבהאי לישנא קבלה רבי והיתה שגורה בפי התלמידים ורצה לשנותה הכא והתם בלשון השגור בפי התלמידים.

והריטב"א ז"ל תירץ דההיא דקדושין תנא מעיקרא והיא שגורה בפי התלמידים ולא בעי הכא לשבושה ומשנה לא זזה מלשונה. ודוחק דכתובות שנויה ברישא בסדר המשנה ואפשר לתרץ לשונו כדכתיבנא אנן כנ"ל:

הכא בכתובות וא"ת ס"ס מאחר דתני הכא דין קדושין ל"ל למיתניי' תו התם בקדושין וכיון דתני התם דין כתובות ל"ל למיתניי' תו הכא בכל מקום שהמשנה היא שנויה אפילו שלא במקומה הרי היא שנוייה ועומדת ולמה לי למתנייה תו בדוכתא אחריתי וי"ל דהכי משני הכא במכילתין כיון דקאי בכתובות ובעיא לאשמועינן דיני כתובות וכדקתני בפירקין המדיר את אשתו כו'. הלכך בעי לסיומי דיני הנדרים לענין הכתובה ובעי לאשמועינן נמי דיני המומין לענין כתובה וכדקתני באידך מתניתין בסמוך היו בה מומין כו' הלכך הכא בכתובות איצטריכא ליה ותנא קדושין אטו כתובות. ובמהדורא קמא כ' רש"י וז"ל כתובה איצטריכא ליה דכולה מסכת מיירי בכתובה ע"כ. פי' דכל דיני הכתובה בחד דוכתא בעי למתנייה דהכי סדר כל דין ודין בדוכתי' הלכך איצטריך

למתני הכא דין הכתוב' והתם דין הקדושין ובכל דוכתא ודוכתא תנא המשנה כמו שקבלה ולא זזה מלשונה וכדכתיבנא לעיל כנ"ל. וסדר המשך לשון הגמרא כך הוא הכא במכילתין בכתובה איצטריכא ליה ואין לומר דהכי קאמר הכא בכתובות פי' במסכת כתובות איצטריכא ליה דאם כן חסר הלשון דמאי קאמר איצטריכא ליה כנ"ל:

תנא קדושין כו'. אפשר לפרש דהכי קאמר דרישא דמתניתין נמי ואע"ג דתניא לענין קדושין לענין כתובות נמי שייכא דכיון דאינה מקודשת אין לה כתובה אלא דבסיפא מפרש להדיא אין לה כתובה ואפשר דזהו שכתב רש"י תנא קדושין רישא דמתניתין אינה מקודשת. אטו כתובות איידי דנקט משום כתובות. ע"כ.

אבל התם בקידושין כתב ז"ל וז"ל ותנא המקדש אינה מקודשת אטו כתובות דבעי למתנייי' סיפא כנסה סתם תצא שלא בכתובה. ואפשר דלהכי כתב הכא איידי דנקט משום כתובות היינו משום דרב דס"ל דסיפא קאי ארישא ולשמואל נמי כי קתני רישא המקדש כו' הוה ליה כאלו תני נמי וכנסה ואינה מקודשת ואין לה כתובה וכדכתיבנא כנ"ל:

באלו נדרים אמרו שלא תאכל בשר וכו'. פי' לאו דוקא הני אלא איהו וכל דכותייהו שיש בהן ענוי נפש או שהוא מדברים שבינו לבינה ונקט הנהו דשכיחי טפי וכדקתני להו בהדיא במסכת נדרים אלו הן נדרי ענוי נפש שלא תאכל בשר כו' וזה ברור. ויש להראב"ד בזה דברים שאינן מחוורים ומה שכתבנו נכון וברור. הריטב"א ז"ל:

וכן כתב הריב"ש וז"ל באלו נדרים אמרו שלא אוכל בשר וכו'. לאו דוקא הני אלא ה"ה לכל נדרי ענוי נפש אלא דאורחא דתלמודא למנקט הני והכי משמע לעיל דמוקמינא מתניתין דשלא תטעום אחד מכל הפירות בנדרה היא וקיים לה איהו ומשום דס"ל הוא נתן אצבע בין שיניה הא למ"ד היא נתנה תצא שלא בכתובה משום דאמר אי אפשי באשה נדרנית כדאמרינן בשמעתין מאי שנא כתובה דלית לה דאמר אי אפשי באשה נדרנית וכו' ואע"ג דאמרינן בירושלמי על רישא דמתניתין (במתניתין) שאמר לה על מנת שאין עליה נדרים אבל אי אמר לה על מנת שאין עליך כל נדר אפילו נדרה שלא תאכל חרובין אינה מקודשת דמשמע דהיכא דאמר לה שאין עליה נדרים דוקא בהני ולא בשאר נדרי ענוי נפש. איכא למימר דהא לא קשיא חדא דאפשר דחרובין לאו נדרי ענוי נפש היא אף על גב דהוי מידי דאכילה משום דלאו אורחייהו דאינשי למכלינהו א"נ אפילו דהוו נדרי ענוי נפש והבעל יכול להפר הכא טעמא משום קפידא הוא כדאמרינן בסמוך בחרובין וכיוצא בהן לא קפדי אינשי הלכך מסתמא מקודשת עד שפירש כל נדר.

והרי"ף והרמב"ם כתבו דדוקא הני שלשה אבל שאר נדרי ענוי נפש לא בטלי קדושין

ואינו נראה אלא כמו שכתבתי וכן כתבו בשם הרא"ה ז"ל וה"ק נמי בנדרים שבינו לבינה כגון שנדרה שלא תתקשט בקשוט של מטה וכן שתהיה נטולה מן היהודים וכיוצא בהן מדברים שדרכן של בני אדם להקפיד בהן. עכ"ל ריב"ש ז"ל ולקמן בסמוך אכתוב מה שכ' הרשב"א בזה בס"ד:

וז"ל רש"י במהדורא קמא באלו נדרים אמרו שאינה מקודשת אם נמצאו לפי שבעל מגונה עליו וקפיד עלייהו. ע"כ:

אילימא אירישא כו'. יש לפרש דה"ק דברישא דלא מיירי אלא בקדשה על תנאי ואין לנו אלא קפדנותו הלכך איכא למימר דאפילו כל מילי נמי אבל בסיפא דכנסה סתם כיון דבכניסה לא התנה אע"ג דקדשה על תנאי איכא למימר דדוקא בכגון אלו נדרים עומד תמיד בקפידתו ותצא שלא בכתובה נמצא לפי שיטה זו דאפילו אי קיימא נמי סיפא אירישא מיתוקם שפיר הך שקלא וטריא דרב פפא.

ורש"י לא פי' כן שכתב וז"ל אירשא. דאתני בהדה אסיפא וקסבר סיפא דמתניתין מלתא באפי נפשה וקדשה סתם וכנסה סתם קאמר. ע"כ. ואפשר לפרש פי' לפירושו דאדרבי יוחנן קא מהדר דקא סבר סיפא דמתני' מלתא באפי נפשה ולא מכרעא מלתא למימר דס"ל כשמואל דאיכא למימר דלענין קדשה על תנאי וכנסה סתם כרב ס"ל דצריכה גט ואפילו הכי ס"ל דסיפא דמתני' מלתא באפי נפשה ובקדשה סתם וכנסה סתם מיירי ואשמועינן דאפילו הכי תצא שלא בכתובה ואהכי קאי רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק וקאמר באלו נדרים אמרו כו'.

אבל התוס' לא פירשו כן אלא דרב פפא כשמואל ס"ל דמוקי סיפא בקדשה סתם וכנסה סתם פי' כיון דרב פפא דהוא בתרא ס"ל דהוי בבא באפי נפשה ע"כ כשמואל ס"ל ועיקר פלוגתא דרב ושמואל בהכי תליא דלרב לא הויא סיפא בבא באפי נפשה ולשמואל הויא מלתא באפי נפשה דעיקר דינייהו בפירוש דמתני' תליא אבל לרש"י פירוש דמתני' לא תליא בדינא דרב ושמואל וכדכתיבנא ואפשר דזהו שכתב רש"י במשנה כנסה סתם. בגמרא מפרש אי קאי אירישא אהך דקדשה על תנאי כו'. אלמא דהך פירושא לא תליא בדינהו דרב ושמואל וכדכתיבנא כנ"ל:

וז"ל הריטב"א אלא אסיפא פרש"י וקסבר סיפא דמתניתין מלתא באפי נפשה היא וקדשה וכנסה סתם קאמר ע"כ.

ולכך פי' כן דאי תימא אירישא דקדשה על תנאי הדר' קושיא לדוכתא ואפי' כל מילי נמי דהא קפיד ובתוס' כתבו דשמא כיון שכנסה סתם נתבטלה קפדנותו וגלי דעתי' דלא קפיד בכל נדר אי נמי כי קיימא נמי אירישא מיירי סיפא שאם קדשה וכנסה סתם תצא

בלא כתובה ע"כ. הריטב"א ז"ל:
רב אשי אמר לעולם ארישא ומידי דלא קפדי ביה אינשי לא הוי קפידא פי' דמסתמא לא נתכוון אלא לנדרים דקפדי בהו אינשי הא אלו פי' מודה רב אשי דקפדיה קפידא וכן אמרו בירושלמי שאם אמר על מנת שאין עליה כל נדר אפי' בנדרים דעלמא אינה מקודשת. אבל יש שפירשו דאפילו התנה בפירוש בטלה דעתו אצל כל אדם ולא הוי קפידא וכן נראה מלשון הגמרא לפי פשוטו אבל אין לנו אלא כמו שפירשו בירושלמי.
הריטב"א ז"ל:
וז"ל הרשב"א ז"ל ה"ג ומידי דקפדי ביה קפיד מידי דלא קפדי בה אינשי לא קפיד כלומר סתם קפידתו אינה אלא במאי דקא קפדי בה אינשי. ואף על גב דהשתא קאמר דבכולהו נדרים הויא קפידתו לא צייתינן ליה דהשתא הוא דקאמר ומעיקרא לא הקפיד בהן ואלא מיהו היכא דקפיד ואתני בהדיא קפידתו קפידא. וגרסינן בירושלמי בד"א כשאמר לה ע"מ שאין עליה נדרים אבל אמר לה כל נדר ואפי' נדרה שלא תאכל חרובין אינה מקודשת ותמיה לי נדרים שבינו לבינה כגון שלא ארחץ לעולם או שלא אתקשט דקרו לה מנוולת אף על גב דלא מצינו שועל שמת בעפר פיר מ"מ מידי דקפדי בה אינשי הוא ואמאי מקודשת ועוד נדרה שתהא נטולה מן היהודים מי איכא למימר שתהא נטולה ממש ותצא בכתובה. וצ"ע.
עוד הקשה הראב"ד ז"ל דהא אמרי' לעיל שלא תטעום אחד מכל מיני פירות יוציא ויתן כתובה ואוקימנא לה בנדרה היא וקיים לה איהו וכמ"ד הוא נותן אצבע בין שיניה הא למ"ד היא נתנה תצא שלא בכתובה לפי שיכול הוא שיאמר אי אפשי באשה נדרנית והכא ודאי לכ"ע היא נתנה דקי"ל דאין הבעל מפר בקודמין. וניחא ליה דהתם כיון שנדרה תחתיו ולא היתה אימתו עליה אפילו בכל דבר נמי יכול הוא לומר אי אפשי באשה נדרנית אבל הכא שנדרה קודם לכן אינו יכול לומר אלא באותן שלש נדרים בלבד שלא אוכל בשר ולא אשתה יין ושלא אתקשט בבגדי צבעונין שמתגנה על בעלה והוו לה כמקח טעות במומין אבל נדרים אחרים לא דטעמא דהני לא משום דמצי למימר אי אפשי באשה נדרנית אלא משום דהויא כבעלת מום.
ואני תמה על זה דהא אמרינן בשמעתין כתובה טעמא מאי דאמר אי אפשי באשה נדרנית דאלמא טעמא משום דאי אפשי באשה נדרנית היא וא"ת דה"ק אי אפשי באשה נדרנית בנדרים כאלו שהם כמום אכתי קשיא לי דא"כ הלכה אצל חכם והתירה אמאי מקודשת דהא מ"מ אע"פ שהחכם עוקר את הנדר מעיקרו מ"מ הרי כבר נתגנה זו במומין אלו וכי היכי דהלכה אצל רופא ורפאה אינה מקודשת הכי נמי הלכה אצל חכם והתירה

נמי אינה מקודשת דנדרים אלו נמי מחמת מומין הן אלא שבזו יש לתרץ שכל שהחכם עוקר מעיקרו איגלאי מלתא דלא היה בה מום כלל והרי היא כמי שחשבוה כבעלת מום ואגלאי מלתא דלא הוה בה מום לעולם אבל מ"מ אין לשון אי אפשי באשה נדרנית סובל כן.

ומסתברא דנדרים אלו היינו טעמא לפי שהכעס ניכר בהם יותר ואם לאו שהיא אשה נדרנית ובעלת כעס לא היתה נודרת בנדרים אלו לפיכך יכול הוא לומר אי אפשי באשה נדרנית כזו דאין אדם דר עם נחש בכפיפה אבל שאר נדרים יש נשים שאין מקפידות להתקשט בהשרת שער ובקשוט פנים והרחיצה כל זמן שאינן יושבות תחת בעליהן ולפיכך אינו מקפיד בהן כנ"ל. עכ"ל הרשב"א:

והתוס' כתבו וז"ל ומידי דקפדי אינשי הוי קפידא נראה דהיינו כשהתנה סתם על מנת שאין עליה נדרים ולא פי' איזה נדר דהתם קאמר רב אשי דמידי דלא קפדי אינשי לא הוי קפידיה קפידא אבל אם פירש להדיא על מנת שאין עליך נדר זה ודאי יכול להתנות בכל נדרים אפילו לא קפדי בהו אינשי ע"כ. פי' קשיא להו מהא דאמרינן לעיל שלא תטעום אחד מכל מיני פירות יוציא ויתן כתובה ואוקימנא לה בנדרה היא כו' וכמו שהקשה הראב"ד כדכתיבנא בסמוך. ותירצו בתוס' דההיא דלעיל מיירי כדפירש בהדיא נדר זה דה"ק קונם פרי פלוני עלי והוא קיים לה וכדפרי' לעיל בריש פירקין. ודוק שכתבו התוספות אבל אם פירש בהדיא ע"מ שאין עליך נדר זה כו' ולא כתבו כלשון הירושלמי בדאמר ע"מ שאין עליה כל נדר והיינו משום דאתו לתרוצי קושיא דמתני' ולהכי נקטי כדפי' להדיא בההיא דמתני' כנ"ל:

וז"ל הרמב"ן רב אשי אמר לעולם אריש ומידי דקפדי אינשי הוי קפידיה קפידא בירושלמי מתני' כשאמר לה ע"מ שאין עליך נדרים אבל אם אמר לה ע"מ שאין עליך כל נדר אפילו נדרה שלא לאכול חרובין נדר והאי ירושלמי אריש קאי ואפ"ה ס"ל דאי אמר כל נדר משום כל נדר היא יוצאת והוצרכתי לכתוב זה מפני שיש מי שאומר דאפילו אמר כל נדר כיון דלא קפדי אינשי לא הוי קפידיה קפידא. עד כאן:

איתמר קדשה על תנאי כו'. פרש"י קדשה על תנאי שאין עליה נדרים. ע"כ. לכך פרש"י ז"ל בתנאי דנדרים דאלו בתנאי דמומין לא מיישבא שפיר הצריכותא לקמן בסמוך כפי פירושו של רש"י דלקמן דוק ותשכח.

והקשו בתוספות במתניתין על הא דתנן בד"א במומין שבסתר אבל במומין שבגלוי וכו' דלרב דמוקי כולה מתני' כנסה ונמצאו עליה נדרים בקדשה על תנאי מה שייך לחלק בין מומין שבסתר למומין שבגלוי עיין לקמן ואפשר שסובר רש"י דדוקא בנדרים קאמר

רב הכין ולא במומין ובהכי מתרצה קושי' התוס' דלקמן וליתא דלקמן כתב רש"י להדיא דבמומין נמי קאמרה רב גבי הא דאמרינן מאי לאו טעות נדרים כו' ומאי דכתיבנא מעיקרא הוא הנכון בלשון רש"י כנ"ל:

דף עג.

לא תימא טעמיה דרב כו'. וא"ת מאי איכא בין האי טעמא להאי טעמא בעיקר דינא וליכא למימר דאתי לאשמועינן שאין מחילה מהני' אלא בדבר של ממון דהא ודאי בכל שהוא מחמת קפידתו וצערו מהניא מחילה וכדאשכחן לקמן בפרקין גבי מומין וליכא למימר דקמ"ל דאלו אמרינן אחולי אחליה לתנאיה היתה מקודשת למפרע משעה ראשונה דהא ליתא שאין מחילה מועלת לבטל התנאי שבשעת קדושין לעשותה מקודשת מאותה שעה ונראה כי רש"י ז"ל רצה לישמר מזה ופי' לא תימא טעמיה דרב משום דאחליה לתנאי ויש לה כתובה אלא טעמיה דרב משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אבל כתובה לית לה ומכל מקום עדיין קשה דהיכי תסוק אדעתין שיש לה כתובה דהא בהדיא תנן כנסה סתם תצא שלא בכתובה.

לכך הנכון כמו שפירש ר"י לא תימא טעמא דרב משום דאחולי אחליה לתנאיה ובכניסה לחופה סגי אלא טעמיה דרב משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ודוקא שנכנסה כניסה גמורה שבא עליה. הריטב"א ז"ל:

והתוס' ז"ל ישבו שיטת רש"י דכי קאמר לא תימא טעמא דרב משום אחולי כו'. הוה מוקמינן מתני' כשלא בעל וכי קאמר דאחולי אחליה לתנאי מיירי בבעל ועל פי דרכם בשיטה זו יש לפרש דברי אביי בשני פנים או שנפרש דה"ק לא תימא טעמיה דרב היכא דקדשה על תנאי ובעל סתם דכיון דבעל סתם אחולי אחליה לתנאיה לגמרי וכתובה בעי למיתב לה אם מגרשה אלא טעמא דרב לפי שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות פי' אע"ג דבעל לא מחל לגמרי דלענין ממונא בתנאיה קאי אלא לענין גט דוקא הוא דאמרינן בעל לשם קידושין דקסבר אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ומיהו אי לא בעל אע"ג דכנס סתם אינה צריכה ממנו גט דעל דעת תנאי הראשון הוא נושא אלא א"כ בעל.

א"נ יש לפרש דאיברא ודאי דכי בעינן למימר דאחולי אחליה לתנאיה לגמרי וכתובה בעי למיתב לה דוקא בבעל הוא דאמרינן הכי מיהו כי אמרינן דלענין גט מיירי רב אפשר דאפילו לא בעל צריכה ממנו גט דכל הכונס אדעתא דלבעול הוא כונסה ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות הלכך מעיקרא כי קדשה על תנאי אדעתא שאם יכניסנה יהא התנאי מחול הוא שהתנה ובפרק ב"ש גבי הא דמקשינן נכנסה לחופה ולא נבעלה מאי איכא

למימר ומשני לפי שאין תנאי בחופה כתב הרב המאירי ז"ל וז"ל לפי שאין תנאי בחופה כלומר שהחופה לענין זה כנשואין גמורין שכל שהכניסה לחופה מחל התנאי שכל כניסה לחופה כוונת ביאה היא ע"כ. ואין במשמעות רש"י אלא כלישנא קמא דכל שלא בעל אינה צריכה גט אפילו לרב ואפילו כנס.

וז"ל רש"י במהדורא קמא לא תימא טעמא דרב משום דכיון דבעלה סתם ולא הדר אחיל לתנאיה ולא קפיד אאשה נדרנית וגמר דעתיה דלהוו קדושין ושקלה כתובתה לכי נפקא בגיטא דודאי לא שקלה כתובה משום דלא אחיל תנאיה ולא מידי והא דמצריך לה גט משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וגמר ובעל לשם קדושין גמורים ומיהו כיון דמעיקרא קפיד אנדרים ונמצאו עליה אבדה כתובתה ושמואל סבר דסתם כל הבועל על דעת קדושין הראשונים הוא בועל וזה שעל דעת קדושין הראשונים בעל ולא נתקיים התנאי אין חוששין לקדושיו ואפילו גט אינה צריכה וכ"ש כתובה דלא שקלה. ע"כ:

וז"ל הרא"ה לא תימא טעמיה דרב כיון דכנסה סתם אחולי אחליה לתנאיה דודאי כל תנאי דלהנאתו אע"ג דלאו ממון מצי מחיל כיון דלהנאתו הוא אפ"ה לאו מהאי טעמא הוא אלא טעמיה דרב אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות פי' וכיון דכן דלא מחיל ליה לתנאיה מנפשיה אלא מהאי טעמא דוקא לענין קדושין הוא דגמר בדעתיה דמקדשא ליה אבל אין לה כתובה ואע"ג דבלא כתובה נמי שוויה רבנן לבעילתו בעילת זנות אנן לא אמרינן שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וכיון דכן הוא טעמא דוקא כשבעל דאיתיה לטעמא. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל לא תימא טעמא כיון שכנסה סתם ולא הקפיד להזכיר תנאי בשעת כניסה אחולי אחליה לתנאיה הראשון לגמרי וגמר ובעל לשם קדושין גמורים בין ישנן בין אינן ואילו רצה לגרשה כתובה בעי למיתב לה אלא טעמיה דרב לענין גט משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובעל לשם קדושין אע"פ שיש עליה נדרים אבל לענין כתובה בתנאי קאי שאם ימצאו עליה נדרים תצא בלא כתובה וכן פי' רש"י וא"ת ולמאי איצטריך אביי לאשמועינן דכתובה לית לה ומי עדיפא מן הכונס סתם דכתובה לית לה י"ל דאטו הוי טעמא אלא לרב דילמא לרב קדשה סתם וכנסה סתם כתובה נמי יש לה ופלוגתא היא בירושלמי דגרסינן התם ר"ל אמר מתני' בשקדשה על תנאי וכנסה אבל כשקדשה וכנסה סתם יש לה כתובה ר' יוחנן אמר אפילו קדשה סתם וכנסה סתם אין לה כתובה ודילמא רב כריש לקיש ס"ל ואם כן איכא למימר דאף כשתמצא לומר דקדשה סתם וכנסה סתם לרב אין לה כתובה הוה אמינא דקדשה על תנאי וכנסה סתם מחל לגמרי התנאי וכאלו פירש אף ע"פ שיש עליה נדרים דאית לה קמ"ל אביי דלא.

ומיהו תמיה לי כיון שאין לה כתובה מה הועיל זה בתקנתו אם יש עליה נדרים ויודעת היא שתצא בלא כתובה נעשה בעילתה בעילת זנות וכל שבעילתה זנות אף בעילתו זנות וכדאמרי' בריש פרק אף על פי כל הפוחת אפילו בתנאה אלמא קסבר התנאי בטל ואית לה וכיון דאמר לית ליך אלא מנה לא סמכה דעתה והוה ליה בעילתו בעילת זנות אלמא משום דלא סמכה דעתה הויא לה בעילתו בעילת זנות אף על פי שאין בלבו לגרשה וכן נמי באחתיה דר' אמי בר חמא דארכסא כתובתה ואסרה לשהותה בלא כתובה משום דלא סמכה דעתה אף על פי שלא היה בלבו של רב אחא בעלה לכפור לה כתובתה. ויש לומר דשאני התם שהוא יודע בה שהיא אין דעתה סומכת ואינה נמסרת לו אלא כזונה וכיון שכן אף הוא בשעת ביאה יודע שעושה בעילה פגומה אבל כאן אדרבה כשהתנה עמה וקבלה על עצמה מחשב קא חשיב שאין עליה נדרים ודעתה לביאת מצוה והילכך אף הוא מתכוון לביאת מצוה אלא שמחמיר על עצמו יותר וחושש לעצמו שלא תהא ביאתו ביאת פנויה אם נמצאו עליה נדרים כנ"ל.

ושמואל דאמר אין צריכה ממנו גט לאו למימרא דס"ל דאדם עושה בעילתו בעילת זנות דהא משנה שלימה שנינו המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק ב"ה אומרים צריכה הימנו גט ומפרשי טעמא בגמרא משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אלא טעמא דשמואל הכא דכיון דאיכא תנאי אתנאיה סמיך ולא רמי אנפשיה דילמא איכא עליה נדרים אבל בעילת זנות ודאי לא עביד. עכ"ל הרשב"א ז"ל:

הקשו בתוספות דביבמות פרק ב"ש תנן ב"ש אומרים אין ממאנים אלא ארוסות ואמרינן בגמרא אמר רב יהודה אמר שמואל מאי טעמא דב"ש לפי שאין תנאי בנשואין כו'.

ותירץ הרשב"א בחדושיו שם ביבמות דהתם ביבמות לאו תנאי דעל מנת שאין עליך נדרים או מומין במחלוקת רב ושמואל קאמר אלא תנאי של רצון בעלמא קאמר וכאלו התנה אם יערב עליה המקח אם לא קאמר דזו ודאי בעילת זנות ואסור לכ"ע. והתוספות האריכו בתירוץ קושיא זו עי' בתוספות:

וז"ל ריב"ש בחדושיו. ואם תאמר וכיון דאית לה כתובה מאי אהני ליה אכתי בעילתו בעילת זנות היא כדאמרינן לעיל בפרק אף על פי. ויש לומר דלאו דוקא בעילת זנות אלא בעילת פנויה והא עדיף ליה. ואם תאמר והיכי פליג שמואל אטעמא דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות דהא בהדיא תנן בגיטין המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק כו' ומפרשי טעמא בגמרא דאין אדם עושה כו'. י"ל דטעמא דשמואל משום דכיון דאתני בהדה לא מסיק אדעתיה שיהו עליה נדרים כדי שיבעול לשם קדושין אבל הוא סבור שכיון שקבלה קדושין על תנאי זה אין עליה נדרים. ע"כ:

והקשו בתו' ז"ל שפירשו לפי שיטתם דכי קאמר אביי לא תימא וכו'. פירושו לא תימא דבכניסה מיירי אלא בבעל דהיכי ס"ד למימר דכנסה בלא בעל דאחולי אחליה לתנאיה וצריכה גט כיון דקדשה על תנאי שאין עליה נדרים והיו עליה נדרים אם כן אינה מקודשת ומה מועיל אפילו ימחול התנאי אחר כך אם לא יחזור ויקדשנה ואי חופה קונה ניחא ואי אינה קונה קשיא. ותירצו בתוספות דבשעת קדושין היה דעתו לכך שאם יכניסנה לבסוף יהא מחול התנאי ומיהו אף על גב דלמאי ס"ד מיירי בענין חיילת הקדושין של כסף שבתחלה למאי דאסיק דטעמא דרב לפי שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות צריך לפרש מחמת כך מתכוון לקדש בבעילה שאם נפרש דאין אדם בועל בעילתו בעילת זנות ולפיכך מחל התנאי וחלו קדושין בסוף אם כן מאי פריך אפליגו בה חדא זימנא דהתם מקודשת לפי שבעל לשם קדושין והכא מקודשת מחמת קדושין הראשונים וזה דוחק דמאי ס"ד איירי בחדא גוונא ומאי דאסיק בגוונא אחריתי ולשיטת רש"י ניחא דבין מאי ס"ד ובין מאי דאסיק מיירי בחדא גוונא שבעל לשם קדושין ולא שתהא מקודשת מחמת קידושין הראשונים אלא דילמא ס"ד היינו דבעל לשם קידושין גמורין וכתובה נמי בעי למיתב לה ולמאי דאסיק מיירי דבעל לשם קידושין דלא הוי בעילת זנות לבד ולהצריכה גט ולא לענין כתובה.

ועוד הוקשה להם לתוספות לפי שיטתם דאכתי מאי פריך והא אפליגו בה חדא זימנא דהא משמע דה"ק לא תימא טעמיה דרב כיון שכנסה סתם כו'. פי' דבכניסה בסתם לחוד סגי להצריכה ממנו גט אלא טעמא דרב משום שאין אדם עושה בעילתו כו' פי' דבעינן נמי שיבעול סתם מעתה מאי פריך והא אפליגו בה חדא זימנא דילמא שאני הכא משום דאיכא תרתי כניסה סתם ובעילה סתם ומשום הכי איכא למימר דאחולי אחליה לתנאיה ובעל לשם קידושין כיון דלא הזכיר התנאי לא בכניסה ולא בבעילה ולכך צריכה ממנו גט אבל גבי קטנה דעד אותה שעה שגדלה עמדה אצלו בקדושי קטנה איכא למימר דלא אמרינן כיון שגדלה אצלו שעה אחת נתן דעתו ובעל לשם קדושין דלעולם הוא בועל על דעת הקדושין הראשונים. ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דבין למאי דאסיק אדעתיה מעיקרא ובין מאי דאסיק לעולם בבעל מיירי ואין החילוק אלא לענין הכתובה דלמאי ס"ד הויא מחילה גמורה וכתובה נמי בעי למיתב לה ולמאי דאסיק לא הויא מחילה גמורה ודוקא לאצריכה גט הוא דאמרינן דלא משוי אינש בעילתו בעילת זנות ובעל לשם קדושין ומיהו לענין ממונא בתנאיה קאי הילכך פריך שפיר והא אפליגו בה חדא זימנא דלא אתינן לאפלוגי בין כניסה לבעילה כלל.

ותירצו בתוספות דלרב אפילו קדשה על תנאי וכנסה על תנאי הואיל ובעל צריכה גט מדמקשה לרבה לקמן מההיא דהריני בועליך כו'. הילכך דמיא ממש לההיא דקדושי קטנה דעד אותה שעה שבעלה עמד בתנאיה ואם תשאל אם כן נפרוך איפכא מאי פריך והא אפליגו חדא זימנא דילמא דוקא גבי קטנה קא מצריך רב גט משום דאשתני מקטנות לגדלות ואיכא למימר דכיון שגדלה שעה אחת אצלו אמרינן שנתן דעתו לבעול לשם קדושין אבל הכא דעד שעת הכניסה עמד בתנאיה וחזר וכנס על תנאי מעתה היכי נימא דמחיל התנאי והרי אנו רואים דעומד בתנאי עד לבסוף. ותירצו בתוספות אף על פי שהתנה בשעת בעילה לא עביד תנאי לסתור הקדושין אלא משום כתובה כנ"ל פי' לפי' התוספות ז"ל:

והא אפליגו בה חדא זימנא כו'. כיון דאוקמתא לטעמיה דרב דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות הא אפליגו בה חדא זימנא בפרק ב"ש ביבמות יתומה קטנה שלא מיאנה בבעלה בקטנותה והגדילה אצלו ואחר כך נשאת לאחר רב אמר אין קדושי שני תופסין בה שהרי אשת איש גמורה היא דאדם יודע שאין קדושי קטנה כלום ומשהגדילה גמר ובעל לשם קדושין לקנותה בביאה גמורה ולאו אקדושי קטנות סמיך שהרי אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות לפיכך אינה צריכה גט משני ושמואל אמר צריכה גט משני דלא רמי איניש אדעתיה לבועלה לשם קדושין לאחר שגדלה אלא לשם קדושי קטנות הראשונים הוא בועל בעילת זנות דלית ליה לשמואל דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות הילכך תפסי קדושי שני ובעיא גט מיניה ואף על גב דמודה שמואל דאסורה לשני דמשנה שלימה היא דאין הבת ממאנת משהביאה שתי שערות גט מיהא בעיא דהא דאמור רבנן גדולה אינה ממאנת מדרבנן הוא ורב סבר מדאורייתא הוא משום דכי בעל לשם קדושין בעל. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל הרשב"א ז"ל קטנה שלא מיאנה והגדילה פי' עמו במטה ועמדה ונשאת רב אמר אינה צריכה גט משני דמשהגדילה בא עליה לשם קדושין גמורין מן הסתם לפי שאינו עושה בעילתו בעילת זנות ואף היא מתכונת לכך וכשנתייחד עמה בעדים דהן הן עדי ביאה ואף על פי שלא פירשו לשם קדושין הרי זה כמדבר עמה על עסקי גיטה וקדושיה ונתן לה סתם שהיא מקודשת. ע"כ:

וכתב ריב"ש ז"ל וז"ל דאתמר קטנה שלא מיאנה והגדילה ועמדה ונשאת רב אמר אינה צריכה גט משני פי' משום דקסבר שהראשון אחר שהגדילה בא עליה לשם קדושין משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות והם קדושין גמורין ואין קדושי שני כלום ואפי' מדרבנן. ואם תאמר ואמאי לא משני תלמודא דהוה אמינא דטעמיה דרב הונא

משום דכי גדלה גדלי קדושין בהדה ואף על גב דלא בעל. יש לומר דהא ליכא למימר דהתם ביבמות מוכח דריש לקיש לית ליה האי סברא. ואם תאמר וזו אמאי אינה צריכה גט משני והא קי"ל כרב המנונא דאמר האשה שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר בפני בעלה מקודשת. יש לומר דהכא שלא בפני בעלה א"נ שפירשה בשעה שקבלה קדושי שני שלא גרשה בעלה הראשון אלא שהיא מקבלת אותם משום דסברה דאין קדושי ראשון כלום אי נמי דאפילו לא פירשה כיון דאיכא למימר דאיהי סברה הכי לא אמרינן שתהא מקודשת לשני ולא אמרינן הכי אלא היכא דלא אפשר למתלי במידי אלא בגרושי ראשון ואז הוי כאלו אמרה לבעלה גרשתני וזה נכון. ואם תאמר אכתי קדושי ראשון היכי מהני אפילו בעל לשם קדושין דהא בלא עדים נינהו. יש לומר שמיירי דנתייחד עמה בעדים והן הן עדי יחוד והן הן עדי ביאה.

והרא"ה כתב דכיון דאשתו היא ועומדת עמו אפילו לעדי יחוד אינה צריכה דכ"ע ידעי שנתייחד עמה ובא עליה. ואם תאמר ומאי מקשה והא אפליגו בה חדא זימנא והיכי ידענא חדא מכלל חברתה דאי אתמר בהא הוה אמינא הא דאמר רב צריכה הימנו גט היינו מספיקא דלא ידעינן אי בעל לשם קדושין ודילמא משני הוה צריכה גט ואי אתמר בהא דקטנה הוא דקאמר שמואל צריכה גט משני היינו מספק ומראשון נמי צריכה גט שמא בעל לשם קדושין. תירצו בתוספות דהכי פריך אמאי איפליגו בשני מקומות הוה להו לאפלוגי בחד מהנך לפרושי מילתייהו דלימא רב אמר צריכה גט מראשון ולא משני ושמואל אמר משני ולא מראשון. עכ"ל ריב"ש ז"ל:

ה"ג אי אתמר בהך הוה אמינא בההיא קאמר רב משום דליכא תנאי פרש"י דליכא תנאי והכל יודעין שאין במעשה קטנה כלום וגמר ובעל לשם קדושין פי' לפי' דהתם לאו משום תנאה דידיה לא נתקיימו הקדושין בתחלה אלא לפי שהיתה קטנה ולא היה בו כח לקדשה כי לעולם היה דעתו לקדשה קדושין גמורים וכיון שכן כשבא לידו שיכול לקדשה בביאה לא ירצה לעשות בעילתו בעילת זנות אבל הכא דמשום תנאה דקפיד לא נגמרו הקדושין בתחלה מודה לשמואל דכי בעל על דעת תנאיה קמא בעל קמ"ל.

ובפרק ב"ש עשה הספר הצריכותא בהפך דאי אתמר בהא דהכא בהא קאמר רב משום דאיכא תנאה אבל בההיא דמיאון דליכא תנאה מודה רב דעל דעת הקדושין הראשונים בעל דאלמא כל היכא דאיכא תנאה עדיף טפי לומר שבועל לשם קדושין וזה מן הסוגיות המתחלפות בתלמוד והתם בעינן למימר דבהא דהכא כיון דאיכא תנאה כבר הוא ידוע שאם אין תנאי מתקיים אין כאן קדושין כלל ואפילו מדרבנן הויא ביאת זנות לפיכך בועל לשם קדושין אבל בההיא דקטנה דליכא תנאה סומך הוא לבעול על דעת הקדושין

הראשונים דהוו קדושי דרבנן מיהת. הריטב"א ז"ל:
וז"ל הרא"ה ז"ל ומהדרינן דלא דמיא הא דנדרים לקדושי קטנה דאלו הכא דבגופה הוא דקא טעו איכא למיחש כיון דחזיניה דמקפיד דלא מחיל ליה לתנאיה לעולם אבל בקטנה דאלו בגופה לא קא טעי כלל אלא קדושי נינהו דלא מעלו בהא איכא למימר אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות דכיון דקא חזינן דקא ניחא ליה בה מסתמא אית לן למימר שכל אדם רוצה שיגמרו נשואיו ואף על פי שהמקדש בלא עדים אין חוששין לקדושיו הכא כיון דהויא מילתא דכ"ע ידעי בהו כ"ע סהדי וכן המקדש בביאה אינו צריך אלא עדי יחוד. וכן דעת רבינו נר"ו:
כתובה הוא דלא בעיא הא גיטא בעיא מאי לאו קדשה על תנאי כו'. יש לדקדק קצת דמעיקרא הוה ליה למימר דמאי לאו קדשה על תנאי כו' ושוב הוה ליה למימר כתובה הוא דלא בעיא הא גיטא בעיא תיובתא דשמואל. ויש לתרץ דהכי קאמר כיון דדייקינן כתובה הוא דלא בעיא הא גיטא בעיא הילכך אית לן למימר דסיפא אירשא קאי דאי מילתא באפי נפשה היא מאי שנא כתובה ומאי שנא גט וכדפריך תלמודא לקמיה ואפשר דלהכי כתב רש"י מאי לאו קדשה כו'. וסיפא אירשא קאי דקאמר כתובה הוא דלא בעיא דלענין ממונא לא אחיל תנאיה וכו' ע"כ. כן כתוב ברש"י כתיבת יד מדוייק פי' דאין לנו הכרע אחר כך לומר דסיפא אירשא קאי אלא משום דמחלק המשנה בין כתובה לגט דאי לאו הכי הדבר שקול דכך מצינו לפרש משנתנו דמילתא באפי נפשה היא סיפא כי היכי דנימא דסיפא אירשא קאי והכי דייק לשון רש"י במשנתנו שהלשון שקול דוק ותשכח. ואם תשאל דהא אינו שקול דאי תימא דסיפא אירשא קאי לא מחסרה המשנה כלל דקתני כנסה סתם פי' כנסה לבד היתה בסתם ואי מילתא באפי נפשה קאמר מחסרא מתניתין דהוה ליה למיתני קדשה סתם וכנסה סתם. תשובתך לא מחסרא דה"ק כנסה סתם פירוש דכל מעשה הכניסה היתה בסתם דהקדושין נמי ממעשה הכניסה הויא וכן כתבו המפרשים לקמן בסמוך וכדבעינן למכתב בס"ד ואפשר דלהכי כתב רש"י לא קדשה סתם כו' ומילתא באפי נפשה היא פירוש לא מחסרא מתני' מידי דקא מייתר לישנא יתירא במתניתין אלא דקא מפרש דמילתא באפי נפשה היא מתני'.
ואם תשאל כיון דעיקר ההכרע היינו ממאי דמחלק מתניתין בין גט לכתובה א"כ כי מוקי לה בקדשה סתם וכנסה סתם מיד הוה ליה לאקשויי ומאי שנא כתובה תשובתך הרי סוף סוף לקמיה בסמוך פריך לה והקדים לאקשויי אדתני המקדש את האשה כו' דקא מותיב להדיא לשמואל אגיטא דמשמע ממתניתין דבעינן גיטא אבל אידך קושיא לא פריך להדיא האי דהא פריך מאי שנא כתובה ודוק כנ"ל:

דף עג:

אבל קדשה על תנאי וכנסה סתם הכי נמי דלא בעיא גיטא פי' ואפילו מדבריהם דאי ס"ל דאיכא שום גט מדבריהם בכה"ג אמאי נדי מלאוקמא מתניתין בקדשה על תנאי וכנסה סתם וסיפא ארישא קאי לישני דאה"נ דסיפא ארישא קאי וכי קאמר שמואל אינה צריכה הימנו גט היינו מדאורייתא דלרב צריכה הימנו גט מדאורייתא ולשמואל אינה צריכה גט מדאורייתא אבל מדרבנן בעיא ומדאוקים לה בקדשה סתם וכנסה סתם אלמא משמע דקדשה על תנאי וכנסה ה"נ דלא בעיא גיטא כלל אפילו מדרבנן וכיון שכן קשיא אדתני המקדש על מנת שאין עליה נדרים כו'. ליתני כנסה סתם ונמצאו כו' פי' לא קשיא ליה דיאריך וליתני בבא אחרת אלא דלכייליה ברישא וליתני הכי המקדש על מנת שאין עליה נדרים וכנסה סתם כו' ואף על גב דמכל מקום היה מאריך בלשונו מכל מקום כי היכי דלא נטעי ונימא דדוקא בשלא כנסה קאמר להכי לכייליה ברישא וליתני המקדש על מנת שאין עליה נדרים וכנסה סתם כו' וכל שכן בלא כנסה כך פרש"י ז"ל וכך נראה לי.

ובמהדורא קמא כתב וז"ל אדתני תרי בבי המקדש אשה ונמצאו עליה נדרים כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים ליתני בבא חד המקדש אשה על מנת שאין עליה נדרים וכנסה סתם ונמצאו עליה נדרים אינה מקודשת דהוה שמעינן רבותא דאף על גב דכנסה סתם דאיכא למימר אחיל תנאיה אפילו הכי אינה מקודשת וכל שכן היכא דלא כנסה כלל דאינה מקודשת דהתם ליכא למימר אחליה לתנאיה ולא צריך תו לאורויי המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים ונמצאו עליה נדרים אינה מקודשת ומדלא תני הכי שמע מינה דקדש על תנאי וכנסה סתם מקודשת וקשיא לשמואל. ע"כ:

ה"נ קאמר פרש"י הכי נמי קאמר דהאי ונמצאו עליה נדרים דקתני לאחר שנשאת קאמר פי' לפירושו דלשון ונמצאו משמע דבשעת קפידתו דמחפש אחריה נמצאו דהיינו לאחר שנשאת.

ובמהדורא קמא כתב רש"י ז"ל וז"ל הכי נמי קאמר כלומר ממילא ודאי הכי מפרש מתניתין רישא בקדש על תנאי וכנסה סתם דאינה מקודשת וכנסה סתם דסיפא הכי קדשה סתם וכנסה סתם. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל אדתני המקדש את האשה כו'. פי' דלרב אתיא כולה מתניתין שפיר וה"ק המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים ונמצאו עליה נדרים אינה מקודשת כל זמן שלא בעל אבל כנסה בבעילה דהיינו סתם כתובה תצא שלא בכתובה אבל גיטא בעיא שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות.

הכי נמי קאמר המקדש וכו'. ולאו דחסורי מחסרא מתני' אלא הכי קאמר דרישא פסיק ותני דכל שקדשה על תנאי אינה מקודשת לשום צד ואפילו חזר ובעל סתם עד שיפרש שבועל לשם קדושין אבל אם היו הקדושין והכניסה סתם תצא שלא בכתובה ובעיא גט ולקדושין ולנשואין קורא התנא כניסה. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל הכי נמי קאמר המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים וכנסה סתם כו'. ולאו דחסורי מחסרא אלא לומר דמתני' מיתניא המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים אינה מקודשת בשום ענין בין שנמצאו עליה נדרים קודם כניסה בין שנמצאו עליה לאחר כניסה כנסה סתם כלומר קדשה סתם דקדושין קרי הכא כניסה תצא שלא בכתובה הא גיטא בעיא. ע"כ:

הא דאקשינן מאי שנא כתובה דלא בעיא כו'. כתבו ר"ח ורש"י דקושיא הא אקשינן לשמואל בלחוד דלא חייש כאן לבעילת זנות ואתנאיה סמיך אם כן לא שנא גט מכתובה אבל לרב הא איכא טעמא דגיטא בעיא משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וגמר ובעל לשם קדושין אבל לענין ממונא אתנאיה קאי ולפי דבריהם אם פשטה ידה וקבלה קדושין מאחר אליבא דרב אינה צריכה גט משני דהא מקודשת גמורה לראשון חשבינן לה ואינו נראה כן מדברי הרי"ף שהוא כתב הא דרבא ורבה גבי מתניתין ואחר כך כתב מחלוקתם של רב ושמואל בקדשה על תנאי וכנסה סתם ופסק הלכה כרב דאלמא אף לדברי רב צריכין אנו לתרץ משנתנו דקתני תצא שלא בכתובה מאי שנא כתובה דלא בעיא ומאי שנא גט דבעיא והילכך לכ"ע אם קבלה הקדושין מאחר צריכה גט משניהם מספק.

ואי קשיא והא רב בודאי משוי לה דהא דקטנה שלא מיאנה והגדילה ועמדה ונשאת אמר רב אינה צריכה גט דאלמא גמר ובעל לשם קדושין. יש מי שפירש דמאן דמקשה הכא מאי שנא כתובה ומאי שנא גט דלית ליה כמאן דמדמי הא לפלוגתא דהתם אלא התם טעמא דרב משום דכי גדלי גדלי קדושין בהדה ואף על פי שלא בא עליה לאחר שגדלה ואינו נכון דהא אסיקנא התם דטעמיה דרב משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ואי בעל אין לא בעל לא ולא אמרינן כי גדלה גדלה קדושין בהדה כדאיתא ביבמות פרק ב"ש [יבמות קט ב'] ובהדיא אמרה רב גופיה התם וקי"ל הכי והכא נמי כיון דכתבה רבינו ז"ל להאי טעמא גבי מתני' אלמא הכי קי"ל דהא ליכא מאן דפליג ואם כן קשיא הלכתא אהלכתא.

ויש מפרשים התם היינו טעמא משום דאדם יודע שאין קדושי קטנה כלום וגמר ובעל לשם קדושין אבל הכא דאיכא תנאה דילמא לא רמי אנפשיה ואתנאיה סמך וכדפריקנא

לעיל צריכא דאי אתמר בההיא משום דליכא תנאה אבל בהא דאיכא תנאה אימא מודה ליה לשמואל דודאי אתנאיה סמיך קמ"ל דלעולם חיישינן ובעיא גט מספק. והזקיקו לרב אלפסי לומר כן דמדאמרינן זה היה מעשה ולא היה כח בחכמים להוציאה בלא גט אלמא לא מן הודאי הצריכוה גט אלא מן הספק. וגם זה אינו נכון בעיני דאדרבא מהכא משמע דקטנה שלא מיאנה והגדילה ועמדה ונשאת וקדשה על תנאי וכנסה סתם חד דינא אית להו ובחדא אנפא אמרינהו רב דאי לא מאי קא פריך והא אפליגו בה חדא זימנא דהא אדרבה תרתי פלוגתא אינון והכא אינה צריכה גט משני דודאי גמר ובעל לשם קדושין והתם מקודשת מספק וצריכה גט משניהם ותרווייהו צריכין ומאן דמתרץ נמי צריכי לא הוה ליה למימר בהאי לישנא אלא הכי הוה ליה למימר לא היא דהתם אינה מקודשת כלל לשני והכא מקודשת ואינה מקודשת וצ"ע. הרשב"א:

וז"ל הריטב"א ז"ל מאי שנא כתובה דלא דאמר אי אפשי באשה נדרנית פי' כשהם נדרי ענוי נפש גיטא נמי לא תבעי ודוקא לשמואל פריך וכן פי' רש"י שאין לומר דפריך לרב כשקדשה על תנאי וכנסה סתם דאם כן מאי משני צריכה גט מדבריהם דהא לרב צריכה גט מן התורה כדפריש לעיל לפי שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אלא ודאי לשמואל הוא דפריך ודין הוא דלרב לא קשיא מידי דכיון שהתנה בשעת קדושין נהי דבעל אחרי כן לשם קדושין כדי שלא יעשה בעילת זנות אבל לענין הממון דעתו על תנאו שאם יהיו עליה נדרים שלא יתן כתובה.

ומסתברא דכל שקדשה סתם וכנסה סתם מודה רב לשמואל שתצא שלא בכתובה דלא אשכחן להו דפליגי מידי בכתובה ומיהו גיטא בעינן שאף על פי שקדשה על תנאי וכנסה סתם בעיא גיטא לרב וכל שכן כשהכל היה בסתם. וכ"ת אם כן נקשי נמי לרב כתובה מאי טעמא לית לה משום דאמר אי אפשי באשה נדרנית גיטא נמי לא תבעי דאמר אי אפשי באשה נדרנית הא ליתא דכיון דבעל סתם ודאי לא עשה בעילתו בעילת זנות אבל לענין ממון הוא מקפיד שלא לפרוע כתובה לאשה נדרנית ועל דעת כן קדשה ובעל סתם. ואין להקשות מאי פרכינן לשמואל דהא תנן האשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה ולא הפר לה תצא שלא בכתובה ואפילו הכי בעיא גיטא שזו אינה קושיא כלל דהתם בשעת קדושין לא היה עליה נדר וקדושין גמורים היו ומשום דנעשית נדרנית אחרי כן אין לומר שלא קדשה מתחלה אלא על דעת שלא תהא נדרנית אפילו מכאן ולהבא אבל בזו שכבר היו עליה הנדרים בשעת קדושין בהא היה אפשר לומר דכי היכי דלית לה כתובה לית לה גיטא שאין דעתו על אשה נדרנית שכבר היו עליה נדרים כשקדשה. עד כאן:

צריכה גט מדבריהם דכיון דקדשה סתם ולא אדכר תנאה אי אמרת תיפוק בלא גט אמרי אשת איש יוצאה בלא גט אבל לא שקלא כתובה דמקח טעות הוא לו כיון דנמצאו עליה נדרים. ומיהו בקדשה על תנאי וכנסה סתם התם לא בעיא גיטא מדבריהם משום דמידע ידעי משום דלא אקיים תנאיה הוא דלא הוי קדושין. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל הריטב"א ז"ל צריכה גט מדבריהם וה"ה דקדשה סתם שאינה צריכה גט אלא מדבריהם כדפרישית לעיל גבי טענת סמפון בתרומה אלא לשמואל רבותא נקט תנא דאפילו כשקדשה סתם וכנסה סתם דאיכא תרי סתמי תצא שלא בכתובה ואינה צריכה גט אלא מדבריהם. ע"כ:

ספוקי מספקא ליה היכא דקדשה סתם וכנסה סתם אי מקודשת או לא כיון דלא גלי דעתיה. ממונא כתובה. רש"י במהדורא קמא:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל תנא ספוקי מספקא ליה פי' לאו דמספקא ליה אם אדם עושה בעילתו בעילת זנות דא"כ פליגא מתני' על שמואל דלדידיה אדם עושה ביאתו ביאת זנות אלא ה"פ מספקא ליה המקדש וכונס סתם אם מקפיד בתנאים אם לא ותו לא מידי. עד כאן:

וז"ל הרא"ה ז"ל ליכא לפרושי ספוקי מספקא ליה אי יכול למימר אי אפשי באשה נדרנית דהא ליכא מאן דפליג עלה אלא משום טעמא דהוא נותן אצבע בין שיניה והכא ליתא להאי טעמא דהא מקמי הכי נדרה. וליכא לפרושי נמי ספוקי מספקא ליה אי אדם עושה בעילתו בעילת זנות או לא דהא חזינא ליה לשמואל דלית ליה האי סברא ותו דאם כן לא הוה ליה למימר כי האי לישנא גבי ממונא לקולא דאפילו אית ליה לשמואל האי סבר' בודאי דינא הוא דלית לה כתובה ולא הוה ליה למימר אלא ספוקי מספקא ליה הילכך בעיא גט אלא הכי קאמר ספוקי מספקא ליה אי אחולי אחליה לתנאיה או לא וגבי ממונא לקולא וגבי איסורא לחומרא.

וכיון דמהאי טעמא הוא קדשה סתם וכנסה סתם אף על גב דלא בעל הוא דקאמרינן דצריכה הימנו גט דהא לאו משום אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות קאמרינן אלא משום אחולי אחליה לתנאיה ובהא מודה רב לשמואל וכל שכן הוא דאפילו באידך דאית ליה לשמואל דאינה צריכה גט סבר רב דצריכה גט כל שכן בהא דאפילו שמואל אית ליה דצריכה גט דרב נמי סבירא ליה הכי אבל קדשה על תנאי וכנסה סתם ולא בעל אינה צריכה גט לכולי עלמא ואליבא דשמואל אתיא מתני' שפיר דהכי נמי קאמר כדפרי' ואליבא דרב נמי הכי קאמר המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים ונמצאו עליה נדרים אינה מקודשת ואפילו כנסה סתם והוא שלא בעל כנסה על מנת או סתם ובעל

תצא בלא כתובה והאי דלא תנא הכי בהדיא משום דאורחא דמילתא קתני דסתם כניסה הוי בעל אבל קדשה סתם ועדיין לא כנסה ונמצאו עליה נדרים או מומין אינה צריכה גט כלל והלכתא כרבא ונפקא לן מינה בינייהו לענין בא אחר וקדשה דאליבא דרבה ורב חסדא קידושי שני קידושי תורה ואליבא דרבא שניהם קדושי ספק. ע"כ:

טעות שתי נשים פרש"י קדש לאה על תנאי וחזר וקדש אחרת סתם וכנסה סתם לאותה אחרת ופלוגתייהו באותה אחרת ור"י פי' כגון קדש אחת על תנאי וחזר וקדש אשה אחרת סתם ואחר כך כנס הראשונה סתם ופלוגתייהו בראשונה דהיינו קדשה על תנאי וכנסה סתם. והרב ר' יהוסף הלוי השיב מלישנא דגמרא דקאמרינן טעות שתי נשים ולמאי דפריש ליכא טעות אלא באשה אחת ולפיכך פירשה כגון שקדש שתי נשים על תנאי וכנסה סתם זו אחר זו ולא אדכריה לתנאיה דודאי אחולי אחליה דליכא למימר אשתלויי אשתלי אי נמי לא איכפת ליה דתרי זימני חזקה הוא דאחולי אחליה. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא מחלוקת דרב ושמואל בטעות שתי נשים כגון שקדש רחל אתנאי וכנס לאה ויודע שהיא לאה אבל בזה הוה טעות בידו דסבור הוא שאין על לאה נדרים כמו שהתנה ברחל והרי נמצאו בה נדרים רב סבר כיון דלא אתני בלאה לאו אתנאה קמא דרחל סמיך דגלי דעתיה דאי אפשי באשה נדרנית אלא עמד ובעלה ללאה לשם קדושין גמורין בלא תנאי וצריכה לאה הימנו גט דילמא לגבי דידה חביבה עליה ולא קפיד. ושמואל סבר כיון דאתני ברחל גלי אדעתיה דאי אפשי באשה נדרנית וכי כנסה ללאה סתם על תנאי הראשון של רחל כנסה והויא בעילתו בעילת זנות ולא בעיא גט והאי דנקט וכנסה סתם לאו דוקא דהכי נמי מצי למיתני קדשה סתם דהא קדושין וכניסה דלאה הוו בסתם אפילו הכי אין צריכה גט דאמרינן גלי דעתיה ברחל ולא שינה דעתו בלאה והא דאמרינן לעיל אליבא דשמואל קדשה סתם וכנסה סתם כתובה הוא דלא בעיא הא גיטא בעיא הא משנינן לה מדבריהם אבל בטעות אשה אחת כגון שקדש רחל על תנאי וכנסה סתם אפי' רב מודה דאינה צריכה גט דהכא ודאי כיון דחד גופה הוא כל שעתא דעתיה על תנאי' ובעילתו בעילת זנות היא דרבא לית ליה הא דאביי דאוקמה לעיל לטעמיה דרב משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. והא דמתניתין דלעיל טעות אשה אחת דקתני כנסה סתם תצא שלא בכתובה וקא מותיבנא מינה לעיל אלמא איכא דסבירא ליה דטעות אשה אחת נמי צריכה גט ואף על גב דאנן הוא דאותביניה ולא רב אירי ביה. קושיא הוא לרבא דהא דברי הכל דקאמר סברא דידיה הוא ולא מדרב ושמואל שמעה שהרי לא היה בדורו אלמא קסבר ליכא מאן דאמרה בכה"ג דלאו דעתיה

אתנאיה והכי פריך לרבא והא קא חזינן דכל בני מדרשא דאותביה סלקא דעתייהו למימר דבעיא גט.

אלא הכי אמר רבא למילתיה מחלוקת באשה אחת כעין שתי נשים כגון קדשה עכשיו על תנאי וגרשה מן האירוסין ואחר כך כנסה סתם דהיינו כעין שתי נשים דהוו להו כשני זוגין אחת בקדושין דהשתא ואחת בכניסה דלאחר זמן רב סבר צריכה גט דכאשה אחרת דמי והוה ליה לאדכורי תנאו בשעת כניסה הואיל ולאחר זמן הוא מדלא אדכר אחליה לתנאיה דמעיקרא וגמר ובעל לשם קדושין וצריכה גט לביאתו ושמואל סבר כיון דגוף אחד הוא אתנאיה קא סמיך דגלי דעתיה דאי אפשי באשה נדרנית ועל תנאי כן חזר וקדש וכנסה לאלתר אבל בטעות אשה אחת גרידתא שכנסה ע"י קדושין הראשונים לכולי עלמא לא הוה ליה לאדכורי כלל הואיל וקדושין וכניסתה באין בזמן אחד ובהא כולי עלמא מודו דדעתיה אתנאה ואינה צריכה גט וממתניתין דלעיל הכי אותיבנא לעיל אי אמרת בשלמא כו'. מתניתין מתוקמא כעין שתים כרב אלא אי אמרת טעות כעין שתי נשים לא בעיא גיטא כשמואל מתניתין במאי מתוקמא דקתני דבעיא גיטא והכי אותבינן ממתניתין מאי לאו קדשה על תנאי וגרשה וכנסה סתם דבלאו גרשה ליכא למאן דאמר והיכא דגרשה מיהא קתני כתובה לא בעיא הא גיטא בעיא ותריצנא בקדשה סתם וכנסה סתם. עכ"ל רש"י במהדורא קמא:

הקשה ריב"ש דמאי קא מהדר בטעות אשה אחת כעין שתי נשים אכתי קשיא והא מתני' דטעות אשה אחת גרידתא היא ומותבינן מינה תיובתא דפשטא דמתניתין לאו בטעות אשה כעין שתי נשים היא כי היכי דלא מתוקמא בטעות שתי נשים אלא הפי' הנכון מה שפירש הראב"ד והר"י ז"ל דטעות אשה אחת כעין שתי נשים כגון שקדש אשה אחת על תנאי וכנסה סתם ואחר זמן בא עליה כו'. ככתוב בהר"ן ז"ל שעל ההלכות. ע"כ:

עוד כתב רש"י ז"ל במהדורא קמא וז"ל ומורי קבל אשה אחת כעין שתי נשים כגון קדש רחל עצמה על תנאי ואחר כך היה דעתו לכנוס גם לאה והכניסו לו רחל עצמה בלי ידיעתו וכסבור שהיא לאה וכנסה רב סבר כיון דאיהו ללאה איכוון לאו דעתיה אתנאה וצריכה גט ולא נהירא לי דכיון דלא נתכוון לכנוס לרחל ליכא למאן דאמר דצריכה גט דקדושין שלא מדעת לא אשכחן דתפסי כלל. ועוד לישנא דכעין שתי נשים לא משתמע בכה"ג וכולה מילתא קבל ואמר בענין זה אמר רבה מחלוקת בטעות שתי נשים כגון קדש רחל על תנאי והכניסו לו לאה בלא ידיעתו וכנסה רב סבר כיון דלא אתני בה בלאה הך בעילה קדושין הוא וצריכה לאה הימנו גט ושמואל סבר איהו מיהא לרחל איכוון

ודעתיה אתנאה אבל בטעות אשה אחת דברי הכל אינה צריכה גט. והא מתני' כו' בטעות אשה אחת כעין שתי נשים פירשתי ללשון שקבל רבינו. עכ"ל רש"י במהדורא קמא:

וכתב ריב"ש דפירש"י ז"ל לא נהירא דכיון דלא פליגי אלא באחרונה שקדש סתם וכנס סתם היכי נקטו לעיל במילתייהו קדשה על תנאי וכנסה סתם ולפי' הרי"ף ז"ל ניחא דנקט קדשה על תנאי וכנסה סתם. ומיהו קשה עלה דתרווייהו שאין כאן טעות שתי נשים כיון דלא פליגי אלא באחת. וקשיא זו הקשה הרב ר' יהוסף הלוי לרבו הרי"ף ז"ל אלא שאפשר לומר דטעות שתי נשים ר"ל טעות הנמצא באחת משתי נשים. והר"י הלוי פי' כגון שקדש שתי נשים על תנאי וכנסה סתם כו' ולהאי פירושא אסתלקו כל הנהו קשיא. עד כאן:

עוד כתב ריב"ש ז"ל וז"ל והא מתני' דטעות אשה אחת היא ומותבי' מינה תיובתא ה"ג רש"י ואיכא ספרים דכתיב בהו דבטעות אשה אחת היא. ויש לומר דלהכי קרי לה בטעות אשה אחת משום דמתניתין איירי בהדיא באשה אחת דלא קתני המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים וכנסה סתם תצא שלא בכתובה אלא אנן הוא דפרשינן לה הכי והא דפריך משום דמותבי מינה תיובתא ולא פריך ממתניתין גופה והא מתניתין דטעות אשה אחת היא וקתני תצא שלא בכתובה הא גיטא בעיא היינו משום דאיכא לתרוצה למתניתין כדמתרצנא לה לעיל דכנסה סתם מילתא באפי נפשה היא אבל השתא מקשינן מדמותבי מינה תיובתא לשמואל דאלמא בני מדרשא ס"ל דאפילו בטעות אשה אחת פליגי דאי לא תקשי נמי לרב ומאי מקשה לשמואל ואי משום דרב מצי לאוקמא בטעות שתי נשים שמואל נמי אמר לך ולאו תרוצי מתרצת לה אימא דכנסה סתם לאו אירושא קאי אלא מדמקשו מינה לשמואל שמע מינה דלרב ניחא כפשטא אף על גב דטעות אשה אחת היא משום דפלוגתא אפילו בטעות אשה אחת היא:

ובפחות משוה פרוטה והוא נתכוון לקדשה במלוה אף על פי שישלח החתן סבלונות בתוך האירוסין דאיכא למימר לשם קידושין שדרינהו לא אמרינן הכי ואינה מקודשת ואם בעלו קנו משמע לאלתר סמוך לקדושין ואף על גב דבקטן שקדש ליכא למימר בעל לאלתר דהא אין בעילתו קונה עד שיגדיל איכא לאוקמי בקטן שהוא בן תשע שנים שביאתו ביאה אבל לקדש בכסף ובשטר אין לו יד וקתני קנו דלשם קדושין בעיל ולא אמרינן אקדושי קמא סמיך והא הכא דטעות אשה אחת גרידתא הוא דבעל לאלתר משמע דהוו להו קדושין וכניסה בזמן אחד ולא גרשה בינתיים וקא סלקא דעתך דבטעות נדרים עסקינן שהתנה עמה על מנת שאין עליה נדרים והטעתו שהיו עליה נדרים וכן למומין ולכל תנאי שיתנה דהיינו קדשה על תנאי כולהו וכנסה סתם וקאמר תנא קמא

אם בעלו קנו אלמא איכא למאן דאמר הכא לשם קדושין בעל ולאו אתנאיה קמא קא מכוון משום דאסיק אדעתיה דילמא לא מקיים האי תנאיה והויא בעילתו בעילת זנות הילכך גמר ובעל לשם קדושין וצריכה גט ואיך אמרת דברי הכל באשה אחת גרידתא אינה צריכה גט.

לא טעות פחות משוה פרוטה ובהא פליגי כדמפרש לקמיה מר סבר אדם יודע וכו'. ולא היינו קדשה על תנאי אבל בטעות תנאי כגון טעות נדרים דהויא קדשה על תנאי כולהו מודו דדעתיה אתנאה דסבר כיון דמנסבא ליה לית עלה נדרים הילכך לא תפסי בה קדושין וכי משתכחי עלה לא בעי גיטא ורבי שמעון סבר אין אדם יודע כו' והוי כטעות נדרים דאקדושי קמא בעיל. עכ"ל רש"י במהדורא קמא:

וז"ל הרשב"א ז"ל ואקשינן עלה מדתניא קדשה בטעות דקא סלקא דעתא היינו טעות נדרים ופליגי ואף על גב דבעל וכן היכא דקתני בעל משמע לאלתר דהיינו טעות אשה אחת וכדאמרי' אתמר נמי אמר רב אחא בר יעקב אמר ר' יוחנן המקדש על תנאי ובעל אינה צריכה ממנו גט דאלמא כל היכא דאמרינן ובעל משמע שהוא טעות אשה אחת דבעל לאלתר משמע והא דקתני בה וכן קטן שקדש דאלמא לא בעל לאלתר קאמר דבשעת קדושין קטן היה ובעל לאחר שהגדיל. יש לומר כגון קטן סמוך לגדלות היה ומיד שקדש לשעתו נגמרו שניו ונגמרו סימניו ובעל אלא דקשיא לי קצת מי נקט בעל הגמרא כי האי גוונא שזה אינו בא אלא בדרך המרחק וניחא לי דאשכחן כי הא ביבמות שילהי ד' אחין דאמרינן התם זר ששמש בשבת רבי חייא אומר חייב שתים ואוקימנא לה באיסור בת אחת ומשכחת לה כגון דאייתי שתי שערות בשבת בשעת עבודה דהוי לה זרות ושבת בהדי הדדי. ע"כ:

לא טעות בפחות משוה פרוטה ופרושי קא מפרש קדשה בטעות כיצד כגון שקדשה בפחות משוה פרוטה. ומיהו תמיהא לן מילתא בפחות משוה פרוטה נמי איכא למיקשי הכי והא הכא דבטעות אשה אחת היא ופליגי ואפשר דהכי נמי קאמר במאי דקא אמרינן במאי קא מיפלגי כלומר מאי שנא קדושי פחות משוה פרוטה מטעות נדרים. ומהדרינן מר סבר אדם יודע שאין קדושין תופסין בפחות משוה פרוטה לאו דוקא דאם כן אמאי קדשה בהכי מעיקרא ולא קדשה בפרוטה ותו מאי קא מהדר למאי דקשיא לן מאי שנא האי מהאי בטעות נדרים נמי איכא למימר שאילו יש בה נדרים אינה מקודשת אלא ודאי דהיינו כדאמרינן לעיל דלא דמו קדושי תנאי לקדושי דעלמא דקדושי תנאי דאיהו טעי בגופה כיון דחזינן ליה דאתני איכא למיחש דמקפיד אבל בקדושי דעלמא דלאו איהו

קא טעי בה כלל אלא קדושין הוא דלא מעלו בודאי כל אדם רוצה שיגמרו נשואין בכל מאי דאפשר ליה הילכך גמר ובעל לשם קדושין. הרא"ה ז"ל:

אבל בתוספות כתבו אדם יודע שאין קדושין וכו'. הך צריכותא הוה מצי למימר לעיל כי פריך והא אפליגו בה חדא זימנא ע"כ. אלמא דלאו היינו צריכותא דלעיל אם כן מאי פריך תלמודא במאי קא מפלגי והא בצריכותא דקא אמרינן לעיל מתרצה שפיר במאי קא מפלגי ויש לתרץ דלעיל הויא שקלא וטריא דסתם תלמודא והכא הויא שקלא וטריא דאביי ורבא.

ומיהו אכתי קשיא לשיטת הרא"ה דאם כן בצריכותא דלעיל אמאי קאמר דאי אתמר בההיא בההיא קאמר רב משום דליכא תנאה כולה בלשון שלילה דמשמע דעיקר הצריכותא היינו במאי דאיכא הכא תנאה פי' וסבור הוא שתתקיים תנאה הואיל ומנסבא ליה והתם ליכא למימר הכי ומיהו התם ליכא שום טעם לומר דבעל לשם קדושין אלא משום דליכא הך גריעותא דתנאה ואי בעי למימר משום דאדם יודע שאין קדושי קטנה כלום וגמר ובעל לשם קדושין לא הוה ליה למימר בגמ' דאי אתמר בההיא בההיא קאמר רב משום דליכא תנאה אלא הכי הול"ל בההיא קאמר רב משום דאדם יודע שאין קדושי קטנה כלום אלא ודאי משמע דצריכותא דהכא לאו היינו צריכותא דלעיל ואע"ג דרש"י פירש לעיל דליכא תנאה. והכל יודעין שאין במעשה קטנה כלום וגמר ובעל לשם קדושין. ע"כ. היינו לפי המסקנא וקושטא דמלתא פירש ז"ל כן:

ורש"י ז"ל פי' הכא וז"ל במאי קא מפלגי. לדידך דאמרת דלאו בתנאה פליגי במאי פליגי גבי פחות משוה פרוטה מאי טעמא דר"ש. ע"כ. פי' לפירושו דאי בעי מאי שנא קדושי פחות משוה פרוטה מטעות נדרים ומאי טעמא דת"ק דר"ש דמחלק ביניהו וכמו שפי' הרא"ה קשיא דהא כיון דקאמר מעיקרא מאי לאו טעות נדרים ומהדר ליה לא טעות פחות משוה פרוטה אלמא דלכ"ע איכא לאפלוגי ביניהו ואפילו לאביי דמותיב וכן פי' רש"י לעיל לא טעות פחות משוה פרוטה דטעה בקדושין דסבר שמקדשין בכך ועלה קאמר אי בעלו קנו דאדם יודע שאין קדושין בפחות משוה פרוטה וגמר ובעל לשם קדושין אבל בטעות תנאי לא מסיק אדעתיה לבעול לשם קדושין שסומך עליו אם לא שתנאו קיים לא היתה נשאת לו לחופה ע"כ. הלכך הא ידעינן טעמא דת"ק שפיר ולא בעיא עלה תו מאי טעמיה אלא הכי פריך במאי קמיפלגי פי' בשלמא לדידי בהא פליגי דת"ק סבר אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ור"ש סבר אדם עושה בעילתו כו' אלא לדידך דאמרת דלאו בתנאה פליגי פי' אע"ג דאיברא ודאי דלכ"ע דאין אדם עושה וכו' מ"מ בטעות תנאי לא אסיק אדעתיה לבעול לשם קדושין מעתה גבי פחות משוה פרוטה

במאי פליגי הרי אין אדם עושה כו' ומאי טעמא דר"ש דהא ודאי ברירא טובא דאין אשה מתקדשת בפחות משוה פרוטה וכולי עלמא מיחש חיישי להו ואין אדם עושה בעילתו כו' ומשני דבהא פליגי דמר סבר אדם יודע שאין קדושין תופסין בפחות משוה פרוטה ומר סבר אין אדם יודע שאין קדושין תופסין בפחות משוה פרוטה וכי קא בעל אדעתא דקדושין הראשונים בעל ועיקר שנויא בגמר לשונו הוא נתפס ולשיטת הרא"ה במאי דקאמר מעיקרא מ"ס אדם יודע כו' בהכי מתרצה מלתא שפיר כנ"ל פירוש לפירושו של רש"י.

וניחא להאי שיטתא דאע"ג דמצרכינן לה לעיל אפ"ה בעי במאי קא מפלגי והא דמחלקינן הכא מעיקרא בין טעות נדרים לטעות פחות משוה פרוטה דקאמר מאי לאו טעות נדרים ומשני לא טעות פחות משוה פרוטה אפשר דהיינו מטעמא וצריכותא דלעיל דשניא בין היכא דאיכא תנאה לליכא תנאה ואפ"ה בעי' במאי קא פליגי פי' מאי טעמא דר"ש. ואפשר דפי' לשון התוספות נמי בהכי אזלא והכי קאמרי אם אתה מפרש דכי קאמר הכא אדם יודע שאין קדושין כו' היינו כדי לחלק בין תנאי לפחות משוה פרוטה אליבא דת"ק מעתה תקשי אמאי לא קאמר הך צריכותא לעיל דהא הוה מצי למימר הך צריכותא לעיל כי פריך והא אפליגו בה חדא זימנא אלא ודאי דלא בעי אלא מאי טעמא דר"ש ועיקר שינויא היינו בגמר דבריו קאמר ומ"ס אין אדם יודע כו' וכדכתיבנא לעיל לשיטת רש"י וכי קאמרי הכא אדם יודע כו' לאו דוקא דידוע בודאי כן אלא כיון דליכא תנאה איכא למימר דמיחש חייש ואינו עושה בעילתו בעילת זנות וכדאמרינן בצריכותא דלעיל. וזה הדרך שאני אומר בזה הדיבור הוא קרוב למאי דרגיל לפרושי בכל מקום שאומרים התוספות הוה מצי למפרך הוה מצי לשנויי והוא מקובל אצלנו מהרא"ש בתוספות פרק קמא דשבועות.

וכתב ריב"ש וז"ל הא דקאמר אדם יודע שאין קדושין תופסין בפחות משוה פרוטה לאו דוקא אדם יודע דאם כן היכי מקדש לה מעיקרא בפחות משוה פרוטה אלא יודע ואינו יודע וגבי ביאה לא מחית נפשיה לספיקא מה שאין כן בתנאי דלא יהיב דעתיה שיהא עליה נדרים כיון שהתנה עמה וכיון שכן אינו בועל הפך כוונת מה שהתנה בפי' כמו שפירשתי למעלה ע"כ. ואפשר נמי לפרש לשון התוס' דקשיא להו דאמאי נקט לשון אדם יודע דאם כן היכי מקדש לה מעיקרא ותירצו דלהכי נקט לשון אדם יודע כדי לומר דשפיר מצינן לאצרוכינהו לעיל וגבי קדושי קטנה צודק שפיר לשון אדם יודע כנ"ל:

איתיביה הריני בועליך על מנת שירצה כו'. אע"פ שלא רצה האב מקודשת דלשם קדושין גמורין בעל ולאו אתנאה קמא סמך והא הכא דטעות אשה אחת וכו' שאין כאן

קדושין אלא בבעילה והרי הקדושין וכניסה באין כאחד דכניסה גופה הן הן הקדושין ואפ"ה קאמר ת"ק דלשם קדושין בעל ולאו אתנאיה סמך ובעיא גט דטעות אשה א' הן. הכא קדשה על תנאי וכנסה סתם שהרי קדושין וכניסה אחת הן לעולם דעתיה אתנאה והתם נמי בהא פליגי ת"ק סבר ע"מ שירצה אבל בסתמא משמע ע"מ שישתוק דנראה כמי שירצה והא שתיק ליה ואיקיים תנאיה דה"ק אע"פ שלא רצה האב דלא אמר רוצה אני אלא שתק מקודשת ור"ש סבר ע"מ שירצה אבא משמע עד דאמר בעינא הלכך אי אמר בעינא מקודשת ואי לא דשתק לא מקיים תנאיה אבל היכא דלא שתיק ואמר בהדיא לא בעינא דברי הכל אינה מקודשת ואתנאיה סמיך והא לא אקיים. רש"י במהדורא קמא: **וכתב הרשב"א ז"ל וז"ל ואקשינן תו מדתניא הריני בועליך ע"מ שירצה אבא אף על פי שלא רצה וכו'**. וקס"ד דפליגי אם בועל על דעת תנאי הראשון או לא ודחיק בלישנא דעלמא פליגי דמ"ס על מנת שירצה היינו שישתוק ומר סבר ע"מ שיאמר הן וקשה לי דבתוס' תניא בקדושין פ"ג בכי האי ובהדיא אתניא בגווה דבפלוגתא על תנאי הראשון הוא בועל או לא פליג והכי תניא התם ע"מ שירצה אבא אף על פי שלא רצה האב הרי זו מקודשת רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר רצה מקודשת לא רצה אינה מקודשת שלא היתה בעילה אלא על תנאי הראשון ויש לומר דתנאי דההיא בריייתא ודאי פליגי בההיא פלוגתא אבל לא היתה שנוייה בבית המדרש ולא מותבינן תיובתא מינה דכל בריייתא דלא מיתניא בי רבי חייא ורבי אושעיא לא מותבינן מינה תיובתא. ע"כ הרשב"א ז"ל.

וקשיא לי ומנליה דהך בריייתא בהכי פליגי דילמא בתנאה דלא אפשר לקיומי על ידי שליח. ופרש"י ז"ל לקמן והא הוי תנאה כדאמרי' לעיל הריני בועליך ואפשר דלכולי עלמא בעינא תנאה דאפשר לקיומי ע"י שליח ולכ"ע מקשים הוויות להדדי וליכא לאוקמה פלוגתא כתנאי בהכי כנ"ל. ואם תאמר ולמאי דס"ד דפליגי בעל תנאי הראשון בועל או לא למה ליה לרבי שמעון למימר רצה האב מקודשת פשיטא דהא נתקיים התנאי ולמאי דתריץ נמי דבלישנא בעלמא פליגי למה ליה למימר תרתי רצה האב מקודשת לא רצה אינה מקודשת בחדא מינייהו סגי לאפלוגי עלה דת"ק דקאמר אע"פ שלא רצה האב מקודשת. ויש לומר דאיברא ודאי דרבי שמעון תרתי קאמר חדא דבעינן שירצה האב בפי' ולא סגי בשתיקה והיינו דקתני רצה האב מקודשת ועוד דכי לא רצה אינה מקודשת משום דאמרינן על דעת תנאי הראשון הוא בועל ומאן דאותיב ס"ד דת"ק פליג בהדי רבי שמעון בההיא דעל תנאו הראשון ומשני ליה דלא פליג ת"ק בהדי ר"ש אלא בההיא דשתיקה אבל בההיא דעל תנאי הראשון הוא בעל מודה לר' שמעון דאם

לא רצה פי' דמיחה בפירוש אינה מקודשת דעל תנאי הראשון הוא בועל ואע"ג דר"ש בן יהודה קאי עלה דת"ק והלכך משמע דכולי מלתא לאפלוגי עלה דת"ק קא אתי מ"מ משמיה דר"ש קא אמרה דקדים ואיהו באפי נפשיה קאמר לה ות"ק עלה דרבי שמעון קא אתי ומודה ליה בחדא ופליג עליה בחדא.

והשתא ניחא דלא תקשי מהתוס' דקשיא ליה להרשב"א ז"ל ואדרבה מינה הוה מסתייע מאן דאותיב דלא מוקי פלוגתייהו בתנאה דלא אפשר לקיומי ע"י שליח והא דלא מייתי אידך ברייתא דמפרש ליה להדיא שלא היתה בעילה אלא על תנאי הראשון משום דבהך ברייתא הוזכר רבי שמעון בן יהודה באידך ברייתא דלעיל להכי מותיב מינה טפי כדי לאותובי מתרווייהו מההיא דקדשה בטעות וההיא דהריני בועליך וכדכתיבנא והשתא ניחא כל מאי דאקשינן כנ"ל:

יתומה שהשיאה אביה ונתגרשה כתוב בפרש"י ז"ל וקבל אביה את גיטה ותמיה הוא שמשהשיאה שוב אין לאביה רשות בה ומצאתי בתוספות לרבותינו הצרפתים שטעות סופר הוא ומתהני על הסופר הזה שאף בפרק ב"ש ביבמות כתב כן. הרמב"ן.

ובמהדורא קמא כתב רש"י וז"ל מודים חכמים לר' אליעזר ביבמות בפרק ב"ש המגרש את האשה והחזירה מותרת ליבם דכיון דגדולה היא חזרתה גמורה ואיתה במצות יבום כאשת איש דעלמא ורבי אליעזר אוסר דהואיל ועמדה עליו שעה אחת באיסור משום גרושת אחיו נאסרה עליו עולמית ותניא בגמרא מודים חכמים לר' אליעזר בקטנה שהשיאה אביה דהוו נשואין גמורין ואינה יכולה למאן בהם ונתגרשה דפקע רשות אב מינה משהשיאה והרי היא כיתומה אע"פ שאביה קיים יכולה למאן כיתומה ואם החזירה ארוס אסורה משום גרושת אחיו שהרי גרושיה גמורין דמכי יודעת לשמור את גיטה יכולה לקבל גיטה ואין חזרתה חזרה גמורה משום דיכולה למאן. ע"כ:

דף עד.

משום רבי אליעזר אמרו חולצת ואינה מתיבמת פרש"י ז"ל דטעמיה דר' אליעזר משום דגזר אטו החזירה כשהיא קטנה ועדיין קטנה היא דהא אפילו גרשה כשהיא גדולה והחזירה אסר ר' אליעזר כדתנן המגרש את אשתו והחזירה ומת או חולצת או מתיבמת ורבי אליעזר אוסר משום הכי לא גריס הרב ומ"ס אין אדם יודע שאין קדושי קטנה כלום. ואיכא למידק אי הכי קשיא הא מתני' לשמואל דהכא משמע דקדושי ודאי הוו לכ"ע ואלו לשמואל אמר צריכה גט משני ותו דקאמר והא הכא דטעות אשה אחת היא ופליגי אלמא טעמא דרבי אליעזר משום דאין חזרתה חזרה גמורה דאי לאו הכי הרי לא פליגי

בה כלל דמדרבנן נשמע לרבי אליעזר והוה ליה למימר והא הכא דטעות אשה אחת היא וקתני דצריכה גט ואיכא למימר דשמואל דאמר כר"ש דלעיל דקטן ומשום לתא דידיה אמרינן דפליגי ובלאו האי פירושא נמי איכא למידק דקס"ד דמקשה דאיכא לדמויי קטנה לטעות נדרים דאשה אחת אידך פלוגתא דרב ושמואל נמי טעות אשה אחת היא ואפ"ה אמר רב אינה צריכה גט משני ואי לא הוה מקשה מהא מתני' יכילנא לשנויי שאני התם דליכא תנאה אבל השתא מיהא קשיא מאי אלימתא דהא מהא אלא ה"פ דהא דאמר רבי אליעזר בהחזירה כשהיא קטנה וגדלה אצלו חולצת ולא מתייבמת מדינא קאמר ומשום דקסבר שאין חזרתה חזרה גמורה שעל מנת קדושין הראשונים בעל וכיון דמשכחת לה דגדולה שאין חזרתה חזרה גמורה ואסורה מדאורייתא גזר רבי אליעזר בכולהו נשי אטו האיך כדאיתא ביבמות והיינו דאמרינן ומר סבר אין אדם יודע דבהא דינא קאמרינן ולא גזרה דאלו היתה חזרתה חזרה גמורה ואין לך גדולה שאסורה לייבם מן התורה היאך אסר ר' אלעזר החזירה כשהיא גדולה אטו החזירה כשהיא קטנה ועדיין קטנה היא הא לא דמיין והחזירה כשהיא קטנה וגדלה היא גופה גזרה היא ומשום הכי אצטריך למימר ומר סבר אין אדם יודע דאלמא דינא קאמרינן כך פירשה הראב"ד ז"ל ולהאי פירושא שמואל נמי דאמר כרבי אליעזר.

ומאי דקשיא לן נמי ליקשי ליה מאידך פלוגתא דשמואל השתא להאי פירושא איכא למימר דרבא ס"ל כי פליגי רב ושמואל בקטנה בשלא בעל ורב סבר כי גדלה גדלי קדושי בהדה ושמואל לית ליה האי סברא אבל ברייתא משמע ליה כשבעל דאי לא בעל היכי גזר ר' אלעזר אשה דעלמא אטו הא דהכא הא לא דמיא כלל דהא הכא אלו בעל הוה קני לגמרי וליכא למגזר החזירה כשהיא גדולה אטו החזירה כשהיא קטנה ולא בעל דלא שכיחא גדלה אצלו ולא בעל ועוד דלא דמיין אלא אפילו כשבעל משמע ליה ואפ"ה אמר ת"ק מתייבמת שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ואלו לפרש"י לא מצינן למימר הכי דהא לדבריו דר' אלעזר כולה גזרה היא וכי היכי דס"ד השתא לאוקמי אידך פלוגתא דשמואל בשלא בעל כי היכי דלא תקשי לרבה ברייתא נמי בהכי אפשר לאוקמה ות"ק טעמיה משום דכי גדלה גדלי קדושין בהדה כדרב ולשמואל קשיא מ"מ כולהו סברי דהא דר' אליעזר גזרה היא ומיהו האי תירוצא לא שמיע לי דהא איכא למימר דרבנן כשלא בעל ומשום דכי גדלה גדלי קדושין בהדה ור' אליעזר סובר אפילו כשבעל נמי חולצת ולא מתייבמת משום דטעות אשה א' היא אלא איכא לדחוקי ולמימר גדלה אצלו משמע כשבעל כדתנן ביבמות [קיא ב'] ויגדלו זה עם זה וזה התירוץ אף לפרש"י ז"ל אבל אינו נכון ולא מספיק.

ואחרים פירשו לפי פי' רב אב ב"ד דפלוגתא דרב ושמואל איכא לאוקמא בטעות אשה אחת כעין שתי נשים כגון קטנה מן הארוסין שלא מיאנה והגדילה וכנסה לחופה ובעלה אבל ברייתא דקתני השיאה והחזירה כשהיא קטנה משמע שהחזירה לנשואין ובעל לחוד משגדלה והיינו טעות אשה אחת גרידתא. וטוב מזה ומזה שמעתי דהיינו טעמא דלא אקשינן מהא דאמר רב אינה צריכה גט משני משום דהתם פשיטא לן דאדם יודע שאין קדושי קטנה כלום דביתומה שלא בחיי האב עסקי' והתם כ"ע ידעי שאין קדושי קטנה כלום אבל הכא ביתומה בחיי האב עסקינן ואביה קבל קדושיה והחזירם לבעל והכא ודאי לא ידעי אינשי כיון שנשאת שוב אין לאביה רשות בה הלכך דמי לטעות אשה אחת גרידתא דלא ידע האי גברא אי איכא עליה נדרים או לא ולספיקא נחית ובעיל הלכך מהא קשיא ולא מדרב ולשמואל נמי ליכא למקשי מהא ברייתא דקתני חולצת או מתייבמת דאיהו סבירא ליה דהא דא"ר אלעזר חולצת ולא מתייבמת מדינא קאמר ולא משום גזרה ורבי אלעזר קאי כוותיה ובגדולה הוא דגזר רבי אליעזר משום קטנה או משום גדולה שהחזירה כשהיא קטנה ואיהי גופיה דינא ולא גזרה כך תירץ לי רבינו נר"ו ומ"מ הא דכתב רש"י דל"ג ומר סבר אנן גרסינן ליה ומשום שמואל אצטריכינן להכי דלדידיה נמי אקשי ומיהו ס"ל דר' אלעזר דינא קאמר א"נ אפילו רב כדכתב'. הרמב"ן.

וכתב הרשב"א ז"ל דלפי תירוץ זה של רבו של הרמב"ן נראה דהיינו דלא מקשי' לעיל אלא מקדשה בטעות וכדשנינן ליה דבטעות [פחות משוה פרוטה קאמר ולא אקשי ליה מקטן שקדש מיהא דכטעות] אשה אחת היא ופליגי משום דההיא פשיטא ליה דאדם יודע שאין קדושי קטן כלום ולא דמי לטעות גרידתא והיינו נמי דכי שני ליה בטעות פחות משוה פרוטה אבעיא ליה עלה במאי קא מפלגי ואוקמה באדם יודע ואין אדם יודע ובקטן שקדש לא אבעיא ליה במאי פליגי דההוא פשיטא ליה דבאדם יודע ואין אדם יודע פליגי. ע"כ:

והרא"ה כתב דלא נהירא דלפום מאי דפרישנא נמי אדם יודע שאין קדושי קטנה כלום מאי קאמר דלאו משום דידע הוא דקא אמרי אלא דכיון דלאו משום טעות דטעי בגופה הוא אלא משום קדושין דלא מעלו כל אדם רוצה שיגמרו נשואין תו לית להאי הפרשא כלל אלא עיקר תירוצא כדפריך רב סבא בעל המאור ז"ל דאי אקשי' מההיא דלעיל מקמי דידעינן הפרשא בין קדושי טעות לקדושי דעלמא איכא למימר דההיא נמי בטעות אשה כעין שתי נשים אתיא והיכי דמי כגון שקדשה כשהיא קטנה ולאחר שגדלה כנסה סתם ובעל סתם דאיכא תרי סתמי אבל הכא ליכא למימר הכי דהא קתני החזירה כשהיא

קטנה וגדלה אצלו אלמא לאחר שהיא אצלו הגדילה ותו ליכא למימר כשהגדילה אלא חד סתמא וזהו הנכון. ע"כ:

וז"ל רש"י במהדורא קמא משום רבי אליעזר אמרו כו'. דגזר הא משום יתומה בחיי האב והא הכא דטעות אשה אחת גרידתא הוא דטעות קדושי קטנה הוי כמאן דקדיש על תנאי ובעל סתם דכי היכי דקדושי תנאי לא הוו קדושין גמורין קדושי קטנה נמי אינן כלום וכיון שהגיע אותו זמן שהיא ראויה לקדש דהיינו לאחר שגדלה אמרינן לשם קדושין גמורין בעל והיינו קדש עכשו ובעל לאלתר דעד אותה שעה שגדלה עמדה אצלו בקדושי קטנה וכיון שגדלה אצלו שעה אחת אמרינן שנתן דעתו לבעול לשם קדושין דעד השתא הוו להו קדושי אריכי ומתייבמת אלמא כל היכא דקדיש אי נמי מיעקרת קדושין יהיב דעתיה לאהדורי ולקדושי קדושין גמורין כל היכא דמצי ואת אמרת דבאשה אחת גרידתא דלא בעיא גט כדפרכינן. ומשני התם היינו טעמא משום דאדם יודע שאין קדושי קטנה כלום הלכך מיהדר אקדושי מעליא אבל היכא דקדיש על תנאי כסבור הוא שהיא יכולה לקיים תנאי ולא יהיב דעתיה אלא אהנהו קדושין קמאי הלכך אמר רבא דלא בעיא גט ואי הוה מותיב ליה נמי מההיא דלעיל קטנה שלא מיאנה וכו'. דבההיא פליגא בהדיא רב ושמואל אי הוה הדר בעל לשם קדושין או אקמאי סמיך הוה משני ליה נמי טעמא דרב דאדם יודע כו' אפ"ה תימה לי אמאי לא אותבה. עד כאן:

עוד כתב הרמב"ן וז"ל ורבינו אלפסי פי' טעות אשה אחת כעין שתי נשים קדש על תנאי ולאחר זמן כנס סתם ובעל וטעות אשה גרידתא קדש על תנאי ובעל מיד או שקדש וכנס והזכיר תנאו ובעל מיד כל שבעילתו סמוך לתנאי בין דכניסה בין דקדושין אשה אחת גרידתא מופלג מן התנאי כעין שתי נשים ואקשינן עליה דרב כל הנך מתניאתא דקתני בהו בעלו משמע מיד. ורב יהוסף הלוי תלמידו ז"ל השיב עליו היכי אותבינן מהא מתני' דקתני או שהחזירה כשהיא קטנה וגדלה אצלו דילמא ההיא בטעות אשה אחת כעין שתי נשים היא ומסתמא נמי הכי משמע דהא כשהיא קטנה החזירה ואח"כ גדלה ובעל. ולאו קושיא היא דכיון דקס"ד דאין אדם יודע שאין קדושי קטנה כלום א"נ יודע ואינו יודע אדעתא דקדושי קמאי בעל בין לאלתר בין לאחר זמן דליכא לאפלוגי בה בין לאלתר בין לאחר זמן וכ"ש כשמחזיר קטנה ובועל מיד עד לאחר זמן דלא אזלינן בתר בעילה דגדלות בלחוד וכי איכא לאפלוגי גבי טעות נדרים הוא דאיכא לאפלוגי כיון דאתני מעיקרא ובסתר זמן מרובה בעיל חזקה אין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו מדלא בדיק שמע מינה אחולי אחליה לתנאיה כי היכי דלא לשוייה בעילתו בעילת זנות והאי פלוגתא דרב ושמואל בקטנה שלא מיאנה מפרשה כדכתיבנא לאידך פירושא.

והרב רבינו יהוסף הלוי פי' טעות אשה אחת כעין שתי נשים בעל שתי פעמים ולא הזכיר תנאו ואינו נכון כלל דכולהו תיובתא לא מפרשי שפיר לדידיה ואין הכרח גמור בפירוש שמועה זו ודמיא כמאן דמחי לה מאה עוכלי בעוכלא והמחוור מכולם הוא פי' הרב הלוי בטעות שתי נשים ופי' הרב אב ב"ד ז"ל בטעות אשה אחת כעין שתי נשים ובהכי סלקא שמעתין טפי. עכ"ל הרמב"ן ז"ל:

אתמר נמי כרבה דקאמר דבטעות אשה אחת גרידתא דברי הכל אינה צריכה גט דדעתיה אתנאה. רש"י במהדורא קמא.

ואיכא למידק דהיכי אתמר הכא דר' יוחנן לדברי הכל קאמר לה ודלמא מסברא דנפשיה קאמר לה וכשמואל ס"ל ופליג עליה דרב. ובמהדורא בתרא כתב הרב ז"ל וז"ל אתמר נמי. כרבה דאמר בטעות אשה אחת גרידא אין צריכה ממנו גט. פי' לא מייתינן הכא מדרבי יוחנן דלדברי הכל אינה צריכה גט אלא הכי מייתינן דהא ודאי רבה לא שמע מרב ושמואל הכין אלא דקסבר דהדין פשוט כן וליכא למאן דאמר דבכה"ג לאו דעתיה אתנאה ומייתי לה דהכי נמי סבירא ליה לרבי יוחנן כוותיה ואכתי קשה קצת דלרבה פשיטא ליה מלתא טובא עד דאמר דליכא מאן דפליג בהכין ואותביה אביי דאיכא מאן דפליג ומשני ליה דליכא מאן דפליג ופשיטא מלתא טובא ומדאצטריך ליה לרבי יוחנן לאשמועינן הך דינא אלמא משמע דיש צדדין לומר איפכא דצריכה גט דאי לא תימא הכי מאי אתא לאשמועינן והלכך לא הויא ההיא דומיא דרבה אלא דמ"מ מייתי דכי היכי דס"ל לרבה דאין צריכה גט בטעות אשה אחת גרידתא הכי נמי סבירא ליה לר' יוחנן.

ודע דהתוס' פירשו לעיל דאביי פליג אדעולא א"ר אלעזר דלאביי ע"כ לא פליגי רב ושמואל אלא כשבעל אבל לא בעל לכ"ע אינה צריכה גט ולעולם אמר רבי אלעזר לא פליגי אלא בשלא בעל אבל בבעל לכ"ע צריכה גט וכלהו שקלא וטריא דתלמודא עד השתא היינו בשיטת אביי והשתא מייתי מדר' יוחנן דהיינו כאביי ולא כעולא מדקאמר המקדש על תנאי ובעל אינה צריכה הימנו גט דלעולם בבעל דברי הכל צריכה גט ולשיטתו של רש"י ליכא לפרושי הכין אלא כדפרישנא וכדכתיבנא כנ"ל:

איתיביה רב אחא בריה דרב איקא בר אחתיה חליצה מוטעת וכו'. לא אקשינן אלא מדרבי יוחנן אדרבי יוחנן אבל לרבה לא קשיא ולא מידי דדלמא איהו כר"ל ס"ל בחליצה מוטעת ושניא חליצה דבכל גוונא כשרה אבל לרבי יוחנן דבעי כונה לחליצה שיתכוונו שניהם לחליצה ולא למידי אחרינא ע"כ צריך אתה לומר דאחולי אחליה לתנאיה ומעתה תקשי מדידיה אדידיה וכדבעיא למכתב עוד בס"ד כנ"ל.

ואם תאמר ודלמא ר' יוחנן לדחויי הא דר"ל הוא דקאמר אינו שונה בין שנתכוון כו'. פי' שלא נתכוון לכנוס אלא לפטור אבל כל שאומרין לו חלוץ לה ע"מ שתתן לך מאתים זוז אע"ג דלא קיימה התנאי וגם הוא לא אחיל לתנאיה אפ"ה חליצתו כשרה דדוקא בההיא דר"ל דקא מכוון הפך מעשה החליצה דחליצה הוא לפטור והטעו אותו ואמרו לו דהיינו ע"מ לכנוס הוא דפליג עליה רבי יוחנן ופסל אבל כל שמכוון לפטור בחליצתו אע"ג דהוי על תנאי ולא נתקיים התנאי ולא מחל תנאו חליצתו כשרה דשניא חליצה משאר דיני דעלמא וי"ל דכוונת חליצה בעינן לרבי יוחנן ולהכי דייק לשון ונתכוון פי' שנתכוון לחליצה כשרה וכל שחולץ על תנאי ולא נתקיים התנאי הרי למפרע לא כיון לחלוץ ואנן כוונה לחלוץ בעינן והלכך ע"כ אית לן למימר דאחולי אחליה לתנאיה ואפשר דזהו שכתב רש"י שנתכוון הוא לחליצה. ע"מ שתתן כו' ואף ע"ג דלא יהבה כשרה. ע"כ. ובמהדורא קמא כתב וז"ל בין שנתכוון הוא לחליצה כשרה שתתן לו מאתים זוז ולא נתנו לו ע"כ. כנ"ל:

אלמא כיון דעביד מעשה אחולי אחליה לתנאיה קס"ד דמקשה שלא יועיל שום תנאי לבטל הדבר אם לא שיזכיר התנאי בשעת גמר המעשה. לשון הרא"ש ז"ל. והיינו דנקט אלמא כיון דעבד מעשה כו' ולא נקט כיון דחלץ כדי לאשמועינן הכי בעלמא.

וז"ל רש"י במהדורא קמא כיון דחלץ סתם אחליה לתנאיה למאתים זוז וחלץ לשם חליצה גמורה הכא נמי אחליה לתנאיה דנדרים ובעל לשם קדושין ע"כ.

וז"ל הרא"ה ז"ל אלמא כיון דעבד מעשה אחליה וכו'. כלומר כיון דעבד מעשה סתם ובשעת מעשה לא הזכיר תנאו אחולי אחליה לתנאיה ע"כ. ואם תאמר לפי מאי דקס"ד השתא אמאי קרי לה חליצה מוטעת והא כיון דאחליה לתנאיה לא הויא מוטעת. וי"ל כיון דמעיקרא לא נתפייס זה אלא ע"מ שיתנו לו מאתים זוז אף ע"ג דשוב כשבא לחלוץ אחליה לתנאיה לפי אומד דעתנו ולאו דאחליה בפי' חליצה מוטעת מקרי וכבר אמרו תחלתה באונס וסופה ברצון מותרת משום דיצר הלבישה הכא נמי יראת ה' אלבשיה שלא להכשילה ואחולי לתנאיה ומ"מ לא אחליה בפי' שחושב שיקיימו תנאו אע"ג דהוא אחליה בינו לבין עצמו שיחשבו שלא מחל והרי הם חושבים להטעותו והוא חושב להטעותם ולהכי קרי לה חליצה מוטעת כנ"ל:

אמר ליה בר בי רב שפיר קאמר בתמיה פי' הדבר תמיה מצד עצמו דאם כן היכי קרי לה חליצה מוטעת ועוד מכדי כל תנאי מהיכן גמרינן כו' כנ"ל:

תנאה דאפשר לקיומיה ע"י שליח כי התם כמו שנעשה אותו תנאי דבני גד ובני ראובן על ידי שליח שהרי משה צוה ליהושע לנשיאי העדה אם יעברו בני גד ובני ראובן אתכם

ונתתם אלמא אותו תנאי על ידי שליח נעשה והכי נמי בעי' כולהו תנאי דעלמא דלהוו הכי דאפשר למעבד להו ע"י שליח שאם אמר לשלוחו צא וחלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז לא אמר כלום שאינו יכול לעשותו על ידי שליח הלכך כשרה ולא משום תנאה. והא ליכא למימר דבעינן דלהוו כולהו תנאים על ידי שליח כי התם אבל באפשר בעלמא לא איכפת לן דהא לא עדיף ההיא דהוי שליח ממש מההוא דאי בעי אפשר ביד שליח והשתא מיהא ביד בעלה עצמו הוא ומ"ה קבל תנאי דאפשר לקיומיה דכי היכי דאתני משה הכי נמי מצי מתני יהושע ובני גד ובני ראובן נמי אי הוו משדרי שלוחייהו לארץ ישראל הוה מקיים תנאיה ולא נהירא לי. רש"י במהדורא קמא.

הקשו בתוספות מה סברא היא דבעי הכי ואי משום דבעינן דומיא דתנאי בני גד ובני ראובן אם כן נלמוד לגמרי מהתם מה התם היה מעשה בנתינת קרקע אף בכל מקום בעינן קרקע ותירצו דהיינו טעמא הואיל והמעשה כל כך בידו שיכול לקיימו על ידי שליח סברא הוא שיהא בידו כמו כן לשוייה ביה תנאי אבל חליצה שאין בידו לקיימה ע"י שליח לא הוה בידו נמי לשווייה ביה תנאי ואפילו לא יתקיים התנאי המעשה קיים והשתא נמי ניחא דלא תקשי דמשמע דלענין קיומי ע"י שליח כולי עלמא מודו ליה דילפינן מתנאי בני גד ובני ראובן לענין תנאי כפול משמע בגיטין במי שאחזו דדוקא רבי מאיר קאמר ליה ולא רבנן אלא היינו טעמא כדפרש"י דהכא איכא הך סברא אבל במילי אחריני ליכא סברא כל כך הלכך פליגי עליה וקשיא להו לתוס' לפי שיטתם דלכ"ע אין תנאי בחליצה דמסיק רבינא בפרק רבן גמליאל לכ"ע יש תנאי בחליצה ותירצו בתוס' דאיברא ודאי דאין תנאי בחליצה להתירה לשוק ומיהו אהני תנאה דאכתי איכא זיקת יבום לענין דכי אמר לה התקדשי לי בזיקת יבמין דצריכה גט מדרבנן אבל רש"י כתב שם בפ' רבן גמליאל ה"ג רבינא אמר דכ"ע יש תנאי בחליצה אע"ג דקי"ל חליצה מוטעת כשרה הני תנאי לא סבירא ליה. ע"כ:

וכן כתב הריטב"א בחדושיו הארוכין שם ביבמות פרק רבן גמליאל דהא דאמר רבינא דכולי עלמא יש תנאי לחליצה להכי תנאי קאמר דאליבא דהלכתא קי"ל אין תנאי בחליצה כדאיתא בפרק המדיר ובפרק מצות חליצה ודכוותא בגט פשוט דכ"ע אותיות נקנות במסירה ואנן קיימא לן דאין אותיות נקנות במסירה אלא דהתם להנהו תנאי קאמרי' ע"כ.

ומשמע לי דרש"י אזיל לשיטתיה דהכא משום הכי גמרינן תנאי דאפשר לקיומיה על ידי שליח משום דאיכא לאקשויי בקרא דמשה היה מדבר עם בני גד ובני ראובן לכך הוה ליה לסיומי עמהם תנאה ולומר להם אם תעברו יתנו לכם ואם לא תעברו ותאחזו

כו'. ושוב היה לו לצוות אל ראשי בני ישראל שיעשו כן אמאי אפסיק וצוה את יהושע ולא גמר הענין עמהם וכדכתיב ויצו להם משה וגו' ויאמר משה אליהם אם יעברו וגו' ונתתם להם וגו' וזהו שכתב רש"י על ידי שליח. כי התם שהרי משה צוה ליהושע לתת להם את הארץ שהיה שלוחו של משה כו' ע"כ. והלכך דמיא האי להך דתנאי כפול דכי היכי דתנאי כפול מייתי לה מיתורא דקרא הכי נמי מייתינן האי דאפשר לקיומי על ידי שליח ומאן דפליג בתנאי כפול פליג נמי בהך דכולהו מילפותא דקראי ילפי' להו ואין סברא בזו יותר מזו והשתא ניחא הא דאסיק רבינא בפרק ר"ג וכדפרי' ז"ל התם וניחא נמי דקאמרי מכדי כל תנאי מהיכא גמרינן כו' פי' דיני התנאי וזהו שכתב רש"י כל תנאי מהיכן גמרינן מתנאי בני גד ובני ראובן. דאם יעברו ונתתם ואם לא יעברו ונאחזו בתככם. ע"כ. פי' דין תנאי כפול והן קודם ללאו ושאר דיני התנאי.

אבל לשיטת התוספות לא מצינן לפרושי כן דאע"ג דלא ילפינן תנאי כפול מ"מ בעינן למילף אפשר לקיומי ע"י שליח מסברא וכדכתיבנא מעתה היכי מצי למימר מכדי כל תנאי מהיכן גמרינן כו' אלא הכי קאמר מכדי כל תנאי מהיכן גמרינן כו' פי' דעיקר התנאי שיבטל המעשה אם לא יתקיים התנאי מתנאי בני גד ובני ראובן ילפינן לה אבל לא מיירי לענין תנאי כפול וכדכתיבנא כנ"ל:

התם משום דאיתקוש הוויות להדדי פי' וכסף ושטר אפשר ע"י אחרים ואע"ג דאיכא ביאה הויא לה חדא והני תרתי וחדא מתרתי אתיא. הרא"ה ז"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא דאיתקוש הוויות להדדי והלכה והיתה לאיש אחר וכיון דרוב הוויות אפשר לקיומינהו ע"י שליח כגון בכסף ובשטר ביאה נמי כדאפשר לקיומינהו ע"י שליח דמיא ואף ע"ג דאיתקוש יציאה להויה חליצה לאו יציאה מקרי לה ולא דיינינן לה כדאפשר לקיומיה ע"י שליח בהויה. קדושי מלוה לא הוו קדושי דמלוה להוצאה נתנה ולא הויא בעין ההוא שעתא ומעות מתנה בעלמא נינהו. צריכה הימנו גט גרסינן אמר ר' אמי המקדש בפחות משוה פרוטה כו' בהא הוא דלא טעי וגמר ובעל לשם קדושין אבל בהנך דאמרת כגון מלוה ועל תנאי ודאי פליגנא עלך דודאי טעי איניש דסבר קדושי מעליא נינהו ובעל על דעת קדושין הראשונים ולא בעינן גט. עד כאן:

וז"ל הרא"ה ז"ל נוסחא דוקנא אמר רב עולא בר אבא אמר עולא אמר רבי אלעזר המקדש במלוה ובעל על תנאי ובעל פחות משוה פרוטה ובעל צריכה הימנו גט ואיכא נוסחי דכתיב בהו דברי הכל אינה צריכה הימנו גט. וליתא דהא פלוגתא היא דר' שמעון בן יהודה ות"ק. וליכא למימר דדברי הכל מדרב ושמואל קאמרינן דהא לעיל קאמר רבא האי לישנא ומותבינן ליה משום דהויא פלוגתא דרבי שמעון בן יהודה ורבנן ולא גרסינן

נמי אינה צריכה הימנו גט ולא גרסינן דברי הכל. חד דלא מסתבר דאמרי שמעתא אליבא דרבי שמעון בן יהודה דהוי יחידאה ודלא כרבנן דפליגי עליו. ותו דהא רב כהנא משמיה דעולא קאמר המקדש על תנאי ובעל צריכה הימנו גט ובטעות אשה אחת גרידתא קאמר ממאי מדאמרינן דשמעתיה מפקא מדרב יהודה אמר שמואל משום ר' ישמעאל דאמר יש לך אחרת שאף על פי שלא נתפשה מותרת ואיזו זו שקידושי' קידושי טעות שאפי' בנה מורכב על כתפה ממאנת והולכת לה ואם איתא דההיא בטעות אשה אחת כעין שתי נשים לא הוה מפקא מהך דאיכא לאוקמה להא דר' ישמעאל בטעות אשה אחת גרידתא אלא ודאי אפילו בטעות אשה אחת הוא דאמרינן דצריכה גט ודמיא להא דר' אליעזר ודרבי יוחנן לעיל דחד לישנא הוא ואם כן קשיא דעולא אדעולא דהא עולא קאמר הכא דאינה צריכה גט. ותו דלישנא דאידך דר' אמי לא שייך להאי גרסא דקאמר במקדש במלוה צריכה הימנו גט בהא הוא דלא טעי אבל בהנך טעי ואם איתא דגרסינן אינה צריכה גט למה לי לפרושי בדרב אמי טעמא דהנהו דלעיל מסתייה דקאמר צריכה הימנו גט דבהא ודאי לא טעי ולא גרסינן נמי דברי הכל צריכה הימנו גט דהא ודאי ליתא דהא אפילו בטעות אשה אחת כעין שתי נשים קאמר שמואל אינה צריכה הימנו גט.

אלא ודאי לא גרסינן אלא כדכתיבנא ומיהו צריכה גט דקאמר אכולה ולא דמיא אהדדי. דבמלוה ופחות משוה פרוטה הוי גט גמור דאורייתא ועל תנאי הוו קידושין דרבנן וגט דרבנן. וכדאמרינן נמי באידך ולא היה כח ביד חכמים להוציאה בלא גט והשתא אתיא שפיר הא דר' אמי דאתי לאפלוגי ואמר המקדש בפחות משוה פרוטה ובעל צריכה הימנו גט בהא הוא דטעי כלומר בהא הוא דמודה ליה משום דטעי אבל בהנך לא מודה ליה דבהנך לא טעי ומסתברא דרבי אמי כי נקט מקדש בפחות משוה פרוטה הוא הדין למקדש במלוה. תדע דלאו דוקא האי בלחוד דהא איכא קידושי קטנה נמי דקתני ליה בההיא מתניתא בהדי פחות משוה פרוטה ואמרינן בתרווייהו בעלו קנו. ולא נקט האי אלא לאפוקי קידושין על תנאי וכדפרי' דקידושי תנאי דלא טעי מידי בגופא שאני והאי דנקט אבל בהנך משום דקידושי תנאי טובא גוונא הוו. ואי גרסינן אבל בהך כל שכן דאיתא שפיר.

ולענין הלכתא ופסקא דשמעתא קי"ל כמאן דאמר בטעות אשה א' כעין ב' נשים שהיא צריכה גט גמור מן התורה וא"צ לומר קדשה סתם וכנסה סתם ובעל סתם אבל טעות אשה אחת גרידתא אסיקנא דצריכה גט ומסתברא דגט מדרבנן הוא וה"מ בשבעל אבל קדש על תנאי וכנס סתם ועדיין לא בעל לא עשה ולא כלום ואינה צריכה גט. אבל קדשה סתם וכנסה סתם צריכה גט מן ספק תורה. אבל קדשה סתם ועדיין לא כנסה אינה צריכה

גט דודאי לא סגי' דלא הויא מקח טעות ומיהו הני מילי בטעות נדרים אבל בקדושין דעלמא צריכה גט גמור מן התורה. וכדרב דאמר אינה צריכה גט משני וכגון קידושין בפחות משוה פרוטה וקטנה. והמקדש במלוה לפום מאי דפרישנא לר' אמי דלא פליג אמלוה בכולהו הוו קידושין גמורים וצריכה גט מן התורה. הרא"ה ז"ל:

וז"ל ריב"ש ז"ל ה"ג אמר רב עולא כו'. המקדש במלוה ובעל על תנאי ובעל בפחות משוה פרוטה ובעל צריכה הימנו גט ומיהו לא דמו אהדדי דמקדש על תנאי ובעל אינה צריכה גט אלא מדבריהם כדמשמע לישנא דאמר בסמוך זה היה מעשה ולא היה כח בחכמים כו' וכן כתבו הרמב"ן והרא"ה אבל בהנך אחריני צריכה גט גמור מדאורייתא דהא פחות משוה פרוטה וקטן שקדש ובעל צריכה גט גמור כדאמר רב בקטנה שלא מיאנה דאינה צריכה גט משני ואם כן קטן שקידש ובעל בפחות משוה פרוטה ובעל בכולהו צריכה גט גמור משום טעמא דאדם יודע ואינה צריכה גט משני ואפשר דהכי קאמר דמקדש במלוה דצריכה גט גמור דאיתיה נמי לטעמא דאדם יודע וכן דעת הרא"ה. או אפשר דמקדש במלוה אינה צריכה גט אלא מספק כמו המקדש על תנאי ובעל דלא אמרינן אדם יודע אלא בקדושי קטן או במקדש בפחות משוה פרוטה והיינו דשבקה לעיל בברייתא דקדשה בטעות למקדש במלוה ולא נקט אלא מקדש בפחות משוה פרוטה וקטן שקדש והלכך נקטינן דמקדש על תנאי ובעל דהיינו טעות אשה אחת גרידתא צריכה גט מדבריהם כרב כהנא כו' ובטעות שתי נשים או כעין שתי נשים קי"ל כרב דאמר צריכה גט וגט גמור מדאורייתא קאמר אבל כתובה לית להו ודוקא כשבעל אבל קדש על תנאי וכנס סתם אינה צריכה גט כלל כיון שלא בעל אבל כשקדש סתם וכנס סתם צריכה גט מספק אע"פ שלא בעל.

ויש מי שכתב במקדש סתם ונמצאו עליה נדרים ולא כנס ולא בעל דאינה מקודשת כלל דמקח טעות הוי דלא אמרינן לעיל מקודשת מספק אלא בקדשה וכנסה סתם אבל כשקדש סתם לחודיה אינה צריכה גט כלל. ולא נראה לי דכיון דקדש סתם צריכה גט מספק דלא אמרינן אינה מקודשת כלל אלא כשקדש על תנאי ולא בעל. ויש מי שנסתפק בקדש סתם וכנס סתם ובעל אם צריכה גט גמור דהכא משום דקדש סתם מגרע גרע דהיכא שקדש על תנאי איכא למימר דכשכנס סתם ובעל סתם הוא נותן אל לבו לגמור נשואים ולא על דעת קידושין הראשונים הוא בועל אבל זה שלא התנה כלל לא רמי אנפשיה לאדכורי נדרים.

ונראה שאין כאן ספק וגט גמור היא צריכה דלא גרע כשהכל הוא סתם מקדש על תנאי וכנס ובעל סתם וכן דעת הרא"ה ז"ל ובמקדש הקטנה וקטן שקדש ובעל אחר שהגדילו

צריכה גט גמור מדאורייתא כרב דאדם יודע שאין קדושי קטנה וקטן כלום וגמר ובעל לשם קדושין וכן במקדש פחות משוה פרוטה ובמקדש במלוה ובעל דעת הרא"ה דצריכה גט גמור מדאורייתא ואינה צריכה גט משני אבל אינו נראה אלא צריכה גט מדרבנן מראשון ושני וכן כתב הרמב"ם:

אבל הרשב"א כתב וז"ל ה"ג אמר רב עולא בר אבא אמר עולא אמר ר' אלעזר המקדש במלוה ובעל על תנאי ובעל בפחות משוה פרוטה ובעל אינה צריכה ממנו גט ולא גרסינן דברי הכל אינה צריכה הימנו גט דפלוגתא דתנאי היא לעיל בפחות משוה פרוטה.

ולענין פסק הלכה קדשה על תנאי וכנסה סתם בין בטעות שתי נשים בין בטעות אשה אחת כעין שתי נשים בין בטעות אשה גרידתא כיון שבעל צריכה ממנו גט מספק להחמיר כדברי הרב רבינו אלפסי ז"ל ואם בא אחר וקדשה צריכה גט משניהם דקיימא לן כרב וכסהדותיה דרב כהנא משמיה דעולא דאמר המקדש על תנאי ובעל צריכה הימנו גט זה היה מעשה ולא היה כח כו'. ואע"ג דאמר רבה דבטעות אשה אחת גרידתא כ"ע לא פליגי דאינה צריכה גט ורבי יוחנן נמי דאמר הכי לא קיימא לן כוותייהו אלא כחכמים דלא היה כח בידם להוציאה בלא גט ומיהו גט הוא דבעיא אבל כתובה לא בעיא דגבי איסורא לחומרא ולגבי ממונא לקולא.

והיכא דקדשה סתם וכנס סתם נמי תצא שלא בכתובה כרבי ישמעאל דאיכא למימר דרב נמי לא פליג בהא דהא נדרים כמומין ובמומין ודאי היכא דקדש וכנס סתם ונמצאו עליה מומין תצא שלא בכתובה והיינו סיפא דמתני' דקתני שכל המומין הפוסלין בכהנים פוסלין בנשים ובעלמא נמי אמרינן משום סמפון דאלמא דאיכא סמפון בנשים לבטל הקידושין ושלא תאכל בתרומה ועוד דבירושלמי איפליגו ר"ל ור' יוחנן וקיימא לן כרבי יוחנן דאמר אין לה כתובה וכבר כתבתיו למעלה.

ולענין מקדש הקטנה או קטן שקדש ובעל צריכה גט ודאי דאדם יודע שאין קדושי קטן וקטנה כלום והיינו דרב והיינו כת"ק דרבי אליעזר דאמר החזירה כשהיא קטנה וגדלה אצלו חולצת או מתייבמת ובמקדש בפחות משוה פרוטה ובעל נמי איכא למימר שהיא מקודשת ודאית דהא ברייתא דלעיל עריב ותני לה בהדי קטן שקדש כי היכי דהאי מקודשת ודאית כשבעל לאחר שהגדיל האי נמי מקודשת ודאית אבל במקדש במלוה ועל תנאי אפשר דטעו בה אינשי והלכך לא הוו קדושי ודאי אלא ספק וכדאמר רב יוסף בר אבא אמר רב אסי המקדש בפחות משוה פרוטה ובעל צריכה הימנו גט בהא הוא דלא טעי אבל בהנך טעי ואיכא למימר דהמקדש בפחות משוה פרוטה ובעל נמי לא הוו קדושין ודאי אלא קדושי ספק ואם קבלה קדושין מאחר צריכה גט משניהם ולהאי

סברא ברייתא דלעיל לתרי גווני קדושי קתני פחות משוה פרוטה מקודשת מספק וקטן שקדש מקודשת גמורה. עכ"ל הרשב"א ז"ל:

לאפוקי מהאי תנא דקתני נתקדשה בטעות ובעל והרי בנה מורכב על כתיפ' ממאנת ויוצאה בלא גט. והיא מיעוט'. ממאנת לאו דוקא מיאון אלא דהולכת בלא גט. רש"י במהדורא קמא. וי"מ דבדוקא ממאנת נקט וקשיא להו לתוס' דבריש יבמות תנן ואי אתה מוצא בחמותו ואם חמותו כו' או שמיאנו ואמאי והא משכחת לה בקדשה על תנאי ולא בעל דאפילו רב מודה לאביי דאינה צריכה גט פי' מדנקט הכא בבעל לשמואל ממאנת אלמא דכותה בלא בעל לרב בעיא מיאון דהא לעיל קאמר אביי לא תימא טעמיה דרב כיון שכנסה כו' ופירשו התוספות לעיל דה"ק לא תימא טעמיה דרב משום דכנסה סתם דבכנס לחוד סגי להצריכה ממנו גט אלא עד שיבעול הלכך משמע דדומיא דבעל דקאמר שמואל אינה צריכה הימנו גט דבעי למימר דמיאון מיהא בעיא הכי נמי בלא בעל לרב דמודה דאינה צריכה גט בעי למימר דמיאון מיהא בעיא והלכך קשיא דאמאי קתני ואי אתה מוצא בחמותו וכו' או שמיאנו והא משכחת לה בקדשה על תנאי ולא בעל דאפי' רב מודה וכדכתיבנא ותירצו בתוספות דאע"ג דבבעל צריכה מיאון בלא בעל אינה צריכה אפי' מיאון והתם קתני בסיפא וכל היכול' למאן ולא מיאנה צרתה חולצת כו' והלכך לא מתניא מתניתין בההיא כלל.

ומיהו אכתי קשיא דמשכחת לה בקדש על תנאי ובעל לשמואל דאמר משום ר' ישמעאל ממאנת ותירצו בתוס' דההיא דר' ישמעאל מיירי כשהתנית היא על מנת שאין עליו נדרים והלכך אי לא נודע לה הטעות אפילו אם לא מיאנה צרתה מותרת ומתיבמת והיכי קתני סיפא דמתניתין דהתם וכל היכולה למאן כו'. חולצת ולא מתיבמת ואי נודע לה הטעות ולא מיאנה הרי מחלה התנאי וצרתה פטורה לגמרי ואפילו חליצה לא בעיא והא דקאמר ממאנת והולכת לה היינו שאם נודע לה הטעות יש לה למאן דאם לא מיאנה ועמדה אצלו מחלה התנאי אבל כשהתנה הוא עליה אפילו מיאון אינה צריכה עוד לעולם תירצו דאפילו כשהתנית היא לעולם אינה צריכה אפילו מיאון ואפילו נודע לה הטעות וממאנת דקתני רבי ישמעאל לאו דוקא.

וריב"ן ז"ל תירץ דרבי ישמעאל אייריי בקדושי טעות אבל בקדושי קטנות מודה דאינה ממאנת והא דקתני במתניתין דיבמות ואי אתה מוצא בחמותו וכו'. או שמיאנו פירושו מיאון דקטנות לא משכחת לה דומיא דנמצאו איילונית דתני נמי התם דאי אתה מוצא בחמותו ואם חמותו והקשו עליו בתוס' דבפרק בא סימן משמע בהדיא דבקדושי קטנות נמי אייריי ר' ישמעאל דאמרי' חברייהו דרב כהנא סבור למעבד עובדא כר' יהודה ואע"ג

דנבעלה אמר להו רב כהנא לא כך היה מעשה בבתו של רבי ישמעאל שבאת לבית המדרש למאן ובנה מורכב לה על כתפ' ואותו היום הוזכרו דבריו של ר' ישמעאל בבית המדרש ורבתה בכיה גדולה בבית המדרש ואמרו דבר שאמר אותו צדיק נכשל בו זרעו דאמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי ישמעאל כו' וליכא למימר דלאו דוקא דבר שאמר אותו צדיק אלא כעין אותו דבר שאמר אותו צדיק שהוא אומר בקדושי טעות ובתו באת למאן מחמת קדושי קטנות שאין יכולה למאן ופשיטא שבתו לא היתה יכולה למאן ועל מה היו עומדין למנין וליכא למימר לאפוקי מר"י דהא ר"י מודה בבעלה וזאת נבעלה שהרי בנה מורכב על כתפ' היא וליכא למימר דנסתפקו בדברי ר"י ונמנו וגמרו עד מתי הבת ממאנת עד שתביא שתי שערות דהא פסקו דלא כר"י לגמרי ואז נסתפקו בדבר משמע דהוו ס"ל כוותיה ודוחק לומר דנמנו וגמרו לא קאי אעובדא דאתו לקמייהו אלא שנעתקו מענין לענין וכעין אותו ענין ועמדו למנין אי הלכה כר' יהודה בעיקר דין הממאנת ונמנו וגמרו דלא כרבי יהודה דאין הבת ממאנת אלא עד שתביא שתי שערות.

ומיהו יש לתרץ כתירוצו של ריב"ן דמתניתין דיבמות לא מיירי אלא בקדושי קטנות כדי לתרוצי סתם משנה כשמואל אבל כר"י לא אתיא מתני' דיבמות כלל דר"י מיירי בין בקדושי טעות בין בקדושי קטנות אבל שמואל לא סבירא ליה כרבי ישמעאל אלא בקדושי טעות דוקא ומתני' דיבמות מיירי בקדושי קטנות ולהכי לא פריך ליה לשמואל ממתניתין דיבמות ולא מסתם מתניתין דנדה דתנן עד מתי הבת ממאנת עד שתביא שתי שערות ולעיל פרכינן לשמואל מסתם מתניתין ומשני ליה ולא בעי למימר דפליג אסתם משנה אע"ג דכר' ישמעאל רבי' ס"ל ובהדיא אית ליה לשמואל במי שמת שבודקין למיאונין לאפוקי מדרבי יהודה דאמר עד שירבה השחור. ויש מתרצין דאמוראי נינהו אליבא דשמואל דרב יהודה אמר דשמואל אמר משמיה דר' ישמעאל דקטנה שנתקדשה אפילו בנה מורכב על כתפ' והתם בפרק מי שמת קאמר רב נחמן משמיה דידיה דבודקין למיאונין כו' וזה דוחק ובשילהי פרק נושאין על האנוס' דאמרינן משכחת לה בקדושי טעות כדרב יהודה אמר שמואל משום רבי ישמעאל והיא לא נתפשה כו' אין להוכיח דר' ישמעאל איירי דוקא בקדושי טעות מדשביק קדושי קטנות דאיירי בהן התם מעיקרא ונקט קדושי טעות דרבי ישמעאל איירי נמי בקדושי קטנות כדמוכח בנדה אלא משום דההיא סוגיא קאי אמילתיה דשמואל דאמר התם לעיל עשרה כהנים עומדים ופירש כו' ושמואל לא סבר כר' ישמעאל אלא בקדושי טעות דוקא כדפי' לכך נקט קדושי טעות.

והקשו בתוס' לר' אלעזר דאמר לעיל דברי הכל צריכה הימנו גט ואפילו בקדושי טעות לא סבר כר' ישמעאל א"כ תקשי לשמואל סתם מתניתין בסוף פרק נושאין על האנוסה

דלא מצי לאוקמה מתני' דהתם לא בקדושי קטנות ולא בקדושי טעות לר' אלעזר ולשיטת ריב"ן ז"ל יש לתרץ דהכי קאמרינן התם בפרק נושאין על האנוסה משכחת לה בקדושי טעות וכדרב יהודה אמר שמואל דאמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי ישמעאל והיא לא נתפשה כו' פי' דמוקי מתני' כרבי ישמעאל ולאו דס"ל הכין לשמואל אבל לשיטת התוס' דס"ל דרבי ישמעאל איירי בין בקדושי קטנות בין בקדושי טעות ולר' אלעזר לא ס"ל לשמואל כר' ישמעאל כלל לא בקדושי טעות ולא בקדושי קטנות מעתה תקשי אי בעי לאוקומי מתני' כר' ישמעאל בלחוד אמאי שביק קדושי קטנות ונקט קדושי טעות דלר' אלעזר לא מרווחינן מידי בקדושי טעות מבקדושי קטנות דבתרווייהו פליג שמואל על רבי ישמעאל ואפילו לשיטת ריב"ן ז"ל נמי דחיקא (נמי) טובא לפרושי דכי משנינן התם משכחת לה בקדושי טעות וכדר' יהודה וכו' דמוקי' סתם משנה כרבי ישמעאל ודלא כשמואל דהא לעיל דחקי' לאוקמי סתם מתני' כותיה וכדכתבינן לעיל היינו מחלקין בין היכא שהתנה הוא עליה ובין היכא שהתנית היא עליו דכי אמר ר' אלעזר דצריכה הימנו גט לדברי הכל היינו בקדושי טעות שהתנה הוא עליה דסתם אדם הבועל אינו עושה בעילתו בעילת זנות אבל ר' ישמעאל לא מיירי אלא בקדושי טעות שהתנית היא עליו וכמו שכתבו התוס' לעיל ובהכי לא מצינו למימר אין אדם עושה כו' דהיא אינה מוחלת תנא' כלל ועל דעת תנא' הראשון היא נבעלת והא דאמר רב כהנא המקדש על תנאי כו' זה היה מעשה ולא היה כח כו' לאפוקי מהאי תנא כו' פי' המקדש על תנאי דהיא התנית עליו אבל התוס' לא חלקו כן וקשיא לשיטתם ז"ל וכדכתיבנא ותירצו בדוחק דהוה מוקי ההיא מתניתין דסוף פרק נושאין על האנוסה כשפירש להדיא שאינו בועל לשם קדושין כנ"ל:

והרשב"א ז"ל כתב בחדושיו בפרק בא סימן וז"ל זו שקידושיה קדושי טעות פירש רש"י ז"ל כגון מקדש על תנאי אי נמי קדושי קטנה שאינם כלום לפי פירושו צ"ל דלהכי קרו ליה לקדושי קטנה קדושי טעות לפי שהוא טועה ואין יודע שאין קדושי קטנה כלום ולפי' בועל על דעת קדושין הראשונים ובודאי פשיטא דשמעתין הכין משמע דאי לא מאי שייכא הא דרבי ישמעאל במעשה דבת שממאנת בקדושי קטנותה אלא שהוא קשה לומר דלר' ישמעאל הבת ממאנת לעולם וא"כ נפלוג במתניתין או בברייתא ולא אשכחן בכל הני פלוגתא דמתני' ומתני' מאן דאמר ממאנת לעולם ולפירושו הא דאמר שמואל קטנה שנשאת והגדילה תחתיו ובעל ועמדה ונשאת לאחר שצריכה גט משני (ו)אינה צריכה גט מראשון ומותרת לינשא לכל העולם בגיטו דהא אמר שמואל משום רבי ישמעאל שאע"פ שהגדילה יכולה למאן וא"כ זו שעמדה ונשאת לאחר אין

לך מיאון גדול מזה וכדאיתא בפ' ב"ש ביבמות וי"מ דלא קאמר אלא קדושי טעות ממש דהיינו ע"מ שאני כהן ונמצא לוי וכיוצא בו דממאנת והולכת קאמר לא שתהא צריכה מיאון אלא לומר שאם לא רצתה בבעל וכו'. שא"ת א"כ נמי שייכא הא דידיה למעשה בתו י"ל דבני מדרשא מטעה טעו בדר' ישמעאל ומסבר סברי דכשם שאמר רבי ישמעאל בקדושי טעות שהיא יוצאה לעולם שעל דעת קדושין הראשונים הוא בועל ה"ה והוא הטעם בקידושי קטנה ולפיכך תמאן ותלך לעולם ונמנו וגמרו שאפילו רבי ישמעאל בקדושי קטנה מודה שאינה ממאנת אלא עד שתביא שתי שערות ומיהו דוקא מדרבנן דתקינו לה נשואין גמורין לפי שנראית כגדולה אבל מדאורייתא אינה מתקדשת לעולם לפי שעל דעת הקדושין הראשונים הוא בועל. [ע"כ].

נמצא שלפי פרש"י נצטרך לומר שכשחזרו ואמרו עד מתי הבת ממאנת עד שתביא שתי שערות באו לחלוק על רבי ישמעאל שאמר שאפילו בנה על כתפ' ממאנת אבל לפי' האחרון לא באו לחלוק עליו אלא לומר דעד כאן לא אמר רבי ישמעאל אלא בקדושי טעות אבל בקדושי קטנה מודה שאינה ממאנת משהביאה שתי שערות ומיהו מדרבנן הוא שאינה ממאנת אם לא בעל משגדלה אבל אם בעל משגדלה מקודשת היא מן התורה ודאי דלא דמי לקדושי תנאי דהתם שאני דכסבור שהדבר כן ולעולם בעל לשם כך אבל קדושי קטנה אדם יודע שאינן כלום ובעל לשם קדושין ואע"ג דבפרק האומר ובפרק המדיר מדמה להו לגמרי ר' ישמעאל פליג עלייהו ולא מדמה להו וא"נ י"ל דלרבי ישמעאל קדושי טעות וקדושי קטנה חד דינא אית להו ולעולם בועל לשם קדושין הראשונים אבל חכמים גזרו בקטנה שהגדילה ול"ש נבעלה ול"ש לא נבעלה אינה ממאנת מדרבנן ואע"ג דבקדושי טעות ממאנת והולכת לה לעולם ואפילו בנה מורכב לה על כתפה והיינו טעמא דגזרו רבנן בקטנה שהגדילה שלא תמאן משום שנראית כגדולה שנתקדשה וא"נ משום דכיון שלא מיאנה באותן קדושין שקבלה בקטנותה שאינן אלא מדרבנן שעה אחת של גדלות שוב אינה יכולה למחות מדבריהם וכן משמע בפרק נושאין על האנוסה שאחר שהביאה שתי שערות אינה יכולה למאן כו' משיטת יפה לנדה לא נודע למי:

דף עד:

הלכה אצל חכם והתירה כו'. משמע דאע"ג דאם הלכה אצל חכם מקודשת אי אתי בעל מעיקרא ואמר שמקפיד הוא בנדרים ואינו רוצה בה מתירין אותה לינשא ואין חוששין שמא תלך אח"כ אצל חכם להתירה שאינה עשויה לקלקל עצמה אבל בירושלמי נחלקו

בדבר זה וכך גורסין שם [ה"ז] אית דתני תנאי מותרת לינשא בלא גט ואית תניי תני אסורה לינשא בלא גט ואוקמו' כולה רבנן מ"ד מותרת לינשא בלא גט שמתוך שהיא יודעת שאם תלך אצל חכם והוא מתיר את נדרה והיא אינה הולכת לפום כן מותרת לינשא בלא גט ומאן דאמר אסורה לינשא בלא גט שלא תלך אצל זקן ותתיר את נדרה וקדושין חלין עליה למפרע ונמצאו בניה באין לידי ממזרות לפום כן אסורה לינשא בלא גט.

הכין היא גמרת ירושלמי אבל בגמרא דילן לא הזכירו מכל זה כלום ונראה דס"ל דמתירין אותה לינשא ואין חוששין שתלך אצל חכם ויתיר לה ואפשר דלגמרא דילן כיון שהתירוה לינשא אפילו הלכה אצל חכם והתירה אין הקדושין חלין עוד ולא אמרו הלכה אצל חכם והתירה מקודשת אלא כשהלכה שם טרם שיתירוה לינשא אבל אם התירוה לינשא ופסקו ב"ד שהקדושין בטלין שוב אינן חלין וטעמא דמלתא דכי היכי דאמדינן לדעתיה לרבא אליבא דרבי אלעזר ומשום טעמא דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד אמרינן דאינה מקודשת אף על פי שחכם עוקר הנדר מעיקרו ה"ה נמי דאפשר דאליבא דר"מ אמדינן לדעתיה דאינו רוצה שיהיו קדושין חלין אחר שנשאת לאחר. ומיהו כתב הרמב"ן והרא"ה דלא סמכינן בהכי ואי הלכה אצל חכם והתירה אחר שנשאת חוששין והקדושין חלין עליה ולחומרא. ריב"ש ז"ל:

וז"ל הרא"ה ולפום גמרא דילן דלא אייריבה משמע דלא חיישינן להכי דכיון דשרו לה בי דינא לאנסובי אפקיעו להו קדושי קמא ואפילו אזלא בתר הכי לחכם ומתיר לה נדרה תו לא חייל' עלה קדושי קמא ואף על פי כן צריך לחוש לה ע"כ.

ורש"י כתב הלכה אחר קדושין אצל חכם והתירה מן הנדרים. ע"כ. ואפשר דה"ק דאין לחוש שתלך אצל חכם אלא אחר קדושין להתיר הנדרים לחוד ולא אחר כניסתה לאחר לקלקל את עצמה ואת בניה כנ"ל:

וכתבו תלמידי רבינו יונה ז"ל בפי' המשנה וז"ל וקשיא לן טובא דהכא אמרינן שאם קדשה על מנת שאין עליה נדרים ונמצאו עליה נדרים אינה מקודשת ואינה צריכה גט כלל ובברייתא אמרינן הלכה אצל חכם והתירה מקודשת מפני שהחכם כשמתירה עוקר את הנדר מעיקרו וכאלו לא היו עליה נדרים דיינינן לה וכיון שאפילו כשהיו עליה נדרים יכולה להתירם היכי אמרינן הכא דאינה מקודשת ומותרת לינשא לשני בלא גט שהיה לנו לחוש כי שמא התירה עצמה ונתבטלו הנדרים מעיקרם ותפשו הקדושין ונמצאת אשת איש מותרת לשוק.

ורבני צרפת מתרצים דכי אמרינן הלכה אצל חכם והתירה מקודשת מייריכשהתירה

עצמה קודם שידע הוא שהיו עליה נדרים דכיון שבשעה שידע הוא כבר התירה עצמה כאלו לא היו עליה נדרים מעולם דיינינן לה ולפיכך תופסין הקדושין ומאי דתנן במתניתין אינה מקודשת מיירי כשידע הוא שהיו עליה נדרים קודם שהתירה את עצמה דמיד שידע בנדרים מיד הכיר כי מקחו מקח טעות היה ונתבטלו הקדושין וההיתר שהתירה את עצמה אחר כך לא מהניא ולא מידי אבל בירושלמי אשכחן לה להאי קושיא ומתרץ לה בענין אחר דהאי תנא דתני אינה מקודשת סבירא ליה דלא חיישינן שהתירה את עצמה משום דכיון שיודעת שאם תתיר את עצמה יהיו הקדושין תופסין והבנים שיהיו לה מן השני יהיו ממזרים אף היא אינה הולכת ויותר תרצה לעמוד בנדרה מלעשות בניה ממזרים ע"כ. ולקמן נכתוב בזה עוד בס"ד:

חכם עוקר את הנדר מעיקרו כו'. כתב רש"י במהדורא קמא עוקר הנדר מעיקרו דכשהוא מתירו אומר לו אדעתא דהכי מי נדרת והוא אומר לו לא ונמצא שם פתח ולא היה הנדר בעולם. ובמהדורא בתרא כתב וז"ל עוקר הנדר מעיקרו. שהרי פותח לה בחרטה אדעתא דהכי מי נדרת והיא אומרת לו לא והחכם אומר לה הרי הוא בא לך לידי כך הלכך לאו נדר הוא ומותר לך נמצא כמי שלא היה עליה בשעת קדושין. מכאן ולהבא. אבל עד עכשו היו עליה נמצא שבשעת תנאי הקדושין הטעתו. ע"כ.

ודע דבפרק ד' נדרים פליגי אי פותחין בחרטה או לא ופרש"י התם וז"ל אין פותחין בחרטה שאין חכם רשאי לפתוח ולומר לא נדרת אדעתא דהכי כדאמר לקמן אלא הנודר הוא יתחרט תחלה ויפתח ויאמר לו לא לדעת כן נדרתי והוא פותח תחלה בחרטה ע"כ. ור"ן והרא"ש ז"ל לא פירשו כן התם בנדרים ולפי פירושם לא נתיישב מה שכתב רש"י הכא אלא הרב אזיל לשיטתיה ופירש ברייתא זו כמאן דאמר פותחין בחרטה והיינו פתח כדפירש במהדורא קמא וה"פ מה שאומר החכם מותר לך אינו כגוזר שיהא מותר דאם כן עד השתא הוה אסור והרי היו עליה נדרים אלא מראה לה שהוא מותר מאליו ופותח לה בדברים שתתחרט ומראה לה כאלו אין כאן נדר מעיקרא כלל ואומר לה דאדעתא שיקדשנה אחד על מנת שאין עליה נדרים ויהיו עליה נדרים לא קא נדרה והיא אומרת כן הלכך הויא לה כמי שלא היו עליה נדרים בשעת קדושין אבל הרופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא ואע"פ שאחר שנתרפאת אינה נמאסת כלל והרי היא כבתחלה שלא היה בה מום מ"מ הרי הטעתו בשעת הקדושין שבשעת התנאי לא היה חפץ שיהיה בה מום ואפי' בעודה ארוסתו עד שלא נשאה והאיש מקפיד על האשה שבעודה ארוסתו לא יהיה בה מום והלכך כי אמר לה בשעת הקדושין על מנת שלא יהיה בה מום ה"ק שלא יהיה בה מום אפי' בההיא שעתא אע"ג דעד שלא ישאנה תתרפא אבל האשה המתנה

על האיש על מנת שלא יהיה בו מום ומקדשה ע"מ שאין עליו מומין היינו לומר שלא יהיה עליו מומין בשעת כניסה דבאירוסין כל עוד שלא כנסה אינה מקפדת אם יהיה בעל מום רק כשישאנה.

והתוספות סוברין דאין לחלק בהכי כלל דאי לשון ע"מ שאין בה מומין רוצה לומר דבההיא שעתא לא יהיה בה מומין בין באיש בין באשה יש לך לומר כן ואם כן הלך הוא אצל הרופא ורפאו אמאי אמרי' לקמן דמקודשת כנ"ל פי' לפי' רש"י וללשון התוס' והיינו דכתבו התוס' אין לפרש דבלשון תליא מילתא כו'. ואי היינו פירוש רש"י הוה להו למימר פי' הקונטרס כו' כדרכם ז"ל. ופירשו התוס' דבקפידת המומין תלוי הטעם ואיברא ודאי דאילו היו בה מומין קודם שעת הקדושין ונתרפאו דהא ודאי כשהתנה עליה על מנת שאין עליה מומין כיון שכבר נתרפאת הרי אין עליה מומין מיהו אם בשעת תנאה היו עליה מומין אע"ג דשוב נתרפאו מ"מ הרי זו נמאסת בעיניו כשזוכר שהיו בה מומין נמצא שהמומין שהיו בה בשעת התנאי גרמו ליה דקפיד אבל אם היו בה מומין ונתרפאת קודם התנאי הרי נתרפאת כבר ואיהו לא אתני אלא ע"מ שלא יהיו בה מומין והרי אין כאן מומין בשעת התנאי והכל תלוי בקפידתו.

וא"ת מעתה אפילו תימא דאין החכם עוקר הנדר מעיקרו אלא מכאן ולהבא שאני מומין מנדרים שהמומין אפי' אחר שנתרפאת נמאסת היא בעיניו כיון שזוכר שהיו בה מומין מה שאין כן בנדרים דכיון שהותרו הותרו וי"ל דבנדרי' נמי אי לא הוה עקר להו אלא מכאן ולהבא הוה נמי קפידת עונש משעת הנדר עד שעת התרה תדע דלאו בלישנא תליא מלתא אלא בקפידא דהא במתניתין תנן נמצאו עליה נדרים אינה מקודשת ולא מפליג בין בני היתר ללאו בני היתר ואי אמרת בלשון תליא מלתא הרי כשהתנה ואמר ע"מ שאין עליה נדרים ואחר כך הלכה אצל חכם והתירה הרי למפרע לא היו עליה נדרים בשעת התנאי מעתה אמאי קתני במתני' אינה מקודשת ותנשא לעלמא בלא גט מזה כלל ניחוש דילמא אזלא אצל חכם ויתירנה ותהיה מקודשת למפרע וכדאקשי' לעיל אלא ודאי בקפידתו תליא מלתא ולא בלשון ואינו תולה תנאי בנדרים לומר שכל שימצאו עליה נדרים אינה מקודשת ואם לא ימצאו עליה נדרים תהיה מקודשת אלא תולה תנאי הנדרים ברצונו ועל מנת כן יקדשה שאם לא ירצה לבטל הקדושין מחמת הנדרים שיהיו קדושין ואם ירצה לבטל הקידושין מחמת הנדרים שיובטלו הקדושין והלכך היכא דידע להו קודם שהותרו הא מיד רוצה שיהיו מובטלין הקדושין דשמא לא יהא להם היתר אבל היכא שהותרו קודם ידיעתו הרי לא רצה לבטלם מחמת הנדרים שהרי עתה אין לו להקפיד כנ"ל פי' לפירוש התוס' ועיין בלשון הר"ן ז"ל שעל ההלכות. וקושיא זו הא

תריצנא לה לשיטת רש"י ועוד כיון דהחכם פותח לה בחרטה אדעתא דהכי מי נדרת וכו' וכמו שהאריך רש"י הא ודאי יבין החכם שיש קלקול בדבר ולא יתיר וגם היא לא תחפה שלא תקלקל עצמה ובניה וכדכתיבנא לעיל כנ"ל:

והתניא הלכה אצל חכם והתירה אצל רופא ורפא אותה אינה מקודשת הכי גריס רש"י ז"ל ויש גורסין אצל חכם והתירה אינה מקודשת אצל רופא ורפא אותה מקודשת וקשיא מחכם אחכם ומרופא ארופא ומשני הא ר"מ דאמר אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד פי' ואינו רוצה שתתבזה אשתו בפני רופא ור' אלעזר אמר איפכא והיינו דנקט אדם רוצה כו' בלשון חיוב וליתא דתירוצא דרבא דאשה חשובה דלקמן לא מיישבא כלל והא דקאמר אדם רוצה וכו' פירושו אינו מקפיד וכדכתב רש"י ול"ג נמי מקודשת בתרווייהו וקשיא מרופא ארופא בלחוד דא"כ מתירוצא דתתבזה אשתו בב"ד לא מיישב' כלל וגירסת רש"י ז"ל היא הנכונה כנ"ל:

לא קשיא הא וכו'. הא דקתני אצל חכם והתירה אינה מקודשת דברי רבי אלעזר דאמר אין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד הלכך מעיקרא כי אתני בהדה גמר בדעתיה אפי' אם תמצא פתח לנדרה לא ניחא ליה משום דלא בעי דתזיל קמי ב"ד ואידך מתניתין רבי מאיר היא דאמר אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

המוציא את אשתו משום נדר או משום ש"ר לא יחזיר אף על גב שנמצא שהתיר החכם את הנדר ולא היה עליה ש"ר שאם אתה אומר יחזיר שמא תנשא לאחר ונמצאו דברים של ש"ר בדאין ויאמר אלו הייתי יודע שכן אפי' נותנין לי מאה מנה לא הייתי מגרשה ונמצא גט בטל ובניה ממזרים לפיכך אומר' לו הוי יודע שהמוציא את אשתו משום נדר אפילו התירו חכם לא יחזיר שאם נשאת לאחר שוב אין יכול לבטל את הגט דמעיקרא הוי ליה למידק. כל נדר שידעו בו רבים שנדרה ברבים לא יחזיר כדי שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בנדרים לעשות נדר ברבים שאין לו הפרה כ"ש. שלא ידעו בו רבים דיש לו הפרה יחזיר ולא חיישינן דמקלקלה דכי מנסבא לאחר מימר אמר אלו הייתי יודע שלא היו עליה נדרים לא הייתי מגרשה ונמצאו בניה ממזרים דאמרינן מאן ידע בנדריה בלא נדר גרשת אותה. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל הריטב"א בחדושיו בפרק השולח משום ש"ר לא יחזיר משום נדר לא יחזיר פי' שיצא עליה ש"ר שזינתה או שנדרה היא וקיים לה איהו ואמר אי אפשי באשה נדרנית וגירשה אע"פ שהותר הנדר ונמצא ש"ר שאינו ש"ר לא יחזיר והוא דאמר לה בשעת גירושין משום נדר אני מוציאך ומשום ש"ר אני מוציאך דאי אמרת יחזיר שמא תלך ותנשא לאחר ונמצאו דברים בדאין ויאמר אלו הייתי יודע שכן אפילו היו נותנין לי מאה

מנה לא הייתי מגרשה ונמצא גט בטל ובניה ממזרים ומ"ה גזרו רבנן שאפילו הותר הנדר או שנמצאו דברים בדאין לא יחזיר וכיון דמסח לדעתיה מינה גמר ומגרש לפי' אומרין לו בשעת גירושין הוי יודע שהמוציא את אשתו משום נדר או משום ש"ר לא יחזיר.

רבי יהודה אומר כל נדר שידעו בו רבים לא יחזיר שלא ידעו בו רבים יחזיר פי' ר' יהודה לא פליג אלא אנדר אבל אש"ר מודה הוא לת"ק וקסבר ר' יהודה ליכא קלקולא בנדר משום דבנדר שצריך חקירת חכם סבר לה כרבי אלעזר דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד וא"נ הוה ידע דאית לה היתרא קמי חכם הוה מגרש ובנדר שאין צריך חקירת חכם סבר לה כר' מאיר דאמר לא טעי איניש בהכי ומידע הוא ידע דהוה יכול למיפר ואפילו הכי גירשה הלכך גבי נדר ליכא למיחש לקלקול אלא אי איכא לאפלוגי גבי נדר בין נדר שידעו בו רבים לנדר שלא ידעו בו רבים הוא דאיכא לאפלוגי דבנדר שידעו בו רבים כלומר שנדרה ברבים קסבר רבי יהודה דאין לו הפרה וכיון דנדרה נדר חמור דאין לו הפרה פריצותא היא וקנסוה רבנן שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בנדרים כו'. ע"כ:

כל נדר שצריך חקירת חכם כגון אותם שאין בהם ענוי נפש שאין הבעל מפר לא יחזיר שאם אתה אומר יחזיר כשתנשא לאחר יאמר אלו הייתי יודע שחכם יכול להתיר נדר כזה איני מגרשה נמצא הגט בטל ובניה ממזרים לפי' אומרים לו אפילו חכם מתירה אינה חוזרת לך. ושאינו צריך חקירת חכם אלא הוא עצמו יכול להפר יחזיר דכשתנשא לאחר אינו יכול לקלקלה דאמרינן ליה אי משום נדר אתה מוציאה היה לך להתיר נדרה. לא אסרו צריך אלא מפני שאינו צריך שהצריך חקירת חכם היה יכול להחזיר לפי שאינו יכול לקלקל ולומר אלו הייתי יודע שיכול חכם להתירו לא הייתי מגרשך שאפילו הוא יודע כן היה מגרשה שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד אלא למה אמרו נדרים הצריך חקירת חכם לא יחזיר מפני זה שאינו צריך שיכול לקלקלה כו'. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל הריטב"א בחידושיו פרק השולח ר' מאיר אומר כל נדר שצריך חקירת חכם פי' כגון נדרים שאין בהן ענוי נפש וכו'. לא יחזיר דכיון שאינה יכולה להפר נדרה אלא ע"י חרטה לפני חכם חיישינן לקלקול' שיאמר הבעל אלו הייתי יודע שחכם יכול להתיר נדר זה לא הייתי מגרש' וקסבר ר"מ אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד ונמצא גט בטל אבל נדר שאין צריך חקירת חכם יחזיר דלא מצי לקלקל' שהרי היה יודע שיכול להפר ולא הפר.

וי"מ נדר שאין צריך חקירת חכם כגון שתלה הנדר בדבר שאמר' קונם מחמת שהכה את בנה או שגנב את כיסה ונמצא שלא הכה ולא גנב דבהא כולי עלמא ידעי שאינו

נדר והיה לו להמתין עד שיתברר וכל שלא המתין אגלאי מלתא דלא מחמת כך גירש' אלא עילה מצא לגרש אמר רבי אלעזר לא אסרו זה וכו'. פי' לא אסרו צריך אלא מפני שאינו צריך פי' דהיכא דצריך חקירת חכם לא מצי אמר אלו הייתי יודע וכו' שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו כו' אבל כשאינו צריך יכול לקלקל' דאמר אלו הייתי יודע וכו' שיש הרבה שאינם יודעים שיוכל הבעל להפר לה בלא חרטה וכדתנן יודע אני שיש נדרים אבל איני יודע שיש מפירין וגזרו צריך אטו אינו צריך והני מילי גבי נדר אבל גבי ש"ר כל היכא דכפליה לתנאיה לכ"ע כת"ק סבירא להו דלעולם לא יחזיר והיכא דלא כפליה לתנאיה לרבי מאיר דבעי תנאי כפול כיון דלא כפליה לתנאיה יחזיר דלא מצי מקלקל לה לרבנן דלא בעו תנאי כפול לא יחזיר דמצי לקלקלה. ע"כ:

עוד כתב הריטב"א וז"ל וא"ת האי נדר דמפליג ביה ר"מ בין צריך חקירת חכם לאינו צריך היכי דמי אי כפליה לתנאי' יאמר לה אם יתקיים הנדר יהא גט ואם לא יתקיים לא יהא גט אפי' שאינו צריך חקירת חכם לא יחזיר דמצי מקלקל לה דאזלא גבי חכם ושרי לה נדרה ונמצא גט בטל ובני' ממזרים ואי לא כפלי' לתנאיה אין התנאי כלום דרבי מאיר תנאי כפול בעי הלכך אפילו צריך חקירת חכם נמי יחזיר דלא מצי מקלקל לה אלא מסתברא דהכא לאו בדאמר לה אם יתקיים הנדר יהא גט ואם לא יתקיים לא יהא גט אלא הב"ע כגון שאמר לה משום נדר אני מוציאך שאלמלא נדר זה לא הייתי מוציאך ומיירי בדכפליה לתנאיה אבל היכא דלא כפליה לתנאיה אפילו גבי צריך נמי יחזיר דלא מצי מקלקל אבל אם אמר בפי' אם יתקיים הנדר יהא גט לרבי מאיר לאו כלום הוא דבעינן תנאי כפול ולרבנן הוא תנאי ולא יכלה לאנסובי ביה בהאי גיטא דחיישינן דילמא לא מקיים נדרה ובטל גיטא למפרע:

וז"ל הרא"ש משום נדר לא יחזיר אית דמפרשי בפרק השולח משום קלקולא חיישינן שמא ימצא ש"ר שאינו אמת או תלך אצל חכם ויתירה מקלקלה ואומר אלו הייתי יודע שכן אפילו נותנין לי מאה מנה לא הייתי מגרשה ונמצא גט בטל ובניה ממזרים. ונראה דבשביל אותו קלקול אין הגט בטל ובניה ממזרים שהרי לא עשה תנאי בגט אם הש"ר אמת יהא גט כדאיתא בגיטין שצריך לומר משום ש"ר אני מוציאך ואין זה תנאי דר' מאיר דבעי תנאי כפול ואף לרבנן נמי אין זה לשון תנאי ואין לומר הואיל וגלי דעתיה שאינו רוצה שיהא גט אם הש"ר אינו אמת חשבי' ליה כתנאה מידי דהוה אזבין ולא איצטריכו ליה זוזי לקמן בפרק אלמנה נזונת וכן ההוא דזבין נכסי' אדעתא למיסק לארעא דישראל דלא הוי זביניה זביני הואיל וגלי דעתיה דגבי איסורא לא אזלינן בתר גלוי דעת דהא גבי שכיב מרע אם עמד חוזר במתנתו וגיטו הוי גט אם לא התנה אלא ודאי אין כאן ממזרות.

אלא הא דאמרו רבנן לא יחזיר כדי שלא יוציא לעז על הגט קודם שתנשא כדי שתחזור לו והיא לא תחוש על דבריו ותנשא ואף לכשתנשא יוציא לעז שמא יהא סבור שמותרת לחזור לו לפי שהיא שוגגת ויהיו סבורין העולם שהלעז לעז ויאמרו שהגט בטל ובניה ממזרים והשתא דאמור רבנן לא יחזיר לא יוציא לעז. ולפי זה אין צריך הטעם שפרש"י ז"ל דלהכי לא יחזיר דהשתא לא חיישינן תו לקלקולה כיון דלא חש לבדוק אם הש"ר אמת אם לאו אלא כדפרישי' כיון דאסור' לחזור לא יוציא לעז וגם צד ממזרות ליכא כיון דליכא תנאה דאי הלשון שאמר משום ש"ר אני מוציאך הוי תנאה מה הועילו חכמים במה שאמרו לא יחזיר וכי אם היה מתנה בהדיא אם הש"ר אמת תהא מגורשת ואם לאו לא תהא מגורשת יהא התנאי בטל על ידי שלא יחזיר ועוד מאי טעמא למאן דלא חייש לקלקולא כיון דהתנה בפי' אלא ודאי תנאה לא הוי וליכא חשש ממזרות כלל ע"כ. וכן כתבו התוספות:

מאי טעמא דר' יהודה כו'. ואיכא למידק למה לי לאתויי הך שקלא וטריא דרבי יהודה הכא בענין שמועתנו לייתי בקוצר פלוגתא דר"מ ורבי אלעזר וי"ל דלהכי מייתי האי טעמא לאורויי דפליגי רבי מאיר ורבי אלעזר באדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד דהוה אמינא דטעמייהו דרבי מאיר ור' אלעזר משום פריצותא שלא יהו בנות ישראל פרוצות ור' מאיר סבר דבנדר דצריך חקירת חכם איכא פריצותא טפי שנדרה נדר שלא יוכל הבעל להפר אלא צריך חכם להתיר ור' אלעזר סבר אדרבא איפכא מסתברא דבנדר שאין צריך חקירת חכם איכא פריצותא טפי דעיילה נפשה לאדורי נדר ענוי נפש או דברים שבינו לבינה ולכך יש לנו לקונסה טפי אבל נדרים דעלמא ליכא פריצותא כולי האי דעבידי למנדר ואפילו הכי אסרו מפני שאינו צריך פירוש קנסו צריך מפני שאינו צריך ומעתה אף רבי יהודה מצינן למימר דס"ל נדר שהודר ברבים יש לו הפרה ולהכי מחלק בין נדר שידעו בו רבים לנדר שלא ידעו בו רבים דהיכא דידעו בו רבים איכא פריצותא טפי אף על גב שיש לו הפרה אבל השתא ס"ל לתלמודא דאין לחלק בנדרים אלא היכא דנדרה נדר דאין לו הפרה ככל הנדרים ליכא פריצותא ולא קנסוה טפי אלא היכא דנדרה נדר שאין לו הפרה וע"כ ס"ל לרבי יהודה דנדר שהודר ברבים אין לו הפרה והילכך אף ר"מ ור' אלעזר לא פליגי בטעמא דפריצותא אלא בטעמא דקלקולה ובהכי פליגי אי אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד או לא כנ"ל.

ואם תשאל היכי מצינן למימר דטעמא דר' אלעזר משום פריצותא אי בצריך ליכא פריצותא אמאי גזר בה אטו אינו צריך. תשובתך איברא דבכל נודרת איכא פריצותא

אלא דאין בה פריצותא כולי האי עד דקנסה שלא יחזיר אלא משום אינו צריך קנסינן בכל הנדרים דלא יחזיר:

דף עה.

דכתיב ולא הכום בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה ואי ס"ד נדר שהודר ברבים יש לו הפרה כי נשבעו להם מאי הוי ליפר להו חכם. והריטב"א בחדושיו האריך בזה שם בפרק השולח (כו'):

וכמה רבים כו'. לא ידעתי אמאי מייתי הכא הך פלוגתא דמה ענין לשמועתנו ואפשר דלהכי מייתי לה דאי טעמא דרבי יהודה משום פריצותא דאיכא טפי בנדר שהודר ברבים אף על גב דאית ליה הפרה ע"כ רבים דר' יהודה היינו שלשה אבל השתא דטעמא דרבי יהודה משום דכתיב ולא הכום בני ישראל וגו' לכך ס"ל לרבי יצחק דהיינו עשרה ומשום דכתיב בהאי קרא עדה ואין עדה פחות מעשרה. ואכתי לא ניחא כולי האי כנ"ל:

אין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד. ואם תאמר ותעשה היא שליח לבעלה להגיד חרטת אשתו שהרי הבעל נעשה שליח לחרטת אשתו. וי"ל דאפילו הכי אינו רוצה שידעו ב"ד בנדרים. הריטב"א בחדושיו פרק השולח:

רבא אמר הכא באשה חשובה עסקינן. פרש"י אפילו למאן דאמר אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד הא אמר אי אפשי באשה נדרנית. ואם תאמר אם כן אפילו אינה חשובה נמי הואיל ותליא מילתא בהכי יש לומר אינה חשובה צריכה גט מספק הואיל והלכה אצל חכם והתירה אבל באשה חשובה אנן סהדי דבטענה כל דהו לא ניחא ליה דלהוו קדושין כי היכי דלא ליתסר בקרובותיה ולהכי גיטא נמי לא בעיא. הרא"ש ז"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא באשה חשובה עסקינן דאפילו תימא דאדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד להתיר נדרה אפילו הכי אינה מקודשת ולא בעיא גיטא דכי קדש תחלה על מנת שאין עליה נדרים גמר בדעתו שאם אין חפץ לקיימה מפני נדרים שעליה אפילו תמצא להם היתר לא יהו קדושין חלין כלל כדי שלא תצטרך גט ממנו ויאסר בקרובותיה אשה חשובה כזו הילכך כי הלכה אצל חכם נמי והתירה לא הוו קדושין. ע"כ:

וז"ל תלמידי ר"י באשה חשובה אינה מקודשת מפני שיכול לומר לא נתתי אני הקדושין לדעת שתצטרך ללכת אצל חכם כדי שיתפשו הקדושין ואהיה אני אסור בקרובותיה דכיון דיש לה קרובות מיוחסות הנאסרות אצלי מכחה יותר הייתי רוצה שלא יהיו הקדושין כלום ושהייתי יכול ליקח אחת מהן שעדיין לא הוצרכו ללכת אצל חכם

משיתפסו הקדושין בה ואצטרך לתת לה גט ואהיה אסור בקרובותיה משום קרובות גרושתו. ע"כ:

אי הכי סיפא דקתני כו'. האי אי הכי לאו דוקא דודאי הוא הדין נמי לדידן דבעינן טעמא מאי שנא איהו מינה דאלו בדידה אמרינן ברופא דאינה מקודשת משום דאינו מתירה אלא מכאן ולהבא. הרא"ה ז"ל. והתוספות פירשו האי אי הכי כשאר אי הכי דעלמא עיין בתוספות:

דשומשמנא גברא כורסיה בי חראתה רמי לה. אפילו בעלה קטן כנמלה זו ניחא לה לפי שמכבדין אותה להושיבה בכסא בנות חורין שיש להם בעל דאינה חוששת אלא שיצא עליה שם אישות. דנפצא גברא אומנות מאוס שבעלה מנפץ צמר שמתכבדת ומתגדלת הימנו לקרותו על משקוף הבית וישב עמה. תקרייה בסיפי בבא ותיתיב. דקלסא גברא אפילו יש בו שמץ פסול ניחא לה בכל דהו ולא בעיא מיניה אפילו טלפחי אף על פי שהן קלין מכל מיני קטניות קלסא דופי משפחה מלשון וקלסה בכל הארצות. רש"י במהדורא קמא:

הוסיפו עליהם מומין שבנשים וקולנית דתניא לעיל גבי מומין שמשמשת בחצר זו ונשמע קולה בחצר אחרת אהכי לא חשיב לה בתוספת שהוסיפו עליהם משום דההיא לא שייכא כלל גבי כהנים וכן נמי ההיא דלקמן דבין דדי אשה טפח מום הוא לא מני לה הכא משום דלא שייכא בכהנים דנתני הוסיפו. רש"י במהדורא קמא. וכל מה שהאריך כאן במהדורא זו כתב בקוצר במהדורא בתרא שכתב ז"ל הוסיפו עליהם. בנשים שאין בכהנים. ע"כ. פי' מדקתני הוסיפו משמע דבעי לאשמועינן תרתי שהוסיפו בנשים ושאין בכהנים מעתה קולנית ואינך לא אצטריך למתנייה דלא שייכא בכהנים ונשכה כלב וקול עבה היינו מימרא דאמוראי ולא הוקשה לו לרש"י אלא מאי דמתנייא בברייתא כמ"ש בהדיא במהדורא קמא.

אי נמי נשכה כלב כו'. וקול עבה פשיטא דלא הוי מום בכהנים והכא לא בעי למתני אלא מאי דאיכא רבותא בין בנשים דהוי מום בין בכהנים דלא הוי מום וכמו שכתב ז"ל הוסיפו עליהן. בנשים שאין בכהנים. ע"כ. א"נ לא תני אלא הני תלתא דהוו בכהנים ויש תוספת בנשים דזיעה איכא נמי בכהנים ומיהו דוקא באינה עוברת ובנשים אפי' בעוברת וכן בריח הפה דאי לא מעברת הויא ליה מזוהם ובכהנים נמי פסול אבל בנשים אפילו מעברה נמי הויא ליה מום. ושומא שיש לה שער אי גדולה הויא מום אפילו בכהנים אלא בנשים הוסיפו אפילו אין בה שער וקטנה ולא נהירא דאם כן מאי פריך תלמודא והני בכהנים לא פסלי כו' כנ"ל:

והני בכהני לא פסלי והתנן הזקן והחולה והמזוהם ותנן כו'. אין לפרש דלהכי מייתי הא דתנן מומין אלו בין קבועין כו' היינו כדי שלא נחלק בין זיעה עוברת לזיעה שאינה עוברת פי' שמתרפאת דאי הכי עיקר התירוץ חסר מן הספר לחלק בין עוברת דהכא לעוברת דהתם. ועוד שיש לפרש דכי קתני בין קבועין בין עוברין אכל מומין דקתני התם קאי וכמו שפירשו התוספות והילכך ליכא לאקשויי מהתם אלא הנכון דלהכי מייתי הא דתנן מומין אלו בין קבועין כו' משום דהא דתנו הזקן והחולה והמזוהם גבי מומי בהמה אתנייה והילכך ליכא לאקשויי מינה אי לאו הא דתנן מומין אלו כו' דלא שני לן בין אדם לבהמה.

ודע דאי הוה מתנייא להדיא מזוהם באדם לא הוה פרכינן מידי דהא ודאי יש חלוק בין מזוהם לזיעה דמזוהם גופו מסריח מה שאין כן בזיעה אבל השתא דמזוהם לא מתנייא אלא בבהמה ותנינן דכמו מומין אלו פוסלין באדם קס"ד דאינן שוין דבבהמה לא מפסיל אלא מזוהם דהא ודאי זיעה וריח הפה לא פסלה ביה ובאדם אפילו זיעה וריח הפה מפסלין ביה דכך לי זיעה וריח הפה באדם כמו מזוהם בבהמה ולהכי פריך שפיר מזיעה אזיעה וריח הפה אריח הפה ורב אשי משני זיעה אמזוהם קא רמית כו'. פי' דס"ל דמזוהם גופא דמתנייא גבי בהמה איהו ניהו דמתנייא גבי אדם והוה ליה כמאן דמתניא מזוהם באדם והילכך לא תקשי זיעה אמזוהם דבכהנים לא פסלה אלא מזוהם לא מעבר כלל אבל זיעה וריח הפה דאפשר לעברה בקיוהא דחמרא ופלפלא לא מפסלה בכהנים דאפשר לתקוני נפשיה בשעת עבודה אבל באשה ליכא למימר הכי כנ"ל פירושא דשמעתא והכי דייק רש"י. והשתא ניחא דלא תקשי דבשנויא דרב אשי עיקר התירוץ חסר מן הספר דוק ותשכח:

וז"ל רש"י במהדורא קמא. החולה והמזוהם והזקן פוסלין בבכור בהמה ולא ידענא מכמה קרי ליה זקן דגבי אדם קי"ל עד דמרתת. בין עוברין בין שעתידין לעבור פסולין בכהנים אם ישנן עליו בשעת עבודה אלא זיעה בכהנים פסולה דזיעה היינו נמי מזוהם. עד כאן: **כאן בזיעה עוברת כו'**. פי' ברייתא דהוסיפו עליהן בזיעה עוברת כלומר שאינן תמידות ובכהן אינו מום שהרי יכול לעבוד בעוד שאינו מזיע אבל אשה שעומדת תמיד בפני בעלה הוי בה מום וההיא דבכורות בזיעה שאינה עוברת כלומר שהיא תמידית שאינה פוסקת ממנו ומשום הכי הוי מום שהרי בעודו מזיע לא יוכל לעבוד ואף על גב דקתני בה בין עוברים בין קבועין היינו שהמום הזה אינו קבוע אבל אפשר שירפה ממנו והוי מום עובר אבל מכל מקום עתה אינה פוסקת ממנו ורב אשי אתא למימר דאפילו בזיעה שאינה פוסקת לא הוי מום באדם וכן ריח הפה דהא אית ליה תקנה דאפשר לעבורה

בקיוהא דחמרא או פלפלא בפומיה. ריב"ש ז"ל:
וז"ל רש"י במהדורא קמא כאן בזיעה עוברת זיעה שפוסקת והולכת לה תדיר לא פסלי בכהנים הואיל ופסקה מעליו בשעת עבודה אבל באשה הואיל ורגילה בזיעה הוי מום אף על פי שעוברת תדיר והא דקתני מומין אלו אפילו שעוברין פוסלין באדם בזיעה שאינה עוברת מעליו אף בשעת עבודה וקמ"ל דאף על גב דעתידה לעבור פוסלין בכהנים דזיעה שאינה עוברת קרי להו מומין עוברין ויודעין אנו על פי בקיאין שעתידה לעבור ע"כ.
ואם תאמר כיון דמעיקרא פרכינן אזיעה וריח הפה כי משני לה רבי יוסי בר חנינא אמאי לא נקט נמי לתרוצי ריח הפה כי היכי דנקט לה רב אשי. ויש לומר דמעיקרא עיקר קושיין היתה אזיעה משום דקס"ד דכי קתני הוסיפו עליהן זיעה היינו שזועה תמיד וכדפרש"י דאי זיעה לפרקים רובא דעלמא הכין הוא וכיון שכן תקשי זיעה אזיעה דזיעה תמיד הויא ליה כמזוהם דבהמה. ומשני כאן בזיעה עוברת כו' פי' דאיברא ודאי דזיעת תמיד ומיהו לעתים עוברת וכדפי' רש"י ז"ל במהדורא קמא וריב"ש וכדכתבינן אבל ריח הפה לא הוצרך למנקט דפשיטא ודאי דהכי נמי איכא לאפלוגי בין עוברת לשאינה עוברת וגבי תירוצא דרב אשי הוצרך למנקט ריח הפה לאשמועינן דאפילו תקון נקל כולי האי לאנקוטי פלפלא בפומיה באשה לא אפשר מפני שהוא מדבר עמה כל שעה ואפשר דלכך האריך רש"י וכתב אבל גבי אשה דהוא מדבר וכו' ולא קצר כדרכו אבל גבי אשה שהוא עמה כל שעה כו' דמה לו להזכיר הדבור ודוק.
וקצת קשה לשיטת ריב"ש ורש"י דכיון דלא קביע זמן להעברת מומו איכא למיחש פן יזדמן לו עבודה בשעת זיעה וריח פה והרי הוא נפסל לעבודה ושמא כיון שאינה תמידית לא מקריא מום לכהנים ואף בשעת מומו לא מפסיל אבל באשה הוסיפו למפסל אפילו בכה"ג כי היכי דמקריא מום באשה נשכה כלב וכו'. וקול עבה.
והתוספות פירשו בזיעה עוברת שיכול להעבירה על ידי רחיצת מים וליכא בין שינויא דר' יוסי בר חנינא לשנויא דרב אשי אלא דלרבי יוסי בר חנינא אפשר למתקן בנחל על ידי רחיצת מים ולרב אשי לא מתקן על ידי רחיצת מים אלא על ידי קיוהא דחמרא ומיהו כולהו בחדא שיטתא אזלי דכל מידי דאפשר למתקן לשעה אף על גב דלא מתקן לגמרי בכהנים אינו מום ובאשה הויא מום. וזה דוחק דמדהאריך רב אשי וקאמר התם גבי כהנים אפשר כו' ומריח הפה כו' אבל גבי אשה כו' משמע דעד השתא לא אזלינן בהאי שיטתא.
לכך פירשו בתוספות דזיעה עוברת שעתידה להתרפאות ואפילו לא העבירה כשר לעבודה דלא מאיסא כולי האי ומזוהם הוי דוקא זיעה שאינה עוברת ומתניתין דקתני

בין קבועין בין עוברין ה"פ בין קבועין ששנינו שם באותה משנה בין עוברים ששנינו שם כגון חורוד ומים שאינן קבועין פוסלין באדם אבל עוברין דלא נזכרו במשנה בהא לא אירי כנ"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל הא דאמרינן כאן בזיעה שאינה עוברת אף על גב דקתני מומין אלו בין קבועין בין עוברין פי' עוברין שאינן באין אלא לפרקים ומיהו כשבאה לו זיעה זו אין בידו להעבירה:

זיעה אמזוהם קא רמית זיעה מום בעלמא הוא ואפשר לכהן בשעת עבודה דטביל במקוה דחמרא ומעברא ואהכי לא פסלה בכהנים ובאשה מיהא הוי מום דלא אפשר לה בהכי שהרי תדירה היא אצל בעלה וצריכה לטבול כמה פעמים ביום בכל שעה שמזעת אבל מזוהם זו שריחו רע ובשרו מסרחת אין לו תקנה. אית ספרים דכתיב בהו בקיוהא דחמרא ומדחי ביין קהה ורוחץ עצמו ממנה. קיוהא אנגרו"ר בלע"ז ריח הפה נמי כו' כולה מילתא מתרץ ומסיק אמאי בכהנים לא פסלי ובאשה הוי מום. רש"י במהדורא קמא.

ורבינו יהונתן פי' בלישנא קמא וז"ל בפי' המשנה גבי כהנים לא רמי זיעה אמזוהם דמזוהם בכל שעתא ושעתא הוא ולא אפשר לעבורה להאי ריחא בשום רפואה בעולם לאותו היום עד זמן מרובה אבל לכהן המזיע אפשר לעבורה במקוה דחמרא ועביד עבודה אבל גבי אשה לא ניחא ליה לבעלה למעבד לה רפואה כזו שהיא בהוצאה מרובה כל אימת דתבע לה. ע"כ:

ראה ונתפייס הוא דהואיל ובמקום גלוי עומדת סביר וקביל הוא. צלקת לאחר שחיית המכה ניכר רושם סדיקות סדק המכה ודבר גנאי הוא צלקת כמו דצלקיה מצלק לשון סדק. כי קולך ערב אלמא דרכה להיות לה קול ערב. וכמה דרך אשה להיות בין דדיה. ולציון יאמר איש ואיש וגו' מקרא זה נאמר על לעתיד לבא שהקב"ה יתן עיניו בכל משפחה ומשפחה שבישראל הנולדים בין האומות באיזו אומה נולד כל אחד ואחד דכתיב באותו מזמור ה' יספור בכתוב עמים זה יולד שם סלה וכתיב אזכיר רהב ובבל ליודעי הנה פלשת וצור גו' ולציון יאמר איש ואיש זה יולד שם והוא הנולד בה יהיה חשוב שבהם ובזכותו יכוננה הקב"ה שהוא עליון ור' מיאשה דריש להאי איש ואיש אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה אפילו לא נולד בה בזכותם יכוננה הקב"ה שהוא עליון. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

אמר אביי וחד מינייהו עדיף כו' פי' אף על גב דר' מיאשה אשויה הנולד למצפה לראותה היינו לענין זכותא אבל לענין חריפות ופקחות אינהו עדיפי מינן ויפה כח הנולד מהמצפה והיה אפשר לומר דאביי דריש איש ואיש יולד בה פירוש דהנולד בה הויא ליה

כאיש ואיש דעדיף כתרי מינן ואין במשמע לישנא דגמרא דאביי חולק בדרשא דקרא עלה דר' מיאשה כנ"ל:

עדיף כתרי מינן בחריפות ובתלמוד. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וכל חד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מנייהו. נראה לי הטעם כי בני ארץ ישראל טבע הארץ מסייע להם משום דאוירא דארץ ישראל מחכים אבל אינם רגילים ללמוד כל כך בחריפות כמו בני בבל ולכן בבני בבל ההרגל מסייע ולבני ארץ ישראל טבע הארץ וטבע הארץ עדיף מן ההרגל אבל כשבן בבל עולה לארץ ישראל הנה ההרגל והטבע מסייעין אותו ומשום הכי עדיף כתרי מנייהו.

ויש מי שכתב לפי שיצא מטומאת ארץ העמים ונכנס תחת כנפי השכינה וגם כי כשאדם לומד חוצה למקומו קובע לימודו יותר ומצליח לפי שאינו מתבטל. ריב"ש ז"ל:

כי סליק להתם לארץ ישראל לא הוה ידע מעיקרא מאי קאמרי רבנן משום דחמיר ליה תלמוד בבלי וקא בעי בעיי דכדי כדאמרינן על דא אפקוה לר' ירמיה מבי מדרשא משום דבעא רגלו אחד בתוך חמשים ורגלו אחד חוץ מחמשים מהו גבי נפול הנמצא בבבא בתרא קרי לן בבלאי טפשאי וחבריא דבני ארץ ישראל לא קרו לן בבלאי טפשאי כר' ירמיה דהוה מהכא מבבל אלמא דאיהו עדיף מינייהו וחשיב כתרי. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

מתני' היו בה מומין ועודה בבית אביה האב צריך להביא ראיה כו'. לקמן בגמרא פריך טעמא דמייתי האב ראיה וכו' מני ר"י כו' אימא סיפא נכנסה לרשות הבעל וכו' אתאן לר"ג ולא פריך להדיא מרישא לסיפא דברישא קתני על האב להביא ראיה ובסיפא קתני על הבעל להביא ראיה משום דאיכא לפרושי דרישא מש"ה צריך האב להביא ראיה משום דטענת האב הויא טענת שמא דמשום דממאן לקחתה קא תבע כתובה מן האירוסין כדפרש"י ז"ל ולאו משום דברי לו דמשנתארס' היו בה מומין אלו וכתובה מן האירוסין לאב ולהכי צריך האב להביא ראיה וסיפא דכבר נשואה והכתובה שלה והוא בא להוציאה בלא כתובה וטענתה טענת ברי להכי הבעל צריך להביא ראיה והא דקתני האב צריך להביא ראיה לאו דוקא דצריך לאתויי עדים דה"ה אי ברירא ליה שמשנתארסה היו בה מומין כו' וקא טעין ברי דסגי בהכי ומיהו הא דקתני הבעל צריך להביא ראיה היינו עדים דוקא והילכך לא תקשי מרישא אסיפא להדיא.

ומיהו כי דייק מתני' תקשי מרישא לסיפא וכדדייק לה בגמרא דמרישא שמעינן דכי לא מייתי האב ראיה בעל מהימן ואפילו כנגד האשה דקא טענה טענת ברי משום דהעמד ממון על חזקתו דאי לא תימא הכי לא קתני רישא מילתא פסיקתא דזימנין דהבעל נמי

בעי לאתויי ראיה וכגון דקא טעין האב טענת ברי ומסיפא שמעינן דאי לא מייתי בעל ראיה אפילו אב נמי דטענתיה טענת שמא נאמן והא דקאמר לקמן בגמ' אתאן לר"ג פי' דס"ל דהיא נאמנת משום דחזקה דגופה עדיפא ולאו משום ברי ושמא ברי עדיף וכן משמע מלשון רש"י לקמן. והרמב"ן והרשב"א לא פירשו כן לקמן וכדבעינן למכתב לקמן בס"ד. ומכל מקום קשיא ליה לתלמודא דקשיא רישא לסיפא ופריש לה כולה בענין אחד ומאי דפריך רב אשי לקמן רישא מנה לאבא בידך כו' לאו היינו כדפרישנא וכדפרש"י ז"ל לקמן. והתוספות ז"ל פירשו לה קרוב למאי דפרישנא הכא עיין לקמן בתוספות בדיבור המתחיל רישא מנה לאבא בידך כו'.

עוד מצינן לפרושי מתניתין בענין אחר כי היכי דלא תקשי מרישא לסיפא דרישא דמיירי בעודה ארוסה והוא ממאן לקחתה פי' דרוצה לפוטרה אפילו שלא בגט דלא בעי למתסר בקרובותיה הילכך על האב להביא ראיה דהרי יש כאן הכחשה בקדושין עצמן דהוי בטעות וקדושין אין כאן כתובה אין כאן אבל בסיפא דכבר נשאת ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות הילכך לא בעי לאפוקה בלא גט אלא בעי להוציאה בלא כתובה על מומין שבה הילכך על הבעל להביא ראיה כיון דקא מחזיק לה כנשואה מיהת לענין גט הרי היא מוחזקת בכתובה דאין אישות בלא כתובה ועליה דידיה רמיא לפוטרה בלא כתובה הכי מצינן לפרושי מתני' דסבירא ליה להאי תנא קדשה סתם ומצא בה מומין בעודה ארוסה יוצאה בלא גט. ומיהו קושטא דמילתא דתנא ספוקי מספקא ליה וצריכה גט מספק. וכמו שכתב הרמב"ם בפרק שביעי מהלכות אישות. והתוספות האריכו בזה לעיל גבי הא דתנן המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים כו' ומכל מקום משנתנו הוה מצינן לפרושי בהכין ותלמודא דייק דאכתי תקשי רישא לסיפא דמרישא דייקינן דבעל נאמן פי' אפילו הויא בעל לענין הגט אלא דבעי להוציאה בלא כתובה מהימן דהא לענין כתובה מיירי תנא וכדקתני ונסתחפה שדהו והא הא דייקינן הא בעל מהימן כנ"ל ודוק לשון רש"י שכתב האב צריך להביא ראיה. אם בא לתבוע כתובה מן האירוסין מזה שממאן לקחתה. נכנסה לרשות הבעל. נשאת והוא בא להוציאה בלא כתובה על מומין שבה. ע"כ.

ומה שכתב רש"י ז"ל הבעל צריך להביא ראיה. עדים וכולה מפרש בגמרא. לפי מאי דכתיבנא לעיל בלשון ראשון הוא מבואר וללשון שני יש לומר דלכך כתב רש"י כך דראייתו דאב ע"כ היינו עדים דאי אפשר בענין אחר אבל ראייתו דבעל בלא עדים אפשר לברר אי הני מומין היו עד שלא נתארסה כגון ביתרת כדלקמן אלא דקשיא מאי ראיה מייתי וליכא לשנויי דהיינו דראה ונתפייס וכדאיתא לקמן בגמרא דהא במתניתין לא

קתני הכין ואפשר למימר דהיינו מום שאינו ברור כל כך כמו ביתרת וצריך מופת דכגון זה המום לא אתא אלא עד שלא נתארסה והיינו הראיה דבעי לאתויי ומיהו לא בעי עדים ממש. ורש"י לא פירש כן אלא דעדים ממש בעי כנ"ל:

וחכמים אומרים במומין כו'. לא קאי אמאי דקתני לעיל מיניה דהא לא אסיק לעיל מיניה אלא מאן בעי לאתויי ראיה וכדקתני היו בה מומין ועודה בבית אביה כו' אלא אמתניתין דלעיל קאי דקתני שכל המומין הפוסלין כו' פי' שהבעל יכול לטעון על המומין וזהו שכתב רש"י במהדורא קמא שהבעל יכול לטעון על המומין. ע"כ כנ"ל:

דף עה:

אבל במומין שבגלוי כו'. דהא ראה ונתפייס ור"מ לא שני ליה בין שבסתר בין שבגלוי אם היו בה קודם אירוסין מקח טעות הוא. רש"י במהדורא קמא:

וכן כתבו תלמידי רבינו יונה דר"מ סבירא ליה דאפילו בגלוי יכול לטעון כי שמא לא ראה המומין כי יש נשים שנשמרות שלא יראו אותם בני אדם ויש גם כן בני אדם שאינם חוששין לבדוק כל כך. ולכאורה נראה דלא קאי אלא אסיפא דאלו ברישא האיך היה אומר דאפילו במומין שבגלוי לא נאמן האב עד שיביא ראיה שהרי במומין שבגלוי יכול הוא בעצמו לטעון בטענת ברי שמשנתארסה היו בה מומין הללו וכיון שיש לו חזקה וטוען טענת ברי היה לנו להאמינו בטענת ברי שלו ובחזקת הגוף שיש לאשה אלא במומין שבסתר בלחוד איירי לדברי הכל ולפיכך צריך האב להביא ראיה. עכ"ל תלמידי רבינו יונה:

וסוגיא דשמעתין לרש"י ז"ל משמע דאפילו בדטעין האב ברי בעי לאתויי ראיה ועיין בתוספות לקמן גבי אוקמתא דרב אשי וכבר כתבנו בזה בסמוך ומכל מקום מה שכתבו דר"מ פליג אפילו אמומין שבגלוי הכי מסתבר וכן כתב ה"ר ישעיה מטראני ז"ל ולאו מטעמייהו וז"ל בד"א במומין שבסתר אבל במומין שבגלוי כו'. פי' משום דראה ונתפייס הוא מכלל דר"מ סבר דאפילו במומין שבגלוי ואמאי והא ראה ונתפייס הוא יש לומר דקסבר ר"מ שיכול לטעון ולומר סבור הייתי שאני יכול לקבל ועכשיו איני יכול לקבל כדאמרי' בגמרא לקמן במלתיה דרשב"ג וזה ששתקתי לא שנתפייסתי בהם ומחלתי שחזקה אין אדם מתפייס במומין אלא סברתי שעל כל זאת אסבול מרוב אהבתה אבל עכשיו אין מתקבל הדבר בלבי והכי אמרינן לקמן בפרקין דקסבר ר' מאיר וחכמים סברי כיון דראה ונתפייס אין זו טענה. ע"כ:

וגם הריב"ש ז"ל כתב בחדושיו דר"מ אכולה מילתא פליג דאע"ג דמודה ר"מ היכא דראה

ונתפייס דאמרינן ראה ונתפייס ס"ל דאפי' מומין פעמים שאין אדם רואה אותם שהיא מכסה עצמה ומסתירן וכן נמי ביש מרחץ באותה העיר אפשר שכשיש בה מומין אינה הולכת במרחץ ואם הולכת היא נזהרת שלא יראוה. ע"כ:

אבל ר"י בעל התוספות כתב דר"מ לא פליג אמומין שבגלוי מדפריך סתמא דתלמודא לעיל על פדחתו ראה ונתפייס הוא משמע דליכא מאן דפליג ואפשר דפריך לרבנן ומיהו אכתי איכא לאתויי ראיה דאי תימא הכין אם כן מצינו סמפון בעבדים לר"מ כגון בגלוי ולעיל קאמר סתמא דתלמודא שאין סמפון בעבדים אי דבראי הא קא חזי ליה הילכך לא פליג ר"מ אלא באם יש מרחץ באותה העיר והכי קאמר רבנן כי היכי דמודית לן במומין שבגלוי תודה לן במומין שבסתר ויש מרחץ באותה העיר. ולפי שיטתו ע"כ יש לנו לפרש דלא פליגי רבנן אלא אסיפא דנכנסה לרשות הבעל דאלו ארישא שארוסה היא יכול להיות שלא הכיר במומין אפילו הם בגלוי וכן כתוב בהגהת אשרי בשם ר"י ומרדכי דאי פליגי רבנן אפילו ארישא אטו מי פשיטא כולי האי בארוסה דידע ונתפייס עד דנימא דלא פליג ר"מ אמומין שבגלוי כלל אלא ביש מרחץ ודילמא בארוסה ס"ל לר"מ דאפילו מומין שבגלוי נמי יכול לטעון דלא ידע בהם ולא נתפייס אלא ודאי ס"ל לר"י ז"ל דבארוסה לא פליגי רבנן ובנשואה לא פליג ר"מ נמצא דליכא פלוגתא בינייהו במומין שבגלוי כלל. זו היא שיטת ר"י.

והקשו התוספות על שיטה זו הואיל ולא פליגי רבנן אלא בנשואה אבל בארוסה יכול לטעון לרב דמוקי כולה מתניתין כנסה ונמצאו עליה נדרים בקדשה על תנאי מה שייך לחלק בין מומין שבסתר למומין שבגלוי הואיל והתנה על מנת שאין בה מומין והתנאי הויא בשעת קדושין ובאותה שעה הא לא ידע אפילו מומין שבגלוי ועל הכל התנה אפילו אמומין שבגלוי וכיון שכן מה שייך לחלק אבל לשמואל דמוקי מתניתין שקדשה סתם וכנסה סתם ניחא לכך פירש רשב"א בתוספות דלא שני לן בין ארוסה לנשואה כלל דלעולם במומין שבגלוי איכא למימר ראה ונתפייס והילכך איכא למימר כיון דקא ידע ממומין שבגלוי אפילו בשעת קדושין אם כן כשהתנה לא על מומין שבגלוי נתכוון דאותם ראה ונתפייס אלא על מומין שלא ראה נתכוון וכשיש נמי מרחץ באותה העיר אית לן למימר שהתנה על מומין שאינם נבדקין על ידי מרחץ כגון ריח הפה ונכפה הקבוע לו זמן.

ומעתה לשיטה זו ע"כ הא דקאמרי רבנן אבל מומין שבגלוי כו' קאי בין ארשות האב בין ארשות הבעל דלא שני לן בין ארוסה לנשואה לענין מומין שבגלוי דלעולם לדעת רבנן אמרינן בהו ראה ונתפייס ור"מ פליג בארוסה דלא מכרעא כולי האי למימר בה דראה

ונתפייס עד דנדחוק לשון משנתנו ונימא דלא פליגי רבנן ורבי מאיר במומין שבגלוי והא דפריך תלמודא לעיל גבי פדחתו והא ראה ונתפייס היינו משום דאיירי בכנסה ושפיר פריך תלמודא לעיל סמפון בעבדים ליכא דדרך האשה להסתיר עצמה ולהסתיר מומיה מה שאין כן בעבדים דהא קא חזי ליה ואינו מסתיר עצמו אבל כשכנסה הא ודאי שפיר ידע בהו כמו בעבדים ואי פליג ר"מ אפילו כשכנסה במומין שבגלוי אם כן משכחת לה סמפון בעבדים וזו היא שיטת רשב"א ולשון אינו יכול לטעון קשה קצת לשיטתנו דמשמע דטענתיה לא הוי טענה הא אלו אייתי ראיה דהיו בה מומין קודם שנתארסה הרי הוא פטור מן הכתובה ואלו לשיטתו ז"ל כיון דאפילו כשהתנה אמרינן דלא על מומין שבגלוי נתכוון הילכך אפילו הביא הבעל ראיה אינו מועיל לו כלום ואפילו בארוסה ולשיטת ר"י מצינן לפרושי דאיברא ודאי כשכנסה אפילו הביא הבעל ראיה אינו מועיל כלום במומין שבגלוי דהא ראה ונתפייס הוא מיהו בארוסה איכא למימר דאי אייתי הבעל ראיה מועיל לו ויפטר מהכתובה דאפשר דלא ידע וכדכתיבנא לעיל אבל אי לא אייתי ראיה לא מצי למטען דילמא עד שלא נתארסה היו בה מומין אלו דהא מומין שבגלוי אי אפשר דלא ידע בהו אדם בכל כך זמן ואלו הוו לה קודם שנתארסה מידע הוה ידע דכולא אית להו וכיון שכן הכי קיימי רבנן ארשות האב דקאמר ר"מ האב צריך להביא ראיה כו' ואי לא אייתי ראיה הבעל מהימן ולא בעי לאתויי ראיה כלל וקא אמרי רבנן במה דברים אמורים במומין שבסתר אבל במומין שבגלוי אינו יכול לטעון דמידע ידע וכדכתיבנא ומיהו אי אייתי ראיה מועיל בארוסה אבל בכנסה אפילו מייתי ראיה אינו מועיל לו כלום ומשום ארוסה נקט לשון אינו יכול לטעון כנ"ל פי' לפי' התוספות ז"ל:

גמ' טעמא דמייתי האב ראיה וכו' הא פרישנא לה שפיר במתני' בסייעתא דשמיא:

מני רבי יהושע אין להקשות דשניא ההיא דרבי יהושע דאפילו תימא משנתארסה נבעלה אכתי איכא למימר דבראשונה נבעלה ולא שייך בזה חזקת גופה ולהכי לא קאמר רבי יהושע שתהא היא נאמנת אבל הכא אי נולדו המומין לאחר שנתארסה ע"כ על הבעל ליתן כתובה די"ל דמ"מ במאי דפליגי הבעל עם האשה דהיא אומרת משארסתני נאנסתי והוא אומר עד שלא ארסתיך שייך שפיר בזה חזקת הגוף דעל טענתם הרי ספק בידינו על שעת אירוסין מה היא ואיכא למימר העמד הגוף על חזקתו והרי נולדה בתולה ואדרבה עדיפא טפי הך חזקה דאינה בעולה לפנינו כי אם מפיה ויש להאמינה במגו מה שאין כן הכא גבי מומין דהרי מומין לפניך ומה ראית לאמשוכי חזקת שלימה עד היום להעמידנה על חזקת שלימה עד היום שאני מוצא המומין אדרבה אימא איפכא כיון שהיא בעלת

מום לפנינו כן היה אתמול ויומא אחרי עד יום לידתה שאפשר לומר שהיו בה המומין ולקמן נאריך עוד בזה בס"ד כנ"ל:

וכתב הריטב"א וז"ל מני ר' יהושע היא כו'. פי' דאי רבן גמליאל הא אמר התם דאיהי מהימנא כיון דאיהי ברי ואיהו שמא ומסיים לה חזקה דגופה דחזקת דגופה וטענת ברי דידה עדיפא מחזקת דממונא דידיה כיון דטענתיה בשמא והכא נמי הכי הוא דאיהי ברי ואיהו שמא שהבעל אינו יכול לטעון אלא שמא ע"כ.

וכבר כתיבנא לעיל בפ"ק לדעת רש"י ז"ל דעיקר טעמיה דרבן גמליאל משום חזקת הגוף טענת ברי לא מעלה ולא מוריד כלל וכדעת רב נחמן דקי"ל כותיה ובהכי רהיט בכולא סוגיין דלא אידכר הרב ז"ל טענת ברי כלל:

אתאן לר"ג כתב הריב"ש בחידושיו אף על גב דלא אמר רבן גמליאל אלא ברי ושמא אבל ברי וברי לא אמר כדאיתא לעיל בפרק האשה שנתארמלה הכא נמי ברי ושמא הוא דהיא ואביה טוענין ברי שמשנתארסה היו בה מומין אלו והבעל אינו יכול לטעון אלא שמא דמנא ידע ע"כ. וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א אבל רש"י כתב אתאן לר"ג דאמר. התם היא נאמנת דחזקה דגופה עדיפא. ע"כ. פי' אזיל לשיטתיה והכל תלוי בחזקת הגוף וכדכתיבנא בסמוך ויש לחלק בין ברי וברי ושמא ושמא וקל להבין:

וז"ל רש"י במהדורא קמא בעל נאמן דעד שלא נתארסה הוממה ולא אמרינן העמד הגוף על חזקתו ולא היו בה קודם אירוסין אלא אוקים ממונא אחזקת מאריה אמרינן ולא יהיב בעל כתובה דר' יהושע דאמר בפ"ק לא מפיה אנו חיין וטעמא משום דלית ליה חזקת הגוף בלא חזקת ממון. אם כן מהימן משום דאמרינן העמד הגוף על חזקתו ולא היה בה קודם שנתארסה ונוטלת כתובה דבתר חזקת ממון לא אזלינן כר"ג דאמר דנאמנת לומר משארסתני נאנסתי וטעמא משום דאזיל בתר חזקת הגוף וקודם אירוסין היתה בתולה. ע"כ:

מי ששנה זו לא שנה זו ואם תאמר אם כן אמאי נקט ברישא עודה ברשות האב וסיפא נכנס לרשות הבעל איפכא הוה ליה למתניא דהויא רבותא טפי בתרווייהו וכתב רש"י ז"ל מי ששנה זו לא שנה זו. רישא לר' יהושע וה"ה לכנסה לרשות הבעל וסיפא לר"ג וה"ה לעודה בבית אביה שאין לנו טעם לחלק בין עודה בבית אביה לנכנסה לחופה. ע"כ. פי' כיון דאין טעם לחלק אין כאן רבותא טפי וכל בבא מינייהו נשנית באפי נפשה ומאן דשנה זו לא שנה זו הלכך ליכא לאקשויי כולי האי אמאי שניה בלישנייהו רישא מסיפא דכל חד נקט לישניה ורבי סדרינהו כדאשכח להו ותנא דרישא היינו כר' יהושע ולר' יהושע ודאי לא שני ליה דה"ה דנכנסה לבית הבעל דהא פלוגתייהו בנכנסה לרשות

הבעל אלא משום דס"ס עיקר טענתייהו באירוסין תלוי דהיא משארסתני אומרת נאנסתי והוא אומר עד שלא ארסתיך וסתמא דמלתא מיירי בענין שא"א להיות שנאנסה תחת בעלה לכך נקט תנא דרישא דסתים לר' יהושע מילתיה בנולדו בה מומין ועודה בבית אביה ומאן דסתים אליבא דרבן גמליאל דהיינו תנא דסיפא נקט מילתיה בנכנסה לחופה משום דסוף סוף מילתיה דרבן גמליאל בנכנסה לרשות הבעל הוא כיון דאית טעם לחלק נקט במילתיה ומי ששנה זו לא שנה זו ורבי כדאשכחינהו תנינהו כנ"ל:

וז"ל ריב"ש ז"ל בחידושיו תברא מי ששנה זו לא שנה זו פרש"י ז"ל ורישא רבי יהושע וה"ה לנכנסה לרשות הבעל וסיפא רבן גמליאל וה"ה לעודה בבית אביה וקשה וליתני תרווייהו בחדא לישנא תרווייהו בעודה בבית אביה או תרווייהו בנכנסה לרשות הבעל או דליתני בעודה בבית אביה הבעל צריך להביא ראיה כר"ג דהוי רבותא טפי ובנכנסה לרשות הבעל על האב להביא ראיה כרבי יהושע דהשתא הוי נמי רבותא טפי לדידיה.

לכך פירשו בתוס' דתנא דרישא ותנא דסיפא כי היכי דפליגי בפלוגתא דרבן גמליאל ורבי יהושע פליגי נמי בפלוגתא אחרינא דלתנא דרישא דוקא נקט עודה בבית אביה דאי נכנסה לרשות הבעל אין האב צריך להביא ראיה אלא אף אם הבעל יביא ראיה שקודם שנתארסה היו בה אינו יכול לטעון כיון שנכנסה לרשותו דחזקה אין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו ולית ליה לתנא דרישא חזקה דאין אדם מתפייס במומין ומ"ה נקט בסיפא מילתיה בנכנסה לרשות הבעל על הבעל להביא ראיה לאשמועינן דבראיה מיהא סגי ליה ולא אמרינן אין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו אלא חזקה אין אדם מתפייס במומין ואין זה נכון דהוה להו לגמרא לפרושי הך פלוגתא והנכון כפי' רש"י ולקושית התוס' יש לתרץ דאורחא דתנא למנקט הכי כי היכי דלא לתחזי להדיא דסתרן אהדדי רישא לסיפא משום הכי נקטינהו הכי דמשמע לכאורה דלא פליגי. ע"כ:

וכן תירצו הרא"ה דמשום דמתחזי מתניתין דתיתי כולה בחדא שיטה קתני הכין ואינו מחוור לי דהא מי ששנה זו לא שנה זו ורבינו הקדוש בלישנא דאשכח תנינהו וכדכתיבנא ומה שכתבתי לתרץ פירושו של רש"י נראה לי נכון.

ודע דלפי מאי דפרש"י ז"ל תברא לשון קושיא דקשיא רישא לסיפא וכן פי' בערוך בלשון שני הלכך אין לנו לפרש כפי' התו' כלל דכיון דמחמת דקשיא רישא לסיפא דחקינן למימר מי ששנה זו לא שנה זו הלכך אין לך לטפויי פלוגתא אחריתי דלא שייכא אקושיית רישא לסיפא ואדרבא אם באת לחלק בין עודה בבית אביה לנכנסה לרשות הבעל מעתה לא תקשי מרישא לסיפא אלא מדאקשת מרישא לסיפא אלמא דאין טעם לחלק בין עודה בבית אביה לנכנסה לחופה ושפיר מצינן לשנויי מי ששנה זו לא שנה זו

וכדפרשי' אבל למאי דפריש ר"ח תברא לשון שבועה ומאן דמשתבע לאו על דבר הידוע קא משתבע אלא על דבר שיש לו פנים לכאן ולכאן אלמא דלא מכרעא קושית רישא לסיפא כולי האי ומצינן לחלוקי בינייהו אלא דקא משתבע דהכין הוא קושטא דמלתא ואפשר דקבלה בידו היתה כך והלכך קושית התוספות קושיא אלימתא היא ולית לה פתרי אלא לטפויי עוד פלוגתא בינייהו ושפיר מטפינן פלוגתא דהא מכח שבועה קא אתי כנ"ל. ולשיטת רש"י אכתי דחוק קצת דנקט תנא דסיפא נכנסה לרשות הבעל ולא קצר ותנא נשאת א"נ נכנסה לחופה אלמא דאיכא קפידא בכניסתה לרשות הבעל ולמאי דכתבו התוספות ניחא ולאוקימתא דרבא ניחא טפי:

וז"ל הריטב"א מי ששנה זו לא שנה זו פי' דרישא רבי יהושע וסיפא רבן גמליאל תנא רישא בבית אביה וה"ה בבית חמיה ותנא סיפא בבית חמיה וה"ה לבית אביה. ואם תאמר כיון דכן איפכא הוה ליה למתני ברישא בית חמיה ובסיפא בית אביה והוי רבותא דלר' יהושע אפילו בבית חמיה שהספק נמצא ברשותו על האב להביא ראיה דחזקה דממונא עדיפא ולר"ג אפי' בבית אביה על הבעל להביא ראיה ואף ע"פ שלא נמצא הספק ברשותו וי"ל דפשיטא ליה דרבן גמליאל ור' יהושע לא שני לן בינייהו ולא הוי בהא רבותא טפי מהא דלרבן גמליאל כולה מלתא תליא בחזקת הגוף וטענת ברי ולר' יהושע תליא בחזקת ממון ולאשמועינן דאיהו לא קפדי אלא בהא נקטה בלישנא דמתני' כנ"ל. ובתוס' תירצו דמשום דפליגי בהדי רבנן דסיפא בדין מומין שבגלוי נקטו רישא בהאי לישנא וברישא לרבי יהושע נקט בית אביה משום מומין שבגלוי דאלו בבית חמיה ודאי מודה רבי יהושע שעל הבעל להביא ראיה שלא ראה אותם דאי לא ודאי אמרינן דראה ונתפייס הוא ובסיפא רבן גמליאל אשמועינן רבותא דאפילו בבית חמיה אם הביא הבעל ראיה שעד שלא אירסה היו בה מומין אלו אינו נותן לה כתובה ולא אמרינן ראה ונתפייס הוא ע"כ. ותוספות אחרות נזדמנו לו לרב שהתוס' שלנו לא פירשו כן ולא מצו נמי לפרושי הכין כעין מאי דכתיבנא במתניתין עלה דמומין שבגלוי דוק ותשכח:

אמר רבא לא תימא ר' יהושע לא אזיל כו'. הקשה ר"מ אמאי נטר רבא במילתיה עד הכא הוה ליה לאקבועי למילתיה בפ"ק גבי פלוגתא דרבי אליעזר ור' יהושע ותירץ דרבא אדרבי אלעזר קאי והכי קאמר לדידיה לא בעי לאוקומי שום סתמא כרבי יהושע כיון דלא קיימא לן כותיה ומתרצנא דמתניתין כולה כר"ג כדאמרינן בסמוך כאן נמצאו כאן היו אבל היה תמוה על דברי ר' אלעזר דאוקי רישא כר' יהושע וסיפא כר"ג משום דמסופק אי הלכה כרבן גמליאל או כרבי יהושע כיון דבחדא בבא סתם בתרווייהו וזהו דוחק וטפי הוה ליה לאוקומי כולה כר"י ורישא לענין כתובה ודייקינן הא לא מייתי האב ראיה

בעל מהימן ולא יתן לה כתובה וסיפא לענין גט ודייקינן הא לא מייתי בעל ראיה אב מהימן וצריך ליתן לה גט ויהא אסור בקרובותיה דר' יהושע אזיל בתר חזקת הגוף היכא דליכא חזקת ממון כנגדה. הרא"ש ז"ל:

והרא"ה ז"ל פירש דהך דרבא היינו כמו הקדמה למאי דבעי לתרוצי דאיהו בעי לאוקמי מתני' כולה בין לר' יהושע בין לרבן גמליאל והיינו דהקדים מעיקרא לפרושי דכי לא אזיל ר' יהושע בתר חזקה דגופא היכא דאיכא חזקה דממונא אבל היכא דליכא חזקה דממונא אזיל בתר חזקה דגופא והא דמוקים לה למתניתין אליבא דתרווייהו לרבי יהושע לענין גט דלענין כתובה אפי' בסיפא על האב להביא ראיה אלא כתובה ודאי לית לה ולא איירי במתניתין אלא לענין גט וגבי איסורא ודאי כיון דליכא חזקה דממונא אזלינן בתר חזקה דגופא והיינו דקאמר כאן נמצאו וכאן היו הלכך ברישא דאכתי איתא בבית אביה על האב להביא ראיה ואם לא הביא ראיה אינה צריכה גט וסיפא על הבעל להביא ראיה ואם לא הביא ראיה הרי היא צריכה גט ואליבא דר"ג אתיא בין לענין גט בין לענין כתובה והיינו דברישא על האב להביא ראיה ואם לא הביא ראיה אינה צריכה גט ואין לה כתובה דאמרינן כאן נמצאו וכאן היו ובסיפא על הבעל להביא ראיה ואם לא הביא ראיה צריכה גט ויש לה כתובה. כן פי' הרא"ה. והריטב"א נמי פי' כן דלהכי טרח רבא לומר כאן לא תימא טעמא דר' יהושע כו' משום דבעי לפרושי דמתני' אתא אפילו כרבי יהושע ולא לענין הכתובה אלא לענין הגט דליכא חזקה דממונא וכי ליכא חזקה דממונא אזיל ר' יהושע בתר חזקה דגופא ובסיפא דאיכא כאן נמצאו וכאן היו עדיף מחזקה דגופא והיינו דנקטינן סיפא כאן נמצאו וכאן היו דאלו לרבן גמליאל בלאו הכי נמי איהי מהימנא משום חזקה דגופא וטענת ברי אלא משום ר' יהושע נקטינן לה דאי לאו הכי חזקה דגופא עדיפא ליה נמי כיון דליכא חזקה דממונא וכאילו אמר מודה ר"ג ברישא משום כאן נמצאו וכאן היו ומודה ר"י בסיפא משום כאן נמצאו וכאן היו ע"כ.

ודוחק להעמיד משנתנו לענין גט דהא קתני ברישא ונסתחפה שדהו דמשמע דאיירי לענין ממונא וכדקתני באינך משניות דפ"ק ועוד דאין סברא דמשום סברא קלישתא דכאן נמצאו וכאן היו תצא אשה בלא גט כיון דכבר היא מוחזקת באשת איש ואנן בעינן לפרושי נמי דרבא בעי לתרוצי מתניתין אליבא דר' יהושע ולאו לענין גט אלא לענין כתובה ומתרצנא נמי אגב אורחין אמאי טרח רבא לומר כאן לא תימא כו' וכדבעינן למכתב בס"ד ובר מן דין מצינן לתרוצי דלהכי קאמר רבא הכא לא תימא ר' יהושע כו' משום דאי טעמיה דרבי יהושע משום דלא אזיל בתר חזקה דגופה הלכך רבן גמליאל דפליג עליה הכי קאמר דאזלינן בתר חזקה דגופה ומיהו אינו שולל דלא נזיל בתר חזקה

דממונא כלל דאפשר דחשיבא ליה חזקה דממונא קצת ומיהו לא כחזקה דגופא והלכך לקמן במסקנא כד מהדרינן בתר חזקה לאשכוחי חדא במקום תרתי הוה לן למחשביה נמי חזקת ממון והוי להו תרתי במקום תרתי ותקשי לרבא אבל השתא דטעמיה דר' יהושע משום דחשיב ליה חזקת ממון הלכך רבן גמליאל דפליג עליה קאמר דחזקת ממון לא חשיבא כלל ולאו כלום הוא כנגד חזקת הגוף וכיון דכן שפיר משני רבא במסקנא דמשנתארסה הוה ליה חדא במקום תרתי ולא חשיבא חזקה דממונא כלל וכמו שתירץ רש"י לקמן כנ"ל וריב"ש תירץ בענין אחר וכדבעינן למכתב קמן בס"ד:

לא תימא רבי יהושע לא אזיל בתר חזקה דגופא כלל לכאורה משמע דהא אתא לאשמועינן דלא נימא דלא אזיל בתר חזקת הגוף ואפי' אין דבר מכחישו כלל והא ודאי ליתא דלא אסיק אדעתיה דשום חכם דר' יהושע יסבור כן דהא חזקה דאורייתא היא דאמרינן בפ"ק דחולין מנא הא מלתא דאמור רבנן אוקי מלתא אחזקתיה ומייתי לה מקרא אלא הכי קאמר לא תימא ר' יהושע לא אזיל בתר חזקה דגופה כלל אפילו היכא דאין חזקת ממון כנגדה ומיהו יש חזקה אחרת כנגדה אבל קשה דלשון כלל לא דייק דאפי' דמאן דקאמר לא תימא כו'. לעולם הוה אזלינן בתר חזקת גופה ומאי קאמר לא תימא כו' בתר חזקת דגופה כלל. רש"י כתב וז"ל לא תימא ר' יהושע לא אזיל בתר חזקה דגופה כלל. אפי' במקום שאין חזקת ממון עומדת כנגדה להכחישה פי' לפי' הא ודאי לא אתא רבא למימר דלא נימא דרבי יהושע לא אזיל בתר חזקת דגופה כלל דפשיטא וכדכתיבנא אלא בדאיכא חזקת ממון קא מיירי והכי קאמר לא תימא בדאיכא חזקת ממון לא אזיל בתר חזקת הגוף כלל פי' כגון במשנתנו דאיכא תרתי ענין הכתובה וענין הגט וכיון דחזקת ממון מבטל כח חזקת הגוף הוה ליה כאלו אין כאן חזקת הגוף כלל ואפי' מה שאינו כנגד חזקת ממון כגון לאצרוכה גיטא לא תבעי דהרי היא מבוטלת מכח חזקת ממון לענין כתובה והוה ליה כאלו אין כאן חזקת הגוף כלל וגט נמי לא בעיא לא תימא הכין אלא מה שכנגד חזקת הממון לבד הוא בטל מחזקת הגוף אבל מה שאינו עומד כנגד חזקת הממון אפי' איכא מצד אחר חזקת ממון אזיל שפיר בתר חזקת הגוף לאצרוכי גיטא וכדכתיבנא והאי פירושא שייך שפיר למאי דכתב הרא"ש בשם רבינו מאיר וכדכתיבנא בסמוך דוק ותשכח. א"נ יש לפרש לשון רש"י ז"ל בענין אחר וכדבעינן למכתב קמן בס"ד ומ"מ מתרצא מיהא שפיר דרבא אתא לאשמועינן חידושא בסברת רבי יהושע. עוד יש לי לפרש כדמשמע לכאורה ולא תקשי פשיטא דכי אמרינן מקרא אוקי מלתא אחזקה היינו סיפא דאין שור שחוט לפניך כגון גבי הסגר הבית דפ"ק דחולין דלא ידיע אי בצר הנגע בשעת הסגר ולכך אמרינן אוקי מלתא אחזקה אבל

היכא דהשור שחוט לפניך כגון הכא דתרי מומין לפניך איכא למימר דדילמא סבר רבי יהושע דלא אזלינן בתר חזקה אפי' שלא במקום חזקת ממון ושום חזקה אחרת כנגדה דהיא עצמה שוברה בצדה דמה ראית לומר העמידנה בחזקת שלמה כל מה שתוכל כיון דנולדה שלמה אימא איפשר העמידנה בחזקת מומין כל מה שתוכל כיון דהרי מומין לפניך ומיהו קשיא להו לתוס' דלמה ליה לאורוכי כולי האי ולמימר אבל היכא דליכא חזקה כו' דהא במאי דקאמר רבא לא תימא ר' יהושע כו' אלא כי לא אזיל ר' יהושע בתר חזקה דגופה היכא דאיכא חזקה דממונא ואמאי האריך תו ואמר אבל היכא דליכא חזקה דממונא כו' לכך פירשו בתוספות דהא אתא לאשמועינן דאף על גב דאיכא חזקה אחרת כנגד חזקת הגוף שמגרעת כחה כי הכא דאיכא חזקה אחרת דהעמידנה בחזקת פנויה והיו בה מומין קודם שנתארסה וקדושי טעות הוו ואפ"ה אי לאו חזקת ממון הוה אזיל ר' יהושע בתר חזקת הגוף והשתא הוה דומיא דההיא ראיה דמייתי:

וז"ל ריב"ש בחידושיו פירשו בתו' דרבא אתא לאשמועינן דאזלינן בתר חזקה דגופה אפילו היכא דאיכא חזקה אחרת כנגדה שמכחשת כח חזקת הגוף כי הכא דאיכא למימר העמידנה על חזקת פנויה ומעיקרא הוה מום ואינה מקודשת וקמ"ל דלעולם אזלינן בתר חזקה דגופה ובחזקת שלימה היא טפי משאר חזקות בר מחזקה דממונא והשתא אתי שפיר הא דמייתי לה תלמודא הכא דהא לעיל בפ"ק גבי מילתיה דרבי יהושע הוה ליה לאתויי ולא הכא דהא לא אתמר לתרוצי למתניתין אבל השתא ניחא דמשום דבמתניתין איכא חזקת דפנויה שמכחשת חזקת הגוף אשמועינן דלא תימא דטעמא דר' יהושע משום דלא אזיל בתר חזקת הגוף כיון שיש חזקה דפנויה כנגדה אלא טעמא דרבי יהושע משום חזקה דממונא אבל היכא דליכא חזקה דממונא אזיל בתר חזקה דגופה טפי משאר חזקות. ע"כ:

והקשו בתוס' לפי שיטתם דאמאי הוה אזיל ר' יהושע בתר חזקת הגוף הא הוי חדא במקום תרתי דאית לן למימר העמידנה בחזקת פנויה דאין לה כתובה וכ"ת אדרבה העמד אשה בחזקת שלימה והשתא הוא שנולד המום הרי מום לפניך ואיתרע חזקתה וכי האי גונא אמרינן גבי מקוה שנמדד ונמצא חסר כל טהרות שנעשו על גביו למפרע הן טמאות משום דאמרינן העמד טמא על חזקתו ואימור לא טבל ואם תאמר העמד מקוה על חזקתו ואימור לא חסר הרי חסר לפניך ואע"ג דיש לחלק דההיא דמקוה הוו להו תרי חזקות בתרי גופים מוחלקין חזקת טמא וחזקת מקוה ומכרעיה דחזקת טמא עדיפא משום דחזקת מקוה איתרעי אבל הכא ליכא למימר הכי מכל מקום הכא נמי איכא למימר הכי דהרי מומין לפניך הויא חזקה דכיון דמומין לפניך העמידנה בחזקת

מומין כל מה שתוכל וחזקת פנויה בהדה הוו להו תרי וחזקת שלימה הויא חדא וחדא במקום תרתי לא אמרינן. ותירצו בתוספות דחזקת פנויה חשיבא כמאן דליתא כלל לגבי חזקת הגוף משום שעומדת לינשא ולמאי דפרישנא ניחא טפי כלל דלא חשבינן חזקת פנויה לחזקה דאנן על הכתובה באנו לדין דמספקי' בשעת אירוסין אי שלימה הויא ויש לה כתובה או בעלת מום הויא ולית לה כתובה אבל על הקדושין לא מספקי' דהרי היא מקודשת לפנינו ולא נפל הספק על הקדושין כלל וחזקת פנויה נמי לא חשיבא כלל אפילו שלא כנגד חזקת הגוף כיון דעומדת לינשא ומשום הכי גריעא חזקת פנויה משום דהרי מומין לפניך וכדכתיבנא ולכך היינו אומרים דלרבי יהושע לא אהני חזקת הגוף כלל וכדפרשי' לעיל כנ"ל:

אם בהרת קודם לשער לבן טמא כתב רש"י במהדורא קמא אם בהרת קודם לשער לבן כו'. שכך כתוב בפרשה וגזרת הכתוב היא דכתיב וראה הכהן את הנגע בעור הבשר ושער בנגע הפך לבן שנתלבן השער מתוך הבהרת דהיינו בהרת קודם לשער הלבן וטמאו הכהן ע"כ. פי' הוקשה לו דתקשי רישא לסיפא דמדתני אם בהרת קודם לשער לבן טמא משמע הא נולדו שניהם בבת אחת טהור ומדקתני סיפא אם שער לבן קודם לבהרת טהור משמע הא שניהם בבת אחת טמא ואי דייקת בדיוקא דרישא תקשי אמאי ספק טמא והרי כאן ספק ספיקא ולהקל ותירץ רש"י דנקט בהרת קודם לשער לבן משום דהכי כתיב בקרא וה"ה שניהם בב"א ועיקר טעמא דמלתא היינו דכל שנתלבן השער מתוך הבהרת אפילו באו שניהם בבת אחת בהרת קודם לשער לבן מקרי ואי ספק היינו פלוגתייהו דר' יהושע ורבנן ואין כאן אלא חדא ספיקא אם נתלבן השער מהבהרת או הוא מעצמו לבן כנ"ל. ובמהדורא בתרא קצר וכתב טעמא דהכי כתיב בקרא שער לבן בבהרת. עד כאן:

ועוד נראה דבזה תירץ קושית התוספות דמאי טעמייהו דרבנן דמטמאי ואמאי לא אזלינן בתר חזקה ותירץ דהכי גזר הכתוב דכל היכא דאשכחן שער לבן בבהרת דהרי הוא טמא אם לא נודע בבירור שהיה שם זה השער לבן קודם לבהרת דהיינו שער לבן בלא בהרת אבל כל היכא דלא ידעינן אלא שער לבן בבהרת הרי הוא טמא. כן נראה לפרש לשון של מהדורא בתרא אבל הלשון של מהדורא קמא יש לפרש דכיון דטעמא דקרא משום שנתלבן השער מתוך הבהרת הרי אורחיה דשער להתלבן מחמת הנגע ולהכי טמא וכן תירצו התוס' בפ' כל היד ע"ש. ור"ת תירץ דלהכי אמרי רבנן ספק טמא ולא אזלי בתר חזקה משום דמיירי כשנזקק לטומאה שהיה בו נגע אחר כו' ככתוב בתוספות והשתא מייתי שפיר למאי דקאמרי הכא דאזיל רבי יהושע בתר חזקה דגופה אע"ג דאיכא חזקת

פנויה כנגדה כמו שפירשו התוס' דהכי נמי קיהה וטיהר ר' יהושע גבי נגע משום דאזיל בתר חזקת הגוף והעמידנו בחזקת שלא היה בו נגע אע"ג דאיכא למימר העמידנו בחזקת טומאה שכבר נטמא בנגע אחר מ"מ בנגע זו לא איתרע חזקתו. והקשו בתו' השתא דאמרינן דהאי שמעתין דמי ממש להההיא דספק קדמה בהרת לשער לבן דהכא איכא חזקת פנויה והתם נמי נזקק לטומאה ואיכא חזקת טומאה נגד חזקת הגוף מעתה תקשי היכי יליף מהתם דשאני התם דכתיב קרא לטהרו או לטמאו דפתח בו הכתוב לטהרה תחלה פי' דהוה ליה לסיומי הפרשה בטהרה דבסוף הפרשה הוא דכתיב ופתח בטהרה תחלה לאשמועינן דספיקו טהור ותירצו בתוספות דמהתם גמרי' ועיין בפי' רבי שמשון ז"ל למס' נגעים סוף פ' רביעי ולשיטתנו ניחא דהכא אין שום חזקה כנגדה דחזקת פנויה לא חשיבא וכדכתיבנא וכי אצטריך לטהרו או לטמאו היינו היכא דנזקק לטומאה והכי מייתינן מהתם כיון דקרא מטהר אפילו נזקק לטומאה דאיכא חזקת טומאה כנגדה אלמא היכא דליכא שום חזקה כנגדה כגון הכא בשמעתין לא איצטריך קרא ופשיטא דאזלינן בתר חזקת הגוף. עוד הקשו בתוספות לשיטתם דלא חשיבא ריעותא הא דהרי מומין לפניך מעתה תקשי דהרי ראוה מדברת או מעוברת דליכא חזקה דממונא ולא אזיל ר' יהושע בתר חזקה דגופה וריעותא דנסתרה ומעוברת לא חשיבא כיון דהרי מומין לפניך לא חשיבא שום ריעותא אפילו כדי לאשמועינן רבותא דלא נימא דר' יהושע לא אזיל בה בתר חזקה דגופה אלא משום חזקת פנויה היא דאמר רבא לא תימא כו' וכמו שכתבו התוס' ז"ל ותירצו בתו' דהתם מעלה עשו ביוחסין והריטב"א תירץ דכיון דנסתרה רגלים לדבר שלא בדקה ובטלה חזקת גופה ע"כ. ואתי שפיר לשיטתנו ולא לשיטת התוס' וכדכתיבנא. ואם תשאל לשיטת התוס' כיון דכי לא נזקק לטומאה אפילו ספק טהור אמאי קתני שער לבן קודם לבהרת טהור אפילו ספק נמי טהור ונזקק לטומאה אינו מעלה ומוריד היכא דשער לבן קודם לבהרת תשובתך להכי נקט הכי משום דבעי לאורויי דרישא דקרא דהכי דרשינן שער לבן בבהרת משמע שהבהרת קדמה וזהו שכתבו התוס' שער לבן קודם לבהרת טהור דריש מדכתיב שער לבן בבהרת משמע שהבהרת קדמה ע"כ א"נ משום דרש"י ז"ל כתב טעמא דהכי כתיב בקרא שער לבן בבהרת. ותירץ קושיות התוספות כדכתיבנא לכך כתבו התוס' דלא שמענו מהך קרא לטמא הספק וכמו שפירשנו לעיל ולא איצטריך קרא לטמא אלא לטהר שער לבן קודם לבהרת דדוקא קדמה הבהרת הוא דטמא אבל כל שלא ידעינן שקדמה הבהרת הרי הוא טהור וע"כ נצטרך לתרץ דבנזקק לטומאה קא מטמאי רבנן כנ"ל:

גרש"י ז"ל ורבי יהושע אומר כהה ופי' ז"ל רבי יהושע אומר שדינו ככהה הנגע שהוא

טהור ואינו נכון דבמסכת נזיר פרכינן עלה ודילמא כהה וטמא והנכון דה"ג ור' יהושע כהה וכן היא בתוספתא ואית דגרסי קיהה והכל ענין אחד הוא שהכוונה לומר כי רבי יהושע הקשה וערער בדבר ואית דגרסי קיהה מלשון קהו בה קהייתא ואית דגרסי כיהה והוא מלשון ולא כיהה בם דגבי בני עלי וכבר פירשתי במסכת נזיר בס"ד ואיכא למידק דאלו התם פרכינן ודילמא כיהה וטמא ופרקינן הואיל ופתח בו הכתוב תחלה בטהרה לטהרו או לטמאו ואלו הכא אמרינן דטעמא דר' יהושע משום דאזיל בתר חזקה דגופה והנכון דלרבא ההוא קרא אסמכתא בעלמא הוא דהא ודאי לאו ראיה ברורה היא דבחד מינייהו הוה ליה לקרא למפתח והוי יותר טוב לפתוח בטהרה וכן תירץ הראב"ד ובתוס' תירצו בענין אחר. הריטב"א ז"ל:

ור"ת גריס ור' יהושע קיהה פי' עמד למנין דקיהה לשון אסיפה כמו מקהו אקהייתא בשוקא והשתא פריך התם בשלהי נזיר אימא עמד למנין והביא ראיה לדברי ת"ק וכמו שכתוב בתוס' בפרק כל היד. ורש"י תירץ בפי' המשניות דאפילו אי גרסינן רבי יהושע אומר כהה יש לתרץ דשפיר פריך התם בנזיר דיש כהה שאינו טהור כי ההיא דתנן בהרת עזה ונעשית כהה שעומד בארבע מראות דלא נתמעטה מארבע מראות ואכתי הוקשה לו ז"ל עיין בפירושיו שם ואפשר דלהכי כ' רש"י רבי יהושע אומר כהה. כדמפרש רבה. ע"כ. כלומר דצריכין אנו לפירושו של רבה ואילולי פירושו לא היינו יודעין אי טהור אי טמא קאמר ואפשר דלהכי קאמר ר' יהושע כיהה ולא אמר טהור להדיא כי היכי דלא נימא דר' יהושע טיהר משום חזקה וכמו שהקשו התוספות אבל השתא דקאמר כיהה אלמא דה"ק דהרי הוא ככהה הנגע ממראהו שהוא טהור מדינא ולא מדין חזקה ורש"י ז"ל כתב עוד בשם ר' משה הדרשן דגרסי' ור' יהושע קיהה מאי קיהה אמר רבא קיהה וטיהר כאדם שמקהה שיניו על חברו ואינו משגיח לדבריו כלומר קיהה בדבר ונחלק וטיהר וכן מצאתי בת"כ ור' יהושע קיהה טיהר אלמא ס"ל העמד הגוף על חזקתו ולא תטמאנו מספק. ע"כ. ולזאת הגירסא אפילו תימא דכי טיהר ר' יהושע בשלא נזקק לטומאה טיהר והכא איכא חזקת פנויה כנגדה אפ"ה מייתי ראיה כיון דקיהה רבי יהושע על רבנן דמטמאי אלמא דס"ל לר' יהושע דגדולה מזו אמרינן דהעמד הגוף על חזקתו ולכך רתח והקהה את שיניו אמאן דמטמא אפילו בכה"ג וכיוצא בזה אמרינן בזבחים בסוף פרק שני ובחולין פרק אלו טרפות גבי נשתברו רוב צלעותיה:

רבא אמר רישא כאן נמצאו וכאן היו וכו'. ואיכא למידק טובא בהאי שמעתא חדא כיון דרבא אתא לאוקמי מתני' כר"ג למה ליה למנקט סיפא כלל לישני בקוצר רישא כאן נמצאו וכאן היו ועוד דקשיא מדידיה אדידיה דמדקאמר רישא כאן נמצאו וכאן היו

משמע דחזקת הגוף לחודה מהניא אי לא יש כנגדה כאן נמצאו וכאן היו ושוב קאמר סיפא כאן נמצאו וכאן היו דאלמא משמע דמשום דקא מסייע לחזקת הגוף כאן נמצאו וכאן היו הוא דקא מהניא חזקת הגוף הא חזקת הגוף לחודה לא מהניא ועוד כי אותיב אביי לרבא ממתני' ומהדר ליה משנתארסה דאיכא למימר חזקה אין אדם שותה כו' מאי קאי פריך עליה אי הכי עד שלא תתארס כו' והא לא מהימנינן ליה אלא משום חזקת הגוף ועד שלא תתארס אין כאן חזקת הגוף כלל ואף על גב דקא משני משום דאיכא למימר חזקה אין אדם שותה כו' לא נדי מטעמא דחזקת הגוף כלל דאיכא תרתי קא משני.

ויש ספרים דגרסי א"ל משנתארסה היינו טעמא משום דאיכא למימר חזקה אין אדם שותה כו'. ומהאי לישנא משמע דאין כאן אלא האי טעמא דחזקה אין אדם שותה כו' ולכך פריך אי הכי עד שלא תתארס כו' פירוש כיון דעיקר טעמא משום דחזקה אין אדם שותה כו' ואינו מחוור דאכתי מנא ידע דאהאי טעמא בלחוד קא סמיך עד דפריך עליה אי הכי כו' דילמא משום דאיכא תרתי וכדמשני ליה ועוד דברוב הנוסחאות לא גרסינן היינו טעמא אלא א"ל משנתארסה משום דאיכא למימר חזקה אין אדם שותה כו' ומעתה קשיא טובא מנא ידע דאההיא טעמא בלחוד קא סמיך עד דפריך עליה ועוד מאי קא מהדר ליה אלא משנתארסה משום דאיכא תרתי כו' מאי אלא דקאמר והא מעיקרא נמי הכי מתרץ. וריב"ש ז"ל כתב בחדושיו וזה לשונו אלא משנתארסה משום דאיכא תרתי חזקה לאו מיהדר קא מהדר ביה מתירוצא קמא אלא פרושי קא מפרש דמעיקרא כי קאמר חזקה אין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו משום האי טעמא הא דאיכא חזקה דאין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו בהדי חזקת הגוף אלא שהמקשה לא הבין דבריו ע"כ. ואינו מחוור:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל אמר רבא רישא כאן נמצאו כו'. פרש"י ז"ל וכולה חד תנא הוא ור"ג היא ומודה ר"ג דרישא דכיון דברשות האב נמצאו עליו להביא ראיה וההיא דהנושא את האשה אפילו שכבר נכנסה לרשות הבעל וברשותו נמצאת שאינה בתולה אבל כרבי יהושע ליכא לאוקמה ולמימר דמודה ר' יהושע בסיפא דכיון דברשות הבעל נמצאו על הבעל להביא ראיה דהא במתני' דהנושא ברשות הבעל נמצאו ואפ"ה פליג ר' יהושע ולא חש רבא לומר דלעולם כולה ר"ג משום דפשיטא דלא אפשר לאוקמא כרבי יהושע מטעמא דכתיבנא ע"כ.

ולי נראה לפרש דברי רש"י בפנים אחרות ודע דהא כתיבנא לעיל דהרא"ה והריטב"א פירשו דרבא אתא לאוקמי מתני' כולה בין לרבי יהושע בין לרבן גמליאל ולר' יהושע

איירי מתני' לענין גט וכדכתי' לעיל אלא דקשיא לי על פירושם דלא מצינן לאוקמי מתני' לענין גט וכדכתיבנא לעיל. ונראה לי דאיברא ודאי דאוקמתי' דרבא לרבי יהושע נמי מתוקמ' ואפילו תימא דמתני' איירי לענין כתובה וה"פ דשמעתין מתני' ודאי מתוקמא שפיר כר'יהושע דע"כ לא קאמר רבי יהושע דלא אזלינן בתר חזקה דגופא אלא דוקא גבי משאסרתני נאנסתי דמדקתני הנושא את האשה כו' משמע שתכף שנשאה נולד מחלוקת זה ביניהם אע"פ שאי אפשר לומר דמשנשאת נאנסה ולפי' אינה יכולה לטעון אלא שמשנתארסה נאנסה וכיון דע"כ בבית אביה נבעלה לכך אמר ר' יהושע לא מפיה אנו חיין ואינה נאמנת דלא אזלינן בכה"ג בתר חזקת הגוף אבל בסיפא דמשנתנו דנכנסה לרשות הבעל ואפשר דבאו לה המומין לאחר שנכנסה לבית הבעל אפילו רבי יהושע נמי מודה דעל הבעל להביא ראיה דכל כה"ג אזלינן בתר חזקת הגוף כיון דקא מסייע ליה כאן נמצאו וכאן היו.

ואם תשאל היכא מצינן למימר דרבא אתא לאוקמה אפי' כר' יהושע והא רבא גופיה קאמר לעיל לא תימא ר' יהושע לא אזיל בתר חזקה דגופה כלל אלא כי לא אזיל רבי יהושע בתר חזקה דגופה היכא דאיכא חזקה דממונא וכו'. אלמא דכל היכא דאיכא חזקה דממונא לא אזיל בתר חזקה דגופא כלל. תשובתך כל היכא דאיכא מאן דמכחיש לחזקה דממונא ואי תדע לך סיפא דמתני' דאיכא כאן נמצאו וכאן היו דקא מסייע לחזקה דגופה ומתרע ליה לחזקה דממונא אי אמרת דניזיל בתר חזקה דממונא לאו משום דכח חזקה דממונא עומדת נגד חזקה דגופה ומכחיש לה אלא משום דאין הדבר יוצא מידי ספק ומספיקא לא מפקינן ממונא אבל אי חזקת ממון אין לה שום ריעותא הרי עומדת היא כנגד חזקת הגוף ומכחישה דמה ראית לאוקומי איתתא אחזקת שלימה ותוציא ממון מחזקתו אדרבא העמידנה בחזקת בעלת מומין ולא תוציא ממון מחזקת מי שהוא והלכך הכי קאמר רבא לא תימא רבי יהושע לא אזיל בתר חזקה דגופה כלל פי' כי איכא חזקת ממון אף על גב דאינה עומדת כנגדה לכהכחישה לא ניזיל בתר חזקת הגוף דאי ליכא ממון כלל פשיטא דאזלינן בתר חזקת הגוף לכ"ע ולא איצטריך רבא לאשמועינן זה אלא אפי' כי איתא חזקת ממון כל היכא דאינה עומדת כנגדה קאמר רבא דס"ל לרבי יהושע דאזלי בתר חזקת הגוף ואפשר דזהו שכתב רש"י לא תימא ר' יהושע לא אזיל בתר חזקה דגופה כלל. אפי' במקום שאין חזקת ממון עומדת נגדה להכחישה. היכא דאיכא חזקה דממונא. עומדת לנגדה כי הכא. ע"כ. פירוש הכא ברישא דמתני' דאמרינן מני ר' יהושע דחזקה דממונא עומדת לנגדה דכיון דקא מסייע לחזקה דממונא כאן נמצאו וכאן היו ולא איתרע חזקה דממונא כלל הלכך עומדת נגד חזקת הגוף ומריע לה ולכך

לא אזיל בתר חזקת הגוף וזהו שכתב רש"י עומדת לנגדה כי הכא נמצא דמתני' מיתרצה שפיר לרבי יהושע ולכך הקדים רבא לא תימא וכו' ובר מן דין פשטן של דברים נראין דלכך הקדים רבא לא תימא כו' לאורויי דמצינן לאוקמי מתני' כר' יהושע ולחלק בין היכא דאיכא כאן נמצאו וכאן היו דקא מסייע לחזקה דגופה להיכא דליכא דאי הוה אמרינן דלית ליה חזקה דגופא כלל לא הוה מצי לשנויי הכי כלל אבל בהקדמה שעשה נוכל לתרץ המשנה אפילו לר' יהושע וכדכתיבנא כ"נ לפרש לכאורה וכי מעיינת בה שפיר דוק ותשכח כדכתיבנא ומשום הכי מתניתין מתוקמה שפיר כרבי יהושע טפי מרבן גמליאל דלרבן גמליאל קשיא רישא.

ואין לתרץ דשאני מתני' דכאן נמצאו וכאן היו ולכך איתרע חזקה דגופה דבההיא דרבן גמליאל נמי דתנן הנושא את האשה כו'. היא אומרת משארסתני נאנסתי איתרע חזקה דגופה דאית לן למימר כאן נמצאו וכאן היו דהא משמע שתכף שנשאה נולד מחלוקת זה ביניהם אע"פ שאי אפשר לומר שמשנשאת נאנסה ולפי' היא אינה יכולה לטעון אלא שמשנתארסה נאנסה אבל לא משנשאת וכדכתיבנא לעיל ומלתא פסיקתא אמר רבן גמליאל דנאמנת ואמאי והא כיון דעל כרחה בבית אביה נבעלה נימא כאן נמצאו וכאן היו וקודם שנתארסה נבעלה אלא משמע דרבן גמליאל אזיל בתר חזקה דגופה ואפילו במקום דאיתרע חזקה זו דאיכא למימר כאן נמצאו וכאן היו והלכך תקשי ליה רישא דמתני' ומיהו משום דספק אוקימנא הלכתא כותיה כר"ג לכך מהדר רבא לאוקמי מתני' נמי כר"ג ומשני בדוחק דיש לחלק בין רישא דמתני' להההיא דרבן גמליאל דפ"ק דרישא דמתני' לכך איתרע חזקיה דאב משום דנמצאו ממש בבית אביה ולאו באומדנא אע"ג דהויא לה אומדנא דמוכח מ"ט כדי לאורועי חזקה בסברא בעלמא דכאן נמצאו וכאן היו דלא הויא חזקה כלל וכמו שכתב רש"י במהדורא קמא דלאו חזקה היא אלא סברא בעלמא לפי ההוה דהואיל דכאן נמצאו הדברים מוכיחין דכאן היו וכדבעינן למכתב קמן בס"ד הלכך דיינו לומר סברא זו כשאנו מוצאין בהדיא דהולכין במקום מציאתן לומר כאן היו עד שלא נתארסה אבל כל שלא נמצא ממש בבית אביה אלא בבית הבעל אע"ג דעל ידי שהיא טוענת משארסתני נאנסתי והיא מודה לדבריו שבעולה היא נתברר לן שקודם שנשאת נבעלה מ"מ הרי נכנסה לרשות הבעל ושם נולד הספק והלכך לא הורעה חזקת אביה בכך כיון שלא נולד הספק בבית אביה ולא יצא עליה שום ערעור כלל בעודה בבית אביה ולהכי דחיק רבא כולי האי לאוקמי כולה מתני' כרבן גמליאל ולא סגי ליה במאי דמתוקם מתני' כרבי יהושע דאתיא שפיר טפי דמאי דאקדים רבא גופי' וכדכתיבנא משום דהלכתא כותיה דרבן גמליאל וזהו שכתב רש"י רבא אמר רישא

כאן נמצאו וכאן היו. רבא מהדר לאוקומה כולה כר' גמליאל דאוקימנא הלכתא כותיה בפ"ק לעולם חזקה דגופה עדיף ורישא טעמא משום דבבית אביה נמצאו המומין אתרע חזקיה דאב דאיכא למימר כאן היו קודם אירוסין ובפ"ק נמי פלוגתייהו בנכנסה לרשות הבעל היא ובה אמר רבן גמליאל דלא הורעה חזקת אביה בכך. ע"כ.

משמע מלשונו ז"ל דשפיר מתוקמא כרבי יהושע אלא דמהדר לאוקמא כרבן גמליאל משום דאוקימנא הלכתא כותיה בפ"ק ומדכתב ז"ל נמי בגמר לשונו ובה אמר רבן גמליאל דלא הורעה חזקת אביה בכך. משמע דלרבן גמליאל לא בעינן שום סייעתא לחזקת הגוף אלא במאי דלא ליתרע בלחוד סגי והרי דרבן גמליאל דמשארסתני נאנסתי מיירי בסתמא דמלתא דאינו יכול להיות שנאנסה תחת בעלה וכדכתיבנא והתוס' חולקין וכדבעינן למכת' בס"ד. והלכך משמע לי דרבא מתרץ בתרווייהו ומשום רבן גמליאל נקט רישא כאן נמצאו וכאן היו וכיוצא בזה פירשו הרא"ה והריטב"א וכדכתיבנא לעיל והא דלא קאמר להדיא אי בעית אימא רבן גמליאל אי בעית אימא רבי יהושע משום דעיקר מאי דמהדר לאוקמה היינו כרבן גמליאל דקיימא לן הלכתא כותיה ולהכי קאמר סיפא נמי כאן נמצאו כו' בלשון גררא.

ומיהו יש ספרים גורסין סיפא כאן נמצאו כו'. ולר"ג נמי איתיביה אביי נכנסה לרשות כו' פי' קאי לאותובי בין אמאי דאוקים לה כר"ג בין אמאי דאוקים לה כר' יהושע והכי קאמר משנתארסה לו פי' דאי אייתי עדים שראו בה מומין הללו משנתארסה והיא עודה בבית אביה לאו ראיה היא דהא איצטריך ליה מתני' לאתויי ראיה דעד שלא נתארסה היו בה מומין אלו משמע דלא סגי ליה בלאו הכי ואמאי במאי דלייתי עדים דמשנתארסה היו בה מומין אלו סגי כיון דאיתרע חזקיה דאב דמאי דנמצאו ברשותו המומין הרי כאן נמי שעת ראיית העדים היינו שעת מציאתן ומסתבר למימר כאן נמצאו וכאן היו קודם אירוסין ולמאי דתרצת נמי כר' יהושע כיון דלא אזיל נמי בתר חזקת הגוף אלא כי איכא כאן נמצאו וכאן היו דקא מסייע ליה כי מייתי ראיה דמשנתארסה היו מומין אלו סגי דהרי אדרבא אתרע לה חזקת הגוף והלכך ע"כ רישא וסיפא פליגי דליכא לשנויי לא כר"ג ולא כר' יהושע. ואם תשאל כי אמרת נמי דרישא וסיפא פליגי ע"כ צריך אתה לדחוק ולומר דלאו דוקא נכנסה לרשות הבעל דה"ה לעודה בבית אביה וכיון שכן כי מתרצת לה כר"ג תדחוק הלשון ותאמר צריך להביא ראיה שעד שלא נתארסה כו' פי' במאי דמייתי ראיה שמשנתארסה היו בה מומין אנן דיינינן דעד שלא נתארסה היו בה מומין ולאו דבעי שיביא עדים ממש שראו המומין עד שלא נתארסה והאי שינוייא ניחא טפי דלא פליג רישא אסיפא.

תשובתך כיון דמוקמת לה כר"ג או כר' יהושע ע"כ טעמא דמתני' משום כאן נמצאו וכאן היו הלכך הו"ל לפרושי להדיא משנתארסה ולא לעקם הלשון בכל כה"ג דעיקר טעמא דמתני' תלוי בו וכן דקדק רש"י בלשונו דוק ותשכח אבל משנתארסה משום דאיכא למימר חזקה אין אדם שותה בכוס כו'. פי' בין כרבן גמליאל בין כר' יהושע מתוקמא מתני' שפיר אי כר' יהושע להכי משנתארסה לאו משום דאיכא למימר חזקה אין אדם שותה בכוס וכו' דוקא גבי מומין איכא למימר הכי אבל גבי הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים ליכא למימר הכי דמנא ידע דבעולה היא עד דנתפייס אי כרבן גמליאל נמי שניא משנתארסה דסיפא משום דאיכא למימר חזקה אין אדם שותה בכוס וכו' ופריך אי הכי עד שלא תתארס נמי פי' ע"כ כי משנית לה לר' יהושע משום דחזקה אין אדם שותה בכוס כו' היינו משום דבהאי חזקה בלחוד ס"ל לר' יהושע דהיא נאמנת דחזקת הגוף אין כאן לדידיה כלל כיון דקא מרע לה כאן נמצאו וכאן היו ומעתה ק"ו הדברים לרבן גמליאל דהאי חזקה לחודה סגי דהשתא ומה ר' יהושע דמייפה כח הבעל לעיל גבי הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים סגי לי' לייפות כח האשה בהך חזקה דאין אדם שותה בכוס כו' רבן גמליאל דמייפה כח האשה לעיל אינו דין דתסגי ליה הך חזקה לייפות כחה וכיון שכן תקשי עד שלא נתארסה נמי ולר' יהושע מצינן לתרוצי דהכי קאמר חזקה אין אדם שותה בכוס כו' פי' אינו כונס עד שבודק אותה מקודם ע"י חקירה מזולתו והלכך ודאי לא אמרינן חזקה אין אדם שותה בכוס כו' אלא משעה שבאו עדים דאמרינן כי היכי דידעו עדים בדבר ה"נ ידע איהו דחזקה אין אדם שותה בכוס כו' וראה ונתפייס אבל כל שלא ידעו עדים בדבר הכי נמי תלינן דאיהו נמי לא ידע ולא נתפייס ובזה נמי נתרץ קושיא אלימתא גבי דרב אשי דלקמן בס"ד.

וכיון שכן איכא למימר דלא מתפייס אלא כד מסתפקא ליה אי היו הני מומין עד שלא נתארסה או אחר שנתארסה אבל כד מבריר ליה דהוו הני מומין קודם שנתארסה חזקה אינו מתפייס והלכך משנתארסה אמרינן ראה ונתפייס הוא אבל משלא נתארסה לא אמרי' חזקה אין אדם שותה בכוס כו'. אלא אדרבה אמרינן חזקה אין אדם מתפייס במומין כד ברירא ליה דהוו עד שלא נתארסה וכיון שנשאה לא ידע במומין כלל. ואין לך לומר דקודם שנתארסה לא ידע במומין ואחר שנתארסה ידע ונתפייס ואדרבה אמרינן חזקה אין אדם מתפייס במומין כלל אבל לרבן גמליאל קשיא כיון דלר' יהושע אע"ג דמייפה כח הבעל מסתבר ליה דמשנתארסה גרע כח הבעל משום חזקה דאין אדם שותה בכוס כו' הלכך לרבן גמליאל דמייפה כח האשה אית לן ליפות כחה נמי עד שלא נתארסה דנימא חזקה אין אדם שותה כו' וראה ונתפייס ולא תחלק כלל בין הדבר

ספק אצלו לודאי אצלו לרבן גמליאל דלעולם הוא מייפה כח האשה טפי מר' יהושע והוה מצי לשנויי דמתני' מתקומ' כרבי יהושע וכדכתיבנא אלא דמהדר לאוקמי כרבן גמליאל וכדכתי'.

ומשני אלא משנתארסה משום דאיכא תרתי כו'. פי' השתא הדר ביה ממאי דהוה בעי לאוקמי מתני' כר' יהושע דלעולם רבי יהושע לא אזיל בתר חזקת הגוף ואפי' כי מסייע לה כאן נמצאו וכאן היו ולית ליה נמי חזקה אין אדם שותה בכוס וכו' דעדיף ליה חזקה דממונא אפי' כנגד כל הני חזקי אלא רישא בלחוד הוא דמשנינן לה כרבן גמליאל דלעולם רישא משום כאן נמצאו וכאן היו ומשנתארסה משום דאיכא תרתי וחזקת ממון לא חשיבא לרבן גמליאל וכמו שכתב רש"י ז"ל אבל לר' יהושע ליכא למימר דהא חשיבא ליה חזקה והרי כאן תרתי בהדי תרתי כנ"ל. ודוק שכתב רש"י לעולם רישא משום כאן נמצאו וכאן היו ומשנתארסה משום דאיכא תרתי. ע"כ. ואי הוה נקיט רש"י אלא לעולם כו' הוה ניחא טפי וראיתי בגמרא ישנה קלף דגרסי' הכי אי הכי עד שלא תתארס נמי אלא אמרינן חזקה אין אדם מתפייס כו' משנתארסה משום דאיכא תרתי חזקה כו' ולא גרסינן אלא ואפשר דזו היתה גירסתו של רש"י ופירש בלא תפיסת לשון בגמרא וכן דרכו בקצת מקומות ודרכנו לפרש כשהוקשה לו לרש"י כמה קושיות בהלכה ומתרצם ביחד אינו תופס בשום מקום מיוחד והכי נמי נוכל לפרש כאן וכדכתיבנא דוק ותשכח.

אבל רש"י כתב במהדורא קמא וז"ל רבא מהדר לאוקמה כולה כרבן גמליאל דאוקימנא כותיה בפ"ק והכי קאמר לעולם חזקת הגוף עדיף ורישא משום הכי בעל מהימן ולא אזלינן בתר חזקת הגוף דאיכא מלתא אחריתי דמרע לה לחזקת הגוף דאיכא למימר כאן נמצאו בבית האב והולכין במקום מציאתם לומר כאן היו עד שלא נתארסה והיה מקחו מקח טעות כדברי הבעל ולא יהיב כתובתה וסיפא אב מהימן כי לא מייתי בעל ראיה משום דכאן נמצאו עכשו בבית הבעל וכאן היו משנכנסה ברשותו לאחר שנתארסה לו ונסתחפה שדהו כדברי האב וה"נ סיפא לא איצטריך לתרוצי דהא מתוקמא שפיר כרבן גמליאל וטעמא משום העמד הגוף על חזקתו אלא תנא סיפא אטו רישא. משתתארס לא אם יש לו עדים שראו בה מומין הללו משנתארסה בעודה בבית אביה לא מהימן בעל ויהיב כתובה משום דאמרינן העמד הגוף על חזקתו ולא היו בה עד שלא נתארסה ואמאי ליתרע נמי האי חזקה משום כאן נמצאו וכאן היו עד שלא נתארסה והוה מקחו מקח טעות ולא ליהב כתובה אע"ג דאמינא גבי עודה בבית אביה דכאן נמצאו מרע לה לחזקת הגוף הכא לא מרע' גבי נכנסה לרשות הבעל דמשום דמשנתארסה הם מעידין שראו בה מומין הללו בבית אביה והא לא מהני מידי דאפי' תימא דכאן היו קודם אירוסין לא

היה מקחו מקח טעות דאיכא למימר בעודה ארוסה בדקה קודם כניסתה לחופה דחזקה דאין אדם שותה בכוס כלומר לא היה כונסה בלא בדיקה ומצא וראה ונתפייס לפיכך אין הבעל נאמן ונותן כתובה.

אי הכי כי מייתי ראיה דעד שלא תתארס היו אמאי מקחו מקח טעות ולא שקלא כתובה הא ראה ונתפייס קודם שנכנסה וחזקה אין אדם שותה כו'. הכא נמי אין אדם מתפייס במומין ואכתי משנתארסה אמאי לא לימא כאן נמצאו וכאן היו ושוב לא נתפייס. אלא משנתארסה משום דאיכא תרי חזקי דלא היו בה מומין עד שלא נתארסה חדא בדידיה וחדא בדידה חדא בדידה העמד הגוף על חזקתו ולא היו בה מומין וכי אמרת כאן נמצאו וכאן היו לא איתרע ליה חזקת הגוף דאיכא חזקה אחריתי בהדה לגבות כתובה דחזקה אין אדם שותה בכוס אא"כ בודקו וראה ונתפייס. חזקה אין אדם מתפייס במומין והויא חדא חזקה במקום תרי חזקי חזקת הגוף וחזקת אין אדם שותה בכוס כו' ואע"ג דכאן נמצאו וכאן היו מרע לה לחזקת הגוף לגמרי דכמאן דליתא דמיא כדמתרץ רבא לעיל רישא דמתניתין דלא חיישינן כלל לחזקת הגוף הואיל ואיכא למימר כאן נמצאו וכאן היו שאני הכא דלא מתרע לה לגמרי שהרי חזקה שאין אדם שותה עומדת עם חזקת הגוף כנגד כאן נמצאו וכאן היו והוו להו תרי חזקי דמעיקרא לגביית כתובה וחזקה אין אדם מתפייס במומין יחידאה היא דהעמד ממון על חזקתו ליכא למימר דהא כל היכא דאיכא חזקה לגופה וחזקה לממונא אזיל רבן גמליאל בתר חזקה דגופה ומתניתין אוקי רבא כרבן גמליאל כאן נמצאו וכאן היו לאו חזקה היא דתיקשי דהרי חזקה דאין אדם מתפייס במומין דהאי סברא בעלמא לפי ההווה דהואיל וכאן נמצאו הדברים מוכיחין דכאן היו ע"כ:

עוד יש לי לפרש שמעתין בדרך אחרת דרבא לא אתא לתרוצי אלא לרבן גמליאל ומדקא מסיים רבא בתרוציה סיפא נמי כאן נמצאו וכאן היו אלמא דס"ל לרבא דחזקת הגוף גרידא לא מהניא אפילו לרבן גמליאל אלא כי איכא כאן נמצאו וכאן היו דקא מסייע ליה וכי איכא כאן נמצאו וכאן היו דמרע ליה לחזקת הגוף משוינן ליה כמאן דליתא כיון דלא מהניא חזקת הגוף אלא כי איכא בהדיה כאן נמצאו וכאן היו דקא מסייע ליה מעתה אי איכא כאן נמצאו וכאן היו דמרע ליה סתר ליה לגמרי לחזקת הגוף ולהכי מותיב שפיר אביי מדתנן נכנסה לרשות הבעל כו'. משנתארסה לא ואמאי לימא כאן נמצאו וכאן היו ואין כאן חזקת הגוף כלל ופטור הבעל מכתובה ואפילו לרבן גמליאל דאפילו חזקת הגוף לא מהני ליה אלא כי איכא כאן היו דקא מסייע ליה וההיא דמשארסתני נאנסתי אפשר דאיירי בענין שיכול להיות שנאנסה תחת בעלה וכמו

שכתבו התוס' וכדבעינן למכתב בס"ד. הלכך כי איכא כאן נמצאו וכאן היו דקא מרעי ליה סתר ליה לחזקת הגוף לגמרי ומשוי ליה כמאן דליתיה ומשני משנתארסה משום דאיכא למימר חזקה.

ופריך אי הכי עד שלא תתארס נמי כו'. פי' קס"ד דאביי דכיון דקא אסיק רבא בשנוייה סיפא כאן נמצאו וכאן היו דאלמא חזקת הגוף בעי סיוע וכדכתיבנא אלמא דכי מרע ליה כאן נמצאו וכאן היו משוי לה לחזקת הגוף כמאן דליתא מעתה וכי תריץ משנתארסה משום דאיכא למימר חזקה אין אדם שותה וכו' משמע דבהאי חזקה לחודה סגי דהרי אין כאן חזקת הגוף כלל וכדכתיבנא ואי בעיא למימני חזקי ולגבבן אע"ג דריעי תגבב כנגדן חזקת ממון נמי והוו להו תרי גבי תרי ואהדר ליה אלא משנתארסה משום דאיכא תרתי כו' פי' עיקר שנויי דמשני מעיקרא היינו לומר דרישא משום כאן נמצאו וכאן היו הוא וכל היכא דליכא כאן נמצאו וכאן היו דמרע ליה חזקת הגוף לחודיה מהניא וסגי בהכי לרבן גמליאל וחזקת ממון לא מהני ולא מידי. והא דאסיק סיפא כאן נמצאו כו' קושטא דמלתא קאמר ולא דאיכפת לן בהכי מעתה אף על גב דכאן נמצאו וכאן היו מרע ליה לחזקת הגוף ולא סתר לה לגמרי וכי אשכחת חזקה אחרינא דקא מסייע ליה חוזרת וניעור ומצטרפת בהדה ומרעת לחזקה אחרינא דעומדת כנגדה.

כל זה נראה לפרש עלה דמהדורא בתרא שכתב רש"י אבל במאי דפריש במהדורא קמא אי אפשר לפרש כן ואפשר דרש"י דקדק במהדורא בתרא לפרש כן וקצר בקצת והוסיף בקצת כדי לפרש כן והמעיין יבין ויבור לעצמו ומ"מ נראה לי מה שכתבתי ולפי השיטה אחרונה שכתבתי הא דקאמר אלא משנתארסה כו'. אפשר דמש"ה קאמר אלא לפי מה שהבין אביי מלשונו דהא ודאי יש מקום לטעות מדאסיק בשנויי סיפא כאן נמצאו כו' דאלמא משמע דכל היכא דאיכא כאן נמצאו וכאן היו דקא מרע ליה לחזקת הגוף סתר ליה לחזקת הגוף לגמרי וכדכתיבנא והשתא דאהדר ליה רבא ממה שהבין מלשונו וכדכתיבנא לכך קאמר ורבא עצמו ודאי נמי הכי קאמר מעיקרא ולכך כתב רש"י ז"ל א"ל. לעולם רישא משום כאן נמצאו וכאן היו כו'. ע"כ. ולא נקט אלא.

ואם תשאל היכי אמרינן משנתארסה משום דאיכא תרתי פי' דחזקת אין אדם שותה וכו'. עומדת עם חזקת הגוף כנגד כאן נמצאו וכאן היו והוו להו תרתי חזקי במעיקרא וחזקה אין אדם מתפייס במומין יחידאה היא וכמו שכתוב ברש"י במהדורא קמא כדכתיבנא והרי שני חזקות אלו סתרן אהדדי דחזקת הגוף היינו לומר דקודם שנתארסה לא היו בה מומין וחזקת אין אדם שותה בכוס כו' היינו לומר שהיו בה מומין וראה ונתפייס וכיון שכן היכי מסייעי הני חזקות אהדדי כיון דסתרן אהדדי. תשובתך איברא

דאלו אמרינן חזקה אין אדם שותה כו' דאין אדם מקדש אשה דהיינו שתיית כוס עד דבודקה מעיקרא הא ודאי דהוו סתרן אהדדי מיהו אנן הכי קא אמרינן חזקה אין אדם כונס לחופה עד שבודקה קודם כניסה לחופה והלכך לא סתרן אהדדי דחזקת הגוף בשעת אירוסין דבאותה שעה מסתפקא לן אי היו בה מומין שהכל הולך אחר אותה שעה ואמרינן העמד הגוף על חזקתו ולא היו בה קודם אירוסין וחזקת אין אדם שותה כו' היינו לומר דהיו בה מומין קודם שנכנסה לחופה משנתארסה אבל לא קודם שנתארסה והלכך לא סתרן אהדדי דהאי חזקה בשעתה לחוד והאי חזקה בשעתה לחוד ותרוייהו קא אתו לגביית כתובת האשה ומצטרפין אהדדי נגד חזקה אין אדם מתפייס במומין וסברת כאן נמצאו וכאן היו לא מיקרי חזקה אלא הורעת חזקה ומה שזה מריע זה מתקן דחזקה אין אדם שותה כו' והוו להו תרי חזקות וכל חדא מינייהו באפי נפשה אי הויא קושטא יש לה כתובה אבל כאן נמצאו וכאן היו בהדי חזקה אין אדם מתפייס במומין לא חשיבי אלא כחדא דכאן נמצאו וכאן היו לא חשיבא חזקה וכדכתיבנא ועוד שאם א' מהם שקר אין האחד לבדו פוטר את הבעל וכדבעינן למכתב בס"ד.

ולכל זה כיון רש"י שכתב והיכא שהביא עדים שראו מומין הללו משנתארסה בבית אביה מ"ה לאו ראיה היא דאיכא תרתי ליפות כחה חדא העמד הגוף על חזקתו ולא היו בה בשעת אירוסין שהכל הולך אחר אותה שעה וא"כ הורעה החזקה הואיל וכאן נמצאו חזקה אין אדם שותה בכוס אא"כ בודקו ואפי' כאן היו קודם קדושין זה שהכניסה לחופה וזו היא שתיית הכוס בידוע שבדקה ונודע לו ונתפייס. ע"כ. ודוק שחזר רש"י וכתב כאן העמדת הגוף על חזקתו דהיינו בשעת אירוסין ואיזהו שתיית הכוס כתב עוד ואפי' כאן היו קודם קדושין כו'.

ואם תשאל עוד כי היכי דקאמר מאי אמרת אין אדם מתפייס אמאי לא קאמר נמי עלה דחזקת הגוף מאי אמרת כאן נמצאו כו'. תשובתך לא קא חשיב אלא חזקי וסברת כאן נמצאו וכו' לא חשיבא חזקה וכדכתיבנא ועוד דעלה קיימי לומר דלעולם טעמא דרישא משום כאן נמצאו וכו' הלכך לא הוצרך למנקטיה ואפשר דלהכי כתב רש"י א"ל. לעולם רישא משום כאן נמצאו כו' ודוק כנ"ל.

ומ"מ לדעת רש"י חזקת הגוף לחודיה סגי לר"ג ואין צריך שום סיוע לאוקימתא דרבא והתוס' לא פירשו כן דמדקאמר סיפא כאן נמצאו וכאן היו אלמא דחזקת הגוף לחודיה בלא סיוע אפילו לרבן גמליאל לא מהני וקשיא להו דא"כ קשיא מדידיה אדידיה דמדקאמר רישא כאן נמצאו וכאן היו משמע דדוקא משום דכאן נמצאו וכאן היו מרע ליה לחזקת הגוף הוא דלא אזלינן בתר חזקת הגוף אבל בתר חזקת הגוף דלית לה

הגרעה אע"ג דלית לה סיוע שפיר אזלינן בתרה. ותירצו דאיברא ודאי דחזקת הגוף אפילו לרבן גמליאל בעינן סיוע דכאן נמצאו כו' והא דקאמר רישא כאן נמצאו כו' לא תידוק מינה דחזקת הגוף לחודה מהניא בלא סיוע כלל אלא הכי קאמרינן איברא דחזקת הגוף לחודה לא מהניא משום דחזקת ממון עדיף וגריעא נמי חזקת הגוף דהרי מומין לפניך וכדכתיבנא לעיל ומיהו כיון דמסתפקא לן אי נולדו המומין בחזקת האב או בחזקת הבעל דארוסה נמי בחזקת הבעל הויא להפרת נדרים הלכך אית לן למימר העמד רשות האב על חזקתו וברשות האב ע"כ היתה שום פעם בלא מומין אבל ברשות הבעל לא ידענו לו שום זמן שהיתה בלא מום א"כ יש לנו לתלות המומין ברשות הבעל ולא ברשות האב דהעמד רשות האב על חזקתו ולהכי איצטריכינן לאורועי הך חזקה ואמרינן דהא איתרע ליה שנמצאו ברשותו וכיון שכן אדרבה נימא איפכא מדהשתא בעלת מום עד השתא נמי הויא הכי אם לא נודע בבירור שלא היתה בעלת מום ועכ"ז אם לא היתה חזקת ממון כנגדה הוה עדיף לן חזקת האב דמ"מ ברשות האב היתה שלימה שום פעם הלכך להכי איצטריך רעותא דכאן נמצאו כו' משום חזקת רשות האב נגד רשות הבעל ולא תדוק מינה דחזקת הגוף מהניא בלא סיוע אפילו לרבן גמליאל. וא"ת משארסתני נאנסתי מהניא לרבן גמליאל בלא סיוע כו' ככתוב בתוס' דוק ותשכח:

וז"ל הרא"ש ז"ל רישא כאן נמצאו וכאן היו ולא מצינן למימר העמידנה על חזקתה דהא איתרע חזקתה דכיון שנמצאו ברשות האב אמרינן דגם ברשותו נולדו המומין קודם שנתארסה הלכך אזלינן בתר חזקת ממון וסיפא כאן נמצאו וכאן היו הלכך אזלינן בתר חזקת הגוף הואיל ולא איתרע חזקתה אע"ג דגבי מעוברת ומדברת אמר רבן גמליאל דנאמנת אע"ג דלא שייך כאן נמצאו וכאן היו משום דליכא התם חזקת ממון אזל בתר חזקת הגוף. ולי נראה דאפילו בלא טעם דכאן נמצאו וכאן היו אזיל רבן גמליאל בתר חזקת הגוף ואגב דאמר רבא רישא כאן נמצאו וכאן היו אסיק למילתיה ואמר סיפא כאן נמצאו וכאן היו וכן מוכח סוגיא דשמעתין בתר הכי וגבי משארסתני נאנסתי דנאמנת לרבן גמליאל התם נמצא ריעותא ברשות הבעל שנשאה ולא מצא לה בתולים אע"ג דלדבריה נאנסה ברשות אביה והוה לן למימר כאן נמצאו וכאן היו מ"מ נאמנת במגו דאי בעיא אמרה נאנסתי תחתיך ברשות הבעל לאחר שנשאה וכגון שיכול להיות שנאנסה משנשאה דאי הוי באותו ענין שלא היתה יכולה ליאנס משנשאה אע"פ שכנסה ברשות הבעל איתרע לה רשות האב הואיל ודאי בביתו נאנסה ע"כ.

ולי נראה אי אהניא חזקת הגוף בלא סיוע וכדפרשינן לשיטת רש"י אפילו תימא דההיא דמשארסתני נאנסתי הוי בענין שלא היתה יכולה ליאנס כשנשאת כפשטא דההיא

משנה והרי איכא למימר כאן נמצאו וכאן היו אפ"ה ס"ל לרבן גמליאל דנאמנת דמ"מ אי אתה מוצאה בפועל בעולה כי אם אחר שנשאת ולכך לא הורעה חזקת אביה בכך וכמו שכתבנו לעיל בארוכה לשיטת רש"י אבל לשיטת התוספות דלא אזיל רבן גמליאל בתר חזקת הגוף כי אם בהדי כאן נמצאו וכאן היו דקא מסייע ליה לחזקת הגוף וכדדייקינן מסיפא דמתני' דאתיא כרבן גמליאל הלכך בההיא דמשארסתני נאנסתי נמי בעי סיוע ממנו אפילו לרבן גמליאל ולהכי מוקמי לה בענין שיכול להיות שנאנסה תחת בעלה דהשתא איכא מיגו. ודע דבזה נחלקו נמי רש"י ותוס' לעיל בפ"ק גבי מתניתין דמשארסתני נאנסתי דלרש"י בחזקת הגוף לחודיה סגי ולתו' בעי נמי בהדיה דתטעון היא ברי והוא שמא בחזקת הגוף לחודיה לא סגי אפי' לרבן גמליאל וכבר הארכנו בזה לעיל ובפ"ק כנ"ל:

והרשב"א ז"ל כתב דלפי אוקימתא דרבא נראה דלא אפשר לאוקמי מתניתין דהנושא את האשה ולא מצא לה בתולי' אלא בנושא ובעל לאחר זמן דאיכא למימר העמד הגוף על חזקתו אבל כשכנס ובעל לאלתר אע"פ שארסה זה זמן מרובה לא דהא לית לה חזקה כלל דאי אפשר לומר דכאן נמצאו וכאן היו דהא כנס ובעל לאלתר אלא ע"כ ברשות האב נאנסה ותו ליכא למימר העמד הגוף על חזקתו דכאן נמצאו וכאן היו דחי לה מאי אמרת אין אדם שותה בכוס כו' אדרבה אין אדם נתפייס במומין ע"כ:

וז"ל ריב"ש בחידושיו רישא כאן נמצאו וכאן היו כלומר כיון שנמצאו ברשות האב דהא רשותו היא למציאתה ולמעשה ידיה איתרע לה חזקתה ומ"ה אזלינן בתר חזקה דממונא ולאו בתר חזקה דגופא ההיא דלעיל דפלוגתא דרבן גמליאל ורבי יהושע הכי נמי הוא דנכנסה ברשות הבעל דהא הנושא את האשה קתני בה ומ"ה אזיל רבן גמליאל בתר חזקה דגופה דהא איתרע ליה חזקתיה דבעל ומסייע לאשה חזקת כאן נמצאו וכאן היו וכגון שיכול להיות שנאנסה אחר שנכנסה לרשות הבעל דאי לא אף על פי שנכנסה לרשות הבעל אתרע לה רשות האב שהרי ודאי בביתו נאנסה דהא ליכא למימר הכא כדאמרינן בסמוך גבי מומין משנתארסה איכא למימר חזקה אין אדם שותה בכוס אא"כ בודקו כך כתוב בתוס'.

ויש מי שאומר דהא דנקט בסיפא כאן נמצאו וכאן היו לאו דוקא אלא טעמא משום דאזלינן בתר חזקה דגופא טפי מחזקה דממונא כל היכא דלא מכחיש לחזקת הגוף חזקת כאן נמצאו וכאן היו שהרי ברשות הבעל נמצאו ואדרבה מסייע ליה ומיהו אע"ג דלא מסייע לה כל דלא מצי מכחיש לה אזלינן בתר חזקה דגופה לר"ג טפי מחזקה דממונא ע"כ. וכהאי לישנא בתרא כתב רש"י ז"ל להדיא במהדורא קמא וכדכתיבנא לעיל:

דף עו.

חדא במקום תרתי הקשו בתוס' הכא נמי איכא תרתי חזקה דכאן נמצאו וכו'. דקאמרינן לעיל בעודה בבית האב על האב להביא ראיה ולא אזלינן בתר חזקה דגופה משום דאיכא למימר כאן נמצאו וכאן היו והיכא שהביא הבעל עדים שקודם שנתארסה היו בה פטור אפילו נמצאו בה אחר שנשאת משום דלא אמרינן חזקה אין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו ואדרבא אין אדם מתפייס במומין ומ"ש דכי איתיה לטעמיה דבעל כל חד לחודיה בהדי טעמיה דאב כל חד לחודיה עדיף טעמא דבעל וכי איתנהו תרווייהו עדיפי טעמי דאב מינייהו. ואין לחלק ולומר דכי איתנהו לתרווייהו בהדי תרווייהו אף על גב דכאן נמצאו וכאן היו עדיף מחזקת הגוף מ"מ חזקה דאין אדם שותה וכו' עדיף כולי האי דמשוי ליה לכאן נמצאו וכו' כמאן דליתיה וה"נ חזקת הגוף משוי לחזקת אין אדם מתפייס במומין כמאן דליתיה אע"ג דלגבי כאן נמצאו וכאן היו איתרע לגבי חזקת אין אדם מתפייס כו' עדיף טובא דהא ודאי ליתא דאכתי מאי שנא כל חד לחודיה מתרווייהו בהדי הדדי אוקי תרי בהדי תרי ומה שזה מגרע זה מתקן.

ותירצו בתוס' דחזקת כאן נמצאו וכאן היו לא חשיבא כחזקה דגופה אלא שמחליש כחה ומסייע לחזקה דממונא וכן נמי חזקת אין אדם מתפייס במומין לא חשיבא כחזקת אין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו אלא שמחליש כחה ומסייע לחזקת ממון והילכך כי איתנהו לתרווייהו ליכא למימר כדאמרינן בחדא דכי אמרת אין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו אצטריך חזקת אין אדם מתפייס במומין עם חזקת ממון לבטלה וכי אמרינן בתר הכי אוקי אתתא אחזקתה אין כח בחזקה כאן נמצאו וכאן היו לבטלה וגם לא לסייע לחזקת ממון שהרי חזקת ממון צריכה כאן לבטל חזקה אין אדם שותה בכוס ואין בה כח לבטל שתי חזקות. עוד תירצו בתוספות דמשום הכי כי הוו תרווייהו בהדי הדדי עדיפי טעמי האשה משום דאפילו לא יהא אלא אחד מהם אמת או חזקה דגופה או חזקה דאין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו יש לה כתובה ומשום הכי חשיבי כתרתי אבל בעל לא מפטר עד שיהיו שני הטעמים שלו אמת כאן נמצאו ואין אדם מתפייס שאם אחד מהם שקר מפסיד בעל ומשום הכי לא חשבינן להו אלא כחד.

והרמב"ן כתב ואיכא למימר כי אמרינן על הבעל להביא ראיה מקיימן תלת חזקי חזקה דגופה ואין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו וחזקה דאין אדם מתפייס במומין נמי לא מבטלה דלא נתפייס זה אלא מן הדין מפני שידע שברשותו נולדה הילכך בתר הנך חזקי אזלינן אבל אי אמרת כאן נמצאו וכאן היו וברשות האב היו מעיקרן תרתי חזקי דגוף ודכוס הילכך חדא לבטלי תרתי הוא ולא אמרינן כנ"ל.

ואיכא דאמרי הני תרתי חדא הוא דכל חדא צריכה לחברתה דבחדא מינייהו לא מפסדת כתובה בלא אידך דהא אם תמצא לומר אין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו חזקת כאן נמצאו וכאן היו לא מפסדת כתובה אלא אין אדם מתפייס במומין מה שאין כן בחזקת הגוף דאם תמצא לומר איתא להיא חזקה אית לה כתובה ואת"ל ליתא חזקה דאין אדם שותה בכוס מהני לה לכתובה ושני הטעמים קרובים זה לזה. עכ"ל הרמב"ן:
וז"ל הרא"ה תלמידו ז"ל. ויש לומר דהשתא מקיימן תלת חזקי ולא סתרינן אלא חדא חזקה דכי אמרינן חזקה העמד הגוף על חזקתו וחזקה אין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו מיקיימא נמי חזקה דאין אדם מתפייס במומין דהא לא נתפייס בהן שבשעה שקדשה לא היו בה אלא שנולדו בה אחר כך ולא סתרינן אלא חזקה דכאן נמצאו וכאן היו אבל אלו אמרינן לאידך גיסא חזקה כאן נמצאו וכאן היו ואין אדם מתפייס במומין סתרינן לאידך תרתי דהעמד הגוף על חזקתו ואין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו האי ראה ונתפייס הוא הילכך הני תרתי עדיפא לן והיינו דלא אדכרוה בגמרא כלל לחזקה דכאן נמצאו וכאן היו משום דכיון דאמרי' דאיתא לחזקה דהעמד הגוף על חזקתו לא סגיא דלא סתריה לחזקה דכאן נמצאו וכאן היו לא נקט אלא חזקה דאכתי מיקיימא והיינו חזקה דאין אדם נתפייס במומין ואמרינן דלא חיישינן לה משום דהויא לה חדא במקום תרתי.
אי נמי איכא למימר דהיינו דעדיפי לן הני תרתי משום דאידך הויין להו כל חדא מינייהו חדא במקום תרתי דאלו אמרינן חזקה דכאן נמצאו וכאן היו קשיין עלה חזקה דהעמד הגוף על חזקתו ואין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו. וה"ה נמי לאידך דאלו אמרינן לראיה דידיה אין אדם נתפייס במומין כלומר ומעיקרא נמי הוו בה ולא חזינהו דאלו חזינהו אין אדם מתפייס במומין דאי לא לא הויא ראיה לדידיה ואלו הוה אמרינן הכי כדקאמרינן לראיה לדידיה קשיין עלה נמי הני אבל בהני דאמרי' לא הויא אלא חדא לגבי חדא דאלו אמרינן חזקה העמד הגוף על חזקתו לא קשיא עלה אלא חזקה דכאן נמצאו וכאן היו אבל אין אדם מתפייס במומין לא קשיא ליה ואי אמרינן נמי חזקה דאין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו לא קשיא עלה נמי אלא חזקה דאין אדם מתפייס במומין אבל חזקה דכאן נמצאו וכאן היו לא קשיא עלה דאיכא למימר אין מעיקרא הוו בה וראה ונתפייס. ע"כ:
רב אשי אמר רישא מנה לאבא בידך פי' דמתניתין דוקא בשלא בגרה וכשאין האב טוען ברי אלא היא טוענת ברי וחזקה דגופא איכא אלא דלא מקרי ברי ושמא דלא עדיף ברי דידה לאב וסיפא מנה לי בידך ובברי ושמא כרבן גמליאל. ומדברי רש"י נראה שאפי'

האב טוען ברי אין חזקת הגוף מועיל אלא לעצמה ולא מחוור לי דחזקה דממונו הוא ולכ"ע נמי מהניא חזקה דגופא בכל מקום. הרמב"ן ז"ל:

וכן כתב הרא"ש ז"ל רישא מנה לאבא בידך פי' רש"י ולא מהני חזקת האשה לגבי האב ולא נהירא דלמה לא מהני חזקת הגוף לכ"ע. ונראה לפירושו דומיא דההיא דיש נוחלין זה אחי אינו נאמן ובעי לאוכוחי מהתם דלא אמרינן ברי ושמא ברי עדיף. ומשני התם דכמנה לאחר בידך דמי וה"נ אמרינן לעיל בריש פרק שני דלא אמר רבן גמליאל נאמנת אלא בברי ושמא ומיירי הכא שהאב טוען שמא וסתמא דמילתא הכי הוא דאין האב יודע מתי נולדו מומין שבסתר של בתו והיא טוענת ברי הילכך ברישא לא מהני ברי דידה לאביה דהוי כמנה לאחר בידך [אבל בסיפא הוי מנה לי בידך] אף על גב דקי"ל הלכתא דלאו ברי עדיף הכא איכא ברי וחזקה ע"כ. והתוספות חזרו ופירשו כשיטת רש"י ועיין תוספות לעיל פרק אלו נערות (דף לו) דבור המתחיל החרשת והשוטה.

וז"ל רש"י במהדורא קמא רב אשי אמר לעולם כולה רבן גמליאל ורישא דעודה בבית אביה היינו טעמא דאי לא מייתי אב ראיה בעל מהימן ולא אזלינן בתר חזקת הגוף משום דבנערה עסקינן ועודה בבית אביה והרי כל שבח נעוריה לו כל זמן שלא נשאת וכי תבעה כתובתה מבעל לצורך אב תבעה והכי קא אמרה ליה מנה לאבא בידך הילכך לא מהני חזקת הגוף לטענה מחמת אחרים דלא מהני חזקת הגוף אלא לה כגון שבאה מחמת עצמה. סיפא דנכנסה לרשות הבעל ואין לאביה רשות בה משנשאת ומנה לי בידך קאמרה לבעלה הילכך סיפא אי לא מייתי בעל ראיה אב מהימן דלא היו עד שלא תתארס משום העמד הגוף על חזקתו וכן אם משתתארס הביא הבעל ראיה שהיו בה מומין בבית אביה דאמרינן דלא הוו בה קודם שתתארס משום דאזלינן בתר חזקה דגופה. ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל רב אשי אמר רישא מנה לאבא בידך כלומר וטענה דידה לא מהניא ליה אלא אי קא טעין איהו גופיה וסיפא מנה לי בידך פי' רב אשי אתי השתא לתרוצי תיובתא דאביי דקא מותיב ממתניתין למה ליה לבעל לאתויי ראיה דעד שלא תתארס היו בה תיסגי ליה דליתי ראיה משנתארסה כיון דידעינן דמשנתארסה היו בה נימא כאן נמצאו וכאן היו. ואתי רב אשי לפרוקי דבסיפא ליכא למימר כאן נמצאו וכאן היו משום דהויא לה איהי ברי וכל היכא דאיכא טענת ברי לא אזלינן בתר חזקה דכאן נמצאו וכאן היו אלא בתר חזקה דגופה ואמרינן העמד הגוף על חזקתו וכיון דלי"ל ראיה אלא אחר שנתארסה אמרינן השתא הוא דנולדו בה לפיכך צריך להביא ראיה שעד שלא תתארס היו בה אבל ברישא דליכא טענת ברי בהא ודאי איכא למימר דאזלינן בתר חזקה דכאן נמצאו וכאן היו דכל היכא דהוי ספק איכא למיזל בתר האי חזקה וטעמא משום דאיתא

להאי חזקה והא עדיפא לן כיון דלא טוענת ברי הא לאו הכי דליתא להאי חזקה אפילו בלא טוענת ברי אזלינן בתר חזקה דגופה כל היכא דליכא למיחש לריעותא כי לא טענה כגון הא דמנה לאבא בידך וכי הא דאמרינן לעיל בחרשת לר"ג דאנן טענינן לה ולא אמר ר"ג טוענת בעלמא אלא משום דריעא כי לא טענה. והא דאמרינן בתינוקת לר"ג דבעינן בטוענת חד רובא ובשאינה טוענת תרי רובי התם לענין יוחסין אבל בממונא בתר חזקה דגופא אזיל.

כללא דמילתא לרבן גמליאל כל היכא דהוי ספק אזלינן בתר חזקה דכאן נמצאו וכאן היו וכל היכא דאיכא טענת ברי אזלינן בתר חזקה דגופה והיינו דלעיל דפרקין קמא דבעינן לר"ג טוענת ברי ובהכי אזלינן בתר חזקה דגופא ומיהו האי טעמא אתי לרבן גמליאל אבל לר' יהושע טעמא דסיפא דלא סגי ליה משנתארסה אלא עד שלא תתארס ליכא למימר משום הכי דלדידיה לא שני ליה בין ברי לשמא אלא כתירוצא קמא. עכ"ל הרא"ה.

והריטב"א אזיל בשיטת הרמב"ן והרא"ש ז"ל דחזקת הגוף מועיל לכ"ע וכדאשכחן גבי מקוה שמועיל לכל הטובלין בה והכי פירושא דמתניתין אין האב טוען ברי אלא שמא ולא יועיל חזקת הגוף במקום חזקת ממון אלא כשהתובע טוען ברי ואף על פי שהיא טוענת ברי אין התביעה שלה ואין טענת ברי שלה מועיל לגבי אב והוה ליה האב והבעל שמא ושמא ובהא לא אמר רבן גמליאל אבל סיפא שהכתובה שלה הוה ליה ברי ושמא ולפיכך נאמנת ונראה דרב אשי לית ליה כאן נמצאו וכאן היו דהא ברישא אלו היה האב טוען ברי על הבעל להביא ראיה משום חזקה דגופא ולא אמרינן כאן נמצאו וכאן היו לבטל טעמא דחזקה דגופא והיינו דנדי מאוקמתא דרבא וכן פי' בתוספות. ע"כ:

וכן כתב הרשב"א ז"ל דפרש"י אינו מחוור דחזקת הגוף לכ"ע מהניא דאטו מקוה דמוקמינן אחזקתיה מי אצטריכא חזקתה לנפשיה אלא ה"פ רישא כשאין האב טוען ברי דסתמא דמילתא הכי הוא דאין האב יודע מתי נולדו מומין שבסתר שבבתו וכיון שכן שמא ושמא הוא וע"כ לא קאמר רבן גמליאל אלא בברי ושמא אבל בשמא ושמא לא אמר.

ונ"ל דרב אשי לית ליה כאן נמצאו וכאן היו דאלו טוען האב ברי אי נמי בבוגרת דהוה ליה מנה לי בידך אף על גב שהיא בבית אביה על הבעל להביא ראיה ובטומאות דוקא אמרינן אין מחזיקין ממקום למקום אבל בממונא לא אמרינן והכי נמי משמע לכאורה בנדה בפרק הרואה [ברכות נח א'] דתניא התם בדקה עצמה וחלוקה והשאילתו לחברתה היא טהורה וחברתה תולה בה ואמר רב ששת עלה לענין דינא תנן ואם איתא דלענין דינא אמרינן כאן נמצאו וכאן היו אפילו לענין דינא נמי נימא שתהא שניה חייבת לכבס

משום דכאן נמצאו וכאן היו אי נמי בין בטהרות בין בממונות לא אמרן אלא דוקא בכיוצא בטהרות דליכא טענת ברי אלא שמא אבל בכעין מתניתין דהכא ובכעין מתני' דהנושא את האשה דברי ושמא הוא אף על גב דמסייע למאן דטעין שמא כאן נמצאו וכאן היו אפילו הכי ברי עדיף וזה עיקר וההיא דנדה משום דחלוק ברשות משאיליה קאי וכיון שכן לענין דינא מציא אמרה לה שניה ברשותך איתיילידא ריעותא ומיהו לענין טומאה היא טמאה וחברתה טהורה מפני שהיתה לה לראשונה לבודקה בין לבישה לשאלה. וכן תירצו שם בתוספות והשתא ניחא ליה לרב אשי טפי מתניתין דהנושא ולא דחקינן לה בכונס ובועל לאחר זמן דוקא אלא בין בכונס ובועל לאלתר כל שטוענת ברי ואפי' ביהודה שמייחדין החתן עם הכלה אם כתובתה שלה היא נאמנת כפשטא דמתניתין דלא מפליגה בין בועל לאלתר לבועל לאחר זמן וקי"ל כרב אשי דהוא בתרא ורבינו אלפסי לא הביא בהלכותיו מכל זה כלום. ע"כ:

והרב ר' ישעיה מטראני פי' כפרש"י וז"ל רב אשי אמר רישא כו'. פי' רב אשי נמי אוקמה כרבן גמליאל ורישא דאמר בעל מהימן משום דהוה ליה מנה לאבא בידך והילכך לא מהניא חזקה דהיכא מהניא ומפקינן בה ממונא הני מילי למאן דאית ליה חזקה דגופא אבל הכא דאב בעי לאפוקי משום חזקה דגופה דאשה לא מהניא ליה חזקה לדידיה לאפוקי ממונא מחזקה אבל אלו הות בוגרת דכתובתה לעצמה הכי נמי דאשה מהימנא ואף על פי שלא נכנסה לרשות הבעל ולא אמרינן כאן נמצאו וכאן היו והיינו דנפקא לן בין תירוציה דרבא לתירוציה דרב אשי דלרבא אף על גב דהוה בוגרת הבעל נאמן משום דאמרינן כאן נמצאו וכאן היו ולרב אשי האשה נאמנת וקי"ל דהלכה כרב אשי דהוא בתרא. ע"כ:

איתביה רב אחא בריה דרבא לרב אשי גרש"י ז"ל מודה ר' מאיר לחכמים ואומר דה"ג בתוספתא. ותימה דלפום האי לישנא משמע דרבנן מחמירין על האב יותר ואמרינן שעליו להביא ראיה ובזה מודה להם רבן גמליאל והא ליתא דאדרבא אשכחן דמקילין חכמים יותר על האב לענין מומין שבגלוי אם יש מרחץ בעיר ולא אשכחן מידי דמחמרי רבנן על האב טפי מר' מאיר והגירסא הנכונה מודים חכמים לרבי מאיר וכן גירסת הראשונים. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל ואותבינן עלה מהא דתניא מודים חכמים לר"מ במומין הראוין לבא עמה מבית אביה שעל האב להביא ראיה וה"ג בנוסחי כולהו ונוסחי דילן בתוספתא אלא דהתם קתני בהדיא אף על פי שנכנסה לרשות הבעל ופי' מודים אף על פי שחכמים מגריעים כחו של בעל לומר שהוא בודק יותר מלדברי ר"מ וכל שכן שמשנכנסה לרשות

הבעל הם מטילין עליו הראיה אבל הם מודים במומין הראוין לבא עמה שעל האב הראיה הואיל ומומין שבסתר הם ואמאי כל מנה לי בידך נאמנת לרבן גמליאל ברישא ואוקימתא ביתרת דרגליה שהם מומין שבסתר אבל שבגלוי בכולן על בעל להביא ראיה ע"כ.

ועדיין אינו מיושב דלא שייך לומר מודים חכמים כיון דלא פליגי בכה"ג. ורש"י ז"ל גריס מודה ר"מ ותו לא ולא קאי אחכמים דמתניתין. והקשו בתוספות למאן מודה וכתב הרשב"א ז"ל בחדושיו פרק אלו מציאות על ההיא דתניא מודה רשב"א כו' דלפעמים אומר בגמרא מודה פלוני ואין חולק עליו ומאי מודה לנפשיה ודכותיה בפרק המגרש גבי נכנסו ארבעה זקנים להשיב על דברי ר' אליעזר ע"כ. ומיהו התוספות גם בפרק המגרש הקשו למאן מודה והניחו הדבר בתימה.

הקשו בתוספות מאי קשיא ליה טפי מכל הני אמוראי דלעיל דלמ"ד תברה הוה מצי לאקשויי מה חילוק יש בין בית אביה לבית בעלה ואמאי על האב להביא ראיה למ"ד במתניתין על הבעל להביא ראיה ולמאן דאמר נמי כאן נמצאו וכאן היו הכא נמי כאן נמצאו וכאן היו ברשות הבעל ואמאי על האב להביא ראיה ונראה דכוונת התוספות לאקשויי דתקשי ליה רב אחא לנפשיה היכי מתרץ לה למתני' דתתוקם הך ברייתא שפיר ומיהו לא קשיא להו אמאי הקשה רב אחא עליה דרבי אלעזר ורבא דדילמא לא שמיע ליה תירוצייהו אבל כד שמע תירוצא דרב אשי אקשי ליה והיינו דלא תירצו התוספות אלא למאן דאמר כאן נמצאו וכאן היו. וכתבו התוספות דאין לומר דס"ל למקשה דאירי במומין ישנים שניכר בהם שמומין אלו היו בה קודם אירוסין ואיתרע חזקת הגוף ולא אמרינן כאן נמצאו וכאן היו דאם כן מהאי טעמא נמי ניחא לרב אשי דאיהו גופיה לא קאמר שיהא נאמן משום מנה לי בידך אלא משום דאיכא חזקה בהדיה כדפ"ל והכא איתרע חזקתה.

ותירצו בתוספות דמאן דמקשה ס"ל כמאן דאמר כאן נמצאו וכאן היו והכי מפרש לה לברייתא מודה ר"מ במומין הראוין לבא עמה בבית אביה דהיינו קודם נשואין אפילו אין ניכר דקודם אירוסין באו דהויא כאלו נמצאו בבית האב ולכך על האב להביא ראיה ואף על גב דאמרינן לעיל אבל משנתארסה לא משום דאיכא תרתי חזקי במקום חדא הכא מיירי במומין שאין הבעל יכול ליודעם אפילו על ידי בדיקה כגון ריח הפה ונכפה שאינו קבוע לו זמן שיכולה לשמור עצמה ולא יכירו בה בני אדם דהשתא לא הוי תרתי במקום חדא דליכא חזקה דאין אדם שותה כו' וראה ונתפייס דהא אפילו על ידי בדיקה לא ידע דמהנך מומין אי אפשר לו לבודקה בקרובותיה אבל לרב אשי קשיא דכיון דטעמיה משום מנה לי בידך הרי כאן אפילו היו בה קודם נשואין הכתובה שלה ומנה

לי בידך הוא:
וז"ל הריטב"א ז"ל. ואם תאמר לרבא נמי אמאי לא פרכינן מהא מתניתין דאמאי צריך להביא האב ראיה דהא כיון שנכנסה לרשות הבעל נימא כאן נמצאו וכאן היו. תירץ ר"י ז"ל דלרבא לא קשיא דאיהו מצי למימר דהאי ברייתא אדוקיא דמתניתין קאי דקתני הבעל צריך להביא ראיה שעד שלא תתארס היו בה מומין אלו עד שלא תתארס אין משנתארסה לא ופרישנא טעמא משום דכשנתארסה אית לה תרתי חזקי וכדאיתא לעיל וקתני דבמומין הראוין לבא עמה מבית אביה לבית בעלה והיא תחת כיפה של ראשה או במקום שאפשר להיות שלא הבחין בהן הבעל גם בכניסתה לחופה שאם הביא הבעל עדים שהיו בה משנתארסה מהני ליה ועל האב להביא ראיה דראה ונתפייס דהשתא אין לאשה חזקה אין אדם שותה בכוס ולית לה אלא חדא חזקה בלחוד דהיינו העמד הגוף על חזקתו והילכך יותר יש לנו לומר כאן נמצאו כו' מטענת חזקת הגוף כיון דליכא תרתי לאב אבל לרב אשי פריך דלית ליה טעם כאן נמצאו כו' ובטענת ברי תליא מילתא כולה וה"נ מנה לי בידך הוא. ע"כ:
ורש"י כתב מודה ר"מ גרסינן בתוספתא אף על גב דאמר נכנסה לרשות הבעל על הבעל להביא ראיה מודה הוא במומין הראוין לבא עמה וכו'. קס"ד בכל מומין שיש לספק ולומר שמבית אביה באו. שעל האב להביא ראיה. ואף על פי שנכנסה לרשות הבעל. מנה לי בידך הוא. ונימא העמד הגוף על חזקתו. ע"כ.
ואם תשאל אם כן מתניתין דקתני נכנסה לרשות הבעל על הבעל להביא ראיה אירי במומין שאין להסתפק כלל שנולדו בבית אביה דבודאי נולדו בבית הבעל מעתה תקשי מאי על הבעל להביא ראיה שעד שלא נתארסה היו בה מומין כו'. והרי אי אפשר להביא ראיה זו הלכך הוה ליה למתני בקוצר דהבעל חייב ועוד מאי למימרא פשיטא דכיון דברירא מילתא דבבית בעלה נולדו הא ודאי דחייב הבעל לכ"ע ואפילו לר' יהושע. תשובתך אנן הכי קאמרינן קס"ד דמאן דמקשה דכי קתני מתניתין נכנסה לרשות הבעל על בעלה להביא ראיה היינו היכא דאיכא לאצדודי טפי דברשות הבעל נולדו ומיהו מכל מקום מידי ספיקא מיהא לא מפקא אלא דהדעת נוטה טפי ממראית המומין דברשות הבעל נולדו ולהכי על הבעל להביא ראיה אבל היכא דהצדדין שקולים והספק שקול לומר שמבית אביה באו על האב להביא ראיה וניחא לרבי אלעזר דמוקי מתניתין בתרי תנאי דתנא דרישא סבר דעל האב להביא ראיה כל היכא דאיכא ספק בדבר אף על גב דאין הספק שקול דהדעת מכרעת לומר דברשות הבעל נולדו דאין להוציא ממון מספק וכדר' יהושע ותנא דסיפא סבר דאיברא דכל היכא דהספק שקול דאין להוציא ממון

ועל האב להביא ראיה וכדקתני בברייתא ומיהו אי מכרעת קצת לאצדודי טפי דברשות הבעל נולדו על הבעל להביא ראיה משום דקשיא דיוקא דרישא אסיפא הוצרך לשנויי מי ששנה זו לא שנה זו וכדכתיבנא.

ולרבא נמי דליכא הכא חדא במקום תרתי ניחא ומשום הכי על האב להביא ראיה דכיון דמסתפקא לן שמא מבית אביה באו ליכא למימר חזקה אין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו דדילמא לא ידע בהו כלל דבשלמא לעיל כשבאו עדים שמשנתארסה היו בה מומין כו' הוא דאמרינן חזקה אין אדם שותה בכוס כו' דכיון דידעו עדים במומיה איכא למימר דחזקה דאיהו נמי ידע ונתפייס אבל כל דלא אברירא מלתא כלל והדבר עומד בספק לא אמרינן חזקה אין אדם שותה בכוס וכו' דדילמא לא ידע דמאי חזקה איכא עד דנימא דידע ונתפייס והרי עשויה האשה לכסות ולחפות על מומיה כנ"ל לתרץ קושיית התוספות לפי מה שפי' ז"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא מודה ר"מ גרידתא גרסינן וה"פ אף על גב דאמר רבי מאיר נכנסה לרשות הבעל יביא ראיה מודה הוא במומין הראויין וכו' במומין שאינם חדשים כל כך ונראין שהביאתן עמה משהיתה באירוסין בבית אביה אף על פי שנכנסה לרשות הבעל על האב (צריך) להביא ראיה שלא היו בה עד שלא תתארס ואי לא מייתי האב ראיה בעל מהימן ולא אמרינן העמד הגוף על חזקתו ואמאי לא אזיל הכא נמי ר' מאיר בתר חזקת הגוף הא מנה לי בידך הוא דהא נכנסה לרשות הבעל ושוב אין לאביה רשות בה ומשני ביתרת יתר אצבע או אבר א' דודאי עד שלא תתארס היו בה וליכא למימר חזקת הגוף הלכך על האב להביא ראיה דראה ונתפייס כדמפרש לקמיה ואי לא מייתי בעל מהימן דלא נתפייס והיה מקחו מקח טעות:

אמר רב יהודה אמר שמואל המחליף פרה בחמור וכו'. ולא הספיק וכו' ואפילו הכי במשיכת פרה נקנה החמור לבעל הפרה כל היכא דאיכא מקח טעות דבחילופין כיון שזכה זה נתפייס זה בחילופיו ובעלי חיים עבידי חליפין ולא חשיבי פירי דפירי לא עבדי חליפין וכדפרישנא בפרק קמא דקידושין בס"ד ומכאן יש לזה ראיה ברורה. הריטב"א ז"ל:

על בעל החמור להביא ראיה שהיה חמורו קיים בשעת משיכת פרה ואף על פי שהספק נולד ברשות חברו כלומר לאחר שנגמרו החליפין ובודאי שצריך לתת להם טעם דהא לבעל החמור מסייע ליה חזקה דגופה שהיה חי קודם לכן ומסייע ליה נמי חזקה דממונא שבעל הפרה בא להוציא פרתו מידו ומסייע נמי כאן נמצאו וכאן היו דלאחר גמר הקנין נולד הספק כשהיו לדין שהיה החמור בכל מקום שהוא ברשות בעל הפרה.

ויש מפרשים דטעמא דשמואל דכיון דעכשיו בא הריעותא לפנינו ולא ראינו אותו קודם לכן בלא ריעותא ונולד הספק בעיקר משיכת הפרה אם קנתה בדין חליפין אם לאו שיש לנו לומר בזה שהכל כפי שעתו וכעין שאמרו לענין טומאה שכל הטומאות כשעת מציאתן ובמקום מציאתן ודנין שכן היו בתחלה כמו שהוא עכשיו והיינו דפרכינן ליה ממחט שנמצאו בעובי בית הכוסות שעל הטבח להביא ראיה לפי שיש כנגדו חזקה דממונא ואין דנין אותו כשעת מציאתו. הריטב"א ז"ל:

ומצאתי בגליון בחידושי הריטב"א והנכון שאין לנו לומר עכשיו בזה טעם מסויים והכל כפי הסייעתא שמביא ממאי דתנא ותנא תונא ודוק. ע"כ:

וז"ל ריב"ש ז"ל בחדושיו על בעל החמור כו'. ואף ע"ג דבעל החמור מוחזק בפרה ואית ליה חזקה דממונא ומסייע ליה נמי חזקה דגופה דאית לן לאוקמי החמור בחזקת שהוא חי ועוד שהספק נולד ברשות בעל הפרה שהרי משעת משיכת הפרה נקנה החמור לבעל הפרה ועתה נולד הספק ואפילו הכי על בעל החמור להביא ראיה. וצ"ע מ"ט, ויש לומר דטעמא משום דאמרינן אוקי ממונא בחזקת מריה קמא והפרה ידועה לבעל הפרה ובעל החמור רוצה להחזיק בה מספק אם כן עליו להביא ראיה. אי נמי טעמא אחרינא משום דנולד הספק בחמור שהוא ודאי ממונו של בעל החמור שמתחלה היה שלו ועדיין אין ידוע אם הוא לבעל הפרה שעל זה הספק אנו דנין הילכך אין ספק מוציא מידי ודאי ועל בעל החמור להביא ראיה. עד כאן:

הי כלה אילימא כלה בבית אביה דאף על גב דמסייע לאב חזקה דגופה האב צריך להביא ראיה מפני שרוצה להוציא ממון מן הבעל הכא נמי על בעל החמור להביא ראיה אף על גב דמסייע ליה חזקה דגופה מפני שרוצה להחזיק בפרה הידועה לחברו והוי כמוציא מחברו ואף על גב דאכתי לא דמי דכלה בבית אביה נולד הספק ברשות האב שהרי עדיין היא ברשותו אבל הכא לא נולד הספק ברשות בעל החמור אלא ברשות בעל הפרה כיון שכבר נמשכה הפרה כתב רש"י דהך סוגיא אתיא כר' אלעזר דמשני לעיל תברה ורישא כרבי יהושע וסיפא רבן גמליאל וכי אמרינן אילימא כלה בבית אביה ה"פ אילימא מרישא דמתניתין מייתי שמואל סייעתא למילתיה דס"ל כרבי יהושע דאמר על האב להביא ראיה בכלה בבית אביה והוא הדין לכלה בבית חמיה. ובכלה בבית אביה נולד הספק ברשותו של בעל ולא ברשותו של האב ומסייע ליה חזקה דגופה ואפילו הכי על האב להביא ראיה. ודחינן מי דמי התם אב מייתי ראיה ומפיק כו' כלומר התם מסייע לבעל חזקה דממונא לא חזקת מריה קמא לבד אלא עתה גם כן הוה מוחזק בממון הכתובה והאב בא להוציא ממנו אבל הכא בעל החמור מוחזק עתה בפרה ומנא לך

שיהא צריך להביא ראיה.
אמר ר' אבא כלה בבית חמיה פי' דמייתי הבעל ראיה אף על פי שהוא מוחזק בממון הכא נמי על בעל החמור להביא ראיה להחזיק ממון שבידו והשתא פרכינן דהתם הוא משום חזקה דגופה דמסייע לאב ואף על גב דאכתי לא דמי דהתם נולד הספק ברשות הבעל ומשום הכי עליו להביא ראיה והכא נולד הספק ברשות בעל הפרה כתב רש"י דכי אמרינן אלא מכלה בבית חמיה ר"ל והוא הדין דלרבן גמליאל דמתניתין סיפא דמתני' דכלה בבית אביה הבעל צריך להביא ראיה והתם אית ליה חזקה דממונא ולא נולד הספק ברשותו ואפילו הכי עליו להביא ראיה משום דכיון דהכתובה היתה ידועה לאב קודם שנולד ספק זה וזה רוצה להחזיק בה על הספק עליו להביא ראיה ולאותו הטעם שפי' למעלה מפני שנולד הספק בממון שהיה ודאי לבעל החמור ואין ספק מוציא מידי ודאי השתא כי בעי למימר דמכלה בבית חמיה דהיינו סיפא דמתני' מייתי סייעתא ליכא לפרושי ההוא טעמא דבמתני' לא נולד הספק בממונו ודאי של בעל שהרי בודאי היה ממונו של אב מתחלה אלא השתא ס"ל דטעמא דמילתא משום שהפרה היתה מוחזקת לבעל הפרה וכאן נמי הכתובה מוחזקת לאב או לאשה.
ודחינן אכתי לא דמי התם מייתי בעל ראיה ומגרע ליה לחזקיה דאב כו'. כלומר שיש לאב חזקה דגופה ומשום הכי הבעל צריך להביא ראיה לגרע חזקתו הכא לבעל החמור גם כן חזקה דגופה ומנא לך שיהא עליו להביא ראיה אלא מכלה בבית אביה ולקדושין דעל האב להביא ראיה וס"ל לשמואל דסתמא קתני אפילו להחזיק הקדושין בידו צריך להביא ראיה ואף על גב דמסייע חזקה דגופה וחזקה דממונא וכן נולד הספק ברשות הבעל דהא לרבי יהושע דתני רישא דמתניתין ה"ה לכלה בבית חמיה שעל האב להביא ראיה אפילו לקדושין וטעמא משום שממון הקדושין הם ידועין לבעל וזה בא להחזיק בהם מספק הכא נמי על בעל החמור להביא ראיה שרוצה להחזיק בפרתו הידועה לבעל הפרה. אי נמי משום טעמא אחרינא שנולד הספק בבתו שהיא בודאי שלו ויש לנו לומר שברשותו נולדו לפי שאין ספק מוציא מידי ודאי הכא נמי נולד הספק בחמור שהיה בודאי לבעל החמור וספק לבעל הפרה. והקשה רש"י עצמו אם כן שמואל דאמר כרבי יהושע ובפ"ק אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל. ותירץ אין הכי נמי ובמסקנא דשמעתא אסיקנא דלא אמרה שמואל הכי אלא שנולד הספק ואתיא כרבן גמליאל. זהו פירוש שמועה זו על דרך פי' רש"י ז"ל. ריב"ש ז"ל:
וז"ל הריטב"א ז"ל ואמרינן ותנא תונא כלה כלומר דמתני' דכלה מסייע לן בהא. ואמרינן הי מתני' דכלה אילימא כלה בבית אביה פרש"י דקתני האב צריך להביא ראיה וסבירא

ליה לשמואל כר' אלעזר דמוקים לה בתרי תנאי ומאי דתני בבית אביה ה"ה שנמצאו בבית חמיה ואפילו הכי קתני ר' יהושע שהאב צריך להביא ראיה ואף על גב דמסייע ליה חזקה דגופה ולא נולד הספק ברשותו ואפילו הכי אינו גובה ממון מספק הכא נמי אינו מוציא הפרה מרשותו של חברו מן הספק שהרי כבר נעשית משיכה ע"כ. והוצרך רבינו לפרש דשמואל סבר כר' אלעזר דאי לא היכי דמיא דשמואל לכלה בבית אביה דהא התם נולד הספק ברשות האב מה שאין כן בדשמואל אלא ודאי כדאמרן ופרכינן דאכתי לא דמו דהתם על האב להביא ראיה לפי שבא להוציא ממון מן הבעל ואילו בעל החמור מוחזק הוא בשלו ובעל הפרה הוא שבא להוציא פרתו מרשותו.

אמר רבי אבא כלה בבית חמיה סיפא דמתניתין דקתני על הבעל להביא ראיה ורבן גמליאל אמרה ופליג נמי ברישא דאפילו נמצאו בבית אביה שלא נולד הספק ברשותו של בעל עליו להביא ראיה להפקיע כח שטר כתובתה וראיה זו לא להוציא אלא להחזיק וצריך להביאה ואף זה צריך שיביא ראיה להחזיק שהרי בשל אחרים בא להחזיק עכ"ל. והוצרך רבינו ז"ל לומר דכי אמרינן כלה בבית חמיה אליבא דרבי אלעזר הוא דאמר דהוא הדין דאמרינן הכי בכלה בבית אביה דאלו בית חמיה ממש שאני התם דכאן נמצאו וכאן היו והספק ברשותו נולד מה שאין כן בדשמואל אלא ודאי הכי קאמר אמר רבי אבא מסברא דרבן גמליאל דקתני כלה בבית חמיה ומצריך להביא ראיה על הבעל ואפילו כשנולד הספק בבית אביה.

ועדיין היה לנו להקשות דהיכי דמיא מתניתין לדשמואל דאלו בשמואל על בעל החמור להביא ראיה מפני שאנו דנין אותו למפרע כשעת מציאתו ונאמר שכן היה קודם לכן ואלו לרבן גמליאל אין אומרים כן לר' אלעזר דהא כשהיו בה מומין ועודה בבית אביה אמר רבן גמליאל שעל הבעל להביא ראיה ואמאי נדון אותה כשעת מציאתה ויהא האב צריך להביא ראיה כי הוא הדומה לבעל החמור לכך כתב רש"י דרבן גמליאל קתני שעל הבעל להביא ראיה להפקיע שטר כתובה שיש בידה כלומר דטעמא דרבן גמליאל במשנתנו משום שאין לדחות הברור של בעל מפני הספק וכיון ששטר כתובה בידה יש לנו להעמידו בכחו ובחזקתו של אב כמו שהיה בתחלה והכא נמי הפרה שהיתה בתחלה לבעל הפרה יש להעמידה בחזקתו בכל מקום שהיא כמו שהיתה בתחלה דקס"ד דר' אבא דטעמא דשמואל משום דכל ספק שנולד בממון בין בעלי דינין הרי הממון ברור ברשות בעליו כבתחלה ועל חברו לברר הספק. וליכא למימר דגבי מתני' נמי הרי הממון ברור מתחלתו ברשות הבעל ועל האב להביא ראיה. שזה אינו דכיון שכנסה וכתב לה כתובה הרי האשה כאלו דינה ברור כיון שכתובתה בידה ולא סגי לה בלא גט ואם כן

היא חשיבה כבעלים הראשונים ובדין הוא דמצי למפרך ליה שאין טעמו של שמואל לא משום שכל ספק שבמקח דנין אותו כשעת מציאתו אלא דאידך פירכא עדיפא לו שאפילו לזה הטעם לא דמי דהתם בעל מייתי ראיה ומרע לחזקה דאב והכא בעל החמור מייתי ראיה ומוקים אחזקיה פי' דבמתני' אף על גב דחזקת ממון מסייע לבעל הוצרך הבעל להביא ראיה לאורועי חזקת הגוף שמסייע לאב אבל הכא אדרבא לבעל החמור מסייע חזקה דגופה והיכי מצטריכינן ליה לאתויי ראיה לאוקמי אחזקיה.

אמר רב נחמן בר יצחק כלה בבית אביה ולקדושין פי' דמשנתנו בכל ענין מיירי בין לענין כתובה בין לענין כסף קדושין ורישא דקתני על האב להביא ראיה אף לענין הקדושין הוה ואף על גב דאתי לאוקמי ממונא בחזקתיה הכא נמי על בעל החמור להביא ראיה אף על פי שהיא לאוקמי ממונא כיון שהוא בעלים הראשונים. וכי תימא אדרבא נדוק איפכא מסיפא דכלה בבית חמיה שעל הבעל להביא ראיה אף לענין הכתובה ואף על גב דאיכא גבי בעל חזקה דממונא צריך להביא ראיה משום דמסייע להדה חזקה דגופה הכא נמי על בעל הפרה להביא ראיה דהעמד הגוף והממון על חזקתו. יש לומר שכבר נשמר רש"י מזה דאליבא דרבי אלעזר מייתי לה דאנן דמייתינן ראיה מרישא משום דסבירא לן דקתני בבית אביה והוא הדין לבית חמיה על האב להביא ראיה לעולם ואף לענין קדושין. והקשה רש"י דאם כן מוקמי לשמואל כרבי יהושע ואיהו פסק בפ"ק הלכה כרבן גמליאל. ותירץ רש"י דאין הכי נמי דהשתא קשיא לשמואל אדשמואל והא אידחי ליה האי לישנא ומוקמינן אמסקנא דלא אמר שמואל הכין זו היא שיטת רש"י.

ובודאי דשיטה דחוקה היא חדא דמוקמינן לשמואל במתניתין כר' אלעזר ועוד דהא אמרינן לעיל דכל היכא דליכא חזקה דממונא מודה רבי יהושע דאזלינן בתר חזקה דגופה וא"ת כלה בבית אביה ולקדושין דמסייע חזקה דממונא לחזקה דגופה היכי אמר רבי יהושע שעל האב להביא ראיה ואנו צריכין לומר דשמואל לית ליה ההיא דרבא להאי לישנא קמא דשמואל וטעמא דר' יהושע גבי נגעים משום דכתיב לטהרו או לטמאו וזה דוחק. ועוד קשה דמנא לן דר' יהושע אומר על האב להביא ראיה לענין קדושין דהא לא שמעינן ליה אלא גבי הנושא את האשה דאתא לאפוקי ממונא אבל לאוקמי ממונא לא שמעינן ליה. ע"כ:

ועוד הקשו עליו בתוספות דאכתי קשיא לרב יהודה דאמר משמיה דשמואל על בעל החמור להביא ראיה ואיהו גופיה אמר משמיה דשמואל הלכה כרבן גמליאל ואם כן קשה דרב יהודה אדרב יהודה והא דאמרינן בשמעתין דלא אמרה שמואל הכי דמי הוא דקאמר הכי לא תציתו להנהו כללי כו'. הרא"ש וריב"ש ז"ל.

לכך יש לפרש דלהאי לישנא קמא טעמא דשמואל דאמר על בעל החמור להביא ראיה משום דס"ל כרב אשי דטענת כאן נמצאו וכאן היו לא חשיבא ליה כלום וכולה תליא בטענת ברי או בטענת שמא הילכך אף על גב דלבעל החמור מסייע חזקה דגופה וחזקה דממונא כיון שאין המקח ברור לפנינו שהרי בעיקר המשיכה יש ספק אם נעשה כהוגן ובעל החמור אינו טוען טענת ברי לא מהניא ליה חזקה דגופה ולא חזקה דממונא ומוקמינן פרה ברשות בעליה הראשונים ואף על פי שגם הוא בא בטענת שמא ולפיכך עליו להביא ראיה ואף על פי שתפס ברשות ואפילו לרבן גמליאל והיינו דאתינן לדמוייה לכלה בבית אביה כי לפי שהוא טוען שמא עליו להביא ראיה ואע"ג דמסייע ליה חזקה דגופה דאלו כאן נמצאו וכאן היו לא מעלה ולא מוריד ופרכינן דשאני התם דאתי לאפוקי ממונא אלא לכלה בבית חמיה דאתי בעל לאוקמי ממונא ואפילו הכי כיון שטוען בשמא עליו הראיה ודחינן דשאני התם דהוי כנגדו חזקה דגופה ואמרינן לכלה בבית אביה ולקדושין ובדין הוא דמצינן למדחי דדילמא שאני התם דבעל שמא ואיהו ברי מה שאין כן בדשמואל דשמא ושמא אלא משום דאיכא למימר דמתניתין בכל אנפי מיירי אפילו כשהיא גם כן שמא שלא הרגישה אימתי נעשה בה מום זה עדיפא לן למפרך אידך פירכא אי נמי דחדא מתרתי פרכינן ואמרינן דה"ק ותנא תונא כלה בבית אביה ולקדושין דמסייע לאב חזקה דגופה וחזקה דממונא ואפילו הכי עליו להביא ראיה לפי שהוא טוען כן בשמא דאלו משום כאן נמצאו וכאן היו הא לא חשיב לשמואל כלום כי היכי דלא חשיב לרב אשי והשתא ליכא לדמוייה לסיפא דכלה בבית חמיה שעל הבעל להביא ראיה דאזלי בתר חזקת הגוף דהתם לפי שהיא טוענת ברי ומנה לי בידך הוא וזה נראה נכון.

ויש אומרים דכי אמרינן השתא לכלה בבית אביה ולקדושין להכי לא מדמי לה לסיפא דאזלינן בתר חזקה דגופה משום דהתם כיון שנכנסה לרשות הבעל בודאי הרי הספק ברשות בעל אירע מה שאין כן בדשמואל דאף על גב דעבד בעל החמור משיכת הפרה ודאי כיון שהדבר ספק אם היה החמור קיים בשעת משיכה אם לא ואולי לא נכנס חמור ברשות בעל הפרה כלל לא חשיב שאירע הספק ברשות בעל הפרה אדרבה חשיב שאירע ברשות בעל החמור מה שאין כן בבעל שנכנסה לחופה ודאי אבל כלה בבית אביה דליכא אלא אירוסין ועדיין היא בבית אביה וגם היא ברשותו לכמה דברים הספק ברשותו נולד הילכך אמרינן ותנא תונא כלה אפילו לרבן גמליאל דהלכתא כוותיה והראשון יותר נכון.

הריטב"א ז"ל:

וז"ל ריב"ש ז"ל פירשו בתוספות דשמואל ס"ל כרב אשי דמפרש מתני' משום מנה לי

בידך וכרבן גמליאל והכא נמי מירי שבעל החמור אינו טוען ברי לפי שהחמור היה עומד באגם בשעת משיכת הפרה אף על גב דלבעל החמור מסייע חזקה דגופה וחזקה דממונא כיון שהוא טוען שמא לא מהני ליה כלום ועליו להביא ראיה ואף על גב דבעל הפרה גם כן טוען שמא כיון שאין המקח ברור לפנינו ובעיקר הקנין יש ספק אוקי הפרה בחזקת בעלים הראשונים ולא תועיל לבעל החמור חזקה דגופה וחזקה דממונא כיון שאינו טוען ברי ואתי לדמוייה לכלה בבית אביה דאף על גב דלאו מסייע חזקה דגופה אפילו הכי עליו להביא ראיה כיון שטוען שמא ואף על גב דאכתי לא דמי דהתם איכא למימר כאן נמצאו וכאן היו לא מעלה ולא מוריד ופרכינן דאכתי לא דמי דהתם לא מסייע לאב חזקה דממונא אלא הוא בא להוציא מן הבעל הכא בעל החמור מוחזק בפרה והדר אתי לדמוייה לכלה בבית חמיה דאף על גב דבעל מוחזק לא מהני ליה חזקה דממונא כיון שטוען שמא ואף על גב דאכתי לא דמי דשאני כלה בבית חמיה שהאשה טוענת ברי אבל הכא שניהם טוענין שמא. אפשר דהוי בכלל מאי דפריך בתר הכי משום חזקה דגופה במקום ברי ושמא עדיפא מחזקה דממונא כרבן גמליאל א"נ דבמתניתין אי לאו משום דהאשה טוענת ברי לא הוה צריך הבעל ראיה כיון שהוא בא לבטל הקנין המסופק ואפילו ס"ד דמוכיח שפיר ממתניתין דקי"ל שמא אפילו במקום חזקה והדר אמרינן דמכלה בבית אביה ולקדושין דאף על גב דמסייע לה חזקה דגופה וחזקה דממונא כיון דטעין שמא לא מהניא ליה מידי כיון שנולד הספק בעיקר הקנין אם מועיל אם לאו מוקמינן ליה אחזקתיה קמא ואין הקנין מועיל אם לא יביא ראיה הכא נמי הכי הוא ולא תקשי ליה מכלה בבית חמיה שעל הבעל להביא ראיה לבטל הקנין דהתם הוי טעמא משום דלאשה אית לה חזקה דגופה דטוענת ברי וברי ושמא ברי עדיף כל דמסייע לה חזקה דגופה והכא נמי אם בעל החמור היה טוען ברי ובעל הפרה שמא לכ"ע לא הוה לבעל החמור צריך להביא ראיה כיון דאית ליה חזקה דגופה וחזקה דממונא ולרבן גמליאל בחזקה דגופה לחוד וברי ושמא. ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל הי כלה אילימא כלה בבית אביה פרש"י דאליבא דאוקימתא דרבי אלעזר ומר' יהושע קא מייתי ראיה דאית ליה שעל האב להביא ראיה לעולם דשמא במקום ממונא עדיף מברי וחזקה דגופה והא דקאמר (דוקא) כלה בבית אביה לאו דוקא קאמר דאיתחזי סייעתה דעודה בבית אביה שאני דאכתי ברשות האב קיימא וברשותיה נולדו ולא ברשותיה דבעל משום דאכתי אינו זכאי במעשה ידיה ובהפרת נדריה מה שאין כן בפרה דברשותיה דבעל הפרה נולד הספק דמשעה שמשך כו'. אבל מכלה בבית חמיה קא מייתי דאיהו כלה בבית אביה דנקט לסימנא בעלמא נקט כלומר

ותנא תונא דרישא דהיינו רבי יהושע כותיה וכן נמי הדר כי קאמר אלא כלה בבית חמיה תנא דסיפא קאמר דהיינו דרבן גמליאל ולאו מכלה בבית חמיה דוקא קאמר דהתם על מי שהספק נולד ברשותו דהיינו הבעל דמשעה שכנסה עומדת ברשותו וזכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה ולפיכך אתה מטיל עליו הראיה וכאן אתה מטיל הראיה על מי שאינה ברשותו דחמור ברשות בעל הפרה עומד משעת משיכת הפרה אלא מכלה בבית אביה קא מייתי סייעתא וכלה בבית חמיה לסימנא בעלמא נקט לה.

ודחי דלא דמי דהתם דינא הוא דבעל ליתי ראיה דאתי לאורועי חזקה דגופה דמסייע לאב אבל הכא כל היכא דמוקמת חמור בחזקתיה מוקמת הפרה בידא דלוקח ועל בעל הפרה (להביא ראיה) לפי' לאורועה חזקה הוה לן למרמי ראיה. והדר אוקמה כר' יהושע ולאו מכתובה קא מייתי דאפוקי הוא אלא מקדושין וכו' ואידחא לה הא דרב יהודה מדתני' מחט כו' ואתא רב מרי בר יחזקאל ואמר דשמואל איפכא אמר דכל שנולד ספק ברשותו דהיינו בעל הפרה עליו להביא ראיה ותנא תונא כלה בבית אביה וכלה בבית חמיה ואליבא דרבא דאוקמא כולה אליבא דרבן גמליאל וכו' ואין פירושו מחוור דהיכי מייתי ראיה מרבי יהושע ושביק רבן גמליאל כו' ואע"פ שתי' הרב ז"ל אכתי אינו מחוור דתינח לרמי בר יצחק כו' ועוד קשיא לי דרמי בר יחזקאל נמי לפי פירושו אי אפשר להביא ראיה אלא אליבא דאוקמתא דרבא דאלו לרב אשי אף על פי שהיא בבית אביה דאכתי לאו ברשותיה דבעל קאי למציאתה ולמעשה ידיה אלו טען האב ברי א"נ בוגרת דכתובה שלה על הבעל להביא ראיה הרי שאתה מצריך לבקש ראיה על מי שלא נולד הספק ברשותו לדברי רבינו ז"ל ובודאי משמע דרב אשי לית ליה דרבא כדכתיבנא לעיל וקי"ל כרב אשי דבתרא הוא.

והפירוש הנכון דכלן מייתו ראיה מדרבן גמליאל וטעמי' דרב יהודה משום דס"ל דכל שהיה הממון שלו מתחלתו ונולד בו ספק עליו להביא ראיה שהיה בשעת קנייתו ראוי לקנות הלכך על בעל החמור להביא ראיה שהיה חמורו ראוי לקנות בשעת משיכת הפרה לפי שהוא ודאי היה בעל החמור ובעל הפרה ספק אם זכה בו לעולם אם לאו והלכך אין ספק מוציא מידי ודאי ותנא תונא כלה בבית אביה שאע"פ שעומדת ברשות הבעל לקבלת מומין משעת אירוסין ואילך דנסתחפה שדהו אע"פ כן על האב להביא ראיה שהיתה ראויה לקנות הכתובה בשעת אירוסין וכלה בבית חמיה דאתה מטיל ראיה על הבעל היינו משום דאיכא חזקה דגופה וברי דעדיף משמא וחזקת ממון.

ואי קשיא לך ה"נ הא איכא למימר העמד חמור על חזקתו וכיון דבעל החמור ברי ובעל הפרה ספק ברי וחזקת הגוף עדיפא כההיא דהנושא את האשה וכלה בבית אביה נמי

דמטילין ראיה על האב קא יהיב רב אשי טעמא משום דהוה מנה לאבא בידך הא בבוגרת דמנה לי בידך הוא על הבעל להביא ראיה. י"ל דהא דשמואל נמי כשאין בעל החמור טעין ברי אלא שנמצא חמורו מת ולא נודע לבעל החמור אם קודם משיכה או לאחר משיכה והא דהדר ואמר אלא כלה בבית חמיה לאו דוקא הוא אלא מילתא בעלמא הוא דקאמר לומר הא דקאמר הכא בעל החמור מייתי ראיה ומוקים הרי מצינו ראיה לאוקמי ממונא מכלה בבית חמיה ודמי קצת לבעל החמור שבביתו נולד הספק כמו שנולד כאן בבית הבעל ואיתותב רב יהודה ואתא רמי בר יחזקאל ואמר דעל בעל הפרה להביא ראיה הואיל וברשותו נולד הספק דמשעת משיכת הפרה קם חמור ברשותו בכל מקום שהוא לאונסי' ולית ליה לרמי בר יחזקאל דהולכין אחר מי שהיה הממון שלו מתחלתו אלא אחר מי שהוא שלו בשעת הספק ותנא תונא כלה בבית אביה שכיון שהיא עומדת ברשות האב למעשה ידיה ולהפרת נדריה עליו להביא ראיה ואע"ג דאלו איתילידו בה מומין השתא ברשות הבעל נינהו ושדהו הוא דנסתחפה כל שכן בבעל הפרה שאילו מת החמור משעת משיכת הפרה ואילך לדידיה מת ובוגרת בבית אביה שעל הבעל להביא ראיה הא אמרינן טעמא משום ברי ושמא כרבן גמליאל וכלה בבית אביה נמי היינו טעמא דבעל צריך להביא ראיה דאע"ג דלא ברשות הבעל קיימא לגמרי אלא אף ברשות עצמה בעל צריך להביא ראיה משום דרבן גמליאל דברי ושמא.

ובין לפירושו של רש"י ובין לפירוש זה קי"ל דעל בעל הפרה להביא ראיה וזה שלא כדברי רבינו אלפסי שהוא ז"ל פסק על בעל החמור להביא ראיה וי"ל דס"ל דרמי בר יחזקאל לא פליג עליה דרב יהודה בעיקר דינא אלא בטעמא וכפי' הראב"ד דרב יהודה סבר לעולם על בעל החמור להביא ראיה אע"ג דמית ליה באגם מדלא מפליג בה ואמר סתם ומת חמורו לומר בין שמת בביתו ממש של בעל החמור בין שמת באגם ורמי בר יחזקאל בא ופירש דוקא כשמת בביתו ממש היא אבל מת באגם על בעל הפרה להביא ראיה כיון שהוא זוכה בו משעת משיכה ותנא תונא כלה רישא וסיפא בעודה בבית אביה על האב להביא ראיה וכשנכנסה לרשות הבעל עליו להביא ראיה ומ"מ אף לפי' זה אין בעל החמור צריך להביא ראיה אלא כשמת ברשותו ממש כשאינו טוען ברי הא בטוען ברי אי נמי מת באגם על בעל הפרה להביא ראיה.

וצ"ע על הרב ז"ל שלא ביאר ולא חלק בזה כלל וכן כתב הרמב"ם ז"ל ובמחט שנמצא בעובי בית הכוסות נמי כתב על הטבח להביא ראיה ואפי' לא נתן דמים וק"ל הרבה שהרי לא אמר רבן גמליאל אלא בברי ושמא אבל בשמא ושמא לא אמר כדאיתא בריש פרק האשה שנתאלמנה וכדאמר נמי רב אשי לעיל רישא מנה לאבא בידך סיפא מנה לי

בידך וא"כ מאי קא מקשה הכא ממחט שנמצא בעובי בית הכוסות דהדין נותן באמת שאם לא נתן הטבח דמי' שיהא בעל הפרה הבא להוציא ממון צריך להביא ראיה דלא אמרו שהולכין בתר חזקה דגופא לאפוקי ממונא אלא בברי ושמא וכדאמרינן נמי בפ"ק דמכילתין האומר פתח פתוח מצאתי נאמן להפסידה כתובתה וא"כ מאי דקא מקשי הכא היה נראה לכאורה שאינו אליבא דהלכתא דאין הלכה אלא כפשטיה דברייתא דהמע"ה בין טבח בין בעל הפרה וצל"ע.

והא דאמר רב נחמן כלה בבית אביה ולקדושין הקשה הרמב"ן ז"ל מנא ליה דלקדושין צריך להביא ראיה דילמא מאי צריך להביא לכתובה ואי מסברא מאי ותנא תונא וניחא ליה דקס"ד השתא דבלא כתב לה כתובה עסקי' ולא ירדתי לסוף דעת רבינו נר"ו דלפי פירוש רש"י ז"ל אי אפשר לומר כן דהא לא מייתי ראיה אלא מכלה בבית חמיה דיש לה כתובה בין כתב בין לא כתב ואיכא למימר דהויא הא תיובתא לרש"י ז"ל ולי נראה דע"כ מתני' אף לקדושין קאמר שעל האב להביא ראיה דאל"כ מאי קאמר על האב להביא ראיה שהרי אף על הבעל להביא ראיה לאפוקי קדושין ולא הו"ל למפסק ולמתני על האב ולא הבעל אלא המוציא מחברו עליו הראיה דאב מייתי ראיה ומפיק כתובה ובעל מייתי ראיה ומפיק קדושין אלא ע"כ אב מייתי ראיה אפילו לאוקומי קדושין כנ"ל. עכ"ל הרשב"א ז"ל:

דף עו:

וז"ל הרמב"ן ז"ל אמר רב נחמן בכלה בבית אביה ולקדושין תמיה לי מנא ליה דלקדושין צריך להביא ראיה דילמא מאי צריך להביא ראיה לכתובה ואי מסברא מאי ותנא תונא ולא קשיא דאיהו קס"ד דבלא כתב לה כתובה עסקינן ולמאי מייתי אב ראיה ודאי לקדושין ושמואל ע"כ מוקי מתני' רישא כרב אשי ולא מצי לאוקמה כר' אלעזר דאוקמה כר' יהושע דאי הכי ליתא למתני' דקי"ל כרבן גמליאל כדפסק שמואל גופיה בפ"ק. ורש"י ז"ל כתב דהא דשמואל לא כרבא ולא כרב אשי אתיא דאינהו על מי שנולד הספק ברשותו מצרכי ראיה ומתני' לדידהו דוקא קתני רישא על האב שהיא ברשותו וסיפא על הבעל ושמואל על מי שלא נולד הספק ברשותו מטיל הראיה שהרי כיון שכבר משך זה זכה הלה בחילופין וברשותו היא. ודחקי לרב ז"ל בהאי פירושא משום דסבר דכלה בבית אביה ודאי לדברי הכל ברשות האב היא כיון שהוא זכאי במציאתה ובמעשה ידיה והך ראיה דמייתי משום דאוקמה רישא כר' יהושע וה"ה לכלה בבית חמיה [דעל האב להביא ראיה לר' יהושע, ואע"ג דמ"מ במתני' ליכא אלא כלה בבית אביה דא"נ מוקמת

לה כר"י וה"ה לכלה בבית חמיה] במתני' מיהא לא אתניא והיכי תנן כלה מאי כלה בבית אביה דקאמר רישא דמתני' קא מדכר כלומר ותנא תונא רישא וכן כלה בבית חמיה איצטריך הרב ז"ל למימר דלאו מכלה בבית חמיה מייתי ראיה דהתם ברשות הבעל היא ועליו הראיה ואי הכי על בעל הפרה להביא ראיה אלא משום דברישא נמי פליג ר"ג ואמר דעל הבעל להביא ראיה כדאמר ר"א וק"ל אי הכי היכי מייתי ראיה מדרבי יהושע הא איהו כר"ג ס"ל [ומה שתירץ רש"י ז"ל דאה"נ אלא דלקמן אמרינן דלא אמר שמואל הכי אינו מספיק תינח לרמי בר יחזקאל אליבא דשמואל אלא לר"י מאי איכא למימר דהא איהו הוא דאמר משמיה דשמואל הלכה כר"ג והיכי מייתי ראיה מדר"י] ואיכא למימר כיון דשמא ושמא הוא לגבי חליפין אפילו רבן גמליאל מודה דלא מתוקמא מתני' כר' יהושע אלא דברי ושמא קתני מדיוקא דסיפא דהיא רבן גמליאל ע"כ. וזה הפירוש שייך בשיטת ריב"א ז"ל שכתבו התוספות ז"ל וכתבו התוס' בסוף דבריהם ולפי זה אתי שפיר פי' הקונטרס דבסמוך כמו שאפרש ע"כ ולא מצאתי שפי' דבר זה בכולה סוגיא. וכתב עוד הרמב"ן ז"ל וז"ל ומ"מ אין דרך הסוגיא הזו נכון בפי' הזה אבל הפירוש הנכון כך הוא דנערה מאורסה ברשותו דבעל היא ואע"ג דאביה זכאי בה לענין מומין מיהא ברשותיה קיימא דאם משנתארסה נולדו בה נסתחפה שדהו כמי שמת חמור לאחר משיכת הפרה וכי אמרינן דתנא תונא כלה בבית חמיה לאו דוקא אלא ה"ק דקאמרת הכא בעל החמור מייתי ראיה ומוקים הרי מצינו ראיה לאוקמי ממונא בכלה בבית חמיה ומיהו דמי במקצת לבעל החמור שבביתו נולד הספק אף כאן בבית בעל נולד הספק ואף על גב דהשתא משום ממונו אתינן לה והדר אמרי' ותנא תונא כלה בבית אביה ולקדושין דאף על גב דממונו דבעל היא ברשותיה קיימא לענין מומין וחזקה דגופא מסייע ליה על האב להביא ראיה הואיל והיה ממונו בעיקר קנייתו יש ספק שמא קניי' בטעות היתה דהוה ליה ממון אב בודאי והבעל ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי אף הכא נמי על בעל החמור להביא ראיה ואע"ג דמשך פרה דשוין נינהו וחזקה דגופא לא מהניא הכא כדלא מהניא בכלה משום דמנה לאבא בידך הוא וכלה בבית חמיה לא קשיא להאי לישנא דהתם משום חזקה דגופה ובברי ושמא כדרבן גמליאל ואיתותב מיהא ואתי רמי וכייל כללא אחרינא ואמר דעל בעל הפרה להביא ראיה הואיל ונולד ספק ברשותו כלומר שאין הולכין אלא אחר מי שהממון שלו וברשותו כגון בעל הפרה שכיון שמשך זה הרי הוא ברשותו לגמרי לכל מילי וברשותו נולד הספק ותנא תונא כלה בבית אביה שכיון שהוא ממונו וזכאי בה עליו להביא ראיה ואע"ג דאילו השתא איתיליד ברשות הבעל נינהו ושדהו נסתחפה כ"ש בבעל הפרה וליכא למימר הכי ולא ס"ל לשמואל

דטעמא דמתני' משום דנולד ספק בממונו דאוקמא אחזקיה קמייתא אלא משום רשותו הוא ומיהו סיפא דמתני' לאו משום רשותו דאשה אינה ברשותו של בעל לגמרי אלא אף ברשות עצמה נמי היא הלכך טעמא דסיפא משום ברי ושמא הוא כדפריק רב אשי ואליבא דרבן גמליאל.

ור"ת ז"ל פירש דשמואל ס"ל כמאן דאמר כאן נמצאו וכאן היו אלא דרב יהודה מפרש אליביה בביתו נמצאו ושם היו ואע"פ שאינה בזכותו ותנא תונא כלה בבית אביה דמשום שהיא בביתו עליו להביא ראיה ואף על פי שאינה ברשותו לענין מומין א"נ כלה בבית חמיה שעל הבעל להביא ראיה וע"כ טעמא משום דבביתו נמצאו ולא משום זכותו דהא בעודה בבית אביה לא מהני ליה זכותו ואקשינן עליה הא דמחט דמשמע דאי יהיב טבח דמי בעי לאתויי ראיה ומפיק ואמאי הא לאו ברשותיה איתיליד שהרי איהו לא ניחא ליה בהך משיכה ולאו רשותיה היא דבעיקר משיכה טעין איהו דלא ניחא ליה ואינו רוצה שתהא ברשותו ולא שתהא חצרו קונה לו מה שאין כן בבעל החמור דאיהו טעין דמשיכה דבידיה מעלייתא היא ואי קשיא לך כלה בבית חמיה נמי הכי היא התם היינו טעמא משום דחזקה אין אדם שותה בכוס אא"כ בודקו ורמי בר יחזקאל סבר דכאן נמצאו וכאן היו בזכותו וברשותו קאמר ולא תליא בביתו מילתא הילכך על בעל הפרה להביא ראיה ותנא תונא כלה בבית חמיה, כך פי' ר"ת ז"ל בספר הישר.

ולא נהירא חדא דמעיקרא היכי ס"ד למימר ותנא תונא כלה בבית חמיה הא ליכא התם משיכה מעלייתא ולאו בביתו היא ותו דקאמר דהיינו טעמא דלא אקשינן עלה כלה בבית חמיה משום דחזקה אין אדם שותה בכוס אא"כ בודקו וחזקה דאין אדם נתפייס במומין לא חייש לה והא לאו מלתא היא דאי הכי היכי קתני מתני' יביא ראיה שעד שלא תתארס היו בה מומין אלו אי מייתי ראיה מאי הוי הא ראה ונתפייס אלא עיקר פירושא כדכתיבנא ויש לרבי' הגדול ריא"ף ז"ל בשמועה זו פסק על דרך אחרת ובעל המאור פירשה יפה על דעתו ופירושו כבר הוא כתוב על ספר המאור שלו ובעל ההלכות כתב בהלכות כסוי הדם דהלכתא כלישנא קמא דשמואל וצ"ע. עכ"ל הרמב"ן:

וז"ל הרא"ש נראה לפרש דכלה בבית אביה ולקדושין וס"ל כרב אשי דאמר רישא מנה לאבא בידך וכו'. ועל האב להביא ראיה להחזיק הקדושין שבידו אע"פ שנולד הספק ברשות הבעל דמשעת אירוסין היא בחזקת הבעל למומין כמו שחמור בחזקת בעל הפרה משעת משיכת הפרה וצריך האב להביא ראיה מאחר שטוען שמא הכא נמי בעל החמור טוען שמא אבל אליבא דרבא דמתרץ כאן נמצאו וכאן היו אין להביא ראיה מהתם דשאני התם משום דאיתרע ליה רשות האב כיון שנמצאו המומין ברשותו אע"ג דהיא בחזקת

הבעל למומין משנתארסה אע"פ שהיא בבית אביה מ"מ רבא מחלק בין נמצאו בבית אביה בין נמצאו ברשות הבעל משום דס"ל דכיון שנמצאו ברשות האב אנו אומרים כאן היו מכבר קודם אירוסין והיינו טעמא משום דלכמה דברים היא עדיין ברשות האב אבל הכא לא איתרע רשות בעל החמור דכיון שמשך בעל החמור את הפרה נקנה החמור לבעל הפרה כאילו היה ברשותו הלכך הוה לן למימר על בעל הפרה להביא ראיה דכאן נמצאו וכאן היו.

וא"ת מנא לן דעל האב להביא ראיה על הקידושין שהוא מוחזק בהם נהי דבטענת שמא לא מפקינן ממונא מ"מ מועיל טענת שמא להחזיק מה שבידו כרב נחמן ורבי יוחנן דאמרי מנה לי בידך והלה אומר איני יודע דפטור. ונראה לי לתרץ דכיון דידעי' שבאו הקדושין ליד האב והוא אינו יודע אם זכה בהן הוי כמנה לי בידך והלה אומר איני יודע אם החזרתי לך אם לאו. וא"ת מאחר דמייתי סייעתא מפירוקא דרב אשי א"כ אפי' בבית הבעל נמי על האב להביא ראיה על הקדושין דמנה לאבא בידך הוא. וי"ל דמגו דמהניא חזקת הגוף לגבי דידה לענין כתובה אהני נמי לגבי אב לקדושין. ע"כ:

וז"ל ה"ר ישעיה מטראני המורה סובר דפליגי רבן גמליאל ור' יהושע בהא מלתא משום דלבעל החמור איכא חזקה דגופא דאוקי חמרא אחזקתיה וחי הוה משעת משיכה ולבעל פרה איכא חזקה דממונא רב יהודה אמר שמואל דאמר על בעל החמור להביא ראיה כר' יהושע ס"ל ופי' רישא דמתניתין סייעתיה דמטיל הבאת ראיה על האב אע"פ שחזקת הגוף אצלו וכרבי אלעזר דאמר ר' יהושע היא ובסיפא נמי פליג להטיל ראיה על האב כו'. וקשיא לי להאי פירושא דמורה טובא דהא רב יהודה אמר שמואל בפ"ק הלכה כרבן גמליאל והכא ס"ל כרבי יהושע ולא אשכחן דהדר ביה איהו במסקנא אלא רמי בר יחזקאל פליג עלויה ואמר לא תציתו ליה אבל איהו לא הדר ביה ואכתי קשיא דידיה אדידיה ותו דלא שייכא פלוגתא דרבן גמליאל הכא כלל אלא מודה לר' יהושע בהא דאוקי ממונא בחזקת מריה ולא אזלינן בתר חזקה דגופא אלא המע"ה דהכי אמרינן בפ"ק כד רמינן דרבן גמליאל אדרבן גמליאל מאלמנת עיסה אלא אמר רבא דרבן גמליאל ארבן גמליאל לא קשיא התם ברי הכא שמא ואמרי' הלכך לרבן גמליאל אלים ליה ברי דאפי' בחד ספיקא מכשר וקיל ליה שמא דאפילו בספק ספיקא פוסל אלמא בטענת שמא לא אזיל רבן גמליאל בתר חזקה דגופה אלא היכא דאיכא טענת ברי ואף על גב דלא קיימא באפה חזקה דממונא כל שכן היכא דאיכא חזקה דממונא דקאי באפה ובעל החמור לא טעין טענת ברי דמנא ידע אימת מית חמרא דמודה רבן גמליאל דלא אזלינן בתר חזקה דגופה אלא המע"ה ומלתא דרב יהודה אמר שמואל אליבא דכ"ע אתיא ובין

בדין זה ובין בדין מחט שנמצא בעובי בית הכוסות לא פליג רבן גמליאל ור' יהושע דכיון דלא טעין אלא טענת שמא לא אזלינן בתר חזקה דגופא אלא בתר חזקה דממונא והמע"ה.
וכך נראה לי פתרון שיטה זו אמר רב יהודה אמר שמואל המחליף פרה בחמור וכו'.
פי' לא מיבעיא אם לא היה תפוש בעל החמור את הפרה כגון שמכר לו חמורו במנה ומפני שלא היה בפניו שימשכנו הלוקח תפש לו קנין שיהיה חמורו ללוקח בכל מקום שהוא והוא יתחייב ליתן לו המנה וקודם שהספיק ליתן לו המנה נמצא החמור מת ואין ידוע אם קודם תפיסת הסודר מת ואין הלוקח חייב אותו המנה לבעל החמור או לאחר תפיסת הסודר מת וברשות הלוקח מת וחייב ליתן לו מנה דאמרינן המע"ה דלא אזלינן בתר חזקה דגופא היכא דטעין שמא אלא אפילו הכא דבעל חמור תפוש בפרה ועומד ובעל הפרה בא להוציא מבעל החמור והדין היה שיביא ראיה בעל הפרה שהוא המוציא מחברו אפ"ה אתא שמואל לאשמועינן דעל בעל החמור להביא ראיה דאימתי אני אומר המע"ה הני מילי כשאדם מוחזק בדבר ויודעין הכל בבירור שהוא מוחזק ובא אחר וערער עליו להוציא מידו שם אני אומר המע"ה אבל הכא שבעל החמור אינו מוחזק בפרה בוודאי אלא מתחלת חזקתו בפרה היתה בספק כיון שבספק היתה ולא נתברר חזקתו אינו יכול להחזיק בה עד שיביא ראיה שהוא היה בעל החמור בשעת משיכה.
ודין זה שאני אומר שאע"פ שהוא תפוש במה שידוע שהיה של חברו עליו להביא ראיה שנה אותו התנא במתניתין דכלה ובעיא הי כלה אילימא כלה בבית אביה לא דמי דהתם מייתי ראיה ומפיק ואת אמרת אע"ג דתפוס צריך להביא ראיה להחזיקו בידו ואמר ר' אבא כלה בבית חמיה דאע"ג דבעל תפוס ועומד צריך להביא ראיה שעד שלא תתארס היו בה מומין הללו והיה מקחו מקח טעות ואי לא אייתי ראיה מפקינן מיניה ואין ה"נ בבעל החמור ואקשי' ואכתי לא דמי דהתם דין הוא שיביא בעל ראיה ואע"פ שהיה מוחזק בממונו חזקה ודאית משום דלאשה איכא חזקה דגופה וטענתה טענת ודאי ומשום דאזלינן בתר חזקה דגופה מצריכינן לבעל להביא ראיה אבל הכא חזקת הגוף של בעל חמור היא ואי בתר חזקה הוה בעיא למיזל לא מבעיא השתא דהוא תפוס אלא אפילו אם לא היה תפוס כגון שנתחייב לו מנה הלוקח כדפירש רש"י לעיל הוה מצריכים ראיה ללוקח ואי לא מייתי ראיה הוה מפקינן מנה מלוקח ויהבינן לבעל החמור אלא לא אזלינן בתר חזקה דגופה משום דטעין טענת שמא והלכך על בעל החמור להביא ראיה ונהי דצריך להביא ראיה היכא דבעי לאפוקי אבל היכא דתפוס ועומד אכתי מנא לך דעל בעל החמור להביא ראיה ולהחזיק מה שתפוס בידו ואתא רב נחמן בר יצחק ואמר כלה בבית אביה ולקדושין פי' לעולם מרישא דמתני' מסתייע ולאו מדאצטריך

ראיה לאב להוציא מן הבעל אלא מדאצטריך ליה ראיה להחזיק הקדושין בידו שאף על פי שהוא תפוס בהם כיון שהקדושין הללו היו ידועים לבעל מקודם לכן עליו להביא ראיה וכיון דעל האב להביא ראיה כי היכי דצריך להביא ראיה להוציא את הכתובה מיד הבעל הכי נמי צריך להביא ראיה להחזיק הקדושין בידו הכא נמי כיון דעל בעל החמור להביא ראיה להוציא מנה מלוקח אילו היה בענין שכתבתי ואין חזקת הגוף מועלת לו כלום משום דטעין טענת שמא כדפרישי' הכי נמי בפרה אע"פ שתפוס בה כיון שהדבר ידוע כי של חברו היתה עליו להביא ראיה ולהחזיקה בידו ומה שמסתייע מכלה דרישא אתיא בין לרבי אלעזר בין לרבא בין לרב אשי דכולהו מודו דאב צריך להביא ראיה וכיון דאב צריך להביא ראיה לא שנא במה שרוצה להוציא לא שנא במה שתופס משל חברו הכא נמי בבעל החמור כיון דעליו להביא ראיה אפילו לרבן גמליאל כדפרשי' לא שנא להוציא אם מכר לו בקנין ונתחייב לו המנה ולא שנא במה שתפוס עליו להביא ראיה ולהחזיק בידו דלא שנא להחזיק בדבר הידוע לחברו לא שנא להוציא מחברו דין אחד להם ועליו להביא ראיה.

ואותבי' ליה ממאי דתניא מחט שנמצאת בעובי כו'. לא הוגלד פי המכה המע"ה והא דאמרינן המע"ה לא תימא ר' יהושע ולא רבן גמליאל אלא אפילו רבן גמליאל מודה דאע"ג דלמוכר אית ליה חזקה דגופה למימר אוקי בהמה אחזקתה וכשרה הות בשעת מכירה אפ"ה כיון דלא טעין טענת ברי אלא טענת שמא מודה ביה רבן גמליאל דלא אזלינן בתר חזקה דגופה כדאמרן לעיל אלא הדרין לדינא דהמע"ה וסתמא קאמר בין אי לא יהיב טבח דמי בעל בהמה מייתי ראיה ומפיק בין אי יהיב טבח דמי מייתי ראיה ומפיק מבעל בהמה ואי לא מייתי ראיה מחזיק בעל בהמה בדמים אלמא אע"פ שהדבר ידוע שאלו הדמים של טבח הוו לא מצריכי' לבעל בהמה להביא ראיה אלא לטבח דהוא מוציא מחברו ואין הכי נמי במחליף פרה בחמור דכיון שהוא תפוס בפרה על בעל הפרה שהוא בא להוציא להביא ראיה ואי לא מייתי ראיה יחזיק הלה בפרתו. ותירץ דלא יהיב טבח דמי ובעל בהמה הוא המוציא אבל לעולם אי יהיב דמי על בעל בהמה להביא ראיה.

ואקשי' ומאי פסקא למה שנה המוציא על בעל בהמה לבדו אטו קים לן דטבח בכל זימנא באשראי זבין זימנין דיהיב דמי והוי הטבח מוציא ואתא רמי בר יחזקאל ואמר לא תציתו להו להני כללי דכייל יהודה אחי משמיה דשמואל הכי אמר שמואל כל שנולד לו ספק ברשותו כו'. פי' אע"ג דבעל החמור מוחזק בדבר הידוע שהוא של חברו כיון שהספק נולד ברשותו של בעל הפרה שהרי אחר שמשך את הפרה נולד לנו ספק זה

על בעל הפרה להביא ראיה ומתני' דכלה מסייע ליה דהיא אליבא דרבן גמליאל דאזיל בתר חזקה דגופה היכא דטוענת טענת ברי ומאי שנא רישא מסיפא הרי גם ברישא איכא לאשה חזקה דגופה אלא כדתרצה רבה דלא אזיל רבן גמליאל בתר חזקה דגופה ומצריך לבעל להביא ראיה אלא היכא דנולד הספק ברשותו של בעל שכבר נכנסה ברשותו אבל כל זמן שהיתה בבית אביה כיון שהספק נולד ברשותו עליו להביא ראיה ואע"פ שיש לו חזקה דגופה והכי נמי אית לן למימר הכא דהוי דינא המע"ה אע"ג דבעל הפרה מוחזק שהדבר ידוע שהיתה שלו ואין זה יכול להחזיק בפרתו עד שיביא ראיה אפ"ה כיון שהספק נולד ברשותו עליו להביא ראיה ולא מבעיא הכא דבעל החמור תפוס בפרתו דעל בעל הפרה להביא ראיה אלא אפילו אם היה הוא תפוס כגון שמכרה לו במנה ותפס לו קנין שבכל מקום שעומד החמור הוא ברשותו על הלוקח להביא ראיה ואי לא מייתי ראיה יהיב דמי לבעל החמור מפני שהספק נולד ברשות של לוקח שמשעה שתפס לו בעל החמור קנין עמד החמור ברשות הלוקח והלכך על הלוקח להביא ראיה והכי מוכח לקמן מדמותבינן ליה ממחט שנמצאת בעובי בית הכוסות דאמרינן המע"ה ואי דלא יהיב טבח דמי בעל בהמה מייתי ראיה ומפיק ואמאי ספיקא ברשות טבח איתיליד ומתרץ דיהיב טבח דמי והוא נקרא המוציא וה"ה נמי דאי לא יהיב דמי עליו להביא ראיה ואי לא מייתי ראיה עליו למיפרע לבעל הבהמה כיון שהספק נולד ברשות הטבח ומאי פסקא סתמא דמלתא כל כמה כו'.

וכתב ר' יצחק זצוק"ל איכא מ"ד ליתא להא דרמי דקא אותבינן עליה כו'. ואיכא מ"ד האי מתני' דכלה כיון דמסייע ליה לרמי כו' וכלשון הראשון נראה לי דכי היכי דמילתיה דרב יהודה לא מתרצה שפיר הכי נמי מילתיה דרמי לא מתרצה שפיר ולא הויא כלה סייעתא לא לרב יהודה ולא לרמי לרב יהודה לא הוי סייעתא דמי קתני במתני' כלה בבית אביה לקדושי' לכתובה קתני דבעי לאתויי ראיה אב ומפיק אבל קדושין שהם תחת ידיו לעולם אימא לך דלא בעי ראיה והם הכי נמי גבי פרה כיון שהבעל החמור תפוס בה לא בעי ראיה ועל בעל הפרה להביא ראיה ולרמי נמי לא הוי סייעתא דרמי מסתייע אליבא דרבה דתלי טעמא מפני שנולד ספק ברשותו והא רב אשי פליג עליה ותלי טעמא דמתני' משום דהוי מנה לאבא בידך אבל אי הות בוגרת אע"ג דנולד הספק ברשותה אזלינן בתר חזקה דגופה. וקי"ל דהלכתא כרב אשי דהוא בתרא הלכך הכא נמי אף על גב דנולדה הספק ברשות הלוקח אי לא יהיב ליה מנה על בעל החמור להביא ראיה וכפשטא דמתני' דמחט שנמצאת בעובי וכו' קבעינן הלכה דכל שהוא מוציא מחברו עליו הראיה ואי יהיב טבח דמי עליו להביא ראיה ודלא כרמי ואי לא יהיב טבח דמי

על בעל הבהמה להביא ראיה ודלא כרב יהודה והם הכי נמי הוי דינא בחמור דאי משך בעל החמור את הפרה על בעל הפרה להביא ראיה אי לא משך כגון שהיה בקנין על בעל החמור להביא ראיה ומתני' דכלה לא דמיא להאי דינא כלל משום דבהאי דינא לא אזלינן בתר חזקה דגופה משום דהיא טענת שמא ומודה בה רבן גמליאל ובמתניתין דאיכא טענת ברי אזיל בתר חזקה דגופה משום דהויא מנה לאבא בידך כדתרציה רב אשי דהוי בתרא. עכ"ל הר' ישעיה מטראני ז"ל:

ובחידושי הריטב"א מצאתי בסוף המסכתא בהשמטה וז"ל אמר רב יהודה אמר שמואל המחליף כו'. שמועה זו נתחבטו בה ראשונים ואני אפרשנה דרך קצרה. אשמועינן רבותא יתירתא שמואל אליבא דרב יהודה דעל בעל החמור להביא ראיה ואע"ג דמסייע ליה חזקת הגוף וחזקת הממון שהפרה ברשותו ומסייע ליה קצת טענת כאן נמצאו וכאן היו כיון שאחר משיכת הפרה זכה בעלה בחמור שהוא חליפיו דהויא כעין סיפא דכלה שנכנסה לרשות הבעל ומיהו צריך לראות מ"ט דשמואל בהא וי"א בתוס' דהיינו טעמא דס"ל דכל ספק מקח בעיקר קנינה דנין אותו למפרע כשעת מציאתו והיינו דמותבינן ממחט אמאי לא אמרינן בעל בהמה ליתי ראיה ולוקים דנימא שהטרפות הוה למפרע כשעת מציאתו דהשתא. ואין פי' זה נכון חדא דא"כ היכי אתינן לדמוייה כלל לכלה בבית חמיה דהא התם אם כשעת מציאתו דנין אותו למפרע על האב להביא ראיה ועוד מה ענין דההיא חידוש הוא בטומאה דוקא וכדתני דכל הטומאות כשעת מציאתן ולא נזכר לעולם בממון טעם זה.

ואחרים פי' טעמא דשמואל משום דכל ספק עיקר קנין מקח אז אמרינן ממונא בחזקת מארי' קמא והבא לזכות עליו להביא ראיה שהרי קנינו ברור והיינו דפרכינן מההיא דמחט דנוקי ממון הלוקח על חזקתו עד שיברר המוכר שהיה ממכרו ברור וכן נראה דעת רש"י שפי' גבי כלה בבית חמיה כי הבעל בא להפרע שטר הכתובה שביד האשה בטענת ממון הלכך אוקי שטר כתובה בחזקת מרא קמא. ומיהו אין זה נכון בכאן דהא אתיא כמ"ד שטר העומד לגבות כגבוי דמי ואנן קי"ל כב"ה דאמרינן לאו כגבוי דמי ואדרבה על האשה לברר דנוקים כסף כתובה בחזקת הבעל שהוא מרא קמא. ובתוס' ז"ל מה שפירש דטעמא דשמואל מפני ששניהם באין בטענת שמא כגון שהיה חמור באגם בשעת קנין א"נ שהיה המקח בשוק או בביתו של בעל הפרה ולכך משך בעל החמור את הפרה מיד וסבר שמואל חזקה אין מוציאין מקח מרשות המוכר בטענת שמא דלוקח ואע"ג שגם המוכר שמא והיינו דמייתי ראיה מכלה בבית חמיה דברישא האב ספק דמנה לאבא בידך הוא ותימה א"כ היכי מייתי ראיה מכלה בבית חמיה אלא א"כ נאמר

כפי' רש"י כי הוא חשוד שבא להפקיע ממון כתובה בטענת שמא ועליו להביא ראיה. ואינו מחוור ולכל הפרושים הללו קשה איך לא פי' שמואל טעמא שאין דרכו של אמורא לסתום דבריו כל כך לומר הלכתא בלא טעמא.

לכך הנכון דטעמא דשמואל משום דכל ספק דבעיקר קנין מקח על בעל הממון שבו נולד הספק לברר הממון והיינו דנקט בלישניה על בעל החמור להביא ראיה שהיתה חמורו קיימת א"נ דלימא שהיתה קיימת מאי שהיתה חמורו אלא ודאי לא לאשמועינן דטעמא מפני שהיתה חמורו וממונו עליו להביא ראיה והיינו דמייתינן ראיה מעיקרא מכלה בביה אביה שעל האב להביא ראיה לברר ממונו ודחינן דילמא שאני התם משום דהוי לאפוקי ממונא אלא מכלה בבית חמיה דמייתי ראיה לאוקמי ממונא. ומיהו קשה עדיין דהא כלה בבית חמיה אינה מן הענין הזה כלל כי הוא אינו יכול לברר הממון שבו נולד הריעותא. ויש לומר דאין הכי נמי ואנן לא מסתייען מיהא מעיקר טעמא אלא מדינא בלחוד כי כלפי שהקשינו על רישא דשאני הכא דהוי לאוקמי ממונא ולעולם המוציא מחברו עליו הראיה לכך אמר דתנא תונא כלה בבית חמיה כלומר דסוף סוף מצינו שמביא ראיה לאוקמי ממונא מאיזה טעם שיהיה מהטעמים שאמרנו לעיל ואף אתה אל תתמה על שמואל שיאמר על בעל החמור להביא ראיה לפי שהיתה חמורו ואף לאוקמי ממונא ופרכינן דלא דמי דשאני התם דמסייע לאב שהוא כנגדו של בעל אבל הכא אף שחזקת מסייע לחזקת ממון מנלן אלא לכלה בבית אביה ולקדושין ואיתותב ר' יהודה ואמר רמי בר יחזקאל לא תציתו להני כללי דכייל אלא כל שנולד ספק ברשותו עליו להביא ראיה.

והסכימו רש"י והתוספות דרמי בר יחזקאל חולק בעיקר הדין והכי קאמר כל שנולד ספק ברשותו וכיון שכן אדרבה על בעל הפרה להביא ראיה כי הספק בזכותו נולד כלומר לאחר משיכה שזכו בחילופיה והא דנקט כל שנולד ספק ברשותו לרבות אפילו הפרה ברשות בעל הפרה שהפקידו שם בעל החמור לאחר מכירה ולרבות אפילו שבא בטענת שמא ודומיא דמחט דמותבינן מינה וקאמר תנא תונא כלה ר"ל כלה בבית חמיה ולכתובה דאלו בבית אביה שאני התם דהוי לאפוקי ממונא ואי בבית אביה ולקדושין הוה ליה לפרושי אלא ודאי כלה בבית חמיה וסבירא ליה דברשותו של בעל נולד ספק כיון שכבר נכנסה לחופה אבל מן האירוסין לא חשוב ברשותו שאינה קנויה לו קנין גמור למציאה ולמעשה ידיה בכמה דברים.

ויותר נראין דברי המפרשים דרמי בר יחזקאל לא פליג בעיקר הדין אלא בעיקר הטעם והיינו דנקט לישנא לא תציתו להני כללי אלא כל שנולד ספק ברשותו דלרב יהודה

טעמא דשמואל לפי שבעל החמור הוא בעל הממון ועל בעל הממון להביא ראיה לברר ממונו וכדפרשינן לעיל ורמי בר יחזקאל אמר שאינו מן הכלל הזה אלא לפי שנולד הספק ברשותו כלומר בביתו ומטעמא דכאן נמצאו וכאן היו ואלו נולד הספק ברשות בעל הפרה כגון שהיה החמור מקודם לכן עליו להביא ראיה ואתי לשון ברשותו כפשטו. ועוד דאי בזכותו כיון שהספק נולד במקח ואולי אין המשיכה כלום היכי חשיב ליה רשותו של בעל החמור ולהאי פי' כי נקט ותנא תונא כלה נוכל לומר בבית אביה ולקדושין וליכא למפרך דהוה ליה לפרש דכיון דהכי אוקימנא לרב יהודה ולא אתי רמי בר יחזקאל למפלג בדינא אלא בטעמא בלחוד אמסקנא דלעיל סמיך וא"נ והוא הנכון דמכולא מתניתין מייתי ראיה ותנא תונא בין ברישא בין בסיפא דס"ל דטעמא דכלה משום דכאן נמצאו וכאן היו כדאמרינן לעיל דרב אשי לא פליג לעיל אעיקר דינא דרבא אלא לתרוצי מתניתין באנפא אחרינא וכדפריך לעיל עלה והלכתא כרמי בר יחזקאל ובהכי סלקא שמעתא ובקוצר. ע"כ בהשמטה מהריטב"א ז"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא ומשך בעל החמור את הפרה וכיון שזכה זה בפרה נקנה החמור לבעל הפרה בכל מקום שהיא ונתחייב בחליפיו בחמור כדאמרינן כל הנעשה דמים באחר כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו אבל עכשיו שמת החמור קודם שמשך בו בעל הפרה ואין ידוע אם בשעת משיכת הפרה היה החמור קיים שיזכה בו מיד ויתחייב בו הלה באונסיו או קודם משיכת הפרה מת ולא זכה בו בעל הפרה וחברו משלם וקמ"ל רב יהודה דאף ע"ג דבעל הפרה מוציא מחברו אין עליו להביא ראיה אלא בעל החמור דמשכח ריעותא בממוניה הוא מביא ראיה אף על גב דהכא לאו מוציא הוא דהכי ס"ל כל שאירע לו ספק כגון שאינו יודע אם חמורו קיים במשיכת הפרה אם לאו אין הראיה על המוציא אלא על שכנגדו דהכי פסקינן ליה דינא ממתניתין דכלה דקאמר ותנא תונא כלה וממון המוטל בספק חולקין לית ליה לרב יהודה כסומכוס הילכך אי לא מייתי ראיה משלם. ותמיה לי דהא תנן המחליף פרה בחמור וילדה זה אומר עד שלא מכרתי ילדה וזה אומר משלקחתי ילדה יחלוקו תנן בהשואל. ותנא תונא כלה כי האי דמומין קתני מתניתין גבי כלה. הי כלה קתני (הכי) [הכא] אי ברישא דהיינו כלה בבית אביה אי בסיפא בנכנסה לרשות הבעל אי נימא כלה בבית אביה דהתם נמי איתילידא מומא בכלה דקיימא ברשותיה ואין ידוע אם קודם אירוסין או לאחר אירוסין אב מייתי ראיה ומפיק כתובה מהאי. ומוקים מעכב פרתו של זה. כלה בבית חמיה סיפא דבעל מייתי ראיה ומוקים לכתובה התם בעל מייתי ראיה ומוקים חזקה בידיה שאף ע"פ שיש לו לבעל החמור חזקה בידו להעמיד החמור על חזקתו וחי היה בשעת משיכת הפרה אפילו

הכי מצריכינן ליה לאתויי ראיה שהיה חמורו קיים בשעת משיכת פרה וראיה זו לא מרע לה לחזקת הגוף של חמור אלא מעמידה. אמר רב נחמן בר יצחק לעולם כלה בבית אביה ולקדושין רישא דמתניתין סייעתיה דמטיל הבאת ראיה על האב אף על פי שחזקת הגוף אצלו וכר' אלעזר דאמר ר' יהושע היא ובסיפא נמי פליג להטיל ראיה על האב אף על פי שלא נולד ספק ברשותו ודקא קשיא לך הא לא דמי דהתם האב מייתי ראיה ומפיק והכא בעל החמור מייתי ראיה ומוקים הכא נמי אב מייתי ראיה לאוקמי בידיה קדושין דבתו דקביל איהו מבעל דהא בעל קא תבעינהו דקאמר שמקחו מקח טעות והדרי קדושין. ע"כ:

הא קמן להדיא דרש"י במהדורא קמא תלי טעמא דשמואל משום דמשכח ריעותא בממוניה ועל דרך זה פי' הרז"ה עי' בהר"ן בפירושיו על ההלכות והיינו מעיקרא כי מייתינן מכלה בבית אביה בלחוד. ומיהו בתירוצא דרב נחמן מוקי לה כרבי אלעזר וכר' יהושע ובמהדורא בתרא מעיקרא נמי כי מייתינן לה מכלה בבית אביה מסתייעא נמי מסיפא וכר' אלעזר והיינו משום דקשיא ליה אמאי דפריש במהדורא קמא דאם כן כי משני רב נחמן מכלה בבית אביה ולקדושין הוה ליה למימר אלא אמר רב נחמן כו' כיון דהשתא הדר ביה מטעמא דאמר מעיקרא בדשמואל ומוקי השתא דשמואל כרבי אלעזר. ועוד אף על גב דאמר דטעמיה דשמואל משום דאתייליד ריעותא בממוניה אכתי איכא לאקשויי דאין שום ראיה ממתניתין דכלה דדילמא טעמא דמתניתין דכלה בבית אביה משום דאתייליד ריעותא ברשותיה ולאו משום דאתייליד ריעותא בממוניה והילכך אין משם שום ראיה דהכא איתייליד ריעותא ברשות בעל הפרה וכל היכא דאיתיה החמור ברשות בעל הפרה איתיה כיון דמשך בעל החמור את הפרה ועוד כי מהדרינן מי דמי התם מייתי אב ראיה ומפיק וכו' משמע דלא אתא אלא למדחי דליכא שום ראיה ממתני'. ומיהו קושיא ממתניתין ליכא ולמאי דכתב במהדורא קמא קושיא נמי איכא ממתני' דבמתניתין תנן אף על גב דאתייליד בממוניה וברשותיה משום דהויא להוציא דמייתי ראיה אבל להחזיק אין צריך ראיה ולכך האב הוא דאייתי ראיה ולא הבעל ואלו שמואל קאמר דעל המחזיק להביא ראיה והילכך תקשי ליה נמי ממתני' ועדיפא מינה הוה ליה לאקשויי דמתני' הויא תיובתא.

לכך פי' רש"י במהדורא בתרא דמעיקרא נמי כי שקיל וטרי הי כלה בדרבי אלעזר קא שקיל וטרי וה"פ הי כלה פי' לא בעי הי נושא דכלה קא מסייע ליה דאם כן משמע דכי מהדר אילימא כלה בבית אביה משמע דהאי נושא דכלה סייעתיה והא ודאי ליתא דאדרבה כלה בבית חמיה עיקר סייעתיה אלא ה"ק הי מילתא דמתני' סייעתיה וכן פי'

רש"י. ומעתה כי קאמר אילימא כלה בבית אביה פי' רישא דמתני' וכדפרש"י ז"ל. וה"פ כיון דתנא דרישא ס"ל דאפילו נכנסה לחופה דלא נולד ספק ברשות האב כלל על האב להביא ראיה אלמא אינו גובה ממון מספק דאף על גב דהפרה בידו של בעל החמור מכל מקום כיון דהספק בעיקר הקנייה מוקמינן לפרה בחזקת מרה קמא ואין להחזיק בממון חברו מספק ואף על גב דלא דמי לגמרי דמכל מקום הכא הפרה ברשות בעל החמור הוא דהרי משך אותו ובמתניתין הממון ברשות הבעל לגמרי מכל מקום איכא לאצדודי איפכא דבמתני' לא נולד ספק ברשות האב כלל אלא ברשות הבעל והכא מכל מקום קצת ספק נולד ברשות בעל החמור דעדיין לא הספיק בעל הפרה למשוך את החמור לכך אמרינן דשניהם שוין ומייתי סייעתא.

ודוק דגבי אב ובעל נקט רש"י ואף על פי שלא נולד ספק ברשותו וגבי פרה וחמור נקט רש"י ואף על גב שהספק ברשות חברו נולד כו'. ולא הזכיר רש"י ז"ל הכא דאתיא כרבי יהושע כדנקט לקמן גבי אוקמתא דרב נחמן משום דמשנתנו קאי טפי אדר' יהושע דאלו רבי יהושע לא קאמר דעל האשה להביא ראיה אלא גבי הנושא את האשה והיא אומרת משארסתני נאנסתי דמכל מקום ספיקא ברשותה אתייליד דסתמא דמילתא איירי בענין שאינו יכול להיות שנאנסה תחת בעלה וכדכתיבנא לעיל לשיטת רש"י אבל היכא דלא נולד הספק כי אם ברשות הבעל אפשר דרבי יהושע יודה דעל הבעל להביא ראיה אלא משום דקשיא רישא לסיפא אוקימנא מתני' בתרי תנאי ותנא דרישא ס"ל דאינו גובה לעולם ממון מספק. ושמואל מייתי ראיה מתנא דרישא ופריך תלמודא מי דמי כו' פי' איברא דלא מצינן לאקשויי מינה דהא במתני' לא נולד ספק ברשות האב כלל והכא מכל מקום קצת לידת ספק ברשות בעל החמור הויא כיון דלא הספיק בעל הפרה למשוך את החמור ומיהו ראיה ממתני' ליכא לאתויי דאיכא למדחי שניא מתני' דמפיק ממונא הוא מיד מי שמוחזק בו לגמרי וזה סוף סוף הרי הוא מוחזק בפרה ולהכי כתב רש"י מי דמי התם. דין הוא שצריך להביא ראיה כו' ומשם אתה בא ללמוד את זה שמוחזק בפרה זו ועומד כו'. ע"כ:

אמר ר' אבא כלה בבית חמיה כו'. והוא הדין כלה בבית אביה וכרבן גמליאל וכדמוקי לה ר' אלעזר והשתא מייתי במכ"ש דהשתא ומה במתניתין אף על גב דנולד הספק בבית אביה ולא ברשות הבעל אפילו הכי על הבעל להביא ראיה ואפילו הוא מוחזק גמור דהממון היתה בידו לעולם כל שכן הכא בעל החמור אינו ברור חזקתו בפרה כיון דנפל הספק בעיקר קנייתו והספק מ"מ נולד בביתו אף על גב דכל היכא דאיתיה לחמור ברשותא דמריה איתיה מכל מקום עד שלא הספיק בעל הפרה למשוך החמור נולד

הספק. ומעתה אף על גב דאיכא לחלק בינייהו איפכא איכא למימר דשוים הם בעל החמור לבעל ושניהם בעו לאתויי ראיה להחזיק ופריך תלמודא ואכתי לא דמי התם בעל מייתי כו' פי' אף על גב דר' אבא תירץ קצת מכל מקום בעיקר טעמו דרבן גמליאל איכא לפלוגי בינייהו דמ"ה קאמר רבן גמליאל דעל הבעל להביא ראיה משום דחזקת הגוף כנגדו ומייפה כח האב הכא דבעל החמור מייפה כחו חזקת הגוף אמאי מייתי ראיה ואף על גב דאית ליה לבעל החמור ריעותא אחרת מה שאין כן בבעל מכל מקום כדי לאתויי סייעתא בעינן דלהוו שוין לגמרי דכל ייפוי כח שיש בזה מה שאין בזה נאמר דילמא הוא הגורם שלא להביא ראיה וכ"ש דחזקת הגוף היינו טעמו דרבן גמליאל.

אמר רב נחמן בר יצחק כלה בבית אביה ולקדושין פי' כלה בבית אביה והוא הדין בבית חמיה וכרבי אלעזר דאמר ר' יהושע היא ומדקתני מתניתין על האב להביא ראיה ולא קתני המוציא מחברו עליו הראיה משמע דאפילו לקדושין דהיינו להחזיק בעי האב לאתויי ראיה וכמו שפי' הרשב"א וכדכתיבנא לעיל ואף על גב דע"כ לא קאמר ר' יהושע דלא מהניא חזקת הגוף אלא כנגד חזקת ממון אבל לאוקמי ממונא לא קאמר וכמו שהקשו התוס' איכא למימר דה"מ כשאין כנגד חזקת הגוף חזקת ממון כלל הא ודאי דאזיל רבי יהושע בתר חזקה דגופה אף על גב דאין חזקת ממון מסייעו לחזקת הגוף כלל וכדקאמר רבא לעיל אבל היכא דאיכא נגד חזקת הגוף חזקת ממון אף על גב דמצד אחר מסייע חזקת ממון לחזקת הגוף הא איתרע כבר חזקת הגוף בצד חזקת ממון כנגדו ואפילו בצד דחזקת ממון מסייעו ס"ל לר' יהושע דלא מהני חזקת הגוף כלל והוה ליה כמאן דליתיה והיינו דין כתובה וקדושין דקאמר רב נחמן.

ואם תשאל אם כן הדרא קושיין לדוכתין היכי מייתי ותנא תונא דילמא על האב להביא ראיה ואפי' להחזיק הקדושין בידו משום דאיתא בהדיה חזקה להוציא דהיינו דין הכתובה לאורועי חזקת הגוף אבל בעל החמור דליכא להוציא לאורועי חזקת הגוף אלא להחזיק לבד למה ליה לבעל החמור להביא ראיה. תשובתך הרי איכא כמה ריעותות לבעל החמור כנגד יפוי כח זה דאין כאן אלא להחזיק ולא להוציא כלל חדא דהיכא דנכנסה לחופה לא נולד הספק ברשות האב כלל ואילו הכא אף על גב שהחמור בזכותו של בעל הפרה הוא מכל מקום אכתי ברשותו דבעל החמור איתיה דלא הספיק בעל הפרה למשוך את החמור ועוד דחזקת ממון מקרי מוחזק טפי מחזקת פרה דממון להוצאה נתנה ולטבועין נתנו ואין כאן דבר מסויים הילכך הוה לן למימר דממונא כל היכא דאיתיה בחזקת מי שהוא איתיה אף על גב דאיכא בהדיה נמי חזקת להוציא אבל הפרה דהיא מסויימת אף על גב דהיא ביד בעל החמור כיון דנפל הספק בעיקר

קנינו איכא למימר בחזקת מארא קמא קיימא וה"ל בעל החמור כמו שאינו מוחזק בדבר ואפילו אי מיירי מתניתין בכתובה לבד לא קשיא מידי למאי דאמרינן על בעל החמור להביא ראיה אלא דלא מצינן לאסתיועי ממתני' וכדכתיבנא לעיל ובעינן לאשכוחי ראיה להחזיק במתני' כי היכי דתהוי סייעתא מיהא וכל היכא דאשכחנא ראיה להחזיק כלל סגי דהוה ליה הצדדין שקולין כדכתיבנא ואפשר נמי דאפי' רבן גמליאל יודה להאי דינא דשמואל דעל בעל החמור להביא ראיה דע"כ לא קאמר רבן גמליאל התם אלא משום דכבר נכנסה ברשות הבעל ולכך היא נאמנת לומר משארסתני נאנסתי אבל החמור אכתי ברשות בעליו הראשונים איתיה ואפילו תימא נמי דמתני' דכלה רבן גמליאל אכתי ליכא לאקשויי מיניה וכדכתיבנא לעיל אלא דליכא סייעתא מיניה והילכך ליכא לאקשויי מדרבן גמליאל להא דשמואל דקאמר על בעל החמור להביא ראיה דאף על גב דליכא סייעתא מיניה מכל מקום איכא למימר דדינו אמת הוא דאף על גב דאידחי ליה ראייתו מכל מקום לא איתותב מיניה והילכך כיון דמדר' יהושע איכא סייעתא ומדרבן גמליאל ליכא תיובתא כדי דלא לאפושי פלוגתא איכא למימר דכ"ע מודו בהא.

ומיהו אכתי קשיא ליה לרש"י דדיניה דשמואל אפשר דאתיא שפיר כרבן גמליאל מכל מקום סוגיא דשמעתין היכי אתיא כר' יהושע דבעי לאתויי סייעתא מדר' יהושע דמשמע דהלכתא כר' יהושע ושמואל גופיה פסק הלכתא כרבן גמליאל. ותירץ רש"י דאין הכי נמי ומסקנא מוקמינן דלא אמר שמואל הכי להא ע"כ. ומקהו עליה קהייתא ודמו כמאן דמחו ליה מאה עוכלי בעוכלא דרב יהודה גופיה הוא ניהו דפסק משמיה דשמואל כותיה דרבן גמליאל ורב יהודה בשמעתיה אכתי קאי כסבריה דרמי בר יחזקאל הוא בלחוד אסיק משמיה דשמואל דעל בעל הפרה להביא ראיה אבל רב יהודה משמיה דשמואל לא הדר ביה כלל ותקשי מדידיה אדידיה וכמו שהקשו הר' ישעיה מטראני והרא"ש ז"ל וכדכתיבנא לעיל. ונראה לי לפרש דהא ודאי לא פליגי רב יהודה ורמי בר שמואל דמר אמר הכי אמר שמואל על בעל החמור להביא ראיה ומר אמר על בעל הפרה להביא ראיה דליכא כולי האי לאשוויי כל חד אליבא דחבריה טועה גמור אלא הכי קאמר רמי בר יחזקאל לא תציתו להני כללי וכו' דשמואל לא קאמר בהדיא על בעל החמור להביא ראיה אלא ה"ק כל הנולד ספק ברשותו כו' ואיהו טעי בהכי דסבירא ליה דבעל החמור מקרי נולד ספק ברשותו דהא בביתו של בעל החמור מת דעדיין לא הספיק בעל הפרה למשוך את החמור וליתא אלא הוא בעל הפרה מקרי נולד ספק ברשותו שלא נמצא החמור מת עד לאחר משיכת הפרה וכל היכא דאיתיה ברשותיה דבעל הפרה איתיה הילכך כיון דאסיקנא דאפילו לרב יהודה לא קאמר שמואל בהדיא על בעל החמור להביא ראיה אלא

הכי קאמר כל מי שנולד ספק ברשותו עליו להביא ראיה ואיהו פריש דהיינו בעל החמור דאיהו מיקרי נולד ספק ברשותו מעתה שפיר מוקמה הא דשמואל אפילו לרב יהודה כולה מתניתין בחד תנא וכרבא ורישא וסיפא סייעתא שמי שנמצא הסמפון ברשותו עליו להביא ראיה דלרב יהודה נמי היינו טעמיה דשמואל משום שנולד ספק ברשותו. ומיהו מעיקרא דקא סלקא דעתך דרב יהודה קאמר להדיא משמיה דשמואל על בעל החמור להביא ראיה משמע דלאו טעמיה משום דנולד ספק ברשותו אלא משום כל הני טעמי דפרשינן לעיל והילכך שקיל וטרי תלמודא הי כלה ומוקי לה כלה בבית אביה ולקדושין וע"כ היינו כר' יהושע ואליבא דר' אלעזר דכיון דלא סיים להדיא שמואל דהיינו טעמיה משום דנולד ספק ברשותו כי היכי דליתי סייעתא דתנא תונא שפיר אלמא דבעל החמור לא קרי ליה נולד ספק ברשותו ומצטרכינן לאהדורי בתר טעמי אחריני ולדחוקי ולאוקמי מתניתין בתרי תנאי וכר' אלעזר כנ"ל ליישב שיטתו של רש"י ולא משוינן אור ישראל כמאן דלא גמיר שמעתא:

ולא תימא אליבא דמאן דאמר קדושין לאו לטבועין כו' פי' הא דצריך ראיה לעכב לו הקדושין שבידו לא אתיא כמאן דאמר קדושין לטבועין נתנו דלדידיה ודאי מעיקרא כי יהיב לה הקדושין במתנה גמורה יהיב לה ניהלה ואפילו יהו קדושי טעות וכיון שכן מה לנו ולראייתו הרי בכל גוונא הקדושין שלו הן דמעיקרא לטיבועין נתנו אלא הא דמצריכין ראיה היינו כמאן דאמר קדושין לאו לטבועין נתנו פי' סתם קדושין לאו לטבועין נתנו שאם מת החתן הקדושין חוזרין הילכך הכא כי הוו קידושי ספק צריך להביא ראיה ומעתה הדרא קושיא לדוכתיה מאי ותנא תונא דילמא שאני קדושין שאין כחן יפה ולא הוו להחזיר גמור דמעיקרא לא נתנו הקדושין לטבועין אלא צריך שיהיו עומדין בעין כדי שיחזרו לו אם לא תנשא לו ואפילו יהו קדושין ודאי אבל הכא גבי פרה וחמור אי משיכת פרה מקרי משיכה הרי ברשות בעל החמור איתיה ומוחזק גמור מקרי מה שאין כן גבי קדושין דאפילו הוו קדושין גמורין הרי הם כמו נפקדים אצלו עד שתנשא אלא כי קא אמינא דצריך להביא ראיה אפילו למאן דאמר דקדושין לטבועין נתנו דכי אמר רבי יהודה לטבועין הני מילי בקדושי ודאי דבעל נמי גמר ויהיב לה אבל הכא דלדבריו קדושי טעות נינהו והרי הן כפקדון אצל האב לפיכך יביא ראיה דקדושין גמורין הוו והשתא אתי שפיר דמייתי ותנא תונא כלה דדמי ממש לפרה וחמור דהכא נמי אי קדושי ודאי היו הרי הן של אב לגמרי ומוחזק מקרי נמצא דלא מייתי ותנא תונא אלא למאן דאמר קדושין לטבועין נתנו כנ"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא לא תימא דלא מצריכינן ליה לאב דליתי ראיה לאוקמי

בידיה קדושין אלא למ"ד בפרק מי שמת במארס את הבתולה ומתה האב חייב להחזיר את הקדושין לבעל לפי שלא נתנו קדושין לטבועין אלא צריך שיהו עומדין בעין כדי שיתחזרו לו אם לא נשאת לו ומשום הכי צריך כאן האב להביא ראיה ולהעמידם בידו דאי לא מייתי ראיה יחזרו הקדושין אצל הבעל התובען שהרי לאו לטבועין נתנו דאפילו לרבי יהודה הנשיא דאמר התם לטבועין נתנו ואינם חוזרין אצל הבעל ואיכא למימר הכא אליביה דמשום דאוקמיה בידיה לא בעי אב לאתויי ראיה דממילא בידיה קיימי ובעל לא מצי מפיק להו מיניה אפילו הכי צריך לאתויי ראיה ומוקים דכי אמר רבי יהודה לטבועין הני מילי בקדושין ודאי דבעל נמי גמר ויהיב ליה אבל הכא לדבריו קדושי טעות נינהו והרי הן כפקדון אצל האב לפיכך יביא ראיה האב דקדושין גמורין הוו. עד כאן:

בעובי בית הכוסות מקום שהוא מתכפל ושם הוא עב מצד אחד שלא נקבתו מצד זה לצד זה ולא יצתה לחוץ כשרה ואהכי נקט עובי בית הכוסות דאלו במקום שהוא דק וקליש אין לחלק בין מצד אחד לשני צדדין שהרי בתחיבת מחט כל שהוא נוקב משני צדדין ויצתה לחוץ. נמצא על המחט שמשני צדדין קורט דם בידוע שמחיים נקבה בעוד שהיא מלאה דם. בידוע שלאחר שחיטה דמונחת היתה בתוך בית הכוסות ובפשוט יד הטבח בחזקה נקבה משני צדדין לאחר שחיטה וכשרה. הגליד יבשה המכה קרושטיי"ר בלעז בידוע שהיא ג' ימים קודם שחיטה והקונה אותה בתוך שלשה ימים מקח טעות הוא כך שמעתי. המוציא מחברו עליו הראיה דאף על גב דלא הגליד אין לומר לאחר שחיטה הוא דאפילו הוא קודם שחיטה כמה ימים פעמים שאינה מגלדת מתוך שעומדת במקום לח ומתלחלח המכה לפיכך בעל הבהמה הבא להוציא מחברו את המעות יביא ראיה דלאחר שחיטה היא שהרי נולד ספק בשלו. רש"י במהדורא קמא:

וכן כתב הר"י מטראני ז"ל וז"ל מחט שנמצא בעובי בית הכוסות כו'. פירוש מקום יש בראש הכרס סמוך להמסס וקרוי בית הכוסות מפני שהוא עשוי כעין כוסות ויש בסביב שפתו עובי שני כפלים דבוקים ובלעז דובלוק"י ומצא מחט תחובה באותו העובי ומתוך עוביו אפשר לה שלא נקבתו כלו אם היתה מצד אחד שאין המחט נראה אלא מבפנים כשרה שצד החיצון מגין אבל אם נקבה ב' הצדדין טרפה. נמצא עליה קורט דם בידוע שקודם שחיטה פי' אם נמצא על המחט קורט דם בידוע שקודם שחיטה ניקב וטרפה ואם אין בה קורט דם בידוע שלאחר שחיטה ניקב וכשרה.

לא הוגלד פי המכה בידוע כו'. פי' אם נמצא שם גליד ברור לנו שהוטרפה לכל הפחות שלשה ימים לפני שחיטה שאין גלד פחות משלשה ימים ואם מכרה לו בתוך שלשה ימים המקח טעות ואם נמצא דם ולא נמצא גלד אף על פי שיש ג' ימים שמכרו לו הדבר

ספק שיש לומר אחרי שמכרה לו הוטרפה ויש לומר טרם שמכרה לו הוטרפה דאף על פי שיש ג' ימים שמכרה לו ולא אמרינן מדלא אגליד ש"מ בתוך ג' ימים ניקב דיש נקב שאינו מגליד לימים הרבה ולא ברירא לן אלא דפחות משלשה ימים לא מגליד והוא הדין נמי אם נמצא גלד ויש לו יותר משלשה ימים שמכרה לו שיש ספק בדבר ואין ידוע אימתי נטרפה אם קודם שמכרה או אחר שמכרה שאין ברור לנו שהגלד בג' ימים נעשה לא פחות ולא יותר אלא שבפחות אינו נעשה אבל על היתר ספק הוא. ע"כ הר"ר ישעיה מטראני ז"ל:

ואי יהיב טבח דמי כו'. פי' רש"י ואי יהיב הטבח דמי נמצא הוא המוציא ועליו הראיה ואי לא אשכח ראיה יחזיק זה במעותיו מספק והרי בבהמתו נמצא ריעותא דומיא דחמור דשמואל. ואמאי. אי כשמואל ליתי בעל הבהמה ראיה להעמיד המעות בידו דומיא דבעל החמור. ע"כ. פי' לפי' השתא בתיובתא פי' ז"ל דטעמיה דשמואל משום דנמצא ריעותא בממונו דאלו טעמיה דשמואל משום דאוקי פרה בחזקת מרא קמא ליכא תיובתא דאיכא למימר דשניא מעות שביד בעל הבהמה דליכא למימר ביה אוקי ממונא בחזקת מרא קמא דכי יהיב טבח דמי מעיקרא להוצאה יהבינהו וליכא השתא מידי דמסיים דנימא עליה נוקמינהו בחזקת מרא קמא אבל הפרה מעיקרא היתה ידועה למרא קמא והרי היא מסויימת ביד בעל החמור וכיון דנפל עליה הספק של מי היא אמרינן דנוקים לה בחזקת מרא קמא שהרי בשום זמן היתה ידועה ומוחזקת למרא קמא לכך פי' רש"י דתיובתין משום דטעמיה דשמואל לפי שנמצא ריעותא בממונו והרי בהמה זו דומיא דחמור דשמואל ולהכי מכרעינן השתא דטעמא דשמואל משום דנמצא ריעותא בממונו ולא משום אוקי פרה בחזקת מרא קמא דכיון דאוקי לה רב נחמן בכלה בבית אביה ולקדושין ומדמינן ממון הקדושין שביד האב לפרה שביד בעל החמור אלמא דטעמיה דשמואל משום דאיתרע ריעותא בממוניה הילכך לא שני לן בין מידי דמסיים למידי דלא מסיים כנ"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא ואי יהיב טבח דמי בעי טבחא לאתויי ראיה ומפיק זוזי ואמאי בעל הבהמה לייתי ראיה ומוקים זוזי כדקאמר לגבי מחליף. בדלא יהיב טבחא דמי והבהמה כבר ברשותו ואהכי בעי בעל בהמה לאתויי ראיה ומפיק דמי ובטבח ליכא למימר לייתי ראיה ונוקים זוזי דהאי לא אוקמי הוא ודידיה קא תפיס ומוחזק ועומד מעולם. ע"כ:

והא כתיבנא לעיל בריש שמעתין דרש"י במהדורא קמא דבתחלת השמועה פי' רש"י טעמיה דשמואל משום דאיתרע ממוניה ובמהדורא בתרא לא כתב כן:

וז"ל הריטב"א ז"ל ואי דיהיב טבח דמי איהו מייתי ראיה ומפיק ומהני ליה למוכר חזקת ממון וחזקת הגוף דמסייע ליה ואע"ג דטעין טענת שמא ופרקינן דלבעל הבהמה קרי תנא מוציא מחברו ועליו להביא ראיה לעולם ואפילו שהטבח בא להוציא מידו ופרכינן דמאי פסקת למקרי לבעל בהמה מוציא מחברו וכן דרך המוכרים שאין מקבלים מעות ומוכרים באשראי דקרינא ליה הכי. ע"כ:

אלא כי אתא רמי בר יחזקאל אמר לא תציתו להני כללי וכו'. כל שנולד ספק ברשותו עליו להביא ראיה וכיון שכן על בעל הפרה להביא ראיה לעולם דסבירא לן השתא דכיון שהמשיכה ברורה לפנינו הכא לבעל המקח ולומר שיש בו טעות עליו להביא את הראיה לעולם ואומרים בתוספות דלהכי אמר כל שנולד לרבות אפי' היכא שהוא מוחזק בממון כגון שמשך בעל החמור את הפרה והניחה אחרי כן ברשות בעל הפרה ועכשיו תובעו בעל החמור שיתן לו פרתו אף על פי כן על בעל הפרה להביא ראיה כיון שהספק נולד ברשותו שהרי אחר המשיכה שהיינו דנין את החמור שהוא ברשותו בכל מקום שהוא נולד הספק הזה וכדמוכח מהא דמייתי ממחט שנמן שהספק נולד ברשותו שהרי אחר המשיכה שהיינו דנין את החמור שהוא ברשותו בכל מקום שהוא נולד הספק הזה וכדמוכח מהא דמייתי ממחט שנמן שהספק נולד ברשותו שהרי אחר המשיכה שהיינו דנין את החמור שהוא ברשותו בכל מקום שהוא נולד הספק הזה וכדמוכח מהא דמייתי ממחט שנמן שהספק נולד ברשותו שהרי אחר המשיכה שהיינו דנין את החמור שהוא ברשותו בכל מקום שהוא נולד הספק הזה וכדמוכח מהא דמייתי ממחט שנמצא בעובי בית הכוסות וטעמא דמילתא דכיון דמסייע ליה לבעל החמור חזקת הגוף ויש לומר גם כן כאן נמצאו וכאן היו תולין לו לאשגוחי לחזקה דממונא דאיתיה גבי בעל פרה ואף על פי שגם בעל החמור בא בטענת שמא והא דשמואל אפילו לרב אשי היא דאף על גב דרב אשי לא חייש לטענת כאן נמצאו וכאן היו ותלי מילתא בטענת ברי או בטענת שמא ה"מ היכא דטענת חזקת הגוף היא כנגד טענת כאן נמצאו וכאן היו דחזקת הגוף עדיפא ליה אבל הכא דחזקת הגוף וטענת כאן נמצאו וכאן היו מסייעי אהדדי אף רב אשי מודה דבתרווייהו אזלינן ואפילו בטענת שמא וכנגד חזקה דממונא אליבא דרבן גמליאל מיהת וכי אמרינן ותנא תונא כלה עיקר הראיה מסיפא דכלה בבית חמיה ולכתובה שעל הבעל להביא ראיה דאף על גב דמסייע ליה חזקה דממונא כיון דמרע ליה חזקה דגופה וטענת כאן נמצאו וכאן היו ואלו מכלה בבית אביה ליכא ראיה דדילמא שאני התם דאתי לאפוקי ממונא ואילו אנן אמרינן דמי שנולד ספק ברשותו עליו להביא ראיה ואתי לאפוקי ממונא והיינו עיקר רבותיה דשמואל אלא ודאי מסיפא מייתי ראיה. ומיהו ליכא

לאקשויי לשמואל מרישא שעל האב להביא ראיה ואף על גב דמסייע ליה חזקה דגופה דשניא רישא שיש כנגדו טענת כאן נמצאו כדרבה וגם שיש שם טענת שמא כדרב אשי. ומיהו ק"ל ומאי ראיה יש מסיפא דמשנתנו לשמואל דדילמא שאני התם דהוי ברי ושמא והוה ליה מנה לאבא בידך אבל שמא ושמא לא קאמר וכדאמרינן בריש פרק שני אליבא דרבן גמליאל דהתם גבי הנושא את האשה איכא חזקת הגוף וכאן נמצאו דמסייע ליה נמי ואפילו הכי לא אמר רבן גמליאל אלא ברי ושמא. ויש לומר דמשמע ליה לשמואל דמתניתין דכי בעי טענת ברי היכא דהוה לה למידע דכי לא טענה רגלים לדבר שהוא כדברי הבעל דאיתרע לה חזקה בידה אבל בהא דשמואל ובההיא דמחט דליכא לחד מינייהו למידע אפילו בשמא ושמא אזלינן בתר חזקת הגוף וכאן נמצאו ואף לאוקמי ממונא כנ"ל.

ויש מפרשים דכולי טעמיה דשמואל מפני שנולד הספק ברשותו ומשום טעמא דכאן נמצאו וכאן היו וכסברא דרבא לעיל והיינו דנקט סתמא ותנא תונא כלה ומכולה מתני' מייתי ראיה דברישא כאן נמצאו וכאן היו ובסיפא כאן נמצאו וכאן היו והא עדיפא מחזקה דגופה או מחזקה דממונא ואפשר דרב אשי מודה לשמואל בזה בעיקר הדין דכל היכא דהוי שמא ושמא כי הכא אמרינן כאן נמצאו וכאן היו ולא פליג אלא כי הוי ברי וברי. ויש בשמועה זו שיטות אחרות ומה שנראה לי שהוא יותר נכון כתבתי ויש למורי הרב ז"ל שטה אחרת של זקנו הרז"ה ז"ל והיא כתובה בחידושין הארוכין והאמת יורה דרכו. הריטב"א ז"ל:

וז"ל ריב"ש בחידושיו לא תציתו להני כללי כו' הכי אמר שמואל כל שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראיה כלומר בעל הפרה שנולד הספק ברשותו שכיון שנמשכה הפרה הרי החמור ברשות בעל הפרה ואם כן עליו להביא ראיה שהוא בא לבטל הקנין שהיה ידוע לנו דהיינו המשיכה ולא מפני שהוא בא להוציא הפרה מבעל החמור אלא אפילו באה אח"כ הפרה לביתו עליו להביא ראיה והיינו דכייל ואמר כל שנולד הספק ברשותו נראה שהכל תלוי בנולד הספק ועליו להביא ראיה ואפילו היה הוא מוחזק בממון והכי משמע בסמוך דאקשינן מההיא דמחט שנמצאת וכו' דאמרינן ואי לא יהיב טבחא דמי מייתי בעל בהמה ראיה ומפיק ואמאי והא ספיקא ברשות טבחא אתיליד אלמא שעל מי שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראיה ואפילו הוא מוחזק בממון דאי לא לא קשיא מידי מההיא והיא דקאמר ותנא תונא כלה ר"ל כלה בבית חמיה שהבעל שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראיה אפילו להחזיק ממון בידו ואי משום דחזקה דגופה מסייע לאב הכא נמי מסייע לבעל החמור ואע"ג דאיכא לאפלוגי בינייהו דבכלה

בבית אביה מסייע לאשה חזקה דגופה וברי ושמא ומ"ה על הבעל להביא ראיה כרבן גמליאל אבל הכא אע"ג דמסייע לבעל החמור חזקה דגופה אכתי שמא ושמא היא אפשר דהשתא לרמי משמיה דשמואל לא מפליג בין ברי ושמא לשמא ושמא כיון דהאי שמא דבעל החמור לא ריע וכן נמי במחט שנמצא לא ריע שמא דידהו אבל לעיל בנושא את האשה בפלוגתא דרבן גמליאל ור' יהושע בעי רבן גמליאל שתהא האשה טוענת ברי דאי לא ריע טענתה דהיה לה לידע אבל ליכא לפרושי דמכלה בבית אביה יליף לו דהא איכא למפרך כדפריך לעיל דשאני התם דמייתי ראיה ומפיק אלא נפרש דמכלה בבית אביה ולקדושין יליף לה כדלעיל ומשום דנולד ספק ברשותו של בעל על האב להביא ראיה אף על גב דמסייע ליה חזקה דממונא וחזקה דגופה כיון שטוען שמא וכן נראה עיקר והיינו דסתים וקאמר בהאי לישנא ותנא תונא כלה ולא מפרש הי כלה אלא כלה דאסיק בריש קמא דהיינו כלה בבית אביה ולקדושין דאם כלה בבית חמיה הא לא דמי דהתם הוי ברי ושמא ודשמואל שמא ושמא כמו שכתבתי בסמוך הוא דוחק ע"כ:

ודע שהתוספות חזרו ופירשו הא דרב אשי דלעיל כפירושו של רש"י דמ"ד ברישא דמנה לאבא בידך הוא על האב להביא ראיה דלא מהניא חזקת הגוף דאשה לגבי האב וכדפרשי' לעיל ולא תליא טעמיה בברי ושמא כלל ודלא כשיטת המפרשים האחרונים דכתיבנא לעיל הלכך לדעת רב אשי סברת כאן נמצאו וכאן היו לא מעלה ולא מוריד וחזקת הגוף הוא עיקר ולא מרע לה כאן נמצאו וכאן היו כלל דה"ק רישא מנה לאבא בידך פי' להכי על האב להביא ראיה משום דלא מהניא ליה חזקת הגוף דאשה אבל אי הוה מהניא ליה כגון בבוגרת שהכתובה לעצמה אע"ג דאיכא כנגד חזקת הגוף סברת כאן נמצאו כו'. לא מרע ליה לחזקת הגוף ועל הבעל להביא ראיה מעתה ע"כ אי בעינן לפרושי הא דרב נחמן דאוקי בכלה בבית אביה ולקדושין דלא כרבי אלעזר אלא דכולה מתני' אליבא דחד תנא צריכינן לפרושי דאתיא כרב אשי וה"ק כי היכי דכלה בבית אביה אע"ג דאב מוחזק בקדושין צריך להביא ראיה דחזקת הגוף דידה לא מהני לאב הכי נמי הכא על בעל החמור להביא ראיה אף ע"ג שהוא מוחזק דחזקת החמור לא מהני לגביה דידיה. ואין להקשות דלא דמי דלהכי מייתי האב ראיה משום שנולד הספק ברשותו אבל הכא לא נולד הספק ברשות בעל החמור דהא לרב אשי סברת כאן נמצאו כו' לא מעלה ולא מוריד וכדכתיבנא הילכך ליתי לן לאפלוגי בין שנולד ספק ברשותו ללא נולד.

ואם תשאל כרבא נמי אתיא שפיר דהשתא לא מפלגינן בין שנולד ספק ברשותו ללא נולד ואי משום דהתם איתרע רשות האב והכא לא איתרע חזקת רשות בעל החמור אפשר כיון דלא הספיק בעל הפרה למשוך את החמור ואכתי הויא ליה החמור ברשות

בעליו הוה ליה איתרע רשות חזקת בעל החמור מעתה תקשי אמאי קאמר רמי לא תציתו להני כללי כו'. והרי לרב יהודה ניחא טפי ותנא תונא דאמר שמואל בין לרבא בין לרב אשי ואלו לרמי לא מתוקמא אלא כרב אשי ומכלה בבית חמיה ואי משום תיובתא דמחט לדידיה נמי תיובתא ואיצטריך לדחוקי ולשנויי סתמא דמלתא כמה כו' ומשום האי שינויא דחיקא דאית ליה לרמי טפי לא הוה ליה למימר לא תציתו להני כללי כו'. תשובתך ליכא לאוקומא כרבא דאמר כאן נמצאו וכאן היו דכיון דעיקר טעמא דמתני' אליבא דידיה משום כאן נמצאו כו' אית לן לאפלוגי נמי בהכי ולמימר דאין ממתני' ראיה דהתם איתרע חזקת רשות האב והכא לא אתרעי דכיון דמשך בעל החמור את הפרה הרי החמור ברשות בעל הפרה ורשות בעל הפרה הוא דאתרע ולא חזקת רשות בעל החמור ואכתי לשיטת רש"י ניחא טפי דלרב יהודה לא אתיא ותנא תונא אלא לרבי אלעזר ומייתי סייעתא מדרבי יהושע וזהו דוחק ולרמי מייתי סייעתא אליבא דרבא בין מרישא בין מסיפא ולהכי קאמר לא תציתו כו' אבל לשיטת התוספות קשיא דמ"מ לרב יהודה ניחא טפי דמוקי לכלה כרב אשי דהוא בתרא והלכתא כוותיה וכדפסקי רבוותא ז"ל.

ועוד יש דוחק לשיטה זו של תוספות דקא מדמו חזקת הגוף של החמור לחזקת הגוף של האשה לומר דכי היכי דלא מהניא חזקת הגוף של האשה לאב הכי נמי לא מהניא חזקת הגוף של החמור לבעליו והא ודאי קשיא טובא דעיקר שנויא דרב אשי דלעיל מקהו קהייתא כל האחרונים ז"ל לומר דחזקת הגוף של האשה מהני לאב ולכ"ע אע"ג דמ"מ להו הוו להו שנים גופים נחלקים ונפרדים בדעת כ"ש הכא גבי ממונו של אדם דהויא ליה באיהו גופיה דודאי חזקת ממונו אית לן למימר דתהני לבעליו:

הכי אמר שמואל כל הנולד ספק ברשותו כו'. פירשו התוס' דאוקים לה לכלה דמתני' כרבא ואפי' הוא מוחזק כו' פי' לפי' הא כתיבנא בסמוך דלפי' רש"י ז"ל ניחא טפי דעד השתא הוה דחיקנא כלה דמתני' כרבי אלעזר ומדרבי יהושע מסתייעין משום דהוה סבירא לן דשמואל מצריך ראיה על מי שלא נולד הספק ברשותו והשתא דאמרי' דעל בעל הפרה להביא ראיה משום דנולד ספק ברשותו כלה דמתני' מתרצה כרבא ואליבא דרבן גמליאל ורישא וסיפא סייעתא ולכך לא הוצרך לפרש כמאן מוקי מתני' והי כלה קאמר אבל לשיטת התוס' קשה דכיון דנדו מאוקימתא דרב אשי ומוקי כרבא הוה ליה לפרושי. ועוד לשיטת רש"י דעד השתא הוה מוקמינן כלה דמתני' בתרי תנאי ושמואל על מי שנולד הספק ברשותו קא מצריך ראיה הלכך כי אסיק כל הנולד ספק ברשותו כו' לאו אהאי טעמא קא סמיך בלחוד אלא עיקר הטעם היינו חזקת הגוף דאיכא נמי לבעל החמור דמ"ה על בעל הפרה להביא ראיה אלא דמשום דמעיקרא הוה ס"ד דעל מי שלא

נולד ספק ברשותו קא מצריך ראיה ומוקי כלה דמתני' כרבי אלעזר ובתרי תנאי להכי פריש במסקנא כל שנולד ספק ברשותו כו' ואטעמא דחזקת הגוף קא מהדר וכיון שכן פשיטא ודאי דלא שני לן בין אי הויא מוחזק בעל הפרה בפרתו אי לא דבמקום חזקה דגופה חזקה דממונא לאו כלום הוא וכדפריש רש"י לעיל גבי תירוצא דרבא חדא במקום תרתי כו' ולהכי כתב רש"י הכא בשמעתא דיהיב טבח דמי ואפילו לא יהיב נמי הראיה עליו היא דהרי לבעל הבהמה איכא חזקת הגוף דלא נולדה הבהמה במחט תחובה בכרס וכתב נמי דבין מרישא ובין מסיפא מסייעתא דאי יש טעם לחלק בין אי מוחזק לשאינו מוחזק לרמי דבעי לכלול כל שנולד ספק כו' ואפילו מוחזק בכל הפרה מסיפא סייעתא ולא מרישא דראיית האב מרישא היינו להוציא ולא להחזיק. אבל לשיטת התוס' כיון דמעיקרא מוקמינן לה לכלה דמתני' כרב אשי דלא מהני חזקת הגוף של האשה לאב והכא נמי לא מהני חזקת הגוף של החמור לבעליו אי איתא דהשתא במסקנא סמכינן אחזקת הגוף ועיקר טעמא היינו חזקת הגוף לא הוה ליה למתלי טעמא משום דנולד ספק ברשותו אלא מדתלי טעמא משום דנולד ספק ברשותו אלמא משמע דהיינו עיקר הטעם ומשום דנולד ספק ברשותו דהאיך להכי מוקמי' אידך אחזקתיה ואי לא לא.

מעתה הוה סברינן למימר דדוקא כשהלה שנולד הספק ברשותו אינו מוחזק הוא דאמרינן דעליו להביא הראיה כגון הכא דמשך בעל החמור את הפרה והרי היא בביתו אבל אי משך את הפרה ברשות בעל הפרה והניחה שמה ברשותו דהוה ליה בעל הפרה מוחזק איכא למימר דעל בעל החמור להביא ראיה להוציא לכך כתבו בתוס' דאפילו הוא מוחזק נמי כיון שנולד ספק ברשותו עליו להביא ראיה ומשום האי טעמא בלחודיה הוא דאמרי' הכא ומייתי ראיה מדפריך מההיא דמחט דלייתי טבח ראיה אע"ג דלא יהיב דמי והוא מוחזק ולא מייתי ראיה התוס' מסיפא דמתניתין דכלה דהבעל מוחזק ואפ"ה עליו להביא ראיה משום דנולד ספק ברשותו דאיכא למימר דהיינו טעמא דמתני' משום דאיכא חזקת הגוף כנגדו אבל מהאי דטבח דשמעתין אע"ג דאיכא נמי חזקת הגוף כנגדו מ"מ השתא בשמעתין לא משגחינן בחזקת הגוף כלל ועיקר טעמא היינו נולד ספק ברשותו וכדכתיבנא ובהכי שקלינן וטרינן.

והקשו בתוס' לפי שיטתם מדאמרינן בפרק השואל גבי מחליף פרה בחמור וילדה וליחזי ברשות דמאן קיימא וליהוי אידך מוציא מחברו ועליו הראיה משמע דאי משך בעל הפרה את החמור והכל בידו על בעל החמור להביא ראיה כי הוא מוציא ואמאי הרי משעה שמשך בעל הפרה את החמור עמדה הפרה ברשות בעל החמור אפילו היא בבית אחר וכיון שנולד הספק ברשותו לטובתו יש לנו לומר שלטובתו נולד ועל האחר להביא

ראיה כמו שאם היתה לרעתו היינו אומרים שברשותו נולד ועליו להביא ראיה שהוא הפך ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דגבי ההיא דהשואל ליכא חזקה דגופה דעל הולד שאנו דנין עליו מה חזקה שייך. אבל לשיטת התוספות דאין עיקר הטעם אלא משום דנולד ספק ברשותו קשיא ותירצו בתוס' דצריך לחלק בין ספק שנולד לטיבותא לספק הנולד לגריעותא ומשמע לי דהיינו טעמא דמספיקא לא עבדינן מלתא בקום עשה ולטיבותא היינו קום עשה דיהבי' הולד לבעל החמור ולא מצינו להטיב ולתת מעות מספק אדרבה מוקמי' הולד בבית מאן דאיתיה וכאן נמצא וכאן היה אבל לגריעותא שלא להטיב אמרינן דאנו מניחין הדברים כמו שהן הפרה ברשות בעל החמור והחמור ברשות בעל הפרה:

וריב"ש ז"ל בתשובותיו סי' שע"ג ובחידושיו פירש דהיינו טעמא לפי שכשנולד ברשותו הספק לריעותא כמו בהא דהכא דשמואל יש לנו לומר שעל בעל הפרה שנולד הספק ברשותו להביא ראיה לפי שמספק זה הוא בא לבטל הקנין שהיינו מוחזקים בקיומו וכיון שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראיה אבל בההיא דהתם אין הקנין מתבטל מפני הספק שאין אנו דנין אלא על הולד ומפני זה אין הולכין אחר מי שנולד הספק ברשותו אלא אחר המוציא מחברו ע"כ:

ותנא תונא כלה לשיטת רש"י ניחא דכולה מתני' מסייעא ליה הלכך לא הוצרך לפרש הי כלה אבל לשיטת התוס' ע"כ היינו כלה בבית חמיה דאלו כלה בבית אביה היינו להוציא ואילו שמואל קאמר הכא דאפילו להחזיק על בעל הפרה להביא ראיה אלא ודאי דמכלה בבית חמיה קא מייתי סייעתא דכי היכי דמוקמינן לה בחזקת שלימה והשתא הוא דאתא מום אע"פ שמוחזק דנולד ספק ברשותו הכא נמי אוקי החמור בחזקת שהיא קיימת והשתא מת כיון דנולד הספק ברשות בעל הפרה דעיקר הטעם דשמואל משום דנולד הספק ברשותו וכדכתיבנא:

וז"ל הרא"ש ז"ל ותנא תונא כלה היינו כלה בבית חמיה דכי היכי דמוקמינן לה בחזקת שלימה והשתא דאתאי מום ה"נ אוקי החמור בחזקת שהיא קיימת אבל מכלה בבית אביה אין להביא ראיה שאני התם דאיתרע חזקת האב משום דנמצאו המומין בביתו אף על פי שהיא ברשות הבעל למומין משנתארסה מ"מ כיון שנמצאו ברשות האב אנו אומרין כאן היו קודם אירוסין משום דלא יצאה מרשות האב לגמרי כדפ"ל. ועוד דרישא מייתי ראיה ומפיק ממונא והכא צריך להביא אף להחזיק וא"ת אכתי היכי מייתי ראיה מכלה בבית חמיה דשאני התם משום דהאשה טוענת ברי וצריך הבעל להביא ראיה להחזיק מה שבידו אבל הכא דאין שכנגדו טוען ברי דילמא אינו צריך להביא ראיה

להחזיק מה שבידו וי"ל דשמואל לא סבר לה להא דרב אשי אלא ס"ל דאף אם היא טוענת שמא על הבעל להביא ראיה משום דנולד הספק ברשותו ומשמע ליה לשמואל דמתני' איירי בכל ענין אף כשאינו יודע מתי בא המום דפעמים שאינה יכולה לידע כגון שהרגישה במום מיד אחר אירוסין ואיכא למימר שמא התחיל לבא מעט קודם אירוסין ונתגלה בב"ד ע"כ. אזיל לשיטתיה ז"ל דפירש דאוקימתא דרב אשי משום ברי ושמא הוא כנ"ל:

דף עז.

דקביע ליה זמן לאותו חולי מתי הוא בא ומסתברא באותה שעה דאין אדם מרגיש בה והוה ליה מומין שבסתר כמומין שבגלוי דמי דאי אפשר שלא נודע הדבר וקביל. רש"י במהדורא קמא:

מתני' האיש שנולדו בו מומין וכו'. פי' לא מבעיא אם היו בו מקודם לכן שראתה אותם האשה ונתפייסה בהם שאין כופין אותו להוציא וליתן כתובה ואם רוצה לצאת הויא לה מורדת אלא אפילו נולדו בו לאחר מכאן אין כופין אותו להוציא משום דאנן סהדי דאשה ניחא לה בכל דהו דאיש קפיד אמומין מפני שאין אשה אלא ליופי אבל אשה לא קפדה אמומין רשב"ג אומר בד"א במומין קטנים התם מחלקין בין איש לאשה דאיש קפיד ואשה לא קפדה אבל במומין גדולים אשה נמי קפדה ויוציא ויתן כתובה.

ואי קשיא כיון שנולדו בו לאחר מכאן לימא לה בעל לאשה נסתחפה שדך כי היכי דאמרה אשה לבעל כשנולדו בה לאחר מכאן. תשובה כי אמרינן נסתחפה שדהו הני מילי לבעל משום דבעי לאפסודה לכתובתה דאמרינן ליה משום האי עילא לא מפסדה כתובה דנסתחפה שדהו וכבר הוא משועבד לה בכתובה ואינו יכול להפטר משעבודו ולקנוס את האשה בכתובתה אבל האשה דידה בעיא למשקל וליכא שום קנסא לבעל הלכך לא מצי למימר לה נסתחפה שדך אלא שקלא דידה ונפקא ודוקא בנולדו בו פליג רשב"ג ובהא לא פליג דכיון דהיו בה מעיקרא סבר' וקביל' ולא מצי' למטען סבורה הייתי שאני יכול לקבל כו'. הר' ישעיה מטראני ז"ל. קא פריש למתני' כמאן דתני נולדו ואיכא מאן דתני היו כדאיתא בגמרא ופסקו רבוותא כמאן דתני נולדו ובריש מכילתין הארכנו בתירוץ קושיא זו שהקשה הרב ז"ל:

גמרא כסבורה היא שיכולה לקבל. פירוש ואפילו לרבנן דלית להו האי סברא לקמן במתניתין דאלו שכופין להוציא התם הוא לפי שקבלה עליה מומין בפי' אבל הכא

דסתמא הוה יכול לטעון כן. הריטב"א ז"ל. ונמוקי יוסף בפ' לא יחפור כתב רשב"ג ס"ל כר"מ דאמר יכולה אשה שתאמר סבורה הייתי כו':

מתני' פירש רשב"ג נסמית עינו כו'. ודוקא נקטעה ידו או נשברה רגלו אחת או נסמית עינו אחת אבל בשתי ידיו או בשתי עיניו לדברי הכל כופין אותו להוציא שהרי עבר ובטל מן העולם. תלמידי רבינו יונה ז"ל. וכתב הרב המאירי שכך עשו מעשה בלוניל הרב ר' משה בר יהודה וחביריו וצ"ע. ע"כ:

גמרא אמר רבא בר יעקב אמר רבי יוחנן הלכה כרשב"ג גרש"י ז"ל ומי אמר ר' יוחנן הכי והא אמר רבי יוחנן וכו'. כלומר ואם כן למה הוצרכו לפסוק הלכה כרשב"ג ויש שגורסין איכא דאמרי אמר רבא בר יעקב אמר רבי יוחנן אין הלכה כרשב"ג ופרכינן ומי אמר רבי יוחנן הכי והא אמר רבה בר בר חנה וכו'. הריטב"א ז"ל:

מתני' ואלו שכופין אותם להוציא פי' הא דקתני אלו ואף על גב דאיכא אחריני כדאיתא בגמרא משום דהכא לא מני אלא הני תלת דקיומן איסורא ולא מפקע להו שום חיובא דשאר כסות ועונה והוו מידי דלא פשע איהו בנפשיה כלום ואפילו הכי כופין אותם להוציא משום דמאיסי וכ"ש היכא דאיכא חדא מאידך. ופרש"י אלו שכופין אותם להוציא וליתן כתובה והביא ראיה לדבריו מדפרכינן בגמרא אמאי לא קתני ההיא דשהתה עמו עשר שנים ולא ילדה דיוציא ויתן כתובה ואם איתא דבמשנתנו אין כופין ליתן כתובה הא לא מצי למתני להיא במשנתנו אלא ודאי כדאמרן ולא הוצרך התנא לפרש דהכין משמע מסתמא.

אבל בשם רבינו גרשון ז"ל כתב דכופין על הגט בלחוד קאמר ואין לה כתובה והא ראיה מסיפא דקתני כי אע"פ דקבלה עליה יכולה היא לומר סבורה הייתי לקבל והתם ודאי אין כופין על הכתובה דא"כ אתיא לאערומי ותקבל עליה המומין ואח"כ כופין אותו להוציא וליתן כתובה ומסיפא לר"מ נשמע לרבנן ברישא ואין זו ראיה דלעולם במתני' כופין אף על הכתובה וכל היכא דחזינן דמערמא פשיטא דאין כופין ולא יהבינן לה כתובה ומתני' בדלא מערמא. וכל שכופין להוציא כופין בין בשוטי ובכל כפיה ואפי' על ידי גוים כדאיתא בפרק בתרא דגיטין [פח ב'] וכופין אותו עד שיאמר רוצה אני ואי מסר מודעא כייפינן ליה עד דמבטל למודעא כדאיתא בערכין ובדוכתא פרישנא לה בס"ד. הריטב"א ז"ל:

וכתב הר"י מטראני וז"ל ואלו שכופין כו' אף על פי שבכל המומין אין כופין האיש להוציא באלו שהם מוסרחין וקשים מכולם כופין אותם להוציא וליתן כתובה בין שהיו בם עד שלא נשאו ובין משנשאו למ"ד דאע"ג דבכל המומין אמרינן דאין האשה מקפדת

עליהם א"נ מפייסא בהם וסברה וקבלה באלה מקפדת ולא סברה וקבלה אף על פי שראתה אותם מפני שיכולה לומר סבורה הייתי שאני יכולה לקבל ועכשו איני יכולה לקבל והוה סובר ר' מאיר דלא מבעיא בסתמא שהיא יכולה לומר סבורה הייתי שאני יכולה לקבל ולא התפייסתי בהן דהא בשאר מומין נמי אמרינן דאין הבעל מתפייס במומין וסבור היה שהיה יכול לקבל כדאמר ר' מאיר לעיל והכא נמי באשה אמרי' הכי אלא אף על פי שהתנה עמה שתקבל היא יכולה לומר סבורה הייתי שאני יכולה לקבל ועכשו איני יכולה לקבל וחכמים אומרים כיון שהתנה עמה וקבלתה היא בעל כרחה חוץ ממכות שחין מפני שהתשמיש ממיק וממיס את בשרו אבל בסתמא ודאי מודו רבנן דאין האשה מתפייסת בהם ואף ע"ג דראתה אותם אלא מציא למיטען סבורה הייתי שאני יכולה לקבל ועכשו איני יכולה לקבל ואע"ג דבשאר מומין לא מבעיא אשה דהיא מתפייסת בהם אלא אפילו האיש סבירי להו לרבנן דמתפייס בהם וסבר וקביל כדאמרן לעיל הכא מפני שהן מוסרחין אין האשה מתפייסת הלכך אף על פי שהיו בהן עד שלא נשאו כופין אותן להוציא וליתן כתובה וכ"ש אם היו מומין אלו באשה שהיא יוצאה בלא כתובה ואין הבעל מתפייס בהן וקי"ל דהלכה כחכמים ע"כ:

ואמרו בירושלמי בפרק לא יחפור שהמקבל עליו ניזקין שאין להם חזקה דהוי בפלוגתא דרבי מאיר ורבנן והא קי"ל דהלכה כרבנן והיינו דאמרי' אין חזקה לניזקין הא ראיה יש ובמקומה פירשנוה בס"ד. הריטב"א ז"ל:

המקמץ צואת כלבים לא נתפרש מה צורך אבל בארץ אשכנז ראה רבי ששורין בהן את הבגדים לפני כבוסם יום או יומים ומסריח למרחוק. בורסי מעבד עורות. מפני שממקתו ושתשמיש קשה למוכה שחין ומכלה את בשרו כמו המק בשרו. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

זה המקמץ צואת כלבים פי' מקבצם מועט מועט בכל מקום שמוצאם ומתוך כך הוא מסריח. הר"י מטראני ז"ל. ורש"י לא פי' כן אלא שהסרחון הוא מחמת שריית הבגדים בהם:

חוץ ממוכה שחין שהוא מאיס לה ולא מבעיא היכא דלא מבעי איהי למיתב תותיה אלא אפילו היכא דבעיא איהי למיתב תותיה כופין אותה לגרש מפני שהיא ממיקתו כלומר שהתשמיש קשה לו וה"ק חוץ ממוכה שחין שיכולה היא לומר עכשו איני יכולה לקבל לפי שבכל יום ויום הולך ומכביד עליו חוליו לפי שכשהיא משמשת עמו והולכת ממיקה את בשרו מה שאין כן באחרים השנויים במשנה דבענין אחד הן עומדים וכיון דסברה וקבילה ההיא שעתא תו לא מציא למימר מאיס עלי. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

לאחיך הייתי יכולה לקבל כו'. אפילו חכמים דאמרי כיון דסברה וקבילה מקבלת היא על כרח' דוקא לאותו ראשון שקדשה אבל לא ליבם דיכולה לומר מדותיו היו טובות כל כך שנתרציתי לסבול ממנו אבל ממך איני יכולה לסבול שאיני חפצה בשאר מדותיך. תלמידי ר' יונה ז"ל:

גמרא לא פסיק פומיה מכוליה פירקין בלשון כבוד אנח סימנים כלומר דאיהו ריח הפה קאמר. רש"י במהדורא קמא:

ופירש רבי מאיר שמואל לא פסיק פומיה כו'. פי' בכל זה הפרק דבר שמואל כמעט על כל משנה ומשנה אמשנה קמייתא פליגי רב ושמואל בסתם ומפרשה, טעמא וכמה קצבה אמר רב יהודה אמר שמואל י"ב חדש, אמר שמואל משום בני אדם פריצים, אמר שמואל דברים של קלון וכן כולן. הרא"ש ז"ל:

בשלמא מתני' לא קשיא כאן בבורסי גדול וכו'. פי' ותנא בורסי גדול העומד על הפועלים שאינו מאיס כל כך משום רבותא דרישא ותנא בורסי קטן שמתעסק במלאכה שהוא מאוס יותר משום רבותא דסיפא דהיכא שקבלה עליה אין כופין לרבנן. ורש"י פי' דבורסי גדול גרוע מבורסי קטן אלא לרב יהודה קשיא וא"ת ואמאי לא משנינן לדידיה נמי דמאי מקמץ צואת כלבים בורסי קטן דהא בעיבוד עורות נותנין צואת כלבים כדאמרינן בברכות לא יקרא אדם ק"ש לא כנגד צואת כלבים ולא כנגד צואת תרנגולים בזמן שנתן לתוכה עורות וי"ל דלישנא דמקמץ צואת כלבים לא משמע עבוד עורות ואין מלאכת הבורסי אלא כשנותנים העורות בתוכן. הריטב"א ז"ל.

ובהכי מתרצא לי לשון ולטעמיך דלא דייק שפיר וה"ק בשלמא לדידיה מקמץ צואת כלבים נמי בכלל מלאכת הבורסי הויא והלכך איברא ודאי דמקמץ זה בורסי ומיהו תרתי בורסי הויא אחד המקבץ צואת כלבים ואחד הנותן עורות בתוכן אבל לדידך דקא פרכת מדתניא מקמץ זה בורסי אלמא סברית לך דלא מקרי בורסי אלא מפני עבוד העורות ומשעה שנתנם לתוכם אלא מפני קמוץ צואת כלבים מעתה תקשי לך מתני' ומשני בשלמא מתני' לא קשיא כו'. פי' הכין הוא קושטא דמלתא שלא נקרא בורסי אלא מפני עבוד העורות אבל אכתי יש לחלק בין בורסי קטן לבורסי גדול אבל לרב יהודה קשיא ומשני תנאי היא כו' פי' לפי סברתו דלא מקרי בורסי אלא מפני עבוד העורות כנ"ל. אבל רש"י כתב תקשי לך מתני'. דקא חשיב להו בתרין . מקמץ צואת כלבים. לא ידעתי מה צורך בה אבל באשכנז ראיתי ששורין בהם הבגדים כו'.

ואפשר לפרש לפי שיטתו של רש"י דה"ק ולטעמיך תקשי לך מתני' כו' פי' בשלמא לדידי סבירא לן דשריי' הבגדים בהם נמי מקרי בורסי דמה לי שריית בגדים בהם ומה

לי נתינת עורות בהן הכל הוא מלאכת בורסי ולא תקשי מתניתין אברייתא דתרי גווני בורסי הוי והמקבץ צואת כלבים כדי לשרות בהם הבגדים או ליתן בהם עורות הכל מקרי בורסי אלא לדידך דקא מותבת לי אלמא סבירא לך דלא מקרי בורסי אלא מעבד עורות תקשי לך מתני' ומשני הכין הוא קושטא דמלתא דלא מקרי בורסי אלא המעבד עורות ולא קשיא מתני' כאן בבורסי גדול כו' כנ"ל:

תקשי לך מתני' דקתני כו'. אלמא לאו חדא מלתא נינהו. רש"י ז"ל במהדורא קמא. משמע דקא בעי לאוכוחי דלאו חדא מלתא היא מדקא חשיב להו בתרין ומדאפסיק בינייהו המצרף נחושת ומ"ה פריך דתקשי ליה מתני' אבל במהדורא בתרא חזר ותיקן דלא פריך אלא משום דקא חשיב להו בתרין דכתב וז"ל תקשי לך מתני'. דקא חשיב להו בתרין. ע"כ. והדין עמו דאי קשיא ליה משום דאפסיק בינייהו המצרף נחושת לא תריץ בהא מידי במאי דקאמר בשלמא מתני' לא קשיא כאן בבורסי גדול כו' וכן כתב רש"י בשלמא מתני' לא קשיא. אברייתא דאיכא למימר האי דחשיב ליה בתרי. ע"כ. פי' קושית מתניתין אברייתא לא תקשי אבל מתני' גופה תקשי אמאי אפסיק בינייהו המצרף נחושת כנ"ל.

ואם תשאל א"כ אמאי האריך לאתויי מתני' דקאמר ולטעמיך תקשי לך מתני' המקמץ והמצרף נחושת והבורסי כיון דלא קשיא ליה אלא אמאי חשיב ליה בתרין לא הוה ליה למנקט אלא בקוצר ולטעמיך תקשי לך מתני' אבל השתא דמייתי המשנה משמע דקשיא ליה נמי ההפסק תשובתך איברא דעיקר קשיא היינו אמאי חשיב להו בתרין מיהו מ"מ לרב יהודה ניחא אמאי אפסיק בינייהו המצרף נחושת ולא חש לשנויי אלא עיקר קושיא אבל על ההפסק לא קפיד וא"ת ולרב יהודה מי ניחא והא מקמץ צואת כלבים מה צורך אחר יש כי אם לעורות והלכך היה ליה לתנא למתני תרווייהו בהדי הדדי ולא לאפסוקי בינייהו המצרף נחושת וי"ל דמקמץ צואת כלבים יש בו צורך אחר שבאשכנז שורין בהם הבגדים לפני כבוסן ואגב אורחין פרישנא לך אמאי הפך רש"י וכתב תקשי לך מתני'. דקא חשיב להו בתרין. מקמץ צואת כלבים. לא ידעתי מה צורך בה כו' דוק ותשכח ובמהדורא קמא כתב זה במשנה וכדכתיבנא לעיל ודוק כנ"ל:

בשלמא מתני' לא קשיא לברייתא דודאי תרווייהו לשון בורסי הן אלא מקמץ זה בורסי גדול שיש לו עורות הרבה והדר איצטריך למתני בורסי סתם דהוי בורסי קטן שאין לו אלא עור אחד או שנים לעבד אלא לרב יהודה קשיא ברייתא. רש"י במהדורא קמא.

ובמהדורא בתרא לא פי' כן והדין כן דהא ודאי סתם בורסי היינו בורסי גדול ולשון מקמץ נמי משמע דמקמץ בעניות זעיר שם זעיר שם ומיהו קשיא דא"כ הויא לה מתני' זו ואצ"ל

זו דמאחר דתני דכופין על בורסי קטן כ"ש על בורסי גדול ושמא אע"ג דלא יש כל כך סרחון בבורסי קטן מכל מקום מאחר שהוא עני קשה לה טפי מבורסי גדול ואפשר דלהכי קאמר רש"י בורסי קטן. שהוא עני ויש לו עורות מעט. ע"כ. ולא קצר לכתוב בורסי קטן שיש לו מעט עורות ומה לו להזכיר שהוא עני אלא כדפרישנא כן נראה לי:

תנאי היא דתניא מקמץ זה בורסי ר' יוסי בר יהודה אומר המקמץ צואת כלבים והמצרף נחושת והבורסי ה"ג במקצת ספרים ולא נהירא לרש"י דרבי יוסי בר יהודה מלתא אחריתי קאמר ולא קאי לפרושי פי' מקמץ דמתני' ואנן הכי בעינן למימר דפליגי תנאי בפירוש מקמץ.

לכך נ"ל הנכון דהכי גרסי' תנאי היא דתניא זה בורסי המקמץ צואת כלבים פי' דבתרווייהו קיימי לפרש מקמץ דמתני' וז"ל התוס' [פ"ז הל"י] מדוייקת איזהו מקמץ זה בורסי וי"א מקמץ צואת כלבים מצרף נחושת זה מתוך נחושת ר"י בר יהודה אומר מקמץ מצרף נחושת והבורסי אימתי אמרו יוציא ויתן כתובה בזמן שהוא רוצה והיא אינה רוצה כו'. ע"כ. הרי קמן דר' יוסי בר יהודה מלתא אחריתי בעי לאשמועינן ולא פירושא דמקמץ בעי לאשמועינן כנ"ל:

המחתך נחושת מעיקרו פי' חוצב עפרה ממקום מולדתה רב אמר חשלי דודי פי' שעושין היורות ע"י הקשת הקורנוס שמפשטים העשת ועושין ממנה כלי. תניא בתוספתא מצרף נחושת זה המתיך נחושת וכל אלה פניהם וכל גופם מפוחמים תמיד והם מאוסים. הר"י מטראני ז"ל:

אכסוהו שערי האכילוהו שעורים כבהמה שאין ממש בדבריו לשון הכוסס חטים כ"ש לשון אבוס. רש"י במהדורא קמא.

וכתבו תלמידי רבינו יונה ז"ל אבסוה שערי לפי שאין ממש בדבריו לפי שכל דבר לא יפלא מב"ד להוציא לאור כיון שיתחילו בו ויכולין הם לקנסו בענין שלא ישוב לומר כן. תלמידי רבינו יונה:

הא דאמרינן עד שכופין אותו להוציא יכפוהו לזון הייתי סבור לומר דלאו כופין אותו ממש קאמר דהא רב לא אמר אלא יוציא ויתן כתובה וכל מקום שנאמר בו כלשון הזה אין במשמע כופין כדבעינן למכתב קמן אלא ה"ק אותה כפייה עצמה שעושין לו כדי שיוציא שכופין אותו ליתן כתובה והוא כפוי בכך להוציא יכפוהו בה לזון. עד שראיתי בירושלמי במסכת גיטין בפרק בתרא [ה"ט] ר' ירמיה בעא מר' אבהו האומר איני זן ואיני מפרנס כופין אותו או לא אמר לו אדיין את לזו מפני ריח הפה כופין וכו' מפני חיי נפש לא כל שכן ר' יוחנן אומר אומרים לו או זן או פרנס או פטור. מכאן נראה דאיכא

מאן דאמר כופין ממש והיינו מאן דסבר בגמרא דידן יוציא ויתן כתובה ומיהו לא קשיא דפעמים יש בלשון הזה לשון כפייה ופעמים אין בלשון הזה לשון כפייה ושמואל ידע מאי קאמר רב ולפיכך אמר עד שכופין אותו להוציא. אי נמי קים להו דחיי נפש כפייה ממש או לזון ולפרנס או להוציא וכיון דלא אמר רב לכוף ולזון ודאי לכוף ולהוציא קאמר ורב כופין ממש קאמר ולא איכפת לן כיון דלית הלכתא כרב כדפסקי רבינו חננאל ורבינו יצחק אבל בה"ג פסק כרב וכר' יוחנן. הרמב"ן ז"ל:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל ונראין דברים דאפילו לשמואל כל שאי אפשר לכופו לזון כגון שאין מוצאין לו במה לפרנס א"נ שהוא עני ואינו רוצה להשתכר להרויח ולזון שכופין אותו להוציא דהא שמואל לא קאמר אלא עד שאתה כופהו להוציא כופהו לזון. ומיהו אם אפשר לו לעשות מלאכה ולזון ואינו רוצה ואפשר לכופו בשמתא שישכיר עצמו למלאכה כדי לזון שאף זה בכלל מה שאמר שמואל יכפוהו לזון וכבר כתבנו לעיל במכלתין והאי דדייק ה"ר אליה' ז"ל מהכתוב בלשון הכתובה אנא אפלח וכיון שכן הא דתנן המדיר את אשתו מליהנות לו כיון דאי אפשר לכופו לזון שהרי אסורה הנאתו עליו אם הדירה על דעת רבים כופין אותו להוציא ומה שאמר בירושלמי שמענו שמוציא שמענו שכופין התם כשאפשר לכופו להוציא למצוא פתח לנדרו. ע"כ:

וקאמר לה משמיה דר' יוחנן אין לפרש דר' בנימין בר יפת הוה קאמר דר' יוחנן קאמר האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה דאם כן אמאי קאמר ליה ר' זירא על דא אכסוה שערי כו'. והא ר' יוחנן הוא דקאמר הכין ובשלמא לרבי אלעזר משום דאמרה לשמעתא קמיה דשמואל והיה מחבב דברי בר פלוגתיה בפניו להכי קאמר אכסוה שערי לר"א כו' פי' לפי דלא מסתבר ליה סברא רעועה כזו דאי אפשר דרב כך קבל לפי שאין אדם דר עם נחש כו' אבל רבי אלעזר דהוה מסתבר ליה הכין ואמרה קמיה דשמואל שהוא גם כן ידון כך לה"ק אכסוה שערי כו' לפי שהיה בידו יכולת למיכף ליה למיזן ולא היה צריך לכפותו להוציא אבל ר' בנימין בר יפת אי אמר שמעתא משמיה דר' יוחנן יכסוהו שערי אטו מאן דאמר שמעתא משמיה דגברא רבא יכסוהו שערי והלא גברא רבה אמר כן לר"ג לפרש דר' בנימין בר יפת הוה קאמר לה משמיה דרב וקאמר נמי דהכי מסתבר דר' יוחנן נמי כרב ס"ל להכי קאמר ליה ר' זירא על דא אכסוה שערי לאלעזר בבבל פירוש משום דמסתבר ליה טעמיה דרב כוותך אכסוה שערי ואפשר דלהכי כתב רש"י וקאמר לה. להא מילתא דרב. משמיה דר' יוחנן. דאיהו נמי כרב ס"ל. ע"כ. ודוק כנ"ל:

אין מעשין מכריחין את האדם להוציא את אשתו משום איני זן ואיני מפרנס אלא אם כן פסולה לו. ותמיה לן הא אין מעשין סתם קאמר דמשמע דאפילו משום מומין אין כופין אותו להוציא ומתניתין קתני דכופין לכך נראה לומר דה"ג מעשין לפסולות מכריחין את האדם להוציא אשתו פסולה ואצטריך לאורויי הכי משום דבעי למתני אבל נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אף על פי שפסולה היא אצלו דאסור לקיימה כדנפקא לן ראיה לדבר בפרק הבא על יבמתו אף על פי כן אין כופין אותו להוציא אלא מדעתו דלא כייפינן אפריה ורביה להוציא אלא כופין אותו לישא אשה אחרת שיבנה ממנה דשמא מן הראשונה לא זכה להבנות דרבנן קתני לא מורה לן תנא דמתני' למכפייה אלא מדרבנן משום מומין וכ"ש דמשום פסולות. רש"י במהדורא קמא:

כתב הרמב"ן ז"ל הא דאמר שמואל אין מעשין אלא לפסולות. הקשה הרב אב"ד ז"ל והרי שניות והרי כוליה פירקין דהמדיר ואיני צריך לכתוב תירוצו מפני שזו הקושיא מצאנוה בירושלמי בלשון הזה שמואל אמר אין מעשין אלא לפסולות והא תנינן שניות ומפרקינן כגון דאמר שמואל כלומר לא אמר שמואל דוקא אלמנה לכהן גדול אלא כגון אלמנה והיינו שניות ולכל האסורות שביאתן באיסור אלא הא קשיא לרב אשי דאמר מתני' דרבנן קתני ליתני נמי שניות דהא נחית למניינא וקתני אלו ואיכא למימר לדידיה נמי מתני' לא קתני שביאתן באיסור אלא דליכא איסור ואמור רבנן יוציא משום מומין אי נמי דרבנן קא אמרינן היינו שמוציא מדברי סופרים שראו כן מן הדין ולא מחמת איסור ובין שאיסורן תורה ובין שאיסורן של דבריהם כגון חלוצה ושניות דאורייתא קרי ליה לומר שאסור לעכב אותן וגרושין מצוה. ותו אקשינן בגמרא דבני מערבא [פי"א ה"ז] עליה דשמואל והא תנינן המדיר את אשתו כו' עד יוציא ויתן כתובה ופריק שמענו שמוציא שמענו שכופין פי' בתמיה כלומר כופין אותו ליתן כתובה ואומרים לו להוציא אבל אין כופין ממש וכבר כתיבנא הא מילתא בפרק אף על פי.

מיהו קשיא לי עלה ומאי שנא מהא דתנן הנודרת הנאה מיבמה בחיי בעלה כופין אותו להוציא אלמא כל כי האי גוונא כופין וכ"ש הכא דהוא נותן אצבע בין שיניה ואיכא למימר סתם כיון דמודרת הנאה היא מיניה מכל מילי איך אפשר לדור עמו שאין אדם דר עם נחש בכפיפה אבל במדיר מתשמיש כיון דשריא בשאר הנאות משום ביאה אין כופין אותו להוציא דהא לא מפקדא אפריה ורביה אלא מיהו כיון דמשועבד לה יתן כתובה ואי בעי לאפוקה תיפוק ואי לא אפשר דמשמתינן ליה ולא היא דאף שמותי נמי לא משמתינן ליה דאין לך כפייה גדולה מזו. וכן כתב רבינו יעקב בתשובה שלו דליכא אלא מצוה דרבנן שאומרים לו לגרש ואי לא עבר אדרבנן ושרי למקרייה עבריין והמדיר

את אשתו מליהנות לו במשמע דאין כופין שהרי אמרו יוציא ויתן כתובה אבל אין כופין משום דלא מתסרא אלא בשאר הנאות אבל לאו מתשמיש אבל המדיר את אשתו מכל הנאות בין בתשמיש בין שאר כל ההנאות יש לומר דדמיא להההיא שכופין ולא היא דאין כופין שמא ימצא פתח לנדרו ושאני התם שנדרה איהי דכיון דאיהי בעיא למיפק לא משכחא פתח דסברה דמסנא סני לה ואף על גב דמתניתין אוקימנא בשנדרה איהי כיון דיושבת תחת בעלה היתה ונדרה אף על פי שקיים לה איהו וסבירא לן איהו נתן אצבע בין שיניה אין כופין ואפילו בנודרת מכל הנאות שבעולם לגמרי והוא הדין לנדר הוא אבל התם כיון שנאסרה תחלה עליו לא נראית לו מעולם ואין כאן דין יבום אלא חליצה חלה עליו מתחלה וכשנתכוונה לכך קונסין אותה ואין כופין אלא מבקשים ע"כ.

ולי נראה שמקילין בחליצה יותר מן הגט ומסתייע הדין מימרא דבני מערבא מדתנן במסכת יבמות [סד א'] שהתה עמו עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל אלא יוציא ויתן כתובה ואי ס"ד דכל יוציא ויתן כתובה כופין משמע היכי אמר שמואל הכא דאין כופין אלא ש"מ יוציא לא משמע כופין וכ"ת אי לא משמע כופין לרב תחליפא נמי ליתני סתם כופין ואמאי תנא יוציא דמשמע מדעתיה הא לאו מילתא היא דיוציא משמע מדעתיה ומשמע בעל כורחיה כדכתיבנא לעיל והתם לא אתינן למתני דיני כפייה אלא לומר שהוא מצוה להוציא ואסור לו לעכב אותה ותרתי קתני אינו רשאי לבטל ולעמוד בלא אשה ועוד צריך להוציא את זו והילכך היכא דלא ידעינן סמכינן אהאי כללא דאין מעשין אלא להנך דמנו רבנן בהדיא ומספיקא לא שרינן אשת איש שהרי גט המעושה שלא כדין בישראל נמי פסול והאי דלא קתני התם בהדיא כופין דלאו דוכתיה היא אלא דאשמועינן לענין פריה ורביה דאינו רשאי ליבטל ומוציא ויתן כתובה ואינה מפסדת כלום שהוא לא זכה ליבנות הימנה ותו לא מידי. עכ"ל הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל הא דאמרינן לקמן דרבנן קתני דאורייתא לא קתני ק"ל אם כן אמאי לא קתני שניות ואמאי לא קתני הא דרב למ"ד מזונות דרבנן. ויש לומר דה"ק דהנהו דהוו תקנתא דרבנן בלחוד דליכא לא איסור ביאה ולא מניעת שום חיוב קרינא הכא דרבנן ואידך כולהו קרינא דאורייתא. ויש שתירצו דהא דלא קתני במתני' ההיא דרב משום דפשיטא ומק"ו דריח הפה אתיא וכדפירשו בירושלמי וגם זה נכון. ואחרים תירצו דאמר לך רב דתנא דמתני' במומין מיירי ובשאר כפיות לא מיירי ולא נהירא דאם כן אמאי לא משנינן הכי אליבא דרב תחליפא בר אבדימי. ע"כ:

הא בשוטי דבעלי מומין כופין אותו להוציא אבל נשא אשה כו'. לא כייפינן ליה אלא בדברים הילכך לא קתני לה בהדי כפיית מומין דלא דמי כפייתם אהדדי ובדברים מי

הוי כפייה והא כתיב בדברים לא יוסר עבד הא והא בשוטי ואהכי לא תני לה במתני' דלא דמו אהדדי דגבי בעלי מומין כי אמרה דיירינא בהדיה בסהדי שאינה משמשת עמו אבל נשא אשה ושהה עשר שנים וכו' אי אמרה דיירינא בהדיה בסהדי כל שכן דלא שבקינן לה אלא אם כן נושא אחרת שהרי מתבטל עכשיו לגמרי מתשמיש. רש"י במהדורא קמא:

דף עז:

ותיקין חלשים ובנמוקי מורי כתיב ותיקין בעלי ראתן חלשים יותר מדאי ויש להם שרץ במוחן. מאי סימניה דבעלי ראתן דייבי נחיריה לחה יוצאה מנחיריו תדיר. ורמו דידבי עלויה זבובין מתגרין בו. גירדא דאשפא מה שגורדין מן העור כשמעבדין אותן. אריחא חצי לבנה דכיון דכותליה עבין לא שליט בה זיקא. נטל ג' מאה כסי מהני מים שנחלקו בהם בכל אלו ושדי ארישיה עד דרפי ארעיתא דמוחא עד שיהא רך לקרוע במקום שמוח של תינוק רופס. ארעיתא מקום שהראש רעוע ורך. וקרע למוחיה לא שיקרע את המוח דשוב לא יחיה אלא הגלגלת יקרע עד שיראה המוח וימצא שם השרץ ומנח טרפא דאסא תחות כל כרעא ושרץ שבמוח דכי שקלי בציבתא לא סריך במוח ולא בזע ליה בציפורניו. מביעי דההוא מבואה לאו דוקא ביעי. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וכן כתבו תלמידי רבינו יונה לאו דוקא ביעי דכל שכן אוכליו שאין להם קליפה שתגין עליהם. מכרך בהו לא הוה זז מהם בשעת תלמוד ויושב בצדם ומטפל עמם. רש"י במהדורא קמא:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל מכרך בהו ועסיק באורייתא פי' מכרך בהו אפילו היכא דלא עסיק בה וכדאמרינן בסוטה גבי כי נר מצוה ותורה אור דאורייתא אפילו בעידנא דלא עסיק בה מגנא ומצלא לעוסקין בה לשמה ע"כ:

כי הוה שכיב כלומר בשעת פטירתו של רבי יהושע בן לוי. אחוי לי דוכתאי בגן עדן. דלייה מלאך המות והוי מחוי ליה דוכתא שוור נפל להההוא גיסא דלג ונפל בצד מקומו חי ונקטיה מלאך המות לרבי יהושע בכנף בגדו להוציאו משם. אי אתשיל אשבועתא ניהדר אם הלך מימיו אצל חכם להתיר את נדריו אף אני אתיר לו את זה וישוב משם ואם קיים כל שבועותיו אף זו תהא קיימת ולא יחזור. תכטקי פיזא כסאות של זהב מופז. לאו אנת בר ליואי אין אתה ראוי להיות בר ליואי שאלו היית צדיק לא היה דורך צריך לקשת דאינו נראה אלא לזכור ברית עולם להודיע שהעולם מתקיים בעבור הברית. ולא היא דלא נראה הקשת בימיו. שושביניה מלאך המות היה אוהבו ורגיל אצלו. כי חברך בעית

למעבד לי כר' יהושע אתה רוצה לעשות ליכנס חי לגן עדן ולא קיימת כרבי יהושע מי כרכת בבעלי ראתן כלום בטחת בתורתך להתכרך ולהטפל עמם בשעה שהיו לומדין כמו שעשה רבי יהושע. אפסיק עמודא דנורא בינו לבין העם וגמירי מסורת היא בידנו. קרב רבי אלכסנדראי לגבי עמודא א"ל עשה בשביל כבוד חכמים לסלק העמוד כדי שיתעסקו בך פי' חבריך אמר אביי לאפוקי ממאן דלא קיים להכי אמר ליה מי איתא מידי דאורייתא דלא קיימתיה שאם חסר אפילו אות אחד שלא קיים לא היה המלאך המות עושה את רצונו לפיכך יזהר אדם במצוה קלה כבחמורה כך שמעתי והראה קבלתי. הזמי שמטילין בו כשות שגדל בין הסירים ובין הקוצים. הזמי מיני קוצים כמו היזמי והיגי:

סליק פרק שביעי:

דף עח.

עד שלא תתארס פי' רש"י ז"ל ונתארסה. ב"ש אומרים תמכור. בעודה ארוסה אבל משתנשא לא כדתני לקמן עד שלא נשאת ונשאת כו'. ע"כ. וכתבו התוס' פי' לפי' דמייתי ראיה מדתנן עד שלא נשאת ונשאת ר"ג אומר אם מכרה ונתנה קיים אבל לכתחלה משמע דלא תמכור ומשמע ליה דעד שלא נשאת משמע אפילו קודם אירוסין. ואם נפרש עד שלא תתארס ונשאת מעתה תיקשי דהכא אמרינן דהכל מודים שמוכרת ונותנת וקיים ואלו ר"ג אמר לקמן דדוקא בדיעבד מכרה קיים ולא לכתחלה ואין לך לומר דר"ג הוא דקאמר הכין ומיהו ב"ש וב"ה פליגי עליה ואומרים שמוכרת ונותנת וקיים ואין לך לומר נמי דהוא הדין נמי דמוכרת לכתחלה אלא משום דקאמר ברישא נפלו לה משנשאת כו' שאם מכרה ונתנה שהבעל מוציא מיד הלקוחות להכי נקט רבן גמליאל שאם מכרה ונתנה והוא הדין דמוכרת לכתחלה כך פירשו התוספות.

ואיכא למידק דרש"י לא מייתי ראיה מדתנן עד שלא נשאת כו'. אלא אהא דקא מפרש ב"ש אומרים תמכור בעודה ארוסה ואם כפירוש התוספות מאי מייתי אטו אי רבן גמליאל סבירא ליה כב"ה מי קשיא. ויש לומר דרש"י עריב ופסיק שני החלוקות בחדא עד שלא תתארס ונפלו לה משנתארסה דהא ודאי שני החלוקות בעי דליתו בחדא גוונא דאי רישא דשלא תתארס מיירי בנתארסה הכי נמי סיפא דנפלו לה משנתארסה מיירי בנתארסה והכי נמי אי מיירי בנשאת דההודאה והפלוגתא בעינן דליירי בחדא גוונא דבמאי דקא אמרינן שמוכרת לכתחלה בההיא גוונא גופא בעינן דליירו דיעבד דב"ה דלא תמכור לכתחלה והילכך שפיר מייתי מדתנן לקמן עד שלא נשאת ונשאת כו' אהא דעד שלא תתארס אף על גב דלכאורה קיימא ראיה דמייתי רש"י קאי אפלוגתא דב"ש

וב"ה דנפלו לה משנתארסה וכמו שפירשו התוספות והנכון דראיית רש"י היינו דע"כ הכא ברישא מיירי בנתארסה ועדיין לא נשאת דאי בשנשאת הא קתני לה לקמן בבא באפי נפשה עד שלא נשאת ונשאת. וכן כתב ריב"ש ז"ל.

ועוד יש להוסיף נופך דרש"י ז"ל מייתי מדקתני לקמן עד שלא נשאת ונשאת וכו' דקתני לקמן ונשאת והכא לא קתני ונשאת משמע דהכא בנתארסה מיירי דהא לת"ק אדרבה הכא הוה ליה למתני ונשאת כי היכי דלא נטעי דמיירי בנתארסה ולקמן היה צריך למתני ונשאת דפשיטא דכיון דקתני עד שלא נשאת משמע דהמכירה היתה בנשאת אלא ודאי מדקתני לקמן ונשאת משמע דעד השתא לא מיירי בנשאת אלא בשמכרה משנתארסה כנ"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל עד שלא תתארס פירש"י ונתארסה ופי' ז"ל יפה דאילו בשנשאת לא איירינן ברישא ובסיפא הוא דקתני עד שלא נשאת ונשאת וכל שכן למאן דגרסין בסיפא עד שלא נשאת ונשאת רשב"ג אומר אם מכרה ונתנה קיים אלמא לכתחלה לא תמכור ובכלל עד שלא נשאת יש אפילו מה שנפלו לה עד שלא תתארס כדפרש"י עלה. נפלו לה משנתארסה פי' והיא מוכרת מן האירוסין כדפרש"י וכן בדין דהא ברישא לא איירינן במכירה דבתר נשואין ובסיפא הוא דאיירי בה כדפרישנא ועוד דאי הא מיירי בשמכרה אחר נשואין היכי אמרינן בגמרא מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא הא ודאי שנא ושנא דרישא שמוכרת באירוסין תמכור לכתחלה והכא דמן הנשואין לא תמכור לכתחלה לב"ה ע"כ.

ומכל מקום התוספות ז"ל בעו לפרושי דרש"י מייתי ראיה מענין ולא מדקדוק לשון וכשדחו ראיית הענין נשאר ראיית הלשון ואפשר דלכך כתבו התוספות ואף על פי דהשתא אין ראיה משם לפי' הקונטרס מכל מקום יכול רש"י לפרש כן בלא ראיה פי' בלא ראיית ענין וכדכתיבנא כנ"ל:

וז"ל הרא"ש ז"ל עד שלא תתארס פי' רש"י ונתארסה אבל נשאת לא והביא ראיה מדתנן לקמן עד שלא נשאת ונשאת רבן גמליאל אומר אם מכרה ונתנה קיים אבל לכתחלה משמע דלא תמכור והיינו לפי גירסת הראשונים והשתא משמע ליה לרש"י ז"ל דעד שלא נשאת ונשאת מיירי בין קודם אירוסין בין אחר אירוסין וכן יש פירושים שפירש בהם בהדיא כך לקמן. וקשה לפירושו הא דאמרינן לקמן על הא דרב ושמואל כמאן דלא כר' יהודה ודלא כר' חנינא בן עקביא אמאי שפיר מצי סברי כר' חנינא דכיון דמפרש מתני' דעד שלא נשאת דהיינו נמי קודם אירוסין ועלה אמר ר' חנינא אמרו לו הואיל וזכה באשה לא יזכה בנכסים אלמא משמע דבעי למימר דאפילו נפלו לה עד שלא נתארסה

ונשאת מכרה בטל דאהכי קיימינן כיון דאיירי ביה ת"ק ואם כן מצי רב ושמואל למסבר כאמרו לו דר"ח אלא ודאי משמע ליה לתלמודא דעד שלא נשאת לא איירי אלא כשנפלו לה אחר אירוסין אבל קודם אירוסין לא דבהא כ"ע מודו דמכרה קיים ולשון עד שלא נשאת ונשאת משמע הכי דאין דבר מפסיק בין נפילת נכסים לנשואין והשתא אין ראיה לפרש"י ותיובתא נמי לא הוי דתדוק טעמא דנפלו כשנתארסה אבל עד שלא נתארסה ונשאת לכתחילה מוכרת דמצינן למימר דה"ה עד שלא נתארסה ונשאת לא תמכור לכתחילה והא דנקט עד שלא נשאת ונשאת דמשמע דנפלו לה משנתארס' לאשמועינן דאפילו הכי אם מכרה ונתנ' קיים ואעפ"י שאין ראיה עכשו יתכן להיות כדבריו ע"כ:

מודים ב"ש וב"ה שמוכרת ונותנת וקיים כלומר אעפ"י שנחלקו בנפלו לה משנתארסה בהא מודו ובגמרא מפרש טעמא. ריב"ש ז"ל:

ב"ש אומרים תמכור כו'. גרסינן בירושלמי [ה"א] ר' פינחס בעי קמי רבי יוסי ולמה לא תנינא מקולי ב"ש וחומרי ב"ה א"ל לא מתני אלא דבר שהוא חומר משני צדדין וקל משני צדדין ברם הכא חומר הוא מצד אחד וקל הוא מצד אחר. פי' דכל דבר שבממון חומר מצד אחד וקל מצד אחר וב"ש הקלו באשה והחמירו בבעל וב"ה החמירו באשה והקלו בבעל והתניא ב"ש אומרים הפקר לעניים הפקר והרי קל לעניים וחומר לבעל הבית א"ל אינו חומר לבעל הבית דמדעתו הוא מפקיר ואע"ג דקתני התם מאי דאפליגו ב"ש וב"ה במדיר את אשתו מתשמיש המטה ב"ש אומרים שתי שבתות וב"ה אומרים שבת אחד התם אף לאשה הוא חומרא כשמגרשה בשבת אחת מיד ואע"פ שהוא רוצה בכך אנן ידעינן דרעה היא לה כן כתבו התוס' ואי מיירי מתני' בנפלו משנתארסה ונשאת אתי שפיר דלא חשיבא מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה דקולתה של אשה היא חומרא של בעל וכיון דהבעל אוכל פירות חשיבא חומרתו של בעל וקולתו כחומרא וקולא של אשה אבל אי מיירי בנתארסה כיון דאין הבעל אוכל פירות מה לנו בחומרתו וקולתו בזה עיקר החומרא והקולא הויא באשה ותקשי לן אמאי לא מנייה בהדי קולי ב"ש וחומרי ב"ה כנ"ל. ומ"ה כתבו התוס' ז"ל לשון הירושלמי ואין דרכם לכתוב כן:

שהבעל מוציא מיד הלקוחות לאו דוקא מוציא דנכסים ברשות בעל הם אלא מפקיע זכותם. תלמיד הרשב"א ז"ל:

הואיל וזכה באשה פרש"י הואיל וזכה באשה. שהיא ארוסתו. ע"כ. פי' לפיכך לא כתב כאן הואיל וזכה באשה שאירסה כדפי' לקמן הואיל וזכה באשה שנשאה משום דהכא קאי אנפלו לה משנתארסה ולקמן קאי אנפלו לה עד שלא נשאת ונשאת לכך שינה הרב ז"ל פירושו ולא בעי לפרושי דקאי ארישא דנפלו לה עד שלא תתארס דבגמרא מפרש

אהי מינייהו קיימי אלכתחילה דב"ש או אדיעבד דב"ה אלמא דלא מצי קאי אירישא דנפלו לה עד שלא תתארס ולא מצינן למימר דבגמרא נמי בעי אי קאי אירישא וכדפירש ר"ת לקמן בגמרא דאי הכי לא הוה ליה למימר בגמרא אלא אירישא קאי או אסיפא קאי ומאי דתריץ ר"ת ז"ל בזה דוחק וכדבעינן למכתב קמן בס"ד ולא מצינן נמי לפרושי דבעיא דגמרא קאי אירישא וה"ק הא דקתני עד שלא תתארס כו' אמאי תמכור לכתחילה או דילמא דקשיא להו דאפילו בדיעבד להוי מכרה בטל וכדפרש"י בלשון ראשון לקמן בגמרא וכמו שכתבו התוס' לקמן דליתא להאי פירושא דמדקאמר בגמרא אלכתחילה או אדיעבד משמע דתרווייהו מסיימי במתניתין לכתחילה ודיעבד ובעי אהי מינייהו קיימי ולהאי פירושא ליכא בירישא דעד שלא תתארס דיעבד כלל והדיעבד היינו מבחוץ.

לכך נראה ודאי דאסיפא נפלו לה משנתארסה קאי בעיא דגמרא מעתה כיון דבגמרא לא בעי אלא אסיפא נפלו לה משנתארסה הי רבנן דאלו אלכתחילה או אדיעבד ולא בעי אירישא דנפלו לה עד שלא תתארס ונתארסה היכי מצינן למימר דרבנן דאמרו לו סבירא להו דאפילו בדיעבד מכרה בטל אבל אי מיירי רישא דמתניתין בנשאת שפיר מצינן למימר דרבנן דאמרו לו סבירא להו דאפילו בדיעבד מכרה בטל ואמאי לא בעי תלמודא אירישא נמי אי רבנן דאמרו לו לכתחילה קאמרי דלא תמכור או אפילו דיעבד ומכאן ראיה דכי קתני ברישא עד שלא תתארס פירושו ונתארסה וכדפי' רש"י כנ"ל ובגמרא נאריך עוד בהני פירושי בס"ד:

על החדשים אנו בושים פי' רש"י על החדשים. שנפלו לה משנשאת. אנו בושים. מה ראו חכמים לומר אם מכרה ונתנה הבעל מוציא מיד הלקוחות כדתנן לקמן במתני'. עוד כתב גבי ר' חנינא בן עקביא על החדשים. שנפלו לה משנשאת. פירוש לפי דלעולם בכל גונא דתתפרש במשנה בין אי קיימי אלכתחילה בין אי קיימי אדיעבד אינו משתנה פי' המשנה דחדשים היינו שנפלו לה משנשאת דומיא דחדשים דחנינא בן עקביא דסיפא דהיינו טעמא דליכא למימר אנו בושים אלא במאי דקאמרי הבעל מוציא מיד הלקוחות דקשה הדבר לבטל מכר האשה דכיון שאין לבעל אלא פירות והגוף שלה היה לנו לומר שאע"פ שהבעל אוכל פירות בנכסי אשתו היינו בעודן שלה אבל אם מכרה אותם להוי מכרה קיים והבעל יאכל פירותיו מן המעות שיתעסק בהם בסחורה או בענין אחר אבל אי הוה אמרינן דלא תמכור לכתחילה ואי מכרה קיים לא היה כאן שום בושה דהא אמרינן דמכרה קיים כנ"ל ולקמן נפרש עוד זה בארוכה בס"ד:

גמרא מאי שנא רישא כו'. פי' הוה להו לאפלוגי בתרווייהו או לא לאפלוגי בחד מינייהו ואי באת לחלק אדרבא איפכא מסתברא דברישא כיון דנפלו לה עד שלא תתארס כי

קדשה אדעתא לזכות בנכסים שיש לה כבר קדשה ואפילו עד שלא תנשא יש לו זכות בנכסים לענין שלא תמכור לכתחילה אבל נכסים שנפלו לה משנתארסה אין לו זכות בהם כלל עד שתנשא משום דבשעת קדושין לא היו שם נכסים כלל הלכך איפכא הוה ליה למימר והיינו דהאריך וקאמר מאי שנא רישא דלא פליגי ומאי שנא סיפא דפליגי ולא קצר וקאמר מאי שנא רישא מסיפא וכן דרך המפרשים ז"ל לדייק כן כל היכא דקאמר מאי שנא ומאי שנא כנ"ל ודוק לשון רש"י שכתב מאי שנא רישא דלא פליגי. הרי נתארסה ומשום דנפלו לה קודם לכן הורע כוחו:

סיפא אימר בזכותה כו'. פי' הראב"ד דמספקא להו לרבנן אי אמרינן דבזכותה נפלו כיון שעדיין אין לו פירות מנכסים עד שתנשא או אמרינן דבזכותו נפלו כיון שנתקדשה לו והיא זקוקה לנשואין ורש"י לא פי' כן. כך כתב הרב המעילי ז"ל:

וכתב ריב"ש טעמא דרישא היינו דכיון שנפלו לה עד שלא תתארס בזכותה נפלו ולא בזכותו וא"כ היא מוחזקת ודאי בנכסים אלו וכשנתארסה ספק אם זכה בהם הבעל אם לא שהרי אפשר שלא יבא לידי נשואין א"כ אין ספק מוציא מידי ודאי ומוכרת אפי' לכתחלה אבל נפלו לה משנתארסה ספק אם נפלו בזכותו או בזכותה ומ"ה לכתחילה לא תמכור לב"ה אבל אם מכרה אין הבעל מוציא מיד הלקוחות כיון שזכותו ספק ואע"ג דבשומר' יבם אמרי' לקמן במתניתין אפילו לב"ה שתמכור לכתחילה ומפרש רבא ביבמות פ' החולץ אפילו בשומרת יבם מן הנשואין וזיקת נשואיה עושה ספק נשואין ואיהי הויא ודאי ואיהו ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי ומוכרת לכתחילה דחשבינן לה מוחזקת איכא למימר דשאני הכא שכל המארס דעתו לכנוס ומשום הכי אע"פ שהיא ודאי לא תמכור לכתחילה אבל התם הספק שקול שהרי עומדת לחליצה כמו ליבום והלכך הואיל ואיהי ודאי מוכרת לכתחילה ע"כ:

איבעיא להו רבי יהודה אלכתחילה כו'. הראשונים כך פירשוהו רבי יהודה אליבא דרבן גמליאל לכתחילה קאמר דשמעיה מדרבן גמליאל דאמר דמוכרת ועלה קא מותבי' ליה הואיל וזכה כו' או דיעבד שמעוהו דקאמר אם מכרה ונתנה קיים ועלה מותבי' ליה ת"ש דקא מיהדר להו אף זו לא תמכור אף שמוכרת בעודה ארוסה הרי היא כמוכרת לאחר שנשאת ולכתחילה לא תמכור אבל אם מכרה קיים לא כך השיבם דלא ס"ל לא תמכור אלא מוכרת לכתחילה ואפילו משנשאת וכ"ש בעודה ארוסה אלא כך השיבם לא אם אמרתם [וכו'] אמרו לו רבי מכרה עד שלא נשאת. תשובתך זו קבלנו במוכרת עד שלא נשאת דהואיל ואינו זכאי בכל הני מוכרת לכתחלה נשאת ואחר כך מכרה הנכסים שנפלו לה באירוסין מהו אמר להם אף זו הרי זו כמוכרת בעודה ארוסה ומוכרת

לכתחילה וכך גורסין אף זו מוכרת ונותנת.
על החדשים שנפלו לה משנשאת אנו בושים למה אמרנו הבעל מוציא ה"ג והא תנן עד שלא נשאת ונשאת ר"ג אומר אם מכרה ונתנה קיים וכן גורסים הראשונים במשנתנו אמר רב זביד תני מוכרת ונותנת קיים. רב פפא אמר לא קשיא מתניתין דקתני אם מכרה רבי יהודה היא דמסיק מילתיה וקאמר לה דס"ל אליבא דרבן גמליאל אפילו בעודה ארוסה לא תמכור לכתחילה וכ"ש כשנשאת קודם מכירה ואע"ג דקאי ר' חנינא בן עקביא עלה וקאמר אמרו לפניו לאו דמודה לרבי יהודה דלא תמכור לכתחלה ומאי דשבק ר' חנינא אשמועינן במתניתין פריש ואמר ברייתא מוכרת ונותנת וברייתא רבי חנינא בן עקביא. ורבי חנינא דאמר כב"ש בתמיה כך שמעתיה אבל כדקתני במשנה דוקנית וגרסינן בה עד שלא נשאת ונשאת ר"ג אומר מוכרת ונותנת ובסוף תוספתא מצאתי כדרבי חנינא אם מכרה ובספרים ישנים כך גורסין וכדרב זביד תני אם מכרה ובמסקנא גרסינן ורבי יהודה דאמר כב"ש וגם ראיתי בתוס' דלא גרסי כרבי יהודה דלעיל אמר להם אף זו לא תמכור אלא אמר להם על החדשים אנו בושים ואומר אני שאנו הראשונים בפירושם של שאלה ראשונה שפירשו דלרבי יהודה אליבא דרבן גמליאל קא בעי לכתחלה קאמר או בדיעבד וראו בספרים דקא מסקו ואמרי ש"מ דיעבד קאמר לפיכך הוצרכו להגיה לברייתא אמר להם אף זו לא תמכור עוד אמר להם על החדשים אנו בושים ומשהוסיפו עליה כן לא יוכלו לתרץ לקמן בתירוצים דרב פפא דלרבי יהודה אליבא דרבן גמליאל מוכרת לכתחלה ולר' חנינא לא תמכור דקשיא להו השתא בעודה ארוסה לרבי יהודה לא תמכור ומשנשאת אמרת מוכרת לכך הוצרכו להגיה כדרבי חנינא מוכרת ובמתניתין ואם מכרה משום דמדמינן להו אהדדי וכדרב זביד תני מוכרת ובמסקנא הוצרכו להגיה ור' חנינא דאמר כב"ש ואני כך נראה פירושה להעמיד המשנה על גרסתה והתוספתא בהצעתה והגמרא בקדמתה.
איבעיא להו ר' יהודה לכתחלה קאמר כו'. לאו אדרבן גמליאל קא בעי לה דהא שמעינן ליה במתני' דקאמר מוכרת לכתחלה בעד שלא נשאת ונשאת וכל שכן בעודה ארוסה אלא אאמרו לו קאי והכי איבעיא להו הנהו רבנן דאמרו לו לכתחלה פליגי ואמרו אמאי מוכרת לכתחלה לב"ש הואיל וזכה באשה שאירסה לא יזכה בנכסים אבל אדיעבד מודו כב"ה או דילמא אדיעבד נמי פליגי ובעי למימר מכרה בטל תא שמע אמר ר' יהודה כו' הואיל וזו אשתו נשואה וזו אשתו ארוסה מה נשואה שנפלו לה משנשאת מכרה בטל כדקאמר במתניתין והבעל מוציא מיד הלקוחות אף זו כשנפלו לה כשהיא ארוסה יהא מכרה בטל ואפילו בעודה ארוסה. אמר להם על החדשים אנו בושים שאתם אומרים לי

עליהם מה זו מכרה בטל אנו בושים על מה שאמרנו בטל אלא שאתם מגלגלים וכו' ולא גרסינן בה אמר להם אף זו לא תמכור, וכן מצאתי בתוספות. ש"מ מדקאמרי ליה אף זו מכרה בטל ש"מ דיעבד נמי קשיא להו לא כך השיבם בעת שדנו לפניו במוכרת בעודה ארוסה לא כך הוצרך להשיבם על החדשים אנו בושים שהרי תשובה נצחת יש כאן שיש להפריש בין ארוסה לנשואה וכן השיבם עליה לא אם אמרתם וכו' ולא בהפרת נדריה לבדו אלא אם כן אביה עמו דתנן אביה כו' אמרו לו רבי מכרה עד שלא נשאת נראין דבריך במוכרת בעודה ארוסה. נשאת ואחר כך מכרה נכסים שנפלו לה קודם נשואין מהו. אמר להם אף זו במוכרת באירוסין לכתחלה לא תמכור ואם מכרה ונתנה קיים. אמרו לו הואיל וזכה באשה ובמציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה לא יזכה בנכסים שתקנו לו לאכול פירותיהן בחייה והאיך מכרה קיים.

ה"ג והא אנן תנן עד שלא נשאת ונשאת ר"ג אומר מוכרת ונותנת וקיים. אמר רב זביד תני אם מכרה כך היא בכל הספרים הישנים ורב פפא אמר כולה מתניתין ר' יהודה היא דאיהו מסיק ואמר לה ואף על גב דאיירי ר' חנינא בסיפא לאו במודה דרבי יהודה דרבן גמליאל מוכרת לכתחלה אית ליה אלא אם מכרה קיים ומאי דלא פריש רבי חנינא במתניתין פי' בברייתא. ה"ג ורבי יהודה דאמר בתמיה דהא ב"ה אפילו מוכרת באירוסין אמרו לכתחלה ואם בא לוקח לב"ד לימלך אמרינן ליה לא תזבון וכ"ש משנשאת. לא נחלקו אלא לכתחלה תמכור ואף על גב דרבי יהודה עלה דמתניתין איירי ואמרו ליה לפני רבן גמליאל כו' לאו דמודה ליה לתנא קמא דאמר לב"ה לא תמכור ובסיפא דמילתא גלי דאפילו לכתחלה מוכרת ואף משנשאת וכל שכן בעודה ארוסה כן כתוב בפי' רש"י בכתיבת יד ישן נושן. והתוספות לא כתבו כן בשם רש"י:

אבל ריב"ש ז"ל כתב בשם רש"י בפירושים הישנים וז"ל איבעיא להו ר' יהודה לכתחלה או דיעבד כתוב בפירושי רש"י פירשו הראשונים דהכי קא מבעיא ליה ר' יהודה אליבא דרבן גמליאל לכתחלה ס"ל שתמכור כב"ש ואמרו לו פליגי עלה דהואיל וזכה באשה זיכה בנכסים ושיוציא מתחת יד הלקוחות לאחר שתנשא מה שמכרה בעודה ארוסה ואין צריך לומר שלא תמכור לכתחלה ועל זה השיבם על החדשים אנו בושים כשאנו אומרים שיוציא הבעל מתחת יד הלקוחות שלא היה לנו לומר שתמכור אפילו לכתחלה שהרי גוף הנכסים שלה ואין לבעל אלא שאוכל פירות בעודם ברשותה או דילמא רבן גמליאל ס"ל כב"ה דלכתחלה לא תמכור אלא שאם מכרה ונתנה קיים ואתיא כפשטיה אמרו לו ומה שהשיבם רבן גמליאל ולזה הפירוש אין לגרוס במתניתין גבי עד שלא נשאת ונשאת רבן גמליאל אומר מוכרת ונותנת וקיים דאם בנשואה אפילו

לכתחלה מוכרת כיון שנפלו לה קודם נשואין כל שכן במכרה בעודה ארוסה אלא גרסינן מכרה ונתנה קיים ואפילו הכי בעי אי בעודה ארוסה מוכרת אפילו לכתחלה ופשטינן לך בעיא מברייתא דתניא אמר ר' יהודה אמרו לפני רבן גמליאל הואיל וזו אשתו וכו'.

ולפי זה הפירוש גרסינן בברייתא אמר להם אף זו לא תמכור ואם מכרה ונתנה קיים דכיון דבעיא רבן גמליאל מאי ס"ל לא אפשר למפשטה אלא ממילתיה דרבן גמליאל דאי משום דאמרו לו מה זו מכרה בטל אפשר דרבן גמליאל סבירא ליה מוכרת אפילו לכתחלה ואמרו לו פליגי עליה וסברי דמכרה בטל. לא כך השיבם ר"ג לחכמים אלא כך השיבם לפי זה הפי' נפרש דבתרתי פליג רבי חנינא בן עקביא מטעמא ובדינא לא כך השיבן שבארוסה לא היה צריך לתשובה על החדשים שהרי יש לחלק בין ארוסה לנשואה כמו שמפרש. ועוד דלא אמר לנו לא תמכור כב"ה אלא מוכרת לכתחלה כב"ש והכי גרסינן בברייתא דלא כך השיבן דבעיקר דינא פליג ר' חנינא עלה הא דרב יהודה ורב פפא אתא למימר דלא משבשין מתניתין ולא תקשי ברייתא דמתניתין ר' יהודה קתני לה דאית ליה כב"ה כדאוכחנא לעיל ואיהו מסיק למילתיה ואף על גב דעלה קאי רבי חנינא לא משום דמודה אלא מאי דלא פריש במתניתין פריש בברייתא ולפי זה הפירוש גרסי' ור' חנינא בן עקביא דאמר כב"ש ורש"י דחה זה הפי' משום דבמתני' גרסינן מוכרת ונותנת וקיים גבי עד שלא נשאת ונשאת וגם בברייתא דמייתי לעיל למפשט מינה לר' יהודה דיעבד קאמר לא גרסינן בה בתוספתא אמר להם אף זו לא תמכור אלא ה"ג בה הואיל וזו אשתו וזו אשתו מה זו מכרה בטל אף זו מכרה בטל אמר להם על החדשים כו' ולכך פי' רש"י הואיל דפשיטא להו דרבן גמליאל כב"ש ומוכרת לכתחלה כדתנן גבי עד שלא נשאת ונשאת אלא דבעי הני רבנן דאמרו לפני רבן גמליאל הואיל וזכה באשה וכו' אי פליגי עליה בלכתחלה בלחוד אבל דיעבד מודו דמכרה קיים ובהא דקא מהדר להו ר"ג על החדשים אנו בושים ה"ק אנו בושים כשאין אנו אומרים בהם מוכרת לכתחלה כב"ה או בעי למימר אפילו בדיעבד מכרה בטל ופשטא ליה מברייתא דקתני בה בהדיא מה זו מכרה בטל אף זו מכרה בטל אלמא ר"י אליבא דרבנן דאמרו לפני רבן גמליאל בדיעבד קאמרי ומכרה בטל.

ולהאי פירושא הא דקאמר ר' חנינא לא כך השיבם רבן גמליאל לא פליג אברייתא דר' יהודה אלא בטעמא דארוסה שלא היה צריך להשיב בארוסה בחדשים כו'. אלא בנשואה השיבם כן וגריס רש"י בברייתא דרבי חנינא אף זו לא תמכור ופריך עלה ממתניתין דקתני מוכרת לכתחלה. ומתרץ רב זביד תני מכרה והא דאין משבשין מתניתין

מקמי ברייתא היינו כי היכי דלימא רבן גמליאל כב"ה ולא כב"ש והשתא לרב זביד רבי יהודה ור' חנינא לא פליגי. דלרבי יהודה נמי אפשר דלר"ג נמי כב"ה דלכתחלה לא תמכור אלא דאמרו לו בעי למימר דאפילו בדיעבד מכרה בטל כדפשיטנא לעיל ורב פפא אתא למימר דלא תשבש מתניתין ולא תקשי לר' חנינא דברייתא דמתניתין ר' יהודה קתני לה לר' יהודה אליבא דרבן גמליאל מוכרת לכתחלה אלא דחכמים דאמרו לו ס"ל אפילו דיעבד מכרה בטל ורבי חנינא ס"ל אליבא דרבן גמליאל לא תמכור לכתחלה וגרש"י ז"ל ורבי יהודה דאמר כב"ש ולרב פפא לחוד פריך זהו תורף פי' רש"י.

ור"ח גריס במתניתין ובברייתא פי' רש"י אלא שפי' הבעיא בענין אחר וה"ק רבי יהודה דקאמר דאמרו לפני רבן גמליאל הואיל וזכה באשה כו'. אנפלו לה עד שלא תתארס קאי דקתני מוכרת לכתחלה ובהא פליגי דלא תמכור לכתחלה או אנפלו לה משנתארסה דאמרי ב"ה לא תמכור ואם מכרה קיים ועלה פליגי ואמרי דמכרה בטל ופשטינן לה מברייתא דקתני הואיל וזו אשתו וזו אשתו מה זו מכרה בטל אף זו מכרה בטל כלומר כי היכי בנפלו לה משנשאת מכרה בטל הכי נמי בנפלו לה משנתארסה מכרה בטל שהרי גם היא אשתו כמוה אלמא אסיפא קאי ובדיעבד קאמר. ע"כ ריב"ש ז"ל וכן כתב הריטב"א ז"ל עיין בחדושיו:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא איבעיא להו רבי יהודה אלכתחלה רבי יהודה דקאמר אליבא דרבן גמליאל דלכתחלה קאמר ואב"ש קאי דשמעינן ליה לרבן גמליאל דאמר תמכור לכתחלה כב"ש ואמרו לו אמאי קא אמרת תמכור לכתחלה הואיל ונשואה אשתו וארוסה אשתו מה נשואה שנפלו לה לאחר שנשאה מכרה בטל דברי הכל כדתני מתניתין הבעל מוציא כו'. אף זו ארוסה שנפלו לה משנתארסה מכרה בטל ואפילו בעודה ארוסה אמר להם על החדשים שאתם אומרים לי עליהם מה זו מכרה בטל אנו בושים על מה שאמרנו בטל אלא שאתם כו' ולא גרסינן בה אמר להם אף זו לא תמכור, וכן מצאתי בתוספתא.

מדקאמרי אף זו מכרה בטל ש"מ דיעבד נמי קשיא להו לא כך השיבם כדקאמרת דדיעבד אם מכרה ונתנה קיים אלא כך השיבם דאפילו לכתחילה מוכרת ונותנת וקיים לא אם אמרתם בנשואה בדין הוא שמכרה בטל שכן בעלה כו'. אמרו לו ר' הא תינח היכא דמכרה עד שלא נשאת ונשאת מהו אם מכרה אחר שנשאת אותם הנכסים שנפלו לה משנתארסה מהו הרי בעלה זכאי במציאתה ובמעשה ידיה בשעת מכירה. ה"ג אמר להם אף זו מוכרת ונותנת וקיים הואיל וזכה באשה שנשאת לו. ה"ג והא אנן תנן רבן גמליאל אומר אם מכרה ונתנה קיים דיעבד אין לכתחילה לא ואת אמרת מוכרת

לכתחילה תני במתני' אליבא דרבן גמליאל לא שמעי' מידי אלא מדב"ה פרכי' ליה לרבן גמליאל ור"ג ודאי ס"ל כב"ש דמוכרת לכתחילה האי מתניתין דקתני אם מכרה ונתנה קיים ר' יהודה היא ואליבא דרבן גמליאל ואמרו ליה נמי דרישא אדיעבד קאי רבן גמליאל כב"ה ברייתא דקתני מוכרת לכתחילה רבי חנינא אליבא דרבן גמליאל היא והיינו דקתני במתני' אמר רבי חנינא אמרו לפני רבן גמליאל כו' כלומר לא כך השיבם אלא לכתחילה השיבם ורבי חנינא בן עקביא דאמר כמאן כב"ש דאמרי לכתחילה שביק ב"ה ועביד כב"ש הלא ב"ש במקום ב"ה אינה משנה. ומשני ה"ק רבי חנינא במתני' תנא לא נחלקו כו' דבין עד שלא תתארס ובין שנתארסה אלו ואלו מודים דמוכרת והא דקתני פלוגתייהו במתניתין רבי יהודה היא דתני לה. עכ"ל רש"י במהדורא קמא:

וכתבו התוס' דבפי' רש"י מכתיבת ידו כתב שתי לשונות בלשון אחד פי' דהא דאיבעיא להו ר' יהודה אלכתחילה כו'. אריש קאי דתני עד שלא תתארס מודים ב"ש וב"ה שמוכרת ונותנת וקיים וקא מבעיא ליה השתא הנך אמרו לו אי בעי למימר דלכתחילה לא תמכור אבל בדיעבד מודו דמכרה קיים או דיעבד דאפילו בדיעבד בעי למימר דמכרה בטל ולפי זה הדין עמו דגרס בההיא ברייתא דמייתי מה זו מכרה בטל כו' אמר להם על החדשים כו' ולא גריס מה שכתוב בספרים בתר אף זו מכרה בטל אמר להם אף זו לא תמכור כו' אמרו לו הואיל וזכה באשה כו' אמר להם על החדשים כו' דודאי לא גרסינן ליה דהיכי קאמר אף זו לא תמכור והא תנן בהדיא דמודים ב"ש וב"ה שמוכרת לכתחילה ולשון אחר פי' לכתחילה אב"ש או דיעבד אב"ה ולפי' זה בחנם מחקו רש"י אלא לפי שאינו כתוב בתוספתא.

ולי נראה לאו בחנם מחקו הרב ז"ל דהא כתב רש"י דלהכי איבעיא להו אאמרו לו דרבי יהודה ולא ארבן גמליאל משום דארבן גמליאל פשיטא לן דס"ל כב"ש דמוכרת לכתחילה וכדכתיבנא לעיל בלשון רש"י הכתוב בפירושים כתיבת יד ובלשון ריב"ש ואיהו בפי' רש"י ז"ל כתי' במשנתנו ה"ג רבן גמליאל אומר אם מכרה ונתנה קיים ושמא דוקא בנשאת אבל במכרה כשהיא ארוסה ס"ל לרבן גמליאל כב"ש דמוכרת לכתחילה והיכי מצינן למגרס בברייתא אמר להם אף זו לא תמכור כו'. ואפילו תימא דלא שנא מ"מ ליכא למגרס הכין דהא אינהו שמעי מרבן גמליאל דלא תמכור לכתחלה והשיבו עליו הואיל וזו אשתו כו' וכיון שכן למה ליה למהדר להו אף זו לא תמכור כו' והא עלה קיימי ולקמן נפרש עוד זה בארוכה בס"ד. וכתב ר"ת דלא נהירא הני פירושים כלל דפי' א' לא נהירא דהא בכל הספרים גרסינן בההיא ברייתא דמייתי אמר להם אף זו לא

תמכור כו' ופי' שני לא נהירא דהא היכי בעי אי אמרו לפניו דר"ג שקלי וטרי אליבא דב"ש והא ב"ש במקום ב"ה אינה משנה ופשיטא דאדיעבד קיימי.

ונראה לר"ת דהכי פירושו לכתחילה וקאי אירישא דנפלו לה עד שלא תתארס דמוכרת לכתחילה וקא אמרי אינהו הואיל וזכה באשה לא יזכה בנכסים ולא תמכור לכתחילה כמו בנפלו לה משתתארס וקא מהדר להו על החדשים אנו בושים כלומר נפלו לה משתתארס שהם חדשים כו'. או דילמא דיעבד אסיפא דנפלו לה באירוסין קאי דאמרי ב"ה מכרה קיים וקא אמרי אינהו מכרה בטל כמו נפלו משנשאת והשיב להם על החדשים אנו בושים על אותם שנפלו משנשאת כו' ואתם מגלגלין את הישנים פי' לא שהם ישנים בשעת מכירה דהא בנפלו לה משנתארסה ומכרה באירוסין איירי דחדשים הם אלא כלומר שהם ישנים כשנשאת פי' לפי' כי אמרינן דאירישא קאי ולכתחילה היינו בראיה כמו בנפלו לה משתתארס וכי אמרינן דאסיפא קאי ובדיעבד היינו נמי בראיה דומיא דנפלו לה משנשאת ואין הכרח מצד עצמו לומר דהואיל וזכה באשה יזכה בנכסים דכיון דאין סברא לומר דאדיעבד דרישא פליג משום דנפלו לה עד שלא תתארס וכדבעי' למכתב בס"ד הלכך אלכתחילה נמי ליכא למימר אם לא בראיה אבל לפירוש רש"י ז"ל קמא כי קאמרי אלכתחילה היינו בלא ראיה ממקום אחר אלא קא מוכרח מצד עצמו דהואיל וזכה באשה דארוסה דין הוא שיזכה בנכסים דאע"ג דנפלו לה עד שלא תתארס מ"מ כיון דהמכירה היתה כשנתארסה וזכה בה דין הוא שיזכה בנכסים לענין שלא תמכור לכתחילה תדע כי אמרי' דאדיעבד דאפי' בדיעבד בעו למימר דמכרה בטל אע"ג דנפלו לה עד שלא נתארסה אין להביא לזה שום ראיה משום דוכתא אחריתי דליכא למתני' שום חלוקה דדמיא לזה כלל אלא קא מכרחי סברתם משום דזכה באשה דאיכא למימר כיון דאירסה וזכה בה קצת יזכה בנכסים קצת לענין שלא תמכור לכתחלה או דילמא כיון דלינשא קיימא דכל המארס דעתו לישא הלכך הויא ליה כנשואה ובדיעבד נמי מכרה בטל.

הכי ריהטא שיטת דרש"י קמא הלכך אין אנו לשנות תשובת ר"ג דעל החדשים אנו בושים כו' מאידך דר' חנינא בן עקביא דלעולם לא שייך אנו בושים אלא כי אמרת מכרה בטל וכדפרישנא במתני' ואע"ג דאינהו קיימי אלכתחלה דרישא אבל בדיעבד מודו מ"מ קא מהדר להו דכיון דמשום דזכה באשה דאירסה קא אמריתו דיזכה בנכסים מיהת שלא תמכור לכתחלה אע"ג דנפלו לה עד שלא תתארס מעתה כשתנשא דיזכה בה יותר למציאתה ולמעשה ידיה מגלגלין עלינו נמי מהאי טעמא דלהוי מכרה בטל אף על גב דנפלו לה עד שלא תתארס ואנו על החדשים אנו בושים כו' ודייק לשון מגלגלים דוק

ותשכח אבל לשיטת ר"ת דאי קאי אלכתחלה מדמינן נפלו לה עד שלא נתארסה לנפלו לה משנתארסה וכדכתיבנא הלכך על זה השיב ר"ג על החדשים אנו בושים כו' לחלק בין שנפלו לה קודם שנתארסה לנפלו לה אחר שנתארסה וכי אמרי' דקאי אסיפא ודיעבד לשיטת רבינו תם דמיא לדיעבד וכפי' שני של רש"י דלשיטת רש"י הכי פירושו ר' יהודה לכתחילה פירוש אמרו לו אלכתחלה פליגי דאמרי אמאי מוכרת לכתחלה לב"ש אבל בדיעבד מודו כב"ה או דילמא אדיעבד נמי פליגי פי' דלב"ה מה שמכרה כשהיא ארוסה מכרה קיים אפילו כשתנשא ואמרו לו פליגי דאיברא דבעודה ארוסה מכרה קיים שהרי אין לבעל בהם פירות אבל כשתנשא תבוטל מכירתה שמכרה או כשהיתה ארוסה והיינו דקא קרי להו רבן גמליאל ישנים מוציא עתה מה שנמכר מאז:

וז"ל ריב"ש אמר רבי יהודה אמרו לפני ר"ג הואיל וזכה באשה לא יזכה בנכסים פשטי' בגמרא דהנך חכמים דאמרו לו בעו מימר שיהא מכרה בטל בנפלו לה בעודה ארוסה כמו שנפלו לה משנשאת ואהדר להו ר"ג על החדשים דהיינו נפלו לה משנשאת אנו בושים על שהבעל מוציא מיד הלקוחות שהיה לנו לומר שאע"פ שהבעל אוכל פירות בנכסי אשתו היינו בעודן שלה אבל כיון שגוף הנכסים שלה היה לנו לומר שתוכל למכור את שלה והבעל יאכל פירות מן המעות שיתעסק בהם בסחורה או בענין אחר אלא שאתם מגלגלין עלינו את הישנים דהיינו נפלו לה כשהיא ארוסה ומכרה כשהיא ארוסה דומיא דנפלו לה משנשאת היינו משום דהני רבנן לא בעו למימר שיהא הבעל מוציא מיד הלקוחות קודם שתנשא שהרי בעודה ארוסה אין הבעל אוכל פירות וגם אם מתה אז אינו יורשה אלא לאחר שנשאת יוציא מן הלקוחות מה שמכרה בעודה ארוסה ומ"ה קרי להו ישנים שיוציא עתה מה שנמכר מאז ע"כ. אבל לשיטת ר"ת לא מצינן לפרושי הכי היכא דנפלו לה משנשאת תכף ומיד מכרה בטל הכי נמי בעו למימר בנפלו לה משנתארסה ונתארסה דמיד מכרה בטל דלא מחלקי' בינייהו כלל דאי מחלקינן בינייהו אף אנו נאמר דחלוקין הן לגמרי אלא בעו למימר ודאי דארוסה דמיא לנשואה לגמרי ומיד הויא מכרה בטל והלכך על כרחך נצטרך לפרושי דישנים נקרא בשנשאת וכמו שפי' ר"ת:

דף עח:

וז"**ל רש"י במהדורא קמא בפי' המשנה אמר רבי יהודה כו**'. מפרש רבן גמליאל אהיכא קאי אב"ה דאמרי אל תמכור לכתחלה או אב"ש דאמרי תמכור דקאמרי ליה הואיל וזכה באשה שנתארסה לו מי לא זכה בנכסים שנפלו לאחר שנתארסה. על נכסים חדשים

שנפלו לה משנשאת אנו בושים כלומר קשיא לנו מה שתקנו לבעל פירות תחת פרקונה דפרקונה לא שכיח ובדין הוא דתמכור אפילו לכתחלה אלא שתקנו לה חכמים ואתם מגלגלים עלינו הנכסים הישנים שנפלו לה עד שלא נשאת באירוסין דלא תמכור לאחר שנשאת שאם אתם אומרים דמכרה בטל בעודה ארוסה דאכתי חדשים הם כ"ש דמכרה בטל לאחר שנשאת קרי להם ישנים לאחר שנשאת ע"כ. ומשמע דהיינו כפי' ר"ת ז"ל.
ויש לי לפרש עוד דלשיטת רש"י לעולם פי' על החדשים היינו על הנכסים שנפלו לה משנשאת דאע"ג דאיבעיא לן אי אמרו לו שקלי וטרי אליבא דב"ש מיהו נפקא לן לדידן דכיון דקא מתמהי עלייהו דב"ש אמאי תמכור לכתחלה ממילא שמעינן מנייהו דבנשאת מכרה בטל ואהכי מהדר להו ר"ג על החדשים אנו בושים כו' פירוש דכיון דקא מתמהית עלייהו דב"ש כולי האי אע"ג דב"ש במקום ב"ה אינה משנה ממילא נשמע לדידן דכשנשאת מכרה בטל אפילו נפלו לה משנתארסה דלהכי אהני לן שקלא וטריא דב"ש משום דנפקא מינה לדידן היכא דנשאת הלכך קא מהדר להו על החדשים אנו בושים כו' ואי אדיעבד קיימי פירושו לשיטת רש"י דקשיא להו בדיעבד לב"ש ולכתחלה לב"ה דבעו למימר דאפי' בדיעבד מכרה בטל ותיקשי לב"ש דאמרי מוכרת לכתחלה ותקשי לב"ה דאמרי מכרה קיים וכן כתב רש"י או דילמא אדיעבד נמי פליגי כו' ולהכי כתבו קושיית ב"ש בהדי קושיית ב"ה לאשמועינן דסבירא ליה דמכרה לאחר שנשאת ב"ה נמי מודו דמכרה בטל דכיון דקא מתמהי עלייהו דב"ש אע"ג דאינה משנה אלמא דבעו למימר דמשנשאת מכרה בטל ואפילו לב"ה ולהכי הדר להו ר"ג על החדשים כו' אלא שאתם מגלגלים עלינו את הישנים פי' אע"ג דנשיב לכם אנפלו לה משנתארסה ומכרה כשנתארסה דלא דמי ארוסה לנשואה אכתי תשיבו לי ממכרה משנשאת דסבירא לכו דב"ה נמי מודו לכם ואהא אני משיב לכם על החדשים אנו בושים כו' אבל לשיטת ר"ת אין להם שקלא וטריא בב"ש כלל אלא אב"ה בלחוד קשיא אמאי מכרה קיים ואין בדבריהם רמז לענין מכרה משנשאת ולא מיירי אלא בנפלו לה משנתארסה ומכרה משנתארסה ואהא קא מהדר להו מעתה תיקשי מאי על הישנים והא חדשים נינהו:
וז"ל רבינו יהונתן אמר רבי יהודה אמרו לפני רבן גמליאל כו'. מפרש בגמרא דר' יהודה אדיעבד קאי ואב"ה קאי דקא שמעינן ליה לב"ה דאמרי לא תמכור ואם מכרה ונתנה קיים ואמרו לו אמאי קאמרת מכרה קיים הואיל וזכה באשה לא יזכה בנכסים ואפילו בדיעבד יהא מכרה בטל כדאשכחן בנפלו לה כשנשאת. אנו בושים כשאנו אומרים מכרה בטל כלומר קשה לנו מה שתקנו תחת פרקונה דפרקונה לא שכיח ובדין הוא דתהוי מכרה קיים אלא שתקנו לה חכמים שהבעל מוציא מיד הלקוחות לאלתר משום

פירות ואתם מגלגלים עלינו את הנכסים הישנים כלומר שיש זמן מרובה שנפלו דהיינו שנפלו לה עד שלא נשאת דנימא דתהוי מכרה בטל הלכך לא מחמרינן כולי האי ואם מכרה ונתנה קיים ע"כ. והיינו כשיטת ר"ת. ובסיפא פי' ז"ל וז"ל על החדשים כדפרש"י כלומר קרובים לנפילה אנו בושים וקשה לנו אמאי בטל כיון דזבנה דדי לנו להחמיר [שלא תמכור לכתחילה ואתם רוצים להחמיר] בישנים לנפילה דהיינו נפלו לה עד שלא נשאת ואע"פ שבשעת מכירה כבר נשאת לא איכפת לן להחמיר בה כל כך. ע"כ:

וז"ל תלמידי רבינו יונה אמר ר' יהודה אמרו לפני רבן גמליאל למה אמרו דבדיעבד מכרה קיים הואיל וזכה באשה שהיא ארוסתו ואסורה לכל העולם לא יזכה בנכסים ושלא תוכל היא למכור אמר להם על החדשים אנו בושים כו'. כלומר בשנפלו לה משנשאת אנו בושים ובטלנו מכירתה אלא שאתם רוצים לגלגל עלינו את הישנים אותם שנפלו לה קודם שנשאת שמכרה קודם שנשאה שגבי זה לא תהיה מכירתה קיימת. ע"כ:

וז"ל הר"י מטראני ז"ל הואיל וזכה באשה כו'. פי' ואמאי אמרי' אם מכרה ונתנה קיים אמר להם על החדשים אנו בושים דהיינו אחר שנשאת שהבעל מוציא מיד הלקוחות אנו בושים למה מוציא והלא הנכסים שלה הם ואתם מגלגלים עלינו עוד הישנים כשמכרה בעודה ארוסה ע"כ.

ומ"מ שיטת ר"ת ז"ל היינו כי קאמר בגמרא אלכתחילה או אדיעבד הוה ליה כאילו אמר אריסא או אסיפא דברישא ליכא למימר כי אם אלכתחילה אבדיעבד ליכא למימר מכרה בטל כיון דנפלו לה עד שלא נתארסה. ובסיפא ליכא למימר דקיימי כי אם אדיעבד דב"ש במקום ב"ה אינה משנה. וקשיא ליה ז"ל דאמאי לא נקט הבעיא אריסא קאי או אסיפא ותירץ שכן דרך התלמוד דבעי בלשון שפושט לבסוף ולא הוה שייך למימר ש"מ אסיפא שאין נזכר בברייתא לא ריסא ולא סיפא ואין להקשות דהוה ליה לאורוכי אריסא קאי או אסיפא ובדיעבד והיינו כי היכי דלא נטעי דקאי אב"ש לכך האריך וקאמר אסיפא ובדיעבד דלית לן לאורוכי וליכא למטעי דב"ש במקום ב"ה אינה משנה:

והרשב"א כתב וז"ל איבעיא להו רבי יהודה אלכתחלה או אדיעבד פי' ר"ח אנפלו לה עד שלא תתארס דמודים ב"ה שמוכרת לכתחילה או אנפלו לה משנתארסה דאמרי ב"ה דלכתחלה לא תמכור אלא שאם מכרה ונתנה קיים ואי קשיא לך א"כ הוה ליה למימר אריסא או אסיפא נ"ל משום דהוה ליה לאורוכי בלישניה ולמימר אריסא או אסיפא ואדב"ה ע"כ.

ולשיטת ר"ת שפיר גרסינן בברייתא דמייתי אמר להם אף זו לא תמכור כו'. ואע"ג דעלה מאי דקאמר איהו מעיקרא מכרה ונתנה קיים כב"ה קיימינן וכיון שכן למה להו

לאהדורי אף זו לא תמכור כו' והא עלה קאי המקשן תירצו בתוספות דה"ק בזה אני מודה שהיא כאשתו בענין שלא תמכור לכתחלה לומר דס"ל כב"ה ולהכי מהניא הקישא דזו אשתו דזו אשתו קאמרי אינהו לענין שלא תמכור לכתחלה דהכין הוא קושטא דמלתא. ולשיטת רש"י בפירושא בתרא ניחא טפי דאינהו בין ב"ש בין ב"ה הוו קא פרכי וכדפרשי' לעיל ואי הוה מהדר להו על החדשים אנו בושים כו' הוה אמרינן דנפלו לה משנתארסה ונתארסה כל אחד ואחד אזיל לשיטתיה ב"ש אזלי לשיטתייהו וב"ה אזלי לשיטתייהו לכך אהדר להו דאיברא ודאי קושטא דמלתא הוא שלא תמכור לכתחלה וכו' כב"ה ודלא כב"ש דסברי דתמכור לכתחלה.

ומיהו כתבו תלמידי רבינו יונה ז"ל ברוב הספרים כתוב אף זו לא תמכור ואם מכרה ונתנה קיים אמרו לו הואיל וזכה באשה לא יזכה בנכסים אמר להם על החדשים אנו בושים כו'. ורש"י אינו גורס אותו משום דקשה לו היאך אפשר לגרוס כן דאם אף זו לא תמכור נאמר על הארוסה למה לא תמכור לכתחלה ואם נפרש דעל הנשואה אתמר היכי קאמר דאם מכרה ונתנה קיים וכיון דנשואה בדיעבד מכירתה מכירה דין הוא דאם נפלו לה משנתארסה ועדיין היא ארוסה שתמכור לכתחלה אמרו לו הואיל וזכה באשה שהיא ארוסתו לא יזכה בנכסים ולא תוכל למכור אמר להם על החדשים אנו בושים שאינה מוכרת לכתחלה משנשאת אלא שאתם מגלגלין עלינו שלא תמכור בדיעבד ואסיקנא דכיון שנשאת אין מכירתה כלום ואפילו בדיעבד הבעל מוציא מן הלקוחות. ע"כ:

והריטב"א פי' כפי' ר"ת ובסוף פירושו כתב וז"ל ואפשר דגרסינן אמר להם אף זו לא תמכור ואף על פי שהם לא שאלו אלא על דיעבד דאפילו לכתחלה מודה ר"ג וה"ק אף זו שאתם שואלים עלי' למה מכרה קיים הא ודאי דין נשואה יש לה שלא תמכור לכתחלה אבל אם מכרה ונתנה קיים ע"כ.

ולפי' בתרא דרש"י ניחא דפשיט שפיר דאמרו לו דיעבד קשיא להו אבל לשיטת ר"ת ז"ל דהבעיא היינו אי קאי אירישא או אסיפא מנליה דקאי אסיפא דילמא אירישא קיימי ואפי' נפלו לה עד שלא נתארסה ונתארסה נמי מכרה בטל בדיעבד ותירצו בתוספתא דודאי אסיפא קאי דאירישא לא הוו אמרי מכרה בטל ועוד מדקא מהדר להם אף זו לא תמכור לכתחילה ש"מ דאסיפא קאי. ואדרבא לשיטת ר"ת ולגירסתו פשיט שפיר טפי לרש"י דלא גריס בברייתא דמייתי אמר להם אף זו לא תמכור כו' מנלן דאמרו לו דמתני' דאמרו הואיל וזכה באשה וכו' אדיעבד קיימי דילמא תרתי אמרו לו מעיקרא קשיא להו דאפילו בדיעבד מכרה בטל ואהדר להו על החדשים כו' והיינו ברייתא ושוב אמרו לו הואיל וזכה באשה כו' לומר דלכתחלה מיהת לא תמכור ואמאי מוכרת לכתחלה

לב"ש ועל זה אהדר להו נמי על החדשים כו'. וכפי שאלתם תשתנה פי' תשובת על החדשים אנו בושים כו' דוק ותשכח במאי דפרי' לעיל וכיוצא בזה מצינו בתלמוד בכמה דוכתי לשון אחד בשוה בסגנון אחד ופירושו משתנה כפום דוכתיה ולפי' ראשון דפי' רש"י קשיא טובא דהיכי פשיטא דהיכא דנפלו לה עד שלא נתארסה אמרו להם דאפילו בדיעבד מכרה בטל דילמא הך ברייתא מיירי בנפלו לה משנתארסה. ויישבו התוס' בדוחק דשפיר גרסינן אף זו לא תמכור כמו שכתוב בספרים אף לפי' קמא דפי' רש"י ולכך גירס עם פירושא בתרא ניחא דפשיט שפיר כנ"ל:

הואיל וזו אשתו כו' אף על גב דאיכא הפרש טובא בין ארוסה לנשואה מ"מ לענין אישות שוין הן דכי היכי דנשואה אסורה לכל העולם ה"נ ארוסתו אסורה לכל העולם והיינו דקאמרי הואיל וזו אשתו כו' ועוד כיון דעומדת לינשא כנשואה דמיא וכשכתבו התוס' לעיל וכ"ש כיון דכבר נשאת הרי למפרע נדונה הארוסה כנשואה ואי מפרשים אף זו מכרה בטל לכשתנשא תהיה למפרע מה שמכרה בעודה ארוסה בטלה וכדפרשי' לעיל בשם ריב"ש אתיא שפיר טפי כנ"ל:

אמר להם על החדשים אנו בושים כו'. קצת קשה בשלמא על שאלת הואיל וזכה באשה וכו' שייך שפיר לאהדורי על החדשים וכו' לומר דאפילו בנשואה שזכה ממש אנו בושים והיאך נגלגל עלינו את הישנים אבל כי שיילינן דנקיש ארוסה לנשואה מה זו תשובה על החדשים כו' יהיה נמי כן בארוסה ונקיש על זה ועל זה דסוף סוף תקשי דנקיש להו. וי"ל דה"ק על החדשים אנו בושים על מה שאמרנו בטל אפילו שלא נלמוד מהם לאחרים אלא עליהם עצמם אנו בושים דקשה לומר בטל והיכי בו נילף מהם וה"ק שאתם מגלגלים עלינו על מה שאמרנו בחדשים בטל אתם רוצים לגלגל עלינו את הישנים לומר מה זו מכרה בטל ודיינו לעמוד בשלנו והבו דלא להוסיף עלה וכן פרש"י ז"ל אנו בושים על מה שאמרנו בטל אלא שאתם אומרים לי עליהם מה זו מכרה בטל ול"ג אמר להם אף זו לא תמכור כו'. ע"כ:

וז"ל תלמידי הרשב"א הואיל וזו אשתו וזו אשתו כלומר עד שלא נשאת ונשאת אשתו וארוסתו נמי אשתו מה זו מכרה בטל כו'. אמרו לו הואיל וזכה באשה כו' כלומר וכיון שנשאת אמאי מכרה קיים אפילו בדיעבד אמר להם על החדשים כו' כלומר על הנכסים שנפלו לה מחדש לאחר שנשאת אנו בושים למה לא תמכור לפחות בדיעבד ואתם באים להוסיף עליהם אפילו אותן שנפלו לה קודם שנשאת. ע"כ:

לא כך השיבן הא כתיבנא לעיל דרש"י במהדורא קמא פי' דה"ק לא כך השיבן כדאמר בדיעבד אם מכרה ונתנה קיים אלא כך השיבן דאפילו לכתחלה מוכרת ונותנת קיים.

והרשב"א כתב וז"ל לא כך השיבן כלומר שאם עד שלא נשאת ונשאת לא תמכור לכתחילה אלא כך השיבן שאפילו נשאת מוכרת ונותנת וקיים כדפרש"י ופליג אדרבי יהודה דאמר לכתחלה לא תמכור:

וז"ל תלמידי הרשב"א לא כך השיבן אלא כך השיבן לא אם אמרתם בנשואה כלומר אפילו לדבריכם שאתם מקשים לי מנפלו לה עד שלא נשאת ונשאת ואתם סבורין שאני אמרתי בכל צד שמכרה בטל אינו קשה כלל דהפרש גדול יש בין ארוסה לכבר נשואה שכן בעלה זכאי במציאתה ודין הוא בארוסה שתמכור אפילו לכתחלה ובנשואה לא וקשה לי קצת דמאי קא מבעיא להו עד שלא נשאת ונשאת דהא מכלל תשובתו משמע הכי ואי משום דבעי מיניה לדבריו לא הוה ליה למנקט האי לישנא עד שלא נשאת ונשאת. ע"כ:

ורש"י כתב לא כך השיבם. בעוד שדנו לפניו במוכרת ועודה ארוסה לא הוצרך להשיבם על החדשים אנו בושים שהרי תשובה נצחת יש כאן שיש להפריש בין ארוסה לנשואה וכן השיבן עליה לא אם אמרתם כו'. פי' לפי' לגירסת רש"י דלא גריס בדברי רבי יהודה אף זו לא תמכור ע"כ לא קאי מאי דקאמר דתנינא לא כך השיבן כו' אלא אתשובת לא על החדשים כו' קאי ואע"ג דסוף סוף לדידיה נמי הרי השיבן כך לבסוף מ"מ קא מהדר ליה דבעוד שדנו לפניו במוכרת בעודה ארוסה לא הוצרכו להשיבם כך ולשיטת רש"י ניחא דלא גריס בברייתא דר' יהודה אף זו לא תמכור כו' אלא על מה שאמרו הואיל וזו אשתו כו' השיבן על החדשים כו' ועל זה קא מהדר ליה רבי חנינא לא כך השיבן דלא פריש בין ארוס לנשואה יש תשובה נצחת בלא תשובת על החדשים כו' והיינו לא אם אמרת כו' דהיינו נמי להפריש בין ארוסה לנשואה אבל לגירסת ר"ת ז"ל דמעיקרא אקשו הואיל וזו אשתו כו' ועל זה השיבן אף זו לא תמכור וכו' דהיינו לומר דלהכי דוקא נקשינהו ארוסה לנשואה דלא תמכור לכתחילה. והקשו עוד הואיל וזכה באשה כו' פי' דארסה ואינו מטעם הקש לנשואה ועל זה השיבן על החדשים כו' מעתה איך שייך למימר אתשובת על החדשים כו' לא כך השיבן אבל כך השיבן לא אם אמרתם כו' והרי תשובת על החדשים כו' לא בא אלא לתרץ אמאי לא אמרינן הואיל וזכה באשה כו' דאינו טעם הקש לנשואה ועל זה היכי שייך תשובת לא אם אמרתם וכו'.

לכך פירשו בתוספות לא כך השיב רבן גמליאל לחכמים פי' על הארוסה ששאלו לא הוצרך להשיבם כדאמרת דתשובה מעולה ונצחת השיבם על הארוסה פי' לפירושו לא קאי רבי חנינא על הקש הנשואה בלחוד אלא לתרץ על הארוסה ששאלו הואיל וזכה באשה כו' ועיקר התשובה בגמר לשונו הוא נתפס דקאמר תאמרו בארוסה שאין בעלה

זכאי כו' פי' כיון דאין זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה לא זכה באשה מקרי וכיון שכן לא יזכה בנכסים ואע"ג דקא אמרת נמי לא אם אמרת כו' דמשמע דקאי לתרץ הקישא דנשואה אה"נ דבהכי מתרצה נמי הקישא דנשואה ומיהו עיקר מאי דתנן עלה לדעת רבי חנינא היינו לתרץ הואיל וזכה באשה כו' וכדכתיבנא ואין לפרש לגירסת התוס' דגרסי בדברי רבי יהודה אמר להם אף זו לא תמכור כו' דאהכי קא מהדר רבי חנינא לא כך השיבן רבן גמליאל וכו' דהא התוספות גורסין בדברי רב זביד לקמן תני אם מכרה ונתנה קיים וכיון שכן בהכי לא פליגי רבי יהודה ורבי חנינא כנ"ל ולקמיה בסמוך אכתוב עוד בזה בלשון הרשב"א ז"ל:

והאנן תנן כו'. בפירושי רש"י שלנו כתוב ה"ג. והאנן תנן עד שלא נשאת ונשאת רבן גמליאל אומר אם מכרה ונתנה קיים אמר רב זביד תני מוכרת ונותנת וקיים. עוד כתוב ה"ג ורבי חנינא בן עקביא דאמר כמאן כו' וכן כתבו התוספות משמו של רש"י והקשו עליו דאדרבה הוה ליה להגיה הברייתא מקמי מתני' ולזה יש לתרץ דניחא ליה להגיה המשנה דאין הכרח מהמשנה אי גרסי הכי או הכי אבל מהברייתא יש הכרח וגרסי בה אף זו מוכרת כו' דע"כ בארוסה משמע דסבירא ליה לרבן גמליאל דמוכרת לכתחלה אליבא דרבי חנינא מדקאמר לא כן השיבן כו' פי' דעל הארוסה יש להשיב תשובה נצחת ואי אמרת בארוסה ס"ל דבדיעבד הוא דמכרה קיים ולא לכתחלה אדרבה תשובת על החדשים אנו בושים כו' ניחא טפי דבהכי קיימינן דלכתחלה לא תמכור ולא מהניא אלא לענין דלא תהא מכרה בטל אבל שפיר אמרינן דלכתחלה לא תמכור ומיהו תשובת לא אם אמרת בנשואה כו' מהניא אפילו שתמכור לכתחלה ואי רבן גמליאל ס"ל בארוסה דלא תמכור לכתחלה אדרבה תשובת על החדשים כו' ניחא טפי ואמאי קאמר רבי חנינא לא כך השיבן כו' אלא ודאי דס"ל בארוסה דמוכרת לכתחלה מעתה ע"כ אית לן למתני בברייתא אמר להם אף זו מוכרת כו' מדקתני אף זו ולית ליה להגיה ולהסיר מלת אף (זאת) [זו] וכתב רש"י בפ' קמא דסנהדרין אין דרך התנא להחליף בין גירסת מלה למלה אחרת.

ומיהו כתב הרשב"א ז"ל בפרק מי שאחזו דכשאנו צריכים לומר חסורי מחסרא ויש חסורי מחסרא דחוק ואחר בלתי דחוק טוב לנו לאחוז הדחוק אם סברא או טעם מסייע ע"כ. וכיון שכן תקשי דאדרבה היה לנו לדחוק ולהגיה הברייתא כי היכי דתיקום רבן גמליאל כב"ה ועוד הקשו היכי דפריך בסמוך לרב פפא ורבי חנינא בן עקביא כב"ש טפי הוה ליה למפרך לרב זביד ולזה תירץ הרשב"א דנטר עד סיפא דאוקמתא ופריך בין לרב זביד בין לרב פפא ומיהו קשיא להו להתוס' דתירוצא דמתרצינן דהכי קאמר לא

נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה פירוש דרבי חנינא קאמר דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה לא מצינן לתרוצי הכין לרב זביד דאם ר' חנינא בן עקביא ור' יהודה שניהם לא שנו פלוגתא דב"ש וב"ה אם כן מי שנאה.

ונראה לי ליישב פירושו דאיברא ודאי דכי מגהינן הברייתא הויא ודאי ר"ג כב"ה ומיהו חכמים שחלקו עליו דהיינו אמרו לו מתוקמי כב"ש ועדיף לן לאוקמי אמרו לו דהיינו חכמים כב"ה מלאוקמי רבן גמליאל כב"ה תדע דמעיקרא לא שקלינן וטרינן אלא אליבייהו מאי ס"ל אי אלכתחלה פליגי ומודו בדיעבד כב"ה או אדיעבד נמי פליגי וכדפירש רש"י במהדורא בתרא אלמא דאמרו לו עדיף לן משום דהוו רבים ואינהו נינהו בעינן לאוקמינהו כב"ה וא"ת והא אינהו ע"כ לא אתו אפילו כב"ה דאינהו בעו למימר דמכרה בטל וכדקאמרי ליה הואיל וזכה באשה כו' ונ"ל דאינהו עיקר סברתם היינו כב"ה דלא תמכור לכתחלה ובדיעבד מכרה קיים אלא דבעי לאקשויי עלה דרבן גמליאל דס"ל כב"ש דתמכור לכתחלה דאפילו בדיעבד מכרה בטל כדי שאם ישיב על זאת דכיון דנפלו לה קודם נשואין לכך לא יהא מכרה בטל יעלה בידנו דכל הפחות מיהא לא תמכור לכתחלה כב"ה ור"ג הבין כוונתם ואסיק להו דרגא לומר דאפי' על החדשים היינו דנפל לה משנשאת אנו בושים וקשה לנו לומר מכרה בטל מעתה נפלו לה משנתארסה תמכור אפילו לכתחלה כנ"ל ליישב שיטת רש"י כפי הכתוב בפירושנו וניחא דאין אנו מחדשין מחלוקת חדש אלא פלוגתא דב"ש וב"ה בלחוד דב"ש ס"ל תמכור לכתחלה וב"ה ס"ל לא תמכור לכתחלה ואין מי שיסבור דאפילו בדיעבד מכרה בטל וניחא נמי דלא פריך בסמוך אלא לרב פפא דמשני הא רבי יהודה אליבא דרבן גמליאל כו' דאלמא סברת רבן גמליאל עיקר כיון דפליגי בה תנאי אבל רב זביד ס"ל דאמרו לו הם עיקר וסברת רבן גמליאל אינה עיקר ולהכי ניחא ליה לדידיה וכדכתיבנא כנ"ל והא כתיבנא לעיל לשון רש"י הכתוב בספרים ישנים ופירושו עלה בפי' ר"ח וכך היה לו לריב"ש בפירושי רש"י שלו וכן הריטב"א וכדכתיבנא לעיל:

וז"ל הרשב"א ה"ג רש"י אמר להם אף זו מוכרת ונותנת וקיים כו'. והא אנן תנן עד שלא נשאת ונשאת רבן גמליאל אומר אם מכרה ונתנה קיים אמר רב זביד תני מוכרת כלומר תני במתניתין מוכרת לכתחלה ולפי גירסא זו הוה מצי לאקשויי נמי לרב זביד ולרבי חנינא בן עקביא כב"ש כדאקשינן לאוקמתא דרב פפא אלא דנטר עד סיפא דאוקמתא ופריך בין לרב זביד בין לרב פפא וא"ת ומאי דוחקיה דרב זביד דסמי מתני' מקמי ברייתא לימא תני בברייתא אם מכרה תירץ הראב"ד א"כ ר' חנינא בן עקביא היינו ר' יהודה

ובודאי משמע דפליגי ע"כ. והרא"ש הקשה על זה דאי ידע פלוגתיה דתנאי טפי הוה ניחא לאוקמי כתנאי כדאוקמא רב פפא ממה שמשבש מתני' ע"כ.

עוד כתב הרשב"א וז"ל אבל ר"ח גריס תני אם מכרה כלומר לא תתני בברייתא מוכרת אלא אם מכרה ואדיעבד היתה השאלה ואדיעבד השיבן שמכרה קיים וה"ה לעד שלא נשאת ונשאת שמכרה קיים וליכא בין ר' יהודה ורבי חנינא אלא שזה אומר בדרך זה השיבן ורבי חנינא אומר לא בדרך זה השיבן אלא בטעם השיבן דלא אם אמרת בנשואה כו'. והשתא אתי שפיר דר' חנינא בן עקביא לא פריך אב"ש אלא לרב פפא בלחוד ונ"ל דה"נ מוכח בירושלמי דגרסינן התם [ה"ב] אמר ר' חנינא בן עקביא לא כן השיבן רבן גמליאל אלא כך השיבן לא אם אמרת בנשואה כו' אמרו לו עד שלא נשאת ונשאת תוכיח שהוא זכאי במעשה ידיה ובהפרת נדריה ואת מודה לן שלא תמכור ושלא תתן אמר להם כך אני מודה לכם שלא תמכור ושלא תתן ואם מכרה ונתנה מכרה קיים. אלמא אף לדברי רבי חנינא בן עקביא מודה רבן גמליאל דעד שלא נשאת ונשאת לא תמכור לכתחלה ואתיא הא דירושלמי כאוקמתא דרב זביד כנ"ל. ע"כ:

רב ושמואל דאמרי תרווייהו בין שנפלו כו'. ונשאת הבעל מוציא מיד הלקוחות הואיל ובשעת מכירה זכאי הוא במציאתה ובמעשה ידיה. רש"י במהדורא קמא:

כמאן דלא כרבי יהודה ודלא כר' חנינא כו'. והא דלא קאמר דכרבנן דאמרו לו ס"ל דאמרי עד שלא נשאת ונשאת מכרה בטל משום דאפשר דלא אמרי הכי אלא בנפלו לה עד שלא נשאת אף בעודה ארוסה אבל עד שלא תתארס לא ומ"ה מייתי מדרבותינו דמפרשי מלתייהו אפילו עד שלא תתארס א"נ דרבנן דאמרו לו בעיא בלחוד הוא דקא בעו ולא ס"ל הכי. ריב"ש ז"ל.

וכתבו התוס' דליתא להאי פירושא בתרא דלקמן בפרק הכותב תנן אם כן למה כתב לה דין ודברים שאם מכרה ונתנה קיים ומוקי לה בגמרא בכותב לה בעודה ארוסה ומסתמא בעודה ארוסה נמי נפלו ואפ"ה טעמא דכתב לה דין ודברים הא לאו הכי מכרה בטל ואי אמרו לו לא ס"ל הכי אלא בעיא בעלמא הויא ור"ג לא חש להו ואינהו נמי לא חיישי והדרי בהו כמאן מוקמת לה להאי מתני'. ואין סברא לומר דאתיא כרבותינו דהא רבותינו חזרו ונמנו אחר משנתנו ואמרו שהבעל מוציא מיד הלקוחות ואין לך לומר דמה שחזרו ונמנו היינו בנפלו לה עד שלא נתארסה ונשאה וכדאמרינן רבותינו חזרו ונמנו בין שנפלו עד שלא תתארס כו' דמ"מ מאן אמר דעד שלא נשאת ונשאת מכרה בטל הא לא אשכחן תנא דס"ל הכי כי היכי דנוקי מתני' דהכותב כוותיה אלא ודאי אמרו לו הואיל סבירא להו הכי ומתני' דהכותב אתיא כוותייהו.

ולפירושא קמא דכתב ריב"ש נמי קשיא דמשמע דכי אמרינן כמאן לא כרבי יהודה ולא כר' חנינא ארבן גמליאל קאי ואשנויי דרב פפא דקא משני הא רבי יהודה אליבא דרבן גמליאל הא ר' חנינא אליבא דרבן גמליאל וה"ק לא כרבי יהודה אליבא דרבן גמליאל דאם מכרה ונתנה קיים ולא כרבי חנינא אליבא דרבן גמליאל דמוכרת נמי לכתחלה וכיון שכן קשיא למה לי למנקט רבי יהודה ורבי חנינא כלל לימא בקוצר כמאן דלא כרבן גמליאל דהא רבן גמליאל איכא מאן דאמר דלכתחלה נמי מוכרת.

לכך פירשו בתוספות דהכי קאמר לא נאמרו לפניו דרבי יהודה ולא נאמרו לפניו דרבי חנינא פי' דרבי יהודה ור' חנינא פליגי נמי בסברת אמרו לו דרבי יהודה סבר דלא אמרו לפניו כי אם על הארוסה דהא מכרה בטל ובודאי דבעיא בעלמא הויא דאין להם לחלוק על ב"ש וב"ה דמודו דמכרה קיים וכשהשיבן לא ענו עוד אלמא משמע דאמרו לו נמי ס"ל דעד שלא נשאת ונשאת מכרה קיים אבל רבי חנינא ס"ל דמעיקרא אמרו לו על הארוסה והשיבן תשובה נצחת על הארוסה והודו לו דהיינו כב"ה ושוב אמרו לו על הנשואה פי' נפלו לה משנתארסה ונשאת ובזה לא איירו ב"ה כלל וס"ל לאמרו לו דעל כורחין לא קאמר ב"ה דמכרה קיים אלא בנפלו לה משנתארסה ונתארסה אבל נשאת אפילו ב"ה מודו דמכרה בטל ודחה אותם רבן גמליאל בדחייה בעלמא לומר על החדשים אנו בושים כו'. והם עמדו בסברתם והלכך הכי פריך תלמודא לא כרבי יהודה ולא כר' חנינא פי' לא כאמרו לפניו דרבי יהודה ולא כאמרו לפניו דרבי חנינא דתרווייהו מודו בעד שלא נתארסה ונשאת מכרה קיים ולא פליגי אלא בנתארסה ונשאת דס"ל לרבי יהודה דאמרו לו נמי ס"ל דמכרה קיים דכיון דהשיבן תשובה נצחת על הארוסה לא ענו עוד דאינהו נמי מעיקרא בדרך בעיא בעלמא קא בעו מיניה דהא ודאי לא הוו קא מפלגי עלייהו דב"ש וב"ה וכדכתיבנא.

וע"כ יש לפרש כן דאי תרווייהו אמרו לו בין דרבי יהודה בין דרבי חנינא ס"ל מכרה בטל לא הוה ליה לתלמודא למנקט לא כרבי יהודה ולא כרבי חנינא אלא הכי הוה ליה למנקט לא כאמרו לו ולא כרבן גמליאל. וקשה קצת על זה דכיון דאמרו לו דרבי יהודה ס"ל דמכרה קיים ולרבי חנינא נמי רבן גמליאל מיהא ס"ל דמכרה קיים היכי מתוקם ההיא דהכותב אטו כאמרו לו דרבי חנינא בלחוד תתוקם סתם מתני' דהכותב ולשיטת המפרשים דקא מפרשי כמאן לא כרבי יהודה כו' דארבן גמליאל קאי ניחא דאיכא למימר דבין אמרו לו דרבי יהודה ובין אמרו לו דרבי חנינא סבירא ליה דמכרה בטל ולשיטת התוס' דאמרו לו דרבי יהודה סבירא ליה דמכרה קיים לא מתוקמא מתני' דהכותב כוותיה כלל לא כאמרו לו ולא כרבן גמליאל. ויש לתרץ דאף על גב דאינהו חזרו

בהו מסברתם לדעת ר' יהודה וכדכתיבנא מ"מ הרי אמרו לפני רבן גמליאל כן מעיקרא ולרבי חנינא עמדו בסברתם וכדכתיבנא מעתה שפיר אתיא מתני' דהכותב כוותייהו דכרבן גמליאל ליכא לאוקמי מתני' כלל דאיהו לעולם הוה סבירא ליה דמכרה קיים:

והרשב"א כתב בריש הכותב וז"ל אם כן למה כתב לה דין ודברים וא"ת ואי משום האי למאי איצטריך לאתויי והא ממילא נמי הכי דינא בנכסים שנפלו לה עד שלא נשאת ונשאת שאם מכרה ונתנה קיים למאי דס"ל לתנא דמתני' עד דאתו רבנן וחזרו ונמנו שמכרה בטל ותירץ הרמב"ן דשמעינן מינה דמסתלק הוא ואפי' מנכסים שנפלו לה לאחר שתנשא משום דסליק דעלמא הוא ובמה שאינו ראוי לו עדיין אדם מתנה בו שלא יזכה בו כדאיתא בגמרא ומיהו בירושלמי לא משמע הכי דגרסינן התם [פ"ט ה"א] ר' ירמיה בעי קומי ר' זעירא כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ונפלו לה אחר מכן מהו ויש אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו ותירץ הוא נר"ו דהא דירוש' בכתב לה משנשאת ושאלו אם אדם מסלק עצמו בלשון כזה מאותן נכסים שאין לו עכשיו כשם שאדם מסלק עצמו בכך כשהיא ארוסה ור' זעירא שהשיב לו שאינו מתנה סבור דכיון שנשאת ידו כידה אף במה שעתיד לבא לידה אבל בעוד ארוסה תנאו קיים בכל הנכסים שיבאו לה לעולם.

ואכתי אין ענין הירושלמי מתחוור לפי דבריו דהא משמע דמשום שאינו ברשותו הוא שאינו מסתלק הא ישנו ברשותו מסתלק בהפך מה שאומר רבינו דלפי דבריו במה שכבר נפלו לה לא מבעיא ליה דאינו מועיל וכשנפלו לה לאחר מכאן דוקא היתה שאלה ואין במשמע של שאלה שם נראה כן ולתרץ קושייתינו אני אומר דנפקא מינה למכור לכתחלה דאלו לא התנה לא תמכור לכתחלה ואלו באה לימלך אומרים לה אל תמכור והשתא אפילו לכתחלה יועצין אותה שתמכור. ע"כ:

וריב"ש כתב שם דליתא להאי תירוצא דהרשב"א דא"כ לא הוה ליה למתני הכא במתני' דהכותב שאם מכרה ונתנה קיים והוה ליה למתני שמוכרת לכתחלה דכל עיקר לא אתיא לאשמועינן אלא דלכתחלה מוכרת ולפיכך כתב הרמב"ן דמתני' לנכסים שנפלו לה לאחר שנשאת איצטריך ואף על גב דמוקמינן לה שכתב לה בעודה ארוסה מהני אפילו לנכסים שיפלו לה לאחר מכאן כשנשאה דהאי לישנא תנאה ואפילו על דבר שלא בא לעולם אדם מתנה ומיהו בירושלמי לא משמע הכי ר' ירמיה בעי קמי רבי זעירא כו'. ועדיין תירץ הרמב"ן דבירושלמי לא בעי אלא בכותב לה משנשאת אם אדם מסלק עצמו בלשון הזה מאותן נכסים שאין לה עכשו כשם שאדם מסתלק עצמו בכך בכותב לה ועודה ארוסה והשיב דכיון שנשאה ידו כידה אף במה שעתיד לבא לידה.

ולדבריו פירוש הירושלמי הוא כן שלשון סליק אי אפשר שהרי ידו כידה אף במה שעתיד ליפול לה וא"כ היה צריך ללשון מתנה ובלשון מתנה אי אפשר שהרי לא נפלו לה עדיין ואין אדם מקנה מה שאינו ברשותו וא"כ אחר שנשאת אי אפשר להסתלק מנכסים שאינן אז ברשותו בשום ענין ומיהו השתא לדידן דאית לן תקנת ארוסה האי תנאה מהני לגופה של קרקע שאם מכרה ונתנה קיים שאם לא כתב לה כן היה מוציא מיד הלקוחות גופה של קרקע לאחר מיתה משום תקנת אושא ואפשר דמתני' אית לה תקנת אושא דהא רבי דמסדר למתני' בתר תקנת אושא הוא דהולכי אושא קדמי כמה שני לרבי אלא דאנן לא אמרינן אלא דלאו הכרחא הוא דמתני' אית לה תקנת אושא אבל אפשר דאית לה והכי משמע בגמרא דמקשינן ואימא מפרי סליק נפשיה מגופה של קרקע לא סליק נפשיה וכמו שאפרש בגמרא בע"ה כן כתב ריב"ש שם בריש הכותב:

אינהו דאמרו כרבותינו פי' ולפי שלא היתה ברייתא דרבותינו שגורה במדרש עשאוה מימרא ולא אמרו הלכה כרבותינו. הריטב"א ז"ל.

ולא נהירא דממה נפשך אי ידעו כוחן דרבותינו הכי קאמרי אמאי אמרי ליה משמיה דנפשייהו ולא משמיה דרבותינו ואי לא ידעי כוחן דרבותינו הדרא קושיא לדוכתא כי אמרוה רב ושמואל כמאן אמרוה לא כרבי יהודה ולא כרבי חנינא והנכון דה"פ אינהו דאמור כרבותינו כו' פי' וכי אמרוה רב ושמואל מעיקרא לאו משמיה דנפשייהו אמרו לה אלא משמיה דרבותינו אמרוה כנ"ל:

לימא תנינא לתקנת אושא דתניא כו'. כלומר מפורשת היא במשנתנו וא"כ מה תקנו ופרקינן מתני' בחייה ולפירות אי מתני' הוה אמינא דוקא בחייה ולפירות אבל לאחר מיתתה יחזור ללקוחות ואתו אינהו ופירשו דאפילו לאחר מיתה הם של בעל ולעולם איכא למימר דתקנת אושא כמשנתנו כך פי' הראב"ד. תלמיד הרשב"א. וכן פירש ריב"ש וכדכתיבנא לעיל בסמוך ורש"י לא פי' כן.

וכן פירשו תלמידי רבינו יונה וז"ל לימא תנינא לתקנת אושא כלומר מתוך משנה זו נראה שאשה שמכרה משנשאת מכרה בטל והבעל מוציא מיד הלקוחות וכיון שכן למה הוצרכו לתקנת אושא שהרי שנינו אותו במשנה ומהדרינן מתני' בחייה ולפירות תקנת אושא בגופה של קרקע ולאחר מיתה כלומר מה ששנינו במשנה אינו תקנת אושא דמתני' מיירי באשה שמכרה ועדיין היא בחיים ומאי דאמרינן דמכרה בטל לענין הפירות אתמר דכיון שהבעל זכה בפירות אינה יכולה למכור זכותו אבל מ"מ מכירת גוף הקרקע לא נתבטל כי שמא ימות הוא תחלה ותהיה מכירתה מכירה גמורה אבל תקנת אושא שאמרו הבעל מוציא מיד הלקוחות היא בגופה של קרקע ושמתה היא בחייו והיה מן

הדין דכיון שהנכסים שלה היו שתהיה מכירתה מכירה קיימת ולא יירש הבעל אלא מה שישאר בשעת פטירתה כדין כל שאר היורשין אבל חכמים תקנו שהבעל יוציא מיד הלקוחות שאם לא היה תקנה זו כל אשה שבעולם לא היתה מנחת ירושתה לבעלה אלא היתה נותנת לבניה או לאחיה נמצא עכשו דמתני' לא איירי בתקנת אושא כלל. עד כאן:

וז"ל רש"י במהדורא קמא לימא תנינא כו'. דכיון דתנא הבעל יוציא מיד הלקוחות לאכילת פירות וה"ה דמוציא מיד הלקוחות לאחר מיתה דשויוה רבנן לבעל לוקח ראשון וכיון דתנינן לה במתני' מאי תקנת אושא איכא ומשני מתני' דקתני הבעל מוציא מיד הלקוחות בחיי האשה אבל לאחר מיתת אשה הדרא ארעא ללקוחות והדרי פירי ובאושא תקן דמוציא גוף הקרקע לאחר מיתת האשה דבעל יורש הוי. ע"כ:

מתני' רבי שמעון חולק בין נכסים לנכסים כלומר רבי שמעון משוי חילוק בין נכסים לנכסים דקאמר נכסים הידועים בין שנפלו לה משנשאת ובין שנפלו לה משנתארסה ונשאת לא תמכור. ה"ג שאינם ידועים לבעל לא תמכור ואם מכרה ונתנה קיים. רש"י במהדורא קמא:

וכתב הרא"ה דר' שמעון אסיפא קאי דאמרי עד שלא נשאת ונשאת אבל כשנפלו לה משנשאת בהא דכ"ע שאם מכרה ונתנה הבעל מוציא מיד הלקוחות ולא שני לן בהו כלל עד כאן.

ורבינו יהונתן כתב דאנפלו לה משנשאת קאי דאמר ת"ק דמכרה בטל בין שהם ידועין לבעל בין שאינם ידועים לבעל ואיהו קאמר דכיון שאינן ידועים לבעל בדיעבד מכרה קיים וכן כתבו תלמידי הרשב"א דר"ש אירשא קאי דקתני נפלו לה משנשאת הבעל מוציא מיד הלקוחות ולומר דדוקא בנכסים הידועים לבעל אבל בנכסים שאינן ידועים לא תמכור לכתחלה ואם מכרה קיים. ואיכא למידק קצת למה ליה לאורוכי ולמימר ר"ש חולק בין נכסים לנכסים כו' לתני בקוצר ר' שמעון אומר בד"א בנכסים הידועים לבעל אבל שאינן ידועים לבעל לא תמכור כו' ואם היינו מפרשים דר"ש קאי בין אירשא בין אסיפא הוה ניחא וה"ק דתנא קמא משוי חלוק בין נפלו לה משנתארסה בין נפלו לה משנשאת מכרה בטל ונכסים שאינם ידועים בין נפלו לה משנתארסה בין נפלו לה משנשאת מכרה קיים וכן משמע מלשונו של רש"י במהדורא קמא וכדכתיבנא ומיהו המפרשים ז"ל לא פירשו וכדכתיבנא כנ"ל:

ונפלו לה נכסים במדינת הים פי' לאו דוקא מדינת הים ה"ה שנפלו לה כאן ולא נודעו לבעל אלא דאורחא דמלתא נקט. הריטב"א ז"ל.

וכתב הרא"ש דמתוך פרש"י לא משמע הכי דלא מקרי שאינן ידועים אלא בדבר שלא

היה מצפה שתפול לה אותה ירושה ע"כ. ולא ידעתי היאך למד כן מלשונו של רש"י שהרב לא כתב כן אלא גבי ידועים מקרקעי וז"ל ידועים מקרקעי. ועל מנת אותם נכסים נשאה לפיכך מכרה בטל שהיה מצפה שתפול לה אותה ירושה. ע"כ. ומשמע לו פי' לפי' דס"ל ז"ל דר' יוסי בר חנינא נמי קא מפליג בין ידועים לשאינם ידועים כפשטה דמתני' אלא דס"ל דהתם קרקעות ידועים הם לפי שאפילו כשהיו עדיין הנכסים ביד קרובותיה הוא מצפה שתפול לה אותה ירושה ולכך סתמן הוה כידועים אבל מטלטלים סתמן לא הוו כידועים ומיהו אי נתברר לן דהוו ידועין לבעל מכרה בטל אפילו במטלטלים ור' יוחנן סבר דאלו ואלו סתמן ידועין ולא הוו סתם אינו ידוע אלא כל שיושבת כאן ונפלו לה נכסים במדינת הים וה"ה נמי אי נפלו לה כאן וידעינן בבירור שלא נודעו לבעל דמכרה קיים נמצא דבין למר ובין למר הכל תלוי בידיעת הבעל.

וכתב הרמ"ה ז"ל טעמא דמלתא דהא אסיקנא למתניתין בחייה ולפירות קאי וכן תיקון רבנן פירות נכסי מלוג לבעל תחת פירקונה הוא דתקון ואי אמרת לית ליה פירי אי משתבית ממנע ולא פריק אמר כיסא נקיטה עילוה תיזול ותפרוק נפשה הלכך ידועים לבעל דאיתא להאי טעמא תקינו ליה רבנן אבל שאינן ידועין לבעל דליתיה להאי טעמא דכיון דלא ידע בה פריק ולא ממנע לא תקינו ליה רבנן וה"ה נמי גבי נכסים שאינם ידועין היכא דעבדי פירי מקמי דזבינא להון איתתא דהנך פירי כנכסים שאינן ידועים חשבינן להו הלכך אי זבנא להו איתתא פירי מקמי דידע בעל בגווייהו הכי נמי דלית ליה לבעל זכותא בגווייהו ואי דידע בהו מקמי הכי היינו ידועים ואית ליה ותו לא יכלה לזבונינהו ע"כ כנ"ל.

והרא"ה פי' וז"ל אמר רבי יוסי בר חנינא ידועים מקרקעי כו'. פי' ידועין מקרקעי ואפילו אינן ידועין לבעל שאינם ידועים מטלטלי ואפילו הן ידועים לבעל ורבי יוחנן אמר אלו ואלו ידועים הן כשידע בהן הבעל אלא אלו הן שאינם ידועים כל שיושבת כאן ונפלו לה נכסים במדינת הים ולאו דוקא במדינת הים אלא כל שלא ידע בהן הבעל נמי ולרבי יוחנן לא שני ליה כלל בין מקרקעי למטלטלי אלא נכסים הידועים זהו ידועין לבעל ושאינן ידועין שאין ידועין לבעל ואם לא היו ידועין בשעה שנשאת וידע בהן אחר כך הרי אלו ידועין כל שידע בהן הבעל קודם שמכרה אותם. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ידועין מקרקעי פי' לפי שידועין לכל ואי אפשר להבריחם ע"כ.

וכן כתב הר"י מטראני ז"ל ידועין מקרקעי כו'. פי' שהמקרקעי שאינה יכולה להחביאה דעתו של בעל עליהם אבל המטלטלי מפני שהיא יכולה להחביאם אין דעתו של בעל

עליהם ומתיאש מהם והלכך אם מכרה ונתנה קיים ורבי יוחנן אמר אלו ואלו ידועין וכו' פי' בודאי בהנהו כיון דבעל לא ידע בהן ואין בלבו עליהן אם מכרה ונתנה קיים. ע"כ:

ההיא איתתא דבעיא דתברחינהו כו'. פירוש מפני שהיתה רוצה לינשא והיתה יראה שמא יזכה הבעל בנכסיה וקדמה וכתבתם לבתה פי' המורה והודיעה לעדים שאין מתנה זו אלא להבריח ולא שתזכה בהן הבת אם תתאלמן או תתגרש. ואינו נראה לי שאלו פירשה דבריה לעדים שאינם נותנתם לה מתנה גמורה אלא להבריח מבעלה מתכוונת היכי אמרינן לקמן א"ל רבא לרב נחמן טעמא מאי לא שביק איניש נפשיה ויהיב לאחריני מה אנו צריכין לזה הטעם הרי היא גלתה דעתה שלא לקנותם קנין גמור נתנתם לה ועוד דלקמן מפלגו בין כולם למקצתן דבמקצתן קנה המקבל ולמה קנה כיון שגלה דעתו שאינו מתכוון כי אם להבריח אלא ודאי בסתם היה המעשה ולא אמרה לעדים שום דבר בשעת המתנה אלא סתם דעתה אנו אומרים שלא נתכוונה אלא להבריח. ובפרק מי שמת [בבא בתרא קנא א'] אמרינן אימיה דרב זוטרא בר טוביא כתבתינהו לנכסיה לרב זוטרא ברה אמרה דבעינא אנסובי ליה לרב זביד לסוף אנסיב ואיגרש אתא לקמיה דרב ביבי בר אביי אמר משום אנסובי הוא והא אנסיבא אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע משום דאתו ממולאי אמריתו מילי ממולייתא אפילו למ"ד מברחת קני הני מילי היכא דלא גליא דעתה הכא גליא דעתה אלמא מאי דמיירינן הכא במברחת לא מיירינן אלא היכא דלא גליא דעתה אלא בסתמא הוא דאמרינן דעתה הכי ונ"ל שטעות סופר הוא וכך צ"ל בדברי המורה ולא הודיעה לעדים כו' והשמיט הסופר מלת ולא. הר"י מטראני:

וז"ל תלמידי רבינו יונה פרש"י דמברחת דפליגי בה רשב"ג וחכמים אם קנה לוקח או לא קנה מיירי כשיש שם גילוי הדעת ונראה שרוצה לומר שהודיעה לעדים שאין מתנה זו אלא להבריח ולא שתזכה בהן הבת אם תתאלמן או תתגרש היא אבל אם לא הודיעה להם אפילו נתנה במקצת דברי הכל הוא (דלא קנה) [דקנה] המקבל.

והקשו עליו רבני צרפת מדאמרינן בפרק מי שמת אפילו למ"ד מברחת קני דהיינו רבנן דאמרי כשנתנה מקצת נכסים רצה לשחק בה ה"מ דלא גלי דעתה אבל היכא דגלי דעתה לא כלומר לא קנה לוקח. הנה נראה מזה הלשון דכי לא גלי דעתה נחלקו דמדקאמר אפילו למ"ד משמע שהמחלוקת היא בדלא גלי דעתה אבל היכא דגלי דעתה דברי הכל הוא דלא קנה ולא נחלקו בזה. ותירוץ הנראה נכון למורי הרב נר"ו בזה דמאי דאמר רש"י דהכא בשיש שם גלוי הדעת נחלקו אינו רוצה לומר שגלתה דעתה בפי' ואמרה שהיתה מברחת מפני בעלה אלא שאמרה לעדים בשעת הקנין אני רוצה לינשא דזהו גלוי הדעת כי מפני הנשואין היא עושה ואינה כותבת אלא להבריח מבעלה. ע"כ:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל פרש"י והודיעה לעדים כו'. והקשו בתוספות דהא אמרינן בפרק מי שמת [בבא בתרא קנא א'] אפילו למ"ד מברחת קנה ה"מ היכא דלא גליא דעתה וכו' ואלו הכא אפליגו בדגליא דעתה נפרש הכין לעדים ויש שתירצו דההיא בדגליא דעתה בשעת הקנין ובכאן לא אמרה לעדים אלא קודם לכן ולא נהירא דהא ודאי כיון שאמרה להם כן בתחלה אין לך גלוי דעת גדול מזה וכשעשתה אחרי כן סתם על אותם דברים עשתה מן הסתם. והנכון דפלוגתא דהכא בשלא אמרה לעדים כלום ואפ"ה קיימא לן דלא קני ואף על גב דדברים שבלב אינם דברים אומדנא דמוכח שאני ודברים שבלבו ובלב כל אדם דברים הם וכדפרישנא במסכת קדושין בס"ד.

ועל מה שהקשו בתוספות על פרש"י דאמאי פליגי רב ענן ורבא ארב נחמן וכו'. כתוב בגליון תוספות וליכא למימר והא לא אתי על פה ומרע לשטרא דמיירי שאומרת כן בשעת כתיבת השטר. ע"כ:

וז"ל רש"י במהדורא קמא כתבינהו לברתה שהיה לה מאיש אחר ואמרה באפי תרי סהדי דלהברחה הוא דעבדא. ע"כ:

דף עט.

קרעיה רב נחמן לשטריה פי' דכל שטר היוצא לב"ד שאינו ראוי לעשות בו מעשה יש לו לדיין לקורעו. הריטב"א ז"ל:

קרע רב נחמן שטר מתנה דבתה משום דשטר מברחת הוא ואדעתא דאנסובי נסבה ליה וכיון דאיגרשה הדר לה. רש"י במהדורא קמא:

וכתב הר"י מטראני ז"ל קרעיה רב נחמן לשטרא פי' שבטל שטרא ואמר לא קנתה שלא נתכוונה כי אם להבריח ולא להקנות קנין גמור והחזיר הנכסים לאמה ונראה לי דוקא היכא דאינסבה ואיגרשה הויא מתנתה בטלה והדרי לה נכסים כדאמרינן דלא שביק איניש נפשיה ויהיב לאחרינא אבל היכא דמתה בחיי בעלה נתקיימה מתנתה ובעודה תחת בעלה נמי הבת אוכלת פירות דהאי אומדנא לא עבדינן ליה אלא היכא דמגרשה דלית לה מידי אבל היכא דיתבא תותי בעלה ואית לה מזוני ופרנסה מבעלה לא דהא במקצת נכסים מיהא מתנתה קיימת דכיון דשיירה לעצמה סמכה בההוא שיורא כ"ש הכא דקיימת תחת בעלה ע"כ:

הכי והכי כלומר שטר מברחת הוה. אני מורה הוראה אני שהרי נתן לי רשות ריש גלותא להורות וכדאמרינן בסנהדרין מהתם להכא אל יורה מהכא להתם יורה כו'. רש"י

במהדורא קמא.

ונוסחי עתיקי גרסי אני מיראי הוראה אני וזו נוסחא נכונה. הריטב"א ז"ל: **אקרענו דלא גמרה להקנות כיון דלהבריח הוא ושפיר עבד רב נחמן דקרעי**'. רש"י במהדורא קמא. וכתב רש"י במהדורא בתרא אקרענו ולקמיה פריך הואיל ולאו שטרא הוא היאך הועיל להבריח. פי' דלרב נחמן לא קשיא ולא מידי דדילמא אה"נ דהבעל אוכל פירות ולא תועיל ההברחה ומעשה שבא לפני רב נחמן בתביעת האם עם בתה היה מעשה ואה"נ אלו בא לפני רב נחמן האם עם הבעל בתביעת הפירות היה דן כמו כן דהבעל אוכל הפירות ולא תועיל ההברחה אבל שמואל דקאמר אם יבא שטר מברחת לידי אקרענו ולא קאמר אגבה הפירות לבעל ואין לומר דשמואל נמי ה"ק אם יבא לפני (ידי) האשה והבעל בשטר הברחה שעשתה אקרענו ואגבה הפירות לבעל דהא ודאי ליתא חדא דמדקאמר אם יבא שטר מברחת כו' משמע דאהניא הברחה ועוד למה ליה למקרעיה לשטרא נגבייה הפירות לבעל כל עוד שאינה חפצה במתנה ואם שוב תמלך לתת המתנה בלי הברחה כלל תהיה המתנה קיימת למפרע באותו שטר שכתבה כבר שהרי השטר כתוב סתם ולא אקרע כלל וכל שעה דבעיא לגמור המתנה תהני לה שטרא והגע עצמך אם חפצים הנותן והמקבל שיהיה שטרם קיים לכשירצו לגמור המתנה מי קרעינן לשטרא הכא נמי אע"ג דמגבינן לבעל הפירות לא קרעינן לשטר ועוד דאין סברא דנגבייה הפירות לבעל אלא עד שיקרע השטר ולא יהא כאן מתנה כלל אבל כל עוד שהדבר תלוי דשמא תתרצה לתת המתנה לגמרי אין לבעל פירות ומדקאמר שמואל מורה הוראה אני אם יבא כו' אקרענו ולא קאמר נמי שיגבה הפירות לבעל אלמא דס"ל דההברחה מהניא אע"ג דלאו שטרא הוא ולכך פריך תלמודא הואיל ולאו שטרא הוא היאך הועיל להבריח כנ"ל. ולקמן בסמוך נפרש עוד בס"ד אמאי לא נימא דפריך אברייתא דסמיך ליה:

אמר ליה רבא לרב נחמן כי קרע להההוא שטרא טעמא מאי אמר שמואל אם יבא שטר מברחת לידי אקרענו משום דלא שביק כו'. ה"מ דלא שביק אינש נפשיה ויהיב לאחריני ביהיב שטר מתנה לאחרים ומשני ה"נ אפי' במקום ברתה נפשה עדיפא לה ולא נתנה לה במתנה גמורה אלא להבריח כתבה לה. רש"י במהדורא קמא.

ואפשר לומר דאף על גב דשמע רב ענן הויכוח שעבר בין רבא לרב נחמן ושמע מימרא דשמואל אפ"ה אזל לקמיה דמר עוקבא לומר דדוקא שמואל היה ראוי למקרע שטרא אבל רב נחמן חקלאה הוא ואינו בקי בדינין לכך אינו ראוי למקרע שטרא והשיב לו מר עוקבא דשמואל ה"ק מורה הוראה אני אם יבא כו'. ורב נחמן הא נטל רשותא מריש

גלותא וחתנא דריש גלותא הוא כדאיתא בפרק עשרה יוחסין. ומיהו הא דקא מהדר ליה מר עוקבא שטר מברחת קאמר הכי אמר כו' לא משמע הכין אלא רבא השיב עליו ורב ענן לא נטר להשיב אלא אזל לקמיה דמר עוקבא דהוה אב ב"ד ולפי שחשב דטעה בדין זה קרי ליה נחמן חקלאה ולכך כתב רש"י במהדורא קמא הכי והכי כלומר שטר מברחת הוה ע"כ. פי' דלא ספר לו הויכוח שבין רבא לרב נחמן אלא דשטר מברחת הוה בלחוד ספר לו.

עוד יש לפרש דלכך כתב רש"י ז"ל כן משום דהלשון כפשטו משמע דספר לו עובדא היכי הוה דההיא איתתא דבעיא דתברחינהו כו' והוקשה לו לרש"י דלמה ליה לספר כולי האי בהודיעו דשטר מברחת הוה סגי ולכך כתב דאף על גב דקאמר הכי והכי פירוש דשטר מברחת הוה וזה פשוט כנ"ל:

מיתיבי כו'. פירוש מדרבנן פרכינן דקתני וחכמים אומרים רצה משחק בה עד שתכתוב מהיום ולכשארצה. הריטב"א ז"ל:

פסים מלשון פייס כלומר קודם שתנשא לבעלה מפייסת לאדם אחר שתכתוב לו נכסיה כדי שאם תמות היא בחיי בעלה לא יזכה הבעל בנכסים ואותו אדם שהאמינה בו יחזור ויתן ליורשיה שהוא לא יזכה כיון שלא היתה אלא מברחת. תלמידי רבינו יונה:

וז"ל רש"י במהדורא קמא שטר מברחת שטר פיוסין שמפייסת לאחרים שירדו בנכסיה כאלו הן שלהם כדי להבריחם מן הבעל ואהכי קרי ליה שטר פיוסין דאמר ודאי לא בעי לעסוק ולטרוח נפשיה בנכסיה אלא אם כן מפייסת לו ונותנת לו קצת שכר. עד כאן:

והרשב"א כתב וז"ל כותבת שטר פסים שטר פיוסין ונ"ל דהכא לאו שטר פיוסין ממש קאמר דא"כ מן הדין לכ"ע לא קנהו לוקח אלא שטר שאין לו קיום בשטר פסים קאמר ושטר שהוא כדינו בפסים קאמר דכל שהיא נותנת ועמדה מיד ונשאת אינו שטר קיים אלא בטל בפסים כנ"ל ואף על פי שר"ח פירש פסים ממש שהתנה עמו כך לא נראה לי כלל. ע"כ:

רצה מצחק בה כו'. יש שפירשו מהיום תהא מתנה גמורה וכשארצה לחזור בו אחזור ואין הלשון הולם פי' זה והנכון כדפרש"י ז"ל מהיום ולכשארצה שתהא מתנה ואם יבא הבעל לזכות בה תאמר הריני רוצה שתהא מתנה וזכה הלוקח למפרע ואם ירצה הלוקח לזכות בה שלא מדעתה תאמר איני רוצה או תשתוק שלא נתקיימה המתנה עד שתאמר רוצה אני. הריטב"א ז"ל ועיין בהר"ן על ההלכות:

וז"ל הרא"ה ז"ל מהיום ולכשארצה פרש"י מעכשו תהא מתנה לאחר שאגלה דעתי שאני רוצה בה ובהכי סגיא ליה דאלו אתי מקבל המתנה לאחזוקי בה הדרא בה מההיא

מתנתא ואלו אתי בעל נמי לאפוקי להו מיד המקבל מתנה קאמרה דניחא לה בההיא מתנתא הלכך כל חד וחד מירתת ע"כ:

וז"ל הר"י מטראני ז"ל רצה משחק בה כו'. פי' אם רצה מקבל המתנה שהבטיח' שלא יזכה בנכסים משחק בה כיון שעשתה לו שטר מתנה בסתם ואם היא רוצה להבריח ולא יזכה בה המקבל תכתוב לו כך כל נכסי שלי נתונים לך מהיום ועד זמן שארצה דמשמע דכל זמן שארצה אבטל מתנתך ובכה"ג מהני לה שאם יבא הבעל לזכות בהן היא תאמר אני רוצה שיזכה בעל המתנה ואם תתאלמן או תתגרש תאמר לו שוב איני רוצה שתהיה מתנתך קיימת ולוקחת אותה. ע"כ:

טעמא דכתבה ליה הכי כו' ואיכא למידק ולמה ליה לאורוכי כולי האי והא בהדיא קאמרי רבנן רצה משחק בה כו' וי"ל דאיכא למימר דהכי קא מהדרו ליה רבנן לרבן שמעון בן גמליאל רצה משחק בה כיון דכתבה סתם ובשעת כתיבת השטר נמי לא גלתה דעתה להדיא לעדים עד שתכתוב לו מהיום כו' וה"ה נמי אם הודיעה לעדים בשעת הקנין דלהבריח מבעלה קא מכוונא ככתב' ליה דמיא וכיון שכן לא תקשי לשמואל דאיכא למימר דשמואל נמי בהכי מיירי כשהודיעה לעדים אבל השתא דדייקי דדוקא בדכתב' ליה הא לא כתבה הכי קנינהו לוקח מעתה תקשי לשמואל דשמואל לא מיירי בדכתבה ליה הכי כנ"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא קנינהו לוקח בדכתבינהו לו מכירה או מתנה וקשיא לשמואל דאמר אם יבא לידי שטר מברחת אקרענו ולרב נחמן נמי קשיא דההיא אתתא סתם כתבה לברתה ע"כ:

וכתב הר"י מטראני טעמא דכתבה כו'. קנינהו לוקח פי' אם היתה מתנה בסתם קנה מקבל המתנה שמתנה גמורה היא וקשיא לרב נחמן ואי קשיא אדמותביתא ליה מרבנן תסייעי' מרבן שמעון בן גמליאל דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו הלכה כמותו הא אמרן בפרקא דלעיל תרי אמוראי אליבא דרבי יוחנן ואפילו לרבה נמי דוקא במשנתנו קאמר אבל לא בברייתא והלכך בברייתא הדרינן לכללין יחיד ורבים הלכה כרבים. ע"כ:

הא בכולה כו'. הא דשמואל ורב נחמן בכלן אם נתנה כל נכסיה ודאי הויא מברחת דנפשה עדיפא לה והא דקתני רצה משחק בה כו' בדכתבה מקצתה דאמרינן אי מברחת היא כולה בעיא לאברוחי וקנה לוקח כי לא כתבה לו מהיום. רש"י במהדורא קמא:

ואי לא קננהו לוקח ניקנינהו בעל אדשמואל דאמר אם יבא לידי שטר מברחת אקרענו פריך דאוקימנא לה בכולן והכי פריך דלאו מתנה היא לגבי לוקח ניקנינהו בעל וכי

שמע בעל דאברחתינהו לנכסי דידה ולפקעינהו מיד לוקח דהא לא קנה לוקח. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל הריטב"א ואי לא קננהו כו' פרש"י ז"ל אדשמואל פרכינן היכא דהויא מתנה בכולן כיון דלא קננהו ליקנינהו בעל וכן עיקר דליכא למפרך במתנה במקצת ובכותבת מהיום ולכשארצה דהיכי קני להו בעל הא כל שבא לזכות תאמר היא שרוצה לקיים מתנתה ע"כ:

וכתב הרא"ה וז"ל ואי לא קננהו לוקח ליקנינהו בעל. ליכא לפרושה אהא דהא מתלא תליא האי מתנתא ואי קאמרה דניחא לה למפרע נמי מתנה גמורה היא אלא אמברחת. ושמעינן מינה דמברחת לא קנה מקבל מתנה כלל מתורת מתנה לומר שאם מתה היא בחיי הבעל קודם שחזרה בה לא זכה בהם אלא מוציא אותן מידו ויורש אותן דאלו היה זוכה בהם מקבל מתנה מאי קושיא להכי לא קני להו בעל וכל היכא דמקבל מתנה לא זכי בהו מדין מתנה ודאי לא סגיא דלא ירית להו בעל. וה"ה נמי בנכסים שאינן ידועין שהבעל יורש אותן דהא איכא מ"ד ירושת הבעל דאורייתא ואפילו למ"ד דרבנן בהא לא פליגי והכי קשיא לן במברחת כיון דלא קני להו לוקח ולא זכי בההיא מתנתא ניקנינהו בעל ולבתר דלידע בהו ליפוק להו מיד מקבל מתנה למיכל פירי מהשתא ואילך אבל פירי דאכל עד השתא לא קשיא לן אמאי לא מפיק מיניה דהוו להו נכסים שאינן ידועין ואלו אנן לא מהדרינן אלא עשאום כנכסים שאינן ידועים לומר שאף על פי שהן ידועין עשאום כאינן ידועין והיינו כדפרישנא דמהשתא ואילך הוא דמקשינן אמאי לא מפיק נכסים מיניה למיכל פירי.

ומהדרינן עשאום כנכסים שאינן ידועין דכי היכי דחזינן לר' שמעון דקסבר בנכסים שאינן ידועין דלא תקון רבנן לבעל בהני פירי ואלו זבנינהו הרי הן מכורין ה"ה נמי להני כיון דגליא דעתה קודם שנשאת דלא בעיא דזכי בהו בעל לא זכה בהן אפילו אחר שידע בהן ומיהו אם מתה יורשה כיון דלא קני להו אידך אוקמה אדינא דהא ירושת הבעל דאורייתא בנכסים שאינן ידועין ומברחת אחר שנתגרשה שחוזרת במתנתה או שבאה לחזור במתנתה כשהיא נשואה נראה שאינה יכולה להוציא מיד מקבל מתנה פירות שאכל עד עכשו דמסתמא מחלה גביה פירות דאכיל בתר דאכלינהו ולא דזכי בהו מדין מתנה כלל אלא מדין מחילה ודוקא בתר דאכלינהו וכדאמרינן בבבא מציעא [סו ב'] ומודה רב נחמן דאי שמיט ואכל לא מפקינן מיניה. אבל אלו היו שם פירות תלושין נראה שהיא מוציאה מידו. ע"כ:

וכתב הריטב"א וז"ל ונראין הדברים דכיון דמברחת לא קנה לוקח דאף פירות דלמפרע

לא קנה והיינו דקרי לה לעיל שטר פסים שצריך לפייסו לקבל מתנה זו לפי שאין לו שום זכיה במתנה זו כנ"ל. אבל מקצת רבותי אמרו שזוכה הוא בפירות למפרע עד שעת שמת בעלה או שבאה לזכות היא במתנתה ודין מברחת כל שנתנה אחר שדוכין אבל קודם לכן צריכה לפרש. ע"כ:

וז"ל הרשב"א מדמקשי' ואי לא קננהו לוקח כו'. משמע דיכולה היא לחזור בה אפילו בעומדת תחת בעלה דאי לא היכי אקשינן ליקנינהו בעל והא כל שעומדת תחתיו מתנתה קיימת וקנה לוקח. עד כאן:

וז"ל הר"י מטראני ואי לא קננהו לוקח כו'. פירוש כיון שמתנת המברחת היא לבעלה אם כן יקנה הבעל נכסים ויאכל פירות בחייה ואם מתה יירשנה. אמר אביי עשאום כנכסים כו' פירוש כי היכי דאמר רבי שמעון בנכסים שנפלו לה ממדינת הים שמפני שאין דעתו של בעל עליהם הם של אשה ואין לבעל זכות עליהן הכי נמי אמרינן הכא באלו הנכסים שכיון שרואה הבעל שנתנה נכסיה במתנה מתייאש מהם ואין לו שום זכות עליהם ומכאן מוכיח שמקבל המתנה לא זכה בהם לא בחייה ולפירות וגם לא לאחר מיתתה אלא כל מתנתה בטלה והרי הם של אשה בחייה ובמותה של יורשיה ומשום הכי מקשינן דלקנינהו בעל וגם מדמה אותם לנכסים שאינם ידועים שהם של אשה לכל דבריו למוכרן ומכרה קיים ולא כמו שכתבתי לעיל:

אמר אביי כיון דהבריחן אע"פ שלא קנאן לוקח עשאום כאלו הן נכסים שאין ידועין ואליבא דר' שמעון דאמר במתני' תמכור לכתחלה וכיון דאית ליה רשות למכרן לא קננהו בעל דלית ליה זכיה בגווייהו. רש"י במהדורא קמא:

עשאום כנכסים שאינן ידועין לבעל ואליבא דר' שמעון י"מ דה"ק שעשו מברחת לדידן כנכסים שאינן ידועין לרבי שמעון אבל הא עדיפא לן מדרבי שמעון כיון שהבריח קודם נשואין וליתא דא"כ לא הוה ליה למימר ואליבא דר' שמעון בוי"ו אלא היה לנו לומר אליבא דרבי שמעון בלא וי"ו:

וז"ל הרא"ש ואין לומר דהכא משום תקנת מברחת הוא דתקון רבנן הכי כדאמר רבי שמעון בנכסים שאינן ידועין ואפילו רבנן דרבי שמעון מודו הכא ולעולם לית הלכתא כוותיה במתני' דהא ליתא דא"כ הוה ליה למימר אליבא דרבי שמעון בלא וי"ו דהוה משמע כי היכי דאליבא דרבי שמעון לא משתעבדי נכסים שאינן ידועין לבעל ה"נ במברחת לא קני להו בעל ואפילו אליבא דרבנן דפליגי עלה דרבי שמעון במתני' ע"כ.

ועוד איכא למידק אמאי קאמר שמואל אם יבא שטר מברחת לידי אקרענו ולא קאמר אם יבא שטר מברחת לידי דאשה לא תרצה לתת הפירות לבעל והבעל ירצה ליטלה

לא אגבה הפירות לבעל משום תקנת מברחת אף על גב דלית הלכתא כרבי שמעון וכדכתיבנא וממילא שמעינן דהמקבל לית ליה כלום ולאו שטרא הוא כיון דהוצרך שמואל לומר דהפירות לאשה אלמא דאין המתנה כלום והא הוה עדיפא לן לאשמועינן דאף על גב דלית הלכתא כרבי שמעון משום תקנת מבריח אין הפירות לבעל אע"ג דמדינא דידיה הוו דהא לא קננהו לוקח ומשום כי הך קושיא הוא דאקשינן עלה דשמואל ולא עלה דרב נחמן וכדכתיבנא לעיל ולהך פירושא אכתי הקושיא במקומה עומדת אמאי שמואל אייריי בדינא דהמקבל והנותן ואמר אם יבא לידי כך אדון כך ולא בדינא דבעל ואשה אבל לפי מה שפסק ר"ח כרבי שמעון מדקאמר ואליבא דרבי שמעון וכמו שכתבו התוס' ניחא דשמואל לא הוצרך למפסק כר' שמעון דמדפסק מברחת לא קנה שמעינן דהלכה כר"ש דאי לית הלכתא כר"ש ליכא למימר דמברחת לא קנה.

וכתב הרא"ש בתוספותיו וז"ל ואי לא קננהו לוקח כו'. פרש"י ז"ל וז"ל לשמואל בכותבת כולן דאמר לא קנה מאי הברחה איכא ליקנינהו בעל ומדהזכיר בלשונו מאי הברחה איכא משמע שרוצה לפרש כך והיא כוונה להבריח ואם יקנם הבעל לא נתקיימה כוונתה הלכך ע"כ מאחר שצריך לקנות או זה או זה יש לנו לילך אחר כוונתה והיא לא רצתה שיקנה הבעל אם כן יקנה הלוקח ומשני עשאום כנכסים שאינן ידועין הלכך אפשר שלא יקנה הבעל אף על פי שלא קנאם הלוקח הלכך לא קנה לא זה ולא זה ע"כ. ואין כן דעת הרא"ש בפסקיו עיין שם ולדעתו בפסקיו שפיר איכא למימר אף על גב דלית הלכתא כרבי שמעון דמברחת לא קנה דוק ותשכח הארכתי בזה כדי ליישב הפסק דהביאו התוספות בזה לפי שאין דרכן לפסוק בכל מקום שפוסקין באו לתרץ קושיא בהלכה כך קבלנו מקדמונינו:

והרשב"א אזיל בשיטת מה שכתב הרא"ש בתוספותיו והתוס' וז"ל מדשנינו עשאום כנכסים שאינן ידועין לבעל דקדק ר"ת ז"ל דדוקא במברחת דסגי ליה בהכי אמרינן דלא קנה לוקח שלא היתה מתנה אלא כדי להבריחם מדעת הבעל הא במבריח נכסיו מחמת שהוא רוצה ללוות או שרוצה לישא אשה כדי שלא ישתעבדו נכסיו להן קנה לוקח שהרי אי אפשר שלא יקנה לוקח ולא ישתעבדו לב"ח של נותן וכדאמרינן אי לא קננהו לוקח לקנינהו בעל וכיון שכן קנה לוקח דהא מחזר הוא להפסידם מן המלוה ואי אפשר להפסידן מהן אלא בגומר ונותן.

עוד כתב ז"ל וז"ל כתב הרמב"ן הא דאמר אביי עשאום כנכסים שאינן ידועין כו'. תמיה לי אטו נכסים שאינן ידועין לבעל לר"ש אם לא מכרה ומתה מי לא ירית להו בעל ומי לא אכל פירות בחייה ואמאי לא קני להו בעל. וניחא ליה דכיון דאיהי שתקה כל שעתא

ושעתא מחלה ליה גבי לוקח והויא ליה כמוכרת ונותנת עד שעה שתרצה דכל שעתא מחלה ליה גבי לוקח ואם מתה דלוקח הוי דלאברוחי מבעל עבדה ולא בעיא דלקנינהו בעל וברשותה היא ע"כ. וזה כפירוש הלשון שני שכתבתי במהיום וכשארצה אבל לפי הלשון הראשון אינו דהא לא קני לוקח עד שתחזור ותאמר לו רוצה אני וכבר כתבתי שכן דעת הרמב"ם מפורש שאין הבעל יורש אפילו שלא קנה לוקח והוה ליה כמי שהורישתן לבניה דירושתה ומתנתה בהן קיימין.

ולדידיה קשיא לי אשמעתין אמאי קא דחיק למימר עשאום כנכסים שאינן ידועין ואליבא דר' שמעון ולוקמה בטעמא רויחא וככולי עלמא דהרי הם כנכסים שנפלו לה קודם שנתארסה ומכרה ונתנה דקיים לכ"ע. וא"ת דהכא לא קננהו לוקח וכיון דלא קננהו לוקח אין זה אלא בנפלו לה נכסים עד שלא תתארס ונשאת שהבעל זוכה בהן אם כן אפילו לר"ש נמי בנכסים שאינן ידועין לא תמכור דאלמא זכות יש לו לבעל בהן כל שלא מכרה או נתנה. על כן נראה לי דהכא אף על פי שלא קננהו לוקח אפי' הכי לא קננהו בעל דלא תקנו לו נכסים שלא ידע בהם בשעת כניסה כי היכי דלא תקינו ליה נכסים שאינם ידועים לו ואליבא דר' שמעון ואף על גב דנפלו לה תחתיו דבעל והיה בדין שיזכה בהן בעל כמו שהוא זוכה בידועים וזו אשתו וזו אשתו אלא שהקילו בדבר דכל שלא ידע בהם לא תקינו לו אם קדמה או מכרה או נתנה הכא דכוותה הקילו בנכסים שהבריחה היא קודם שתכנס לו שלא יזכה בהם בעל כלל דאף על גב דלא קננהו לוקח ואם מתה היא בחייו לא יירשנה הבעל ואף על גב דירושת הבעל דאורייתא דעל דעת כן נתנה בשעת מתנה שאם תמות היא בחיי הבעל שיזכה בהם לוקח וכענין ש"מ. ובהא מתרצה לי ההיא קושיא דלעיל דאקשי הרמב"ן וכן נראה לי מדברי ר"ת וכתבתי למעלה. ע"כ לשון הרשב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה וכתבו רבותינו ז"ל דדוקא מברחת הוא דקא אמרינן אבל מבריח לא והיכי דמי כגון דיהבינהו לכולהו נכסים ובתר הכי יזיף זוזי מחבריה ודינא הוא דלא איתמר אלא באיתתא דאיכא למימר דאדעתא לאברוחי מבעלה היא דיהבינהו והיכא דליתא לבעל תיזכי איהו בהו אבל הכא אלו זכי איהו בהו לעולם לא סגיא דלא גבי בעל חוב מנייהו ואיהו דקא יזיף אמאי לא זבין מנכסיה אלא ודאי מתנתו קיימת ע"כ.

נמצא דלכולהו הני רבוותא כיון דקיימא לן מברחת לא קנה ע"כ אית לן כר' שמעון אבל לשיטת הרא"ש בפסקיו ליכא ראיה למיפסק כר"ש משום דמברחת לא קנה דוק ותשכח. ומ"ש כולהו הסכימו דהלכה כר"ש מדאביי אבל הר"י מטראני כתב וז"ל ואינו נראה לי דפסק אביי הלכה כר"ש ואדרבה מדקאמר ואליבא דר' שמעון משמע שאין הלכה

כמותו והכי קאמר משום הכי לא קנה הבעל נכסי המברחת דכי היכי דאמר רבי שמעון בנכסים שאינן ידועין לבעל דבעל מתייאש מהן ומשום הכי לא קנאם הכי נמי אמור רבנן בנכסי המברחת ואף על גב דפליגי בנכסים שאין ידועין התם מפני שלא ידע בהן ואין יאושו יאוש שאילו היה ידע לא היה מתייאש אבל כשהוא רואה שהיא נותנת לאחר מתייאש מהן יאוש גמור ומשום הכי לא קנה אותם לעולם בנכסים שאינן ידועין לא פסק אביי הלכה כר' שמעון אלא הדרינן לכללין יחיד ורבים הלכה כרבים ואין לחלק בין שאינן ידועין לידועים ובכולן אם מכרה ונתנה הבעל מוציא מיד הלקוחות. ע"כ:

מתני' נפלו לה נכסים משנשאת ילקח בהן קרקע וכו'. כי היכי דלא מכליא קרנא. ואי נפלו לה פירות תלושין קרנא נינהו לגבי בעל ואינן אוכלין ילקח בהן קרקע דלפירות משתעבדא ליה. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל הר"י מטראני אם נפלו לה נכסים לא יאמר הבעל אשתכר בהם והשכר יהא שלי והקרן קיים לאשה שמא יכלו וכן פירות תלושין אלא ימכרו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות הקרקע. ע"כ:

אמר רבי מאיר כו'. שמין כו' שאין אומרין נמתין עד שיתבשלו הפירות והן של בעל ויאכל אלא שמין את השדה כמה היא יפה בפירות עכשיו כשנפלו לה והמותר שיפין הקרקעות בשביל הפירות שעליהן ילקח בהן קרקע באותו שבח שבפירות שיש עכשיו על הקרקעות ויהיה בידה קרן והוא אוכל פירות ומה שמשביחין הפירות מכאן ואילך הרי הוא של בעל ואוכל בפירות שלו דפירות נינהו כיון דאיכא קרנא לבד הפירות והתלושין מן הקרקע קרן בפני עצמו נינהו. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל תלמידי רבינו יונה אמר רבי מאיר שמין כו'. פי' אם היו שמין הקרקעות בלבד בלא פירות והיו שמין גם כן הפירות בלבד כמה היו שוין היה שומת הקרקע מאה דינרין ושומת הפירות כשהיו תלושים שלשים נמצא הכל מאה ושלשים אבל כשישומו הקרקעות והפירות ביחד לא ישומו הכל אלא במאה ועשרים שאין דרך שישוו הפירות מחוברין כמו תלושין ולפיכך אותם העשרים ששוין הפירות בעודן מחוברים יקחו בהן קרקע שעדיין לא זכה בהן הבעל אבל העשרה ששוין יותר כשהיו תלושין יזכה בהן בעל שבשעת התלישה כבר זכה בכל התועלת שיבאו מהנכסים וחכמים לא היו מחלקין אלו החלוקים אלא היו אומרין שהמחוברין בקרקע שלו דבתר תלישה אזלינן וכיון דבשעת תלישה כבר זכה בהם כל הפירות יהיו שלו. ע"כ:

וז"ל הר"י מטראני אם נפלו לה פירות מחוברין לקרקע כגון שדה זרועה או אילנות טעונין פירות היה אומר רבי מאיר מה שיגדלו הפירות מכאן ואילך הוא ברשות הבעל

והם שלו אבל מה שגדלו כבר קודם שיזכה בהן הבעל הוא של אשה והאיך עושין שמין השדה כמה היא יפה כו'. ואותו המותר הוא של אשה ונותנו הבעל לאשה וילקח בו קרקע והוא אוכל פירות וכל הפירות שיגדלו ויגמרו הן של בעל וחכמים סברי פירות המחוברים לקרקע הכל הן שלו ולכשיגמרו הוא תולשן ואין לאשה כי אם גוף השדה ואין לה זכיה בפירות כלל ואפילו מה שגדלו ברשותה וכך היה סובר גם ר"ש. ע"כ:

וחכמים אומרים המחוברין לקרקע כו'. והתלושין מן הקרקע וכו' פי' להכי הדר ותני והתלושין מן הקרקע כו' לומר דתקנת חכמים כך היא דהמחוברין לקרקע ואפילו הגיעו ליתלש הן שלו דדוקא התלושין ממש לגמרי מן הקרקע הרי הן שלה אבל כל עוד שהן מחוברין ואפילו עומדין ליתלש הרי הן שלו ור"ש סבר שתקנת חכמים כך היא שאכילת פירות המחוברין לקרקע שיהיה על זה הדרך דביציאתה לא יאכל ובכניסתה יאכל שהם רצו לאכילה זו משעת כניסה עד שעת יציאה תהיה. עיין בפסקי הרא"ש:

גמ' פשיטא ארעא ובתי כו'. פי' היכא דנפלו לה כספים דאמרינן ילקח בהן קרקע ואומר הבעל בית אני רוצה לקנות ששכרו מרובה יותר מן השדה שצריך עבודה רבה חרישה וזריעה והאשה אומרת שדה אני רוצה מפני שהבית הולך וכלה הבנין והתקרה והעצים שלו הדין ביד האשה לעכב על הבעל שהיא רוצה דבר שיהיה הקרן שלה קיים ולא ילך ויכלה וכן נמי אם הבעל רוצה דקלים ששכרם מרובה מן הבית והאשה רוצה בית הדין עם האשה שיותר הוא קיים הבית מן הדקלים שהרוח סערה באה ועוקרתן וכן דיקלי ואילני יותר מתקיימין הדקלים משאר אילנות ואף על פי ששאר אילנות שכרן מרובה האשה מעכבת וכן אילני וגפני אף על שהגפנים שכרן מרובה כדאמרינן בפרק החובל גופני קני דקלי אבל דיקלי לא קני גופני וכל שכן שאר אילנות אפילו הכי אילנות מתקיימים יותר שהגפנים הן מתקלקלין מהרה ומזקינין והאשה רוצה שיהיה קרנא קיים אבל אם האשה רוצה להפך אין הבעל יכול לעכב. הר"י מטראני. ורש"י לא פירש כן:

וז"ל במהדורא קמא לא גרסינן פשיטא. ארעא ובתי ארעא זה אומר קרקע אני רוצה ליקח מכספים הללו וזה אומר בתים אני רוצה ליקח ארעא זבנינן דנפיש רווחא ובתי מירקבי עצים דידהו ואהכי מצו מעכבי תרווייהו בעל ואשה פשיטא לא ניחא כיון דליכא בעיא בתריה ולא גרסי ליה. רווחא דבתי נפיש מדקלי דדקלי עבידי דיבשי ורווחא דדיקלי נפיש משאר אילני ורווחא דאילני נפיש מגפני שהגפן ממהר להזקין. ע"כ:

ורש"י במהדורא בתרא תקן גירסת פשיטא במלת לי להוסיף וקל להבין. ולפירוש רבינו חננאל ז"ל גבי אבא זרדתא דלקמן ניחא טפי וכדבעינן למכתב בסמוך בס"ד:

וז"ל תלמידי רבינו יונה זבני ארעא דיותר תועלת יבא מן הקרקע ממה שיבא מן הבתים

וצריך לקנות בכספים שנפלו לה הדברים שהן מביאין פירות יותר והדברים שהם קיימים יותר. ע"כ:

וז"ל הריטב"א אילני וגופני כו'. הא דמשמע הכא דדקלי עדיפא מגופני ואלו בפרק החובל משמע דגופני עדיפי כדאמרינן התם אייתי לי מקורייהו ויש מתרצים דמקומות מקומות יש ואחרים תירצו דגפני עדיפי היכא דטרחי בהו בעבודותיהם אבל דקלי אינן צריכין טורח כל כך אינן מתקלקלין כל כך מפני חסרון עבודה ולהכי עדיפי טפי לענייננא דהכא. ע"כ:

אבא זרדתא ופירא דכווריי. פירש רש"י ז"ל אם נפלו לה בירושה יער של עוזרדין שאינם עומדים אלא לקציצה ואין גזעם מחליף אמרי ליה פירא כלומר קציצת העצים והדגים שבחפירה הוא פריין והבעל אוכל אותם כדרך שהוא אוכל פירות האילן שנפל לה בירושה ואמרי לה קרנא שכולן קרן הואיל והן כלין וילקח בכולן קרקע והוא אוכל פירות וגרש"י כללא דמלתא גזעו מחליף פירא אין גזעו מחליף קרנא כלומר אלו שאין גזען מחליף וכלין אינן כפירא דבעל אוכל אותן אלא קרנא ואינו מחוור דכיון דאמרינן לה כתנא קמא דאמר פשיטא ארעא ובתי ארעא משמע ודאי דהא מענין שלמעלה הוא כלומר פשיטא לי דלכולי עלמא הכי דינא אבל בהא פליגי אי זביני האי בכספים שנפלו לה או לא ורש"י פשיטא גריס בהא דלעיל ועוד דקשיא לי דאם כן פליגא האי כללא אדרבנן דתניא לקמן מחפורת של צריף ר' מאיר אומר קרן וחכמים אומרים פירות אף על פי שהצריף אין גזעו מחליף אלא אם תאמר דאתיא כמאן דאמר הכא פירא.

והגירסא הנכונה כללא דמלתא גזעו מחליף קרנא אין גזעו מחליף פירא וה"ג ר"ח ז"ל ופירש אבא זרדתא ערבי נחל זקנים וגזעם מחליף הן ופירא דכווריי נמי כמי שגזען מחליף הן שפרין ורבין ואפשר ארעא ובתי קאי כלומר היכא דלא אשכחן למזבן אלא אלו מאי אמרי לה לא ליזבון דאינם אלא כפירא שאין לו ליקח משום דמגוף הקרן שקנה הוא לוקח ואוכל ואינו כקרקע שאינו אוכל מגופו אלא מפירותיו ואמרי לה קרנא אינו כפירות אלא כקרן שאף על פי שקוצץ מן העצים וצד מן הדגים שקנה בעצמן שהרי היער צומח עצים והדגים פרים ורבים וחוזרין אחרים תחת אותם שלקח.

כללא דמלתא גזעו מחליף קרנא ולוקחין אותו בכספים של נכסי מלוג אין גזעו מחליף אין לוקחין אותו בכסף נכסי מלוג דכפירות הוא שכלה והולך כל מקום שאמרו ילקח בהן קרקע אין לוקחין אלא דבר שגזעו מחליף והשתא לא קשיא מחפורת של צריף דהתם במי שנפלה לה מחפורת של צריף דאף על פי שאין גזעו מחליף אוכל הוא והולך כדרך שהיו הבעלים משתמשין ואוכלין וכן בגלימא דרב נחמן שהוא משתמש בה כדרך

שהיו הבעלים משתמשין כיון שאין קרנא כלה לגמרי דבמחפורת של צריף איכא קרקע ובגלימא איכא שחקין דמשתיירין הימנה. הרשב"א ז"ל:

וכתוב בהשלמה קשיא על פי' רש"י ז"ל מאי שנא פירא דכוורי מגופרית ומחפורת של צריף דאמרי רבנן פירי אף על פי שאין גזעו מחליף הואיל ונשאר הגוף גבי פירי דכוורי נמי תימא הכי.

וכתב הראב"ד לא בא למעט פירי דכוורי דאף על פי דאין שם גזע הרי הוא כמי שגזעו מחליף דלא גרע ממלח וחול שאין יוצאין מגזע אלא שהמים הבאים לשם נעשים מלח ומביאים שם חול אלא למעט אילני סרק זקנים שלא יאכל העצים אלא ימכרו וילקח בהן קרקע אף על פי שהוא אוכל הזמוריות קודם שהזקינו ואי קשיא למה ימכרו הא איכא שבח בית אביה התם כיון דאילני סרק הם לעצים קיימי מעיקרא או לזמורותם או לקורותם הלכך ימכרו לעצים וילקח בהן קרקע ולא יאכל הוא העצים ואף על גב דאיכא מקומן הואיל ויכול לאכול פירות הקרקע שתחת האילן.

עוד כתב הראב"ד אם נפלו אבא זרדתא ופירי דכוורי אוכל פירותיהן דהא איכא מקומן ואי קשיא לך זיתים וגפנים שנפלו לה בשדה שלה דאמרינן לא ימכרו מפני שבח בית אביה והא אמרת שיכול לעוקרן דהא איכא מקומן התם הואיל ואיכא מקומן שיכול לאכול פירות מן השדה עצמה כדאמרינן בעלמא הוה זרענא תותי סלקא וירקא אינו יכול למוכרן וכל שכן לעוקרן מפני שבח בית אביה אבל הכא אם לא יאכל המלח והחול והגופרית והצריף נמצא שאף מקומן לא יאכל הלכך הרי הן פירות על גבי מקומן כמו פירות המחוברין לקרקע שהוא שלו.

ולדידי מסתבר שאני זיתים וגפנים שאין דרך הנאתן אלא לפירותיהן ולפיכך אינו יכול לעוקרן ואף לא למוכרן מפני שבח בית אביה אבל המלח והחול והצריף דעיקר הוו וזהו דרך הנאתן לפיכך הן פירות ויאכל אותם ולא מכליא קרנא הואיל ונשאר גוף הקרקע. ע"כ מן ההשלמה. הרב המעילי ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל אבא זרדתא כו'. פי' רש"י אם נפלו לה אבא זרדתא [שהוא יער צומח עצים] ופירי דכוורי קציצת העצים והדגים הוי פירא והקרקע הוא קרן ואמרי לה קרנא הואיל והעצים והדגים כלים בסוף הוא קרן ולפיכך ימכר הכל וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. והקשו בתוס' חדא דאם כן לא הוי הא דומיא דרישא דארעא ובתי ואידך כולהו ותו דאמרינן כללא דמלתא שאין גזעו מחליף קרנא ואם כן פליגא אדרב נחמן דאמר לקמן עיילא ליה גלימא דבר שאין גזעו מחליף הוא ועוד דהא בפלוגתא דר' מאיר ורבנן דלקמן הוא אי הוי מקום בקרקע או לא.

לכך פר"ת דה"ק מהו ליקח בכספים אבא זרדתא ופירא דכוורי אמרי לה פירא כלומר אין בהם אלא אכילת פירות ויכולה היא לעכב ביד הבעל ואמרי לה קרנא ויוכל לעכב אותם דהא לא מכליא קרנא וגרסינן כללא דמלתא גזעו מחליף קרנא אין גזעו מחליף פירות ויש לפרש דאמרי לה פירא שיש כאן פירות לבד הקרן ואינה יכולה לעכב ואמרי לה קרנא אין כאן אלא אכילת קרן ויכולה לעכב. כללא דמלתא גזעו מחליף פירא אין גזעו מחליף קרנא והכל יוצא לענין אחד. ע"כ:

והר"י מטראני פי' כפי' רש"י וז"ל אבא זרדתא וכו'. פי' אבא הוא יער הצומח עצים ואין עושין פירות אלא קוצצין עצים מן היער להסקה או לקורות אמרי לה פירא הוי קציצת העצים היא הפרי והבעל קוצץ והולך ממנה עצים ואף על פי שיכלו אותם ישאר לאשה הקרקע של יער ואמרי לה קרנא הוו ואין הבעל רשאי ליגע בהן כמו שאינו רשאי ליגע בקרן נכסי האשה וכולן הן חשובין קרן וימכרו וילקח בהן קרקע העושה פירות והוא אוכל פירות וכן נמי חפירה של דגים הוא ביבר של דגים שלוקח מהם בכל יום הם פירות ואם יכלה קרקע הביבר ישאר לקרן ואמרי לה קרנא הוו ואין לו ליגע בהן אלא ימכר כל הביבר וילקח בהן קרקע העושה פירות.

כללא דמלתא גזעו מחליף פירא אין גזעו מחליף קרנא פירוש כל אילן שאם תחתכנו מחליף ויוציא אחר במקומו פירא הוי ויכול לקוצצו אם אינו עושה פירות שעוד יחליף ויהיה קרן לאשה אבל אין גזעו מחליף כגון עצי היער ודגים שבחפירה הם קרנא ואין לו לבעל ליקח מהם. ע"כ:

דף עט:

כמאן לא כרבנן ולא כחנניא כו' קא סלקא דעתיה דקסבר דאיברא ודאי דכפלא פירא הוי ושל בעל נינהו אלא חששו רבנן שמא תמות האם ויכלה הקרן לכך אמרו תשלומי כפל לאשה ולא לבעל והיינו דנקט כפל ולא נקט ולד בהמת מלוג לאשמועינן רבותא דאף על גב דאכתי קאי האם והולד וליכא למיחש למכליא קרנא כולי האי דלא חיישינן שמא ימות האם והולד והא דקתני משלומי כפל לאשה כפל אתא לאשמועינן ולא קרנא ופריך כמאן לא כרבנן ולא כחנניא דתרווייהו סבירי להו ולד בהמת מלוג לבעל ולא חששו למכליא קרנא כלל וכל שכן דכפלא הויא לבעל דאכתי קאי קמי האם והקרן שכנגד הולד,

ואפשר דרש"י נמי ה"ק שכתב וז"ל תשלומי כפל לאשה. ולא לבעל קא סלקא דעתיה דקסבר אין הוולדות פירי אלא קרן וילקח בהן קרקע דחיישינן שמא תמות האם ויכלה

הקרן. פירוש הא דקאמר תשלומי כפל לאשה לאו בדוקא דמדינא הכי הויא אלא משום דלא הויא לבעל קאמר דהויא לאשה דקא סלקא דעתיה דקסבר אין הוולדות פירי אלא קרן פירוש להכי הוו להו קרן וילקח בהן קרקע משום דחיישינן שמא תמות האם ויכלה הקרן אבל מדינא פירא הוו אבל התו' לא פירשו כן אלא דהשתא משמע ליה דסבר ר' ינאי דולד בהמת מלוג לאשה והוי מדינא דקרנא ממש הויא ולא פירא וכן פי' הריטב"א וז"ל כמאן לא כרבנן ולא כחנניא פירוש קא סלקא דעתיה דמשום דולד גופיה הוי לאשה הוו תשלומי כפל דידה ע"כ.

וקשיא להו לתוס' דאם כן לימא ולד בהמה מלוג לאשה ותירצו דלרבותא נקט דאפילו כפילא דאתיא מעלמא הוי דאשה וכל שכן ולד בהמת מלוג דעובר ירך אמו הוא ודמיא ממש לבהמת מלוג דהויא דאשה כן נראה לי לחלק בין פי' של רש"י לפירושו של התוספות אבל הרא"ש בתוספותיו לא כתב כן שכתב וז"ל כמאן לא כרבנן כו'. קא סלקא דעתיה דהשתא דולד קרנא הוי שמא תמות האם ויכלה הקרן. וא"ת א"כ לימא ולד בהמת מלוג דאשה י"ל דרבותא נקט דאפילו כפילא לאשה. ע"כ. ומה שנ"ל כתבתי. עוד יש לפרש לשון רש"י בענין אחר יותר פשוט ונכון דסבירא ליה לרש"י ז"ל דלא נפרש דמעיקרא קא סלקא דעתיה דתשלומי כפל לאשה ולא לבעל פירוש דהקרן והכפל הויא לאשה ושוב מתרץ דפירא תקינו ליה רבנן וכו' פירוש דתשלומי כפל לאשה ולבעל דהקרן לבעל והכפל לאשה אלא למסקנא נמי הכי מתפרשא תשלומי כפל לאשה ולא לבעל ואינו אקס"ד אלא דקסבר אין הולדות פירי וכו' אבל לעולם בין לדעת המקשן בין לדעת התרצן הכי מתפרשא תשלומי כפל לאשה ולא לבעל והכי מתרץ פירא דהיינו גוף הולדות תקינו ליה רבנן פירא דפירא דהיינו כפל הבא עליו פירוש דתרתי פירי דאתו בהדי הדדי לא תקינו ליה רבנן לא הקרן ולא הכפל משום דתרווייהו איתנהו בהדי הדדי הקרן והכפל דגוף הולד הרי נשתנה ובא אחר תחתיו ועל דרך זה פירש הרא"ה וכדבעינן למכתב קמן בס"ד כנ"ל ועוד נכתוב בזה בס"ד:

פירא דפירא לא תקינו ליה רבנן פי' דאתו מעלמא כגון כפל דולד בהמת מלוג וכגון טובת הנאה דכתובה דבפרק החובל אבל פירא דפירא דאתי מגופיה כגון ולד של בהמת מלוג פשיטא דתקינו ליה רבנן כדתנן בפרק הכותב לעולם הוא אוכל פירי פירות ולכאורה היה נראה דגונב בהמת מלוג עצמה משלם כפל לבעל דהשתא חד פירא הוא ולא פירא דפירא ואם כן במה שהוא לאשה הכפל שלו ובמה שהוא שלו הכפל לאשה וזה קצת תימה.

אבל בתוספות בשם ריב"ן ז"ל דכ"ש גונב בהמת מלוג עצמה דכפל לאשה דהא אפילו

בפירא שהוא שלו לא תקינו ליה רבנן פירא דפירא דאתיא מעלמא כ"ש בבהמה עצמה שלא תקינו לו אלא פירא דמגופה ולא פירא דאתי מעלמא וכן נראה לי דהא כי מקשה כמאן לא כחנניא ולא כרבנן לא קשיא ליה אלא משום דכולהו סבירא להו דולד בהמת מלוג לבעל והוה ליה למימר שהכפל יהיה שלו אבל אי ס"ל דולד לאשה והוי קרן לא קשיא ליה מידי אמאי אין הכפל לבעל דהא הוי כפירא משום דפשיטא ליה דלא תקינו ליה רבנן פירא דלא אתי מגופא אבל אי הוי לבעל בהא קשיא ליה שהרי הוא שלו לגמרי ואפילו הכי שני ליה דאפילו פירא דתקינו ליה אינו שלה לגמרי שיאכל ממנו פירא דפירא מעלמא וטעמא משום דפירות נכסי מלוג אינן שלו לגמרי לעשות בהם כרצונו אלא שיאכלם בבית כדאמרינן לקמן משום ריוח ביתא. ריב"ש ז"ל.

ולדעת ריב"ן ה"פ כגון האי פירא כיון דלא הוי מעלמא תקינו ליה רבנן וה"ה פירא דפירא וכגון האי פירא דפירא דאתי מעלמא לא תקינו ליה וכל שכן פירא דאתי מעלמא:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל מאי טעמא פירא תקינו ליה רבנן כו'. ומקשים על זה מדתנן לעולם הוא אוכל פירי פירות כו' ומתרצי' כו' ומכל מקום קשיא ליה למורי הרב נר"ו דמה טעם אמרו שלא יזכה הבעל בכפל כיון שהולד שלו ויכול לשוחטו או למוכרו ונראה לי דטעם הדבר משום דנהי דיכול לשוחטו אפילו הכי כל זמן שלא נשחט או לא נמכר עדיין יש לאשה זכות בו שאם מתה האם היינו מעמידים הולד במקום האם וכיון שיש לה סמך בו אמרו שהכפל שלה וכי תימא והא קיימא לן כחנניא דלא חייש למיתה ויש לומר דמאי דלא חייש חנניא למיתה זהו דמפני חשש המיתה זוכה בו מיד ולא יניח הבעל מלשוחטו או למוכרו אבל מכל מקום היכא דמתה האם העמד הולד במקומה וכן נראה מתירוץ לשון בעל ההלכות גדולות שכתב והיכא דמתה אמהן ולדות כל חד וחד במקום אמיה קאי. ע"כ:

והרא"ה פירש חד פירא כו'. פירוש לאו פירא דפירא דהא קיימא לן דבעל אוכל אפילו פירי פירות אלא דתרתי פירי בחד זמנא לא תקון ליה רבנן כדאמרינן התם בבבא קמא טובת הנאה לאשה ואין הבעל אוכל פירות ומפרשינן לה מהאי טעמא משום דתרתי פירי לא תקון ליה רבנן והיינו תרתי פירי בחד זימנא שהרי הוא אוכל פירות מנכסיה ואין לומר שיאכל פירות אחרים מטובת הנאה שעומד במקום נכסיה ואף על פי שהוא אוכל בזה וולדות וגזה וחלב חד פירא חשבינן להו ולא חשבינן תרתי פירי בחד זימנא אלא האי דאתי ליה מעלמא ובהאי לית ליה לבעל מידי וכן הגונב בהמת מלוג עצמה תשלומי כפל לאשה מהאי טעמא תדע דהא מעיקרא דמשמע לו דולדות בהמת מלוג לאשה ניחא לן מאי דקאמר דתשלומי כפל לאשה והוא הדין לבהמה גופא אליבא דדברי

הכל והא ניחא לן טפי מינה נמי דהא כי קא סלקא דעתיה דבהמת מלוג לאשה פשיטא לן דתשלומי כפל לאשה דמשמע לן ודאי האי טעמא דתרתי פירי בחד זימנא לא תקינו ליה רבנן אלא השתא דאתי לאוקמה אליבא דמאן דאמר דולד בהמת מלוג לבעל תמיה ליה היכי אפשר הא מלתא דולד בהמת מלוג דבעל ותשלומי כפל לאשה ומהדרינן דאפילו הכי לא תקון ליה רבנן אלא חד פירא ולא תרתי פירי. ע"כ:

וז"ל הריטב"א פירא תקינו ליה רבנן כו'. הקשו בתוספות דהא אמרינן בפרק הכותב לעולם הוא אוכל פירי פירות כו' ותירצו דהכי קאמר פירא דפירא כי האי דתשלומי כפל דלא שכיח לא תקון ליה רבנן וכל שכן כפל דבהמה גופא שזכות האשה בה יותר גדול דלא תקון בה רבנן לבעל תשלומי כפל ולרבותא נקט ולד דאף על גב דגופיה דבעל אין תשלומי כפל שלו.

ויש מפרשים דדוקא נקט ולד בהמת מלוג ופירא דפירא לא תקון ליה רבנן במקום פירא אבל כשעשו מן הפירא קרן יש לו פירא דפירא והיינו ההיא דבפרק הכותב ולא נהירא דהא אמרינן בבבא קמא טובת הנאה לאשה ואין הבעל אוכל פירות ופרישנא טעמא משום דפירא דפירא לא תקינו ליה רבנן והתם טובת הנאה לאשה והוי קרנא ואפילו הכי לית ליה מיניה פירא דפירא אבל לפי' הראשון אתי שפיר דהתם נמי מלתא דלא שכיח היא.

וי"מ פירא דפירא לא תקון ליה רבנן למיכל כל היכא דאכיל פירא נמי כי האי וכן הא דטובת הנאה דהא אכיל פירות עיקר נכסיה וזה הנכון. עד כאן:

בשלמא לחנניא כו'. פי' אף על גב דקאמר עשו שפחת כו' דמשמע דאיכא הפרשא בין ולד שפחת מלוג לולד בהמת מלוג מכל מקום איכא למימר דטעמא דכולהו משום דלא חיישינן למיתה אלא לרבנן דקא מחלק בינייהו ולענין דינא קשיא. כנ"ל:

וכתב הרשב"א וז"ל הא דאמרינן בשלמא לחנניא לא חייש למיתה תמיה לי וכי אינה עשויה בהמה שתמות ונמצא הקרן כלה והאיך אפשר לומר דלא חיישינן למיתה וי"ל דהכי קאמר לא חייש שתמות קודם לה ועוד שימות בעלה גם כן בחייה דאלו מתה היא בחיי בעלה לא איכפת לן אם מתה הבהמה או לא דהא של בעל היא.

והרב בעל ההלכות פירש דאי מתה מוקמינא מהנך ולדות דידהו חד במקום אמיה ויהיבנא לה ושארא הוי לבעל ומשום הכי לא חייש חנניא למיתה דקודם ולדות ואי מתה מוקמינן חד ולד במקום אמיה ורבנן חיישי למיתה דקודם ולדות. ע"כ:

ושאני בהמה דאיכא עורה הקשו בתוס' דחשיב עורה שיור והא אם רוצה לשוחטה אינו יכול ונראה לי דלגבי הולד שבא ליטול העור שיור אבל אי בא ליטול האם עצמה

ולשוחטה הא ודאי דלא חשיב העור שיור.
וז"ל הרא"ש שאני בהמה דאיכא עורה אף על פי דאינו יכול לשוחטה ולהניח העור מכל מקום אם מתה נקרא העור קרן. וכן כתב ריב"ש ז"ל ושאני בהמה כו' ומיהו אף על גב דאיכא עורה אין הבעל יכול לשוחטה לאכול הבשר ושישאיר עורה לקרן. עד כאן:
וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל ושאני בהמה דאיכא עורה וקשה לי ולרבנן דחיישי בשפחה למיתה משום דליכא עורה הא דתנן לקמן נפלו לה עבדים ושפחות זקנים ימכרו הא ילדים לא ימכרו ולא חיישינן למיתה לימא דחנניא היא ולא כרבנן ואם כן אדפסק שמואל כחנניא לפסוק הלכה כמשנתנו ועוד מה הוצרך לפסוק כלום פשיטא דסתם מתני' ומחלוקת בברייי' הלכה כסתם מתניתין וי"ל דבההיא אפילו רבנן מודו דלא חיישי רבנן למית' אלא לתקוני קרנא כל היכא דאפשר שלא יאכל הבעל ולדות של קרן כדי שיעמדו לאחריות הקרן אבל לא חיישינן אמיתה לאחמורי עליה שימכרו וילקח קרקע בהן כדי שיהיה הקרן קיים לעולם. כן תירץ רבינו הרמב"ן. ע"כ:
הכניסה לו עז לחלבה כו'. פי' רש"י ז"ל דלגבי בהמה איכא עורה ובתרנגולת איכא נוצה ובדקל איכא עצים. נראה מדבריו ז"ל שהגוף והקרן שלה הוא ולדבריו ז"ל עד שתכלה הקרן לאו דוקא אלא הכי קאמר שיכלה מה שחשוב עתה קרן והוא דחוק ועוד דמאי קא משמע לן דהא אפילו רבנן מודו כיון דאיכא עורה ותו דהא רב נחמן גופיה פסק כחנניא וכי ליכא עורה נמי.
לכך פירש רבינו נר"ו דהכא מיירי בשאין לאשה בהן אלא גוף לפירות בלבד ואשמועינן דאפילו הכי אוכל והולך עד שיכלה הקרן ואתא כסברא דחנניא וקא משמע לן דלא תימא דדוקא בולד בהמה הוא דלא חייש למיתה משום דולד גופיה פירא אלא אפילו בהני דליכא קרנא אחרינא לא חיישינן למיתה. הריטב"א ז"ל. וכן כתבו הרשב"א וריב"ש פירש רש"י חדא דאם כן מאי קאמר עד שתכלה הקרן דהא אין קרן כלה דהא איכא עורה (דאינו מחוור) ועוד מאי קא משמע לן רב נחמן תנינא ולד בהמת מלוג לבעל ועוד מאי שנא הני דאיכא קרן והלא אפילו בולד שפחת מלוג דאי מתה לא משתאר מינה מידי איפסיקא הלכתא כחנניא דלבעל הוי.
אבל תלמידי רבינו יונה כתבו וז"ל הפירוש שפירש הרב בהלכות שלא ירשה אלא חלב העז או הגזה של רחל לא יתכן דאם כן היכי קאמר דאוכל והולך עד שתכלה הקרן דהא אמרינן בסמוך שאם נפלה גלימא מכסה ואזיל עד שכלה דמשמע שצריך שישארו הבליות כדי שלא יכלה הקרן ואם לאו בעבור הבליות שנשארין לבסוף היינו אומרים שימכרו הגלימא ויקחו בה קרקע והכא שלא ישאר לא מן החלב ולא מן הגזה שום דבר

בעולם היאך אפשר שיאכל את הכל דאם כן נמצא הקרן כלה ע"כ נראה כמו שפירש רש"י ז"ל שהעז עצמה והרחל נפלו לה בתורת ירושה כו'. ע"כ:

עיילא ליה גלימא פירא הוי כו'. פרש"י והשחקים יהיו לה קרן ואמרי' כמאן אמרה רב נחמן להא דשיורא פורתא הוה ליה קרנא כמאן כי האי תנא דפליג אדר' מאיר דגופרית ומחפורת של צריף פירא במקום גופיה דמשתייר הוי קרנא ואם כן אזלא הא כשיטתא דרבנן ודלא כחנניא דלחנניא אף על גב דליכא שיורא נמי ואלו רב נחמן פסק כחנניא אלא אם כן נאמר דמודה חנניא דבעי דלהוי בקרנא שיורא ולא אמר איהו דלא חיישינן למיתה אלא לגבי ולד בהמת מלוג דאיהו גופיה פירא.

ורבינו הרמב"ן פירש דהא מכסיא ואזיל עד דכלי לגמרי אף על גב דליכא שום שיורא כיון דאין הכלוי בא אלא אחר זמן מרובה ואתיא כחנניא וכעין אידך דלעיל ואתיא כי הא דגופרית ומחפורת של צריף דכי כלו ליכא שום שיורא בעולם ואפ"ה אמרו רבנן דפירא הוי. הריטב"א:

מחוברין בשעת יציאה איכא בינייהו פרש"י ז"ל דרבנן לא איירי ביציאה כלל ומיהו אתלושין דיציאה לא אפשר דפליגי ואמחוברין הוא דפליגי דשמעינהו ר"ש לרבנן דאמרי דמחוברין נמי שלו כיון שגדלו ברשותו ואתא איהו ואמר שהם שלה ותלושין דאמרי לא סוף דבר תלושין לגמרי אלא ה"ה כל היכא דלא צריכו לארעא כלל שכל העומד ליתלש כתלוש דמי וכדאמרינן לעיל בפרק נערה. הריטב"א ז"ל.

ותלמידי רבינו יונה לא כתבו כן אלא שאפי' דבפירות שהגיעו לתלוש אמרו כן וכדכתיבנא לעיל וכן כתב הרא"ש בפסקיו ופסקו הגאונים ז"ל הלכה כרבי שמעון ומורי הרב ז"ל מביא סיוע מדתנן המוציא הוצאות על נכסי אשתו מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל ודאי דבר פשוט הוא דמה שאכל אכל ולא היה צריך לומר אלא בא לאשמועינן דדוקא מה שאכל הוא שלו אבל מה שלא אכל אין לו בו זכות בשעת יציאה ופירות המחוברין לקרקע כיון שעדיין לא אכלם שלה הוי. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

מתני' נפלו לה עבדים ושפחות זקנים ימכרו כו'. כלומר אם היא רוצה למכור והבעל מעכב ימכרו בעל כרחו של בעל וילקח בהן קרקע והוא אוכל את הפירות שאם לא ימכרו אותם יש לחוש שמא ימותו. רשב"ג אומר לא תמכור כו' תימה הוא זה כיון שהיא רוצה למכור מה לנו לחוש לשבח בית אביה. וי"ל דה"ק כיון שאם הבעל יבא למכור תוכל היא לעכב על ידו שלא ימכור משום שבח בית אביה א"כ אף כשהיא מוכרת נמי יוכל הוא לעכב בידה שגם היא לא תמכור שיכול לומר לה כמו שיש לך יכולת לעכב בידי כן יהיה לי יכולת למנוע אותך שגם אני רוצה בקיום שבח בית אביך. וכל זה דוחק.

אלא הפי' הנכון הוא דמיירי כשהבעל רוצה למכור מפני שרואה שיותר תועלת יהיה לו כשימכרו ויקחו קרקע ויאכל הוא הפירות משישתמש באלו שהם זקנים ויכלה הקרן והאשה אינה רוצה ועל זה אמרו דימכרו בעל כרחה של אשה ורבן שמעון בן גמליאל אומר לא תמכור מפני שהן שבח בית אביה כלומר יכולה היא למנוע המכירה מפני שיכולה היא לומר אני רוצה לקיימן כמות שהוא מפני שבח בית אביה. ועל זה הדרך נפרש האי אידך מתני' דנפלו לה זתים וגפנים זקנים כו' והאי פלוגתא דזתים וגפנים מוקים לה בגמרא בשדה שאינה שלה דכי יכלו אינהו כלי קרנא אבל בשדה שלה לא דאכתי ישאר קרנא. ואומר בירושלמי מחלוקת כשאין עושין כדי טפולן כו' כלומר כשאין העבדים והשפחות עושין תועלת כדי שיעור הוצאתם וגם הזתים והגפנים כל כך הם זקנים שאין שוה הפירות שמביאין כדי הוצאתם. ולשון זה הירושלמי מורה יותר על פי' האחרון.

מיהו יש לשאול כשאין עושין כדי טפולן היאך היה אומר רבי שמעון שהאשה תוכל לעכב שלא ימכרו ושהוא יעשה הוצאה ולא יאכל מהם כשיעור ההוצאה. וי"ל דמיירי כשהיא אומרת לא ימכרו ומה שיחסר מן ההוצאה אני משלים מצד אחר ולפי' היה אומר רבי שמעון שיכולה לעכב וחכמים סוברים דכיון שהם גרועין כל כך שאינם עושים כדי טפולם אפילו תשלם מצדה לא מהניא לה ולא שנא עבד לא שנא זתים כיון דדוקא שנפלו לה כשהם זקנים אבל אם נפלו לה כשהן בחורים דברי הכל הוא שלא ימכרו דלא חיישינן שיכלה הקרן. וי"א שאם נפלו לה כשהן בחורים לכשיזקינו ימכרו וילקח בהם קרקע דהא איכא חששא שיכלה הקרן אבל נראה למורי הרב נר"ו דכיון שנפלו לה כשהן בחורים ומתחלה זכתה בענין שלא היה מן הדין שימכרו אפילו כשיזקינו נמי יעמדו על הדין הראשון. תלמידי רבינו יונה:

וז"ל רש"י במהדורא קמא עבדים ושפחות זקנים לא ימכרו דדילמא למחר הם מתים ונמצא בעל בלא פירות וכן אם נפלו לה זתים וגפנים זקנים. לא תמכור כלומר אין הבעל יכול לכופה למוכרם מפני שהן שבח בית אביה שנראה לעינים מה שהכניסה לו מבית אביה. עד כאן:

וכתב הרשב"א דדוקא זקנים אבל ילדים כ"ע לא פליגי דלא ימכרו משום שבח בית אביה ואפילו רבנן דחנניה דאמרי דולד שפחת מלוג לאשה מודו שלא ימכרו דע"כ לא קאמרי אינהו דולד שפחת מלוג לאשה אלא משום דקסבר דהן וולדותיהן הוו קרן משום דחיישי למיתה ואי אמרת דולדותיהן פירות ולבעל הוו דילמא מתה שפחה ונמצא קרן כלה ולא תקנו פירות בעבדים אלא מעשה ידיהן ולחנניה דלא חייש למיתה הן דוקא קרן אבל

ולדותיהן ומעשה ידיהן פירותיהן ולבעל ובזקנים דליכא מעשה ידיהן ימכרו לכ"ע אבל מדברי הרב בעל ההלכות ז"ל שכתבתי נראה שהוא סובר דהא מתניתין כחנניה ודלא כרבנן דאלו לרבנן חיישי למיתה דקודם ולדות ומכליא קרנא אפילו ילדים ימכרו כי היכי דלא תכלה קרנא. ואינו נכון. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן הא דתנן נפלו לה עבדים ושפחות זקנים ימכרו וכן בזתים וגפנים ואסיקנא בשדה שאינה שלה ומשום דקא מכליא קרנא אפילו חנניה מודה דימכרו משום דזקנים שאני וכדקאמר בירושלמי כשאין עושין פירות כדי טפולן ומיהו אם עשו פירות קודם שימכרו דבעל הוו אפילו בעבדים ושפחות לדברי חנניה דהלכתא כוותיה וסתמא דמתניתין נטיא לדידיה דמשמע טעמא דזקנים הא ילדים לא ימכרו ולרבנן קא מכליא קרנא וי"ל דהכל מודים שלא ימכרו אלא דלרבנן הן וולדותיהן קרן ומעשה ידיהן פירות ולחנניה הן קרן וולדותיהן נמי פירות במעשה ידיהן ובזקנים דליכא מעשה ידיהן ימכרו לדברי הכל.

אבל בשם בעל ההלכות כתב בזקנים הוא דפליגי אבל בילדים דבני אולידי נינהו לדברי הכל לא ימכרו דכיון דהא מולדי אי מייתי מוקמינא מהנך וולדות דידהו חד במקום אימיה ויהבינן לה ושארא הוו לבעל וכן פירש טעמא דחנניה משום דלא חיישינן למיתה קודם ולדות ואי מתה מוקמינן חד וולד במקום אמיה. ואין דבריו מחווירין. ע"כ:

גמ' מחלוקת שנפלו בשדה שלה וכו'. לכאורה משמע דהכי קאמר מחלוקת שנפלו הזתים והגפנים בשדה שלה פירוש הקרקע היה כבר שלה והיה לאביה או לאחד מקרוביה זתים שקנה בלא קרקע שנפלו לה אותם זתים. וליתא להאי פירושא דמ"מ כיון שלא נפלו לה אלא זתים וגפנים לבד מה לי אם נפלו לה בשדה שלה או בשדה שאינה שלה הרי מ"מ אין כאן שבח בית אב דקא מכליא קרנא במה שנפלו לה.

והנכון דה"ק מחלוקת דנפלו לה זתים עם השדה וכן כתב רש"י וז"ל מחלוקת. בזתים וגפנים בשדה שלה שנפלו הקרקע עם האילנות דכי יבשי זתים הוי לה קרקע לקרן ע"כ. כן כתוב ברש"י כתיבת יד וז"ל לשון רש"י כתיבת יד מחלוקת שנפלו אותם גפנים וזתים בשדה שלה ואהכי אמר רבן שמעון בן גמליאל לא תמכור כיון דאיכא שדה לקרן. שאינה שלה כגון שקנה אביה זתים וגפנים לבד הקרקע דברי הכל יכול לכופה למכור משום דקא כליא קרנא לכשמתיבשין כשדה שאינה שלה דמי דכשמתיבשין לא אשתייר מינייהו מידי. ע"כ:

מתני' המוציא הוצאות על נכסי אשתו כו'. פירוש כל נכסי אשתו בכלל ואפילו כשאין לו בהם כלום שיש לה רשות למכור ולתת לאחרים תדע דלא מפיק בגמרא מהאי דינא

אלא נכסי קטנה לפי שיכולה לצאת בלא גט וגם לתת נכסיה למי שתרצה אבל בגדולה שצריכה גט לעולם הוא מוחל כשאכל קמעה דלא שכיח שתתן לאחרים משום איבה ועדיין הוא מצפה שתמות ויירשנה. הריטב"א ז"ל:

הוציא הרבה ואכל קמעה כו'. פירוש אם נפלו לה נכסים נכסי מלוג הדין הוא שהבעל יעבוד השדות כפי מה שצריך כדי שלא יפסדו ושיאכל הוא כל הפירות ומשנה זו באה ללמדנו שאע"פ שהוציא הרבה ולא אכל מן הפירות כי אם מעט בין שלא בא לקרקע יותר כ"א זה המעט בין שבא יותר ונאבד ולא אכל כ"א המעט אין נותנין לו ההוצאה אלא אמרינן כי באותו המעט שאכל גלה דעתו שבעבור שיאכל הוא הפירות היה עושה והיה מתכוון להשביחה בשנה זו להוציא עליה הרבה כדי שיעשה פירות הרבה לשנה האחרת הלכך כשיגרשנה אין לו אלא מה שיאכל ל"ש אכל ואח"כ הוציא ל"ש הוציא ואח"כ אכל. תלמידי רבינו יונה.

ואפשר דלהכי כתב רש"י מה שהוציא הוציא. אם גרשה. פירוש דאחר ההוצאה היו הגרושין והאכילה קדמה להוצאה. ודוק כנ"ל:

ומה שאכל אכל הא כתיבנא לעיל גבי הא דפסקו הגאונים כר"ש אמאי נקט מה שאכל אכל דפשיטא הוא. עיין בלשון תלמידי רבינו [יונה] ז"ל:

הוציא ולא אכל פירוש שלא אכל כלל או שאכל פחות מכאיסר שלא בדרך כבוד:

ישבע כמה הוציא ויטול. ואוקימנא בגמרא שאינו נוטל אלא הוצאה שיעור שבח ומסתברא דאפילו ברישא אם התנה בב"ד או בעדים שאינו מוחל ישבע כמה הוציא ויטול וכדאמרינן בפרק מי שמת [בבא בתרא קמג ב'] במי שהניח בנים גדולים וקטנים והשביחו גדולים את הנכסים. וכתב רבי' חננאל מהא שמעינן דכל היכא דאחד ידע ואחד לא ידע משתבע אחד דידע ויטול. פירוש כמי שחובו ברור כגון זה. וא"ת הוציא ולא אכל למה אינו נוטל הוצאתו וידו על העליונה דהא יורד ברשות הוא. וי"ל דכיון דשייך בנכסי כלל דיו שיטול הוצאתו בשבועה ואידך ממחל מחיל ליה כיון דלא התנה. הריטב"א ז"ל.

ישבע כמה הוציא הואיל ולא אכל מינייהו מידי דלא יהא אלא אחר שיורד לתוך שדה חברו וברשות ונוטל מה שהוציא. רש"י במהדורא קמא:

גמ' והוא שאכלה דרך כבוד כלומר שלא אכלה בר"ה ולא על דרך גזל אלא אכלה על שולחנו בשופי ולפיכך סגי באכילה כל שהוא. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

דף פ.

אמרי בי רב אפילו שגרא דתמרי יש שפירשו אשכול של תמרים והקשה רש"י דא"כ מאי אפילו דהא תמרים עדיפא מגרוגרות כדאמרינן בפסחים אכל גרוגרות ושלם לו תמרים תבא עליו ברכה ויש מתרצים דהא דבי רב אמתני' אמרה דאפילו שגרא דתמרי חשיבא אכילה לומר מה שהוציא הוציא. הריטב"א ז"ל:

ומיהו רש"י גריס ר' אבא אומר אפילו שגרא כו'. דמשמע דקאי אדרב אסי ולהכי קשיא ליה מאי אפילו דהא תמרי עדיפי מגרוגרות ואפ"ה יש לתרץ בדוחק דאמתני' קאי ואפשר דלהכי כתב רש"י ואי הוה גרסינן להא דרבי אבא ברישא מקמי כו' לאורויי הך שינויא דוק ותשכח כנ"ל. ובמהדורא קמא כתב רש"י וז"ל וכמה קמעא דאמרינן מה שאכל אכל ומה שהוציא הוציא. גרוגרות תאנה דרך כבוד בקביעות על שולחנו ר' אבא אומר אפילו שגרא דתמרי דאפילו לא אכל אלא אשכול של תמרים שעדיין לא נתבשל כל צורכו ואינו חשוב כגרוגרות אבל תמרים שנתבשלו כל צורכן ודאי חשיבי מגרוגרות כדאמרינן התם אכל גרוגרות ושלם לו תמרים תבא עליו ברכה ע"כ. ובמהדורא בתרא כתב רבי אבא אמר אפילו שגרא דתמרי. תמרים נדוכים כו' ואני שמעתי שגרא טרויות כמין אשכול כו' וקשיא לי מאי אפילו כו' פירוש לא קשיא ליה אלא לפירושו ולא למאי דשמע וכמו שכתב במהדורא קמא:

וה"ר חיים תירץ דגרוגרות עדיפי מתמרים כדמשמע הכא לפי שהיא יותר גדולה אבל קב תמרי עדיף מקב גרוגרות לפי שיש בחשבון תמרים בקב יותר מגרוגרות ולכך קאמר תבא עליו ברכה דאיירי במדה. הרא"ש ז"ל. ורש"י פי' שגרא דתמרי תמרים עשויין כגון קציעות וגריעי מגרוגרות ואחרים פירשו שיגרא דתמרי תמרים הנופלים קודם גמר בשולן וזה יותר נכון לפי הלשון. הריטב"א ז"ל. פי' מלשון שגר בהמה שגר אלפיך:

לא אכלה לאותה אכילה קמעא דרך כבוד מאי כמה אכל שלא בדרך כבוד דאמרי מה שאכל אכל ומה שהוציא הוציא. בחבילי זמורות שהאכיל אדם אחד חבילי זמורות פחות משוה איסר או דינר לבהמתו מכרם אשתו וגרשה ואמר רב יהודה ישבע כמה הוציא ויטול דאכילת בהמתו לא הויא אכילה עד דאיכא כאיסר או כדינר דאמר רב יהודה בפרק חזקת הבתים [בבא בתרא לו א'] אכלה ערלה שהאכיל זמורות לחין לבהמתו שני ערלה אינה חזקה דאכילת בהמתו אינה אכילה ולא קפיד אינש עלה לעשות מחאה בחזקה כזו וכן אם אכלה שתי שנים כראוי ושנה שלישית הויא שביעית ואכלה לא הויא חזקה דכיון דהפקר הוא לכל אדם לא קפיד אינש אהך חזקה ולא איכפת ליה לערער ואינה חזקה לשמואל.

ונראה דזמורות כלאי הכרם אינן אסורים בהנאה שהרי גפנים לזרעים וקשים שלהם נאסרו והאכיל לבהמתו זמורות של כלאי הכרם. ע"א עבד רב יהודה עובדא בחבילי זמורות דחשבה לה אכילה שהן מאכל לפילין והאכיל לבהמתו וגרש את אשתו ואמר מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל ורב יהודה לטעמיה דאמר בחזקת הבתים אכלה ערלה הרי זו חזקה דאכילת בהמתו חשיב אכילה ומה שכתוב בפרק חזקת אינה חזקה שבוש שהרי בספר ישועות רבינו הגדול רבי גרשון ז"ל כתב כן אמר רב יהודה אכלה ערלה הרי זו חזקה כמ"ש. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל הריטב"א עבד רב יהודה עובדא בחבילי זמורות. פרש"י ז"ל שהאכיל מהם לבהמתו וחשבה כאכילה ואמר מה שהוציא הוציא וכגון שהיתה האכילה כאיסר או כדינר. רב יהודה לטעמיה דאמר אכלה ערלה שביעית וכלאים הרי זו חזקה פרש"י שהפרי בכל אלו אסור ולא אכל מהם אלא העצים ואפ"ה חשיבא אכילה למהוי חזקה והקשו בתוס' דהא עצים דבכלאים אסורין הן בהנאה כדתניא גבי תנור שהסיקוהו בקליפי ערלה או בקשין של כלאי הכרם ותירצו דהתם הוא כשהיה זרוע כלאים מעיקרו שנאסר בה שרשה אבל הכא כשזרוע ובא שאינו נאסר אלא בתוספת כדאיתא בפרק כל שעה וכיון שכן העצים שגדלו בהיתר מותרים.

ורבינו הרמב"ן ז"ל פי' דכלאים דאמרינן הכא המחזיק זרעי כלאים ואסרה על הבעלים שהיו אוכלים אותם בהיתר וכיון שכן אף על פי שזה אכלה באיסור חזקה היא וראיה דמייתי' הכא היינו מערלה ושביעית שאף הבעלים לא היו יכולין לאכול ממנה בהיתר אלא העצים והא בלחוד אסרינהו ולפיכך הויא חזקה ואף על פי שאכל זה הפירות דסוף סוף הרי כבר נהנה ומיהו אשכחן נוסחי דגרסי בבבא בתרא אכלה ערלה ושביעית וכלאים אינה חזקה ולפי' התוס' אפשר לקיימה כגון שאכל המחזיק את הפירות שהיתה אכילתו באיסור ולפיכך אינה חזקה וכן כתבו התוספות אבל אינו מחוור מן הטעם שכתבנו והגירסא הנכונה שם הרי זו חזקה כדגרסי' הכא וכן פי' הרמב"ן ז"ל ושם פירשתיה בס"ד ע"כ. ועיין בחדושי הרמב"ן בפרק חזקת הבתים:

וז"ל הרא"ה אכלה ערלה שביעית וכלאים הרי זו חזקה פי' כלאים דאכילת פירות דאף על גב דהוי להו איסורי הנאה מ"מ הרי היה יכול לאוכלה בהיתר כשם שאכלה באיסור אבל ערלה ושביעית אכילת פירי דידהו ודאי לא הויא ראיה דערלה הרי הן איסורי הנאה ואינו יכול לאכול בהיתר דשביעית נמי משום דהוו להו הפקר לכ"ע אבל בחבילי זמורות רב יהודה חשיב לה אכילה כדאמרינן הכא ע"כ.

ואכתי קשה מדאמרינן הכא זמורות של ערלה מותרות ומ"ש מקליפי ערלה דאסורין

ואפשר לומר בזו דקליפין שאני שהן שומר לפירי והוו כפירות אבל זמורות לא. תלמידי הרשב"א:

וכתבו תלמידי רבינו יונה ז"ל וז"ל עבד רב יהודה עובדא בחבילי זמורות לכאורה נראה שאף על פי שנהנה מן הזמורות דרך כבוד כיון שלא אכל אכילה ממש צריך שיהנה מהם כאיסר דכי אמר דדרך כבוד סגי ליה בפחות משוה פרוטה הני מילי באכילה אבל בהנאה צריך כאיסר ורב יהודה לא בא לחלוק אלא לומר שצריך שיהנה בכאיסר. מפי מורי הרב נר"ו:

המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה שיכולה למאן כמוציא על נכסי אחר דמי כאדם שיורד לתוך שדה חבירו ברשות דידו על העליונה ויש לו במה שהשביח או כאריס לפי מנהג המדינה ובעל קטנה נמי בין שאכל קימעא והוציא הרבה ובין לא אכל כלום יש לו כמה שהשביחן דעבוד רבנן תקנתא לקטנה כי היכי דלא ליפסיד לנכסי דידה דאי אמר מה שאכל אכל ומה שהוציא הוציא כיון דלא סמכא בעל דעתי' סבר למחר ממאנת ואזלא ומפסדינא מאי דאפיקנא על נכסי דידה ואזל ומפסיד להו לנכסי כ"ש. כמוציא על נכסי אחר דמי ואמרינן לקמן היורד לתוך שדה חברו ונטעה שלא ברשות שמין לו מה שהוציא וידו על התחתונה ונוטל כנגד השבח או כאריס לדעתו של בעל השדה. קטנה שהשיאה אמה או אחי' יורד בעל בנכסים שלא ברשות וזה עיקר. רש"י במהדורא קמא: וז"ל הריטב"א המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה. פי' רש"י ז"ל קטנה שהשיאה אמה או אחיה ויכולה למאן כמוציא על נכסי אחר דמי ואם מיאנה בו שמין לו שבח שהשביח ונוטל כאחד מאריסי העיר. פירוש לפירושו דבהא לא מחל כלום כיון שיכולה למאן וכיון דכן לעולם דינו כיורד ברשות. עבדו ליה רבנן תקנתא שיהא כיורד ברשות כי היכי דלא לפסדינהו דכל היכא דלא שקיל כאריס גמור מפסיד להו שיאכל ולא ישביח דחייש למיאון. ע"כ:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל המוציא הוצאות כו'. פי' קטנה שהשיאוה אמה או אחיה יכולה למאן ומתוך כך אם נפלו לה נכסי מלוג והוא הוציא עליהם הרבה ואכל קימעא לא נאמר בזה מה שהוציא הוציא כו' אלא כיורד לתוך שדה חברו ונטעה ברשות דיינינן ושמינן ליה כאריס היורד ברשות לפי מנהג אריסי המקום ומאי טעמא עביד רבנן האי תקנתא ולא אמרו מה שהוציא הוציא כו' כי היכי דלא נפסדינהו שיאמר הוא בלבו למה אטרח ואוציא על אלו הנכסים כי היא קטנה ושמא היום או מחר תמאן בי ונמצא שטרחתי בחנם ולפיכך לא ירצה להוציא עליהם ובנתיים יפסידו הקרקעות ולפיכך תקנו חכמים שאם תמאן שיהיה דינו כיורד תוך שדה חברו ברשות ויקח בשבח שהשביח כמו

אריס אבל הפירות שאכל אינו משלם דבתקנתא דרבנן אכל אותם דהא תנן הממאנת והשוטה והאיילונית אין להם כתובה ולא פירות.

וכתב הר"מ הלוי ואם הוציא ולא אכל וניחא ליה לדידיה טפי למשקל שיעור הוצאת שיעור שבח ולאסתלוקי הדין עמו דכי תקינו ליה רבנן למהוי כמוציא על נכסי אחר לארווחי אבל לאפסודי לא תקינו ליה דמצי אמר מאי טעמא אמור רבנן המוציא על נכסי אשתו קטנה כמוציא על נכסי אחר דמי משום תקנתא דידי אנא לא ניחא לי בהאי תקנתא והאי דמי להההיא דאמרינן האומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו והני מילי בקטנה ממאנת אבל קטנה יוצאה בגט לענין המוציא הוצאות על נכסי אשתו כי דינא דגדולה דמי לכל מילין דהא לא שייכא בהאי חששא ולא האי תקנתא כלל.

ומסתברא דלא עבדו בה רבנן האי תקנתא למישם ליה לבעל כאריס היורד ברשות אלא בקטנה ממאנת אבל גדולה מורדת דינא אחרינא אית לה דבין אכל בין לא אכל ישבע כמה הוציא ויטול ולא מנכינן ליה מחמת מאי דאכל ולא מידי דבתקנתא דרבנן אכלינהו דתקינו ליה לבעל פירי והטעם שאמרו ישבע כמה הוציא ויטול משום דכי אקני ליה אדעתא דמיקם קמיה אדעתא דמשקל ומיפק לא אקני ליה והוא שהיה השבח כנגד ההוצאה או יותר מכאן אבל אם היתה הוצאה יתירה על השבח אין לו אלא הוצאה שיעור שבח דלא שייך למימר אדעתא דמישקל ומיפק לא אקני לה אלא גבי הוצאה דאיכא שבח כנגד ההוצאה דהוצאה דידיה גבי' הוא ואיהי קא מתהניא ביה אבל בהוצאה שהיא יתירה על השבח כיון דליכא שבחה כנגדה מאי אקני לה ומאי קא שביק לה. עכ"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל:

וכתב הרשב"א כמוציא על נכסי אחר דמי איכא למימר דלהקל עליו תקנו ולא להחמיר עליו דאלו הוציא קימעא ואכל הרבה מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל כדין בעל דעלמא אבל הוציא הרבה ואכל קימעא מחשבין לו כאריס דעלמא. ע"כ:

אפיק שית מאה בהוצאת הדרך ומשלו. איצטריך ליה חד זוזא להוצאת הדרך ושקל מהנהו ד' מאה זוזי דאשה דקרנא נינהו אתא לקמיה דר' אמי כו'. ואיהו קא תבע שית מאה שהוציא מה שאכל אכל ומה שהוציא הוציא היכא דאיכא פירי ואכל מרווחא קרנא קא אכיל שהרי פיחת מד' מאות זוזי ועליו לשלם קרן וההוצאה הוא דאכתי נמי מוציא הוא על נכסיה בין דשקל מדידיה בין דשקל מדידה ושית מאה וחד זוזא אפיק א"כ כדאמרת ה"ל כו'. רש"י במהדורא קמא:

א"כ הוה ליה הוציא ולא אכל ישבע כמה הוציא ויטול מהאי לישנא משמע דר' אמי לא מטעא הוה טעי מעיקרא בדינא אלא דלא סיימוה קמיה ואיהו סבר דההוא זוזא דאפיק

למיעבד ביה עיסקא אפקיה וקא רווח ביה ואכל והשתא דסיימוה קמיה דלאו לאתגורי ביה אפקיה אלא למכליה אמר א"כ ה"ל הוציא ולא אכל וישבע כמה הוציא ויטול כלומר עד כדי הד' מאות זוזי וכדאמרינן בסמוך שאם היתה הוצאה יתירה על השבח אין לו אלא הוצאה שיעור שבח. וא"ת הכא מאי נשבע ומאי נוטל דהא ליכא שבח כלל דקרנא קרית להו לכולהו ארבע ושבח אין כאן והוא אינו נוטל אלא הוצאה שיעור שבח כדאמרן. י"ל דגבי הא ודאי כולה נמי שהשביחו מחמת הוצאת הבעל הן דאלו לא אזיל בעל לא הוה להו(ו) מינייהו כלל. הרשב"א ז"ל:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ויש לתרץ דהכא נמי איכא שבח ומאי ניהו שהשביח שהביאם שאותו השיעור ששיערו כמה היו מניחין מן המעות למי שיתנם בכאן הוו ניהו השבח ולפיכך אמרו ישבע כמה הוציא ויטול הוצאה כשיעור אותו השבח ע"כ. ובסמוך אכתוב מה שכתב בזה רש"י במהדורא קמא בס"ד:

אמר רב אסי והוא שיש שבח כו'. הא דתנן דנוטל כמה שהוציא היינו כי הוי השבח כנגד ההוצאה למאי הלכתא דאיכא למשמע מדרב אסי דאי הוי שבח יתר על ההוצאה נוטל בלא שבועה והכי משמע כי אמרינן דנשבע היכא דהוי שבח כנגד הוצאה אבל אם הי' יותר אינו נשבע ואיכא למימר נמי שאם היתה הוצאה יתירה על השבח אינו נוטל אלא שיעור שבח והכי משמע כי אמרינן דנשבע ונוטל כמה שהוציא היכא דהוי שבח כנגד הוצאה אתו לאערומי שאם השביחה מאתים יאמר שהוציא עליה מאתים פחות דינר כי היכי דלשקול בלא שבועה ואיהו לא אפיק אלא פלגא. רש"י במהדורא קמא:

וכתבו תלמידי רבינו יונה ז"ל שפעמים שלא תהיה ההוצאה אלא שלשים והשבח יהיה מנה ויאמר לא הוצאתי אלא תשעים כדי שיהיה השבח יותר ולא יצטרך לישבע ונמצא נוטל חמשים שלא כדין ואף על פי שיש בשבח יותר מן ההוצאה לא נאמין אותו מטעם משיב אבידה כי אמרי' משיב אבדה ה"מ גבי נתבע אבל גבי תובע דקא אתי לאפוקי לא אמרינן משיב אבידה למיהב ליה בלא שבועה ע"כ:

ובשבועה והכי משמע כי אמרינן דנוטל בשבועה כמה שהוציא ביש שבח כנגד הוצאה אבל אי הויא הוצאה יתירה אינו נוטל כמה שהוציא אלא שיעור שבח והכי נמי אמרינן לעיל גבי ההוא עובדא דבי חוזאי שהוצאה יתירא על השבח דאפיק שית מאה ולא אייתי אלא ד' מאה ואמרינן ישבע כמה הוציא ויטול והאי ד' מאה חשבינן שבח לפי שהביאה מרחוק והוו להו כמה שהרויחה. מצד שהוריד אריסין בנכסי מלוג של אשתו למחצית ולשליש ולרביע מהו לסלקן כשהוא מגרשה כי היכי דאיהו מסתלק איסתלקו אינהו ולא שקלי מידי היכא דאכל קימעא וסתם ארעא לאריסא קיימא ולא מסלקינן להו בלא

שבחא דמנהג אריסין מחצית או שליש או רביע שמין לו כמה שוה שבח שהשביחה וידו על התחתונה שנותן לו בעל השדה איזו שירצה או נותן לו כאריס או נותן לו את ההוצאה ואם דינו כאריס מועט מן ההוצאה נותן לו כאריס.

ואית דמפרש נותן לו את השבח או את ההוצאה המועט שבשניהם ולאו מלתא דאי יהיב ליה כולי שבח אשתכח דשקיל טפי מאריס הכא נמי באריס שהוריד בעל לא גרע מאריס שירד שלא ברשות אפי' אסתלק בעל לא אסתלק אריס לגמרי אלא שקיל וידו על התחתונה התם אהכי שקיל כאריס או הוצאה דליכא אינש דטרח בשדהו בכדי הכא אי הוה בעל דטרח קודם שיגרשנה ואינהו אדעתא דבעל נחית וכי היכי דמפסיד בעל מפסיד אינהו דיכלה איתתא לטעון לאריס אי לא טרחת את הוה טרח בעל וכי היכי דבעל מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל הכי נמי את.

מאי הוי עלה דההוא בעל שהוריד אריסין אי בעל גופיה אריס הוי שהיה מקבל שדות למחצה לשליש ולרביע לומר שהיה עובד אדמה אסתלקו להו דאי לא הוו נחתי אינהו בעל גופיה הוה טרח בהו ויכלה למימר הא איכא בעל דטרח אי לא טרחיתו ואדעתא דבעל נחית ואי לא אריס הוא ליכא מאן טרח בהו וסתם ארעא לאריסי קיימא ושמין להם וידו על התחתונה. לשון אחר אי שויוהו רבנן לדבעל דין אריס. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל הריטב"א ז"ל בעל שהוריד אריסין תחתיו פי' ועמד וגרשה אחר שאכל קימעא מהו שיטלו דינם כמו שהתנו מי אמרינן אדעתא דארעא נחית ארעא לאריסי קיימא פי' ונוטלין כאחד מאריסי העיר או דילמא אדעתא דבעל נחית ולית להו כלום ואתקיף לה רבה בר בר חנה אפשר דלית להו כלום מאי שנא מהיורד לשדה חבירו שלא ברשות ששמין לו וידו על התחתונה ליטול הוצאה שיעור שבח מיהת ומהדרינן התם ליכא איניש דטרח בלא דמים הכא איכא בעל דטרח בלא דמים.

מאי הוה עלה אמר רב הונא בריה דרב יהושע חזינן אי בעל אריס כו' פירוש דיכלה למימר הא איכא בעל דטרח ומיהו אם אמר להם בעל שכרכם עלי חייב הבעל לפרעם אבל אם שכרם סתם פטור ולא דמי לשוכר את הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חברו שנותן לו שכרו דהכא שפיר הוה ליה לפועל למידע כי שמא קרקע של נכסי מלוג היה והיה לו להתנות ולפרש וכן כתוב בתוס' ע"כ:

וכתב הרא"ה דאף על גב דאמרינן אסתלק ליה בעל אסתלקו כולהו ומסתברא דאריס לא מפסיד אלא משתלם מבעל ע"כ:

והא דאמרינן דאי בעל אריס הוא לית להו ולא מידי מטעם דאית לה דטרח הני מילי כשגרש הוא אבל במורדת על בעלה שמין להם וידם על התחתונה מפני שיכולין לומר

לה נהי דאית לך בעל דטרח אם היה הוא טורח והיית מורדת בו היה לך ליתן לו חלק במה שהשביח גם עכשיו תתן אלינו במקומו. תלמידי רבינו יונה:

וכתב הרשב"א ז"ל הא דאמרינן לעיל חזינן אי בעל אריס הוא כו'. כתב הראב"ד ז"ל דה"ה לענין יורד לשדה חברו שלא ברשות אם בעל הקרקע אריס הוא והוא בכאן אינו נותן לו שכר טרחו בין בשדה העשויה ליטע בין בשדה שאינה עשויה ליטע אבל דמי נטיעותיו בשעה שנטען נותן לו והוא שבח כנגד הוצאה ע"כ.

ואפשר לומר דשאני אשה משום דאיכא בעל דטרח ומפרנס לה לארעא בלא טרחא כלל אבל הכא דאי האי, הוה טרח בהו לנוטעם בכי הא לא אמרינן דלא יהיב ליה שכר טורחו כלל אלא מיהו שמין כמה אדם רוצה ליתן וליבטל ממלאכה ויהיב ליה דומיא דההיא דאמרינן בריש פרק האומנין הלכו חמרין ולא מצאו תבואה פועלים ומצאו שדה לחה נותן להם שכרם משלם אבל אינו דומה הבא טעון לבא ריקן עושה מלאכה ליושב ובטל הכא נמי אף על גב דאיהו גופיה אריס הוא מ"מ הא אחלי ליה דלא טרח כלל ויושב ובטל ויהיב ליה כל כמה דאם רוצה ליתן ולא יהא יגע וחופר ואחרים עושין לו מלאכתו. וזה נראה דין האמת והצדק. ע"כ:

איבעיא להו בעל שמכר קרקע נכסי מלוג לפירו' שיהא לוקח אוכל פירו' בחיי האשה במקום בעל מאי דאקנו רבנן לבעל כדאמרינן תקנו פירות תחת פרקונה. הקנה בעל לפירות ללוקח כי תקינו רבנן פירות לבעל משום רווח ביתא תקינו. רש"י במהדורא קמא:

וכתבו תלמידי רבינו יונה וז"ל בעל שמכר קרקע לפירות מהו כלומר מכר פירות קרקע אחד שהיה מנכסי מלוג של אשתו ומתוך כך אמר שמכר קרקע לפירות מפני שצריך למכור בזה הלשון דהא קיימא לן דאם אמר פירות דקל זה אני מוכר לך דהוה ליה מקנה דבר שלא בא לעולם וצריך שיאמר דקל זה לפירות זו:

ורבינו יהונתן הכהן פירש וז"ל בעל שמכר קרקע לפירות כלומר קרקע של נכסי מלוג לפירות שיהא הלוקח אוכל פירות השנה בחיי האשה והוא נותן לו עשרים דינרים בכל שנה ושנה מי אמרינן מאי דקני כו'. כלומר ובאה האשה למחות מי אמרינן מאי דאקנו רבנן לבעל לאכול פירות תחת פרקונה כו' או דילמא מציא אמרה כי תקינו רבנן פירות לבעל תחת פרקונה דוקא היכא דאיכא רווח ביתא כלומר שיהו שניהם מתפרנסין בכבוד יחד מן הפירות שיצאו מהן בכל יום ויום אבל לזבוני לא אקנו ליה לפי שבשעה קלילא יוציאו אותן עשרה דינרין ויצטערו וילכו כל השנה. [ע"כ]:

וכתבו בתוס' דדוקא נקט שמכר קרקע לפירות דכיון שהקרקע ביד הלוקח והוא תולש ואוכל ליכא רווח ביתא אבל אם לא מכר אלא הפירות והקרקע עומד בידו והוא מלקט הפירות אי אפשר שלא יאכלו מהם בני הבית ואיכא רווח ביתא והיינו דאמרינן לקמן מאי בינייהו איכא בינייהו ארעא כו'. ולא אמרינן דאיכא בינייהו שלא מכר הקרקע לפירות דמשום תכסיף ליכא ומשום רווח ביתא איכא דאלמא בההיא אף משום רווח ביתא ליכא. הריטב"א ז"ל:

דף פ:

לאו בפירוש איתמר כלומר לאו בפירוש שמיע ליה מרבא דמה שעשה עשוי. אחריתי בהדה עייל לאשתו אחת מן השפחות לשמשה ואתיא גבירתה דשפחה וקא צוחא על שפחתה משום רווח ביתא אתקינו והא קא רווח משמשא שתיהן. רש"י במהדורא קמא: מאן דחזא סבר מה שעשה עשוי פי' מאן דחזא סבר דאפי' בעלמא המוכר קרקע לפירות מה שעשה עשוי ולישנא קלילא נקט דאלו בעובדא דהכא הכל מודים דמה שעשה עשוי אלא ודאי כדאמרן. הריטב"א ז"ל:

והא קא רווח פי' הרי"ף ז"ל דהא איכא אחריתי ורש"י ז"ל פי' שאף עתה עושה צורכי הבית וכן פי' הראב"ד ואי משום דעיילא לאידך לא גרעה מארחי ופרחי ששפחות שבבית משמשות הן אפי' לפני האכסנאי. וזה יותר נכון. הרשב"א ז"ל:

ותלמידי רבינו יונה כתבו וז"ל והא קא רווח כיון שנשאר לה אחריתי וגם זו שהכניסה לאשה השנייה כיון שלא מכרה ולא משכנה לא הפסידה האשה הראשונה ההנאה שלה לגמרי כי לפעמים תסייע לחברתה. ע"כ:

וכתב הריטב"א ז"ל והא קא רווח פי' שאף עתה היא עושה צרכי הבית ואית לה הנאה ושמעינן מינה שהנושא אשה על אשתו ואית ליה למיקם בספוקייהו יכול להשהותן שתיהן בבית אחד עמו ואין הראשונה יכולה לעכב דאי לא"ה תצוח שלא תהא צרתה בבית וכיון שתצא מן הבית תו ליכא רווח ביתא אלא ודאי כדאמרן כנ"ל ע"כ.

ולפי' הרי"ף ותלמידי רבינו יונה לא שמעינן מינה האי דינא כלל ורבינו יהונתן הכהן אזיל בשיטת רש"י דרווח ביתא היינו דאכתי היתה משמשת לשתיהן אבל לעולם אם הוציאה מן הבית הן במכר הן במתנה לא עשה כלום ויכולה למחות בידו. וכתב הרב המעילי דלפי הרי"ף אם רצה למוכרה לפירות ג"כ הרשות בידו:

שמא תכסיף כלומר יכחיש הלוקח את הקרקע כיון דלית ליה בגוף הקרקע כלום ואם הם עבדים ושפחות נמי שמא יכחישם במלאכות קשות יותר מדאי וימותו. ר' יהונתן הכהן:

וז"ל תלמידי רבינו יונה שמא תכסיף וכו'. כלומר לא ישים לו לב הלוקח אלא שיהיה לו פירות הרבה ולא יחוש לקיים הקרקע ויזקין במהרה ולפיכך יכולה האשה לבטל המכר רבא אמר משום רווח ביתא מאי בינייהו כיון דבין לטעם זה ובין לטעם זה יכולה לבטל זה המכר מהו שיש בין שני הטעמים הללו ומהדרינן איכא בינייהו היכא שהקרקע קרוב לעיר שהאדם יכול לראותה תדיר ויראה אם עובד אותה כראוי לטעם שמא תכסיף ליכא למיחש שהרי כל היום יראו אותו אבל לטעם רווח ביתא איכא למיחש.

א"נ איכא בינייהו שהבעל אריס באותה שדה עצמו פירוש למ"ד שמא תכסיף ליכא כיון שהבעל עובד אותה למ"ד משום רוח ביתא איכא שהרי אינו נוטל מן הפירות אלא כמו אריס למחצה לשליש ולרביע וליכא רווח ביתא כולי האי וי"מ שהבעל אריס בשדות אחרות למ"ד שמא תכסיף ליכא למ"ד משום רווח ביתא איכא דהא איכא רווח ביתא ממה שבא לו משדות אחרות. עכ"ל תלמידי רבינו יונה:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא תכסיף שמא יכחיש לוקח את הקרקע כיון דלית ליה בגוף הקרקע. דמקרבא למתא מתיירא לוקח להכסיף דכל שעתא חזו לה אבל משום רווח ביתא איכא. בעל אריס הוא שעשהו לוקח לבעל עצמו אריס על אותה שדה מלוג שמכר לו לפירות דבעל ודאי לא מכסיף דמצפה הוא למיתת אשתו וירית לה אבל רווח ביתא ליכא. א"נ זוזי דשקל מקרקע דמכר לפירות עביד להו עיסקא ומשתכר בהן ומן הריווח מתפרנסין יחד דמשום רווח ביתא ליכא למיחש דהא איכא רווח ביתא אבל לשמא תכסיף לוקח איכא למיחש ע"כ. וכתב ר' יהונתן הכהן משום רווח ביתא כדפרשינן דביום או יומים יוציא העשרים דינרין שלקח ממנו בשכירות ויצטערו כל השנה שאם לא מכרה היתה נהנית האשה מן הגן או מן השדה בכל יום ויום. א"נ זוזי דשקל מיניה דהיינו עשרים דינרין עביד בהו עסקא ומשתכר בהו טובא ומן הרווח התפרנסין ונהנין בכל יום דמשום רווח ביתא ליכא למיחש דהא איכא רווח ביתא אבל להאי טעמא דשמא תכסיף איכא למיחש. ע"כ:

וכתב הריטב"א ז"ל והלכתא כרבא ומיהו המוכר קרקע של נכסי מלוג מכירה גמורה אף לגופה כשם שהמכר בטל לגבי הגוף כך הוא בטל לענין הפירות וכדאמרינן לעיל להדיא במתניתין בחייה ולפירות וסתמא היא ואפי' היכא דאיכא רווח ביתא וכן דעת גדולי רז"ל וכבר פרשתיה בב"ב בס"ד. ע"כ:

מתני' שומרת יבם שנפלו כו'. הא מתניתין עיקרה ביבמות בפ' החולץ והכא לא קתני לה אלא משום מוכרת ונותנת וסופ' דמלתא מה יעשה בכתובתה אגב גררא נקט והתם עיקר. ריב"ש ז"ל:

מודים ב"ש וב"ה שמוכר כו'. כלומר אף על פי שנחלקו גבי ארוסה בנכסים שנפלו לה משנתארסה אם תוכל למוכרם בעודה ארוסה הכא כ"ע מודו דכל זמן שהיבם לא עשה בה מאמר מוכרת לכתחלה בנכסים שנפלו לה בעודה שומרת יבם ואף על פי שהיא זקוקה ליבם. מתה מה יעשה בכתובתה כו' לא קאי למאי דקתני ברישא דודאי נכסי מלוג שנפלו לה בעודה שומרת יבם כיון שיכולה למכור לכתחילה דברי הכל הוא שאם מתה יורשיה יורשים אותה אלא מלתא באפי נפשה היא ובנכסי מלוג שנפלו לה בעודה תחת הבעל איירי ור"ל מתה מי יירש כתובתה דהיינו מנה מאתים ונכסים הנכנסים והיוצאין עמה דאינון נכסי מלוג שנפלו לה מתחלה בעודה תחת בעלה ב"ש אומרים כו'.

תלמידי רבינו יונה:

מה יעשה בכתובתה ששם לה בעל בכתובה ובנכסים שהוסיף לה משלה נכסי מלוג הרי הם נכסים הנכנסים והיוצאין עמה כמו שהם כלומר שאין יוכל בעל להוציאם יחלקו יורשי הבעל כלומר היבם עם יורשי האב כלומר אביה של שומרת יבם שהוא יורשה דאב קודם לכל יוצאי ירכו שכשמתה שומרת יבם בא יבם לירש את אשתו בנכסי מלוג שלה והאב בא לירש את בתו ויחלקו שניהם בנכסי מלוג שלה. בחזקתן בחזקת יורשי האשה יבם לא הוה מוחזק וביבמות בפרק החולץ מפרש להא מתני' דתנינן לה התם ופרכינן מאי שנא בחייה דלא פליגי דמודים שמוכרת ונותנת וקיים ושמעינן מינה דלית ליה ליבם שום זכיה בנכסי מלוג שלה ומאי שנא סיפא כי מתה היא דפליגי ב"ש ואמרי דיבם חולק בנכסי מלוג שלה אלמא אית ליה זכיה בגווייהו ומשנינן זיקת נשואה עושה ספק נשואין כלומר מה שהיא זקוקה ליבם ספק נשואין חשבינן לה דדילמא יחלוץ לה ואינה אשתו או שמא ייבם לה דאשתו הויא הלכך הויא לה ספק נשואה רישא דאיתיה לדידיה ואינהו יבם ספק וספק נשואה היא לו הלכך לא מצי יבם לעכב על שלה מלמכור דאין ספק מוציא מידי ודאי סיפא דמלתא הללו באין לירש והללו באין לירש מן הספק דיבם אומר אשתי היא ואני יורשה ויורשי האב אומרים לא כי שהרי לא נבעלה לו ויחלקו מן הספק וב"ה אזלי בתר חזקה וכיון דספק נשואה היא אוקים נכסי בחזקת יורשי האב דאינהו מוחזקים בהו טפי מיורשי הבעל ופרכינן נמי התם ולב"ש אין ספק מוציא מידי ודאי והא תנן נפל הבית עליו ועל אביו כו' ופרכינן נמי התם ולותבי' כתובה דמתניתין דקס"ד דקסברי ב"ש דיחלוקו נמי בכתובה אע"ג דבעל ודאי דהא מוחזק הוא בכתובה ויורשי האב ספק וקא אתי ספק ומוציא מידי ודאי ומשנינן בכתובה דמתני' לא פליגי דמודים ב"ש דלא יחלוקו יורשי האב בכתובה והכי קאמר מה יעשה בכתובה ושבקה לכתובה ותו לא אמר בה מידי אלא בנכסים מיירי וכיון דאית להו לב"ש שטר העומד

לגבות כגבוי דמי חשבינן שומרת יבם דמוחזק בכתובה מחיים וכי מתה ירית לה יבם כי קובר לה יבם וכדמפרש בגמרא. רש"י במהדורא קמא:

וכתב הריטב"א ז"ל מתה מה יעשה בכתובתה ובנכסים הנכנסים כו'. פירוש כתובתה קרי לעיקר כתובה ותוספת ונדוניא. ב"ש אומרים יחלקו כו' דייקינן בפרק החולץ דכיון דקתני עם יורשי האב דאלמא אינהו עיקר דבנכסי מלוג איירי ב"ש אבל בכתובה כב"ה סבירא להו והא דקתני הכא יורשי האב ולא קתני עם יורשי האשה כדתנן בב"ב [קנח א'] גבי נפל הבית עליו ועל אשתו משום דהכא לא ידיע מאן נינהו יורשי האשה הזאת ומ"ה קתני לישנא רויחא יורשי האב.

וב"ה אומרים נכסים בחזקתן כתובה בחזקת יורשי הבעל ונכסים הנכנסים והיוצאין בחזקת יורשי האב פי' רש"י דכולהו דיני נכסים קתני וה"ק עיקר כתובה ותוספת בחזקת יורשי הבעל ונכסים הנכנסים והיוצאין עמה בחזקת יורשי האשה ונכסים של צאן ברזל בחזקתן ולא פי' בחזקת מי ובפרק מי שמת גבי נפל הבית עליו ועל אשתו אמרו בגמרא בחזקת מי איכא מאן דאמר בחזקת יורשי הבעל ואיכא מ"ד בחזקת יורשי האשה ואיכא מ"ד יחלוקו וכיון דפירשוה התם לא הוצרכו לפרשה כאן ולא בפרק החולץ דאיתא למתני' דהכא ותנא גופא ודאי לא קים ליה שפיר והיינו דלמאן דאמר בחזקת יורשי הבעל לא ערבינהו בהדי כתובה ולמאן דאמר בחזקת יורשי אשה לא ערבינהו בהדי נכסים הנכנסים והיוצאין.

ואחרים פירשו דתנא תרי דיני קתני בלחוד וכלל ופרט קאמר נכסים בחזקתן כיצד כתובה דהיינו עיקר כתובה ותוספת ונדוניא בחזקת יורשי הבעל ואפילו למ"ד גבי נפל הבית עליו ועל אשתו דנכסי צאן ברזל בחזקת יורשי האשה טעמא דמלתא דהתם הוא דכי מיית בעל ברישא בטל חזקתיה אבל הכא דאיכא יבם דקאי במקום בעל קים ליה שהנכסים בחזקתו נמי שהיו בחזקת הבעל וכבר בירנא בפרק החולץ דפלוגתא דהני פירושי שייכא בפלוגתא דאיפליגו התם רבא ואביי אליבא דרבה דלאביי מתפרשא כפירוש רש"י ז"ל ולרבא מתפרשא כאידך פירושא בתרא וכיון דכן לא גרסינן במתניתין וכתובה בוא"ו דא"כ ע"כ תלתא דיני קתני ולא אתיא שפיר לרבא אלא ה"ג כתובה בחזקת יורשי הבעל בלא וא"ו והשתא איכא לפרושי הכין והכין ושם הארכתי בזה בס"ד. ע"כ:

וריב"ש כתב וז"ל רש"י גריס וכתובה בוא"ו ופירש ז"ל דמילי מילי קתני דנכסים בחזקתן מיירי בנכסי צאן ברזל דומיא דההיא דתנן בפרק מי שמת גבי נפל הבית כו'. וכן פירשו הרמב"ם והקשה על זה הפי' ר"ת דהא אמרינן התם דב"ש לא איירי אלא בנכסי מלוג ובשארא מודו לב"ה וא"כ למ"ד התם דנכסים בחזקתן היינו בחזקת יורשי אשה א"כ

לב"ה טפי הוו נכסי צאן ברזל בחזקתה מנכסי מלוג וזה הפך כל הסוגיא שבפרק החולץ והפך הסברא דטפי אית לן למימר בנכסי צאן ברזל שקבל עליהן הבעל אחריות שהיו בחזקתו מנכסי מלוג. ולי אין זו קושיא דהתם אי אמרינן דב"ש מודו לב"ה בשארא דייקינן לה מדקאמר יחלקו יורשי הבעל עם יורשי האב ולא יורשי האב עם יורשי הבעל משמע דמאי אמרי ב"ה הכל מודו דיורשי האב פליגי ב"ש ואמרי יחלוקו עמהם יורשי הבעל דלמ"ד נכסי לב"ה בחזקת יורשי האב אכולהו פליגי ב"ש ואמרי יחלקו עמהם יורשי הבעל אבל קשה לי על פרש"י ע"כ פירש ר"ת דהאי נכסים בחזקתן דהכא לא מתפרש כההוא דפרק מי שמת והכא ל"ג וכתובה בוא"ו אלא כתובה ותני והדר מפרש כו' וטעמא דפליגי התם אמוראי בנדוניא אליבא דב"ה אי בחזקת הבעל או בחזקת אשה אם יחלוקו והכא לכ"ע בחזקת הבעל משום דשאני התם שמתו שניהם ואין א' מן היורשין מוחזקים בנכסים והדבר ספק מי מת ראשון כדיהיב טעמא התם הואיל והללו באין לירש והללו באין לירש אבל הכא היא מתה והיבם ראוי ליקרא מוחזק שהרי משעת מיתת אחיו הוא יורש בנכסיו והיא אין לה ליטול כלום מכתובתה עד שתחלוץ וכן פי' הראב"ד.

ולפרש"י ז"ל הא דאמר נכסים בחזקתן משום נדוניא ולא עריב לה בהדי כתובה למאן דמפרש התם נכסים בחזקתן בחזקת יורשי הבעל או בהדי נכסים הנכנסים והיוצאין למאן דמפרש התם בחזקת יורשי אשה י"ל דמשום דכתובה ונכסי מלוג ברור דינייהו ולא משום ספיקא אמרי להו דלהוו בחזקתן אבל נכסי צאן ברזל לא בריר דינייהו ומספיקא אמרינן בהו נכסים בחזקתן ומ"ה נקט האי לישנא ולא ערבינהו בהדי אינך א"נ לפי שאין טעמם ברור כל כך לא להך גיסא ולא להך גיסא כמו אינך מ"ה לא ערבינהו בהדייהו. ע"כ ריב"ש ז"ל.

והביאו ראיה תלמידי רבינו יונה לפרש"י ז"ל מדתנן בפרק מי שמת נפל הבית כו'. ב"ש אומרים יחלוקו וב"ה אומרים נכסים בחזקתן כתובה כו' ושאלו בגמרא נכסים בחזקת מי כו' ואם איתא דסיפא הוי פירושא דרישא מאי קא שאיל בחזקת מי והלא מפורש במשנה בהדיא אלא ודאי ע"כ דמשום דרישא לא איירי אלא בנכסי צאן ברזל ולא נתפרש דינם במשנה כפי הצורך בפירוש הוצרך התלמוד לשאול וכי היכי דמאי דקתני התם נכסים בחזקתן נאמר על נכסי צאן ברזל ולא הוי סיפא פירושא דרישא ה"נ מתני' דהכא שהרי בלשון אחד נשנו. ע"כ:

והרא"ה ז"ל כתב וז"ל עיקר הפירוש כמו שפירש הרי"ף ז"ל דתלתא דיני קתני עיקר כתובה ונכסי מלוג ונכסי צאן ברזל. מעיקרא קאמר מתה מה יעשה בכתובתה כלומר בעיקר כתובה ונכסי צאן ברזל דאינהו נמי כתובה מיקרי כדכתיבנא לעיל וכדאמרינן

בכמה דוכתי בבבא מציעא מקום שנהגו לעשות כתובה מלוה גובה מלוה ואמרינן נמי הבו לה ד' מאה זוזי לכתובתה דבתראי ובמכילתין תקנו קבורתה תחת כתובתה ואמרינן אע"פ שכתובתה בבית אביה מתה בעלה יורשה והיינו דבעינן מעיקרא מתה מה יעשה בכתובתה ובנכסים הנכנסים והיוצאין עמה וכולה בכלל עיקר כתובתה ונכסי צאן ברזל ונכסי מלוג וב"ש אמרי יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב וב"ה אמרי נכסים בחזקתן. פי' נכסי צאן ברזל ונכסי מלוג והאי דקרי להו נכסים כלומר נכסי הכתובה לפי שהן כתובין בה בחזקתן ובבבא בתרא אמרי' בחזקת מי ופליגי עלה. איכא מאן דאמר בחזקת יורשי הבעל ואיכא מ"ד בחזקת יורשי אשה ואיכא מאן דאמר יחלוקו ומיהו קשיא לן למאן דאמר בחזקת יורשי אשה או בחזקת יורשי הבעל אמאי לא ערבינהו ותנינהו בהדי עיקר כתובה או בהדי נכסי מלוג למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ואיכא למימר דהני פשיטא ליה מלתא דהכי דינא אבל בנכסי צאן ברזל איידי דלא מיחוור דינא דידהו ומשום דהוי בספיקא הוא דדיינינן הכי ואמרינן האי לישנא נכסים בחזקתן כלומר היינו דינא דידהו דמוקמינהו אחזקתייהו והיינו דפלוגתא הי חזקה.

כתובה דהיינו עיקר כתובה ותוספת שהוא ככתובה ולא גרסינן וכתובה כדאמרינן נמי נכסים הנכנסים ולא קאמר ונכסים כו'. נכסים הנכנסים והיוצאין עמה בחזקת יורשי האב והתם בבבא בתרא אמרינן בחזקת יורשי אשה משום דהתם איירינן בנפל הבית עליו ועל אשתו ומוכחא מלתא כי קאמר יורשי אשה מאן נינהו אבל הכא ביבמה היא גופא מספקא לן מאן יורשיה להכי תנא בחזקת יורשי האב אבל התם ביבמות איכא מאן דאמר דבנכסים שנפלו לה כשהיא תחתיו דבעל כולי עלמא לא פליגי דבחזקת יורשי הבעל נינהו ולא איירינן אלא בנכסים שנפלו לה כשהיא שומרת יבם וכיון דכן הוא במתניתין ודאי לא איירינן בנכסי צאן ברזל דמי נינהו דכ"ע ס"ל דיורשי הבעל נינהו דק"ו הוא השתא נכסי מלוג דנפלו לה כשהיא תחתיו דבעל אמרינן דהוו בחזקת יורשיו כ"ש נכסי צאן ברזל שהן בחזקתו מתחילה וה"ה נמי דלא הוה ליה למנקט כתובה כלל אלא איידי דמרגיל בפומיה נקט לה והתם אמרינן דב"ש לא איירי אלא בנכסי מלוג ובנפלו לה כשהיא שומרת יבם והיינו דקאמרינן יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב למימרא דבנכסים מיירי דעיקרן של יורשי האב והיינו נכסי מלוג דעיקרן דידה וב"ה אומרים נכסים בחזקתן ובתר הכי מפרש כיצד כתובה דהיינו עיקר כתובה ותוספת ונדוניא בחזקת יורשי הבעל ובהא מודו נמי ב"ש ולא נקט לה אלא משום אידך.

נכסים הנכנסים והיוצאין עמה בחזקת יורשי האב ובהא פליגי ב"ש ואי גרסינן וכתובה אית לן למימר דתלתא דינא נינהו והכי נמי קאמר נכסים בחזקתן נכסי צאן ברזל בחזקתן

הראשונה והיינו דלא בעיא הכא בחזקת מי משום דפשיטא ליה מלתא דבחזקת יורשי הבעל קאמרינן וכתובה בחזקת יורשי הבעל נכסים הנכנסין והיוצאין עמה בחזקת יורשי האב ולא פליגי בית שמאי אלא אסיפא ושם יתבאר עוד בעה"י. עכ"ל הרא"ה:

גמ' מי קוברה בין לב"ש בין לב"ה. רש"י במהדורא קמא:

יורשי הבעל קברי לה כו' לפי' ר"ת אתי שפיר שהרי יורשי הבעל ירתי עיקר כתובה ונדוניא וכן לפרש"י למ"ד בפרק מי שמת בחזקת יורשי הבעל או אפי' למ"ד יחלוקו אבל למ"ד התם בחזקת יורשי אשה היכי קאמר יורשי הבעל קברי לה דקא ירתי כתובתה והלא קבורתה תחת נדונייתה ואין יורשי הבעל יורשים מנדונייתה כלום וי"ל דדוקא בארוסה שמתה הוא דאמרינן שאינו קוברה משום מנה מאתים שהרי לא זכתה בהם לעולם דלא קרינן ביה לכשתנשאי לאחר כדאיתא לעיל וגם אינו יורש מנדונייתה אבל שומרת היבם כיון שמת בעלה וזכתה בכתובתה הרי הוא כאלו הכניסה בנדוניא ליבם אותו שעבוד שהיה לה על נכסי בעלה ולפי זה אפילו ביבמה שנפלה מן האירוסין מבעיא ליה ופשטינן דיורשי הבעל קברי לה ומיהו לקמן גבי הא דתריץ אביי משום דבאין עליו משני צדדין פירשו בתוספות דדוקא בנפלה מן הנשואין קא תריץ אביי והיינו כפירוש רבינו תם דוק לקמן ותשכח:

או דילמא יורשי האב כו'. לשיטת רש"י יש לנו לפרש דלמאן דאמר בחזקת יורשי האשה הוא הדא בעיא והכי קאמר יורשי הבעל קברי לה דקא ירתי כתובתה דהיינו מנה מאתים דמקרי נמי נדוניא וכדפרישנא או דלמא יורשי האב קברי לה דמלבד הנדוניא דירתי קא ירתי נמי נכסים הנכנסים והיוצאין וכיון דיש להם תוספת בירושה אינהו בלחודייהו קברי לה ולכך לא הזכיר הנדוניא משום דמנה מאתים נמי מקרי נדוניא וירתי לה יורשי הבעל לכך נקט נכסים הנכנסים והיוצאין דהיינו מאי דליכא ליורשי הבעל ואיברא ודאי דעיקר מאי דתקינהו קבורתה היינו תחת נדונייתה ומיהו היכא דאיכא שני יורשין בנדוניא מסייע ירושת נכסי מלוג לצד האחד על חבירו אבל למ"ד בחזקת יורשי הבעל לא מבעיא ליה ולא מידי דפשיטא ודאי דיורשי הבעל קברי לה דאינהו ירתי כל הנדוניא ולא תקינו קבורתה אלא תחת נדונייתה ולא תחת נכסי מלוג אבל התוס' לא פירשו כן אלא דלפירוש רש"י ז"ל מיבעי בעי בין למ"ד בחזקת האשה בין למ"ד בחזקת יורשי הבעל ולכך לא קאמר אליבא דמאן דאמר בחזקת יורשי האשה יורשי האב קברי לה דקא ירתי נכסים הנכנסים והיוצאין ונדוניא והא הויא עדיף לה דקבורתה תחת נדונייתה משום דהא עדיפא ליה לכ"ע ונדוניא כיון דלא פסיקא ליה דפלוגתא היא לא נקטיה.

והקשו בתוספות למ"ד בחזקת יורשי הבעל מאי מבעיא ליה והא תניא לעיל קבורתה

תחת כתובתה דהיינו תחת נדונייתה ולא נכסי מלוג והלכך פשיטא ודאי דיורשי הבעל קברי לה דירתי נדונייתה ותירצו בתוס' דלאו דוקא נקט התם כתובה דה"ה נכסי מלוג אלא דרגילות הוא טפי שמכנסת האשה לבעלה נכסי צאן ברזל מנכסי מלוג ועוד דלפירוש הקונ' נמי מנה מאתים דהכא כנדוניא דמי כדפירשנו הלכך בכלל מאי דתני קבורתה תחת כתובתה איתיה נמי מנה מאתים דשומרת יבם דדמי לנדונייי' אמטו להכי נקט תחת כתובתה כיון דזימנין שייך במנה מאתים דאיתיה בכל הנשים וכיון דנדוניא זימנין דשייכא במנה מאתים דאיתיה בכל הנשים לכך נקט נדוניא ומיהו ה"ה נכסי מלוג. ואין להקשות סוף סוף מאי מבעיא ליה דיורשי הבעל ירתי תרתי מנה מאתים ונדוניא ויורשי האב לא ירתי אלא נכסי מלוג אטו מי נימא דעדיפא נכסי מלוג דלא הוזכרה בברייתא ממנה מאתים דהוזכרו שם להדיא. דכולה חדא ירושה הויא דכולהו שם נדוניא מקרו ושקולין תרווייהו כחדא.

ודע דעד כאן לא איבעיא לן אלא כד ירתי יורשי האב נכסים הנכנסים והיוצאין דאיכא נכסי מלוג וירתי לה אבל אי ליכא נכסי מלוג אף על גב דראויין לירש לא קברי לה אלא יורשי הבעל דלעולם בע"כ קא ירתי מנה מאתים דכל אשה יש לה מנה מאתים ונדוניא נמי אף על גב דלא הכניסה לו נדוניא קברי לה יורשי הבעל כיון דראוין לירש נדונייתה וכמו שכתבו הרא"ה והריטב"א לעיל בפרק נערה והכי משמע לן משיטתו של רש"י וכדכתיבנא לעיל בפרק נערה הלכך לא תקשי אמאי לא נקט לה אלא קבורתה תחת כתובתה ולא תחת נכסי מלוג משום דתחת נדונייתה קברינן לעולם ואפילו ליכא נדוניא אבל תחת נכסי מלוג לא קבריה אלא כד איתנהו וירתי לה ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל מי קוברה. משום דיש לה שני יורשין קא מבעיא ליה. פירוש דיש שני יורשין ממש דאיכא נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל ויורשי הבעל קא ירתי נדונייתה ויורשי האב נכסי מלוג אבל אי ליכא נכסי מלוג אף על גב דאי הוו לה הוו ירתי לה לא קא מבעיא ליה דפשיטא ודאי דמאן דירית כתובה איהו ניהו קבר לה.

ולמאן דאמר בחזקת יורשי הבעל אי נפרש דקא ירתי כתובה דהיינו נדונייתה אין הצדדין שוין דלגבי הנדוניא אף על גב דליכא נדוניא ולא הכניסה לו צאן ברזל כלל קאמר דיורשי הבעל קברי לה כיון דראויין לירש נדונייתה דהכי תיקון רבנן קבורתה תחת כתובתה ולא פליגי רבנן בין הכניסה לו בין לא הכניסה לו אבל כי אמרינן דקא ירתי נכסים הנכנסים והיוצאין פירושו דקא ירתי ממש וכגון דאית לה נכסי מלוג ואפשר דלהכי כתב רש"י יורשי הבעל קברי לה דקא ירתי כתובתה. ותניא בפרק נערה שנתפתתה קבורה תחת כתובתה. פירוש למאן דאמר בחזקת יורשי הבעל להכי נקט כתובתה אף על גב דהיינו

נדוניי' משום דכך שנו בברייתא תחת כתובתה וכבר תירצה רש"י לעיל בפרק נערה אמאי נקט הכי ופירוש דקא ירתי כתובתה היינו ראויין לירש אף על גב דלא הכניסה נדוניא דהא תקינו תחת כתובתה קתני ולא תחת ירושתה והכין דייק הריטב"א לעיל פרק נערה והרא"ה כנ"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל מי קוברה כו'. פירוש הא אתיא שפיר כפשטא בפירוש בתרא דפרישנא במתני' וה"ק יורשי הבעל קברי לה דקא ירתי כל כתובתה עיקר כתובה ותוספת ונדוניא וקי"ל תקנו קבורתה תחת כתובתה או דילמא יורשי האב קברי לה דקא ירתי נכסים הנכנסים והיוצאין כו' דאף על גב דתקינו קבורתה תחת כתובתה תני' ה"מ היכא דליכא נכסי מלוג אבל הכא דאיכא נכסי מלוג דירתי להו קרובים לא תקינו לה רבנן קבורה מבעל אבל לפרש"י דאיכא מאן דאמר דנדוניא בחזקת יורשי האשה כי אמרינן יורשי הבעל קברי לה דירתי כתובתה משום עיקר כתובה ותוס' בלחוד נקטינן לה אף על גב דתקנו קבורתה תחת כתובתה היינו תחת נדוניא וכדאמרינן לעיל גבי ארוסה שאין הבעל קוברה אף על פי שיש לה כתובתה לפי שלא נתנה כתובה לגבות מחיים הני מילי בארוסה דלא חזיא לנדוניא אבל בנשואה כיון דרוב נשים יש להן נדוניא אפילו ההיא דליכא נדוניא נמי לא פליגי רבנן וכדפי' רש"י דהרבה קוברין אף על פי שאין להם נדוניא.

ומיהו ק"ל היכי נקטינן לה סתמא ולא אדכרינן נדוניא כלל וי"ל דמשום דלב"ה נכסי בחזקתן קתני סתמא ולא נתפרש יפה בחזקת מי נקטינן מה שהוא ודאי וה"ק יורשי הבעל קברי לה כיון דירתי כתובתה ותוספת מיהת ואפי' תימא דלית ליה בנדוניא כלום כי הרבה קוברין בלא נדוניא או דילמא אדרבא יורשי האב קברי לה כיון דירתי נכסי מלוג ואפילו תימא שאין להם בנדוניא כלום דבמקום דאיכא לאחרים ירושה בנכסים לא תקון לה רבנן קבורה מבעל אפילו היכא דירית מינה נדוניא כנ"ל. ע"כ:

והרמב"ן ז"ל כתב וז"ל הא דאיבעיא לן שומרת יבם שמתה מי קוברה ה"פ ודאי קי"ל דקבורתה תחת כתובתה כלומר תחת מנה מאתים ונדוניא שכל מי שיהא יורש אותה יקבור ואע"פ שאין יורש שניהם כגון אשת איש שמתה שאין לה עיקר קוברה תחת נדוניא הואיל ואין אחר יורש ממנה כלום אלא זה אבל שומרת יבם שאחרים יורשין משלה לא תקנו לה קבורה אפילו תחת נדוניא אלא בעל לוקח הוי ומשלה דהיינו מה שיורשי' יורשין היא נקברת או דילמא לעולם היא נקברת מכתובתה או מן העיקר כגון זו או מן הנדוניא כגון אשת איש שמתה ודייקינן עלה ולימא אח אני יורש בכתובה זו ואי משום שעבודא של כתובה לא נתנה כתובה לגבות מחיים הלכך אחיו הוא דקא

ירית ולא מדידה ואף על גב דבעל קבר לה תחת כתובה תחת נדוניא קא אמרינן כדפריש רש"י וטעמא דמינה קא ירית אבל הכא לאו מינה ירית כתובה הלכך הוה ליה כארוס דלא מחייב למקבר ארוסתו.

וא"ת יקברנה תחת נדוניא שהרי הוא חולק בנכסי צאן ברזל שהרי בנכסים אלו מכח אחיו הוא בא שאחיו קוברה מחמתן אף על פי שלא נתנה כתובה לגבות מחיים דבעל איכא למימר ה"ק אשתו אין אני לבדי קובר אלא יורשי נדונייתה החולקים עמנו יקברוהו עמנו שהרי שניהם שוין בשלה ולדברינו שפירשנו ביבמות שנכסי צאן ברזל בחזקת יורשי הבעל ואין ליורשי אשה בהן כלום הא דאמר אביי אח אני יורש אשתו אין אני קובר ה"ק כי תקינו רבנן קבורה תחת כתובה ה"מ לבעל דמינה ירית דשויוה רבנן כיורש דידה אבל אחי אין אני ראוי לירש מכתובת' כלום כשם שאין אני יורש מלוג שלה ומה שאני איני פורע לה כתובה משום דלא נתנה לגבות מחיים לא היא ולא נכסי צאן ברזל שבה דתנאי כתובה ככתובה דמי ואף על גב דארוסה אית לה מפני שלא זכה הבעל בדברים הללו אבל משזכה לא נתנו לגבות אף הם מחיים ומסקנא יבם נמי כאחר דמי ובין עיקר ובין צאן ברזל מינה דידה קא ירית דידו כידה הלכך קוברה. ע"כ:

והרשב"א כתב וז"ל שומרת יבם שמתה מי קוברה לפי מה שפירשנו במשנתנו דאין ליבם בנכסי צאן ברזל שלה כי אם מחציתם מפרש לה הכי מי קוברה כלומר הא דתניא קבורתה תחת כתובתה ה"מ היכא דלית לה נכסים אחרים לדידה דלא ירית להו בעל אבל היכא דאית לה נכסים אחרים דירתי ירתי אבוה ולא יבם הכא לא קבר לה יבם תחת כתובתה אלא קברי לה יורשים מנכסיה או דלמא מכתובתה היא נקברת לעולם וכי היכי דזימנין דנקברת תחת נדונית כתובתה בלבד כגון שאין לה נכסי מלוג וגם הבעל אין יורש מחמתה אלא נדוניא בלבד לפי שעיקר כתובה לא נתנה לגבות מחיים הכי נמי היכא דלא ירתי אלא עיקר כתובה כי הכא אפ"ה קבר לה מכתובתה ודייקינן דיבם קבר לה מדתניא יורשי כתובתה חייבים בקבורתה ופריך רבא ולימא אח אני יורש כלומר בכתובה זו אין אני יורש מחמתה כלל אלא מחמת אח דהרי זו כארוסה שמתה דאין ארוס חייב לקוברה לפי שאינו יורש עיקר מחמתה דמעולם לא נראית לה ולא נתנה כתובה לגבות מחיים ואחר דקבר לה משום כתובת נדוניתה דירית מינה הוא דקבר לה.

וא"ת יקברנה מיהא משום שהוא חולק בנכסי צאן ברזל ומחמתן היה אחיו קוברה כו'.

וי"ל דה"ק אשתו אין אני קובר לבדי אלא כשם שאני ויורשיה חולקין בנדוניא כך נקבור אותה לחצאין. ואין הלשון מתיישב בעיני לפי פי' זה חדא דמדקאמרינן יורשי הבעל קברי דירתי כתובה או דילמא יורשי האב דקא ירתי הנכסים הנכנסים והיוצאין עמה

אלמא משמע לכאורה דכל נכסיה נכללין בשני לשונות אלו ובין עיקר ובין נדוניא נכלל בכתובה וכולן ליבם ואין ליורשי האב אלא נכסים הנכנסים והיוצאין עמה ועוד דמאי דקאמר רבא ולימא את אני יורש היינו משום דלא נתנה כתובה לגבות מחיים ומאי קא הדר אמר ואי משום כתובה לא נתנה כתובה לגבות מחיים ולא הוה ליה למימר בכי האי לישנא אלא הכי הוה ליה למימר אח אני יורש דלא נתנה כתובה לגבות מחיים.

ונראין דברי מי שפירש שנכסי צאן ברזל כולן ליבם וה"ק אח אני יורש דכי תקינו רבנן קבורה תחת כתובת נדוניתה ה"מ לבעל משום דמינה קא ירית להו הלכך תקינו דאיהו קבר לה אבל אני אין אני יורש מחמת' בנכסים כלל כשם שאין אני יורש נכסי מלוג דידה ואי משום כתובה כלומר ומה שאיני פורע לה כתובה משום דלא נתנה כתובה לגבות מחיים לא מנה ומאתים ולא נדוניא דתנאי כתובה ככתובה דמי וחוב הוא דלא מטא זימני' ואסיקנא דיבם נמי כאחר דמי וכולה כתובה מינה דידה קא ירית והלכך הוא קוברה. ע"כ:

והרא"ה אזיל בשיטת רבו הרמב"ן וז"ל מי קוברה כו'. פירוש יורשי הבעל קברי לה בלחוד דקא ירתי כתובתה חצי נדונייתה ועיקר כתובתה כלומר ואכתי איתא לתקנתא דרבנן דתקון קבורתה תחת כתובתה ואף על גב דלא אתמר אלא תחת נדונייתה התם הוא בעלמא דלאו מינה דידה קא ירית כלל עיקר כתובה אבל הכא דעיקר כתובה גופה מינה דידה שפיר שייך בה קבורתה תחת כתובתה או דילמא יורשי האב נמי קברי לה דלא תקון רבנן קבורה תחת כתובה גבי בעל אלא משום דליכא שאר יורשין אבל היכא דאיכא שאר יורשין לא אלא קוברין אותה בין שניהם כדין שאר ב' יורשין והא דנקט דקא ירית נכסים הנכנסים והיוצאים עמה ה"ה לחצי נדונייתה אלא דנקט משום דהני כולהו ירתי ואסיקנא דיורשי הבעל קברי לה כיון דזכו בכתובתה משום תקנתא דקבורתה תחת כתובתה אף על גב דאיכא שאר יורשין דלא פלוג רבנן בתקנתייהו. ע"כ:

וז"ל ריב"ש או דילמא יורשי האב קברי לה דקא ירשי נכסים הנכנסים והיוצאין עמה דע"כ לא אמרינן דבעל קביר לה משום נדוניתה אלא כשאין שם יורש אלא הוא אבל כאן כיון שיש יורש כאן זולתו אינהו קברי לה ולאו דוקא אינהו לבד שהרי גם יורשי הבעל יורשין כתובתה אלא יורשי האב עם יורשי הבעל קאמר כדין שני יורשין או אפשר דכיון דיש לה יורש אחר אין יורשי הבעל קוברין כלל דבעל לוקח הוי ומנכסים דהיינו מה שירשו יורשין היא נקברת או דילמא לעולם היא נקברת מכתובתה או מן העיקר כגון זו או מנדונייתה כגון אשת איש. ע"כ:

ת"ש דתניא שומרת יבם שמתה יורשיה כו'. וא"ת הא דוקא אמרי' לעיל אף על גב דנימא דיורשי האב קברי לה היינו דוקא היכא דאיכא נכסי מלוג דקא ירתי יורשי האב אבל נדוניא אף על גב דליכא צאן ברזל כלל יורשי הבעל קברי כיון דראוין לירש מעתה מאי פשיט מהאי ברייתא דילמא להכי קאמר יורשי כתובתה חייבין בקבורתה משום דאינהו חייבין לעולם אף על גב דליכא מאי למירת ומיהו ה"ה אי איכא נכסי מלוג דירתי יורשי האב אינהו קברי לה וי"ל מדקתני יורשיה יורשי כתובתה כו' משמע דאיכא קמן שני יורשין דירתי ממש ואפ"ה קתני דאותן שהן יורשין כתובתה אינהו חייבין בקבורתה ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל יורשיה יורשי כתובתה. אותם יורשין שיורשין כתובתה חייבין בקבורתה. ודוק כנ"ל:

דף פא.

וז"ל רש"י במהדורא קמא יורשיה יורשי כתובתה משום דאית לה שני יורשין קאמר יורשיה יורשי כתובתה. ע"כ:

ואין חייבין בקבורתה אלא נוטלת כתובתה וקוברת את עצמה ואם שומרת יבם היא יורשיה יורשי כתובתה חייבין בקבורתה ומדקתני יורשיה יורשי כתובתה מכלל דאיכא יורשין אחריני כגון יורשי האב שיורשין נכסי מלוג שלה. רש"י במהדורא קמא.

וכן פי' הריטב"א וז"ל איזו היא אלמנה שיש לה שני יורשין כו'. פירוש דסיפא איירי בשומרת יבם אבל רישא באלמנה דעלמא הוא מדקתני שהיא נזונת מנכסי יתומים. וכן פירשו התוספות וכן פירש הריב"ש דמייתורא דמתני' דייק דלא הוה ליה למימר אלא יורשיה חייבין בקבורתה אבל עיקר מתני' בסתם אלמנה דהא קתני נכסי יתומים כו'. ע"כ:

ולימא אח אני יורש וכו'. פרש"י אח אני יורש. כתובה זו שאני יורש אין כאן מנדוניית אביה כלום אלא מאתים ותוספת שכתב לה אחי ואין אני יורש אותה אלא אותו. ע"כ. וכתב ריב"ש ז"ל אח אני יורש כו' רש"י פירש לפי שאינו זוכה אלא בעיקר כתובתה ומכח אחיו הוא יורשה שהרי לא מנכסיה הן הלכך אינו קוברה ולפירושו אתיא כמ"ד בפרק מי שמת בחזקת יורשי אשה א"נ כמ"ד יחלקו ואשתו אין אני קובר לבדי קאמר וזה כדרך פירושו שפירש במתני'. עד כאן:

וז"ל רש"י במהדורא קמא ולימא יבם אלו היה אחי קיים איהו חייב בקבורתה דאיהו הוה ירית לה אנא לא יריתנא לה דאחי אני יורש כתובה זו שאני יורש אין כאן מנדוניית אביה כלום אלא מאתים ותוספת שכתב לה אחי ואין אני יורש אותה אלא את אחי ואיני

חייב בקבורת אשתו ומשום אחי איני קוברה דאיהו לא אשתעבד לקוברה מעולם דהא מת הוא מקמה הלכך איני קוברה ע"כ.

והיה נראה לי לפרש דאפילו כמ"ד בחזקת יורשי הבעל אתיא הך פירכא וה"ק איברא ודאי אלו הוה נדונייתה קיימת והיה היבם יורש אותה הא ודאי דהוה קביר לה תחת נדונייתה דהוה ירית מינה מיהו השתא דאין כאן מנדונית אביה כלום אף על גב דהבעל היה חייב באחריותן לא זכתה בחיובו עד שיתברר שנאבדו אבל כל עוד שהן קיימין היא נוטלתן ואין כאן שום חיוב על הבעל הלכך ודאי כשאין כאן מנדוניתה כלום אף על גב שנפטר מחיובו במיתתה לא קביר לה משום הכי אבל מנה מאתים ותוספת שכתב לה היה סברא לומר דהוה ליה כאלו הכניסה לו ליבם אותו השעבוד דבשעה שמת הבעל היתה ראויה ליטול מנה מאתים ותוספת ואותו השעבוד הכניסה לו ואפ"ה קא פריך אחי אני יורש דאפי' משום מנה מאתים איני חייב לקוברה דאני לא ירשתי אותה אלא את אחי ואיהו לא אשתעבד לקוברה דהא מת הוא מקמה.

כך היה נראה לפרש פי' לפי' רש"י ז"ל והא כתיבנא לעיל דכי קאמרינן לעיל יורשי הבעל קברי לה דקא ירתי כתובתה פירושו דראויין לירש נדוניתה אף על גב דאין כאן נדוניא דלא הכניסה לו נדוניא או הכניסה לו ונאבדו ואהכי פריך שפיר אח אני יורש וכדכתיבנא ודוק לשון רש"י ז"ל שכתב אין כאן מנדוניית אביה כלום כו' מיהו המפרשים לא פירשו לשון רש"י כן:

עוד כתב רש"י במהדורא קמא משום דכאן יורשי האשה בטענת דין שחייב לקוברה אם אחיו יורש יקבור את אשתו כדיניה דבעל דירית קובר ואפי' לא הכניסה לו כלום ואם אינו קובר משום האי טענה דקא טעין דבעל לא אשתעבד לה לקוברה יתן לה כתובה שהקבורה באה תחתיה ולכתובה נשתעבד לה מההיא שעתא דמית ואי משום כתובה דקא טענו יורשי האב שיתן כתובה כיון שאינו קובר דהא לכתובה אשתעבד לה הא לאו טענה היא דלא נתנה כתובה לגבות מחיים דבעל דהכי כתב לה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי ויבם במקום בעל קאי והיינו מדרש כתובה דרשי' בה מה שכתוב בכתובה והלכך כיון דיבם מי לא אשתעבד לה בעל לכתובה מעולם ומצי למטען לה יבם לא אתן לך כתובה שאני מזומן לישאנה אלו היתה קיימת. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל אמר רבא ולימא אח אני יורש אשתו איני קובר פירש רש"י דהשתא ס"ד דה"ק לימא אח אני יורש שאיני יורש נדוניא אלא כתובה ותוספת שכתב לה אחי ואין אני יורש אותה אלא אותו ואמר ליה אביי משום דבאין עליה משני צדדין אם אחיו הוא יורש יקבור את אשתו כמו שהיה הוא קובר אם מתה בחייו ואפילו אם לא הכניסה

לו כלום כי הרבה קוברין בלא כתובה ואם אינו קובר יתן כתובה שהקבורה באה תחתיה. אמר ליה רבא הכי קאמינא אח אני יורש ואשתו איני קובר ואי משום כתובה לא נתנה כתובה לגבות מחיים כל זמן שהבעל חי ואני במקום בעל עומד שהייתי מצפה להכניסה. לשון רש"י.

ותמיה מאי קאמר דהא לגבי אחיו נמי לא נתנה עיקר כתובה לגבות מחיים ואפ"ה חייב לקוברה בלא נדוניא וא"כ זה שעומד במקומו יקבור. וי"ל לגבי בעל כיון שמתה היא בחייו עשאוהו חכמים כאלו יורש ממנה עיקר כתובה אבל בכאן שהבעל מת בתחלה הרי זכה היבם בנכסים כולם קודם שיתחייב הבעל בקבורתה וכי הדרא היא ומתה לא חשיב דירית מינה כלום וכבר נפטר היבם מקבורתה במיתת הבעל. ומיהו קשה לר"ת היכי נקטינן סתמא אח אני יורש משום שאינו יורש ממנה נדוניא דהא לפום פירושא בתרא דלעיל אף נדוניא הוא יורש ואף לפרש"י הוא יורש נדוניא למאן דאמר בחזקת יורשי הבעל ולבר קפרא דאמר יחלוקו הרי יורש חצי נדוניא.

לכך פי' ר"ת ולימא אח אני יורש ואשתו איני קוברה וקס"ד דה"ק דקבורה תקנתא דרבנן היא ולדידיה חייבו אבל אני ירושתי זכתה לי תורה משום מצות יבום ואין לי להתחייב בחיובין שלו ודוגמא דההיא דאמרינן הניח להן אביהן פרה שאולה משתמשין בה כל ימי שאלתה מתה אין חייבין באונסה ומהדרינן משום דבאין עליו משני צדדין אם אחיו הוא יורש יקבור את אשתו כלומר דלא עדיף מגברא דאתי מחמתיה ואם עומד במקום אחיו ורואין אותו כאלו הוא חי יקבור את אשתו ואם רואין אותו כאלו הוא מת הרי היא ראויה למפרע לגבות כתובתה כדין אלמנה דעלמא ואפילו עיקר כתובה בעי למיתן לה וכ"ש נדוניא. אמר ליה רבא הכי קאמינא אח אני יורש אשתו איני קובר אח אני יורש לזכות בנכסיו אשתו איני קובר שלא זכתה מעולם בכתובתה שלא נתנה כתובה לגבות מחיים של יבם דבעינן לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי ולבעלה הוא דתקון רבנן קבורה אף על גב דלא ירית מינה ולא נתנה כתובה לגבות בחייו אבל לדידיה לא תקון כיון שזכותו בא לו מחמת אחיו קודם שיבא חיוב קבורתה ולא יריתנה מינה מידי ע"כ.

והיה אפשר לפרש דהכי קא מהדר לו רבא הכי קאמינא אח אני יורש אשתו כו'. פירוש לאו כדסברת דהכי אמינא אח אני יורש פי' נכסיו ולהכי קא פרכת לי דבאין עליו משני צדדין אלא הכי קאמינא אח אני יורש פי' דבמקומו אני עומד והרי כאלו הבעל חי ולכך אף על פי שאיני נותן כתובה איני קוברה שלא נתנה כתובה לגבות מחיים. ומיהו המפרשים לא פירשו כן:

וז"ל הרא"ה ז"ל ונימא אח אני יורש אשתו אין אני קובר פי' דלא תקון רבנן קבורתה תחת כתובתה אלא כשזכות כתובתה וחיוב קבורתה באין כא' שבשעה שהוא זוכה מחמתה בכתובתה מתחייב בקבורתה אבל זה אינו זוכה מחמתה בכתובתה אלא מחמת אחיו הוא זוכה בכל הנכסים ואחיו לא נתחייב בכתובתה ולא בקבורתה. אמר ליה אביי משום דבאין עליו מב' צדדין אם אחיו יורש יקבור את אשתו אם אינו יורש את אשתו יתן לה כתובתה כלומר ממה נפשך חייב זה בקבורתה שאם אתה אומר שהוא עומד במקום אחיו ורואין כאלו הוא חי שנמצא שלא זכתה זו בכתובתה מעולם א"כ יקבור אותה כשם שאלו היה אחיו קיים היה קוברה אם אינו קוברה הרי שאין רואין אותו כאלו אחיו קיים ואם כן כיון שמת אחיו ורואין אותו כן הרי זכתה זו בכתובתה ונתחייב הלה לפורעה ומידה הוא זוכה עכשיו ונמצא זכות כתובתה וחיוב קבורתה באין כא' והדרי' לתקנתא דרבנן דתקון קבורתה תחת כתובתה.

אמר ליה הכי קאמינא אח אני יורש אשתו אין אני קובר ולא כדשמעת לה אלא משום דלא זכתה זו בכתובתה מעולם דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים דבעל הלכך כשאני זוכה בנדוניתה מחמת אחי הוא שהרי זו לא זכתה בה מעולם ואשתו אין אני קובר שלא תקנו חכמים קבורתה תחת כתובתה אלא כשהבעל זוכה מידה לזכות בכתובתה וחיוב קבורתה באו כאחד מה שאין כן בזו שהוא אינו זוכה מידי כדפרי'. ע"כ:

וז"ל הריב"ש הנכון דאפילו היבם יורש כתובה ונדוניא קא מקשי הכי והכי פירושו לימא אח אני יורש אשתו אין אני קובר כלומר אני איני יורשה של זו שאינה אשתי ואיני חייב לקוברה ומה שאני יורש מכח אחי אני יורש שאני קם תחתיו והרי הוא כאלו אחי יורש אותה ואני ירשתי את אחי ומכח אחי איני חייב לקוברה שהרי אינו חייב בקבורתה אלא כשמתה בחייו ומיד שמת אחי נפטר משעבוד כתובה זה הבין אביי שהיתה כוונת רבא ומשום הכי אמר לו משום דבאין עליו משני צדדין אם אח יורש יקבור את אשתו ואם אינו קובר יתן כתובה כלומר אם אינו יורש אותה מכחה אלא מכח אחיו שהוא קם תחתיו והוי כאלו הוא קם והוא זוכה מכוחו ואם כן יקבור את אשתו שהרי אם לענין הירושה אחיו קיים ג"כ לענין הקבורה אחיו קיים והוי כאלו מתה היא בחיי אחיו ומיד שמת אחיו נפטר משעבוד כתובתה א"כ כיון שאין אחיו חי אין אחיו יורש בקבר וע"כ אינו זוכה מכח אחיו אלא מכחה ויש לו לקוברה וכיון שאינו קובר יתן כתובתה.

אמר ליה אנא הכי קאמינא אח אני יורש אשתו אין אני קובר ואי משום כתובה לא נתנה כתובה לגבות מחיים כלומר אין אני אומר שהוא יורש עתה כתובתה מכח אחיו אבל אני אומר כשמת אחיו יורש זה כל נכסיו וזכה בהם ונפטר משעבוד קבורתה לפי

שהיא זכתה בשעבוד כתובה אלא שלא נתנה לגבות מחיים של יבם עד שיחלוץ וכיון שמתה בחיי היבם אבדה כתובתה שהרי לא הגיע זמנה לגבות ואין זה זוכה בה מחמת שהוא יורשה אבל מחמת שהוא יורש נכסי אחיו ומתחזק בהם וכתובתה של זו לא הגיע זמנה לגבות מחיים דיבם. וא"ת א"כ מתה בחיי הבעל נימא הכי דלא נתנה לגבות מחיים ואינה יורשה לא קשיא דהתם היה לו להחזיר נדונייתה שהביאה לו אלא דשויוה רבנן כיורשי דידה שהוא יורש נכסיה אם יש לה אבל זה אינו יורש בכתובתה ולא בנדונייתה כמו שאינו יורש בשאר נכסי מלוג אלא שאינו חייב לפרוע לה לפי שלא נתנה לגבות מחיים לא עיקר כתובה ולא נדוניא דתנאי כתובה ככתובה. ע"כ. וכבר כתיבנא שיטת הרמב"ן ולשון הרשב"א בזה בס"ד:

הא דאמר לאביי מאן שמעת ליה מדרש כתובה ב"ש דתנן ביבמות אמרו להם ב"ש והלא מספר כתובתה נלמוד שכך כותב לה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי אלמא אינהו אית להו מדרש כתובה והכי נמי לא מציא לאינסובי לאחר. ואיכא למידק הא חזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש וכדאמרינן התם הם דרשו מדרש כתובה ועוד דהא אמרינן בפרק נערה שנתפתתה מתה אין לה כתובה מאי טעמא אמר רב הושעיא שאין אני קורא בה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי אלמא כולי עלמא אית להו מדרש כתובה. דחיק ר"ת נפשיה בהא מלתא ואמר דב"ה נמי אית להו דכל היכא דשריא לה לאינסובי אית לה כתובה דהא לאו מדרש כתובה היא אלא מכתב כתיבא בהדיא דלכשתנשאי תטול כתובתה אבל לא כתוב בה בהדיא דלא תטול עד שתנשא. ומיהו ב"ש דאמרי והלא מספר כתובה נלמוד משמע דאית להו מדרש כתובה בכל מילי משום דפשיטא להו האי טעמא ובארוסה שמתה נמי איכא למימר טעמא דמשמע להו לב"ה לכשתנשאי לאחר כמו שאת נשואה עכשיו אבל לית להו מדרש לגמרי במה שאינו מפורש הלכך לב"ה כל היכא דנשואין דידהו איבטילו מחמתיה כגון יבם שמת אחיו שמשמת אחיו יצאה מרשותו דינא הוא דליהוי לה כתובה אלא דרחמנא זכי ליה ליבם בהן באיתתא ובכל נכסיה ומשום יבום דידה ירית כתובה מחמתה ולא מאח הלכך לא מצי למימר אח אני יורש דלאו אחיו הוא יורש אלא איתתיה.

ואין התירוץ נכון ומחוור לי אבל יש לי לומר דקא סבר אביי דכי חזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש לאו משום מדרש כתובה אלא מפני הטעם שאמרו להם ב"ש התרתם הערוה החמורה לא תתירו הממון הקל אף על פי שלא קבלו אותו ואמרו הלא מצינו שאין האחים נכנסין לנחלה על פיה חזרו והודו והא דרב הושעיא דאמר משום דבעי לכשתנשאי לאחר לא סבר לה כאביי ובמסקנא אמרינן דכולהו אית להו מדרש כתובה

כדבעינן למימר קמן. ע"כ הרמב"ן:
וז"ל ריב"ש וא"ת לב"ה מאי איכא למימר דהא חזרו להורות כב"ש כדאיתא התם ולית להם דשטר העומד לגבות כגבוי דמי תירץ רבינו תם ז"ל דמה שהודו ב"ה היינו התם דכיון שיכולה לינשא תטול כתובה שהרי מדרש כתובה כך הוא כשתנשאי תטלי אבל לומר שכשלא תנשאי לא תטלי כי הכא בהדה לית להו לב"ה וא"ת א"כ אפילו לב"ש מנא לך דאית להו בכי האי גונא דילמא התם דוקא. י"ל מדקאמרי ב"ש להדיא והלא מספר כתובה נלמוד משמע דבכל גונא אית להו מדרש כתובה וזה דוחק קצת והרמב"ן תירץ בעיקר קושיא דב"ה לא הודו משום דאית להו מדרש כתובה כו'. ע"כ:
וז"ל הרא"ה איכא דקשיא ליה הא דקאמרינן מאן שמעת ליה דאית ליה מדרש כתובה ב"ש הא ב"ה נמי שמעינן דאית להו האי סברא דהא אמרי' התם וחזרו ב"ה להורות כב"ש. ואיכא מאן דאמר דכי הדרו ב"ה לאו משום מדרש כתובה אלא משום אידך טעמא דאמרינן התם אי התרתם ערוה החמורה לא תתירו ממון הקל ואף על גב דלא קבלוה דפרכו להו מצינו שאין האחין נכנסין לנחלה על פיה הדרי בהו אבל ב"ה ודאי לית להו מדרש כתובה ואית להו דניתנה כתובה לגבות מחיים דיבם וסברי דארוסה יש לה כתובה ורב הושעיא דאמר לעיל בפרק נערה דארוסה לית לה כתובה לפי שאין אני קורא בה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי אליבא דאביי אתיא דלא כב"ה אבל למסקנא כדרב אשי קיימא לן ולרב אשי אפשר דאית להו לב"ה מדרש כתובה.
ומסתברא דליתא להאי סברא דהא אביי גופיה שמעינן ליה לעיל דאית ליה האי סברא דקאמר לעיל גבי דרבין זילו אמרו ליה שקילא טיבותיך ושדיא אחיזרא כבר תרגמה רב הושעיא לשמעתיה בבבל כו'. ואלו הוה סבירא ליה לאביי דלית להו לב"ה האי סברא ודאי הוה פליג עלה אלא מחוורתא דמלתא דב"ה ודאי לית להו מדרש כתובה אלא הא דכולי עלמא היא דכתובה לא ניתנה לגבות מחיים דבעל דלא תקון רבנן כתובה אלא באלמנות או בגירושין. ומתניתא דהתם דתניא אשתו ארוסה לא אונן ולא מטמא לה וכן היא לא אוננת ולא מטמאה לו מתה אינו יורשה מת הוא גובה כתובתה דוקא דקא מאית איהו דכולי עלמא הוא ובההיא דיבמות דפליגי ב"ש אתו עלה משום מדרש כתובה וב"ה מעיקרא סברי דמהימנא לאינסובי אבל אינה נוטלת כתובתה אלא בעדי גירושין או בעדי אלמנות, ולבסוף הדרי בהו למימר דכיון דתקון רבנן דאית לה כתובה באלמנות והימנוה לאינסובי כאלו יש כאן עדי אלמנות לענין כתובה מסתברא דהיינו נמי תקנתא דרבנן דכל היכא דחזיא לאינסובי תשקול כתובה אבל לאו משום מדרש כתובה. והא דאמרי' התם הם דרשו מדרש כתובה ואנו לא נדרוש מדרש תורה אב"ש קאי דכיון דב"ש דרשי

מדרש כתובה כ"ש לכולי עלמא למדרש תורה הלכך כולהו אית להו דכתובה לא ניתנה לגבות מחיים דבעל אבל מעיקרא קס"ד דלב"ה דלית להו מדרש כתובה ניתנה כתובה לגבות מחיים דיבם כדפרישנא לעיל דלב"ה בגירושין או באלמנות תליא מלתא ובהכי סגיא בכתובתה ולא לב"ש. ולבסוף אתא רב אשי למימר דאפילו לב"ש ניתנה כתובה לגבות מחיים דיבם דיבם נמי כאחר דמי וזה התירוץ נכון וברור. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל ותירצו בתוספות דהתם מכח טעם קל וחומר חזרו ולא משום מדרש כתובה ואע"ג דלגבי ארוסה אמרינן שאינו קוברה ופרישנא טעמא שלא נתנה כתובה לגבות מחיים ולא הויא ההיא דלא כב"ה התם כיון שמתה בחייו ולא באה לידי גוביינא כלל בלא מדרש כתובה נמי מודו כ"ע שלא נתנה כתובה לגבות מחיים דבעל אבל כל שמת הוא בתחלה בהא שייכא פלוגתא דמדרש כתובה וסבירא לן דב"ה לית להו מדרש כתובה וראויה היא לגבות כתובתה אף מחיים דיבם. ע"כ:

וז"ל רש"י במהדורא קמא מאן שמעת ליה דאית ליה מדרש כתובה כלומר לב"ה לא מצי טעין יבם לא נתנה כתובה לגבות מחיים דאליבא דב"ה מצי בעל למיהב לה כתובה מחיים או ליחודי לה כתובה ואית לה כח לאשה למתבע כתובה מחיים ושומרת יבם בעל כתובה נשתעבד לה אע"ג דיבם קיים דב"ה לא דרשי כלל לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי דמשמע לכשתהא רשאה להנשא לאחר תטלי כתובתה אבל לא מחיים הלכך לב"ה או קובר או יתן כתובה אבל לב"ש דאית להו מדרש כתובה מצית למפסק לא נתנה כתובה לגבות מחיים ופלוגתא דב"ש בפרק האשה שלום שלב"ש תנשא על פיה ותטול כתובה אף על פי שאין שם עד שמת בעלה אלא היא ולב"ה תנשא ולא תטול כתובה. אמרו להם ב"ש התרתם את הערוה החמורה כו' אמרו להם ב"ש והלא מספר כתובה נלמוד שהוא כותב לה לכשתנשאי לאחר כו' וכיון דכשבאה היא להנשא אית לה כתובה חזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש ולאו משום האי טעמא דספר כתובה דב"ה לית להו מדרש כתובה אלא משום טעמא קמא התרתם את הערוה כו' כ"ש לב"ש נמי לא מצי יבם לאשתמוטי מקבורתה משום ההיא טעמא דלא נתנה כתובה לגבות מחיים דהא שמעינן להו לב"ש במסכת סוטה [כה א'] שטר העומד לגבות כגבוי דמי והך כתובתה נמי כאלו גבתה לה איתתא מחיים דמי ומוחזקת בכתובתה מחיים חשבינן לה וכיון דמוחזקת היא מינה הוא דקא ירית יבם ולא מצי טעין אח אני יורש הלכך בעי לקוברה ואהכי לא פליגי ב"ש בכתובתה דמתני' דקא סברי שטר העומד לגבות כגבוי דמי ויבם במקום בעל קאי קבורה תחת כתובתה דהוית מוחזקת בה בחייה ע"כ:

עוד כתב הרא"ה מאן שמעת ליה דאית ליה מדרש כתובה פי' מאן שמעת ליה דאית

ליה האי סברא דלא נתנה כתובה לגבות מחיים דיבם ב"ש דאית להו מדרש כתובה דדרשי לישנא דלכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי כדאיתא ביבמות דאלו לב"ה שפיר אתיא דלב"ה כיון דמת הבעל הרי היא זוכה בכתובתה ואפי' מחיים אפילו לב"ש איכא לאוקמה דהא שמעינן להו לב"ש דאמרי שטר העומד לגבות כגבוי דמי והאי נמי כיון דחשבת ליה כגבוי ודאי מינה דידה הוא זוכה ופרכינן והא בעינן לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי וליכא ואמר רב אשי יבם נמי כאחר דמי ואלא קאמר דהשתא לא בעינן טעמא דשטר העומד לגבות דכיון דחשבינן ליה ליבם כאחר הרי היא זוכה בכתובתה וראויה ליטול אלא שאין לה לפי שכיון שהיא עתידה שתנשא לזה כתובה למה לה אבל מ"מ זוכה היא בה הלכך הרי זה זוכה מינה דידה ואיכא למימר תקנתא דרבנן דתקון קבורתה תחת כתובתה. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל דשמעינן להו לב"ש דאמרי שטר העומד לגבות כגבוי דמי הלכך היא מוחזקת בנכסים הללו של כתובה משעה שמת בעלה ויבם מינה ירית ואשה הוא שהקנו לו מן השמים היא ונכסיה והוו להו כנכסים דידה ואין בין כתובה לשאר נכסים דידה אלא דבכתובה היבם מוחזק מה שאין כן בשאר נכסים אלא מיהו ברשותה קיימי דהא זבוני נמי לא מצי מזבין אבל אי תבעה כתובתה לכ"ע לית לה כתובה דהא יורשי בעל ירתי כתובתה והיינו יבם ואקשינן והא בעינן לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי וליכא כלומר והיכי עומד לגבות הא לית לה כלל והיכי ירית מינה בשלמא התם גבי סוטה איכא למימר כגבוי דמי לענין אפוקי ממונא דאיהי היתה מוחזקת בחיי בעלה והרי מת בעלה ואי משום ספק סוטה המוציא מידה עליו להביא הראיה אבל הכא לית לה אפילו לא זכי רחמנא ליבם בנכסיה כיון דלא מציא לאנסובי לאחר הלכך יבם לאו מינה קא ירית מידי.

ומפרקי' אמר רב אשי יבם נמי כאחר דמי הילכך אית לה כתובה מבעל אלא דיבם זכי בנכסיה ומכחא דידה הוא דקא זכי והשתא דאתינן להכי לא אצטריך למימר משום דס"ל לב"ש שטר העומד לגבות דהא לאו עומד לגבות הוא שהרי בא זמנו לגבות ומינה ירית ואפילו לב"ה ואי בעית למימר דאית להו לב"ה מדרש כתובה יכול אתה לומר כן ואדרב אשי סמכינן דמסקנא הוא. ע"כ:

ב"ש אומרים נוטלות כו'. ברישא דארוסה ובשומרת יבם מודו ב"ש דאין נוטלות לפי שפשעו שנסתרו בשעה שאין יכולות ליבדק. גליון תוספות:

שותות והביא האיש את אשתו כו'. אלא מתוך שלא כו' לאו דמשבשין מתני' אלא פי' דמתניתין הכי הוא על כרחין יש להן או לשתות או שלא ליטול כתובה וכיון שאי אפשר

לשתות לא נוטלות כתובה. ריב"ש ז"ל.
וכיון שכן משמע דבסדר המשנה גרסינן או שותות ולא כמו שהיה כתוב שם בספרים לא שותות וכן כתבו התוספות. וקשיא להו דהתם עיקר מילתיה ולא פריך לה כלל:
קסברי ב"ש שטר העומד לגבות כגבוי דמי וליכא למימר דקסברי ספק מוציא מידי ודאי דא"כ לא הוו להו למימר דנוטלת כל כתובה אלא יחלוקו כיון דשמא זנאי והיא לא הוחזקה בכתובה מעולם אלא ודאי כיון שהוא כגבוי והרי היא מוחזקת בנכסים ואינהו בעי להוציא מידה מספק דשמא זנאי הלכך נוטלת כל כתובה. וא"ת דילמא טעמא משום דברי ושמא ברי עדיף ויורשי הבעל שמא זנאי קאמרי ונ"ל לתרץ דשאני הכא שהברי גרוע שיודעת שאינן יכולין להכחישה ועדיף כח השמא דרגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה. הרא"ש ז"ל:
והא בעינא כשתנשאי לאחר כו'. תמיה מלתא למאן מקשינן לב"ש הא פרכינן לה ופרקינן דאפ"ה כיון ששטר העומד לגבות כגבוי דמי היא חשובה מוחזקת ומינה דידה ירית ואי אליבא דב"ה הא אמרינן דלית להו מדרש כתובה. ויש מתרצים דאליבא דב"ה פרכינן דכי לית להו מדרש כתובה היינו ליפות כחה להגבותה כתובתה כשנשאת על פיה או ע"פ עד אחד אבל לגרוע כחה כדי שלא תזכה בקבורתה ונימא דלא נתנה כתובה לגבות מחיים אף ב"ה מודו בה וכדאמרינן לה גבי ארוסה לב"ה.
והנכון דלב"ש נמי פריך דאפילו תימא דלב"ש שטר העומד לגבות כגבוי דמי הא מהני לשוויה מוחזקת בנכסים כל היכא דקרינא בה כשתנשאי לאחר כגון ההיא דמתו בעליהן. אבל הכא דלא קרינא בה כשתנשאי לאחר הרי אינה עומדת לגבות וליכא למימר ביה כל העומד לגבות כגבוי דמי ומהדרי' יבם נמי כאחר דמי פי' דלגבי מדרש כתובה כאחר דמי ואע"ג דאיכא מילי אחריני דלא חשיב אחר כההיא דאמרינן בעלמא לאיש אחר ולא ליבם. הריטב"א ז"ל:
וז"ל רש"י במהדורא קמא והא בעינן כשתנשאי לאחר כו'. קא פריך לב"ש אע"ג דאית להו שטר העומד לגבות כגבוי דמי אכתי אמאי חייב בכתובתה הא בעינן כשתנשאי לאחר כיון דאית להו מדרש כתובה לב"ש לא חשיבי ליה בשטר כתובה כגבוי כל זמן שאינה רשאה להנשא הלכך שומרת יבם זו שאינה רשאה להנשא לאחר מעולם לא הות מוחזקת בכתובתה ויבם לא ירית מינה מידי ומצי למטען אח אני יורש כו' וכי אמרי ב"ש דכגבוי דמי כגון סוטות וגבי הא דתנן נפל הבית עליו ועל אביו והיתה עליו כתובת אשה וב"ח כו' יבם נמי כאחר דמי ומההוא שעתא דמת הבעל הויא ליה כשטר העומד לגבות ולא מצי טעין אח אני יורש וה"ה דמעיקרא הוה ליה לשנויי יבם נמי כאחר דמי

אלא רב סבור הוה ליה לאשתמוטי מההיא פירכא דמאי דקא אמרינן קסברי ב"ש שטר העומד לגבות כו' וכי מהדר ופריך ליה שני ליה הכי. ע"כ:

וז"ל ריב"ש והא בעינן לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי כלומר היכי אמרת דמינה דידה קא ירית משום דאיהי מוחזקת משום דשטר העומד לגבות כגבוי דמי הא אפילו ב"ש לא אמרי הכי אלא בשטר העומד לגבות אבל שטר כתובה זה אינו עומד לגבות דהא לא קרינא ביה לכשתנשאי לאחר וא"כ לאו מינה דידה קא ירית ומתרץ רב אשי יבם נמי כאחר דמי כלומר לענין זה דמינה דידה קא ירית שהרי מיד שמת אחיו זכתה היא בכתובתה והיבם חייב לפרוע כתובה או ליבם וא"כ כשמתה מינה דידה קא ירית והשתא לא אצטריכינן למימר משום דס"ל שטר העומד לגבות דאפילו לב"ה דלאו כגבוי דמי אתי שפיר דכיון שבא זמנו לגבות וזכתה היא בכתובתה מינה דידה קא ירית ויוכל לומר דאית להו לב"ה נמי מדרש כתובה. ע"כ:

יבם נמי כאחר דמי וא"ת והא רב אשי גופיה אמר בפ"ק דקדושין גבי ואיש אחר יקחנה דמקשי התם ואימא מאן אחר יבם ומתרץ רב אשי חדא דיבם לא אקרי אחר תירצו בתוספות דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד ולא מחוור דאם איתא דלשון תורה אחר ולא ליבם הוה לן למימר גבי כתובה לא נתנה לגבות מחיים דיבם דבעל השטר על התחתונה וכ"ש למדרש דלשון תורה אלא כך יש לתרץ דהתם ה"ק יבם בלחוד לא אקרי (יבם) אחר דאי מיבם קאמר הוה מפרש יבם אבל יבם בכלל אחר הוא והקשו על זה מדאמרינן בפ"ק דסוטה והלכה והיתה לאיש אחר לאחר ולא ליבם אלמא לאו בכלל אחר היא כלל וי"ל דהתם קרא יתירא הוא למדרש ולא יבם אבל יש בכלל אחר יבם.

עוד תירץ הרמב"ן הא דאמר רב אשי התם בפ"ק דקדושין דיבם לא אקרי אחר במקום זה קאמר לפי שהתורה באה להפחידו פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה ואם יבם קאמר היא הנותנת לו שלא לחזור שאם ימות וייבם יבם את אשתו לא ימחה שמו והוה ליה למימר פן ימות במלחמה ותו לא אלא ודאי אין אחר האמור כאן יבם. וזה נכון ריב"ש ז"ל:

שלח ליה רבא לאביי ביד רב שמעיה בר זירא ומי נתנה כתובה לגבות מחיים ואיכא למידק והיכא שמעינן ליה לאביי דאמר דאחר שכנס היבם ליבמה ניתנה כתובה לגבות מחיים דיבם עד דפריך ליה מההיא דתניא הרוצה שימכור כו'. דמיירי בהכי וכדבעינן למכתב בס"ד והא אביי לא חשיב אלא בעודה שומרת יבם חשבינן ליה כאלו זכתה בנכסים מההיא שעתא דמית הבעל כיון דהתירתה לאחר מיתתו לינשא ליבם דיבם כאחר דמי וכדאמרינן לעיל ושטר העומד לגבות כגבוי דמי דכיון שעדיין לא כנסה היבם ואפשר שיחלוץ לה ושוב תנתן כתובתה לגבות להכי חשבינן לה מוחזקת משעתא דמית

בעלה ומינה דידה קא ירית להכי חייב בקבורתה אבל זו לא שמענו דלאחר שכנסה היבם נתנה כתובה לגבות מחיים דיבם ואפשר דשוב השיב אביי לרבא למאי דפריך ואי משום כתובה לא נתנה כתובה לגבות מחיים דאיברא ודאי דכתובת יבמה ניתנה לגבות מחיים דיבם ושניא כתובת יבמה מכתובת שאר הנשים משום דהיבם אינו כותב כתובה ליבמתו ולא כתב לה כשתנשאי לאחר תטלי כו' ובעלה הוא דכתב לה הכין וכבר נשאת ליבם ויבם כאחר דמי אבל שאר כתובות לא נתנו לגבות מחיים דהא כתב לה לכשתנשאי לאחר והא כתבינן לעיל בשם הרא"ה והריטב"א דבלא מדרש כתובה לכ"ע לא נתנה כתובה דבעל לגבות מחיים וכדכתבינן לעיל.

ואפשר נמי דתשובה זו של אביי לא היתה אלא ע"י שליח ולהכי רבא לא הקשה לו מיד מברייתא זו אלא ביד מי שהביא לו תשובה זו חזר ושלח לו קושיא זו. ואפשר דזהו שכתב רש"י שלח ליה רבא לאביי. לאחר שהשיבו על שאלתו ואמר נתנה כתובת יבמה לגבות מחיים של יבם. ביד רב שמעיה. הוא היה שליח בתשובה זו. ע"כ. פי' רב שמעיה היה שליח מאביי לרבא להשיב תשובה זו דנתנה כתובת יבמה לגבות מחיים של יבם פי' לאחר שכנסה היבם נתנה כתובה לגבות מחיים כנ"ל.

אבל במהדורא קמא לא פי' רש"י כן שכתב וז"ל ביד רב שמעיה כלומר ע"י רב שמעיה שלח ליה הך קושיא ומי נתנה כתובה לגבות מחיים דאפילו לב"ש אוקמינן בשומרת יבם דניתנה כתובה לגבות מחיים דיבם וכ"ש ב"ה דאית להו דניתנה כתובה לגבות אפילו מחיים דבעל ע"כ. פי' לפירושו רש"י ז"ל אזיל לשיטתיה דפי' לעיל דלב"ה מצי בעל למיהב כתובה מחיים או ליחד לה כתובה ואית לה כח לאשה למתבע כתובה מחיים וכדכתבינן לעיל הלכך לב"ה פריך שפיר ואכתי מצינן למימר דסומכוס אתיא כב"ש דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים ולהכי קאמר מגרש בגט ויחזיר ולא קאמר דניתב לה כתובה ומיהו מסתבר ליה דכיון דתריץ ליה אביי דכל שהיא שומרת יבם הוה ליה כמאן דגבתה לה לכתובתה משעת מיתת בעלה ולכך הויא היא מוחזקת בכתובתה ומינה דידה קא ירית מעתה יש לנו לומר דאף כשכנסה היבם נשארה מוחזקת בכתובתה כמו שהיתה בשעת מיתת הבעל דהא לא חדש לה היבם מידי ולא כתב לה כתובה כלל אלא כדקיימא בשעת מיתת בעלה היא דקיימא הלכך הוה ליה כמי שהשיב לו דנתנה כתובת יבמה לגבות מחיים דיבם דאינו מחלק כלל בין כשהיא שומרת יבם לכשהיא יבמה שכבר כנסה וכי היכי דאמרינן דכשהיא שומרת יבם דנתנה כתובה לגבות מחיים דיבם הכי נמי אמרי' כשכנסה היבם. נראה לפרש לפי מה שכתב ז"ל במהדורא קמא וכן פי' להדיא רש"י במהדורא קמא דמדרבי אבא שמעינן דכשם שאינו יכול למכור בעודה שומרת

יבם כך אינו יכול למכור לאחר שכנסה וכדבעינן למכתב קמן בס"ד ומיהו כיון דשינה פירושו במהדורא בתרא אפשר דהיינו כדפרישנא לעיל.

עוד שינה פירושו דכתב ז"ל במהדורא בתרא ומי נתנה. כתובת יבמה לגבות מחיים דיבם. ואפשר דלא הזכיר לבית הלל כלל משום דבסברת ב"ה לא חדש בה אביי מידי דכיון דלא דרשי כתובה הא ודאי דאית להו דנתנה כתובה לגבות מחיים דבעל וכדפריש ז"ל וכדכתיבנא לעיל וכ"ש מחיים דיבם ועיקר קושייתם במאי דחדית אביי במילתיה דב"ש וליכא לאוקמא לדסומכוס לא כב"ה ולא כב"ש. א"נ איכא למימר דאע"ג דנתנה כתובה דבעל לגבות מחיים דבעל ומצי בעל ליחודי לה כתובה יבם לא מצי ליחד לה כתובה משום דבעל כתב לה דקנאי ואקנינא וכלהו נכסי דבעל ראשון מיוחדין לה לכתובתה הלכך לא מצי בעל לייחד לה מהני נכסי מידי ולמזבן אינך נכסי ומ"ה לא אקשי' אלא במאי דהשיב לו אביי נתנה כתובת יבמה לגבות מחיים דיבם דאלו במאי דאית לן דנתנה כתובה דבעל לגבות מחיים דבעל לא קשיא ולא מידי וכדכתבינן דיש לחלק בין בעל ליבם ולכך כתב רש"י במהדורא בתרא ומי נתנה. כתובת יבמה לגבות מחיים דיבם. כנ"ל:

והתניא ר' אבא אומר שאלתי את סומכוס כו' בערוך אמרינן דגרסינן רב אבא עיין בערך אביי ואפשר דהיינו רב בר פלוגתיה דשמואל ולא אמרינן על שום אמורא תנא הוא ופליג אלא על רב ומצאתי בסדר עולם להרמב"ם שרב חיה שלש מאות שנה ורב נפטר קודם רבי יוחנן ושמואל נמצא שהיה רב בזמן התנאים ובפרק הגוזל קמא מקשינן ורב היכי שביק רבנן ועביד כר"מ וכתב הרשב"א ז"ל אע"ג דהאמוראים יכולים לפסוק הלכה כיחיד מ"מ פריך תלמודא הכין משום דרב הוה תלמיד דרבי דסדר המשניות וסתמן והוא היה במניניה כד סתם לה למתני' להכי פריך כן:

הרוצה שימכור בנכסי אחיו כו'. נראה לפרש דלהכי בעינן כל הני טצדקי למזבן בנכסי אחיו משום דנכסי אחיו מיוחדין לכתובתה והוה ליה נכסי אחיו כאותן שלש שדות דהמכר בטל מיד לשיטת רש"י וכדבעינן למכתב בס"ד.

וכתב ריב"ש וז"ל יעשה סעודה ויפייס כתב רש"י והא דתנן בהנזקין לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה מקחו בטל אוקימנא לה באותן ג' שדות ואיני מבין דבריו שהרי נכסי בעל ראשון לכתובת יבמה הרי הן כאותן ג' שדות ועוד שהרי אפילו בשאר נכסים דידיה הדין כן דהויא לה איבה ויכולה שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי כדאיתא בפרק חזקת אלא שבשאר מקחו מן האשה בטל ובעת גביית כתובתה תטרוף אבל מקחו מן האיש קיים שהרי הוא יכול למכור בנכסיו כדאמרינן הכא אשתו אי בעי לזבוני מי לא מצי

מזבין ובג' שדות המכר בטל מיד שהרי אין הבעל יכול למכור בהן כדאיתא בפרק אלמנה לכהן גדול כיון שאין קיומה כלום והמכר בטל מעתה הכא נמי דכוותה אבל בחנם פי' כן רש"י שהרי לקח מן האשה תחלה מקחו קיים ואם כן ופייסה יפייסו שתקיים היא המכר תחלה א"נ שתכתוב את האחריות דבהכי מהני לכ"ע אפי' קיימא היא באחרונה. אחר כן ראיתי בפירושים אחרים שכתוב זה גבי מגרש בגט ומחזיר שאם כתב לה כתובה חדשה וכתב לה דקנאי ודקנינא יכול למכור אפילו לאחר ואינה יכולה לעכב והמקח קיים אלא שיכולה לטרוף ובאותן ג' שדות המקח בטל ע"כ. למדנו מדבריו דקא מדמה נכסי בעל ראשון לכתובת יבמה באותן שלש שדות הלכך לשיטת רש"י מ"ה בעינן כל הני טצדקי למזבן בנכסי אחיו משום דמיוחדין לכתובתה כאותן ג' שדות.

ואם תשאל אמאי בעי ר' אבא הרוצה שימכור בנכסי אחיו כיצד יעשה ולא בעי הרוצה שימכור באותן ג' שדות. תשובתך דוקא בנכסי אחיו קא בעי משום דלא סגי בלאו הכי כשהניח אחיו מאה מנה וכדתניא בברייתא לקמן מי שמת והניח שומרת יבם והניח נכסים במאה מנה אע"פ שכתובתה אינה אלא מנה לא ימכור כו' הלכך קא בעי הרוצה למכור כשנפל לו ממנו ממון רב כיצד יעשה אבל באותן שלש שדות אטו לא סגי דלא לזבן עד דקא מהדר ליה אתקנתא דליזבון ועוד דיחוד נכסי בעלה הראשון לאו מדעתיה דיבם מייחדי אבל אותן ג' שדות כיון דאיהו מנפשיה ייחד להו היאך בו נהדר אתקנתא דליזבון להו כך נראה לפרש לשיטתו של רש"י דס"ל דבאותן ג' שדות מקחו בטל לאלתר ואפשר דזהו שכתב רש"י ולא כתב לה דקנאי ודקנינא ואין כתובתה אלא על הראשון כו' פי' דאיכא תרתי דלא כתב לה דקנאי כו' וגם דכתובתה על נכסי בעלה הראשון והוו להו כמיוחדין לכתובתה ולא מצי לזבונינהו כאותן ג' שדות. אבל לשיטת ר"י דאותן ג' שדות אין מקחו בטל אלא משעת טריפה אין טעם דלא מצי למכור בנכסי אחיו משום דמיוחדין לכתובתה וכי אמרינן הכא הרוצה שימכור בנכסי אחיו כו' אינו כדי לקיים המקח לעולם ולא תוכל לטרוף כלל דא"כ בכל הנשים נימא כן ועוד מה תקנה היא דמגרשה בגט ויחזיר. ואין לומר דהיינו שימכור ביני ביני עד שלא יחזיר וכדבעינן למכתב בס"ד.

אלא הנכון כמו שפירשו התוספות הרוצה שימכור בנכסי אחיו לפי שאינו יכול למכור ומכרו בטל לאלתר אפילו קודם שתבא לידי גביה דהחמירו חכמים ביבמה לפי שלא כתב לה כל נכסי אחראין לכתובתיך לכך תקנו שאינו יכול למכור כלל שלא תצטרך לחזור ולטרוח ולטרוף מן הלקוחות כו'. ככתוב בתוס' ומאי דקשיא להו לתוס' לאידך פירושא ניחא דוק ותשכח. ועם מאי דכתיבנא מה שכתבו בתוס' פי' בקונטרס והא דתנן בהנזקין לקח מן האיש כו' מקושר יפה דוק ותשכח כנ"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא יבם הרוצה למכור מנכסי אחיו המת לאחר שכנס יבמתו כיצד יעשה שהרי כל הנכסים אחראין לכתובתה כדאמרינן לקמן מי שמת והניח שומרת יבם והניח נכסים במאה מנה אף על פי שכתובתה אינה אלא מנה לא ימכור שכל נכסיו אחראין לכתובתה ודוקא שומרת יבם דכתובתה על נכסי בעלה הראשון ולא כתב לה יבם דקנאי ודעתיד אנא למקני הלכך יבמה מעכבת על יבם שלא למכור בנכסי אחיו אף על גב דשביק לה יבם מקום לגבות הימנו דאי אשתדוף הני תגבה מאחריני דהא לא סמכה דעתה אמאי דעתיד יבם למקני דהיכא דשביק בעל הראשון נכסים אי חזאי דמזבין להו יבם א"נ אשתדוף כולהו תו לית לה כתובה מנכסי שני דהא דאמרינן אי לית ליה מראשון תקנו לה משני היינו היכא דלא הניח בעל ראשון נכסים כלל אבל אחר יכול למכור בנכסיו דהא כתב לה דקנאי ודקנינא וסמכה דעתה אמאי דעתיד למקני ואי אשתדוף הני וקנה נכסים לאחר מכאן גביא מינייהו הלכך מוכר בנכסיו חוץ מג' שדות וכדאמרינן בעלמא לא נצרכה אלא לג' שדות שדה שהכניסה לו ושם לה בכתובתה ושדה שייחד לה לכתובתה ושדה שכתב לה בכתובתה וקי"ל אי אשתדוף בני חרי טרפה ממשעבדי ע"כ.

והקשו בתוספות הואיל וטעמא משום דלא כתב לה דקנה ודקנינא יכתוב לה. ותירצו שהיא חפצה יותר שתהיה כתובתה על כל נכסי בעלה הראשון ולא יהא רשאי למוכרם ואין לנו לכופה למחול את דינה אבל ודאי אם רוצה לגרש לא יעכב בידו. ולמאי דפרישנא לעיל דטעמא משום דמיוחדין לכתובתה באותן ג' שדות ניחא טפי. ולמאי דפריש רש"י במהדורא קמא דטעמא משום דלא סמכה דעתה ניחא נמי דכיון דמעיקרא כשכנסה היבם אדעתא דנכסי בעלה הראשון כנסה ובשעה שכנסה היבם לא כתב לה דאקנה אף על גב דשוב יכתוב לה דאקנה הרי לא סמכה דעתה אלא מאי דאסמיך לה מעיקרא כנ"ל.

והרא"ש פי' כפירוש ר"י דבאותן ג' שדות מקחו בטל בשעת טריפה אבל כל זמן שהיא תחתיו אינה יכולה לבטל המכר והמתנה בשביל שעבוד כתובתה דדוקא ביבם הוא דתקינו חכמים דאינו יכול למכור מנכסי אחיו המת אבל גבי אשתו מוכר וקיים עד שתטרוף וכן משמע בסמוך דקאמר אשתו אי בעי לזבוני מי לא מצי מזבן אלא דמצי לזבן עד שתטרוף ושלש שדות דנקט לאו למעוטי שאר נכסים אלמא אפילו שלש שדות מקחו קיים עד שעת טריפה. עכ"ל הרא"ש:

וז"ל הריטב"א ז"ל יבם הרוצה למכור בנכסי אחיו פי' לאחר שכנס יבמתו כיצד יעשה פי' דרבנן אלמוה דשעבודא דיבמה לגבי יבם טפי מבעל דאלו בעל כל היכא דבעי לזבוני מנכסיו מצי מזבין ומכרו קיים עד שתבא לטרוף כדין ב"ח והא דתנן [גיטין נה ב'] לקח

מן האיש ואח"כ לקח מן האשה מקחו בטל הא אוקימנא בגיטין באותן ג' שדות דוקא וכדאיתא בפרק חזקת הבתים אבל יבם אינו יכול למכור מנכסי אחיו ואם מכר מכרו בטל אם לא לקח מן האשה תחלה והטעם משום דבעל כיון דשעבודא עליו דהא כתב דקנאי ודקניניה אף על גב דמזבין סמכה עליו וליכא איבה אבל יבם דלא כתב לה דקנאי ודקנינא לא סמכה דעתה דילמא מוכר נכסי דמשתיירי גביה ואף על גב דקי"ל אשתדוף בני חרי טרפה ממשעבדי אמרה איני רוצה לטרוח בב"ד ואף על גב דכי לית לה כתובה מראשון תקינו לה רבנן משני הני מילי כי לית ליה נכסי לראשון כלל אבל הכא הא איתליה לראשון נכסי אלא שהם ביד הלקוחות והיא אינה רוצה לטרוח אחר לקוחות כיון דאית לה שום אחריות על יבם זה ועוד דאלו משני לית לה אלא מנה הלכך אמור רבנן דלא לזבון ועשו כל נכסי אחיו המת משועבדים לכתובתה כאלו הם נכסים שגבאתם והכניסתם ליבם ולר"מ דסבר מטלטלי משתעבדי לכתובה ילקח מן המטלטלים קרקע והוא אוכל פירות כדאיתא במתני' וה"ה לרבנן בזמן הזה דגביא כתובה מן המטלטלין דכתבי לה בהדיא בשטר כתובה דאלו משום תקנת הגאונים אפשר שלא עשו חזוק לדבריהם כל כך שיהא היבם לוקח בו קרקע ע"כ:

שוב מצאתי להרב ישעיה מטראני שפירש כמו שפירשנו לעיל וז"ל בפירוש המשנה הניח אחיו מעות ילקח בהן קרקע כו'. פירוש היבמה כיון שכתובתה על נכסי בעלה הראשון כל נכסי המת הן אחראין לכתבותה ואף על פי שלא הניח אלא מטלטלין קסבר רבי מאיר מטלטלי משתעבדי לכותבה הלכך זכתה בהן היבמה לגבות כתובתה מהן וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות שכל נכסי המת כך הם ליבם כמו נכסי מלוג שכמו שנכסי מלוג אין לו לבעל עליהם אלא אכילת פירות ואינו רשאי למכור גוף הנכסים מפני שהם שלה כך היבם נמי בכל הנכסים שירש מאחיו אין לו עליהן אלא אכילת פירות ולא שיוכל למכור גוף הנכסים מפני היבמה שמעכבת עליו.

ואף על גב שכל אשה דעלמא אינה יכולה לעכב על בעלה מלמכור נכסיו אלא אם רוצה מוכר והיום ומחר אם תאלמן או תתגרש אם לא תמצא בני חרי גובה מהם אבל כל זמן שהיא תחתיו אינה יכולה לעכב מכירתו התם מפני שאין לאשה על נכסי בעלה אלא שעבוד כתובתה והרי היא כב"ח דעלמא מה ב"ח אינו יכול לעכב על ידו מלמכור אלא מוכר ואם יבא לגבות חובו ואינו מוצא בני חרי הולך וטורף ממשעבדי ה"נ האשה יכול הוא למכור ואינה יכולה לעכב על ידו שהרי אין לה על נכסיו אלא שעבוד בעלמא ולא גובינא שלא נתנה כתובה לגבות מחיים ואפילו אם ימכור שעבודה קיים הוא הלכך יכול למכור חוץ מאותן ג' שדות אחת שהכניסה לו שום משלה כו'. אותם ודאי

אם מכר מכרו בטל לגמרי אף על פי שהיא יושבת תחתיו ועדיין לא הגיע זמנה לגבות דאלו הם שלה לגמרי דמו ואין לו לבעל עליהם אלא פירות וכך הם כל נכסי המת אצל היבמה דמשעה שמת בעלה כבר זכתה האשה לגבות כתובתה מהם אלא שהיבם מעכבה מלגבות מפני שהוא רוצה ליבמה וכיון דגוביינא אית לה עלייהו עד שלא תגבה כתובתה מהם כולן הן ברשותה ואפילו שוים מאה מנה אינו רשאי למכור בהם כלל כי אם לאכול מהם פירות והרי הן כל הנכסים ליבמה כאותן ג' שדות לאשה. עד כאן:

יעשה סעודה ויפייס כלומר יפייסנה שתרצה ותתן רשות ללוקח לקנות. רש"י במהדורא קמא. פי' כן דלא תימר נחת רוח עשיתי לבעלי ובמהדורא בתרא לא פי' כן אלא הכין פי' ויפייס. הימנה שתתן לו רשות למכור את העודף על כדי כתובתה:

מגרשה בגט לאחר שכנסה ויתן לה כתובה בין כך ובין כך ימכור בנכסי אחיו ואח"כ יחזירנה ועוד שהיא שומרת יבם אינו יכול לגרשה ולהחזירה כדאמרינן ביבמות אשר לא יבנה את בית אחיו כיון שלא בנה שוב לא יבנה כלומר כיון שנתן לה גט או חליצה שוב אינו יכול ליבמה אבל לאחר שכנסה יכול לגרשה ולהחזירה כדלקמן דכתיב ולקחה לו לאשה כיון שלקחה נעשית כאשתו לכל דבר. רש"י במהדורא קמא.

ובמהדורא בתרא לא פי' כן וז"ל מגרשה בגט. ומגבה אותה כתובתה ומוכר מה שירצה ומחזירה על מנת כתובתה הראשונה או אפי' רצה להחזירה מיד מוכר כל זמן שירצה שאין מעכבת כו'. ע"כ. פירוש לפירושו דאי לא בעי למכתב כתובה מחדש אלא להחזירה על מנת כתובתה הראשונה הא ודאי דאין לו למכור אלא קודם החזרה ואי בעי למכתב כתובה מחדש וכתוב בה דקנאי ודאקנה כשאר כל הנשים לאחר שיחזור נמי מוכר כל זמן שירצה.

והאי פירושא מסתבר טפי דלמאי דפריש במהדורא קמא קשיא דמאי אתא סומכוס לאשמועינן פשיטא דאחר שגרשה יכול למכור קודם שהחזירה ולשון מגרש בגט ויחזיר לא דייק שפיר דלא הוה ליה למימר אלא יגרשנה ואפשר דהא אתא לאשמועינן דליכא שום תקנתא אלא זו והכי איתא למימר בע"כ במאי דקאמר יעשה סעודה ויפייס וכן כתבו תלמידי רבינו יונה יעשה סעודה ויפייס כלומר אין שם תקנה אחרת אלא שיפייסנה ע"כ. כנ"ל:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל ואם ישראל הוא מגרש בגט ויחזיר פרש"י מגרש בגט ואח"כ מחזיר אבל החזירה לא יוכל למכור שעדיין משועבדין לה דהא קי"ל שאם גרשה וחזר וכנסה כתובתה על נכסי בעלה הראשון. ור"מ הלוי פירש דהאי דאמרינן מגרש בגט ומחזיר ר"ל מגרש בגט ופורע כתובתה ואח"כ מחזירה וכותב לה כתובה

אחרת ועכשו לא יהיו נכסים משועבדים אליה ויוכל למכור דכי אמרינן ע"מ כתובתה הראשונה זהו כשלא פרעה עדיין אבל כשפרעה כבר נתבטלה אותה כתובה ויכול הבעל למכור בנכסים הראשונים. ומורי הרב נר"ו אומר דאפילו אחר החזרה ואפילו לא פרע לה הכתובה משכחת לה שיכול למכור וכגון שהחזירה על תנאי שיוכל למכור בנכסי בעלה וכן שנינו בתוספתא כונס ומגרש והיא שוכרת לו כתובתה ומ"מ בכניסה ראשונה שעומדת עמו בתורת יבום בשום ענין אינו יכול למכור לא שנא קרקעות ולא שנא מטלטלין שהרי במי שהיה נושה באחיו מנה אמרו דמוציאין כו' ואף על פי שהברייתא אליבא דר"מ דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה ולית הלכתא כותיה אפ"ה בזמן הזה שאנחנו דנין על פי תקנת הגאונים ז"ל דתקון מטלטלי משתעבדי לכתובה לכתחלה אם מכר המטלטלין יכולה היא לבטל המכר. ע"כ:

וז"ל הר"י מטראני יגרש בגט ויחזיר פירוש וכיון שגרשה פקע מעליו דין יבמה והרי היא ככל אשה דעלמא שיכול למכור ואין לה אלא שעבוד לטרוף הלקוחות אם לא תמצא בני חרי. ע"כ:

דף פא:

ואי ניתנה כתובה לגבות מחיים ואיכא למידק מה פריך אביי משום דאמרינן דנתנה כתובה לגבות מחיים ונקראת מוחזקת בנכסים דשביק בעלה ובידה לגבות כתובתה מי נימא דהבעל ליחוד שעור כתובתה והשאר לזבון והרי כל הנכסים דשביק בעלה הרי הן כגבויין לה ולא מצי יבם לייחד כשיעור כתובתה ולמכור השאר וכדכתיבנא לעיל החמירו ביבמה לפי שלא כתב לה כל נכסי אחראין כו'. וכמו שכתבו התוס' ותירצו בתוס' דהכי פריך ואם איתא ניחד לה שיעור כתובה כו' הואיל וחשבת לה כאלו גבתה והחזירה לו פי' לפירושו דהוי ליה כאלו לא מיחד לה אלא כשיעור כתובתה והרי היא כשאר כל הנשים דמכנסת שום לבעלה דהבעל מוכר בשאר נכסים ומשמע דהתוס' היו גורסין ואם איתא נייחד לה שיעור כתובתה כו' ומיהו בספרים שלנו גרסינן ואי ס"ד נתנה כתובה לגבות מחיים ניחד כו' והרא"ש בתוספותיו כתב וז"ל ואי ס"ד ניתנה כתובה לגבות מחיים דיבם כאחר דמי וקרי' ביה תטלי מה שכתוב ליכי נייחד לה ארעא שיעור כתובה וליזבון שארא ע"כ. בעי הרב ז"ל לישב פי' התוס' על גרסת ספרים ורש"י לא פי' כן וז"ל במהדורא קמא מדרבי אבא שמעינן דכשם שאינה יכולה למכור בעודה שומרת יבם כך אינו יכול למכור לאחר שכנסה עד שיגרשנה לגבות מחיים בין דבעל בין דיבם נייחא לה שיעור כתובה ולא יגרשנה ושארא ליזבון דהא קי"ל דבעל מצי ליתב

לה כתובה מחיים אית לה נמי כח דכתובה מחיים דבעל אלא ודאי מדלית ליה תקנה למכור אלא ע"י גירושין ודאי קי"ל דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים וכיון דבעל לא מצי למיתב כתובה כל שכן איהו לית לה שום כח בגוה מחיים לדברי הכל ומההיא דרבי אבא עדיפא ליה למפרך טפי מברייתא דלקמן דקתני מי שמת והניח שומרת יבם וכו' דאי מההיא הוה אמינא לא ימכור משום עצה טובה. עכ"ל רש"י במהדורא קמא. וכתב הריטב"א ז"ל ואי ס"ד ניתנה כתובה לגבות מחיים כו'. פירוש שהרי הגרושין גנאי הם לשניהם אלא ודאי הא דלא עביד הכי משום דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים דיבם. ע"כ: נייחד לה שיעור כתובה והשאר ליזבון כלומר שיפרע לה כתובתה וא"ת אפילו לא ניתנה כתובה לגבות מחיים למה לא יפרענה אם ירצה לסלק מעליו שעבוד וכי מי שרוצה לפרוע חובו תוך זמנו אינו רשאי וי"ל דלא דמי לחוב דעלמא דהתם הזמן לתועלת הלוה ואם אמר איני רוצה בו וטול מעותיך רשאי אבל הכא גבי כתובה הזמן אף לתועלת האשה שאינה רוצה שיהו המעות קיימין בידה כדי שלא יקחם הבעל ועוד שלא תהא קלה בעיניו להוציאה הלכך אי אמרת לא ניתנה כתובה לגבות מחיים אינו יכול לפורעה אבל בחוב דעלמא רשאי לפורעו תוך זמנו וכן דעת הרשב"א והרא"ה אבל התוס' כתב שאין הלוה יכול לכוף המלוה ליפרע תוך זמנו ואינו נראה ולי נראה בתירוץ הקושיא דהכא לאו פרעון ממש דהא לר"מ דקי"ל כותיה אסור לאדם שישהא שעה אחת עם אשתו בלא כתובה והיאך יפרע לה כתובתה אם לא יגרשנה אלא הכא נייח לה מטלטלין בתורת משכון קאמר שתהיה כתובתה מיוחדת עליהן ובזה פשיטא לן שאין הלוה יכול להתפיס המלוה משכון על חובו בעל כורחו אבל גבי אשה אי ניתנה לגבות מחיים כמו שהיה יכול לפורעה אלא שאסור לשהות עמה בלא כתובה יכול האח ג"כ להתפיס' משכון כדי שיוכל למכור בשאר נכסים לא שיהא פרעון ממש אבל עדיין היה אחריות עליו. ריב"ש ז"ל:

וליטעמיך ולותביה ממתניתין כו'. וא"ת כיון דלא אסיק אדעתיה טעמא דעצה טובה הא ודאי דלכ"ע איכא לאותובי ממתניתין ומה ולטעמיך דקאמר ותירצו בתוס' דה"ק ולטעמיך דלא אסקת אדעתך טעמא דאיכא לאותובי ממתניתין דמשמע הכי לא יאמר לה הרי כתובתך מונחת על השלחן כדי למכור השאר אלא כל נכסיו אחראין לכתובתה ואינו יכול למכור שום דבר כן כתבו בתוס' ואכתי קשיא טובא למה ליה למימר ולטעמיך יקשה בקוצר ולותביה ממתני' כו' ועוד אע"ג דלא אסיק אדעתיה טעמא דאיבה עלה דהא דרבי אבא משום דמשמע ליה דאין לך איבה גדולה מזאת שיגרש את אשתו אף על גב שיחזירנה מ"מ עלה דמתני' איכא למימר דמשמע ליה שפיר טעמא דאיבה כשיאמר לה

הרי כתובתיך מונחת על השולחן ולהכי אקשיה מהא דרבי אבא ולא ממתני' ועוד אי מאי דקאמר ולטעמיך פירושו ולטעמיך דלא אסקת אדעתך טעמא דאיבה וכו' מאי קא מהדר ליה התם עצה טובה כו' דאי לא תימא הכי סיפא דקתני וכו' אטו אי הוה אמינא נמי טעמא דמתני' משום איבה מי לא הוה מתרצא שפיר כולה מתניתין בין ביבמתו בין באשתו. ורש"י כתב וז"ל ולטעמיך דאמרת טעמא משום דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים אמאי מהדרתא אדרבי אבא לאותובי מברייתא אותיב ממתני'. ע"כ. פירוש כיון דאמרת דטעמא דרבי אבא דלא ימכור בנכסי אחיו ולא מצי לייחד לה כשיעור כתובתה היינו משום דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים לותביה ממתניתין דמתניתין נמי אמרה כן דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים ולכך לא יאמר לה הרי כתובתיך מונחת ליך כו' והדין שוה בזה בין ביבמתו בין באשתו וכדתנן במתני' וכן לא יאמר כו' דבשניהם לא ניתנה כתובה לגבות מחיים ואי הוה אמרינן דטעמא דרבי אבא לא מצי לייחד לה שיעור כתובה והשאר ליזבון משום דכל נכסי המת אצל היבמה כאותן שלש שדות אצל האשה וכנכסי מלוג אצל כל אשה דעל כל הנכסים אית להו עלייהו גוביינא וכמו שכתב הר"י מטראני וכדכתיבנא לעיל ולכך לא מצי לייחד לה שיעור כתובה ולמכור השאר הוה אתי שפיר דקשיא מדרבי אבא ולא ממתניתין דכיון דקא משנית יבם כאחר דמי וחשבת לה כאלו גבתה כתובתה והחזירה לו הרי אין כאן גוביינא אלא כשיעור כתובתה והשאר אין לה עליהם אלא שעבוד והלכך הוה לן למימר דנייחד לה ארעא כשיעור כתובתה והשאר ליזבון אלא ודאי שמעינן מדרבי אבא דיבם לאו כאחר דמי וכל נכסי המת כדקיימי קיימי והיבם במקום הבעל קאי לענין דלא חשבינן לה כאלו גבתה ומיהו אין לו למכור בנכסי אחיו דכולהו נכסי אחיו כאותן ג' שדות הן דמייחדי לכתובתה אבל ממתני' לא מצי לאותובי דאדרבא ממתני' משמע דיבם כאחר דמי דמשוינן יבמתו לאשתו דקתני וכן לא יאמר אדם לאשתו הרי כתובתיך כו' והיינו פירושא דלא יאמר הרי כתובתיך על השולחן כו' דהיינו מטלטלין וכדפרש"י אבל לייחד לה ארעא שפיר דמי דיבם כאחר דמי אבל מדרבי אבא שמעינן דלא מצי ליחד לה אפילו ארעא מדלא אשכח לה תקנה אחריתי אלא לגרשה אלמא משמע דיבם לאו כאחר דמי ומיהו השתא דאמרת דטעמא דר' אבא משום דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים אמאי מהדרת אדרבי אבא לאותובי מברייתא אותיב ממתני' דמתני' נמי היינו טעמא דלא יאמר לה הרי כתובתיך כו' משום דלא ניתנה לגבות מחיים וכן נמי באשה דעלמא וכדקתני מתני' ומשני התם עצה טובה כו' פי' הא דקתני לא יאמר אדם לה הרי כתובתיך כו' לאו היינו דלא מצי למימר הכין דשפיר מצי ליחודי לה כתובתה אלא דעצה טובה לאדם שלא יאמר כן שלא תאבד כתובתה וצריך

לכתוב כתובה אחרת דאי לא תימא הכי סיפא דקתני וכן לא יאמר אדם לאשתו הרי כתובתיך כו' איברא דלא ניתנה כתובתה לגבות מחיים מיהו איהו אי בעי לזבוני לא מצי מזבין ומדקתני לא יאמר כו' משמע דלא מצי מזבין כו' אלא ודאי פירוש לא יאמר כו' היינו בדרך עצה טובה אמרו חכמים שלא יאמר כן שלא תאבד כתובתה כדכתיבנא ודע דהאי טעמא דעצה טובה לא קאי אלא לשנויא בעלמא הוא דקאמר לה לומר דממתני' לא מותיבנא משום דמתני' איכא לשנוויי דלאו דינא קתני וכדכתיבנא ומיהו קושטא דמלתא דטעמא דמתני' משום איבה וכדאסיק תלמודא ואפשר דלהכי כתב רש"י ומשני ממתני' לא מותיבנא משום דמתני' איכא לשנויי כו' כנ"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל א"ל ולטעמיך דסברת דהיינו טעמא דרבי אבא אדמותביתא מדרבי אבא אותביה ממתני' דתנן לא יאמר לה הרי כתובתיך כו'. ומשני דממתני' ליכא למותביה דהא דקתני לא יאמר לאו למימרא שאינו רשאי לומר אלא עצה טובה קמ"ל שאין הגון לו לומר כך ע"כ. וכתב הר"י מטראני במתני' לא יאמר לה הרי כתובתיך כו' פירוש כדי שיוכל למכור שאר הנכסים דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים אלא כל נכסיו של מת אחראין לכתובתה ואין יכול למכור מהם כלל גרשה אין לה אלא כתובתה והוא יכול למכור השאר. וכן לא יאמר אדם לאשתו כו' אין דין אחריות דאשה כדין אחריות דיבמה שדין אחריות דיבמה הוא שמשעבדת על ידו שלא יוכל למכור ודין אחריות דאשה הוא לשעבוד שאם מכר שיכולה לטרוף מיד הלקוחות. ע"כ:

ולותביה ממתניתין לא יאמר לה ליבמתו הרי כתובתיך כו'. דלא נתנה כתובה לגבות מחיים ומתניתין דקתני לא יאמר כו' עצה טובה קמ"ל שלא תהא כתובתה מזומנת לה כדי שלא יאמר לה טלי כתובתיך וצאי. ע"א עצה טובה קמ"ל שאם אמר לה הרי כתובתיך מונחת ליך על השולחן כלומר שייחד מטלטלי לכתובתה כגון כוסות של כסף ושל זהב או נשרפו או אבדו קיימא לה בלא כתובה והויא לה איבה לגביה אבל הכא דקתני מגרש לה בגיטא דמגרש ומייחד ארעא שיעור כתובה דהשתא ליכא למיחש דאירכסא כתובתה. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל הריטב"א ז"ל פירש רש"י עצה טובה שמא יאבדו אותן מטלטלין שייחד לה ונמצאת בלא כתובה וצריך לכתוב לה כתובה אחרת פירוש לפי שאסור לאדם לשהות עם אשתו בלא כתובה ויש שהקשו עליו דהא ניחא לר"מ אלא לרבנן דאמרי מותר לשהותה בלא כתובה מאי איכא למימר ולא קשיא דאנן דחינן דממתניתין ליכא לאותובי דהא איכא למימר דסתם מתני' היא ור"מ היא ועצה טובה קמ"ל ע"כ. ויש שפירשו עצה טובה שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה והיינו כפירוש קמא דפרש"י ז"ל במהדורא קמא והיינו נמי

עצה טובה לאדם שלא יעשה כן כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה וזילא מלתא לאדם שיהא הולך ומגרש נשים. והרשב"א פי' דאיברא גבי יבמה פי' עצה טובה בחד מהני פירושי אבל באשתו פי' עצה טובה שאם מיחד לה מטלטלי לא יוכל להוציאם טוב לו שיהיו כל נכסיו אחראין אבל ביבמה בכל נכסיו נמי לא יוכל להוציאם דכל נכסי המת מיוחדין לכתובתה וכדכתיבנא לעיל והלכך באשתו איכא עצה טובה טפי ולהכי האריך התנא ותני וכן לא יאמר אדם כו' ולא קצר ותנא וכן באשתו ואף על גב דמוחלקין בטעמא דעצה טובה דבאשתו איכא עצה טובה טפי וכדכתיבנא כי מסקינן דטעמא דרבי אבא משום איבה הוי טעמא דמתני' נמי משום איבה בין ביבמתו בין באשתו ולשיטת רשב"א ניחא דמאן דפריך ולטעמיך לא אסיק אדעתיה טעמא דעצה טובה ביבמתו אף על גב דבאשתו בע"כ נצטרך לומר טעמא דעצה טובה משום דבאשתו שייך למימר עצה טובה שאם ייחד לה מטלטלי לא יוכל להוציאם לכך טוב לו שיהו כל נכסיו אחראין אבל ביבמתו ליכא למימר הכי וכדכתיבנא ולכך לא אסיק אדעתיה טעמא דעצה טובה ביבמתו ומשני דשפיר איכא למימר נמי טעמא דעצה טובה ביבמתו כנ"ל:

דאי לא תימא הכי דעצה טובה אשמועינן מתני' אלא משום דיוקא קתני לא יאמר לה כו'. כדי למכור בנכסי אשתו אי בעי לזבוני מנכסיו הכי נמי דלא מצי ליחודי שיעור כתובה והדר מזבין והא אמרינן בעלמא לא נצרכה אלא לג' שדות שהרי לא אמרו כל נכסיו לכתובתה אלא ביבמה משום טעמא דפרישנא לעיל אלא דרבי אבא ודאי לאו משום טעמא דלא ניתנה לגבות מחיים הוא אלא משום דאי מייחד לה שיעור כתובה הויא לה לגביה דבעל איבה דסברה כיון דמייחד לה כתובת' ודאי נתן עיניו לגרשני ועצה טובה קמ"ל דמוטב דמגרשה בגט ומחזירה ולא תהוי לה איבה לגביה כ"ש משום איבה דאי מייחד לה שיעור כתובתה ותתרצה לו למכור כולהו נכסי' ואשתדוף ממקרקעי שייחד לה לכתובתה אבדה כתובתה ותו לית לה כתובה כלל דהא לית לה כתובה מנכסי שני ל"ש. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל הריטב"א ז"ל אלא דרבי אבא קשיא פירוש דההוא לא משום עצה טובה דמשום עצה טובה לא אמרינן שיגרשנה דההוא גנאי הוא ומוטב שייחד לה ולא ניחוש לאידך עצה אלא ודאי משום דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים דיבם הוא. ומהדרינן דרבי אבא נמי משום איבה פי' רש"י שמייחד לאשתו קרקע או מטלטלין לכתובתה נותן איבת עולם ביניהם דסברי עיניו נתן בגרושין אבל זה המגרש אף על גב דהשתא איכא איבה כשהחזירה ידעה שלא עשה אלא למכור ופקעה לו איבה ע"כ:

ואיכא מ"ד דברבי אבא בלחוד קאמר משום איבה כלומר אפילו ניתנה לגבות מחיים

אמרו שלא תמכור משום דכיון שאין כתובתה על נכסי שני אם ימכור בנכסי ראשון יהיה לו איבה. ריב"ש ז"ל:

בעא אחוה דיבם דתרי אחי הוו דקי"ל מצוה בגדול ליבם ואם קדם לו קטן ליבום זכה ויבמה לא הוה בעי לאנסובי לקטן וקונה קטן בנכסי אחיו שהיה רוצה יבם לגרש דאמרינן יקום על שם אחיו לנחלה ואהכי בעא למיתב לה גיטא דאשה מתגרשת בעל כרחה למפסלה קמי יבם כי היכי דנפול קמי תרווייהו נכסי אח בירושה וקי"ל ביבמות אשר לא יבנה כיון שלא בנה שחלץ שוב לא יבנה וגט נמי פוסל ביבמה מדרבנן דאמרי' ביבמות מ"ט אמור רבנן גט ביב' מהני דאי אמרת לא מהני אמרי גט להוציא וחליצה להוציא כי היכי דגיטא לא מהני לפסלה חליצה נמי לא מהניא ואתי למבעל נמי אחר חליצה. א"ל יבם להההוא אח דבעי למפסלה ליה פליגנא לך ואקני לי קנין באפי סהדי אחר שכנסה אתו לדינא קמיה דרב יוסף לא ליזבון בנכסי אחיו אף על גב דזבין דאמר פליגנא לך בנכסי המת ואקני ליה לא הוי זביני. ומנא תימרא דלא ימכור דתניא כו' רש"י במהדורא קמא:

וכתב הריטב"א ז"ל בנכסי פליגנא לך כאילו היית חולץ פי' רש"י שקנו מידו על כך שכן כתב ז"ל גבי הא דאמר רב יוסף כיון דאמור רבנן ליזבון אע"ג דזבין לא הוו כו'.

ומה שעשה זו שהתנה עמו לחלוק לו וקנו מידו הרי הוא כמכר וקשיא לן דאי תנאה הוא ולא פליג מהשתא אף על גב דקנו מידו מאי הוי קנין דברים בעלמא הוא כדאיתא בריש בתרא ולא משמע שקנו מידו ברוחות דא"כ אין זה תנאי אלא מכר גמור ועוד דלקמן אמרינן מסתפינא דעבדתא לי כפומבדיתאה רמאה ופירש רש"י שחזר בו ואם קנו מידו כראוי לא היה כאן רמאות דחזרה אלא שלא הועילו מעשיו משום דלא מצי לזבוני כדאמר רב יוסף לכך נראה לפרש כי זה בודאי לא קנו מידו כלל אלא שהבטיחו בדברים ואמר לו בנכסים פליגנא לך והכי משמע לישנא ואחר כך חזר בו והיה אומר שלא אמר כן אלא להטעותו כדי שלא יפסלנה עליו בגט ורב יוסף אמר שאפילו לא היה יכול לחזור בו אלא שקנו מידו ברוחות לא הועילו מעשיו דאע"ג דזבין לא הוה זביניה זביני והשתא א"ש מאי דאמרינן לקמן מסתפינא דעבדת לי כבר פומבדיתא וא"ל בנכסי פליגא לך מהשתא דאלמא בדפומבדיתאה לא פליג מהשתא. ע"כ:

אלו ואלו מודים שאם מכרה ונתנה קיים וא"ת מה ראיה מזו שאני התם דפריש לה בהדיא דבדיעבד מהני וי"ל דהתם נמי לא אמרו ב"ה אלא שלא תמכור ואף על פי כן אמר רבי דמודו בית הלל שאם מכרה ונתנה קיים. הריטב"א ז"ל:

שלחוה לכך שאלה דמשום קושיא דאביי בעו לה מר' חנינא כיפי תלה לה ושולחה

כלומר אטו ר' חנינא תלה נזמי' ומרגליות משום דשלחה כרב יוסף הדרי' כי אכתי קושיא כדקיימא קיימא כדאביי דכיון דמכר הוו זביניה זביני. ושלח להו נמי אי אמר בה רב יוסף טעמא אחרינא דיהב טעם וראיה למילתיה שלחו ליה הודיעו לי. נושה מלוה כמו והנושה בא לקחת. לא יאמר יבם הלוה הואיל ואני יורש כיון שנפלה יבמה עם נכסי אחי לפני החזקתי במנה זה ולא אפרענו אלא מוציאין כו' לפי שכל נכסיו אחראין לכתובת שומרת יבם והוא אוכל פירות בחייה וכיון דמפקינן מיניה מה שלוה וההזיק וחזקתו אינה חזקה כ"ש דמפקינן מיד הלקוחות מה שמכר דזביניה לא הוו זביני. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

לא יאמר הואיל ושאני יורש החזקתי וא"ת למחול איהו לנפשי' דהא אמרינן המוכר ש"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפילו יורש מוחל ולא אלים שעבודא ממה שהיה קנוי בידה וי"ל שאני הכא הואיל ואינו יורש אלא מכח האשה אינו יכול להפסידה כחה במחילתו. הרא"ש ז"ל:

וז"ל הרא"ה ואף על גב דקי"ל דאיתא דשמואל דאמר המוכר שטר חוב לחברו כו'. וכיון דכן הוא למחול לנפשיה אפשר דאי פקע הוא הכי נמי. א"נ איכא למימר דלא ניחא ליה למאי מהני ליה הא סוף סוף מחייבי לשלומי מדינא דגרמי. א"נ אפשר שאין אדם יכול למחול לעצמו ואם איתא ש"מ דאלמנה שמכרה כתובתה ומתה אין בנה שיירש נכסי אביו מוחל לעצמו ע"כ. וכן תירץ ריב"ש שאינו יכול למחול לעצמו ולכאורה משמע הכי בפרק הגוזל. ע"כ:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל ויש עוד לומר לפי מה שכתבנו בפרק האשה שנתאלמנה דאף על גב דמוכר ש"ח יכול למחול או יורש שלו הלוה אינו יכול למחול לבעלי חובותיו דהא משעבדי למלוה שלו מדר' נתן דהא מתניתא ר' נתן היא כדאיתא בסמוך וכן הדין בעיני אף על פי שאין זה דעת רבותינו בעלי התוספות ולא דעת רבינו ז"ל. והרמב"ן תירץ דקושיא מעיקרא ליתא לפי שאין אדם יכול למחול לעצמו שאין מחילה אלא ממוחל לנמחל וכן הנראה בפרק הגוזל. ע"כ:

הואיל ואני יורש החזקתי פי' לא יאמר החזקתי בנכסים אלו ואין לפרוע עתה כלום עד שתבא לגבות כתובתה דאלו להזיק ושלא לשלם כלל פשיטא דלא מצי אמר לר"מ דסבר מטלטלי משתעבדי לכתובה אלא ודאי כדאמרן והיינו דדחי ודילמא דטבא ליה עבדי ליה ופרש"י דטבא ליה שהקרקע קיים לו עולמית ולא יוציא המעות בהוצאה ואלו היה יכול להחזיקם לעצמו לגמרי הא ודאי ההיא הוה טבא ליה דמפטר בחיוביה אלא ודאי כדאמרן והיינו דמייתי ראיה מהכא דיבם לא מצי מזבין דהא הכא כיון שכבר תפס

בהם היבם בחיי הבעל וזכה בהם דמלוה להוצאה ניתנה ואינם אלו הנכסים משועבדים ואפ"ה קתני שמוציאין מידו וליקח בהן קרקע וכל שכן כשמכר לאחר מיתת הבעל שלא יועילו מעשיו. הריטב"א ז"ל. ולעיל בסמוך כתבנו מה שפירש רש"י בזה במהדורא קמא: וז"ל הרא"ש אלא מוציאין מידו וילקח בהן קרקע כו' ודמי האי למכר משום דבשעה שמת אחיו היה הוא מוחזק בממון זה ומחמת שעבודא מוציאין אותו מידו ה"ה במכר שמכר אחרי מות אחיו שעבודא מבטל המכר:

דילמא דטבא ליה עבדו ליה פרש"י ז"ל שהיה הקרן קיים ויאכל הפירות. והקשו עליו בתוספות דלא סגי דלא אשמועינן אלא בנכסי אחיו דהאי טיבותא נמי יעשו לו בנכסיו ונ"ל דהכי הויא פי' לפירושו ז"ל דמעיקרא מייתי ראיה דכיון דמפקינן מיניה מה שלוה והחזיק כל שכן דמפקינן מיד הלקוחות מה שמכר דזביניה לא הוי זביני ומהדר אביי ודילמא דטבא ליה עבדו ליה פי' מ"ה מפקינן מיניה מה שלוה והחזיק אף על גב דזביניה זבינא משום דהיינו נמי טבותי' דיבם דקא אכיל פירות אבל להוציא מיד הלקוחות דלא עבדו ליה טבא כלל לא מפקינן מינייהו אף על גב דאמור רבנן לא ליזבון והשתא אתי שפיר דאיכא לאקשויי טובא ודקארי לה מאי קרי לה אטו תנא תני לא יאמר הואיל ושאני יורש החזקתי אלא מוציאין כו' ואיהו אמר דטבא ליה עבדו ליה אלא ודאי דה"ק דאיבדא ודאי דבע"כ מוציאין כיון דאמור רבנן לא לזבון ובכל נכסי המת אית לה ליבמה גוביינא עלייהו ולא שעבוד בלחוד ואין ליבם בהם אלא אכילת פירות עד שתגבה כתובתה וכדכתיבנא לעיל להכי מוציאין ממנו דוקא ממנו הוא דמוציאין כיון דסוף סוף מגיע לו מזה טיבותא דהקרקע קיים לו עולמית ולא יוציא המעות בהוצאה אבל מהלקוחות אין מוציאין כיון דאין להם טבותא אלא רעותא וחסרון ממון דאף על גב דאמור רבנן לא לזבון זביניה זבינא ואהדרו ליה דמ"מ לישנא דמוציאין משמע על כרחו ולא משום דאיכא בזה שום טיבותא כלל כנ"ל. וז"ל רש"י במהדורא קמא ודילמא דטבא ליה ליבם עבדו ליה דהיינו טיבותא דקא אכיל פירות ע"כ. והאי לישנא רהיט שפיר טפי למאי דפרישנא ממאי דכתב ז"ל במהדורא בתרא ומ"מ מאי דכתיבנא נ"ל נכון. והתוספות פירשו דטבא ליה עבדו ליה דהיינו שלום בית שחפצה להיות בטוחה בכתובתה משום דלא כתב לה דקנאי ודקנינא. עוד פירשו בתוס' דלא זילי נכסי כל כך כשיש לה הרבה מנכסי בעלה הראשון שתטול כתובתה מהן ולא יהיו יראין הלקוחות שתטרוף מהן. וקשיא להו על פי' זה דנימא נמי שלא יהיה מכר מהאי טעמא משום דטבא ליה עבדו ליה ותירצו דמשום טובתו לא נפסיד ללקוחות ולפירוש קמא שפירשו התוס' ניחא טפי דלענין מה שמוכר לא תליא שלום בית דלעולם היא בטוחה בכתובתה כיון דהוו מיהא בעינייהו בשעבודא

דילה אף על גב דשוב מכרה אותן נכסים אכתי היא בטוחה דלא פקע שעבודא מנייהו אבל במלוה זו שלא היתה ברשות המת כשמת אלא היבם היה מוחזק בהם אין היבמה בטוחה בהן ולא סמכה דעתה עלייהו כלל ואין כאן שלום הבית להכי אמרו חכמים מוציאין מידם משום שלום הבית כנ"ל:

אינה משנה כלומר אינה עיקר. רש"י במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא לא פי' כן. מטלטלי מעות לא משעבדי ובריייתא קתני מוציאין מידו המנה אלמא מטלטלי משתעבדי לכתובה וכיון דמטלטלי לכתובה משתעבדי לא אשכחן תנא דקאי כותיה ואינה עיקר ולא ילפינן מינה דמדליתיה במטלטלי ליתיה נמי במאי דקתני מוציאין. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וז"ל הריטב"א ז"ל אילימא דהוו ליה מטלטלי פי' שכל חוב אינו חשוב אלא במטלטלי ואף על פי שעיקר שעבודו על הקרקעות כיון דזוזי שקיל ועל הרוב זוזי יהיב מטלטלי חשיב בכל דוכתא וכדאמרינן בעלמא ולקמן באידך פירקא אנן מטלטלי שבק לן אבונא גבך ומיהו לא אמרינן אלא שדינו בזה כמטלטלין אבל אינו בכלל לשון מטלטלין למי שנתן או מכר או שיעבד מטלטלין וכיוצא בו וזה ברור. עד כאן:

דילמא משנה היא דאשכחן לר"מ דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה ואינהו סבור כותי' דמוציאין בנכסי המשתעבדין לכתובה וכגון ממקרקעי אלא משום הכי אינה משנה דמצי אמר לה יבם לאו בעלת דברים דידי את ואמאי מוציאין מידו משום שעבוד כתובה דאשה דכי אמר ר' מאיר מטלטלי לכתובה משתעבדי היכא דאיתנהו למטלטלי בעינייהו. רש"י במהדורא קמא:

וכתב הריטב"א ז"ל ודילמא ר"מ היא דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה פי' ואף על גב דלית הלכתא כר"מ מ"מ לא הוה ליה למימר אינה משנה דהאי לישנא משמע שלא נשנית כן מעולם כדפרש"י בכאן ולא כמו שפירש גבי חובל ומבעי' אינה משנה אינה הלכה ושם דחינו פירושו בס"ד. ושמעינן מהכא דלר"מ אפילו מטלטלי דיורשין משתעבדי לכתובה ולא כמו שפירש ר"ת שלא אמר ר"מ אלא מיניה דיבם כדידיה חשיב דהא ודאי יבם לא גרע בהא מיורשין דעלמא ומיהו רבנן פליגי עליה דר"מ דאפילו מיניה דידיה לא גביא ממטלטלי כדכתיבנא לעיל במכילתין ובכמה דוכתי בס"ד. ע"כ:

דף פב.

דילמא רבי נתן היא דס"ל דלא מצי טעין לאו בעל דברים דידי את. רש"י במהדורא קמא: והק' הריטב"א ז"ל דמשמע דלתנא דפליג עליה דר' נתן אין המלוה גובה חובו מבעלי

חובות שיש ללוה שלו ותימה אמאי מי עדיף מנכסים משועבדים שהלוה טורף מן הקרקעות וגם מהמטלטלין אם שעבדן לו באגב וי"ל דכל ששעבד לו ב"ח מטלטלי אגב מקרקעי שקנה ושיקנה אין ה"נ שגובה אותן מבעל חובו מדין טורף ובשבועה שהרי נשתעבדו אותן מעות שחזר והלוה בו לזה אבל לרבי נתן בלאו הכי נמי גובה ממנו בעל כרחו דהא איהו גופיה אשתעבד ליה מדאורייתא וכאילו גובה מן הלוה שלו ולא עוד אלא שלובה ממנו שלא בשבועה אם הוה מלוה בשטר או בעדים תוך זמן דליכא למיחש לפרעון דהא ליכא פסידא ללוה הזה שהרי אינו גובה ממנו ממטלטלי דיתמי לרבנן כשם שאינו גובה מיורשי לוה והא רבי מאיר היא כדאמר בסמוך. ע"כ:

ונתן לאשר אשם לו למי שלו הקרן גבי גזל הגר כתיב ואמרינן התם המושב לכהן לו יהיה מלבד איל הכפורים וכו'. אתה אומר אשם זה קרן או אינו אלא אשם ממש כשהוא אומר מלבד איל הכפורים הרי קרבן אמור הא מה אני מקיים האשם לקרן ומי שנושה בחברו וחברו בחברו ואין לו לחברו ראשון מה לשלם או שמת דין הוא שמוציאין מלוה שני ונותנין לראשון שהקרן שלו ואף על גב דמצי אמר לאו בעל דברים דידי את. רש"י במהדורא קמא:

לא אשכחן כו'. אלא היינו טעמא דאינה משנה דלא אשכחן תנא מחמיר תרי חומרי בכתובה דמדרבנן היא חדא חומרא דקתני נושה באחיו מנה אלמא מטלטלי משתעבדי לכתובה כר"מ ועוד חומרא אחריתי דמוציאין חובו של מת ומשלמין לאשה משום כתובה אף על גב דלאו בעלת דברים דידיה היא אלמא מאן דמחמיר כר"מ לא סבר ליה כרבי נתן ומאן דמחמיר כרבי נתן לא סבר ליה כרבי מאיר הלכך אינה משנה. רש"י במהדורא קמא. והקשו בתוספות דהא דתנן בהכותב מי שמת והניח אשה וב"ח ויורשין והיה לו פקדון או מלוה ביד אחרים רבי טרפון אומר ינתנו לכושל שבהם ומפרש בגמרא לכתובת אשה משום חינא ולמ"ד לכושל שבראיה אם היתה כתובת אשה כושל היה מודה או אם לא היה בע"ח כלל היו נותנין לאשה ותירצו דשאני התם דאין היורשין מוחזקין מן הפקדון והמלוה לכך אין צריך לדרבי נתן תדע דלא חשיבי מוחזקים דהא אי הוו חשיבי מוחזקי' לא הוו מטלטלי דידהו משתעבדי לכתובה או לבעל חוב וקשיא לי למה ליה למימר דאין כאן חומרא דרבי נתן במאי דנימא דאין כאן חומרא דר"מ סגי דעיקר קושיין היינו הא דמצינו תרי חומרי הלכך במאי דדלינן חד חומרא מינייהו סגי וכן כתב הרא"ש ז"ל וז"ל לא אשכחן תנא דמחמיר תרי חומרי כו' וא"ת והא דתנן בהכותב מי שמת והניח אשה ובעל חוב ויורשין והיה לו פקדון או מלוה ביד אחרים רבי טרפון אומר ינתנו לכושל כו' והיינו תרי חומרי כר"מ דמטלטלי אינון וכדרבי נתן דמוציאין מן

הלוה ליתן כתובה י"ל כיון דהמלוה ביד אחר כגבוי דמיא ולא הוה כמטלטלי דיתמי תדע דהא מודה ר"מ דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לכתובת אשה וגם מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב לכ"ע אלא ודאי כיון שאינו ברשות היתומים לא זכו בהם ולא הוו כמטלטלי דיתמי אבל הכא הרי היבם מוחזק באותה מלוה ולא מצי אשה למזכי אלא מדר"מ ומדרבי נתן ע"כ. מעתה תקשי אמאי הוצרכו התוס' לדלויי חומרת רבי נתן במאי דדלינן חומרת ר' מאיר סגי ומשמע לי דתרתי קשיא להו לתוס' חדא דהרי מצינו תרי חומרי ועוד דכיון דמצינו דכולהו הני תנאי רבי טרפון ורבי עקיבא ס"ל כרבי נתן ולא כרבנן דפליגי עליה לא מקרי חומרא דהכין הוא עיקר דינא כיון דכולהו הני תנאי הכין ס"ל ולזה תירץ דאפשר דס"ל כרבנן דר' נתן דאין צריכין לדרבי נתן. שוב מצאתי במסכת בכורות בפרק יש בכור דכתבו התוס' כן להדיא וז"ל ותרי חומרי לכתובה לא שייכי הכא דהא חומרא דר"מ אינה כאן כדפרשינן דהואיל והמלוה ביד אחרים לא הויא כמטלטלין דיתמי ואם כן אין כאן חומרא דר"מ וגם חומרא דרבי נתן אין כאן דהא מילתיה דרבי טרפון דאמר יתנו לכושל שבהם ורבי עקיבא נמי היה מודה לו אי לאו טעמא דכולן צריכין שבועה ואין היורשין צריכין שבועה מסתברא דאיתי' אפילו כרבנן דפליגי ארבי נתן והיינו טעמא דלא שייכא דרבי נתן לפי שלא היה ממון זה ביד היתומים אלא עכשו באין ליטול מכח ירושה ועדיין לא בא לידם ולהכי מודו ביה רבנן דרבי נתן שינתן לבעל חוב ולכתובת אשה אף על גב דלא ס"ל לדרבי נתן דמחייב המלוה שאז יאמרו שאין מוציאין מלוה שיש לו ביד אחרים לבעל חובו ולכתובת גרושתו לפי שיש לו כח גדול בממון זה יותר ממה שיש ליתומים במה שהניח אביהן ביד אחרים שלא היה מעולם בידם ולא בא מידן ליד אותן אחרים. ע"כ:

פומבדיתאה רמאה דאמר ליה פליגנא לך ואחר שכנס לא רצה לחלוק לו ותבעי' לדינא וסלקיה רב יוסף מן הנכסים ואהכי קרי ליה רמאה כדאמרינן בעלמא בהעור והרוטב נרשאה נשקיך מני ככיך פומבדיתא אלוייך שני אושפיזך. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

אי בעית פלוג מהשתא קשיא לן הא מאי אקני לי דהא אמור רבנן לא הוי זביניה זביני כדאמר רב יוסף לעיל וי"ל דהאי גברא דינא לא הוה גמיר ואיהו סבר שאם מכר ונתן קיים ומיהו עדיין קשיא לן מאי מדמינן לה לאידך דמשוך פרה ולא תקנה לך אלא לאחר שלשים יום וי"ל דהאי נמי מסתמא ה"ק ליה פלוג והחזיק מעכשו לא תקנה לך אלא לאחר שאכנוס ולא הוצרך לפרש דהא פשיטא וכדפירש רש"י. הריטב"א ז"ל:

לאחר שלשים יום קנה בכל מקום שהוא אפילו אינה ברשותו והאי אף על גב דאמר ליה קני לאחר כניסה לא קנה דאלו התם אהכי קנה משום דההיא שעתא דאמר ליה

משוך בהו להקנותם בידיה הוא הכא אכתי לאו בידיה הוא לאפלוגי דאכתי לא יבם מר בר רב אשי לית ליה דרבי אבא דאמר לעיל אף על גב דיבם לא ימכור אלא יגרש בגט ויחזיר דקסבר לא אמרו שלא למכור אלא כל זמן שהיא שומרת יבם כדמוכח בברייתא דקתני מי שמת והניח שומרת יבם כו'. א"נ אית ליה דרבי אבא וקס"ד דהא דרבי אבא משום איבה אלא אי מכר זביניה זביני. רש"י במהדורא קמא:

התם בידו כו'. הקשו בתוס' מאי שנא מדאמר רב בפרק קמא דבבא מציעא שדה זו לכשאקחנה ממך קנויה לך מעכשו קנה אף על גב דלאו בידו ותירצו דרב סבר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ולא קי"ל הכי. וכתב הריטב"א ז"ל עלה ההיא דרב בפרק קמא דבבא מציעא וז"ל ותמיה מלתא דמאי מעכשו שייך בההיא דרב דהא אי אפשר שיזכה זה הלוקח מעכשו שאף המוכרה לו אין לו בה כלום עכשו וכי לקחה מן הבעלים מאותה שעה ואילך הוא זוכה וי"מ דאהני מעכשו שלא יוכל לחזור בו וכדאמרינן התם האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום אם חזרה בה אינה מקודשת ואם אמר מעכשו אינה יכולה לחזור בה. ואין זה כלום דהתם כיון שבידה לקדש את עצמה עכשו כי אמר לה מעכשו חלין הקדושין מעכשו ולאחר שלשים יום ולפיכך אינה יכולה לחזור בה אבל הכא אמאי לא יוכל לחזור בו אבל הנכון כדפי' ר"י ז"ל דנקט מעכשו לומר שהוא מוכרה לו בכסף ובשטר של עכשו שיקנה בו באותה שעה שתבא לידו ולא שיחזור וימכרנה לו וקמ"ל דאפ"ה קנה דאדם מקנה בכסף ובשטר של עכשו מה שאינו שלו לכשיהיה שלו והוא שאמר בפי' לכשאקנה וכדתני' לקמן לר"מ לאחר שאתגייר כו' וכדכתיבנא לעיל. ע"כ:

הא דא"ל קני מעכשיו והא דלא אמר ליה כו'. פי' דרב דימי דקאמר קנה בדא"ל קנה מעכשיו ולאחר שלשים יום וה"ק ליה קנה גופיה מהיום ולא תקנה פירות אלא לאחר ל' יום דכי שלמי שלשים יום קנה אף לפירות במשיכה דהשתא והא דנקט עומדת באגם לאו דוקא דה"ה עומדת בר"ה אלא דנקט אגם דאורחיה דמלתא שמעמידים שם בהמות ותדע דאגם בלא משיכה אחרת בסוף שלשים יום הוא קונה וא"כ מה לי אגם מה לי ר"ה שאין משיכה קונה בו ואלו מדין חצירו אין האגם קונה לו שאינו חצר המשתמרת לדעתו וזה ברור. ואידך דרבין בדלא אמר מעכשיו ולפי' לא קנה אלא א"כ היתה עומדת בחצרו המשתמרת לדעתו לאחר שלשים יום ושלא חזר בו המוכר בינתים.הריטב"א ז"ל:

יבם ואחר כך חילק לאחיו מנכסיו א"נ שמכר לאחרים מהו. רש"י במהדורא קמא:

לא עשה ולא כלום פי' שאין לו כח ליבם בנכסי אחיו מפני שהן עומדין לגוביינא ליבמה כדאמרן וכל שכן חלק ולבסוף יבם. הר"י מטראני ז"ל:

מתני' ה"ג אמר ר"מ שמין אותה כמה הן יפין עכשיו והשבח מכאן ואילך אוכל פירות והמותר שהן יפין השדות בשביל הפירות. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וחכמים אומרים פירות המחוברין כו'. כל הקודם להם זכה דקסברי רבנן מטלטלי לא משתעבדי לכתובה הלכך כל הקודם בהן זכה אם קדם היבם וזכה בהם הרי הן שלו ואם קדמה היא זכתה ולקמן בפרק הכותב מפרש דוקא אם קדמה ותפסה מחיים דבעל מהניא לה תפיסה אבל תפסה לאחר מיתה לא מהניא והרי הן של יבם ואם קדמה מחיים אינה יכולה לגבות מהם שהיבם מעכב שרוצה ליבמה אלא בזה זכתה דכולהו קיימי קמה לגוביינא ואין היבם יכול ליקח מהם אלא ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. הר"י מטראני ז"ל:

גמרא אמאי והא כל נכסיו אחראין כו'. פירוש מתמה תלמודא אמאי הן המחוברין שלו והא כל נכסיו אחראין פי' לכתובה והמחובר לקרקע כקרקע דמי אלא תני שלה ומאי אלים טובא שעבוד דאיכא ליבמה על נכסי בעלה או כח שיש לאשה בנכסים השתא נכסי מלוג שהן קנויין קנין גמור לאשה אמרו חכמים פירות המחוברין אף על פי שחנטו ברשות האשה כיון שנגמרו ברשות הבעל הן של בעל נכסי היבמה שאין ליבמה באותה הנכסים אלא שעבוד בעלמא וגוף הנכסים הם של יבם לא כ"ש שיהיו פירות מחוברים של יבם וי"ל שאינו דומה אכילת פירות דהכא לאכילת פירות דהתם דהתם מאי דאכיל בעל פירי לא הוי מן דינא אלא בתקנת חכמים וכיון שנגמרו הפירות ברשותו תקנו לו שיאכל הכל גם העילוי שיש על המחובר ואין לנו להקשות על תקנת חכמים אבל אכילת פירות דהכא הוא מן דינא ולאו משום תקנה דהא מדידיה קא אכיל וכיון דבדינא קא מיירינן ולאו בתקנתא אמאי בעי יבם לזכות בעילוי המחובר שהוא משועבד לאשה ושפיר קאמר רבי מאיר להכי אמר ר"ל תני שלה שאף על פי שהדין היה נותן כרבי מאיר החליטום חכמים לה שכיון שלוקחין בהן קרקע והוא אוכל פירות אין הבעל נפסד כלום ואינו רוצה לדקדק כמה הן שוין בפירות וכמה הן שוין בלא פירות. הר"י מטראני ז"ל:

מהו דתימא ויבמה כו'. ולקחה לו לאשה ויבמה שאף על פי שלקחה עדיין יבומין הראשונים דקודם נשואין עליה ואינה יוצאה הימנו אלא בחליצה קמ"ל מולקחה לו לאשה דכיון שלקחה הרי היא כאשתו לכל דבר וכדלקמן והאי ויבמה דריש ליה לדרשא אחרינא ביבמות. רש"י במהדורא קמא:

לא תסגי לה בגט אלא בחליצה פי' דלבעי תרווייהו גט וחליצה גט ליבמתו וחליצה לזיקתו. הריטב"א ז"ל:

דף פב:

מצוה דרמא כו'. מצות יבום עבדה שהרי כנסה השתא כי גרשה. ואימא הכי נמי אכולה מלתא קאי. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

אמר קרא ולקחה לו לאשה לישנא יתירא הוא ולדרשא אתא. הריטב"א ז"ל:

מ"ט אשה תקנו כו'. פירוש מאי טעמא אין לה שתי כתובות אחת מן הא' ואחת מן השני משום דאשה הקנו לו מן השמים ואינו חייב ליתן לה הוא כלום משלו. הרא"ה ז"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא מ"ט כתובתה על נכסי בעלה הראשון ולא על נכסי שני אשה תקנו לו ולא ע"י כתובה אתיא לה. ע"כ:

ואי לית לה מראשון כו'. שלא הניח ראשון נכסי. רש"י במהדורא קמא:

צ"ת כיון דמיניה נמי אית לה מאי האי דשני לן בה מאיתתא אחריתי דעלמא ואיכא דאמרי דאי לית לה מראשון לית לה משני אלא מנה ולא נהירא ואיכא למימר דנפקא לן מינה היכא דזבן נכסי מקמי דכלו נכסי קמא ובתר הכי אשתדוף להו נכסי דקמא דלא נדרא עליה ושלא היה שעבודה אלא על נכסי הראשון א"נ דאלו אתי וזביין נכסי קמא אתיא ומפקא מנייהו כדקי"ל בין יבם ואח"כ חלק בין חלק ואח"כ יבם לא עשה כלום. הרא"ה ז"ל:

והריטב"א כתב תקינו לה משני מנה דהא בעולה נשאת לו וכן הורו רבותי ע"כ. ויש מי שכתב דמשני נמי יש לה מאתים דכל מה שיש לה מראשון תקינו לה משני. ריב"ש ז"ל:

ותלמידי רבינו יונה כתבו וז"ל אי לית לה מראשון תקינו לה רבנן משני כלומר אף על פי שמן הדין אין שעבוד כתובתה אלא מן הנכסים שהניח המת אפ"ה היכא שלא הניח המת שיעור כתובתה דהיינו מנה מאתים תקינו לה רבנן משני כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה וי"א דלא שנא לא הניח בשעת מיתה לא שנא הניח ונפסדו לו אח"כ לעולם תקנו חכמים דכיון דלית לה מראשון שיהיו לה משני כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה. ומורי הרב נר"ו כתב דדוקא בשלא הניח האח אבל היכא שהניח ונפסדו אינה גובה מן השני אלא שאסור לו להשהותה עד שיכתוב לה כתובה. והא דאמרינן דאי לית לה מראשון כו' דוקא עיקר כתובה אבל תוספת לית לה שיכול לומר אחי היה רוצה ליתן ואני איני רוצה ליתן ואפילו כתובה לית לה משני אלא כשיעור הראוי לה היכא שנשאת לאחר שאם יבם אותה מן האירוסין אית לה מאתים ואם מן הנשואין אין לה אלא מנה ע"כ. וכתב בגליון תוספות ואי לית לה מראשון תקינו לה משני לא ידע ר"י מנ"ל הך תקנתא ומיהו איכא ברייתא ביש מותרות דקאמר חסורי מחסרא והכי קתני כתובתה על נכסי בעלה הראשון ואית לה כו' אבל לא אתי שפיר דהא לא הוו ידעי הך

ברייתא ואפילו הכי פשיטא להו התם הך תקנה. ע"כ:
מתני' לא יאמר לה ליבמתו הרי כתובתיך כו' ומשום עצה טובה דסתמא דאינש כי מייחד לאשתו כתובתה ודאי דעתיה למזבן נכסיה וסברה דילמא ליזבון כולהו נכסי דבעל ראשון ובין כך ובין כך אירכסה כתובתה שייחד לה ובעי למהדר עלייהו דלקוחות ולהוי להו ללקוחות תרעומות דברים וקא טעני לה הרי ייחד ליך כתובתיך ולית ליכי למהדר עלן ומתוך כך הויא לה איבה בהדי דיבם ולא סמכה דעתה אנכסי דעתיד יבם למקני אלא כל נכסיו אחראין לכתובה משום טעמא דפרישנא דאי אשתדוף הני תגבה מאחריני כיון דלית לה כתובה משני:
גרשה אין לה אלא כתובתה איבמה קאי והא קמ"ל שאף על פי שכל הנכסים אחראין לכתובתה ואינו יכול למכור מהם כלל אפ"ה אם ירצה לגרשה זוכה בכל שאר הנכסים.
תלמידי רבינו יונה:
גמרא מאי וכן כלומר פשיטא דה"ה לאשתו. רש"י ז"ל במהדורא קמא. וכיוצא בזה פריך תלמודא בפרק חזקת הבתים גבי הא דתניא וכן האשה שהיא נושאת ונותנת בתוך הבית כו' מאי וכן ופי' רשב"ם מאי וכן דמשמע ואפילו האשה דינה כן ומאי רבותא איכא טפי דקתני וכן הכי הוה ליה למתני אשה שהיתה נושאת ונותנת כו' ודרך תנא לומר שני דברים שוין וזימנין דאמרי דצריכי תרווייהו אבל היכא דקתני וכן משמע דלא זו אף זו קתני. ע"כ:
מהו דתימא התם הוא דלא כתב לה דקנאי ודאקנינא דהא לית לה כתובה משני והוי חזיא דמייחד לה כתובתה לא סמכה דעתה אמאי דעתיד למקני ואי מרכסא כתובתה הלכך הויא איבה אבל אשתו דכתב לה דקנאי ודקנינא אימא לא איכפת לה אי מייחד לה כתובתה דסברה אי מרכסא הך דאמר איהו לקני נכסי אחריני וגבינא מינייהו ולא בעיא למיגב' בתרעומות דלקוחות הלכך לית לה איבה קמ"ל דאפ"ה לא יאמר לה וטעמא משום שלא יאמר לה טלי כתובתיך וצאי. רש"י במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא קצר הרב ופירשו דבריו התוספות בענין אחר ולא נהירא. והרא"ה ז"ל פי' וז"ל מאי וכן מהו דתימא התם הוא דלא כתב לה דקנאי ודקנינא פי' דאלו במתני' תנן גבי יבמה דכתובתה על כל נכסי בעלה הראשון ולדברי ר"מ דקסבר מטלטלי משתעבדי לכתובה הניח אחיו מעות ילקח בהן קרקע ולכולי עלמא בפירות המחוברים לקרקע שהן כקרקע ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות ואלו בא ליטול מטלטלין או פירות אלו כדי כתובתה ואינו רוצה ליקח בהן קרקע ולאכול הפירות וליקח דמיהן ומניח על השלחן קאמר במתני' דלא ליעבד הכי ותנא דבאשתו נמי לא ליעבד הכי. ומהדרינן השתא דתרוייהו איצטריכו

דאי תנא יבמה הוה אמינא התם הוא לא כתב לה דקנאי ודקנינא. כלומר שהרי הוא לא כתב לה כתובה ולא שיעבד לה נכסיו ובהא לא סמכא דעתה דמסתפיא דילמא מוכרי להו ותו לית לה כתובה ואף על גב דכי לית לה מראשון תקון לה רבנן משני אפשר דכיון דעיקר שעבודה על נכסי קמא לא סמכה דעתה אי נמי אפשר דזבין להו או שיאבד להו ביני ביני ופסדה לה לכתובתה לגמרי אבל אשתו דכתב לה דקנאי ודקנינא וכולהו נכסי משתעבדי לכתובתה אימא סמכה דעתה דמה איכפת לה אי מוכרי להו הני הא כולהו שאר נכסים אחראין לכתובתה קמ"ל דאפ"ה כיון דמיחד להו על השלחן לשמה לא סמכא דעתה והיינו עצה טובה דאמרינן לעיל דקמ"ל. וכי תימא ולמה ליה למיתי עלה מהאי טעמא תיפוק ליה משום תקנתא דשמעון בן שטח יש לומר דשמעון בן שטח לא תיקן שלא ליחד לה לכתובתה דהא לא אשכחן אלא שיהא כותב לה שיהו כל נכסיו אחראין לכתובתה ומשום דנהוג קמאי דלא כתבי לה הכי וכיון שלא היו כותבין לה שיעבוד נכסים היו צריכין כולן ליחד כתובתה משום דלא תפסוד ונפקא מינה חורבה דכי קא מינצי בהדה אמר לה טלי כתובתיך וצאי. ואתא שמעון בן שטח ותקן שיהא כותב לה שיעבוד נכסיו ובתר הכי לא איצטריכו ליחודי לה כתובה ולא נהגו בכך אבל ודאי אם בא אחד ורצה לעשות כן רשאי ומתני' אחר תקנה לפום הכי קאמרינן דדוקא מהאי טעמא הוא דלא לעביד הא לאו הכי רשאי. והיינו דאמרינן לעיל בפרק אף על פי דאיכא מאן דאמר דעושין כתובת אשה מטלטלין בשקיבל עליו אחריות ובכולי תלמודא אמרינן דרשאי לייחד לה קרקע בכתובתה דמשום שמעון בן שטח ליכא כדפרישית. ומשום מתני' ליכא דהכא ליכא למיחש משום אבודי בקרקע וכן במטלטלין כשקיבל עליו אחריות אותן מטלטלין בפני' דהא ודאי סמכא דעתה וזהו הנכון. ע"כ:

וז"ל הרא"ש יבמתו היא דלא כתב לה דקנאי כו'. מתוך פרש"י משמע דמפרש גבי יבמתו כשייחד לה מעות בסתם אין אחריותן עליו אם נאבדו דלא כתב לה דקנאי ודקנינא לפי' אסור לייחד לה דלא סמכא דעתה אבל גבי אשתו היכא שמייחד לה בסתם אחריותן עליו דכתב לה דקנאי ודקנינא הלכך אם נאבדו חייב לשלם ויכול לייחד לה קמ"ל שאף על פי שכל נכסיו אחראין לכתובתה כשמייחד לה היא סבורה שאבדה כתובתה כשנאבדו המטלטלין שאינה סומכת על שאר נכסיו והויא בעילתו בעילת זנות אע"ג דאית לה כיון דלא סמכה דעתה כדמוכח באף על פי וקשה לי דבריש אף על פי מוכח דבאשתו כי מייחד לה מטלטלי סתם אין אחריותן עליו אף על גב דכתב לה דקנאי ודקנינא גבי אין עושין כתובת אשה מטלטלין בד"א בשלא קבל עליו אחריות ועוד תימה מאי מפסדה יבמתו כשמייחד לה כי היכי דאמרת דבאשתו היכא דמייחד לה סתם ונאבדו חייב לשלם

יבמתו נמי כשמייחד לה סתם ונאבדו חוזרת על נכסי אחיו דנהי דאיהו לא קבל עליו אחריות מ"מ אחריות כתובתה על נכסי בעלה הראשון. לכנ"ל אי ליכא אלא רישא ה"א לענין דינא קאמר וה"ק התם דלא כתב דקנאי ודקנינא מ"ה לא יאמר לה הרי כתובתיך מונחת על השלחן כדי למכור השאר אלא כל נכסיו אחראין לכתובתה ואינו יכול למכור כלל אבל הכא דכתב לה דקנאי ודקנינא אימא סמכה דעתה שפיר אפילו אי מייחד לה ומצי לייחד לה קמ"ל דלא משום עצה טובה ע"כ. וכן כתוב בתוספות והא כתיבנא לעיל במהדורא קמא האריך ופי' כוונתו ז"ל:

וז"ל הר"י מטראני התם הוא דלא כתב לה וקנאי כו'. פירוש דלא כתב לה כתובה שיכתוב בה דקנאי ודקנינא הלכך לא סמכה דעתה שמא יאבדו המעות אבל הכא דכתב לה דקנאי אימא סמכה דעתה קמ"ל שאסור לייחד אדם מטלטלין לכתובת אשתו. ע"כ:

גרשה אין לא גרשה לא כלומר גרשה אין לה בנכסי ראשון אלא כתובתה בלבד ויכול למכור הוא נכסים שנשתיירו מכדי כתובתה אבל לא גרשה לא דאין יכול למכור כלל בכולהו נכסים מראשון כדרבי אבא דאמר לעיל אם ישראל הוא מגרש בגט ויחזור ומרישא דקתני פירות המחוברין לקרקע שלה ליכא למשמע הכי דאיכא למימר היינו היכא דליכא נכסים אלא כדי כתובתה א"נ איכא לאוקמה בכדי כתובתה. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל הר' יהונתן הכהן ז"ל וא"ת מכמה משניות נוכל להוכיח זה דהא קתני כל נכסיו אחראין לכתובתה א"נ מהא דקתני פירות המחוברין לקרקע שלה וילקח בהן קרקע י"ל דאיצטריך דאי מהני איכא לאוקמינהו בשאין שם נכסים טובא אלא מועטין דאיכא למיחש דילמא משתדפי הני ולית ליה מידי דתגבה מינייהו והכא קמ"ל אפילו במאה מנה דהא לא אשכח שום תקנה אלא א"כ בגירושין א"נ י"ל דמשום סיפא דהחזירה הרי היא ככל הנשים ואין לה אלא כתובה. ע"כ:

וז"ל ריב"ש קמ"ל כרבי אבא כלומר שאינו יכול למכור בנכסי אחיו כלל וא"ת הא מרישא שמעינן דקתני הניח אחיו מעות ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות וכיון דצריך לקנות אלמא לא אפשר למכור י"ל אי מרישא הוה אמינא דוקא כנגד כתובתה אבל כל שאר נכסיו לא קמ"ל ממשנה יתירא והא דקאמר כדרבי אבא מנלן דרבי אבא אייריי ביתר מכתובתה י"ל מדקאמר מנכסי אחיו משמע אפילו שאר נכסים מרובין כך כתוב בתוס' ונ"ל מדקא מגרש בגט ומחזיר כדי למכור בנכסי אחיו אלמא הם עודפים על כתובתה שיש לו לפרוע לה. ע"כ:

קמ"ל כדרבי אבא קשיא לן א"כ אמאי לא מותבינן ליה מינה לעיל כי מותבינן מדרבי

אבא וי"ל דהשתא דאיתא לדרבי אבא ניחא לן לאוקמי יתורא דמתניתין להכי הא אלו ליתא דרבי אבא לא מוקמינן לה בהכי ואף על גב דבגופא ליכא רבותא ה"א דנקטה אגב אידך דתני במתניתין ואשכחן דכותה בתלמודא בההיא דאמרי' וקמ"ל דאין חומש מעכב ולא מוכחינן לה מהתם בפרק הזהב. הריטב"א ז"ל:

תנינא המגרש כו'. קס"ד דה"ה למגרש יבמתו והחזירה אימא השתא כי מחזיר לה וקבלה כתובה מיניה דלא על דעת כתובה שהיה לה מראשון מחזירה. רש"י במהדורא קמא:

וכתבו תלמידי רבינו יונה וז"ל אבל יבמתו דלאו איהו כתב לה כתובה ולית לה כתובה מיניה היכא דגרשה והחזירה אין לה אלא כתובתה והרי כתובתה על נכסי בעלה הראשון כבתחלה מיהו מסתברא דהני מילי היכא דלא פרעה מקמי דלהדרה אבל אי פרעה והדרה אית לה מנה מיניה וכן הלכתא והכי נמי מסתברא גבי המגרש את האשה והחזירה דלא אמרינן על מנת כתובתה הראשונה החזירה אלא בזמן שהחזירה עד שלא תפרע אבל אי פרעה ואח"כ החזירה מיחייב לה בכתובה אחריתי כשאר נשים דהא ליכא למימר על מנת כתובתה הראשונה החזירה ולא מבעיא לענין שעבודה דכתובה משתעביד בתנאי ב"ד אלא דאפילו מקום שכותבין כתובה הוא ופרעה ואהדרה מקמי דליקרעי' איהו לכתובה לית ליה רשות למסמך בכתיבת כתובה אכתובה ראשונה אלא צריך שיכתוב לה כתובה שניה דהויא ליה קמייתא שטר שנמחל שעבודו וקי"ל שטר שלוה בו ופרעו אינו חוזר ולוה בו שכבר נמחל שעבודו ע"כ:

וז"ל הר' יונתן הכהן ז"ל מאי קמ"ל תנינא המגרש את האשה והחזירה על מנת כתובתה כו'. כלו' ואין לה אלא כתובה אחת אם יגרשנה פעם אחרת או תתאלמן ומשני איצטריך אשתו דאיהו כתב לה כתובה דעתה על אותה כתובה בלחודא אבל יבמתו דאיהו לא כתב לה כתובה אימא היכא דגרשה ואהדרה נתקין לה כתובה מיניה קמ"ל דעל נכסי בעלה הראשון לחודייהו אית לה שעבוד כתובה כדמעיקרא ע"כ. הקשו בתוס' לא לתני ההיא דאשתו ושמעינן ליה מק"ו דיבמתו ותירץ הרא"ש דשמא הייתי אומר סברא איפכא גבי יבמתו אינו רוצה לשעבד לה נכסיו אבל אשתו שכבר היו נכסיו משועבדים לכתובה הראשונה אימא ניתיב לה אחריתי קמ"ל:

בראשונה היו כותבין לבתולה מאתים ולא היו כותבין כל נכסי אחראין לכתובתה והיו מוכרים נכסים שלהם ולא היו נוטלות כתובה אחר מיתת בעלים לפיכך היו מונעות לינשא ותקן שמעון בן שטח כו'. והא דתנן בפרק נערה לא כתב לה כל נכסי אחראין לכתובתה חייב מפני שהוא תנאי ב"ד היינו אחר תקנת שמעון בן שטח. רש"י במהדורא

קמא. ובמהדורא בתרא כתב וז"ל היו כותבין כו'. ולא היו משתעבדין נכסיהון לאחריות הכתובה. ולא היו נושאין נשים שלא היו רוצות לינשא להם אמרו לכשימות או יגרש לא נמצא לגבות כלום שהיורשין יצניעו מעות של ירושה. ע"כ:

וכתב הרא"ש וז"ל היו מזקינים ולא היו נושאים נשים פרש"י שלא היו רוצות הנשים לינשא פן יצניעו היורשין המעות כשתבא ליטול הכתובה וקשה תגבה ממקרקעי מנלן שבתחלה היו משעבדין לה מטלטלי ולא מקרקעי ועוד אם בראשונה היו משעבדין לה מטלטלי ולא מקרקעי למה תקנו לבסוף להפך שלא יהיו משעבדין רק מקרקעי. ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל בראשונה היו כותבין כו'. פרש"י ולא היו משעבדין כו' עד מעות של ירושה ע"כ. והלשון הזה בא כרבי מאיר דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה וס"ל נמי דאחריות טעות סופר הוא אבל אליבא דהלכתא כותבין היו בפי' שלא ישתעבדו נכסיהם לכך והיו הנשים חוששות שיבריחו נכסיהם ולא ימצאו נכסים בני חורין לגבות מהן ע"כ:

והר"י מטראני כתב וז"ל בראשונה היו כותבין כו'. פירוש לא היו כותבין בכתובתן שעבוד נכסים שיהיו נכסיהם אחראין לכתובתה ומתוך כך אם היה הבעל מוכר כל נכסיו היתה מפסדת כתובתה או אם היה מת ולא תפסה מחיים לא היו היורשין פורעין אותה דכיון שלא היה באחריות יורשין כלקוחות דמו לכל מילי ומפני זה היו מזקינין ולא היו נושאין נשים התקינו שיהו מניחין כו'. פי' היו מייחדין שיעור כתובתה ומניחין אותה בבית כדי שלא תכלה כתובתה וכשהיה כועס כו' התקינו כו' בבית חמיה פי' שהיו מייחדין מטלטלין כשיעור כתובתה ומניחין אותה בבית חמיה כו' וכל זה היו עושין מפני שלא היו רוצים לשעבד נכסיהם כדי שיוכלו למוכרם אם יצטרכו ולא ימנעו הלקוחות מפני האשה שיש לה עליהם שעבוד כתובתה ועדיין כשהיה כועס כו' מפני שהיתה מיוחדת ומוכנת לו היה קל בעיניו להוציאה התקין שמעון ב"ש שיהא כותב לה כל נכסי אחראין לכתובתיך ולא ייחד לה מטלטלין לכתובתה ומה ששנינו לעיל בפ' נערה לא כתב לה כל נכסי אחראין כו' חייב מפני שהוא תנאי ב"ד זהו ב"ד של שמעון בן שטח ובימיו נשנית משנה זו לא יאמר לה הרי כתובתיך עומדת ליך על השלחן ואף על פי שכותב לה כל נכסי אחראין לכתובתה אסור לייחד לה מטלטלין כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ע"כ:

וריב"ש כתב וז"ל בראשונה היו כותבין כו'. פירוש שלא היו כותבין אחריות נכסיהם ולא בסתם דהא קי"ל אחריות טעות סופר הוא אלא שהיו כותבין בפי' בלא אחריות ועל כן הנשים לא היו רוצות להנשא שהרי ביד הבעל למכור כל נכסיו ולא תטרוף מהם

וגם מטלטלי דיתמי לא תגבה אלא א"כ תפסה מחיים התקינו שיהו מניחין אותה בבית אביה כלומר היו מייחדין שעור כתובתה שתהיה בבית אביה למשכון כנגד כתובתה וכשכועס עליה היה אומר לה לכי כו' שכיון שלא היתה כתובתה ברשותו היתה קלה בעיניו להוציאה התקינו שיהו מניחין אותה בבית חמיה כלומר בבית בעלה אבל היו בידה לתשמישה והיו עושות קלתות כו' ואז לא היה כל כך קלה בעיניו להוציאה כדי שלא יצאו המטלטלין שבביתו מרשותו וכל זה עושין לפי שלא היו רוצים לשעבד נכסיהם כדי שיוכלו למכור ועדיין כשכועס וכו' כיון שהיו מיוחדים ומזומנים לכתובה התקין שמעון בן שטח שיהא כותב לה כו' ולאו דוקא יכתבו כן בפירוש אלא שיכתבו בסתם ובזה די דאחריות טעות סופר א"נ אפשר דתקן שיהו כותבין כך בפי' כדי לפרסם הענין דבסתמא אפשר דלא סמכה דעתייהו כיון שהורגלו בלא אחריות ומיהו לעולם אפילו יכתוב כל נכסי אחראין אין לייחד כתובה על מטלטלין כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. ע"כ:

והרא"ה ז"ל פי' וז"ל בראשונה היו כותבין כו'. פי' שלא היו מתחייבין להם סתם אלא מתנין היו עמה בפירוש שאם תתאלמן או תתגרש יתנו לה מאתים או מנה ולא היו אומרין לה מעכשיו וכיון שכן לא היה זוכה בה אלא באותה שעה ולא היתה יכולה לגבות מן המשועבדין ומשום אסמכתא ליכא דכל מידי דהוי בידו לגמרי כגירושין או לאו בידו כלל כאלמנות ליכא משום אסמכתא כדפי' בדוכתא לפיכך מזקינין ולא היו ונשאין נשים שלא היו יכולות לגבות כתובתן אלא מבני חורין ופעמים שלא היו שם בני חורין התקינו שיהו מניחין אותה בבית אביה או קלתות של כסף ושל זהב בבית חמיה והרי הן מיוחדין לכך וגובה מהן ותו לא אפשר לה דפסדה ועדיין כשכועס עליה אומר לה טלי כתובתיך כו' עד שבא שמעון בן שטח ותיקן שיהא כותב לה כל נכסי אחראין לכתובתיך והרי היא בעלת חוב כשאר בעלי חובות דעלמא ותו לא היו צריכין ליחד כדפרישנא לעיל ותו לא מידי ע"כ. מ"מ לדעת רש"י ולשיטת כל הני בראשונה לא היו מייחדין לה כלל אלא היו כותבין לבתולה מאתים כו' וכדכתיבנא אבל התוס' לא פירשו כן אלא בראשונה היו מייחדין לה כתובתה דאי לאו הכי מן הסתם נמי היה אחריות כתובה על כל הנכסים אבל השתא דהיו מייחדין לה כתובתה לא היה אחריות כתובתה על כל הנכסים אם יאבדו אלו המעות והיו מזקינין ולא היו נושאים נשים כי היו יראות שיצניעו היורשין המעות שייחדו לה לכתובתה התקינו שיהו מניחין אותה בבית אביה שאין היורשין יכולין להצניעם ולשיטת רש"י ניחא לשון בראשונה היו כותבין כו' דמשמע דלא היה שם רק כתובה ולשיטת התוס' נמי היו מייחדין וזה חסר מן הלשון

ולשיטת התוס' ניחא דאיכא טעמא רבה שהיו מזקינין ולא היו נושאין נשים דבקל היו יכולין להצניע המעות שיחדו לה בכתובתה. אבל לשיטת רש"י אף על גב דלא היתה יכולה לטרוף ממשעבדי מ"מ כולהו בני חרי דידיה אשתעבדו לה בכתובתה ואף על גב דהיה בידו למכור הקרקעות מ"מ חלופיהן דהיינו מעותיהן היו נשארין עמו ודוחק לומר דמעות אלו עם שאר כל המטלטלין שהניח היו מצניעין היורשין ולשיטת התוס' ניחא נמי דקתני התקינו שיהיו מניחין אותה בבית אביה דאלמא משמע דלא הוצרכו לתקן אלא שהונחו בבית אביה אבל היחוד מבראשונה נמי היו מיחדין אבל לשיטת רש"י ז"ל הרי התקינו שיהו מייחדין ומיהו בבית אביה דמקודם זה לא היו מיחדין ועיקר התקנה חסר מן הספר. ומיהו קשיא לשיטת התוספות כיון דמעיקרא נמי הוי מיחדין לה כתובתה למה להו שוב למידנא מהא כולי האי ולאותובי כתובתה בבית אביה במאי דליתבו לידה סגי כמו שתקנו בסמוך בענין הקלתות דמה לי מעות מה לי קלתות אבל לשיטת רש"י ניחא דעד השתא לא היו מיחדין כלל השתא הוא דתקינו יחוד לכך בעי לתקוני תקנתא אלמתא שלא יהא יד היורשין שולטת בהן כלל ותירצו בתוס' דמשום הכי לא תקינו ליתן לה אותן המעות לידה משום דאין דרך לתת לה מעות לשמור אבל כלים רגילה היא לשמור. עוד פירשו בתוס' דאיברא נמי ודאי דבראשונה נמי היו מיחדין לה כתובתה ובידה ממש היה נותן המעות ואם תקשה אם כן מה חזרו ותקינו שיהיו מניחין אותה בבית חמיה עשירות עושות אותם קלתות כו' והרי בראשונה נמי היו נותנין המעות בידה ממש והיו מזקינין ולא היו נושאים נשים ומה חזרו ותקנו דמה לי מעות מה לי קלתות. תשובתך שאני מעות מקלתות דאע"ג דנותן המעות ממש בידה מ"מ אינם ברשותה כמו הקלתות דאינה מוליכה המעות לעולם בידה ולכך אף על גב דיתן לה המעות אפשר דיצניעו אותם היורשים אבל הקלתות שנותנת בהם חפצים והם כל שעה אצלה ליכא למיחש שמא יצניעו ועוד כליה יהיו נכרים לכל אדם שיראו אותן ולכך אפילו יכולין להצניעה אינם רשאין. ועוד קשיא לשיטת התוספות דהא משמע דכל תקלה דאידכר הוה נפיק מתוך התקנה שהתקינו ואם אתה אומר דבראשונה נמי היו מייחדין היכי קאמר ועדיין כשהוא כועס עליה אומר לה לכי אצל כתובתיך דמשמע דמתוך תקנה יצאתה תקלה זאת והרי מקודם נמי היתה תקלה זו דכיון דהיו מייחדין לה ובידה ממש היה נותן לה הרי יכול לומר לה לכי בכתובתיך ואינהו אתו לתקנו כל התקלות דהוו מעיקרא ומאי תקנו במה שהיו מניחין אותה בבית אביה אלא ודאי כעת צריכין אנו לומר דכל תקלה יצתה מתקנתא ולא היתה מקודם. ותירצו בתוספות דתקלת לכי אצל כתובתיך לא היתה מקודם כשהיו מייחדין לה מעות בידה לפי שכיון שהיו

המעות עמו בבית לפעמים היה דחוק למעות והיה מפייסה ולוים לו והוא משלם אבל כשהתקינו שיהו בבית אביה אינו נהנה מהם כלום כיון שאינם ברשותו. ואכתי קשיא תקנת קלתות היכי דמיא אי דמיא לייחוד מעות דהויא מקודם עד שלא התקינו כלל ואיכא למיחש פן יצניעו אותן היורשין מה התקינו בקלתות ואמאי נדו ממה שהיו בו בראשונה ואי דמיא תקנת קלתות לתקנת בית אביה שלא היה נהנה מהם הבעל כלל מה חזרו והתקינו והרי לעולם יאמר לה לכי אצל כתובתיך ותירצו בתוס' דלא דמיא לא לזה ולא לזה דאיברא דלא דמיא ליחוד מעות דבראשונה משום דחפצים הם אצלה תמיד ואינם רשאין להצניען וכדכתיבנא לעיל ומיהו לא דמיא לתקנת בית אביה דמ"מ היה נהנה מהם קצת יותר משאם היו בבית אביה דכשהיה דחוק למעות ביותר היתה משאלת לו למשכנם ומיהו לא הויא הנאה כל כך כמו הלואת המעות עצמן הלכך כשהיה כועס הרבה כיון שלא היה לו ריוח אלא מועט היה אומר לה טלי כתובתיך כו' אבל כשהיה בבית אביה בכעס מועט היה אומר לה לכי אצל כתובתיך כו' אבל ביחוד מעות אפילו בכעס הרבה לא היה אומר לה לכי אצל כתובתיך. נמצא שלש חלוקות בדבר בראשונה היו מייחדין ממש לידה מעות כנגד כתובתה ולא היו מיוחדין לה לעולם דלפעמים היה מפייסה והות מלוה לו והרי יש לו בזה ריוח גדול ואפי' בכעס גדול לא היה אומר לה טלי כתובתיך אבל כשהיה מת היו מצניעין אותן היורשים ולכך היו מזקינים ולא היו נושאים נשים ולכך התקינו שיהו מניחים אותם בבית אביה והרי אין חששת הצנעות היורשין כלל אבל בקל היה כועס ואומר לה לכי אצל כתובתיך לפי שהיתה מוכנת ולא היה נהנה ממנה. ותקנו שיהו מניחין אותה בבית חמיה ועושות קלתות והצנעת יורשין ליכא כדכתיבנא ומיהו אכתי היה נהנה קצת שהיתה משאלת לו למשכנם ובכעס הרבה היה אומר לה טלי כתובתיך ובא שמעון בן שטח ותקן הכל שלא יהיה מייחד לה כלום והיה קשה עליו להוציא מעות. זו היא שיטת התוספות כנ"ל. ולשיטת התוס' כי אמרינן התקינו שיהו מניחין אותה בבית חמיה עשירות עושות כו' לא חדשו תקנה אלא בעשיית הקלתות אבל היחוד היה נמי מקודם ואין במשמע לשון הברייתא כן:

וז"ל תלמידי רבינו יונה בראשונה היו כותבין פירוש מתחלה היו כותבין שטר כתובה והיו מייחדים מטלטלי לשיעור הכתובה ולא היה לה אחריות על שטר נכסים ולפעמים הבעל היה מוכר כל הקרקעות שלו והאשה לא היתה יכולה לטרוף מהלקוחות ומתוך המטלטלים שהיו מייחדין לה היו אובדין שלא היו נזהרים בשמירתם והלקוחות לא היתה יכולה לטרוף היו יוצאות שלא בכתובה ולפיכך היו הנשים נמנעות מלינשא והיו בני אדם מזקינים ולא היו מוצאים נשים התקינו שיהו מניחין מטלטלין שיעור כתובתה

בבית אביה כי בבית אביה יהיו נזהרים בשמירתם ועדיין תקנה זו לא היתה מספקת כי היה מכשול בדבר מצד אחר כי כשהיה כועס עליה היה קלה בעיניו להוציאה שלא היו צריכין ללכת לב"ד לגבות והיה אומר לה לכי לבית אביך ולכי אצל כתובתיך חזרו והתקינו שיהו מניחין אותה בבית חמיה כדי שלא תהא אצלה בגבי' ולא מצי אמר לה לכי אצל כתובתיך אלא תתבע כתובתה על יד ב"ד ובנתיים תתפייס דעתו. עשירות היו עושות מכסף כתובתן קלתות כלים של כסף ושל עניות שהיו צריכין כלים היו עושות ממנו כלים אחרים שאינם חשובין ואפילו של מימי רגלים ורבני צרפת אינם גורסין של מימי רגלים דמה ענין הוא לעשותו למימי רגלים ולפיכך אינם גורסין אלא עביט ומפרשין אותו מלשון על העביט של זיתים והוא כלי שעוצרין בו הזתים ועדיין כשכועס עליה אומר לה טלי כתובתיך וצאי עד שבא שמעון בן שטח והתקין שלא ייחד לה קרקע ולא מטלטלין אלא שיהו כל הנכסים אחראין לכתובה ובשעה שירצה להוציא יצטרכו ללכת לב"ד ולבקש בני אדם שבקיאין בשומאי ובנתים תתפייס דעתו הלכך כיון שכל הנכסים אחראין לכתובה אפילו יחד לה קרקע אם נפסד אותו הקרקע תחזור על השאר. ע"כ:

עביט של נחושת למימי רגלים ואותו כלי היה צריך להם. רש"י ז"ל במהדורא קמא, והריטב"א ז"ל כתב דלא גרסינן עביט של מימי רגלים שהרי אי אפשר לומר כן בשום פנים ומנה ומאתים טפי עדיפי מעביט של מימי רגלים אלא עביט שמניחין שם כליהם קאמר והיה הוא של נחושת או כיוצא בו וכן כתבו בתוס'. ע"כ:

עד שבא שמעון בן שטח כו'. והיינו כרב יהודה. רש"י ז"ל במהדורא קמא.ומיהו אף לר' שמעון בן שטח כל שכתב לה אחריות נכסים יכול הוא לייחד ואח"כ חזרו ותקנו שלא יוכל לעשות כן שלא תהא קלה בעיניו להוציאה וכדתנן וכן לא יואמר לאשתו כו' וההיא בתר שמעון בן שטח נשנית מפי' רבינו ז"ל ותו לא מידי. הריטב"א ז"ל:

סליק פרק שמיני

דף פג.

הכותב לאשתו דין ודברים כו'. א"כ למה כתב לה דין כו'. הא דהאריך למתני כן ולא קצר ותני הרי זה אוכל פירות בחייה ואם מתה יורשה אבל אם מכרה ונתנה קיים. משום דבעי לרמוזי אטעמא דגמרא ולומר דדוקא אהך בלחוד סליק נפשיה ולא אאינך מילי וכטעמא דאביי דלקמן או דרב אשי דוק ותשכח. ואפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל א"כ למה כתב לה כו'. בגמרא מפרש טעמא. ע"כ. פי' לכך האריך ותני אם כן למה כתב כו' לרמוזי אטעמא דגמרא כנ"ל. הרי זה אוכל פירות וא"ת והא בפ' חזקת הבתים תנן ולא

לאיש חזקה בנכסי אשתו ופריך בגמרא פשיטא ומשני לא צריכה דכתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ואכתי מאי משני פשיטא דאין לאיש חזקה בנכסי אשתו ואפילו כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך כיון דאכתי קא אכיל פירי. ואין לומר דאיהו גופא אשמעינן דאפילו כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך דקא אכיל פירי ומ"ה אין לאיש חזקה בנכסי אשתו ודרך התנא להשמיענו בקוצר מה שכבר השמיענו במקום אחר וכהנה רבות בתלמוד עיין תוספות גיטין דף צ"ט ע"א ובתוס' כתובות דף ק"ח א' ובריש ברכות ובריש יבמות וחידושי הרמב"ן ז"ל והרשב"א והרא"ה ריש מציעא והריטב"א ז"ל פרק נערה וכתב הרמב"ן והר"ן פרק הספינה דאורחא דתנא למיתני כל דיניו בדוכתיה אף על גב דחד מחבריה גמר לכך תנא פלוגתייהו הכא בדיני ממונות והתם לענין בכורים והכי נמי איכא למימר דתנא הכא לענין פירות והתם לענין חזקה ומתלא אלו בהדדי. אין לתרץ כן דאיברא ודאי דאילו הוה פריך פשיטא בלחוד בקוצר הכי הוה משנינן מיהו התם בפרק חזקת הכי פרכינן להדיא פשיטא כיון דמשתעבדא ליה לפירא פירא הוא דקא אכיל פירוש דאי אתא לאשמעינן דאכיל פירא ומ"ה אין לאיש חזקה הוה ליה לאשמעינן דין פירות וממילא נשמע דכיון דיש לו פירות אין לו חזקה אבל היכא דאין לו פירות כגון דכתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן יש לו חזקה אבל השתא דקתני אין לאיש חזקה בנכסי אשתו משמע דלעולם אין לאיש חזקה ואפילו דלא משתעבדא ליה והיכי משכחת לה והא לעולם משתעבדא ליה לפירא ומשני לא צריכא דכתב לה דין ודברים כו' פירוש דבהכי אין לו פירות וקשיא דהא אפילו כתב לה הכין אית ליה פירי כדתניא הכא ותירצו בתוס' דלא חש להאריך ולאו דוקא קאמר ואיירי דכתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן ודע דאי כתב לה הכי אף על גב דאכתי משתעבדא ליה לפירא דפירא אליבא דרבי יהודה וכתב הרמב"ם שהדין הוא שימכרו הפירות ויקנה בהן קרקע ויאכל פירות שהן פירי פירות אפ"ה לא אקשינן עלה פשיטא דכיון דמ"מ לא מצי אכיל להדיא הפירות ואיהו אכיל איצטריך למיתני אין לאיש חזקה בנכסי אשתו ולכך הוצרכו לתרץ בתוספות ולא חש להאריך אבל אי הוה מפרשים דהכי פריך תלמודא כיון דמשתעבדא ליה לפירא ואפילו לפירא דפירא פשיטא דאין לאיש חזקה כיון דאית ליה שום שייכות בפירא הוה מצינן לשנויי דלהכי לא אסיק תלמודא ובפירותיהן משום דלא פסיק ליה אי כרבי יהודה אי כת"ק והביא הדבר סתום לת"ק בדכתב לה ובפירותיהן ולרבי יהודה בדכתב לה ובפירי פירותיהן אבל כתבינן דלא פריך תלמודא הכין אלא כדכתבינן ולכך תירצו התוספות דלא חש להאריך. והרא"ש ז"ל כתב דדוקא אם שיירה מעצמה הפירות ימכרם ויקח בהם קרקע ויאכל אבל אין ב"ד אומרין לה שייר אותם כדי

שיאכל פירי פירות וכמו שכתב הטור באבן העזר סי' צ"ב ולדידיה ליכא לפרושי הכין דוק ותשכח כנ"ל:

אבל הרשב"א כתב בחידושיו בפרק חזקת הבתים וז"ל לא צריכה דכתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ולאו דוקא אלא דכתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפרותיהן ובפירי פירותיהן עד עולם דאי לאו הכי אכתי מאי קמ"ל פשיטא כיון דאית ליה פירי פירות זכות יש לו בפירות ליקח בהן קרקע והוא אוכל פירות א"כ תלינן הכנסת הפירות בכך אלא לשון קצרה נקט ומדתני' לה בביאור הכין בפרק הכותב כתב לה הכא בקיצור דסמיך אההיא דהתם כנ"ל. ע"כ:

שאם מכרה ונתנה קיים לדידן השתא דקי"ל דאיתא לתקנת אושא איכא לפרושי שאם מכרה ונתנה קיים בין לגופא של קרקע בין לפירות אבל הוא אוכל פירות כל ימי חייה כל זמן שלא מכרה והכי מוכח בגמרא במאי דמקשינן ואימא מירושה מיהו ממתניתין ליכא למשמע מינה דאיתא לתקנת אושא דאיכא למימר דלפירות קאמר שאם מכרה ונתנה קיים מעכשיו ואפילו לפירות ושוב אין הבעל אוכל פירות. אבל השתא דקי"ל דאיתא לתקנת אושא ליכא לפרושי הכי שאם מכרה ונתנה קיים לפירות ולא לגופא של קרקע דהא לא אפשר דכיון דלאו ברשותה למזבן גופא של קרקע ופירות נמי הוו דבעל לאו כל כמינה לזבונינהו דאל"כ מאי ליהוי זכותיה דבעל דאית ליה בהו אבל אילו ליתא לתקנת אושא ליכא למימר הכי דכי זבנה גופא של קרקע שיהא מכור לגמרי ואפי' לפירות ובגמרא מקשינן ואימא מפירי כלומר דכי סליק נפשיה מפירי אבל אם מכרה ונתנה בטל וקושיין השתא דקי"ל דאיתא לתקנת אושא ומתניתין נמי ודאי אחר תקנת אושא דהא רבי דסדר לה בתרא הוא מן הולכי אושא מן כמה שני אלא אנן לא בעינן לעיל ולא בשום דוכתא בתלמודא אלא אי תנינא במתניתין ובודאי דלא תנינא וממתניתין נמי ליכא למפשטה כדפרישית ושמעינן ממתניתין דהאי לישנא מהני אפילו בנכסים שנפלו לה לאחר מכאן כלומר לאחר שנשאת דאי לאו הכי למה לי מהאי לישנא דכתב ליה תפוק ליה בלאו הכי נמי דהא מוקמינן לה במתניתין בכותב לה בעודה ארוסה כו'.

הרא"ה ז"ל. וכבר הארכנו בזה לעיל בריש פ' האשה שנפלו ועיין בהר"ן על ההלכות:

ה"ג רבי יהודה אומר לעולם הוא אוכל פירי פירות ובגמרא מפרש אלו הן פירי פירות כן כתב רש"י ז"ל. פירוש לפירושו דאיכא למידק עלה דהאי גירסא דלכאורה משמע דלא פליגי רבי יהודה ות"ק במידי דפירי פירות דנקיט ר' יהודה בלישניה לא איירי ביה ת"ק ואפשר דת"ק נמי הכי ס"ל לכך נראה דגרסינן במילתיה דרבי יהודה לעולם הוא אוכל פירי עד שיכתוב כו' וכי היכי דפירות דקאמר ת"ק היינו נמי פירי דפירי ואפילו פירי

דפירי קאמר דאינו אוכל ה"נ פירי דנקט רבי יהודה היינו פירי דפירי וסתמו כפירושו דפירי דפירי נמי פירא מקרו וממילא מתפרש בגמרא מדקאמר בסיפא דמילתיה עד שיכתוב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן כו' אלמא דקא מפליג בין פירי לפירא דפירא וקרי להו פירי כי היכי דקרי להו ת"ק וכדכתיבנא ומיהו קשה כיון דלא מתפרש בהדיא במילתיה דר' יהודה פירי פירות אלא דממילא שמעינן דקא מפליג הכין וכדכתיבנא לא הוה ליה למנקט בגמרא לקמן אלו הן פירות ואלו הן פירי פירות אלא הוה ליה לפרושי (א"ה חסר לשון ואיזו דפיס מן הכתובה וסדרנו מן הארבעה ספרים הנמצאים אתנו הרמב"ן והרא"ש והרא"ה והריטב"א):

וז"ל הרמב"ן ז"ל הא דתנן דו"ד אין לי בנכסיך כו'. נ"ל דאפי' בנכסים שנפלו לה לאחר מכאן נמי מתנה דאין הלשון הזה אלא לשון מתנה ואפילו על דבר שלא בא לעולם אדם מתנה תדע דהא נכסים שיש לה כשהיא ארוסה אף על פי שנשאת אם מכרה קיים בכל הנשים שבעולם לפי סברת המשנה שהיא קודם שחזרו רבותינו ונמנו שמכרה בטל. א"כ למה כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ע"כ לסלק עצמו מנכסים שנפלו לה כשהיא תחת הבעל שהיה בדין שאם מכרה ונתנה בטל אבל בירוש' אמר ר' ירמיה בעו קומי ר' זעירא כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ונפלו לה אחר מכאן מהו ויש אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו כו' אבל עדיין אני אומר שלא שאלו אלא על הכותב משנשאת אם אדם מסלק עצמו בלשון הזה מאותן נכסים שאין לה עכשו כשם שאדם מסלק עצמו בכך בכותב ועודה ארוסה והוא סובר כיון שנשאת ידו אף במה שעתיד לבא כידה וכן סוגיא זו ששם מוכחת אבל בעודה ארוסה תנאה קיים בכל הנכסים שיבאו לה לעולם. דין ודברים אין לי על שדה זו לא אמר כלום. מאי אין לי לא יהא לי ולשון חכמים כך הוא ולא אמר כלום דלאו לדידיה יהיב ליה ואפקורי נמי לא מפקר ליה ואין השדה זוכה בעצמו מה שאין כן בעבד שאם אמר לו אין לי עסק בך הוא מסולק ממש והרי הוא משוחרר שבין גדולים בין קטנים קנו עצמם בני חורין כיון שזה עצמו סלק זכותו ממנו שלשון זה אינו לשון מתנה אלא לשון סילוק זכותו מן הדבר כדי שיקננו הלה ולפי' גבי שדה לא אמר כלום דלאו לדידיה יהיב ליה ואפקורי נמי לא מפקר כדברי רש"י ומיהו בגמרא הוי בטעמא במסכת כריתות דאמר ר"ל הנותן מתנה לחברו ואמר הלה אי אפשי בה כל הקודם זכה ואותבי' עליה מהא ברייתא והא ידי מסולקת ממנה דכי אי אפשי בה דמי וקתני לא אמר כלום פי' דדמיין להדדי לפו' מאי דפרישנא דהכא האי נותן מתנה בעי למיתן ליה למקבל שדהו וכי מסלק זכותיה מיניה הוה ליה כמי שנותן מתנה ואמר הלה אי אפשי בה ולמ"ד התם כל הקודם בו זכה הכא נמי כל הקודם זכה

דאיהו מפיק ליה מתותי ידיה שהרי מסלק ממנו כחו וזכותו ולא יהיב ליה להך ופריק כי סליק נפשיה מדין ודברים מגופה דשדה לא סליק נפשיה. כלומר לישנא דגריעא הוא ולא משמע לשון סלוק מגופה של קרקע אלא לשון סלוק שלא יערער עליו הלכך אינו מועיל להסתלק מגופו של קרקע אבל גבי אשתו ארוסה אינו אלא לשון סלוק שלא יזכה ולא ידון ויערער לזכות בנכסים ופי' הסוגי' כך הוא א"ר ינאי בכותב לה ועודה ארוסה שאינו צריך אלא לשון סלוק כדאמרן ותימה היאך יסלק עצמו מדבר שלא בא לרשותו הרי אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כדרב כהנא כו' כלומר יכול הוא להתנות שלא יירשנה הואיל ועדיין אינו ראוי ליורשה ואינו דומה לאומר לאביו לא אירשך דהתם כיון שראוי ליורשו מעתה הוא זוכה וצריך ללשון מתנה ואין אדם מקנה דבר שלא בא לרשותו. וזהו פי' ממקום אחר שעכשיו אינו ראוי ליורשה ולא כדברי המפרש שהיא מתקנת חכמים אלא אפי' למ"ד ירושת הבעל דאורייתא אתיא וכדרבא כו' כלומר אף על פי שיכול לסלק עצמו בלשון הזה ונתרוקנה הרשות לעצמה ומן הדין היאך יכול לבטל תקנת חכמים שאמרו שיהא אוכל פירות ואם מכרה בטל משום דהאומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו וזו נמי תקנתו היא. ואקשינן אי הכי נשואה נמי כלומר כיון שהאומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו אפי' נשואה נמי יהא תנאי קיים בפירות ובמכירה שאין זה צריך לא לשון מתנה ולא לשון סלוק אלא אי אפשי בתקנת חכמים זו ופריק נשואה ידו כידה וכיון שזכה בנכסים צריך לשון מתנה גמורה וזו אינו אלא לשון סלוק כדפרישנא לעיל. והיינו נמי דאמר רב יוסף אמר מדין ודברים קנו מידו והיינו דאמרינן מסתברא מלתיה דרב יוסף בעורר על השדה דמתרעומת בעלמא הוא דסליק נפשיה ולא מזכותו אבל בעומד בשדה קנה דהא לית בה ערעור הלכך מזכותו נמי סליק. ואי קשיא לך אליבא דרב יוסף הא דתנן בפרק מי שהיה נשוי ואם כתבה הראשונה ללוקח דין ודברים אין לי עמך וכו' ואקשינן עלה בגמרא וכי כתבה ליה מאי הוי ואוקימנא בשקנו מידה ואלו לרב יוסף קנין לא מהני. איכא למימר מודה רב יוסף דדמי לאשתו וה"נ אמרינן בירושלמי רבי יוחנן בשם ר' ינאי בשלא כנס אבל אם כנס אין אדם מאבד את זכותו בלשון הזה. ואתביה עלה ממתני' דמי שהיה נשוי ופריק שכן היא כותבת לו כל עורר שיש לי בשדה זו לא יהא עמך כלום כלומר שאף כאן אינו צריך אלא לשון סלוק וא"ת א"כ בלא קנין נמי איכא למימר דכיון דמשועבד לה מעתה צריך קנין דאי לא פטומי מילי נינהו ובמאי קני הלה ולמאי דפריש רבינו הגדול ורבינו הגאון נמי כך כתב בספר המקח קנו מידו ועודה ארוסה כלומר אי אמרינן שיסלק עצמו אף מגופה של קרקע שלא יהא אוכל פירות ליכא לאקשויי מההיא דלענין סלוק אפילו רב יוסף

מודה לו דהכא סבר בנכסיך אמר לה ולא בפירותיך ורב נחמן סבר כיון שלא היה צריך לקנין וקנו מידו לטפויי מלתא קא אתו ועל עיקר גופה של קרקע קנו מידו שאין קנין על מחילת מכירה לנתינה אלא על חליפי הגוף שהם שלה ולא יהא אוכל כלום ע"כ:

וז"ל הרא"ש ז"ל א"כ למה כתב לה דו"ד אין לי בנכסיך שאם מכרה ונתנה קיים מוקי לה בגמרא בכותב לה בעודה ארוסה. ומסתמא בעודה ארוסה נמי נפלו ואפ"ה טעמא דכתב לה דין ודברים הא לאו הכי מכרה בטל וקשה דהא תנן לעיל עד שלא נשאת ונשאת ר"ג אומר אם מכרה ונתנה קיים ואפילו בלא תנאי נמי וי"ל דמתני' דהכא כתנאי דאמרו לו. והרמב"ן תירץ דמסתלק הוא מנכסים שיפלו לה לאחר שתנשא דסלוק בעלמא הוא ובמי שאינו ראוי לו עדיין אדם מתנה בו שלא יזכה בו כדאיתא בגמרא ומיהו בירושלמי לא משמע הכי דגרסינן התם א"ר ירמיה בעו קומי ר' זירא כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ונפלו לאחר מכאן מהו ויש אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו ולא דמי לכותב לה ועודה ארוסה דהתם כבר ביד האשה. דין ודברים אין לי בנכסיך בחייך כו' ה"ג ולא גרסינן ובפירי פירותיהן ומיהו ברוב בפרים איתא וכן בפר"ח וצ"ל דסתם לן תנא כרבי יהודה וכן נראה לי דצריך למגרס דאי לא גרסינן ליה אמאי קתני אינו אוכל פירות בחייה הא בכ"מ נמי אינו אוכל פירות ולא הוה ליה למיתני אלא ואם מתה אינו יורשה דדבר זה ניתוסף בתנאי אחרון שכתב לה בחייך ובמותך אלא משום דקאמר רבי יהודה לעולם אוכל פירי פירות קתני הכא אינו אוכל פירות והיינו פירי פירות. וקא קשיא דבגמרא מיבעיא לן אי פירי פירות דוקא או עד עולם דוקא תפשוט מהכא דעד עולם לאו דוקא ושמא לא חש להאריך אלא לאשמעינן סתמא כרבי יהודה. ואין לי עסק בך וא"ת והא אמרינן בהשולח גבי המוכר עבדו לגוים יצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו ראשון ואם כתב עליו אונו זהו שחרורו מאי אונו דכתב ליה הכי לכשתברח ממני אין לי עסק בך. אלמא אין לי עסק בך לישנא מעליא הוא מדמהני גבי גט שחרור. ויש מתרצים דהכא מיירי שאמר הלשונות שלשתן ביחד הלכך דין ודברים מיגרע אין לי עסק בך וידי מסולקות אבל אין לי עסק בך לחודיה או ידי מסולקות לחודיה לישנא מעליא הוא ומסתייע למילתייהו מפרק בתרא דכריתות דאמר ר"ל הנותן מתנה לחברו ואמר הלה אי איפשי בה כל המחזיק בה זכה. ופריך מהא ברייתא והא ידי מסולקות כאפשי דמי וקתני לא אמר כלום. ומשני הכא שאני דכי סליק נפשיה מדין ודברים סליק נפשיה משמע משום דקאמר דין ודברים וידי מסולקות לא אמר כלום הא ידי מסולקות גרידא מהני ולא נהירא דבירושלמי קתני ידי מסולקות ממנה רגלי מסולקות הימנה לא אמר כלום ולא קתני התם דין ודברים אלמא דידי מסולקות לחודיה לא מהני וה"ה אין לי עסק בך ור"ת תירץ דשאני גבי עבד דמהני

אין לי עסק בך דאם גדול הוא זוכה בעצמו ואם קטן הוא זכה בו שמים אבל גבי שדה לא שייך למימר הכי. והא נמי לא נהירא דבפרק המגרש מיבעיא לן אמר לאשה הרי את לעצמיך מהו ת"ש גופו של גט שחרור הרי אתה בן חורין הרי אתה לעצמך השתא ומה עבדא דקני ליה גופיה אם אמר הרי את לעצמך מהני אשה דלא קני לה גופיה לא כ"ש ומה ק"ו הוא זה דילמא עבד שאני לפי שבקל זוכין בו שמים כדי להתחייב במצות מה שאין כן באשה. ונ"ל דאין לי עסק הוי כאלו אמר לו הרי את לעצמך הלכך גבי עבד שייך למימר שהוא זוכה בו בעצמו מה שאין כן בשדה. כדרב כהנא דאמר רב כהנא נחלה כו' מאי מייתי ראיה מדרב כהנא אי מייתי ראיה דמהני דין ודברים אע"פ שהוא לשון גרוע דילמא הני כולהו מיירי בלשון טוב אפי' באת כבר נמי אמאי לא יוכל להתנות עליה ורבי' שמשון תירץ דאהא מייתי ראיה דלא תקשי הא קי"ל דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וא"כ היכי מצי מקני לה דבר שלא בא עדיין לידו ולא זכה בו דאוקימנא לה בכותב ועודה ארוסה דה"ק דאשכחנא דאמור רבנן שיכול להקנות בכה"ג על נחלה הבאה לו מדרבנן שלא יירשנה ומייתי הא דרבא ליתן טעם למה הוא זה שיכול להתנות ואינו כמו בעלמא מקנה דבר שלא בא לעולם משום דהאומר אי אפשי בתקנת חכמים שומעין לו וכיון דלטובתו הוא דתקנו יכול לומר אי אפשי באותה שעה אבל אלשון דין ודברים לא צריך לאיתויי ראיה דסברא דהיכא דלא בא לידו מועיל דין ודברים כמו בעלמא לישנא מעליא והא דאיצטריך לרב כהנא לאו משום דרבי ינאי איצטריך דאיהו ס"ל בהאשה רבה אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. אלא משום דאנן קי"ל אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם איצטריך ובמילתיה דרבא לחודיה לא סגי בלא דרב כהנא דמרבא לא שמעי' שיוכל להקנות דבר שלא בא לעולם אע"ג דרבא מייתי לה להא דרב הונא שהיא מתנה על מזונות שלא באו לעולם התם אינו חדוש מה שאין לה מזונות דאטו יש לה ליטול מזונות בעל כרחה וגם כשהיא רוצה חוזרת בה ואין זה סלוק גמור ולא קמ"ל רב הונא אלא מה שהיא יכולה להפקיע מעשה ידיה מבעלה וא"ת בלא דרב כהנא נמי למה לא יוכל להסתלק בכותב לה ועודה ארוסה מידי דהוה אשאר כסות ועונה לרבי יהודה דאמר דבר של ממון תנאו קיים ואפילו רבי מאיר לא פליג אלא משום דקסבר מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל וי"ל משום דהכא מיירי בשאמר לה מעצמו דין ודברים אין לי בנכסיך ואין האשה מבקשת ממנו דפטומי מלתא בעלמא הוא דלאשה איבעי לה לאתנויי ואיהו דקא מתנה כדאיתמר בגמרא והשתא קא מייתי מדרב כהנא דנהי דמכח התנאי אינו מועיל מכח סילוק מועיל ועוד דגבי שאר כסות מיירי דרך תנאי לפי' יכול להתנות דלענין דבר זה יחולו הנישואין ולענין דבר זה לא יחולו והכא איירי

שלא כדרך התנאי ולכך איצטריך דרב כהנא. קנו מידו מהו פרש"י דאברייתא קאי וקשה מה יועיל שם קנין למי הוא מקנה אותה הלא לכ"ע מפקר להו נ"ל דאנשואה קאי דאמרי' ידו כידה וקאמר אי מהני קנין או לא. ונראה ליישב פרש"י דכיון שהוא אומר לחברו שהוא שותף עמו והקנה לו מוכח דלדידיה הוא מקנה את השדה. ע"כ הרא"ש ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל הכותב לאשתו דו"ד אין לי בנכסיך הרי זה אוכל פירות בחייה ואם מתה יירשנה וא"כ למה כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך שאם מכרה ונתנה קיים ואוקימנא למתני' בכותב לה ועודה ארוסה ולפיכך תנאו קיים ואפילו באמירה בעלמא ואפילו בלשון הגרוע הזה ומיהו אוכל פירות בחייה ומתה יורשה משום דנכסים לא משמע אלא מגוף הנכסים ולא מפירותיהם ולא משמע אלא בחייה הלכך לא אהני תנאה אלא שתמכור ותתן לכל מי שתרצה המכר קיים. ואיכא למידק הא למה אהני תנאה אליבא דתנא דמתני' דהא תנן בפרק האשה דלעיל עד שלא נשאת ונשאת ר"ג אומר אם מכרה ונתנה קיים ואף על פי שאח"כ חזרו רבותינו ונמנו שהבעל מוציא מיד הלקוחות מ"מ אין זה לפי דעת התנא ואע"פ שאמר לפני ר"ג הואיל וזכה באשה לא יזכה בנכסים אמר ולא חש להם ר"ג תדע דרב ושמואל דאמרו הבעל מוציא מיד לקוחות ואמרי' אינהו דאמרו כמאן ולא אמרינן ד דא"ל דאינהו דאמרו כרבותינו אלמא ליכא למיחש לההיא דאמרו לו. וכ"ת דאהני תנאה שתוכל למכור ולתת לכתחלה א"כ הוה ליה למתני למה כתב לה דין ודברים שמוכרת ונותנת וקיים ומדלא קתני הכי מכלל דלאו הא אתא לאשמועינן. ותירץ הרמב"ן דמההיא שמעינן דמהני תנאה דבעודה ארוסה אפילו לנכסים שנפלו לה לאחר שנשאת ואף על פי שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם הכא סלוק בעלמא הוא וכיון דנחלה הבאה לו ממקום אחר הוא מתני עליה אפילו קודם שבא לרשות אחד מהם וק"ל ז"ל הא דגרסינן בירושלמי ר' ירמיה בעי קמיה דרבי זעירא כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ונפלו לה לאחר מכאן מהו א"ל ויש אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו ע"כ ותירץ הוא ז"ל דההיא כשהתנה עמה לאחר שנשאת שידו כידה ובעי' שקנו מידו לגופה של קרקע כדאיתא לקמן הלכך אינו יכול להתנות אלא על נכסים שבאו לרשותה ומאי דבעי לה ס"ד דכיון שעדיין לא באו הנכסים לרשותה דינו בהם כאלו עודה ארוסה וליכא למימר בהו ידו כידה ואהדר ליה דכיון דנשאת ידו כידה אפילו לנכסים שעדין לא באו וה"ל כאומר מה שאירש מאבא מכור לך שלא אמר כלום. גירסת רוב הספרים דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהם ובפירי פירותיהן בחייך ובמותיך אינו אוכל פירות בחייה כו' ופי' גירסא זו סתמא כרבי יהודה דאלו לת"ק לא צריך למימר ובפירי פירותיהם ובודאי דאפילו לרבי יהודה צריך לומר עד עולם אלא דלישנא קלילא

נקט ויש ספרים דלא גרסי ובפירי פירותיהם ופשיטא דת"ק דה"ק ומיהו לאו דוקא מרבי יהודה אלא דנקט לישנא קלילא רשב"ג אומר כו' ואין הלכה כמותו לפי מה שפסק הרי"ף וכדבעי' למכתב קמן:

גמרא תני רבי חייא האומר אין לי עליך כו'. פרש"י ז"ל וקמ"ל דתנאי קיים ואפי' באמירה ופרכינן וכי כתב לה מאי הוי והתניא האומר לחבירו כו' אלמא לא מהני תנאה דהאי לישנא דאמרינן מדין ודברים הוא דסליק נפשיה וכיון דלא מהני באמירה פשיטא דלא מהני בכתיבה ולפי זה בדין הוא שנפרוך אליבא דרבי חייא וכי אמר לה מאי הוי דהכא פרכינן מאומר לאומר אלא דניחא לן למפרך אפילו מכתובה כלישנא דמתני' ולמימר דלא כרבי חייא וקשיא לן כתובה אאמירה דהא פשיטא לן דלא שני בין אמירה לכתיבה. ויש לפרש עוד דקושיין אליבא דרבי חייא כיון דאמרת דכותב דמתני' היינו אומרין א"כ כתב לה מאי הוי והתניא בשלמא בלאו דרבי חייא הוה אמינא דמאי כותב כראוי בקנין כאותה ששנינו הכותב נכסיו לבניו אבל דתני רבי חייא האומר ואין הכתיבה אלא שטר ראיה בלעמא א"כ כי כתב לה מאי הוי והתניא כו' וכן פירש רבינו ז"ל האומר לחבירו פי' רש"י לחברו שהיה שותף עמו בשדה וקמ"ל דאף על פי שהוא שותף עמו ושייך בגופה של שדה לא מסתלק האי מזכותיה בהאי לישנא דאלו לאיניש דעלמא פשיטא דלא זכי משום האי לישנא ומתני' נמי לשותף דמי דהא שייכא איהי בנכסי והכי נמי אמרינן בפרק חזקת גבי הא דאמרינן שותפין מעידין זה על זה והא נוגעין בעדותן נינהו ופרקינן דכתב לה דין ודברים אין לי בהם ופרכינן וכי כתב לה מאי הוי והתניא האומר לחבירו כו' דאלמא אף באומר כן לחברו שותף לא מהני דאמרינן מדין ודברים הוא דסליק נפשיה. ורבינו ז"ל אומר דמתני' כשאומר כן בלשון סלוק אבל כשאומר כן בלשון הודאה פשיטא דמהני ואף כשאמר כן בלשון זה סתם ולא גלה דעתו אם בלשון הקנאה זוכה הוא מדין הודאה כיון דפשוטו של לשון משמע לשון הודאה אלא הכא מגלה דעתו שאומר בלשון הקנאה וסלוק ולשון חכמים כך הוא בהרבה מקומות כדתניא הרי את מקודשת שר"ל תהא את מקודשת שזה הלשון וכיוצא בו משמע להבא ומשמע לשעבר וזוכה הוא בו באיזה שיזכה יותר וכאותה שאמר בפרק השולח. ואין לי עסק בך הקשה ר"ת מאי שנא בגט שחרור דעבד כנעני שגופו קנוי שמשתחרר בלשון הזה כדאמר במסכת גיטין הרי דכתב לזה לכשתברח ממני אין לי עסק בך ותירץ ז"ל דשאני התם שאם הוא עבד גדול ראוי הוא לזכות בעצמו ואם הוא עבד קטן זוכים בו שמים דהוא כעצמו ולפי' סגי בסלוק כל דהו אבל לגבי נכסים שאין הם זוכים בעצמם לא סגי ליה בהאי לישנא לאחריני ואפילו למי שהוא שותף דמדין ודברים הוא דסליק נפשיה כדאיתא בכריתות. א"ר ינאי

בכותב לה ועודה ארוסה פי' דכיון שעדין לא זכה בנכסיה הרי הוא מסתלק מן העתיד לזכות בהם בסלוק כל דהו ואפילו בלשון גרוע כזה וכדרב כהנא דאמר רב כהנא נחלה הבאה לו לאדם כו' וכדרבא דאמר כל האומר אי אפשי כו' פי' ר"י ז"ל דאיצטריך דרב כהנא ודרבא דכיון דאוקמא בכותב לה ועודה ארוסה הו"א כיון שעדיין לא זכה בנכסים כיצד מתנה על דבר שלא בא ברשותו להכי אמרינן דשפיר מצי אתי כדרב כהנא וכתב ורב כהנא גופיה מ"ט ואמרינן דטעמא דאמר כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים. ויש מפרשים בפנים אחרים אבל זהו היותר נכון. נחלה הבאה לו לאדם ממקום אחר פרש"י ממקום אחר שאינו מנחלת קרובו אלא שבא לו ע"י מעשה דנשואין ועדין לא עשה בהם אותו מעשה כגון בעודה ארוסה אדם מתנה עליה שלא יירשנה ולא חשוב כמקנה דבר שלא בא לרשותו שאינו עושה בלשון הקנאה אלא בלשון תנאי כגון שמתנה עמה בשעת נשואין קודם שתכנס לחופה והוא כונסה ע"מ כן. מאי כגון זה כלומר אהיכא אתמר דרבא דכיון דאמרת דהא דמתני' כדרבא משמע דלא אתמר דרבא על מתני' אי הכי אפילו נשואה נמי כלומר כיון דמדמית לה לדרבא אפי' בנשואה נמי דהאי טעמא דאי אפשי אף בנשואה שייך ודרב הונא נמי בנשואה הוא ופריק אביי נשואה ידו של בעל כידה וה"ל כשותף בנכסים ולא סגי ליה באומר לחברו דין ודברים אין לי על שדה זו מה שאין כן באומר איני נזונית ואיני עושה שאינו אלא חיוב מזונות בעלמא וכיון דאמרה איני נזונת נמחל בעל מאותו שעבוד אבל בעל בנכסי אשתו זכי' גמורה יש לו. איבעיא להו קנו מידו מהו פי' רש"י דלאו אמתני' קאי דאלו במתני' לענין שאם מכרה ונתנה קיים אפילו באמירה בעלמא סגי כיון דכתב לה ועודה ארוסה ואם לענין הפירות והירושה שלא תסתלק בלשון ההוא דבנכסיך ולא בפירותיהן ולא לאחר מיתה משמע ומשום דקנו מידו אין מוסיף יותר על משמעות הלשון ההיא אלא אמתניתא האומר לחברו דין ודברים אין לי על שדה זו קאי שאם קנו מידו על הלשון ההוא אם מתיפה הלשון יותר לומר דמגופה של קרקע קנו מידו כן פי' רש"י ובדין הוא דאפשר לאומרה דבעיין של מתני' בנשואה שידו כידה אלא דכיון דפשטא דמתני' בארוסה מיירי עדיפא ליה למרן ז"ל לומר דאמתני' דתני קאי ומינה שמעי' לדין נשואה. ויש שפירשוה אדינא דמתני' ובנשואה והכל יוצא לדרך אחד אבל פי' רש"י יותר נכון. מגופה של קרקע קנו מידו כתב הר' יונה דדוקא שאמר בתחלה דין ודברים אין לי על שדה זו ואחר כך קנו מידו סתם דאמרינן שבא לקיים דבריו של קנין מגופה של קרקע כדי שלא יהא לו עליו דין ודברים אבל אם קנו מידו שלא יהא לו דין ודברים על שדה זו קנין דברים בעלמא הוא ולא מקני. ונראין דבריו ז"ל. מסתברא מילתיה דרב יוסף בעורר פרש"י בעורר על הקנין

ואומר שלא קנו מידו אלא על דין ודברים אבל אם הניחו עומד לזה בקרקע יום אחד בלא ערעור ואח"כ אמר מדין ודברים סליק נפשאי מהדר הוא דהדר ביה ואין שומעין לו. ואינו מחוור. ואחרים פירשו שאם כשקנו מידו היה עורר על השדה ועל זה קנו מידו יכול לומר דמדין ודברים הוא דסליק נפשיה אבל בעומד בשופי בלא שום ערעור וקנו מידו מגופה של קרקע קנו מידו. לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי וכן הלכתא דבין בעורר בין בעומד מגופה של קרקע קנו מידו. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל. תאני ר' חייא האומר לאשתו פי' רש"י למימרא דאפילו באמירה בעלמא מהני ומקשינן וכי כתב לה מאי הוי כלומר ואפילו כתב לה היכי מהני והתניא האומר לחברו דין ודברים כו' וכיון דהתם לא מהני הוא הדין לכתיבה דבהאי דוכתא לא שנא בין אמירה לכתיבה דהא ודאי ליכא לאפרושי ביניהו אלא בשטר קנין. וליתיה להאי פירושא דכיון דמתניתא דקא מותיב מינה קתני האומר ולא אתי עלה אלא מסברא למימרא מאי הפרש איכא בין אמירה לכתיבה והיינו עיקר תיובתיה כל כי האי גוונא הוה להו ודאי לפרושי לה בגמרא בהדיא אבל מסתבר לפרושי דהא דרבי חייא מייתי לאלומי לקושיין דמקשינן בתר הכי דאי לאו דרבי חייא הוה אפשר לפרושי מתני' בשקנו מידו כדאשכחן בדוכתי אחריני דקרי לקניה כתיבה כדאמרינן הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה כו' ואמרינן לעיל הכותב כל נכסיו לבניו הוא ואשתו ניזונין מהן ואלו הוה מפרשי' לה הכי תו לא קשיא ולא מידי דבקנין אליבא דכולי עלמא מהני והיינו כל היכא דליכא ערעור. אבל השתא דתני רבי חייא האומר לאשתו שמעינן מינה דתו ליכא לפרושי מתניתין בקנין אלא בלא קנין וכל היכא דבלא קנין ודאי לא שני לן בין דברים שבעל פה לדברים שבכתב אלא בשטר קנין והיינו דמקשינן היכי מהני האי לישנא והא תנא האומר לחברו. והא דנקט וכי כתב לה מאי הוי לישנא דמתני' הוא דנקט אבל כיון דקים לן דמתני' בלא קנין פשיטא דלא שני לן בהו והיינו כתיבה היינו אמירה. והתניא האומר לחבירו דין ודברים אין לי על שדה זו ואין לי עסק בה לא יהא לי קאמר וכל לשון חכמים כך הוא כדאמרינן הרי את מקודשת לי הרי את תהא מקודשת לי קאמר ולאו לישנא דהודאה הוא דאלו הוה הכי אפשר דאפילו בהאי לישנא מהני דהא אודי ליה דלית ליה ביה מידי ואפילו דין ודברים אלא לא יהא לי קאמר ובהא קאמרינן דלא אמר כלום ומפרשי' טעמא דמלתא במסכת ערכין משום דמדין ודברים הוא דסליק נפשיה מגופה של קרקע לא סליק נפשיה כלומר משום דלא לישנא מעליא הוא דהא לא יהיב ליה ניהליה ואפקורי נמי לא מפקר ליה ולא סליק נפשיה אלא מדין ודברים הלכך אכתי דידיה הוא. אבל אלו קאמר לישנא מעליא ולימא בהדיא דמגופה של קרקע סליק נפשיה

ודאי מהני כדאמרינן התם בנותן מתנה לחברו ואמר הלה לאחר שבאת מתנה לידו אי אפשי בה כל הקודם בה זכה בה משום דאי אפשי בה לישנא מעליא הוא מיהו במסכת גיטין קא אמרינן גבי עבד דמהני ליה האי לישנא דאמרינן מאי אונו אמר רב ששת דכתב ליה לכשתברח ממני אין לי עסק בך. ומיהו שאני עבד שכיון שיפה כחו שהוא זוכה בעצמו אפילו בהאי לישנא נמי מהני ליה דכיון דמסתלק מיניה כלל זכין בו שמים. ומוקמינן לה בכותב לה ועודה ארוסה כדרב כהנא דאמר רב כהנא נחלה הבאה לו לאדם ממקום אחר. כלומר שלא זכה בה עדין ואפשר שלא יזכה בה לעולם אלו לא יבא לידי נשואין אדם מתנה עליה שלא יירשנה לאפוקי ירושת אביו שהרי הוא זוכה בה עכשו וראויה לו כל זמן שימות אביו הרי הוא זוכה בה ובכי הא נמי מהני אפילו האי לישנא אף על גב דלאו לישנא מעליא הוא כיון דלא הויא תנאה דמסתלק מינה. וכדרבא דאמר רבא האומר אי אפשי כו'. כלומר וכי תימא הא תינח מירוש' אבל מפירות היכי מסתלק מנייהו והא תקנתא דרבנן הוא והיכי עקר לה היינו כדרבא דאמר רבא האומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו מאי כגון זו כלומר אהייא אתמר הא דרבא כדרב הונא דאמר רב הונא יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונית ואיני עושה:

אי הכי אפילו נשואה נמי כלומר אי הכי דאפשר למעקר לתקנתא דרבנן בהכי אפילו נשואה נמי בהאי דאיכא תקנתא דרבנן. ומהדרין נשואה ידו כידה א"נ עדיפא מידה ונפקא מינה לשומרת יבם כדאיתא ביבמות. איבעיא להו קנו מידו מהו אמתניתא קאי דתניא האומר לחברו דין ודברים כו' בשקנו מידו מהו והוא הדין לנשואה. ואפליגו בה רב נחמן ורב יוסף ואמר אביי מסתברא מלתא דרב יוסף בעורר כלומר דרב יוסף גופיה לא קאמר לה אלא בעורר והכי מוכח התם בבבא קמא ובשאר דוכתי ומאי דקאמר בעורר היכא דאיכא ערעור בין דנותן בין דמקבל מתנה כל היכא דאיכא ערעור לא קנו מיניה אלא מדין ודברים. אבל בעומד דליכא ערעור דחד מינייהו מגופה של קרקע קנו מידו. ומסקנא פסקינן הלכתא דמגופה של קרקע קנו מידו לעולם והיינו דלקמן בפרק מי שהיה נשוי שתי נשים אמתני' דמי שהיה נשוי שתי נשים וכתבה הראשונה ללוקח דין ודברים אין לי על שדה זו מקשינן בגמרא וכי כתב לה מאי הוי ומוקמי' לה בשקנו מידו ואליבא דכולי עלמא דהתם בעומד. אם כן למה כתב לה דין ודברים ותימא ליה מן כל מילי כו' עד בנכסיך ולא לאחר מיתה ודוקא מהאי טעמא הא לאו הכי אמרינן מן כל מילי סליקת נפשה ולא שייך למימר במחילה טעמא דיד בעל השטר על התחתונה אלא מסתמא מן כל מילי משמע ועל האחר להביא ראיה ע"כ לשון הרא"ה ז"ל. (חסר תחילת הלשון) אבל בעומד מודה דמגופה של קרקע קנו מידו או אפילו בעומד הוצרך למפסק

הלכתא דרב יוסף בתרתי פליג עלה דרב נחמן ולהכי בעי למאי נפקא מינה פירוש כיון דסוף סוף לענין דינא מגופה של קרקע קנו מידו בין בעורר בין בעומד מאי נפקא לן מינה למבעי למאי אצטריך למפסק הלכתא ומהדר לכדרב יוסף פירוש לידע סברת רב יוסף ואהדר ליה לא שמיע לי לא סבירא לי וכיון שכן ליכא למבעי בהכי כלל כנ"ל. ורש"י במהדורא קמא לא פירש כן וז"ל בעורר אבל בעומד לא דקסברת כרב יוסף דאמר מדין ודברים קנו מידו לא סבירא לי דאין לאחר קנין כלום. ע"כ:

דף פג:

ותימא ליה מכל מילי סליקת נפשך ואיכא למידק דלעולם פריך דלא מהני ולא מידי האי לישנא והכא פריך דמהני לכל מילי. ויש לומר דאיהו הוה מפרש מתניתין דלאו בדווקא נקט דכתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך בפירוש אלא דכתב לה לשון המועיל דלא אסיק תנא דמתניתין לאשמועינן באיזה לשון יכתוב אלא לאשמעינן פלוגתא דרבי יהודה ופלוגתא דרבן שמעון בן גמליאל והלכך איכא למימר דכתב לה בפירוש נכסיך נתונים ליך אלא שהתנא קצר בזה וכיון דכתב לה לשון מתנה יד הבעל על העליונה לומר דלא נתן לה אלא הנכסים ולא הפירות ולא כח הירושה אבל השתא דאמרינן דבלשון זה קא מסלק ואהני לשון סלוק הלכך אית לן למימר דהרי הוא מסולק מן הכל. כן דקדק רש"י ז"ל בלשונו דוק ותשכח כנ"ל. וניחא דקאמר ותימא ליה בוא"ו דהויא מקושר אדלעיל כלשון רש"י זה הא דתפוס וכו' וניחא דתפיס פיסקא א"כ למה כתב לה וכו' כנ"ל. יד בעל השטר על התחתונה ואם תאמר הא דיד בעל השטר על התחתונה היינו משום דבעל השטר הוא המוציא והכא אדרבה היא הויא מוחזקת ותירץ רש"י דהבעל מקרי מוחזק כיון דזכו לו חכמים שלשה דברים לאכול פירות ולירש ואם תמכור מכרה בטל והיא באה להוציא מידו זכות זה מכח שטר זה וידה על התחתונה כנ"ל:

ואימא מפירי סלקא נפשיה וקא סלקא דעתיה דמקשה דפירי פחות שבדברים הוא. רש"י במהדורא קמא:

וכתב הרשב"א הא דאמרינן ואימא מפירי סליק נפשיה כו'. כלומר שאם מכרה בחיי בעלה ומתה יהא הוא מוציא מיד הלקוחות אבל בחייה לא דהא אינו אוכל פירות. ואם תאמר והא משנתנו אין לה תקנת אושא ורבנן דבתר משנתינו הוא דתקון לה כדאמרינן לעיל בריש מציאת האשה לימא תנינא לתקנת אושא ודחינן מתניתין בחייה ולפירות ואם כן כי מכרה בחיי בעלה היכי מפיק בעל מיד הלקוחות ותירץ הראב"ד דאפשר דתקנת אושא מקמי רבי יוסי בר חנינא תקנוה ובימי משנתינו אלא מפני שלא

היתה מפורשת במשנתינו והיה אפשר לפרש במשנתינו בחייה ולפירות פירשו הם ותקנוה ואלו היתה תקנה זו מפורשת במשנתינו לא היינו צריכים באוושא לתקן והיינו דאמר רש"י בריש פרק מציאת האשה לימא תנינא לתקנת אושא כלומר מפורשת היא במשנתינו ומה תקנו ופרקינן מתניתין בחייה ולפירות כלומר אי מתניתין הוה אמינא דוקא בחייה אתו אינהו ופירשו אפילו לאחר מיתה ולעולם איכא למימר דאיתא לתקנת אושא במשנתינו ולימא מפירי סליק נפשיה ומגופה של קרקע לא סליק נפשיה ע"כ. ולי נראה לפרש דהכי פריך ואימא מפירא סליק נפשיה שיהו הפירות שלה ולא שתוכל למכור הקרקע דאע"ג דסילק עצמו מן הפירות ניחא ליה שיהא הקרקע ביד האשה כדי שתורישנו לבניו וגם שיהיו לה פירות מידי שנה בשנה כי אי אפשר שלא יהנה מהם וכי האי גוונא אשכחן לעיל דאף על גב דתקינו רבנן לבעל פירות אינו יכול למכור קרקע לפירות משום רווח ביתא וכן מוכח נמי במתניתין דקתני בבבא מציעא דין ודברים אין לי בנכסיך ופירותיהן אינו אוכל פירות בחייה וכו' לא לתני אלא דין ודברים אין לי בפירותיך וממילא ידענא דאינו אוכל פירות וגם אם מכרה מכרה קיים כיון דנסתלק מן הפירות אלא ודאי אף על פי שנסתלק מן הפירות מכרה בטל אם לא שיכתוב לה דין ודברים אין לי בנכסיך. הרא"ש ז"ל:

בוצינא דלעת קטנה. מקרא גדולה. כלומר רוצה אדם לסלק עצמו מגוף הקרקע שעדיין אינו שלו. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וזה לשונו של הריטב"א ז"ל בוצינא טב מקרא פרש"י ששניהם מין דלעת ומשל הדיוט הוא טוב ליקח דלעת קטנה לאלתר מלהמתין עד שיתנו לו דלעת גדולה הכא נמי טוב המועט שבאכילת הפירות שאוכל בחייה מזכות הגוף שלא תוכל למכור כי שמא לא תמכור. ובתוספות כתבו דבוצינא אינו מין דלעת אלא קשות היא וכדמתרגמינן את הקישואין ית בוציניא וקשות אינו מין דלעת וכדאיתא במסכת כלאים ולפי שהקשות קטן מן הדלעת אומרין במשל כי אף על פי כן טוב קשות לשעתו מדלעת לאחר זמן שיש בה ספק אם תבא. וכענין פירוש רש"י ז"ל. ע"כ:

ואימא מירושה פירש רש"י והוא הפחות שמא לא תמות בחייו אבל ממכירה לא סליק נפשיה שמא תמכור ויפסיד אכילת פירות שהיא עכשיו. ע"כ. ומשני מכירה לא שכיח כלל כי אין אשה רוצה למכור נכסי בית אביה והיינו עיקר שינויא ואף על גב דקא נקיט נמי בשינויא מיתה שכיחא עיקר שינויא היינו דמכירה לא שכיח כלל וכדכתיבנא תדע דהיכי קאמר דמיתה שכיחי מנא ליה דמיתה דידה שכיח טפי ממיתה דידיה אלא ודאי דהכי קאמר דמכל מקום מיתה שכיחא טפי ממכירה דמכירה לא שכיחא כלל

ולכך השמיט רש"י מיתה שכיחא ולא פירש בה מידי. אבל בתוספות פירשו דמעיקר שנוייא נמי הויא מה דקאמר מיתה שכיחא ואף על גב דאפשר שימות הוא מכל מקום מיתה דידה שכיחא שמסוכנת בהריון ובלידה פעמים רבות וכי קאמרינן דמכירה לא שכיחא לאו היינו דלא שכיחא כלל אלא דלא שכיחא כולי האי לפי שקשה לה למכור משום שבח בית אביה. זו היא שיטת התוספות כנ"ל פירוש לפירושו ז"ל. שוב מצאתי להריטב"א ז"ל שכתב וז"ל מיתה שכיחא מכירה לא שכיחא פירוש דמיתה שכיחא טפי ממכירה שאין דרך האשה למכור בנכסיה משום שבח בית אביה ויש מקשים ומנא ליה דמיתה דידה שכיחא טפי ממיתה דידיה ותירצו בשם רש"י ז"ל דמיתה דידה שכיחא טפי שמסוכנת בלידה פעמים רבות ואין צורך דהכי קאמר דיותר הוא מצוי בענין שתמות בחייו משתמכור בחייו. ע"כ:

הא דאמר רב אשי בנכסיך ולא בפירותיהן כו'. תמיה לן מאי שנא ממוכר או נותן נכסיו דעלמא דלא אמרינן הכי. מסתברא דנותן נכסיו דעלמא כיון שאין לו זכיות מוחלקין בנכסיו כשהוא נותן נכסיו סתם הכל בכלל אבל האיש שבנכסי אשתו יש לו זכיות מוחלקין פעמים שיש לו אכילת פירות ולא גוף כגון בנכסים שנפלו לה קודם שנשאת לסברת המשנה שאם מכרה ונתנה קיים ופעמים שהוא יורשה ואינו אוכל פירות בחייה כגון שמכרה ונתנה עד שעת המיתה שאם מכרה ונתנה קיים והבעל יורשה שהרי לא מכרה ונתנה אלא פירות עד שעת מיתה הלכך כיון שיש לו בהן זכיות מחולקין כשהוא נותן סתם אמרינן דלאו כלהו יהיב וכיון שכן לא יהיב אלא גוף הנכסים או בירושה דאי טפי משמע נכסיך גוף הנכסים מפירות וכן נמי כיון דלא הוי חיים ומות בכלל אלא חד מינייהו טפי איכא למשמע בלשון כנוי נכסיך בעוד שהן שלה דהיינו מחיים ותנן בפרק השותפין קונם ביתך שאיני נכנס כו' מת או שמכרן לאחר מותר ומהאי טעמא נמי איכא למימר דאמר רבי יהודה שהוא אוכל פירי פירות עד שיאמר ולא בפירי פירותיהן עד עולם אף על גב דקיימא לן שהנותן מתנה לאשתו קנתה ואין הבעל אוכל פירות משום דפעמים שיש לו לבעל זכות כזה בנכסי אשתו כגון שנפלו לה פירות תלושין שילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. ועוד יש לי לפרש דהא דאמר רב אשי בנכסיך ולא בפירותיהן לאו למימרא דלשון נכסיך משמע כאלו אמר בפירוש ולא מפירותיהן אלא לומר דכל שלא סלק עצמו בפירוש מפירות או מירושה הדין נותן שיאכל פירות ויירשנה משום דאף על גב דאין לו בנכסים כלום מכל מקום פירות הבאין לה לאחר מכאן ממילא הוה ליה כאלו מצאה מציאה שהיא לבעלה ולבסוף זוכה הוא בהן ולא מחמת שיהא שיור פירות בלשון נכסיך אבל כשפירש ולא בפירותיהן הרי סלק עצמו מן הפירות לעולם

דקא סברי רבנן שלשון פירות כולל כל הפירות שיעשו הנכסים עצמן או שיעשו פירות הנכסים והוא הדין לירושתה שאע"פ שאמר לה בנכסיך ובפירותיהן א"נ בנכסים אלו ובפירותיהן אם מתה יירשנה משום שהוא יורשה ממילא והוה ליה כנותן שדה לבנו גוף ופירות שאם מת הבן בחיי האב אין אומרים ירשו שאר יורשיו ולא אב אלא האב זוכה לבסוף בנכסים כאלו אחר נתנם לו שהוא יורש וה"ה והוא הטעם לבעל בנכסי אשתו ואי קשיא לך נותן מתנה לאשתו שאין הבעל אוכל פירות אף על פי שיש לומר לבסוף הוא זוכה התם שאני דכיון שהנכסים שלו גמורין והוא בא עכשיו ליתנן לה ולא כסיפא ליה מלתא לשיורי ביה כל שיורין דבעי אם איתא דפירות לא הוה ליה לשיורי בהדיא וכדאמרינן בעלמא זה היה לו לפרשו מדלא שייר שמע מינה אפילו מפירי סליק נפשיה והלכך הוה ליה כאילו פירש בהדיא אבל כאן אדרבה כיון שלא כתב לה בפירוש ולא בפירותיהן ובחייך ובמותיך שמע מינה שאין דעתו להסתלק אלא מגוף הנכסים דווקא ולא מן הפירות ולא לאחר מיתה אלא מחיים ומן הטעם הזה אפשר שיצא לנו שהנותן מתנה לאשתו אין הבעל יורשה כמו שאינו אוכל פירות כיון שהיה לו לשייר בפירוש ולא שייר. מיהו יש לו לחלק בירושה שלא היה לו לפרש דבשלמא פירות כיון שהן באין בחייה ודעת המקבל מתנה או הלוקח שיאכל הוא פירותיו ואלו היה בדעת הבעל לשיירן היה לו לפרש אבל בירושה מימר אמר מה שקנתה אשה הבעל יורש ולא היה לו לפרש. ותדע לך מדאמרינן הנותן מתנה לאשתו קנתה ואין הבעל אוכל פירות ולא אמרו אם מתה אינו יורשה דאם איתא הוה להו לפרושי בהדיא כיון דלא משתמע כלל מסברא כדאיתא במתניתין. וזה נכון יותר דהוה ליה כנותן מתנה לבנו דלא כסיפא ליה מלתא נמי לשיורי ואין האב אוכל פירות ובוודאי אלו מת הבן בחיי האב האב קודם לנחלה דממילא הוא יורשו. מכל מקום פירוש זה שני שפירשתי אינו מחוור דאי משום שהיה זוכה בפירות ולבסוף כדרך שהוא זוכה במציאתה הא משמע בירושלמי בפרק מציאת האשה דבדין היה שלא תהא כל מציאתה לבעל אלא מפני שאין קול למציאה ושמא תבריח נכסים משל בעל ותאמר מציאה מצאתי. אבל מתנה שנתנה לה אין לבעל בה אלא אכילת פירות בלבד לפי שיש קול למתנה וכיון שכן אף בפירות מתנתו כן לא יהא בו לבעלה בהן אלא אכילת פירות לכל היותר וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות ועוד יש לי לומר לענין עיקר קושייתינו דסלוק שאני וגם זה נכון. עכ"ל הרשב"א ז"ל:

רב אשי אמר בנכסיך כו'. למאי דדייק רב אשי מגופה דמתניתין יש לתמוה אמאי קתני אם מכרה ונתנה קיים משמע בדיעבד לכתחילה נמי תמכור אבל לפי מאי דשני אביי

יד בעל השטר על התחתונה כיון שאינו מפורש בשטר ממה שסלק עצמו לא תמכור לכתחילה. לשון הרא"ש וכן כתבו בתוספות:

וכתב הרא"ה ז"ל וז"ל בנכסיך ולא בפירותיהן כו'. ודווקא מהאי טעמא הא לאו הכי אמרינן מכל מילי סליקת נפשה ולא שייך למימר במחילה דיד בעל השטר על התחתונה אלא מסתמא מן כל מילי משמע. ע"כ:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל רב אשי אמר בנכסיך כו'. פירש רש"י אין לך אלא דקדוק הלשון בנכסיך ולא מפירותיהן כו'. וקשה לי אביי היכי לא תירץ כדרב אשי דהא מתניתין הוא בנדרים קונם ביתך שאיני נכנס ומת או מכר אותה דכיון דמית לאו ביתו הוא. ויש לומר דהתם הוא בנדרים ומשום דאמר רחמנא ככל היוצא מפיו יעשה אבל לגבי מקח וממכר ושעבוד ומשא ומתן של בני אדם אורחא דאינשי לומר נכסיך אפילו מן הפירות ובאומר נכסי לפלוני משמע בין הגוף ובין הפירות וכן כשאומר בנכסיך לאו למעוטי כשתמות אלא כאומר בנכסיך דהשתא ומיהו כיון דלא קאמר אלא דין ודברים כו' והוא לשון סתום וגרוע אין לנו אלא פחות שבמשמעות הלשון ורב אשי סבר כי מגוף הלשון עצמו יש לנו לדקדק דמגופה בלחוד מחיל דכיון שזה הלשון הוא לשון סלוק ומחילה הא אין לך אלא לדקדק בלשון כל מה שתוכל להודיע כחה ומשום דיד בעל השטר על התחתונה ובין אביי ובין רב אשי תרווייהו סבירא להו דאמרינן בהאי נמי יד בעל השטר על התחתונה אלא דמר אתי עלה מחד טעמא ומר מטעמא אחרינא. ומה שכתב רש"י ז"ל אין לך אלא דקדוק הלשון הכי קאמר אין אנו צריכין לומר כן משום לשון דין ודברים אלא אף מלשון בנכסיך. אבל יש אומרים דרב אשי לית ליה דאביי וסבירא ליה דבכל דבר שהוא של שובר או של מחילה לא אמרינן יד בעל השטר על התחתונה אלא יד בעל החוב שבא להוציא ממון מחבירו עליו הראיה כדאמרינן בפרק גט פשוט אמר רבא שטר לך בידי פרוע הגדול פרוע והקטן אינו פרוע אלא מעתה שדה גדולה מכורה ושדה קטנה אינה מכורה שאני התם דיד בעל השטר על התחתונה דאלמא לא אמרינן לגבי שובר יד בעל השטר על התחתונה וכדאמרינן נמי התם אמר להו רב ספרא לספרי כי כתביתו תברי אי ידעיתו יומא דשטרא כתובו לה ואי לא כתובו סתמא כלומר שנתפרע מחוב שהוא מהך פלוני דכל אימת דנפיק מרע ליה דאלמא כי נפיק שובר מסך ידוע ובעל שטר החוב אומר סטראי נינהו אין אומרים יד בעל השובר על התחתונה אלא אומרים ידו של בעל החוב על התחתונה לפי שבא להוציא מחבירו. ומסתמא דמכל הני ליכא ראיה ברורה דשאני התם שאין בלשון השובר שום ספק אלא לשונו ברור כפי הסך שתובעין ממנו וכשאומר הלה סטראי נינהו עליו להביא ראיה שהרי סך השובר מתכוון יפה לסך שטר

החוב שהוא מוציא וכן בההיא דשטר לך בידי פרוע שובר ברור הוא בלא ספק שאף שטר חוב של סך גדול שטר נקרא וכן כשאומר חוב לך בידי פרוע על כל שטר שמוציא עליו נכללין בלשון ההוא הלכך הבא לדחוק הלשון ולהעמידו בפרק מסויים עליו להביא ראיה אבל כשיש בלשון השובר לשון סתום שסובל שתי משמעיות והרי הוא מסופק אם נמחל החוב ההוא אליבא דכולי עלמא יד בעל השטר ההוא על התחתונה ויד בעל החוב על העליונה כיון דחיובו ברור הוא וכדאמר אביי הכא ורב אשי נמי מודה ליה דלא מוקמינן פלוגתא בכדי בינייהו ע"כ. והא כתיבנא לשון הרשב"א לעיל בסמוך. וזה לשון רש"י רב אשי לא פליג לטעמא דיד בעל השטר על התחתונה וכן לטעמיה דאביי דאמר בוצינא טב מקרא ומיתה שכיחא מכירה לא שכיחא אפשר נמי דלא פליג אלא דסבירא ליה לרב אשי דהכא לא צריכא להנהו טעמא דמדיוקא דלישנא דבנכסיך הכי משמע ולרב אשי נמי דוקא בבעל בנכסי אשתו הוא דאמרינן הכי מפני שיש לו זכיות מחולקין בנכסי אשתו אבל באדם אחר המקנה נכסיו כל נכסיו בכלל ולא דייקינן לישנא הכי. ע"כ:

תנו רבנן אלו הפירות כו' הוצרך לפרש מה הן פירות אף על גב דפשיטא כדי לדמויי פירי פירות לפירות כי היכי דלא נימא דפירי פירות היינו מכר ענבים וקנה בדמייהו חטין דהא וודאי ליתא דכי היכי דפירות בעינן שיהא הקרן קיים דהיינו הכניסה לו קרקע ועשתה פירות הכי נמי פירי פירות היינו מכר פירות ולקח מהן קרקע ועשתה פירות דלעולם בעינן שיהא הקרן קיים כנ"ל:

איבעיא להו לרבי יהודה כו'. ואיכא למידק למה ליה למימר לרבי יהודה פשיטא ודאי דבעיין היינו לרבי יהודה ועוד מאי קא בעי פשיטא דתרתי בעינן כדקתני עד שיכתוב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן עד עולם. ונראה לפרש דאנן מסברין פשיטא ודאי דבפירי פירות סגי אי נמי בעד עולם לחודיה סגי וכדפריך תלמודא לקמן תרתי למה לי מיהו משום דתנא רבי יהודה תרתי ובפירי פירות עד עולם הוא דאיבעיא לן אי פירי פירות דוקא כמו שנותנת הסברא מבחוץ ודחקינן לישניה דרבי יהודה או תרווייהו דוקא כלישנא דרבי יהודה ודחקינן הסברא כנ"ל. וזהו שכתב רש"י איבעיא להו לרבי יהודה דתנא תרתי ובפירי פירותיהן עד עולם. ע"כ ודוק:

פירי פירות דווקא ואפילו לא כתב עד עולם נסתלק כאלו כתב עד עולם אבל אין לפרש דאי פירי פירות דוקא כתב עד עולם לא מהני דהא מסיק אם תמצי לומר פירי פירות דווקא עד עולם למה לי הא קא משמע לן דכיון דכתב לה פירי פירות כמאן דכתב לה עד עולם דמי. משמע דעד עולם פשיט טפי דמהני אפילו כשנאמר פירי פירות דווקא.

תוספות ז"ל. ורש"י כתב פירי פירות דוקא. בהאי לישנא לחוד סגי לאסתלוקי מפירי פירות ומפירי דפירי פירות ולא בעי עד עולם ואי כתב בפירותיהן עד עולם כו' עד או דילמא תרווייהו דוקא ע"כ. ולכאורה משמע דהיינו דאין לפרש כדכתבו התוספות. וכן כתב הרא"ש ז"ל וז"ל פירי פירות דוקא פרש"י דפירי פירות לחודיה מועיל והאי דקאמר בתר הכי הא קא משמע לן כיון דכתב לה פירי פירות כמאן דכתב לה עד עולם דמי הכי פירושא כמאן דכתב לה פירי פירות עד עולם ולא דמקנה עד עולם לחודיה. כך צריך לפרש לפי פירוש רש"י שפירש פירי פירות דווקא ולא מהני עד עולם. ויש מפרשים פירי פירות דווקא אפילו לא כתב לה אלא פירי פירות נסתלק כאלו כתב עד עולם או דילמא עד עולם דווקא ובפירי פירות לחודיה אינו מסתלק או דילמא תרווייהו דווקא ואינו מועיל זה בלא זה ע"כ. וקשיא לי על שיטת רש"י דכיון דכי בעינן אי פירי פירות דווקא היינו לומר דעד עולם לא מהני ואי עד עולם דווקא היינו דפירי פירות לא מהני מעתה ע"כ צריכין אנו לפרש גריעותא דכל חדא אאידך א"כ תקשי אמאי נטר מלפרושי האי עד דבעי ואת"ל תרווייהו דוקא תרתי למה לי והא במאי דהוה מפרש לן אי פירי פירות דוקא אמאי לא מהני עד עולם ואי עד עולם דוקא אמאי לא מהני פירי פירות בהכי הוה סגי ולא היה צריך לשיולי תו ואם תמצא לומר תרווייהו דוקא תרתי למה לי דאלמא איכא גריעותא בחדא אחברתה הלכך הכי נמי איכא לפרושי דכי בעינן אי פירי פירות דוקא היינו נמי לומר דעד עולם לא מהני ולהכי פריך ומסיק בסוף לישנא או דילמא תרווייהו דוקא לומר דמשום הכי אכרחיה לומר דעד עולם לא מהני אי פירי פירות דוקא ואי עד עולם דוקא פירי פירות לא מהני. ומיהו עד דלא שיילינן ואם תמצא לומר תרווייהו דוקא תרתי למה לי אפשר היה לומר דאפילו פירי פירות דוקא דעד עולם נמי מהני וניחא מאי דקשיא להו לתוספות וכיון שכן פירושו של רש"י אנו באין לפרש שכתבו התוספות ומיהו רש"י כתב לקמן הא קמשמע לן וכו' והכי קאמר עד שיכתוב לה ובפירי פירותיהן דהיינו עד עולם. ע"כ. אלמא משמע דבעי לתרוצי מאי דקשיא להו לתוספות ז"ל דאין לפרש דבעי לפרושי דעד עולם לא מהני והא דקאמר תלמודא כמאן דכתב לה עד עולם היינו לומר כמאן דכתב לה לישנא דמשתמע פירי פירות עד עולם ויש לי לומר דרש"י בא לתרץ קושיא אחריתי דאמאי לא משני הכא כדלקמיה הא קמשמע לן דאף על גב דכתב לה עד עולם אי כתב לה פירי פירות אין אי לא לא דאי תני עד עולם הוה אמינא דהוא הדין אי כתב עד עולם הויא ככותב פירי פירות ותירץ רש"י דהך שינויא עדיפא ליה לשנויי משום דתני עד עולם לבתר פירי פירות והכי קאמר עד שיכתוב לה ובפירי פירותיהן דהיינו עד עולם וכי בעינן ואם תמצא לומר עד עולם דוקא

פירי פירות למה לי קא משנינן הא קמשמע לן אף על גב דכתב לה פירי פירות אי כתב לה עד עולם כו' ודייקא נמי לישנא דמתני' שפיר ואי הוה מתריצנא כדלעיל כיון דכתב לה עד עולם כמאן דכתב פירי פירות לא ניחא שפיר לישנא דמתני' דקא מקדים פירי פירות אעד עולם כנ"ל. דוק ותשכח. ואם תשאל ליבעי נמי אי פירי פירות דוקא ועד עולם נמי דוקא ותנא או או קתני דכל חד מהני תרי לישני מהני. תשובתך הא לא מבעיא לן דאם כוונת המשנה היתה כן א"כ לא הוה ליה למתני לישנא דטעות דמשמע דתרווייהו דוקא דאדרבה אי הוה נקיט חדא מינייהו ממילא הוה אמינא דהוא הדין לאידך תדע דהא פרכינן אם תמצא לומר עד עולם דוקא פירי פירות למה לי ומשנינן הא קמשמע לן אף על גב דכתב לה פירי פירות אי כתב לה עד עולם אין כו' אלמא דאי לא הוה כתיב פירי פירות הוה אמינא דלאו דוקא עד עולם דהכי קאמר פירי פירות. ודע דהני קושייא דגמרא לא הוו בחדא גוונא דכי קאמינא מעיקרא פירי פירות למה לי עד עולם למה לי קאי אמתניתין פירושו למה לי למתניתין וכי פרכינן תרתי למה לי פירושו למה לי למכתב בשטר והוא מוכרח וכן פירש רש"י ז"ל:

הוה אמינא עד עולם אפירות קאי פרש"י לעולם אפירות קאי לא אוכל הפירות לעולם לא בשנה זו ולא בשנים הבאות אבל פירי פירות אוכל ע"כ. והקשו עליו דמה לי ראשונה מה לי שניה וכן נראה לי לפרש דיש הפרש בין כשהפירות הם בעין אלא שמחוברים לקרקע וצריכין לקרקע לפירות שאינם בעולם כלל והיינו דקאמר לא בשנה זו כו'. והתוספות שינו לשונו ז"ל וכתבו לא בשנה ראשונה ולא בשנה שנייה ומשמע דלא שני לן בהכי כלל אלא החילוק היינו בין שנה ראשונה לשנייה ואף על גב דתרווייהו לא אתו לעולם כלל וכן בדין דהא סתמא אמרינן לעולם אפירות קאי ואף על גב דאין כאן פירות כלל ולא באו לעולם כלל ואפ"ה נצטרך לומר עד עולם שלא לחלק בין שנה זו לשנים הבאות והדרא קושיא לדוכתין דמה לי ראשונה מה לי שניה. ועוד הקשו בתוספות דלמה לי עד עולם בלאו הכי נמי הדין כן דהא לרבי יהודה פירות גופייהו לא אכיל לעולם ואפילו לא כתב לה עד עולם אלא דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן מדלא פליג אלא בפירי פירות. וריב"ש תירץ דאף על גב דבלאו עד עולם לא אכיל להו אורחא דאינשי לפרושי ולא לרבויי פירי פירות אתא אבל בתוספות פירשו דעד עולם לפירי פירות אתא ולא לפירי דפירי פירות עד עולם. ותירצו דבשלמא כשלא הזכיר פירי פירות ליכא לרבויינהו משום עד עולם כיון שלא הזכירם כלל אבל השתא שהזכיר פירי פירות עד עולם להמשכת פירי דפירי פירות אתא. ולשיטת רש"י לא קשיא כלל דאיברא דאורחא דאינשי לפרושי אבל לא לפרושי כולי האי ולאדכורי פירי פירות אלא ודאי לא אדכרינהו אלא להמשכת

פירי דפירי פירות.אבל לשיטת התוספות דאתא לומר שבחייה ובמותה לא יאכל פירות הא ודאי קשיא וצריכינן לתרוצי והתוס' כתבו בסוף לשונם להכי איצטריך פירי פירות לומר דלא יאכל לעולם כו' פירוש כתבו כן לתרוצי הך קושיא דאי לפירי פירות בלחוד אתא שבחייה ובמותה לא יאכל פירי פירות למאי אצטריך פירי פירות במאי דנימא ובפירותיהן עד עולם סגי לאשמועינן הך דינא כנ"ל:

איבעיא להו ובפירי פירות ולא כתב ובפירותיהן ואפילו לרבנן קא מבעיא ליה. רש"י במהדורא קמא:

פשיטא דמכל מילי סליק נפשיה דאי אמרת מפירי פירות סליק נפשיה כו'. קשיא לי ומאי כולי האי אטו לאשכוחי פירי פירות בלא פירות מתמה כולי האי ואידך נמי למה ליה למימר ולטעמיך דתנן רבי יהודה אומר וכו' בקל הוה מצי לתרוצי בדשייר דלא שכיחי מציאות לא מדאצטריך כולי האי לא בקושיא ולא בתירוץ.ונראה לי שאיברא ודאי דהוה ידע דמשכחת לה שפיר פירי פירות בלא פירות ובשיירה מיהו הוה קשיא ליה דפשיטא דמכל מילי סליק נפשיה דאי אמרת מפירי פירות סליק נפשיה כו'" א"כ מה יהיב לה ומדקאמר לה דין ודברים אין לי בנכסיך כו' אלמא דבעי למיהב לה מידי ואי מפירי לא סליק נפשיה לא יהיב לה מידי דהרי בידו שלא לשייר כלל ומשני ולטעמייך הא דתנן רבי יהודה אומר לעולם הוא אוכל פירי פירות כו' פירוש ולטעמיך דמאן דיהיב בעי למיהב מידי הראוי ואי מפירי פירות סליק נפשיה מפירי לא סליק נפשיה הרי לא יהיב לה מידי דבידו שלא לשייר א"כ מאי טעמיה דרבי יהודה דאמר מפירי סליק נפשיה ולא מפירי פירות אטו מאן דיהיב עיקר הדבר יהיב עיני' לשייר לנפשיה מידי דלית ביה ממשא דאי אכלתינהו לפירי פירי פירות מהיכא תיתי ליה אלא בדשיירה פירוש דדעתיה לסלק עצמו מן הפירות דסוף סוף הא איכא רווח ביתא דאי אפשר שלא יהנה מהם אבל במה שמשיירת לנפשה לקנות קרקע לא סליק נפשיה הכי נמי בדשייר דעתו ליתן לה מה שישייר ואין דעתו לאכול ולכלות הכל ומאותו שיור סליק נפשיה ואם היינו יכולין לפרש דמעיקרא קא סלקא דעתין דכי אמרינן מעיקרא מפירי פירות סליק נפשיה מפירי לא סליק נפשיה דבידו לאכול הכל ולכלותו ולא לשייר כלל וקשיא ליה מאי דאקשינן בסמוך ומהדר ולטעמיך כו' ואי אמרת דבידו שלא לשייר כגון דאכלתינהו לפירי ולא שיירה כלום פירי פירות מהיכא תיתי אלא בדשיירה פירוש דבעל כרחה יש לה לשייר הכא נמי בדשייר דבעל כרחו יש לו לשייר. והרמב"ם ז"ל כתב בפרק כ"ג מהלכות אישות וז"ל התנה עמה שלא יאכל פירות נכסיה הרי זה אינו אוכל פירותיהן אבל מוכרין את הפירות ולוקחין בהן קרקע והוא אוכל פירותיה שלא סלק עצמו אלא מפירות נכסין אלו

בלבד ע"כ. ואם לא תפרש שמעתין כדפרישנא אינו מתיישב לשון גמרתנו לפסקו ז"ל ומ"מ לא אתי שפיר דאיברא דדחקינן לישנא דגמרין דהא דקאמר בדשיירה פירושו בעל כרחין מכל מקום משמע דהיא אוכלת קצתן ומשיירת קצתן בעל כרחה אבל למכור כל הפירות ולא תזכה בהן כלל זו לא שמענו והנכון כמו שכתבו המפרשים דהרב ז"ל סמך על התוס':

וז"ל ריב"ש וכן נמי כי סליק נפשיה מפירות ויש לו פירי פירות היא אוכלת הפירות ואם שיירה וקנתה מהן קרקע הוא אוכל פירותיו דהוה ליה פירי פירות אבל לא שהבעל יוכל לכופה לקנות קרקע והכי משמע לישנא בדשיירה אבל אם קנאתו מעצמה נראה שמעכב על ידה מלמוכרו להפקיע ממנו פירי פירות . והרמב"ם כתב ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות ונראה שסמך לו על התוספתא דבתוספתא דמכילתין משמע הכי ומיהו מגמרא דילן לא משמע אלא בדשיירה ואפשר שאם שיירה מן הפירות ומכרה מהן שכופין אותה ליקח מיד מן המעות קרקע שהוא לא מוחל לה הפירות אלא לאכילתה אבל אם מכרה אותן הרי המעות אלו כמעות שנפלו לה ממקום אחר דמו אבל לחייבה למכור פירות וליקח קרקע לא משמע הכי מלישנא דשיירה כך כתב הרב רבי יהודה ברבי חסדאי ע"כ. ואם תשאל מאי קא מהדר ליה ולטעמיך דתנן רבי יהודה וכו' דילמא שניא היא היכא דסליק נפשיה מפירי פירות ולא סליק נפשיה מפירי להיכא דסליק נפשיה מפירי ולא סליק מפירי פירות דהיכא דלא סליק נפשיה מפירי הא ודאי שיאכל הפירות ויפרנס בהם בני ביתו ולא ישייר כלום ופירי פירות מהיכא תיתי אבל כי סליק נפשיה מפירי והרי הן שלה מה תעשה היא מן הפירות הרי כל מזונותיה עליו ואם תמכרם הרי המעות כמעות שנפלו לה ממקום אחר וכדכתיבנא לעיל והרי כאן פירי פירות ולמתנה לא חיישינן דיותר טוב לה שתתנם לבעלה ואפשר דאף על גב דסליק נפשיה מפירי מכל מקום היא תביאם לבית ותאכלם היא והוא תדע דאף על גב דסליק נפשיה מפירי אינה יכולה למכור הקרקע דניחא ליה שיהא הקרקע ביד האשה דאי אפשר שלא יהנה מהן וכמו שכתב הרא"ש וכדכתיבנא לעיל ואפשר דמשום הכי גרסינן במקצת ספרים ולטעמיך כו' כיון דאכלינהו ולא גרסינן כיון דאכלתינהו משום דעיקר מאי דאהדרי' היינו משום אכילה דידיה דלא ישייר כלום אבל משום אכילתה לא איכפת לן דעל כל פנים תשייר והרי כאן פירי פירות כנ"ל:

הא דאמר רב חכמים עשו חזוק לדבריהם כשל תורה תמיה לי אם כן בפירות מאי טעמא תנאו קיים ואין לומר דירושה שכיחא ועבדו בה רבנן חזוק כדרך שאמרו בפרק אף על פי דהא ליתא דאי ירושה שכיחא כל שכן כו'. שלא יזלזלו בשל דבריהם והלכך

ירושה דאיתא באב מדאורייתא ותני בטל אף בשל דבריהם במותר אבל פירות וגופה של קרקע דלא אשכחן דכוותה בשל תורה אף הם לא עשו חזוק בשל דבריהם אבל למאי דאמרינן לעיל עשו חזוק לדבריהם יותר משל תורה לא ניחא לי ואפשר דהוא הדין דהוה מצי לאקשויי ליה הכין אלא דעדיפא מינה אקשי ליה ואידחיא ליה. הרשב"א ז"ל:

דף פד.

וסבר רב תנאו קיים וא"ת ומאי קושיא והא אמרינן התם אמר לך רב אנא דאמרי אפילו לרבי יהודה ע"כ לא קאמר רבי יהודה התם אלא דידעה ומחלה הכא מי ידע דמחיל והכא הא ידע ומחיל ואיכא מאן דאמר הכא נמי לא ידע דמחיל לפי שאינו יודע אם תמות בחייו אם לא והוה ליה כסתם אונאה ולפי זה יצא להם שהלכה כרבן שמעון בן גמליאל וכרב דאמר הלכתא כותיה ולאו משום מתנה על מה שכתוב בתורה אלא משום דלא ידע דמחיל כדקיימא לן התם בסתם אונאה דתנאו בטל כדאמר רבא התם כאן בסתם כאן במפרש. וזה אינו כלום דהכא לאו כמאן דלא ידע דמחיל הוא דהא יודע הוא הזכות שיש לו בנכסיה ומוחל אותו והתם כי אמרינן לא ידע דמחיל היינו מפני שהוא סבור שאין בו אונאה כלל דסבר אנן בדיקנא בזביני אילין ושוו כמה דיהיבנא בהו והוה ליה כסתם מוכרין שאונאתן מחילה בטעות היא כדאיתא בפרק איזהו נשך שאם אין אומר כן מוחלת כתובתה לבעלה הא לא ידעה דמחלה אלא ודאי זה אינו ולא דמי להההיא דאמרינן התם מי יימר (בעיקר) [דקא עקר] דההיא ליתא אלא משום דלא מיכווני ודאי למיעקר דברי תורה ועוד לפי דבריהם למה הוצרכו לומר בכולה שמעתין ירושת הבעל דרבנן וחכמים עשו חזוק לדבריהם אפילו בדבר הרשות נמי תנאו בטל משום דלא ידע דבטיל ולאו משום חזוק דבריהם הוא ויש מי שתירץ בעיקר קושיין דסוגיין כאביי דאמר התם מחוורתא רב דאמר כרבי מאיר ושמואל דאמר כר' יהודה ולא מפליג רב בין ידע דמחיל ללא ידע. ריב"ש ז"ל. וכן תירץ הריטב"א ז"ל דסוגיין כאביי ואפילו במפרש שיש בו אונאה וידע דמחיל אמר רב דתנאי בטל ואף על גב דרבא עביד התם תירוצא אחרינא כאן בסתם כאן במפרש שינויא בעלמא הוא למימר דמההיא מתניתא דפרכינן מינה ליכא הכרחא לומר דרב כרבי מאיר אבל מודה רבא בעיקרא דמלתא דרב דאמר כרבי מאיר ואפילו במפרש שיש בו אונאה פליגי רב ושמואל רב כרבי מאיר ושמואל כרבי יהודה. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן אמר רב הלכה כרבן שמעון בן גמליאל רבינו הגדול ז"ל פסק כרבנן ודחה לדרבן שמעון בן גמליאל משום דקיימא לן תנאי שבממון קיים ורבינו חננאל פסק כרבן

שמעון בן גמליאל ואמר טעמא דאף על גב דקיימא לן כל תנאי שבממון קיים שאני הכא דלא בא לעולם והרי הוא כמי שאמר לא אירש את אבא דלא אמר כלום וסמך על הירושלמי דגרסינן תמן רבי ירמיה בשם רבי הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ולא לענין דבריו הלכה כרבן שמעון בן גמליאל שאמר אם מתה יירשנה (אבל לא) [אלא] לענין דבריו שאמר מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל בתנאי גוף והכא בתנאי ממון אנן קיימין ולמה אמרו תנאי בטל שבסוף זכה בהן ופירשו הרב ז"ל לאחר מיתתה הוא יורשה ואינו יכול לסלק נפשו ממאי דלא אתא לידו והרי הוא כמי שאמר לא אירש את אבא. והא דגרסינן התם בירושלמי אילין דכתבין אין מיתת בלא בני בלא וכו' תהדר לבית אביה תנאי שבממון הוא וקיים איצטריך לן לפרושי דלאו בכתיבת הבעל לאשתו אלא בכתיבת האב לבתו ובמתנה על מנת להחזיר ויש מפרשים דבכתיבת הבעל לאשתו מיירי ולאו מתנה על מה שכתוב בתורה הוא שהרי אינו מתנה שלא יירשנה אלא ירושה ומתנה עם הבעל להחזיר הממון ליורשיה כמי שרוצה למחול זכותו דודאי מצי יהיב ליה במתנה כן פירש רבינו נר"ו כל אלו הדברים לסייע לדברי רבינו חננאל ז"ל. אבל עיקר הדברים כדברי רבינו הגדול רבי' יצחק דכיון דאוקימנא למתני' בגמרא דילן בכותב לה ועודה ארוסה לא דמי לאומר לא אירש את אבא אלא נחלה הבאה לו לאדם ממקום אחר הוא שאדם מתנה עליה שלא יירשנה שכיון שעדיין אינו ראוי ליורשה מצי לסלוקי נפשיה מינה ולא מקרי דבר שלא בא לעולם כדפרישית ושמא ר' ירמיה בשם רב סבירא ליה מתני' בכותב לה משנשאת ובהא מסתבר לן טעמייהו דלא מצי לסלוקי נפשיה ואפילו בקנין דראוי ליפול הוא ועדיין אין לו אבל כיון דאוקימנא למתני' בכותב לה ועודה ארוסה ודאי מצי מסלק נפשיה מירושתה כי היכי דמצי מסלק נפשיה מגופה ומפירי ואף על פי שלא באו לידו ומאי שנא נחלה אלא מפני שהוא מתנה על מה שכתוב בתורה ואנן קי"ל תנאי קיים הלכך ליכא למיסמך אבני מערבא בהא דפליגי אגמרא דילן אבל אפשר דאיכא למיסמך עלייהו בנשואה דלא מהני בה אפילו קנין ומסתבר טעמייהו ומגמרא דילן מוכחא דטעמא דמתניתין ליכא לפרושי בהכי מדאקשינן מאי הלכה כותיה דרבן שמעון בן גמליאל ולאו מטעמיה ואוקימנא דירושת הבעל דרבנן וחכמים עשו חזוק לדבריהם כו' ואי סלקא דעתין איתא להאי טעמא הוה לן למימר ורב סבר ירושת הבעל מדברי סופרים אלא דהכא משום דבסוף הוא זוכה בהן ובהדיא פליגי דהכא אמרינן הלכתא כותיה ולא מטעמיה משום דירושת הבעל דאורייתא והתם אמרינן משום דבסוף זכה בהן והיאך נסמוך על גמרא דידהו דפליגא בהדיא אגמרא דילן. ותימה גדולה הוא היאך עלה על דעת גאון

ז"ל למפסק הלכתא מגמרא דמערבא למילתא דבגמרא דילן פליגי בה ושקלו וטרו בה ואין זה דרך בעלי הוראה ואחרים אמרו דכיון דקיימא לן דכל הפוחת לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה בעילתו בעילת זנות אלמא חכמים עשו חזוק לדבריהם יותר משל תורה וכדאוקימנא לרבי יהודה בפרק אף על פי ה"נ אף על פי שבדבר של ממון בשל תורה תנאו קיים בשל דבריהם עשו חזוק יותר וגם זאת הסברא היא משובשת חדא דירושה היא בפירות וכבר שמעינן ליה לרבי יהודה התם דאמר לא עמדו רבנן ועשו חזוק אלא בכתובה דלכל הנשים יש כתובה ועוד דאנן לאו כרבי יהודה סבירא לן התם דתנאי בטל אלא כרבי מאיר קיימא לן דאמר לעיל דבעילתו בעילת זנות וכדפרישנא התם אבל זו צריך תלמוד שקשה לנו הסוגיא הזו דאקשי וסבר רב תנאי קיים והא איתמר האומר לחברו כו' ומאי קושיא הא אמרינן בפרק הזהב רבא אמר לא קשיא כאן בסתם כאן במפרש ואמרי נמי אנא דאמרי אפילו לרבי יהודה עד כאן לא קאמר רבי יהודה התם אלא דידעה ומחלה אבל הכא מי ידע דמחיל והכא הא ידע ומחיל. ואולי יש מבעלי הסברות שבידנו המשובשות מי שירצה לומר דמתני' נמי כיון דלא ידע אי שכיבא בחייו או לא הוי כמאן דלא ידע דליחול דמי ודמי לסתם אונאה ולפי זה יצא להם לומר שהלכה כרשב"ג וכרב דאמר הלכתא כוותיה ולא מטעמיה דהא בסתם אונאה תנאי בטל. וזה אינו כלום דטעמיה דמאן דאמר באונאה סתם יש לו עליו אונאה לאו משום מתנה על מה שכתוב בתורה הוא אלא אפילו בדבר הרשות כיוצא בתנאי זה בטל הוא דטעמא משום דלא גמר ומחיל הוא דהוה ליה כשאר כל המוכרין סתם שאונאתם מחילה בטעות ולאו שמה מחילה כדאיתא בפרק איזהו נשך [בבא מציעא ס"ז א'] ושמואל סבר כיון דאמר יהיב דעתיה וגמר ומחיל. ואם אומר אתה כן דמתני' לאונאה סתם דמיא דלא ידע דליחול קרית ליה היכי אמרינן דרב סבר ירושת הבעל דרבנן וחכמים עשו חזוק אפילו בדבר הרשות נמי תנאי בטל ומסתברא נמי לאו מלתא היא דהתם סבר אנא בקינא בזביני ולא מטי לי אונאה אבל הכא הא נחית להאי דעתא דאי מית נמי לא יהא יורשה והרי הוא מתנה מתחילה על הדבר ולא דמיא להיא דאמרינן התם מי יימר דעקר דההיא ליתא אלא משום דלא מכווני ודאי למיעקר דבר תורה ואיכא למימר דסוגיין כאביי ולא דייק אלא עיקרא דמלתא דהא דאמרינן התם רבא אמר לא קשיא כאן בסתם כאן במפרש לאו לפרושי פלוגתא דרב ושמואל בסתם ובריית כרב דאי הכי אדרבה קשיא לשמואל וטפי עדיף לאוקמא במפרש ורב כרבי מאיר דלא הויא בריית תיובתא לחד מינייהו מלמימר דבסתם פליגי ובריית אידך תיובתא דשמואל אלא הכי קאמר דקאמרת מחוורתא דרב כרבי מאיר דלרבי יהודה לעולם אין לו עליו אונאה משום האיך בריית לא תקשי הך

ברייתא דאמר כרבי יהודה נמי מחלק בין סתם למפרש ומיהו בפלוגתא דרב ושמואל לא פריש רבא מידי אלא אפשר בסתם ורב כר"מ ואפשר במפרש ואפילו כרבי יהודה וסוגיין מוקי לה במפרש כי היכי דתיקום שמואל כרבי יהודה ולא תהוי ברייתא תיובתיה וכיון דסוגיין עיקר הוא ולא אשכחן בדרב אוקימתא אחריתי לא מוקמי' לה אנן בסברא חדתא הלכך ליתא לדרב ולדרשב"ג ואלמלא דברי רבינו חננאל ז"ל הייתי קורא תגר לכל החולק על אותו פסק שפסק רבינו הגדול בשמועה זו מפני הטעמים שלא נתפרשו בגמרא ואין להם על מה שיסמוכו. וכתב רבינו הגדול ז"ל בהלכותיו אילין דכתבין אין מיתת בלי בני כו' מהדר לבית אביה תנאי ממון הוא ותנאו קיים ונראה דרבי יוסי לא אמרה אלא בכותב לה בכתובתה שהרי כך המנהג לכתוב תנאי ירושה בכתובה ועדיין לא נכנסה לחופה ואינו ראוי ליורשה ולפיכך הוא יכול להתנות עליה שלא יירשנה כדאמרינן בגמרא דילן וכדפסק רבינו הגדול. ע"כ:

אלא בלשון קושיא היכי דמי דאילו רבן שמעון בן גמליאל סבר ירושת הבעל דאורייתא והוה ליה מתנה על מה שכתוב בתורה ולהכי יירשנה ורב סבר ירושת הבעל דרבנן ולהכי לא יירשנה ולא אמרינן חכמים עשו חזוק לדבריהם ורב לא מוקים הלכה כרשב"ג אלא במאי דקאמר מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל והכי הוה ליה למימר הלכה כרשב"ג מטעמיה ולא מהלכתיה דאם מתה יירשנה דהיינו כהלכתו ובין רב ובין רבנן תרווייהו סבירא להו ירושת הבעל דאורייתא והיינו לא מטעמיה דבעלמא כרבנן כגון כתובה ופירות ומזונות תנאו קיים ורב סבר תנאו בטל דחכמים עשו חזוק לדבריהם כשל תורה כטעמא וכהלכתא דהא תרווייהו בירושת הבעל דאורייתא ורב מוסיף הוא על טעמא דרשב"ג דקסבר נמי בדרבנן תנאו בטל אלא תירוצא הוא ואינו לשון קושיא. רש"י במהדורא קמא:

האי כטעמיה וכהלכתיה ורב מוסיף הוא פירות דהא מודה רב לרבן שמעון בן גמליאל בכל הנדון דלפנינו שזה התנה על מה שכתוב בתורה דירושת הבעל דאורייתא והמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל אלא שהוא מוסיף דברים שאפילו בדינין דעלמא מי שמתנה על מה שאמרו חכמים תנאו בטל ודלא כרשב"ג. הריטב"א ז"ל:

אלא הלכה כרשב"ג דאם מתה יירשנה כו'. פי' והשתא לא חשיב תוספת דברים שאף בנדון הזה חולק עליו רב בעיקר הטעם דרשב"ג אמר תנאו בטל מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה ורב אמר שתנאו בטל מפני שהתנה על מה שתקנו חכמים. הריטב"א ז"ל:

ורב סבר ירושת הבעל דרבנן ואיכא למידק למה לי לאורוכי כולי האי הא ודאי דהכי קאמר דרב סבר ירושת הבעל דרבנן כדקאמר בסמוך להדיא ועוד מאי פריך הא ודאי

פשיטא דמצי לדחויי בקל ורב לטעמיה דר"י קאמר וליה לא סבירא ליה ועוד ק"ק אמאי לא פרכינן הכי לעיל עלה דאוקימתא קמייתא דאמרינן נמי דרב סבר ירושת הבעל דרבנן ואיברא דלעיל עדיפא מינה קא פריך ומיהו מ"מ דחיקא לשנויי הכי ונראה דהכי קא פריך ורב סבר ירושת הבעל דרבנן פירוש כיון דרב סתים לישני' כולי האי דלא קאמר אלא הלכה כרשב"ג ולא מטעמיה ופירש היינו הלכה כרבן שמעון בן גמליאל דאם מתה יירשנה ולא מטעמיה דרשב"ג אמר תנאו בטל מפני שהתנה על מה שתקנו חכמים אי לאו דמפרש להדיא בדוכתא אחריתי דירושת הבעל דרבנן לא הוה ליה לסתומי לישני' כולי האי אבל עלה דאוקמתא דלעיל לא קשיא ולא מידי דעיקר מילתיה דקאמר הלכה כרשב"ג ולא מטעמיה פירושו היינו הלכה כרשב"ג דאמר אם מתה יירשנה ולא מטעמיה דאילו לרשב"ג מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל ורב סבר תנאו קיים ומשום דקשיא לן אמרו יירשנה אמרינן דסבירא ליה ירושת הבעל דרבנן ומיהו עיקר מילתיה לאו בהכי איירי אבל בהך אוקמתא דעיקר מילתיה בהכי איירי קשיא היכן מצינו דרב סבר הכין להדיא עד דסתים הכא לישניה וסמיך אמאי דקאמר בדוכתא אחריתי ומשמע ליה דהא דקאמר לעיל בסמוך ורב סבר ירושת הבעל דרבנן וחכמים עשו חזוק כו' דהיינו פירושו דרב סבר הכין להדיא בדוכתא אחריתי משום האי קושיא דאקשינן דסתים הכא רב לישניה כולי האי ולהכי פריך ורב סבר ירושת הבעל דרבנן פירוש מי אמר הכי להדיא בדוכתא אחריתי והא תנן ר' יוחנן בן ברוקא כו' ואמר רב כו' כדתניא כו' הא קמן דמפרש מילתיה דרבי יוחנן בן ברוקא ומסתייע נמי מילתיה מדתניא המוכר קברו אלמא דסבירא ליה הכי ואפי' דלטעמיה קאמר ולא סבירא ליה הכין מכל מקום קשיא דאהיי סמיך למסתם את לישניה כולי האי ואדרבה הוה ליה לפרושי הכא להדיא למילתיה כי היכי דנדע דהתם לטעמיה דרבי יוחנן בן ברוקא קאמר וליה לא סבירא ליה ומשני רב לטעמיה דרבי יוחנן בן ברוקא כו' פירוש דמדקאמר רב לעולם קסבר ירושת הבעל דאורייתא כו' אלמא משמע דלטעמיה דר' יוחנן בן ברוקא קאמר וליה לא סבירא ליה והא דקאמר לעיל ורב סבר ירושת הבעל דרבנן וחכמים עשו חזוק כו' מהכא שמעינן לה ולאו דסבירא ליה הכין להדיא בשום דוכתא כנ"ל:

הכי גרסינן וכן גרסת רש"י וכן הוא בנוסחאות המדוייקות היורש את אשתו יחזיר ביובל לבני משפחה איכא דקשה ליה על גרסא זו דא"כ למאי דפרישנא טעמא בסמוך דמשום פגם משפחה אמור רבנן דלשקול דמי וליהדר מאי איריא ביובל אפילו בשאר שני שבוע נמי אית ליה לאהדורי וכההיא דמוכר קברו ודרך קברו דמייתינן לה עלה דהאי ולפיכך יש מרבותינו דמחקי לה ולא גרסי ביובל וליתא דאי שלא ביובל הוא מחזיר ומפני

התקנה למה הוצרך רב לומר דקסבר ירושת הבעל דאורייתא דאפילו סבר ירושת הבעל דרבנן יש לנו לומר דאמור רבנן דליהדר משום פגם משפחה (דוקא) אלא ודאי ביובל גרסינן ולכך הוצרך לומר ירושת הבעל דאורייתא דאי דרבנן היא כיון שהוא יובל בלא דמים יש לו להחזיר והא דקשיא ליה למה אינו מחזיר בשאר שנים דלגבי הפקעת זכות הבעל שלא ירד בה אלא בתורת ירושה לא חשו לפגם משפחה אלא ביובל לבד לפי שכל הקרקעות חוזרות לבעליהם מה שאין כן בלוקח דעלמא דלא הוה ליה למזבן מידי דאיכא פגם משפחה ולפיכך הפקיעו חכמים זכותו שיטול דמיו ויחזיר לעולם משום פגם משפחה כנ"ל. הריטב"א ז"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא הכי גרסינן היורש את אשתו יחזיר לבני משפחה וינכה כו' קא סלקא דעתיה דביובל נמי מיירי ובבכורות תנינן ליה ואיירי ני בבכורות מכירות ומתנות חוזרות ביובל ואמרינן התם תשובו איש אל אחוזתו ואל לרבות את המתנות אמאי יחזיר ביובל דירושות אינן חוזרות ביובל ואי דרבנן הוא דמדאורייתא אין הבעל יורש את אשתו ואהכי חוזרות ביובל דלא עדיפא ממתנה דחוזרת וחכמים לא העמידו דבריהם כנגד דברי תורה דמים מאי עבידתייהו כלומר אמאי קאמר וינכה לו מן הדמים דמשמע דשקיל בעל מן היורשין דמי ירושת אשתו אלא שפיחת לה מן הדמים דכיון דמדרבנן היא חוזרת אפילו בלא דמים במכירה או מתנה וכגן דהורישתו אשתו בית הקברות ולא ביובל מיירי ומשום פגם משפחה דגנאי הוא להם לבני משפחה שיהיו אחרים נקברים עם בני משפחתו בבית הקברות שלהם דמי קבר אשתו צריך לנכות להם מן הדמים דעליה דידיה רמיא קבורתה ומנא תימרא דחיישינן לפגם משפחה כדתניא המוכר קברו לאחרים ומת קוברין לו בעל כרחו דלוקח משום פגם משפחה שיהא אחר נקבר בבית הקברות שלהן אלמא רב אית ליה ירושת בעל דאורייתא ע"כ:

לטעמיה דר' יוחנן קאמר וליה לא סבירא ליה איכא דקשיא ליה ולימא מאי יחזיר לבני משפחה קודם היובל משום פגמן ולעולם ירושת הבעל דרבנן. ולאו קושיא היא כלל דאם כן מאי ינכה מן הדמים הרי צריך להחזיר ביובל ומהו שוה לו עד היובל שיחזרו לו דמיו הרי אינו יכול לקבור בו מתו ולא שום דבר ואמאי יחזרו לו דמי כל השדה הרי אינה שלו. הרמב"ן ז"ל:

וריב"ש ז"ל כתב וז"ל ואם תאמר ולימא מאי יחזיר כו'. הא לא קשיא דעל כרחין האי יחזיר ביובל קאמר דהא בבכורות תנן לה וקאי אירישא דקתני אלו שאין חוזרין ביובל ואי ירושת הבעל דרבנן ביובל ליכא דמים דמדינא בעי למהדר אבל אי אמרינן דירושת הבעל דאורייתא קתני יחזיר ביובל בדמים משום פגם משפחה ואף על גב דהשתא מקמי

יובל נמי בעי מהדר בדמים משום פגם משפחה קתני יחזיר ביובל לאשמועינן דאפילו ביובל דוקא בדמים ומשום פגם משפחה אבל מדינא לא דירושת הבעל דאורייתא. ויש תירוצים אחרים. וזה הנכון ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל יש להקשות דבשלמא אי ירושת הבעל דאורייתא היינו דאיכא דמים דהא מדינא מצי קבר ביה אלא אי ירושת הבעל דרבנן ולא מצי קבר ביה וחוזר הוא ביובל דמים מאי עבידתייהו דהא אין לו דמים דמה לו בין בהחזרה דהשתא להחזרה דביובל והראב"ד כתב דלרבותא נקט הכי לומר דאף לכשתמצא לומר ירושה דאורייתא מחזיר לבני משפחה משום פגם משפחה. ע"כ:

מתני' מי שמת והניח אשה ובעל חוב כו'. והיה לו מלוה או פקדון וכו' כלומר שלא היו ברשות היתומים שאם היו ברשותן בשעת מיתה הא קי"ל דמטלטלי לא משתעבדי לכתובה ולא לבע"ח אבל היכא דלא תפיסי בהו כגון הכא דאית ליה פקדון או מלוה ביד אחר פליגי ר"ט ור' עקיבא. ינתנו לכושל מפרש בגמרא לכושל שבראיה ובברייתא תאני לכושל והוא כשול וענין אחד הוא על הבעל חוב והוא כשול שהוציא ממונו מתחת ידו והלוהו והוא נראה לכל שהוא מפסיד יותר מן האשה שלא הוציאה בנישואיה לבעל כלום בשכתב לה הבעל כתובה וכ"ש שהוא כשול יותר מן היורשין הלכך ינתנו לפריעת חוב ורבי עקיבא סבר מה לנו לרחם על הבעל חוב דהא שמא לא הוציא כלום דדילמא אביהן פרעו דהא תלמוד שאין אנו מאמינין אותו שהרי אנו מצריכים אותו שבועה שלא נפרע מן החוב כלום וכמו כן האשה אבל יורשיו נוטלין מה של אביהן ביד אחרים בלא שבועה הלכך כל זה המלוה והפקדון אף על פי שאינם ביד היורשין כאילו איתא ברשותן חשבינן לה וכיון דמטלטלין נינהו ומטלטלי לבעל חוב לא משתעבדי מפסדי בעל חוב ובעל הכתובה. רבי' יהונתן ז"ל:

וז"ל של ריב"ש רבי טרפון כו'. רבי טרפון אומר ינתנו לכושל שבהן בגמרא פליגי אמוראי איכא מאן דאמר לכושל שבראיה ואיכא מאן דאמר לכתובת האשה משום חינא ופירוש כושל שבראיה רש"י פירש מי ששטרו מאוחר ובירושלמי מפרש מלוה בשטר ומלוה בעדים ינתנו למלוה בעדים וטעמא דינתן למי שהוא מאוחר או למלוה בעדים מפני שאלו אם לא יתנו להם יפסידו ומיהו על כרחין משמע דהני מילי בדאיכא משועבדים דאפשר למלוה בשטר או למלוה מוקדם לגבות מהם דאי לא אף אינהו כושלים הוי וכי אלו מפני שיפה כחן יפסידו אלא ודאי חולקין בשוה שאין דין קדימה במטלטלין. ותימא למה חשו חכמים לפסידא דהני ולא חשו לפסידא של לקוחות שהמוקדם יטרוף מהם ואפשר שכיון שהמעות האלו בפני בית דין ויש להן לחלקן אין להם להשגיח אלא על

אלו שלפניהם דהיינו בעלי חובות וכתובה ויש להם ליתנם למי שאם לא יתנו לו יפסיד ואם יתנו לאחר הנה בית דין מפסידים לזה בידים אבל ללקוחות אין ב"ד מפסידין אלא גרמא בעלמא הוא ואפשר דלמאן דאמר לכתובת אשה משום חינא אפי' היכא דליכא נכסים אחרים לדידה יהבינן לה משום דאיהי כושלת בגופה לדידה יהבינן לה אף על גב דהנך מפסידין ופלוגתייהו לא משכחת אלא במטלטלי והיינו דנקט מלוה או פקדון ביד אחרים אבל במקרקעי אפילו הם מפקדי ביד אחר ליכא למימר הכי חדא דקרקע כל היכא דאיתיה ברשותיה דמריה איתיה וברשותייהו דיורשין קאי ועוד אם אין שם אלא קרקע אחד היאך ינתן למאוחר או למלוה בעדים שאם כן מלוה בשטר ומלוה מוקדם יפסידו שהרי הלקוחות אומרים לאלו הנחנו לך מקום לגבות ממנו ואף לרבי יוחנן דיהיב לכושל בגופו ולא חייש לפסידא דהני דוקא במטלטלי משום דלא חל שעבודא עליהן כיון שמת אבל בקרקע דמשועבד דאי אפילו לאחר מיתה הקודם בהם זכה ולמלוה בשטר מוקדם יהבינן להו וזה פשוטו. עכ"ל ריב"ש ז"ל:

וכן כתב הרא"ה ז"ל דליתיה להאי דינא אלא למטלטלים אבל בקרקע לא דהשתא תרוייהו שוו להו דאי לא גבי מיניה מלוה בשטר או מוקדם לא גבי נמי ממשעבדי דאמרי ליה הנחנו לך מקום לגבות ממנו. ומטלטלי היכא דכתב ליה אגב נראה שהן כקרקע והא אמרן דבקרקע ליתיה להאי דינא ע"כ. ואם תאמר היה לו פקדון או מלוה ביד אחרים היאך ינתנו לכתובה בשלמא לבעל חוב הרי נשתעבדו לו מחיים וכל שלא באו ליד היורשין לאו מטלטלי דיתמי נינהו אלא לכתובה דאפילו מחיים מטלטלי לא משתעבדי לכתובה האיך ינתנו לה וכי מי עדיפי מטלטלין אלו שלא באו לרשות יורשין משאם היו ברשות בעל עצמו שלא היתה גובה מן המטלטלין ויש לומר דסבירא ליה לרבי טרפון כרבי מאיר דמטלטלי משתעבדי לכתובה ואם תאמר אכתי מלוה היאך תנתן לכתובה והיאך מוציאין מזה ונותנין לו מדרבי נתן והא לא אשכחן תנא דמחמיר תרי חומרי בכתובה כדאיתא פרק האשה שנפלו ויש לומר דאין מוציאין מן המלוה בעל כרחו אלא אם כן בא לפרוע נותנין לה. אבל הרי"ף ז"ל כתב שמוציאין ממנו מדרבי נתן ויש לומר לפי דבריו שאף על פי שלא נשתעבדו לה מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לא לבעל חוב ולא לאשה לכתובתה היכא דלאו ברשותיה מנחי סבירא ליה לר' טרפון דמוציאין מיד המלוה או מיד מי שהפקדון אצלו ונותנין לבעל חוב ולכתובה שנתחייב בהן המת מחיים עד כאן ואם תאמר אכתי כתובה ובעל חוב היכי גבו ממלוה והא קיימא לן דמלוה ראויה היא ואין בעל חוב וכתובה נוטלין בראוי כבמוחזק תירצו בתוספות שלא אמרו מלוה ראויה אלא לגבי בכור ואינו נכון ויש מתרצין דהני תנאי סברי כרבי

דאמר דמלוה מוחזקת היא ובפירוש איתא התם דרבי עקיבא סבירא ליה הכי ומיהו לפי מה שכתבתי שאינו משום שעבוד אין זו קושיא. ריב"ש ז"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא ינתנו לכושל וכו' והיינו בעל חוב דלאו אורחייהו דאינשי לאוזופי עד דתהוי להו בית ומסתמא קדמה כתובת אשה לבעל חוב ואשה יפה כחה שיכולה היא לחזור על הלקוחות ובעל חוב אינו יכול לחזור עליהם לפי שקדם שעבודה של אשה לשעבודו הלכך ינתנו לבעל חוב והוא הדין אם קדם בעל חוב לכתובת אשה שנותנין לה אותו פקדון או מלוה ע"כ:

אין מרחמין בדין כו'. הא כתבינן לעיל מה שכתב הר' יהונתן הכהן בזה. וזה לשון רש"י במהדורא קמא שכולן אשה ובעל חוב אפי' באין ליפרע מן הנכסין צריכין שבועה דהבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה משום דמצו טענו יתמי אילו הוה אבא קיים הוה טעין פרעתיך דאמרינן בשבועות אמר ליה לוה למלוה פרעתיך ואשתבע לי דלא פרעתיך משביעין ליה והוינן התם מה בין זה לפוגם שטרו ומשני פוגם שטרו אם לאו דטעין ליה אשתבע לי על שאר טענינן ליה אבל הכא אי לא טעין לא טענינן ליה אלא אמרינן ליה זיל שלים ואילו אמרי ינתנו לכושל שבהם כ"ש דאין נפרעין מן הנפקד או ממלוה אלא בשבועה אבל יורשין נוטלין מה של אביהם ביד אחרים בלא שבועה הלכך הוה להו מוחזקין במלוה יותר מאחר ע"כ:

וז"ל הריטב"א שכולן צריכין שבועה פרש"י שכולן צריכין שבועה וכל זמן שלא נשבעו אין להם רשות בהן ואין אנו יודעין אם יש להם עליו כלום והלכך כשמת הלוה זכו בהן היורשין וברשותם הם עכ"ל. ונראה לפי זה שאלו פטרום משבועה בחייו הרי אנו יודעין שיש להם עליו כלום ויתנו לכושל שבהם אבל בירושלמי אמרו הגע עצמך שפטרן משבועה זו תורה וזו אינה תורה כלומר דלא בשבועה מכל מקום תליא מילתא אלא בדין גובייא שכולם מחוסרין גובייא וראויין לשבועה כל היכא שלא פטרם ממנה והיורשין אינם מחוסרין גובייא כל היכא דאיתיה לממונא ברשותייהו קאי והכי מוכח לקמן בגמרא דעבדינן צריכותא למאי דקתני תרתי מלוה ופקדון דאי כתב פקדון ה"א דוקא בפקדון אמר רבי עקיבא אבל לא במלוה והא אמאי תיסק אדעתין דהא במלוה נמי כולן צריכין שבועה ואין היורשין צריכין שבועה אלא ודאי הכי פירושא דהא דפקדון כיון דהוי בעין הוה אמינא שעומד בחזקת יתומים אבל מלוה שנתנה להוצאה אינה עומדת בחזקת יתומים יותר מחזקת בעל חוב וכתובת אשה קא משמע לן ע"כ. ולפי שיטתו של רש"י שפיר נקט נמי ברישא ינתנו ליורשיו ולא מהני תפיסה ע"כ דכיון דהוו להו ברשות היתומים כשמת האב הלכך אפילו תפסו נמי לא מהניא תפיסה שכבר זכו היורשין ולכך

נקט ר' עקיבא ינתנו ליורשין ולא תני הרי הן של יורשין כנ"ל:
וז"ל תלמידי רבינו יונה שכולן צריכין שבועה בין כתובה בין בעל חוב אינן יכולין ליפרע אחר מיתת המלוה אלא בשבועה ולא מבעיא כשאין שטר למלוה אלא אפילו יש שטר למלוה ואפילו יהיה בשטר נאמנות שהלוה האמין אותו על עצמו אפילו הכי אינו יכול ליפרע מן היורשין אלא בשבועה דחיישינן להתפסת צררי כדאמרינן לקמן בהאי פרקין ומאי דאמרינן בכולי תלמודא כלל גדול אמרו בדין הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה לא מצינו אותו בפירוש לא במשנה ולא בברייתא אלא מתוך המשנה זו למדו אותו שהרי שנינו דכולן צריכין שבועה קודם שיפרע מן היתומים ע"כ:
כל הקודם בהן זכה דכיון דתפס לא מפקינן ליה מיניה ואם קדמו היורשין זכו ואין מוציאין מידם דמטלטלי דיתמי לבעל חוב לא משתעבדי והכי נמי לכתובת אשה קדם אחד מהן האשה או המלוה זכה הוא דר' טרפון אית ליה דתפיסה דלאחר מיתה מהניא זכתה כלומר תפסה וב"ח או שתפס ב"ח. לכושל שבהן כיורש ובעל חוב ואי זכה בעל חוב יתר הוו להו נמי תרי יורשין ואשה אית לה ריעותא טפי מיורש. רש"י במהדורא קמא:
וז"ל הר' יהונתן הכהן ז"ל לכושל שבהן דהיינו הבעל חוב יותר כשול מן היורשין אי נמי בעלת הכתובה היא יותר כשולה מן היורשין שהיא צריכה חן לינשא לאיש והיא נפגמה תחתיו ועוד שעבדה אותו כל ימי חייו והיתה סומכת על כתובה זו ע"כ. פי' קשיא להו דברישא קרינן כושל לכושל שבראיה ולמר לכתובת אשה והכא בסיפא אי זכתה אשה הרי אין כאן כושל למר ואי זכה המאוחר אין כאן כושל לכך תירצו דהכי נמי נקרא כושל לגבי יורשין בין בעל חוב בין אשה:
וכתב הרשב"א לקמן בגמרא וז"ל ר' יוסי בר חנינא אמר לכושל שבראיה דהיינו בעל חוב ואשה קרינא ליה לבעל חוב כושל טפי מאשה אבל ודאי כי ליכא אשה לדידיה יהבינן דאף הוא כושל יותר מן היורשין וכדתנן זכה בעל חוב יתר על חובו רבי טרפון אומר ינתנו לכושל שבהן ע"כ:
גמרא למה לי למתני מלוה הקדים לשיולי עלה דמלוה משום דאיהו בתראה והיא המיותרת וקאמר תו למה ליה למתני פקדון כלומר אם תמצא לומר דאי מחודשת יותר אם כן למה לי למתני פקדון. וז"ל רש"י במהדורא קמא למה ליה למתנא כו' לשמעינן פקדון וה"ה למלוה ע"כ:
דאי תנא מלוה כו' ולא קצר ואמר תנא מלוה להודיעך כחו דר"ע ותנא פקדון להודיעך כחו דר' טרפון משום דאי הכי הוה ליה לאשמועינן כח ורבותא טפי לר' עקיבא דאפילו

תפסו ממש לאחר מיתה לא מהניא לרבי עקיבא אלא צריכותא בעלמא בעי למנקט דאצטריכו תרוייהו מלוה ופקדון כנ"ל:

לכושל שבראיה פרש"י אותו שהוא מאוחר כו'. והריא"ף פירש דכושל זה הוא בעל חוב ומה שאמרו כושל שבראיה רוצה לומר שאינו יכול לגבות חובו אלא בראיה ועוד שהוא נותן מעות והאחרים לא נתנו ומ"מ נראה למורי הרב נר"ו שאם הם שני בעלי חובות או בעל חוב וכתובה המאוחר קודם שהוא כושל יותר דעד כאן לא פליגי ר' יוסי ור' יוחנן אלא כששניהם מוקדמין אבל היכא דהאחד מאוחר דברי הכל גובין מן המאוחר ויש סיוע לזה מן הירושלמי דגרסינן התם מאן כושל בעל חוב מלוה בשטר ומלוה על פה מלוה על פה קודמת וצריך עיון למה לא הביא הריי"ף בהלכותיו דברי ר' יוחנן דהוא בתרא טפי מרבי יוסי בר חנינא ונראה שסמך על מאי דאמרינן אי ליכא אלא חד ארעא לבעל חוב יהבינן ולא לאיתתא יהבינן וזהו אליבא דר' יוסי ושואלין על זה כיון דקיימא לן דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לכתובה היכי סבירא ליה לר' טרפון דינתנו לבעל חוב ויש לומר דהכא במלוה או פקדון דישנן ביד אחרים לא דייניגן להו מטלטלי דיתמי אלא מטלטלי דידיה נינהו ויהבינהו לבעל חוב ואפילו לקח הדין במלוה ובפקדון ולא אמר והניח מטלטלי דאלו במטלטלי שהניח ברשותו דברי הכל ינתנו ליורשין דמטלטלי דיתמי מדין דתלמוד לא משתעבדי לא לבעל חוב ולא לבעל כתובה. תלמידי הר"ר יונה:

וכתב ריב"ש ז"ל הריא"ף פסק כמאן דאמר לכושל שבראיה דהיינו בעל חוב וקשה דהא לא קיימא לן כחד מנייהו אלא כר' עקיבא דאמר ינתנו ליורשיו יש מי שאומר שכתבה הריא"ף משום דנפקא מיניה לגר דלית ליה יורשין ויש מי שאומר דהא לא אפשר דגר כיון דלית ליה יורשין ולא נשתעבדו מטלטלי לאחר מיתה זכה הלה במה שבידו אבל נראה שדעת הרב דהיכא דאיתנהו ברשות אחרים קיימא לן כר' טרפון דמשתעבדי לבעל חוב מדשקלו וטרו אליביה ר' יוסי ורבי חנינא והיכא דליתנהו ברשות אחרים אף על גב דצבורין ברשות הרבים קיימא לן כרבי עקיבא דברשות יורשין קיימי ולא מהני בהו תפיסה דאחר מיתה וצריך עיון ונראה לי שכתבו הרב ז"ל משום דנפקא מיניה לקרקע היכא ששניהם יוצאים בשם אחד דאמרינן לקמן לבעל חוב יהבינן לאשה לא יהבינן דיותר משהאיש רוצה לישא כו' כי הרב מפרש דכושל שבראיה הוא בעל חוב לעולם לפי שאינו גובה אלא בראיה כמו שמפורש בהלכות ע"כ:

הכי גרסי' ברש"י והוא כשר ופירש ז"ל והדבר כשר והגון לעשות כן ע"כ. וכן כתב במהדורא קמא וז"ל הכי גרסינן ר' בנימין אומר לכושל והוא כשר כלומר לכושל לבעל חוב יהבינן וכן כשר וכמו וכשר הדבר לפני המלך ע"כ. ור' יהונתן הכהן גריס והוא

כשול וכדכתבינן לעיל במתניתין ולגירסת רש"י איכא למידק אמאי קאמר ר' בנימין והוא כשר טפי מחבריה רבי אלעזר ויש לומר דלר' בנימין ניחא דנקט ינתנו לכושל דהיינו טעמא דמילתיה דמשום דהויא כושל דהיינו שטרו מאוחר הדבר כשר לעשות כן ולהכי נקט והוא כשר אבל לרבי אלעזר דהיינו אשה ומשום הכי יהבינן לה משום חינא הרי אין טעם הדבר משום דהויא כושל ואמאי קאמר ר' טרפון ינתנו לכושל ונראה דאפילו לרבי אלעזר אין טעם הדבר דיהבינן לאשה משום חינא בלחוד אלא דהויא נמי כושלת שאין דרכה של אשה לחזור אחר נכסי המת ולבקש היכן יש לו קרקע ומה דאיכא טפי באשה מבבעל חוב דהיינו טעמא דחינא קא פריש ר' אלעזר ועוד משום תרי טעמי הוא דיהבינן לאשה חדא דמקריא כושל לפי שאין דרכה לחזור ועוד משום חינא והכין דייק רש"י בלישניה דוק ותשכח. אבל לר' בנימין משום טעמא דכושל בלחוד יהבינן ליה למי ששטרו מאוחר ולהכי נקט והוא כשר וניחא לשיטתא דא הא דקשיא להו לתוספות דהכא יפה כח האשה מכח בעל חוב משום חינא ולענין זבורית תנן בהנזקין דבעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזבורית וגרעו כחה מב"ח משום דיותר ממה שהאיש רוצה לישא אשה האשה רוצית להנשא ולא חשו משום חינא ולמאי דכתיבנא דהכא לא ייפו כחה משום חינא בלחוד ניחא ולפי מאי דפירש רש"י משום חינא שימצאו האנשים חן בעיני הנשים יכילנא לפרושי דמשום תרי טעמי קאמר דלאשה יהבינן לה דתרוייהו טעמי שייכי בהדי הדדי טעמא דכושל וטעמא דחינא דמשום הכי ממנעי ולא מתנסבי אבל אם נפרש כפירוש רבינו חננאל דמשום חינא היינו שימצאו הנשים חן בעיני האנשים ויהיו להן קופצים ע"כ משום האי טעמא בלחוד הוא דהויא דהא לא שייכא בטעמא דכושל כלל כנ"ל. ומיהו תלמידי הרשב"א כתבו וזה לשונם משום חינא פירש רש"י כשרואות שהן קודמות לבעל חוב ימצאו האנשים חן בעיניהן כו'. ותימא האי דאם כן אמאי קרויה כושל ואי משום דאין דרכה לחזר אחר נכסי המת כמו שפירש הוא בעצמו ליתא דלא מקרי כושל אלא כשאינה גובה מן הדין ונכון פירש רבינו חננאל משום חינא שתהיה לה חן בעיני האנשים כשיראו שתגבה כתובתה בקל ואינה מתבזה לטרוח בתביעתה יקפצו עליה בני אדם יותר בקל ע"כ:

וכתב הרא"ש ואל תתמה דהכא ייפו כח האשה מכח בע"ח משום חינא ולענין בע"ח בבינונית דאין לדמות תקנת חכמים זו לזו כמו שמצינו לענין משקה בית מטבחיא שהקילו חכמים כדי שלא להרבות טומאה בעזרה וכמה מעלות טומאה הוסיפו לגזור בעזרה וטעמא משום דהכא מלתא דלא שכיחא הוא ולא גזרו משום נעילת דלת ע"כ. וריב"ש ז"ל תירץ חכמים תקנו לפי מה שראו שהיו הנשים מקפידות ע"כ:

ורבי עקיבא מה אריא מותר כולהו נמי דיורשין הוו דכל אימת דלא אשתכח אשה ובעל חוב הוו להו פירות תלושין בחזקת יורשין מהאי שעתא דמת אבוהון ואמאי קאמרת ר' עקיבא המותר לחוד ינתן ליורשין ומשני אין הכי נמי דלר' עקיבא כולהו דיורשין הוו. רש"י במהדורא קמא:

וכן פירש הר"י מטראני וזה לשונו ומקשה ורבי עקיבא מאי אריא מותר כולהו נמי דיורשין הוו פירוש כיון דאמר ר' עקיבא דנכסי בחזקת יורשין קיימי כל מה שתפסו שלא כדין תפסו דכל היכא דקיימי דיורשין הוו ואמאי לא פליג אלא במותר בלחוד ומהדר אין הכי נמי ואיידי דאמר ר' טרפון מותר אמר איהו נמי מותר פי' במאי דאמר ר' טרפון ענה ר' עקיבא אבל לדידיה לא שני ליה בין מותר לכל מה שגבו ע"כ. ואם תשאל מנא לי דר' עקיבא אמותר בלחוד פליג עד דמקשה מאי אריא מותר כו' ודילמא אמאי דקתני נמי לעיל מיניה כל הקודם זכה פליג וסבירא ליה דמוצאין מינייהו וינתנו ליורשין ולא תיקשי ולא מידי. תשובתך מדקתני אין מרחמין בדין משמע דאמאי דקתני רבי טרפון ינתנו לכושל שבהן פליג ולא במאי שמזכה להו מדין קדימה. ואין להקשות לשיטת רש"י ז"ל דסבירא ליה דכל היכא דפטרום משבועה מודה רבי עקיבא דלא זכו בהן יורשין אם כן מאי פריך דילמא בהכי מיירי ולהכי דוקא מותר ולא במאי דתפס. דהא ודאי ליתא דהא עלה דמותר נמי קא יהיב טעמא שכולם צריכין שבועה כו' ומהאי טעמא אפילו כולהו נמי ואי מיירי בפטרום משבועה מודה רבי עקיבא דאפילו מותר ינתן לכושל וכמו שכתב הריטב"א לשיטת רש"י ואי הוה מפרשין דמהאי טעמא דקאמר ר' עקיבא שכולן צריכין שבועה כו' לא קאמרינן משום הכי דזכי בהן היורשין משעת מיתה אלא הכי קאמר דיש יפוי כחליורשין בהכי טפי מהאשה ובעל חוב הלכך מצינן למימר דדוקא במותר קאמר רבי עקיבא אבל תפיסה מהניא אלא תלמודא לא סבירא ליה הכין ואפשר דעלה דהך שקלא וטריא בעי אידך מריה דתלמודא ורבי עקיבא תפיסה לא מהניא כלל פירוש אפילו תפיסה מחיים ותרי שואלין נינהו והכי קאמר בשלמא לדידי כל תפיסה מהניא אלא לדידך מאי קאמרת דאפילו תפיסה מחיים לא מהניא.

והרשב"א ז"ל כתב וזה לשונו ור"ע מאי אריא כו'. אין הכי נמי כו' ור' עקיבא לא מהניא תפיסה כלל אף על גב דמעיקרא אקשינן מאי אריא מותר דמשמע דפשיטא ליה דלא מהניא תפיסה והדר אהדרינן ואקשינן ולרבי עקיבא תפיסה לא מהניא כלל נראה לי דלאו קושיא עיקרית היא אלא פירושא בעלמא ושיטת התלמוד הוא כך לברר דבריו לפעמים בדרך קושיא ותירוץ והוא מדרכי התלמוד והכי קאמר הא דאמר רבי עקיבא

מותר לאו דוקא אלא הוא הדין לכולהו ולא תיקשי לך אמאי לא מהניא ליה תפיסה דתפיסה דלאחר מיתה לאו כלום הוא כנ"ל. עד כאן לשון הרשב"א ז"ל:

דף פד:

ורבי עקיבא תפיסה לא מהניא כלל בתמיה כלומר כיון דתפיסת בעל חוב או אשה אמאי מפקינן מינייהו אמר רבא אמר רב נחמן מודה ר' עקיבא דתפיסה מהניא היכא דתפסי מחיים דאב וכי אמר במתניתין דלא מהניא כגון שתפס לאחר מיתה הכי הוי גמירא לה רב נחמן מרבו. רש"י ז"ל במהדורא קמא עד כאן. ובמהדורא בתרא כתב וז"ל ור' עקיבא תפיסא לא מהניא כלל. לשון שאלה הוא זה אמר רב נחמן מהניא היכא דתפס מחיים של מת והכי גמר לה רב נחמן מרביה. ע"כ. פירוש לפירושו כיון דלא דחיקא ליה שום קושיא למימר הכין מנלן דכי תפס מחיים מהניא ותו מאי האי לישנא דקאמר והוא שתפס מחיים לא הוה ליה למימר אלא היכא שתפס מחיים מהני מאי והוא דתפס דקאמר ומתרץ רש"י דהכי גמר לה מרביה פירוש בהאי לישנא גופיה וחייב אדם לומר כלשון רבו כנ"ל. ולפיכך לא תקשי הא דאמר רבא גופיה בריש פרק אלמנה ניזונית דלכתובה לא מהניא תפיסה מחיים קאמר כמו שמפרש לקמן בעל הלכות גדולות דאיכא למימר דהכא בבעל חוב דווקא קאמר דמהניא ולא כתובה. ורבינו תם ז"ל פירש דלשון קושיא היא והתנן בפירקין דלעיל גבי שומרת יבם קדמה היא זכתה אף על גב דמטלטלי לא משתעבדי מהניא תפיסה התם מי נימא דההיא דלא כר' עקיבא אמר רבא אמר רב נחמן והוא שתפס מחיים וההיא דהתם כשתפסה מחיים ותימא דהא לעיל פירש רבינו תם גבי ר"מ דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה דיבם במקום בעל קאי ולכל דבר חשוב כבעל ועוד היכי משמע ההיא דלעיל בחיי הבעל טפי ממיתה דהכא ובשתיהן יש לשון אחד כל הקודם בהן זכה. ויש ליישב פירוש רבינו תם דהכי קאמר מחיים דבעל מהניא תפיסה לר' עקיבא ומתני' דלעיל גבי יבם הוי כתפיסה בחיי הבעל הלכך קדמה היא זכתה. ואכתי קשיא לר"י ז"ל על פירוש זה מדאמרינן לקמן בריש פרק אלמנה נזונית אלמנה שתפסה מטלטלי למזונותיה מה שתפסה תפסה אמר רבינא לא אמרן אלא למזונותיה אבל לכתובה מפקינן מינה ומשמיה דרבא מסיק רבי יעקב הכי התם ואיהו הוא דאמר הכא דתפיסה מחיים מועלת ולקמן בתפיסה דמחיים היא דאי בתפיסה דלאחר מיתה היכי בעי מר בר רב אשי למימר התם דאפילו למזונותיה מועלת תפיסה דלאחר מיתה כו'. ריב"ש ז"ל.ואין לך לומר דאין הכי נמי דמר בר רב אשי סבירא ליה הכין ואנן לא קיימא לן כוותיה ליתא דרבינו חננאל פסק לקמן כמר בר רב אשי קיימא לן דבין לכתובה

בין למזונות מה שתפסה תפסה דבכוליה תלמודא קיימא לן כמר בר רב אשי כו' וכמו שכתבו בתוספות.

וזה לשונו של הריטב"א רבינו תם פירש שהוא לשון קושיא ומשום דקשיא לן הא דתנן בפרק האשה גבי שומרת יבם דאפילו לרבנן כל הקודם בהן זכה ואם קדמה האשה זכתה דאלמא תפיסה מהניא ומהאי מקשינן ופרקינן דמוקמינן למתניתין בשתפסה מחיים ואף על גב שלשון המשנה שבפרק האשה ושבפרק זה שוים הם שבקינהו למתניתין דאינהו דחקי ומפרשי נפשייהו דכאן מחיים כאן לאחר מיתה אי נמי דלגבי שומרת יבם כיון דאגידא ביה נתנה כתובתה לגבות מחיים דיבם והרי הוא כאלו תפסה מחיים דבעל. ואין לשון הגמרא נוח לפירוש זה דאי קשיא ליה מתניתא אהדדי הוה למרמי להו ולשנויינהו בהדיא ומכל מקום שמעינן מהכא לתרוייהו פירושא דאפילו לכתובת אשה מהניא תפיסה מחיים והכי נמי משמע מההוא עובדא דלקמן דההיא איתתא דתפסה כסא דכספא לכתובתה ובמסכת שבועות נמי אמרינן לענין המשביע עדי כתובה וכפרו שחייבין בקרקע שמע מינה משביע עדי קרקע חייב ופרקינן כשתפסה מטלטלין והא דאמרינן בפרק אלמנה נזונת אלמנה שתפסה למזונותיה מה שתפסה תפסה ואמר רבינא לא אמרן אלא למזונות אבל לכתובה מפקינן מינה ואמרינן לה ה"נ משמיה דרבא דההיא כשתפסה לאחר מיתה וכדאמרינן באלמנה שתפסה ואפילו הכי למזוני מהניא תפיסה אפילו לאחר מיתה ובאידך דכסא דכספא אמרינן ההיא איתתא ולא אמרינן ארמלתא משום דבחיים תפסה. וזה דעת הריא"ף והרמב"ם ז"ל. אבל יש מרבותינו בעלי התוספות ז"ל אומרים דלא מהניא תפיסה מחיים אלא לבעל חוב שניתן חובו לגבות מחיים וראוי גם כן לגבותו מיניה דידיה אפילו מגלימא דעל כתפיה אבל לכתובת אשה דליכא חד מהני לא מהניא לה שום תפיסה ואפילו מחיים ולרבי עקיבא תפיסה לא מהניא כלל בשום בעל חוב והא מעשים בכל יום דתפיסה מהניא ופריק רב נחמן דמהני היכא שתפס מחיים והיינו דוקא לשון זכר והוא שתפס וההיא דכסא דכספא וההוא דשבועות בשכתב לה מטלטלי. ולא נהירא האי שיטתא ע"כ:

ולרבי טרפון דאמר דתפיסה דאחר מיתה מהניא דמנחי היכא אותן פירות היכן היו מונחין בשעה שזכתה אותם האשה או בעל חוב ברשות הרבים דאין היורשין מוחזקין בהם לשם. בסימטא פירוש בזוית קרן הבתים ובלע"ז אונגלר שאינו רשות היחיד ורשות הרבים דהתם ודאי מוחזקין בהם יורשין ולא זכה התופס. הוה עובדא שתפס בעל חוב אחר מיתה ודון דייני כרבי טרפון דאמר כל הקודם זכה. עובדא מנייהו שחזר על הדיינין שיחזרו בהן והוציאו מבעל חוב מה שתפס ונתנו ליורשין דקסבר ריש לקיש הלכה כרבי

עקיבא דאמר ינתנו ליורשין. עשית כשל תורה כלומר עשית דבריו של רבי עקיבא כאלו הן דברי תורה הלכה למשה מסיני שאתה החזרת מעשה הדיינין די לנו לקיים הלכה כמותו לכתחלה אבל משנעשה ועמד הדין אין לנו לחזור קא מפלגי רבי יוחנן וריש לקיש דריש לקיש סבר טעה בדבר משנה חוזר והיינו דבר משנה דקסבר הלכה כר' עקיבא מחברו ולא מחבריו וכל מידי דאתמר על דבר משנה קרי דבר משנה כדאמרינן בדידי ודידך מאי אמר ליה אפילו בדידי ודידך אטו קטלי קני' באגמא אנן ור' יוחנן סבר אינו חוזר אלא בדברי תורה ממש מ"ס ר' יוחנן ולא מרבו ור' טרפון רבו הוה כדאמרינן בעלמא אמר ר' עקיבא אמר ר' טרפון והיינו דאמר ליה לריש לקיש עשית כשל תורה כלומר כאילו הלכתא כותיה דרבי עקיבא ואין הלכה כרבי עקיבא מרבו. רבו הוה ואין הלכה כמותו חברו הוה והאי דקאמר שאלתי לאו משום שרבו הוה ממש אלא תלמיד חבר הוה ר"ל סבר הל' כר' עקיבא מחבירו איתמר ורבי יוחנן סבר מטין איתמר נוטה הדעת כר' עקיבא מחברו לפי שנראין דבריו מדברי חברו ולכתחלה עושין כר"ע אבל דיעבד מה שנעשה עשוי ולפיכך אמר עשית כשל תורה. רש"י במהדורא קמא:

וראיתי לאחד מגדולי הדור בתשובותיו שהקשה וז"ל פרש"י עשית כשל תורה די לנו לקיים הלכה כמותו לכתחלה אבל אחר שנעשה ונגמר הדין אין לנו לחזור וקשיא דלפי מאי דאמרינן דבהלכה כר' עקיבא מחבירו ואפילו מרבו פליגי א"נ אי ר' טרפון רבו הוה פליגי א"כ היכי קאמר עשית כשל תורה והא אפי' לכתחלה אית לן למעבד כר' טרפון והאריך בקושיא זו ונדחק בתירוצא. ורש"י תירץ קושיא זו במהדורא קמא דמאי דקאמר עשית כשל תורה משתנה פירושו כפי האוקמתא דוק ותשכח. והריטב"א ז"ל תירץ קושיא זו וז"ל ומר סבר הלכה כרבי עקיבא מחברו ולא מרבו פירוש הלכה כרבי עקיבא מחברו איתמר מרבו לא איתמר הלכך לאו דבר משנה הוא אלא טועה בשקול הדעת ואינו חוזר ע"כ:

ומ"ס מטין איתמר פרש"י מטין ההוראה אחר רבי עקיבא לכתחלה ומיהו אי עביד כאידך לא מהדרי לעובדא. ותימה הוא דאם כן מאי אמר להו לקריביה שפיר תפסוה והלא לכתחלה הוה ליה למעבד עובדא כרבי עקיבא אלא הכי פירושא מטין אתמר ואם יבא אדם בפנינו לשאול אם יכול לתפוס לאחר מיתה אמרינן ליה דלא וכר' עקיבא. תלמידי הרשב"א ז"ל:

והריטב"א כתב וז"ל פרש"י ז"ל מטין איתמר כו'. ותמיה לי בעובדא דבסמוך דתפוס פרה מיתמי היכי אמר להו לר' יוחנן שפיר תפסתי' דהא התם לכתחלה הוא כיון שעכשיו באין לדין ויש לומר שכבר אכלוה חשיב להו כדיעבד ע"כ וכן תירצו התוספות בסמוך.

וזה לשון הרא"ש ז"ל בסמוך לקמן ושמא זה חשיב כמו דיעבד כיון שכבר תפסוה ומיהו אכתי קשה דהא רבי טרפון גופיה לא קאמר אלא בדתפס שלא בא לרשות היתומים ואהא קאמר מטין איתמר ויש לומר שכבר באו לדין ונפסק להו הדין כרבי טרפון הלכך קאמר שפיר תפסתוהו ור"ל לטעמיה דאמר מחזירין אתמר ע"כ:

ההוא בקרא דיתמי דתפסו תורא כו'. אתו לקמיה דריש לקיש אמר ליה אית לך סהדי דלאחר מיתה תפס פירוש דאילו איהו גופיה אינו נעשה עד דנוגע בעדות הוא ובכי הא אין שליח עד וכדאיתא בפרקא קמא דקדושין אמר ליה מגו דיכול למימר לקוח הוא בידי יכול נמי למימר מחיים תפיסנא ליה. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרשב"א ובקרא לא כעד אחד הוא משום דבעל דבר הוא דליסטים אחד אינו אונס וחייב הוא לשלומי ונשבע בעל חוב לבקרא ובקרא משלם ליתומים ואפילו דליסטים מזויין אתא ותפסיה אי נמי דאמר בתרי ליסטים הוו ופטור ואפילו הכי לא מחייבין בהא לאשתבועי והלכך לאו עד אחד הוא אלא בעל דבר ונשבע בקרא שבועת שומרים ופטור. ור"ח י"ל שהוא פטור מכלום ואפילו מהיסת דהא יורשין שמא תבעי ואין היסת על שמא ולא דמי להההיא דבפרק האיש מקדש דאמרינן משתבע שליח דיהב דהתם כיון דבע"ה כעין ברי דשדר בידיה והלה טוען ברי דלא יהב ליה הרי כברי אצל השליח וכן הוא הדין והוא הטעם לשבועת המלוה ועוד דשבועת המלוה דהתם היינו טעמא משום דבעי למשקל אבל הכא דלא אתי למשקל מידי לא ומיהו לדעת הגאונים שאמרו דכל שאינו טוען בגופו של דבר ממש אף על פי שהוא תפוס בידו כעין משכון אינו נוטל בשבועת הנוטלים כו' הכא נמי בעל חוב זה נשבע דלאחר מיתה תפס ומאי נאמן נאמן בשבועה כנ"ל. ותמיה לי למאי איצטרכי רב נחמן עדי תפיסה דלאחר מיתה היא אפילו בעדי תפיסה בלחוד אף על גב דלא ידעי אי מחיים אי לאחר מיתה דזל ליה מגו דלקוחה בידו. ויש לומר דאין הכי נמי אורחא דמלתא נקט וכל שיש עדים אתפיסתו סתמא דמילתא דמידע ידעי אי מחיים אי לאחר מיתה כדאמרינן בעלמא גבי קציצה אי דאיכא עדים נחזי עדים מאי קאמרי. ויש לומר עוד דלאו עדי תפיסה ממש קאמר אלא אית לך סהדי דמסהדי דלא אפשר לה לתפיסה אלא לאחר מיתה וכגון דמסהדי דחזו ליה בעדריה לאחר מיתה. אי נמי איכא למימר דכל דמפיק מיניה דבעל חוב קרי סהדי דלאחר מיתה וכאילו אמר ליה אית לך סהדותא דלאחר מיתה הוו ומשום דעיקר מאי דאפסיד לה מינה דבעל חוב כדי תפס לאחר מיתה קרי לכל מאי דמפיק לה מיניה סהדי דלאחר מיתה כנ"ל. א"נ י"ל דבקרא כאפוטרופא הוא לבהמות שבעדר לקנות ולמכור ומגו דיכול למימר לקוח הוא בידי שלקחתיו מן הבקרא עצמו קאמר ע"כ:

וכתב הריטב"א עוד וז"ל ומסתברא דבקרא חייב לשלם ליתומין דהא שומר שכר דיתמי הוא כדאיתא בפרק המפקיד ואיבעי ליה לנטורא שפיר דלא לתפוס איניש בהו כלל וכדאמרינן התם עד היכן שומר שכר חייב עד כגון ותפול שבא ותקחם והיינו דהוה כולה דינא בין בקרא ובין ב"ח ושמעינן מהכא דראובן שהיו לו מטלטלין ברשות שמעון בפקדון או בשאלה ובא יהודה ותפס בהו מרשות שמעון וטוען שיש לו חוב על ראובן תפיסתו תפיסה כל היכא שיכול לומר לא היו ד"מ או לקוח הוא בידי מכיון שהמטלטלים ידועים לראובן ודינו של ראובן הוא עם שמעון דאתפסינהו בידא דלא מצי לאשתעויי דינא בהדיה. ואעפ"כ סרסור שנתנו לו חפץ למכור ונתן החפץ לאחר לבקרו והמבקר ההוא תופס בו בשביל שטוען שיש לו חוב על בעל החפץ צריך עיון אם הוא חייב לשלם לבעלים אם לא מי אמרינן כיון דסרסור שומר שכר הוא איבעיא ליה למעבד נטירותא יתירתא ולא למסריה ליה אלא בעדים או דילמא כיון שדרך כל הסרסורים לתת הכלים לבני אדם שרוצין לבקרם בלא עדים הנותן לו כלום על דעת כן הוא נותן והוה ליה למימר לא תתן לחד אלא בסהדי ומסתבר לי דאי ההוא דיהביה לבקרא גברא דקאי בחזקת מהימן הוא פטור הסרסור שעל דעת כן הפקיד לו כאותה שאמרו בשמסר הרועה לדחזי ליה או לאשתו כגון שאפילו הוא שומר שכר פטור שעל דעת כן הוא מפקיד. הריטב"א ז"ל:

מגו דיכול למימר לקוח הוא בידי וראה הוא דאי לא בלאו הכי נמי איכא מגו דלא היו דברים מעולם או דהחזרתיו לך. הריטב"א:

וכתב הריב"ש וז"ל אתי לקמיה דרב נחמן אמר ליה לבקרא אית לך סהדי דלאחר מיתה תפסיה אפשר לומר דהא דלא סגי ליה בעדים דתפסוה מיניה אע"ג דלא ידעי אי מחיים אי לאחר מיתה משום דאפשר דלא אזיל ליה מגו בהכי היכא דליכא ראה דאכתי מצינן למימר מחיים תפסוה ליה מגו דאי בעי אמר החזרתיו ולקוח נמי מגו דהחזרתיו והא דלא נקט תלמודא מגו דהחזרתיו חדא מינייהו נקט הלכך בעי לעדים דמסהדי ממש דלאחר מיתה תפסוה והשתא לא מהני ליה שום מגו דהוי מגו במקום עדים אי נמי בראה עסקינן ולאו דוקא דמסהדי ממש לאחר מיתה אלא משום דבעל חוב לא מפסיד אלא משום תפיסה דלאחר מיתה קרי לסהדי דמסהדי דתפסוה כאלו מסהדי דלאחר מיתה תפסוה. בתוספות לא גרסינן דלאחר מיתה אלא אית לך סהדי דתפסוה. והא דלא הוי בקרא כחד סהדא ולסגי ליה בסהדא אחרינא משום דבקרא בעל דבר כו' ראיתיו בהר"ן על ההלכות עד וכיון שצריך לישבע אינו כעד אלא כבעל דבר ונראה שאין בעל חוב צריך לישבע כלל דאי משום יורשין בשמא תבעי ליה ואין היסת על שמא דלא הוי ברי

על פי בקרא ומיהו לדעת הגאונים שאמרו שכל שאינו טוען בגופו של דבר ממש כו'. ככתוב בהר"ן:

והא אמר ר"ל הגודרות אין להם חזקה. פירוש צאן ובקר וכיוצא בהן נקראין גודרות מלשון גדרות צאן. והטעם שאין להם חזקה כמו לשאר מטלטלין מפני ששאר מטלטלין שאינן הולכין מעצמן מסתמא י"ל בתורת מכירה באו לידו ולפי' יכול לטעון לקוחין הם בידי כל זמן שלא תפס בפני עדים אבל במטלטלין שהולכין מעצמן כגון צאן ובקר אינו יכול לטעון לקוחין הן בידי כי שמא מצא אותם בדרך בלא אדון ולקחם והיכי קאמרת הכא דנאמנין במגו דיכול לומר לקוחין הן בידי ומתרץ שאני התם דמסרן לרועה כלומר בהאי עובדא דבקרא מתוך כך אמרו שהיה יכול לטעון לקוח הוא בידי מפני שאותו הבקרא מנהגו היה שהוא היה מביא אותם לרשות הבעלים בערב והבעלים היו מחזירים אותם בבקר ולא היה מניח אותם ואי אפשר שיגיע ליד זה אלא על ידי לקיחה ולפיכך אמרו שיכול לטעון לקוח הוא בידי אי נמי מנהג אותה העיר היה כך. ויש שגורסין שאני התם דמסרן לרועה שמנהג זה ידוע הוא בכל המקומות ששומר הפרות הוא לוקח אותם ומחזירן מיד ליד מה שאין כן בכאן. תלמידי רבינו יונה:

וז"ל רש"י במהדורא קמא והיכי מצי למימר לקוח הוא בידי והאמר ר"ל הגודרות כו'. אין להם חזקה דאין אדם יכול לטעון עליהם לקוחין הן בידי משום דניידי ואזלי לכל דוכתא ודילמא מדידהו אזלי לה לביתיה וקא סלקא דעתין ה"ה לשומרים. שאני התם לבהמה גסה דמסירי לרועה לשמור ולא מנח להו למיזל הלכך אית להו חזקה אבל בהמה דקה עבדי להן גדרות באמצע השדות ושבקי להו ואזלי ע"כ. דבי נשיאה בניו של נשיאה. אמתא שפחה. רש"י במהדורא קמא:

ויתיב ר' אבא גבייהו איכא דקשיא ליה דהכא סבר ר' אבא דעבדא כמטלטלי דמי לעניין גוביינא דב"ח ואילו בפרק מי שמת אמר דעבדא כמקרקע דמי דשלח ליה ר' אבא לרב יוסף הלכה גובין מן העבדים ומיהו אמסקנא לא קשיא דמסקינן הלכה אין גובין מן העבדים ויש אומרים דהתם רב אבא גרסינן ור' אבא לחוד ורב אבא לחוד ובתוספות אמרו דר' אבא היינו רב אבא אלא שבבבל היו קורין אותו רב אבא וכי סגי לארץ ישראל כדאיתא בסוף ביצה הוו קרו ליה רבי אבא ואם כן הא דהכא דאחריתא ובתר מסקנא דהתם. הריטב"א ז"ל.

יימר בר חשו יימר וחשו שמות בני אדם שכיב ההוא גברא אמר ליה יימר בר חשו לשלוחו זיל תפסיה להההוא ארבא. רש"י במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא קצר עוד וכתב אמר ליה יימר לשלוחיה זיל תפסיה. ע"כ. ובשתי המהדורות השמיט מלת ניהלי.

ונראה דתירץ ז"ל מאי דקשיא להו לתוספות על מה שכתב בפרקא קמא דמציעא דדוקא בשלא עשאו שליח לא קנה התופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים דהכא מיירי שלא עשאו שליח שיתפוס בעבורו ההיא ארבא אלא היה שלוחו ידוע בדברים אחרים וא"ל זיל תפסיה ולא אמר ליה בפירוש שיהיה במקומו ויתפסנה בעבורו אלא שיתפסנה ושוב יאמר לו למאי בעי לה ולפי שהיה שלוחו ידוע בדברים אחרים בעו למימר דהוה ליה כאילו אמר ליה זיל תפסה ניהלי ולכך נקט בגמרא דאמר ליה זיל תפסה ניהלי ומיהו איהו לא אמר הכין להדיא כנ"ל לפרש פירוש לפירושו ז"ל והיה אפשר לומר דס"ל לרש"י ז"ל דאיברא ודאי דכי קאמר ר' יוחנן התופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים כו' היינו בתופס לעצמו שלא עשאו הנושה שליח ובהכי מתרצא קושיא אחריתי דקשיא להו לתוספות דאמרינן בפרקא קמא דמציעא רב נחמן ורב חסדא דאמרי תרווייהו המגביה מציאה לחבירו לא קנה חברו מאי טעמא דהוי תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים והתופס כו' לא קנה ואם כן ר' יוחנן דאמר התם המגביה מציאה לחברו קנה חברו דהתופס לבעל חוב קנה ואילו הכא אמר ר' יוחנן להדיא דלא קנה ותיקשי מדידיה אדידיה ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דכי אמרינן התם המגביה מציאה לחברו דקנה חברו היינו כשעשאו שליח וכדמסיק ואזיל התם ואם תאמר משנתנו דאמר תנה לי ולא אמר זכה לי והא דאמר ר' יוחנן הכא התופס לבעל חוב כו' לא קנה חברו דהיינו בקופץ מאליו ותופס לבעל חוב ורב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע הוו טעו בהכי דהוה ס"ל דאפילו כשעשאו שליח לא קנה והוה רבא מצי לדחויינהו בהכי אלא דבעי לדחויי לכולהו תפיסות דלא מהני ולא מידי משום דהויא לה תפיסה לאחר מיתה. כך היינו יכולים ליישב שיטתו של רש"י ומיהו איהו ז"ל סבירא ליה בפרקא קמא דמציעא וז"ל והתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים לא קנה כדאמרינן בכתובות דלאו כל כמיניה להיות קופץ מאליו וחב לאלו מאחר שלא עשאו אותו הנושה שליח לתפוס ע"כ. משמע דמשמעתין שמעינן הכי והיינו כדפרישנא לעיל דלא עשאו שליח לתפוס ויזכה בעבורו אלא שאמר לו לתפוס בלבד והיינו דקאמר ליה את תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים פירוש אתה שלא נעשית שליח לדבר זה בפירוש היית תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים. ומה שכתב רש"י התופס לבעל חוב שליח התופס מטלטלין של זה לצורך בעל חוב היינו משום דקשה ליה דדילמא שנייא ההיא דיימר דזה היה שלוחו בעלמא ולהכי אף על גב דלא אמר ליה שיתפוס בשבילו כמו שאמר לו דמי לכך כתב רש"י דכי קאמר רבי יוחנן אפילו בשליח מיירי ומיהו לאו דאמר ליה זכה לי בהאי תפיסה מיירי וכדכתיבנא כנ"ל.

עוד אפשר לומר דאיברא דעשאו שליח גמור על דבר זה לתפוס בעדו מיהו לא עשאו שליח בעדים והכין דייק לשון רש"י שכתב אמר ליה יימר לשלוחיה זיל תפסיה פירוש יימר אמר כן בינו לבינו ולכך אמרו ליה רב פפא ורב הונא את תופס לבעל חוב כו' דמאן לימא לן דאת היית שליח דידיה דילמא מעצמך אתה עושה כן ומשום דהיית שליח דידיה בדברים אחרים קא סמכת נמי לתפוס בעדו אף על פי שלא עשה אותך שליח בפירוש לדבר זה ולא מהני הך תפיסה דאמר רבי יוחנן התופס לבעל חוב כו' פירוש ואפילו הויא שליח דידיה במילי אחריני כיון דלא עבדיה שליח בתפיסה זו לא מהני. כ"נ ליישב שיטת רש"י והתוספות לא פירשו כן והא דקאמר את תופס לבעל חוב כו' פירוש הודיעו לו שהיה חייב גם לעצמם והוה ליה חב לאחרים וקשיא להו מדרבי יוחנן ותירצו דשאני גבי מציאה דאיכא למימר מגו דזכה לנפשיה זכה נמי לחבריה מה שאין כן הכא ולהאי תירוצא אם היה התופס נושה בו קנה חברו והכא נמי איכא מגו.

אבל הרמב"ן ז"ל תירץ דכי מדמה מציאה לתופס לבעל חוב הני מילי לרב נחמן ורב חסדא דסבירי להו דהמגביה מציאה נמי לא קנה חברו אבל לר' יוחנן סבירא ליה דלא דמיין כלל דהכא משום דאינו חב לאחרים הוא דכיון דלא זכה בה אדם לאו חובה היא לו אם אינו מוצאה ובעל אבידה גופיה הואיל וכבר היא אבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם בהאי הגבהה לא מפסיד ולא מידי יותר משאר בני אדם ועוד שהרי נתייאשו ויצא מרשותו ביאוש אבל גבי בעל חוב כיון דהוא חייב לו ונכסוהי אינון ערבין ביה מי שמוציאן מרשותו ושעבודו חב הוא לו ומ"ה קי"ל נמי התם קנה והכא לא קנה. כן כתבו הרמב"ן והר"ן בפרק קמא דמציעא. ואפשר דלכך כתב הרמב"ם בפרק עשרים מהלכות מלוה ולוה שכל התופס לבעל חוב במקום שיש עליו חוב לאחרים לא קנה אבל אין עליו חוב לאחרים קנה לו ע"כ. פירש ז"ל דהא דאמרינן בגמרא במקום שחב לאחרים אין פירושו שמפסיד לאחרים מלשון אין חבין לאדם וכמו שפיר' רש"י בפרק קמא דמציעא אלא מלשון חיוב וחוב ולתרוצי כדתריץ הרמב"ן ואיהו ז"ל פסק בפרק י"ז מהלכות גזלה ואבידה דהמגביה מציאה לחברו קנה חברו ואף על פי שלא אמר לו כלום ע"כ.

ושמעינן מהכא דאלמנה שעשאה שליח בעדה בעדים לתפוס מטלטלין למזונותיה דמהניא תפיסה זו ואפילו שלא תפסה היא בעצמה דלא מקרי חב לאחרים במה שמפסידין היורשין מלישא וליתן בשלהם דעכשו אריא קא רביע עלייהו דהאלמנה נזונית מהם דלא אמרו אלא במקום שיש בעלי חובות אחרים ודכותייהו. וכן כתב ריב"ש בתשובותיו סימן ק"ז וז"ל ועוד צריך בתפיסה זו שתתפוס היא בעצמה ולא על ידי אחר ואפילו עשאתו שליח לתפוס בעדה משום דקיימא לן התופס לב"ח במקום כו' וכאן הרי

יש חוב לבעלי המתנה בתפיסה זו כיון שהנכסים היו מספיקין לכלם אם לא מחמת תפיסה גם כשאין חב לאחרים כו' ע"כ. הא קמן דלא מקרי חב לאחרים אלא משום בעלי המתנה שמפסידין בתפיסה זו אבל הפסד היורשין לא מקרי חב לאחרים דמכל מקום הרי היורשין חייבין במזונות האלמנה ואפילו לחלוק התוספות ז"ל יש לומר כן דשניא ההיא דאלמנה מהמגביה מציאה לחברו וכדכתיבנא והארכתי בזה בתשובת שאלה לפי שקצת מחכמי עירנו נחלקו עלי בדין האלמנה והאמת יורה דרכו ומצאתי און מחכמי ארץ ישראל תוב"ב שכתבו גם הם כוותי והאריכו בתשובתם ישמרם צורם ויחיו לעד אמן:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא פגעו ביה בשליח רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע דיזפי ליה נמי להההוא גברא זוזי התופס לבעל חוב שליח התופס מטלטלין של לוה לצורך מלוה. שחב לאחרים דאתחייב לדידן ובמקום שמזכה הוא לזה וחב לזה לא קנה. תפסוה אינהו משום חוב דידהו. ממלח כו' ממתח לה באשלי שהיה הולך עליו על שפת הנחל ומשכתה בחבל לכולה דאנא מנהיג לה ואחזיקת בה טפי מינך. קנינא לה דמשיכת החבל עדיפא דקנייה בר"ה וארבא לא בר"ה קיימא הוה אנן נמי מחריפא דנהרא שכל ספינות עוברות שם תפסי' לה דכי כר"ה חריפותא כלה דהיינו באמצע הנהר וצדי הנהרות חשיב סמטא ע"כ:

דף פה.

וכתב הרא"ש ז"ל אנא נמי מחריפותא דנהרא תפיסנא וצריך להיות ששם עמד בשעת מיתת הבעלים דאם לא כן כבר זכו בה היתומים ע"כ. ואפי' על שיטת התוספות דוקא שליח לא קנה אבל אפוטרופוס קנה דידיה כידי יתומים הוא. כן כתב ר"ח ז"ל:

אבימי בריה דר' אבהו הוו מסקי ביה זוזי בי חוזאי. אנשי מחוזא הלוו מעות לאבימי בשטר. אזל חמא אמר להו חמא לבעלי החוב הבו לי שטרא דכתב לכו אבימי משום הך חוב. סטראי נינהו כלומר מצד אחר הוה מחוייב לן ממון בלא שטרא ותפסי להני משום הך חוב וזיל אייתי חוב דשטר זה ושקול שטרא. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל תלמידי רבינו יונה סטראי נינהו כלומר מצד אחר היה לנו מנה ומאותם קבלנו מעות אלו בפרעון. לצד תרגום לסטר ע"כ:

אתא אבימי לקמיה דאבוה ר' אבהו א"ל לא דשליח אינו נאמן. וז"ל הריטב"א ז"ל אבימי בריה דר' אבהו כו' אזל פרעינהו פי' פרעינהו סתם בשביל החוב שהיה חייב להם אבימי. סטראי נינהו פירוש שהמעות שקבלו היו בשביל מלוה על פה שהיה להם

על אבימי ואבימי לא היה מודה באותה מלוה. אתי לקמיה דר' אבהו אמר ליה אית לך סהדי דפרעתינהו אמר ליה לא אמר ליה מגו דאי בעי אמרו לא היו דברים מעולם יכלו למימר סטראי נינהו ואף על פי שלא קבלו אותם מידו של אבימי אלא מיד שלוחם יכולין לתפוס בהם בתורת מגו ואפילו היכא דהוי פסידא דשליח דמחייב לשלומי דאיהו אפסיד אנפשיה בדלא עבד שליחותיה כראוי ומכאן ראיה גם כן למה שכתבנו לעיל ושמעינן מהכא שראובן שחייב לשמעון שני חובות ופרעו סתם הרשות ביד שמעון המלוה לתפוס בהם לאיזה חוב שירצה כיון שהגיע זמנם לפרוע ע"כ. [והר"ן ז"ל האריך בזה בפירושיו על ההלכות]. הקשו בתוספות היכי יכול לומר סטראי נינהו והא כיון דאיכא עד אחד שנתן להם הממון והם אינם כופרים בדבר אלא שאומרים סטראי נינהו הוו להו מחויב שבועה שאינו יכול לישבע וכעובדא דנסכא דר' אבא דאתא חד סהדא ואסהיד דחטפא וההוא גברא אמר אין חטפי ודידי חטפי ודן ר' אבא דהוה ליה מחויב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם ובשלמא אי אמרת דמחייב שליח לשלומי ניחא דנוגע בעדות הוא ובעל דבר הוא ואינו נעשה עד אלא אי אמרת אינו חייב לשלם הרי שליח נעשה עד ור' אבהו עדיין לא היה יודע דמחייב האי שליח לשלומי דלקמן הוא דמבעיא לן ולא ראינו לרבי אבימי ששאל לו ענין שליחותו היכי הוה ותירצו דכיון דתקון רבנן על השליח שבועת היסת שעשה שליחותו שוב אינו נעשה עד כלל וכדאיתא בהדיא בפרקא קמא דקדושין.עוד תירצו דלא אמרו מחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם אלא בשבועה דאורייתא ואילו הכא שבועה דרבנן היא שיש עד אחד שמעידו שהוא פרוע ובכי הא לית לך למימר מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע אלא כשם שהיה יכול לישבע שאינו פרוע ונוטל כך נשבע דסטראי נינהו ונוטל וזה התירוץ נכון דאילו לתירוצא קמא קשיא דשבועת היסת לא איתקן אלא בדרא דבתראי דהיינו בדורו של רב נחמן ורבי אבהו מקמי הכי הוה ועוד קשיא לי נהי דשליח אינו נעשה עד היכי אמר ליה אית לך סהדי דפרעתינהו הא בחד סהדא הוה סגי ליה לשווינהו מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע לפיכך התירוץ האחרון הוא הנכון. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הריב"ש משמע מהכא דאפילו לא היה בדין שישלם השליח מצי למימר סטראי נינהו משום מגו דלא היו דברים מעולם וקשה שהרי השליח כיון שאינו חייב לשלם הוי כעד אחד ומחייבם שבועה וכיון שמודים לדבריו אי אפשר להם לישבע והוו להו מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע כו'. ומיהו לדעת מי שסובר שאין עד אחד קם לשבועה אלא בטענת ברי הא לא קשיא דאבימי לא היה טוען ברי שהוא לא היה יודע אם נתנה להם אם לאו אבל לדעת הרי"ף והוא הנכון דעד אחד קם לשבועה אפילו בטענת

שמא דכל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה ושנים אפילו בטענת שמא מחייבים ממון קשה ויש לומר דלא דמי לנסכא דהתם טענתייהו אנסכא אבל כאן לאו טענתייהו אמנה אלא אפרעון הלכך הוה ליה כעד אחד מעיד שהיא פרועה ונשבעין שבועת המשנה ונוטלין ע"כ. ורש"י כתב וז"ל לענין שלומי שליח למשלח. ע"כ. פירוש לפירושו בעי לפרושי דלא בעי עלה דחמא שלוחיה דאבימי אי בעי לשלומי לאבימי דמדקאמר ליה ר' אבהו מגו דיכולין כו' אלמא דשלוחיה הויא בגונא דבעי לשלומי אלא דתלמודא קא בעי אשליח דעלמא והיינו דכתב רש"י שליח למשלח פירוש למשלח דעלמא כנ"ל:

וז"ל הרשב"א ז"ל ותמיה לי טובא כי לא משלם שליח כגון דאמר ליה הב זוזי ושקול שטרא אליבא דרב אשי אי נמי בדלא אדכר ליה שם שטרא אליבא דהלכתא אמאי מהימן עלה למימר סטראי נינהו דהא אי איכא תרי בכי האי גוונא לא מהימן וכדאמרינן דאמר ר' אבהו אית לך תרי סהדי דפרעתינהו וכל מקום ששנים מחייבים אותו ממון אחד מחייבו שבועה ולעד אחד מעידה שהיא פרועה לא דמי דהתם טענתייהו אפרעון בלחוד הוא אבל הכא דכלהו מודו דשקל אלא דהאי אמר דידי שקלי דסטראי נינהו הוה ליה טענתייהו אמנה אי בדין שקליה או לא והוה ליה כסהדא דרבי אבא דהא כיון דאמר הלה דשקל מיניה דשליח שליח פטור לגמרי ואפילו משבועה דהא ליכא הכחשה בעשיית שליחותו דשליח והלכך הוה ליה עד וכיון דשליח לא ידע אי סטראי נינהו אי לא והלה מודה לדברי העד הוה ליה מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם. ובשלמא לדברי האומרים דאין עד אחד קם לשבועה כו' אפילו בטענת שמא וכמו שנראה שהוא דעת הרב אלפסי ז"ל כו' קשיא ואם תאמר אכתי לאו עד הוא מגו דאי בעי אמר מלוה לא שקלי והוה לי' חמא בעל דבר ומלוה מהימן השתא נמי דאמר שקלי וסטראי נינהו מהימן לא היא דמגו במקום חד סהדא לא אמרינן [וכן דעת ריב"ש גבי סהדא דנסכא דרבי אבא]. ויש לומר דהכא נמי אף על גב דלא מכחיש ליה לסהדא כיון דסהדא גופיה קאמר דבדין שקל דבתורת פרעון אתא לידיה ולא בחטיפה אף על גב דקא טעין סיטראי נינהו וטענתייהו לאו אמנה היא אלא אפרעון ואי מיפטר שליח משתבע אידך שבועת המשנה ושקיל ואי פקח הוא אידך יהב ליה מנה אחרינא באפי האי סהדא ומוקי הנך קמאי בהלואה והוה ליה מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם כנ"ל ע"כ:

ולא היא בין כך כו'. כתבו בתוספות דוקא משום דהזכיר לו לוקח שטר כו' כדאמרינן גבי חנוני על פנקסו כו'. אבל רב נחשון גאון נשאל ראובן הוי ליה על שמעון עשרין דינרין בלא שטרא ושדר יתהון עם לוי ואתא לוי ואמר ליה כו' ולבתר תלת יומי אמר

ליה ראובן לשמעון הב לי העשרין דינרין דאית לי עלך ואמר ליה שדרתינהון לך עם לוי אמר ליה לא היו דברים מעולם ואתא לוי ואמר יהבית לך וראובן אמר לא יהבית לי היכי דינא והשיב הכין חזינא דדינא על לוי לאוקומי' בדינרין גבי ראובן ואי לא מוקים ליה אורחא דראובן על שמעון ואורחא דשמעון על לוי וכדאבימי בריה דרבי אבהו ולא שנא שום מדעם דקאמרינן בין כך ובין כך משלם דאמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי ולא דמיא כל עיקר לחנוני על פנקסו דלוי הוה ליה למעבד אביזראי ואסתרתקי לנפשיה ולא לעותי לממון דשמעון ולא דמיא נמי לאומר לשנים צאו וקדשו לי את האשה דהתם תרין והכא לוי לחודיה. ואינן נראין לי דברי הגאון כלל שאין חלוק בין דין זה לדין החנוני ואיבעי ליה לפרעיה בסהדי אלא כיון דלא א"ל בע"ה לא מחייבים ליה וה"נ לא שנא ומעשה דאבימי משום דאדכר ליה שטרא הא לאו הכי לא הוה מחייבינן ליה כלל. הר"י מטראני ז"ל:

ההיא איתתא דאפקידו גבה מלוגא דשטרי כתב רבינו הגדול ז"ל דבתורת משכון הוא דתפסה ליה אבל למגבא בהו לא מקני לה דקיימא לן אין אותיות נקנות במסירה ואי אמרת שסטראי הוה לה אמרינן לה אחוי שטרך ואי לא לא מהימנא דאי סלקא דעתך מהימנא כי אמרה מחיים תפסתיה להימניה מיגו דאי בעי אמר לקוח הוא בידי כדאמרינן בענין ההוא בקרא ומיהו איכא למידק מההיא דאמרינן פרק יש נוחלין אותיות נקנות במסירה רבא אמר אין צריך ראיה אלא מהימן לומר במה שבידו לקוח הוא בידי למאן דאמר אותיות נקנות במסירה ואי הכי לדידן נמי דקי"ל אין אותיות נקנות במסירה אי אמרה במתנת שכיב מרע יהבינהו ניהלי א"נ אגב ארעא אמאי לא מהימנא ואיכא למימר למאן דסבירא ליה אותיות נקנות במסירה כיון דבכולהו אנפי דהקנאה במסירה בעלמא קני להו מהימן לומר לקוח הוא בידי כדין כל שאר מטלטלין אבל לדידן דקיימא לן אין אותיות נקנות במסירה אי איהו בעי למימר במתנת ש"מ נתנם לו א"נ אגב קרקע כיון דמסירה גופה לאו הקנאה היא לא מהימן ולא דמי לשאר מטלטלין והתם נמי מוכח דקאמרי שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת אין מוציאין שטר על אחרים למאן דאמר אין אותיות נקנות במסירה ואמאי לא נהמניה דאי בעיא אמר אגב קרקע נתנם לי אלא שמע מינה שאינו נאמן והוא הדין למתנת שכיב מרע ומי שחולק בין זה לזה מפני שזו ההקנאה תלויה בקרקע ואינו נאמן עליה כשם שאינו נאמן להחזיק באותו קרקע וזו תלויה בעצמה אין בדבריו ממש דלענין השטרות שהן תחת ידה זה וזה שוין וכשם שאינה נאמנת על זו כך אינה נאמנת על זו ששני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת אפילו מת אחד מהם אין מוציא שטר חוב על אחרים לפום ההיא סברא דהתם ודברי

רבינו הגדול ז"ל בדליכא עדים וראה משום הכי אמר דלא מהימן והכי מוכח בהדיא בשלהי פרק זה בורר גבי מעשה דההיא סבתא דנפקא שטרא מתותי ידה ואמרה ידענא בהאי שטרא דפריעה הוא והימנה ר"נ ואמר ליה רבא כמאן כרבי דאמר אותיות נקנות במסירה אלמא לרבנן לא מהימן ואי איכא עדים וראה אפילו לר' נמי לא מהימנא דאפילו בשאר מטלטלים נמי לא מהימן אלא דליכא עדים ושמע מינה דלא אמרינן ביה ההיא מיגו בשטרא משום דאמרינן ליה אחוי שטרך כדברי רבינו הגדול ז"ל. ובזה אנו צריכים להוראתו שאפילו לעכב גוף הנייר בתורת משכון אין לה שכשם שאין האותיות נקנות בלא כתיבה ומסירה כך אפילו הנייר שבהן אינו נקנה לפיכך אין כאן מגו אפילו לתפשן בתורת משכון. ויש מי שאומר דאי איכא עדים ולא ראה נאמנת לומר בתורת משכון תפסינא להו דמגו דאי בעיא אמרה החזרתי לך ומעכבה להו בידה כי אמרה בתורת משכון תפיסנא להו מעכבה להו בידה. והראב"ד ז"ל אינו מודה בזה משום דאי אמרה החזרתי סברה מאי קא מהני לי אבל השתא כי אמרה בתורת משכון הם בידי סברה אתו בני מלוה ופרעי לי חובי ואין אומרין מתוך שיכול להפסידו לזה נאמנת לפסול לעצמה אלא מתוך שיכולה היא להרויח היא נאמנת דאמרינן קושטא היא וכההיא דאמרה פרועה היא שתי הטענות שוות לה. ויש לבעל דין לחלוק ולומר התם נמי אית לה רווחא דאזלא ומהדרא שטרא לחייבים ואינהו יהבי לה מידי בטובת הנאה שעשתה להם. ויש להשיב אטו ברשיעי עסקינן אינון לא ליסבון מינה שהרי עדיין חייבין להחזיר ממון לבעלים ועוד שמא יבוא הלה ויתבעם והם לא ישבעו לשקר ודעתי נוטה לדברי המאמינים משום דיכלה לומר כבר החזרתים לך או לאביכם ובינה לבינם תודיע אותם שאם יפרעוה חובה תחזירם להם כענין עובדא דרמאי דפומפדיתא והוה מצי לטעון עד כדי דמיהן משכון אבל להאמינם בתורת מקח לגבות מן הלוים לא שהרי אין לה מגו שתגבה אותם מהם דאי אמרה החזרתים לך לא מצי מפקא להו. ואי בעית לפרושה שלא כדברי רבינו הגדול ז"ל אפשר לאוקמא בדאיכא עדי פקדון ורבא ורב נחמן דינא דתפיסה אתא לאשמועינן ולעולם אימא לך דיכול איניש למטען שטרא הוה לי בקניית אותיות וארכס מיני כדברי הרב ר' יוסף הלוי אבל מההיא דכתיבנא לעיל נפקא לן דליתא להההיא סברא ועוד יש לנו ראיה אחרת ובשילהי בבא בתרא אתברר שפיר בס"ד. הרמב"ן ז"ל:
וז"ל הריטב"א מחיים תפיסנא להו פירוש בחוב שהיה חייב לי אביכם. אתאי לקמיה דרב נחמן אמר ליה אית לך סהדי כו' פירש רש"י שכל זמן שהיה חי היה פקדון בידך והרי הן כמונחין ברשותו ולא חשיבא תפיסה אלא בתופס ברשות המלוה ומיהו כי תבעינהו מחיים ולא בעי למיתן להו ומעכבם בחובו הא חשיבא כתפיסה מרשותם. ואם

תאמר ואמאי לא מהימנא דמחיים תפסה מגו דאי בעיא אמרה לא היו דברים מעולם ויש לומר דראה איכא ואם תאמר ותהא מהימנא מגו דאי בעיא אמרה לקוחות הן בידי ויש לומר דעדי פקדון הוה במילתא וכדאמרה תלמודא דאפקידו גבה אלמא קים ליה לתלמודא דהכי הוה מעשה. ורבינו הרב ז"ל תירץ דכיון דקיימא לן דאין אותיות נקנות אלא בכתיבה ומסירה צריך להביא ראיה על הכתיבה דבשלמא למאן דאמר אותיות נקנות במסירה אין צריך להביא ראיה שתפיסתו זו היא ראיתו כמו במטלטלין בעלמא אבל למאן דאמר צריך כתיבה ומסירה או אגב צריך להביא ראיה עליהם שאין תפיסתו ראויה לכך וכן באומר במתנת שכיב מרע נתנם לי אף על גב דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו צריך להביא ראיה שהרי אין בתפיסתו ראיה שנתנם לו במתנת שכיב מרע יותר ממתנת בריא וכן דעת הרי"ף וכבר האריך רבינו ז"ל בזה בספר הזכות ומיהו כל היכא דאיתיה בלא היו דברים מעולם וכיוצא בו נאמן לומר לקוח הוא בידי מדין מגו אלא שאינו יכול לפרוע בו אל הלוה אלא עד שיביא ראיה על הכתיבה או על האגב. וכן כתב גם כן בתוספות ונראה ודאי שאם אמרה ממושכנות הם בידי אין צריך כתיבה ומסירה לענין שתוכל לעכבם אצלה עד שתפרע מחובה דהא משכון לאו זכיה גמורה היא בגופו של משכון דלבעי כתיבה ומסירה ואינה אלא כתפיסה בעלמא דמהניא היכא דהויא מחיים ואף על גב דליכא כתיבה ומסירה וכל שכן דהויא תפיסה מדעת הבעלים דעדיפא טפי ואף על פי שאינו זוכה בשטרות לגבותם זוכה לעכבם ברשותו עד שיפרע וזהו משכונו וכיון שכן דין הוא שיהא נאמן לומר ממושכנות הם בידי ומיהו כל שנמצאות ברשות אדם לאחר מיתת הבעלים כיון שאין בתפיסתו ראיה שנתפסו מחיים אינו נאמן לומר כן עד שיביא ראיה או היכא דאית ליה מגו וכדאמרינן הכא והיינו דלא הימנוה מגו דאי בעיא אמרה ממושכנים הם בידי. וזה נראה לי ברור וכן הצעתי לפני מורי הר"א ז"ל ובפני הרשב"א נר"ו. ויש אומרים שהאומר על השטר לקוח הוא בידי אף על פי שצריך להביא ראיה לזכות בשעבודו זוכה הוא בגופו של נייר מיהת. ואם תאמר אם כן נהימנה אגופה דנייר מגו דאי בעיא אמרה לקוח הוא בידי ותירצו דאי למזכי בגופה דנייר לא מהני לה מידי דנייר דלוה הוא כל היכא דפרע ליה לחיוביה ומפיק ליה מינה ואי לעכובי על בני המלוה הללו שלא יוכל להראותם בבית דין הא לא מצי עבדה דכיון שלא זכתה בשעבודו חייבת היתה להראותם בבית דין כל זמן שיצטרכו כדין האומר לחברו שטר יש לי בידך שיש לי בו זכות שחייב להראותו בב"ד מדין עדות ואף על פי שאם משכנם לה אין לה להראותם בב"ד שזהו משכונם לכופו לפרעם אם כן כי אמרה לקוחין הם בידי לא מהני לה ולא מידי. וי"א דכל לוקח או מקבל מתנה של שטר שלא

זכה בשעבודו של שטר אף בנייר לא זכה שהרי עיקר מכירתו ומתנתו אינו אלא מפני שעבודו וניירא בתר שעבודא גרירא דאנן סהדי דלאו לניירא נחתו כלל והא כתיבנא לה בפרק הספינה בס"ד ע"כ:

אית ליך סהדי דתבעינהו אבוהון לשטרי מינך ולא יהבתינהו ניהליה דתפסת להו בחייו משום חוביך ואף על גב דפקדון הוה גביך הות רשאה לעכב להו בחובה כי היכי דלעביד לה האיך דינא דאי לא הוה תפיסה הוי מצי אמר לה השבעי וטלי ולא חשבינן לה כשולחת יד בפקדון. רש"י במהדורא קמא. בי דינא דרבא אמרה להו לדייניו. רש"י במהדורא קמא. ידענא בה דחשודה אשבועה פירשו הגאונים שהיתה שומעת ממנה שנשבעת כל היום לבטלה ולשוא. הריטב"א. אפכה רבא אשכנגדה פירוש דשבועה של תורה נתחייבה וכל המחוייב שבועה של תורה שהוא חשוד מהפכינן שבועה לשכנגדו כדתנן בשבועות ופרש"י שכן עשה רבא שיהא שכנגדה נשבע ונוטל והקשו עליו דכיון דליכא ראיה שהיא חשודה משום דקים ליה בבת רב חסדא לית ליה לאפוקי ממונא וכדאמרינן לקמן קרענא סלקא דעתך אלא מרענא ופירש רבינו ז"ל דלא מקרע קרעינן ולא אגבויי מגבינן ביה אלא דאי תפס לא מפקי' לכך פירשו שזו היתה נשבעת ונוטלת ואפכה רבא לשכנגדה שתהא נשבעת ונפטרה. מר בשם ה"ר פינחס הלוי אחיו ז"ל. הריטב"א ז"ל:

והר' ישעיה מטראני כתב לקמן גבי הא דאמרינן קרענא סלקא דעתך אלא מרענא וזה לשונו ואי קשיא מאי שנא מהפוך שבועה דרבא דאפיק ממונא ע"פ בת רב חסדא לא דמיא דהתם כיון דאיחייבא שבועה דאורייתא שבועה במקום תשלומין עומדת עד שתשבע ותפטר וכיון שלא היתה יכולה להשבע מפני שהיתה חשודה בעיניו ולא היה מניחה להשבע הויא לה מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע דמשלם משום הכי אפכה על שכנגדה אבל הכא ליכא למימר הכי ע"כ:

וז"ל רש"י במהדורא קמא אפכה רבא השבועה אשכנגדה ושבועה דאורייתא ואמרינן בשבועות שכנגדו חשוד על השבועה אפכינן בדאורייתא אבל בדרבנן לא אפכינן כדאמרינן בבבא מציעא שבועת היסת דרב נחמן תקנתא היא שלא יהא כל אדם כופר בכולי' חוב כי היכי דלפטר משבועה תקנתא לתקנתא לא עבדינן אי שכנגדו חשוד על השבועה מדרבנן כגון דלא הודה במקצת לא עבדינן ליה תקנתא אחריתי דלשתבע ולשקול ואבד את זכותו מדלא נטר נפשיה מגברא דחשיד אשבועתא ואמרינן נמי מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן מיפך שבועתא איכא דמי שמחוייב שבועה דאורייתא אינו יכול לומר לכשנגדו השבע וטול או לשתבע או לישלם אבל מחוייב שבועה דרבנן מצי

לאפוכה אשכנגדו ושומעין לו משום דלאו אפוקי ממונא להדיא הוה אלא אפוכי שבועה אפכה רבא אפומא דבת רב חסדא ע"כ:

זימנין כלומר זימנא אחריתי. קמיה דרבא. א"ל רב פפא אית לך סהדא אחרינא כי היכי דלא לשתבע האי ולשקול הכי גרסינן אמר ליה רב אדא כו' ולא גרסינן אמר ליה לא תהא כבת רב חסדא דמהימנת לה אאתתא דאסהידא עלה דחשודה הוה הכי נמי להמניה לרב פפא ולא חשיב ליה לשטרא פריעא. קים לי בגווה דלא משקרא הלכך אפכה שבועה אפומא מר לא קים לי בגוויה הלכך מגביא ביה בהאי על ידי שבועה אבל אי הוה קים ליה בגוויה לא מגבינן ולא קרענא ליה קים ליה בגויה מלתא היא כלומר היכא דקים ליה לדיין בעד אחד דלא משקר מהימן בכי האי גוונא אבל לא לאפוקי ממונא אפומיה דאמימר שהיה בנו דרב פפא קרענא שטרא אפומיה אי אמר לו דשטרא פריעא הוא וקא מתמ' קרענא סלקא דעתך כלומר וכי מהימני' ליה כבי תרי על פי שנים עדים יקום דבר אמר רחמנא מרענא שטרא כלומר דלא מגבינן ביה אפילו על ידי שבועה ולא קרענא ליה משום דחד סהדא הוה ליה. רש"י במהדורא קמא:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל מרענא שטרא אפומיה כבר כתבנו פירוש רש"י. והקשו בתוס' ז"ל דאם כן הוה אמר ליה תלמודא בהדיא לא מקרע קרענא ליה ולאו קושיא היא דכיון שלא אמר כן על ידי מעשה ולא ע"י מימרא אלא שהיה אומר מלתא בעלמא מאי דהוה סמיך על אבא בר מרימר נקט לישנא קלילא ואמר מרענא שטרא אפומיה. ורבינו תם פירש מרענא שטרא אפומיה שאם מעיד עליה שהוא פרוע לא יגבה המלוה בו עד שישבע ואף על פי שהיא קרוב לבעלי דינין דבעלמא אינו מחוייב שבועה ע"כ. וזה לשון תלמידי רבינו יונה קרענא סלקא דעתך אלא מרענא כו' פירש רש"י ז"ל קרענא סלקא דעתך היאך אפשר שבשביל עד אחד נקרע שטר שחתומין בו שני עדים אלא מרענא שטרא אפומי' כלומר לא נגבה בכח אותו שטר וגם לא נקרענו. ואם תאמר כיון שלא נגבה בו זהו כמו קריעה והדרא קושיא לדוכתיה למה תפסיד השטר בעבור עד אחד ויש לומר דנ"מ לענין תפיסה דאי תפס לא מפקינן מיניה אבל הנכון יותר דמרענא שטרא אפומיה רוצה לומר בב"ד שלו דכיון שהוא היה מוחזק בזה העד שהעיד דפרוע הוא אאמין אותו אבל אניח השטר בידו ויהיה לו תועלת בדבר כי שמא היום או מחר יבא השטר לפני ב"ד שאינו יודע כל כך אי נמי שאותו ב"ד אחר לא יהיה קים ליה בגויה ויצוה לגבות בשטר. זו היא שיטת רש"י ועיקר אבל רבינו חננאל ורבינו יעקב והריא"ף כתבו אף שיגבה הממון מיד ומרענא ליה לשטרא רוצה לומר שלא יפרעו אלא בשבועה ולפי פירוש זה יש להקשות מהא דאמר ליה רבא לרב אדא ומר לא קים ליה בגויה ואם

איתא דמרענא ליה לשטרא לענין השבועה איתמר מה לנו בין קים ליה בגויה בין לא קים ליה דכל אדם שבעולם יכול לחייב אותו שבועה דתנן עד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה מאי קאמר אי איכא אינש אחרינא בהדי מר דלענין חיוב שבועה בעדות רב פפא בלחוד הוה מחייב שבועה ויש מתרצין דרב פפא קרוב הוה וע"פ קרוב לא מחייב שבועה דלא אמרינן עד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה אלא בעד כשר ולפיכך אמר לו איכא אינש אחרינא בהדי דמר שבעבורו לא נחייב אותו שבועה ואמר ליה רב אדא ולא יהא רב פפא כבת רב חסדא כלומר והלא בעדות אשה לא נשביע מן הדין ואפילו הכי הפכת השבועה על פיה לשכנגדה ה"נ אף על פי שרב פפא קרוב הוא היה לנו להאמינו כיון שהוא אדם כשר והוא השיב בת רב חסדא שהיא אשתו קים לי בגוה שהיא כשרה ורב פפא לא קים לי בגויה כולי האי אבל דוחק הוא דלישנא דקא' איכא אינש אחרינא בהדי מר אינו מורה על זה דאמאי הוה צריך למימר בהדי מר. ורבנו חננאל ז"ל פירש דנפקא מינה היכא שהיה בשטר נאמנות סתם כלומר שכתב שהאמינו אבל לא כתב בו כב' עדים והיה המלוה נאמן שאם היה אומר פרעתי לא היה צריך לישבע ואפילו אם היה בא עד אחד ואומר ידענא דשטרא פריעה הוא לא היינו מחייבין את המלוה לישבע שהרי כבר האמינו דנאמנות סתם מועיל שלא נחייב את המלוה שבועה על פי עד אחד ועל זה אמרו ולא יהא רב פפא כבת רב חסדא ושתתחייב למלוה שבועה על פיו שאע"פ שהיה עד אחד לא היה מחייבו שבועה כגון שיש נאמנות בשטר אפילו הכי באדם גדול כזה היה לך לחייבו שבועה על פי עד אחד והוא השיב לא קים לי בגויה למדנו דאי קים ליה בגויה מחייבין שבועה למלוה על פיו ואף על פי שכתוב בשטר נאמנות אלא אם כן כתוב בשטר שהאמינו כשני עדים כשרים. ולמדנו מתוך דברי רבי' חננאל דנאמנות סתם מועיל לפטור את המלוה משבועה אפילו יעיד עד אחד שהשטר פרוע היכא דלא קים לן בגויה. ואיכא למידק בשלמא כשאנו מחייבין את המלוה שבועה אין כאן אפוקי ממונא אלא שאנו מחמירין עליו שבועה אבל בעובדא דההיא איתתא דאפיך רבא שבועה משום דקים לן בגוה הוא תימה למה נוציא הממון מיד האשה בשבועת התובע ונראה למורי הרב נר"ו שהטעם הוא מפני שמן הדין כיון שהיא מודה היה לנו לומר שתשלם בלא שבועת התובע דהוה ליה כמו מחוייב שבועה שאין יכול לישבע דקיימא לן דמשלם אלא שאמרו חכמים החשוד על השבועה ישבע שכנגדו ויטול וכיון שמן הדין היתה חייבת אין כאן הוצאת ממון ע"כ:

ההיא איתתא דאיחייבת שבועה בבי דינא דרב ביבי בר אביי כו'. הלכו לדין למקומו של רב ביבי וחייבו שבועה א"ל בעל דין תיתי ותשבע לי במאתין. כך היא הגרסא ברוב

הספרים ורוצה לומר תבא ותשבע לי בעירנו כי יותר אני רוצה שתשבע לשם כי שמא תתבייש לשם יותר ולא תרצה לישבע ויש שגורסין במאתי ומפרשין שלא היו מעיר אחת שניהם והיה התובע מבקש שתלך לישבע במקומו שהיתה ההלואה לשם ותתבייש יותר ולא תשבע אבל הגירסא האחרת נכונה יותר כי לפי גירסא זו נצטרך לומר שהתובע יוליך לנתבע למקומו לישבע. תלמידי רבינו יונה:

וז"ל רש"י במהדורא קמא במאתין כלומר תבא בעירי ותשבע לי דשמא ישביענה אדם אחד שיודע בעדות ותתבייש הימנו ולא תשבע בפניו ע"כ:

וז"ל הריטב"א תיתי ותשבע לי במאתין הפי' הנכון כי דרך היה לה לשם שאם לא כן לא כל הימנו ואפילו אמר מלוה שלא אמרו עבד לוה לאיש מלוה אלא לענין הדין שהוא אומר נלך לבית דין חשוב דרחמנא אמר צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה אבל לאחר שחייבו הלוה שבועה לא כל הימנו של מלוה לומר שילך וישבע לו במקום אחר וזה נראה לי ברור ע"כ:

אמרה להו כתבו לי זכוותא דכי משתבענא מפטרנא פרש"י ז"ל כתבו לי זכותא שבאתי לדין ונפטרתי בשבועתי ויפה כיון דאי אמרה שיכתבו לה שתהא פטורה כשתשבע מאי מחזי כשקרא איכא אלא ודאי כדאמרן ומיהו לאו כתובו וחתומו קאמרה דאם כן אין מחזי כשקרא אלא שקר גמור אלא שיכתבו הפסק דין כראוי ויכתבו שנשבעת וכי משתבענא חתמי ליה ויהבי ליה והיינו דמדמינן לה לאשרתא דדייני דמיירי בכתיבה בלא חתימה. הריטב"א ז"ל. ולישנא דגמרא דקאמרינן כתבו לי זכותא דכי משתבענא יהבי לי מתפרשא בתרי גווני או שנפרש דהכי קאמר כתבו לי זכוותא פירוש זכות גמור ויהיה ביד שליש דלכי משתבענא יהבי לי או שנפרש דהכי קאמר כתבו לי זכוותא ויהיה במשמעות הזכות דכי משתבענא יהבי לי דהיינו שיהיה כתוב אם תשבע פלונית תפטר ויהיה הפסק דין בידה ורש"י ז"ל כתב במהדורא קמא וז"ל אמרה להו לדייני זכותא פסק דין שהיו כותבין לבעל דין שנתחייב שבועה בב"ד והשביעו בית דין פלוני ויצא זכאי מב"ד כדי שלא יבואוהו לדין פעם אחרת לפיכך אמרה זו כתבו לי פלונית יצאה זכאי מבית דין והבו ליה לבעל דין דידי דלכי משתבענא לי' במאתין ליתביה ניהלה לפסק דין ע"כ. משמע מדהוצרך לומר דיהבו ליה לבעל דין דכתוב וחתום קאמרה ולא הוצרך ליתנו ביד שליש אלא ביד הבעל דין עצמו משום דלא נתחייבה אלא שבועה ולא תבעי מינה בעלי דינה מעיקרא אלא שבועה בלחוד והדין היה ברור דלא היה לה חיוב אחר אלא שבועה ונתחייבה בה הלכך סגי במאי דליתבו הפסק דין ביד הבעל דין עצמו דאם ירצה שתשבע יתן לה הפסק דין בידה. ומה שלא אמרה שיכתבו לה אם תשבע תפטר

כדי דלא לחזי כשקרא כלל משום דלא בעי למיתב תו בדינא ודיינא וכמו שכתב רש"י כדי שלא יביאה לדין פעם אחרת ואם כותבין כן אכתי לא נפטרה מהבאה לבית דין לברורי אי נשבעה אי לא והניא לה כדמעיקרא לכך לא רצתה אלא שיכתבו לה פטור גמור שיצאתה מבית דין זכאי לגמרי. והתוספות כתבו בסמוך וז"ל אלמא מיחזי כשקרא והתם נמי מחזי כשקרא שכתבו לה פלונית נשבעה ונפטרה מפלוני ונתנוהו ביד שליש שיתן לה לאחר שבועה. ומה שלא כתבו לה אם תשבע פלונית תפטור דלא הוה מחזי כשקרא היינו משום שלא להצריכה עדים היום או למחר ע"כ. פירוש לפירושו דבעל דינא הוה תבע מינה ממונא ורב ביבי בר אביי עיין בדינא ולא חייבה אלא שבועה ולכך תבעה מבי דינא דרב ביבי שיכתבו לה זכוותא פירוש תרתי קאמר שיכתבו שנשבעה וגם שנפטרה מפלוני ואין לו עליה עוד שום תביעה והלכך אין ליתנו ביד בעל דינה אלא ביד שליש פן יטמין הפסק דין ויחזור ויתבענה בבי דינא אחרינא ויחייבנה ממון ומעתה לא נפטרה מבי דינא ודיינא דלא יתן השליש הפסק דין עד שידע בבירור שנשבעה. ובשלמא אם היה הפסק דין ביד בעל דינה וכדפירש רש"י וכדכתבינן הרי לא היתה נשבעה עד שהיו נותנין לה הפסק דין אבל כשיהיה ביד שליש שמא לא ילך השליש במקום שתשבע ושוב תצטרך לברר לשליש שנשבעה כדי שיתן לה הפסק דין ומה לי ביד שליש או שתהיה תלוי הדבר וכיון שכן קשיא אמאי לא כתבו לה אם תשבע פלונית תפטר דלא הוה מחזי כשקרא ותירצו בתוס' כדי שלא להצריכה עדים היום או מחר דכיון שכתבו ב"ד כן הרי תלו הדבר שיודע דעד שהדבר בבירור שנשבעה לא תפטר והלכך צריכה עדים לברר זה אבל כשנותנין אותו ביד שליש במה שתשבע לשליש סגי כנ"ל:

ותלמידי רבינו יונה כתבו וז"ל אמרה להו כתבו לי זכותא דכי משתבעינא יהבו לי פירוש היתה רוצה שיכתבו לה שטר שתבע לה פלוני כך וכך ונתחייבה שבועה ונשבעה ופטרנוה ויתנו זה השטר ביד אדם אחר ואחר שתשבע יתנוהו לה ועל זה היה אומר רב ביבי דמחזי כשקרא לכתוב לה שטר שנשבעה ועדיין לא נשבעה. וי"ל אשה זו למה היתה רוצה שיכתבו לה בזה הלשון והלא די לה שיכתבו לה לכשתשבע תהיה פטורה וליכא חשש דמחזי כשקרא. וכתב שהיתה עושה כדי שלא יאמר לה התובע עדיין לא נשבעת לי ולא אטריחנא פעם אחרת בעבור זה לא היתה צריכה דנאמן אדם לומר כבר נשבעתי ולא נחייב אותו שבועה אחרת שלא מצינו שבועה על שבועה. ויש לומר דמיירי כגון שאומר התובע לבית דין תאמרו לה שלא תהיה נאמנת אלא אם כן תביא עדים שנשבעה ועכשיו אינה נאמנת לומר נשבעתי עד שתביא עדים וכדי שלא תצטרך להביא עדים אמרה כן והיתה שואלת שיכתבו לה בזה הלשון ואמר לה רב ביבי כתובו לה

ע"כ. ודוחק לפרש בלשון התוספות דאמרו דמיירי בדאמר התובע שלא תהיה נאמנת דהא כתבו סתמא שלא להצריכה עדים היום או למחר אלמא דלעולם צריכה עדים שנשבעה אפילו שלא אמר התובע כן ובמאי דכתיבנא ניחא דאיברא ודאי דנאמן אדם לומר כבר נשבעתי אבל הכא שכתבו בית דין בפנקס אם חשבע פלונית תפטר כל עוד שלא הוברר בעדים שנשבעה לא נפטרה ואם לא תוציא הפסק דין הרי התובע יתבענה בממון כבראשונה לכך לא רצתה אלא שיכתבו לה שכבר נשבעה ונפטרה. ובמהדורא בתרא פרש"י וז"ל כתבו לי זכותא שבאתי לדין ונפטרתי ממנו בשבועתי. ושוב כתב עוד הכא נמי מחזי כשקרא לכתוב נשבעה פלונית ועדיין לא נשבעה. ע"כ. פירוש לא אמרה שיכתבו לה להדיא שנשבעה כבר ונפטרה דהיינו שקרא ממש ואין זה מיחזי כשקרא אלא שיכתבו לה שבאת לדין ונפטרה ממנו בשבועתה. וזה לא הוי שקרא ממש דאפשר לפרש דהכי קאמר דנפטרה הימנו בשבועתה שתשבע ולא שנשבעה ומיהו מדלא כתבו להדיא אם תשבע תפטרה משמע דהכי כתבה נפטרה ממני בשבועתה שנשבעה כבר ולכך מחזי כשקרא לכתוב נשבעה פלונית ועדיין לא נשבעה כנ"ל. ויש להאריך עוד ולאפס פנאי קצרתי:

משום דאתיתו ממולאי כו'. כלומר מפני שאתם באים מבית עלי שנכרתים קודם זמנן כו' תאמר דברים כרותים כלומר דברים שאינם מקובלים והוה מלשון ימל קצירו ויש אומרים דעל שם העיר שנקראה ממולא כדאמרינן ר' מאיר איקלע למימלא חזינהו דהוו שחורי ראש כלומר שלא היה בהם זקן ונתן להם עצה שיעסקו בתורה ויאריכו ימים דכתיב כי הוא חייך ואורך ימיך. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

אשרתא קיום השטר לשון שריר וקיים. רש"י במהדורא קמא. ותלמידי רבינו יונה כתבו דעל שם שכותבין ואשרנוהו וקיימנוהו כדחזי קורא אותו אשרתא ע"כ:

דמיכתבא שכתבו ב"ד שטרא דנא כו'. מקמי דמחוו סהדי חתימות ידייהו קודם שיאמרו העדים זה כתב ידנו. ואית ספרים דכתוב בהו מקמי דנתחזו חתימות ידייהו דסהדי קודם שיאמרו עדים מכירים אנו בחתימת עדים הללו פסולה ההיא אשרתא משום דמתחזי כשקרא הכא נמי דכתבי לה פלונית יצאת בב"ד זכאה מחזי כשקרא דהא אכתי לא אשתבעאי. וליתא לדרבה ומנא תימרא דליתא מדרב נחמן. מצאו לגטה כתוב כהלכתו ושמו ושם אשתו ושם עירו ושם עירה באותן שמות הכתובין באותו גט אבל עדיין אינו חתום בעדים וחתמו כשר דרבי מאיר לא בעי אלא חתימה לשמה ורבנן פליגי עליו דבעי כתיבה וחתימה לשמה. אבל בשאר שטרות כגון שטרי הלואות אם מצאו כתוב בשמו ובשם אותו האיש שרוצה ללות הימנו ובו ביום שנכתב כדי שלא יהא מוקדם יכול ללות

בו אף על גב דמחזי כשקרא ומנא תימרא דהכי הוא דאמר רב יוסף כו' אינו חוזר ולוה בו ואפילו בו ביום שפרעו נמחל שבשעה שפרע נמחל שעבוד השטר והוה ליה כחספא בעלמא ואיכא לקוחות דמזמן ראשון הוה ליה מוקדם ואתי למטרף לקוחות שלא כדין. לשקרא דהא לשם הלואה שניה לא נכתב כלל. רש"י במהדורא קמא:

וכתב הריטב"א אינו חוזר ולוה בו פירוש אפילו בו ביום דליכא משום מוקדם אי נמי אפילו ליום אחר וכגון שכתוב בו סתם חדש או שנה שאינה טורפת לקוחות אלא מסוף החדש או מסוף השנה. עד כאן:

אבל למיחזי כשקרא לא חיישינן פירוש דדוקא בכי הא דליכא שום מחזי כשקרא בחתימה אבל כי איכא מחזי כשקרא בחתימת העדים כההיא דפרק גט פשוט דכי יתביתו בהיני וכההיא דאורכתא ודאי חיישינן כדאיתא התם ופסלינן לה אפילו דיעבד וכדהוה אמר רבא באשרתא דדייני וכבר פירשתי' בנזיקין בס"ד. הריטב"א ז"ל:

וז"ל תלמידי רבינו יונה הא דאמרינן דלא חיישי למיחזי כשקרא אומרים רבני צרפת דדוקא בשקרא דאתי לידי קושטא כגון זה שעתיד להתברר אם נשבעה אם לא אבל בשקרא דלא אתי לידי קושטא חיישינן למחזי כשקרא כדאמרינן בפרק גט פשוט אי יתביתו בשילי אף על גב דמסירן לכו מילי בהיני משום דמחזי כשיקרא אם יכתבו ויאמרו שנכתב בהיני זו וזהו שיקרא דלא אתי לידי קושטא שהיום או מחר לא ידעו שנכתב בשילי אלא לעולם יחשבו כי בהיני נכתב כמו שכתוב בשטר ע"כ:

דף פה:

חדא דידענא ביה ברבי מיאשה דלא אמיד כתב רבינו הגדול (והא הכי) [וה"ה] נמי כדאיתיה בחיים לא מצי למימר לקוח הוא בידי וזה תימה בעיני עד ששמעתי בה פירוש דרבי' ז"ל מפרש לה כגון דאיכא סהדי דאפקדי להההוא כסא גביה וראה אלא דאינהו דחזו ליה השתא לא ידעי אי האי כסא הוא דלית להו טביעות עינא בגויה אי נמי דלא הוו אינהו עדי פקדון ואי איניש דאמיד הוא יכול לומר החזרתיו לך והא אחרינא הוא וכדו לא מפיקנא ליה ומשום האי מגו מהימן לומר לקוח הוא בידי כלומר חזרתיו ולקחתיו ממך אלא כיון דלא אמיד אמרינן האי כסא הוא דאפקיד גביה והאי דלא אמיד משוי ליה כאילו משתמודעי סהדי דהאי כסא הוא דאפקיד גביה ואלו אמיד הוה ליה הך עובדא כההוא רמאי דפומבדיתא דבפרק חזקת הבתים ואמרינן בה ראה תניא ומהימן ומשום דלא אמיד הוא דלא מהימן ובודאי דהאי טעמא דאמיד לאו דוקא הוא אלא באומד ודאי לאו דידיה הוא ודפקדון הוא וכיון דיהיב סימנא שקיל ליה וטעמא בתרא עיקר ולא קמא

דאומדנא לאו כלום היא דאיתא בר נש דלא מפרסם נפשיה כדאמרינן בירושלמי פרק הכונס צאן לדיר ובגמרא דידן נמי בפרק הניזקין גבי עמרם צבעא אמרינן דילמא מציאה מצא אלא טעמא בתרא עיקר ואף על גב דאמיד אי יהיב בו סימנא שקיל ליה משום דלא מצי אמר ליתיה גבאי דהא איכא עדים ולא מצי למימר ההוא אחרינא הוה דהא יהיב סימנא והרי העדים מעידין שראו בו סימן זה הלכך איכא עדים וראה הוא. וזה הפירוש הוא נכון בשמועה ועלו דברי רבינו ז"ל כהוגן ואין לפקפק עליו. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הריטב"א חדא דידענא ביה כו'. יש שפירשו דתרווייהו צריכי והכי קאמר ליכא למיחש דלהוו דרבי מיאשא דהא לא אמיד. וכי תימא אכתי מנלן שהם של זה התובע הא קא יהיב סימנא ואין לשון ועוד נוח לזה הפירוש ובר מהכי קשיא טובא אשמעתין דאף על גב דלא אמיד מאי הוי מקרא מלא דבר הכתוב יש מתרושש והון רב ולא מפקינן ממונא מרשות בעלים בטענה דלא אמיד בשום דוכתא וכיון דאלו הוה אבוהון קיים יכיל למימר דידי נינהו אנן נמי טענינן ליורשין דטוענין ליורשין מאי דמצי טעין אבוהון ואף על גב דבתוספות אמרינן דמלתא דלא שכיחא לא טענינן להו הא לא משמע כן כדכתיבנא בפרק הגוזל ובפרק המוכר בסייעתא דשמיא בשמו של רבינו הרמב"ן ועוד כי יהיב אידך סימנא מאי הוה הא לא אשכחן דמהני סימנא להוציא ממון מרשות המוחזק ולא הוזכר אלא לגבי מציאה בלחוד שהתופס בה אין לו בה שום זכייה אלא שבא לזכות בה מדין מציאה ויאוש בעלים וכי איכא סימנין ליכא יאוש בעלים. והנכון מכל מה שפירשו בזה דהכא עדי פקדון הוה כדאמרינן ההוא גברא דאפקיד שב מרגניתא אלמא קים לן דהכי הוה אלא שלא היו העדים יודעין סימן אותן המרגליות שהופקדו בפניהם ולא מצינן למימר לפקוה דלחזינהו דיכול למימר בכדי לא מפיקנא ליה וכדאיתא בפרק חזקת בעובדא דרמאי דפומבדיתא וכיון שכן הוה לן למיחש דדילמא הני דאשכחנא ברשות היתומים אחריני הוו שהיו של רבי מיאשא או שהפקיד אצלו אדם אחר ומשום הכי אמרינן דכיון דידעינן ביה בר' מיאשא ואיכא אחריני דיהבי הני סימנין דפקדון בהכי סגי והרי הוא כאילו יש כאן עדות ברורה של פקדון שאלו הם אותם שהפקיד ואפשר דבחד מהני טעמי סגי ולרבותא נקטינהו תרווייהו אי נמי דתרווייהו בעינן והוה ליה חדא ועוד דכריכן אהדדי. אבל רבינו הגדול סבר דטעמא בתרא עיקר דטעמא דלא אמיד לא חשיב מידי אפילו לגבי האי. ואם תאמר כי איכא עדי פקדון מאי הוי נימא שמא חזר אביו ולקחם שהרי אילו אביהן קיים היה יכול לטעון כן כל היכא דליכא ראה. ויש לומר דהכא נמי ראה הוה שהממון היה ברשות בית דין וכיון דיהיב האי סימנייהו הא איכא ראה שאין לנו לכפור במה שהוא בידינו. ובתוספות אמרו דהא מלתא דלא שכיח

הוא למהדר ולמזבנינהו וכ"ש היכא דלא אמיד ואין טוענין ליורש אלא דבר שהוא קרוב ומצוי ולא נהירא ע"כ:

וז"ל רש"י במהדורא קמא ולא פקיד צואה אתו יורשין ובעל פקדון. דלא אמיד עשיר כולי האי ולא איצטריכו ליה הנך מרגניתא ע"כ:

ותלמידי רבינו יונה כתבו וז"ל חדא דידענא ביה ברבי מיאשה דלא אמיד כלומר הדין עם המפקיד שהרי ר' מיאשה לא היה אמיד שיהיו לו מרגליות ויש להקשות ואף על גב דלא אמיד אמאי לא אמרינן דילמא מציאה אשכח דהא אמרינן הכי גבי אפוטרופוס של יתומים דהוה אכיל ושתי והיה אומר דמדיליה קא אכיל ומקשים והא לא אמיד ומהדרינן דילמא מציאה אשכח ויש מתרצין דשאני הכא בר' מיאשה דלא אמיד עד יום מותו והנכון לתרץ דהכא היתומים עצמן מודים היו דאביהם לא היה אמיד אלא שלא היו יודעין מאין באו ליד אביהם ולפיכך לא חיישינן למציאה אבל התם באפוטרופוס הוא טוען ואומר דדיליה קא אכיל. ועוד שהמפקיד ודאי והיתומים ספק ועוד הא יהיב סימנא ואין לפרש ועוד אף על גב דאמיד דין הוא שניתן למפקיד דיהיב סימנא דזה לא יתכן דודאי אמיד לא יהבי' בסימן דכי היכי דאביהם היכא דאמיד לא יתן כלום בסימן דמצי אמר לקוח הוא בידי הם הכי נמי היתומים לא יתנו דטענינן להו ליתמי מאי דהוה טעין אבוהון אלא עיקר הפירוש כך הוא חדא דידענא ביה ברבי מיאשה דלא אמיד כלומר ודאי מרבי מיאשה אינו דלא אמיד מאי אמרת שמא אחרים הפקידו אצלו הא קא יהיב סימנא שאומר שהם שבעה ושהם צרורות בסדין ומוכחא מלתא שלא היו אלא של זה. ודוקא בסימן מובהק. אבל בסימן שאינו מובהק התם הוא טעמא משום דניחא להו לבעלי אבידות כשיחזירו בסימן שאינו מובהק. אבל בדברים אחרים סימן מובהק בעינן דסימנין מובהקין מדאורייתא. ואין לפרש דמאי דאמרינן ועוד הא קא יהיב סימנא הוא נתינת טעם שאינו מרבי מיאשא דאיתא אחר כך אבל רגיל דעייל ונפיק בביתיה אימא איניש אחרינא אפקיד ומיחזא חזא ולא הוה צריך למימר אלא אימור מחזא חזא ומדקאמר אימור איניש אחרינא אפקיד משמע שהטעם הראשון בא לומר שאינו מר' מיאשא והטעם השני להודיע שאינו מהאנשים אחרים כדכתיבנא והא דאמרינן דיהבינן להו למפקיד דיהיב סימנא דוקא היכא שאין היתומים טוענין טענת ודאי אבל אם טוענין טענת ודאי ואומרים אבינו אמר לנו שהיו שלו לא יהבינן ליה למפקיד כך כתב הרב ר' משה בן יוסף מנראבונא ומייתי ראיה מדקאמר שכיב ר' מיאשה ולא פקיד משמע משום דלא פקיד אבל אי פקיד אף על גב דלא אמיד אין מוציאין מיורשיו. ואם תאמר כיון דאי פקיד ואמר דדיליה לא מפקינן מיתמי היכא דלא פקיד נמי לא נוציא מידם דהא

קיימא לן דטענינן ליתמי מאי דהוה מצי טעין אבוהון וכמו שאביהם היה יכול לומר שלי הם יטענו בית דין בעבור היתומים. תירץ הרב היכא שהענין מוכיח שאינו אמת והדבר רחוק כגון זה שלא היה לעולם אמיד לא אמרינן בכי הא דטענינן להו ליתמי מאי דהוה טעין אבוהון שלא אמרינן דטענינן מאי דהוה מצי טעין אבוהון אלא כשנטעון בעבורם טענה נטעון שאביהם היה יכול לטעון אבל לא כל מה שהוא היה יכול לטעון שאם היה הדבר רחוק לא נטעון אותו בעבורם ומצינו כיוצא בזה בבבא מציעא שאביהם היה יכול לטעון נאנסו ואנחנו לא נטעון בעבורם ע"כ:

אימר איניש אחרינא אפקיד ומחזי חזא ונראה למורי הרב דכיון שאין זה התובע זוכה מותר להם ליתומים להשתמש בו ולמוכרו אם ירצו שהרי זה המפקיד שהיה טוען טענת ודאי כבר נתבטל הודאי שלו וגבי שאר העולם הוו להו ספק שאינם יודעין אם הוא מאביהם או משל אחרים וכיון שכן שהוא ספק לא יניחו מלהשתמש בו. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

נכסי לפלוני משמע לשון מתנה ומשמע לשון ירושה כי אמר לאחד נכסי לפלוני הוי מתנה וקנה מקבל מתנה וכי אמר על מי שראוי ליורשו נכסי לפלוני קרובי הוי לשון ירושה ונפקא מינה לכדאמרינן בפרק יש נוחלין אמר נכסי לפלוני ואחריו לפלוני ומת ראשון אין לו כו'. מתנה בלבד אלא לשון ירושה נמי במשמע ואוקימנא התם בשראשון ראוי ליורשו הוה הלכך אין לשני כלום וירושה אין לה הפסק ואליבא דרבי יוחנן בן ברוקא דאמר אם אמר על מה שראוי ליורשו דבריו קיימין כגון בן בין הבנים ובת בין הבנות אבל אי פירש ואמר נכסי נתונים לפלוני ואחריו לפלוני ומת ראשון קנה שני דמתנה יש לה הפסק והלכתא פסיקתא היא בבבא בתרא הלכך אי טוביה ראוי ליורשו הוא קנה משום ירושה ואי אחר הוה קנה משום מתנה. רש"י במהדורא קמא:

אמר רבי יוחנן הרי בא טוביה פירוש ואפילו יש בעיר טוביה אחר יש לנו ליתנם לזה שהוא תובע ראשון כיון שאין האחר תובעה ואין לנו לחוש שמא יתבעם אחר. ואחד מחכמי הצרפתים ז"ל כתב דאפילו יתבעם האחר קודם שנפסק הדין כיון שלא פירש הנותן למי יתננו יתנו לטוביה שבא ראשון דסתמא דמלתא כיון שלא פירש על התובע ראשון נתכוון. ריב"ש ז"ל:

וז"ל הר' ישעיה מטראני ז"ל הרי בא טוביה פירוש לא פירש הנותן לאיזה טוביה אמר והיו בעיר הרבה ששמם טוביה ובא אחד ואמר לי נדר בחייו שיתן לי נכסיו ואמר רבי יוחנן הרי בא טוביה שהוא תובע אותם ואין לנו לחוש שמא לטוביה אחר אמר. אמר לטוביה ואתא רב טוביה פירשוה והיה אומר לי ליתנם בחייו. לטוביה אמר לרב טוביה

לא אמר פירוש ויש לחוש שמא אינו זה שצוה עליו ע"כ:
ואי ההוא רב טוביה איניש דגייס ביה פירוש מכירו ורגיל אצלו ובלעז פרידורא הא גייס ביה ולרב טוביה יהבינן והאי דקאמר טוביה משום דגייס ביה אמר. שני טוביה רחוקים חד שכנו וחד חכם. תלמיד חכם קודם דסתמא דאיניש בשעת פטירתו עביד מצוה וצדקה יתירה והמהנה תלמיד חכם מנכסיו אין לך מצוה וצדקה גדולה מזו כדאמרינן בעלמא כל הנחמות שנתנבאו הנביאים לא נתנבאו אלא למהנה תלמיד חכם מנכסיו אבל תלמיד חכם עצמו אין כל בריה יכולה לספר ברוב גדולתו הלכך תלמיד חכם קאמר קרוב ות"ח אפילו ראוי ליורשו דכיון דלא פירש לטוביה קרוב ודאי מצוה בעי למעבד כ"ש. מאח רחוק כמשמעו כלומר שנתרחק ולא היה נותן לו מימיו דכיון דלא פירש ודאי לשכנו היושב אצלו שההנהו בחייו קאמר. רש"י ז"ל במהדורא קמא:
ותלמידי רבינו יונה כתבו וז"ל קרוב ותלמיד חכם כו'. אומרים רבותינו חכמי גירונדא שזה אינו אלא בקרוב שאינו ראוי ליורשו אבל קרוב הראוי לירש אותו קודם לתלמיד חכם ומאי דמייתי קרא דטוב שכן קרוב מאח רחוק לאו דוקא אלא להוכחה בעלמא הביא אותו להוכיח שהאדם אוהב לשכנו יותר מקרוביו ומכל מקום לא אמרינן ששכן קודם אלא בשכן שיש לו חברה ורגילות עמו כמו עם תלמיד חכם. אבל בשכן שאין לו רגילות עמו כלל לא ע"כ:
שודא דדייני אומר רבינו תם דאינו תלוי באומד הדעת אלא ברצונם יתנו הדיינים למי שירצו והביא ראיה מפרק בתרא דקידושין נאמן הדיין לומר לזה זכיתי כו'. אבל אין בעלי דינין עומדין לפניו אינו נאמן ופריך ונהדר ונדיינו ומשני בשודא דדייני ואי כפירוש רש"י שהדיינין אומדין דעתו של נותן אכתי נהדר ונידיינינהו ואם תאמר ולפירוש רבינו תם ז"ל נמי כיון דתלוי ברצון הדיינין אם כן יתן הדיין למי שיתן לו יותר שכר והדרא קושיא לדוכתין ונהדר ונדיינוה ומי שנתן לו שכר יותר יחזור ויזכה וידוע הוא אצלו מי שהרבה שכרו ותירצו בתוס' דכל דיינא דמקבל אגרא לאו דיינא הוא. ואם לא תפרש קושיית התוספות כן תקשי מה זו שאלה ודו"ק כנ"ל. ולרש"י יש לתרץ כיון שהדבר תלוי באומדנא כל שהוא של הדיין דלשון שודא היינו לשון הטלה שיטילו הדיינים שיחשבו למי נתכוון ויתנו לו ולפי' לא יחזור לדון דשמא יטנו לבו לצד שני. וקרוב לזה פרש"י עצמו בפרק בתרא דקדושין כנ"ל:
וז"ל רש"י במהדורא קמא שודא דדייני אחר בית דין גריר לאותו שיראוהו ב"ד רגיל אצלו ואוהבו יותר:
ולרבינו תם ז"ל יש סיוע מהירושלמי דגרסינן התם שוחדא דדייני ודאי שאינו רוצה לומר

שיקבלו שוחד הדיינין אלא שיש כח בידם לתת למי שאוהבו יותר. תלמידי רבינו יונה:
וז"ל הריטב"א ז"ל שודא דדייני פרש"י למי שיראו הדיינין שהיה דעתו של נותן קרובה אצלו ואינו נכון לכך פירשו שודא דדייני אומד הדיינין לתת אותו למי שירצו או למי שיראו הגון יותר ושהוא עמוק בתורה ובמצות. וכן אמרו בתוספתא הדיינין מחליטין אותו למי שירצו ואמרו בירושלמי שוחד דדייני ולשון גוזמא הוא לפי שהרשות נתונה להם לעשות כמו שירצו וכבר פירשתיה במקומות אחרים בס"ד ע"כ:
וז"ל הר' ישעיה מטראני שודא דדייני הם ישליכו פניהם על מי שיראה להם דעתו של מת מקורבת עמו בחייו או מי שהיה שרבו מעשיו יותר מחברו שנאמר לזה נתכוון בעבור כפרת נפשו ואם לא בא שום טוביה לתבוע ולומר שלי נדר בחייו ליתנם ויש בעיר הרבה טוביה גם בזה הוא שודא דדייני ע"כ:
בר אוריא בן אדם גדול ואית ספרים דגרסי בה בר אורייתן בן תורה כלומר מורה הוראות לשם שמים:
המוכר שטר חוב ומחלו מחול כו'. יש שפירשו משום דמכירת שטרות דרבנן ואתיא מחילה דאורייתא ומפקעת מכירה דרבנן ויש מקשים לפירוש זה דהא בפרק הזהב ממעטין מכירת שטרות מאונאה בכלל ופרט וכלל דאלמא מכירתם מן התורה היא ויש דוחין שלא בא הכלל אלא למעוטי קרקעות ועבדים ודנקטי ביה שטרות אינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ומיהו הא קשיא לן דאם כן למה אמרו כאן במכנסת שטר חוב לבעלה שאינה יכולה למחול מפני שידו כידה דהא מכל מקום אין זכייתם שזיכתה אותם לבעלה אלא מדרבנן ויש לומר דאלמוה רבנן לשעבודיה דבעל ושמו ידו כידה כאילו זכה בהם מן התורה והפקר ב"ד הפקר כנ"ל. הריטב"א ז"ל:
וז"ל רש"י במהדורא קמא וחזר ומחלו ללוה מחול דמצי טעין ליה לוה ללוקח מהיכא אתיא לי מכח פלוני מלוה דהא לאו בעל דברים דידי את ואיהו אחולי אחיל לגבאי ואפילו יורש של מלוה שבא לידו החוב בירושה יכול למחול ע"כ:
וכתב הר' ישעיה מטראני ונראה לי שאם נתנו המלוה במתנה לחברו וטוען הלוה פרוע הוא אף על פי שהמלוה מאמת דבריו אין שומעין לו אלא אמרינן קנוניא עשו שניהן ואומרים ללוה תפרע למקבל המתנה שהשטר מסור בידו ואם פרעתו למלוה לך להדיין עמו שיחזיר לך מעותיך אבל אין הדבר כן דמגו דאי בעי מצי מחיל ליה כדאמרינן מצי נמי למימר פריעא הוה ולבעליה ע"כ:
והרמב"ן כתב וז"ל המוכר שטר חוב לחבירו כו' פירש רבינו חננאל ז"ל דיכול למימר עיינית בחושבנאי ולא פש לי גביה ולא מידי ואין דבריו ברורים אם רצונו לומר דבהכי

עסקינן שאמר בלשון הזה לא פש לי גביה ולא מידי מאי מחלו אין זו מחילה ועוד היכי אמרינן דלמאן דלא דאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי ניירא בעלמא אם מכר לו דבר שאינו שלו למה לא יחזיר לו מעותיו ועוד למאן דדאין דינא דגרמי למה ישלם לו דמי שטרא מעלי' דהיינו כל מה שכתוב בתוכו לא ישלם אלא מה שנתן לו שהרי אין מכירה חלה עליו והוו ליה מעות הלואה דמקח טעות הוא ונראה שכך הוא ז"ל מפרש דמגו דיכול למימר לא פש לי גביה ולא מידי לא אסתלק ליה מהאי שטרא לגמרי ועדיין ברשותו הוא עומד ויכול למוחלו ולומר אע"פ שאתה חייב לי הריני מוחלו לך ואם כן הוא שתי תשובות השיב עליו רבינו הגדול ז"ל בהלכות שאנץ אבל עדיין הפירוש אינו נכון דקשיא לן במקום שחב לאחרים מי מהימן לומר כן הרי אמרו האומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן במקום שחב לאחרים וכן אמר פרוע הוא אבל השתא דקיימא לן דאי חזר ומחלו מחול אפשר דאי אמר פרוע הוא נאמן מגו דאי בעי מחיל אבל למתלא הא בהא אי אפשר דאפכא מסתברא טפי וראיה לדבר הא דגרסינן בשילהי פרק שנים אוחזין מצא שובר בזמן שהאשה מודה יחזיר לבעל ואקשינן בה התם אמאי ואמר רבא שמע מינה איתא לדשמואל פירוש וכשם שיכולה למחול יכולה לומר נמי פרוע בבית דין וממנו נפל השובר אלמא לא יכול למימר פרוע אלא מתוך שיכול למחול בהפך מדברי הרב וטעמו של רבינו הגדול אינו ברור לנו ובבבא בתרא נכתוב יותר מזה בעזרת האל ע"כ:

במכנסת שטר חוב לבעלה כלומר שנפל לה בירושה או נתנו לה במתנה שטר חוב והכניסה אותו לבעלה בתורת נכסי מלוג וחזרה ומחלה את הלוה אין מחילתה כלום מפני שידו כידה כלומר כשם שהיא קונה את החוב בכל מקום שהוא כך הבעל קונה וזוכה מיד בפירות הלכך שניהם אינם יכולים למחול היא אינה יכולה למחול מפני שאין בה כח להפסיד הזכות של הפירות שיש לבעל וגם אם מכרה גוף הקרקע ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות וגם הוא אינו יכול למכור מפני שגוף הקרקע הוא של האשה בחייה ודוקא בשותפות כזה שאין כל אחד ואחד יכול לברור חלקו אמרו שאין אחד מהם יכול למכור אבל בשותף אחד של שני שותפין שיש להם קרקעות או מטלטלין ביחד יכול כל אחד ואחד למכור חלקו. תלמידי רבינו יונה:

מפני שידו כידה תימה לר"י דבסוף שנים אוחזין גבי מצא שובר בזמן שהאשה מודה יחזיר לבעל פריך וליחוש דילמא כתבה ליתן בניסן וכו'. ומשני שמע מינה איתא לדשמואל דאמר המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול והשתא אכתי ניחוש דילמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנה עד תשרי ואזלה והכניסתה לבעלה שאינו יכול למחול לבעלה הראשון כדאמרינן הכא ואם כן יש לחוש כשאנו מחזירין השובר לבעלה הראשון

יבא לידי כך שבעלה השני יפסיד כתובתה שהכניסה לו אשתו שיוציא השובר שפרע זה כתובתה כו' דצריך לומר דמיירי בדידעי דלית לה בעל. תוספות שאנץ:

אי גרשה ולא הספיקו הלקוחות שלקחו כתובתה לגבותה מבעל עד שמתה והויא לה להיא איתתא חדא ברתא מההוא בעל אתו לקוחות וקא תבעו לה לגבות כתובתה מבעל ואמר לאו בעל דברים דידי אתון דברתאי דאית לי מינה והיא יורשת שלה קא תבעה לה מנאי ואהדרו לקוחות על דברת. רש"י במהדורא קמא:

והרמב"ן ז"ל כתב וז"ל אתו יורשי קא תבעו לה לברתא. האמת כתב רש"י שהיתה הבת באה לגבות כתובת אמה מאביה ולירש הכתובה מכח אמה ואלו באין ליטול ממנה ולומר אמך מכרתה לנו ואחרים דקדקו מדלא אמרינן אתו לקוחות תבעו לאביה שמע מינה שהקונה חוב מחבירו שיכול הלוה לומר לו לאו בעל דברים דידי את אלא אם כן כתב לו זיל דון וזכי ואפיק לנפשך דאתי עליה מכח שליחותא וזה טעות דהא אמרינן בשילהי בבא בתרא דלמאן דאמר אותיות נקנות במסירה ואין צריך להביא ראיה שני יוסף בן שמעון הדרין בעיר אחת מוציאין שטר חוב על אחרים ואין צריך להביא ראיה ולא מצי למימר לאו בעל דברים דידי את הפלוני מכרו לך ולאו בעל דברים דידי את וכן נמי מוכחא מלתא בפרק האשה שלום דקאמרינן מאי אמרת דילמא מסר ליה אותיות נקנות במסירה ומפקינן ביה זוזי בעל כרחיה דלוה אלמא מכיון שקנה מוציא ממנו בעל כרחו וכן בדין. עכ"ל הרמב"ן:

וז"ל הריטב"א ז"ל הא דאמרינן אתו לקוחות ותבעו לברתא תמיה מילתא מה תביעה יש ללקוחות אצל הבת כיון דכתשבת אמה זבנו ליזלו ולתבעוה מבעל כגון דאיגרשה לה או מתה ורש"י נשמר מזה ופירש דלאו תביעה ממש לגבות ממנה אלא לפי ששמעו שהבת הזאת היתה באה לגבות מאביה כתובת אמה ולירש אותה מכח אמה באו אלו ליטול ממנה אם כבר גבתה גבתהאו לומר לה אם לא גבתה כי אמה מכרתה להם ומה שהמתינו לאחר שנתגרשה או עד שמתה אולי לא היה להם פנאי זה דרך רש"י לפי לשון פירושיו והוא הנכון ואולי כי הקרקע שהיה משועבד לכתובה זו היה עומד בחזקת הבת לאחר מיתת האם ולפיכך הלכו אצלם דשעבודייהו גבה וכיון שעדיין לא גבאתו היא בב"ד שעבוד הכתובה קיים הוא ומהני ביה מחילה והיינו דאמרו דמחלה לכתובה לאביה והדר לה ארעא ותהדר לירתה מיניה כשימות ע"כ:

וז"ל תלמידי רבינו יונה לסוף אגרשה ושכיבה אתו יורשין קא תבעו כתובתה לברתה כלומר הלקוחות כי מיד שנתגרשה זכו בכתובתה ועל זה באו לתבוע ומפני שבאין מכח האשה שמתה ונוטלין זכותה קורא אותם יורשין וכן מצינו כיוצא בזה בבבא בתרא

פרק מי שמת גבי נפל הבית עליו ועל יורשיו כו'. ושואלין על זה למה אמר תבעו לה לברתה והלא לבעל היה להם לתבוע. ותירץ רש"י שהבת היתה תובעת לאביה כתובת אמה והלקוחות תובעין ג"כ ואומרין לבעל שלא יתן לה אלא להם וכיון שתובעין מה שהיה ראוי להיות שלה ומפסידין על הבת שלא תזכה בה כמאן דתבעי לברתה דיינין ליה ולפיכך אמר ותבעי לה לברתה. ויש אומרים שזו הבת היתה אצלה גוף שטר כתובת אמה ולפיכך היו תובעים מנה שתתן להם השטר כדי שיוכלו לתבוע את הבעל. אבל הנראה נכון למורי הרב נר"ו שהם היו חושבים שהבת קבלה פרעון של הכתובה מיד אביה וכיון שקבלה הפרעון הוי כאילו מחלה לאביה דאין לך מחילה גדולה מזו שקבלה הפרעון דמסתמא כשמקבל האדם הפרעון מן המלוה מוחל לו ולפיכך היו תובעין לבת שזכתה בכתובה ואף על גב דאמרינן שהפרעון הוא כאילו מחלה וא"כ לא היה להם לתבוע מכח הכתובה אפילו הכי בזה נראה שיש חלוק בין פרעון למחילה מפני שיכולין לומר לה זה הפרעון שקבלת שלנו הוא ותני לנו כל מה שלקחת דמכח כתובה שנמכרה אצלנו זכינו אנחנו בהגבית אותו ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל ואי גרשה ושכיבא ואתו יורשין וקא תבעי לברתא איכא למידק מאי שיטייהו גבי ברתא ליזלו בתר בעל. ובשם הרז"ה אמרו דבעל נמי שכיב ונפלו נכסי כולהו גבי ברתא וא"ר נחמן ליכא דליסבא לה עצה דתיזיל ותיחלה לכתובתה לגבי אביה דתיחלה לנכסין שיש לה מאביה קאמר. ואיכא דלא ניחא ליה משום דלא שייך ביה תיזיל ותחלה ואזלא אחילתא ואם משום הא תיובתא לא חזינא עליה דלא אזלא ממש ותיזיל ממש קאמר אלא דרכן היה להשתמש במלה זו לתפארת הלשון וכיוצא בו הרבה אוכל והולך עד שתחשך וההוא גברא דהוה קאמר ואזיל טוביה דמשמע וכו' ההוא דקאמר אזיל דמן בי דינא לשקלוהי לגלימיה וטובא התם וכאלה רבים אבל לדידי קשה לי דאם איתא היה לו לפרושי בהדיא ושכיב לוקח וטפי מיניה דשכיב לוקח לא מעלה ולא מוריד ושכיבת עיקר דעובדא. ויש מה שאומר דכל שלא כתב ללוקח זיל דון ואפיק לנפשך כדרך שאמרו בהרשאה יכול בעל חוב לדחותו ואומר לאו בעל דברים דידי את אבל כדכתב ליה כן אתי עליה מן הדין שליחות והכא בשלא כתבה ללוקח כן ואינו מחוור דאכתי למה להו גבי ברתה והא איהי לא מחייבה למתבע לאבוה מחמת הלקוחות וממילא מפסדי אינהו ואפילו לא אזלא לגבי אבוה ועוד דדינא לאו הכין מדאמרינן בשילהי גט פשוט למאן דאמר אותיות נקנות במסירה אין צריך להביא ראיה על המסירה שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת כו' ובפרק האשה שלום נמי גבי נצי בר חבי וחבי בר נצי כו'. ויש לפרש לפי ששמעו לקוחות שהבת באה לגבות כתובת

אמה מאביה ואביה רוצה להגבות ולא נתברר אם פרעה אם לאו משום כך הלכו אצל הבת אם גבתה שתחזיר להם ואם לא גבתה שיודיעוה שמכרה אמה כתובתה להם ולא תגבה אותה ע"כ:

וז"ל ריב"ש פי' רש"י שהיתה הבת באה לגבות כתובת אמה מאביה ואלו באין ליטול ממנה לומר אמך מכרתה לנו ויפה פירש שאין לפרש שמת האב וזכתה בנכסים והיו באים הלקוחות לגבות ממנה כתובת אמה דאיך היתה יכולה למחול לעצמה ועוד מאי אהני לה הא רב נחמן דאין דינא דגרמי וחייבת היא לשלם להם דמי שטרא מעליא אבל עתה שהאב חי היא מוחלת לאב ואין הלקוחות גובין ממנה שאין לה נכסין ויש להם להמתין עד שימות האב ובין כך ובין כך תתפשר עמהם ע"כ:

ליכא דליסבה עצה להא דתיזיל ותחלה לכתובתה דאמה גבי אבי' איכא דקשיא ליה ולמאן דדאין דינא דגרמי מה אהני ליה הא מגבי ביה דמי שטרא מעליא כל מאי דכתיב בשטרא וכיון דאיהי מחייבא לשלומי מה מהני לה מחילתה דהא רב נחמן גופיה דאין דינא דגרמי בפרק הגוזל וניחא ליה דמגבינן מינה ככשורא לצלמי ה"מ ממוכר דאיהו גורם להפסיד ממונו אבל מיורש לא גבינן מיניה כלל דאיהו לאו גורם הוא אלא שאינו רוצה לתבעו ללוה ומחל לו חובו אבל מוכר שלקח ממנו מעות ומכר לו חובו ובתר הכי מחיל ליה מגבינן ביה כל מאי דכתיב בשטרא הואיל ועבד מעשה שמכר לו ואף על גב דלא שקיל מיניה כמה דכתיב בשטרא כיון דגורס לו הפסד במחילתו משלם ליה דמי שטר מעלי'. ולא נהירא דאי איתא להך סברא המוכר נמי לא הוה ליה לשלומי אלא כמה דשקיל מיניה ולא דמי שטר מעליא אלא ודאי בין יורש בין מוכר משלמין הכל וכן בנותן שטר חוב וחזר ומחלו ואפילו יורש מוחל משלמין דמי כל השטר. וכן דעת הרב ר' משה הספרדי ועיקר ואפשר דרב נחמן עצה בעלמא הוא דאסבה כי היכי דליתו לקוחות ויתפשרו עמה ואיהי תירות לכתובתה דאמה. ויש מה שאומר שזו הבת קטנה היתה בעונת הפעוטות ואי מחלה לא משלמה שהמסור והמוחל מדין גרמי נתחייבו ומאבות נזיקין הן ואינה בת תשלומין שהקטן פגיעתו רעה או שמא נשואה היתה ואי מחלה לא משלמא השתא כדתנן נמי העבד והאשה פגיעתם רעה. ואני תמה היאך נתן רב נחמן עצה להזיקו לזה. והראב"ד ז"ל כתב שאין המוחל משלם אלא במתכוון להזיק אבל זו המוחלת להנאת עצמה לא והביא ראיה ממה שאמרו בפרק הנזקין גבי העושה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת דפטור דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק ובעוסק במלאכתו לא קנסו ואין דינו בזה נכון. ועוד הארכתי בענין דינא דגרמי. הרמב"ן ז"ל. וכתב ריב"ש ז"ל וכבר כתבתי למעלה דעיקר קושיין ליתא לפי מה שפירש רש"י ע"כ:

וז"ל הריטב"א ליתא דליסבה עצה דתחיל לכתובתה דאמה לאבוה פירוש ואין לומר כאן שאין אדם מוחל לעצמו כי עיקר המחילה בכאן אינו אלא לאביה ואף על פי שכבר גרשה והוא אינו יורשה כפי מה שפירש רש"י ממאי דאמרינן דהוו תבעי לקוחות לברתה וקשיא לן כי מחלה מאי הוי הא מחייבא לשלם מדינא דגרמי כדלקמן ורב נחמן גופיה הכי סבירא ליה. ויש לומר שלא היו לה נכסים עתה אי נמי נשואה היתה ופגיעתה רעה שהיא פטורה עד שתתגרש או עד שתתאלמן אי נמי דקטנה היתה שהגיעה לעונת הפעוטות שמחילתה מחילה במטלטלין ופטורה מנזיקין הא לאו הכי אף על גב דלקוחות בטובת הנאה זבנוה כיון דסוף סוף השתא אפסד' האי מינייהו אין לנו אלא כשעת הנזק שחיוב המוחל אינו אלא מדין מזיק ואפילו בנותן או מוכר שלא באחריות הוא חייב לשלם מדינא דגרמי וכדלקמן ע"כ:

ותלמידי רבינו יונה כתבו וז"ל יש לשאול מה הועילה הבת בעצתו של רב נחמן כו'. ויש מתרצין שהבת לא תתחייב לשלם להם דמי הכתובה אלא אותן המעות שנתנו הם לאמה בעבורה כו' ואין זה נראה כו'. ויש מתרצין שזהו מה שהיתה מרווחת שהיא היתה גובה מאביה כל הכתובה כולה ואח"כ לא היתה חייבת לשלם להם אלא דמי הכתובה שאם היה בכתובה חמש מאות זהובים היא לא תשלם כל החמש מאות זהובים אלא יחשבו ב"ד כתובה זו מאדם כזה כמה היתה שוה אם היתה נמכרת שאי אפשר שלא יפחתו מסכום הממון בעבור טורח התביעה וכדי שלא יצטרכו עוד להטריח לבית דין ואותו דביני ביני היתה מרווחת הבת וזה קרוב אל הדעת יותר אלא שקשה קצת לישנא דקאמר ותהדר ותרתה מיניה והיאך יאמר בעבור דבר מועט כזה ותרתה מיניה. והראב"ד ז"ל היה מתרץ דמאי דאמרינן מאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה מיניה דמוחל שטרא מעליא דוקא בשמוחל המוכר עצמו אי נמי כשמוכר היורש ומתכוון להזיק אבל כשהיורש מוחל ואין כוונתו להזיק אלא שמתכוון לתועלתו לא יתחייב לשלם וזו הבת כיון שלא היתה מתכוונת להזיק אלא שהיתה עושה בעבור התועלת אינה חייבת לשלם. וזה אינו מתקבל דודאי מה שאמרו דגביא ביה מיניה דמוחל דמי שטרא מעליא לא נחלקו בין מוחל ליורש כלל. ויש מתרצין שזו הבת קטנה היתה וכשמוחלת לאביה אינה חייבת לשלם דקטן שהזיק פטור כו'. וגם זה אינו נראה דהיאך אפשר דרב נחמן היה נותן לה עצה להזיק ללקוחות. על כן נראה למורי הרב נר"ו דרב נחמן ודאי אית ליה דינא דגרמי אבל היה חושב כי זה כיון שאין גופו ממון לא הוי דינא דגרמי אלא דבר הגורם לממון וקיימא לן דבר הגורם לממון לאו כממון דמי ופטור שכל האמוראים הראשונים היו סוברים דלא הוי דינא דגרמי אלא כגון מוסר ממון חברו שמפסיד גוף הממון אי נמי

כגון מראה דינר לחברו שולחני ואומר לו עלך קא סמיכנא והשולחני אמר לו שהוא טוב ונמצא רע שזה הפסידו דבר שגופו ממון אבל במוכר שטר חוב לחברו וחזר ומחלו שאינו מפסידו דבר שגופו ממון לא הוי דינא דגרמי אלא דבר הגורם לממון ואחר כך ראו האמוראים האחרונים שהשטרות היו נמכרים כמו כל שאר המטלטלים דעלמא אמרו דדייני להו בדינא דגרמי ויש סיוע לזה מדאמרינן כפייה רפרם לרב אשי כו' ולמה היה צריך להכריחו דמסתמא סבירא ליה לרב אשי דדיינין דינא דגרמי אלא מפני שהראשונים היו סוברים שאין זה בכלל דינא דגרמי והוי המוחל חייב לשלם דמי השטר ודבר הגורם לממון הוי כמי שגזל חמץ מחברו ועבר עליו הפסח שאף על פי שעכשו אסור בהנאה יכול לומר לו הרי שלך לפניך ומיפטר בהכי ואם בא אחר וגזלו מיד הגזלן והזיקו חייב הגזלן הראשון לשלם חמץ אחר וכמזיק הוא מפני שבשעה שהזיקו לא היה שוה פרוטה אלא שגרם לשלם ממון וכשהזיק דבר הגורם לממון פטור ע"כ:

דף פו.

וכתב עוד הרמב"ן ומה שאמרתי דדמי שטר מעליא כל מה שבתוכו כך פירשו ר"ש ור"ח. וכן בתשובת רבינו האי גאון ז"ל וכל מי שאינו אומר כן אין לו חיך לטעום מאי דמי שטרא מעליא ומיהו אם אינו שוה עכשיו החוב ככל הדמים הכתובים בו לא ישלם אלא שוייו שהרי לא הפסיד אלא דמיו אבל אם הלוה יש לו נכסים ושוה ככל מה שכתוב בתוכו ישלם הכל ואף על פי שלא לקחו אלא בחצי דמים הללו והיינו דמי שטרא מעליא ע"כ: וכן כתב הריטב"א וז"ל דמי שטרא מעליא פירוש מה ששוה החוב בשעת המחילה בין רב למעט שחיובו של זה מדין מזיק הוא כר' מאיר דדאין דינא דגרמי והלכתא כותי' והלכך אפילו קבלו במתנה או שלקחו בטובת הנאה בלא אחריות כך הוא גובה הלכך אומדין ב"ד מה שהיה יכול לגבות בחוב זה וההוצאות שהיה מוציא בגבייתו מגבין ממנו ורואין גם כן אם היה גובה מן העדית או מן הזיבורית או מן הבינונית כללו של דבר אינו חייב אלא במה שמפסידו ופשוט הוא ע"כ:

כעורכי הדיינין פירוש כמו בני אדם המסדרין הטענות בערכאות בעבור הבעלי דינין לפני הדיינין ומלמד כל אחד הזכות שיכול ללמד על אותו שטוען בעבורו. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

מעיקרא סבר מבשרך לא תתעלם אין ספק כי הבת הזאת עניה היתה ומפני כן כיון שהלקוחות לא לקחו אלא בטובת הנאה היה נותן עצה זו על דעת שתתן היא ללקוחות מה שנתנו לאמם ולא יפסידו כלום מקרן שלהם שאם לא כן תימה גדול הוא שיתן רב

נחמן עצה להפסיד ללקוחות שלקחו כדת וכהלכה משום ומבשרך לא תתעלם אלא ודאי כדאמרן. הריטב"א ז"ל:

ולבסוף סבר אדם חשוב שאני דאדם חשוב יש לו להתרחק מכל דבר של חשד אי נמי כי שמא אחרים לא יהיו קרובים לבעלי דינין ולא שייך למימר בהו ומבשרך לא תתעלם ג"כ יבואו לעשות כך. תלמידי רבינו יונה:

ואי פקח הוא מקרקש ליה בזוזי כו'. ואם תאמר ומאי פקחות הוא זה לכתוב שטר חוב בשמו ועוד דאין זה פקחות דהרי הוא מפסיד מה שמקרקש לזה דאפילו שימחלנו הרי יגבה מהמלוה דמי שטרא מעליא פירוש כל החוב שבתוך השטר וכדפי' רש"י כדבעינן למכתב בס"ד והלכך למה ליה לקרקש בזוזי ללוה ולהפסיד זוזי בחנם ודוחק לומר דסבירא ליה לרב הונא בר' יהושע כמאן דלא דאין דינא דגרמי. ונראה דהפקחות הוא שיעשה כן בשעה שיקנה השטר כדי שיגבה ממה שיתן למוכר זוזי דמקרקש ללוה ואפשר דלהכי כתב רש"י ואם פקח הוא הלוקח פירוש בשעה שהוא לוקח השטר. ובמהדורא קמא כתב וזה לשונו ואי פקח הוא אותו שלקח השטר מקדים ומקרקש זוזי ללוה כי היכי דלכתוב ליה שטרא ע"כ. ובמהדורא בתרא תקן לשונו כדכתיבנא:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל ואי פקח הוא מקרקש ליה בזוזי וכתיב ליה שטרא על שמיה פירוש שיתחייב לו בשטר לפרוע לו מה שכתוב בשטר הראשון ומיהו אפילו הכי אם חזר ומחלו מחול הוא לענין שלא יטרוף לקוחות בשטר הראשון וזה ברור ע"כ. ולשון רש"י ז"ל שבמהדורא קמא נאות לזה אבל מה שכתב במהדורא בתרא לא דייק הכי שכתב וז"ל מקרקש ליה זוזי ללוה ושוכרו בהן לכתוב לו שטר החוב בשמו קודם שיעשו קנוניא בין שניהם. ע"כ. משמע שהשטר חוב עצמו כותבו בשמו וקשה דאם כן יפסיד לקוחות מזמן ראשון דאם כותב שטר חוב בשמו צריך לקרוע השטר הראשון שכתוב בשם המוכר ושמא יגבה כנגד זה ממש שיתן למוכר ויזלזל בקנייתו והיינו נמי דכתב רש"י ז"ל במהדורא בתרא ואי פקח הוא הלוקח פירוש בשעה שהוא לוקחו וכדכתבינן כנ"ל:

ותלמידי רבינו יונה ז"ל כתבו וז"ל ואי פקח הוא הלוקח מקרקש ליה ללוה זוזי וכתב ליה שטרא בשמיה ואף על פי ששטר זה היה מכח השטר הראשון אין המחילה שימחול המלוה אחר כך כלום ששעבוד הראשון כבר נתבטל ע"כ:

אמר אמימר מאן דדאין דינא דגרמי כו'. פירש"י ז"ל מאן דדאין דינא דגרמי. המחייב את הגורם הפסד לחבירו. מגבי ביה בהאי שטרא מן המוחלו דמי שטרא מעליא כל החוב שבתוכו. ע"כ. פירוש לפירושו דלאו בדווקא דמחייב מי שמפסיד גוף הממון כגון מוסר

ומראה דינר אלא כל הגורם הפסד לחבירו ואפילו שלא יהיה מפסיד גוף הממון כגון מוכר שטר חוב דאין גופו ממון ומעתה כשאנו מגבין האי שטרא לא נחייב אותו הממון שנטל בלבד אלא כל החוב שבתוכו דבתר שעת מחילה אזלינן דאז אפסדיה כל החוב הכתוב בשטר דהיה כבר שלו ולא אזלינן בתר שעת המכירה וזהו שכתב רש"י מגבי ביה בהאי שטרא מן המוחלו פירוש מן המוחלו ולא מן המוכרו דבתר שעת המחילה אזלינן ואפילו לא מכרו אלא נתנו במתנה כיון דמחלו חייב דהרי גם לו הפסד וכמו שכתבו הרמב"ן והריטב"א וכדכתבינן לעיל. וז"ל במהדורא קמא דינא דגרמי שמפסיד ממון חבירו על ידי גרמא כגון האי שמחל שטר לוקח וגרם לו הפסד. מגבי ליה ללוקח מן המוכר שטרא מעליא שאם הוא שטר של מאתים ונתן לו במנה גובה הימנו מאתים כמה שהפסידו ור' מאיר אית ליה דינא דגרמי וקיימא לן כוותיה. דמי ניירא הכי נמי איתא בפרק הגוזל קמא ופירושו דמי שטרו ששרף לו אבל הכי דנקט שטרא לא שייך למימר מגבי ביה דמי ניירא ואגב ריהטיה גרס הכא. ואית דמפרשי ניירא בעלמא כלומר אומר לו שלא מכר לו אלא הנייר כ"ש דמי שטרא שנתן לוקח למוכר ל"ש ומחלוקת בבבא קמא דאיכא דדאין ואיכא דלא דאין והאידנא דיינין נמי דינא דגרמי כגון מוסר חבירו למלכות דקיימא לן הלכה כר' מאיר בחומרותיו בגזרותיו ושמעינן ליה לר' עקיבא דאמר בבבא קמא בפרק אחרון מחיצת הכרם שנפרצה אומרים לו גדור נתיאש הימנה כו' הרי זה קדש וחייב באחריותן של זרעים כמפסיד בידים דמי ומדין זה אנו מחייבין לשלם מוסר ממון חבירו למלכות ע"כ:

והרמב"ן כתב וז"ל ומה שאמרו בגמרא למאן דלא דאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי ניירא בעלמא לאו במוחל מגבי דהא איתא לניירא בידיה כדמעיקרא ואפילו אתי ומפיק לה מיניה מן דינא דוודאי דינא הוא דמצי לוה למימר למלוה אהדר לי שטרא ולא מצי למימר ליה ניירא דילי היא נכתוב לך מלוה שובר אי נמי נשדי דיותא אמקום עדים ואתורף כי היכי דלא תיפוק לך מיניה חורבא משום דגופו של נייר של לוה הוא משום דבעי ספר מקנה ואינו אלא משכון ביד המלוה כלומר שהוא שלו עד שיבא לוה ויפרענו אבל מאחר שנפרע או נמחל זכה הלוה בגופו של שטר וכיון שמחלו על כרחו הוא צריך להחזיר לו שטרו והכי מוכח בגיטין בפרק המביא תניין בבעיא דרמי בר חמא בהיות מוחזקין בטבלא שהיא שלה. אלא מיהו למאן דלא דאין דינא דגרמי אפילו כשיתחייב לוקח להחזיר שטר במחילת מוכר גרמא הוא ופטור אלא הכי קאמר למאן דדאין מגבי בהיזק שטרא דמי שטרא מעלי' ולמאן דלא דאין מגבי ביה בהיזקא דמי ניירא ולא יותר

והיינו חיובא דשורף וטעמא דחיובא משום דכיון דלא פרע ליה לוה הרי הפסיד ממנו נייר זה שהוא שלו עד שיפרענו ע"כ:

והרשב"א כתב וז"ל ומאן דלא דאין כו'. ויש מי שאומר שהמוכר שטר חוב לחברו וחזר ומחלו דאמר שמואל שהוא מחול ואפילו ניירא שביד לוקח אתי ליה ומפיק מיניה דגופו של שטר בתר דאית בו גריר ושטרא דלוה הוא שהוא נותן שכרו ואינו אלא במשכון מלוה עד שיפרענו והלכך כי פריעה אי נמי כי מחליה לגביה מיד זכה הלוה בגופו של שטר ומחזירו לוקח בעל כרחו ואפילו הכי למאן דלא דאין דינא דגרמי לא מחייב לשלומי ליה מוחל אפילו דמי ניירא דגרמא הוא ופטור והכא דאמרינן מגבי ביה דמי ניירא לאו אמוחל ממש דאיירי ביה קיימין אלא הכי קאמר מאן דלא דאין דינא דגרמי לא מגבי בהיזקא דשטרא אלא דמי ניירא בעלמא ונפקא מינה לשורף שטרו של חברו ממון דלמאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה בהיזקא כשטרא מעליא ולמאן דלא דאין לא גבי בהיזקא אלא ניירא בעלמא דקלילא וטעמא משום דהאי שטרא דמלוה הוא שהלוה משכנו לו עד שיפרענו והלכך עד שפרע ליה דיליה הוא. ואינו מחוור בעיני דאנן אמוחל קיימין ומסתמא אמוחל ממש קאמר דמאן דדאין דינא דגרמי גבי ביה הכי ומאן דלא דאין לא גבי ביה אלא הכין דאי לא הוה להו לפרושי ונפקא מינה לשורף שטרותיו של חברו. ועוד דאי בשורף למה להו למימרא הכא הא אמרוה בהדיא התם בבבא קמא. ורש"י והראב"ד פירשוה במוחל וכן בהלכות הרי"ף ז"ל. ואפילו אעיקר דינא נמי דלוה אי מצי מפיק ניירא מידא דלוקח נמי משמע דאמרו אינהו ז"ל דלא מפקי מיניה לפי שזהו מכור בידו ולאו כל כמיניה דמוחל להפסידו ממנו דרש"י כתב מגבי ביה דמי ניירא בעלמא כלומר אומר שלא מכר לו אלא הנייר כו'. והראב"ד ז"ל כתב לית ליה אלא דמי השטר חוב שתופס בידו שהרי כשמכרו לו מסר השטר חוב בידו ואי בעי לאפוקי מיניה יהיב ליה דמי הנייר ושקיל ליה שמה שמסר לידו אינו יכול להפקיעו במחילתו ע"כ. וכבר כתבתי בפרקא קמא דגיטין בסופו שכן מסתבר לי משום שגופו של שטר הרי הוא כמשכון ומי שמכר מלוה שיש עליה משכון ומסר המשכון ללוקח וחזר ומחלו מה שכנגד משכונו אינו מחול וכדמוכח בהא דאמרינן בפרק קמא דקדושין קדשה במשכון דאחרים מקודשת דאלמא אינו מוחל דאילו יכול למחול לא סמכה דעתה ואינה מקודשת כדאמרינן במקדש בשטר חוב שיש לו על אחרים ואפשר שיש לדחות דמשכון דעלמא שאני ליה מדרבי יצחק אבל שטר לאו משכון הוא אלא לראיה בעלמא הוא דאי משכון הוא מלוה בשטר לא תשמט לדעת רבן שמעון בן גמליאל דאמר המלוה את חברו על המשכון ונכנסה השמיטה אף על פי שאינו שוה אלא פלג חובו אינו משמט אלא דשטרא

ראיה בעלמא היא ומכל מקום כל שאינו פורע לו חובו אינו מחזירו לו את השטר ומה מכר ראשון לשני כל זכות שבא לידו וכיון שמסר השטר בידו אין הלוה יכול להוציאו מידו אלא בפרעון החוב זוכה בשטרותיו של גר דאיבעיא לן בפרק הפרה אם זכה בגוף השטרות או לא כיון שאינו זוכה במלוה הכתובה ואמרי עני מרי וכי לצור על פי צלוחיתו הוא צריך הא הדור אין לצור ולצור ואי קשיא לך מלוגא דשטרי לדעת הרי"ף אמאי לא מהניא לה תפיסה מגו דאי בעיא אמרה לקוחות הן בידי ומהימנא מיהא לגבי גופו של נייר יש לי לומר דבכי האי גוונא ודאי מוציאין גופו של שטר מידה לר' עקיבא וטעמא דמלתא דכיון דלא מהימנינן לה לגבי ראיה שבהן ומימר אמרי דלא זבנינהו ניהלה אף גופו של שטר נמי מפקינן מינה דאי לא מהימנת לו אמנה שבשטר אף גוף השטר אינו שלו דמנה אין כאן משכון אין כאן הוא דאמרינן בפרק הספינה גבי צריך למכתב ליה קנה לך הוא וכל שעבודא דאית ביה ואי לא כתב ליה הכי לא קני עני מרי וכי לצור על פי צלוחיתו הוא צריך ופרקיה אין לצור ולצור דאלמא משמע דאף על גב דלא קני כלל שעבוד שבו קני ליה לשטר לצור על פי צלוחיתו ולא היא דהתם הכי קאמר מי שכותב קני לך הוא וכל שעבודא דאית לה וכי צריך הוא זה לקנות שטרי חוב לצורך הנייר בלבד לצור על פי הצלוחית אמר ליה אין לצור ולצור כלומר מכל מקום אין בלשון הזה השעבוד אלא הנייר וכיון שאינו קונה השעבוד גם הנייר אינו קנוי דכל שלא חל המכר של השעבוד לא קנה הנייר אבל מוחל דגוף ושעבוד מכר לו וחל המכר אף על השעבוד מדרבנן מיהא אלא דמשום דאין השעבוד שבו נקנה קניית' אלימתא יכול הוא לחזור ולמחול השעבוד אבל גופו של שטר מיהא שהוא כעין משכון והוא נתון ביד מלוה ומסרו מלוה ליד לוקח וקנהו לוקח קנייה גמורה אמאי מפקי מינה הרי לקתה מדת הדין בכך אלא משמע דנייר בעלמא לא מפקיע מינה דכבר קנאו במסירה ויש לי ללמד עליה מדאמרינן בקדושין בפרק האיש מקדש גבי המקדש במלוה אינה מקודשת לימא כתנאי כו' כנ"ל הרשב"א. שארית לשונו כתוב בהר"ן על ההלכות:

ומאן דלא דאין כו'. פלוגתייהו בפרקא קמא בפרקא בתרא ור' מאיר אית ליה דינא דגרמי כדתנן נתייאש הימנה ולא גדרה הרי זה קדש וחייב באחריותו גבי כלאים וקיימא לן כוותיה כן כתב רש"י במהדורא בתרא וחפשתי בפרק בתרא דבבא קמא ולא מצאתי הא דר' מאיר ובפרק הגוזל קמא איתיה הך דר' מאיר ומייתי הא דתנן נתייאש הימנה ולא גדרה כו'. ונראה פירוש לפירוש רש"י דהקשה הוא לרש"י למה ליה לאמימר למימר ומאן דלא דאין כו' פשיטא דהלכתא כרבי מאיר דאית ליה דינא דגרמי. ועוד דבשלמא הא דקאמר מאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה בשטרא מעליא הא קא משמע לן דגבי כל החוב

הכתוב בשטר ולא מה שהוציא הלוקח בלבד אבל מאי דקאמר מאן דלא דאין דינא דגרמי כו'. ועוד למה לי למנקט כי הך לישנא מאן דדאין ומאן דלא דאין לא הוה ליה למימר אלא מאן דאית ליה דינא דגרמי ומאן דלית ליה. אי נמי מאן דמחייב ומאן דפוטר. ודע דבפרק הגוזל בתרא אמרינן ההוא דאחוי אמטכסא דר' אבא יתיב רבי אבהו ור' חנינא בר פפי ור' יצחק נפחא ויתיב ר' אילעא גבייהו סבור לחיוביה מהא דתנן דן את הדין כו'. אמר ליה ר' אילעא הכי אמר רב והוא שנשא ונתן ביד אמרי ליה זיל לגבי ר' שמעון בן אליקים ור' אלעזר בן פדת דדייני דינא דגרמי אזל לגבייהו חייביה כו' משמע דאף על גב דקיימא לן כר' מאיר דמחייב בדינא דגרמי מיהו קצת מהאמוראים היו שומטים את ידיהם מלדון כן וקצת אמוראים הוו דייני ליה ומיהו כולהו סבירא להו כר' מאיר והיינו דאמר אמימר מאן דדאין דינא דגרמי כו' והיינו פלוגתא דפרק הגוזל בתרא וכמו שכתב רש"י ובפרק הגוזל עצים מייתי נמי הך דאמימר ופירש שם רש"י מאן דדאין דינא דגרמי ר' מאיר היא בהגוזל בתרא וקשיא טובא דהך דרבי מאיר בהגוזל עצים היא וצריך לפרש דהכי קאמר עיקר דינא דגרמי היינו ר' מאיר ומיהו פלוגתא דמאן דדאין ומאן דלא דאין היינו בהגוזל בתרא וכדכתבינן ואף על גב שהלשון דחוק בכך בעל כרחך צריך אתה לפרש הלכך נמצינו למדין דכולהו סבירי להו כרבי מאיר דדינא דגרמי חייב אלא דאיכא דדאין לה ואיכא מאן דלא דאין לה פירוש דשומטין את ידיהם מלדון כן דלא סמכי נפשייהו לאפוקי ממונא אדיבורא בעלמא ודמיא לדיני קנסות דאין דנין בבבל הכי נמי דינא דגרמי לאו כולי עלמא דייני אפי' בארץ ישראל והיינו דאיצטריך לאשמעינן מאן דלא דאין דינא דגרמי כו' דאף על גב דלענין דינא סבירי להו דדינא דגרמי חייב מכל מקום כיון דלא דייני ליה אפי' מה שהוציא הלוקח בקניית השטר לא מגבי ליה שאומר לו שלא מכר לו אלא הנייר אף על גב דמדינא חייב כנ"ל פירוש לפירוש רש"י. והיינו דאמרינן דכפייה רפרם לרב אשי ואגבי ביה מדינא אלא דלא הוה בעי למדייניה משום דהוה סבירא ליה דדמיא לדיני קנסות דאין דנין בבבל וסבבו והקיפו בראיות דהיינו היזק גמור ביד ושפיר דיינינן ליה בכל מקום ובכל זמן. ועוד היה נראה לחלק בגרמות דזה דאחוי אמטכסא דר' אבהו דבפרק הגוזל בתרא והך דמוחל שטר חוב שניא משאר דינא דגרמי ואף על גב דסבירא ליה דינא דגרמי חייב בהכי הוי אפשר לפטור דלא מקרי דינא דגרמי ואפי' הכי קאמר מאן דדאין ומאן דלא דאין פירוש בכי האי גוונא וזהו שכתב רש"י ואגבי מדינא דגרמי פי' דוודאי רב אשי סבירא ליה דינא דגרמי חייב אלא דהוה סבירא ליה דאין זה בכלל דינא דגרמי ואכפייה רפרם לרב אשי ואגבי דינא דגרמי פי' דוודאי רב אשי סבירא ליה דינא דגרמי חייב אלא דהוה סבירא ליה דאין זה בכלל דינא דגרמי ואכפייה רפרם

לרב אשי ואגבי דינא דגרמי. וכיוצא בזה פירשו תלמידי רבינו יונה וכדכתבינן לעיל ואין לשון מאן דאין ומאן דלא דאין נאות לזה הפירוש. ומה שכתב רש"י במהדורא קמא ומחלוקת בבבא קמא דאיכא דאין ואיכא דלא דאין והאידנא דיינין נמי דינא דגרמי כו' ע"כ משמע כדפרישנא מעיקרא כנ"ל:

ועוד כתב רש"י במהדורא קמא וז"ל כפי' רפרם לרב אשי דאתא עובדא לקמיה בראיה ובהלכות עד שדן לאותו דין כר' מאיר. ואגבי ביה מן המוכר ככשורא לצלמי כלומר פרעון שלם גביה ממנו כפי השטר שלא גבה ממנו בעקמימות ובפחיתות אלא דרך ישרה כי כשורא זה שאינו עקום וראוי לעשות בו צורת צלמי ע"כ. גם מזה הלשון משמע כדפרי' מעיקרא ומיהו הריטב"א לא פירש כן שכתב וזה לשונו ומאן דלא דאין דינא דגרמי פירוש דקסבר דינא דגרמי פטור כדרבנן דפליגי עליה דר' מאיר מגבי ביה דמי ניירא פי' דמדין מזיק פטור הוא ודין אחריות אין בזה ואפי' משום אחריותא דנפשיה שאין חיוב אחריות אלא על הפקעה שקדמה למכירה ולא על הפקעה שבאה אחרי כן והרי זה כמוכר שדה לחבירו באחריות וחפר בה אחר בורות שיחין ומערות ומיהו אם הודה שהוא פרוע חייב מדין מוכר שדה שאינו שלו כנ"ל. עכ"ל הריטב"א:

לב"ח מסלקין ליה בזוזי ואם תאמר ומה חדש לנו אמימר בזה והלא דבר ידוע הוא דבעל חוב מסלקין ליה בזוזי דאדעתא דזוזי נחית והכי משמע בהדיא לקמן דאמרינן ההוא תולה מעותיו ביד גוי הוה הוא עשה שלא כהוגן לומר על המעות כי של גוי היו כדי להבריחם מבעל חוב לפיכך עשו בו שלא כהוגן ואמרו שלא יוכל לעשות בקרקעות שלו שומא אלא שהוא עצמו ימכור ויתן מעות למלוה כו'. הנה שאמר שעשה שלא כהוגן מפני שהיה לו לתת המעות לבעל חוב ותלה אותם ביד גוי כדי שלא ליתנם לו דמשמע דהיכא דיש שם מעות לא מסלקינן ליה אלא במעות וכתובה בקרקע נמי פלוגתא דרבי עקיבא ורבנן הוי והלכתא כמאן דאמר דמסלקין לה בארעא. ויש לומר שזה חידש לנו דאפילו אמר בעל חוב כשתקנו לי בזוזי למעלתי נתכוונו ותקנו קרקע לאשה לגריעותא עשו ועכשיו תנו לי הקרקע ותקח היא המעות לא נחוש לדבריו אלא האי כדיניה והאי כדיניה. תלמידי רבינו יונה. ולמאי דכתב רש"י דאפילו בנדוניית האשה מירי וכדבעי' למכתב בסייעתא דשמיא טובא אשמועינן אמימר:

האי כדיניה כו'. האי מלוה כדיניה דזוזי אוזיף וזוזי יהבי ליה והאי כדיניה דאשה אארעא קא סמכא דעתה ולא אמרינן יחלוקו בארעא ובזוזי. רש"י במהדורא קמא ובמהדורא בתרא האריך עוד. וז"ל האי כדיניה שזה הלוה מעות וזו סומכת על שעבוד הקרקע והיא לא נתנה כלום ואם בשביל נכסי צאן ברזל הנשומין בכתובה הוא זוכה בהן מיד כו'.

וכתב הריטב"א ולפי לשון זה הדין הוא אפי' בנכסי נדוניא כשאין כל נדוניתה קיימין דאי קיימין היתה נוטלתן משום שבח בית אביה כדאיתא בפרק אלמנה ניזונית. אבל מורי רבינו ז"ל היה אומר שאין דין זה אלא בעיקר כתובה ותוספת. אבל לא בנדוניא דכיון שקבלם עליו בנכסי צאן ברזל הרי הם כחוב גמור וכן שמעתי מפיו שכן דן הלכה למעשה. ולפום פשטא דשמעתא האי מימרא איתא בחיי לוה דאלו לאחר מותו אפילו בעל חוב אינו גובה דמטלטלי דיתמי נינהו אבל מחיים אפילו מגלימא דעל כתפי' משא"כ בכתובה כדכתיבנא לעיל והשתא דתקון רבנן למגבי כתובה ממטלטלי דין החוב והכתובה שוין. ורבינו חננאל פירש לאחר מיתה ויש לפרשו לפי שיטתו דהכי קאמר דאפילו לאחר מיתה אם בעל חוב תובע קרקע ואנו רוצין לסלקו במעות או במטלטלין הרשות בידינו כדינו דמחיי' דלתקנת היתומים אמרו שלא יגבה מן היתומים אלא מן הקרקע ולאשה מסלקין לה בארעא ואע"פ שתפסה מעות שאף מחיים אין דינה אלא בקרקע והיינו דאמרינן האי כדיניה והאי כדיניה ולישנא דמסלקין ליה הכי משמע בכל דוכתא במי שבא לגבות דבר אחד ואנו מסלקין אותו בדבר אחר כאותה שאמרו מצי לוקח לסלוקי בזוזי כנ"ל. עכ"ל הריטב"א:

לב"ח יהבי ליה ויש לדקדק קצת אמאי האריך כולי האי לימא לא יהבינן לה לאשה וממילא משתמע דלבעל חוב יהבי ליה דהא עלה קאי וכדקאמר האי מאן דאיכא עליה כתובת אשה ובעל חוב כו'. ויש לומר דהא אתא לאשמועינן דלבעל חוב יהבינן ארעא ולא לשכיר. וכתבו בתוספות אומר רבינו תם דשלשה דינים חלוקים למלוה ולניזק ולשכיר כו' כדאיתא בתוספות. ואין להקשות דאם כן יקצר ולימא לבעל חוב יהבינן ליה ולא יכפול לומר לאשה לא יהבינן כו' דהא איכא לאקשויי עלה טובא וכדבעינן למכתב בס"ד כנ"ל:

איכא מרבוותא ז"ל דיפרשו לה בשניהם שוין שיוצאין ביום אחד וקיימא לן בעלמא שודא דדייני והרי"ף כתב דליתא להאי פירושא ופירש דהכא במאי עסקינן בלוה ולוה ואחר כך קנה דקיימא לן יחלוקו וכיון דכן אלו קדם אחד מהם ותפס אין מוציאין מידו או במטלטלין בזמן הזה דליכא דין קדימה אם קדם ותפס אין מוציאין מידו וכיון דהכי הוא מתפשינן ליה אנן. ותמיה מלתא כיון דמדינא חולקין אף על פי שקדם אחד מהן ותפס אמאי אין מוציאין מידו ומסתבר דהיינו טעמיה משום דכיון דאמרינן בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה ואפילו למאן דאמר מה שגבה לא גבה הני מילי בעל חוב מאוחר אבל בשוין דכולי עלמא דבהא מה שגבה גבה ולא נהירא דהא קיימא לן בעל חוב גובה חצי שבח משום טעמא דלוה ולוה ואחר כך קנה דקיימא לן יחלוקו

ואמאי והא איכא למימר דכיון דהוי כגופה דארעא ובעל חוב גבי לה חשבינן לה תפיסה מיהו בר מהא ליתיה דהא טעמא דפלוגתא דבעל חוב מאוחר שקדם וגבה אי אמרינן מה שגבה גבה או לא תליא בשעבודא אי הוי דאורייתא או דרבנן דמאן דסבר מה שגבה גבה סבירא ליה נמי שעבודא דרבנן ומאן דאמר מה שגבה לא גבה סבר שעבודא דאורייתא וכיון שכן הוא הדין נמי בלוה ולוה ואחר כך קנה דקיימא לן דחולקין דאם קדם ותפס מוציאין מידו אלא ודאי עיקר פירושא במטלטלין בזמן הזה שאין בהם דין קדימה או אם שטרותיהן שוין אי איתיה לפירוש רבינו חננאל דסבר דההיא דשני שטרות היוצאין ביום אחד מיירי בשטר הלואה ולפנינו יתבאר עוד בעזרת האל. הרא"ה ז"ל:

אבל הרשב"א ז"ל כתב וז"ל דבין זמנן ביום אחד בין לוה ולוה ואחר כך קנה בין במטלטלין שאין להם דין קדימה לעולם לבעל חוב יהבינן. וא"ת א"כ לקתה מדת הדין בכך ולמה גוזלין את האשה ונותנין לבעל חוב יש לומר דלוה ולוה ואחר כך קנה אם האחד גובה מה שגבה גבה וכן כתב הרמב"ם והלכך כיון דאלו קדם ובא בעל חוב לב"ד והגבוהו ראשון מה שגבה גבה מן הדין גם עכשיו אנו מגבין לבעל חוב תחילה וזה כעין שודא אבל ודאי קדם זמן האשה לבעל חוב וקנה ואחר כך לוה ודאי בכי הא לאשה יהבינן דאין גוזלין לאשה להנחיל לבעל חוב ע"כ:

וז"ל הריטב"א ואי ליכא אלא חדא ארעא ולא חזיא אלא לחד פירש רש"י ז"ל שאין בה אלא כדי אחד מהן וכן פירשו כל הראשונים והאחרונים ז"ל. לבעל חוב יהבינן לאשה לא יהבינן יותר משהאיש כו' ופירש"י וכל הראשונים דמיירי כששניהם יוצאין ביום אחד ואליבא דשמואל דאמר בשני שטרות היוצאין ביום אחד דעבדינן שודא דדייני ואם כן היינו שודא דהכא למפרעי' לבעל חוב משום שלא תנעול דלת בפני לוים ורבינו אלפסי דחה פירוש זה לפי שלא נאמרו דברי שמואל אלא בשטרי מכר או מתנה דאלו בשטרי חובות דכולי עלמא חולקין לכך פירשו דהכא בין ששניהם ביום אחד בין בשלוה ולוה ואחר כך קנה ולא כתב לחד מינייהו דאקנה דמדינא חולקין שהרי שעבוד שניהם חל כאחד אם קדם אחד מהם וגבה מה שגבה גבה דעד כאן לא נחלקו אלא בבעל חוב מאוחר שקדם וגבה אבל כששניהם שוין דכולי עלמא מה שגבה גבה וכן כתב הרמב"ם וכיון שכן הכא משום שלא תנעול דלת בפני לוין מגבינן ליה לכתחילה דחשבינן ליה כאלו כבר הגבוהו ב"ד דאנן יד בעלי חובות אנן לענין זה מפני תקון העולם אבל ודאי אם קדם זמן האשה לזמן החוב וקנה ואחר כך לוה לאשה נותנין שאין נוטלין זכותה של אשה לתת לבעל חוב הלכך במטלטלין בזמן הזה שאין בהם דין קדימה דקיימא לן דאין דין קדימה במטלטלין כי ליכא אלא לחד מינייהו לבעל חוב יהבינן ואף על פי

שזמן שטר הכתובה קודם ומיהו דעת רבינו ז"ל דכל היכא דשעבד ליה מטלטלין אגב מקרקעי דינם כקרקע ויש בהן דין קדימה וכן פירשו בתוספות ומקשו בתוס' אשמעתין מאי שנא דהכא הוריעו כחה של אשה טפי מבעל חוב ואילו לעיל אמר ר' יוחנן לכתובת אשה משום חינא ואפילו מאן דאמר לכושל דוקא לכושל אבל כששניהם שוין מודה דיהבינן לאשה ותירצו דכי חיישינן לנעילת דלת להפסיד לאשה היינו בכי הא דהכא דאיכא פסידא לגמרי דהא ליכא אלא לחד אבל מתניתין דלעיל עדיין יש שם נכסים אחרים שיגבו כולם אלא שהמלוה או פקדון הללו הם יותר מצוין בלא טורח דהשתא יהבינן לאשה כדי שלא תטרח ובעל חוב יגבה מן השאר וכשם שאמרו שבעל חוב גובה מן היורשין מן הזבוריות ולא חששו לנעילת דלת לגבי היתומים כיון דליכא לבעל חוב פסידא ואני פירשתי לפני מורי רבינו ז"ל דשמעתין בדליכא פסידא כלל דומיא דרישא דבההיא ארעא איכא גובייא לתרווייהו אלא שהקרקע הוא קרקע אחד שאין בו דין חלוקה והיינו דאמרינן דליכא אלא ארעא חדא ולא חזיא אלא לחד מינייהו לפי שאין ראויה ליחלק וכל אחד מהם אומר שיתנוה לו ויתן מעות לחבירו כדינא דגוד או איגוד דבהא ודאי עבדינן מעליותא לבעל חוב דיהבינן ליה כלא ארעא אבל לאשה לא יהבינן דהא מעליותא טובא היא ויותר משהאיש רוצה לישא האשה רוצה להנשא הא כל היכא דליכא גובייא לתרווייהו גובין כדינם ולא מפסידין לאשה מדינא כלום כנ"ל.

עכ"ל הריטב"א:

וריב"ש ז"ל כתב וז"ל מאי טעמא יותר משהאיש רוצה לישא כו'. דאף על גב דלעיל פליגי אמוראי גבי ינתנו לכושל שבהם דאיכא מאן דאמר לכתובת אשה משום חינא משמע דהכא לית ליה כמאן דאמר לעיל לכתובת אשה משום חינא אלא כר' חנינא דאמר לכושל שבראיה ופירש הרב אלפסי כי בעל חוב נקרא כושל שבראיה לפי שאינו גובה אלא בראיה ונראה דלכך פסק הרב כר' חנינא משום הא דהכא דלעיל לא איצטריך דהא לא קיימא לן כר' טרפון אלא כר' עקיבא דאמר ינתנו ליורשין אלא דנפקא מינה להא דהכא ומשום הכי פסק הרב אבל לפי מה שפירש רש"י למעלה שהמאוחר נקרא כושל קשה דהא משמע דאפילו ר' חנינא מודה בשוין דלכתובת אשה יהבינן משום חינא ותירץ רבינו תם ז"ל דהכא היינו טעמא משום דלא תנעול דלת בפני לוין משום דמיירי בלוה גופיה ובאשה ליכא נעילת דלת דיותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא אבל לעיל מיירי במי שמת והיה לו פקדון או מלוה ביד אחרים והא מלתא דלא שכיחא וליכא נעילת דלת והלכך לאשה יהבינן משום חינא ע"כ. וכן תירץ הרא"ש בשם רבינו תם דלעיל לא שייך נעילת דלת אי יהבי' כתובת אשה דהא מלתא לא שייכא אלא

למי שמת והיה עליו כתובת אשה ובעל חוב והיה לו פקדון או מלוה ביד אחרים ומלתא דלא שכיחא הוא ואין כאן נעילת דלת דלא ימנעו בשביל כך להלוות וכן כתבו בתוספות. והרב ר' יחיאל השיב בשם ר"י ואפילו לאחר מיתה איכא נעילת דלת ויהבינן לבעל חוב קרקע או אפילו מטלטלין אחר תקנת הגאונים שתקנו דאשה ובעל חוב גובים מטלטלין ולעיל דיהבינן לכתובת אשה היינו משום שאין דינו של בעל חוב לגבות דמטלטלי לא משתעבדי מדין המשנה קודם תקנת הגאונים ומשום דלאו ברשותייהו דיתמי מנחי סבירא ליה לר' טרפון דמוציאין מיד הלוה או מיד מי שהפקדון אצלו ונותנין לבעל חוב או לכתובת אשה ואי הוה יהיב נפקד להו ליתומים לא מצי נקיט להו בדינא וכיון דאין לבעל חוב בהם דין גביה לכך עדיפא כתובת אשה משום חינא. ולשיטת רבינו תם דלא חייש לנעילת דלת אלא במידי דשכיח אבל במלתא דלא שכיח כגון היה עליו כתובת אשה ובעל חוב דמתניתין דלעיל אין כאן משום נעילת דלת דלא ימנעו בשביל כך להלות וטעמא דמשום חינא עדיף הלכך הכי נמי איכא למימר דהיכא דקדים זמן כתובה לזמן השטר דלאשה יהבינן ואפילו במטלטלין בזמן הזה דאין דין קדימה בהן. אי נמי כו' בקרקע שקנה אחר שנשא ולוה ולא כתב דאקנה לחד מינייהו כיון דאקדים זמן הכתובה לאשה יהבינן והוא הדין אם כתב דאקנה לתרווייהו ונשא ולוה ואחר קנה כל היכא דקדים האשה להאשה יהבינן דאין כאן נעילת דלת דלא ימנעו מלהלוות אם יתנו לאשה שקודמת להם אבל אי האשה לא קודם לבעל חוב ויהבינן לאשה משום חינא הרי יש נעילת דלת אבל לשיטת הר"י ז"ל דלא עדיף לן חששא דחינא כלל ולא איכפת לן מינה מידי הלכך אפילו קדם זמן הכתובה לזמן השטר נמי לבעל חוב יהבינן איברא דאי האי קרקע נשתעבד כבר לאשה ושוב לוה כיון שהיא טורפת אותו קרקע מהלקוחות כל היכא דאיכא ברשותה דאיתתא איתיה והוי לה כדידה ואם אתה אומר דאי ליכא אלא האי ארעא דליתבו לה לבעל חוב הרי אתה גוזלה מן האשה ואין גוזלין מן האשה להנחיל לבעל חוב מיהו היכא דאין לאשה שעבוד על זה כגון מטלטלין בזמן הזה דאף על גב דאשה ובעל חוב גובין מהן מכל מקום אם נמכרו לא תקנו שתטרוף מן הלקוחות אי נמי בקרקע אי לא כתב לה דאקנה וקנהו אחר שנשא כיון שלא תקנו שתטרוף מן הלקוחות ולא חל שעבוד כתובה עלייהו כלל אם לוה אפילו קודם שקנה קרקע זה או מטלטלין אלו אף על גב דזמן הכתובה קדים חל שעבודא דבעל חוב עלייהו ולבעל חוב יהבינן ולא לאשה והויא ליה כאילו זמנן שוה ואין הקדימה מעלה ומוריד והכי אמרינן בפרק מי שמת דאקנה קנה ומכר אם תמצי לומר לא משתעבד הא לא משתעבד ואם תימצי לומר משתעבד לוה ולוה ואחר כך קנה ומכר מהו לקמא משתעבד או לבתרא אלמא

משמע דאי לא משתעבד ליכא לספוקי כלל הי גבי ברישא כיון דלא משתעבד לגבות מהלקוחות והוא הדין נשא ולוה ואחר כך קנה וכתב לשניהם דאקנה לבעל חוב יהבינן ולא משגחינן בטעמא דחינא כלל:

וכתב הרא"ש ז"ל בפסקיו דאפילו קדמה האשה מוציאין מידה נמצא דלשיטה זו ניחא דסתים אמימר וקאמר ואי ליכא אלא חד ארעא ולא חזיא אלא לחד לבעל חוב יהבינן ליה ולא חילק כלל ואף ע"ג דלדידיה נמי אי האי קרקע נשתעבד כבר לאשה לא יהבינן ליה אלא לאשה שניא ההיא דכבר האי ארעא של האשה ואתה בא לגוזלו מן האשה לנחיל לבעל חוב ולא מיירי אמימר אלא בארעא המוטלת בינייהו שאין לשום אחד זכות בו יותר מבחבירו וכדאמרינן ולא חזיא אלא לחד והקדימה לא מקרי זכות וקל להבין:

וזה לשון תוספות שאנץ מסקינן בפרק מי שמת דלוה ולוה וקנה נכסים יחלוקו לתרוייהו משתעבד בשוה למוקדם ולמאוחר ואם כן הכא לגבי כתובה לבעל חוב המאוחר יש ליתן הכל קודם שיתנו לכתובה דמאחר דבשני בעלי חובות יחלוקו המאוחר והמוקדם נמצא ששעבודם שוה וכל היכא דשעבודם שוה אמרינן לבעל חוב יהבינן ליה ולא לאשה משום טעמא דיותר משהאיש רוצה לישא כו'. ואין נראה לחלק בין קרקעות למטלטלין דאדרבה כל שכן הוא כיון דדין כתובת אשה על קרקע כדקאמר הכא לאיתתא מסלקינן לה בארעא האי כדיניה והאי כי דיניה כו' ואפילו כי ליכא אלא חדא ארעא דחזיא לתרוייהו מפסדת האשה כחה מפני הבעל חוב כל שכן במטלטלין עכשיו דשניהם גובים מטלטלין דיתמי בעל חוב וכתובת אשה דיהבינן לבעל חוב ברישא כו' ע"כ. ורש"י כתב דוקא שהשטרות נכתבו ביום א' כו'. וכן דעת רבינו חננאל וכדכתיבנא לעיל כנ"ל פירוש לפירוש התוספות. וזה לשון רש"י במהדורא קמא לבעל חוב יהבינן לי' שלא תנעול דלת בפני לווין וכי היכי דלא מתקרי האיך לוה רשע ולא ישלם. אשה דרכה להנשא וליכא למיחש ולמיתב לה כתובה משום חינא ע"כ:

ודאי דאמריתו משמיה דרבא האי מאן דמסקי ביה אנשי זוזי ואמר ליה למלוה זיל שקול ארעא כדי חובך אמרינן ליה זיל זבון ואגביה עובדא דאתא לידיה דרבא ואמר ליה רבא זיל את זבין והב ליה בעי מיניה רב פפא מרב חמא הכי ההוא לוה דאמר ליה רבא הכי תולה מעותיו בגוי הוה. רש"י במהדורא קמא:

וכתב הר' ישעיה מטראני וז"ל ודאי דאמריתו כו'. פירוש הלוה והמזיק אין דינן שוה דלגבי מזיק כתיב ישיב לרבות שוה כסף ואפילו סובין ואם רוצה לסלק את הנזק בקרקע נמי יכול לסלקו כדאמרינן ברישׁ בבא קמא או שוה כסף או מיטב דכל מטלטלין מיטב נינהו דאי לא מזדבן הכא מזדבן הכא אבל אי בעי לאגבויי קרקע יהיב ליה ממיטב

כי היכי דלקפוץ עליה זביני ואף על פי שיש למזיק זוזים יכול לסלקו או בקרקע או במטלטלין ולא מצי ניזק למימר ליה זיל וזבין את מטלטלי והב לי זוזי אלא מסלקו בכל מטלטלין דיהיב ליה ואפילו סובין וניזק שקיל להו וטרח ומזבין להו אבל בעל חוב שהלוהו זוזים אינו כן דעבד לוה לאיש מלוה ואם יש לו זוזים לא יכול לסלקו לא בקרקע ולא במטלטלים אלא בזוזים ואם אין לו זוזים ויש לו מטלטלים אינו יכול להגבותו מטלטלין אלא אומרין לו טרח את וזבין והב ליה דעבד לוה לאיש מלוה דדוקא לגבי מזיק דלא שקיל מיניה דמי אקיל רחמנא ישיב לרבות שוה כסף ואפילו סובין אבל ללוה דשקיל דמי ממלוה לא מקילינן גביה אלא אומרין ליה טרח את וזבין למטלטלי דידך והב ליה זוזי דאוזפך ודוקא במטלטלי הוא דאמרינן הכי דאי לא מזדבן ליה הכא מזדבן הכא דממטי להו לדוכתא אחרינהא ומזבין להו ויהיב לי' דמי אבל בקרקע לא דאי לית ליה זוזי ולא מטלטלי ואית ליה ארעא לא אמרינן ליה ללוה זבין קרקע דילך והב ליה שמא כשיראו שהוא דחוק למכור קרקע לא יקנו ממנו אם לא יזלזל הרבה בשויו הלכך אין כופין אותו למכור ולהפסיד כל כך אלא ב"ד יורדין לנכסיו ושמין קרקע בדמי ההלואה ויהבינן ליה למלוה ומסתלק בקרקע ומשום הכי תמה רב פפא על רב חמא ואמר ליה בודאי הוא דבר זה ששמעתי דאמריתו משמיה דרבא דכייפינן ללוה ואמרינן ליה זיל זבין את והב ליה והוא השיבו דלא אמרי הכי שאין זה מן הדין שנכוף את הלוה למכור אלא ב"ד שמין לו קרקע למלוה ומסתלק בקרקע וזה המעשה ששמעת היו לו מעות והיה תולה אותם ביד גוי והיה אומר של גוי הם והוא הלוה אותם להשתכר בהם למחצה לשליש ולרביע ומשום הכי כפו אותו למכור קרקעו ולפורעו ולא גרסינן הוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו לו שלא כהוגן שהיו לו זוזים והיה מבריחם מבעלי חוביו ואי גרסינן ליה יש לומר שאותו הגוי כפר ולקח מעותיו על פיו שהודה ואמר כי הם של גוי ונשאר עכשיו בלא זוזים ואף על פי כן כפו אותו למכור שמפני שמתחלה עשה שלא כהוגן ותלה מעותיו ביד גוי להבריחם מבעלי חוביו עכשיו שנשאר בלא זוזים עשו לו חכמים נמי שלא כהוגן וכפו אותו שימכור קרקעו ויפרע המלוה. אי נמי האי עשו לו שלא כהוגן לאו דוקא אלא הכי קאמר ליה מה שנראה עכשיו לך שעשו לו שלא כהוגן מפני שהיו לו מעות ולעולם עשו לו כדין ע"כ:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל ודאי אמריתו כו'. פי' רש"י ז"ל אמת הוא ששמעתי שאתם אומרים דבר זה תימה דמטרחינן ליה ללוה למכור כדי לפרוע במעות והלא עיקר המלוה אין סמיכתו אלא על הקרקע ומהדרינן הוא עשה שלא כהוגן הא לאו הכי אין מטריחין אותו למכור ומיהו כי אית ליה זוזי או מטלטלי וארעא לא מגבינן ליה אלא זוזי או

מטלטלי דלא אתמהי' הכא אלא משום דלית ליה זוזי ותקנו הגאונים שמקבל סתם שאין לו מעות או מטלטלין ואחר כך מגבהו קרקע ואם התנה לפורעו במעות בעין כמו שנוהגין עכשו לכתוב בשטרותינו תנאי ממון הוא וקיים וכופין אותו ב"ד לקיים את תנאיו ואמרינן ליה זיל זבין ואייתי זוזי ואם טוען שאינו מוצא לוקח מכריזין ב"ד על כל מי שרוצה ליקח וכופין אותו למכור ומיהו אין כופין את היורשין בכך כל שלא התנה כן בפירוש ואפילו כשכתוב בו על היורשין נראה לי שאין התנאי מועיל דהוה לי כאותה שאמרו שאין בעל חוב גובה מן היתומים ואע"פ שכתוב בו שבח כדאיתא בפרק קמא דבבא קמא ובמסכת גיטין הוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו לו שלא כהוגן ושמעינן מינה דכל מאן דעביד שום הערמה להבריח נכסים מבעל חובו שיש לב"ד לעשות עמו שום חומר חוץ מן הדין כדי שלא יפסיד בעל חובו כפי ראות הבית דין. ההוא תולה מעותיו בגוי הוי פירש רש"י שהיה ברשותו מעות לפרוע ואומר של גוי הם וקשיא לן ומשום דאמר של גוי הם כל כמיניה להימוניה הא ודאי כל מה שברשותו של אדם הרי הוא בחזקה שלו בין במטלטלין בין בשטרות שיוצאות על שמו ואין בידו לומר של פלוני הם וגם אין אותו פלוני נאמן בכך עד שיביא ראיה אלא אם כן יש לו מיגו. ויש לומר כי הגוי היה גברא אלמא והיו חוששין ממנו כיון שנקרא שמו עליהם ומכל מקום לפי שלא היה נאמן אצלם בדבריו עשו עמו שלא כהוגן. ויש לפרש שתלה מעותיו ברשות גוי ואמר הגוי שאינם שלו והכל דרך אחד לפי מה שפירשנו. עכ"ל הריטב"א:

וז"ל ריב"ש ההוא תולה מעותיו בגוי הוה כו'. כתבו התוספות שמתחלה כשתבעו היו לו מעות והיה תולה אותם בגוי ועתה כשאמרו לו זיל טרח וזבין כבר הוציאם וזה שעשו לו שלא כהוגן מפני שעתה לא היו לו מעות בעין אבל אם עתה היו לו מעות בעין אין זה שלא כהוגן שאין הוא נאמן לתלותם בגוי. ואפשר לפרש דברישא עשו והכי פירושא לפי שהוא עשה שלא כהוגן עשו לו זה שנראה לו שהוא שלא כהוגן עשו לו לפי האמת ע"כ:

לדידך דאמרת פריעת בעל חוב מצוה כו'. פירשו במסכת ערכין בפרק שום היתומים פריעת בעל חוב מצוה אדם שחייב לחברו ממון אפי' בשטר מצוה עליו לפרעו משום דכתיב איפת צדק והין צדק שיהא הין שלך צדק ולאו שלך צדק ורב פפא אמרה לה דאמר ר' אסי אין נזקקין לנכסי יתומים כל זמן שהם קטנים לפרוע חובת אביהן אפילו שטר בידו של לוקח אלא אם כן היתה רבית דב"ח גוי אוכלת בהן ועלה דההיא אמר רב נחמן נמי התם מדינא לא הוה מזקיקנא וקבעינן התם מעיקרא מאי טעמא לא ואמר רב פפא עלה פריעת ב"ח מצוה ויתמי לאו בני מעבד מצוה נינהו עד דגדלי אמר ליה לא ניחא לי למעבד מצוה מאי כלומר איני רוצה לשלם מאי כיון דמצוה הוא מי כייפינן ליה

ומחתינן ב"ח בנכסים או לא אמר ליה תניתוה במה דברים אמורים ברייתא הוא במסכת מכות ואדתנן באלו הן הלוקין וכו' איתניא במה דברים אמורים דלא מלקין ליה אלא ארבעים חסר אחת במצות לא תעשה כגון שעבר על לא תעשה אבל אם אית ליה למעבד מצות עשה ולא בעי למעבד לה מכין אותו כדי לעשות אלמא כייפינן ליה למעבד מצוה ולוה נמי כיון דמצוה עליה דידיה רמיא כייפינן ליה ומחתינן ליה בעל חוב אנכסיה.

רש"י במהדורא קמא:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל לדידך דאמרת פריעת בעל חוב מצוה כו'. פירוש בבבא בתרא פרק מי שמת נחלקו רבא ורב פפא דרבא אמר כי השעבוד שיש למלוה על הלוה הוא מן התורה הלכך אם מת הלוה והודה בשעת מיתתו שהיה חייב למלוה אי נמי דמית גו זמניה וקיימא לן לא עביד אינש דפרע בגו זמניה יכול המלוה לכוף היורשין שיפרעו לו רב פפא אמר שאין בידו כח לכופם דפריעת בעל חוב אינה אלא מצוה אם אמר הלוה איני רוצה לפרוע דלא ניחא לי למעבד מצוה מה יהיה הדין דבשלמא למאן דאמר שעבודא דאורייתא ממשכנין אותו בשלא ירצה לפרוע אלא לדידך דאמרת דליכא אלא מצוה היא אי אמר לא ניחא לי למעבד מצוה מאי ותימא הוא ומה שואל היה דמסתמא לא היה חולק רב פפא על מה ששנינו המלוה את חבירו בשטר גובה מנכסים בני חורין ובכמה מקומות אמרו דנחתינן לנכסיה והכא נמי כיון דאנחנו מוציאין ממון למה לא נמשכן אותו ומתרצין דאההוא שתולה מעותיו ביד גוי דאיירי לעיל קאי והכי קאמר בשלמא למאן דאמר שעבודא דאורייתא פשיטא לי דאם תולה מעותיו ביד גוי נחייב אותו דהוה ליה כמו גוזל ממש כיון שחל השעבוד על הנכסים מן התורה והוא הבריחם ותלה אותם ביד גוי אבל לדידך דאמרת פריעת בעל חוב מצוה אם אומר לא ניחא לי למעבד מצוה ותולה מעותיו ביד גוי ואין אנו מוציאין לו ממון שנמשכן אותו מה יהיה הדין ומהדרינן תנינא במה דברים אמורים במצות לא תעשה כלומר במצות לא תעשה מחייבנא ליה מלקות אבל מצות עשה מכין אותו עד שתצא נפשו ה"נ אם אינו רוצה לפרוע לבע"ח מכין אותו עד שיפרע ואם אינו בעיר משמתין אותו ובכל מקום שאמרו מכין אותו עד שתצא נפשו רוצה לומר שאין שם שיעור ידוע אלא שיחלישו כח. תלמידי רבינו יונה ויובן פירושו בתוספות:

והריטב"א כתב וז"ל אמר לא ניחא לי למעבד מצוה מאי לאו למימרא דבעי מיניה אם כופין אותו בכך אם לאו דהא משנה שלימה שנינו המלוה את חברו בשטר גובה מנכסים משועבדין ע"י עדים גובה מנכסים בני חורין וגובה בב"ד משמע ועל כרחו של לוה אלא טעמא הוא דבעי אי אמר לא ניחא לי מאי אמרינן ליה ומה טעם אמרו חכמים לכוף

אותו. אמר ליה תנינא בד"א שלוקה ארבעים במצות לא תעשה אבל במצות עשה כגון שאמרו לו עשה סוכה ואינו רוצה מכין אותו עד שתצא נפשו כלומר ובמצות פרעון חובו עד שאתה כופהו בגופו כופהו בממונו. כן פירש רבינו בשם רבינו הגדול הרמב"ן. והא דאמרינן דמכין אותו עד שתצא נפשו פרש"י מכין אותו קודם שיעבור על המצוה ויש בידו לקיים. אבל מצות עשה מכין אותו עד שתצא נפשו משום דכל שעתא ושעתא בקום ועשה קאי ואי עבר זמן המצוה לא מלקינן ליה כלל ע"כ. והא דאמרינן פריעת ב"ח מצוה פירש"י מדכתיב הין צדק דדרשינן שיהא הין שלך צדק והקשו עליו בתוספות דההיא הא אוקימנא בבבא מציעא שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב ואילו הכא פיו ולבו היו שוין כשלוה לפרוע והם שוין עכשיו שלא לפרוע לכך פר"י דנפקא ליה מדכתיב האיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט ומצוה בעלמא הוא לדידיה דשעבודא לאו דאורייתא. הריטב"א ז"ל:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל פרש"י ז"ל דנפקא לן מדכתיב והין צדק וכו' והר"י מקורביל הקשה עליו דהא מהאי קרא נפקא לן דברים יש בהן משום מחוסרי אמנה ע"כ נראה דנפקא לן מדכתיב והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה דמשמע שעליו להוציא בעל כרחו ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל לדידך דאמרת פריעת ב"ח מצוה פירוש דלית לזה שעבודא דאורייתא אלא מצוה בעלמא ופרש"י דהיינו מצוה שיהא הין שלך צדק וליתיה להאי פירושא דהא התם בב"מ מוקמינן ליה להאי קרא שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב כו' אבל הנכון פריעת בעל חוב מצוה מדכתיב והאיש אשר אתה נושה בו גו' ומאן דאית ליה שעבודא דאורייתא מוקים ליה להאי קרא למימר דשמעינן מיניה דבעל חוב בזבורית ובוודאי רב כהנא מיפשט פשיטא ליה דאפילו לרב פפא נחתינן ליה לנכסיה אבל רב כהנא לא קאמר אלא מאי טעמא והא הוא דקשיא ליה כיון דליכא אלא מצוה כל היכא דקאמר דלא בעי למעבד מצוה אמאי נחתינן לנכסיה ומהדרינן תנינא בד"א במצות לא תעשה כו' עד שתצא נפשו והכא נמי בדין הוא דאיכא למכפייה בהכי ומיהו עד שאתה כופהו בגופו כופהו בממונו ובנזיקין דכתיב באורייתא מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם לומר שכך מצותו לשלם ממיטב וזהו הנכון מפי רבינו נר"ו ע"כ:

וכתב רבינו חננאל ז"ל וכן דין היתומים שירשו מטלטלין דקי"ל מצוה על היתומים לפרוע חובת אביהם ומשמע שמכין אותם מכת מרדות ואינו נכון כלל דאי הכי מאי איכא בין אבוהון ובין יתמי כיון דלתרווייהו כופין אלא ההיא מצוה דעל היתומים לאו מדאורייתא כמו הא דלוה גופיה אלא מצוה על היתומים מדרבנן קאמרי ומשום

כבוד אביהן והכי מוכח בפרק מי שהיה נשוי גבי עובדא דקטינא דאביי דמעיקרא לא כייפינהו אביי למפרע חובת אביהם ואי אמרו נמי חמשים זוזי דמי קטינא כו'. אלמא לא כייפינן להו. ובתוספות תמהו דהא אשכחן דבמצות דרבנן כייפינן להו כגון במצוה לקיים דברי המת דאמרינן בפרק השולח כופין את היורשין ועושין אותה בת חורין ונ"ל שיש לחלק בין מה שצוה המת בנכסיו שבזה חייבין יותר משום כבוד אביהן הן מעצמן חייבין. ריב"ש זכרונו לברכה:

דף פו:

והניחתו לגיטה בצידי ר"ה מהו מי הויא מגורשת כיון דבצדי ר"ה הוא או לא. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

אינה מגורשת ומדרב ושמואל שמעינן דהכי הוא. והוא שצבורין וחשבינן צדי ר"ה כר"ה ותפיס' דר"ה לא הויא תפיס' ולסוף אין הגט ברשותה דהא לא חשיבא תפיסתה כלל ברשות הרבים ואינה מגורש' ואגב ההיא דר' טרפון דמתני' נסיב לה להא ואכתי קיימין עלה דההיא משנה. רש"י במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא כתב וז"ל והוא שצבורין ומונחין גבי מתניתין דקתני הקודם בהם זכה אלמא ר"ה לא קני ליה לבעלים מידי אלא אם כן מגביהו הלכך לאחר שלשים יום לאו ברשותה הוא דלהוו גירושין חיילי. ע"כ:

וכתב הריב"ש וז"ל ולכל הפירושים יש תימה מאי קא מייתי ראיה מדרב ושמואל דלא איירי אלא בר"ה דהא מאי דבעא רמי בר חמא גופיה לא בעא ליה אלא בצדי ר"ה משמע דבר"ה פשיטא ליה ולא הוה ליה למימר אלא צדי ר"ה כר"ה דמו דהא מאי דקאמרי רב ושמואל איהו נמי מודה להו כדמשמע מהבעיא וזה הקשו בתוספות ולא תירצו כלום ויש לי לדחוק ולומר דממילתיה דרב ושמואל מוכח דצדי ר"ה כר"ה דמו דהא מתניתין קתני סתמא הניח פירות תלושין כל הקודם בהן זכה ורב ושמואל מוקמי לה בצבורין ומונחי' בר"ה דוקא ומוכח רב חסדא דלאו בר"ה ממש בעי למימר דהא לאו אורחא לאנוחי פירות בר"ה וליכא לאוקומי מתני' דמתניא סתמא במילתא דלאו אורחא אבל רב ושמואל בין בר"ה בין בצדי ר"ה וכאיכא דאמרי דדחי' לא ר"ה לחוד וצדי ר"ה לחוד בעי למימר שבקיה לתנא דאיהו דחיק ומוקי אנפשי' כנ"ל ע"כ:

והרשב"א כ' וז"ל תמיה לי מאי קאמר וצדי ר"ה כר"ה דמו היינו בעיין ונ"ל דמשום דאסיקו אבל בסמטא לא ולא אמרו אבל בצדי ר"ה לא דייקינן מינה דצדי ר"ה כר"ה דמו דאי לא ליפלוג בדידה ולימא אבל בצדי ר"ה לא ע"כ. וכן תירצו בתוספות דמסיפא דמילתייהו קא דייק מדקאמר בסימטא לא מהני תפיסה מכלל דבצדי ר"ה מהניא:

וז"ל הרא"ה תימא היכי פשיט מרב ושמואל דבעי למימר צדי ר"ה כר"ה דמי הא רמי בר חמא גופיה מבעיא ליה בצדי ר"ה מכלל דבר"ה פשיטא ליה דאינה מגורשת ומאי פשיט ליה מר"ה. ואין לומר דמסיומא דמילתיה קא דייק מדקאמרי אבל בסימטא לא ולא מפלגי בין צדי ר"ה לר"ה מכלל דצדי ר"ה כר"ה דמו דאדרבה נידוק מרישא להפך מדקאמר צבורין ומונחין בר"ה משמע אבל בצדי ר"ה לא דאם לא כן לימא בצדי ר"ה וכ"ש בר"ה. ומיהו איכא למימר מדנקט בסימט' מכלל דצדי ר"ה ר"ה קרי להו דאי לאו הכי הוה ליה למימר אבל בצדי ר"ה לא ע"כ:

עוד הקשו בתוספות דלעיל בפ' אלו נערות אמרינן דלענין מקנה לא הוי צד ר"ה כר"ה ולא תירצו. ורש"י ז"ל הכא בשמעתין פירש צדי סמוכים לכתלים שאין דרך בני אדם לעבור שם ולהתחכך בכותלים. ובפ' אלו נערות פירש צדי ר"ה סמוך לבתים שנותנין להלן מהבתים אבנים ומכשולים להרחיק חכוך העגלות ומאותן חיפופי ולפנים קרי צדי ר"ה. ע"כ. מעתה לא תקשי ולא מידי דאיברא כשנותנין אבנים ומכשולים דהיינו חיפופי ר"ה דלענין מקני קני משום דחולקין רשות לעצמן מיהו אי ליכא שום בנין ומכשול אלא ר"ה שוה בלי מקום מוחלק לעצמו אע"ג דאין דרך בני אדם לעבור סמוך לכותלים מ"מ הכל דין ר"ה יש לו דאין לחלק בו כיון שאינו מוחלק מעצמו נמצא דהכא מיירי בצדי רשות הרבים פנוי בלי מכשול כלל ולהכי בעינן לדמוייהו לר"ה והתם מיירי בחפיפי רשות הרבים שעושין להרחיק חכוך העגלות שחולק רשות לעצמו ואינו כרשות הרבים. וכתב הר"ן בפירושיו על ההלכות פרק ב' דקדושין מצינו בתלמוד לשון אחד על כוונות מתחלפות:

וכתב הרמב"ן בחידושיו לבבא מציעא פרק הזהב וז"ל ואל תתמה היאך אפשר דמעיקרא קאמר שור בפרה סתם ופירושו מחיים מטלטלי נינהו והשתא אמרינן שור סתם בפרה סתם ופירושו לאחר שחיטה ופירי נינהו וכל כי האי גוונא היכי משתמיט גמרא לפרושי. לא תקשי לך הא דטובא איכא בתלמודא כי האי גוונא ע"כ כנ"ל. והשתא ניחא נמי מאי דקשיא להו לתוספות דהיכי פשיט מרב ושמואל ותירצו דמסיפא דמילתייהו קא דייק וקשיא דאדרבה נידוק מרישא איפכא ובמאי דכתיבנא ניחא דאין לדייק מרישא דכיון דלא מיירי בחפופי ר"ה אלא כל מקום ר"ה פנוי הלכך בכלל ר"ה הויא נמי צדדין דאין לחלק בינייהו כלל דהכל רשות הרבים מקרי אבל סימטא הוא מקום בפני עצמו ומשמע דוקא סימטא אבל רשות הרבים כלל כלל לא. ואפי' בלא דיוקא דסיפא אפשר לתרץ דדייק שפיר דכיון דסתים וקאמר והוא שצבורין ומונחין ברשות הרבים ולא חילק כלל בין מקום למקום אלמא כל רשות הרבים בכלל כיון דאין שם מקום חולק לעצמו

ומיהו לאיכא דאמרי מדמי צדי רשות הרבים לסימטא אע"ג דהכל שם רשות הרבים עליו וסימטא הוא רשות לעצמו כנ"ל:

והריטב"א כתב וז"ל תמיהא מילתא במאי שקלו וטרו והלא פלוגתא דר' אלעזר ורבנן היא בצדי רשות הרבים והלכתא כרבנן דאמרי דצדי רשות הרבים לאו כרשות הרבים דמו בין לענין שבת בין לענין קניי' כדאיתא בפרק אלו נערות ויש לי לומר דשניא היא דלא אתו צדי רשות הרבים לענין קנייה ממש אלא לדון אם הדבר המונח בו חשוב דמינח ברשות בעלים שקבלו אותו אם לאו והיינו דמייתי עלה ההי' דלעיל דגבי יתומין לענין תפיסת מטלטלין דאתיא לומר כיון כשהמטלטלין של יתומים מונחין שם אינם כמונחים ברשות' גמור לעכב בתפיסת בעל חוב ואע"פ שבדרך האמת אפילו קיימי ברשות הרבים מטלטלי דיתמי נינהו וכן ההיא דמשוך פרה זו שקנינהו במשיכה אלא שאנו צריכין שתהא הפר' עומדת ברשות זוכה בסוף שלשים יום והא נמי להא דמיא ע"כ:

וריב"ש כתב וז"ל כתבו התוספות דהך בעיא בדאמר מעכשו דאי לא אמר מעכשו הואיל ולא חיילי גירושין כלל עד לאחר שלשים יום בעי' שיהא הגט בחצרה אבל בדאמר מעכשו ולאחר שלשים יום כיון דמרישא מתחלי גירושין לא בעינן שיהו בחצרה לאחר שלשים יום אבל סגי דלא להוי ברשות הרבים ומשום הכי בעי אי צדי ר"ה כר"ה דמו לגבי הא מלתא והיינו דמייתי ראיה מההיא דרב נחמן דמשוך פרה זו דאוקימנא לה לעיל בפרק האשה שנפלו לה נכסים בדאמר מעכשו והא דפשיט מדרב ושמואל אע"ג דליכא התם מעכשו משום דהתם נמי מן הדין משעת מיתת האב זכו היורשין בנכסים ואפ"ה אם הם ברשות הרבים לא קנו להו יתמי הכא נמי אע"ג דמן הדין כיון דאמר מעכשו היה לה לזכות בכל מקום שהוא כיון דאמר לה לאחר שלשים יום אם הוא בר"ה לא תתגרש בו והם הקשו על הא דמוכחין בלישנא קמא דצדי ר"ה כר"ה דמו דהא מסקי' לעיל פ' אלו נערות דע"כ לא פליגי ר' אלעזר ורבנן בצדי ר"ה אלא לענין שבת אבל לענין מקנה קני לכ"ע ולא תירצו כלום ונ"ל דאין זה קשה דההיא סוגיא אתיא כאיכא דאמרי דהכא דמסקינן דצידי ר"ה לאו כר"ה אבל ללישנא קמא אמרינן איפכא דע"כ לא פליגי אלא לענין שבת משום דלא שכיחי ביה רבים ולא דמי לרשות הרבים אבל לענין מקנה כיון דזמנין דדחקי ביה רבים ועיילי להתם לא קני. והקשה הרמב"ן דאי בדלא אמר מעכשו פשיטא דאינה מגורשת בדאמר מעכשיו (דספיקא) נמי לא הויא מגורשת גמורה דהא קי"ל מעכשו ולאחר מיתה מגורשת ואינה מגורשת הוא דילמא חזרה הוי והוה ליה ספק ליכא מעכשו אבל פי' הוא ז"ל דבעיין אפי' בדלא אמר מעכשיו הוא דלא בעינן שתהא עומדת בחצרה אלא כשיזרקו לה בחצרה אבל זו שקבלה אותו מידו לידה הרי יש כאן

נתינה וסגי אם היה בחצר' והשתא בעינן אי מהני נמי בצדי רשות הרבים כיון שיש כאן נתינה מתחלה ומשעת חלות הגירושין הגט הוא במקום שיש לה רשות להניח שם כליה אבל ברשות הרבים גמור פשיטא לן דהא לא סגי בדלא אמר מעכשו ואף על פי שהיתה כאן נתינה מתחלה כיון שהוא ברשות הרבים בשעת חלות הגירושין הוי כאילו נאבד או נשרף אבל בדאמר מעכשו אפי' ברשות הרבים היא מגורשת גמורה ואפי' נשרף או נאבד אי לאו משום ספיקא הוי דאי בדלא אמר מעכשו אינה מגורשת בדאמר מעכשו מגורשת ואינה מגורשת והשתא אתי שפיר הא דבעי לאוכוחי מרב שמואל דהתם ליכא מעכשו אבל מיתת האב לגבי זכיית היתומים הוי כמו נתינה דהכא והא דמייתי ראיה מההיא דמשוך פרה זו ולא תקנה לך אלא לאחר שלשים יום בדלא אמר מעכשו היא ופליגא ההיא דר' יוחנן דלעיל דכיון דאמרי הכא לרב נחמן דדוקא באגם ולא בר"ה ליכא למימר דבדאמר מעכשו היא דבדאמר מעכשו אפי' עומדת בר"ה קני דבפרה ליכא לספוקי בחזרה כיון דאפשר למימר בה גופא מהיום ופירא לאחר שלשים יום אלא ודאי בדלא אמר מעכשו היא ומייתי ראיה דכי היכי דמשיכה דמהשתא מהניא לאחר שלשים כל שעומדת במקום שיש לה רשות להניח' שם אע"ג דלא אמר מעכשו הכי נמי הכא הך נתינת הגט מהניא לאחר שלשים יום כל שעומד במקום שיש לה רשות להניחו שם ולפי זה לא קיימא לן כרב נחמן אלא כר' יוחנן דלעיל דפרק האשה שנפלו דבלא אמר מעכשו לא קני במשיכה זו אם עומדת באגם וכ"ש ברשות הרבים אבל אם עומדת בחצרו משמע דחצרו קונה לו ואי אמר מעכשו קנה גופא מהיום ופירא לאחר שלשים יום ואפילו עומדת באגם ואפילו ברשות הרבים דבמעכשו לא נקט באגם אלא משום דאורחא דמלתא דפרה הכי אבל הוא הדין אפילו ברשות הרבים. ולענין גט בדלא אמר מעכשו לא הויא מגורשת כלל לא ברשות הרבים ולא בצדי רשות הרבים אבל בחצרה משמע דהויא מגורשת ולא הויא כטלי גיטך מעל גבי קרקע דלהכי אהניא נתינה דהשתא אבל אמר מעכשו אף הניחו בחצרה הוי מגורשת גמורה ואם בצדי רשות הרבים או ברשות הרבים הוה לן למימר דמגורשת ואפי' נשרף או נאבד אבל כיון דקי"ל בגט דספיקא הוא אי תנאה הוי אי חזרה דהא ליכא למימר ביה גופא מהיום הויא מגורשת ואינה מגורשת ולא תקשי לזה הא דאסיקנא לעיל בפ' אלו נערות בצדי ר"ה לענין מקנה לכולי עלמא קני דהתם לא אמר אלא דבצדי ר"ה הוו כסימטא ומשיכה קונה כדין אבל לא שתהא כמו חצרה כנ"ל לדעת הרמב"ן וכן דעת הרשב"א. אבל דעת הרמב"ם פרק ט' מהלכות גירושין דבלא מעכשו בצדי ר"ה מגורשת. עכ"ל ריב"ש ז"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא היינו אגם היינו צדי רשות הרבים דזמנין דדחקי רבים ועיילי להתם אלמא תפיסה ברשות הרבים תפיסה והא דשנינן לעיל בפרקין דאשה שנפלו הך מלתא דהאומר לחברו משוך וכו'. כדאמר ליה קני מעכשו פליגא אדרב נחמן ולא סבירא ליה מאי האי דקא דייק היינו אגם היינו צדי רשות הרבים דקפיד אתפיס' דהשתא הא דאמר ליה מעיקרא קני מעכשו ובכל מקום שהיא הויא שלו לאחר שלשים יום אע"פ שלא תפס אפי' ברשות הרבים. לא אגם לחוד דאגם חשיב סימטא אבל צדי ר"ה כר"ה דמי. ה"ג איכא דאמרי א"ל מגורשת מדרב נחמן אדרבה אינה מגורשת מדרב ושמואל לא ר"ה לחוד וצדי ר"ה לחוד ע"כ:

אדרבה מגורשת מדרב נחמן מדלא קאמר אדרבה מגורשת מדרב ושמואל גופיה דאמרי בסימטא לא מהני תפיסה מכלל דפשיטא ליה דסימטא עדיפא לענין קנין טפי מצדי רשות הרבים ואפי' הכי צדי רשות הרבים ואגם בעי לדמויי אהדדי אלמא עדיפא סימטא מאגם וקשה דלעיל בפרק האשה שנפלו אמר ר' יוחנן האומר לחברו משוך פרה זו ולא תקנה אלא לאחר שלשים יום קנה ואפילו עומדת באגם וכ"ש אם היא עומדת בסימטא כמו שהוכחנו והיכי קאמר רבי יוחנן לעיל דמהניא התפיסה בסימטא דר' יוחנן וריש לקיש דאמרי תרווייהו אפילו בסימטא. ולי נראה דאינו קשה דר' יוחנן ור"ל מודו שפיר דמהניא משיכה וקונה בסימטא אלא דסברי דלא הויא ברשות היתומים אם לא שיהי' בביתם ולא מהניא אם הוא במקום הראוי לקניה ובהך סברא פליגי אדרב ושמואל. הרא"ש זכרונו לברכה:

מתניתין חנונית אושטלרייי"א בלעז שהושיבה בחנות שלו למכור סחורתו ואם נחתום הוא למכור ככרותיו אפוטרופוס וילי"ן בלעז שהפקידה על כל אשר לו להכניס ולהוציא, משביעה שלא גנבה כלום משלו ויכול לעכב לה כתובתה משום ההיא שבועה. רש"י במהדורא קמא:

הרי זה משביעה כל זמן שירצה ולא מבעיא כשטוען טענת ודאי אלא אפי' בטענת שמא יכול להשביעה שלא שלחה ידה בנכסיו ואפי' אחר שנשבעה פעם אחת חוזר ומשביעה כל זמן שירצה עד כמה פעמים וטעמא דידהו מפני שמאחר שטורחת בדבר יש לחוש שתעשה הוראה לעצמה ותאמר בלבה שאין לה עון אם תשלח ידה בנכסים וסבירא להו לרבנן דדוקא בשמינה אותה אפוטרופיס או שעשאה חנונית הוא שמשביעה כל זמן שירצה אבל על המטוה שהיא טווה או על העיסה שהיא לשה שהם דברים שהאשה צריכה לעשות בביתה על כל פנים אינו יכול להשביע' דא"כ אין שלום בבית ור' אליעזר סבירא ליה דאפילו באלו יכול להשביעה ונראין הדברים דמחלוקת ר' אליעזר ורבנן

אינו אלא בלכתחלה דסבירא להו לרבנן שאם ישביענ' לכתחלה על פלכ' ועל עיסת' אין שלום בבית אבל על ידי גלגול אפילו רבנן מודו שיכול להשביע' על פלכה ועל עיסתה וכן מוכיח בסוגיית הגמרא ירושלמי שברה את הכלים כש"ח או כש"ש ומהדרין מסתברא דאפילו כש"ח כו'. והני מילי כששברה על ידי שגיאה אבל אם שברתן במזיד חייבת ומפקע' שעור שוויים מכתובתה וכן אם נתנה במתנ' מיהו אם נתנה בצדקה דבר מועט אינה חייבת לשלם דמסתמא רוצה הבעל דהא אמרינן גבאי צדקה לוקחים מן הנשים ומן העבדים דבר מועט אבל לא דבר מרובה. תלמידי רבינו יונה:

ורש"י סבר במהדורא קמא אפי' על פלכ' ועל עיסתה כלומר אפילו על מה שהיא חייבת לו לעשות כדאמרן מה היא עושה לו משקל חמש סלעים שתי ביהודה כו' וטוחנ' ואופה יכול להשביעה שלא נתנה מצמרו ומעיסתו ובגמרא קא בעי ר' אליעזר לכתחלה אומר שאפי' לא מנה אפוטרופיס משביעה על פלכה או על ידי גלגול שבועה קאמר שאם מנה אפוטרופיס יכול להשביעה נמי על פלכה ע"כ:

וכתב הריב"ש ז"ל הא דתנן המושיב את אשתו חנונית כו' האי דינא בכל אדם הוא שאם מושיב אדם חנוני או אפוטרופיס יכול להשביעו ולא נקט אשתו אלא משום פלוגתא דרבי אליעזר דאמר דבאשתו אפי' על פלכה ועל עיסתה וכן לאפוקי מדר' שמעון דסבירא ליה דבאשתו אין משביעה כלל אלא בסוף כשתובע' כתובתה כדאיתא במתניתין בסמוך ומפרש בגמרא עלה לאפוקי מדרבי אליעזר ומחלוקתו ע"כ:

גמרא איבעיא להו ר' אליעזר על ידי גלגול כו'. ואם תאמר והיכי קאמר תנא קמא דאין משביעין אפילו ע"י גלגול עד דפליג עליה ר' אליעזר ודילמא רבנן לא קאמרי דאין משביעין אותה על פלכה ועיסתה אלא בלכתחלה. ותירץ רש"י דשמעינן לתנא קמא דאמר משביעה על אפוטרופסות ולא על פלכה ועיסתה ואפי' על ידי גלגול שבועת אפוטרופסות הוא. ועל מה שכתב רש"י דטעמא דת"ק משום דסבירא ליה דבדרבנן אין מגלגלין הקשו בתוספות דבפרק כל הנשבעין אסיקנא דאפילו בשבועה דרבנן מגלגלין וליכא מאן דפליג ופירשו הם דטעמא דת"ק כדמפרש בסמוך כיון דדקדקת בתראי כולי האי לא מצינא דאידור בהדך. והקשה ריב"ש דלמאי איצטריך לאתויי מברייתא הו"ל לאקשויי מאי טעמא דת"ק לכך כתב דבודאי בר מההוא טעמא איכא טעמא אחרינ' כמו שפירש רש"י ולא תקשי ההיא דפרק כל הנשבעין והכי נמי הא אסיקנא דר' אליעזר לכתחלה קאמר ותנא קמא בלכתחלה הוא דפליג עליה דר' אליעזר אבל על ידי גלגול מגלגלין אפילו מדרבנן וכן לית לן טעמא דלא מצינא דאידור בהדך דלא דחקינן למימר הכי אלא כי בעינן למימר דעל ידי גלגול פליגי והלכך קיימא לן כתנא קמא דמשביעה כל

זמן שירצה אבל על פלכה ועל עיסתה לכתחילה אין משביעה אבל על ידי גלגול שבועת האפוטרופוס אע"פ שהיא מדרבנן משביעה אפילו על פלכה ועל עיסתה וכן פסק הרי"ף כתנא קמא. עכ"ל ריב"ש. ואיכא למידק אמאי לא בעי תלמודא עלה דתנא קמא דווקא לכתחילה קאמר דאינו משביעה על פלכה או אפילו על ידי גלגול. לכך נראה לי דמשמע להו לתוספות דבסברת תנא קמא לא מסתפקא ליה לתלמודא כלל דפשיטא דסבירא ליה דאין משביע אותה כלל על פלכה ועל עיסתה ואפילו על ידי גלגול וכדר' אליעזר דההוא דקא מסתפק לן אי ע"י גלגול דוקא אמר דמשביעה לכתחילה ואי פשטינן תא שמע אמרו לו לר' אליעזר אין אדם דר עם נחש בכפיפה אי אמרת בשלמא לכתחלה כו' פירוש דרבי אליעזר סבירא ליה דלכתחילה משביעה וקא מהדרין ליה רבנן לדבריו אין אדם דר עם נחש בכפיפה ומיהו אינהו סבירא להו דאפילו ע"י גלגול נמי אינו משביעה ומשני דאמרה ליה כיון דקא דייקת בתראי כו' פירוש ואפילו לדברי ר' אליעזר לא קא מהדרי אלא בשבועה על ידי גלגול דר' אליעזר לא קאמר אלא על ידי גלגול אבל לכתחילה לא ופשיטא תוב מדתני הרי שלא פטר כו' דבהדיא משמע דר' אליעזר לכתחילה קאמר ואסיק הכין דר' אליעזר לכתחלה קאמר ומיהו רבנן סברי דאפילו על ידי גלגול אין משביעין זו היא שיטת התוספות. ולהכי קשיא להו על פירוש רש"י דהיכי מצינן לפרושי דטעמא דת"ק משום דאין מגלגלין בשבועה דרבנן דהא בפרק כל הנשבעין מסקינן דמגלגלין בדרבנן וליכא מאן דפליג והכא בשמעתין אף על גב דמסקינן ש"מ לכתחלה מכל מקום היינו אליבא דר' אליעזר אבל לרבנן לעולם סבירא להו דאפילו על ידי גלגול אינה נשבעת וע"כ היינו טעמייהו משום דאמרה ליה כיון דדייקת כולי האי לא מצינן דאידור בהדך וכן משמע בירושלמי דטעמייהו דרבנן משום שלום הבית וכמו שהביאו התוספות כנ"ל פירוש לדברי התוספות. שוב מצאתי בתוספות שאנץ שכתבו וז"ל ואם תאמר מאחר שהשואל היה יודע כמו כן זה הטעם אותו שפושט הבעיא מהא דאין אדם דר עם נחש בכפיפה מה היה למפרך אלא אי אמרת על ידי גלגול מאי נפקא לה מינה וכי לא שמע הטעם דלא מצינא דאגלגל בהדך שהיה רוצה לומר שואל דטעמא בדרבנן הכי הוא. ויש לומר דבעי למפשט מהא דקרו ליה רבנן נחש בכפיפה ואי על ידי גלגול וטעמא דלא מצינא דאידור בהדך משום האי טעמא לא קרי ליה נחש בכפיפה ע"כ. ולפי מאי דפרישנא כולה שמעתתא מיתרצא שפיר אין עלינו לדחוק להך שיטתא אלא הא דמייתי מדתנן הרי שלא פטר את אשתו מן הנדר כו' הרי זה משביעה כל זמן שירצה לא הושיבה חנונית ולא מינה אפוטרופסות אינו יכול להשביעה ר' אליעזר אומר כו' משמע דלתנא קמא נמי דוקא היכא דלא הושיבה חנוני' כו' הוא דאינו יכול להשביע' אבל על

ידי גלגול הרי הוא משביעה ורבי אליעזר סבר דלכתחלה נמי משביעה ויש ליישב דבהכי פליגי דתנא קמא סבירא ליה דאע"ג דנעשית אפוטרופ' ממילא לא משתבע' דדוקא היכא דנתמנית אפוטרופסית דמשתבעה הוא אבל לא נתמני' אע"ג דנעשית ממילא אפוטרופא על פלכה ועל עיסת' לא משתבעה משום שלום הבית. ור' אליעזר סבר דמשתבעה על אפוטרופסות דפילכה ועיסה אע"ג דנעשית ממילא ולהכי נקט תנא קמא לא הושיבה חנונית כו' פירוש אע"פ דהויא אפוטרופסות ממילא מכל מקום כיון דלא הושיבה ולא מינה אותה אינו יכול להשביעה משום דאמרה כיון דדייקת וכו' ומעתה אפילו על ידי גלגול נמי אינו יכול להשביעה מהאי טעמא דלא משבעינן לה אע"ג דהויא אפוטרופסא ממילא משמע דעל ידי גלגול נמי לא תשבע כנ"ל. ושיטת רש"י אינה כן אלא כי היכי דמסתפק לה לתלמודא לרבי אליעזר מסתפקא ליה לת"ק נמי וכי אסיקנא דלכתחלה קאמר בין לר' אליעזר קא מסיק דת"ק נמי דוקא לכתחלה הוא דלא משתבע אבל על ידי גלגול משתבע דמגלגלין בדרבנן וכמו שכתבו תלמידי רבינו יונה וריב"ש וכדכתבינן לעיל ולהכי בעי תלמודא עלה דר' אליעזר ולא אליבא דתנא קמא משום דתנא קמא לא הזכיר פילכה ועיסת' אלא מדבריו של ר' אליעזר למדנו לת"ק ולהכי קא בעי עלה דר' אליעזר דאיהו הלמד וממילא נשמע נמי לת"ק דאי ר' אליעזר ע"י גלגול קאמר ממילא נשמע דשמעתין לת"ק דאמר דאפילו על ידי גלגול לא משתבע וכדפרש"י ואי לכתחלה קאמר ממילא נשמע דת"ק נמי דוקא לכתחלה קאמר:

מתני' כתב לה נדר ושבועה וכו'. פירוש כתב לאו דוקא דהוא הדין באמירה כל דהוא פטור או מחילה באמירה בעלמא סגי כדכתבינן בפרקא קמא דקידושין. הריטב"א ז"ל: **נדר ושבועה אין לי כו'**. איכא דדייק מהכא מדקאמר נדר ושבועה דאלו בעלמא הפוטר לחברו שנתחייב לו שבועה משבועתו אף על פי כן יכול לומר לו שידור לו ולא נהירא אלא נדר ושבועה דנקט למאן דאמר התם מדירין אותה בבית דין ומשביעין אותה חוץ לבית דין אתי' שפיר ואפילו לאידך נמי הא אמרינן התם לא שנו אלא אלמנה אבל גרושה משביעין אותה ואם כן היינו פטורה דפטר לה בין אם תבא לידי אלמנות בין אם תבא לידי גירושין. הרא"ה ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל נדר ושבועה כו' פרש"י נדר שנודרת לו אסרו כו' ואינו מחוור שהרי אמרו לא שנו אלא אלמנה אבל גרושה משביעין אותה אלא ודאי לאו מדינא קאמרינן שאסרה בה אדם שלא להשביע למי שחייב לו שבועה ורצה שידור לו הדין עמו הלכך אם פטרה מן השבועה יכול לומר לה נדרי לי שלא פטרתיך אלא מן השבועה ולא מן הנדר ע"כ:

וז"ל הריטב"א הא דנקט נדר ושבועה משום דבאלמנה הבאה לגבות מן היתומים הרשות ביד היתומים להדירה בבית דין או להשביע' חוץ לבית דין כדאיתא בפ' השולח ולכן צריך לפוטרה בפירוש משתיהן דאם לא פטרה אלא מאחד מהן הרי היא חייבת באידך ונקט הכי ברישא גבי דידיה למאן דאמר דאף בגרושה דינה כאלמנה ולמאן דאמר התם דגרושה דינה בשבועה בלחוד נקט רישא אגב סיפא אבל בעלמא כל שחייב לחבירו שבועה ופטרו ממנה הרי הוא פטור מכל נדר וכן אם חייב נדר ופטרו ממנו פטור מכל שבועה. וזו שיטת רש"י ז"ל והיא הנכונה וכן כל שפטרו משבועה או מנדר אינו יכול להשביעו אפילו על ידי גלגול ע"כ:

אבל משביע הוא את יורשיה כו'. למאן דמוקים לה למתניתין באפוטרופא שנעשית בחיי בעלה נצטרך לומר ולהעמיד המשנה כשמינה את היורשים אפוטרופין אי נמי שבקשה מהם שיסייעה ולפיכך משביעין אותם שלא לקחו מהממון והבאים ברשותה ירצה לומר אנשים זרים שמינה אותם אפוטרופא וכיון שנעשו אפוטרופי' על הממון יכול להשביעם ולשון הירושלמי מורה על זה אבל למאן דמוקי לה למתני' בפוגמת כתובתה נצטרך לפרש דמאי דקתני משביע הוא את יורשיה רוצה לומר שישבעו שלא אמרה להם שנפרע' והבאים ברשותה ירצה לומר לקוחות כדמפרש בתוספתא והשבוע' של הלקוחות היא שישבעו שלא אמרה להם בשעת המכר שנפרעה וגם לא אמרה להם אחר המכר שנפרעה אחר המכירה מפני שאם היתה אומרת שנפרע' אחר שמכרה היתה נאמנת במגו שהיתה יכולה למחול דהא קיימא לן המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול והני מילי כשאומרת שנפרעה אחר המכירה אבל אם אחר שמכרה אומרת נפרעתי קודם שמכרתי אינה נאמנת דאין כאן מיגו שאינה יכולה למחול שהרי אם תמחול תשלם דמי שטרא מעליא ועכשיו כשאומרת קודם המכר מחלתי אילאי מלתא דמקח טעות הוה ולא תצטרך לשלם ללקוחות אלא הדמים שלקחה מתחלה כשמכרה בטובת הנאה בלבד. כך נראה למורי הרב נר"ו לפרש לפי שיטת רש"י אבל חכמי פרובינצא מפרשין בדרך אחרת נקלה יותר דמאי דקתני אבל משביע הוא את יורשיה ואת הבאים ברשותה אינו רוצה לומר שבעבור מה שפגמה היא ישבעו הם שלא שמעו ממנה אלא הכי קתני אע"פ שאם פגמה היא אינו יכול להשביעה אבל היכא שפגמו היורשין עצמן או הלקוחות משביע אותם שהוא לא האמין אלא לה לבדה. תלמידי רבינו יונה:

וז"ל הריטב"א אבל משביע כו'. פירוש אם נתגרשה ומתה משביע את יורשיה שבועת היורשין כשבאין לגבות ממנו. ואת הבאים ברשותה פירש בתוס' אלו הן הבאים ברשותה כל שמכרה או נתנה להם כתובתה וכן פירש רש"י אם מכרה כתובתה לאחרים ונתגרשה

ומתה והלקוחות תובעין אותו נשבעין אף הם שבועת היורשים כלומר נשבעין שאינם יודעים ולא אמר להם המוכר ששטר זה פרוע כולו ולא מקצתו וכ"ת אמאי נקט רבינו ז"ל לגבי לקוחות כשנתגרשה ומתה דהא כיון שנתגרשה יכולין הם לתבוע כתובתה ויש אומרים דנקט ליה רבינו ז"ל משום דבחייה אינן נפטרין בשבועתן עד שתשבע היא בעצמה שלא פטרה אלא כשהיא באה לגבות לעצמה על ידה או על ידי שלוחה אבל לא לגבי לקוחות שלה אבל אין לומר שכתב כן רבינו ז"ל משום דבחייה אף לקוחות שלה כמותה לגבות שלא בשבועה כיון שנפטרה שאין סברא לומר כן. ומיהו אין פירושו מחוור לרבינו דודאי כל שבחייה מאחר שנפטרה משבועה יכולין הם לגבות בשבועת היורשין אבל היכא שלא פטרה משבועה נראין הדברים ודאי שאין באי כחה גובין בחייה עד שתשבע היא עצמה שהרי אם הודית שהיא פרועה נאמנת היא מתוך שיכולה למחול והוא הדין לבעל חוב שמכר שטרו שאם לא כן נמצא שיכול לגבות חוב או כתובת אשה ומוכרין אותה לאחרים וגובין בשבועת היורשין אלא ודאי אין גובין עד שישבע המוכר אבל אם מת קודם לכן גובין בשבועת היורשין כדאמרינן הכא. ויש אומרים דכל מקום שאמרו שהמוכר צריך לישבע כופין אותו באי כחו לבא ולישבע ואפי' בנותן שאין עליו אחריות דכיון דאין לו לזה לגבות אלא בשבועתו אדעתא דהכי זבין או יהיב והא בכלל אחריותיה דנפשיה הוא ומדעת רבינו בשם רבו ז"ל ומקצת רבותי מפקפקין בדבר זה דהא מהיכא תיתי שאין זה בלשון אחריות כלל וכלל ובכל אחריות אמרינן אחוי לי טרפך שטרפוך בעדים ואשלם לך ואילו מעורר על השדה ללוקח ואומר אשתבע לי שהמוכר שלך לא גזלה ממני לא אשכחן דמחוייב מוכר באחריות לאשתבועי ליה ותו קיימא לן שאם זה הוא בכלל שום אחריות המוכר שטר חוב לחברו וחזר ומחלו היאך הוא פטור מדין אחריות נימא האי ודאי אדעתא דהכי לא נחית וזה בכלל אחריות דנפשיה הוא שלא יבא ללוקח נזק מחמת מעשיו והלא דברים קל וחומר אם בשהפסידו במעשיו אינו חייב מדין אחריות כיצד יתחייב מדין אחריות מפני שאינו רוצה לישבע ודבר זה צריך עיון גדול ובמקומו במסכת שבועות פרשתיה בסייעתא דשמיא ומיהו דכולי עלמא אין מחייבין את הלוקח לבוא לישבע למוכר שהוא המלוה עצמו כשהוא קיים אבל מחייבין להשביע את היורשין ואע"פ שמכרוהו כיון שאף הם אין עליהם אלא בשבועת היורשין ע"כ:

וז"ל ה"ר ישעיה מטראני אבל משביע הוא את יורשיה כו' פירוש אע"פ שהתנה עם אשתו ופטרה מן השבועה וזיכה אותה לגבות ממנו בלא שבועה אין יורשיה והבאין ברשותה דהיינו אם מכרה כתובתה לאחרים יכולין לומר לו כיון שהתנית עמה לגבות

בלא שבועה גם אנו הבאים מכחה נגבה ממך בלא שבועה כאשר התנית עמה שהוא אומר להם לאשתי עשיתי זה הכבוד שתגבה ממני בלא שבועה אבל לכם לא אעשה זה הכבוד ואין תנאי האשה מועיל לא ליורשיה ולא ללקוחות הבאים מכחה אלא אם באים יורשיה לגבות כתובתה ממנו כגון שגרשה ולא הספיקה לגבות כתובתה עד שמתה או שמכרתה לאחרים ובאים לתובעו יכול הוא להשביעם בכל ענין שנופלת עליהם שבועה שאם אומר להם פרעתי אתכם והם פוגמים כתובתה ואומרים לא פרעתנו כי אם כך וכך נשבעים כדין הפוגם שטרו ואם טוענים כי לא פרעת כלל נשבעין כדין רב פפא ואם טוען עליהם כי פרעתי אמכם או אמכם גזלה כשמניתיה אפוטרופא על נכסי נשבעין לו שבועת היורשים שלא פקדנו בשעת מיתתה ולא אמרה לנו מקודם לכן ולא מצאנו בין שטרותיה ששטר כתובתה פרוע או שגזלה אותך:

וז"ל ריב"ש אבל משביע הוא את יורשיה כו' פירש רש"י ז"ל דאפי' לקוחות אם נתגרשה ומתה והן באים לתבוע כתובתה נשבעים שבועת היורשין דהיינו שלא מצאנו ושלא אמר לנו ששטר זה פרוע וזה לא נמצא במסכת שבועות בשום מקום שיהו הלקוחות נשבעין שבועת היורשין אלא ממשנה זו שמענו כן וכתב הרמב"ן דלהכי אצטריך רש"י לפרושי כשמתה היא לא מתה היא עצמה נשבעת ואם לאו אין הלקוחות גובין שלא פטרה אלא כשבאה היא עצמה ליפרע ממנו וכתב הרב ז"ל דמסתברא דההיא דינא ליתא אלא שיכולה לחזור ולמחול דאי אמרה פרועה הוא מהימנא דיש בלשון זה לשון מחילה כדמוכח בפרקא קמא דמציעא הלכך היא עצמה נשבעת ואי לא לא גבי מאחר שהוא קיים אבל במכנסת שטר חוב לבעלה וכל מקום שאינו יכול למחול הרי הוא כמי שמת וגובה לוקח בשבועה כעין של יורשים בין מן הלקוחות של לוה בין מיורשיו ויש מי שכתב בהפך דלהכי כתב רש"י ומתה משום דאי לא מתה אפי' שבועת לוקח אין נשבעין ולוקחין בלא שבועה כלל דכל זמן שהיא קיימת הרי הוא כאילו היא עצמה באה לגבות דמה לי הוא מה לי היא או שלוחה וכיון שפטורה אף שלוחה נמי פטור אבל כשמתה אזל ליה פטור דידה דאיהו לא פטרה אלא בעודה קיימת אבל הבאים ברשותה אחר מיתתה חייבין אלא שלא נראה לאלו המפרשים שיהיה דינו של רש"י אמת אלא אפילו בחייה שקלי לקוחות בשבועה דאיהו לא פטר אלא לדידה אבל לבאים מכחה לא, לא בחייה ולא במיתתה ונשבעי' שבועת לוקח ונוטל וכן דעת הרא"ה ז"ל ע"כ:

אבל יורשיו משביעין אותה כו'. ואוקימנא במסכת שבועות כשמתה היא תחלה שאם מת הבעל תחלה הו"ל מת לוה ואח"כ מת המלוה שאין היורשין גובים כלום שכבר נתחייב המלוה שבועה לגבי לוה ואין אדם מוריש שבועה לבניו. נדר ושבועה אין לי

ולא ליורשי וכו' אשמעינן הך סיפא דסבירא ליה לתנא דמתני' דכי היכי דמהני נאמנות לגבי לוה גופיה הכי נמי מהני על יורשי לוה או על הבאים מכחו אם האמינו עליה בפירוש ועל כרחין הבאים ברשותו ששנינו בכאן היינו אותן שמכר אי נתן נכסים וכמו שפירשו בתוספתא על הבאים ברשותה וכן פירש רש"י ז"ל ואע"פ שאמרו הבא ליפרע מנכסי יתומים או מנכסים משועבדים לא יפרע אלא בשבועה ההיא בדלא הימניה לוה עלייהו אבל כי הימניה הוי תנאי שבממון וקיים ואין בזה משום מודה שחב לאחרים שאינו נאמן דהא כי הימניה למלוה עדין לא באו נכסים לרשותם של אלו ועל נכסיו הוא דכתב נאמנות אבל על המשועבדים שקודם הנאמנות פשיטא דלא מהני נאמנות אבל הגאונים כולם הסכימו וכן דעת הרמב"ן ז"ל דלגבי יורשים מהני נאמנות אבל לא לגבי לקוחות דבשלמא יורש כרעא דאבוה והרי כאילו הנכסים ברשותו של לוה עצמו בשעת גוביינא מה שאין כן בלקוחות ומה שאמרנו במשנתנו שהבאים ברשותו אין משביעין אותו אינו רוצה לומר בשביל לקוחות אלא כגון אפוטרופסין שמינה על נכסיו אי נמי שנתן נכסיו במתנת שכיב מרע דכיורשיו שויוהו רבנן אי נמי שמכר או נתן נכסיו במתנת בריא מהיום לאחר מיתה כלומר שיוכל לחזור בו בחייו והרבה האריך בזה רבינו הגדול בספר הזכות למצוא פתח זכות לגאונים בשיטה זו וכל הדברים דחוקים והאמת מורה דרכו. הריטב"א ז"ל:

וכתב הרשב"א ז"ל וז"ל אבל יורשיו משביעין אותה ולא שבועה דלא פרעתיך קאמר דההיא אינה במשנה ורב פפא הוא דאשמועי' כדאיתא בשבועות אלא אפוטרופ' שנעשית ואפוגמת כתובתה קאמר כדאיתא בגמרא ואיכא דמפרש שכל פטורין אלו שבמשנתנו אינן אלא על דברים שנשתמשה בחיי בעלה אבל דברים שנשתמשה בהם לאחר מיתת בעלה לא לפי שכבר נתרוקן זכות הנכסים ליורשין או אצל הלקוחות ואין תנאי שלו מועיל לנכסים שאינם שלו וכן נראה מלשון רש"י ז"ל ולפי דבריהם כי כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך היורשין משביעין אותה אפי' על מה שנשתמשה בחיי בעלה שלא פטרה אלא ממנו לפי שהיא או יורשיה בושין ממנו יותר שהיה יודע בעסק הנכסים יותר ואין מעיזים פניהם אבל בבנו ובבאים ברשותו מעיזין ומעיזין וכ"ש בפגימת הכתובה דטוען ברי שאינן מעיזין בו אבל בבנו מעיזין וכי כתב לה נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי ולא לבאין ברשותי עליך ועל יורשיך ועל הבאים ברשותיך אין היורשים יכולים להשביעה על אפטרופסות שנעשו בחיי האב אבל אם אפוטרופסות לאחר מיתת האב כגון שמנתה אותן ברשותו לזמן ידוע ומת הוא בנתים הרי אלו נשבעין ליורשין ולבאים ברשותו. והא דתנן הלכה מקבר בעלה לבית אביה מפורש בתוספתא מן

השבועה קאי וכדפיר' רש"י ולפי מה שפירשנו דוקא בכותב לה אין לי ולא ליורשי דאי לא כתב אלא לי הא אמרינן דיורשיו משביעין אותה אף לשעבר והא דאצטריך למהדר ולמתני שאין היורשין משביעין אותה לשעבר הכי קאמר אע"פ שמשביעין אותה על העתיד אין משביעין אותה על שעבר כלומר דאפילו בגלגול אין משביעין אותה דכל שנפטר בדבר מידי שבועה מחמת תנאי אפילו בגלגול אינו נשבע עליו ומהכא שמעינן לה ואיכא מאן דאמר דעל ידי גלגול ודאי נשבעת ולפי זה הא מתניתין יתירא היא ולומר שלא נפטרה אלא לשעבר אבל משבאו נכסיו לרשות יתומין ואפילו בין מיתה לקבורה לא ומיהו לרב מתנא דאמר בגמרא דאפי' בין מיתה לקבורה אין משביעין אותה והיינו לשעבר היא גופא קמשמע לן וקצת ראיה יש להם מן התוספתא כמו שנכתוב לקמן בס"ד נמצא עכשיו דכל הפוטר את חבירו מידי שבוע' וכתב לו נדר ושבועה אין לי עליך לא האמינו אלא עליו לבד אבל יורשיו משביעין אותה שלא נפרעה משל אביהם בחייו ואם האמינו עליו ועל יורשיו אינן יכולין להשביעו על ספק מה שנעשה בחיי אביהם אבל על טענת עצמם כגון שטענו עליו שהם פרעוהו משביעין אותו שאין תנאי מועיל במה שנעשה לאחר שנתרוקן רשות הנכסים אצל יורשים שאין נכסים אלו מעתה שלו אלא של אחרים והוא הדין ללקוחות אבל בירושלמי גרסינן כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך ועל יורשיך כו' ר' יוסי ור' יונה תרוייהו אמרין לא סוף דבר כלים שנשתמשה בהן בחיי בעלה אלא אפי' כלים שנשתמשה בהן לאחר מיתת בעלה אלמא תנאי מועיל אף לאחר שנתרוקנו הנכסים אצל היורשים והא דקתני נדר ושבועה אין לי עליך כו' אבל היורשים משביעין אותה על דברים שנשתמשה בהן לאחר מיתת בעלה דוקא קאמר שעל כלים שנשתמשה בהן בחייו הרי היא פטורה לגמרי בתנאי שהתנה שלא יהא לו נדר ושבועה עליה והוא הדין לפוגמת כתובתה מחמת פרעון שקבלה בחיי בעלה אינה נשבעת ואפי' ליורשין וכן יורשיה ולקוחות שלה שפגמו כתובתה מחמת פרעון שקבלה בחיי בעלה אינה נשבעת אבל פגמה כתובתה לאחר מיתת הבעל כגון שאמרו ליורשים לא קבלנו מכם אלא מנה בזו היורשין משביעין אותה אלא אם כן כתב לה נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי עליך ועל יורשיך ואם כתב לה כן אפי' על פגימת שטר של אחר מיתת הבעל אין היורשין משביעין אותה לפי שהאב האמינה על נכסיו וכאילו לא הורישו אלא מה שיותירו הנכסים על כתובתה והא דקתני הלכה מקבר בעלה לבית אביה אין היורשין משביעין אותה על שעבר כו' בשלא כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך ולפיכך אין היורשין משביעין אותה לשעבר אבל משביעין אותה על העתיד לפי שלא פטרה אלא ממנו אבל אם פטרה בין ממנו בין מיורשיו אפי' הלכה מקבר

בעלה לבית חמיה ונעשית אפוטרופא אין היורשין משביעין אותה והוא הדין כשכתב לה דלא נדר ונקי נדר כדאיתא בגמרא וגרסינן כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך אין היורשין יכולין להשביעה בדברים שנשתמשה בהן בחיי בעלה במה דברים אמורים בזמן שהלכה מקבר בעלה לבית אביה אבל הלכה מקב' בעלה לבית חמיה אפי' כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך היורשין יכולין להשביעה בדברים שנשתמשה בהן בחיי בעלה הרי שאנו למדין מרישא דתוספתא דבכותב נדר ושבועה אין לי עליך בלבד שאין היורשין יכולין להשביעה על דברים שנשתמשה בהן בחיי בעל כפי שפירוש הזה השני ואע"פ שנראה כטעות בסופה של תוספתא אבל כשהלכה מקבר בעלה לבית חמיה ונעשית אפוטרופוס' לנכסיהן משביעין אותה על דברים שנשתמשה בהן בחיי בעלה והא תנן אין היורשין משביעין אותה לשעבר ואפשר שעל ידי גלגול קאמר וכדברי מי שאומר דמי שפטר את חברו מן השבועה בדבר ונתחייב לו שבועה ממקום אחר מגלגל עליו את הכל ויהיה להם סיוע מכאן כמו שכתבתי למעלה. ומקצת ספרים ראיתי דגרסי בסיפא של תוספתא היורשין משביעין אותה על דברים שנשתמשה בהם לאחר מיתת בעלה וגרסא אחרת ראיתי בתוספתא זו כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך אין היורשין יכולים להשביעה בדברים שנשתמשה בהן לאחר מיתת בעלה במה דברים אמורים כשהלכה מקבר בעלה לבית אביה אבל הלכה מקבר בעלה לבית חמיה אפי' כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך היורשים יכולים להשביעה בדברים שנשתמשה בהן לאחר מיתת בעלה ולפי גרסא זו לא יהא לנו ראיה מכרע' על אחת מן הפירושין כלל ונראה לי פירושא לפי הגירסא הזו דדברים שנשתמשה בהן לאחר מיתת בעלה דרישא היינו בין מיתה לקבורה וכדרב מתנה והלכה מקבר בעלה לבית חמיה היורשין משביעין אותה בדברים שנשתמשה בהן לאחר מיתת בעלה בשנעשית אפוטרופא על נכסיהן. ובאין ברשותה דקתני במתניתין מפורש בתוספתא אלו הן הבאין ברשותה כל שמכרה להן או נתנה להן במתנה ואם תאמר למאי דפירשו בגמרא דפטור שבועה זו על אפוטרופיא שנעשית בחייו יורשין ולקוחות מאי עבידתייהו יש לומר כשמנתה אפוטרופיא על נכסיו לזמן ידוע למחצה לשליש ולרביע ולפיכך אם מת נעשית אפוטרופיס על היתומין ועל הבאין ברשותו נמי כגון שמכר או נתן להם כל נכסיו ואם מתה היא אפשר שגם יורשיה והבאין ברשותה שמכרה להן זכות שיש לה בנכסים שנעשית אפוטרופ' אלא שאין נראה כן דעת מקצת הגדולים וגם הרי"ף בבבא מציעא בפרק המקבל אי נמי אפשר לפרש כשנתן לה רשות בפירוש וכן פירשו בירושלמי והוא שנתן לה רשות שיהו בניה אפוטרופוסי' ולפי הפירוש הראשון שכתבתי דכתב לה נדר ושבועה אין לי עליך היורשין משביעין אותה

ואת יורשיה אפילו על אפוטרופיא שנעשית בחיי בעלה נראה לי דעל כרחין אי אפשר לפרש הבאין ברשותו לקוחות דלקוחות על אפוטרופיא שנעשית בחייו מאי עבידתייהו אלא מפרשין באין ברשותו ממונה שמנה לפקח על נכסיו דלא פירשו בתוספתא אלו הן הלקוחות אלא מפרשין הבאין ברשותה בלבד ובאין ברשותו ובאין ברשותה אין פירושן שוה וכן יש קצת מן המפרשים שפירשו כן ומיהו למאי דאוקימנא בגמרא אפוגמת כתובתה אפשר לפרש נמי באין ברשותו לקוחות כשתבא לגבות כתובתה משביעין שלא עכבה משל בעלה כלום שיכנס לה בפרעון לכתובתה. עכ"ל הרשב"א:

וז"ל הרמב"ן והא דתנן הלכה מקבר בעלה לבית אביה כתב הרב ז"ל זו שפטרה בעלה מן השבועה והכי תניא בתוספתא דאהך שפטרה קאי ע"כ וז"ל התוספתא כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך אין היורשין יכולין להשביעה בדברים שנשתמשה בהן בחיי בעלה במה דברים אמורים בזמן שהלכה מקבר בעלה לבית אביה אבל אם הלכה מקבר בעלה לבית חמיה אפילו כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך היורשין יכולין להשביע' בדברים שנשתמשה בהן בחיי בעלה וזו התוספתא צריכה לפנים דקתני דכי אמר לה נדר ושבוע' אין לי עליך פטורה והא מתניתין קתני היורשין משביעין אותה ותו דקתני שאם הלכה מקבר בעלה לבית חמיה משביעין אותה בדברים שנשתמשה בהן בחיי בעלה ואכתוב בכאן מה שמצאתי בירושלמי בענין זה כדי לברר פירוש מתניתין כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך כו'. אין היורשין משביעין אותה ר' יונה ור' יוסי תרוייהו אמרין לא סוף דבר נכסים שנשתמשה בהן בחיי בעלה אלא אפילו נכסים שנשתמשה בהן לאחר מיתת בעלה אין היורשין משביעין אותה וכך פירוש משנתנו אף על פי שאמרו בגמרא אפוגמת כתובתה כבר פירש רש"י דאף אפוגמת כתובתה וכל שכן אפוטרופיא וכן עיקר ולענין פוגמת נמי נפקא לן מינה דאפי' פגמה מן היתומים כגון שאמרה נתקבלתי מכם מחצה נאמנת ועוד מצינו שם בירושלמי הלכה מקבר בעלה כו' אמר ר' יונה והוא שעשתה אפוטרופיא בחיי בעלה אבל לאחר מיתת בעלה היורשין משביעין אותה דהא מתני' ואם נעשי' אפוטרופיא היורשין משביעין אותה לעתיד לבא ואין משביעין אותה לשעבר איזהו לשעבר משעת מיתה עד שעת קבורה ונראה שכך פירושו אמר ר' יונה זו שפטרה בעלה אף מן היורשין אם נעשית אפוטרופיא לאחר מיתת בעלה נשבעת שאין פטור ולא ליורשי מועיל לה אלא שאין היתומים משביעין אותה על אפוטרופיא שבחיי בעלה אבל על אפוטרופסו' שלאחר מיתה נשבע' היא דהיינו מתניתין דקתני על נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי הלכה מקבר בעלה לבית אביה משביעין אותה לעתיד לבא דהיינו על אפוטרופסות שעשתה לאחר מיתה ומאי

אין משביעין אותה לשעבר היינו משעת מיתה ועד שעת קבורה כדי שלא תהא מניחתו כלומר דלא ס"ד מאי משביעין אותה לעתיד דקתני היינו קודם אפוטרופסו' שלא תקח משלהם הא אם נשאה ונתנה כבר בנכסים לאחר מיתה היינו לשעבר ואינה נשבעת ור' יוסי פליג דכיון דאמר ולא ליורשי אפילו עשתה אפוטרופיא לאחר מיתת בעלה אין היורשין משביעין אותה. ואקשינן והא תנן ואם עשתה אפוטרופיא היורשין משביעין אותה לעתיד לבא ואין משביעין אותה לשעבר ומפרקינן פתר לה על ראשה פירוש פתר לה למתני' דקתני משביעין אותה לעתיד אירשא דמתני' דנדר ושבועה אין לי עליך וכי אמר ר' יוסי אין משביעין אותה אפילו באפוטרופיא שנעשית לאחר מיתת בעלה אמציעתא ואסיפא דקתני אין לי ולא ליורשי וקתני אין היורשין משביעין אותה שאין משביעין אותה אפי' על אפוטרופיא שלאחר מיתת בעלה ואקשינן ואין על ראשה כהדה ר' יונה ור' יוסי תרוייהו אמרין ולא סוף דברים בנכסים שנשתמש' בהן בחיי בעלה אלא אפי' בנכסים שנשתמש' בהן לאחר מיתת בעלה אין היורשין משביעין פירוש אם כן דמתניתין אירשא ודר' יוסי אמציעתא בהא היכי פליג ר' יונה ואמר לעיל דפטורה על כולם ויש לומר דמימרא דר' יונה ור' יוסה תרוייהו לא סוף דבר אמתניתין דהלכה מקבר בעלה קיימא ומשום הכי מתמהינן אין על ראשה היכי פטורה מנכסים שנשתמשה בהם לאחר מיתה והלא לא אמר ולא ליורשי ומפרקינן פתר לה משעת מיתה עד שעת קבורה פירוש ר' יוסי מפרש לה למתני' דקתני דאין משביעין אותה לשעבר משעת מיתה ועד שעת קבורה ולפיכך אמר הוא דאפי' נכסים שנשתמשה בהם לאחר מיתת בעלה אינה נשבעת ואע"פ שלא פטרה אלא ממנו דהיינו משעת מיתה ועד שעת קבורה ור' יוסה ור' יונה תרוייהו מודו דכי קתני מתניתין לא עשאה אפוטרופיס אין היורשין משביעין אותה בין בנכסים שנשתמשה בהם בחיי בעלה בין שנשתמשה בהן משעת מיתה עד שעת קבורה קאמר והיינו דקתני לעתיד ולשעבר אלא דר' יונה מוקי לה בשאמר ולא ליורשי ור' יוסה מוקי לה בשאמר לי בלחוד אשתכח השתא דהיכא דפטרה בין ממנו בין מיורשיו אפילו נעשית אפוטרופא לאחר מיתת בעלה פטורה כדברי ר' יוסה והיכא דפטרה סתם ואמר אין לי עליך הוא אינו יכול להשביעה אבל יורשיו משביעין אותה אם נעשית אפוטרופא לאחר מיתת בעלה אבל אם לא נעשית אפוטרופא לא ואם לא אמר לי אלא בלא נדר ובלא שבועה סתם בין הוא בין יורשיו (סתם) אין משביעין אותה ואפילו על אפוטרופיא שנעשית לאחר מיתת בעלה והיינו דאמר אבא שאול בן אימא מרים בין הוא בין יורשיו אין משביעין אותה פירוש על אפוטרופסות אפי' נעשית אפוטרופיא לאחר מיתת בעלה דאי בחיי בעלה היכי אמר ר' זכאי אבל יורשיה משביעין אותה

מי גרע מהיכא דאמר אין דקתני מתניתין דאין משביעין אותה אבל יורשיו משביעין אותה ופרישנא בתוספתא דדוקא על אפוטרופסית שלאחר מיתה אבל לא אפוטרופיא שעשתה בחיי הבעל אבל אם תובעת כתובתה יורשין משביעין אותה כדקאמר אבל מה אעשה שהרי אמרו כלומר מה נעשה לפוטרה אי אפשר שהרי מכל מקום בשעת תביעתה נשבעת שאין לה משלהם כלום שתעלה לה לפרעון והיכא שנעשית אפוטרופיא אין מגלגלין עליה על מה שעשתה בחיי בעלה דהיינו מתניתין דתנן ואין משביעין אותה על שעבר לומר שאין מגלגלין דאי שבועה באפי נפשה הא תני ליה אין היורשין משביעין אותה ושמעינן מינה שמי שפוטרו לחברו משבועה אף על פי שנפלה לו שבועה ממקום אחר אין מגלגלין עליו דהא הימניה ודברים של טעם הם ועיקר ומה שמצינו בתוספתא אבל אם הלכה מקבר בעלה לבית חמיה פי' ונעשית אפוטרופיא אפילו כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך היורשין יכולין להשביעה בדברים שנשתמשה בהם בחיי בעלה שבוש אבל מצאתי בחבור מן המחברים האחרונים הסכימו רבוותא ז"ל שטר שיש בו נאמנות יכול הוא לגלגל אותו על מקום אחר ולפי זה נפרש זו ששנינו ואין משביעין אותה לשעבר שבועה באפי נפשיה ומשנה יתירא היא ללמד שלא פטרו אלא על מה שעבר קודם שבא לרשות יתומים אבל שבין מיתה לקבורה משביעין לה ולמאי דקיימא לן כרב מתנא דאמר בין מיתה לקבורה לא משבעינן לה היינו לשעבר דמתניתין ולגופא צריכא ויהיה לאלו המחברים ז"ל סיוע מן התוספתא שכתבנו ויש מי שאומר דכל היכא דלא כתב לה אלא אין לי עליך הוא אינו יכול להשביעה אבל היורשין משביעין אותה אפילו על מה שנשתמשה בהן בחיי בעלה ואינו מחוור ועוד שהתוספת' מפורשת שלא כדברי זה ואחרים אומרים דהך מתני' דקתני הלכה מקבר בעלה בשלא פטרה קיימא וטעמא דמלתא משום דכיון שלא תבעה בעל פטורה כאריס ושותף שאם חלקו אינו יכול להשביעם וכן בבן הבית ובן האשה והרי שהתוספת' מפורשת כדברי רש"י אבל מצאתי להרי"ף בתשובה שפירשה בשלא פטרה כלל אלא כיון שלא השביעה ולא צוה להשביעה פטורה ומסתברא דכי אמרינן אין יורשין משביעין אותה על אפוטרופיא שעשתה לאחר מיתת בעלה משום נאמנות דולא ליורשי דוקא שינה אפוטרופי' בחייו ונמשך אפוטרופסות שלה לאחר מיתה אי נמי שמינה אותה עליהם בפירוש אבל יתומים שהושיבו אותה אפוטרופו' על נכסיהם מדעת עצמן זו אינה בכלל דנכסים של יתומים הם והם מושיבין אותה לדעתם בנכסיהם ונשבעת להם כל זמן שירצו. עכ"ל הרמב"ן:

וז"ל ריב"ש הלכה מקבר בעלה לבית אביה כו'. בהך בבא גרסינן עשאה אפוטרופיא ולא עשאה אפוטרופיא ופירושא עשאה הבעל והכי איתא בנוסחי דוקני ואפי' גרסינן

נעשית הכי נמי פירושא דהכי מוכח בגמרא דבעי לאוקומי הך מתניתין כרבנן דפליגי עליה דאבא שאול דסברי אפוטרופיא שמינהו אבי יתומים ישבע ור' שמעון כאבא שאול אלמא במינהו אבי יתומים היא מתניתין ופרש"י דהך בבא אפטרה הבעל קאי והכי תניא בתוספתא בהדיא דאהך שפטרה קאי ע"כ כלומר לא קאי אירישא דלא פטרה כלל וכמו שפירשו מקצת המפרשים ואמרו דטעמא דמתניתין משום דכיון שמת ולא תבע' הבעל פטורה כאריס ושותף שאם חלקו אינו יכול להשביען וכן בן הבית ובן האשה שזה אינו שהרי בתוספתא מפורש דבפטרה קאי ונראה נמי דאסיפא קאי שפטרה בין ממנו בין מיורשיו ובהא הוא דקאמרינן שאין היורשין משביעין אותה לעולם אלא על העתיד שהרי פטרה אף יורשיו אבל במה שנשאה ונתנה אחר מיתת בעלה אע"פ שהבעל עשאה אפוטרופי' יכולין להשביעה דכיון שהנכסים הם של יתומים לא מהני לה פטורה דידה בהא אבל היכא דלא פטרה אלא ממנו שלא אמר לה אלא נדר ושבועה אין לי עליך יורשיו משביעי' אותה אפילו במה שנשאה ונתנה בחיי בעלה והדין היא סברא דר' יונה בירושלמי אבל ר' ייסה פליג עליה התם וסבירא ליה דאירישא קאי שלא פטרה אלא ממנו ואז אין משביעין אותה היורשים אלא על העתיד שכשפטרה ממנו מועיל זה הפיטור אפילו לגבי יורשיו במה שנשאה ונתנה בחייו אבל על העתיד משביעין אותה אבל אם פטרה בין ממנו בין מיורשיו אז אין היורשין משביעין אותה אפילו על העתיד ומיהו היינו דוקא כשעשאה הוא אפוטרופיא אבל מנוה היורשין בהא לכולי עלמא לא מהני פטורא דאבוהון. ונראה שהרמב"ן פוסק כר' יוסי משום דבתוספתא תניא כותיה דקתני אירישא אבל הרא"ה פסק כר' יונה דסתמא דמתני' משמע כותי' דאסיפא קאי והיינו דבירושלמי אותיבו מינה לר' יוסה ואיצטריך לשנויי פתר לה על רישא אלמא סתמא דמתני' כר' יונה נקטיה וכפשטה דמתני' ואע"ג דבתוספתא אתיא כר' יוסי ההוא משבשתא היא דהא לא אתיבו מינה בירושלמי לר' יונה הלכך כר' יונה קי"ל והיורשין משביעין אותה על מה שתעשה אחר מיתתו ואפי' פטרה מהם דפטורא לא מהני' אלא שלא ישביעוה היורשין על מה שעשתה בחייו וכן נראה מלשון רש"י וזה הפסק נראה נכון ע"כ:

ואין משביעין אותה על מה שעבר תימא למאי איצטריך למתני' ואין משביעין כו'. הא כבר תנא ליה אין היורשין משביעין אותה ובשלמא למאן דאמר בגמרא דבין מיתה לקבורה לא משביעין לה איכא למימר דמשום הכי תנא ליה אבל למאן דאמר משביעין לה למאי הדר ותניי' ויש לומר דאשמועינן דאע"פ שמשביעין אותה על העתיד אין משביעין אותה לשעבר אפילו על ידי גלגול דכיון דפוטרה משבועה זו ואפילו נתחייבה

שבועה ממקום אחר אין מגלגלין עליה אין זו בכלל מה שפטרה הוא אפילו על ידי גלגול מכאן יצא לנו דין זה וכן כתוב בשם הגאונים אבל בההיא תוספתא דאתיא כר' יוסה משמע דמגלגלין וכבר כתבתי למעלה דנראה דמשבשתא היא וכמתניתין נקטינן דמשמע הכי להדיא. ריב"ש ז"ל:

גמרא שבועה מאי עבידתא כלומר מאי זה שבועה קאמר במתניתין דאינו יכול להשביעה לא היא ולא יורשים. רש"י במהדורא קמא. ולשון מאי עבידתא לא דייק ומה שפירש במהדורא בתרא הוא הנכון דוק ותשכח:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל שבועה מאי עבידתא לרישא דמתניתין דקתני כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך אינו יכול להשביעה קאי ועל זה שואל איזו שבועה חייבת האשה שתצטרך להתנות עמה שלא ישביענה דכל אשה שבעולם שבעלה מגרש אותה אינה צריכה לישבע ואע"ג דקיימא לן דאם אמר לה תשתבע לי דלא פרעתיך משתבעה שבועה זו לא היתה בימי המשנה אלא תקנת האמוראים היתה שתקנו אחר כך ולפיכך שאל איזו שבועה חייבת האשה כשתבא לתבוע כתובתה ע"כ:

אמר רב יהודה על אפוטרופוס כו'. פירש רש"י דמאן דאמר על אפוטרופיא דוקא על אפוטרופיא אבל לא על פוגמת דכי פטיר לה משבועה דאיהו רמי עלה אבל שבועה דאיהי גרמה לנפשה כשפגמה כתובתה לא פטרה ומאן דאמר על הפוגמת אף על הפוגמת קאמר וכל שכן משבועת אפוטרופיא וכן עיקר דליכא למימר דמאן דאמר על הפוגמת דוקא פוגמת אבל לא על אפוטרופיא חדא דהיכי תיסק אדעתין דלא קאי מתניתין אאפוטרופיא דקתני מעיקרא וקאי אפוגמת דקתני בתר הכי ועוד דהא לעיל קתני בהדיא הרי שלא פטר אותה מן הנדר ומן השבועה ועשאה אפוטרופיא או שעשאה חנונית הרי זו משביעה דאלמא דוקא שלא פטרה הא פטרה מן הנדר ומן השבועה אינו משביעה ותו דכיון דפטרה מפוגמת דאתי עלה בטענת ברי כ"ש על אפוטרופיא דאתי עלה בטענת שמא והא דאמרינן בסמוך בשלמא על הפוגמת כו' דמשמע דטפי פטר לה משבועת פוגמת דמסקא אדעת' כבר פירשה רש"י דה"ק בשלמא למאן דאמר אף על הפוגמת דילמא מסקא אדעתה דשקלה מכתובתה זוזי ואמרה כתוב לי דלא משבעת לי ואיידי דמסקא אדעתה מסקא דלפטרה אפילו משבועת אפוטרופיא אלא למאן דאמר על אפוטרופיא דוקא היכי מסקא אדעתה דמותיב לה אפוטרו' ומיהו כתב הראב"ד דדוקא על אפוטרופיא ופוגמת קא מינה מן הסתם והוא הדין לענין הבא ליפרע מנכסי יתומים דגריעא טפי מפוגמת אבל משבועת עד אחד שמעיד שהיא פרועה לא הימנה מן הסתם דנהי דהא דהאמינה טפי מדידיה לא הימנה טפי מעד אחד וכן דעת רבינו ז"ל

הריטב"א ז"ל. וכן כתב הרשב"א דטפי מעד לא הימנה ודכותה בפרק שבועת הדיינין בתלתא המניה בארבעה לא המניה אלא אדדחו משום דתרי כמאה ודייקינן נמי דאדכרו כולהו לפטורה במתני' ובגמרא כדמהך ושמע מינה לא מפטרה בסתמא אלא א"כ פטרה בפירוש על כך. עכ"ל הרשב"א:

ואיכא דק"ל למאן דאמר על אפוטרופיא דוקא מאי באין ברשותה שייך וכי יכולה היא למנות אפוטרופיא אחר על אותן נכסין ולאו מלתא היא דבאין ברשותה היינו אותן שנתנה להם נכסיה כדקתני בתוספתא שאם בא זה לומר שגנבה משלו ונתנה להם יכול זה להשביעה. הריטב"א ז"ל:

ודעת רוב הגאונים גם כן דכי הימניה דוקא בפניו דאינה מעיזה אבל אם נפרעת שלא בפניו לא הימנה אלא אם כן פטרה בפירוש אפילו שלא בפניו. ריב"ש ז"ל:

דף פז.

מי הוה ידעה דמותיב אפוטרופי' דאמרה ליה כתוב לי ואם תאמר דילמא בדמותב לה בשימושיה אפוטרופיא יש לומר משמע ליה דמתני' בכותב לה ועוד ארוסה או בשעת נישואין דכולא מתניתין הכי היא אי נמי הני אמוראי לאו באוקימתא דמתניתין פליגי אלא בדינא פליגי ואי מתניתין בכותב לה בשעה שמושיבה ודאי לא פטרה אלא האפוטרופוס. ריב"ש ז"ל. והרשב"א תירץ בתירוצא קמא דמשמע להו כלהו מתניתין בכותב לה ועודה ארוסה דכולא פרקין בתר רישא גריר. אלא לרב דאמר על אפוטרופסות ולא על הפוגמת איהי מי הויא ידעה דרחים לה בעלה ומותיב לה אפוטרופיא דתימר ליה כתוב לי דלא משבעת לי. רש"י במהדורא קמא:

א"ל אתון אהא מתניתו לה כלומר אירשא ועבדיתו לה פלוגתא דרב יהודה ודרב נחמן אבל אנן אהא מתנינן כלומר ורב יהודה ור"נ לא פליגי כלל ופטורה לפוגמת וכ"ש לאפוטרופיא שאין טענתו ברי וכן פירש רש"י והראב"ד. ואין לפרש אפוגמת ולא על אפוטרופיא דהא תניא לעיל בהדיא הרי שלא פטר את אשתו מן הנדר ומן השבועה והושיבה כו' אלמא בשלא פטרה הוא שמשביעה על אפוטרופי' הא פטרה סתם אינו משביעה ומיהו יש לדחות בזו דהתם כשפטרה בפירוש אבל בתוספתא מפורש כן דתניא התם נדר ושבועה אין לי עליך אין היורשין יכולין להשביעה בדברים שנשתמשה בהן בחיי בעלה אלמא פטורה לאפוטרופיא נמי מהני דאע"ג דעיקרא דמלתא אלו משום אסקא אדעתה שיושיבנה אפוטרופוס מכל מקום כיון שהוא פוטרה אפילו אפוגמת דטענתו ברי כל שכן אפוטרופיא שאין טענתו אלא שמא. הרשב"א ז"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא אמר ליה רב אשי אתון אהאי נדר ושבועה אין לי עליך מתניתו לה להא דרב ומתניתו לה נמי בפלוגתא דרב ורבה בר אבהו ולדידהו איכא פירכא אנן אהא מתנינן ובפלוגתא דרב ורב מתנה מתנינן לה. מאי עבידתיה כלומר מאיזה שבועה דמשעבר קאמר דאין יורשין משביעין אותה ע"כ:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל שבועה לשעבר מאי עבידתא דכיון דהלכה מקבר בעלה לבית אביה פשיטא שלא נשביע אותה שלא לקחה מן הנכסים אחר מיתה שהרי לא נשתמשה בהם ובעבור מה שנשתמשה בחיי הבעל נמי אינה חייבת שבועה שכבר פטר אותה הבעל ואם כן למה הוצרך לומר דאין משביעין אותה לשעבר ע"כ:

אמר רב אין משביעין אותה על הפוטרופיא אבל משביע אותה שלא ויתרה להוצאת הקבורה ולא גנבה כלום בין מיתה לקבורה אע"פ שלא הלכה אלא מקבר בעלה לבית אביה ורב מתנא אמר אפילו בין מיתה לקבורה כו'. דאמרינן כדי לקברו בכבוד אוזילא וזבינא ולא משביעין לה נמי שלא גנבה כלום כדי שתהא זריזה בקבורת הבעל. עכ"ל רש"י במהדורא קמא:

ורב מתנה אמר אפילו בין מיתה לקבורה לא משביעין לה פירוש לא משום דפטורא דידיה משמע עד שעת קבורה דהא משעת מיתה אין הנכסין שלו אלא תקנה היא שתקנו כדי שלא תהא מניחתו ותתעסק בקבורתו והיינו דאצטריך להא דנהרדעי דלא מדינא אלא מן התקנה. ריב"ש ז"ל:

דאמרי נהרדעי לכרגא ולמזוני כו'. פירוש כשם שהקילו לענין הכרזה לפי שאין הדבר צריך שהות ומתוך כך הקילו לענין שבועות אפוטרופיא. הריטב"א ז"ל:

ורש"י כתב לכרגא כו'. בלא אכרזה שאין שהות ומתון לדבר וה"ג לא משביעין על אותה מכירה דאי אפשר שלא תזלזל ומפסידתן ונמצאת נשבעת שקר ותימה הוא שהרי אין משביעין אותה על זלזול הנכסים אלא שלא עכבה היא כלום משל בעלה וא"כ תשבע שלא נהנית מכתובתה דבהכי לא הויא שבועת שקר. והנכון לפרש דהכא משום כבוד המת הוא והכי קאמר כי היכי דלא מזבני בלא אכרזתא ולא חיישינן לזלזול הנכסים כך אין משביעין לדברים אלו כדי שלא תמנע מלהתעסק במה שהוא צריך ותניחנו מוטל במטה מפני שהיא יראה שישביעוה. כן פירש הרי"ף ז"ל והכין איתא בירושלמי תני בר קפרא אין משבעין אותה שלא תהא מניחתו ותלך לבית אביה. תלמידי הרשב"א ז"ל:

לכרגא ולמזוני פרש"י ז"ל כרגא דיתמי ומזוני מזון האשה והבנות והיתומים ולקבורה קבורת המת או היתומים והקשו בתוספות דאם כן דלגבי יתמי מיירי מאי איריא הני מילי הא ודאי הוא הדין לכל צרכי היתומים דאי לא כי אמרינן בערכין שאין נזקקין

לנכסי יתומים ופרכינן מדתנן שום היתומים שלשים יום ומכריזין כו'. לוקמיה בשום דבר שהיא מצרכי יתומים אלא ודאי לכל צרכי יתומים מזבנינן בלא הכרזתא ואם כן אמאי נקט כרגא ומזוני וקבורה. ויש לומר דלא קשיא דכרגא ומזוני וקבורה כלל הוא לכל צרכי היתומים וכל עדסקותם נכללין באלו והא דפריט להו משום דכייל במזוני אף מזון האשה והבנות. ואינו מחוור. והנכון כמו שפירש ר"י כרגא של אשה והבנות שהיתומים חייבים לפרוע בשבילם כסף גלגלתא ולמזוני מזון האשה והבנות ולקבורה קבורת המת ולא סוף דבר שמכרה לנכסים אלו בלא אכרזתא דהא פשיטא דאיך יתנוול המת עד שתעבור ההכרזתא אלא הכי קאמר שאם לוו לדברים אלו ובאים למכור כדי לפרוע החוב ההוא מוכרין בלא הכרזה כדי שתהא הלואה מצויה לדברים אלו וכן פירשו בירושלמי. הריטב"א ז"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא לכרגא מה שחייבין יתומים מראשיהם ולמזונות שלהם ולקבורת אביהם מוכרין בנכסיהן בלא אכרזתא שאין מכריזין מי שהוא רוצה ליתן יותר בקרקע פלוני יבא ויקנה אלא לכל הקודם לקנות מוכרין משום דהני תלת מילי לא בעו כלל עכבה אלא מילי דנחיצה נינהו אבל אם למלתא אחרניתא אין מוכרין נכסי יתומים בלא אכרזתא דשמא יבא אחר ויקנה בדמים יקרים הלכך לא משביעין לה לאשה בין מיתה לקבורה דאי אמרת דמשביעין לה בקבורת בעלה אתי מלתא לידי עכובא. כרגא אקרקף גברא קאי. טסקא מס מן הקרקעות ע"כ:

ה"ג אמר ר' חייא דלא נדר כו'. כלומר כתב לה בעלה בכתובה דלא נדר ודלא שבועה דהיינו אין לי עליך נדר ושבועה אבל אי כתב לה בהאי לישנא נקי נדר נקי שבועה אין משביעין אותה דהכי קאמר לה מנקית משבועה כלומר לעולם תהיה נקיה משבועה. רש"י במהדורא קמא:

וכתבו תלמידי רבינו יונה וז"ל בלא נדר ובלא שבועה הוא אינו יכול להשביעה אבל יורשיו משביעין אותה כו'. ויש להקשות כיון דכתב לה בלא שבועה למה ישביעוה היורשין שהרי כשאמר בלא שבועה נראה שנסתלק לגמרי שלא תתחייב שבועה והוי כאלו אמר נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי עליך. ונראה למורי הרב נר"ו דכיון דלא אמר בפירוש נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי אין היורשין פוטרין אותה משבועה שאין לנו ליקח מלשון הסילוק אלא המשמעות הפחות. מנקית משבועה כלומר תנקי משבועה על ענין זה ובכלל זה הוא בין ממנו ובין מיורשיו. נקי נפשך בשבועה כלומר תתנקי נפשך משבועה שלא להשבע לשקר. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וז"ל תלמיד הרשב"א והכי קאמר לה נקי נפשך בשבועתא פרש"י ז"ל אם יחשדוך השבעי

להם. ונכון הוא דלעולם יד בעל השטר על התחתונה והגרוע שבמשמעות הלשון דורשין ממנו ע"כ:

בנכסי כלומר אי כתב לה דלא נדר ודלא שבועה בנכסי משביעין אותה דבנכסי משמע כל זמן שהנכסים הללו בעין. אימא מרים כך היתה נקראת אמו של אבא שאול. אלא בשבועה הלכך אפילו כתב לה הכי נפרעין בשבועה. איכא דאמרי לה להא דרב נחמן אמר שמואל מתניתא ואמרי לה להא דאבא שאול בלשון ברייתא ולא אמר לה אמר רב נחמן אמר שמואל משום אבא שאול דהיינו מימרא דאע"ג דאבא שאול תנא הוא דאשכחן תנאי דאמרי מימרא בעלמא ולא נכתבו בברייתא אבא שאול בן אימא מרים אומר דהיינו לשון ברייתא ואמר שמואל עלה הלכה כאבא שאול. ואיכא ספרים דכתיב בהו ואיכא דאמרי לה מתניתא כלומר איכא דאמרי לה בלשון מתניתא. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל תלמידי רבינו יונה בנכסי הוא אינו יכול להשביעה דמשמע כל זמן שהם שלו אבל כשמת הוא ונפלו הנכסים לפני היתומים דלאו נכסי דידיה נינהו לא הוי בכלל פטור והיורשין משביעין אותה דהא פטר אותה משבועה כל זמן שתבא לגבות מהנכסים משועבדים ובעוד שהנכסים שלו יכול להתנות עמה שתפרע מהם לעולם בלא שבועה ומסקנא דבין בלא נדר כו'. בין הוא בין יורשיו אין משביעין אותה. נראה למורי הרב נר"ו דאבא שאול חולק הוא על המשנה ששנינו כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך הוא אינו יכול להשביעה אבל יורשין משביעין אותה שהרי כך הוא כשאומר מנכסי כאילו היה אומר אין לי עליך ואפילו הכי סבירא ליה לאבא שאול שאפילו היורשין אין משביעין אותה אלא ודאי פליג אבא שאול אמתניתין והלכתא כאבא שאול דהא אפסיקא הלכתא כוותיה בהדיא ויש סיוע לזה מן התוספתא דתנינן התם כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך לא הוא ולא יורשיה אין משביעין אותה בנכסים שאחר מיתה וכיון דבנכסים דאחר מיתה אין משביעין אותה כל שכן בנכסים שנשתמשה בהן בחייו אין משביעין אותה ע"כ:

אבא שאול בן אימא מרים כו'. עד אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים כו' ויש שפירשו ומודה אבא שאול שאם כתב נאמנות מפורשת על יורשיו שתנאו קיים וכדתנן במתניתין אבל בלשונות אלו הסתומים אמר דאע"ג דבלא נדר ונקי נדר בין מנכסי בין מנכסיא אלין שורת הדין דלשתמע פטורא אפילו לגבי יתמי מכל מקום כיון שלא כתב בפירוש כן אין עוקרין מפני זה הלשון הסתום תקנת חכמים דתקנו בבא ליפרע מנכסי יתומים ואפי' תאמר שיועיל זה הלשון לענין אפוטרופיא ופוגמת דיגבי דידיה לא מהני לענין פרעון כתובה מן היתומים וזה דעת רבינו אלפסי ז"ל והגאונים והרמב"ם שפסקו כמשנתנו לענין שנאמנות מפורש מועיל אף על היורשין

ואע"ג דאפסיקא הלכתא כאבא שאול בסמוך אפליג אבא שאול בהא וקשה על פירוש זה דהא לקמן אמרינן ר"ש אהייא אתא אביי ואמר דפליגי לענין נאמנות שעל היורשין דתנא קמא סבר אין משביעין אותה ורבי שמעון סבר משביעין אותה וקאמר דמפלגי בפלוגתא דאבא שאול ורבנן דרבי שמעון כאבא שאול ואע"ג דרב פפא אתקיף עלה דההיא אוקימתא דאביי מכל מקום לא פריך מידי במאי דנקיט אביי להדיא דמיפלגי בפלוגתא דאבא שאול ורבנן וכדאמרינן באוקימתא קמייתא וקא מפלגי אפלוגתא דחנן ובני כהנים וכאוקימתא תנייתא וקא מפלגי בפלוגתא דאבא שאול ורבנן ואע"ג דאפריכו עיקר אוקימתא הא לא אפריך כלל וכן בדין דכל היכא דנקיט תלמודא הכי להדיא ודאי קושטא הוא בלא ספק לכך פירשו ר"ז וחכמי נרבונא ז"ל דאבא שאול הכי קאמר כי תורת הדין דבין בלא נדר ובין נקי נדר ובין מנכסי ובין מנכסים אשלין לשון גמור הוא לפוטרה משבועה בין ממנו בין מיורשיו אבל מה אעשה שהרי לענין פרעון כתובה מן היתומים אין שום נאמנות מועיל דתקנת חכמים מוחלטת היתה שאין נפרעין מנכסי יתומים אלא בשבועה דהא בלא נאמנות נמי שורת הדין היתה שאין נפרעין מנכסי יתומים אלא בשבועה כיון דליכא דטעין פרעון בברי אלא שחכמים הפריזו על המדה לתקנת היתומים וכיון שכן אף תנאו של לוה לא יועיל בכך וזו נראית שטת רש"י והלכתא כאבא שאול שאין נאמנות מועיל לפטור שבועה הבא ליפרע מן היורשין או מן הנכסים המשועבדים ולפי זה כשמת לוה בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה פקע שטרא ואע"פ שיש בו נאמנות על היורשים דהא נאמנות לא מהני וכבר נתחייב מלוה שבועה לבני לוה ואין אדם מוריש שבועה לבניו אבל הר"ז וחכמי נרבונא כתבו לשיטה זו לא מפקעי שטרא דההיא דמת לוה בחיי מלוה דרב ושמואל חומרא הוא ואמרינן התם דהבו דלא להוסיף עלה היא וכיון דכן לא מחמרינן בה תרי חומרי חומרא דרב ושמואל וחומרא דאבא שאול הלכך גובין היורשין מן היורשין בשבועת היורשין כיון שיש נאמנות בשטר על היורשין. ואין זה מחוור דכיון דהלכתא היא אמאי לא מחמרינן בה תרי חומרי ולפי שיטת הגאונים יש לפרש דהא דאמרינן לקמן וקא מפלגי בפלוגתא דאבא שאול ורבנן לאו בפלוגתא דידהו ממש אלא כעין פלוגתא דידהו אבל דר' שמעון עדיפא מדאבא שאול דאילו אבא שאול לא קאמר אלא דלא מהני נאמנות סתם ואילו ר' שמעון אמר דאפילו נאמנות מפורש לא מהני ויש כיוצא בזה בתלמוד כנ"ל. נמצא פסקן של דברים כי לדעת הגאונים והרמב"ם ז"ל נאמנות מפורש מועיל על היורשין אבל לא על המשועבדים ושטר שיש בו נאמנות על היורשין אע"ג שמת לוה בחיי מלוה כשר שהרי לא נתחייב מלוה שבועה לבני לוה כיון שהאמינו על יורשיו ולדעת הר"ז והרב אב ב"ד וחכמי נרבונא

אין נאמנות מועיל אפי' על היורשין ואם מת לוה בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה אין גובין בשטר ההוא. הריטב"א:

והרשב"א כתב וז"ל אבל מה אעשה כו'. יש מפרשים בין הוא בין יורשים אין משביעין אותה על אפוטרופיא וכיוצא בה וכן הוא אינו משביעה אפילו בפוגמת כתובתה אבל מה אעשה שאין פטורו מהני כשבאה לגבות כתובתה מן היתומים לפי שאין כל הימנו לעקור תקנת חכמים ומכלל פירוש זה אין נאמנות מועיל לעולם לגבי יורשין וכל שכן לגבי לקוחות וכן מנהג מקצת מקומות שנהגו כן על פי גדולי הדורות ותמיה לי דהא קיימא לן כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים וכל שכן בשל דבריהם ואפי' מאן דאמר חכמים עשו חזוק לדבריהם יותר משל תורה בכותב מודה כדאמרינן בר"פ אע"פ אך כאן בכותב לה מפני מה תנאו בטל ועוד דהא רב נחמן גופיה דפסק הלכה כאבא שאול הוא גופיה הוא דשקיל וטרי בפטורא דמתני' ואוקמה בפוגמת כתובתה ולכאורה מדשקיל וטרי בה סבירא ליה דתנאי דמתני' כולהו אית להו צד דמקיימין ואע"ג דמתני' מפקין לה לקמן לבר מהלכתא שקיל וטרי בה למילף מינה במקומו. ורבינו חננאל כתב דאיכא מאן דאמר דמוקי לה למתני' באומר ובכי הא הוא דאמר אבא שאול דאין כח בידו לעקור תקנת חכמים אבל בכותב וכל שכן כשקנו מידו מהני ואפי' לגבי יתומים כו' ע"כ:

וז"ל תלמידי רבינו יונה אבל רבינו חננאל כתב דדוקא כותב דהיינו אומר כדתני ר' חייא במקום הכותב לאשתו דין ודברים כו'. האומר לאשתו אבל אם קנו מידו אין משביעין אותה לא הוא ולא יורשיו שכח הקנין חזק כל כך שמוכיח שכוונתו היתה להסתלק לגמרי בין הוא בין יורשיו. ואומר מורי הרב נר"ו דודאי נראין דבריו אבל במאי דאמר ודוקא כותב רוצה לומר אומר דכל היכא דתנינן כותב ודאי כתיבה משמע אלא רוצה לומר כותב והוא הדין לאומר דכתיבה בלא קנין אינו מועיל הני מילי כשכתב בזה הלשון שהוא מאמין אותה מעתה לכשיפלו הנכסים לפני היתומים שנמצא מאמין אותה בזמן שאין לו בנכסים שום זכות אבל אם כתב לה כשתבא לגבות כתובתה תגבה מנכסים אלו בלא שבועה נפרעת מהם אפילו לאחר מיתתו שלא בשבועה מפני שעכשו כשהם שלו השליטה בהם וכשמת הוא לא זכו היתומים באותם הנכסים אלא בתנאי זה והא דאמרינן בין הוא בין יורשיו אין משביעין אותה אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים כו' רוב המפרשים אומרים דהכי קתני בדין היה שאין משביעין אותה שהרי פטר אותה אלא שהחכמים אמרו הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה וקשה קצת למה לא אמר בדין הוא דאין משביעין אותה ועוד שאם מן הדין היא פטורה למה חייבו אותה

שבועה על כן נראה למורי הרב נר"ו דהכי קאמר אין משביעין אותה היתומים שבועת אפוטרופיא שהרי כבר פטר אותה ממנו ומיורשיו אבל מה אעשה שהרי כבר אמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה וכשתבא לגבות כתובתה צריכה לישבע שבועת כתובה דהיינו שלא גבתה כלום ולא תפסה ממון ונמצא כי בכלל שבועה זו נכללה שבועת האפוטרופי' מאליה ע"כ:

וז"ל ריב"ש אבל מה אעשה כו'. כלומר אף על פי שמן הדין היה שלא תשבע לא אפוגמת ולא אפוטרופיא מה הועיל לה הא על כל פנים יש לה לישבע לבסוף שהרי אין בידנו לעקור תקנת חכמים שאמרו הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה ואע"ג דתנאי שבממון הוא חכמים עשו חזוק לדבריהם במקום זה שלא לעקור תקנתם וקיימא לן בהא כאבא שאול דאין נאמנות מועיל לגבי יתומים ואפי' אמר בפירוש בין ממני בין מיורשי דהא בלא נדר ונקי נדר לאבא שאול כאלו פטרה בפירוש בין ממנו בין מיורשיו ואפילו הכי אינה נפרעת מהם אלא בשבועה והיינו דוקא כשתובעת כתובתה אבל אם היא אינה תובעת כתובתה אין היורשין משביעין אותה על האפוטרופיא אפילו לאבא שאול שהרי פטרה אבל הרי"ף ז"ל כתב דדוקא בבלא נדר ובנקי נדר הוא דיורשין משביעין אותה כסתמא דמתניתין ונראה מדבריו שהוא מפרש מילתיה דאבא שאול הכי מן הדין לא היו יכולין להשביעה לא על אפוטרופיא ולא על פגימת שטר אבל כיון דתקינו חכמים שהבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה מסתמא זה לא נתכוון לעקור תקנת חכמים אלא אם כן פירש בהדיא ואינו נכון חדא דכיון דבלא נדר ונקי נדר משמע בין ממנו בין מיורשיו הרי הוא כאילו אמר כן בפירוש ועוד דלקמן משמע דאבא שאול אפילו בשפטרה בפירוש בין ממנו בין מיורשיו אמרה דהא אביי אמרה לקמן רבי שמעון דאמר כל זמן שתובעת כתובתה יורשין משביעין אותה קאי אהא דקתני נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי עליך ואמרינן דרבי שמעון כאבא שאול ואע"ג דפרכה רב פפא היינו משום דקשיא ליה אינה תובעת כתובתה מאי איכא למימר ותרצה לאפוקי מדרבי אליעזר ומחלוקתו ואפי' לרב פפא אצטריכא ליה אוקימתא דאביי בכל זמן שתובעת כתובתה דאי לא תקשי ליה אם תובעת כתובתה מבעי ליה אלמא אבא שאול אפי' פטרה בפירוש בין ממנו בין מיורשיו קאמר דלא מהני היכא שתובעת כתובתה מן היורשין וכיון דאפסיקא בהדיא הלכתא כוותיה לא קיימא לן כמתניתין ואין נאמנות מועיל לגבי יורשין והוא הדין נמי דאין מועיל נאמנות לגבי לקוחות וכל שכן הוא דכי היכי דאמרינן הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה ואף הרי"ף מודה בלקוחות כמו שכתוב בהלכות ואע"פ שאין ראיותיו מכריעות מכל מקום הדין דין

אמת ומי שאמר דאבא שאול לא פליג אלא ביורשין אבל בלקוחות מודה לא אמר כלום דאטו תנא כי רוכלא ליתני וליזיל כיון דאמר יורשיה הוא הדין ללקוחות ועוד דכל שכן הוא ורבותא אשמועינן ביורשין דבלקוחות איכא למיחש לקנוניא ומשום פסידא דידהו לא כל כמיניה למעקר תקנתא דרבנן אף אם היה יכול להפקיעה ביורשין ולדעת הריא"ף ז"ל שנאמנות בפירוש מועיל לגבי יורשין יש לתרץ הא דלקמן קא מפלגי בפלוגתא דאבא שאול ורבנן כעין פלוגתא קאמר ורבי שמעון כאבא שאול ועדיפא מיניה. ודוחק הוא ע"כ: **מתניתין הכי גרסינן במתניתין פוגמת כתובתה כיצד כו'**. לא תפרע את השאר אלא בשבועה ועד אחד מעידה כו' כיצד היתה כו' אלא בשבועה דכיון דעד אחד מעידה שהיא פרועה לא אמרינן ליה לבעל זיל שלים אלא אמרינן לה לאשה השביעי וטלי כגון זה נמי פתח פיך לאלם הוא דאפילו לא אמר בעל פתחינן ליה וחשבינן לה כפוגמת דאי לא הוה עד אחד מעידה שהיא פרועה אמרינן ליה לבעל זיל שלים ואי אמר נמי אשתבע לי צריכה שבועה כי היכי דאמרינן בשבועות גבי המוציא שטר חוב על חברו ואמרינן התם מה בין זה לפוגם את שטרו ומשנינן פוגם את שטרו אי לא אמר לוה אשתבע דלא פרעתיך אמרין ליה אנן זיל אשתבע אבל בשטר שאנו אמרינן ליה זיל שלים ואי אמר אשתבע לי אשתבע ליה. מן הלקוחות בחייו וכגון שגרשה שלא בפניו ובחייו והלך לו למדינת הים ושלח לה את גטה והיא תובעת את כתובתה . לא תפרע אלא בשבועה פירוש אפילו מיניה דידיה ואע"ג דלא קאמר לה אשתבע לי דאי בדאמר לה אשתבע לי אפי' בלא פגימה נמי משתבעא כדאי' במס' שבועות וכדפרש"י. עד אחד מעידה כו' לא תפרע אלא בשבועה ומיהו דוקא כשאין בו נאמנות מפורש לענין הפרעון אבל שטר שיש בו נאמנות מפורש לענין שטרותינו הא אפי' משני עדים הימניה וכש"כ מעד א' ואע"פ שפוגם את שטרו ג"כ נאמן דמשיב אבידה הוא. והנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה דעת רוב הגאונים דהא אפי' בשכתב לה נאמנת עלי מפורש דכי הימנה בפניו שאינה מעיזה פנים בו אבל שלא בפניו לא הימנה ולא עוד אלא כי אזלי מפני הנאמנות לא פרעה אלא בשובר ואין בית דין יודעין בדבר וכיון דנפרע שלא בפניו תקנתא הוא דיו לבעל חוב שיגבה בשבועה והוא הדין לכתובת אשה וכן פירשו מקצת הראשונים ז"ל דהא דתנן נדר ושבועה אין לי עליך ולא ליורשי ולא לבאין ברשותי דבית דין הפורעין אותה שלא בפניו קרי באין ברשותו ודוקא דהימנה עליהם בפירוש הא אם לא הימנה עליהם אינה גובה אלא בשבועה והדין דין אמת ואע"פ שאין הראיה הזאת ברורה שכבר פירשנו דבאין ברשותו היינו לקוחות. עכ"ל הריטב"א:

דף פז:

גמרא סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא דקא טעין לה מאתן וקא מודית במאה. פירוש שטוען עליה שיש לו ברשותה מאתים זוז של פרעון והיא מודה לו במנה. אמר רבא שתי תשובות בדבר חדא דכל הנשבעין כו' תמיה מלתא טובא היכי טעי רמי בר חמא בזה דהא מתניתין היא שכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין ושאין נשבעין על הקרקעות ולא עוד אלא דהכא היא התובע' ממנו שטר כתובתה והוא מודה לה במקצת ומתוך הדחק יש לומר דרמי בר חמא אמר לשון סתום וכוונתו לומר שהיא כעין של תורה ומשום דטעו בה בא רבא ופירש שאי אפשר לומר דמדאורייתא ממש קאמר אלא על כרחין דרבנן כעין דאורייתא היא כדי להפיס דעתו של בעל הבית והא דלקמן דעד אחד כי הדר אמרינהו רמי בר חמא ופרשינהו רבא אלא דרב אשי סדרינהו כל חדא וחדא בדוכתא ויש כיוצא בה בתלמוד. הריטב"א ז"ל:

ורש"י ז"ל כתב שבועה דאורייתא ונפקא מינה דלא מפכינן לה. ע"כ. פי' לפי' להכי קרי ליה שבועה דאורייתא דהויא ליה כעין דאורייתא דלא מפקינן לה ואהדר ליה רבא דלא דמיא לדאורייתא כלל ואפכינן לה כנ"ל. וז"ל רש"י במהדורא קמא שבועה דפוגמת דאורייתא היא ונפקא לן מיניה דאי אמרה השבע לי והפטר לאו כל כמיניה אלא או תשבע היא או תפסיד ע"כ:

וז"ל תלמיד הרשב"א קשה לרבינו נר"ו וכי היאך אפשר דרמי טעי במתני' ועוד דקאמר דקא טעין לה מאתן ומודי' ליה במאה אטו איהו טעין לה אדרבה איהי טעין ליה ותבעה מאתים ואיהו כופר בכל ותירץ דרמי בר חמא לאו דאורייתא ממש קאמר אלא כעין דאורייתא ומשום דשטר מוחזק הוא בידה הוה ליה כטעין לה שטר של מאתים יש לי בידך והיא אומרת אין לך בידי אלא שטר של מנה אם כן הוה ליה כמודה במקצת והטילו עליה שבועה כעין דאורייתא. וכענין זה אמרו בירושלמי דגרסינן התם אמר ר' זעירא וכלהון כעין שבועת התורה ירבה להן כתובת אשה הוחזק בידה גבית כמי שגבת והוה כתובע שטר של מאתים פרוע והיא אומרת אינו אלא מנה ע"כ. והא דקתני סבר רמי דמשמע דלא קאי משום דרבא טעי בלישניה לומר דמדאורייתא ממש קאמר ולמאי דשמע מיניה רבא לא קיימא אבל ודאי רמי על הא אנפא אמרה ודאי קיימא ורבא הכין סבירא ליה דלעולם שבועת המשנה הויא כעין דאורייתא. אי נמי טובא איכא סבר וסברוה דקיימי והא דלא חש תלמודא לגלויי הא דרמי דכעין דאורייתא קאמר היינו משום דלכולי עלמא קושטא קאמר דמשום דרבא טעי בה לא קפיד תלמודא לאהדורי' וההיא דלקמן דעד אחד מעידה שהיא פרועה דכותה היא ואע"ג דמייתי בה קרא הכי

קאמר דבעלמא אשכחן דעד אחד מהימן לשבועה דכתיב לא יקום עד אחד באיש הכא נמי אם עד אחד מעידה תשבע כעין שבועה דאורייתא ע"כ. הקשו בתוספות אמאי קאמר רבא שתי תשובות יש בדבר אכתי הוה מצי למימר תשובה שלישית דמפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה כו' והאי בכוליה בעי דלודי כו' עד אשתמוטי הוא דקא משתמיט עד דהוה ליה זוזי ופרענא ליה ואמר רחמנא רמי שבועה עליה כי היכי דלודי כו' והאי טעמא לא שייך הכא כלל. ויש לומר דממתני' בעי לאותובי לאשוויי לרמי כמאן דלא גמיר' וטעי במתני' והני תרי תשובות הוו מתני' וכדכתיב' לעיל ואידך תשובה שלישית היינו מימרא דרבה כדאיתא לעיל בפרק האשה שנתאלמנה ובכמה דוכתי ולמאי דפרישנא דשפיר ידע רבא דרמי כעין של תורה קאמר ובעי לאותובי דלא דמיא לשל תורה כלל ניחא טפי דוק ותשכח ע"כ:

דמפרע לא דייק ודוקא בפוגמת דאיכא למימר הואיל ופרע קצת פרע הכל והך לא דייק אבל בלא פוגם לא אמרינן דלא דייק. לשון הרא"ש:

וז"ל תלמיד הרשב"א דמפרע לא דייק פירש רבינו חננאל דכיון דרמו עלה שבועה וידעה דמשתבעה תידוק ע"כ:

ולא שייך כאן מגו דאי בעי כפרה בכולה הואיל וטעמא משום דלא דייק הוא והיא סבורה לומר אמת ואינה רוצה לשקר ולא שייך למימר הכא מגו שאם היתה רוצה לטעון טענה אחרת וכי האי גוונא מצינו ביבמות בפרק האשה שהלכה במלחמה אינה נאמנת משום דאמרה בדדמי כל הני מקטיל ואיהו פליט סברה דמית ואף על גב דאיכא למימר נהימנה במגו דאי בעיא אמרה על מטתו מת לא אמרינן מגו דהא אינה רוצה לשקר. וקשה מהא דפרק כל הנשבעין גבי שכיר בזמנו נשבע ונוטל לא שנו אלא ששכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם כי אמר שכרתיך ונתתי לך שכרך נאמן ואמאי מהימן במגו הא טעמא דשכיר נשבע ונוטל משום דבעל הבית טרוד בפועליו ואינו מתכוון לשקר כדאמרינן הכא דאפילו שבועה לא בעי השכיר אלא כדי להפיס דעתו של בעל הבית. ויש לומר משום דמוכח התם דהאי דהימנוה רבנן לשכיר משום דברי של בע"ה חשיב כשמא משום דטרוד בפועליו ושוכח והיכא דאית ליה מגו אז לא הוי ברי דידיה כשמא שאם היה לו שום ספק בדבר והיה רוצה להפקיע ממון השכיר על ידי ספק שלו יותר ברצון היה טוען לא שכרתיך מעולם ויאמינו לאדם עשיר יותר מלאדם עני ממה שהוא טוען נתתי לך שכרך כי בזה מאמינין יותר לשכיר כי תולין העולם שבע"ה טרוד בפועליו ושוכח. הרא"ש ז"ל:

והריטב"א ז"ל כתב דליכא לאקשויי דלהימנה במגו דאי בעי אמר לא נפרעתי כלום

דליכא עליה שבועה דלאו מגו הוא דטפי חשיב מעיז כשכופר בכל מהיכא שכופר במקצת דלאו דכיר כמה מעות קבל ממנו דמאן דמפרע לא דייק בהא כולי האי ודומה למה שאמרו מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו ולא עוד אלא דלא תקון רבנן אלא כעין של תורה דאיכא הודאה במקצת וכדפרשינן לעיל בדרמי בר חמא כנ"ל ע"כ:

ותלמידי רבינו יונה כתבו וז"ל ויש שמקשים למה לא נאמין אותה במגו שיכולה לומר לא נפרעתי כלל ולאו קושיא היא חדא דה"ל מגו לאפוקי ממונא ומגו לאפוקי ממונא לא אמרינן ועוד שהסכמת כל הגאונים הוי דמגו לאפטורי שבועה לא אמרינן ע"כ:

נשבעין ולא משלמין דכתיב ולקח בעליו ולא ישלם ומתרגמינן לדחב ליה דחבל מדידי מיני ממונא ולא ישלם וזו נשבעת ונוטלת. תלמידי רבינו יונה:

ועוד אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות כתובת אשה אמקרקעי משתעבדא וכי אמרה לא התקבלה אלא במנה קא מעיילא מקרקעי דבעל בשעבודא דההיא כפירה ואין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות כדנפקא לן בשבועות מעל כל דבר פשע וגו' א"נ מכי יתן איש אל רעהו חמור גו' ואם גנב לו קרקע כגון שהכניס מחיצתו לתוך קרקע חברו וכפר לו אין נשבעין עליה. ה"ג אלא אמר רבא מדרבנן היא שבועה זו. דפרע דייק ודכיר טפי מנפרע דודאי פרע וב"ח עבד דמקבל ולא דכיר הלכך רמו רבנן כו'. ופוגמת את שטרו נמי רמו שבועה עילוייהו מקצת הטענה לא הוי אלא במלוה על פה או בפקדון אבל בשטר לא. רש"י במהדורא קמא:

או דילמא איתרמויי איתרמי ליה האי דפרע ברישא בעדים לאו משום דאיהו הוה דייק לפרוע בעדים אלא איתרמויי אתרמי דבאנפי סהדי פרע ופרע נמי אידך פלגא שלא בעדים ואינה נפרעת אלא בשבועה כ"ש לישנא אחרינא או דילמא אתרמויי איתרמי ופרע שלא בעדים ל"ש. רש"י במהדורא קמא:

ואלו נשבעין ונוטלין. תימא אמאי לא תני כל הני דמתניתין. ויש לומר משום דברייתא קתני נשבעין ונוטלין דמשמע דרבותא הוא דנוטלין בשבועה משום דשכנגדן היה לישבע וליפטר אבל הני דמתניתין חדוש הוא דצריכין שבועה כיון ששטר בידם להכי קתני מתניתין אין נפרעין אלא בשבועה ומן הדין לא הוה ליה למתני הכא פוגם שטרו ופוגמת כתובתה דלא הוי חדוש שנוטלין בשבועה כיון שיש להם שטר להכי לא חשיב בשבועות בהדי כל הנשבעין ונוטלין. ומיהו לא חשב כל כך באים מכח שטר כי אחריני דמתני' דאינהו גופייהו מודו שאין חייבין להם כל הכתוב בשטר. לשון הרא"ש ז"ל:

והנגזל כגון שראוהו נכנס לתוך ביתו למשכנו שלא ברשות נגזל אומר שני כלים גזלת

לי והוא אומר לא גזלתי אלא אחד נגזל נשבע ונוטל והתם מפרש טעמא מאי נחבל כגון שראוהו נכנס תחת יד חברו שלם ויצא חבול נחבל אומר שתים חבלת בי והוא אומר לא חבלתי אלא אחד נחבל נשבע ונוטל. שלא בעדים דאמר התקבלתי ממך חצי ההלואה וההוא פרעון דקא מודה האיך לית ליה עדים ללוה. בעדים לא דאי אמר התקבלתי כך וכך בפני פלוני ופלוני נוטל בלא שבועה דודאי צריכה שבועה דפוגמת בעדים אית ליה רעותא טפי משלא בעדים דכיון דאיכא סהדי על כרחה מודה היא ולא מציא אמרה לא התקבלתי כלום אבל שלא בעדים כו' דהא ליכא סהדי הילכך מגבינן לה אידך פלגא ותשקול בלא שבועה קמ"ל דאפ"ה בעיא שבועה ומהא לא תפשוט. רש"י במהדורא קמא:

אימא תיהוי כמשיב אבדה. קשה לרבינו והיכי תיסק אדעתין דתהוי כמשיב אבדה אם כן מודה מקצת היכי משכחת לה. ותירץ דהיינו טעמא דקרי ליה הכא משיב אבדה משום דיש לה עליו שטר שלם דמסייע לה ואי בעיא אמרה לא קבלתי כלום קרי ליה משיב אבדה וכן פרש"י ז"ל ואסיקנא דבין בעדים בין שלא בעדים אינה נוטלת בלא שבועה. תלמידי הרשב"א:

פוגמת כתובתה פחות משוה פרוטה מהו פרש"י ז"ל שמדקדקת ומכרעת בחשבונה אפילו בפחות משוה פרוטה וכן הוא עיקר דאין לפרש שנפרעה פחות משוה פרוטה דאין זו פגומה דפחות משוה פרוטה לא כלום הוא. ריב"ש ז"ל:

פוחתת כדפרש"י בסמוך כגון שהיתה כתובתה אלף זוז והיא אומרת אינו אלא מנה ואמנה היתה לי ביני ובינו שפייסתיו לכתוב לי כתובה גדולה וקבלתי עלי שלא אהא נפרעת הימנו אלא מנה והאמין בי ומאותו מנה לא התקבלתי כלום והוא אומר אלף זוז היא וכולן התקבלת תפרע שלא בשבועה דכולי האי שקרא לא מסקא איתתא אדעתה. רש"י במהדורא קמא. ואם תאמר מאי קא מבעיא להו דהא הכא ליכא טעמא דלעיל דמפרע לא דייק. ויש לומר דאפילו הכי דילמא לא פלוג רבנן כיון דדמיא להודאה במקצת. הריטב"א ז"ל:

וז"ל ריב"ש ז"ל פוחתת כתובתה מהו ואע"ג דטעמא דפוגמת משום דפרע דייק והכא ליתיה להההוא טעמא אפשר דמשום דאיכא למימר דאיערומי קא מיערמא משום הכי בעי לה והכי קאמר כיון דאיכא למיחש להערמה היינו פוגמת אלא דקאמרה הכי משום דאיערמא או דילמא לא חיישינן להערמה ואם פוחתת לא דמיא לפוגמת דפוגמת מודה במקצת הפרעון ואם כן איתיה לטעמא דפרע לא דייק אבל פוחתת דלא דמיא כלל בפרעון ליתיה להההוא טעמא. עד כאן:

ירושלמי מה בין פוחתת לפוגמת א"ר חנינא פוגמת בא דרך משא ומתן ביניהם פוחתת לא בא משא ומתן פירוש פוגמת משום שיש משא ומתן ביניהם וסברה שלא נפרעה לגמרי והיא נפרעת מ"ה רמו עלה שבועה כי היכי דתידוק פוחתת לא נעשה ביניהם שום משא ומתן שמא באת לכלל טעות בשבילו. תלמיד הרשב"א ז"ל:

במאי גביא כלומר וההוא מנה במאי גביא דכיון דאמרה אינה אלא מנה הא פסלה ליה להוא שטרא ועד השתא לא שמיע ליה להאי מקשה דאמרה אמנה היתה לי כו'.

ואהכי פריך. רש"י במהדורא קמא:

ואם תאמר לפי דברי המקשה אמאי אינה נאמנת הפוחתת מגו דאי בעיא לא תהיה פוחתת כלום כאשר מעיד. ויש לומר דאין לנו להאמינה בהאי מגו מאחר שהיא רוצה להוציא מעות על ידי מגו שלה שיש לנו לומר טפי היכא דקיימי זוזי ליקום כדמוכח בפרק חזקת הבתים דההוא גברא כו' תוספות שאנץ וכן כתבו התוספות. וכן כתב הרא"ש דאין להאמינה במגו כיון דלפי דבריה השטר מזוייף אפילו במגו לא מהימנא לאפוקי ממונא כדאמרי' בחזקת הבתים היכא דקיימי זוזי ליקום גבי ההוא דאמר ליה לחבריה כו' א"ל שטרא זייפא הוא גחין ולחי' לרבה אין שטרא כו' ומיהו שטרא מעליא הוה לי וארכס ומסיק התם דלא אמרינן מגו והיכא דקיימא ארעא ליקום והיכא דקיימי זוזי ליקום. ע"כ:

וז"ל תלמידי רבינו יונה האי שטרא חספא בעלמא הוא בתמיה. וקס"ד השתא דהוא אומר כתובתיך אלף זוז והתקבלת כתובתיך והיא אומרת לא היתה לעולם כי אם מנה. וע"ז מקשה היאך נפרעת אפילו בשבועה דהא שטרא חספא בעלמא הוא דכיון שהוא אומר כתובתיך אלף זוז והיא אומרת לא כי אלא מנה הוה ליה כמי שטענו חטים והודה לו בשעורים דפטור אף מדמי שעורים. ומתרצינן באומרת אמנה היתה ביני לבינו כלומר אומרת אמת הוא שכתב לי כתובה של אלף זוז אלא שהוא האמין בי שלא הייתי לוקח אלא מנה והוא אומר שלא היה לה ליקח כלום. לדעת רבני צרפת שאומרים שאפי' במקום שכותבין כתובה אמרינן דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום. יש להקשות היכי אמרינן הכא האי שטרא חספא בעלמא הוא דכיון דקיימא לן דאף על פי שלא כתב כמי שכתב דמי הרי יכולה לתבוע זוזי מאתן בעדי הינומא ואפילו לא יהיו לה עדים שעשו לה כמנהג הבתולות לפחות תגבה מנה והיכי קאמר חספא בעלמא הוא דמשמע דלית לה ולא מידי. ונראה למורי הרב נר"ו דהכי קאמר האי שטרא חספא בעלמא הוא ואי כתב לה יותר ממאתים לא תגבה אותם מכח השטר דחספא בעלמא הוא והיינו דקאמר כיצד היתה כתובתה אלף זוז דמשמע שבא לפרש דבשכתב לה יותר מעיקר

כתובה אירי. וכ"ת אם כן היכי קאמר ואינה אלא מנה דמשמע דאפילו על המנה אמרו חספא בעלמא הוא דה"ל למימר ואי אומרת התקבלתי ואינה אלא שלש מאות יש לומר דמאי דאמר ואינה אלא מנה לאו דוקא אלא רוצה לומר ואינה כל כך שעכשיו לא הוצרך לדקדק באמירת הסכום אלא מראה הענין ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל האי שטרא חספא בעלמא כו'. אמר מר בריה דרבא באומרת אמנה כו' ואפילו אליבא דגאונים דקסברי הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום הני מילי גבי עיקר כתובה אי נמי אפילו אתוספת היכא דאית לן סהדי כמה הוי אבל היכא דליכא סהדי ודאי מהימנא למימר דלא אוסיף לה מידי וכיון שכן מתוך שיכול לטעון כך ראוי שיהיה נאמן לומר שהיא פרועה ובבא בתרא יתבאר עוד בע"ה. עד כאן:

וכתב תלמיד הרשב"א ושמעינן מהכא דדוקא באומרת אמנה היתה ביני לבינו כו'. הוא דמעלי שטרא הא לאו הכי איתרע שטרא ונפקא מינה לאומר לחברו מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום וזה מוציא עליו שטר של מאתים ואינו טוען אמנה היתה ביני לבינו איתרע ליה שטרא ולא מגבינן ביה כן דעת הריא"ף. ע"כ:

באומרת אמנה כו'. פירוש כי בפני העדים נתחייב כראוי ככל הכתוב בשטר אלא שהיתה הסכמה בינו לבינה שלא תגבה אלא כך וכך ושטר כזה כשר הוא אפילו לנכסים משועבדים לגמרי שהרי נשתעבד כראוי ככל הכתוב בו. הריטב"א ז"ל:

סבר רמי בר חמא למימר כו'. הך שבועה דאתיא לה על [ידי] עד אחד שבועה שהיא בשם או בכנוי ואוחזת ספר תורה בידה כדאמרי' בשבוע' ומפכינן לשכנגדו בשבועה דאורייתא אבל לא בדרבנן דתקנתא לתקנתא לא עבדינן וכדקאי קאי ולא ממון ואי הוו הכא תרי סהדי דאמרי פרועה הוו מפסדי מינה כתובתה. מדרבנן היא וכל כמיניה למימר השבעה לי והפטר וכדי להפיס דעתו של בעל כיון דאיכא עד אחד דמסייע לה תקנו לה רבנן להך שבועה דמדאורייתא נוטלת היא בלא שבועה הילכך אמרינן לה כי אתיא לקמן בעד אחד השבעי וטלי והא דאמרינן בשבועות דאפילו היכא דליכא עד אחד אי אמר ליה אשתבע לי דלא פרעתיך להאי שטרא אמרינן ליה זיל אשתבע ליה תקנתא בתראה הוא וכדי להפיס דעתו נמי של לוה וכי תקון הך שבועה דעד אחד מעיד שהיא פרועה אכתי לא הויא ההיא תקנתא ובראשונה לא הוה מצי אמר לה בעל כי ליכא עד אחד ואינה פוגמת השבע לי דלא פרעתיך אלא נוטלת בלא שבועה. רש"י במהדורא קמא:

ועוד אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות ק"ל דהא דאין נשבעין על הקרקעות נפקא לן מכלל ופרט וכלל דכתיב בפרשת שומרין ואם כן הניחא לשבועת השומרין או לשבועת מודה מקצת דכתיב כי הוא זה אלא לשבועת עד אחד מנא לן דאין נשבעין על

הקרקעות. ויש לומר דבפרשת השומרין כתב ולקח בעליו ולא ישלם ומקרא מיותר הוא לכל הנשבעין שנשבעין ולא משלמין שמי שעליו לשלם הוא נשבע וכיון שכן כלל ופרט וכלל דכתיב בפרשה לכל הנשבעין שבתורה קאי כנ"ל. הריטב"א ז"ל:

דף פח.

אי פקח הוא מייתי ליה לידי שבועה דאורייתא יש כאן שאלתא של ראשונים מאי נפקא ליה מינה ורש"י השיב שבועה דרבנן היא כעין היסת בלא חפץ וקבלה מיד כל הגאונים כעין דאורייתא היא לא נקיט חפצא בידיה. עוד כתב למעלה דנפקא מינה דלא מהפכינן לה גם זה אינו נכון דשבועת הנוטלין ודאי אין מהפכין אותה שהרי אפילו בשבועת היסת שמוטלת מן הדין על הנתבע כשרצה אומר לתובע השבע וטול ואין הלה יכול לומר לו אם רצית לישבע טול ואם לאו לך לך וכן כתב רבינו הגדול ז"ל ובמקומה נאריך בזה בעזרת האל והוא השיב נפקא מינה לכדאמרינן במסכת שבועות בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לא נחתינן לנכסיה ואילו לא אמרה הרב הייתי אומר דכי אמרינן בדרבנן לא נחתינן לנכסיה הני מילי בשבועת הנשבעין ולא משלמין דעלה קיימי בההיא שמעתא כדכתיבנא ואם אינם רוצים לשלם אין יורדין לנכסיהון אבל הנשבעין ונוטלין שתפסו ולא רצו לישבע ודאי מוציאין מידם שהרי שלא כדין תפסו ואוקי ממונא בחזקת מאריה קמא דכל זמן שלא נשבע אין לו כלום ואם אתה אומר כן כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חברו ואינו רוצה לישבע אלא נראה שמוציאין גזלה מתחת ידו אלא מיהו חזינא במסכת שבועות דנסיב לה טעמא משום פלוגתא דר' יוסי ורבנן בגזל מציאת חרש שוטה וקטן והתם גזל מעליא הוא דקא גזל מינייהו בידים ואפילו הכי לא מפקינן מיניה מידי הילכך הכי נמי איכא למימר בכל הנשבעין ונוטלין שדינן ליטול מן התורה בלא שבועה כגון פוגם שטרו ואלו השנויין כאן שאם תפסו ואינן רוצים לישבע לא נחתינן לנכסיה אלא משמתינן ליה כדעבדינן בגזרה דרבנן כדמפרש התם בשבועות אבל יש להשיב בפירוש מה ששאלו הראשונים שאם היתה אשה זו חשודה על השבועה היה מן הדין שתטול בלא שבועה דתקנתא לתקנתא לא עבדינן ולא מהפכינן לה אשכנגדו ומיפסד נמי לא מפסדא כיון שדינה ליטול מן הדין בלא שבועה וכן הכלל מסור בידינו בכל אותן הנשבעין ונוטלין שדינן ליטול מן הדין בלא שבועה וכו' ועכשיו מייתי לה לידי שבועה דאורייתא ונשבע הוא ונוטל ממנה אבל שמעינן שרבינו הגדול לא היה דעתו כן וכתב בתשובה שהפוגם שטרו והוא חשוד נשבע הלה ונפטר לפיכך לא השיב בשאלה זו כן. עוד יש לומר דנפקא מינה דאי בעיא איתתא למימר לא בעינא למידן בשטרא

חשבוה לשטרא כמאן דליתיה דחייב היסת והכי מהדר רבינו הגדול הגאון ז"ל וא"נ מהפך לה עלה הדרא להיסת והשתא מייתי לה לידי שבועה דאורייתא דעד אחד ועל כרחה נשבע ובתפיסה דרבינו הגדול מסתברא דוקא דתפסה מיניה מעות אבל תפסה מיניה מטלטלין כיון דגופייהו לא מקניין לה מפקינן מינה והדר לא גביא אלא בשבועה. הרמב"ן ז"ל:

וכתב הרשב"א ז"ל עוד כתב רש"י ונפקא מינה לאפוכי שבועתא גם זה איננו דלעולם שבועת הנוטלין אין מהפכין אותה מתובע ומימר אמר ליה נתבע לתובע אי ניחא לך דלישתבע ולשקול שפיר ואי לא זיל דשבועה גבי דידך הוא וראיה מדאמרינן פרק שבועת הדיינין בהא דיתומים דרב ושמואל דאמרי ואפילו בפוגם את שטרו ומת אי נמי בעד אחד מעידו שהוא פרוע ומת ואם איתא דמהפכין מן התובע אמאי פקעי יתומים דתבעו ליהפכו על הנתבע כדרך שהיה אביהם יכול להפכה אלא ודאי משמע מהכא דמתובע לנתבע לא מהפכין לעולם ולא עוד אלא אפילו כופר בכל דעיקרא אנתבע אי בעי לאפוכה אתובע מפיך ואי לא אזיל הלה בפחי נפש כ"ש זו דעיקרה אתובע היא ע"כ:

וז"ל תוספות שאנץ הכי נראה לפרש לר"י דבשבועה דאורייתא נפקא מינה לענין היפוך שבועה דבדאורייתא לא מפכינן ובדרבנן מפכינן דבדאורייתא לא מצי למימר השבע וטול אבל בדרבנן מצי למימר השבע וטול מגמגם לר' משום דאמרינן דבדרבנן מפכינן היינו כשהנתבע מהפך אותה לתובע ואומר לו הנתבע השבע וטול אבל הכא אפילו בדרבנן היה לנו לומר דלא מפכינן שעל האשה התובעת מוטלת השבועה ומאחר שהיא תובעת אינה יכולה להפך אותה משום שבעלה יכול לומר לה אם תרצה לגבות השבע וטול:

הא דאמרינן יהיב לה כתובה באפי סהדא קמא כו'. לאו למימרא דעכובא הוה דאי לא פרע לה באפי תרי דלא מייתי לה לידי שבועה דאורייתא אמנה קמא דהוא הדין והוא הטעם אי פרע לה באפי חד סהדא דמייתי לה לידי שבועה אלא עצה טובה קמ"ל דלא יפרע לה בלא תרי סהדי שלא תכפור הכל כמו שכפרה בפרעון הראשון. תלמידי הרשב"א ז"ל:

היכי סמיך סהדא קמא אסהדא בתרא פירש רש"י הא מה שראה זה לא ראה זה ואם תכפור על שתיהן אין כאן אלא עד אחד ותשבע ותטול שלישית ונמצא מפסיד והקשו בתוספתא דאם כן אתיא קושיין דלא כהלכתא דהא קיימא לן כרבי יהושע בן קרחא דאין צריכין שיראו שניהן כאחד והלואה אחר הלואה מצטרפים והוא הדין לפרעון אחר פרעון שמצטרפין למנה מיהת אם כל אחד מהם מעיד על מנה לכך פירשו היכי סמיך

והא כיון דנצטרפו שניהם למנה אליבא דרבי יהושע בן קרחה כבר עשה כל אחד עדותו במה שראה ונתקבלה עדותו והיאך יכול עוד לחזור ולהשביעו על פי עד אחד מהם. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ש היכי סמיך סהדא קמא לסהדא בתרא פרש"י ז"ל ועדין יצטרך לפרוע לה פעם שלישי תימא מאי קשה ליה פלוגתא היא בפרק זה בורר בהלואה אחר הלואה אי מצרפי דאיכא למאן דאמר לא בעינן ראיה כאחד ונראה לי דהכי פרכינן היכי סמיך סהדא קמא לסהדא בתרא לאשוויי פריעה א' כהלואה דאפי' למ"ד הלואה אחר הלואה דמצטרפי משום דממה נפשך אחד מנה קא מסהדי אם כן עדות שני עדים הללו אינן כי אם פריעת כתובה אחת כאילו ראו כאחת שפרע לה כתובתה אם כן היאך מוקי להו להנך קמאי בהלואה ע"כ:

אלא יהיב לה כתובה באפי סהדא קמא כו'. והוא הדין דיכול למימר באפי תרי סהדי אחריני ומוקמינן לקמאי כהלואה על פומא דסהדא קמא אלא דנקט תלמודא חדא מינייהו דלא לאפושי סהדי. הריטב"א ז"ל:

ועוד שהיא תטעון שאותו המנה הוא אותו שהעידו עליו העדים האחרים והיה צריך שיעיד העד הראשון שלא היו שם עדים אחרים או שיעידו כל א' מתי נעשה אבל עתה העד עצמו יעיד בהלואה ראשונה כי הוא עצמו ראה הפרעון השני. ריב"ש ז"ל:

מתקיף לה רב אשי אכתי יכולה לומר שתי כתובות כו'. פירש רש"י ורגלים לדבר לחוש לדבריה שהרי מעיד גם העד הראשון שלשם פרעון כתובה פרעה זה גם בתחלה. אלא אמר רב אשי הוא דמודע להו לסהדא קמא וסהדא בתרא לפני הפרעון השני כבר פרעתי לה כתובה זו לפני אחד מכם והיא כופרת ואני רוצה לפרעה שנית בפניכם לשם כתובה שיהיו לי שני עדים בדבר ואתבע את הראשונים שיש לי עליהם עד אחד ותתחייב שבועה דאורייתא וכיון דאודעינהו ולא מסיי' לי האי עד קמא תו לא מצי למימר שתי כתובות הוו דמלתא דלא שכיחא היא וכן פרש"י ולפי זה אינו צריך להודיעם בפניה וכן בדין שאילו צריך להודיעם בפניה הא ודאי לא שתקא ואמירתו בפניה לא מהני ליה טפי אלא ודאי פירוש רש"י עיקר והכין מוכח לישנא דלא קאמר אלא דמודע להו ולא קאמר דמודע להו באנפה. הריטב"א ז"ל:

ותלמיד הרשב"א כתב וז"ל יכולה היא שתאמר שתי כתובות היו כלומר ובפרעון הראשון החזרתי לך האחת משום דפרעון זה שני שיהא פורע' בלא ב"ד מוכיח ששתי כתובות היו תדע לך מדפרעא זימנא אחרינא באפי חד סהדא והעד עצמו מסייעה שאומר שעל שם פרעון נתנם לה ולמה היה פורעה שני פעמים אלא מפני שהיו שתי כתובות ומשני

רב אשי והוא דמודע להו כלומר בפניה מודים אותה שלא היה לה עליו אלא כתובה אחת ופרעה בבית דין ועכשיו כדי להביאה לידי שבועה דאורייתא פורעה פעם אחרת ומדשתקה ולא אמרה מידי משמע דמודית לדבריו ותו לא מצי למימר כן ע"כ:

ותלמידי רבינו יונה כתבו לשון רש"י ז"ל וכתבו עוד וזה לשונם ותימה הוא למה הוצרך לתת טעם דלא מצי למימר שתי כתובות הוו דמשום דשתי כתובות לא שכיחי שאפילו נאמר שכיחי מה בכך הרי הלואות דשכיחי שני שטרות על אדם אחד אפילו הכי אם פרע הלוה את המלוה בפני עדים אע"פ שלא אמר להם משטר כך וכך אני פורע אותו לא יכול למימר סיטראי נינהו דכיון שיש שם עדים שקבל המעות לשם פרעון איתרע שטרא הכא נמי כיון שפר' לה הכתובה פעם אחת בפני עדים לא יכלה למימר על המעות הראשונים בכתובה אחרת קבלתי אותם ותתחייב שבועה על פי העד ע"כ:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא שתי כתובות הויאן שכתב לי שתי כתובות בשעת הנשואין דפייסת מינאי אכתוב ליך שתי כתובות משום דכתובתי' מרובה היא ולא מצינא דמיפרענא ליך בזמנא חדא ולכשאפרענה ליך חציה אקבל מידך השטר והני זוזי דמסהדי חד סהדא משום חד כתובה יהבתינהו ניהלי ויהבית לך ההוא שטר כתובה ושטרא אחרינא פרעי לי השתא באפי סהדי אי נמי דאמרה גרשתני ולא בעיא למהדר לך עד שתכתוב לי כתובה אחריתי ואע"ג דאמרו המגרש את אשתו והחזירה על דעת כתובתה ראשונה החזירה היינו דלא כתב לה אבל אי תקפה ליה וכתב לה אית לה אמר רב אשי דמודה להו בעל לדיינין ברישא מפומיה דלא הוה עליה מעולם אלא חדא כתובה כגון דתבעי לדינא ואמר בעלה התקבלת כתובתיך והיא אומרת לא התקבלתי וחזר ואמר בעל בבירור את אומר' שלא נתתי ליך מעולם כלום לשם כתובה ואכתי לא מייתי בעל חד סהדא דאית ליה אלא ליזיל וליתיב לה כתובה באפי קמא ובאפי סהדא אחרינא וכיון דאודית בפני בית דין דלא יהיב לה מידי לשם כתובה תו לא יכלה למימר שתי כתובות הוויין. ל"א דמודה להו לסהדי שאומר בפני העדים שלא פרע לה כלום לשם כתובה ולא היתה עליו אלא כתובה אחת כ"ש. וקשה לי דהודאה שלא בפני בית דין לא שמה הודאה. וראשון עיקר עכ"ל רש"י במהדורא קמא:

תנן התם וכן היתומים וכו'. התם בשבועות כן גרסו תני רישא כשם שאמרו דפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה כן היתומים שהניח להם אביהם שטרות לא יפרעו וכגון דהוי אתו שטר מקוים. שקיל בלא שבועה דאמרינן ליה ללוה ברישא זיל שלים ואי לא אמר לוה אשתבע לי דלא פרעתיך שקיל מלוה בלא שבועה וכמדומה דמקמי ההוא תקנה דתקון בשבועה כדי להפיס דעתו של לוה אתמר הא ובלא שבועה ממש

קאמר. מן היתומים שמת לוה דאבוהון נמי לא הוה שקיל מינייהו בלא שבועה דהבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה ויורשין נמי נפרעין בשבועה שבועה שלא אמר לנו אבא ששטר זה פרוע דהיינו שבועת יורשין. רש"י במהדורא קמא:

השתא אבוהון שקיל בלא שבועה פירוש היכא דלא אמר ליה אשתבע לי ואינהו שקלי בשבועה אף על גב דלא אמר אשתבע ומתני' בשלא אמר אשתבעו לי מיירי אלא אמר רב נחמן וכן היתומים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה פירוש בשבועת היורשים וכשמת מלוה תחלה ושמעינן מהכא דיתומים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה ואע"ג דלא אמרי אידך אשתבעו לן וכתב הרב בעל העיטור דדוק' דטעני אידך אמר לנו אבא פרעתי כדאמרינן בסמוך הא לאו הכי לא טענינן שאין טוענין ליורש זה לחובתו של יורש זה ואם באו לגבות מן הלוה עצמו ואמר להו אשתבעו לי כתבו מקצת הראשונים כגון רב שלום ורבי שמעון קיירא דמשתבע לוה ומיפטר. ורבינו האיי ז"ל כתב בתשובה שאין לסמוך עליהם אלא נשבעין שבועת היורשין דהא אי אמר לאבוהון אשתבע לי הוה משתבע ליה וכן עיקר והא דלא אוקימנ' מתני' בהכי משום דכולהו שבועות דמתני' מיירי כי לא אמר אידך אשתבע לי. הריטב"א ז"ל:

אבל אם אמרו אמר לנו אבא לא לויתי אף בשבועה לא יפרעו תמיה מלתא מאיזה טעם הוה סלקא דעתין למימר הכי ויש לומר דדילמא קא סלקא דעתין דכיון דאמר כן בשעת מיתה ודאי קושטא קאמר מה שאין כן בפרעון דדילמא פרע לאחרים וכסבור שפרע לזה ומתקיף לה רבא דאדרבה כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי ואיהו לא מהימן לומר לא לויתי במקום שטר מקויים ואעפ"י שאמר בשעת מיתה. הריטב"א ז"ל:

וכן כתב ריב"ש ז"ל די"ל בדוחק דקא סלקא דעתין דכיון שאמר כן בשעת מיתה קושטא קאמר אלא כשאומר לויתי ופרעתי כיון דאיכא רגלים לדבר לא מהימן אפילו בשעת מיתה ועוד דתלינן דלאחר פרע וכסבור שפרע לזה ורבא מתקיף כו' ע"כ:

כאומר לא פרעתי דמי דכיון דאמר לא לויתי אומר הוא לא פרעתי דכיון דלא לוה פריעה מהיכן היא הלכך הוה לי' מודה דלא פרע ובמאי דאמר לא לויתי שקורי קא משקר דהא שטרא קמן. רש"י במהדורא קמא. ויתומים שאמרו ללוה קיים שטרך לא חשיב כאומר לא לויתי אלא אם כן אמרו שאביהם אמר דמזוייף הוא שהוא כאומר לא פרעתי דאי לאו הכי איכא למימר דאינהו אמרי הכי בטענת שמא משום דלא ידעי במילתא דאבוהון אבל לוה עצמו שאמר קיים שטרך כאומר לא פרעתי דמי. הריטב"א ז"ל:

כתב ריב"ש כשאומר לויתי ופרעתי כיון דאיכא רגלים לדבר לא מהימן ועוד כתב ריב"ש וז"ל יש מי שכתב דיתומים שאמרו ללוה קיים שטרך לא חשיב כאומר לא לויתי אלא אם

כן אמרו שאביהם אמר להם שמזוייף הוא שהוא כאומר לא פרעתי הא לאו הכי אפשר דאינהו אמרי הכי בטענת שמא משום דלא ידעי במילי דאבוהון אבל לוה עצמו שאמר קיים שטרך כאומר לא פרעתי דמי ולגבי האי דינא דלא יפרעו לה נראה שיהיה דינם אמת שהרי אף היתומים צריכים שיטענו אמר לנו אבא פרעתי כמו שכתבתי למעלה בשם הרב בעל העטור ז"ל. ואם כן אם הם טוענים קיים שטרך הרי הודה שלא אמר להם אביהם לוה ופרע ואם כן בדין זה דין היתומים והלוה שוין ע"כ:

וכתבו תלמידי רבינו יונה ודוקא כשאומרין אמר לנו אבא לא לויתי ופורעין שלא בשבועהכדאמרן אבל אם אומרין לא ידענא ולא אמר לנו אבא מידי אינם נפרעין מהם אלא בשבועה שלא בא למעט אלא כשאומרין אמר לנו אבא לא לויתי ופירש ר"י בעל התוספות שאם אמר מתחלה לא לויתי ואח"כ חזר ואמר מה שאמרתי לא לויתי לא היתה כוונתי לומר שלא לקחתי בהלואה אלא שלא היה לו שום הלואה אצלי שכבר פרעתיו אינו נאמן ונפרעין ממנו שלא בשבועה ואי קשיא לך הא אמרינן במסכת כריתות אמרו לו שנים אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי שיכול אחר כך לתקן דבריו ולחזור ולומר לא אכלתי שוגג אלא מזיד כדי לפטור עצמו מן הקרבן שעל המזיד אין מביאין קרבן. יש לומר דהתם איכא הוכחא שהרי כשאמרו לו אכלת חלב רוצים לומר אכלת בשוגג ואתה חייב להביא קרבן דבענין שוגג מיירי ואם כן מוכחא מלתא כי כשהשיב לא אכלתי רוצה לומר לא אכלתי בשוגג כמו שאתם אומרים אבל הכא דלא שייך למימר הכי אינו נאמן. עכ"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל:

מעשה ב"ח ליפרע שלא בפני לוה ובשבועה משום חינא תקינו שנפרעת. רש"י במהדורא קמא:

ורב נחמן אמר אפילו בעל חוב כו'. ופסקו רבוותא והרמב"ם הלכה כרב נחמן ומיהו אם הלוה במקום קרוב כדי מהלך יום אחד צריך להודיעו ואף כשהוא במקום רחוק אינו גובה אלא בשבועה אעפ"י שיש נאמנות בשטר אלא א"כ האמינו בפירוש אפילו שלא בפניו וכדכתיבנא לעיל ונראה לי לפי טעמו של רב נחמן שלא תקנו כן אלא בשלוה ממנו כאן והלך לו אבל אם הלוה לוה במקום א' והוא בא לכאן לגבות מנכסיו שיש לו כאן אין מגבין לו שלא בפניו אלא ילך למקום שהוא וידון עמו ואם יפסקו עליו שם שראוי לגבותו ומייתי אדרכתא בידיה מגבין ליה דבהא ליכא טעמא שנוטל מעותיו של חבירו והולך לו וכן אני דן. הריטב"א ז"ל. וכן כתב ריב"ש משמו ז"ל:

ל"ש למזוני כו'. בין שתובעת מזונות מבית דין ורוצה שירדו בית דין לנכסי בעלה שהלך בעלה למדינת הים ובין ששלח גט ותובעת כתובתה אינה נפרעת לא כתובה ולא מזונות

אלא בשבועה דאימר צררי אתפסה למזונותיה (כל זמן דלא) כלומר אתביעת כתובה משבעינן לה אבל אתביעת מזוני לא. בנים של כהנים גדולים לבסוף כלומר משביעין לה אכתובה ואי איתפסה צררי למזוני יהבינן להו לצררי בכתובה. בתחלה כשתובעת מזונות. תשבע בתחילה דשמא תמות קודם שתבא לידי גביית כתובה ואשתכח דיהבו ליה בית דין מזוני שלא כדין ר' שמעון אומר אינה תובעת כתובתה אלא מזונות אין משביעין אותה. ב"ד משביעין אותה מבעי ליה דהא בעל קיים. רש"י במהדור' קמא:

דף פח:

על העתיד לבא כלומר על אפוטרופסות שלהן משביעין אותה על שנתעסקה לאחר מיתה דלא מכח נכסי בעלה בא שבועה זו אלא מכח נכסי יתומים המשביעין אותה שלא גנבה משלהן כל זמן שירצו ואפילו אינה תובעת כתובתה מהן נשבעת כדין אפוטרופוס כדתנן בשבועות אלו נשבעין שלא בטענת ברי השותפין והאריסין והאפוטרופין לשעבר על אפוטרופסות של אביהן. כל זמן שתובעת כלומר אם תובעת כתובתה משביעין אותה ואם אינה תובעת אין משביעין אותה משום אפוטרופסות שלהן ולקמן פריך אם תובעת מבעי ליה. ישבע לכי גדלו יתומים ויהיב להו דידהו אי מייתו להו לידי שבועה משתבע להו ולא חיישינן למ"ד ממנעי אינשי מלממני אפוטרופוס אדיתמי דכיון דמינהו אבי יתומים אי לאו דעבד ליה טיבותא לא הוה ממני ליה וכיון דעבד ליה טיבותא לא ממנע אנפשיה אפילו ידע דאתי הוא לידי שבועה אבל מינוהו ב"ד ולית ליה שום טיבותא ממנו אי ידע דנשבע הוא לבסוף הואיל וחשדי ליה הלכך לא ישבע מנוהו בית דין ישבע דמגו דחשבינהו בית דין דהימנו ליה אפי' אתי לידי שבועה לא ממנע אבל מינהו אבי יתומים ממנע דאמר אנפשיה מה לי לצער זה אי עבד לי טיבותא תו לא ליעביד לי טיבותא. ר"ש דאמר אינה תובעת כתובתה אין היורשין משביעין אותה אפי' על העתיד לבא כלומר על אפוטרופסות שלהן כאבא שאול דאמר מינהו אבי יתומים לא ישבע ואשה נמי בעלה מינה אפוטרופוסת דודאי אי לאו דמינה בחייו אפוטרופא לא הוה אפוטרופא אחר מיתתו. ורבנן דאמרי אפילו על אפוטרופסות משביעין אותה. רש"י במהדורא קמא:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל וקא מפלגי בפלוגתא דאבא שאול כו'. פירוש דמתני' כשעשאה האב אפוטרופסא דהוה ליה אפוטרופסא שמינהו אבי יתומים ואם תאמר ודילמא כשעשאו בית דין אפוטרופא והוה ליה איפכא ר"ש כרבנן ורבנן כאבא שאול. י"ל כו' והוסיפו עוד לומר דבשנמנית מעצמה ליכא לאוקמי דלכולי עלמא יורשין משביעין אותה דלא שייך בהאי טעמא משתבעא ממנעא ולא הוי אפוטרופסא דכך אנו רוצין דמן הדין

אין מעמידין אשה אפוטרופא:
וז"ל תלמיד הרשב"א ז"ל וקמפלגי בפלוגתא דאבא שאול ורבנן ר"ש כאבא שאול כלומר ר"ש דקאמר דאם אינה תובעת' אין היורשין משביעין אותה משום דהוה ליה כאפוטרופס' שמינהו אבי יתומים שאינו נשבע לאבא שאול וקיימא לן כאבא שאול ומהכא שמעינן דיתומים שסמכו אצל בע"ה דינו כאפוטרופסא שמינהו אבי יתומים ולא ישבע וכן דעת הראב"ד בפרק הניזקין אלא שבמקצת פירש רש"י דממילא עשאה האב אפוטרופא שאלמלא זה לא היתה הולכת מקבר בעלה לבית חמיה להיות מעצמה אפטרופס' ורבינו נר"ו הכריע כדעת הראב"ד וכן השיב בתשובה ע"כ:
מתקיף לה אביי האי כל זמן שתובעת כתובתה אם תובעת וכו'. רבינו חננאל גריס אם אינה תובעת כתובתה מבעי ליה והכי פירושא לא הוה ליה למיתני אלא סיפא דמתני' בלבד דמריש' משמע דכ"ז שתובע' כתובתה יורשין משביעין אותה אפי' על אפוטרופ' ולאבא שאול כשמינוהו אבי יתומים אין עליו שבועה כלל. הרא"ש ז"ל:
וז"ל תלמיד הרשב"א האי כל זמן שתובעת כתובתה אם תובעת כתובתה מבעי ליה פרש"י ז"ל מדקאמר כל זמן משמע דשמעי' לת"ק דפטר לה משבועה ואפילו תובעת כתובתה וא"ל איהו כל זמן שתובעת כתובתה לא תפטרה ואינו דהא לא שמעינן לת"ק שדבר מכתובתה ואם כן אם אינה תובעת מבעי ליה אבל ר"ח פירש דלא הוה ליה למתני אלא סיפא דמתני' בלחוד דמרישא משמע כל זמן שתובעת כתובתה כו'. יורשין משביעין אותה אפילו על האפוטרופיא ולאבא שאול כשמינהו אבי יתומים אין עליו שבועה כלל קאמר הלכך אין על אשה זו שבועה אלא על כתובה שתובעת ונראה מדברי הרב דמינוהו אבי יתומים אפילו על ידי גלגול אין משביעין אותו וטעמא דמסתבר הוא דאי משביעין ליה אפילו בגלגול אתי לאמנועי. ע"כ:
אלא אמר אביי כו'. יורשין משביעין אותה ואפילו כתב נדר ושבועה אין לי עליך לא לי ולא ליורשי שהרי אמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע מנכסי יתומים אלא בשבועה והיינו דאבא שאול בן אימא מרים דאמר אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים כו' דמשמע דעולם משביעין אותה בשעת פרעון כתובה וכלישנא דאמר לה להההוא דאבא שאול אמתניתין דכיון דמתניתא הוא ודאי פליגי רבנן עליה בברייתא ואמרי דהיכא דכתב לה אין משביעין אותה והא דתנן הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה לא אמרו אלא בדלא כתב לה ורבנן אמרי אינו יכול להשביעה לא הוא ולא יורשיו כרבנן דברייתא ואע"ג דאבא שאול בן אימא מרים יחיד הוא בברייתא ולא אשכחן תנא דפליג עליו ואפ"ה כיון דבלשון יחיד קתני לה ודאי פליגי רבנן עליה

וכה"ג אשכחן בכמה דוכתי שלא יתפרש לן בברייתא המחלוקת וקאמרי' רבנן פליגי עליה דההוא ברייתא דבי יחידאה נשנית הא תינח דמצית לתרוצי האי כל זמן שתובעת כתובתה דאההיא קאי דקתני אינו יכול להשביעה לא הוא ולא יורשין ואתי למימר כל זמן שתובעת כתובתה כו' אינה תובעת כתובה דקאמר ר' שמעון מאי איכא למימר כלומר אכתי איכא למפרך אהייא קאי האי אינה תובעת דקאמר ר"ש דכיון דאאינו יכול להשביעה קאי לתני כל זמן שתובעת ולשתוק אלא אמר רב פפא כל זמן שתובעת ודאי אתי לאשמעינן כאבא שאול בן אימא מרים ואינה תובעת כתובתה אתו לאפוקי מדר' אליעזר דאמר הרי זה משביעה על פלכה ועל עיסתה כל זמן שירצה ואפילו אינה תובעת כתובתה. וממחלוקתו אתו נמי לאפוקי מת"ק דפליג עליה דר' אליעזר דאמר ועל אפוטרופיא משביעה כל זמן שירצה ואפילו אינה תובעת אבל לא על פלכה ור"ש פליג עלייהו ואמר דאם תובעת כתובתה משביעין אותה אפילו על פלכה והוא הדין דבעל נמי יכול להשביעה ופליג עליה דרבי אליעזר דאמר אפילו על פלכה דאם אינה תובעת כתובה אין משביעין אותה אפי' על אפטרופיא והוא הדין נמי דבעל אינו יכול להשביעה כל זמן שירצה אלא (ישבע) דהא עדיפא דאפילו בחייו אינו יכול להשביעה על אפוטרופיא שלו. לא ה"ג ר"ש כרבנן דאמר בין כך ובין כך אין משביעין אותה ולא סבירא ליה הבא ליפרע כו' אלא בשבועה ורבנן כאבא שאול בן אימא מרים דאמר אין יכול להשביעה לר' שמעון דפליג אהא מתניתא. ל"ש רש"י במהדורא קמא:

ה"ג והיא גרש"י אלא אמר רב פפא לאפוקי מדר' אליעזר ומחלוקתו ואעפ"כ פי' ז"ל דרב פפא אינו סותר דברי אביי לגמרי אלא שמשלים עליהם לפרש סוף דברי ר"ש שכן פירש ז"ל לא תימא ר"ש אכתב לה נדר ושבועה בלחוד פליגי אכולא מלתא דר' אליעזר ובני מחלוקתו פליג אריש ואסיפא דשמעינהו דקאמרי משביעה כל זמן שירצה שבועת אפוטרופיא היכא שלא פטרה מן הנדר כו'. עכ"ל רש"י. ולפי' זה הא דאמרינן אלא אמר רב פפא היינו לפי שלדברי אביי לא פליג ר"ש אלא אסיפא בלחוד. ויש ספרים דלא גרסי אלא והיא נסחא מרווחת יותר לפי' זה שהוא הנכון אבל יש שפירש דרב פפא סתר ליה לכולא אוקימתא דאביי למימר דלא פליג ר"ש על כתב לה נדר ושבועה וכולי עלמא מודו דנאמנות מהני על היורשין כשהוא מפורש כמו במשנתנו וכלא פלוגתא דר"ש אינו אלא אריש דעשתה אפוטרופיא ואין זה נכון שא"כ למה ליה לר"ש לאורוכי כולי האי ולמימר דכל זמן שתובעת כתובתה יורשין משביעין אותה גם על האפוטרופיא בגלגול פשיטא אלא ודאי ר"ש אכולא מתניתין פליג כדברי רש"י ז"ל. גם מה שפירש רבינו ז"ל דברישא פליג ר"ש אפילו על תנא קמא דר' אליעזר שאף באפוטרופיא אין

משביעין אותה פירש יפה וכן דעת הרי"ף וכן פירש בתוספות ורבינו הרמב"ן ז"ל אבל הראב"ד ז"ל פירש דאף ר"ש מודה שמשביעין אותה על אפוטרופיא שנעשית בחיי בעלה כדברי ת"ק בדברי ר' אליעזר, ולא בא ר"ש לחלוק אלא שנחלקו ר' אליעזר ות"ק שלו כדהיינו פלך ועיסה והיינו דקאמר לאפוקי מדברי ר' אליעזר ומחלוקתו ממה שנחלקו בו ולא ממה ששניהם שוין בו והא דקתני כל זמן שתובעת דמשמע שבא להוסיף על דברי תנא קמא ההיא אכתב לה נדר ושבועה קאי וכדאוקימתא דאביי דרב פפא מוסיף וכדפרש"י. ואין פי' זה נכון דלישנא דר' אליעזר ומחלוקתו לא משמע הכי כלל אלא כפירוש רש"י וכדאמרינן בפרק ר' אליעזר דמילה שלא ברצון ר' אליעזר ומחלוקתו אלא ברצון ר"ש ובפרק שמנה שרצים נמי אמרינן אי הכי דברי ר' יוחנן בן נורי ומחלוקתו מבעי ליה כלומר דברי ר' יוחנן והחולקים עמו וכן פירשו בכל מקום. ואין הלכה כר"ש אלא כדברי תנא קמא דר' אליעזר דסתם משנה היא וקי"ל הלכה כסתם משנה וכן פסקו רבינו אלפס והרמב"ם ואע"ג דלפום אוקמתיה קיימי הלכה כר"ש דקם ליה כחנן או כאבא שאול הא לאו הכי דתהוי הלכתא כוותיה בהא כדברי ר"ח ור"ת ז"ל וכן פוסקין הרמב"ן] ז"ל וכל הפוסקים דלא כר' שמעון ותו לא מידי. הריטב"א:

מתני' הוציאה גט כו'. פירש"י קא סלקא דעתין באומרת אבד שטר כתובתי. ע"כ. פי' קשיא ליה לרש"י אמאי לא פריש טענתייהו ברישא כי היכי דפריש בסיפא היא אומרת אבד גיטי כו'. והרי הטענות בשתי החלוקות שוות דברישא נמי היא אומרת אבד שטר כתובתי והוא אומר כו' ותירץ דאין הטענות בשתי החלוקות שוות דברישא במסקנא דשמעתתא טענתייהו היינו דהיא אומרת לא נכתב לה כתובה והוא אמר נכתב לה וזהו שכתב רש"י קא סלקא דעתי' באומרת אבד שטר כתובתי. פי' אבל למסקנא לאו הכי הוא טענתא אלא שהיא אומרת לא נכתב לה כתובה והיינו כשיטתו ז"ל לקמן בגמרא דכי קאמ' תלמודא שמע מינה כותבין שובר ותיקשי למאן דאמר התם דאין כותבין הכי הויא מסקנא דשמעתא דאי אומרת אבד שטר כתובתי ולא היינו דקא סלקא דעתי' מעיקרא וקושטא דמלתא לענין הלכתא לאו הכין הוא כנ"ל. ועוד אפשר לומר דלכך כתב רש"י כן כי היכי דלא נימא דמעיקרא קס"ד דבמקום שכותבין מיירי ושוב אסיק דמיירי במקום שאין כותבין ולא שני לן בין היכא דהיא טענה דלא נכתב לה מעולם כתובה להיכא דהיא אומרת אבד שטר כתובתי כו' דכיון דהוי לה מקום שאין כותבין גובה כתובתה בהוצאת הגט אע"ג דלא הוציאה כתובה דהא ודאי ליתא דכיון דמיירי במקום שאין כותבין למסקנא למה לי למיתני ואין עמו כתובה לא הוה ליה למתני אלא הוציאה גט בלחוד דעיקר טעמא דמתני' תליא משום דנהיגי שלא לכתוב ועוד מאי ואין עמו פי' עם

הגט ואין לה כתובה מבעי ליה אלא ודאי למסקנא דשמעתא טענתה היינו דהיא אומרת לא נכתב לה כתובה והוא אומר דנכתב לה מוקמינן לה במקום שאין כותבין אבל אי טענה ואמרה אבד שטר כתובתי כיון דקא מודית בדבר דנכתב לה כתובה אינה גובה כתובתה ואפילו במקום שאין כותבין דהרי יש לחוש פן תפיק לה לכתובה וגביא בה וקי"ל דאין כותבין שובר וכל כה"ג לא אמרינן מגו דאיברא ודאי דמהימנינן לה ומיהו כיון דאיכא למיחש פן יפסיד הבעל לא תגבה עד שתוציא שטר כתובתה ולכך קתני במתניתין ואין עמו כתובה פי' דבשעת נתינת הגט לא היתה שם כתובה דלא נכתב לה כתובה והוא אומר דנכתב לה ולמאי דקס"ד דמיירי במקום שכותבין אתיא נמי שפיר הא דקתני ואין עמו כתובה דמשמע דדרך לכתוב לה כתובה אלא שהיא לא הוציאתו ע"כ כנ"ל.

ובמהדורא קמא כתב רש"י לישנא אחרינא וז"ל ואין עמה כתובה ובעיא למגבה כתובתה בגיטא דאפקה עילויה וקא תבעה כתובתה וקס"ד השתא דבמקום שכותבין כתובה עסקינן וקסבר האי תנא דכותבין שובר וכשהבעל מודה בכתובה עסקינן הלכך כי תבעה מיניה כתובה ואמרה אבד שטר כתובתי לא מצי טעין לה בעל שמא תביא שטר כתובתיך ותגבי מנאי זימנא אחריתי דאמרינן זיל פרע לה וכתוב שובר כי היכי דלא תגבי ביה זימנא אחריתי אבל הוציאה כתובה וקא תבעה כתובתה ואמר לה בעל היכן גיטך ואמרה ליה אבד גיטי והוא אומר לא כי אלא את אפקת ליה לגיטך עלי וטמנת ליה לכתובתיך והכריחוני ב"ד לפרוע כתובתיך ונתקרע הגט בב"ד וכתבו לי ב"ד שובר משום שטר כתובתיך שאם תוציאי עוד על יורשי שטר הכתובה ותבואי לגבות מכח אלמנות ותאמרי לא נתגרשתי ולא נפרעתי יהיה לי השובר לעד ושוברי אבד שהרי אמרו הוציאה גט ואין עמה כתובה גובה כתובתה וכיון דליתיה לגיטא בעין מצי טען בעל ב"ד קרעו ליה לגיטא ואגב דמצי טעין הכי מצי טעין נמי אבד שוברי הלכך לא תפרע ואיכא למפרך אסיפא כיון דכותבין שובר אפילו בלא כתובה וגט נמי אם בעל מודה הוה מצי למגבי כתובתה ואפי' מביאה גט וכתובה נמי מצי טעין כה"ג ורבי פריך הכי וכמדומה לי דבלא גט או כתובה אינה יכולה לגבות הימנו כלום אבל הך פירכא איכא למפרך אסיפא כיון דכותבין שובר היכי מצי טעין אבד שוברי ובגמרא מפרש לה לסופה לרב כדאית ליה ולשמואל כדאית ליה ע"כ:

וא"ת מאי שנא כתובה מגט והא אמר ר' יוחנן הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום והלכך כי הוציאה כתובה דהיינו מעשה ב"ד ממש הוי לן להימנה ואמאי קתני סיפא הרי אלו לא יפרעו מ"ש מהוציאה גט דגובה כתובתה משום דהטוען אחר מעשה ב"ד לא

אמר כלום וי"ל דאיברא ודאי אחר שנתחייב וטוען הלוה פרעתי דלא אמר כלום והיינו רישא דבהוצאת הגט הרי נתחייב בכתובתה והטוען פרעתי לא מהימן אבל בהוצאת כתובתה אינו מורה עליו שום חיוב דאפשר שלא נתגרשה ולא נתנה כתובה לגבות ומפיו אנו חיים דאיהו מנפשיה קא רמי עליה חיובא הלכך לאו מעשה ב"ד הויא אלא מעשה דידיה דקא מחייב נפשיה הלכך מהימן לומר פרעתי והיינו דשניא בין גט לכתובה ולא נצטרך לטעמא דמגו כמו שפירשו התוספות ז"ל. ואם תאמר למה היא צריכה להוציא הגט דמשמע דמכח הגט היא גובה דכיון דקי"ל דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום אפילו בלא גט הוה לן למימר שתגבה כתובה בעידי גירושין בלחוד ותירץ הר' יונה דכי אמרינן הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום זהו באלמנה שאעפ"י שמנהג המקום לכתוב כתובה והיא אינה מוציאה כתובה גובה כיון דלא אתחזק ריעותא כי בעבור שלא הוציאה הכתובה לא נדון אותו ריעותא שדרך האשה שאינה חוששת בשמירת כתובתה מפני שאינה נותנת עיניה בגירושין ובמיתה לפיכך כשאומרת אבדה כתובתה נאמין אותה אבל הגרושה שצריכה לשמור את גיטה כדי שתגבה כתובתה ולא תצטרך לחזור אחר העדים מסתמא שמרה אותו וכשאינה מוציאה גט ריעותא יש בדבר כי שמא נפרעה בו וקרעו אותו וכתבו עליו גיטא דנא דקרענו לאו משום דגיטא פסולא הוא אלא כי היכי דלא תיהדר ותגבי ביה זימנא אחריתי ולפיכך לא נאמין אותה ולא תגבה אלא אם כן מוציאה הגט והשתא אתי שפיר מה דאמר רבן שמעון בן גמליאל מן הסכנה ואילך האשה גובה שלא בגט ור"ל מן הסכנה ואילך שלא היתה רשאה לשמור את גיטה ונסתלק הריעותא וגובה בכתובה בלבד והטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום והוא דאיכא עידי גירושין דאי לא במאי גביא וגבי פרוזבול נמי ר"ל שלא בשטר פרוזבול אבל פרוזבול צריך:

והרא"ה כתב וז"ל גרסינן בפרק שנים אוחזין אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום פי' מעשה ב"ד היינו כתובה והיינו דקארו ליה מעשה ב"ד משום דאע"פ שלא כתב כמי שכתב דמי ור' יוחנן סתמא קאמר ולא משוי הפרישה במילתיה כלל ומדקאמר הכי שמע מינה דלעולם איתיה להאי דינא בין במקום שכותבין בין במקום שאין כותבין דינא הוא דנפרעה בגט דכיון דבמקום שאין כותבין הוא גט היינו כתובה וחשבינן ליה כשטר כתובה ממש ובמקום שטר כתובה קאי ולא פרעינן לה בעידי גירושין בלחוד אלא בגט דוקא ולכי פרע לה קרעי' ליה לגיטא כי היכי דלא תהדר תגבי ביה ולקמן לא אתינן למימר אלא דלא יכלי למימר ליה האי טעמא דאבעי ליה למיקרעיה אי נמי למקרעי' ומכתב אגביה כדאיתא לקמן ולעולם ודאי בין

מעיקרא בין אמסקנא קיימא לן דבמקום שאין כותבין גט היינו כתובתה ואילו גביא בי דינא לא מגבינן לה מדלא קרעיה ליה לגיטא דתו לא מצי למגבא מיניה כדאמרן דבמקום שאין כותבין לא גביא לעולם אלא בגט ובמקום שכותבין נאמנת לומר לא כתב לי ואין לי כתובה והויא ליה במקום שאין כותבין לגמרי מכיון דמהימנא לומר לא כתב לי ועליו להביא ראיה אבל אם הביא הוא ראיה שכתב לה ודאי אינה גובה שלא בכתובה שכיון שאין שטר כתובתה יוצא מתחת ידה היינו ראיה דנפרעת כדאמרינן התם לעיל בכלתיה דשבתי בריה דר' מרינוס דאירכס' כתובתה ואמר לה פרעתי ואמרי דלא מהימן משום דהוחזק כפרן טעמא דהוחזק כפרן הא לאו הכי מהימן ותוספת ונדוניא בכתובה וכ"ש אם שטר כתובה יוצא מתחת ידו והשתא דאתינן להכי דאמרי דאפי' במקום שכותבין נאמנת לומר לא כתב לי ועליו להביא ראיה אפילו אמרה כתב לי נאמנת לומר לא נפרעתי ואבדה כתובתי מגו דאי בעיא אמרה לא כתב לי כל זמן שלא הביא הוא ראיה ומיהו אם אמרה הכי לא גביא נמי אלא בגיטא דדיו לבא מן הדין להיות כנדון וכל עיקר אינה נאמנת משום טעמא דיכלה למימר לא כתב לי ואלו אמרה הכי לא גביא אלא בגיטה במקום שאין כותבין דגט היינו כתובה ותו דאילו מהימנא משום האי מגו לומר כתב לי ואבדתי לגבות בעידי גירושין איכא למיחש דילמא מעיקרא אמרה לא כתב לי דהא מהימנא וגביא בגיטא וקרעין ליה וכתבין אגביה כו'. ובתר הכי כבשא ליה לגיטא ואמרה כתב לי ואבדתי וגביא בעידי גירושין והוי מילתא דלית לי' תקנתא אלא ודאי דאילו אמרה הכי כלומר כתב לי ואבדתי לא גביא אלא בגיטא כדאמרינן דמשום מגו דלא כתב לי הוא ואילו אמר' הכי לא גביא אלא בגיטא השתא נמי לא גביא אלא בגיטא. אמר ליה ר' חייא בר אבא לר' יוחנן רבי לא משנתינו היא זו הוציאה גט ואין עמה כתובה גובה כתובתה והא הכא דגביא בגט שלא בכתובה אלמא דמההיא טעמא הוא משום דהטוען אחר מעשה ב"ד ומתני' סתמא קתני בין במקום דאין כותבין בין במקום שכותבין ובין באומרת לא כתב לי בין באומרת כתב לי ואבדתי כתובתי והיינו כר' יוחנן אמר ליה אי לאו דדלאי לך חספא מי משכחת מרגניתא תותה אודי ליה דודאי ממתני' שמעינן לה אמר אביי מאי מרגניתא דילמא במקום שאין כותבין כתובה עסקינן דגט היינו כתובה כלומר דגט קאי במקום שטר כתובה וחשבינן ליה כשטר כתובה ומתניתין דוקא בגט קתני וקס"ד דקרעיה ליה לגיטא כשטר כתובה ממש במקום שכותבין ותו לא בעינן טעמא דהטוען אחר מעשה ב"ד דכי היכי דבמקום שכותבין גובה בכתובתה הכי נמי במקום שאין כותבין גובה בגט דבמקום שאין כותבין גט היינו שטר כתובה גופיה לגמרי אבל במקום שכותבין כתובה אי נקיט כתובה גביא ואי לא לא

דכיון דבמקום שכותבין היא אינה נאמנת לומר לא כתב לי וכל שכן דלא מהימנא לומר כתב לי ואבדה כתובתי דבמקום שכותבין לעולם כל היכא דלא מפקא שטר כתובה היינו ראיה דאיפרעא לה דלית לן הטוען אחר מעשה ב"ד כלל אלא הרי הוא כשאר שטרי חוב דעלמא ובמקום שאין כותבין דגבי' להו לאו מהאי טעמא הוא דגביא אלא משום דגט היינו כתובה כדאמרן. הדר אמר אביי לאו מלתא היא דאמרי כלומר דלית לן הטוען אחר מעשה ב"ד דאי סלקא דעתך דההיא מתניתין דאתיא למפשטא מינה במקום שאין כותבין היא וטעמא דגביא משום דגט היינו כתובה אבל במקום שכותבין אי נקיט כתובה גביא אלמנה מן האירוסין במאי גביא בעידי מיתה לטעון ולימא פרעתי קשיא לן מאי קאמר אילימא אלמנה מן האירוסין במקום שכותבין אם כן מאי קשיא ליה במאי גביא הא איכא שטר כתובה אלא ודאי אלמנה מן האירוסין במקום שאין כותבין קאמר וכיון שכן מאי טעמא לא קאמר לה להדיא ותו מאי שנא אלמנה מן האירוסין דוקא אלמנה מן הנשואין נמי במקום שאין כותבין הוה יכול למימר ותו מה האי דמקשינן מינה דאמרינן דאמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי אלמנה מן האירוסין דאית לה כתובה מנא לן וקיימא בקושיא ומינה הדריה למימר דאביי לאו מהא הדר ביה אלא מגופא דמתניתא ומאי קושיא אפילו תימא דאלמנה מן האירוסין לית לה אכתי שמעינן ליה להאי דינא באלמנה מן הנשואין במקום שאין כותבין ותו בר מהא תמיהא לן מלתא טובא דאפילו אי תניא נמי דאלמנה מן האירוסין אית לה כתובה מאי הוי ואכתי מנא לן דלא יכול למיטען פרעתי דילמא אמת דאית לה כתובה מדינא קאמר והיכא דלא טעון פרעתי אלא ודאי מחוורתא דמילתא מסתברא למימר דאביי הכי קאמר אלמנה מן האירוסין היכא דלא כתב לה דקים לן דאית לה כתובה היכי גביא לעולם לטעון ולימא פרעתי ולהכי נקט אלמנה מן האירוסין משום דגבי אלמנה מן האירוסין הוו מקום שאין כותבין דאפילו במקום שכותבין אין דרכן לכתוב לעולם אלא בשעת נישואין ולהכי נקט לה סתמא ולא אצטריך ליה לפרושי במקום שאין כותבין והוא הדין נמי דאיכא למפשטא מאלמנה מן הנשואין במקום שאין כותבין אלא דהך עדיפא ליה כדפרי' ומר קשישא לאו לאפלוגי אעיקר דינא אתי דודאי הא מילתא דקים להו לכולי עלמא היא דארוסה אית לה כתובה ומהא ליכא למפשטא הא דאביי משום דאית לה מדינא דאיכא למימר דכי אית לה היינו במקום דכותבין דאיכא ראיה דאיפרעא ובמקום שאין כותבין בדלא טעין פרעתי באלמנה מן הנישואין דבכי האי גוונא נמי הוא דאית לה כתובה אלא מר קשישא הכי קשיא ליה היכא אשכחן ליה דאיתניא בשום דוכתא דאלמנה אית לה כתובה במקום שאין כותבין דבשלמא אי אשכחן דאיתניא בשום דוכתא

ודאי היינו ראיה דלא יכול למימר פרעתי דאם כן לא הוה פסיק ותני סתמא דאית לה כתובה דמאי כתובה אית לה כיון דמלתא ברשותיה דלא למפרעה ויכול למטען פרעתי אבל השתא דלא איתניא בשום דוכתא אלמנה מן האירוסין דאית לה כתובה מנא לן דלא יכול למטען פרעתי והיינו דמייתי אביי ראיה מאלמנה מן האירוסין ודחיא מר קשישא בהכי. וכי תימא אכתי שמעינן לה מאלמנה מן הנשואין במקום שאין כותבין הא ליתא דהא נמי מדחיא כדדחי מר קשישא להא דאלמנה מן הנשואין נמי לא אשכחן בשום דוכתא דאיתניא לה דאית לה כתובה במקום שאין כותבין והכי נמי איכא למימר דדלמא לית לה כתובה והא דקתני אע"פ שלא כתב לה בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה מפני שהוא תנאי ב"ד והא הכא דכיון דלא כתב לה כמקום שאין כותבין דמי וקתני דגביא כתובתה מתני' בגט קאמר ועיקר משמעותא דקא משמע לן היינו דאעפ"י שלא שעבד עצמו לה חייב מאליו בכתובתה ובתולה גובה מאתים ואלמנה גובה מנה בנתגרשה אבל בנתאלמנה ודאי יכול לטעון פרעתי וכיון דלא איתניא בהדיא בין באלמנה מן האיררסין בין באלמנה מן הנשואין דאית לה כתובה במקום שאין כותבין הכריחא דאביי דמוכח מינה דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום תו ליתי' דלעולם אימא לך דאין הכי נמי דאלמנה במקום שאין כותבין ואמר פרעתי נאמן אי נמי איכא למימר אלמנה מן הנשואין לאו פירכא דהוה יכול למימר ליה דלא גביא אלא ביושבת תחת בעלה אבל מאלמנה מן האירוסין קשיא וכי תימא אפילו איתניא לה אכתי מה ראיה איכא היינו במקום שאין כותבין ור' יוחנן הוה אמר ליה אפילו במקום שכותבין איכא למימר מכל מקום כיון דשמעינן ליה לעיקר דינא יכול ר' יוחנן למימר דכיון דאשכחן דאין אדם יכול לטעון אחר מעשה ב"ד הוא הדין אפילו במקום שכותבין ואביי השתא לאו לתרוצי לדר' חייא אתי ור' יוחנן נמי דאמר מי משכחת מרגניתא תותא דאכתי איכא למימר מאי מרגניתא דהא מתני' דהתם לעולם איכא לדחוייה כדדחי' במקום שאין כותבין ולא אתי אביי השתא למימר אלא דדינא מפשיט מאלמנה מן האירוסין ואמרינן אלא אביי מגופא דמתניתין הדר ביה למימר דודאי מההיא מתניתין דהוציאה גט ואין עמו כתובה שמעי' לה דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום דאי סלקא דעתך הכי הוא כדדחי דמתניתין במקום שאין כותבין והיינו דגביא בגט דהוא כשטר כתובה ולאו משום טעמא דהטוען אחר מעשה ב"ד אטו גט מנה מאתים כתוב ביה כלומר והיכי אפשר דליקום במקום שטר כתובה לגבות ואלו הוה מדינא יכול למטען פרעתי ומשום גט לא מהימן כאילו שטר כתובה יוצא מתחת ידה אטו גט מנה מאתים כתיב ביה וכי תימא כיון דתקון רבנן דליקום במקום שטר כתובה כמאן דכתיב ביה מנה מאתים דמי מכל מקום לטעון ולימא פרעתי

דאפילו איתא דלהוי כשטר כתובה וכמאן דכתיב ביה דמי מ"ש משאר שטרא דעלמא כדמפרש ואזיל וכי תימא דאמרינן ליה אי פרעת' אבעי ליה למקרעיה כלומר כיון דתקון רבנן בגט ליקום במקום שטר כתובה אם איתא דפרעתה איבעי לך למקרעיה כאילו הוא שטר כתובה עצמו אמר לא שבקתה דאמרה בעינא לאנסובי ביה שלא הניחתו לקרעו והדין עמה כדי שיהיה לראיה ותנשא בו, וכי תימא אמרי ליה אבעיא לך למקרעיה ומכתב אגבו גיטא דקרעינוהו לאו משום דגיטא פסולא הוא אלא כי היכי דלא תיהדר תגבי ביה זימנא אחריתא אמר כל מאן דמגבי בבי דינא מגבי כלומר וכי כל הבא לגבות בב"ד הוא גובה דב"ד בקיאי וידעי למעבד הכי אבל אנא כיון דחזיתא דבדין היא מעכבת עלי שלא לקרעו הייתי סבור דגט לאו במקום כתובה קאי כלל ותהוי כתובתה כמלוה על פה וכל היכא דקא תבעה לי מהימנא לומר פרעתי ולהכי פרעתיה ובודאי סגיא ליה בהאי טעמא אילו היה אדם יכול לומר כלום ולטעון אחר מעשה ב"ד וכיון דלא מהימן בהא שמעת מינה דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום אף על גב דמהא ליכא למשמע מינה אלא במקום שאין כותבין ור' יוחנן אפילו במקום שכותבין קאמר מכל מקום ממתני' שמעינן לה לעיקר דינא וכיון דהכי הוא ודאי יכול ר' יוחנן לומר דהאי דינא לעולם איתיה ואפילו במקום שכותבין וכדפרישנא לעיל והשתא אתיא שפיר דר' חייא ור' יוחנן דהיינו מרגניתא דהא אמרינן דממתני' גופא איכא למשמע מינה ואף על גב דממתני' לא שמעינן מינה אלא במקום שאין כותבין אפשר דר' חייא לא אמר ליה דהיינו מתניתין אלא אעיקר דינא. אי נמי כיון דסוף סוף לא סגיא לן בדלא שמעינן לה ממתניתין ותהוי כדבעי' שמעינן לה כפשטא ואפילו במקום שכותבין והכי שמעין לה ר' חייא ור' יוחנן. והאי פירושא מרגניתא מפי מורי אחי נר"ו. עכ"ל הרא"ה ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל בפרק שנים אוחזין ויש לפרש שאף על פי שהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום הני מילי כשהוציאה גט שהוא מוכיח שיש לה כתובה מחמת תקנה שתקנו חכמים כל הנשים כשיתגרשו תהא להם כתובה אבל כשלא הוציאה גט אין לה כלום אפילו יש לה עדי גרושין שאני אומר פרעה וכתבו עליו ב"ד גיטא דקרעינוהו משום דגיטא פריעא הוא דכיון שעיקר ראיתה שתגבה אינה אלא מחמת הגט שמשנתגרשה הוא שנתחייב בכתובתה בתקנת חכמים ועכשיו אין אותה הראיה בידה תולין בפריעה דהא איתרע ראית מעשה בית דין ואף על פי שאלמנה גובה בעדי מיתה אף על פי שאין לה כתובה ואפילו במקום שכותבין לרבי יוחנן התם משום שעיקר מעשה ב"ד הן עדי מיתה שהרי תקנו חכמים שאם ימות תגבה והרי מת הילכך רישא וסיפא גט ממש קאמר לרבי יוחנן כפשטא דמתני' וכן נמי לאביי וזה הלשון עיקר והכי נמי מוכח בשילהי פרק

הנושא דאקשיה בגרושה אי דלא נקיטא כתובה במאי גביא כלומר בלא גט ואלמנה גובה אותה בעידי מיתה דוק ותשכח ע"כ. והרב בעל המאור ז"ל בפרק שנים אוחזין פי' ההיא דרבי יוחנן בענין אחר דהא דאמר ר' יוחנן הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום היינו טענה זו שטוען לא אפרע עד שתחזיר לי את שטרי וקא משמע לן דאפילו לרבי יהודה דאמר אין כותבין שובר במעשה ב"ד מודה דכותבין. והאי דינא לא צריכא לן דהא קיימא לן דכותבין שובר בכל שטרי חוב ואפילו בלא מעשה ב"ד ורבי יוחנן גופיה מאריה דשמעתתא בגט פשוט. אי נמי קא משמע לן דכותבין שובר בכתובה דהיא מעשה ב"ד אף על גב דליכא למימר עבד לוה לאיש מלוה והכי מפרש לה רבי יוחנן למתניתין הוציאה הגט ואין עמה כתובה גובה כתובתה כשהבעל מודה אלא שטוען לא אפרע עד שתחזיר לי שטר הכתובה ובדין הוא דאפילו לא הוציאה הגט שהרי הבעל מודה אלא איידי דבעי למתני סיפא כתובה ואין עמה גט תנא רישא הוציאה גט ואין עמה כתובה ולעולם רישא כשהבעל מודה סיפא כשאין הבעל מודה שהרי הוא אומר אבד שוברי כלומר הגט שאבד ממך בו היה שוברי כתוב על גביו גיטא דין דקרענוהו כו' ע"כ:

והתוספות יש להם שיטה אחרת ופליגי אכולהו הני רבוותא דסבירא להו דרבי יוחנן הכי קאמר הטוען אחר מעשה ב"ד כו'. פירוש דאמר פרעתי ואפילו במקום שכותבין כתובה ולא נקיטא כתובה אינו נאמן לומר פרעתי וצריכין למימר דקסבר ר' יוחנן דבעלמא כותבין שובר לאדם שאבד שטרו ולא יוכל הלוה למימר לא אפרע לך עד שתחזיר לי שטרי שמא יאבד שוברי ותוציא שטריך ותגבה פעם שנית דאי אין כותבין שובר בעלמא ואי אבד שטרו לא יפרע לו היכי קאמר ר' יוחנן הכא שגובה כתובתה בלא כתובה דילמא מוציאה כתובתה ותגבה פעם שנית. וכי תימא לעולם קסבר בעלמא אין כותבין שובר שמא יאבד שוברו כו' והכא שאני שאפילו תחזיר לו הכתובה עדיין צריך לו לשובר שהרי תוכל לגבות שנית אף בלא כתובה דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום הילכך מה לי תחזיר הכתובה ומה לי לא תחזיר לעולם הוה צריך לשמור השובר. ליתא דלעולם הוא נפסד יותר כשהכתובה בידה ממה שאם לא היתה בידה דאי אין כתובה בידה נהי לא מצי למימר פרעתי מכל מקום נאמן לומר אלמנה נשאתיך או פרעתיך במגו דאי בעי אמר לא נשאתיך מעולם ועתה שהכתובה בידה לא יוכל לטעון אחד מכל אלו וכיון שהוא נפסד יותר כשהכתובה בידה ממה שאם לא היתה הכתובה בידה אין לפרוע לה עד שתוציא כתובתה למ"ד אין כותבין שובר וכן מוכח בריש פרק שני דכתובות דמוקמינן לברייתא דקתני אבדה כתובתה נשרפה כתובתה כגון דאמרי

עדים נשרפה ואי לא הכי לא יהבי לה כתובתה למאן דאמר אין כותבין שובר אף על גב דבלאו הכי צריך הוא לשובר דילמא מפקי לעידי הינומא תרי זימני הואיל ויכול לבא לידי הפסד יותר על ידי כתובה כדפרישנא והיא לא תמצא עידי הינומא בכל פעם הילכך ודאי כותבין שובר. כן כתב הרא"ש ז"ל בתוספותיו פירקא קמא דמציעא. ואין לומר דמפסיד במה שכתובה בידה ולא בידו דאלו היתה הכתובה בידו היה טוען פרעתי הכל דכתובתיך בידי מה בעי דהא אליבא דמאן דאמר אין כותבין שובר קיימינן ומה לי שמירת השובר או שמירת הכתובה הילכך אין לך לומר אלא ההפסד שמגיע בין כשכתובה בידה לכשאינה בידה. וכמו שכתבו התוספות. וכתוב בגליון תוספות שם בפירקא קמא דמציעא בתוספות רבינו שמשון כתוב דאין מפסיד במה שתשאר הכתובה בידה אלא מנה שלא יוכל לומר אלמנה נשאתיך אבל לענין אם יבא למקום שלא יהא לה עידי קידושין אין נפסד דנהי דאין יכול לומר אין את אשתי מפני הכתובה מכל מקום יוכל לומר לא גרשתיך כיון דאין מכירין ואפילו שתוציא שטרו אז יהא נאמן לומר פרעתי הכל אף על פי שהכתובה בידה מגו דיכול לומר לא גרשתיך ומיהו אי סבר ר' יוחנן אין כותבין שובר אף על גב דלא אמר כלום ואין נאמן לומר פרעתי מ"מ מנה מיהא היה יכול לעכב בידו עד שתחזיר את הכתובה כיון דבמה שתשאר הכתובה בידה יכול לבא לידי הפסד מנה ועל מנה מצריך לפרוע כיון דלא אפשר ודאי כותבין שובר אבל בפרק גט פשוט איתא בהדיא דכותבין שובר והשתא דלא אמר כלום גובה את כל המאתים ע"כ. וכן כתבו התוספות כאן בגמרין אבל התוספות שם בפרק שנים אוחזין כתבו כלשון הרא"ש דכתבי דמפסיד במה שהכתובה בידה דאי אין כתובה בידה נאמן לומר נשאתיך אלמנה או פרעתיך במגו דאין את אשתי. ומה שהקשו על זה דאפילו הכתובה בידה מצי למימר במגו דלא גרשתיך כתבו בחידושין שם בפרק שנים אוחזין דהכי דעת התוספות ז"ל דיפסיד שתגבה על ידי הכתובה מיורשיו דלא שייך מגו אף על גב דטענינן ליתמי פרעתי היכא דאביהן הוה מצי טעין אף על גב דלית להו מגו הני מילי בפקדון אף על גב דלא טענינן להו נאנסו משום דלא שכיח אבל טענת לא גרשתיך לא שייכא כלל גבי יתומים. עוד יש לפרש דיפסיד דעל ידי הכתובה תתבענו מזונות אבל אם לא היה לה כתובה יכול לומר אין את אשתי. ע"כ:

וכתב עוד הרא"ש שם בפרק שנים אוחזין וז"ל. ויש לומר דאין להוכיח מדסבירא ליה לר' יוחנן ולאביי הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום מכלל דסברי כותבין שובר דלעולם קסברי בעלמא אין כותבין שובר ואפילו הכי חייב לפרוע אף על פי שאינה מחזרת לו הכתובה משום דאלמוה רבנן לכח מעשה ב"ד ואפילו לא אלמוה נמי מצינן

למימר דהאי דאין כותבין הוי במקום שהיה יכול לומר פרעתי אם לא היה השטר בידו הילכך לא יפרענו עד שיחזיר לו שטרו אבל הכא דאפילו אם אין כתובה בידה אינו יכול לומר פרעתי לא נמנע בשביל זה מלפרוע כתובתה אף על פי שמפסיד בדבר אחר שהיה יכול לומר אלמנה נשאתיך מאחר שלענין טענת פריעה אינו מפסיד וההיא דפרק שני דכתובות שאני התם שהכתובה מזקת לבעל שאינו יכול לומר פרעתי אם יאבד השובר שאם לא היה הכתובה בידה היה יכול לומר פרעתי כשהביא עדים שכתב לה דמיירי התם במקום שאין כותבין וכתב לה אבל במקום שכותבין יפרענה אף על פי שאין כתובה בידה דלא מהימן לומר פרעתי כשאין לה כתובה. ע"כ:

וכתבו עוד התוספות דלר' יוחנן הכי מפרשא מתני' הוציאה גט מידה כו' לאו דוקא גט אלא כלומר עידי הגט דהא אינו נאמן לומר פרעתי וגם אינו יכול לומר לא אפרעך עד שתחזיר הכתובה אף על גב שיכול לבא לידי הפסד דקסבר כותבין שובר ודלא כשיטת הרא"ש דכתבינן בסמוך ודלא כשיטת הרמב"ן והרא"ה דלעיל דלדידהו הוציאה גט דוקא לר' יוחנן וכדכתבינן לעיל:

עוד כתבו כתובה ואין עמה גט פי' עידי הגט היא אומרת אבד גיטי שהלכו להם העדים והוא אומר שכבר פרע לה והיה לו שובר שלא תגבה פעם אחרת ונפסד נאמן מגו דאי בעי אמר לא גרשתיך ואם תשאל ולמה לי לסדורי טענתייהו בהכי ליתני היא אומרת מגורשת אני והוא אומר לא גרשתיך דאיהו נאמן וממילא שמעינן דנאמן לומר פרעתיך במגו דלא גרשתיך. תשובתך הא בעי לאשמועינן דמגו טוב הוא אף על גב דאיכא לאקשויי עלה דהאי מגו וכדבעינן למכתב קמן בס"ד:

ובתוספות שאנץ בפרק שנים אוחזין כתוב וז"ל הא דנקט אבד גיטי לאו דוקא דהוא הדין אם אומרת מגורשת אני שהרי הבעל מודה שגרשה אלא אורחא דמילתא קתני דבטוענת מגורשת אני קאמרה נמי אבד גיטי דלא לימא הבעל היכן גיטך. אי נמי להכי קתני אבד גיטי דלא לימא לה בעל איה גיטך לפי כשבאת לגבות ראיתיו בידך והזקיקוך ב"ד לקרעו דאע"ג דסבירא ליה לר' יוחנן כותבין שובר וגביא בלא כתובה היינו דלא מפסדא כתובתה אם לא תביא אותה מיהו היכא שאנו רואין אותה בידה הזקיקוהו ב"ד לקרעה וליכא מאן דפליג. הוא אומר אבד שוברי פי' דבלאו הכי לא הוה מהימן לומר פרעתי דאמרינן ליה אחוי שוברך שהרי לא היה פורע בלא שובר פן תגבה פעם אחרת על ידי הכתובה לאחר מיתה או מחיים ובעידי גירושין. ע"כ:

עוד כתבו בתוספות וכן ב"ח שטוען פרוזבול היה לי ואבד וזה מודה שכך הוא אלא שפרעו נאמן במגו דאי בעי אמר לא היה לך פרוזבול והשמיטה שביעית ולא פירשו בזה

כדפירש רש"י דזה אומר השמיטתו שביעית וזה אומר פרוזבול היה לי כו'. משום דכיון דטעמא דכתובת אשה משום מגו ובעי תנא להשמיענו דמגו טוב הוא זה וכדכתיבנא דהכי פירושו נמי האי דב"ח מטעמא דמגו כדי לדמויינהו אהדדי. עוד כתבו לפי שיטתם רשב"ג אומר מן הסכנה ואילך אשה גובה שלא בגט פירוש שלא בעידי הגט הואיל ואי אפשר לה להביא עידי גירושין וזה קשה דבשלמא לענין הגט איכא סכנה בשמירתו אבל עדי הגט אפשר להביאן ואין סכנה בדבר זה:

ותלמידי רבינו יונה כתבו וז"ל רבן שמעון בן גמליאל אומר מן הסכנה ואילך כו'. כלומר מן הסכנה ואילך שגזרו שמד שלא יקיימו ישראל המצות והיו מפחידין מלשהות אצלם הגט והפרוזבול כדי שלא יראו שהיו מקיימין מצות השמטה ומצות גט גובין בלא גט ובלא פרוזבול. ולפי מה שפי' ר"י בעל התוספות דגט רוצה לומר עידי גירושין יש להקשות היכי קאמר שאם הוא אומר פרעתי והיא אומרת לא נפרעתי שהאשה תהיה נאמנת ולמה לא תביא עידי הגירושין שאפילו בשעת הסכנה היא יכולה להביאם וכשאין עמה עידי גירושין הוה לן למימר שנאמין אותו במגו שהיה יכול לומר לא גרשתיה. ויש לומר דמן הסכנה ואילך שלא היתה יכולה לעכב גיטה חזקו חכמים כח האשה ואמרו שלא יהיה הבעל נאמן במגו ומכל מקום קשיא להו לתוספות כי היכי דפריך בגמרא לרב אי דליכא עידי גירושין במאי גביא הכי נמי תקשי לר' יוחנן ולא אשכחן דתלמודא פריך עליה מידי. ותירצו דלר' יוחנן דאלמוה רבנן לכח האשה דאף קודם הסכנה אין נאמן לומר פרעתי אין תימה דאלמוה לאחר הסכנה שלא יועיל לו מגו דאם איתא דפרעה איבעי ליה לאזדהורי בשובר שלו. זאת היא שיטת התוספות:

והריטב"א אזיל בשיטת רבוותא דלעיל שכתב וז"ל הוציאה גט כו'. פירוש וקמשמע לן שאינו יכול לטעון פרעתי ופרישנא טעמא בפרקא קמא דמציעא משום דכל הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום דכל מעשה ב"ד כמאן דנקיט שטרא בידה דמי וכדאמרינן התם אמר ר' חייא לא משנתינו היא הוציאה גט כו' עד מרגניתא תותה ואף על גב דאמר אביי דילמא מתני' במקום שאין כותבין כתובה עסקינן דגט היינו כתובה הא הדר ביה אביי למימר דלא מילתא היא דאמר דאפילו תימא דמתניתין במקום שאין כותבין גט מנה מאתים לא כתיב ביה אלא ע"כ טעמא משום דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום וכן הלכתא ומתני' ודאי אליבא דר' יוחנן ור' חייא בר אבא אפילו במקום שכותבין כתובה קאי ואף אביי מעיקרא מדחא הוה דחי וכיון דע"כ לא סגיא ליה דלא תהוי טעמא דמתניתין משום דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום הדר ביה נמי לגמרי ושבקיה למתני' כפשטה אפילו במקום שכותבין כתובה ובסוגיין נמי הכי הוה משמע לגמרא

כפשטה דמתני' כדפרכינן מינה למאן דאמר אין כותבין שובר וכל מאי דשקלו וטרו בה רב ושמואל היינו לתרוצי למאן דאמר אין כותבין שובר אבל למאי דקיימא לן כותבין שובר כדאיתא בפרק גט פשוט מתני' בין במקום שאין כותבין בין במקום שכותבין ואפילו לרב ושמואל ואם תאמר אם כן דאפילו במקום שכותבין הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום תיקשי לן הא דתניא התם במציעא מצא כתובת אשה בשוק בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה אין הבעל מודה לא יחזיר דאלמא כל היכא דלא נפיק שטר כתובה מתחת ידה לא גביא לה ואי משום דנפל ואיתרע ליה הכא נמי איתרע ליה כיון דלא נפיק מתותי ידה ואמרה דאבד מינה תירצו בתוספות דההיא לענין תוספת ונדוניא שלא אמרו הטוען אחר מעשה ב"ד כו' אלא לעיקר כתובה בלחוד שהוא תנאי ב"ד. ורבינו ז"ל היה אומר בשם אחיו ה"ר פנחס הלוי דמודה ר' יוחנן היכא שהבעל הביא ראיה שכתב לה שהוא נאמן לומר פרעתיה כל היכא דלא נפיק מתותי ידה והתם הא איכא ראיה שכתב לה שהרי שטר כתובה קיים ביד מוצאו ושניהם מודים בו והא דקתני הוציאה גט דוקא קתני דדוקא בגט אבל לא בעידי גירושין דהא איכא למיחש דילמא מפקא עידי גירושין בחדא בי דינא וגביא ועדים אחרים בבי דינא אחרינא וגביא וליכא למימר דכל היכא דלא אפשר כותבין שובר לכולי עלמא דהא הכא אפשר הוא למעבד תקנתא שלא תגבה אלא בגט ונכתוב תברא עליה כדאיתא בשילהי סוגיין והיינו דקתני סיפא רשב"ג אומר מן הסכנה ואילך אשה גובה שלא בגט והוא דאיכא עידי גירושין כדאיתא בגמרא מכלל דשלא בשעת הסכנה אינה גובה אלא בגט ממש וכן פי' רש"י לקמן וכן עיקר. ע"כ:

דף פט.

כתובה ואין עמה גט כו'. ואם תאמר כיון שהוא אומר שכתבה לו שובר אף על פי שנקרע הגט הרי הוא מודה שנכתב כדי שלא תגבה פעם אחרת בכתובה בלא גט ואם כן כיון שאין השובר בידו יש לו לפורעה. כבר נשמר רש"י שכתב שהוא טוען שאין לו לפורעה בכתובה בלא גט שכבר נפרעה בגט כו' מכח אלמנות בכתובה אבל בכתובה בלא גט אפילו בעידי גירושין אין לה לגבות. ריב"ש ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל כתובה ואין עמה גט כו'. פי' כתובה ואין עמה גט ואפילו יש לה עידי גירושין היא אומרת אבד גיטי קודם פרעון והוא אומר אבד שוברי וכבר פרעתיך. ואם תאמר למה לי למטען אבד שוברי תיפוק ליה דלא מפקא גיטא לא גביא מזו כבר נשמר רש"י ז"ל שכתב והוא אומר כבר הוצאת גיטך בב"ד ואמרת שטר כתובתי אבד וגבו ב"ד הכתובה ע"פ הגט ולי נכתב עוד שובר על הכתובה שאם תוציאי עוד שטר

כתובה ותבואי לב"ד לגבות מכח אלמנות שיהא לי השובר לעד וזה השובר אבד ממני. ע"כ. ואשמועינן תנא אגב אורחיה דאף על גב דמחיים לא בעי שובר דגיטא הקרוע היינו שוברה ואינה יכולה לגבות בעידי גרושין אפ"ה מבעי ליה למעבד תברא נמי להיות לראיה אם תבא לגבות בכח אלמנות ואף על גב דעביד תברא לא סמכינן עלה בלחוד שמא יאבד וקרעי' גטא וכתבי' תברא עלוהי דכיון דאמור רבנן הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום כל מאי דאפשר לתקוני מתקנינן דלא תגבי תרי זמני. ויש עוד לפרש והוא אומר אבד שוברי שבתוך הגט כלומר שכבר פרעה ונכתב השובר בתוכו ואם איתא נאבד הוא ושוברו אבד ופרש"י הוא עיקר ונכון יותר ע"כ. ונראה דלהכי קתני והוא אומר אבד שוברי ולא קתני והוא אומר פרעתי ונקרע הגט דהיינו עיקר הטענה למאן דאמר אין כותבין שובר משום דאי לא טעין אבד שוברי ריע טענתיה וטענתא דידה עדיפא טפי משום דאין אדם פורע עד דמתקן כל מאי דאפשר לתקוני וכל שכן מאן דפרע בב"ד דב"ד מתקני ליה כל מאי דאפשר לתקוני והילכך זה שאין שוברו בידו אף על גב דלגבי דידיה לא מצטריך ליה מ"מ לגבי יורשין צריך הוא לשובר ואיניש קא מהדר בדינרי יורשיו ולא בהפסדן הילכך אם איתא דפרעיה הוה ליה למכתב תברא דילמא מפקא לה לכתובה ותגבה שנית לאחר מותו לכך הוא טעין אבד שוברי דהיינו עיקר טענתיה והא כתיבנא לעיל בשם תוספות שאנץ דלהכי נקט אבד שוברי משום דבלאו הכי לא מהימן לומר פרעתי כו' והיינו כדכתיבנא כנ"ל:

וכן בעל חוב שהוציא שטר חוב ואין עמו פרוזבול פירוש דסבר האי תנא שאין המלוה נאמן לומר פרוזבול היה לי ואבד ובפרק השולח פרכינן מינה לרב דאמר נאמן ואוקמא למלתא כתנאי והלכתא כרב דאמר נאמן. ובמקומה פרשנוה בס"ד. הריטב"א ז"ל:

מן הסכנה ואילך שהיו גוזרים שלא לקיים מצות והיו מתיראים שלא לשהות גט ופרוזבול מפני השמד ושורפין אותו לאלתר דגט מצות איסור אשת איש הוא ופרוזבול מצות שביעית היא גובה כתובתה בלא גט דלא מצי בעל טעין נתקרע בב"ד ופרוזבול נמי לא מצי טעין לא היה לך פרוזבול. רש"י במהדורא קמא:

וכתבו תלמידי רבינו יונה מן הסכנה ואילך כו'. גובה כתובתה כו' והוא דאיכא עידי גירושין דאי לא במאי גביא וגבי פרוזבול נמי רוצה לומר שלא בשטר פרוזבול אבל עידי פרוזבול צריך וגבי פרוזבול לית הלכתא כי האי מתניתא דבהדיא אוקימנא לה בפרק השולח כו' ואפילו שלא בשעת הסכנה נמי אם אמר פרוזבול היה לי ואבד נאמן ואף על פי שאין לו עידי פרוזבול וכתב הרמ"ה ומסתברא דמחייב שבועה כעין דאורייתא. ועוד כתב דהא דאמרינן דמן הסכנה ואילך לא תימא דוקא בשעת הסכנה אלא אפילו שלא

בשעת הסכנה נמי דתחלה הוצרכו לעשות התקנה בשעת השמד ורצו שישאר לדורות דילמא גזרי שמדא ודייק הכי מלישנא דקאמר ומן הסכנה ואילך ולא קאמר ובשעת הסכנה ועוד האריך בפירושיו להביא ראיות מסוגית הגמרא והרצית אותם לפני מורי הרב נר"ו ולא הודה לי. עכ"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל:

גמ' ש"מ כותבין שובר מדקתני הוציאה גט ואין עמו כתובה גובה כתובתה שמע מינה דכותבין שובר מדקתני גובה כתובתה בהוצאת הגט ולא חיישינן דילמא איערומי קא מיערמא והדרא ומפקא כתובתה בב"ד אחרינא ותגבה לאחר מיתתו בתורת אלמנה לאמר לא נתגרשתי ולא נפרעתי דהא ודאי בתורת גרושה לא הדרא וגביא דהא קרעי ליה לגיטא וכי הדרא מפקא לכתובה בלא גט נמי תנן במתני' לא יפרעו ומיהו הוה לן למיחש שמא תמתין עד שימות ותגבה כתובת אלמנה ומדלא חייש שמע מינה דכותבין שובר על כרחו של לוה ואינו יכול להשמיט עצמו ולומר לא אפרע לך עד שתחזיר לי השטר שמא תחזור ותוציאנו אלא אמרינן פרע והוא יכתוב לך שובר דאי אין כותבין שובר ליחוש כו'. ובבבא בתרא נקטינן כמאן דאמר אין כותבין שובר. רש"י במהדורא קמא:

וכתב (הרמב"ם) [הרמב"ן] ז"ל וז"ל ליחוש דילמא מפקא לכתובתה וגביא ביה פרש"י ז"ל בעדי מיתה וכן עיקר ופירושא דקא סלקא דעתין השתא כדלקמן דקרעיה גיטא ומ"ה לא קשיא לן בגמרא אמאי גובה בגט ליחוש דילמא כבר פרעה דאי פרעה איבעי להו למקרעיה לגיטא ומשום הכי נמי לא חיישינן דגובה בגט שני פעמים אלא הא מקשינן ליחוש דילמא הדרא וגביא בעדי מיתה כדפריש הרב ואי קשיא לך נימא ליה ביושבת תחת בעלה וכדאמרינן לקמן הא לא קשיא דהשתא ס"ד למימר בין יושבת בין אינה יושבת אי נמי דחיישינן דילמא סמוך למיתה גירשה ולא ס"ד למימר איהו דאפסיד אנפשיה. עד כאן:

וכתב ריב"ש פירוש לפירושו דכי היכי דלקמן כי אמרינן דגביא בעדי מיתה ביושבת תחתיו מקשי וליחוש דילמא סמוך למיתה גרשה כלומר דאפילו סמוך למיתה אמרינן במתניתין דגביא בגט ותפשוט דכותבין שובר ולא ס"ד למימר איהו דאפסיד אנפשיה כדמתרץ בתר הכי דאם כן לא פשטינן מידי בעלמא ה"נ סבירא ליה למאן דמקשי הכא כי אמרינן דגביא בגט אפילו בגרשה סמוך למיתה אף על גב דגביא בתר הכי בעדי מיתה תפשוט דכותבין שובר ולית ליה טעמא דאיהו דאפסיד אנפשיה. וכבר כתב הרב דהך קושיא והך דלקמן חדא כמו שאכתוב בסמוך. ע"כ:

עוד הקשה ריב"ש ז"ל דמאי קושיא דשאני הכא דאפילו מהדרא ליה שטר כתובה בעי

לשומרו מן העכברים כדי שלא תגבה בעדי מיתה מיורשין למאן דאמר דאפילו במקום שכותבין הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום ואם כן בכי הא כותבין שובר לכולי עלמא דהא לא מפקא ליה מיניה מידי אם ישמור השובר או הכתובה. ותירץ דאי אין כותבין שובר גם בזה אין כותבין שהרי טוב לו יותר בחזרת כתובה שאפילו יאבד לה אינו קלה כ"כ לשאול בלא כתובה כמו שהוא עתה אם יאבד שוברו שתוציא שטר הכתובה ותתבענו להדיא. ולזאת הקושיא תירץ הרשב"א עוד וז"ל וי"ל דהא פרישנא לעיל דאפילו במקום שאין כותבין אם הביא הבעל ראיה שכתב לה שיהא נאמן לומר פרעתי בשלא יהא שטר כתובתה יוצא מתחת ידה:

וז"ל הרא"ה שמע מינה כותבין שובר כו'. פי' מדקתני מתני' דמגבינן לה בגט שלא בכתובה שמע מינה דכותבין שובר דאי אין כותבין שובר כי מהימנא נמי דכתב לה ואבדה כתובתה ולא נפרעת לה ומגבינן לה בגט שלא בכתובה ליחוש דילמא הדר מפקא לה לכתובתה וגביא בה בעדי מיתה וכי תימא וטעמא מאי סלקא דעתך דלא כתבינן שובר דילמא מרכס תברא והדר תבע ליה בשטרא אם כן כי אמרת דלא פרעינן לה בדלא מהדרא שטר כתובתה מאי מהני דהא אפילו כי מהדרא שטר כתובה נמי הרי הוא צריך לשמרה מן העכברים דאלו מירכסא נמי הרי היא יכולה לחזור ולתבעו בעדי מיתה דאמרה לא כתב לי דהא אמרינן דאלו אמרה הכי דמהימנא וכיון דכן הוה ליה היכא דלא אפשר וכל היכא דלא אפשר ודאי כותבין שובר ויש לומר אפילו הכי שמע מינה דאלו הוה סבירא לן אין כותבין שובר אף על גב דלא סגיא ליה באהדורי שטר כתובה דאכתי איכא למיחש כדאמרן מכל מקום לא הוה פרעינן לה בלאו הכי כלומר בדלא מהדרא שטר כתובה שיותר הדבר מזומן וקלה לתבעו כששטר כתובה בידה משאין לה שטר כתובה. ותו דכי לא מהדרינן ליה שטר כתובה אלו אתיא למיגבי מיניה בעידי מיתה ואית לה כתובה אפילו אי משכח בעל ההיא שעתא ראיה דכתב לה גביא מיניה כיון דשטר כתובה בידה ולית ליה תברא דאירכס ליה. ואלו מהדרינן ליה שטר כתובה אפילו מירכסא ליה אלו אתיא למהדר למיגבי מיניה בעידי מיתה אלו משכח בעל השתא ראיה דכתב לה לא מציא למיגבי מיניה כיון דלא חיישינן להכי ודאי ש"מ כותבין שובר ואף על גב דלקמן מתרצינן לה ביושבת תחת בעלה התם הוא בנשואה אבל אכתי קשיא מארוסה דבשלמא לקמן מתרצינן עלה דהוי היכא דלא אפשר וכל היכא דלא אפשר ודאי כותבין שובר אבל השתא דקס"ד דאפילו במקום שכותבין איירינן כיון דאיכא כתובה והוי היכא דאפשר קשיא לן היכי גביא בלא כתובה ולא חיישינן להכי דילמא בתר הכי גביא בעידי מיתה ובכתובתה ומדלא חיישינן להכי ודאי שמע מינה כותבין שובר

ע"כ. ורש"י תירץ כל זה במאי דכתב שמע מינה מדקתני גובה כתובתה בהוצאת גט ולא חיישינן דילמא איערומי מיערמא והדרא ומפקא כתובתה בבי דינא אחרינא ותגבה כו' פי' לפי' דאיברא ודאי דאפילו מהדר ליה שטר כתובה בעי לשמרו מן העכברים מכל מקום היכא דאיכא למיחש להערמה היה לנו לחוש אי סברינן בעלמא דאין כותבין שובר ויכול הוא להשמיט ולומר לא אפרע עד שתחזיר השטר דאיערומי קא מערמת וה"נ כיון דהויא מקום שכותבין ולא מהדרא שטר כתובה מוכחא מילתא דקא מערמא ולא הוה לן למיתב לה כתובה בהוצאת הגט בלחוד אלא שמע מינה דבעלמא כותבין שובר בעל כרחו של לוה ואינו יכול להשמיט עצמו ולומר לא אפרע עד שתחזיר שטרי ובהכי מתרצה נמי קושיא אחריתי דלא מצינן לתרוצי ביושבת תחת בעלה וכמו שתירץ הרא"ה דוק ותשכח. אי נמי לדידה דמוציאה גט בלא כתובה בעינן לתקוני דלא ליתבו לה כתובה משום דחיישינן דקא מערמה וכדכתיבנא אבל אין לתקן לאלמנה דאין אנו רואין בה צד הערמה דהרי מוציאה כתובתה ועדי מיתה דלא ליתנו לה כתובה אלא במכירין אותה שבשעת מיתתו היתה יושבת תחת בעלה ומיהו לקמן עלה דרבא דסבירא ליה גט גובה עיקר דהכי תקון רבנן ואין כאן צד הערמה משני שפיר ביושבת תחת בעלה וכדבעינן למכתב קמן בס"ד:

עוד כתב רש"י ז"ל דקושיין היינו דקי"ל כמ"ד דאין כותבין שובר וכתב עליו הריטב"א דלא דק מרן דאדרבה מסקנא התם כמ"ד כותבין. וכן הקשו בתוספות דאדרבה התם משמע דקי"ל דכותבין דקאמר האידנא דכתבינן תברא כו' ואפשר לתרץ דהכי קאמר האידנא דכתבינן תברא כו' פי' אף על גב דשורת הדין אינו כן נהגו כן שלא להפסיד חובו של מלוה בכדי ותנעול דלת בפני לווין דיצטרך המלוה לשמור שטרו ואם יאבד שטרו יאכל הלה וחדי ולכך האי דלא כתבינן תברא כדי שיקפצו ללות:

וריב"ש כתב וז"ל שמעת מינה כותבין שובר כתב רש"י דפלוגתא היא בבבא בתרא וקיימא לן כמאן דאמר אין כותבין דאינהו סבירא להו הכי התם ואפשר שרצה לומר רש"י התם דקי"ל דאין כותבין שובר כדי שלא יאבד שוברו של זה ויאכל הלה וחדי אי לאו משום טעמא דעבד לוה לאיש מלוה והכא בכתובה ליתיה להאי טעמא ע"כ. נמצא דלשיטה זו כי מתמהינן וקאמרי שמע מינה כותבין שובר היינו דכותבין שובר בכתובה דנמצא צריך לשמור שוברו מן העכברים דהאי טעמא קאי בגמרא התם בפרק גט פשוט אי לאו דמהדרינן עלה עבד לוה לאיש מלוה ובכתובה ליכא למימר בה עבד לוה ורש"י לא פירש כן דהרי כתב להדיא שמע מינה כותבין שובר על כרחו של לוה כו' אלמא כי קא מתמהינן שמע מינה כותבין שובר אבעלמא נמי קאי דהיינו לוה ומלוה ואם תשאל היכי

מדמינן להו אהדדי דמשום דכותבין שובר הכא בכתובה דהכי נמי כותבין גבי לוה ומלוה ותקשי דהא קי"ל בעלמא דאין כותבין שובר וכי היכי דהכא בכתובה איתי לן למימר אין כותבין הכי נמי בעלמא גבי שאר שטרי חוב וכדמשמע לשון הרב בפשוטו דילמא איברא ודאי דהכא בכתובה איתי לן למימר אין כותבין משום דליכא למימר עבד לוה לאיש מלוה. תשובתך הכי נמי איכא לאקשויי איפכא דבשלמא בעלמא איכא למיחש דהדר מפיק שטרא וגבי ביה בבי דינא אחרינא והיזק מצוי וקרוב הוא ולכך יכול להשמיט עצמו ולאמר לא אפרע עד שתחזיר שטרי שמא תחזור ותוציאנו ולא כתבי תברא כיון דהיזקו קרוב אבל הכא בכתובה אין לחוש דדילמא הדרא מפקא שטר כתובתה דבתורת גרושה לא הדרא גביא דהא קרעינן לגיטא וכי הדרא מפקא לכתובה בלא גט תנן במתני' הרי אלו לא יפרעו ולשמא תמתין עד שימות ותגבה בתורת אלמנות לא הוה לן למיחש דהויא לה חששא רחוקה ולכך לא ממנעינן מלפרוע לה כתובתה ואפילו שובר לא היה צריך אלא דכל מאי דאפשר לתקוני מתקנינן וכיון שכן דאיכא פנים לכאן ולכאן מעתה שוין הם ומייתינן מכתובה לשטר חוב דעלמא ומשטר חוב דעלמא לכתובה כנ"ל ודוק שהפך רש"י בפירושיו מאי דקאמר בגמרא דאי אין כותבין שובר ליחוש דילמא מפקא כו' פירש לך מרן במאי דקאמר תלמודא שמע מינה כותבין שובר והיינו כדי לאסוקי עלה שמע מינה כותבין שובר על כרחו של לוה וכו' וכדפרשי' וקל להבין והתוספות לא פירשו כן אלא הכי פירושא שמע מינה כותבין שובר ותקשי למאן דאמר התם דאין כותבין שובר וקשיא להו לפי שיטתם דממתני' קשיא לן אמאן דאמר אין כותבין ולא קשיא לן אמתני' מידי דא"כ מסיפא דקתני וזה אומר אבד שובריי הוה מצי למידק כדי לאקשויי למאן דאמר דאין כותבין שובר דהא קמן דמתניתין להדיא קתני דכותבין שובר כדקתני וזה אומר אבד שובריי ולמה לי לאוכוחי מרישא דמתניתין דלא קתני לה בהדיא אלא על ידי שקלא וטריא שמעינן לה ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דבעינן לאקשויי אפילו אריש דמתניתין דלא קתני לה להדיא ועוד קשיא מרישא אסיפא דמרישא משמע דהטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום ומסיפא משמע דמצי למטען אחר מעשה בית דין דמה לי הוציאה גט ומה לי הוציאה כתובה ומשום דכי אקשינן מרישא אסיפא אין אנו נוטים לא בתר רישא ולא בתר סיפא להכי קא פריך עלה דרישא לאוכוחי דסיפא קושטא קאמרה ותקשי אריש דקיימא לן בעלמא דאין כותבין שובר והא דקתני בסיפא והוא אומר אבד שובריי היינו מאי דקתני ברישא הוציאה גט כו' דהוה טעין כבר הוצאת הגט בב"ד ואמרת אבד שטר כתובתי וכדפרש"י ז"ל וכבר אקשינן עלה דרישא וממילא מפריך נמי מאי דקתני אבד שובריי אבל לשיטת התוספות דבעינן לאקשויי מהך מתני'

למאן דאמר אין כותבין אמאי שביק ממאי דקתני להדיא ופריך ממאי דלא ברירא כולי האי ועוד קשה לשיטת התוספות דמאי דפריך מהך מתני' למאן דאמר אין כותבין תקשי ליה מתני' גופא והוה לי' לפרושי מעיקרא פשטא דמתני' ושוב הוה ליה לאקשויי מינה ותירצו בתוספות דכבר ידעינן פירושא דמתני' לרבי יוחנן וכדפריש לה רבי יוחנן הכי נמי תפרש לה למאי דקא סלקא דעתא השתא וכבר ידוע דרבי יוחנן כמתני' ולכך לא הוצרך לפרושי מתניתין ואקשי מיניה להדיא ולשיטת רש"י ניחא דאין הכי נמי דה"נ פריך אלא דבעי לאקשויי עלה. וכדכתיבנא כנ"ל:

אמר רב לעולם אין כותבין שובר ומתניתין במקום שאין כותבין כתובה עסקינן הלכך כי הוציאה גט מידה ואין עמו כתובה לא מצי טעין בעל עברתי על מנהג מקומנו וכתבתי לה כתובה ומתירא אני שלא תוציא היום או מחר שטר כתובתיך עלי ואיני פורע ליך עד שתביא שטר כתובתיך דהואיל ובמקום שאין כותבין כתובה הוא לא מהמני' ליה אלא אמרין ליה זיל פרע ולא מצי טעין נמי פרעתיך הואיל ושאר נשים גובות כתובתן בגיטין שלהם וכי הוציאה כתובה בלא גט במקום שאין כותבין כתובה יכול לטעון בעל פרעתיך בגיטיך דאפקת עלי ונתקרע בב"ד וטענתי בפני ב"ד שכתבתי ליך כתובה ולא השגיחו לי ומפני שהייתי מתייירא משטר כתובה זה שכתבתי ליך פייסתי אל הדיינין לכתוב לי שובר וכתבו לי ואבד והואיל ואין כותבין שובר לא מצי טעין אבד שוברי דהא דאמרינן אין כותבין שובר משום תקנה דלוה הוא והיכא דקא בעי איהו שובר כתבינן ליה ומשום שובר לא מרע כחו ולא מידי דמצי טעין אבד שוברי. ל"א אבד שוברי לאו דוקא אלא אגב בדיחותא קאמר הכי כלומר את אומרת אבד גטי ואנא נמי אמינא אבד שוברי כאדם שמשחק בחברו. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל יהריטב"א רב אמר במקום שאין כותבין כו' פירוש השתא לית לן למיחש דילמא מפקא שטר כתובתה וכי תימא מכל מקום השתא גביא בגט ולבתר הכי גביא בעדי מיתה הוה ליה מלתא דלא אפשר וכל היכא דלא אפשר ודאי כותבין שובר ע"כ:

וז"ל ריב"ש רב אמר במקום שאין כותבין כתובה עסקינן כלומר בעלמא אין כותבין שובר דאי אבד שוברו של זה יאכל הלה וחדי והכא נמי אי במקום שכותבין הוא לית לה כלום עד שתחזיר לו כתובתה וקרע לה אלא במקום שאין כותבין כתובה עסקינן ועל כרחין כותבין שובר היכא דלא אפשר כגון לחששא בעדי מיתה ואינהו דנהוג הכי אפסידו אנפשייהו אבל גיטא דאפשר קרעינן ליה כדי שלא תגבה בו פעם אחר אם יאבד שובר של זה ע"כ. וכן כתב הרמב"ן ואסיק עוד והיינו דתנן במתניתין והוא אומר אבד שוברי אלמא כותבין שובר בהא אבל בעלמא לא ע"כ. והקשה ריב"ש אי במקום שאין כותבין

מאי קא משמע לן מתניתין דגובה בגט בלא כתובה ושאין יכול לטעון פרעתי פשיטא שאם לא כן לעולם לא תגבה שהרי יכול לומר פרעתי ותירץ דהייתי אומר שגובה בגט בלא כתובה מיד סמוך לגירושין דלא מצי למטען פרעתי ומתניתין אשמועי' דלעולם גובה בגט בלא כתובה ואפי' כמה שנים אחר גירושין שהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום ע"כ. ולי משמע מפשטא דשמעתא דהשתא סבירא ליה לרב דבמקום שאין כותבין אפילו אייתי הבעל ראיה דכתב לה לא הויא כמקום שכותבין וגובה כתובתה בהוצאת הגט בלחוד וכתבינן ליה שובר דאיהו אפסיד אנפשיה לכתוב במקום שאין כותבין אבל בעלמא ס"ל לרב דאין כותבין שובר והיינו דקאמרינן בסמוך לדידי מפרשא לי מיניה דמר שמואל במקום שאין כותבין ואמר כתבתי עליו להביא ראיה כו' פירוש ואי מייתי ראיה שכתב לא גביא וכדפרש"י משמע דרב פליג נמי עלה דהא דאי לאו הכי למה לי' למנקט האי דאין כותבין דכולהו מודו ביה אלא כדכתיבנא ואפשר לרש"י ז"ל במהדורא בתרא הכין סבירא ליה דקצרי מאי דכתב במהדורא קמא וכתב במקום שאין כותבין כתובה אלא סומכים על תנאי בית דין ואפשר דהכי קאמר דמי שאינו רוצה לסמוך על תנאי ב"ד אפסיד אנפשיה וכתיב ליה תברא אע"ג דבעלמא אין כותבין ובסמוך נמי גבי הא דרב ענן האריך בלשונו וכתב עליו להבי' ראיה ואי מייתי ראיה או עדים שכתב לא גביא כו' ע"כ ובמהדורא קמא לא כתב כן וכדבעינן למכתב בס"ד. משמע דבעי לפרושי דרב פליג נמי עליה בהא וכדכתיב' והשתא ניחא דאשמועינן מתני' רבותא טובא לפי מאי דסבר רב השתא ולא תקשי מאי דקשיא ליה לריב"ש כנ"ל ומיהו במהדורא קמא לא פירש רש"י כן:

וזה לשון הרא"ה ואוקמה רב במקום שאין כותבין דליכא כתובה וכיון דכן איפרקא לה קושיין דתו ליתא להההיא חששא דדילמא מפקא לכתובה דהא ליכא כתובה וגט דמתני' דוקא כדמשמע לן נמי מעיקרא והכי נמי משמע לן לעולם ומכל מקום אפילו במקום שאין כותבין האי דגביא כתובתה משום טעמא דהטוען אחר מעשה ב"ד הוא דאי לאו הכי אף על גב דגט השתא במקום שטר כתובה גופיה קאי מדינא ודאי הוה יכול למטען פרעתי אי לאו משום טעמא דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום כדאיתא התם ומיהו לית ליה לרב דינא דהטוען אחר מעשה ב"ד אלא במקום שאין כותבין אבל במקום שכותבין לא ובהא פליגא אדרבי יוחנן ע"כ:

ושמואל אמר אף במקום שכותבין כתובה מתוקמא מתני' וכדפריש לה במאי דשמעי' מיניה דכותבין שובר ולשמואל כותבין שובר בתמיה כלומר שמואל דמוקים לה אף במקום שכותבין כתובה דכותבין שובר מתוקמא מתני'. רש"י במהדורא קמא:

והריטב"א כ' וז"ל ושמואל אמר במקום שכותבין כתובה עסקינן פירוש דמתני' בפשטה אפי' במקום שכותבין כתובה ואתמהינן ולשמואל כותבין שובר ולא תמיה דקושיא היא דהא אמאי דהא הכין הלכתא דכותבין שובר אלא שאלה היא בלשון תמיה כלומר נימא דלשמואל תנא דמתני' סבר כותבין שובר או איכא לתרוצה אפי' כמאן דאמר אין כותבין ודכותה בתלמודא טובא ע"כ:

וריב"ש כתב וז"ל ולשמואל כותבין שובר הא דמתמה הכי לאו משום דקיימא לן אין כותבין שובר אלא משום דשמואל גופיה סבירא ליה בפרק גט פשוט אין כותבין שובר ע"כ וזהו הנכון ומיהו קשי' דעיקר הקושיא חסר מן הספר דהוה ליה לאתויי הכא הא דקאמר שמואל בפרק גט פשוט דהיינו עיקר קושיא ונראה דמסוגיין הוא מוכרח דסבירא ליה לשמואל אין כותבין דאיבעי לאהדורי שמואל דאין הכי נמי דכותבין שובר אלא ודאי משמע דבעי לאהדורי דלא שמעינן ממתניתין דכותבין ולכך פריך דעל כרחין שמעינן מאוקמתי' דכותבין שובר ומאי אהדר שמואל עלה דקושיין ואפשר דלהכי כתב רש"י במהדורא בתרא ולשמואל כותבין שובר בתמיה. פי' בזה הוא התמיה ולא נצטרך לאתמוהא מדוכתא אחריתי והכי נמי דייק לשונו שבמהדורא קמא דוק ותשכח כנ"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל ושמואל אמר אף במקום שכותבין כתובה פירוש מתניתין אפילו במקום שכותבין כתובה היא שנויה. ולשמואל כותבין שובר כלומר אם כן לשמואל הדרא ליה קושיין לדוכתא דשמעת מיניה כותבין שובר ע"כ:

אמר רב ענן לדידי מפרשא לי מיניה דמר שמואל גופיה ולעולם שאין כותבין שובר והכי פרש' לי דאי מקום שאין כותבין כתובה היא ואמר בעל כתבתי לה ולא אפרע לה מידי עד שתביא שטר כתובה אמרינן ליה זיל אייתי ראיה דכתבת לה ואי לא מייתית פרע לה והיינו דתנן הוציאה גט בלא כתובה גובה כתובתה אי לא מייתי עדים דכתב לה הואיל ומקום שאין כותבין הוא ואי מקום שכותבין כתובה הוא ואמרה בעית מינאי לאנסובי לך בלא שטר כתובה ולא כתבת לי מעולם עליה להביא ראיה דלא כתב לה הואיל ומקום שכותבין כתובה הוא והיינו נמי דקתני גובה כתובתה אי מתיא סהדי דלא כ' לה דכיון דמייתי ראיה דלא כתב לה תו ליכא למיחש דילמא מפקא לכתובתה וגביא בה ובעל לא מצי טעין לאחר נשואין בקשה מיני לכתוב לה וכתבתי לה ואיני משלם עד שתביא שטר כתובה דמסתפינא דלא תגבה בה זימנא אחריתי דהואיל ואית לה סהדי דלא כתב לה הויא איהי כמקום שאין כותבין כתובה וגביא בגיטא. סיפא דקתני כתובה ואין עמה גט כו' מתרץ לקמן אליבא דשמואל. מיניה דמר שמואל היינו שמואל גופיה ולאו מר שמואל מעלמא ואיידי דרב ענן תלמיד דשמואל הוה קרי ליה מר שמואל. רש"י

במהדורא קמא. ודוחק לאוקמי מתני' במקום שכותבין דלשון גובה כתובתה משמע בלי ראיה כלל ואי מיירי במקום שכותבין בעינן לפרושה גובה כתובתה אי מייתי ראיה דלא כתב לה וקשיא נמי קושיית התוספות דכיון דבמקום שכותבין הוא ניחוש שמא אחר כך כתב דהא בריש פרק שני חיישינן להכי וכמו שכתבו התוספות ואין לפרש דמיירי מתני' בדאתיא ראיה דלא כתב לה מעולם ואפילו אחר נישואין כגון דמסהדי דמשנשאת לא זזה ידם מתוך ידה אי נמי כגון שהודה עכשיו בפניה' שלא כתב לה דהבו דלא לוסיף עלה דפשטא דמתני' משמע דגובה כתובתה בלי שום ראיה והיכי נפרש דבעיא אתויי ראיה דלא כתב לה מעולם הא ודאי דאין במשמעות משנתנו כן ועוד דאי הכי מאי למימרא והיה נראה לפרש דשמואל נמי לא מוקי מתני' אלא באין כותבין ואיכא בין רב לשמואל דלרב בין דהוא מקום שכותבין בין דהוא מקום שאין כותבין גובה כתובתה ואע"ג דאייתי בעל ראיה דכתב לה וכתבי' לעיל ולשמואל אי מייתי בעל ראיה דכתב לה אינה גובה כתובתה עד שתחזיר הכתובה ובין למר ובין למר לא מתוקמ' מתני' אלא במקום שאין כותבין והא דקא מסיים רב ענן במקום שכותבין ואמר למכתב לי כו' לאו לאוקמי מתני' בהכי קאמר אלא לאשמועינן דינא דבמקום שכותבין כתובה פירוש דאף במקום שכותבין לפעמים הדין נותן דגובה כתובתה וכגון שהביאה ראיה דלא כתב לה כך היה נראה לפרש ולא נהירא. ונראה לפרש דהכי קאמר לדידי מפרש' ליה מיניה דמר שמואל במקום שאין כותבין כו' פי' דמתני' הכי קאמר הוציאה גט כו' גובה כתובת' פי' דאי במקום שאין כותבין בלא ראיה כלל גובה כתובתה ובמקום שכותבין גובה כתובתה בראיה דלא כתב לה דמתני' בתרתי קא מיירי והלכך לא תקשי דאי אתיא ראיה דלא כתב לה מעולם מאי למימרא פשיטא דגובה כתובתה דהא מיירי נמי מתני' במקום שאין כותבין ואשמעינן רבותא דבמקום שאין כותבין גובה כתובתה ואפילו בלא ראיה ומיהו אי מייתי בעל ראיה דכתב לה אינה גובה והיינו דקתני ואין עמו כתובה פי' דלא כ' לה ודלא כרב ואע"ג דלא דייק לישנא דגובה כתובתה לגבי מקום שכותבין הא דייקא שפיר לגבי מקום שאין כותבין ומתני' בתרתי קא מיירי והיינו נמי דמוקי שמואל סיפא דמתני' במקום שאין כותבין וכדאמרי' בסמוך דכיון דרישא מיירי בתרווייהו לא דחיקא כולי האי לאוקומי סיפא דמתני' בחדא ומיהו אם נפרש דהכי קאמר דמתני' מתוקמ' שפיר במקום שאין כותבין כתובה או במקום שכותבין וכמו שכתבו התוספות לעיל במתני' והכי דייק נמי דכתבו ז"ל במקום שכותבין ואמר לא כתבתי עליה להביא ראיה ומתני' כשהביא ראיה שלא כתב לה ע"כ. אלמא משמע דלדידהו ז"ל מתוקמ' מתניתין שפיר במקום שכותבין בלחודה ועל כרחין נצטרך לפרושי שלא הביאה ראי' אלא בדלא כתב

לה בשעת נשואין בלחוד וכדכתבי' לעיל מעתה תקשי דאכתי נחוש שמא אח"כ כתב כו' וכמו שהקשו התוספות ותרצו ככתוב בתוס' כנ"ל:

וכתב הריטב"א במקום שכותבין והיא אומרת לא כתב לי עליה להביא ראיה פי' ואם הביאה ראיה שלא כתב לה כתובה בשעת נישואין גובה כתובתה בגט ומתני' בהכי מיירי אפילו במקום שכותבין כגון שהביאה ראיה שלא כתב לה. ואם תאמר מכלל דרב סבר דבמקום שכותבין אפי' הביאה ראיה שלא כתב לה אינה גובה בגט והא אמאי וי"ל דרב חייש דכיון דבמקום שכותבין הוא דאיהי לא הוה סמכא אדעתא ואע"ג דלא כתב לה בשעת נשואין חזר וכתב לאחר נשואין וכן תירצו בתוספות נמצאת שלש מחלוקות בדבר במקום שכותבין דלרבי יוחנן אפי' לא הביאה ראיה גובה בגט עד שיביא הבעל ראיה שכתב לה ולשמואל אינה גובה במקום שכותבין עד שתביא ראיה שלא כתב לה ואם הביאה ראיה גובה ולרב במקום שכותבין אפי' הביאה ראיה שלא כתב לה אינה גובה עד שתוציא שטר כתובה ואם לא כתב איהי דאפסידי' אנפשה ע"כ. וכן כתב הרא"ה וז"ל ואתא רב ענן לפרושי משמיה דשמואל דהכי הוא דינא דבמקום שאין כותבין ואמר כתבתי עליו להביא ראיה כלומר וכיון שהביא ראיה הוה ליה כמקום שכותבין ובמקום שכותבין ואמרה לא כתב לי עליה להביא ראיה כלומר וכיון שהביאה ראיה שלא כתב לה הוה ליה כמקום שאין כותבין וכיון דכן היינו דקא מוקים לה לשמואל אפילו במקום שכותבין כלומר והביאה היא ראיה שלא כתב לה. וכיון דכן הדר ליה מקום שאין כותבין ותו ליכא למיחש דדלמא מפקא לה לכתובתה דהא ליכא כתובה. ומסתברא דהא דשמואל פליגא אדרב דרב סבירא ליה דאלו במקום שכותבין אע"פ שהביאה ראיה שלא כתב לה בשעת נישואין אכתי לא הוה ליה כמקום שאין כותבין אלא כמקום שכותבין דכיון דמקום שכותבין הוא הרי היא עומדת ליכתב ואע"פ שלא כתב לה בשעת נישואין חוששין שמא אח"כ כתב לה וכיון דאין כותבין שובר לא גביא בגיטא בלחוד אלא בכתובה ור' יוחנן פליג אתרווייהו וס"ל דאפילו במקום שכותבין עליו להביא ראיה שכ' לה ואם לא הביא ראיה גובה שלא בכתובה בין בטוענת לא כתב לי בין בטוענת כתב לי ואבדתי' דהיינו דאמר ר' יוחנן הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום כדפרי' לה התם בב"ד בהדי' דכותבין שובר. אשתכח דג' מחלוקות בדבר רב ושמואל ור"י ומחלוקתם מפורשת ע"כ. ולמאי דפרישנא לעיל דבמקום שאין כותבין פליגי רב ושמואל אינו להטיל מחלוקת ביניהן במקום שכותבין דאפשר דרב נמי הכין סבירא ליה דאפילו במקום שכותבין אם הביאה ראיה שלא כתב לה בשעת נשואין דגובה כתובתה וריב"ש פירש דפליגי במקום שכותבין בפירש הריטב"א וז"ל מתני' מתוקמא לשמואל

במקום שכותבין והביאה ראי' שלא כ' לה ובמקום שאין כותבין נמי מתוקמ' לדידי' ומיהו סיפא דהוציאה כתובה ואין עמה גט במקום שאין כותבין דוקא כדאי' בסמוך ולרב למאי דסלקא דעתין השתא במקום שכותבין אפי' הביאה ראיה שלא כ' לה אינה גובה בגט ואיכא מאן דאמר דטעמא דרב משום דחיישינן דאע"ג דלא כתב לה בשעת נשואין שמא כתב לה לאחר מכאן כיון דבמקום שכותבין הוא ולי נראה דטעמיה השתא משום דכיון דמקום שכותבין הוא אף על פי שלא כתב לה לא אמרינן תכתוב שובר ואיהו דאפסיד אנפשיה דמפני שלא כתב לה כתובה לא הורע כחו ואינו גובה בגט אלא סמוך לגרושין הלכך מתני' דקתני הוציאה גט דמשמע כל זמן שתוציאנו לא מתוקמא לי' אלא במקום שאין כותבין ומיהו הא הדר ביה רב מסברא זו כדאמרינן בתר הכי וסבר דבין מקום שכותבין ובין מקום שאין כותבין בגט גובה עיקר ובכתובה בלא גט גובה תוספת וכל הרוצה להשיב יבא וישיב שאין לחוש עתה לכלום [ע"כ]. וז"ל הרמב"ן ושמואל אוקמא בין במקום שכותבין דאי אמרה איהי לא כתבה לי ובגיטא לחודיה גבינא עליה הראיה וכיון דמתיא ראיה דלא כתב לה על כרחיה יפרע לה כתובתה ואי בעי מינה שובר לכתוב ליה איהו דאפסיד אנפשיה ובמקום שאין כותבין נמי מתוקמא דעליו הראי' וכדאוקמא רב ענן וכתבו התוספות לעיל דפירוש דמתניתין לשמואל הכין הוא הוציאה גט היינו גט ממש אבל בעדי הגט גרידא לא גביא אע"ג שאין נאמן לומר פרעתי לכולי עלמא במקום שאין כותבין כתובה מ"מ לא יפרע עד שתחזיר לו הגט ותקרע כיון שיכול לבא לידי הפסד אם ישאר הגט שלם בידה דלמחר תגבה פעם שנית ולא יוכל לומר לא גרשתיך גם לא יוכל לומר פרעתי וסבירא ליה לשמואל דאין כותבין שובר אי נמי אי שמואל לית ליה דר' יוחנן דאמר לא אמר כלום אם לא תוציא הגט ממש יהא נאמן לומר פרעתי אפילו במקום שאין כותבין כתובה דגט הוי במקום כתובה דהכי הוה בעי למימר אבייי התם בפרקא קמא דמציעא ע"כ:

ואף רב הדר ביה ממאי דאוקים לה מתני' במקום שאין כותבין והוה סליק אדעתיה דלא מתוקמא כלל במקום שכותבין דבין במקום שכותבין ובין במקום שאין כותבין מתוקמא מתני' דקתני גובה כתובתה וקסבר תנא דמתני' גט גובה עיקר כלומר בין במקום שכותבין בין במקום שאין כותבין אם הוציאה גט גובה על ידי גטה עיקר כתובתה והיינו מנה מאתים. כתובה גובה תוספת ואם הוציאה הכתובה בלא גט גובה מה שהוסיף לה על מנה מאתים אבל מנה מאתים לית לה כיון דלית לה גט הילכך קתני הוציאה גט ואין עמו כתובה גובה כתובתה כלומר עיקר כתובתה בלא תוספת דממה נפשך גובה עיקר דאי מקום שאין כותבין הוא ואמר איהו כתבתי אמרינן ליה זיל שלם מנה מאתים דאפילו

אם הדרא ומפקא כתובה לא גביא מיניה אלא תוספת ואי מקום שכותבין הא לא מצי נמי לעכב לה עיקר כתובה משום שטר כתובה דאפילו אם הדרא ומפקא לה כתובה לא גביא מיניה לעולם עיקר כתובה בשטר כתובה ולא מצי טעין נמי פרעתי הואיל וגט בידה ואמרינן דבגט גובה עיקר. כל הרוצה להשיב ישיב כלומר מהשתא כל מאן דבעי לאותוביה תיובתא ליתיב דודאי מתניתין הכי איתא ולית בה שום פירכא ולקמן פריך אליבא דרב סיפא דקתני כתובה ואין עמה גט. רש"י במהדורא קמא:

והרא"ה ז"ל כתב וז"ל ואף רב הדר ביה כלומר ממאי דמוקים לה למתני' במקום שאין כותבין דוקא. דאמר רב בין כותבין בין אין כותבין הוציאה גט גובה עיקר דכתובה גבי עיקר לא מהני מידי דלגבי עיקר לעולם הוי במקום שאין כותבין וגט היינו שטר כתובה דעיקר. וטעמיה דרב משום דכיון דקים לן דכל אתתא אית לה לעולם מנה מאתים מתנאי ב"ד תו לא מיבעי לה ראיה אחריתי וכיון דכן כי אית לה נמי לא מהני מידי ולא מהני לן כתובה כלל אף במקום שכותבין אלא לענין תוספת במקום שכותבין כתובה ודאי אינה גובה תוספת אלא אם כן שטר כתובה יוצא מתחת ידה ומחזירתו לו דקי"ל אין כותבין שובר אבל במקום שאין כותבין ודאי גט היינו כתובה בין לענין עיקר בין לענין תוספת וכל הרוצה להשיב יבא וישיב דהשתא ודאי אתיא לה מתני' שפיר דקתני הוציאה גט ואין עמה כתובה גובה כתובתה אפילו במקום שכותבין ומאי כתובה עיקר כתובה והיינו דמגבי לה מיניה דלגבי עיקר לעולם מקום שאין כותבין הוא וגט היינו כתובה והשתא קיימא לן גט דוקא אבל עידי גירושין לא כדאמרן ותו ליכא למשמע מינה כותבין שובר דליתא לחששא דדילמא מפקא לה לכתובה וגביא בה דהא עיקר לא מיגבי לעולם בכתובה ולגבי דידיה כתובה לא מהני מידי אלא כמאן דליתא כלל וגרשה גובה בגט ואלמנה בעידי מיתה במקום שאין כותבין לגמרי. ואיכא דאמרי דאליבא דרב לא קאמרינן אלא בגרושה דגביא בגט תו ליכא למיחש למידי אבל אלמנה כיון דאיכא למיחש לעידי מיתה דילמא גביא בהו והדרא וגביא וקיימא לן אין כותבין שובר ודאי לא גביא לעולם אלא בכתובה והא ליתא דאם כן מאי חזו רבנן למימר במקום שכותבין בגרושה לאפוקי מדינא דלא תיגבי בכתובה כלל אלא בגיטא וגיטא תיקום במקום כתובה לגמרי ואי אית לה גביא ואי לא לא גביא ומאי אהנו לה רבנן בהכי כי משוי גיטא במקום כתובה אדרבה עדיפא לאוקמא אדינא דתיגבי בכתובה ואי אית לה כתובה גביא ואי לא לא גביא דהא לא מהני לה האי טפי מהאי. ואיכא דמפרשי דאהני דאלו גביא בכתובה אי מירכסא תו לא מצי גביא. אבל גיטא בלאו הכי נמי אית לה למינטריה שהיא צריכה לו לראיה שתנשא בו והקילו עליה שאינה צריכה אלא לשמירת

אחד מהם. ולא נהירא ומחוורתא דמילתא כדאמרן דלגבי עיקר אפילו במקום שכותבין הוה ליה כמקום שאין כותבין לגמרי. ואלמנה גביא בעידי מיתה שלא בכתובה במקום שאין כותבין לגמרי והשתא אתיא שפיר דאיכא למימר משום טעמא דפרישנא לעיל דרבנן שוויה לעיקר כאלו אין כאן כתובה כלל. ע"כ:

וכן כתב הריטב"א ז"ל וז"ל ואף רב הדר ביה ממאי דקאמר דמתני' במקום שאין כותבין כתובה דוקא דאמר רב בין במקום שכותבין בין במקום שאין כותבין הוציאה גט גובה עיקר כו'. פי' דהכי תקון רבנן דכל שהוציאה גט גובה עיקר כתובה בגט ההוא ואף על פי שלא הוציאה כתובה ואפילו במקום שכותבין אבל תוספת לא גביא ביה וכל שהוציאה כתובה ויש לה עידי גירושין או עידי מיתה גובה עמה תוספת ונדוניא אבל אינה גובה בו עיקר כתובה דחיישינן שמא כבר גבתה או תגבה היום או מחר עיקר כתובה זמנא אחרינא בגט ומעתה מתניתין אתיא שפיר אפילו במקום שכותבין שאם הוציאה גט ואין עמה כתובה גובה עיקר כתובה וליכא למיחש דלמא מפקא לכתובה וגביא בה דהא אף על גב דמפקא כתובה לא גביא בה עיקר כתובה וכל שהוציא הגט וכתובה גובה עיקר כתובה בגט וכותבין בו שובר וגובה תוספת בשטר כתובה וכל הרוצה להשיב יבא וישיב דבהא שפיר מתרצא מתני' אפילו למאן דאמר אין כותבין שובר. ואם תאמר מכל מקום עדיין יש לחוש שגובה היום עיקר כתובה בגט וכשימות בעלה תחזור ותגבה עיקר בעידי מיתה. ויש לומר דהיינו מאי דאמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב ואסיק דכל כי האי גוונא מילתא דלא אפשר הוא וכל היכא דלא אפשר ודאי כותבין שובר. ונראין הדברים האמורים בהאי כלל דכייל רב בין במקום שכותבין ובין במקום שאין כותבין שוה הוא בין באלמנה בין בגרושה דאפילו אלמנה גובה עיקר בעידי מיתה ואינה גובה בכתובה לעולם אלא תוספת ומנה מאתים דכתבי בה לרווחא דמלתא בעלמא כתבי ליה דאם אלמנה גובה עיקר כתובתה במקום שכותבין ואי לא מפקא כתובה לא גבי ליה בעידי מיתה כיון דסוף סוף צריכה היא לכתובתה לגבות בה עיקר במקום שכותבין למה הוציאו גרושה מדינה אף היא תגבה עיקר כתובה בכתובה ולא תגבה אותו בגט שהרי סוף סוף צריכה היא לשמור כתובתה גם לגבי עיקר משום אלמנות אלא ודאי כדאמרן דמשום עיקר אינה צריכה לשמור אלמנות אלא ודאי כדאמרן דמשום עיקר אינה צריכה לשמור כתובה כלל כיון שהוא תנאי ב"ד. וכן דעת רבינו הגדול וגם רוב רבותינו הצרפתים הסכימו בזה וכן עיקר. ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל ואף רב הדר ביה ואמר בין במקום שכותבין ואיהו כתב כמנהג המדינה ובין במקום שאין כותבין גט גובה עיקר. מימרא היא ולאו אפירוקא דקושיין קמייתא

קאי ורב כהנא ורב אסי אקשו ליה לרב למאי דהדר ביה אלמנה מן הנשואין במאי גביא דהיא כעין קושיא קמייתא והיא היא מה לי חשש דילמא מפקא גיטא מה לי בשעת הגט חשש דעידי מיתה אבל לשמואל ליכא לאקשויי כלל דבמקום שכותבין ואיהו לא כתב לה ובמקום שאין כותבין כבר תריץ לה דהתם אינהו דאפסידו אנפשייהו וכותבין שובר אבל לרב קשיא למאי דהדר ביה. ע"כ:

והתוספות כתבו גט גובה עיקר כתובה גובה תוספת ומיירי מתני' בין במקום שכותבין ובין במקום שאין כותבין. ע"כ. משמע דאפשר לחלק ביניהו וקמשמע לן דלא תחלק מדקאמר דמיירי מתני' בין במקום שכותבין כו' ומיהו לשיטת הרא"ה דכתבינן בסמוך לגבי עיקר כל המקומות הויא לה מקום שאין כותבין וכיון דמוקמינן מתניתין דכי קתני גובה כתובתה היינו עיקר דהכי תקון רבנן דאין העיקר נגבה אלא בגט ואין לכתובה ענין אצל העיקר כלל מעתה הוה ליה כאלו מוקמינן מתני' במקום שאין כותבין דכל המקומות לגבי עיקר הוי כמקום שאין כותבין וכדכתבינן לעיל בשם המפרשים. ומלשון התוספות משמע דאף על גב דאמרינן גט גובה עיקר כתובה כו' מכל מקום אינו נעקר שם הכתובה ממנה מאתים דכתיב בה ולא אמרינן דלרווחא דמילתא בעלמא כתבי לה וכמו שכתב הריטב"א. והקשו בתוספות כיון דאית ליה לרב בפרק גט פשוט דאין כותבין שובר אם כן הוציאה גט ואין עמו כתובה לא תגבה אפילו מנה מאתים עד שתחזיר ליה הכתובה דיכול לבא לידי הפסד במה שנשאר שטר כתובה בידה דכשתתאלמן תגבה שנית מנה מאתים בעדי מיתה הואיל ושטר כתובה בידה כו' ככתוב בתוספות. ולשיטת הרא"ה לא קשיא ולא מידי דשטר כתובה לגבי עיקר לא מהני ולא מידי הילכך אפילו באלמנה נמי לא צריכה שטר כתובה לגבי עיקר דאין לכתובה ענין אצל העיקר כלל הילכך אין כאן הפסד במה שנשאר שטר כתובה בידה וכל כי האי גוונא כותבין שובר אפילו לרב דסבירא ליה אין כותבין שובר ולכך כתב הרמב"ן ז"ל דהיינו קושיא דרב כהנא ורב אסי דלקמן ומפרקינן במה דאפריקו לקושייהון לקמן דכל דלא אפשר כתבינן שובר. וכן כתב ריב"ש וזה לשונו והא דאמר רב השתא לא אמרה אפילו דוקא דמתניתין דהא אפילו הכי איכא למיחש דילמא גביא בעדי מיתה עיקר כתובה כקושיין אלא מימרא היא ולאו אמתניתין אמרה ורב כהנא ורב אסי אקשו ליה לקמן למאי דהדר ביה אלמנה מן הנשואין במאי גביא דהוה כעין קושיין קמייתא והיא היא כו' ע"כ. והתוספות קשיא להו דאפילו תימא דמימרא היא באפי נפשה ולא איתמרא לפרוקי מתני' מכל מקום אנן תקשי לן כיון דאית ליה לרב בפרק גט פשוט דאמר רב בפרק גט פשוט הוה להו לאקשויי להדיא דרב אתא לתרוצי קושיין ואכתי הקושיא עומדת במקום ובמאי

דכתבינן ניחא ואכתי איכא לאקשויי למה להו לתוספות לאקשויי אמתני' דאמרינן אם כן הוציאה גט ואין עמו כתובה כו' דהיינו כלישנא דמתני' הוה להו לאקשויי מרב גופיה דקאמר גט גובה עיקר כו'. ויש לומר דמרב גופיה היה אפשר לומר דהכי קאמר גט גובה עיקר כו' פירוש אפי' עדי הגט דעיקר משום תנאי ב"ד הוא דמגביא והילכך אין צריך לא גט ולא שטר כתובה אלא באלמנה ולא בגרושה דבתנאי ב"ד היא גובה והוה ליה מלתא דלא אפשר וכתבינן שובר אע"ג דבעלמא סבירא ליה דאין כותבין שובר דשאני הכא דאין הפרש בין שהשטר כתובה בידה או אינו בידה וכל כי האי גונא כותבין שובר אבל ממתני' קשיא דע"כ הוציאה גט כו' היינו גט ממש וכדתריץ לה רב בסמוך ועיקר אי מפקא גיטא גביא כו' וכיון דבגרושה לא סגי בעדי הגט אלא בעינן גט ממש דהויא ליה כשטר כתובה לגבי עיקר הכא נמי בעדי מיתה לא סגי בלא שטר כתובה דגט בגרושה הויא כשטר כתובה באלמנה מעתה תקשי דאכתי יכול לבא לידי הפסד במה שנשאר שטר כתובה בידה וכמו שהקשו בתוספות והיינו לפי מאי דהקדימו דמיירי מתני' בין במקום שכותבין בין במקום שאין כותבין דמשמע דכתובה מהניא מידי לגבי עיקר ולא נעקר שם כתובה מהעיקר לגמרי כדכתבינן לעיל אבל שאר המפרשים פירשו דלגבי עיקר הוו ליה שטר כתובה מקום שאין כותבין ולא מהני ולא מידי ולא קשיא להו כלל וכדכתיבנא ומיהו הכי מפרשינן דלאו היינו טעמא משום דסמכי אתנאי ב"ד לגמרי דא"כ אפילו גט לא בעיא דבעדי הגט סגי והא ליתא דבהדיא אמרינן לקמן דבעיא גט ממש למגביא עיקר אלא היינו טעמא דגט גובה עיקר משום דהויא ליה כשטר ממש ומיהו בלא גט אע"ג דאיכא עדי גט לא גביא מידי וכדכתבינן ואפילו הכי סבירא ליה דבעדי מיתה סגי ולא בעינן שטר כתובה דשטר כתובה לא נכתב אלא לגבויי תוספת אבל שטר כתובה לא אתחזק ריעותא דשטר כתובה אין לו ענין לעיקר כלל ומה יש לה עוד לעשות למגבה עיקר אבל הגרושה כיון דבגט גובה עיקר והיינו שטר גביית העיקר אם תוציא הגט הרי אתחזק ריעותא ואערומי קא מערמא ואין כותבין שובר בכיוצא בזה זו היא שיטת המפרשים ז"ל וכן נמי כתבו התוספות במסקנא דעל צד הדוחק יש לנו לומר כן לתרוצי קושיין דאפילו אין כתובה בידה גובה עיקר אפילו בעדי מיתה פירוש וכ"ש בגט ומיהו בעדי הגט בלחוד לא וכדכתבינן והיה אפשר לפרש דבעדי הגט נמי סגי למגבה עיקר דטעמא דגט גובה העיקר משום דסמכין אתנאי ב"ד ולהכי לא גביא בכתובה משום דחיישינן שמא גבאתו על פי הגט והא דאמרי' לקמן ועיקר אי מפקא גיטא גביא ואי לא מפקא לא גביא היינו משום דחיישינן שמא כבר גבתה על פי הגט וכדפרש"י לקמן ומיהו אי מודה הבעל דלא פרע מידי אלא דחיישינן שמא תוציא האשה הגט היום או

למחר ותחזור ותגבה העיקר להא לא חיישינן ותגבה העיקר אפי' שלא תוציא הגט דבכל כי האי כותבין שובר דוקא בעלמא שהשטר מוכיח על החוב אע"ג דמודה דלא פרע לא יפרענו עד שיחזור שטרו אבל גט אטו מנה מאתים כתוב ביה עד שנעכב מלפרוע משום הוצאתו ואם אמר רב גט גובה עיקר היינו משום דגביא בתנאי ב"ד וכך לי הגט עצמו כמו עדי הגט ולהאי שיטתא ניחא דהכי נמי גביא בעדי מיתה בלא שטר כתובה ולא תקשי קושיית התוספות כלל. ומיהו רוב המפרשים ז"ל לא פירשו כן:

ודע שרש"י כתב במהדורא בתרא וז"ל ואף רב דאוקי מתני' במקום שאין כותבין לחודיה הדר ביה ואוקי מתני' בטעמא אחרינא ובין במקום שכותבין ובין במקום שאין כותבין אי מפקא גט בלא כתובה גובה עיקר כתובתה דהיינו מנה מאתים וגובה דקתני' מתני' עיקר קאמר ולא תוספת וכי מפקא כתובה בלא גט גובה תוספת ולא עיקר שמא גבאתו על פי הגט. ע"כ. פירוש לפירושו קשיא ליה מאי ואף רב הדר כו' והלא שמואל לא הדר ביה אלא דרב ענן פירש מילתיה מיניה דמר שמואל ומאי ואף רב הדר ביה דקאמר ותירץ דאף לא קאי אהדר ביה אלא אמאי דאוקי ליה מעיקרא אוקי מתני' במקום שאין כותבין לחודיה פי' וטעמא דמתני' משום דאין כותבין ושוב הדר ביה ומוקי מתני' בטעמא אחרינא פירוש אף על גב דהכי נמי מתוקמא דהויא ליה מקום שאין כותבין מיהו היינו טעמא משום דלגבי עיקר כל המקומות הוו להו כמקום שאין כותבין דאתנאי ב"ד קא סמכינן וכדכתבינן לעיל באידך שיטה ודוק שכתב רש"י הדר ביה ואוקי מתניתין בטעמא אחרינא ובין במקום שכותבין כו' ולא כתב ז"ל דבין במקום שכותבין ובין במקום שאין כותבין מוקי לה למתני' כמו שכתבו התוספות אלא דמוקי בטעמא אחרינא בלחוד משמע דליכא בינייהו אלא שינוי הטעם. ומן הדין כתובה נמי מהניא דאתנאי ב"ד קא סמכינן אלא להכי לא גביא בעדי הגט משום דחיישינן שמא כבר גבתה על פי הגט וכדפרש"י לקמן ולכך תקנו כן ולא תקנו שתגבה על פי הכתובה ושלא תגבה על פי הגט שמא גבאתו על פי הכתובה משום דעיקר תנאי ב"ד היינו בגט דמורה שבא לידי תשלומין אבל הכתובה אינה מורה שבא לידי תשלומין דאי בעי לימא לא גרשתי' וכדכתבינן לעיל הלכך בהוצאת הגט סמכינן אתנאי ב"ד ולא אהוצאת כתובה כנ"ל. וכתב הראב"ד ז"ל בקושיותיו על ספר המאור בפרקא קמא דמציעא דלענין הגמרא אין הכתובה מעשה ב"ד כי אם הגט ע"כ:

ותלמיד הרשב"א ז"ל כתב וז"ל ואף רב הדר ביה ממאי דאוקמא במקום שאין כותבין דוקא במקום דלא אפשר כותבין שובר ואוקמא בין במקום שכותבין בין במקום שאין כותבין ומפרש ואזיל ולשון אף דנקיט אדשמואל קאי דאוקמה בין במקום שכותבין בין

במקום שאין כותבין ואע"ג דלא אזלי בחדא שיטתא מ"מ תרוייהו מודו דהכי מתוקמא ע"כ. ומה שנראה לי בלשון רש"י ז"ל כתבתי כנ"ל:

וז"ל הר' ישעיה מטראני ז"ל אמר רב בין במקום שכותבין כו'. גט גובה עיקר כתובה גובה תוספת פירוש דקסבר רב דוקא מנה מאתים שהם תנאי ב"ד גובה בלא כתובה ולא מצי למטען פרעתי אבל תוספת דלא הויא תנאי ב"ד אינה גובה בלא כתובה דמצי למטען פרעתי ושמואל פליג עליה ואמר דבגט גובה הכל ואפילו תוספת דתוספת כתובה ככתובה דמיא לכל מילי ובמקום שיש להם מנהג ידוע לכל הנשים כמה היא התוספת גובה נמי תוספת בלא כתובה ע"כ. והיינו כדכתבינן דוק ותשכח:

בשלמא לשמואל דאמר בין עיקר בין תוספת נפרעין על פי הגט ומוקים לה למתניתין במקום שאין כותבין ומפרש לה דבמקום שאין כותבין עליו להביא ראיה ומוקים לה נמי לסיפא במקום שאין כותבין ואהכי לא יפרעו דמצי טעין שכבר גבתה בגט דאפקה עלי גט בלא כתובה וטענתי כתבתי ואמרו לי להביא ראיה ולא מצאתי ראיה ופרעתי ונתקרע הגט בב"ד ולפי שהייתי מתירא משטר כתובה זה שכתבתי ליך פייסתי לב"ד לכתוב לי שובר וכתבו לי ואבד שוברי והואיל ואין הגט בידה ואמרינן כותבין שובר מצי טעין אבד שוברי אי נמי בבדיחותא מצי אמר לה אבד שוברי במקום שכותבין כתובה לא מתוקמא סיפא אליבא דשמואל דכיון דהוציאה כתובה לא מצי טעין בעל כבר פרעתי לה שהוציאה עלי גט בלא כתובה ואמרה לא כתבת לי והביאה ראיה שלא כתבתי לה ופרעתי דהא קא חזינן דכתב לה הלכך לא מתוקמא סיפא אליביה אלא בשאין כותבין. אלא לרב דאמר אין נפרעין על פי הגט אלא עיקר ומפרש למתניתין דקתני גובה כתובתה דהיינו עיקר כתובתה השתא כי מפקא כתובה בלא גט אמאי לא יפרע נהי דעיקר כתובה לא גביא בהאי שטר כתובה דמצי טעין בעל כבר גבתה עיקר בגט הואיל וליכא גט בידה אבל תוספת מיהא תגבי בהאי שטר כתובה דתוספת ודאי לא מצי טעין דפרע דבגט אינה גובה תוספת הואיל ואין שובר בידו לא להמנוהו הואיל וכתובה בידיה של זאת. רש"י במהדורא קמא:

והרא"ה כתב וז"ל בשלמא לשמואל מוקים לה במקום שאין כותבין פירוש או במקום שכותבין והביאה ראיה שלא כתב לה דהיינו מקום שאין כותבין כדפרי' וכיון דכן דינא הוא דכיון דליתיה גט בידה דנהימניה לדידיה דהא כבר פרעה בגיטא דאפיקתיה מעיקרא ותבעיה בגיטא בלא כתובה דהא קיימא לן דאילו טעין ואמר כתבתי לא מהימן ואמרינן ליה זיל אייתי ראיה ואי לא מייתי ראיה אמרי' ליה זיל פרעה אלא לרב נהי דעיקר לא גביא דליכא גט כלומר וגט גבי עיקר לעולם היינו שטר כתובה ולא גביא

עיקר לעולם אלא בגט תוספת מיהא גבי דהא מוקים לה רב אפי' במקום שכותבין ליכא למיחש לפרעה תוספת משום גיטא דבמקום שכותבין לעולם לא מגבינן לה תוספת אלא בשטר כתובה וכיון דכן תוספת מיהא תגבה דכיון דמפקא שטר כתובה ודאי היינו ראיה דלא פרעה ע"כ:

וז"ל הריטב"א בשלמא לשמואל מוקים לה במקום שאין כותבין כו'. פירוש דלשמואל לפיכך אינה גובה בכתובה בלא גט לא עיקר ולא תוספת משום דלדידיה כל שהוא מקום שאין כותבין עליו להביא ראיה ומסתמא הרי הוא עומד בחזקת שלא הביא ראיה אלא שעשה כמנהג העיר. ואי לא מייתי ראיה אמרינן ליה זיל פרעה בין עיקר בין תוספת ותכתוב לה שובר בגט עצמו ועכשו היא מצניעתו. אלא לרב תוספת מיהא תגבי שהרי לעולם אינה גובה תוספת אלא בשטר כתובה וקרעי ליה לאלתר. ואם תאמר ולשמואל נמי היאך נחוש שגבתה תוספת אם לא הוציאה כתובה ובמה גובה אותו שהרי אינו תנאי ב"ד. ויש לומר כגון שהביא' עדים שנתחייב לה שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי דאי לאו הכי נאמן לומר פרעתי כחוב דעלמא:

אמר רב יוסף הכא במאי עסקינן כשאין שם עדי גירושין סיפא דמתני' כשאין שם עדי גרושין והואיל ואין הגט בידה ואין לה עדים שגרשה מגו דיכול למימר כו'. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל הרא"ה אמר רב יוסף הכא במאי עסקינן בשאין שם עדי גירושין. לאו למימר דרב יוסף מפרש לגט דמתניתין עידי גירושין דהא פרישנא דאליבא דרב ודאי דוקא בגט כיון דקיימא לן דלגבי עיקר לעולם הוי מקום שאין כותבין וגט במקום שאין כותבין היינו שטר כתובה והוא הדין נמי אליבא דרב מעיקרא ואליבא דשמואל דמוקמי לה במקום שאין כותבין מתני' ודאי גט דוקא קאמר והכי נמי משמע לן לעולם כדפרי' במתניתין אלא הכי קאמר דהשתא אליבא דרב סיפא קתני הוציאה כתובה בלא גט בדליכא ראיה אחריתי דגירושין נמי אלא גט וגט נמי ליתיה דאבד הימנה אבל ודאי גט דרישא דוקא והוא הדין לסיפא אלא דסיפא מיצטרך לן לפרושה הכי דלית לה נמי ראיה אחריתי דגירושין כדפרי' והאי דתנא לה הכי סיפא ולא תנא בהדיא דליכא עדי גירושין כלל משום דאורחא דמלתא קאמר דמסתמא היינו ראיה דגירושין דאית לה לאתתא גיטא ותו לית לה ונקט נמי לישנא דרישא דגט דרישא ודאי דוקא וכיון דהכי הוא דליכא עדי גירושין מיגו דיכול למימר לא גירשתי' יכול למימר גירשתיה ונתתי לה כתובתה. ואיכא דקשיא ליה כיון דקי"ל דגט דמתניתין דוקא ובלאו גט לא גביא למה ליה למיתני במתני' והוא אומר אבד שוברי בלאו הכי נמי מהימן למימר פרעתי בגיטא ולהכי לא מפקא ליה

וליתא כדפרי' במתני' דהכי נמי קאמר דכיון שאבד גיטה אף שוברו אבד אי נמי דהא קמ"ל דאפי' מודה לה דלא קרעי' לגיטה מהימן למימר פרעתי שלא בב"ד בשובר מהאי מיגו דאמרן דאי בעי אמר פרעתיך בב"ד וקרעינהו לגיטא כיון דליתיה לגיטא וה"ה נמי בלא שובר ולא אמרינן ליה אחוי תבריך דקסבר היינו תברך דתו לא ירצה למתבעיה דאלו טעין ואמר לה פרעתי מהימן כדפרשי' התם בבבא בתרא בטעמא דאמרי' אטו כל מאן דמגבי בבי דינא מגבי אלא אורחא דמלתא דנקט. ולרב א"ש דמוקי לה במקום שכותבין ובדין הוא דכיון דאית לה כתובה לא מהימן אלא משום מיגו והיינו דבעי למטען הכי דאי לא אע"ג דאיכא מגו ריע טענתיה דאמרינן ליה אמאי פרעתה בדלא אהדרה כתובה ניהלך או לכתוב לך תברא וכיון דכן הוה ליה כמיגו במקום עדים ולא מהימן ולהכי בעי' דקא טעין הכי דאבד שוברו והשתא ודאי אתיא שפיר אליבא דכולהו. עד כאן לשון הרא"ה ז"ל:

מגו דיכול למימר כו'. והא דאמר רב המנונא בפ' האשה שנתאלמנה האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת דחזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה היינו לינשא לאחר אבל לגבות כתובתה כל זמן שלא נשאת לאחר ואין לה עדי גרושין יכול למימר אכתי לא איחייבנא לך כתובה דהא לא גרשתיך מעולם ואהכי נאמן אמאי דקאמר פרעתי. רש"י במהדורא קמא:

והרמב"ן כתב וז"ל מגו דיכול לומר לא גרשתיה יכול למימר גרשתיה ופרעתיה ואיכא דקשיא ליה והאמר רב המנונא האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת ואף ליטול כתובת' נמי משמע דמהימנא וכדכתיבנא בפרק האשה שנתאלמנה וניחא ליה כיון דאדעתא דכתובה אתיא לא מהימנא וכדאמרינן ביבמות גבי האשה שאמרה מת בעלי דאמרי' תנשא ותטול כתובה ואמרי' התם דאם אמרה תנו לי כתובתי אף להנשא אין מתירין אותה כדאיתא בפרק האשה שלום והכא נמי כיון דאדעתא דכתובה אתיא אי אמרה גרשתני לא מהימנא. ולדידי לא ניחא לי בהא חדא דהכא כיון דאיהו מודה לה דגרשה מאי אית לה למתבעא אלא כתובה וכי תימא דרב יוסף מוקי לה דמקמי דלודי בעל תבעה בכתובה הוה כי ההיא דיבמות אכתי לא דמי דהתם מאי טעמא שרו לה רבנן משום חומר שהחמרת עליה בסופה והך איתתא כיון דתבעה כתובה דילמא לא מת בעלה ואיהי לא מנסבא אלא דמצטרכי לה זוזי וקבעה כתובתה ולפיכך אף להנשא אין מתירין אותה דחיישי' שמא בעלה קיים וכיון דשרית לה אתיא לאינסובי אבל הכא כיון דקיימא לן אינה מעיזה פניה בפני בעלה מה לי תבעה כתובתה מה לי לא תבעה ואפשר דכי אמרינן נמי אינה מעיזה פניה לומר התירוני לינשא אבל לגבות כתובתה אימר אמרה

הכי כיון שאינה תובעת להתירה להנשא ויש מי שאומר נאמנת היא ליטול כתובתה ואינה נאמנת ליטול תוספת וכן כתב הרב רבי משה הספרדי ובהכי מפרשא קושיין ולא ידענא טעמא אטו האשה שאמרה מת בעלי אינה נאמנת ליטול תוספת ואפשר לומר דמדרש כתובה ליתיה אלא בעיקר כתובה אבל לא בתוספת. והראב"ד אוקמה באומרת עכשיו גרשתני ואבד גיטי דאיכא לברורי אי נמי דרב יוסף לית ליה דרב המנונא ורבא נמי פליג עליה בפרק בתרא דנדרים ע"כ:

וכתב ריב"ש דליתא להא דהראב"ד דמתני' בכל ענין היא לא בסמוך לגירושין דוקא כמו שכתבתי למעלה ע"כ:

והרא"ה דחה תירוצא בתרא דכתב הרמב"ן דהא רב המנונא תלמידו דרב הוה ורב יוסף אליבא דרב קאמר כדפרכינן נמי הכי בבבא קמא פרק הגוזל בתרא ולרב המנונא נמי אליבא דרב רביה מתני' היכי מתרץ לה וכתב דמחוורתא דמלתא דמדרב המנונא אינה נאמנת ליטול כתובה וכן נראה לפי אותה שיטה שכתבנו למעלה ע"כ:

והתוספות פתרי בקושיא לר' יוחנן נמי דהכי נמי מפרש ר' יוחנן מעתה לדידהו דל מהכא תירוצא דתוספות דר' יוחנן בכל מידי מיירי בין בכתובה בין בתוספת ודל מהכא תירוצא בתרא דתריץ הרמב"ן דתקשי מרבי יוחנן אדרבי יוחנן ככתוב בתוספות ולא פש להו אלא תירוצא קמא דדחה הרמב"ן ותירוץ הראב"ד ז"ל דחוק מאד:

דף פט:

יכול לומר גרשתיה כו'. ואיכא דקשיא ליה דהא לאו מגו מעליא הוא שאילו אמר לא גרשתיה היה חייב לה בשאר כסות ועונה והא לא קשיא דכיון שהיא טוענת עליו שגרשה ופטור ממזונות וחייב בכתובה כי אמר הוא לא גרשתיה וחייב אני מזונות הרי הוא פטור אף ממזונות דהוה ליה כעין שטענו חטים והודה לו בשעורים שהוא פטור אף מדמי שעורים והכא נמי כיון שהיא מודה שאינו חייב לה כלום מדמי מזונות הרי הוא פטור מהם. ואפילו תימא דהכא לא דמי אלא לטוענו מנה של מלוה והודה לו במנה פקדון שהוא חייב כדכתוב בדוכתא ובפרקא קמא דמציעא יכול היה בכאן לומר לא גרשתיה בגט והיא פטרני מן המזונות דהשתא לא מחייב מידי כנ"ל. הריטב"א ז"ל:

והתוספות כתבו דדמי לטענו חטים והודה לו בשעורים וקשיא להו לפי שיטתם דכי היכי דאמרי' מגו דאי בעי אמר לא גרשתיה ואיהי נמי לא תתבע מזונות דהויא ליה טענו חטים והודה לו בשעורים אמאי לא אמרי' הכי נמי גבי הא דאמרי' בפרק האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים ובאה ואמרה כו' גירשני בעלי מתפרנסת והולכת עד

כדי כתובתה דדילמא בעלה הוא אומר לא גרשתיך והוי טענו חטים והודה לו בשעורים דפטור ולא הקשו דילמא הוה טעין פרעתי דאי לא מצי טעין לא גרשתיך לא מצי טעין פרעתיך דטענת פרעתיך לא מהניא אלא משום מגו דלא גרשתיך דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום והיינו טענת פרעתיך ותירצו בתוס' דהכא שאנו רואין אותם חולקים אמרינן מגו דאי בעי טעין הכי על טענתה שהיא טוענת עכשו לפנינו אבל התם שאין אנו רואין אותם חולקים אדרבה נימא דשמא אם היה בא בעלה היה מודה לדבריה:

וכתב ריב"ש ועדיין קשה דלאו מגו מעליא הוא דאם יאמר לא גרשתיה יתחייב לה בכתובתה לאחר מותו אם ימות בחייה שהרי בין לדבריה שאומרת שגרשה בין לדבריו שאומר לא גרשה חייב לה כתובה כיון שמת ואין זה טענו חטים והודה לו בשעורים דחטים וחטים הוא ועכשיו אומר שפרעה נפטר לגמרי וניחא לי דמתני' דקתני הוציאה כתובה בלא גט לא תפרע קא מתרצא לה דהא השתא אין לנו לפרעה שהרי יש לנו להאמינו כשאמר פרעתיה כמו אם היה אומר לה גרשתיה לענין שלא תפרע עתה בטענת אבד גטי עד לאחר מיתה ואע"פ שהטענה ההיא לא היתה לו יפה כל כך כמו זו שהוא טוען יש לנו להאמינו בכדי הטענה ההיא דומיא דהנהו עזי דאכלי חושלא בנהרדעא שנאמן לטעון עד כדי דמיהן מגו דאי בעי אמר לקוחות הן בידי אע"ג דהשתא טעין טפי מכדי דמיהן מהמנינן ליה עד כדי דמיהן ע"כ:

הא מדקתני רבן שמעון בן גמליאל אמר מן הסכנה כו'. רשב"ג פליג אסיפא דרישא וקאמר דגובה כולה כתובה שלא בגט דאי אפשר לשהות גטה משום סכנת שמד ואי ליכא עדי גרושין נמי במאי גביא עיקר כתובה דהא בגט לא מציא גביא דליתיה משום סכנה ומן הסכנה ואילך לא משכחת אשה דגביא עיקר כתובתה אלא בעדי גירושין ומדסיפא בדאיכא עדי גירושין סיפא דרישא נמי בדאיכא עדי גירושין ומשני כולה רבן שמעון בן גמליאל ולא גרסינן הכא אלא. רש"י במהדורא קמא:

והרא"ה גריס לה וז"ל אלא כולה רשב"ג היא וחסורי מחסרא והכי קתני הרי אלו לא יפרעו במה דברים אמורים כשאין שם עדי גרושין אבל יש שם עדי גרושין גביא תוספת בשטר כתובה דאית לה ונפיק מתותי ידה ועיקר אי מפקא גיטה גביא ואי לא לא גביא כדפרי' לגבי עיקר לעולם כמקום שאין כותבין הוא וגט היינו כשטר כתובה גופיה ומן הסכנה ואילך אע"ג דלא מפקא גיטא גביא כיון שאין אדם רשאי לשהות הגט גובה הכל בכתובתה ועדי גרושין דתוספת גובה משום כתובה ועיקר גובה בעדי גרושין כאלמנה שהיא גובה בעדי מיתה עיקר כתובה אפי' במקום שכותבין דלענין עיקר לעולם כמקום שאין כותבין הוא וליכא בהו הפרישא כלל וכיון דכן אע"ג דלא מפקא גיטא גביא הכל

בשטר כתובה ועדי גרושין שרשב"ג אומר מן הסכנה ואילך אשה גובה שלא בגט וכו' והא דאמרי' חסורי מחסרא והכי קתני לא דמצטריכינן למימר הכי משום פירוקא דקושיין דהא בלאו הכי נמי איכא לפרוקי כדפרקי' דהכי קתני הרי אלו לא יפרעו בד"א כשאין שם עדי גירושין אבל יש שם עדי גרושין גביא עיקר אי מפקא גיטא גביא ואי לא לא גביא רשב"ג אומר מן הסכנה ואילך אשה גובה כו' דאע"ג דלא מפקא גיטא גביא הכל עיקר בעדי גרושין ותוספת בכתובה אלא איידי דמזדקינן לפרושא פרישנא לה כולה כדאיתא דודאי לעולם משמע לן דהא דרשב"ג לא פליגא את"ק דמודה ת"ק בשעת הסכנה וכלה ודאי רשב"ג היא כדפרישי' א"נ איכא למימר דהא דמתרצי' הכי משום דאלו אמרינן רשב"ג פליג את"ק אם כן עיקר מלתא דאתי לאפלוגי עלה רשב"ג מחסרא ולפום הכי ניחא ליה לאוקומי כולה כרשב"ג ע"כ:

והריטב"א ז"ל תירץ כתירוצא קמא וז"ל הא דאמר כולה רבן שמעון בן גמליאל היא לאו הכרחא הוא דמסתיין דנימא דחסורי מחסרא וה"ק בד"א כו'. אבל מאי דקתני רשב"ג מן הסכנה ואילך כו' פליגי רבנן עליה אלא דכיון דתרוצי מתרצינן לה לא בעי לאוקומא פלוגתא במאי דאמר רשב"ג דהא טעמא דבעו ואודויי בה כולי עלמא הוא ע"כ. ונראה דאם אנו אומרים דבעדי הגט נמי גביא עיקר מעתה אף בעדי מיתה גביא עיקר ואי נימא דלא גביא אלא בגט צריכין אנו לחלק ולומר דבעדי מיתה גביא אע"ג דלא הוציאה כתובה דאי בעינן שתוציא כתובה ולא מהניא עדי מיתה תקשי א"כ הוציאה גט ואין עמו כתובה אמאי גובה עיקר והא אתי לידי פסידא במה שתשאר הכתובה בידה וכמו שהקשו התוספות לעיל והיינו טעמא דשני כתובה מגט דבשלא הוציאה כתובה לא אתחזק ריעותא שאינה חוששת בשמירת כתובתה מפני שאינה נותנת עיניה בגירושין ובמיתה אבל כשאינה מוציאה הגט אתחזק ריעותא דאין דרכה לאבד גיטה וכמו שכתבתי בריש שמעתין בשם הרב רבי יונה ז"ל ומן הסכנה ואילך נמי לא איתחזק ריעותא אפילו בגט שלא היתה רשאה לשמור את גיטה ונסתלק הריעות' הלכך בהך לפי מאי דמתוקמא מתני' דעיקר אי מפקא גיטא גביא ואי לא לא גביא לא מצינן לאשוויי פלוגתא בין תנא קמא לרבן שמעון בן גמליאל דמטעמא דמחלק בין כתובה לגט צריך נמי לומר דמן הסכנה ואילך אשה גובה כתובה שלא בגט וכדכתיבנא כנ"ל:

אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב לדידך דאמרת גט גובה עיקר כו'. פרש"י אלמנה מן הנשואין במאי גביא כתובה ע"כ בעדי מיתה דהא ליכא גיטא בהא ומחזרת שטר כתובה ליורשין וקורעין אותו וניחוש שמא גרשה והדרא ומפקא גיטא בבי דינא אחרינא ע"כ. ויש אומרים דמשום הכי פרכינן לאוקמתא בתרייתא דרב לחוד דאמר הוציאה

גט גובה עיקר כתובה בגט משום דקס"ד לדידיה להאי לישנא בתרא אין כותבין שובר כלל וכיון שכן איכא למיחש בין במקום שכותבין ובין במקום שאין כותבין במקום שכותבין דמי גרשא ואזלא וגביא כתובה בעדי מיתה והדר גבי מבי דינא אחרינא עיקר כתובה בגט אי נמי דמעיקרא גביא עיקר כתובה בגט והדר גביא זימנא אחרינא בעדי מיתה אי נמי במקום שאין כותבין ואמר כתבתי מפקא כתובה וגובה עיקר והדר גביא בעדי מיתה אבל לאוקמתא קמייתא ליכא למיחש דאי במקום שאין כותבין ודאי כותבין שובר משום דאינהו אפסידו אנפשייהו שנהגו שלא לכתוב ובמקום דלא אפשר דין הוא דלסמכו אשובר ואי במקום שכותבין כי לא מפקא כתובה לא גביא כלל וכן לשמואל אי מקום שאין כותבין וכתב או במקום שכותבין ולא כתב בכלהו אינהו אפסידו אנפשייהו ובמקום דלא אפשר ודאי הא אמרינן לעיל דכותבין שובר אבל לאוקמתא בתרייתא דרב קשה ופריק דאפילו לאוקמתא בתרייתא במקום דלא אפשר כותבין שובר וכן הא דאקשי אלמנה מן האירוסין במאי גביא היינו ודאי במקום שאין כותבין דהכי סתמא דמלתא דארוסה אין כותבין אלא שסומכת על תנאי בית דין ואפילו הכי קושיין ללישנא בתרא דרב דוקא מטעמא דאמרן. ואחרים פירשו דקושיין ודאי ללישנא בתרא דרב ומשום דקשיא ליה בין במקום שכותבין ובין במקום שאין כותבין נקטינא קושיין אההוא לישנא בלחוד וכי פרכינן מאלמנה מן האירוסין פרכינן אפילו במקום שכותבין אבל ה"ה דקשיא ליה לרב אליבא דלישניה קמא במקום שאין כותבין מיהת דאיכא למיחש דהשתא גביא בגט ולמחר גביא בעדי מיתה וכי קשיא ליה לשמואל במקום שאין כותבין מיהת ואקשו לרב משום טעמא דאמרן. והלשון הראשון יותר נכון. הריטב"א ז"ל:

וז"ל ריב"ש בשלמא לשמואל לא קשיא דלדידיה במקום שכותבין כתובה אינה גובה כלל לא עיקר ולא תוספת בלא כתובה דהא אין כותבין שובר ואי במקום שאין כותבין או שכותבין ולא כתב לה בהא כותבין שובר דאינהו דאפסידו אנפשייהו אבל לרב למאי דהדר ביה דאף במקום שכותבין כתובה גובה עיקר בגט לבד א"כ ליחוש דילמא גביא תרי זמני וכי תימא כותבין שובר אם כן שמעת מינה כותבין אפילו היכא דליכא למימר אינהו דאפסידו אנפשייהו ופרקינן בדיתבא תותיה שאין לחוש בגירושין ואז גובה כתובתה בעדי מיתה ואי סמוך למיתה נתגרשה איהו דאפסיד אנפשיה. ע"כ ריב"ש:

וכן פירש הרמב"ן דרב כהנא ורב אסי אקשו ליה לרב למאי דהדר ביה אלמנה מן הנשואין במאי גביא דהיא כעין קושיין קמייתא והיא היא מה לי חשש דילמא מפקא גיטא מה לי בשעת הגט חשש דעדי מיתה אבל לשמואל ליכא לאקשויי כלל כי מקום שכותבין ואיהו לא כתב לה ובמקום שאין כותבין כבר תריץ לה דהתם אינהו דאפסידו אנפשייהו

וכותבין שובר ע"כ:
והתוספות ז"ל כתבו לדידך דאמרת גט גובה עיקר לשמואל נמי הוה מצי לשנויי ובמקום שאין כותבין. ע"כ. ולפי דרכנו שאנו רגילים לתרץ בכל מקום שאומרים התוספות הוה מצי לשנויי הוה מצי למפרש דבעו למימר אם תקשי עלה דהך שינויא קושיא הרי שינויא אחריתי דהוה מצי לשנויי דקיימא לשנויי הך שינויא נמי אית עלה קושיא אלימתא טפי דמשום הכי לא שני לה תלמודא אלא כדי לתרוצי קושיא חדא דאיכא עלה דמאי דמשני תלמודא קאמרי התוספות הוה מצי לשנויי ועל פי דרך זה י"ל כשאומרים התוספות הוה מצי למפרק ולמדתי דרך זה מהרא"ש ז"ל שפיר' כן לשון התוספות בפרקא קמא דשבועות וקרוב לזה יש לי לפרש כאן דקשיא להו לתוספות למה להו למימר לדידך דאמרת גט גובה עיקר פשיטא דלדידיה הוא דקשיא ליה ומתרצין התוספות משום דלשמואל נמי הוה מצי לאקשויי לכך קאמרי ליה לדידך דאמרת גט גובה עיקר ומיהו קושטא דמלתא דלדידיה הוא דקשיא דלשמואל מצינן לתרוצי דאינהו הוא דאפסידו אנפשייהו דנהגו שלא לכתוב ומיהו לרב דקאמר דרבנן תקון דגט גובה עיקר אם כן הויא ליה תקנה דאתיא לידי תקלה דאלמנה מן הנשואין על כרחין גביא בעדי מית' ואמאי ליחוש דילמא גירשה כו' כנ"ל:
אבל הרא"ה כתב וז"ל אמרי ליה רב כהנא כו'. הא דקאמרי ליה לרב הכי לאו משום דקשיא ליה לרב בלחוד דהא אליבא דכולי עלמא נמי דאית להו אין כותבין שובר קשיא אלא רב כהנא ורב אסי תלמידי דרב נינהו והיינו דבעו לה מיניה. ותו דלרב קשיא אפי' במקום שכותבין ולענין עיקר דלעיקר הרי הוא לעולם כמקום שאין כותבין וק"ל בין למאי דקסבר מעיקר' בין למאי דקסבר השתא למאי דקסבר מעיקר' קשיא ליה מאלמנה מן הנשואין במקום שאין כותבין ולמאי דקסבר השתא אפילו במקום שכותבין ולענין עיקר דהוי לעולם כמקום שאין כותבין והיינו דקאמר לה סתמא ולא פריש בהדיא במקום שאין כותבין. וה"ה נמי דקשיא ליה לשמואל במקום שאין כותבין והיינו דמקשי' כיון דאין כותבין שובר אלמנה מן הנשואין במאי גביא בעידי מיתה ליחוש כו' ומהדרינן ביושבת תחת בעלה ומשמשתו דכיון דכן תו ליכא למיחש לגירושין. ומקשי' דילמא סמוך למיתה גרשה ומפקה ליה לגיטא וגביא ביה ולבתר הכי גביא זימנא אחריתי בעדי מיתה ומהדרי' התם איהו הוא דאפסיד אנפשיה תו קשיא לן כו' ע"כ:
לרב דאמר דאינה גובה עיקר אלא בגט אלמנה מן הנשואין דליכא גט במאי גביא אמר להו בעדי מיתה גביא עיקר דאין לך גט גדול מעדי מיתה. רש"י במהדורא קמא. משמע מתוך לשונו ז"ל דקא בעו מיניה הכין משום דאיהו סבר דעיקר אי מפקא גיטא גביא כו'

מיהו במהדורא בתרא לא פירש כן אלא דאינהו קא מקדמי הכי כדי לשיולי עלה וליחוש כו'. אלמנה במאי גביא כתובה שלה על כרחיך בעדי מיתה שמת בעלה כו' וליחוש דילמא גירשה בחייו ושתקה ולא תבעה כתובה עד דמית בעלה ואזלא ומפקא עיקר בעדי מיתה ולימים לאחר שנשתכח הדבר אזלא ומפקא גיטא וגביא ביה עיקר זימנא אחרינא ומשני ביושבת תחת בעלה כלומר כי אמרינן דגביא ביה בעדי מיתה היכא דיתבא תחת בעלה עד שעת מיתה ודילמא סמוך למיתה גירשה ומפקא עדי מיתה והדרא וגביא עיקר בגיטא ומשני התם איהו בעל דאפסיד אנפשיה כיון דסמוך למיתה גירשה ולא אודע להו ליורשין דלא ליתבו לה עיקר כתובה אי לאו דמפקא גיטא. רש"י במהדורא קמא. והכין דייק לישנא דלא פריך אלא דילמא הדרא ומפקא גיטא ותחזור ותגבה שנית מדקאמר וליחוש דילמא גירשה ומפקא לגיטא כו' ולא פריך דילמא גבתה כבר בגיטא והשתא גביא בעדי מיתה. ומשום הכי לא פריך הכין משום דאנן מהדרי לאקשויי דנכתוב שובר ומאי טעמא דרב דסבירא ליה אין כותבין שובר ואילו לחששא דמה שכבר גבתה מאי מהני לן כתיבת שובר ואי בעינן לאקשויי אמאי גביא בגט דילמא הדרא וגביא בעדי מיתה אמאי נטר לאקשויי הכין עד דנתאלמנה דקא מייתי אלמנה מן הנשואין במאי גביא כו' וליחוש דלמא גירשה כו' הוה ליה לאקשויי להדיא בשעת גבייתה בגט אמאי גביא בגט ואע"ג דהרמב"ן כתב דהיא היא מה לי חשש בשעת מיתת בעלה דילמא מפקא גיטא מה לי בשעת הגט חשש דעדי מיתה מכל מקום אמאי נטר לאקשויי הכין ליקשי להדיא אשעת הגט ונראה דאשע' הגט לא קשיא להו דכיון דקאמר רב גט גובה עיקר פירוש דגיטא לגבי עיקר עומדת במקום כתובה ושטר כתובה לגבי עיקר לא מעלה ולא מוריד מעתה כשהוציאה גט לא אתחזק ריעותא דמה יש לה לעשות עוד הרי הוציאה שטר העומד כנגד העיקר דהיינו הגט ואי איהו חושש פן ימות ותחזור ותגבה מה בידה לעשות הלכך בכל כיוצא בזה כותבין שובר דהויא ליה כמי שהוציא שטר חובו ומיהו בשעת מיתת בעלה אע"ג דהוציאה שטר כתובה לגבי עיקר לא מעלה ולא מוריד הויא ליה כמי שמגבה עיקר כתובה בלא שטר כלל ותקשי אמאי גביא ליחוש דילמא הדרא גביא בגט ועוד היינו יכולין לומר דמשום הכי לא אקשינן ליחוש דילמא גבתה כבר בגט משום דהויא ליה טוען אחר מעשה ב"ד דלא אמר כלום פירוש טענת פרעתי לא מהניא אבל דילמא הדרא ומפקא ותגבה עיקר שפיר מקשינן ומיהו התוספות כתבו בפרקא קמא דמציעא דרב לא סבירא ליה כלל כרבי יוחנן דאמר הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום כנ"ל והא כתיבנא לעיל בלשון הרא"ה דפריש הא דפריך תלמודא דילמא סמוך למיתה גירשה דהיינו לומר דמפקא ליה לגיטא גביא ביה ולבתר הכי גביא זימנא

אחריתי בעדי מיתה. ומיהו רש"י במהדורא קמא לא פירש כן וכדכתבינן לעיל:
אלמנה מן האירוסין שלא ישבה תחתיו דאית לה עיקר כתובה כדאמרן אלמנה גובה מנה בתולה מאתים ואע"פ שלא כתב לה שטר כתובה דמנה מאתים דילמא גירשה מן האירוסין ושתקה לה עד דמית ואזלא וגביא בעדי מיתה והדרא ומפקא וגביא זימנא אחריתי ואלמנה מן האירוסין ליכא למימר ביושבת תחת בעלה ה"ג אלא במקום דלא אפשר דלא מצי יורש למטען לאשה אחוי גיטך וטלי כגון אלמנה מן הנשואין דגביא בעדי מיתה כתבינן שובר ולא אוקימנא לה ביושבת תחת בעלה. דאי לא תימא הכי דבמקום דלא אפשר כתבי' שובר עדי מיתה גופייהו במקום שאין כותבין כתובה ואין היורשין יכולין לומר החזירו לנו שטר כתובתיך ליחוש כו' ומפקא עדי מיתה אחריני אלא ודאי במקום דלא אפשר כו' דהא דאמרינן אין כותבין שובר היינו היכא דבעל קיים דמצי טעין אחוי גיטך וטלי עיקר כתובתיך וגבי לוה נמי מצי טעין אחוי שטרך וטול אבל בעדי מיתה כותבין שובר ואי לית ליה ליורש שובר איהו דאפסיד אנפשיה וגביא בגיטא זימנא אחריתי. רש"י במהדורא קמא:
וכתב הרמב"ן וז"ל ואקשו ליה נמי אלמנה מן האירוסין שאינה יושבת תחת בעלה דליכא למימר איהו אפסיד אנפשי' ואמר התם ודאי כותבין שובר דאי לא תימא הכי עדי מיתה גופייהו פרש"י בנשואה ובמקום שאין כותבין מפקא להו תרי זימני ואיהי לית לה כתובה שאין נוהגין לכתוב לה כתובה אלא במקום דלא אפשר כותבין שובר ואין דנין אפשר משאי אפשר. ול"נ דממקום דאין כותבין לא אייתי ראיה כלל אלא אלמנה מן האירוסין קאמר שבכל מקום אין נוהגין לכתוב אלא עם כניסתה לחופה ליחוש דילמא מפקא עדי מיתה תרי זימני ואיהו לא אפסיד אנפשיה במידי ולא אנשי מקומו שינו מתקנת חז"ל כלום ומשום הכי מהדר במקום דלא אפשר כותבין שובר דכיון דתקון רבנן לאלמנה מן האירוסין כתובה ואין כותבין אותה צריכין הם לסמוך על השובר והיינו דהוינן עלה אלמנה מן האירוסין מנלן דאית לה כתובה דאלמא שמעיה לרב דאמר הכי וכן משמע בפרק שנים אוחזין וכן פרש"י עצמו שם ע"כ:
וז"ל הריטב"א הקשו על פרש"י כיצד מביא ראיה מעדי מיתה במקום שאין כותבין לאלמנה מן הנישואין במקום שכותבין דאפשר במהדורי שטרא ולא עוד אלא דאפי' במקום שאין כותבין אינהו דאפסידו אנפשייהו בדלא כתבין לכך פירשו דלאו הכי הוא אלא קאמר דבאלמנה מן הנישואין במקום שכותבין מוקמי לה כדמעיקרא ביושבת תחת בעלה ולאלמנה מן האירוסין דהדר פרכי' הוא דמתרצי השתא דההיא מסתמא בכל מקום אין כותבין עד שתכנס לחופה ואינהו לא אפסידו אנפשייהו כלום ובהא הוא דאמרינן

דכיון דלא אפשר ודאי כותבין שובר אפילו בגרושה ואי לא תימא הכי כשגובה באלמנות בעדי מיתה ניחוש ולא תגבה אלא על כרחין במקום דלא אפשר כותבין שובר אפילו ללישנא בתרא כדפרישנא ע"כ. ודעת רש"י דכל היכא דאין לומר הערמה כלהון שוין וכלהו מקרו דלא אפשר כגון אלמנה מן הנישואין דאין כאן הערמה הוה ליה כלא אפשר דאי אפשר לה לגבות אם באת לחוש לכל אלה והכתובה אין לה ענין לעיקר כלל ואינה מעלה ואינה מורדת וכבר הוציאה גט דהיינו שטר מנה מאתים ועדי מיתה כהוצאת גט דמיא ואין כאן הערמה כלל דדוקא כשלא הוציא שטר חובו הוא דאמרינן דאין כותבין שובר דהרי כאן הערמה דלא הוציא שטר חובו כנ"ל:

וז"ל הרא"ה ומהדרינן במקום דלא אפשר ודאי כותבין שובר כלור אלא דאמרינן כל היכא דלא אפשר כותבין והשתא דאתינן להכי אלמנה מן הנישואין נמי מפרק' לה בהכין ולית לן הני שינויי דחיקי דאמרינן אלא כהיכא דלא אפשר חשבינן ליה וכל היכא דלא אפשר כותבין שובר ע"כ:

אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אסי אלמנה מן האירוסין מנא לן דאית לה כתובה כו'. דאית לה כתובה מנה מאתים אפי' לא כתב לה דמשום דקסבר דאית לה מנה מאתים אפילו לא כתב לה אשתמיט לה מפירכא דאותיבו ליה רב כהנא ורב אסי ושני לה במקום דלא אפשר כתבינן שובר דילמא בדכתב לה קא תני דגובה את הכל בין עיקר בין תוספת אבל אי לא כתב אפילו עיקר כתובה נמי לא גביא ולא מידי וכיון דלא גביא אלא בשטר אפשר הוא דמצי טעין יורש אחוי שטר כתובתיך וטלי ואלמנה מן הנשואין נמי גבי כתובתה אפשר הוא ולרב דאמר דלא גביא עיקר אלא בגט אכתי איכא למפרך ליה וליחוש דילמא גרשה כו' ולא מצי לשנויי במקום דלא אפשר כתבין שובר דהא בין לגבי אלמנה מן האירוסין בין לגבי אלמנה מן הנשואין אפשר בשטר כתובה. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא כתב וז"ל מנלן דקאמר לעיל עדי מיתה גופייהו ליחוש דלמא מפקא והדרא ומפקא ע"כ חדא מינייהו גביא בלא שטרא כו'. ע"כ. פירוש דלעיל קאמרינן עדי מיתה גופייהו במקום שאין כותבין כתובה ואין היורשין יכולין כו' פירוש דאי מקום שכותבין היכי מציא גביא תרי זמני והרי ע"כ חדא מינייהו גביא בלא שטרא שהרי בפרעון הראשון החזירה השטר כו' ואם אתה אומר דאלמנה מן האירוסין אין לה כתובה בתנאי ב"ד אלא א"כ כתב לה היכי קאמר רב לעיל דאי לא תימא הכי עדי מיתה גופייהו כו' דקא מייתי מיניה לאלמנה מן האירוסין דמשמע דפשיטא ליה דגבי עדי מיתה כותבין שובר משום דלא אפשר דהוי' ליה מקום שאין כותבין והרי אי לא כתב לה לא גביא ולא מידי מעתה ליכא למיחש דילמא גביא תרי זימני אלא ודאי

משמע דסבירא ליה לרב דאלמנה מן האירוסין יש לה כתובה בתנאי ב"ד אע"ג דלא כתב לה ולהכי קא תריץ שפיר דאי לא תימא הכי עדי מיתה גופייהו כו' כנ"ל:

וכתב הרא"ש וז"ל אלמנה מן האירוסין דאית לה כתובה מנלן פרש"י ז"ל דקאמר לעיל עדי מיתה גופייהו ליחוש דלמא מפקא והדרא מפקא ועל כרחין חדא מינייהו גביא בלא שטרא ולא נהירא דמצינו למימר דהאלמנה מן הנשואין דפריך במקום שאין כותבין ונראה דקאי אהא דאמרינן לעיל אלמנה מן האירוסין במאי גביא בעדי מיתה ניחוש דלמא גרשה ומפקא לה לגיטא וגביא ביה אלמא בגט בלא כתובה גביא כתובתה ע"כ.

וליתא דלא אסיקנ' דינא ממאן דפריך עד דנבעי עליה מנלן אלא ממאן דאסיק הכי ואשתמיט ליה מפירכ' דאותיבו עליה אית לן למבעי מנלן כדי לאהדורי ולאקשויי עליה קושיא דמעיקרא וכמו שפרש"י במהדורא קמא. ואין לומר דהא דקאמר דאי לא תימא הכי עדי מיתה כו' לא קאי אלא אאלמנה מן הנשואין דא"כ לעיל כי פריך מאלמנה מן הנשואין הוה ליה לאסוקי הכין דבמקום דלא אפשר כתבי' שובר דאי לא תימא הכי כו' ודע דהרמב"ן והריטב"א כתבו דלא קאי אלא אאלמנה מן האירוסין וכדכתבי' לעיל כנ"ל. והרא"ה כתב וז"ל אמר ליה מר קשישא כו' מנלן כלומר היכא תניא לה אבל ודאי עיקר דינא לא מספקא לן ביה מידי דודאי קיימא לן הכי כדאמר ליה אביי לבבא מציעא בהדיא וכדפרישנא התם ולא מפשיט ואיברא דלא אשכחן לה דאיתניא בשום דוכתא אבל דינא הכי הוא וכן הלכתא ע"כ:

והריטב"א פירש כפירוש הרא"ש ז"ל וז"ל אלמנה מן האירוסין מנלן דאית לה כתובה פירוש מנלן דאית לה כתובה מתנאי בית דין אע"פ שלא כתב לה דע"כ כי פרכינן לעיל מאלמנה מן האירוסין היינו משום דכתובתה מתנאי בית דין אלא כשרצה להתחייב לה מעצמו או שהתנו בה אינו ענין לשמועתנו כלל וההיא דמלוה בעלמא לדברי הכל ואי מפקא שטרא גביא ואי לא לא גביא למאן דאמר אין כותבין שובר ולמאן דאמר כותבין שובר מצי לומר פרעתי אלא ע"כ משום דאיתא כתובה מדרבנן הוא דפרכינן מינה ומשום הכי שקלינן וטרינן השתא מנלן דאית לה כתובה מתנאי בית דין דשקלינן וטרינן עלה ולא אשכחן מנלן ומיהו עיקרא דדינא הוא דליה לה כדכתי' בב"מ בס"ד ומשמועתנו יש לזה ראיה ברורה דהא פרכינן מינה לעיל להדיא ומתרצינן לה דאלמא הכין הלכתא כנ"ל ע"כ:

אילימא מהא דתנן נתאלמנה או נתגרשה כו'. אין להקשות דנוקי להוא במקום שאין כותבין אז ארוסה אית לה כתובה דהתם אפילו בנשואה אינו נאמן לומר פרעתי אבל במקום שכותבין אימא אין הכי נמי דאלמנה מן האירוסין לית לה כתובה. ויש לומר

דהא פשיטא דלא פלוג דמ"ש דתקנו כתובה הכא ולא הכא דאלמנה מן הנשואין אית לה בכל מקום ולא דמי לגרושה שתוספות פירשו דפשיטא דאית לה כתובה ויש לומר היינו משום שלא תהא קלה בעיניו להוציאה אבל באלמנה אי במקום שאין כותבין תקינו לה כתובה אם כן גם במקום שכותבין יתקנו לה כתובה ויכתבו לה כמו לנשואה אלא ודאי אי לית לה במקום שכותבין גם במקום שאין כותבין לית לה. בחידושין ממסכת מציעא פרקא קמא:

דילמא דכתב לה וכי תימא אי כתב לה מאי למימרא לאפוקי מדר' אלעזר בן עזריה כו'.

כתב הרמב"ן בחידושיו פירקא קמא דמציעא וז"ל תמיה לי פשיטא דמתניתין לאפוקי מדר' אלעזר בן עזריה אתיא כדקתני בהדיא אע"פ שאמרו בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה אם רצה להוסיף כו' נתאלמנה או נתגרשה כו' ואי משום דקתני יוסיף ולא קתני יכתוב הא דייקינן לה בריש ההוא פירקא בגמרא ואפשר משום דהוה ליה למתני מי שרצה להוסיף לאשתו אפילו מאה מנה יוסיף נתאלמנה או נתגרשה כו' אע"פ שאמרו בתולה גובה מאתים משמע דעיקר מיהא גביא ודחי' לה דמדקתני גובה את הכל ולא קתני גובה סתם והכל בכלל משמע דלא אתא אלא לאפוקי מדר' אלעזר בן עזריה ותנא רישא אגב סיפא ע"כ. ונראה דמדקתני גובה את הכל ולא קתני נתארמלה או נתגרשה בין מן האירוסין בין מן הנשואין גובה דהא עליה דתוספת קאי ומה לי חד מנה מהתוספת או כל המאה מנה דמאן פסקא הלכך למה לי למיתנא גובה את הכל אלא משמע דבין אעיקר בין אתוספת קאי אלמא דבעי לאשמעינן נמי דבין מן האירוסין בין מן הנשואין גובה העיקר ואי בדכתב לה פשיטא וכן פירש רש"י את הכל. עיקר ותוספת. ע"כ. ואם תאמר אם כן מאי משני לאפוקי מדר' אלעזר בלחוד אתא למה ליה לאדכורי עיקר כלל והא לא פליגי אלא בתוספת דוקא ויש לומר דהכי קאמר דמאי טעמא דר' אלעזר היינו משום שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה ואי לית לארוסה כתובה מתנאי ב"ד אלא בדכתב לה אם כן אף עיקר כתובה יש לומר כן דלא כתב לה אלא על מנת לכונסה. ודע שרש"י בפרק אע"פ כתב וז"ל שלא כתב לה תוספת שמדעתו אלא על מנת לכונסה. ע"כ. והכא בשמעתין פירש ז"ל וז"ל לא כתב לה התוספת אלא על מנת לכונסה ואם מת באירוסין אין לה אלא עיקר כתובה ע"כ. פירוש דהתם בפרק אף על פי פירש כפי קושטא דדינא דארוסה יש לה כתובה והכא פירש אי נימא דארוסה אין לה כתובה אלא בדכתב לה דהסברא נותנת שלא לחלק בהם לדעת ר' אלעזר בן עזריה ואפילו הכי פירש רש"י דלא קאמר ר' אלעזר בן עזריה אלא בתוספת אבל מנה מאתים אפילו דאיהו מנפשיה כתב לה גמר בדעתיה למיהב לה אפילו בעודה ארוסה והכי קאמר דכי היכי דמודית לי

מיהת בעיקר כתובה דאית לה דאין לה מן האירוסין הכי נמי בתוספת ולכך איצטריך למימר גובה את הכל בין עיקר בין תוספת ודוק דר' אלעזר בן עזריה קתני מן הנשואין גובה את הכל מן האירוסין בתולה גובה מאתים ואלמנה גובה מנה שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה. והתלמוד קצר לשונו ולא קאמר אלא לאפוקי מדר' אלעזר בן עזריה דאמר שלא כתב אלא על מנת לכונסה ובמאי דכתיבנא ניחא דוק ותשכח כנ"ל:

אלא מדתני ר' חייא כו'. אלא בתמיה. לא אונן בין שהוא ישראל בין שהוא כהן דכהן אסור בקדשים ישראל במעשר ובקדשים קלים ולא מטמא לה אם הוא כהן דלא קרינא ביה לשארו עד שתנשא ואם הוא ישראל אסור ליטמא לה ברגל דישראל חייבין לטהר עצמן ברגל כדנפקא לן בחגיגה לא תגעו. אוננת שלא תאסר באכילת קדשים ולא מטמאה לו בין כהנת בין ישראלית ומשום טהרת הרגל נגעו בה דלגבי כהנת לא שייכא כלל כדאמרינן בתורת כהנים אמור אל הכהנים בני אהרן ולא בנות אהרן. רש"י במהדורא קמא:

מתה אינו יורשה אצטריכא ליה ואיידי דאצטריך למיתני מתה אינו יורשה תנא נמי מת הוא גובה כתובתה ולעולם בדכתב לה. רש"י במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא לא פירש כן אלא משום מתה אינו יורשה איצטריך למתני מת הוא גובה כתובתה לאשמעי' דבדכתב לה כתובה עסקינן ואע"ג דאיקרבו לאיחתוני כולי האי אינו יורשה. ע"כ. ותוספות חיצוניות פירשו בפרקא קמא דבבא מציעא וזה לשונם מתה אינו יורשה אצטריכא ליה פי' דאע"ג דמתה אינו יורשה מכל מקום היא גובה כתובתה ע"כ. והקשו בתוספות והא מת הוא גובה כתובתה נמי אצטריכא ליה דמינה דייקי' בפרק נערה דארוסה לית לה תנאי כתובה דהיינו קבורה ויש לי לתרץ דבשלמא כי אמרינן דיש לה כתובה מתנאי בית דין אצטריך לאשמעינן דאע"ג דיש לה כתובה מתנאי ב"ד אין לה משפטי כתובה דהיינו קבורה אבל הכא דמיירי דאין לה מתנאי ב"ד אלא בדכתב לה אטו משום דבעי לחיובי בכתובה ולמיהב מתנה קא בעית למירמי עליה חיובא אחרינא דהיינו קבורה וכיון שכן פשיטא דאין לה משפט הכתובה ומיהו אי מיירי בדכתב לה דהיינו דבעי לאחיובי כדין נשואה בענין הכתובה איצטריך למיתני דאפילו הכי אין לה משפט כתובה דהיינו קבורה והדרא קושיא לדוכתה ותירצו בתוספות דאי משום ההיא הוה מצי למיתני מתה אינו קוברה ולשון גובה כתובה לא אצטריכא ליה:

אמר ליה רב נחמן לרב הונא לרב דאמר גט גובה עיקר ליחוש דילמא מפקא כו'. פי' במקום שכותבין וכתב לה היכי גביא עיקר בגט דבשלמא במקום שאין כותבין הא אמרינן דהיכא דלא אפשר כותבין שובר אבל במקום שכותבין דאפשר לה להביא

כתובתה ליחוש דלמא מפקא ליה לגיטא תרי זימני דבמקום דאפשר אין כותבין שובר וכ"ת כותבין אם כן שמע מינה דבעלמא כותבין שובר אבל לשמואל לא קשיא ולא מידי דכיון דבמקום שאין כותבין וכתב לה איהו אי נמי במקום שאין כותבין ולא כתב לה איהו מוקים לה למתני' אע"ג דלא אפשר למקרעיה לגיטא על כרחין כותבין שובר דאיהו דאפסיד אנפשיה ואי בעלמא במקום שאין כותבין ולא כתב אינהו דאפסידו אנפשייהו ואי במקום שכותבין וכתב ליכא למיחש דבגט אינה גובה כלל עד דמפקא כתובה אלא לרב קשיא. כן פירשה רבינו הגדול. אבל יש שפירשו דאקשינן לרב משום דקשיא ליה אפילו במקום שכותבין והוא הדין דקשיא לשמואל במקום שאין כותבין למאן דאמר אין כותבין שובר ושפיר מצי לתרוצי כדלעיל דבמקום דלא אפשר ודאי כותבין שובר אלא דבעי' לפרושי קושטא דמלתא דקרעינן ליה לגיטא. הריטב"א ז"ל:

וזה לשון הרא"ה ז"ל הא דאמר ליה רב נחמן לרב הונא כו'. הוא הדין נמי דקשיא לשמואל במקום שאין כותבין דקיימא לן ודאי דגביא בגיטא אמאי לא חיישינן להכי כיון דקיימא לן אין כותבין שובר דהשתא אכתי לא קיימא לן דקרעינן ליה לגיטא אלא לרב מקשינן משום דקשיא ליה אפילו במקום שכותבין ולענין עיקר דקיימא לן דאפילו במקום שכותבין גביא בגט כיון דקיימא לן אין כותבין שובר אמאי לא חיישינן דילמא גביא והדר גביא ביה ומהדרינן דקרעינן ליה וכתבינן אגביה דגיטא דין כו' והוא הדין נמי דאי לא הוה לן האי תקנתא דמהדרינן דהוה ליה היכא דלא אפשר וכל היכא דלא אפשר כותבין שובר כיון דדינא הכי הוא דעיקר לעולם להוי כמקום שאין כותבין דדינא ליכא לבטולי' כדמתרצינן לעיל באלמנה מן האירוסין אלא דכיון דהוה ליה תקנתא וכדמשני' תריץ ליה הכי ומיהו לפום האי סברא דלעיל דפרישנא לעיל דלא אמר רב דלגבי עיקר כתובה לאו כלום הוא אלא בגרושה ומשום דאיכא גט דהוי במקום כתובה אבל באלמנה לא איכא לפרושי דהכא אליבא דרב הוא דמקשינן דאליבא דשמואל במקום שאין כותבין ליכא למקשיא הכי דלדידיה הוה להו היכא דלא אפשר כותבין שובר אבל אליבא דרב דקאמר דאפילו במקום שכותבין גביא עיקר בגט דלא אפשר לאהדורי ניהליה ואיכא למימר תהדר תגבי ביה אדרבה כיון דאין כותבין שובר הוה לן למימר דכיון דאיכא כתובה והוי היכא דאפשר לא תגבי כלל בין תוספת בין עיקר אלא בשטר כתובתה כי היכי דלא תיפוק מינה חורבא ואלו אמרינן הכי תו ליכא למיחש מידי דהשתא דאית לן אין כותבין שובר כל מאי דאפשר לן למתקן ולמימר כי היכי דלא ליצטריך לוה לשמירת שוברו אמרינן ומהדרי' דקרעי' ליה וכתבינן אגביה כו' ואיברא דאי הוה מקשי ליה מאלמנה מן האירוסין ה"נ דקשיא ולית לה קיום דהא ליכא למימר בההיא תקנתא

אלא דבאלמנה ליכא למקשי דהא אית לן להאי לישנא דבמקום שכותבין לא גביא אלא בכתובה ובמקום שאין כותבין נמי הוה ליה היכא דלא אפשר וכל היכא דלא אפשר כותבין שובר. ולשון ראשון מחווה יותר ע"כ. ואיכא דקשיא ליה היכי אסקינן לה הכא הכי והא התם בפרקא קמא דמציעא דחינן לה ואמרינן עלה אטו כל מאן דמגבי בבי דינא מגבי יש לומר דלא דמיין דהתם הוא גבי דידי' דאמרינן דאי לאו משום טעמא דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום ודאי הוה יכול למיטען פרעתי דליכא למימר ליה אם איתא אמאי לא קרעוה לגיטא ולכתוב אגביה הכין כדאמרן משום טעמא דכל דמגבי לאו בבי דינא מגבי. אבל השתא מקשינן לדידן היכי תקון רבנן כי האי גוונא דתיפוק מינה חורבא כיון דקיימא לן אין כותבין שובר והיכי מגבינן לה מיניה ומהדרינן דרבנן כי מגבו לה מיניה היינו בבי דינא תקון נמי מלתא כי היכי דתו ליכא למחש למידי דנקרעוהו ונכתב אגביה ולית לן למיחש דלמא נמי פרע לה ולאו בבי דינא פרע לה בשובר דתכתוב ליה ונפיק מינה חורבא דהתם איהו דאפסיד אנפשיה כדאמרן. הרא"ה ז"ל:

וזה לשון הרא"ש ואם תאמר אמאי לא פריך אטו כל דגבי בבי דינא קא גבי כדפריך בפירקא קמא דבבא מציעא אהך סוגיא גופא. ותירץ הר"מ דהתם פריך שפיר לאביי דמוקים מתניתין במקום שאין כותבין אבל במקום שכותבין אי נקיטא כתובה גביא ואי לא לא גביא ולהכי פריך אטו כל דגבי בבי דינא קא גבי דכיון דפעמים במקום שכותבין יהבינן לה כתובה בלא הוצאת גט והיא מעכבת הגט לאנסובי ביה איכא למיחש שמא ישכחו לקרעו ויפרע לה כתובה בלא קריעה אבל הכא מיירי לרב דאף במקום שכותבין לא גביא עיקר אלא על ידי הגט וידוע הוא לעולם שעל ידי הגט גובה כתובה הלכך ליכא למיחש שמא יתן הבעל כתובה בלא קריעת הגט ע"כ:

בעינא לאנסובי ביה בהאי גיטא ולא שבקא לן למקרעיה דהא אינה נאמנת לומר גרושה אני אלא בפני בעלה ושלא בפני בעלה מבעי לה גיטא ומשני דקרעינן ליה כו'. רש"י במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא כתב וזה לשונו בעינא לאנסובי ביה. שיהיה בידי לראיה שנתגרשתי שלא יאמרו עלי אשת איש היא. פירוש לפירושו אע"ג דנאמנת לומר גרושה אני מכל מקום חוששת שלא יוציאו עליה לעז לאמר אשת איש היא:

דקרעינן ליה וכתבין אגביה כו'. מדאצטריכינן למקרעיה לגיטא ולא סגי לן למכתב תברא ביני שיטי שמעינן דאלו מחקה ליה מאי דכתיב ביני שיטי לא מפסיל גיטא ולא שאר כתובה בהכי ולא אמרינן דלמא תנאה או תברא הוה כתיב ביה ושלא כדברי מקצת הראשונים שהיו פוסלין שטר או גט שיש מקום גרור ביני שיטי שמא היה בו שובר או תנאי וזה מוכיח שלא כדבריהם. הריטב"א ז"ל:

ולענין הלכתא קיימא לן כר' יוחנן דכתבין שובר והטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום ואפילו במקום שכותבין וכדפרי' לה דהא קיימא לן רב ושמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן. ובזה הפירוש מתפרשת שמועתנו יפה ועולה כהוגן וכל הרוצה להשיב יבא וישיב. הרא"ה ז"ל ורבים חולקים עליו בפי' שמעתא וכדכתי' בס"ד:

מתני' שני גיטין ושתי כתובות גובה שתי כתובות פירוש אם כתב לה כתובה וגרשה ואחר כך החזירה וכתב לה כתובה אחרת ואחר כך גרשה גובה שתי כתובות דכי אמרינן המגרש את אשתו והחזירה על מנת כתובה הראשונה החזירה זהו בשלא כתב לה כתובה אחרת אלא שהחזירה סתם אבל היכא שחזר וכתב לה גובה את שתיהן וכיון שמכח שני הנשואין נינהו גובה את שתיהן לגמרי בין הוסיף בשנייה בין לא הוסיף. שתי כתובות וגט אינה גובה אלא כתובה אחת כגון שכתב לה שתי הכתובות מכח הנשואין הראשונים ואחר כך גרשה כיון דתרוייהו מחד נישואין נינהו לית לה אלא כתובה אחת ואם יש תוספת בשנייה גובה איזה מהן שתרצה ואי ליכא תוספת אמרינן שנייה בטלה את הראשונה ואינה גובה אלא הראשונה כדמפרש לקמן. תלמידי רבינו יונה ז"ל. ודע דאפילו שתי כתובות ושנה גיטין אינו גובה אלא כתובה אחת וכגון שקדמו שתי כתובות לגט הראשון שעל מנת כתובה הראשונה החזירה ולא איכפת לן במאי דנקטה שני גיטין ושתי כתובות דקדים גיטין ברישא אלא היינו לומר דגט ראשון קדים לזמן כתובה שנייה וכתובה שנייה קודם לגט שני והשתא ניחא דטעמא דקתני במתניתין שהמגרש את אשתו והחזירה על מנת כתובה ראשונה החזירה קאי אכולהי בבי אמאי דקתני נמי שתי כתובות וגט אחד דהוא הדין כי איכא שני גיטין כיון דקדמו ב' כתובות לגט הראשון ואע"ג דלרב אמרינן לעיל גט גובה עיקר היינו כשהוציאה גט ואין עמו כתובה אבל הכא דהוציאה שתי כתובות ושני גיטין וזמן שתי הכתובות קדמו לזמן גט הראשון הרי מודה דהחזירה על מנת כתובה הראשונה ואין לה אלא כתובה אחת שהרי היא אומרת דכתובת גט אחרון היינו אחת משתי כתובות אלו ותרוייהו מחד נישואין נינהו וכי החזירה על מנת כתובה הראשונה החזירה ובגמרא מפרש למאי כתב להו וכדפר"י ואיברא ודאי דאלו הוציאה שתי כתובות ושני גיטין והיא טענה דהשתי כתובות היינו אגט קמא ואגט בתרא כתב לה עוד כתובה אחרת לדעת רב דסבירא ליה גט גובה עיקר הכי נמי דגביא עיקר בגט בתרא והיינו יכולין לפרש שתי כתובות וגט אחד היינו שלא הוציאה אלא גט אחד ולכך אין לה אלא כתובה אחת דהיינו מנה מאתים דבגט גובה עיקר אבל בכתובה לא גביא עיקר וכתובה אחת קדמה לגט וכתובה אחרת בלא גט והוציאה כתובה ואין עמה גט אינו גובה עיקר. וליתא להאי פירושא דאם כן מימרא

דרב היינו מתניתין ומתניתין נמי לא דייקא בהכין דמשמע דטעמא דקאמר במתניתין שהמגרש את אשתו והחזירה על דעת כו' אכולהו בבי קאי וכדכתיבנא כנ"ל והכין דייק לשון רש"י כדכתיבנא:

וזה לשון רש"י במהדורא קמא שני גיטין כלומר הוציאה עליו שני גיטין ושתי כתובות כגון שכתב כתובה בניסן וגט באייר וכתובה בסיון וגט בתמוז שהחזירה ולא נתרצית להנשא לו עד שכתב כתובה אחרת וחזר וגרשה גובה שתי כתובות דכיון דשעבד נפשיה וכתב לה בחזרה אית לה נמי כתובה דחזרה אבל קדמו שתי הכתובות לגט הראשון לא שהרי כשהחזירה לא כתב לה כתובה ותנן בסיפא שתי כתובות וגט אין לה אלא כתובה אחת ואי משום דגרשה ואהדרה הא תנן כתובה ושני גיטין אין לה אלא כתובה אחת שעל מנת כתובה הראשונה החזירה. כתב שתי כתובות אחת בניסן וא' באייר וגט בסיון גובה באיזו שתרצה ואינה גובה אלא כתובה אחת והיינו דאמרינן בגמרא אי בעיא בההיא גביא אי בעיא בהאי גביא וכגון דלא כתב לה בכתובה שנייה ואוסיפית ליך כתובה זו על כתובה קמייתא וכדאמרינן בפרק נערה הוציאה עליו שתי כתובות אחת של מאתים ואחת של שלש מאות באת לגבות מאתים גובה מזמן ראשון שלש מאות מזמן שני ואוקימנא התם בדלא כתב לה ואוסיפית לך מאה אמאתים. כתובה וגט ועדי מיתה שגרשה והחזירה ומת בעודה תחתיו אינה גובה אלא כתובה אחת ואכתובה ושני גיטין נמי קאי ע"כ:

וז"ל הר' ישעיה מטראני ז"ל וכן כתובה וגט ומיתה שקדמה הכתובה לגט ואין לה אלא כתובה אחת והא פשיטא וכדי נסבה שהמגרש את האשה והחזירה כו' זה עולה על כתובה ושני גיטין שאע"פ שיש כאן שני נישואין כיון שבנשואים השניים לא כתב לה כתובה על מנת כתובה הראשונה החזירה ע"כ:

וז"ל תלמידי רבינו יונה כתובה וגט ומיתה אינה גובה אלא כתובה אחת כגון שכתב לה כתובה ואח"כ גרשה בגט ועכשיו היא מביאה עדים שמת ושהיתה עומדת עמו בסוף ימיו דמוכחא מלתא שהחזירה ואפ"ה אין לה אלא כתובה אחת שהמגרש את אשתו והחזירה על מנת כתובתה כו' והוא שהחזירה עד שלא תפרע אבל אם החזירה לאחר שנפרע' יש לה כתובה אחרת כדכתיבנא לעיל באידך פרקין ע"כ:

גמ' אי בעיא בהאי גביא אי בעיא בהאי גביא כלומר מדקתני שתי כתובות וגט אחד אין לה אלא כתובה אחת ולא קא מפרש או ראשונה או שניה שמע מיניה דאי בעיא בהאי שטר כתובה א' גביא ואי בעי בהאי שטר שני גביא אבל אין לה אלא אחת. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וז"ל תלמידי רבינו יונה אי בעיא בהאי גביא כו' בתמיה ואמאי לא אמרינן דכי כתב לה שניה נתבטל כח הראשונה באחולי אחלתיה לשעבודא דקמא ולא תגבה כי אם בשנייה ומוקמינן לה בדאוסיף בשנייה דכיון דאיכא תוספת בשנייה ודאי בעבור התוספת נכתבה ולא נתכוונה למחול שעבוד הראשונה וגובה באיזה מהן שתרצה וכן מאי דאמרינן ומודה רב נחמן דאי אוסיף בה דקלא לתוספת כתביה אינו רוצה לומר שיזכה בזה ובזה אלא שזכה באיזה שטר שירצה וכבר הארכתי בזה בפרק נערה שנתפתתה ת"ל ע"כ:

שני שטרות היוצאין בזה אחר זה כגון ששניהם במכר או במתנה שניהם לאדם אחד וכגון שמכר באחריות בטל זמן שני את הראשון ואם מכר מזמן ראשון עד זמן שני מנכסים ששעבד לזה אינו יכול לטרוף אם בא לטרפם הימנו דאמר עד זמן שני אחולי אחליה לשעבודיה ושניהם במתנה נמי אם נתן אותו שדה עצמו שנתן לזה לאחר בין זמן ראשון לזמן שני האחר קדים וקנה אי נמי שרצה הנותן מתנה ללוות ולא היה לו קרקע לשעבד לו ובקש ממקבל מתנה לכתוב שטר אחר כדי שיהא שטרו של מלוה קודם למתנתו של זה ואודויי אודי ליה ואהכי אמרינן בטל שני את הראשון. רש"י במהדורא קמא:

וכתב הריטב"א שני שטרות כו' כבר פירשנו בפרק נערה דדוק' בשטרי מכר או מתנה או בשטרי כתובות אבל בשטרי הלואה לא אמרינן הכי אלא ששניהם קיימין וכדכתיבנא הרי"ף בהלכות:

וז"ל הרמב"ן בחידושיו שני שטרות היוצאין בזה אחר זה פרש"י ושניהם על הלואה אחת או על מכר א' ואינו יודע אם רצונו לומר על הלואה אחת ודאי כגון שהודה מתחלה שעל מעות הראשונים הוא כותב זה השני או בסתם. ורבינו הגדול ז"ל כתב דהא דינא ליתיה אלא בשטר מכר או בשתי כתובות אבל לא בשטרי הלואות ואית ליה ראיה מההיא דאמרינן האי מאן דנקיט תרי שטרי בר חמשין חמשין כו' אלמא גבי תרווייהו וזו אינה ראיה דהתם דילמא כגון שכתוב בה מפורש חמשין אחריני דאוזיפתיך דליכא למימר הכי ויש לדון אחר דבריו שהרי לפי סוגי' הללו נראה שדרך הוא לכתוב תוספת הכתובות סתם והוציאה שתי כתובות אחת של מאתים ואחת של שלש מאות ואין שינוי לשון בין זו לזו אלא בשתיהן כתוב ויהיבנא ליכי במוהרייכי תלת מאה ואפשר הוא שכל השלש מאות תוספת כשם שהמאה תוספת וכן בשוות אפשר שהכל תוספת הוא ואעפ"י כן דנין בה שיד בעל השטר על התחתונה ובטל שני את הראשון בשוין אף בשטרי הלואות והודאות יש לומר כן ויש להפריש ביניהם שזה היה לו לפרש ואוסיפית וזה לא היה לו לפרש כלום שהוא רוצה לפרוע הראשון ולא ניחא ליה לאדכוריה כלל בשטר שני.

והדעת נוטה לדברי רבינו הגדול. אבל מצאתי בירושלמי מתני' עד כדון כשהיו שתיהן שוות היה בזו מנה ובזו מאתים רב ירמיה ורב חסדא חד אמר גובה בראשונה וחד אמר גובה בשניה והתוספת גובה מתוך זמנה של שנייה אמר ר' חנניה קמיה ר' מונא לית הדא אמר' הדין דיזיף מחבריה וחזר ויזיף מיניה צריך למימר ליה בר מן דין כרטיסא קמא דאית לי בך אורחא דאיתתא מימר ייבד פרני עבד חורן אורחא דבר נשא למימר ייבד כרטיסי עבד חורן א"ל בייא כשר יודי ליה וכך פירושא חד אמר גובה באחרונה שבטל שנייה את הראשונים א"ר חנינא זאת אומרת שהלוה מחבירו וחזר ולוה ממנו שצריך לכתוב לו בשטר האחרון כך אתה חייב לי חוץ מחוב הראשון שיש לי אצלך דאם לא כן בטל שני את הראשון כמו שאתה אומר שדרך האשה לומר אבדה כתובתי כתוב לי אחרת ולפיכך אינה גובה שתיהן אף דרך בעל חוב לומר אבד שטר חובי עשה לי אחר ואינו גובה אלא אחת אמר ליה היאך אם היה כשר היה מודה לו כלומר באמת שצריך לכתוב כן דאי לא כתב ליה ביטל שני את הראשון שאם היה השטר הראשון כשר היאך היה כותב לו השני שהוא מודה שהראשון פסול כלומר אודויי אודי ליה ששטר ראשון פסול הוא ופירוש כרטיסי שטר חוב מלשון ערב שקורין אלקרטס וכן בדברי רבותינו ויש אחרים בירושלמי ובמדרש תלים נטל קרט ונתן לדיין כו' ובלשון לעז קורין לשטר כרטא וזה כדברי רש"י. ונראה לי לפרשו עוד כדברי רבינו אלפסי אמר ליה בייא כשר יודה ליה פירוש היאך אתה אומר דבר זה שדרך בני אדם לומר אבד שטרי כתוב לי אחר והלא אם היה כשר אותו הלוה היה מודה לו על פה ואעפ"כ לא היה כותב לו שטר אחר וכל שכן אם אינו אדם כשר שהיה כופר בכל אבל באשה כיון שאסור לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה חוזר וכותב לה וזהו פירוש לשון בייא היאך תאמר כן כשר יודי ליה ולא יכתוב לו אלמא ליתיה להאי דינא אלא בשטרי מכר ומתנה וכתובה ולא בהלואה.

ונוסחא אחרת מצאתי שכתוב בה ברי לא כשר יודי ליה ונראה שהחליף הסופר וכך עיקרה ברי לא כלומר בני אינו כן דכשר יודי ליה ולא יכתוב לו שטר. ע"כ לשון הרמב"ן ז"ל:

וז"ל ריב"ש ירושלמי על מתניתין עד כדון כשהיו שתיהן שוות כו'. ונראה פירושו כן שאמר ר' חנינא לר' מונא שאין ראיה מכאן לשטרי הלואה שנאמר בטל שני את הראשון ועל המלוה את חברו וחזר ומלוהו צריך שיכתוב לו בר מקרטיסי קמא כלומר מלבד זה השני חייב אני לך בשטר הא' ופירוש קרטיסי שטר חוב מלשון ערב כו'.. אורחא דאיתתא מימר ייבד כו' כלומר דרך האשה כשאבדה כתובתה שתאמר לבעלה עשה לי

כתובה אחרת אבל דרך המלוה כשאבד שטרו שיאמר ללוה עשה לי שטר חוב אחר בתמיה אמר ליה בייא כשר יודי ליה כלומר כן הוא שאם היה הלוה אדם כשר היה מודה לו חובו על פה אבל לא היה כותב לו שטר וכל שכן שאם אינו אדם כשר שהיה כופר בכל אבל באשה כיון שאסור לשהות כו' ולפי הפירוש הזה זה הירושלמי הוא כדברי הרי"ף ויש לפרשו כדברי רש"י שנאמר דמאי דמהדר ליה ר' מונא בייא כשר יודי ליה חולק עליו ואמר אין הדבר כמו שאתה אומר לפי שאם זה הלוה היה כשר היה מודה לו וכותב לו שטר אחר ע"כ ולעיל בפרק נערה הארכתי בזה בס"ד:

תנו רבנן הוציאה גט וכתובה ומיתה אם גט כו'. פירש רש"י ומיתה. ועדי מיתה ובאת לגבות שתי כתובות אחת בתורת גרושין ואחת בתורת אלמנות. ואיכא למידק אמאי נטר רש"י לפרש כן הכא בברייתא ולא פירש כן במתני' ונראה דקשיא ליה לרש"י דמשמע דכי היכי דכי קתני במתני' או כתובה וגט ומיתה היינו בדוקא דקדים כתובה לגט הכי נמי משמע דהכא בברייתא דקתני הוציאה גט וכתובה כו' היינו דקדים גט לכתובה ובאת לגבות שתי כתובות אחת בגט שבידה ואחת בכתובה שאחר הגט ומעתה תקשי מאי קא מסיים ואזיל בברייתא אם גט קודם לכתובה כו' כתובה קודמת לגט כו' והרי ע"כ בגט קודם לכתובה מיירי מדקתני הוציאה גט וכתובה כו' לכך פרש"י דלאו בדוקא נקט גט וכתובה ומיתה דגט קדים לכתובה וכתובה פתיך בהדי מיתה ומשום דאיכא בידה כתובה ומיתה קא טענה כתובה אחריתי אלא למיתה היינו עדי מיתה ובאת לגבות ב' כתובות א' בתורת גרושין וא' בתורת אלמנות ואהא קא מסיי' ואזיל אם גט קודם לכתובה כו' דשפיר שייך לחלק בהאי לישנא דפירש רש"י כנ"ל. וז"ל רש"י במהדורא קמא הוציאה גט וכתובה ועדים שמת בעלה כשהיא תחתיו אם זמנו של גט קודם לזמנה של כתובה ודאי האי גט אכתובה אחרת נכתב וגובה ב' כתובות שכשהחזירה כתב לה כתובה מזמן שני ואליבא דרב גובה בגט עיקר ובכתובה תוספת והיינו שתי כתובות ולשמואל גובה שתי כתובות שלימות ומוקי לה לברייתא במקום שאין כותבין דאמרי ליה לבעל אייתי ראיה דכתבת לי ואי לא מצי מייתי גובה בגט וכשאינו יכול להביא ראיה עסקינן ומיתה ועידי מיתה ובאת לגבות שתי כתובות אחת בתורת גירושין ואחת בתורת אלמנות. ואם זמן כתובה קודם לזמן הגט אין לה אלא כתובה אחת שכשהחזירה לא כתב לה כתובה כלל ועל דעת כתובה הראשונה החזירה ע"כ:

דף צ.

וז"ל הר"י מטראני ואם כתובה קודמת לגט נמצא שזה הגט על נשואי אותה הכתובה נעשה ואינה גובה אלא מחמת הגירושין והאי דתני שהמגרש את האשה והחזירה וכו' הכי קאמר ואע"פ שהחזירה ומת ובאת לגבות כתובה שנייה בעידי מיתה בעבור נשואין האחרונים אינה גובה שכיון שלא כתב לה כתובה אחרת באלו הנשואין ואין בידה אלא כתובה הראשונה על דעת כתובה הראשונה החזירה ע"כ:

מתני' ה"ג קטן שהשיאו אביו וכתב אביו לאשתו כתובה גדולה בשמו של קטן כתובתה קיימת לכשיגדיל ואפי' התוספת ואף על פי שאין מעשה קטנה כלום. שעל מנת כן קיימה לכשיגדיל ולא ערער על כתובתה. וכן גר שכתב כתובתה גדולה לאשתו בגיותו ונתגייר כתובתה קיימת ואפי' תוספת ואף על שקנין הגוי אינה כלום מפני שעל מנת כן קיימה בכניסתו ליהדות. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

והר"י מטראני כתב וז"ל קטן שהשיאו אביו וכו' שעל מנת כן קיימה ולא אמרינן כיון שאין נישואי קטן כלום גם מה שכתב לה בעודו קטן אינו כלום ועכשו כשהגדיל והיא תחתיו הויא לה ככונס את הבעולה שאין לה אלא מנה אלא אמרינן כיון שכתב לה מאתים בעודו קטן עכשו כשהגדיל וקיימה על דעת אותה הכתובה קיימה ודוקא אם הגדיל אבל אם מת בעודו קטן אין לה כלום שאין נשואי הקטן נשואין ואין כתובתו כתובה וכמפותה בעלמא היתה עמו ודוקא אם כתב לה כתובה בקטנותו אבל אם כנסה בקטנותו ולא כתב לה עכשיו כשהגדיל וקיימה אין לה אלא מנה כבעולה שאין לומר כאן על דעת כתובה הראשונה קיימה שהרי לא כתב לה ע"כ:

ותלמידי רבינו יונה כתבו וז"ל קטן שהשיאו כו'. כלומר אע"ג דנשואי קטן אינם נשואין ואין האשה צריכה ממנו גט זהו כשגרשה קודם שגדל אבל אם משהגדיל קיימה יש לה עיקר כתובה ואמרו בירושלמי והוא שבעל אחר שהגדיל דכיון שבעל אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ומסתמא לשם קדושין בעל כו' ואית דבעו מימר שאסור לאדם להשיא בנו קטן ואם השיאו הוו להו הברכות של אירוסין ונשואין לבטלה וגם רבינו משה כתב שאין משיאין את הקטן ואין זה נראה אלא ודאי מותר להשיאו דאם איתא שהיה איסור בדבר היכי מיירי מתניתין בדבר שיש בו איסור וכן הורה הלכה למעשה הרב ר' שלמה מן ההר ז"ל ע"כ. וכתבו בתוספות שאינה טורפת לקוחות בשטר זה לא מזמן נישואים ראשונה ולא משעה שהגדיל לפי שהשטר בעצמו אינו כלום ועוד שמוקדם הוא ופסול שהרי זמנו כשהיה קטן ואינו כלום עד שיגדיל אלא אין שטר זה כלום אלא שכתובתה קיימת עליו על פה כמו שכתוב בשטר ולא אמרינן בעולה היא

ואין לה אלא מנה. ריב"ש ז"ל:
גר שנתגייר ואשתו עמו כגון גוי שנשא בת ישראל ובגיותו כתב לה כתובה ועכשו נתגייר וקיימה כתובתה קיימת ואע"פ שכל מה שכתב לה בגיותו אינו כלום שעל מנת כן קיימה ואם לא כתב לה כתובה בגיותו עכשו כשנתגייר ומקיימה אין לה אלא מנה כבעולה ודוקא אם נשא בת ישראל שהיא בת כתובה אמרינן כתובתה קיימת שעל מנת כן קיימה אבל אם נשא גויה בגיותו וכתב לה כתובה ונתגיירו וקיימה אין לה אלא מנה שאין כתובה לכנעניות וכל מה שכתב לה בגיותן הבל הוא ובטל. ה"ר ישעיה מטראני.
וכתב עליו ריב"ש דאינו נראה כלל שהרי אין גם כתובה לבת ישראל שנשאת לעכו"ם ואע"פ כן אומרין שעל דעת כתובתה הראשונה קיימת ועוד דלא משמע דמתני' מיירי באיסורא בבת ישראל הנבעלה לעכו"ם ועוד דלישנא דגר שנתגייר ואשתו עמו בכולי תלמודא רוצה לומר שנתגיירה אשתו עמו אלא ודאי בעובדת כו"ם שנשאת לעכו"ם היא ואע"פ שמה שכתב לה אינו כלום מכל מקום כשקיימה יש לנו לומר שקיימה על דעת שתהא כתובתה קיימת כמו שכתב לה אלא דלמאן דאמר בגמרא דדוקא מנה מאתים אבל תוספת אין לה והכי אסיקנא נראה שאין לה כל מה שכתב לה אלא מה שהיה ראוי להיות לה בשעה שנשאה אם היה אז גדול ובגר אם היה אז גר והיא גיורת ולדבריו מתני' בגר מיירי כגון שנשאה קטנה פחותה מבת שלש שנים ויום א' דאז הוי לה כתובה מאתים דבתולה היא אבל בגדולה הרי אפי' בשעה שנשאה לא היתה ראויה אלא למנה דהא כבעולה חשבינן לה כדאיתא בפרקא קמא דמכילתין. עכ"ל ריב"ש:
וז"ל תלמידי רבינו יונה גר שנתגייר ואשתו נתגיירה עמו אם כתב לה כתובה בעודה עכו"ם ובעל אחר הגרות כתובתה קיימת והא קמשמע לן שאע"פ שעכשו כשבעל אחר הגירות לא היתה בתולה אפי' הכי כתובתה קיימת מאתים אם נשאה בתולה שעל מנת כן הגר אחר שנתגייר כו'. דוקא עיקר כתובה הוא דאית לה מטעם דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אבל תוספת לית לה אבל אם חדשו התוספת אחר הגדלות ואחר הגירות נוטלת כפי מה שחדשו. זו שיטת רש"י אבל ר' משה כתב גר שנתגייר ואשתו עמו אין לה אלא מנה דמאי דאמרינן כתובתה קיימת שעל מנת כן קיימה רוצה לומר שיהיה לה מנה אע"פ שלא כתב לה כתובה דעל מנת כן קיימה אבל כיון שעמדה בחזקת הפקר בעודה עכו"ם כו' והשתא לא צריכי' לדחוקי ולאוקומי מתניתין כשכתב לה כתובה מאתים בעודה עכו"ם ע"כ:
גמ' לא שנו אלא מנה מאתים. לא שנו דכתובתן קיימת אלא מנה מאתים דתקון לה רבנן אפילו בדלא כתב לה אבל תוספת לית לה דאדעתא דתוספת לא קיימה. רש"י במהדורא

קמא. ואם תאמר מאי קמשמע לן מתני' דקתני שעל מנת כן קיימה אפי' לא כתב לה מעולם אית לה כתובה בתנאי בית דין ואומר רבינו תם סלקא דעתך אמינא היכא דלא כתב לה עדיף טפי דסמכה אתנאי ב"ד אבל היכא דכתב לה סמכה אשטרא דלית ליה קלא כיון שנכתב בקטנות ובכגיו' ולא טרפה ממשעבדי קמשמע לן. ואם תאמר היכי גביא באותה כתובה מן הלקוחות והא שטר מוקדם הוא ופסול ויש לומר דאין לפסלו בשביל שטר מוקדם דהא קטן אין מכירתו מכירה בקרקעות וליכא למיחש שתטרוף שלא כדין ומיהו קשה מעכו"ם שנתגייר וקטן נמי יכול להיות שמכר האפוטרופוס לצורך הלכך נראה דלא גביא ממשעבדא בהך כתובה ומתני' אתיא לאשמועי' דאע"פ שעתה כשהגדיל הקטן ונתגייר העכו"ם היא בעולה יש לה כתובה מאתים שעל מנת כן קיימה שיהא עכשיו כתחלת נשואי'. לשון הרא"ש ז"ל. והריטב"א כתב דאין צריך לכל זה דודאי בלאו הכי נמי טובא קמשמע לן שזה לאחר שהגדיל או לאחר שנתגייר לא עשה בה מעשה נשואין כלל אלא דכיון שבעל כדברי הירוש' בעילתו זו כניסתו והוה סלקא דעתין דבהא לא תקון רבנן מידי קמשמע לן. ע"כ:

ורב יהודה אמר אפילו תוספת יש לה פי' שאמרו חכמים שהוא מקיים לה עכשו כשבעל מה שכתב לה בתחלה דאלו מחמת כתיבתו הראשון חספא בעלמא הוא וכשגובה אינה גובה בכח השטר ההוא שהרי אין שעבודו שעבוד ולא עוד אלא שהוא שטר מוקדם לענין זה אלא שהוא לראיה על מה שכתב לה בתחלה כי באותו הסך קיים ונשתעבד לה עכשו וליכא למיחש שמא יגבה בו מזמן ראשון כמו שחשו בשטר מוקדם דהא פסולו מוכיח מתוכו וכן פירשו בתוספות. הריטב"א ז"ל:

מיתיבי חדשו נוטלת מה שחדשו כו'. ואיכא למידק טובא חדא דמשמע דקא מותיב ומשני מהן ללאו בלא טעם כלל ועוד דמשמע דמעיקרא מהך ברייתא גופא דאסיק קא מותיב מינה וכדקאמרן והא לא תני הכי חדשו כו' מעתה קשיא מאי קא משני אימר אף מה שחדשו והרי בסיפא קתני בהדיא לא חדשו בתולה גובה מאתים כו' ועוד אמאי לא אייתו כולה ברייתא כי היכי דלא לדחיי' אידך ונימא אף מה שחדשו ועוד מאי קא מהדר ורב יהודה מתני' אטעיתיה הוא סבר כו' ומה לנו להודיע טעותו. וראיתי ה"ר ישעיה מטראני שכתב בפסקיו וז"ל מיתיבי חדשו נוטלין מה שחדשו לא חדשו בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה תיובתא דרב יהודה פי' אם חדשו אחר שהגדיל הקטן לכתוב לאשתו שום דבר וכן הגר לאחר שנתגייר נוטלין נשותיהם מה שחדשו ואם לא חדשו וקיימום בסתם בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה מה שכתבו להן מתחלה ודוקא מנה מאתים אבל תוספת יש לה וקשיא לרב יהודה ואהדר רב יהודה מתני' אטעיתיה איהו

סבר כתובתה קיימת אכולה מלתא קאי פי' על כל מה שכתב לה מתחילה ואפילו תוספת ולא היא אעיקר כתובה קאי כדמפרש בברייתא. ע"כ. ומשמע לי לפי דבריו דהכי בעי לפרושי שמעתין דמעיקרא רב יהודה לאו לתרוצי ברייתא קא אתי דהא ודאי ברייתא לא מתרצא בהכי אלא הכי קאמר דהדין כך דנוטלת אף מה שחדשו וסמי ברייתא מקמי מתני' דאיהו סבר דכי קתני מתני' כתובתה קיימת אכולה מלתא קאי והיינו דקא מהדר רב יהודה מתני' אטעיתיה כו' פירוש מעיקרא מתרצי' לך אימא אף מה שחדשו לאו לתרוצי ברייתא קא אמינא אלא הכי קא אמינא דלפי טעותו של רב יהודה אימא אף מה שחדשו וסמי ברייתא מקמי מתני' ולא היא אעיקר כתובה קאי כדמפרש בברייתא. כנ"ל פירוש לפירושו ודוחק לפרש כן:

ורש"י במהדורא קמא כתב וז"ל חדשו בכתובה לאחר שהגדיל קטן וגר לאחר שנתגייר שהוסיפו בכתובתן קטן שהגדיל וגר שנתגייר נוטלת מה שחדשו והוסיפו על כתובתן חדשו אין גביא תוספת דמעיקרא כשהוא קטן או כשהוא גוי אכולא מלתא כלומר אכולא כתובה בין אעיקר בין אתוספת קאמר דקיימת ע"כ. ובמהדורא בתרא כתב וז"ל חדשו קטן משהגדיל וגר משנתגייר אם הוסיפו כלום על כתובה הראשונה. מה שחדשו וקס"ד מה שחדשו על מנה מאתים. אף מה שחדשו על תוספת ראשונה ע"כ. ויש לי לפרש פי' לפירושו דחדשו היינו שכתב לה ואוסיפית לך אקמיית' הלכך הרי הוא מקיים עכשו מאי דכתב לה בעודו קטן או גוי והוסיף לה נמי וכדקאמר ואוסיפית לך אקמייתא ומאן דמותיב סבר דאע"ג דכתב לה הכין לא קאי הך תוספת אכל מאי דכתיב בכתובה אלא אמנה מאתים בלחוד ולהכי דייקינן דדוקא משום דחדשו נוטלין תוספת הא לאו הכי אין נוטלין ורב יהודה סבר דקאי נמי אתוספת ולהכי נוטלת אף מה שחדשו והיינו נמי פלוגתייהו במתני' דמ"ס דכי קיימה אמנה ומאתי' בלחוד קיימה ומ"ס אכולה כתובה קיימה והיינו דמסיק רב יהודה מתני' אטעיתיה כו'. פי' אטעיתיה לפרש כן הברייתא דבחדא שיטתא קא אזיל והא דקתני סיפא דברייתא לא חדשו בתולה גובה מאתים כו' לדעת רב יהודה הכי קתני כו' חדשו נוטלת מה שחדשו פי' אף מה שחדשו ואפילו לא בעל אחר שהגדיל כדאמר בירושלמי דהא קיימו להדיא דכתב לה ואוסיפית לך אקמייתא דמשמע דקא מקיים אף מה שכתב לה בקטנותו לא חדשו בתולה גובה מאתים כו' פירוש ואפילו לא בעל דמה שיש לה בתנאי ב"ד לא שני לן בין בעל ללא בעל אבל תוספת אפילו לרב יהודה לית לה אלא כשבעל ורב הונא אפילו כשבעל אין לה אלא מנה מאתי' וכשלא בעל לית לה כלל אפילו עיקר ומשמע להו דמתני' איירי כשבעל ולהכי פליגי בתוס'. א"נ דלרב יהודה הא דקתני סיפא לא חדשו בתולה גובה מאתים כו'

אתא לאשמועינן דאפילו כתב לה בקטנותו או בגיותו בציר מהכי אפ"ה בתולה גובה מאתים כו' וניחא למאי דפירשנו דקתני רישא דמתני' חדשו נוטלת מה שחדשו דפשיטא דמה שיעשה בגדלותו או אחר שנתגייר דהרי הוא קיים ובמאי דכתיבנא ניחא. עוד יש לפרש חדשו כו' פי' לא שכתב לה ואוסיפית לך אקמייתא דלא נזכר קמייתא כלל אלא שחדש לה כתובה קס"ד דמיירי כגון שלא היה לה מעיקרא אלא מנה מאתים והלכך למה לי למתני דנוטלת מה שחדשו פשיטא דמנה מאתים יש לה ומה שהוסיף לאחר שהגדיל נמי יש לה אלא ודאי הא אתא לאשמועינן חדשו אין לא חדשו לא ומשני אף מה שחדשו דמעיקרא כתב לה נמי תוספת והשתא חדש לה עוד תוספת והא אתא לאשמועי' דלא תימא דהשתא בטל מה שכתב לה מתחלה ואין בדעתו אלא בתוספת זו שכתב לה משהגדיל קא משמע לן דנוטלת הכל בין מה שהוסיף לה בקטנותו ומה שחדש לה עכשו מיהו לשון רש"י דייק כלישנא קמא שכתב חדשו קטן מהשגדיל כו' אם הוסיפו כלום על כתובה הא'. ע"כ. אלמא דבלשון תוספת כתביה מה שחדש כנ"ל:

וריב"ש כתב וז"ל חדשו אין לא חדשו לא פי' אלמא אי לא כתב לה עתה אין לה תוספת שכתב לה מתחלה דהא לאשמועינן שאם חדשו נוטלת מה שהוסיפו עתה פשיטא אלא לאשמועי' אתא משום דיוקא למימר דאם לא כתב עתה תוספת אין להם ואע"פ שכתוב בכתובה הא' ודחי אימא אף מה שחדשו כלומר כשהכתובה הא' היה בה תוספת ועתה בשנייה הוסיפו יותר גובה אף מה שחדשו ולגופא לא אצטריכא אלא לאשמועינן דאם לא חדשו היו נוטלות מה שכתוב בכתובה הא' ואפילו התוספת כרב יהודה ע"כ. ולא תירץ כל הצורך בשמעתין דאכתי איכא למידק קצת ממאי דדייקי' לעיל. דוק:

סליק פרק תשיעי

מי שהיה נשוי שתי נשים וכו'. ויורשי הראשונה קודמין כו' במסכת שבועות פרק כל הנשבעין אקשי' מהא לרב ושמואל דאמרו מת לוה בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה כבר נתחייב שבועה מלוה לבני לוה ואין אדם מוריש שבועה לבניו ואוקימנא למתני' כשנשבעה ומתה ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל יורשי הראשונה. אם מתו נשיו אחריו עד שלא הספיקו לגבות. פי' דלא מחסרי אלא הגבי' אבל כבר נשבעו. עוד אוקמוה התם בגרושה ומתה בחיי הבעל דהוה ליה מת מלוה בחיי לוה. ורש"י פירש כאוקמתא קמייתא וכדכתי' כנ"ל ואיכא למידק אמאי לא ערבינהו המה ויורשיה כדקתני בסיפא וליתני הראשונה ויורשיה קודמין לשניה ויורשיה כדקתני סיפא שניה ויורשיה קודמין כו' ואיברא דבסיפא לא מצי למתני קודם לראשונה דהא כבר מתה מיהו מ"מ קשיא אמאי לא קצר ברישא דלערבינהו המה ויורשיה ובמאי דכתי' ניחא קצת דחלוקי'

יורשיהן מהם דבעינן שלא יהו מחוסרין שבועה משום דאין אמש"ל ובגמ' נתרץ זה יפה בס"ד. וכתבו תלמידי ר' יונה ז"ל דלא היה צריך למתני ויורשי הראשונה קודמין ליורשי שניה אלא איידי דאמר בסיפא יורשין תנא נמי ברישא יורשין ע"כ. ואי לענין מוריש שבועה דכתבי' מסיפא שמעינן לה ואפשר דהא אתא לאשמועי' דאע"ג דקדמה שניה ונשבעה ולא הספיקה לגבות עד שמתה ושוב נשבעה הראשונה ולא הספיקה לגבות עד שמתה דקא קדם חיוב בני השניה דאין ליורשין כלום עד שתשבע אמן אפי' הכי יורשי הראשונה קודמין ואע"ג דממאי דקתני הראשונה קודמת כו' מצינן למשמע הכי מ"מ מייתורא דמתני' הוא דשמעי' הכי כנ"ל. גרסינן בירוש' מתני' לענין כתובה אבל לענין מזונות שתיהן שוות וכן הוא בתוספות ג"כ. הריטב"א ז"ל:

נשא ראשונה ומתה נשא שניה כו'. לאו בדוקא נקט דנשא את השניה אחר מיתת הראשונה דה"ה נשא את שתיהן בבת אחת אלא שמתה הראשונה בחייו והשניה לאחר מותו וזהו שכתב רש"י ז"ל נשא ראשונה ומתה בחייו. ע"כ. פי' אין הכונה אלא שמתה ראשונה בחייו ודוק כנ"ל:

גמ' מדקתני הראשונה קודמת לשניה וכו'. הוה מצינן לפרושי דהכי קא דייק תלמודא דהשתא דתני הראשונה קודמת כו' הוצרך נמי למתני ויורשי הראשונה קודמין ליורשי השניה לאשמועינן דהיורשין נמי אי קדמו ותפסו מה שתפסו תפסו דיש מקום לחלק בזה בין אינהו גופייהו דהוו להו בעלי חובות עצמן ליורשיהן דוק ותשכח ואי הוה תני הראשונה יש לה והשניה אין לה ממילא דגם ליורשין לית להו דמהיכא תיתי להו כיון דלמורישיהן אין להם והלכך הו"ל למתני הכי כדי לקצר ולפי' זה ניחא דמאי קאמר ולא קתני הראשונה יש לה וכו' אדרבה התנא דרכו לקצר ולא להאריך וזה הלשון היינו אריכות ועדיפא טפי דנקט הראשונה קודמת דהיינו קצור. ומיהו רש"י לא פירש כן דכתב מדקתני. לישנא דקודמת ולא קתני כו'. ע"כ. משמע דלישנא דקודמת גופה קא דייק ולא דייק לה מכח האריכות כדכתי'. ותריץ נמי מאי דאקשי' הלא התנא דרכו לקצר והיכי אמרינן דליתני לשון ארוך דכיון דלישנא דקודמת לא דייק דרך התנא להאריך קצת למנקט לשון ברור כנ"ל והק' בתוספות ומאי האי דיוקא והא בסיפא קתני שניה ויורשיה קודמין ליורשי הראשונה והתם אף אם תפסו יורשי הראשונה מפקי' מינייהו כדמשמע בסמוך דקא משני איידי דתני שניה ויורשיה כו' ואין לומר דכדי לדחויי קאמר הכי ומיהו אפשר דלמאי דקס"ד השתא מה שגבה גבה דה"ה בסיפא לא מפקי' מינייהו דהא ודאי משמע דפשיטא ליה לתלמודא דמוציאין מידה והדרא קושיין לדוכתיה ותירצו בתוספות דבסיפא ניחא דאגב רישא נקט האי לישנא:

וז"ל הריטב"א מדקתני הראשונה קודמת לשניה כו'. פרש"י ז"ל דעל כרחין כשאין שם אלא כתובה אחת קאמר דאי לא מאי נפקא לן מינה דקודמת משמע לכתחלה אבל אם קדמה שניה ותפסה לא מפקי' מינה וא"ת והא סיפא דקתני שניה ויורשיה קודמין ליורשי הראשונה והני אפילו בדיעבד וי"ל דבעלמא כי קתני על הרוב לשון קדמה משמע לכתחלה הכא נמי אית לן לפרושי קודמת דרישא לכתחלה וסיפא לא דק ונקטי' אגב רישא. והא דאמרינן ותפס' לאו דוקא דהא מתני' במקרקעי מיירי דאית בהו דין קדימה דאלו במטלטלין אין בהן קדימה כלל אפי' לכתחלה ועוד דמטלטלי לא משתעבדי לכתובה ולא משמע דתהוי סתמא כר"מ דוקא וא"כ תפסה לאו דוקא דתפיסה בקרקע לא מהניא אלא לומר שתפסה בגוביינ' דב"ד שהגבוה והיינו דאמרינן ש"מ ב"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה ע"כ:

הא דאמרינן ב"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה נ"ל דקסבר שעבודא לאו דאורייתא ואחד מלוה בשטר ואחד מלוה ע"פ אינה גובה אלא מבני חורין משום דכופין אותו לקיים מצות עשה ולמה אמרו בשטר גובה מן הלקוחות כדי שלא תנעול דלת שאם תאמר אינו גובה אף לוה ומוכר כדי שלא יטרוף ממנו כלום הלכך האי טעמא ליתיה אלא גבי לקוחות אבל גבי ב"ח מאוחר כיון דתרווייהו ב"ח נינהו אם אתה נועל בפני אחד אתה פותח בפני אחר ועוד שאין אדם עשוי להלוות ע"מ שאם קדם ותפס יש לו ואם בא לב"ד יפסיד ומ"ד מה שגבה לא גבה סבר לא פלוג רבנן במשועבדין א"נ שעבודא דאורייתא ופסק ר' יונה מה שגבה לא גבה והאמר רב אדא בר אהבה בריש פ' אין בערכין מה שגבה גבה במטלטלין היא כפשט' א"נ כדפסקו הגאונים דאין הקדש מוציא מיד הקדש ובע"ח דקאמר התם לאו דוקא ואין לשון זה מחוור אלא במטלטלין כמו שפירשתי א"נ התם תרווייהו על פה נינהו ובע"ח מאוחר שגבה אין מלוה על פה טורפת ממנו דכל שאינה טורפת מלקוחות אינה טורפת מן התופס בחובו. הרמב"ן ז"ל:

וכתבו תלמידי הרשב"א וז"ל וק"ל לרבינו נ"ר דהא משמע דטעמא דמ"ד מה שגבה גבה לאו משום דס"ל דשעבודא לאו דאורייתא דהא שמואל ס"ל כמ"ד מה שגבה לא גבה מדמוקמי' לקמן פלוגתייהו דרבנן ובן ננס דמתני' דהראשונה נשבעת לשניה כו' והרביעית נוטלת בלא שבועה כב"ח מאוחר שקדם וגבה דרבנן סברי לא גבה ובן ננס סבר גבה ומסתמא לא שביק שמואל רבנן ועבד כבן ננס דיחיד הוא אצל רבים ואיהו גופיה אמר דמע"פ אינה גובה לא מן היורשין ולא מן לקוחות דשעבודא לאו דאורייתא אלמא לא שייכי מה שגבה גבה בטעמא דשעבודא לאו דאורייתא ואפשר לומר דאפילו למ"ד מה שגבה גבה ס"ל דשעבודא דאורייתא אלא דלגבי מלוין אמרו משום שלא תנעול

דלת בפני לווין ומאן דס"ל לא גבה סבר שאין זה נעילת דלת דניחא ליה למלוה בהא ועוד שאם אתה נועל בפני אחד אתה פותח בפני אחר עד כאן:

וז"ל הריטב"א ז"ל ורבינו הגדול פי' דהאי פלוגתא שייכא בפלוגתא בעלמא בשעבודא אי דאורייתא אי לאו דאורייתא דמ"ד מה שגבה גבה קסבר שעבודא לאו דאורייתא וכו'. ובזה יפה מה שפסקו הגאונים ז"ל דמה שגבה לא גבה משום דהא קי"ל שעבודא דאורייתא ואיכא דקשיא ליה להאי פסקא הא דאמרינן בערכין וכו' והא דתנן לקמן בסוף פירקין השניה מוציאה מיד לוקח והראשונה מיד השניה דש"מ ב"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה לא הוי ראיה להאי פסקא דא"כ הוה לן למידק התם עלה בגמרא הכי אבל י"ל דשאני התם שאף האשה שהיא בעלת חוב מוקדם בהא לגבות אלא שהלוקח מסלקה מפני שכתב לה דין ודברים אין לי עמך על שדה זו ומדידי' הוא דאסתלק ולא מן השניה שהיא ב"ח מאוחר וכשבאה השניה לגבות הראשונה ממניחה מפני שאינה יכולה לטרוף עד שתצא מרשות לוקח אליה שכשתבא לרשותה תטרוף ממנה וכאילו נעשית לה יד ובכי הא ודאי מה שגבה לא גבה כנ"ל. והראב"ד תירץ דלהכי לא דייקי' עלה בגמרא ש"מ מה שגבה לא גבה משום דמצינן לאוקמא כשהיתה אותה שדה אפותיקי מפורש לראשונה ובהא דכ"ע מה שגבה לא גבה דארעא דב"ח מוקדם חשיב וכדכתיבנא בפ' שור שנגח את הפרה גבי שור תם שהגביהו בעלי חובות לא עשו ולא כלום וק"ל א"כ הכא נמי כי אתינן למידק מה שגבה לא גבה אמאי לא דחינן דדילמא מתני' כשהיה הקרקע אפותיקי מפורש לראשונה וי"ל דמתני' דדין גובייא דידהו וקדימתן אתא לאשמועינן אם איתא דאפותיקי מפורש הוא הוה ליה למתנייה בהדיא מה שאין כן התם דדין חוזרות חלילה אתא לאשמועינן כנ"ל לפי שיטה זו. והא דאמרי' דגבי מטלטלי אין דין קדימה לכתחלה וחולקי' בשוה ואי קדם מאוחר וגבה גבה אומר רבינו ז"ל בשם רבו רבינו הגדול ז"ל דאם שעבד לראשון מטלטלי אגב מקרקעי חזר דינם כקרקע וכשם שטורפים מן הלקוחות כך טורפים מב"ח מאוחר למ"ד מה שגבה לא גבה דפסקינן כוותיה ולעולם לא אמרינן מה שגבה לא גבה אלא בדליכא בני חרי כלל אבל כי איכא בני חרי לראשון ואפילו זיבורית לא מפיק מידי ב"ח מאוחר אא"כ הוא לו אפותיקי מפורש כי היכי דלא מפיק מנכסים משועבדי'. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

ומאי קודמת לגמרי כדתנן בן קודם לבת ומיהו דקארי לה סבר דהתם הוא דליכא למטעי אבל כל היכא דאיכא למטעי לא תני תנא לשון קדימה סתם אלא לכתחלה. הריטב"א ז"ל:

וכתב תלמיד הרשב"א ז"ל וז"ל כדתנן בן קודם לבת וה"ה דהוה מצי למימר כדתנן במתני' שנייה ויורשיה קודמין דההוא נמי לגמרי משמע אלא דעדיפא ליה לאתויי ההיא דב"ב

דאין לטעות בה אבל במתני' איכא למטעי ולומר דקודמין דרישא לאו לגמרי משמע אלא דאנן הוא דמוקמי' לה הכי בגמרא והוה אמינא איידי דתנא רישא קודמין תנא סיפא קודמין וחדא טעמא אית להו מ"ה אייתי הא דבן קודם לבת ע"כ:

וז"ל רש"י במהדורא קמא ומאי קודמת דקתני לגמרי משמע דאפילו תפסה שנייה וליכא נכסים לשלומי ראשונה מפקי' משניה ויהבי' לראשונה דאשכחן קודם דלגמרי היא כדתנן בן קודם לבת דאפילו תפסה בת מפקי' מינה כדאמרן בפרק נערה מוציאין לבנים מן הבנות ע"כ:

איכא דאמרי מדלא קתני אם קדמה שניה ותפסה כו' והקשו בתוס' אדרבה אימא איפכא מדלא קתני קדמה שנייה ותפסה מוציאין מידה מכלל דאי קדמה ותפסה אין מוציאין דטפי אית ליה לאשמועינן דמוציאין מהמוחזק ממאי דאשמעינן דאין מוציאין ותירצו דאם איתא דאין מוציאין הוה ליה לפרושי בהדיא כדי שלא נטעה לפרש קודמין לגמרי דומיא דסיפא:

וז"ל הריטב"א ז"ל איכא דאמרי מדלא קתני אם קדמה שנייה ותפסה אין מוציאין וכו' פירוש דמשמע ליה להאי לישנא דכיון דבשום דוכתא אשכחן לשון קדימה בדיעבד כדתנן בן קודם לבת והכא קתני סיפא לשון קדימה בדיעבד דהכי עדיף לן למימר נמי דרישא דומיא דסיפא בדיעבד ודחינן דלעולם אימא לך מה שגבה גבה והתם איידי דבעי למתני סיפא וכו' כלומר דטפי ניחא לן למימר דלישנא דרישא דוקא ותנא בסיפא לישנא דלא דייק אטו רישא ע"כ:

איידי דבעי למתני סיפא פרש"י ז"ל דבעי למתני סיפא שנייה ויורשיה לישנא דקודמין ולא שייך למתני אם קדמה ותפסה אין מוציאין מידה דהא ודאי מוציאין ולא נהירא לי דאדרבא הוה ליה למתני תרווייהו בלישנא דהוצאה ברישא אין מוציאין ובסיפא מוציאין ונ"ל דהכי קאמר איידי דתני סיפא שניה ויורשיה קודמין ולא שייך למתני אם קדמו ותפסו הראשונים מוציאין מידם דלא שייך בהו קדימה שהרי הנכסים בחזקתן כדין היורש הפורע חוב אביו. הרא"ש ז"ל:

דף צ:

הא איכא שקלי יש לפרש דדייק הכין מדקתני שניה ויורשיה קודמין ליורשי הראשונה ולא קצר ותני שניה ויורשיה קודמין דהא ודאי על יורשי הראשונה קאי דהא קתני ברישא מי שהיה נשוי שתי נשים וכו'. הראשונה קודמת לשניה וכו' ועלה נמי קתני בסיפא שניה ויורשיה קודמין ולמה לי למתני ליורשי הראשונה אלא ודאי משמע דהא

איכא שקלי ומ"ה תני ליורשי הראשונה והא דתנן בן קודם לבת היינו משום דסדר נחלות הוא מונה ואזיל לכך הוצרך להאריך למתני לבת ושוב תני בת קודמת לאחין וליתא להאי פירושא דמדחי רב אשי ומאי קודמין לנחלה משמע דמלישנא דקודמין קא דייק. ונראה לפרש דאיברא ודאי דזמנין תני לשון קודמין ומשמע לגמרי דאין לאחרת כלום לעולם בין איכא בין ליכא כדתנן הבן קודם לבת ומיהו הכא במתני' כיון דקא מסיים ליורשי הראשונה דמשמע דקא ירתי לה ע"כ לשון קודמת משמע דמקדם הוא דקדמי אי איכא שקלי ומתרוייהו קא דייק מלישנא דקודמין ולשון ליורשי ראשונה ורב אשי דחי לתרוייהו כדאיתא בגמרא. כך היה נראה לפרש. אבל התוספות ז"ל לא פירשו כן אלא מלישנא דקודמין בלחוד קא דייק דהוה ליה למימר שניה ויורשיה נוטלין ולא יורשי הראשונה וקשיא להו מהא דתנן הבן קודם לבת ותירצו דהיכא דאיכא למטעי מדקתני ליורשי הראשונה הוה ליה למידק וכדפרישנא כנ"ל: וש"מ כתובה נעשית מותר לחברתה פי' דכי בעינן מותר דינר על שתיהן היכא דשתיהן בחייו אבל השתא דאחת בחייו ואחת במותו הכתובה שגובין בני השניה בתורת חוב נעשית מותר לאידך דטעמא מאי בעינן מותר דינר משום דלאו מיעקרא נחלה דאורייתא והכא אין לך נחלה גדולה מזו שהרי אלו ואלו פורעין החוב שהיה מוטל על אביהם ועל נכסיו. לשון הריטב"א ז"ל וכן פירש רש"י במהדורא קמא.וש"מ כתובה של שנייה שהיא בעלת חוב הויא מותר לבני הראשונה ואע"ג דלא תקון כתובת בנין דכרין אלא אם כן יש שם מותר דינר על שתי הכתובות כי היכי דלא מיעקרא נחלה דאורייתא כדתנן בפרק נערה הני מילי כי מתו שתיהן בחייו דתרווייהו אתו בתורת כתובת בנין דכרין אבל אחת בחייו ואחת במותו ושהשנייי' נגבית בתורת חוב דמצו אמרי בני הראשונה לבני השניה כתובת אמכון חוב הוא דהוה אבונא משעבד ועלה דידן ועלייכו רמיא לפרוע חובת אבינו מירושה שנפלה לפני כולנו והשתא גביתו לה מאמצע הירושה ולא מיעקרא הכא נחלה דאורייתא הילכך כתובה זו נעשית כמותר לירושה ושקלין בני הראשונה כתובת בנין דכרין ואע"ג דליכא שם מותר דינר לנחלה דההוא חוב דפרע הוו להו נחלה דאורייתא ע"כ:

ומסקנא דכתובה נעשה מותר לחברתה כלומר ולעולם יש להן לבני ראשונה כתובת בנין דכרין בין שיש בנכסים שיעור שתי כתובות בין שאינן מספיקין מדאמרינן ש"מ כתובה נעשה מותר וכו'. ממאי מדלא קתני אם יש שם מותר דינר ואי ס"ד דעד שיהא בהן שיעור שתי כתובות לא שקלי ואע"ג דלא תני הכי בהדיא מנא לך דלא בעינן מותר דילמ' לעולם אימא לך דבעי' אלא דלא תני לה בהדיא כי היכי דלא תני דבעי' שיעור שתי כתובות ואם איתא לא הוה שתיק גמרא מינה לפרש דבדאיכא שיעור שתי כתובות היא

כיון דהאי דינא בשיעור מצומצם איתיה דליכא יותר דינר ולא חסר אלא ודאי משמע דבין כך ובין כך נוטלין. רבי' נר"ו. תלמידי הרשב"א ז"ל:

מדלא קתני אם יש שם מותר דינר כתבו בתוספות ואע"ג דלא הוה קאי אלא אדיוקא דהא איכא שקלי הוה ליה למתנייה. ולשיטתנו ניחא דכיון דקא דייקינן לה מדקתני ליורשי הראשונה דהיינו עיקר דיוקין לא קאי אם יש שם מותר דינר אלא אמאי דמפרש להדיא דקרי להו יורשי הראשונה ודוק ותשכח כנ"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל מדלא קתני אם יש שם מותר דינר מדתנא לישנא דאיכא למידק מיניה מקדם הוא דקדמי הא איכא שקלי ושבקה הכי סתם מכלל דניחא ליה לתנא דתידוק מינה דהא איכא שקלי לעולם ואע"ג דליכא מותר דינר ורב אשי דחייה דילמא לעולם אין כתובה נעשה מותר לחברתה והכא הוא דאיכא מותר כלומר ולא תדוק מינה הכי כדקאמרת מדשבק' סתם אלא מקדם הוא דקדמי הא איכא בכדי דחזי להו למשקל שקלי ע"כ:

וז"ל רש"י במהדורא קמא מדלא קתני ויורשיה קודמין ליורשי הראשונה ואי איכא יותר מכדי כתובת שניה שקלי בני הראשונה אם יש שם מותר דינר ע"כ:

וכתב הריטב"א ז"ל ממאי מדלא קתני אם יש שם מותר דינר פירוש דכיון דקתני שניה ויורשיה קודמין ליורשי ראשונה משמע בדליכא אלא כתובה אחת הכי אית לן למידק עלה הא איכא טפי מכתובה אחת שקלי ולא בעינן מותר דינר דאי לא הוה ליה למתנייה בהדיא ולקמן דחינן דדילמא הכי נמי קאמר שניה ויורשיה קודמין כל היכא דליכא מותר דינר הא איכא מותר דינר שקלי ואע"ג דאחת בחייו ואחת במותו. וי"א דאפילו למ"ד כתובה נעשית מותר לחברת' דוקא כשיש שם כדי שתיהן אבל אם היו שתי הכתובות אלף ות"ק ואין שם אלא אלף ומאתים אין כאן כתובת בנין דכרין וי"א דכל היכא דאיכא כתובת השניה אע"פ שאין בה תשלום הכתובה הראשונה שקלי ליה בני הראשונה דכיון דכי איכא שיעור בלא כתובה דידהו שקלי אמאי לא שקלי כי איכא מקצתה הא ודאי לא מסתבר ואנן כי דייקינן השתא דלא בעינן מותר דינר היינו משום דמשמע לן הא איכא טפי מכתובה אחת שקלי דמנא לן למידק הא איכא שיעור שתיהן שקלי דהא תלמודין כולה דוקיא דידן אינו אלא משום דקודמין הוה משמע כשאין שם אלא כתובה אחת כדדייק מרישא כשמתו שתיהן במותו וכדפי' רש"י וכן הדעת נוטה ע"כ:

וז"ל רש"י במהדורא קמא לעיל וממאי קא אמינא דאחת בחייו ואחת במותו יש להן כתובת בנין דכרין מדקתני וכו' הא איכא יותר על כדי כתובה השניה שקלי יורשי הא' משום כתובת ב"ד ע"כ:

לא טרפא ממשעבדי וכו'. וליטרופינהו לבני שניה דהכי תנן בפרק נערה ובנין דכרין דיהוו ליכי מינאי אינון ירתון כסף כתובתיך ומה ירושה לא טרפא ממשעבדי אף כתובת בנין דכרין לא טרפא ממשעבדי. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וכתב הרמב"ן ז"ל וז"ל מדקאמרינן הכא וש"מ כתובת בנין דכרין לא טרפא וכו'. משמע לי דכל שאין טורף מן הלקוחות אינו גובה מנכסים משועבדים למלוה בשטר וזו שמצינו תשו' לרבינו האי ז"ל לקהל פאס מלוה על פה ומלוה בשטר וזמן מלוה על פה קודם היא קודמת לגבות מבני חורין דקיימא לן שעבודא דאורייתא. אין תשובה זו נכונה ושמא לא כתבה הגאון ז"ל והכי נמי מוכח בריש פ' אלמנה ניזונית בגמרא דילן ובירוש' וכבר כתב רבינו הגדול בתשובה שאין זה נכון אלא אין למלוה ע"פ דין קדימה לא במלוה אחרת על פה ולא עם מלוה בשטר אלא של שטר קודמת ע"כ. ומיהו ה"מ במקרקעי אבל במטלטלי אין בהם דין קדימה כלל ואפילו מלוה בשטר קודמת ומע"פ מאוחרת אם באו לטרוף כאחד חולקין ואם קדם בעל מלוה ע"פ וגבה מה שגבה גבה דאין קדימה במטלטלין אלא במשועבדין אגב קרקע. ריב"ש ז"ל. והריטב"א ז"ל כתב דנראין דברי רבינו האיי גאון כיון דקי"ל שעבודא דאורייתא והא דהכא שאני דאדרבה בכל דכן ילפינן דכיון דכתובה ראשונה שקודמת לא טרפא משעבוד כתובה שניה המאוחרת ואע"ג דטרפא מינה מלוה על פה מכלל דסבירא לן דירתון תנן וכל שכן שאינה טורפת מנכסים משועבדים וכן דעת הרשב"א נר"ו והרא"ה סובר כהרי"ף. כ"כ הריטב"א ז"ל:

ומאי קודמין לנחלה פרש"י לא שיטלו הראשונים אחריהם כתובת אמן אלא יטלו אחריהם חלקם כמותם כדרך חולקי ירושה. ותמיהא לן דכיון דחולקין בשוה ומקיימין נחלה דאורייתא מאי חידושא אתא לאשמועינן מתני' דיורשי שניה קודמין ומאי נפקא להו מינה כיון דשניהם שוין בנכסים ויש לפרש דה"ק לעולם אימא לך אין להם לבני ראשונה כתובת בנין דכרין ומאי קודמת לנחלה כלומר דין נחלה קודם לכתובת ב"ד ודיקא נמי דקתני לנחלה ולא קתני בנחלה דאי לא הוה אמר בירושה דוקא קודמין הוה ליה למימר בנחלה והוא הדין דהוה מצי למתני במתני' נחלה קודמת אלא משום דקתני רישא יורשי ראשונה קודמין תנא סיפא יורשי שניה אלא שק"ל קצת עדיין דהא משמע יורשי שניה דוקא קתני במתני' מדאמרי' וכי תימא יורשי ראשונה למה לי איידי דתנא שניה ויורשיה תנא נמי ליורשי ראשונה. תלמידי הרשב"א ז"ל. ואיברא דלפרש"י קשיא דבשלמא אי מיירי שיטלו הראשונים אחריהם כתובת אמן כדקס"ד מעיקרא שייך קדימה דהוו להו מענין א' אלו נוטלין כתובת אמן משום חוב ואלו נוטלין כתובת אמן מדין כתובת ב"ד אבל נטילת כתובה עם חלוקת ירושה מן ענין זה לזה דקתני קודמין

ובמאי דהוה תני שניה ויורשיה נוטלין הוה סגי. ומיהו לישנא דגמרא כפשטא משמע כפירושו ז"ל והפי' האחר דחוק טובא ויש לנו לתרץ דעדיפא מינה קשיא ליה נמי לרב אשי דיורשי הראשונה למה לי וקא משני איידי דתנא שניה ויורשיה והכי נמי מתרצינן אנן מאי דאקשינן דמשום דתנא רישא הראשונה קודמת כו' תנא נמי בסיפא שניה ויורשיה קודמין אע"ג דלא נפקא לן מידי ואין בזה שום חידוש ומכל מקום בעי רב אשי לתקוני לשון קודמין שיתיישב קצת כי היכי דלא ליתני משום איידי לשון עקום טובא ואפשר דלהכי כתב רש"י ומאי קודמין. דמשמע הא איכא מידי למשקל בתרייהו שקלי. ע"כ. דלכאורה הוא לשון מיותר דהא כבר דייק לה תלמודא ש"מ תלת כו' מקדם הוא דקדמי הא איכא שקלי ולמה ליה לרש"י ז"ל למהדר לפרושי דיוקין דמעיקרא אלא הכי בעי למימר ז"ל דלא מהדר רב אשי לתרוצי השתא אלא משמעות הלשון דמשמע הא איכא מידי למשקל בתרייהו שקלי ולית ליה לתנא לעקומי לישניה כולי האי משום איידי דרישא אבל קושיא אחריתי לא קשיא ליה דהא ודאי איידי דתנא רישא קודמת תנא נמי בסיפא אע"ג דלא נפקא לן מידי ואינם מענין אחד מ"מ הא שייך לישנא דקדימה והא דקא קשיא ליה יורשי הראשונה למה לי לאו לשון מיותר קא קשיא ליה דלמה ליה למתני ליורשי הראשונה דכי הני קושיי לא קשיא ליה דהא איכא לתרוצינהו דאיידי דרישא תנא הכי מיהו הא קשיא ליה דלשון יורשי הראשונה לא שייך דמאי קא ירתי מינה וכדפרש"י ז"ל והיינו דלא קא משני איידי דתנא ברישא יורשי הראשונה תנא נמי בסיפא הכי דאטו משום דברישא קרינהו יורשי הראשונה דקא ירתי מינה דידה לקרינהו נמי בסיפא יורשי הראשונה ואינהו לא קא ירתי מינה דידה מידי אדרבה הוה ליה לחלק רישא מסיפא ולשנות לישנייהו דין מן דין כי היכי דלא נטעי דבסיפא אית להו בנין דכרין הא איכא לשנויי שפיר איידי דתנא שניה ויורשיה תנא נמי ליורשי הראשונה דהיינו בחדא בבא וכמו שתיקן רש"י בפירושו דוק ותשכח כנ"ל פי' לפי' רש"י ז"ל ומיהו במהדורא קמא כתב וז"ל ומאי קודמין לנחלה דקודמין שניה ויורשיה למשקל כתובה מקמי דפלוג השאר ביחד בני שניה בהדי בני ראשונה במקום נחלה ולא כדקאמרת דהדר שקלי בני ראשונה כתובת ב"ד וכ"ת ל"ל למתנא קודמין ליורשי הראשונה דמשמע דמקדמי בני שניה והדר ירתי בני ראשונה כתובת אמן ליתני שניה ויורשיה קודמין לנחלה ה"ג איידי דתנא שניה ויורשיה תנא נמי ליורשי הראשונה ולא משום דשקלי כתובת אמן ע"כ. משמע דבעי לפרושי דכי קשיא ליה לרב אשי יורשי הראשונה למה לי דיתור לשון קא קשיא ליה ואיברא דלשון למה לי הכין משמע מיהו קשיא דכיוצא קושיא זו איכא לאקשויי טובא וכדכתיבנא לעיל ועוד דלא משני מידי ואי הוה גרסינן איידי

דתני רישא קודמין ליורשי שניה תנא נמי בסיפא ליורשי הראשונה הוה ניחא טפי ויפה תקן פירושו במהדורא בתרא וכדכתיבנא ומ"מ לישנא דמתניתין כפשטא משמע דאחת בחייו ואחת במותו יש להם כתובת ב"ד ורב אשי דחיה בעלמא קא דחי וקושטא דמלתא לאו הכין הוא אפילו לדידיה והיינו דקא דחי תוב ודקאמרת כתובה נעשה מותר לחברתה דלמא לעולם כו' וקשיא דלמה לי הך דחייה מטעמא קמא אידחו כלהו הואיל ואוקימנא קודמין לנחלה ודלמא הכא כתובת בנין דכרין דליכא כלל אלא ודאי איהו גופיה לדחיה בעלמא קאמר ומאי קודמין לנחלה ומיהו לישנא דמתני' כפשטה משמע דאחת בחייו ואחת במותו יש להן כתובת ב"ד וכ"כ רש"י ז"ל בסמוך וז"ל והכא בדאיכא מותר דינר קאמר אי האי קודמין ליורשי הראשונה קודמין לכתובת בנין דכרין הוא איכא לאוקומא כו'. ובמהדורא בתרא כתב וז"ל ודקאמרת כתובת כו' כלומר ואפילו את"ל דלאו מלתא היא דקאמרי קודמין לנחלה אלא קודמין לכתובה דאי איכא שקלי בני הראשונה כתובת אמן פריכנא לן דמהא ליכא למשמע מינה דכתובה אי נעשה מותר לחברתה דילמא בדאיכא מותר עסקינן ע"כ. והיינו דקאמר תלמודא בסמוך ואחת בחייו ואחת במותו תנאי היא דתניא מתו אחת בחייו כו' מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר אחת בחייו כו' והיינו דסתם מתני' אית ליה דיש לה כתובת ב"ד ומשמע דהיינו לכ"ע וכו' דכלהו סתמי אליבא דרבי עקיבא והיכי תיתי מתני' דלא כותיה ודחי דכ"ע אית להו דאחת בחייו ואחת במותו יש להן כתובת ב"ד כסתמא דמתני' אלמא משמע דכ"ע אית להו דמתני' סוברת כן ודוחק לומר דהך שקלא וטריא דתנאי היא קאי אמאי דקאמר ש"מ תלת ולא אמאי דדחי רב אשי תדע דרבה דקדי' טובא לרב אשי קא מהדר עליה לשנויי דלא פליגי בה תנאי משמע דקודם רב אשי הוה נקיט בידן דש"מ תלת ממתני' ועלה הוו שקלו וטרו לימא כתנאי וכו' דזהו דוחק דא"כ הו"ל לתלמודא לאתויי שקלא וטריא דקמאי ותוב לייתי דחייה דרב אשי אלא ודאי משמע דרב אשי גופיה הכי נמי שמיע ליה ממתני' דאחת בחייו ואחת במותו יש להם כתובת ב"ד ומאי דדחי לדחייה בעלמא קאמר לה ובדחיה השניה גלי דעתיה וכדכתיבנא כנ"ל פירוש לפירושו של רש"י ז"ל ואם לא תפרש כן אלא דאיהו באת"ל דיש להם כב"ד קאמר ולדידיה לא ס"ל הכין אלא כדחייתיה דדחי מעיקרא א"כ למאי נ"מ קאמר רב אשי ודקאמר כתובה נעשה מותר וכו' והרי לדידיה לא צריכינן להכי כלל ושקלא וטריא בכדי הוה והוה מצינן לפרושי דאע"ג דלא נפקא לן לענין כתובה מידי מ"מ נ"מ לענין בע"ח דעלמא ולהכי קאמר לה רב אשי דהא רבא ס"ל דבב"ח כ"ע לא פליגי דהוי מותר ודוחק לומר דרב אשי פליג ארבה וכבר כתב רש"י בב"ק פרק המניח וז"ל רבה אדם חשוב היה ומאדם חשוב כגון רב או רבה פרכינן כאלו

כתוב במשנה או בברייתא ע"כ. וכתבו התוס' בפ' האומנין דמרב פפא פרכינן לרב אחא ורבינא שהיו אחריו וכ"כ בפ' השואל שהתלמוד מקשה מדבר שאינו הלכה לפי שלא יקשה מאמוראים ראשונים לאמוראים אחרונים וקשה קצת למאי דקא מפרשינא דכיון דעיקר דחיה היינו מאי דדחינן והכא בדאיכא מותר דינר דלקושטא דמלתא איהו נמי ס"ל דאחת בחייו ואחת במותו יש להן כתובת ב"ד א"כ תקשי היכי קא דחי מהן ללאו דמעיקרא דייקינן מדלא קתני אם יש שם מותר דינר והשתא דחינן דמיירי בדאיכא מותר דינר לא הוה צריך להאי דמטעמא קמא אידחייא כלהו הואיל ואוקימנא קודמין לנחלה והשתא ניחא דלא האריך ביה אמאי לא קתני אם יש שם מותר דינר כיון דלא צריכא להך דחיה דבלאו הכי נמי אדחי ליה שפיר כיון דאוקימנא דקודמין לנחלה ומ"מ משמע דס"ל לתוספות ז"ל דרב אשי לקושטא דדינא נמי ס"ל דאחת בחייו ואחת במותו אין להן כתובת ב"ד ומאי דדחי לאו בדרך דחייה בלחוד קאמר לה אלא לקושטא דמלתא והא דדחי לענין כתובה נעשה מותר לחברתה לא צריכא ליה דבלאו הכי נמי אידחייא ליה שפיר אלא דבעי לאקשויי עליה דדיוקיה ולא הוי דיוקא כלל דהיכי ליתני אם יש מותר דינר דלא קאי אלא אדיוקא וכמ"ש התוס' לעיל מיניה בסמוך הלכך הא דקאמר רב אשי ודקאמרת כתובה נעשה מותר כו' לאו היינו דחיה בלחוד אלא קושיא נמי דקא קשיא ליה דדיוקא מעיקרא ליכא וכדכתיבנא והיינו נמי דלא מהדר רב אשי לדחויי המשמעות הג' אף דלא צריכא כי היכי דקא מהדר לדחויי המשמע הב' משום דבהא לא קא מהדר לדחויי בלחוד אלא לאקשויי נמי וכדכתיבנא. וכתב תלמיד הרשב"א וז"ל מהאי טעמא דאמר רב אשי דאחת בחייו וכו' אין להן כתובת ב"ד מדחי נמי מאי דאשמועינן מעיקרא דכתובת בנין דכרין לא טרפא ממשעבדי ע"כ. ואזיל בשיטת התוס' ז"ל ומאי דקאמר תלמודא לבתר הכי מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר אחת בחייו ואחת במותו כו' ניחא טפי לשיטת רש"י וכדכתיבנא דלשיטת התוס' נצטרך לומר דקאי אמאי דקאמר ש"מ תלת ולא אדרב אשי וקשיא לזה אמאי אפסיק בהא דרב אשי וכדכתי' לעיל:

ואחת בחייו ואחת במותו תנאי היא ואיכא למימר למה לא קאמר לימא כתנאי וכדמסיים ואזיל מאי לאו בהא קא מפלגי דמר סבר אחת בחייו וכו'. אלמא דלא ברירא ליה כולי האי דהויא ליה פלוגתא דתנאי ומדקאמר ואחת בחייו ואחת במותו תנאי משמע דקבע בה מסמרים דהיינו תנאי. ואפשר דלזה כתב רש"י ז"ל תנאי היא אי שקלו בני ראשונה כתובת בנין דכרין אי לא. ע"כ. פירוש לאו בפלוגתא אי אית לן בנין דכרין בלחוד קאמר אלא אי נעשית מותר לחברתה נמי קאמר וממה נפשך פליגי אי שקלי בני ראשונה כתובת בנין דכרין אי לא דכי פליגי נמי בכתובה נעשית מותר לחברתה פליגי

נמי אי שקלי בני ראשונה ובן ננס על כרחין ס"ל דלעולם אפילו ליכא מותר דינר שקלי כתובת ב"ד וכדפי' ואזיל רש"י ז"ל כנ"ל:

בני בעלת חוב אתם טלו וכו'. ואם תאמר למאי דקס"ד השתא דלא פליגי אלא באחת בחייו ואחת במותו אי יש להן כתובת בנין דכרין או לא למה לי לבן ננס למנקט דקאמרי בני הראשונה לבני השנייה בני בעלת חוב אתם והוה מצינן לתרוצי דמשום דאתו לאנצויי דקאמרי בני השנייה לא תטלו בירושת אבינו יותר ממנו וכדכתב רש"י ז"ל לכך קאמר בן ננס דיכולין בני הראשונה לומר דבדין הוא דאנו נטול בירושת אבינו יורת מכם לפי שאתם לזר נחשבתם לאבינו מפני שאתם בני בעלת חוב. וזה לשון רש"י במהדורא קמא אחת בחייו וכו' תנאי היא ואיכא דאמרי אית להו כתובת בנין דכרין ולא חיישינן לאנצויי ואיכא דאמר לית להו דחיישינן לאנצויי. בני בעלת חוב אתם כלומר יש לכם כח וחוזק לגבות חוב אמכם ואין לנו כח לעכב עליכם ועכשיו שכן הוא טלו כתובת אמכם וצאו ואנו נקח כתובת בנין דכרין ואח"כ נחלוק המותר עמכם. ור"ע אומר דכבר קפצה נחלה כלומר מההיא שעתא דמת האב ועדין שניה קיימת קפצה כתובתה של ראשונה בנחלה לפני בני שניה ואין נוטלין בני ראשונה כתובת אמן אלא חולקין בשוה ע"כ. והנכון מה שכתב רש"י ז"ל במהדורא שניה דע"כ בן ננס בדליכא מותר דינר קמיירי מדקתני וצאו. הילכך שפיר קאמר דקאמרי בני הראשונה לבני השניה בני בעלת חוב אתם ולכך לא צריך מותר דינר דכתובה נעשית מותר לחברתה והא דקאמר לא בהא קא מפלגי דמר סבר אחת בחייו ואחת במותו יש להן בנין דכרין הוא הדין דאית ליה כתובה נעשית מותר לחברתה ולא שקלינן וטרינן אלא בסברת ר"ע מאי ניהו אבל בן ננס סברתו היא פשוטה דאית ליה תרוייהו דיש להן כתובת בנין דכרין וכתובה נעשית מותר לחברתה כנ"ל:

והכא בכתובה נעשית מותר וה"ה לבעל חוב קא מפלגי כלומר אם מתו שתיהן בחייו והן באין בתורת בנין דכרין ויש שם מותר דינר משועבד לבעל חוב אי הוי מותר אי לאו כן פירש רש"י ז"ל ולפי מאי שכתבתי דבן ננס ור"ע בכתובה נעשה מותר נמי פליגי הא דאמרי' והכא בכתובה נעשית מותר קא מפלגי לאו לצריכותא נקטיה אלא משום דקא בעי למימר וה"ה לבעל חוב אלא שקשה לי קצת דלא הוה ליה לתלמודא לאורוכי בלישניה כולי האי דהוה מצי למתני והכא בבעל חוב נעשה מותר קא פליגי וגם בזו אפשר לומר דמשום דתנאי גופייהו דפליגי בכתובה פליגי בב"ח נקט הכא כתובה ולומר דכי היכי דפליגי בכתובה הכי נמי דפליגי בבעל חוב. תלמיד הרשב"א:

וז"ל רש"י במהדורא קמא מר סבר בן ננס כתובה נעשה מותר לחברתה והיינו דקאמר

יכולין בני הראשונה לומר בני בעלת חוב אתם דכתובת אמכם שהיא בעלת חוב נעשית מותר דינר לחברתה הילכך טלו כתובת אמכם וצאו ואנו נקח המותר בכתובת בנין דכרין ובדליכא אלא שיעור שתי כתובות קא מיירי ומר סבר ר"ע אין כתובה נעשית מותר לחברתה והוא הדין לבעל חוב דמותר דינר המשועבד לב"ח לא חשבינן ליה נחלה דאורייתא והיינו דקאמר כבר קפצה כתובה ראשונה נחלה בפני כולן כיון דליכא מותר דינר. ואמינא להו לרבנן דבי רב כי פליגי בכתובתה דבן ננס סבר כתובה נעשית מותר לחברתה. ור"ע סבר לא הוי מותר ע"כ:

ואמינא להו אנא בבעל חוב כולי עלמא לא פליגי פירוש דאי בבעל חוב נמי פליגי מאי קאמר בן ננס בני בעלת חוב אתם וכו' פירוש ומשום הכי לא בעינן מותר והרי אפילו בבעל חוב נמי פליגי ומאי קאמרי לה אבל אי בב"ח כולי עלמא לא פליגי דהוי מותר שפיר קאמר בן ננס וכדכתיבנא לעיל כנ"ל:

כי פליגי בכתובה פרש"י ז"ל בן ננס סבר הרי היא כחוב ונעשה מותר ור"ע סבר אינה כשאר חוב לפי שיכולין בני השניה לומר אנו הם המוציאין שטר החוב והנפרעין ואין כאן עלינו מצות פריעת ב"ח ונמצא שאין כאן נחלה דאורייתא. ויש מפרשים דסבירא להו דבחוב הוא דאיכא מצוה אבל בכתובה לא חשיבא מצוה ואין כאן ירושה והראשון יותר נכון. הריטב"א ז"ל:

מתקיף לה רב יוסף אי הכי רבי עקיבא אומר כבר קפצה וכו'. ואם תאמר לפי מאי דפרישנא דבן ננס מיירי אפילו בדליכא מותר דינר מאי קא מתקיף לה רב יוסף אי הכי ר' עקיבא אומר קפצה וכו' כלומר כיון דפליגי אם נעשית מותר לחברתה לא הל"ל סתמא כבר קפצה נחלה דמשמע אפילו איכא מותר לא שקלי אלא אבעי ליה למימר אם יש שם מותר דינר ומאי קא פריך והא תנא קמא בהדיא קאמר בדליכא מותר דינר מדקתני וצאו ועלה קאי ר' עקיבא וא"כ היכי הוה משתמע מיניה דאפילו איכא מותר דינר ומאי קא פריך והא תנא קמא בהדיא קאמר בדליכא מותר דינר קאמר ואיכא למימר דאפ"ה לא הוה ליה לר' עקיבא למנקט לישנא דכבר קפצה דאיכא למטעי בה ולמימר דאיהו סבירא ליה דאחת בחייו ואחת במותו אין להם כתובת בנין דכרין הילכך הול"ל אם יש שם מותר דינר ולאו משמע מיניה דלגמרי סבירא ליה דאין להם. כן תירץ תלמיד הרשב"א ז"ל. ורש"י דקדק במהדורא קמא אי הכי כיון דר' עקיבא לא חשיב לה נחלה לכתובה דאחת בחייו אלא משום דליכא מותר דינר כבר קפצה נחלה משמע דאחת בחייו ואחת במותו לעולם הויא נחלה ואפילו איכא מותר דינר דאם איתא דבכתובה נעשה מותר פליגי אם יש שם מותר דינר מיבעי ליה דמשמע מתו אחת בחייו ואחת

במותו אם יש שם מותר דינר נוטלין בני הראשונה כתובת בנין דכרין ואם לאו חולקין בשוה דכתובה אינה נעשית מותר לחברתה ובריית נמי בדליכא מותר דינר ובאחת בחייו ואחת במותו פליגי והיינו דקאמר בן ננס בני בעלת חוב אתם וכיון דחוב הוא נעשה מותר לחברתה ואחת בחייו ואחת במותו יש להן כתובת בנין דכרין ור"ע סבר קפצה נחלה דאחת בחייו ואחת במותו לעולם אין להם כתובת בנין דכרין ומשכחת לר' עקיבא כתובה נעשית מותר לחברתה כגון שנשא שלש נשים ומתו השתים בחייו ואחת במותו והך דמתה לאחר מיתה יולדת נקבה הוה דלאו בת ירושה היא וליכא למיחש לאנצויי ובכהאי גונא מודה ר"ע דיורשי שתים נוטלין כתובת ב"ד ואע"ג דליכא אלא שיעור שלש כתובות דכתובתה דבת נעשית מותר לחברתה. רש"י ע"כ:

והני תנאי כי הני תנאי פי' כיון דסוף סוף סתמא דמתניתין אתיא כתנאי אינו דוחק לאוקומי אידך ברייתא נמי דפליגי בהכי וסתמא דמתניתין דלא כר"ע דהא אשכחן באידך ברייתא דת"ק דר' שמעון סבירא ליה הכין ור' שמעון פליג וסתמא דמתניתין כר"ש כנ"ל: **באים בניה של זו פרש"י ז"ל קס"ד אבני שניה קאי והכי קאמר באים בני השניה שהיא בעלת חוב וכו'**. והתוספות ז"ל לא פירשו כן שמעתין דמסקנא דשמעתין נמי קאי אבני שניה ושקלא וטריא דשמעתין לא מתלייא בהכין כלל וכדבעי' לפרושי בסייעתא דשמיא. ובמהדורא קמא כתב וז"ל באין בניה של זו שניה אחר מיתתה ונוטלין כתובת אמן מפני שהן בעלת חוב והשאר חולקין בשוה ואין בני הראשונה נוטלין כתובת בנין דכרין ואם לאו חולקין בשוה כלו' מה שנשתייר מכתובתה בני השניה חולקין בשוה דבכתובת בני השניה ליכא מאן דפליג ע"כ:

מאי לאו בהא קמפלגי דמר סבר אחת בחייו וכו'. פי' אע"ג דניחא בהכי דלא תימא היכי אתיא סתמא דמתניתין בפלוגתא וכדכתיבנא מכל מקום דוחק דפליגי תנאי בתראי בפלוגתא דתנאי קמאי ושני נמי בלישנייהו הני תנאי מהני תנאי. ומיהו רש"י כתב במהדורא קמא וז"ל ר"ש סבר אחת בחייו ואחת במותו יש להן כתובת בנין דכרין היכא דאיכא מותר דינר ור' שמעון ותנא קמא לית להו כתובה נעשית מותר לחברתה ותנא קמא סבר אין להו ואפילו איכא מותר דינר ע"כ. והילכך איכא למימר דאע"ג דקאמר והני תנאי כהני תנאי לא הוו שווין ממש דבן ננס סבירא ליה דאף על גב דליכא מותר דינר נמי כתובה נעשית מותר לחברתה והני תנאי כולהו סבירא להו דאין כתובה נעשה מותר לחברתה אלא דפליגי בדאיתא מותר דינר אי יש לבני הראשונה כתובת בנין דכרין אי לא ולהכי שני בלישנהון ודוחקיה דתלמודא דקאמר מאי לאו בהא קא מפלגי וכו' היינו דממתניתין שמעינן דכתובה נעשה מותר לחברתה וכדדייקינן לעיל ולהכי תיתי

מתניתין דלא כהני תנאי ודוחק לומר דאתיא כבן ננס בלחוד ודלא כר' עקיבא ור"ש ובר פלוגתיה כנ"ל:

דמר סבר אחת בחייו ואחת במותו יש להן כתובת בנין דכרין ומ"ס אחת בחייו וכו'. לא דקדקו בכאן להקדים ת"ק. תלמיד הרשב"א ז"ל. ולי נראה בדקדוק נקטיה דהא קא מהדרינן לאוקומי בן ננס כר"ש ור"ע כת"ק הילכך נקיט כסברא דברייתא דלעיל דתני בן ננס ברישא כנ"ל. עוד הקשה תלמיד הרשב"א ז"ל אמאי לא פריך הכא אי הכי ר"ש אומר אם יש שם מותר דינר הואיל ויש שם מיבעי ליה דהני תנאי כהני תנאי אמרי ותירץ דאה"נ דה"מ לאקשויי הכין אלא דנטר ליה עד סיפא. ולי נראה דכיון דהאי פלוגתא ברירא בדבריהם דבהדיא קאמר ת"ק דבאין בני השניה ונוטלין ולא בני הראשונה ור"ש קאמר להדיא דנוטלין כתובת אמן וכו' הילכך לא קשיא לן הואיל ויש שם מבעי ליה דהכל אחד דהכי נמי קאמר אם יש שם מותר דינר וכו' אבל לקמן דבעינן לאוקמי פלוגתייהו במילתא דסתים בלישנייהו דהיינו משעבדי דלא רמיזא כלל בדבריהם אלא דאנן בעינן למימר דר"ש לקולא קאמר הילכך קשיא דלא הוה ליה למנקט לישנא דמשמע דלאחמורי קא אתי אלא לישנא דלאקולי קא אתי דלא סגי דסתים טובא אלא דעקים נמי לישניה דמשמע איפכא ובזה ניחא נמי דלאוקמתא דמקרקעי לא אקשינן הכי משום דברירא נמי קצת בלישניה דר"ש דמותר דינר משמע נמי מטלטלי וכדבעי' למכתב בס"ד כנ"ל:

דף צא.

והכא בדינר מקרקעי קמפלגי לא ידעתי אמאי נקט מקרקעי ולא נקט מטלטלי כדנקט בתר הכי בדינר משעבדי קא מפלגי ואפשר דלאורויי טעמיה דת"ק דלא סגי ליה במטלטלי נקט הכי לומר דהמותר בעינן דלהוי מעין הכתובות וזהו שכתב רש"י ז"ל בדינר מקרקעי קא מפלגי. אי בעינן ההוא מותר שיהא שם שתי כתובות ודינר מקרקעות וכו'. ומיהו לקמן באידך אוקמתא מסתבר טעמיה דתנא קמא ונמוקו עמו דכיון דמשעבדי הוה ליה כאילו אין כאן מותר כלל ואדרבה לר"ש בעי' למיהב טעמא אמאי מהני משעבדי כנ"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא בדינר מקרקעי קא מפלגי דבעינן מותר דינר ממקרקעי אבל לא ממטלטלי ת"ק סבר בני שניה נוטלין כתובת אמן ולא בני ראשונה כי לעיל ליכא מותר דינר אלא מטלטלי ור"ש סבר אם יש מותר דינר כל שהוא ואפילו מטלטלי נוטלין

בני ראשונה כתובת אמן יתר על שתי כתובות והתנן ר"ש אומר כו' אלמא ש"מ בעי מותר דינר מקרקעי ע"כ:

ומ"ס אפי' מטלטלי הא כתיבנא לעיל דהלשון של ר"ש כפשטו משמע דאפילו מטלטלי דסתם מותר דינר משמע אפילו מטלטלי ולכך לא קשיא לן הכא כיון שיש שם מותר דינר מיבעי ליה אבל בסמוך כי מוקמינן פלוגתייהו במשעבדי דסתים לישניה דר"ש במאי סבר דאפילו משעבדי אלא בעינן אנן לאוקמי דר"ש לקולא קאמר להכי קשיא לן דה"ל למתנייה בלשון כיון דמשתמע דמקיל משום דסתים לישניה טובא וכדכתיבנא כך משמע לי מלשון רש"י ז"ל דהכא כתב ואתא ר"ש למימר הואיל ויש מותר דינאר כל דהו וכו'. ובאוקמתא דמשעבדי כתב ז"ל ור"ש לקולא וכו' אלמא דהכא באוקמתא דמקרקעי לא איצטריך לפרושי דמאי דקאמר תלמודא ומר סבר אפי' מטלטלי דהיינו ר"ש דממילא משמע כיון דקס"ד דמאי דקתני תכ"ק באים בניה של זו כו' דהיינו בני שניה ור"ש קאמר מותר דינר אלמא דפשיטא דס"ל לר"ש דאפילו מטלטלי אבל בתוספות כתבו ומ"ס אפי' מטלטלי פי' ר"ש משמע דלדידהו לא ברירא כולי האי דר"ש יסבור כן ולכך הוצרכו לפרש דהיינו ר' משעון והויא ליה כאוקמתא דמשעבדי כדבסמוך דהכא נמי סתים לישניה דר"ש דאפשר לומר דמותר דינר קרקע קאמר דכי היכי דהשתי כתובות הם קרקע הכי נמי המותר והלכך תקשי הכא נמי אם יש שם מותר דינר מבעי' ליה כדפריך בסמוך ותירצו בתוס' דעידיפא מינה קא פריך כנ"ל פי' לפי' התוס'. ועוד יש לתרץ דלקמן גבי אוקמתא דמשעבדי פריך תלמודא שפיר דהיינו נמי קרקע אלא שמשועבד והלכך פריך דכיון דאיירי ביה ת"ק ומשום דמשועבד לא אהני הו"ל לר"ש למימר כיון שיש שם מותר דינר אבל באוקמתא דמקרקעי דס"ל לת"ק דמקרקעי בעינן א"ש מאי דקאמר ר"ש עלה אם יש שם מותר דינר דאע"ג דאין שם מותר מקרקעי אם יש שם מטלטלי אלו נוטלין כו' ואם היינו אומרי' דעדיפא טפי מטלטלי בני חורין ממשעבדי אע"ג דהוו מקרקעי מצינן נמי לתרוצי דלאוקמת' דמקרקעי א"ש דת"ק בעי מקרקעי ובני חורין ואתא ר"ש למימר דאיברא דמשעבדי לא מהני ולא מידי אע"ג דהוו מקרקעי מיהו אם יש שם בני חורין אע"ג דהוו מטלטלי הרי אלו נוטלין כתובת אמן אבל באוקמתא דמשעבדי קשיא דכי היכי דמהני דמשעבדי כ"ש דמהני מטלטלי כיון דהוו בני חורין וכדכתיבנא כנ"ל ודע דלשיטת התוספות דבסמוך דכולה סוגיין ריהט' דכי קתני בברייתא באין בניה של זו וכו' דהיינו בני השניה כי משנינן לקמן איפוך קשיא היכא סיים סברת ת"ק ור"ש עד דמפיך להו לבתר הכי ודלמא כי קאמר הכי מ"ס מקרקעי אין מטלטלי לא ומ"ס אפילו מטלטלי היינו דר"ש סבר מקרקעי אין וכו' ות"ק סבר אפילו מטלטלי ודוחק לומר דמאי

דקא מהדר איפוך קאי אשקלא וטריא דתלמודא דמינה שמעינן דר"ש הוא דקאמר אפילו מטלטלי מדפריך עלה והתנן ר"ש אומר וכו' ואפשר דמ"ה קא מסיימי התוס' ומר סבר אפילו מטלטלי פי' ר"ש דאזלי לשיטתייהו דלקמיה ובעי לתרוצי דע"כ היינו ר"ש משום דאי הוו איירי להדיא במותר משמע דבכל גונא מהני וקשה דאדרבה מדקתני אם יש שם מותר ולא קתני כיון משמע דאתא לאחמורי ולא סגי ליה בכל מותר ומיהו בלאו הכי אדחייא לה הך אוקמתא ועדיפא מינה פריך תלמודא כנ"ל:

ומי מצית אמרת הכי לכך האריך וקאמר הכין משום דאיכא לשנויי דדווקא באחת בחייו ואחת במותו דאיכא נמי מותר כתובה אע"ג דלא סגי בהכי דאינו נעשה מותר לחברתה מ"מ היכא דאיכא בהדה מותר דינר אע"ג דהוו מטלטלי מהני ומיהו במתני' דבסמוך דמתו שתיהן בחייו נצטרך מותר דינר יפה דהיינו מקרקעי ומיהו לא מציא למימר הכי דהכא ס"ל לת"ק דמקרקעי אין מטלטלי לא ור"ש סבר אפילו מטלטלי וכו' ובמתני' דבסמוך פליגי איפכא דת"ק סבר דאפילו מטלטלי מהני ור"ש סבר דלא מהני ומשמע דת"ק ור"ש דברייתא היינו ת"ק ור"ש דמתניתין כנ"ל:

אלא הכא בדינר משעבדי קא מפלגי יש מי שפירש שיש להן נכסים משועבדין כתובת אביהן כגון משכנתא דסורא ואף על גב דאין להם בגוף הקרקע כלום כיון שגוף הקרקע משועבד לפירותיו הרי זה כאלו גוף הקרקע שלהן ורש"י ז"ל פירש שנשתעבדו הנכסים לב"ח דאביהן וכאלו אמר בב"ח נעשה מותר קמפלגי והשתא ניחא אמאי לא אוקמוה לפלוגתייהו בכתובה נעשה מותר דהא חדא מינייהו נקט דב"ח וכתובה חד דינא אית להו בפלוגתא דבן ננס ור"ע אליבא דרבנן דבי רב דאמרי בכתובה וה"ה לב"ח פליגי. תלמיד הרשב"א ז"ל. ולקמן נתרץ יפה אמאי לא אוקמוה לפלוגתייהו בכתובה נעשה מותר בס"ד. וז"ל רש"י במהדורא קמא בדינר משעבדי דאיכא מותר דינר מקרקעי דמשעבד לב"ח דת"ק סבר אי איכא מותר דינר מבני חרי נוטלין בני הראשונה כתובת ב"ד ובריייתא בדאיכא מותר דינר ממשעבדי הלכך נוטלין בני השניה כתובת אמן והשאר חולקין בשוה ור"ש סבר אם יש שם מותר דינר כל שהוא אפילו ממשעבדי נוטלין בני הראשונה כתובת ב"ד. לשון זה אינו עיקר אי הכי דר"ש סבר אפילו משעבדי הוי מותר לכתובת ב"ד האי דקתני במתני' עד שיהו שם נכסים שיש להם אחריות יתר על שתי הכתובות כיון שיש שם מותר דינר מבעי ליה דכיון דאוקמת דתרווייהו ס"ל דמותר מקרקעי בעינן ובדינר משעבדי קא מפלגי דקס"ד דכי היכי דפליגי בברייתא ה"נ פליגי במתני' במותר משעבדי דאי לאו במותר משעבדי פליגי במאי פליגי כיון דתרווייהו ס"ל בעי מותר מקרקע וקס"ד דרבנן דברייתא היינו רבנן דמתני' והשתא ר"ש מיקל הוא

בשלמא לישנא דברייתא דקתני אם יש שם מותר דינר מצית לתרוצי אם יש שם מותר דינר כל דהו אפילו ממשעבדי אלא הכא בפחות מדינר קא מפלגי בברייתא ת"ק סבר דינר אין פחות מדינר לא הואיל דאיכא פחות מדינר נוטלין בני השניה כתובת אמן והשאר חולקין בשוה ור"ש סבר אפילו פחות מדינר הוי מותר הלכך אלו ואלו נוטלין כתובת אמן והשתא מתרצא מתני' דקתני עד שיהא שם מותר דינר דהאי מתרץ מוקים לה לפלוגתא דמתני' בדינר מקרקעי ושני מחלוקות בדבר ברייתא ומתני' ברייתא בדינר שלם ומתני' בדינר מקרקעי והא ר"ש דינר קאמר בין במתני' בין בברייתא וכ"ת איפוך מתני' ובריתא והכי אפכי' לה למתני' היו שם בנכסים בראוי אינן כמוחזק דברי ר"ש וחכמים אומרים כו' ובריתא נמי נוטלין כתובת אמן דברי ר"ש וחכמים אומרים יש שם מותר דינר ובעית למימר דר"ש בעי דינר שלם ורבנן סברי אפילו פחות דינר. ת"ק נמי דינר קאמר כלומר אפילו כי אפכת לה חכמים אומר אם יש שם מותר דינר ובמתני' נמי קאמרי עד שיהא שם מותר דינר אלא כי הנך תרי לישני דלעיל בדינר מקרקעי ובדינר משעבדי דבחד מהני תרי לישני פליגי או בדינר מקרקעי או בדינר משעבדי ואיפוך לה למתני' גרידתא וחכמים אומרים עד שיהו שם כו' וכי אמרת דר"ש אית ליה דינר מטלטלי א"נ דינר משעבדי ליכא לאקשויי ממתני' כדפרכי' לעיל לשון זה עיקר ה"ג אי הכי ר"ש אומר אם יש שם מותר דינר ואברייתא קאי וכו' ככתוב במהדורא בתרא והכי אבעי ליה למימר הואיל ויש שם מותר אלו נוטלין וכו' דהא דקתני אם יש משמע שאין שם מותר דינר ושאר הלשון כמ"ש במהדורא בתרא ע"כ:

אלא בפחות מדינר קמפלגי תימא ומאי קא משני דאכתי קשיא כיון שהיה שם מבעי ליה והתוס' לא תירצו כלום ויש מי שתי' דהאי מתרץ ס"ל דמפכי לפירושא דמתני' ומאי בניה של זו בני' של ראשונה ומשום דלא פריש הכי בהדיא מקשי לה והא ר"ש דינר קאמר לומר אי מלתך כפשטא לא אפשר דר"ש דינר קאמר ואי סבירא לך דמפכינן לה פי' דמתני' ת"ק דינר קאמר כלומר במתני' ומסתמא ת"ק דר"ש דמתני' הוא ת"ק דר"ש דברייתא ועדין קשה דאי האי מתרץ ס"ל דמפכינן לה לפירושא דברייתא למאי אצטריך למימר בפחות מדינר קא מפלגי כאוקימתא קמייתא הוה ליה לאוקמה ולא כאוקימתא אחריתי אלא דלמאי דאקשי ליה כיון שהיה שם מותר דינר מבעי ליה לישני ליה איפוך. ויש לי לומר בזה דכיון דאית ליה למימר איפוך טפי ניחא ליה לאוקמי פלוגתייהו בפחות מדינר כדמשמע פשטא דברייתא דקתני במלתיה דר"ש אם יש מותר דינר ומעיקרא דלא ס"ד איפוך לא מצי למימר הכי דהא ר"ש דינר קאמר דהא ע"כ הוא מוקי לה כאוקמתא אחריתי אבל השתא דבעי לומר איפוך הוא בעי לאוקמה בפחות מדינר כפשטה דלא

ס"ד דת"ק דר"ש דברייתא הוא ת"ק דר"ש דמתני'. ריב"ש ז"ל:
וכן תירץ הרא"ש ז"ל עיקר קושיא דהמתרץ ס"ל איפוך כדמתרץ ואזיל אלא משום דלא פירש בהדיא אקשו ליה והא ר"ש דינר קאמר כלומר אי מלתא כפשטא אי אפשר דר"ש מותר דינר קאמר ואפילו תימא איפוך ת"ק נמי דינר קאמר ע"כ. ולי קשיא לי היכי אסיק אדעתיה דר"ש סבר אפילו פחות מדינר דהא ר"ש להדיא מותר דינר קאמר ונ"ל דכי קאמרינן בפחות מדינר קמפלגי לאו דוקא פחות מדינר ששוה הכי בכל מקום ובכל זמן אלא ה"ק דלמכרו בשוקא חריפא לא שויא אלא פחות מש"פ ומיהו אי נטרי שוק שני או שלישי עד שיבא מי שירצה לקנותו יהיה שוה פרוטה או יותר ולהכי קאמר ר"ש אם יש מותר דינר אלו נוטלין כו' פירוש אם אותו מותר שוה בשום מקום או בשום זמן שוה פרוטה אלו נוטלין כתובת אמן כו' ולא תקשי כיון שיש שם מבעי ליה דלשון אם דייק שפיר וכדכתי' ומכל מקום קשיא ליה לתלמודא דהא ר"ש דינר קאמר פי' ת"ק שלא הזכיר דינר בדבריו בעי למימר שוה דינר בכל מקום ובכל זמן אפילו בשוקא חריפא ור"ש שהזכיר דינר בפירוש בעי מימר דלאו דוקא שישוה כן בשוקא חריפא אלא דבשום זמן ישוה דינר קאמר כנ"ל והתוספות לא פירשו כן דכתבו ז"ל אלא הכא בפחות מדינר קמפלגי והשתא בעי למימר דלר"ש ודאי סגי בפחות מדינר ותימה א"כ הדרא קושיא לדוכתיה אם יש שם כו' ע"כ:
וכי תימא אפוך פי' רש"י ז"ל ובניה של זו דקאמר ת"ק אבני ראשונה קאי משמע מתוך פירשו דל"ג לעיל באים בניה של זו שלאחר מיתה אלא גריס לאחר מיתה וקשה דבכל הספרים גרסי ליה ועוד אי אבני ראשונה קאי מה לו להזכיר לאחר מיתה פשיטא דבאין דקאמר הוא לאחר מיתה דהא מתה קתני. עכ"ל הרא"ש ז"ל. פירוש דלשון של אחר מיתה משמע דקא פריש אי זו היא אשה זו אותה שמתה לאחר מיתת הבעל וכיון שכן ע"כ היינו השניה והתנא גופיה פירש דבריו ולא מצינן לפרושי דאבני ראשונה קאי ולא משמע מתוך לשון רש"י ז"ל דבעי לפרושי דלשון התנא גופיה מפכינן והכי קתני באין בניה של זו קודם מיתה ומשמע לי דלשון הרא"ש ז"ל דייק טפי דאילו ללשון התוספות קשיא דהיינו מאי דקשיא להו לתוספות בסמוך דאי אבני ראשונה קאי מה לו להזכיר לאחר מיתה פשיטא דבאין דקאמר לאחר מיתה הוא דהא מתה קתני ואיברא דהתוספות ז"ל מקשין הקושיא בסגנון אחר דמשמע להו דלאחר מיתה היינו לאחר מיתת האב וקשיא להו דפשיטא דהא מת קתני מיהו הכל עולה בענין אחד דמה לי לאקשויי דפשיטא דהא מת קתני או לאקשויי דמתה קתני ולמה לי למתני לאחר מיתת אמן ולשון משמע מתוך פירושו וכו' שכותבין התוספות ז"ל לא דייק לפי גרסתם ולשון הרא"ש דייק טפי ודוק

ותשכח והכין הוא לשון הריטב"א וז"ל ולפי שיטה זו משמע דלא גריס רש"י ז"ל בדברי ת"ק באין בניה של זו של אחר מיתה ונוטלין כתובת אמן דא"כ היאך אפשר לומר דאבני ראשונה קאי בשום צד אלא גורס כגרס מקצת הספרים שכתוב בהן באין בניה של זו לאחר מיתה ונוטלין כתובת אמן ואין פי' נוח לרבותינו בעלי התוספות חדא דאשכחן ברובא דנוסחי כגרסת ר"ח באין בניה של זו לאחר מיתה וכן לאידך גירסא קשה מה הוצרך לומר לאחר מיתה פשיטא שאין כתובה נגבית אלא לאחר מיתה. לכך פירש ר"ת ז"ל דלעולם אבני שניה קאי והכי קאמרינן איפוך הסברות דתנא קמא לקולא ור' שמעון לחומרא והכי קאמר וכו' ע"כ:

ונראה לי לתרץ שפיר גרסי' לאחר מיתת אמן וכ"ש אי לא גרסינן אלא לאחר מיתה ולעולם אבני ראשונה קאי ופירושו לאחר מיתה היינו לאחר מיתת אמן. ולכך הוצרך למתני כן כדי לתרוצי מאי דקשיא ליה לר"ע כבר קפצה מלפני בני הראשונה וכו' לומר דאכתי קיימי בזכות דירושת אמן ומכח אמן קאתו ולא קפצו נחלת בנין דכרין מלפני בני הראשונה אפילו שמת הבעל לאחר מיתת הראשונה בחיי השניה עוד הקשו בתוספות דהואיל ובעי למימר אפוך הוה ליה לאסוקי פלוגתייהו בכתובה נעשה מותר לחברתה דכיון דאמרת איפוך לכאורה משמע דבהכי פליגי דת"ק לא בעי מותר ורבי שמעון בעי מותר ותירץ ריב"ש ז"ל דלמאן דסבר דכתובה הרי היא כבעל חוב לענין מותר היינו דקאמר דבדינר בני חרי פליגי דלמאן דסגי ליה בדינר משעבדי ה"ה דכתובה נעשה מותר לחברתה ומאן דסבר אינה נעשה מותר ה"ה לב"ח ומשום דבהא איכא פלוגתא אי כתובה כב"ח או לא אוקמה בהכי ואוקמה בחד מהנך לישני דאיתאמרן כבר בשמעתין ואפשר דלהכי כתב רש"י והשתא דר' שמעון לחומרא לא שייך לאותובי הואיל ויש שם מבעי ליה. פי' לא אתינן לתרוצי אלא מאי דקשיא לן לעיל ולהכי לא הדרינן לתרוצי אלא לישני דאיתאמרן כבר שמעתין. ועוד יש לי לפרש פי' רש"י ז"ל בענין אחר דרש"י פירש דכי קאמר תלמודא אלא כי הני תרי לישני ואפוך הכי פירושא דתנא קמא ס"ל במותר דינר מטלטלי או משעבדי סגי ור"ש ס"ל דבעינן מקרקעי ובני חרי דאין לפרש דהכי קאמר אלא כי הני תרי לישני דאי מוקמינן פלוגתא דמתניתין במקרקעי ת"ק ס"ל דסגי במטלטלין ור"ש ס"ל דמקרקעי בעי' ואע"ג דיהיו משועבדים ואי מוקמינן פלוגתא במשעבדי ת"ק ס"ל דסגי במשעבי ור"ש ס"ל דבני חרי בעינן ולא איירו במטלטלין כלל ומיהו ע"כ יש לך לומר דמקרקעי בעינן מדקתני במתני' ר' שמעון אומר אפילו יש שם נכסים שאין להם אחריות וכו' נמצא דלאוקמתא דמשעבדי ר' שמעון מחמיר לגמרי דבעי מותר דינר מקרקעי ובני חרי ולאוקמתא דמקרקעי ר' שמעון אינו מחמיר לגמרי

ואפשר דמחמיר מצד אחד דבעי מקרקעי ומיהו אע"ג דמשעבדי לית לן בה ואפשר דתנא קמא עדיף ליה מטלטלי כיון דהוו בני חרי ממקרקעי דמשעבדי והילכך אכתי שייך לאקשויי הואיל ויש שם מבעי ליה אבל ר"ש מחמיר לגמרי דבעי דינר מקרקעי ובני חרי לכולהו אוקמתא לא שייך לאותובי הכין כלל. ולעיקר קושין יש לי לתרץ דמדנקט ת"ק נטילת כתובה בני הראשונה ולא נקט נטילת כתובה בני השניה ור' שמעון תני אלו נוטלין כתובת אמן ואלו נוטלין כתובת אמן משמע דלא פליגי בכתובה נעשה מותר לחברתה דאי פליגי בהכי ותנא קמא ס"ל דכתובה נעשה מותר לחברתה אמאי שביק נטילת כתובת בני השניה אדרבה הוה ליה למנקטיה ולמתני אלו נוטלין וכו' ואלו נוטלין וכו' דמשום דשקלי בני השניה כתובת אמן שקלי בני הראשונה כתובת בנין דכרין כנ"ל: והתוספות פירשו דאבני שניה קאי לעולם ואיפוך סברתייהו דת"ק דקאמר בני השני' באין ולוקחין כתובת אמן והראשונים אין להם כלל היינו כשאין שם מותר אבל יש שם מותר אפילו פחות מדינר יש להן כתובת בנין דכרין ואתא ר"ש למימר דדוקא אם יש שם מותר דינר ואע"ג דלישניה דת"ק סתים טובא ומחסר מן לישניה העיקר מכל מקום מדר"ש נשמע לתנא קמא דמדקאמר אם יש שם מותר משמע אדיוקא דתנא קמא קאי דקא' אם יש שם מותר דינר אפי' פחות מדינר נוטלין ומיהו אכתי קשה דתינח למאי דמפכי' באוקמתא דפחות דינר אבל למאי דמפכי' לאינך תרי לישני קמאי הא לישניה דר' שמעון סתים דלא משתמע מלישניה דס"ל דוקא מקרקעי ובני חרי כי היכי דנימא מדר' שמעון נשמע לתנא קמא אבל מצד אחר ניחא טפי לשיטת התוס' דלשיטת רש"י קשה אמאי מהדרינן לאוקומי פלוגתייהו בפחות דינר ולשנויי איפוך דקאמר וכ"ת איפוך דת"ק דמתני' נמי דינר קאמר משמע דאי לאו קושיא בהכי הוה מוקמינן לה טפי מלאוקמי כהנך תרי לישני קמאי ולשנויי איפוך ולשיטת רש"י קשה אבל לשיטת התוספות ניחא דלאוקימתא דפחות דינר ניחא טפי לאפוכי משום דלישנא דר' שמעון ברור ואיכא למימר מדר"ש נשמע לתנא קמא אבל לאינך תרי לישני קמאי ליכא למימר הכי ומש"ה נדי מינייהו כל מאי דאפשר כנ"ל. ומיהו קשיא ליה להרא"ש על שיטת התוס' דרב פפא בסמוך דאמר כתובה נעשה מותר לחברתה הך ברייתא פליגא עליה ולא אשכחן תנא דפליג אהא ברייתא ולפי' רש"י ניחא דרב פפא מוקי פלוגתייהו בכתובה נעשית מותר לחברתה. עכ"ל הרא"ש והא לא קשיא דבע"כ בן ננס ס"ל דכתובה נעשה מותר לחברתה וכדפרש"י ומר זוטרא משמיה דרב פפא פסק כבן ננס דסתם מתניתין כפשטה כותיה משמע כנ"ל:

בשלמא אי אשמועי' אחת בחייו כו'. פירוש אע"ג דהאמורא כד סתים וקאמר אחת בחייו ואחת במותו יש להן כתובת ב"ד משמע דלא בעי מותר דינר דאי הוה בעי מותר דינר הוה פירש להדיא תדע דלעיל דייקי' ממתני' דכתובה נעשה מותר לחברתה מדלא קתני אם יש שם מותר דינר וכ"ש דהאמורא דרכו לפרש. ומכיון שלא פי' דבעינן מותר דינר על הסתם אנו מבינים דכתובה נעשה מותר לחברתה ולא היה צריך לפרש מ"מ כדי לפסוק הלכה בעי לפרושי יותר מדאי כי היכי דלא נימא אי איכא מותר דינר אין אי לא לא כנ"ל:

אלא לשמועינן כתובה נעשה מותר וכו' ולעיל כי דייקינן ממתני' תלת לא אקשינן הכי משום דאי לאו דדייקינן מעיקרא דאחת בחייו ואחת במותו יש להן כתובת בנין דכרין לא מצי לדיוקי דכתובה נעשה מותר לחברתה אבל הכא דקא פסיק הלכה כיון דקא פסיק דכתובה נעשה מותר למה ליה למפסק דיש להם כתובת בנין דכרין בכלל מאתים מנה כנ"ל:

מתני' מי שהיה נשוי שתי נשים כו'. ויתומין מבקשים כתובת אמן ויש לדקדק קצת למה לי למיתני ויתומים מבקשים כו' ואפשר דהא אתא לאשמעינן דאע"ג דיש להם מקום לבקש כתובת אמן דמקיימא שפיר נחלה דאורייתא כגון דבשעת הבקשה הרי הנכסים מרובים מכל מקום הואיל והיו מועטין בשעת מיתה חולקין בשוה כדפירש רש"י לקמן בגמרא והא דקתני ואין שם כו' היה שם כו' פירוש בשעת מיתה ואפשר דלהכי כתב רש"י יתומים מבקשים כתובת אמן. שכתובת אמן מרובה משל חברתה ואומרים בניה כתובת ב"ד נטול וכן אתם והשאר נחלוק. ע"כ. וקשה קצת מאי והשאר נחלוק דקא מסיים הרב ז"ל והרי עלה תנינן ואין שם אלא שתי כתובות וכו' ובמאי דכתיבנא ניחא ויש לפרש מתניתין נמי דלהכי מבקשין כתובת אמן משום דקמא מועטין ולאחרת יש בנים רבים ואפילו שהכתובות שוות מרויחין המועטין שלא לחלוק לפי הגלגולת אלא דאם זה היתה כוונת התנא לא הוה ליה למיתני ויתומים בלשון רבים דכל כמה דממעטינהו משתמע טפי אלא בשכתובה האחת מרובה משל חברתה מיירי התנא ופירוש יתומים מבקשים כתובת אמן בני הכתובה המרובה ואשמעינן רבותא דאע"ג דלא מקיימה חלוקה כלל דאלו נוטלין הרבה ואלו נוטלין מעט אפילו הכי אם יש שם מותר דינר אלו נוטלין כתובת אמן וכו' אבל אי היו הכתובות שוות אלא דאלו הם מרובים ואלו הם מועטים מכל מקום הרי מקיימים קצת חלוקה דאלו נוטלין מאה ואלו נוטלין מאה אע"ג דזה מתחלק בין מועטין וזה בין מרובין מכל מקום עדיפא טפי לקיים חלוקת נחלה מהיכא שכתובה האחת מרובה מחברתה ובזה תירצנו דבגמרא קתני בברייתא לזו אלף ולזו חמש מאות

וכו' ולא חידש הברייתא מידי אלא מאי דכתיבנא. ובגמרא אכתוב מ"ש רש"י במהדורא קמא בברייתא זו בס"ד כנ"ל. ובמהדורא קמא כתב רש"י וז"ל ויתומים של ראשונה ושנייה מבקשים כתובת אמן בתנאי כתובה דכתב לה בעל בנין דכרין דיהויין ליכי מינאי כו' חולקין בשוה כשאר כל ירושות לפי חשבון הגלגולת כדמפרש טעמא בפרק נערה דבמקום דמיעקרא נחלה דאורייתא לא תקון רבנן תנאי כתובה ע"כ. ולא ידעתי היאך מבקשים בני שתי הכתובות כתובת אמן בשוה והא על כרחין הויא זכות לזה וחוב לזה והיאך מבקש אדם חובו ואפשר דאע"ג דשניהן נתרצו בכך כיון דמיעקר נחלה דאורייתא אין שומעין להם ולא נהירא ומה שתקן במהדורא בתרא נראה עיקר כנ"ל:

היה שם מותר דינר על שתי כתובות דההוא מותר דינר קאי במקום נחלה דאורייתא ופליג ליה בשוה. אלו נוטלות כתובת אמן ונ"מ דאי הויא כתובה של זו אלף ושל זו חמש מאות נוטלין בני כתובה גדולה כתובת אמן ובני מועטת חמש מאות א"נ אפילו שתיהן שוות נפקא מינה דאי לית לה לחדא מינייהו אלא חד ברא ולאידך אית לה ד' בנין שקיל חד לקבל ד'. רש"י במהדורא קמא. וכבר כתבתי לעיל דעיקר נפקותא דמתני' היכא דכתובה של זו אלף ושל זו חמש מאות וכדקתני בברייתא והכי דייק לשון הרב ז"ל במה"ב וכדכתיבנא:

אם אמרו יתומים כו'. פירש רש"י בני הכתובה הגדולה. אבל אם גם בני הכתובה הקטנה הסכימו בהעלאה זו שמה העלאה ויש כאן כתובת ב"ד ואע"ג דלא שמו הנכסים בב"ד ואע"ג דקתני במתני' אלא שמין את הנכסים בב"ד לאו דוקא בב"ד כנ"ל:

וכתב הריטב"א וז"ל י"א דלהכי הדר ותני שמין את הנכסים בב"ד לומר שאע"פ שיש זמן ששוים הנכסים כדי עלויים כיון דהשתא לא שוו ליה אין לנו אלא כפי שומת ב"ד במקום ושעתן ויש לומר עוד שאע"פ שבא אדם דעלמא והיה מעלה בשומתן אין שומעין לו אלא שמין את הנכסים בב"ד ע"כ:

וז"ל רש"י ז"ל במ"ק אם אמרו יתומים הללו שכתובת אמן גדולה או שהן מועטין הרי אנו מעלין נכסי אבינו ביותר דינר שאם כתובת אמן אלף זוז בעי למשקל קרקע אלף זוז באלף זוז וזוז כדי שיהא שם מותר דינר ויטלו כתובת אמן ואותו זוז של העלאה כולם יחלוקו בשוה. שמין את הנכסים בשווייהן ואי איכא מותר דינר נוטלין כתובתן ואי לא לא ע"כ. משמע מלשונו ז"ל דלאו דוקא שומא בב"ד בעינן אלא כל שאין ההעלאה כדי ליטול הכתובה אלא ליקח הדבר בשויין שמה העלאה והרי כאן מותר דינר ואלו נוטלין כתובת אמן וכו' ואפשר דדוקא כשמעלין מותר דינר לבד דנראה דכדי ליטול הכתובה הוא דהעלו אותו דינר הוא דלא מהני אבל אם העלו יותר מדינר בכדי שהדעת נותן דלאו

כדי ליטול כתובת ב"ד הוא דהעלוהו אלא בדרך שומא ליקח הדבר בשוויו מהני ולא אצטריך שומת ב"ד ומתני' דקתני אלא שמין את הנכסים בב"ד דומיא דשומת ב"ד קתני ולאו דוקא דבעינן שומת ב"ד כנ"ל:

בראוי שבשעה שמת אביהן של אלו לא היה שם יתר על שתי הכתובות ועדיין היה אביהם קיים שירושתו ראוי לו לאביהן וקודם שבאו ליטול כתובת אמן מת אבי אביהן ונתרבו הנכסים והיה שם יתר על שתי הכתובות אינן כבמוחזק וחולקין בשוה הואיל ובשעת מיתת אביהן לא היה שם מותר דינר במוחזק. רש"י במ"ק:

ר"ש אומר אפילו יש שם נכסים שאין להם אחריות וכו' פי' לפי' דסבירא ליה לתנא קמא דסגי במותר מטלטלי לכך הוצרך לומר דלא מהני ראוי והוצרך נמי לומר אם אמרו יתומים אנחנו מעלים וכו' דלר' שמעון דבעי מותר מקרקעי פשיטא דהעלאה לא מהני דאותו הדינר הנוסף הויא ליה מטלטלי ופשיטא דראוי לאמדינהו דאפילו מטלטלי המוחזקים לא מהני כ"ש ראוי ולכך תני ר"ש בתר כל הני דיני וקתני ר"ש אפילו יש שם נכסים שאין להם אחריות וכו' כנ"ל:

גמ' תנו רבנן לזו אלף ולזו חמש מאות וכו'. פירש"י ז"ל במהדורא קמא תנא דברייתא אשמעינן דלהכי נפקא לן מינה ע"כ. פירוש לפירושו דלעיל במתניתין כתב רש"י ז"ל במהדורא קמא דהא דקתני אלו נוטלות כתובת אמן וכו' נפקא מינה דאי הויא כתובה של זו אלף וכו' אי נמי אפילו שתיהן שוות נפקא מינה דאי לית לחדא מינייהו אלא חד ברא וכו' והשתא קא משמע לן ברייתא דלהכי נפקא לן דלא תימא דדוקא כששתי הכתובות שוות הוא דנפקא מינייהו וכדכתבינן במתניתין כנ"ל:

פשיטא בניחותא מרובין ונתמעטו שבשעת מיתה היה שם מותר דינר ונתמעטו לאחר מיתתו כגון שנמצאת שדה אחת שאינה של אביהן אי נמי כגון שבשעת מיתתו היו הקרקעות ביותר והיו שם נכסים שוה שתי כתובות ויותר ונתזלזלו עד שלא היה שם מותר דינר כבר זכו בהן יורשין בני כתובה גדולה לנחול כתובת אמן ובני קטנה בכתובת אמן ואע"ג דליכא השתא מותר הואיל ובשעה שנפלה הירושה לפניהן היה שם מותר דינר. ונתרבו שנתייקרו הקרקעות. אתו בני כתובה גדולה ובני כתובה קטנה. אמר להו לבני כתובה קטנה זילו פייסוה לבני כתובה גדולה כלומר דלא זכו כולהו יורשין לנחול בשוה נכסי אבוהון דלא בעינן דלהוו בהו בשעת מיתת אביהן מותר דינר אלא הואיל ואיכא בשעת חלוקה מותר דינר אלו ואלו נוטלין כתובת אמן. רש"י במהדורא קמא:

והריטב"א כתב וז"ל פשיטא מרובין וכו'. פירוש מרובין ונתמעטו שהיו הנכסים ביוקר והוזלו או דאשתדוף מועטין ונתרבו שהיו בזול והוקרו אי נמי כגון דקלא ואלים ארעא

ואסקא שרטון דליכא לפרושי מרובין ונתמעטו כגון שנמצאת שדה שאינה שלהן דהנהו מועטין היו מתחלתן אלא שלא נודע עד עתה וכן ליכא לפרושי מועטין ונתרבו שנפלה להן אחרי כן ירושה מאבי אביהן דהא ראוי הוא ופשיטא שאין בו כתובת בנין דכרין כדתנן במתניתין בהדיא אלא כדאמרן ואיכא למידק דכיון דבמרובין ונתמעטו פשיטא ליה דבתר מעיקרא אזלינן לתועלת כתובת ב"ד אמאי מספקא ליה היכא דמועטין ונתרבו ויש לומר דמשמע ליה דמרובין ונתמעטו כיון דכירושה שויוה רבנן וירתון תנן דינא הוא דניזול בתר מעיקרא לתקנת הכתובה כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו אבל במועטין ונתרבו איבעיא ליה אם העידו תקנתם אפילו בזו משום לעשות קיום לתקנתם לתועלת כתובת ב"ד וכיון דהשתא לא מיעקרא נחלה דאורייתא אית להן כתובה או דלמא בין בהא ובין בהא בתר מעיקרא אזלינן. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

ותלמיד הרשב"א ז"ל כתב וז"ל ואם תאמר מ"ש מרובין ונתמעטו דפשיטא ליה דבתר בתחלה אזלינן ומ"ש מועטין ונתרבו דמספקא ליה אי אזלינן בתר בתחלה או בתר בסוף. איכא למימר דמרובין ונתמעטו פשיטא דזכו יורשי ראשונה ממה נפשך שאם אתה עושה נחלה זו כשאר נחלות שתחול משעת מיתה הא זכו בהן יורשין ואם תאמר דאינה חלה עד שעת חלוקה הא מתקיימת נחלה דאורייתא משעת מיתה והשתא דפורעין חובן דהא כעין חוב הוא אבל מועטין ונתרבו אי בתר בתחלה אזלינן הא מיעקרא נחלה דאורייתא הלכך זכו בהן יורשי שנייה ונכסיהן הוא דאיתרבו ואי בתר בסוף אזלינן ולומר דנחלה דשעת חלוקה נחלה שמה הלא לא מיעקרא נחלה דאורייתא דהא איכא מותר דינר ואסיקנא דבתר בתחלה אזלינן ולא נהירא דא"כ אין לך שאין שם נחלה דאורייתא בין מיתה לגבייה דמועטין ונתרבו לאו בשעת גבייה ממש אלא נתרבו קודם לכן א"כ כבר נתקיימה נחלה דאורייתא קודם שבאו לידי גבייה. והנכון פירוש רבינו נר"ו דכיון דתקנת חכמים דכתובת ב"ד הוא כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו פשיטא דמרובין ונתמעטו שיטלו בני הראשונה דכיון דנתקיימה נחלה דאורייתא בכי הא תקינו אבל במועטין ונתרבו (נתרבו) אם העמידו תקנתם בכעין זה אם לאו דאזלינן בתר מעיקרא דמיעקרא נחלה דאורייתא שעיקר תקנתם לא היתה אלא לתועלת הבת שיקפוץ האב ויתן לה כבנו או דילמא במקום שלא תעקר נחלה דאורייתא העמידו תקנתם וכיון דבשעת חלוקה נתקיימה נחלה דאורייתא ונתקיימה ג"כ תקנתם נתקיים הכל ואסיקנא דבתר בתחלה אזלינן ע"כ:

כשם שמרובין וכו'. פירש רש"י כשם שמרובין ונתמעטו זכו בהן יורשי הכתובה הגדולה ליטול כתובת ב"ד כך מועטין ונתרבו זכו בהן יורשי הכתובה הקטנה לחלוק הכל בשוה

וכו' וכן פירש הרמב"ם ואע"ג דגבי מי שמת והניח נכסים מועטין דתקון רבנן ואמרו הבנות יזונו והבנים ישאלו וכו' אמרינן דבין מועטין ונתרבו ובין מרובין ונתמעטו הבנים יירשו דמקיימי נחלה דאורייתא טפי מתקנת רבנן אין כל המקומות שוין ובכאן הפריזו על המדה לעשות חיזוק לתקנתם במרובין ונתמעטו מיהת ולמיזל בתר שעת ירושה. ור"י ז"ל פי' כשם שמרובים ונתמעטו זכו בהן יורשי כתובה גדולה כך מועטין ונתרבו זכו בהן יורשי כתובה גדולה דלעולם לא פלגינן בתקנתא דרבנן בין זו לזו וכי היכי דלא פליג בהו בההיא דהבנות יזונו אלא דהתם אזיל ליפוי כח הבנים והכא אזיל ליפוי כח הבנות כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו. הריטב"א ז"ל:

וריב"ש ז"ל כתב וז"ל ואע"ג דבפרק מי שמת גבי בזמן שהנכסים מועטין הבנות יזונו והבנים ישאלו כו' אמרינן דבין מועטין ונתרבו בין מרובין ונתמעטו זכו בהן יורשין והבנים יירשו והבנות יזונו ולא אמרינן כבר זכו בהן הבנות משעת מיתה כדאמרינן הכא דזכו בני כתובה קטנה לחלוק בשוה היינו משום דבכל דוכתא אזלינן טפי בתר נחלה דאורייתא ועוד דהתם מעולם לא יצאו הנכסים מחזקת הבנים כדאמרינן התם יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין מה שמכרו מכרו ע"כ:

דף צא:

ההוא גברא דהוו מסקי כו'. זבנינהו חדא בחמש מאה כו' וכו' פירוש זבנינהו לחד גברא דאלו זבנינהו לתרי גברי כיון דטרפא לארעא דחד היכי מצי אידך לוקח למימר ליה שקול אלפא זוזי והסתלק אלא ודאי כדאמרן. טרפא לחדא מינייהו פירוש שנכנס בה בכח טריפא שעשו לו ב"ד על חובו כשלא מצא נכסים בני חורין אבל עדיין לא עשו לו שטר חליטה דודאי כיון דחלטוה לו תו לא מסתלק מינה בטענת לוקח אלא דשומא הדרא ללוה היכא דגביא מבני חרי הדר קא טריף לאידך שקל לוקח אלפא זוזי ואזיל לגביה ואמר ליה אי שוויא לך קמייתא אלפא זוזי בחובך לחיי ואי לא שקול אלפא זוזי והסתלק סבר רמי בר חמא למימר היינו מתני' כו' והכי נמי לאו כל כמיניה דלוקח לעלוייה על בעל חוב טפי משוויו א"ל רבא מי דמי התם אית כו' ותמיהא מילתא היכי מדמי לה רמי בר חמא למתני' ואומרים בתוספות דרמי בר חמא סבר דלא מצי לוקח לסלוקי לבעל חוב בזוזי אפילו היכא דלא הויא ליה ארעא באפותיקי מפורש ולהכי קאמר דבעל חוב בהאי ארעא כדידיה חשיבא לגבי לוקח וא"כ היינו יתומים דמתניתין ורבא סבר דכל היכא דלא הויא אפותיקי מפורש לבע"ח מצי לוקח לסלוקיה בזוזי וארעא דלוקח היא וליכא לבע"ח אלא תביעת מעות וכיון דכן אלפא יהיב ואלפא שקיל ומסתלק והיינו דקאמרינן

בפ"ק דמציעא הניחא למ"ד אי בעי לוקח מצי לסלוקי כו' דמשמע דפלוגתא היא וכתב רש"י שם ולא ידענא היכן ולפי זה הכא הוא דאפליגו בה והשתא שמעינן שפיר מאי דכתיבנא לעיל דאלו זבנינהו לתרי גברי הא ודאי לא מצי לוקח שני למימר הכין דדוקא מארעא דזבין הוא דמצי לסלוקיה לבעל חוב בזוזי ולא מארעא דזבין חבריה ואיהו גופיה נמי דוקא דאמר הכי מקמי חליטה וכדפרישנא. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל ההוא גברא דזבן תרי אפדני לתרי גברי זבנינהו וכל חד מצי לסלוקי בזוזי ולחד מינייהו לית ליה זוזי וטרפא מיניה ואתא למטרף אידך וא"ל האי אי שוייא לך אלפא זוזי לחיי ואי לא יהיבנא לך ושבקא ניהלי לתרוייהו ואע"ג דלא מצי איהו לסלוקי מאידך בזוזי אפ"ה מצי למימר לא תשקול דידי דהא שוייא לך ההיא דאידך. ואין זה נכון כלל דאם כן טרפא לקמא למה ליה למכתב טפי מחמש מאה דשמה ניהליה משום דבתר זמן עלייה היאך רווח קמא אלא מתוקמא דזבנינהו לחד ושויא ניהליה אפותיקי לבעל חוב דלא מצי לוקח לסלוקיה בזוזי ומיהו מצי למימר ליה הא שויא לך לא תטרוף מיניה אידך. ואין זה מחוור ומצאתי שכתב רש"י פ"ק דב"מ הניחא למ"ד אי אית ליה זוזי ללוקח מצי מסלק ליה לבע"ח בזוזי וכו' פלוגתא היא בכתובות ולא מצאתיה חוץ מזו שהוא מפרש דתרוייהו זבנינהו לחד גברא ולא שוייא ניהליה אפותיקי ורמי בר חמא סבר דלא מצי לסלוקיה בזוזי ורבא אמר דכיון דלית ליה פסידא הדין עמו הלכך היכא דיהיב ליה זוזי מצי לסלוקי' דהא לית ליה פסידא ומיהא הוא דקי"ל הכי ושוב מצאתיה מפורשת כן בהלכות פסוקות למר רב יהודאי גאון ז"ל ע"כ:

וז"ל רש"י במ"ק אפדני טרקלין. אתא ב"ח דהוה מסיק ביה אלפא זוזי טרפא להדא אפדנא ושקלא להנהו חמש מאות. הדר קם טריף כלומר בעי למטרף לאידך אפדנא משום חמש מאות אחריני שקל לוקח אלפא זוזי ואתא לגביה דב"ח וא"ל אי שוייא לך לקבלה בחובך הא אפדנא דטרפת מינאי באלפא זוזי דאוזפת ליה למוכר ותניח לו את זה לחיי הרי הן שלך ואי לא שקיל חובך וזיל דחד אפדנא חביבא לי כאלפא זוזי ומסתמא מאי דזבין איניש באלפא זוזי חביבא ליה כאלפא. היינו מתני' דאין שומעין ליתומים להעלות על נכסי אביהן הכא נמי דקא מעלה לוקח להך אפדנא אין שומעין לו אלא אי בעי דלא לטרוף בע"ח לאפדנא אחריתי ליתיב ליה חמש מאות אחריני וב"ח לישקול אפדנא דטרף בחמש מאות. מי דמי התם איכא פסידא בההוא העלאה לבני כתובה קטנה ולפיכך אין שומעין להם הכא מאי פסידא אית ליה לב"ח בהך העלאה הא קא בעי למיתב ליה לוקח אלפא זוזי דאסיק ביה מוכר ואלפא לישקול הלכך הגיעו לוקח לב"ח ושקיל חדא אפדנא באלפא דהות חביבא ליה אלפא. ע"כ:

וטירפא בכמה כתבי' פרש"י בשקבל אותה בע"ח באלף זוזי בכמה כתבינן טריפא ללוקח שטרפה ממנו באלפא כשיעור החוב או בחמש מאה כדמי השדה רבינא אמר באלפא פירוש אע"ג דלוקח לא אפסיד אלא חמש מאה כיון שהחוב היה אלף וזה סלקו במעות אינו אלא כאלו לוקחה ממנו שאלמלא כן היו נוטלין שתיהן והיה המוכר חייב באחריות אלף ורב עוירא אמר בחמש מאות שכן הוא חיוב אחריות וק"ק היכי אמר רבינא דלגבי לוקח טפי מאחריות שקבל עליה מוכר וטפי ממאי דאפסיד לוקח ויש שפירשו אם נסתלק בעל חוב כשקבל מן הלוקח אלף זוז טרפא בכמה כתבי' (גבי) אלפא כדאפסיד או בחמש מאות כמה ששוה השדה שממנו נסתלק דאלו מאידך אכתי לא קא טריף ליה אלא דכי חזא לוקח דבעי ב"ח למטרפיה קדים וזבניה מיניה והיה לו להמתין עד שתכנס בכדי טרפא שלו ונראה כלשון הראשון אבל בזה הלשון דכ"ע אית ליה אלפא כיון דבאלפא סלקיה ויש מקשים מאי טרפא שייך הכא אם איתא דאית ליה למוכר נכסי למטרף אמאי לא קאמר ליה לוקח לב"ח דליזיל וליגבי מינייהו דליכא למימר דהאי ארעא הויא ליה אפותיקי מפורש לב"ח דא"כ לכ"ע לא מצי לוקח לסלוקיה בזוזי כדאיתא בפ"ק דמציעא וי"ל כגון שרוצה להמתין כשיקנה המוכר נכסים א"נ שיש שם נכסים שקנה מוכר בין ההלואה זו וחזר ומכרן ולבע"ח לא כתב דאקנה דב"ח לא מצי טריף מינייהו דהו"ל לוה וקנה ומכר דלא משתעבד ולוקח מצי טריף אע"ג דלא כתב ליה דאקנה דהו"ל קנה ולוה ומכר דאשתעבד אי נמי שקנה נכסים אחר החוב והמכר וחזר ומכרן ולב"ח לא כתב דאקנה וללוקח כתב ליה דאקנה. הריטב"א ז"ל:

וז"ל רש"י במ"ק וטירפא כשזה הלוקח חוזר על המוכר בשביל אפדנא שטרף ממנו ב"ח שהרי באחריות מכר לו בכמה כתבינן ליה ללוקח על המוכר דאי משכח ארעא דזבין מוכר מאותו זמן שמוכר לו הרי אפדני באחריות שיהא טורף לה מן הלקוחות משום אחריות דידיה כמה כתבינן ליה לטרוף כלומר אי כתבינן ליה דיש לו על המוכר חמש מאות דיהב בהדא אפדנא דטרף מיניה בע"ח ולטרוף מלקוחות שלאחריות ארעא שויא חמש מאות או כתבינן אלפא דהא מאלפא סלק ב"ח מעליו. באלפא. דהא חביבא ליה כאלפא ואלפא סלקי ליה בחמש מאות כמה דזבנה סתם אינש דזבין ואית ליה ב"ח מסתפי מבעל חובו ובצנעא קא מזבין ולא מצי מזבין אלא בזול והאי דזבין אפדנא בזול הוא דזבין וכיון דהוי משעבדי לב"ח אשתכח דלא הוה זביני' הלכך כתבינן ליה טרפא בחמש מאות כמה דיהבי. ע"כ:

והלכתא בחמש מאה דלא חשבינן ליה כשבח כי הקרקע לא השביחה אלא שהיה חביב

עליו ליקחנו ביותר מדמיו. לשון הרא"ש ז"ל. והיינו דנקט והלכתא בחמש מאה ולא קאמר והלכתא כרב עוירא כנ"ל ודוק:

הוו ליה תרי קטיני דארעא. קטיני חתיכות. חד זבינו בחמשין. חד קטינא בחמשין. הדר קא טריף ליה קטינא אחרינא משום חמשים זוזים אחריני. רש"י ז"ל במהדורא קמא. וצריך טעם נכון אמאי פליגי ביה תרי זמני רבינא ורב עוירא ופסק תלמודא הלכתא תרי זימני מה לי ת"ק ואלפא או חמשין ומאה ושמא יש לחלק בין אפדנא לקטיני דארעא וצ"ע:

מצוה על היתומים וכו'. הנך קמאי דפרעיתו מדנפשייכו משום מצוה מדרבנן פרעיתו ואכתי שעבודיה כדקאי אקטינא קאי ובדין קא טריף לה וזילו פרעינהו אינך זוזי אי אמרי ליה הני זוזי בדמי קטינא יהבינן להו לדידך סלקוה מקטינא ולא מצי הדר ומטרף לה משום אינך זוזי דדמי כמאן דזבני לה מיניה ומשום אינך זוזי לא מכריחינן להו לשלם אי לא בעי למעבד מצוה והא דאמרן לעיל בפרק הכותב דעל מצות עשה מכין אותו עד שתצא נפשו רב פפא אמרה להההיא גבי בעל חוב גופיה ומשום פירכא דפריך ליה רב כהנא אישתמיט נפשיה ומדמי לה לפריעת בעל חוב מצוה לסוכה ולולב ולאו מלתא היא אי נמי דכי אמרינן מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם ה"מ אם יש מטלטלין דאבוהון אבל הני דלא נשאר להם ואותן חמשין דיהבו בקטינא נכסי דקנו יתמי הן ואפילו מצוה ליכא. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא פירש בלשון אחרת:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל כתב רש"י מצוה על היתומים לפרוע חובת אביהם מפני כבוד אביהם ואין לב"ד לכופם על כך דלאו מצות עשה מפורשת היא כסוכה ולולב אלא מצוה מדרבנן בעלמא וכן פירשו בתוספות וכן בדין שאם לא כן מאי איכא בין הלוה עצמו ובין היתומים בזה וכן מוכח מהא דאמר להו מצוה קא עבדיתו ואלו היו כופין על מצוה היכי אמר להו מצוה עבדיתו ולא עיילי בגוביינא והכי אמרינן נמי דאי אמרינן דמי קטינא סלוקי סלקוה והא כייפינן להו אלא ודאי כדאמרן וזו שלא כדברי ר"ח ז"ל שכתב למעלה בההיא דפריעת בעל חוב מצוה כשם שכופין עליה כך כופין על מצוה זו ואינו נכון ע"כ:

אבל אמרו ליה הני חמשין זוזי דמי קטינא סלוקי סלקיה פירש"י והוה ליה כשאר מוכרין ולא כפריעת חוב ושמעינן מינה שאם בא בעל חוב מאוחר לטרוף ממנו אינו רשאי שכבר קנאוה מב"ח ראשון ואם זה היה בעל חוב מאוחר כי אתי בעל חוב מוקדם וטריף ליה למאן דאמר בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה הדרי יתמי עליה דב"ח מאוחר ושקלי זוזייהו מינייהו וכן פירשו רבותינו וכן נראה קצת בירושלמי דכתיבנא במהדורא קמייתא. הריטב"א ז"ל:

ההוא גברא דזבנא לכתובת אמיה וכו'. הנכון בזה מה שפירש הראב"ד ז"ל שמת אביו והניח קרקעות שהיו משועבדים לכתובת אמו והוא מכר אלו הקרקעות המשועבדין לכתובת אמו ומתוך שלא היו שלו היה מוכר אותם על תנאי שאם תערער אמו לא יסלקנה מעליו היה צריך למכור אותו בזול. ורבינו האיי גאון ז"ל כתב בספר מקח וממכר כגון שהיתה אמו גוססת ומכר לצורך תכריכים דהוי ליה מה שאירש אבא היום מכור לך וא"ל אי אתיא אם ומערערת כלומר אם תקום מחליה ותסתור את המקח לא אחזיר לך הדמים וקשה להאי פירוש דאם כן היאך היה אומר רמי בר חמא דאיהו במקום אמיה קאי וסותר את המקח דהא אמרינן האומר מה שאירש מאבא מכור לך אין בדבריו כלום מה שאירש מאבא היום מכור לך דבריו קיימין והוינן בה מאי שנא רישא מ"ש סיפא ומהדרינן סיפא משום כבוד אביו ומשום כדי חייו אלמא משמע בהדיא דדברי הכל הוא דמאחר שאמר היום המכר קיים אלא ודאי מחוורתא כדכתיבנא מעיקרא. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

וז"ל הריטב"א הפירוש הנכון כדפירש רש"י שמכר קרקע אחד שירש מאביו שהיה מיוחד לכתובת אמו שכן היה דרכם לייחד להן קרקע כדאמרינן התם באותם שלש שדות דליכא לפרושי שמכר כתובת אמו בחיי אביו שאם תמות אמו ואחר כך אביו וירשנו שיזכה בו לוקח דהא הוה ליה מה שאירש מאבא מכור לך שלא אמר כלום כ"ש דהכא איכא תרי ספיקי שימותו שניהם אביו ואמו. ומיהו בזו דחק רש"י בלשון ראשון דאע"ג דלא אמר כלום חייב להחזיר המעות ובכאן התנה שאם תערער אמו לא מפצי ליה ולא מהדר זוזי והקשה עוד דמכל מקום כיון שירשה מאמו וזכה בה נתקיים המכר כדאמר גבי מכר שדה שאינה שלו וחזר ולקחה מבעלים הראשונים שזוכה בה הלוקח ותירץ דהתם הוא דטרח לזבוניה כי היכי דליקום בהימנותי' אבל כשירשה ליכא למימר הכי כדאיתא התם וא"צ לכל הדוחק הזה ע"כ:

סבר רמי בר חמא למימר איהו במקום אמיה קאי אמר ליה רבא נהי דאחריות דעלמא וכו'. יש שרוצין לדקדק מכאן שהמוכר קרקע שלא באחריות דמחייב באחריות דנפשיה מן הסתם כדאיתא בפרק אלמנה דלקמן אע"פ שירש או שנתנו לו שום זכות באותו קרקע לאחר המכירה אינו יכול לערער עליו דהא נמי בכלל אחריותא דנפשיה הוא כדאמר רבא הכא. והא ליתא דאם כן גזל קרקע ומכרה שלא באחריות וחזר וירשה או לקחה זכה בה הלוקח הראשון וזה אינו כדמוכח בפ"ק דמציעא שלא אמרו שם אלא משום דניחא ליה דליקום בהימנותיה או דלא לקריוה גזלנא ואפילו במוכר באחריות והכא שאני שזה מכרה באחריות גמורה שהוא חייב אפי' באחריות דעלמא כדאי' לקמן אלא

שהוציא מן האחריות ערעור אמו ורמי בר חמא הוה סבר שהוא נכלל בכלל אמו ולא בכלל שאר האחריות שעליו ורבא אמר דכיון דבעלמא אפילו מוכר שלא באחריות לא מפיק נפשיה מאחריות כ"ש דהכא שקבל כל האחריות חוץ מאחריות אמו שהוא בכלל האחריות וכיון שזכות הערעור הזה כבר היה בו קודם מכירה הרי זה בכלל האחריות שקבל עליו ומדאתי עליה רבא מטעמא דאחריות דנפשיה איכא למשמע דדוקא דירשה הוא עצמו אבל אם ירשו אחרים עמו או שנתנה אותו אמו לאחרים הרי הם במקום אמו ואינו חייב לפצותם וכן כשאומר אני מקבל עלי כל אחריות פירוש הוא וכל באי כחו משמע דאינהו במקומו קיימי ויש אומרים דה"ה דמחייב לרבא באחריות שאר יורשי אמו ובאי כחה שלא הוציא מן האחריות אלא לאמו ואין לנו אלא לאמו בלבד והלשון הראשון נראה לי. הריטב"א ז"ל:

הא דאמר ליה רבא נהי דאחריות דאימיה לא קביל אחריות דנפשיה מי לא קביל בשום זכות שתבא לו אחרי כן ואם קנה אחר כך מלוה שיש לאחר עליו יכול לטורפו ולא אמרינן בכי הא דאחריות דנפשיה לא קביל והא דאמרינן לקמן בפרק אלמנה גבי אלמנה שמכרה דאחריות איתמי אחריות דנפשה קבילה ואינה יכולה לחזור ולטרוף משום כתובתה היינו בזכות שהיה לה כבר אבל בזכות שבא לאדם אחר מכאן יכול לטרוף כיון דשלא באחריות מכר והתם נמי דוקא אלמנה שמכרה לצורך עצמה אבל שליח או אפוטרופוס שמכרו יכולין הן לחזור ולטרוף לצורך עצמן אפילו ממלוה שהיה להם קודם מכירה וכמו שאני עתיד לכתוב בס"ד וכן דעת הרא"ה וריב"ש וכן כתב הר"ן בפירושיו על ההלכות:

אמר רמי בר חמא ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות וחזר שמעון ומכרה לראובן באחריות פירוש מכירה סתם שיש בה אחריות דאחריות טעות סופר הוא. הריטב"א ז"ל:

דף צב.

דינא הוא דאזיל לשמעון ומפצי ליה נראה לפרש דקסבר רמי בר חמא דכיון דאלו לא הדר ראובן וזבניה הוי הדר ביה בעל חוב עליה ומפסיד שמעון השתא נמי כי זבניה וקביל עליה אחריות חייב לפצויי ליה. ומורי אחי נר"ו פירשה כגון דלא כתב ליה ראובן לב"ח דידיה דאקני ובתר דזבין האי שדה משמעון זבניה לאחר באחריות דאלו היה שדה אחר שקנה ומכרו לא היה חוזר עליו בעל חובו זה ואשתכח דרווח ראובן והשתא הדר עליה אי נמי איכא לפרושי כגון דשוייה ניהליה ראובן להאי שדה לבעל חוב באפותיקי

מפורש דאשתכח דאלו לא הדר זבנה וזבן שדה אחר לא הדר בעל חובו אלא אשמעון. ואין צורך. הרא"ה ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל ויש מקשים מאי סבר רמי בר חמא דהא ודאי דבר קשה היה לומר שיפצה המוכר אחריות ערעורין שמחמת הלוקח עצמו ואמרו בזה כמה לשונות ואין אנו צריכין לכך דרמי בר חמא סבר דכיון שלא היה לראובן המוכר ראשון נכסים אחרים לגבות מהם נמצא שכשמכר קרקע זו לשמעון שלא באחריות נכנס הוא תחת ראובן והיה החוב מוטל על קרקע זו או יסלקנו שמעון במעות הלכך כשם שאם חזר שמעון ומכרו לאחרים חייב לפצותו לב"ח זה כך כשחזר ומכרו לראובן זה שכבר נפטר ראובן מחוב זה ובא רבא ואמר דהא מכל מקום סוף סוף החוב מוטל על ראובן אם קנה נכסים וכיון שכן אין לשמעון לפצותו דאחריותא דנפשיה לא קביל עליה ואמרינן ומודה רבא בראובן כו'. מ"ט ב"ח דיעקב כבעל חוב דעלמא דמי. וזו דרך רש"י ז"ל ואגב אורחין שמעינן שהמוכר שדה לחבירו באחריות סתם חייב אפילו באחריות דעלמא דלא אתי מחמתיה דהא ב"ח דיעקב לא אתא מחמת שמעון ואפילו הכי חייב לפצותו לפי שמכר באחריות וכן הדין במוכר סתם כיון דאחריות טעות סופר הוא וכאלו נכתב דמי ע"כ:

ה"ג רש"י ז"ל נהי דאחריות דעלמא קביל עלויה אחריות דנפשיה מי קביל עילויה ובקבלת ראובן לשמעון עסקינן דאע"ג דקביל עליה אחריות לא דב"ח דידיה קביל דהא כל נכסי משתעבדי ליה דקנאי ודאקני. ורב האי גאון גריס נהי דאחריות דעלמא לא קביל עלויה אחריות דנפשיה מי לא קביל עלויה ופירשה הגאון ז"ל בקבלת ראובן לשמעון כלומר אע"ג דאיהו זבין ליה שלא באחריות ואי אתא ב"ח דראובן וטרפה מיניה דשמעון לא הדר עלויה מיהו כי טריף לא הדר ראובן עלויה דלימא ליה במקומך קאימנא משום דאמר ליה אנת מחייבת לאפרועי בעל חוב דידך מכל נכסיך ואפילו לקחת נכסים מאחר שלא נשתעבדו מעולם לבעל חובך ואת הוא דתבעת מני לאפרועי חובך ולהכי אתקבלת ליה אחריות דלא תהדר עלואי והך עובדא דמיא קצת לעובדא דכתובה דאמיה ואזדו לטעמייהו וכן הגירסא כתובה בהלכות רבינו אלפסי ובפר"ח ז"ל הרמב"ן ז"ל:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל אמר ליה רבא נהי דאחריות דעלמא קביל עליה אחריות דנפשיה מי קביל זו היא גירסת רש"י והכי מפרש לה נהי דשמעון כשחזר ומכרה לראובן באחריות קבל עליו אחריות דעלמא אבל אחריות של ראובן עצמו מי קביל דודאי לא נתכוון שבעל חוב של ראובן יפרע ממנו ושאח"כ יחזור על שמעון ויש שגורסין נהי דאחריות דעלמא לא קביל עליה אחריות דנפשיה מי לא קביל וכן נמצא בהלכות ומפרשי לה הכי נהי דראובן כשמכרה מתחלה לשמעון שלא באחריות לא קבל עליו אחריות

דעלמא אחריות דב"ח עצמו מי לא קביל הלכך אין לו לשמעון לסלק דאי הדר ראובן עליה דשמעון סוף סוף שמעון עליה דראובן הדר. וזה לא יתכן דלפום האי פירושא אשתכח דהמוכר שדה לחבירו שלא באחריות ובא בעל חוב של עצמו וטרפה חוזר הלוקח על המוכר דאמר נהי דאחריות דעלמא לא קבל עליו המוכר אחריות דבעל חוב מי לא קביל. וזה אי אפשר לאמרו דבהדיא משמע בפרק חזקת הבתים גבי המוכר שדה לחבירו אפילו שלא באחריות אין מעיד לו עליו שאם מכר שלא באחריות אע"פ שיבא בעל חובו של המוכר עצמו ויטרוף מן הלוקח אין המוכר חייב לשלם לו דמצי למימר ליה להכי זבני לך שלא באחריות וכתב רבינו מאיר הלוי זלה"ה דלהאי גירסא האי קביל ולא קביל דקאמרינן לאו בקבלת המוכר דקביל עליה אחריות ללוקח קאי אלא בקבלת הלוקח קאי דסביר וקביל דלא ליהדר אמוכר כדאמרינן חייתא דקטרי סברת וקבילת והכין פירושא דכי הדר ראובן וזבנה מיניה דשמעון לבסוף באחריות נהי דאחריות דעלמא לא קבל ראובן אלא אדעתא דמפצי ליה שמעון הוא דזבין מיניה אחריות דנפשיה דראובן מי לא קביל ראובן עילויה דלא ליהדר ביה שמעון הא ודאי אחריות דנפשיה קביל וממילא קמו להו כולהו נוסחי בחד טעמא:

ומודה רבא בראובן שירש שדה מיעקב וכו'. והא קא משמע לן שאע"פ שמצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם אפילו הכי לא דיינינן ב"ח דיעקב כמו בעל חוב דראובן ויש לו לשמעון לסלק בעל חוב של יעקב. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

ומכרה לשמעון לאו דוקא שמעון אחיו אלא לאיניש דעלמא בעל חוב דיעקב אביו דראובן כבעל חוב דעלמא דמי ואם תפרש שמעון אחיו דוקא תפרש שמגיע לחלק ראובן לבדו שיפרע מחוב אביו כשיעור כל זה הקרקע לפי שהחוב הוא מרובה ושמעון אחיו מגלגלו לפרוע השיעור הזה סוף דבר כיון שקבל שמעון לאחריות דראובן יפרע כל זה החוב כולו. ר' יהונתן ז"ל:

ה"ג ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות וזקפה עליו במלוה ולא היה לו לשמעון מעות וזקפן לדמי אותו שדה עליו במלוה וכתב לו שטר חוב לראובן ושעבד לו קרקעותיו משום אותו חוב ומת ראובן קודם שגבה חובו משמעון. ופייסיה שמעון לבעל חוב בזוזי ואודי אנפשיה ואמר אכתי מחייבנא ליה לראובן וליורשיו דמי שדה זו אלא פרעתינהו לב"ח דראובן ואפטר מטלטלי זוזי דהוה חייב לאבוהון מטלטלי נינהו לא משתעבדא ודינא הוא דלישלם להו שמעון חוב אביהן. רש"י במהדורא קמא:

וכתב הריטב"א וז"ל וזקפן עליו במלוה כו'. יש שפירשו דלא שני לן בהא דינא בין זקפן במלוה ללא זקפן ולא נקט זקפן במלוה אלא לאשמעינן דאע"ג דאין קרקע נקנה

במלוה התם הוא במלוה שהיה המוכר חייב ללוקח דמלוה להוצאה ניתנה ואין כאן כסף לקנות בו אבל מלוה זו שמתחייב לוקח עכשיו למוכר כפרעון גמור הוא וקונה בו מדין כסף אי נמי דאתא לאשמעינן דאע"ג דזקפן עליו במלוה ואיכא שעבוד קרקעות מטלטלי דיתמי דמיקרו. וכל זה אינו נכון דדינא קמא פשיטא דפרעון כסף גמור הוא חשוב זקיפא דמלוה ואידך דינא נמי בהדיא אמר ליה תלמודא לעיל גבי מי שהיה נושה באחיו מנה (בפרק האשה שנפלו) ואם כן אית לן למבעי אמאי נקט וזקפן עליו במלוה ותו אמאי נקט שמכרה באחריות נכסים דהא מאי דאמרי יתמי מטלטלי שבק אבונא גבך הכי נמי שייך כשמכרה אביהם שלא באחריות. והנכון בזה מה שפירשו בשם ר"י ז"ל שאלו לא זקפן עליו במלוה אלא שנתעכבו המעות אצל הלוקח אין היתומים יכולין לתבעו כלום דמסתמא הרי מעות המכר תפוסין בידו לאחריותו כל זמן שלא פרעם ותפיסה דמחיים חשיבא ולהכי נקט זקפן והיינו דנקט באחריות דאלו שלא באחריות אפילו לא זקפן נמי יכולים היתומים לפרעו ועוד הוסיף בזה שאע"פ שאמר ר' עקיבא לעיל ינתנו ליורשים כלם צריכים שבועה ואין היורשין צריכין שבועה הכא אין זה צריך שבועה דודאי לא אתפסוה צררי המוכר לאחריותו וכיון שכן אף הוא אינו צריך שבועה ואם כן ינתנו לו כי הוא הכושל. ואין טעם זה ברור לפי מה שכתבנו שם דלאו בשבועה תליא מלתא אלא הטעם משום דכל היכא דלא זקפה עליו במלוה תפיסה דמחיים חשיבא דאנן סהדי דדעתיה למתפסינהו אתא ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל וזקפן עליו במלוה כלומר דאכתי לא פרעיה אי נמי משום דקי"ל דבמכר לא קנה עד שיתן דמים קמ"ל דכיון דזקפן עליו במלוה הרי הוא כאלו באו דמים לידו ע"כ:

וז"ל ריב"ש ז"ל אפשר דלאו דוקא נקט זקפן עליו דהוא הדין אם לא זקפן אלא שעדיין חייב הדמים אי נמי דאלו לא זקפן לא קנה עד שיתן דמים אבל השתא דזקפן קנה בזקיפה בפרעון וכדאמרינן התם מלמדין אותן שלא יחזרו בהן כיצד כותב לו אני פלוני מכרתי שדה פלוני לפלוני באלף זוז ונתן לי מהם מאתים והריני נושה בו ת"ת זוז והא דנקט ופייסיה בזוזי כתבו בתוספות דלרבותא הוא דלא מבעיא אי לא פייסיה אלא שטרפה מהם דלא מצי לעכב המעות דהא לא משתעבדי מטלטלי אלא אפילו פייסיה בזוזי דהוה אמינא הרי פרע חוב שלהן באותן מעות וסלק ב"ח זה מעליהם קמ"ל. ואחרים כתבו דאי לא פייסיה בזוזי אלא שגבה ממנו קרקע מצי למפטר נפשיה מיתמי משום דאמר להו כי היכי דאי בעינא הוה מגבינא להו קרקע מחמת חוב זה והיה טריף לה בעל חוב מידו מדרב נחמן דיתומים שגבו קרקע בחובת אביהם ב"ח חוזר בו וגובה אותה מהם הכי נמי מגבינא לב"ח ארעא דמה לי אי מגבינא לכו או לדידיה כי היכי דמשתעבדנא

לכו משתעבדנא לב"ח דאבוכון מדר' נתן אבל כי פייסיה בזוזי לא עביד ולא מידי דהא אי פרעינהו לדידהו בזוזי מטלטלי נינהו ולא משתעבדי לב"ח וכן כתבו בשם הרשב"א ז"ל עכ"ל ריב"ש ז"ל:

ואי פקח שמעון מגבי להו ניהלייהו כלומר לימא להו לית לי זוזי שקולו ארעא גופה דבשעבודא קיימא או קרקע אחרת יתן להם דהא אוקימנא בפרק הכותב אי אמר לוה למלוה זיל שקול ארעא לא מצי אמר ליה זיל זבון את והב לי אלא היכא דתולה מעותיו בגוי הוא. ומנא תימרא דמצי למהדר ולמטרף לה מינייהו. מדרב נחמן ב"ח חוזר וגובה וכי גבו יתמי דראובן קרקע דשמעון נעשה ב"ח שמעון דראובן דבמקום ב"ח ראשון קאי. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וכתב הריטב"א וז"ל וקשיא להו לרבנן ז"ל אי לית ליה זוזי מאי פקיחותא צריך ואי דאית ליה זוזי היכי מצי מגבי להו ארעא דהא כל דאית ליה זוזי ואית ליה ארעא לא מצי למפרעינהו בארעא כדאיתא בפרקין דלעיל ויש מתרצין דלעולם דאית ליה זוזי והיינו פקחותיה דלידע האי דינא דרב נחמן ויפייסם בדברים שיקבלו ממנו קרקע. ואחרים תירצו דכל כה"ג דאיכא פסידא ללוקח בפרעון מעות שורת הדין לאגבויינהו ארעא. ור"ש ז"ל תירץ דלאו דוקא אמרינן דלגבי להו ארעא והדר לגבי מיניה דאפוכי מטרתא למה לי אלא דכי תבעי ליה יתמי דמי מלוה שחייב לאביהם שזקף עליו אמר להו אנא מחייבנא לכו מלוה במקום אבוכון ומחייבנא נמי ומשתעבדנא לב"ח דאבוכון מדר' נתן ואנא הוא ב"ח דאבוכון קמא דאיחייב לי באחריות וכיון דכן אנא מיפרענא ממאי דאית ליה גבאי ואנא מפייסנא בארעא וזהו נכון ע"כ:

ראובן שמכר כל שדותיו לשמעון פרש"י ז"ל בשטר אחד דבשני שטרות אין גובין מלוי אא"כ לקח אחרונה דמצי אמר ליה הניח לך שמעון מקום לגבות הימנו כשלקח את זו ואין זו בשעבודך דאין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין ע"כ. פירוש לפירושו בשני שטרות דוקא מלוי לא מצי גבי אא"כ לקח האחרונה אבל משמעון שפיר מצי גבי וא"ת כי היכי דמצי אמר לוי הניח לך שמעון מקום לגבות הימנו כשלקח הוא שלפני האחרונה הכי נמי כי לקח לוי האחרונה לא מצי גבי משמעון דמצי אמר אין זו בשעבודך אלא על אותה שקנה לוי. ויש לומר כיון דלקח שמעון כל השדות נכנס תחת ראובן וכל עוד שימצא משל ראובן אצלו אי בעי בעל חובו דראובן מצי גבי מיניה וכדאמרינן בסמוך ולא מצי למדחייה אצל לוי כנ"ל פירוש לפרש"י אבל התוספות לא פירשו כן פירושו ז"ל אלא משמע להו דהכי קאמר דבשני שטרות לא מיקיימא דין רצה מזה גובה רצה מזה גובה כלל דמלוי לא מצי גבי אלא א"כ לקח משמעון אותה שקנה

באחרונה ומשמעון לא מצי גבי אלא א"כ מכר ללוי אותה שלפני האחרונה דלעולם לא מצי גבי אלא ממאן דאיכא גביה האחרונה ונשאר שעבודו על האחרונה והקשו בתוספות על פירושו דאפילו לקח לוי אותה שלפני האחרונה מצי ב"ח גבי מלוי אי בעי ולא מצי לוי למימר הניח לך שמעון מקום לגבות ממנו דמצי שמעון למימר ליה מ"ט אמור רבנן אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין משום תקנה דלוקח ראשון אנא בהך תקנתא לא ניחא לי ולמאי דפרישנא בלשון רש"י ז"ל אין כאן קושיא כלל דאיברא דמשום תקנת לוקח עבדי רבנן הך תקנתא מיהו לא מיקרי לוקח גמור כי אם לוי דשמעון כיון דקנה כל השדות הרי נכנס תחת ראובן והרי הוא כמו הלוה עצמו ובמקומו הוא עומד ותקנתא דלוי דהוא הלוקח הגמור בעינן למעבד ולא תקנתא דשמעון אף על גב דהוי לוקח ראשון מיהו למאי דפירשו התוספות בפירושו ז"ל שפיר קשו רבנן דשמעון נמי מיקרי לוקח ומצי אמר הנחתי לך מקום לגבות ממנו אי מכר ללוי האחרונה הלכך מצי אמר שמעון אי אפשי בתקנה זו דהא שמעון נמי לוקח הוי ועיקר התקנה משום לוקח ראשון דבתריה גריר כולה מלתא ולכך פירש ר"י דמצינא לפרש אפילו בשני שטרות. ורשב"א ז"ל פירש בתוספות דדוקא בשטר אחד מיירי ולא בשני שטרות דליכא למימר רצה מזה גובה רצה מזה גובה בשני שטרות אלא אם כן לקח לוי משמעון אותה שלפני האחרונה בענין שהאחרונה עדית והראשונה שלקח לוי בינונית ולא שביק בינונית דכותה דלא מצי למימר השתא טרחי וזבני ארעא דלא חזיא לך ותלמודא לא קאמר דמיירי רבא אלא בדזבנה בינונית ולא שבק בינונית דכותה ואלו באחרונה עדית לא מיירי אלמא דבזבנה בינונית ולא שבק בינונית דכותה סגי ולא אכפת לן אי הראשונה עדית והלכך לא מיירי רבא בשני שטרות אלא דוקא בשטר אחד כנ"ל: וכ"כ הריטב"א וז"ל ראובן שמכר כל שדותיו לשמעון פירוש בבת אחת דאלו בזה אחר זה אין ב"ח גובה אלא מן האחרון וכדאיתא בפ"ק דבבא קמא ע"כ. וכ"כ ריב"ש ז"ל דבזה אחר זה מבתרא גבי מקמא לא גבי:

וכתב עוד הריטב"א ז"ל וז"ל וחזר שמעון ומכר שדה אחת ללוי ואתא ב"ח דראובן ולא מצא לו שום נכסים בני חורין רצה משמעון גובה רצה מלוי גובה ולא אמרן אלא דזבן לוי בינונית ששעבוד ב"ח עליה הלכך אם רצה גובה משמעון מן הזיבורית שנשתיירו אצלו ואומר אתה נכנסת במקום ראובן ואלו רציתי הייתי גובה ממנו מן הזיבורית דאע"ג דתקון רבנן לבע"ח מן הבינונית הא לתקנתא דידי הוא ולא הוריעו כחי אצל זבורית דחזיא לי מדאורייתא וכדאיתא בבבא קמא אבל מן העדית שביד שמעון אינו גובה שאפילו מראובן בעל חובו לא היה גובה כלל ושלא כפרש"י שאם רצה גובה משמעון עדית וזו

שגגה גדולה ואם רצה גובה מלוי בינונית דחזיא ליה ואע"ג דאיכא זיבורית אצל שמעון וקי"ל שאין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין ואפילו זיבורית היינו כשהם נכסים בני חורין ממש כגון שהיתה זיבורית אצל ראובן אבל הכא שהזיבורית הוא אצל שמעון שאינו בעל חובו של זה בהא לא אמרו רבנן וכן פרש"י ע"כ:

וזה לשון תלמידי רבינו יונה ז"ל ולא אמרן אלא דזבן בינונית וכו'. כלומר כיון שקנה לוי קרקע הראוי לו מן הדין דהיינו בינונית יכול ב"ח לחזור עליו ולומר ממך אני רוצה ליפרע כי לקחת משפטי ודיני ולא מצי למימר ליה לך אצל הלוקח הראשון כיון שאתה מוצא בידו נכסים בני חורין מפני שלא אמרו אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין אלא מלוקח ללוה דמצי למימר ליה הנחתי לך מקום לגבות ממנו כל זמן שישאר ביד הלוה כלום ואפילו זיבורית אבל מלוקח השני ללוקח הראשון כיון שכל הנכסים של המוכר הם משועבדים לו ליכא להאי טענה ואם רצה לגבות משמעון גובה. ולכאורה נראה דגובה מן הזיבורית דחזי ליה מן התורה ולא יכול שמעון לדחותו ולומר לו לך אצל לוי שבידו הבינונית שהיה ראוי אליך שיוכל לומר לו ב"ח אצלך הוה שעבודי ומשם אני רוצה ליפרע אבל רבינו האיי גאון ז"ל פירש דמעדית נמי גובה דהואיל ולקח שמעון כל שעבודו דב"ח גזלן הוא וכל היכא דלא משכח ביד שמעון בינונית ג"כ מעדית גובה אם ירצה ע"כ:

נמצא לשיטת רש"י ורבינו האיי גאון כי אמרינן רצה מזה גובה רצה מזה גובה פירושו כל היכא דעדיפא ליה לב"ח טפי גבי אי עדיפא ליה למגבי משמעון דאיכא גביה עדית גבי מניה ואי עדיפא ליה טפי למגבא מלוי כגון דאיכא גבי לוי בינונית וגבי שמעון זיבורית גבי מלוי וניחא להאי שיטתא דאשמועינן רבא דין רצה מזה גובה רצה מזה גובה דלא משכח פתרי אלא כגון דזבנה לוי בינונית ולא שבק בינונית דכותה גבי שמעון ולא אשמועינן רבא נמי דין גובה משמעון ולא גבי מלוי משום דבדין רצה מזה גובה רצה מזה גובה אשמועינן חדושא טובא ואם תשאל האמורא דרכו לפרש והיכי סתים רבא כולי האי דקאמר סתמא רצה מזה גובה רצה מזה גובה ולא משכח לה תלמודא פתרי אלא כגון דזבן לוי בינונית ולא שבק דכותה גבי שמעון תשובתך הא דאתמר ולא אמרן קא פריש למילתיה וזהו שכתב רש"י רצה מזה גובה רצה מזה גובה. וכדמסיים ואזיל דזבן לוי משמעון בינונית וכו' ומעתה תקשי כיון דרבא גופיה פירש דגוונא דגובה משמעון ולא מלוי וגוונא דגובה משמעון ומלוי אמאי קדים עיקרא ואמר רצה מזה גובה וכו' טפי אינם גווני והוה ליה למימר פעמים דרצה מזה גובה וכו' פעמים דאינו גובה אלא משמעון אלא משום דעיקר חידושיה היינו דמצי אזיל ב"ח לבתר מאן דעדיפא ליה

וכשיטת רש"י ז"ל. ומיהו לשיטת רש"י קשיא טובא דכיון דמוקמת לשמעון במקום ראובן למגבא מיניה אפילו עדית א"כ מעתה לא יגבה מלוי כלל דאלו לקחה לבינונית זו מראובן והניח אצלו זיבורית לא היה יכול ב"ח דראובן לחזור על לוי כדתנן אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין וכו' הכי נמי הוה לן למימר השתא לגבי שמעון ולוי דהרי שמעון הוא במקום ראובן אפילו למגבא מיניה עדית ותירץ רש"י דמכל מקום שמעון לאו ב"ח הוא ואף עליו מכח טריפה הוא בא ומפני תיקון העולם אמרו רבנן כל זמן שיש לבעל חובו כדי חובו לא יטרוף לקוחות והכא בנ"ד ראובן הוא ניהו בעל חובו ושמעון בעל כרחך היינו לוקח. ולשיטה האחרת דלא גבי עדית משמעון ניחא טפי ודע שהתוס' ז"ל כתבו רצה מזה גובה רצה מזה גובה ואע"ג דאמרינן אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין ואפילו הם זיבורית הכא שאני דליכא בני חורין כלל וכלהו משועבדים נינהו שהרי זה הב"ח בא מכח ראובן ע"כ. ואין דרך התוספות לחזור ולפרש מה שכבר פירש רש"י ז"ל דהרי כבר ראוי פירושו ז"ל ועלה קא שקלו וטרו אלא שהתוספות ז"ל קשיא להו קושיא זו אמאי דקאמר רצה מזה גובה רצה מזה גובה בכל גוונא שתפרשהו ואם נפרש דגבי משמעון אפילו עדית תתחזק הקושיא כל כך עד דלא להוי לה פירוקא כלל ורש"י במאי דקאמר רצה מזה גובה כו' לא קשיא ליה כלל דפשיטא דבקל יש לדחות דבמקום בני חורין אמרו במקום משועבדים לא אמרו כי קשיא ליה לבתר דאמרינן דגבי אפילו עדית משמעון ותריץ להו וכדכתבינן והא כתיבנא לעיל דלדעת התוספות שמעון מקרי שפיר לוקח וכי אמרי רבנן אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין ואפילו הם זיבורית משום תקנה דשמעון דהוי לוקח ראשון הוא דאמרו וכדכתבינן לעיל ולשיטתם קשיא נמי דמאי קאמרי אבל שבק בינונית דכותה מצי אמר ליה מקום הנחתי לך לגבות ממנו דלא שייך למימר הכי אלא לגבי בעלים ולא לגבי לוקח ראשון ולשיטת רש"י ניחא דהא נכנס שמעון תחת ראובן ודחקו התוספות לומר דלאו דוקא קאמר האי לישנא דעיקר טעמא לא הוי אלא משום מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו ועוד נפרש זה בסמוך בס"ד כנ"ל:

ולא אמרן אלא דזבין בינונית אבל עדית וזבורית כו'. איכא דק"ל אי זבין בינונית ושייר בינונית דכותה הא אמרינן מקמי גבי מבתרא לא גבי אלא על כרחין דזבין בינונית ולא שייר בינונית דכותה וכיון דלא שייר בינונית כי זבין עדית וזיבורית היאך אמר ליה להכי טרחי וזבני ארעא דלא חזיא לך הא ודאי זיבורית חזיא ליה אע"ג דאית ליה עדית לקמא דעדית וזיבורית בעל חוב בזיבורית ואפילו אתה מפרש דזבין בינונית ולא שייר בינונית אבל עדית וזיבורית ושייר בינונית אכתי קשיא לי ל"ל תרתי מילי ולמה לי תרי

טעמי לימא הכי ולא אמרן אלא דלא שייר בינונית אבל שייר אמר ליה הנחתי לך מקום לגבות הימנו. וניחא ליה דה"ק לא הייתי יודע שלא היה לו אלא עדית וזבורית אבל סבור הייתי שהיה לו בינונית וכיון שהיה לו עדית ובינונית וזבורית אין הזיבורית ראויה לך ולעולם בדלא שייר. ואין זה נכון אבל כך הוא הפי' הנכון דכל שדותיו היינו עדית בינונית וזבורית ומאי דאמר אבל שייר בינונית דכותה א"ל הנחתי לך מקום לגבות הימנו לאו דוקא הנחתי דהא לאו בני חורין נינהו דתימא ליה הכי אלא ה"ק ליה כי היכי דקמא יכול להגבותך איזה מאותן שתי שדות הבינונית שהיו לו אף אני אדחה אותך לאיזה מהן שארצה דמה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו הלכך לא אמרן אלא דמכר לו בינונית ולא שייר דכותה אבל מכר עדית וזבורית ושייר הבינונית יכול לומר להכי טרחי וזבני ארעא דלא חזיא לך כיון דאיכא בינונית דאת בינונית ודאי בעית מיניה ובה הוה ניחא לך טפי מן הזבורית אבל אינו יכול לומר לו הנחתי לך מקום לגבות ממנו כמו שפירשתי שהראשון לא היה יכול להגבותו בינונית אם היה רוצה הוא זיבורית כדאיתא פ"ק דב"ק ולהכי אצטריך להאי טעמא אע"ג דשייר בינונית. והוי יודע שלא הוצרכו לזה הטעם אלא משום זבורית אבל משום עדית פשיטא דלא גבי דמקמא נמי לא גבי ומה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו. הרמב"ן:

וז"ל הריטב"א ז"ל אבל עדית וזיבורית וכו'. תמיה מילתא דהא זיבורית מחזא חזיא ליה מדאורייתא וכשתקנו לו חכמים בינונית לא הוריעו כחו אצל זיבורית ויכול הוא לומר אי אפשי תקנת חכמים וי"ל דה"מ אצל הלוה עצמו אבל בכאן שהנכסים ביד לוקח שני ובינונית חזיא טפי לפי דעת רוב העולם אין לנו לגבות אלא מן הבינונית שתקנו לו חכמים הואיל ולא לקח כל שדותיו של בעל חוב כמו שלקח שמעון והאי טעמא משום זבורית אצטריך דאילו מן העדית פשיטא דלא גבי. ובינונית נמי לא אמרן אלא דלא שבק בינונית דכותה אצל שמעון אבל אי שבק בינונית דכותה אצל שמעון יכול לוי לומר הנחתי וכו' ק"ל דהא פרישנא דליכא למימר הכי אלא כשהניחם אצל הלוה עצמו אבל לא כשהניחם ברשות לוקח שלו דא"כ לגבי זיבורית נמי שביד שמעון לימא ליה הכי וי"ל דהכא הכי קאמר כיון שכשהיו שתי הבינונית אצל ראובן או אצל שמעון היה יכול להגבות לך איזו שירצה מהם והיה יכול לסלקך מזו מפני אותו שהיה ברשותו כן אני ג"כ יכולני לסלקך באותו שהנחתי ברשותו כי כל זכות שהיה לו בשדה זו מכר לו כאותה שאמר מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו ובהא שהזכות כבר באה לידו דכ"ע מכר לו. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

וז"ל תלמידי רבינו יונה א"ל להכי טרחי וזבני וכו'. ואיכא למידק היכי אמר בהאי לישנא להכי טרחי ומה לנו בכאן לטרחו אלא היה לו לומר דלא מצי אמר ליה מה לי ולך כי באת אלי להלחם בארצי לך אצל הלוקח הראשון שבידו הבינונית שראוי לך. ויש לתרץ דמ"ה אמר כהאי לישנא מפני שאם המלוה אומר ללוה תן לי מן הזבורית שאני רוצה בו יותר כופין אותו לתת ולפיכך אם בא ב"ח ואומר ללוקח שלו תן לי אתה מן הזבורית שהרי אם היה הזבורית ביד הלוקח הראשון הייתי רוצה כי לא היה יכול לדחות אותי ולומר קח בינונית גם אתה תן לי זיבורית שאני מתרצה בו יותר יכול לוקח שני לומר לו לכך טרחתי ולקחתי קרקע שאינו ראוי לך ולא לקחתי הבינונית מפני שדינך בבינונית ולא חשבתי שתרצה זבורית שזה אינו דרך שיניח אדם מלגבות מהבינונית ויקח זבורית ע"כ:

דף צב:

אבל שבק בינונית דכותה גבי שמעון א"ל הנחתי לך מקום לגבות וכו'. מ"מ אין צריך למימר דכוותה מפני שצריך שיהיה הבינונית שוה לגמרי שאם הבינונית של שמעון שוה יותר אשתכח דהו"ל עדית אצל זה ואינו יכול לחזור על שמעון ואם אינו שוה כ"כ אשתכח דהו"ל זבורית ואין שעבודו עליו ולפיכך צריך שיהיו שוות ואף ע"ג דאמרינן לעיל דלא אמרינן הנחתי לך מקום לגבות הימנו מלוקח שני ללוקח ראשון הכא שהקרקע שוה ומצא ביד הלוקח השני יכול לדחותו ולומר כבר יש לך ממה שתפרע מן הראשון בקרקע הראוי לך. מפי מורי הרב נר"ו. תלמידי ר' יונה ז"ל:

מצי אמר ליה הנחתי לך מקום כו' לאו דוקא נקט האי לישנא דלא שייך למימר הכי אלא גבי בעלים ועיקר טעמא לא הוי אלא משום דמה מכר ראשון לשני כל זכות כו' ועיין בלשון הרמב"ן ז"ל דלעיל ובלשון תלמידי ר' יונה ז"ל דבסמוך וכתוב בתוס' שאנץ דפ"ק דב"ק ואם תאמר מטעם מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו הוה לן למימר דיכול לדחותו אצל זבורית של לוקח דלוקח ראשון נמי יכול היה לדחותו אצל זיבורית משום אי שתקת שתקת ויש לומר כבר אוקימנא לעיל ביתמי והכא נמי כולה שמעתא ביתמי ויש מתרצים דשלא באחריות מיירי ולא שייך למימר מהדרנא שטרא למאריה שזה לא יקבל השטר ולא נהירא דהא מצי לאהדורי בכה"ג שיתן בחנם לו ע"כ:

וז"ל הרשב"א ז"ל שם בחדושיו וא"ת ואפילו זבן בינונית ולא שייר בינונית דכותה גבי שמעון היכי גבי מלוה לימא ליה אלו הוה התם בינונית וזבורית גבי שמעון הוה מצי לדחויי אצל זבורית משום דאי שתקת שתקת ואי לא מהדרנא שטרא כו'. ומה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו וי"ל דהכא נמי בדיתמי עסקינן דלאו בני פרעון נינהו

ואינו מחוור בעיני שאין דרכן של אמוראים לסתום אלא לפרש והיה לו לומר ושכיב ראובן ושבק יתמי ואפשר דמימריה דרבא בתר ההיא ברייתא אמרה ובתרה גריר ולפי מה שכתבתי למעלה דאין אומרים כן לפחות דינר דמעיקרא אתי שפיר טפי וכמש"ל. עכ"ל הרשב"א בחדושיו לקמא בפ"ק והתוספות בפ"ק דב"ק תירצו דמשום אי שתקת יאמר לו לכי תהדר. ואי דייקינן לשון בינונית דכותה דקאמר לא מצי למימר ליה לכי יהדר דכי להדר יתן לו זבורית גרוע והשתא בעי למיתב ליה קרוב לבינונית אלא שאינו דכוותה דהאי בינונית ולהכי דחקו התוספות לאוקמה בדיתמי דוק ותשכח:

אמר אביי ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות ואתא בעל חוב דראובן למטרפי מיניה דינא הוא דאזיל ראובן ומפצי ליה ולא מצי א"ל לאו בעל דברים דידי את כך הגירסא ברוב הספרים ולאו למימרא דמיחייב ראובן למיזל ולאפצויי דאדרבה א"ל אחוי לי טרפך ואשלם לך אלא ה"ק דדינא הוא דמצי ראובן למיזל ולמידן בהדיה ולא מצי בע"ח למימר ליה לאו בעדד"א ולהא בלחוד יהבי' טעמא משום דמפקך מיניה עלי הדר דאלמא היינו האי דאשמועינן אביי ויש נסחאות שגורסין בהדיא דינא הוא דאי אזיל ראובן ומפצי ליה לא מצי א"ל כו'. והכל דרך אחד. הריטב"א:

ומפצי ליה כלומר מדחי ליה לב"ח דשמעון דאי אית ליה לראובן טענה בהדי בעל חובו כגון דאכתי לא מטי זמנו למגבי חובו א"נ שחייב לו איהו לראובן בעד אותו חוב דינא הוא דטעין ראובן בהדי ב"ח דידיה כדי לסלקו מעלויה דשמעון ולא מצי א"ל ב"ח לראובן לאו בעדד"א דשעבודאי קא טריפנא מיניה דלא בעינא דלהוי שעבודאי ביד אחר ושקילתא ליה מיניה והדר טענינא בהדך עלי הדר למתבע זוזי מינאי. ומפצי ליה בזוזי ליכא למימר דמלתא דלא צריכא הוא דהא אפילו לוקח מצי לסלוקיה לב"ח כ"ש מוכר ולוקח גופיה כי טרפי לה מניה לא שקיל ממוכר אלא זוזי ומאי היא א"ל אי מפקת מיניה עלאי הדר. רש"י במ"ק. וה"ר יהונתן כתב וז"ל וא"ת פשיטא אם הלוה רוצה לפורעו למה לא יטול מידו מש"ה מפרשים דצריכא טובא לאורויי דמיירי שאלו המעות שרוצה לפרוע לו ראובן לבעל חובו אינן שלו אלא של שמעון הלוקח ואע"ג דקי"ל דלוקח לא מצי מסלק ליה לב"ח בזוזי היכא דאמר ליה לא יהא פרעון אלא מזו הני מילי היכא דב"ח אין עמו במדינה שאינו מתבייש מזה אבל היכא שיש עמו במדינה שמתבייש מזה שגרם הפסד ללוקח ממנו בא אביי ללמד שמן הדין הוא שיכול לסלקו במעות כיון שבעל חובו ממש מוליכם לו ואית דמפרשי לה דקי"ל דב"ח גובה את השדה אפילו לא מסיק ביה כשיעור חובו לחודיה וקמ"ל אביי דכיון דלוה עצמו הוא עמו כאן במדינה ומשתדל בדבר ומתבייש יש לו לסלקו מכל השבח ויכול ראובן לומר לו איני רוצה שתטרוף

את השבח אלא אני אקח זה הקרקע ואתן לך ממנו שיעור חובך דלא ניחא לי דתהוי תרעומות עלי ע"כ:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל והוקשה לראשונים ז"ל מה הנאה יש לראובן בזה דהא ודאי משמע דמשום תקנתו אמרו כן דהא מוקמינן ליה ללישנא קמא כשמכרה באחריות ומשום דמפקי מיניה עליה הדר וי"א דנפקא מיניה שהיה ראובן זה פקח ובקי בטענות יותר מן הלוקח. ואינו מספיק דאדרבה הלוקח לא היה צריך לטעון כלום אלא שיוציא שטרו וב"ד טוענין ללוקח כל מאי דמצי מוכר לטעון והא עדיף טפי ורש"י ז"ל כתב דאם יש למוכר גלגול דברים לחשוב חוב כנגד חוב וכו' ואין זה מחוור ואדרבה הבא ליפרע מן הנכסים המשועבדים לא יפרע אלא בשבועה שלא נפרע ושאין ללוה אצלו כלום שראוי להיות כפדיון חובו והנכון כגון שהיתה שדהו אפותיקי מפורש לבעל חוב זה והשביחה הלוקח שאין הלוקח יכול לסלקו במעות ושקיל לה לכולה ארעא ושבחא ואע"ג דלא הוה מסיק ביה אלא שיעור ארעא ואין ללוקח ממנו אלא הוצאה והדר לוקח וגבי מן המוכר ארעא ושבחא בר מהוצאה דאלו ידין ראובן המוכר עמו מצי לסלוקיה בזוזי דהוא שיעור ארעא בלחוד. ובמהדורא קמא דבבא מציעא כתיבנא טפי בס"ד ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל ופירשו רבוותא ז"ל האי דינא דמשתעי בהדיה דאי שוויה ניהליה אפותיקי איהו מצי לסלוקיה בזוזי ולוקח לא מצי לסלוקיה בזוזי א"נ מסיק ביה שיעור ארעא ולא שבחא דלוקח לא מצי למימר ליה הב לי גריבא דארעא שיעור שבחא ולוה מצי למימר ליה הכי והך לישנא בתרא דייקא טפי דנפקא ליה למוכר מינה דלא גבי מיניה בעל חוב שבחא דממילא ואלו מב"ח גבי לוה בלא כלום כדפרישנא במציעא אבל לענין סלוקי בזוזי בלחוד לימא ליה את מאי נפקא לך מינה אי מפיקנא מיניה ארעא את זוזי משלמת ליה ואי מפיקנא מניה זוזי הכי נמי ואם כי הדר עליך מאי נפקא לך מינה וללישנא בתרא מצי לאשתעויי דינא בהדיה לאפוקי נפשיה מתרעומות אבל ללישנא קמא אמאי ואפשר כיון דעליה הדר מיניה קא מפיק הילכך אע"ג דלא נפקא ליה מיניה מידי משתעי דינא בהדיה ולפי דעתי נפקא ליה מיניה טובא להיכא שמכר במאתים והוזל למנה שאם טורף ממנו נמצא מתחייב באחריות מאתים והוא מסלקו בדמיו במנה וכן כשנתאנה מתחלה ואפילו בשלא עשאו אפותיקי נמי אפשר שהלוקח אינו רוצה לסלקו והוא מערים עליו שיטול ממנו ויטרוף מאתים בדמיו ומיהו לפרעו ודאי פשיטא ורש"י כתב דא"ל אשתבע לי ואיני יודע מהו דהא אין נפרעין מן המשועבדים אלא בשבועה ואפילו לא טעין ואחרים פירשו דנפקא מינה דאמר קמא אין לי עדים ואין לי ראיה ע"כ:

וכן כתבו התוספות בפרק קמא דבבא קמא דנפקא מינה לראיה אחרונה וכו' והר' יוסף קלסון אומר דלאו מילתא היא דאפילו אמר שמעון אין לי עדים יכול להביאם אם ימצאם דלוקח דינו כיתום וגבי יתום אמר תלמודא בפרק זה בורר דכיון דלא ידע במילתיה דאבוה דיכול להביאם ולוקח נמי לא הוה ידע במילי דמוכר כלום כן כתוב בתוספות רבינו ישעיה בפ"ק דבב"ק ובגליון תירצו הקושיא זו דמיירי כגון שאמר מתחלה הייתי אצל ההלואה והפרעון ואמר אין לי עדים ע"כ:

אי נמי אמר נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך שיכול הוא לומר אי אפשי בכך אע"פ שהוא ויתר דינר אני אי איפשי לותר דמפקך מיניה עלי דידי הדר ואף לפי פירוש זה אין לפרש שזה יפסיד בויתורו של זה דאיהו לא משלם כלום אלא א"כ זכה בו הלה מן הדין אלא כיון שצריך לדון עמו אם זכה בו מחמת ויתורו זה או מן הדין יכול הוא לדון עם בעל חוב. ואחרים פירשו נפקא מינה דמגלגל מוכר עליו שאר גלגולין ולא מצי למימר ליה לאו לדידך משתעבדנא אלא ללוקח וזה אמת אע"פ שאין צורך לכל זה אלא נפקא מינה דאיהו ידע למטען טפי. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל החידושין בפ"ק דב"ק נראה דנפקא מינה כגון שהב"ח היה חייב שבועה לראובן ממקום אחר וא"כ ראובן יכול לגלגל עליו שבועה מענין זה ולא שמעון שלא נתחייב לו שבועה ממקום אחר וליכא למימר דנפקא מינה כגון דבעל חוב היה חשוד על השבועה ומן הדין ישבע שכנגדו ואם שמעון היה פסול לשבועה כגון שהיה גזלן ואינו יכול לישבע א"כ ישבע ראובן שהוא כשר הא ליכא למימר דישבע שכנגדו תקנתא היא והאי נמי דקאזיל ראובן ומשתעי דינא בהדיה תקנתא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן ע"כ:

אי מפקת מיניה עלי דידי הדר כלומר אם אקנה קרקעות מיום זה ואילך ידחקני ויגבה אותם ממני שהרי קבלתי לו אחריות ואם אעשה לו רצונו עכשו שישתעבד זה הקרקע בידו ימתין אותו על אלו המעות שנתן לו כדי לסלקך זמן ארוך ולא ידחקני דזוזי אתיהבו למחילה יותר מקרקע כדאמרינן דנכסים שיש להם אחריות חביבין הן ואין בהן אונאה. רבינו יהונתן ז"ל בפ"ק דב"ק:

וכתב מהר"י ז"ל בפ"ק דבב"ק מכאן יש לדקדק דאפוטרופוס לדקנני לא מוקמינן דאי מוקמינן מאי אצטריך להאי טעמא דאי מפקת תפוק ליה משום דא"ל מכח אפוטרופוס קא אתינא ומיהו לפירוש ר"י דפירש דנפקא מינה בראובן דמשתעי דינא דאם מחל לו שמעון השבועה דמצי אידך לאשבועי וכן לפירוש ר"י דנ"מ אם אמר שמעון אין לי עדים כו'. אין לדקדק מידי דע"כ אצטריך להאי טעמא דאי מפקת דאם היה בא מכח אפטרופוס לא הוה מצי משבע ליה כיון דשמעון מחל לו השבועה וכן אינו יכול להביא

עדים אם אמר שמעון אין לי עדים ואין לי ראיה דאפטרו' שלוחו הוא ושלוחו של אדם כמותו ומההיא דפרק המפקיד גבי שבוי שנשבה דפריך התם ולוקי אפוטרופא ומשני אפטרופא לדקנני לא מוקמינן אין להוכיח דהתם ודאי מיירי לירד לשדותיו שאין ב"ד מצווין לעשות זה אבל לטעון מוקמינן ונראה לדקדק מפרק מרובה דאמרי נהרדעי כל אדרכתא דלא כתיב בה זיל דון וזכי לנפשך לית בה ממשא ואמאי למנייה אפטרופוס אלא ש"מ דלא מוקמינן אפטרופא לדקנני וה"מ להוציא ממון אבל לאוקומי ממונא מוקמינן ולפי' הריב"ם ז"ל דנפקא מינה דראובן פקח יותר כו' וכן לפי' אחר דנ"מ דאי אמר בע"ח לב"ד הגדול קא אזילנא דמצי ראובן למיזל וטעמא כדמפרש דכי מפקת וכו' היה נראה לדקדק משמעתין דלא מוקמינן אפטרופא לדקנני אפילו לאוקמי ממונא דטעמא דלא מצי א"ל לאו בעדד"א היינו דוקא משום דא"ל כי מפקת כו' כדפרישי' לעיל. ע"כ מהר"י ז"ל ובחדושי ב"ק הארכתי עוד בס"ד:

לא ניחא לי דתהוי תרעומת וכו'. וקשה דבלאו האי טעמא נמי מצי לאשתעויי דינא בהדיה דא"ל אית לי פסידא כדמפקת מיניה דרוצה אני להעמידנה בפני בעל חובי אחר ולתתה לו בחובי ולך פרעתי וי"ל כגון דאית ליה ארעא אחריתי ויכול ליתנה לב"ח אחר ואם לאו משום תרעומות מצי א"ל לאו בעל דברים כו' דמאי פסדת בטריפתי כי בעל חובך לא יטרוף זה הקרקע בחובו הואיל ויש לך קרקע אחרת דבני חורין ואם תאמר כיון דאית ליה ארעא אחריתי היכי מצי טריף והא מצי א"ל הנחתי לך מקום לגבות ממנו וי"ל כגון שעשאה אפותיקי. מהר"י כ"ץ בפ"ק דב"ק והאריך בשמועה זו הרב המאירי ז"ל בפ"ק דב"ק וכמו שכתבתי שם בס"ד:

אמר אביי ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות וכו'. עד שלא החזיק בה כו' פרש"י אם לא נתן מעות משהחזיק בה אינו יכול לחזור דקרקע נקנית בחזקה כי א"ל לך חזק וקני ויש שמחזיקין מיד ונותנין המעות לאחר זמן ומשהחזיק בה נתחייב בה עכ"ל ולפי זה אין להקשות דהכא אסקינן דאפילו שלא באחריות נמי יכול לחזור בו ואלו בפ' חזקת הבתים אמרינן דאע"ג דאמור רבנן המוכר שדה לשמעון שלא באחריות אינו חוזר עליו נמצאת שאינה שלו חוזר עליו ורב זביד אמר אפילו נמצאת שדה שאינה שלו אינו חוזר עליו דא"ל להכי זבני לך שלא באחריות דהתם כשפרע המעות או שזכה בקרקע בשטר או בחזקה מה שאין כן בזו שלא זכה עדין בקרקע ולפיכך יכול לחזור בו אבל אין פי' זה נכון וכמה תשובות בדבר דאם כן דלא פרע מעות ולא זכה בקרקע פשיטא דיכול לחזור בו ולא היה צריך לומר אלא דמשהחזיק בה אינו יכול לחזור בו ועוד דמאי שנא דנקט חזקה הא ידעינן דחזקה קונה ומתני' היא ועוד היכי אמרת דחזקה הויא מכי דייש אמצרי

ומה הוצרכנו לשאול מאימתי הויא חזקה והלא משנה שלימה היא נעל וגדר ופרץ כל שהוא הרי זו חזקה ועוד לישנא דמאימתי הויא חזקה לא א"ש ועוד כיון דקאמר ראובן שמכר שדה לשמעון מכלל שמכרה כראוי וזכה בה הלוקח באחת מן הקניות דאי לא אין כאן שום מכר לכך הנכון דהכא כבר זכה בה ראובן כראוי וחזקה דאמרינן הכא היינו שיורד לתוכה כאדם המחזיק בשלו ואמרינן דעד שלא ירד לתוכה להחזיקה בשלו יכול לחזור בו ואע"ג דאיכא כסף ושטר וחזקה דאדעתא דהכי לא זכו וכמקח טעות הוא אבל כיון שירד לתוכה סביר וקביל ואינו יכול לחזור בו והשתא לא דמיא הא להההיא דרב זביד דהתם בשכבר החזיק בה אלא שבא לתבוע אחריות ואמרינן שאינו חוזר האחריות על המוכר והכא אמרינן שכל זמן שלא מיחה בו בעל השדה יכול לחזור בו שלא יהא מכר כלל בין כשלקח באחריות או שלא באחריות ודייקא נמי דהתם נקט לישנא דחוזר עליו ואינו חוזר עליו דמשמע חזקה משום אחריות והכא נקט יכול לחזור בו ואינו יכול לחזור בו. הריטב"א ז"ל:

וריב"ם מפרש שמעתין בקנין סודר משום דגריע דיכול לחזור בו כל זמן שעסוקין באותו ענין אבל שאר קניינין כגון כסף שטר חזקה לאחר שנקנה הקרקע באחד מקנינין אלו שוב אינו יכול לחזור בו דלא מצינו בקניינים אלו שום חזרה דאין אחריהם כלום וה"פ ראובן מכר שדה לשמעון וקנה ממנו קנין גמור בסודר עד שלא החזיק בה אותה חזקה שתהא גילוי דעת שלא יחזור יכול לחזור דכי היכי דתקון רבנן שיהא אדם יכול לחזור בו כל זמן שעסוקין באותו ענין הכי נמי דעתו לחזור בו אם יצאו עליה עסיקין כו' ככתוב בתוס':

וז"ל תלמידי ר' יונה איכא למידק במאי עסקינן אי בשלא נתן המעות פשיטא דיכול לחזור בו דאמירה בעלמא אינו קונה ואי בשנתן מעות הרי המעות קונות ולא יוכל לחזור בו כדתנן נכסים שיש להם אחריות נקנין בכסף כו'. וכי תימא דמיירי במקום שכותבין את השטר ולפיכך אין המעות קונות אלא כתיבת השטר זה אינו דא"כ הול"ל עד שלא כתב יכול לחזור בו משכתב אינו יכול לחזור בו ועוד למה הוצרך לשאול מאימת מכי דייש אמצרי והלא כמה חזקות אחרות שאינם גדולות כ"כ היה יכול לומר דתנן גדר נעל ופרץ כל שהוא לאלתר הוי חזקה והנכון בזה מה שמתרצים חכמי פרובינצא ז"ל דמיירי אפילו בשנתן המעות וכתב השטר ואפ"ה כיון שהשטר שלא באחריות ויצאו מערערים קודם שיחזיק בקרקע חזקה זו אגלאי מלתא כשחוזר בו שלא נתכוון לקנות קניה עולמית אלא קניה ליום אחד או לשנים שיש שם בני אדם שנהנין בקניית יום אחד כדאמרינן בבבא בתרא עביד איניש דזבין ליומי ולפיכך אם היה חזקה אחרת יכול לחזור בו ולומר לא נתכוונתי אלא ליום אחד אבל כשהחזיק חזקה גדולה כגון שדש

בין המצרים אינו יכול לחזור בו דאיגלאי מלתא כשעשה מעשה גדול כ"כ שקנין גמור נתכוון לקנות אין דרך לדוש המצרים ולעשות הכל שדה אחד אלא כשקנה עולמית. ור' יעקב ז"ל פירש דבשלא נתן המעות ולא נכתב השטר מיירי ודקא קשיא לך פשיטא דיכול לחזור בו דאמירה בעלמא אינה קונה יש לומר דהכא מיירי לענין קבולי מי שפרע ואיצטריך לאשמועינן אע"פ שכבר הודה בדבר וחוזר בו לא מחייבי ליה לקבולי מי שפרע אבל משהחזיק אינו יכול לחזור בו וקאי במי שפרע ועל זה שאלו ומשהחזיק בה מאימת דלענין קבולי מי שפרע בחזקה מועטת יש לנו לחייבו ומהדרינן מכי דייש אמצרי כלומר משעה שהלך סביבות כל השדה לארכה ולרחבה ואף על פי שלא עשה שום מעשה בשדה ואין זה נראה שלא חייבו מי שפרע אלא בנתינת מעות שהיא קניה גמורה מן התורה כדאמרינן מן התורה מעות קונות ולמה אמרו משיכה קונה גזירה שמא יאמרו לו נשרפו חטיך בעליה וכיון דמן התורה היה ראוי שיקנו תיקנו חכמים לחייבו מי שפרע אבל בקניה שאינה מן התורה לא מצינו מי שפרע ע"כ:

דף צג.

וזה לשון רש"י ז"ל במהדורא קמא עסיקין עוררין כגון בעל חוב או שנמצאת שאינה שלו עד שלא החזיק בה לוקח דקרקע נקנית בחזקה יכול לחזור בו לוקח ליטול מעותיו מראובן. חייתא דקטרי שק מלא קשרים דשלא באחריות נקנית ל"א חייתא דקטרי שק קשור מלא רוח סבירת וקבילת כלומר נתרצית לאבד מעותיך מספק. מכי דייש אמצרי שמגביה המצרים ומתקנן ל"א מכי דייש ברגליו לשום חזקה אפי' באחריות משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו ויכול מוכר לעכב המעות בידו כל אימת דלא תבעוהו עסיקין ללוקח לדינא ולא אפקוה בית דין מיד לוקח דמצי אמר ליה מוכר ללוקח אחוי לי טרפך וכו' ע"כ. והני תרי מימרי בתראי נתפרשו שפיר בפרקא קמא דמציעא בס"ד ע"ש:

מתני' מי שהיה נשוי שלש נשים וכתובות שלשתן חתמו ביום אחד שאין שעבוד אחד קודם לשעבוד חברתה דאי בתלתא יומי הקודמת בשטר קודמת לגיבוי אם יש מנה משועבד הוא לכולם דבכלהו כתובות איכא לפחות מנה ולפיכך משועבד לכולן דבכלהו כתובות ליכא פחות ממנה וכל חדא וחדא אמרה דידי הוא ואידך מנה משועבד לבעלת מאתים ולבעלת שלש מאות דכל חדא וחדא תבעה כולהו מאתים ואפ"ה נוטלת בעלת מנה חמשים דשעבודא לא הוה אלא אחדא מנה דמהנהו מאתן לא תבעה אלא מנה ובאידך מנה מודה היא דלית לה ביה מידי ובעלת ב' ובעלת ג' חולקות ק"נ דאשתייר מבעלת מנה ונוטלת כל אחת מהן ג' דינרים של זהב שהן ע"ה של כסף לכל

חדא וחדא שהדינר של זהב שוה כ"ה דינרין של כסף כדאמרינן בב"מ עשרין וחמש דינר בדינר של זהב וצחות לשון נקט תנא ג' דינר של זהב ולא בעי למימני כי רוכלא ומתני' דשנים אוחזין בטלית מסייעיה דקתני התם זה אומר כולה שלי ישבע וכו'. בזמן ששניהם מודים או שיש להם עדים חולקין בשוה והני ג' נשים נמי דכתובתן יוצאות ביום אחד ועל מנה אחד מריבות זו עם זו וכל אחת ואחת אומרת שלי הוא אנן סהדי דחד מנה משועבד לכולן דבכולהו כתובות פחות ממנה ליכא הילכך חולקות בשוה לחד מנה ובגמרא פריך דלא מטי לה לבעלת מנה אלא שליש לחלקה דהיינו ל"ג ושליש דינר וכי היו שם מאתים אמאי נוטלת חמשי' הא לא הוה שעבודה אלא אמנה ושליש מנה הוא דאית לה לחלקה ותו לא. היו שם נכסים שוה ג' מאות חד מנה משועבד לכולן וחולקות שלשתן באותו מנה ובגמרא מפרש אמאי נוטלת בעלת מנה נ' ומנה שני משועבד לבעלת מאתן ולבעלת ג' מאות דהא בכתובות שתיהן ליכא בציר ממאתן ונוטלת בעלת מאתים מנה ובגמרא פריך ע"ה הוא דאית לה ותו לא דהא לית לה שעבוד כלל במנה ג' דמנה ג' משועבד כוליה לבעלת ש' ושל ש' נוטלת ששה של זהב דהיינו ק"נ דינרים כסף. שהטילו לכיס זה ק' וזה מאתים וזה ש' ונשתתפו. פחתו שנפחתה פרקמטיא שלהן והפסידו מן הקרן או שהותירו שעשו שבח. כך הם חולקים זה נוטל לפי מעותיו וזה נוטל לפי מעותיו שאם השביחו מנה בעל מנה נוטל ששית ובעל מאתים נוטל שליש דהיינו שתי ששיות המנה ובעל ג' מאות נוטל מחצית ג' ששיות המנה וזהו מחציתו וכן אם פחתו מנה זה נוטל פחות ששית מנה וזה נוטל פחות שלישית מנה וזה נוטל פחות חצי מנה והיינו דומיא דג' נשים דכל אחת נוטלת לפי שעבודה. רש"י במהדורא קמא:

והכין ריהטא פירושא במהדורא בתרא ומשום דלא אתי שפיר הא דקתני וכן ג' שהטילו וכו'. אתרי בבי דקתני של מנה נוטלת חמשים דהא נוטלת טפי מלפום שעבודה לכך כתב רש"י בתרוייהו בגמרא פריך עלה כלומר דפירכא דגמרא עיקר ובהכי ריהטא כולה מתני' אלא דמוקמינן לה בכתובה בעלת מאתים וכו' כדי לאשמועינן רבותא אחריתי וכדבעינן לפרושי לקמן בגמרא בס"ד ומיהו עיקר חילוקא היינו לפי שעבודא ואהא קאי וכן ג' שהטילו וכו' כנ"ל לפי שיטת רש"י ז"ל. ורבינו חננאל פירש דאבבא בתרייתא קאי דקתני היו שם ג' מאות וכו' פי' וכל אחת נוטלת לפי מעות דבעלת מנה נוטלת חלק אחד דהיינו נ' ובעלת מאתים נוטלת שני חלקים דהיינו שני חמשים דהוא ניהו מנה ושל שלש מאות נוטלת שלשה חלקים דהיינו ג' חמשים דהוא ניהו ששה של זהב. ולקמן בגמרא אכתוב לשון הר' ישעיה מטראני ז"ל בזה בס"ד:

וז"ל הריטב"א ז"ל מי שהיה נשוי שלש נשים וכו'. פירוש כששלשתן יוצאין ביום אחד וסבר האי תנא דבתר שעבודא אזלינן ובשעבוד מנה כולן שוה וכך יש לבעלת מנה שעבוד במנה כמו לבעלת אלף אבל במה שיש יותר מכדי כתובה אין לה בו שתוף עם האחרות עד שיתפרעו האחרות הילכך היו שם מאתים בעלת מנה משותפת במנה בלבד ובעלת מאתים ובעלת ש' משותפות במנה השני בשוה היו שם שלש מאות כולן משותפות במנה האחד ובמנה השני משותפות השתים כמו שאמרנו ובמנה השלישי אין בו כלום אלא לבעלת שלש מאות וכן ביותר מש' עד שתפרע בעלת שלש ממה שהיא עודפת על חברותיה ויחזור חסרונה שוה לחסרונן כיצד כשיש שם שלש מאות יש לבעלת מנה ל"ג ושליש ונשאר לה לגבות ס"ו ושני שלישים ויש לבעלת מאתים פ"ג ושליש ל"ג ושליש מן המנה הראשון וחמשים מן המנה השני שחלקה עם בעלת שלש מאות ויחסר לה מכתובתה מאה וי"ז פחות שליש. ויש לבעלת שלש מאות מאה וס"ד ושליש כי היא לבדה נטלה המנה השלישי ונשאר לה לגבות אח"כ מאה וי"ז פחות שליש והרי חסרון בעלת מאתים ובעלת ש' שוה לפיכך אם היו שם ארבע מאות אותו מנה הרביעי נוטלת אותו בעלת מאתים ובעלת שלש מאות ונמצא שיש לבעלת מאתים מאה ול"ג ושליש ונשאר לה לגבות ס"ו ושני שלישים ויש לבעלת ש' מאתים ול"ג ושליש ונשאר לה לגבות ס"ו ושני שלישים והרי חסרון כלם שוה שאף לבעלת מנה כן נשאר לגבות ס"ו ושני שלישים מעתה כל מה שיהא בה יותר מד' מאות חולקות אותו בשוה וכן על הדרך הזה אם היו אלף נשים לפי דעת תנא דמתני' ורבינו אלפסי ז"ל האריך בענין זה בלשון עברי וגם בלשון הערב ומה שכתבנו מועט מחזיק את המרובה. וכן ג' שהטילו לכיס כך הם חולקים פירוש לא שיחלקו כן ממש שהרי אינן חולקים אלא לפי מעות כל אחד ואחד אלא לאפוקי דלא אמרינן השכר לאמצע ובגמרא אפרש לה בס"ד:

וז"ל ריב"ש מי שהיה נשוי וכו'. בגמרא מקשינן של מנה נוטלת חמשים תלתין ותלתא הוא דאית לה דאי לפי מעות אזלינן לית לה חמשין ועוד דהא ליכא למימר לפי מעות שהרי של מאתים נוטלת בשל שלש מאות ועוד דברישא אינן חולקין לפי מעות והילכך כיון דברישא משעבוד שלשתן שוה במנה של מנה נוטלת כמו האחרות א"כ בהיה שם מאתים היה לנו לומר של מנה נוטלת שליש המנה וכן האחרות והמנה האחר חולקין בין בעלת מאתים ובעלת ש' שהרי שעבוד שוה בו וכשיש שם ש' לפי זה המנה האחד חולקות בשוה בין בעלת מאתים ובעלת שלש מאות והמנה השלישית נוטלת כלו בעלת הש' שהרי אין שעבוד האחרות עליו וכן נמי אם היו שם ארבע מאות חולקות השלש מאות כסדר והמנה חוזרות וחולקות בשוה שהרי שעבוד שלשתן שוה בו וכן לעולם ולכן

הוצרכנו לתרץ בגמרא ולוקמי מתני' בכותבת בעלת מאתים לבעלת מנה דין ודברים אין לי עמך כך פירש הרי"ף ז"ל וכן נראה מדברי רש"י ז"ל. וכן שלשה שהטילו לכיס כך הם חולקים פירוש לפי מעות לא שיחלקו בשוה וכיון שבכאן בהיות שם שלש מאות אינן חולקין בשוה אלא לפי מעות כך בכאן בהטילו לכיס חולקים לפי מעות בשוה אבל לא כסדר שלש נשים שהרי בשלש נשים יש לחלק ביניהן לפי שאין שלשתן שוה מה שא"כ בהטילו לכיס ע"כ:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל וכן שלשה שהטילו וכו' כך היו חולקין כלומר על הדרך שחלקו בהני תרי בבי בתרייתא על אותו הדרך חולקין דהיינו לפי מעות ומאי דאמר וכן לאו דוקא שאין הטעם שוה דאילו בשותפין הוא משום דחולקין לפי מעות ובהני תרי בבי לא הוי טעמא משום דחולקין לפי מעות אלא משום דאיתרמיא מילתא כדכתבינן אלא מאי דאמר וכן מפני שהכל עולה לדרך אחד ע"כ:

גמ' אמר שמואל סיפא דקתני של מנה נוטלת חמשים קא מיירי כגון דכתבה בעלת מאתים לבעלת מנה דין ודברים אין לי עמך במנה כלומר בהאי מנה דקא תבעת לכתובתיך לא אתינא בהדיך לדינא ולא פליגנא ליה בהדיך דכל אימת דלא בעיא למיתן ולמתבע חלק דידה לא מצינא לאטרוחה וקנו מידה ואזלת בעלת מנה ובעלת ש' לדינא ופלגי אהדדי להההיא מנה בשוה ובמאי דכתבה בעלת מאתים לבעלה מנה נתרווחה בעלת מנה ט"ז זוז וב' חלקים דינר והדרא בעלת מאתן ואמרה לה לבעלת ש' זיל פלגי בהדאי בק"נ דאשתייר בידך דשעבודא דידי אמאתן הוא ונוטלת כל אחת ואחת ג' דינרים של זהב וכל אחת ואחת מפסדת מחלק דידה ח' זוזי ושליש דינר משום ההיא כתיבא דכתבה בעלת מאתים לבעלת מנה ומתנה בעלמא הוא דיהבת לה בכה"ג דאין אדם יכול לכופה שתבא עם זו לדין. תימא בעלת ש' לבעלת ר' הא סליקת נפשך מחד מנה דהא כתיבת לבעלת מנה דין ודברים אין לי עמך במנה ואין לך בחמשין דאשתייר ממנה ולא מידי אלא שקלי ממנה אחר נ' משום דמציא אמרה לה מדין ודברים הוא דסליקית נפשאי ופליגנא בהדך בכל דאית לך. רש"י ז"ל במ"ק:

וז"ל הר"י מטראני ז"ל אמר שמואל בכותבת בעלת מאתים כו'. פירוש כשתבאי לדין לא אריב עמך במנה המשועבד לך ולא יתמעט חלקך בשבילי הלכך היא ובעלת שלש מאות חולקות ומקשה אי הכי אימא סיפא ושל מאתים כו' פירוש ואין לך לחלק אלא במנה שני ומהדר משום דאמרה לה מדין ודברים הוא דסליקית נפשאי פי' לא נתתי לה חלקי במתנה ומה שגבתה לא ברשותי גבתה שתאמרי לי זו נטלה חלקך אני סלקתי עצמי מלריב עמה ומלמעט חלקה במנה וגברה ידי לגבות חצי המנה בשעבוד שטרה עכשו

אני באה לחלוק עמך במותר שלא סלקתי עצמי מלריב עמך ושעבודי ושעבודך שוין ואע"פ שיכולה בעלת שלש מאות לומר לבעלת מאתים עד עכשו הייתי נוטלת במנה האחד תלתין ותלתא ותילתא ובמנה השני חמשין הרי תמנין ותלתא ותילתא והשתא לא שקילנא אלא שבעין וחמשא ומה לי להפסיד בסילוקך תפסידי את לא אני אפ"ה כך מדת הדין נותנת כיון דלא נסתלקה מכל המנה אלא מלריב עם בעלת מנה הלכך של מנה נוטלת חמשים ושל מאתים ושל שלש מאות חולקות מאה וחמשין ביניהן ונוטלת כל אחת מהן ג' דינרי זהב ע"כ. והקשו בתוספות אמאי לא משני בכותבת בעלת ג' מאות ובעלת מאתים לבעלת מנה דין ודברים אין לנו עמך בכ"ה זוזים ונראה דאי הכי פשיטא ולא היה צריך התנא לשנות סדר חלוקתן משום האי גוונא אבל השתא אשמועינן טובא. ועוד תמהו התוספות אהא דאמרינן דאמרה לה מדין ודברים כו' דמאי טעמא תפסיד בעלת ג' מאות במה שכתבה בעלת ק"ק לבעלת מנה ואע"ג דרש"י קא פריש לה לא אתפרש להו שפיר טעמא דמלתא:

והריטב"א כתב וז"ל של מנה נוטלת חמשין תלתין ותלתא ותילתא הוא וכו'. פירוש שהרי אין לה בה אלא שלישית המנה אמר שמואל בכותבת בעלת מאתים לבעלת מנה דין ודברים אין לי עמך במנה פי' דהויא לה בעלת מאתים לגבה כאלו אינה משותפת במנה ההוא והוא בין בעלת מנה ובעלת שלש מאות והכי נמי מצי לאוקמה בכתב לה הכי בעלת שלש מאות וכדאוקי לסיפא שבעלת שלש מאות היא הכותבת אלא דהכא חדא מינייהו נקט וניחא ליה טפי ההיא דסמיכא ליה ובסיפא נקט ההיא דסמיכא לתרוייהו והוו רישא וסיפא בחדא גוונא ולא עוד אלא דברישא נמי איכא כתיבה דשלישית וכדבעינן לפרושי לקמן כנ"ל. אי הכי אימא סיפא פי' אי הכי לאו דוקא דהא לכ"ע לא אתיא מתני' שפיר אי נמי דדוקא הוא ומשום דאפשר לאוקומה בשתי תפיסות כדלקמן תימא לה הא סליקת נפשך ממנה פירוש דאע"ג דלבעלת מנה בלחוד הוא דכתבה דין ודברים אין לי עמך מכל מקום לא אתי האי פלוגתא דמתניתין שפיר ממה נפשך שאם אנו דנין שאמרה לה לבעלת מנה דין ודברים אין לי עמך במנה זה לפי דמחלתי כל זכותי ממנו אם כן יחלקו המנה ההוא בין בעלת מנה ובין בעלת שלש מאות ותטול בעלת שלש מאות מנה פלגא מהאי מנה ופלגא מהאי מנה ותשקול בעלת מאתים חמשין בלחוד דהיינו פלגא דמנה שני. ואם אנו דנין הלשון הזה שנתנה לבעלת מנה חצי זכותה שהיה לה ליטול במנה שהוא שבעה עשר פחות שליש א"כ הרי נשאר לה לבעלת מאתים ליטול מן המנה ההוא י"ז פחות שליש ותטול ממון בעלת שלש מאות שלשיתו דהיינו ל"ג ושליש ונמצא שנוטלת בעלת מנה חמשין כדתניא ל"ג ושליש

מחלקה וי"ז פחות שליש מחלק חברתה ובעלת מאתים ע"ו דינרים פחות שליש שנשאר לה מן המנה הא' ונ' מן המנה השני ובעלת ג' מאות תטול פ"ג ושליש ל"ג ושליש מן המנה האחד וחמשין מן המנה השני ואם אנו דנין הלשון הזה שנתנה כל זכות שהיה לה במנה ההוא לבעלת מנה אם כן בעלת מנה תטול ס"ו ושני שלושים ובעלת מאתים חמשין ובעלת שלש מאות פ"ג ושליש ואלו אנן לא תנינא חדא מהני ופרקי דמתני' דאמרה לה בהדיא מעיקרא מדין ודברים הוא דסליקית נפשאי כלומר שהתנו בין שלשתן בפירוש שלא תערער על בעלת מנה במנה האחד ותטול חלקה שלם כאלו אינה משותפת עמה בו ויחלקו השאר היא ובעלת ש' ואלמלא שקבלה עליה כן גם בעלת השלש מאות לא כל הימנה של זו לאבד מזכותה כלום במנה זה והיה לה ליטול פ"ג ושליש אלא ודאי כדאמרן. והא דאמרן מעיקרא שכותבת בעלת מאתים לבעלת מנה דין ודברים אין לי עמך במנה לא דק תלמודא אלא דנקט לישנא רויחא דמתני' בכותבת דין ודברים אין לי עמך איירי והשתא מפרש לה תלמודא צורתא דמתני' כדאיתא ממש ודכותה בתלמודא הא כל שלא אמרו כאן אלא כלשון הראשון הא ודאי של מנה נוטלת נ' ושל ר' ס"ו פחות שליש ושל ש' פ"ג ושליש כנ"ל. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

ותלמידי ר' יונה כתבו וז"ל תימא לה בעלת ש' לבעלת ר' הא סליקת נפשך ממנה כתב רש"י ולא תטול כי אם במנה השני בלבד ואין זה נראה דלמה לא תטול חלקה במה שנשאר במנה הראשון דהא לא סלקה נפשה אלא לגבי בעלת מנה שלא תמעיט בחלקה אבל לגבי בעלת ש' לא סלקה נפשה דבהדיא אמרה לה אין לי עמך אלא ה"פ תימא לה הא סליקת נפשך ממנה ולא היה לה ליקח כי אם השליש דהיינו ל"ג ושליש וזו ברשותך נטלה נ' י"ז פחות שליש יתר על חלקה ומאותן י"ז פחות שליש החצי הם שלי והחצי שלך למה אפסידה אני מחלקי תלכי ותוציאה מידה ואקח אף אני חלקי מהן או אקח מן הנ' הנשאר ל"ג ושליש שהוא שיעור חלקי והשאר אניחנו לך ומהדרינן משום דא"ל בעלת ר' מדין ודברין הוא דסליקת נפשאי כלומר אם נטלה בעלת המנה יותר ממה שהיה ראוי לה ליקח מן הדין אני לא הקניתי לה אלא מחלקי בלבד סלקתי זכותי ובזה הנשאר אקח חלקי עמך שוה בשוה ואם תרצי את לתבוע לבעלת המנה הרשות בידך ויש להקשות כיון דמדין ודברים בלבד סלקה נפשה תלך בעלת שלש מאות ותוציא מיד בעלת מנה כיון דבעלת מאתים לא הקנה לה אלא שסלקה עצמה מדין ודברים. ויש לומר דלא אמרינן דמדין ודברים בלחוד הוא דסלקה נפשה אלא כשבעלת המאתים עצמה תבא לערער הא לאו הכין יכולה בעלת המנה לומר לא נתכוונה מדין ודברים בלבד אלא קנייה גמורה הקנית לה וכל זמן שהיא לא תערע' עלי ישאר בידי ובעלת המאתים יכולה לומר לה לכי

וערערי ואם לא תערערי לא תחלוק עמי בחמשים הנשארים דהוה מצי למימר בכותבת בעלת שלש מאות לבעלת מנה דין ודברים אין לי עמך. זו היא שטת חכמי פרובינצא ז"ל וזהו הנראה עיקר למורי הרב נר"ו. וי"מ דבעלת שלש מאות אינה יכולה להוציא מיד בעלת מנה דכיון דגבתה גבתה ואע"ג דקי"ל שבעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה ומפרשים דמאי דאמרינן דבעלת מנה נוטלת חמשים אינו ר"ל שנוטלה על פי ב"ד אלא שנטלה מעצמה שהיתה חושבת שאמרה לה בעלת מאתים דין ודברים אין לי עמך במנה מיד זכתה ולפיכך תפסה ואם תבא אח"כ בעלת מאתים או בעלת ש' לא יוכלו להוציא מידה דכיון שגבתה גבתה והכי אתמר משמיה דרבי' נתנאל צרפתי ודוחק הוא דלשון נוטלת על פי ב"ד משמע אבל הריא"ף ז"ל כתב שמועה זו בלשון ערבי ופרי' אותה על דרך אחרת דהאי דאמרי' בדכתבה בעלת מאתים לבעלת מנה דין ודברים אין לי עמך במנה אינו ר"ל שכתב לה אחר הנשואין אלא שכתב לה בשעת הנשואין קודם שחל שעבודן וגם ר"מ הלוי ז"ל על אותו הדרך דרך ובא וזה לשונו כגון דכתבה לה בעלת מאתים בשעת נשואין לבעלת מנה דין ודברים אין לי עמך במנה דחזו ליך למיגבי דמעיקרא כי חייל שעבודא דכולהו אחדא עיקר הוא דחייל הילכך פלגא ליה בעלת מנה ובעלת ש' לחד מנה בשוה והיינו דקתני של מנה נוטלת חמשים ומקשים אי הכי אימא סיפא של מאתים ושל ש' שלשה של זהב אמאי ותימא לה בעלת ש' לבעלת ר' הא סליקת נפשך ממנה דכיון דכתבה לה לבעלת מנה דין ודברים אין לי עמך במנה ממילא סליקת נפשיך מכל המנה דהא כלה הוה חזי לבעלת מנה ומסתמא מכל מידי דמשתעבד לה לבעלת מנה סליקת נפשיך ולית לך שעבודא אלא במנה תניינא למפלג בהדאי בשוה דאשתכח דשקלת בעלת מנה ובעלת מאתים חמשין ובעלת ש' מנה ופרקינן משום דאמרה לה מדין ודברים הוא דסליקת נפשאי כלומר דאמרה לה בעלת מאתים כי סליקת נפשאי לאו מגופו של מנה דחזי לי סליקית נפשאי ומשעת נישואין חייל שעבודא דנא אמאתים אפיקא מינייהו חמשין דחזו לה לבעלת מנה משום שעבודא דבעלת ש' דגרע לה ממנה פלגא פש להו מאה וחמשין דשוי שעבודי דידן בגוייהו הילכך פליגנא להו בהדיך בשוה ולא מציא בעלת ש' לומר לה את הפסדת אנפשיך דסליק' נפשיך ממנה דבעלת מנה ואסיפת לה שיבסר נכי תילתא אמאי דהוה חזי לה חשבינהו להנך שיבסר נכי תלתא ממנה דילך דכי אמרינן היכא דהויא זכיא מעיקרא כל חדא מינייהו במנה דילה במאי דחזי לה מסתמא והדרא בעלת מאתים וכתבה לה לבעלת מנה מידי דינא הוא דחשבית לה ממנה דילה אלא השתא דכתבה לה הכי מקמי דחייל שעבודא דחדא מינייהו אשתכח דלא אפסדה לבעלת ש' ולא מידי דאכתי לא חייל שעבודא דילה אהאי

מנה וכי חייל שעבודא דילה בתר הכי אמאי דמשכח למיחל הוא דחייל וכיון דההיא שיעורא דאשתכח חזי כוליה בין לבעלת מאתים בין לבעלת שלש מאות תרוייהו בהא שיעורא בהדדי נינהו וחייל שעבודא דתרוייהו עלווייהו בשוה ומשכחת לה נמי כתבה לה בתר נשואין כגון דלא קנייה בעל להאי ממונא אלא לבתר כתבה לה בעלת מאתים לבעלת מנה דין ודברים א"ל עמך דכי חייל שעבודא דכולהו בתר הכי על הדין עיקרא הוא דחייל והיינו טעמא נמי דאמר לה בעלת מאתים לבעלת שלש מאות מדין ודברים הוא דסליקית נפשאי דאם כן הוא דינא דלא שקלא בעלת מאתים אלא שתין ושבעה נכי תילתא דמסתמא הוו חזו לה ממנה תלתין ותלתא ותילתא אתיא בעלת מנה שקלא מינייהו שיבסר נכי תילתא פש לה לבעלת מאתים שיבסר נכי תילתא וחמשין דמטו לה ממנה תניינא הא שתין ושש נכי תילתא ודייקי' תו אסיפא דקתני הוי שם ש' של מנה נוטלת חמשים ושל מאתים מנה בשלמא של מנה נוטלת חמשים כדקאמרינן אלא של מאתים מנה אמאי שבעין וחמשה הוא דאית לה דהא לית להו שעבודא אלא למאתים בלחוד וכיון דשקלא מינייהו בעלת מנה חמשים פשו להו מאה וחמשין דפליגי להו בעלת מאתים ובעלת שלש מאות בשוה דאילו מנה תליתאה לא משתעבד אלא לבעלת ש' לחודה אמר רב יהודה אמר שמואל הכא במאי עסקינן בכותבת בעלת ש' לבעלת מנה דין ודברי' אין לי עמכם במנה ומהשתא לא תוקי' סיפא בכותבת בעלת ר' לבעלת מנה דין ודברים אין לי עמך במנה כי ברישא דאם כן אישתכח דאסתלקן להו בעלת מאתים ובעלת ש' ממנה והוה דינא דתשקלי בעלת מנה לחד מנה לחודה אלא הכא במאי עסקינן בכותבת בעלת ש' לחודה לבעלת מנה ולבעלת מאתים בחד מנה לגמרי פליגא לה בעלת מנה ובעלת מאתים למנה בשוה ושקלה בעלת מנה חמשין ומסתלקא ושקלא בעלת ר' מיניה חמשין והדר' ופלגא בהדי בעלת ש' במנה תניינא ובעלת ש' שקלא ליה למנה תליתאה לחודה ואשתכח בידה דבעלת מנה חמשין ובידה דבעלת ר' מנה ובידה דבעלת ש' מאה וחמשין:

של מאתים מנה ע"ה הוא דאית לה פרש"י ז"ל ע"ה הוא דאית לה דהא כיון דאוקימנא בכותבת בעלת מאתים וכו'. אין לה לחלוק מעתה אלא במאה וחמשים אבל במנה שלישי אין לה כלום. ע"כ. וצריך פירוש לפירושו ויש לפרש דהכי קאמר דאילו הוה מוקמינן ליה בכותבת בעלת ש' וכמ"ש הריטב"א הוה ניחא טפי ולא הוה קשיא לן ע"ה הוא דאית לה מיהו אין החלוקה מכוונת כולי האי אפילו תימא דבעלת השלש מאות היא הכותבת אם לא שתאמר דבעלת הש' היא דכתבה לבעלת המאתים ולבעלת המנה וכדתריץ ודוחק לומר דאסיק מעיקרא אדעתי' מאי דתריץ בתר הכין ומש"ה כתב

רש"י דהא כיון דאוקימנא כו' ונראה דהכי פירושא דהוה מצינן לאוקמי מתניתין דהא דקתני של מנה נוטלת חמשין לאו שנטלה על פי ב"ד אלא שנטלה מעצמה וכמו שפירש רבי' נתנאל ז"ל וכדכתיבנא לעיל בלשון תלמידי רבי יונה ז"ל והכי פירושה דמתניתין דאע"ג דהיו שם ש' אם נטלה של מנה חמשין מה שגבת גבת וכדכתב רבינו נתנאל ז"ל וכדכתבינן והילכך הויא לה כאילו אין כאן מעיקרא אלא מאתים וחמשין דחמשין דגבת בעלת המנה כמאן דליתנהו דמי והרי במאתים שעבוד בעלת המאתים ובעלת הש' שוו בהו פש להו חמשין לבעלת הש' דלא רמיא שעבודא דבעל מאתים עלייהו ולכך בעלת מאתים נוטלת מנה ושל ש' ששה של זהב והכי גרסינן במתני' היו שם ש' של מנה נוטלת חמשים של מאתים כו' כדקתני בריש ולא גרסינן ושל ר' בוא"ו וה"פ כששל מנה נוטלת חמשים אז נוטלת של מאתים מנה וכו' ופי' נוטלת חמשים היינו שנטלה מעצמה וכדכתיבנא ואשמועינן תנא דמתניתין דחמשים דבעלת מנה לא מעלה ולא מוריד לענין השעבוד והויא לה כאלו לא היו כאן מעיקרא אלא מאתים וחמשים כדכתיבנא ולכך בעלת מאתים נוטלת מנה ושל ש' ששה של זהב אבל השתא דאוקימנא בכותבת בעלת ר' וכו' מעתה לפי חשבון הש' אין לה לחלוק אלא במאה וחמשים אבל במנה שלישי אין לה כלום כנ"ל:

אמר שמואל בכותבת בעלת ש' וכו'. הקשו בתוספות דמאחר דאשמועינן ברישא דהוי סיפא בכותבת בעלת מאתים כו' דאשמעינן חידושא טובא דמצי אמרה לה בעלת מאתים לבעלת ש' מדין ודברים הוא דסליקית נפשאי מאי חידושא אשמועינן תו בהך סיפא עד דקא משני סדר חלוקתן דלפי שעבודן חולקין. והר"ן ז"ל בפירושיו על ההלכות תירצה יפה ואפשר דאי לאו סיפא לא הוה מפרישנא רישא דסיפא בכותבת בעלת מאתים אלא בכותבת בעל ש' אבל השתא דסיפא מיירי בכותבת בעלת ש' מעתה ע"כ רישא דסיפא מיירי בכותבת בעלת מאתים ואשמועינן רבותא טובא וכדכתי' כנ"ל:

רישא בשתי תפיסות וסיפא בשתי תפיסות פי' בשתי גוביינות ואף על גב דגוביינא דארעא היא שאין כתובה גובה מן המטלטלין קרי לה תפיסה כדאשכחן בריש פרקין ואפשר נמי דתפיסת מטלטלין היא כדפרש"י ז"ל וכגון שתפסה מחיים א"נ דשיעבד לה מטלטלין לכתובה בפירוש רישא בשתי תפיסות דנפלו לה ע"ה בחד זימנא וקכ"ה בחד זימנא תפיסה קמייתא דע"ה חלקו בין שלשתן שהרי כולן שוין בו ונטלה כל אחת מהן כ"ה ונשארו לה לגבות לבעלת מנה ע"ה ולבעלת מאתים קע"ה ולבעלת שלש מאות רע"ה וכשנפלו להן בתפיסה שנית קכ"ה הרי כולן שוות בע"ה יחלקו הע"ה בין שלשתן והחמשים הנשארים חולקות בעלת מאתים ובעלת ש' נמצאת בעלת מנה נוטלת חמשים

ובעלת מאתים ובעלת ש' שלשה דינר זהב שהם ע"ה דינרי כסף לכל אחת סיפא בשתי תפיסות דנפלו לה ע"ה בחד זמנא וקכ"ה בחד זמנא פירוש הע"ה חולקות בשוה כמו שאמרנו כ"ה לכל אחת ומן הרכ"ה של תפיסה שני' נוטלות קע"ה שהם בשיתוף בין כולם וחולקות ע"ה מהם בין כלם כ"ה לכל אחת שאף הראשונה משותפת בהם שזה סך כתובתה עכשו אחר שנטלה כ"ה מן הע"ה הראשונים הרי שיש לכל אחת מהן חמשין והק' הנותרות מן הקע"ה חולקות בעלת ש' ובעלת מאתים ששתיהן משותפות בו והעודף על הקע"ה מן הרכ"ה שהוא חמשין הוא לבעלת ש' לבדה נמצאת אומר כי של מנה נוטלת חמשים מן השתי תפיסות ושל מאתים נוטלת מאה ושל ש' ק"נ כדברי משנתנו והאי דנקטה תנא בהאי צורתא משום דלא בעי למתני תשבורת החשבונות אלא שלמים דאי כדינייהו ממש הו"ל למתני בעלת מנה נוטלת ל"ג ושליש ושל מאתים פ"ג ושליש ושל ש' קפ"ג ושליש הלכך נקטה בכותבת חדא לאידך או בשתי תפיסות שיצא חשבון שלם ומינייהו שמעינן עיקר דינא. הריטב"א ז"ל. וההיא דכותבת הא כתבינן דאשמועינן רבותא והך דשתי תפיסות אשמועינן רבותא בהך חלוקה דוק ותשכח:

והרא"ה כתב וז"ל בשתי תפיסות כו' פירוש לאו למימרא דנפלו אחר מיתה דאם כן לא נפקא לן מינה מידי כיון שבאו לידן כולן כאחת או בזה אחר זה ותו דתפיסה דלאחר מיתה לדברי הכל לאו כלום הוא אלא כשתפסו מחיים ותפסו מתחלה כאחת ע"ה וזכו בהן בשוה וחולקין בשוה דהא בע"ה שעבוד שלשתן שוה ותפסו אחר כך כו' ע"כ:

זו משנת ר' נתן דאמר בבבא מציעא בפרק הבית והעליה הבית והעליה של שניהם שנפלו אמר בעל העליה לבעל הבית וכו'. ואיבעיא לן התם בגמרא אין לו לבנות לא לזה ולא לזה מאי כלומר שאין להם כלום תא שמע ר' נתן אומר התחתון נוטל שני חלקים בקרקע והעליון שליש בקרקע ואמרינן התם מאי טעמא דר' נתן ומשני דר' נתן דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא כמה מפסדא עלייה לבית תילתא שמתוך גובה העלייה מרעי לכותלי בית שלישיתן ונפלי שאלמלא אין עליה בנויה על הכתלים היו עומדין יותר שליש שנים שעמדו הלכך שקיל תלתא בקרקע ואע"ג דכולה בית משועבד לכל חד וחד לתשמישו שקיל האי לפום מאי דאפסיד לה לבית והאי לפום רווחא דאית ליה בקרקע והכא נמי כל חדא וחדא שקלא לפום שעבוד כתובתה אמר ר' אין אני רואה דבריו באלו שלש שנים אלא חולקות בשוה בכולהו תפיסות בין בר' בין בשלש מאות דכל זמן שלא גבו עדיין הוה שעבודא דכלהו כתובות אכלהו מני ואף בעלת מנה הוי שעבודה אכלהו מני ובריייתא הך משנה ר' נתן כו' ואגב מתניתין נסיב לה הכא משנה זו ר' נתן אמרה וסתם אשמועינן תלמודא דר' נתן אמרה אבל ר' פליג עליו. רש"י במ"ק.

ויש בזה הלשון ט"ס. ורבינו יהונתן כתב וז"ל משום הכי אמר זו משנת ר' נתן משום דשמעינן ליה דכוותה בב"מ פרק הבית והעליה הבית וכו' ככתוב לעיל בלשון רש"י ז"ל: **רבי אומר אין אני רואה דבריו של ר' נתן כו'**. אלא חולקות בשוה פירש ר"ח ז"ל דהיינו לפי מעות דחולקין כל עזבון המת בו' חלקים של מנה נוטלת חלק אחד ושל ר' שני חלקים ושל ש' שלשה חלקים וזהו הדין צדק שאמר ר' אין אני רואה דברי ר' נתן באלו דבבבא דרישא ובבא מציעא אבל בבא דסיפא דתנן היו שם ש' כו' לא חלק ר' אלא בין בתפיסה אחת בין בשני תפיסות הדין כך הוא כל אחת נוטלת לפי מעותיה ואין צורך להעמידה בכותבת אליבא דר' וזה הפי' נראה לי יפה אע"פ שאינו דומה פת' בשוה של רבי לפת' בשוה השנוי ברישא דמתני'. הר"י מטראני ז"ל:

ויש שהיו סוברין לומר דחולקות בשוה ר"ל כעין שנים אוחזין בטלית זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי דקיימא לן זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה ויחלוקו וכי היכי דהתם בחצי המסופק זוכה בו מי שאומר כולה שלי והשאר חולקים הכי נמי הכא המנה האחת של בעלת הש' יניחו אותו והשאר יחלוקו בשוה וזה אינו מתקבל כלל ולא דמיין אהדדי דהתם בשנים אוחזין בטלית כל אחת ואחת מכחשת את חברתה ולפיכך באותו הדרך אבל הכא כל אחת ואחת מודה שיש לחברתה זכות. ע"כ נראה שהנכון כמו שכתב הרי"ף ז"ל דחולקו' בשוה ר"ל שנוטלת בעלת המנה כמו בעלת הש' עד שתפרע מן המנה וכן נוטלת בעלת המאתים וכו' שאין שעבודן מסתלק עד שיפרעו ואע"ג דגבי שותפין חזינן במסקנא דשמעתין שהשכר לאמצע שאני שותפין דקא מחלי אהדדי ומעיקרא כשהטילו לכיס זה מנה וזה מאתים מסתמא אדעתא דהכי נחות אבל הכא גבי שעבוד לא מחלי שעבודיהו אהדדי. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

דף צג:

השכר לאמצע דחולקין בשוה וה"ה דהפחת לאמצע מסתברא מילתיה דשמואל דשכר לאמצע בשור שלקחוהו לחרישה ועומד לחרישה כלומר שחורשין בו ולפיכך השכר לאמצע שהרי שניהם טרחו ביחד תחילה וסוף בלקיחתו של שור ובטרוח חרישה ואי לא הוה חלק דבעל מנה לא הוה תמן חרישה כלל שאין חלקו של זה מועיל בלא חלקו של זה כלום הלכך חולקין בשוה אבל שור שלקחוהו לחרישה ושבח בבשר ושחטוהו זה נוטל לפי מעותיו וכו'. שהרי מתחלק הוא לאיברים והאי דנקט ראשית מקחו לחרישה רבותא אשמועינן דאע"ג דמעיקרא אדעתא דלפלגו בשוה נחות לשותפות

השתא דשבח בבשר ושחטוהו והוא מתחלק לאיברים יטול איש איש לפי מעותיו. כ"ש. וזה הלשון עיקר. לשון אחר בשור לחרישה שהטילו לכיס להרויח זה מנה וזה מאתים וקנו ב' שוורים אחד במנה ואחד במאתים וחרשו בהן שכר החרישה חולקין בשוה ששני השוורים טרחו ביחד בחרישה. לחרישה ועומד לטביחה שלאחר שקנאום לחרישה שמנו השורים והשביחו בגופן ומכרום לטביחה ורב המנונא אמר אפילו שור לחרישה ועומד לטביחה הואיל וטרח זה עמו וחזר על אותו שור בלקיחתו השכר לאמצע. וללישנא אחרינא נמי דפריש שקנו ביה שוורים ולא היה השבח אלא משור אחד והאי דקא נסיב תלמודא שור לחרישה ועומד לטביחה מילתא אגב ארחיה נקט שאין דרך בני אדם ליקח שור במנה ומאתים מתחלה לשחטו. מיתיבי שנים וכו' ברייתא היא. לקח זה בשלו שלקח זה שור בריא במאתים שלו וזה כחוש במנה ונתערבו וחרשו הרי זה נוטל לפי מעותיו וכו' דשור כחוש אין עבודתו שוה לבריא. וליפלוג בדידה כלומר אמאי נסיב חלוק בשני שוורים אפילו בהטילו מעות לכיס ולקחו שור אחד הוה מצי למתני זה נוטל לפי מעותיו וכו' אם איתא כדאמרת שור לחרישה ועומד לטביחה זה נוטל וכו' מדלא קתני הכי ש"מ שור לחרישה ועומד לטביחה השכר לאמצע וללישנא אחרינא לקח זה בשלו שלא הטילו לכיס כלום ולא לקחו שני שוורין בשלוש מאות ביחד ולא קנו מאמצע השותפות אלא כל אחד ואחד לקח לעצמו קודם שנשתתפו ליפלוג בדידה היכא דנשתתפו מתחלה והטילו לכיס. פחתו ממש שהפסידו. הותירו ממש שהרויחו וקתני כך הם חולקים כל אחד לפי מעותיו ותיובתא דשמואל. לא הותירו זוזי חדתי שהטילו לכיס זוזים פסולים ונשאו ונתנו בהם עד שהוציאו אותם זוזים חדשים היוצאים בהוצאה הילכך חולקין לפי המעות דהאי מנה הטיל ומנה שקיל ודוקא זוזי חדתי דאמרינן דהאי מנה הטיל ומנה שקיל במטבע אחד אבל בשתי מטבעות של שתי מדינות והאחת חזקה מחברתה שי"ב יחליפם בי"ח מחברתה ונשאו ונתנו בזוזים פסולין שלהם עד שנעשה מטבע חזקה כל כך הכא ודאי השכר לאמצע ולא אמרינן האי מנה הטיל ומנה שקיל והאי ר' הטיל ור' שקיל דאי אמרת השכר לאמצע אשתכח דבעל מנה שקיל טפי ממנה ובעל ג' מאה שקיל בציר מג' מאה שלא היו שוין ר' מאות זוזים שלהן אלא ג' מאות חדשים ואיכא על ו' מאות כל אחד ואחד נוטל שליש מנה הו'. רש"י ז"ל במהדורא קמא: אמר רבא מסתברא מילתיה דשמואל וכו' יש לפרש דרבה אתא לאפלוגי עלה דשמואל ושלש מחלוקות בדבר שמואל סבר לעולם השכר לאמצע ורבה סבר דוקא בשור לחרישה ועומד לחרישה אבל שור לחרישה ועומד לטביח' חולקין לפי מעות ורב המנונא סבר אפילו שור לחרישה ועומד לטביחה השכר לאמצע ומיהו שור לטביחה ועומד לטביחה

לפי מעות הן חולקין ובהא פליג אדשמואל ואם לא תפרש כן מאי אתא לאשמועינן רב המנונא טפי משמואל דקאמר ורב המנונא אמר וכו' כך היה נראה לפרש והכין סברו הריטב"א וריב"ש ז"ל בלשון רש"י ז"ל לקמן גבי הא דמותבי' ממתני' דתנן וכן שלשה שהטילו וכו' ולי אין ראיה מלשונו ז"ל דרבה אתא לאפלוגי עלה דשמואל וכדבעיא למכתב בס"ד והנכון דרבה ורב המנונא פליגי בסברת שמואל והכי קאמר רבה מסתברא מילתיה דשמואל בהכי וכיון דכן הכי אמרה שמואל ולקמן נאריך עוד בזה בס"ד:

ודע דבסברת רב המנונא פליגי בה רבוותא ז"ל וזה לשון הרמב"ן ז"ל ורב המנונא לאו דוקא קאמר שור לחרישה אלא איידי דאמרה רבה אמר איהו נמי לחרישה והכי קאמר בשור לטביחה ועומד לטביחה דרב המנונא גופיה אית ליה סבריה דרבה דשור לחרישה ועומד לטביחה בתר טביחה דבסוף אזלינן הילכך שור לחרישה ועומד לטביחה שוין הן ופרש"י וטבחוהו ומכרוהו ודייניגן נמי מדאקשינן עליה דרבה מהא דתניא שנים שהטילו לכיס וכו'. אמאי לא פליג ותני בדידה ואילו לרב המנונא ניחא אלמא לא מצי למפלג ולמתני בדידה דאפילו בשאר מיני סחורה דלאו בעלי חיים אלא ראויי' ליחלק נמי השכר לאמצע ודייקא נמי מדקא מקשי תנן וכן שלשה שהטילו לכיס פחתו או הותירו כך הם חולקים פירוש לרב המנונא קשיא דאילו לרבה מצי לאוקמה בשור לחרישה ועומד לטביחה אי נמי בשאר מיני סחורה דלאו בעלי חיים נינהו וסתמא בשאר מיני סחורה הראויה ליחלק קיימא אבל רב המנונא לא מצי לאוקמה בהכי ודייקינן מינה מדאצטריך רב נחמן לפרוקא למתניתין בזוזי חדתי ובאיסתרא דציציתא דלרב המנונא לית ליה אוקמתא אלא בהכי אבל בשור לטביחה ועומד לטביחה אפילו טבחוהו ומכרוהו אי נמי בעסקא השכר לאמצע וליכא למימר דמש"ה לא אוקמה בשאר עסקי דאי הכי פשיטא דאדרבה הא פשיטא טפי דזוזי חדתי ודציציתא במעות עצמן חולקין ואנן כרב המנונא קי"ל דברייתא מסייעא ליה ורב נחמן מפרק אליביה וכדפסק רבינו הגדול ז"ל אבל מ"ש בפירושא דשמעתא דרב המנונא דוקא כשלקחוהו מתחלה לחרישה קאמר וכשמכרוהו כשהוא חי דשמעת מינה דאי מכרוהו לאחר שחיטה חולקין לפי מעות וכן אם לקחוהו מתחלה לטביחה אע"פ שמכרוהו כשהוא חי חולקין לפי מעות הא לא אתחוורא גבן דאי ס"ד הכי היכי אקשינן עליה מתני' ואצטריך לדחוקה ולאוקמה בזוזי חדתי לוקמה כשלקחוהו מתחלה לטביחה א"נ כשמכרוהו לאחר שנשחט א"נ בשאר עסקי כגון רווחא דפירי וכיוצא בה הלכך נקטינן פי' דהא מלתא כדברי רש"י דכולה סוגיין מסייעא ליה וכדכתבינן ור"ח ז"ל כתב במלתא דרבה אבל שור לחרישה ועומד לטביחה כיון שנמלכו לטביח' בטל הפירוש של חרישה והו"ל כשותפות

סתם וחולקת לפי מעות ואפשר לפי פירוש זה דרב המנונא פליג אשותפות סתם ועוד כתב ז"ל תנן וכן שלשה שהטילו לכיס וכו' י"א קושיא על רב המנונא היא אבל המפרש הקושיא לרב' לאו דוקא היא וקרובים דבריו למה שפירשנו וטעמא דהא מלתא דכיון שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתים ולא התנה עמו שיטול לפי מעותיו מסתמא השכר לאמצע משום דניחא ליה בשותפותיה כי היכי דליעסק בה טפי או משום דכי לית ליה אלא מאתים לא מצי זבין כמה דניחא ליה וכי אית ליה תלת מאה מצי מזבין כמה דבעי הרי שהיה שור שוה שלש מאות ואית ליה מאתן לא מצי למזבניה וכי משתף בהדי האי מצי מזבין כמה דבעי וכן אתה אומר בכל מיני עיסקא ואע"ג דלאו בעלי חיים נינהו דמאן דאית ליה זוזי טפי רווח בהו טובא ועוד דמזלא דבי תרי עדיף ומחלי להדדי. ומצאתי בירושלמי וכן שלשה שהטילו לכיס כו' אמר ר' אלעזר הדא דתימר כשהיתה הסלע חסרה או יתירה אבל לשכר ולהפסד כולם חולקים בשוה וקשיין הדין יהיב מאה דינרי והדין יהיב עשרה ואת אמר הכין חברייא אמרין יכול הוא מימר ליה על ידי עשרה דינראי סלקת פרקמטיא פירוש על ידי עשרה דינרין שלי הפרקמטיא עולה שאינך יכול לקנות כל דבר אלא בעשרה דינרין שלי כמו שכתבתי למעלה עד כדון דהות פרקמטיא זעירא הות פרקמטיא רובא פי' בתמיה אם היתה פרקמטיא רבה שהוא יכול ליקח כל דבר הנמכר שם מאי איכא למימר יכול הוא מימר ליה עד דאת מזבין חדא זימנא אנא עשרה זימנין עד כדון במקום קרוב היה במקום רחוק פי' אם מוליכין הפרקמטיא למקום רחוק למכרה הרי אינו יכול למכור עשרה פעמים כשיעור מכירתו של זה אמר רב אילא יכיל הוא מימר ליה עד דאת אזיל ואתי חד זמן אני אזיל ואתי עשרה זימנין פירוש הפרקמטיא שלי מיעוטא וקלה לישא אותה נמצא הוא מרויח בה יותר זהו מה שמצאתי בירושלמי בהאי פירקא והוא מפורש כדברי רש"י ז"ל ושוב מצאתי בפרק שור שנגח שהסוגיא הזאת בלשון הזה תמן תנינן וכן שלשה שהטילו לכיס פחתו או הותירו כך הם חולקים אמר ר' בון בר חייא נראין הדברים כשנטלו מרגליות בו יכול למימר ליה אלולי עשר דינראי לא הוה מזבין לך אבל דבר שדרכו ליחלק מביאין לאמצע וחולקין וזה תימה הוא מאי קאמר דאדרבה איפכא הוא לפיכך נראה דהכי קאמר דמתני' קתני פחתו או הותירו ומשמע להו דוקא שפחתה הסלע או הותירה אבל לשכר השכר לאמצע הלכך אמר ר' בון דנראין הדברים שהשכר לאמצע כשנטלו מרגלית שאינה ראויה ליחלק ויכול לומר אלולי עשרה דינרין שלי לא היו מוכרין אותה לך הלכך השכר לאמצע אבל דבר שדרכו ליחלק מביאין לאמצע וחולקין כלומר חולקין הסחורה עצמה לפי מעותם וכיון שראויה היא ליחלק אף השכר לפי מעות. אי נמי הכי קאמר נראין הדברים בלוקחין מרגליות

שיהא יכול לומר אילולי עשרת דינראי ואין משנתינו בלוקחין מרגליות אבל דבר שדרכו ליחלק מביאין לאמצע וחולקין הסחורה לפי ריוח שבה והיינו מתניתין אמר ר' אלעזר ודבר שדרכו ליחלק יכיל למימר ליה את פרקמטיא דידך סגיין את מעגי מזבינתיה ונדי פרקמטיא דידי קליל ונדי הפיך ומתהפך ומטי כך פי' מעגי מעגן מלשון עגונה כדכתיב הלהן תעגנה ואית דגרסי מעני מלשון ענוי. פי' מטי כך כלומר משיך אותה שאני מרויח כמה שאתה מרויח ברוב שלך ור' אלעזר דרושלמי ס"ל כרב המנונא דגמרא דילן ולמדנו שעיקר דבר זה כדפירש רש"י ז"ל. עכ"ל הרמב"ן ז"ל:

וכ"כ הרא"ה ז"ל תלמידו אלא דגריס בלשון הירושלמי עד כדון דהוה פרגמטיא רבה הוה פרגמטיא זעירא כלומר שהיתה פרגמטיא שלא היתה נקנית אלא בסיוע שניהם הות פרגמטיא זעירא שהוא יכול לקנותה בכדי חלקו בלי סיוע הלה מאי איכא למימר ע"כ. גם פירש ההיא דפרק שור שנגח כמו שפירש רבו ז"ל וז"ל ונראה דהכי קאמר דמשמע להו למתני' פחתה הסלע או הותירה קאמר דוקא אבל שאר ריוח חולקין לאמצע ולפום הכי קאמר דכי אמרינן דבשאר ריוח חולקין לאמצע בשנטלו מרגלית דהתם יכול לומר לו שלא היה יכול לקנותה אלא בעשרה דינרין שלו אבל דבר שדרכו ליחלק מביאין לאמצע וחולקין כראוי וזהו לפי מעות. אי נמי איכא למימר דלאו אמתניתין קאי אלא ה"ק נראין דברים דבנטלו מרגליות יכול למימר ליה אילולי עשרה דינראי לא הוה מזבין לך וכיון שכן ראוי שיהא לאמצע אבל דבר שדרכו ליחלק ליכא למימר האי טעמא מביאין לאמצע וחולקין ומתני' בדבר שדרכו ליחלק ע"כ. הרי הצעתי פלוגתא דרבוותא דאיכא בשמעתין ומעתה נפרש הסוגיא אחת לאחת בס"ד ע"כ:

השכר לאמצע פירוש לא יחלקו השכר לפי המעות אלא כך נוטל זה כמו זה שיש בני אדם שחריפים במשא ובמתן יותר מחביריהם ומפני כך הוסיף זה להטיל מעות יותר או שמא מפני אהבתו לא חשש הלכך כל זמן שלא פירשו אלא הרויחו בסתם חולקין השכר בין שניהם לאמצע אך אם פירשו ליטול כל אחד כפי מעותיו הכל כפי התנאי. הר"י מטראני ז"ל:

בשור לחרישה ועומד לחרישה פירוש כיון שהשכר שעושין הוא מובדל מן הקרן הוי הכל לאמצע וכן נמי אם שמו מעות בכיס להשתכר בהם והותירו כיון שהשכר מובדל מן הקרן השכר לאמצע אבל שור לחרישה ועומד לטביחה זה נוטל לפי מעותיו וכו'.

פירוש שהשכר עומד על הקרן כל אחד ואחד נוטל קרן משובח וכל שכן אם לקחוהו מתחילה לטביחה או אם קנו עגלים לגדלם שכל אחד הוא נוטל חלק כפי מעותיו. הר"י מטראני ז"ל:

וכתב הרא"ה ז"ל וז"ל בשור לחרישה ועומד לחרישה וכו' וה"ה לקחוהו לטביחה ודעתם לטבחו אם נשתכרו בו לחרישה שחולקין לאמצע שאין חולקין לפי מעות אלא אחר טביחה שראוי ליחלק לגמרי ע"כ:

ורב המנונא אומר אפילו שור לחרישה וכו'. פי' אע"פ שהשכר עומד על הקרן אם היו עתידים לחלקו לאיבריו ולהוליך הבשר כל אחד בביתו היו נוטלין לפי מעות אבל כיון דלמכירה קאי וסוף דיותירו המעות נמצא שהריוח הוא מובדל מן הקרן וכאלו נשתכרו בפרקמטיא דמי שהשכר לאמצע ולא תימא דוקא בשלקחוהו לחרישה תחלה אלא אפילו לקחוהו תחלה לטביחה כיון דלמכירה קאי ולא לחלקו לאיבריו הוי השכר לאמצע אלא משום דנקט רבה שור לחרישה ועומד לטביחה נקט נמי איהו האי לישנא ולאו דוקא. הריטב"א ז"ל:

ובשיטת הרי"ף קא אזיל אבל רש"י פירש דמיירי אפילו לאחר שחיטה וחולקין אותו לאיבריו דאפילו הכי השכר לאמצע וכן דעת הרמב"ן ז"ל וכדכתיבנא לעיל:

והתוספות ז"ל מפרשים דרב המנונא דוקא נקט שור לחרישה ועומד לטביחה אבל שור לטביחה ועומד לטביחה מודה דהשכר לפי מעות ומה שהקשה הרמב"ן כבר תרצה הרא"ש ז"ל בפסקיו ע"ש. ורש"י כתב וז"ל זה נוטל לפי מעותיו וכו'. שהרי מתחלק לאבריו והאי דנקט ראשית מקחן לחרישה רבותא אשמועינן דאע"ג דמעיקרא אדעתא דלמפלג בשוה נחות לשותפות השתא דשבח בבשר ושחטוהו והוא מתחלק לאבריו יטול איש איש לפי מעותיו. ע"כ. אלמא דלרבותא בעלמא מפלגינן בהכי ולא לעיקר דינא וכיוצא בזה כתבו התוספות לקמן בשמעתא דנחת רוח בדבור המתחיל הא ר"מ הא ר' יהודה וכו' ואם לא תאמר כן הוה ליה לרש"י לפרושי דרב המנונא בדוקא נקט שור לחרישה ועומד לטביחה וממילא משתמע רבותא דרבה אלא משמע דלרבותא בעלמא הוא דפירש כן ולא לעיקר דינא דרב המנונא ומוכרח לפרש כן לפי שיטתו ז"ל דעומד לטביחה היינו דשחטוהו ממש ומתחלק לאיבריו דכיון דלא חייש רב המנונא במאי דמתחלק לאיבריו לפנינו דהא ודאי יש לזה שני חלקים ולזה חלק אחד והוה לן למימר דכל אחד יקח חלקו מושבח כמות שהוא ועם כל זה לא חייש רב המנונא אלא דס"ל דהשכר לאמצע מעתה משמע דלא שני ליה כלל וכ"כ הרמב"ן בדעת רש"י וכדכתיבנא לעיל:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל ורב המנונא אמר וכו'. כתב רש"י דמאי דנקט רב המנונא אפילו לקחו שור לחרישה לאו דוקא אלא אפילו לקחו אותו לטביח' ס"ל דהשכר לאמצע אלא איידי דאמר במילתיה דרבה שור לחרישה נקט האי לישנא ומאי דאמרינן ועומד

לטבח' אינו רוצה לומר שראוי לחרישה ונמלכו עליו למכירה ואח"כ נזדמן שמכרוהו אבל אם טבחוהו חולקין באיבריו לפי מעות כמ"ש הריא"ף ז"ל אלא עומד לטביח' לאו דוקא דה"ה אם טבחוהו דבכל ענין אמר רב המנונא השכר לאמצע אלא איידי דאיירי רבה בעומד לטביחה לאשמועינן רבותא דאפילו קודם השחיטה נסתלק השותפות נקט נמי רב המנונא במילתיה עומד לטביחה ע"כ. ולא מצינו דכתב כן רש"י ז"ל אם לא כדכתיבנא ומיהו מה שכתב בסוף לשונו דמאי דנקט עומד לטביחה לאו דוקא וכו' אלא איידי דאיירי רבה בעומד לטביחה וכו' לא כתב כן רש"י ז"ל דבהדיא כתב גבי מילתיה דרב אבל שור לחרישה ושבח בבשר וטבחוהו זה נוטל לפי מעותיו וכו' וכתב שהרי מתחלק לאיבריו וכו'. הא קמן להדיא דס"ל ז"ל דאפילו רבה לא קאמר אלא כששחטוהו ומתחלק לאבריו אבל קודם השחיטה לא נסתלק השותפות והא דנקט ועומד לטביחה לאורויי דשבח בבשר והויא ליה שור פטם דלא חזיא לחרישה אלא לטביחה כנ"ל. ויש לקיים סברת תלמידי רבינו יונה ז"ל גם בזו וכדבעינן למכתב קמן בס"ד:

מאי לאו בשור לחרישה וכו'. וקשה מאי קאמר והא עלה דשמואל דנקט נמי כי האי לישנא גופיה דהך ברייתא קא פריש לה רבה דמסתברא דלא אמרה שמואל אלא בשור לחרישה ועומד לחרישה ולמאי דפרישנא לעיל דרבה אתא לאפלוגי עלה דשמואל ניחא שפיר בזה בס"ד אלא פרושי קא מפרש רבה מלתיה דשמואל וא"כ הדרא קושיא לדוכתין. והתוספות ז"ל תירצו דמכח קושיא דאדתני סיפא קא דייק הכי. ולא נהירא דכיון דכבר פריש רבה האי לישנא דבשור לחרישה ועומד לחרישה מיירי דלישנא דשמואל ולישנא דהך ברייתא שוין הן מעתה הוה ליה לאתויי מעיקרא סיפא דברייתא ולאקשויי מינה ויש לפרש דהכי קא מותיב דכיון דתניא שניהם שהטילו לכיס וכו' ושמואל נמי קאמר כהך לישנא גופיה דהך ברייתא אלמא דהא אתא לאשמועינן דאין לך לחלק כלל אלא בכל גוונא השכר לאמצע דכיון דהאמורא דרכו לפרש וסתים כלשון הברייתא אלמא דס"ל דכללא הוא דהשכר לאמצע ואין לחלק כלל ודוחק לומר דשמואל לא ידע הברייתא דהיאך כיון דלמנקט כלשון הברייתא ממש אלא ודאי אתא לאשמעי' דאין לך אלא כסתם לישנא דברייתא דבכל גוונא השכר לאמצע ותיובתא דרבה דקא מפרש למילתיה דשמואל דלאו בכל גוונא קאמר השכר לאמצע אלא בשור לחרישה ועומד לחרישה והך תירוצא אתיא שפיר למאן דמפרש דרב המנונא בכל גוונא קאמר השכר לאמצע אבל לשיטת התוספות דסבירי להו דרב המנונא דוקא בשור לחרישה ועומד לטביחה הוא דקאמר השכר לאמצע אבל בשור לטביחה ועומד לטביחה מודה נמי דזה נוטל לפי מעותיו כו' א"כ לרב המנונא נמי תקשי דשמואל כייל וקאמר דבכל

גוונא השכר לאמצע ואיהו קא פריט דדוקא בשור לחרישה אבל שור לטביחה ועומד לטביחה זה נוטל לפי מעותיו וכו' ותלמודא לא קא מותיב אלא לרבה דוקא. ולכך דחיקו התוספות בתירוצא דהך קושיא וכדכתיבנא ומאי דתריצנא הוא נכון ומשני תלמודא לא בשור לחרישה וכו' פירוש להכי הדר שמואל וקאמר מאי דקתני בברייתא לאשמעינן דדוקא שנים שהטילו לכיס דהיינו ששמו מעות בכיס להשתכר שהשכר מובדל מן הקרן ודכוותה שור לחרישה ועומד לחרישה דבתרוייהו איכא למימר דחלקו המועט של זה מועיל כמו חלקו מרובה של זה וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל והירושלמי דכתיבנא לעיל אבל שור לחרישה ועומד לטביחה דמתחלק לאיבריו שהשבח עומד על הקרן השבח גריר בתר הקרן וכל אחד נוטל לפי מעותיו כנ"ל:

אבל שור לחרישה כו'. ואיכא למידק טובא למה ליה למהדר ולמימר הכין הא ודאי דרבה הכי סבירא ליה דשור לחרישה ועומד לטביחה זה נוטל לפי מעותיו וכו' דהכי קאמר רבה להדיא ואפשר לפרש דהכי קאמר דאם היה אומר רבה דשור לטביחה ועומד לחרישה זה נוטל לפי מעותיו וכו' פירוש דהוה אזלינן בתר מציאות המקח היכי נעשה דכיון דלקחוהו מעיקרא לטביחה לחלוק כפי מעותיו אע"ג דבסוף נמלכו ועומד לחרישה זה נוטל לפי מעותיו כו' ולא הוה אזלינן בתר סילוק השותפות דמשום דשחטוהו ומתחלק לאיבריו זה נוטל וכו' הלכך לא היינו מקשים ליפלוג וליתני בדידה דהיינו ממש לקח זה בשלו וזה בשלו ונתערבו דשור לטביחה דמיא לזה עומד בשלו כו' שהרי שור לטביחה עומד לחלוק באבריו וכל אחד יטול כפי חלקו המגיעו ושוב כשמעמידין אותו לחרישה הרי נתערבו החלקים יחד ושפיר איכא לשנויי דהכי קאמר שור לטביחה ועומד לחרישה נעשה כמי שלקח זה בשלו כו' אבל השתא דקאמר דדוקא שור לחרישה ועומד לטביחה זה נוטל לפי מעותיו וכו' ועיקר טעמו היינו משום דכיון דשחטוהו ומתחלק לאבריו לא איכפת לן במציאות קנייתו ליפלוג וליתני בדידה במה דברים אמורים בשור לחרישה ועומד לחרישה אבל וכו' דשור לחרישה ועומד לחרישה ושור לחרישה ועומד לטביחה היינו בדידה טפי מזה לקח בשלו וכו' ולא דמיא לזה לקח בשלו וכו' כלל ומשני הכי נמי קאמר במה דברים אמורים בשור לחרישה וכו' אבל שור לחרישה ועומד לטביחה נעשה כמי שלקח וכו' פירוש אע"ג דמעיקרא כשלקחוהו לחרישה הוא דלקחוהו מ"מ כיון דהשתא מיהא עומד לטביחה נעשה כמי שלקח זה בשלו וזה בשלו וכו' דזה נוטל לפי מעותיו כו' ומדמינן סוף מלתא דהרי שחטוהו ומתחלק לאיבריו לראשית מקחו דהכא דזה לקח בשלו וזה לקח בשלו דכך לי כשמחלקים אותו לבסוף אע"ג דמעיקרא לקחוהו מעורב כמו שלקחו אותו מעיקרא מחולק ולבסוף נתערב כנ"ל.

ודע דמאן דפירש דרב המנונא דוקא בשור לחרישה ועומד לטביחה הוא דקאמר השכר לאמצע אבל שור לטביחה ועומד לטביחה לא קאמר דהשכר לאמצע קא פריש דלהכי לא מותבינן לדידיה ליפלוג וליתני בדידה משום דטפי קרי ליה בדידיה מאי דמוקי הכל בשור לחרישה ומפליג בין הטילו לכיס ובין לקח זה בשלו וזה בשלו ממאי דהוה תני הכל בהטילו לכיס והוה מפליג בין שור לחרישה ובין שור לטביחה וכמו שכתב הרא"ש בפסקיו מעתה איכא לאקשויי נמי מאי קא פריך לשיטת רש"י ז"ל לפלוג וליתני בדידה וכו' והרי איכא למימר דטפי בדידה הויא מאי דמיירי כולה ברייתא רישא וסיפא בשור חי ובמציאות המקח באיזה אופן נעשה והכל בשור לחרישה ומפליג בין הטילו לכיס ובין לקח זה בשלו וכו' ממאי דהוה תני הכל בשור אחד ומפליג בין שור חי לשור שחוט ומתחלק לאבריו ולזה פירש רש"י ז"ל לפלוג וליתני בדידה. אף כשהטילו לכיס מעות ולקחו בהמה אחת יחלקו ולימא זה נוטל לפי מעותיו וכו'. ע"כ. והיה אפשר לפרש דלהכי הדר וקאמר אבל שור לחרישה ועומד לטביחה מאי זה נוטל לפי מעותיו כו' לומר דכיון דלא מוקי ברייתא אלא בשור לחרישה ועומד לחרישה משמע דכי קאמר שור לחרישה ועומד לטביחה עומד לטביחה ממש קאמר ולא שטבחוהו בפועל קאמר ומעתה תקשי שפיר לפלוג וליתני בדידה ואע"ג דרבה בעיקר מימריה נקט נמי בהאי לישנא אבל בשור לחרישה ועומד לטביחה מכל מקום השתא דקא מתרץ למתניתין ומגבב חלוקות לאוקמה בה מתני' אי איתא דס"ל דאפילו שור לחרישה ועומד לטביחה השכר לאמצע לא הוה מוקי מתני' בשור לחרישה ועומד לחרישה בלחוד אלא הוה מוקי מתניתין ומימרא דשמואל בכל מיני שכר דהויא לאמצע אם לא ששחטוהו ומתחלק לאבריו ואפשר דאע"ג דרש"י ז"ל פירש בעיקר מימריה דרבה דעומד לשחיטה היינו ששחטוהו הכא בשקלא וטריא דשמעתא יפרש דרבה עומד לשחיטה דוקא קאמר וקודם השחיטה נסתלק השותפות וכמו שפירשו תלמידי רבינו יונה ז"ל. ולהכי פירש רש"י הכין בעיקר מימריה דרבה משום הא דרב המנונא דאיתאמרה עליה וכי היכי דניתי שפיר הא דאמרי הכא אבל שור לחרישה כו' וכדכתיבנא דוק ותשכח כנ"ל:

לקח זה בשלו פירוש בודאי כששמו בכיס זה מאתים וזה מנה וקונים בהם פרקמטיא כיון שאינם סוחרים המנה לבד והמאתים לבד אלא הכל ביחד הוה השכר לאמצע אבל כשזה לקח שור במנה וזה שור במאתים וערבום ביחד לחרוש ולהשתכר בהם כיון שקרנו של זה מובדל תמיד מקרנו של זה כל אחד נוטל לפי מעותיו. ה"ר ישעיה מטראני ז"ל:

נעשה כמי שלקח זה במנה וכו' ואם תאמר הא דחיקא האי תירוצא טובא ולא מתרצינן לה אלא כי קשיא רישא לסיפא וכמו שכתבו התוספות בריש פרק המפקיד וכתבו

התוספות בפרק הפרה דטפי עדיף לשנויי תברה מי ששנה זו לא שנה זו מלשנויי נעשה וכיון שכן מי דחקו לרבה לאוקמי רישא בשור לחרישה ועומד לחרישה ולשנויי נעשה ויש לומר דהסברא דחקו דמסתברא דהיכא דמתחלק לאבריו ולזה שני חלקים ולזה חלק אחד דכל אחד יטול חלקו מושבח ואין השכר לאמצע וכיון דע"כ לא כללא קא כייל שמואל מעתה מוקמינן ליה במאי דמסתבר טפי דהיינו שור לחרישה ועומד לחרישה אבל עומד לטביחה אע"ג דלא שחטוהו עדיין הויא ליה כזה לקח בשלו וזה בשלו דכל עומד לטביחה להא דמיא דזה יעמוד בשלו וזה יעמוד בשלו וכדכתיבנא לעיל וכל שכן לאחר ששחטוהו דדמיא ממש לזה בשלו וזה בשלו וגריעא נמי מניה דהתם הרי נתערבו לבסוף והכא הרי כל אחד נוטל חלקו ונסתלק בשותפות ומסתברא שכל אחד יטול חלקו כמו שהוא ואם היינו מפרשים דרבה בכולה שמעתא אית ליה דעומד לטביחה היינו ששחטוהו ממש וכדפירש רש"י ז"ל לעיל ניחא טפי ואפילו למאי דפרישנא דבהך שקלא וטריא סברינן דרבה בעומד לטביחה ולא ששחטוהו ניחא דכיון דבע"כ אמרינן נעשה כששחטוהו הכי נמי אמרינן לה בעומד לטביחה אע"ג דלא שחטוהו וכדכתבינן כנ"ל:

תנן וכן שלשה שהטילו לכיס פחתו או הותירו וכו'. פירש"י ותיובתא דשמואל משמע דסבר מרן ז"ל דרבה ורב המנונא פליגי אדשמואל דשמואל סבר לעולם השכר לאמצע והיינו תיובתא והיינו דלא אשכחן לה תירוצא אלא בזוזי חדתי או באיסתירא צונייתא דאלו לרבה איכא לאוקמה בשור לחרישה ועומד לטביחה ולרב המנונא בשור לטביחה ועומד לטביחה ואין זה נכון דודאי רבה ורב המנונא לאו לאפלוגי עליה דשמואל אתו אלא לפרושי מימריה דרבה הכי קאמר דמסתברא מילתיה דשמואל בהכי וכיון דכן הכי אמרה לה שמואל והכין מתפרש האי לישנא בכל דוכתא עד דפירש לה בהדיא דאמרינן התם בפרקא קמא דסנהדרין אמר רבא מסתברא מילתיה בשוכר וכו' אמר רב אפילו נטל הלכך קשיין הכא לשמואל אליבא דרב המנונא. הריטב"א ז"ל:

וכ"כ ריב"ש ז"ל דמדכתב רש"י ז"ל ותיובתא דשמואל משמע דס"ל דרבה לאפלוגי עליה דשמואל קא אתי וכתב דליתא דאם כן הוה ליה למימר והאלקים אמרה שמואל בין בשור וכו'. כדאמרינן בפרקא קמא דמציעא והאלקים אמרה רב בין בשדה זו וכו' וכן לקמן בפרק הנושא והאלקים אמרה רב בין בבתו נערה כו' ע"כ. ולי נראה דמרן ז"ל לא כיון מעולם לומר דרב אתי לאפלוגי עליה דשמואל דקושטא דמילתא דכל כי האי לישנא לפרשי קא אתי וכן כתבו התוספות ז"ל בסוף פרק זה בורר ומשמעות הלשון כפשטו הכי משמע ועוד אי רבה לאפלוגי קא אתי נצטרך לומר דרב המנונא דוקא שור לחרישה ועומד לטביחה קאמר והא אוכחנא לעיל מלשון רש"י דסבירא ליה דלא בדוקא נקט

אלא דרב המנונא בכל גוונא סבירא ליה דהשכר לאמצע מעתה ע"כ צריכין אנו לפרש דרבה ורב המנונא בפירוש דמימרא דשמואל פליגי דאי לאפלוגי אתו מאי חדית לן רב המנונא טפי משמואל אלא ודאי ס"ל לרש"י דרבה לפרושי מילתא דשמואל קא אתי ומ"ש רש"י ותיובתא דשמואל הכין משמע ליה פירושיה דמתני' דקתני וכן ג' שהטילו לכיס כו' משמע דשמו מעות בכיס ונשתכרו והותירו המעות מדקתני וכן שלשה שהטילו לכיס וכו' משמע דדומיא דבבא דרישא דמיירי בשעבוד הכתובות דכל אחת נוטלת כפי שעבודה הכי נמי מיירי בהטלת מעות לכיס והרויחו והותירו המעות וכדפירש"י ז"ל במהדורא קמא וכדכתיבנא לעיל במתני' וקתני עלה כך הן חולקין דלמה לי למתני כך הם חולקים במאי דהוה תני וכן שלשה שהטילו אם פחתו והותירו הוי סגי למה לי למתני כך הן חולקין לדיוקי דלפי המעות חולקין לעולם ואפילו בריוח מעות דדמיא לשור לחרישה ועומד לחרישה דכי היכי דהתם מצי למימר אילולי חלקי לא היה יכול לחרוש הכי נמי איכא למימר בריוח המעות דאילולי עשר דינרין שלי לא היה מרויח כל כך דלא היה נקנית אותה הסחורה אלמלא אותם עשר דינרין שלי וכדאיתא בירושלמי כדכתבינן לעיל ומזלא דבי תרי עדיף ויש בני אדם חריפים יותר במשא ומתן ומנה שלהם עדיף מאלפא דחבריה וכיון שכן תקשי לשמואל בין לרבה בין לרב המנונא דכולי עלמא ס"ל דבשור לחרישה ועומד לחרישה ס"ל לשמואל השכר לאמצע ומתני' ס"ל דלעולם חולקין לפי מעות וזהו שכתב רש"י פחתו פחתו ממש וכו' וקתני כך הן חולקין לפי המעות ותיובתא דשמואל ע"כ. וקרוב לזה פירש הר' ישעיה מטראני ז"ל וז"ל מאי לאו פחתו פחתו ממש הותירו וכו' פי' וקשיא לשמואל בין אליבא דרבה בין אליבא דרב המנונא שהרי אם הותירו מעות אע"פ שאין השכר עומד על הקרן נוטלין לפי מעות ובריית דלעיל דפרקוה תרוייהו משום דלא תניא פחתו או הותירו אלא השכר לאמצע בלחוד אבל הכא דתני פחתו או הותירו אתיא קשיא לתרוייהו ע"כ. הא קמן כדפרישנא אלא דיש הפרש בטעם ולמאי דפרש"י לעיל גבי שור לחרישה ועומד לחרישה צריכינן לפרש כדפרישנא כנ"ל:

והתוספות ז"ל לא פירשו כן דס"ל דתיובתא היינו לרב המנונא דלרבה איכא לאוקמי מתניתין בשור לחרישה ועומד לטביחה ואשמועינן רבותא דזה נוטל לפי מעותיו וכו' אבל לרב המנונא קשיא ולפי מאי דס"ל דרב המנונא בדוקא נקט שור לחרישה ועומד לטביחה קשיא להו דלרב המנונא נמי לא תקשי דדילמא מתני' מיירי בשור לטביחה ועומד לטביחה ותירצו דלא מצי מיירי בהכי דא"כ מאי קמ"ל עוד קשיא להו לפי שיטתם ז"ל דא"כ מאי משני הותירו זוזי חדתי והא הויא ליה כשור לחרישה ועומד לטביחה דכל

אחד נוטל חלקו ואפ"ה ס"ל לרב המנונא דזה נוטל לפי מעותיו וכו' הכי נמי הותירו זוזי חדתי אע"ג דכל אחד נוטל חלקו דדמיא לעומד לטביחה מכל מקום מעיקרא שמו אותם לכיס להשתכר ביחד שכר מובדל לעצמו ויותר על החשבון דדמיא לשור לחרישה דס"ל לרב המנונא דזה נוטל מעותיו וכו' ובשלמא לשיטת רש"י דתיובתין לשמואל אפילו לדעת רבה ומשום דמשנתנו דמיא לשור לחרישה ועומד לחרישה משני שפיר דהותירו זוזי חדתי וכו' לא דמיא לשור לחרישה ועומד לחרישה אבל לשיטת התוספות קשיא ותירצו בתוספות דבריוח מועט קא מיירי דאין הפרש אלא בין ישן לחדש והכל הוא מטבע היוצא להדיא שאין כאן אלא חלוק מעט בין חדש לישן וכיון שכן איכא למימר שלדעת כן נשתתפו יחד שאם לא ירויחו אלא חלוף המעות שבשביל ריוח מועט כזה לא יקפידו אלא כל אחד ואחד יקח חשבון מעותיו וקשיא להו לפי שיטתם דא"כ חדתי ועתיקי היינו על כרחין ישנים וחדשים והם של מלך אחד ולא נפסלו כלל דאי נפסלו הרי כאן ריוח הרבה ולא מחלי אהדדי מעתה תקשי דבפרק הזהב מוכיח בכמה דוכתי דישנים יוצאין בהוצאה יותר מחדשים ותירצו דישנים היינו ישנים יותר מדאי וחדתי לאו לאפוקי עתיקי אלא לאפוקי אסתירא דצוציתא שהם ישנים יותר מדאי ולשיטת רש"י ניחא ההיא דהזהב זוזי חדתי היינו של זה המלך ועתיקי היינו של מלך שעבר והם פסולים ואינם יוצאים בהוצאה דהא תיובתא לשמואל הויא ובעינן לדמויי מתני' לשור לחרישה ועומד לחרישה ואפילו לרב המנונא נמי לא תקשי דשניא עומד לטביחה דהשבח ניכר בקרן אבל זוזי חדתי אין שום שבח ניכר בהם אלא דהמלכות פסלתו והמעות עצמן כדמעיקרא אינון ואין בהם שום שינוי כלל לכך חולקים לפי מעות דכל חד מאי דיהיב שקיל כנ"ל פירושה לפי' רש"י והתוספות ז"ל:

והריטב"א כתב וז"ל הותירו זוזי חדתי וכו'. פרש"י ז"ל זוזי חדתי שהטילו זוזים ישנים ונשאו ונתנו בהם עד שנעשו חדשים ויוצאין בהוצאה הילכך חולקין לפי המעות דכל מאי דיהיב שקיל אם הותירו יותר על החשבון השכר לאמצע. אסתירא דצוציתא שנפסל המטבע ואין יוצאין בהוצאה אלא שנותנין אותה על מכה שבפיסת הרגל כדאמרינן במסכת שבת מאי צוציתא בת ארעא דכיון דישנן בעין נוטל כל אחד ואחד כחשבון שהטיל אבל אם פחתו מאה או חמשים זה מפסיד מחצה וזה מפסיד מחצה שהשכר וההפסד למחצה (לשון רש"י ז"ל) ובודאי דהא דנקט תלמודא זוזי חדתי לאו למעוטי סתם עתיקי דבפרק הזהב מוכח דעתיקי חשיבי מחדתי אלא לאפוקי צוציתא או מטבעות ישנים מאד שאינם חשובים כמו החדשים וגם רש"י לזה נתכוון ע"כ. ומה שכתבתי נ"ל עיקר וכן כתוב להדיא במהדורא קמא וכדכתבינן לעיל.:

והר' ישעיה מטראני ז"ל כתב וז"ל הותירו זוזי חדתי וכו'. פי' שהטילו זוזים ישנים ונשאו ונתנו בהם עד שנעשו חדשים וכו' ככתוב בפירוש רש"י ובהא לא מבעיא רבה אלא אפילו רב המנונא מודה דלאו למכירה קיימי שימצא בהם עודף על הקרן או פחות אלא כל אחד מוליך זוזיו או מושבחים או מופסדים לביתו אבל שור לטביחה דקאי למכירה וסוף שיהיה יתרון במעות חולקין באמצע והלכה כשמואל וכפירוקא דרב נחמן דכל מידי דמשתעבדי ולא קאי השכר על הקרן חולקין באמצע וכדתניא בברייתא דאייתינן לעיל אבל אם היה השכר או הפסד על הזוזים כל אחד נוטל מעותיו או משובחים או מופסדים. ע"כ ואזיל לשיטתיה ז"ל. הרי פירשנו שמועתנו לדעת רש"י ותוספות ז"ל ואכתי איכא לאקשויי דתקשי על המקשן מדידיה אדידיה דמעיקרא מותיב לרבה מהברייתא דהשכר לאמצע ושוב מותיב מהמשנה איפכא דחולקין לפי מעות הוה ליה לאקשויי מהמשנה לברייתא וממילא יתורץ רבה ורב המנונא והתוספות ז"ל כתבו בפ' לא יחפור דאין לומר תרי מקשנים וכ"כ בעל הליכות עולם והרשב"א ז"ל כתב דאמרינן תרי מקשנים עיין בחדושיו פרק הפרה ועיין בחדושי ברכות (לו) ובחדושיו לחולין גבי נעץ סכין בכותל ודוחק למאי דכתיבנא לעיל דכי מותיב לרבה לעיל מדתני' ב' שהטילו לכיס וכו' אמאי דפריש רבה בדשמואל קא מהדר ליכא לאקשויי כלל דהמקשן שפיר הוה אית ליה דמתני' תיובתא דשמואל ובברייתא סייעתיה דהיינו כדברי שמואל ומכל מקום שביק סתם מתני' ופסק כברייתא אלא דקא בעי לאותובי מעיקרא לרבה אמאי דפריש בדברי שמואל וכדפרישנא לעיל אבל לשיטת התוספות קשיא דמעיקרא פריך לרבה ושוב פריך לרב המנונא ואפשר דהמקשן לא הוה קשיא ליה מהמשנה לברייתא דהוה מוקי ברייתא בשנים שהטילו לכיס וקנו מן האמצע מרגלית דבר שאין ראוי ליחלק ולכך השכר לאמצע כמו שכתוב לעיל בלשון הרמב"ן ז"ל ומתניתין מיירי כשהרויחו מעות הראוי ליחלק וכן שור אבל השתא דאוקים מלתא דשמואל בשור דהוי דבר הראוי ליחלק תקשי ברייתא לרבה ומתניתין לרב המנונא:

מתני' מי שהיה נשוי ד' נשים זו אחר זו ואיידי דתנא לעיל ג' נשים תנא הכא ד' נשים ולאו דוקא קתני ארבע. רש"י במהדורא קמא. ויש מי שתירץ דאגב אורחיה קא אשמעינן עד ארבע לנסיב טפי לא לנסיב כי היכי דלמטי עונה לחדש לכל אחת וכדאיתא דבשלש פשיטא ליה דאין הראשונה נשבעת לשלישית שהרי היא נפרעת עכשיו בלא שבועה ויכולה הראשונה לומר איני נשבע לך שכבר נתקבלה כתובתיך אלא אפילו בארבע אין הראשונה נשבעת לשלישית דשבועה לאחת שבועה למאה:

הראשונה קודמת לשנייה ושנייה לשלישית כו'. כלומר אע"פ שיש שם נכסים מספיקין לכלם וטעמא משום שמא תמצא שדה אחת שאינה שלו שאותה שמוציאין השדה מידה חוזרת וחולקת עם האחרות. תלמיד הרשב"א ז"ל:

הראשונה נשבעת לשנייה פירש רש"י אם שנייה טוענת הואיל ואת באת ליטול תחילה השבעי לי שלא גבית משל בעלי כלום דלמא לא משתייר לי וכו'. ע"כ ושמעינן מהכא כי מלוה מוקדם שבא לגבות תחלה ודוחה לבעל חוב מאוחר שנשבע המוקדם שבועה בנקיטת חפץ שאינו פרוע כאלו בא ליפרע מנכסים משועבדים ואין נאמנות שטר מועיל בזה כדמוכח ממאי דכתיבנא בפרק הכותב. הריטב"א ז"ל:

וכתבו תלמידי רבינו יונה ז"ל הראשונה נשבעת לשניה כו'. פירש רש"י ז"ל שאם השנייה טוענת הואיל ובאת ליטול תחלה השבעי לי שלא גבית משל בעלי כלום דילמא לא משתייר לי נכסים כשיעור כתובתי ואף שלישית תאמר כן לשנייה ורביעית לשלישית. נראה מתוך לשונו שאם ברור לנו שיש בנכסים שיעור כל הכתובות שאין משביעות זו את זו אבל הרמ"ה כתב שאפילו ברור לנו שיש בנכסים כשיעור כל הכתובות משביעות זו לזו והטעם שלו מפני שיכולה השניה לומר לה אני רוצה שתשבע שלא תפסת שום דבר לא בחייו ולא אחר מותו כי שמא זו השדה שאני לוקחת היום או מחר תמצא שאינה שלו ואם תתפסי זו השדה לכשיוציאו מידי אותה שלוקחת אני לא יהיה לי ממה לגבות ולפיכך אני רוצה לחייב אותך שבועה כי שמא תפסת שום דבר ולא תרצה לישבע וישאר הקרקע לאחריות לעצמי ואע"ג דקדים שעבוד ראשונה אפ"ה משבעת אותה השניה שהרי כל הנכסים משועבדים לה ואשתכח דכי שקלא מנכסים משועבדים שקלא וכן שלישית לשניה ורביעית לשלישית והרביעית נפרעת שלא בשבועה שזו אינה נפרעת מנכסים משועבדים כיון שכבר לקחו כולן שיעור חובן. ואין זה נראה למורי הרב נר"ו דאם איתא דאף על פי שיש בנכסים שיעור כל הכתובות משביעות זו את זו אם כן אף הרביעית נמי היתה נשבעת מפני זה הספק אלא ודאי הנכון כמ"ש רש"י ע"כ:

וז"ל רש"י במהדורא קמא הראשונה קודמת ליטול כתובתה נשבעת לשניה שלא גבתה כתובתה מבעלה דאימר צררי אתפסה וכגון שלא נשתייר מן הראשונה שיעור כתובתה של שנייה ושנייה לג' דאי אתפסה צררי אותן נכסים שנשתיירו מן הראשונה שנטלה השנייה שלא כדין נטלה ואפילו הכי נשבעת לג' ואם גבו כולן ג' נשים ולרביעית אין לה כתובה שלישית נשבעת לרביעית ואם יש נכסי כדי כולהו הרביעית שהיא האחרונה אינה נשבעת לחברותיה וכדמפרש שמואל בגמרא טעמא דת"ק ודבן ננס ואליבא דאביי

נשבעת ליתומים ע"כ:

והרביעית נפרעת שלא בשבועה מיירי מתניתין כגון דליכא שבועה משום יתמי כגון ביתומים גדולים וסבירא ליה לתנא דמתניתין דיתומים שאמרו קטנים ולא גדולים ודלא כאביי קשישא כדאיתא בגמרא אי נמי כשחייב מודה והודאתו הודאה לגבי יתומים ואינה הודאה לגבי ב"ח דבמקום שחב לאחרים אינו נאמן וכדמוכח לעיל בפ' האשה שנתאלמנה. ריב"ש:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל ויש תימה היכי קאמר ת"ק שהרביעית נפרעת שלא בשבועה שאע"פ שאינה נשבעת לחברותיה יש לה לישבע ליתומים וממילא הוי כאלו נשבעה לכן אוקמה אביי למתניתין בגמרא ביתומים גדולים תנא קמא סבר לא אמרו הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה אלא ביתומים קטנים ובן ננס סבר שאפילו כשהיתומים גדולים נשבעת הלכך אע"פ שאינה נשבעת לאחרות נשבעת ליתומים והוא הדין לשאר יורשים דבכולהו איכא למיחש להתפסת צררי ע"כ:

היו כולן יוצאות ביום אחד פירש"י כלומר יוצאות לפנינו ומלמדנו שכולן נכתבו ביום אחד ע"כ. כן הוא בפירושי דוקני. וקשיא ליה לשון יוצאות דמאי איכפת לן בשעה שיוצאות לפנינו אם זמנו של זה הכתוב בתוכו אינו כזמנו של זה ותירץ דהוה ליה כאלו קאמר שנכתבו ביום אחד ומשום דבשעה שיוצאות לפנינו מתברר לנו כתיבתן נקט נמי הכי ובמהדורא קמא כתב וז"ל היו כולן הכתובות יוצאות ביום אחד שנכתבו ביום אחד: זכתה ונוטלת כתובה קודם לחברותיה ומש"ה קודמת דבירושלים היו כותבין שעות ובירושלים עסקינן וכך היו כותבין בירושלים בכתובה בשעה פ'. רש"י במ"ק:

וז"ל תלמידי ר' יונה היו כלן יוצאות ביום אחד כו' כלומר כיון שכתבו השעות בשטרות כמו שהיו עושין בירושלים מוכחא מלתא דקפדי אשעות בההוא אתרא וכל הקודמת לחברתה זכתה אבל אם היו יוצאות ביום אחד ולא כתוב בהן שעות חולקות בשוה כמו אם היו יוצאין בשעה אחת דבמקום שאין כותבין שעות גילו דעתם דלא קפדי בהקדמת השעות וכמו שאינם מקפידים על הכתיבה כך אינם מקפידים על מסירת השטר ושעבוד שתיהן לא חל עד הלילה ע"כ:

גמ' במאי קא מפלגי תנא קמא ובן ננס כלומר בהי טעמא פליגי ברביעית. רש"י במ"ק:

וז"ל הריטב"א במאי קא מפלגי כלומר מ"ט דבן ננס הואיל ותנא קמא טעמא דידיה טעמא תריצא הוא דכיון דרביעית לא שקלא כלום מן הראוי אלא הקודמת לה למה תשבע ע"כ:

דף צד.

שנמצאת שדה שנטלה אחת מן הראשונות בכתובתה שדה שאינה שלו שגזולה היא ביד הבעל והך אחרונה בעלת חוב מאוחרת היא ותנא קמא סבר מה שגבה לא גבה ואמטו להכי אינה נשבעת רביעית לשלישית שאפילו גבתה כתובתה כדין שלא קבלה כלום מיד הבעל אם נמצאת אחת מהן שדה שאינה שלו ונגזל טורף שדה מן השלישית או מאחת מהן חוזרת על הרביעית שהיא מאוחרת וטורפת כתובתה מידה דהא אין גיבויה גיבוי הלכך למאי נשבעת לראשונות דהואיל ולא מוקמינן בידה אם נמצאת אחת מהן שדה שאינה שלו נמצאת רביעית נשבעת בחנם לגבי ראשונות ובן ננס סבר מה שגבה גבה והלכך כי אתיא רביעית ומשקל כתובתה נשבעת לשלישית דאי אתפסה בעל צררי ומתרמי יומא או ליומא אחרי שדה של אחת מהן גזול שתוכל אותה שטרפו מידה שדה שאינה שלו לחזור על אותה שדה וכי נשבעת שלא גבתה כלום תו לא הדרא אחת מהן עלה דידה לשבועה דשבועה לאחד שבועה למאה ולא מציא רביעית למימר לשלישית לכשתמצא שדה של אחת מהן גזולה אני נשבעת דאמרה לה שלישית אי גביית בלא שבועה תו לא חזייא ולא מציא חדא מינן למהדר עלך דמה שגבית גבית ואליבא דשמואל לא מיירי מתני' בשבועה של יתומים דמוקים לה שמואל למתני' ביתומים גדולים וקסבר שמואל כי תקון רבנן שבועה ליתומים לקטנים תקון ובדליכא שיעור כתובות איירינן במתני':

ה"ג לא דכ"ע מה שגבה גבה בן ננס סבר חיישינן שמא תכסיף את הנכסים ואהכי משבעינן לה דאי לא סברה להכי לא איכפת להו להשביעני דאם נמצאת אחת מהן שדה שאינה שלו עלי דידי הדרא ואזלא ומכחשא לארעא משום דלא סמכא דעתה עלויה הילכך כי משבעינן לה סמכא דעתה ולא מפסדא לה לנכסי דסברה בחנם לא משבעי לי בית דין ות"ק סבר לא חיישינן ונפרעת שלא בשבועה דכיון דאמרינן מה שגבה לא גבה שבועת חנם היא. ל"א אף היא לא תפרע אלא בשבועה שנשבעת ליתומים במאי קא מפלגי כגון שנמצאת וכו' והואיל ואין גבויה גבוי שכבר יצא ערעור על שדה של אחת מהן למאי משבעי לה יורשין מה שגבה גבה הילכך נשבעת ליתומים חיישינן שמא תכסיף ובן ננס סבר הואיל וידעה דלבסוף ראשונה נוטלתה ממנה מקלקלא להו לנכסי כי שבקי' להו בידה עד דתבעתה לדינא בעלת שדה גזולה הילכך כי משביעין לה סמכא דעתה ולא מפסדא והאי כגון שנמצאת לאו ממש הוא אלא שיצא עליה ערעור. גמגום רש"י במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא כתב וז"ל כגון שנמצאת אחת מן השלש שדות שגבו שלש נשים ראשונות. שדה שאינו שלו שגזלה וסוף שיבאו בעלים ויטלוה

ממנה וכשבאה רביעית לגבות כתובתה משדה רביעית באה זו ועוררת לאמר למחר יבא הנגזל ויטול שדה מידי ונמצאת קרחת וכו'. והקשו בתוספות דמסתמא כשמשביעין את הרביעית משמע שעדיין לא גבתה מדקתני גבי רביעית נפרעת שלא בשבועה לא תפרע אלא בשבועה והואיל שכבר נודע שהיא גזולה למה יקחו אחת מן השלשה את הגזולה יניחו אותה לרביעית שהיא אחרונה וכן הקשה הריטב"א ז"ל דכיון דכשבאה הרביעית לגבות כבר נמצאת שדה ראשונה גזולה למה תגבה הרביעית כלום ואפילו בשבועה תטול אותה הראשונה ואע"פ שלא באו הבעלים הנגזלים לטורפה טרופה ועומדת היא. והרב רבינו יונה ז"ל תירץ שיכולה הרביעית לומר לאותה שבא ערעור על השדה שלא בעבור זה לא אניח אני מלגבות כתובתי כי שמא אותו הקול שיצא אינו אמת וכשיוציאו מידך ותראי לי שטר טירפא אניחנו ע"כ. ואיהו ז"ל פירש מעיקרא שנמצאת שדה אחת מהן שאינה שלו כלומר שיצא ערעור על השדה האחת מאותן השדות שלקחו הראשונות שלא היו שלו ולפי האי פירושא שייך תירוציה ז"ל ומיהו רש"י כתב שנודע שגזלה וסוף שיבאו בעלים וכו' משמע דאין להסתפק כלל שמא אינו אמת ושמא אפ"ה מציא הרביעית למימר אחוי טירפך ואניחנו. ודוחק. ואפשר היה לפרש שנמצאת אחת מהן שדה שאינה שלו ואין ידוע איזהו היא וכתבו התוספות ז"ל דלא מסתבר למימר כן ושמא דכיון שכבר גבו אותן השדות השלש נשים ראשונות אינן רוצות השלש ראשונות להסתלק ממה שגבו דמסתמא השדות הטובים לקחו הראשונות ורוצה היא אותה שנטלה שדה זו של הערעור לאכול פירות שדה זו ושישאר בידה אם באולי ימותו הבעלים ולא תבא לידי טירפא וביני ביני תאכל היא הפירות ושבח הקרקע אע"ג דצריכה לפרוע דמי הפירות לבעל השדה מכל מקום חוזרת ונוטלת מן הגזלן וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפרק ט' מה' גזלה ואבידה. ויש חולקין ואומרים דכיון דנטלה השדה רקנית אינה פורע' דמי הפירות שאכלה כלל וכ"כ רש"י ז"ל וכמ"ש ה"ה ז"ל שם הילכך מצינן למימר דאותן שגבו אינהו דקא מעכבי שלא ליתן לרביעית השדה הגזולה ומיהו קשה דהתינח למ"ד מה שגבה לא גבה אבל למ"ד מה שגבה גבה מה סברא היא זאת לראשונות לעמוד בשלהם ולהיות בספק פן יבאו הבעלים ויאבדו את הכל משום הנאת שעה. והנכון דלמ"ד מה שגבה לא גבה כל אחת מהראשונות רוצות לעמוד בשלהן דאינן מפסידין במה שעומדים בקרקע יפה שהחזיקו בה ואוכל פירותיו והיום או למחר יטלוה הנגזל מידם ותטרוף משל אחרונה ולמ"ד מה שגבה גבה לעכבנו הרביעית מאחר שגבו כבר וכל אחת זכתה בשלה כבר ובמאי דכתב רש"י במהדורא קמא דלאו דוקא שנמצאת אלא שיצא עליו ערעור ניחא טפי הא דכתיבנא. עוד הקשו בתוספות על פרש"י

ז"ל מאי קאמר בן ננס וכי מאחר שהיא אחרונה נשכרת אטו מי קאמר ת"ק נשכרה נפסדה קאמר שאינה נשבעת לפי שאין גבייתה כלום וכן הקשה הריטב"א ז"ל וז"ל מאי האי דקאמר בן ננס וכי מפני שהיא אחרונה נשכרה דאדרבה לת"ק הפסידה בשאינה נשבעת שלא ישאר הקרקע בידה היום או מחר. ואפשר דלפי סברתו קאמר דס"ל לבן ננס דמה שגבה כל אחת גבתה והאחרונה נמי מאחר שגבו הראשונות זכתה לגבות משדה רביעי' שאין עליו עוררין. והרא"ש ז"ל הקשה בלשון הזה וע"ק על פרש"י מאי קאמר בן ננס וכי מפני שהיא אחרונה נשכרה משמע שלעולם אינה נפרעת אלא בשבועה והלא אם לא נמצאת אחת מהן גזולה מודה בן ננס דנפרעת שלא בפניו. ויש לפרש דה"ק וכי מפני שהיא אחרונה נשכרה שתטול שדה שאין עליו עוררין ושלפני' נוטלת שדה שנודע שגזולה היא וגם שתטול שלא בשבועה אלא לכל הפחות מיהא לא תפרע אלא בשבועה. והתוספות ז"ל מפרשים כפי' ר"ח ז"ל דאפילו בלא נמצאת פליגי וקאמר בן ננס שתשבע שמא תמצא אחת מהן שדה שאינה שלו ולא יוכלו לחזור עליה דמה שגבתה גבתה וא"ת דמדקא' תלמודא במאי קא מפלגי אמר שמואל כגון שנמצאת וכו' משמע דה"ק במאי קמפלגי פי' באיזה טעם פליגי ומהדר שמואל דבנמצאת אחת מהן שדה שאינה שלו וכו' משמע להדיא דבהך גונא גופא פליגי וי"ל דה"ק במאי פליגי כלומר במאי תלוי עיקר טעמא שמחמת אותו טעם משביעה בן ננס לעולם כגון שנמצאת וכו' ומ"ה נשבעת אפילו לא נמצאת והכא בחיישינן שמא תכסיף. וא"ת בשלמא לשיטת רש"י הא ודאי כיון דכבר נודע שגזלה וסוף שיבאו בעלים ויטלוה אם אי אתה משביעה שמטה ואכלה סברה למחר מפקינן לה מינאי כיון דידועה כבר שגזולה היא אבל לשיטת התוספות עדין לא נודע אם יש שום שדה גזולה עד שתכסיף ומסתמא קרקע בחזקת בעליה היא עומדת וכיון שכן אמאי חיישינן שמא תכסיף ותירצו בתוספות כיון שהיא האחרונה וכולן חוזרות עליה לכך יראה היא שמא תמצא אחת מן השדות שאינן שלו ויחזרו עליה ואינה חוששת להשביח השדה ומכסיפתו וניחא בזה שהרבה התנא נשים אע"ג דבשלש נשים הוה סגי לקרב החששא דבכל כך נשים הקודמות אפשר שתמצא אחת מן השדות שאינן שלו ויחזרו על האחרונה ולכך חיישינן לשמא תכסיף ורבנן לא חיישי. וא"ת אכתי בשלמא לשיטת רש"י השבועה עצמה מתקנה לשלא תכסיף דכיון דנודע שגזלה אי לאו דמשביעין לה בודאי תכסיף ואי משביעין לה לא תכסיף אבל לשיטת התוספות מה שייכות יש לשבועה להכספה הרי בין תשבע בין לא תשבע לעולם היא יראה פן תמצא א' מהן שדה שאינה שלה וכדכתיבנא לעיל ואינה חוששת להשביח ופירש ר"ח דאיברא דאין לשבועה ענין להכספה ומיהו משביעין כדי שתפרוש אם התפיסה צררי

ולפרש"י ז"ל יש דוחק גדול דהיכי משביעין אותה כדי להטעותה וכן הקשה הריב"ש ז"ל. וז"ל הרמב"ן ז"ל והקשו על פרש"י ז"ל וכי משביעין אותה להטעותה ול"נ שהדין כך הוא שיכולה הראשונה לומר את כבר נתקבלה כתובתיך ואין רצוני שיהא שדה זו בידך שמא תכסיפנו ונמצאת מפסדת ממני לכשאהא צריכה לחזור עליו לפיכך משביעין אותה וכיון שנשבעת על כרחה של ראשונה תעמוד השדה ברשות שניה עד שתבא היא לגבות ממנה ורבנן לא חיישי שמא תכסיף ואין צורך לפרש"י בזו ע"כ. והקשו התוספות לפי שיטתם ז"ל דכמו כן ישבע כל ב"ח דניחוש שמא יש ב"ח קודם שיטרוף ממנו ונשביענו כדי שיפרוש אם התפיסו צררי ולאו קושיא היא דאטו יש לנו לעשות תקנה לב"ח דליתי' קמן ושמא אינו בעולם אבל הכא אנו עושים תקנה בשביל הנשים הקודמות וכ"ש כי רבות הנה ויש לחוש להן וכדכתיבנא והקשו התוספות עוד לפי שיטתם ומה יועיל מה שיפרוש גם היתומים שיפול השדה בידם יכסיפוהו מחמת יראה זו שמא תמצא אחת מהן שאינה שלהן ותירצו דלא יכסיפוהו בשביל כך שחביבה בעיניהם עוד תירצו בתוספות דהיתומים למה יכסיפוהו אם אותה שדה ישביחו יהיה ריוח שלהם שיכולין לסלקו בזוזי אבל אחרונה תכסיף דהואיל ומה שגבתה לא גבתה אינה יכולה לסלקה בזוזי דאין להן בשדה אלא כנכרים בעלמא ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דאין השבועה אלא כדי שתחשוב שתשאר השדה בידה ומשום דכי חזיא דלא משבעינן לה ידעה דהדרא שלישית עילוה כשיטלו מה שבידה ושמטה ואכלה ולא חיישא הך רביעית לאשבוחי לארעא ולגבי היתומים לא שייך לומר כן ולגבי שאר ב"ח ליכא למיחש לשמא תכסיף כלל ודוקא הכא שנמצאת גזולה ונודע הדבר כן וסוף שיבאו בעלים ויטלוה הוא דאיכא למיחש כן דכי חזיא דלא משבעינן לה ידע וכו' אבל שאר ב"ח לא חייש לב"ח קודם כלל. וראיתי להריטב"א דפתח בשיטתו של ר"ח וסיים בשיטת רש"י וז"ל פרש"י כו' ותימה כו' לכך פירשו בתוספות כמו שפירש ר"ח דנמצאת לאו דוקא אלא שהראשונות חוששות שמא היום או מחר תהא נמצאת שדה אחת מן הראשונה שהיא גזולה ונמצא שעבודן על שדה רביעית זו ת"ק סבר לא תשבע דכי אתי גזלן ושקיל קמייתא הדרי אינהו על הרביעית דב"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה ובן ננס אמר וכי מפני שהיא אחרונה נשכרת שלא תשבע אפילו על ספק זה הא ודאי נשבעת אפילו על ספק זה כיון דב"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה אמר רבה בר אבהו דכ"ע מה שגבה לא גבה פי' אבל לא מצי למימר דכ"ע מה שגבה גבה דא"כ למה לא תשבע ואע"ג דלא חיישינן שמא תכסיף והכא בחיישינן שמא תכסיף קא מפלגי פי' דחייש בן ננס שמא תכסיף הרביעית הזאת את השדה שהיא גובה דכי חזיא דלא משבעינן לה ידעי דהדרי עילוה

ושמטה ואכלה ולא חיישא לאשבוחה וכיון דאיכא בע"ח אחריני דקדמי לה דין הוא שתשבע זו הא כל היכא דלא חזינן ב"ח קודמין לית לן לאשבועי שום ב"ח מפני ספק זה שמא יכסיפנו ולמחר יבא ב"ח אחר מוקדם והא פשיטא ומיהו ה"מ כשגובה מבני חרי דאלו כשגובה ממשעבדי לעולם אינו גובה אלא בשבועה אלא כשבא תוך זמן ע"כ. ולא ידעתי מהו דהא ודאי לא אמרי דכי חזיא דלא משבעינן כו' ושמטה ואכלה אלא כשנודע כבר שגזולה היא אבל כל עוד שאין עוררין לפנינו על שום שדה היא מחזקת בשלה ומשבחת לה לארעא וכך לה אי נשבע כמו לא נשבע ואי חיישת שמא תכסיף משום דחזיא דלא משבעינן לה אינה מדקדק' טפי אארעא לאשבוחה אבל כשנודע שגזולה היא וחזיא דמשבעי' לה אמרה בודאי שתשאר בידה דאי לא למה לן לאשבוע' אלא ודאי מה שכתבו התוספות דלהכי נשבעת כדי שתפרו' הוא עיקר לשיטתם וכדכתבינן. עוד הקשו בתוספות לרבנן נמי תהא האחרונה צריכה שבועה כדין כל הבא ליפרע מנכסי יתומים ולפירוש ב' בפרש"י ז"ל לעיל במהדורא קמא ניחא דס"ל לרבנן דכיון דיצא ערעור על א' מהשדות הראשונות ואין גבויה גבוי למאי תו משביעין להיורשים ומיהו רש"י ז"ל כתב בפירוש המשנה דביתומים גדולים איירי ודלא כאביי קשישא והיינו כפי מאי דפריש בפי' ראשון במהדורא קמא ובהאי שיטתא קאזיל במהדורא בתרא ודע דלא מצינן למימר דמתני' מיירי ביתומים גדולים ודלא כאביי קשישא אלא לשיטת רש"י דמפרש לה למתניתין כגון שגזלה וסוף שיבאו בעלים ויטלוה ממנה הלכך איכא למימר דדוקא בכה"ג ס"ל לבן ננס דתשבע אי משום מה שגבה אי משום דלא תכסיף וכדכתיבנא לעיל אבל לשיטת התוס' דס"ל דבן ננס סבר דמשום חשש שמא תמצא אחת מהן שדה שאינה שלו משבעינן לה לאחרונה היכי מצינן למימר דס"ל לבן ננס דלא כאביי קשישא דהבא ליפרע מנכסי יתומים גדולים לא ישבע והרי יותר יש לחוש ביתומים גדולים מהך חששא דשמא תמצא שדה שאינה שלו דהויא לה חששא רחוקה ואלו ביתומים איכא למימר דגדול במילי דאבוה כקטן דמי והויא ליה חששא קרובה הלכך ע"כ ס"ל נמי לבן ננס דאפילו ביתומים גדולים לא תפרע אלא בשבועה דכל מאי דאיכא למיחש חיישינן לענין שלא תגבה אלא בשבועה וכיון דבן ננס ע"כ ס"ל כאביי קשישא רבנן נמי הכי ס"ל דאי רבנן ס"ל דלא כאביי קשישא ובן ננס ס"ל כאביי קשישא א"כ לוקי מתניתין בהכי כדמוקי לה אביי בסמוך דאביי קשישא איכא בינייהו לכך פירשו בתוספות לפי שיטתם דאפילו כאביי קשישא מתני' וכגון שפטרה מן השבועה וכ"כ הריטב"א וז"ל וקשיא לן לפום אוקמתי קמאי היכי לא תקשי לן לת"ק למה אינה נשבעת כשבאה ליפרע מן היתומים וי"ל דהוה מוקמי לה כשפטרה מן השבועה דאי לאו הכי לא הוו פליגי בהא

שום תנא דלכ"ע אין נפרעין מן היתומים אלא בשבועה ואתא אביי וגלי לן דבהא נמי שייכא פלוגתא בדאביי קשישא ע"כ ובמתני' כתיבנא תירוצא אחרינא בשם ריב"ש כנ"ל. עוד הקשו בתוספות למאן דלית ליה דאביי קשישא היכי מפרש הנפרעת מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה והא דתנן אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה דביתומים גדולים אינה צריכה שבועה וביתומים קטנים נמי ליכא לאוקמא דאין נזקקין לנכסי יתומים קטנים אלא א"כ רבית אוכלת בהן ולמאי דפירשו דלאוקימתי קמאי מיירי מתני' כגון שפטרה מן השבועה הלכך כלהו אית להו דאביי קשישא ולא תקשי ולא מידי אבל לאביי דס"ל דבדאביי קשישא פליגא לא תקשי הך קושיא אלא לת"ק דלית ליה דאביי קשישא אבל בן ננס דס"ל כאביי קשישא לא קשיא כלל ומ"מ כל מאן דמוקי מתני' בגוונא דלית ליה דאביי תקשי ליה הני מתני' דתנן הנפרעת מנכסי יתומים וכו' היכי מוקי לה ותירצו בתוספות דס"ל כמ"ד בערכין פרק שום הדיינים אף לכתובה משום מזוני והקשו עוד בתוספות אמאי לא אקשי מברייתא דאביי קשישא למ"ד אין נזקקין אלא א"כ רבית אוכלת בהן דהא קאמר אביי קשישא ואין צ"ל קטנים וכלהו תנאי מודו בהכי שגובין מיתומים קטנים בשבועה ולא פליגי אלא ביתומים גדולים אפילו למאן דמוקי פלוגתא דבן ננס ורבנן בדאביי קשישא ותירצו בתוספות דהוה מוקי לה בב"ח גוי דשייכא ביה שבועה כמו שרגיל ר"ת ז"ל לפרש שמותר לקבל שבועה מגוי ואפילו לר"ש שאסר וכו' איכא לאוקמה בגר תושב כו' ומיהו קשיא להו לתוספות מדקאמר אביי קשישא יתומים שאמרו משמע דאמתני' דגיטין או דהכותב קאי דמיירי בכתובת אשה על כן צריך לומר ודאי דהוה מוקי פלוגתא דבן ננס ורבנן בדאביי קשישא וס"ל כרבנן. כ"כ בתוספות ודבריהם צריכים ביאור דאפילו לאוקמתיה דאביי דמוקי פלוגתא דבן ננס ורבנן בדאביי קשישא אכתי תקשי למ"ד אין נזקקין אא"כ רבית אוכלת בהן מההיא דאביי קשישא אפילו אי ס"ל כרבנן דע"כ לא פליגי רבנן עליה דאביי קשישא אלא ביתומים גדולים דבהכי מיירי במתני' אבל ביתומים קטנים לא פליגי דאמאי ניקום ונימא דפליגי רבנן אפי' ביתומים קטנים ונוקמה מתני' דהנפרעת מנכסי יתומים וכו' ומתני' דאין אלמנה נפרעת וכו' דלא כרבנן כיון דבלאו הכי מתוקמא פלוגתא דמתני' שפיר ביתומים גדולים ומתוקמא מתנייתא כותייהו דרבנן וליכא למימר דפליגי רבנן ובן ננס בקטנים ולרבנן אין נזקקין דהא נזקקין לראשונ' ולשניה ולשלישית אלא ע"כ לא מצינן לאוקמה פלוגתייהו אלא בגדולים.

ודע דבפרק הניזקין עלה דמתניתין דתנן אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזיבורית גרסי' עלה בגמרא בעי רב אחדבוי בר אמי יתומים שאמרו קטנים או אפילו גדולים

תקנתא הוא דעבוד רבנן גבי יתמי לקטנים עבוד לגדולים לא עבוד או דילמא משום דלא מסיק וכו'. ופשיט מהא דאביי קשישא דאמר יתומים שאמרו גדולים ואין צ"ל קטנים ופריך עלה ודילמא ה"מ לענין שבועה דגדול במילי דאבוה כקטן דמי אבל לענין זיבורית לא ומסיק תלמודא והלכתא יתומים שאמרו גדולים ואצ"ל קטנים בין לשבועה בין לזבורית ע"כ. מעתה יש לי לפרש דאפילו אביי דמוקי פלוגתא דבן ננס ורבנן בדאביי קשישא לאו דפליגי רבנן עליה דאביי קשישא אלא דס"ל לרבנן דלא קאי אביי קשישא אלא אמתני' דזבורית אבל לשבועה בגדולים אינה צריכה שבועה ובקטנים אין נזקקין ובן ננס סבר דכי איתמר דאביי קשישא אשבועה אתמר והלכך אף האחרונה לא תפרע אלא בשבועה ומתני' דהנפרעת מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה והא דתנן אין אלמנה כו' אתיא כבן ננס ורב אסי דאמר אין נזקקין לנכסי יתומים אלא א"כ רבית אוכלת בהן ס"ל כרבנן דלא קאי אביי קשישא אלא אזבורית ומתוקמא בשחייב מודה וכמו שכתבו התוספות בפ' הנזקין אבל לשבועה אין נזקקין לנכסי יתומים קטנים כנ"ל אוקמתיה דאביי ואע"ג דקאמר ת"ק לית ליה דאביי לאו דוקא אלא ה"ק לית ליה דאביי לענין שבועה ולכך יש לי לומר דאע"ג דרש"י ז"ל פי' במתני' דמיירי ביתומים גדולים לאו משום דפליג אאביי קשישא דשפיר אתיא כותיה אלא דמפרש דלא קאי אביי קשישא אשבועה אלא אזיבורית. ודוק שרש"י כתב במשנתנו וז"ל וקסבר האי תנא כי אמרו רבנן הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה וכו'. ולא נקיט הא דתנן הנפרעת מנכסי יתומים וכו' ואידך דתנן אין אלמנה נפרעת וכו' דמיירי באלמנה משום דאפשר דרבנן פליגי עלה משום דאין נזקקין לנכסי יתומים קטנים ולא אפשר לאוקמינהו בב"ח גוי וכמו שכתבו התוספות ואביי קשישא נמי לא קאי אהני מתניתין אלא אמתני' דזיבורית וכדכתיבנא אבל התוספות לא כתבו כן לעיל אלא דלית ליה דאביי שכתבו ז"ל וז"ל ופר"י דביתומים גדולים איירי ודלא כאביי קשישא ולהכי קשיא להו עלה ולמאן דלית ליה דאביי קשישא היכי מפרש הנפרעת מנכסי יתומים כו' ולא מצי לתרוצי דביתומים גדולים וכבן ננס דמי דוחקנו לומר דרבנן לית להו דאביי קשישא ביתומים קטנים עד דלא נוקי הני מתנייתא כותייהו וביתומים קטנים דכולהו מודו בהו דע"כ לא פליגי עליה אלא ביתומים גדולים אבל ביתומים קטנים כולהו אית להו דאביי קשישא ולא מיירו רבנן ביתומים גדולים אלא משום דס"ל דהני מתנייתא מיירו ביתומים קטנים אלמא דהני מתנייתא אתיא אפילו כרבנן והיכי מצי אתיא כותיהו אבל אי אמרינן דרבנן ס"ל דלא קאי אביי קשישא אשבועה אלא אזבורית ממילא איכא למימר שפיר דרבנן פליגי בין איתומים גדולים בין איתומים קטנים דבקטנים אין נזקקין ובגדולים אין נשבעין וק"ל.

ואפילו אם תפרש דכי קאמר אביי דאביי קשישא איכא בינייהו בדוחק קאמר דת"ק לית ליה דאביי פי' דפליג עליה בגדולים מ"מ איכא למימר דרב אסי דאמר אין נזקקין לנכסי יתומים אא"כ רבית אוכלת בהן יפרש פלוגתא דרבנן ובן ננס הכין וכדכתיבנא כנ"ל:

ושוב מצאתי להרא"ש בתוספותיו במסכת ערכין פרק שום היתומים דתריץ כן וז"ל מ"מ לרב אסי קשיא לעולם בב"ח גוי וכו'. וא"ת והא אמרינן בפרק הניזקין יתומים שאמרו גדולים ואצ"ל קטנים בין לשבועה בין לזיבורית והיאך נשביע את הגוי לר"ת שפירש שאם היה לו עסק עם הגוי שמותר להשביעו ניחא אבל רשב"ם שפי' שאסור מא"ל וי"ל דמיירי בגר תושב שאינו נשבע בשם ע"ז ומיהו אינו קשה דבברייתא דאביי קשישא לא קתני יתומים שאמרו גדולים ואצ"ל קטנים לענין שבועה אלא לענין זיבורית דוקא ותלמודא הוא דפסיק אף לענין שבועה ורב אסי דהכא לא הוה פסיק אף לענין שבועה ע"כ. ובמהדורא קמא כתב רש"י וז"ל דאביי קשישא איכא בינייהו והיתומים באי' להשביעה ולא בנמצאת שאינו שלו מיירי. יתומים שאמרו הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה גדולים ואצ"ל קטנים דלא ליפלוג רבנן בתקנתא דידהו בין גדולים וקטנים ומתני' כגון דהוו יתומים גדולים עסקינן ת"ק לית ליה דאביי קשישא ואפ"ה אינה נשבעת דקים לן מה שגבה לא גבה וליתומים נמי לא דהא גדולים נינהו ולגדולים לא עבוד רבנן תקנתא ובן ננס אית ליה ואע"ג דאמרינן מה שגבה לא גבה ליתומים מיהא נשבעת. אביי קשישא תנא הוא ע"כ:

אביי אמר דאביי קשישא איכא בינייהו וטעמא דבן ננס משום דסבר יתומים שאמרו בין גדולים בין קטנים ומתני' כשבאו ליפרע מן היתומים אבל דכ"ע לשמא תכסיף לא חיישינן ואע"ג דגבי בעל שמכר לפירות אמר אביי גופיה דחיישינן שמא תכסיף שאני התם שדרך לוקחי קרקע לפירות שאין חוששין להשביח הקרקע וכיון שהגוף שלה ואין ללוקח אלא פירות חיישינן להכי מה שא"כ בזו שהגוף בחזקת הרביעית ושלה היא היום וזה פשוט. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הריב"ש ז"ל וא"ת והא לעיל בפ' הכותב גבי בעל שמכר לפירות וכו'. אמר אביי דטעמא משום שמא תכסיף לא דמי דהתם כיון שאין ללוקח בשדה אלא פירות איכא למיחש שמא תכסיף אבל כאן כל השדה היא עתה שלה שגבאו בכתובתה וליכא למיחש להכי. עוד יש מי שתירץ דהתם בקרקע שלה אמרינן משום האי טעמא דלא עשה לא כלום אבל עתה שמן הדין היא ראויה לגבות ולא משביעין לה משום האי טעמא. והראשון נראה יותר נכון ע"כ:

ואזל חד מינייהו בהדיה לדינא ויצא אותו חד מב"ד זכאי לא מצי אידך אח או שותף

למימר להההוא חד שיצא זכאי מב"ד לאו בעל דברים דידי את כלומר בהדי דידי לא אייתית זכאי מדינא לעולם דההוא דינא דעבדת בהדי חבראי לא שייך בי מידי חזור בהדאי לדינא אלא ההוא שותף שליחותיה דחבריה עבד וכיון דיצא זכאי מחד מיניהו תו לא מצי אידך למתבע מיניה מידי. ל"א ואזיל חד מיניהו בהדיה לדינא וחייבו ב"ד לאח או לשותף לא מצי אידך שותף למימר ליה לבעל דין לאו בעל דברים דידי את שלא אותי חייבו ב"ד. נשבעת לשנייה כי ליכא תמן נכסים כדי כתובה שניה אלא כדי חציה ושניה לשלישית משום ההוא מותר דשקלא ראשונה לשלישית לא קתני דכיון דאשתבע לה לשנייה משום פחת כתובתה לא צריכא לאשתבועי זימנא אחריתי לשלישית דלית לה כתובה כלל דשליחות עבדא שנייה לגבי ראשונה הכא נמי עבד שותף שליחותיה דחבריה בין לזכות בין לחובה. רש"י במהדורא קמא:

והר"מ הלוי ז"ל כתב וז"ל הני תרי אחי וכו'. שאם היה להם לאחים הללו או לשותפים הללו ממון אצל אחד מן השוק מחמת אביהן או מחמת שותפותן באנפי דלא שייך לאחיובי ליה לחד מיניהו טפי מלאידך והלך אחד מהם ותבעו בדין ונתרצה הנתבע אין השני יכול לחזור ולתובעו פעם שניה ולומר לו לאו בעל דברים דידי את כלומר מעולם לא ירדת עמי בדין על התביעה הזו ועדין אתה חייב לירד עמי בדין אלא הואיל וירד עם אחיו או עם שותפו הרי הוא כאילו ירד עם זה דההוא אח או ההוא שותף, שליחותיה דידהו עביד וכיון דיצא זכאי מאחד מהם אין השני יכול לתובעו ולאו למימרא דאית ליה לשני ראיה דלא הויא ליה לראשון דלא מהני' ליה דאפילו ראשון נמי אי משכח ראיה מהני ליה היכא דלא סתרי טענותיו דתנן כל זמן שמביא ראיה הוא סותר את הדין ולא למימרא נמי דאי אית ליה הך שותפא דקאי בהדיה בדינא לבעל דיניה ואפסיד דמחמתו דאודיתא דחשבינן ליה כמאן דאודו תרווייהו אלא מאן דאודי אודי ומאן דלא אודי לא אודי ודיקא נמי מדאמרינן שליחותיה עבד וכיון דכשלוחו דמי אי עוית מצי אמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וכ"ת אלא למאי נפקא מיניה לסהדי דאסהידו באנפי ראשון וליתנהו דלסהדו באנפי שני א"נ דאמר אי הוה אנא הואי טענינא טפי א"נ דהואי מסגינא בבדיקות עד דהוו מתכחשי סהדי דכיון דטענתא דלא יכיל השתא לברורה היא מסתמא לא יכיל למסתר קיום הראשון או מחמת דאייתי ראיה דמגזל גזליה מיניה ותבעוהו לחד מיניהו בדינא מקמי דפלגי ליה להההוא מידי ואחתיה בי דינא ותובע להההוא מידי לא מצי אידך שותפא מסתמא למסתר דינא אלא אי מייתי ראיה סתר ואי לא לא סתר דהאיך שותפא דקם בהדיה בדינא שליחותא דחבריה עבד ומ"ל תובע ומ"ל נתבע. ועוד לאו כל דכן השתא גבי תובע דלא חסר מידי ממאי דמטא לידיה אמרינן איבעי ליה למיתי גבי

נתבע דקא חסר לא כ"ש דאמרינן איבעי ליה למיתי אלא מיהו מסתברא דדוקא בממונא דלא מחסר גובייא מהך שותפא דלא אתא כגון קרקע ובהמה ועבד דהוה קאי ברשותא דהאי דאתא לגבי דינא אבל מידי דמחסר גובייא מהאיך דלא קם בהדיה בדינא לא גבינן ליה מיניה עד דקאי תובע בהדיה בדינא ואע"ג דליתא לדרב הונא ה"מ היכא דליתא במתא אבל איתיה במתא איתא לדרב הונא ע"כ. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

וז"ל הריטב"א ואזל חד מינייהו וכו'. פרש"י ז"ל דאזל חד מינייהו לדינא בדבר השותפות ויצא השותף חייב לא מצי חבריה וכו' ככתוב במהדורא בתרא. ובודאי דלישנא דסוגין הכי משמע שכבר דן האחד עם הנתבע מדאמרינן אזיל חד מינייהו ולא אמרינן ואזיל. ותו מדאמרינן עלה לקמן דאמר אי הואי התם הוה טענינא טפי. אבל לשון בעל דברים דידי אינו מתפרש כאן כמו בשאר מקומות שבתלמוד אבל יש לשונות הרבה שפירושן מתחלף ומ"מ אף לפי' זה היא הנותנת דכל היכא דאיתיה לחברי' במתא כופה לנתבע לדון עמו על הכל ולא מצי אמר ליה לאו בעל דברים דידי את. ויש שפירשו אותה בדרך זה ואם השותף קטן או אשה מסתברא כמאן דליתיה במתא חשיב ובעל בנכסי אשתו שאינו צריך הרשאה מפני שידו כידה אפילו בעל כרחה יכול לתבוע ואינה יכולה למחול ואדרבה מיניה שמעינן דדוקא התם ואע"ג דליתיה במתא אבל באשה בעלמא לא אמרינן הכי כלל ואפילו איתא במתא כנ"ל וכן דנתי לפני רבותי ע"כ:

ולא אמרו דמצי טעין אי הואי התם הוה טענינא טפי אלא דליתיה במתא כשבאו אלו לדין איבעי ליה למיתי לב"ד בהדי חבריה וכיון דלא אתא תו לא מצי טעין מידי. רש"י במהדורא קמא:

איתמר שני שטרות כו'. פרש"י ז"ל כגון שמכר שדה אחת לשני בני אדם ביום אחד ע"כ ונקט מרן ז"ל מכרה וה"ה למתנ' ולאפוקי הודאות והלואות וכ"כ רבינו אלפסי בהלכותיו מפורש. הריטב"א:

וכ"כ רש"י במהדורא קמא וז"ל שני שטרות של מכר ושל מתנה היוצאין על שדה אחת לשני בני אדם וביום אחד נכתבו ובמקום שאין כותבין שעות דלא ידעינן הי מנייהו קדים דאילו ידעינן הי מנייהו קדים לרב לחתימה ולשמואל למסיר' ההוא דקדם ודאי קנה אפילו היכא דלא כתבי' שעות. שודא דדיינא חזינן את מי אוהב יותר להההוא ודאי מסר ברישא. רש"י במ"ק:

וז"ל הרא"ה ז"ל אתמר שני שטרות היוצאין ביום אחד וכו'. פי' ועדיו בחתומיו זכין לו וכיון שכן אפילו נמסר לו השטר אחר כמה ימים הוא קונה מאותו היום שנכתב ואם כתב לשניהם בו ביום ומסר להם למחר אפילו בזה אחר זה שניהם שוין ששניהם קונין

משעת חתימה וכיון שכן ראוי הוא שיהיו חולקין ואע"פ שכתב לאחד בו ביום ומסר לו לאחר כך כתב לחבירו שזה שמסר' לו ראשון קנה מידי דהוה אגט אשה שכיון שהגיע הגט לידה מגורשת גמורה ואפילו לבו ביום ואפילו כתוב בו חדש שנה שבוע או שכתב לשניהם בו ביום קודם שמסר לאחד מהן ואח"כ מסר לאחד תחלה בו ביום וחזר ומסר לשני זה שמסר לו תחלה קנה כיון שנמסר לו בו ביום שאינן שוין אלא כשנמסר להם למחר לפי שהשטר אינו קונה אלא משעה שמוכיח מתוכו והרי שניהן כתובים באחד בניסן וכשנמסר להם לאחר זמן הרי הן קונין באחד בניסן נמצא ששניהם שוין אבל כשנמסר לאחד בו ביום הרי זה קנה לאלתר מידי דהוה אגט אשה כדפרישית ותו לא קני אידך וכיון שכן כל שנמסר לאחד מהם תחלה בו ביום הוא קונה ואלו נמסרו שטרות אלו בו ביום בשודא איכא למימר דהא ודאי אי דמר לאו דמר אפ"ה חלוקה עדיפא דהא כל היכא דנמסר למחר איכא למימר חלוקה ואפי' בו ביום נמי וכגון שזכה לשניהם כאחד ואמרינן לא דכ"ע כר' אלעזר והא בהא קא מפלגי רב סבר חלוקה עדיפא ואפילו לר' אלעזר כיון דאפשר בחלוקה כלל וכגון שזיכה לשניהם כאחד ולהכי עדיפא משום דלא אפשר דנטעי אלא בפלגא ושמואל סבר שודא עדיפא מטעמא דאמרן דטפי שכיחא לר' אלעזר שודא מחלוקה ותו דהכי עדיפא לן דהא כי אמרינן שודא אפי' הות הכי דשניהם זכו כאחד לא אפשר דנטעי אלא בפלגא ואפשר דיהבי' כלהו להההוא דזכי מדינא והשתא דאתינן להכי ה"ה נמי דהוה יכיל למימר שמואל כר' אלעזר דאמר אף עדי מסירה כרתי פי' אף עדי מסירה וה"ה לעדי חתימה ומיהו אליבא דשמואל איכא תרתי קניות בעדי חתימה ובעדי מסירה ולא ידעינן האי סברא במאי זכי להו להני אי בעדי חתימה אי בעדי מסירה דאע"ג דהני שטרי הא איתנהו לקמן וחתימי אפשר דזכי להו בעדי מסירה מקמי דלא חתמינהו לסהדי או אפשר דגלי אדעתיה דלא בעי דליזכו אלא בעדי מסירה ואם איתא דבעדי מסירה בלחוד זכי להו לא סגיא דלא ליהוי בו ביום ואי לא הוה ליה מוקדם דהא לא זכו אלא מדין עדי מסירה בלחוד וכיון דלא סגיא דלא ליהוי בו ביום בודאי דחד מינייהו בלחוד הוא כדפריש לעיל דכל היכא דהוי בו ביום הוי דחד מנייהו ואי נמי זכי ליה בעדי חתימה אי בו ביום מסרינהו בודאי דחד מינייהו לחוד הוא אבל אי בתר הכי מסרינהו הוו דתרווייהו וכיון דכן שודא שכיחי טפי אליבא דרבי אלעזר דאית ליה הני תרתי זכיות דאי בעדי מסירה זכי ליה הא לא סגיא דלא הויא בו ביום ואפילו זכי ליה בחתימה אפשר דזכי ליה בו ביום וא"כ איכא למימר שודא דאי דמר לאו דמר כדפרישנא מאי אמרת דילמא זכה לשניהם כאחת הא לא שכיחא ורב נמי דאית ליה חלוקה קאמר טעמא כיון דאית ליה לר' מאיר דליכא אלא חדא זכי' דהיינו עדי חתימה ולא סגיא דזכי

ליה אלא בהא ובהא אפשר דזכי ליה בו ביום ואפשר דזכי ליה בתר הכי וכל היכא דזכי ליה בתר הכי הויא דתרויהו ואפי' בו ביום אפשר כגון דזכי לשניהם כאחד הילכך חלוקה שכיחא טפי אליבא דרבי מאיר כך אפשר לפרשה וצ"ת. ושמואל דאמר כר' אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי נראה לי דאליבא דרבי אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי בודאי לית ליה עדיו בחתומיו זכין לו דטעמא דר' אלעזר מסתברא משום דקסב' דמסיר' הוא עיקר ולא בעינן סהדי אלא לשוויה שטרא דאי לאו סהדי כיון דאפשר לאכחושי להיא שטרא ליכא עליה תורת שטר. ואפשר נמי דסגיא לן להכי בעדי חתימה דהנהו נמי מהני לן להכי דכיון דאיתנהו תו לא אפשר לאכחושי להוא שטרא ואיכא עליה תורת שטר וכיון דהיינו טעמא דר' אלעזר בודאי לית ליה עדיו בחתומיו זכין לו דהא עיקר מילתא מסירה וחתימה לאו כלום הוא כדפרישית הילכך מאן דסבר ליה כר' מאיר אפשר דאית ליה עדיו בחותמיו זכין לו אבל מאן דסבר לה כר' אלעזר בודאי לית ליה עדיו בחותמיו זכין לו וזה נראה נכון. והוא הדין דהוה מצי למימר דכ"ע אית להו כר' מאיר ובהא פליגי אי אמרינן שודא עדיפא או חלוקה עדיפא אלא דמהא נמי דמקשינן תקשי ליה דליכא למימר דשמואל כר' מאיר דהא שמואל כר' אלעזר ס"ל דמקשי' ומי מצי מוקמת לה לרב כר' אלעזר וכו' עד מחוורתא רב דאמר כר' מאיר ושמואל כר"א והא דמקשינן מדתניא שני שטרות היוצאות ביום אחד חולקין ומוקמינן לה כר' מאיר ומקשי' אי ר' מאיר אימא סיפא כתב לאחד וכו' ואי ר"מ וכו' אי קשיא לך לוקמה כגון שכתב ומסר לאחד תחלה קודם שכתב לחבירו או כתב לשניהם ומסר תחלה לאחד מהם בו ביום יש לומר דכיון דסתמא קתני משמע לן דלעולם קאמר חולקין ולא שני ליה ביה כלל ומתרצינן תנאי היא וכו'. אימיה דרמי בר חמא כתבתינהו לנכסה בצפרא וכו' פי' ובו ביום לא מסרה לאחד מהם ואחר שעבר אותו היום מסרה לשניהם בזה אחר זה והאי דאמרינן לאורתא לאו דוקא אלא כלומר באורתא ברמשא. א"ל דקדים פי' דהוה לן סהדי דמצפרא כתבתינהו לרמי וכיון שכן לאחר שנמסר לו השטר זכה למפרע מאותה שעה א"ל אטו בירושלם יתבינן דכתבי שעות פירוש דאנן כיון דלא כתבינן שעות אינו זוכה אלא משעה שמוכיח מתוך השטר דהיינו סוף היום. אלא מאי טעמא וכו' ומר לאו דיינא ולא כפשטה חס לן למימר הכי דודאי רב ששת מומחה היה ודיניו דין אלא דרב נחמן היה בקי בדינין יותר ומומחה ולא לדון קאמר ליה אלא שבמקומו של רב נחמן לא היה לו לדון ועיקר טעמא מאידך דאמרינן ועוד דצריכין להדדי ואשכחן דכותה בתלמודא וכן פירשה מורי אחי נר"ו ואי נמי בטועה בשקול הדעת הוה דשודא שקול הדעת הוא

וטועה בשקול הדעת במקום שיש גדול הימנו חוזר וקשיא כדכתיבנא במסכת סנהדרין בס"ד. הרא"ה ז"ל:

לימא רב דאמר כר"מ דאמר במס' גיטין עדי חתימה כרתי דחתימה עיקר וכי היכי דאמר ר"מ גבי חתימה עיקר דהא לא בעי אלא חתימה לחודה לשמה ומוקי לה לקרא דכתיב וכתב לה בחתימה הא הכי נמי לגבי שטרא חתימה עיקר למאן דבעי למקני בשטרא כדאמר אביי בקדושין כי הוה זבין מידי מחבריה אמר אי בעינא דאקנה במעות אקני ואי בעינא דאקני בשטרא אקני בכספא אקני כי היכי דלא הדרת בה ואקני בשטרא דאי בעינא הדרא בי כל אימת דלא נחתם השטר אליבא דר"מ דהא קי"ל דקרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה ומ"ה אמר רב חולקין דאפשר לצמצם שנחתמו שניהם ברגע אחד ושניהם קנו ביחד ושמואל כר' אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי שהם בעת מסירת הגט לידה של אשה הן כורתין בינו לבינה וקרא דכתיב וכתב לה לשמה בכתיבה ממש קא משתעי ומאן דבעי נמי למקני בשטר לא קני עד שימסור מוכר השטר ליד הלוקח הלכך אי אפשר שימסור שני שטרות על שדה אחת לשני בני אדם ביחד שהרי זה מעכב על זה ולאחד מהם ודאי מסר תחלה בלא ידיעת חברו ההוא דמסר ליה ברישא ההוא קנה וכיון דלא ידעינן למאן מסר ברישא וכו'. את מי אוהב זה המוכר יותר לו מסר השטר תחלה ויהבינן ליה ורב סבר כיון דלא ידעינן למאן מסר ברישא חלוקה עדיפא משודא. עכ"ל רש"י במ"ק. ובמהדורא בתרא פירשה לשון אחרת וז"ל כר"מ דאמר לענין גט עדי חתימה הם עיקר כריתות וכן לענין השטרות ואלו שניהן נחתמו ביום א' ובמקום שאין כותבין שעות גלו דעתייהו דאין מקפידין על הקודם לחברו ואפילו זה שחרית וזה במנחה אין זה זוכה יותר מזה הלכך מאי שודא דדייני איכא למימר אין אדם יכול ליפות כחו של זה משל זה ושמואל דאמר כר' אלעזר דאמר אפילו אין עליו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים כשר וגובה מנכסים משועבדים שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם שמא ימותו עדי מסירה או ילכו למ"ה אלמא עדי מסירה עיקר והכא י"ל שמא האחד היה חביב עליו יותר וקדם ומסרו לו ואת השני הטעה וכי לא ידעינן נימא שודא דדייני לפי מה שהם רואים מי מהם היה רגיל אצלו יותר דשודא עדיפא מחלוקה. ע"כ. פי' לפי' לר"מ דוקא עדי חתימ' כרתי ולא ע"מ כלל ובמקום שאין כותבין שעוטת אין קפידא על הקודם ואין זה זוכה יותר מזה הלכך ע"כ אין לומר אלא חולקין ולר' אלעזר אע"ג דעדי חתימה מהני מכל מקום כיון דעדי מסירה נמי כרתי ואינהו הוו עיקר בתרייהו אזלינן והלכך איכא לספוקי שמא האחד היה חביב עליו יותר וקדם ומסרו לו ולכך דייינין שודא ועדיפא מחלוקה דשודא בכלל דינא הויא

ואפשר דדייני קושטא דמלתא אבל החלוקה בע"כ לא דייני קושטא דמלתא. והריטב"א ז"ל הקשה על מה שפירש מרן במהדורא בתרא וז"ל ואיכא למידק דהא לר"מ אפשר שיזכו בזה אחר זה בעדי חתימה אם מסר להם בזה אחר זה בו ביום שאין דנין אחר סוף היום במקום שאין כותבין שעות אלא כשמכר לאחר היום שנכתב דכיון דלדידי ע"ח בלחוד כרתי ועדיו בחותמיו זכין לו אין זכין לו אלא מסוף הזמן הכתוב בו שמוכיח מתוכו אבל כשמסר לו בו ביום זכה לאלתר והראיה מגט שאם נתן לה גיטה ביום שנחתם מגורשת מיד שהגיע לידה וכן כשכתבו בו חדש או שנה ונתנו לה תוך הזמן הרי היא מגורשת מן היום שתביא ראיה שהגיע לידה וכדמוכח במס' גיטין ור' אלעזר נמי אע"ג דסבר ע"מ כרתי הא מודה נמי בע"ח כדפרש"י בדוכתא וכדמוכח בכמה ראיות וא"כ מנלן שהיו בשטרות אלו עדי מסירה ועוד דבעדי מסירה עצמן שמא נתן לשניהם כאחד וזכו כאחת ע"כ. ונראה דאיברא דאלו נמסר להן בזה אחר זה דהקודם זכה ואפילו בו ביום מיהו כיון דלר"מ ע"מ בלחוד לא כרתי וע"ח בלחוד כרתי ולא צריכי לע"מ לענין עיקר הקניה אע"ג דאהנו ע"מ לענין קדימת בו ביום מ"מ אין לך לדון אלא כפי מה שמוכיח עיקר קנייתו מתוך כתיבת השטר דהיינו ע"כ שאין זה זוכה יותר מזה ואין לך לחדש קנייה אחרת דלא מהניא בלחודה והקניה שלפנינו המוכחת מתוך השטר אינה צריכה לה ועוד כיון דהויא ליה מקום שאין כותבין שעות דיינין להו כאין מקפידין על הקודם לחברו בשעות דאפילו זה שחרית וזה במנחה אין זה זוכה יותר מזה ואם אתה אומר דלזה נמסר תחלה הרי עבדת להו כמקפידין על השעות ואין במשמעות השטרות כן כיון דלא כתיבי ביה שעות ובמקום דלא כתבין שעות קיימינן ומיהו לר' אלעזר כיון דעדי מסירה עיקר ואינהו לא צריכי לעדי חתימה כלל ואינן חותמין אלא מפני תקון העולם בתרייהו אזלינן ועלייהו דיינינן ואינהו ע"כ בזה אח"ז נמסרו דאי אפשר שימסרו שני שטרות על שדה אחת לשני בני אדם ביחד וכמו שפירש"י במהדורא קמא ועוד כיון דלגבי המסירה אי אפשר בבת אחת וכדכתיבנא והחתימה נמי אע"ג דאפשר לצמצם שנחתמו שניהם ברגע אחד מ"מ זמנין טובא זה קודם לזה לכך שודא עדיפא כנ"ל ליישב שיטת רש"י ז"ל:

וגדולה מזו כתב הר"ן בפ' המגרש וז"ל כיון שאנו יודעים בודאי שמחמת עדי חתימה שניהם זוכות בשוה היאך נניח את הודאי ונפסוק את הספק לו' שמא אח"כ מסר בעדי' כדי לומר שודא והא אין ס' מוציא מידי ודאי ע"כ. אלא שלפי זה אפילו לר' אלעזר נאמר כן כיון דלדעת רש"י אפילו לר' אלעזר כרתי נמי עדי חתימה ומה שכתבתי הוא יותר נכון בשיטתו של רש"י ז"ל ומיהו מלשונו ז"ל נראה דליכא למימר שודא כלל לר"מ לכך נראה

דאיבר' ודאי דאם נתן לה גיטה ביום שנחתם דמגורשת מיד מיהו לא מטעם מסירתה היא מגורשת אלא עדי החתימה הם הכורתין אלא דבעינן דלמטי גיטא לידה ויכון דבעדי החתימה יד שניהם שוה אין לחוש לעדי המסירה כלל וכן כתב הר"ן שם בפ' המגרש וכתב עוד דאע"ג דהכותב שטר מתנה לחבירו ומסרו לו אינו יכול לחזור בו אפ"ה אם הקנה לאחר בו ביום אע"פ שכבר מסר לא' יד שניהם שוה שכיון שאין כותבין שעות ועדי חתימה הם מקנין הרי הוא כמשייר בקנייתו שלא יקנה אלא בקנין מי שאינו יכול לברר אם קנה מתחלת היום או מסוף היום שדנין אותו לסוף היום ונמצא זכות חברו שוה לו הילכך לר"מ לא משכחת לה שודא כלל אבל לענין חזרה אין בכך כלום וכו' ע"ש בפ' המגרש דהאריך בזה הרבה:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל כמה דרכים נאמרו בשמוע' זו בתוס' ובחידושין אבל הדרך הנראה שהוא ברור בזה דר"מ ור' אלעזר בתרתי פליגי חדא דלר"מ עדי חתימה בלחוד כרתי ולא עדי מסירה ולר' אלעזר אף ע"מ ואידך דבעדי חתימה לר"מ עדיו בחותמיו זכין לו אע"פ שלא הגיע השטר לידו אלא לאחר זמן אבל לר"א אין עדיו בחותמיו זכין לו אלא כשהגיע שטר לידו ולפיכך כל שטר שאין בו קנין אם לא הגיע לידו ביום שנכתב פסול דהוה ליה מוקדם מעתה בשני השטרות היוצאין ביום אחד יש ד' דרכים או שנמסרו בו ביום בבת אחת או בזה אחר זה ולר"מ בכלן זוכין כאחת חוץ מן האחד כשנמסרו בו ביום בזה אחר זה וכיון שהשלשה דרכים ראויין לחלוקה והדרך האחת לבדו ראוי לשודא ראוי לדון בחלוקה יותר אבל לר"א אין לומר אלא כשנמסרו ביום חתימתן כו'. והרי אין כאן אלא ב' דרכים או כשנמסרו בבת אחת או בזה אחר זה וכיון שכן ראוי לומר שנמסרו בזה אחר זה ולא ידע זה בכל זה ורצה לרצות לכל א' מהם שנתן לו הכל שאלמלא כן היה נותן חציו לזה וחציו לזה הילכך שודא עדיפא. ואמרינן דכ"ע כר' אלעזר פי' דאלו כר"מ ליכא למימר חדא דלקמן מוכח דשמואל כר' אלעזר ס"ל אף בשטרות מה שא"כ לרב דאע"ג דאמר הלכה כר' אלעזר בגיטין הוה ס"ד דגיטין לאו דוקא אלא ה"ה כל שטרות הדומות לגיטין דהיינו שטרי הקנאה ולאפוקי שטרי ראיה והיינו דלקמן לא פרכינן אהא דרב אלא מדאמר שמואל אף בשטרות ועוד דלר"מ דכ"ע חלוקה עדיפא שיש לו שלשה דרכים אבל לר' אלעזר שהוא ספק בא' משני דרכים בהא איכא למימר דפליגי מר סבר דבספק שקול כזו חלוקה עדיפא ומ"ס שודא עדיפא ואסיקנא דמחוורת' רב דאמר כר"מ ושמואל דאמר כר' אלעזר וכיון דכן הלכתא כשמואל דקאי כר"א ועוד דרב שמוואל הלכתא כשמואל בדיני. ובמאי דכתב הרי"ף ז"ל דדוקא בשטרי מכר או מתנה פליג שמואל אבל בשטרי חובות מודה הוא דחולקין הביא ראיה

לדבר דהא במתני' תנן היו שלשתן יוצאות ביום א' חולקות בשוה ולא מותבינן מינה לשמואל משום דכתובה דינה כחוב אבל ממתני' אותביניה משום דקתני סתמא שני שטרות היוצאים ביום א' כלישנא דאפליגו בה רב ושמואל גופייהו ועוד הבי' ראיה דאמרינן גבי לוה ולוה וחזר וקנה יחלוקו ולא עבדינן שודא הכא נמי חלוקה עדיפא. ואין ראיות אלו ברורות דדילמא הא דלא מותבי' ממתני' היינו משום דסתם מתני' ר' מאיר היא וממתני' מותבי' ליה ואפ"ה אמרינן דהא מני ר"מ היא כסתם מתניתין וההיא דלוה ולוה אינה ענין לזו כלל דשאני התם דכיון דלוה ולוה ואח"כ קנה שעבוד שניהם חל כאחד על מה שקנה וליכא למעבד שודא כלל אבל הכא דאפשר דלחד מינייהו אשתעבד מעיקרא ולא חל אחרי כן שעבוד חברו על קרקע זה לעולם אימא לך דלשמואל עבדינן שודא. ומיהו יש להכריע כדברי רבינו אלפסי ז"ל דהלכתא כותיה ולאו מטעמיה אלא טעמא דמלתא כמו שפירש ר"י וכן רבינו דכיון דש"ח לשעבוד הוא עשוי ועיקרו לנכסים משועבדים משום דאית ליה קלא כדאיתא בפ' גט פשוט אין לנו לדון בו אלא מן הזמן שהוא מוציא קול וידוע הוא שאינו מוציא קול אלא מן הזמן הברור שבו דבהא מזדהרי לקוחות וכל שכתוב בו יום ידוע אין זמנו ברור אלא מסוף היום וכן אם כתוב חדש או שנה מסוף החדש ומסוף השנה ואינו טורף בו לקוחות מקודם לכן אע"פ שיש לו עדים שהגיע לידו קודם לכן דההוא עדות ע"פ הוא ולית ליה קלא וכיון שכן שני שטרות היוצאין ביום אחד אין שניהם נדונין אלא מסוף היום וזכות שניהם חלה כאחת ולפיכך חולקין דהוה לית כלוה ולוה ואח"כ קנה דקי"ל יחלוקו ואפשר שלזה כיון רבי' אלפסי בטעמא אלא שלשונו קצר ולפי דרך זו ה"מ בשטרי דלאו אקנייתא אבל בשט"ח שיש בה קנין שני שטרות היוצאין ביום א' עבדינן שודא דהשתא ודאי משעת קנין שעביד נפשי' ונשתעבדו נכסיו ואלימא מלתא דקנין דאפילו בשטר יש לו קול וגובין בו מנכסים משועבדים ומסתמא לא הקנה לשנים כאחד בקנין אחד אלא בזה אחר זה ומי שקדם זכה אפילו הוא תוך כדי דבור וכיון דכן עבדינן שודא ואפשר דאפילו רב מודה בהא אפילו אליבא דר' מאיר דהשתא ליכא טעמא דעדי חתימה כרתי. מפי רבינו ז"ל. ויש מבעלי התוס' שכתבו בשטרי חובות היינו טעמא דעבדינן חלוקה ואפי' לשמואל משום דדוקא במכר או במתנה שאם היו בזה אחר זה על כל פנים הראשון זכה בהם לגמרי והשני לא זכה כלום אבל בשט"ח או כתובה שיש לשניהם שעבוד נכסיו ודאי וכל אחד מהם ראוי לחול ואפילו האחרון גובה משעת טרפו אם נפרע החוב הראשון ממקום אחר או נמחל וכיון ששעבוד שניהם ראוי לחול מתחלתן אפילו בזה אחר זה עכשו דאפשר

שזכו שניהם אין לומר בו אלא חלוקה. כך כתבו משמו של ר"ת והטעם הזה אינו מחוור כל הצורך. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

ועתה אפרש שיטת התוס' ז"ל בס"ד ר"י ז"ל פירש כיון דלר"מ עדי חתימה הם עיקר השטר אין לנו לילך אלא בתר מאי דמורה השטר ומאחר דמתוך עדים החתומים בשטר אין ניכר שקדם קניינו של זה לקניינו של זה הלכך קונין שניהם בבת אחת אפילו נכתב ונמסר הא' תחלה ואח"כ נכתב ונמסר השני אע"ג דמתוך עדי מסירה ניכר מי קדם לא זכה הראשון דר"מ לא חשיב להו לעדי מסירה עיקר והכי מוכח בגיטין דתנן בפרק כל הגט כתב לגרש את הגדולה לא יגרש כו'. ודייק בגמרא הא גדולה מצי גריש אמר רבא זאת אומרת ב' יוסף בן שמעון כו' אלא מעתה כו' אלא בעדי מסירה ור' אלעזר היא משמע אבל ר"מ אפילו הראשון לא מצי לגרש אף על פי שניכר מתוך עדי מסירה הואיל ואינו ניכר מתוך ע"ח ומיירי במקום שכותבין דבמקום שאין כותבין והקרקע נקנה בכסף ובחליפין ובחזקה והשטר אינו אלא לראיה כ"ע מודו דאמרינן שודא דאין ניכר מתוך ע"ח איזה מהם קנה תחלה הואיל ואינו אלא לראיה בעלמא. ודוקא בשטרי מכר או מתנה הוא דפליג שמואל ואמר שודא אבל בשטרי הלואות או כתובות אין השעבוד חל אלא מאותה שעה שמוכיח תוך השטר דהיינו ממחרת יום שנכתב בו דביום שנכתב ליכא הוכחה מתי התחיל בבקר או בערב והלכך זכו שניהם כאחת וחולקין וכדתנן במתני' היו כולן יוצאות בשעה אחת וכו' וכן פירש הריטב"א ז"ל נמצא דלשיטת ר"י עיקר טעמו תלוי בהוכחת לשון השטר דלרב דס"ל כר"מ כיון דמלשון השטר אינו מוכיח איזהו הקודם לכך אין חולקין אע"ג דמתוך עדי מסירה ניכר דעדי חתימה עיקר ובהכי מחלקינן נמי בין שטרי מכר לשטרי הלואות. ור"ת ז"ל פירש דהיינו טעמא דמחלקי' בין שטרי מכר לשטרי הלואות וכתובות דתנן במתניתין דחולקין ואפילו שמואל מודה משום דשטרי מכר אין עיקר אלא אחד מהם דהיינו הראשון שקדם והשני לא זכה כלום אבל שטרי הלואות שעבוד שניהם אמת וכמו שכתב הריטב"א ז"ל משמו וכדתנן במתניתין חולקות בשוה ולא תימא דשניא מתניתין משום דהיו יוצאות בשעה אחת דהוה ליה כאלו נכתבו בבת אחת אבל יוצאים ביום אחד דאיכא למימר דלזה נכתב בבקר ולזה בערב דהכי נמי איכא למימר דלזה נכתב בתחלת השעה ולזה בסוף השעה אלא טעמא דמתניתין דחולקות משום דשניהם אמת. ובהכי רהטא כולה סוגין ואין הדבר תלי' בהוכחת לשון השטר כדפר"י ז"ל אלא בהכי תליא טעמא דמילתא דהחתימה שהיא ביד המוכר דכותבין שטר למוכר אעפ"י שאין לוקח עמו אפשר להיות בבת אחת והמסירה אי אפשר להיות בבת אחת דכיון דיוצא השטר מיד המוכר ליד

הלוקח נזהר הוא שלא למסור בבת אחת והילכך לדעת ר"מ דהחתימה עיקר ואפשר דנחתם בבת אחת המסירה היתה לדעת החתימה ואע"פ שהיתה זו אחר זו הויא ליה כנמסר בבת אחת תדע היכא דכתיב שעות אמאי יהבינן לה למאן דקדים בשעה אחת דילמא לאידך נמסר תחלה אלא דתלינן מסירה אחר חתימה ה"נ תלינן המסירה בשעת חתימה ואפילו את"ל דאי אפשר לצמצם וע"כ אף החתימה אי אפשר להיות בבת אחת מכל מקום איהו סבר דשניהם נחתמו בבת אחת ואין דעתו שיקנה אחד יותר מחברו אלא דעתו שיקנה זה כמו זה והוי כאלו מסר לשניהם בבת אחת ואין מועיל הקדמת החתימה כלום וא"ת והתינח כשהעדים החתומים בזה השטר אינם החתומים בשטר האחר דאפשר להיות דהנך סהדי חתום אהאי והנך סהדי חתים אהאי בהדי הדדי ואע"ג דאי אפשר לצמצם מכל מקום הא קא מכוין להחתימה בבת אחת ובתר דעתו אזלינן אבל כשהעדים שוים בב' השטרות מא"ל הרי ע"כ כיון להחתים בזה אחר זה ואי אפשר להיות בלאו הכי והויא ליה כמסירה לר' אלעזר וכדבעי' למכתב בס"ד וי"ל דאכתי איכא למימר דדילמא בשעה שעסוקין באותו ענין חתמו דקנין יכול לחזור בו שיהיה קנין האחרון קיים ושל ראשון בטל או לקיים שניהם וכיון דאיכא למימר בשום צד דשניהם קנו בבת אחת לכך אמר רב חולקין דהרי החלוקה צודקת בשום צד אבל שמואל סבר כר"א דהמסירה עיקר והמסירה אי אפשר להיות בבת אחת וכדכתיבנא וכיון שכן אין החלוקה צודקת כלל בשום צד לכך אמרינן שודא ואזיל לשיטתיה דפריש ר"ת ז"ל בכל דוכתא דשודא היינו שיתן הדיין לכל מי שירצה וכמו שפירשו התוספות בפ' הכותב והילכך אמרינן שיהיה כח ביד הדיינין מובהקים ליתן לכל מי שירצו דכיון דאי אפשר להיות בבת אחת אימור איתרמויי לאותו שזכה ולמאי דפרש"י שודא לפי ראות עיני הדיינין יטילו זכות או חובה אי אפשר לפרש כן ומ"מ לפי שיטתו ז"ל כל מקום דאי אפשר להיות בבת אחת עבדינן שודא אבל במקום שיכולין לזכות שניהם בבת אחת כגון בשטרי מכר אליבא דר"מ דס"ל עדי חתימה עיקר א"נ בבעלי חובין ביום אחד או שני כתובות ביום אחד לכ"ע יחלוקו דחשו רבנן להפסד בעלי חובין משום נעילת דלת ולכתובת אשה משום חינא אבל בלקוחות א"נ במתנה עבוד שודא היכא דאיכא למימר דחד קדים והאחד שקר. זו היא שיטת ר"ת ז"ל:

דף צד:

לא דכ"ע כר' אלעזר ואיכא למידק קצת דיוקי בהאי שמעתא חדא למה לי לאורוכי כולי האי ומי מצית מוקמת ליה לרב כר' אלעזר לקשי להדיא והאמר רב יהודה וכו'.

ועוד אמאי קאמר אלא מחוורתא רב כר"מ וכו' פשיטא ודאי דכיון דאידחיא לה אוקמתא דלעיל אין לך לומר אלא דרב כר"מ ושמואל כר"א ועוד אמאי לא מוקמינן פלוגתייהו בדר' אלעזר אע"ג דלא ס"ל לרב כר"א דהכי אשכחן בכמה דוכתי דפליגי אמוראי אליבא דמאן דלית הלכתא כותיה כגון אליבא דב"ש והכא נמי אימא דפליגי אליבא דר"א אע"ג דלא ס"ל כוותיה ולא תוקמה להו לפלוגתייהו בתנאי ונראה דבהך קושיא בתרייתא מתרצה כולה סוגיין דאיברא ודאי דהוה מצינן לאוקמא פלוגתייהו אליבא דר' אלעזר אלא מיהו להכי קאמר דכ"ע כר' אלעזר משום דקי"ל כוותי' בגיטין ולא מצינן לאוקמה פלוגתייהו בדר"מ משום דבדר"מ לא מצינן לאשכוחי שודא וכדפירש רש"י לעיל אבל בדר' אלעזר איכא למימר שודא ואיכא למימר חלוקה דשמא קדם ומסרו למי שהיה חביב לו ואת השני הטעה או שמא לא קדם ומסרו דלדידיה עדי חתימה נמי כרתי אלא דעדי מסירה עיקר הלכך מוקמינן פלוגתייהו בדר' אלעזר ולא מוקמינן פלוגתייהו אליבא דר' אלעזר ולא ס"ל משום דקי"ל כוותיה בגיטין וכדכתיבנא וזהו שכתב רש"י ז"ל דכ"ע כר' אלעזר. דקי"ל כוותיה בגיטין ואיכא למימר שודא ואיכא למימר חלוקה.

וכי פרכי' ומי מצית אמרת וכו' לא פריך אעיקר אוקמתין דפשיטא ודאי דשפיר מצינן לאוקמא פלוגתייהו בהכין ואליבא דר' אלעזר אלא אהא פרכינן דאמרינן דכ"ע כר' אלעזר דמוקמינן לרב כר' אלעזר ופרכינן ומי מצית מוקמית וכו' והוה מצינן לשנויי דאליבא דר' אלעזר פליגי ולא ס"ל לרב אלא דסבר דלר' אלעזר חלוקה עדיפא אלא דלא ניחא ליה לשנויי הכין דלפלגו אליביה ולא לסברו כן ומתחוור לתלמודא טפי לשנויי דרב כר"מ ושמואל כר"א והיינו דקאמר תלמודא אלא מחוורתא רב כר"מ ושמואל כר' אלעזר פי' אע"ג דמצינן לאוקמא פלוגתייהו בגונא אחריתי המחוור דרב כר"מ ושמואל כר' אלעזר כנ"ל. וא"ת והיכי אסקינן מחוורתא רב כר"מ ושמואל כר' אלעזר ומעיקרא פרכינן לימא רב כר"מ ושמואל כר' אלעזר דוחקו דהוה דחיקא ליה דפליגי אמוראי בפלוגתא דתנאי היכן אזיל וי"ל דמעיקרא הוה סברינן דלר"מ ע"כ אית ליה חלוקה ולר' אלעזר אית ליה שודא והילכך פליגי אמוראי בפלוגתא דתנאי ולא חדשו מידי אבל השתא דמתרצינן דאפי' לר"א מצינן למימר דחלוקה עדיפא הילכך שפיר מצינן למימר דרב כר"מ ושמואל כר"א וחדש לנו שמואל דשודא עדיפא לר' אלעזר ורב נמי ה"ק אין לך לומר אלא חולקין משום דס"ל כר"מ וכיון דחדא מינייהו חדית לן סברא דלא הוה ידעינן לה מדברי התנא לא פרכינן לימא כנ"ל. והשתא ניחא קושיא אחריתי דכיון דאוקמינן רב כר"מ ושמואל כר' אלעזר מאי מותבי' עליה דשמואל מדתניא שני שטרות היוצאים ביום אחד חולקין והא שמואל כר' אלעזר ואי תיובתיה מדקתני סיפא כתב לא' ומסר וכו' א"כ זו הוה ליה

לאתויי ברישא ולאותובי מינה תיובתא דהיינו תיובתין דמרישא ליכא לאותובי כלל דהא כר' אלעזר אמרה לשמעתיה ובמאי דכתיבנא ניחא דעיקר תיובתין אמאי דסבר דשודא עדיפא דמדקתני כלישניה ממש וקתני חולקין משמע דהא אתא לאשמועינן דחלוקה עדיפא דאי לר"מ פשיטא דחולקין דלדידי' לא שייך שודא ומשני אמר לך שמואל הא מני ר"מ היא וכו' פירוש איברא דליכא למימר שודא בחתימתו ומיהו במסירה איכא למימר שודא וכמו שהקשה הריטב"א ז"ל וכדכתבינן לעיל והא אתא לאשמועינן דחולקין לר"מ כדתרצי' לעיל ואפשר דלהכי כתב רש"י חולקין. אלמא חלוקה עדיפא. ר' מאיר היא וליכא למימר שודא בחתימתו. עד כאן דוק ותשכח:

הלכה כר' אלעזר בגיטין שחתימת הגט אינה עיקר דאין עדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם אבל בשאר דברים דלא מצי אינש לאקנויי מידי בלא סהדי ודאי חתימה דהתם עיקר ובחתימה קנו אינשי בשטר או אף בשטרות הלכה כר"א דע"מ השטר כרתי קנייה הא מני ר' מאיר ואפשר לצמצם הלכך קתני חולקין. רש"י במהדורא קמא:

מיתיבי שני שטרות היוצאים ביום אחד וכו'. וא"ת ולרב מי ניחא והא מתרצינן רב כר"מ אלמא דס"ל לרב דלר"מ דוקא חולקין אבל לר' אלעזר מודה הוא נמי דשודא עדיפא והשתא קס"ד דר' אלעזר הוא דקאמר חולקין ותקשי נמי לרב ויש לומר איברא דהכי מוקמינן לה רב כר"מ וכו' ומיהו הא אמרינן דהוה מצינן לאוקמא פלוגתייהו דבדר' אלעזר פליגי אע"ג דלא ס"ל לרב כוותיה דר' אלעזר הלכך לא מצינן לאותובי לרב דלא ברירא סברתיה אי אליבא דר"מ קאמר ליה או אפילו לר' אלעזר אבל לשמואל דע"כ קאמר דלר' אלעזר שודא עדיפא מותיב שפיר כנ"ל:

כתב לאחד ומסר לאחד זה שמסר לו קנה פירשו בתוספות אע"פ שקדמה הכתיבה למסירה והכי נמי סבירא ליה לשמואל דהא אית ליה שודא והיינו אליבא דר' אלעזר דאמר עידי מסירה כרתי והקשו דהא משמע בפ"ק דב"מ דשמואל ס"ל כאביי דאמר עידיו בחתומיו זכין דדחיק התם שמואל דאמר לא חיישינן לפרעון ולקנוניא מתני' דקתני מצא שטר חוב בזמן שיש בהם אחריות נכסים לא יחזיר אי ס"ל כאביי אמאי לא יחזיר ומסיק שמואל אמר אומר היה ר"מ וכו'. ואין לומר דשמואל בעי לאוקמה בכולהו שטרי ואפילו למאן דסבירא ליה דעידיו בחתומיו זכין לו ולא משום דס"ל הכין מדדחיק שמואל נפשיה כולי האי לומר הך סברא לר"מ ש"מ דכאביי ס"ל ואליבא דאביי משמע כתב לא' ומסר לא' את שכתב לו קנה דאמתני' דקתני כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו פריך התם וליחוש דלמא כתב ללוות בניסן ולא לוה עד תשרי ואתי למטרף לקוחות שלא כדין דמניסן ועד תשרי ומשני אמר אביי עידיו בחתומיו זכין לו אלמא אע"ג דמסר

ללקוחות קודם ללוה לזה שמסר לו לא קנה ויש לדחות דלעולם אביי נמי עידיו בחותמיו זכין לו אלמא אע"ג דס"ל עידיו בחותמיו זכין לו היינו כשאין מסירה נגד החתימה אבל כשזיכה לאחד במסירה הך דמסירה עדיף טפי ושניא ההיא שקלא וטריא דכותבין שטר ללוה וכו' משום דהמסירה ללקוחות הויא כמכר וכתיבת השטר ללוה היינו ש"ח ואיכא למימר דלאחר דלוה בתשרי חל השעבוד למפרע בניסן דעידיו בחתומיו זכין לו והויא ליה כתיבה ומסירת הלוה קודם מסירת הלקוחות אבל בב' שטרי מכר לזה כתב ולזה מסר אותו שנמסר לו עדיף טפי וקנה ומיהו אכתי קשיא דבספ"ק דמציעא משני אביי כה"ג גבי מצא שובר בזמן שהאשה מודה יחזיר לבעל וכו' דלא חיישינן דלמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנה עד תשרי ואזל זבננה לכתובתה בטובת הנאה מניסן ועד תשרי ומפיק ליה לשובר כו' הא קמן דבשני שטרי מכר לזה כתב ולזה נמסר לזה שנכתב קנה ולא לזה שנמסר. ורש"י כתב בשמעתין וז"ל כתב לא' השטר ולא מסר לו עד שכתב שטר שני לאחר עליה ומסר לו. ע"כ. משמע דבהכי מיתרצא הך קושיא דשניא הכא דיש לזה כתיבה בלחודה ולזה כתיבה ומסירה ומ"ה זה שנמסר לו קנה משום דאית ליה תרתי כתיבה ומסירה ולהכי כתיבתו עדיפא טפי ומ"מ ע"כ היינו כר' אלעזר דאלו לר"מ עידי חתימה בלחוד כרתי והמסירה לא שויא ולא מידי וכמאן דליתא דמי הלכך למאן דקדים בכתיבה יהבינן לה אע"ג דליכא מסירה בהדה דהמסירה לא מעלה ולא מוריד והלכך לא קשיא ולא מידי דשניא הכא דשני הכתיבות שוות אלא דיתירה האחת על חברתה דיש עמה מסירה ולהכי עדיפא טפי אבל כתיבת השובר אינו ככתיבת מכירת הכתובה וק"ל. אבל התוספות לא פירשו כן שכתבו וז"ל כתב לאחד ומסר לאחר וכו' אע"פ שקדמה הכתיבה למסירה וכו' וכדכתבינן לעיל אלמא משמע דלא אירינן אלא במסירה ואיהי היא דעדיפא טפי מהכתיבה והכתיבה דאיכא בהדי המסירה לא מעלה ולא מוריד והלכך קשיא להו מה דאקשו ואזלי לשיטתייהו דלעיל פירש ר"י ז"ל דלר"מ דאית ליה החתימה עיקר אין לנו למיזל בתר מאי דמורה השטר וכיון דמתוך עדי החתימה אין ניכר שקדם קניינו של זה לקניינו של זה קונין שניהם בבת אחת אפילו נכתב ונמסר לאחד תחלה וכו' אלמא משמע דאפילו לר"מ עדי מסירה נמי מהני אלא דעדי חתימה עיקר מעתה היכי מצינן לפרושי כדפרש"י ז"ל דלמא ר"מ נמי הכי ס"ל דכתיבה בהדי מסירה עדיפא טפי מכתיבה לחודה והיכי קא מכריח תלמודא מדקתני סיפא כתב לאחד ומסר לאחר וכו' דהיינו ר' אלעזר ולא ר"מ דילמא ר"מ היא דס"ל דעדיפא כתיבה ומסירה מכתיבה לחודה לכך פירשו דמהך סיפא שמעינן דהכתיבה לא מעלה ולא מוריד ולמי שנמסר קנה וע"כ כרבי אלעזר אתיא ולא כר"מ והיינו דקתני כתב לא' ומסר לאחר דאלו לשיטת

רש"י הו"ל למיתני כתב לאחד וכתב ומסר לאחר כיון דלא קנה מי שנמסר לו אלא משום דאיכא בהדה כתיבה אלא ע"כ טעמא דסיפא היינו משום דמסירה עיקר וכתיבה לאחר כתיבה לא מעלה ולא מוריד ולכך ק"ל לתוספות מדשמואל אדשמואל וכדכתיבנא לעיל. וכי מעיינת שפיר תמצא דקו' התוס' אינה אלא לשיטת ר"י ז"ל דלר"מ דס"ל ע"ח כרתי ומתוך ע"ח אין ניכר שקדם קנינו של זה לקנינו של זה לכך חולקין אע"פ שמתוך ע"מ ניכר אבל לר' אלעזר כיון דמתוך ע"מ ניכר לא איכפת לן בעדים החתומים בשטר והלכך ע"כ ס"ל לר' אלעזר כתב לאחד ומסר לאחד זה שנמסר לו קנה ושמואל נמי הכי ס"ל אבל לשיטת ר"ת ז"ל איכא למימר אע"ג דס"ל לשמואל דעבדינן שודא היינו משום דס"ל דע"מ נמי כרתי ובע"מ א"א להיות בב"א ולכך תנינן בהו ועבדינן שודא (היינו משום דס"ל דע"מ נמי כרתי ובע"מ א"א להיות בב"א ולכך תלי' בהו ועבדינן שודא) מיהו היכא דידעי' בודאי דלזה נכתב ולזה נמסר אפשר דס"ל לשמואל דאת אשר כתב לו קנה אבל בשני השטרות היוצאין לפנינו דלא ידעינן קושטא דמלתא ס"ל לשמואל דתלינן במסירה כיון שהמסירה א"א להיות בבת אחת והחתימה רוב הפעמים א"א לצמצם בכך ס"ל דעבדינן שודא ורב ס"ל דלא תלינן בע"מ כלל וע"מ בתר ע"ח גרירי וע"ח אפשר להיות בבת אחת ולכך חולקין א"נ ס"ל לשמואל דע"מ עיקר והיינו דוקא לענין דתלינן בהו טפי מבעדי חתימה ולכך עבדינן שודא אבל ע"ח נמי כרתי ואי ידעינן בודאי דקדים וכתב לזה קנה את שכתב לו אע"ג דשוב מסר לאחר דע"ח נמי כרתי ואחר שקנה האחר אפילו בקנין גרוע כיון דס"ס קנה אינו קודם לשל' אחריו אע"ג דעדיף קנייניה דכבר זכה הקודם ואפשר דר' אלעזר הכי ס"ל דע"ח נמי כרתי והא דקתני כתב לאחד ומסר וכו' תנא שלישי הוא ואינו לא ר"א ולא ר"מ ומעתה לא תקשי לא מדשמואל אדשמואל ולא מדאביי לאביי לא מהלכתא אהלכתא אבל לשיטת ר"י קשיא כלהו ותירץ ר"י דכי אמרינן עדיו בחיתומיו זכין לו ה"מ בשני ימים כו' כמ"ש התוס' כנ"ל:

ואי ס"ד ר"מ אמאי קנה וכו'. ולא ניחא לאוקמי כשנמסרו שניהם בו ביום כיון דסתמא קתני להו טפי ניחא לן לומר דתנאי היא. הריטב"א ז"ל ואזיל לשיטתיה כדכתיבנא לעיל: תנאי היא פי' לא אליבא דר' אלעזר קאמר דלהכי לא מייתי שום ראיה מההיא ברייתא דמייתי דלא נזכר ר"א התם בברייתא כלל אלא ה"ק דאיכא תנאי דפליגי בהכי דאיכא למ"ד שודא עדיף ואיכא למ"ד חלוקה עדיף וכן פרש"י ז"ל:

דתניא וחכמים אומרים וכו'. בשלהי פ"ק דגיטין הולך מנה לפ' והלך ובקשו ולא מצאו יחזרו למשלח מת משלח יחזרו ליורשים כו' עד וחכ"א יחלוקו יורשי משלח ויורשי מי שנשתלחו לו וכאן אמרו מה שירצה שליש מן הברייתא הוא וכאן אמרו ואנא ס"ל דכאן

אמרו מה שירצה שליש דהיינו שליח יעשה אלמא שודא עדיפא כך פרש"י במהדורא בתרא והכין איתא בפירושי דוקני וכתב הריטב"א וז"ל דתניא גבי הולך מנה לפ' ומת המשלח ושנשתלחו לו ומספקא לן אם הולך כזכי או לא וחכמים אומרים יחלוקו וכאן אמרו מה שירצה שליש יעשה אלמא במילתא דספיקא פלוגתא דתנאי היא אי חלוקה עדיפא או שודא עדיף ולגבי שודא שפיר מייתי ראיה מהתם דהא ודאי הא דהכא עדיפא למעבד שודא טפי מההיא דהוי ספק שקול דהולך אי הוי כזכי אי לא הוי כזכי ואפ"ה אמר יחלוקו כ"ש הכא דאפשר שזכו שניהם כאחת ומיהו בלאו הכי נמי איכא מתניתא דאותביה מינה דמסייעא לרב בהדיא ולא מייתי תנאי אלא משום שמואל ודכוותה בתלמודא כנ"ל. ומדקרינן השתא שודא להא דתניא מה שירצה שליש יעשה יש ללמוד מכאן ראיה למה שפירשנו בשודא דדייני לעיל בפ' הכותב ע"כ:

וז"ל רש"י במהדורא קמא דתניא בשלהי פ"ק דגיטין הולך מנה לפלוני ובקשו ולא מצאו שהרי מת יחזרו למשלח דהולך לאו כזכי דמי מת משלח יחזרו ליורשי מי שנשתלחו לו כדמפרש התם דמספקא להו לרבנן אי הולך כזכי דמי דכי אמר ליה הולך מנה זה לפלוני כמאן דאמר ליה זכה במנה לפלוני וכגון דההיא שעתא הוה משתלח קיים או אמרינן הולך לאו כזכי ולא קנה המשתלח באמירה דמשלח והיכא דאיכא ספיקא חלוקה עדיפא וכאן אמרו שאר כל החכמים מה שירצה שליש דהיינו שליח יעשה שאם יראה שליש שנתן משלח בעין יפה כל כך שהיה חפץ שיבא המנה ליד יורשין ינתנו ליורשי משתלח ואם לאו יחזרו ליורשי משלח אלמא שודא עדיפא דבתר שודא דשליש אזלינן ע"כ:

אמיה דרמי בר חמא וכו'. א"ל רב נחמן לרב ששת ומר מאי טעמא וכו' א"ל רב ששת לרב נחמן משום דרמי בר חמא קדים דבצפרא כתבינהו ניהליה. דכתבי שעות דהיכא דכתבי שעות לא דייקי כלל בתר מסירת השטר דכיון דחזינן ליה דקדים לא אמרינן אימר ההוא דקדים בתראה הוה למסירה דקי"ל כר' אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי אלא ההוא דחזינן ליה דקדים מחזקינן ליה בחזקת דהוא קדים נמי למסירה דאי לא תימא הכי אפילו הנהו שטרי אינן יוצאין ביום אחד אלא זה ביום פ' וזה ביום פ' היכי יהיב ליה לקדמאה הא איכא לספוקי דילמא ההוא דקדים בתראה הוה למסירה אלא ודאי היכא דכתי' כהלכת מנהג המקום לא דייקינן כלל בתרה אלא בחזקת דקמא לכתיבה הוה נמי קדים למסירה מחזקינן ליה אבל היכא דלא כתבי שעות ויוצאין ביום אחד שלא כמנהג המקום אמרינן אימר בתראה קדים למסירה הוה ואינך שטרי דרמי בר חמא ומר עוקבא דלא הוו ידעי הי מנייהו קדים למסירה הילכך דיין להו רב נחמן בשודא דדייני. ל"ש. ומכאן אמר ר' יהודה דהקונה בשטר צריך שימסור לו מקנה לידו. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל בצפרא כתבינהו להו לנכסי לרמי וכו'. כלומר העדים מעידים דלערב קרוב לשקיעת החמה כתבם למר עוקבא והעדים האחרים מעידים שבבקר באותו היום עצמו כתבם למרי ומירי במתנת בריא בשטר לחוד בלא קנין יועיל הקדימה ולפום הכי אוקמיה לרמי בנכסים וא"ל רב נחמן אנן בירושלים אנן דכתבינן שעות. ואלא מר מאי טעמא עבד הכי א"ל שודא דדייני וכו' יש להקשות והלא שמואל דאית ליה בשני שטרות היוצאין ביום אחד שודא דדייני ס"ל כר' אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי ומיד שנמסר השטר זכה מן הדין אותו שנמסר לו ומפני שאין אנו יודעין למי נמסר תחלה היה אומר שמואל שודא דדייני כדכתבינן בפ' הכותב אבל היכא דנתברר לנו למי נמסר תחלה מודה שמואל דלא אמרינן שודא דדייני אלא לאותו שנמסר תחלה יזכה וא"כ הכא שנתברר לנו כי לרמי זכה תחלה היאך היה נותן רב נחמן למר עוקבא מתורת שודא ויש להשיב שאם היו העדים מעידים שנמסר השטר לרמי בבקר ודאי הוא היה זוכה אבל הכא מיירי בדלא ידעינן הי מינייהו קדים במסירת השטר שהעדים מעידים שנכתב בבקר ואינם יודעים אלא מן הכתיבה אבל לא מן המסירה ורב ששת אוקמיה לרמי בנכסים משום דקדים שהיה סובר דמסתמא כמו שנכתב בבקר כמו כן נמסר בבקר וא"ל רב נחמן אטו בירושלים אנן דכתבינן שעות לא נתכוון לומר שאם יכתבו שעות במקומות אחרים לא יועיל קדימת השעות דודאי בכל מקום שיכתבו שעות יועיל הקדימה אלא ה"ק אטו בירושלים אנן דכתבי שעות דבשלמא אם היו כותבין שעות כמו בירושלים היה מן הדין לומר שיזכה רמי דכיון שיש לנו עדים דקדים וכתבי' שעות מוכחא מילתא דקפדי במסירת השטר שימסרו אותו בשעת הכתיבה בעצמה מסתמא בההיא שעתא נמסרה ויזכה אותו שנכתב שטרו תחלה ואע"פ שאין לנו עדים שנמסר באותה שעה בעצמה אבל כיון שאין אנחנו כותבין השעות מוכחא מילתא דלא קפדי במסירת השטר אלא שתנתן ביום שנכתב בלבד ואפשר שלא נמסרה זאת אלא קרוב ללילה ונמסרה אותה שנכתב באחרונה תחלה ומשום דמספקא לן איזה מהן נמסר תחלה היה נותן רב נחמן למר עוקבא מחמת שודא ע"כ:

חדא דאנא דיינא ומר לאו דיינא על פי ריש גלותא ולא נהירא דהא רב ששת נמי דיינא הוא דגמיר וסביר ונקיט רשותא ויש שפירשו דאנא דיינא בהאי דוכתא שהדין הזה היה במקומו של רב נחמן ואין ראוי לאחרים לעשות שודא באותו מקום שזה כעין הפקר בית דין הוא ואין לעשותו במקום שגדול ממנו או שהוא דיין קבוע במקום ההוא שהיה ראוי לדון ומיהו הא בדיעבד שפיר דמי ואין עיקר טעמו בכאן להחזיר דינו בדיעבד אלא משום אידך טעמא דמעיקרא לא אתא עלה אלא משום טעמא דאיהו קדים ועדיו בחותמיו זכין

לו והוה ליה טועה בדבר משנה שהוא חוזר וכן פירש מורי הרא"ה בשם אחיו ה"ר פנחס הלוי ז"ל. הריטב"א ז"ל:

וכתבו תלמידי רבינו יונה ז"ל. וז"ל כתב ר"ח ז"ל דמהכא שמעינן דלא דיינין שודא בזמן הזה דהא רב ששת חכם גדול וכו' וזה אינה ראיה כל כך שאפשר שאם לא היה במקומו של רב נחמן היתה מועילה שודא של רב ששת דרב נחמן ה"ק ליה במקומי דין הוא שיועיל השודא שלי משודא שלך כיון שאני ממונה מריש גלותא ועוד דהא חזינן בגמרא גבי הולך מנה לפלוני וכו' הנה שאפילו השליח אמרו שיכול לעשות שודא וכ"ש הדיינין אבל מכל מקום הסכמת כל הגאונים ז"ל שאין לנו לדון שודא בזמן הזה כי שמא לא ידקדקו בדבר כראוי ואין להרהר אחר תקנותיהם ע"כ:

הנהו תרי שטרי של מכר שהיו של שני ב"א והיו כתובין על שדה אחת. הוה כתיבי ביה בשטרא בה' בניסן מכר פלוני לפלוני שדה זו. בניסן סתמא בניסן מכר פלוני לפלוני שדה זו. ואנא אפסיד מעות שנתתי. בר כ"ט בניסן את ולההוא דה' בניסן מכרה תחלה ושטר מכירתך בטלה. ונכתוב לי שטר טרפא מאייר ואילך לטרוף לקוחות שלקחו מן המוכר מאחד באייר ואילך. א"ל יכלי למימר לך לקוחות את בר חד בניסן ואת קדים להההוא דה' בניסן וקרקע שנטל בר ה' בניסן שלך היתה והנחנו לך את שלך. ל"א הנהו שני שטרות הלואה של ב' בני אדם. בה' בניסן הלוה פלוני לפלוני. אוקמיה רב יוסף וכו' בנכסיה שהגבהו קרקע בת חורין שהיתה שם. טירפא לטרוף לקוחות. בר חד בניסן את ולך השתעבדו נכסים תחלה וקרקע שנטל בר ה' בניסן בשעבודיה היה שלך והנחנוה בת חורין שתהא גובה הימנה. מאי תקנתיה דהאי שטרא דידיה דכתיב בניסן סתמא נכתבו הרשאה להדדי שיהא האי בר ה' בניסן מוסר לו שטרו לבר ניסן סתמא ויכתוב לו על השטר הרשאה וילך אצל לקוחות מאייר ואילך ויטרוף ממה נפשך דאי אמרינן ליה את בר חד בניסן לימא להו כבר גביתי בשטר זה קרקע שהנחת לי וטרפתיה ממנו והשתא טריפנא להא משום אידך שלקחתי בה' בניסן הרשאה מצי למעבד כה"ג וכן לגבי הלואה. רש"י במהדורא קמא. ולהריטב"א לא נזדמנה לו אלא מה שכתב הרב ז"ל במהדורא בתרא וכתב ז"ל וז"ל הנהו תרי שטרי דאתו לקמיה וכו' פרש"י ז"ל דשטרי מכר היו באחריות שיצאו על קרקע א' זה אומר אני זכיתי בו תחלה וזה אומר אני זכיתי בו תחלה ואוקמיה רב יוסף בידא דההוא דהוה כתיב ביה בה' בניסן דאילו אידך דילמא בר כ"ט בניסן הוא וידו על התחתונה וא"ל דלכתוב ליה טירפא משום אחרינא על אותן שלקחו מאייר ואילך וא"ל דאינהו מדחו ליה דדילמא בר חד בניסן הוא ושלא כדין טרפוה ממנו ולא גרסינן להאי פירושא והנחנו לך מקום לגבות ממנו ויש שפירשו

לפי גרסא זו שני שטרי הלואה היו שיצאו על הקרקע א' בן חורין מר אומר אני מוקדם וראוי לגבותו ומר אמר אני מוקדם וראוי לגבותו ואוקמיה רב יוסף בההוא דה' בניסן דלו אגביה בעל ה' בניסן וכי אתי אידך למטרף לקוחות דבתר אייר אמרינן ליה את בר חד בניסן את והנחנו לך מקום לגבות הימנו. ושני הפירושים דרך אחד להם וכלם ענין א' ורש"י פירש בשטרי מכר משום דסוגיין דלעיל מיירי בהכין וכדפרישית לעיל ומכל מקום שמעינן מהכא שכל הבא לגבות שום שעבוד בלשון מסופק עליו להביא ראיה ואע"פ שחיובו ברור וצריך לברר שעבודו מאי תקנתייהו כתבי הרשאה להדדי. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה אפשר לפרשה בשני שטרי הלואה וכו'. א"ל ונכתוב לי מר טירפא מאייר ואילך פי' שהיה קרקע זה שטרפו ההוא דכתיב ביה בה' בניסן מאוחר שבכולם וא"ל האי דכתיב ביה בניסן סתמא דלכתוב ליה רב יוסף טרפא מאייר ואילך לגבות משאר קרקעות שהיו לשם משועבדים שנטרף הלה שהיה מאוחר דינו לגבות מן הנשארים ואהדר ליה יכלי למימר לך את בר חד בניסן את והנחתי לך מקום לגבות ממנו כלומר את בר חד בניסן את וכיון דכן אותו קרקע שגבה ההוא דכתיב ביה בה' בניסן היה ראוי לך שתגבה אתה שהנחנוהו לך לגבות ממנו ומיהו בשטרי הלואה סתמא לא אתיא דהא פרישנא שאין שעבוד השטר חל אלא מזמן שמוכיח מתוכו וכיון שכן אפילו היו שם עדים דהוא בר חד בניסן ראוי לכתוב לו טירפא מאייר ואילך שאין השעבוד חל אלא מאייר ואילך אלא בשטרי אקנייתא. וכן יש לפרש בשני שטרי מכר שכתבן לא' אוקמיה רב יוסף וכו' נכתוב לי טירפא מאייר ואילך לגבות מן המשועבדים בשביל שנתחייב לי באחריות. יכלי למימר לך את בר חד בניסן כלומר ואותו קרקע מן הדין שלך ולא גרסינן והנחנו לך מקום לגבות הימנו וכן הוא במקצת ספרים א"נ איכא לפרושה אפילו אחד שטר הלואה ואחד שטר מכר וההוא דכתיב ביה בה' בניסן היה שטר הלואה וההוא דכתיב ביה בניסן סתמא היה שטר מכר אוקמי' רב יוסף דה' בניסן בנכסיה שהקרקע בחזקת בעלים עומדת עד שיביא ראיה וכיון שכן האי דכתיב ביה בה' בניסן עדיף טפי דההוא דכתיב ביה בניסן סתמא אימר בר כ"ט בניסן את א"ל לכתוב לי מר טרפא מאייר ואילך. יכלי למימר לך את בר חד בניסן את ולא גרסינן נמי להאי פירושא והנחנו לך מקום לגבות וכן פירשה הרב ר' שלמה ממונפשליר ז"ל ע"כ:

וז"ל הר' יהונתן ז"ל ולכתוב לי מר טירפא מאייר וכו'. א"ל רב יוסף אינו ראוי לטרוף לקוחות כלל דמצי אמרי לך את בר חד בניסן לדבריך שהיית טוען אותו קרקע בן חורין שנוטל האי בר חמשא בניסן לך היה ראוי שהיה ב"ח מוקדם ואין לך ליפרע מנכסים

משועבדים במקום שיש בני חורין ואם ב"ח מאוחר שקדם לך וגבה אין לנו להפסיד בזה דהא קי"ל דמה שגבה לא גבה וכשם שדוחין הלקוחות זה של ניסן סתמא יכולין הלקוחות לדחות אותו של ה' בניסן שלא יטרוף מהם כלום דמצי אמרי ליה האי דניסן סתמא סוף ניסן הוא ואותו קרקע שגבה שלא כדין גבה אותו ומה שגבה לא גבה אלא מאי תקנתייהו כלומר איזו תקנה נוכל לתקן להם שלא יפסיד אחד מהם ויגבו ממשעבדי ומשני נכתבו הרשאה אהדדי כלומר האי בר חמשה בניסן מוסר לו שטרו לבר ניסן סתמא ויכתוב לו על השטר הרשאה לומר ידך כידי וכו' כתב ליה בר ניסן סתמא לההוא דחמשא בניסן הרשאה מצי למעבד כה"ג. ויש לפרש הנהו שטרי בשטרי מכר ע"כ:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל א"ל אנת ידך על התחתונה אימור בר כ"ט בניסן את כלומר כיון שהזכות שלו מפורש בשטר שלו וזכות שלך אינו מפורש בשטרך ידך על התחתונה א"נ כיון שלא נכתב בשטר שלך הזמן הוחזק בו ריעותא ומוכחא מילתא כי מפני שהזמן שלך היה בסוף החדש שלא רצית שיכתבו שם היום ולפי' יש לנו לומר כי לאותו שנכתב שטרו בה' בניסן מכר תחלה. א"ל ונכתוב לי מר טירפא מאייר ואילך כלומר תחשוב כי לכל הפחות ביום האחרון של ניסן נכתב השטר שלי ולא אוכל לזכות בשדה מכל מקום תכתוב לי שטר שלא זכיתי בשדה זו ושתחזור ותטרוף הלקוחות שקנו ממנו מאייר ואילך שהרי מאייר ואילך נשתעבדו לי כל נכסיו והשיב לו רב יוסף גם זה אינו מועיל שיכולים הלקוחות לדחות אותך ולומר בר חד בניסן את והקרקע שלך הוא והאחר שכתוב שטרו בה' בניסן דוחה אותך ברמאות ומאי דאמר והנחתי לך מקום לגבות הימנו לישנא בעלמא נקט כמו שדרך התלמוד להזכירו בכמה מקומות ור"ל אתה קדמת בקנין שטרך ובחזרה שהיה זה השדה מונח בידך קנינו אנחנו ממנו הקרקעות האחרות. מאי תקנתיה כדי שלא יצא קרח מכאן ומכאן ליכתביה הרשאה זה לזה כלומר זה שנכתב שטרו בניסן סתמא יבקש מאותו שנכתב שטרו בה' בניסן שיכתוב ליה שטר הרשאה ואח"כ ילך ללקוחות שקנו המכר ויאמר להם זה המוכר מכר לי בסוף ניסן דבר שלא היה שלו ואני רוצה לחזור ולטרוף מכם הקרקעות שקניתם אח"כ וכשיראו אותו ויאמרו לו את בר חד בניסן את יאמר להם אני וחברי כשמכר להם בה' בניסן שלא כדין מכר ואני רוצה לטרוף מכאן שהוא כתב לי שטר הרשאה ויטרוף מהם במה נפשך ע"כ:

דף צה.

מתני' מי שהיה נשוי שתי נשים וכו'. היה אפשר לפרש שבשדה המיוחד לכתובות מיירי דמתחלה ייחד שדה זו לאחת ושוב יחד אותה לשניה וראשונה מקרי אותה דייחד

לה השדה ברישא ואפילו נשא אותה אח"כ וכי קתני השניה מוציאה ואפילו בחיי בעלה קאמר וכדאמרינן לקמן מקחו בטל ופירש רש"י מקחו בטל לגמרי ואפילו בחיי הבעל ובב"ב מוקמינן לה באחת מאותן ג' שדות או ייחדה לה לכתובתה וכו' ולא נהירא האי פירושא כלל והנכון כדפירש רש"י ומכר את שדהו המשועבד לכתובות הראשונה שנשא תחלה השניה מוציאה כשימות בעלה כנ"ל. וכתב הרמב"ן וז"ל הא דתנן הראשונה מן השניה כתב עלה הרב אב"ד איכא דמקשי אמאי לא אמרינן שמעת מיניה ב"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה ואיכא למימר דהוה יכול לתרוצי ליה דכתב ליה בעל לראשונה לא יהא לך פרעון אלא מזה ואיני יודע זו מנין לו לרב ז"ל שאם גבה מאפותיקי שלא יהא עשוי ובפ' המניח את הכד גבי שור שנגח משמע דאפילו באפותיקי מה שגבה גבה ולא אמרינן כמכר הוי מיהו לאו קושיא היא דראשונה ושניה בבת אחת הן באות לב"ד וכשהשניה מוציאה יד הראשונה עמה בשדה ע"כ:

וז"ל רש"י במ"ק אין לי עמך כלומר לא אטרוף לך מידך משום שעבוד כתובתי. שניה דלדידה לא כתבה דין ודברים אין לי עמך וטרפא מיניה שעבוד כתובתה מן הלוקח השניה דשטר כתובתה קדים לשטרא דלוקח מוציאה כשימות הבעל והראשונה שנשא תטלה דכתובתה קדמה לשניה מוציאה לאותה שדה מיד השניה והלוקח שכתבה לו זו דין ודברים אין לי עמך חוזר וגובה מיד הראשונה וחוזרת חלילה כלומר ושניה ללוקח וראשונה מן השניה ולוקח מן הראשונה ע"כ. והריטב"א ז"ל כתב וז"ל הא דתנן מי שהיה נשוי שתי נשים ומכר וכו' כבר פירשתיה לעיל בשם ר"ש משנץ ז"ל דלאו דוקא השניה מוציאה והראשונה מוציאה דאטרוחי בי דינא כולי האי לא מטרחינן בכדי אלא לומר שכך אפשר לעשות לכל אחד ואחד עד שיעשו פשרה ביניהם ע"כ. ועיין מ"ש תלמידי ר' יונה:

גמ' וכי כתבה ליה מאי הוי הקשו בתוספות מאי פריך והלא לא בא עדין לידה והוי כמו כתב לה ועודה ארוסה ותירצו דלא דמי לארוסה דהתם אם מכרה ונתנה קיים אבל הכא אינו יכול למכור שלא תטרוף ממנו. ולמאי דפרישנא במתני' דמיירי כשייחד להם שדה לכתובתה ניחא טפי דהויא לה כדידה ממש דהא אם מכר הבעל מקחו בטל לגמרי ואפילו בחיי הבעל. מיהו לא נהירא וכדכתיבנא במתני'. והק' עוד בתוספות דמאי משני כשקנו מידו כיון דקאמרינן דלא דמיא לארוסה אלא לנשואה הרי קאמר רב יוסף לעיל בפ' הכותב דמדין ודברים קנו מידה ותירצו דמ"מ גבי נשואה הוי טפי ידו כידה מהכא דאין כאן אלא שעבוד בעלמא ואי מיירי מתני' כשייחד שדה זו לכתובתה לא מיתרצא שפיר. ורש"י כתב וז"ל בשקנו מידה ואמרינן בהכותב לאשתו דהיכא דקנו מידו מגופו

של קרקע קנו מידו. ע"כ. וקשה דהא רב יוסף פליג ואמר דמדין ודברים קנו מידו ואע"ג דלא קי"ל כותיה מ"מ היכי מתוקמא הך מתני' לדידיה וכמו שהקשו בתוספות וי"ל דבעומד אפילו רב יוסף מודה דמגופה של קרקע קנו מידו כדאיתא בפרק הכותב והכא בעומד מיירי ומ"מ קשיא להו לתוס' דמדלא מוקמינן מתני' אלא בדקנו מידה משמע דאפילו בעומד מתוקמא שפיר. ורש"י ז"ל סובר דכיון דמוכר השדה על פיה עדיפא טפי מעומד דפרק הכותב וק"ל כנ"ל:

וז"ל רש"י במ"ק בשקנו מידה דמגופה של קרקע קנו מידה וכדאמרינן בפ' הכותב ובריייתא בדלא קנו מידו ע"כ:

וז"ל הריטב"א בשקנו מידו פי' דמגופו של קרקע קנו מידו כדאיתא בריש הכותב וכיון דמהני הכא גבי ב"ח עם לוקח ה"ה דמהני בכותב לאשתו נשואה דין ודברים וקנו מידו ואעפ"י שידו כידה וכדפרישנא התם בס"ד. ויש דוחין דשאני הכא שאין לבע"ח בו אלא שעבוד אבל התם לא מהני כיון שידו כידה במה שנותן ולא נהירא דבאומר לחברו שותף דין ודברים אין לי עמך הרי חלק שלו שהוא ממונו לגמרי נותן לו שיהא שלו ואפ"ה מהני כשקנו מידו ע"כ:

וז"ל תלמידי ה"ר יונה ז"ל הב"ע כשקנו מידה כלומר אע"ג דלשון דין ודברים אין לי בנכסיך לשון גרוע הוא אפ"ה היכא שקנו מידה הקנין מוכיח שלא היה זה סלוק גרוע אלא הקנאה גמורה נתכוונה להקנות וכדאמרינן בפרק הכותב מגופה של קרקע קנו מידה ע"כ:

וכי קנו מידה מאי הוי תימא נחת רוח כו' פירוש בשלמא אי הוה משנינן דתנא דמתני' לאו בדוקא נקט דין ודברים אין לי אלא דהענין הוא כן וכיוצא בזה פירש הריטב"א ז"ל בסוף שמעתין דעיקר מאי דאתא לאשמועינן היינו דינא דחוזרות חלילה ולא דייק לאשמועינן בלישניה היכי קא מסתלק והא ודאי מיירי בגוונא דמסתלקא שפיר הלכך ה"נ איכא למימר דמיירי בגוונא דלא מציא אמרה נחת רוח עשיתי לבעלי וכו' וכגון דלקח מן האשה תחלה ואע"ג דקתני ומכר את שדהו וכתבה וכו' פירושו לאחר דכתבה היא ומכר הוא דתנא דמתני' לאו בהכי עסיק לדיוקי בלישניה אלא בדינא דחוזרות חלילה וכדכתב' אבל השתא דבעיא לאוקמה בשקנו מידה אלמא דמתני' לישנא דוקא נקט והלכך ליכא לשנויי בשלקח מן האשה תחלה דלשון המשנה משמע דאחר מכירת השדה כתבה כדקתני ומכר את שדהו וכתבה וכמ"ש התוספות כנ"ל:

נחת רוח עשיתי לבעלי כלומר יכולה לומר לא יכולתי לסבול תרעומות של בעלי שהיה

לו עלי אם לא הייתי מודה במכירתו ואע"פ שלא מסרתי מודעא כמי שמסרתי דמי כדי שלא יודע לבעלי ויאמר לי עיניך נתת בגרושין ובמיתה. ר' יהונתן ז"ל:

וחזר ולקח מן האשה שנתן לה קצת והודית לו מקחו ומחלה לו שעבוד כתובתה. ולקח משמע בענין מכר. רש"י במ"ק:

אלמא יכולה היא שתאמר נחת רוח וכו'. פירוש ואע"ג דאוקימנא בחזקת הבתים באותן שלש שדות אחת שכתב לה בכתובתה שהביאתו מבית אביה ואחת שייחד לה בכתובתה ואחת שכתב לה שום משלו שהיתה שלו וכתב בכתובתה בכל נכסי הבעל היא יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי ולא אוקימנא בשלש שדות אלא משום דתני מקחו בטל דמשמע לגמרי שגם מקחו של איש בטל מה שאין כן בשאר נכסי הבעל דאלו בכל נכסיו מקח האיש קיים ומקח האשה בטל שכל זמן שהוא קיים ולא גירש אשתו מקחו קיים אבל אם נתאלמנה או נתגרשה היא יכולה לטרוף מהם אם לא תמצא בני חרי וקניינה אינו כלום משום דאמרה נחת רוח עשיתי לבעלי וה"ה נמי גבי ב"ח אם לוה מאחרים ומכר נכסיו מקחו קיים אלא שב"ח גובה מהם אם לא ימצא בני חרי ואם עשאה אפותיקי לחובו אינו יכול למכרן כלל דומיא דייחד לה שדה לכתובתה ואע"ג דאמרי לקוחות לכשתבא לגבות אם לא תמצא תחזור עלינו אינו כלום מפני שהוא אומר להם אי אפשי לטרוח בב"ד ולהוציא מידכם אלא עד שלא יפרע אותו אי אפשר שימכור מה ששעבד לי. הר"י מטראני. וכ"כ הריטב"א דאע"ג דאוקימנא לה באותן שלש שדות הני מילי לענין שיהא מקחו בטל לאלתר משום כבוד בית אביה אבל ה"ה בשאר נכסים דידיה שיהא מקחו בטל כשתבא לגבות כתובתה בגירושין ואלמנות וכדאיתא בהדיא בפ' חזקת דבשאר נכסים דידה כ"ש דהויא לה איבה ע"כ:

הא ר' מאיר הא ר' יהודה דתניא כתב לראשון שדה אחת ולא הודית לו שלא כתבה לו ללוקח ראשון דין ודברים אין לי עמך וחזר ומכר לאחר שדה אחרת וחתמה לו שהודית לו ללוקח שני על מקחו כאדם שחותם על השטר במה שכתוב בו אבדה כתובתה דלא מציא למימר נחת רוח עשיתי לבעלי וכדאמרינן לקמן אם איתא דנחת רוח עבדת לקמא איבעי לך למיעבד שלא לערער עליו אבל רב חסדא לא משמע ליה הכי דקסבר דלאו דוקא נקט רבי מאיר שני לקוחות וה"ה ללוקח אחד ורבי יהודה אומר אפילו בשני לקוחות יכולה היא שתאמר וכו'. ומציא אמרה משום הכי חתמתי לשני דלא יכולתי לקבל תרעומת של בעלי שהיה לו עלי על שלא חתמתי לראשון ומתני' דהכא דקתני מקחו קיים ר' מאיר היא ומתני' דגיטין ר' יהודה היא. רש"י במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא שינה פירושו שכתב ז"ל וז"ל אבדה כתובתה. אם אין שם בני חורין שהרי הראשון

אומר הנחתי ליך מקום לגבות הימנו. יכולה היא שתאמר וכו'. מן השני תגבה. ומשמע לי דבעי לתרוצי הא דקשיא ליה במהדורא קמא דלרב חסדא אמאי נקטיה ר' מאיר בשני לקוחות בענין אחר יותר נאות ולא נצטרך למאי דדחיק ביה במהדורא קמא והוא דס"ל ז"ל דלהכי נקט ר"מ בשני לקוחות אליבא דרב חסדא לאשמועינן דאבדה מראשון דאשתדוף בני חרי לא טרפא ממשעבדי כדאיתא לקמן בסוגיין ונמצא דלרב חסדא ר"מ עיקר חדושיה לאשמועינן דאבדה מראשון דאלו משני משמע ליה דפשיטא דלא תגבה דכבר הודית ליה ולא אסיק אדעתי' טעמא דנחת רוח ור' יהודה חדש ואמר דמשני תגבה משום דמציא אמרה נחת רוח עשיתי לבעלי וכי קאמר הא ר' מאיר הא ר' יהודה ה"ק מתניתין דלא חש לטעמא דנחת רוח ולא אסיק אדעתיה האי טענה כלל היינו כר' מאיר דר"מ נמי לא אסיק אדעתיה האי טעמא כלל ומיהו לא איירי בה להדיא לומר דלא אמרינן נחת רוח וכו' . והא דגיטין דקתני להדיא לקח מן האיש וכו' דמציא למימר נחת רוח היינו ר' יהודה. כך משמע לי שיטת רש"י והתוספות ז"ל לא פירשו כן אלא דעיקר חידושיה דר"מ לומר דאבדה משני ולא אמרינן נחת רוח וכו' ולאפלוגי עלה דר' יהודה קא אתא וה"ק הא ר"מ היא וכו' הא דקתני דלא אמרינן נחת רוח עשיתי לבעלי ר' מאיר היא וקשיא להו א"כ לרב חסדא למה לי דנקט בשני לקוחות דקתני כתבה לראשון ולא חתמה לו ומתרץ ר"י דלרבותא נקט אע"ג דאיכא למימר כיון דחזינן דלא חתמה לראשון אלמא אין ברצונה להפיק רצונו ולעשות לו נחת רוח שתתקיים מכירתו והלכך כי חתמה לשני נמי אינה מכוונת להפיק רצונו ולעשות לו נחת רוח שיתקיים מכירתו אלא מפני תרעומת בעלה נתרצית בזה ולפנים בקרבה תשים ארבה דלמחר וליומא אחר תערער על מכירה זו דהא חזינא דאינה חפצה במכירות בעלה לראשון קמ"ל דאפ"ה אבדה כתובתה כיון דחתמה לו וכל שכן סתמא ויש טעות סופר בלשון התוס' ובדוחק יש ליישבו כדכתיבנא ומכל מקום מובן הוא תירוץ התוספות ז"ל וקשיא להו על זה דא"כ אמאי נדי רב אשי מהך רבותא והפך הסברא דבשני הלקוחות לא מציא אמרה נחת רוח ובחד לוקח מצי אמרה נוקי סברא קמייתא אדוכתיה ולימא כולה ר' יהודה היא ובשני לקוחות דוקא אמר ר' יהודה דמציא אמרה נחת רוח אבל בחד לוקח לא ומתני' אתיא כפשטא בחד לוקח ולא נצטרך לדחוקה כנדחיק לה רב אשי השתא לכך פירשו דאיברא ודאי לרב חסדא נמי שייך יותר טענת נחת רוח בלוקח אחד מבשני לקוחות מיהו היינו לרבותא בעלמא אבל לא שנאמר שיהיה החילוק כל כך גדול בינייהו עד שיחלוק בזה ר' מאיר לענין דינא אלא לר' מאיר בין בשני לקוחות בין בלוקח אחד לא מציא אמרה נחת רוח ולרבותא דר' יהודה נקט בשני לקוחות כנ"ל:

וז"ל הרא"ש ז"ל וא"ת למאי דס"ד השתא אמאי לא פליגי בלוקח אחד י"ל דלרבותא דר' יהודה נקטינן ליה ע"כ. ואיכא דקשיא ליה דהא אמרינן בפרק הנזקין על מתניתין דלקח מן האיש דה"מ דאמרה ליה לך חזק וקני אבל בשטר קנה והכא הא איכא שטרא דחתמה לו קתני ומתני' נמי קתני וכתב הראשונה ללוקח וי"א דכתיבה לאו דוקא אלא שאמרה וקנו מידה וחתמה נמי לגמר מעשה וקיום קרי חתום ואחרים תירצו דהתם כשכתבה לו שטר בפני עצמו והכא משמע אע"פ שכתב וחתמה באותו שטר עצמו דבהא ודאי לא קנה לוקח. הריטב"א ז"ל:

כתב לראשון ולא חתמה לו איכא דדייק לוקח ראשון למאי בעי חתימתה דידה כיון דאיכא בני חורי שיעור כתובתה לימא לה הנחתי לך מקום לגבות הימנו וכי תימא דילמא משום דאי אשתדוף גבי מיניה לפשוט מינה דאשתדוף בני חרי גבי חרי ממשעבדי. ולאו מילתא היא דאיכא למימר חייש דילמא נמצאת שדה שאינה שלו וגבי מהאי אי נמי אתי בעל חוב וטריף האי שדה ואיהי הדרא עליה. הרמב"ן:

בשני לקוחות לחד לא כתבה ליה וכו'. כלומר שהבעל מכר זה הקרקע שני פעמים וכשמכרו לראשון לא נתרצית לו במכירה וכשחזרה ומכרה לשני נתרצה וחתמה עמו במכר אינה יכולה לחזור ולומר נחת רוח עשיתי לבעלי דאמרינן לה אם איתא דנחת רוח עבדת לקמא איבעי לך למעבד כדתניא כתבה לראשון ולא חתמה וכו' אבל אם חתמה בשניהם יכולה למימר לראשון נחת רוח עשיתי לבעלי ואע"פ שבשני לא חששתי לנחת רוח בפעם ראשונה חששתי. תלמידי ר' יונה. ורש"י לא פירש כן דשני לקוחות היינו שני שדות לשני אנשים וכדבעינן למכתב בסמוך בס"ד. מ"ה לא מציא למימר נחת רוח עשיתי לבעלי דשני לקוחות הוו דמעיקרא כתב לאחד ולא כתבה לו דין ודברים ולשני כתבה לו על שדה אחר דין ודברים אין לי. ואית ספרים דכתיב בהו דכתב לאחד שכתב מתחלה לאחד ולא חתמה לו. רש"י במהדורא קמא:

וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל ומתניתין דכתבה ליה לאחר פירוש ומתניתין דהכא בשכבר כתבה לאחד קודם לכן והא דלא איירי ביה תנא משום דלאו דינא דדין ודברים אתא לאשמועינן אלא דינא דחוזרות חלילה והכי קאמר שכתבה לו כראוי דין ודברים אין לי עמך והאומר דין ודברים אין לי עמך וקנו מידו כבר קנו מידו מגופה של קרקע וכיון שכן אף עם יורשין ובאי כחו אין לו דין ודברים כי בכל דברים של זכיה ושעבוד כיון שזכה בו חברו כראוי הרי יורשיו ובאי כחו עומדים במקומו וכן אני אומר באחד משני לווין או שני ערבין דמי שנשתעבד שיפרע המלוה ממנו תחלה דהוא הדין ליורשיו ולבאי כחו שגובין ממנו דכיון דנשתעבדו נכסיו ללוה בכל החוב לגבות מהם ה"ה שזכו בשעבוד

ההוא יורשיו או באי כחו שהאומר אני חייב לך מנה הרי הוא חייב ליורשים אבל דבר שאין בו שעבוד אלא תנאים בעלמא או פטור או נאמנות בהא אמרינן דלו ולא ליורשיו קאמר וכן קבלתי מרבינו ז"ל. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

תנן התם אין נפרעין לאשה בכתובה ולא בעל חוב את חובו ואע"ג דקי"ל אשה ובעל חוב דינם בבינונית היינו היכא דאיכא בני חרי בינונית. רש"י במהדורא קמא:

אשתדוף בני חרי לאחר שלקחו הלקוחות. אשתדוף נתקלקלו. כן פרש"י ז"ל. פירוש לפירושו לאו היינו אשתדוף ממש שנפסד לגמרי אלא שנתקלקל קצת וכדבעינן למכתב קמן בס"ד גבי האי פרדסא דקש מעתה ע"כ לא התחיל הקלקול אלא לאחר שלקחו הלקוחות דאי קודם שלקחו הלקוחות התחיל קצת הקלקול הא ודאי דהלקוחות אפסידו אנפשייהו דכיון דחזו הכין לא אבעי להו למזבן ואם היינו מפרשים אשתדוף ממש אע"ג דהתחיל הקלקול עד שלא לקחו הלקוחות אכתי אפשר לומר דלא גבי ממשעבדי וק"ל כנ"ל:

ת"ש כתב לראשון וכו'. מהא שמעינן דאשתדוף לאו דוקא אלא ה"ה כל שיש עכוב שאינו יכול לגבות מהם דהא הכא נכסים שהניחה בני חורין קיימים הם אלא שאינה יכולה לגבות מהן ועד כאן לא דחינן לה לקמן אלא משום דאיהי דאפסידה אנפשה הא כל היכא דלא אפסידה כגון שנטלוה המסיקין גובה מהם ב"ח וכ"ש אם התפיסום הלוה ביד גוי וכיוצא בו דלא אפשר למגבי מינייהו וכן היה נראה דדוקא שיש נכסים בני חורין כאן במקום ההלואה אבל אם הנכסים בני חורין הם במדינה אחרת אין לנו לומר שילך המלוה לשם אלא גובה המלוה מנכסים משועבדים שלא עלה על דעתו שילך אחר בעל חובו למדינה אחרת כיון שהיו לו נכסים כאן כשלוה במקום ההלואה ואין צ"ל אם יש חירום בין המקומות דהשתא הוה ליה כאשתדוף בני חרי וכן דנתי לפני רבותי. הריטב"א ז"ל:

נהי דאבדה כתובתה משני משום דחתמה לו מראשון דלא חתמה לו מיהא תגבה דאותו שדה שחתמה עליו שוב אינה יכולה לגבות וכמאן דאשתדוף לגבה דמי ותטרוף ממשעבדי מראשון ומדקתני אבדה ש"מ אשתדוף בני חרי לא טריף ממשעבדי ומשני משני לית לה אבל מראשון גביא ומהא ליכא למשמע מינה. ה"ג אמר רבא שתי תשובות בדבר וכו' לגמרי משמע אפילו מראשון ושמעינן מינה דלא טריף ממשעבדי ועוד תניא ברייתא אחריתי בהדיא דאפילו מלוקח ראשון אבד ב"ח שעבודא ושמעינן מההוא דהיכא דאשתדוף בני חרי דהתם ללוקח שני דלא טריף ממשעבדי לשנים שמכר שתי שדות לשנים וקא מהדר תלמודא מתרווייהו נמי לא תפשוט. ה"ג התם איהו דאפסיד

אנפשיה וכולה רבא קאמר לה לא תימא מאי אבדה משני דאף מראשון אבדה ואפ"ה לא נפשוט מינה אשתדוף בני חרי לא טריף ממשעבדי דהתם הוא דאבדה כתובתה והא דקתני אין לו על לוקח ראשון כלום חד טעמא הוא האי דלא הדר גבי מראשון משום דאפסיד אנפשיה בידים דכתב לשני דין וכו' אבל היכא דאשתדוף מאליהן אכתי אימא דטריף ממשעבדי ורב יימר לפרוקי בעיין דלעיל קאתי והא מעשים בכל יום דאשתדוף בני חרי ודייני להו דייני למטרף ממשעבדי. רש"י ז"ל במ"ק:

דף צה:

וז"ל הריטב"א ז"ל והא מעשים בכל יום מההוא כו' כלומר מאי קא מספקא לן בהא דהא מעשים בכל יום ודיינין הכי ואלמא פשיטא מלתא דאשתדוף בני חרי גבי ממשעבדי ע"כ:

דההוא גברא דמשכן פרדסא כו'. פירש רש"י ז"ל בשעבודא דסורא בדמשלם עשר שנין הדרא ארעא בלא כסף ויפה כיון ז"ל דדוקא בהא הוא דכי קש בתוך זמן המשכונא יש לו למלוה לגבות הנשאר מחובו לפי חשבון השנים משאר נכסי הלוה דהא מאי דאשתאר אחריות מלוה גמורה היא אבל במשכונא דנכייתא דקש תוך זמן המשכונא אין לו לגבות אחריות הפירות ההם כיון דהקרן שלו קיים שלא התירו משכונא בנכייתא אלא מטעם דאי לא עבדא לית ליה פירי ואם לא יאכל לא יגבה ולא עוד אלא שאין לו לגבות כל חובו עד סוף הזמן שקבע ואע"ג דלא אכיל פירי דכיון דפרדסא עביד דקש אדעתא דהכי קבלה במשכונא ודוקא בהא אבל אם טרפוה ממנו גובה כל חובו לאלתר דהא לא אוזיף לזמן ההוא אלא אדעתא דליכול פירי ואם יאמר המלוה שיתן לו בכל שנה כדי הפירות ההם במשכונא אחרת בנכייתא יכול זה לומר דאיהו אדעתא דמשכנתא דידיה נחת. הריטב"א ז"ל:

וז"ל רש"י במ"ק לעשר שנין וכתב ליה במשלם שניא אלין תפוק ארעא דא בלא כסף דלפירות לחוד מכרה לו. פרדסא סתם דתלמודא היינו כרם. וקש נזדקן הכרם שיבש ולא עשה פירות. טירפא למטרף לקוחות שלאחריו שהרי באחריות מכרה לו לעשר שנים והיכא דקש אין לך אשתדוף בני חרי גדול מזה וקא חזינן דקא טריף ממשעבדי כגון לוקח שלקח שום קרקע מלוה זה לבתר דמשכן פרדסא אפסיד אנפשיה מידע ידיע דפרדסא עביד דקש והדר ודאי מלוה טריף מיניה ע"כ:

וכתבו ליה טירפא ואע"ג דמשכנתא מוחזקת היא באתרא דלא מסלקי מ"מ לא הויא

כאפותיקי מפורש דלא יהא לך פרעון אלא מזה אלא כאפותיקי סתם שאם שטפה נהר גובה מנכסים משועבדים. תלמיד הרשב"א ז"ל:

אמר אביי נכסי לך וכו'. האומר לאשה פנוייה נכסי לך ואחריך לפ' בעל לוקח הוי באותן נכסים דבעל בנכסי אשתו לוקח הוי ודמי כאלו מכרה אותן לו ואם מתה היא בחיי בעל אין (לאחריך) לאותו פ' שאמר נותן מתנה שיהיו הנכסים אחריה אין לו כלום במקום בעל דקי"ל כרשב"ג דאמר ירד הראשון ומכר אין לשני אלא מה ששייר ראשון דאחריך משמע אי איתנהו לנכסי אחריך לפ' ואי ליתנהו אחריך לית ליה מידי. השני מוציא מיד הלקוחות דדוקא נותן מתנה אחריך דלא ניחא ליה דמזבין להו ראשון אלא ליהוו לדידיה כי היכי דליהוו אחריו לפ'. רש"י ז"ל במ"ק:

מי קאמר תנשא נשאת קאמר ק"ל דקארי ליה מאי קארי ליה ונ"ל דאיהו סבר דכיון דהא מלתא דהערמה הוא ואיתתא לנשואין קיימא לא הוה לן לאחוכי בה כולי האי ואפילו בלשון דיעבד והשתא מפרקינן דכיון דקתני ונשאת לא חיישינן לקלקולא ויגדיל תורה ויאדיר ועוד י"ל דקארי לה סבר דכי קתני ונשאת משמע אפילו לכתחלה כדתנן בתולה נשאת ומתרצינן דעמדה ונשאה לשון דיעבד הוא והראשון יותר נכון הוא הריטב"א ז"ל. ולי נראה מדלא פסיק אביי הלכתא כרשב"ג בלחוד והוה ליה להעלים הענין דבעל לוקח הוי דמידע ידיע דברוב המקומות עשאוהו רבנן כלוקח ומדעביד מימרא באנפי נפשה בהאי דבעל אלמא לאורויי לכ"ע קאמר אביי הכי והויא ליה כמשיא עצה במימריה ולהכי קשיא ליה תלמודא דמדקבע אביי הך מימרא ללמד ולהשיא עצה אמרה ותקשי ממאי דאמר איהו גופיה דמקרי רשע ערום ומשני אדרבה להורות דדוקא בדיעבד וכדקאמר נשאת הוא דקאמר כן כנ"ל:

ואמר אביי נכסי לך כו'. וכדמפרש לה בסמוך כשהיתה תחת בעלה אמר לה אדם אחד נכסי לך וכו' הבעל מוציא מיד לקוחות דאשה דמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות והני נמי נכסי מלוג נינהו ובעל הוי לוקח הראשון ואחריך מיד הבעל דכיון דכשהיא נשואה אמר לה אחריך לפלוני איכא למימר משום דקפיד אבעל אמר לה הכי דשפיר הוה ידע דכל מאי דאית לה הוי דבעל לפיכך אמר לה אחריך לפ' לאפוקי בעל הוי דהכי קאמר לה אחריך ליקני בעל לא ליקני ואהכי מוציא אחריך מיד הבעל ולוקח חוזר וטורף מיד אחריך דהא אין לשני אלא מה ששייר ראשון ומוקמי' להו לכלהו נכסי בידא דלוקח דאין חוזרין חלילה לטרוף. רש"י במ"ק. הקשו בתוספות כיון דס"ס מקומינן לה בידא דלוקח אפוכי מטרתא ואטרוחי בי דינא זמני טובא ל"ל נשבקינהו מעיקרא בידיה דלוקח. ויש שתירצו דהא נפקא מינה כי כשיוציא הבעל מיד

הלוקח אם יעשו פשרה בינו ובין אחריך יפסיד הלוקח וישאר ברשות הבעל והקשו על זה דא"כ אמאי מוקמינן להו בסוף ביד הלוקח משום דאית לה פסידא ומה הועילו בתקנתן כיון שיכולין הבעל ואחריך להתפשר ולהפסיד הלוקח ואולי אם לא נתפשרו עדין יתפשרו עוד בפעם שני. ור"ש ז"ל משנץ פירש דהא דאמרינן הבעל מוציא וכו' לאו דוקא אלא דכיון שיכול להוציא מן הדין לא מפכינן מטרתא ומוקמינן להו מעיקרא בידא דלוקח וכן ההיא דאמרינן לעיל אי פקח הוא מגבי להו ארעא והדר גבו לה מינייהו וכדפריש התם. הריטב"א ז"ל:

התם במתני' אית להו פסידא לכלהו לב"ח וללוקח אבל בעל ואחריך לית להו פסידא דהא ליתיה חוב לגבייהו ולוקח לחוד הוא דאית ליה פסידא ואהכי מוקמינן להו בידיה. מדאמר אביי הכי אחריך מוציא מיד בעל כשהיא פנויה אמר לה וליכא למימר משום דקפיד אבעל אמר לה אחריך לפ' אלא הכי אמר לה שאם לא תמכור ולא תנשא לבעל להוי לפ' אבל אם תמכור ותנשא ותמות בחיי בעל אין שם אחריך ואין לשני כלום. רש"י במ"ק:

תנא וכן ב"ח ושני לקוחות והיה אחד נושה בחבירו מנה והוה ליה ללוה תרי קטיני דארעא ומכרן לשנים זו בחמשין וזו בחמשין וכתב ב"ח ללוקח שני דין ודברים אין לי עמך טורף ב"ח מלוקח הראשון ואינו יכול לומר לו הנחתי לך מקום לגבות הימנו שהדין אין בשתיהן אלא שיעור חובו ולוקח ראשון מלוקח שני וב"ח מלוקח ראשון ולוקח שני חוזר וגובה מב"ח שהרי כתב לו דין ודברים אין לי עמך ולוקח ראשון מן השני וחוזרין חלילה עד שיעשו פשרה ביניהם א"נ כגון שמכר לאחד שדה אחת ולא חתם לו ב"ח וחזר מוכר ומכרה לאותה שדה עצמה לאדם אחר וחתם לו ב"ח טורף מלוקח ראשון ולוקח שני מב"ח ולוקח ראשון מלוקח שני כדלעיל וכן הכי נמי אשה בעלת חוב ומילתא יתירא היא דפשיטא לן דדינא דאשה בחובה כדין איש בחובו. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל הרא"ה ז"ל וכן ב"ח ושני לקוחות וכו'. וכגון שהלקוחות מאוחרין וב"ח מוקדם וחובו כנגד שניהם וכתב ב"ח ללוקח מאוחר דין ודברים אין לי עמך וחוזר על לוקח ראשון ולוקח ראשון מיד השני וב"ח מיד הראשון ולוקח שני מיד ב"ח ולוקח ראשון מידו וחוזרין חלילה וקשיא ליה לראב"ד ז"ל א"כ תפשוט מינה ב"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה ואיכא למימר כגון דהויא ליה אפותיקי דאמר ליה לא יהא לך פרעון אלא מזו ע"כ. וכבר כתיבנא לעיל לשון הרמב"ן ז"ל בזה בס"ד. ובתוספות הקשו אמאי אצטריך למתני כל הני גווני ותירצו דצריכי דאי מקמייתא הוה אמינא הראשונה מוציאה מידי השנייה דאין לשנייה כל כך פסידא כמו הלוקח שקנה שדה לצרכו ואתה בא להוציאה

ממנו והוא יחזר אחר מעותיו דשנייה זו אינה מחזרת אלא לגבות כתובתה ואם לא תגבה משדה זו תוכל לגבות מבעלה והרי כתיבנא לעיל בשם הריטב"א ז"ל דלאו דוקא אשתדוף בני חרי אלא ה"ה כל שיש עכוב שאינו יכול לגבות מהם הילכך אם טרפה שדה זו משום איזה עכוב שלא היתה יכולה לגבות אם באה הראשונה והוציאה מתחת ידה אין כל כך פסידא שהרי תוכל לגבות מבעלה ולכך שעבודא של ראשונה הוא קודם ובדין תפסה דאין כאן אלא דין קדימה ואין לשניה הפסד כל כך דסוף סוף אפשר שתגבה מבעלה ממקום אחר ותתקיים רצונה שבקשה לגבות משדה זו אבל ב"ח מלוקח ברי היזקא שהרי קנה שדה לצרכו ובעל חוב זה מוציאה ממנו ואע"ג דשוב יגבה הדמים שנתן בעבור השדה מכל מקום השדה שרצה לקנות לא יחזור אליו והרי הפסיד קניית שדה ואע"ג דהשדה אשר קנה ראשונה מכל מקום יוצאה מתחת ידו והשדה אשר אנו דנין עליו אינו אותו שדה שקנה מכל מקום הרי נכנס שדה אחר תחתיו ובמקום הראשון הוא וכשאתה אומר דב"ח גובה מלוקח ראשון אע"ג דחוזר וגובה מעותיו מהמוכר מכל מקום הוא מפסיד מליקח השדה אשר בקש לקנות ושמא לא ימצא שדה לקנות ולפיכך הוה אמינא כיון דאיכא פסידא טובא בכה"ג לא יגבה ב"ח מלוקח דהא כתב ללוקח שני דין ודברים אין לי עמך והרי אתה מגלגל עליו דין ודברים שהרי חוזר וגובה מלוקח ראשון השדה אשר כתב דין ודברים אין לי עליו. כך נראה כוונת התוספות ודוק ותמצא כן בלשונם ז"ל. ועוד יש לחלק דאין לשנייה כל כך פסידא דעד שהיתה השדה ביד בעלה היה הדין נותן שתטרוף הראשונה ולא השנייה דשעבודא של ראשונה קודם ואע"ג דנשתנית דינה של שכתבה ללוקח דין ודברים אין לי וכו' מכל מקום השתא דחוזרת חלילה חוזרת למה שהיתה דינה כשהיתה ביד בעלה והרי אינה מפסדה השניה מעיקר דינה מה שאין כן בבעל חוב מלוקח שהרי אתה מפסידו הדמים שנתן כנ"ל:

סליק פרק עשירי

מתני' אלמנה ניזונת וכו'. יש אומרים דלא גרסינן ומעשה ידיה בויו"ו דא"כ על כרחין ניזונת תנן דאי הניזונת תנן הוה לן למתני מעשה ידיה בלא ויו"ו ואין צורך למחוק גרסת הספרים דהא ודאי בכלל בעיין הוא אי הנזונת מנכסי יתומים מעשה ידיה שלהן תנן או נזונת מנכסי יתומים ומעשה ידיה שלהן תנן וכיון דפסקו לן בנוסחי דניזונת תנן כאנשי גליל גרסינן נמי ומעשה ידיה. הריטב"א ז"ל:

ואין חייבין בקבורתה אם היא אשת אב ולא אמן של יתומים דהא תקון רבנן קבורתה תחת כתובתה והני כיון דלא ירתי לה אלא יורשיה שיש לה מבעל אחר אי נמי יש לה בנים מזה הבעל שהן יורשי כתובתה מנכסי מלוג שלה הן חייבין בקבורתה ולא יורשי

האשה הראשונה שמתה בחיי בעלה. רבינו יהונתן הכהן ז"ל:
איכא דקשיא ליה הא למה לי למתנייה דהא פשיטא שלא תקנו קבורתה אלא תחת כתובתה וכיון דיורשיה יורשין כתובתה הן קוברין אותה ויש מתרצים שהיא גופה קמ"ל הכא דקבורתה תחת כתובתה דאכתי לא קתני לה בשום דוכתא במתני' ולא נהירא דבפ' נערה כדקתני תנאי כתובה הו"ל למתניי' גבי בעל גופיה כדאתניא בברייתא. ור"י תירץ דהא קמ"ל דאפילו היכא דלית להו כתובתה ליורשיה כגון שלא הניח קרקעות אין היתומים חייבין בקבורתה וצ"ע אם הניח הבעל נכסים אלא שמתה קודם שתשבע אם חייבין היתומים בקבורתה אם לאו רבינו ז"ל. הריטב"א. וכן תירץ הרא"ש ז"ל וז"ל דאצטריך לאשמועינן אפילו היכא דלא שקלא כתובתה כגון דליכא אלא מטלטלי אינן חייבין בקבורתה אע"ג דהשתא הוו כיורשי כתובתה ומתני' מילי מילי קתני רישא ומציעתא וסיפא ע"כ:
וז"ל רש"י במהדורא קמא ואין חייבין בקבורתה אלא נוטלת כתובתה וקוברת את עצמה ואם היתה שומרת יבם (היא) יורשיה כתובתה כלומר היורשין כתובתה דהיינו אחים של בעל חייבין בקבורתה ע"כ. ותלמידי רבינו יונה ז"ל כתבו וז"ל יורשיה יורשי כתובתה חייבין בקבורתה אם אלו היתומים אינם בניה אלא בנים שהיו לבעלה מאשה אחרת שבניה או אחיה היו יורשין כתובתה הם חייבין בקבורתה ע"כ. וכתב תלמיד הרשב"א ז"ל יורשי כתובתה חייבין בקבורתה לאו למימרא כשיורשין כתובה חייבין בקבורה הא לאו הכי לא דא"כ לקתה מדת הדין בכך אלא לומר יורשיה הראויין לירש כתובתה הם חייבין לקוברה ואע"פ שאין לה כתובה דכותה לגבי פירות שתקנו תחת פרקונה ומזונות תחת מעשה ידיה לאו למימרא דאינו חייב לפדותה אלא א"כ יש לה נכסי מלוג אלא לומר באותו זכות שיש לו בנכסים שאם היו לה היה אוכל פירות חייב לפדותה ואע"פ שאין לו עכשו וכן במעשה ידיה נמי כולהו נשי נמי לא מספקי מעשה ידיהן למזונות אלא שלא חלקו בתקנתן ובין מספקין ובין אינן מספקין חייבין במזונותיה ע"כ:
גמ' איבעיא להו הנזונית תנן וכאנשי יהודה או נזונית תנן וכאנשי גליל פרש"י ז"ל דמבעיא לן אי סתם לן תנא כאנשי גליל או כאנשי יהודה ואמרינן ת"ש דאמר ר' זירא אמר שמואל מציאת אלמנה לעצמה אי אמרת בשלמא הנזונת תנן שפיר ופירש רש"י ז"ל דה"ק אא"ב הניזונת וכאנשי יהודה שפיר דמוקמינן לה להא דשמואל בשאינה ניזונית שלא רצו היורשין לזונה אלא אי אמרת נזונת תנן שע"כ חייבין לזונה אמאי מציאתה שלה והקשו בתוספות על פירוש זה כמה קושיות חדא דמאי קא מבעיא לן דהא כבר סתם לן תנא בפרק נערה כאנשי גליל וא"כ מסתמא לית לן למימר דהדר

ביה הכא ועוד דשמואל גופיה פסק הלכה כאנשי גליל בשלהי פרק נערה וא"כ היכי ס"ד הכא לומר דלדידיה הנזונת תנן וכאנשי יהודה ועוד הא דאמרת דאי (אמרת) הנזונת תנן מוקמינן לה בשאינה נזונית א"כ דבשאינה נזונית מיירי מאי קמ"ל שמואל דמציאתה לעצמה פשיטא ועוד דא"כ כי אמרת נזונית תנן וכאנשי גליל מצינן לאוקמי נמי בשאינה נזונת וכגון שתבעה כתובתה בב"ד או שמכרה כתובתה שאין לה מזונות לכך פירש ז"ל דכולה בעיין דהכא היינו משום הא דקתני מעשה ידיה שלהן אי תנא לה אליבא דאנשי גליל דוקא אבל לאנשי יהודה מעשה ידיה לעצמה או הנזונת תנן ואשמועינן דאפילו במקום שנהגו כאנשי יהודה מעשה ידיה שלהן ואתינן למפשטה מדשמואל דאמר מציאת אלמנה לעצמה אא"ב הנזונת תנן שפיר כלומר אא"ב דבמתניתין הנזונת תנן וכאנשי יהודה ומשום דכיון דבידם לסלוקה ממזונות אתיא שפיר הא דשמואל דמוקמינן לה נמי לאנשי יהודה ובמקום שנהגו כמותן ואמתני' אמרה ואשמועינן דאע"ג דמעשה ידיה ליורשיה מציאתה לעצמה אלא אי אמרת הזונת תנן וכאנשי גליל דוקא אבל לאנשי יהודה מעשה ידיה לעצמה א"כ כי אמר שמואל מציאתה לעצמה לא אמרה לאנשי יהודה דהא לדידהו אפילו מעשה ידיה לעצמה וכ"ש מציאתה וע"כ לאנשי גליל אמרה והא אמאי דכיון דע"כ נזונת כל זמן שתרצה הרי היורשין בענין זה כבעל מה בעל מציאתה לבעל אף זו מציאתה ליורשין ומהדרינן לעולם לאנשי גליל כו'. וכן הלכה. הריטב"א ז"ל:

וז"ל **הרא"ש ז"ל נזונת תנן וכו'**. לא מיבעיא ליה היכי תנן במתניתין לענין פסק הלכה דהא פליגי בה רב ושמואל לעיל בפרק נערה ואפילו אי הוי מחלוקת ואח"כ סתם אפשר דהלכתא כחד מהנך אמוראי דלעיל ועוד היכי פשיט בתר הכי משמואל הא שמואל פסיק לעיל כאנשי גליל ומאי ראיה מייתי מיניה ועוד היכי בעי למפשט משמואל דהנזונת תנן וכאנשי יהודה הא איהו גופיה איפכא קאמר ונראה דלענין דינא קא בעי ניזונת תנן וכאנשי גליל שהיא נזונית ע"כ של יתומים הלכך מעשה ידיה שלהן אבל אנשי יהודה שנזונת מדעתם ויכולים לסלקה אין מעשה ידיה שלהן או הנזונת תנן וכאנשי יהודה דאפילו לאנשי יהודה כל זמן שנזונת מיהא מעשה ידיה שלהן. תא שמע דאמר ר' זירא אמר שמואל פירש רש"י ז"ל אי אמרת בשלמא הניזונת תנן איכא לאוקמי ההיא דשמואל בשאינה נזונת וקשה דאי בשאינה נזונת פשיטא דמציאתה לעצמה ועוד לימא מעשה ידיה לעצמה וכ"ש מציאתה דהויא כהעדפה שע"י הדחק כדאיתא לעיל בריש מציאת האשה ועוד כי היכי דאי תנן הנזונת מוקמת למלתיה דשמואל בשאינה נזונת כגון שפרעו לה היורשין כתובתה הכי נמי אי תניא נזונת וכאנשי גליל מצינא לאוקמי

מלתיה דשמואל כגון שתבעה כתובתה בב"ד או שמכרה דאינה נזונת ואז מציאתה לעצמה ואפילו לאנשי גליל הלכך נ"ל דשמואל אמתני' קאי וקאמר אע"ג דמעשה ידיה שלהן מציאתה לעצמה וקא פשיט תלמודא אא"ב הנזונת תנן וכאנשי יהודה היינו דמיצאתה לעצמה אפילו בשעה שהיא נזונת דהואיל ויכולין לסלקה לא הוו כבעל ודוקא מעשה ידיה שהן תחת מזונות תקנו ליתומים ושמואל לפרושי מתני' אתי ואיהו סבר כאנשי גליל דאפילו מציאתה ליורשיה אא"א נזונת תנן וכאנשי גליל ליהוו כבעל ומשני לעולם נזונת תנן אפ"ה מציאתה לעצמה ע"כ. והרמב"ן כתב וז"ל אי אמרת בשלמא הנזונת תנן קשיא לי והא אמר שמואל הלכה כאנשי גליל ואי הכי למאי דקס"ד השתא קשיא דשמואל אדשמואל ואפשר דהיינו פשטה דכיון דסתם לן תנא כאנשי יהודה הדר ביה שמואל מההיא או דר' זירא פליגא אי נמי אא"ב מתני' כאנשי יהודה אע"ג דשמואל כאנשי גליל קאמר לא שנו אלא מעשה ידיה אבל מציאתה לעצמה נפקא מינה למקום שנהגו אלא אי אמרת מתני' כגליל והלכה כגליל שמואל היכא קאי לא לענין הלכה ולא למאי דקתני מתני' איירי. זה נ"ל ומחוור יותר ע"כ:

והרא"ה כתב וז"ל אי אמרת בשלמא הנזונת תנן שפיר. קשיא לן והכי נמי מי ניחא והא שמואל הוא דאמר הלכה כאנשי גליל איכא למימר דבשלמא אי אמרת דהנזונת תנן שמואל אמתני' קאי אלא אי אמרת נזונת תנן שמואל דאמר כמאן לא כהלכתא ולא אמתני' ע"כ:

וז"ל תלמיד הרשב"א ז"ל איבעיא להו נזונת תנן כלומר וסתם לן כאנשי גליל ולומר דנוקי לדידהו הוא דמעשה ידיה שלהן משום דהוו כבעל דלא סגיא דלא יהבו לה הא לאנשי יהודה מעשה ידיה שלה דלאו כבעל נינהו או דלמא הניזונת תנן וסתמא דמתני' כאנשי יהודה דלדידהו מעשה ידיה שלהן וכ"ש לאנשי גליל ואתינן למפשטה מדשמואל דאמר מציאת אלמנה לעצמה ואיכא למידק דהא שמואל פסק הלכה כאנשי גליל ויש לומר דקס"ד דר' זירא פליג ואמר דלא אמרה שמואל להיא דפרק נערה מעולם אי נמי איכא למימר לאו לענין דינא קא בעי לה אלא לגירסא דמתניתין היכי מתנייא אי כאנשי גליל או כאנשי יהודה ואתינן למפשטה מדשמואל ומשום דקס"ד דאמתני' אמרה ולומר תנא דמתניתין לא איירי אלא במעשה ידיה ובא שמואל ופירשה דדוקא מעשה ידיה שלהן אבל מציאתה לעצמה אלמא הנזונת תנן דאי לאו הכי מאי שני ליה בין מציאתה למעשה ידיה ושמואל דטרח לפרושי אליבא דאנשי יהודה אע"ג דלא ס"ל הכי נפקא מינה למקום שנהגו ע"כ:

וז"ל רש"י במ"ק אנשי גליל היו כותבין ומתזנא מנכסי כל ימי מיגר אלמנותיך דמשמע כל זמן שאין דעתה להנשא יש לה מזונות על כרחין של יתומים ואנשי יהודה היו כותבין עד שירשו היורשין לפיכך וכו'. בפרק נערה. שפיר מש"ה מציאת אלמנה לעצמה דכיון דאין לה מזונות אלא על דעת יורשין לא יתכן לומר שתהא מציאתה שלהן דאי הוה מציאתה מנה או מאתים היום שקלי מציאתה ולמחר אמרי לה טלי כתובתיך וצאי ושוב אין לה מזונות תהוי אלמנה לגבי יתומים כי היכי דהויא לגבי בעלה מה בעלה מציאתה שלו אף יתומים מציאתה שלהם ע"כ. ובמהדורא בתרא לא פירש כן ודחו פירושו התוספות בשתי ידים וכדכתבינן לעיל ונראה לי פי' לפירושו אי אמרת בשלמא הנזונת תנן וסתם לן תנא כאנשי יהודה שפיר איכא לאוקמי להא דשמואל בשאינה נזונת פירוש דהכא שמואל קאי עלה דמתני' אע"ג דאיהו פסק כאנשי גליל ובעי לאשמועינן דמציאתה נמי לעצמה בשאינה נזונת דלא תימא בשלמא מעשה ידיה הוא לעצמה כשאינה נזונת משום דמעשה ידיה תחת מזונות אבל מציאתה דלא הותקנה תחת מזונות אימא אע"ג דאינה נזונת תהוי לדידהו עד שתנשא דכך תקנו חכמים דכל ימי מיגר אלמנותה תהיה מציאתה ליתומי' קמ"ל שמואל דמציאתה לעצמה והיינו דוקא אי הנזונת תנן אבל אי נזונת תנן דליכא אלמנה שאינה נזונת אע"ג דכשתבעה כתובה מב"ד שאינה נזונת הויא נמי מציאתה לעצמה לא מיירי שמואל בהכי משום דלא מקרי אלמנה אלא כשאין דעתה להנשא אבל כל שדעתה להנשא ותובעת כתובתה לא מיקרי אלמנה וכמ"ש רש"י במהדורא קמא דלהכי כתבי אנשי גליל כל ימי מיגר אלמנותיך דמשמע כל זמן שאין דעתה לינשא וכדכתבינן לעיל הלכך כל זמן שאין דעתה לינשא לכבוד בעלה היא נקראת אלמנה והיא נזונת מנכסיו לאנשי גליל וכיון שכן יש לנו לומר נמי דמציאתה ליתומים כיון דנזונת ולאחר שתובעת כתובתה ורוצה להנשא הוסר שם בעלה מעליה ואינה נקראת אלמנה ופשיטא ודאי דמציאתה לעצמה והלכך לא מצי מיירי שמואל בהכי דלא קאמר אלא מציאת אלמנה וליכא אלמנה שאינה נזונת לאנשי גליל וכדכתיבנא וליכא למימר דשמואל לאנשי יהודה איירי אע"ג דסתם תנא כאנשי גליל דכיון דאיהו פסק כאנשי גליל נמצא דלא מיירי לא להלכה ולא לפרושי מתני' וכמ"ש הרמב"ן ז"ל וכדכתיבנא לעיל כנ"ל ולכך דחיק לפרושי כן במהדורא בתרא משום דס"ל דאין סברא לומר אפילו לאנשי יהודה דכל עוד שהם רוצים לזונה דתהוי מציאתה לעצמה:

דף צו.

חוץ ממזיגת הכוס וכו'. דגנאי הוא לה לעשות מלאכות אלו אלא לבעלה אבל טוחנת ואופה ועושה להם בצמר. רש"י במ"ק. ובמהדורא בתרא לא פירש כן:

אבל מנח תפלין ההוא תלמיד לית לן בה ואע"ג דאמרינן בעלמא הניח תפלין בפני רבו לא יצא לחירות דשמעינן מינה דעבד מניח תפלין אפ"ה לא חיישינן הואיל ואין מנהג עבדים להניח תפלין ל"א מניח תפלין עבד אינו חייב בתפלין דתפלין אתקוש לת"ת כדמפרש בקדושין. רש"י במ"ק:

למס מרעהו מתלמידו כלומר מי שמסיר עצמו מרעהו כאדם שאומר לחברו הסר מעלי שאינו רוצה ליקרב אצלו לשמשו חסד דומה כאלו הסיר ממנו חסד. מס לשון השמטה והסרה כמו ולא ימס. ל"א למס מרעהו חסד מה כתיב למעלה האם אין עזרתי בי ותושיה נדחה ממני וכתיב בתרי' למס מרעהו חסד ומשמע הדוחה תושיה ממנו מתלמידו מלשמשו מונע ממנו חסד. רש"י ז"ל במ"ק:

שתפסה מטלטלין אפילו לאחר מיתה מה שתפסה תפסה ואע"ג דתנאי כתובה ככתובה ולא מתזנה אלא ממקרקעי דשעבוד כתובתה ותנאה אמקרקעי נינהו אפילו הכי אי תפסה מטלטלי לאחר מיתה לא מפקינן מינה הואיל ואמרינן אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים ומציא למימר אי מזבני יתמי ממקרקעי תו לית לי מזוני ולא מצינא למגבי ממשעבדי הויא תפיסה וכגון שתפסה בסמטא אפילו לאחר מיתה ואע"ג דאמרינן אין תפיסה אלא מחיים הני מילי במידי דמצי טריף ממשעבדי אבל מידי דלא טריף ממשעבדי תפיס אפילו לאחר מיתה. רש"י ז"ל במהדורא קמא. והר"י מטראני ז"ל כתב דהאי תפיסה מחיים היא דאי לאחר מיתה עסקינן היכי אמר מר בר רב אשי דאפילו לכתובה מאי דתפסה תפסה אטו לית ליה הלכה כר' עקיבא מחבירו דלעיל בפרק הכותב אפליגו בהא מלתא ר"ט ור' עקיבא בתפיסה דלאחר מיתה דלר"ט מהניא ולר"ע לא מהניא ואפילו לר"ט נמי לא מהניא אלא כל זמן שלא נכנסו לרשות היורשין אבל כשנכנסו לרשות היורשין תו לא מהניא וקי"ל בכולי תלמודא הלכה כמר בר רב אשי וקי"ל נמי הלכה כר"ע אלא ודאי בתפיסה דמחיים מיירינן ורבא דאמר לכתובה לא מהניא הוי סבר דר"ע אמר בין לאחר מיתה בין מחיים והאי דמשכחינן לקמן מההיא איתתא דתפסה כסא דכספא לכתובתה וכו' דהדר ביה לבתר דשמעה מרב נחמן הדר ביה כדאמרינן לעיל בפרק הכותב אמר להו רבא קאקי חווירי משלחי גלימי דאינשי הכי אמר רב נחמן והוא שתפס מחיים והשתא דתקינו דמטלטלי דיתמי משתעבדי לכתובה בין תפסה בין לא תפסה גובה בין לכתובה בין למזונות ע"כ. והר"ן בפירושו על ההלכות

האריך בזה ועיין בתוס' כל המפרשים הסכימו דאפי' תפסה למזוני יותר משיעור כתובה לא מפקינן מינה אבל ריב"א היה אומר שאם תפסה יותר מכדי כתובה מוציאין מידה וכלתו של ר' שבתי שתפסה דסקיא מלאה מעות כתובתה היתה גדולה ולכאורה נראין דבריו שאם אתה אומר שאם תפסה כל הממון שנניח אותו בידה יש לחוש שמא תפסיד הממון וכשתנשא לאחר שיפטרו היתומים מלתת לה מזונות ותתחייב להחזיר להם הממון שלקחה יותר מכתובתה לא יהיה בידה ממה שתפרע ונמצא היתומים מפסידין מה שתפסה יותר מכדי כתובתה אבל כשאינה לוקחת אלא שיעור כתובתה לא חיישינן להכי מפני שאם תפסה הממון יעלה לה בחשבון כתובתה אבל בירושלמי נראה שאפילו תפסה יותר אין מוציאין מידה דהתם אמרינן דלא מצי אמרי לה אחוי לן מאי דתפיסת ואם איתא שאינה יכולה לתפוס יותר מכתובתה היה לנו להכריחה להראות מה שלקחה כדי שנראה אם תפסה יותר ושנוציא מידה ולפי דבריו נצטרך להעמיד הירושלמי בשלא נתברר לנו שתפסה יותר אבל היכא שנתברר שתפסה יותר מוציאין מידה והא דאמרינן דאי תפסה מטלטלין למזונות לא מפקינן מינה ה"מ כשיש שם קרקעות אבל היכא שלא הניח בעלה קרקעות אי תפסה מטלטלין מפקינן מינה דכיון דמטלטלי לא משתעבדי לכתובה ולא הניח קרקעות נפטרו היתומים מלפרוע הכתובה ומאחר שאינם חייבים לפרוע אינו דין שאם תתפוס מטלטלין של יתומים שלא נוציא מידה. תלמידי רבינו יונה: **ולא היה כח ביד חכמים כו'**. ולא היה כח בחכמים בראויות להוציאה מידה בדין משום טעמא דפרישנא. רש"י במ"ק. ויש אומר דמדקתני ולא היה כח ביד חכמים להוציא מידה ולא קתני שמחשבין עמה שמע מינה דלא אמרינן לה אחוי מה בידיך ואינה ראיה ובירושלמי נחלקו בזה ופסק הרמב"ם כמ"ד דאמר לה אחוי כו'. הריטב"א:

ה"ג אמר רבינא כו'. אבל לכתובה דגביא בכל מקום ממשעבדי לא הויא תפיסתה במטלטלי לאחר מיתה כלום. ממקרקעי כלומר משום דכתובתה לא משתעבדא אלא ממקרקעי ואינה נפרעת אלא ממקרקעי מזונות נמי אינה נפרעת אלא ממקרקעי אלא מאי דתפוס תפוס בין לכתובה בין למזונות היכא דליכא קרקעי. רש"י ז"ל במהדורא קמא: **אלמנה ששהתה שתים או שלש שנים כו'**. ופרישנא דעניה או פרוצה אבדה בשתי שנים אבל עשירה או צנועה לא אבדה אלא בשלש שנים ופירשו בירושלמי שאם לותה או שהיתה בידה משכון לא אבדה כתובתה ואומר רבינו בשם הרב רבו ז"ל דדוקא אלמנה לא הפסידה עד שתים ושלש שנים אבל באשת איש כל שלא תבעה מזונותיה איבדה אותם למפרע שדרך הנשים לגלגל עם בעליהם וכל שלא לותה או שלא היה בידה משכון מחלה אותם וכן ראיתי למורי הרב ז"ל שדן אפילו באשה שהלכה לבית אביה

מפני מריבה שהיה לה עם בעלה כיון שלא מסרה מודעא בפני עדים שלא מחלה אותם. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל דוקא אלמנה אבל אשת איש אפילו מכרה מנכסי מלוג שלה וניזונת מחלה שדרך הנשים לסייע בעליהן ולגלגל עמהם וכן דעת רבינו נר"ו אבל אם לותה נראין דברי' בזו שלא מחלה ואפילו באשת איש. ע"כ ועיין בהר"ן על ההלכות:

לא אמרן אלא למפרע כו'. ומסתברא שדין רפואה כדין מזונות דהא חיוב רפואתה מדין מזונות היא כדכתיבנא בפרק נערה. הריטב"א ז"ל:

בעי ר' יוחנן יתומים אומרים נתננו וכו'. פירש"י ז"ל במ"ק יתומים אומרים נתננו לה מטלילין למזונותיה והיא תובעת מזונות דלשעבר אבל מזונות דלהבא לאו כל כמיניהו דיתמי דמצו אמרי נתננו. נכסי אע"ג דמשעבדי למזונות בחזקת יתמי קיימי ואי בעיא למגבי מזונות מנכסי בני חרי דיתמי עליה להביא ראייה שלא נטלה בחזקת אלמנה דהא משעבדי למזונותיה וגבי כתובה ליכא למימר הכי משום דכל אימת דהוי שטר כתובתה בידה לא מצו אמרי יתמי נתננו. כל זמן שלא נשאת והיא תובעת מזונות עשירה בתוך שלש שנים וענייה בתוך שתים על היתומים להביא ראייה שנתנו לה דנכסי בחזקת אלמנה קיימת. נשאת והיא תובעת מזונות של שתי שנים או שלש או ארבע וכגון דאית לה סהדי דתבעה מינייהו בתוך שלש שנים עליה להביא ראיה דכיון שנשאת נפקי להו נכסי משעבודה דכל ימי מיגר אלמנותיך כתב לה בעל והשתא מיהא ליתנהו נכסי בחזקתה הלכך עליה להביא ראיה אלמא נכסי בחזקת אלמנה קיימי ע"כ. פירוש לפירושו היתומים אומרים שהקדימו לה מטלטלין למזונות שנה זו שעברה והיא תובעת אותם אבל אין לפרש שאחר שעבר השנה הם אומרים פרענו לה המזונות והיא אומרת לא נפרעתי דא"כ הוה ליה לר' יוחנן למנקט יתומים אומרים פרענו והיא אומרת לא נפרעתי אלא ודאי דאינהו טעני דהקדימו לה מטלטלין למזונות ואיהי טענה דלא יהבו לה מידי ותובעת מזונות שעברו ולהכי מוכחא מילתא טפי דשתקה עד השתא דיתמי קושטא קאמרי אבל אי יתמי לא טענו אלא דפרעו לה המזונות של שנה או שנתים אחר שעברו להם ונתחייבו בדמי מזונות שנה או שנתים אין כאן הוכחה כלל ליתמי טפי דע"כ עד השתא שתקה ולא נפרעה ממזונותיה שעברו אלא מיום או יומיים אף לדברי היתומים אלא ודאי דאינהו טעני דהקדימו לה מזונותיה ואיהי טענה דאכתי לא נפרעת ואם תאמר אכתי ריע טענתייהו דיתמי דמה להם להקדים מזונות לשנה או שנתים היה להם לזונה דבר יום ביומו או לשלשים יום לכל היותר ומה להם להקדים ויש לומר דאיברא אלו היו נותנין לה מעות לא היו מקדימין כל כך אבל לפי שנתנו לה מטלטלין

והיא מוכרת אותם למזונותיה לכך הקדימו לה כדי שתמכרם על יד על יד ולא יזדלזלו שאלו היו נותנים לה אותם שהגיע זמן החיוב של מזונות שנה או שנתים היתה מוכרת אותם מיד והיו מזדלזלים המטלטלים ולכך כתב הר"ב ז"ל נתנו לה מטלטלין למזונותיה וכו' כנ"ל. ובמהדורא בתרא לא פירש כן שכתב וז"ל נתננו. דמי מזונות לשנה זו הבאה. ע"כ. ולכך חזר בו הרב ז"ל ממאי דפריש במהדורא קמא משום דקשיא ליה כיון דס"ס קא טעני אמזונות שעברו דהיתומים טוענים שכבר נתנו לה דמי מזונות שעברו והיא תובעת מהם דמי מזונות שעברו הו"ל כב"ח דעלמא ומאי שנא ממלוה על פה דלא חשבינן לנכסים בחזקת ב"ח ומהימני יתמי למימר פרעתי לכך פירש ז"ל דמיירי במזונות דלהבא ולכך שניא מב"ח דעלמא דלאו כל כמיניהו למימר דהקדימו ונתנו דמי מזונות של שנה הבאה למפטר ממזונות דלהבא ומשום הכי לא בעי ר' יוחנן אלא ביתומים ואלמנה ולא בב"ח כלל בשום גוונא. והתוספות ז"ל פירשו כמו שפירש הרב במהדורא קמא דקשה להו על מה שפירש במהדורא בתרא דמאי בעי ר' יוחנן דהא ר' יוחנן גופיה אית ליה בפ"ק דב"מ הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום ומזונות תנאי ב"ד נינהו ותירץ הר"ן ז"ל בפירושיו על ההלכות דמשום דמזונות עשוים לפרוע בכל יום קא מיבעיא ליה והאי תירוצא סליק לפום פירושיה דפריש דבמזונות שעברו מיירי וכדפירש רש"י במהדורא קמא והתוספות ואפילו הכי הוה קשיא ליה דמאי קא מיבעיא ליה דהא איהו ס"ל הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום שאינו נאמן לומר פרעתי ומזונות תנאי ב"ד הוא ולפום קושיא תריץ אבל מאן דפריש דבמזונות דלהבא מיירי הא ודאי דקשיא טובא דר' יוחנן גופיה ס"ל הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום ואינהו קבעו למפטר נפשייהו מחיובא דב"ד דרמו עלייהו אבל אי מיירי במזונות דלשעבר לא קשיא ולא מידי ואין אנו צריכין לתירוצו של הר"ן דמ"ה מבעיא ליה לר' יוחנן אי מהימני יתמי משום דמוכחי מלתא דיתמי קושטא קאמרי משום דשתקה עד השתא וכדכתיבנא וכן כתבו התוספות אבל אי אייריי במזונות דלהבא קשיא טובא דודאי על היתומים להביא ראיה דהא ר' יוחנן גופיה הוא דאמר בפ"ק דב"מ הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום ויש לתרץ דדוקא בכתובה הוא דאמרי הכי משום דאי מהימנת להו במאי דקאמרי נפרעה כתובה מיעקרא תקנתא לגמרי אבל במזונות אי יהבת לה מזוני דהאי שתא משום מהימנותיה לשתא אחרי תהוי ניזונת בתקנתא דרבנן ולא מיעקרא תקנתא דרבנן ומיהו אכתי קשה דבכל שעה יאמרו פרעתי ואדרבה אפילו למאן דלית ליה דר' יוחנן הכא מודה דלא מהימני לומר פרעתי דאי מהימנא מה הועילו חכמים בתקנתן וכמו שכתבו התוספות ואפשר דתקנת מזונות לא אלימא כולי האי ומיבעיא בעי לה ר' יוחנן דכיון דלבתר דעברו ונתחייבו בהם מהימני

לומר פרעתי משום דמזונות עשוים לפרוע בכל יום וכדתריץ הר"ן ז"ל אי נמי דהוה ליה כשאר ב"ח דעלמא דמהימני יתמי למימר פרעתי לכך בעי ר' יוחנן אי מהימנא נמי למימר נתננו דמי מזונות לשנה הבאה כנ"ל ולשיטת מ"ב ניחא דנקט ר"י טענת היתומים דהיינו הנתבעים ברישא אע"ג דהוה ליה למנקט טענת התובע ברישא וכדאמר בכולי תלמודא מנה לי בידך כו' אלא משום דמיירי בלהבא ואין האלמנה תובעת דאכתי לא מטא זמן חיובתא אלא משום דהיתומים טוענים דנתננו כבר לכך משיבה להם האלמנה לא נטלתי אבל אי מיירי בלשעבר הו"ל למנקט הכי אלמנה תובעת מזונות ויתומים אומרים נתננו ויש לתרץ דמשום דאלימא טענתייהו דיתמי ומוכחא מלתא דקושטא קאמרי וכמ"ש התוספות להכי נקט טענתייהו ברישא כנ"ל. עוד הקשו בתוספות לפי שיטתם כי היכי דאמרינן נכסי בחזקת אלמנה קיימי על המזונות שעברו דהויא לה כבעלת חוב הכי נמי מאי טעמא לא חשבינן נכסי בחזקת הבע"ח ואמאי מהימני יתמי למימר פרענו. ולשיטת רש"י במהדורא בתרא ניחא דמשום הכי אמרינן בחזקת אלמנה קיימי משום דנשתעבדו בתנאי ב"ד ולאו כל כמיניהו דיתמי דמצי אמרי נתננו וכדכתיבנא לעיל אבל לשיטת התוספות אין כאן תנאי ב"ד ולא רמי עלייהו אלא חיובא דממון כשאר ב"ח דעלמא דבמזונות דלמפרע מיירי ואין כאן אלא חיוב ממון ותירצו בתוספות דשאני מזונות משום דעדיף כחה דמוכרת שלא בב"ד להכי חשבינן לנכסי בחזקת האלמנה. והקשו עוד לרב ושמואל נהי דלית להו הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום מכל מקום כשאבדה כתובתה לא יהיו נאמנים יתומים לומר פרענו דכיון דמוכרת שלא בב"ד נכסים בחזקתה קיימי כי הכא. וכי תימא אע"ג דנכסים בחזקתה מוכחא מלתא דכתובה מחמת פריעה מקרעת ואמטו להכי נאמנין לומר פרענו ושמא י"ל אי איכא עדים אה"נ ודוחק דאם כן אמאי בעי ר' יוחנן באלמנה ויתומים בבע"ח ויתומים נמי הוה מצי למבעי ותירצו בתוספות עוד דיש לחלק דשאני כתובה מיד כשנפרעת נסתלקה והוי מיד כשנשאת ומשום הכי מהימני אבל מזונות אף לפי דבריהם שנתנו לה לעולם יש לה מזונות עד שתתבע כתובתה הלכך הוי נכסי בחזקתה טפי למזוני מלכתובה. והקשו בתוספות דאמרינן בפרק המקבל יתומים אומרים אנו השבחנו וב"ח אומר אביכם השביח וכו' ומסיק ארעא כיון דלגוביינא קיימא כמאן דגביא דמיא ועל היתומים להביא ראיה ואמאי מבעיא ליה לר' יוחנן לענין מזונות אי נכסי בחזקת יתמי קיימי ובב"ח פשיטא לן דבחזקת יתמי קיימי ונאמנין לומר פרענו וכן לענין כתו' וכדכתיבנא ותירצו בתוספות דהתם מיירי בשעשאה אפותיקי הלכך כמאן דגביא דמיא וכן מוכח התם. והר"י מטראני תירץ דבתר דפשיט ליה ממתניתא דלוי סברה והדר איהו למימר התם נכסי בחזקת בעל חוב

קיימי ולא בחזקת יתמי ועוד תירץ ז"ל דאע"ג דהתם פשיטא ליה הכא מבעיא ליה משום דטעמא דהתם כדמפרש ארעא כיון דלגוביינא קיימי כמאן דגביא דמיא והלכך כולה ארעא קיימא בחזקת ב"ח אבל הכא דלא בעיא אלא מזוני לא קיימי כולהו נכסי בחזקת האלמנה שהמזונות אינן אלא דבר יום ביומו וכלהו נכסי בחזקת יתמי קיימי ואין כח באלמנה להוציאה מידם בעבור מזונותיה כמו שיש כח לב"ח להוציא כל השדה מיד היתומים אלא היתומים הם מחזיקים הנכסים והולכין ומפרנסין אותה דבר יום ביומו משום הכי הוה מסתפק הכא למבעי אם יש כח וחזקה לאלמנה עליהן כנגד מזונותיה ע"כ. ולענין פירוש שמועתנו גם הר"י מטראני פירש כפירוש התוספות דלשעבר טוענין ולא להבא מדתני לוי נשאת עליה להביא ראיה דע"כ היינו לשעבר דמשנשאת שוב אין לה מזונות. וגם תלמידי רבינו יונה פירשו כן דבמזונות דלמפרע קא מבעיא ליה והאי דלוי פירשו הכין נשאת עליה להביא ראיה כלומר אם נשאת בתוך שתים או שלש שנים עליה להביא ראיה או תביא ראיה ותטול או ישבעו היתומים ותפסיד דכיון שנשאת ולא שקלא מזוני הוו להו זוזי גבי יתומים כמלוה על פה דמהימני לומר פרענו אבל כל זמן שלא נשאת על היתומי' להביא ראיה ואפילו שתים או שלש שנים שלא תבעה מזונות ע"כ. וכן כתב הריטב"א דלהבא כ"ע לא פליגי דעל היתומים להביא ראיה דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום וכ"ש לגבי מזונות שאם אי אתה אומר כן מה הועילו חכמים בתקנתם הא לעולם יאמרו פרענו ובזמן חכמי המשנה לא נתקנה עדיין שבועת היסת אלא הכא כשאמרו נתננו לשעבר והיא אומרת לא נטלתי והשתא אתי שפיר כפשטה הא דתני לוי אלמנה כל זמן שלא נשאת על היתומים להביא ראיה נשאת עליה להביא ראיה וע"כ סיפא דנשאת לענין מזונות דלשעבר היא וה"ה לרישא דמיירי בהכי והלכתא כדתני לוי וכל זמן שלא נשאת וכו' ואם לא הביאו ראיה כתב הרמב"ם שנשבעה כעין של תורה דהא נשבע ונוטל היא. ומורי הרב בשם רבינו רבו ז"ל אומר דכיון שהנכסים בחזקת אלמנה עומדים הרי הוא כאלו יש בידה משכון ונשבעה ונפטרה חשיבה ואין עליה אלא שבועת היסת וכן כתב הרב בעל העטור ז"ל אבל הרמב"ם לטעמיה שכתב שאפילו במי שיש בידו משכון חשוב נשבע ונוטל כמ"ש בספרו וכ"כ ר' אלפסי ז"ל וכבר פירשנוה במסכת שבועות בס"ד:

דף צו:

אמר רב שימי בר אשי הך מילתא דבעי ר' יוחנן פלוגתא דתנאי היא מוכרת מנכסי יתומים לצורך מזונות או אם היתה חייבת ליטרא מעות ואין לה ממה לפרוע ורוצה

לגבות קצת כתובתה משום ב"ח שלה מוכרת לצורך כתובתה וכותבת אלו למזונות מכרתי וכו'. דהא אמרינן במתניתין אלמנה בין מן האירוסין בין מן הנשואין מוכרת שלא בב"ד ושמעינן מינה שיכולה היא למכור בין לכתובה בין למזוני שלא ברשות ב"ד ומכרה קיים ובלבד שתמכור שוה בשוה ומחתמת על אותה כתובה עדים ומוכרת וכותבת סתם כך וכך מכרתי ולא בעי' לפרושי אלו למזוני ואלו לכתובה דלכי אתיא למגבי כולה כתובתה אי שקלה טפי ממאי דלא אפקת במזונותיה במאי דפסקו לה ב"ד לאותו שבת נוטלת לאותו מותר בכתובתה וכך כחה יפה דאי מצריכינן לפרושי אלו למזונות ואלו לכתובה אי לא משכחא בני חרי למזוני כיון דכתבת לכתובתי מכרתי לא יכלה למגבי מזוני ממשעבדי דאין מוציאין למזונות האשה והבנות מנכסים המשועבדים אבל השתא דכתבה סתם יכולה היא לומר מה שמכרתי מכרתי למזונות ולא נתקבלתי כלום מכתובתי ואזלא וטרפא לכתובה ממשעבדי ר' יהודה סבר נכסי בחזקת יתמי ואי הוה תובעת מזונות דלשעבר מצו למימר יהיבנא ליך מזונותיך ומפסדא להו למזונותיה להכי מבעי ליה לפרושי אלו למזונותיה ולא יהביתו לה טפי אלא כמו שהשטר מוכיח ואפילו היא כותבת אלו לכתובתי מכרתי דהשתא לא יכלה למימר למזונות מכרתי ותו לא טרפא ממשעבדי אפ"ה כך כחה יפה דלא שכיחא דליכא בני חרי למזוני ומשום הפסד מזונות דמגבוי כתובה ואילך לא בעי למסתפי דהא דאמרינן תובעת כתובתה שוב אין לה מזונות היינו דתבעה לה כולה או שקבלתה כולה אבל אי מצטרכי לה זוזי וגבתה מקצת כתובתה אית לה מזוני וליכא מ"ד מכרה מקצתה שוב אין לה מזונות אלא ר' שמעון בלחוד בחזקת אלמנה קיימי ולא מצו אמרו יתמי נתננו דמשום חששא דילמא לא משכחא בני חרי למזוני כחה יפה לכתוב סתם דאלו מצרכינן לה לכתוב אלו למזונות מכרתי ע"כ מצרכינן לה לכתוב זה לכתובה מכרתי דודאי שקרא לא מצרכינן לה לכתוב דשקלא לכתובה ממנה וכתבה למזונות מכרתי. רש"י במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא כתב וז"ל וכותבת אלו למזונות בשטרות המכירה שהיא כותבת ללקוחות תפרש את המוכרת למזונות וכשהיא מוכרת לגיבוי כתובה תפרש בתוך השטר לכתובה מכרתי. וכך כחה יפה. כדבעינן לפרושי מאי לאו וכו' ע"כ. פירוש לא סגי דלא לכתוב בשטרות המכירה דאי כותבת כן בשטר בפני עצמו ומחתמת על אותה כתיבה עדים וכמ"ש במהדורא קמא כיון דנכסי בחזקת יתמי קיימי אע"פ שהיא כותבת כן יכולין יתמי למימר דבשקר כתבה כן שכבר פרעו לה המזונות דהא ודאי משמע דבינה לבין עצמה כותבת כן ומחמת העדים בלי ידיעת היורשים ואפשר דכל כה"ג ליכא קלא ואפילו את"ל איכא קלא לא חיישי להכי יתמי דהא לעולם מצו אמרי דכבר פרעו לה המזונות אבל כשמוכרת

למזונות ומפרשה בתוך שטר המכירה דלמזונות מכרה הא ודאי קלא אית לה למלתא וידעו היתומים דלמזונות מכרה ולא יערערו בדבר לומר דכבר פרעו לה הלכך שוב לא מהימני לומר פרענו ואכתי איכא למבעי למה לה לכתוב אלו למזונות ואלו לכתובה. במאי דתכתוב למזונות סגי לייפות כחה דלא לימרו יתמי דכולהו לכתובה מכרה ואפשר דכדי לייפות כחה צריך לפרש מה לכתובה ומה למזונות דאי כתבה במכירה אחת למזונות ובמכירה אחרת כותבת סתם סוף כשתבא לתבוע שארית כתובתה יאמרו לה מה שמכרת לכתובה מכרת וקבלת כתובתיך וכבר פרענו ליך המזונות ולא ידענו כשמכרת למזונות לפי שראינו קצת ממה שמכרת שכתבת סתם לא דקדקנו בשאר מה שמכרת אי למזונות אי לכתובה אבל כשמפרשת מה לכתובה מה למזונות הא ודאי כיון שמפרשת לכתובה משמע דזימנין מוכרת למזונות הלכך לאו כל כמינייהו למימר דלא ידעו בדבר בשעה שמכרה. והשתא ניחא קושיא אחריתי דמאי ס"ד דרב שימי דקא פשיט מברייתא ולא פשיט ממתני' די"ל דבברייתא דקתני וכותבת אלו למזונות ואלו לכתובה משמע ליה דהיינו משום יפוי כח דאי משום עצה טובה במאי דתכתוב אלו למזונות הוי סגי אבל במתני' דלא קתני אלא וכותבת אלו למזונות מכרתי פשיטא ליה דהיינו משום עצה טובה כך ס"ד דרב שימי ותלמודא דחי דברייתא נמי איכא למימר דמשום עצה טובה היא דכותבת כן כנ"ל. אבל רש"י במהדורא קמא לא כתב כן:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל יותר היה יפה לה שתפרש במה שמוכרת למזונות ולא תפרש במה שמוכרת לכתובה וכך כחה יפה עם היתומים ועם הלקוחות אלא שאין זה דין אלא או תפרש על הכל או תמכור סתם הכל כי כשמפרשת בזה ולא בזה סתמא כפירושה דלכתובה מכרה ע"כ:

והילך לשון הרמב"ן בכולה שמעתין מוכרת וכותבת סתם וכך כחה יפה פירוש שאם תרצה לומר למזונות מכרתי טרפה כתובה ממשעבדי וכ"ש אם כותבת בפירוש למזונות מכרתי דכחה יפה אלא כך אנו אומרים שאפי' מה שהיא רוצה למכור לכתובה ושלא תתפרנס על יד לוקח תכתוב סתם דאי לא מציא למגבא כתובה טרפא כשיעור כתובתה ותאמר דמעיקרא למזונות מכרה דכיון דסתמא זבנה מציא למימר הכי זהו תורף פירש"י ז"ל. ובירושלמי פירשו בא מלוה בשטר אומרת לכתובה מכרתי בא מלוה בעדים אומרת למזונות מכרתי כלומר אם בא מלוה בשטר לטרוף המשועבדים ולהוציא מיד הלקוחות הדמים שהרי היא מוכרת לי"ב חדש ומפרנס אחד לשלשים יום אומרת לכתובה מכרתי והיא קודמת ואם מכרה למזונות הם מוציאין הדמים מידה כך פירש הראב"ד ואם בא מלוה על פה אומרת למזונות מכרתי שאלו מכרה לכתובה טורף ב"ח דאיתנהו קמה

ועכשיו שמכרה למזונות מה שמכרה מכרה דתרוייהו מלוה על פה נינהו ומוכרת שאר נכסי משום כתובה נמצא הסתם יפה לה וכדאמרינן מעיקרא ר' יוסי סבר נכסי בחזקת אלמנה קיימי פירש"י ז"ל והתם יפה לה מפני לקוחות שלקחו שדה מבעלה וקשיא דאם כן היינו דאביי קשישא ובגמרא משמע דעד השתא לא ס"ד ההוא טעמא ועוד פירש רש"י ז"ל הא דאמרינן לעולם בחזקת יתמי קיימי וטעמא כדאביי קשישא שיכולה היא להעיד עדים על הנמכר למזונות וא"כ הא הוה ליה למימר ולמה שתק מעיקר התירוץ וראיתי מפרש דמעיקרא קס"ד דלר' יוסי הסתם יפה לה לגבי יתומים שאם כתבה אלו לכתובה כו' שמא תמתין ב' וג' שנים ולא תתבע מזונות והיתומים יאמרו לה הפסדת מזונותיך ועכשיו שכתבה סתם יכולה היא לומר למזונות מכרתי עד שלא יהא מזומן שכלו אותן מזונות שתים ושלש שנים וגבה מזונותיה דנכסי בחזקת אלמנה קיימי והשאר לכתובה אם רצתה והשתא אמרינן לעולם נכסי בחזקת יתמי קיימי וצריכה להביא ראיה שלא קבלה מזונותיה ושלא מחלה ובמכירה הסתם יפה כחה לגבי לקוחות. ואין הלשון זה מחוור ולשון ראשון של רש"י יש לי ליישב דמעיקרא קס"ד שהסתם יפה לה אפילו היתומים שערערו ועכשיו לגבי לקוחות בלחוד אלא קשיא לי דהא טוענין ללקוחות כל מאי דמצי מוכר או יורשין למטען ולי נראה דהכי פירושא דהכא לאו בטוענין פרעון אחר עסקינן אלא כשמכרה סתם והם טוענין עליה מכירה זו לשם כתובה היתה בפירוש ונתקבלה כתובתיך והם נאמנים לדעת האומר נכסי בחזקת יתמי קיימי והיא אומרת מה שמכרתי למזונות מכרתי בפירוש תנו לי כתובתי משלם והיא נאמנת לדברי האומר נכסי בחזקת אלמנה והשתא דחינן דילמא נכסי בחזקת יתמי והם נאמנין לומר לכתובה מכרת בפירוש אלא הכא במוכרת סתם בפני העדים עסקינן וכן השטר סתם הוא ואין יכולין לטעון עליה אלא סתמא אלא בדאביי קשישא פליגי דקסבר ר' יוסי דברשותה של אשה הוא לומר מכירה זו שמכרתי רוצה אני שתהא למזונות דומיא דשכיב מרע שנוטל בעל חוב הממון ואחר כך אומר לכך נטלתיו ור' יהודה סבר כיון שמכרה סתם יכולין לומר לה נתקבלה כתובתיך. עכ"ל הרמב"ן בכולה שמעתין. ותלמיד הרשב"א כתב וז"ל יש מקשים לפירוש רש"י ז"ל דהשתא משמע דייפוי כח דר' יוסי הוי טעמא דאביי קשישא ומדאמרינן במסקנא דכ"ע בחזקת יתמי וטעמא כאביי קשישא משמע דעד השתא דאית ליה לר' יוסי דנכסי בחזקת אלמנה קיימי לא הוה שמיע ליה דאביי קשישא. ויש מי שתירץ דאין הכי נמי דהוה מצי לאתויי הכא להא דאביי קשישא אלא דכיון דמוקמינן להו לנכסי בחזקת אלמנה תו לא צריכה יפוי כח מצד אחר בין לגבי יורשין בין לגבי לקוחות שאם באו להוציא מידה עליה להביא ראיה אבל התם דמוקמינן

להו לנכסי בחזקת יתמי צריכה יפוי כח כדאביי קשישא דמדמינן לה לשכיב מרע דאי לאו הכי עליה להביא ראיה וגם לגבי לקוחות נמי אי לאו הא דאביי קשישא היתה מפסדת דאיהי לא מהימנא דקיי"ל דטוענין ללוקח כל מאי דמצי טעני יורשים או מוכר וכתב הרמב"ן דהכא לא בטוענין פרעון אחר עסקינן אלא כשמכרה סתם וכו' עד יכולין לומר לה נתקבלה כתובתיך ע"כ. וקשה לרבינו דהיאך יכולה היא למכור סתם והיאך ב"ד נזקקין לה שהרי היא צריכה ב"ד הדיוטות ועד שתאמר להם למה היא צריכה היאך נזקקין לה ועוד דהא כל שהיא תובעת למזונות אינה יכולה למכור אלא לששה חדשים ולוקחת מפרנס אחד לשלשים יום וממנה יודע אם למזונות מכרה או לכתובה. ותירץ דכשתובעת בב"ד סתם נזקקין לה ומוכרים לפחות עד כדי ו' חדשים שהרי יש לה על אותם נכסים חיוב מזונות ושעבוד כתובה ויעמדו המעות ביד הלוקח ומפרנסים אותה אחד לשלשים יום ולבסוף הרשות בידה לומר למה היא נוטלת רצתה בכתובתה נוטלתן רצתה למזונות נוטלתן ע"כ. והתוספות ז"ל פירשו כפירוש אשר דחה הרמב"ן וכדכתבינן לעיל דיפוי כח דהשתא היינו מתוך שהיא מוכרת סתם היא תאמר אלו למזונות מכרתי ולא יוכלו היתומים לומר אבדה מזונותיה אם שתקה שלש שנים אבל לענין טריפת לקוחות אכתי לא אסיק אדעתיה עד דמסיק לכולי עלמא נכסי בחזקת יתמי קיימי דאז לא מצי למימר דיפוי כח דהכא דאינה נאמנת לומר למזונות מכרתי שהרי נכסים בחזקת יתמי קיימי. והקשו על פירושם דמאי יפוי כח הוא זה שתוציא מזונות מן היתומים שלא כדין שהיא מכרה לכתובה ושתקה שלש שנים ומחלה מזונות והיא תאמר שמכרה למזונות ותירצו שאינה טורפת שלא כדין דמאי טעמא אמרינן שהתה שלש שנים אבדה מזונותיה מדלא תבעה אותם ודאי מחלה מזונותיה והכא איכא למימר דלא חששה לתבעם שסמכה על יפוי כח שלה שיכולה לומר הכל מכרתי למזונות. וכתבו עוד דכן צ"ל לפירש"י ז"ל שאינה טורפת מן הלקוחות שלא כדין בטענת שקר שאומרת למזונות מכרתי שהרי גם מזונות בדין הוא שתגבה ממשעבדי אלא מפני שאינן קצובין כדמפרש בגיטין והכא לעולם היה להם להלקוחות לאסוקי אדעתייהו משום כתובה ולהניח מבני חרי כשיעור כתובתה ואע"פ שמכרה לכתובתה כיון שיכולה לומר למזונות מכרתי ע"כ. ויש לדקדק אמאי תלו התוספות דצ"ל לפירש"י כן והא פירושו של רש"י היינו דאביי קשישא דלקמן והוה להו למימר דליפוי כח דגמרין צריך לומר כן ונראה דכי אמרינן נכסי בחזקת אלמנה דליכא שום יפוי כח בפירוש בייפוי כח כל דהו דאיכא בסתם סגי ואין צריכין למשלו דאביי קשישא ואפילו מכרה להדיא לכתובה כל עוד דלא כתבה כן להדיא בשטר המכירה מציא תוב למימר למזונות מכרתי כיון דהנכסים בחזקתה אבל

אם תפרש בשטר המכירה לכתובה מכרתי לא תוכל שוב לנתקן למזונות אבל במסקנא דאסיקנא נכסי בחזקת יתמי קיימי בעל כרחין צריכין אנו למשלו דאביי קשישא ושהיא מוכרת סתם ואינה מודיע הנמכר לכתובה כדי שתהיה הבחירה בידה לומר למזונות מכרתי דומיא דש"מ שאמר תנו מאתים זוז לפלוני דהוה ליה סתם והבחירה בידו רצה בחובו נוטלן כו' והלכך לעיל כי אמרינן בחזקת אלמנה איכא לאקשויי דמה יפוי כח הוא זה שתוציא מזונות מן היתומים בטענת שקר כיון דמעיקרא פירשה להדיא דלכתובה מכרה אבל בהא דאביי קשישא אין כאן טענת שקר דהיא נתחכמה למכור סתם כדי שתהא בחירה בידה ומ"ש רש"י לקמן א"נ דכ"ע. וכו' ואפילו לר' יוסי סתם יפה לה לטרוף לקוחות שבחיי בעלה לכתובתה כמו שפירשתי וכדתני אביי קשישא. פירושו דדמיא האי יפוי כח לדלעיל משום דבכולהו היפוי היינו לטריפת לקוחות וכו' ומיהו איכא הפרשה בינייהו וכדכתבינן כנ"ל. והריטב"א דחה פירושו של רש"י ז"ל משום קושית התוספות דמדאמרינן לקמן דהיינו טעמא דר' יוסי כדאביי קשישא ומשום לקוחות מכלל דעד השתא לא מסקינן אדעתין ההוא טעמא לר' יוסי וכתב ז"ל דהנכון דהשתא כיון דסבירא לן דלר' יוסי נכסי בחזקת אלמנה קיימי הדבר פשוט בעצמו שכחה יפה בסתם יותר מבמפורש דהא כל זמן שהדבר בסתם היא נאמנת לומר לכך וכך נטלתי וא"כ למה תפרש עכשיו כלום יותר טוב הוא לה הסתם וכשתרצה לפרש תפרש כפי מה שתראה באותה שעה וזה ברור. ובירושלמי אמרו על זה כיצד כחה יפה בא מלוה בשטר אומרת לכתובה מכרתי בא מלוה על פה אומרת למזונות מכרתי ע"כ ועל הדרך הזה וכיוצא בו יש לנו לפרש שכך כחה יפה אבל לקמן דאמרינן דלר' יוסי נמי נכסי בחזקת יתמי קיימי ואינה נאמנת לומר לכך מכרתי אז הוצרך התלמוד לפרש כי כחה יפה לענין לקוחות ומיהו הא קי"ל כדתני לוי דנכסי בחזקת אלמנה קיימי ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל אמר רב שימי בר רב אשי כתנאי מוכרת וכותבת וכו'. פי' הא קי"ל במתני' דכל אלמנה מוכרת שלא בב"ד בין מן האירוסין בין מן הנשואין בין למזונות בין לכתובה ואם מכרה קרקע אחת הרי הדבר ברשותה ואם רצתה נוטלת מקצת דמים למזונות ומקצת דמים לכתובה והיינו דקתני מוכרת שדה אחת ונוטלת מה שתרצה מן הדמים למזונות ומה שתרצה לכתובה ומפרשת בשעת מכירה מה היא מוכרת למזונות ומה היא מוכרת לכתובה וכותבת אלו למזונות מכרתי ואלו לכתובה מכרתי דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר מוכרת וכותבת סתם כלומר מוכרת סתם ואינה צריכה לפרש מה היא מוכרת למזונות ומה היא מוכרת לכתובה אלא מוכרת סתם וכותבת סתם ואחר זמן הרשות בידה לומר מה היא רוצה ליטול ממה שמכרה למזונותיה ולכתובתה.

מאי לאו בהא קא מיפלגי דר' יהודה סבר נכסי בחזקת יתמי קיימי פירוש וכיון שכן שהנכסים ברשות היתומים אינה יכולה להוציא אותן מרשות היתומים אלא אם כן תפרש למה ואם לא פירשה המכר בטל ואע"פ שהיא מוכרת שלא בב"ד צריכה לפרש בשעת מכירה לעדים שאינה יכולה להוציא הנכסים מחזקתן אא"כ שפרשה למה וכיון שכן אם לא כתבה בשטר פירוש מכירתה מה שמכרה למזונות ומה שמכרה לכתובה נאמנין היתומים עליה לומר לכך מכרת ויכולין לומר לכתובה מכרת ונתקבלת כתובתיך והפסדת מזונותיך מאותה שעה ואילך אם לא הביאה ראיה למה מכרה שכיון שהנכסים בחזקת היתומים והיה לה לפרש בשעת המכירה צריכה להביא ראיה על הפירוש ור' יוסי סבר נכסי בחזקת אלמנה קיימי וכיון שכן אינה צריכה לפרש בשעת מכירה למה היא מוכרת אלא דמוכרת סתם ואח"כ הרשות בידה לומר למה היא רוצה ליטלם אם למזונות או לכתובה ואם באו היתומים לערער לומר שבשעת מכירה פירשה למה מכרה יביאו ראיה לדבריהם וכך כחה יפה שהיא יכולה לימלך למה רוצה לנוטלן ואם אין שם בני חורין אלא משועבדין אומרת שהיא רוצה ליטול מה שמכרה למזונות כדי שתגבה מן המשועבדים כתובתה אם יש שם בני חורין אומרת שמה שנטלה לכתובתה נטלה כדי שתהא ניזונת במה שנשאר שם מכתובתה דהא קי"ל דליתא לדר"ש דאמר לא אמר מקצת כסף ככל כסף ואמרינן ממאי דילמא דכ"ע נכסי בחזקת אלמנה קיימי ור' יהודה עצה טובה קמ"ל כלומר דכ"ע נכסי בחזקת אלמנה קיימי ואתיא דר' יוסי שפיר דאמר מוכרת וכותבת סתם וטעמא דר' יהודה דאמר דתמכור בפירוש ותכתוב בפי' משום דעצה טובה קמ"ל דלא לקרו לה רעבתנית שהרואה מוכרת כסבור שהכל מוכרת למזונותיה לפיכך השיאה עצה ר' יהודה שתפרש מה שדעתה למכור למזונות ותכתוב בפירוש דאלת"ה הא דבעי ר' יוחנן תפשוט ליה ממתניתין מוכרת וכותבת למזונות מכרתי דהא נמי קתני הכי בלישנא דר' יהודה אלא ממתני' ליכא למשמע מינה דעצה טובה קמ"ל הא נמי עצה טובה קמ"ל אי נמי דכ"ע נכסי בחזקת יתמי קיימי והיינו טעמא דר' יוסי כדאביי קשישא כלומר דאפילו הכי דנכסי בחזקת יתמי הרשות בידה לנטלן למה שתרצה ומוכרת תחלה סתם ואח"כ יכולה לימלך והדבר תלוי בדעתה למה תטול אותה כדאמר אביי בש"מ שאמר תנו ר' זוז לפלוני בעל חובי רצה וכו' ואם רצה ליטלן בחובו נוטלן ואם רצה במתנה נוטלן ואע"פ דבכאן הרי הנכסים ברשות היתומים נוטלן תחלה בסתם ואח"כ נמלך בו ונוטלן למה שירצה אך אלמנה אע"פ שהנכסים ברשות היתומים ובחזקתן הרשות ביד האלמנה לנוטלן תחלה בסתם ואח"כ הדבר תלוי בדעתה ליטלן למה שתרצה.

כך נראה לפרש וזהו הפירוש הנכון והא דאמר ר' יוסי מוכרת וכותבת סתם וכך כחה יפה פירשו בירושלמי בא מלוה בשטר אומרת לכתובה מכרתי בא מלוה בעדים אומרת למזונות מכרתי כלומר אם בא מלוה בשטר לטרוף מן המשועבדים וכו'. ומהכא משמע דכל שאינו גובה מן המשועבדים אע"פ שהוא קודם הגובה מן המשועבדים קודם לו לגבות כמו שאמרו בירושלמי שאם בא מלוה בשטר והיא אמרה שמכרה למזונות מוציאין הדמים מידה ואע"פ שהיא מוקדמת במזונותיה שהרי שעבוד מזונותיה משעת כתובה ואמרינן התם שאלו מכר לכתובתה אין מוציאין מידה אלמא דבמלוה מאוחרת מכתובתה עסקינן ואפ"ה למזונות מוציאין מידה והכי מוכח מהא דמבעיא לן מוכרת למזונות מהו שתחזור ותטרוף לכתובה ואמרינן דלא משום טעמא דאחריותא דנפשיה מיהת קביל עליה אבל ב"ד שמכרו למזונות ודאי פשיטא לן שהיא חוזרת וטורפת לכתובה ואע"פ שהן שוין בחיובן משעה אחת כתובה ומזונות כתובה גובה מהם. עכ"ל הרא"ה ז"ל:

וז"ל הריטב"א ז"ל ולענין מה שאמרו בירושלמי בא מלוה בשטר וכו' לפום פשטה אתיא שפיר למאן דסבר שאין למלוה על פה דין קדימה במקום מלוה בשטר ומיירי הכא במלוה מאוחרת שלאחר הנשואין הלכך בא מלוה בשטר שהיא מאוחרת לתפוס מן המעות של מכר אומרת לכתובה מכרתי שהיא מוקדמת שאלו אומרת למזונות מכרתי כיון דמזונות מלוה על פה נינהו דלא טרפי ממשעבדי כך אינן כלום במקום מלוה בשטר קודמת ואפילו תפסה לא מהני לה בא מלוה על פה אומרת למזונות מכרתי דהשתא שתיהן מלוה על פה והיא שקדמה וגבתה מה שגבתה גבתה אבל למאן דמפרש דמלוה על פה יש לה קדימה במקום מלוה בשטר אף כשבא מלוה בשטר מאוחר יכולה לומר למזונות מכרתי כיון שחיוב מזונותיה קדמו וא"ת דמיירי במלוה מוקדמת לשעבודה אם כן כשבא מלוה בשטר ואומרת לכתובה מכרתי מאי מהני לה דהא קיימא לן בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה ושמא הירושלמי הזה סובר דמה שגבה גבה או משום דסבר שעבודא לאו דאורייתא ולפיכך אין למלוה על פה דין קדימה במקום מלוה בשטר אבל אנן דקיימא לן דשעבודא דאורייתא ודאי יש לה דין קדימה ע"כ:

ממאי דתנאי היא דילמא וכו'. ור' יהודה מ"ה מצריך לה לפרש אלו למזונות ואלו לכתובה כי היכי דלא לקרו לה רעבתנותא דאי מכרה למזוני ולכתובה וכתבה סתם כך וכך מכרתי אמרי אנשי כולהו זבנה למזונות וגרגרנית היא דלא מציא להסתפק במזונות שפסקו לה בית דין ומרחקים אותה אינשי ולא נסבי לה. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ור'

יוסי סבר דיותר הוא עצה טובה שתמכור סתם שכחה יפה בו משתחוש ללעז רעבתנית.
הריטב"א ז"ל:
דאי לא תימא הכי דעצה טובה היא אלא משום דוקא קאמר ר' יהודה וכותבת אלו למזונות מכרתי הא דבעי ר' יוחנן לעיל יתומים אומרים נתננו וכו'. נהי דאשתמטתיה ברייתא דתני לוי אלא ממתניתין מיהא דעלה קאי תפשוט ליה מינה דהא קתני מתני' וכותבת למזונות מכרתי אלא בעיא לפרושי משום דנכסי בחזקת יתמי קיימי אלא מש"ה לא פשיט לה ממתניתין דאיכא למימר עצה טובה היא דלא ליקרו לה רעבתנותא והכי קאמר תנא דמתניתין מוכרת למזונות וכותבת למזונות מכרתי כלומר מה שמוכרת משום מזונות כותבת למזונות וה"ה נמי אם מוכרת לכתובה שכותבת לכתובה מכרתי. רש"י במהדורא קמא:
וז"ל הריטב"א דאי לא תימא הכי הא דבעי ר' יוחנן כו' פירוש נהי דלא ידע מתניתא דתני לוי ואידך מתניתא הא מתני' כ"ע ידעי לה:
אי נמי דכ"ע נכסי בחזקת יתמי קיימי היכא דלא מכרה כלל לא לכתובה ולא למזונות ואי אמרי יתמי נתננו עליה להביא ראיה והכא היינו טעמא דר' יוסי שהתם יפה לה דנכסי בחזקת אלמנה קיימי ולא מצו יתמי אמרי נתננו משום דמכרה וכבר כתב לה וקבלתן והויא ליה מוחזקת בדין והואיל וסתם היא כותבת יכולה היא לומר הכל מכרתי למזונות דהויא מוחזקת. נטלן במתנה לא כך כחו יפה שהרי יכול לגבות חובו ממשעבדי וכתובה חוב הוא לגבה הילכך כי כתבה סתם וטענה ואמרה לבסוף כולהו למזונות מכרתי לא כך כחה יפה שהרי טורפת כתובתה ממשעבדי ואפילו אם אין היתומים מאמינים לה לא מפסדא מידי הואיל ומוחזקת היא שמכרה כבר ורבי יהודה סבר דאע"ג דמכרה לא הויא תפיסה דמצי אמרי יתמי לכתובה זבנית הלכך בעיא לפרושי ואיכא למימר הכי והכי ולא מציא למימר תנאי היא וממתני' מיהא ליכא למשמע מידי דאיכא למימר מתני' משום עצה טובה. רש"י במהדורא קמא:
משל למה הדבר דומה לשכיב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלוני בעל חובי רצה בחובו נוטלן רצה במתנה נוטלן במתנה לא כך כחו יפה כך הגירסא הנכונה והיא גירסת רש"י ז"ל. ויש שפירשו שזה אין לו אלא או האי או האי אלא שהרשות בידו לברור ליטלן לאיזה דבר שירצה ולכך אומר שאם נטלן במתנה לא כך כחו יפה שאם מחל חובו ונטלן במתנה ורצה בעל חוב מוקדם למתנתו הפסיד וגם לא תוכל לטרוף על המתנה כשם שהיה טורף על החוב אפילו בא חוב מוקדם ומיהו זמנין דעדיף ליטלן במתנה כגון שלוה וקנה ומכר דלא משתעבד לחובו ומשתעבד לחוב מאוחר דהו"ל קנה ולוה ומתנה זו קודמת לחוב

היא וכגון שנותנם לו במתנת בריא מעכשו ולאחר מיתה והיינו דקאמר רצה במתנה נוטלן ולפיכך סתמו עדיף ליה מפירושו עד שיראה לבסוף מאי דעדיף ליה וכעין שאמרו בדר' יוסי ואע"פ שלענין שמועתנו הביאוה לגבי אשה שגובה את הכל כתובה ומזונות לא מפני שדומות לגמרי אלא שדומות לענין טירפא דלקוחות ולומר שראוי לאדם לחוש בכך ויעשה בענין שתוכל לטרוף לקוחות והכי משמע בפרק יש נוחלין דאמר תנו מאתים זוז לפלוני כראוי לו נוטלן ונוטל את חובו.ופרכינן משום דאמר כראוי לו נוטלן ונוטל את חובו.ופרקינן משום דאמר לישנא יתירא. ואחרים פירשו דהכא נמי זוכה הוא במתנתו וחובו דומיא דאשה זו והתם בפי"נ לרבותא נקט דאפילו היכא דאמר כראוי לו נוטלן שתיהם משום לישנא יתירא והכא באתמהה אמרינן נוטלן במתנה לא כך כחו יפה הא ודאי כחו יפה ליטלן במתנה כי על החוב הנשאר לו לגבות יכול לטרוף לקוחות מה שלא יוכל לטרוף על המתנה ואם תצא שום מתנה מוקדמת למתנה זו ובא ויטרוף בחובו והא דקאמר מעיקרא רצה בחובו נוטלן דינא קאמר ואע"פ שאינה עצה טובה וכבר כתבנו בפרק י"נ בס"ד. הריטב"א ז"ל. והתוספות פירשו כלישנא בתרא וההיא די"נ תירצו דלא גרסינן התם לפלוני וכיון דלא אמר לפלוני אלא לבעל חוב משמע דבחובו קאמר שיתנו אם לא אמר כראוי לו אבל הכא דקאמר לפלוני בעל חובי מתוך לשונו משמע דבמתנה קאמר דהכי קאמר תנו לפלוני לאותו שהוא בעל חובי ולא מזכיר בעל חובי אלא לסימנא בעלמא ע"כ:

דף צז.

כיצד מוכרת למזונות דלעשר שנין פשיטא לן דאינה מוכרת למזונות דדלמא מנסבא בינתים ותו לית לה מזוני א"נ דדלמא מתה לה ונמצא שהפסידו היתומים שלא כדין ולא נוכל נמי לומר שלא תמכור אלא לחדש אחד בלבד לפי שאין אדם מצוי שיקח קרקע כל שהוא כזה אלא לכמה חדשים ראוי שתמכור בבת אחת ומשני מוכרת לי"ב חדש כלומר מוכרת כדי שתספיק מן הדמים לי"ב חדש דלקרקע כזה שכיחי קופצים לקנות ולא לפחות והלוקח מפרנס אחת לשלשים יום כלומר אין הלוקח שקונה אותו קרקע שהיא מוכרת למזונות נותן את המעות ביחד דדלמא תמות לה תוך י"ב חדש ונמצא שגבתה שלא כדין אלא נותן לה בכל חדש וחדש כדי ספוקה שאם תנשא לאחר או תמות יחזיר הלוקח השאר ליתומים. ושמה חדשים דלסיפוק של ששה חדשים איכא קרקע דחזיא למזבן. רבינו יהונתן הכהן.וכן פרש"י במהדורא קמא. ואומר רבינו מורי ז"ל שאם היה בענין שלא היו מוצאין ליקח כדי מזונות של ששה חדשים שמוכרין ביותר לפי

ראות עיני הדיינין כדי שיהיו לה מזונות וכי היכי דמזבנינן למזונותיה בלא אכרזתא ומכאן נלמוד ג"כ כי כשפוסקין מזונות לאלמנה שאינה נזונת עם היתומים אין נותנין לה לפחות משלשים יום וכן לאשת איש כדי שלא תצטרך להתבזות בבית דין בכל יום על מזונותיה.הריטב"א ז"ל:

הלכתא מוכרת לששה חדשים וכו'. כתב הרמ"ה ז"ל מוכרת קרקע כדי לפרנסה לצורך ו' חדשים דקים להו לרבנן דבציר מהכי ליכא קרקע דמזדבן בפני עצמה ואין הלוקח נותן לה כל המעות מיד אלא כל חדש וחדש נותן לה כדי ספוקה שאם תנשא לאחר או שתמות יחזיר את השאר ליורשין ומסתברא דהכי נמי עבדינן לגבי מזונות הבנות היכא דהניח בנים ובנות לא שנא הניח נכסים מרובין לא שנא מועטין דכיון דלית להו לבנות זכות בגוף הנכסים ואפשר דמיתו ביני ביני וזכו בנים בכולהו נכסי מוכרות לששה חדשים ולוקחות מפרנס אחד לשלשים יום אבל היכא דלא הניח אלא בנים ובעו לאתזוני מנכסי דאבוהון לא שייך בהו האי דינא כל עיקר אלא כל היכא דחזינן להו ריוח ליתמי לזבוני כחדא או פורתא פורתא מזבנינן ואפילו גבי מזון האשה והבנות נמי מסתברא דהני מילי לגבי ארעתא אבל לגבי בתי דאי מזבנינן מינה מקצת קא בצרי דמיה טובא ואיכא פסידא ליתמי מזבנינן להו כחדא דלא חיישי רבנן אלא לפסידא דיתמי וכל היכא דאיכא פסידא דיתמי מיבעי לן למיחש לפסדייהו כי היכי דלא לפסדו ע"כ. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

בעו מניה מרב ששת מוכרת למזונות מהו שתחזור ותטרוף לכתובתה פי' מאותן קרקעות שמכרה אם לא תמצא נכסים בני חורין כיון דאחריותא איתמי טרפה או דלמא מצו למימר לה אחריותא דנפשך קבולי קבלת ובודאי דהאי פלוגתא לא שייכא בפלוגתא דרבא ורמי בר חמא דלעיל בראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות שאפילו לרמי בר חמא דאמר התם לא מחייב באחריות דנפשיה התם הוא לפי שמכר בפי' שלא באחריות משא"כ בזו שמכרה סתם ואפילו לרבא דאמר התם דמקבל עליה אחריות דנפשיה התם הוא לפי שמכר בשלו ממש אבל זו שאינה אלא שליח ב"ד דינא הוא דתהדר עליה ולא מיחייב באחריות דנפשיה. הריטב"א ז"ל. והתוס' ז"ל האריכו בזה וכתבו דלא דמי להא דרבא דהתם סברא הוא כיון שהקרקע ביד ראובן וב"ח דראובן טורפה הימנו אין על שמעון מוטל לפרוע חובו של ראובן אבל הכא שהמכירה הראשונה היתה למזונות שהיו היתומים חייבין לה למה לא תטרוף שנית כיון שאחריות על היתומים הרי היא כאלו חוזרת היא וגובה מן היתומים חוב שלה ורמי בר חמא אית ליה סברא אחרינא דשאני הכא דלא מכרה בהדיא שלא באחריות אלא דאמרינן דאחריותא הוי איתמי אבל אחריות דידה קבילת עלה אחר שלא פירשה שלא באחריות אבל לעיל שמכר בהדיא שלא

באחריות אפילו אחריות דנפשיה לא קביל עלויה וכ"כ הרא"ש ז"ל. עוד כתב הרא"ש ז"ל אע"ג דאבעיא ליה במוכרת למזונות איכא למימר שמכרה לכתובתה פשיטא ליה דאינה חוזרת וטורפת לכתובה דכשמוכרת למזונות לקוחות הוא דאפסידו אנפשייהו דאבעי להו לשיורי בנכסים כדי כתובתה אבל כשמכרה לכתובה היו סבורין הלקוחות שנתקבלה כל כתובתה או שמא הוא הדין נמי דמספקא להו במוכרת לכתובה כיון דטעמא משום דאחריות דנפשה לא קבילת עילויה ומשום דאירי כולה סוגיא במוכרת למזונות נקט כמו כן הכא מוכרת למזונות וגם לר' יוסי מוכרת סתם ומתני' נמי לא קאמרה דכותבת למזונות מכרתי אלא משום עצה טובה הלכך לא ידעי לקוחות אם מכרה למזונות או לכתובה. עכ"ל הרא"ש:

תניתוה מוכרת והולכת עד כדי כתובתה וסמך לה שתגבה כתובתה מן השאר כו'. פרש"י ז"ל דהאי עד כדי כתובתה אינו רוצה לומר שלא תמכור יותר מכשיעור כתובתה דודאי יכולה למכור למזונות יותר אלא ה"ק מוכרת מעצמה מן הנכסים למזונות ששה חדשים ואח"כ חוזרת ומוכרת למזונות ששה חדשים אחרים וכן לעולם עד שלא ישארו מכל הקרקעות אלא שיעור כתובתה בלבד וכשתגיע לזה השיעור תשאירנו כדי שיהיה לה לגבות כתובתה ומדקאמר שתשאיר שיעור כדי כתובתה שמעינן שאינה יכולה לחזור על הלקוחות שקנו ממנה דאם איתא שיכולה לחזור עליהם למה צריכה להשאיר שיעור כתובתה תחזור ותטרוף מאותם הלקוחות בעצמם אלא ודאי מפני שאינה יכולה לחזור על הלקוחות שקנו ממנה מתוך כך אמרו שתשייר כדי שעור כתובתה ובגמרא דייק ומה הוכחה איכא מהכא דדלמא לעולם אית לך שיכולה לחזור ולטרוף מהם ומאי דאמרינן שתשייר כדי שעור כתובתה עצה טובה קא משמע לן שאם תמכור ותחזור אח"כ ותטרוף מידם יקראו אותה הדרניתא כלומר חוזרת מדבורה שמוכרת וחוזרת וטורפת ומהדרינן אם כן ליתני וגובה כתובה מן השאר דמשמע עצה טובה דלא תגבי כתובתה אלא מן הכא ולא תהדר בה ממה שזבנה. מאי סמוך לה כלומר אמאי קפיד לאשמועינן בעיקר זביני דלא מזבנה אלא עד סמוך לכתובתה ומאי אכפת לן אם מוכרת הכל למזונות כל זמן שלא תחזור בה אלא ודאי מדקפיד שתשאיר כדי כתובתה שמעינן שאם לא תשאיר אינה יכולה לחזור ולטרוף מהלקוחות שקנו ממנה. וא"ת כיון שהכל לעצמה ומאי נפקא לן מינה אם תמכור הכל לצורך מזונות או תמכור מקצת למזונות ותשייר מקצת האחר שתמכור אותו לכתובה. יש לומר דנפקא מינה שאם תמכור לכתובה תקח כל המעות ביחד ותרויח בהם ואם תמכור למזונות אינה לוקחת אלא מעט מעט כדאמרינן לקמן מוכרת לששה חדשים ולוקח מפרנס אחד לשלשים יום ומיירי כשאינה מוצאה

נכסים משועבדים יכולה למכור כל הנכסים למזונות ואח"כ טורפת מאותם לקוחות בסך כתובתה ואינם יכולים לומר לה הנחנו לך מקום לגבות הימנו שיכולה היא לחזור ולומר להם אותו שהנחתם כבר נפרעתי ממנו למזונות וכיון שנפרעה ממנו למזונות אין כח בידה לבטל אח"כ ותטרוף מידם לצורך הכתובה. זו היא שיטת רש"י ז"ל. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

וז"ל הרא"ש ז"ל וא"ת מאי נפקא לן מינה אם תמכור למזונות או תמכור לכתובה ממה נפשך תגבה הכל וי"ל דעצה טובה קמ"ל דמוכרת במעט מעט למזונות וכשלא ישאר אלא כדי כתובתה תמכור הכל ביחד כדי שתתפרנס מן הריוח דאלו תמכור למזונות לא תוכל למכור אלא לאחר י"ב חדש ולוקח מפרנס אחד לשלשים יום ועוד נפקא מינה כשלא נשתייר כי אם כדי כתובתה אם תמכור למזונות ונשאת לאחר שמכרה לא תוכל לגבות מהם כתובתה דהוו מטלטלי ע"כ. אבל הרי"ף ז"ל פירש דעד כדי כתובתה ר"ל שיכולה למכור למזונות עד שיעור סכום הכתובה ולא יותר דמזונות מכח כתובה נינהו ולא עדיפי מכתובה גופה וקשיא ליה הא דגרסינן בפרק שני דייני גזירות שאם אמרה גרשני בעלי ולא פרע לי כתובתי מתפרנסת עד כדי כתובתה בלבד אבל אם שמעו שמת נזונת והולכת עד לעולם והיכי אמרינן הכא ואם מת בעלה אינה נפרעת אלא עד כדי כתובתה בלבד ותירץ הרב ז"ל דהיכא דצריכה למכור קרקעות אינה מוכרת אלא עד כדי כתובתה אבל היכא שיש שם פירות שיכולה לזון מהם נזונת לעולם. וחכמי פרווינסיא' ז"ל היו תופסין על זה שהיאך נזונת האשה מן הפירות דהא קיימא לן דאין מוציאין למזון האשה והבנות מן השבח ששבחו הנכסים אחר מיתת הבעל ומן השבח ששבחו בחייו גם כן אינה נזונת דהוו להו מטלטלי ומטלטלי לא משתעבדי לכתובה ואפשר לדחות ולומר דמיירי כגון שבית דין מצוים עליה שתגבה מן הפירות למזונותיה כדי שלא יצטרכו למכור מן הקרקעות. ואומר מורי הרב נר"ו דקושיא מעיקרא ליתא דכי אמרינן הכא שאינה מוכרת אלא עד שיעור כתובתה זהו כשמוכרת מעצמה וכיון שאינה מוכרת אלא עד שיעור כתובתה ברשות בית דין אין לה למכור יותר משעור כתובה ואח"כ ב"ד מוכרין ונותנין לה וכי אמרינן התם נזונת לעולם ר"ל דנזונת על פי ב"ד דהתם לא איירו באיזהו שיעור תוכל למכור מעצמה אלא שאמרו נזונת סתמא והיכא שיש שם קרקעות והאשה באה לעכב ליתומים שלא ימכרו אותם י"א שאינה יכולה לעכב ויש אומרים שיכולה לעכב ודייק הכי מדאמרינן יתומים שקדמו ומכרו מה שמכרו מכרו דמשמע דוקא כשקדמו ומכרו אבל אם קודם המכירה הלכה לבית דין ועכבו בידה אינם

יכולין למכור ולאותם האומרים שאינה יכולה לעכב נצטרך לומר דמאי דקאמר קדמו לאו דוקא. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

זבן ולא אצטריכו ליה זוזי מהו פרש"י מכר שדהו ואנו יודעין שהיה חפץ לקנות שדה פלוני וכו'. עד שחזרו בהם המוכרים עכ"ל. ונראה מדבריו דבעיין אע"ג דלא גלה דעתיה בשעת המכירה שהוא מוכר לצורך דבר ידוע ומיהו כשידוע זה ומפורסם לכל דאי לאו הכי דברים שבלב נינהו ואינן דברים. ואחרים פירשו דבעיין דוקא בדגלי דעתיה בשעת המכר אלא שלא התנה וכן הדין אם הוא דבר שאינו מפורסם לכל והוא מתברר ממאי דכתיבנא במסכת קדושין בההוא דזבן נכסיה אדעתא למיסק לארעא דישראל בס"ד. הריטב"א ז"ל. וכ"כ להדיא רש"י במהדורא קמא וז"ל זבין ולא אצטריכו וכו' שגלוי לכל שרוצה ליקח באותן מעות חפץ אחר ומכר אגב ההוא צורך ולבסוף לא רצה בעל החפץ למכרו לו מי הוי כמקח טעות או לא ע"כ. ושיטת התוס' כפי' אחרים ועל פרש"י קשה דא"כ כיון דמבעיא להו אע"ג דלא גלה דעתיה מאי פשיט ליה מההוא דרב פפא וההוא דבצורתא דלמא הנהו מיירו בדגלי דעתיה להדיא. ור' יהונתן הכהן אזיל בשטת רש"י ז"ל וז"ל זבין ולא אצטריכו ליה זוזי כלומר מי שמוכר שדהו לאחד מפני דבר ידוע ומפורסם לכל שהיה רוצה לקחת באותן המעות ולבסוף לא אצטריכו ליה זוזי כלומר ולבסוף לא נצטרך לאותן המעות שלא רצה בעל אותו החפץ למוכרו לו מי אמרינן דהוי מקח טעות כיון שהכל יודעים דעתו שלא היה מוכרו אלא מפני אותו חפץ שנתן לבו עליו ואע"פ שלא התנה עמו בפירוש כמאן דאתני דמי ולא מקרי דברים שבלב או לא דאמרינן דדברים שבלב הן כיון דלא אתני עם הלוקח בפירוש ע"כ. ותלמידי רבינו יונה אזלי בשטת התוספות ז"ל וז"ל זבין ולא אצטרכו וכו' פירוש אם מכר שדהו כדי לקנות במעות שוורים או שום דבר אחר וגלה דעתו בפירוש בשעת המכר דלדעת זה היה מוכר ואח"כ נתבטל לו המקח שהוא רוצה ליקח מהו מי אמרינן כיון דלא אתני בהדיא דעל מנת כן היה מוכר לא הוי מקח טעות ולא יתבטל או דלמא כיון דגלי דעתיה בעידן זביני כאלו אתני דייניין ליה ויתבטל ומסקנא דהדרי זביני וה"מ כשחזר בו אותו שהי' בעל הפרקמטיא אבל אם בעל הפרקמטיא מוכר בשוויו והוא מתחרט ואינו רוצה לקחת המכר של השדה קיים יהיה דאמרינן ליה זיל זבין כיון שהיכולת בידו לקנות אם ירצה והכי משמע בעובדא דההוא דזבנינהו לנכסיה דבעי למיסק לארץ ישראל לסוף לא סליק אמר רב אשי אי בעי סליק כלומר כיון דאי בעי סליק השתא המכר קיים דאמרינן ליה זיל סליק והכא נמי כיון דאי בעי זבין המכר קיים דאמרינן ליה זיל זבין ע"כ:

בצורתא שביום אחד נתייקרו למעלה למעלה והיה יוקר בצורת באותה מדינה זבנינהו

כ"ע לאפדנייהו בחיטי לסוף אתו להו חיטי להנהו דזבין אפדנייהו והוו להו כזבין ולא אצטריכו ליה זוזי. התם לא משום דזבין ולא אצטריכו זוזי הוה דלא להו לחודייהו אתו חיטי אלא לכ"ע נמי אתו דאגלאי מלתא דארבי בעקולי הוו קיימי כלומר שהספינות שהיו מביאים בהם התבואה לנהרדעא היו עומדות בעקלקלות המים ולא היו יכולים לבא בחריפות דנהרא משום דרדיפי מיא והוו אזלי סמוך לשפת הנהר וטעו במיא דהוו סבירי דלא אתיין כלל הנהו ארבי ואינהו אדעתא דבצורתא זבין ושובע גדול היה דהא אתיין ארבי וההיא שעתא לא אצטריכו ליה זוזי כלל דאי הוו ידעי דארבי בעקולי קיימי לא הוו זבני לאפדנייהו אבל הכא לאו מקח טעות הוה דבההוא שעתא דקא מזבין צריך להו לזוזי ודעתו לקנות החפץ ואי לא הוה הדר ביה בעל החפץ איהו לא הוה הדר ביה והוה ליה למיזל בתר דעתיה דבעל החפץ מקמי דלזבין. אי הכי משום דזביני בטעות הואי בניחותא גרסינן להאי אי הכי א"כ דהדרי אפדני נמצאת מכשילן לעתיד לבא דלכי הויא בצורתא לא מזבני להו חיטי דחיישי למקח טעות דאי משום זבין ולא אצטריכו ליה זוזי ליכא מכשול דלעתיד לבא לא חיישי מוכרין להכי דלא שכיח דליתו להנהו לחודייהו חיטי והלכתא הדרי זביני דכמקח טעות דמי. ל"א אי הכי משום דארבי בעקולי הוו קיימי אמר רב נחמן דהדרי אפדני לעתיד לבא כי לא הוו ארבי בעקולי. רש"י במ"ק: **וזה לשון הריטב"א ז"ל אי הכי היינו דא"ל שמואל לרב נחמן וכו'**. פרש"י דבניחותא א"ל ודרך הוכחה דאי הכי היינו ודאי הא דא"ל נמצאת מכשילן לעתיד לבא וא"ל בצורתא משכח שכיח דחיישינן לארבי בעקולי דאי בדאתו ממקום קרוב או שבאו ליה לאלו לבדם ומשום דלא אצטריכו ליה הדרי זביני מידי דלא שכיח הוא וליכא מכשול. ובתוספות הקשו עלה דאדרבא לא שכיח דקיימי ארבי בעקולי ולא מפרסמא להא מלתא וכי אתו ארבי קלא אית ליה למלתא ועוד דמה הוכחה יש בכאן לעולם אימא לך דמשום דלא אצטריכו ליה הדרי זביני ומיהו כ"ש דהדרי משום ארבי בעקולי ואתה מכשילן לעתיד לבא כיון דבכל ענין הדרי זביני לכך פירשו בשם ר"ש דבאתמהא אמר ליה דא"כ היכי קאמר נמצאת מכשילן דהא ודאי לא שכיח דקיימי ארבי בעקולי ומשום דאדחי ליה פסק תלמודא והלכתא זבין ולא אצטריכו ליה זוזי הדרי זביני ואנו לפרש"י ז"ל לא אתי שפיר פסקא דבסמוך דהא אשכחן דדוקא משום ארבי בעקולי הוא דהדרי זביני כדרב נחמן אלא שיש לומר דאע"ג דהיינו סברא דרב נחמן בעלי התלמוד הסכימו דבלאו הכי נמי דינא דהדרי זביני ע"כ:

מתני' אלמנה בין מן האירוסין בין מן הנשואין וכו'. פירשו בגמרא בפרק אלו מציאות שאינה צריכה ב"ד מומחין אבל צריכה ב"ד הדיוטות כלומר בקיאין בשומא כדפרישנא

התם בס"ד ולעולם אינה מוכרת שלא בב"ד מומחין אלא אחר שתלך לב"ד ותשבע או תדור ליתומים ואחרי כן נותנים לה רשות למכור מנכסיו בב"ד הדיוטות ובגמרא פירשנו טעמא דמוכרת שלא בב"ד משום מזוני ופרש"י ז"ל (כשמוכרת למזונות) דת"ק סבר בין מן האירוסין שמוכרת לכתובה בין מן הנשואין שמוכרת למזונות מוכרת שלא בב"ד ור' שמעון אמר מן הנשואין שמוכרת למזונות מוכרת שלא בב"ד שאי אפשר לה יושבת ומתענה עד שימכרו לה בב"ד אבל מן הארוסין שאין מכירתה אלא לכתובה אינה מוכרת אלא בב"ד. ואין פירוש זה נכון דא"כ הכי הו"ל למתני בין לכתובה בין למזונות מוכרת שלא בב"ד ר"ש אומר למזונות מוכרת שלא בב"ד לכתובה אינה מוכרת אלא בב"ד ואמאי סתים ותלי מלתא בארוסין ונשואין לכך הנכון דה"פ בין מן הארוסין שאין לה מזונות להפסיד בין מן הנשואין שיש לה מזונות ותפסידם עכשו בגבייתה מוכרת שלא בב"ד לכתובה ור"ש אומר מן הנשואין גובה שלא בב"ד כדי שלא תפסיד מזונותיה אבל מן הארוסין שאין כאן מזונות לא תמכור ומסתברא שלא אמרו שתמכור שלא בב"ד אלא לעיקר כתובה דבהא חששו לחינא או שלא תתבזה בב"ד אבל לא לענין תוספת כל היכא דליכא משום מזוני ואע"פ שאמרו תנאי כתובה ככתובה דמי ואמרה למוכרת התם כבר פירשו דהיינו לענין שאם מכרה כתובתה מכרה נמי תוספת ולקמן נפרש יותר בס"ד. הריטב"א ז"ל. ויש לי לתרץ שטתו של רש"י ז"ל דלהכי לא תני בין לכתובה בין למזונות מוכרת שלא בב"ד כי היכי דלא נטעי דדוקא מן הנשואין מיירי ומשום דמפסדת מזונות מוכרת אפילו לכתובה אבל מן הארוסין לא תמכור אלא בב"ד קמ"ל דמן הארוסין נמי תמכור שלא בב"ד ור' שמעון פליג דאפילו מן הנשואין לא תמכור לכתובה שלא בב"ד אלא למזונות והיינו דחזר ר"ש ותני מן הנשואין מוכרת שלא בבית דין ולא קצר במאי דמודה לתנא קמא כנ"ל:

גמ' בשלמא מן הנשואין לפרש"י ז"ל שפירש במשנתנו ה"פ בשלמא מן הנשואין מוכרת לכתובתה שלא בב"ד כדי שיפטרו היתומים ממזונותיה כשתגבה כתובתה ולפיכך אין ממתינין עד שימכרו בבית דין והכי מוכח פירושא דהאי לישנא במסכת ערכין פרק שום היתומים גבי נזקקין לכתובת אשה אלא מן הארוסין מאי טעמא וכו'. ואיכא דקשיא ליה דאי משום שתפסיד מזונותיה הא כבר הפסידם משעה שהגיעה כתובתה בב"ד אינה מוכרת עד שתלך לב"ד ותשבע שבועת אלמנה אם נשבעה אחרי כן שבועת אלמנה מתנתה או מכירתה קיימין ומסתברא שאפילו לפי דינו אין בזה תירוץ לקושיא זו דהשתא אמתני' קיימינן דמיירי שמוכרת שלא בב"ד לכתחלה ובודאי שאין נותנין לה רשות בב"ד למכור עד שתגיע כתובתה בב"ד ותשבע שבועת אלמנה וגם (כן כתב

הרמב"ן לקמן בד"ה מוכרת שלא בב"ד וכו') אין ראיה מכאן לדבריו ז"ל דאיכא למימר כשנשבעת כבר על כתובתה ואפ"ה לא הפסידה מזונות כגון שהלכה לב"ד ואמרה אני רוצה לישבע על כתובתי כדי שיהא הדבר מזומן לגבות כל זמן שארצה לגבות וגם כדי שלא יפסידו יורשי אם אמות קודם שאשבע דודאי מקבלין שבועתה אע"פ שאינה רוצה לגבות עכשיו כתובתה וכההיא דאמרינן במסכת שבועות כגון שנשבעת ומתה ובכה"ג לא תפסיד מזונות ונותנין לה בית דין רשות שכשתמלך לגבות כתובתה שתהא מוכרת שלא בב"ד כדי שירויחו היתומים מזונותיה ולענין דינו של רבינו הרמב"ם ז"ל דאלמנה שמכרה או נתנה שום קרקע קודם שתשבע על כתובתה מעשיה בטלין ואע"פ שתשבע לבסוף. הריטב"א ז"ל:

וז"ל רש"י במ"ק בשלמא מן הנשואין מש"ה מוכרת שלא בב"ד דכל שעתא צריכה היא למזוני ולא יכלה למיזל כל יומא ויומא לב"ד ע"כ:

דף צז:

משום חינא כדי שיהא חן לאנשים בעיני הנשים דתימרו מנסבינן לגברי דהא כי מית בעל או מגרש לא בעיא לבזויי נפשה למיזל לבית דין ולא שנא ארוסה ולא שנא נשואה מוכרת לכתובה שלא ברשות ב"ד. רש"י ז"ל במ"ק. והקשו עליו דהא אמרינן בהדיא בכולי תלמודא כי יותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא ועוד מההיא דאמרינן לקמן בשמעתין אלא למאן דאמר משום חינא יורשיה מאי חן איכא ופרש"י מאי חן איכא הרי הנטרחין לב"ד אנשים הם אינו נכון דהא ודאי כל שכן שימצאו האנשים חן בעיני הנשים כשלא נטריח אפילו ליורשיה לבא לבית דין ומיהו אין זו קושיא כל כך דדילמא משום טירחא דידה ממנעה ולא מנסבא אבל משום טרחא דיורשיה לא ממנעה כיון שהם זכרים שיכולים לבא לב"ד אבל קושיא קמייתא קשיא לכך פירשו בתוס' כפירוש רבנו חננאל ז"ל משום חינא שתמצאנה חן בעיני האנשים כי כשתגבה כתובתה מהרה שלא בטורח בית דין יקפצו עליה בעלים והיינו דאמרינן יורשיה מאי חן איכא ומהדרינן כגון שירשתה בתה או אחותה פי' שהיו פנויות וצריכות בעלים. הריטב"א ז"ל:

שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד כלומר ניחא ליה לארוס שתמכור לכתובתה שלא בבית דין כדי שלא תתבזה ויאמרו זו היא ארוסה שהיתה מפ' שהולכת בשווקים וברחובות ובאה לפני ב"ד לתבוע. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

איכא בינייהו גרושה כלומר שגרשה מן הארוסין למאן דאמר משום חינא צריכה חן יותר ומוכרת שלא בב"ד למ"ד שלא תתבזה גרשה ניחא ליה שתתבזה ואינה מוכרת והא

דאמרינן דאלמנה מוכרת שלא בב"ד הני מילי בעודה אלמנה אבל אחר שנשאת אינה מוכרת אלא בבית דין דכיון שנשאת אינה חוששת לבזיון שלה. תלמידי רבינו יונה:
וז"ל רש"י במהדורא קמא איכא בינייהו גרושה שמת בעלה ואין לה מזונות ומוכרת בנכסי יתומים לכתובה למאן דאמר משום חינא איכא דגרושה נמי בעיא חינא משום שאר נשים ומוכרת שלא בבית דין למ"ד לפי שאין אדם וכו' ליכא דבגרושה תתבזה ותתבזה גרושה לא אכפת ליה למגרש אי מבזיא נפשה הלכך לא תמכור אלא בב"ד ע"כ:
תנן וגרושה לא תמכור אלא בב"ד בשלמא למאן דאמר וכו'. ואיכא למידק ולמה ליה לאורוכי כולי האי יקשה להדיא דהא אמר איכא בינייהו גרושה דלעולא מוכרת שלא בב"ד ואלו אנן תנן וגרשה לא תמכור אלא בב"ד. וי"ל דאיברא ודאי דאנן אמרינן איכא בינייהו גרושה ומיהו עולא לא אמר להדיא דגרושה מוכרת שלא בב"ד אלא דאנן הוא דאמרינן הכי לבתר שקלא וטריא דקא שקיל וטרי תלמודא אליבייהו ואיכא למימר דליכא בינייהו מידי אלא דעולא סבר דבאלמנה מן הארוסין ליכא למימר שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד ור' יוחנן סבר דבארוסה נמי שייך האי טעמא ואפשר דלכולהו גרושה לא תמכור אלא בב"ד אי נמי איכא בינייהו כגון שבעלה הביאה בחייו לבית דין אבל גרושה לא תמכור אלא בב"ד והכי פריך תלמודא תנן וגרושה לא תמכור אלא בב"ד ותקשי מרישא לסיפא דברישא תנן דמן הארוסין דאכתי לא היתה חיבת ביאה מוכרת שלא בב"ד וכ"ש גרושה מן הנשואין דאע"ג דזאת היא אלמנה וזאת היא גרושה מכל מקום צד נשואה עדיפא דכיון דהיתה שם חיבת ביאה דלא אטרחוה רבנן לבא לב"ד בשלמא למאן דאמר לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד איכא לשנויי בדוחק דצד גרושה עדיף דכיון דגרושתו היא אע"ג דנשואתו היתה לא אכפת ליה בבזיונה טפי מאלמנותה אע"ג דארוסתו היא אלא למאן דאמר משום חינא קשיא רישא לסיפא כנ"ל:
ג"ה והיא גרש"י ז"ל אלמנה מן הארוסין הוא דלא נפיש חן דידה ופי' הוא ז"ל לפי שטתו שלא היתה להם חיבת ביאה ולא יודע בעיני הנשים אם הוטרחה זו ואינו מחוור ולפירוש ר"ח ז"ל יש לפרש אלמנה מן הארוסין הוא דלא נפיש לן טעם חן דידה כלומר שאין צריכה לנו כל כך ליתן חן כי חינה עמה כיון שלא נכנסה לחופה אבל גרושה דנפיש חן דידה כלומר דנפיש לן טעם חן דידה אימא נתקין לה משום חינא לר' שמעון. קמ"ל.
ויש שגורסין אלמנה מן הארוסין הוא דנפיש חן דידה אבל גרושה דלא נפישה חן דידה וזה עולה יפה לפירוש ר"ח ז"ל. הריטב"א ז"ל.ובתוספות פירשו בשם ר"ח אלמנה מן הארוסין הוא דלא נפיש חן דידה פירוש דלית לה תוספת לכך לא יפו כחה למכור שלא בב"ד אבל גרושה דנפיש חן דידה דיש לה תוספת הואיל ויש לה לגבות כל כך דין הוא

שלא תמכור שלא בב"ד. כ"כ הרא"ש ז"ל. וזה הפירוש עולה יפה עם פירושו ז"ל דמשום חינא דכתיבנא לעיל. והרא"ה ז"ל פירש אלמנה מן הארוסין הוא דלא נפיש חן דידה כלומר שאינה צריכה להרבות חינה שהוא מרובה אבל גרושה דנפיש חן דידה כלומר שהיא צריכה להרבות חינה אימא תבעי חן ע"כ. וכיוצא בה פירש הריטב"א וכדכתבינן לעיל וכן בתוספות כתבו שצריכה חן יותר לינשא לפי שהיא בזויה יותר מאלמנה:

וז"ל רש"י במהדורא קמא אלמנה מן הארוסין היינו טעמא דאינה מוכרת אלא בב"ד משום דלא נפיש חן דידה שאין שם חיבת ביאה ולא ילפין שאר נשים מינה דאמרו משום הכי לא אכפת ליה לבעל אי מבזיא משום דאכתי בבית אביה אבל גרושה דמן הנשואין היא אימא תמכור שלא בבית דין כדי שיהא חן לאנשים בעיני הנשים:

לאתויי מאי לאו לאתויי גרושה דלית לה מזוני וסיפא דקתני וגרושה לא תמכור לאו ר' שמעון היא אלא רבנן ואכתי קשיא לעולא דאמר טעמייהו דרבנן משום חינא. רש"י במהדורא קמא:

לאתויי מגורשת ואינה מגורשת מן הנשואין ומת בעלה דאין לה מזונות ולא תמכור אלא ברשות ב"ד ואשמועינן ר' שמעון הכא דמגורשת ואינה מגורשת אית לה מזוני בחיי בעלה כדר' זירא ומשום הא דר' זירא אצטריך למתנייה דהא קמ"ל דאע"ג דבעלה חייב במזונותיה אם מת בעלה שוב אין לה מזונות ולא תמכור אלא בבית דין לכתובה וסיפא דאשמועינן בה ר' שמעון וגרושה לא תמכור לגלויי רישא הוא דתני לה דאי לא סיפא הו"א רישא בגרושה קא מיירי תנא סיפא לגלויי רישא. רש"י במ"ק. אבל במהדורא בתרא לא פירש כן. והרמב"ן ז"ל הכריע כמו שפירש במ"ק וז"ל לאו לאתויי מגורשת ואינה מגורשת פירש רש"י ז"ל ומן הארוסין ולא לאשמועינן דלא תמכור לכתובה אלא בב"ד דהא מאלמנה שמעינן לה אלא אגב ארחיה קמ"ל דמגורשת ואינה מגורשת אין לה מזונות מן היתומים וקשיא לי כיון דמן הארוסין היא היכי שמעינן מינה דמגורשת ואינה מגורשת אין לה מזונות מיתמי הא בארוסה עסקינן וכי לא גרשה נמי לית לה ואפילו מניה ואפשר דממשנה יתירה ולא מחוור אלא ה"פ לאתויי מגורשת ואינה מגורשת מן הנשואין דהואיל ולית לה מזונות אינה מוכרת אלא בב"ד ואי לא הדר ותנא וגרשה לא תמכור הוה אמינא רישא לאתויי גרושה דאע"ג דנפיש חן דידה לא תמכור אלא בב"ד אבל מגורשת ואינה מגורשת אימא אית לה מזוני להכי תנא וגרשה דממשנה יתירה שמעת דרישא במגורשת ואינה מגורשת היא. עכ"ל הרמב"ן:

וז"ל הרא"ש ז"ל לא לאתויי מגורשת ואינה מגורשת פרש"י ז"ל מן הארוסין ולהכי פירש כן דאי מן הנשואין תו לא הוה צריך למתני בסיפא גרושה לא תמכור אלא בבית דין.

דהשתא מגורשת ואינה מגורשת דאיכא לספוקי באלמנה לא תמכור אלא בב"ד גרושה ממש מבעיא ונראה לי דבשביל זה לא היה צריך לפרש מן הארוסין דאי לא תנא סיפא הוה מוקמינא הך בגרושה ממש. ויש מקשים היכי מצי לפרש מן הארוסין הא אפילו כשאינה גרושה ארוסה לית לה מזוני ונראה לי דלא קשה דכיון דהויא מגורשת ואינה מגורשת ואגידא ביה ולא מציא לאנסובי לעלמא חייב במזונותיה ואין חילוק בין מן הארוסין בין מן הנשואין והוי כמו הגיע זמן ולא נשאו ע"כ. ורש"י כתב במה"ק מן הנשואין כשטתו של הרמב"ן וחזר בו במהדורא בתרא וכדכתיבנא ואיברא דהוא יותר נכון דאי מן הנשואין למה ליה למתני שוב וגרשה לא תמכור וכמו שהקשה הרא"ש. ודוחק לומר דלגלויי עלה דרישא תנייה לבתר פלוגתא אחריתי דאפסיק ביניהו ומה שהקשה הרמב"ן ז"ל כבר תירצה הרא"ש ז"ל ויש לתרץ נמי על פי דרכו דאיברא דבארוסה עסקינן מיהו הכי קאמר וכל שאין לה מזונות פירוש מיתמי אע"ג דאית לה מניה לא תמכור אלא בב"ד והא לא אתא לאשמועינן דלא תמכור אלא בב"ד דמאלמנה שמעינן לה אלא הא אשמועינן דמקריא מגורשת ואינה מגורשת אשה שאין לה מזונות פירוש מיתמי ובכלל אותן שאין להם מזונות מיתמי הויא כנ"ל:

ותלמיד הרשב"א כתב וז"ל פירש רש"י מגורשת ואינה מגורשת מן הארוסין ולא נראו דבריו דההיא אפילו בשאינה גרושה אין לה מזונות כדר' זירא ור"ח ז"ל פירש לאשמועינן הא דר' זירא ממש דהכי קאמר כל שאין לה מזונות אינה מוכרת אלא בב"ד הא אית לה מזונות מוכרת ואיזו היא זולתי אלמנה מן הנשואין אלא לרבות מגורשת ואינה מגורשת וכדר' זירא וקשה דלעולם לאתויי אתי לא למעוטי ואם כדבריו הכא אתי לרבויי וה"פ אצטריך לאשמועינן מדר' זירא ולומר אע"ג דאית לה מזונות ה"מ מחיים דבעל אבל אחר מיתה לית לה ע"כ:

והרא"ש כתב וז"ל ור"ח פירש לאתויי מגורשת ואינה מגורשת שמוכרת למזונות שלא בב"ד בחיי הבעל ודייק מדתני כל שאין לה מזונות לא תמכור אלא בב"ד הא יש לה מזונות תמכור שלא בב"ד כגון אלמנה מן הנשואין ומכל מרבינן מגורשת ואינה מגורשת ואין לתמוה מאי קמ"ל פשיטא דמוכרת שלא בב"ד כיון דאית לה מזוני דעיקר דאתא לאשמועינן דבת מזונות היא או אי נמי קמ"ל דמוכרת שלא בב"ד דלא תימא הואיל ואינה נזונת אלא מספק משום דאגידא ביה לא תמכור אלא בב"ד קמ"ל. כן כתבו התוס' ז"ל. והריטב"א פירש כפרש"י וז"ל לאתויי מגורשת ואינה מגורשת וכדר' זירא כו' פי' ואשמועינן מתני' דדוקא בחייו איתא לדרבי זירא לפי שמעכבת בשבילו מלינשא אבל לאחר מיתתו אין לה מזונות דדילמא גרושה היא ומספיקא לא מפקינן ממונא מן היורשין

דכי אמרי נכסי בחזקת אלמנה קיימי כשנודע ודאי שהיא אלמנה ולא גרושה ע"כ. וכתב עוד ז"ל וז"ל והא דר' זירא פליגא על הירושלמי שאמרו שהמגרש את אשתו ולא נתן לה כתובה חייב במזונותיה והא ליתא לפום גמרא דילן דדוקא ספק מגורשת ומשום דאגידא מחמתיה אבל גרושה גמורה אין לה מזונות ממנו דהא אפילו ספק גרושה אם מת בעלה אין לה מזונות מן היורשים אע"פ שלא נתפרעה עדין כתובתה כדאיתא הכא בהדיא והכי נמי מוכח לקמן בפרק שני דייני גזרות והשתא דפרישנא טעמא דאלמנה מן הארוסין משום חינא או משום דלא תתבזה בב"ד כל שכן דאיתנהו להני טעמי באלמנה מן הנשואין וכיון שכן היכא דליכא משום הפסד מזונות כגון שאינה מוכרת אלא למקצת כתובתה שעדיין יש לה מזונות לרבנן דאמרי מקצת כסף ככל כסף מוכרת היא שלא בב"ד ומיהו טעמא דמזוני טעם כעיקר הוא ונ"מ כי אע"פ שמכרה כבר לעיקר כתובתה כיון שעדין יש לה מזונות משום תוספת כדמפרשינן ברישׁ פרק אע"פ אף היא מוכרת משום תוספת שלא בב"ד ואפילו תימא דתוספת ליכא לאחמורי על היתומים משום חינא או משום שלא תתבזה בב"ד הא איכא משום מזוני אבל לנדוניא דלא מעכבא במזוני דינה כחוב דעלמא ואינה מוכרת אלא בב"ד ולא חיישינן לחינא ולא לבזוי ב"ד והא דלא אוקימנא במסכת ערכין מתני' דהתם בנדוניא משום דהתם לכתובת אשה דקתני התם עיקר כתובה משמע ולא משום נדוניא ואע"פ שנקרא כתובה בהרבה מקומות וכן עיקר. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

תרגמה עולא כגון שירשתה בתה כו'. כלומר והן פנויות וצריכות לינשא ומש"ה בעו חינא אבל נשואות ואפילו נשאו בינתים קודם שהספיקו לגבות שוב אין נזקקין לה ואפילו היא עצמה אם נשאת אין נזקקין לה דכבר בטל חינא וכן כתב הרמב"ם בפי"ב מה' מלוה ולוה. תלמיד הרשב"א ז"ל. ובמהדורא קמא כתב רש"י ז"ל וז"ל יורשים יורשי כתובתה יורשיה זכרים הם ומאי חן איכא ולא ילפי נשים מנייהו. בתה או אחותה (ו)נקבות הן ואיכא חן דאינהו גופייהו ממנען ולא מנסבן. עכ"ל רש"י במ"ק:

מתני' מכרה כתובתה וכו'. מכרה כתובתה כולה שלא בבית דין ויתומים מתרצים באותה מכירה משום דקא משתרשי בה דתו לית לה מזוני אבל אי בעו יתמי אין מכירתה קיימת דלכתובה לא תמכור אלא בב"ד אבל מסתמא בעו יתמי דתקיים מכירתה משום דלית לה מזוני. או שמכרה קצת כתובתה או שנתנה לכתובתה לאחר או שנתנה מקצתה. לא תמכור השאר לכתובתה אלא בבית דין דכיון שמכרה קצת כתובתה שוב אין לה מזונות ואינה צריכה למכור אלא לכתובה ולכתובה לא תמכור אלא בב"ד והאי לא תמכור את השאר אמקצתה קאי וכר' שמעון מתוקמא הך. רש"י במ"ק. ובמהדורא

בתרא כתב וז"ל לא תמכור את השאר וכו'. ר' שמעון קאמר לה דאמר אין מוכרת שלא בבית דין אלא למזונות וזו מכיון שגבתה מקצתה אין לה מזונות והכי מוקי לה בגמרא כר' שמעון. ע"כ. פירוש קשיא ליה לרש"י מאי השאר דקאמר לגבי מכרה כתובתה הרי כבר נתקבלה כתובתה כולה ותירץ רש"י ז"ל דהך רישא דמתני' הם סוף דבריו דר' שמעון דלעיל דקאמר אין מוכרת שלא בב"ד אלא למזונות וקא מסיים ואזיל דמכרה כתובתה או מקצתה שניהן שוין דכי היכי דמכרה כולה אבדה מזונותיה הכי נמי מכיון שגבתה מקצתה אין לה מזונות וכי קאמרינן בגמרא מתני' מני ר' שמעון היא לא בעי למימר דרבי סתם כר"ש אלא דר' שמעון גופיה קאמר לה ובזה ניחא מאי דקשיא להו לתוספות ז"ל לקמן בגמרא וכדבעינן למכתב קמן בס"ד הלכך כיון דר' שמעון גופיה קאמר לה עיקר מאי דבעי לאשמועינן דבמכירת מקצת אין לה מזונות ולא תמכור השאר אלא בבית דין ואהא קאי לשון השאר דקתני וכדפרי' ז"ל במהדורא קמא וכדכתבינן כנ"ל:

וחכמים אומרים מוכרת היא אפילו ארבעה וחמשה פעמים וכו'. ואיכא למידק האי דקאמרי חכמים שלא בב"ד אהיכא קאי אי אמוכרת למזונות פשיטא ודאי דמוכרת למזונות שלא בב"ד מוכרת וליכא מאן דפליג בהא והוה להו למימר ומוכרת למזונות סתם והוה קמשמע לן דאע"ג דמכרה ארבעה וחמשה פעמים לכתובתה לא איבדה מזונותיה אלא אכתי מוכרת למזונות שלא בב"ד למה להו למימר ואי האי דקתני וגרושה לא תמכור וכו' היינו רבנן ולא ר' שמעון ניחא דהאי שלא בב"ד אכולהו קאי דמוכרת אפילו ד' וה' פעמים לכתובתה ואחרי כן מוכרת למזונות וכולהו מוכרת שלא בב"ד ופליג עם ר' שמעון בתרתי והוא תנא קמא דפליג עם ר' שמעון ברישא והדר תני וגרושה לא תמכור אלא בב"ד דמודים חכמים בגרושה דלא תמכור אלא בב"ד משום דטעמא הוי שלא תתבזה וגרושה תתבזה ותתבזה הכי משמע פשוטו דמתני' ומאן דמוקי לה כר"ש שנויא דחיקא הוא ואשנויא דחיקא לא סמכינן והלכה כמ"ד לפי שאין אדם רוצה שתתבזה וכו' ולא כעולא דאמר משום חינא. הר' ישעיה מטראני ז"ל. ולמאי דפרישנא לעיל דתשלום דברי ר' שמעון דמתני' דלעיל הויא הך רישא דמתני' לא אתי שפיר דחכמים דהכא דהיינו ת"ק דרישא דפליג אדר' שמעון לעיל ולקמן בגמרא אכתוב מה שפירשו התוספות ז"ל בס"ד:

ותלמידי רבינו יונה כתבו וז"ל ומוכרת למזונות שלא בב"ד והא קמ"ל דלא תימא דוקא לכתובה מוכרת שלא בב"ד מפני שהוא תועלת ליתומים כי לסוף כשתגבה את כולה יפטרו מלתת לה מזונות אלא אפילו למזונות מוכרת שהטעם אינו אלא מפני שאין אדם

רוצה שתתבזה אשתו בב"ד וכיון דלכתובה דלמשקל ולמיפק היא אינו רוצה שתתבזה כ"ש כשמוכרת למזונות שעדיין עומדת בחזקת אלמנותה שאינו רוצה שתתבזה:
גמ' מתני' מני ר' שמעון היא פירוש בעינן לאשכוחי כמאן סתם רבי להך מתני' ואמרינן דכר' שמעון אתיא והקשו בתוספות דלמה לו למפשט דכר' שמעון אתיא מדתני' מכרה כתובתה וכו'. תפשוט דת"ק היינו ר"ש מדקתני לא תמכור השאר אלא בב"ד ואיהו ניהו הוא דקאמר לעיל כל שאין לה מזונות לא תמכור אלא בב"ד ובהכי סגי למימר דסתם ר' מתני' כר"ש ולא בעינן לאשכוחי להדיא בכל פרטי הדינין כר' שמעון דכיון דבחד דינא אשכחן דאיהו ניהו תנא דמתני' כולה מתני' אליביה דרבנן פליגי עליו בתרוייהו. ותירצו בתוספות דאנן בעינן לאשכוחי הי ניהו ת"ק דמתני' במאי דפליגי עליה רבנן אבל במאי דלא פליגי רבנן עליה לא איכפת לן למידע הי ניהו תנא דמתני' ולא פליגי במתני' אלא אי במכירת המקצת יש לה מזונות או לא אבל לכולהו הני תנאי דמתני' כל שאין לה מזונות לא תמכור אלא בב"ד אבל כל שיש לה מזונות מוכרת אפילו לכתובה שלא בב"ד והיינו דקתני מוכרת אפילו ארבעה או חמשה פעמים ומוכרת למזונות שלא בב"ד פי' ושלא בב"ד קאי אכולהו אפילו אמכירה כתובתה דכיון דלא הפסידה מזונות מוכרת היא אפילו לכתובה שלא בב"ד וכי קאמר ר' שמעון לעיל מן הנשואין מוכרת שלא בב"ד פירוש אפילו לכתובה כיון דאית לה מזונות נמצא דכולה הך מתניתין בשיטת ר"ש קיימא ודלא כרבנן דלעיל דקאמרי בין מן האירוסין בין מן הנשואין מוכרת שלא בב"ד והשתא אתי שפיר הא דתרצינן לעיל לעולא דכי קתני בסיפא דהך מתני' וגרושה לא תמכור וכו' דאתיא כר"ש ולא דחיקא שנויא כלל. ורש"י לא פירש כן אלא דלר"ש לעולם אינה מוכרת לכתובה אלא בב"ד ואפילו יש לה מזונות וחכמים דהך מתני' אזלי לשיטתייהו דלעיל דמוכרת לכתובה ולמזונות שלא בב"ד ובתרתי פליגי בהדי ר"ש וכי אמר מתני' מני ר"ש הכי קאמרינן דר"ש הוא ניהו דאמר להך מתני' והיינו סיפא דמלתיה דלעיל ולהכי בעינן לאשכוחי דכל פרטי הדינין הוא ניהו דאמרינהו בדוכתא אחריתי. ומיהו רש"י כתב מתני' מני ת"ק דמתני'. ע"כ. פי' איברא דידעינן דר"ש קאמר לה בקצת דינים ומיהו עיקר מאי דאתא לאשמועינן הך ת"ק דמתני' היינו דבגביית קצת כתובה אין לה מזונות ואהא שיילינן מני דאלו לענין מכירת ב"ד ממתני' דלעיל שמעינן לה כנ"ל פי' לפירוש התוספות ורש"י ז"ל. והרא"ש ז"ל כתב וז"ל מכרה כתובתה היינו מנה מאתים והא דקתני לא תמכור את השאר אלא בב"ד היינו כר' שמעון דאמר כל שאין לה מזונות לא תמכור אלא בב"ד דאי רבנן אפילו אין לה מזונות מוכרת שלא בב"ד וי"ל דהא דקאמר מתני' מני ר"ש לא קאי אהך פלוגתא דרבנן ור' שמעון דלעיל היכא דאין לה מזונות שלא

תמכור אלא בב"ד דהא תנא וחכמים ס"ל כר"ש דבשאין לה מזונות אינה מוכרת אלא בב"ד אלא דפליגי בהך אי הפסידה מזונותיה במכירת מקצת כתובתה ואהא קאמר הא מני ר"ש היא וחכמים דמתני' היינו ר"מ דברייתא ע"כ:

ותלמידי רבינו יונה פירשו כרש"י דחכמים פליגי עליה דר"ש בתרתי דס"ל מקצת כסף הנשאר ככל כסף ואינה מפסדת מזונות וכיון דאית לה מזונות אית לה נמי כתובה ופליגי עליה באידך דס"ל שאף על פי שמכרה מקצת כתובתה והפסידה המזונות יכולה למכור מעצמה בעבור מה שנשאר מכתובתה ומוכרת מעצמה אפילו ארבעה וחמשה פעמים דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד דהא ארוסה לית לה מזוני ואפ"ה מוכרת לכתובה שלא בב"ד והא דאמרי רבנן מקצת כסף הנשאר לה לגבות מכתובתה ככל כסף ויש לה מזונות ה"מ כשאין היתומים פורעין לה תשלום כתובתה אבל אם היתומים רוצים להשלים לה כתובתה אין לה מזונות דאי לא תימא הכי אם כן נמצאת גובה כל כתובתה פחות דבר מועט והיא נזונת והולכת מן היתומים בעל כרחם ולא מצו מסלקי לה בזוזי מהטעם שכתבנו ודוקא כשנפרעת ממקצת כתובתה לא הפסידה המזונות אבל אם תבעה כתובתה אע"פ שלא נפרעה כלום אין לה מזונות דכיון דנתבזה לתבוע בב"ד כאלו גבתה כולה דייניין לה כדכתיבנא בפרק אע"פ. ואמר מורי הרב נר"ו דמה שנוהגין עכשיו דכל אשה שנפרעה מקצת כתובתה אין לה מזונות מפני שאין המנהג למכור אלא ע"י ב"ד וב"ד לא נזקקין להגבות לה המקצת שפעמים שהיתומים לא יסלקו אותה ונמצאת גובה כל מזונותיה בעבור המקצת האחר בלבד ולפיכך אין בית דין נזקקין אלא לכולה. עכ"ל תלמידי ר' יונה ז"ל:

למימרא דר' שמעון סבר דלא אמרינן מקצת וכו'. פירוש דהיינו אומרים דבתקנתא דרבנן דתקינו לה מזוני פליגי דר' שמעון סבר דהכי תקינו מזוני דכשתגבה מקצת כתובה שוב אין לה מזוני ור' מאיר סבר עד שתגבה כל כתובתה וס"ל לתלמודא דליתא דבהכי לא תקינו רבנן מידי דבמקצת כסף ככל כסף קא מפלגי. וז"ל רש"י ז"ל במ"ק למימרא דר' שמעון סבר דלא אמרינן כיון דאית לה לקבל מקצת כתובתה כאלו יש לה לקבל כל כסף כתובתה אלא אבדה מזונותיה כאלו קבלה כל כתובתה ואגב קרא דכתיב כסף ישקול כמוהר הבתולות דהיינו כסף כתובתה נקיט ואמר כי האי לישנא ע"כ:

ורבנן סברי אמרינן מקצת כסף ככל כסף ואם תאמר משכנה כתובתה נמי הא איכא מקצת כסף ככל כסף דמסתמא לא משכנה קרקע כתובתה בשוויו ויש לומר דכיון שהקנתה למלוה כל זכות כתובתה לאותו משכון כפרעון גמור חשוב לגבי הא וכן כשעשתה אותה אפותיקי. הריטב"א ז"ל. ולי נראה משכנה כתובתה ועשתה כתובתה

אפותיקי לא גרעא מתבעה כתובתה דאבדה מזונותיה אע"ג דתבעה בב"ד והני שלא בב"ד מכל מקום הרי עשתה מעשה ככל כתובתה והתם תביעה לבד כנ"ל:

פרט לבוגרת שכלו בתוליה פירוש שנתמעטו ואינה כלם שלמים והכי מוכחא סוגיא להדיא דמייתינן לה למימר אי אמר מקצת דמים ככל דמים או לא ושלא כפי' ר"ת ז"ל וכדכתיבנא בפרק שני. הריטב"א ז"ל:

התם בקראי פליגי התם לאו משום דאמרינן מקצת בתולים כלל הבתולים אלא במשמעות קראי פליגי ר' מאיר סבר אי כתב רחמנא בתולה אפילו מקצת בתולים משמע ואפילו בוגרת ואפילו נבעלה שלא כדרכה להכי כתב בתוליה דבעינן שיהו כל בתוליה קיימין ולמעוטי בוגרת דכלו בתוליה אבל נבעלה שלא כדרכה דלאו במקום בתוליה היא כשרה דכיון דבתוליה לחוד אתי לפסול יתירה אתי להכשיר ואפילו מקצת בתולים בין בוגרת בין שלא כדרכה כתב רחמנא בבתוליה לפסול בעולה כל דהו דבבתוליה משמע כל בתוליה שיהו כל בתוליה בלא בעילה קיימין שלא תהא דרוסת איש בין כדרכה בין שלא כדרכה. רש"י במ"ק:

וז"ל הרא"ש בבתוליה כדרכה אין כו' וליכא למימר עד שיהו כלן קיימין בין כדרכה בין שלא כדרכה דאם כן לא לכתוב ב' דממילא הוה ממעטינן שלא כדרכה מיו"ד דבתוליה כמו בוגרת אבל מבתולה בלא יו"ד לא הוה ממעטינן שלא כדרכה דהא בקנס של נערה כתיב בתולה ואפ"ה יש לה קנס כדאיתא בפ"ק דקדושין כו' ככתוב בתוספות וא"ת ואימא איפכא בבתוליה אתא לרבות בוגרת ומיו"ד דבתוליה נמעט שלא כדרכה וי"ל דמשמע ליה טפי דבי"ת דבבתוליה אתא לרבויי שלא כדרכה דלישנא דבבתוליה משמע הכי דאמרינן עד דאיכא כולהו בתולים היינו דוקא במקום בתולים ע"כ:

בתולה שלמה משמע וקשה אמאי אצטריך לגבי קנס נערה למעוטי בוגרת למאן דס"ל קטנה יש לה קנס תיפוק ליה דבתולה שלימה משמע ויש לומר דאצטריך לכדדרשי' לעיל בפרק אלו נערות שיתא קראי כתיבי. הרא"ש ז"ל:

דף צח.

עד שיהו בתוליה קיימין בין כדרכה בין שלא כדרכה. פירוש בעינן שיהו אותן מקצת בתולים קיימין בכל מקום ולא מצינן למימר דאתא להכשיר שלא כדרכה דא"כ לשתוק קרא מינה ואנן ידעינן דאפילו מקצת בתולים ואיפכא ליכא למימר בבתוליה לאסור בבוגרת ויו"ד דבתוליה להכשיר שלא כדרכה דא"כ לשתוק קרא מתרווייהו ואנן ידעינן

דבתולה שלימה משמע למעוטי בוגרת ובשלא כדרכה כשרה דבעולה שלא כדרכה לא ממעטא מבתולה כדפי' לעיל. הרא"ש ז"ל:

לית דחש להא דר"ש וכו'. הוצרכו לומר כך משום דסתם מתני' כותיה כדאיתא לעיל ואמרי' בעלמא דסתם מתני' ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם מתני' קמ"ל דלא חיישינן להכי א"נ דהא לאו סתמא אלא ר' שמעון קתני כולה וכדאמר בעלמא בפרק מרובה ודוכתי אחריני. הריטב"א ז"ל:

מוכרת שלא בב"ד צריכה שבועה וכו'. פירוש לרבנן אפילו לכתובה ולר' שמעון למזוני וא"ת מתניתין היא בפרק השולח אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה וליכא לאוקמה באלמנה מן האירוסין וכר' שמעון דאמר כל שאין לה מזונות לא תמכור אלא בב"ד ובב"ד פשיטא דבעיא שבועה דדוחק להעמיד סתם מתני' כר"ש ועוד דע"כ איירי באלמנה מן הנשואין מדקתני סיפא נמנעו מלהשביעה כו' ככתוב בתוס'. וי"ל דמוכרת לכתובה מבעיא ליה דאלו למזונות קי"ל כחנן תשבע בסוף וכו' ככתוב בתוספות הרא"ש ז"ל:

והרמב"ן כתב וז"ל מוכרת שלא בב"ד צריכה שבועה פרש"י ז"ל שלא גבתה יותר ואחרי' פירשו שלא מכרה נכסים של יתומים בפחות וקשיא עלייהו והא קי"ל דצריכה בית דין הדיוטות ולמה תשבע הרי הם שמו לה והיאך גבתה יותר או מכרה בפחות ויש להשיב לפי שאין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין וזה שבוש שכיון שמכרה ויתומים תובעין אותה אם יש לה עדים ודאי מקבלים אותם לפטרה והרי אף שבועה כגון בנשבעין ונוטלין אין מקבלין שלא בפני בעל דין ומקבלין את זו ולא תהא שבועה גדולה מהעדאת עדים מק"ו ועוד שבכל עסקי אלמנה ודאי מקבלין עדים אלא אלמנה דגביא בעדי מיתה היכי משכחת לה דאפילו מקטנים ודאי גביא וי"ל דלדעת רש"י ז"ל שאין ב"ד הדיוטות צריכין אלא לשום לה והיא הולכת ומוכרת לעצמה ושמא היא גבתה יותר או שמא מצאה יותר משומן שהלוקח היה צריך לקרקע והם אינם בקיאים ולא הדבר מוטל עליהם לחקור אבל מוכרת בב"ד הם המוכרים ולא היא והיינו דאמרינן ארמלתא דזבין בי דינא דזבין. ובספר המקח לגאון ז"ל נראה כפי' זה שאמר ואע"פ שיהיה המכר במעמד שלשה הראוים להעיד לא נסתלקה השבועה מעליה כמה הגיע לידה ולי נראה דשבועת אלמנה הבאה ליפרע מנכסי יתומים קאמרי וקודם שתמכור קא מיבעיא לן מי אמרינן תמכור ואח"כ תשבע כדי שלא תשהא ותפסיד מהם מזונות בינתים ואסיקנא צריכה שבועה תחלה ואח"כ תמכור ואילו לאחר מכירה פשיטא לן דתשבע שבועה זו שמפני שמוכרת שלא בב"ד לא הפסידו היתומים אותה תקנה שא"כ כל האלמנות נוטלות

כתובה שלא בשבועה ואפילו הגרושות נמי למאן דאמר משום חינא והיינו דקאמרינן ותבעי לך הכרזה כלומר מי בעיא הכרזה כשאר הנפרעין מנכסי יתומים או דילמא לא משהינן לה משום דמפסדא מזוני ופסקו שצריכה שבועה ולא הכרזה משום דלא ידעינן אם חייבין היתומים כלום עד שתשבע ועוד שאין שהות השבועה דומה לשהות ההכרזה. אבל ראיתי לרבינו הגדול ז"ל שאמר שאם מכרה האלמנה או נתנה במתנ' מנכסי היתומים כלום קודם שתשבע מה שעשת עשוי והביא ראיה ממשנתנו דקתני אלמנה בין מן האירוסין בין מן הנשואין מוכרת שלא בב"ד ואתמר בגמרא בשלמא מן הנשואין משום מזוני ודבר זה הוא כשלא נשבעה שאם תאמר כשנשבעה כיון דנשבעה אין לה מזונות לפי שלא תשבע עד שתתבע כתובתה בב"ד ומשעה שתתבע כתובתה בב"ד אין לה מזונות. ואיני עומד על דעתו בזו הראיה ותמהני אם אמרה רבינו ז"ל לפי שאפשר לה שתשבע (וכ"כ הריטב"א לעיל בד"ה בשלמא מן הנשואין וכו' וכ"כ הרא"ה וכ"כ הר"ן ז"ל דף תקכ"ז) בלא תביעת כתובה כדי שלא יפסידו יורשיה אם מתה ועוד שאפילו תבעה נמי מוכרת שלא בב"ד ואע"פ שאין לה עכשו מזונות שאם תאמר אינה מוכרת אלא בב"ד אף היא אינה תובעת כתובה ונזונת והא דמיא להההיא דאמרינן במסכת ערכין אם בתובעת כתובתה בב"ד מזוני נמי לית לה ופריק כיון דמעיקרא מזדקקין לה השתא נמי מזדקקין לה פירוש שאם אין אנו נזקקין אף היא נמנעה מתחלה לבא ונמצאת מפסדת מזונות ועוד משכחת לה בתובעת מן האונס שלא הפסידה מזונות כדאיתא בירושלמי ויש מקומות אחרי' שאינה צריכה שבועה כגון שפטרה ממנו ומן היורשים ויחד לה ארעא בארבע מצרנהא או בחד מצרא וחייב מודה ואלמלא שפירש זו ההלכה נראה כמו שאמרתי היה אפשר שהדין שאמר רבינו ז"ל יהא נכון מאחר דקי"ל נכסי בחזקת אלמנה קיימי ואינה דומה לבעל חוב דעלמא שזו אינה צריכה ב"ד ואינה כמחוסרת מעשה שהרי בידה לישבע אבל זו השמועה צריכה תלמוד דמדקאמר שבועה סתם משמע שבועת אלמנה הבאה ליפרע מנכסי יתומים. עכ"ל הרמב"ן ז"ל. והרשב"א ז"ל הקשה על פירוש הרמב"ן דהא דקתני שום היתומים שלשים יום ושל הקדש ששים יום ומכריזין בבקר ובערב הא אוקימנא לה בדכותה לכתובה וכדתנן בהדיא כדי לאשה בכתובתה ולב"ח בחובו ואם כדברי הרב ז"ל לעולם אין מכריזין לכתובה דמכי תבעה בב"ד הפסידה מזונותיה ונחוש לה ופירש הוא ז"ל דמוכרת בין למזונות בין לכתובה ובלא ב"ד דנקט ב"ד מומחין קאמר והיינו טעמא דאסיקנא דצריכה שבועה ואינה צריכה הכרזה משום דב"ד הדיוטות אינם צריכים אלא לשום לה בלבד ומוסרין בידה למכור והיא הולכת וחוקרת ומדקדקת בממכרה דשבח הוא לה שתשביח בנכסי יתומים הילכך

צריכה שבועה שלא מכרה ביותר ואינה צריכה הכרזה דחקירתה ודקדוקה דמדקדקת במכירה הויא כהכרזה אבל בשמוכרת בב"ד מומחין הם הם המוכרים ולא היא והילכך לעולם אין מוכרין בלא הכרזה ומכאן יצא לנו דין זה. כ"כ תלמיד הרשב"א ז"ל:

וז"ל הר"י מטראני ז"ל צריכה שבועה פירוש צריכה שבועה כדין כל אלמנה דלא אתפסה בעלה צררי וכל זמן שלא נשבעה אין מכירתה מכירה או דילמא אין צריכה שבועה דשבועה זו ב"ד הוא דמשביעין אותה ומכירתה מכירה בלא שבועה והיתומים ישביעוה לכשירצו. ותבעי לך הכרזה אם היא צריכה הכרזה כמו ב"ד שאינן רשאין למכור אלא בהכרזה ואם מכרו שלא בהכרזה אין מכירתן מכירה כדבעינן למימר קמן ע"כ. ובמהדורא קמא כתב רש"י מוכרת שלא בב"ד צריכה שבועה שלא מכרה נכסי יתומים בפחות משווייהם. ותבעי לך אי בעינן הכרזה במאי דמכרה או לא דאין נכסי יתומים נמכרים אלא בהכרזה ע"כ. וז"ל תלמידי רבינו יונה פירש רש"י ז"ל דמלבד אותה שבועה דתנן הנפרעת מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה קא מבעיא ליה אם נשבעת שלא מכרה בפחות ממה שאומרת וכ"ת מה שבועה צריכה לזה דהא אמרינן דצריכי תלתא גברי מהימני ובקיאי בשומא שהשמאים אינם עומדים לשם בשעת המכר אלא שעושים השומא בלבד ואח"כ מוכרת היא ופעמים ביותר ולפום הכי אמרינן שצריכה שבועה שלא מכרה ביותר ע"כ:

וז"ל הריטב"א פרש"י ז"ל צריכה שבועה שלא גבתה יותר מן הראוי לה והוצרך רבינו ז"ל לפרש כן דאי שבועת אלמנה פשיטא שהיא צריכה ומשנה מפורשת היא ואלו שבועה שלא זלזלה במכירה ומכרה בדמים הראוים אינה צריכה שהרי אינה מוכרת אלא בב"ד הדיוטות כדאיתא בפרק אלו מציאות וכדפרישנא לעיל לכך הוצרך לפרש שלא גבתה יותר שהרי אין ב"ד הדיוטות יודעים בכמה מכרה אחר ששמו לה ואולי מכרה ביותר המותר ההוא ליתומים כדאיתא לקמן. א"ל ותבעי לך הכרזה פירוש דהא הכרזה קדמה לשבועה והא בהא תליא דודאי אם מכרה בהכרזה ידוע הוא בכמה מכרה ואינה צריכה שבועה ואם לא מכרה בהכרזה היכי תנא דתבעי שבועה ואסיקנא דצריכה שבועה ואינה צריכה הכרזה ע"כ:

אלמנה ששמאה לעצמה לא עשתה ולא כלום דאמרינן לה מאן שם ליך פרש"י ז"ל מאן שם ליך ממי קבלת מכירה זו לא מב"ד ולא מיתומים לפיכך כו'. ולפירוש זה בעל הבית שעשה שליח למכור קרקע אפילו בדמים ידועים אינו יכול ליקח לעצמו דאמרינן מאן זבין לך שאין אדם מוכר לעצמו דמאן שם ליך לא אתיא שפיר להאי פירוש והגאונים ז"ל פירשו מאן שם ליך כי שמא לא דקדקת יפה בשומא אע"פ שבב"ד הדיוטות לקחה

חיישינן שמא כיון דלעצמה הוא לא דקדקו יפה בשומתם ולפירוש זה דינו של רבינו ז"ל צ"ת. הריטב"א ז"ל. ובמהדורא קמא פירש כפירוש הגאונים ז"ל וז"ל ששמה לעצמה שלקחה מנכסי יתומים במזונותיה לפי השום שלה אי דאכרוז ולא אשכחת דליתיב לה טפי הא אם מכרה לאחר מה שעשתה עשתה ואע"ג דלא אכרוז. דאמרינן לה אם נתייקרו הקרקעות ששוין הנכסים עכשו יותר מאותו שום ששמה לעצמה אמרינן לה מאן שם ליך דילמא ההיא שעתא הוו שוו טפי. כסיתא דיתמי אלמוגים קוראל"י בלעז. דזבן הוא על חד תרין בכספא וכדאמרינן בראש השנה מייתו ארבא וטענו לה חלא כו' ע"א כסיתא דיתמי מספוא שמה לעצמה שלקחה בחוב שהיה לה עליהן ע"כ:

מתני' אלמנה שהיתה כתובתה מאתים ומכרה שוה מנה במאתים כו'. נתקבלה כתובתה פירוש והמכר קיים וטעמא משום דכל היכא דאוזילא בדנפשה כלומר שהטעות היא בתוך כתובתה הרי היא כאלו מוכרת משל עצמה ואין אונאה בקרקעות אבל היכא דאוזילא בדיתמי דהיינו במה שהוא יותר מכתובתה הויא כשליח וחוזר המכר בכל שהוא כדאיתא בסיפא ובירושלמי אמתני' ויחזיר המקח ומוקים לה ר' יוחנן בשהוזל המקח או שהוקר המקח פירוש ובתר הכי לא הוה ביה אונאה ור"ל מתרץ שאין אונאה לקרקעות ואפשר דר' יוחנן לא מתרץ לה כר"ל משום דס"ל דאין אונאה לקרקעות עד פלגא אבל בפלגא יש להם אונאה. ובדין הוא דבעלמא כל שיש בו אונאה בתחלתו המכר בטל אע"פ שהוזל או הוקר אבל הכא כיון דסוף סוף צריכה היא לחזור ולמכור ובדנפשה אוזילא עשאוה כאלו מכרה משל עצמה ממש בלא אונאה משום כח ב"ד ומסתברא דגמרא דילן ליתליה דר' יוחנן מדלא פירשוה הכי ונ"ל ודאי קי"ל דאין אונאה לקרקעות אפילו בפלגא או יותר כדברירנא בפרק הזהב ומיהו כל היכא דטעה שליח אפילו בכל שהוא חוזר כדאיתא לעיל וכדאיתא בסיפא דמתניתין וטעמא דרישא כדפרישית כנ"ל. הריטב"א ז"ל:

נתקבלה כתובתה דמאי דאשתרשא ליתמי ומאי דמפסדא מפסדא לעצמה. במנה דאוזילא בנכסי דיתמי שוה דינר מכרה בטל הואיל ומכר בזול דאינה רשאה למכור לעולם מכרה קיים עד שתהא שם אונאה כדי שאלו היתה מוכרת שוה בשוה היה משתייר שם שדה בת תשעה קבין ליתומים והזילתן בקב או בקביים לגבי לקוחות עד שאין שם שיור תשעה קבין דהא ודאי מכרה בטל הואיל ומיעטה ליתומים את השאר עד שאינו חשוב שדה דהשתא כי הדר זבינא איכא בין אונאה והשיור שדה חשוב אבל אם לא היה שיור השדה חשוב שאפילו אם היתה מוכרת שוה בשוה לא היה משתייר להם שוב שדה של תשעה קבין והזילה אצל לוקח קב או קביים חוזרת הדמים ליורשים

ומכרה קיים וכן אם משתייר להם שדה גדולה והוזילה ללוקח אפי' קב מכרה בטל כיון דיש קרקע ליתומים שם כשיעור שדה יאמרו לה אין רצוננו למכור קרקע הראוי לנו להרחבת שדה. כ"כ רש"י במ"ק:

וכתב הריטב"א וז"ל רשב"ג אומר לעולם מכרה קיים עד שתהיה האונאה בענין שאם אתה אומר חוזר ישאר ליורשים שיעור שדה או גנה הן שהיה שיעור באונאה עצמה הן שהיה שיעור בין האונאה והנשאר להם או שהיה הנשאר להם מרובה שראויה האונאה לצטרף עמו והיכא דליכא שיעורא דאין בנשאר שיעור שדה או גנה אין הבעלים יכולים לומר לבעל חוב או ללוקח ולא הלוקח להם גוד או איגוד שאין לב"ח אלא חוב בין מועט בין מרובה וכדפרי' בפ' בית כור בס"ד ע"כ:

של אחרון מקחו של אחרון דאוזילא לגביה מכרה בטל משום דאוזילא בדיתמי אבל אם מכרה לאמצע או לראשון יפה מנה ודינר במנה דהשתא כי אוזילה בדידה אוזילה דאכתי אית לה בנכסים עד כתובתה מכרה קיים. רש"י במ"ק וה"נ אמרינן בגמרא להדיא:

גמ' מ"ש שוה מאתים במנה דנתקבלה כתובתה דאמרינן את אפסדת דיהבת שוה מאתים במנה ובדידך אפסדת שוה מנה במאתים נמי ניזיל בתרה ותימא הך אלמנה אנא ארווחי ובדידי ארווחי. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וז"ל הריטב"א ז"ל מ"ש שוה מאתים במנה כלומר דחשבינן לה כאלו נתקבלה כתובתה מעיקרא ונסתלקה בקרקע ההוא כששמוהו לה וחזרה ומכרתו לעצמה שוה מנה במאתים נמי תימא אנא ארווחנא כלומר דאמרה אנא במנה קבלתים והריוח לעצמי כאלו מכרתי בשלי ע"כ:

דף צח:

כאן במשנתינו שנה רבי שסתם המשנה כל שמוסיפין לשליח של בעל המעות הוא דהיינו המשלח ואלמנה שליח יתומים היא כל מה שאשתרשא אשתרשא ליתומים שהם של משלח ולא מציא למימר אנא ארווחי דומיא דשליח ובע"ה. הוסיפו לו בתוספתא דמסכת דמאי היא אי אמר ליה בע"ה לשלוחו צא וקח לי פירות מן השוק והלך ולקח והוסיף לו החנוני מנה יתירה על המדה חולקין שליח ומשלח. ואמר רמי בר חמא כו' בדבר שיש לו קצבה שמוכרים אותו במדה במשקל ובמנין והוסיפו לו מנה יתירה חולקין דמתנה הויא יש לומר דלשליח נתנה ויש לומר דלבע"ה נתנה בדבר שאין לו קצבה שמוכרין אותו באומד כגון חלוק וטלית וירק הנמכרין באומד ופעמים מוכרים בזול ופעמים בצמצום הכל לבעל המעות שאין כאן מתנה אלא בשביל המעות וסתם לן

רבי במשנתינו כר' יוסי. רש"י במהדורא קמא:
וז"ל הריטב"א כאן שנה רבי הכל לבעל המעות פירוש דכיון שיש עליה שם שליח והיא מוכרת בשל אחרים דינה כשליח ואליבא דמ"ד המותר לבעל המעות דתניא הוסיפו לשליח מדה אחת יתירה הכל לשליח דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר חולקין והתניא ר' יוסי אומר הכל לבעל המעות אמר רמי בר חמא אמר ר' יצחק כאן בדבר שיש לו קצבה וכאן בדבר שאין לו קצבה פירוש קמייתא בדבר שיש לו קצבה דודאי התוספת שהוסיפו במנה במתנה נתנוהו המוכרים ר' יהודה סבר מסתמא דעתו ליתנו לשליח כדי שיחזור ויקנה ממנו פעמים אחרות ור' יוסי מספקא ליה אם נותנו לשליח או לבע"ה ומן הספק חולקין ואידך דר' יוסי בדבר שאין לו קצבה דלאו מתנה היא אלא דמי דבר הנקח ובתורת דמים יהביה ללוקח וכיון דכן הוי לבעל המקח פירש"י סתם לן תנא כר' יוסי דהא מתניתין דבר שאין לו קצבה ונראה מדבריו ז"ל דר' יהודה הכי נמי פליג בברייתא בדבר שאין לו קצבה ואינו מחוור חדא דלית ליה לשוויא פלוגתא בכדי ועוד מהיכי תיתי ליה לר' יהודה לומר בדבר שאין לו קצבה שיהא הריוח לשליח דהא ודאי מוכר בתורת דמים נתן ועוד מדאמרינן לקמן בסוגיין אליבא דר' יהודה דזבן שוה שש בשלש ומאי רע רע בדמים דאמר ליה אי זבנת לי בשית הוה שוה תריסר דאלמא לר' יהודה בדבר שאין לו קצבה המותר לבעל המעות הוא לכך יש לפרש דמתני' דברי הכל היא ואליבא דדברי הכל סתמה רבי ולא פליג ר' יהודה אלא בקמייתא מטעמא דאמרן ע"כ:
וז"ל הרא"ש ז"ל כאן שנה רבי הכל לבעל המעות נראה לר"ת דמתני' אתיא בין לר' יהודה בין לר' יוסי דהא דפליגי בדבר שאין לו קצבה ר' יהודה סבר הכל לשליח ור' יוסי סבר הכל לבעל המעות לא פליגי אלא בכה"ג שנותן לו מחמת תוספת דא"ל קח זה עבור מקחך ועוד אני מוסיף משלי אבל אם מכר לו בזול מחמת טעות כעין משנתינו שוה מאתים במנה אפילו ר' יהודה מודה הכל לבעל המעות דאי לא תימא הכי קשיא דר' יהודה אדר' יהודה מדתניא לקמן ר' יהודה אומר אף בזה בעל המעות לא מעל מפני שיכול לומר חלוק גדול הייתי מבקש ואתה הבאת לי קטן ורע ומסקינן מאי רע רע בדמים דאמר ליה אי מייתית לי בשית הוה שוה תריסר ואם תימצי לומר קסבר ר' יהודה הכל לשליח מאי נפקא ליה מינה לבעל המעות הלא אינו מרויח כלום דכל הזול לשליח אלא ודאי כי האי גוונא מודה ר' יהודה דהכל לבעל המעות וכן מוכח נמי מדקאמר כאן שנה רבי הכל לבעל המעות ולא קאמר מתני' ר' יוסי היא. ולא נהירא לי דאי אפשר לעמוד על דעתו של ר' יוסי דכיון דתרוייהו איירי שנתן לו מחמת תוספת מאי שנא דבדבר שיש לו קצבה קאמר חולקין ובדבר שאין לו קצבה קאמר הכל לבעל המעות כיון דבמתנה

הוא נותן בתרוייהו מספקא לן אי לשליח או לבעל המעות הלכך נראה לפ' דלא פליגי בדבר שאין לו קצבה והך ברייתא דמייתי תלמודא ר' יוסי אומר הכל לבעל המעות לא נחלק עליו ר' יהודה באותה ברייתא. אי נמי נראה ליישב פירש"י ז"ל ור' יהודה לקמן לדבריו דת"ק קאמר לדידך דמוקמת לה דשוה שש בשלש ובע"ה מעל משום דס"ל הכל לבעל המעות אפ"ה הוה ליה למימר דלא מעל בעל המעות משום דאי אייתית לי בשית הוו מוזלי גבי טפי אבל בקטנית מודינא לך לפי סברתך אבל לדידי לעולם בעל המעות לא מעל דהכל לשליח ע"כ:

כאן שנה רבי הכל לבעל המעות ואין לדחות לפירוש הירושלמי דמוקי לה כשהוזיל והוקיר הא לאו הכי הדר הלכך שאני הכא דלא יצא הקרקע מרשות היתומים והוזל והוקר ברשותם דא"כ גבי שוה מאתים במנה היא תחזור להם הקרקע אלא ודאי הכא והכא קנאתו כדפ"ל. לשון הרא"ש:

אמר רב פפא הלכך וכו'. רבינו חננאל גריס הלכתא ותימא לגירסתו מאי פריך מאי קא משמע לן למפסק הלכתא קא אתי הכי הוה ליה למפרך ולימא הלכה כר' יוסי ומשני שנוייא דשנינן שנויא הוא ואי אמר הלכה כר' יוסי לא הוה ידענא פירושא דמילתיה דהכא קאמר חולקין והכא קאמר הכל לבעל המעות. לשון הרא"ש ז"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא מאי קמ"ל רב פפא דמוקי הלכתא כר"י פשיטא דהא קי"ל ר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי ומשני הא קמ"ל דשנויא דשנינן כאן בדבר שיש לו קצבה וכו' שנויא היא ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל אמר רב פפא הילכך וכו' מאי קמ"ל לפירוש רש"י ז"ל דה"ק מאי קמ"ל לימא הלכה כר' יוסי אי נמי פשיטא לן דר' יוסי ור' יהודה הלכה כר' יוסי ולאידך פירוש נמי מאי קמ"ל דהא בקמייתא פשיטא דהלכה כר' יוסי ובאידך ליכא פלוגתא ודברי הכל היא ועוד דסתם מתני' כותיה ומהדרי קא משמע לן דשנויא דשני שנויא היא ע"כ:

אבעיא להו א"ל זבין לי לתכא וכו'. א"ל בעל הבית לשליח זבין לתכא מכור לי חצי בית כור מקרקעותי וזבין כור מוסיף על דבריו הוי שליח שמכר יותר ממה שאמר לו בעל הבית ואותה תוספת לא קנה לוקח אבל לתכא מיהא קני לוקח דבההוא לתך עבד שליחותיה. או מעביר על דבריו הוי דכיון דעבר על דעתו של בעל המעות וזבין טפי אפילו מלתכא נמי לא עבד שליחותיה. גזבר שאמר לשלוחו תן חתיכת בשר לאורחים חתיכה לכל אחד ואחד ושגג ונמצא שהוא בשר קדש דאפילו חתיכת בשר יכול אדם להקדיש לבדק הבית. והוא השליח אמר לאורחים טלו שתים וכו' כלן מעלו משלח ושליח ואורחין חייבין בקרבן מעילה משום הכי בעל הבית מעל דבחתיכה אחת מיהא

עבד שליחותיה ונפקא לן מקרא במסכת מעילה השליח שעשה שליחותו של בע"ה בעל הבית מעל אמאי מעל הא לא עשה שליחותו הואיל ועבר על דעתו וה"ה נמי שליח אמאי מעל כיון דעברו אורחין על דעתו לעולם מיהא לא תפשוט הכא במאי עסקינן דאמר שליח לאורחין טלו אחת וכו' דכיון דפירש מעיקרא דעתו של בע"ה עביד ברישא שליחותו של בע"ה ומנפשיה הוי מוסיף ושקלי אינהו ברישא שתים אחת מדעתו של בע"ה ואחת מדעתו של שליח ואחת מדעתן אבל היכא דלא פירש לעולם אימא לך מעביר על דבריו הוי. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וז"ל הריטב"א ז"ל אלא אי אמרת מעביר על דברי בע"ה הוי אמאי מעל יש מקשים אמאי לא פריך נמי משליח אמאי מעל וכי פרקינן נמי דאמר להו טלו אחת מדעתו ניחא בע"ה ומיהו אכתי קשיא שליח אמאי מעל שהם הוסיפו על דבריו וס"ל דמעביר ע"ד הוו והנכון בעיני דכולה לישנא קלילא וכי פרכינן מבע"ה חדא מינייהו נקטינן וה"ה דקושין משליח וכי מתרצינן נמי לבע"ה ה"נ מתרצינן לשליח שהם נטלו אחת אחת מדעתו של בע"ה ואחת מדעתו של שליח ואחת מדעתם ולפיכך מעלו כלם ע"כ. והתוספות ז"ל תירצו דאין צריך לפרש כן דדוקא שליח בעינן דלימא הכי שלא יסברו האורחים כשאומר סתם שעל דעת בע"ה אומר ובהכי תלוי שהרי מוציאין אותו לחולין אבל מה שהן לוקחין יותר ממה שאמר להם השליח ודאי עושים מדעתם ולא מדעת השליח וכ"כ הרא"ש ז"ל:

וז"ל תלמיד הרשב"א בע"ה אמאי מעל לאו דוקא בע"ה שה"ה לשליח וכו'. כן אמרו משמו של רש"י ולא נהירא דמה ראו לסתור ולא פירשו ושקלו תלת תלת מדעתם וכו' אלא ודאי משמע דהכי פירושא דבע"ה דקאמר דוקא נקט ואיהו הוא דקשיא לן אמאי מעל שהפועלים אדעתא דבע"ה לקחו שתים שתים ואיהו לא אמר אלא אחת נמצא שהשליח בטל שליחותו אבל שליח לא קשיא לן ולא מידי דדינא הוא דלא למעול דודאי פועלין עוברים הם על דעתו שהוא אמר שיטלו שתים והם שלקחו שלשה ודאי מדעתם נטלוה ואינן צריכין לפרש ע"כ. והרא"ה תי' דבשלמא מעילה דבע"ה תליא בדבוריה דשליח אמר שיטלו שתים אי אמרת מעביר על דבריו הוי לאלתר באותה שעה עבר על דבריו של בע"ה אבל מעילה דשליח באכילת פועלים תליא מילתא דכיון שאכלו שתים קיימו דבריו ומיד מעל השליח ולכי אכלי השלישית מילתא אחריתי היא דעבדי באפי נפשייהו ולכך הם מועלים עליה:

ת"ש היתה וכו'. פירוש ומותבינן מדתנן משום דקיימא לן דהלכתא כותייהו והא דאמרינן כל מקום ששנה רשב"ג הלכה כמותו ההוא כללא אמוראי פליגי בה כדאיתא

בפ' המדיר ותו אין למדין מן הכללות. הריטב"א ז"ל:
מאי לאו דזבנה שוה מנה ודינר במנה ודינר דלא אוזילא מידי לגבי לוקח אלא שמכרה יותר מכדי כתובתה ומאי במנה דקתני במנה שלה דמשמע אוזילא בשביל מנה שלה דשוה מנה ודינר מכרה במנה ודינר להתקבל מנה שלה. רש"י במהדורא קמא. אין לפרש דבכלל דבעי ומאי במנה קא בעי נמי דלמה לי למתני במנה הרי כבר תני היתה כתובתה מנה הילכך לא הוה ליה למתני אלא היתה כתובתה מנה ומכרה שוה מנה ודינר מכרה בטל במנה למה לי וליתא להאי פירושא כלל דא"כ לא משני מידי לכך הנכון דלא קא בעי אלא פירוש הלשון דמשמע דכי קתני במנה היינו דמי המכר דקתני ומכרה שוה מנה ודינר במנה פירוש דזלזלה במכרה ואפשר דלהכי כתב רש"י ז"ל ומאי במנה דקתני ודוק:
ומאי אפילו היא אומרת אני אחזיר דינר ליורשין דמשמע דבעיא מהדר להו דינר מעות דאוזילא לגבי לוקח אני אחזיר דינר מקרקעי קאמר דדינר מקרקעי שקלא טפי. וקתני מכרה בטל אלמא מעביר על דבריו הוי ומשני אלמנה שליחת יתומים הויא למכור כתובתה וכיון דמכרה טפי מכדי כתובתה עוברת ע"ד היתומים היא ואהכי מכרה בטל הכא נמי כי אמר ליה זיל זבין לי לתכא וזבין לי כורא. רש"י במ"ק:
וכתב הרא"ה ז"ל דלפום הא דקסבר השתא רשב"ג ארישא פליג ולאו אסיפא דאלו היא אומרת אני אחזיר את הדינר ליורשים דינר מקרקעי אפילו בכדי תשעה קבין ובגנה בית חצי קב הדין נותן שיהא המכר קיים דמאי אכפת ליה כיון דמהדר ליה אלא לאו ארישא קאי. וכ"כ הריטב"א וז"ל ומאי אפילו דינר מקרקעי פירוש ולפי זה רשב"ג לאו אסיפא קאי אלא ארישא שרוצין לקוחות להחזיר מעות ואמר רשב"ג דטענייהו טענה עד שיהיה באונאה שיעור ולא אצטריך תלמודא לפרושי לן הכי דפשיטא ליה דע"כ הכי מצטריכנא לפרושי ודכותה בתלמודא ע"כ:
לא בדאוזילא שמכרה מנה ודינר במנה ומש"ה מכרה בטל דבשעת מכירה קא מעוותא ליתמי ומצו אמרי לה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי אבל מכרה שוה מנה ודינר במנה ודינר דליכא עוות בשעת מכירה המכירה קיים דמוסיף על דבריו הוי. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

דף צט.

הא מדסיפא בדאוזיל דלא אפשר לפרש בדלא אוזיל ולאחרון שוה מנה ודינר במנה שלה כדלעיל דהא כתובה שלה הויא ארבע מאות אע"ג דנפרעת הכל לבד ממנה האחרון מכל מקום דוחק הוא לפרש במנה שלה הנשאר. ואם תאמר אי בדאוזילא הא תו למה לי

אפילו רישא בדלא זילא נמי מכרה בטל ומצינא למימר דהוה אמינא טפי הוה מעביר בדלא אוזיל ומכרה שוה מנה ודינר במנה שלה מהיכא דזילא ע"י טעות. לשון הרא"ש ז"ל. ובהא תירוצא בתרא מתרצא נמי קושיא קמייתא דתרוייהו בדאוזיל או תרוייהו בדלא אוזיל לא אפשר לאוקמא דא"כ תרתי ל"ל אלא ע"כ חדא בדאוזיל וחדא בדלא אוזיל ולהכי פריך הא מדסיפא בדאוזיל הוי רישא וכו' ואפשר דזהו שכתב רש"י ז"ל הא מדסיפא וכו'. דתרתי בדאוזיל למה לי לאשמועינן. ע"כ. ועוד יש לפרש דמדקתני מכרה לזה במנה דאירי דמכרה בשווייה אלמא דמאי דקתני נמי ולאחרון יפה מנה ודינר במנה מיירי בדאוזילא ואפשר דזהו שכתב רש"י ז"ל במהדורא קמא ולאחרון יפה מנה ודינר במנה דהיינו אוזילא ע"כ:

והא קמ"ל וכו'. וסיפא הא קמ"ל טעמא דאוזילא בדיתמי במנה דקתני מכרה שוה מנה ודינר במנה ליכא למשמע מינה הכי וקא מתמה הא מרישא שמעת מינה היתה כתובתה מאתים וכו' או שוה מאתים במנה דהשתא אוזילא בדידה דכתובתה מאתים ויהבת ליה במנה ומשום הכי מכרה קיים אלמא היכא דאוזילא בדידה מכרה קיים אבל היכא דלא איסתלקא לה מהאי ביתא לגמרי דכי מכרה מנה אכתי יש לה לקבל עד ארבע מאות אימא ליגזור מנה ראשון דלהוי מכרה בטל אטו מנה אחרון דשל אחרון לעולם מכרה בטל ואי אמרת של ראשון קיים אתי למימר של אחרון נמי קיים קמ"ל דלא גזרינן ולעולם מוסיף על דבריו הוי. רש"י במ"ק:

אבל הכא גזור מנה ראשון אטו מנה אחרון קמ"ל קשיא לן מאי קמ"ל דילמא הכי נמי דאי טעה בקמא הדרי ואמר הראשונים מכרם קיים לפי שלא טעו. ויש לומר דאם כן לשמועינן דטעה בקמא הדר וכל שכן בתרא דאוזיל בדיתמי אלא ודאי הכי קאמר מכרה לזה במנה שלה ולזה במנה שלה וכן לאחרון ולכלהו נתנה יפה מנה ודינר במנה, של אחרון לבדו בטל ושל כולן מכרם קיים ומייתורא דמתניתין שמעינן דהכי בעי תנא לאשמועינן כנ"ל. הריטב"א ז"ל:

א"ל שליח דטבא לך עבדי לך רוב בני אדם אינם רוצים במכירת קרקעות ומוסיף על דבריו ולתכא מיהא קני. לא ניחא לי דלפשו שטרי עלואי דכי מזבנינא השתא לאידך לתכא מבעי לי למכתב שטרא אחרינא ללוקח וגנאי לי הדבר ואלו הייתי מוכר הכל לאחד לא היה עלי אלא שטר אחד ומעביר על דבריו הוי ולא קנה לוקח לתכא. רש"י ז"ל במ"ק. ועיין בפסקי הרא"ש ז"ל:

וכתב תלמיד הרשב"א וז"ל לא ניחא לי דליפוש שטרי עלואי יש מי שפירש שגנאי הוא לי שאמכור היום ואחזור ואמכור למחר ורבינו נר"ו פירש דלאו דוקא קאמר משום רבוי

שטרות אלא משום שדרך בני אדם להקפיד כשהשליח עובר על דעתו ומגרע שליחותו ומקפידין נמי ברבוי השטרות ונקט חדא מינייהו והיינו דמייתינן עלה הא דמעילה. ולאו דוקא כשאמר לו לעשות דבר פלוני והוא עבר על דבריו אלא הוא הדין עשה מעצמו כל שעשה דבר שרוב העולם מקפידים בו הויא קפידא והיינו דמייתינן הכא ולזה במנה דהתם לא אמרו לה היתומים שתמכור כור או כורים אלא שהיא מכרה מעצמה והוא ענין שבני אדם מקפידין ע"כ:

והרא"ה כתב וז"ל דאמר ליה דטבא לך עבדי לך וכו' פירש רבינו אחי נר"ו מדאמרינן דכי אמר כורא לאו דוקא קאמר אלא כמראה מקום הוא לו ועד כורא קאמר ליה למימרא דאי לא משכח לזבוני בציר מהכי לזבון עד הכי או דלמא דכי אמר ליה כורא קפידא הוא ודוקא כורא קאמר ולא בציר מהכי וטעמא מאי דאיכא למקפד עלה משום דיכול למימר לא ניחא לי דלפשו שטרי עלואי ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל דא"ל שליח דטבא לך עבדית לך וכו' פירוש על כרחין אעיקר דינא קיימינן מי אמרינן דודאי כי א"ל זבין לי כורא דארעא עד כורא קאמר וכל שכן דאי מזבין ליה בציר מהכי דניחא ליה וטבא ליה טפי שקשה לאדם למכור מקרקעותיו ואלו היה צריך למכור כורא ממש היה לו לפרש וכל שלא פירש הכי משמעותא דשליחותא מעיקרא או דילמא אדרבה אי לאו דצריך למכור כורא לא הוה אמר הכי וכיון שכן על כרחין אינו רוצה למכור לחצאין דלא ליפשו שטרי עליו הא אלו ס"ל דמעיקרא דעתיה אכורא דוקא משום דלימא ליה דטבא לך עבדית לך לא הוה מקיים שליחותיה למפרע שהכל הולך אחר דעתו של בע"ה בשעת השליחות ואחר משמעות לשונו וזה פשוט ע"כ:

דינר זהב כ"ה דינרין כסף דהיינו ששה סלעים ודינר וכדתנן עשרים וחמשה דינרין של כסף והביא בג' סלעים חלוק ובג' סלעים טלית ולא קא חשיב אלא סלעים שלמים דאכתי איכא דינר יתר על ששה סלעים ומשום דפלגי דינר מטי לחלוק ופלגי לטלית לא קא חשיב ליה והיינו דומיא דזבין לי כורא ואזיל וזבין לתכא שהרי לא נתן אלא חצי דינר זהב לחלוק והוי לאפושי שטרא דצריך למכור דינר אחר ואם אין לו ימכור קרקע. שניהם מעלו דפלגי דינר מיהא עבד שליחותיה. מוסיף הוי שהרי לקח לו חלוק ובטלית מוסיף הוא. מעביר הוא לפי שלא לקח לו חלוק של דינר זהב. דאייתי ליה שוה שש בשלש דשליח עושה שליחותו של בע"ה הוא דכסבר הוה בע"ה דלא יהבי חלוק טוב בפחות מדינר זהב אבל אי לא הוה שוה אלא ג' סלעים מעביר על דבריו הוי ה"נ כי זבין ליה לתכא מעביר הוי ה"נ כיון דעשה שליחותיה ואייתי ליה שוה שש בשלש. אף בזה לעיל מהך רישא פליג ר' יהודה אתנא קמא ואמר דלא מעל בע"ה במס' מעילה להכי אמר אף

בזה לא מעל וכיון דחלוק יפה שש הביא לו אמאי א"ר יהודה הבאת לי חלוק קטן ורע הא הוה שוה שש מאי רע דקאמר רע בדמים בדמים מועטים דמצי אמר ליה בע"ה כיון דאוזילו לגבך כולי האי אי אייתית לי חלוק בשש סלעים כ"ש דהוה שוה י"ב טפי ולא שוה השתא אלא שש ואהכי לא עבד שליחותיה עכ"ל רש"י במהדורא קמא. נ"א כ"ש דהוה שוה י"ב טפי מוזלי בסלעים גדולים אהכי לא עבד שליחותיה ע"כ. והרא"ה לפי שיטתו דפירש לעיל כתב וז"ל ואתינן למפשטא מדתנן נתן לו דינר של זהב ואמר לו הבא לי חלוק כלומר בדינר של זהב בין דקאמר ליה הכי בהדיא בין דמשמעותא הכי מסתמא והלשון והביא לו בשלש סלעים חלוק וכו' שניהם מעלו אי אמרת בשלמא מוסיף על דבריו הוי לאו דוקא לישנא דמוסיף על דבריו אלא לאפוקי ממעביר על דבריו דלא הוי נקט נמי לישנא דבעיין דלעיל כלומר אי אמרת בשלמא דכל כי האי גוונא לאו מעביר על מדותיו הוי ולא קפידא הוא הלכך כי יהיב ליה דינר זהב ואמר לו הבא לי חלוק כלומר הבא לי חלוק עד דינר של זהב שאם אינו מוצא ליקח בפחות שיתן בו עד כאן וה"ה שאם מצא ליקח בפחות מ"ש בע"ה מעל כשהלך זה והביא חלוק בשלש שהרי עשה שליחותו אלא אי אמרת מעביר על דבריו הוי כלומר דכל כי האי גוונא מעביר על דבריו וקפידא הוא ודוקא בדינר זהב קאמר בע"ה אמאי מעל והלא לא עשה שליחותו וקי"ל לא עשה שליחותו השליח מעל ומפרקינן הכא במאי עסקינן דאייתי שוה שש בשלש כלומר דבהא ודאי לא הוי מעביר על דבריו דהא אייתי ליה חלוק יפה דינר זהב ומקשינן אי הכי שליח אמאי מעל כלומר אי אמרת בשלמא מוסיף על דבריו הוי ומתני' בדאייתי ליה שוה שלש בשלש אתיא שפיר דקס"ד דשניהם מעלו אחלוק קאי והיינו דבע"ה מעל דכיון דמוסיף הוא הרי עשה שליחותו ושליח נמי מעל דאע"ג דלא הוי מעביר על דבריו ולא חשבינן ליה משנה מדעתו של בע"ה מ"מ מדעת עצמו עשה בשליחות שהוא אמר לו ליקח בדינר זהב והוא לקח בשלש סלעים וכיון דכן דינא הוא דלמעול איהו נמי ולמעלו תרוייהו אבל השתא דאמרת דאייתי ליה שוה שש בשלש הרי נעשה שליחותו לגמרי וכיון דכן שליח אמאי מעל כלל בע"ה הוא דלמעול ולא שליח ומקשינן אי הכי אימא סיפא בע"ה לא מעל מפני שיכול לומר לו חלוק גדול הייתי מבקש ואתה הבאת לי חלוק קטן ורע וכיון דאייתי ליה שוה שש בשלש היכי קרי ליה חלוק קטן ורע דהא אייתי ליה חלוק בדינר זהב כדבעא מיניה ומפרקינן מאי רע רע בדמים דאמר ליה אי אייתית לי בשית הוה שוה תריסר כלומר דכיון דמצאת שהוזל השער כל כך היה לך ליקח גם בשית והיה שוה תרי סרי שאני חלוק טוב ויפה הייתי מבקש אלא שלא הייתי רוצה ליתן בו אלא דינר זהב ולעולם היה לך ליקח בדינר זהב. עכ"ל הרא"ה ז"ל:

והריטב"א ז"ל כתב אי הכי שליח אמאי מעל פי' דקס"ד דכיון דלקח לו בשלש מה שהיה סבור לקנות לו בשש שוב אין בע"ה מקפיד עליו על המותר אלא רוצה הוא מעיקרו בכל מה שיקנה השליח במותר ההוא ומהדרינן דודאי מעל אטלי' דאע"ג דניחא ליה השתא במאי דעבד מן המותר דאתי ליה מרווחא לא הוה דעתו בשעת שליחות שיהא שם מותר ולא עשאו שליח לטלית זה כלל. פירושים אחרים יש בזה אבל זה נראה לי ע"כ:

דיקא נמי דבאייתי ליה שוה שש בשלש עסקינן ומאי רע רע בדמים לשון מורי. ל"א דיקא נמי דבהכי פליגי ת"ק ור' יהודה ובדאייתי ליה שוה שש בג' עסקינן ומאי רע רע בדמים דקתני מודה ר' יהודה בקטנית שאם אמר לו הבא לי בדינר קטנית והביא לו בסלע פולין שוה ג' ובג' אחרים לקח בהם מידי אחרינא ששניהם מעלו שהקטנית בסלע הוא הקטנית בפרוטה לפי חשבון הפרוטות שבסלע ולא מצי אמר אלו היית לוקח בסלע היו מעלין אצלך יותר כדמסיים ואזיל דכיון דבמדה זבין לפי חשבון הפרוטות יהיב ליה כנא כנא בפרוטה ובהכי מיהא דאייתי ליה עבד שליחותיה ואי מיבעי ליה קטנית כל אימת דבעי יכול ליקח בחצי סלע כנא כנא בפרוטה וליזיל ולזבון קטנית בחצי סלע ומדקאמר שהקטנית בסלע וקטנית בפרוטה דלא מצי אמר ליה אי אייתית לי בסלע הוה מוזלי גבך טפי מכלל דרישא בדאייתי ליה שוה שש בשלש ובהכי פליגי דת"ק סבר לא מצי אמר ליה אי אייתי לי בשית וכו' ור' יהודה סבר מצי אמר ליה אייתית לי וכו' דאם איתא דרישא בדאייתי ליה שוה ג' בג' ור' יהודה רע ממש קאמר מאי האי דקאמר שהקטנית בסלע וקטנית בפרוטה ושניהם מעלו הא לא הוי טעמא דר' יהודה אלא משום דמעביר על דבריו הוא שהביא לו חלוק רע ודכוותא גבי קטנית דאמר ליה הבא לי בסלע פולין והביא לו בחצי סלע בשוה חצי סלע ובחצי סלע הביא לו מין אחר אמאי מעל בע"ה לימא ליה לשום סלע הייתי צריך פולין. ואחרון עיקר כך שמעתי. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל דיקא נמי דקתני מודה ר' יהודה וכו'. פירש"י ז"ל דאי רישא מיירי בחלוק רע ממש שאינו שוה אלא שלש ודכוותה גבי קטנית וכו' לימא ליה לא עשית שליחותי ולשוה סלע של פולין הייתי צריך ולא הייתי צריך למין אחר והקשו עליו דבהאי נמי אמאי יקפיד בעל הבית לימא ליה שליח זבין לך חצי סלע עדשים וזבון לך בהו חצי סלע של פולין שחסר לך דהא פולין בסלע ופולין בפרוטה ולאו קושיא היא דאין בעל הבית רוצה לעשות עצמו תגר ולטרוח למכור עדשים וליקח במעות פולין כנ"ל. ויש מפרשים בפנים אחרות ואינם נכונים בעיני כפירוש רש"י ובמהדורא קמא כתבתי ע"כ. אבל הרא"ה רבו ז"ל כתב וז"ל דייקא נמי וכו' פירש רש"י דאי בדאייתי ליה שוה שלש

בשלש מ"ש קטנית מחלוקת בקטנית נמי יכול לומר לו לדינר קטנית הייתי צריך ומה שהבאת לי אינו מספיק אלא ודאי בדאייתי ליה שוה שש בשלש ובחלוק איכא טעמא דאי אייתי לי בשית הוה שוה תריסר אבל לא בקטנית שאלו בקטנית יחזור ויקח מהם והשתא מיהת הא אית ליה מיניה כדי צורכיה. ולא נהירא דאפילו תימא דאייתי ליה שוה שלש בשלש איכא למימר הודאה דר"י דלא דמי קטנית לחלוק דבחלוק כיון דלקח לו חלוק קטן דלא חזי לא מצי לתקוני דאפילו זבין אחרינא נמי לא אהני מידי דהא תרוייהו לא חזי אבל בקטנית כשלקח לו חצי מה שהוא צריך הרי הוא יכול לחזור וליקח לו פעם אחרת וראוי לו כאלו לקח לו מתחילה כולו בבת אחת. אבל הפירוש הנכון דהיינו דייקא דר' יהודה מדלא אשכח מידי אחריתי דקא מודה אלא בקטנית ואם כן דלא פליג ר' יהודה אלא בדאייתי ליה שוה שלש בשלש הוה ליה לאודויי בחלוק גופיה ובדאייתי ליה שוה שש בשלש ותו מדקתני טעמא שקטנית בסלע וקטנית בפרוטה משמע דבחלוק דפלוג משום ריעותא דדמים קאמר והיינו דמודה בקטנית דליתא להאי ריעותא דדמים שקטנית בסלע וקטנית בפרוטה ובאתרא דמזבני כנא כנא בפרוטה דליכא למימר בסלע הוה מוזלי גבך טפי ע"כ:

דף צט:

ת"ש היתה כתובתה ארבע מאות זוז וכו'. של כולם מכרן קיים דכיון דכתובתה הואי ארבע מאות זוז דמי כמאן דאמרי לה יתמי מכרי שדה אחת בבת אחת והוה לה לזבונא לכולה שדה לחד גברא ואיהי זבינתיה לתלתא גברי וקתני מכרן קיים אע"ג דאפשא שטרי עלייהו אלמא מוסיף על דבריו הוי ואהכי מכרן קיים הכא נמי זבין ליה לתכא מוסיף על דבריו הוי כדאמר רב שישא בריה דרב אידי בקטיני שהיו לו ארבע חתיכות קרקע שאינן סמוכות זו לזו וראויות לימכר כל אחת לבדה דאין אדם רוצה לקנות כמה קטיני אבל שדה אחת גדולה דהויא שויא ת' זוזי אי לא הוה מזבין כל השדה לאחד הוי מעביר על דבריו. רש"י במהדורא קמא:

וכתב הרא"ה ז"ל ומקשינן ממתניתין דקתני היתה כתובתה ארבע מאות כו'. דאמרינן של כולן מכרם קיים אלמא דטעמא דאפושי שטרא לאו כלום הוא ומפרקינן בקטיני והוא הדין דיכול למימר ליה דשאני מתניתין דהויא בעלת חוב וכיון דכן דינא הוא דתתפרע בדנפשה וכדמשכחא אלא מסתברא דהיינו דקשיא ליה משום דקיימא לן שהיא מוכרת שלא ברשות כלל וכיון דכן אלו הוה חשיב לן טעמא דאפושי שטרא לאו כל כמינה לזבוני לאו ברשותייהו דיתמי דדלמא יתמי מסלקי לה בזוזי כי היכי דלא תזבון ולא ליפשו

שטרי עלייהו ולא תהא יכולה למכור בלא רשות היתומים אא"כ לכל כתובתה כאחת דתו ליכא טעמא דאפושי שטרא והיינו דאצטריך לאוקמי בקטיני ע"כ. והא כתיבנא לעיל מ"ש תלמיד הרשב"א במאי דפריך תלמודא ממתני' דקתני היתה כתובתה ארבע מאות כו':

וזה לשון הריטב"א ז"ל ת"ש היתה כתובתה וכו' פירוש דאע"ג דהכא לאו שליח ממש הוא דהא לנפשה מזבנא וע"כ של יורשין מיהו אם איתא דבשליח בעלמא אפושי שטרא קפידא הוי ופסידא דבעל הבית הוא הכא נמי אית לן למקפד דלא תזבון באנפא נפשה דלהוי שום ריעותא ליתמי כל היכא דאפשר בלא"ה ומתני' סתמא קתני דשל כולן מכרם קיים ומשמע אפילו בדהוה אפשר לה לזבונה כחדא ע"כ:

ותלמיד הרשב"א כתב וז"ל ואי קשיא לך ומאי ראיה מייתי מהא מתניתין לאמר ליה זבין לי כורא כו' דהא קתני במתניתין מוכרת לכתובה אפילו ארבעה וחמשה פעמים ומוכרת לזה היום במנה ולזה למחר במנה ליתא דכי משני ליה הכא נמי בקטיני ה"ה דהוה מצי לתרוצי הכי אלא דעדיפא מינה תריץ ליה ולומר דאפילו אמרו לה היתומים זילי וזביני בארבע מאות ובעלמא אלו הוה מוכר לזה במנה ולזה במנה הוה מעביר על דבריו והכא אינה מעברת וכגון דמכרה בקטיני ע"כ:

סתמא מאי רב הונא אמר לאחד ולא וכו'. תימא אפילו אמר לו סתמא לא אפשיט בעיין דלעיל אי חייש לאפושי שטרא והיכי פשיט ליה רב הונא ורב חסדא הכא דאפילו אמר בפירוש לא דאמרינן אפילו לשנים אפילו למאה ומפרש ר"ת דהאי קפידה דאפושי שטרא דלעיל לאו משום זילותא דנכסי היא אלא משום דיצטרך לחזור בכל שטר ושטר אחר חתימת עדות וקניינין והכא מיירי בשכבר חתמו העדים על שני שטרות דליכא קפידא אלא באפושי בעלי דינין שטורח לו שצריך היום או למחר לבא עם שניהם לדין ובהאי טרחא פליגי רב הונא ורב חסדא או אי נמי איכא לאוקמיה שמכר בשטר אחד דליכא אפושי שטרא אלא קפידת בעלי דינין כדפרי' וה"פ אמר לאחד ולא לשנים קפידא הוי שלא ימכור לשנים ואפילו בשטר אחד. אמר לאחד סתמא מאי כלומר מהו למכור לשנים (אפילו) בשטר אחד והאי דפשיט לקמן מאלמנה שמכרה לזה במנה ולזה במנה משמע ליה דאיירי בשטר אחד או אי נמי מכל שכן קא פשיט דאפילו בשתי שטרות קנו. ור"ח גריס אמר לאחד קפידא דפשיטא דמשמע לאחד ולא לשנים אמר סתמא מאי והך אבעיא דמצי אמר ליה לא ניחא לי דלפשו שטרי עלואי כתב הרי"ף בכתוב בתוספות. לשון הרא"ש ז"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא פשיטא בניחותא. אמר לשליח מכור לי קרקע לאדם אחד

ולא לשנים קפידא כלומר ודאי מקפיד הוא ואם מכר לשנים לא הוי המכר קיים ואפילו את"ל זבין לי כורא וזבין לתכא מכרו קיים הכא מכרו בטל דגלי דעתיה דלא ניחא ליה באפושי שטרי וקפיד עלייהו. ה"ג אמר לאחד סתמא מאי שאמר לשליח מכור קרקע לאחד דוקא קאמר או לאו דוקא קאמר דהכי רגילי אינשי למימר כה"ג מכור לאחד סתמא ע"כ. והריטב"א כתב וז"ל פשיטא אמר לאחד קפידא וכו' פי' רש"י אמר בהדיא לאחד ולא לשנים פשיטא קפידא הוי אמר לאחד סתמא מאי והוצרך רבינו לפרש כן משום דמהדרי' לאחד ואפילו לשנים דאלמא בעיין כשאמר לאחד ואין הלשון משמע כפירוש זה כלל לכך פירש הרמב"ן ז"ל אמר לאחד סתם פשיטא דקפידא הוי דלהכי טרח לומר זבין לחד לקפידא אבל אמר ליה סתם זיל וזבין לי מאי איקלע רב נחמן וכו' אמר להו לחד ואפילו לשנים כלומר שמשמעות הלשון הזה שאם לא יוכל למכור לאחד שימכור אפילו לשנים ואפילו למאה ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל א"ל זיל זבין לי כורא וכו'. מאי דכתבו ר"ח ור"י ז"ל דסוגיין דמעביר על דבריו הוי משמע משום דאסיק להאי ברייתא דנתן לו דינר זהב בכגון דאייתי ליה שוה שש בשלש ואמרינן דייקא נמי דקתני וטעמא דאייתי ליה שוה שש בשלש הא לאו הכי בעל הבית לא מעל ואמאי הא אמרת מוסיף על דבריו הוי. ומיהו לא מחוור גבן הך דוקיא דודאי אם ת"ל גבי חלוק מוסיף על דבריו הוי אפשיטא בעיין דכ"ש זבין לי כורא וזבין ליה לתכא אלא כשת"ל גבי חלוק שהביא שווי שלש בשלש מעביר על דבריו הוי אכתי אין ללמוד ממנה לזבין לי כורא וזבין ליה לתכא דשאני התם שהביא שוה שש בשלש ומיהו מקחו בטל ואוקי ארעא בחזקת מרא קמא כיון דלא איפשיטא בעיין. ואיכא דקשיא ליה הא דאמרינן פשיטא אמר לאחד קפידא סתמא מאי ומסקנא לאחר ואפילו לשנים וכי אמר ליה זיל זבין לי כורא כמאן דאמר ליה סתמא דמי דמאי הוה ליה למימר זיל זבין לי שדה סתם לא הוה ידיע כמה לזבון ולא דמי לאמר ליה לחד דהתם גלי אדעתיה דלא ניחא ליה באפושי בעלי דינא דהוה ליה למימר זבין לי שדה פלונית סתם מדאמר לחד ש"מ קפידא הוא ומדאסיקנא לאחד ואפילו לשנים ש"מ דלא יכיל למטען לא ניחא לי באפושי שטרי ועוד שאי אפשר לומר כן דמשום קפידא הוא שהזכיר כורא דא"ה לא מפשטא מתניתין דהיתה כתובתה דהתם סתמא לגמרי יש לומר דהכא במאי עסקינן בדזבין להו בחד שטרא כגון שהיו שותפים או בלא שיתוף או דאמר ליה בין בשטר אחד בין בשתי שטרות דגלי אדעתיה דלא קפיד באפושי שטרי אבל קפיד באפושי בעלי דינים ודייקא נמי מדקאמרינן פשיטא ולאו אורחא דתלמודא למימר פשיטא בבעיא (אלא) דלא אפשיטא והו"ל למימר את"ל ועוד דהך טענה דאפושי שטרי

טענה מעלייתא בעלמא ולמאי דגרש"י אמר לחד ולא לשתים קפידא לחד סתמא אמאי הכי נמי איתא דלחד סתמא הרי הוא כמאן דאמר ליה זבין לי כורא דמי ופשיטא להו בהאי לחד ואפילו לשנים דאפושי בעלי דינים לאו כלום הוא והאי דקאמר לחד אורחיה דאיניש לאשתעויי הכי וליכא לפרושי נמי לגירסא דידיה דמשום לישניה דאמר לחד הוא דאבעיא לן אבל סתמא לא מדקאתי' למפשטה הא נמי מתניתין והתם ליכא קפידה דלישני. ורבינו האי גאון ז"ל פסק בספר המקח בזבין לי כורא וזבין ליה לתכא דמוסיף על דבריו הוי. עכ"ל הרמב"ן ז"ל:

והרא"ה ז"ל כתב דמסתברא כמאן דאמר בסוגיין מעביר על דבריו הוי דבשלמא מעיקרא דמשמע לן ההיא בדאייתי ליה שוה שלש בשלש לא סגיא דאית לן דמוסיף על דבריו אבל השתא דאפשר דמשמע לן ההיא בדאייתי ליה שוה שש בשלש דווקא ומעביר על דבריו הוי או שוה שלש בשלש נמי ומוסיף על דבריו הוי ובת"ק הוא דאיכא לספוקי אבל דר"י ודאי פשיטא מילתא דמעביר על דבריו אית ליה דאפילו אייתי ליה שוה שש בשלש אית ליה דמעביר על דבריו הוי ובע"ה לא מעל וכיון דבדר"י פשיטא לן מילתא ובת"ק איכא לאספוקי ליכא לשווי ביניהו פלוגתא בכדי אלא אמרינן דמדר' יהודה נשמע לרבנן וכולהו אית להו מעביר על דבריו הוי ולא פליגי אלא בדאייתי ליה שוה שש בשלש וכן דעת מקצת הגאונים ז"ל. והוא הנכון ע"כ:

א"ל ואפילו טעה שליח וכו' ואיכא למידק אטו משום דקאמר לאחד ואפילו לשנים נימא נמי אפילו טעה שליח ומי תלאן זו בזו עד דאיבעיא להו תוב ואפילו טעה שליח ותירצו בתוספות דהכי קאמר כיון דאמרת לאחד ואפילו למאה אלמא שדעת המשלח שיעשה שליח כרצונו נימא הכי אפילו בטעות אמר ליה היכא דטעה שליח לא קאמינא דבטעות לא אסיק אדעתיה להטיל עליו וכן פירש הריטב"א דהכי קא מבעיא להו כיון שאתה מיפה כחו כל כך שיהא כבע"ה למכור בין ליחיד בין לרבים נימא נמי שיהא כבע"ה לענין טעות וא"ל טעה שליח לא קאמינא ע"כ וקשה לי לבעי איהו לנפשייהו דהא אינהו נמי הכי קאמרי לאחד ואפילו למאה ואפ"ה לא שמעינן להו דאמרי אפילו טעה שליח ונ"ל דהכי פירושא דשמעתין דאינהו בעו מיניה כה"ג והשיב להם לאחד ואפילו למאה ואסיק אדעתייהו דדילמא משום דס"ל דאפילו טעה שליח להכי קאמר נמי לאחד ואפילו למאה והיינו משום דשמעינן ליה בהמקבל דאמרי נהרדעי משמיה דרב נחמן אין אונאה לקרקעות אפילו זבן במאתים וכו' וכמ"ש התוספות בסמוך לקמן לכך אסיק אדעתייהו דבהאי שיטתא קא אזיל ומשום הכי קאמר לאחד ואפילו למאה במכש"כ דהשתא אלו טעה ומכר שוה מאתים במנה מכרו קיים משום דאין אונאה לקרקעות השתא דמכר

לשנים מי נימא דיהא מכרו בטל ומיהו אי לא הוה ס"ל אפילו טעה שליח לא הוו קאמרי נמי ואפילו למאה ואינהו אפילו דלא ס"ל אפילו טעה שליח מ"מ ס"ל דאפילו למאה לפיכך שאלו מיניה ואפילו טעה שליח ושיטה זו עולה יפה עם שיטת התוספות ז"ל דבסמוך אבל רש"י לא פירש כן ובסמוך נפרש זה בס"ד:

וז"ל רש"י במהדורא קמא אמר ליה אע"ג דטעה שליח ומכר בזול מי הוי נמי זביניה זביני לא קאמינא אע"ג דאמרינן לאחד סתמא ומכר לשנים הוי וודאי זביניה זביני אבל אוזיל לא הוה זביניה זביני ע"כ:

וכתב הרא"ה ז"ל טעה שליח לא קאמינא דכל היכא דטעה שליח כל מאי דעבד כל היכא דאפשר לאהדורי יהדר והיכא דלא אפשר נמי לאהדורי מבטיל שליחותיה ולא חשבינן ליה שליח ומאי דעבד לגרמיה עבד כגון ההוא עובדא דלעיל דבפרק הכותב דאבימי בריה דר' אבהו דאמרינן בין כך ובין כך משלם והא דאמרינן בב"ב בפרק בתרא בההיא אתתא דאמרה להההוא גברא למזבן לה ארעא ואזל וזבנה בלא אחריות ואתא לקמיה דרב נחמן ואמר ליה למזבנה שלא באחריות ולזבונה ניהלה באחריות התם כגון דזבנה ניהלה סתמא ולא אדכר בשעת זביני דשליח הוה וכיון דכן בדין הוא דאי בעיא הך אתתא לא זבן לה כלל אלא רב נחמן קאמר דמאי דעבד הך גברא לגרמיה הוא דעבד ואי בעיא לה הא אתתא באחריות דליזבנה מיניה באחריות. עכ"ל הרא"ה ז"ל:

ה"ג רש"י ז"ל והא אמר מר אין אונאה לקרקעות וקשה חדא שהוא מגיה הספרים דבכולהו כתיב והא מר הוא דאמר אין אונאה לקרקעות ועוד הוה ליה למימר והתנן הואיל ופריך ממתני' דהזהב ועוד במאי הוו טעו רב חסדא ורבה דלא הוה להו לפלוגי בין שליח לבע"ה והלא עיקר שאלתם לא היה אלא בשליח משום דאיכא למימר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וכו'. ופי' ר"ת והא מר הוא דאמר אין אונאה לקרקעות אפילו גבי שליח דשמעינן ליה לרב נחמן בפרק המקבל דאם קנה הלוקח שוה מאה במאתים דאמר אין אונאה לקרקעות ולא מצי אמר ליה המצרן לתקוני שדרתיך ולא לעוותי ואע"ג דלוקח הוי כמו שלוחו של מצרן ומשני הני מילי היכא דטעה בע"ה פירוש התם חשבינן ליה בע"ה אע"ג דלבסוף מקנה ליה למצרן מיהו מתחילה כשקנאה לעצמו קנאה הלכך לא שייך התם לתקוני שדרתיך אבל שליח גמור שתחלה בתורת שליחות קנאה ולא לצורך עצמו לא אבעיא ליה למטעי. ותימא מאי מייתי ראיה דשני לן בין שליח לבע"ה מהא דתנן האומר לשלוחו צא ותרום דהתם בע"ה גמור הוא וזה גם רב חסדא ורבה בר רב הונא היו יודעים ולא הקשו לא אלא ממצרן דדמי לשלוחו. וי"ל דהכי קשיא להו מנא תימרא דשני לן בין שליח לבע"ה דמדפרכיתו ממצרן דחשביתו ליה כשליח אלמא שני

לכו בין שליח גמור לבע"ה ומנא תימרא. לשון הרא"ש ז"ל:
והריטב"א ז"ל כתב וז"ל והא מר הוא דאמר אין אונאה לקרקעות ואע"ג דהא מתניתין בפרק הזהב נקט הא מר הוא דאמר משום דארווח במילתא דלעולם אין להם שום אונאה ושום בטול מקח דאלו במשנתנו בפ' הזהב הא איכא מאן דאמר אונאה אין להם ביטול מקח יש להם כנ"ל. והשתא דס"ד דכיון דארווח לומר שאין שום אונאה לקרקעות שאפילו לענין שליח היה לנו לומר כן היכא דטעה בע"ה אבל טעה שליח אפילו בכל שהוא חוזר ע"כ:
ובמהדורא קמא כתב רש"י ז"ל וז"ל והא מר הוא דאמר בבבא מציעא אין אונאה לקרקעות דכתיב או קנה מיד עמיתך אל תונו בדבר הנקנה מיד ליד דהיינו מטלטלין אל תונו לאפוקי קרקעות שאין בהם אונאה בין לגבי מוכר בין לגבי לוקח ע"כ. הא קמן דאיהו ז"ל גריס נמי במהדורא קמא והא מר הוא דאמר ולא פירשה עלה דההיא דמצרן אלא על הראיה דמייתי דשמעינן מינה דלא שני לן בין לוקח למוכר הילכך ס"ד נמי דה"ה שליח דאלו ממתני' לא הוה שמעינן אלא בלוקח דוקא דלא קפיד אאונאה כדי לקנות קרקע אבל מוכר לא אבל מהראיה שמעינן דלא שני לן דכתיב וכי תמכרו ממכר או קנה וכו' אל תונו ומיהו מכל מקום עיקר הדין הוא במתני' דקא סתים ותני אין אונאה לקרקעות ולא חילק בין לוקח למוכר ולכך גריס במהדורא בתרא והאמר מר אין אונאה וכו' ומ"מ במאי דכתיבנא תריצנא קצת מאי דאקשו עלה דרש"י ז"ל דוק ותשכח:
פיחת עשרה או הוסיף עשרה תרומתו וכו'. ולא דמי לתורם היפות דאמרינן באלו מציאות דאין תרומתו תרומה אי לאו דאמר ליה כלך אצל יפות ונמצא (וכו') יפות מהן דהכא איכא למימר בהכי אמדתיך דהנהו תלת שיעורין דרבנן נינהו אבל יפות ורעות הוי כמו שלא מדעתו. לשון (הרא"ה) [הרא"ש] ז"ל:
היתה כתובתה וכו'. ומדקתני של כלן מכרם קיים אלמא אמרינן לאחד ואפילו לשנים דכיון דכתובתה ארבע מאות זוז ואיהי שלוחת יתומים היא הוה לה לזבוני לכולה שדה לאחד כי היכי דלא מפשא שטרי עלייהו דיתמי דהא היא כמאן דשוו לה אפוטרופוס ליתמי למוכרן לאחד סתמא ואפ"ה מכרן קיים ואי אפושי שטרי מלתא היא דקא קפדי בה אינשי נהי נמי דיתומים לא גלו דעתייהו אנן מיהא דיד יתומים אנן אית לן למימר מכרן בטל. בקטיני דסתמייהו לתלתא גברי קיימי לזבוני. רש"י ז"ל במהדורא קמא:
מתני' שום הדיינים ששמו נכסי יתומים ומכרום שפחת שתות ששמוהו בזול כדי שתות ונתנוהו ללוקח או לבע"ח שלהם הותירו שתות ששמוהו שתות יותר על דמיו ונתאנה לוקח או בע"ח מכרן בטל דהא דאמרינן אין אונאה לקרקעות היינו לגבי בע"ה אבל לגבי

שליח איכא אונאה ודיינין נמי שלוחין הם ומצי אמר להו בעל הקרקע לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וכיון דלגבי בעל הקרקע איכא אונאה לגבי לוקח נמי איכא אונאה היכא דלוקח ע"י שליח. לשון אחר שפחתו שתות ששמוהו שתות יותר על דמיו ונתנוהו לבע"ח הותירו שתות ששמוהו בזול. ע"כ רש"י במ"ק. ותלמידי ר' יונה כתבו וז"ל יש ששואלין בשלמא בשפחת שתות דין הוא שיהא המכר בטל שהרי הזיקו ליתומים שמכרו מה ששוה שש בחמש אלא כשהותירו שתות למה יהיה המכר בטל. ויש שדוחין ואומרים דכיון שהוא בטל מן הצד האחד גם כן יהיה בטל מן הצד האחר ואין זה מתקבל. על כן נראה שהתירוץ הנכון כך הוא דכי משוינן חילוק בין פחת להותיר זהו בשליח של בע"ה שאם הותיר השליח יזכה בע"ה דמצי אמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וכיון שנעשה התקון שלו היא אבל אם פחת המכר בטל דמצי א"ל לתקוני שדרתיך ולא לעוותי אבל כשבית דין עצמן מוכרין אין לחלק בדבר בין פחת להותיר דכמו שהיתומים סומכין עליהם כמו כן סומך הלוקח שאומר ב"ד לא יעשו עול ולא ירחמו בדין והוו להו שלוחים של אלו ושל אלו ולפיכך אם פיחת שתות או הותיר שתות המכר בטל דאע"ג דבעלמא אמרינן שתות קנה ומחזיר אונאה הכא לא קנה ודוקא בשתות אבל בפחות משתות מכרם קיים ע"כ. ועיין בהר"ן ז"ל על ההלכות:

וז"ל הר"י מטראני ז"ל אם עשו אגרת בקורת שמכרו בהכרזה אפילו מכרו מנה במאתים וכו' ואפילו למ"ד דקרקעות אונאה אין להם אבל בטול מקח יש להם שהוא יותר משתות הכא משום דהוי מעשה ב"ד אלים טפי מבע"ה וכיון דלא עשו אגרת בקורת וטעו בשתות מכרן בטל ואע"ג דאמרינן אין אונאה לקרקעות ושתות הויא מחילה לגבייהו ה"מ בבע"ה אבל בב"ד כיון שטעו איגלאי מלתא שאין זה מעשה ב"ד וגריעי מבע"ה והלכך בין היתומים אם פחתו שתות בין הלקוחות אם הותירו שתות יכולין לחזור בהן וגבי אלמנה דתנן מכרה שוה מנה במאתים או שוה מאתים במנה מכרן קיים ונתקבלה כתובתה ולא תני מכרה בטל משום דלוקח לא בעי למהדר ביה אבל הוא הדין דאי בעי לוקח למהדר ביה מצי הדר ביה למ"ד בטול מקח יש להן ע"כ:

מה כח ב"ד יפה אם אין מעשה ב"ד כלום אבל אם עשו סתמא היא ולת"ק. אגרת בקורת שטר הכרזה שמכרו בהכרזה ולשון בקורת שבאין בני אדם לבקרה ולשומה. שוה מנה במאתים שנתאנה לוקח דכיון דאיכא הכרזה לא שייכא בהו אונאה. רש"י במ"ק:

דף ק.

גמ' לאו לדידהו דבמאי דמוזלי לגבי לוקח לא מפני מידי דלא לצורך נפשייהו מוזלי. דלדידה דלצורך עצמה מכרה והוזילה להתקבל כתובתה יחידה ומשום הכי מכרה בטל במקצת לאפוקי ב"ד דרבים נינהו ודינא הוא דלא להוי מכרן בטל עד שיהא שם שתות אונאה. ומאי שנא מהא דתנן הוסיף עשרה דהויא תרומתו תרומה ואע"ג דטעה שליח בשתות דבששים איכא ו"פ עשרה וכי הוסיף שם עשרה שתרם אחד משש היה לו לתרום אחד מחמשים בבינונית ונמצא שטעה בחלק ששי דאיכא עשרה דלא תרם מהם תרומה ואפילו הכי לא חשבינן לה טעות ואת אמרת טעה שליח אפילו בדבר מועט חשבינן ליה אונאה ואין מעשיו כלום ומשני לא דמי שליח דמכר לשליח דתרומה דמצי אמר ליה שליח לבעל הבית בהכי אמדתיך שכסבור הייתי שעיניך רעה ואהכי לא הוי טעותו טעות מצי אמר ליה בעל הבית לשליח לא אבעי לך למטעי כלל. רש"י במהדורא קמא. והרא"ה ז"ל פירש דכי אבעיא לן שליח כמאן בשליח ב"ד קאמרינן דשליח דידה פשיטא דכל היכא דטעה כלל הדרא ואי לא אפשר לאהדורי מאי דעבד לגרמיה הוא דעבד אלא שליח ב"ד קאמר היכא דשמוה ב"ד לארעא ואמרו ליה לחד שליח לזבונה וההוא שליח לא ידע שומא דידהו כמה וטעה למכור בפחות מדמיה והלכתא שליח כאלמנה דאפילו שליח ב"ד נמי בכל דהוא הדר דכל היכא דטעי כלל מבטיל שליחותיה והוה ליה כאינש דעלמא וכו':

וז"ל הרמב"ן ז"ל הא דאבעיא לן שליח כמאן כבר פירשתי במסכת קדושין דמשליח ב"ד קאמרינן דאלו שליח דידיה הא אמרן דאמרינן ליה לתקוני שדרתיך וכו'. ורב נחמן גופיה אמרה ובפרק האיש מקדש מפורש דאפילו בפחות משתות בטל מקח ורבא אמרה תמן אלא ודאי בשליח ב"ד קאמרינן ומשום דאלים כחו ככח ב"ד ורב שמואל אמר שליח כאלמנה כיון דיחיד הוא ואקשינן עלה הא דתנן פחת עשרה או הוסיף עשרה תרומתו תרומה וכיון דשליח דעלמא דטעה מה שעשה עשוי כ"ש שליח דב"ד ואי קשיא נימא דמשלח שליח משום דאמר ליה לתקוני שדרתיך וכו' לא תקשי דלעולם כי שני שליח וטעה בשליחותו אמר ליה לא שדרתיך לעוותי הלכך לאו שלוחי את להכי דמעשיו בטלים שהרי מכר קרקע שאינו שלו ואינה שליח למוכרה בכך וכן בכל דוכתא דאפשר לן דבטלי מעשיו מבטלי לבד ממעשה דאבדימי ויהב זוזי מקמי דלשאול שטרא דלא אפשר לן לבטולי מעשיו הלכך משלם דפושע הוא וממונא אפסיד מניה דלאו בשליחותיה ואיכא למידק מההוא עובדא דההוא אתתא דאמרה להההוא גברא זיל זבין לי ארעא אזל זבון לה שלא באחריות וחייביה רב נחמן למזבנה ולזבוני לה באחריות

כדאיתא בפרק גט פשוט. ואמאי נימא דמעשיו בטלין. לאו קושיא היא דלגבי שולחו מעשיו בטלין לגמרי ואם רצתה אותה אשה שלא לטול אותה קרקע אע"פ שהשליח יקבל אחריות עליו הרשות בידה ושקלה זוזא דהא לאו שליחותה עבד ואף שליח נמי יכול לומר לה איני שלוחך ולעצמי אקח ולא פסק להו רב נחמן אלא דלא מחייבא למשקלא לארעא בלא אחריות ובאחריות מינח ניחא לה אלא מיהו לגבי מוכר לא מצי אמר ליה אנא לצורך פלוני זבני דאיהו לדידיה זבין ולא להההוא פלניא שהרי לא אמר לו שלוחו של פלוני אני ולצורכו של פלוני אני לוקח ותו כיון דאתני תנאין מנפשיה ואמר ליה בלא אחריות מזבינא ליה לאו שליחותיה עבד ולנפשיה זבין ע"כ:

ומ"ש מהא דתנן וכו'. הא כתיבנא לעיל בסמוך מה שכתבו רש"י והרמב"ן בזה. והריטב"א כתב וז"ל ומ"ש מהא דתנן וכו' ואע"ג דהכא בשליח ב"ד איירינן ואלו מתני' דהתם בשליח דעלמא שהוא לדברי הכל בכל שהוא אנן הכי פרכינן דבשלמא אי אמרת שליח ב"ד אינו בכל שהוא יכולין לומר דשליח דתרומה שויוה רבנן כשליח ב"ד משום דיכול למימר בהכי אמדתיך ומידי דשכיח ביה טעותא הוא אבל השתא דקי"ל שאפילו שליח ב"ד אין כחו יפה כב"ד ודינו בכל שהוא א"כ שליח דתרומה כמאן ומהדרינן דאפילו לדידן שאני שליח דתרומה דיכול למימר בהכי אמדתיך ע"כ:

וז"ל הרא"ש ז"ל ומ"ש מהא דתנן וכו' הכי פריך אלמא במידי דעביד שליח דטעה מעשה שלו קיים הכי נמי היה ליה למימר הכא בפחות משתות בשליח יהא מקחו קיים ע"כ:

ה"ג אמר רב הונא בר חנינא אמר רב נחמן הלכה כדברי חכמים דאמרי שום הדיינים שפחתו שתות או הותירו שתות מכרם בטל ולא אמרו מה כח ב"ד יפה וליט ליה לרב נחמן מה כח ב"ד יפה והאמר רב נחמן אמר שמואל יתומים וכו'. ובוררין להם האפוטרופסין חלק יפה כל אחד ואחד לתנוק שלו לפי מה שיודע האפוטרופוס לברר הגדילו היתומים יכולים למחות ולעכב נכסיהם ביחד ולחלוק מתחלה. ה"ג סמוך להך לא קשיא הא דטעו ובקדושין גרסינן לה כמו שהיא כתובה בספרים כאן מתני' בדטעו הדיינים ולגבי טעות ואונאה לא אמרינן מה כח ב"ד יפה וכי אמר רב נחמן אין יכולין למחות בדלא טעו דאפשר דהיכא דלא טעו אמרינן מה כח ב"ד יפה. ברוחות שכל אחד ואחד אומר שדה שברוח פלוני נוח לי. רש"י במ"ק. ויש ששואלין אמאי אצטריך לדחוקי ולאוקמיה מלתיה דרב נחמן בהכי דהא היה מצי לאוקמיה מלתיה דרב נחמן בדטעו פחות משתות ולפיכך אין יכולין למחות ומתניתין דקתני מכרן בטל משום דטעו בשתות ויש אומרים דמשום הכי לא אוקים לה הכי דלא משמע ליה דבטעות פחות משתות יצטרך טעמא דמה כח ב"ד יפה תדע שהרי במשנה לא הוצרך רשב"ג לומר טעמא דמה

כח בית דין אלא בטעות של שתות אבל בפחות מזה ד"ה דמכרן קיים. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

לימא בהא קא מפלגי רב כהנא דאמר עשה וחזר ורב ספרא דאמר בקש לעשות ולא עשה בדבר משנה דאמרינן כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו ואהכי חזר. אינו חוזר ואלו עשה המעשה לא היה מחזיר את הדבר אלא היה מחזירו משלו דהיכא דאמרינן אינו חוזר כגון שטעה בשקול הדעת מה שעשה עשוי ומשלם מביתו היכא דנשא ונתן ביד שנטל מזה ונתן לזה וכדמפרשא בסנהדרין. רש"י במ"ק. ובמהדורא בתרא כתב דלהכי חשיב דבר משנה משום דנתן רשב"ג טעם לדבריו וכ"כ הריטב"א ז"ל:

מהו דתימא כל דזבין מבי דינא אדעתא למיפק ליה קלא הוא דזבין ואי איכא אינש לערער ובעי למטרפיה ליתי השתא קמי בי דינא ולערער עליה וכיון דלא אתי השתא שום ערעור עלה ודאי ליכא עלה שום ערעור כלל ואיהו גופיה לא בעי אחריות ולא להוו אחריות מסתמא איתמי קמ"ל וכגון דבהאי שטרא ליכא שום אחריות דקי"ל כר"מ דאמר אחריות ט"ס הוא עד דכתב לה בהדיא וקנינא מניה בלא אחריות. ל"א אדעתא למיפק ליה קלא דמבי דינא זבין ומעשה ב"ד מעשה דאמכירת ב"ד לא מצי אינש לערער. רש"י במ"ק:

והרא"ה כתב וז"ל מהו דתימא כל דזבין מבי דינא אדעתא למיפק ליה קלא דמבי דינא זבין כלומר דלא אמרינן אחריות ט"ס הוא אלא בעלמא דאיכא למיחש דלמא נפיק עלה ערעור אבל מאן דזבין מבי דינא סבר כל דמזבני בבי דינא קלא איתי ליה דכל מלתא דבי דינא קלא איתי לה ואם איתא דאיכא עלה ערעור כלל השתא הוה נפיק ומדלא נפק ש"מ דליכא עלה שום ערעור ומסתמא לא בעי אחריות כלל קמ"ל ע"כ:

וז"ל הריטב"א כי אצטריך ליה בי דינא מהו דתימא כל דזבין בבי דינא אדעתא דמיפק ליה קלא הוא דזבין פרש"י ז"ל לפי שהיו מוכרין בהכרזה ובטוח הלוקח שאלו היו עליה עסיקין היו יוצאין ומערערין הלכך שלא באחריות הוא לוקח קמ"ל עכ"ל. ושמעינן מההיא דב"ד שמכרו בהכרזה אם יש לשום אדם זכות באותה קרקע לא הפסיד זכותו אע"פ שלא ערער וכן בדין דאמאי מפסיד זכותיה דלמא השני נוח לו והראשון קשה ממנו ואפילו היה המכריז אומר שמי שלא יראה זכותו יפסיד אין בכך כלום אבל יש מקצת מקומות שהתנו בני העיר בהכרזות והסכמתם הסכמה לענין בני העיר והנלוים אליהם ובלבד לגדולים אבל לקטנים ואותם שאינם מבני העיר אין בהם כח להתנות. מפי רבינו ז"ל. וכתב רבינו הרמב"ן ז"ל בתשובת שאלה דכל מנהג שהוא נהוג פשוט בעיר מעמידין אותו על חזקתו ותולין שכן הסכימו עליו ראשונים שלהם כראוי ולפיכך

דנין בו וכ"כ בתשובת רב אלפסי ז"ל ע"כ:
וז"ל הר"י מטראני פשיטא אלמנה לא אצטריכא ליה כו' פירוש פשיטא ודאי דאחריותא איתמי הוא שהרי הן הן הנשכרים במכירה זו שפורעים את חובם ומהדר אלמנה לא אצטריכא ליה למימר כי אצטריך ליה למימר בית דין סד"א כיון דב"ד מוכרין בהכרזה קלא אית להו ובטוח הוא הלוקח כיון שלא יצא עליו ערעור שוב לא יצא והו"ל כלוקח שלא באחריות ולא ליהדר איתמי קמ"ל דכתבינן ליה אחריות על היתומים מסתמא ואע"פ שלא פירש להם הלוקח שבאחריות אני קונה ומכאן יש להוכיח שראובן שמכר שדהו לשמעון בסתם שלא פירש לו לא באחריות ולא שלא באחריות שכותבין לו אחריות דסתם דזבין באחריות זבין ומאי דאמרינן בשנים אוחזין דעביד איניש דזבין ארעא ליומיה דוקא דחתים שטרא סתם ולוקח אומר ט"ס הוא דאמרינן ליה שלא באחריות זבנת ומש"ה לא כתבו לך אחריות ולא מתלינן בט"ס אבל כל זמן דלא אכתוב שטרא דין הוא דלכתוב ליה אחריות ואע"ג דהוה סתם דכל דזבין באחריות זבין ואע"ג דאמר שמואל דשעבוד צריך שימלך מש"ה צריך לימלך דלמא תנאה הוה בינייהו למזבן שלא באחריות אבל לעולם כל זמן דהוה המכר סתם כותבין לו אחריות דסתם מאן דזבין באחריות זבין עד דמפרש שלא באחריות ע"כ:

דף ק:

ועד כמה פחתו או הותירו דאמר רשב"ג מכרן קיים עד חצי הדמים כגון שוה מאתים במנה שמכרו נכסי יתומים דתנן בערכין שום היתומים ששמו ב"ד נכסי היתומים שלשים יום כלומר עד ל' מכריזין בכל שני וחמישי. שום הקדש כגון ערכין ופדיון שדה מקנה של הקדש דבשדה האחוזה לא שייכא הכרזה אלא לפי מה שהיא כדכתיב זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף ובערכין נמי מפרש מאי בבקר ובערב אלמא שום היתומים בעי הכרזה. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא פירש שום ההקדש גזבר המוכר קרקע של הקדש. ששים יום מושכין יומי ההכרזה. ע"כ. וכן פירש בערכין והכין הוא פירוש לפירושו דלגבי היתומים קאי שלשים יום אשום היתומים דקתני דב"ד שמין מעיקרא ושוב מכריזין על השומא ששמו כבר והלכך שפיר קתני שום היתומים שלשים יום אבל גבי שום ההקדש דהיינו גזבר המוכר קרקע של הקדש הרי אין כאן שומר אלא הכרזה ודוק שלא פירש רש"י במהדורא בתרא גבי שלשים יום מידי אלא גבי ששים יום של הקדש פי' ששים יום מושכין ימי ההכרזה כנ"ל. ורבינו אליקים ז"ל בערכין פירש וז"ל שום היתומים שלשים יום כשנצרכין ב"ד למכור מנכסי יתומים

או לפרנסה או לכסות או לשום דבר שצריך לשומו ולהכריז כל שלשים יום וכו' כדי שישמעו בני אדם ויבאו ליקח ויוסיף כל אחד על חבירו ליתן. ושם הקדש ששים יום כשרוצים לפדות שדה הקדש ע"כ:

ה"מ דמכריזין שליח היתומים כגון אפוטרופין דסתם קתני שום היתומים אבל מכח מכרו ב"ד אימא לא בעו הכרזה קמ"ל דבעי הכרזה וכמי שטעו בדבר משנה נינהו. הא שוה בשוה מכרן קיים ואע"ג דלא אכרוז. בדאכרוז. ואהכי מכרן קיים כי מכרו שוה בשוה. ה"ג אלא לעולם רישא בדלא אכרוז ולא קשיא דאמימר בדברים שמכריזים כגון קרקעות ודמתני' בדברים שאין מכריזין עליהם כגון עבדים ושטרות ומטלטלין שמא ישמעו העבדים שרוצים למכרן ויברחו. מטלטלין ושטרות שמא ישמעו גנבים היכן הם ויגנבו משם. מתני' בשעה שאין מכריזין כגון למזוני דאמימר בשעה שמכריזין כגון לכתובת אשה ובעל חוב משום דבקיאי ולא בעו הכרזה. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

לא רישא וסיפא בדאכרוז ולא קשיא כאן בדברים שמכריזים עליהם כאן בדברים שאין מכריזין עליהם פי' רבינו האיי גאון דרישא בדברים שמכריזין עליהם והכריזו וזהו שאין שומן בטל אלא בשתות וסיפא בדברים שאין מכריזין עליהם כו'. והם דקדקו כל כך והכריזו אין שומתן בטל אלא ביתר ממחצה ואם לא הכריזו כיון שאין צריכים הכרזה הרי דינם כדברים שצריך הכרזה והכריזו ואין שומתן בטלה אא"כ טעו יותר משתות ולא נהירא דא"כ לוקמה כולה בדברים שאין מכריזין עליהם ורישא בדלא אכרוז והיינו דשומתן בטלה בטעות יתר משתות ולא בפחות וסיפא בדאכרוז כפשטה דמתני' היינו דאמרינן דלא מבטיל עד פלגא. אבל הנכון דרישא בדברים שאין מכריזין עליהם שאין צריכים הכרזה ואם הכריזו ג"כ באלו לא מהני להו ולא מידי כיון שמן הדין אינם צריכים הכרזה ולעולם שומתן עד שתות וביותר משתות שומתן בטלה וסיפא בדברים שמכריזין עליהם והכריזו וכיון שכן אין שומתן בטלה עד מחצה וכן שעה שאין מכריזין ומקום שאין מכריזין. הרא"ה ז"ל. וכן פירשה רשב"א ז"ל דאיפכא מפי' הגאון ז"ל מסתברא דרישא בדברים שאין מכריזין הלכך אע"ג דאכריזו לא מהניא להו הכרזה וסיפא בדברים שמכריזין עליהם ומהניא להו הכרזה וכן לאידך אוקמתי כולה מתני' בדאכרוז ורישא בשעה שאין מכריזין או במקום שאין מכריזין וכי אכרוז לא מהני וסיפא בשעה ובמקום שמכריזין ולפיכך מהניא הכרזה משום כח ב"ד עד פלגא ע"כ:

וז"ל הרמב"ן ז"ל כתב רבינו האיי גאון ז"ל בספר המקח שדברים שאינם טעונין הכרזה ובשעה שאין מכריזין ובמקום שאין מכריזין אם מכרו שלא בהכרזה רואים אם יש שם פחיתות או תוספת שתות אבל אם מכרו בהכרזה הרי המכר קיים ואפי' יש בטול מקח

ודברים שמכריזין עליהן אם הכריזו ופחתו שתות או הותירו מכרן בטל לפי שהוא ז"ל מפרש רישא דמתני' בדאכרוז ובדברים שמכריזין עליהן וסיפא בדברים שאין מכריזין עליהם דהואיל והחמירו על עצמן לדקדק ולהכריז בדבר שאין מכריזין לעולם ממכרן קיים ואם לא הכריזו עליהם דינם כמו שהכריזו בדברים שאין מכריזים ואם פחתו או הותירו שתות מכרם בטל. ורבינו הגדול ז"ל פירש בענין אחר והוא הנכון ואע"ג דמצו בגמרא לפרוקי רישא בדלא אכרוז וסיפא בדאכרוז כפשטה ורישא בדברים שאין מכריזין וה"ק לא הכריזו המכר קיים עד שתות ואם עשו אגרת בקורת בדברים שדינן לעשות אותה המכר קיים לעולם אימר לא ניחא להו למימר הכי משום דדמי להו טפי לתרי טעמי וכל היכא דאפשר לא מוקמינן מתני' בתרי ותלת טעמי ואיכא נוסחי דגרסי הכי רישא בדלא אכרוז וסיפא בדאכרוז ולא קשיא וכו' ע"כ:

העבדים והשטרות והמטלטלין פי' כגון ששעבד הלוה כל נכסיו מקרקעי ומטלטלי ושטרות אי נמי בשתפס מחיים דאי לא אין ב"ח וכתובת אשה גובין מן היתומים לא מן המטלטלים ולא מן השטרות ומה שב"ד מגבין מן השטרות אע"ג שאין גופן ממון מיירי שאין למלוה או ליורשין נכסים אחרים הא לאו הכי אין שטרות בני גובייא כדמוכח בפרק בתרא משמעתא דשנים שהוציאו ש"ח זה על זה וכדבעינן למכתב התם בס"ד. הריטב"א ז"ל:

לכרגא וכו'. פרש"י לכרגא לפרוע למלך כרגא דיתמי. למזוני מזון האשה והבנות והיתומים ולקבורה קבורת המת והיתומים והקשו עליו וכי לשאר צורכי היתומים ללבוש למכור ברחוק ולגאול בקרוב וליקח להם ס"ת או שורים מי בעינן הכרזה והרי בגמרא במסכת ערכין לא משכח שום היתומים אלא לכתובת אשה משום חינא אלא במזונות האשה והבנות ולכרגא דאבוהון ולקבורה שלו אי נמי כגון שלוו להם מאחרים לצורך שלשה דברים הללו כמו שכתבתי אבל צרכי היתומים אין צריכים הכרזה ומסתברא דאם לוו ב"ד או אפוטרופוס לצרכי היתומים נזקקים לנכסיהם כשהן קטנים דאי למ"ד משום צררי ליכא ואי למ"ד משום שובר ליכא ואפילו למ"ד פריעת ב"ח מצוה ויתמי לאו בני מצוה נינהו כיון דאפוטרופוס לוה עליה דידיה רמיא הך מצוה למהוי הן שלו צדק ולא מצרכי רבנן דלהוי מי שמפקח על עסקי יתומים משוי נפשיה לוה רשע ולא ישלם וכ"ש ב"ד עצמן שלוו לצרכן ועוד שזהו תקנתם כי היכי דלעבדו בהו מילי ולא בעי נמי הכרזה אלא אם לוו לצרכן מוכרין ופורעין כדרך שאדם פורע בשלו שאלו מתחלה הוצרכו למכור נמי לא היו צריכים הכרזה ומ"ה לא מתוקמא להו בגמ' מתני' דשום היתומים שלשים יום במילי דידהו אלא במילי דאבוהון וכן בי דינא דזבין ואחריות

איתמי טרפו ממנו גובה הלוקח שלא בהכרזה כשהם קטנים מדלא מתוקמא מתניתין בהכי וכן נראה שנפרעים מהם במילי דידהו בבינונית והיינו פרכין התם דפרכינן זבורית ומ"מ כשנזקקין אין מוכרין להם קרקעות אלא א"כ לוו להאכיל או למכור ברחוק ולגאול בקרוב וכיוצא בהן שאלו רצו מתחלה היו מוכרין לכך סוף דינא כתחלת דינא הלכך לא מתפרשא לי דנהרדעי לכרגא ולמזוני ולקבורה אלא בשלוה אביהן לכך וכדי שלא תנעול דלת בפני גומלי חסדים המלוים לדברים הצריכים א"נ כגון שהיה על אביהם כרגא ואתי זהרורי דמלכא לפרוע מנכסי דיתמי ומזוני מזון האשה והבנות שהוא חוב של אביהם או שעמד אחד ופרנס את אביהם זמן או שעמד וקברו על מנת ליפרע מנכסיו ומיהו למ"ד אין נזקקין להני נמי אין נזקקין אלא נהרדעי לטעמייהו דאמרי בכלהו נזקקין ולדידן כשחייב מודה (ולהכי) שמתוהו ומית בשמתיה ותוך זמן מזבנינן בלא אכרזתא ולהכי קי"ל כנהרדעי בהא ולא ניחא לי למימר דלהכי נזקקין ונהרדעי מאי דאצטריך לדעתייהו אמרי משום דא"ר יוחנן לשטר רבית וכתובת אשה ולא מדכרי הנך ועוד שלא הזכירו הגאונים בחבורם דבר זה שיהו נזקקין לכרגא ולמזוני ולקבורה בקטנים ואין להם נזקקים אלא בשלשה דברים הללו חייב מודה ושמתוהו ומית בשמתיה ותוך זמן ואי קשיא לך הא דאמרינן בפרק שור שנגח גבי שור של חש"ו מעליותא דמאן ר' יוחנן אמר מעליותא דיתומים ר' יוסי בר חנינא אמר מעליותא דאפוטרופין והוינן בה ומי אמר ר' יוחנן הכי והאמר רב יהודה אמר רב אשי אין נזקקין לנכסי יתומים כו' אלמא אפי' במילי דיתומים גופייהו אין נזקקין לנכסיהם לאו קושיא היא דהתם כיון דחיובי ממילא אתיא עלייהו דיתמי אין נזקקין דכי היכי דבעלמא חיישינן לצררי ולשובר ולא דיינין במילי דקטנים משום דכי גדלי אינהו מפקחי וידעי במילי דאבוהון טפי מינן ה"נ ודאי חיישינן בנזקקין דלמא לכי גדלי מייתי סהדי לפטורא שעשו שמירה מעולה לשור שלהם או שלא נתיעד בדין וכ"ש שלא היה לנו להעמיד אפוטרופוס מתחלה כדי שיתחייבו קטנים בנזיקין כיון דאתינא עלייהו באין נזקקין ולרב פפא ודאי יתמי לאו בני מיעבד מצוה דתשלום נזקין ננהו הא במה שלוו לצרכם נזקקין וכן נ"ל שאין במעשה יתומים בשלהם משום אין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין תדע מדאמרינן מעמידין להם אפוטרופוס לגבות מגופו ולמאן דאמר אין מעמידין אם הוחזקו נגחנין מעמידין להם אפוטרופוס ומעידין להם בפני אפוטרופין ומשוו להו מועד דכי הדרי נגחי ישלם מעליית יתומים או מעליית אפוטרופין וחוזרין ונפרעין מהם לכי גדלי ולא מצרכי' להו עדים אחרים אלמא בכל מלתא דמעמידין עליהם אפוטרופין מקבלים עדים שלא בפני היתומים דאפוטרופוס בעל דין הוא וכן עדי צואה מילי דיתומים הם ובמלתא דנזקקין כגון אמר תנו בין בשדה

זו ומנה זו בין בשדה סתם ומנה סתם מקבלים עדים הללו בפני אפוטרו' דהא הלכתא אי מזדקקין מוקמינן אפוטרופא. וראיתי לראב"ד שהעמידן במוסר דבריו לב"ד או שכתבו עדותן בשטר ואינו במשמע ועוד האיך כתבו עדות צואה בשטר מחיים ואם כתבו לאחר מיתה אף בשטר אין מקבלין עדות דעדות משעת חתימה כמי שנחקרה עדותן בב"ד אמרינן וזו בב"ד נמי אין מקבלין אותם וכן מה שאמרו בחייב מודה פירש הרב ז"ל כשהודה בב"ד ומודה אני בזה משום דמלתא דאבוהון היא וכן לכתובת אשה משום חינא מקבלין עדים שלא בפני בעל דין. הרמב"ן ז"ל. ורוב דבריו מייתי להו הר"ן בפי' על ההלכות:

סבור מניה משום דבקיאי בשומא כלומר מתוך כך לא היו עושים הכרזה מפני שהיו בקיאין בשומא והיו עושים השומא כל כך בכיון שלא היו צריכין הכרזה אמר להו רב יוסף לדידי מפרשא לי מניה משום דקארו להו בני אכלי נכסי דאכרזתא ששמאום לכם ב"ד בזול מחמת דוחק שהנושה לוחץ את (נכסי) היתומים ונכסי יתמי קא אכליתו. תלמידי ר' יונה ז"ל:

וז"ל רש"י במ"ק דקארו להו לבעלי חובין שלוקחים בחובם נכסי יתומים בהכרזה א"נ לקוחות שלוקחים בהכרזה בני אכלי נכסי דאכרזתא ששמאום לכם ב"ד בזול מחמת דוחק שהנושה דוחק את היתומים ונכסי דיתמי קא אכליתו. ל"א למכריזין שנוטלין שכר על שהיו מכריזין היו קורין אותן בני אכלי נכסי דאכרזתא ע"כ:

מטלטלין של יתומים כגון חטים או שאר פירות ומוכרים אותן לאלתר שמא יגנבו או יפחתו דמיהם. רש"י במ"ק:

שמין אותם כו'. כתב ר"מ הלוי ז"ל שמין אותם כדי שלא ימכרו בפחות משוויין לפיכך שמין אותם תחלה אם נמצא להם קונה בשומתם או ביתר מכאן מוכרים לאלתר ואם לאו משהין אותם ומסתברא דאי לא משתכח מאן דזבין להו אלא בפחות משומתם אי הוי ההוא פחת משתות ולמעלה לא מזבנינן להו כלל דקי"ל שום הדיינים שפחתו שתות או הותירו שתות מכרן בטל ואי הוי ההוא פחת בציר משתות אי חזו בי דינא דאית להו ליתמי רווחא בהכין מאנפא אחרינא כגון דשכיח להו קרקע למזבן להו בגווייהו או עסקא דהוי בה רווחא ומאי דדמי להני מילי מזבנינן לפיכך צריכין השמאין ליזהר ולדקדק בשומת נכסי היתומים שלא יעלו בשומתן יותר ממה שהם שוין בשעתן שאם העלו בשומתן יותר מדאי נמצאו גורמין להשהותן ולעכב מכירתן וסופן להגנב או להרקב ורב חסדא אמר אבימי מוליכין אותם לשווקים ומכריזין עליהם בשוק ומוכרים אותם לאלתר דכה"ג ודאי לא חיישינן שמא יגנבו ולא פליגי הא דמקרב שוקא הא דמרחק

שוקא אי מקרב שוקא מוליכין אותם לשווקים ואי מרחק שוקא שמין אותם לאלתר. ומסתברא דהאי קורבא ורחוקא דקאמ' לאו לענין קורבא דשוקא ורחוקא דשוקא קאמרי' דהא רב כהנא הוה בידיה שכרא דיתמי ושהי עד ריגלא אלא לקורבא דדוכתא ורחוקא דדוכתא קאמרינן דאי מקרב דוכתא דשוקא דאזלי ואתו ביומיה ולא צריך למשהי באורחא ממטינן להו התם ואי מרחקי דוכתא לא ממטי' להו התם דחיישינן שמא יגנבו אלא שמין אותן ומוכרין אותן לאלתר דייקא נמי מדאמרינן דמקרב שוקא ודמרחק שוקא ולא קאמרינן דמקרב יומא דשוקא ודמרחק יומא דשוקא וה"מ היכא דלא מתפקדי גבי אינש דרמיא עליה לעיוני בהו אלא בי דינא הוא דצריכי לעיוני בהו ובי דינא לא מצו לאמטוויינהו לשוקא א"נ הוה מתרמי להו לגבי דינא למיזל לשוקא אפשר דלית ליה לדידיה מטלטלי אחריני לאמטויי אבל היכא דמתפקדי גבי אינש דרמיא עליה לעיוני בהו ואית ליה לדידיה מטלטלי אחריני לאמטויי לשוקא וקא בעי לאמטויינהו למטלטלי דיתמי בהדייהו אע"ג דמרחקא שוקא הדין עמו כי מעשה דחמרא דרבינא זוטי דיתמי כדבעינן למימר קמן בס"ד ע"כ. ורש"י ז"ל כתב דאי מקרב יומא דשוקא אין מוכרין אותן עד יומא דשוקא ואי מרחק יומא דשוקא מוכרין אותו לאלתר שאם נמתין עד יומא דשוקא שמא יפסדו ויפחתו מדמיהם. והריטב"א כתב וז"ל הא דמקרב שוקא פרש"י הא דמקרב יומא דשוקא ולפי זה לעולם בעינן שיהא השוק בעיר מיהו זמנין דאפי' מחוץ לעיר נמי ומשהינן ליה טובא נמי כי היכי דמזדבני טפי ומייתי זוזא חריפא וכדאמרינן בעובדא דבסמוך ע"כ:

וז"ל רש"י במ"ק לשווקים כדי שימכרו לשם בשוויהן הא דמקרב שוקא אין מוכרין אותו עד יומא דשוקא הא דמרחק יומא דשוקא מוכרין אותו לאלתר דחיישינן שמא בין כך ובין כך ירקבו או יפחתו דמיהם:

יתמי בזמן שהיה יתום עד ריגלא כגון בפסח או בחג דאתו כ"ע לשמוע הדרשה א"נ ריגלא קרי נמי כי הוה מיית להו צורבא מרבנן הוו מכנשי כ"ע יומא חד בשתא וספדי עליה וכיומא דשוקא הוה. איצצא שנופל בשכר טעם מרירות. מייתי לי זוזי חריפי זוזים טובים כלומר אע"פ שהוא מקולקל אשקול מיניה זוזי טבא וחריפא כאלו הוא מובחר וטוב לפי שכל העולם באים וקונים ולא משכחי כולי האי למזבן וזבני מאי דמשתכחי. איצצא קיוהא ומרירות. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל מייתי זוזי חריפי כלומר אע"פ שעל ידי השהייה יתחמץ מעט טוב הוא להשהותו עד הרגל לפי שכל העולם קונים ומתוך כך קונים היין במהרה ואפי' לא יהיה טוב כל כך יבוא זוזים טובים וחריפים לישא וליתן בהם ומ"מ נראין

הדברים שאם הוא מקום שימכר מיד כמו ברגל מוכרין אותם לאלתר ע"כ. וכן משמע ממה שפירש רש"י ז"ל במהדורא בתרא:
הוה קא מסיק ליה לחמרא דידיה בספינתא לסכרא נמל פורטו בלעז אתא רבינא קמיה דרב אשי לממלך ביה מהו לאסוקי האי חמרא דיתמי לסיכרא מאי אית ליה למיחש משום אונסא דאורחא או לא. לא עדיף מדידך כלומר בההוא סכנתא דמסקת ליה לדידך מצית לאסוקי נמי להההוא דיתמא. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ותלמידי רבינו יונה כתבו וז"ל לסיכרא י"א שם מקום וי"א נמל פורט"ו בלע"ז והיה מוליכו לשם מפני שיהיה נמכר לשם ביוקר ע"כ:
סליק פרק אחד עשר.

דף קא:

הנושא את האשה וכו'. חייב לזונה ה' שנים פי' אע"פ שלא פסק אלא באמירה בעלמא כיון שעמדו וקדשו ע"פ אותם תנאים כדאיתא בגמ' וגרסי' בירוש' חייב לזונה חמש שנים הראשונים וכו' ושמעי' מהירושלמי הזה כי המתחייב לעשות דבר בשום זמן ולא פירש אימת חייב לעשות כן בזמן הבא ראשון והטעם דמאן דמתנה סתמ' דעתיה על הזמן הראשון ושמעינן ממתניתין שהמתחייב בדבר שאינו קצוב חייב אבל הרמב"ם כתב שאינו חייב ושאני הכא לפי שפסק בשעת נישואין ומשעבד נפשיה מדרב גידל כשם שמתחייב בדבר שאינו ברשותו. בשם רבוואתא ז"ל ואין זה נכון דמסתייה לדרב גידל דמהני באמירה למאי דמהני בעלמא בקנין או בשאר הקנאות אבל מאי דלא אהני בעלמא בשום קנין לא מהני הא באמירה מדרב גידל וסבור הייתי דמודה הרמב"ם ז"ל במי שקבל שכר לזון זמן ידוע שהוא חייב לזון הזמן ההוא שלא אמר רבינו ז"ל אלא במחייב מעצמו דרך מתנה וגמילות חסדים. ואין זה מדבריו ז"ל דא"כ הכא הא איכא שטר שנשאת לו האשה הזאת ולא אתי עלה מרן ז"ל אלא לפי שפס' בשעת נישואין וכמ"ש בפי"א מה' מכירה ועוד ערב יוכיח שהלוהו זה על אמונתו ואפ"ה אומר רבינו ז"ל שאם ערב בדבר שאינו קצוב ונתנו על פיו פטור אלא ודאי דלא שני ליה למרן ז"ל בין הא להא וכן אמר לי רבי' ומ"מ כל רבותי חולקין בדין זה על הרמב"ם וגם רבינו הרמב"ן ז"ל חולק עליו בראיות בתשובת שאלה. הריטב"א ז"ל:
לא יאמר הראשון לכשתבא אצלי וכו'. ודעת מורי הרב ז"ל דה"ה במי שנתחייב סתם לזון את חבירו מחויב לזונו במקום שהוא והכא גבי בת אשתו איצטריך לאשמועינן משום דס"ד דכיון דעם אמה התנה שיהא זן אותה על שלחנו כשם שהוא זן את אמה

אבל באשה ואלמנה לא תקנו לה מזונות אלא עם בעלה או עם היורשים אלא בבאה מחמת טענה כדאיתא בגמ' מה שאין כן באיניש דעלמא. הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל הא דאמרינן לא יאמר הראשון לכשתבא אצלי אזונה כלומר כעין הך דאמרינן באידך דיכולין לומר לה אם את אצלנו יש לך מזונות ואם לאו אין לך מזונות הכא לא מצי למימר לה הכי וה"ט משום דהתם הוא באלמנה שלא נתחייב לה מזונות אלא כעין מחיים ומחיים אינו חייב במזונות אלא עמו אף לאחר מיתה אין לה מזונות אלא כשהיא עמהן אבל בעלמא ודאי אלו נתחייב ראובן לשמעון במזונותיו אין ספק שהוא חייב לזונו במקום שהוא שם ע"כ. ורש"י ז"ל כתב לכשתבא אצלי. כלומר אם הייתי מקיים את אמך הייתי זונך. משמע דהך טענתא לא הויא אלא למפטר נפשיה לגמרי וממילא כי קא מחייבינן ליה לא שמענו שיהא חייב לזונו במקום שהוא שם מזונות שלמים אלא לפי ברכת הבית. והמפרשי' ז"ל לא כתבו כן אלא דנותנין לה כל מזונותיה משלם וכמ"ש הרא"ה ז"ל. וכן כתב הריטב"א ז"ל והביא ראיה ז"ל דאפילו באלמנה שלא התנה אלא בביתו כדתנן ואת תהא יתבא בביתי ואפ"ה כי אתיא בטענה נותנין מזונות שלמים כדאיתא לקמן כ"ש זה שעיקר תנאו מן הסתם אינו אלא במקום שהיא אמה. וכתב הרשב"א דה"ה לפוסק סתם לזון לחבירו וכו' ואמר מורי רבינו ז"ל דה"ה אם יש לה מזונות ממקום אחר ששניהן נותנין לה דמי מזונות שלמין כדאמרינן גבי נשאת דמ"ש וכן דעת הרשב"א ופשוט הוא. ע"כ הריטב"א:

אלא מוליך מזונותיה למקום שהיא אמה לאו דוקא למקום שהיא אמה דה"ה שאם אינה עומדת עם אמה יתן לה מזונות במקום שהיא עומדת אלא מילתא אגב אורחיה קמ"ל דלעולם הבת אצל האם עומדת לא שנא גדולה ולא שנא קטנה שאע"פ שהבנים בעודם קטנים אין מניחין אותם אצל מי שראוי ליורשם דחיישינן שמא יהרגום ואחר שיגדילו יעמדו עם מי שראוי ליורשם אבל גבי בת אינו כן אלא אע"פ שהיא גדולה נותנין לה מזונותיה ותעמוד עם אמה מפני שהאם יושבת עמה תדיר ושומרת אותה. ומהכא שמעינן דבת גרושה נותן אביה מזונות למקום שהיא עם אמה ואינו יכול לומר האב תבא עמי ואזון אותה דהא הכא בסתמא קאמרינן דמוליך מזונותיה למקום שהיא עם אמה דמשמע בין נתאלמנה בין נתגרשה הבעל או יורשין מוליכין מזונותיה למקום שהיא עם אמה. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל למקום שהיא עם אמה גמרי' מינה בגמ' דבת אצל האם לא שנא גדולה ול"ש קטנה ונפקא מינה למזון האשה והבנות דהיכא דלא קיימא איהי בהדייהו דיתמי ואזלן בנות בתרה היכא דאיתא חייבין במזונותיהן משלם ע"כ:

וכן לא יאמרו שניהם הרי וכו'. כ' ר"מ הלוי ז"ל ומסתברא דבדידה תליא מילתא דאי אמרה ליתיב לי ראשון מזוני כדמעיקרא וליתיב לי שני דמי מזוני הדין עמה ואם רצתה ליטול מזוני משני ודמי מזוני מן ראשון הדין עמה שהרי שניהם חייבין במזונותיה ואשתכח דלא מצי חד מינייהו למימר לה לא יהיבנא ליך מזונות אלא דמי מזונות וכיון שהרשות בידה ליטול מזונות מן הראשון אין השני יכול לומר לה הריני נותן ליך מזונות וכיון דלא יהא אלא שהעשירה או שנשאת ואינה צריכה למזונותיהן הא קתני בהדיא נשאת הבעל חייב במזונותיה והם נותנין לה דמי מזונות ואלו רישא קתני סתמא אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות ש"מ הרשות בידה ליזון מאיזה מהן שתרצה ונוטלת דמי מזונות מן השני אבל ודאי אם היתה חרשת או שוטה או קטנה שאינה יכולה לברר לה או שהיתה גדולה פקחת ולא רצתה לברר וזה אומר אני זנה וזה אומר אני זנה אם היתה נזונת עם האחרון לפי ברכת הבית והראשון צריך לקנות לה מזונות ולהביא לה כופין על מדת סדום והשני זנה והראשון נותן לה דמי מזונות לפי שהאחרון נהנה והראשון לא חסר ואם לא היתה נזונת עם השני לפי ברכת הבית אלא בפני עצמה זנין אותה לפרקים זה שבת וזה שבת ושבת שזה זנה השני נותן לה דמי מזונות דקתני במתני' לא עדיפי ממזוני דהמשרה אשתו ע"י שליש וכו' כמ"ש הרא"ש ז"ל בפסקיו. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

נשאת אותה הבת בתוך אותן שנים והם שנים הבעלים דאמה נותנין לה דמי מזונות ובעלה לוקח מהן קרקע ואוכל מהן פירות. רש"י ז"ל במהדורא קמא. וכתבו התוספות ז"ל דאצטריך למתני דהבעל נותן לה מזונות דסד"א דלא מחייב מאחר דידע שהיו חייבין במזונותיה כאלו התנה עמה ע"מ שאין לה עליו מזונות קמ"ל ואיצטריך נמי למתני דהם נותנים לה דמי מזונות דסד"א לא פסקו לה אלא כל זמן שלא נשאת. ותלמידי רבינו יונה כתבו דעיקר חידושא דמתני' היינו מאי דקתני דהם נותנים לה דמי מזונות וז"ל נשאת הבעל חייב במזונותיה והם נותנים לה דמי מזונות כלומר אם נשאת בת אשתו בתוך החמש שנים כיון שבעלה חייב במזונותיה יתנו לה הבעלים של אמה דמי מזונות כיון שקבלו לזונה סתם חייבים לזונה בכל מקום שהיא ע"כ. וכתב הרא"ש ז"ל דנותנין לה מזונות שלמים ולא לפי ברכת הבית:

מתו בנותיהן נזונות מנכסים בני חורין והיא נזונת מנכסים משועבדי' בגמרא מוקים לה בשקנו מידו ולפיכך טורפת לקוחות ואע"פ שאין שם שטר דמשעת קנין נשתעבד אבל גבי הבנות שלהם אפי' נטלו הקנין לא מהניא להו ולא מידי ואע"ג דאיתנהו בעולם בשעת קנין והיכי משכחת לה דאיתנהו בעולם בשעת קנין כגון שנשאה וילדה לו בנות

וגרשה והחזירה ובשעת החזרה פסק עמה שיהא זן את בנותיה חמש שנים ונטל קנין והקנין מועיל לבת הראשונה אבל לא לבנותיו ושיילינן ומאי טעמא הבת הראשונה נזונת מנכסים משועבדים ובנותיו אינן נזונות אלא מבני חרי דכיון דנטלו הקנין או כתב בשטר לאלו ולאלו הוה לן למימר דדין כולם שוה ומהדרינן איהי דלא איתא בתנאי ב"ד מהני לה קנין בנותיו דאיתנהו בתנאי ב"ד לא מהניא להו קנין ומקשינן אטו מש"ה מגרע גריעי ופרקינן כיון דאיתנהו בתנאי ב"ד אימור צררי אתפסינהו ולפיכך אינן גובות מן הלקוחות. ויש להקשות כיון דחיישינן לצררי א"כ אפי' מבני חרי נמי לא ליגבו ויש מתרצים דמ"ה אמרינן דליגבי מבני חרי כי היכי דלא מיעקרא תקנתא דרבנן גבי מזונות הבת לגמרי הילכך גבי לקוחות חיישי' לפסידא דלקוחות ואמרי' צררי אתפסי' אבל גבי נכסים בני חורין אמרינן איהו דאפסיד אנפשיה. ועוד נראה למורי הרב ז"ל לומר דכיון דקי"ל הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום אלים תנאי ב"ד ובעבור הקנין אינו דין שתפסיד. וכתב הרמ"ה דדוקא דקנו מיניה בשעת נשואין בכלל מאי דקנו מיניה לתנאי כתובה ולא כתב לה לבנות שטר באפי נפשיה אבל היכא שכתב להו שטרא באפי נפשי' א"כ קנו מיניה שלא בשעת הנשואין סתם קנין לכתיבה עומד וגבי כולהו ממשעבדי דמעיקרא דקנו מיניה גמר ומשעבד נפשיה ואם איתא דאתפסיה צררי אבעי ליה למשקל לשטרא מינייהו אי נמי למכתב עליה תברא. תלמידי רבינו יונה:

מפני שהיא כבעלת חוב יש שהיו סבורין לומר שאם מתה חייב לתת ליורשיה דמי אותן מזונות עד סוף הזמן הקצוב שקבע שהרי היא כב"ח אבל זה אינו שלא נתחייב לזון אלא כשראויה לזון ואע"פ שאינה צריכה נותן לה דמי מזונות אבל מתה פטור שלא נתחייב אלא לזונה וזו אינה נזונית מה שאין כן בנשאת שראויה למזונות אילו רצתה מוחלת לזה ומקבלת מזה וכן אמר בירושלמי חלתה כמי שנשאת מתה כבר מתה ע"כ. ומורי הרשב"א נר' היה למד מן הירושלמי הזה שאם הסכימו צבור עם אחד שיפטרו אותו ממס זמן קצוב כדי שיבא לדור אצלם או משום הנאה אחרת שעשה להם שאם מת בנתים חייבים יורשי' לפרוע מס על אותן נכסים. ומורי הרב ז"ל חולק בזה דשאני התם שהוא פטור נכסים ונתקבלו שכרן ונפטרו נכסיו ממש לכל אותו הזמן. והא דתנן מפני שהיא כב"ח לא אמר אלא שלענין לגבות ממשעבדי דינה כב"ח ולא שיגבו יורשיה כשתמות והיינו דלא קתני אלא שהיא כב"ח ולא אמרו מפני שהיא ב"ח והאמת מורה דרכו ולמדנו מן הירושלמי הזה שהמתחייב לזון חברו וחלה אינו חייב לרפאותו אבל הוא חייב לתת לו דמי מזונות שהיה צריך כשהיה בריא מדקאמר חלתה כמי שנשאת וכן דנתי לפני רבותי והודו לדברי. הריטב"א ז"ל:

הפיקחין היו כותבין וכו'. כל זמן שאת עמי פרש"י ז"ל ולא אם תמות או אם אני מגרשה וה"ה אם ימות הוא דהא עמי קאמר וזה ברור ומרן ז"ל חדא מינייהו נקט. גרסינן בירושלמי כל זמן שאת עמי מתה אינה עמו החזירה מאן דאמר לכתובה אבל לא לתניין הכי נמי ומ"ד בין לכתובה בין לתניין הכי נמי ע"כ. ופירש הרשב"א נר"ו דהאי מ"ד ומ"ד קאי אמתני' דשלהי פרק הכותב דתנן קטן שהשיאו אביו והגדיל על דעת כתובה קמייתא דאמרינן עלה אמר רב הונא לא שנו אלא מנה מאתים אבל תוספת אין לה וא"כ ה"ה הכא אם גירש אשתו והחזירה שעל מנת כתובתה הראשונה החזירה אבל לא לתוספת ולא לתנאין ולרב יהודה דאמר התם אפי' תוספת יש לה הכי נמי יש לה תוספת ותנאין הראשונים שע"מ תנאין הראשוני' כולן החזירה והא קיימא כרב הונא דרב יהודה איתותב התם הלכך הכא אם גירשה והחזירה אינו חייב לזון את בתה כיון שאמר לה כל זמן שאת עמי אלא מן הנשואין האלו. וכתב הרשב"א נר"ו דהאי דמיא להההיא דאמרי' בפרק המוכר בן לוי שמכר שדה לישראל וא"ל ע"מ שמעשר ראשון שלי מעשר ראשון שלו ואם א"ל כל זמן ששדה זו בידך מכרה לאחר וחזר ולקחה ממנו אין לו עליו כלום דאלמא כל זמן שהיא בידך מקנין ראשון קאמר ה"נ מנשואין ראשונים קאמר. הריטב"א ז"ל. וכ"כ תלמידי ר' יונה דהאי דקתני סיפא הפקחין כותבין וכו' הא קמ"ל דאי כתב לה הכי וגירשה אינו חייב לזון וכו' ואפי' החזירה אינו חייב לזון את בתה ע"כ:

גמרא היכי דמי אי דאמר להו אתם עדי מ"ט דת"ק וכו'. פי' רש"י ז"ל אי דאמר להו לשומעין אתם עדי שאני מודה לו מ"ט דר"ל דפטר הא תנן בסנהדרין עד שיאמרו בפנינו הודה לו אלמא הודה בפני עדים חייב אי דלא אמר להו אתם עדי מה טעמיה דר' יוחנן הא קי"ל התם בסנהדרין דהתם כגון שאמר אתם עדי ע"כ ומסתברא דלא סוף דבר שיאמר אתם עדי שאני מודה לו אלא כיון שאמר אתם עדי בלחוד בהכי סגי דאע"ג דחייב אני לך שתי לשונות משמע לשון הודאה ולשון חיוב דהשתא אתם עדי ודאי להודאה נתכוון ומהני מדין הודאה ואע"ג דלא מהני מדין חיוב שאין אדם מתחייב בדברים כדאמר בפרק השוכר גבי מתנה שומר חנם להיות כשואל ואמרינן במאי בדברים וכן בפרק הזהב גבי שומר בקרקעות מהני מדין הודאה בשאמר אתם עדי. ורבינו ז"ל לשון מפורש נקט והיינו דאמר בתר הכי ואי דלא אמר אתם עדי מ"ט דר' יוחנן דאלמא כולה מלתא באתם עדי גרידא תליא. הריטב"א ז"ל. ולי כל דברי רש"י מדוקדקים מזוקקים שבעתים ואין בהם נפתל ועקש והכין משמע לי פי' לפי' ז"ל דמדוכתא דפרכינן לר"ל לא פרכינן לר"י דלר"ל פרכינן מדתנן בפ' זה בורר עד שיאמרו בפנינו הודה לו ואי אמרת דאמר להו לסהדי אתם עדי שאני חייב לו מנה ליכא למפרך מידי דאיכא למימר דמ"ה מחייב במתניתי'

משום דאמרי סהדי בפנינו הודה לו שאמר אתם עדי שאני מודה אבל אי אמרי דאמר בפניהם אתם עדי שאני חייב לו דמשמע שהוא מתחייב מהשתא איכא למימר דפטור דאין אדם מתחייב בדברים ולהכי פי' רש"י דהכא נמי ה"ק דאי לא אמר אתם עדי שאני מודה לו אבל לר' יוחנן אקשינן מדקי"ל דצריך שיאמר אתם עדי הלכך ע"כ ה"ק דאי לא אמר אתם עדי פי' דלא אמר אתם עדי ואפ"ה מחייב ר' יוחנן מעתה תקשי מדקי"ל דצריך שיאמר אתם עדי אבל אי היינו מפרשים דלא אמר אתם עדי שאני מודה לו אבל אמר אתם עדי שאני חייב ומ"ה מחייב ר' יוחנן כיון דמ"מ הרי אמר אתם עדי וס"ל לר' יוחנן דכך לי שיאמר אתם עדי שאני חייב כמו שיאמר אתם עדי שאני מודה מעתה לא תקשי לר' יוחנן ולא מידי והיינו דקדים לאקשויי לר"ל משום דלר"ל פרכינן מהמשנה ושוב פריך לר' יוחנן משום דלא פרכינן ליה אלא מדאיתמר עלה דמתני' וצריך שיאמר אתם עדי ואם תשאל נימ' דבהכי פליגי ר"ל ור"י כגון דאמר א"ע שאני חייב לזה מנה ר"ל ס"ל האי לישנא משמע שהוא מתחייב מהשתא ולהכי פטר ור"י ס"ל לישנ' דהודאה משמע ולכך חייב והכי אתמר האומר לחברו חייב אני לך ק' מנה פי' וכגון שאמר על דברים אלו אתם עדי. תשובתך סתמא דמלתא דר"ל בכל גווני פטר ור' יוחנן בכל גווני מחייב והיינו דהאריך תלמודא וקאמר מ"ט דר"ל דקפטר מ"ט דר' יוחנן דקא מחייב פי' דר"ל פטר לעולם ור' יוחנן מחייב לעולם דאי מודה רבי יוחנן דהיכא דלא אמר אתם עדי עלה דהאי לישנא דחייב אני לך דפטור אמאי שביק למנקט בלישניה עיקר טעמא דחיוביה דהיינו דקאמר דאתם עדי ואע"ג דאמרינן אי דאמר להו אתם עדי מ"ט דר"ל דקפטר משמע הא לאו הכי שפיר הוה מצינן לאוקמי פלוגתייהו בהכי ואע"ג דלא הזכירו בלישנייהו אתם עדי כלל איכא למימר כיון דקי"ל בסנהדרין דצריך שיאמר אתם עדי סמיך אמאי דאיתמר התם בדוכתא אבל אי בעינן לחדותי פלוגתא ביניהו היכא דאמר אתם עדי שאני חייב לזה מנה אי משמע לשון חיובא מהשתא או לשון הודאה כל כה"ג הוה ליה למנקט בהדיא דקאמר אתם עדי שאני חייב לו מנה ודע דאי מירי בהודאה עיקר ההודאה תליא בסהדי דקיימי התם דאי לאו סהדי לא הוה מודה ליה דמה לו בהודאתו כיון דליכא מאן דשמע ליה והלכך ע"כ קיימי תמן מאן דשמע ואמר להו לשומעין אתם עדי והיינו דקאמ' תלמודא אי דאמר להו משמע דבע"כ קיימי התם סהדי משום דמיירי בהודאה וכדכתיבנא ואי מיירי במתחייב מהשתא אינו מוכרח דהוו קיימי התם סהדי כשנתחייב דלא איברו סהדי אלא לשקרי ואי מתחייב אדם בדברים כיוצא באלו מה לנו אי הויא קמי סהדי אי לא וכיון שכן אמאי קאמר תלמודא אי דאמר להו לא הוה ליה למימר אלא אי דאמר להו לשומעין ומהכא נדי ממאי דפירש ר"ת וכדבעינן

למכתב בס"ד וכיון שמתחלף קצת לשון אתם עדי בין היכא דהויא לשון הודאה להיכא דהויא לשון חיוב אם איתא דפליגי ר"ל ור' יוחנן אי הויא לשון הודאה או לשון חיוב הוה להו למנקט בלישנייהו דקאמרי אתם עדי וקל להבין. ומעתה כל דברי רש"י עלו כהוגן ומכוונין דוק ותשכח. ועוד אין לנו אלא חדא מתרתי או שנאמר דהא דתנן עד שיאמר בפנינו הודה לו אבל שיאמר אתם עדי שאני חייב בזה הלשון לא שמענו הלכך אין לנו לאוקמי פלוגתייהו בהכי. ואכתי יש לדקדק קצת בדברי רש"י שכתב מ"ט דר' יוחנן. הא קיי"ל התם בסנהדרין וצריך שיאמר אתם עדי. ע"כ. אמאי לא קשיא ליה מר' יוחנן גופיה דאמרינן התם בסנהדרין פ' זה בורר עלה דמתניתין דתנן עד שיאמרו בפנינו הודה לו מסייע ליה לרב יהודה דאמר רב יהודה אמר רב צריך שיאמר אתם עדי איתמר נמי אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן מנה לי בידך א"ל הן למחר א"ל תנהו לי אמר משטה אני בך פטור. הא קאמר דר' יוחנן גופיה קאמר נמי דצריך שיאמר אתם עדי דאי לאו הכי מצי אמר משטה הייתי בך. ואיכא למימר דעד כאן לא קאמר ר' יוחנן אלא כשלא היו עדים מזומנים שם ומטי אזן לשמוע דבריו אלא שהיו עוברין דרך שם ובאקראי שמעו דבריו דומיא דהכמין לו עדים דקתני התם בברייתא אבל אם היו עומדים שם עדים ושומעים את דבריו ומכוונין להעיד אפשר דס"ל לר' יוחנן דלא מצי אמר משטה אני בך ולא בעינן שיאמר אתם עדי ומיהו אנן קי"ל דבכל גונא צריך שיאמר אתם עדי מדאוקימנא מתני' דהתם בהכי וז"ש רש"י בתחל' לשון אי דאמר להו לשומעין לישנא דגמ' דייק הכי וכדכתיב' ולהכי כתב ז"ל מ"ט דר' יוחנן הא קי"ל התם בסנהדרין וצריך שיאמר כו'. פי' לא פריך אלא מדקי"ל וצריך שיאמר אתם עדי כו' ולא מדר' יוחנן ומיהו התוס' קשה להו דאין להקשות על האמורא מדקי"ל הכי בלא טעם מדר' יוחנן יחלוק על האמוראין ואפשר דהכי פריך דהכא קי"ל דר' יוחנן ור"ל הלכה כר' יוחנן והתם קי"ל דצריך שיאמר אתם עדי ואין במשמעות לשון הגמרא כך לכך פירשו דפריך בטעם דהוה ליה למפטריה או משום משטה אני בך או משום אדם עשוי שלא להשביע את עצמו דהוו טעמי' ברורים ונכונים ודע שכתבו התוס' שם בפ' זה בורר דכשתבעו הלה והודה לא שיידם טענה שלא להשביע אלא טענת משטה אני בך ויש עוד להאריך בזה ולאפס פנאי כעת אקצר כנ"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא חייב שאינו יכול לחזור ולומר איני חייב לך כלום פטור שיכול לומר משטה אני בך אי דאמר להו אתם עדי אם הביא מלוה עדים לשמוע מה שמודה לו זה או שאמר הלוה עצמו אתם עדים. אי הכי מ"ט דר"ל דקא פטר הא ודאי כיון דאמר אתם עדי אין לך הודאה גדולה מזו כדאמרינן בסנהדרין בפ' זה בורר כיצד

בודקין את העדים מכניסין אותם ומשיירין את הגדול שבהם ואומרים לו אמור איך אתה יודע שזה חייב לזה מנה אם אמר הוא אמר לי שהוא חייב או איש פלוני אמר לי הוא חייב לא אמר כלום דאדם עשוי לומר אני חייב לפלוני לפי שאינו רוצה להשביע את עצמו עד שיאמר בפנינו הודה לו ומפרש בגמר' דהיינו שהביא עדים ואמר להם אתם עדי וכו' ע"כ:

ה"ג לעולם דלא אמר להו אתם עדי והב"ע בשטרא שמסר לו שטר בפנינו וכתוב בו פלוני חייב לפלוני מנה ואינו כתב ידו דאי כתב ידו הוא הא תנן הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין א"נ אע"ג דכתב ידו הוא והא דתנן הוציא עליו כתב ידו שהוא חיב כו'. כגון שחתם אני פלוני לויתי מנה מפלוני כדמוכח בפ' האשה שנתאלמנה דאמר אביי לכתוב חתימות ידיה אחספא כו' ודוקא אחספא אבל אמגלתא לא מ"ט דילמא משכח לה אינש דלא מעלי ותנינן הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו אלמא בחתימות ידיה מיירי אבל הכא הכי כתב לו חייב אני לך מנה ולא חתם בו ר' יוחנן סבר אלימא מלתא דשטרא הואיל ובפני עדים מסר לו. עכ"ל רש"י. ונראה מדבריו דפליגי ר"ל ור' יוחנן בשמסר לו שטר בפני עדים אי מהני מדין הודאה או לא דר' יוחנן סבר אלימא מלתא דשטרא אעפ"י שאין בו שום חתימה וכמ"ד אתם עדי כהודאה על פה דמי ור"ל סבר דלא אלימא מלתא דשטרא כיון שאין בו שום חתימה וכהודאה ע"פ בעלמא היא וצ"ל אתם עדי בודאי לישנא דגמרא דייקא כי האי פירושא לפום פשטיה מדקאמר כמאן דאמר להו אתם עדי דמי משמע דעד השתא נמי בדין הודאה איירי. הריטב"א ז"ל. ולקמן נמי בסוף שמעתין מייתי התוס' ז"ל פירוש של רש"י וקשיא עלה אמאי לא הוי שעבוד בזה השטר כעדי מסירה ואמאי קא פטר ר"ל. ותירצו כיון דאינו מוכיח מתוך השטר שהוא מסרו דאינו כתב ידו לא קני בעדי מסירה ומייתי נמי לקמן בסוף השמועה דר"ת מפר' כל הסוגיא בענין אחר דלאו בהודאה מיירי הכא אלא במתחייב עצמו וכדבעינן למכתב קמן בס"ד. והתוס' ז"ל איברא דמפרשי שמועתנו בדין הודאה מיהו משמע דלא מפרשי לה בדאיכא עדי מסירה אלא מיירי בדכתב בשטר חייב אני לך מנה ומסרו לידו ולא מסרו לו בפני עדים אלא שמודה לו שכתבה לו אבל משטה היה בו ולא נתחייב לו מעולם ור' יוחנן סבר אע"ג דלא נמסר בפני עדים אלימא מלתא דשטרא וחשיבא הודאה אע"ג דלא אמר אתם עדי פי' דהרי לא נמסר בפני עדים ולמי יאמר אתם עדי אפ"ה אלימא מלתא דשטרא פי' כיון דנכתב בשטר ולא תימא כיון דאין כאן עדי מסירה כלל צריכין אנו לאלומי האי שטרא בחתימתו ונימא דמיירי בשכתב לו חייב אני לך מנה וחתם תחתיו דא"כ היינו הוציא עליו כתב ידו דלכ"ע גובה מנכסים בני

חורין ולא מיירי נמי בשכתב אני פלוני בן פלוני חייב אני לך מנה דהיינו כחת' תחתיו דמי דאע"ג דמוכח בפרק גט פשוט דיכול לחתום בריש מגילתא ואמאי הוה לן למיחש דילמא משכח ליה איניש דלא מעלי וכתב אני החתום למעלה חייב לפלוני מנה דהתם ודאי כה"ג לא הוה גבי כלל הואיל ואינו מכתיב אחת אבל כשהוא חתום למטה אף על פי שהעליון אינו מכתב ידו גובה מנכסים בני חורין. ולשיטת ר"ת ז"ל מיירי בשטר גמור שחתמו היטב ואפ"ה ס"ל לר"ל דלא אלימא שטרא להתחייב דאין מטלטלין נקנין בשטר וכדבעינן למכתב קמן בס"ד. ולשיטת רש"י והתוס' איברא דאתי שפיר לישנא דתלמודא דקאמר לעולם כו' דלפי' ר"ת קשה דמדקאמר לעולם משמע דאמאי דקס"ד מעיקרא דכשבא להודות פליגי קא הדר והלכך לא הוה ליה למימר אלא והכא בכותב לו שטר מנה אני חייב לך פליגי ומיהו אתי שפיר דהדר וקאמר הכא במאי עסקינן דא"ל חייב אני לך בשטר פי' דלאו בהודאה פליגי כדהוה אמרינן עד השתא אלא בבא להתחייב מחדש וכתב ליה בשטר גמור חייב אני לך מנה אבל לשיטת רש"י קשה לא אתא לחדותי לן אלא ענין מסירת שטר אבל בהודאה איירי כדלעיל וליכא בינייהו אלא מעיקרא מיירי דבע"פ אמר האי לישנא ואמר אתם עדי והשתא חדית לן דמיירי שכתבו בכתב ומסרו בפני עדים והלכך למה לן למימר דאמר ליה חייב אני לך מנה ועוד דמהאי לישנא משמע דבינו לבין עצמו היה כתיבה ומסירה זו מדקאמר דאמר ליה חייב כו' ואילו לשיטת רש"י עיקר תירוצין משום דנמסר בפני עדים הלכך רש"י לא גריס אלא והב"ע בשטרא וכדכתיבנא לעיל. והתוס' גרסי להו אף על גב דלא מפרשי כפי' ר"ת אלא דבהודאה מיירי כולה שמעתין וכדכתיבנא מ"מ לא מפרשי דאלימותיה דהאי שטרא משום דנמסר בעדים אלא משום דנכתב ולהכי הדר ותני והב"ע דאמר ליה חייב אני לך מנה כו' לאורויי לן איזה לשון כתוב בשטר זה דהא אמרינן דלא איירי בחתם תחתיו ולא בשכתב אני חייב לך כו' וכדכתיב' לעיל ולשיטת רש"י כיון דעיקר אוקמתין היינו דנמסר בעדים פשיטא ודאי דלא מיירי בחתום הוא שם לא בסוף ולא בתחלה ולכך מחק הגירסא כנ"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא דא"ל חייב אני לך מנה בשטר כלומר דכתב ליה בשטר חייב אני לך מנה בשטר בלא חתימת עדים ונתן לו ועדים מעידים שנתן לו בפניהם אותו השטר אבל לא אמר להו אתם עדי אלימא מילתא דשטרא כיון שכתב לו אני חייב לך דמי כאלו אמר לאותם עדים שראו שנתן לו אתם עדי ע"כ. וקרוב זה הפירוש לפי' התוספות ובמהדורא בתרא שינה פירושו וכדכתיב' דוק ותשכח. ועוד כתב במה' קמא לשון אחר וכדבעינן למכתב בס"ד:

וז"ל הר"י מטראני ז"ל והב"ע כגון דא"ל מנה אני חייב לך בשטר פירוש הדיבור הזה שהודה לו לא בפה הודה לו אלא כתב לו בשטר כי אני חייב לך מנה ומסרו בידו וכתב ידו היא לו לראיה שהודה לו ר' יוחנן אמר חייב אלימא מלתא דשטרא כמ"ד ליה אתם עדי ור"ל סבר לא אלימא מילתא כמ"ד ליה אתם עדי ואי קשה ממאי דתנן הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין אין זה דומה לזה שאותה כתיבה אינה הודאה אלא עדות שהלווהו וכיון שעל סמך אותה הכתיבה הלווהו כתיבתו ככתיבת העדים דמיא אצל בני חורין ואלו הלוהו בפני עדים כלום צ"ל אתם עדי גם עכשיו נמי שכתב לו בכתיבת ידו א"צ לומר אתם עדי אבל זו הכתיבה אינה אלא הודאה שמודה לו כי הלווהו לא עכשיו אלא מקודם לכן וכיון שההלואה לא על סמך כתיבה זו הלווהו אלא בינו לבינו בלא דבר ועכובא להודות לו כך הוא אם הודה לו בכתב כמו שהודה לו בפה ולא אלימא הודאת כתבו מהודאת פיו דכתב ידו כאלו הודה לו בפני עדים דמי אבל לא אלימא כמ"ד להו אתם עדי. עד כאן:

מאי לאו כה"ג פרש"י ז"ל מה עדות יש לה לאחר זמן בדבר זה לאו כה"ג שמוסר לה שטר בפני עדים וכתוב בו פלוני קבל עליו כך ואין שם קנין ולא חתימה דאי הוה שטר חתום מאי למימרא ע"כ. כן כתוב ברש"י ז"ל כתיבת יד מדוייק פי' לפי' הוקשה לו לשיטתו ז"ל דמה ענין משנתנו לענין פלוגתייהו דאפשר לחלק ולומר דשניא מתחייב מהשתא להודאה ומתני' במתחייב מהשתא מיירי כדתנן ופסקה עמו שיזון וכו' ופלוגתייהו בהודאה ומאי האי לישנא דנקט והא לא דמו אהדדי לכך כתב רש"י ז"ל דמתני' נמי בהודא' מיירי וס"ד דעיקר חדושיה דמתני' לאו משום שעת הפסיקה דהפסיקה כדין וכשורה היתה דאי לא תימא הכי היכי גביא ממשעבדי דקתני בסיפא והיא נזונת ממשועבדין אלא ודאי הפסיקה היתה בקנין אלא שלא נכתב או שלא נשאת אלא על תנאי שיזון את בתה ופירשה להדיא שע"מ כן מתקדשת לו דהא ודאי הרי הוא חייב לזונה וכיון שכן חדושיה דמתני' לאו משום שעת הפסיקה אלא עיקר חדושיה דמתני' היינו לאחר זמן שנעשית הפסיק' דבראי' קלישא שתוציא חייב לזונה כל החמש שנים ואינו יכול לומר לא פסקתי ומה עדות יש לה לאחר זמן בדבר זה לאו כה"ג שמוסר לה שטר וכו' וכדמסיים ואזיל רש"י ז"ל ודוק לשון פלוני קבל עליו כך דנקט רש"י ז"ל בלשונו והיינו לשון הודאה שכתב לאחר זמן הפסיקה פלוני קבל וכו' כדי שתהיה לראיה בידה ותתבענו בו כל עת שתרצה אבל הקבלה כדין וכשורה היתה והיינו דומי' לפלוגתא דר' יוחנן. ויש לדקדק בלשון רש"י ז"ל כיון שכתב שמו הרי כאן חתימה שהרי כתוב פלוני קבל והיכי קאמר ואין שם לא קנין ולא חתימה תדע דהרי כתב לעיל אבל הכא הכי

כתב ליה חייב אני לך מנה ולא חתם משמע להדיא דלא בעינן שיכתוב שמו כלל לא בתחלה ולא בסוף דכל שכותב השם הרי כאן חתימה. ויש לחלק בין מדבר כנגדו כמו פלוני קבל ללשון מדבר הוא עצמו לנוכח חייב אני לך דהא ודאי אילו קאמר אני פלו' חייב וכו' דהוה כאלו חתם לבסוף ומ"מ ס"ל לרש"י דמעיקרא ס"ד דחידושיה דמתני' על הראיה שבידה לגבויי לאחר זמן ולא על שעת הפסיקה ומשני לא בשעת פסיקתא פי' וחדושיה דמתני' על שעת הפסיק' וכדרב גידל דוק ותשכח בלשון רש"י ז"ל. והתוספות לא פירשו כן אלא דבעי לדמויי מתחייב מהשתא דמתני' להודאה דמיירי בה ר' יוחנן ור"ל דכיון דאלימא מילתא דשטרא לאחיובי ביה מהשתא הכי נמי אלימא למיחשביה הודאה וכיוצא בזה כתבו לקמן גבי הא דערב היוצא לאחר חתום שטרות דמקשו מההיא דגיטין דהיו מוחזקין בטבל' ומשני לה בהכי וזהו שכתבו התוס' חייב לזונה חמש שנים מאי לאו כה"ג דאי בשטר גמור מה חידוש דחייב אלא ודאי דבכה"ג מיירי ולפי שיטתם קשה להו דכיון דלא נתחייב מעיקרא בשטר גמור אמאי גבי ממשעבדי ותירצו דאע"ג דלא הויא שטר גמור מכל מקום אית ליה קלא ולשיטת רש"י ז"ל וכדכתיבנא. ולשיטת רבינו תם ז"ל דלקמן נמי ניחא דהא להדיא בשטר גמור מיירי וכדבעי'ק למכתב בס"ד. ובמהדורא קמא פרש"י ז"ל כשיטת התוס' וז"ל מאי לאו כה"ג שכתב לאשתו בשטר בלא חתימת עדים לאחר שנשא' חייב אני לך לזון בתך חמש שנים דאי כתב לה בשטר כתובתה או בחתימת עדים צריכא למימר דחייב אלא ודאי בכה"ג קא מיירי ואשמועינן דכיון דכתב לה חייב וקשיא. לר"ל. בשטרי פסיקתא דברים שפוסקים בין אבי הבן ואבי הבת וכותבים אותם לזכרון דברים בעלמא וחותמי' עדי' ובאותו שטר כתב לה לזון את בתה ואשמעינן כרב גידל דאע"ג דלא קנו מידו חייב לזון את הבת הואיל ובשעת קדושין פסק עמה דקידושין היינו קנין ולעולם דלא אמר להו אתם עדי. הנקנין באמירה בלא קנין ע"כ. וכתב הריטב"א ז"ל וקשיא טובא לשיטת רש"י ז"ל מנא ליה למקשה דכל הני מתני' דקא מותיב מינייהו אפי' למאי דס"ד דמיירי בדלא כתו' אתם עדי דילמא דמתני' דהכא וההיא דכהן וכלהון בשכתוב בהן אתם עדי. ועוד אכתוב כל לשונו ז"ל. ומ"מ לפי מאי דפרישנא במאי דכתב במהדורא בתרא לא קשיא כלל:

ותלמידי רבינו יונה ז"ל כתבו וז"ל הב"ע דא"ל חייב אני לך מנה בשט' (**כל זמן**) **כו'**. כלומר שכתב בשטר חייב אני לך מנה ונתן לו השטר ולפיכך היה מחייב ר' יוחנן ובכאן י"ל במאי עסקינן אי בשכתב לה בכתיבת ידו מ"ט דר"ל דפטר דמשנה שלימה שנינו הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב גובה מנכסים בני חורין ואי בשאין חתימת ידו מאי טעמא דר' יוחנן דמחייב דהא מצי למימר משטה הייתי בך וכ"ת דמיירי בשמסר

לה השטר בפני עדים א"כ אמאי פטור דהא קי"ל דעדי מסירה כרתי ויש לתרץ דמיירי בשניהם מודים שלא היה חייב שהיה יכול לומר משטה הייתי בך אלא שבשטר זה הודה שהיה חייב לו מתחלה ודברי הכל הוא שאם לא היה שם שטר לא היה חייב אבל מחלוקתם הוא בשכתב לה שטר ר' יוחנן אמר אלימא מילתא דשטרא ואע"פ ששניהם מודים שלא היה חייב לו כלום חייב ואינו יכול לומר משטה הייתי בך כיון שכתב לו בשטר וכמאן דאמר להו אתם עדי דמי דכי היכי דבהודאה אחרת שלא בשטר אם אמר אתם עדי חייב ואינו יכול לומר משטה הייתי בך הכי נמי בשטר הואיל ושניהם מודים שלא היה חייב לו כלום ואע"פ שבהודאה אחרת כשתובע טוען שהחיוב אמת חייב המודה הכא אינו חייב אבל אם התובע אומר מנה היית חייב לי והודית לי בו וכתבת לי בשטר בזה מודה ר"ל דחייב. ורבני צרפת ז"ל היו מתרצים ומפרשים שעכשיו הוא מתחייב לו בשטר והראשון נראה יותר למורי הרב נר"ו דמה טעם הוא לומר דבלא כח הודאה יתחייב לו בשטר ובירוש' נמי מוכיח כפירושא קמא דגרסינן התם בחזקת שחייב לו דמשמע שהודה שחייב לו מתחלה ומתורת הודאה נתחייב מעצמו אע"פ שלא היה חייב לו כלום וסוגיא דשמעתא נמי הכי מוכח' דבדבר שלא היה חייב מתחלה מיירי מדאקשי ממתני' דהנושא את האשה שאינו מתחייב בדבר שלא היה חייב מתחלה ואפ"ה חייב ומתרץ דהתם מיירי בשטרא פסיקתא כלומר שמתחלה בשעה שנשאה התנו שיזון את בתה ולפיכך חייב אבל אם לא היה מתנה מתחלה אלא שמעצמו היה מתחייב לזון אותה לא היה מתחייב. תו מקשינן עלה מהא דתנינא כתב לכהן שהוא חייב לו חמשה סלעים חייב ליתן לו ה' סלעים ובנו אינו פדוי והא הכא שלא היה חייב לו מתחלה אלא מעצמו נתחייב ואפ"ה חייב ומתרץ שאני התם דמשועבד מדאורייתא כלומר משועבד הוא מן התורה לפדיון בנו לא צריך כתיב' ולא כתב לזה אלא כדי לברר לו כהן ומן הדין היה שיהיה בנו פדוי כיון דמשום שעבודא דאורייתא דמתחייב אלא כדעולא דאמר דבר תורה בנו פדוי וכו'. עכ"ל תלמידי ר' יונה ז"ל ולקמן אכתוב לשון הריטב"א בזה בס"ד:

דף קב.

ת"ש לכהן וכו'. פרש"י במ"ק וז"ל חמש סלעי' פדיון הבן ולא היה לו מעות מצוי' וכתב לכהן אחד בשטר אני חייב לך ה' סלעים חייב ליתן לו ה' סלעים הואיל וכתב לו. ובנו אינו פדוי כדמפרש בסמוך דאין פודין בשטרות. והא הכא דלשום פדיון בנו כתבינהו ניהליה שהרי אמר לעדים לשם פדיון אני כותב לו ואף על גב דבבנו אינו פדוי ואגלאי

מילתא דשטרא לאו שטרא גמור והוו להו מילי בעלמא לא מצי הדר ביה הואיל וכתב לו בשטר אלימא מלתא דשטרא ותיובתא דר"ל דאמר לא אלימא מלתא דשטרא ומצי הדר ביה. כ"ש. ל"א חייב אני לך מנה בשטר כלומר אני מחויב לך ושטר היה לך ואבדתו אלימא מלתא דשטר כיון שהזכיר לו שם שטר דהואיל ובההוא שטר שנאבד הויא חתימי ביה סהדי לא הוה צריך למימר אתם עדי. מאי לאו כי ה"ג דאמר ליה פסקתי עמך לזון את בתך ה' שנים ואבד השטר חייב לזון אותה כמו שחייב לכהן ליתן לו ה' סלעי' הא הכא כיון דלשם פדיון בנו יהבינהו ובנו אינו פדוי שטרא כמאן דליתיה הוא ואפ"ה חייב ליתן לו חמש סלעי' משום דאלימא מלתא דשטרא ותיובתא דר"ל דאמר לא אלימא מלתא דשטרא ומצי הדר ביא דמשועבד ליה מדאורייתא ליתן ליה ה' סלעי' משום פדיון בנו בכור ולאו משו' דכתב ליה בשטר אי הכי כיון דמשועבד מדאורייתא אמאי כתב לו בלא כתיבה נמי חייב ליה ומשני כדי לברר לו כהן שלא יתן אותן לכהן אחר אלא לאותו כהן אמאי אינו פדוי כיון דאמרת משום שעבוד דאורייתא חייב לו בנו פדוי לכשיתן. פודין בשטרות אע"ג דלא יהיב ה' סלעים לעולם ובבכורות פרק יש בכור ממעט להו בשטרות ברבויי ומיעוטי מדכתיב ולקחת חמשת שקלים לגלגלת וגו' ואיכא דדריש ריבה ומיעט וריבה מאי רבי רבי כל מילי ומאי מיעט מיעט שטרות ואיכא דדריש כלל ופרט ונתת הכסף כלל בבקר ובצאן פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט וממעט כל מילי. עכ"ל רש"י במ"ק. והתוס' כתבו וז"ל ת"ש כתב לכהן שאני חייב וכו' חייב ליתן לו חמשה סלעים השתא קס"ד דהאי חייב משום שנתחייב לו ונשתעבד ע"י השטר ולהכי בנו אינו פדוי ומשני שאני התם דמשועבד ליה מדאורייתא פי' להכי יכול להתחייב ע"י השטר שיש עליו קצת שעבוד אבל במקו' דליכא שעבוד לא מצי להשתעבד בשטרא ע"כ. וצריך פי' לפירושם דלכאורה האי נמשך בתר שיטת ר"ת ז"ל וכן פירש הרא"ש בתוספותיו הביא זה הדיבור בתר פי' ר"ת וז"ל ור"ת ז"ל מפרש דפלוגתא דר"י ור"ל לא מיירי בהודאה אלא בשכתב לו חייב אני לך מנה בשטר בכתב ידו שרוצה להשתעבד לו ולהתחייב לו מעתה מנה בשטר זה וכו' ת"ש כתב לכהן שהוא חייב לו ס"ד השתא דהאי דחייב משום שנתחייב לו ונשתעבד ע"י השטר ומ"ה אין בנו פדוי ומשני משועבד ליה מדאורייי' ומ"ה נקט להתחייב ע"י השט' שיש לו גם שעבוד מן התורה אבל במקומות דליכא שעבוד לא מצי להשתעבד בשטר ע"כ. ומיהו בתוס' מביא זה הדיבור כפי שיטתם ושוב כתבו ור"ת מפרש כולה סוגיא וכו' משמע דהא שייך כפי שיטתם ז"ל ונראה דהא וודאי קשיא להו דמאי פריך הא ודאי דמשום שעבודיה דמשעבד ליה מדאו' הוא דחייב ליתן ה' סלעים ויקשה ליה לדידיה אמאי בנו אינו פדוי ולמה ליה לאותוביה לר"ל כלל והא כתיבנא

דרש"י פירש במ"ק דאע"ג דבנו אינו פדוי ואגלאי מלתא דשטרא כמאן דליתיה דמי מ"מ משום אלימותיה דשטרא חייב ליתן ה' סלעים ותיובתא דר"ל דלית ליה אלימא מלתא דשטרא ואמאי דקאמר דלא אלימא מילתא דשטרא קא מותיב אע"ג דאין הנושאין שוין כולי האי והתוס' לא ניחא להו בהאי פירושא חדא דהא פשיטא ודאי במשועבד ליה מדאורייתא ולהכי חייב ואי משום דקתני ובנו אינו פדוי היינו קושיא דלקמיה אמאי אינו פטור ובמאי דיפרש אמאי אינו פדוי סגי ולמה ליה לאותוביה לריש לקיש. ועוד דלישנא דשאני התם דמשועבד וכו' לא דייק דמשמע דאתו לשנויי מאי דס"ד מעיקרא ואלו לפירוש רש"י ז"ל נדינן ממאי דקאמרי' מעיקרא דמשום אלימותי' דשטרא הוא דחייב ואמרי' דמשום שעבודא הוא דחייב ולא משום דכתב ליה בשטר לכך פירשו דהשתא ס"ד דכיון דאין בנו פדוי האי דחייב לא משום הפדיון הוא אלא כיון דכתב לו בשטר אני חייב לך חמשה סלעים הרי כאן הודאה שנתחייב לו ונשתעבד ע"י השטר ובכל כה"ג הרי הוא חייב בעלמא ומ"ה אין בנו פדוי דאין כאן הוכחה שיהיה החיו' בשביל הפדיון ותקשי לר"ל דס"ל דבעלמא אינו חייב ולא הויא הודאה מעתה ע"כ אם תחייבהו הרי בנו פדוי ואם אין בנו פדוי אין אתה יכול לחייבו דאין כאן חיוב אחר אלא הפדיון ומשני דשפיר מצינן למימר הכא דאיכא חיוב אחר מלבד הפדיון ואפ"ה לא תקשי לר"ל דכיון דכתב בשטר חייב אני לך חמשה סלעים הרי הוא חייב כיון שיש עליו קצת שעבוד יכול להתחייב אבל במקום דליכ' שעבוד לא מצי להשתעבד בשטרא ולפי' ר"ת נמי מצינן לפרושי בכיוצא בזה דהשתא ס"ד דהאי חייב משום דהשת' רוצה להתחייב עצמו בזה השטר ולהכי בנו אינו פדוי דמצד אחר הרי הוא חייב ומשני שאני התם דמשעבד ליה מדאורייתא פי' להכי נקל להתחייב ע"י השט' שיש לו בם שעבוד מן התורה ומיהו קשה ודקארי לה מאי קארי לה הא ודאי פשיטא בנקל איכא לשנויי דשניא ההיא דפדיון דמצי שפי' לאחיובי נפשיה מהשתא כיון דבלאו הכי משועבד ליה מדאורייתא ואע"ג דבנו אינו פדוי מ"מ הרי חיובא רמיא עליה ולכך חל עליה חיוב' דשטרא ואי ס"ד דכיון דמ"מ קא חזינן דחייב ובנו פדוי מה לנו אם משועבד מדאוריתא הרי אינו חייב אלא א"כ נפדה בנו והיכי דיינת ביה תרתי דסתרן אהדדי לחייבו חמשה סלעים ובנו אינו פדוי אלא משמע דמשום כתיבת השטר בלחוד הוא דחייב ולא משום שעבודא דאוריית' ותיובתא דר"ל היינו תיובתיה אם כן לא משני מידי הילכך ע"כ יש לנו לפרש לפי שיטת ר"ת דמעיקרא סלקא דעתך דכיון דקתני תרתי דסתרן אהדדי אינו חייב אלא משום כתיבת השטר ולא משום שעבודא דאורייתא וכדפרש"י ז"ל במהדורא קמא וכדכתיבנא אבל לשיטת התוספות ז"ל דמיירי שמעתין בהודאה ניחא דמעיקרא ס"ד משום דהיא הודאה

הוא דחייב ולהכי בנו אינו פדוי ולא מצית למימר דמשום דקצת שעבוד דאיכא עליה מחייבינן עליה בהודאתו דמה שייך שעבודיה דרמיא עליה השתא שפיר מצינן למימר וחיובא דהך ברייתא היינו חיובא דהשתא ומצי שפיר לאחיוביה משום דאית עליה קצת שעבוד כדאמרי' נמצא דבתיובת' אזלינן בפירוש' דהודאה ובשינוייא קא אזלינן בחיובא דהשתא כפי' ר"ת ודו"ק דהאריכו התוס' ז"ל וסיימו אבל במקום דליכא שעבוד לא מצי וכו' ואי חיובא דשינוייא היינו חיובא דתיובתא לא היו צריכין להאריך זה הלשון דפשיט' דלא מצו להשתעבד בשטרא דעלה קאי אלא דבחיוב' אחרינא מיירי בתירוצא דלא מיירי בה עד השתא וכדכתי'. עוד קשיא להו לפי שיטתם ז"ל דמאי מותיב דילמא בשטר גמור דחתים ביה מיירי ולשיטת ר"ת ז"ל ניחא דבשטר גמור נמי פליגי וכדבעי' למכתב בס"ד. ולמאי דפריש נמי רש"י ז"ל במהדורא קמא ניחא דוק ותשכח ותירצו בתוס' ז"ל דס"ד דע"כ בכה"ג מיירי דאי בשטר גמור מאי קמ"ל דמחייבי והריטב"א ז"ל כתב לפי שיטת רש"י ז"ל וזה לשונו ת"ש כתב לכהן כו' פי' ומשמ' לו אף על פי שכתב לו כהן דאי לא מאי למימרא ופרקינן שאני התם דהא משועבד בפדיון בנו מדאורייתא אי הכי אמאי כתב דהא חיובו ברור אצלנו וה"ל בהא כאלו מעיד עדים וחותמים בשטר גמור ולמה לי כתיב' כלל לברר לו כהן מדאמר למה לי כתב לברר משמע שעדיין יכול לומר פרעתי כדברי הגאונים ז"ל ולגבי הא שאינו אלא לברר כהן בעלמא בכתיבה לדידהו סגי כן י"ל לפי שיטתו של רש"י. עכ"ל הריטב"א ז"ל. ואילו ראה מה שכתב הרב ז"ל במהדורא קמא לא היה מפרש כן:

אי הכי אמאי כתב לברר לו כהן פי' לשיטת רש"י ז"ל הכי פריך כיון דהכתיבה לא מעלה ולא מוריד ועיקר חיוביה משום שעבודא דאורייתא ולא משום דכתב ליה כלל למה לי דכתב ומשני אותה כתיבה כל דהוא לברר כהן בעלמא שלא יתננו לכהן אחר דאלולי כתיבה זו הוה מצי ליתנו לכל כהן שירצה וכתיבה זו אע"ג דלא הויא אלא כל דהוא מהניא שלא יתננו לכהן אחר ואפי' במכירי כהונה מצי למתבינהו לכל כהן שירצה וכדבעינן למכתב בס"ד. ואפשר דאי בעי למהדר ולמיתבא לכהן אחר הרשות בידו אלא שלכתחילה אין ראוי ליתנו לכהן אחר ולשיטת התוס' הכי פריך למה לי הך חיובא דקא מתחייב מהשתא בשטר והרי בע"כ צריך לפדות את בנו ורמיא עליה הך שעבודא ובשלמא כדהוה ס"ד מעיקרא דאינו חייב אלא משום דנתחייב בהודאתו ולהכי בנו אינו פדוי ובעי חמשה סלעים אחרים לפדות את בנו ניחא אבל השתא דקאמר דמן הדין מתחייב על ידי השטר משום שיש עליו קצת שעבוד דהא כתיבת חיובא בהדי שעבודא כיון דאיכא שעבודא דאורייתא מה לנו לומר דיכול להתחייב מהשתא ע"י

השטר ומאי אהני לן חיוביה דמהשתא ומשני להכי צריך להתחייב מהשתא כי היכי דלא להדר ביה ויתננו לכהן אחר וא"ת אכתי ל"ל להתחייב מהשתא חיוב גמור לברור לו כהן דמסתמא בכל כהן מיירי אפי' במכירי כהונה ובמכירי כהונה בלא כתיבה כלל קנה כדמוכח בשלהי כל הגט גבי מתניתין דתנן המלוה מעות את הכהן וכו' מפריש עליהן מחלקן דפריך תלמודא ואע"ג דלא אתי לידיה ומשני אמר רב במכירי כהונה משמע דבלא כתיבה כלל קנה ומיהו רש"י ז"ל פירש התם וז"ל במכירי כהונה כמו איש מאת מכרו שהן מכירין ואוהבין דאין רגיל לתת תרומות ומעשרות אלא לכהן זה הלכך כיון דמלתא דפשיטא הוא דלדידהו יהיב להו אסחו ליה שאר כהנים דעתייהו והוה כמאן דמטא לידייהו דהני ע"כ. אלמא דלאו קניה ממש קא קנו אלא דאסחו דעתייהו שאר כהני מיניה ומ"מ להכי בכתיב' כל דהו סגי ול"ל לאחיובי חיוב גמור מהשתא ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דאין כאן אלא כתיבה בעלמא דאיגלאי מלתא למפרע כיון דאין בנו פדוי דלא הוי אלא מילי בעלמא ואהכי חייב משום שעבודא דאורייתא ולא משום דכתב ומ"מ להכי כתב לברר לו כהן וכדכתי' אבל לשיטת התוס' דמתחייב מהשתא חיוב גמור ל"ל הך חיובא כדי לברר אי לא הוה מיירי במכירי כהונה ניחא קצת דצרי' חיוב גמור אבל אי מיירי במכירי כהונה קשיא ותירצו בתו' דאפי' במכירי כהונ' צריך חיוב גמור להתחייב מהשתא כי היכי דלא להדר בי' ומ"מ אכתי קשה לשיטת התוספות דקא משני שאני התם דמשעבד כו' פי' דהא דחייב ליתן לו חמשה סלעים מיירי בבא להתחייב מהשתא דהיינו בשטר גמור וכדפריש ר"ת לקמן וחייב משום דשייך ביה קצת שעבוד דאורייתא מעתה כיון שבשטר גמור מיירי למה ליה לשנויי לברר לו כהן לישני להכי כתב לו דלא לימא ליה פרעתי הואיל ובשטר נמי מיירי לפי התירוץ וכדכתי' אבל לשיטת רש"י ניחא דלעולם לפום מאי דמשני נמי לא מיירי אלא בכתב חייב אני לך חמש סלעים בלא חתימה כלל ואין החיוב אלא משום שעבודא דאורייתא הלכך מאי אהני ליה הכתיבה והרי לא מצי למימר פרעתי ולשיטת ר"ת נמי ניחא דהא כתיבנא דאע"ג דלפי מאי דס"ד דמקשן מיירי בבא למתחייב חיוב גמור מהשתא בשטר גמור מ"מ לפום מאי דמשני אין כאן אלא מילי דחיוב' אינו אלא משום דמשעבד' מדאורייתא וכדכתיבנ' לעיל כנ"ל:

אי הכי בנו אמאי אינו פדוי וא"ת לשיטת התוס' אמאי פריך הא משנינן דעיקר חיוביה משום דבא להתחייב ע"י השטר אלא דאמרי דלהכי יכול להתחייב לפי שיש עליו קצת שעבוד ומ"מ עיקר מאי דחייב משום שנתחייב מהשת' ולא משום שעבוד דאורייי' וכיון שכן שפיר אית לן למימר בנו אינו פדוי אבל לשיטת רש"י ז"ל אין כאן חיוב אחר אלא הפדיון והכתיבה אינו אלא לברר ולהכי פריך שפיר אמאי אינו פדוי אבל לשיטת התוס'

קשיא דלא פריך מידי ותירצו בתוס' דהכי פריך אמאי אינו פדוי לכשיבא ליד כהן דנהי דקודם שבא לידו דינא דאינו פדוי דהא ליכא עליה אלא שעבוד בעלמא שנתחייב לו מהשתא מ"מ כשיגיעו לידו אמאי אין בנו פדוי ובברייתא משמע דאינו פדוי לגמרי. ואין לומר דאפי' כשיגיעו לידו לא באו אלא לפרוע מה שנתחייב לו מהשתא ועדיין לא פרע פדיונו וצריך ליתן אחרים כדי לפדות את בנו דא"כ מאי אהני ליה שעבודא דאורייתא כיון דלא סגיא דלא פרע נמי חמש סלעים אחרים וכיון שכן היאך מתחייב ע"י שטר לר"ל דבשלמא לר' יוחנן איכא דאה"כ דמצד אחר הוא דנתחייב ולעולם אין בנו פדוי עד שיתן ה' סלעי' אחרים דמי פדיונו אבל לר"ל כיון דליכא חיובא אלא משום שעבודא דאיכא עליה כשיגיעו לידו יצא ידי חיובו ומידי פדיונו:

וז"ל תלמיד הרשב"א ז"ל אי הכי בנו אינו פדוי כלומר דהא עיקר חיובא דמחייב ליה אינו אלא בשביל פדיון הבן ופרקי' כדעולא דאמר עולא דבר תורה בנו פדוי לכשיתן ואע"ג דלא אמר בשעת נתינה לפדיון בני אלא לפריעת חוב כיון דמשעת כתיבה לא נתחייב אלא בשביל פדיון בנו. ומה טעם אמרו אין בנו פדוי גזרה שמא יאמרו פודין בשטרות כלומר כשהוא אומר בפרעון חובי אני פורע איכא למגז' שמא בשט' בלא ממון הוא פודה ומדאורי' אינו פדוי דכתיב בערכך כסף חמשת שקלים ובעינן דומיא דכסף דבר המטלטל וגופו ממון אבל אם אמר בפי' כי בתורת פדיון נותנן אע"פ שהוא לוקח שטר בנתינת המעות ליכא למגזר ע"כ:

כדעולא וא"ת וכי עולא לית ליה דר' יוחנן מדאצטריך לפרושי טעמא משום שלא יאמרו פודין בשטרות ולשיטת רש"י ז"ל ניחא דמעיקרא כי מותבינן בהך דעולא קא מותבינן דכיון דבנו אינו פדוי מדעולא אינלאי מילתא דהוי להו מילי בעלמא ומשום דאלימא מילתא דשטרא קא מחייבינן ליה ותיובתא לר"ל וכדכתבי' לעיל והשתא כי פרכינן אמאי אין בנו פדוי כיון דלא מחייבינן ליה אלא משום שעבודא דאורייתא ולא משום דכתב ליה כלל משנינן כדעולא פי' אע"ג דלא מהני הך כתיבה כלל והויא ליה כמאן דליתא מ"מ משום גזרה דעולא גזרינן אפי' בהא כיון דאיכא שם כתיבה כלל ומיהו עולא לאו אהכי אמרה אלא בשיטת ר' יוחנן רביה קאי וכדקס"ד דמאן דמותיב אבל לשיטת התוס' קשיא דמעיקרא כי מותבי' לר"ל אין אנו צריכים להא דעולא כלל אלא לחיובא היינו משום הודאתו שנתחייב לו ולהכי בנו אינו פדוי ומעתה תקשי אטו מי פליג עולא אר' יוחנן רביה ועוד אי פליג עליה הוה ליה לאפלוגי עיקר פלוגתא כדפליג ר"ל ותרצו בתוספות דלעולם עולא אית ליה דר' יוחנן ואיצטריך לפרושי טעמא הכי משום דאיירי בכל ענין אפי' כתב לו שאני חייב ליתן לך ה' סלעים לפדיון הבן ועוד דאפי' לא יכתוב כן סתמא

דמילתא לפדיון הבן הוא דקאמר ולהכי אצטריך לפרושי אפי' לר' יוחנן כנ"ל:
כתנאי ערב היוצא לאחר חיתום שטרות פרש"י ז"ל במהדורא קמא לאחר חיתום שטרות שכתב תחת חתימת העדים אני פלוני בן פלוני ערב גבי מלוה מן הערב אם אין ללוה מה לפרוע מנכסים בני חורין אבל לא ממשעבדי הואיל ולא היה ערב בשעת מתן מעות דאלו היה בשעת ההלואה היה חתום למעלה מחתימת עדים אלא ודאי לאחר זמן נעשה לו ערב ואהכי אינו גובה ממשעבדי דהוה ליה כמלוה על פה לגבי ערב הרי שחנק את חבירו בשוק משום חובו שלא על אמונת של ערב הלוהו מתחלה וערב היוצא אחר חתום שטרות כה"ג הויא דלא על אמונתו הלוהו. כר' ישמעאל דאמר גובה מנכסים בני חורין אע"פ שלא על אמונתו הלוהו הואיל וכתב לו שהוא ערב לו דאלימא מילתא דשטרא ור"ל כבן ננס דאליביה לא אלימא מילתא דשטרא כלל. כו"ע לא פליגי דאליבא דבן ננס לא מצי ר' יוחנן ודאי לתרוצי טעמא. דשייך בפשי' דהאי ערב דשעבודא דערב משועבד מדאורייתא דכתיב אנכי אערבנו ואהכי חייב אע"פ שלא על אמונתו הלוהו אבל הכא דכתב לו פלוני חייב לפלוני לאו לשעבודא דאורייתא הוא דמדאורייתא לא מחייב כה"ג לא שמעתי וגמגום. עכ"ל רש"י במהדורא קמא. והתוספות ז"ל לא פירשו כן אלא אחר חיתום שטרות היינו דלא חתם עצמו היטב אלא ואני ערב בעלמא כעין שלמעלה ומשמע ליה דערב היוצא אחר חיתום שטרות מיחייב משום דחשיב כמודה שנעשה ערב בשעת מתן מעות. ורש"י ז"ל לא מצי לפרושי הכי דהא עיקר פירושיה היינו משום דמסר אותו בפני עדים ואהכי מחייב ר' יוחנן ומדקתני ערב היוצא אחר חיתום שטרות משמע דאין כאן מסירה. ומיהו הרא"ש ז"ל כתב וז"ל ערב היוצא אחר חיתום שטרות ולא חתם עצמו הערב אלא כתב בו ואני ערב ומסר לו השטר בפני עדים ופליגי בן ננס ור' ישמעאל אי הוי הודאה או לא ע"כ. וכן כתב הריטב"א ז"ל וז"ל ערב היוצא לאחר חיתום שטרות פי' ולא חתם בו הערב אלא שכתב ואני ערב בעלמא כעין פלוגתא דר"ל ור' יוחנן וחיובו מדין הודאה שמודה על עצמו שערב לו ומסרו לו בפני עדים הלכך פליגי תנאי בדר' יוחנן ור"ל דר' יוחנן דאמר כר' ישמעאל וכו' ואמרינן עלה אליבא דבן ננס כ"ע לא פליגי ואפילו ר' יוחנן דלדידיה פטור כי פליגי וכו' זו שיטת רש"י ז"ל לפי הנראה מלשונו וכן פירשוה בתוספות בשיטתו ע"כ. ואילולי ראו מהדורא קמא של הרב ז"ל כאשר זכיתי אני לא היו כותבין כן והתוספות שלנו בהדיא פליגי עליה בכמה מקומות בסוגיין וכדכתיבנא. והקשו בתוספות לפי שיטתם דמשמע הכא דערב היוצא לאחר חיתום שטרות חייב משום דחשיב כמודה שנעשה ערב בשעת מתן מעות ובספ"ב דגיטין לא משמע הכי דגרסינן התם בעי רמי בר חמא היו מוחזקין בטבלא שהיא

שלה וגט כתוב עליה והרי היא יוצאת מתחת ידה מהו מי אמרינן אקנויי אקנייתא ניהלה או דילמא לא ובעי למפשט רבא מערב היוצא אחר חתום שטרות וכו' משום דמשמע ליה דבהכי מיירי ששטר זה כשחתם בו הערב לאחר זמן כבר היה מסור למלוה והיאך יהיו נכסי הערב משתעבדין בשטר זה הא בעיא ספר מקנה שיהא השטר שלו אלא ודאי משום דאקנייה ניהליה ממלוה לערב וחתם והדר מסריה ניהליה ואי אמרת דמטעם הודאה מיחייב א"כ לא צריך שיהא קנוי לערב והיאך פשיט מיניה ותירצו בתוספות דלעולם מחמת הודאה מיחייב והכי פשיט רבא אא"ב בעלמא קני כה"ג מש"ה מחייב גבי ערב דאלימא ליה מלתא דשטרא וחשיב הודאה אא"א בעלמא לא חשיב שטרא ולא קני כה"ג א"כ ה"נ לא אלימא מילתא דשטרא ולא חשיב הודאה. והריטב"א ז"ל כתב וז"ל והקשה ר"ת דההיא דערב היוצא לאחר חיתום שטרות אינה מדין הודאה שהוא ראיה אלא מדין חיוב ושטר מקנה והראיה מדאמרינן במס' גיטין פרק המביא תניין בעי רמי בר חמא היו מוחזקין בטבלא וכו' ת"ש ערב היוצא לאחר חיתום שטרות וכו' דאלמא הא מתני' שטר מקנה היא דומיא דגט דאי מדין הודאה ל"ל דלקנייה מלוה לערב להההוא נייר הא אפילו הודה בשטרו של מלוה חייב ונ"ל לתרץ לפי דברי רש"י ז"ל דמתני' דערב היוצא לאחר חיתום שטרות סתמא תני ליה תנא בין כשכתב שם לדרך הודאה ושטרא לראיה ובין שכתב בדרך חיוב ושעבוד והכא בשמעתין מייתי לה למפרך מינה מהוכחה דהודאה והתם פשיט מינה מהוכחה דחיוב דתרוייהו איתנהו בה וזו שיטת התלמוד בכמה מקומות ואפילו בדרך דחייה דאזיל הכא ואזיל הכא ופריך וכ"ש בזה שיש בו שתי לשונות כנ"ל. ובתוספות תירצו בענין אחר בשם ר"ח ולא ידעתי וירדתי לסוף דעתם בתירוץ ההוא ע"כ. ולמאי דכתב רש"י במ"ק קושיא מעיקרא ליתא דוק ותשכח:

אליבא דבן ננס כ"ע לא פליגי פירש רש"י ז"ל כלומר בהא שפיר קאמרת דר' יוחנן כר' ישמעאל ולא כבן ננס דמודה ר' יוחנן דלבן ננס פטור דהשתא ומה ערב דשעבודו דאורייתא היא דכתיב אנכי אערבנו כי ליכא עדים פטור כ"ש כה"ג ע"כ. פי' קא מהדר ליה לפי דבריו דקאמר ר' יוחנן כר' ישמעאל וקאמר ליה דשפיר קאי דר' יוחנן כר' ישמעאל ולא כבן ננס ואלו הוה קאמר דר' יוחנן לא ס"ל כר' ישמעאל הוה משכחינן פתרי דאפילו כבן ננס קא אתי מיהו הא מסתבר טפי דאתי כר' ישמעאל ולא כבן ננס ולמאי דכתב במ"ק צריך אתה לומר בע"כ דרבה ס"ל דר' ישמעאל לא פליג בחנוק דלא פליגי אלא אי אלים מילתא דשטרא או לא ולדבריו קא מהדר תלמודא וכדכתיבנא והתוספות פירשו אליבא דבן ננס כ"ע לא פליגי דר' יוחנן לא מצי סבר כבן ננס וקשיא להו לתוספות ז"ל דע"כ בן ננס מנ"ל לר' יוחנן דס"ל לר' ישמעאל כוותיה דהא בשילהי בבא בתרא

אמר ר' יוחנן גופיה חלוק היה ר' ישמעאל אף בחנוק ודלמא דוקא בחנוק פליגי אבל בהודאה לא פליגי כלל דמודה ר' ישמעאל דאין הודאה מעתה תקשי דכיון דלית ליה תנאי דס"ל כוותיה בהכרח היכי פליג אתנא אחרי דאין האמורא יכול לחלוק על התנא אם לא שתנא אחד מסייעו להדיא והא שר' ישמעאל לא מכרעא דס"ל כוותיה היכי פליג בהדיא אבן ננס ולמאי דפרישנא בלשון רש"י ז"ל לא קשיא ולא מידי וכדכתיבנא ותירצו בתוספות דמדקתני רישא ערב היוצא אחר חיתום שטרות ש"מ דבהודאה נמי פליגי דאלת"ה לא הוה ליה למיתני אלא ערב בשעת מתן מעות וכ"ת ומנלן דבחנוק פליגי דילמא בהודאה דוקא פליגי יש לדקדק מדקאמר ר' ישמעאל למה והשיב לו הרי שהיה חנוק ואם תמצי לומר דמודה ר' ישמעאל בחנוק דלא מחייב א"כ היכי קאמר למה לא יתחייב מטעם הודאה ומה השיבו הרי שהיה חנוק אין הנדון דומה לראיה אלא ודאי בחנוק נמי פליגי וכן תי' הרא"ש ז"ל דמדאמר ליה ר' ישמעאל למה והשיב לו בן ננס הרי שהיה חונק ואי מודה ר' ישמעאל בחנוק מה השיב לו בן ננס לחנוק אלא וודאי שמעי' בן ננס לר' ישמעאל דמחייב בתרתי בהודאה ובערב שלא בשעת מתן מעות וקא"ל בן ננס אי משום הודאה לא חשיב הודאה ואי משום ערב שלא בשעת מתן מעות הרי שהיה חונק וכו' ע"כ:

והריטב"א כתב וז"ל ועוד הקשו מהא דאמרינן בסוגיין אליבא דבן ננס כ"ע לא פליגי דלבן ננס מודה ר' יוחנן דפטור וכי קאמר איהו אליבא דר' ישמעאל ומנ"ל לר' יוחנן דאף ר' ישמעאל סבר כוותיה דאמר בשלהי בתרא ר' יוחנן גופיה חלוק היה ר' ישמעאל אף בחנוק ודלמא בחנוק הוא דפליגי דר' ישמעאל סבר דמשעבד נפשיה ובן ננס וכו'.

אבל בכותב דרך הודאה מודה ר' ישמעאל שאינה הודאה וי"ל כיון דלא קתני פלוגתא בערב שלא בשעת מתן מעות וקתני ערב היוצא אחר חתום שטרות ודאי הא קמ"ל דלר' ישמעאל בין מדין הודאה בין מדין שעבוד משתעבד בשטר זה דאפילו תימא דבדרך שעבוד לא משתעבד דכיון דלבתר מתן מעות הוא הא ודאי משתעבד מדין הודאה כשכתב סתם וכל שמחייב עצמו בלשון הודאה דמהניא אע"ג דידע דלא הוי מחייב ליה מעיקרא הוא מחויב וכדמוכח בעובדא דרבא לואיסור גיורא שבפרק מי שמת דאע"ג דאינהו זוזי לאו דרב מרי נינהו ואיסור גיורא אפקדיה ניהליה ולא הוה תמן אורחא דלזכינהו רב מרי על ידי איסור גיורא כי מודה רבא דהנהו זוזי דרב מרי נינהו זכו ביה איסור וכ"כ גדולי חכמי פרובינצא וכן היה אומר מורי רבי ז"ל ומיהו קשיא להאי שיטתא דרש"י ז"ל מנ"ל למקשה דכל הני מתניתין דקא מותיב מינייהו אפילו למאי דס"ד דמיירי בדלא כתוב אתם עידי דילמא דמתניתין דהכא וההיא דכהן וכולהו כשכתוב בהם אתם

עדי. ור"ת ז"ל פירש כל שמועתינו בסגנון אחר דהא דאוקימנא לפלוגתייהו דר"ל ור' יוחנן באמר לו חייב אני לך מנה בשטר לאו מדין הודאה הוא אלא שניהם מודים שלא היה חייב לו כלום אלא שרוצה להתחייב ולשעבד לו עצמו ונכסיו בשטר מקנה וחתם לו שטר גמור בעדים או בכתב ידו ובהא הוא דפליגי דר"ל סבר דאע"ג דאדם מקנה דבר מסויים בשטר אין אדם מתחייב ומשעבד נכסיו בשטר חיוב דלכתחלה שהוא בדרך מתנה וההיא דהוציא עליו כתב ידו שהוא חייב מדין הודאה הוא והא דא"ר יוחנן חייב אלימא מילתא דשטרא וכמ"ד ליה אתם עידי אין הדמיון טוב שהרי אין זה ענין לזה אלא איידי דנקטיה מעיקרא אי דא"ל אתם עידי כו' נקטיה הכא תלמודא באוקימתיה ומייתי ההיא דכתב לו כהן דמשמע שהוא בא עתה לחייב עצמו לכהן שהרי אינו חייב לכהן זה כלום ומהדרינן דשאני התם שכבר היה מחוייב דרך כלל בפדיון בנו לכהן זה או לכהן אחר וכיון שכן יוכל הוא לסיים שעבודו לכהן זה מה שאין כן בדבר שאין עליו שום שעבוד ופרכינן אי הכי אמאי אין בנו פדוי פי' אא"ב בחיוב לכתחלה הוא מ"ה אין בנו פדוי אפילו כשיתן אא"א כדפירש שהוא פודה אי הכי למה לי כתב בשלמא לדידי חיובא דאורייתא לא חשיב חיובא כיון שאין כהן יכול לתובעו בדיינין ומצוה בעלמא דכיון דחיוב דלכתחלה הוא לא חשיבא נתינה ופרעון שעבודא דשטרא אא"א שחשוב משועבד מעיקרא א"כ בשכותב לו עכשיו אינו אלא כזוקפו עליו במלוה בשטר וזקיפת מלוה כפרעון חשיב ואפילו תימא שאינו פדוי מהשתא דין הוא שיהא פדוי מעכשיו כשיתן ואלו ממתניתין משמע שאין בנו פדוי כלל ופרקינן מדרבנן בעלמא הוא שאינו פדוי גזירה שמא יאמרו פודין בשטרות בעלמא ופרכינן מערב היוצא לאחר חיתום שטרות דמיירי כשבא להתחייב מדין חיוב ושעבוד כדמוכח במס' גיטין ואמרינן דלר' ישמעאל הוא דפליגי ושיטה נכונה היא זו והיא שיטת רבינו ז"ל ולענין דינו של רש"י שכתב להוציא עליו כתב ידו ולא היה שמו חתום בו אלא שמסרו בפני עדים נראה דאפילו מדין הודאה מהני לר' יוחנן דקי"ל כוותיה ואפילו לשיטת ר"ת ז"ל ואע"ג דלא אמר אתם עדים דאלימא מלתא דשטרא אבל כשלא מסרו בפני עדים וזה טוען שלא נתחייב לו ולא הודה לו מעולם אלא שכתב כעין מזכרת או ע"פ עד אחד שהיה רוצה לחתום בו וכעין טופס דשטר בעלמא היה אומר ר' נר"ו בשם רבותיו ז"ל דלא מהני כיון דלא חתם לא בתחלה ולא בסוף וכ"כ הרב בעל העיטור ז"ל ואע"פ שנתקיים בב"ד שזה כתב ידו אבל מצאתי בתשובת שאלה לר' הגדול הרמב"ן וז"ל שאלת כתיבת ידו שחתם בראש המגילה ולא חתם בסוף מגילתא י"א שהוא פסול מההוא דלא לחתום איניש אלא בראש מגילתא וכן נראה מעובדא דאביי דהוה חתים להההוא כזבנא ברישא דמגילתא ועוד דבר המתברר

מעצמו הוא דכל חתימה שבתחלה השטר אינה כלום מפני שיכול להזדייף וכי עדים שחתמו בראש מגילה שמא כלום הוא אבל להוציאן חלק אי אפשר דודאי דהיכא דחתם בראש המגילה אם טופס השטר כולו כתב אחרים הוא אינו שטר אבל אם כתב ידו הוא כשר שאפילו לא היה חתום בו כלל אלא שכתב בכתב ידו לויתי מפלוני מנה כשר ויש לי ראיה מדתנן גבי גיטין כתב בכתב ידו ואין עליו עדים כשר ומפרש בירושלמי גיטין הללו גובין מנכסים בני חורין וכתב ידו דומיא דכתב סופר קאמרי' מה התם כתב ולא חתם אף זה כן ועוד מדאפליגו בטופסא דשטרא ש"מ טופסא דידיה בלא חתימה כשר וכן מתפרש מפירוש ר"ת ז"ל ומכאן אני דן בתרכיר"א שהשותפין מוציאין זה על זה בחתם ידו לגביית מוכסין עכ"ל התשובה. ושפתים ישק משיב דברים נכוחים אבל סוגיא דגיטין כלה כשהבעל מודה או שיש עדים שנתנו לה לגירושין ואע"פ שלא היה שם מסירה למיעבד כריתות ודכוותה אמרינן בירושלמי שגובין בשטרות אבל כשזה מערער שלא כתבו אלא לטופס בעלמא כדרך סופר ולא נתנו לו להתחייב עדיין י"ל כדברי רבינו נר"ו ומיהו תרכיר"א שהשותפין מוציאין זה על זה מנהג השותפין וכיון שכתוב בפנקסיהן למדין מהם לנכסים בני חורין ועדיין הוא צריך עיון ולענין מ"ש בתחלת התשובה הוא שהחותם בתחלה וכתבו אחרים בסוף דלא מהני דברי רבינו ז"ל נכונים וברורים שהרי הוא מוכיח מסופו שאחרים הערימו וכדמוכח מההיא דאביי אבל בשכתוב הכל בכתב ידו והוא חתום ודאי נראה דמהני ואע"פ שיכול להזדייף אין בכך כלום כיון שאינו יכול לגבות ואינו אלא שטר ראיה הוא ניזק בעצמו שלא חתך סוף הנייר וכן דנתי לפני רבינו הלוי ז"ל ואף רבינו הרשב"א נר"ו הודה לדברי. עכ"ל הריטב"א ז"ל:

וז"ל הרמב"ן ז"ל בפי' שמועתנו אי דאמר להו אתם עידי מ"ט דר"ל דקא פטר פי' קס"ד השתא דבמודה עסקינן שהוא מודה שהלוהו חבירו כבר מנה או שהפקיד אצלו וכיון שכן מ"ט דר"ל דקא פטר ומהדרינן לעולם דלא אמר להו אתם עידי והכא במאי עסקינן דאמר ליה חייב אני לך מנה בשטר כלומר שאינו מודה שחייב לו אלא שהוא חייב עצמו לכך וכותב לו שטר חוב של מנה דר' יוחנן סבר אלימא מילתא דשטרא וכמ"ד להו אתם עידי דמי כלומר הרי הוא מתחייב בשטר כאלו הודה שהיה חייב לו מתחלה מחמת הלואה או פקדון ואמר לעדים אתם עידי והוצרכתי לפרש כן מפני שאי אפשר לפרש כמ"ד להו אתם עידי שאני מחייב לו עצמי שאלו אמר כן אין ספק אצלי שהוא פטור לדברי הכל דבמאי משתעבד בדברי' ואי אפשי לפרש נמי כמ"ד להו אתם עידי ומסר אותו שטר בפניהם דאפילו כשמסר לו השטר בפני עדים או החתים אותו בו פלג"ג ר"ל ושטר דקאמר שטר גמור ולמשעבדי וחתם ידו לקני חרי תדע מדלא מוקמינן מתניתין

דהנושא בשטר בעדים וכן מתניתין דבכורות אלמא דבכל שטר פליג ומאי דכתב רבינו הגדול ז"ל כ"ש אי אמר אתם עידי דבהא אפילו ר"ל מודה הכי נמי מתפרש באתם עידי דבגמרא כלומר כ"ש אם אמר לו בתורת הודאה ואמר לעדים אתם עידי אבל מחייב עצמו בדבר שאינו חייב אע"פ שאמר אתם עידי ודאי פטור דהא בערב נמי בעינן או קנין או מתן מעות ובההיא הנאה דקא מהימן ליה גבי מתנה שומר חנם להיות כשומר שכר אקשינן במאי בדברים ואצטריך לפרוקי בההיא הנאה דקא מהימן ליה לגביה ובעי משיכה וגבי שומר קרקעות אמרינן בפרק הזהב הב"ע כשקנו מידו אלמא אין אדם משעבד עצמו בדבר שאינו חייב בדברי' אע"פ שאמר לעדים אתם עידי או באחד מדרכי ההקנאות וראיתי למקצת המחברים האחרונים שטעו בזה עוד ראיתי בנסחא ראשונה שבהלכות שהיה מפרש לא אמר להו אתם עידי שכתב ליה בשטר חייב אני לך מנה וכתב לה בפני עדים ולא אמר להם אתם עידי ופי' אמר להם אתם עידי כגון שאמר לעדים כתבו וחתמו לפלוני מחמת שיש לו עלי כך וכך או מחמת שאני חייב לו כך וכך שהוא חייב ואע"ג דלא הוה אית ליה גביה כלום זהו לשון ההלכות הראשון והוא מה שהזכרתי למעלה וחזר ומחק הכל וכבר פירשתי מה שנראה עיקר ע"כ:

וכן פירש תלמיד הרשב"א ז"ל בשם רבו וז"ל איתמר האומר לחבירו וכו'. ר' יוחנן אמר חייב וכו' לאו למימרא כשבא עכשיו להתחייב לו כגון שאמר אתם עידי שאני חייב לו מנה דהא לכ"ע אינו חייב דבדברי' בעלמא אינו מתחייב אלא בקנין או בשטר תדע לך הרי ערב אינו מתחייב אלא בקנין או במעות וכדאמרינן במציעא גבי מתנה ש"ח להיות כשואל דאקשינן בדברים ופרקינן בקנין א"נ בההיא הנאה דקא מהימן גמר ומשעבד נפשיה ובפרק הזהב גבי שומר קרקעות אמרינן הכא במאי עסקינן כשקנו מידו אלא הכא שבא להודות שהלוהו וה"פ אי דאמר להו אתם עידי שהלוני מ"ט דמ"ד פטור דהתנן בסנהדרין עד שיאמרו בפנינו הודה לו אלמא הודה בפני עדים חייב אי דלא אמר להו אתם עידי מ"ט דר' יוחנן מחייב דהא מצי אמר ליה משטה הייתי בך ודחינן לעולם דלא אמר להו אתם עידי ולאו בהודה לו קיימין אלא כשמתחייב לו בשטר וכגון שבעל השטר עצמו הודה לו שלא הלוהו מעולם אלא שזה כתב לו בשטר שהוא חייב לו מנה ר' יוחנן אמר חייב אלימא מילתא דשטרא כמאן דא"ל אתם עידי כלומר הרי זה חייב בשטר זה כאלו הודה לו בפני עדים שהיה חייב לו ור"ל אומר פטור לא אלימא מילתא דשטרא כלומר כתב ידו של אדם ואפילו החתים עליו עדים אין כחו של שטר יפה לחייב ולשעבד מי שבא להתחייב עכשיו במה שלא היה חייב מכבר תדע לך דחתימת עדים אינה מעלה ולא מורדת בדבר זה מדמוקמינן פלוגתייהו דרבנן ובן ננס דבסמוך בערב היוצא לאחר

חיתום בשכתב כתב ידו או שהחתים עליו עדים ואפילו הכי קאמר בן ננס דאפילו מבני חרי לא גבי והרבה פירושים נאמרו בשמועה זו והוא הנכון. אלא שקצת קשה לרבינו נר"ו לישנא דגמרא דקאמר לעולם דמהאי לישנא משמע דאמאי דקס"ד מעיקרא כשבא להודות פליגי קא הדר ואם לפי' לא הוה ליה למימר לעולם אלא והכא בשכותב לו בשטר מנה אני חייב לך פלוני. ועוד מאי קאמר אלימא מילתא דשטרא כמאן דא"ל אתם עידי דלא שייכי כלל דעידי חיוב לחוד ודעידי שטר לחוד ואם לדמיון בעלמא לומר כמו שזה קיים כך ענין זה קיים לא הוה ליה למימר כמ"ד אתם עידי דענין אחר דומה לו טפי הוה מצי למימר כגון אלימא מילתא דשטרא כמאן דקנו מיניה ועוד היכי ס"ל לר"ל דלא אלימא מילתא דשטרא דהא תנן נכסים שיש להם אחריות נקנין בשטר ותניא כתב לו על הנייר או על החרס שדי מכורה לך או שדי נתונה לך קנה בזו י"ל דשטרא אקנויי מקנה ואלימא מילתיה אבל שעבודי לא משעבד ואחריות שבו אפילו בשטר מתנה משום דשייך כשטרא מעליא וכענין שאמרו שאני התם דשייך נפשיה בשעבודא דאו'. עכ"ל תלמידי הרשב"א ז"ל. והרמב"ם ז"ל מפרש כולה שמעתין במתחייב מהשתא עיין במגיד משנה פ' י"א מהלכות מכירה. ושיטת ר"ת ז"ל בשיטת הרמב"ן והרשב"א ז"ל וכדכתיבנא והקשו בתוספות על שיטת ר"ת ז"ל דהואיל ומוקי להאי ערבות שהוא שטר גמור להתחייב בו כשמסרו לו בפני עדים מהאי טעמא נמי מתחייב ליה נמי שעבוד על ידי עידי מסירה כמו אם לוה ממנו דעידי מסירה מפקי ליה לקלא כדמוכח בכמה דוכתי ולפי' רש"י ז"ל ניחא כדר"ל דכיון דאינו מוכיח מתוך השטר שהוא מוסרו לו לא מצי להשתעבד בו ומיהו לא ידענא מי דחקם לפרש דברי ר"ת ז"ל שמסר לו השטר בפני עדים דמצי לפרושי הכי סוגיא דשמעתא כגון שכתב לו אני החתום למטה מחייב בעצמי בשטר זה ליתן לך פלוני בן פלוני מנה וחתם עליו בכתב ידו ומסרו לידו שלא בפני עדים וכן איירי ההיא דערב כ"כ הרא"ש ז"ל:

וז"ל הרא"ה ז"ל האומר לחבירו חייב אני לך מנה ר' יוחנן אמר חייב וכו'. פירוש כשאומר לו בלשון הזה להאי לישנא איכא למימר דהודאה היא ולאו הכי נמי ודאי הויא לישנא מעליא להתחייב בו לכתחלה ואמרינן היכי דמי אי דאמר להו אתם עידי מ"ט דר"ל דהא דינא הוא דמחייב מדין הודאה ואע"ג דלאו מדין הקנאה מעיקרא דכי האי גוונא ליכא לאחיובי מעיקרא דבמאי בו ליקני בדברים מ"מ מדין הודאה הוי דינא דמחייב. ואי דלא אמר להו אתם עידי מ"ט דר' יוחנן דמדין הקנאה לא קני כדפרישנא ולא מדין הודאה נמי כיון דלא אמר להו אתם עידי ומהדרינן לעולם דלא אמר אתם עידי והכא במאי עסקינן דא"ל חייב אני לך מנה בשטר כלומר שכתב לו בשטר בלשון הזה

חייב אני לך מנה בודאי וגלי אדעתיה בהדיא דלא הודאה היא אלא שבא להתחייב לו לכתחלה בכך ואלו כתב לה הכי בשטרא אדעתא דהודאה הויא חייב מדין הודאה ואף על גב דליכא עדים כלל דאלימא מילתא דשטרא וכדתנן הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין אבל היכא דמפרש בהדיא אדעתא דהקנאה בהא פליגי אי מהני מדין הקנאה ואפילו בעדים חתומים עליה דקסבר ר' יוחנן דאלימא מילתא דשטרא לאחיובי לכתחלה וכמ"ד להו אתם עידי דמי כלומר דאלימא מילתא דשטרא וכו' היכי דאשכחן בהודאה כי כתיב הכי אדעתא דהודאה אע"ג דלא אמר להו אתם עידי מיחייב ודאי מדין הודאה אע"ג דבדיבור מ' בלאו אתם עידי לא מהני בשטר מהני דאלמא אלימא מלתא דשטרא השתא נמי מחייב ודאי מדין הקנאה בעדים חתומים עליה דאלימא מלתא דשטרא לאשתעבודי ביה ור"ל אמאי פטיר לא אלימא מילתא דשטרא פירוש לאשתעבודי בו לכתחלה מפי אחי נר"ו והלכתא כר' יוחנן ע"כ. עוד כתב ז"ל וז"ל הב"ע דאמר ליה אני חייב לך מנה בשטר כלומר שכתב לו בשטר בלשון הזה אני חייב לך מנה וכשאמר לעדים שאין מודה לו כלום אלא שדעתו להקנות לו מנה לכתחלה וחתמו על דעת כן ר' יוחנן אמר חייב אלימא מלתא דשטרא להשתעבד בו כשם שקונין בחליפין וכמ"ד אתם עידי דמי כלומר לא צריך למימר אתם עידי דאי מדין הודאה אי מדין הקנאה קני דאלימא מילתא דשטרא לאקנויי בה חיוב מנה לכתחלה בחליפין ור"ל סבר שאין אדם יכול להשתעבד בתחלה בשטר שאין שטר קנין לענין אחיובי לכתחלה ומדין הודאה אלא במחתים עדים ואמר להם בפירוש על דעת הקנאה בלבד כדפרי' א"נ אליבא דמ"ד עידי מסירה כרתי במוסר בפני עדים אבל במחתים עדים סתם אין לך אתם עידי גדול מזה אלא דבעידי חתימה נמי הוי בפלוגתא בבא להתחייב לכתחלה והיינו כל הני תיובתא דמותבינן בגמרא ואיכא למימר דאפי' בעידי חתימה ומדין הודאה נמי פליג דבמחתים להו לסהדי ולא ידעי אי לדעת הקנאה אי לדעת הודאה ולא ידע נמי אי מסר ליה לשטרא או לא מסר הלכך לאו הודאה היא עד דאמר אתם עידי בהודאה אלא לדידן דקי"ל דבשטרי דלאו אקנייתא כי ליכא מלוה בהדיה לא כתבינן האי טעמא בתרא ליתיה אליבא דהלכתא מפי מורי אחי נר"ו. עכ"ל הרא"ה:

דף קב:

גופא. אמר רב גידל וכו' פיר' רשב"ם דדוקא שעמדו וקדשו באותו מעמד אבל במעמד אחר צריך קנין והיינו דנקט עמדו וקדשו ור"י ז"ל פירש שזה אינו דלעולם כל שקדשו על דעת תנאים הראשונים הוא ועמדו ל' התלמוד הוא בכמה מקומות כדתנן ועמדו אחרים

ופרנסו את אשתו והרבה כיוצא בו ומיהו כל שלא קדשו לא קנו וכן אם חזרו בהן בפני עדי' קודם קידושין ובירושלמי אמרו שאין האם פוסקת על ידי בתה לא האח ע"י אחותו ואמרו ג"כ שאפילו האב אינו חייב אלא בפוסק בנשואין הראשונים ודעת הגאונים ז"ל דמהניא הא דרב גידל אפי' בפוסק על ידי עצמו מטבע ודבר שאינו ברשותו שאינו נקנה בחליפין דהא דרב גידל בחיוב בקנין הוא וכל דמהני התם מהני הכא בדברים. הריטב"א ז"ל. וכתבו תלמידי ר' יונה וז"ל ויש ששואלין היכי אמרי' הכא הן הן הדברים הנקנים באמירה והא תנן לקמן באידך פרקין הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל כלומר שנתלוצץ ממנו ולא רצה וכו' ותירץ ר"מ הלוי ז"ל דהתם ודאי אם הוי לו מעות היה יכול חתנו לכופו ליתן לו מה שפסק עמו אבל כשאין לו מעות מיירי ולפיכך היו אומרים חכמים תהא יושבת עד שתלבין ראשה מאחר שפסק האב במעמדה וקבלה הקדושין על דעת כן סברה וקבלה ופי' דפשט לו את הרגל ר"ל לית לי מידי דיהבינא לך אי ניחא לך שלוף מסאני ודוץ. ע"כ:

מסתברא מלתיה דרב פי' מסתברא לי א"נ מסתברא דלעלמא הריטב"א ז"ל:

בבתו נערה פירוש ובאביה דוקא דקא מטי הנאה לידיה אבל לא בהבת הריטב"א ז"ל:

דקא מטי הנאה לידיה שמקבל כסף קדושיה והוא שלו ובההיא הנאה גמר ומקנה ליה ובאמירה בעלמא קני כפל רש"י במהדורא קמא. וכתבו תלמידי רבינו יונה וז"ל דקא מטי הנאה לידיה פירוש שזוכה בכסף קדושיה ואע"ג שאותו הזכות הוא דבר מועט אפ"ה כיון שהקידושין נעשין על ידו וע"י הקידושין הללו שהוא זוכה בהן היא אסורה לכל העולם חייב לגמור כל המעשה אבל בוגרת כו' לא ע"כ:

והאלהי"ם אמר רב דברי גופיה קא מסיים לה למילתיה הכי. רש"י ז"ל במהדורא קמא. וכתב הריטב"א דיכול איניש לומר כה"ג אפי' על מילת' דלא שמיע ליה כיון דאית ליה הכרח' דאמר ליה ודוק ע"כ:

דאי לא תימא הכי דאמר רב אפי' בבתו בוגרת אבי הבן דאמרינן כמה אתה נותן לבנך וכו' רש"י במהדורא קמא:

א"ל רבינא לרב אשי דברים הללו נתנו ליכתב וכו'. דברים הללו דברי פסיקתא. נתנו ליכתב כלומר צריכין ליכתב או אין צריכין ליכתב בלא קנין ובלא כתיבה קנו ל"א צריכין ליכתב ולהוו כמלוה בשטר וגבי ממשתעבדי. א"ל לא נתנו ליכתב כלומר אין דברים הללו ראוין ליכתב דאין אדם רוצה לעשות דברים הללו עליו כמלוה בשטר. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא כתב וז"ל נתנו ליכתב נתנו חכמים כתיבה לדבר אם באו להחתים עדים בדברים הללו שהן בלא קנין. לא נתנו ליכתב דלא ליטרוף ממשעבדי

וכיון דליכא קנין לא משתעבדי נכסי ע"כ. פי' לפי' אי אלמוה חכמים לדברים הללו שהם בלא קנין דאם באו להחתים עדים בדבר יש להם דין שטר לגבות ממשעבדי ולכך הרשות בידם לכתוב ולהחתי' או לא נתנו ליכתב דלא נתנו חכמים כתיבה לדבר ואין רשות להחתים עדים בדברים הללו דלא לטרוף ממשעבדי ושורת הדין דכיון דליכא קנין לא משתעבדי נכסי לכך ולכך אין להחתים עדים בדברים הללו ואפי' שניהם רוצים כנ"ל:

וז"ל הרא"ש ז"ל נתנו ליכתב פרש"י ז"ל נתנו חכמים כתיבה בדבר אם באו להחתים עדים בדברים הללו שהם בלא קנין או לא ניתנו ליכתב דלא לטרוף ממשעבדי דכיון דליכא קנין לא משתעבדי נכסיה משמ' דרוצה לפרש דאפילו אם רוצים שניה' לכתוב אין יכולין לכתוב עד כאן. והריטב"א ז"ל לא פירש כן וזה לשונו ניתנו ליכתב פירש רש"י ז"ל ויש עיקר לכתיבתן לגבות ממשעבדי כשנכתבו או אין עיקר לכתיבת' דאע"פ שנכתבו לא טריף ממשעבדי כיון דלא הוו בהו קנין א"ל לא ניתנו ליכתב שאע"פ שנכתבו לא טריף ממשעבדי ע"כ. והתוס' פירשו ניתנו ליכתב דכי היכי דאמרינן סתם קנין לכתיבה עומד ולא צריך לאמלוכי ביה הכי נמי הני דברים במקום קנין הם עומדים ואי בעו סהדי כתבי שטרא בלא רשות המתחייב כלל בקנין דלא צריך לאמלוכי ביה וטרפי ממשעבדי או דילמא לא ניתנו ליכתב בלא רשות המתחייב אבל ברשות כותבין וטרפי נמי ממשעבדי ורבינו חננאל ורבינו תם ז"ל פירשו ניתנו ליכתב דאפילו מבני חרי לא גבי אלא בכתיבה דוקא והא דאמרינן הן הן הדברים הנקני' באמירה לאפוקי דלא בעי קנין ומיהו כתיבה בעי ולא סגי בדברים בלחוד ובכתיבה גבי אפי' ממשעבדי או לא נתנו ליכתב דבדברים בלחו' סגי והיינו כפירוש' קמא דפרש"י במהדורא קמא הרי הצעתי לפניך פירושים אלו ועתה אפרש הסוגיא לפי כל א' מהפירושי' כל דבר במקומו בס"ד:

איתיביה הפקחין היו כותבין וכו' לפי מאי דפרישנא בלשון רש"י שבמהדור' בתרא אתי שפיר כפשט' דהא קמן דכותבין והיכי קאמרת דלא נתנו ליכתב ואפי' ברשות המתחייב כי היכי דלא לטרוף ממשעבדי ולשיט' ר"ת ז"ל נמי ניחא דמדקתני כותבי' ש"מ דבעי כתיבה ולא קני באמירה בלא כתיבה והיכי קאמרת דלא נתנו ליכתב דלא בעי כתיבה אבל לפי מאי דפריש הריטב"א ז"ל בלשון רש"י מאי תיובתא דילמא אין עיקר לכתיבתם וכדפשיט רב אשי ופריש הריטב"א ז"ל דהכי קא מותיב הפקחין הי' כותבין וכו' מדנקט לישנא דכתיבה מכלל דהאי נמי בכלל פקחות דקרובי אשה כדי שתטרוף ממשעבדי דאע"ג דעיקר פקחותם דקתני תנא אינו אלא מפני שאומרים כל זמן שאת עמי וכדמוכח מתני' מ"מ הא נמי בכלל דאי לא לתני אומרי' או פוסקים:

וז"ל רש"י במהדורא קמא הפקחין היו כותבין ואוקימנא לעיל בשטר פסיקתא אלמא

נתנו ליכתב וקרי ליה לאמירה כתיבה בתמיה והא תנן בניחותא ע"כ. ולשיטת התוספות ז"ל נמי קשיא מאי תיובתיה דהא הפקחין ברצונם היו כותבין והיכי שמעינן מהכ' דנתנו ליכתב בלא רשות בקנין דלא צריך לאמלוכי ביה וי"ל דהכי קא מותיב דהא ודאי הפקחין בעו למעבד מידי דלמעיט חיובייהו ובשלמא אי נתנו ליכתב כיון דכ"ע היו כותבין שלא כרצונ' לכך היו כותבין אבל אי אמרת דלא ניתן ליכתב בלא רשות המתחייב מאי פקחותא דקא כתבי ומשעבדי נכסייהו בכדי דקמזדלזלי נכסייהו כיון דמשועבדין נינהו אלא ודאי משמע דנתנו ליכתב ותיובת' דרב אשי וכיוצא בזה פי' הראב"ד ז"ל וכדבעי' למכתב קמן בס"ד. ואיכא למידק דמדקאמר איתיביה הפקחין וכו' משמ' דרבינ' גופיה הוא דקא מותיב בהכין משמע לשון איתיביה וכיון שכן קשיא מאי קא בעי מעיקרא ליפשוט לדידיה ואפשר דלישנא דמתני' גופה הוה מסתפקא ליה ומשום דפשיט ליה בפשיטות לא נתנו ליכתב ולא חש למתני' כלל קא מוסיף ליה ממתני' דהא קמן דקתני מתני' כותבין ויש מקום להסתפ' ואמאי ברירא לך כולי האי עד דפשטת לי מבלי נתינת טעם כלל דמסתפקא לי אי נתנו ליכתב אי לא נתנו ליכתב וקא מהדרת לי לא נתנו ליכתב בלי טעם ומשמ' דאין להסתפק כלל והא מדתנן הפקחין היו כותבין יש להסתפק אי נתנו להכתב כותבין דוקא קתני אי לא נתנו ליכתב ולאו דוקא כותבין ומהדר ליה דאין להסתפק כלל בזה דמאי כותבין אומרין ופריך עליה וקרי ליה לאמירה כתיבה פי' מי איכא בשום דוכתא דקרי לאמירה כתיבה עד דפשיטא ליה כולי האי ומשני אין דתנן הכותב לאשתו דין ודברים וכו'. וכתב הריטב"א ז"ל ודקארי ליה מאי סבר דאדרבה התם בלחוד הוא כדתני לה ר' חייא ואין למדין משם למה שלא נתפרש לו כן ע"כ כנ"ל:

ת"ש אין כותבין שטרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהם אבי הבן ואבי הבת א"נ בעל ואשה. הא מדעת שניהם כותבין מאי לאו שטרי אירוסין היינו שטרי פסיקתא אלמא דצריכין ליכתב ושטרי נשואין היינו שטר כתובה. שטרי אירוסין ממש אם ארסה בשטר כגון שכתב לה הרי את מקודשת לי ואמרה ליה אין ולא אמר לה בשטרא מקדישנא לך וקמ"ל מתני' דגט פשוט דאין כותבין ואם כתבו שלא מדעתה אינה מקודשת דהכי הוא כדרב פפא ורב שרביא דאמרי אינה מקודשת באותו שטר ומחלוקתן דרב פפא ורב שרביא ורבא ורבינא במס' קדושין פ"ק והתם מפרש טעמייהו. רש"י במהדורא קמא. ולמאי דפרישנא בלשון רש"י ז"ל שבמהדורא בתרא הא ודאי דאתיא מילתא כפשטה ופריך שפיר ולשיטת התוספות ז"ל קשיא דאדרבה סייעתא היא דלא נתנו ליכתב ואין כותבין אלא מדעת שניהם היינו בדעת שניהם גמר הפסיקתא אפי' לא ידעו שניהם בכתיב' דומיא דהנך דלעיל מינה דכותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו דהיינו

אע"פ שאין המלוה יודע מן ההלואה כלום. כותבין שטר מוכר אע"פ שאין לוקח עמו היינו אע"פ שאין הלוקח במקום כלום. ואין כותבין שטרי אירוסין אלא מדעת שניהן כלומר שידעו שניהם גמר הפסקתה הא מדעת שניהם כותבין אפי' בלא ידיעת המתחייב ולשיטת ר"ת ז"ל לא גרסי מדעת שניהם כותבין וברוב ספרים אינו ופשיט להדיא מדקתני כתיבה ש"מ בעי כתיבה ולא קני באמירה לחודה והריטב"א ז"ל כתב לפי מאי דפריש בלשון רש"י ז"ל וז"ל ואותביה מהא דתנן אין כותבין שטרי אירוסין ולא מצי למטען פרעתי דהא ודאי כל היכ' דלא מטי זמניה בלאו הכי נמי לא מהימן וכל היכא דלא מטא זמניה אפי' איכא כתיבה נמי מהימן דחזקה היא שלא היו כונסין אלא בכך אלא ודאי נתנו ליכתב משעבדי קאמר ע"כ:

כדרב פפא ורב שרביא וכו'. רבא ורבינא אמרי מקודשת הקשו בתוספות לשיטת ר"ת ז"ל דלרבינא דאמר מקודשת צריך לאוקומי ההיא דאין כותבין בשטרי פסיקתא וא"כ מאי קא מיבעיא ליה לעיל ניתנו ליכתב או לא ליפשוט מהך דניתנו ליכתב ולשיטת התוספות ניחא דאיכא למימר דס"ל לרבינא דאפשר דדוקא מדעת שניהם ממש כותבין פי' שידעו שניהם מהכתיבה ולא משתעי בידיעת גמר הפסיקת' ותלמודא הוא דלא משמע ליה הכין וכדכתיב לעיל. אבל לשיטת ר"ת ז"ל קשיא ומעתה אידחייא שיטת ר"ת ז"ל כן משמע מהתוס' ז"ל דמשום הך קושיא הדרי לשיטת התוס' ואדחייא לן שיטת ר"ת. ורש"י כתב במה' בתרא וז"ל שטרי אירוסין ממש שטר שמקדש בו את האשה הרי את מקוד' לי כותב בשטר ומוסר לה ואשמעינן דצריך לכתוב על פיה כדרב פפא וכרב שרביא דאמרי כתבו שלא מדעתה אינה מקודשת. ע"כ. ואפשר דבהכי מיתרצא קושיין דלרבינא נמי מתוקמא שפיר בשטרי אירוסין ממש דאע"ג דאיהו סבר מקודשת היינו בדיעבד וכדקאמרי' כתבו לשמה ושלא מדעתה אבל לכתחלה מודה רבינא דאין כותבין אלא מדעת שניהן דכיון דלרב פפא ורב שרביא אינה מקודשת אפי' בדיעבד מעתה יש לחוש בלכתחלה מיהת והלכך שפיר מצינן לאוקומה בשטרי אירוסין ממש ואפי' לרבינא ולהכי קמיבעיא ליה כנ"ל:

ת"ש מתו בנותיהן נזונות כו'. מפני שהיא כב"ח פרש"י ז"ל במ"ק מפני שהיא כב"ח אי לא דנקיטא ההיא בת שטרא בידה במאי טרפה ממשעבדי הא מלוה ע"פ היא ומלוה ע"פ לא טרפ' ממשע' אלא ודאי דנקיטא שטר פסיקתא בידה וקשיא למ"ד לא ניתנו ליכתב בשקנו מידו שעשה לה לאשתו יותר מדאי שהקנה לה בקנין גמור וקנין ניתן ליכתב ואהכי טרפא ע"כ. ואזיל לשיטתי' למאי דפריש לעיל טעמא דקאמר לא ניתנו ליכתב ומיהו במהדורא בתרא כתב ג"כ וז"ל שהיא כב"ח. ואי לאו דנקיטא שטרא

מי טרפא ממשעבדי ע"כ. ולא ידעתי ל"ל למפרש בכה"ג דהא מציא לאקשויי להדיא מדנזונת מנכסין משועבדין וכי קאמרי' לא נתנו ליכתב היינו משום דלא משעבדי נכסיה וכדפרש"י ז"ל וכדכתב לעיל במהדורא קמא ניחא דפריש לפי דפרי' לעיל וכדכתיב' אבל כפי מאי דפריש הרב במהדורא בתרא הוה מצי לאקשויי להדיא מדנזונית מנכסים משועבדים. ואיברא דמשמע מלישנא דתלמודא דהך ת"ש הויא כאידך דלעיל דקא מהדרי לאותובי אכתיבת השטר דניתן ליכתב והכא נמי בעי לאותובי דכתבי שטר ותיובתא דה"ד לא ניתן ליכתב מיהו אתלמודא גופיה איכא לאקשויי למה ליה לאותובי בכה"ג כיון דמצי לאותובי להדיא מדנזונת מנכסים משועבדים ואפשר דלכך פירש רש"י כן דאי תיובתין היינו מדניזונת ממשעבדי ע"כ איכא לאקשויי ולדידך מי ניחא והא מתני' סתמא קתני והיא מנזונת מנכסי' משועבדין משמע אפי' בדלא כתב וכי אמרינן ניתנו ליכתב בעינן כתיבה מיהא כדי לגבות ממשעבדי הלכך לכ"ע איכא למפרך בכה"ג אלא מאי אית לך למימר בדכתב ולכך נזונת ממשעבדי לדידיה נמי נדחוק ונאמ' כגון שנתחייב בכך על ידי קנין אבל כי מותבינן דבע"כ נקיט שטרא ע"כ לא הויא תיובתא אלא למ"ד לא ניתן ליכתב ולא אסיק אדעתין כשנתחייב על ידי קנין דמדקתני מפני שהיא כב"ח משמע דנקיט שטרא בידי' וס"ד דלמ"ד לא ניתן ליכתב לא כתבינן שטר' כלל ואפי' בדקנו מידו כי היכי דלא ליטעו למכתב שטרא בדלא קנו כיון דהוו דברים הנקני' באמירה ומשמע איברא ודאי דנקיטא שטרא בידה ומיהו איהו הקנה לה מעיקרא בקנין גמור ולכך נקיטא שטרא בידה וכי קאמרינן לא ניתן ליכתב היינו בדלא קנו כנ"ל פי' לפי' רש"י ז"ל והוא דחוק קצת ומ"מ שפיר פרכינן לשיטה זו ולשיטת ר"ת קשיא מאי קא מותיב דילמא לעולם אימ' לך דלא סגי כתיבה כדי לגבות מבני חרי ודוקא אמרו דברים הנקני' באמירה דאין צריך כתיבה כלל ופירשו בתוס' לשיטתו דהכי פריך מדקתני והיא נזונת מנכסים משועבדים אלמא דכותבין דאי אין כותבין אמאי הוה גבי ממשעבדי וס"ד מדקא פסיק ותני והיא נזונית מנכסים משועבדים דלעולם רגילין לכתוב וליכא לשנויי דהכ' מיירי כשאירע הדבר וכתבו דאי מיירי בע"כ בשכתב א"כ משמע דכך הוא רגילות לכתוב ובלא כתיבה לא גבי ולא מידי דכל היכא דמיירי בכתיבה משמע דכך הוא רגילות לכתוב כל שעה וכדפרכי' אינך דלעיל לשיט' ר"ת ז"ל ואין דרך לשנויי מהן ללאו וא"ת ומאי משני בשקנו מידו הכי נמי איכא למימר דדוקא משום שקנו מידו גבי אבל בלא קנין לא גבי ולא מידי כדאקשינן בכתיבה וי"ל דדוקא בכתיבה דלא הויא מילתא יתירתא ס"ד דכך הוא רגילות אבל השתא דמשנינן בשקנו מידו דהיינו מלתא יתירתא דהא הוו להו דברים הנקנין באמירה הא ודאי דה"ק דבלא כתיבה יכולין לגבות

מן המחוררין והכא כך אירע הדבר שהקנה לה וא"ת אכתי הא מכרחינן מדקא פסיק ותני והיא נזונת מנכסים משועבדים דמשמע עד לעולם רגילין לכתוב ומזה לא תירץ כלום במאי דמוקי לה בשקנו מידו וי"ל דאי מיירי בכתיבה ודאי דאיכא לאקשויי דכל כה"ג הו"ל לפרושי אי לאו משום דרגילין לכתוב אבל אי מיירי בשקנו אין צריך לפרש דמסתמא לא משעבדי נכסי בשום דוכתא אלא בקנין ואין אחר קנין כלום וסתמו כפי' כנ"ל לשיטת ר"ת ז"ל ולשיטת התוס' קשיא דלמה ליה לשנויי בשקנו מידו דהא הוה מצי לשנויי כשצוה לכתוב וכתב דגבי ממשעבדי ונדחקו לומר דה"ה דהוה מצי לשנויי הכין וצריכין נמי לומר דכולה שקלא וטריא דתלמודא כדאיתא עלה דאוקמה דבשקנו מידו הכי נמי איתא עלה דהך שינוייא דבשכתב דאי לא תימא הכי תיקשי למה ליה לשנויי בשקנו מידו ולדחוקי נפשיה כולי האי לישני בשכתב ותו ליכא לאקשויי עליה מבנות כלל. והרא"ש כתב וז"ל הב"ע בשקנו מידו הוה מצי לשנויי בשצוה לכתוב אלא דהיינו הך דהקנין הוי כמו צווי ע"כ. והתוס' לא כתבו אלא דהוה מצי לשנויי הכין בלחוד ועוד הקשו התוס' לפי שיטתם אמאי לא מייתי מעיקרא מתו בנותיהן כו' מקמי דמייתי ההיא דהפקחין כדרך שנשנית למשנתינו ודע דדרך התלמוד לאקשויי הקושיא הפשוטה ברישא ושוב הקושיא החלושה דאי מקשה מתחלה הקושיא החלושה הוה דחינן לה בגילא דחיטתא אבל כי פרכינן עלה מעיקרא מקושיות חזקות ופשוטות והוצרך לדלוק בהם שוב פרכינן עליה קושיא כל דהו לומר דבהכי נמי אצטריך לידחק וכי מצרפת לה בהדי דאינך דוחקי הרי היא נמי קושיא חזקה מעתה לשיטת ר"ת ניחא דפריך מהפקחין ברישא דהויא פשוטה ושוב פריך מהני דמתו בנותיהן וכו' דהויא לה קושיא חלושה דלא הוזכר שם כתיבה וכדכתיב לעיל אבל לשיטת התוס' הויא איפכא דההיא דהפקחין הויא לה קושי' חלושה וכדדחקי' בה לעיל וההיא דמתו בנותיהן הויא לה קושיא פשוטה לפי שיטתם ז"ל דמשמע דלעולם גובה מנכסים משועבדים ותירצו בתוס' שכן דרך התלמוד משום דאי הוה מייתי הך דמתו בנותיהן וכו' מעיקרא והוה משני בשקנו מידו תו לא הוה מצי למפרך מההיא דהפקחין דאיכא לאוקומה נמי בשקנו מידו וקשה קצת דהא בעלי התלמוד אינהו נינהו רבינא ורב אשי ואכתי קשי' אמאי רבינא אותיב ברישא מההיא דהפקחין אטו מי הוה ידע המקשן דהוה מפרק ליה בשקנו מידו עד דמותיב ברישא מההיא דהפקחין דמתנייא בסיפא ושביק ההיא דמתו בנותיהן וכו' דמתנייא ברישא והא לשיטת התוס' ז"ל כי מותיב מההיא דמתו בנותיהן כו' הוה מצי לשנויי נמי בשכתב ואי הוה משני הכי אכתי הוה קשיא ליה מההיא דהפקחין וכדפרישנא ליה לשיטת התוס' ז"ל מעתה הדרן קושיא לדוכתין אמאי רבינא אותיב ברישא מההיא

דהפקחין וי"ל דהמקשן הוה ברירא ליה דהוה משני ליה בשקנו מידו משום דבפרק הנזקין מוקי לה נמי בשקנו מידו ואגב אורחין מתרצא דמש"ה משני בשקנו מידו ולא משני בשכתב ולשיטת התוס' משום דבפרק הנזקין מוקי לה נמי בשקנו מידו ואם תשאל אכתי בשלמא אי לא הוה מתוקמא התם בהנזקין אלא בשקנו מידו ניחא דמשום הכי אותיב ברישא מההיא דהפקחין משום דידע המקשן דאי הוה מותיב ברישא מההיא דמתו בנותיהן כו' ברישא הוה מהדר ליה בשקנו מידו ותו לא הוה מצי למפרך מההיא דהפקחין אבל כיון דהתם נמי בהנזקין לא מתוקמא בשקנו מידו בדוקא דלמאן דלא בעי אלא קצובין אתי שפיר הך דהיא נזונת מנכסים משועבדין אפילו בדלא קנו מידו וכיון דלא מכרחא לאוקומי בשקנו מידו מנא ידע המקשן דהוה מוקי לה בשקנו מידו עד דפריך מהפקחין ברישא. תשובתך דע דמתני' דקתני והא נזונת מנכסים משועבדים קשיא אברייתא דפרק נערה דקתני חמשה גובין מן המשוחררין המקבל עליו לזון את אשתו וכו' וכמ"ש התוספות במשנה ולאוקמתא דבשקנו מידו איברא דדחיקנא קצת לאוקומה מתני' בשקנו מידו ומיהו א"ש ברייתא דהמקבל עליו לזון דמיירי בשלא קנו מידו דהכי מוכח לישנא דהמקבל עליו כו' ולמאן דלא בעי אלא קצובין הויא איפכא דמתני' מתוקמא שפיר כפשטה אפילו דלא קנו מידו דהא קצובין הויא כדקתני לזון חמש שנים כו' ומיהו ההיא דחמשה גובין מן המשוחררין לא א"ש דלכאורה דומיא דגט חוב וכתובת אשה שאין בה אחריות קתני דהוי להו קצובין וכיון דנצטרך לדחוק ההיא דחמשה גובין וכו' דמיירי בשאין שם קצבה להכי מאן דמותיב לא אסיק אדעתיה דהוה מהדר ליה אלא באוקמתא דבשקנו מידו ולהכי לא פריך אלא מהפקחין ברישא ולהכי נמי לא בעי לשנויי אלא בשקנו מידו ולא בשכתב כיון דהכי מתוקמא בפ' הניזקין כנ"ל. ודוק שחזרו התוספות לפרש כאן מה שפירשו כבר במתני' ושנו בלשונם וגם דוק דמתחלה כתבו ההיא דהמקבל עליו וכו' ובסוף הדבור כתבו מצינו לאוקמי ההיא דחמשה גובין מן המשוחררין וכו' שינו הברייתא דמתחלה נקטו ההיא דהמקבל ובסוף נקטו ההיא דחמשה וכו' וק"ל במאי דכתיבנא ואל תשכח מה שכתבתי לעיל דמה שמקשים התוספות לרבינא דאמר מקודשת מבעי ליה וכו' והניחו בתימה היינו לשיטת ר"ת ומש"ה נדו משיטת ר"ת ז"ל והדרי לפרושי שיטתם דמעיקרא ושני הדבורים דבתר הכין ת"ש מתו וכו' הכא במאי עסקינן בשקנו מידו וכו' שייכי כשטתם ז"ל ולא לשיטת רבינו תם ז"ל דוק ותשכח וככדתיבנא:

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל ור"ת כתב דכל היכא דנכתבו פשיטא דגבי ממשעבדי והכי קא מבעיא לן אם צריכים כתיבה או אם טורף ממשעבדי אפי' בלא כתיבה דקלא איתי

להו וא"ל לא נתנו ליכתב שאינם צריכים כתיבה ואקשינן דא"כ מאי פקחותא דכותבין ופרקינן דמאי כותבי' אומרי' הדר אקשינן מדתנן אין כותבין שטרי ארוסין אלא מדעת שניהם מאי לאו שטרי פסיקתא ממש אלמא בלא כתיבה לא טריף ממשעבדי ואוקימנא בשטר קדושין וכדרב פפא הדר פרכינן מדתנן מתו בנותיהן וכו'. והיא נזונית מנכסים משועבדים אלמא לא נתנו ליכתב דבלאו כתיבה נמי טריף ממשעבדי ופרקינן דמתני' בשקנו מידו ואיכא דק"ל להאי פירושא למה לן לאוקומה בשקנו מידו לוקמה בשכתב וי"ל דאה"נ ולרווחא דמלתא נקט שקנו מידו להפוכי לגמרי מאי דס"ד מעיקרא דליכא אלא אמירה גרידתא וכההיא דאמרינן פ"ק דחולין כגון שלבנה באור ודכותא בתלמודא טובא כנ"ל. ואף לפי שיטה זו אתיא דרב פפא ורב שרביא אליבא דרבי אשי והלכתא כותייהו כדפסק הרי"ף ז"ל ע"כ. והתוס' ז"ל לא פירשו כן בשם ר"ת אלא כדכתיבנא עוד כתב הריטב"א ז"ל וז"ל והראב"ד ז"ל פירש נתנו ליכתב שלא מדעתם דאפי' נכתבו ליכא תוספות חיוב ולא טריף ממשעבדי או לא נתנו לכתב שלא מדעתם דכתיבה מהניא להו ואיכא תוספת חיוב וא"ל לא נתנו לכתוב שלא מדעתם דכתיבה מהניא להו ואקשינן ליה מדתנן הפקחין היו כותבין ואם איתא דבכתיבה איכא תוספת חיוב א"כ טפשים הן שעושין ממלוה על פה מלוה בשטר דהא בכתיבת בעל מיירי כדקתני כל זמן שאת עמי ופרקינן דמאי כותבין אומרים הדר אותיב רב אשי לרבינא מדתנן אין כותבין שטרי ארוסין אלא מדעת שניהם אלמא מהניא כתיבה ופרקינן דמתני' לרבינא בשטר קדושין וכרב פפא ורב שרביא הדר פרכינן לרבינא מדתנן והיא נזונית מנכסים משועבדים אלמא מהניא להו כתיבה ובשלמא לרב אשי מוקי לה בשכתב אלא לרבינא קשיא ופרקינן דמתני' לרבינא בשקנו מידו דוקא ולהאי פי' לא מצינא לאוקמיה לרבינא אלא בשקנו מידו ולפי שטה זו פסק הוא ז"ל דליתא הלכתא כרב פפא ורב שרביא דהא ליכא הכריחא דרב אשי ס"ל כוותייהו דהא מצי לאוקומא בשטרי פסיקתא וכיון דליכא הכריחא מדרב אשי ה"ל פלוגתא דרבא ורבינא לגבי רב פפא ורב שרביא דהלכתא כוותייהו דרבא ורבינא אבל אין פי' זה נכון מכמה טעמי חדא דלישנא דנתנו ליכתב או לא נתנו ליכתב לא אתי שפיר ועוד דקא פריש דלרבינא הוא דפרכינן ממתניתין דאין כותבין שטרי ארוסין ואיהו מוקים לה בשטר קדושין וכרב פפא והא רבינא גופיה פליג על ר"פ ורב שרביא והיכי מוקמי' לדידיה מתני' כבר פלוגתא דידיה ואין זו שיטת התלמוד ועוד דהיכי פרקינן לעיל מאי כותבין אומרין וכההיא דהכותב לאשתו דהא לא דמו דהתם לא כותב ממש הוא אלא דמי ככותב ואלו הכי בעי' למימר דלא בעי למימר כותבין אלא

אומרין דוקא וזו אינה שיטה לומר כותבין במקום אומרין והנכון בכולם פרש"י ז"ל או פי' ר"ת ז"ל ע"כ:

וז"ל הרא"ה ז"ל אמר ליה רבינא לרב אשי דברים הללו נתנו וכו'. יש שפירשו נתנו ליכתב צריכין ליכתב שאלו לא נכתבו אינו גובה אלא מבני חרי או לא נתנו שאין צריכין ליכתב דאע"פ שלא כתב כמי שכתב דמי וא"ל לא נתנו ליכתב ואותביה מדתנן הפקחין היו כותבין מדתנן לישנא דהיו כותבין אלמא דרכן לכתוב לפי שצריכין ליכתב ומפרקינן מאי כותבין אומרים כלומר כתיבה דמתניתין לאו דוקא ולא למימרא דבעינן כתיבה אלא ה"ה לאמירה בעלמא וקרי ליה לאמירה כתיבה כלומר מי אשכחן דתני תנא כתיבה ולאו דוקא ואייתי ליה ממתני' דהכותב דלאו דוקא דודאי ה"ה לאמירה. תו מייתי מדתנן אין כותבין שטרי ארוסין וכו' אלמא דניתנו ליכתב וצריכין לכתוב ומפרקינן ההיא בשטרי ארוסין וכו' תו מייתי מדתנן מתו בנותיו וכו' אלמא דלא נתנו וכו' ולעולם גובה מנכסים משועבדים וליתא להאי פירושא דא"כ לישני ליה דהב"ע בשכתב בין לזו בין לזו אלא דמזון הבנות אינו נגבה לעולם מן המשועבדים ויש שפירשו ניתנו ליכתב שלא מדעתם דלא מהני להו כתיבה כלל דאע"ג שכתב אינו גובה מן הנכסים משועבדין אלא מבני חורין או דלמא לא נתנו ליכתב אלא מדעתם משום דאלו נכתבו גובה מן המשועבדים וא"ל לא נתנו ליכתב לומר שאם נכתבו גובה מן המשועבדים ומותבינן מדתנן הפקחין היו כותבין ואי ס"ד דאלו נכתבו גובה מן המשועבדים אלו הן שאומרים עליהם פקחין טפשין הן דאדרבה עדיפא להו כשלא נכתבו ומהדרינן מאי כותבין לאו דוקא אלא אומרים וליתא דא"כ שפיר מקשינן עליהו קרי לה לאמירה כתיבה וסיעתא דמתני' דהכותב לאו כלום הוא דהתם נהי דאמרינן דכותב לאו דוקא אלא ה"ה לאמירה ומיהו בין באמירה בין בכתיבה איתא ולהכי תנא כותבין אבל מי איכא למימר דתנא תני כותבין ונימא דאמירה בלחוד ולא כותבין כלל אבל הפירוש הנכון כמו שפרש"י נתנו ליכתב רוצה לומר יש להן דין כתיבה ואלו נכתב גובה מן המשועבדין או לא נתנו ליכתב שאין להם דין כתיבה ואע"פ שנכתבו אינו גובהו מן המשועבדין אלא מבני חורין דכיון דקנייה דרבנן לא חזו רבנן בהא דלטרוף ממשעבדי ואע"ג דאיכא שטרא ומהדרינן לא נתנו ליכתב שאין גובין לעולם אלא מבני חורין ומותבינן מדתנן הפקחין היו כותבין וקס"ד מדתנן האי לישנא דהיו כותבין דאלמא אית בהו דין כתיבה ומהדרינן מאי כותבין אומרים כלומר דלאו דוקא כתיבה דה"ה לאמירה וכתיבה לא מהניא מידי והשתא מייתי ליה שפיר ממתני' דהכותב דהתם כתיבה לא מהניא מידי אלא ה"ה לאמירה ומותבינן

ממתני' דאין כותבין שטרי ארוסין וכו' אלמא מהניא להו כתיבה ותיובתא דרב ומפרקינן דשטרי ארוסין ממש קאמר וכדרב פפא ורב שרביא וכו' והלכך הלכתא כוותייהו ע"כ: **וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל דברים הללו נתנו ליכתב וכו'**. הנכון בזה מה שפרש"י ז"ל דלעדים קאי והכי פירושא היכא שפסקו שניהם כמה יתן זה לבנו וזה לבתו וקדשו מתוך אותן הדברים ולא אמרו לעדים שיכתבו שטר ואח"כ בא אחד מהם אומר לעדים שיכתבו לו השטר יש להם רשות לכתוב השטר שלא ברשות חבירו או לא. ויש לפרש בעיא זו בשני דרכים אחרים האחד הוא שפשיטא ליה דבין כך ובין כך לא טרפי ממשעבדי מהניא ליה למילתא אחריתי מעיקרא דמלוה על פה והוי מצי אידך למימר פרעתי והדרך השני דפשיטא ליה דאם כתבו טריף ממשעבדי ומ"ה קא מבעיא ליה כיון דבכתיבה טריף ממשעבדי נאמר שאין להם רשות לכתוב אלא ברשות שניהם או נאמר שיש להם רשות דמתחלה לדעת זה פסקו ומסקנא דלא נתנו ליכתב והוינן בה מהא דתנן גבי הנושא את האשה ופסקה וכו' שאותה הבת נזונת מנכסים משועבדים דשמעת מינה דנתנו ליכתב דאי לא נתנו ליכתב היאך נזונת ממשעבדי ומתרצינן התם בשקנו מידו בשעת מיתה מיירי והיכא דאיכא קנין ודאי נתנו ליכתב דסתם קנין לכתיבה עומד ולפיכך טורפת ממשעבדי ותימה הוא למה לא תירץ התם כשכתבו מדעת שניהם ונראה למורי הרב נר"ו דה"ה שהיה יכול לומר התם כשכתבו אלא מפני שבגיטין מקשינן עלה והוצרך להעמידה בשקנו מידו נקט נמי האי לישנא הכא. כי מקשינן עלה בגמרא מדקתני הפקחין היו כותבין וכו' פי' ה"ר משה הצרפתי ז"ל דהכא קא פריך מדקתני לישנא דכותבין משמע דאתא לאשמועינן דנתנו ליכתב דאל"כ למה היה צריך להזכיר הכתיבה שעיקר הפקחות לא היה אלא מפני שהיו מתנין כל זמן שאת עמי והיה לו לומר הפקחים היו פוסקין כל זמן שאת עמי והוה סגי ליה בהכי ואמאי תני לישנא דכותבין ומתרצין לעולם לא נתנו ליכתוב ומאי כותבין דקתני אומרין והיכא דכתבו ולא כתבו בשטר אחריות נראה למורי הרב נר"ו דאע"ג דבשטרי מתנות דעלמא לא אמרינן ט"ס הוא אחריות אלא אמרינן לא רצה לתת לו בענין אחר בזה לא יהיה הדין כך אלא אמרינן דטעות סופר הוא וגובה ממשעבדי דמאחר שהחתן מתחייב לזונה ולפרנסה אשתכח דהוי כמו מכר וכמו כן כשאבי החתן פוסק לתת לבנו מתחייב אבי הבת לתת לבתו מצד אחר וגם בתו משועבדת לו והויא ליה דומיא דמכר ע"כ:

ומאי פסקא כלומר מי פסקתה לה הכי דלזו קנו ולזו לא קנו דאי קנו מידו דכולא מלתא קנו מידו בין להך בת ולאותן בנות דלהוו לה מניה. איהי בת אשתו דכבר נולדה והויא בשעת קניה מהניא ליה קנין בנתיה שהיו לו הימנה לאחר מכאן דלא הוו בשעת קנין

לא מהני להו קנין. מי לא עסקינן וכו' כלומר מי לא מצינן לאוקמה למתניתין כגון דהוו בנותיה בשעת קנין והיכי דמי כגון שגרשה ואהדרה ובחזרה התנה עמה וכבר נולדו בנות. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

והרא"ה ז"ל כתב וז"ל הא דאמרינן כגון שגרשה לומר דאע"ג שגרשה ונתבטלו הנשואין וכתובה וכל תנאיה לא נתבטל זכות הבנות ואין בידה למחול ובפ' נערה דאבעיא לן במוחלת כתובתה ומוכרת כתובתה לא אבעיא לן כלל אלא לענין מזונותיה אבל הבנות ודאי לא אבדו מזונותיהן וזה מבואר ואין צריך לפנים ע"כ. ועיין לעיל בפי' המשנה בלשון תלמידי רבינו יונה ז"ל:

אימור צררי אתפסינהו כלומר וחששינן להו נמי ואפי' בשבועה לית לה ואשכחן דכוותא בתלמודא כמו שכתוב בס' הצבא מחברת הרב אדוני זקני ז"ל. הרא"ה ז"ל:

וז"ל רש"י במ"ק ומשני דמ"ה גריעי כיון דאיתנהו בתנאי אימור צררי אתפסינהו למזונות אבל לאשתו כיון דלאו בתו היא ליכא למיחש דלמא צררי אתפסה דלא חביבא עליה כולי האי ולעולם לא ניתנו ליכתב שטרי פסיקתא ולחתום בה סהדי ע"כ:

וז"ל הריטב"א ז"ל אימור צררי אתפסינהו פי' והאי חששא אלימא כולי האי הכא דאפי' בשבועה לא גבו משא"כ בחשש צררי דכתובה דגביא בשבועה מיהת ואין כל החששות שוות דאע"ג דלקמן בפרק שני דייני גזרות אמרינן גבי מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות אמרינן דלקטנה לא מתפיס אינש צררי ואלו הכא אמרינן דמתפיס תירץ ר"י ז"ל דלגבי משעבדי החמירו לחוש אפי' בקטנה והתם לגבי בני חרי קאמר א"נ דמיתה שאני דכיון דלא הדר מתפיס צררי. עי"ל דהתם הוא באשתו אבל לגבי בתו מתפיס אפי' לקטנה על ידה או ע"י מי שזוכה לה ובפרק הנזקין פרישנא טעמא דאין מוציאין למזון האשה ובנות מנכסים משועבדים לפי שהן קצובין או שאינם כתובים וההוא טעמא אלים טפי דאלו לפום טעמא דהתם אפילו הודה האב בשעת מותו דלא אתפסה צררי לא טרפא ממשעבדי וא"כ ההוא טעמא הוה ליה למתפס הכא דאלים טפי אלא דהכא סוף טעמא נקט ותדע דהתם פרכינן מהא דהיא נזונת מנכסים משועבדין למ"ד לפי שאינן קצובין ואוקימנא בשקנו מידו וכסוגיין דהכא ממש וש"מ דתרי טעמי איתנהו דאי לאו דאיכא נמי טעמא דחששא דצררי היו גובין מן המשועבדין בדין כיון דאיכא קנין וכדמהני קנין לגבי בתו וזה ברור ע"כ. עוד כתב הריטב"א בסוף הפרק וז"ל הא דאמרינן אימר צררי אתפסינהו מסתברא לי דה"פ כיון דאיכא תרתי חדא דאכלי בתנאי ב"ד ואידך דקנו מניה תוספת על תנאי ב"ד כיון דכולי האי עבד אית לן למיחש לגבי משעבדי מיהת דודאי צררי אתפסינהו ואפי' בשבועה לא טרפא מנייהו ומהאי טעמא חיישינן דאפילו

לקטנה מתפיס צררי מה שאין כן לקמן דהויא כאשתו לגבי בני חורין וגם לא קנו מידו והא דאצטרכינן לטעמא דשאינן קצובים או שאינן כתובין התם במסכת גיטין לגבי מזון האשה והבנות ולא אתיא עלה מטעמא דצררי משום דלא אהני טעמא דצררי דלא לגבו אפי' בשבועה ממשעבדי אלא בדאיכא נמי דקנו מניה וכדפרי' ודין אשתו במזונות כדין הבנות דהכי מותבינן במס' גיטין מהא דהיא נזונת מנכסים משועבדים אמתני' דהתם ותריצנא בשקנו מידו וכסוגיא דהכא כנ"ל ע"כ:

זאת אומרת וכו'. מדקתני למקום שהיא אמה ש"מ בת דרכה להיות אצל האם ולא אצל האחין כדי שתתייסר מאמה ולא תאחוז בידה דרך פריצות. דבגדולה עסקינן ומשום חששא דפריצותא דלמא בקטנה עסקינן ואשמועינן שתגדל אצל האם ולא אצל הראוי ליורשה כגון בת שלא במקום בן שהיא יורשת אביה ומשום מעשה שהיה שלא יהרוג אותה הראוי ליורשה אבל גדולה דלא חיישינן לרציחה אימא לך שתשב אצל האחין יורשי האב אחי האח. ושחטוהו כדי ליורשו. א"כ דבקטנה עסקינן ולאו משום פריצותא ויש חלוק בין גדולה לקטנה לתני למקום שהיא דמשמע מוליך מזונותיה לגדולה במקום שהיא ולקטנה במקום שהיא ואנא ידענא מקטנה שהיינו אצל אמה דהא כבר אשמועינן בברייתא דבן ובת קטנה אצל האם. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

דף קג.

ההוא גברא דאוגר רחייא לחבריה לטחינה לאדם אחד היו לו רחיים ולא היה לו חמור לגלגל את הרחיים והלך והשכירן לאחרים שהיה לו חמור להיות טוחן בהם לאחרים לשכר ולא התנה שוכר ליתן לבעל הרחיים שום שכר בדמים אלא שהתנה עמו לטחון לו חטים לפרנסתו בשכר הרחיים. לסוף איעתר משכיר זבן רחייא אחריתי וחמרא להנהיג הרחיים א"ל לשוכר עד האידנא הוה טחין אנא גבך לפרנסתי בשכר הרחיים שלי השתא דאית לי רחייא אחריתי הב לי אגרא בדמים דלא צריכנא למטחן גבך. מטחן טחיננא לך באגרא כדמעיקרא הכא נמי משכיר טוחן למזונותיו ברחיים שיש לו בביתו ושוכר נותן לו מעות בשכר הרחיים שהשכיר לו הואיל ואינו צריך טחינה כעין הבת שאינה צריכה למזונותיה דבעל ראשון. תרי כריסתא לית לה ולא מצי ראשון למימר אכלי עמי ושובי אכלי עמו טחון וזבין טחון ואותיב כלומר טחון ברחים שלך ומכור אותם חטים טחונים לאחרים וטחון ברחים דאוגרת לי ונקיט ואותיב במזונך כלומר הנח באותן רחיים טחונים לצורך מזונותיך ואיכא דאמרי טחון וזבין כלומר באותן רחיים שקנית טחון לאחרים בשכר. הני מילי דמצי א"ל שוכר למשכיר טחון וזבין דלא משכח שוכר אינשי לטחון

ברחייא דידי' אבל אי שכיח טחינא לרחייא דשוכר כופין על מדת סדום דלטחון לאנשי ולשקול זוזי ולותיב למשכיר דהיינו זה נהנה וזה אינו חסר שהיו אנשי סדום נמנעים שלא ליהנות זה אצל זה אפי' בזה נהנה וזה אינו חסר. רש"י ז"ל במ"ק:

וז"ל הרא"ה ההוא גברא וכו' רחיים של ראובן היו והשכירן לשמעון וחייב עצמו לו בשכרן שיטחון לו חדש או שני חדשים לסוף איעתר ראובן המשכיר זבן רחייא וחמרא א"ל הב לי אגרא כלומר תן לי שכרי בדמים שאיני צריך לטחינתך כן פי' ר"ח ע"כ:

וכתבו תלמידי ר"י ז"ל דאגר רחייא וכו' פי' השכיר הרחיים שלו על תנאי שיטחון בשכירות שיעור ידוע בכל שנה ושבוע או בכל חדש וחדש אח"כ נתעשר המשכיר וקנה רחיים וחמור לסבב הרחיים והיה אומר לשוכר כיון שיש לי רחיים בשלי אני צריך לטחון ותן לי אתה דמי הטחינה ומסקנא דמצי אידך למימר לטחינה שכרתיה ממך אם אינך צריך לטחון באלו לאנשי ביתך שכבר יש לך רחיים אחרים [טחון] זבין טחון אותיב כלומר טחון ומכור לאחרים או טחון והנח בביתך מיהו אם מוצא דגן מאחרים שמספיק לטחינת הרחיים כופין אותו לתת דמי הטחינה דזה נהנה וזה אינו חסר הוא כתב ר"מ ז"ל ושמעינן מינה דכה"ג גבי מזונות היכא דקביל אנפשיה לחבריה במזונות ואיעתר חבריה ולא אצטריך למזוני מחייב למיתב ליה דמי מזונות לא שנא היו ליה מזוני מקמי הכי ולא שנא דאיעתר בתר הכי דהא מתני' דה"ל מזוני מקמי דלקביל ליה בתרא מזוני אנפשיה וקתני אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות וגבי מעשה ברחייא נמי דאיעתר בתר הכי וטעמא דמצי אמר ליה טחון וזבין טחון ואותיב הא לאו הכי מחייב למיתב ליה דמים ודוקא דלית ליה לנתבע פסידא אלא טירחא בעלמא הוא דאיכא אבל היכא דאית ליה פסידא בין מזונות לדמי מזונות חיישינן לפסידא דנתבע ולא יהיב ליה אלא שיעורא דלא לפסיד ע"כ:

מי דמי התם חדא כרסא וכו'. כלומר דהתם אי אמרת דלא ליתבו לה אלא מזונות ממש שצריכה לאכול הפסיד מאחד מהם אוכל זמן שאינה יכולה לאכול והא לא אסיקנא אדעתא אבל הכא כי טחין ליה שוכר למשכיר לא מפסיד משכיר כלום דיכול לטחון ברחיים שלקח לאחרים בשכר ויטחון שלו בבית שוכר והיינו דאמרינן דאמר ליה טחון וזבין טחון ואותיב ולא אמרן אלא דלית לשוכר טחינה אחריתי אבל אית לשוכר טחינה אחריתי בלא הפסד כופין אותו על מדת סדום וכן הלכה. הריטב"א ז"ל:

מתני' אלמנה שאמרה וכו'. ונותנין לה מדור לפי כבודה אינו ר"ל שאם אין לה בית שישכרו לה דהא בהדיא קיי"ל בפרק נערה שאם לא הניח להם אביה בית שאינם חייבים לשכור לה וכמו כן אם הניח להם אביהם בית צר אינם חייבים לתת לה בית רחב מדתני

רב יוסף בביתי ולא בעקתי אלא מאי דקתני ונותנין לה מדור לפי כבודה ר"ל שאם הניח בעלה בתים הרבה והיתה רגילה בחייו להשתמש במדור המשובח נותנין דמי המשובח אי נמי שאם היתה רגילה להשתמש פעמים במדור זה ופעמים במדור זה אינם יכולים לדחותה אצל הגרוע אלא נותנין לה המשובח. תלמידי רבינו יונה:

מדור הדר לעצמה. כן כתב רש"י במהדורא קמא:

ואם היתה טוענת מפני שהיא ילדה וכו'. האי סיפא לא מתוקמא אלא באשת איש וכגון שהיו לבעלה בנים מאשה אחרת והם בחורים והיא ילדה והיא אומרת איני רוצה לדור עמהם כדי שלא נבוא לידי איסור אשת אב א"נ שלא הניח בנים ואינה רוצה לשבת עם האחים שהיא אסורה עליהם משום ערוה וחוששת שלא יבואו לידי הרגל עבירה נותנין לה מזונות הצריכין לה משלם בבית אביה דחייבין לה מזונות בענין שלא יהיה לדבר חשש אבל אם היתה אמה אינה יכולה לטעון זה דגבי אם ליכא למיחש להאי חששא כלל. תלמידי רבינו יונה ז"ל וכן פירש רש"י ז"ל במהדורא קמא והן ילדים באשת אב קמיירי משום פריצותא ע"כ. וכתב הריטב"א ז"ל דה"ה לאשה בחיי בעלה שיצאתה מביתו והלכה לה שאם נתנה טעם לדבריה חייב לתת לה מזונות שלמים במקום שהיא אבל אם לא נתנה טעם לדבריה אינו חייב לה מזונות שאין חיוב מזונות לאשה על בעלה אלא כשהיא עמו על שלחנו וכן היא באלה הדברים רבה על פסוק למען ירבו ימיכן ואף לדברי הרמב"ם שאומר יכול להשרותה ע"י שליש הוא עדיף מינה בזה ואפילו לפי ברכת הבית אפשר דלא יהיב לה דלא תקון רבנן מזונות אלא ביושבת תחתיו ומשמשתו ואפילו לדברי האומר שיש מזונות למורדת גמורה התם יושבת עמו בבית שמצערתו מתשמיש וקא קנסינן לה להיא מורדת אבל כשאינה יושבת עמו ואינה באה בטענה אין לה מזונות וכן דעת רבותי ואף כשהלכה בטענה אם שתקה ולא תבעה מזונות מחלה להו לשעבר וכדכתיבנא בפ' הכותב בס"ד ע"כ:

גמרא תנו רבנן משתמשת במדור שנתנו לה אם נשתמשה בחיי בעלה בכרים וכסתות או בכלי כסף כך היא משתמשת ויורשין חייבין לזמן לה את הכל בביתי משמע בשימוש אחד תהא משתמשת בחיי ובמותי כל אימת דאת בביתי. מיגר משך אלמנותיך ולא בבקתי שאם יש לה בית קטן וצר יכולין היורשים לומר לה לכי לבית אביך ואנו זנין אותך לשם שהרי כתב לה בביתי דמשמע בביתי גדול ורחב ולא בבית צר וקטן ל"א ולא בבית עקתי שאין היורשים אומרים לה נעשה לך בית קטן לדור בי ביקתא בי עקתא. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל שכך כותב לה כל ימי מיגר אלמנותיך תהא יתבא בבית' כל

זמן שימשך זמן אלמנות שלך תשתמש באותו הכבוד שנשתמשת בחיי בביתי ע"כ:
במדור אלמנה כגון שבנה לה בעלה חדר אחד בפני עצמה בתוך ביתו לצורך תשמישה.
רש"י ז"ל במהדורא קמא:
בנכסים מועטין מה שמכרו מכרו פי' הא קי"ל שאם הנכסים מועטין הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים וכו'. ורב נחמן סבירא ליה שאם קדמו יתומים ומכרו מאותן נכסים מועטין מה שמכרו מכרו והפסידו הבנות זכותן ובב"ב פרק מי שמת מפרש במדורין מועטין וכתב רש"י ז"ל ודוקא כשקדמו ומכרו קודם שהתפיסו לבנות אבל אחר שב"ד זכו לבנות למזונותיהן לאו כל כמינייהו לאפקועי זכות הבנות. תלמידי רבינו יונה ז"ל:
וז"ל הריטב"א יתומים שקדמו ומכרו פירש"י ז"ל שמכרום קודם שהורידו ב"ד את הבנות והכי דייק קצת לישנא דקדמו ועוד שאם אתה אומר שזה אפילו שהורידום בנכסים בטלת תקנת בנות בנכסים מועטים והא דאמרינן הכא תפסו מחיים התם לא תפסו מחיים לאו למימרא שתפסו בהם לאחר מיתה אלא דהכי פירושא דהכא זכתה האלמנה במדור זה מחיים שהרי נשתמש בו בחיי בעלה מה שא"כ בבנות שזכייתן בנכסים מועטין אינו אלא לאחר מיתה ותפס לאו דוקא ותדע שהרי אין תפיסה בקרקעות ויש ספרים שגורסין הכא תפסה התם לא תפסה וזה כפרש"י ז"ל אבל יש מבעלי התוספות שפירשו שאפי' מכרו לאחר התפסת ב"ד לבנות מה שעשה עשוי כיון דלא תפסו מחיים ונקט קדמו לפי שאמרו לעשות כן קודם שידעו בדבר שימחו בהם ע"כ:
התם ירושת נכסים מועטים לא תפסו בנות מחיי האב מדור תפסה האלמנה מחיי בעלה.
רש"י במהדורא קמא:
וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל הכא תפיסה מחיים שהרי בחיי בעלה עומדת בביתה וזכתה באותה דירה ע"כ:
אין היורשין חייבין לבנותו ויכולין לומר לה לכי לבית אביך ואנו זנין אותך לשם ואני אבננו משלי ולא אזוז מבית בעלי אין שומעין לה הואיל ונפל דבביתי כתב לה משמע כל זמן שביתי קיים. רש"י ז"ל במהדורא קמא:
וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל אין שומעין לה מפני שהיתומים יכולים לומר לה כלום התנה אבינו עמך אלא כל זמן שתהא הבית קיימת וזו כיון שנפלה לא קרינן ביה בביתי ע"כ:
שיפצה חזקה בדקי הבית וסתמה הסדקין כדי שלא תפול מהו יכולין לעכב על ידה או לא שיפצה לשון תיקון כדאמרינן עד דאתא אסא ושפצינהו. רש"י ז"ל במ"ק. ובמהדורא בתרא כתב שיפצה חזקה בדקיה מאי מי אמרינן לא מפקינן לה כל הימים שיכול להתקיים או דילמא אמרי לה לאו כל כמינך לחזק הבית ולעמוד בו ימים רבים אלא לא

יעמוד אלא כל ימי קיום הבית מכמו שהיתה כשמת בעלה. והתוספות גרסי שיפוצא מאי ושם דבר הוא ופירוש מהו שתשפץ אי מצי לעכב על ידה לכתחלה ומיהו לבתר דתקנה לא מפקינן לה כל ימים שיכול להתקיים. וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל שיפוצא מאי שיפוצא מהו ע"כ:

וליתבו לה מזונות כי יתבה התם בבית אביה. ברכת הבית מרובה לפי רוב בני אדם מתברכת הבית ל"א ברכת הבית מרובה מזונות לשנים מזונות לשלשה וליתבו לה לפי ברכת הבית כלומר אם הם שנים או שלשה מאותו מזון שהם מתקנין לצורכן יהיו נותנין לה קימעא ל"א שעושין מלאכה ביחד ומשתכרים ועוד שמזל הרבים יפה וליתבו לה לפי שנתמעטה ברכת הבית מיציאתה גמגום. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ברכת הבית מרובה פי' במקצת הדברים שמספיקים שלשה בני אדם יספיקו ארבעה דנר לא' נר למאה וכן כל כיוצא בזה ורש"י ז"ל גורס ברכת הבית ברובא כלומר לפי רוב בני אדם הברכה משתלחת בבית דמזלא דתרי עדיף והראשון עיקר ע"כ:

וז"ל הריטב"א ברכת הבית מרובה פירש רש"י כי כשהם רבים עוזרים זה לזה ועוד דמזלא דרבים עדיף ולפי זה לא אתי שפיר מאי דפרכינן וליתבו לה לפי ברכת הבית והנכון דברכת הבית מרובה משום דנר לא' כו'. ע"כ. וז"ל הר"י מטראני ז"ל ברכת הבית ברובא פירוש ברוב בני אדם מתמעטת ההוצאה שיותר צריך אדם יחידי למזונות ממה שצריך אם יתחבר עם אחרים וליתבו לה לפי ברכת הבית אה"נ והאי דתני אין לה מזונות הצריכין ליחיד אבל כפי שצריך לפי רוב בני הבית יהבי לה ע"כ:

לשון חכמים ברכה כלומר ממה שאמרו חכמים יש ללמוד היכן ברכה מצויה וכדאמרי' הכא ברכת הבית מרובה. פירוש כגון חטים או יין וכל המטלטלין נקנין במשיכה. מדד אפילו בכליו של לוקח. שוכר את מקומו מקום כליו דרשותו של אדם קונה לו והיינו לשון חכמים עושר שמדברי חכמים נלמוד היאך יכול לקנות אותם פירות בלא משיכה כדי שלא יפסיד. רש"י במ"ק:

שוכר את מקומו מכאן שמענו שהמשכיר בית לחבירו אע"פ שיש לו בה תפיסת יד קונה לו לשוכר מדין חצירו וכן נמי משמע הכי מההיא דמציעא דד' זקנים שהיו הולכים בספינה ואמר ר"ג מעשר שיש לי במקום פלוני נתון לעקיבא בן יוסף ומקומו מושכר לו. תלמיד הרשב"א ז"ל:

מפני שהן מחמיצות הא למדנו דחטין לעוסות יפין הן למכה ובפסח לחוד אסור להיא רפואה משום חימוץ. לבני אני צריך שהיה צריך לצוות את בניו ואיידי דקתני נותנין לה מדור לפי כבודה נסיב לה להיא ברייתא דתניא בגוה הזהרו בכבוד אמכם. רש"י במ"ק: **וז"ל הרא"ש הא דמייתי הכא פטירתו של ר' פי' ר' אברהם אב"ד דאיידי דאיירי בענין אלמנה קא מייתי הכא שצוה ר' בניו שינהגו כבוד באלמנתו ובירושלמי מייתי לה על מתני' אלמנה שאמרה אי אפשי לזוז מבית בעלי וגרסינן התם ג' דברים צוה רבי את בניו בשעת פטירתו אל תזוז אלמנתי מביתי אל תספדוני בעיירות מי שנטפל כו'**. ופריך אל תזוז אלמנתי מביתי לאו מתניתין היא אלמנה שאמרה אי אפשי לזוז ומשני דלא יימרון ביתא דנשיאותא משועבדת לנשיאות. וכ"כ ת' הריטב"א והרשב"א:

דלוק במקומו שמטתו מוטלת בשעת פטירתו ובערבי שבתות דלהוי נר במקומו משום דהוה אתי בבי שמשי כדלקמן. מוצעת ומקושטת בכרים וכסתות ותכשיטין. חפני חפה ואפרת מקומות הן הזהרו כלומר בתמיה וקא מפרש לה לכולה ברייתא. רש"י במהדורא קמא:

וי"ו יתירא ויש לדקדק קצת והא אשת אב ובעל אם נמי מייתורא דאת מרבי' לה וו ואמאי נקט טפי וי"ו יתירא וי"ל דדרשא דאת ברירא בכולי גמרין דכל אתין רבויין אבל דרשא דוי"ו היא הכא בלחוד ולהך נקט את אביך זו אשת אביך וכו'. ונקט לרבות את אחיך הגדול אע"ג דאינך נמי מריבוייא דאת קא רבינן להו וכן דייק רש"י שכתב את אביך. כל אתין רבויין. וי"ו יתירא דואת אמך. ע"כ. דוק ותשכח ודרשינן מאת יתירא אשת אב ובעל אם משום דהיינו כבוד אב ואם וכדמשני ה"מ מחיים וכדבעינן למכתב בס"ד ומוי"ו יתירא אייתי' אחיך הגדול דהויא ליה כבוד באפי נפשי' ולא שייך בכלל כבוד אב ואם כנ"ל:

ה"מ דכבוד אשת אב מדאורייתא מחיים דאב. רש"י במהדורא קמא. משמע דמדרבנן חייב בכבוד אשת אב אפילו לאחר מיתה. וקשה קצת דאכתי תקשי אמאי צריך רבי להזהיר את בניו על כבודה אטו מי חשידי דקא עברי אדרבנן ובמהדורא בתרא פי' יפה שכתב וז"ל ה"מ. דחייב בכבוד אשת אביו בחיי אביו. ע"כ. פי' אבל לאחר מיתה לא מחייב כלל ולכך הוצרך להזהירן והא דפריך אשת אב נמי דאורייתא היא קושטא דמילתא קא פריך כנ"ל:

כל בי שמשי בכל ע"ש וע"ש. שבבתא שכינה כיון ששמע ר' שהוציאה השפחה את הדבר לחוץ. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

אמרי ש"מ לשמושי בעלמא דאתי אמר כלו' נתנבא ברוח הקודש שימותו וישמשוהו לעה"ב האי דאמר הכי כי היכי דלא לימרו וכו'. וכתב הראב"ד ז"ל ועד האידנא זכותא דרבי אהניא להו וכיון שחלה רבי ונטה למות לא הגין זכותו עליהם ומתו שאם על עצמו לא הגין זכותו שלא ימות ק"ו עליהם וכדי להוציאן מזה מדעת הוא דאמר הכי להודיע שהם חסידים וישמשוהו לעה"ב. תלמיד הרשב"א ז"ל:

דף קג:

שמעון בני חכם אב"ד חנינא בר חמא ישב בראש שתמנו אותו ראש ישיבה. משום טירחא לפי שעיירות מצויות סמוכות זו לזו ואי הוו ספדי ליה רבנן דאזלי אחר מיטתו בכל עיר ועיר הוה טריחא להו מילתא אבל כרכין רחוקין זה מזה ולקמן מפרש רבי בצפורי הוה בשעת פטירתו ומקום קברו היה מוכן לו לבית שערים והוליכוהו מצפורי לבית שערים ל"א סבור מינה משום טירחא דבני כפרים דסמיכי לעיירות ואתו התם למספדיה כיון דקא חזו דקא אספדוהו בכרכים וקא אתו כולי עלמא מעיירות ומכפרים אמרי משום יקרא הוא דקאמר לפי שהיו מספידים אותו ברב עם בכרכים יותר מן העיירות ואית ספרים דכתיב בהו משום זילותא הוא דקאמר ואין הדבר ראוי לצדיק כמותו לספדו במיעוט בני אדם. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וז"ל הראב"ד ז"ל אל תספדוני בעיירות כלומר לבני הישיבה קאמר. סבור מינה משום טירחא דעיירות כלומר כדי שלא יהא להם טורח להביא מן הכרכין חלילין ומקוננות לפי שאין מצויות בעיירות כיון דקא חזו דספדו בכרכין ואתו כ"ע למספד אמרי ש"מ משום יקרא הוה כלומר כדי שיבאו כל העולם לספדו כי יודע היה שיתקבצו שם אותו יום כלם דאי משום טירחא אדרבה יש להם טורח יותר כשעומדים חוץ לבתיהם ומביאין מזונותיהם וצערי לינה ע"כ:

ביממא ובלילא במצותו של ר' ההוא כובס דכל יומא בחלי. ההוא יומא דנח נפשיה כיון ששמע כובס בת קול דאמרה הכי. רש"י במהדורא קמא:

וגרסינן בירושלמי ר' נתן בשם ר' מנא מעשה נסים נעשו באותו היום ערב שבת היה ונכנסו כל העיירות להספידו ואישרוניה תמני עשרי כנסיות ואתוני' לבית שרייה ותלא לון יומא עד שהיה כל אחד ואחד מגיע לביתו וממלא לו חבית של מים ומדליק את הנר כיון ששקעה חמה קרא הגבר שריין מציקין אמרין דלמא דחלינן שבתא אתא בת קול ואמרת להון כל מי שלא נתעצל בהספידו של רבי יהא מבושר לחיי העולם הבא בר מן קצרא כיון דשמע כן סליק לאיגרא וטליק גרמי' ומית נפקת ברת קלא ואמרת ואף

קצרא ע"כ. והשתא ניחא שהרג הכובס את עצמו מדעת משום דחילל שבת ולא נתעסק בהספידו ולהכי סליק לאיגרא ונפל לאגמא ומית דהיינו סקילה כדין המחלל שבת. וכן שמעתי מפי הר' קלונימוס ז"ל בירושלים תו':

אמר לוי צריכא לומר לר' דרבן גמליאל דבכור הוא דלהוי נשיא. ולמטלעתך הקפיד ר"ש והשיב לו דרך גנאי דודאי היה צריך לומר לו לפי שאני גדול ממנו בחכמה ומשום דלוי היה צולע אמר לו הכי כדאמרינן התם לוי אחוי קידה ואיטלע. רש"י ז"ל במ"ק. ונראה דמשום כבוד אביו דלא לימא דאמר מילתא יתירתא הוא דהשיב ר"ש כן וגם לא הויא מילתא דגנאי כולי האי דהא לא איטלע אלא משום דאחוי קידה דהיינו לימוד תורה כנ"ל. וקא מתמה תלמודא מאי קשיא לר"ש בר' כלומר אמאי קפיד אמילתיה דלוי הא לוי קרא קאמר ומשני מ"ה קא קפיד ר"ש דיהורם ממלא מקום אבותיו אבל ר"ג לא הוה ממלא מקום אבותיו כר"ש אחיו ורבי מ"ט עבד הכי שצוה למנותו נשיא כיון דלא הוה ממלא מקום אבותיו ומשני נהי וכו' ואית דגרסי הכי קרא קאמר ומשני משום בניו של ר"ג דלהוו נשיאים בתריה אצטריך ליה לרבי למימר. לא קבל ר' חנינא דלמניוהו ראש ישיבה מפני שהיה ר' אפס חכם. באבראי חוץ מבית המדרש לפי שלא היה רוצה להיות כפוף לו לר' אפס ויתיב לוי גבי דר' חנינא אבראי משום כבוד דר' חנינא. למיתב גביה מאבראי דאיהו לא בעי נמי למיכף ליה לר' חנינא ומתוך שראה עצמו יחידי מבחוץ הלך לו לבבל והיינו דאמרי ליה לרב במ' שבת דהוה קאי בבבל. לוי ארוך הוה. כלילא עטרה של כלה וכו' אמר רב ש"מ וכו' מיכף הוה כייף ליה ומשום כבודו דר' חנינא הוה יתיב אבראי ואלו הוה ר' אפס קיים הוה כייף ליה ולא הוה אתי להכא. כיון דאמר רבי בשעת פטירתו והא הוה ר' חייא בשעת פטירתו של ר' וליפקוד רבי עלויה דלמנוהו ראש ישיבה. קברו של ר' ארונו של רבי. הוריד על ר' דמעות איפוך אמר ר' אני ראיתי קברו של ר' חייא וכו' בטלה קדושה כדאמרינן בעלמא ר' לא הכניס ידו תחת אבנטו מעולם. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל הרא"ש ז"ל בתוספותיו בטלה קדושה שהיו קורין אותו רבינו הקדוש והיינו דתניא בשילהי סוטה משמת רבי בטלה ענוה ויראה וקדושה בכלל והר"ר חיים כהן היה אומר אלמלי הייתי כשנפטר רבי הייתי מטמא לו וכו' ובהדיא איתא בירושלמי דמס' ברכות דפ' מי שמתו כשמת רבי אמרו אין כהונה היום ולא נהירא דמוכח התם דמיירי לענין טומאת בית הפרס דרבנן אבל טומאה דאורייתא לא ורבינו נסים פי' כהנים נטמאו במיתתו שהכל חייבים לטמא לנשיא וכן פירש הראב"ד ז"ל ע"כ:

סימן יפה לו בכולהו לא ידענא טעמא בר מערב שבת ומוצאי יום הכיפורים בע"ש

משום דבעת מנוחה מת וקא מעייל לאלתר במנוחה וקא מינצל מחבוט הקבר. במוצאי יום הכיפורים נמחלו עונותיו ביום הכפורים וסימן יפה לו. סבר ר"ל לא אפגריה לא אבטלנו ממצות דראש הישיבה מתעסק הוא בצרכי צבור ואינו פנוי לעסוק תדיר במצות. ואריכנא מגלתא ומתקן אני קלפים לכתוב בהן ה' חומשי תורה. לא תהא כזאת שלא אמר דבר זה מעולם. אמר להם רבי לחכמים סדרי חכמים לנהוג עצמו בחכמה כאב. נהוג נשיאותך ברמים שתהא יושב בין הגדולים כעין המלך שישב במלכותו וגדולי מלכותו סביבותיו והוא מתפאר בהם וזרוק מרה אימה שתהא אימתך מוטלת עליהם כלומר לא תהא גס לתלמידים אלא עמוד בכבודך והטל אימתך עליהם. ר' מוטל בחליו בצפורי ומקום קברו קנוי ומוכן לו בבית שערים. רש"י ז"ל במהדורא קמא. וקבלה בידו שקברו בצפורי ואני זכיתי והייתי על קברו. ואפשר דאף על גב דמקום קברו קנוי לו בבית שערים לפי שנפטר בצפורי והיה ערב שבת כדאמרינן בירושלמי וכדכתיבנא לעיל לא נקבר אלא בצפורי ולא נפרש כמו שפירש רש"י במהדורא קמא לעיל גבי משום טירחא כלישנא קמא עיין לעיל:

דף קד.

ובסים אוירא ואוירו יפה ומצונן ובית שערים מקום עמוק וחם ומקום חום רע לחולה. ידקר בחרב דאלו הוו ידעי בבירור דמית לא הוו בעו רחמי עליה דלחיי דאתחיית המתים לא הוה בעו למבעי רחמי ואהכי אמר דאפילו הוא מית ואינהו לא ידעי דלהוו בעו רחמי עליה בחזקת שהוא חי כי היכי דלחיי בתפלתם. אמתיה לא נדע למבעי רחמי עליה. מבקשים את רבי מלאכים מבקשים שילך עמהם להההוא עלמא. ורבנן תחתונים מבקשים רחמי שיחיה עמהם רבי ויהיה עמהם בעה"ז. שיכופו שינצחו התחתונים לעליונים ויחיה רבי דהוה מצטער רבי טפי משום דאלו ואלו מעכבים עליו. שקלה אמתא דרבי מאני כלים ושדא השליכן מן הגג לארץ כי היכי דלבעות רבנן ולשתוק ולא לבעו רחמי. שתקו ונצחו מלאכים. לאחוריה שלא ירגישו בו שמת משום דאכרוז כל מאן דאמר נח נפשיה וכו' אראלים ומצוקים מלאכים וצדיקים דכתיב מצוקי ארץ ונשבה כלומר מלאכים נשאו לארון הקודש והלכו להם אצבעותי שעסקתי בכל כחי בתורה ובמצות ולא נהניתי בעולם הזה אפילו לפי טורח שיגעתי באצבע קטנה שלי. רש"י ז"ל במהדורא קמא. וכן פירש במהדורא בתרא ולא נהניתי בעה"ז. לפי טורח שיגעתי באצבע קטנה והוא יגע בעשר אצבעות וכל מה שהיה משתבח היינו בעסק התורה. אבל התוספות ז"ל לא פירשו כן אלא שגם היה משתבח שלא נהנה בעה"ז אפילו באצבע קטנה כלומר שלא

נהנה כלום מעה"ז ומייתי ראיה מדאמרינן במדרש עד שאדם מתפלל שתכנס תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך מעיו ומייתי מהך עובדא דרבי והקשו בתוספות בפ"ק דע"ז מהא דאמרינן התם דלא פסק מעל שלחנו לא צנון ולא חזרת ותירצו דאוכלי שלחנו היו רבים והיינו לשיטתם אבל לשיטת רש"י ניחא וכדכתיבנא כנ"ל:

הולך נכוחו זה שהיה הולך בדרך ישרה ל"א שאותו חסיד הולך לו בישרו שכפעולתו כן (מנא) [מצא]. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

מתניתין כל זמן שהיא בבית אביה ויתומים נותנים לה מזונות לשם ולא נגעה בנכסיהם כלל גובה כתובתה לעולם. שתעשה טובה כלומר באותן כ"ה שנים פזרה בנכסיהם ונתנה בחנם לשכנותי' לחם ומלח עד כדי שיעור כתובתה. רש"י ז"ל במ"ק:

וז"ל הר' ישעיה מטראני ז"ל כל זמן שהיא בבית אביה שאינה נוגעת בנכסי בעלה גובה כתובתה לעולם בין נותנין לה מזונות שם בין אין נותנין לה מזונות וכ"ז שהיא בבית בעלה ונזונת שם גובה כתובתה עד כ"ה שנים אבל אם עברו כ"ה שנים איבדה כתובתה שיש באלו כ"ה שנה שיעור שתעשה טובה וגמילת לעניים המחזרי' בבתים כנגד כתובתה ואינה רשאה ליתן לעניים מנכסי היתומים וכל מה שנתנה אנו מחשיבים אותו לה בכתובתה ושיערו חכמים מה שנותנת בכ"ה שנים עולה כשיעור כתובתה ע"כ:

ותלמידי רבינו יונה ז"ל כתבו וז"ל כל זמן שהיא בבית אביה וכו'. פי' אלמנה שחזרה לבית אביה והיתומים שולחים לה מזונותיה יכולה לתבוע כתובתה לעולם דכיון דאינה עומדת בביתם אין לנו לחוש שנטלה משלהם כלום כדי שתפסיד כתובתה אבל כל זמן שהיא נזונת בבית בעלה אינה גובה כתובתה אלא עד כ"ה שנים אבל אם עמדה כ"ה שנים ולא תבעה כתובתה אבדה כתובתה שיש בכ"ה שנה שתעשה טובה לאחרים כשיעור הכתובה והנדוניא שלה ולפום הכי אמרי' מסתמא מחלה ובגמ' פריך אם היא עשירה שכתובתה גדולה איך נאמר שבזמן הזה נהנית ועשתה טובה מן הממון כשיעור כתובתה ומתרץ לפום גמלא וכו' ע"כ. מתוך פירושם משמע דפתכי טעמא דמחילה בהדי טעמא דטובה לדעת דמ"ד משום דעשתה טובה מחלה ואתי שפיר להאי פירושא הא דבעי תלמודא מהו שתשלש וכדבעי' למכתב בס"ד ומתוך פרש"י והר"י מטראני ז"ל לא משמע הכין אלא משום טובה בלחוד קא אתי עלה ר"מ ואע"ג דלא מחלה לא איכפת לן ולא מידי מ"מ הרי פיזרה כשיעור כתובתה וראוי לחשב לה דהא אינה רשאית לפזר כנ"ל:

וחכמים אומרים כל זמן שהיא בבית בעלה גובה כתובתה לעולם דלטובה לא חיישינן וליכא למימר נמי מדלא תבעתה אחילתה דהאי דקא שתקה משום דדיירא בהדייהו ומיכספא למתבעינהו וכל זמן שהיא בבית אביה דלא מכספא מנייהו איכא למימר

מדלא תבעתה בכ"ה שנים אחילתא. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא כתב וז"ל וחכמים אומרים. לא הוזכרו כ"ה שנים לענין הטובה שתעשה ולא אפסדוה רבנן כתובתה וכשהוזכרו כ"ה שנים לענין המחילה הוזכרו דהואיל ושתקה ולא תבעה כל השנים הללו מחלתה הילכך כל זמן וכו' ע"כ. פי' לא פליגי ר"מ ורבנן לענין מה הוזכרו כ"ה שנים דהוו ידעי האי שיעורא דכ"ה שנים אלא דפליגי לענין מה הוזכרו דר"מ סבר לענין טובה הוזכרו ורבנן סברי לענין מחילה הוזכרו לקמן בגמ' אפרש עוד בזה בס"ד:

וכתב הר"י מטראני ז"ל וז"ל וחכ"א כל זמן שהיא בבית בעלה פי' שמה שאמרו הראשונים שבכ"ה שנים מפסדת כתובתה אין הטע' משום טובה שעשתה דההיא טובה שגמלה עם העניים ניחא להו ליתמי משום מצוה ואין מחשבין לה ממנה כלום אלא טעם אבוד כתובתה מפני שכל זה הזמן שתקה ולא תבעה אותם ואמרי' בודאי מדלא תבעתן כל זה הזמן מחלה להם כתובתה והילכך כל זמן שהיא בבית בעלה ונזונת מנכסי בעלה גובה כתובתה לעולם שזה ששתקה לא מחמת שמחלה אלא בעבור מזונותיה שאף אם היו רוצים הם להגבותה כתובתה לא היתה מקבלת היא כדי שלא תפסיד מזונותיה וכל זמן שהיא בבית אביה ולא היו זנים אותה שם גובה כתובתה עד כ"ה שנים אבל אם שהתה כ"ה שנים ולא תבעה כתובתה מחלה אותה ודוקא כשלא היו זנים אותה שם אבל אם היו זנים אותה שם זה ששתקה מפני המזונות שתקה שאפי' אם היו רוצים להגבותה כתובתה היא לא היתה מקבל' שלא תפסיד מזונותיה וכן כתב ר"ח ז"ל הא דאמרי' כל זמן שהיא בבית גובה כתובתה עד כ"ה שנים דוקא כשאינה נזונית מהם אבל היתה נזונת מהם גובה כתובתה לעולם וכך פירש גם המורה בריש פ' אע"פ דאמרי' תוספת כתובה ככתוב' דמיא למאי נפקא מינה וכו'. עד וכל זמן שהיא בבית אביה תנן בהנושא כל זמן שהיא בבית בעלה במשך אלמנות' גובה כתובתה לעולם וכל זמן שהיא בבית אביה שלא היו עובדים אותה היתומים ולא זנין גובה כתובתה עד כ"ה שנה ואם שהתה יותר מכן מחלתה להן כתוב' והכא דפירש המורה כל זמן שהיא בבית אביה והיורשי' זנין אותה שם זה פירוש לר"מ שאין טעמו בעבור מחילה אלא בעבור הטובה שעשתה מנכסי היתומים ואם היא בבית אביה אף על פי שזנין אותה שם אם עשתה טובה ממזונותיה שלה הם ואיין עולין לה בכתובתה אבל בדברי חכמים דטעמייהו משום מחילה אין לפרש אלא כגון שלא היו זנין אותה. עכ"ל הר"י מטראני ז"ל:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל וחכמים אומרים כל זמן שהיא בבית בעלה וכו' פי' ס"ל לרבנן שאינה מפסדת כתובתה בעבור הטובה שעשתה בעוד שעומדת עמהם ולפיכך היו אומרים כל זמן שעומדת בבית בעלה והיתומים זנין אותה לשם אינה מפסדת כתובתה

דאמרי' מתוך שהיתה עומדת עמהם והיו זנין אותה נתביישה מלתבוע כתובתה אבל כשהיא בבית אביה אינה גובה כתובתה אלא עד כ"ה שנים ואם עמדה כ"ה שנים ולא תבעה כתובתה מסתמא מחלה להם ואינה יכולה לכוף אותם לפרוע הכתובה אח"כ ואע"פ שהיו זנין אותה דכיון שלא היתה עומדת עמהם לא היה לה להתבייש מלתבוע כתובתה ע"כ:

מזכירין כתובתה פי' בהזכרה לבד שאומרים ליורשים לא מחמת מחילה אנו שותקי' וכיוצא בזה ואין צריכי' לתבוע בב"ד. והכין איתא בירוש' דגרסינן התם אמר ר' יוסי בר בון לא סוף דבר עד שתתבע אלא אפי' הזכירה דתני תמן יורשיה מזכירין כתובת'. תלמיד הרשב"א ז"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא מזכירין תובעין כתובתה ע"כ.ובמהדורא בתרא שינה לשונו ז"ל:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל מזכירין וכו' כלומר צריך שיודיעו ליתומים פעם אחת בתוך כ"ה שנים שאינן מוחלים הכתובה שאם יעמדו כ"ה שנה ולא תבעה אותם או לא יודיעו שרצונם לתבוע היום או מחר נאמר שמחלו או שנתברר להם שמחלה האשה ומוקמי' לה במס' שבועות שנשבעה ומתה אבל אם לא נשבעה קודם שמתה שלא תפסה שום דבר אין היורשין גובין לעולם דאין אדם מוריש שבועה לבניו ע"כ:

גמרא ומרתא בת בייתוס וכו'. פי' ר"י ז"ל דהך פירכא ליתא אליבא דבר קפרא דאמר לקמן לא שנו אלא מנה ומאתים אבל תוספת יש להם דלענין כתובה דאורייתא מרתא בת בייתוס וענייה שבישראל שוות אלא אליבא דר' יוחנן דאמר אפי' תוספת אין לה איירי הכא ור' שמשון ז"ל פירש דאליבא דכ"ע אתיא דהכא אליבא דר"מ איירי ולקמן לא איירי בר קפרא אלא אליבא דרבנן דאמרי דמפסדת כתובתה בבית אביה עד כ"ה שנים דהואיל ושהתה כל כך מחלה וקאמר בר קפרא דוקא מנה מאתים מחלה אבל תוספת דהוי כמו מתנה בעלמא לא מחלה כמו ב"ח דלא מחיל אבל ר"מ שאומר מפסדת משום שיש בכ"ה שנים שתעשה טובה כנגד כתובתה אין חילוק בין תוספת ובין מנה מאתים כי עושה טובה כנגד הכל דלפוס גמלא שיחנא. לשון תוספ' הרא"ש:

לפום גמלא שיחנא לפי הגמל הוי המשוי הכא נמי איידי דעשירה דכתובתה גדולה משל ענייה ועד כ"ה שנים עבדה טובה כנגד כתובתה. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל לפום גמלא שיחנא כלומר לפי כח הגמל מטילין עליו המשוי ה"נ לפי רוב הממון היא לוקחת ונותנת ושיחנא הוא מלשון חמותי ראיתי אור דמתרגמי' שיחנית והמשוי נקרא כך ע"ש שהבהמה מתחממת בו ע"כ:

לר"מ מהו שתשלש לר"מ דאמר משום טובת הנאה דעבדה הוא מהו שתשלש אי לא תבעה עד ח' שנים ושליש שנה דהיינו שליש של כ"ה שנים מי מצו אמרו לה דה"ה בתוך ח' שנים עבדת טובה כנגד שליש כתובתיך או לא וה"ה נמי למחצית שנים אלא אורחא דתלמודא נקט כדאמרי' בעלמא משלשין בממון. רש"י ז"ל במהדורא קמא. וקשה קצת כיון דטעמא דר"מ אינו אלא משום טובה פשיטא דתשלש ולשיטת תלמידי רבינו יונה ז"ל דפתיך טעמא דמחילה בהדי טעמא דטובה אפי' לר"מ אתי שפיר. וכתב הר"י מטראני ז"ל וז"ל לר"מ מהו שתשלש שאם לא שהתה כ"ה שנים ושהתה חציין מהו שתפסיד חצי כתובתה בעבו' טובה שעשת מנכסי בעלה מי אמרי' מפסדת לפי חשבון או דילמא דוקא כשעולה הטובה כנגד כל כתובתה דלאו בת גבייה היא כלל אז מפסדת כתובתה אבל קודם שישלימו כ"ה שנים כיון דבת גבייה היא מתוך שגובה מקצת גובה הכל ואין מחשבין לה הטובה שעשת ואיתוקם בתיקו ע"כ. ונראה לפרש דהא ודאי מסתמא מה שנותנת לשכנותיה ולעניים לא ניתן לתשלומין דניחא להו ליתומים בהכי ומיהו מ"מ אמרו חכמים דמה שמתקבץ בתוך כ"ה שנים ניתן לתשלומים ולא יפרעו כתובה כנגדם אבל דמי השליש או המחצה אפשר דלא ניתן לתשלומים ואפשר דניתן לתשלומין ולהכי בעו מהו שתשלש כנ"ל:

א"ל אביי לרב יוסף אתאי בסוף כ"ה שנים ביום אחרון קודם שקיעת החמה גביא כתובתה דאכתי לא שלימו כ"ה שנים ואי אתא אחר שקיעת החמה לא גביא כתובתה אטו בההוא פורתא אחילתה ואליבא דרבנן דאמרי היא בבית אביה גובה כתובתה עד כ"ה שנים קא פריך. קורטוב אחד מל"ו בלוג. שומשמין דקין יותר מחרדל ובההוא חסרון קמעא קרטוב קא פסלי חכמים להוא מקוה הכא נמי בההוא פורתא חשיבא מחילה. רש"י במ"ק. ואביי היה מחל' בין שיעורי המדות ושיעור שתלוי ברצון דבשיעור פורתא כולי האי מי חשיב' מחילה ואהדר ליה רב יוסף דאין לחלק וצריך אתה לפרש כן דמשנ' שלימה שנינו כל מדת חכמים כן היא וכו' ועוד נראה לפרש דהכי קשיא ליה לאביי דאיברא ודאי דמדת חכמים כך הוא ומיהו דחיקא טובא למימר הכי ואי מצינן למימר דלא הוזכרו כ"ה שנים אלא לענין טובה וכר"מ ומשלשין עדיפא טפי מעתה תקשי לרבנן דשפיר קאמר ר"מ וקבלתו מסתברא טפי ותפשוט דמשלשין. ואהדר ליה רב יוסף דלא דחיקא כלל דכל מדת חכמים כן הוא וכו' כנ"ל:

וז"ל תלמידי ר' יונה אתאי קודם שקיעת וכו' בתמיהא כלומר היאך אפשר שבכ"ה שנה פחות שעה אחת נאמר שמחלה ואהדר ליה כל מדות חכמים כן הם במ' סאה כו' פי' חכמים תקנו מ' סאה מפני ששיערו שבזה יכול לטבול כל גופו ואם יחסר מהם כל שהוא

אף על פי שיכול לטבול כל גופו אפילו הכי אין הטבילה מועילה לו הואיל ונתנו חכמים שיעור ידוע הכא נמי כיון שנתנו חכמים שיעור מכ"ה שנה אם חסר מהם שעה אחת לא הפסידה כתובתה והאי דנקט קורטוב לאו דוקא דה"ה אם חסר כל שהוא אלא מפני שאין במדת הלח קטנה ממנה נקט לה ושיעור קורטוב א' מי"ו ברביעית ע"כ:

לא שנו דלאחר כ"ה שנה אחילתה אלא שאין שטר כתובתה וכו'. וכגון שהיתומים מודים לה שלא נתנו לה כתובתה מעולם דאמרי הואיל ולא ערערה על כתובתה בתוך כ"ה להכי לא איכפת לה לשמור שטר כתובתה משום דאחלה לה לגבי יורשים אית לה שטר כתוב' גובה כתובתה לעולם דלהכי לא איכפת לה לערער משום דסמכא דעתה אשטר כתובה והא דאמר רב פפא בפ' הכותב יש לה שטר כתובה גובה תוספת היינו כשהיתומים אומרים פרענו. שלא בהזכרה אע"פ שזמן ההלואה מרובה ולא הזכיר חובו בתוך הזמן ולא מיחה ואמר איש פלוני חייב לי מנה גובה כל זמן שתובע לו חובו דלאו בר אחולי הוא דלא ניתן למחול שאין למלוה הנאה מהלוה שיהא מוחל לו חובו אבל אלמנה שיש לה הנאה מהם אי לא מיחת וערערה בתוך הזמן אחלתה ואע"ג דנקיטא שטר כתובה דומיא דבעל חוב וקשיא לרב. והוא מפרק לה לעולם דלא נקיט שטרא ודקא קשיא לך במאי גביא כשחייב מודה כשלוה מוד' וב"ח דלאו בר אחולי הוי גבי שלא בהזכר' אבל אלמנה דבת מחילה היא ואין לה שטר כתובה אע"פ שהיורש מודה לה אחילתא הואיל ולא מיחת וערערה בתוך כ"ה והיינו כרב. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ואיכא למידק כיון דלא מתפרש הא דרב יהודה אמר רב לא שנו אלא שאין שטר וכו' אלא בכגון שהיתומים מודים לה וכו' וכדפריש לה מרן ז"ל מעתה מאי קא מותיב רב ששת מב"ח דהכי נמי מתוקמא הא דב"ח כשחייב מודה וי"ל דאי מתני' מיירי בנזונת אין אנו צריכין להודאת היתומים דפשיטא ודאי כיון דאכתי נזונת היא דלא נתקבל' כתובתה ואפי' אין שטר כתובה יוצא מתחת ידה ואפי' לדעת ר"ח והר"י מטראני דמוקמוה למתני' כשאינה נזונת אפ"ה שניא אלמנה מב"ח דחיוב כתובתה מידע ידיע ואין אנו צריכין להודאת היתומים אלא לומר שלא נתקבל' כתובתה אבל בעל חוב מצטרכינן לדחוקי דעיקר חיובו לא ידיע אלא מהודאת פיו ועוד דאי לא ידיעא עיקר החיוב אלא מפי הלוה הסברא נותנת דגם ב"ח לא יגבה שלא בהזכרה דאי לאו דמחל חובו אמאי קא הוה סמיך שלא לתבוע חובו כ"כ שנים א"ו משום דמחל חובו לכך לא הוה קפיד להזכיר חובו ולהכי לא אסיק אדעתי' דלישני לי' כשחייב מוד' ומשני כשחייב מוד' ואפ"ה שניא ב"ח מאלמנה דב"ח לאו בר אחולי הוא וכדפרש"י ואפשר דכי פריך תלמוד' אי דלא נקיט כו' ה"נ קא פריך כיון דלא נקיט שטרא בידיה אמאי קא סמיך דליגבי עד דלא הזכיר

חובו כ"כ שנים א"ו משום דאחלתיה ואמאי קתני ב"ח שלא בהזכר' כנ"ל והתוס' ז"ל לא פירשו כן אלא דמעיקרא לא אסיק אדעתיה שינוייא דחייב מודה כלל ולהכי לא פריך אמתני' גופה אמאי גביא בשלא שהתה כ"ה כיון דלא נקיטא שטר כתוב' משום דאיכא למימר דגביא בעדי מיתה דהא אליבא דרב מיירי דלדידיה אלמנה גביא בעדי מיתה והא דפריך תלמודא אי דלא נקיטא כתובה בידה וכו' היינו דלא נקיטא הגט דגט לרב הוא כמו הכתובה וכמו דכתיב ביה מנה מאתים דמי דלדידיה גרושה לא גביא אלא בגט:

וז"ל הרא"ה ז"ל לקמן היכי דמיא אי דלא נקיטא כתוב' וכו' ואליבא דרב דקאמרי' דלית ליה הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום דאילו לר' יוחנן אפ"ה אית לה ואפי' במקום שכותבין לדעת הגאונים ז"ל ולדידן דאית לן דלא אמר ר' יוחנן במקום שכותבין בדאית לה ראיה דכתב לה אתיא שפיר ע"כ:

וז"ל הר"י מטראני ז"ל לא שנו אלא שאין שטר כתובה וכו' פי' לא שנו שבכ"ה שנים מחלה כתובתה אלא כשאין לה כתובה כגון במקום שאין כותבין כתובה וסומכין על תנאי ב"ד א"נ שאיבדתה אבל אם שטר כתובתה יוצא מתחת ידה לב"ד גובה כתובתה לעולם וכו' ע"כ:

ה"ג והא אמר רב אילא שונין כלומר כך שנו חכמים גרושה כב"ח וגובה כתובתה לעולם שלא בהזכרה וגרושה היא דלאו בת אחולי היא דמשום דגירש לה סניא ליה לבעל וליורשים ותו דלית לה הנאה כלל מיניהו דהא לית לה מזונות אבל האלמנה אחילתא אף על גב דנקיטא שטר כתובתה. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ואף על גב דכבר מותיב רב ששת מבעל חוב ואהדר ליה כשחייב מודה אפילו הכי הדר תוב לאותובי מגרושה דדרך לפרוע לגרושה מיד כשמקבלת גיטה והילכך הויא לה כמי שעבר זמן הקצוב לפרעון ואי לא נקיטא כתובה במאי גביא פי' אמאי קא סמכא שלא להזכיר כתובתה אם לא שמחל' ומשני דהכא נמי דחקינן ומוקמינן כשחייב מודה פי' שלא נתקבל' כתובתה כנ"ל:

דף קד:

שלח ליה רב נחמן בר רב חסדא וכו'. ילמדנו רבינו כששטר כתובה וכו' מחלוקת או בשאין שטר כתובה וכו' ואיכא למידק והא הך חילוקא דשטר כתובתה יוצא מתחת ידה לא מחלקי' אלא לרבנן דאילו לר"מ דהויא משום טובה אין לחלק כלל בין בשטר כתובה יוצא מתחת ידה או אין יוצא מעתה קשיא למה לי למבעי אכוליה פלוגתי' דקאמר בששטר כתוב' וכו' מחלוקת ועוד מאי קא בעי פשיטא דיחיד ורבים הלכה כרבים ואע"ג דאמרי' נמי כל מקום ששנ' רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו היינו כד איהו גופיה פליג

אבל במשנתינו ר"מ הוא דאמר' משמיה ואפשר דלהכי כתב רש"י הלכה כדברי מי כדברי ר"מ או כדברי חכמים. ע"כ. והדרא קושיין לדוכתין פשיטא דיחיד ורבים הלכה כרבים וי"ל הא קא פרישנא במתני' דקבלה היתה בידם דנתנו חכמים שיעור כ"ה שנה מיהו פליגי בה ר"מ וחכמים לענין מה הוזכרו אי לענין טובה או לענין מחילה דר"מ סבר לענין טובה הוזכרו ורבנן סברי לענין מחיל' ומספקא ליה לרב נחמן בר רב חסדא כששטר כתובה יוצא מתחת ידה מחלוקת פירוש דסבירא ליה לר"מ דבשטר כתובה יוצא מתחת ידה ליכא למימר אחילתא ורבנן סברי דשפי' איכא למימר אחילתה ולא שני לן כלל בין בשטר כתובה יוצא מתחת ידה או אין שטר כתובה יוצא מתחת ידה ולזה הצד פשיטא ליה דהלכה רכחכמים דיחיד ורבים הלכה כרבים או בשאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה פי' דרבנן נמי מודו בששטר כתובה יוצא מתחת ידה דגובה כתובתה לעולם מעתה מסתבר קבלתו של ר"מ דאמר דלענין טובה הוזכרו כ"ה שנים משום דבהכי אין חילוק כלל בין בשטר כתובה יוצא מתחת ידה לשאין שטר כתובה יוצא וכו' ואלו לענין מחילה בע"כ יש חילוק וכדאמרן ומסתברא דכי נתנו חכמים שיעור כ"ה שנים לא חלקו כלל בדבר והלכך י"ל דהלכה כדברי ר"מ דאמר לא הוזכרו כ"ה שנים אלא לענין טובה דמסתברא קבלתו וכדכתיב' ולהכי מסתפקא ליה והלכה כדברי מי וכו' כדברי ר"מ או כדברי חכמים ע"כ לרמוזי דקאי אדבריהם דקא אמרי הוזכרו ולא הוזכרו ולא קאי אעיקר דינא דאי הכי לא הול"ל אלא הלכה כמי ועוד דפשיטא דהלכה כחכמים וכדכתיב'. ושלח ליה בשאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה מחלוקת אבל שטר כתובה יוצא מתחת ידה כו' ואפ"ה הלכה כחכמים כנ"ל. ובמהדורא קמא כתב רש"י ז"ל ילמדנו רבינו הא דקתני במתני' כל זמן שהיא בבית אביה גובה כתובת' עד כ"ה שנים ומכ"ה שנים ואילך הוי מחילה בששטר כתובה יוצא מתחת ידה קא מיירי או אינו אלא כששטר כתובה אינו יוצא מתחת ידה אבל שטר כתובה יוצא מתחת ידה גובה כתובתה לעולם ועוד ילמדנו הלכה כדברי רבנן או כר"מ ע"כ:

לא שנו דבבית בעלה גובה כתובתה לעולם ואע"ג דלא נקיטא כתובה ויורש מודה לה אלא ק' ר' דתקינו לה רבנן ולא אחלתינהו וכמאן דנקיטא שטר כתובה דמיא אבל תוספות אין לה מדלא מיחת ודאי אחלתיה ל"א לא שנו דגובה לעולם כששטר כתובה יוצא מתחת ידה אבל תוספת מכ"ה שנים ואילך אין לה. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל לא שנו אלא מנה מאתים אבל תוספת יש לה וכו'. כך היא גירסת רש"י ז"ל והכי מפרש לה הא דקתני שאם עומדת בבית אביה אינה גובה כתובתה אלא עד כ"ה שנה דוקא עיקר כתובה וה"ה לנדוניא אבל תוספת דאיהו חייב

לא פקע שעבודא וגובה לעולם כמו כל שאר חובות דעלמא דאין להם זמן קבוע ור' אבהו אמר ר' יוחנן אפילו תוספת אין לה וכו' אבל בכל הספרים המדוייקים ובהלכות הרי"ף גורסין בהפך לא שנו אלא מנה מאתים אבל תוספת אין ור"מ הלוי ז"ל פירש גירסא זו בשני עדים וז"ל שאם היה שטר כתובה יוצא מתחת ידה אע"פ שהיא בבית אביה גובה כתובתה לעולם אלא מנה מאתים דתנאי ב"ד הוא ומסתמא כיון ששטר כתובה יוצא מתחת ידה לא מחלה אבל תוספת דאיהו כתב לה מדיליה אע"פ ששטר כתובה יוצא מתחת ידה כיון ששהתה כ"ה שנה בבית אביה ולא מיחת הויא מחילה ור' אבהו אמר ר' יוחנן אפילו תוספת יש לה דאמר ר' איבו אמר ר' ינאי תנאי כתובה ככתובה דמי וכי היכי דאית לה עיקר אית לה נמי תוספת פירושא אחרינא לא שנו דבבית בעלה גובה כתובתה לעולם ואף על גב דלא נקיטא כתובתה היכא דיורש מודה לה אלא מנה מאתים דתנאי בית דין נינהו דאף על גב דאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה איכא למימר דלא מחלה והאי דלא מחיא אתנאי ב"ד קא סמכא דכל תנאי ב"ד כמאן דנקיט שטרא בידיה דמי אבל תוספת אין לה דכיון שעברו כ"ה שנה אין לה תוספת דתנאי כתובה ככתובה דמי אבל בכל הספרים המדוייקים אמר ר' יוחנן אפילו תוספת אין לה דכיון שעברו כ"ה שנה אין לה תוספת דתנאי כתובה ככתובה דמי וסוגיא דהלכתא להני תרי פירושי אליבא דר' יוחנן לחד טעמא דסליק דתוספת כעיקר כתובה דמיא וכל היכא דאית לה עיקר אית לה תוספת אלא מיהו ה"מ היכא דלא טעני עלה יורשים טענת ברי דפרוע א"נ דמחלוה עילויה בפירוש אבל היכא דטעני עלה טענת ברי לא גביא אלא עיקר כתובה. מ"ט דכתובה דתנאי ב"ד הוא ולא תליא בשטרא לא מהימני דקי"ל הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום אבל תוספת דאיהו כתב לה כיון דלא נקיטא שטרא מהימני עלה ובשבועה וקי"ל כר' יוחנן דשייך טעמיה בדר' ינאי דסוגיין כוותיה בתחלת פ' אע"פ ע"כ. והקשו בתוס' דאם כן אמאי קאמר רב לעיל לא שנו אלא כשאין שטר כתובה וכו' דמאי ראיה היא משום שטר כתובה הואיל ואינה גובה בה לרב דאמר בפרק הכותב גט גובה עיקר כתובה גובה תוספת. ונראה לי דמ"מ הויא הוכחה כיון דנטרה שטר כתובתה עד השתא דאינה חפצה למחול ואע"ג דאינה גובה בו מ"מ הוראה הויא דשמירת כתובתה עד השתא דאינה מוחלת כלל כנ"ל:

ה"ג א"ל רבי אבא לרב הונא אמר רב הכי א"ל רב הונא אישתיקן או אשקיין קאמרת הא דקאמרת אמר רב הכי אתמוהי קא מתמהת כלומר דלא אמר רב הכי ולאשתיקן קא אתית למסתר טעמא דלאו שפיר אמרינן או בניחותא קאמרת לסייען דודאי אמר רב הכי ולאשקויין קא אתית כלומר דבעי' לאשקויי לי משום דשפיר קא בעינא ולשון

בדיחותא הוא כאדם שאומר דבר הגון לפניו ואמר תנו לו לשתות שיפה אמר. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא שינה פירושו דוק ותשכח. אריכא שהיה אדם ארוך. כן כתובה במהדורא קמא גרש"י ז"ל. ובפירוש אחר כתובה אריכא לשון אריך. ואפשר דהיינו מלשון לא אריך ולא למחזי ובפירושי רבינו יהונתן כתוב אריכא לפי שהיה קומתו גבוה מדרך העולם. איתת אחוה הואי כגון דהות לה להההיא חמותא בת מאינש אחרינא ואנסיבא לרב חייא והדר אנסיבא חמותו לאחיו ושכיב אחוהי בלא בני וירית לה רב חייא ונפלה חמותיה קמיה ואידחייא מחליצה ויבום דהויא אחת מחמש עשרה נשים שפוטרות מחליצה ויבום אי נמי כגון דאינסוב רב חייא בת אחוהי ולא הות ליה לאחוה אלא ההיא בת וירית לה רב חייא במקום אשתו וזכה רב חייא לחמותיה כ"ה שנים ולא מיחת בתוך כ"ה שנים לסוף כ"ה שנים אמרה ליה הב לי מזוני א"ל לא מזוני אית לך דכיון דאחילתא לכתובה בכ"ה שנים תו לית ליך מזוני דקסבר דמאן דלית לה כתובה לית לה מזוני ודראי מזוני אכתפאי ואמטאי לה לבי נשא כלומר בידי נשאתי לה מזונות לבית אביה משום כבודה הא נמי כ"ש דמכספא למתבעא כתובתה מינך משום דאמטינה ניהלה מזוני בכתפך ולא ע"י שליח משום דמכבדת לה ביותר היא מכספא מינך. כתב לה רבה בר שילא שטר אדרכתא שנתן לה רשות לרדוף אחר נכסי רב חייא ולהחזיק כנגד כתובתה ושם לה שדה אחת מנכסי רב חייא לכתובתה והיינו נמי שום ב"ד. אדרכתא לשון הרדפה כדאמרינן אזל אדרכיה אבתריה ארבע פרסי בחלא ולא אדרכיה וכמו כתרו את בנימין הרדיפוהו מנוחה הדריכוהו אי נמי לשון דורך ממש שיש לו רשות לדרוך בנכסי פלוני ואדרכתא חזרה עד תריסר ירחי שתא. ה"ג אתא לקמיה דרבא אמרה ליה לרבא ולהדר ליה פירי דאכל ממקרקעי דשיעור כתובתי מיומא דאיכתיבא ליה אדרכתא עלייהו שמאותו היום היו ברשותי דהכי אמר רבא בפ' המפקיד גבי שומת ב"ד לוקח מאימת אכיל פירי אמר רבא מכי מטיא אדרכתא לידיה אביי אמר משנחתמה רבה אמר מכי שלמי יומי אכרזתא. אמר לה אחוי לי שטר אדרכתיך חזא רבא דלא הוה כתיב באדרכתא ואשתמודענא להנך נכסי דכתבינן עלייהו אדרכתא דנכסי דמיתנא אינון דהא אין לה כתובה אלא מנכסי בעלה. הא לאו אדרכתא היא דדיניך למשקל בנכסי דמיתנ' ורבה בר שילא סתם כתב לאדרכתא ופירי דאכל רב חייא עד השתא כדין אכל. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ואיהי היא דקאמרה ליה לרבא דלהדר לה פירי דמן ההוא יומא וכו' משום דרבא ס"ל הכין ואביי נמי לא פליג עליה אלא דקדים זמניה וקאמר משנחתמה וכו' והויא ליה רבא יחיד לגבייהו ולהכי חש רבא לסברייהו ואמר לה אחוי לי אדרכתיך וכו' אע"ג דאיהו סבר מכי שלמי יומי אכרזתא כנ"ל. והתוספות האריכו בזה:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל אתא לקמיה דרבא אמר ליה קא חזי מר היכי דנן א"ל שפיר קא דנך א"ל איזיל איהדר פירי מן ההוא יומא עד השתא א"ל אחוי לי לאדרכתיך כך היא הגירסא בכל הספרים המדוייקים וה"פ ר' חייא לא היה חושש לדברי רבה בר רב שילא מפני שהיה רואה במשנה דכל זמן שהיא בבית אביה אינה גובה כתובתה אלא עד כ"ה שנים היה חושב שהיה טועה בדין ולפיכך לא היה חושש מתחלה לדבריו והוצרך רבה בר רב שילא לכתוב אדרכתא לאשה כשיעור כתובתה וכתב האדרכתא על נכסי ר' חייא סתם כשראה ר' חייא דרבא הודה לדברי הדיין שאל ממנו אם יחזיר הפירות שאכל כי אחר שראה שהדין אמת היה רוצה לצאת ידי שמים גם היה נושא ונותן עמו לידע ההלכה וא"ל רבא לר' חייא שיראה לו שטר האדרכתא ויראה אם יהיה חייב להחזיר הפירות אם לאו. ויש להקשות והלא קי"ל מאימת אוכל פירי מכי שלמי יומי אכרזתא וא"כ איך היה חושב רבא לחייש ולהחזיק הפירות מן השעה שעשו האדרכתא שהרי אין האשה זוכה בפירות אלא בסוף האכרזתא והפירות שאכל ר' חייא קודם תשלום יומי ההכרזה בדין אכלם ורש"י ז"ל רצה ליזהר מזה וכתב דרבה חייש ואזיל לטעמיה דס"ל דמכי מטיא אדרכתא לידיה אכיל פירי ואין זה נכון דבכל הספרים גרסינן רבא והכי משמע במאי דא"ל ר' חייא והא מר הוא דאמרת אחריות ט"ס הוא ולא אשכחן דאמר רבה הכין בכוליה תלמודא אלא רבא הוא דאמר הכי בפרק שנים אוחזין אלא ודאי התירוץ הנכון כך הוא דרבה בר רב שילא כתב אדרכתא אנכסיה דר' חייא ואחר האדרכתא טרפה והכריזה והתלמוד בכאן לא הוצרך להזכיר הכל ולפיכך לא הזכיר אלא האדרכתא ומאי דאמר ליזול להדר לי פירי דמן ההוא יומא לא אמר מן היום שנכתבה האדרכתא אלא מכי שלמו יומי אכרזתא ומתוך כך היה שואל רבא האדרכתא מר' חייא מפני שכתבו שטר טירפא לאשה ובשעה שכתבו הטירפא קרעו האדרכתא ונתנו אותה לר' חייא דקיי"ל כל טירפא דלא כתב בה וקרענא ליה לשטר אדרכתא לאו טירפא הוא ע"כ. ודוחק לומר דנטר ר' חייא כולי האי למברר דיניה קמיה דרבא שהיה ב"ד עד דשלמו יומי אכרזתא ומאי דכתיבנא נראה יותר נכון כנ"ל. ור"מ הלוי כתב דנוסח האדרכתא ביד ר' חייא שהוא שאל אותה כדי לידע היאך היו דנין אותו ויש שגורסין א"ל אחוי לי אדרכתיך ואומרים כי מן האשה היה שואל להראות לו האדרכתא כדי לדון הדין ע"פ האמת א"ל רבא לר' חייא האי אדרכתא לאו שפיר כתיבא שהרי היה להם לעשות האדרכתא על נכסי המת בפירוש והם טעו ועשו סתם וכיון שכן מכח האדרכת' זו וטרפא שאחריה לא נתבטל זכותך ואין לך להחזיר הפירות והקשה לו ר' חייא והא מר הוא דאמר אחריות ט"ס וכו'. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

ה"ג במקצת ספרים אמרה ליה והא מר הוא דאמר אחריות וכו'. ולפי גירסא זו היתה האשה הזאת חכמה ביותר ורש"י ז"ל אע"ג דפריש דעד השתא האשה היתה שקלא וטריא בהדי רבא אפ"ה פירש הכא דהך קושיא היינו מר' חייא וז"ל א"ל ר' חייא לרבא והא מר הוא דאמר בב"מ אחריות טעות סופר הוא ואוקימנא הלכה כר"מ דאמר אחריות טעות סופר הוא הכא נמי דקים לן דכתובתה על נכסי בעלה אע"ג דלא כתיב ואשתמודענא דנכסייא אילין דמיתיא אינון כמאן דכתיב ביה דמי ואמרינן האי דלא כתיב ביה הכי סופר טעה ולא כתב ואהכי לא דק רבה בר רב שילא למימר לסופר דלכתבה. א"ל רבא בהא ליכא למימר טעות סופר הוא דבהא אפילו רבה בר שילא בבי דינא הוה מעיקרא טעה ואיהו גופיה לאו אדעתא דנכסי מיתנא כתב לה להך אדרכתא דסבר מכדי הני והני נכסי דמיתנא ונכסי דר' חייא כו' והני והני דידיה הוא מה לי אי מגבינא לה מהני הלכך לא כתב אשתמודענא דנכסים אילין דמיתנא אינון. ולא היא דודאי הוה ליה למידק ולאגבויי מנכסי דמיתנא דמשום דזמנין דמגבי לה מדידיה מנכסיה דיבם ואזלא ומשבחא להו דכסבורה היא דידה נינהו דבעל מכספי ומכחשי דאיהי לא משבחא להו ואיהו נמי לא משבח להו דסוף שקיל לדידיה דאשבחא איהי ויהיב לה דידה דבעלה דמתקלקלי ואתי לאפוקי לעז על בי דינא דאפסדו לה ומיהו הכי לאו שפיר סבר רבה בר שילא וכי כתבא איהו לאדרכתא בטעות עבדא ולאו טעות סופר הוא. ואשתמודענא גורע. לישנא אחרינא ודלמא טעות הוא מסופר ואדרכתא שפירא הוא דאנכסיה דמיתנא כתיבא אלא שטעה סופר דהא אמר ר"ש אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול אא"כ היו מוכר ולוקח גדולים ושוב אין נאמנין לפסלו והכא נמי כיון דחתימה אדרכתא אנכסי מיתנא איכתיבא אלא דסופר טעה ורב חייא גופיה הוה פריך כל הני קושייתא לרבא וללמוד הוה צריך. עכ"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל והקשה לו ר' חייא והאומר הוא דאמר אחריות ט"ס הוא וכו'. ואהדר ליה רבא בהא אפי' רבה בר שילא טעי וכו' כלומר כי אמרי' דט"ס הוא ה"מ באחריות שהדבר ידוע שאין דרך בני אדם לקנות שלא באחריות ומסתמא יש לנו לומר דהסופר טעה אבל בענין זה אין לתלות הטעות בסופר שאפשר שאפי' רבה בר שילא שהיה דייק טעה דמקום יש לטעות דהוא סבר כיון דר' חייא ירש את אחיו אין לחוש שאם לא כתבו בשטרו ואשתמודענא וכו' שהרי אלו ואלו בשלו הם והוא חייב לפרוע ואינו כן משום דזמנין דמגבן לה נכסי החי ואזל ומשבחא להו ואח"כ אמר אינם משועבדות לך נכסי אלא נכסי המת בלבד וקח שיעור כתובתיך מהם ותניח את שלי ויוציאו לעז על ב"ד שיאמרו שמתוך שלא דנו הדין כראוי הפסידה האשה דלא שיימינן

לה מה שהשביחה בקרקע הראשון אלא על התחתונה כיורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות הלכך כיון שעשה רבה בר שילא מתוך שחשב שהיה הדין כך נמצא שהאדרכתא וכל המעשה שאחר האדרכתא בטעות נעשה ולא זכתה האשה בפירות אבל אם היה דבר שאין ראוי לטעות בו אלא הסופר הדין קיים דאמרי זה שלא כתב הסופר כל הצורך טעה כך נראה למורי הרב נר"ו לפרש זה המעשה ועל דרך זה פירשו המפרשים ז"ל והדרך שתפס לו ה"ר יהונתן הכהן ז"ל אינו עולה על נכון. עכ"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל: **וז"ל ה"ר יהונתן הכהן ז"ל אמרי ליה לרבא כלומר התלמידים הקשו לו לרבא והא מר הוא דאמר בב"מ אחריות טעות סופר וכו'**. ונימא הא דלא כתיב ביה הכי סופר טעה שלא כתב אבל רבא בר שילא צוה לסופר שיכתוב בה הכי ואם כן כדין כתיבא ולהדר ליה פירי א"ל רבא בהא ליכא למיתלי בטעות סופר דבהא אפילו רבא בר שילא דיינא הוא מעיקרא טעה ואיהו גופיה לאו אדעתא דנכסי מיתנא כתב לה האדרכתא דסבר מכדי הני והני נכסי דמיתנא נינהו כלומר נכסי דמיתנא ונכסי דרב חייא גופיה רמו כולהו קמי דר' חייא והני דידיה נינהו מה לי אי מגבינא להו מהני ומה לי מהני הלכך לא כתב אשתמודענא וכו' כלומר לא דקדק ביה. ולא היא כלו' וטעה ביה דודאי הוי ליה למידק ולאגבויי מנכסי דמיתנא משום דזמנין דמגבי ליה מדידיה כלומר מנכסי יבם ואזלא ומשבחא להו דכסבורה היא דדידה נינהו והנהו דבעל מכספי ומכחשי דאיהי לא משבחא להו ואיהו נמי לא משבח להו דלסוף שקיל לדידיה דאשבחא איהי ויהיב לה דידה דהיינו קרקע של מיתנא דמקלקל ואתי לאפוקי לעז על ב"ד דאפסדו לה שלא דקדקו בדבר ומיהו הכי לא שפיר סבר בר רב שילא וכי כתב איהו לאדרכתא בטעות עבד ולאו בטעות סופר היא הלכך לא נגמר הדין עד עכשיו שגמרו לרבא ואין לו לרב חייא להחזיר לה פירות שאכל מאותו קרקע כשלא קבל עליו הדין שדן עליו רבא בר שילא ע"כ:

הדרן עלך פרק הנושא בס"ד:

פרק שני דייני גזירות מתני' שני דייני גזירות מפרש בגמרא שהיו דיני קנסות על הגזילות כדמפרש בגמרא. רש"י במהדורא קמא. וז"ל ה"ר יהונתן הכהן ז"ל שני דייני גזירות וכו' ותני בברייתא שני דייני גזילות וחדא מילתא היא שהיו דנין דיני קנסות על הגזילות כדתניא קוטמי נטיעה ר' יוסי אומר גוזרי גזירות שבירושלים אומר נטיעה בת שנתה שתי כסף וכו' כלומר קוצצי נטיעות של אחרים והיו גזירות וגוזרי גזירות גזרו וקנסו לקוצץ נטיעה של חבירו שישלם לו תחת הנטיעה שתי כסף ולא חשיב במשנה זו בתי דינין שהיו בירושלים דטובא הוו דקרוב לארבע מאות בתי דינין היו שם אלא אותן שלא

היו עוסקין אלא בזה קא חשיב והן דברים שאינן רגילין באנשי קודש וזרע ישרים והוו סגי להו בשני בתי דינין ע"כ. וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל והא דקתני שני דייני גזרות לא מפני שלא היו יותר דודאי טובא הוו אלא מפני שהיה צריך התנא להזכיר תרי לא הזכיר אלא השנים בלבד ע"כ:

אדמון וחנן בן אבי שלום לא הזכיר אלא אביו של חנן לפי שהיו שנים חנן המצרי וחנן בן אבי שלום כדאיתא בגמרא:

דף קה.

תשבע בסוף לכשתתבע כתובתה משביעים לה דלא אתפסה בעלה מידי והשתא מיהו יהבינן לה מזוני בלא שבועה וכשתשבע לבסוף אי אתפסה צררי למזונות שקלה להו לכתובתה והיינו נפרעת שלא בפניו בתחילה דאימור צררי אתפסה למזונות רש"י בהמדורא קמא. ובמהדורא בתרא כתב וז"ל תשבע בסוף כשישמעו בו שמת ותבא לגבות כתובתה תשבע שלא עכבה בידה משל בעלה כלום ולא תשבע בתחלה בשעת גבוי מזונות ע"כ. פי' לפי' לא קאי חנן אלא אמי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות וממילא נשמע מיניה בכל אלמנה שתובעת מזונות שלא תשבע אלא בסוף כשתתבע כתובתה והיינו דהאריך וקאמר רבן יוחנן בן זכאי יפה אמר חנן לא תשבע אלא בסוף לאשמועינן אבעלמא וכדכתיבנא כנ"ל. וכתב הריטב"א ז"ל וז"ל דעת הרמב"ם דדוקא מי שהלך בעלה למדינת הים אבל אלמנה אין נותנין לה מזונות אלא בשבועה דחיישינן לצררי דטפי מתפס איניש לצררי לאחר מיתה כדי שלא תתבזה אצל היתומים ואינו מחוור חדא דהא שמואל אמר בגמרא שאין פוסקין מזונות לא"א וכששמעו בו שמת מודה שפוסקין ועוד דבפרק השולח אמרינן בההיא איתתא דחשידא אשבועתא ואתיא תבעה כתובתה ואמר דלית לה כתובה משום דחשידא ואמרה להו והבו לי מזוני (ויהיבו) לה מזונות ואם איתא למה לי מדשמואל תיפוק ליה דבעיא שבועה והיא חשודה אלא ודאי דאלמנה נותנין לה מזונות בלא שבועה כל זמן ששטר כתובתה יוצא מתחת ידה במקום שכותבין כתובה ע"כ. וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל חנן אומר תשבע בסוף ולא תשבע בתחלה כלומר כיון דסוף כשתגבה כתובתה עתידה להשבע שלא התפיסה בעלה צררי והיא ג"כ לקחה כלום אינה צריכה עכשיו לישבע כי לסוף נגלגל עליה שלא הניח לה בעלה שום דבר למזונות אבל לא נשביע אותה מתחלה שלא תקנו חכמים שבועה אלא כשתבא לגבות כתובתה דהוי למשקל ולמיפק אבל למזוני דלמיקם קמיה שקלא

להו לא חייבו חכמים להשביעה מתחילה וכן אם נתאלמנה אינה נשבעת מתחילה בעבור המזונות דכל זמן שאינה נוטלת כתובה כעומדת תחתיו דיינין לה ע"כ:

כדבריהם כלומר ר' דוסא היה אומר כדבריהם של כהנים גדולים. רש"י ז"ל במהדורא קמא. פי' לפי' דר' דוסא לא הויא מכריע כמו רבן יוחנן בן זכאי דאפשר שלא שמע מחלוקתם אלא איהו מנפשיה הוה אומ' כדברי כהנים גדולים והוה ליה מכלל הכהנים הגדולים ואינו כמכריע כמו רבן יוחנן בן זכאי והיינו דאמרינן לקמן עלה דמתניתין דתנן הפוסק מעות לחתנו וכו' אמר ר' זירא אמר רבא בר ירמיה שני דברים שאמר חנן הלכה כמותו וכיוצא בו ופרש"י ז"ל כיוצא בו דחנן רבן יוחנן בן זכאי והקשו עליו בתוספות לקמן דמה לי להזכיר כדברי חנן כיוצא בו ותירץ הריטב"א ז"ל דה"ק הלכה כמותו לפי שיש מכריע כדבריו אלמא דלחנן יש מכריע ולא לכהנים גדולים כנ"ל:

גמרא אדמון בן גדי היינו אדמון דמתניתין. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

אתרין דבמתני' לא קתני אלא תרין דייני והכא תני תלתא. רש"י ז"ל במהדורא קמא והקשו בתוס' אי גזילות אגזירות קשיא דתרי מילי נינהו כדקס"ד השתא תלתא אתרין לא קשיא דהא בגזלות והא בגזירות וי"ל דלא מסתברא דלהוו לדיין אחד שתי שררות בירושלים דאיכא כמה חשובים להעמיד אנשים מיוחדין לכל שררה ושררה:

דחשיב ליה קתני כלומר דיינין חשובין קא חשיב במתני' ותני להו וחנן דלא חשיב כולי האי לא קתני ותנא דברייתא לא קפיד אחשיבות רש"י ז"ל במהדורא קמא. ור"ת ז"ל כתב דליכא לפרושי כפשוטא דחשיבי טפי דהא ודאי חנן המצרי חשיב טפי מחנן בן אבישלום כיון דאקדמה בברייתא אלא ה"פ דחשיבי בהאי פרקא כלומר דאיירו ביה כגון חנן ואדמון דאלו חנן המצרי לא איירי ביה והקשה ר"י ז"ל על זה מדהביא בסמוך נתן אומר אף נחום המדי וכו' וע"כ לא קאי אברייתא דא"כ לר' נתן ד' הוו ואנן מוקמי' ההיא דקתני' ג' אדמון וחנן ונחום כר' נתן אלא ודאי דר' נתן אמתני' קאי ואי לא קתני תנא דמתני' אלא ההוא דאיירי בפרקין א"כ מאי קאמר ר' נתן אף נחום המדי דלמא ת"ק נמי מודה ביה אלא דכיון דלא איירי במתני' לא תני ליה אלא ודאי הנכון כפרש"י ז"ל דחשיב ליה שחשוב יותר ומ"ה קאמר ר' נתן אף נחום המדי אחד מגוזרי גזירות והיה חשוב כמותם יפליג אמתני'. ודקאמרת דחנן המצרי חשוב טפי כיון דאדקמיה תנא בהא הא לא אריא דזמנין דמקדים תנא ההוא דלא חכים וחשוב כולי האי משום דמיוחס טפי כדתנן התם מעשה בר' אליעזר ור' יהושע ואלעזר בן עזריה ור"ע ואלו ר"ע חכים טפי מר' אלעזר דהכי מוכח ביבמות פ"ק גבי מעשה דר' דוסא בן הרכינס הכא נמי הא דקתני חנן המצרי ברישא לא בשביל שהיה חשוב יותר אלא שהיה ממשפחת מיוחסים יותר מחנן

בן אבי שלום וא"ת מ"מ למה לא תירצו כאן כפר"ת דההיא דלא איירי בפרקין לא תנא ליה וי"ל דא"כ הוה ליה למתני שהיו בירוש' אבל מדקתני היו משמע שנים ותו לא. וז"ל הרא"ש ז"ל ולפר"ת קשה דאי תני הני לפי שדברו במתני' הוה ליה למתני שתים מדייני גזירות שהיו בירוש' אבל מדקתני שני דייני גזירות היו בירוש' משמע שנים ותו לא ע"כ: שהיו גוזרין גזירות על הגזלות פרש"י ז"ל קנסות ולאו דוקא קנסות דהא ממונא הוא אלא כעין קנסות שהיו פוסקין דבר ידוע לתשלומין לנטיעה ולא כפי מה שהם. הריטב"א ז"ל. וז"ל תלמידי הרשב"א ז"ל שהיו גוזרין על הגזלות פי' שהיו קונסין את הגזלן במקום הראוי לקונסו כדאשכחן ברב נחמן דאמר האי גזלן עתיקא הוא ובעינא דאקנסי' ע"כ:

כדתניא קוטמי נטיעה קוצצי נטיעות של אחרים והיינו גזלות וגוזרי גזרות גזרו וקנסו לקוצץ נטיעה של חבירו שישלם לו תחת הנטיעה שתי כסף י"ב מעות והיינו גזרות דקתני במתני'. רש"י במהדורא קמא. וכיוצא בזה פי' הר' יהונתן הכהן ז"ל במתני' ובמהדורא בתרא לא פי' הרב ז"ל כן אלא דאבהמה קאי דקטמא נטיעה ומה שכתב רבינו יהונתן ז"ל בטעמא אמאי לא חשיב אלא שתי בתי דינין לא שייך להאי פרושא כלל דוק ותשכח. וז"ל תלמידי הרשב"א ז"ל נטיעה בת שנתה שתי כסף פי' שהנטיעה אין לה לא דמי אילן ולא דמי עצים ומפני ישוב ארץ ישראל גזרו שישלם עליה שתי כסף או ארבעה כסף כשהיא מבת שתי שנים מכאן ואילך שמין אותו על שבח פירותיו על גבי השדה א"נ בששים אילנות כדאיתא בב"ק ע"כ:

טובא הוו אין ודאי טובא דיינין הוי בירושלים וכי קאמרי' אנן שני דייני גזרות ותו לא אגוזרי גזרות קאמר דגוזרי גזרות לא הוו אלא הנהו ג' דקתני בברייתא ואותן דייני גזרות לא הוו עסקי כלל בשאר דינין. רש"י ז"ל במ"ק. ונראה דמעיקרא דפריך ותו ליכא והא"ר פנחס כו' פשיטא דהוה ידע דלאו כולהו הני דייני גזרות אלא דהכי פריך ותו ליכא בשלמא אי הוה משני דחשיב ליה קתני ניחא פי' דמתניתין לא חשיב ליה חנן המצרי ולהכי לא קתני וגם נחום המדי לא חשיב ליה ובברייתא דלעיל חשיב ליה חנן המצרי והך ברייתא חשיב ליה נחום אבל לתירוצא דרב פפא משמע דלחכמים לא היה נחום מגוזרי גזרות כלל וכדקתני בברייתא דמייתי ר' נתן אומר אף נחום המדי מגוזרי גזירות ולא הודו לו חכמים ולהכי פריך ותו ליכא והאמר ר' פנחס וכו' פי' ואי אפשר דבדוכתא דהוו בתי דינין כולי האי ובתי סופרין ובתי כנסיות ובתי מדרשות דלא הוו אלא שנים שלשה דייני גזרות ומשני דאיברא דגוזרי גזרות חשיבי טובא לקצוב דבר קצוב כעין ההיא דנטיעה ולהכי בעינן דרב גובריהו ולא שכיח אלא חד או תרי אפי' בכרך גדול של נביאים וסופרים כנ"ל. ואע"ג דמשני מעיקרא דחשיב ליה קתני וכו' הדר ופריך מההיא

דנחום משום דמשמע ליה מדקא משני דלא חשיב ליה לא קתני משמע דהברייתא לא קפיד אחשיבות כלל ולהכי הדר ורמי מההיא דנחום כנ"ל:

גוזרי גזירות שבירושלם היו נוטלין שכרן לשנה דייני גזרות לא היו עוסקין כלל במלאכה אחרת אלא כל שעה היו גוזרין גזרות לפיכך היו נוטלין מזונות שלהן מתרומת הלשכה הבאין לצרכי צבור. רש"י ז"ל במהדורא קמא. וכתבו תלמידי הרשב"א ז"ל וז"ל גוזרי גזרות וכו' ולא שכר הדין היו נוטלין אלא מפני שהיו פונין מכל עסקיהם ועסוקין בזה היו מתפרנסין מכאן כדקתני לא ספקי מוסיפין ודוקא אלו שהיו מיוחדין לכך היו רשאין לטול שכרן אבל אדם אחר שבא לפניו לדין אינו רשאי לומר להן תנו לי פרנסת היום ואדון לכם אא"כ היא שכר בטלה כההיא דקרנא. ותשעים ותשעה שהיו נוטלין ולא יותר היינו טעמא מפני שהיו ג' וכדי לשלשן שלשים ושלשה לכל אחד והטעם שהיו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה פי' הראב"ד ז"ל מפני שהגזרות שלהן היו לצורך עבודה שעל כל עוברי עבירה היו גוזרין גזרות וקונסין אותו כדי ליסרן בין במקדש בין בגבולין מ"ה נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ע"כ:

אטו ברשיעי עסקי' דשקלי אגרא דלא רצו משמע אם לא רצו לישא ולעסוקי באותן גזרות ולמשקל מזונות מתרומת הלשכה מוסיפין להם על צ"ט מנים כלומר שנותנים להם שכר כדי שישבו. לא ספקו למזונות אע"פ שלא רצו לטול יותר ורוצים לצמצם עצמן במיעוט מזונות מוסיפין להם בעל כרחם. קרנא שם חכם ודיינא הוה ה"מ דאסור היכא דשקיל בתורת שוחדא דבלא שום שוחדא בעי דיין לישב בדין אע"ג דאמרי ליה בעלי דינין שקול מינן כך וכך ודון לנא דינא קושטא הן לזכות הן לחובה וקרנא לאו בתורת הכי הוה שקל אלא אגר טרחא הוה שקיל דהוה טרח למסבר סברא ולעיין בדינייהו והיינו בתורת אגרא. הנוטל שכר לדון דשקיל שכר טרחא דיניו בטלין כלומר אין דינו דין אגר דינא אגר טרחא דעיון הדין א"נ כגון דאמר להו לא מליפנא ליכו דינאי אי לא יהביתו לי אגר למוד דינא אגר בטלה דכל אימת דהוה עסיק בדינייהו לא הוה עסיק במלאכתו ולפי מה שהיה מתבטל הוה שקיל. דינו דין בתמיה ה"מ דמכוער הדיין היכא דשקיל בטלה דלא מוכח כגון דבדיין האומר אי לאו עסיקנא בדינייכו הוינא אזיל לדוך פלוני ומרווחנא כך ואי בעיתו דאיננא לכו הבו לי אגר בטלה והיינו דלא מוכחא מלתא דלמא הוה רווח ודלמא לא הוי רווח מידי. תהי באמברא דחמרא שהיה מריח באוצרות יין מי ראוי למכור לאלתר כדי שלא יחמיץ באמברא ספינה גדולה מלאה חביות שבנמל פורטו בלע"ז ששם היו מוכרין יינות וכל יומא הוה שקיל זוזא וההוא זוזא מפסיד ליה בעלי דינין והוה שקיל מינייהו. רב הונא בעל שדות הוה והוה מסקי ליה ואהכי אמר

להו הבו לי גברא שיהא דולה לי מים להשקות שדותי. בחריקאי במקומי ואדון. רש"י במהדורא קמא:

מידי טפשים ורשעים בני מעבד דינא נינהו דקתני ק"ו לטפשים בלא סמיות הלב והיינו ק"ו אחר שקבל השוחד שכבר נעשה טפש בקבלת השוחד אי הדר מקבל ליה שוחד אות סמיות הלב יותר ויותר בלא טרוף הדעת והיינו ק"ו ולרשעים דמאחר שקבל שוחד הוה ליה טרוף הדעת ודן ברשע ובעקול אפי' כי לא מקבל שוחדא לפי שאינו יודע לדון ולעיין בעומק הדין וכ"ש אי הדר ומקבל שוחד דאית ליה טרוף הדעת טפי ודאין ברשע ובעוות הדין רש"י. ז"ל במהדורא קמא. וכיוצא בזה פירשו התוס' ז"ל וז"ל אפילו צדיק גמור ונוטל שוחד והיינו ק"ו לרשעים שכבר נטל שוחד בפעם ראשונה דפעם ראשונה כשנוטל אכתי צדיק הוי שעדיין לא נטלו וק"ו לטפשים בפעם שניה שנוטל שוחד שכבר וכו' ע"כ. ונקטי פעם ראשונה ושניה דאי לאחר שנעשה טפש ורשע ממש כדקתני אינו נפטר מן העולם בלא סמיות הלב ובלא טרוף הדעת הדרינן לקושין מידי טפשים ורשעים בני מעבד דינא נינהו דמה לי טפש ורשע מעצמו או שנעשה כן ע"י עונש השוחד אלא הכי קאמר כיון דאינו נפטר מן העולם בלא סמיות הלב ובלא טרוף ומעתה עבדינן קל וחומר מפעם ראשונה ולשניה וכמו שפירשו התוס' ז"ל. ורש"י ז"ל במהדורא בתרא כתב וז"ל אינו נפטר מן העולם והכי קאמר ק"ו שיסמא את עינים כשיהא טפש בסופו וישב לדון משמע דבעי לפרושי דלא עבדינן ק"ו בשתי קבלות מקבלת שוחד לפעם ראשונה מקבלת שוחד לפעם שנייה אלא ה"ק כי השוחד יעור עיני פקחים ק"ו וכו' פי' השוחד שקבל עכשיו מעוור את עיניו עכשיו שעדיין צדיק וחכם הוא ק"ו שזה השוחד שקבל עכשיו יסמא את עיניו כשישב לדון בסופו ואפי' לא יקבל שוחד באותו הדין הרי נעשה טפש וכל מעשיו מקולקלין ועיקר מאי דאתא לאשמועינן תנא דברייתא היינו דאינו נפטר מן העולם בלא סמיות הלב ובלא טירוף הדעת. כך היה נראה לפרש פירוש לפירושו ז"ל ואפשר לפרשו נמי כדרך שפירש במהדורא קמא ומיהו לשון וישב לדון דנקט בגמ' לשונו לא דייק שפיר דוק ותשכח. ורשב"ם פי' ק"ו לטפשים אינו מן הברייתא אלא לשון הברייתא היינו לשון הפסוק בלחוד תנו רבנן כי השוחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים זהו לשון הברייתא ומתמה תלמודא מדהדר נקטה הברייתא חכמים וצדיקים דקרא אלמא דבעיא למימר ק"ו לטפשים ק"ו לרשעים מידי טפשים ורשעים בני מיעבד דינא נינהו ומשני דלאו לדיוקי כדקאמרת נקט תנא דברייתא לישנא דקרא אלא לאשמועינן דאפילו חכם גדול ולוקח שחד וכו' ודוחק ולשון אלא ה"ק לא דייק שפיר דוק ותשכח כנ"ל:

דף קה:

אם דומה הדיין למלך שעשיר הוא כמלך ואינו צריך ליהנות משום אדם יעמיד ארץ העולם מתקיים לפי שאינו מחניף לעשיר ואם עני הוא ככהן שמחזר על הגרנות לקבל תרומות ומעשרות יהרסנה מחריב העולם לפי שהוא מחניף לעשיר ואית דאמרי אם דיין עשיר הוא בראיות ובהלכות כמלך שאינו צריך לשאול לכלום דבר הלכה מחברו ואיש תרומות שאינו בקי בדינין וצריך הוא ללמוד מאחרים. וראשון עיקר. רש"י ז"ל במ"ק. והתוס' ז"ל כתבו ששני הפירושים הם עיקר:

דשאיל שאלתא ששואל מאחרים כלים ובהמה פסול לדינא דדילמא אצטריך למידי דאית ליה לבעל דין דאתי לקמיה ומחניף ליה לא פסיל לדינא למאן דשאיל מניה. דלית ליה לאושולי שאין לו שום דבר להשאיל לאחרים. לית לן בה דכיון דאית ליה לאושולי לא מחניף דסבר כשם שאני צריך לו כך הוא צריך לי. בר מריון עתיר בנכסי הוה ורבא דיינא דמחוזא הוה ואפ"ה הוי שאיל שאלתא מיתמי דבר מריון ואע"ג דאינהו לא הוו שיילי מנייהו ללישנא אחרינא הוה שאיל מנייהו והוה דאין להו דינא לאחשובינהו ליתמי הוא דבעי כי היכי דלימרו כמה חשיבי הני דגברא רבה כרבא שאול מנייהו ולא משום דהוה צריך להו. מריש מקמי דהוינא להו דיינא. מנייהו רחמי לי אותן שזכו בדין לפני. סנו לי הנהו דאחייב. אי כולהו רחמי לי או כולהו סנו לי דמאי דעבידנא להאי עבידנא להאי. מברא ספינה העשויה לעבור בה מעבר מים. הב לי ידא כדי שיהא נסמך על ידו כשהיה נכנס בספינה. גדפא נוצה. הוה שדי רוקא קמיה היה רוק מושלך לפניו. כסייה כי היכי דלא למאיס מר עוקבא. בחמישי ביום החמישי. אגב. אורחאי דרך הליכתי שאני צריך לילך אצלו היום. זוגא שני תלמידים חכמים. בהדי דקא אזיל ר' ישמעאל ואתיב בבי מדרשא שהיו טוענין שניהם לשם קמי זוגא דרבנן אמר אי בעי טעין הכי וכו' כלומר כשהיה ר' ישמעאל הולך ובא היה לבו נוקפו על אריסו ואומר בינו לבין עצמו אילו היה זה אריס פקח היה יכול לטעון נגד בעל דין חבירו כי הך טענה ומפטר בה כך שהיה לבי נוקף עלי על כך. בן אלישע כהן גדול. לא הוה כהן למיתבא ליה וכי לא מצאת כהן במקומך ליתן לו ראשית הגז חלקו. גלדני דבי גלי דגים קטנים. בי גילי ניגקר"ש ועושין אותו מקש ונאחזין בהם דגים קטנים המצוין באגמים וכדאמרינן בעלמא טב גילדנא שרי למיכל וכו'. דינא דמר לא בעינא כלומר אינו רוצה שתדיננו אבל דורון דאייתית לך מיהא ליקבל מר. ולא נמנען מר מאקרובי בכורים ואל ימנעני אדוני מלהקריב בכורים. שכל המביא דורון לתלמידי חכמים כאלו מקריב בכורים. אלישע לא היה כהן שהרי מצינו בדברי הימים שנתייחס אביו על שבט גד דכתיב ויעני ושפט כבשו ומצינו במס'

פסחים בפרק אלו דברים דשפט דהאי קרא הוא אלישע ובכורים לכהן נינהו כדאמרי' ותרומת ידך אלו בכורים לא בעינא דאקבל כלומר ברצוני לא הייתי מקבל אלא הואיל וכו'. שמע מיניה מדשלח לי' רב ענן פסילנא לך לדינא שמע מיניה קריביה הוא. אמר האי דינא דיתמי עשה דכתיב ושפטתם צדק והאי דינא דהאי גברא נמי עשה הוא דאכל דינא כתיב ושפטתם צדק עשה דדינא דכבוד תורה דשלח לי' רב ענן למדייני' לא עדיף למדייניה ברישא משום כבודו דרב ענן. סלקא דינא דיתמי ואחית לדינא דההוא גברא. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

דף קו.

אסתתם טענתיה קי"ל הא דאמרי' בפ' שבועת העדות דשלח ליה רב יוסף לרב נחמן עולא חברינו דעמית בתורה ובמצות הוא ואמרינן מאי שלח ליה לחנופי ליה אלא למשרי תבריה ברישא א"נ לשודא ולא חיישינן לאסתתמי טענתיה דהא ידיע דחזי להכי ובעל דיניה נמי ניחא ליה דלשבקנהו לאלתר אבל הכא דלא הוה חבר ולא קרובו של חבר אלא דרב ענן הוא דהוה סביר הכי סבר דמחניף ליה ואסתתים טענתיה וזה ברור ודעת מורנו נר"ו דהכא עדיין לא פתחו בדינא דיתמי כדאתא האי לקמי' רב ענן דבשלמא בחבר עצמו שרינן ברישא ואע"ג דפתחו בדינא דאחרים כדי שלא יתבטל מתלמודו ומשום כבוד דידיה דאע"ג דאיכא מצוה לדון את הבא ראשון מדכתיב כקטן כגדול תשמעון בפ"ק דסנהדרין עשה דכבוד תורה עדיף והיינו דאמר בפק כל כתבי אמר רבא תיתי לי דכי אתא צורבא מדרבנן לעיוניה בדיניה כי היכי דלשרייה לאלתר אבל כבוד קרובו של חכם אינו אלא מדרבנן ולא דחי עשה דאורייתא אבל הכא מ דין לא פתחו באידך דינא ובכל חד איכא מצות עשה לדון מדכתיב ושפטתם צדק כדכתב רש"י ז"ל וכיון דכן האי עשה דקרובו של חבר עדיף דאיכא בהדיה עשה דרבנן דכבוד של חכם כך היא מפורשת בשם ה"ר פנחס הלוי ז"ל. הריטב"א ז"ל:

סדר אליהו אגדות ובריתות. אסתלק ותו לא אתא משום ההיא מעשה דשלח ליה לרב נחמן דעל ידיה אסתתים טענתיה דבעל דיניה דההוא גברא דאייתי ליה גלדני. הוה קא מבעית רב ענן מאליהו דלא הוה אתי ליה בניחותא והוה מפחיד ליה. עבד רב ענן תיבותא והוה יתיב בגו' ואליהו הוה יתיב אבראי ומתני ליה סדר אליהו רבה שלמד חוץ לתיבה. זוטא שלמד תוך התיבה שהרי לא למד הימנו בתוך התיבה אלא מעט שלא היה יכול לקבל וללמוד ממנו בענין זה ונסתלק ממנו אליהו לגמרי. כי הוו מפטרי רבנן מניה דהוו עסקי באורייתא קמי' כל יומא ולרמשא הוו אזלי להו לבתיהו הוו פיישי בביתיה

ב' אלפין ומאתן רבנן דהוו אכלי בהדיה לא הוה בעי רחמי דבכלהו שני דהוו שני בצורת בימיו לא בקש רחמים שאלו היה מבקש רחמים לא היה רעב בעולם. ומאי דפיישן תרי אלפי ומאתן לגבי אלישע. אי לימא כולהו דכתיב עשרים לחם שעורים ולחם בכורים וכרמל קמי מאה איש טובא מזונות וכו'. אלא כל חדא וחדא לפני מאה איש ומטי לתרי אלפי ומאתן בכ"ב לחם שהביא לו לחם א' של שעורים מתבואה חדשה כדאמרי' אין לך בכל ארץ ישראל קלה לבשל כבעל שלישה ואעפ"כ לא בכרה אלא עשרים לחם שעורים משעורים ישנים בכורים היינו ראשית תבואתו של אדם. אלישע עשיר היה דכולהו נביאים עשירים היו כדאמרינן בפרק אין בין המודד אין הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו אלא על גבור עשיר וחכם. דריש בתליסר אמוראי שהיו מתרגמין ומשמיעין דבריו לרבים לפי שאין קולו נשמע לרבים. ונפצי גלמייהו שהיו מנערין טליתות שלהן מן האבק ומכסי ליומא היו מחשכין החמה מרוב אבק טליתם שהיה עולה למעלה במערבא כשהיו רואים בארץ ישראל חשך החמה. וקרו נפשיהו יתמו משום דלגבי רב הונא הוו פיישי שמנה מאות ולגביהו לא הוו פיישי אלא ד' מאה. יתמי דיתמי דאינהו נמי בצרי מרבה ורב יוסף דהוו קרי נפשייהו יתמי. מבקרי מומין של בהמות לקרבן ולבכור. מתרומת הלשכה מאותן שקלים שהיו תורמין בג' קופות מן הלשכה בפרוס הפסח ובפרוס עצרת ובפרוס החג להביא מאותו כסף תרומת תמידין ומוספין והן הן קרבנות צבור ומייתי נמי שאר קרבנות צבור ולפי שלא היו עוסקין אותן מבקרי מומין בדבר אחר היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה דבקור מומין צורך קרבנות נינה. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ואם תאמר והא תנן בפרק קמא דבכורות הנוטל שכר לראות בעור אין שוחטין אותו ע"פ אלא אם כן היה מומחה כאילא וי"ל כדתרי' לעיל גבי גוזרי גזירות ועי"ל דהתם גבי בכור דוקא יש לחוש שמא יתירנו בשכר לישחט במדינה אבל הכא מיירי בבדיקת מומי שארי קדשים והכי איתא בהדיא במס' שקלים פ' התרומה יצחק בר רדיפא בשם ר' אמי מבקרי קדשים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה לשון הרא"ש ז"ל:

הלכות קמיצה כדאמרינן במנחות יכול בראשי אצבעותיו ת"ל מלא קמצו הא כיצד חופה ג' אצבעות ועל פס ידו קומץ וזו היא עבודה קשה שבמקדש וכל שעה היו עוסקין ללמוד לכל משמר ומשמר של כהנים הלכות קמיצה. רש"י ז"ל במהדורא קמא. הא דלא חשיב הלכות מליקה שגם היא עבודה קשה שבכלל הלכות שחיטה הן. הרא"ש ז"ל:

מגיה ספרים ספרי תורה שבירושלים שכל אחד ואחד היה עושה ספר תורה לעצמו כדאמרינן התנאה לפניו במצות בספר תורה נאה וכו'. רש"י במהדורא קמא. ותלמיד הרשב"א כתב וז"ל ומגיהי ספרים כולן צורך עבודה הם כלומר ספרים שבהם היו

הכהנים לומדין סדר עבודה ובשקלים ירושל' מגיהי ספרים עזרא כך פי' הראב"ד ורש"י פי' ספרים של כל אדם ואדם שאסור להשהותן משום אל תשכן באהלך עולה וראו ב"ד שהיו מתעצלים בדבר והפקירו תרומת הלשכ' ע"כ:

בפרוכת שהיו לפני הדביר תחת אמה טרקסין ובבית שני קא מיירי ואני אומר מקדשי בדק הבית היו נוטלין שכרן הואיל ופרוכת דלפני הדביר תחת בנין נעשו במקום כותל תחת אמה טרקסין שהי' ממונ' בין היכל לקדש הקדשים וכל צורכי בנין בית המקדש היו באין מקדשי בדק הבית מהקדשו' שהיו מקדשין לבדק הבית לתקון הבית ולהחזיק בנינו כדכתיב אף לא יעשה בית ספות גו' עד וחזקו בו את בית ה' כלומר שלא היו עושין מכסף קדשי בדק הבית שום כלי שרת כי אם חיזוק בנין הבית לבד במקדש שני לא היה אמה טרקסין ובב"ב מפרש טעמא משום דמקדש שני הוה גבוה טפי משלשי' אמה ואמה בנין רוחב בגובה מאה אמה לא מצי קאי דאמרי' בסדר יומא מקדש שני אמה ברום מאה הוה עם כלי' עורב. בית גרמו כו' היו ממונין על מעשה לחם הפנים ולא רצו ללמד מעשה לחם הפנים כדמפרש בסדר יומא ובית אבטינס על מעשה הקטורת כדמפרש בסדר יומא תרומת הלשכה שלשה קופות שבהן תורמין את הלשכה אלמא נשים האורגות בפרוכת היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכ' בדבבי מאותן פרוכת שכנגד השערים שאינן תחת הבעל אלא לצניעות בעלמא קתני דנוטלו' שכרן מתרומת הלשכ'.

דאמר ר' זירא אמר רב שלש עשר פרוכת היו בבית המקדש שבעה כנגד שבעה שערי' שבחומ' העזר' שסכים ההיכל לצניעות בעלמא כדי שלא יראו בעזרה הולכי הר הבית ושתים אחת בפתחו של היכל ואחת בפתח האולם ולצניעות בעלמא ושתים בדביר להבדיל בין קדש הקדשים להיכל במקום אמה טרקסין פרוכת אחת מכאן ופרוכת אחת מכאן וביניהם אמה רוחב באותו דרך היה נכנס כהן גדול לפני ולפנים ביום הכפורים וכדמפרש בסדר יומא כורך ונכנס ושני פרוכ' היו על אותן פרוכת בעלית בית קדש הקדשים ואותן ד' פרוכת שמבדילו' היו תחת בנין ומקדשי בדק הבית נוטלין שכרן והא דאמרינן במסכת מדות י"ג השתחויות היו שם כנגד י"ג שערים שהיו בעזרה שער העליון שער הדלק כו' שערים גדולים לא היו אלא שבע' בלבד אלא ששה פספסי' קטני' היו שם שנים בצידי שער ניקנר במזרח וב' בדרום וב' בצפון ובהנהו פספסין איידי דקטנים היו לא היו שם פרוכת וכשאדם היה רוצה לילך בדרך אותן י"ג שערים היה מחזיר פניו למקדש ומשתחוה פשפשין פושטי' רום. רש"י במהדורא קמא:

בעא מיניה רב הונא מרב כלי שרת מהו כו'. צורך מזבח נינהו ומקדשי בדק הבית אתו דמזבח אדמה שהיה במקדש בנין הבית הוא וצורך הבנין היה בא מקדשי בדר הבית.

אי צורך קרבן נינהו כגון לקבלת דמים ולרחיצת הקרבים ואברי העולה וליתן בה סולת למנחות ומתרומת הלשכ' אתו דכל קרבנות צבור באין מתרומת הלשכ'. אלא מתרומת הלשכה כלומר ממותר תרומת הלשכה כדאמרי' בעלמא קרבנות צבור הבאין באחד בניסן אינן באין אלא מתרומה חדשה כדכתיב זאת עולת חדש בחדשו והבא לי קרבן חדשה וכסף הנמצא בשלש קופות מתרומ' ישנה היא מותר מתרומת הלשכ' וממנו נעשין כלי שרת. ובכלותם הביאו וגו' כלומר בכלותם לחזק מכסף הנדב' המובא לבד"ה בימי יואש קא משתעי קאי קרא בדברי הימים אלמא מקדשי בד"ה היו באין כלי שרת. כתובי. דברי הימים. כאן שגבו לצורך בדק הבית והותירו מן הבנין נעשין כלי שרת מאותו מותר כסף שהובא לבדק הבית אבל אם לא הותירו כגון שגבו לבדק הבית ועדיין בדק הבית לא החזיקו לא שבקינן בנין הבית משום צורך כלי שרת ונעשין מתרומת הלשכ' ורב נמי לא אמר (רב) אין עושין מתרומת הלשכ' אלא דגבו ולא הותירו וכי גבו והותירו מאי הוי הא לא גבו מעיקרא אלא לשום בדק הבית. אם הוצרכו לבדק הוצרכו ועושין אותו לבנין הבית והמקדיש לבדק הבית על דעת ב"ד מקדיש מתרומת הלשכה וממותר תרומת הלשכה שנאמר את שאר הכסף ויעשו את הכלים איזה כסף שהיו לו שיריים כשהיו תורמין מן הלשכ' לשלשה קופות היה נשאר כסף בלשכה ואותו כסף המיותר בלשכה היו שירים וכסף דבשלש' קופות כסף שיש לו שיריים הוא ומההוא כסף אמר קרא ויעשו את הכלים לבית ה' רש"י במהדורא קמא:

דף קו:

וז"ל תלמיד הרשב"א לא קשיא כאן שגבו והותירו כלומר גבו לבד"ה והותירו עושין כלי שרת לא הותירו נעשין מתרומת הלשכה ע"כ. ואיכא למידק דכיון דידע רב הונא כתובי וכדאותיב מדכתיב וככלותם הביאו לפני המלך וגו' מאי בעי מעיקרא מיני' דרב פשיטא דמקדשי בדק הבית אתי ואין לפרש דהכי קא בעי אי אינן נעשין אלא מבדק הבית כדכתיב קרא או דילמא מתרומת הלשכה נמי נעשין וה"ה אי איכ' קדשי בדק הבית דנעשין מהם ואהדר לי' דאין נעשין אלא מתרומת הלשכה ולהכי קא מותיב לי' מקרא דכתיב ובכלותם גו' ואי הכי מהו שיעשו מתרומת הלשכה מיבעי לי' ועוד דכיון דתלי טעמי בצורך קרבן ובצורך מזבח משמע דבדוקא נקט בכל חד. ומעתה לא תפרש נמי דלא מבעיא ליה אלא אי נעשין נמי מקדשי בדק הבית ומיהו פשיטא ליה במצו למעבריהו מתרומת הלשכ' אלא דבעי אי מצי למעבריהו נמי מקדשי בדק הבית דמדתלי טעמיה בצורך קרבן או צורך מזבח משמע דבדוקא נקט דהא ודאי צורך קרבן לא אתי מקדשי

בדק הבית ולא צורך מזבח מתרומת הלשכ' ובעי עלה רב הונא כלי שרת אי אשתני דינייהו ונעשין מקדשי בדק הבית ומ"מ הדרא קושיא לדוכתיה וי"ל דרב הונא לא בעי אלא בגבו ולא הותירו דאלו בגבו והותירו פשיטא ליה דעושין מהם כלי שרת ופשיט ליה רב דאין נעשין אלא מתרומת הלשכה פי' ואפי' בגבו והותירו אין עושין מהן כלי שרת ולהכי מותיב ליה מדכתיב ובכלותם הביאו וגו' ואהדר ליה רב דאקרייך כתיבי לא אקרייך נביאי אך לא יעשה גו' פי' כיון דכתיב להדיא בנביאי לא יעשה בית היספות גו' מעתה ע"כ אית לך לפרושי דהא דכתיב וככלותם גו' את שאר הכסף היינו תרומת הלשכה וכדתנא דבי ר' ישמעאל לקמיה וכדאמרי' ומפרש ואזיל תלמודא בדרך שקלא וטריא סברת הבעיין מאי היא ופריך מאי קא בעי רב הונא והא קשו קראי אהדרי אם לא נפרש שאר הכסף כדפריש לה תנא דבי ר' ישמעאל ומהדרינן דהכי מתרץ קראי כאן שגבו והותירו כאן שגבו ולא הותירו וכי קא מבעיא ליה בגבו ולא הותירו פי' אי מאי דכתיב אך לא יעשה בית ה' ספות וגו' היינו כשגבו לצורך בדק הבית ולא חזק הבדק או בשגבו סתם לבדק הבית ועדיין לא הוצרכו לבנין וכדפרש"י לעיל במהדורא קמא וכדכתיבנא לעיל וכי מותיב תלמודא בסמוך מהא דתני' כלי שרת באין ממותר נסכים לא קא מותיב לרב דהא רב ס"ל כתנא דבי רבי ישמעאל ומאן דאית ליה תנא דס"ל כוותי' לא מותבינן עליה תיובת' משום ברייתא תדע דהא משנינן תנאי היא כו' אלא לרב הונא דקא בעי מיניה דרב מהו שיעשה מקדשי בדק הבית ולא אסיק אדעתיה הא דתנא דבי ר' ישמעאל קא מותיב דהא לא דריש שאר הכסף כדדרי' לה תנא דבי רבי ישמעאל מעתה תקשי אכל צדדיו דהא תניא כלי שרת באין ממותר נסכים ואינן באין לא מקדשי בדק הבית ולא מתרומת הלשכה ובשלמא אצד דקדשי בדק הבית ליכא לאותובי דע"כ יש לך לחלק בהו כדכתיבנא דהכתי' אך לא יעשה בית ה' ספות גו' ומעתה אית לן למימר נמי דכי תניא כלי שרת באין ממותר נסכים כשאין שם קדשי בדק הבית הראויין להעשות מהם כלי שרת ומיהו אמאי דקא בעי אי צורך קרבן נינהו ומתרומ' הלשכ' היו עושין אותן קא מותיב דלעולם מצוי תרומת הלשכה מרוב הפעמים וע"כ ליתי ליה כדתנא דבי ר' ישמעאל דהא לא דריש את שאר הכסף כוותיה דאי הוה דרי' הכי לא הוה קא מבעיא ליה מידי מעתה תקשי ליה מיהא דתני' ממותר נסכי' הן באין ומשני תנאי היא פי' דבדלא דרש' דשאר הכסף איכ' מ"ד כלי שרת מתרומת הלשכה הן באין והא דפריך נמי וכי גבו והותירו מאי הוי לא פריך אלא לדעת הבעיין דס"ל דצורך קרבן נינהו ומ"ה אתו מתרומת הלשכה היכי בו מצינן למימר דכי גבי לצורך בדק הבית והותיר דיעשו מן המותר כלי שרת והרי מה שהוא לצורך בדק הבית לא מצו למעבריהו לצורך קרבן אע"ג

דהותירו מאי הוי הא לא לקדוש' קרבן גבו ואפשר דלהכי כתב רש"י מאי הוי הא לא לקדושת קרבן גבו ודוק. והשתא ניחא מאי דקשיא להו לתוס' דאמאי לא פריך בית גרמו ובית אבטינס דשניא הנהו דהקדש הלשכה מעיקרא הוו מקדישי להו סתם לכל צורך הקרבנות ובית גרמו ובית אבטינס בצורך קרבנות הוו עסקי אבל הכא שגבו לצורך בדק הבית בפי' ואת' בא להעבירו לצורך קרבן הא ודאי דאין אתה רשאי לעשות כן ומשני לב ב"ד מתנה עליהן ויכולין בית דין להעביר המותר של בדק הבית לכל מה שירצו והתוס' לא תירצו כן אלא דההיא דבית גרמו ובית אבטינס היו בית ישראל מקדישי' לצורך כך כמו לצורך קרבנות דרגילות הם אבל הכא ישראל שלא על דעת כן מקדישי' כיון דלא שרית ליה כי לא הותירו וא"ת א"כ מאי משני לב ב"ד מתנה עליהו מ"מ הרי ישראל לא הקדישו על דעת כן ואין להתיר אלא על דעת ישראל כיון דלא שרית ליה כי לא הותירו וכדפרישי' וי"ל דה"ק לב ב"ד מתנה עליהן והם מקדישים לדעת ב"ד כנ"ל ומיהו רש"י לא פי' כן דהא כתב במהדורא קמא דרב נמי לא אמר דבאין מתרומ' הלשכה אלא בגבו ולא הותירו ולמאי דפרישית רב ס"ל כתנא דבי ר' ישמעאל ואינו מחלק בהכי כלל ואיבעא דיש קצת דוחק במאי דפרישנ' ומיהו ניחא קושי' טובא דוק ותשכח:

תנא דבי ר' ישמעאל כלי שרת באין מתרומת הלשכה פי' הראב"ד ממותר תרומת הלשכה ולא מן הלשכה עצמה מניסן לניסן היו מביאין תרומה חדש' ומשליכין בלשכה ובג' פרקי' בשנה היו תורמין את הלשכה בכל פרק ופרק וממה שנותר בלשכ' לאחר הג' תרומות שבג' פרקי' הוא שיירי לשכ' וממנו בונין חומות העיר ומגדלותיה וכל צורכי העיר ומה שנותר בסוף באותן הקופות של תרומה הוא היה מותר תרומה ולא היה ראוי לקרבנות צבור של חובה אלא או לקיץ המזבח או לכלי שרת או לרקוע מזבח הזהב כדאיתא לפלוגתייהו לקמן תנא דבי ר' ישמעאל ס"ל דלכלי שרת אזיל דכתיב שאר הכסף איזהו כסף שיש לו שירים הוי אומר זה תרומת הלשכה ומה שנותר ממנו לסוף השנה הוא השירים ע"כ ואימא שירים גופיהו פי' שירי לשכה. תלמידי הרשב"א. וכן פרש"י וכדכתיבנא לעיל:

וז"ל הריטב"א וכן גורס ר"ח דבי ר' ישמעאל תנא כלי שרת באין מתרומ' הלשכה פי' ממה שנתנו בקופות עצמן ובא לחלוק על סוגיא דלעיל דמוקמי האי קרא דשאר הכסף בקדשי בדק הבית שגבו והותירו ולרבי ישמעאל בתרומת הלשכה איירי קרא ע"כ. וכתב עוד רש"י במהדורא קמא וז"ל ואימא שירים גופייהו כסף הנשאר ללשכה לאחר שהורמו ג' קופות בג' פרקים דהיינו שירי הלשכה ממנו היו עושין כלי שרת דהא כתיב שאר הכסף דמשמע שירים ממש. עולה ראשונה דאמרי' בסדר יומא מנין שלא יהא דבר קודם

על המערכ' לתמיד של שחר דכתיב וערך עליה העולה והוינן בה מאי תלמודא אמר רבא העולה עולה ראשונה דמשמ' העולה האמורה ראשון בסדר הקרבנות והיא עולת הבוקר דכתי' שאר הכסף יתירא אשמועי' כסף ראשון כלומר כסף שהוא ראשון לשירים ודמי כאילו כתיב את כסף שאר ע"כ:

וז"ל הרא"ש תנא דבי ר' ישמעאל כלי שרת כו'. האי תרומת הלשכה היינו מותר תרומת הלשכה מה שנשאר בקופה כדמוכח לקמן בברייתא דקתני מותר תרומה לכלי שרת וא"ת א"כ מאי פריך תלמוד' ואימא שירי' גופייהו משום דכתיב את שאר הכסף גם אותה התרומה היינו שאר וי"ל דהכי פריך דבמלתא פסיקת' אית לן לאוקומי קרא דהיינו שירים גופייהו דלעולם איתנהו אבל במותר הקופה לא פסיקא לן דפעמים ליכא מותר בקופה ע"כ. והרא"ה פי' ואימא שירים גופייהו שירי קדשי בדק הבית דבדידיה עסיק קרא וכדקס"ד מעיקרא ולא מתרומת הלשכה כלל לא ממותר ולא משירים ומהדרינן כדאמר רבא העולה עולה ראשונה הכא נמי כסף כסף ראשון פי' והוה ליה כאילו קאמר שירי כסף איזהו כסף שיש לו מתחלתו שירים בודאי ושיהו באין עמו כאחת זהו תרומת הלשכה ואידך נמי אי ממותר אי משירים סברא הוא. עכ"ל הרא"ה:

העולה עולה א' כלומר העול' שנתחנכה בתחלה וזו היא עולת תמיד של בוקר בסדר הקרבנות כתיב וזה אשר תעשה על המזבח וכתיב בתריה את הכבש אחד תעשה בבקר גו' ועוד שנינו במסכת זבחים אין מחנכין את המזבח אלא בתמיד של שחר הכא נמי הכסף כסף ראשון הלכך שאר הכסף שירי הכסף ראשון קאמר דהיינו מותר התרומה. תלמידי הרשב"א:

מיתיבי הקטורת כו'. פי' לשיטתיה דלעיל קא מותיב לרב הונא ולשיטת רש"י מותיב לרב וכדפרש"י נמי לקמן וכדבעינא למכתב בס"ד ומ"מ אסוגיין דלעיל דמשני קראי כאן שגבו והותיר וכו' פריך שפיר דהא פליגא אתנא דבי ר' ישמעאל בפרק הכותב וכדכתי' לעיל. ומיהו מצאתי לתלמיד הרשב"א שכתב וז"ל מיתיבי הקטורת כו' וקשיא לתנא דבי ר' ישמעאל דאמר ממותר תרומה הם באין לרב הונא לא קשיא דלא שמעינן ליה בהדיא דאמר מקדשי בדק הבית היו באין אלא דקא מתרץ לקרא דכתיב שאר כסף כשגבו והותיר ע"כ. ולא ידעתי מהו היכי מצינן לאותובי מברייתא לתנא דהא תנא דבי ר' ישמעאל תנא הוא:

הקטורת סמים ולבונה שבו דכתיב קח לך סמים וגו'. וכל הקרבנות צבור כגון תמידין ומוספים ומנחת נסכים הבא' עם תמיד של שחר ועם תמיד של בין הערבים כמו שמפורש בפרשת הקרבנות בסדר פנחס עשירית האיפה סולת ולוג שמן ורביעית ההין יין והיינו

מנחת נסכים שהיה עם תמיד של שחר ושל בין הערבים וקטרת נמי קרבן צבור דכתיב והקטיר עליו אהרן קטרת סמים וגו' ואהכי הוה אתי מתרומת הלשכה. מזבח הזהב שבהיכל אם צריך לו שום תקון והלבונה לבונת בזיכין הבאה עם לחם הפנים משבת לשבת וכלי שרת באין ממותר נסכים כדאמרינן במנחות פ' שתי מדות מאי מותר נסכים בירוצי המדות כגון מדות להיין ושמן שאם מדד מוכר לגזבר יינות או שמנים דנסכי' בכלי שרת ועודף יין ושמן על מדות כלי שרת אותו בירוץ הוי קדש שהרי קדש בכלי והיינו טעמא דלא עובר ומנויה במנה קא אתי שכשאדם מערה לח בכלי אותו היורד תחלה בכלי עולה למעלה אבל בירוצי מדות יבש כגון סלתות אינו קדוש (דיבש אינו קדוש) דיבש אינו עובר ואותן בירוצי מדות הלא מוכרין אותן ולוקחין בהן לבונה הבאה בבזיכין וכלי שרת וקשיא לי לבונה דלחם הפנים קרבן צבור הוא שהרי אין לבונה באה בקרבן צבור אלא בקטורת ובלחם הפנים בלבד כמו שמפורש בסדר ויקרא וכיון דקרבן צבור הוא מתרומת הלשכה בעייא אתויי.רש"י במהדורא קמא. [וז"ל] תלמיד הרשב"א ז"ל ממותר נסכים פליגי פירוש דמותר נסכים אמוראי בפ' שתי מדות רבי חייא בר יוסף אמר בירוצי המדו' פי' כשלוקחין נסכים לצורך הצבור מודדין להקדש במדה מבורצ' טפופה ולא מחוקה והמקרבין מוחקין אותה והן מותר נסכים מפני שהיו באין מכח התרומה שהיא של צבור מוכרין אותה ולוקחין מהן דברים הללו ור' יוחנן אמר סאה רביעי באותן ששנינו המקבל עליו לספות סלתו' ד' סאין בסלע ועמדו כו' והטעם שלוקחין ממותר זה דברים אלו מפני ששניהם אינן מצויין כל כך ומותר נסכים אינו מצוי כל כך ומזבח הזהב וכלי שרת אינן מצויין נמי כל כך כי אינן צריכין כי אם פעם א' לכמה שנים ולבונה נמי מפני שני דברים חדא שאינו מצוי אלא מע"ש לע"ש ועוד דכל עצמה לא היתה באה אלא על גבי כלי שרת שבכלי שרת היתה עומדת כל השבת כולה ובכלי שרת הי' מקטיר' ע"כ: **מזבח העולה מזבח אדמה שבעזרה שהוא כגון**. חוץ לחומת עזרה אם צריך שום תקון כגון חומת העיר ומגדליה באין משירי הלשכה ממה שנותר בלשכה אחר שהורמו ג' קופות שהיו תורמין בשלש' פרקים וכל צורכי העיר באין לחצוב בורות ולעשות חריצין סביבות העיר או לשומרי העיר אלמא כלי שרת ממותר נסכים היו באין ולא מתרומת הלשכה ותיובתא דרב. תנאי היא אי כלי שרת ממותר תרומת הלשכה אי ממותר נסכים מותר תרומה היינו כסף הנשאר בקופות מא' בניסן ואילך שהיא תרומה ישנה ומאותו מותר עושין רקועי פחים לקדש והיו מצפים אותו משנה לשנה בית קדש הקדשים. ה"ג ר' ישמעאל אומר מות' פירות לקיץ המזבח מותר תרומה לכלי שרת מותר פירות מפרש לקמן ריוח שלוקחין פירות ממותר שירי לשכה ומוכרין אותן ביוקר ומן הריוח

שמשתכרין בהן היו לוקחין קרבנות לעולה לקיץ המזבח שלא יהא מזבח בטל אפי' שעה אח' ונמצא שולחן הרב ריקם במסכת שבועות מפרש קיץ למזבח כבנות שוח לאדם אחר שהקריבו חובת היום מקריבין עולות כאדם שמביאין לפניו אחר סעודתו בנות שוח לקנוח סעודה כדי לתקן ולהמתיק מאכלו. בנות שוח מפרש התם תאיני חיורתא וקיץ לשון תאנה הוא כדאמרי' בעלמא שומרי קיצות תאנים ששוטחין אותם בשדות ליבשן מותר תרומה היינו תרומה ישנה כדפרישנא והא דאמר תנא דבי ר"י כלי שרת באין מתרומת הלשכה מותר תרומ' הלשכה קאמר וזה וזה ר' חנינא סגן הכהנים ור' עקיבא לא היו מודים לרבי ישמעאל כלל בפירות דס"ל דמעולם לא היה מותר פירות כדמפרש לקמן ר' עקיב' אומר אין משתכרין בשל קדש ור' חנינא כותיה ס"ל מדלא אהדר ליה לר' ישמעאל בר פלוגתיה מידי במותר פירות ורב דאמר לעיל כלי שרת נעשין מתרומת הלשכה כלומר ממותר תרומה ר' ישמעאל ור' חנינא קיימי כותיה והך ברייתא עדיפא למיפק מיניה סייעתא טפי מתנא דבי ר' ישמעאל לעיל ה"ג פירות מאי היא כלום' מאי היא מותר פירות דקאמ' ר' ישמעאל לעיל. רש"י במהדורא קמא. וז"ל הריטב"א מאי זה וזה לא היו מודים בעירות כלומר מאי טעמא דידה ומייתי טעמא דרבי עקיבא וכן פירש רש"י ע"כ. ורש"י במהדורא בתרא כתב מאי זה וזה לא היו מודים מאי פירושא דלא היו מודים ע"כ:

ה"ג דתניא מותר שירי לשכה כו'. משירי לשכה אמרן לעיל שהיו באין לחומת העיר ומגדלותיה ומה שישתייר מתקון חומת העיר ומגדלותי' היינו שירי לשכה פירות חטים יינות שמנים. אין משתכרין בשל הקדש כל עיקר אף לא בשל ענים בצדקה העומדת לצורך עניים במקום עשירות דשל גבוה עשירות הוא ואילו היו משתכרין בשל הקדש דמי כאילו הקדש צריך הוא כעני זה שצריך להשתכר בשלו וליכא מעות מצויות ליתן לפי שלקחו בהן פירות. רש"י במהדורא קמא:

דף קז.

פוסקין מזונות לאשת איש פי' אם תובעת מזונות להבא דאילו לשעבר אין פוסקין לה כלל דהא אילו הוה בעל הכא מצי טעין פרעתי ולא מחייבין ליה ובלהבא הוא דפליגי והכי רהיטא כולא סוגיין וכן כתבו בתוספות ודוקא ליוצא לדעת נחלקו דבהא איכא למיחש לצררי או לשמא אמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך כו'. אבל אם יודע בודאי שיצא למקום קרוב על דעת לחזור לאלתר כדרך בני אדם ואח"כ נשתקע שם וכיוצא בו דכ"ע פוסקין ואפילו תוך ג' חדשים וכן הורו רבותי. הריטב"א ז"ל:

אמר שמואל מודה לי אבא שמואל הוה קרי ליה לר' אבא לפי שהיה גדול ממנו כגון אבא דכולהו אב לחכמים ואית דאמרי אבא ממש כלומר אבי ומשום חביבותיה הוה קרי ליה הכי. בג' חדשים הראשונים שהלך למדינת הים שאין פוסקין לה מזונות אם תתבען בתוך ג' לפי שאין אדם מניח ביתו ריקן ומסתמא לג' חדשים שבק לה מזונות כששמעו בו שמת במדינת הים ואשתו תובעת מזונות כ"ע לא פליגי דפוסקין דכל אימת דהוא קיים איכא לספוקי דלמא למחר אתי וטעין דאיהו אתפסה צררי א"נ יאמר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך הלכך אמר שמואל דכל זמן שלא שמעו בו שמת אין פוסקין אבל היכא ששמעו בו שמת ליכא למיחש למידי ואהכי מודה שמואל דפוסקין. שאמר לה בשעה שהלך צאי מעשה כו' וקי"ל כרב הונא דאמר יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונת ואיני עושה וכיון דאיהי מציא אמרה איהו נמי מצי למימר צאי כו'. רש"י במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא פירש וז"ל כששמעו בו שמת כ"ע לא פליגי דפוסקין דלמאי ניחוש לה אי לצררי הרי סופה לגבות כתובתה ותשבע שלא עכבה משלהם כלום ואי לשמא אמר לה צאי מעשה כו' וקבלה עליה משמת אינה משועבדת לו למעשה ידיה כו' ע"כ. והקשו עליו בתוספות דא"כ השתא בעי למימר כי פליגי בשלא שמעו בו שמת דהיינו בלא שבועה דאי בשבועה אמאי לא תטול והא ליתא דהא בסמוך פריך ע"כ לא פליגי אלא לענין שבועה אבל למזוני יהבינן לה משמע דתרוויהו ס"ל דבשבועה יהבינן לה מזוני וקשה לשמואל אלמא לשמואל אף בשבועה לא תטול ואע"ג דמצי למפרך מחנן דקאמר לא תשבע בתחלה מ"מ לישנא דתלמודא דקאמר ע"כ לא פליגי משמע דמתרוייהו פריך ואיברא ודאי דלפי' ז"ל מקשו שפיר דקא מפרשי לקמן הא דתניא ואם בא ואמר פסקתי לה מזונות נאמן דהיינו להצריכה שבועה בלחוד ובשבועה תגבה וכדבעינן למכתב קמן בס"ד מיהו רש"י פי' לקמן דנאמן אף להוציא מידה מה שנתנו לה ב"ד בשבועה מעתה לא תקשי ולא מידי אע"ג דכששמעו בו שמת כ"ע לא פליגי דפוסקין משום דלא חיישינן לצררי כיון דסופה לגבות כתובתה ותשבע שלא עכבה משלהם כלום מ"מ כשלא שמעו בו שמת ס"ל לשמואל דאין פוסקין ואפילו בשבועה דבשלמא כששמעו בו שמת הרי שבועתה קיימת והרי היא גובה כתובתה ושוב לא אתי בעל מקברו להכחישה אבל כשלא שמעו בו שמת אין שבועתה מעלה ומוריד דאם יבא הבעל למחר או ליומא אחרי ויכחישנה הויא לה שבועתה כמאן דליתא דהא נאמן הבעל אף להוציא מידה מה שנתנו לה ב"ד בשבועה כנ"ל. עוד הקשו עליו דהיאך הוא אינו יכול לומר לה צאי מעשה ידיך כו' אם אינה מתרצה והא בפרק אע"פ וגם בפרק המדיר מכרחינן שיכול לומר כן מתוך שיכול לכופה על מעשה ידיה כל היכא דספקה. ותירץ הריטב"א דהתם הוא בשספקו

מעשה ידיה דחמש סלעים והכא לא איירינן בהכי דאם כן למה פוסקין לה ב"ד מזונות אלא ע"כ הב"ע כשספקה ע"י טורח שהיא טורחת לעשות יותר מן השיעור או שהיא בעלת מלאכה חשובה והא לא סגיא אלא בשקבלה עליה כן כתב רש"י ז"ל. ומיהו קשיא ליה להריטב"א דהשתא לא ידעינן אכתי טעמא דצררי ודצאי מעשה ידיך ואין זה קושיא דבדרך כלל ידעינן דכששמעו בו שמת ליכא למיחש למידי וכדדייק רש"י בלישניה. והריטב"א פירש דכששמעו בו שמת כ"ע לא פליגי משום דמוקמינן לה בחזקת אלמנה ודכ"ע פוסקין מזונות דהא נכסי קיימו בחזקתה כדאיתא לעיל בפרק אלמנה ניזונת ונאמנת לומר לא נתנו לי מזונות וגם אין לנו עכשיו לחוש כל כך שיבא הבעל ויאמר פסקתי לה מזונות ע"כ:

וז"ל הרמב"ן בשמעו בו שמת כ"ע לא פליגי פי' רש"י למאי נחוש לה אי משום צררי הרי סופה לישבע כשתגבה כתובתה שלא עכבה משלהם כלום ואינו מחוור דהא לשמואל אפילו בשבועה נמי אין פוסקין לה דאין פוסקין כלל קאמר וכדאמר לקמן והלא לא נחלקו חנן ובני כהנים גדולים כו' משמע דלשמואל נמי אפילו בשבועה אין פוסקין לה ואיכא דאמרי דכי לא מת מסתמא אין אדם מניח את ביתו ריקן וכי אתי אמר דאתפסה צררי אבל כי מת דעתיה למהדר הוה ולא אתפסה צררי והפירוש הנכון דכי מת נכסי בחזקת אלמנה קיימי ולא מצו יורשין למימר לה צררי אתפסוך אבונא כי היכי דלא יכלי למימר לא נתננו לך מזונות וכדאסיקנא בפרק אלמנה ניזונת אבל מחיים נכסיה בחזקתה קיימי ואינה מוציאה מיד בעלה בלא ראיה ובודאי טעמא דמלתא דאורח ארעא הוא דמאן דאזיל למדינת הים מתפיס צררי ואינו מניח ביתו ריקן ומ"ה אמר שמואל אין פוסקין ודילמא נמי כי אתי טעין דאתפסה צררי ומהימן לשעבר וכדתני לקמן דרב סבר כיון דאילו אתי הכא וטעין ואמר נתתי לה מזונות אינו נאמן להבא כיון דמשעבד לה כי אתי ממדינת הים נמי פוסקין ולפי דברים אלו הא דאמר ואם בא ואמר פסקתי לה מזונות נאמן מתחזי מלתא דדוקא לשעבר שאם תבעה ממנו מזונות שלותה ואמר נתתי נאמן אבל לא מצי למימר נתתי לך מזונות להבא לעשר שנים או לפחות מכאן שאם אתה אומר כן אין לך אלמנה שיש לה מזונות דטענינן להו ליתמי מאי דמצי טעין אבוהון ואמר אלו אבוהון דיתמי קיים הוה טעין ואמר נתתי לה מזונותיה אלא ש"מ אינו נאמן ועוד מי שהלך למדינת הים מ"ט פוסקין לה מזונות וטעין ליה הכי שהרי טוענין לו ואין מוציאין ממון ממנו בלא ראיה אלא ש"מ אינו נאמן ואפילו קדמו ב"ד ופסקו ונטלו אין מוציאין ממנה ומדקאמר קטנה וספקה שפוסקין לה ואמר בברייתא מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות ואמר צאו לה מעשה ידיה במזונותיה כלומר שלותה היא

ואכלה ואמר הוא הרי יכולה לעשות ולאכול הדין עמו ואם קדמו ב"ד ופסקו מה שפסקו פסקו שמעינן שמי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות אין ב"ד אומר לה שתעשה ותאכל אלא פוסקין לה מזונות ולכשיבא בעלה אם לא עשה כלום הפסיד וכן דעת הר"ם שהוא סובר אפילו לותה ואכלה אין הבעל מחשב עמה על מעשה ידיה אלא אם עשתה יטול ואם לא יטול הפסיד ונראה שהוא מפרש הא ברייתא הכי מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות שהוציאה ואמר לה איני משלם לך כלום אלא מה שעשית יהא במזונותיך רשאי שכיון שדחקה בעצמה ולא לותה אין לה עליו כלום ובנסחא של ר"ח ובהלכות אם אמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך רשאי וכן בתוספת' אם אמר הוציאו מעשה ידיה במזונותיה ולפי זו הגירסא שאמר להבא וספקה אבל בלותה ואכלה ורוצה לחשב עכשיו מעשה ידיה והיא לא עשתה כלום י"ל הרשות בידו וי"ל אינו רשאי ובטלנו בה דעתנו מפני דעת הר"מ וכששמע בו שמת אין פוסקין לה מזונות במספקא אלא מחשבין לה ואין לסמוך על מה שאמר בירושלמי בענין זה ע"כ:

תרגמה שמואל בששמעו בו שמת וא"ת א"כ מאי טעמא דבני כהנים מה לי מת בביתו מה לי שמעו בו שמת בעדים וי"ל דאפילו מת בביתו פליגי בני כהנים גדולים דלעולם אינה ניזונת בלא שבועה ואין סומכין על מה שיש לה לישבע לבסו' דשמא תמות ולא תבא לידי גבוי כתובה או שמא תהיה ניזונת כל ימיה והא דנקט מי שהלך למדינת הים לרבותא כו'. הרא"ש ז"ל:

בששמעו בו שמת כו'. ואשמעינן מתני' דאע"ג דאין פוסקין מזונות לאשת איש היכא דשמעו בו שמת פוסקין. רש"י במהדורא קמא. וליכא לפרושי ששמעו בו בעדים ברורים חדא דלישנא לא משמע הכי בשום דוכתא וכדמוכח בב"מ בשמעתא דאין מורידין קרוב לנכסי קטן דאמרינן בששמעו בו שמת כ"ע לא פליגי דמורידין ואם יש עדים מה הורדה היא זו אלא שירדו לנחלתם ועוד מדפרקינן שבא לאחר שמועה והיכי מוקמינן סהדי בשיקרא וליכא לפרש ששמעו בו שמת בעד אחד מדפרקינן לקמן הב"ע ששמעו בו שמת בעד אחד מכלל דהשתא לא משמע לן הכי אלא ה"פ ששמעו בו שמת בקלא דאתחזק בב"ד בשני עדים ששמעו מאחרים שהלכו למדינת הים ולקמן אמרינן ששמעו קול זה בעד אחד ואיהי משתריא בעד מפי עד לאנסובי הבנים לא נחתי לנחלה ואפילו בעד נמי כנ"ל. הריטב"א ז"ל:

פוסקין וז"ל רש"י לקמן במהדורא קמא ואם בא בעלה ממדינת הים ואמר פסקתי לה בהליכתי נאמן בשבועה ומזונות שפסקו לה ב"ד בעודו במדינת הים נוטלתן בכתובתה אלמא פוסקין דע"כ לא פליגי אלא לשבועה אבל מזונות מיהא פוסקין ומשני אם בא

לאחר ששמעו שמת ולא מסהדי עדים אלא קול יצא בעולם לשקר שמת ע"כ:
פוסקין דהא משועבד לה פירוש דאע"ג דלכי אתי ואמר פסקתי היה נאמן לדברי הכל כדאיתא לקמן דהויא בטענתו לשעבר וכי פסקינן לה השתא שוב אינו נאמן ומוסיפין ליה חיובא אפילו הכי לא חיישינן לה כיון דמשועבד לה ודיינינן לה כי השתא דאילו הוה בעל הכא ואמר פסקתי לה היה נאמן דה"ל להבא ושמואל אמר דאין פוסקין דלא דיינינן ליה כי (הכא) השתא כיון דלכי אתי ה"ל להבא והוה נאמן ומשום דמימרא דרב מסתברא להכי בעינן מאי טעמא דשמואל. רב זביד אמר משום צררי פי' וזו חששא גדולה בכאן דאפילו בשבועה לא פסקינן לה ודכוותה אשכחן בפרק הנושא לענין מזון הבנות מה שאין כן בחשש צררי דאלמוה לענין כתובתה דגביא בשבועה ואין כל החששות שוות כדפרשינן התם רב פפא אמר חיישינן שמא אמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך פי' וקבלה עליה כדכתיבנא לפי רש"י ז"ל וכן עיקר ומסתברא דרב זביד ורב פפא לא פליגי דהא ודאי מאן דחייש לכל חד מהני טעמי מצי חייש לדון את הבעל כשעת ביאתו והאי דאמר מאי בינייהו הכי פירושו מאי נפקא לן בין הני תרי טעמי ודכוותא טובא בתלמוד וכן פירשו רבותינו. הריטב"א ז"ל. ורש"י ז"ל כתב איכא בינייהו גדולה הראויה להתפיסה מעות ולא ספקה מזונות במעשה ידיה שהן שני בצורת או שאינה בעלת מלאכה לצררי איכא למיחש לצאי מעשה ידיה כו' ליכא למיחש דכיון דלא ספקה לא קבלה עליה אי נמי קטנה ובעלת מלאכה והשנים כתקנן. לרב זביד פוסקין דלא עביד דמתפסה צררי לקטנה לרב פפא אין פוסקין דאיכא למימר צאי מעשה כו' ע"כ. ויש לדקדק בלשונו קצת בנפקות' אמאי בגדו' ולא ספקה לא הזכיר הרב אלא הטעמים ולא הזכיר שם האמוראים ונפקותא דקטנה וספקה הזכיר הרב שם האמוראים לרב פפא כו' ומשמע לי דסבירא ליה לרב דרב זביד להתפסת צררי חייש בדוקא דהא ודאי האשה כל רצונה היא בכך אבל לאמר לה צאי מעשה ידיך כו' לא חייש דכיון דאנן רצונה וקבלתה בעינן לשיטת רש"י וכדכתיבנן הא ודאי דאינה מתרצה בכך ורב פפא אפילו לאמר לה צאי מעשה כו' קא חייש וכל שכן דחייש להתפסת צררי מעתה כי אמרינן גדולה ולא ספקה דחששת צררי איכא וחששת צאי מעשה ידיך כו' ליכא כולהו מודו דחיישינן לה וליכא פלוגתא בין רב זביד ורב פפא בהא כלל ואין הנפקותא אלא בטעמים ולא באמוראים וכמו שפירש הריטב"א אבל כי אמרינן קטנה וספקה דחששת צררי ליכא וחששת צאי מעשה כו' איכא הרי בזו פליגי בה רב זביד ורב פפא דלרב זביד פוסקין דאיהו לא חייש לאמר צאי מעשה כו' וחששת צררי ליכא ולרב פפא אין פוסקין דחייש לאמר לה צאי מעשה כו' ובזה עלו דברי הרב בדקדוק כהוגן דוק ותשכח כנ"ל:

וז"ל הרא"ה מסתבר דרב זביד ורב פפא לא פליגי אלא כל חד וחד אמר בה חד טעמא דהיכי אפשר דלפלוג רב פפא בגדולה ולא פסקה דלא ניחוש לצררי והא אלו אתי ואמר אתפסתי צררי במזונא מי לא מהימן והא דאמר אפילו לרב מהימן כשבא קודם שפסק לה ב"ד אלא ודאי דלא פליגי וכי קאמרי מאי בינייהו אטעמי קאמרינן והא דאמר רב פפא שמא אמר לה צאי מעשה כו'. לאו למימרא דיכול למימר לה הכי על כרחה דהא ודאי לאו כל כמיניה דאי בעייא לא טרחא כולי האי שאינו יכול לכופה אלא בכדי חמש סלעים והא דכולי עלמא הוא ואפילו לריש לקיש כדפריך לעיל אלא כלומר צאי לך מעשה ידיך במזונותיך וקבלה עליה דהא קיימא לן הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלים. וכן פירש רש"י ומהדרינן דאיכא בינייהו גדולה ולא ספקה כלומר דאי משום דרב פפא בהא ליכא למיחש להכי דכיון דלא ספקה בודאי מסתמא לא קבלה עליה ואיכא למיחש לדרב זביד דילמא אתפיסי' צררי וקטנה וספקה דמשום דרב זביד ליכא דצררי לקטנה לא מתפיס ואיכא למיחש לדרב פפא והא דאמרינן דספקה לאו דספקה בכדי ה' סלעים דאם כן לא בעי קבלה דידה לעולם חייבת ליה בהכי אלא כלו' שדרכה לעשות במעשה בכדי מזונותיה והיא יכולה לעשות כך והוא יותר מחמש סלעים והבעל אינו כופה אלא בכדי חמש סלעים והיינו דבעי קבלה דידה ע"כ. עוד כתב הרא"ה לקמן וז"ל ומותבינן תו מדתניא מי שהלך למדינת הים אשתו תובעת מזונות ובא ואמר צאי מעשה ידיך במזונותיך כלומר שכך קבלתי עמה בתחלה רשאי כלומר נאמן דומיא דמאי דתניא באידך שאם בא ואמר פסקתי ליך מזונות נאמן קדמו ב"ד ופסקו מה שפסקו פסקו שאינו נאמן אחר פסק ב"ד כדפרישנא לעיל ומהכא משמע דרב זביד ורב פפא לא פליגי דודאי מודה רב פפא לרב זביד ורב זביד לרב פפא דאי לא נימא תהוי תיובתיה דרב זביד מהא דהא הכא אמרינן בהדיא דאילו אתי וטעין שקבלה עליה מעשה ידיה במזונותיה מהימן ואנן אליבא דשמואל כל מאי דלכי אתי טעין ליה מהימן חיישינן עלה מהשתא אלא ודאי דלא פליגי ע"כ:

ואם בא ואמר פסקתי לה מזונות נאמן ופירש"י נאמן ובשבועה ומחזרת מה שנתנו לה ב"ד והקשו בתוספות עליו דא"כ לתניי' התם בהדי נשבעין ונוטלין ועוד דא"כ מה כח ב"ד יפה והלא לא תמצא מי שילוה לה שמא יבא הבעל ויאמר פסקתי ויפסיד לכך פירש נאמן להצריכה שבועה קאמר ותשלום מימרא דחנן הוא ואינו נכון דלא משמע הכי לישנא דנאמן אלא ה"פ שאם בא קודם שפסקו לה ב"ד ואמר פסקתי לה מזונות נאמן לשעבר וכדקתני באידך דבסמוך ואמר צאי מעשה ידיך למזונותיך רשאי וכן פירשו רבותי. הריטב"א ז"ל:

מי שהלך בעלה למדינת הים וחזר ובא ואשתו תובעת ממנו מזונות שלותה ואכלה בעוד שהיה במדינת הים ואמר לה בחזירתו צאי מעשה ידיך למזונותיך כלומר אותה מלאכה שעשית לי בהיותי לשם טלי במזונותיך רשאי ואפילו לא עבדה לא יהיב לה מזונות הואיל והיא משעבדת ליה למעשה ידיה וקא עסקינן כגון שאילו היה עושה היה מספקה לה למעשה ידיה וכיון דלא עבדה איהי דאפסדה אנפשה. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל אם אמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך נאמן ואין זה נכון שבכל הספרים גורסין רשאי ועוד דלשון אם אמר לא משמע הכי אלא ודאי הכי פרישנא אם אחר שבא אמר לה תקח מעשה ידיך כו'. שעשית בעודי במדינת הים למזונותיך רשאי וא"ת והיאך יוכל לומר לה שתקח מעשה ידיה בשכר מזונותיה כי שמא לא עשתה כשיעור המזונות י"ל דמיירי כיון דרגילה מתחלה לעשות כשיעור מזונותיה שכיון שהיתה מתחלה רגילה בכך רשאי אחר כך לומר לה צאי מעשה ידיך במזונתיך וכתב רש"י דמי שהלך למדינת הים ואמר לאשתו בשעה שהולך צאי מעשה ידיך במזונותיך אינו רשאי אא"כ הסכימה בדבר היא או אם מספיקין לה מעשה ידיה ונראין דבריו דודאי אם היא אינה מתרצי' בדבר מה טעם הוא לומר שיוכל לעקור תקנת חכמים ולומר צאי מעשה ידיך במזונותיך ובשלמא אליבא דמסקנא דאסיקנא באומר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך ניחא דמצינא לפרושי שאמר לה והיא נתפשה בדבר אלא מעיקרא היכי קאמר נעשה כאומר לה והלא אינו מועיל לו האמירה אא"כ מתפייסת בדבר וי"ל דהתם נמי הכי קאמר כיון שאשה זו רגילה לעשות כשיעור מזונות נעשה כאומר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך והיא מתרצית בדבר ע"כ. וז"ל הריטב"א ואמר לה צאי מעשה ידיך כו' רשאי פי' לישנא קלילא נקט וה"פ שאם אמר שכן אמר לה כשהלך וקבלה עליה רשאי לומר כן כיון שעדיין לא פסקו לה ב"ד ומכאן מוכח דמודה רב זביד בטעמו של רב פפא דהא תניא הכא להדיא שאלו אמר כן הבעל רשאי ולשמואל כל מה שהבעל יכול לטעון כשיבא טוענין לו מעיקרא כשהיא תובעת מזונות:

קדמו ב"ד ופסקו מה שפסקו פסקו ולא מבעיא אם גבתה ברשותה אלא שכיון שלותה ברשותה חייב לפרוע. מפי מ"ה נר"ו. תלמידי רבינו יונה. וכתב הריטב"א מדקאמר קדמו ב"ד משמע שאילו בא הבעל קודם לכן לא היו פוסקין לה כלום ממה שתבעה ושמעינן מינה שאין פוסקין לה מזונות אלא להבא ע"כ:

אי הכי אפילו בניו נמי פי' בשלמא לרב דמיירי בשלא השרה אשתו ע"י שליח ניחא דדוקא לאשתו פוסקין לה מזונות לפי שמשועבד לה אבל אין פוסקין לבניו ולבנותיו דלא משתעבד להו ומצוה בלחוד הוא דאיכא כדאיתא בפרק נערה אלא לדידך אפילו

בניו נמי ופרקינן כשהשרה לזו ולא לאלו ופרכינן ומאן פסקה פי' דהא ע"כ סמוכין על שולחנו היו מדאצטריך למיתני שאין זנין אותן וכיון דסמוכין על שלחנו היו כשהיה כאן מסתמא משרי להו כשהולך דלא ניחא ליה דליתבזו והא דלא אוקמה בששמעו בו שמת יש שפירשו משום דא"כ בניו נמי יורדין לנחלה וכל שכן למזונות ואין זה נכון לפי הפירוש שכתבנו בששמעו בו שמת. אבל י"ל דכל ששמעו בו שמת זנין את בניו ובנותיו מיהא כיון שהוא היה מפרנסן ואפשר נמי שהשמועה אמת שנפלה נחלה לפניהם כדי שלא יתבזו לשאול על הפתחים. הריטב"א ז"ל. וז"ל רש"י במהדורא קמא במשרה אשתו על ידי שליש כשהלך למדינת הים העמיד לה שליח לפרנסה דמשרה לה על ידי שליש ליכא למיחש לצררי ולצאי מעשה ידיך דמאי דאתפיס לשליש אתפיס הלכך כי כלו מזונות שביד שליש פסקינן לה. אי הכי דאוקמה במשרה וקס"ד דכשהלך בעלה למדינת הים השרה את אשתו ובניו ע"י שליש אלא שכלו מזונות משל ידי שליש אי הכי אלמא ניחא ליה לזון אשתו ובניו ובנותיו וכיון דניחא ליה לזון את בניו ובנותיו נפסו' נמי לבניו ולבנותיו. מאי פסקה בתמיה הא קא פסיק ותני מי שהלך בעלה למדינת הים ואי במשרה קא מיירי ודאי כשהשרה לזה ולזה קא מיירי ואיכא למפרך אפילו בניו ובנותיו נמי. ה"ג אלא אמר רב פפא כו' בשלא השרה קא מיירי ולא קשיא כגון ששמעו בו שמת בעד א' ומציא אנסובי דאקילו רבנן בעד א' משום ענונא הלכך כי אתא וקא תבעה מזוני יהבינן לה ולא יהבינן להו ואהכי קתני אבל בניו ובנותיו ע"כ:

דף קז:

ת"ש היבמה שלשה חדשים הראשונים ניזונת מנכסי יתומים בעל ראשון שמת הואיל ואין יבם יכול ליבמה כל ג' חדשים הראשונים דילמא מעוברת היא ונמצא זה פוגע בערוה ואינה חולצת בתוך ג' חדשים דדילמא הויא לה ולד של קיימא ואיגלאי מלתא למפרע דלא הויא חליצה מעולם כדי להכשירה לכהונה דחליצה פסולה לכהונה והכי מפרש טעמא ביבמות ופרכינן התם ולכרוז ומשנינן איכא דחזו בחליצה ולא חזו בהכרזה ואמרו חליצה כשירה לכהונה הילכך אינה חולצת ולא מתייבמת בשלשה חדשים הראשונים לא משל בעל דמשלשה חדשים ואילך לא מעכב לה בעל ראשון מלאנסובי אלא יבם מעכב לה ולא משל יבם ואי איהו מעכב שאינו רוצה לא לחלוץ ולא ליבם נזונת משל יבם ואע"ג דליתא ליבם הכא פסקי לה ב"ד מזונות אלמא פוסקין מזונות לאשת איש. ומשני אמר לך שמואל האי יבמה למאי ניחוש לה כו' שומרת יבם אינה משועבדת כלל ליבם למעשה ידיה הלכך ליכא למיחש מידי ואהכי פוסקין אבל בעלמא לא. רש"י

במהדורא קמא:

וכתב הריטב"א וז"ל למאי ניחוש לה כו' ומאן דקרי לה סבר אף ליבמה חיישינן לצררי כיון דעמד בבית דין ומכאן דמודה רב פפא בטעמו של רב זביד אלא די"ל בזו דאנן לא מותבינן זה אלא לטעמו של רב זביד ופרקינן משום לתרוצי לרווחא דמלתא אבל אין צריך לדחוק כן ע"כ:

ואי משום מעשה ידיה לא משעבדא ליה ומהכא משמע דאינו זוכה במעשה ידיה עד שתנשא לו וכן הדין בארוסה ואעפ"כ חייב במזונותיה הרא"ה ז"ל:

רצתה נזונת לאלתר ולכשתרצה תטול כתובה. רצתה נוטלת כתובתה מיד דקים לן האשה שאמרה מת בעלי נאמנת אמרה גרשני בעלי כיון שלא בפני הבעל אמרה אינה נאמנת דאין האשה נאמנת לומר גרושה אני אלא בפני בעלה משום דחזקה אין האשה מעיזה פניה בפני בעלה ואמטו להכי אי אתיא לטול כתובתה לא יהבינן לה דלא מהימנא ואי אמרה השתא דלא מהמניתו לי ומחזקיתו לי בחזקת א"א הבו לי מזונות לא יהבינן לה מזונות הואיל ואמרה גרשני נאמר הכי הוא אלא נזונת והולכת עד כדי שתאכל כדי שיעור כתובתה ואם כן הוא כמו שאמרה נתקבלה כתובתה באותן מזונות ואם בתוך כך בא בעלה ואמר לא גרשתיך אין לה כתובה עכשיו אא"כ גרשה או מת. קתני מיהת נזונת והולכת אלמא פוסקין לה מזונות אע"פ שהוא קיים דאי אין פוסקין לא ניתוב לה כלל במזונותיה אלמא פוסקין מזונות לאשת איש ואהכי לא מצינן לדחויי לה הכי כי אמרה הבו לי או כתובה או מזוני. בששמעו בו שמת לאחר שאמרה גרשני דכיון שמת פוסקין לה מזונות הואיל ומעיקרא לא הימנו לה ב"ד תו לא מצו לאחזוקה בחזקת גרושה אלא בחזקת אלמנה הלכך כי אתיא אחר מיתה למתבע מזוני בחזקת אלמנה לא מצינן לדחויי לה אלא יהבינן לה מזוני עד כדי כתובתה. אי הכי דאלמנה חשבינן לה מאי שנא עד כדי כתובתה ליתוב לה מזוני שלא בכתובה כאלמנה דעלמא. איהי דאפסדה אנפשה דאמרה גרשני ואימא דגרושה היא. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל תלמידי רבינו יונה בפירושם על ההלכות רצתה נזונת כו'. כדין כל אלמנה שבעולם ודוקא כשאמרה מת בעלי כדי שיתירוה לינשא ותנשא לכשתרצה אבל אם אמרה מת בעלי ותני לי כתובתי אינה נאמנת. אמרה גרשני בעלי כו' עד כדי כתובתה כו' פי' עד כדי כתובתה מתפרנסת ממה נפשך שאם לא גרשה הרי יש לה מזונות דקי"ל פוסקין מזונות לאשת איש ואם גרשה אע"פ שאין לה מזונות יש לה כתובה ולפיכך מספק נותנין לה מזונות כשיעור כתובתה וכי מטו מזונות עד כדי כתובתה פקעה כתובתה במזונותיה ולא שקלה בתר הכין כלל ובגמרא הקשה מברייתא זו לשמואל דאמר אין פוסקין מזונות

לאשת איש דאם איתא דאין פוסקין הוה לן למימר דשמא אינו אמת שגרשה בעלה אלא אשת איש היא ולא ניתן לה מזונות כלל והוצרך להעמיד הברייתא בששמעו בו שמת פי' שיצא קול על פי עד א' שמת בעלה. ומקשינן ומ"ש עד כדי כתובתה פי' אא"ב שלא שמעו בו שמת וס"ל דפוסקין מזונות לאשת איש היינו דנותנין עליה חומרי גרושה וחומרי אשת איש חומרי אשת איש דאין לה כתובה אלא מזונות וחומרי גרושה דאין לה אלא שיעור כתובתה אלא אי אמרת בששמעו בו שמת הוה לן למימר דנזונת והולכת אפילו יותר מכדי כתובתה כמו כל אלמנה שבעולם ומפרקינן דאפסדא אנפשה דאמרה גרשני בעלי ולפיכך אין לה מזונות אלא נוטלת מזונות כשיעור כתובה על יד ובשבועה. ויש להקשות לשמואל דאוקמה בששמעו בו שמת למה אינה נוטלת כל הכתובה ביחד ותירץ רש"י דעצה טובה קמ"ל כי שמא אינו אמת שמת בעלה ואם יבא היום או מחר כיון שלקחה בתורת מזונות תשאר הכתובה קיימת אבל אם היתה לוקחת ביחד לפרעון הכתובה היינו אומרים שמיד שנפרע מחלה הכתובה ומחלה המזונות הבאים מכח הכתובה. ורבינו שמשון תירץ דמיירי בשמכחשת את העד כגון שאמרה גרשני בעלי בניסן והעד אומר שמת בעלה באדר ולפיכך אינה נוטלת הכתובה ביחד וכיון דמכחשת את העד חיישינן להתפסת צררי אבל נותנין לה מזונות על יד דמשום חששא דצררי אין לנו לסגפה ברעב א"נ בשמעה שמת בעלה ומכחשת השמועה ואומרת גרשני לא נאמין אותה לענין שתגבה הכתובה במגו שהיתה יכולה לומר מת בעלי משום דה"ל מגו לאפוקי ממונא ומגו לאפוקי ממונא לא אמרינן אבל לענין שתקח על יד למזונותיה איתא ולא חיישינן להתפסת צררי דמגו כי היכי דלא ניחוש להתפסת צררי אמרינן. מפי מורי הרב נר"ו ע"כ:

והריטב"א כתב וז"ל והקשה רש"י וכ"ת כיון ששמעו בו תגבה כתובתה יחד ממה נפששך כו'. ותירץ דאה"נ והאי דקאמ' מתפרנסת והולכת כשהיא אינה רוצה לטול לשם כתובה דסברה שמא לא מת ונוח לה לטול לשם מזונות שאם יבא בעלה תהא כל כתובתה קיימת. והקשו עליו שאם יבא בעלה היאך תטול לשם מזונות דהא איהי אמרת דגרושה היא ואין מזונות לגרושה לכפר"י דכיון שהיא טוענת שהיא גרושה ושמעו בו שמת אין לתת לה כתובה עד שנדע ברור הדבר דאומר אינה גרושה ולא אלמנה אבל מזונות יש לה כשיעור כתובתה ממה נפשך. ועי"ל קרוב לזה דכיון שהודית על עצמה שאינה אלמנה ואינה יכולה לתבוע כתובתה בתורת אלמנה שוב אין לה מכח גרושה שהרי אינה נאמנת לומר כן שלא בפני בעלה ואין כאן טעם מ"נ אלא לגבי מזונות ע"כ: איכא דמקשי מיהת למקצת הגאונים דסברי דאין אלמנה נזונת ביותר מכדי כתובתה אלא

בכדי כתובתה ואי משום הא לא אריא דשאני הכא דאיהי הוא דאפסיד אנפשה דאמרה גרשני בעלי וכיון דכן מהימנא לענין פסידא דידה ואי אתיא לגבות כתובתה כולה בבת אחת לא מהימנא דחיישינן דלמא לאו גרושה היא ולאחרי שנזונת בכדי כתובתה אין נותנין לה עוד מזונות דחוששין שמא גרושה היא וכבר נתקבלה כתובתה אעפ"כ אין דבריהם נראין כמו שכתבתי למעלה. הרא"ה ז"ל:

אי אתה יכול לומר דהאי דקתני ממאנת אין לה מזונות דהיינו ביושבת תחת בעלה כלומר כל זמן שיכולה למאן אין לה מזונות שהרי בעלה כו'. דכיון דתקנו רבנן קדושין דנשואין לקטנה כגדולה ודאי שויוה רבנן לכל מילי בר ממיאון. ועמדה ומיאנה בין בפניו בין שלא בפניו ואין לה מזונות שלוותה ואכלה בעודה יושבת תחתיו. טעמא דמיאנה הא לא מיאנה כל זמן שהוא במדינת הים אי תבעה מזונות יהבינן לה ואי לוותה ואכלה לכי אתי בעל משלם אלמא פוסקין מזונות לאשת איש. רש"י במהדורא קמא:

הא לא מיאנה יהבינן לה והוה מצי לאוקמה כשבא ואמר שלא נתן לה צררי וגם לא אמר לה צאי מעשה ידיך אלא דניחא ליה לתרוצי כדמתרץ דסתם קטנה לא ספקה ודקארי ליה סבר דמתניתין סתמא קתני בכל קטנה ואפי' במספקת וקושיין הוא לרב פפא אלא דניחא לן לתרוצי לתרווייהו אגב גררא. הריטב"א ז"ל:

פתריתו בה כולי האי לשון תמיה א"נ קושיא הוא פתריתו בה כולי האי וכי להכי אתיתו בה דמפרשיתו לה הכי. רש"י ז"ל במהדורא קמא:

והלכתא כרב הונא כו'. אגב גררא דמזונות דפסקי כרב דנקט לה לדרב הונא ודרב זביד נמי איידי דאיירי לעיל דאמר אימר צררי אתפסה נקט לה הכא להאי הלכתא כך פי' הראב"ד. תלמיד הרשב"א. והריטב"א ז"ל כתב וז"ל והלכתא כרב זביד פי' ונקטינן כחדא משום דהכי אפסוק גבי מדרשא בהדדי ע"כ:

חיורי ואוכמי שרו דוקא בצונן אבל בחמין אפילו חיורי אסורי כדאיתא בפסחים. תלמיד הרשב"א:

מתני' ועמד אחר ופרנ' את אשתו שלא ברשות ב"ד והאשה לא בקשה ממנו בהלואה וגם בעלה לא צוה לו אלא הוא הלך מעצמו ונתן מזונות סתם א"נ אמר לה תקחי אלו המזונות כי כשיבא בעליך הוא יפרעני ולפיכך היה אומר חנן כיון שהוא עושה מעצמו אבד מעותיו ובני כהנים גדולים אומרים ישבע כמה הוציא ויטול פי' בני כהנים גדולים מודים הם דמי שנותן מתנה לחברו אינו יכול לחזור ולתבוע ממנו אבל בזה כיון שחברו חייב בדבר ולא אמר זה המפרנס שהיה נותן לה לשם מתנה אלא שנתן סתם היו חושבים שהיה חייב לפורעו וישבע כמה הוציא ויטול. תלמידי רבינו יונה. וכתב הריטב"א וז"ל

ועמד אחד ופרנס את אשתו פי' שלא בהלואה כו' ובמס' נדרים כתבתי מחלוקת רבותי בזה כי מורי הרשב"א נר"ו סובר דכל מאי שפרנסה סתם בתורת הלואה הוא עד שיאמר בפי' שעל בעלה הוא סומך ודעת מורי הלוי דפרנס סתם הוא שלא בתורת הלואה ושם כתבתי טעם שניהם. ע"כ:

ה"ג אמר ר' דוסא בן הרכינס כדבריהם כלומר כדבריהם של כהנים כן הוא. על קרן הצבי שרץ עם מעותיו ואין מגיעו דכיון דפרנס את אשתו שלא מדעתו אין לו עליו כלום. רש"י במהדורא קמא. ושמעתי דלהכי נקט על קרן הצבי משום דהצבי כשמזדקן הקרן שלו מועיל הרבה והוא הולך מקום שבל יראה ובל ימצא ותוקע קרנו שם בא' מנקיקי כדי שלא ימצא לעולם כך שמעתי מפי חכמים דורשי רשומות:

גמרא המודר הנאה מחברו שוקל כו'. פי' אם ראובן נדר שלא יהנה משמעון יכול שמעון לתת בעבורו מחצית השקל שהיו חייבין כל ישראל לתת באדר ויכול לפרוע החוב שהוא חייב ולהחזיר לו אבידתו ובמקו' שנותנין שכר הבטול בהשבת אבידה תפול הנאה להקדש שאם יניח לו שכר בטול נמצא שנהנה ממנו ולפיכך או יקח זה שכירותו כפועל בטל או אם לא ירצה לקחת אותו יתנו אותו להקדש ובמסכת נדרים מביא לשון אחר דמפרש דמיירי בשנדרו שניהם שלא יקבלו הנאה זה מזה ולפיכך אמר תפול הנאה להקדש שאם זה המוציא יקח השכירות נמצא שנהנה ממנו וכ"ת ומאי הנאה אית ליה והלא שכירותו הוא לוקח נוכל לומר שהנאה יש בדבר שלוקח שכירות בעבור טורח מועט. תלמידי רבינו יונה. והריטב"א כתב וז"ל מה שפרש"י כאן תפול הנאה להקדש לפי שמודרין זה מזה לא דק דאפי' בהא למה יהא המחזיר אסור בשכרו דלאו מחבריה אתהני ושכר טרחו הוא נוטל אלא הכא מיירי שהמחזיר יקר רוח שאינו רוצה לטול שכרו אסור לעכבו ולקבלו במתנה ולפיכך תפול הנאה להקדש ע"כ. ובמהדורא קמא כתב רש"י וז"ל ובמקום שנוטלין שכר על השבת אבדה כגון אגר בטלה דשלו קודמת לכל אדם דהשתא הא קא מהני ליה דלא בעי למשקל מניה אגרא יטול מודר אותו שכר שהיה ראוי ליתן למחזיר ויתננו להקדש דהשת' לא מתהני מידי מיני' ואיכא דמוקים לה להך סיפא בנדרים כגון שנכסי הבעל אבידה אסורין על עצמו למלאכה ופלוגתא התם בנדרים דאיכא דאמרי נכסי בעל אבדה אסורין על מחזיר ולא מהדר ליה דקא מהני ליה פרוטה דרב יוסף דאי מתרמי ליה עניא וכו' ואיכא דאמרי דמהדר ליה ומשום פרוטה דרב יוסף לא שכיח ע"כ:

דף קח.

בשלמא שוקל לו שקלו מצוה קא עביד דתנן תורמין על האבוד ועל הגבוי ועל העתיד לגבות פי' באדר היו גובין השקלים כדי שיהיו כולם מגיעין ללשכה קודם ר"ח ניסן כדי שיהיו כל קרבנות הצבור הבאין מר"ח ניסן ואילך באין מתרומה חדשה כדכתיב זאת עולת חדש בחדשו אמרה תורה חדש והבא קרבן מתרומה חדשה והיו תורמין בשלש קופות וכתוב בהן אב"ג לידע איזו מהן נתרמה א' מפני שמצוה בראשון וב"ד היו תורמין אותן על כל ישראל בין על מי שהגיע שקלו ללשכה בין על מי שלא הגיע כדי שיהיה לכל ישראל חלק בקרבנות ואין לתמוה למה היו עושין זה דכל המקדיש אדעתא דבי דינא מקדיש ותנאי ב"ד הוא שיהו השקלים עולין על כל ישראל כדי שיתכפרו כולם והיינו דתנן תורמין על האבוד ועל הגבוי כו'. פי' לא מבעיא על מי שאבד שקלו שהגיע ללשכה אלא אפי' על הגבוי שבא לידי הגזבר ונאבד קודם שהגיע ללשכה ולא מבעיא על זה אלא אפי' על העתיד לגבות שעדיין לא נגבה כל עיקר ולפום הכי קתני גבי המודר הנאה מחברו בשוקל לו שקל דכיון דבלאו הכי תורמין ב"ד בעבורו אשתכח דלא מהני ליה ולא מידי מאי אמרת שהוא חסור מצוה ונמצא שזה פורע בעבורו מהנהו האי לאו הנאה מקריי' דכיון שנתכפר מן הקרבן שהיה עליו לחיוב בעבור מה שעשה שאבדו לא חיסר מצוה לא מקרייא הנאה כדקי"ל המודר הנאה מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה דמצות לאו ליהנות נתנו. ובפרושי הרב רבינו יהונתן מצאתי בדרך אחרת בשלמא שוקל לו שקלו דתנן (אין) תורמין על האבוד כו' הכא נמי גבי המודר מחברו דקתני שוקל לו שקלו משכחת לה כגון שאבד שקלו של מודר ולא נודע לו אלא לאחר שהורמו שלש' תרומות על שלש' פרקים כדאמרינן אם עד שלא הורמה התרומה נודע לו חייב באחריותן ואם משהורמה התרומה נודע לו אינו חייב באחריותה והכא כיון שלא נודע לבעלים לאחר שנתרמה תרומה נמצא שזה האחר ששוקל תחתיו לא מהני ליה מידי שהרי המודר לא היה חייב ודברים הללו צריכין לעיין בסוגיא דפרק הזהב.

תלמידי רבינו יונה:

וז"ל

רש"י במהדורא קמא בשלמא שוקל את שקלו איכא לאוקמי דכגון דלא מהני ליה ומצוה בעלמא קא עביד דיהב שקל שאם לא שקל עליו לא הפסיד כלום שיש לו חלק בקרבנות כדתנן תורמין את הלשכה על השקלים שהובאו לידי שלוחי ב"ד ונאבדו קודם שבאו בלשכה. ועל הגבוי שגבום שלוחי ב"ד ועדיין לא הגיע שליח לשם. ועל העתיד לגבות כי היכי דלהוי לכולהו חלק וכפרה לקרבנות הבאין מאותן תרומות ה"נ מוקמינן לה

כגון שנאבד שקלו ולא נודע לו עד שהורמו ג' תרומות של ג' פרקים כדאמרינן התם אם עד שלא הורמה התרומה נודע לו אינו חייב באחריותו הלכך לא מהני מידי דבלאו הכי מתכפר ע"כ: וז"ל

הריטב"א ז"ל תורמין על האבוד פירש"י על האבוד בדרך ועל הגבוי שהוא בדרך שלא הגיע לכאן ועל העתיד לגבות שעדיין ביד הבעלים ואם לא נגבית לאחר מכאן והקשו בתוס' דהא גבוי עדי' מאבוד וכ"ת דזו ואצ"ל זו קתני אין לך לומר העתיד לגבות דהא גבוי עדיף מניה וה"ל לא זו אף זו ועוד דלישנא דמה שעתיד לגבות לא משמע כפי' רש"י ועוד דמה סברא היא שיהא לן חלק בקרבנות חנם לכך פירשו ז"ל על האבוד שבא ללשכה ואבד ועל הגבוי שבא לידי גבוי ואבד ועל העתיד לגבות שהיה ביד השלי' ונאבד ולא זו אף זו קתני ויש שפירש על מה שעתיד לגבות אחר החג שכבר תרמו את הלשכה לשנה זו בג' פרקים שתורמין דהיינו בפרוס הפסח ובפרוס עצרת ובפרוס החג ומה שיתנו מכאן ואילך לא יהא אלא כשיירי לשכה ואין קונין בו קרבנות אלא לחומות העיר ומגדלותיה הבאין משירי לשכה והשתא ה"ק אע"פ שלא היה בא לקרבנות יש לו חלק בקרבנות עם שאר אחיו ונכון ומ"מ מדפרכינן הכא בשלמא שקל לו שקלו כדתנן משמע בעיקר הדין שהוא כדברי רש"י שאע"פ שלא נגבה כלל יש לו חלק בקרבנות והיינו דלא חשיב פורע חובו אלא שלפי הפי' האחרון יבא בטוב ע"כ. והקשו בתוס' עוד על פרש"י דלא הוה ליה למתני אלא ועל העתיד לגבות ותו לא דהוי אבוד וגבוי בכלל ויש לתרץ דאיברא דאפי' שלא נגבה לבסוף תורמים על צד הדחק כדי שיזכו כל ישראל ומיהו אבוד וגבוי נפיש זכותיה ומ"ה נמי בני העיר ששקלו שקליהם ונגנבו כו' שוקלין ומביאין אחרים תחתיהם כדי לזכות במצוה גמורה כנ"ל:

ומחזיר לו אבידתו נמי מצוה כו'. פירוש וכיון דמדעת דבעל אבידה יהיב ליה לא מתהני מודר הנאה מניה ואי משום דטרח אבתריה כיון דמצוה דנפשיה עבד לא חשיבא הנאה למוכר הרי זה כאלו פייסו חבירו ושכרו שיחזיר אבדתו של זו שהוא מותר אבל אסור ליתן לו ממון של צדקה כדמוכח בההיא דהיו באין בדרך ולא אמרינן מצוה דנפשיה עביד כיון דממונא דדידה יהיב ליה וכבר פירש' בארוכה בנדרים בס"ד. הריטב"א ז"ל. וז"ל תלמידי הרבינו יונה ומחזיר לו אבידתו נמי מצוה קעביד כלומר על מחזיר מוטלת המצוה וחובה עליו לקיימה ולא ניחוש להנאת האחר דכי קא מתהני אידך ממצוה קא מתהני ודוקא להחזיר לו האבדה הוא מותר מפני שאין המחזיר יכול לקיים ואם ירצה יוכל לתת אחרים ולקיים המצוה עמהם ע"כ. וז"ל הר"י מטראני מצוה קא עביד פי' ואע"פ שהוא נהנה הוא יכול לומר אני איני מתכוין להנאתי אלא לקיים מצות בוראי ע"כ:

הא קא משתרשי ליה כלומר הא קא מרווח ליה דלא פרע ליה דאי הוה מסדר ב"ח עליה וגבי חובו מניה הא מני חנן היא ובחוב כה"ג מיירי שהלך למדינת הים והלך א' ופרנס את אשתו והלך זה ופרע את חובו למפרנס דלא אהני ליה מידי דלא מחייב לשלומי כחנן. רש"י במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא לא פירש כן דכתב הריטב"א ז"ל וז"ל הא מני חנן היא פרש"י דכיון דאלו פרעיה לשם הלואה לאו הלואה היא כי פרעיה נמי לשם מתנה לאו הנאה היא ואין לשון זה ברור דנהי דבדיעבד פטור לפי שלא עשה על פיו למה לא תהא חשובה הנאה. ויש לומר משום דהא אשכחן בעלמא שהיורד לשדה חבירו והשביחה חייב לתת כא' מאריסי העיר ואע"פ שלא התנה וא"כ מאי שנא מפורע חובו אלא ע"כ טעמא דמלתא משום דהיורד לשדה חברו שבחו וחדושו ניכר מה שאין כן בפורע חובו שאין שבחו ניכר והרי הלוה זה עומד בנכסיו כמו עכשיו ומה שגרם לו פיטור' שבח שאינו ניכר הוא ואפשר דבלאו דידיה לא מטי ליה הזיקא והיינו דקרי ליה בנדרים מבריח ארי מנכסי חברו וזהו מה שאמר בירושלמי דאמר מפייס הוינא ליה ומחיל לי משכונא ולא סוף דבר מן הטעם ההוא בלבד דהא מלתא דלא שכיחא הוא וכל שכן דאיתיה להאי דינא בבעל חוב דוחק כדאיתא בירושלמי אלא עיקר הטעם מה שאמרו שאין שבחן ניכר וברור וכי מתהני ליה מנכסיו מדידיה מתהני דב"ח מכאן ולהבא הוא גובה ואפילו מאן דאמר למפרע הוא גובה זהו כשגבאו בסוף מעתה מן הטעם הזה יש לומר דבמודר הנאה לא חשיב מהני וזה ברור ונתקיים דברי רש"י אלא שלשונו קצר כמנהגו הטוב ע"כ:

ותלמידי רבינו יונה כתבו דהפורע שטר חובו של חברו שלא מדעתו הניח מעותיו על קרן הצבי מפני שיכול לומר לו הוא היה מוחל לי כדכתיבנן במתני' הכא נמי לא דיינינן ליה הנאה שיוכל לומר שהוא לא היה פורע לו חובו המלוה היה מוחל לו וא"ת ומ"מ הרי מהנה אותו שלא יתביי' ממנו שאם לא היה בעבור זה היה מתביי' שלקח בהלואה ואינו משלם וגם לא יצטרך לפייסו שימחול לו. י"ל דכיון שהוא לא צוה לו שישלם בעבורו ואפשר שהחוב לא היה בא לידי גובייא לעולם כי שמא האחר היה מניח לו לא דיינינן ליה הנאה דכל היכא דלא מחייב מדינא לא הוי אלא גרם הנאה בעלמא צ"ע בחוב שעל משכון היאך יהיה הדין גבי מודר ורבינו יעקב היה אומר שלא אמר חנן הניח מעותיו על קרן הצבי אלא גבי מפרנס אשת חברו שלא מדעתו מפני שיכול לומר לו היא היתה דוחקת עצמה ועושה ואוכלת אבל בפורע חובו של חברו שלא מדעתו לא ופירש דמאי דאמרינן הכא הא מני חנן היא דאמר הניח מעותין על קרן הצבי ה"ק הא דקתני בנדרי' דהנודר הנאה פורע לו חובו לאו בכל חוב קאמר אלא בחוב דאיירי ביה חנן במתני' מיירי

כגון שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו דבכה"ג מותר כיון שהבעל לא צוה לו אבל בחוב אחר דעלמא אסור ואין זה נכון דבהדיא משמע בירוש' דחנן בין במפרנס אשת חברו בין בחוב אחר ס"ל דהניח מעותיו על קרן הצבי מפי מורי הרב נר"ו ע"כ. ופי' ר"י היינו כפי' רש"י במהדורא קמא וכדכתי'. והר"י מטראני כתב וז"ל הא מני חנן היא פי' ואע"ג דמטי ליה הנאה מיניה דהוי מיפצי ליה מבעל חובו כיון דשלא מדעתו עבד ואי בעי לתובעו בדין לא מצי תבע ליה ולאפוקי מיניה בדיניה שריא דודאי אי הוה מצי תבע ליה בדינא ולא קא תבע ליה הוה ליה כאילו יהיב ליה מתנה ואסור אלא דכיון דלא מצי תבע ליה בדינא שרי והכי נמי אמרי' התם מקריב עליו קיני זבין וקיני זבות ויולדות ומתירם לאכל בקדשי' וזן את אשתו ואת בניו אע"פ שהוא חייב במזונותיה דאע"ג דמטי ליה הנאה מיניה כיון דשלא מדעתו קא עביד ולא מצי תבע ליה בדינא שרי ואין אנו צריכין עכשו לומר ששוקל לו את שקלו דטעמא משום דתורמין על האבוד ונמצא שלא ההנהו אלא אע"ג דההנהו כיון דלאו מדעתיה קא עביד ואינו יכול לתובעו בדין כחנן שרי ע"כ:

שלוה ע"מ שלא לפרוע פרש"י שלא לפרוע עד שירצה ולא יכול הנושה ללחצנו ויפה כיון דאי שלא לפרוע כלל אין כאן חוב ומיהו כיון שאינו יכול לכופו ס"ד דלא חשיב מהני כלל הריטב"א ז"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא אפילו תימא כרבנן דאמרי חייב אע"פ שלא אמר לו הלויני וגבי שאר חוב נמי לשלם וכי מחיל ליה אסור במודר הנאה והא דקתני הכא פורע לו את חובו במלוה על מנת לפרוע כגון שהלוהו חבירו ואמר ליה אי פרעת פרע' ואי לא תבענא ממך בדינא והלך זה ופרע אותו חוב דמאי קא מהני ליה הא לא הוא מצי מלוה לכופו ההוא חוב ע"כ:

דף קח:

כיסופא מי לית ליה ק"ל וכי משום סילוק כיסופא חשיבא הנאה להאסר במודר הנאה וי"ל כיסופא מי לית ליה הא ודאי כ"ש דמכסיף וחשיב כמשעבד ליה טפי ומפרעיה ולמאן דאמר דפרע חובו בעלמא חשיב מהני לפי שפוטרו משעבודו הא נמי פוטרו משעבודו וחשוב מהני ומיהו אנן כחנן קי"ל שאף פורע חובו פטור ואפילו במלוה שיש עליה משכון ואף לב"ח דוחק כמו שהביאו ראיה מן הירושלמי. הריטב"א ז"ל. וז"ל רש"י במהדורא קמא כיסופא מי לית ליה דהא מכסיף מבעל חובו שהלוהו ואינו פורע לו והנאת כיסופא מיהא הוא דמהני ליה אבל בחוב דפרנסת אשתו לית ליה כיסופא כלל

הואיל ושלא מדעתו פרנס ע"כ:
מתניתין בזמן שהנכסים מרובים כו' פירוש אם היו הנכסים מרובים כשיעור שנאמר אין כח לבנות לומר לבנים הרי אנו מוציאין לעצמינו מזונות עד שנבגור והשאר יהיה לכם אלא כל הנכסים עומדים בחזקת הבנים ונושאין ונתנין ומתעסקי' בהם ואין לבנות עליהם אלא מזונות דבר יום ביומו וכך משמע הבנות ירשו כלומר הרי כל הנכסים בחזקת הבנים ואם הי' הנכסים מועטים מזה השיעור נוטלות הבנות מזונות מעצמן עד שיבגרו והשאר יתנו לבנים ואח"כ ישאלו על הפתחים ובעינן בפ' מי שמת וכמה הם מרובים כו' אמר שמואל כל שיזונו אלו ואלו עד שיבגורו אתמר נמי כי את' רבין וכו' הר' ישעיה מטראני ז"ל:
הבנות יזונו כו' יש לפרש דלכך האריך ותני הבנות ולא קצר התנא למתני הבנים ישאלו על הפתחים בלחוד משום דמילת' בטעמא קאמר משום דהבנות יזונו בתקנת חכמים לפי שאין דרכן של בנות שישאלו על הפתחים לכך הבנים ישאלו על הפתחים ואפשר דלכך כתב רש"י הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים תקנת חכמים היא פי' הכין תקינו רבנן לפי שאין דרך הבנות לחזר על הפתחים וא"ת א"כ מאי מהדר להו אדמון בשביל שאני זכר כו' אה"נ דהכי תקין רבנן לפי שדרך הבנים לחזור על הפתחים ואין דרכן של הבנות וכדכתי' וי"ל דקא מתמה אמאי יפסידו לגמרי נימא דיזונו אלו ואלו ולא נגרע בה הזכרים כל כך ולכך כתב רש"י הפסדתי בתמיה פירוש התמיה הוא על ההפסד לגמרי וכדכתיב' כנ"ל:
אדמון אומר וכי בשביל שאני זכר הפסדתי כו'. ואע"ג דאמרינן לקמן כל מקום שאמר רבן גמליאל רואה אני כו' ודרכינו לדקדק בכל מקום שאין דרכן של תוספות לפסוק הלכה. ועוד יש לדקדק הכא שתפסו התוס' בלשון אדמון ועיקר שקלא וטרי' דידהו במאי דקאמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון ונראה דקשיא להו שאין דרך התנאים לחלוק בענין כזה לו' הטע' ולא הדין לפליגו בהו וה"ל לאדמון להזכיר הדין ולא הטעם שדרך התנא לומר הדין והאמורא לפרש הטעם ובמאי דאסיקו התוספות ניחא דאדמון לאפלוגי אתא ככתוב בתוס' והביאו ראיה התוספות לדבריהם דלית הלכתא כאדמון מדאמר רב אשי אמר ר' יוחנן עשו אלמנה אצל הבת כבת אצל אחין בנכסים מועטין ויש לדחות דהכי קאמר כבת אצל אחין אליבא דרבנן אבל לאו דסבירא ליה הכי ומיהו מהא דאמרי' יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים כו' היא ראיה גמורה דסתמא דתלמודא כרבנן סבירא ליה ולכן כתבו התוספות דאדמון לאו לאפלוגי אתי. ואין להקשות דדילמ' אדמון לאפלוגי אתי ורבן גמליאל קאי אעיקר מילתא אלא ה"ק רואה אני כו' דאיכא

לאתמוהי קצת אבל לא דס"ל לרבן גמליאל כוותי' דהא באידך משנה קאמר נמי רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון ואגופא דמלתא דאדמון קאי הלכך ע"כ אית לן למימר דאדמון גופיה לאו לאפלוגי אתא ולישנא דאדמון נמי דייקא הכין דקאמר טעמא ולא דינא וכדכתיבנא כנ"ל. והריטב"א כתב דאין פירוש התוספות נכון שאם אינו חולק מזה שאמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון מפני תמיהתו בלבד אלא ודאי פליג ולית הלכתא כוותיה אלא כסוגייא דפ' מי שמת ואי משום כללא דלקמן כבר אמרו דאין סומכין על הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ וסוגיא דהתם עדיפא מההוא כללא ע"כ:

גמרא מאי קאמר קצת קשה מאי בעי והא שפיר קאמר בשביל שהוא זכר והוא יורש בנכסי' מן התורה הפסיד. וי"ל דמדכינה הדבר לעצמו וקאמר בשביל שאני זכר ולא קאמר בשביל שהוא זכר הפסיד אלמא דאיכא יפוי כח יתירא כשהוא הזכר מזכרים אחריני ולכך פריך מאי קאמר פי' דמה יפוי כח הוא שיש לו מכח אחרים וכן יש לדקדק מלשון רש"י שכתב וז"ל מאי קאמר אם בשביל שאני זכר הפסדתי משמע אם בשביל שאני זכר וכחי יפה הפסדתי ומהו יפוי כחו. ובמהדורא קמא כתב וז"ל מאי קאמר אדמון דאמר בשביל שאני זכר כו' ע"כ דוק ותשכח. והיינו דמשני אביי בשביל שאני זכר וראוי לעסוק בתורה כו' ורבא ס"ל דהכי קאמר בשביל שאני זכר וראוי לירש בנכסים מרובין ויפו כחי החכמים כולו האי דאמרו הבנים ירשו כו' פי' והבנות יורשות מתחתיהן למזונות וכדכתי' הפסדתי בנכסים מועטים שישאלו על הפתחים ויפסידו לגמרי דלכל הפחות נימא שיהיו כלם שוים ואביי ס"ל דלא מיקרי יפוי כח מה שהבנים יורשים דחכמים תקנו לבנות תקנה אלימתא ויפוי כחם טפי ורבא ס"ל דכיון דחזינן דבנכסים מרובים לא יפו אלא כחן של הבנים לומר דהבנות יזונו מתחת יד הבנים וכדכתי' מעתה אף בנכסים מועטים לא גריעי כח הבנים כולי האי אלא כלם שוים וכדכתיב' והא דקאמר בשביל שאני כו' פי' אני שיש לי נכסי' מרובים ויפה כחי בהם הפסדתי בנכסים מועטים ולאו דפריט לנפשיה טפי מלאחריני אלא לרמוזי הנכסים מרובים ואי הוה קאמר בשביל שהוא זכר הוה משמע דיפוי כחו משום דיור' ד"ת וזה אינו יפוי כח דכבר באו חכמים ויפו כח הבנות והלכך לא פריך מידי כנ"ל:

ה"ג אמר ליה רבא אלא מעתה מאן דאית ליה תרי בני חד עסיק באורייתא וחד לא עסיק. רש"י במהדורא קמא. ובספרינו לא גרסי' הכי אלא ה"ג אמר ליה רבא מאן דעסיק בתורה ירית מאן דלא עסיק בתורה לא ירית. ויש לפרש דהכי קאמר אטו היכי נימא דמאן דלא עסיק בתורה לא ירית כלל והרי התורה לא חלקה בהכי כלל מעתה כיון דאין התמיהה אלא אמאי דשמעי' דמאן דלא עסיק בתורה לא ירית כלל הלכך לא תיקשי

מההיא דפרק נערה דאיברא דעדיף כח העוסק בתורה מיהו מתמהינן דהיכי מצי למימר דהיכא דלא עסיק בתורה לא ירית כלל והתוספו' לא פירשו כן אלא התמיה הוא אמאי דאמרי' דעוסק בתורה ירית פי' היכי מחלקי' כלל בין מאן דעסיק בתורה למאן דלא עסיק דאין ליפות כח העוסק בתורה בזה כלל ולכך קשיא לה מההיא דפרק נערה דוק ותשכח כנ"ל:

מתני' והודה בקנקנים וא"ת פתח בכד וסיים בקנקן ואין לומר דכד היינו כדי יין וכדי שמן וקנקנים הייינו קנקני מים דא"כ היינו טענו חטים והודה לו בשעורי' ממש ולא מתרצא סוגיא דשמעתא בהכי כלל. וי"ל דקנקנים קרי כשהם רקים וכדים מקרו כשהם מלאים שמן וזהו שכתב רש"י והודה לו בקנקנים רקים בלא שמן ודוק כנ"ל:

ה"ג וחכמים אומרים אין זה הודאה ממין הטענה דבאותו מין שכופר לו אינו מודה לו כלל ובקנקני' דקא מודה להו בהו לא כפר ליה ולא מידי הלכך לא הויא הודאה מקצת הטענה דבעינן הודאה ממין הכפירה ושמן לחוד וקנקני' לחוד ותרי מיני נינהו. רש"י במהדורא קמא:

גמרא ש"מ לרבנן טענו חטים כו'. הקשו בתוס' דמאי פריך לרב נחמן מדרבנן הא איכא אדמון דקיימא לן כוותי' ואין לתרץ דהכי פריך דאם כן לימא הלכה כאדמון ואמאי אמרה מימרה באפי נפשיה דא"כ אמאי קאמר לימא תיהוי תיובתא דרב נחמן הא לר' חייא בר אבא נמי איכא לאותובי' הכין לפסוק להדיא כרבנן ותירצו בתוספו' דמכולהו פריך דמשמע דאדמון מודה בחיטים ושעורים דמפטר' דמדלא נקט חטים ושעורים אלא נקט כדי יין ושמן דכרימון בקליפתו דמי כדבעי למימר קמן רב שימי בר אשי וקשה קצת דא"כ אמאי קאמר תלמודא ש"מ לרבנן כו' יקשה אפי' מאדמון וממילא משמע דמדרבנן נמי הויא תיובת' וי"ל דאי הוה פריך הכי הוה משנינן דבכל גוונא קא מחייב אדמון ואפילו בחטין ושעורים וכדרב נחמן אבל השתא פריך דכיון דרבנן פטרי אפילו בכדי יין אין לנו לאפושי פלוגתא בינייהו והלכך יש לנו לומר דאדמון נמי קאמר דחייב היינו בכדי יין בלחוד אבל בחטים ושעורים מודה דפטור דכל מאי דמצינן לקרב הסברות עדיף טפי ומ"ה נקט רבנן בתיובתיה כנ"ל. אבל אכתי קשיא ליה להריטב"א דלקמן הוא דחדית רב שימי טעמא דרימון בקליפתו משמע דלעיל מיהא לא אסיק אדעתין לחלוקי בהכין כלל. ותירץ הוא ז"ל לעיקר קושיין דמשמע לן השתא דלכ"ע אמרה רב נחמן והתוס' כבר תירצו בלשונ' מאי דקשיא ליה להריטב"א ז"ל דוק ותשכח:

וז"ל רש"י במהדורא קמא ש"מ לרבנן דפטרי טענו חיטים ושעורי' והודה לו באחד מהן פטור דהיינו דומיא דטענו כדים ושמן והודה בכדים חייב דקטעין ליה חטים ושעורים

בהדי הדדי כי מודה ליה בחד מינייהו הויא ליה הודאה ממין הטענה ואע"ג דלא הויא הודאה ממין הכפירה והיכא דטענו חטים והודה לו בשעורים ואע"ג דמודה מקצת הטענה הוא דחטים שוין יותר משעורי' פטור משום דבמ' שטענו לא הודה לו ולאו הודאה ממין הטענה הוא ומדרבנן דבעו במתני' הודאה ממין הכפירה הויא תיובתא לשמואל דלא בעי הודאה ממין הכפירה ע"כ משמע דפליג אשיטת התוס':

בטוענו מדה שלא הפקיד לו כדים וטען מלא עשר כדין שמן הפקדתי אצלך והלה אומר כדים הפקדת לי ולא שמן והלה לא טענו כלום מעולם הלכך כי מודה ליה בקנקנים לאו הודה ממין הטענה הוא ואהכי פטרי ליה רבנן משבועה. רש"י במהדורא קמא:

אי הכי מאי טעמא דאדמון הקשו בתוס' מאי קשיא דהא ר"ג נמי אית ליה דטענו חטים והודה לו בשעורים חייב ותירצו דמשום דרב נחמן פסק לשם הלכה כרבנן דפטרי ואנן קי"ל הלכה כאדמון לפום כללא דלקמן מסתמא ואם כן מאי טעמא יהבי' לאדמון דלא פליג עליהו דרבנן. לשון הריטב"א ז"ל ונראה דהכי פריך מאי טעמא דאדמון דכיון דאוקמת לה בטוענו מדה אם כן טעמיה דאדמון דקאמר הואיל והודה במקצת הטענה לא ברירא ומה זו הטעם והא לא הודה במקצת הטענה כלל. ומיהו רש"י כתב לעיל במהדורא קמא דטענו חטים והודה לו בשעורים חשיב הודאה במקצת הטענה. ותלמידי רבינו יונה כתבו וא"ת מנא לן שאם טענו חטים והודה לו בשעורים ס"ל לאדמון דפטור דילמא ס"ל כרבן גמליאל דמחייב י"ל מדקאמר אדמון הואיל והודה ממין הטענה ולא אמר הואיל והודה במקצת משמע דס"ל לאדמון דלא מחייב אלא כשתבע לו שניהם והודה לו באחד מהם דאשתכח דהודה ממין הטענה אבל היכא שתבע לו דבר אחד והוא הודה לו באחר לא מחייב מפי מורי הרב נר"ו ע"כ. ובמשניות שלנו גרסי' אדמון אומר הואיל והודה במקצת הטענה מיהו הר"י מטראני גריס כגירסת רבינו יונה הואיל והודה ממין הטענה כו' והכין איתא בנוסחי עתיקי ודוק:

אמר רבא דכ"ע אדמון ורבנן יש לי בבורך בור שלתח' כד של שמן דהיו טחין אותה בסיד והיה יורד שם השמן מן הכד וזה אומר אין לך אצלי אלא כדים בכה"ג ודאי מודים כ"ע דפטור דשמן קא טעין ליה קנקנים לא טעין ליה ומה שטענו לא הודה לו או שאמר לו מלא עשרה כדי שמן יש לי אצלך במשמע ולא כדים עצמן וזה אומר כדים יש לך אצלי ולא שמן כ"ע לא פליגי דפטור. רש"י במהדורא קמא:

קנקנים לא קא טעין ליה לכך האריך וקאמר האי לישנא יתירא לומר דגריע האי מטענו חטים והודה לו בשעורים דהתם מצי למימר טענתי לו חטים ושוב היה בדעתי לטעון שעורים וזה שהודה בשעורים חשיבא מקצת הטענה וממין הטענה אבל זה שדקדק

לומר מלא עשרה כדי שמן כו' הוה ליה כמאן דאמר שמן יש לי בידך ולא קנקנים ולכ"ע פטור ואפשר דאפילו רבן גמליאל דמחייב בטענו חטים והודה לו בשעורים מודה הכא דפטור והיינו דאמרי דכ"ע כו' ורש"י במ"ק נדחק לומר דכ"ע אדמון ורבנן ובמ"ב לא כ"כ אבל כתב קנקני' לא טעין ליה וכי הודה לו בקנקנים לאו הודאה היא ע"כ ודייק כדכתיבנא דו"ק:

עשרה כדים מלאי שמן יש לי בידך והודה לו זה בקנקנים כ"ע לא פליגי דחייב דהיינו כחטים ושעורים והויא ליה כהודאה ממין הטענה וכשמואל כי פליגי דאמר ליה עשרה כדי שמן סתמא דלא אמר ליה לא מלא ולא מלאים אדמון סבר יש בלשון הזה לשון קנקנים וכמאן דאמר ליה כדים מלאים שמן דמי דמשמע נמי כדים ושמן והוה ליה כטוען את חברו חטים ושעורים והודה באחד דחייב ורבנן סברי אין בלשון הזה לשון קנקנים דכיון דאמר סתמ' הכי משמע מלא עשר' כדים יש לי אצלך ולא קנקנים וזה אומר קנקנים ולא שמן ומה שהודה לו לא טענו שהרי שמן בלא קנקנים טענו בפני ב"ד ואפילו אי הדר ופשיט ליה למילתיה ואמר קנקנים ושמן טענתי לו לא משגיחינן ביה דאמרי' ודאי שמן בלא קנקנים טענו והשתא הוא דקא הדר ביה ואינו טוען וחוזר וטוען ופטור דבעינן הודאה ממין הכפירה. רש"י במהדורא קמא:

והקשה הר' יונה דהכא קאמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון מטעם יש בלשון הזה לשון קנקנים ובמסכת שבועות שמעינן ליה לר"ג דאמר דאפילו לא יהיה ממין הטענה כלל אלא שטענו חטים והודה לו בשעורים חייב ותירץ דודאי ס"ל לר"ג שאפילו לא תבעו אלא שמן לבדו והודה לו בקנקנים דחייב ומאי דאמר רואה אני את דברי אדמון לא בא לומר שבענין זה בלבד היה הוא מחייב אלא הכי קאמר בזה שחולקין אדמון וחכמים רואה אני את דברי אדמון דמחייב אבל לדידי אפילו ביותר מזה חייב שאפילו לא יהיה הודאה ממין הטענה חייב עוד תריץ דנפקא מינה לענין הודאה שאם הודה לחבירו בעשרה כדי שמן חייב לתת לו השמן והקנקנים ולפיכך אמר רבן גמליאל רואה את דברי אדמון דאמר יש בלשון הזה לשון קנקנים לאשמועינן דינא לגבי הודאה דאע"ג דלדידיה אם לא יהיה בלשון הזה לשון קנקנים חייב דלא בעי הודאה ממין הטענה אפילו הכי פסק דיש בלשון הזה לשון קנקנים להודיענו דין א' שאם הודה לחבירו בכדי שמן חייב לתת לו השמן והקנקנים כדכתיבנא ע"כ. ועיין בהגהת אשר"י ולמאי דפרישנא לעיל דאפילו למאן דאמר טענו חטים דפטור ניחא דלרבנן דס"ל אין בלשון הזה לשון קנקנים הוה ליה כאלו קאמר להדיא שמן יש לי בידך ולא קנקנים וכי הודה לו בקנקנים אפילו ר"ג דקאמר טענו חטים והודה לו בשעורים חייב הכא מודה דפטור דשניא דחטים

ושעורים דלא טעין מעיקרא להדיא חטים ולא שעורים ואיכא למימר דשוב הוה טעין נמי על השעורים ושפיר מקריא מודה מקצת אי נמי לדמי השעורים אסיק שמייהו חטים דמשמע ליה מה לי חטים מה לי שעורים סוף סוף כל כך דמים הוא חייב לי ולכך הקריא שפיר ממין הטענה אפילו כי פריך להדיא חטים ולא שעורים אפילו רבן גמליאל יודה דלהכי קאמר רואה אני את דברי אדמון לאפוקי מדרבנן דאמרי דאין בלשון הזה לשון קנקנים אלא יש בלשון הזה לשון קנקנים פי' הוי כמאן דאמר שמן ולא קנקנים כנ"ל:

אלא טעמא דאין בלשון הזה לשון קנקנים כו'. לימא תהוי תיובתא דר' חייא בר אבא כו' וא"ת מה קושיא דאיהו מוקים לה מתניתין כדקס"ד מעיקרא כדאקשינן לרב נחמן דמיירי בטוענו כדים ושמן ואיהו דאמר כרבנן ולית ליה כללא כדלקמן ויש לומר שכבר נשמר מזה רש"י דאנן השתא דייק לן מתני' באוקמ' דאוקימנא לרב נחמן מדקתני הטוען את חבירו כדי שמן ולא קתני כדים מלאים שמן הריטב"א ז"ל וכן כתב הרמב"ן וז"ל לימא נהוי תיובתא דר' חייא פירוש משום דדייקא ממתניתין בפירוקא דפרקינן משום דלא קתני מלאים שמן ולא קתני יש לי בבורך אלמא בהא פליגי וכדפירש"י ע"כ. והשתא ניחא דלמה ליה לאקשויי מדיוקא ולומר אלא טעמא דאין בלשון הזה לשון קנקנים כו' והא בהדיא קאמר רבא דכולי עלמא היכא דאמר ליה מלא עשרה כדי שמן ותקשי לר' חייא כו' אלא ודאי לא הקשה ליה מרבא כלל אלא מדיוקא דמתניתין וכדפירש רש"י ולשון אלא טעמא כו' לא דייק שפיר אלא י"ל דהיינו לשון קושיא בכל התלמוד והכין הוא אורחיה למנקט בכמה דוכתי בתלמודא כדבעי לאקשויי אשום חד ולאו דקאי אמאי דקאמר לעיל מיניה וזהו שכתב רש"י אלא טעמא כו' לשון קשיא הוא לאותובי למאן דאמר פטור כו' כנ"ל:

נעשה כמי שטענו רמון בקליפתו פירוש ושניא חטים ושעורים דתרי מילי נינהו ולכך אם מודה באחת לא הויא הודאה ממין הכפירה ומשום הכי פטרי רבנן אבל שמן וכד חד מלתא חשיבא כרימון בקליפתו ולהכי חייב לכ"ע וא"ת אכתי תקשי אמאי לא תני במתניתין מלאים דהיינו עיקר מה דאקשינן עליה דר' חייא וכדכתיבנא לעיל. ויש לומר דהכי קאמר נעשה כמי שטענו רימון בקליפתו וכי קאמר עשרה כדי שמן הויא ליה כאלו אמר מלאים ואדמון סבר שהכד והשמן הוא כרימון בקליפתו לחייב ורבנן סברי דלא דמיא דסוף סוף תרי מילי נינהו וא"ת מאי אתקיף ליה רבינא והא היינו פלוגתייהו דאדמון וחכמים ובהאי סברא פליגי. וי"ל דהכי פריך דאת קא בעי לתרוצי דלהכי לא קתני מלאים משום דדמיא לרימון בקליפתו ואין דרך מי שתובע מחבירו רמון לפרט לו רמון בקליפתו וכן כשאדם שואל רמון מחבירו אינו אומר לו רמון בקליפתו אלא רמון

סתם הכי נמי בכד ושמן אכתי תקשי דלא דמי ארימון בקליפתו ואכתי תקשי דליתני מלאים ומדלא תני מלאים משמע דלא פליגי בעיקר דינא אלא במשמעותא דלישנא והדרא קושיא לדוכתין כנ"ל:

וז"ל רש"י במהדורא קמא כמי שטענו רמון בקליפתו והודה לו בקליפה דהיינו מרמון גופיה והויא הודאה ממין הכפירה הכא נמי קנקנים כשמן גופיה דמו וחטים נינהו. לא מנטר דלא עביד למהוי אלא בקליפתו הלכך הויא קליפה כרימון גופיה אבל שמן עביד דקאי בלא קנקנים כגון בבור ולא דמו קנקנים כשמן גופיה ע"כ. פי' אי אמרי' דדמו קנקנים כשמן גופיה והויא ליה כחטים וחטים אין צריך למיתני מלאים ואי לא דמו קנקנים לשמן גופיה היה צריך למיתני מלאים וכיון דלא תני אלמא דבמשמעותא דלישנא פליג ותקשי לר' חייא כנ"ל:

אלא הכא במאי עסקינן דאמר ליה עשרה כו'. לעולם דאמר ליה סתם כדי שמן ואפילו הכי ליכא לאותובי לר' חייא דהכי הוא פלוגתייהו כגון דאמר היאך שמן לא היו דברים מעולם קנקנים נמי חמשה אית לך גבאי וחמשה לית לי גבאי אדמון סבר כמאן דטעין ליה קנקנים מלאים שמן דמי דסתם הכי משמע ואיכא בקנקנים גופייהו הודאה במקצת וכפירה במקצת והויא ליה הודאה ממין הכפירה ורבנן סברי כי טעין ליה סתם משמע דשמן טענו ולא קנקנים וליכא הכא אפילו הודאה ממין הטענה ובחטים ובשעורים ליכא למשמע מהא לא פטור ולא חיוב. רש"י במהדורא קמא:

ומגו דמשתבע אקנקנים כו'. וא"ת ולמה ליה למימר הכין דילמא דישבע דקאמר אדמון לא קאמר אלא אקנקנים וי"ל דמדקאמרי רבנן אין הודאה במקצת ממין הטענה משמע דפליגי נמי אשמן דאי לא תימא הכי לא הוה להו למימר אלא אין כאן לא הודאה ולא כפירה דלא טענו אלא שמן וההודאה במקצת והכפירה במקצת הוא בקנקנים כנ"ל וסוגיין מחלפא אסוגייא דשבועות דאקשינן לר' יוחנן מהא מתני' ואוקמה כאדמון ואיהו דאמר כרבנן משום דמוקי לה בשטענו כדים מלאים שמן וזה מן הסוגיות המתחלפות בתלמוד וקי"ל כסוגיא דהכא דהוי דוכתא דפלוגתא וכיון שכן הלכה כאדמון ואצ"ל דקי"ל כרב נחמן. הריטב"א ז"ל. וכן כתב הרמב"ן ז"ל וז"ל וזו השיטה מוחלפת מההיא דאמר בשבועות תלמוד ערוך בפיו של ר"י הא מני אדמון היא אלמא ס"ל לאדמון טענו חטים ושעורים והודה לו באחת מהן חייב כדקס"ד מעיקרא והכא מפרקינן אליבא דר' יוחנן ביש בלשון הזה קנקנים פליגי ובכה"ג איכא טובא בתלמודא. וכן כתב הרא"ה וז"ל וסגיין מחלפא מההיא דשבועות דאלו הכא מפרקינן לדר' יוחנן אליבא דאדמון והתם אמרינן דר' יוחנן פליגא ואתיא דלא כאדמון וכיוצא בזה בתלמוד:

מתני' מעות נדוניא ופשט לו את הרגל כלומר אם היית תולה אותי ברגל על העץ איני נותן לך כלום. ל"א שאמר לו טול רגלי שאין לי מה שיתן לך. לישנא אחרינא כאדם שמתלוצץ בחבירו וטופח לו רגלו ואומר לו אפילו מן הטיט של תחת רגלו אינו נותן לו. רש"י במהדורא קמא. והראב"ד פירש שהלך לו והוא יותר מחוור כפי הלשון. והקשו הראשונים למה אין כופין לאב לתת מה שפסק דהא דברים הנקנין באמירה מדרב גידל וכתבו דליתיה כפירוש הראב"ד או שאין לו כדפרש"י והא בברייתא דקתני כי האי לישנא דקתני עלה אבל בקטנה כופין אותו וקס"ד דכופין לאב קאמר ורשב"ם ז"ל תירץ דההיא דרב גידל בשקדש לאלתר והיינו דקתני עמדו וקדשו ובתוספות דחו פי' דעמדו לישנא דתלמודא כדתנן עמד וגדר עמד ופרנס והיה נראה לומר דהכא כשפסק לאחר קדושין והיינו דקתני הפוסק לחתנו ולא קתני הפוסק לבתו כדנקט רב גידל אלא שק"ק דא"כ למה לא יכופו אותו חכמים דת"ק לכנוס או לפטור דהא כיון שקדש על פסק מעות כבר נתחייב לה לכנוס או לפטור וי"א כי בירושלמי אמרו דליתא לדרב גידל אלא בנשואין הראשונים והא דהכא מוקמינן לה בנשואין שניים וכל זה דוחק מדלא פרישו לה בגמ'. ויותר נראה לומר דמיירי בדליתיה או שאין לו כלישנא דפשט לו את הרגל והא דקס"ד דכי קתני כופין אותו לאב קאמר בדין הוא דהוה מצי למיפרך דכיצד כופין אותו אלא דניחא ליה למפרך דאפילו אפשר למכפייה איפכא מסתברא וכן פירש רש"י לקמן איפכא מיבעי ליה אם באת לכוף את האב איפכא מסתברא טפי לפי שהגדולה תנאה תנאי ע"כ כלומר דע"כ לאו בדוקא נקטיה ההוא לישנא כי למה כופין את האב על מה שפסקה בתו הא ודאי אפילו אפשר לנו לכופו איפכא מסתברא. הריטב"א ז"ל. והרשב"א כתב דמתניתין מיירי כשאין ב"ד יורדין לנכסיו כגון שהלך למדינת הים ואין כאן נכסים שלו אבל יש לו נכסים ב"ד יורדין לנכסיו ונותנין לזה לפי שהם דברים הנקנין באמירה ע"כ. כתבו התוספות דבירושלמי מוקי לה למתני' כשפסק במעמדה אבל לא פסק בעמדה אפילו רבנן מודו והשתא אתי שפיר הא דאמר בגמרא כופין למאן כו' ע"כ ורש"י ז"ל לא פירש כן וכדבעינן למכתב קמן בס"ד:

דף קט.

גמרא מתניתין דקתני מחלוקת אדמון וחכמים בשפסק לו האב לעצמו דלא כי האי תנא. רש"י במהדורא קמא:

לא נחלקו אדמון וחכמים כו'. פי' ותנא דמתניתין סבר כשפסקה אביה בלחוד הוא דקתני אדמון אומר לו או כנוס או פטור אבל פסקה היא על עצמה אפי' אדמון מודה

שתישב עד שתלבין ראשה כדקתני אלו אני פסקתי ע"ע אני אשב עד שאלבין ראשי ואע"ג דקי"ל דכל מקום שאמר אני רואה את דברי אדמון הלכה כמותו ואפי' בבריית' לא מהך בריית' אמרו דהך בריית' פליגא אמתני' דס"ל לתנא דלא אמרו אדמון ולא ר"ג ראה את דבריו אלא כשפסק אביה וכדתנן בהדיא אדמון אומר אלו אני פסקתי על עצמי אשב עד שאלבין ראשי וכיון דקיימא לן כמתניתין ממילא אדחייא הך ברייתא אלא הכי קאמר אם תמצא ברייתא שראה רבן גמליאל דבריו של אדמון הלכה כמותו והם ידעו אותה דקי"ל כתנא דידן וכן פסק רבינו הגדול אבל ר"ש כתב אפילו בברייתא כשפסקה היא על עצמה ואינה עולה כהוגן דהא פליגא אמתניתין אא"כ נדחוק ונאמר דלא פליגא ברייתא אמתניתין במלתא דאדמון אלא בדרבנן ותנא דברייתא מוסיף הוא דאדמון אפילו בפוסקת על עצמה פליג משום טעמא דסבורה הייתי כו'. והא דקאמר במתניתין אלו אני פסקתי לעצמי בפוסקת לאחר מיתת אביה או שפסקה בפי' מנכסי עצמה. וא"ת הא מנ"ל לרב נחמן דקא מתמה מי קאמר במשנתי' י"ל מדקאמר כל מקום ולא קאמר במשנתי' לאתויי הך ברייתא קאמר אלמא לא פליגא אמתני'. הרמב"ן ז"ל:

וכתבו תלמידי רבינו יונה בפירושיו על ההלכות וז"ל וכתב הרי"ף דקי"ל כתנא קמא דידן ר"ל הלכה כת"ק דמתניתין דמוקי פלוגתייהו בפוסק מעות לחתנו ואליבא דאדמון דהא רבן גמליאל פסק כמותו ויש לתמוה על דבריו דהיכי מפיק לה לברייתא מהלכה דבהדיא אמרינן בגמ' אמר רב יצחק בן אלעזר משמיה דחזקיה כל מקום שאמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון הלכה כמותו א"ל רבא לרב נחמן אפילו בבריתא מי קתני במשנתינו כו'. דאלמא משמע בהדיא דהלכה כברייתא וכיון דחזקיה ורבא ורב נחמן ס"ל דהלכה כברייתא היכא מפקינן לה מהלכה אלא ודאי הלכה כאדמון בין במתניתין בין בברייתא ומאי דאמרינן מתניתין דלא כי האי תנא לט בא לומר שאין הלכה כברייתא אלא לומר דבפוסק מעות לחתנו מודים חכמים שיכולה לומר או כנוס או פטור וכשפסקה היא על עצמה נחלקו והלכה כאדמון הלכך בתרוייהו יכול לומר או כנוס או פטור ומ"מ צריך ענין זה לפרש דהכא קאמר אדמון שאם פסקה היא על עצמה יכולה לומר היא או כנוס או פטור ובמתניתין קאמר שיכולה היא לומר אלו אני פסקתי וכו' דמשמע שאם פסקה היא על עצמה אינה יכולה לומר או כנוס או פטור כו' ע"כ מפרשי רבני צרפת דהכי קאמר אלו אני פסקתי לעצמי אחר מיתת אבי ולא הייתי נותנת כפי מה שפסקתי הייתי יושבת עד שילבין כו'. אבל הכא פ' על מה כו' ומאי דקתני בברייתא על מה נחלקו על שפסקה היא על עצמה ר"ל שפסקה היא על עצמה בחיי אביה. עוד נרא' להרב מורי נר"ו לפרש בדרך אחרת נכונה יותר דמאי דתנן במתני'

אלו פסקתי אני לעצמי בחיי האב מיירי וה"ק אלו פסקתי אני לעצמי שלא במעמד אבי הייתי יושבת עד שילבין ראשי והאי דקתני בבריי' על מה נחלקו על מה שפסקה היא על עצמה רוצה לומר שפסקה שלא במעמד אביה ואפילו הכי ס"ל לאדמון שיכולה לומר כסבורה אני שאבא נותן עלי כו' וכן מוכח בירושלמי דמוקי לה עלי כו' בגדולה אבל בקטנה כופין אותו ושיילינן למאן אילימא לאב איפכא מסתברא כלומר היה לו לומר להפך בד"א בקטנה דמעשה קטנה לאו כלום הוא אבל בגדולה כופין אותו והיאך היה עולה על דעת שום אדם לומר שאם היא גדולה ופסקה על עצמה שיכופו לאב אלא ודאי כשפסקה במעמד אביה מיירי ולפיכך היה חושב לומר שיכופו לאב ע"כ. וז"ל הרשב"א על מה נחלקו כו' פירוש בפני אביה ושתיקתו בהודאה אבל בפוסקת שלא בפני אביה לכ"ע תשב עד שתלבין דכיון דפסקה שלא בפני אביה אינה יכולה לומר מה אני יכולה לעשות והוא נמי לא פסיק לה כלום ובכי הא לא אמרינן שתיקה כהודאה ע"כ:

תנא בד"א בגדולה כו'. הא כתיבנא לעיל דהתוספות סוברין דעלה דמתני' קאי ומוקמינן לה למתניתין כשפסק אביה בעומדת וניחא להו הך שקלא וטריא וכמו שכתבו לעיל אבל רש"י כתב בד"א אברייתא קאי. פי' לפי' דס"ל לרש"י דמתניתין בשפסק אביה בלחוד מיירי שלא במעמדה הלכך לא שייך לחלק בין קטנה לגדולה לענין כפיות הבעל דאסיק בגמרא דכיון דהאב פסק שלא במעמד בתרי אפילו בגדולה נמי למה לא יכופו לבעל ליתן גט ואם תשאל אי קאי אברייתא דפסקה היא על עצמה היכי ס"ד למימר כופין לאב דכיון שהיא פסקה על עצמה היאך יכופו לאב וכל שכן כשהיא גדולה. תשובתך הא תירצה הריטב"א ז"ל ודייק תירוציה מלשון הרב עצמו וכדכתיבנא לעיל לשון תנא משמע טפי דקאי על המשנה וכמו שפירשו התוספות דלא מצינו תנא דקאי עלה דברייתא בשום מקום. והרא"ש כתב וז"ל בד"א פירש רש"י אברייתא קאי דאי אמתני' בשפסק האב מה שייך לומר אילימא לאב איפכא מיבעי ליה כיון דפסק האב מה לי קטנה מה לי גדולה אבל אברייתא שפסקה היא במעמד האב מסתברא למימר דבגדולה דתנאה תנאי ופסקה במעמדו הוי כאלו פסק הוא בעצמו אבל קטנה אין מעשה קטנה כלום ע"כ. וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא בד"א אברייתא קאי ולרבנן קא מהדר וה"ק בד"א שתהא יושבת עד שתלבין ראשה בגדולה כשפסקה הגדולה על עצמה אבל קטנה שפסקה לעצמה כופין. איפכא מסתברא גדולה שתנאה הוי תנאי כופין האב ליתן מה שפסקה היא על עצמה קטנה דאין תנאה תנאי דהא אין מעשה קטנה כלום אין כופין אותו ליתן גט קטנה אין תנאה תנאי וכופין אותו ליתן גט גדולה תנאה תנאי ואהכי יושבת עד שתלבין ראשה

ע"כ. והרשב"א כתב וז"ל כופין אותו למאן כו' אדרבה איפכא כו' כלומר יותר היה לנו לכופו בבתו גדולה שפסקה לפניו ותנאה תנאי ושתק מקטנה שאין בדבריה כלום:
ואפילו בברייתא קאמר חזקיה דהלכה כאדמון ואע"ג דאיהי גופה פסקה על עצמה הואיל ואמר ר"ג בברייתא רואה אני את דברי אדמון בכל מקום קאמר ואפילו בברייתא ומתניתין דקתני אדמון אומר אלו אבי פסקתי לעצמי כו'. דמשמע דהיכא דפסקה היא תשב עד שתלבין אדמון לדבריהם דרבנן קאמר להו דלדידיה אפילו פסקה איהי יכולה היא שתאמר כסבורה אני כו' כדאמר בברייתא. ל"א שמעתי לא אפילו בברייתא אי קי"ל דמחלוקת חכמים ואדמון הכי הוא כדתני ליה ר' יוסי בר יהודה כך שמעתי גמגום. רש"י במהדורא קמא. וכבר האריכו בזה הרמב"ן ז"ל ותלמידי רבינו יונה ז"ל וכדכתיבנא לעיל ועיין בהר"ן על ההלכות:
הלכה כיוצא בו פי' רש"י כיוצא בו דחנן היינו רבן יוחנן בן זכאי וכיוצא בו דאדמון היינו רבן גמליאל והקשו עליו ז"ל דא"כ פשיטא דכיון דהלכה כחנן הלכה כר' יוחנן דהא אמרו דבר אחד ועוד היכי ס"ד לומר בסמוך הלכה כאדמון ולא כיוצא בו והרי שניהם אמרו דבר אחד וי"ל דכי אמרינן הלכה כמותו וכיוצא בו באנו לומר שהלכה כמותו לפי שיש כיוצא בו כלו' שיש מכריע בדבריו ולא הוי יחידאה והאי דס"ד לומר הלכה כאדמון ולא כיוצא בו כבר פירש"י דהכי קאמר שאין הלכה כר"ג לפי שלא ראה דברי אדמון אלא במקצתם והיה לו לראות כל דבריו וזהו שאמר במסקנא יש מהם שהלכה כמותו כו'. עד כל מקום שאמר רבן גמליאל וכו' וזה מכריע בפי' רש"י ז"ל ולא כדברי מי שפי' דהלכה כמותו וכיוצא בו כו' לומר שלמדין מדברים לכיוצא בהם והלכה כמותו ולא כיוצא בו לומר שאין למדין מהם וכההיא דאמרינן בעלמא הבו דלא לוסיף עלה ולההיא פירושא לא מתפרש מה שהביאו במסקנא כל מקום שאמר רבן גמליאל כו'. וא"ת ולפרש"י ז"ל מה יש מהן שאין הלכה כמותו ולא כיוצא בו דהא בשאר הדברים שלא דבר גמליאל ליכא כיוצא בו וי"ל כי באו לומר שאפילו נמצא בשום ברייתא תנא אחרינא שמכריע כדברי אדמון לא נסמוך אלא על אותן שהכריע רבן גמליאל כמותו במשנתינו ומה שאמר הלכה כשני דברים שאמר חנן הלכה כמותו וכיוצא בו ואע"פ שלא מצינו לו דברים אחרים כבר פירשנו שבאנו לומר הלכה כמותו מפני שיש מכריע עמו. הריטב"א. אבל הרשב"א פירש כיוצא בו דחנן פורע חובו של חבירו שלא מדעתו וכיוצא בו דאדמון טענו חטים ושעורים והודה לו בא' מהן וא"ת כיוצא בו דחנן למאי אצטריך דהשתא א' פרנס את אשתו דאיכא למימר שלא על דעת שתהא אשתו מתה ברעב אמרת פטור פורע חובו של חבירו שלא מדעתו דאיכא למימר מפייס הוינא ביה

ומחיל לי לא כ"ש דפטור איכא למימר משום דבעי למימר כיוצא בו דאדמון אמר נמי כיוצא בו דחנן ע"כ. וכ"פ התוס' בשם ר"ח וכיוצא בו בדינין הדומין להו קאמר וקשה לשיטת התוספות דאמרינן לקמן ויש מהן שאין הלכה כמותו אלא כיוצא בו ואם העיקר אין הלכה כמותו בו היאך נפסוק הלכה בכיוצא בו. וי"ל דהכי קאמר אלא כיוצא בו כגון הא דמפריך בגמרא לקמן עלה דמתניתין דהעורר על השדה אמר אביי לא שנו אלא עד אבל דיין לא אבד זכותו כנ"ל:

משמיה דחזקיה ואע"ג דהיינו גברא אגברא קא פריך משום דרבה בר ירמיה לא פליג לעולם אחזקיה דגברא רבה הוה כדאמרינן בעלמא יהודה וחזקיה בני חייא הוו ותו דחזקיה הוה תני בברייתות. רש"י במהדורא קמא:

אין הלכה כיוצא בו כרבן גמליאל דלא הודה לו אלא בג' ופליג עליה אשארא אלא בכולהו הוי הלכה כמותו כאדמון ולא כרבן גמליאל דפליג עליה באידך דבהנך דלא רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון ודאי הוה פליג עליה. רש"י במהדורא קמא. ודוק דרבן יוחנן בן זכאי אמר יפה אמר (ר') חנן לפי שבכל דבריו פסק כוותיה ורבן גמליאל לא קאמר אלא רואה אני את דברי אדמון פי' רואה אני את דבריו בזה ולא בזה:

אמר אין היכא דאמר ר"ג רואה אני כו'. הוי ודאי הלכה כאדמון אבל היכא דלא אמר אין הלכה כמותו. ויש מהן שאין הלכה כמותו אלא כיוצא בו כלומר כרבן גמליאל דלא הודה לו אלא בג' ואשארא פליג עליה הא כיצד כל מקום שאמר רבן גמליאל רואה אני הלכה כמותו לא אמר לא. רש"י במהדורא קמא:

מתני' אדמון אומר השני נח לי כו'. ולית הלכתא בהא כאדמון דהא לא קתני בה רואה אני את דברי אדמון. וא"ת והא טענה מעלייתא היה כדאיתא בחזקת הבתים עלה דההיא מכר לו שדה אין מעיד לו עליה ומוקי לה בראובן שגזל שדה משמעון ומכרה ללוי ואתא יהודה וקא מערער עליו דלא ליתי שמעון לאסהודי ללוי משום דניחא ליה דתיקום ביד לוי דאמר הראשון נח לי וי"ל דהכא לא היה לו לחתום לעשות מעשה דבר שנראה הוראה משום ניחותא דשני אבל התם שאינו עושה מעשה חיישינן שמא יעיד שקר משום ניחותא דראשון. לשון הרא"ש. והיה נראה לי דאפילו הוא לבדו חתום על השטר הויא הודאה ולא שי"ל שזה אינו דיכול למימר דכיון שלא היה שם עד אחר לא חשי' שטרא ולא חיישינן לה. הריטב"א ז"ל. ורש"י כתב והוא חתום על שטר המכירה שכתב לוי לשמעון כשמכרה לו ע"כ. משמע דבשטר גמור הוא חתום:

וז"ל רש"י במהדורא קמא העורר על השדה וטוען דשל אבותיו הוא ומכרה גזלן לאחר והוא חתום השטר המכירה בעד להיות עד מן המכירה. אדמון אומר יכול הוא לומר

השני נח לי לבא עמי לדין לכופו בדין ולהוציאה מידו לכך לא ערערתי בשעת מכירה איבד הואיל ולא ערער ע"כ:

אבד את זכותו פי' ואפי' יש לו עדי זכות או עדי גזילה ואין לחבירו עדי מקח. הריטב"א ז"ל. וז"ל תלמידי רבינו יונה העורר על השדה והוא חתום כו' פירוש ראובן מכר שדה לשמעון ולוי מערער על אותה שדה ומביא עדים שהיתה שלא וטוען כי בגזילה היתה ביד ראובן ולוי המערער חתום בשטר המכר ועכשיו אומר לו שמעון אם היה אמת כדבריך כשהיית רואה שהיה ראובן מוכר אותה לי למה היית חותם בשטר היה לך להודיעני כי שלך היתה וגזולה היא ביד ראובן וסבירא ליה לאדמון שיכול לוי לטעון אמינא השני נח לי כו' כלומר מתוך כך שתקתי ונתרציתי במכר מפני שאינך בעל דין קשה כמו ראובן וכדי שלא תרגיש ולא יתבטל המכר חתמתי אני בעצמי בשטר וחכמים אומרים אבד את זכותו דכיון שטרח וחתם הוא בעצמו בשטר כמו אם הודה שמכרה לראובן דייניין ליה ע"כ:

עשאה סימן לאחר אבד את זכותו פרש"י עשאה המוכר סימן לאחר כי בשדה שמכר לאחר סיים אותה בשדה זו שקנאה על שמו ועורר זה חתם בשטר ההוא והיינו דאמרינן לקמן דדוקא לאחר אבל אם מכרה לעצמו של נגזל שהוא עורר אע"פ שאותו שטר יוצא מתחת יד העורר והוא כמודה בו לא אבד זכותו דאמר עורר אי לאו דעבדי הכי לא הוה מזבן ליה נהליה דהא דאמרינן בירוש' לא סוף דבר עשאה סימן לאחר אלא אפילו אחר לאחר והוא חתום עליה עד אבד זכותו ואיכא דקשיא ליה דלישנא דעשאה סימן לא משמע אמוכר אלא על העורר דאירי רישא בהדיא לכך פירש עשאה העורר לקרקע זו סימן לאחר על השוק על שמו של מוכר זה אבד את זכותו ואמרי' בירושלמי שאפילו עשאה אחר לאחר והעורר חתום עליה אבד את זכותו ולפי זה גרסי' בסמוך אי לאו דעבידנא הכי לא הוה מזבן לי כי העורר שעשה סימן והוא היה מוכר שדה הסמוכה לזה המוכר הזה ועשאה לזו סימן באותו המכר על שמו של מוכר ולכך הוא טוען שאלמלא שעשה כן והיה סבור המוכר שטרף שתי השדות כאחת לא היה לוקח ממנו השדה האחר הסמוכה לזו שמכר לו ופי' נכון הוא אלא לא מצינו נוסחא זו בכל הספרים שלנו. ובעיקר הדין אין מחלוקת בין הפירושים וכולהו איתנהו ולכ"ע מודה אדמון בסיפא שהרי זה לא נתרוקנה השדה מרשות בעליה כדי שיאמר השני נח לי. הריטב"א ז"ל. ורש"י עצמו במהדורא קמא כתב שני הפירושים וז"ל עשאה סימן לאחר שמכר גזלן שדה אחת בצד אותה שדה גזולה שזה עורר עליה וכתב לו מצד מערבי שדה של מוכר עצמו והוא חתם על אותה שדה בעד לדברי הכל אבד את זכותו הואיל וחתם באותו שדה של גזלן הוא

ומשמע נמי עשאה סימן לאחר כגון שמכר העורר עצמו לאחר שדה אחרת בצד אותה שדה שהוא עורר עליה וכתב ליה מצד השדה שמערער בשם המחזיק דעכשיו הודה שהוא של מחזיק ע"כ. משמע דלא אכפת ליה בין הפירושים כיון דלענין הדין שניהם אמת ובמהדורא בתרא נקט חדא פירושא מנייהו לקצר. וכן כתבו תלמידי רבינו יונה וז"ל עשאה סימן לאחר כו' י"מ אם המצרן מכר שדה אחת שהיתה סמוכה לזאת וכתבו שם המצרים וכתבו מצר שמעון לרוח פלוני ולוי המערער חתם בשטר המכר אבד את זכותו ואע"פ שאין לזה האחר שטר ולא עדי חזקה שהרי הודה המערער שאותה השדה אינה שלו אלא של שמעון. וי"ל דלמערער גופיה קאי ור"ל אם לוי המערער מכר שדה אחרת כו' ולענין הדין אלו הפירושים שניהם אמת וכן מוכיח בירושלמי ולישנא דעשאה סימן לאחר משמע דאעורר שהזכיר מתחלה קאי בהאי פירושא בתרא ע"כ:

וז"ל הרא"ה עשאה סימן לאחר פרש"י עשאה הגזלן סימן לאחר ועורר חתום עליה בעד אבד את זכותו ובירושלמי אמרו לא טפי הודאה כיון דלגזלן גופה חתם אלא אפי' עשאה אחר דעלמא סימן לאחר דעלמא וזה חתום עליה בעד ויש שפירשו עשאה סימן לאחר העורר כו' ואמרי בירושלמי לא סוף דבר כו' כלומר העורר דהא פשיטא אלא אפילו עשאה סימן אחר לאחר והעורר חתום עליה בעד אבד את זכותו ואפילו לאדמון דהא ליכא למימר השני נח לי כו' וזה הוא הנכון ע"כ:

גמרא לא שנו אלא עד כו'. פי' הא דאמרי רבנן שהעורר על השדה והוא חתום עליה אבד את זכותו דוקא עד שאינו יכול לחתום אלא אם יקרא כל השטר וכיון דקרא כל השטר ולא מיחה איהו דאפסיד אנפשיה אבל דיין דהיינו החתום בקיום לא אבד את זכותו שהדיין כיון שאין לו להעיד אלא על כתיבת העד אין צריך לקרוא כל השטר ולפיכך יכול לומר אע"פ שחתמתי בקיום לא הייתי יודע מה היה כתוב בשטר ולפיכך לא מחיתי ושמעינן מינה דהיכא דנתברר שקרא השטר קודם שחתם בקיום אי נמי אם העידו העדים לפניו על פה וקבל עדותם וחתם עליה אבד את זכותו. תלמידי רבינו יונה. והקשו בתוס' דאמרינן בחזקת הבתים אחד מן האחין שהיה נושא ונותן בתוך הבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמו אמר רב עליו להביא ראיה ומסיק ראיה בקיום השטר אלמא דע"י חתימת הדיינין אנו יודעין שהשטרות שלו הם אלמא אכולא מלתא קא מסהדי ותירצו דהתם ודאי אית לן למימר דדיינין רמו אנפשייהו לאסהודי לגמרי שהרי היו יודעים שהיה נושא ונותן בתוך הבית כו' ואם היינו אומרים שהחילוק שבין העדים לדייני הקיום היינו שהעדים צריכין שיקרא כל השטר מתחלה ועד סוף ולא סגי במאי דיאמרו עדים לפניהם עיקר הדבר כי היכי דלא להוי עד מפי עד דפסול אבל דייני

הקיום במאי דיאמרו להם העדים עיקר הדבר פלוני מכר לפלוני שדה פלוני סגי ואינהו כשיקראו השטר לא קפידי לידע אלא עיקר הדבר בלחוד ולכך לא איבד את זכותו ומ"מ בעינן שיקראו מיהא וידעו עיקר הדבר מעתה לא תקשי מההיא דחזקת הבתים אבל התוס' לא פירשו כן אלא שהדיינין אין מעידין אלא על חתימת העדים בלחוד ולהכי קשיא להו מההיא דחזקת הבתים:

וכתב הריטב"א הא דאמרינן הדיינין חותמין בשטר אע"פ שלא קראוהו פי' אע"פ שלא ראוהו כלו לדעת ענינו אבל צריכין לראות שמות בעלי דבר כדי שלא יקיימוהו בקרובים לבעלי דבר א"נ שלא קראוהו כלל והוא שכתבו באשרת' בפי' שמות המעידים על כתב העדים וכדפרישנא בפרק שני ע"כ:

דף קט:

לא שנו אלא לאחר כו'. כלומר הא דקתני שאם המצרן כשמכר השדה הסמוכה לו והזכי' המצרי' עשה סימן משדה זו בשמו של שמעון וחתם לוי המערער בשטר אבד את זכותו הני מילי כשמכרה המצרן לאחר וחתם המערער בשטר אבל אם המצרן מכר השדה הסמוכה לזו לזה המערער עצמו ובשטר המכר עשה לו סימן שדה זו וכתב בשטר מצר פלוני לצד שמעון לא אבד זה המעורר את זכותו שיכול לומר זה ששתקתי כשכתב לי מצר שמעון לצד פלוני מפני שאמרתי אם לא אשתוק לא ירצה למוכרם אלי וזהו לפי הפי' הראשון שכתבנו למעלה ולשון לעצמו אינו מתיישב כל כן לפי פי' זה שהרי גבי לעצמו אי אפשר לפרש שהוא חתום עליה עד כלל אבל לפי פי' האחרון שכתבנו למעלה דעל המערער גופיה קא אתי לישנא דלעצמו שפיר טפי אלא שנצטרך לגרוס אי לאו דעבדי הכי לא הוה זבין לה מינאי וה"פ לא שנו שאם המערער מכר השדה הסמוכה לזו לאדם אחר ובכלל המצרים שכתב לו כתב מצר שמעון לרוח פלוני דאבד את זכותו אלא דוקא כשמכרה לאחר אבל אם היה המערער מוכר לנתבע לא אבד את זכותו שיכול לומר אם הייתי כותב לו שהוא היה מצרן מצד אחד לא היה רוצה לקנות זה השדה ממני ואני הייתי דחוק בעבור המעות וכדי שלא יתבטל המכר לא מסרתי מודעא כי חששתי שיתגלה אליו הדבר בסיבת המודעה דחברך חברא אית ליה. ור"מ הלוי דחק להעמיד גירסת הספרים לפי זה הפי' וכתב לפום האי פירושא הכי מפרשא מלתא דאביי לא שנו אלא שעשאה העורר סימן לאחר שלקח שנית מן העורר אבל עשאה העורר סימן לעצמו לשדה שניה שלקח העורר מן הגזלן לא אבד את זכותו. תלמידי רבינו יונה. וז"ל רש"י במהדורא קמא לא שנו אלא לאחר דוקא נקט מתני' עשאה סימן לאחר כדפרישנא

לעיל בענין ראשון אבל לעצמו שהיה ראובן המחזיק באותה שדה מוכר לשמעון העורר עליה שדה אחרת בצד אותו שדה וכ' לו מצד פלוני אותו שדה שהוא שלי אע"פ שלא ערער שמעון באותה שעה לא אבד זכותו דאי לא דעבד הכי דשבקיה למיעבד ההוא שדה מצר בשמיה לא היה מזבין הך שדה ליה ולליטנא אחרינא איכא לתרוצי הכי לא שנו אלא שעשאה האי העורר סימן לאחר אבל עשאה גזלן סימן לעצמו לעורר עצמו לא אבד דהשתא מאי אית לך למימר אבעי ליה לממסר מודעה כולן הוו ידעי שעל כן אינו מערער עכשיו כדי שלא יחזור בו בשדה זו. חברך חברא אית ליה ואי הוה מסר מודעה הוו מגלו ליה לראובן ולא מזבן ניהליה ע"כ. ויש טעות סופר בלשון. והרמב"ן כתב דהנכון לענין פירושא דשמעתין דעשאה סימן לאחר אעורר קאי וכתב דה"ג אי לא עבד הכי לא מזבן לה ומקצת נוסחי דכתיב בהו אי לא דעבדי הכי לא הוה מזבין ליה נהליה משתבשן ע"כ. ומ"מ רש"י אע"ג דבמהדורא קמא פריש לה בתרי לשני במהדורא בתרא תקע עצמו דהמחזיק עשאה סימן וכולה שמעתיה פריש לה בהכי. וכתב רש"י לא שנו אלא לאחר דוקא שנקט מתני' סי' לאחר. פי' לפי' דלהאי שיטתא דעשאה סימן וכו' אגזלן קאי קשיא מאי לא שנו דקאמר הא ודאי דלאחר נקט מתני' וכפי מאי דפריש במהדורא קמא ללישנא אחרינא לא קשיא דוק ותשכח. ותירץ רש"י דהכי קאמר לא שנו כו' דבדוקא נקט מתני' סימן לאחר ואם תשאל אמאי לא הקשה לו לרב גבי אידך לא שנו דלעיל לא שנו אלא עד כו' דפשיטא דהכי קתני מתני' והוא חתום עליה עד תשובתך כיון דפליגי בה אדמון וחכמים איכא למימר דנקט עד להודיעך כחו דאדמון והוצרך אביי לאשמועינן דמשום רבנן נקט הכי דדוקא בעד פליגי רבנן אבל בההיא דעשאה סימן לאחר דמתנייא לכ"ע קשיא ליה לרש"י מאי לא שנו פשיטא דהכי תניא להדיא עשאה סימן לאחר ותריץ דהא אתא לאשמועי' דבדוקא נקטיה מתני' כנ"ל:

למימסר מודעא פי' הודעה שיודיע לעדים סבת שתיקתו ואינו כשאר מסירת המודעות שבתלמוד דמיירי במידי דאונסא וכן פירש רש"י ז"ל:

ההוא דעשאה סימן לאחר שמכר העורר עצמו שדה בצד אותו שדה שהיה עורר עליה וכתב לו מצר אותה שדה בשם המחזיק ואוקים אפוטרופס דלהוי מערער על אותה שדה ולתבעי' לדינא. רש"י במהדורא קמא. ודא עובדא רהטא שפיר טפי במאי דנימא דהעורר עשאה סימן לאחר דוק ותשכח. ומיהו הרב בסוף שמעתין כתב דאיכא לפרושי נמי עשאה סימן לאחר שחתם העורר בשטר המכירה שעשאה המחזיק סימן לאחר בשמו שכתב לו מצר פלוני אותה שדה שהוא שלי ע"כ:

תלם אחד עשיתי לך כלומר חתמתי לך. רש"י במהדורא קמא. וכתב הריטב"א תלם עשיתי לך פי' כשהוא תלם קבוע מסוים לעצמו הוא ע"כ:

הוה עלה ריכבא דדקלי כלומר היה עומד באותו התלם שורה של דקלים וי"מ דקלים מורכבים שהדקל המורכב היה חשוב בימיהם כשראה האפוטרופא שהיה זוכה בדבר חשוב כזה בא עליו בטענה אחרת ואמר אי הוה אבוהון קיים הוה טעין ואמר חזרתי ולקחתיו ממנו. תלמידי רבינו יונה. וקצת קשה אמאי לא טעין האפוטרופא טענה זו מעיקרא דחשיבא טפי דזוכה בכל הקרקע ושמא מעיקרא לא היה נראה בעיניו דבר חשוב ולכך לא רצה לטעון חזרתי ולקחתיו אלא דמעיקרא לא מכרה לעולם ושוב כשראה שהיה זוכה בדבר חשוב בא בטענה אחרת וכמו שכתבו תלמידי רבינו יונה. ורש"י כתב וז"ל הב לי' מיהת תלם אחד לאחר שהביא אפוטרופוס של יתומים ראיה שהיה של אביהן וגזל הימנו ולא היה למחזיק זכות בה אלא לפי שעשאה אביהן סימן בשמו של מחזיק א"ל אביי לאפוטרופוס זיל הב ליה למחזיק מיהא תלם אחד ע"כ. פירוש עד שלא בירר שגזלה ממנו היה טוען טענת התלם אחד שנתברר שלא היה למחזיק שום זכות אלא שעשאה אביהן סימן טען חזרתי ולקחתיו משום הפה שאסר הוא הפה שהתיר וכדפרש"י בסמוך וניחא נמי במאי דכתב רש"י דמאי קא מהדר ליה אביי זיל הב ליה מיהת תלם אחד והא איהו נמי הכי קאמר תלם אחד עשיתי לך אלא דלבתר הכי הביא האפוטרופוס ראיה שבגזל בא לידו ולא היה רוצה ליתן דבר ולכן א"ל אביי זיל הב ליה מיהת תלם אחד ואע"ג דהיה מוחזק הגזלן בו קא' אביי זיל הב ליה כו' לפי שהאפוטרופוס בירר שגזולה היא בידו והויא ליה נמי שאין בידו מיד ואם לא היה דבר חשוב לא היה עובר אדברי אביי והוה נותן לו התלם ואפשר דאם לא היה טוען האפטרופוס טענת התלם היה אביי טוען בעבור היתומים חזר ולקח אלא שהקדים האפטרופוס וטען טענת התלם וזו היא טענה רחוקה ולא טענינן לה ולכך אביי לא טען בעבורם טענת חזרה כנ"ל:

והרשב"א כתב וז"ל ההוא דעשאה סימן לאחר פרש"י והשדה ביד מי שנעשית סימן לו והאפוטרופוס עורר עליה וכל עצמו של מחזיק אינו בא אלא מחמת הודאתו של זה שעשא' לו סימן כי אין לו עדי חזקה ולא טענה אחרת והאפוטרופא יש לו עדים שהיתה של עורר הלכך יכול לומר תלם אחד עשיתי לך וחזרתי ולקחתיו ממך שהפה שאסר הוא הפה שהתיר ואין מחוור פירושו כאן דלא אמרינן הפה שאסר כו' אלא תוך כדי דיבור והכא לאחר זמן רב של ערעור הוא טוען חזרתי ולקחתיו ממך שמת המערער והאפטרופוס טוען ועוד שהוא בא בטענת שמא ע"כ נראה דהשדה דהכא כשהשדה ביד האפטרופוס וזה שנעשית לו סימן בא להוציאה מידו מחמת הודאתו של בעל השדה

שנעשית סימן לו ומ"ה א"ל אביי דכיון שהקרקע בידו דשפיר טעין דחזר ולקחה ממנו דאלו היה אביהם קיים היה יכול לטעון כן ודוקא כשהחזיקו בה ג"ש ודר בה האב יום א' בדין חזקה מיהו בטענת תלם אחד עשיתי לך אי אפשר היה לטעון כן ליתומים אפי' במוחזקת ביד אחרים וכן כתב הראב"ד דכיון שאין להם למחזיקים עדי חזקה וכל עצמם אינן באין אלא מכח הודאתו של זה אין בלשון מצר זה כל השדה אלא אפשר שעשה לו תלם א' ואותו הוא המצר שעשה לו ודוקא תלם בת תשעה קבין שזה הוא השיעור של שדה כי המוכר לחברו שדה סתם לא קנה אלא שדה בת תשעה קבין אבל ר"ח אומר דאינו נאמן לעולם בטענת תלם אחד אלא במוחזקת בידו אבל ביד אחרים אינו נאמן דכיון שהיתה בידם והוא ערער עליה ואח"כ עשאה סימן לו הרי הוא כמודה בערעורו שאינו ערעור דאם לא כן היה לו לפרש מצר התלם ע"כ:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ויש להקשות דכיון דקי"ל דאם עשאה סימן לאחר הויא ראיה כאלו יש בידו שטר או עדי חזקה א"כ היאך נאמין לזה כשיאמר חזרתי ולקחתיו ממנו. ויש מתרצים דכיון שאין בידו לא שטר ולא עדי חזקה אף על פי שאנחנו דנין אותו כשעשאה סימן לאחר כמו חזקה מ"מ אין זו ראיה ברורה כל כך שהוא יסמוך עליה ולא יזהר בשטרו דכ"ע לא בקיאי בדינא שידעו שאם עשאה סימן לאחר איבד את זכותו אלא מסתמא יש לנו לומר דשטר היה בידו ואח"כ חזר וקנה השדה ממנו וקרעו את השטר ולפיכך נאמן בדבורו ולפי תירוץ זה אפשר להעמיד ההלכה אפי' כשהקרקע עומד ביד הנתבע כו' דעת הרמ"ה ז"ל. ולישנא דקאמר ליה זיל הב לי' תלם אחד לאו דוקא אלא ר"ל ותניח לו שיעור תלם אחד אבל הרי"ף כתב דמיירי כשהקרקע ביד היתומים ולזה נוטה דעת מורי הרב נר"ו משום דס"ל אם איתא שהקרקע עומד ביד המערער והמערער עשאה סימן לאחר למה לא יפסיד המערער כל השדה ודאי דכיון שכל השדה עומדת ברשותו כשכתב השטר שדה הסמוכה לשדה של פלוני על כל השדה נתכוון הואיל וכל השדה היתה בידו ע"כ:

עוד כ' הרשב"א ז"ל מכאן שמענו דלא אמרי' דטוענין ליורש וללוקח כל מאי דמצי טעין האב או המוכר אלא דוקא בבאין בטענת שמא אבל באין בטענת ברי הרי הן כשאר בני אדם שאין רשות לדיין לטעון להם כלום שהרי אביי באמת היה יודע כל טענות שטען האפוטרופוס ולא רצה לטעון כלום עד שיראה אם יבא האפוטרופוס בטענת ברי או בשמא וכשראה שהיה טוען ברי א"ל שפיר טענת ומיהו אילו לא היה יודע האפטרופוס לטעון אביי היה טוען בשביל היתומים הלכך יש לדיין לידע תחלה טענתם ואח"כ יטעון בשביל היתומים או הלוקח אם הם אינן טוענין ברי ע"כ. ולקמן בסמוך אכתוב לשון הר'

ישעיה מטראני בזה בס"ד. והרא"ש כתב בתוספותיו דלחדד האפטרופוס היה לראות אם יטעון בעצמו ע"כ. פי' כדי לאסוקי עלה מאן דמוקים אפטרופוס נוקים כי האי כו' וכדאמר ליה אביי ואפשר דלכך כתב רש"י אמר ליה אביי לאפטרופוס ע"כ. פי' קשיא ליה אמאי לא טעין אביי כן ואדרב' קאמר ליה זיל הב ליה מיהת תלם והא פתח פיך לאלם הוא ותירץ דמשום שהיה אפטרופוס א"ל כן לחדודי או כדי שישיב ברי ועיין הרא"ש בפסקיו כנ"ל. ולענין עיקר הדין דאמר רבי יוחנן דכי טען ואמר חזרתי ולקחתיו ממנו נאמן. גם הריטב"א הקשה על פרש"י דלא אמרו הפה שאסר הוא הפה שהתיר אלא כשהוא בא להתיר תוך כדי דבור וכדמוכח בפ"ב ובכמה דוכתי וזה כבר הורה מכמה ימים או שנים קודם לכן. ומצאתי להרמב"ם בפירושיו לסנהדרין בפ' זה בורר וז"ל ואמר רבינו יהוסף הלוי כך דייניין בכל יום בענין מגו דלא הוי מגו אלא אם הסמיך דבריו ולא הפסיק אבל הפסיק לאו מגו הוא כגון מי שהוציא בגד מתחת ידו ואמר זה של פלוני הוא ויש לו עליו כך וכך כגון זה ודאי הוא מגו אבל אם הוציא הבגד ואמר של פלוני הוא ושתק ואמרו לו כיון שהודית שהוא של פלוני חזור לו שלו ועמד ואמר יש לי עליו כך וכך לא הוי מגו אלא מחזיר הבגד ואינו נוטל כלום. ומסתייעא הדין סברא מהלכה דבתרא ראה עבדו ביד אחרים כו' ודאי מרגניתא הוא כו' כך נמצא בשטתו לסנהדרין ומצאתיה ישן נושן עם שיטת שבת להרב עצמו והיה סביב לגליון כתיבת יד בנו החסיד רבינו אברהם. גם העיד הדיין כמהר"ר משה בן אלאשקר על שיטה זו שהיתה מכתיבת יד הרמב"ם המפרש. ויש לתרץ לדעת רש"י דזה המת מעולם לא ערער אלא דאוקי אפטרופוס דלהוי מערער וכדפרש"י במהדורא קמא וכדכתיבנא לעיל ומה שעשאה סימן לאחר לא מקרי הודאה עד שידונו עליה ב"ד הלכך השתא שבאו לדון עליה ההודאה והטענה באין כאחד ושפיר אמרינן ביה הפה שאסר הוא הפה שהתיר כנ"ל. והרמב"ן כתב וז"ל פרש"י שהפה שאסר הוא הפה שהתיר [וכו'] ולא נהירא לי אטו מי שאמר לחבירו שדה זו של אביך היתה ולאחר זמן מרובה א"ל חזרתי ולקחתיו ממך אחר שהודיתי לך מי מהימן הא ודאי לית דינא ולית דיינא דלא מהימן דהא השתא לית ליה מגו וכ"ש זה שחתם לו האב והוה ליה כמי שיש לו לזה עדים או שטר מכר דשלו הוא דלא הוא ולא יתומים לא מהימני אלא ה"פ דהאי גברא מחיים נמי הוציא שדהו מיד הגזלן ולאחר שמת תבעה ליה ליתומים כו' ע"כ. והר' ישעיה מטראני ז"ל כתב וז"ל פי' המורה דהפה שאסר כו' ואינו נ"ל דלא אמרי' הפה שאסר כו' אלא כדטעין האיסור וההיתר יחד כו' אלא הטעם הוא מפני שיש לו עדים שהיתה שלו או של אביו ומשום דחתם בההיא סימנא אתה עושה אותו כאילו הודה לו ואף על פי שלא הודה

לו בפירוש הלכך כל טענה שיאמר אנו מאמינים לו כיון שיש לו עדים ואי קשיא לך טעמא דטען אפטרופוס הא לא טען לא הוה טעין אבייי הכי בעבור היתומים והא קיימא לן דכל מלתא דהוה מצי טעין אביהן של יתומים טוענין בית דין בעבורם שהרי אין נפרעין מנכסי יתומים אלא בשבועה ואע"פ שיש ביד המלוה שטר חתום ויתמי לא טעני מידי טוענין ב"ד בעבורם דילמא פרעו' י"ל דוקא גבי פרעון דשכיחי אינשי דפרעי ולא קרעי לשטרא משום דמאמינו שיקרענו או שמא נשאר מעט לפורעו או שמא אפשיטי דספרא חייס ליה טוענין ב"ד בעבורם אבל בחזר ולקחתיו דהוי מלתא דלא שכיחא א"נ בתל' אחד עשיתי לו דלא מוכחא מלתא אי טעני יתמי אין ואי לא לא טעני להו ב"ד ע"כ ואי פתכת מה שכתב הר"י מטראני דהא תימא לא מיקרי הודאה גמורה בהדי מאי דכתיבנא עולה פי' רש"י כהוגן ולית עליה קושיא כלל דוק ותשכח. והרשב"א הקשה עוד על פרש"י דלא אמרינן הפה שאסר כו' אלא תוך כדי דיבור כו' ועוד שהאפטרו' בא בטענת שמא ובמאי דכתיבנא ניחא הכל כנ"ל:

ויש מי שפירש ליישב רש"י דהכא במאי עסקינן כשאין השטר שהוא חתום בו יוצא בב"ד כלל או שיוצא ואינו מתקיים ע"פ אחרים אלא ע"פ האפוטרפוס ואינו מחוור דאם כן פשיטא שהוא נאמן שאפילו היה ביד המוכר שטר מקח מן המוכר הזה הרי זה יכול לטעון חזרתי ולקחתיו ממך אם החזיק בה ג' שנים אחרי שמכרה. ומורי הרב הלוי היה מפרש בשם אחיו דהב"ע כשהעורר הזה אינו טוען כי השדה הזו לא היתה של המוכר ההוא מעולם אלא שהוא טוען כי באמת שלו היה אלא שחזר ולקחה ממנו ומה שחתם עליה בשמו של מוכר לא עשה כן אלא לפי שהיתה שלו ומפורסמת לו ולכן קראה על שמו וכאותה שאמרו בפרק חזקת האי ארעא לאו משום דבי בר סיסין הוא אלא דאקרויי' היא דמקרייא דבי בר סיסין ואף זה (דוקא) כשאמר ומצד פלוני שדה פלוני רצה לומר שדה הידוע לפלוני מקודם לכן שכן דרך לסיים הקרקעות בשם בעלים הראשונים לפי שידועים לכל יותר ומיהו אי כתב השדה שהוא של פלוני אי אפשר לטעון כן. הריטב"א ז"ל. ומסיים הרא"ה הכין ואין ספק שהאומר לחבירו שדה זו כבר היה זמן מתחלה שהיה של אביך שאין זו הודאה של כלום כיון שהוא אומר לו בלשון הזה שיש במשמעו שכבר היה זמן שהיה של אבותיו אבל עכשיו אינו שלהם אף זה כיוצא בו וזהו הפי' הנכון מאחי נר"ו ע"כ:

מתני' ילך לו דרך קצרה כו'. אינו ר"ל שיקח לו הדרך שירצה שהיא קצרה יותר לעיר דודאי אין חכם בעולם שיאמר זה דבלא שום ראיה יברור לו הדרך שירצה אלא האי קצרה דאמרינן קצר' לכרך שאם הקיפוה ד' שדות מד' רוחותיה אחד בת מאה אמה ואחד

בת שלשים אמה ואחד בת עשרים וא' בת עשר אמה ילך לו ברביעית שהיא דרך קצרה מכולן שלא ירבה עליו את הדרך וחכמים ס"ל דאפילו זו אין לנו. תלמידי רבינו יונה. וכן פירש הר"י מטראני וז"ל ילך לו בקצרה בעל כרחם יתנו לו דרך לילך בשדהו ויבחרו לו הקצר' שבהם וחכמים אומרים הפסיד דרכו כיון שאינו מכירה ע"כ. וכן פירש רש"י ז"ל וז"ל במהדורא קמא ילך לו בקצרה יקח לו בקצרה יקח לו דרך באותו צד שלא יהא מפסיד בעל השדות יותר מדאי שאם יש לו בשלש רוחותיו שלש שדות אחת בת עשרים אמה ואחת בת ט"ו ואחת בת עשר ורביעית בשמונה ילך לו ברביעית שהיא קצרה מכולן כדי שלא ירבה את הדרך ע"כ:

גמרא שפיר קאמר אדמון פירש"י דקס"ד כשארבעה השדות שסביבותיו של אדם אחד הן דממה נפשך אורחיה גביה הוא ע"כ. וקצת קשה מי הזקיקו לאסוקי אדעתין לפרושי כן עד דפריך הכין ולא הוה ליה לאקשויי אלא הכין היכי דמי אי באדם אחד שפיר קאמר אדמון ואי בארבעה בני אדם מ"ט דאדמון ואמאי אסיק אדעתיה לפרושי מתניתין טפי באדם אחד מארבעה בני אדם. וי"ל דאי מתניתין מיירי באדם אחד לא קשה כולי האי לרבנן דאיכא למימר דסברי דמצי למימר ליה היאך אי שתקת כו' ואי לא מזבינא ליה לארבעה דלא מצית לאשתעויי דינא בהדייהו אלא מיהו טעמא דאדמון מסתבר טפי דאינו בדין שיוכל להפקיע דינו דהיאך על ידי מכירתו וכמו שכתבו התוספות לקמן בסמוך ולכך לא פריך אלא שפיר קאמר אדמון ולא פריך מאי טעמא דרבנן אבל אי נוקי מתני' בארבעה בני אדם מעתה קשיא טובא לאדמון וכדפריך בסמוך אי הכי מ"ט דאדמון פי' בשלמא לדידי דאוקימנא לה באדם אחד ליכא לאקשויי אלא שפיר קאמר אדמון דקס"ד כשארבעה כו' ודוק. ובמהדורא קמא כתב רש"י במתני' ואבדה דרך שדהו קס"ד השתא כגון שהקיף לו אדם א' מארבע רוחותיה שיש לו שדות כל סביבותיה והיה לו דרך בא' מן השדות לילך לשדהו וכשחזר לא היה יודע באיזו שדה היה לו דרך ע"כ. ואפשר דלכך כתב דקס"ד במתניתין משום דואבדה דרך שדהו דנקט מתניתין חזקיהו לאסוקי אדעתיה כן דאי באדם אחד מיירי הוא מצוי לאבד דרך שדהו דלא רמיא אנפשיה לידע באיזו שדה היה לו כך כיון שכולם היו של אדם אחד אבל בד' בני אדם רמיא אנפשייהו אדכורי מדכר אצל הי ניהו הויא דרך שדהו ואינו מצוי לאבד דרך שדהו אבל במהדורא בתרא כתב הרב ז"ל הקס"ד בגמרא גבי הא דפריך שפיר קאמר אדמון והיינו כדפרישנא לעיל כנ"ל:

אמר רבה בארבעה דאתו מכח אדם פשיטא כיון דאפילו ארבעה דאתו מכח חד מצו מדחו ליה כ"ש ארבעה דאתו מכח ארבעה וי"ל דרבה אתא לפרושי דברי רב דקאמר

כגון שהקיפוה ארבעה בני אדם דלא מתוקמא בארבעה דאתו מכח ארבעה משום דמצו מדחו ליה הם הכי נמי בארבעה דאתו מכח חד וע"כ לא מתוקמא אלא בחד דאתי מכח ארבעה והא דקאמר רב כגון שהקיפוה ארבעה בני היינו מתחלה ושוב לקחה מהם איש אחד והשתא אתי שפיר דלא נשאר רב בקושיא כנ"ל:

וז"ל תלמידי רבינו יונה כי פליגי בחד דאתי מכח ארבעה כגון שהקיפוה ארבעה בני אדם מד' רוחותי' וקנה זה כל אותן ארבעה שדות והוא הדין לחד דאתו מכח תרי אדמון סבר שיכול זה שאבדה לו הדרך לומר ללוקח אע"פ שמתחלה היו הארבעה יכולין לדחות אותי אתה לא תוכל לעשות דמ"מ כיון דאת קנית הכל הדרך שלי הוא בתוך שלך ע"כ:

אי צייתת כו'. פירש"י אי שתקת ואוזיל גבך כשתקנה הדרך ממני. וכן כתב במהדורא קמא אי צייתת אי שתקת ותעביד פשרה בהדאי ע"כ. פי' דס"ל דאי לא מרויח במה שאינו מחזירו לו לא מצי למימר הכין דמצי אמר ליה לכי תהדר ולכן פי' נמי התם בפ"ק דבבא קמא אי הכי נזיקין נמי ליגבו מבינונית ואי לא מהדרנא שטרא דזבורית למריה ותגבה מן הזבורית אבל מב"ח לא פריך דתגבה מזבורית ואי לא מהדרנא שטר דזבורית דמצי אמר ליה לכי תהדר והקשו עליו דאין דומה שזלזל אצלו כיון דקתני במתניתין יקח לו דרך במאה מנה ותירץ מהריב"ן התם בפ"ק דב"ק אי שתקת מוזילנא גבך פורתא ואי לא מהדרנא לשטרא למרייהו ותצטרך לקנות מהם במאה מנה ע"כ. וכבר הארכתי בזה בחדושי' שם בפ"ק דב"ק ולכך אקצר כאן ומ"מ אכתוב שיטת התוספות בקונה דס"ל דלעולם מצי אמר אי צייתת כו' ואפילו דלית ליה לזה שום הרוחה כל כמה שאינו מחזירו וכל היכא דמצי למהדר כמהדר דמי ולא מצי אמר לכי תהדר וקשיא להו לפי שיטתם דבחד דאתי מכח חד נמי אמר מזבנינא ליה לד' דלא מצית לאשתעוי' דינא בהדייהו ולשיטת רש"י ניחא דמצי אמר ליה לכי תהדר ואם בא למכור מחדש יפסיד והלכך אפילו יאמר לו שיוזיל גביה יותר יפסיד אם ימכרם מחדש ואכתי מצי אמר ליה לכי תהדר אבל להחזירו לבעליו לית ליה פסידא כלל ובקל יחזירם לבעליו אבל לשיטת התוספות דלא מצי אמר לכי תהדר וכל היכי דמצי למהדר כמוחזר דמי בחד דאתי מכח חד נמי מצי אמר ליה מזבנינא ליה לד' כו' ותירצו בתוספות שאינו יכול להפקיע דינו על ידי מכירתו הואיל ועתה הוא דאתי לזכות בו אבל מצי למימר מהדרנא שטרא למרייהו בזכות הבאה לו לידו הוא יכול להפקיע ולהעמידו כמו שהיה קודם שבאו השדות האלו לידו. והקשו עוד דאמרינן בפ"ק דב"ק מי שהיה לו עדית ובינונית וזבורית והיתה עליו כתובת אשה וב"ח ונזקים כו' מכרן לא' או לג' בני אדם כא' כולם נכנסו תחת הבעלים ומוקי לה התם כגון שלקח עדית באחרונה ופריך וליתו כולהו ליגבו מעדית משום דאמר ליה אי שקלת

שקלת כו' ופריך אי הכי נזיקין נמי אלמא התם אמרינן הך טענה לכ"ע והכא פליג אדמון ולשיטת רש"י לא קשיא ולא מידי דלהכי פריך אדמון משום דמצי אמר ליה לכי תהדר דאפשר נמי דיוזיל גבאי אינהו אחריני יותר ממך ורבנן סברי כיון דהשתא מיהא איהו מוזיל גביה שפיר מצי א"ל אי שתקת וכו' ומיהו התם כ"ע מודו דיכול למימר אי שתקת דבריא פסידיה דאי מהדר זבורית בע"כ יטול זבורית דתנן אין גובין מן המשועבדים במקום שיש בני חורין ואפילו הן זבורית אבל לשיטת התוספות ליכא לחלק בהכי כלל דוק. ותירצו בתוספות דהתם ודאי דלית להו פסידא לגמרי דהא גבו כדי חובם מזבורית מודה אדמון דמצי אמר מהדרנא שטרא למריה אבל הכא דאית ליה פסידא לגמרי סבירא ליה לאדמון דלא מצי אמר מהדרנא שטרא למריה. עוד הקשו התוס' על פירש"י דהתם כבר אמרי' בכתובה מן הזבורית משום דאי שתקת שתקת ותימא ליה לכי תהדר. וכתב הרא"ש וז"ל ויש ליישב פרש"י דכל היכא דבא לגרע דינו מצי למימר לכי אהדר ולהכי גבי כתובה דאינו מגרע כחה כמוחזר דמי ופריך מנזקין דתגבה מבינונית טוב לו יותר שיגבה בינונית ממה שיחזיר ולא יגבה אלא מן הזבורית אבל מב"ח לא פריך דא"ל לכי תהדר שהרי בא לגרע כחו הכא נמי אינו מגרע כחו ממה שהיה דבתחלה נמי כשהיה קרקע ביד ארבעה לא יכול להוציא הדרך מידם ע"כ:

וז"ל הר"י מטראני אי צייתת כו' פירוש אי צייתת אתפשר עמך בדמי הדרך ולא ארבה עליך דמים ואי לא צייתת ותרצה אותה בחינם אני אלך לאותם שמכרו לי באחריות ואומר לכל אחד אתה מכרת לי שדה שלימה וזה בא ותובע ממני דרך בואו ותפנו לי והם יבואו עמך ולא תוכל להדיין עם אחד מהם ואלה הם דברי' בעלמא לרווחא דמלתא אלא אע"פ שלא הלך להם כך הדין נותן כיון שמכחם הוא בא שכמו שהם היו דוחים אותו כך הוא דוחה אותם שכל זכות שהיה להם מכרו אותו לו ע"כ:

והרא"ה כתב וז"ל אי צייתת כו' לא משום אימתא הוא דמפחיד להו כדמשמע לישנא דא"כ לימרו ליה לכי מהדרת אלא משום דינא הוא דאי דזבני' מיני' באחריות קמאי בעלי דיניה דמפיק מיניה עלייהו הדר ושלא באחריות נמי בעלי דיניה נינהו ודינא הוא דמשתעי דינא גביה וכדאמרינן לעיל וה"ה ליורשי מוכר מיהו אי הנהו דאתי מחמתיהן גרים ומתו בלא יורשים תו ליתיה להאי דינא ותו לא נהיר דמהאי טעמא אתינן עלה דא"כ תפשוט מינה דאותי' להאי דינא למימרא דאפילו שלא באחריות אית ליה לאשתעויי דינא בהדייהו והא לעיל משום דאיכא דאמרי אמרי לה אלא היינו טעמא משום דאמרינן מה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו הלכך האי חד במקום ארבעה קאי ע"כ:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל וא"ת כיון שאפילו כשיחזיר את השטר לא יפסיד התובע

כלום יוכל לומר לכי תהדר והנתבע לא ירצה להניח הקרקעות שלו ביד אחרים מפני זה הדרך ועוד למה אמר בחד הבא מכח ד' דאפילו חד דאתי מכח דאם איתא דאמרינן בחד דאתי מכח ארבעה שיכול לומר לו מהדרנא שטרא למרייהו כמו כן היכא דאתי מכח חד יכול לומר לו אם תרצה להניח הרי טוב ואם לאו אמכור אותו לשני בני אדם או לשלשה וכל א' וא' ידחה אותך ויאמר לא קניתי הדרך שלך ע"כ נראה למורי הרב נר"ו דהאי לישנא דקאמר ואי לא מהדרנא שטרי למרייהו לאו דוקא אלא הכי קאמר אם תרצה להניח שלא יתבעני כלום הרי טוב ואי לא מהדרנא שטרא למרייהו וכיון דאי הדרנא להו לא מצית לאשתעויי דינא בהדייהו השתא נמי אף על גב דלא הדרנא לא מצית לאשתעויי דינא בהדאי דמה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו ע"כ. וכ"כ הריטב"א וז"ל אי צייתת כו' פי' מהדרנא בכתיבה ובמסירה דאי לאהדורי שטרא בלחוד לאו כלום הוא כדאיתא בפרק גט פשוט. וא"ת ולימא ליה לכי תהדר וכדאמרן בבבא קמא בפ"ק. והנכון דהכא לישנא בעלמא נקט ואין הטעם אלא לומר דכיון דבעוד שהיתה שלהם איבד את זכותו מהם הרי דינו כמותם שכבר מכרו לו כל זכות שהיה להם ע"כ:

סבר רב יוסף למימר היינו מתניתין כלומר כי היכי דאמרינן במי שאבדה לו דרך שדהו דכל חד וחד מצו מדחו ליה הכי נמי הכא כל אחד ואחד מן הבנים יכול לומר אני לא לקחתי הדקל שלך ומיירי כשהניח דקלים הרבה והניח חלק מהדקלים לכל אחד ואחד אבל אם לא הניח כי אם דקל אחד מודה רב יוסף שתחזור על אותו שנפל הדקל בחלקו ואינו יכול לדחותה וכן אם הניח דקלים הרבה ואמר דקל פלוני והעדים יודעים אי זה דקל אומר דברי הכל הוא שתלך ותקח אותו הדקל מן מי שנפל הדקל בחלקו אבל הכא כשאינם יודעים על איזה דקל דאמר מיירי ולפיכך היה סובר רב יוסף היינו מתניתין. תלמידי רבינו יונה. וז"ל רש"י במהדורא קמא היינו מתניתין ארבעה דאתו מכח חד דכל חד וחד מיתמי מצי מדחי ליה ע"כ:

הכא דקלא גבייהו הוא וא"ת דהא במתניתין נמי הא אורחיה גבייהו הוא י"ל אע"ג דאורחיה גבי חד מיניה כל חד קאי לנפשיה וחד מינייהו הוה גזלן ביה מתחלה ועד סוף משא"כ בזה שהחיוב מוטל על כולם וכל הנכסים נשתעבדו לכך וכן פירש"י. הריטב"א ז"ל:

וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא מי דמי התם אורחא לאו גבי כולהו הוא אלא גבי חד מינייהו וכל חד וחד מצי אמר ליה אורחך לאו גבאי הוא הכא הא דקלא כולהו אשתרשן ביה דכל חד וחד שקל ארעא או דקל כנגד דקל וגבי כולהו אית לה דקלא הלכך ליתבו לה דקלא מן האמצע ויחזרו ויחלוקו ע"כ:

וז"ל תלמידי רבינו יונה מי דמי התם כל חד וחד מצי מדחי ליה ולומר לו לית לך גבאי ולא מידי שאין הדרך אלא אצל אחד מהם בלבד אבל הכא דקלא גבייהו הוא וכשיחלקו ולא הוציאו הדקל כולם נתחייבו כל אחד וא' בחלקו ואינם יכולים לדחותה שעל כולם תחזור שכולם נהנו ואפילו אם יש בהם מי שלא הגיע דקל בחלקו מאי תקנתייהו ליתבו לה חד דקלא כו' ואפילו לא הניח כי אם דקל אחד ובאת הבת ולקחה הדקל מן האחים יחזרו ויחלקו מתחלה דהא קי"ל בטל מחלוקת ע"כ:

ושביק תרי פלגי דדקלא פרש"י כי דקלים אחרים היו שם אלא שלא היו רוצים ליתן לה אלא תרי פלגי אלו שהיו לו בשותפות עם אחרים מפני הטורח. ולא נהירא דודאי דקל שלם בעי למיתב לה דסתם דקל או שדה או בית דבר שלם משמע כל היכא דאי' ליה אלא ודאי דהכא לא הוה בנכסיו שום דקל אלא שני חצאי דקל אלו והם היו רוצים שלא לתת לה כלום כיון דליכא בנכסי המת דקל שלם ועלה אמרינן כיון דליכא דקל שלם עבדי אינשי דקרו לתרי פלגי דקל דקלא כנ"ל וכן הורה מורי הרב הלוי. הריטב"א ז"ל:

וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל והיכא דאמר דקל לאחד ושביק תרין פלגי דקלא ולא שביק דקל שלם יהבי לה תרי פלגי דקלא דקרו אינשי לתרי פלגי דקלא דקלא אבל אי שבק דקל שלם יהבי לה דקל שלם ולא מצו מדחו ליה לתרי פלגי דקלי דודאי מוכחא מלתא שעל הדקל השלם נתכוון ולא אמרינן בכה"ג יד בעל השטר על התחתונה דלא אמרינן הכי אלא היכא שהלשון מסופק אבל הכא שהלשון מוכיח שעל הדקל השלם נתכוון יהבי לה השלם ואם אמר דקלא לברת ולא שבק אלא פלגא דקלא יהבו לה האי פלגא דיקלא ואי לא הוה ליה דקל כלל יהבי לה דמי דקל ע"כ. והרא"ש בפסקיו כתב דפי' רש"י ז"ל עיקר עיין שם:

דף קי.

מתני' והלה הוציא שטר מכירה שמכר לו מלוה שדה לאחר שעבר זמן הפרעון בהלואה הכתוב בשטר החוב. מכרת לי את השדה בתמיה אלא ודאי שטר חוב שלך פרוע הוא אלא שנפל ממני ומצאתו. רש"י במהדורא קמא. וכתב רבינו יונה דוקא כשבא הלוה בטענת פרעון ס"ל לאדמון הכי אבל אם בא בטענת מזויף לאו כל כמיניה דבטענת דאלו הייתי חייב לך לא מחזקינן סהדי בשקרי כיון שנתקיים השטר בחותמיו ומשום מגו דמצי לטעון פרוע הוא אינו נאמן לומר מזוייף דכיון שנתקיים השטר הוה ליה מגו במקום עדים ע"כ. וכן כתב הרא"ש בפסקיו. ורש"י במהדורא קמא לא פירש כן אלא דאפילו בטענת מזויף אמרה אדמון. והקשה הרא"ה מאי טעמא דאדמון ודילמא מאתים דינרין

היה צריך כנגד חובו וכנגד דמי השדה ותירץ דמ"מ תחלה היה לו ליפרע את שלו: מפני שיכול למשכנו עליו ולגבות אותו קרקע שמכר לו בחובו ואפילו יש לו ללוה שדות הרבה מפני שיכול לומר מתיירא הייתי שלא יהיו קרקעותי משועבדין לבעלי חובות אחרים ושטרי מאוחר משטרותיו לפיכך מכרתי לו שדה זו לאחר זמן הפרעון. רש"י במ"ק ועיין בפסקי הרא"ש. והרמב"ן כתב וז"ל הא דתנן וחכמים אומרים זה היה פקח כו' לאו דוקא שאפילו היה לו כמה שדות לא אבד המלוה זכותו דהא מפרש טעמייהו דרבנן בגמרא משום דלא מצי למימסר מודעא ולא ליפרע את שלו אלא אלומי טעמא בעלמא כלומר לא הפסיד המלוה את זכותו ופעמים שהוא זריז ונשכר. ובירושלמי ר' יונה אמר ביפה בכך פי' ששוה כנגד חובו ר' יוסי אמר כשאינו יפה בכך הגע עצמך דהוה ליה קרקע יכול הוה למימר קרקע טב אנא בעי הגע עצמך דהוה ליה קרקע טב יכול הוא מימר הא דידי בעי ולא עוד אלא דהוה יכיל מימר לית לי בחילי טעין טרחותיהון דתרי ולפום גמרין אפילו להני טעמי לא צריכינן אלא משום דלא הוה ליה למשקל מיניה כדפרישנא ע"כ. וכ"כ הרא"ה וז"ל זה היה פקח כו' ואפילו היה לו קרקע אחר יכול לומר שאינו רוצה שתי שדות שאינו מספיק לעובדם או שהם טורח עליו וכן הוא בירושלמי כ"ש לפי גמרא שלנו דאפילו להא לא צריכינן דהא מוקמינן לה באתרא דכתבין שטרא והדר יהבי זוזי הלכך תו ליכא למימר הוה לך ליפרע את שלך אלא מתניתין טעמא בעלמא קאמר ולאו דבעי ליה ע"כ:

והריטב"א כתב וז"ל מפני שיוכל למשכנו עליו פי' לפי שמטלטלין עשויין להבריח או שמא ימות ולא יוכל לגבות מן המטלטלין. ומקשינן בירושלמי הגע עצמך שהיה לו שדה אחרת ופריש דיכול למימר ליה לא הוה בחילאי טרחיהון דתרין ופי' ברור. ואת אטו משום טירחא דתרין ימכר שלו לאחרים י"ל דניחא ליה לזבוני ללוה דלוה דילמא הדר וגבי ליה מיניה דניחא ליה בנחלת אבותיו ובודאי דטעמא דירושלמי ודמתניתין טעמא דעיקר הוא לדרבנן והא דאוקי פלוגתייהו דאדמון ורבנן בטעמא דאי מבעי ליה לממסר מודעה דעביד הכי כדי למשכנו עליו והלכתא כרבנן. יש מן התלמידים מקשים על טעמא דירושלמי ומתניתין דהא בגמרא אמרינן דפלוגתא דרבנן ואדמון הוא בטעמא דמימסר מודעא ולא קשיא דבגמרא אמרינן דאדמון סבר דמשום שיהא ממשכנו עליו לא היה לו למכור סתם עד שימסור מודעה על זה כי מאותו הטעם הוא מוכר ורבנן סברי דלא איבעי לממסר מודעה מטעם זה משום דחברך חברא אית ליה וכשישמע הלוה לא ירצה לקנות ממנו ולא יהא לו במה למשכנו וזה ברור ע"כ. ומשמע מלשונו דלא נזדמנה לו הנוסחא ירושלמי שהיה לו להרמב"ן וכנוסחאות הרמב"ן איתא בירושלמי שלנו:

וכתב הר"י מטראני וז"ל וחכמים אומרים זה היה פקח כו' ואע"פ שהיה לו שדה אחרת היה ירא שמא היא משועבדת לאחרים אבל אם המלוה קנה לאחר מכאן שדה מן הלוה מודו רבנן שיכול הוא לומר לו אלו חייב הייתי לך למה נתת לי מעות ולא גבית אותם בחובך ולית ליה למלוה שום טענה למימר ליה ע"כ:

גמרא שפיר קאמר אדמון אף על גב דרבנן נמי קאמרי טעמא למלתייהו מ"מ טעמא דאדמון עדי' טפי דלטעמא דרבנן אכתי תקשי דהיה לו ליטול המעות מיד ולהכי קאמר שפיר קאמר כו'. וז"ל רש"י במהדורא קמא שפיר קאמר אדמון כיון דתפיס מלוה בהנך זוזי דיהיב ליה לוה בדמי שדה מאי טעמא כתיב ליה שטרא דזביני ליתפסינהו בגיבוי חובו ומשני באתרא דיהבי זוזי כו' ע"כ:

איבעי ליה לממסר מודעא שלא בפני לוקח הוו יודעין שאיני מוכר שדה זו אלא כדי שאוכל למשכנו חברך חברא אית ליה אי הוה מסרנא מודעא לחד וההוא חד לא רחים ליה כולי האי דלודעו ללוה אבל אי אית ליה חברא אחרינא דמודע ליה וההוא חברא תליתאה מודע ליה וממנע ולא זבין. רש"י במהדורא קמא. והקשו בתו' דהא מסקינן לעיל לכ"ע דלא ליבעי לממסר מודעא גבי אבל לעצמו לא עשאה המחזיק סימן למערע' ניחא דלא איבעי ליה למערע' לממסר מודעא דילמא ישמע המוכר את הדבר וימנע מלמוכרו ויהא לו הפסד שלא ימצא לקנות אבל הכא שהמוכר איבעי ליה לממסר מודעא אין לו הפסד כל כך אם זה לא יקנהו שימצא קונין הרבה דאמרי אינשי זבין קנה כו'. עוד יש לחלק דלעיל דמוסר מודעא אין לומר בה שדה זו גזולה היא הא ודאי עבידי אוהביו ורעיו לגלות לו שאומרים עליו שהוא גזל את השדה אבל הכא דמסירת המודעא אינו אלא לומר שימשכנו בחובו לא עבידי לגלותו דבלאו הכי הרי שטר בידו לטרוף את אשר ימצא ומאי איכפת ליה אי יטרפנו בחובו ואפשר דלכך כתב רש"י לממסר מודעא איני מוכר לו אלא שאוכל למשכנו ע"כ ודוק. והרשב"א כתב וז"ל אדמון סבר איבעי לך לממסר מודעא כלומר אם אמת שמכרת לי כדי למשכנו היה לך להודיע לעדים ולהוציא עצמך תור' עני מוכר קרקעותיו ורבנן סברי חברך כו' וי"ל דהתם שאני דחשיבא ליה לאדמון טענת ראשון קשה ממני ומי יוכל לדון עם שתקיף ממנו והלכך אלו היה המערער מוסר מודעא זה לא היה מוכר אותה ונמצא זה מפסיד לגמרי אבל הכא הרי אינו יכול זה לאבד זכותו דכיון ששטרו בידו ועדיין לא ידע אם יטמין מעותיו אם לאו היה לו לימנע מלמסור מודעא משום חשש רחוק כזה ורבנן סברי להו להפך דהתם כיון שיש לו עדים שהשדה שלו היא אינו יכול להפסידו לגמרי אבל אם היה מוסר מודעא יודע הדבר ויטמין זה מעותיו ויאבד את חובו לגמרי הלכך מקח היה שלא הודיע לשום אדם ע"כ:

מתניתין שנים שהוציאו ש"ח זה על זה וכגון שהיה זמן שטרו של לוה ראשון קודם ותבע ליה ראשון ותבע לאחר זמן הכתוב בשטרו של לוה שני. אדמון אומר כו' לוה ראשון אומר לשני אלו לא פרעתי לך בזמנך ובשעה שלוית עדיין הייתי חייב לך כיצד אתה לוה ממני היה לך כו' אלא ודאי שטר זה פרוע אלא שנפל ממני ומצאתו ושטר מזוייף ליכא למימר דהא אין גובין אלא בשטר מקויים כל זמן שאין חייב מודה וכיון דמקויים הוא בב"ד לאו כל כמיניה לזיופי שטרא רש"י במהדורא קמא. והרא"ה כתב וז"ל אלו הייתי חייב כו' ופי' וכיון שכן הרי האחרון מוכיח על הראשון שהוא בטל ואם שניהם שוין כל א' יכול לומר לחברו כך ושטרות שניהם בטלין ע"כ:

גמרא שנים שהוציאו ש"ח זה על זה וכגון שלוה ראובן משמעון מנה בניסן וחזר שמעון באייר ולוה מראובן מנה ואחר זמן פרעון של שניהם באו לדין. רש"י במהדורא קמא. וכתבו תלמידי רבינו יונה דהכא מיירי כגון שכל אחד מודה שחייב לחברו או שהוא בענין שאין הראשון יכול לומר פרעתי והרא"ה כתב וז"ל וכ"ע לית לה לאדמון א"כ הב"ע כגון דקים לן דהלואה דכל חד וחד קושטא ע"כ. ולשון אחרון עיקר דדוחק לאוקמי לרב נחמן דלא כאדמון ועוד דרב נחמן שינה לשונו מלישנא דחכמים דמתני' דנקט זה גובה וזה גובה בלחוד ואילו חכמים נקטי זה גובה שטר חובו כו' והיינו משום דבמתני' מיירי דהלה טוען פרוע או מזוף הוא וס"ל לחכמים דלאו כל כמיניה אלא כל אחד גובה שטר חובו והכא בגמרין קא טעני איברא דקושטא הוא אלא הפוכי מטרתא למה לי וקאמר רב נחמן דלא חיישינן להך טענתא אלא זה גובה וזה גובה פי' דלא יעמיד כל אחד בשלו אלא זה גובה כו' וזהו שכתב רש"י אלא זה גובה וזה גובה אפי' החוב שוה אין אומרים יעכב זה מלוה של חברו בשביל מלוה שהלוהו אלא ב"ד יורדין לנכסי כל אחד ומגבין לשכנגדו את חובו ע"כ. ונפל טעות בקצת פירושים שתופסים זה הלשון במשנה ואינה אלא בלשון הגמ' כדרב נחמן וכדכתיבנא והכין איתא בפירושי עתיקי ודוקני ע"כ:

אפוכי מטרתא למה לי אדם הנושא שני מרצופין כו'. מה מועיל של כתף זה בשל זה א"נ ליתן זה של זה בזה. רש"י במהדורא קמא. ותלמידי רבינו יונה כתבו כלשון ראשון וז"ל אפוכי מטרתא למה לי כלומר מי שמוליך מרצופין על כתפיו אחד מצד זה ואחד מצד זה ומשקלו שוה מה תועלת כשמחליפם הא נמי מה תועלת לגבות לזה ולזה אלא כיון שהחובות שוים זה עומד בתוך שלו כו' ואם היה של זה מנה ושל זה מאתים יוציא מנה כנגד מנה ויגבה את המנה הנשאר ע"כ:

דכ"ע עדית ועדית כו'. וליכא למיחש דילמא לית ליה זוזי לחד ויהיב ליה ארעא ולחד אית ליה זוזי ויהיב ליה בחובו דהא כי אתו זוזי לידיה מהדר ופריק ארעא דיליה דשומא הדרא לעולם כנ"ל. הרא"ש ז"ל בתוספותיו:

כי פליגי דאית ליה לחד בינונית כו'. ודאי דלפום האי טעמא הוה לן למקשי דא"כ מ"ט דרב ששת אלא ניחא לן למפרך בדרב נחמן גופיה וממילא איתרצא אתרוייהו דלאו דאית ליה לחד בינונית אלא דאית ליה עדית ובינונית ופליגי בטעמא דבשלו הן שמין וכדמפרש ואזיל. הריטב"א ז"ל. פי' דלרב ששת אכתי קשיא דאם יטול בעל הבינונית מבעל הזבורית זבורית ברישא הרי נהנה בעל הזבורי' דחוזר ונוטל בעל הזבורית מבעל הבינונית בינוני' דידיה דהא ס"ל בשל עולם הן שמין אית לן להדורי לקיים גבייה כדינה והלכך אנו מגבין תחלה לבעל הזבורית הבינונית דהיינו הגביה כדינא של כל ב"ח ומעתה הויא ליה אפוכי מטרתא אבל לרב נחמן דס"ל בשלו הן שמין כל הגביות שוות והלכך קשיא ליה לתלמודא מאי חזית דאתי בעל זבורית כו' ודוק לשון מאי חזית דנקיט תלמודא. ואפשר דלכך כתב רש"י ורב ששת סבר בשל כל אדם הן שמין וסוף סוף כי הדר אתי האי למגביה בינונית שהיתה שלו שקיל ע"כ:

וז"ל רש"י במהדורא קמא בשל כל אדם בינונית דשוה לכל אדם שבינונית הוא לגבי עדית ולגבי זיבורית של כל העולם ואם כן אפילו אתי בעל זבורית ושקיל בינונית ברישא ולא מתהני מידי דכי אתי בעל בינונית וגבי מבעל זיבורית בינונית דנפשיה שקיל ה"ג ולרב נחמן מאי חזית כו'. ולגבייה לבעל זיבורית דנפשיה הואיל ובשלו הן שמין ומשני דקדים ותבעיה דבעל זיבורית תבעיה לבעל בינונית תחלה ואהכי גובה ברישא בינונית. בהדי הדדי קא אתו קמיה ב"ד וכיון דבהדי הדדי קא אתו קמי ב"ד לא מצי חד מינייהו למכפיי' לחבריה דלשקול איהו ברישא באתרא דאית ליה פסידא ע"כ: דקדים תבעיה פירוש וקי"ל דנזקקין לתובע תחלה ופרכינן סוף סוף בהדי הדדי קא אתו פי' וכיון דאיכא פסידא לאידך אין נזקקין כדאמר התם פעמים שנזקקין לנתבע וכגון דזילי נכסיה. הריטב"א. והא כתיבנא בסמוך לשון רש"י ז"ל במהדורא קמא:

לא צריכא דאית ליה לחד עדית ובינונית אין דרך התלמוד לשנויי בלשון לא צריכא אלא כי פריך פשיטא אבל על קושיא למה לא שייך האי לישנא וכבר קבלנו ממרנא ורבנא הרדב"ז ז"ל לדיוקי בכל כי האי גונא ומשמע לי דהכא הכי קאמר לא צריכא כו' דעד השתא היה משמע לן דאית לן לאהדורי שתהא הגבייה באופן שיהנה אחד מהם ופריך עלה מאי חזית כו' והשתא מהדרינן דאדרב' אית לן למהדר שיעמוד כל א' בשלו ולכך קשיא לרב ששת כלל ולא צריכא שירדו ב"ד לנכסי כל א' ויגבו לכל אחד אלא בכה"ג

דממה נפשך יש כאן הנאה לבעל הזבורית אבל בעלמא כל כמה דיעמוד כל אחד בשלו עדיף טפי כנ"ל:

ואיכא למידק לרב נחמן אמאי לא אמרי' דכיון דתפיס עכשיו בעל בינוני' בבינונית דלא מפקינן מיניה כי היכי דאמרי לגיבוי יתמי לקמן דהיכא דתפס תפס תירץ הראב"ד דשאני הכא דאגביה ליה בעל זיבורית לבינונית דידיה שוב אינו ראוי' לן לפי שהיא חוזרת לזה לעדית לרב נחמן דסבר בשלו הן שמין הלכך אף על גב דתפס מפקי' מיניה דהא לאו בדינא מתפיס לה אבל התם שאני דתפיס לוה מחיי אביהן ואביהן כבר היה חייב לי מן הבינונית ומן הדין היה לו לעמוד זה בשלו וזה בשלו הלכך אף השתא דנפלו קמי יתמי בדין תפיס ואמרי' קם דינא. הרשב"א ז"ל:

מ"ס בשלו הן שמין כו'. פי' דרב נחמן סבר בשלו הן שמין כו' הלכך בין דגבי בעל זבורית בריאה ובין דגבי בסיפא איהו גבי בינונית ומגבי' לאידך זיבורית דידיה דאפילו גבי איהו בריאה בינונית דגבי הוי לדידיה עדית וזבורית דידיה הוי בינונית ורב ששת סבר בשל כל אדם הן שמין הלכך אי גבי ב"ח זבורית בריאה הדר מגבי ליה לאידך ההוא בינונית דגבה מיניה דהויא בינוני' של עולם ואע"ג דאילו גבי בעל עדית ובינונית בריאה הוה גבי מאידך זבורית והדר בעל זבורית גבי מיניה בינונית פרש"י דכיון דהשתא בהדי הדדי אתו אית להו לב"ד למעבד בגונא דלא ליפסד חד מינייהו ומגבו לבעל הזבורית בריאה פי' לפי' שביד בעל עדית וזבורית הוא לשתוק ושלא לתבוע חובו עד זמן שירצה וכיון דאית ליה פסידא שתיק ולא תבע עד דליגבי מיניה בעל זבורית ואי שתיק נמי בעל זבורית ולא תבע לשתוק דהא בעל עדית ובינוני' ניחא ליה דליקו כל חד מינייהו בדיליה. הריטב"א ז"ל. ולמאי דכתב' לעיל אין אנו צריכין פי' לפירושו דהשתא מהדרינן למימר דטפי עדיף שיעמוד כל אחד בשלו ועליהו דבי דינא רמיא שיחזרו לעשות כן כל האפשר וכ"ש דאית לן למיחש שלא יפסיד שום אחד:

וז"ל רש"י במהדורא קמא בשל כל אדם הן שמין וכי אתו למגבי על כרחין מגבינן לבעל זבורית בריאה בינונית דהאי והדר האי ושקיל ליה מיניה הלכך אפוכי מטרתא היא דאי מגבינן לבעל עדית ובינונית בריאה זבורית דהאיך הוה מפסידנא ליה דאידך שקיל מיניה בינונית הלכך ע"כ בעל זבורי' גבי בריאה והוה ליה אפוכי מטרתא ודרך זה בנימוקי רבי וניחא. ע"כ:

תנן וחכמים אומרים זה גובה שטר חובו כו'. אלמא בשלו הן שמין דאי אמרת בשל כל אדם הן שמין למה לי למתני' זה גובה וזה גובה דאי חוב שלו יותר על חברו תפיס מאי דתפיס והשאר גבי מחבריה ואי משום רווחא לחד מינייהו כיון דאמרת בשל כל

אדם הן שמין לא משכחת לה דאית ליה לחד רווחא טפי מחבריה דאי אית ליה עדית וזבורית ולהאי בינונית וזבורית מגבינן ליה לבעל עדית וזבורית בינונית ברישא והדר גבי לה מיניה האי ולא מצי למכפייה בעל עדית וזבורית לבעל בינונית דלשקול איהו ברישׁ' זבורית דידיה כי היכי דלהדר איהו ולשקול אי פסיד האיך הלכך לא משכחת לה לטעמייהו דרבנן דאמרי זה גובה וזה גובה אלא משום דקסברי בשלו הן שמין וכגון דאית ליה להאי עדית ובנונית ואית ליה לחד זבורית ותיובת' דרב ששת דקאמר בשל כל אדם הן שמין. רש"י ז"ל במהדורא קמא. וכתב הריטב"א ולא מצי למימר תנאי היא דע"כ לא פליג אדמון אלא היכא דאיכא למימר שהשטר הראשון פרוע אבל היכא דליכא למימר הכי ששניהם מודים זה לזה אפילו אדמון מודה שזה גובה וזה גובה ומיהו אפילו הוי תנאה תקשי לרב ששת מדרבנן דהא לית הלכתא כאדמון לפום כללא דלעיל ע"כ:

תרגמה רב נחמן כו' הוצרך רב נחמן לתרוצה לדרב ששת בר פלוגתיה משום דלדידיה נמי קשיא מאי אתא לאשמועי' והא מתני' היא כנ"ל וכיוצא בזה כתב הרא"ה לקמן גבי אוקימתא דרמי עיין שם:

שלוה זה לעשר וזה לחמש וטעמייהו לאו משום בינונית וזבורית היא אלא מ"ה זה גובה וזה גובה דקא משתרש האי לוה שלוה ע"מ שלא לפרוע עד עשר שנים שהול' ונוטל חובו מזה לסוף חמש שנים והוא אינו פורע עד עשר שנים וכגון שלוה זה בניסן וזה באייר סמוך לו ומ"ה כשבא זה לגבות חובו לסוף חמש זה גובה לסוף חמש וזה גובה לסוף עשר א"נ ראובן שלוה תחלה בניסן לוה לעשר ולסוף חדש או שני חדשים חזר זה שמעון ולוה הימנו מראובן ע"מ לפרוע לסוף חמש שני' אתי ראובן וקא תבע משמעון חובו ואתא שמעון ומפיק עליה שטר חובו שהוא חייב לעשר שנים ופייסי' לראובן דליזיל האי לקבל האי ואמר ליה ראובן אלו הייתי כו'. רש"י במהדורא קמא. וכתב הריטב"א וז"ל שלוה זה לעשר כו' פי' לאו דוקא עשר וחמש אלא לומר שאין זמן פרעון שניהם ביום אחד דליכא למימר שיעמוד כל אחד בשלו ודרך התלמוד הוא לכפול מניינו ע"כ:

הא לא מטא זימניה בההיא שעתא דלוה שמעון מראובן אכתי לא מטא זמניה למכפייה ולמפרע הימנו שאפי' בחצי זמן לסוף ה' שני אינו רוצה להתקבל חובו בחובו שחייב לו שמעון. רש"י במהדורא קמא:

אלא ראשון לחמש כו'. ראשון דהיינו ראובן לוה לחמש ושמעון שהוא שני לוה לעשר הכי גרסינן היכי דמי אי דמטא זימניה מאי טעמא דרבנן אי כשחזר שמעון ולוה מראובן לעשר שנים כבר עברו חמש שנים שהוא זמנו של שמעון לפרוע חובו מראובן מ"ט דרבנן

לימא ליה ראובן שלוה ראשון אלו לא היה שטרך פרוע כיצד אתה לוה ממנו היה לך לפרוע את שלך וכבר הגיע זמנך. רש"י במהדורא קמא:

וכתב הריטב"א וז"ל ואי דמטא זימניה פי' והוי אתרא דיהבי זוזי והדר כתבין שטרא מאי טעמא דרבנן פי' דבשלמא לרב נחמן כיון דס"ל בשלו הן שמין היינו טעמא דרבנן דיכול לומר כי בשביל כך לוה ממנו ולא נפרע מחובו כדי שיגבה ממנו בינונית ולא יתן לו אלא זבורית שלו וכגון שהלוה הא' אית ליה בינונית ולוה אחרון לית ליה אלא זבורית והלה לא נזהר ממנו כי הוה סבור כי אולי היה רוצה להמתין לו זמן מרובה או למחול לו ע"כ :

הא לא מטא זמניה כגון שלוה ראובן משמעון בניסן לחמש שנים וחזר שמעון ולוה מראובן באייר לי' שנים מ"ט דאדמון הא בההוא שעתא דלוה הימנו אכתי לא מטא זימניה ולא היה יכול לכופו ולפרוע את שלו ושני לעשר דקאמר לאו דוקא דה"ה נמי אם לוה שני לשנ' או לחצי שנה אחר זמנו של ראשון אלא איידי דתרגמ' לעיל לעשר שנים וזה לחמש קאמר נמי באידך תירוצא לחמש ושני לעשר. רש"י במהדורא קמא:

וקשיא לן ולוקמא באתרא דכתבין שטרא והדר יהבי זוזי ורבנן סברי זה פקח היה שיכול למשכנו על הלואתו ולא יכול למימסר מודעא דמסתפי דילמא שמע האיך דחברך חברא איתי ליה כו'. וי"ל דא"כ תרתי למה לי דהא תנא ליה רישא ולפום האי תירוצא בכה"ג כלומר באתרא דכתבין שטרא והדר יהבי זוזי ודאי אמרי רבנן זה גובה וזה גובה ואע"ג דמטא זימניה ואיכא לפרוקי נמי דלאו מהאי טעמא הוא אלא דאמרי לי אי לא יזפת מיניה אלא למשכנה למה לך למקבע זימניה בהדיה והא לא הוה יכול למתבע לך ואע"ג דמוקמי' לה ביומא דמשלם החמש שנים ואמרינן דרבנן סברי דעביד איניש דיזיף ליומי' שאני התם כיון דאיכא חד יומא מרתת דילמא תבע ליה ביומיה דאע"ג דקי"ל סתם הלואה שלשים יום כולהו אינשי לאו דינא גמירי וכיון דיצטריך ליה למקבעה זימנא נקיט ליה זימנא רויחא אבל הא למה ליה למינקט זימנא כלל. וצ"ל הא דמוקמינן לה ביומא דמשלם זימנא אפי' דרב נחמן היא דאי לא א"כ במאי פליגי אבל הא כל דאמרינן דא' לחמש ושני לעשר הא הוא דאצטריך לן למימר אליבא דרב ששת דאליבא דרב נחמן בלאו הכי אית ליה זה גובה וזה גובה. הרא"ה ז"ל. והרמב"ן פי' כלישנא קמא וז"ל הא לא מטא זימנא פרש"י ז"ל אי דמטא זימנא אם שלמו חמש שנים כשבא המלוה ללות מן הלו' מ"ט דרבנן דמכשרי שטרו של מלוה ראשון הרי הגיע זמנו והיה לו לתבוע ולא ללות דעב' לוה לאיש מלוה וקשיא ליה ולוקמ' כגון באתרא דכתבי שטרא והדר יהבי זוזי ואם היה פקח שהיה יכול למשכנו על אותה הלואה איכא למימר א"כ תרתי למה

לי בשלמא לרב נחמן קמ"ל בשלו הן שמין אלא לרב ששת מאי קמ"ל הא תנא לי רישא ע"כ. וגם הריטב"א הקשה על לשון אחרון שכתב הרא"ה דהא יכול למימר דעביד הכי כדי שלא ירגיש חברו בדבר וכיון דסוף סוף דעתו למשכנו מה לי אם קבע זמן ארוך או לוה סתם דהא אין לו לפרוע כלום ולכך כתב דתירוץ ראשון עיקר:

. בע לא צריכא דאתא בההוא יומא דמשלם חמש שנים פי' כגון שראובן שהוא הראשון הלוה מעותיו לשמעון לזמן חמש שנים שלימות וביום ששלמו אותם החמש שנים נצטרך למנה לקנות בו סחורה ולוה מנה משמעון לזמן מועט וכתב לו שטר והחתים בו עדים אדמון סבר כל דבריו של ראובן שקר ושטר שהוא מביא בידו שטר פרוע הוא אלא שנפל ממנו ומצא אותו ראובן שאם היה כדבריו דלסו' אותו זמן היה יכול לתבוע חובו ממנו ולמ' הטריח סופר ולמה נעשה לו עבד דכתיב עבד לוה לאיש מלוה היה לו לתת דינר לסוחר שיאריך לו עד למחר ובין כך היה יכול לנגש שמעון בשביל אותו מנה שחייב היה לו אלא ודאי אין ממש בדבריו ושטר פרוע הוא ורבנן סברי אפשר שהיו הסוחרים מארץ רחוקה ונזדמן להן הליכתן ולא היו רוצים להמתין עד למחר מדמי סחורתן ומשום הכי נצטרך ראובן ללות משמעון אע"פ שהיה חייב לו שמעון מנה והגיע זמנו במחרתו הלכך גובה ראובן חובו משמעון מיד ושמעון גובה חובו מראובן כשיגיע זמן ככתוב בשטר אבל אם לא יגיע זמן שיוכל לנגשו שנים או שלשה ימים כ"ע מודו דטענתו של ראובן טענה מעלייתא היא שנצטרך ללות ממנו כיון שלא הגיע זמנו יכול לתובעו בדין אבל אם לא היה זמן קצו' בש"ח שמוציא ראובן על שמעון לא יכול לנגש אותו בכל עת כ"ע מודו שניכרין דברי ראובן שהם שקר שאם היה תיכף שלוה ראובן משמעון מנה היה לו להודיע ולומר לו שכוונתו היה לגלות זוזי שהיה בידו כדי שלא יאמר לו אין לי מעות ואין לי קרקעות שאוכל לפרוע לך וכיון דלא עשה כן מיד ש"מ שאין ממש בדבריו וגבי שמעון מראובן ואין ראובן גובה משמעון כלום וקורעין לו ב"ד שטר חובו. עכ"ל הר' יהונתן בפי' המשנה:

וז"ל רש"י במהדורא קמא בההוא יומא דמשלים חמש דלא מצי למכפייה עד למחר רבנן סברי עביד איניש דיזיף ליומים לצורך יום אחד. שאינו יכול להמתין עד הערב שיש לקנות פרקמטיא ומשום הכי איכא למימר שניהם כשרין ושמעון גובה מחובו למחר ולבתר ה' שנים וראובן ממתין את שמעון בחוב השני עד עשר שנים אדמון סבר לא עביד איניש כו' ואם איתא דמחייבו לך מידי הוה נטר עד אורתא ושקיל מחובו אלא ודאי ראובן פרע חוב קודם זמנו ונפל השטר מידו ומצאו שמעון ולעולם בשל כל אדם הן שמין ע"כ:

וכתב הרמ"ה לא תימא דההיא שנויא דההוא יומא דמשלם כו'. היינו לטעמיה דרב ששת דוקא אלא אפי' רב נחמן על כרחך הכי צריך לאוקומ' למתני' דע"כ לא פליגי רב נחמן ורב ששת אלא היכא דאית להו לתרוייהו למיגבא דרב נחמן סבר זה גובה וזה גובה ורב ששת סבר זה עומד בשלו וזה עומד בשלו כדברי פלוגתייהו לעיל אבל לגבי טענה דאילו הייתי חייב לך כיצד אתה לוה ממני לא אפליגו רב נחמן ורב ששת כל עיקר ולא שייכא בפלוגתייהו כלל כי אוקימנא למתני' כגון דאתי ביומא דמשלים זימניה לדברי הכל הוא דאוקימנא וההיא דאמרינן לעיל תרגמה רב נחמן אליבא דרב ששת לאו אכולה מלתא קאי אלא כגון שלוה זה לעשר וזה לחמש בלחוד קאי דלטעמיה דרב ששת דאמר בשל עולם הן שמין לא מתוקמא לה מתניתין דאמר זה גובה וזה גובה אלא כגון דכי אתי השתא לבי דינא אכתי לא מטא אלא זימניה דחד מניהו למגבא דההוא דמטא זימניה למגבא גבי ואידך נמי לכי מטי זימניה גבי אבל היכא דלא אתו לבי דינא אלא לבתר דמטא זמנא תרוייהו לא משכחת לה אנפא לרב ששת דליגבי תרוייהו דאפוכי מטרתא הוא וזה עומד בשלו וזה עומד בשלו ואילו לרב נחמן מתוקמא ליה מתני' אע"ג דמטא זימנא דתרוייהו למגבא מקמי דאתו לבי דינא ואפ"ה זה גובה וזה גובה דכיון דבשלו הן שמין זימנין אית ליה רווחא לבעל זיבורית כדאמרן ולא אפוכי מטרתא הוא אבל לענין זימנא חשיב בה המלוה מן הלוה כי שקלינן בה וטרינן אליבא דכולהו הוא דשקלינן בה וטרינן וכדאוקמיה בדיזיף מניה ביומא דמשלם זמניה לדברי הכל הוא דאוקימנא ע"כ. והביאו לשון זה תלמידי רבינו יונה וכיוצא בזה כתב הרא"ה וכדכתיב' לעיל. והרא"ש כתב בתוספותיו וז"ל וא"ת רב נחמן גופיה תקשי מ"ט דאדמון ורבנן נהי דלדידיה אתי שפיר זה גובה וזה גובה מ"מ תקשי במאי פליגי וי"ל דלרב נחמן לא קשה דהואיל וס"ל בשלו הן שמין איכא למימר כגון שלוה הראשון אית ליה עדית ובינונית ולוה השני לית ליה אלא זבורית לכך לוה המנו ולא לקחן בחובו היה רוצה לגבות הבינונית בחובו ולהגבות לו הזבורית שלו וכ"ת הואיל וכן הוא היאך הלוה לו זה וכי לא ידע שלבסוף יגבה ממנו בינונית בחובו וי"ל שהוא סבור אולי יאריך לו הזמן ויזדמנו לו מעות לפרוע לו ואדמון לית ליה הך סברא ומפרש ר"ת דרב נחמן הוא דמוקי לה למתניתין בשטרות שאין כתוב בהם זמן ובהא פליגי אדמון ורבנן אדמון סבר אלו הייתי חייב לך כו' אע"ג דכתיבי סתמא מכל מקום היה לך לדחוק אותי בב"ד לפרוע לך קודם שהיית לוה ממני ורבנן סברי הואיל ואין כתוב בהן זמן שמא היה דוחה אותו וזה צריך למעות ולכך לוה אבל לרב ששת פריך דמוקי כגון דכתיב בהן זמן אי דמטא זימניה מאי טעמא דרבנן דכיון דכתוב בו זמן לא היה יכול לדחותו הלכך היה לו לדוחקו לפורעו קודם שלוה

ממנו. עביד איניש דיזיף ליומיה ולפי' זה לא בעי לאוקומי שני לעשר אלא אפי' בסתם נמי דסתם הלואה שלשים יום וליכא אפוכי מטרתא דזה יפרע למחר וזה לאחר שלשים יום. עכ"ל הרא"ש:

רמי בר חמא אמר לעולם לא הוה מתניתין תיובתא לרב ששת והא דקתני במתניתין זה גובה וזה גובה כגון דהוי חד מהנך שטרי מיתומים דיזיף אבוהון ומית ולא שבק מקרקעי ומ"ה קתני זה גובה וזה גובה דלאו אפוכי מטרתא הוא דהנהו גבו מבע"ח דאבוהון מטלטלי ואף על גב דלית ליה מקרקעי דמבע"ח מגבינן אפי' מגלימא דעל כתפיה ואינהו לא מגבו ליה לב"ח מטלטלי דידהו בחובו משום דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח וכגון שזמנו של שטר דיתמי אחר זמן פרעון של ב"ח וה"ק אדמון אילו הייתי חייב לאבוכון היה לו לפרוע את שלו. וזה ראוי לגבות דב"ח שהוא קיים ראוי הוא לגבות אילו היה אבי היתומים קיים. רש"י במהדורא קמא.וכתב הריטב"א ז"ל הכא ביתומים עסקינן פי' ביתומים גדולים שלא ירשו אלא מטלטלים דמגבו גבו ואגבויי לא מגבו ומאי זה גובה וזה גובה ראוי להגבותו ואין לו ק"ל אם כן מ"ט דאדמון. וי"ל דהשתא נמי ס"ל כדלעיל דפליגי בשלוה ביומא דמשלם זימניה כאוקמתא קמייתא אלא דאתינא לומר דאין צריך ע"כ. ומלשון רש"י דכתיבנא לא משמע כן. והקשה הריטב"א ולוקמה ביתומים קטנים שאין נזקקין להם עד שיגדלו כדקי"ל בערכין ותירץ דא"כ היינו שלוה זה לעשר וזה לחמש וכ"ש למאי דאסיק דכיון דתפיס תפיס דה"נ כיון דאידך תפוס כשם שאין נזקקין ליפרע מהם אין נזקקין ליפרע להם והרא"ה תירץ דלא יכיל לתרוצא ביתומים קטנים דהא רב נחמן הוא דאית ליה התם במסכת ערכין דנזקקין ליתומים קטנים והשתא מהדרינן לאוקמא אפי' אליבא דרב נחמן כי היכי דלא תהוי סייעתא אפי' אליביה ולא תיובתא דרב ששת ע"כ:

שתי תשובות בדבר כו' אע"ג דחדא תשובה כבר הרגישה רמי ותירצה מ"מ השתא דקא חשיב תרתי חדא מחזקת חברתה א"נ דהכי פריך רבא דעדיפא טפי לומר בתרווייהו זה ראוי לגבות וזה ראוי לגבות ולכך זה עומד בשלו וזה עומד בשלו מלומר בחדא זה גובה זה גובה ממש ובאידך זה ראוי לגבות דהא חדא לישנא נקטינהו תנא דמתני' זה גובה וזה גובה כנ"ל:

ועוד לגבינהו ארעא כו' פרש"י ניגבינהו ב"ח ארעא ליתמי ואם אין לו קרקע לזבון מטלטלי דידיה ולזבן ארעא וליתבא ניהלייהו בחוב שהוא חייב להם ולהדר ולטרפא מנייהו בחובו והרמב"ן כתב וז"ל איכא למידק הכא ולימא ליה הב"ע דאית ליה להאי זוזי ולא מצי למימר ליה הכי דנקטי' מדאמרה בפ' הכותב [פו א'] תולה מעותיו בעכו"ם

הוה הוא עושה שלא כהוגן כו' דכל היכא דאית ליה ללוה ארעא וזוזי לא מצי לסלוקי בארעא וה"ה למטלטלי אלא אמרינן הב ליה זוזי וכן כתב רבינו הגדול בפרק המוכר פירות והגאונים בחבוריהם ואפשר דה"ק לצנעינהו לזוזי ולימא דלית ליה זוזי ולא מחוור דהאי מאי קשיא מתני' דינא קתני ולא איירי במצניע ואפשר דהכא דהנהו מחייבי ליה מצי למימר להו אתון שעבודייכו אארעא היא ומינהו תפיסנא לה וכיון דתפס תפס א"נ משום דאמר להו כי היכי דמשעבדנא לכון מחמת אבוכון משתעבדנא לב"ח דאבוכון וכדר' נתן וכדאיתא בפ' כל שעה [פסחים לא א'] ואנא ארעא בעינא ותפישנא:

וז"ל הריטב"א ולגבינהו ארעא פי' לאו דוקא דלגבינהו אלא דנימא דכיון דאפשר למעבד הכי דאפוכי מטרתא הוא ע"כ. וז"ל הרא"ה ז"ל קשיא לן ולוקמא דלית ליה ארעא כדמוקים לה נמי דלית להו ארעא ליתמי וי"ל דהא ליתא דהא איתיה בידיה דאי בעי זבין ארעא ומגבי לה ניהלייהו וכל כה"ג כיון דהוה בידיה ודאי עביד כי היכי דלא ליפסוד וכיון דכל לא הוה פסיק ותני סתמא זה גובה וזה גובה. וגדולה מזה אמרו בב"ח כל לגבי בעל ודאי מחלה ואטרוחי בי דינא בכדי לא מטרחינן אלא אי קשיא הא קשיא לוקמ' דאית ליה זוזי דכל היכי דא"ל זוזי לא מצי לסלוקינהו בארעא כדמוכח לעיל בפרק הכותב ההוא תולה מעותיו בעכו"ם הוה ותו לוקמה ביתומים קטנים ולא קשיא מידי ולפיכך אלו גובין עכשיו לאלתר ואלו גובין לכשיגדילו קטנים ועדיפא מלוקח דאלו לוקח לא גבו מיתומים קטנים ובהא גבו דבדידיה ממש משתעבד ומאי דאמרינן לעיל ואי פקח הוה שמעון מגבי' להו ארעא היינו למימרא דאי לית ליה ארעא זבין לה א"נ אפשר דכיון דהם באים להוציא מידו והם חייבין לו וסופו לגבות מהם כשיגדילו (והוא) אין מוציאין מידו להפסיד ממנו פירות עד אותו זמן וזה עיקר וקמ"ל ממאי דאמרינן דכיון דתפיש לא שקלינן מניה עידית למגבי' זבורית דיתמי דכיון דתפיס לא תיקון רבנן בהא ליתמי לאפוקי מהאי לאפסודיה ע"כ:

ולוקמה כו'. כלומר אמאי אתותב רמי בר חמא ולוקמא ביתמי כדאוקמה ברישא וכגון דאית להו ליתמי זבורית ואית לב"ח בינונית. רש"י במהדורא קמא. והריטב"א כתב וז"ל גרס' ונוקמ' דאית להו ליתמי כלומר אמאי לא פרישנא דרמי בר חמא הכי הוה מוקים ליה ולא תקשי ליה דרבא ולפי זה מה שאמרו לעיל בדרמי בר חמא והא זה גובה וזה גובה קתני לא לרמי בר חמא הקשו כן אלא שהקשו כן בבית המדרש לפי דבריו ותירצו דראוי לגבותו ואין לו קאמר ובספרים ישנים גורסים ולוקמא כו' ולרמי בר חמא פרכי' כיון דמוקמינן לה ביתמי אמאי לא אוקמא בהאי צורתא דאתי שפיר לישנא דמתניתין ודכוותה בתלמודא ע"כ:

ה"ג אי נמי בשל כל אדם הן שמין כו'. כלומר דאפי' אמרינן בשל כל אדם הן שמין אפ"ה איכא רווחא ליתמי דהא קי"ל אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזבורית ואפי' מגבה להו ברישא בינונית דהשתא אית להו בינונית וזבורית כי אתי ב"ח למגבי מנייהו לא גבי מנייהו אלא זבורית הלכך אמרי רבנן זה גובה וזה גובה דלא הוי אפוכי מטרתא ומהכא ליכא למשמע אי בשלו הן שמין או בשל כל אדם הן שמין. ה"מ דאין נפרעין מהם אלא זבורית היכי דלא תפיס אידך בינונית אבל היכא דתפיס אידך בינונית לא מגבי להו כי היכי דלהדר איהו ולישקול זבורית מנייהו הואיל ולא מצי עביד לגבייהו כי היכי דהוא עביד לאבוהון אלו היה איהו קיים ודייניגן ליה לב"ח כאלו היה קיים אבוהון הואיל ותפוס בדיניה לא מפקינן מניה לגבות מדיני' אבל בעלמא ששניהם קיימים ואית ליה לחד זבורית מגבינן לבעל זבורית בינונית ברישא כי היכי דלשקול כל חד וחד כדיניה.

רש"י במהדורא קמא:

אבל היכא דתפס תפס פי' הראב"ד משום דא"ל כי היכי דאבוכון לא מצי לאפוקי הך ארעא מידי אתון נמי לא מפקיתו ליה דתפיסה מחיים היא ותמיה לי אי הכי היכי אמרינן דיתמי אגבויי לא מגבו לימא להו אבוכון הא לא מצי לאפוקי מידי מינאי אתון נמי לא מפיקתו דמחיים דאבוכון תפיסנא ליה ואיכא לפרושי דהכי קאמרינן אבל היכא דתפס תפס דאע"ג דגבי יתומים אוקמה רבנן אדאורייתא אי אמרת דתיפוק מידי' ארעא אין לך נעילת דלת גדול מזה דיתמי ליכלו דלאו דידהו ואיהו דתפיס ליפסיד הלכך בהא נמי אדינא דרבנן מוקמינן לה א"ל דקסבר דמדאורייתא בעל חוב בבינונית והכי מפרשינן בפ"ק דב"ק הלכך היכא דתפיס אוקמיה אדאורייתא. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הרא"ש דתפס תפס וא"ת הא אמרינן לעיל דפלוגתת דרב נחמן ורב ששת כגון דאית ליה להאי עדית ובינונית ואית ליה להאי זבורית דאזיל בעל זבורית וגבי בינונית והדר מגבי ליה זבורית ולא אמרינן כיון דתפיס תפיס ותירץ הראב"ד דשאני הכא דתפיס ליה מחיי אבוהון ואבוהון כבר היה חייב לו מן הבינונית והיה דינא לעמוד זה בשלו וזה בשלו הלכך אף השתא דנפיל קמי יתמי תפיס ליה כדיניה ואמרי' קם דינא אבל התם דלאו דינא למתפס ההוא בינונית אע"ג דתפס מפקינן ליה. והקשה הרמב"ן האיך אמרינן דיתמי אגבויי לא מגבו לימא להו אבוכון הא לא מצי לאפוקי מינאי בחייו אתון נמי לא מפקיתו דמחיים דאבוכון תפיסנא ועוד קשה לי לעיל בפלוגתא דרב נחמן ורב ששת אמאי מגבינן ליה לבעל הזבורית קרקע של בעל הבינונית לימא בעל הבינוני' הגבו לו שטר חוב שיש לו עליו בחובו לכנ"ל דמצי לאגבויי ש"ח בחובו אלא שאינו שוה כל כך כשטר חוב שיש לו לבעל הזבורית של בעל הבינונית כי יוכל למוכרו ביוקר לפי

שסופו לגבות מן הבינונית אבל שטר של בעל הבינונית אין סופו ליפרע אלא מן הזבורית והיינו דקאמר זה גובה וזה גובה דכל אחד גובה שטרו כפי שוויו ע"כ. והרא"ה כתב וז"ל ונראה משמועתינו שאין אדם יכול להגבות לבעל חובו שטרי חוב כל היכא דאית ליה שאר נכסים ואין הלה ג"כ יכול לתובעו להגבותו שטר חוב דאם איתא אם כן הכא אמאי אמרי' לעולם זה גובה וזה גובה לגבייה חד מנייהו שטרי' אין צריך ליתבע מניה לאגבויי שטריה ואף על גב דאיכא לדחויי דהכא הא אוקימנא בכה"ג דרווח חד מנייהו וכגון דאית ליה לחד עדית ובינונית ואית ליה לחד זבורית ולית להו זוזי וכיון דכן היינו טעמא דלא מגבי חד מנייהו לחבריה שטר חוביה דא"ל שטרא דאית לי עלך עדית ושטרא דידך זבורית ומיהו ליתא להאי דחיה דאילו איתא דמגבינן שטרי טעמא מאי ודאי משום דחשבינן להו כזוזי או כמטלטלי וכל היכא דאית להו זוזי או מטלטלי מי לא מכפינא לו למפרעינהו ניהליה השתא נמי שטרך זוזי נינהו ודעתאי לסלוקן בזוזי הב נהלי וטעמא דמלתא משום דשטרי לאו גופן ממון וכל דכן בעלמא דיכיל למימר ליה דלא בעי למגבי מניה מידי דלמחר ליזיל למחול גבי אידך דקי"ל דאיתא לדשמואל דאמר המוכר שטר חוב לחברו וחזר ומחלו מחול ע"כ. וכן כתב הריטב"א ז"ל דשטרות לאו בני פרעון נינהו ונהי דלגבי דינא דיתמי חשיב כמטלטלי דלא משתעבדי ליתמי לגבי גובייא דבי דינא לא חשיבו כיון דאין גופן ממון ומיהו היכא דלית ליה מידי אחרינא גבי מנייהו דלא ליכול הלה וחדי. ע"כ. ועיין הר"ן בפירושיו על ההלכות:

כללא דשמעתתא דשנים שהוציאו ש"ח זה על זה באתרא דיהבי זוזי והדר כתבי שטרא אי דמטא זימניה דכ"ע האחרון קיים והראשון בטל דאמרינן ליה היה לך ליפרע את שלך אי מטא זימניה נמי בהא ודאי זה גובה וזה גובה ואפילו ביומא דמשלים זימניה דעביד איניש דיזיף ביומא דמשלים זימניה ובאתרא דכתבינן שטרא והד' יהבי זוזי היכא דכתיבי סתמא ולית בהו זמן ודאי אמרינן זה גובה וזה גובה ואע"ג דמטא זימניה אבל היכא דכתיב בהו זמן בתרוויהו ומטא זימניה איכא מאן דאמר בהני נמי זה גובה וזה גובה דליכא למימר השתא היה לך ליפרע את שלך ולא לממסר מודעא משום דחברך חברא כו'. ואיכא מ"ד בהא ודאי אמרינן היה לך ליפרע את שלך דאי לא יזפת מניה אלא למשכוניה מקבע זימנא בהדי' למה לך כדפריש לעיל והיכא דאמרינן נמי זה גובה וזה גובה דוקא דאית ליה לחד עדית ובינונית ואית ליה לחד זבורית הא לאו הכי הפוכי מטרתא הוא זה עומד בשלו וזה עומד בשלו ואם מת אחד מהם ויש לו יתומים קטנים לפום חד לישנא כדפרשי' לעיל כיון דתפוס לא מפסיד כלל כיון דקי"ל כר"ג ואלו ליתיה בההוא לישנא גובין עכשיו ומגבין לאחר זמן לכשיגדילו וביתומים גדולים

כל היכא דאית להו ארעא לחד מנייהו בין לדידהו בין לדידיה לא מפסיד לפום מאי דפרישנא לעיל ואי קאים חד מנייהו וזבין שטרא לחבריה בעלמא בהא ודאי זה גובה וזה גובה ואע"פ ששטר מוכר מהן מאוחר לוקח גובה והדר אזיל האיך וגבי לחוביה מלוה דידיה דהיינו מוכר מבני חרי ואי לית ליה למוכר נכסי אגבי ליה ארעא להאי לוקח ומלוה דידיה מלוה בשטר והיא מוקדמת הדר גבי לה מניה אי אגביה ליה מטלטלי לב"ח לא משתעבדי. הרא"ה ז"ל. ועיין הר"ן בפירושיו על ההלכות:

מתני' שלש ארצות לנשואין כו'. פרש"י שאם כו' וכן פירשו הגאונים וכן נראה דעת הרמב"ן ז"ל ובתוס' הוקשה להם מה שאמרו בתוספ' על רישא דמתני' בד"א שהיה מיהודה ואירס ביהודה אבל היה מיהודה ואירסה בגליל כופין אותו לצאת שע"מ כן נשאה ואף בירושלמי גורס מתני' כשהיה גר ביהודה ונשא אשה מגליל בגליל ונשא אשה מיהודה אבל ביהודה ונשא אשה מיהודה בגליל ונשא אשה מגליל כופין אותו לצאת אני פלוני שמיהודה ונשאתי אשה ביהודה כופין אותו לצאת מיהודה ואין כופין אותו לצאת מגליל עד כאן. משמע דבכפיית האיש ולא בכפיית האשה לכך פי' דכבודה בת מלך פנימה ופשיטא שאין האשה יוצאת חוץ ממקומה שאינה יכולה ללכת ולראות קרובותיה כמו שהאיש יכול לילך ועוד כתיב על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו שיש לו לילך אחר אשתו ומוציא דקתני היינו שהאשה מוציאה את האיש ומתני' ה"פ שאם האיש מיהודה והאשה מגליל ונשאה ביהודה אין האשה כופה ללכת למקומה כיון שנשאה ביהודה ולא היה יכול לחזור ולראות קרוביו כשירצה דסתם יהודה וגליל כשעת חירום דמי שאין השיירות מצויות אבל נשאה בגליל אע"פ שהאיש מיהודה כופין אותו לצאת אם היה ביהודה ללכת לגליל בין קרוביה שע"מ כן נשאה כדקתני בתוספתא ובירושלמי אבל שניהם מיהודה אפי' נשאה בגליל כופין אותם לחזור לארצם ונראה דלכולהו פירושי כל שתי מלכיות שאין שיירות מצויות ביניהם דינם כארץ יהודה והגליל בענין הזה וכל שיצאת מדעתה ממדינה למדינה ורוצה להחזירם למקום מולדתה כבתחלה דכ"ע כופין אותה לחזור כדברי הירושלמי ולא אמר אלא שאין מוציאין ממקום נשואיהן. הריטב"א ז"ל והרא"ש האריך בזה בפסקיו ושאל רב צמח זה לקמן:

דף קי:

אבל לא מעיר לכרך כו'. ואם תשאל דדחיקא טובא דתני התנא זו ואצ"ל זו תשובתך במאי דאמרי' בגמ' שישיבת כרכין קשה הויא ליה לא זו אף זו ואפשר דלכך כתב רש"י אבל לא מעיר לכרך בגמ' מפרש טעמא ודוק. כרך נקרא העיר שהיא מוקפת חומה ויש

בה שווקים ובאים לשם מכל העירות מתוך שכל הסחורות מצויות לשם וכשאין שם שווקים נקרא עיר. ושאל רב צמח גאון ז"ל ראובן יש לו בית במדינתו ועסקו וסחורתו בה ונשא אשה ממדינה אחרת ויש ביניהם מהלך ב' ימים ומחצה כשיעור יהודה וגליל לאחר זמן אמר לאשתו בואי עמי למדינתי שעסקי וסחורתי בה ואע"פ שהמדינה שלי קטנה מזו יש בה בית הכנסת ומרחץ ורחיים ויש לה חומה לא רצתה האשה ללילך מה יש מן הדין והשיב שאלה זו כבר שאלת' אותה בימי גאון אבא מארי וכן צוה וכתבו לכם שנינו שלש ארצות לנשואין יהודה ועבר הירדן והגליל מיהודה לגליל ומגליל ליהודה אין מוציאין מראש יהודה לסוף יהודה ומראש גליל לסוף גליל מוציאין וכשמוציאין אין מוציאין אלא מעיר לעיר ומכרך לכרך ואם אמרה איני יוצאת אין לה כתובה אבל מעיר לכרך ומכרך לעיר אין מוציאין ואם אין יוצאת יש לה כתובה וכן מקום שהוא כשיעור יהודה וגליל כך אנו עושים ואם יש בעיר שמוליכ' מרחץ ושווקים ושכיח בה כל מילי אם אין יוצא' אין לה כתובה ואם יש בין עירו לעיר אביה מהלך יום אחד צריך להוליכ' לבית אביה בכל שנה שמצאנו בדרך רחוקה שאמרו חכמים מהלך יום א' עד כאן. הר"י מטראני והרא"ש כו'. ונוה נקרא יישוב קטן שאין דרים שם כי אם אדם א' או שנים. תלמידי רבינו יונה:

וז"ל רש"י במהדורא קמא אבל לא מעיר לכרך שעיר זו יושבת בין אילנות ושדות ויש לה אויר יפה ונוח ישיבתה מה שאין כן כרך המוקף חומה ולפיכך ישיבת כרכים קשה עיר מגרש ולא מכרך לעיר דכרך גדול הוא ויש בו שווקים ושכיחי ביה כל מילי מה שאין כן בעיר. מנוה הרע כגון שכרך זה יקרים בו חטים וכל מיני מזון ובכרך אחר לוקחים בזול כל מיני מאכל ע"כ:

מפני שהנוה היפה בודק פירש רש"י בודק את הגוף מפני שבא מנוה הרע ומתוך כך חלאים באים עליו והרמב"ם כתב בפרק י"ג מהלכות אישות מפני שהיא צריכה להטפל לו ולבדוק עצמה יפה בנוה היפה כדי שלא תהיה בו קלה וכעורה. ולפירושו לא ידענא היאך נתפרש מאי דאמר בגמרא בודק כדשמואל דאמר שינוי וסת תחלת חולי. הריטב"א ז"ל ואפשר דזה הטפול והבדיקה שהיא צריכה לעשות הויא לה כגון שינוי וסת גם צריכה שתזהר במאכל כדי שלא תתגנה והיינו שינוי וסת ולשון בודק דייקא שפיר כהרמב"ם. והרב המגיד פירש דלהרמב"ם נקט הא דשמואל לדוגמא בעלמא עיין שם. וז"ל רש"י במהדורא קמא בודק חלאים שבגופו שלא חש בהם ומעלן כדמפרש טעמא בגמרא משום שינוי וסת ע"כ:

גמרא ישיבת כרכין קשה כו'. פירוש מתוך שמתקבצים הרבה בני אדם לשם נמכרין הבגדים והדברים ביוקר ועוד שבכרכין צריכין בני אדם להתנהג במעלת העשירים בין בהוצאה בין במלבוש. תלמידי רבינו יונה ז"ל:

ויברכו וגו' בבנין בית שני משתעי האי קרא כשעלו מבבל לירושלים אלמא מדאצריך לברוכינהו מכלל דישיבת כרכים קשה ירושלם כרך היתה. שינוי וסת שבמשנה ממה שהיא רגיל לאכול. ה"ג כתוב בס' בן סירא כל ימי עני רעים. והא איכא שבתות וימים טובים כדשמואל דאמר שינוי וסת כרם בהרים לא חשיב ועני אינו מוצא כרם אלא במקום שאין עשיר רוצה שיהא לו כרם דהיינו בהרים. מעפר כרמו לכרמים כשמזבל את כרמו מתגלגל על כל הכרמים שתחתיה אי נמי כשחופר את כרמו מתגלגל עפרו שעל שרשי הגפן ויורד למטה ונמצאו שרשיו מגולין. רש"י במהדורא קמא:

מתני' הכל מעלין כו'. מעלין את נשותיהן משאר ארצות לא"י. רש"י במהדורא קמא. ובמהדורא בתרא כתב הכל מעלין את כל בני ביתו כופם לעלות וישבו עמו בירושלם פי' דקדק לפרש דמלת הכל קאי אעולין ולא על המעלין מדאמרינן בגמרא הכל לאתויי עבדים. סיים הרב וישבו עמו בירושלם משום דלא דמי הכל מעלין לארץ ישראל להכל מעלין לירושלים דבעלייתו לארץ ישראל אינו יכול להכריח שישבו עמו דכמה עיירות יש בארץ ישראל ובכל מקום שירצה הוא לא ירצו הם ויוליכוהו בארץ ישראל מעיר לעיר אבל העלייה לירושלם היינו כפייה גמורה שישבו עמו בירושלם ודוק כנ"ל:

אחד האנשים כו'. לא תימא דלא קאי אלא אמאי דסליק מיניה דהיינו מאי דקאמר ואין הכל מוציאין דארישא נמי קאי דהאשה נמי כופה את בעלה לעלות וכן פירש"י כנ"ל. ובמהדורא קמא כתב רש"י וז"ל אחד האנשים ואחד הנשים יכולין לכוף זה את זה בין להעלות לא"י ובין להעלות מא"י לירושלים ע"כ. וכתב הריטב"א הכל מעלין כו' פי' ואפי' לאחר החרבן דאכתי איכא חבת הארץ וכדאיתא בגמרא ומיהו שמעתי מרבינו דדוקא שיש שם יישוב ארץ ישראל ושאין סכנה בדרכים ושאינו צריך לעבור ים שהוא בחזקת סכנה ע"כ:

גמרא הכל מעלין לאתוי' מאי כיון דקתני בסיפא אחד האנשים ואחד הנשים מעלין הכל לאתויי מאי לאתויי עבדים עבד עברי וכל שכן עבד כנעני שאם קנה עבד עברי בח"ל יכול לכופו לילך אחריו ויעבוד לו בארץ ישראל. רש"י במהדורא קמא. וכתב הרמ"ה דמסתברא לענין עבד עברי דכשם שהרב יכול לכוף את העבד לעלות אחריו כך העבד יכול לכוף את הרב להעלותו דקאי תנא דינא דעבד בהדי רבו כדינא דאשה בהדי בעלה חדא מחת' מחית להו וכשם שהאשה יכולה לכוף את בעלה כך העבד יכול לכוף את

רבו להעלותו ואם לא רצה הרי העבד עולה לבדו ואם רצה הרב להשתמש עמו עולה עמו. ע"כ תלמידי רבינו יונה ז"ל:

ולמאן דתני במתניתין עבדים בהדיא והכי קתני לה הכל מעלין ואפילו עבדים הכל לאתויי מאי מנוה יפה שאפילו אותו נוה שהוא דר שם בח"ל יפה ואותו שא"י רע מעלין. רש"י במהדורא קמא:

ואין הכל מוציאין לאתויי מאי לאתויי עבד שברח מח"ל לארץ שאין רבו רשאי להוציאו משם ומסתבר בעבד כנעני הוא דאצטריכא דאמרי' ליה לרבי' זבניה לעבדך הכא בארץ ישראל וזיל ואי בעבד עברי מאי אריא ברח אפילו לא ברח נמי אי בעי עבדא למיסק לארץ ישראל לא מצי מריה לעכובי עליה כדברירנא לעיל אלא לאו בעבד כנעני תדע דהא קרא כתיב לא תסגיר עבד אל אדוניו וגו' ודרשינן ליה בפרק השולח בעבד כנעני שברח מח"ל. תלמידי רבינו יונה:

ה"ג בכל הספרים לאתויי עבד שברח כו'. דא"ל זיל זבניה הכא משום ישוב ארץ ישראל וא"ת והא אמרינן בהשולח גבי ההוא עבדא דברח לארץ ישראל אתא מארי אבתריה אתא לקמי' דר' אמי א"ל לכתוב לך שטרא אדמי' ואי לא מפקעינן לך מדר' אחאי בר יאשיה דדריש לא תסגיר גו' והכא לא מפקעינא ליה מיניה אלא אמרינן ליה זיל זבניה ומפרש הר' יוסף דהתם מיירי דלא מצא בארץ ישראל למי ימכרנו להכי קמ"ל דנכתב שטר אדמים שאם לא תחלק בין כשמוצא למכור לשאינו מוצא אם כן כל העבדים יפקיעו עצמן מרשות אדוניהם שיברחו לארץ. ור"ת פירש זיל זבניה דהכא לאו ממש לאחרים אלא לעצמו דהיינו נכתוב שטר אדמים דזהו דוחק לומר שלא ימצא לוקח בארץ ישראל ומה שהקשה כל עבדים יפקיעו עצמן מרשות אדוניהם יותר מזה עשו חכמים משום ישוב ארץ ישראל שאשה יכולה להפקיע עצמה מבעלה וכן כתוב בתוס' הרא"ש:

ואין הכל מוציאין כו'. והקשו בתוספות אמאי לא משני כדלעיל לאתויי עבד שברח לירושלם ולפי' הר' יוסף ניחא דלעיל מצי לתרוצי דאמר ליה זיל זבניה כו' דבכל ארץ ישראל הוא קרוב שימצא מי שיקח העבד אבל בירושלם שהיא עיר אחת לבד הוא רחוק שימצא מי שיקח העבד ולכך לא משני כך לעיל אבל לשיטת ר"ת קשה ותירץ ר"ת דבירושלמי ליכא למימר הכי אדרבה ניחא טפי שיצאו העבדים מירושלם וישארו בה מיוחסים. לאתויי עבד שברח וא"ת פשיטא אם מעלין העבד כ"ש דאין מוציאין וי"ל דהא אתא לאשמועינן אע"ג דהאדון דר בח"ל וזה העבד ברח לארץ ישראל אפ"ה לא ישב עמו בח"ל מיהו אם היו דרין בארץ ישראל האדון והעבד פשיטא דאינו יכול להוציאו ולכך נקט עבד שברח כנ"ל. וא"ת מאי אתא לאשמועינן פשיטא דאין כופין אותה לצאת

אחריו דהא אפילו מיהודה לגליל אין כופין אותה כ"ש מגליל לח"ל וי"ל דמיירי אפילו הוא מח"ל ונשא אשה בארץ ובכה"ג כופין מיהודה לגליל כדאיתא בתוספ' והכא אין כופין משום ישובה של ארץ ישראל. הרא"ש ז"ל:

לאתויי אפילו מנוה הרע לנוה היפה ובדין הוא דלא ליצטרי' ליה דהשתא אסוקי מסקינן מנוה היפה לנוה הרע אפוקי מבעיא דלא מפקינן אלא איידי דתנא גבי ארץ ישראל אין הכל מוציאין משום סירכא דעבד כנעני שברח תנא נמי גבי ירושלים ואין הכל מוציאין תדע דהא עבד שברח מח"ל דאורייתא היא דכתיב לא תסגיר עבד אל אדוניו בעבד כנעני שברח מח"ל הכתוב מדבר כדאיתא בפרק השולח הרמ"ה כן כתבו תלמידי רבינו יונה:

הוא אומר לעלות כו' ואיכא למידק בהך ברייתא כיון דכופין אפילו לעלות כ"ש דכופין שלא לצאת והתוספות כתבו דאינו נוהג בזמן הזה ואפשר דבהכי מיתרצא והכי קתני כופין לעלות היכי דליכא סכנה ואם יש סכנה אין כאן אלא כפייה שלא לצאת אבל אין כופין לעלות כנ"ל:

כופין אותו שלא להוציא ואם לאו יוציא ויתן כתובה ולא תימא לא מחייב בכתובה עד דכאיף לה לדיליה למיפק אלא כיון דנפ' איהו וקא שביק לה לדיליה יוציא ויתן כתובה לא יהא דינא של זה קל מדין חמר שבא לעשות גמל כדברי רבא בפרק אף על פי. הרמ"ה ז"ל. כן כתבו תלמידי רבינו יונה. נשא אשה בארץ ישראל וגרשה בארץ ישראל כו' הא קא משמע לן דאפילו הוא והיא מקפוטקיא וכל עסקיו שם ודעתן לחזור והנשואין שבארץ ישראל היה דרך עראי ולא הספיקו לחזור עד שגרשה אפילו הכי נותן לה ממעות ארץ ישראל כנ"ל:

רשב"ג אומר נותן לה ממעות קפוטקיא איכא דקשיא ליה כיון דסבר רשב"ג כתובה דאורייתא כסף צורי בעי למיתן לה משום דכסף צורי זוזי הוו בכסף של קנס וכדתניא בפ"ק כמוהר הבתולות כו'. מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן התורה ולאו מלתא היא דרשב"ג לא כסף קנס קאמר אלא מדאמר רחמנא כמוהר הבתולות ואפקיה בלשון מוהר משמע דלכולן יש להן מוהר ולאו כסף מוהר הבתולות קאמר תדע שהרי כתובת אשה בזבורית לדברי הכל ואונס ומפתה בעדית כדאיתא פרק ד' אבות ועוד תדע דאי לרשב"ג סלע צורי הוא אע"פ שפס' בפי' לא עשה כלום דהא קסבר כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל וכתובה דאורייתא מאתים צורי ומשמע דאפילו לרשב"ג אסמכתא דרבנן היא דהא סמכו קתני ואע"ג דכתובת אשה מן התורה קאמר הלכה למשה מסיני בשאר תורה שבעל פה קאמר וכדאיתא במסכת חולין מניין לבדיקת סכין לחכם מן התורה ואע"ג דמדברי קבלה גמר לה ותניא בתוספתא רשב"ג אומר כתובת

אשה וב"ח במקום הנשואין דאלו מהלכה או מדבר תורה כל מוהר שהסכימו בסך שניהם הוי מוהר ואתו רבנן תקנו להם סך מאתים דינרים שלהם כלומר מנה מדינה כנגד מאתים שקבעה תורה בשל' גבי אונסין ואנן קיימא לן כרבנן ובכולי תלמודא אמרי' כתובה מ"ט תקינו רבנן וכן פסק רבינו הגדול וכל הגאונים ואי קשיא לך הא אמר ר' יוחנן כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו לא תקשי לך חדא דאין סומכין על הכללות ועוד דסוגיין כרבנן היא ועוד דליתיה להההוא כללא ואמוראי פליגי ביה אליבא דר' יוחנן ולית הלכתא כמאן דכייל ההוא כללא בפרק המדיר ובפרק המפקיד וכדכתב רבינו הגדול בפרק גט פשוט דהאי כללא לאו דוקא הוא ולא סמכינן עליה ויש שפירשו דמתניתין דוקא היכא דא"ל מטבע היוצ' אבל כתב לה מטבע סתם מנה מדינ' יהיב לה כלומר שמינית שבצורי ולא נראה לי אלא חכמים תקנו לבתולה מאתים של מדינה וכך היא גובה כדמפרש או במקום שאין כותבין וכיוצא ביה אבל כתב מאתן זוזי וכתוב בה בבבל גובה ממעות בבל או מן המקום שנכתב בשאר שטרות או ממקום שגרשה שכך קבל עליו כשכתב סתם ובלבד שלא לפחות מן קיצותן של חכמים וכן נראה דעת הרמ"ה הספרדי והני אינשי דכתבי כסף זוזי מאתן דחזי ליכי מדאורייתא טעות הוא בידייהו ואי משום כתובה דידהי לא גבי מינייהו איתתא ולא מידי דמן התורה לא מחייב ולא מידי וגביא מתקנתא דרבנן במקום שאין כותבין ובירושלמי פ"ק דמכילתין [הל"ב] גרסינן כתובתה מאתים כו' רב הונא בשם שמואל בשקל הקודש רבא בר ביבא אמר מטבע היוצא פירוש מנה מדינה שהוא מנה היוצא באותו זמן מתניתין מסייע לרבא בר ביבא חמש סלעים כו' חמשים של אונס ושל מפתה וכו' כולם בשקל הקדש במנה צורי ולא תנא כתובת אשה עמהם אמר ר' אבין כלום למדו לכתובת אשה אלא מאונס ומפתה כמאן דתנא כתובת אשה עמהן עד כדון בתולה אלמנה אמר רבי דייה לאלמנה שתטול מחצית מבתולה אמר ר' חייא בר אבא אפילו נתנו כתובת אשה עמהון לית כל אילין רבנן פליגי ר' חנינא ור' יונתן תרויהון אמרי מטבע יוצא ר' יהושע בן לוי אמר מטבע יצא אמר ר' יוחנן סלעים סביר לגיות מהוגנות ירושלמיות פי' מטבע פחות (ר' יוסי אומר) מטבע יוצא של מדינה אילין אמרין הכין ואילין אמרין הכין אלא אף הוא הדר וסבר דכוותיהון פ' רב הונא דאמר לעיל בשקל הקודש חזר ואמר מטבע יוצא כדמפרש ואזיל אתא עובדא קמיה ר' הונא באשה שהיתה כתובתה פחותה ואמר תטול מה שכתב לה אמר לר' מונא סבי חתום א"ל אשוי שיטתך ונחתום לא ר' הונא דאמר בשם שמואל בשקל הקודש והיאך עכשיו אתה אמר תטול פחות מכאן מפני שפחת לה ר' אברומ' דציפורין בשם ר' הונא בשום התנאי כנ"ל פירוש שכיון שכתב לה פחות אינה גובה אלא

מה שכתב לה מעתה אשה שהיתה כתובתה פחותה ממאתים תטמין כתובתה בשביל שתטול בשקל הקודש פי' אלא ודאי הדר ביה וסבר מטבע יוצא וכן הלכתא ולא תטעה במה שתמצא עוד בירושלמי אמרין משום רב הונא במקום שאין כותבין אבל במקום דכותבין מה דהיא מפקא היא גביא דלאו אהא מילתא קאי אלא אמתניתין קא הדר לומר דאם כתב לאלמנה מאתים גובה אותם להם וסוגיא דהתם מוכח אכולהו כללו של דבר בין שתאמר דרב הונא הדר ביה ואמר מטבע יוצא בין לא הדר ביה קיימא לן כמאן דאמר מטבע יוצא דרבי' נינהו ועוד דמתניתין היא דאמר ממעות ארץ ישראל ואי מטבע צורי הוא פחת נמי תנאו בטל או שבעילתו מ"מ בעילת זנות לפום גמרא דילן דקי"ל כר"מ אלא ודאי מנה מדינה הוא וכן כתבו כל הגאונים. הרמב"ן ז"ל:

וז"ל הריטב"א הקשו בתוספות דהא לרשב"ג כתובת אשה מדאורייתא מדכתיב באונס ומפתה כמוהר הבתולות כדאיתא בפ"ק ואם כן מאתים צורי בעי למיתב לה דלרשב"ג כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל כדאיתא בפרק הכותב וכמו כן לכתובתה למנה שהשוו חכמים לשל תורה ליטול מנה מיהת ויש שתירצו לענין תוספות איירי רשב"ג ואע"פ שאמרו תנאי כתובה ככתובה דמי אין זה אלא לדברים הנפרטים בפרק אע"פ ואין זה נכון דודאי מתניתין לענין כתובה היא כפשוטה מדלא פירש כן בגמרא ואחרים תירצו שלא נחלקו אלא לענין מאיזה מטבע יתן לה ומשום דשל קפוטקיא טפי ואע"ג דאפילו בנזיקין כל המטלטלין מיטב הוא ואפילו סובין הכא על דעת כן נשאה שיתן לה מטבע היוצא במקום הכתיבה וכן בב"ח כן תירצו בשם ר"י ורבינו הרמב"ן כתב דקושיא מעיקרא ליתא דלרשב"ג כתובה דאורייתא שסמכו אותו על לשון מוהר הבתולות אבל אין בזה סך ידוע מן התורה אלא כפי מה שיסכימו ביניהם או כפי מה שיגזרו חז"ל דהא לא אשתמיט רשב"ג לומר בשום דוכתא שיגבה מאתים צורי וגם אינה גובה מן העדי' כאונס ומפתה דהא בפרק הניזקין אמרי לה ולא אמר רשב"ג שתהא גובה מן העדית וגו' ובתוספות פסקו הלכה כרשב"ג כו' אבל הרמב"ן ז"ל וכל הגאונים פה אחד פסקו כרבנן כו' וכן עיקר ומיהו לצאת ידי ספק טוב הוא לכתוב בכתובה כסף זוזי מאתן דחזו לכי ולא לכתוב לא מדאורייתא ולא מדרבנן ע"כ:

נשא אשה בקפוטקיא כו'. לא צריך למתנייא אלא איידי דתנא נשא אשה בקפוטקיא וגרשה בארץ ישראל תנא נמי הא. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ולא הרגיש רש"י קושיא זו ברישא דתני נשא אשה בארץ ישראל וגרשה בארץ ישראל כו' מטעמא דכתיבנא לעיל:

המוציא שטר חוב על חבירו כתוב בו בבל כו'. פירוש כגון שכתבו בשטר כך וכך דינרים ולא פירשו מאיזה מטבע והלוה טוען ממטבע חשוב נלך אחר מקום הכתיבה דמסתמא

כיון שכתבו המקום לכך כתבו להכי להודיע כפי המקום שנכתב נשתעבד לה אבל אם כתוב סתם כלומר שאין כתוב בשטר המקום שנכתב אזלינן בתר מקום גוביינא כי לפיכך לא רצה לכתוב המקום להודיע שאין משתעבדת אלא כפי מקום גוביינא אפילו נתברר אחר כך המקום שנכתב לא חיישינן להכי כדמוכח מלתא דלא נשתעבד ליה אלא מקום גוביינא כדכתיבנא. תלמידי רבינו יונה:

וז"ל רש"י במהדורא קמא כתוב בו בשטר בבבל הלוהו מגבהו כו'. כלומר נותן לו ממעות בבל. כתב בו סתם פלוני לוה מפלוני ק' דינרים ואין כתוב מאיזה מטבע הן והוציאו מלוה לשטרו על הלוה מגבהו במקום שתבעו. ע"כ. וז"ל הריטב"א מגבהו מעות בבל פירוש אם הזכיר דינרים סתם ולא הזכיר איזה מטבע מגבהו מן המטבע הפחותה שבבבל דאזלינן בתר שעבודא. כתוב סתם פירוש שלא הזכיר באיזה מקום נכתב ואין השטר נפסל בכך ואע"ג דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה דבדיני ממונות לא בעינא דרישה וחקירה דכל שטר נמי אי אתה יכול להזים כי שמא אחרוהו וכתבוהו כדאיתא בפרק זה בורר הוציאו בבבל גובה ממעות בבל פירוש ואע"פ שידענו היכן נכתב דמשום הכי לא כתבו להך מקום שיגבה בה ממטבע היוצא במקום הפרעון ע"כ:

כתוב בו מאה כסף סתם לוה פלוני מפלוני ואין כתוב בו לא סלעים דינרין כל מה שירצה לוה בין סלעים בין דינרין מגבהו באיזה מעות שירצה דיד בעל השטר על התחתונה הואיל וכתוב בו סתם מה שאין כן בכתיבה. אהייא קאי אמר רב משרשיא אירשא קאי דקתני כתוב בו בבבל גובה ממעות בבל ואע"ג דהוציאו בארץ ישראל אלמא דבתר שעבודא אזלינן מה שאין כן בכתובה דאזלינן בה לקולא והואי מה שאין כן דלא כרשב"ג דאמר במתניתין דבכתובה נמי אזלינן בתר שעבודא ע"כ. וז"ל תלמידי רבינו יונה מה שאין כן בכתובה אהייא אילימא אסיפא דקתני מה שירצה ליה מגבהו וירצה לומר מה שאין כן בכתובה דאע"ג דהכא אזלינן לקולא ולא יפרע הלוה אלא מה שירצה בכתו' אינו כן ולא יפרע בעל מהמטבע שירצה זה אי אפשר לאומרו שלא מצינו שהחמירו בכתובה יותר מחוב דעלמא דאדרבה מצינו קולא בכתובה כדאמרינן בעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזבורית הכא נמי היה לן למימר שיפרענה הבעל מאיזה מטבע שירצה ומהדרינא אמר רב משרשיא אירשא קאי דקתני כו' מה שאין כן בכתובה דכתובה לעולם תלוי ברצון הבעל אם ירצה יתן לה כמקום הכתיבה וכו' דכיון דלא כתיב ביה ממטבע היוצא במקום פלוני אימור דעתיה אאתרא דשעבוד ואימור דעתיה אאתרא דגוביינא ולפום הכי אזלינן לקולא ואע"ג שאין זה הדין בב"ח מקולי כתובה שנו כאן לאפוקי מדרשב"ג מכאן מוכיחים הגאוני' וחכמי ספרד בזוזי מאתן אינם אלא זוזי' של מדינה ורבני צרפת

חולקי' ואומרים דאע"ג דכתובה מדרבנן מ"מ הזוזים של כסף צורי הם דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ע"כ:

ואימא נסכא כו'. מכאן נראה דנסכא עדיף ממעות של כסף דאי פחותה היא מאי קא פריך הכא דהא קתני שמגבהו ליה מאיזה שירצה אלא ודאי עדיפא וקצבה היה לו כעין שיש לזקוק שלנו. ואימא נסכא דכיון שכתוב כסף ולא כתב מטבע וליכא למימר יד בעל השטר על התחתונה שזה כמפורש היא. הריטב"א ז"ל. וממאי דכתב בגמרא לשונו שזה כמפורש יש לי לפרש דהכי פריך ואימא נסכא אמאי קאמרת מה שירצה לוה מגבהו דמשמע דלא מפרש מידי הא כיון דכתב כסף סתם ולא פירש אם סלעים אם דינרים הוה ליה כמאן דמפרש להדיא חתי' כסף ואינהו ניהו דבעי למפרע ואמאי קתני מה שירצה לוה כו' והלכך מעתה אין מכאן ראיה דנסכא עדיף דהכי פריך אמאי תלי הדבר ברצונו והרי בעל כרחו יש לו ליתן נסכא. והרשב"א כתב מגבהו מה שירצה פחות שבמטבעות. ואימא נסכא כלומר יתן לו פחות שבמשקלות דהיינו חב"ה או חצי חב"ה הכל לפי שקלי המקום דכתיב ביה מטבע כלומר מאה כסף של מטבע ע"כ. וכן פירשו תלמידי רבינו יונה ז"ל ואימא נסכא הוא שנתחייב לו ואע"ג דכתיב ביה מאה כסף נותן לו מאה כסף למשקל הפחות שבמשקלות כגון מקום ששוקלין לשעורות הנקראין חב"ה ע"כ. ורש"י כ' ואימא נסכא. חתי' כסף היה לכך לא פי'. ואפשר דהיינו כדפרישנא דוק ותשכח. ובמ"ק כתב וז"ל נסכא פלאט"ה כלומר מאה נסכא הלוה שכתוב בו כסף מטבע ואין ידוע אם סלעים אם דינרים ואין יודע נמי אם איסרין אם מעין:

ואימא פריטי ופרקינן פריטי דכספא לא עבדי אינשי ק"ל ואפילו עבדי להו מנא לן למקשי דלא יהיב ליה פריטי דהא מה שירצה לוה מגבהו קתני ואף על פי שרש"י ז"ל פי' מה שירצה לוה מגבהו ואפילו איסרין מאן דכר שמיה איסרין וי"ל דתלמודא משמע ליה במה שירצה לוה מגבהו ממטבעות של ארץ ישראל ובבל דאיירי ברישא קאמר דלא תני התם פחות מאיסרין. הריטב"א ז"ל. ולי מדקדוק לשון אביהם של ישראל רש"י ז"ל משמע תירוץ נכון שכתב א"ל ואימא פריטי ותאמר שיתן לו נחושת או כסף שוה ק' פרוטות ע"כ. פי' לפי' הא ודאי כי קתני מה שירצה לוה מגבהו לא בעי למימר שיתן לו פחות שבמטבעות ואפילו פרוטות דאי הכי למה ליה למתלייה ברצון הלוה הא ודאי שלא ירצה לפרוע אלא פרוטות דהיינו הפחות שבכל המטבעות שבכל מקום והלכך לא הוה ליה למימר אלא מגבהו פרוטות ומיהו מדקאמר מה שירצה לוה מגבהו משמע דפרוטות מיהא לא יתן ובשאר המטבעות מה שירצה מגבהו ולפי שיש מטבעות שוות קאמר הכין אבל הפרוטות הם הגרועים מכל המטבעות בכל מקום וזהו שכתב רש"י ז"ל

ואימא פריטי ותאמר שיתן כו' פי' דהוה ליה למימר כן וכדכתי' ואפשר דלא נתחדש קושיא זו אלא לבתר דתריץ שכתוב בו כסף מטבע והאי לישנא לא משמע אלא כסף שוה מטבע פי' פחות שבמטבעות דהיינו כסף שוה פרוטות וכסף או נחושת שוין הן וכיון דשוו פרוטות מיהו אי לא הוה אלא כסף לא משתמע פרוטות כלל אלא כסף ממש. ובמהדורא קמא כתוב ואמאי ליתב ליה מטבע של כסף רעועה דליהוו קלים כעין פריטי דנחשת דלא שוו אלא כפריטי דנחושת דהיינו אחד משמונה באיסר האיטלקי ע"כ. פי' אמאי קאמר מה שירצה מגבהו דמשמע דמספקא לן לישניה והא מדקאמר כסף מטבע הוה ליה כמאן דמפרש להדיא מטבע של כסף רעוע כעין פריטי והוה ליה למיתני בהדיא שיתן לו זה המטבע ומשני פריטי דכספא לא עבדי אינשי פרש"י במהדורא קמא והואיל וכתוב בו כסף לא מצי למיהב מעין קלין כעין פריטי ע"כ:

פריטי דכספא לא עבדי אינשי דלהכי כתב כסף להודיע שאין לו מטבעות שנתחייב לו כולם הם מטבע שכולו כסף ולא ממטבע שמעורב בו כסף ונחושת ואם הוא יאמר אני אפרע מפרוטות שיהו כולם של כסף אין שומעין לו הואיל ואין דרך בני אדם לעשות פרוטות מכסף דכי אמרינן יד בעל השטר על התחתונה ה"מ בדבר שרגילים לעשותו בני אדם אבל בדבר שאין מנהג לעשות כך אין שומעין לו דמאן דטעין דלא כמנהגא עליו להביא ראיה הלכך כיון שכתב כסף וכתב מטבע יתן בפחות שבמטבעות שכולם כסף מאותם הגרועות של עיר דירתו מיהו אם מנין אותם המטבעות של כסף הגרועים עולים לשיעור זו מוכחא מלתא שלא נתכוון לו לתת מן המטבע הגרוע דא"כ אסוקי הוה מסקי להו ומשוו להו זוזי וכי אמרי' דיהיב ליה בפחות שבמטבעות שכולם כסף ה"מ באתרא דסגי בה טבעא דכספא פחות מדינר אבל באתרא דלא סגי ביה טבעא דכספא פחות מדינר יהיב ליה דינרין והיינו דאמרי' בגט פשוט כסף אין פחות מדינר כסף ואוקי לה התם באתרא דלא סגי פריטי דכספא כגון מעין ואיסרין וכיוצא בהם ששוה פחות מדינר. תלמידי רבינו יונה ז"ל. והריטב"א ז"ל כתב וז"ל והקשו בתוס' מיהא דאמר בפרק גט פשוט ואימא פריטי ופרקינן באתרא דלא סגי פריטי דכספא דאלמא דאיכא אתרא דעבדי להו וסגו בזה ותירצו דכל מטבע שהוא פחות מדינרין קרי פריטי ושם פירש' בס"ד ע"כ:

וכל הדר בחוצה לארץ שיוצא מארץ ישראל לחוצה לארץ כמי שאין לו אלוה דדמי כאילו עובד ע"ז. בכלי שרת שהביא נבוכדנצר מירושלים לבבל. בחומה שלא יעלו מאליהם ויעלו כולם בחזקה שלש שבועות דבתלתא זמני כתיב השבעתי אם תעירו ובחד כתיב השבעתי אתכם אם תמצאו את דודי מה תגידו לו. ההוא באומו' העול' כתיב לעתיד

וכן אמרה כנסת ישראל לאומות העולם לכשתמצאו את דודי לעתיד לבא מה תגידו לו שחולת אהבה אני שקבלתי מכם יסורין כו'. רש"י במהדורא קמא:

וז"ל תלמידי הרשב"א ז"ל השבעתי אתכם בנות ירושלים אם תמצאו את דודי וגו' ההוא כנסת ישראל דקאמרי לאומות העולם אחר שהשביע הקב"ה את אומות העולם שלא ישתעבדו כו'. וקרי להו בנות ירושלים על שם שהם עכשו בירושלים וה"ק לא תשתעבדו בהם יותר מדאי כדי שתגרמו לי לעורר לי אהבתם שלא בזמנה שהקב"ה אינו יכול לראות צרה גדולה לישראל שלא יושיעם כדאמרי' בעלמא כשיגיע זמנם ליגאל הקב"ה מעמיד עליהם מלך שגזרותיו כהמן ומחזירן למוטב ומיד הם נגאלין ע"כ. ואם תעוררו משמע שלא יעוררו את עצמן לילך לירושלים ושלא יגלו את סוד העבור לאומות העולם כגון הא דאמרי' בברייתא דשמואל נולד קודם חצות או אחר חצות דהיינו סוד העיבור ודכוותיה. אני מתיר כלומר אתם נמסרין ביד אומות העולם שיצודו אתכם. בצבאות או באילות השדה שצדין אותם ואוכלין אותן צבאות לשון צבי ואילות לשון חיה. ובל יאמר שכן שוכן בארץ לא יאמר חטאתי חליתי כלו' העם מחולל בחטאת לפי שהעם היושב בה וגו' אנן האי קרא בסובלי חלאים מוקמי ליה והכי משמע שכן חליתי כלומר אדם השוכן בחלאים אל ידאג ואל ינוד לומר חליתי לפי שהעם היושב בה בחלאים וסובלן נשוא עון הוא. אנת עולא על אדמה כו' כלומר לא זכית שתמות בא"י כשהיית הולך ובא וקרא כתיב ביחזקאל ועל אדמה טמאה תמות. ארונו בא שקוברין אותו בארץ ישראל. אינו דומה מי שארץ ישראל קולטתו כו' למי שקולטתו מחיים שמת בה וכפרתו מרובה. מיהו למיחת לח"ל וליבומה. אחיו של זה נשא עכו"ם שיצא מארץ ישראל בשבילה ובשביל שיצא מארץ ישראל בשבילה חשיב ליה כאלו נשא עכו"ם זה ירד אחריו ויהיה דומה לו בתמיה כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות לפי שיש בה תלמידי חכמים ושכינה היא בבבל בבי שנישתא דשף ויתיב בנהרדעא כדאמרי' במגילה. לפי כובי מקום קרוב לפומבדיתא והוא משאר ארצות. לכפר סניא מקום משאר ארצות היא אי בעי האי מרבנן דנפק מבבל לשאר ארצות הוא חיי דמשום ההוא עון הוא מית. אילימא ליוחסין שהולכין כשרין שבבבל לישא אשה בארץ ומייחסין עצמן בארץ ישראל וכשרין שבשאר ארצות נושאין אשה בבבל ומייחסין לשם. הוי ציון המלטי כשפסקה מלכות בבל נאמר המקרא הזה כשמת בלשצר בנו של נבוכדנאצר דכתי' ביה בליליא קטיל בלשצר ועליו נבא הנביא ואמר הוי ציון כלומר את ציון כנסת ישראל היושבת בבבל עכשיו הגיע עתך להמלט שהרי פסק' מלכות בבל הוי לשון קומפליינטו ובלעז אם כאדם שאומר לחברו אה פלוני כמו שאתה יכול לעשות הדבר הזה היטב דאה לשון שמחה כאדם שמשחק

ואומר אהאי אלמא בעוד ישראל בבבל קארי להו יושבי ציון. חבלי חבל צרות של משיח כשילחם עם גוג ומגוג. תרגמא להך מלתא אהוצל שהיא בבל דהוצל לא חזיא לעולם חבלא דמשיחא. קרנא דשזיבתא קרן זוית של הצלה צבי משמע מצביוני כלומר בארץ שנתתי בה צביוני יהא בה חיים לעתיד לבא כי טביא שוקד וממהר לבא כצבי' ויחרי' הכל. דברים בגו י"ל בתוך פסוק זה וקא משני תלמודא להכי הטריח את בניו שלא לקבל עליו צער מחילות והיינו דשלחו ליה אחוה לרבא אחיו של רבה ב"ב חנא הוו קיימי בא"י ושלחו ליה יודע היה כו' ולפיכך שלחו ליה דברים אלו שהיו רוצים שיעלו אצלם מבבל לארץ ישראל מוסיף בה דברים באותו כתב ששלחו אחיו לרבה היה אומר אילפא שעוד היה כתוב בה שהיה מצטער על אשה אחת שהיתה יושבת בח"ל והיה אוהבה ביותר ובקש לירד לח"ל לישאנה כיון ששמע בזאת דאמרו יודע היה יעקב וכו' דמשמע דמתים שבח"ל אינם חיים. גלגל בעצמו כלומר סבל בעצמו את צערו שהיה לו על אותה אשה ולא ירד לישאנה וא"ת חכם גדול אני וראש ישיבה אני ואיני רוצה לעלות אינו דומה כו' שאם אתה חכם לשם אם תבא אצלנו תהא חכם עוד יותר ויותר כתלמוד כאן. ואם תאמר אין רב בארץ ישראל גדול ממני ללמוד הימנו יש לך רב ומנו ר' יוחנן שאין בה סמיכה שאין אחריו כלום להסמך עליו כמו שיש בקתדראות עמידה שיש בה סמיכה שעומד ונסמך לכותל ומה ששאלת מי הם חכמים שאמרו הלכה כר' יהודה בפרדות כאן אמרו יצחק שמעון כו' לא ניחא ליה למריה דישראל לאלהי ישראל במרפה עצמו במפקיר עצמו לעכו"ם. טל אורות טל תורה כדכתיב ותורה אור וכתיב תזל כטל אמרתי והוה קא מצטער ר' יוחנן משום דר' אלעזר הוה דריש להו לעמי הארץ הכי רפואה שיחיו לעתיד לבא. פרקמטיא שמוליך סחורתו ממקום למקום ומרויחו שמבצבצין ויוצאין מקבריהן בתוך ירושלים מבצבצין אשבוטרונ"ס יהי פסת בר דבר שנגמר תקונו דהיינו גלוסקאות. ל"א פיסת משמע תרתי לשון פת ופספסת כמו חתיכות שתאמר שתגדל בקומה כתמר ירעש כשהרוח נושבת ביערים פרי היער הנקרא גלגש נופל מאליו. ומשרת מפלת ועציה דהיינו חרצן שלה. גרבי יין חומר שלשים סאה דהיינו כור שלשים גרבי יין היינו חומר יין עירה כלומר בני עיר אחת צריכין לגפן אחת כדי לבצרה. סרק אילן שאינו מוציא פירות. פירות משוי שני אתונות דכתיב בני אתונו דהיינו תרי וכמדומה לרבי דה"ג אין כל גפן סרק דכתיב ולשורק' דמשמע לשון סרק שהדורך אותם ענבים כבס ביין לבושו ובדם שיהא אדום כדם ושמא תאמר אינו מרוה כשכר ת"ל סותה שמשכרו ומסיתו לעשות דברי שכרות. לי לי כלומר תנו לי עוד מאותו יין לבן שנים דהיינו זקן שהוא מלא שנים. ולבן שינים מחלב הכי משמע יפה יין שתייתו לבן שנים זקן מחל' יותר מחלב

דיפה לתנוקת רמוז לי כלומר שחוק עמי ועשה לי רמיזה בעיניך כבעל שמרמז אשתו בעיניו ומשחק עמה. מיין דבסים לי מחמר' כלומר אם אתה עושה כן אותו שחוק לי ומתוק מיין חכלילי לשון חוכא ושחוק. ואחוור לי שניך כלומר הלבן לי שניך בשחוק ובסבר פנים יפות שכשאדם משחק מראה הוא את שניו ונראות לבנות מחלב דבסים לי מחלבא אותם שנים דהיינו שחוק מתוק לי מחלב. קדמתי בנשף באישון לילה ידעתי דריסת רגלי. שיתסר מילין דהיינו ד' פרסאות ולא היו במקום אחד אלא כך שיער ר"ל שאילו היו תאנים ועזים של צפרי במקום אחד היה מחזיק דבש וחלב שהוא זב מהם ד' פרסאות. אקרופור"ט נמל של תולבנקי. אברשק"א פרשק"ו בלעז באלפס כבר הינו כלומר שהיתה גדולה כחמת חרס של אותה מקום נקשה כולי אפרסקא בידיה בידו אחת שנתמעטה משל אשתקד. כי עגלי שהיו עומדות ודרין בה ישראל אלא שרובה עכו"ם ולבני ישראל אמר הכי ואינהו אהדרי הכי לר' חייא. בברכותיה של ארץ ישראל כשהם שרויין בארצם ועושים רצונו של מקום וברכה מצוייה בארץ ישראל היה עושה קרקע בית סאה של א"י שהוא כשיעור חצי חצר המשכן חמש רבוא. כל זה מרש"י במהדורא קמא ונמצא חסר קצת עד סוף המסכתא:

רבי חנינא מתקן מתקליה פרש"י מתקן מכשולי העיר כו' ור"ת ז"ל פי' שהיה שוקל האבנים כו' וקרא עליו הפסוק הזה כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו:

ובהכי סליק לן פירקא. וסליק לן מסכתא. שבח לאל בורא ארץ ושמים: בנל"ך ואע"י הדרן עלך מסכת כתובות לא תתגשי מינך לא בעלמא דין ולא בעלמא דאתי: זה הסימן עשאו הר' אהרן הלוי ז"ל. בתול"ה שנתאלמנ"ה בנערות"ה נתפתת"ה אעפ"י מהציאת"ה להדיר"ה ומנכסי"ה כתבו"ם לנוש"א אות"ה ופוס"ק ל"ה מזונו"ת ולבת"ה בפנ"י ב"ד: